Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Navarra
Biblioteca

DIVI
THOMÆ
SUMMÆ

1

Universidad de Deusto
Biblioteca

COLEGIO DE ESTUDIOS SUPERIORES
BILBAO

ESOPI PLUT.

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM, DOMINVM OLIVERIVM CARRAPHAE,

Cardinalem Neapolitanum, Episcopum Hostiensem,
ac Prædicatorum ordinis Protectorem.

THOMAE DE VIO CAIETANI,

eiusdem tunc ordinis Prædicatorum Generalis Magistri, nunc Sancti Xisti presbyteri Cardinalis, in primæ partis Summæ Sancti Thomæ Aquinatis expositionem.

PRAEFATIO.

CONTEMPLATVS Aristoteles orbis machinam vniuersi, cum videret suis quæque locis apte disposita, summum illius bonum atque idcirco maximum diuinæ sapientiæ opus esse ordinem affirmauit. Hoc etiam pacto, egregie dispositum aptatumque hominis ingenium contemplari licet, qui sui animi conceptus ac doctrinam, quam traditurus est, ordine congruenti collocat & distinguit. Atque huius quidem sapientiæ laudem, sicut inter Philosophos omnium plane iudicio, sibi Aristoteles vendicauit: ita inter Theologos, quem diu. Thomæ Aquinati præferre ausis, inuenies neminem. Nam cum priores illo permulti, singulis, ac discretis de rebus volumina quàm plurima edidissent, quumque dæmum in perpetuam quandam seriem Theologiæ sententias tum Græci aliqui authores, tum & Latini etiam redegissent, expositores que permulti sententiarum Libros enarrassent, diuus autem Aquinas noster, largiore quadam vena Theologiam nobis ac doctrinam quasi omnigenam traditurus, duos ipse discretos nouosque ordines & quidem præclarissimos adinuenit. Horum alterum quidem in Libris contra Gentes complexus est. Alterum vero in quadrifido illo opere quod summam diui Thomæ Aquinatis, celebri iam titulo nuncupamus. In qua tota Summa, ea rerum copia continetur, quę ad necessariam homini Christiano doctrinam, veramque beatitudinem pertinent consequendam, vt relictum nihil pænitus videatur. Nam cum in prima Summæ Parte, de Deo, de Trinitate, de Angelis, de anima rationali, deque ipso homine, ac totius mundi fabrica copiose ac distincte pertractet, tum sequentibus duobus Libris, ab homine itẽm exorsus, humanas passiones omnes, earumque fontes, ac progressus, simulque virtutes quæ curare vitia & passiones possint, Ethnicis cũctis sacrisque authoribus copiosius distinctiusque percenser. Reliqua porro Pars, quę numero quidem voluminum conscriptorum quarta est, ordine tamen doctrinę tertia nuncupatur, de authore gratiæ Christo, mysteriisque omnibus ad Christum pertinentibus tractat, tum vero & de ipsis sacramentis per quæ gratia confertur, postremo de optatissimo fructu gratiæ, superna videlicet beatitudine, ac supplicijs etiam damnatorum. Quod tamen ad consummationem tertiæ Partis desideratur, in quarto super sententias Libros copiose differitur. Atque hac quidem tanta rerum congerie, cum sit immensus Aquinas noster, non minus tamen admirationis sibi conciliat ratione sententiarum atque verborum, quibus tantam molem versat, atque pertractat. Ea namque styli puritas est, vt superfluat si quid addideris, arescat vero siquid exemeris. Ea in verbis formalitas ac proprietas, vt nihil insit extrarium, nihil accidens. Insuper ea est profunditas in sententiis, ea nouitas ac dearticulatio quæstionum, tum vero sic proprius in singulis earum argumentandi modus, vt in hoc scribendi genere facile princeps (vbi nulla iudicem turbet inuidia) censeatur, tum vero ne quis in tam magno aceruo rerum suspicari possit connixisse Authorem, falsumque esse, naturam quodammodo ipsam suæ indicem veritatis testemque habet. Nam si, vt Aristoteles ipse ait, illi sunt apti rerum coniicere veritatem, qui possunt in vtramque partem dubitando disquirere, quis iam dubitet Aquinatem nostrum procul a veritate non recessisse, qui propositis tot millibus quæstionum de humanis diuinisque rebus, Theoricisque illis ac practicis, proprias semper in singulis ad vtrãque partem dubitationes adducit? Nostræ vero huius susceptæ expositionis hinc exorta ratio est, quia formalis sermo doctoris nostri, magnam recondit sensuum altitudinem, cum tamen verborum collocatio, ac delectus, perplexi nihil habens, prima fronte Lectorem videatur allicere, ac facilitatem sensuum polliceri. Verum longe aliter euenire sibi Lector intelliget, atque ab initio existimaret: repetita enim lectio authoris huius, videtur augere potius quàm decerpere sensus percipiendi difficultatem. Quodque ad hanc primam pertinet Summæ partem, hinc facile opinor eius eminentiam constare posse, quod eximii Thomistarum vindices, eam vel sæpius repetentes, semper in ea se noui aliquid percepisse affirmant, vt iam mirari minus oporteat, cum prima hæc Pars tot experta sit hominum iudicia, quot habet & verba, tam multis illam oppugnationibus lacessitam fuisse. Theologi namque complures, neque adeo contemnendi, magnum sibi nomen ingenii ac doctrinæ facturos hinc se esse putauerunt, si veluti munitissimas arces fortissimi duces solent, ita illi Partem hanc primam, suis machinationibus oppugnarent. Ioannes vero Scotus, egregia præter cæteros in hac re laborauit subtilitate & copia, quippe qui singula prope eius Partis verba lebefactare contendat. Ratione igitur habita, & insitæ difficultatis, & oppugnationis illatæ, non simplici quadam expositione sum vsus, ut sine ulla controuersia ea duntaxat attulerim, quę ad uerum Sancti Thomæ intellectum pertinere putauerim, sed ubi locus & res ipsa postulare uisa sunt, quæstiones ipse nonnullas dubitando attuli, & contra oppugnatores

Universidad de Deusto
Biblioteca

pugnatores, Scotumque præcipue, tueri veritatem contendi, arduum sane opus laborioſumque aggreſſus. Quantum vero fæliciter, aliorum ſit iudicium. Ego certe non ita prorſus ſum mei oblitus, vt ad expoſiti Operis dignitatem parem, me putem operam attuliſſe, cum tamen pio ſaltem conſilio quàm plurimos poſſem ſtudioſos homines adiuuandi, diligentiaque ad honorem Dei impenſa conſcientiæ pænitus ſatisfeciſſe me ſciam. Debetur autem tibi Pater Ampliſsime noſtra hæc expoſitio, non eò ſolum nomine, quo cæterorum quoque noſtrorum fratrum lucubrationes tibi debentur, propterea quod è ſpeculo ſuſceptæ protectionis vniuerſo Ordini Prædicatorum faues & conſulis, ſed etiam ampliori quadam capaciorique ratione, quandoquidem in iſto ſublimi cardine conſtitutus, exemplum præbes Chriſtianis principibus imitandum, piæ magnificentię, religionis, integritatis, & in agendis rebus ſolertis ac diligentis induſtrię, quodque temporibus noſtris præclarum Dei eſt munus, perpetuo caſtitatis tenore Pontificumque iuris doctrina, ſacroſancti collegii Venerãdus es pater, ſęculique noſtri decus haberis, & lucerna ſuper candelabrum collocata, quæ luceat omnibus, qui in domo ſunt. Hinc & totius Chriſtianę religionis ordinis, ſtudiorumque cultores patrem te ac cenſorem habituri ſunt, cuius in iudicio & beneuolentia conquieſcant. Venio nunc ad meipſum, qui paterna charitate ſemper abs te dilectus, beneficiis auctus, dignitatibusque ornatus, ingrati animi uitio iure damnandus ſim, ſi alii quàm tibi hos quoque ſtudiorum meorum fructus detulerim, cui minora etiam dedicaui, præſertim cum tu me ad hanc cudendam expoſitionẽ adhortatus maxime fueris, uixque bene abſolutam, publicari non ſolum ſæpe petieris, uerum etiam flagitaueris. Cape igitur munus hoc noſtrum benigna fronte, meæque fidei atque obſeruantiæ erga te pignus hoc, monumentumque agnoſce. In æuum Vale.

PRIMAE PARTIS SVMMAE DIVI THOMAE AQVINATIS QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM INDEX.

Qualis ſit hæc doctrina, & ad quæ ſe extendat.

QVAESTIO PRIMA.

ARTICVLI.

VTrum præter alias ſcientias, doctrina Theologica ſit neceſſaria.
2 Vtrum ſacra doctrina ſit ſcientia.
3 Vtrum ſit vna ſcientia vel plures.
4 Vtrum ſit ſpeculatiua, vel practica.
5 Vtrum ſit dignior aliis ſcientiis.
6 Vtrum ſit ſapientia.
7 Vtrum Deus ſit ſubiectum huius ſcientiæ.
8 Vtrum ſit argumentatiua.
9 Vtrum vti debeat metaphoricis, vel ſymbolicis loeutionibus.
10 Vtrum ſit ſecundum plures ſenſus exponenda.

QVAESTIO II.

De Deo an ſit.

1 ¶Vtrum Deum eſſe ſit per ſe notum.
2 Vtrum Deum eſſe ſit demonſtrabile.
3 Vtrum Deus ſit.

QVAESTIO III.

De ſimplicitate Dei.

1 ¶Vtrum Deus ſit corpus.
2 Vtrum in Deo ſit compoſitio materiæ & formæ.
3 Vtrum in Deo ſit compoſitio quidditatis ſiue eſſentiæ, vel naturæ ſubiecti.
4 Vtrum in Deo ſit compoſitio eſſentiæ & eſſe.
5 Vtrum in Deo ſit compoſitio generis & differentiæ.
6 Vtrum in Deo ſit compoſitio ſubiecti & accidentis.
7 Vtrũ Deus ſit quocũq; modo cõpoſitus, vel totaliter ſimplex.
8 Vtrum Deus veniat in compoſitionem cum aliis.

QVAESTIO IIII.

De perfectione Dei.

1 ¶Vtrum Deus ſit perfectus.
2 Vtrum Deus vniuerſaliter ſit perfectus, omnium in ſe perfectionem habens.
3 Vtrum creaturæ poſſint eſſe Deo ſimiles.

QVAESTIO V.

De bono in communi.

1 ¶Vtrum bonum & ens ſit idem ſecundum rem.
2 Vtrum, ſuppoſito quòd differant ratione tantũ, quid ſit prius ſecundum rationem bonum, vel ens.
3 Vtrum, ſuppoſito quòd ens ſit prius, omne ens ſit bonum.
4 Ad quam cauſam ratio boni reducatur.
5 Vtrum ratio boni conſiſtat in modo, ſpecie, & ordine.
6 Vtrum bonum diuidatur conuenienter per honeſtum, vtile, & delectabile.

QVAESTIO VI.

De bonitate Dei.

1 ¶Vtrum eſſe bonum conueniat Deo.
2 Vtrum Deus ſit ſummum bonum.
3 Vtrum ipſe ſolus ſit bonus per ſuam eſſentiam.
4 Vtrum omnia ſint bona bonitate diuina.

QVAESTIO VII.

De infinitate Dei.

1 ¶Vtrum Deus ſit infinitus.
2 Vtrum aliquid præter ipſum ſit infinitum ſecundum eſſentiã.
3 Vtrum aliquid poſſit eſſe infinitum ſecundum magnitudinẽ.
4 Vtrum poſſit eſſe infinitum in rebus ſecundum multitudinẽ.

QVAESTIO VIII.

De exiſtentia Dei in rebus.

1 ¶Vtrum Deus ſit in omnibus rebus.
2 Vtrum Deus ſit vbique.
3 Vtrum Deus ſit vbique per eſſentiam, præſentiã, & potentiã.
4 Vtrum eſſe vbique ſit proprium Dei.

QVAESTIO IX.

De immutabilitate Dei.

1 ¶Vtrum Deus ſit omnino immutabilis.
2 Vtrum eſſe immutabile ſit proprium Dei.

QVAESTIO X.

De æternitate Dei.

1 ¶Quid ſit æternitas.
2 Vtrum Deus ſit æternus.
3 Vtrum eſſe æternum ſit proprium Dei.
4 Vtrum æternitas differat ab æuo & tempore.
5 Vtrum æuum ſit aliud a tempore.
6 Vtrum ſit tantum vnum æuum, ſicut eſt vnum tempus & vna æternitas.

QVAESTIO XI.

De vnitate diuina.

1 ¶Vtrum vnum addat aliquid ſupra ens.
2 Vtrum vnũm & multa opponantur.
3 Vtrũm Deus ſit vnus.
4 Vtrum Deus ſit maxime vnus.

QVAESTIO XII.

Quomodo Deus cognoſcatur a nobis.

1 ¶Vtrũ aliquis intellectus creatus poſsit videre eſſentiã Dei.
2 Vtrum eſſentia Dei videatur ab intellectu creato ſecundum aliquam ſpeciem creatam.
3 Vtrum eſſentia Dei poſſit videri oculo corporeo.
4 Vtrum aliqua ſubſtantia intellectualis creata ex ſuis naturalibus ſufficiens ſit videre Dei eſſentiam.
5 Vtrum intellectus creatus ad videndam Dei eſſentiã indigeat lumine creato.
6 Vtrum videntium Dei eſsentiam vnus alio perfectius videat.
7 Vtrum aliquis intellectus creatus poſsit comprehendere Dei eſsentiam.
8 Vtrũ intell's creatus vidẽs Dei eſsentiã, oĩa in ipſa cognoſcat.
9 Vtrũ ea, quæ ibi cognoſcit: p aliquas ſimilitudines cognoſcat.
10 Vtrum ſimul cognoſcat omnia quæ in Deo videt.
11 Vtrũ in ſtatu huius vitæ aliqs homo poſsit eſsẽtiã Dei videre.
12 Vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita cognoſcere poſsimus.
13 Vtrum ſupra cognitionem naturalem in præſenti vita aliqua cognitio Dei habeatur per gratiam.

QVAESTIO XIII.

De nominibus Dei.

1 ¶Vtrum Deus ſit nominabilis a nobis.
2 Vtrũ aliqua noĩa dicta de Deo prædicent de ipſo ſubſtantialr.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX QVAESTIONVM

3 Vtrum aliqua nomina dicta de Deo proprie dicantur de ipso, an omnia ei attribuantur metaphorice.
4 Vtrum multa nomina dicta de Deo sint synonyma.
5 Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo & creaturis vniuoce, vel æquiuoce.
6 Vtrum, supposito quòd dicantur analogice, dicantur per prius de Deo, vel de creaturis.
7 Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore.
8 Vtrum hoc nomen Deus sit nomen naturæ, vel operationis.
9 Vtrum hoc nomen Deus sit nomen communicabile.
10 Vtrum accipiatur vniuoce, vel æquiuoce secundum q̃ significat deum per naturam, per participationem, & ſm opinionẽ.
11 Vtrum hoc nomen, Qui est, sit maxime proprium nomen dei.
12 Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de deo.

QVAESTIO XIIII.

De scientia dei.

1 ¶Vtrum in deo sit scientia.
2 Vtrum deus intelligat seipsum.
3 Vtrum deus comprehendat se.
4 Vtrum suum intelligere sit sua essentia.
5 Vtrum intelligat alia a se.
6 Vtrum deus habeat de rebus propriam cognitionem.
7 Vtrum scientia dei sit discursiua.
8 Vtrum scientia dei sit causa rerum.
9 Vtrum scientia dei sit eorum quæ non sunt.
10 Vtrum scientia dei sit malorum.
11 Vtrum scientia dei sit singularium.
12 Vtrum scientia dei sit infinitorum.
13 Vtrum scientia dei sit futurorum contingentium.
14 Vtrum scientia dei sit enuntiabilium.
15 Vtrum scientia dei sit variabilis.
16 Vtrũ deus de rebus habeat scientiã speculatiuã, vel practicam.

QVAESTIO XV.

De ideis.

1 ¶Vtrum sint ideæ.
2 Vtrum sint plures ideæ, vel vna tantum.
3 Vtrum ideæ sint omnium quæ cognoscuntur a deo.

QVAESTIO XVI.

De veritate.

1 ¶Vtrum veritas sit in re, vel in intellectu tantum.
2 Vtrum veritas sit in intellectu componente & diuidente.
3 De comparatione veri ad ens.
4 De comparatione veri ad bonum.
5 Vtrum deus sit veritas.
6 Vtrum omnia sint vera vna veritate, vel pluribus.
7 Vtrum veritas sit æterna.
8 Vtrum veritas sit immutabilis.

QVAESTIO XVII.

De falsitate.

1 Vtrum falsitas inueniatur in rebus.
2 Vtrum falsitas sit in sensu.
3 Vtrum falsitas sit in intellectu.
4 Vtrum verum & falsum sint contraria.

QVAESTIO XVIII.

De vita Dei.

1 ¶Quorum sit viuere.
2 Quid sit vita.
3 Vtrum vita deo conueniat.
4 Vtrum omnia in deo sint vita.

QVAESTIO XVIX.

De voluntate Dei.

1 ¶Vtrum in deo sit voluntas.
2 Vtrum deus velit alia a se.
3 Vtrum quicquid deus vult, ex necessitate velit.
4 Vtrum voluntas dei sit causa rerum.
5 Vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam.
6 Vtrum voluntas dei semper impleatur.
7 Vtrum voluntas dei sit immutabilis.
8 Vtrum voluntas dei imponat necessitatem rebus volitis.
9 Vtrum voluntas dei sit malorum.
10 Vtrum deus habeat liberum arbitrium.
11 Vtrum sit distinguenda in deo voluntas signi.
12 Vtrum conuenienter ponantur circa diuinam voluntatem quinque signa.

QVAESTIO XX.

De amore Dei.

1 ¶Vtrum in Deo sit amor.
2 Vtrum deus amet omnia.
3 Vtrum deus magis amet vnum quàm aliud.
4 Vtrũ deus melora magis amet.

QVAESTIO XXI.

De iustitia & misericordia dei.

1 ¶Vtrum in deo sit iustitia.
2 Vtrum iustitia dei veritas dici possit.
3 Vtrum in deo sit misericordia.
4 Vtrum in omni opere dei sit iustitia & misericordia.

QVAESTIO XXII.

De prouidentia dei.

1 ¶Vtrum prouidentia deo conueniat.
2 Vtrum prouidentiæ diuinæ subdantur omnia.
3 Vtrum prouidentia diuina immediate sit de omnibus.
4 Vtrum prouidentia diuina imponat necessitatem rebus prouisis

QVAESTIO XXIII.

De prædestinatione dei.

1 ¶Vtrum deo competat prædestinatio hominum.
2 Vtrũ prædestinatio ponat aliquid in prædestinato, & quid sit.
3 Vtrum deo competat reprobatio aliquorum hominum.
4 Vtrum prædestinati eligantur a deo.
5 Vtrum merita sint causa, vel ratio prædestinationis, reprobationis & electionis.
6 Vtrum prædestinati infallibiliter saluentur.
7 Vtrum numerus prædestinatorum sit certus.
8 Vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum.

QVAESTIO XXIIII.

De libro vitæ.

1 ¶Quid sit liber vitæ.
2 Cuius vitæ sit liber.
3 Vtrum aliquis possit deleri de libro vitæ.

QVAESTIO XXV.

De potentia dei.

1 ¶Vtrum in Deo sit potentia.
2 Vtrum potentia dei sit infinita.
3 Vtrum deus sit omnipotens.
4 Vtrum possit facere quòd ea quæ sunt præterita, non fuerint.
5 Vtrum deus possit facere quæ non facit, vel præmittere quæ facit.
6 Vtrum deus possit ea quæ facit, meliora facere.

QVAESTIO XXVI.

De beatitudine dei.

1 ¶Vtrum beatitudo competat deo.
2 Vtrum deus dicatur beatus secundum actum intellectus.
3 Vtrum deus sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati.
4 Vtrum in beatitudine dei includatur omnis beatitudo.

QVAEST

ET ARTICVLORVM

QVAESTIO XXVII.

De processione siue origine diuinarum personarum.

1 ¶Vtrum processio sit in diuinis.
2 Vtrum aliqua processio in diuinis possit dici generatio.
3 Vtrũ præter generationẽ possit esse aliqua ꝓcessio in diuinis.
4 Vtrum illa alia processio possit dici generatio.
5 Vtrum sint in diuinis plures processiones quàm duæ.

QVAESTIO XXVIII.

De relationibus diuinis.

1 ¶Vtrum in deo sint aliquæ relationes reales.
2 Vtrũ illæ relationes sint ipsa essentia diuina, vel sint extrinsecus affixæ.
3 Vtrum possint esse in deo plures relationes realiter distinctæ adiuicem.
4 De numero harum relationum.

QVAESTIO XXIX.

De personis diuinis.

1 ¶De diffinitione personæ.
2 Vtrum persona sit idẽ quod hypostasis, subsistẽtia, & essentia.
3 Vtrum nomen personæ competat in diuinis.
4 Vtrũ nomẽ ꝑsonæ in diuinis significet relationẽ vel subsistãtiã

QVAESTIO XXX.

De pluralitate personarum in diuinis.

1 ¶Vtrum sint plures personæ in diuinis.
2 Quot sint personæ in diuinis.
3 Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis.
4 Vtrũ hoc nomẽ persona sit cõe tribus personis in diuinis.

QVAESTIO XXXI.

De his quæ pertinent in diuinis ad vnitatem vel pluralitatem personarum.

1 ¶Vtrum in diuinis sit trinitas.
2 Vtrum filius possit dici alius a patre.
3 Vtrũ dictio exclusiua sol⁹, sit addẽda termino essẽtiali i dis.
4 Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali.

QVAESTIO XXXII.

De cognitione diuinarum personarum.

1 ¶Vtrum per rationem naturalem possit cognosci trinitas diuinarum personarum.
2 Vtrum sint aliquæ notiones diuinis personis attribuendæ.
3 Vtrum sint tantum quinque notiones in diuinis vel plures.
4 Vtrum liceat circa notiones diuersimode opinari.

QVAESTIO XXXIII.

De his quæ pertinent ad personam patris.

1 ¶Vtrũ patri cõpetat esse principiũ filii, vel spirituſſancti.
2 Vtrum hoc nomen pater sit proprium nomen personæ patris.
3 Vtrum hoc nomen pater per prius dicatur in diuinis personaliter quàm essentialiter.
4 Vtrum sit proprium patri esse ingenitum.

QVAESTIO XXXIIII.

De verbo in diuinis.

1 ¶Vtrũ verbũ dicatur in diuinis essentialiter vel personaliter.
2 Vtrum verbum sit proprium nomen filii.
3 Vtrum in nomine verbi importetur respectus ad creaturas.

QVAESTIO XXXV.

De hoc nomine filii quod est imago.

1 ¶Vtrum hoc nomen imago in diuinis dicatur personaliter.
2 Vtrum imago sit proprium nomen filii.

QVAESTIO XXXVI.

De pertinentibus ad nomen spiritusſancti.

1 ¶Vtrum nomen spirituſſancti sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ.
2 Vtrum ꝑsona illa q̃ dicit spũſſanctus, procedat a patre & filio.
3 Vtrum spirituſſanctus procedat a patre per filium.
4 Vtrum pater & filius sint vnum principium spirituſſancti.

QVAESTIO XXXVII.

De nomine spirituſſancti quod est amor.

1 ¶Vtrum amor sit proprium nomen spirituſſancti.
2 Vtrum pater & filius diligant se spirituſſancto.

QVAESTIO XXXVIII.

De nomine spirituſſancti quod est donum.

1 ¶Vtrum donum possit esse nomen personale.
2 Vtrum sit proprium nomen spirituſſancti.

QVAESTIO XXXIX.

De personis in comparatione ad essentiam.

1 Vtrum essentia in diuinis sit idem quod persona.
2 Vtrum dicendum sit quòd tres personæ sunt vnius essentiæ.
3 Vtrum nomina essentialia prædicanda sint de personis in singulari vel in plurali.
4 Vtrum adiectiua nomina, aut verba vel participia prædicari possint de nominibus essentialibus concretiue acceptis.
5 Vtrum prædicari possint de nominibus essentialibus in abstracto acceptis.
6 Vtrum nomina personarum prædicari possint de nominibus essentialibus.
7 Vtrum essentialia attributa sint approprianda personis.
8 Quod attributum cui personæ debeat approp. iari.

QVAESTIO XL.

De personis in comparatione ad relationes, siue proprietates.

1 ¶Vtrum relatio sit idem quod persona.
2 Vtrum relationes distinguant & constituant personas.
3 Vtrum abstract s per intellectum relationibus a personis, remaneant hypostates distinctæ.
4 Vtrum relationes secundum intellectum præsupponant actus personarum, vel econuerso.

QVAESTIO XLI.

De personis per comparationem ad actus notionales.

1 ¶Vtrum actus notionales sint attribuendi personis diuinis.
2 Vtrum huiusmodi actus sint voluntarii vel necessarii.
3 Vtrũ per huiusmodi actũ ꝑsona procedat de aliquo vel nihilo.
4 Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium.
5 Vtrum potentia generandi, vel spirandi significet relationem, vel substantiam.
6 Vtrum actus notionales ad plures personas terminari possint.

QVAESTIO XLII.

De æqualitate & similitudine diuinarum personarum adinuicem.

1 ¶Vtrum æqualitas locum habeat in personis diuinis.
2 Vtrum persona procedens sit æqualis secundum æternitatem ei, a qua procedit.
3 Vtrum sit aliquis ordo in personis diuinis.
4 Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundũ magnitudinem.
5 Vtrum vna personarum diuinarum sit in alia.
6 Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundum potentiam.

QVAESTIO XLIII.

De missione diuinarum personarum.

1 ¶Vtrum alicui personæ diuinæ conueniat mitti.

2 Vtrum

Universidad de Deusto
Biblioteca

2 Vtrum missio in diuinis sit æterna vel tantum temporalis.
Secundum quid persona diuina inuisibiliter mittatur.
Vtrum cuilibet personæ conueniat mitti, & præcipue patri conueniat.
Vtrum inuisibiliter mittatur tã filius, quam spiritussanctus.
Ad quos fiat missio inuisibilis.
De missione uisibili.
Vtrũ aliqua psona mittat seipsam visibiliter, aut inuisibiliter.

QVAESTIO XLIII.

De prima causa omnium entium.

¶Vtrum deus sit causa efficiens omnium entium.
Vtrum materia prima sit creata a Deo, vel sit principium ex æquo coordinatum ei.
Vtrum deus sit causa exemplaris rerum, vel sint aliqua alia exemplaria præter ipsum.
Vtrum deus sit causa finalis rerum.

QVAESTIO XLV.

De creatione.

¶Quid sit creatio.
Vtrum deus possit aliquid creare.
Vtrum creatio sit aliquid in creatura.
Cui competat creari.
Vtrum solius dei sit creare.
Vtrũ sit cõe toti trinitati, aut proprium alicuius personæ.
Vtrum in rebus creatis sit vestigium trinitatis.
Vtrũ opus creatiõis admisceat operib⁹ naturæ & voluntatis.

QVAESTIO XLVI.

De principio durationis rerum creatarum.

¶Vtrum creaturæ semper fuerint.
Vtrum eas incepisse, sit articulus fidei.
Quo dicatur Deus in principio cælum & terram creasse.

QVAESTIO XLVII.

De distinctione rerum in communi.

¶Vtrum rerum multitudo & distinctio, sit a deo.
Vtrum rerum inæqualitas sit a deo.
Vtrum sit vnus tantum mundus, vel plures.

QVAESTIO. XLIII.

De distinctione rerum in speciali, & primo de malo.

¶Vtrum malum sit natura aliqua.
Vtrum malum inueniatur in rebus.
Vtrum bonum sit subiectum mali.
Vtrum malum totaliter corrumpat bonum.
Vtrum malum sufficienter diuidatur per culpam & pœnam.
Vtrum plus habeat de ratione mali pœna quam culpa.

QVAESTIO XLXI.

De causa mali.

¶Vtrum bonum possit esse causa mali.
Vtrum summum bonum, quod est deus, sit causa mali.
Vtrum sit aliquod summũ malum, quod sit causa omnis mali.

QVAESTIO L.

De substantia angelorum absolute.

¶Vtrũ sit aliqua creatura oĩno spũalis, & penitus incorporea.
Vtrum angelus sit compositus ex materia & forma.
De multitudine angelorum.
Vtrum angeli differant specie.
Vtrum angeli sint incorruptibiles.

QVAESTIO LI.

De angelis in comparatione ad corpus.

¶Vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita.
Vtrum angeli assumant corpora.
Vtrum angeli in corporibus assumptis exerceant opera vitæ.

QVAESTIO LII.

De angelis in comparatione ad locum.

¶Vtrum angelus sit in loco.
Vtrum possit esse in pluribus locis simul.
Vtrum plures angeli possint esse in eodem loco.

QVAESTIO LIII.

De motu locali angelorum.

¶Vtrum angelus possit moueri localiter.
Vtrum moueatur de loco ad locum pertranseundo medium.
Vtrum motus angeli sit in tempore, an in instanti.

QVAESTIO LIIII.

De virtute cognoscitiua angeli.

¶Vtrum intelligere angeli sit sua substantia
Vtrum esse angeli sit suum intelligere.
Vtrum essentia angeli sit sua virtus intellectiua.
Vtrum in angelis sit intellectus agens & possibilis.
Vtrũ in eis sit aliqua alia potentia cognoscitiua q̃ intellectus.

QVAESTIO LV.

De medio cognitionis angelicæ.

¶Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam, vel per aliquas species.
Si per species, an per species connaturales, vel per species a rebus acceptas.
Vtrum angeli superiores cognoscant per species magis vniuersales quam inferiores.

QVAESTIO LVI.

De cognitione angelica ex parte rerum immaterialium.

¶Vtrum angelus cognoscat seipsum,
Vtrum vnus cognoscat alium.
Vtrum angelus per sua naturalia cognoscat deum.

QVAESTIO LVII.

De cognitione angelorum quantum ad res materiales.

¶Vtrum angeli cognoscant naturas rerum materialium.
Vtrum angeli cognoscant singularia.
Vtrum cognoscant futura.
Vtrum cognoscant cogitationes cordium.
Vtrum cognoscant mysteria gratiæ.

QVAESTIO LVIII.

De modo cognitionis angelicæ.

Vtrum intellectus angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu.
Vtrum angelus possit simul multa intelligere.
Vtrum angelus intelligat discurrendo.
Vtrum angelus intelligat componendo & diuidendo.
Vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas.
Vtrum cognitio angeli possit dici matutina & uespertina.
Vtrum hæ duæ cognitiones sint ædem vel diuersæ.

QVAESTIO LIX.

De voluntate angelorum.

Vtrum in angelis sit voluntas.
Vtrũ uolũtas i angelis sit ipsa natura eorũ vel ipse intellectus.
Vtrum in angelis sit liberum arbitrium.
Vtrum in eis sit irascibilis & concupiscibilis.

QVAESTIO LX.

De amore seu dilectione angeli.

¶Vtrum in angelis sit dilectio naturalis.

2 Vtrum in angelis sit dilectio electiua.
Vtrum angelus diligat seipsum dilectiõe naturali, an electiua.
Vtrũ vn⁹ angelus diligat aliũ naturali dilectiõe sicut seipsum.
Vtrũ angel⁹ naturali dilectiõe diligat Deũ plus q̃ seipsum.

QVAESTIO LXI.

De productione angelorum in esse nature.

¶Vtrum angeli habeant causam sui esse.
Vtrum angelus sit productus a Deo ab æterno.
Vtrum angelus sit creatus ante corporalem creaturam.
Vtrum angeli fuerint creati in cælo empireo.

QVAESTIO LXII.

De productione angeli in esse gratiæ & gloriæ.

¶Vtrum angeli in sua creatione fuerint beati.
Vtrum indiguerint gratia ad hoc, q̃ conuerterẽtur in Deum.
Vtrum fuerint creati in gratia.
Vtrum meruerint suam beatitudinem.
Vtrũ statim post vnũ actũ meritoriũ beatitudinẽ habuerint.
Vtrum adepti fuerint gratiam & gloriam secundum capacitatem suorum naturalium.
Vtrum post consecutionem gloriæ remanserit in eis cognitio & dilectio naturalis.
Vtrum angelus beatus peccare possit.
Vtrum angeli post adeptionem gloriæ possint proficere.

QVAESTIO LXIII.

De malitia angelorum quo ad culpam.

¶Vtrum malum culpæ possit esse in angelis.
Cuiusmodi peccata in eis esse possint.
Quid appetendo angelus peccauerit.
Vtrum angeli naturaliter sint mali.
Vtrum aliquis angelus in primo instanti suæ creationis potuerit esse malus per actum propriæ voluntatis.
Vtrũ aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli.
Vtrum supremus inter cadentes fuerit simpliciter inter omnes angelos summus.
Vtrum peccatũ primi angeli fuerit aliis causa peccandi.
Vtrum tot remanserint quot ceciderunt.

QVAESTIO LXIIII.

De pœna Dæmonum.

¶Vtrum intellectus angeli mali sit omnino obtenebratus.
Vtrum voluntas dæmonis sit obstinata in malo.
Vtrum in dæmonibus possit esse dolor.
De loco pœnali dæmonum.

QVAESTIO LXV.

De opere creationis quo ad creaturam corporalem.

¶Vtrum creatura corporalis sit a Deo.
Vtrum facta sit propter bonitatem Dei.
Vtrum sit facta a Deo mediantibus angelis.
Vtrum formæ corporum sint ab angelis, an imediate a Deo.

QVAESTIO LXVI.

De ordine creationis ad distinctionem.

¶Vtrum informitas materiæ præcesserit tempore formationem ipsius.
Vtrum sit vna materia omnium corporalium.
Vtrum cælum empireum sit concreatum materiæ informi.
Vtrum tempus sit concreatum materiæ.

QVAESTIO LXVII.

De opere distinctionis primæ diei.

¶Vtrum lux proprie in spiritualibus dicatur.
Vtrum lux corporalis sit corpus.
Vtrum lux sit qualitas.
Vtrum conueniens fuerit prima die fieri lucem.

QVAESTIO LXVIII.

De opere secundæ diei.

¶Vtrum firmamentum factum sit secunda die.
Vtrum aliquæ aquæ sint supra firmamentum.
Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis.
Vtrum sit tantum vnum cælum vel plures.

QVAESTIO LXIX.

De opere tertiæ diei.

¶Vtrum cõgregatio aquarũ facta fuerit cõueniẽter tertia die.
Vtrum eadem die debuerit fieri productio plantarum.

QVAESTIO LXX.

De opere ornatus quarto die facto.

¶Vtrum quarto die debuerint fieri luminaria.
Vtrum conuenienter describatur cã productionis luminarium.
Vtrum luminaria cæli sint animata.

QVAESTIO LXXI.

De opere quintæ diei.

¶Vtrum opus quintæ diei conuenienter describatur.

QVAESTIO LXXII.

De opere sextæ diei.

¶Vtrum opus sextæ diei conuenienter describatur.

QVAESTIO LXXIII.

De pertinentibus ad diem septimum.

¶Vtrũ cõpletio diuinorũ operũ ascribi debeat septimo diei.
Vtrum Deus die septimo ab omni opere quieuerit.
Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur septimo diei.

QVAESTIO LXXIIII.

De omnibus septem diebus in communi.

¶Vtrum dicti dies sufficienter enumerentur.
Vtrum omnes isti dies sint vnus dies.
Vtrum scriptura vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera septimæ diei.

QVAESTIO LXXV.

De homine quantum ad essentiam animæ.

¶Vtrum anima sit corpus.
Vtrum anima humana sit aliquid subsistens.
Vtrum animæ brutorum sint subsistentes.
Vtrum anima sit homo, vel homo potius sit aliquid compositum ex corpore & anima.
Vtrum anima humana sit composita ex materia & forma.
Vtrum anima humana sit incorruptibilis.
Vtrum sit eiusdem speciei cum angelo.

QVAESTIO LXXVI.

De vnione animæ ad corpus.

¶Vtrum intellectiuũ principium vniatur corpori vt forma.
Vtrum intellectiuum principium multiplicetur secundum multiplicationem corporum, vel sit vnus intellectus omnium hominum.
Vtrum præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes.
Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuam.
Quale debeat esse corpus cuius hmõi principiũ est forma.
Vtrum vniatur tali corpori mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus.
Vtrum uniatur corpori animalis mediante aliquo corpore.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX QVAESTIONVM

8 Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis.

QVAESTIO LXXVII.

De his quæ pertinent ad potentias animæ in gñali.

1 ¶Vtrum essentia animæ sit eius potentia.
2 Vtrum sit tantum vna potentia animæ vel plures.
3 Vtrum potentiæ animæ distinguantur per actus & obiecta.
4 Vtrum in potentijs animæ sit aliquis ordo.
5 Vtrum anima sit subiectum omnium suarum potentiarum.
6 Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia.
7 Vtrum vna potentia animæ oriatur ab alia.
8 Vtrum omnes potentiæ animæ remaneant in anima a corpore separata.

QVAESTIO LXXVIII.

De potentijs animæ in speciali: & primo de iis, quæ sunt præambula ad intellectum.

1 ¶Vtrum sint distinguenda quinq; genera potentiarũ animæ.
2 Vtrum conuenienter assignentur partes vegetatiuæ.
3 Vtrum conuenienter distinguantur quinq; sensus exteriores
4 Vtrum sensus interiores conuenienter distinguantur.

QVAESTIO LXXIX.

De potentijs intellectiuis.

1 ¶Vtrum intellectus sit potentia animæ uel eius essentia.
2 Vtrum intellectus sit potentia passiua.
3 Vtrum sit ponere intellectum agentem.
4 Vtrum intellectus agens sit aliquid animę nostrę.
5 Vtrum intellectus agens sit vnus omnium.
6 Vtrum memoria sit in parte intellectiua animę.
7 Vtrum memoria intellectiua sit alia potentia ab intellectu.
8 Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu.
9 Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ.
10 Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu.
11 Vtrũ intellectus speculatiuus & practicꝰ sint diuersæ potetiæ.
12 Vtrum synderesis sit aliqua potẽtia specialis ab aliis distincta.
13 Vtrum conscientia sit aliqua potentia intellectiuæ partis.

QVAESTIO LXXX.

De appetitu in communi.

1 ¶Vtrum appetitus sit aliqua specialis potentia animæ.
2 Vtrum appetitus diuidatur in appetitum sensitiuum & intellectiuum, sicut in potentias diuersas.

QVAESTIO LXXXI.

De sensualitate.

1 ¶Vtrum sensualitas sit vis appetitiua tm̃, an etiam cognitiua.
2 Vtrum appetitus sensitiuus diuidatur in irascibilem & concupiscibilem sicut in diuersas potentias.
3 Vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi.

QVAESTIO LXXXII.

De voluntate.

1 ¶Vtrum voluntas aliquid appetat ex necessitate.
2 Vtrum omnia ex necessitate velit quæcunque vult.
3 Vtrum voluntas sit eminentior quam intellectus.
4 Vtrum moueat intellectum.
5 Vtrum voluntas distinguatur per irascibilẽ & concupiscibilẽ.

QVAESTIO LXXXIII.

De libero arbitrio.

1 ¶Vtrum homo sit liberi arbitrii.
2 Vtrum liberum arbitrium sit potentia, vẽl actus, vel habitus.
3 Vtrum liberum arbitriũ sit potentia appetitiua vel cognitiua.
4 Vtrum liberũ arbitriũ sit eadem potentia cũ uolũtate, vel alia.

QVAESTIO LXXXIIII.

Quomodo anima corpori vnita intelligat corporalia, quæ sunt infra ipsam.

1 ¶Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum.
2 Vtrum cognoscat corpora p essentiã suam, vel p aliquas spẽs.
3 Vtrum anima intelligat oia p species sibi naturaliter inditas.
4 Vtrum species intelligibiles effluant in ipsam ab aliquibus formis separatis.
5 Vtrũ aia nostra oia quæ intelligit videat in rõnibus æternis.
6 Vtrum intelligibilem cognitionem acquirat a sensu.
7 Vtrum indigeat phantasmatibus ad hoc quòd actu intelligat.
8 Vtrum iudicium intellectus impediatur per impedimentum sensitiuarum virium.

QVAESTIO LXXXV.

De modo & ordine intelligendi.

1 ¶Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas & materiales abstrahendo species a phantasmatibus.
2 Vtrũ species intelligibilis abstracta a phãtasmatibꝰ se habeat ad intellectũ nostrũ, vt qđ intelligit, vel sicut quo intelligitur.
3 Vtrum intellectus noster prius intelligat magis vniuersalia.
4 Vtrum intellectus noster possit multa simul intelligere.
5 Vtrum intellectus noster intelligat cõponendo & diuidendo.
6 Vtrum intellectus noster possit errare.
7 Vtrum vnus possit eandẽ rem melius intelligere q̃ alius.
8 Vtrum intellectus per prius cognoscat indiuisibile q̃ diuisibile

QVAESTIO LXXXVI.

Quid intellectus hominis cognoscat in rebus corporali bus & materialibus.

1 ¶Vtrum intellectus noster cognoscat singularia.
2 Vtrum cognoscat infinita.
3 Vtrum cognoscat contingentia.
4 Vtrum cognoscat futura.

QVAESTIO LXXXVII.

Quomodo anima intellectiua cognoscat seipsam & ea quæ in ea sunt.

1 ¶Vtrum anima intellectiua cognoscat seipsam p essentiã suã.
2 Quomodo cognoscat in se habitus exittentes.
3 Quomodo intellectus cognoscat actum proprium.
4 Quomodo intellectus cognoscat actum voluntatis.

QVAESTIO LXXXVIII.

Qũo aĩa humana cognoscat ea quæ sunt supra se.

1 ¶Vtrum anima humana in statu prẽsentis vitæ cognoscat an gelos per seipsos.
2 Vtrum possit ad eorum notitiam peruenire per cognitionẽ rerum materialium.
3 Vtrum Deus sit illud quod a nobis primo cognoscitur.

QVAESTIO LXXXIX.

De cognitione animæ separatæ.

1 ¶Vtrum anima separata a corpore possit aliquid intelligere.
2 Vtrum anima separata intelligat substantias separatas.
3 Vtrum anima separata cognoscat omnia naturalia.
4 Vtrum anima separata cognoscat singularia.
5 Vtrũ habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in aĩa separata.
6 Vtrum possit vti habitu scientiæ hic acquisitæ.
7 Vtrum distantia localis impediat cognitionẽ aiæ separatæ.
8 Vtrum animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur.

QVAESTIO XC.

De productione hominis quantum ad animam.

1 ¶Vtrum anima humana sit de substantia Dei vel aliqd factũ
2 Vtrum anima humana sit producta in esse per creationem.
3 Vtrum anima rationalis sit facta mediantibus angelis.
4 Vtrum anima humana sit facta ante corpus.

QVAESTIO XCI.

De productione corporis primi hominis.

1 ¶Vtrum corpus primi hominis sit factum de limo terræ.

INDEX

Vtrum corpus primhominis sit immediate productum a deo. 2
Vtrum corpus primi hominis habuerit conuenientem dispositionem. 3
Vtrum productio corporis humani conuenienter in scriptura describatur. 4

QVÆSTIO XCII.

De productione mulieris.

¶Vtrum in prima rerum productione debuerit mulier producꝰ. 1
Vtrum mulier debuerit fieri ex viro. 2
Vtrum mulier debuerit formari ex costa viri. 3
Vtrum mulier formata fuerit immediate a deo. 4

QVÆSTIO XCIII.

De fine siue termino productionis hominis prout dicitur factus ad imaginem & similitudinem dei.

¶Vtrum in homine sit imago dei. 1
Vtrum imago dei sit magis in irrationalibus creaturis. 2
Vtrum imago dei sit magis in homine, quàm in angelo. 3
Vtrum imago dei sit in omni homine. 4
Vtrum imago dei sit in homine per comparationem ad essentiam vel ad personas omnes, vel ad vnam earum. 5
Vtrum imago dei inueniatur in homine solum secundum mentem. 6
Vtrum imago dei sit in homine secundum potentias, aut secundum habitus aut actus. 7
Vtrum per comparationem ad omnia obiecta. 8
De differentia imaginis & similitudinis. 9

QVÆSTIO XCIIII.

De statu vel conditione primi hominis, quo ad intellectum.

¶Vtrum primus homo viderit deum per essentiam. 1
Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit. 2
Vtrum primus homo habuerit omnium scientiam. 3
Vtrum homo in primo statu potuisset errare, vel decipi. 4

QVÆSTIO XCV.

De his quæ pertinent ad voluntatem primi hominis. s. de gratia, & virtute, & iustitia.

¶Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia. 1
Vtrum primus homo in statu innocentiæ habuerit animæ passiones. 2
Vtrum Adam habuerit omnes virtutes. 3
Vtrum opera primi hominis fuerint æque efficacia ad meredum, sicut modo sunt. 4

QVÆSTIO XCVI.

De dominio quod homini competebat in statu innocentiæ.

¶Vtrum Adam in statu innocentiæ dominabatur animalibus. 1
Vtrum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas. 2
Vtrum in illo statu fuissent omnes homines æquales. 3
Vtrum in illo statu homo dominaretur homini. 4

QVÆSTIO XCVII.

De his quæ pertinent ad statum primi hominis, quantũ ad conseruationem indiuidui.

¶Vtrum homo in statu innocentiæ erat immortalis. 1
Vtrum esset impassibilis. 2
Vtrum indigeret cibis. 3
Vtrum per lignum vitæ consequeretur immortalitatẽ. 4

QVÆSTIO XCVIII.

De his quæ pertinent ad conseruationem speciei per generationem.

¶Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio. 1
Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum. 2

QVÆSTIO XCVIIII.

De conditione prolis generandæ, quantum ad corpus in illo statu.

¶Vtrum in statu illo pueri mox nati habuissent perfectam virtutem ad motum membrorum. 1
Vtrum omnes fuissent nati in sexu masculino. 2

QVÆSTIO C.

De conditione prolis tunc generandæ quo ad iustitiã.

¶Vtrum homines fuissent nati cum iustitia. 1
Vtrum pueri nascerentur in iustitia confirmati. 2

QVÆSTIO CI.

De cognitione prolis tunc generandæ quo ad scientiam.

¶Vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti. 1
Vtrum statim post natiuitatem habuissent perfectum vsum rationis. 2

QVÆSTIO CII.

De loco producti hominis in para diso.

¶Vtrum paradisus sit locus corporeus. 1
Vtrum sit locus conueniens habitationi humanæ. 2
Ad quid homo in paradiso positus fuerit. 3
Vtrum homo factus fuerit in paradiso. 4

QVÆSTIO. CIII.

De gubernatione rerum in communi.

¶Vtrum mundus ab aliquo gubernetur. 1
Quid sit finis gubernationis ipsius. 2
Vtrum mundus gubernetur ab vno. 3
De effectibusg gubernationis. 4
Vtrum omnia subsint diuinæ gubernationi. 5
Vtrum omnia gubernentur a deo immediate. 6
Vtrum diuina gubernatio cassetur in aliquo. 7
Vtrum aliquid contrarietur diuinæ prouidentiæ. 8

QVÆSTIO CIIII.

De effectibus diuinæ gubernationis in speciali.

¶Vtrum creaturæ indigeant, vt conseruentur a deo in esse. 1
Vtrum conseruentur in esse a deo immediate. 2
Vtrum deus possit aliquid redigere in nihilum. 3
Vtrum aliquid in nihilum redigatur. 4

QVÆSTIO CV.

De mutatione creaturarum a deo.

¶Vtrum deus possit immediate mouere materiã ad formã. 1
Vtrum deus possit immediate mouere aliquod corpus. 2
Vtrum deus moueat immediate intellectum creatum. 3
Vtrum possit mouere voluntatem creatam. 4
Vtrum deus operetur in omni operante. 5
Vtrum Deus possit aliquid facere præter ordinem rebus indidum. 6
Vtrum omnia, quæ deus facit præter ordinem naturalem rerum sint miracula. 7
De diuersitate miraculorum. 8

QVÆSTIO CVI.

De actu angelorum qui est inuicem illuminare.

¶Vtrum vnus angelus moueat intellectum alterius illuminando. 1
Vtum vnus angelus moueat voluntatem alterius. 2
Vtrum inferior angelus possit illuminare superiorẽ. 3
Vtrum superior angelus illuminet inferiorem de omnibus, quæ cognoscit. 4

QVÆSTIO CVII.

De locutione angelorum.

¶Vtrum vnus angelus loquatur alii. 1
Vtrum inferior loquatur superiori. 2
Vtrum angelus loquatur deo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX

Vtrum in locutione angeli aliquid operetur distantia loca-lis. 4
Vtrum omnes cognoscant locutionem unius angeli ad alte rum. 5

QVÆSTIO CVIII.

De ordinatione angelorum secu ndum hierarchias & ordines.

¶Vtrum omnes angeli sint unius hierarchiæ. 1
Vtrum in vna hierarchia sit tantum vnus ordo. 2
Vtrum in vno ordine sunt plures angeli. 3
Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit a natura. 4
De nominibus & proprietatibus singulorum ordinum. 5
De comparatione ordinum adinuicem. 6
Vtrum ordines durent post diem iudicii. 7
Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum. 8

QVÆSTIO CIX.

De ordine malorum angelorum. s. dæmonum.

¶Vtrum ordines sint in dæmonibus. 1
Vtrum sit in eis prælatio. 2
Vtrum vnus dæmon illuminet alium. 3
Vtrum subiiciantur prælationi beatorum angelorum. 4

QVÆSTIO CX

De præsidentia angelorum super corporalem creaturã.

¶Vtrum corporalis creatura administretur per angelos. 1
Vtrum materia corporalis obediat angelis ad nutum. 2
Vtrum angeli possint mouere corpora localiter sua virtute. 3
Vtrum angeli boni vel mali possint facere miracula. 4

QVÆSTIO CXI.

De actione angelorum in homines.

¶Vtrum angelus possit illuminare intellectum hominis. 1
Vtrum angeli possint immutare affectum, vel voluntatem hominis. 2
Vtrum possit immutare imaginatiouem hominis. 3
Vtrum possit immutare sensum humanum. 4

QVÆSTIO CXII.

De missione angelorum ad homines.

¶Vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium. 1
Vtrum omnes angeli mittantur in ministerium. 2
Vtrum illi qui mittuntur assistant. 3
Vtrum omnes angeli secundæ hierarchiæ mittantur. 4

QVÆSTIO CXIII.

De custodia hominum a bonis angelis.

¶Vtrum homines ab angelis custodiantur. 1
Vtrum singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputentur. 2
Vtrum custodia pertineat solum ad vltimum ordinem angelorum. 3
Vtrum omni homini conueniat habere angelũ custodẽ. 4
Quando incipiat custodia angeli circa hominem. 5
Vtrum angelus semper custodiat hominem. 6
Vtrum angeli doleant de malis eorum quos custodiunt. 7
Vtrum inter angelos sit pugna seu discordia. 8

QVÆSTIO CXIIII.

De impugnatione dæmonum.

¶Vtrum homines a dæmonibus impugnentur. 1
Vtrum tentare sit proprium diaboli. 2
Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli. 3
Vtrum dæmones possint facere vera miracula ad seducendum. 4
Vtrum dæmon ab aliquo superatus ab impugnatione arceatur. 5

QVÆSTO CXV.

De actione corporalis creaturæ.

¶Vtrum aliquod corpus sit actiuum. 1
Vtrũ in materia corporali sint aliquæ rationes seminales. 2
Vtrum corpora cœlestia sint causa eorum, quę hic in inferioribus corporibus fiunt. 3
Vtrum corpora cœlestia sint causa humanorum actuum. 4
Vtrum corpora cœlestia possint imprimere in dæmones. 5
Vtrum corpora cœlestia imponant necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur. 6

QVÆSTIO CXVI.

De fato.

¶Vtrum fatum sit. 1
Vtrum fatum sit in rebus creatis. 2
Vtrum fatum sit immobile. 3
Vtrum omnia subdantur fato. 4

QVÆSTIO CXVII.

De his quæ pertinent ad actionem hominis.

¶Vtrum homo possit docere alium, causando scientiam in ipso. 1
Vtrum homines possint docere angelos. 2
Vtrum homo per virtutem animæ possit immutare materiã corporalem. 3
Vtrũ aia hois separata possit mouere corpora motu locali. 4

QVÆSTIO CXVIII.

De traductione hominis ex homine quantũ ad aiam.

¶Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine. 1
Vtrum anima intellectiua conuertatur ex semine. 2
Vtrũ oẽs aiæ humanæ fuerint simul creatæ a principio mũdi. 3

QVÆSTIO CXIX.

De propagatione hominis quantum ad corpus.

¶Vtrum aliquid de alimento conuertatur in veritatem humanę naturæ. 1
Vtrum semen, quod est principium humanæ generationis sit de superfluo alimenti. 2

Quæstionum & Articulorum Indicis Finis.

SINGVLARIVM COMMENTARIORVM PRIMAE PARTIS SANCTI THOMAE LOCORVM INDEX.

ALPHABETICVS.

Abstractionem iuxta totalem, abstractis proprietatibus non personæ, sed sola essentia remanet. fol 142. col. 2. C.
Abractionẽ iuxta formalem, abstractis proprietatibus non personalibus, personæ remanent. ibid. col. 3. C.
Abstractionem iuxta formalẽ, abstractis proprietatibus personalibus, hypostases non remanent. ibidem.
Abstractio specierum a sensibilius, an sensibus mediantibus ab anima separata fiat. fol. 301. col. 4. C.
Abstractum & concretum secundum intellectum in quo differãt, & similiter abstractum secundum rem, & compositum secundũ rem. fol 15. col. 1. A
Abstractum quo pacto significet ut quo, & nõ per modum subsistẽtis. fol. 47. col. 3. H
Abstracta spiratione a filio, quomodo formaliter a Spiritu sancto distinguatur. fol. 142. col. 3. F
Accidens per accidẽs, accidens per se naturaliter præsupponit. fol. 15. col. 3. I
Accidentia determinata quam formam sequantur. fol. 24. col. 4. K
Accidens in substantiis immaterialibus, nullũ existit. fo. 182. col. 4.
Accidens secundum S. Tho. cum in uirture substantiæ agere dicatur, constructio intransitiua esse dicitur, idest, ipsa uirtus substantiæ. fol. 252. col. 1. A
Actio transiens, puta mouere, ut distinguitur contra effectum, an dicat solum motum ab hoc, aut aliquid aliud. fol. 100. col. 1. A
Secundum Actionem immanentem, quomodo quædam processio ad intra existat. fol. 104. col. 4. H
Actio ipsa immanens an sit productio: actiua eius, quod secundũ præcedere dicitur. ibid.
Actio dei an sit actio ab æterno formaliter, uel materialiter. fol. 162. col. 3. F.
Actio angeli, neque actio alicuius creaturæ, est eius esse. fol. 185. col. 1. C.
Actus notionales personis sunt attribuendi. fol. 142. col. 4. K
Actuum quidam est adæquatus potentiæ, ut intelligere respectu intellectus, & uidere respectu uisus, quidam uero inadæquatus, ut tale intelligere, puta intelligere bouem, & tale uidere puta album. fol. 186. co. 2. C.
Actuum quidam est per se primo actus, & secundario potentia, quidam autem econtrario. ibid. D
Actus quiliber uoluntarius dæmonis an malus existat. fol. 219. col. 4. H
Inter Actum purum, & potentiam puram mediant entia habentia aliquid actus & potentiæ. fol. 251. col. 2. A
Actuum & potentiarum distinctionis radix, diuersitas obiecti existit. fol. 252. col. 3. k.
Actum esse in genere intelligibili aliud est, & aliud esse actum respectu intelligibilium materialium, cum primum importet esse actum absolute & simpliciter, secundum autem per compositionem. fol. 294. col. 1. B
Actu naturæ bono dæmones abutuntur. fol. 219. col. 4. H
Adam in statu innocentiæ animalibus dominabatur. fol. 315. col. 4. F
Adiectiua de tribus personis in numero plurali prædicantur. fol. 135. col. 3. F.
Affectus ad spiritualia an aliud peccatum, quàm superbia esse possit. fol. 212. col. 1. E.
Affectus ad spiritualia an malus sit, quia declinat a regula superioris. ibidem
Sicut Affirmatio est causa affirmationis, ita negatio est causa negationis. fol. 4. col. 3. K
Agens proximum quid sit, & multa de agente proximo & immediato. fol. 26. col. 3. H
Agens immediatum & patiens quòd simul coniungi, uel oporteat esse, quæ ratio sit. fol. 28. col. 2. D
Agentium causarum impedimenta quomodo intelligẽda sunt. fol 84. col. 1. A
Agentia imperfecta quæ agunt & patiuntur, sunt duplicia. 157. col. 1. D
Agens omne an finitum, uel infinitum facere intendat. fol. 97. col. 3. K
Agentia corruptibilia quomodo comparentur. fol. 157. col. 3. A
Agens omne an sibi simile agat. fol. 82. col. 1. A
Agere per necessitatem naturæ dupliciter intelligi potest. ibidem col. 1. E
Alimentum dupliciter sumitur, uno modo, ut in substantiam nutriti conuersum est, alio modo, ut est in potentia proxima, ut in eam conuertatur. fol. 36. col. 3. H.
Alimentum superfluum quod dicatur, & quod necessarium. ibid.
Alimentum dupliciter dicitur, uno modo, ut est in communi potentia, alio modo, ut ad ipsa membra determinatum est. fol. 363. col. 1. D
Aliqua quanto sunt profectiora, an alia excedat magnitudine, uel multitudine. fol. 172. col. 1. A
Aliquid dicitur ale ab aliquo dupliciter contingit. fol. 23. col. 2. B.
Aliquid esse, uel fieri uoluntate contingit, dupliciter, scilicet concomitanter, uel causaliter, seu principiative. fol. 143. col. 1. A
Aliquid conuenire alicui per se, idest, non per accidens, dupliciter contingit, uno modo physice, alio modo simpliciter. fol. 173. col. 3. G.
Aliud est contingenter euenire & aliud est necessario euenire, & aliud est infallibiliter euenire, aut sensibiliter sentire. fol. 92. col. 4. F
Aliud est dicere Sortes pater, est causa per se Platonis filii, & Plato per se causa Ciceronis, & aliud est dicere, Sortes & Plato sunt per se causa Ciceronis. fol. 163. col. 3. K
Alterans primum uniuersaliter est omnino inalterabile, & primũ mouens localiter immobile, & prima causa omnino incausata. fol. 15. col. 3. I.
Amatum quo pacto in amante est. fol. 106. col. 4. K
Amor est in Deo. fol. 87. co. 1. A
Amor quomodo bonum in communi respiciat. ibid. col. 2. A
Amor cum primus actus uoluntatis sit, quomodo non possumus eligere, nisi præamemus. fol. 95. col. 1. G.
De ratione Amoris an sit procedere a uerbo inquantum uerbũ, an solum inquantum uerbum res intellecta est. fol. 107. col. 1. B
Amor est ab amante & amabili ut concepto. fol. 129. col. 3. k
Amor essentialiter & personaliter sumi potest. fol. 131. col. 4. F
Amor personaliter est nomen proprium Spiritussancti. ibid.
Amor naturalis dupliciter capitur, uno modo pro inclinatione naturali alicuius in aliquid, alio modo pro actu elicito potentiæ appetitiuæ. fol. 203. co. 3. F
Amor naturalis est in angelis. fol. 205. col. 1. A
Analogatum primum an poni debeat in rationibus aliorum analogatorum. fol. 51. col. 1. B
Analogum prius dicitur de eo, quod ponitur in aliorum diffinitione, quàm de aliis. fol. 51. col. 1. E
Analogum quo pacto in uno tantum secundum propriam rationem saluetur. fol. 74. col. 1. E
Angeli operationes an quo mensurentur. fol. 33. col. 4. I
Angeli operationes an tempore mensurentur. fol. 34. col. 2. A
Angeli esse dupliciter distinguitur, absolute scilicet, & ut coexistãs differentiis temporis realis, uel imaginarii. 35. col. 1. C
Angeli sunt in maxima multitudine omnem materialem numerum excedentes. fol. 171. col. 4. G.
Angelorum multitudo an intelligatur materialis scilicet secundum speciem, & secundum numerum, an multitudo specifica materialis tantum, an multitudo primarum partium materialium uniuersi. fol. 172. col. 1. D.
Angeli secundum naturam suam incorruptibiles, an existant,

Universidad de Deusto Biblioteca

fol. 173. col. 1. E.
Angeli non habent corpora ſibi naturaliter unita.ibidem.col.4.I.
Angeli numquid ingenere eſſe dicantur. fol. 174. col. 1. D.
Angeli interdum corpora aſſumunt. fol. 175. col. 1. G.
Angeli per corpora aſſumpta quædã vitæ opera operari poſſunt, quantum ad id, in quo cum corporibus vitalibus communicant, non autem quantum ad id, quod uiuentium proprium exiſtit. ibidem. E.
Angeli nullum vitæ opus abſolute loquendo in corporibus aſſūptis exercent.ibidem.col.3.H
Angelus in loco eſt, æquiuoce tamen corporis reſpectu. fol. 176. col.1.A
Angeli quomodo per contactum uirtualem in loco eſſe dicantur ibidem.G.
Angeli ſecundum Sco. & ſan.Doc. quo pacto in loco eſſe dicãtur. fol.176.col.1.C
Angeli ratio eſſendi in loco per Sanct.Doc.quæ nam ſit ibidē. D
Angelus nō eſt ubiq;,ſed in uno particulari loco.fol.178. col. 1.A
Angelus an poſſit in loco indiuiſibili quantūcumque paruo, aut quantumcumque magno eſſe.fol.178.col.4.H
Angeli plures ſimul in uno loco eſſe non poſſunt.fol. 179.col.1.C
Angeli plures an ſimul in uno loco potentia naturali uel logica eſſe poſſint. ibidem.D
Angelus localiter moueri poteſt, æquiuoce tamen corporis reſpectu.ibidem.col.3.K
Angelus an,& quo pacto poſſit dici moueri, dum eſt in termino a quo,uel ad quem.fol.180.col.2.A
Angelus motu continuo neceſſario media pertranſit. ibidem. colum.3.H.
Angelus motu nō cōtinuo nō poteſt pertranſire omnia media.ibi.
Angelus an poſſit inſtantanea mutatione acquirere terminū diſtãtem a termino,a quo niſi pertranſito medio.ibidem col.4.K
Angelis non eſt intellectus agens, neque poſsibilis niſi æquiuoce. fol.187.col.1.D.
Angelis eſt ſola intellectiua cognitio. ibidem.col.4.G
Angelis an ſit potentia motiua.ibidem.K
Angelus non cognoſcit omnia per eſſentiam ſuã ſed per ſimilitudines ſuperadditas. fol. 188.col.1.D
Angeli an ſecundum proprias rationes omnia cognoſcant. ibidē. col.2.B
Angeli quanto ſunt ſuperiores tanto per ſpecies uniuerſaliores intelligunt.fol.190.col.1.G.
Angelus per ſuã ſubſtantiã ſeipſum intelligit.fol.191.col.2.A
Angelus quilibet alios cognoſcit per inditas omnium rerum rationes. in eod.fol.192.col.1.E.
Angeli per ſua naturalia aliquam cognitionem de deo habere poſſunt.fol. 193.col.1.A
Angeli res naturales cognoſcūt per ſpecies intelligibiles in eis exiſtentes ibidem.col. 4.I
Angelorum eſſe intelligibile, an ſit eſſe ſubſtantiale, uel intentionale.ibidem.K
Angeli ſingularia cognoſcunt.fol.194.col.3.G
Angeli per ſpecies a deo influxas ſingularia cognoſcunt ibidē.K
Angelus an ſingularia cognoſcat per ſpecies a rebus, aut per influxas ibidem.col.4.H
Angelis duplex eſt cognitio, una ſcilicet naturalis, & hæc eſt per ipſorum eſſentias & per ſpecies innatas, alia ſupernaturalis & beatifica, & hęc dicitur cognitio quam in uerbo dei habent.fol. 197.col.1.B
Angeli cognitione naturali gratiæ myſteria nō cognoſcunt. ibidē.
Angeli intellectus ſecundum Sco. ut obiecto mouetur, ita a gratiæ myſteriis ſi actu poſitis. ibidem.E.
Angeli uerbo myſteria cognoſcunt, non omnia neque æqualiter, neque ſimul.ibidem.col.2.A
Angeli cognitione beatifica, an gratiæ myſteria cognoſcere poſſint.ibidemB.
Angeli non ſunt in potentia eſſentiali ſecundum naturalem cognitionem.fol. 197.col.4.G
Angeli ſunt in tali potētia ſm cognitionē per reuelationem.ibid.
Angeli,eorum quæ naturaliter cognoſcūt,nō oia actu conſiderãt, ſed ſecundū cognitionē in uerbo ſemper actu cōſiderãt.ibid. H
Angeli in uerbo omnia ſimul cognoſcunt.fol.198.col.1.A
Angeli poſſunt naturali cognitione omnia ſimul cognoſcere quæ per unam ſpeciem repreſentantur.ibidem.
Angelus ſecundū mente S.Doc.an per tres ſpecies ſimul intelligat ſcilicet per eſſentiam diuinam,per eſſentiã propriã,& per aliquã ſpeciem innatam, & an ſingula ex quo cognoſcit & ponit differentiã inter cognita p diuerſas ſpecies ſimul cognoſcit. ibid.E
Angeli non poſſunt ſimul cognoſcere naturaliter ea quæ per diuerſas ſpecies innatas eis repreſentantur. ibidem.A
Angeli inter ſubſtantias ſpirituales eum locū tenēt,quē corpora cęleſtia inter ſubſtantias corporeas.ibidem.col.3.K.
Angelis negare omnem diſcurſum, an de mente Scoti probabile ſit. ibidem. col. 4. I
Angeli non cognoſcunt cōponendo & diuidēdo.fol.199.col.1.E
Angelis eſt liberum arbitrium. fol. 212. col. 3. K.
Angeli appetitus per concupiſcibilem & iraſcibilem non diſtinguitur. fol. 203. col. 1. D
Angelis eſt dilectio duplex,naturalis ſ.& electiua. fo.204.co. 2. E
Angel' ſeipſū diligit dilectiōe naturali & electiua.fo.205.co. 1. A
Angelus unus diligit alium dilectione naturali, quo ad aliquid, & quo ad aliquid non. ibid. col. 2. C
Angelus naturali dilectione diligit plus deū q̃ ſe.ibidem. col. 4. D
Angelus eſt creatus a deo. fo. 260. co. 2. E
Angeli in cælo empireo ſeu ſupremo creati ſunt fol.207. col.2.D
Angelus fuit creatus beatus naturali beatitudine.ibid.col.3.k.
Angelus non fuit creatus beatus beatitudine ſupernaturali.ibidē.
Angelus in deum conuerti non poteſt, niſi auxilio gratiæ adiutus fuerit. fol.208. col. 1. C
Angelus ſtatim poſt primum charitatis actum quo beatitudinem meruit, beatus fuit. fol.209. col. 2. D
Angeli conſecuti ſunt gratiam & gloriam ſecundum naturalium quantitatem. ibidem col. 4. K
Angelus beatus peccare non poteſt. fol.210.col.2. C
Angelus beatus in beatitudine proficere nō poteſt.ibid.col 3.H
Angelus peccauit appetendo eſſe ut deus.fol.213.col.1.E
Angelus an ex parte rei electæ peccauerit, & appetierit non ſolū male,ſed malum propria uirtute beatitudinem appetendo, & nūquid i hoc Doctor ſanctus ſibi cōtrarius uideatur.ibid.co.4. I
Angelus non peccauit in primo inſtanti ſui eſſe.fol.214.col.3.H
Angelum uolūtarie peccaſſe in primo inſtãti ſui eſſe, manicheum ſapit. ibidem. col. 4. H
Angelus an in primo inſtanti mereri potuerit, & ex conſequenti peccaſſe. ibidem.
Angelus eſt ſimpliciter magis ad imaginem dei, homo autem eſt magis ſecundum quid. fol.308.col.3.H
Angeli ſm inſtans cum fuerit libertatis & meriti, ita quòd liberū omnibus fuit immediate poſt creationis inſtans mereri, & demereri, an omnes angeli erant uiatores. fol. 215. col. 3. H
Angeli unus actus an ſit primus naturalis & meritorius. ibidem. col. 4. K
Angeli in primo inſtanti, an uere & proprie uitam æternam meruerint. fol. 216.col.1. E
Angeli omnes ſi in primo inſtanti uere meruerint per actum dilectionis dei ut ſupernaturalis beatitudinis obiectum eſt, ergo in ſecundo inſtanti non tenebantur ad actualiter dirigendum actum ſuum in charitatis obiectum. ibidem. col. 3. I
Angeli plures remanſerunt quàm ceciderunt.fol.217. col. 2. E
Angeli apprehenſio,qua peccauit,an ſit immobilis.fol.219.co.1.K
Angelis malis duplex locus pęnalis conuenit,infernus.ſ. ſimpliciter, & aer caliginoſus uſque ad diem iudicii.fol.220.col. 3. G
Angelorum locutio an prior illuminatione ſit, uel econtra. fol. 332. col. 2. D
Angelus unus alium illuminat ibidem.col.3. F
Angelus unus alterius uoluntatē mouere nō poteſt.fo.333.co.1 E
Angeli inferiores nunquam ſuperiores illuminant,ſed econtra.ibidem.col.4.K
Angeli ſuperiores inferiores illuminant de omnibus quę nouerūt fol.334.col.2.A
Angelis eſt aliqua locutio.ibidem.col.2.B
Angeli omnes,immo omnes creaturę rationales ſunt unius hierarchiæ ex parte principis.fol.336.col.2. B
Angeli nec cum hominibus nec inter ſe ſunt unius hierarchiæ,ſed tres inter ſe hierarchias conſtituunt ex parte multitudinis ordinatæ.ibidem. E
Angeli multi ſunt in uno ordine nobis noto.fol.337.col.3.F
Angelus quilibet habet propriū ordinem,nobis incognitum.ib.G
Angeli boni prælati ſunt malis & eos regunt. fol.341. col. 1.B
Angeli uirtute propria miracula facere nō poſſunt.fo.342.co.3.F
Angelus tam bonus quàm malus naturali ſua uirtute imaginationem mutare poteſt.fol.343.col.3.I
Angeli aliqui a deo in miniſterium mittuntur.fol.344.col. 2. B
Angeli inferiores tantum de lege communi mittuntur,ſuperiores autem ex diuina diſpenſatione.ibid.col.4.k
Angeli omnes ſecundæ hierarchiæ non mittuntur.fo.345.co. 3. I
Angeli de cuſtoditorum malis non dolent. fol.347.col.4.I
Inter Angelos poteſt eſſe pugna non diſcordia uoluntatum,ſed cōtrarietate meritorum eorum, pro quibus pugnare dicuntur fol. 348.col.2.A
Angelus & anima ſunt diuerſarum ſpecierū & naturaliter inæquales.fol.240.col.1.A
Anima Chriſti an omnia ſimul in uerbo, uel ſucceſsiue ad quodcumq; ſe uoluerit conuerti,uideat.fol.45.col.2.C
Anima noſtra duas uirtutes ad intelligendum concurrentes ha-
bet

bet unam actiuam,uocatam intellectus agens,& aliam paſſiuã, uocatam intellectus paſsibilis.fol.187.col.1.D
Anima non eſt corpus,ſed corporis actus.fol.235.col.3.F
Anima humana eſt principium incorporeum & ſubſiſtēs.fol.236. col.1.E
Anima noſtra qūo in potentia eſſentiali ſeipſam cognoſcat, & tm ipſa ſit in ſeipſa intrinſece ſecundū eſſe naturale.ibidē col. 3.I
Anima noſtra quomodo intrinſece naturam entis habeat ſeu ſubſtantię ſecundum eſſe naturale,& tamen ſit in potentia eſſentiali ad cognitionem entis ſubſtantiæ.ibidem.
Anima quomodo ſit perfectio corporis, & tamen nullam in ſe naturam corporis claudit.ibidem.col.4. K
Animam habere operationes per ſe, dupliciter intelligitur, uno modo,ſcilicet abſque corporeo organo, alio modo, per ſe omnino, ideſt ꝙ non communiter corpori ut organo, & hinc tota queſtio de animæ immortalitate pendet.fol.237.col.1.B
Anima operari per ſe quatuor modis dici poteſt ibid.
Animæ brutorum non ſunt ſubſiſtentes.ibid.col.3.F
Anima intellectiua nō eſt compoſita ex materia & forma.fol. 238. col.2. A
Anima humana eſt incorruptibilis.ibid.col.4.G
Anima humana an eſſe per ſe habeat.fol.239.col. 1. A
Animæ an nulla contrarietas inſit.ibidem.E
Animę immortalitas an ex naturali deſiderio certificari poſsit.ibidem.col.2.E
Anima intellectiua ſecundum eſſentiam eſt corporis actus,ſed ſecundum potentiam non,quia inquantum poteſt intelligere,corpus non perficit.fol.241.col.3.I
Animę intellectiuæ eſſe an ſit ipſum eſſe compoſiti.ibid.col.4 k
Animæ intellectiuæ eſſe an aliis formis conueniat.fo.242.co.1.C
Anima intellectiua quare non corrumpatur.ibidem.
Animæ aliæ ab intellectiua quare corrumpantur. ibidem.E
Animæ tres ſecundū Platone,quo pacto eſſentia, & loco diſtinguãtur.fol.245.col 1.E
Anima eadē in homine eſt nutritiua,ſenſitiua,& intellectiua. ibi.
Animæ omnes ſecundum S.Doc.quo pacto una ſunt in homine, & an ratio Scot.contra ipſum ualeat.fol.246.col.1.E
Anima intellectiua quàmuis in homine p uegetatiua & ſenſitiua ſufficiat, an etiam ſufficiat pro forma mixtionis & corporeitatis.ibidem.col.3.G
Anima, & uniuerſaliter omnis forma ſubſtantialis in materia recipitur nullo accidente mediante.fol.248 col.3.H
Anima aliquo corpore mediate uniri non poteſt.fol.249. col.2.D
Anima eſt tota in toto, & tota in qualibet parte.ibid. col.3.H
Anima præter intellectiuam an ponatur aliqua alia forma in materia inextenſa,ſcilicet anima ſenſitiua animalium perfectorum fol.250.col. 1.A
Animæ ſubſtantiam impoſsibile eſt ſuã potentiã eſſe. ibid. co.4. F
Anima ſi eſſet immediatum principium ſuæ operationis, an ſemper habens animam actu,opera uitæ habeat, cum anima ſecundum eſſentiam ſit actus,ſicut ſemper eſt uiuum, & an rationes Scoti contra ipſum procedant.ibidem.col.4. K
Animæ in potentiis eſt ordo.fol.253.col.3.K
Anima ſola potens intelligere quomodo dicatur.fol.254.col.1.D
Animæ ſunt tres.fol.255.col.4.I
In anima ſeparata cum ſit memoria quo ad utranque conditionē, ſcilicet conſeruationem obiecti & præteritionem, tam actus q̃ obiecti ſenſibilis,an in parte intellectiua ſit memoria complete fol.263.col.3. R
Anima per intellectum cognoſcit corpora cognitione immateriali, uniuerſali,& neceſſaria.fol.277.col.4 K
Anima per ſpecies inditas non intelligit fol.279.col.2.E
Animarum humanarum ſubſtãtia an inæqualis ſit.fo.288.col.4.F
Anima noſtra non per eſſentiam ſuam, ſed per actum ſuum ſe cognoſcit.fol.292.col.2.C.
Anima ꝙ ſecundum ſubſtantiam ſit pura potentia & ꝙ ſecundū unam eius & ab ea uirtutem, ſcilicet intellectum agentem ſit actus, in eodem genere, quomodo ſimul compatiuntur fol. 294 col.1.A
Anima an propter melius corpori uniatur.fol.397.co.4.F
Anima ſeparata habet de aliis animalibus perfectam cognitionē naturalē,de angelis aūt imperfectam & deficientē.fo.299.co.1.B
Anima noſtra cum ſit pura potentia in genere intellectionis, quo modo per ſeipſam intelligi poteſt.ibidem.D
Aīa an tã inferiora q̃ ſuperiora per ꝓpriã eſſentiã cognoſcat.ibi.C
Anima una aliam per ſpeciem intelligit,& ideo anima Lazari noſſe potuit animam Abrahæ ſicut alias ſubſtantias ſeparatas. ibidem.col.4 K
Anima ſeparata cognoſcit omnia naturalia in communi tantum & confuſe.fol.300.col.1.A
Anima ſeparata cognoſcit quædam ſingularia,ſed non omnia,etiã præſentia.fol.300.col.2.C
Anima an & quomodo p ſpecies abſtractas ſingularia cognoſcat. ibidem.col. 3. G
In anima ſeparata manet actus ſcientiæ acquiſitæ, ſed non eodē modo.fo.301.col. 2.E
Anima ſeparata cum incorporea ſit, & a nullo corpore localiter diſtet,qūo quæritur. art.7.q.89. Vtrum diſtantia localis.
Anima ſeparata æque propinquum & diſtãs intelligit ibid.co.4. F
Animæ ſeparatæ quæ hic aguntur,naturaliter neſciunt. fol. 302. col.2.C
Anima non eſt ſubſtantia dei.ibidem.col.4. C
Anima rationalis ſola inter ſenſibilium formas per creationem. fol.303.col.1.C.
Anima an immediate a deo ſit.ibidem.col.4.F
Anima ſimul cum corpore producta eſt.fol.304.col 1. A
Anima ſua uirtute materiam corporalem immutare non poteſt, niſi aliquo corpore mediante. fol.357.col.4.I
Anima ſeparata ſua naturali uirtute aliquod corpus mouere non poteſt.fol.358.col.1.B
Anima ſenſitiua ab anima generante principaliter cauſatur, & a ſemine inſtrumentaliter ibid.col.4. H
Anima intellectiua cū ſemine traduci hæreticū eſt.fo.359.co.4.C
Animę non ſunt creatæ ante corpora,ſed ſimul creantur,cum corporibus infunduntur.fol.361.col.2.C
Anima humana uniuerſaliter ſumpta in communi, an unam numero materiam habeat.fol.362.col.1.B.
Animalia per ſe ipſa quomodo uerum eſt ꝙ formam acquirant, quæ ſe moueant.fol 79.col.2.B
Apparitio imaginaria ex tribus cauſis prouenire poteſt,ſcilicet ex uoluntate imaginantis,ex commotione naturæ ſana, uel egra, & ex cōmotione ab extrinſeca cauſa,ſcilicet angelis.fol.343. colum.4.F
Appetere nihil aliud eſt q̃ in aliquid inclinari. fol. 267. col.2. A
Appetere naturaliter contingit dupliciter uno modo quo ad actus ſpecificatione alio modo quo ad illius exercitiū.fol.270.co. 4. I
Appetitus an ſit act' elicitus naturæ intellectualis.fol.70.col.2. A
Appetitus ſenſitiuus quomodo per iraſcibilem & concupiſcibilē diſtinguatur.fol.203.col.1.B
Appetitus naturalis dupliciter ſumitur, uno modo pro inclinatione a natura indita, & ſic non eſt actus aliquis elicitus. alio modo pro actu ſecundo quo in pręcognitum tenditur.fol.256 col.1 E
Appetitus intellectiuus & ſenſitiuus diuerſæ potentiæ ſunt. fol. 267.col.3.I
Appetitū an appetibile moueat in gn̄e cauſæ efficientis. ibid.K
Appetitus intellectiuus an feratur in res ſingulares ſecundum aliquam rationem uniuerſalem,ſicut cū appetit aliquid, quia eſt bonum.fol.28.col.2 E
Appetitus a quo mouetur,cum in iſtas res ſingulares ſenſibiles fertur.fo.265.col.3.F.
Appetitus ſuperior an quandoque,uel ſemper mediante inferiori appetitu moueat.ibid.col.4.H
Appetitus ſenſitiui ad uoluntatem,an tam arcta obedientia uideatur,ut niſi in uirtute eius moueri non poſsit.fol.270.co. 1. C
Appropriari quid ſignificet. fol. 138.col.1.E
Aquæ ſupra firmamentum,quales ſint.fol.228.col.2.A
Aqua quare colorem non retinet,& aer lumen non conſeruat.fol. 327.col.3.K
Arbitrii liberi bonus uſus, an cauſa prædeſtinationis exiſtat. fol. 95.col.3 H.
Articulus primus.85.q. an ſuperfluus uel impertinens exiſtat.fol. 293.col.3.F
Articulus.8. 103. q. an ſuperfluus uideatur aut cum præcedenti coincidere.fol.326.col.1.A
Aſſiſtentia,ideſt, immediata uiſio,dupliciter dicitur, ſcilicet aut reſpectu dei.aut reſpectu diuinorum myſteriorū in deo. fol.345. col.2. D.
Aſſiſtunt omnes miniſtrantes quo ad uiſionem dei.ibid.E
Aſſumere ſignificat ad ſe ſumere.ideſt ad ſui ipſius manifeſtationē, & non ad ſua opera peragenda.fol.174.col.4.K
BEati uident dei eſſentiam.fol.38.col.4.G
Beati non poſſunt formare uerbū de deo clare uiſo,ut ſiquis poſſit formare uerbum de his quæ in deo uideantur. fol.39. colum.3.K
Beatitudo maxime deo conuenit.fol.103.col.2.E
Beatitudo attribuenda eſt deo & aliis beatis ſecundum intellectū. ibidem.col.3.H
Beatitudo utrum naturaliter appetatur. ibidem.k
Beatitudo eſt duplex,ſcilicet obiectiua & formalis, quæ eſt ipſe actus,alia eſt beatorum.104.col.1.B
Beatitudo obiectiua omnium beatorum deus eſt.fol. ibid.
Beatitudo formalis creaturarum beatarum deus non eſt.ibid.
Beatitudo formalis ſui ipſius,deus eſt ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Beatitudo quomodo distribuat.ibidem.col.2.C
In beatitudine diuina eminentius præexistit quicquid est desiderabile in quacunque beatitudine tam uera quàm falsa ibid.D
Beatitudo seu ultimus finis dupliciter considerari potest, in communi, scilicet & in speciali.fo.290.col.4.H
Beatitudinem in cõi an naturaliter appetamus.fo.271.col.1.B
Beatitudinis appetitus quemadmodum est naturalis obiectiue, ita non est in potestate nostra obiectiue, & quemadmodum est liber elicitiue, ita est in potestate nostra elicitiue.ibid.col.3.k
Beatitudinem an quilibet secũdum S. Doc.unico actu mereatur. fol.209.col.3.G
Benedictio debetur diei septimo.fol.232.col.4.G
Boni quæstio dupliciter ordinari potest,quo modo secũdũ se, alio modo ut est pars tractatus de perfectione.fol.18.col.1.C
Bonum, cum non prius enti cõueniat quàm unum,uerum &c. neque prius conueniat naturæ diuinæ bonitas q̃ unitas &c. cur quæstio a S. Doc.de bono fiat.ibidem.A
Bonum & ens sunt idem secundum rem,sed secundum rationẽ differunt.ibidem.
Bonum an appetibilis rationem habuat.ibidem.col.2.C
Bonum proximum fundamẽtum appetibiliter importat,quàmuis bonum,perfectum,ens in actu,& ens fundamentum, & causam appetibiliter importet.ibidem.col.3.I
Bonum & ens cum rationibus distingua tur, oportet q̃ secundum eas ordinata sint, & quo etiam ordine.ibidem.col.4.G
Bonum quomodo primi & ultimi rationem habere dicatur. fol. 20.col.3.F
Bonum summum in genere quod esse dicatur.fol.22.col.1.B
Bonum simpliciter quod dicatur.ibidem.
Bona omnia sunt bonitate diuina extrinsece & causaliter,bonitatibus aut propriis formaliter & intrinsece.fol.23.col.2.A
Boni cur quæstio fiat.fol.18.col.1.A
Bonum & ens sunt idem secundum rem,sed secũdum rationẽ tantum differunt.ibid.col.2.A
Bonum causa finalis rationem habet.fo,20.col.3.F
Boni ratio quomodo sumatur.ibidem.col.4.K
Boni ratio consistit in modo, specie,& ordine fol.21.col.1.D
Bonum est quod omnia appetunt.fol.22.col.2.A
Boni significatione in deo posita, an creaturæ bonitas claudatur. fol.51.col.4.H
Bonum triplex est,scilicet forma, subiectum & habilitas subiecti ad formam.fol.167.col.1.E
Bonum ut forma per malum totaliter tollitur. ibidem.
Bonum ut subiectum, per malum nec tollitur nec diminuitur, ibidem.
Bonum est causa mali.fol.168.col.3.E
Bonum est causa mali materialiter.ibidem.k
Bonum distingui in substantiam & accidẽs dupliciter intelligi potest,uno modo ut si distinctio in res,alio modo ut sit distinctio in modos.fol.205.col.1.C
Bonum illud spirituale appetitum in primo peccato angeli quod fuit, an scilicet fuerit ipsemet, ut a seipso amatus puro amore amicitiæ an beatitudo desiderata sibi.fol.212.col.2.A.
Bonum est obiectum uoluntatis & uerum intellectus.fol. 272.colum.3.k.
Inter bonum & bonum triplex comparatio fol.273.col.4.K
Bonitate cur sub tractatu de perfectione quæratur.fo.18.co.2.A
Bonitati diuinæ ex aliorum nolitione, an aliquid perfectionis accrescat.fol.81.col.2.E
Bonitas diuina omnium rerum finis est.fol. 156.col.4.F
Bonitas diuina omnium corporalium finis est fol.221. col.3.G
Calor cælestis animalis & elementaris non est multiplex calor, sed unus & idem multiplicis agentis uim habens, prout subiacet principio actiuo elementari,animali,cælesti.fol.359. col.3.E
Causæ de ratione efficacia est.fol.10.col.4.G
Causam esse dupliciter cõtingit,effectiuam, scilicet proprie & exẽplarem.ibidem.col. 4. K
Causa prima effectiua rerum est causa quiu oca.fol.17.col.2.A
Causa exemplaris ab effectiua distinguitur, & coordinatur inter formales,quia est uelut extrinseca suæ rei.fol.23.col. 2.E
Causam perfectius cognoscens,an plures effectus in ea uideat. fol. 43.col.4.K
Causa prima quomodo de facto causet.fol.66.co. 2.E
Causa libera cum diuina infallibilitate quomodo saluetur.fol.92, col.4.I
Causa efficiente indigere ex duobus consistit.fol.155.col.1.D
Causa instrumentalis an actionem propriã habeat.fo.159.col.4.K
Causæ agentis absentia dicitur causa defectus, quando ipsa præsentia debebatur.fol.169.col.2.E
Causa alicuius dupliciter dicitur directe scilicet & indirecte. fol. 349.col.1.C
Causa deficiente in minori parte an semper deficiat propter aliquam causam impedientem, & an scilicet sit error Stoicus. fol. 353.col.3.H
Causarum omne an compositum sit fol.15.col.4.k
Cælesti corpori non est coniuncta aliqua anima ut forma, sed ut motor.fol.231,col.2.B
Cælum empireum, & cælum sydereum ex quibus composita sint fol.227.col.3.
Cæli nomẽ in tres significationes distinguitur,scilicet proprie,participatiue & metaphorice.fol.229.col.1.C.
Cælum an sit animatum,fol.221.col.2.E
Cogitabile omne excedere dupliciter dicitur.fol.9.col.3.G
Cogitabile omne excedens an sit.ibidem.
Cogitatio dupliciter cognosci potest,scilicet in suo effectu, uel in se ipsa.fol.196.col.2.B
Cogitatio cordis alterius in suo effectu ab angelo cognosci potest, ibidem.
Cogitationes cordium in seipsis,seu quod idem est,ut sunt in uolũtate soli deo sunt naturaliter cognitę. ibidem.
Cogitatiua quomodo omnia sensibilia in particulari cognoscit,& tamen ipsa est quoddam sensibile.fol.236.col 3.H
Cognitione duo concurrunt, scilicet receptio & iudicium.fol.46. col.1.C.
Cognitio propria de aliquo dupliciter intelligi potest, primo ut distinguitur contra commune ex parte actus cognoscendi,secundo ex parte rei cognitæ.fol.60.col.4.G
Cognitio attingens aliquid secundum prædicata communia tantum potest dici imperfecta,in potentia confusa in communi uniuersalis,& est dupliciter, & alia multa de cognitione dei,quo pacto seipsum cognoscit.fol.61,col.1.A
Cognitio sensus,puta uisus,aut etiã simplicis intellectus, an quia conformis rei,ideo uera dici possit.fol.72.col.2.D
Cognitio matutina & uespertina angelorum quæ dicantur. fol. 200.col.4.k
Cognitio matutina & uespertina quot deuotare posset. fol.201 col. 1.C
Cognitio uespertina habere creaturã pro termino & medio essentialiter differt a cognitione matutina.ibid.col,2.A
Cognitio uespertina habere creaturam pro termino tãtum est eadem realiter cum cognitione matutina,differens solum secundũ terminos seu cognita.ibidem.
Cognitio matutina & uespertina penes quid differant ibid.B
Cognitio duplex,scilicet naturalis & gratuita & hæc duplex, scilicet speculatiua & affectiua.fol.117.col.3.K
Cognitio naturalis nec est ablata,nec diminuta.ibidem.
Cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata, sed diminuta.ibidem.
Cognitio supernaturalis per modum naturalis est, & consequenter immobilis.fol.218.col.3.H
Cognitio intellectualis a sensibili sit,non sicut a perfecta & totali causa,sed magis sicut a materia causæ.fo,281.col.2.D
Cognitio singularium est quo ad nos prior uniuersalium cognitione.fol.285.col.4.F
Cognitum quo pacto in cognoscente sit,& an S.Doc, super hoc cõsequentia ualeat fol.40 col.4.k
Cognitum est principium specificatiuum cognitionis. fol. 57. colum.3. K.
Cognitum est in cognoscente immaterialiter.fol.278.col.4.I
Cognoscere cuius speciei sit,& cuius etiam est intelligere. fol. 76. col. 4. I
Cognoscere simul,& una operatione cognoscere, an & quomodo distinguantur.fol.198.col.1.D
Cognoscere quomodo potest ex natura sua habere actu aliquam ex naturis cognoscibilium ab ipso,quando natura ipsa est habẽs affinitatem cum aliis. fol. 192.col.1.E
Cognoscitiuum aliquorum dupliciter inuenitur, in potentia essentiali,& in potentia accidentali & alia multa ad hoc.fol. 236. col.2.E
Compositio formalis & accidentalis in quo conueniant & differant.fol.242 col.2.E
Commune dupliciter dicitur per modum scilicet, actus & per modum potentiæ,& sic etiam communitas.fol. 16.co.4.H
Communicabilitas duplex ponitur, propria, scilicet & metaphorice.fol,54.col.3.G
In conceptibus pluribus duo clauduntur, scilicet assimilatio ad obiectum,& eorum pluralitas.fol.49,col.2,D
Conditionalis quomodo ualeat si animæ sensitiuæ operatio, sine organo esset, hæc anima esset hic homo fol. 237.col.4.k
Consequentia ista an ualeat,Nulla ueritas est, ergo uerum est nullam ueritatem esse.fol.90.col.4.I
Consequentia bona est a propositione uera de inesse ad suam modalem de uero.ibidem.

Conse-

Consequentia ista Sant. Doc.an ualeat & sit efficax:perfectio conuenit soli deo per suam essentiam,ergo esse perfectum, ergo esse bonum.fol.22.col.3.K
Consequentia ista S.Doc.an & quomodo ualeat,forma finitur per materiam:ergo forma quæ non est nata esse in materia est infinita.fol.23.col.4 K
Consequentia S.Doc.quæ procedit a rerum conditionibus ad nominum conditiones,an & quomodo ualeat.fol.50.col.1.A
Consequentia ista quomodo ualeat. A.est causa entium inquantum entia, ergo est causa omnis eius quod pertinet ad esse eorum.fol.155.col.4.F
Consequentia ista S.Doc.quomodo ualeat,deus agit secundũ intellectum & uoluntatem,ergo uniuersum quod est eius effectus perfecte similis,naturam intellectualem habet. fol.170.c.3.F
Consequentia S.Doc.ab altissima operatione quæ est intelligere ad talem intellectionem quomodo ualeat.fol.38.col.2.B
Consequentia S.Doc.an inferatur,cum ex hoc quòd ponit aliquã creationem intellectualem infert omnino incorpoream, fol. 170 col.4.G
Consequentia S. Doc. quomodo ualeat, quando dicit,quòd sunt aliquæ substãtię intellectuales & c. ergo est aliqua substantia intellectualis perfecta.fol.174.col.1.E
Consequentia ista S.Doc.quomodo uera sit,si intelligere angeli esset eius subsistentia esset subsistens.fol.183.col.3.H
Consequentia ista. S. Doc. intelligere angeli est subsistens, ergo unum tantum, an in genere materiæ uel formę intelligenda sit. ibidem I.
Consequentia ista. S.Doc.quomodo ualeat, intelligere angeli est subsistens & c.ergo non distinguitur a subsistantia dei. ibidem colum.4 I
Consequentia S.Doc.quomodo ualeat,substantialitas est substantia,seu subsistit,ergo non distinguitur in diuersos gradus substãtialitatis.fol.184.col.3.k
Consequentia ista S. Doc. quomodo ualeat, res fluunt a deo quo ad materiam & formam,ergo fluunt in mente angeli quo ad cognitionem singularitatis.fol.194.col.4.H
Consequẽtia ista S.Doc.an ualeat,cõponere & diuidere seu discurrere conuenit intellectui nostro ex imperfectione,ergo oppositã perfectio conuenit intellectui angelico. fol.199.col.2.E
Consequentia ista.S.Doc.an ualeat.Natura est intra rẽ,ergo appetitus ad extra non est ipsa natura.fol.202,col.1.C.
Consequentia ista.S.Doc.an ualeat, uoluntas naturaliter inclinatur in bonum,ergo uoluntas habens bonum infinitum extra se in aliquid extrinsecum tendit. ibidem.col.2.A
Consequentia ista an ualeat,sit non bene,ergo male.fo.219.c.4.I
Consequentia ista quomodo ualeat, si res materialiter in anima esse deberet, ratio nulla esset, quare res extra non cognosceret. fol.278.col.4.F
Consequentia ista.S.Doc. an ualeat,si infinitum unam speciem haberet etiam rationem totius & perfecti haberet.fo.290.c.4.K
Consequentia ista. S. Doc.an ualeat. Anima habet duos modos essendi. s., coniunctum & separatum,ergo duos operandi. s.per cõuersionem ad phantasmata,& superiora fol.397. col.4.K
Consequentia ista.S.Doc.quomodo ualeat, in homine est aliqua dei similitudo deducta ab eo non secundum æqualitatem, ergo in eo est imago dei imperfecta.fol.307.col.4.H
Consequentia ista.S.Doc.quomodo ualeat, quælibet causa habet rationem principii, ergo a qualibet causa aliquis ordo in suos effectus deriuatur. fol.331.col.1.C
Consequentia ista. S.Doc.quomodo ualeat,anima coniuncta non mouet corpus nisi uiuificatum a se, ergo separata nullum corpus mouere potest. fol.358.col.1.C
Conseruatio duplex,directa.s.& indirecta.fol.326.col. 3.F
Conscientię nomen dupliciter sumitur. s.proprie & communiter, & quomodo utroque modo sumatur fol. 266.col.4 F
Contactus seu applicatio uirtualis secundum .S. Doc. quid esse dicatur.fol.176.col.1.D
Contingens a deo nihil est in quo necessitatis aliquid non sit, fo. 291.col.1.D
Contingens uel necessarium sumitur,uel pro re ipsa uniuersali ratione rei,ibidem E
Contingens ex quo est contingens propter materiam, quæ est individuationis principium, an propter hoc processum.S. Doc. in discussione ar. 3.q.86.etiam ex particularibus existat. ibidem col.2.B.
Contingentia futura a deo cognoscuntur prout sunt actu in seipsis,ergo prout sunt in causis suis.fol.64.col.3.G
Contingentia futura deus cognoscit secundum statum quo actu ab æterno simul existunt.ibidem.K
Contingentia ad utrumlibet dupliciter inuenta fuit.s.quandoque ex parte causę,& quandoque ex parte eius ad quod dicitur. fol. 81.col.4.G.
Contingentia futura quomodo deus certe cognoscat.fol.64.c.4.I
Contingentiæ diuinæ prima radix quæ sit.fol.85.col.3.H
Contingentia dupliciter,ut s. contingentia, ut necessarium haberent insertum,fol.291.col.1.C
Contingentia ut sic, directe seu indirecte intellectu, ut autem necessitatis uel uoluntatis aliquid habent,directe intellectu cognoscuntur. ibidem.D
Conuenientia & differentia inter animam intellectiuam, & alias formas respectu esse quæ natura sit.fol.242.col.1.D
Conuenientia inter formam substantialem & accidentalem quæ sit.fol.254.col.2.B
Conuerti in deum quod proprie esse dicatur.fol. 208.col.1.B
Correlativum certi modi ut scibile seu dicens,& similia, an possit iudicari esse secundum duo æratis genera. fol.53. col.4.I
Corpus cæleste an unum sit, & an uniuentia diguiora non uiuentibus existant. fol, 12,col, 1. B
Corpus & esse compositũ ex materia & forma licet in uia. S.Doc. conuertantur,non tamen apud alios idem dicendum est. ibidẽ. col. 2. A.
Corpus quando proprie sumitur pro corpore quod est in Prædicamento substantiæ.fol.11.col.3.K
Corpus dupliciter capitur physice.s. & mathematice.f. 24.c.4. H.
Corporis distinctio ab Alberto posita doctrinæ. S.Doc. conuenit. ibidem.
Corpus nullum naturale infinitum esse potest.ibidem.
Corpus cũ anima intellectiua uniri, oportet quòd sit mistum, & maxime ad æqualitatem reductum quale est nostrum, fol. 247. col. 4.K
Corpus quemadmodum non est causa animę nec in esse nec in fieri,sed occasio & materia in qua fit, ita non est causa multitudinis earum sed occasio,& differentia in qua.fo.244.col.1.E
Corpus quodcunque deus immediate mouere potest.f.329.c.2.A
Corpus agit secundum quod est actu,in aliud secundum quod est in potentia. fol.356.col.3.G
Corpus esse actiuum secundum suam substantiam dupliciter intelligi potest, uno modo ut sit elicitiuum alicuius suę propriæ actionis, sed alio modo ut corpus non sit per se ipsum elicitiuũ alicuius actionis sed sit radix & principium.ibidem. H
Corpora cælestia aliquid agere dupliciter contingit. s. causaliter & occasionaliter.fol. 352,col.2.C.
Corpora cælestia non sunt humanorum actuum causa, ibidem col. 4.G.
Corpora cælestia non imponunt subditis,humanæ operationi necessitatem fol. 353.col.1.D
Corporalia immo omnia a deo sunt.fol.220,col.4.K
Corporalia omnia per angelos reguntur fol.341.col.2.B.
Corporeum & incorporeum quid dicatur.fol.170.col.1.D
Creatio est ex nihilo.fol.157.col.2.E
Creatio pro creatione passiua sumitur.fol.258.col.2. B.
Creatio ponit in creato relationem tantum.ibidem.
Creationis relatio est accidens, & non est relatio transcendens & multa de ista materia. ibidem.E
Creatio secundum Sco. & Posteriores dupliciter sumitur, uno modo pro factione rei, nulla omnino materia supposita, alio modo pro factione rei in aliquo subiecto præiacente. fol. 303. col.2.B.
Creatum omne quomodo sub aliqua certa ratione creantis comprehendatur.fol. 16.col.3.I
Creatio a quolibet ad infinita an inferri possit.ibidem.
Creatum dupliciter sumi potest, proprie scilicet & communiter. fol. 27.col.1.D
Creatum per accidens dupliciter intelligi potest.ibidem.
Creata proprie sunt tantum substantia.fol.158.col.4.I.
Creandi potentia quare naturæ communicari non possit.fo.160. col. 4.G
Creare est propria actio solius dei.fol.159.co.3.H
Creare nõ est proprium alicuius personæ,sed commune toti trinitati,fol.161,col.1.E
Creaturæ sunt similes deo non secundum eandem rationem specificam,aut genericam.sed secundum aliqualem analogiam. fol. 17.col.3.K
Creaturam aliquam incorpoream ponere necesse est. fol.170. colum.2.A
Creatura omnis rationalis in solis naturalibus constituta peccare potest.fol.211.col.2.E
Creatura corporalis immediate a deo existit.fol.221.col.4.K
Creaturæ intellectuales solæ, proprie loquendo ad imaginem dei sunt.fol.308.col.2.C
Creatura rationalis dupliciter considerari potest, uno modo absolute,alio modo ut ordinata ad fælicitatem.fol.38.col.3.I
Culpa plus habet de ratione mali quàm pœna quæcunque,tã sensus quam damni.fol.168.col.1.C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Defectus de quo est sermo in litera.S.Doc.q.19.ar.6.an negati ue uel contrarie sumatur.fol.83.col.G
Dæmones non sunt naturaliter mali.fol.214.col.2.C
Dæmones sunt obstinati in malo,& sancti confirmati in bono.fol. 218.col.2.D
Dæmones neque sunt neque fuerunt in ordinibus secundum gloriæ statum.fol.340. col.2.D
Dæmones non sunt, sed fuerunt in ordinibus secundum statum gratiæ meritorie.ibidem.
Dæmones in ordinibus perseuerant secundum naturæ conditionem.ibidem.
Dæmonibus est prælatio.ibidem.col.3.H
Dæmonibus non est illuminatio.ibidem.col.4.H
Dæmon superatus uacat a tentatione ad tempus.fo.343.co.4.H
Dæmones sunt substantiæ intellectuales non unitę corporibus. fol. 353.col.1.B
Dæmones nec per se,nec per accidens,nec directe nec indirecte cę lestium corporum actionibus subduntur. ibidem.
Demonstratio duplex,scilicet quia & propter quid.f.10,co.1.E
Denominatio extrinseca est duplex,quædam pura, & quędam casalis.fol.23.col.1.E
Denominatio dupliciter esse dicitur,quædam,scilicet intrinseca,& quędam extrinseca,& quid utraque sit.ibidem.B
Deus secundum quòd est altissima causa dupliciter exponi potest fol.5.col.5.k
Deus quando formaliter capiatur, & quid dei nomen importare habeat,& quomodo etiam quadrupliciter considerari potest. fol.6.col.1.A
Deo quomodo nihil sit prius, neque secundum rem, neque secundum intellectum,& propterea genus non habet.f.15.co.2. C
Deus thologiæ subiectum est fol.6.col.2.D
Deum esse,demonstrabile a posteriori seu per effectũ.f.19.co.1. E
Deus non est corpus.fol.11.col.4.G
Deus tripliciter sumi potest fol.13.col.1.D
Deus est idem quod sua essentia seu natura. ibidem. col.3.I
Deus est suum esse.fol 14.col.2.A
Deus ais sit in aliquo genere reductiue.ibi.col 3.I.& 15.co.1.B
Deus est omnino simplex.fol.15.col. 2. A
Deu non potest esse accidens.ibidem,col.2.E
Deus cum sit prima causa efficiens,quomodo nõ sit forma, aut materia alicuius compositi.fol.16.col.1.B
Deus est maxime perfectus.ibidem.col.4.F
In Deo sunt perfectiones omnium rerum.ibidem.k
Deus est bonus.fol.21.col.3.G
Deus est summum bonum simpliciter.fol.22.col.1.A
Deus solus est bonus per essentiam,ibidem,col.3.I
Deus pro naturæ nomine quando sumatur.fol.23.col.2.E
Deus est infinitus.fol.23.col.4.I
Deus dupliciter intelligitur,uno modo secũdum seipsum,alio modo secundum uirtutem diffusam.fol.27.col.2.E
Deus est in omnibus rebus intime.ibidem.4.
Deus quonam modo in omnibus rebus adsit.ibidem.col.4. H
Deus est ut in re, & ut in loco secundum aliquid ubique. fol. 28. col. 4. I
Deus est in aliquo dupliciter, scilicet effectiue & obiectiue.fol. 29 col.1 B
Deus est ubique per essentiam,præsentiam & potentiam.ibi. D
Deus quo pacto in sanctis per gratiam existat.ibidem.col.7. C
Deus quo pacto in omnibus per præsentiam existat.f.9. co.2.E
Deus quo nã modo in omnibus sit per essentiã.ibidem.col. 3. G
De quo pacto in omnibus sit per potentiam.ibidem. H
Deus solus omnino immutabilis existit.fol.40.col.3.F
Deus est maxime æternus.fol.32. col. 2. E
Deus est unus.fol.37.col.2.E
Deus est maxime unus.ibidem.col.3.F
Deus in se est maxime cognoscibilis.fol.38.col.1.D
Ad uidendum Deum an ex parte uisuæ uirtutis aliqua similitudo exigatur.ibidem.col 4. H
Deum ad uidendum, an impossibile est concurrere aliquam similitudinem ex parte rei uisæ.fol.39.col.1.C
Deum uideri sensu,uisu,& quacumque alia ui sensitiua est impossibile,fol.40.col. 1.E
Deum uidentium unus perfectius uidebit,q̃ alius.fo.42. col.3. F
Deum uidentes non uident in eo alia per species eorum,sed per ipsam diuinam essentiam intellectui eorum unitam,f.44,co 4. H
Deus ab homine puro per essentiam in hac uita mortali uideri nõ potest.fol.45.col.4.G
Dei tria ex sensibilibus cognoscimus, scilicet causalia, negatiua,& supereminentia.fol.46 col.3.I
Dei cognitio perfectior habetur a nobis per gratiam,quàm per notionem naturalem.fol.47.col.1.A
Dei cognitio per gratiam in hac uita naturali præfertur non ex parte modi,sed ex parte obiecti. ibidem.col.4.I
Deus ex creaturis a nobis nominari potest, non autem secundũ quod est secundum se.ibidem.col.1.A
Deus,cum dicimus est bonus,quis sensus sit.fol.48.col.1.E
Deus est unus re,& plures secundum rationem, dupliciter percipi potest.fol.49.col.2.E
Dei unitas ex parte eius est eminens, ex parte uero intellectus nostri est proportio eius ad sensibilia.ibidem.
Deus an sit extra totum uniuersi ordiné, ita q̃ creaturæ ad ipsum ordinentur,& non econuerso. fol.53.col. 3. F
Deus est nomen naturę quo ad id,ad quod nomen impositum est, operationis uero,quo ad id a quo impositum est.f.54.col.2. C
Deus apud S. Thom, est unius tantum rationis formalis eleuate comprehendentis omnia &c.fol.56.col.4.K
Deus est scientiæ perfectissimæ.fol.57.col.1.A
Deus se ipsum per se ipsum intelligit. fol.58.col. 1. A
Deus se ipsum perfecte comprehendit.ibidem,col.3.k
Deum alia a se cognoscere necesse est.fol.59.col.2.D
Deo alia cognoscuntur,non in se ipsis,sed in ipso Deo.ibi.col.4. I
Deus quomodo alia uideat.fol.60.col.1.A
Deus per essentiam suam, & rationem cognoscendi an cognoscat alia a se in seipsis in esse obiectiuo seu cognito,posita per actum intelligendi diuini intellectus. ibidem. E
Deus cognoscit alia a se cognitione propria.fol.61.col.2. A
Deus ad hoc, ut in essentia intellecta secundum proprias rationes omnium intelligat,quid requiratur.fol.61.col. 4. H
Deus non entium scientiam habet.fol.62.col.3.F
Deus mala cognoscit.fol.63.col.1.A
Deus an per essentiam suam singularia cognoscat. ibidem. E
Deus contingentia futura cognoscit fol.64.col.3.F
Deus qũo apud se omniũ rerum rationes habeat.fol.65.col.3. I
Deus uult se, & alia.fol.80.col.3. I
Deus an non solum uelit alia,sed uelit omnia,quæ uelle potest ibidem.col.4.k
Deus necessitate absoluta uult aliquid, non omnia,nisi ex suppositione.fol.81.col.1.E
Deus amat omnia existentia,nõ tamen eo modo sicut nos. fol. 79. col.3.F
Deus ex parte actus amãdi,omnia æqualiter amat.f.88.co.2. A
Deus magis meliora diligit.ibidem.col.3.F
Dei non est iustitia commutatiua.fol.89.col.1.A
Deus quo pacto sub sua omnipotentia contineatur.f.101.co. 1. A
Deus absque ordine sapientiæ & iustitiæ suæ,nihil operari potest. fol.102.col.1.C
Deus potest alia facere,quàm quæ facit.ibidem.col.1.C
Deus an qualibt re a se facta,aliam meliorem facere possit.ibidem. col. 3.H
Deo quo pacto multa attribuantur.fol.111.col.3.F
Deus quomodo quandoque pro essentia,& quandoque pro persona supponit,quandoque pro essentia tantum, quandoque pro tribus suppositis.fol.136.col.1.E
Deus non generat,cum dicitur,an detur intelligi,q̃ generatio diuinæ naturæ repugnet.ibidem.col.3.F
Deum esse ens per essentiam quo pacto exponatur.f 154 col. 4.F
Deus dupliciter sumi potest, absolute scilicet & ut primũ agens. fol.156.col.4.I
Deus solus, Pater & Filius & Spiritussanctus ab æterno est. fol. 206.col.4. F
Deus non est primum,quod a nobis cognoscitur.fol.196. col.4 I
Deus omnia in nihilum redigere potest.fol.328.col.2.D
Deus in omni operante operatur,sic q̃ ipsæ res proprias operationes habeant. fol.330.col.2.E
Deus non potest facere contra rerum ordinem,ut a prima causa dependet.fol.331.col.2.B
Deus potest facere præter rerum ordinem prout ex qualibet secũdarum causarum dependet. ibidem.
Dies sex sufficienter numerantur.fol.233.col.4.F
Differentia bifariam distinguitur, scilicet secundum rationem & secundum rem.fol.13.col.4.G
Differẽtia secundum rationem, latitudinem habet.f.18. col. 2. A
Differentia tangens entia inquantum sunt, & nõ sunt,quæ sit fol. 62.col. 4.F
Differentia qualis sit inter ly Deus, & ly homo in supponẽdo.fol. 136.col.2.B
Differentia inter minus p se, & p accidẽs, qualis sit.f 167.co.3. H
Differẽtia assignata inter receptionem materiæ & intellectus quæ sit fol.171.col.2.C.
Differentia inter consequentia formam, & consequentia materiã quo ad necessitatem & contingentiam a S. Doc. posita,an nulla sit.fol.291.col.2.A
Differentia quæ sit inter ea quæ fiũt a natura, & quæ fiunt ab arte,nõ quacũq; sed cooperante natura,quę sit.fol.332.col.4.H

Differen-

Differentia inter intellectum & uoluntatem,quomodo saluari possit.fol.352.col 3.G
Differentia assignata inter cognoscentia & non cognoscentia, an uera sit.fol.57.col.1.E
Diffinitio processu compositiuo ministrante, diuisione inuestigatur.fol.32.col.1.C
Dilectio naturalis in beatis remanet.fol.210.col.1.C
Diligere dupliciter sumitur, scilicet notionaliter & essentialiter, fol.132.col.2.E
Sumendo essentialiter diligere,pater & filius non diligunt se Spiritusan.ibidem.
Sumendo notionaliter diligere,pater & filius diligunt se Spiritusancto ibidem.col.3.G
Distantia quadruplex,scilicet situalis,naturalis,suppositalis,virtualis.fol.28.col.2.E
Distantia,multum dupliciter dicuntur,scilicet similitudine conditionum vel proportione coniunctionis.fol.249.col.2.E
Distinctio omnis,oportet quòd sit per aliquod intrinsecum,formã scilicet & materiam.fol.141.col.1.D
Distinctio contra res vnius ordinis,causam & causatum,an cõgruẽter a Dionysio posita sit. fol.17.col.4.F
Distinctio relatiua,prima inter reales distinctiones ponitur. fol. 141.col.2.A
Distinctio S. Doc.quòd dupliciter ordinetur aliquid ad alterum actiue, scilicet, vel passiue, an sufficiens esse videatur. fol. 336. col.4.H
Distinctio intelligere animę a S. Doc.in litera posita, videlicet q̃ oportet animam intelligere,aut per conuersionem ad phantamata:aut p cõuersionẽ ad superiora,an sufficiens sit. 397.col.3.F
Distinctio minima est in diuinis quoniam relatiua & conuenientia est summa,quia sunt eadem res summa & simplicissima, & omnino indiuisa.fol.247.col.1.C
Diuisio propria boni humani esse dicitur.fol.21.col.2.E
Diuisio proprie est boni in eo quòd bonum.ibid.
Diuisio,an sit prior bonitate non simpliciter,sed secundum nostræ apprehensionis rationem.fol.37.col.1.C.
Diuisio animalis inter partem mouentem & in partem motam, in ceteris animalibus est diuisio in partes integrales formaliter, & non in partes essentiales nisi causaliter,in homine autem quando duplex motiuum habet,scilicet sensitiuum & intellectiuum est diuisio in partes integrales quo ad motum prouenientem ab appetitu sensitiuo fol.247.col.2.E
Docẽs causat scientiam in addiscente, reducendo de potentia ad actum primum.fol.356.col.4.A
Dolor duplex esse dicitur,vt passio,scilicet & simplex actus voluntatis fol.220.col.2.A
Dolor necessario est in dæmonibus.ibidem E
Dominium duplex, vt distinguitur,scilicet contra seruitutem, & contra subiectionem quandocumque.fol.316 col.4.I
Dominium primo modo,in statu innocentiæ non erat. ibid.
Dominium secundum in illo statu erat.ibidem.
Donum sapientiæ est in intellectu formaliter, in voluntate autem causaliter.fol 5.col.4.K
Donum personaliter in diuinis sumptum, est proprium nomen. fol.133.col.3.K
Donum,an significet primo proprietatem personalem Spiritussancti, vel respectum aptitudinalem ad creaturas rationales,vel aliquid.ibidem.col.4.G
Donum in communiti tria manifeste importat, scilicet rem donabilem, respectum donabilitatis,& respectum quasi possessionis. ibidem.K
Donum supernaturale secundum Scot. non est gratia gratum faciens,seu charitatis,secus secundum S. Doc. fol.314.col.2.A
Dubium motum super litera,an S.Doc.circa delectationem ratio nis formalis obiecti in æquiuocationem inciderit.fol. 3.col.4.k
Dubium motum super litera,an scilicet omnia in sacra doctrina considerata,in vna formali ratione conueniant.fol.4.col.2.C
Dubium motum super litera simpliciter & ad hominem.an scilicet,omnia in theologia considerentur sub ratione Dei. fol.6. col.2.D
Dubium motum super litera circa istã propositionem. Tota scientia virtute in principiis continetur,an scilicet doctrinæ. S.Tho. aduersari videatur.ibid.col.3.I
Dubium motum super litera circa quandam conclusionem.an scilicet si sensus literalis multiplicari potest, nulla certitudo erit, quis sensus ad literam intentus sit, quolibet proferente suam expositionem.fol.8.col.4.F
Dubium motum super litera,an scilicet ista consequentia valeat, nulla veritas est.ergo verum est nullam veritatem esse. fol.9. col.4.I.
Dubium motum super litera, an scilicet aliqua scientia probet suũ subiectum esse.fol.10.col.2.H
Dubium motum super litera,an S. Doc. processus sophisticus videatur, quando sub hoc communi,scilicet se habere ad formã, descenditur determinate ad hoc speciale, scilicet esse formam. fol.12.col.3.k
Dubium motum super litera,causam,scilicet indiuiduationis recipi in materia,vel non posse recipi in ea.fol.13.col.1.A
Dubium motum super litera pro quo supponit ly deus,quando S. Doc. quærit, Vtrum deus sit idem quod sua essentia. ibidem. col.2.C
Dubium motum super litera,an scilicet si sciamus quòd hæc propositio est ver:: Deus est. ergo cognoscitur in re quòd deus est. ita q̃ hoc est cognoscere esse,quod in ipso deo est.fol.14. col.2.E
Dubium motum super litera,quomodo esse quandoque æquiuoce sumatur. ibid.col.4.K
Dubium motum super litera,an scilicet deus sit in genere substantiæ reductiue fol.15.col.1 D
Dubium motum super litera,quomodo deus omnium rerum mensura dicatur.ibidem,col.2.A
Dubium motum in littera,an videlicet S. Doc.sermo sit de ordine in causando & essendo & absolute, aut respectiu huius & in hoc.fol.20.col.3.K
Dubium motum super litera circa quandam consequentiam, triplex perfectio soli deo conuenit per suam essentiam, ergo esse perfectum,esse bonum &c.fol.22.col.3.k
Dubium motum in littera circa ordinem.fol.17.col.3.I
Dubium motum super litera,tam de finitate quàm infinitate formæ.fol 27.col.3 K
Dubium motum super litera,ex propriis ipsius diuinę cognoscibilitatis.fol.44.col.2.D
Dubium motum super litera,an de ly qui, distinctio quędam a S. Doc.facta locum habere possit.fol.56.col.3.I
Dubia tria mota super litera,circa quasdam rationes a S. Doc. factas,ordine relata.fol.84.col.4 H.I.K.
Dubium Scoticum motum super litera,quomodo sumendo diligere notionaliter pater & filius diligunt Spiritusancto. fol. 132. col.3. I
Dubium motum super litera,circa quandam S. Doc. regulam, & quandam eius rationem fol.135.col.3. K
Dubium motum super litera,an scilicet S. Doc. intendat nouum modum existendi tanquam disparatum a quatuor in litera numeratis.fol.152.col.1.D
Dubium motum super litera,circa quandam causam in litera reditam,quæ non videtur esse causa.ibid E
Dubium motum super litera,quomodo ex dictis S.Doc.exclusiue sequatur,scilicet quòd secundum solum gratiam nouus sit cognoscendi modus.ibid.
Dubium motum super litera,circa rõnẽ qua S.Doc. vtitur contra Auiceb.spũaliũ pluralitatem ponentem.fol.171.col. 1.E
Dubium motum super litera in materia angelorum, super ly differt,quomodo scilicet capiatur.fol.172.col.3.H
Dubium motum super litera,circa vitales operationes & non vitales.fol.175.col.2.C.
Dubium motum super litera,circa probationem secundæ particulæ conclusionis,quòd angelus non sit vbique.fol.178.col.1.C
Dubium motum super litera,de causa vniuersali componendi diuidendique particularis est.fol.199.col.2 D
Dubium motũ super litera circa cap. Firmiter de Sum. Tri. & Fide Cath.cuius S.Doc.non fuit recordatus.fol.207. col. 1.C
Dubiũ motũ super litera, videlicet q̃ ex mærori & beatũ esse non sequitur gratia perfecta & imperfecta simul.fol.209.col.2.B
Dubium motum super litera,nunquid quędam rata o S. Doc. fundata super illa propositione,Quælibet alia voluntas non est sua regula &c.sit efficax.fol 201.col.4.H
Dubium motum super litera,primo circa discursum ab angelo negatum,secundo circa eius apprehensionem,tertio circa radicem immobilitatis,quarto circa connaturalitatem,quinto circa immobilitatem apprehensionis.fol 218.col.3.I
Dubũ motũ super litera circa illam propositionẽ,Oẽs potẽtię aiæ ad aiam solã comparantur sicut ad principium.fol.255.col.3 H
Dubium motũ super litera circa id quod, S.Doc.supponit,Omne volitum aut amatur vtinis,aut ad finem.fol.272.col.1.E
Dubium motum super litera circa illam propositionem,Quanto aliquid est abstractius,tanto nobilius.fol.272.col.4. H
Dubium motum super litera circa differentiam positam inter intellectum & voluntatem.fol.273.col.1.C.
Dubium motum super litera,cur scilicet animi nostri motus in Deum reducitur,& quid Doc S. per primam motionem a deo intelligat.ibid.fol.375.col 3.H
Dubium motum super litera circa particulam illius propositionis,Natura rei materialis vere & perfecte cognosci nõ potest, ni si vt in particulari existens cognoscatur.fol.282.col.2.A
Dubium motũ super litera circa illam propositionẽ,Propriũ obie-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctum nostri intellectus est natura habens esse in particulari sensibili &c. ergo intellectus ad hoc vt suum obiectum cognoscat, oportet vt conuertatur ad phantasmata. ibid. D
Dubium motum super litera, an S. Doc sibi contrarius sit quando dicit, quòd sensus exterior secundum solam mutationem ab obiecto operatur. fol. 285. col. 2. B
Dubium motum super litera, circa quandam responsionem, quæ cuaditur, quòd voces non significent species intelligibiles, non tamen quin significent conceptiones, seu formationes. ibid.
Dubium motum super litera, circa rationem cuiusdam explanationis, an scilicet omnis actionis modus consequatur formam, quæ est actionis principium. fol. 286. col. 4. k
Dubium motum super litera circa rationem pro conclusione q̃ intellectus non potest multa. fol. 287. col. 1. A
Dubium motum super litera, circa conclusionem principaliter intentam totumque arti. tertium q. 86. an scilicet totus labor otiosus esse videatur & etiam per accidens. fol. 291. col. 2. B
Dubium motum super litera, an scilicet intellectus in se sit actus quidam & vnumquodque secundum quod in actu est, cognoscibile sit. fol. 292. col. 4. G
Dubium motum super litera, an S. Doc. sit contrarius in eo, q̃ dixerit, quòd species intelligibiles sunt actu intelligibiles, & postea dixerit q̃ habitum per actum cognoscimus. fol. 294. col 2. B
Dubium motum super litera, circa differentiam assignatam inter angelum & ipsum Deum. ibid. col. 4. K
Dubium motum super litera, circa differentiam assignatam inter imaginem & vestigium. fol. 309. col. 4. K
Dubium motum super litera, in eo q̃ S. Doc. dixerit, quòd dominium super animalia homini naturale existit. fol. 315. col 4. I
Dubium motũ super litera circa probationem cuiusdam propositionis, scilicet an inconueniens sit, q̃ propter bonum multiplicationis humanę peccatum necessarium existat. fol. 319 col. 1. C
Dubium motum super litera, an scilicet confirmati beati existant, vel econtra. fol. 321. col. 2. A
Dubium motum super litera, circa differentiam assignatam inter partes cõclusionis penes mediationẽ & imediationẽ. fo. 325. 2. B
Dubium motum super litera, quomodo omne agens directe, secundum formam agat. fol. 326. col 4. k
Dubium motũ super litera circa rationẽ assignatã in diuersa proportione inter causas vniuocas & æquiuocas, vnde, s. aut quantũ valet hęc conclusio: Si sortes esset causa per se formæ in Platone, esset causa ipsius. fol. 327. col. 1. C
Dubium motum super litera, quomodo Deus contra ordinem suũ facere possit. fol. 331. col. 2. E
Dubium motum super litera circa primum miraculorum gradũ, nunquid excedentia naturę facultatem secundum facti substantiam primum locum miraculorum tenet. fol. 332. col. 1. C
Dubũ motũ super litera, q̃o virtus intellectualis inferioris angeli ex cõuersione angeli superioris ad ipsum cõfortatur. ibid. co. 3. K
Dubium motum super litera super probatione voluntatis, an. s. pcedat de motione voluntatis ad actum extraneum. fol. 333. col 2. B
Dubium motum super litera super illã propositionem, veritas est lumen intellectus. fol. 335. col. 1. D
Dubium motum super litera in eo quòd S. Doc. dicit, quòd ad intellectus perfectionem spectat scire. ibid. E
Dubium motum super litera, vtrum angelica custodia incipiat ab ortu in vtero secundum animam rationalem, an a natiuitate extra vterum. fol. 347. col. 2. D
Dubiũ motũ super litera circa tit. q. 114. vtrũ. s. dęmones impugnẽt nos, eo quia insio. S. Doc. ad aliud tẽdere videtur. fol. 348. c. 3. G
Dubium motũ super litera circa responsionem. ar. 3. q. 115. an S. Doc. a proposito diuertere videatur, cum primo proponit conditionalem de proportione qualitatũ ad formas substantiales, deinde transit ad gradus causandi earundem. fol. 351. col. 3. F
Dubũ motũ super litera in eo quòd S. Doc, dicit. q̃ etiam generãs inferius monet ad spẽm, vt instrumẽtum cælestis corporis. bi. k
Dubium motum super litera circa propositionem illam, Posita causa necesse est sequi effectum. fol. 353. col. 2. D
Dubium motũ super litera, quo S. Doc. arguitur de superfluitate pluries repetitæ propositionis, causa posita. ibid, col. 3. H
Dubiũ duplex motũ super litera, alterũ simplr, alterũ aũt ad hominẽ, circa examen cuiusda propositionis. t. oẽ qđ est &c. ibi. co. 4.
Dubiũ motũ super litera cũ S. Doc. proposuit q̃ naturalia & humana ad diuina referantur prouidentiã neq; nisi de humanis, p̃batuit, & per consequens diminutus esse videtur. fol. 355. co. 4. G
Effectum esse in causa æquinoca excellentiori modo, dupliciter contingit. fol 22. col. 1. D
Effectus in actu, an & quo pacto eãm in actu habeat. fol, 134. c. 4. k
Effectus dupliciter ad suam causam considerari potest, primo. s. vt obiectum ad potẽtiã. secũdo vt effectus ad causam. fol. 178. c. 2. B
Efficętus totalis ad aliquam virtutem tripliciter comparari pot,

scilicet vt defectiuus, vt excessiuus & adequatus. ibid. c. 3. F
Elementorum mistio, quomodo dicatur esse in misto, vbi etiam Auer. ratio, cum S. Doc. impugnatione. fol. 247. col. 3. I
Elementa non actu, sed virtute secundum S. Doc. in misto remanent, & quomodo secundum mentem S. Doc. & Sco. dupliciter elementa in misto remanere intelligitur. ibid. col. 4. I
Elementa in hoie esse s̃m substantiã cur. S. Do. dixerit. f. 304. c. 3. H
Emanationes diuinæ, an per hoc distinguantur, quòd vna est ab vno, altera vero a duobus. fol. 130. col. 1. E
Ens an prius sit secundum rationem quàm bonum. fol. 18. col. 4. H
Ens an sit prius rationis ordine s̃m se, aut quo ad nos. ibid. K
Ens omne quo pacto per physicas disciplinas scibile sit. fol. 2 c. 1. A
Ens est prius secundum rationem quàm bonum. fol. 18. col. 4. H
Ens omne inquantum ens, est bonum. fol. 19. col. 2. C.
Ens per vnum & multa diuiditur quasi per vnum simpliciter, & multa secundum quid fol. 36. col. 3. H
Ens non est analogum deo & creaturis secundum extrinsecam denominationem. fol. 50. col. 4. H
Enti cũ nihil opponat nisi nõ ens, quid ex hoc inferat. f. 101. c. 2. A
Entia plura quo pacto necessaria esse dicantur. fo. 155. col. 1. E
Ens seu esse. quomodo sumatur. ibid col. 2. E
Ens inquantum ens, an causam effectiuam habeat. ibid. col. 3. K
Ens esse in actu dupliciter contingit. fol. 224. col. 4. I
Entis nomine, nõ importat analogia s̃m cãm finalem, neq; s̃m eam efficientem: sed secundum causam materialem. f. 255. c. 1. A
Entis an nulla dria sit ex parte obiecti penes q̃ intellectiua vis diuersificari possit, & an S. D. in hoc sibi contrarius vr. f. 264. c. 1. E
Enunciabilia deus scit fol. 67. col. 3. H
Enunciabilia deus scit non componendo & diuidendo, sed per simplicem intelligentiam. ibid. I
Inter rem, & enunciabile, quæ differentia sit. fol. 68. col. 1. E
Equalitatem in diuinis personis ponere necesse est. fol. 148. co 1. E
Equalitatis affirmatio, quo pacto ex inęqualitatis negatione sequatur. ibid col. 2. A
Equalitas in substantia fundata, quo pacto distinguatur a similitudine & identitate secundum modum. ibi. B
Equalitas diuinarũ personarũ, an sit relatio realis & qũo. ibid. E
Equiuoca, an & qũo in vniuocũ in pdicatiõibus reducãt. f. 50. c. 3. I
Errores Abiorũ & Alamarianorũ Dauid de Dinãdo. fol. 16. co. 1. B
Error Sco. imponentis. S. Doc. q̃ anima separata non intelligat p̃ species conseruatas, quas hic accepit. fol. 301. col. 2. A
Esse in genere dupliciter dr, s. directe & reductiue. fo. 14. col. 3. I
Esse, ad vitam tripliciter comparari potest fol. 17. col. 2. D
Esse & principia operationis sunt extra essentias substatiarũ formaliter, in deis aũt substatia oia formaliter claudũtur. f. 22. c. 3. K
Esse, an in fieri & conseruari dependeat. fol. 27. col. 3. G.
Esse per se cuius effectus sit. ibid. K
Esse in loco dupliciter dicitur. s. vt in re, & vt in loco. f. 28. co. 4. F
Esse vbique & per se primo, est proprium deo. fol. 29. col. 4. F
Esse rerum generabilium, an tempore mensuretur. fol. 34. col. 3. I
Esse & fieri alicui connaturale, quid est. fol. 42. col. 2. A
Esse dei, quo pacto eius intelligere dicatur. fol. 59. col. 3. I
Esse dei est suum intelligere. ergo deus est agens p̃ intellectũ. ibid.
Esse, an sit effectus posterior primæ & vniuersalissimę causæ, quæ est deus, & producere esse absolute ad rationem creationis pertinet, cum creatio sit propria actio solius dei. fol. 159. col. 2. A
Esse alterius multis modis cõtingit, s. vt pars totius, vt possessio possessi, & vt effectus ẽ causæ, & hoc ẽt multipliciter. f. 206. c. 1. A
Esse contingit dupliciter, scilicet positiue vt in deo, negatiue vt in vniuersali. fol. 239. col. 2, E
Esse vnum quòd sit ab vna forma, quomodo secundum. S. Doc. verificetur. fol. 645. col. 2. B
Esse absolute dupliciter dici põt, vno mõ per abstractionem a simpliciter & secundum quid: alio modo per exclusionem secundũ quid & inclusionem simpliciter. fol. 248. col. 4. k
Esse aliquid in aliquo dupliciter contingit, scilicet cognoscibiliter & realiter. fol. 263. col. 1. B
Esse in particulari dupliciter sumi potest, radicaliter scilicet vel formaliter. fol 282. col. 3. H
Esse de ratione alicuius, dupliciter contingit: vno modo simpliciter, alio modo vt modus intrinsecus, seu essentialis. ibid.
Est dupliciter terminari potest, ex parte scilicet predicati, & ex parte subiecti. fol. 56. col. 1 E
Essendi modi, ex parte rei cognitę, quot sint. fol. 40. col. 3. K
Essentia quid significet, & quid etiam esse. fol. 14. col. 1. E
Essentia diuina, quomodo constituat intellectum beatum in actu vice speciei intelligibilis. fol. 39. col. 3. k
Essentia diuina, an sit vere forma intelligibilis naturalis. f. 41. c. 3. k
Essentiã diuinã eẽ formã intellectus, & videre deũ, idẽ sunt. ibid.
Essentia vna trium personarum & tres personæ vnius essentiæ.
Essętia diuina, an hęat rõnẽ materiæ & formæ subsistẽs. f. 145. c. 1. D
Essętia prius ẽ in filio & essętia prius est filius, an idẽ sint. f. 150. c. 2. E
Essentialia

Essentialia appropriari personis, conueniens fuit ad fidei manifestationem. fol. 138. col. 2. A
Essentialiter determinatum s̃m esse specificum, an sit res determinabilis essentialiter per plura esse specifica. fol. 185. co. 2. E
Eternitas per tempus cognoscenda est fol. 31. col. 2. C
Eternitatis ratio, q̃ in uniformitatis apprehensione consistat, quo modo exponatur. ibidem.
Eternitas dei, an formal ter duratio. sit. fol. 32. col. 2. D
Eternitas uere & proprie est in solo deo. ibidem. col 4. H
Eternitas participatiue in aliis inuenitur. ibidem. I
Inter tempus & æternitatem per se primo differẽtia ex per esse totum simul & huiusmodi fol. 43. col. 1. C
An æuiterni primum ab quo mensuretur. fol. 35. col. 2. E
Euum medium est inter ęternitatem & tempus. fol. 33. col. 3. F
Euum nihil aliud est q̃ eternitatis participatio. fol. 34. col. 3. H
Euum, an totum simul sit. ibidem. col 4. K
Exempla ponimus non q̃ ita sint, sed ut qui sentiunt addiscãt. fol. 50. col. 4. H
Exemplar dupliciter deo attribuitur, scilicet uel ratione substatiæ simpliciter, uel sic & sic mutabilis. fol. 164. col. 4. I
Exemplar primum omnium rerum deus est. fol. 156. col. 2. C

Falsitas simpliciter non est in rebus a deo dependentibus, nisi forte in uoluntariis. fol. 75. col. 3. k
Falsitas secundum quid in rebus dupliciter existit. fol. 76. col. 1. D
Falsitas non est in intellectu quod quid est, sed componente & diuidente. ibidem. col. 3. k
Falsitas est in intellectu componẽte dupliciter, scilicet formaliter & obiectiue. ibidem. col. 4 k
Falsitas est in intellectu quod quid est, per accidens ibidem.
Falsum, qũo, acceptionem inadæquatã rei deponat. fol. 77. co. 3. F
Falsum, quomodo in differentia angeli inuenitri possit, si eius intellectio est simplex apprehensio, cui compositio aut diuisio non admiscetur. fol. 200. col. 2. E
Fantasmatum conuersio nihil aliud significat, nisi uti fantasmate actualiter tale, ad tale opus. fol. 281. col. 4. H
Fati nomine causam quandam occultam, a qua nihil declinare potest intelligere uidemur. fol. 355. col. 2. D
Fatum ponit potest pro prouidentia diuina omnia prædicante & proloquente. ibidem. col. 4 K
Fati uocabulum sancti uiri recusauerunt, propter malum errorẽ euitandum. ibidem.
Fatum est in causis creatis, in quantum ad effectus producendos a deo ordinatæ sunt. ibidem. col. 4. K
Fatum nihil aliud est, q̃ causa contingentium secundum diuinæ prouidentiæ ordinem. fo. 356. col. 1. B
Fatum ut in causis secũdariis, absolute est mobile, ut a diuina prouidentia est immobile, non necessitate absoluta, sed conditionali. ibidem. col. 2. A
Fato non omnia subduntur. ibidem.
Fęcunditate non est omnis naturæ conditio fol. 108. col. 3. K
Fęcunditas in illa natura cui conuenit, eo modo inuenitur cõmunicare se, quo inuen s agere ad sui cõmunicationẽ. ibi. co. 4. F
Felicitatis contemplatiuæ materia. fol. 204. col. 4. D
Felicitatis actiuæ materia. ibidem. col. 3. G
Fęminam necesse fieri fuit. fol. 306. col. 2. B
Fęminæ etiam in statu innocentiæ natæ fuissent. fo. 320. co. 3. B
Filius est alius a patre fol. 117. col. 4. I
Filius est genitus non de nihilo, sed de prius substatia. f. 145. co. 1. A
Filium necesse est esse coeternum patri. fo. 149. co. 2. B
Filiũ necesse ẽ eẽ q̃ualẽ pri i magnitudine ab eterno. f. 158. c. 1. B
Filius est æqualis patri in potestate ibidem. co. 4. k
Filio & Spiritui sancto cõuenit inuisibiliter mitti. f. 152. co. 4. G
Filiũ & Spiritũ Sctm uisibiliter mitti cõueniẽs fuit. fo. 153. c. 3. F
Finis supernaturalis, quare naturaliter nobis occultus sit. f. 1. c. 3. K
Finis duplex, scilicet finis rationis operandi, seu rei operatæ, & finis operantis. fol. 5. col. 2. E
Finis duplex, scilicet intrinsecus & extrinsecus. ibidem.
Finis consecutio, quomodo distinguatur. fo. 30. col. 3. K
Finitas & infinitas est duplex. fol. 23. col. 3. G
Finitas & infinitas perfectionis duplex, quædam scilicet ex parte materiæ, quædam ex parte formæ. ibidem. K
Forma si rõ agẽdi sit, necesse est q̃ unũquodq; sicut se habet ad formã, ita se habet ad rõnẽ agendi, secus aliõ modo. fo. 12. co. 3. H
Formæ naturales dicuntur substantiæ corporeæ, denominatiue a corporibus quarum sunt formæ. fol. 11. col. 4. F
Forma duplicitер capit, scilicet absolute & s̃m qd. fo. 23 co. 4. F
Forma communis dupliciter contrahi potest, & a contrahente denominari. fo. 227. col. 2. B
Formæ intensio & remissio apud S. Tho. quo pacto sit ipsius essentiæ formæ & non solum ipsius esse. fol. 148. col. 2. B
Formæ, quomodo esse per se conueniat. fol. 173. col. 2. B
Formę corporum non per se fiunt. fol. 222. col. 3. G
Formę corporum, quomodo fiunt ab agentibus corporalibus ut a causis propinquis, a substantiis separatis, ut motoribus ad formas, a deo autem, ut a causa prima. ibidem.
Formæ corporales in prima rerum cõditione a solo deo productæ sunt. ibid.
Formã fieri per transmutationem, & ipsam educi de potentia ad actum, non differunt. ibidem. col. 4. H
Forma absoluta, quomodo sumatur. fol. 238. col. 2. E
Ad rationẽ formæ duo requiruntur, primo q̃ forma sit principium formalẽ illius cuius est forma: secũdo q̃ forma & materia conueniãt in uno numero esse quo cõpositum est ex eis. f. 240. c. 2. D
Formis pluribus compositum in uia S. Doc. qũo cõtet ex ultima forma & composito ex materia & forma, uel formis præcedentibus, ut ex proprio actu, & propria potentia. fol. 245. col. 2. B
Formis diuersis quæ sumantur secundum S. Doc. & quomodo ad inuicẽ prędicentur, p̃ accidẽs auc in secũdo mõ &c. ibi. co. 4. I
Forma nulla in hoie substatialis ẽ nisi ata intellectiua. f. 246. c. 2. B
Forma corporeitatis, seu mistionis praeter animã intellectiuam, an in compositio esse dicatur. ibidem. col. 4, K
Formã propinquã esse materię dupliciter contingit, uno mõ quo ad unionẽ, alio mõ quo ad gradualẽ pfectionẽ. fo. 247. co. 3. H
Formã uniri materiæ dispositæ, quadrupliciter intelligit. f. 240. c. 1. A
Formarum genus triplex. fol. 250. col. 1. D
Formam educi de potentia materiæ, secundum secretam mentem Peripatericorum quid sit. fol. 303. col. 3. F
Formã p̃ se causari aut a causa respici, q̃d intelligat. fo. 327. c. 1. A
Formalis distinctio nulla est inter essentiam diuinam & proprietates personales & attributa & reliqua. fol. 106. col. 3. K
Fortuitum & casuale quomodo relatiua sint, & quę inter absoluta & respectiua differentia sit. fol. 91. col. 3. H
Fortuitum, uel casuale est aliquid ad causas inferiores relatum, qđ tñ relatũ ad causas superiores per se intentum est f. 355. c. 2 D
Fortuna & casus in rebus inferioribus quædã apparẽt. ibidem.
Futura tã necessario q̃ ut in pluribus q̃ in pauciores in seipsis a solo deo cognoscuntur. fo. 195 col. 4. K
Futura necia cognoscũt in suis causis ab angło p certitudinẽ. ibid.
Futura dupliciter. s. s̃m seipsa, uel s̃m eorũ rõnes. fo. 291. co. 4. K
Futura ut sic, ab intellectu non nisi reflexe noscuntur. ibidem.
Futurorum rationes intellectu perceptibiles sunt, & scientiæ de eis esse non possunt. ibidem.
Futura dupliciter in seipsis uel causis & his uel necessariis, uel ut in pluribus. fol. 192. col. 1. B
Futura in seipsis a solo deo cognoscunt̃ pp̃ eternitatis intuitũ. ibi.
Futura in causis necessariis, a nobis agnoscuntur. ibidem. C
Futura in causis, ut in pluribus noscuntur per coniecturam plus & minus s̃ucta causarum inclinationem. ibid.

Genera de deo cognoscibilium principaliter duo sunt, demonstratiua. s. & per reuelationẽ cognoscibilia. fo. 1. c. 2. C
Generis alicuius propria dupliciter accipi possunt. s. secundum totum id q̃ sunt, & secũdum rationem illius generis. fol. 10. co. 4. K
Genus pro genere logico sumitur. fol. 14. co. 3. H
Quod est in aliquo genere maxime tale, est causa omniũ aliorum quæ illius generis sunt. fol. 10. col. 4. K
Genere sumitur bonum quod sit, & quod simplr. fo. 22. co. 1. A
Genª duplex ad fidẽ pertinẽtiũ. s. directe & indirecte. f. 121. c. 4. k
Genus actionis duplex. s. immanentis & transeuntis, & alia multa de huiusmodi actionibus. fol. 185. col. 1, C
Genus duplex perfectionis in deo inuenitur, quędam sunt creaturis communicabiles, ut sapientia, bonitas, quædam incommunicabiles ut infinitas, deitas. fol. 190. col. 2. A
In quo gñe causæ dilectio naturalis sit causa electiua. f. 204. c. 3. F
Genera entium duo sunt, quędam ad hoc primo instituta, ut sint, q̃uis forte secundario alia repręsentent & hæc uocamus res, quædam uero ad hoc primo instituta sunt naturaliter, ut alia repręsentent & hæc uocamus intentiones rerum & species intelligibiles seu sensibiles fo. 190. co. 3. K
In genere causæ materialis reductio tripliciter fieri põt. f. 238. co. 4. E
Generis humani multiplicatio, an per se finis intentus sit, uel nullum agẽs multitudinem numeralẽ per se intendit. f. 319, c. 2. D
Generatio, distinctio & comparatio, quæ sint. fol. 106. col. 1. A
Gñationis rõnẽ, quo pacto uerbi processio in diuinis hęat. ibi C.
Gñationis rõ quo pacto ad diuina processionẽ applicetur. ibid.
Generãs quo pacto sibi simile generet. fol. 108. col. 1. C.
De ratione generationis sunt duo, scilicet distinctio suppositorum & formę unitas, quę communicatur. fol. 112. col. 4. K
Generandi potentia, diuinam naturam in recto significat & paternitatem in obliquo. fol. 146. col. 2. E
Generatiua potẽtia, quo pacto diuina natura ẽe dicatur, ibi. co. 3. I
Inter generans & & genitum duo eueniunt, scilicet conuenientia & distinctio. fol. 147. col. 1. A
Generatio in genere operationum uitalium, non uitalibus communicatiuum, an & quo pacto a S. Do. posita sit. fo. 175. c. 4. F

Universidad de Deusto
Biblioteca

Generatione prius esse imperfectius,quo intelligat.f.274.co.2.A
Gnatio in statu innocentiæ p coitū quo ad cōiūctioué maris & fe minæ fuisset,nō aūt quo ad imoderatā concupiscentiā.f.319.c.3
Geniti forma dupliciter,uno modo, ut similis formæ generantis, alio modo tacetur.fol.157.col.1.D
Glosa propositionis.Omne tale per participationem reducitur ad tale per essentiam.fol.156.col.3.I
Ex graduentur quibus mouentia,scilicet sine forma, & executione.fol.79.col.1.C
Graduationes rerum,quomodo fiant.fol.186.col.2.C
Graduatio ẽm causę finalis ordinē,quo fieri possit.fo.252.co.3.F
Gradus ipsarū rerū in triplici differentia esse dñr.fol.275.col.3.K
Gratia materiæ hæc duo mutuo se inferunt A, est per suam essentiam bonum,& A,est bonum per essentiam.fo.22.col.4.K
Gratiæ nouitas a gratia distincta non est,tanq̄ gra noua esse possit, sed ad ostendendum tēpus qū inuisibilis missio fit.f.153.c.1.D
Gratia quando pro gratuito dono sumatur.fol.208.col.1.C
Gra moretis,an sit necessario imperfectior gra fruētis.f.209.c.1.E
Gratu itū dr,quod naturæ non debet, sed gratis dat. f.248.c.1.C
Gubernationis effectus principalis est unus,generales sunt duo,in particulari nobis innumerabiles existunt.fol.324.col.2.E
Gubernationi diuinæ omnes subduntur.ibid.col.4.F
Ad gubernationē exiguntur duo.s.rō,& executio.f.325.co.1.A
Præter ordinem gubernationis diuinæ impossibile est q̄ aliquid contingat.ibidem.col.4.I
Gubernationi diuinæ in generali nihil contranititur, sed in speciali.fol.326.col.1.B
Gubernat deus omnia quantum ad rationē immediate, quantum ad executionē uero, quædam mediantibus aliis.fo.325.co.1.B
HAbere rationē causæ finalis, nō sumitur identice sed dupliciter.s.in actu exercito & signato.fol.20.col.1.E
Habitus uoluntatis in uia nobilior est habitu intellectus, secus tamen in patria.fol.274.col 2.B
Habitus non per se ipsum,sed per actū cognoscitur.f.294.c.2.C
Habitus scientiæ secundum quod est in intellectu in anima separata remanet.fol.301.col.1.B
Ad hereſis rationem in se sufficit q̄ sit error in his quæ fidei sunt, sed ad rationem hæretici formaliter ultra hoc pertinacia requiritur.fol.121.col.4.K
Hæreticus,an Damascenus fuerit.fol.130.col.1.C
Hypostasis diuina melius dicitur q̄ relationibus distinguatur q̄ per originem.fol.141.col.1.D
In hierarchia qualibet sunt diuersi ordines.fol.337.col.1.A
Homo non naturaliter,sed obedientialiter in felicitatem ordinatur.fol.38.col.3.G
Homines quosdā deus reprobat,& quosdā prædestinat.ut sua bonitas representatur, & per modum misericordiæ partitiuæ, & per modum iustitiæ punitiuę.fol.95.col.4.I
Homo tactu ceteris animalibus præstat.fol.248.col.1.E
Inter hoīes meliorē habēs tactum est melioris ingenii. ibidem.
Homo est liberi arbitrii.fol.275.col.3.I
Homo conuenienter formatus dicitur de limo terræ, idest terra aqua commista fol.304.col.2.B
Hominis corpus fuit a deo immediate formatum.ibid.col.4.I
In productione hominis scriptura spirituali loquendi modo utitur.fol.305.col.4.k
In homine est imago dei imperfecta.fol.307.co.4.G
In homine inuenitur dei similitudo p modū imaginis ſm mētē, ſm uero alias eius partes per modum uestigii.fol.309.col.3.I
Homo primus non uidit deum per essentiam,sed secundum communem statum illius uitę.fol.311.col.4.G
Homo primus cognoscebat deū altiori cognitione, q̄ nos, media scilicet,inter cognitionem patrię & huius exilii, ibid.K
Hō primus angelos per essentiā uidere nō potuit.fo.312.co.2.B
Homo primus habebat excellentiorē cognitionis modum de angelis quàm nos.ibidem.col.3.K
Homo primus omnium naturalium scibilium scientiam habebat, supernaturalium uero quantum ad uitæ regimen opus erat,neutra autem nesciebat.ibidem.col.4.I
Homo primo nullo modo decipi potuit tam respectu scitorum, q̄ nescitorum.fol.313.col.3.F
Homo primus in gratia creatus fuit.fol.314.col.1.B
Hō in statu innocētiæ,oēs uirtutes aliqualiter habuit. ibi.col.4.k
Hominis primi opera ex parte gratiæ efficaciora erant.fo.315.c.2.B
Hominis primi opera erāt efficaciora ad meritū ex quantitate operis absolute.ibidem.col.3.F
Hominis primi, opera erant minus efficacia ex quantitate proportionali operum.ibidem.col.3.F
Homo nō dominabat angelis,sed animalib' imperando, plātis uero & inanimatis utendo,absq; tū impedimēto.fo.316.co.2.B
Inter homines necesse est aliquam disparitatem in statu innocentiæ fuisse.ibidem:col.3.G
Homo in statu innocentiæ erat incorruptibilis effectiue, non autem formaliter.fol.317.col.1.E
Homines fuissent nati cum iustitia.fol.320.col.4.G
Homo extra paradisum factus,& deinde in eo positus est, transferendum post uitam animalem in cælum.fol.323.col.1.D
Homines non possunt assumi ad ordines angelorum, quo ad naturæ gradum.fol.339.col.4.k
Hoīes indifferēter ad angelorū ordines assumunt.fo.340.col.1.C
Homines per angelos illuminantur.fo.342.co.4.H
Homines ab angelis custodiri necesse est.fol.346.col.1.A
Hominibus singulis singuli angeli ad custodiā deputant.'ibi.c.2.C
Hominum custodia est duplex,particularis.s.& uīs. ibid.col.4.G
Hominum custodia particularis, ad infimum ordinem angelorum tantum pertinet.ibidem.
ominū custodia uīs ſm diuersos ordines multiplicatur. ibi.H
Homo duplicem statum habet.s.uiæ & termini.fol.347.co.1.B
Homines omnes in statu uiæ angelos custodes habent. ibidem.
Hominē suum angelus custos,nunq̄ totaliter dimittit.ibi.c.3.I
Homines in termino non habebunt custodes, sed congregātes, aut punientes socios.ibidem.col.1.C
Hominū peccata omnia indirecte a dæmone causant.f.349.c.1.C
Hominum omnia peccata directe a dæmone nō causantur. ibid.
Homines non possunt docere angelos,sed tantummodo eis loqui. fol.357.col.3.G
Humani actus dicūtur, qui sunt proprii homini in oo q̄ homo,& quibus a brutis differt, sunt actus intellectus & uolūtatis, tam eliciti,quàm imperati.fol.352.col.2.A
Humanum corpus deus instituit in optima dispositione secundū conuenientiā ad animā rōnalē & eius operā.f.305.c.3.C
Humidū radicale,quonāmō a nutrimētali distinguat. f.362.c.4.G
IDea inuenit entis,unius & boni,ita q̄ illa est deus.f.23.c.1.D
In idea boni,quo pacto Aristo.cum Plat.conueniant.ibidem.
Idea unius & boni omnia bona denominantur. ibidem.
Idea,an in ipsa diuina essentia existant,ut est obiectiua rerū ratio, & quo ipse cū rōne se habeant & alia multa de ideis.f.65.c.4.H
Ideas in mente diuina ponere necesse est.fol.69.col.1.E
Idea significat formā rei alicuius, præter rē ipsam existentē. ibid.
Idea an ponatur exemplar,uel ut principium essendi. ibi.co.2.D
Idea an sit essentiā diuina.ibidem.E
Idea,quomodo ad esse se habeat & quid esse obiectum sit. ibid.
Ideas plures ponere necesse est.fol.70 col.1.E
Idēa significat essentiā diuinā exemplariter mutabilem. ibi.co.4.I
Ideas tā in artificibus q̄ in deo dupr intelligi cōtingit. f.71.c.1.A
Ideæ respectus,quis & quomodo intelligatur.ibidem.D
Idea secundum q̄ est omnium exemplar, quę a deo secundū quod cumque tempus fuerunt.ibidem col.2.C
Idea ut ratio est omnium factibilium & cognoscibilium secundū proprias rationes,tam speculatiue quàm practice.ibidem.
Idea ut ratio respondens causæ primæ est idea corporis, quod est genus in Prædicamento substantiæ.ibidem.E
Idēritas extremorū inter se,an talis qualis ē eorū in tertio.f.111.c.3
Imaginis conditiones quæ,& unde oriantur fol.126.col.4.K
Imago in diuinis nomen personale est.fol.127.col.1.C
Imago est nomen proprium filii.ibid.col.2.A
Imago trinitatis in creaturis rationalibus existit.fol.161.co.3.I
Imago creationis in omnibus hominibus existit, recreationis in iustis tantum,similitudinis autē solum in beatis.fo.308.ca.4.I
Imago naturę,psonarū imaginē nō excludit,sed potius illā infert.
Imago trinitatis in mente,primo attenditur secundum actum uer bi & amoris,secundario autem & ex consequenti secundum potentias,& præcipue habitus.fol.309 col.1.E
Imago trinitati attenditur in anima ſm quod fertur, aut nata est in deum ferri notitia & amore,fol.310.col.2.D
Immutabile,quo improprie sumatur, & quo proprie.f.30.col.3.F
In quid deuotare habeat,cū de lapsis uidetur in deo.fo.61.c.4.F
Inclinatio naturalis & naturæ,quomodo sumatur fo.203.c.4.G.
Indiuiduum,quare indiuiduum dicatur,fol.13.co.1.A
Indiuiduum substantię,cum quibus conueniat.fol.112.col.2.A
Indiuiduationis causa,an in materia recipiatur,uel nō recipiatur. fol.13.col.4.G
Indiuisibili actu tam secundū continuitatem, q̄ secundum diffinitionem est prius notum oppositi diuisionē.fo.289.col.1.D
Indiuisibile omnino,scilicet actu & potentia, est posterius notum diuisibili.ibidem.E
Infallibilitas,quo pacto cum causa libera saluetur,fo.92.co.3.k
Infinitum per essentiam,quid significare habeat.fo.24.col.2.E
Infinitum secundum essentiam,ab infinito secundum quantitatem in quo differat.ibid.col.3.K
Infinita deus,an cognoscat.fol.64.col.1.B
Infinitorum,an scientia uisionis sit. ibidem.
Infinita propter quid deus absolute nouit & propter quid scientia uisionis existat.ibidem.D

Ingenitum

Ingenitum esse est patris proprium.fol.123.col.3.H
Ingenitum cum constet ex in,& genitum,utrumque multiplex est se dicitur.ibidem.
Ingenitæ duæ personę,quare in diuinis eē nō possint.ibi.co.4.H
In statu innocentiæ,an defectus aliquis fuerit.fol.318.col.2.E
In statu innocentiæ ad generis humani multiplicationem generatio fuisset.ibid.col.4.I
Instrumentum defectiuum ad artis opus dupliciter concurrere contingit.fol.85.col.1.D
Intellectus creatus non humanus,an possit absolute siue per potētiā in alio,siue in se uidere Deū p essentiā.i.intelligere quidditatē,ita ut cōplete determiare sciat qōnē q̄d ē de deo.f.38.c.1.B
Intellectus creatus,an Dei essentiam uidere possit, & quorū hęc opinio fuerit.ibidem.E
Intellectus creatus,an naturaliter Deū uidere desideret.ibi.c.3.F
Intellectus aliquis creatus est impossibile quòd per sua naturalia essentiam Dei uideat.fol.40.col.4.F
Intellectꝰ creatꝰ ad diuinā uisionē lumine creato eget.f.41.c.3.H
Intellectus creati augmentum ad uidēdum Deum,an sit extra totum ordinem connaturalium ad uidendum Deum.ibi.col.4.I
Intellectui cuiq; creato impossibile ē Deū cōprehēdere.f.42.c.4.F
Intellectus nullus creatus,in Deo omnia uidere potest, sed iuxta modum uidendi Deum plura,uel pauciora.fol.42.col.1.D
Intellectus conceptus,an aliud sit ab ipsa actuali intellectione. fol.104.col.4.k
Intellectus a uoluntate,in quo actu differat.fol.107.col.4.k
Intellectus agēs potētialis.nūquid in angelis eē dicat.f.187.c.1.E
Intellectus noster quotupliciter considerari possit.fo.144.c.2.C
Intellectus angelici species propter sui excellentiam,an sit ratio, seu similitudo multorum distincte,quemadmodum essentia diuina est ratio omnium.fol.190.col.3.H
Intellectui, an accidat ab obiecto moueri.fol.191.col.3.F
Intellectus angelicus,an ab aliquo obiecto naturaliter mobilis existat.fol.196.col.3.k
In intellectu angelico falsitas per se esse non potest,sed per accns, non quo ad naturalia,sed quo ad supernaturalia.f.200.co.1.A
Intellectus & uoluntas,an & quomodo ad omnem ueritatem determinatę sint.fol.202.col.4.F
Intellectus solus,an & quo ad unū determinatus sit.f.204.c.4.G
Intellectum esse determinatum ad unum tripliciter contingit, uno modo in actu primo,alio modo in secūdo,tertio modo particulari obiecto. ibidem.
Intellectus,an respectu uoluntatis motor sufficiens existat,& quo mobile tali motori proportionari oporteat.fol.218.co.3.F
Intellectus immobilitas,quo sit cum uoluntatis mobilitate. ibid.
Intellectus,an semper esse apprehendat.fol.239.col.2.E
Ex intellectu & hoie quo unio fiat,& qd unio illa operē.f.240.c.3.
Intellectus ab anima,an realiter secundum S. Tho.distinguatur, uel secundum Sco. formaliter.fo.241.col.3.I
Intellectus, an essentia animæ abstractior sit. ibidem.col. 4.K
Intellectum quo intelligimus esse unum in omnibus, est impossibile.fol.252.col.2.E
De unitate intellectus quemadmodum Auerroistę inter se dissentiunt.ibidem.col.3.I
Intellectus in solo Deo ē substātia,i reliquis ē potētia.f.258.c.3.I
Intellectus noster est potentia passiua.fol.259.col.1.E
Intellectus,an sit potētia passiua,ut sit potētia pure passiua.ibi.c.3
Intellectum agentem ponere necesse est.fol.260.col.4.k
Intellectui agenti duo opera attribui possunt, unum est facere intelligibilia in potentia esse intelligibilia in actu, alterum uero illuminare intellectum possibilem.ibidem.I
Intellectus ē potētia nobilior simpliciter,q̄ uoluntas.fo.272.c.3.I
Intellectus agens secundum Durandum & Goffredum, an de necessitate ponatur.fol.261.col.1.C
Intellectus agens de quo Philosophus loquitur,est aliquid animę nostrę.fol.262.col.1.B
Intellectum agentem quidam Deum gloriosum intelligunt, qui uerissime est intellectus,& summe agens,sed extra propositum nostrum,quæ nobis inquirimus.fol.eodem.col.3.G
Intellectus agens si sit substantia separata est unus numero, si aliquid animæ multiplicatur cum ea.ibidem.k
Intellectus ex hoc quòd reflexe respicit singularia, an in eo memoria insit.fol.263.col.3.G
Intellectus & rō in homine non sunt diuersæ potētiæ.f.264.c.3.k
Intellectus ab intelligentia distinguitur non sicut potentia a potentia, sed sicut actus a potentia.fol.265.col.3.K
Intellectus speculatiuus,& practicus non sunt diuersę potentię. fol.266.col.1.B
Intellectus mouet uoluntatem finaliter.fol.274.col.2.D
Intellectus coniunctus corpori passibili non potest intelligere ni si conuertendo se ad fantasmata.fol.281.col.4.I
Intellectus noster,an singulare p seipsum cognoscat.f.282.c.2.D
Intellectus iudicium,ligato sensu impeditur.fol.283.col.2.B
Intellectus iudicium, cur ligato sensu fallatur ibidem.co.2.D
Intellectus noster intelligit naturalia a fantasmatibus abstrahendo.ibidem.col.3.K
Intellectus agentis illuminatio super fantasmata, an aliquid positiuum in eis ponat.fo.284.col.1.E
Intellectus non potest multa per modum multorum intelligere. fol.286.col.4.F
Intellectus non intelligit componendo,& diuidēdo.fo.287.c.3.F
Intellectus circa qđ quid est nō fallitur,nisi p accidēs.f.288.c.1.C
Intellectus circa ea quæ circundant quidditatem falli potest componendo diuidendo, uel ratiocinando.ibidem.
Intellectus non potest directē,& primo cognoscere singulare materiale.fol.289.col.3.H
Intellectus non potest intelligere singulare directe. ibidem.
Intellectus noster,an possit intelligere singulare in actu recto,uel reflexo.ibidem.col.4.K
Intellectus noster, nec in actu,nec in habitu infinita intelligere potest,sed in potentia tantum.fol.290.col.2.E
Intellectus agens est actus ipsorum intelligibilium qui a materia abstrahuntur, & eis mediantibus,possibilis intellectus intelligit.fo.293.col.4.F Et de intellectu possibili ibidem.
Intellectus agens cum ut quoddam lumen ponatur, dupliciter aliquid illuminare dicitur, uno modo ut in se lux quædam sit, & ex eo lumē diffusum maneat,alio modo ut in se lux non sit, sed naturam actumque luminis tātum habeat, scilicet esse quo alia uidentur.fol.294.col.1.A
Intellectu primū q̄ d intelligitur,est ipsum intelligere.ibi.c.3.H
Intellectum aliquem per speciem intelligere dupliciter contingit,uno modo immediate aspiciendo representatum per illam speciem,alio modo immediate aspiciendo ipsam speciem.fol. 299.col.3.I
Intellectꝰ,an ex inferiori aliquo semper decipiatur.fol.313.c.4.P
Intellectum creatum Deus utroque modo mouet, scilicet dando uirtutem,& dando speciem intelligibilem.fol.329.col.3.K
Intellectiuum principium necesse est esse hominis formam substantialem.fol.240.col.3.F
Intellectiuus appetitus, an feratur in res singulares secundum aliquam rationem uniuersalem, sicut cum appetit aliquid quia est bonum.fol.268.col.2.E.
Intellectualitas ē ultima,& summa natura i uniuerso.f.172.c.4.K
Intelligere Dei est eius substantia.fol.58.col.4.K
Intelligere,quo pacto in intelligente maneat. fol. 59. col. 1. A
Intelligere,quo pacto speciem intelligibilem consequatur. ibi. C
Intelligere,an sit ab anima,& an intellectus concurrat mere passiue,& obiectum actiue.fol.241.col.2.A
Quo pacto homo intelligat per animam, ut supergreditur, idest ipsam materiam non informer ibidem.D
Intelligere,an sit causaliter pati.fol.259.col.3.I
Intelligere,an pati formaliter sit.fol.260.col.1.D
Intelligere multa,ut multa,& per multas species, & per modum unius,& unam speciem,an idem dictu sit.fo.286.col.4.H
Intelligere nostrum si in actu intelligere sit,cur non statim positum in intellectu intelligitur.fol.295.col.1.B
Intelligere per conuersionem ad superiora, numquid ipsi animæ præternaturale sit.fol.398.col.1.D
Intelligere,nec actio cuiusq; creaturæ est eius substātia.f.282.c.4.
Intelligere per species uniuersales quid sit, & quotupliciter contingat.fol.190.col.1.A
Intelligere non solum est perfectio simpliciter, sed etiam intelligere omnia per unum.ibidem.col.2.C
Intelligendi modus per conuersionē ad superiora, quo pacto nobilior esse dicatur, positiue scilicet aut permissiue.f.298.c.3.K
Intelligere dupliciter sumitur.fol.59.col.4.F
Intelligibilis per se ipsum conditiones.fol.191.col.2.B
Intelligibile ad hoc quòd aliquid in actu sit quę requirāt.ibid. C
Intelligibile in actu,quod est effectus intellectus agentis,an prius quàm species intelligibilis sit.fo.261.col.2.A
Intelligibile,an communiter pro omni re materiali sumatur, & tunc primum est quærere,an intellectus noster sit pura potentia in genere intelligibilium,idest sub hoc genere, quod intelligibile uocatur,secundum uero, an sit pura potentia in genere intelligibilium, idest entium materialium.fol.292.col.4.H
Instans secundum, an sit mora indiuisibilis in se seu instantanea fol.217.col.1.D
Intentionale & cognoscitiuum,quo distinguantur.fo.190.c.4.G
Inuidia in angelo, numquid non aliter potuit esse nisi affectata excellentia singularis.fol.212.col.2.E
Irascibilis & cōcupiscibilis dupliciter sumi possunt, uno modo ut sunt passiones, seu potentiæ sensitiuæ, alio modo ut absolute significent uim, seu appetitum iræ fol.273.col.1.B
Irascibilis & concupiscibilis superiori parti obediunt.f.269.c.4.F

Iustitia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iustitia commutatiua, an in Deo sit. fol. 89. col. 1. D
Iustitia Dei conuenienter veritas nominatur. ibidem. co. 3. F
Lapidis natura cum non inueniatur nisi in hoc vel illo lapide existens, & scientia de rebus existat, oportet scientiam terminari ad lapideitatem in hoc existentem. fol. 244. c. 4. F
Latitudo infinuata in nominum communicabilitate, quæ nam sit fol. 54. col. 3. I
Liber vitæ in Deo est notitia firma, ac significatiua prædestinatorum. fol. 98. col. 3. G
Liber vitæ proprie gloriæ vitam respicit. fol. eodem. K
De libro vitæ secundum rei veritatē nullus deletur. f. 99. co. 1. D
De libro vitæ secūdum hominum opinionē aliqui delentur. ibi.
De libro vitæ deleri vel non deleri non solum ad opinionem hominum referendum est, sed etiam quantum ad rem ibid. c. 2. A
Liber vitæ, an & quo pacto ad omnes in vitam æternam ordinatos, extendatur. ibidem. D
Libertatis prima radix ratio esse dicitur, ita quòd ex hoc primo alicui libertas ineſt. fol. 275. col 4. K
Libertas, an primo in voluntate sit, & sit in voluntate primo formaliter, in ratione autem radicaliter, & quomodo Sco. motiuum solui possit. ibidem.
Liberum dupliciter, scilicet quo ad exercitium, vel quo ad actus specificationem & eodem modo operatio. f. 203. col. 3. H
Liberum arbitrium est potentia. fol. 276. col. 2. E
Liberi arbitrij rationi, an naturalitas repugnet, & sic quòd esse naturalis dicatur. ibidem. col. 3. G
Liberum arbitrium, an ponatur habitus naturalis vel potētia naturalis. ibidem.
Liberum arbitrium potentia appetitiua est. fol. 277. col. 1. A
Liberum arbitrium & voluntas non sunt duæ, sed vna potentia. ibidem. col. 2. B
Lignum vitæ, an virtutis specificæ & immortalitatis conseruatiuum erat. fo. l. 318. col. 3. E
Lignum vitę mortalitatem quodam modo causabat, non simpliciter. ibidem. col. 2. B
Sub vna litera scripturæ, non inconuenit secundum sensum literalem plures esse sensus. fol. 8. col. 3. K
Inter quęlibet duo loca diuisibilia esse infinita loca media, quonammodo verum sit. fol. 180. col. 3. H
Locum replere dupl^r, scilicet formaliter, & effectiue. f. 28. col. 4. k
Localis distantia, an impediat cognitionem tam angeli quam animæ separatę. fol. 189. col. 4. I
Loqui de ratione humana aliud est, & aliud loqui de propositionibus notis naturæ humanæ. fol. 10. col. 3. k
Loqui possunt angeli inferiores superioribus. fol. 335. col. 1. B
Locutio aliqua est angelis. fol. 334. col. 2. E
Locutio non fit per angelum Deo, ordinando conceptum respectu Dei actiue. fol. 335. col. 4. G
Locutio fit per angelum Deo, ordinando conceptum suum respectu dei passiue. ibidem.
Locutionem vnius angeli ad alium, non omnes percipiunt. fol 336. col. 1. D
Locutus, an & quomodo Deus ad angelos fuerit, & de qua locutione intelligatur. fol. 335. col. 3. I
Lumen diuinæ relationis ad aliquam scientiam, dupliciter comparari potest. fol. 4. col. 2. C
Lumen intentionale, an sit habere. fol. 226. col. 3. G
Lumen infusum non numeratur inter species, sed inter virtutes intellectiuas, quare non se habet vt ratio intelligendi, sed vt intellectum confortando efficaciam pręstans. fol. 329. col. 4. H
Lux non est corpus. fol. 226. col. 2. B
Lux est qualitas actiua consequens substantiā corporis ex se lucentis. fol. 227 col. 3. A
Lux, an pro luce spirituali vel corporali supponat. ibidem. C
Magnitudo si infinita esset, an essentiam infinitam haberet. fol. 24. col. 3. K
Malum culpæ Deus nullo modo vult, tantum vult per accidens malum naturalis defectus, & malum pœnę. fol. 86. col. 1. A
Malum culpæ, an & quomodo bono diuino priuat. ibidem. E
Mala culpæ, quo pacto sint a Deo permissa propter vniuersi perfectionem. fol. 91. col. 4. H
Malum quo pacto sit quędam absentia boni. fol. 166. col. 1. A
Malum inuenitur in rebus sicut & corruptio. ibidem. col. 3. G
Malum est in bono, vt in subiecto. ibidem. col. 4. K
Malum totaliter bonum consumere non potest. fol. 167. co. 1. D
Malum omne in rebus voluntarijs, est pœna vel culpa. ibi. c. 3. K
Malum non habet causam formalem. fol. 168. col. 3. I
Malum habet causam efficientē, non per se, sed per accidens. ibi. K
Malum non habet causam finalem ibidem.
Malum actionis, & malum rei diuersimode causantur. ibi. c. 3. F
Malum rerum aliquarum reducitur in deum sicut in causam. ibi.
Malum vnum summum, primum principium omnium malorū non datur, sicut econtra datur vnum summū bonū. f. 169. c. 3. F
Malum actionis non reducitur in Deum sicut in causam. ibidem.
Malum culpæ quomodo opponitur proprio bono, increato, non vt in nobis, sed vt in seipso. ibidem. col. 4. F
Malū actionis, qñ dr qp nō reducit in Deū, an intelligat vniuersaliter de omni malo actionis, an tantū in voluntarijs. ibi. co. 2. A
Manifestare aliquod ignotum dupliciter contingit, vno modo, per simplicem presentationem obiecti, alio modo per adhibitionem luminis adiuuantis. fol. 332. col. 3. F
Mathematica cur prima bonitate bona non sint. fol. 19. col. 3. F
Mathematica dupliciter sumi possunt, scilicet absolute, & sub abstractionis modo. ibidem. H
Mathematica formaliter loquendo cum non sint nec actu, nec potentia. & tñ rationē entis habent cum ens non dicatur nisi de eo qđ est in actu, vel potētia, quo ista duo simul stant. f. 20. c. 1. A
Mathematica, an ideo a fine abstrahant, quoniam abstrahunt a materia & motu. fol. 19. col. 3. G
Materiæ nomine quid veniat. fol. 79. col. 3. G. & fol. 147. col. 2. D
Materia quo per formā contrahatur sicut substantia. f. 147. c. 2. E
Materię imformitas, an præcesserit duratione eius formationem, aut distractionem, sed natura tantum. fol. 223. col. 1. C
Materia corruptibilium & incorruptibiliū nō est vna. ibi. co 4. K
Materia secundum id quod est in potentia ad formam, an sit in potentia ad omnes formas, quibus communis est fol. ibidem.
Materia an in cęlo ęe dicat, & an alteri^s rōnis existat. f. 224 c. 1. C
Materia cœli, an sit simplex substantia corporea. ibid. col. 4. H
Materiæ vocabulum, an S. Doc. defecerit, ex hoc quòd dixit, qp nomine corporis pars rei materialis intelligitur. fo. 235. co. 4. F
Materia prima, quo pacto sit primo in potentia adesse substantiale primitate intentionis, vel executionis. fol. 248. col. 3. I
Materia ad forma Deus immediate mouere potest. fo. 339. c. 2. A
Materia corporalis non obedit angelis immediate ad transformationem formalem. fol. 341. col. 4. I
Materia in primo indiuiduo alicuius speciei per generationem propagandæ formata, an ad certam quantitatem, secundum ie extendatur, quāmuis nobis incertam. fol 361. col. 4. G
Materia in qua anima habet esse perfectum, dupliciter deperdi potest, vno modo per partium variationem, alio modo inquantū perfectā animam participat. fol. 363. col. 4. H
Materiam esse in Deo est impossibile fol. 12. col. 2. C
Maxime esse tale in aliquo genere aliud est, & aliud est esse primam seu perfectissimam speciem alicuius generis. f. 10. co. 4. k
Maxima quædam propositio de forma assumpta a S. Doc. quo pacto vera sit. fol. 41. col. 3. K
Mediatio, an attendatur penes carere innouatione & veteratiōe, & tamen prius & posterius habeat quatenus in primo cum ęternitate conueniunt, & in secundo cum tempore. f. 32. c. 3. G
Memoria significat vim conseruatiuam cognitorum præteritorū, vt præterita sunt. fol. 262. col. 4. k
Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu possibili. fol. 263. col. 4. I
Mensuræ durationis secundum Scot. quot sint. fol. 33. col. 4. K
Metaphoris, quomodo sacra doctrina vtatur propter necessitatē & vtilitatem. fol. 7. col. 4. K
Minimum in homogeneis substantijs potens per se existere, an detur. fol. 25. col. 2. C & fo. 321. col. 3. K
Miracula dicuntur omnia, quæ a Deo fiunt præter causas nobis notas. fol. 332. col. 1 E
Miraculum vnum est maius alio fol. 331. col. 4. K
Miracula proprie dęmones facere non possunt. fol. 349. col. 2. E
Miraculis dæmones large seducere possunt. ibidem.
Misericordia maxime est in Deo, non secundum passionis affectū, sed secundum effectum. fol. 89. col. 3. k
Misericordiam & iustitiam, in quolibet Dei opere inuenire oportet. fol. 90. col. 1. A
Missio quo pacto inuisibilē & in' uisibilē distinguatur. f 151. c. 4. I
Missio est nomen multiplex multas intentiones habens, sicut processio missi. fol. 154. col. 1. E
Mobile aliquod, an detur quòd non mouebitur ad aliquid determinatum & vltimum. fol. 211. col. 1. B
Modus, species, & ordo qd sint, & quo ipsis S. Doc. vtaf. f. 21. c. 1. E
Modus in bono substantiali angelorum, quo saluæ. fo. 170 co. 4. K
Modus subsistendi vltra naturam specificam, indiuiduis conuenit substantiæ. fol. 113. col. 1. E
Modus quo res naturalis perficitur, an causetur ex naturali modo essendi eiusdem. fol. 189. col. 2. A
Modus essendi peccati in aliquo, dupliciter contingit, aut scilicet secundum reatum, aut secundum affectum. fol. 212. col. 1. A
Mouere dupliciter dicitur. f. finaliter & effectiue. fo. 274. co. 2. D
Motus quilibet sicut habet proprium prius & posterius in seipso, ita etiam habet proprium numerum numeratum illorum, & consequenter proprium tempus. fol. 35. col. 2. E

Motus localis secundum S. Doc, proprie loquendo substantijs spiritualibus non conuenit. fol. 179. col. 4. K
Motus angeli necessario est in tempore. fol. 181. col. 2. E
Motus angeli continuus est in tempore continuo. motus vero discontinuus est in tempore discreto. Ibidem.
Motus angeli, an & quo pacto non mensuretur tempore, quod est primi motus mensura, sed alio, siue continuo, siue discreto de mente S Doc. fol. 282. col. 3. F
Motus duplex, quidam ordinatus ad consequendam aliquam perfectionem ipsius mobilis, vel alicuius nobilioris se, quidam autem per oppositum. fol. 211. col. 1. C
Mot^s inferiorū corporū a corporib^s cælestib^s causant. fo. 352. c. 2. D
Moyses ex quatuor causis finalibus creaturarum, vnam tantum tetigit propter idolatrię offensionem tollendam. fol. 231. col. 1. A
Mulier conuenienter ex viro formata est, magis quàm fœmina cuiusęumque animalis. fol. 306. col. 4. K
Mulier conuenienter fuit formata de costa viri. fol. 307. col. 1. D
Multitudinē infinitā p se esse in actu est impossibile. fol. 26. col. 2. C
Multitudinem infinitam per accidens esse in actu est possibile. ibid.
Multitudinem infinitam in actu siue per se, siue per accidens, est impossibile. ibidem. E
Multitudinem infinitam in potentia esse est possibile. ibidem.
Multitudinis spēs, an ſm numeri species existant. fol. 26. col. 2. F
Multitudo quomodo ex vnitatibus componatur. fol. 36. col. 3. H
Mundū semper fuisse demonstratione pbari non pōt. fo. 262. c. 2. C
Mundum incępisse solā fide tenetur. fol. 163. col. 2. B
Mundus est tantum vnus. fol. 165. col. 3. H
Mundus ab vno gubernatur. fol. 324. col. 1. C
Mutatio ex nihilo & in nihilum, an sit potis & quo. fol. 161. co. 4. I
Natura & suppositum, quomodo distinguantur. fo. 13. col. 3. K
Supra alicuius naturā aliquid esse, dupl^r contingit. fo. 41. c. 3. I
Naturæ nomen quomodo sumatur. fol. 54. col. 2. C
Natura nullum actum habere potest, nisi ille sit actio immanens, aut transiens. fol. 108. col. 3. K
Naturam participans aliquam, quo sibi simile faciat, non producendo naturam absolute, sed applicando. fol. 160. col. 3. H
Natura vna, an per alium determinabilis existat. fol. 192. col. 2. D
Naturæ cognoscibiles duplicis ordinis esse debent. f. cognoscibiles tm, & cognoscibiles & cognoscitiuę per accidens. ibidem. E
Naturæ cognoscibiles dupliciter considerari possunt, f. vt cognoscibiles prędse, & vt cognoscentes cognite. ibidem.
De ratione naturæ possibilis an sit esse in particulari. fo. 282. c. 1. E
Natura rei materialis, an possit vera & perfecta cognosci, absque eo quòd cognoscatur vt in particulari existens. ibidem.
Naturam existentem in hac materia non prout est in hoc, an sit a phantasmatibus abstrahere. fol. 284. col. 1. A
Natura corporalis nata est moueri immediate a non spirituali secundum locum. fol. 342. col. 2. A
Naturalia omnia siue humana quæ sunt hic, per accidens reducuntur ad regulam diuinæ prouidentiæ, siue in aliquid intellectuale agens. fol. 355. col. 3. K
Necessarium dupliciter sumitur. fol. 1. col. 1. E
Necessarium ad finem dupliciter dicitur, f. ad esse & ad bene esse. ibidem. col. 2. D
Necessariū est ad humanā salutē esse doctrinā p reuelationem acceptā de multis, quæ humanā quæstionem excedunt. ibidem. C
Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem de his, quæ de Deo etiam naturali ratione inuestigari possunt. ibidem.
Necessarium quomodo a possibili differat. fol. 30. col. 4. H
Necessarium quo quędā veritatis modum significat. fol. 32. col. 4. F
Necessarium quomodo distinguatur. fol. 270. col. 3. F
Necessarium dupliciter sumitur, vno modo simpliciter, alio modo immutabiliter. fol. 66. col. 1. E
Necessitas naturalis, an auferat libertatem. fo. 271. col. 3. K
Nihil præter deum ab æterno fuit. fol. 162. col. 2. B
Nihil omnino in nihilum redigitur. fo. 328. col. 3. H
Nomine sacræ doctrinæ, seu disciplinæ, quid intelligatur. f. 1. c. 2. E
Nominū quædā important absolutū, quædā relationē. fo. 23. c. 1. B
Nominum de deo tria sunt genera, scilicet negatiua, relatiua, & positiua. fol. 47. col. 4. K
Noia dicuntur de deo substantialiter, imperfecte tamen. f. 48. c. 1. C
Nominibus deo attributis sunt duo, s. perfectio significata & modus significandi. fol. 48. col. 4. G
Noia aliqua dicta de deo proprie & magis & prius dicuntur de deo quo ad rē significatā, nulla aūt quo ad modū significandi. ibid. K
Nomina deo attributa non synonima. fol. 49. col. 1. C
Nomina cōia deo & creaturis nō dicuntur de eis vniuoce. ibi. c. 3. K
Nomen sapientiæ absolute quid significet. fol. 50. col. 2. E
Nomina non dicuntur de deo & alijs pure æquiuoce. ibid. co. 3. K
Nomina quæcumque sunt communia deo & creaturis, de eis dicuntur secundum analogiam vnius ad alterum. ibid. col. 4. G
Nomina metaphorica quæ dicantur. fol. 51. col. 2. D
Nomina communia proprie dicta si dicerentur de deo causaliter tantum, prius de creaturis quàm de deo dicerentur. ibidem. D
Nomina, an solum significent quòd deus sit causa, vel quòd sit essentialiter talis. ibidem. E
Nomina communia prius dici de deo quantum ad rem significatam, quomodo intelligatur. ibidem.
Nomina quædam importantia relationem ad creaturas, an ex tempore de deo dicantur. fol. 52. col. 1. B
Nomen omne significans naturā ab indiuiduo distinctā, est cōicabile proprie secundum rem vel ſm rationem saltem. fo. 54. col. 3. H
Nomen omne significans singulare est incommunicabile proprie, tam ſm rem quàm rōnem, licet metaphorice cōicabile sit. ibi. K
Nomen omne significans formam non indiuiduam per aliud suppositiui, sed per seipsam, secūdum qđ se, est incommunicabile proprie, re & ratione, quāmuis re non metaphorice. ibi co. 4. F
Nomen deus est incommunicabile secūdum rem, communicabile autem secundum opinionē & secūduni similitudinē. f. 55. c. 1. A
Nomen aliquod diuinum, si esset significans naturam illam inquantum hanc illud esset incommunicabile proprie ad extra. ibi. C
Nomen deus de quibus verificetur. ibidem. E
Nomen deus de tribus dicitur, non vniuoce, nec æquiuoce, sed analogice. ibidem. col. 2. C
Nomen q est, est nomen dei maxime ,ppriū triplici rōne. ibi. c. 3. I
Nomen q est, an sit deo maxime ,ppriū præter alia nōia. ibi. co. 4. H
Noie scientiæ, cognitio intellectiua certa & euidens. fo. 57. co. 1. A
Nomen hoc: Spiritussanctus est propriū diuinę p̄sonæ ꝓcedentis p modum amoris, ex accōmodatione sacræ scripturę. fo. 127. c. 4. K
Nominum diuinorum essentialium, quædam sunt substantiua, & quædam adiectiua. fol. 135. col. 3 F
Nomina abstracta pro personis supponere nō possunt. f. 127. c. 2. E
Nomina tā personalia quàm notionalia si adiectiua fuerint de essentia nō p̄dicantur, si vero substātiua p̄dicantur de ea. ibi. c. 1. K
Nomina significantia originem diuinarum personarum, quomodo significare habeant. fol. 151. col. 2. I
Nomina tertij ordinis tantum temporaliter dicuntur, secundi vero æternaliter tantum, primi autem vtroque modo. ibid. k
Nomine animæ quid veniat. fol. 235. col. 2. C
Nota de deo naturali lumine dupliciter sumuntur, Vno modo secundum se, Alio modo vt nobis nota, & similiter articuli fidei sumuntur secundum se & vt creditī. fol. 10. col. 3. k
Notitia aqua conceptus procedit triplex esse pōt, iuxta triplicem modum quo actualis notitia in nobis causatur. fol. 105. co. 3. F
Notitia vniuersaliōris ē prior notitia min^r vniuersalis. f. 285. c. 4. F
Notio quid sit, a quo introducta, & quo pacto a theologis sumatur. fol. 119. col. 3. F
Notio in diuinis, an ab eo cuius est notio distinguatur. ibi. co. 4. k
Notiones sunt quinque, s. innascibilitas, paternitas, communis spiratio, filiatio, & processio. fol. 121. col. 1. C
Notio sexta, s. inspirabilitas communis, s. patri & filio, cur non ponenda sit. ibidem. col. 2. B
Numerus quilibet quo pacto sit vnius secundum se formaliter, ita in infinitum augeatur. fol. 26. col. 2. A
Numerus ad visionem requisitus duplex, s. virtus visiua, & vnio rei visæ cum vidente. fol. 38. col. 4. I
Obiectio Sco. contra S. Doc. de diffinitione rationis inter paternitatem & spirationem. fol. 121. col. 3. k
Obiectiones Sco. in materia angelorum contra S. Doct. quomodo soluantur. fol. 177. col. 3. k
Obiectiua pluralitas, quo in intellectu diuino existat. f. 70. co 4. F
Obiectio in primo & adæquato intellectu duo existunt, ratio. s. obiectiua, puta quod quid erat esse entis, & quomodo obiectiua, scilicet ratio, seu modus quidditatis. fo. 173. col. 2. C
Obiectum intellectus nostri, numquid infinitum compatiatur, vel illud in potentia tantum & quomodo. fol. 290. col. 2. E
Obiectum melius videri ab vno quàm ab alio, ex duobus oriri potest. fol 42. col. 3. G
Occulta quæ sunt nobis de deo, quemadmodum magis sunt propria deo in cognoscendo. fol. 5. col. 3. K
Obstinatio, an sit effectus communis & vnius rationis in homine & angelo. fol. 218. col. 2. H
Omnia quæ in tempore fiunt, an ęternitati p̄sentia sint. fol. 64. col. 4. I
Omnia qui dicit, nihil excludit. fol. 91. col. 1. A
Omne quod quocumque modo a deo est, quemadmodum necesse est esse. fol. 154. col. 3. G
Operatio beata æternitate participata mensuratione. fol. 34. c. 2. E
Omnia esse creata a Deo, non solum est possibile, sed etiam necessarium fol. 157. col. 2. H
Omnia quæ processu temporis diuina prouidētia facta sunt in prima rerum conditione, secundum quasdam rationes seminales producta fuerunt. fol. 208. col. 2. E

Universidad de Deusto
Biblioteca

Omne quod est secundum se totum actus, an intellectum in actu sit. fol.224.col.2.H
Omnia in esse a deo conseruantur: & hoc tam fide quàm ratione. fol.326.col.3.F
Omnia a Deo in esse non indirecte conseruantur. ibidem
Omnia conseruari egent adeo directe ibidem.G
Operatio intellectus, vtrum sit omnium perfectissima, & vtrum conclusio S.Doc.quo ad hoc vera sit. fol.103.col.3.K
Operationum quædam est vitalis, quę.s.est ab anima inqnantum anima, & quædam non vitalis quæ.s.est a natura tantum, vt motus sursum vel deorsum. Item operationum vitalium, quædam dicunt aliquid commune cum non vitalibus, & aliquid proprisi in quantum vitales sunt, quædam vero nihil cum non vitalibus commune habent. fol.175.col.2.A
Operatio angeli circa motus continuitatem, an sit vna vel plures fol.180 col.1.A.
Operatio immanens dupliciter sumi potest.s.in communi puta in telligere videre, & in speciali seu contracte, puta intelligere humanum, videre bouinum &c. fol.185.col.1.D
Operatio omnis incipiens cum esse rei est ei ab agente a quo esse habet, quæ præpositio cum sit. S.Doc. quomodo verificetur. fol. 114.col.3.K
Operatio prima angeli quo ad specificationem & actus rectitudinem, an naturalis fuerit. fol.215.col.2.A
Operatio animæ cum non sit in genere substantiæ. ergo nec prima potentia operatiua & an rationes Scot. contra hoc procedant. fol.25.col.3.K
Opinio Arist. vtrum Plat. opinioni consentiat, in materia de idea boni. fol.23.col.1.E
Opinio Arist. de anima intellectiua, & discordia inter ipsum & S. Doc. fol.27.col.1.B
Opiniones multorum asserentium causam ipsius prædestinationis fol.95.col.2.C
Opinio Poretani ponentis relationem esse personam, personam autem non esse essentiam, an male adducta sit. fol.139.col.3.E
Opiniones, nũquid intellectus ab intelligibili patiat. fo.259.co.3.I
Opiniones de angelis & anima. fol.264.col.2.A
Opiniones multorum, an appetibile appetitum moueat in genere causæ efficientis fol.267.col.4.I
Opiniones antiquorum de sensibilium cognitione. fo.277.co.3.G
Oppositio relatiua, an & quo pacto in deo existat. fol.111.col.3.F
Opiniones antiquorum, quomodo anima corporea cognoscat fol. 278.col.2.E
Opiniones philosophorum, quomodo substantiæ immateriales a nobis cognoscantur & intelligantur. fol.295.col.3.G
Opiniones philosophorum de fœlicitate. ibidem.col.4.G
Opiniones philosophorum de gubernatione mundi. fo.323.c.2.D
Opinio antiqua de operationibus ipsius Dei fol.330.col.1.B
Opinio Plat. Auic. & aliorum de corporũ actionibus. fo.350.c.2.B
Opiniones an dæmones sint. fol.352.col.4.I
Opiniones an fatum concedatur. fol.355.col.2.E
Opiniones philosophorum & theologorum de his, quæ ad hominis actiones pertinent. fol.eodem
Opiniones de animarum creatione. fol.360.col 4.K
Oppositorum vnum excludere reliquum, dupliciter intelligi potest, formaliter.s.& effectiue, & multa alia circa istam conditionalem, si vnum oppositorum. fol.11 col.1.E
Oppositum infinitum dupliciter contingit. fol.11.col.2.C
Oppositio relatiua, an in diuinis realiter distinguat. fol.128.co.2.E
Opus creationis triplex. fol.230.col.2.
Ordo rationis in quo consistat. fol.18.col.4.F
Ordo rerum in essendo dupliciter considerari potest. fo.20.col.3.I
Ordo articulorum S.Doc. an præposterus videatur. fol.48.col.3.G
Ordinis rerum in finem in diffinitione prouidentię, an intelligatur & ipse ordo in finem, & peruentio ad finem, an ordo tantum fol.90.col.3.K
Ordo originis an sit præcise id, quo realiter ipsę processiones distinguantur. fol.107.col.1.E
Ordo in materia diuinarum personarum a S. Doc. in litera positus qualis sit, an s.quo ad nos, an secundum se. fol.124.col.3.F
Ordo naturæ in personis diuinis existit fol.149 col.3.F
De ratione ordinis, an prioritas & posterioritas sit. ibidem.H
In ordine actuum qui est ordo causę efficientis, & in ordine potentiæ qui est ordo causæ materialis, qualis reductio fiat. f.238.c.2.B
Ordo tertius potentiarum animę, cur tribus sensibus attribuitur non autem alijs potentijs in litera a S. Doc. enumerasis. folio. 253.col.3.K.
Ordo naturalis inter potentias est triplex. f.secundum causam actiuam, finalem, & materialem. fol.255.col.2.B
Ordo inter recipiens & receptum licet solius naturæ esse possit vt patet de subiecto, passione &c. potest tamen esse durationis. fol. 259.col.1.D
Ordo quo indiuisibile a nobis cognoscitur, ex habitudine ad quiditatem sensibilem pensandus est fol.289.col.2.B
Ordines duo operationum, in actione & passione intellectus attenduntur. ibidem.col.4.G
Ordinem intelligibilium esse supra ordinem intellectuum, quomodo intelligatur. fol.292.col.4.K
Ordo in vniuerso duplex inuenitur, intelligibilis scilicet & sensibilis, alter materialitate, alter aũt materia constat f.293.c.1.C
Ordo, affectio & cognitio quid determinent. fol.300.col.3.G
Ordines multiplicantur secundum causarum multiplicationem. fol.331.col.1.A
Ordo duplex in rebus. ibidem.col.2.A
Ordine ordinatur aliquid ad alterum dupliciter, scilicet actiue, passiue. fol.353.col.4.F.
Ordo dupliciter distinguitur, communis scilicet et specialis fol. 337.col.2.C
Ordinum distinctio in angelis vnde sit. ibidem.col.3.I
Ordinum distinctio in angelis per respectum ad finem supernaturalem inest completiue a gratia, inchoatiue aũt a natura. ibidem
Ordo angelicus habet duo. fol.339.col.3.
Ordines quo ad graduum distinctionem remanebunt. ibidem.
Ordines quo ad executionem officiorum partim remanebunt, & partim non, ibidem.I.
Ordinibus angelorum duo concurrunt, s.naturæ conditio, dona gratiæ. ibidem.col.4.K
Ordines dupliciter, quo ad naturã & quo ad gratiã. fo.340.co.2.C
Ordinatum ad deum vt finem ignotum, ratione naturali consequendum, quibus egeat. fol.1.col.2.E.
Origo passiue præcedit proprietates personarum præcedentium etiam personales. fol.142.col.1.C
ARADISVS locus est in orientis parte constitutus, fol. 322.col.1.B
Paradisus est locus conueniens humanæ habitationi, secundum primæ immortalitatis statum. ibidem.col.3.H
Pars an naturaliter plus diligat totũ, quàm se ipsam. f.296.c.1.C
Pars nulla est perfecta extra suum totum. fol.eodem.col.4.K
Particularia ab illis denominantur. fol.23.col.1.
Passionum animæ, aliæ circa bonum, aliæ circa malum, earum vero quæ circa bonum, alię circa bonum habitum vel suo tempore habendum, alię circa bonum non habitum, & tunc non habendum. fol.314.col.3.I
Passionum duplex est modus, per modum præuenientis & impediẽtis, & per modum consequentis & obedientis. ibid.co.4.F
Passio dupliciter dicitur. s.proprie dicta & cõiter. f.317.col.3.H
Passione communiter, homo erat passibilis & anima & corpore, quoniam sentiebat. ibidem.I
Passione proprie, hõ & anima & corpore impassibilis erat, quia virtus animæ passionem prohibebat sicut & mortem. ibidem.
Pater est deus, pater est persona cum dicimus in diuinis quod prædicatum existat. fol.117.col.2.C
Pater ꝙ ad filium referatur non vna sed duabus relationibus, quomodo intelligatur. fol.120.col.3.H.
Pater est principium fol.122.col.1.B
Patri an principij nomen conueniat. ibidem.
Pater est nomen proprium personæ patris. fol.122.col.3.H
Pater in diuinis qd significare habeat, & qũo sumatur. f.123.c.1.A
Pater de deo dupliciter dicitur. s.psonaliter & essentialiter. ibi.D
Pater ꝓ prius in diuinis dicitur personaliter quàm essentialiter. ibi.
Pater quomodo plura principia dici possit. fol.131.col.2.F
Pater voluntate concomitante filium genuit. fol.143.col.1.B
Pater genuit filium natura non voluntate principiante, sed sic produxit creaturam. ibidem.C
Pater quomodo equalis sit & filio equetur. fol.148.col.2.D
Pater qũo nullo modo prior filio esse intelligitur. fo.149.co.4.F
Pater est in filio & ecõuerso, secundum essentiam, rationem, & originem. fol.150.col.2.E
Patrem esse in filio, quotupliciter intelligi potest. fol.eod.co.3.F
Patri mitti non conuenit, sed filio & Spiritui sctõ. fo.152.col.3.I
Paternitas cum prædicatur de essentia, an sit prædicatio per se. fol. 138.col.1.A
Pati causaliter esse, nihil aliud est quàm ex passione causari. fo.259 col.3.I.
Peccator qũo a diuina voluntate recedere videatur. fol.83.c.4.G
¶ Peccata oia s̃m reatũ in angelis esse possunt. fol.212.col.1.B
Peccatum primum in angelis secundum effectum non potest esse aliud, quàm superbia. ibidem
Peccatum inuidiæ consequenter potuit esse in angelis, secundum effectum. ibidem.C
Peccatum angeli, an fuit ex parte electionis, & non ex parte rei electę, vel fuit peccatum superbiæ. fol.ibidem.col.2.A
Peccatum primi angeli fuit alijs causa peccandi, non cogens, sed quasi exhortationem inducens. fol.217.col.1.B

Per fectio quid significet. & qũo a S.Doc. sumatur. fol.16.col.2.E
Perfectio duplex, scilicet in esse & absolute. fol.20.col.4.K
Perfectionis quicquid est in inferiori, an proportionaliter in superiori ponendum sit fol.80.col.3.K
Per se primo secundum Philosophum quid significare habeat. fol.12.col.4.G
Perfectio prima vniuersi congrue septimę diei ascribitur, vltima autem consumationi sæculi. fol.232.col.4.F
Persona significat in genere rationabilium substantiarum, quòd hęc tria nomina, scilicet subsistentia, res naturæ & substantia, seu hypostasis significant communiter in toto genere substantiarum. fol.113.col.2.C
Persona de Deo & excellentiori mõ q̃ de creaturis. ibidẽ. col.4.F
Persona an significet perfectissimum in tota natura. ibidem.H
Persona diuina significat relationem per modum substantię, idest hypostasis in natura diuina. fol.114.col.2.A
Personam diuinam significare relationem dupliciter intelligi potest. ibidem.E
Personę diuinę in diuinis, quòd nec relatio, nec substantia prima, aut secunda, nec aliquid positiuum quidditatiuum diuinis personis significetur. ibidem.col.3.k
Personæ plures in diuinis sunt. fol.115.col.2.C
Personas tres necesse est tantum in diuinis ponere. ibid col.3.H
Persona patris vna, an referatur ad duas personas, scilicet filij & Spiritussancti non vna relatione. fol.120.col.2.B
Personę nomen commune est tribus personis diuinis s̃m rõnẽ. nõ sicut genus vel species, sed sicut indiuiduũ vagũ. fol.117.col.3.E
Personę diuinæ competit donum esse & dari. fol.133.col.2.B
Persona est idem realiter, quod essentia. fol.134.col.3.H
Persona seu relatio non differt re, vel ratione tantum ab essentia diuina. ibidem.I
Persona in diuina præter essentiã tribus cõem, & relationẽ ac originẽ cuiq; psonæ ꝓpriam, an sit q̃dã entitas absoluta incõicabilis, quæ diuinæ personæ constitutiua est. fol.140.col.1.D
De diuinis personis dupliciter loqui possumus. fol.141. col.1.E
Persona vna diuina an in alia s̃m relationẽ eẽ dicat. fo.50.co.4.K
Personę alicui diuinæ potest conuenire mitti. fol.151.col.2.C
Persona diuina inuisibiliter mittitur, secundum solam gratiam gratum facientem. fol.152.col.1.A
Personę diuinę secundum rationem suæ processionis inquantum includunt essentialia attributa, scientiã. s. & voluntatẽ, habent causalitatem respectu productionis rerum. fol.161.col.2.A
Phantasmata diuersa eiusdem speciei, quomodo in vno homine esse dicatur, cum duo accidentia eiusdem speciei simul in eodẽ esse non possint. fol.243.col.4.k
Plantarũ productio conuenienter tertia die facta est. f.230.co.1.B
Pluralitas duplex existit. s.materialis & transcendẽs. f.116.co.3.F
Ponere aliquid quid sit. ibidem.col.2.E
Possibile absolute quid sit, & quomodo distribuatur.
Potentia triplex esse dicitur. fol.1.col.4.I
Potentia nulla in Deo est. fol.84.col.2.E
Potentia est duplex actiua, scilicet & passiua fol.99.col.4.G
Potentia passiua nullo modo in Deo est. ibidem.H
Potentia actiua in Deo maxime est. ibidem.
Potentia Dei est infinita. fol.100.col.2.E
Potentiã Dei fundari super esse infinito. & vniuersaliter perfecto quid ex hoc inferatur. fol 101.col.1.C
Potentię distinguuntur p actus. & actus p obiecta. f.144. co.2.D
Potentia dupliciter sumitur. fo.145.col.4.F
Potentiam respectu actuum notionaliũ, necesse est in diuinis ponere. ibidem.G
Potentia an & quorum actuum in diuinis ponatur. ibidem.K
Potentia, quòd in vnoquoque agente sit id, quo agens agit, quomodo verificetur. fol.146.col.2.E
Potentia actiui & passiui, quæ in se claudat. fol.185.col.3.E
Potentias plures in anima ponere, necesse est. fol.252.col.2.B
Potentię diuersificantur secundum actuum, & obiectorum diuersitatem. ibidem.col.3.H
Potẽtias distingui per actus & obiecta dupliciter intelligi potest. ibidem.col.4.F
Potentiarum diuersitatis realis causa, an rationis diuersitas in obiecto sufficiens videatur. fol.253.col.2.A
Potentiæ nõ organicæ sunt in sola aĩa, vt in subiecto. f.254.c.1.A
Potentię organicę sunt in coniuncto vt in subiecto. ibidem.
Potentiæ oẽs ai e ab anima essentia fluere dicuntur. ibid.col.3.I
Potentia vna animæ ab alia oritur. fol.255.col.1.E
Potentiæ imperfectiores a perfectioribus oriuntur ordine finali & actiuo. ibidem.col.2.A
Potentię perfectiores ab imperfectioribus oriuntur ordine materiali. ibidem.B
Potentiæ existẽtes in sola anima, vt in subiecto, corpore destructo remanent. ibidem.col.3.F
Potentiæ animæ secundum genus quinque sunt. ibidem col.3.I
Potentiam quandam animę appetitiuam, ponere necesse est. fol. 267.col.1.C
Practicum & speculatiuum quid sint, & quomodo diuidantur. fol.4.col.3.F
Prædestinatio est in Deo. fol.93.col.3.G
Prędestinatio quid proprie sit, & eius differentia. ibid.col.4.G
Prædestinatio non est aliquid in prędestinato, sed in prædestinante tantum. fol.94.col.1.C
Prædestinatio est certa, non tñ necessirate imponit. f.96.col.4.K
Prædestinatioi duo cõperũt. s.prærordinatio & effectus. f.98.c.2.B
Prædestinatio quo ad prærordinationem nullo modo sanctorum precibus iuuatur. ibidem.C
Prædestinatus peccator, secundum aliquod tempus, an sit neq; beatus, neque malus. fol.88.col.3.G
Prædestinati omnes sunt electi & dilecti a Deo. f.94.co.4.G
Prædestinat cur Deus istos, illos autem reprobat, sola Dei voluntas est causa. fol.95.col.2.E
Sicut omne prædestinatum, an ita omne prouisum infallibiliter eueniat. fol.96.col.4.K
Prædestinatorum numerus est Deo certus, nõ solum formaliter, sed materialiter, non solum vt cognitus, sed vt electus & precinitus. fol.97.col.2.B
Prędicationis mod⁹ medi⁹ inter vniuoca & æquiuoca. f.50.c.4.I
Præsentia in agentibus corporalibus & spiritualibus quotuplex sit. fol.28.col.1.E
Præsentiarum enumeratarum in materia angelorum in loco existentium, quæ certæ sint, & quę ambiguæ. fol.176.col.2.E
Præteritũ dupliciter sumit. s.formaliter & denominatiue. f.101.c.3.I
Præterita non fuisse, diuinę voluntati non subiacet. ibi.col.4.F
Primum q̃q; sumit, vt notat ordinẽ prioritatis exterorum efficientiũ respectu, q̃q; sumit vt signat s̃m q̃ ipsum. fol.12.col.3.F
Principio non conuenit perfectio. fol.16.col.4.F
Principium quomodo confuse supponat. fol.131.col.3.H
Prituatio qũo magis & minus pp diuisionẽ suscipiat. f.37.c.3.G
Prius s̃m sensum iudicamus magis cõe q̃ minus cõe. f.185.c.4.K
Processio in diuinis quomodo sumatur, & multi alij termini. fol. 104.col.3.H
Processio secũdum actionem ad extra an infimis creaturis sit propria. fol.106.col.1.D
Processio duplex. ibidem.col.4.F
De ratione processionis amoris, an sit in primo modo dicendi per se, an in secundo. fol.107.col.2.A
Processio amoris in diuinis non est generatio. ibidem.col.4.F
Processio in diuinis per modum amoris procedit aut species. ibi.
Processiones an proprijs rõnib⁹ distinguatur &c. fo.108.co.1.C
Processio nulla in diuinis eẽ põt nisi verbi & amoris. ibi. co.2.E
Processus S.Doc. scilicet sub communi se habere ad formam &c. an sophisticus videatur. fol.12.col.3.k
Processus S.Doc. de spiratione & processione, in diuinis personis, an nullus sit, & an contradictoria implicet. fol.115.col.4.G
Processus S.Doc. in materia cognitionis angelorum ex parte rerum materialium an procedat. fol.191.col.3.I
Processus S.Doc. secundum proportionalitatem angelorum ad corpora cœlestia an super aliqua ratiõe fundetur. fol.198.c.4.K
Processus S.Doc. art.5.q.85, an sit sophisticus & secundum accidens peccet. fol.287.col.3.I
Processus S.Doc. an intentũ habeat, q̃n dicit q̃ intellectus noster cũ rebus generabilibus proportionaliter similitudine hęc ibi. K
Processus S.Doc. a destructione antecedentis ad destructionem consequentis quomodo valeat. fol.179.col.4.F
Productio alicui potest dupliciter conuenire produci necessario a pluribus personis diuinis &c fol.128.col.2.E
Processus S.Doc. circa species intelligibles ab immaterialitate absolute ad immaterialitatẽ talem, qualis sit an in materia angelorum sibi contrarius videatur. fol.244.col.2.C
Processus S.Doc. an diminutus videatur, omissione difficilis quæstionis, numquid ipsa anima per species intelligat. fol.279. col.2.A
Proportio inter lumen gloriæ & diuinam substantiam quid sit. fo.42.col.2.A
Proportio inter genus humanum & vniuersum elicita ex ratione S.Doc. quomodo valeat, & alia quę fuerunt impugnata. fol. 95.col.4.K
Proportionalis similitudo S.Doc. quomodo declinet a forma intelligibili ad bonum per illam apprehensum. fol.80.col.1.E
Propositio illa, Sicut obiectum ad potentiam, ita subiectum ad scientiam, quomodo intelligatur. fol.6.col.1.E
Propositio per se nota dicitur, quæ ex solis proprijs terminis nota est, euidentia certa & infallibili. fol.9.col.1.A
Propositio per se nota cur per se dicatur, videlicet an quæcumq; alium modum excludat, & quomodo. ibidem.B

Universidad de Deusto Biblioteca

Propositio omnis, cuius prędicatum cadit in ratione subiecti in via S.Doc. est per se nota, sed non econuerso.ibidem.
Propositio ista, Primum est causa medij, quomodo intelligi habeat.fol.10.col.3.k
Propositio ista, Nullum corpus mouet non motum, quomodo intelligatur.fol.11.col.4.H
Propositio ista, Præexistere in virtute causæ agentis, non est præexistere imperfectiori, sed perfectiori modo, quomodo intelligatur.fol.17.col.1.D
Propositio per se nota quotuplex sit.fol.9.col.1.B
Propositio ista, Deus est, est per se nota, secundum tamen se, non nobis. ibidem.col.2.E
Propositio ista, Deus est, quibus vijs probetur.fol.10.col.2.E
Propositio ista, Agens oportet coniungi ei, in quod mediate agit, quomodo vera sit.fol.28.col.1.C
Propositio ista, sicut res intelligitur, ita & nominatur, quomodo distinguatur.fol.47.col.1.E
Propositiones veræ de Deo formari possunt.fol.56.col.4.H
Propositio ista: qcqd Deus sciuit &c. quõ vera sit. fol.68.col.1. A
Propositio ista, quæcumque Deus scit de necessitate scit, quomodo intelligatur fol.81.col.4.I
Propositionum quatuor S.Doc. differentia.fol.83.col.1.E
Propositio ista, quicumque intelligit ex hoc ipso quòd intelligit procedit aliquid intra ipsum, quomodo intelligatur.fol. 104. col. 4. I
Propositio ista, effectus assimilatur formæ agentis, quomodo vera sit.fol.143.col.3.k
Propositio ista, conceptio rei intellectę ex vi intellectiua, & eius notitia procedit, qualiter intelligatur.fol.105.col.1.C
Propositiones improprię non sunt in diuinis extendendę, sed exponendæ.fol.118.col.4.I
Propositio ista, Deus non generat, an vera sit.fol.130.col. 2. D
Propositio ista, in quocumque genere imperfectum inuenitur, in eodem debet perfectum præexistere, quomodo verificetur. fol.17.col.4.I
Propositio ista, angelus est in loco per modum continentis perfecti necessaria esse videtur.fol.179.col.3.F
Propositio causalis S. Doc. quòd continuitas ex magnitudine, seu spatio in motu redundet, per hoc quòd mobile illi magnitudini commensuretur, an vera sit.fol.179.col.4.F
Propositiones S. Doc. Impossibile est aliquid in aliquo tempore quiescere, & in vltimo instanti illius temporis aliter se habere, & omne quiescens in aliquo tempore in quolibet instanti illi' temporis eodem modo se habet, an gratia formę, vel materię sint.fol.181.col.3.F
Propositiones S.Doc. circa probationem intellectionis, seu cognitionis angelorum quo pacto intelligendę sunt, formaliter, scilicet an materialiter.fol.183.col.3.H
Propositio ista.S.Doc. nihil aliud est, ab actu puro est actualitas, an & quo pacto probetur & verificetur.fol.183.col.1.C
Propositio ista S. Doc. intelligere subsistens non potest esse nisi vnum, an vera sit.ibid.col.3.k
In propositione ista S. Doc. quodlibet abstractum subsistens est vnum tantum, de quali abstracto intelligatur. ibidem. col. 4. G
Propositio ista S. Doc. diuersitas actuum, potentiarum diuersitatem exigit quomodo intelligatur.fol.185.col.4.F
Propositio ista S. Doc. quanto angeli Deo similiores existunt tãto per pauciores species intelligunt, an vera sit.fol.190 co.1.D
Propositio ista S.Doc. quæ sunt dispersa in inferioribus, in superiori adunantur, quomodo intelligatur.fol.194.col.3.H
Propositio ista: vnumquodque est intelligibile in actu, secundum quòd eius similitudo est in intellectu, an & in quibus locum habeat.fol.198.col.1.D
Propositio ista S. Doc. semper prius saluatur in posteriori, quomodo sumatur.fol.203.col.4.K
Propositio ista S.Doc. vnumquodque quod est alterius, magis diligit ipsum quàm seipsum, quomodo saluetur.fol.206.co.1.A
Propositio ista: omnis virtus quę non est sua regula a rectitudine actus declinare potest, an falsa sit.fol.211.col.3.H
Propositio ista, si potentia per se respiceret vnum contrariorum vt obiectum, oporteret alterum ad aliam potentiam pertinere, quomodo verificetur.fol.253.col.1.D
Propositio ista S.Doc. Medium & conclusio ad eandem potentiã pertinẽt quomodo intelligatur.fol.265.col.1.C
Propositio ista S.Doc. Processus rationis de vno in aliud, hoc est de principio, seu medio ad conclusionem est vt motus, quomodo intelligatur. ibid.col.2.D
Propositio ista, vnumquodque se habet ad formam quæ est principium actionis ac ad actionem ipsam, an vera sit in formis volũtarie principiantibus.fol.279.col.3.F
Propositio ista S.Doc. quòd ad omne opus melius viro per alium virum adiutorium præstatur quàm per ipsam fœminam, gene ratione tamen excepta, an vera sit.fol.306.col.3.H
Proprietates esse in personis, transitiue & intransitiue intelligi potest.fol.139.col.4.G
Proprietates sunt personæ, & in personis, ibidem.fol.
Propositio ista S.Doc. proprietates constituunt personas, seu secum supposita ferunt inquantum sunt ipsæ personę, an singularis sit.fol.141.col.4.F
Proprietates in diuinis an distinguere oporteat.fol.120.col. 1. E
Proprie dupliciter capitur, vno modo vt distinguitur contra communiter, alio modo vt distinguitur contra metaphorice. fol. 48 col.5.F
Proprium & per essentiam quomodo distinguantur, & determinentur.fol.22.col.2.B
Proprium quomodo sumatur.fol.55.col.3.F
Pouidentiam esse in Deo necesse est fol.90.col.3.F
Prouidentiæ diuinæ omnia subiacent, non tantum in vniuersali, sed etiam in singulari.fol.91.col.1.B
Prouidentia diuina quibusdam necessitatem imponit, non autem omnibus.fol.92.col.3.I
Prouidet omnibus Deus immediate quo ad ordinis rationem. fol.92.col.2.B
Prouidet Deus per aliqua media quantum ad executionem.ibi C
Pueri mox nati in statu innocentiæ habuissent virtutem motiuã membrorum sufficientem, non ad quoslibet actus, sed pueritiæ conuenientes.fol.32.col.1.B
Pueri in statu innocentiæ non fuissent nati confirmati in iustitia fol.32.1.col.1.C
Pueri in statu innocentiæ non nascerentur perfecti in scientia, sed absque difficultate eam acquisiuissent.ibidem col.3.H
Pueri in statu innocentię non habuissent perfectum vsum rationis, sed ad opera puerilia idoneum. ibidem.col.4.H
Punctum motum sicut dicitur causare lineam, & tantum in nullo genere causę causat illam in esse, ita nunc stans dicitur causa re æternitatem, non in esse reali, sed in esse cognito. fol. 32. col. 2. E
Qualitas in anima posita secundum Sco. corpus passibile præseruare non potest, quin ipsum patiatur. fol. 317. co. 2. B
Quantitas duplex, molis scilicet, & perfectionis.fol. 23. col. 3. F
Quantitas an sit vnum accidentium sequentium formam substãtialem.fol.25.col.4.G
Quantitatis passio an infinitum sit.fol.26.col.1.A
Quantitas secundum rem an in Deo sit.fol.111.col.4.K
Quatuor concreta esse dicuntur.fol.225.col.3.F
Quædam non inconuenit dici ad aliquid secundum nomina specifica, quę non dicuntur ad illud secundum nomina generica. fol.142.col.1.A
Quæstio quid est, quando sequatur quæstionem an est.fol. 10. col. 2. G
Quæstio de creatura an misceri debeat quęstioni de naturæ diuinæ perfectione. fol.17.col.3.I
Quæstio de bono in communi cur a S.Doc. fiat.fol.18.col.4.F
Quæstio de necessitate scientiæ, vel præscientiæ Dei respectu futurorum quotupliciter discuti possit.fol.66.col.4.G
Quæstio quæ a Sco. mouetur circa voluntatem absolutam & nostram scilicet, quæstio ad habitudinem voluntatis absolute volitorum respectu.fol.271.col.2.C
Quæstio quę a S.Doc. mouetur de cognitione omnium corporum, non autem de cognitione simpliciter an sit contraria quęstioni, quã mouet de omniũ cognitione simpliciter.f.279.c.1.E
Quidditates rerum naturalium sunt sufficientes causę effectuũ, qui naturaliter ordinati apparent.fol.2.col.1.C
Quidditas quæcunque vel natura quantumcumque secundum rationem quidditatiuam actualis sit, relata tamen ad esse, potentiæ rationem habet. fol.14.col.2.D
Quidditatem, singularitatem, existentiam seu coniunctionem vnius cum altero in rerum natura, & durationem talis existentiæ seu coniunctionis in rebus esse, certum est.fol.195.col.2.C
Quidditates simplices in cognoscendo intellectus non potest esse falsus, sed aut verus, aut nullus fol.77.col.1.B
Quidditas cur proprium intellectus obiectum esse dicatur, ibidem.col.2.A
Quidditas rei materialis, an sit obiectum intellectus vel ens.fol. 282.col.1.D
Quidditas rei materialis supponit obiectum & motiuum, & adæquatum intensiue respectu intellectus nostri pro statu isto, fol.290.col 2.E
Qui est, deo attributum quotupliciter considerari põt fo.56.c.1.E
Quod vere est nulli accidit vniuoce sumptum, secus autem analogice.fol.15.col.3.E
Quod & quo, in materia idearum quomodo intelligantur. fol. 70.col.3.F
Ratio

Ratio formalis obiecti in scientia est duplex, altera scilicet obiecti vt res, altera obiecti vt obiectum, vel altera vt quæ, altera sub qua.fol.3.col.3.I
Rationes duę formales licet se habeant conuertibiliter vt subiectum & passio, non tamen in vnitatis gradu conuertibiliter se habent.fol.4.col.1.E
Ratio humana quid sit & quotuplex.fol.7.col.3.I
Rationes.S.Doc. quinque vijs probantes Deum esse, ad quid concludendum afferri possunt.fol.10.col.2.E
Ratio quam significat nomen an sit intellectus conceptio de re significata.fol.49.col.1.E
Ratio eadem est quo ad causas agentes & formales, quo ad vniuersalem extensionem fol.83.col.4.H
Ratio ista.S.Doc. forma alia si pręter animam intellectiuam præxisteret, anima non daret esse singulariter &c. an procedat, & an Sco. motiuum contra ipsam valeat.fol.246.col.2.B
Ratio S. Doc. in responsione ad quartum &c. nunquid euacuet vim argumenti Auer. vel in ęquiuoco laboret.fo.244. col. 3. K
Ratio S. Doc. ad probandam causalitatem subiecti respectu proprij accidentis an & quomodo valeat.fol.254.col.3.K
Ratio S. Doc. ad probandam intellectus possibilitatem, quoniam non semper perfectus est, an vera sit.fol.259.col.2.E
Ratio S. Doc. ad probandam intellectus possibilitatem quantum valeat.fol.260.col.3.G
Ratio S.Doc. probantis quòd facere intelligibilia in actu sit opus nostrum, an vera sit.fol.262.col 2.D
Ratio S.Doc. circa memoriam intellectiuã an sequatur, quòd nulla sit diuersitas specifica inter quoscumque intellectus formaliter sumptos, nisi inter agentem & possibilẽ.fol.264. co. 1. D
Ratio inferior & superior apud Aug. non sunt diuersę potentiæ, sed officijs & habitibus distinguuntur.fol.264.col.4.K
Ratio veri an sit nobilior ratione boni.fol.272.col.4.F
Ratio boni an sit obiectum intellectus, bonum autem ipsum obiectum voluntatis.fol.280.col.4.I
In rationibus æternis omnia dupliciter cognoscuntur, scilicet obiectiue, vel causaliter.ibidem.
Rationibus in æternis obiectiue secundum præsentem statum, anima non cognoscit omnia, sed bene anima beata. ibidem. K
Rationibus in æternis causaliter, sed non solis anima nunc cognoscit omnia.ibidem.K
Rationes seminales in materia corporali multipliciter existunt. fol.314.col.4.F
Ratio S.Doc. quæ probat in materia intellectionis angelorum, ordine naturalis habere vt corpora inferiora sint in potentia ad perfectiones suas &c. corpora autem superiora congenitas habeant suas perfectiones an probet.fol.188.col.4.F
Ratio S.Doc. an sufficiens sit, quæ probat quòd necesse est præter inferiora corpora ponere corpus cœleste inferiorum effectuũ actiuum esse.fol.351.col.3.G
Realis distinctio est in Deo secundum rem non absolutam, sed relatiuam.fol.111.col.4.F
Regulæ cuiusdam in applicatione, an implicatio in adiecto committatur.fol.67.col.1.E
Regula quando in antecedente ponitur aliquid ad actum animę pertinens, consequens accipiendum est, non secũdum esse quod in se habet, sed in ipsa anima, quomodo intelligatur ibidem. A
Regula subiectionis defectus non est culpa, sed eam culpa sequitur quomodo intelligatur.fol.168.col.4.K
Relatio quando est res naturæ, & quando non, & alia multa de relatione.fol.52.col.1.D
Relationes quædam sunt in diuinis realiter.fol.109.col.1.C
Et multa alia dubia dę ipsis relationibus ibidem.
Relatio non omnis an sit ab intellectu, vel aliqua a voluntate, aliqua vero ab imaginatiua.ibidem.col.4.H
Relatio identitatis specifice seu generice, est relatio realis mutua fol.110.col.1.C
Relatio quomodo distinguatur.fol.109.col.2.D
Relatio realiter in Deo existens est idem essentiæ secundum rem & non differt nisi secundum rationem.fol.110.col.2.D
Relationis esse, & esse essentiæ in Deo est omnino vnum & idem. ibidem. E
Relatio quo pacto a fundamento distinguatur.ibidem.co.3. F
Relatio an imperfectionem dicat.fol.111.col.2.A
Relationes reales tantum quatuor sunt in Deo, scilicet paternitas, filiatio, spiratio, & processio.ibidem.col.4.F
Relationi vni secundum speciem, an duę secundum speciem correspondere possint.fol.120.col.3.I
Relationis nomine quid S.Tho. intelligere dicatur.fo.140.c.3.H
Relatio & origo an in modo significandi differant.ibid.col.1. C
Relatio quoniam actum consequitur, an hipostases distinguere habeat. ibidem.col.4.G
Relationibus personas constitui inquantum sunt ipsæ personæ, quid significetur, & quam vim habeant illa verba, cum ista præpositione. A. adiuncta, abstractum & concretum &c. ibidem. K
Relatio subsistens facit distinctionem suppositalẽ, & quid dictio, aliud, significet.fol.141.col.2.B
Relatio in via San.Doc. an personæ constitutiua sit.f.142.c.2. D
Relationes actus notionales consequuntur.ibidem.col.1.C
Relatio dependentiæ ad Deum in qualibet creatura quid sit. fol.158.col.3.k
Relatiui specifica ratio quõ in esse ad aliud cõsistat.f.120.co.3. F
Relatiuũ vnum quo nam pacto in alio esse dicatur.f.150.col.4.G
Repræsentari distincte non dicitur res nisi illa conditio repræsentetur, quæ formaliter in suo proprio & essentiali esse constituitur.fol.193.col.2.D
Represẽtatiuum quantum contingit esse, tantum contingit esse ipsam cognitionem.fol.94.col.2.B
Reprobat aliquos Deus.ibidem.
Reprobatio quid sit, & quo pacto S.Doc. rõ intentũ inferat.ibi. D
Reproborum numerus non est omnino certus.fol.97.col.4.K
Res in sacra doctrina dupliciter signa fieri dicuntur.fo.8.col. 2. E
Res an sit causa finalis in intentione, an in executione, f.20.c.2.B
Res diuersorum generum nullo modo comparabiles dicuntur, quando vt sic accipiuntur.fol.22.col.2.A
Res perfecta dupliciter dici potest, scilicet simpliciter, & secundũ quid.ibidem.col.4.F
Res graduantur ex suis essentijs in perfectione, simpliciter non completiue, sed radicaliter.ibidem.G
Res nulla alia a Deo est infinita simpliciter, quamuis secundum quid infinita esse possit.fol.24.col.3.H
Res pro re subsistente, cuius tantum est esse proprie loquendo quando sumatur fol.32.col.2.A.
Res vt in speculo voluntario, an in ipso Deo existant.f.43.co.3.E
Res sunt in Deo ppriè, vt in cã metaphorice aũt in speculo.ibi. I
Rerum causalitas dupliciter considerari potest, scilicet primo secundum se alio modo vt est qualitas.fol.62.col.1.A
Res naturales an ab intellectu diuino dependeant, vt tamen artificiales ab humano.fol.75.col.4.K
Res sicut se habet ad esse, ita & ad cognosci.fol.77.col.1.k
Res eadem melior formaliter fieri non potest.fo.202.col.3.G
Res eadem potest fieri melior accidentaliter.ibidem.
Re qualibet a Deo facta, adhuc aliam meliorem facere põt.ibi. H
Res omnis diuina an habeat quicquid inueniri potest infra latitudinem rationis formalis.fol.147.col.4.k
Res per essentiam vocatur, quando tres conditiones habet. fol. 154.col.3.K
Rerum distinctio seu multitudo est, ex intentione primi agentis, qui est Deus.fol.164.col.3.K
Rem locatam præsentem esse in loco quot modis ex sensibilibus imaginamur.fol.176.col.2.G
Rei præsentia existentis in loco ad locum est duplex, scilicet circumscriptiua & diffinitiua. ibidem.
Re in qualibet, duo sunt.s. quidditas, & existentia.fo.273.col.2.A
Res cuius species intelligibilis est similitudo, est quod primo intellectus intelligit.fol.284.col.2.I
Rem eandem non contingit melius intelligere, si ly melius actum ex parte obiecti determinet.fol.288.col.3.H
Rem eandem melius intelligere contingit, si ly melius actum ex parte potentiæ determinet.ibidem.I
Res quasdam in esse mediantibus aliquibus causis Deus conseruat.fol.327.col.4.k
Res in duplici ordine existũt, quędam sunt quibus creari cõuenit per se, quędã vero, quibus per accidens cõuenit.fo.328.col.1.D
Res omnis naturalis accipiẽdo rem, vt contra concursum distinguitur, an habeat causam, ex qua necessario fiat.f.354.co.4. I
Rebus in inferioribus, quædam a casu & fortuna facta apparent. fol.355.col.2.D
Sacra doctrina vt est vna, pro tota scientia theologica sumitur, & supponit pro vnitate specifica ipẽi specialissimæ.fo.3.co. 3.H
Sacra doctrina an sit scientia altioris ordinis quàm sint phisicæ scientiæ, & an contineat conditiones speculatiuas & practicas formaliter.fol.5.col.1.D
Sacra doctrina quomodo maxime sapientia inter omnes humanas sapientias existat non solum in genere sed simpliciter, & quomodo ly simpliciter capiatur.ibidem.col.3.I
Sacra doctrina ꝙ de Deo proprijssime consideret, & cõsequenter secundum quod est altissima causa, quõ probetur.ibid.co. 4. G
Sacra doctrina quando pro doctrina reuelata vt est conclusionum sumi habeat.fol.2.col.2.C
Sacra doctrina est scientia subalternata scientię Dei & beatorum ibidem.col.3.K
Sacra doctrina credit principia sibi a Deo reuelata.ibidem.
Sacra doctrina est scientia vna.fol.3.col.3.I
In Sacra doctrina omnia considerata, an in vna formali rõne cõpe

Universidad de Deusto
Biblioteca

niant ideſt,diuina reuelabilitate.fol.4.col.2. B
Sacra doctrina eſt dignior ſecundū quòd ſpeculatiua omnibus ſpeculatiuis,& ſm quòd practica omnibus practicis.5.col.1.D
Sacra doctrina eſt maxima ſapientia inter omnes ſapientias humanas,non ſolūm in genere,ſed ſimpliciter.ibidem.col.3.F
Sacra doctrina non argūit ad principia,ſed ad cōclūſiones ex principijs.fol.7.col.2.A
Sacra doctrina diſputat arguendo contra ñegantes principia eius,ſi eius aliquid concedant.ibidem.
Sacra doctrina diſputat ſoluendo tantum contra negantes principia,& nihil eius omnino concedentes.ibidem.B
Sacra doctrina congruè vtitur metaphoris corporalium ad diuina & ſpiritualia.ibidem.col.4.K
Sacra doctrina ſub vna litera plures ſenſus habet ſcilicet, literalē & ſpiritualem.fol.8.col.2.C
Sanctus Doc. cur ſepiſſime multa dicat, quæ ipſe non probat. fol.196.col.1.A
Sācti ſi videt oīa quæ hic agūntur,an vāa videatur ſperialis, qō. S.Doc.an Sācti videāt orōnes nras ad ſe directas.fo.302.co.3. F
Sapia Dei ſicut eſt tā diſtōnis rerū,ita & inæqualitatis.f.165.c.2.A
Sapientię nomen quid importet.fol.5.col.3.H
Sapientiæ nomen notitiam ordinatiuam & iudicatiuam quando que importat.ibidem.I
Scibilium limes in vna ſcientia quid ſit.fol.7.col.1.A
Scientia Phyſica,ſeu naturalis dupliciter dici poteſt, ſcilicet obiectiue & effectiue.fol.1.col.1.B
Scientia vt eſt intellectualis virtus qūo ſumatur.fol.2.col.2. C
De rōne ſcientiæ abſolute, vt diſtinguitur contra alios habitus, ſeu virtutes intellectuales eſt habere concluſiones in principijs viſibiles.fol.2.col.2.E
Scientia eſt duplex ſcilicet ſubalternans & ſubalternata. ibid. D
Scientia ſubalternans & ſubalternata quam euidentiam concluſionum in ſeipſis habeant, & fere tota materiam ſcientiarum ſubalternantium & ſubalternātarum. ibidem.B
Scientiæ ſubalternatæ quæ concurrant, ibidem col.3.G
Scientia,an virtute in principijs contineatur.fol.8.col.3.I
Scientia Dei nullo modo diſcurſiua eſt.fol.61.col.4.I
Scientia Dei eſt cauſa rerum.fol.62.col.1.A
Scientia Dei cauſa eſt noti nūi voluntate adiūncta.ibidem.B
Scientia Dei quę eſt prima, an neceſſaria ſit.fol.65.col.4.K
Scientia Dei non eſt variabilis.fol.67.col.4.K
Scientiarū quædā eſt ſpeculatiua tm̄ quædā practica tm̄, quędam ſm quid practica,& ſecundum quid ſpeculatiua.fol.68. col.3.F
Scientia Dei de ſeipſō eſt ſpeculatiua tantum.ibidem.k
Scientia de aliis a Deo, ſpeculatiua eſt & practica.ibidem.
Scientia Dei dupl'r loqui pōt abſolute & reſpectu ſciri.ibi.co.4.G
Scientia non omnis infuſa ſpecie ab acquiſita diſtinguitur, ſicut nec eſt eiūſdem ſpeciei cum acquiſita.fol.313.col.2.A
Scire omnes rationes contra fidem eſſe ſolubiles aliud eſt,& aliud eſt ſcire eas ſoluere.fol.7.col.3.H
Scita a Deo contingentia ſunt,propter cauſas proximas, neceſſaria autem relata ad ſcientiam Dei.fol.66.col.1.A
Scriptura diuina vtitur nominib⁹ ꝓceſſionē ſignificatibus,& alia multa ad materia ꝓceſſionis in diuinis ſpectantia.f.104.co.3. I
Scripturę conſuetudo attendenda eſt,in qua introducuntur angeli in corporibus apparentes.fol.174.col.4.K
Semē ſm Sco,nec eſt actiuū generationis ſubſtācialis, nec organizationis,ſed cuiuſdā prędiuę alternationis tātū.f.359.c.1. C
Seminis virtus,aut virtus quę eſt in ſemine, an deueniente anima rationali etiam remaneat, & ſimiliter ſpiritus, & que erat corporis formatiua, regitiua efficiatur.ibidem.col.3.H
Semen humanum,an & quo pacto materiam diſponat pro anima ipſa intellectiua.fol.360.col.1.E
Semen non reſolūitur ex alimento determinato iam ad membra. fol.363.col.2.D
Semen eſt ſuperfluum alimenti.ibidem.col.3.F
Senſus literalis an multiplicari poſſit.fol.8.col.4.F
Senſus vel intellectus quo pacto eſt aliud a ſenſibili vel intelligibili.fol.58.col.1.D
Senſus reſpectu ꝓpri obiecti,nō eſt falſus niſi per accīs, ſed reſpectu ſenſibilis cōmunis & per accidens,eſt falſus.fol.76.col.2. C
Senſus dupliciter capitur, vno modo vt cognoſcit res,ſecundo vt offert ſuperiori potentiæ, & hoc dupliciter. ibidem.col.3.F
Sēſus diſtinguit ſm diuerſitatē immutatiui exterius.f.257.c.1.E
Senſus ſunt quinq; iuxta quinq; immutatiui ſpecies.ibid.co.2.A
Senſus nomine rē exteriorē tm̄ ſignificamus.fol.269.col.3.H
Senſus dupliciter immutari poteſt ex parte obiecti & ex parte organi.fol.344.col.1.C
Senſus ab angelo vtrinq; ſcilicet ex parte obiecti, & organi immutari poteſt.ibidem.
Senſualitas nomen eſt appetitus ſenſitiui.fol.269.col.1.C
Senſualitas eſt genus potentię appetitiuę diuiſum in irascibilem, & concupiſcibilem, vt diuerſas ſpecies.ibidem.col.2.A.
Sēſitiuę partis vires interiores nō eſt neceſſe ponere niſi quatuor. ſenſum cōem,fātaſia,eſtimatiuā,& memorativa.f.257.co.4. F
Sermones interpretandi ſunt ſemper ſecundum ſubiectam materiam.fol.121.col.4.F
Significare q̄d eſt, & eſſe nomē ſubſtātiale an idē ſit.f.48.col.2.C
Significare aliquid vt diſtinctū,ſeu in ratione diſtincti dupliciter contingit, ſcilicet formaliter & fundāmēaliter.fo.50.col.1.D
Signare oportet eē in diuinis in abſtracto & cōcreto nō ſolū noīa eſſentialia,ſed ēt ꝓſonalia ſpaternitatē & ꝓcem.f.120.co.1.C
Significari vt res,quid & quid ſit ſignificari vt rō. ibidem.col.4.K
Significari vt res quędam,eſt ſignificari vt res ſingularis in rerum natura.fol.121.col.3.k
Signum.S.Doc.quòd radij ſtellarum diuerſos effectus habent iuxta ſtellarū diuerſitatem.qūo ad propoſitū faciat.f.227.col.1.A
Similitudo quotuplex ſit. fol.17.col.3.I
Similitudo ex parte videntis an per accidens concurrat ad Dei viſionē inquantum ſimilitudo eſt fol.39.col.3.I
Similitudo.S.Doc.an valeat,ſicut corpus non poteſt formam diuerſis figuris &c. fol.45.col.3.H
Similitudo perfecta in genere creaturarum factibilium,an & quo modo datur.fol.170.col.2.C
Similitudo dupliciter ab imagine diſtingui poteſt, vno modo vt præambula ad ipſam,alio modo vt ſubſequens & perficiens ipſam.fol.311.col.2.C
Simplex quo pacto apud Theologos & Philoſophos ſumatur. fol.246.col.1.E.
Sinderēſis inſtigatorium ad bonum dicitur.fo.266.col.2.C
Sinderēſis non eſt potentia, ſed naturalis habitus intellectus reſpectu principiorum in operabilibus.ibidem.D
Singularitas ſm Auer.an intellectionē impediat, accipiendo ſingulare vt diſtinguitur cōtra vniuerſale in prædicādo, vel vt diſtinguitur contra vniuerſalitatē ſpeciei in eſſendo fol.244.col.2.E
Singularitas materialis ſm Auer.intellectionē impedit.ibi.col.3.F
Singularia quęcumq; ſunt per diuiſionem naturæ ſpecificæ ſecundum Auer.in eis ſingularia materialia exiſtunt.ibidem.
Singulare cognoſcens in cauſis vniuerſalibus an cognoſcat ſingulare inquantum hoc.fol.194.col.2.C
Singulare ſm mentem.S.Doc.quotuplicia ſunt.fo.244. col.3.G
Sint dictio,non denotat aliquem ſpecialem modum eſſendi, ſed abſolute ſumitur.fol.16.col.4.k
Solus cathegoreūmatice non poteſt addi termino eſſentiali in diuinis fol.118.col.2.C
Solus,multipliciter diſtinguitur. fol.eodem.col.4.G
Solus pater eſt Deus.ibidem.
Solus Deus omnia per eſſentiam ſuam cognoſcit.fol.190.col.4.I
Somnijs & alienationibus a ſenſibus corporis an magis diuinę reuelationes percipiantur, & futurorum puſiones fo.46.co.1.C
Sophiſma figuræ dictionis eſt quādo mutatur quo in qd.f.36.c.2.E
Sophiſma conſequentis an ſit, cum dicitur eſſe principium vitę conuenit corpori inquantum tale.fol.235.col.3.I
Sortes an totum compoſitum ſignificet,& an ſit vnum ſimpliciter ſiue ſubſtantialiter non per informationem,ſed & per formę aſſiſtentiam.fol.241.col.1.C
Speculatiuum & practicum quomodo ſumantur.fo.68.col.3.H
Species rerum ſunt ſeparatæ.fol.23.col.1.D
Speciem intelligibilem vniri perfecte intellectui,an ipſam ſit inherere intellectui.fol.39.col.4.k
Species plurium repreſentatiua ad obiectum adequatum,vno modo comparatur,ad obiectum vero inadequatum duobus modis comparari poteſt.fol.60.col.1.A
Species intelligibiles an dentur.fol.188.col.2.B
Species per quas angeli intelligunt a rebus acceptę non ſunt, ſed eis connaturales exiſtunt.ibidem.col.4.F.
Species aliqua intelligibilis ipſi⁹ Dei an ponēda ſit, an ipſa eēntia ſubſtantiæ intellectualis locum ſpeciei intelligibilis repreſentantis Deum,tali intellectui ſufficiter ſuppleat.fol.193.col.2.D
Species nulla creata an ſit immediatum principium alicuius operationis.fol.185.col.3.R
Species impreſſa angelo adeo ſe hēt,ſicut i oculo eſſet naturaliter cōgenita ſpēs alicuius obiecti,pura huius albi.fo.195.col.3.G
Spēs intelligibilis ſm.S.Doc.an numerent inter formas naturales ret agētes,quæ.f.ideo nō agūt quia impediunt.fol.279.col.4.G
Species intelligibilis eſt qua intellectus intelligit.fo.284.col.4.H
Species intelligibiles eſt,qđ ſecūdario intellectus intelligit. ibi.I
Spiritusſanctus an,& quo pacto vt amor diuinus procedere dicatur.fol.128.col.1.B
Spiritusſanctus quotupliciter ſumatur.fol.127.col.4.I
Spiritusſancti quęſtio cum ſit vna, & ſcita duo, quomodo litera. S.Doc.procedat fol.128.col.1.C
Spiritusſanctus neceſſario a filio procedit.ibidem.col.2.B
Spiritusſanctus a patre per filium procedit.fol.130.col.3.E
Spiritusſancti, pater & filius ſunt vnum principium.ibidem.K
Spūſſanctus,an vt amor,vel vt impreſſio procedat.fo.131.co.4.G
Spirituſſanctus cum ſit a voluntate vt a principio,an poſſit ſic, & aliter ſe habere.fol.144.col.1.A
Spiratiuum principium, vt ſic an ſuppoſitorum pluralitatem exigat.fol.130.col.4.k
Subſiſtens quomodo capiatur.fol.236.col.1.C
Subſiſtere dupliciter capitur, vno modo vt ſignificat tantum affirmationem eſſendi in rerum natura, & negationem ſubſtentationis in alio quōcūq;, alio modo ſubſiſtere importat quędam naturalem entis modum.fol.184.col.4.G
Subſiſtere quid faciat & includat.fol.154.col.4.I
Subſtātia corporea sūpta qūo,& cōtra qđ diſtinguat.fo11.co.3.k
Subſtantia quomodo per ſe ipſam indiuiduatur, & quomodo ex parte accidentium,& quomodo per ſubiectum.fol.111.co.3.k
Subſtantia materialis quomodo per materiam indiuiduatur ſub certis dimenſionibus tamquam per proprium & intrinſecum, non ſolum conſtitutiuum, ſed diſtinctiuum.ibidem.col.4.F.
Subſtantia intellectualis,vt ſic,an materialis ſit, ideſt independēs in eſſe a materia.fol.170.col.4.H
Subſtantijs quæ apud nos ſunt rō inuenit generis ſeorſum exiſtēs in rerū natura abſq; nobilitate ſuꝑaddita naturę.f.172.c.4. G
Subſtantia intellectualis qūo corpus naturaliter vnitum habere poſſit,& quis modus a S.Doc.excluſus fuerit.fo.174.col.3. F.
Subſtantiæ an a corporibus ſimpliciter ſeparatæ ſint,vel inquantum ſunt intellectuales.ibidem.k
Subſtantias per naturales formas immateriales perfecte cognoſcere non poſſumus.fol.296.col.3.F
Subſtantiua prædicantur de tribus perſonis ſingulariter tantum, ita quòd non pluraliter.fol.135.col.3.G
Summum exceſſus,ſupremi reſpectum addit.fol.22.col.1.A
Temporale,an per ſe de naturæ intētióe exiſtat f.319.c.2.A
Tempus vtrumque modum angeli menſurans aliud eſt a tēpore menſurante motum cœli, quoniam angeli motus ex eo non dependet fol.181.col.2.E
Tētare ē experimētū ſumere,& quotuplex é tētatio.f.348.c.4.H
Tentare vt perpetratiōe peccati noceat,diaboli proprium eſt. ibi. I
Theologia an ſit ſcientia & ſciētiæ Dei ſubalternata.fo.2.co.3.k
Theologia noſtra dupliciter conſiderari poteſt,vno modo ſecundum ſe,alio modo vt in nobis viatoribus.ibidem.col.4.K
Theologia beatorum & noſtra an conueniant in vna ratione formali obiecti vt obiectum eſt,& conſequenter ſunt vna ſcientia ſecundum ſpeciem ſpecialiſſimam.fol.4.col.1.B
Theologia nec eſt pure practica,nec pure ſpeculatiua, ſed eſt altior comprehendens in ſe eminentius practici & ſpeculatiui rationem.ibidem.col.3.F
Theologia ex quibus principijs procedere dicatur.fol.7.col.3.I
Theologia ſi ex naturalibus rationibus procedit vt ex extraneis & probabilibus, cur tantus labor a doctoribus ſpeculatiuis aſſumptus eſt.ibidem.col.4.F
Theologia qūo ꝓp neceſſitatē & vtilitatē metaforis vtat.f.8.c.1.B
Theologiæ proprium eſt accommodare res vniuerſaliter ad ſacrā doctrinam ſpectantes,vt ſigna ſint cum ſiunt.ibid.col.3.I
Theologia noſtra cum nihil aliud ſit quàm impreſſio & ſigillum eſſentiæ diuinę proprium, ad quę ſe extendat.fol.4.col.3. I
Theologia ſub ſe practicū & ſpeculatiuū cōprehēdit.ibid.co.4.G
Theologia eſt magis ſpeculatiua quàm practica.ibid,co.4.F.
Theologia an comprehendit ſub ſe practicum, & ſpeculatiuum p modum aggregationis.ibidem.H
Theolog⁹ quo pacto philoſophorū rones ſoluere hēat.fo.7.c.2.E
Terminus relatiui inquantum terminus an ſit res abſoluta, ac p hoc nullum oportet ponere correlatiuum vt alterum relatiuū terminet,nec ſm rem,nec ſecundum rationem.fol.52.col.2.E
Termini nomine quando intelligatur id ad quod relatiuum dicitur & q̄ in relatiui diffinitione ponere oporteat.fo.53.co.1.A
Termini numerales quid ſint.fol.116.col.2.E
Termini numerales in diuinis ſignificant illa, de quibus dicuntur,ſolam negationem addendo. ibidem.col.3.I
Termini motus angelici cuius naturæ ſunt.fol.180.col.2.C
Totalitas triplex,quantitatiua,eſſentialis, & poteſtatiua, & eorum differentia,& quomodo diſtinguantur.fol.249.co.3.k
Totalitas quantitatiua an ſit differens habitudo formæ ad totū, & partes quæ in extenſionem formæ committatur.ibid.col.4.I
Totalitas eſſetialis an formis & aīæ ꝓ ſe cōueniat.fo.250.co.1.B
Trinitas quo pacto impugnetur a negantibus productiones in diuinis,eſſe ipſas actiones immanentes.fol.108.col.3.G
Trinitatis nomine in diuinis vtendum eſt.fol.117.col.3.F
Trinitatis diuinarum perſonarum ad cognitionem, impoſſibile eſt per naturalem rationem peruenire.fo.119.col.1. D
Tripſe aliqua ꝓſa ſimplici & vno intuitu videri cōtigit.f.199.c.3.f
Triſtitiæ & delectationis nouus modus in angelis & animabus ſeparatis.fol.220.col.2.A
Vegetatiuæ partes ſunt tres.fol.256.col.3.k
Vegetatiuę potētię in gñe tres eſſe dicuntur.ibid.col.4.G
Velle, an poteſt aliquis incipere, quia incipit eſſe vel cognoſcere bonum alteri.fol.84.col.1.E
Verbo oia q̄ videnť nō ſucceſſiue,ſed ſimul videtur.fo.45.co.1.A
Verbum diuinum quomodo procedat vt res eiuſdem naturę cū Deo,quando ibi intelligere eſt eſſe.fol.106.col.2.E
Verbum,vt verbum eſt ipſum intellectum in actu interius quot habeat.ibidem.col.3.F
Verbi nomen in diuinis proprie ſumptum eſt perſonale, & nullo modo eſſentiale.fol.124.col.1.C
Verbum in diuinis an conceptum intellectus ſignificare habeat. ibidem.col.4.H
Verbū Dei qūo proprie & metaphorice ponatur.fo.125.co.2.C
Verbi nomen proprie dictum in diuinis eſt proprium nomen perſonæ filij.ibidem col.3.H
Verbo Dei reſpectus ad creaturas importatur.fol.126.col.1.B.
Verbum Dei patris & creaturarum expreſſiuum eſt.ibidem.D
Verbum Dei eius quod eſt in Deo patre, eſt tantum expreſſiuū, creaturarum vero eſt expreſſiuum & operatiuum.ibidem.
Verbum Dei an ex vi productionis ſuę non procedat ex ſcientia creaturarum,ſed diuinę eſſentię.ibidem.col.4.A
Et an verbum ſic procedat de ſcientia ſolius eſſentię quòd nō procedat,vt verbum perſonæ niſi concomitanter.ibidem.
Verbum Dei quid ſignificet.ibidem.col.4.I
Vere quod eſt, nulli accidit vniuoce ſumptum, ſecus analogice. fol.15.col.3.k
Verum & ens conuertuntur.fol.72.col.4.k
Verum an in communi cognoſcibile importet.fol.73.col.1.C
Veri ratio abſoluta prior eſt ratione boni.fol.73.col.3.I
Verum & falſum ſunt contraria.fol.77.col.2.D
Veritatem eſſe in communi, an per ſe notum ſit.fol.9.col.4.H
Veritas principaliter eſt in intellectu,ſecundario in rebus in ordine ad intellectum,a quo dependent.fol.71.col.3.G
Veritas proprie loquendo tantum eſt in intellectu componente & diuidente. fol.72.col.1.D
Veritas non ſolum eſt in Deo, ſed ipſe eſt veritas prima & ſumma.fol.73.col.4.H
Veritas qua omnia vera ſunt, quodammodo eſt vna, & quodam modo non.fol.74.col.1.B.
Veri rō qūo entis apprehenſionem aſſequatur.fol.73.col.1.E
Veritas quo pacto eſt conformitas intellectus & rei.fol.72.co.3.G
Veritas intellectus quomodo multiplicetur,& quomodo inuenitur vniuoce in omnib⁹ intellectibus ſalte creatis.fo.74.co.1. D
Veritas diuina omnia eſſe vera,quomodo intelligatur.ibi.co.2.A
Veritas nulla creata eſt eterna.ibidem.col.3.K
Veritas intellectus diuini eſt immutabilis, noſtri autem intellectus mutabilis.fol.75.col.1.A
Veſtigium quid ſit & quomodo ſumatur.fol.161.col.2.E
Veſtigio & imagini commune eſt repreſentare, & quæ differentia ſit.ibidem.col.3.F
Veſtigium trinitatis in omnibus creaturis inuenitur.ibid.k.
Videri aliquid dupliciter poteſt, vno modo in ſeipſo ſubiectiue, alio modo in alio obiectiue.fol.44.col.1.B
Viæ duę in materia intellectionis angelorum a S.Doc.poſitæ,quo modo ſuſtineantur. fol.189.col.2.E
Vires animæ affixę organis, & aliæ formæ naturales ſunt in materia corporali depreſſe, anima vero eleuatur ſupra totum ordinem corporum, vtpote naturam excedens quæ eſt principium formale cuiuſque actiui corporei,
Virtus agentis dupliciter augeri poteſt, vno mō p ſimplicē manſionem,alio mō per alterius formæ appoſitione.fol.41.co.4. H
Virtus nulla operatiua ſiue angeli,ſiue cuiuſcumque creaturę eſt eius ſubſtantia.fol.185.col.3.K
In vita hac per rationem naturalē poſſumus cognoſcere Deum ſm quod eſt prima omniū cauſa excellentiſſima.fol.26.col.3.F
Vita ꝓprie eſt eē ſubſtātiale,min⁹ ꝓprie vero é operatio.f.78.c.1.E
Vita maxime proprie eſt in Deo.ibidem.col.3.K
Vita diuina ſunt omnia in Deo.fol.79.col.2.E
Vita vel viuere tripliciter dici poteſt.ibidem.I
Viuentia propria ſunt illa, quæ ſeipſos ſecundum aliquam ſpeciem motus mouent.fol.77.col.4.K
Viuentium modi ſunt quatuor.fol.355.col.4.I
Vltimum & primum in propoſitionibus generationis ordinem denotant, & quomodo etiam ſupponant.fol.20.col.3.G
Vniformitas vnitatis ſpecies eſt.fol.31.col.3.I
Vnio animæ intellectiuę ad corpus quid ſit,& quomodo etiam naturalis.fol.242.col.4.K
Vnio dupliciter capitur,vno modo pro relatione vnionis intra materiam & formam,alio modo pro fundamento illius relationis.fol.243.col.1.A
Vnitas ſi actus intelligendi exiſtat,quid inferatur.fol.147.co.3.K

Universidad de Deusto
Biblioteca

TABVLA COMMENTI.

Vnitas virtutis in angelo qualis sit, realis, scilicet an formalis, an vtraque simul. fol. 178. col. 1. D
Vnitas effectus qualis in angelo existat, formalis an numeralis. ibidem. K
Vniuersalia physica, mathematica, & metaphysica, quomodo inter se differant. fol. 19. col. 3. I
Vniuersale an ab intellectu nro primo cognitũ sit. fo. 289. co. 3. I
Vniuersi suprema pars, ideſt angeli ex natura sua vendicant sibi similitudinem ad Deum non secundum quasdam perfectiones simpliciter, sed secundum omnes, magis tamen & minus secundum gradus suos. fol. 190. col. 2. C
Vniuocatio posita a S. Doc. in quadam sua consequentia, quomodo intelligatur. fol. 49. col. 4. H
Vnum non dicit rationem perfectionis, ac consequenter nec vnitas, nec eius species dicunt perfectionem simpliciter, formaliter loquendo, sed a perfectione & imperfectione abstrahunt. fol. 22. col. 4. K
Vnum an prius enti conueniat, quàm simplicitas & immutabilitas. fol. 35. col. 4. H
Vnum supra ens addit non rem aliquam, sed solam diuisionis negationem. fol. 36. col. 1. B
Vnum cum ente conuertitur. ibidem.
Vnum an supra ens aliquid addat. ibidem, C
Vnum diuersimode multis opponitur. ibidem. col. 3. K.
Vnum & multa transcendenter dupliciter sumuntur, scilicet substantialiter & formaliter, ibidem. col. 4. K
Vnumquodque, secundum quòd est actu, operatur. fol. 57. col. 3. I
Volitum est aliquid vt finis, & ut est ad finem. fol. 81. col. 1. B
Voluntas pro quo sumatur. fol. 80. col. 1. A
Voluntas est in Deo sic, quòd suum velle est intelligere. ibidem. B
Voluntas Dei est causa rerum. fol. 82. col. 1. E
Voluntatis diuinę nulla est causa. ibidem. col. 4. K
Voluntas quando non pro velleitate, sed pro velle simpliciter sumitur. fol. 83. col. 3. H
Voluntatem Dei semper impleri necesse est. ibidem. I
Voluntas diuina quibusdam a se volitis necessitatem imponit, & quibusdam non. fol. 84. col 4. F
Voluntas Dei omnino immutabilis est. ibidem. col. 1. B
Voluntas signi a voluntate simpliciter in ipso Deo distinguitur. fol. 86. col. 3. H
Voluntas diuina circa quæ signa ponatur. fol. 87. col. 1. A
Voluntatis per actum an procedat aliquid in ea tamquam eiusdẽ terminus. fol. 196. col. 4. I
Voluntas concomitans, & voluntas principians, quomodo vocentur. fol. 143. col. 3. G
Voluntas & natura in causando, in quibus differant. ibidem. I
Voluntas an verificetur, vt productiua ad extra tantum, an vt intra productiua. fol. 144. col. 1. A
Voluntas in communi dupliciter considerari potest. ibidem. C
Voluntas an mere naturaliter aliquem actum habeat. ibidem.
Voluntas quo pacto naturæ rationem habeat. ibidem. col. 2. D
Voluntas quomodo æquiuoce sumatur. ibidem. col. 4. K
Voluntas est in angelis. fol. 201. col. 2. B
Voluntas angelorum neque est intellectus, neque natura eorum. ibidem col. 4. H
Voluntas angeli an intellectus esse dicatur. fol. 2. col. 2. E
Voluntas & liberum arbitrium an vna & eadem potentia secundum veritatem sint. ibidem, col. 3. H
Volũtas pfecta an impossibiliũ an respectu ee possit. fo. 213. co. 2. D
Voluntas antecedens velle an possit, absque consequentis volitione. ibidem E
Volũtas angeli an quadrupliciter post electionem inflexibilis sit. fol. 218 col. 4. I
Voluntas, coactionis necessitate nihil velle potest. fol. 270. co. 3. H
Voluntas an violentari possit, & aliquid coactionis necessitate velle. ibidem. I
Voluntas potest aliquid velle ex finis, seu suppositionis necessitate. ibidem. K
Voluntas necessitate naturali aliquid vult. ibidem. col. 4. F.
Voluntas non quæcumque vult, de necessitate vult. fo. 271. co. 4. F
Voluntas an vltimo fini in vniuersali necessario inhæreat. fol. 272 col. 1, G.
Voluntas Deum videntis an Deo necessario inhæreat. ibid. co 3. E
Voluntas est interdum nobilior secundũ quid intellectu. ibid. K
Voluntas mouet intellectum, & omnes animæ vires effectiue. fol. 274. col. 2. D
Voluntatis actus ab intellectu cognoscitur. fol. 295. col. 1. E
Voluntas dupliciter mouetur, vno modo, sicut obiectum, alio modo, sicut dans ipsam virtutem volendi. fol. 330. col. 1. A
Voluntatem vtroque modo mouere, & maxime secundo, scilicet interius inclinando, proprium Dei est. ibidem. B
Voluntas dupliciter moueri potest, ex parte scilicet obiecti, & ex parte potentiæ. fol. 333. col. 1. E
Voluntas etiam dupliciter moueri potest, scilicet ab intrinseco, & extrinseco. fol. 343. col. 2. B.
Voluntas a solo Deo ab intus immutari potest. ibidem. C
Voluntatem obiectiue efficaci sufficientia solum Deus mouet, angelus vero persuasione. ibidem. A
Voluntatem ex passionum parte angeli immutare possunt, non tamen necessitate. ibidem. D
Voluntarium an soli Deo notum sit. fol. 196. col. 2. B

FINIS.

PRIMA PARS SVMMAE THEOLOGIAE ANGELICI DOCTORIS S. THOMAE AQVINATIS

Cum commentariis

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRIS D. D. THOMAE DE VIO, CAIETANI,

Ordinis Prædicatorum S. R. E. tituli S. Xysti Presbyteri Cardinalis, artium, & sacræ Theologiæ, Doctoris celeberrimi.

INTENTIO diui Thomæ in hoc proœmio manifestata, & ex parte officii Doctoris, & ex parte nouitiorum, aduersari uidetur prima fronte intentioni mea: dum textus nouitiis cõstructus, a me Doctorum subtilitatibus replendus creditur. Verũ, si autoris rationes hic reddit as, diligentius discusserimus, aberrasse meum propositũ non uidebitur. Nouitiis nãque opus hoc cõuenire dicitur, nõ ratiõe facilitatis, aut superficialis, aut epilogalis, aut introductorii tractatus, sed ratione sectarum, superfluitatum, omissæ repetitionis, & pulcherrimi ordinis ab ipso inuẽti. Vt enim in processu apparet, oẽs theologales difficultates, & ex propriis hic distinctæ tractantur. Et quoniam quandoq; minus pspicaces ac impares opus hoc sorti tur interpretes, multosq; habuit impugnatores, & sectatores multo plures pareret si perspicuum fieret: necessariũ fore duxi, profecturis in theologia expone re opus hoc: & non maiora, sed posterio ra, & modernis minus nota apponere, iuxta mei uires ingenii: id omnes monens, ut dictorũ tantum rationes uideant, atque examinent: & sic acquiescant uel refutent. Non enim tanti sum, nec sic arrogans, ut meam proponam authoritatem. Sed eatenus dico hic & ubique, quatenus reddita ratio testatur. Propterea ubi defecero, correctori, ut adiutori gratias ago. Verba quoque erroris, falsitatis, deceptionis, ignorantiæ, & aliorum huiusmodi, non contra personas, sed contra opiniones, & hoc etiam quatenus minus solidæ sunt uel apparent, interpretãda esse uolo: quoniam personis nullo pacto, opinionibus uero non nisi ut dissonant, aduersari intendo.

PROLOGVS.

QVIA catholicæ ueritatis Doctor, non solum proiectos debet instruere: sed ad eũ pertinet etiam incipientes erudire (secundum illud Apostoli 1. ad Corint. 3. Tanquam paruulis in Christo, lac uobis potum dedi, non escam.) propositum nostræ intentionis in hoc opere est; ea quæ ad Christianam religionem pertinent, eo modo tradere, secundum quod congruit ad eruditionem incipientium.

Considerauimus nanque huius doctrinæ [d] nouitios, in his quæ a diuersis conscripta sunt, plurimũ impediri: Partim quidem propter multiplicationem inutilium quæstionum, articulorum & argumentorum: Partim etiam, quia ea quæ sunt necessaria talibus ad sciendum, non traduntur secundũ physica seu naturalis, quod idẽ est: obiectiue, & sic est una pars scientiæ distincta, sexto metaphysi. contra mathematicã & metaphysicam. Et effectiue: quia secundum se nata est esse a principio naturali scientiarum, ideſt lumine intellectus agentis: & sic distinguitur physicum contra supernaturale. Et hoc modo sumitur in proposito, vbi physicæ disciplinæ appellantur omnes notitiæ acquisibiles lumine intellectus. Tertio, ly aliã doctrinam. Non dicit scientiam, opinionem, aut fidẽ: quod bene notandum esse in dubitando apparebit.

¶ In corpore sunt duæ conclusiones respõsiuæ quæsito affirmatiuæ. Prima est, Necessariũ est ad humanam salutem, esse doctrinam per reuelationẽ acceptam de multis, quę humanã rationem excedunt. Secunda est, Necessarium est ad humanam salutem, esse doctrinam per reuelationẽ, de his quę de Deo etiã naturali ratione inuestigari pos sunt.

¶ Antequàm probẽtur conclusiones, ad euidentiã distinctionis & sufficẽtiæ cõclusionum, nota duas distinctiones. Prima est ex primo contra gentiles, cap. 3. Duo sunt genera cognoscibiliũ de Deo principaliter: quædam demonstrabilia: quædam non nisi per reuelationem cognoscibilia. Ista sunt, trinitas personarum, beatitudo nobis promissa, incarnationis & redemptionis mysteria. Illa vero sunt, Deum esse vnum, immortalem, &c. Ratione reuelabilium tantum, posita est prima conclusio: ratione vero demonstrabilium posita est secunda. Altera distinctio est ex quinto Metaphysic. Necessarium ad finem dupliciter, ad esse, & ad bene esse. In prima conclusione sumitur necessarium primo modo, in secunda secundo modo.

¶ His præhabitis, probatur prima conclusio ex litera: Ordinatum ad Deum vt finem, ignotum ratione naturali, consequendũ tamen propria intentione & actione, eget supernaturali disciplina, qua finẽ cognoscat. & operationes in illum dirigat: homo est huiusmodi: ergo. Probatur minor ex 64. ca. Isai. Circa hanc conclusionem dubium statim occurrit, quid intelligatur hic nomine sacrę doctrinę seu disciplinæ. Aut enim intelligitur fides, aut

Dubio 1153

Super quęstionis primę Articulum primum.

IN titulo huius primi articuli tres terminos nota. Primo, ly necessarium: dupliciter enim sumitur quinto Metaphysicæ, simpliciter, & ad finem. Hic sumitur secũdo modo. Secundo, ly physicas disciplinas. Dupliciter namque scientia potest dici

Circa quæ quærenda sunt decẽ.

¶ Primo. De necessitate huius doctrinæ.

¶ Secũdo. Vtrum sit scientia.

¶ Tertio. Vtrũ sit una, uel plures.

¶ Quarto. Vtrum sit speculatiua, uel practica.

¶ Quinto. De comparatione eius ad alias scientias.

¶ Sexto. Vtrum sit sapientia.

¶ Septimo. Quid sit subiectũ eius.

¶ Octauo. Vtrũ sit argumẽtatiua.

¶ Nono. Vtrum uti debeat metaphoricis, uel symbolicis locutionibus.

¶ Decimo. Vtrum scriptura sacra huius doctrinæ, sit secundum plures sensus exponenda.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum sit necessarium præter philosophicas disciplinas, aliam doctrinam haberi.

I 22.q.2.art.3. & 4. Et 1.pro lo.ar.2. Et 1. contr. cap.4. & 6, Et veri. q.14. art. 11.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit necessarium præter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi. Ad ea enim, quæ supra rationem sunt, homo non debet conari, secundũ illud Eccles. 3. Altiora te ne quæsieris. Sed ea, quæ rationi subduntur, sufficienter traduntur in philosophicis disciplinis: superfluum igitur uidetur præter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi.

¶ 2. Præterea: doctrina non potest esse nisi de ente: nihil enim scitur nisi uerum quod cum ente conuertitur. Sed de omnibus entibus tractatur in philosophicis disciplinis, & etiam de Deo: unde quædam pars philosophiæ dicitur theologia siue scientia diuina, ut patet per * Philosophum in 6. metaphys. Non fuit igitur necessarium præter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi.

SED CONTRA est, quod dicitur 2. ad Tim. 3. Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum ad iustitiam. Scriptura autem diuinitus inspirata, non pertinet ad philosophicas disciplinas, quæ sunt secundum rationem humanam inuentæ. Vtile igitur est præter philosophicas disciplinas esse aliam scientiam diuinitus inspiratam.

RESPONDEO. dicendũ, quòd necessarium fuit ad humanam salutem esse doctrinam quandam secundum reuelationem diuinã præter philosophicas disciplinas, quæ ratione humana inuestigantur. Primo quidem, quia homo ordinatur ad Deum, sicut ad quendam finem, qui comprehensionem rationis excedit, [c] secundum illud Isai. 64. Oculus non uidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te. Finem autem oportet esse præcognitum hominibus, qui suas intentiones & actiones debent ordinare in finem. Vnde necessarium fuit homini ad salutem, quòd ei nota fierent quædam per reuelationem diuinam, quæ rationem humanam excedunt.

Ad ea etiam, quæ de Deo ratione humana inuestigari possunt, necessarium fuit hominem instrui reuelatione diuina, quia ueritas de Deo per rationẽ inuestigata, à paucis & per longum tempus, & cum admistione multorum errorum homini proueniret. A cuius tamen ueritatis cognitione dependet tota hominis salus, quæ in Deo est. Vt igitur salus hominibus & conuenientius & certius proueniat, necessarium fuit quòd de diuinis per diuinam reuelationem instruãtur. Necessarium igitur fuit, præter philosophicas disciplinas, quæ per rationem inuestigantur, sacram doctrinam per reuelationem haberi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet ea, quæ sunt altiora hominis cognitione, non sint ab homine per rationem inquirenda, sunt tamen a Deo reuelata suscipienda per fidem. Vnde & ibidem subditur, Plurima supra sensum hominum ostensa sunt tibi. Et in huiusmodi sacra doctrina consistit.

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd diuersa ratio cognoscibilis diuersitatem scientiarum [d] inducit. Eandem enim conclusionem demonstrat astrologus & naturalis, puta quòd terra est rotunda: sed astrologus per medium mathematicum, id est, a materia abstractum: naturalis autem per mediũ circa materiam consideratum. Vnde nihil prohibet de eisdem rebus, de quibus philosophicæ disciplinæ tractant, secundum quod sunt cognoscibilia lumine naturalis rationis, & aliam scientiam tractare, secundum quod cognoscuntur lumine diuinæ [d] reuelationis. Vnde theologia, quæ ad sacram doctrinam pertinet, differt secundum genus [d] ab illa theologia, quæ pars philosophiæ ponitur.

theologia. Si fides, sequuntur duo inconuenientia. Primum est, quòd idem bis quæreretur. Nam in secunda secundæ, quæstio. 2. articu. 3. quæretur, an credere aliquid supernaturale, sit necessarium ad salutem. Secundum est, quòd æquiuoce sumitur sacra doctrina in hoc, & in sequentibus articulis. Nam constat quòd in eis non sumitur pro fide. Si theologia, sequeret ꝙ fides absque theologia non sufficeret ad saluté hominis: quod est falsum. Sequela patet, quia in litera dicitur, quòd illa doctrina est necessaria ad salutem humanã. Falsitas vero consequẽtis & ex se patet, & ex ratione in litera assignata conuincitur: quia scilicet homo potest intentiones & actiones suas per fidei cognitionem in finem supernaturalem dirigere.

¶ Ad hoc dicendum est, ꝙ sacra doctrina neque sumitur pro fide, vt distinguitur cõtra theologiã: neq; pro theologia, vt distinguitur contra fidé: sed sumitur ꝓ cognitione a Deo reuelata siue formaliter, siue virtualiter, vt habet rõné disciplinæ, & doctrinæ abstrahendo a ratione crediti, & sciti. Cognitio enim, qua egemus ad salutem, prout a Deo docente in homine suscipitur, doctrina est & disciplina, iuxta illud Ioan. 6. Omnis qui audiuit a patre & didicit, venit ad me. & de hac dicitur in conclusione hac, quòd est necessaria ad salutem. Et quoniam cognitio huiusmodi vt disciplina est reuelata, abstrahit a ratione credendi & sciendi, & a ratione reuelati formaliter. i. in seipso, & virtualiter. i. in suis principiis: ideo hoc in loco, vbi de doctrina reuelata præter physicas disciplinas quæritur, ad nullum horum licet determinate descendere. Et sic aliud formaliter quæritur hîc, & aliud quæretur inferius in Secunda secundæ: quia hîc de doctrina, ibi de credere: & vniuoce sumitur hîc sacra doctrina & in sequenti articulo. Nec sequitur quòd theologia vt distinguitur contra fidem sit necessaria, sed ꝙ theologia vt abstrahit a fide & scientia, sit necessaria ad salutem. quod constat esse verum propter rationem in litera assignatam. Nec valet, fides sufficit: ergo theologia non requiritur: Tum quoniam in fide clauditur theologia (vt hîc sumitur) sicut anima in homine: Tum quoniam scientia hæc apud Augustinum decimoquarto de trinitate, non solum nutrit, defendit, & roborat fidé, sed gignit eandem. Et vere sic est ex parte credibilium: fides enim licet sit a Deo infundente inclinationem ad credendũ, est tamen ex auditu per verbum Christi. quo ad credibilia: vt ad Roman. 10. habetur in litera: & à S. Thoma, & sic Theologia clauditur in fide, vt gignens eã. Et si inferatur: ergo quilibet fidelis adultus explicite credens, &c. est theologus: dicendum est, quòd non simpliciter, sed particeps est theologiæ secundum quid, &c. scilicet, secundum principia, &c.

Circa hanc parté est aduertẽdum, ꝙ Scotus in prima quæstione Prologi primi Sententiarum, nec a conclusione, nec a ratione discordat: sed a causa, quare finis ille est nobis naturaliter occultus. Nos enim dicimus, ꝙ ideo finis ille est nobis naturaliter occultus, quia est supernaturalis finis animæ nostræ: & propterea,

F quantũcunq; perfecte nota esset nobis natura nostræ animæ quo ad naturalia, nunquam cognosceretur sub ratione, qua ordinatur in talem finem: quia extra naturalium latitudinem est tam finis, quàm illa animæ ratio. Ipse vero tenet, illum finem esse naturalem nostræ animæ, quamuis supernaturaliter adipiscendum, & tamen esse naturaliter incognitum: quia anima nostra non nobis naturaliter est nota, saltẽ ꝓ statu isto, sub illa ꝓpria speciali ratione, qua ordinatur ad illum finem.

* Arist. taph. ... Tomo

¶ Quòd auté finis ille sit naturalis, probat tripliciter. Primo autoritate Augustini in libro de Prædestinatione sanctorum. Proinde posse habere fidé sicut posse habere charitaté, naturę est hominum, habere autem gratiæ est fidelium.

¶ Secundo ex appetitu. Homo naturaliter appetit illum finem quem dicis supernaturalem. ergo est ei naturalis.

¶ Tertio ex rõne naturalitatis. Potẽtia comparata ad actũ aut est naturalis, aut violẽta, aut neutra: nec est ibi aliqua supnaturalitas: ergo intellectus seu anima, naturaliter ordinatur ad visioné Dei, seu fruitionem. Antecedens quo ad partem affirmatiuã declaratur: quia potentia aut inclinatur ad talem actũ, aut repugnat tali actui, aut neutraliter se habet: si primo modo, est naturalis: si secũdo, violenta: si tertio, neutra. Quo ad partem vero negatiuam declaratur differentia naturalitatis, a supernaturalitate, attenditur penes comparationem potentiæ ad agens naturaliter, vel supernaturaliter impressum in talem potentiam. Igitur comparando potentiam ad actum nulla est supernaturalitas. Consequentia vero probatur, ex eo quòd anima inclinatur in omnem suam & præcipue summam perfectionem, qualis est actus fruitionis Dei, &c.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis scito, quòd apud nos potentia, aut est naturalis, aut violenta, aut obedientialis: & hoc tam in comparatione ad actum quã ad agens: nec aliqua est in rerũ natura potentia neutra, omissis artificialibus, vt in quæstione de potentia neutra iuxta hunc articulum dicetur. Vocatur autem

K potentia obediẽtialis aptitudo rei ad hoc, vt in ea fiat quicquid faciendum ordinauerit Deus: & secundum talem potẽtiam, anima nostra dicitur in potentia ad beatitudinem pollicitam, & finem supernaturalem, & alia huiusmodi.

¶ Vnde ad primum Scoti dicitur, quòd Augustinus non dixit: quòd posse habere fidem sit naturale homini, sed quòd sit naturæ hominum. Aliud est enim potétiam esse naturæ, & aliud esse naturalem. Primum enim significat subiectũ potentię, secundũ autem modum potentiæ: & ideo primum est verum in proposito, secundum vero falsum. Potentia siquidem illa obedientialis ad fidem & charitatem, est in natura hominum: quia intellectiua est, nõ aũt in natura leonina, quoniã sibi repugnat. Et hoc intendebat Augustinus. Ad secundum, negatur antecedẽns. Ad tertium vero negatur assumptum, & quo ad tertium membrum partis affirmatiue, & quo ad partem negatiuam: supernaturalitas siquidem attenditur etiam conferendo potẽtiam ad

ARTICVLVS SECVNDVS.

C *Vtrum sacra doctrina sit scientia.*

2 3. dist. 33. q. 1. art. 2. q. 4. & 1. senten. prol. art. 3. q. 2. Et veri. q. 14. arti. 9. 3. Et Boe. tri. q. 2. artic. 1.

AD secundũ sic proceditur. Videtur ꝙ sacra doctrina nõ sit sciẽtia. Omnis enim scientia procedit ex principiis per se notis: sed sacra doctrina procedit ex articulis fidei, qui non sunt per se noti, cùm non ab omnibus concedantur: non enim omnium est fides, ut dicitur secundæ Thessalonic. 3. Non igitur sacra doctrina est scientia.

D ¶ 2 Præterea, Scientia non est

ad actum, quoniam sunt quidam actus, qui ex genere suo sunt simpliciter supernaturales, vt gratia, gloria, & alia huiusmodi: vt in alia quæstione patebit.

¶ Secunda autem conclusio probatur: disciplina qua communius, citius & tutius peruenitur ab hominibus ad cognitionem diuinorum demonstrabilium, est homini necessaria: disciplina reuelata est huiusmodi: ergo. Omnia patent in litera & diffusius in primo cõtra Gẽtiles, ca. 4.

¶ In responsione ad secundum, aduerte quòd argumentum erat hoc: omne ens est scibile per physicas disciplinas: ergo nõ restat aliquid scibile per doctrinã reuelatã, & consequẽter nõ est necessaria. Cõsequentia prima probatur: quia nihil scitur nisi verũ, qđ cum ente conuertit. Antecedens vero patet sexto metaphy. & inductiue. Ad hoc autem dupliciter respõderi potest secundum quòd antecedens dupliciter distingui potest. Primo sic, Omne ens secundum omnia, quæ sunt cognoscibilia, vel non secundum omnia, sed abstrabilia tantum a sensibilibus, est scibile per physicas disciplinas in primo sensu est falsum, in secũdo verum. Secundo sic, Oẽ ens omni modo, vel non omni modo, sed inquantum illucescere potest per lumẽ intellectus agentis, est scibile per physicas disciplinas. In primo sensu est falsum: in secundo verum. Quamuis autem vtrãque responsionem argumentum recipiat. placuit tamen autori secũdam responsionem adhibere, non primam explicite: tum vt ex propriis huius articuli, lumine scilicet diuinæ reuelationis, oppositas difficultates solueret, tum quia prima responsio iam in corpore articuli in prima conclusione habebatur.

Veruntamen Scotus in primo, quæstione prima Prologi, in solutione primi argumenti, pro philosophis hanc responsionem reprehendit, eo quòd secundũ eam non saluatur necessitas theologiæ: quam argumentum infringere intendebat. probat autem hoc sic. Ex hac resposione nihil aliud habeẽ nisi eadem per theologiam & alias scientias cognosci, quamuis alio modo: sicut per astrologiam & physicam scitur quòd terra est rotunda: ergo nõ saluatur necessitas, sed distinctio theologiæ ab aliis. Tenet consequentia ex proportionalitate à te assignata: quoniam ex quo illa conclusio, terra est rotunda, est scita per alteram sciẽtiarum, reliqua non est necessaria respectu illius quo ad sciendam conclusionem, quamuis sit distincta.

¶ Ad hoc respondetur, quòd diuersitatẽ modi sciendi diuersitas obiecti formaliter sumpti seu rationis formalis obiecti comitatur: compatiendo tamen quandoq; identitatem aliquo modo alicuius conclusionis, si adæquata est ratio modo: aut saltem comitatur diuersitas multarum veritatum scibilium, si inadæquata est: vt inferius articulo tertio patet. Vnde eædem res sub diuersis rationibus cognoscendi acceptæ, diuersitatem cognoscibilium inducunt. Et propterea dicendo, ꝙ est diuersa ratio cognoscibilis implicite, insinuauit alietatem quoq; cognoscibilium: quã iam in prima conclusione expresserat. Et propter hoc negatur antecedens, quoniam ex hac responsione quamuis explicite, non habeatur nisi diuersitas modi cognoscendi, implicite tamen

A habetur etiam diuersitas cognoscibilium.

¶ Ad exemplum autem de Astrologia, licet dici posset, quòd exemplorum non requiritur assimilatio in omnibus: Tamen exemplum sequendo dicitur, quòd sicut Astrologia alio lumine quàm physica in aliquam conclusionem coincidit, & nõ in omnes: sic Theologia alio lumine & easdem veritates, quas aliæ sciẽtiæ, & alias veritates de eisdem rebus considerat. Et sic quemadmodum astrologia quamuis coincidat quoad materiam in aliquã cõclusionem physicã: quia tamen alio lumine & consequenter alias veritates cõsiderat, est non solũ diuersa, sed necessaria scientia: sic & Theologia est ab aliis diuersa & necessaria.

D. 696 D. 1183

424

D. 1154 D. 1067 D. 1110 D. 1156

¶ *Super Quaestionis primae Articulum secundum.*

IN titulo huius secundi articuli, nota duos terminos. Primo, ly scientia. Secundo, ly sacra doctrina. Sciẽtia enim sumit hîc propriè, vt est intellectualis virtus (sexto Ethicorum.) & habitus cõclusionum per demonstrationem acqsibilis ex principiis. Et quoniã talia sunt subiecta qualia permittuntur à prædicatis: consequens est, ꝙ ly sacra doctrina, sumatur hîc pro doctrina reuelata, vt est cõclusionum. Neque enim sumitur pro tota, quoniam stultum videtur quærere: an tota cognitio claudens in se principia & conclusiones sit scientia, cum constet, principiorum non esse scientiam, sed pro ipsa absolute, vt in primo articulo adiuncto respectu ad conclusiones: ita ꝙ sensus quæstionis est, an sacra doctrina, quam probauimus necessariam, quo ad conclusiones suas, habeat rationem sciẽtiæ, an non: sed opinionis, &c. & sic idem omnino est subiectum quæstionis & conclusionis responsiuæ: & quæstiones æquantur vere scitis iuxta doctrinam secundi posteriorum.

¶ In corpore, proposita conclusione responsiua, tria facit. Primò ponitur vnica distinctio. Secundo modificatur conclusio responsiua. Tertio deducitur corollarium. Distinctio est, scientia duplex: alternans & subalternata, ex primo posteriorum. Diffe-

E rentia inter has est, ꝙ subalternans procedit ex propositionibus per se notis: subalternata vero ex principiis notis non per se, sed lumine superioris scientiæ, vt patet in Arithmetica & Musica, Geometria & Perspectiua.

¶ Circa hanc distinctionem ac differentiam vide, quòd ex propria ratione scientiæ absolute nascitur hæc differentia assig: ata in litera: & propterea tanquàm prima & essentialis differentia inter subalternantem & subalternatam suscipienda est: & ex his oportet omnes difficultates solui, si doctrina vera est. Scito igitur quòd de ratione sciẽtię absolute vt distinguitur contra alios habitus seu virtutes intellectuales, est habere conclusiones visibiles in alio, id est, in principiis: quoniam omnis scientia ex principiis oritur necessario. Et ex hoc sequitur quòd nec scientia subalternans, nec subalternata habet euidentiam conclusionum in seipsis, sed adiuta habitu principiorum. verùm in hoc differunt, quòd subalternantis conclusiones visibiles sunt ex, & in principiis, immediate: id est, absq; alio medio habitu: subalternatę vero conclusiones visibiles sunt ex, & in principiis per se notis me

Universidad de Deusto Biblioteca

diate, mediante ſcilicet habitu ſcientifico ſubalternante. Et hæc eſt eſſentialis & per ſe differentia inter ſubalternantem & ſubalternatam ſcientiam. Cæteræ autem conditiones ſunt conſequentes, aut ſunt talis ſubalternæ, non ſubalternæ vt ſic. Puta quòd vna dicat quia: & altera propter quid: aut quòd obiectum addat differentiam accidentalē extraneam. Hęc nanque eſt conditio ſubalternatiōis quo ad obiectum, illa vero ſubalternationis quo ad principia, gratia materiæ, vt infra patebit. Eſſentiale ergo, omni ſciētię propriæ dictę, id eſt, diſcurſiuæ, eſt habere concluſiones viſibiles, nō in, & ex ſe, ſed in & ex alio. Et ex his deducūtur quinque. Primo, ꝙ omnis ſcientia eſt ſcientia ex ſua cōtinuatione ad habitum ſuperiorem: quoniam non niſi ex illa continuatione euidentiam habet cōcluſionum. Et vt dicitur primo poſteriorum, Non ſciet non habens demonſtrationem demonſtrabilium. Demonſtratio enim eſt quæ continuat, nō curando modo, actu vel potentia. Secundo, quòd ſcientia ſubalternata eſt ſciētia ex continuatione, ſeu continuabilitate ad ſcientiam ſuperiorem eadem ratione. Tertio, quòd per ſe habitus principiorum proximorum ſubalternatę eſt habitus ſcientificus ſubalternans. Quarto, quòd ſcientia ſubalternans & ſubalternata non neceſſario opponuntur ex parte obiecti, nec ex parte ſubiecti, ſed potius ex parte conditionum medii: quia ſcilicet mediū in ſubalternante immediate iungitur principiis per ſe notis, ſubalternatæ vero mediate, mediante ſcilicet habitu alterius ſpeciei. Quinto, quòd ſubalternata & ſubalternans ſunt compoſſibiles in eodem ſubiecto: quia non opponuntur ex parte ſubiecti. Et ex his deducitur ſextum, quòd principia proxima ſubalternatæ poſſunt duplici habitu cognoſci, ſcilicet ſcientia ſuperiori, & fide, vt in litera expreſſe dicitur, dum in corollario ponitur fides de principiis, & in diſtinctione ponitur lumen ſuperioris ſciētię de eiſdē. Sed ſcientia ſuperior eſt eorum habitus per ſe, quia ex eſſentiali comparatione, ex qua habet ſubalternata quòd ſit ſcientia. Fides verò eſt eorum habitus per accidens, quia ratione ſubiecti in quo eſt, puta perſpectiui, nō geometrę. Eſt autem vnum hîc aduertendum, quòd in prima & eſſentiali conditione ſubalternatæ ſciētiæ concurrunt duo. Primum eſt ineuidentia in ſe, cum euidentia ex & in alio. Secundum eſt mediatio principiorum proximorum, quæ eſt cauſa illius ineuidentię in ſe: ſed primum horum eſt formale, & cōſequenter omnino ſemper requiſitum: ſecundum autem eſt materiale. Si enim poſſet ſaluari illa ineuidentia cum viſibilitate in alio abſq; mediatione, nihil minus ſubalternaretur illi: quia (vt iam patet ex dictis) penes illum modum euidentiæ eſt eſſentialis & per ſe differentia inter ſubalternantem & ſubalternatam: & hinc ſequitur quòd non oportet principia ſubalternata ex formali ratione ſubalternationis habere propter quid, ſed ſat eſt, eſſe illo modo propoſitiones ineuidentes & viſibiles.

¶ Concluſio modificata eſt. Sacra doctrina eſt ſcientia ſubalternata ſcientiæ Dei & beatorum. probatur. Habitus acquiſitus ex principiis notis lumine ſcientiæ Dei & beatorū, eſt ſcientia ſubalternata illi: Sacra doctrina eſt huiuſmodi: ergo.

Corollarium eſt, ſacra doctrina credit principia reuelata ſibi a Deo. Probatur ex conditione ſubalterni artificis. Muſica credit principia tradita ſibi ab Arithmetico. ergo, &c.

Circa hunc articulum aduerte concluſionem reſponſiuam habere duas partes: ſcilicet & quòd theologia eſt ſcientia: & quòd eſt ſubalternata ſcientiæ Dei. Contra quidem primam partem multipliciter arguitur a Durando, Aureolo, & Gregorio de Arimino, vt habes hic a Capreolo ex conditionibus ipſius ſcire

ſingularium. Sed ſacra doctrina tractat de ſingularibus, puta de geſtis Abrahæ, Iſaac, & Iacob, & ſimilibus. Ergo ſacra doctrina non eſt ſcientia.

Lib. 14. c. 1. a medio. to. 3.

SED CONTRA eſt quod Auguſtinus dicit 14. de trinit.* Huic ſcientiæ attribuitur illud tantummodo, quo fides ſaluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur. Hoc autem ad nullam ſcientiam pertinet niſi ad ſacram doctrinam. Ergo ſacra doctrina eſt ſcientia.

RESPONDEO. Dicendum, ſacram doctrinam eſſe ſcientiam. Sed ſciendum eſt quòd duplex eſt ſcientiarum genus. Quædam enim ſunt, quæ procedunt ex principijs notis lumine naturali intellectus, ſicut Arithmetica, Geometria & huiuſmodi. Quædam uero ſunt, quę procedunt ex principijs notis lumine ſuperioris ſcientiæ: ſicut perſpectiua procedit ex principijs notificatis per Geometriā: & Muſicā ex principijs per Arithmeticam notis. Et hoc modo ſacra doctrina eſt ſcientia, quia procedit ex principijs notis lumine ſuperioris ſcientiæ; quæ ſcilicet eſt ſcientia Dei & beatorum. Vnde ſicut Muſica credit principia tradita ſibi ab Arithmetico, ita
G doctrina ſacra credit principia reuelata ſibi a Deo.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd principia cuiuſlibet ſcientię, uel ſunt nota per ſe, uel reducuntur ad notitiam ſuperioris ſcientiæ: & talia ſunt principia ſacrę doctrinæ: ut dictum eſt.*

AD SECVNDVM dicendū, quòd ſingularia traduntur in ſacra doctrina, non quia de eis principaliter tractetur, ſed introducuntur, tum in exemplū uitæ, ſicut in ſciē-
H tijs moralibus: tum etiam ad declarādum authoritatem uirorum, per quos ad nos reuelatio diuina proceſsit, ſuper quam fundatur ſacra ſcriptura ſeu doctrina.

F & demonſtrationibus aſſignatis primo poſteriorū, & ſexto Ethicorum. Ex parte obiecti: quia ſcientia eſt de neceſſariis: iſta eſt de contingentibus, puta incarnatione, prædeſtinatione, glorificatione, &c. Ex parte principiorum: tum quia ſcientia eſt ex & per ſe notis: tum quia habitus principiorū ſcientiæ eſt ſuperior habitu concluſionis. Ex parte certitudinis: tum quia ſciens ſcit ſe ſcire: tū quia ſciētia eſt virtus intellectualis. Et ſi dicatur quòd theologus ſcit ſe ſcire ex ſuppoſitione: ſcilicet ſi articuli fidei ſunt veri: ergo inquit Aureolus, iſta eſt ſcientia cōſequentiarum, & non cōſequentiū: & neceſſitatis conſequentię, & non conſeqūētis: & breuiter illationum, non rerum. Ex parte modi: Sacra doctrina inquit Scotus in tertio ſent. diſtinct. vigeſimaquarta, quæſtione prima, non eſt tradita per diſcurſum ſyllogiſticum, ſed omnibus æque aſſentimus, ita ꝙ non vni propter aliud: ergo. antecedens manifeſtatur: quia licet arguatur primæ ad Corinth. cap. 15. & a doctoribus. Nulla tamen maior certitudo eſt probatæ quàm probantis, aut probatæ, & non probatæ, ſed ſimpliciter propoſitæ: quòd in ſcientia non contingit. Ex parte demum ſubiecti: fides & ſcientia apud te non ſtant ſimul, inquit Scotus ibidē: & quęſtione tertia, prologi primi. ergo.

¶ Contra ſecundam autem partem ſeu minorem allatæ rationis, multipliciter arguitur impugnando duo. Primo diuerſitatē theologiæ noſtræ a theologia Dei & beatorum. Secundo, quòd diſtinctio illa, quæ eſt inter eas qualiſcunque ſit, non eſt diſtin-
I ctio cum requiſitis conditionibus ad ſubalternantem & ſubalternatam. Scotus igitur in primo ſenten. q. 3. Prologi, dupliciter inuehit contra primum. Scientia Dei non poteſt eſſe niſi vna formaliter: igitur nulla eſt ſubalternata. antecedens patet, quia Deitas non eſt niſi vna ratio formalis. Præterea de eiſdem veritatibus primo impoſſibile eſt eſſe ſubalternātem & ſubalternatam: quia vbi illa definit, hæc incipit: iſtæ ſunt de eiſdem: ergo. Hæc duo motiua ſimul ab Aureolo innuuntur ſub alia forma ſic: Subiectum ſubalternatæ addit ad ſubiectum ſubalternātis: ſed ſubiectum theologiæ noſtræ non addit: ergo. Contra ſecundum autem Scotus ibidem, & in tertio vbi ſuprà, dupliciter arguit. Scientia ſubalternata dependet a ſubalternante vt a cauſa: iſta non dependet ſic a ſcientia beatorum: ergo. Probatur minor: cauſa ſcientiæ non eſt niſi obiectum, potentia, ſubiectū, vel lumen: quorum nullum eſt ſcientia illorum. Præterea: ſubalternata & ſubalternans ſunt cōpoſſibiles in eodem ſubiecto:
K iſtæ non ſunt compoſſibiles: ergo. Probatur minor: quia ſequeretur quòd idem eſſet ſimul comprehenſor & viator. Demum contra idem arguit Durandus: ſubalternaſis dicit propter quid, & ſubalternata quia: iſtæ non ſic ſe habent: ergo. Probatur minor: quia theologalia non habent propter quid, & ſi habent, idē dicimus nos & beati. Puta propter quid Chriſtus eſt incarnatus, ſcilicet propter humanam ſalutem, &c.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis ſcito duo. Primum eſt, ꝙ theologia noſtra poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo ſecundùm ſe. Alio modo vt in nobis viatoribus. Si conſideretur ſecūdùm ſe, ſic proculdubio eſt ſcientia ſubalternata ſcientiæ beatæ quò ad euidentiā, cùm ex eius continuabilitate ſcientiæ rationē induat, dū ꝑcedit ex principiis ſ̄m ſe notis lumine beato: & contra hoc paucæ, aut nullæ rōnes militant. qm̄ primæ rōnes infringūt theologiā nr̄am in nobis nō eſſe ſciētiā: ſecundæ vero nō eſſe ſubalternatā totaliter, non quo ad aliquid. Si autem conſideretur vt in nobis viatoribus, ſic difficultates motæ emergūt. Et putatur quòd etiam apud Sanctum Thomam ſic accepta non ſit ſcientia,

*In co

ſcientia, niſi æquiuoce, vt alibi ipſe dicere videtur: nec ſit ſubalternata niſi ſecundum quid, ſcilicet quo ad euidentiam. & ſi hæc conſiderentur, facilis eſſet quæſtionis ſolutio. Verum mihi videtur aliter eſſe interpretandum Sanctum Thomam quò ad ſecundum præcipue punctum. Nam quo ad primum punctum, ſcilicet, quòd theologia noſtra vt in nobis viatoribus non ſit, aut ſit ſcientia, vtraque pars poteſt ſane intellecta dici, & quòd non eſt ſcientia: ſcilicet non habet ſciētiæ rationem perfectā: quia non verè ſcit qui nō poteſt reſoluere in principia euidentia: & hoc intendit vbicunque hoc innuit: & quòd eſt ſcientia imperfecta rōne ſtatus præſentis. Scientia enim imperfecta non eſt extra latitudinē ſcientiæ: & hoc affirmauit hîc litera. Et ne daretur occaſio male intelligēdi, cum fuiſſet tantū quæſitum, vtrum eſſet ſcientia, reſponſum eſt affirmatiue cū aduerſatiua ſubiuncta, vt completa reſponſio eſſet cum cōditione ſpecificante, & non abſolutè. non enim probauit quòd eſt ſciētia, ſed quòd eſt ſcientia ſubalternata, vt ex qualitate adiuncta intelligeres imperfectionem, quam in ſtatu hoc habet.

¶ Quo ad ſecundum vero punctum de ſubalternatione, viderut mihi, quòd de ſubalternatione ſimpliciter intendat litera: Tum quoniam de tali diſtinxerat ante concluſionem: Tum quia, vt patet ex dictis, ſubalternatio quo ad euidētiam oritur ex ratione ſcientiæ. Et propterea tenendum arbitror, quòd theologia noſtra ſecundum ſe, eſt vere ſcientia ſimpliciter ſubalterna: vt in nobis vero viatoribus, eſt ſciētia imperfecte, ſed ſimpliciter ſubalterna. Tu autē nouitiæ, cum diſputas, caue ne fallaris, pro eadem accipiens theologiam ſecundum ſe, & theologiam noſtram ſecundum ſe: hæc enim valde differunt. quoniam theologia ſecundum ſe eſt ſcientia, quam nata eſt parere Deitas ſecundum ſe: & hæc eſt theologia, quam Deus de ſeipſo habet: ſed theologia noſtra diſtinguitur, ſi ly noſtra, demonſtret humanam naturam ſimpliciter, in theologia beatorum & viatorum: non oportet autem diſtingui, ſi ly noſtra, demonſtret viatores: & ſic accipitur in propoſito: hæc tamen poteſt accipi ſecundùm ſe, & vt in nobis viatoribus. Habes autem diſtinctionem hanc vltimam ex litera, dum in corollario manifeſte loquitur de theologia noſtra, vt in nobis viatoribus: quorum eſt credere principia. Et in concluſione reſponſiua locutus eſt de eadem ſecundum ſe: conuenit ſiquidem ei ſecundum ſe oriri ex principiis notis ſecundum ſe lumine ſuperioris ſcientiæ, &c. Secundum eſt: quòd quia omnia noſtra tranſlata in Deū ſecluſis imperfectionibus trāsferri intelliguntur: conſequens eſt & quòd ſcientia ratione euidentiæ & certitudinis non quo ad diſcurſus imperfectionem: & ꝙ ſubalternatę, non quo ad diſcurſus demonſtratiui probationem principia ſubalternatæ, ſed quo ad euidentiam illorum & cauſalitatem notitiæ eorum in aliis, transferatur in Dei ſcientiam: ac per hoc, non oportet ex ſubalternatione quòd principia Theologiæ noſtræ ſint concluſiones Theologiæ beatorum, ſed ſat eſt quòd ſint propoſitiones euidentes Theologiæ beatorum. Sicut ſi geometria abſque diſcurſu eſſet, haberet quam nunc habet euidentiam de principiis perſpectiuæ, ſed nō eodem modo, & nihil minus ſubalternans eſſet. Quia igitur concluſiones theologales procedunt ex articulis fidei vt principiis non in ſe euidentibus, ſed in ſcientia Dei & beatorum, conſequens eſt, quòd habet eſſentialem conditionem conſtitutiuam ſcientiæ ſubalternatæ, & quòd eſt ſcientia ex continuatione ad ſcientiam Dei & beatorum: & quòd habitus per ſe principiorum eius eſt ſcientia diuina, habitus vero per accidens eorum eſt fides: & quòd non opponitur ſcientiæ beatæ ex parte obiecti, nec ſubiecti: ſed ſecundum euidentiam & ineuidentiam negatiue: & quòd ſint compoſſibiles in eodem ſubiecto ſimul. Nec eſt idem iudicium de ſcientia ſubalternata & fide: quoniam lumen diuinum abſolute eſt per ſe ratio formalis huius notitiæ: inquantū ſcientifica eſt. Lumen autem diuinum obumbratum eſt per ſe ratio aſſenſus fidei, quæ per accidens eſt, vt dictum eſt, habitus principiorum horum: & ideo habitus principiorum non remanebit in patria: ſcientia autē acquiſita ex eis remanebit, iuxta illud Hieronymi: Diſcamus in terris, &c. Vnde ad rationes in oppoſitum

ARTICVLVS III.

Vtrum ſacra doctrina ſit una ſcientia.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd ſacra doctrina nō ſit vna ſciētia: quia ſecundum Philoſophum in primo poſteriorum,* vna ſcientia eſt quæ vnius generis ſubiecti. Creator autem & creatura, de quibus in ſacra doctrina tractatur, non continentur ſub vno genere ſubiecti. Ergo ſacra doctrina non eſt vna ſcientia.

3 Infra art. 4. & 1. prolo. artic. 2. 3. & 4. ca. & 5. 2.
*Primo poſt. tex. 43. to. 1.

¶ 2 Præterea, In ſacra doctrina tractatur de Angelis, de creaturis corporalibus, de moribus hominum: huiuſmodi autem ad diuerſas ſcientias philoſophicas pertinent: igitur ſacra doctrina non eſt una ſcientia.

SED CONTRA eſt, quòd ſa-
B cra ſcriptura de ea loquitur ſicut de una ſcientia; dicitur enim Sapien. 10. Dedit illi ſcientiam Sanctorum.

RESPONDEO. dicendum, ſacram doctrinam vnam ſcientiam

A contra primam partem inductas ſigillatim propter nouitios reſpondendo dicitur.

¶ Et ad primum dicitur, quòd incarnatio & alia huiuſmodi ſecundum ſe contingentia, vt ſubſunt huic ſcientiæ, ſunt neceſſaria, quemadmodum vt ſcita à Deo ſunt neceſſaria, vt in quæſtiōe quartadecima patebit.

¶ Ad ſecundum vero iam patet, quòd iſta ſciētia eſt ex per ſe notis, id eſt euidētib⁹ mediate, & hoc ſufficit, iuxta illud primi Topicorū, Demōſtratio eſt ex per ſe notis: vel ex his quæ per illa fidem ſumpſerūt. Habitus quoque per ſe principiorum huius ſciētiæ eſt altior ipſa, quicquid ſit de habitu per accidēs, id eſt fide, quæ dici poteſt altior ſciētia quo ad adhæſionem, licet non quo ad euidentiam.

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd Theologus ſcit, ſe ſcire non conditionaliter, ſed ſubalterne: hoc autem non eſt ſcire illationes tantū, ſed illata ex principiis euidentibus in ſuperiori ſcientia. Nec plus poteſt inferri ex tali ineuidentia, niſi quòd tale ſcire non eſt perfectum, niſi continuetur cum ſuperiori ſcientia: quod non ſolum concedimus, ſed docemus. Et ſimiliter dicimus
C quòd ſcientia ſubalterna vſquequo non continuatur ſubalternanti, non eſt virtus intellectualis, ſed inchoatio virtutis intellectualis, & ideo ſpectat ad eandem virtutis ſpeciem, ſ. ſcientiam.

¶ Ad quartum, quod eſt Scoti, negatur antecedens: quoniam in ſacra ſcriptura traduntur demonſtrationes virtualiter, & generatur alius habitus à fide: ex deductione concluſionum ex articulis fidei. Nec eſt verum quòd omnibus aſſentiamus æquè ſeu eodem modo: quoniam articulis aſſentimus non propter aliud: concluſionibus autem, de quibus ſolis eſt hæc ſcientia, aſſentimus propter articulos. Et cum dicitur ꝙ æquè aſſentimus probatis & ſimpliciter propoſitis, reſpōdetur: Si omnia ſimpliciter credenda proponerentur, theologia noſtra in ſe quidem eſſet ſcientia, quia concluſiones ſuæ ſecundum ſe natæ ſunt deduci ex articulis fidei: ſed quo ad nos, non eſſet ſcientia, ſed fides: & non ſolum æque, ſed eodem modo aſſentiremus omnibus: verum quia de facto articuli proponuntur nobis ſimpliciter credendi, cætera
D autem vt ex articulis deducenda, ideo non eodem modo aſſentimus principiis & concluſionibus. Nec æque aſſentimus concluſionibus probatis & non probatis: propter quod circa non probatas tanta opinionum diuerſitas in ſacra doctrina toleratur: & propterea eſt ſcientia non ſolum in ſe, ſed quo ad nos, imperfecta tamen.

¶ Ad vltimnm autem iam patet, quòd non ponimus fidem & ſcientiam de eodem ſimul: quia fides eſt de articulis, ſcientia autem de concluſionibus.

¶ Ad argumenta vero contra ſecundam partem reſpondendo dicitur, quòd ſcientia de Deo adæquata, non poteſt eſſe niſi vna, inadæquata vero poteſt multiplicari: talis autem eſt theologia. Vel dicatur & melius, quamuis in idem redeat, quòd antecedens eſt ſimpliciter falſum, quoniam ad vnitatem ſcientiæ requiritur & vnitas rationis formalis obiecti vt res, & vnitas rationis formalis obiecti vt obiectū, vt in ſequenti patebit articulo. In pro-
E poſito autem, quamuis Deitas ſit vna ratio formalis obiecti vtriuſque theologiæ vt res eſt, alia tamen & alia eſt ratio formalis eiuſdem obiecti vt obiectū eſt in vtraque theologia: quoniam Deus vt clarè viſus obiicitur beatis. Deus autem vt reuelatus abſtrahendo a claritate & obumbratione, obiicitur theologiæ noſtræ abſolute ſumptæ.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd theologia noſtra & beatorū non ſunt de eiſdem veritatibus: prout manifeſtè patet de veritatibus articulorum fidei, de quibus eſt theologia beatorum, non noſtra. Et per hoc patet reſponſio ad formam argumenti Aureoli. Concedi ſiquidem poteſt, quòd ſubiectum theologię noſtræ addit aliquo modo ad ſubiectum theologiæ beatorum, accipiendo ſubiectum noſtræ theologiæ pro toto aggregato ex ſubiecto vt re, & vt obiecto: ſic.n. ſubiectum eſt Deus reuelatus. Reuelationem autem cōſtat addere differentiam accidentalem. At ſi pertinaciter ex parte obiecti vt res eſt, additionem talem quis exigat in ſubiecto ſubalternatæ, negatur aſſumptum vniuerſaliter: licet in quibuſdam verificetur Nec oppoſitum dicitur primo Poſterio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum: sed docetur ibidem, q̃ vna scientia non descendit in aliam, nisi subiectum sit sub subiecto simpliciter: vel sic, quod concedimus, dum dicimus scientiam beatorum descendere in nostram: quia formale subiectum vt res, est omnino idem vtrobique: & vt obiectum huius, est obiecto illius.

¶ Ad reliqua vero obiecta contra secundum punctum dicitur, quòd ista scientia dependet a theologia beatorũ vt a lumine: & q̃ sunt cõpossibiles simul i eodem. Nec sequitur quòd idem sit simul viator & comprehẽsor, sed sit simul comprehensor & habens scientiam quam acquisiuit in via. Alio modo, non solũ propter exclusionem di scursus, sed propter perfectionem quam ex continuatione ad scientiam beatorum sortitur.

7

*artic. præcedenti.

D. 1154

¶ Ad vltimum Durandi, negatur, theologales conclusiones non habere propter quid, quicquid sit de principiis. Et si idẽ propter quid, nos & beati dicamus, nõ tamen eodem modo: quia illi euidenter, nos autem absque euidentia. At si principia dicatur oportere habere propter quid, responsum est, quòd sufficit quòd non sit euidẽtia in subalternata, sed in subalternante: & hoc loquendo de propter quid proprie. Nulla na m que est propositio pure theologalis, quæ non habeat aliquo modo propter quid. Et sic patet responsio ad omnia obiecta.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum tertium.*

IN titulo nota duos terminos, scilicet subiectum & prædicatum: ly enim sacra doctrina, sumitur pro tota scientia theologica: ly vna, supponit pro vnitate specifica speciei specialissimæ. Et aduerte caute quòd hic non quæritur vtrum sit vna simplex qualitas, sed vtrum sit vna scientia secundum speciem, quicquid sit de modo vnitatis ipsius scientiæ in communi, an scilicet sit vna vnitate simplicitatis, an vnitate ordinis &c. Nihil enim refert ad propositum, quid quisque sentiat. Sat est hic discutere an theologia sit scientia vna secundum speciem specialissimam, an nõ, sed sit diuisibilis in multas species. & vt mathematica diuiditur in geometriam, arithmeticam, &c. ita hæc diuidatur in scientias plures, puta de Deo, de Christo, de moribus.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Sacra doctrina est scientia vna. Probatur, vnitas potentiæ & habitus est secũdum vnitatem rationis formalis obiecti, ergo sacra doctrina est scientia vna. Antecedens declaratur in potentia visiua, & ratione formali sui obiecti. Consequentia verò probatur. Omnia cõsiderata in sacra doctrina communicant in vna ratione formali obiecti huius scientiæ, scilicet lumine diuinæ reuelationis: ergo.

¶ Ad euidentiam huius rationis nota duplicem esse rationẽ formalem obiecti in scientia, alteram obiecti vt res, alteram obiecti vt obiectum: vel alteram vt quæ, alteram vt sub qua. Ratio formalis obiecti vt res, seu quæ est ratio rei obiectæ, quæ primò terminat actum illius habitus, & ex qua fluunt passiones illius subiecti, & quę est medium in prima demonstratione, vt entitas in metaphysica, quantitas in mathematica, & mobilitas in naturali. Ratio autem formalis obiecti vt obiectum, vel sub qua, est immaterialitas talis, seu talis modus abstrahendi & diffiniendi: puta sine omni materia in metaphysica, cũ materia intelligibili tãtum in mathematica, & cum materia sensibili, nõ tamen hac, vt in naturali. Necessitas autem, qualitas, & distinctio harum rationum sumenda est ex distinctione duorum generũ, in quibus oportet locare obiectum scientiæ. Oportet enim q̃ formaliter sit talis res, taliter scibilis. Et ideo oportet q̃ habeat & rationẽ formalem constituentem formaliter ipsam in tali esse reali, & rõnẽ formalẽ constituentẽ formaliter ipsam in tali esse scibili, vt sic reponatur & in genere rerum, & in genere scibilium: quemadmodum obiectũ sensus est in duobus generibus, scilicet sub passibili qualitate, & sub sensibili. Aliæ namque sunt differentiæ & species passibiles qualitatis, & aliæ sensibilis. Illius. n. sunt species, Color, Sonus, Odor, &c. Istius verò species sunt, Visibile, Audibile, Odorabile, illius differentiæ sunt constitutiuæ rerum obiectarũ, istius differentiæ nihil ponunt in ipsis rebus obiectis.

E

Illæ rursus cõstituunt subiecta, istę passiones, iuxta illud secundi de Anima: vbi visibile prædicatũ secundi modi per se, seu passio ponitur coloris. Et quemadmodum sensus distinctio & multiplicatio non attenditur secundum quamcunq; diuisionem sensibilis qualitatis, sed solũ secundũ illum in illa quinque, ex quibus fluit diuisio per se sentibilis in eo q̃ sensibile, q̃ proprias scilicet differẽtias ipsius sensibilis: puta taliter immutatiuũ esse sensus, &c. quoniam sensus dicitur diuidi secundum diuisionẽ sensibilis inquantũ sensibile: Ita obiectum scientiæ est in genere entis, & in genere speculabilis, ita q̃ hæc duo genera aliis & aliis differentiis propriis diuiduntur in proprias species. Entis enim differentiæ propriæ sunt cõstitutiuæ entium in suis generibus realibus, sicut esse per se constituit substantiam, & esse in alio accidens, &c. Speculabilis autem propriæ differentiæ nihil ponunt in entibus. Vnde illæ intrinsece cõstituunt subiecta, istæ constituunt quasi passiones eorum: quandoquidem & speculabilitas entis passio est. Et propterea, illa sola entis diuisio diuersificat habitus speculatiuos, quæ infert propriam diuisionem speculabilis vt speculabile est per proprias differentias ipsius speculabilis: quæ pœnes diuersitatem modi abstrahendi a materia sumuntur sexto Metaphysicæ. Ita quòd primo diuiditur ratio entis in entitatem simpliciter, quantitatem, & mobilitatẽ, & Deitatẽ. Et ex hac fluit alia diuisio scibilis, in scibile per lumen metaphysicale, id est, medium illustratum per abstractionem ab omni materia: & per lumen mathematicum, id est, medium illustratum immaterialitate sensibili: obumbratum tamen materia intelligibili: & per lumen physicum obumbratum, id est, medium obumbratum materia sensibili, illustratum autem ex separatione induidualium conditionum: & per lumen diuinum, id est, medium diuino lumine fulgens: quod scibile theologicum constituit. Habet igitur obiectum scientiæ duplicem rationem formalem, alteram quidditatiuam sibi vt res est: alteram denominatiuam sui simpliciter. Quidditatiuam autem sibi vt est sub genere scibilis, quod est esse sub genere obiecti, quoniã scibile, species est obiecti. Et ideo dictum est, quòd altera est obiecti vt obiectum est: & quoniam quemadmodum sensus distinguitur secundum distinctionem sensibilis vt sic, ita scientia diuiditur secundum diuisionem scibilis vt sic: ita quòd vbi est vna species specialissima scibilis, ibi oportet esse vnam tantum speciem scientiæ, quemadmodum etiam in sensu & sensibili accidit. Et vbi plures differentiæ scibilis vt sic reperiuntur, diuersas oportet scientiæ species ponere: & si his adiunxeris quòd differentiæ scibilis vt sic, sunt ipsę rationes formales obiecti scibilis vt obiectum est, de necessitate sequitur, quòd vnitas & diuersitas specifica scientiarum attendantur penes vnitatem & diuersitatem rationum formalium obiectorum, vt obiecta sunt, vel quòd idem est rationum formalium sub quibus res scitũtur. Et hoc est quod in litera dicitur, dum ratio quare theologia sit vna scientia assignatur, ex vnitate rationis formalis sub qua, seu obiecti vt obiectum, id est, luminis diuinæ reuelationis. Omnia enim dicuntur considerari in theologia, inquantum sunt diuinitus reuelabilia. Et sic patet vis & sensus rationis allatæ in litera.

¶ Circa hanc rationem sic expositam occurrit triplex dubium. Primum circa ipsam rationem: secundum circa antecedens: tertium circa propositionem assumptam in probatione consequentiæ. Et sunt sigillatim absoluenda ordine proposito.

¶ Circa rationem igitur literæ dubium occurrit: quia in æquiuocationem cecidit: quoniam in antecedente loquitur de ratione formali obiecti vt res est (vt patet ex eius probatione in visu: assumitur nanque coloris ratio pro ratione formali visibilis: coloris autem ratio, est ratio formalis visibilis inquantum res, vt patet.) Probatio vero consequentiæ loquitur de ratione formali obiecti ut obiectum est: quoniam reuelabilitatem subsumit esse rationem formalem obiecti theologiæ. Ergo manifeste committitur æquiuocatio, sub ratione formali obiecti vt.

¶ Ad hoc dicitur, negando assumptum: Quoniam antece-

F

G

H

I

K

deus

4

a 379

dens supponit indistincte pro ratione formali obiecti siue vt res, siue vt obiectum: quamuis sit manifestatum quo ad rationem formalem obiecti vt res, tum quia notior est, tum quia conuertibiliter se consequuntur illæ duæ rationes formales, vt subiectum & passio, vt dictum est: & propterea absque æquiuocatione subsumi potuit de ratione formali obiecti vt obiectum est, scilicet reuelabilitate. Et merito magis ratio obiecti vt obiectũ subsumpta est, quàm ratio obiecti vt res: tũ quia rõ obiecti theologici vt res, adhuc nõ est assignata, sed in artic. 7. discutienda erat: alia vero est assignata & in 1. & in 2. artic. Tum quia ratio illius vt res, non infert speciẽ specialissimã obiecti vt sic, & consequenter nec speciem specialissimam scientiæ, vt nunc patebit, & sic non habuisset intentum suum.

c sicut obiectum sensus communis est sensibile, quod comprehendit sub se visibile & audibile. Vnde sensus communis cùm sit vna potentia, extendit se ad omnia obiecta quinque sensuum. Et similiter ea quæ in diuersis sciẽtijs philosophicis tractantur, potest sacra doctrina vna existens considerare sub vna ratione, inquantum scilicet sunt diuinitus reuelabilia. vt sic sacra doctrina sit velut quędam impressio diuinæ scientię, quæ est vna & simplex omnium.

¶ Sed contra responsionem insurgit maior difficultas: quoniã si verum est q̃ ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectum, se habent vt subiectum & passio conuertibiliter (vt præfata responsio sustinet, & prius est dictum) sequitur q̃ theologia beatorum & nra, conueniant in vna rõne formali obiecti vt obiectum est: & consequenter sint vna scientia ẽm spẽm spãlissimã, & consequenter ruit tota subalternatio articuli præcedẽtis, vt ibi arguebat Scotus: quia idem non subalternatur sibi. Probatẽ sequela sic, Istæ theologiæ conueniunt in rõne formali obiecti vt res, quia deitas est ratio formalis vtrobique: ergo in rõne formali obiecti vt obiectum. Patet consequentia: quia illæ duæ rationes formales conuertibiliter se inferunt, vt subiectum & passio ẽm dicta. Oportet enim conuenientia in vnitate subiecti, q̃ conueniant in vnitate passionis illius: q̃m inseparabilis est passio a subiecto. Ad hoc dr, quòd illa ,ppositio, scilicet: ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectum, sunt conuertibiles, &c. verissima est, sane intellecta: scilicet, de ratione formali obiecti vt sic, adæquata rationi formali rei. Secus autem est de ratione formali obiecti vt obiectum, inadæquata rationi formali obiecti vt res, si contingit aliquod obiectum habere rationem inadæquatam: quoniam inadæquatam non oportet conuerti cum ratione rei: sed inferre quidem illam, & non necessario inferri ab illa. Sic aũt est in proposito: quia deitati rñdet vna tantum rõ formalis adæquata obiecti vt obiectum est, & hæc est lumen diuinum. Sed illa ratio formalis non est vna in specie, sed in genere: & diuiditur in lumen diuinum euidens, & lumen diuinum reuelans, abstrahendo ab euidentia & ineuidentia, & lumen diuinum ineuidens: & primum est ratio sub qua theologiæ beatorum, secundum nostræ, tertium fidei. Et propterea, cum vnitate rationis formalis obiecti vt res, stat diuersitas specifica rationum formalium obiecti illius vt obiectum: & consequenter diuersitas specifica habituum. Et ideo, quamuis Deitas conuertatur cum illa ratione adæquata, & mutuo se inferant, non tamen conuertitur cum aliqua specie illius: & consequenter nullam earum determinate infert, sed infertur a singulis: valet enim: Deus, sub ratione deitatis est obiectum talis scientiæ: ergo sub lumine diuino, & econuerso. Sed non valet, ergo sub lumine euidenti: aut, ergo sub lumine reuelationis, &c.

¶ Et vt scias radicem responsionis huius, aduerte, quòd licet duæ rationes formales sæpius nominatæ se habeant conuertibiliter, vt subiectum & passio, non tamen conuertibiliter se habent in gradu vnitatis. ita quòd si altera vna est vnitate specifica specialissime, altera quoque sit sic vna: & si altera est vna genere, q̃ reliqua quoq; sit vna generice, imo totum oppositũ in pluribus apparet. Nam in obiecto metaphysicæ, rõ entis, est vna minus q̃ genere: & tũ rõ suæ speculabilitatis, scilicet abstractio a materia sensibili & intelligibili, est vna ẽm speciem specialissimam. Et idem apparet in geometria & arithmetica: quarum subiecta habent vnitatem genericam vt res, & speciei athomæ ut obiecta. Et per oppositum, q̃q; ratio rei est vna ẽm speciem athomam, & ratio obiecti vt sic, est vna ẽm genus, vt in proposito contingit de deitate & lumine diuino. Et merito oppositio modo obiectum theologiæ se habet ad obiecta prædicatarum scientiarum: quia obiectum formale vt res est, infinitũ est. Consonat quippe rationi, vt rei species infinita excedat

A

B

C

D

E

ARTICVLVS IIII.

Virum sacra doctrina sit scientia practica.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd sacra doctrina sit scientia practica. Finis enim practicæ est operatio, secundum Philosophum in 2. metaph. * Sacra autem doctrina ad operationem ordinatur, secũdum illud Iacob. 1. Estote factores verbi, & non auditores tantum. Ergo sacra doctrina est practica sciẽtia.

4 Infra ar. 5. c. Et 1. prol. ar. 3. q. 1.

*Tex. 3. 10. 3.

diuersitate habitus & potentiæ ex obiecto: & propterea oporteret de hoc facere potius quæstionem specialem. Sat sit hic, quòd antecedens illud ex secundo de anima habetur, vbi potentię per actus, & actus per obiecta distingui dicuntur. Idẽ est enim de actu & habitu iudicium quò ad hoc.

¶ Circa propositionem assumptam in probatione consequentiæ, scilicet, omnia considerata in sacra doctrina conueniunt in vna ratione formali, id est, reuelabilitate diuina, dupliciter dubitatur. Primo contra ipsam in se. Secundo contra ipsam vt applicatur ad inferendum vnitatem specificam theologiæ. Contra ipsam quidem in se arguit Albertus magnus in primo libro summæ suæ theologiæ: Reuelabilitas nihil ponit in re reuelata: ergo non est ratio formalis. Tenet sequela, quia ratio formalis ponit aliquid in obiecto, cuius est ratio. Deinde arguit Aureolus: Lumen diuinum se habet ad theologiam, vt intellectus agens ad scientias acquisitas: ergo nõ est ratio formalis.

¶ Præterea, Deus se habet vt præceptor: ergo sua reuelatio nõ est ratio formalis.

¶ Contra ipsam autem vt infert vnitatem scientiæ arguit Aureolus: Si Deus reuelaret simul philosophiam & geometriam, non propterea esset vna scientia: ergo ex vnitate reuelationis non sequitur vnitas scientiæ, &c.

¶ Pro euidentia responsionum ad has obiectiones, vltra prædicta, scito, quòd lumen diuinæ reuelationis dupliciter comparari potest ad aliquam scientiam. Primo vt infundens ad infusum: seu causa efficiens ad effectum: & sic nõ dat vnitatem scientiæ: quoniam potest omnes scientias quantumcunque diuersas infundere. Alio modo, vt ratio seu modus cognoscẽdi obiecti, sub quo, seu qua attingatur res reuelata a cognoscente: & sic dat vnitatem scientiæ. Et quamuis ista duplex comparatio concurrat hic simul, non tamen oportet semper simul concurrere: si enim Deus reuelaret mihi geometriam, non propterea reuelatio esset ratio sub qua obiecti geometriæ meæ: qm ego scirem geometricalia sub illamet ratione formali, qua alii geometræ scirent. Sed in theologia concurrit vtraque comparatio, quoniam & hæc scientia non nisi per infusionem habita est, & res scitæ in ea omnes attinguntur, & eis assentitur vt subsunt diuino lumini, vt modo cognoscibilitatis earum. Et propterea vnitas theologiæ infertur in litera ex vnitate diuini luminis, non vt infundens est, sed vt est ratio formalis sub qua, modo superius exposito.

¶ Et ex his patet facile responsio ad obiecta. Nam ratio Alberti æquiuocat de ratione obiecti, ex conditionibus rationis formalis obiecti vt res, excludendo rationem formalem obiecti vt obiectum, &c. Prima autem ratio Aureoli deficit: quia lumen diuinum se habet vt intellectus agens, sed non tantum: sed etiam vt ratio formalis obiecti vt obiectum est. Secunda vero eodem modo deficit: quia præceptoris illuminatio hic non solum est infusio, sed ratio rei infusæ sub qua. Et rursus falsum est, quòd ab vno præceptore vt sic, possint plures scientiæ prouenire. Ad vltimum autem Aureoli iam patet, quòd consequentia nihil valet: quia lumen diuinum infundendo physicam simul & mathematicam, non concurrit vt ratio obiecti vt obiectum est, sed vt infundens tantum, &c.

¶ *Super Quæstionis primæ, Articulum quartum.*

IN titulo notandum est, quid nominis scientiæ speculatiuæ & practicæ. Scientia speculatiua vocatur, cuius finis proprius

¶ 2 Praeterea, Sacra doctrina diuiditur per legem veterem & nouam. Lex autem pertinet ad scientiam moralem, quae est sciētia practica. Ergo sacra doctrina est scientia practica.

SED CONTRA, Oīs scientia practica est de rebus operabilibus ab homine, vt moralis de actibus hoīum. & aedificatiua de aedificijs: sacra autem doctrina est principaliter de Deo, cuius magis homines sunt opera: non ergo est scientia practica sed magis speculat.ua.

RESPONDEO dicendum, ꝙ sacra doctrina (vt dictum est*) vna existens se extendit ad ea, quę pertinent ad diuersas scientias philosophicas propter ratiōnē formalem, quam in diuersis attendit: scilicet prout sunt diuino lumine cognoscibilia. vnde licet in scientijs philosophicis alia sit speculatiua, & alia practica; sacra tamen doctrina comprehendit sub se vtrāq;, sicut
G & Deus eadem scientia se cognoscit, & ea, quae facit. Magis tn̄ est speculatiua q̄ practica: quia principalius agit de rebus diuinis quàm de actibus humanis: de quib⁹ agit secūdum quod per eos ordinatur homo ad perfectam Dei cognitionem, in qua aeterna beatitudo consistit.

Et p hoc patet rn̄sio ad obiecta.

*art. praecedenti.

non est nisi scire: scientia autem practica est, cuius proprius finis est operari, vel opere appetitus, vel potentiae executiuae, dicente Aristotele 2. Ethic. Huiusmodi sermonem suscipimus, non vt scientes simus, sed vt operantes, &c.

¶ In corpore duae conclusiones. prima est, Theologia nec est purè practica, nec purè speculatiua: sed altior, comprehendens in se eminētiùs rationem practici & speculatiui.

¶ Antequàm conclusio probetur ad euidentiā sensus cōclusionis, scito, ꝙ practicum & speculatiuum, neque sunt differentiae essentiales, neque quasi passiones consequentes differentias essentiales, primò diuidentes scientiā in cōmuni: sicut nec visiuum & auditiuum sunt differentiae primò diuidentes sensum in communi. Sed quēadmodū sensus prius diuiditur in communem & proprium, & deinde sensus proprius diuiditur in visum, auditum, &c. ita scientia priùs diuiditur in scientiam infinitam & finitam: & deinde scientia finita diuiditur in speculatiuam & practicam. Et ratio huius est, quia vna ratio formalis obiecti finita, non potest habere vtranque conditionē, & quòd sit ex qua sumatur regula operandi, & quòd sit in se scibilis, etiam si nulla posset ex ea regula operis sumi: sed oportet has duas conditiones in duabus fundari rationibus formalibus finitis, vt patet inductiuè. Sed si ratio formalis alicuius obiecti scibilis est infinita, iam ex sua infinitate vtranque in se conditionem comprehendit altiori modo quàm sint in rebus finitis, eò quòd dispersa in inferioribus, vnitè praeinueniuntur in superiori. Et propterea sicut praeter sensus proprios datur sensus altioris ordinis, qui non est visus, nec auditus, &c. ita praeter scientias speculatiuas & practicas datur scientia altioris ordinis, non speculatiua nec practica: sed eminenter continēs vtranque. Et iuxta hunc sensum intelligitur conclusio. Vnde in litera dicitur, quòd licet in scientiis physicis alia sit speculatiua & alia practica, id est, practicum & speculatiuum faciant alietatem, quae est differentia substantialis: sacra tamen doctrina vna existens comprehendit, vtrunque, vtpotè scientia altioris ordinis.

¶ Probatur igitur conclusio in litera sic. Sacra doctrina vna existens extendit se ad ea, quae spectant ad scientias speculatiuas & practicas: ergò ipsa est altior, comprehendens sub se vtrunque. Antecedens probatur ex praecedente articulo: sacra doctrina attendit vnam rationem communem speculabilibus & operabilibus: scilicet inquantum sunt diuinitus reuelabilia: ergò. Consequentia probatur: quia huiusmodi scientia est sicut scientia Dei, qui, scientia eadem scit se & opera sua: ergò.

¶ Aduerte hìc pro claritate literae, tria. Primum circa probationem consequentiae ex antecedente probato: quòd illa ꝓbatio est optima, & à priori, & non per locum à simili. Cùm enim theologia nostra nihil aliud sit quàm impressio & sigillum proprium scientiae diuinae (quoniam vtraque est de Deo inquantū Deus: & haec ab illa deriuatur sub illius luminis propria quàmuis parua participatione) consequens est, quòd vnitas illius, vnitatem istius, & altitudo illius, qua ad vtrunque genus extenditur, altitudinem istius inferat. Et propterea ly sicut, in litera pro probatione appositum, non dicit puram similitudinē, sed assimilationē ꝓprii exemplati ad ꝓprium exemplar, &c.

¶ Secundum est, quòd media in litera posita sic se habent, quòd haec doctrina, ideò comprehendit sub se vtrunque, scilicet speculatiuum & practicum, quia vna existens extendit se ad omnia. Et hoc ideò, quia sub vna ratione formali omnia considerat: & hoc ideò, quia est imitatio propria scientiae, qua se, & caetera Deus scit, &c.

¶ Tertium est circa ly, vnde licet in scientiis: potest enim elici alia ratio ad probandā eandem consequentiam. Intendit enim quòd quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, & econuersò, vt dicitur in primo Posteriorum: cùm ex antecedente habeatur vnitas rationis formalis in theo-
F logia cum diuersitate rationum formalium physicarum scientiarum: & constet quòd diuersitas rationum formalium diuersificat physicas in speculatiuam & practicam: sequitur quòd ex non diuersitate, seu vnitate rationis formalis theologiae, ipsa erit vna simul continens speculatiuam & practicam.

¶ Secunda conclusio est. Theologia est magis speculatiua, quàm practica. Probatur dupliciter. Primò, Agit principaliùs de rebus diuinis quàm de actibus humanis: ergo. Secundò sic, Agit de actibus humanis ꝓpter Dei speculationem: ergò. probatur antecedens, quia in speculatione consistit aeterna beatitudo.

¶ Circa p̄dicta aduertenda sunt duo. Primum est, ꝙ haec interpretatio primae conclusionis, non est ficta aut noua, sed i corpore articuli insinuata, vt patet diligēter ponderāti qd importat dicere, quòd vna existens extendit se, &c. & consideranti quòd loquitur de vnitate specifica, quam constat per se
H vnum constituere. Per hoc enim manifestè excludit rudem interpretationem eorum, qui intelligunt theologiam comprehendere in se practicum & speculatiuum per modum aggregationis: iam enim non esset vna nisi per aggregationem, & non sub vna ratione formali, sed duabus: & propriè non comprehenderet sub se vtrunque, vt in litera dicitur, sed componeretur ex vtroque. Et quorsum ratio de identitate scientiae Dei adducta esset in litera? Et vt omnis horum euacuetur fantasia, videant Sanctum Thomam secunda secundę quęst. 45. art. 3. vbi expresè ponit sapientiam infusam esse altioris ordinis q̄ sit speculatiuum & practicum eadem ratione quam hic assumit: quia scilicet quantò est altior ratio, tantò ad plura se extendit vna existens. Et affertur alia ratio: quia scilicet hoc pertinet ad dignitatem: cùm ergò ista scientia sit dignissima vt patebit, & habeat rationem vnam communem omnibus practicis & speculatiuis, & sit diuini ordinis: tenebris inuolui opus est eum,
I qui aliter interpretatur eam comprehendere vtrunque, quàm vt scientia altioris ordinis. Patet etiam idem ex calce praecedentis articuli: vbi expresè haec doctrina ad alias scientias proportionem habere dicitur, sicut sensus cōmunis ad sensus proprios: & ideò non diuersificari ex differentiis obiectorum earū, vtpotè altioris ordinis. Et tangitur vtraq; ratio hìc assignata, & ex parte vnius rationis formalis altioris: & ex parte imitationis diuinae scientiae: quia scilicet est impressio & sigillatio propria illius, quae est vna & simplex non per aggregationem omnium. Nec obstat comparatio subiuncta in secunda conclusione: quoniam cum hoc quod est eminenter vtrunque, stat quod sit formaliter vtrunque, sicut sol est eminenter calefactiuus & exiccatiuus, & tamen formaliter. Et Deus est eminenter intelligens & volens & exequens, & tamen formaliter. Nec intendit aliud per illam comparationem, nisi quòd scientia speculatiua magis accedit ad naturam theologiae quàm practica,
K sicut si diceremus quòd sensus communis magis habet de natura visus q̄ auditus, sensus esset, quòd conditiones visus & sensus communis magis conueniunt quàm conditiones auditus & sensus communis. Nec secus est in proposito. Nec etiam obstat si alicubi Sanctus Thomas dicit, quòd est simpliciter speculatiua, & secundùm quid practica: quoniam ratio dicti est, quia speculatiuum sonat differentiam perfectam scientiae, practicum verò minus perfectam: & conditiones speculatiuae magis conueniunt tam excellenti scientiae, quàm conditiones practicae. Dicitur ergò speculatiua simpliciter, id est, sine additione aliqua, quia est formaliter speculatiua, eminenter tamen. Dicitur autem practica secundùm quid, & non absolutè, ne detur intelligi quòd sit scientia imperfecta: quales sunt illae, quae absolutè dicuntur practicae. Nec refert ad propositum, an ponatur habitus theologiae & vniuersaliter scientiae vnus propter simplicitatem qualitatis: an vnus propter vnitatem ordinis specierum intelligibilium: vtroque nanque modo oportet altioris gradus esse vel ordinem vel qualitatem, quàm sit ordo, aut qualitas

litas constituens speculatiuam distinctam contra practicam & econuersò. Secundùm est, quòd ex hac positione manifestè apparet, quòd nec ex eo quòd conditiones scientiae speculatiuae, nec ex eo quòd conditiones scientiae practicae conueniunt huic scientiae, potest inferri: ergò theologia est speculatiua: aut, ergò est practica, vt vna distinguit contra aliam, sed ergo est speculatiua, vel eminenter continēs rationem speculatiuae: & similiter ergò est practica vel eminenter continens rationes practicę, & similiter, ergò est affectiua vel eminenter continens rationem affectiuae. Vnde rationes Scoti in prolo. quaest. 4. ex diffinitione scientiae practicae & ex obiecto huius scientiae: quia scilicet ex eo sumūtur principia regulātia praxim, & huiusmodi, non concludunt eā esse practicam. Sed si valēt, concludunt (vt dictum est) eā esse vel practicam, vel eminenter continere rationem practicae. Et propterea, tu qui disputatiōibus vacas, vtere & hac responsione, & distinctione illa de precisè & non precisè tali, puta regula operis seu speculari, &c. quòd enim est precisè tale, est aut practicū aut speculatiuū. quòd autē est tale, sed non precisè, est quid altius, vt patet: ex dictis. Iuxta haec remanet quaestio specialis de praxi & practico seorsum habenda.

5 12. q. 66. a. 5. 3. Et 1. prolo. artic. 1. Et 2. contra c. 4. fin.

ARTICVLVS V.

Vtrum sacra doctrina sit dignior alijs scientijs.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur ꝙ sacra doctrina nō sit dignior alijs scientijs. Certitudo enim pertinet ad dignitatem scientię. Sed alię scientię,
B de quarum principij dubitari non potest, vidētur esse certiores sacra doctrina, cuius principia, scilicet articuli fidei dubitationem recipiunt. Aliae igitur scientiae videntur ista digniores.

¶ 2 Preterea, Inferioris scientiae est à superiori accipere, sicut Musicus ab Arithmetico; sed sacra doctrina accipit aliquid à philosophicis disciplinis. Dicit enim Hieronymus in epistola * ad magnū oratorem vrbis Romae, quòd doctores antiqui intantum philosophorum doctrinis atq; sententijs suos resperserūt libros, vt nescias quid in illis pri⁹ admirari debeas, eruditionem seculi, an scientiam scripturarum. Ergo sacra doctrina est inferior alijs scientijs.

*Incipit haec epistola, Sepefium nostrum. declinando ad finem illius, habetur to. 3.

SED CONTRA est quòd alię scientiae dicuntur ancillae huius: Prouerbiorum nono, Misit ancillas suas vocare ad arcem.

4 a

RESPONDEO. dicendum, quòd cùm ista sciētia quantum ad aliquid sit speculatiua, & quantū ad aliqd sit practica c omnes alias tianscēdit tam speculatiuas quàm practicas. Speculatiuarum enim sciētiarū vna altera dignior dr̄, tum pp certitudinē, tū pp dignitatem materiae. Et quantum ad vtrunq; haec scientia alias speculatiuas scientias excedit. Secundum certitudinem quidem: quia aliae scientię certitudinem habent ex naturali lumine rationis humanae, quae potest errare: haec autem certitudinem habet ex lumine diuinae scientiae, quae decipi non potest. Secundum dignitatem verò materiae: quia ista scientia est principaliter de his quae sua altitudine rationem transcendunt. Aliae verò scientiae considerant ea tm̄ quae rationi subduntur. Practicarum verò scientiarū illa dignior est, quae ad vlteriorem finem ordinatur, sicut ciuilis militari. Nam bonum exercitus ad bonum ciuitatis ordinatur. Finis autem huius doctrinae inquantum est practica, est beatitudo aeterna, ad quam sicut ad vltimum finem ordinantur omnes alij fines scientiarum pra-
C cticarum. Vnde manifestum est secūdum omnem modum eam d digniorem esse alijs.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd nihil prohibet id, qd̄ est certius secundum naturam, esse quo ad nos minus certum propter debilitatem intellectus nostri: qui se habet ad manifestissima naturae sicut oculus noctuae ad lumen solis; sicut dicitur in secundo Meta. Vnde dubitatio quae accidit in aliquibus circa articulos fidei, non est pp
D incertitudinē rei, sed pp debilitatē intellectus humani: & tn̄ minimū, qd̄ pōt haberi de cognitione rerum altissimarum, desiderabilius est q̄ certissima cognitio, quae habetur de minimis rebus, vt dicitur in vndecimo de animalibus. *

AD SECVNDVM dicēdum, quòd haec scientia accipere potest

*Lib. 1. de partibus animaliū c. 5. to. 4.

¶ *Super Quaestionis primae, Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpe vna conclusio bimembris, responsiua quęsito affirmatiuè. Sacra doctrina est dignior secundùm quòd speculatiua omnibus speculatiuis, & secundùm quòd practica omnibus practicis.

¶ Antequàm probetur conclusio, aduerte quare in conclusione ponantur illae specificationes, scilicet secundùm quòd speculatiua, secundùm quòd practica: non enim frustrà hoc actum est. Sed vt ex pręcedenti articulo patet, ista doctrina habet in se duo. Primùm est, quòd est scientia altioris ordinis quàm sint scientiae physicae. Secundùm est, quòd continet conditiones speculatiuae & practicae formaliter. Ratione primi non est dubium quin sit dignior cęteris, cùm ponatur altioris ordinis. Sed quò ad secundum poterat dubitari: & propterea licet in titulo fuerit quęsitum absolutè, in responsione deuentum est ad id quod poterat sub dubio caderę. Et responsum est, quòd ipsa in quantum speculatiua, est dignior speculatiuis: & inquantum practica, practicis: omisso illo liquido quòd absolutè est omnium dignissima, quia altioris ordinis.

¶ Probatur ergò primò quò ad primam partem. inter speculatiuas dignior est vna altera propter certitudinem & dginitatem materiae, ex primo de anima: hoc excellit quò ad vtrunque: ergò. Probatur minor quò ad primam partem: haec est certa lu-
A mine diuino infallibili, aliae lumine humano fallibili: ergò ista est certior. Intellige secundùm se, non nobis, vt patet ex responsione ad primum. Quò ad secundam verò, haec est de excedentibus rationem humanam, aliae de subditis rationi humanae: ergò ista est de dignioribus. Fundatur hęc ratio super illud secundi Meta. Sicut oculus noctuę ad lumen solis, &c. inde siquidem habetur quòd excedētia vim intellectus nostri sunt manifestissima in se ac lucidissima: ac per hoc propriae rationes substātiarum intellectualium, quae remanent occultae propter excellētiam earū, sunt digniores illis earundem conditionibus, quas ex sensibilibus abstrahere possumus in metaphysica, &c. & ideò cū de huiusmodi excedentibus sit ista scientia, sequitur ꝙ sit de dignioribus, non rebus, quia nulla res Deo est dignior, sed rerum conditionibus. Secunda autem conclusionis pars probatur. Practicarū illa dignior, quae ad vlteriorem finē non ordinatur: sed finis huius, est finis vltimus finium omnium aliarum: ergò. Probatur maior in ciuili & militari. Minor verò, quia finis huius est beatitudo ęterna. D. 1155

¶ Aduerte hìc, ꝙ maior intelligit non absolutè vt iacet, sed de practicis subordinatis: qm̄ nō est verum inter practicas disparatas digniorem esse, quę ad vlteriorem finem nō ordinatur. Dignius nanque est ministrare superioris ordinis arti, puta aurifici, q̄ principari in arte inferioris ordinis, puta figuli: sed inter practicas, quarum vna subordinatur alteri, proculdubiò maior est vera: & propterea in litera non subsumptum est absolutè, ꝙ theologiae finis non subordinatur ad alterum, sed sub sum-
E pta sunt duo: & quòd omnes aliae practicae subordinantur isti, dicendo, quòd fines aliarum scientiarum practicarum ordinantur ad finem istius: & quòd finis istius est vltimus, &c. Sic enim perfecta est ratio, omni exclusa calumnia. Sed memento hìc primò illius distinctionis finis: scilicet in finem rationis operandi, seu rei operatae: & in finem operantis: quoniam beatitudo aeterna non est finis vltimus omnium operantium, cùm multi operentur contra illam à virtute recedendo, secundum artes tamen rectè operando: sed est finis omnium rationum operandi, & omnium rerum operatarum: quoniam omnia ordinantur ad bonum rationis, quod tandem ordinatur in beatitudinem aeternam: & ideò in litera cautè dicitur, quòd fines aliarum scientiarum: & non dicitur, fines scientium ordinantur ad beatitudinem aeternam. Memento secundò alterius distinctionis: scilicet finis intrinseci & extrinseci: & intellige quòd finis extrinsecus theologiae inquantum practica, est beatitudo, quae est vltimus finis, id est, visio Dei, licet finis intrinsecus eius vt sic, sit operari. Nec hoc obstat efficaciae rōnis i litera factae, quae de fine

2. Met. te. c. 1.

intrinseco

Universidad de Deusto Biblioteca

intrinseco practicarum scientiarum loquitur : quoniam litera loquitur de fine proximo siue extra, siue intus : nihil enim refert quo ad dignitatem practicæ, an finis causa nobilitans afferatur intus vel extra, dummodo sit proximus. sic autem est in proposito, quoniam vt in præcedẽti articulo dixit author, de operibus nostris tractamus, quatenus p ea ordinamur ad Dei cõtemplationem: cęteræ autem scientiæ docent operari propter hunc finem remote. Hoc aũt, s. ꝙ hæc scientia inquantũ practica habet eũdem finẽ proximũ, quem habet inquantum speculatiua, licet alio modo, quia extrinsece conuenit huic scientiæ, quia est secundum quid practica : si enim esset pure practica, speculari remotˀ eiˀ finis esset.

D. 603

D. 1113

¶ Responsio ad secundum, duabus distinctionibus vtitur: accipere dupliciter, a superiori vel ab inferiori : & hoc dupliciter, vel propter defectum seu insufficiẽtiam accipientis, vel subuentionem defectˀ alieni. Puta intellectus nostri in proposito.

aliquid a philosophicis disciplinis, non quòd ex necessitate eis indigeat, sed ad maiorem manifestationem eorum, quę in hac scientia traduntur. Non enim accipit sua principia d ab alijs sciẽtijs, sed immediatè à Deo per reuelationem. Et ideo non accipit ab alijs scientijs tanquã a superioribus, sed vtitˀ eis tanquam inferioribus & d ancillis : sicut architectonicę vtuntur subministrantibus, vt ciuilis militari. Et hoc ipsum quod sic vtitur eis, non est propter defectum, vel insufficientiã eius, sed propter defectũ intellectus nostri : qui ex his, quæ per naturalem rationem (ex qua procedunt aliæ scientiæ) cognoscuntur, facilius manu ducitur in ea, quæ sunt supra rationẽ, quæ in hac scientia traduntur.

6 1. prolo. art. 3. Et 2. prolo. princ. Et 1. cõtra, ca. 4. fin.

ARTICVLVS VI.
Vtrum hæc doctrina sit sapientia.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd hæc doctrina non sit sapiẽtia. Nulla enim doctrina, quæ supponit sua principia aliunde, digna est nomine sapientię: quia sapientis est ordinare, & non ordinari. 1. metaphisi.* Sed hæc doctrina supponit principia sua aliunde (vt ex dictis patet.*) Ergo hæc doctrina nõ est sapiẽtia.

*Lib. 1. cap. 2. tom. 3.

*artic. 2. huius quæst.

¶ 2 Præterea, Ad sapientiã pertinet probare principia aliarũ sciẽtiarũ: Vnde vt caput dicitur scientiarum, vt sexto Ethic. patet.* Sed hęc doctrina non probat principia aliarũ sciarũ. Ergo non est sapiẽtia.

*6. ethic. c 7. Paulo a princip io tom. 5.

¶ 3 Preterea, Hæc doctrina per studium acquiritur, sapientia autem per infusionem habetur: vnde inter septem dona spiritus sancti connumeratur, vt patet Isa. 11. Ergo hæc doctrina nõ est sapiẽtia.

SED CONTRA est, quod dicitˀ Deut. 4. ĩ prin. le. Hæc est nostra sapiẽtia & intellectˀ corã populis.

RESPONDEO. Dicendum G quòd hęc doctrina maxime sapientia est inter omnes sapientias humanas, non quidem in aliquo genere tantum, sed simpliciter. Cùm enim sapientis sit ordinare, & iudicare, iudicium autẽ per altiorem causam de inferioribus habeatur : ille sapiens dicitur in vnoquoq; genere, qui considerat causam altissimã illius generis: vt in genere ædificij artifex, qui disponit formam domus, dicitur sapiẽs & architector, respectu inferiorũ H artificum, qui dolant ligna vel parant lapides. Vnde dicitur 1. Cor. 3. Vt sapiẽs architector fundamentum posui. Et rursus in genere totius humanæ vitæ prudens sapiẽs dicitur, inquantum ordinat humanos actus ad debitum finem. Vnde dicitur Prouerb. 10. Sapientia est viro prudentia. Ille igitur, qui considerat simpliciter altissimam cãm totius vniuersi, quæ Deus est, maxime sapiẽs dr̃. Vñ & sapiẽtia dr̃ esse diuinorum cognitio (vt patet p I Augu. 12. de tri.*) Sacra autem doctrina proprijssime determinat de Deo secundum quod est altissima causa : quia nõ solum quantum ad illud qđ est per creaturas cognoscibile (qđ philosophi cognouerunt, e vt dicitur Rom. 1. Quod notum est Dei, manifestum est illis.) sed etiam quãtum ad id, quod notum est sibi soli de seipso, & alijs per reuelationem communicatum. Vnde de sacra doctrina maxime dicitur sapientia.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sacra doctrina non supponit sua principia ab aliqua scientia humana, sed a scientia diuina, a qua si B cut a summa sapientia omnis nostra cognitio ordinatur.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd aliarum scientiarum principia vel sunt per se nota, & probari non possunt: vel per aliquam rationem naturalem probantur in aliqua alia scientia. Propria autem huius scientiæ cognitio est, quæ est per reuelationem, non autem quæ est per naturalem rationem. Et ideo non pertinet ad eam probare principia aliarum scientiarũ, C sed solum iudicare de eis. Quicquid enim in alijs scientijs inuenitur veritati huius scientiæ repugnans, totum condemnatur vt falsum. Vnde dicitur 2. Cor. 10. Consilia destruentes & omnẽ altitudinem extollentẽ se aduersus scientiam Dei.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ cum iudiciũ ad sapientem pertineat secũdum duplicem modum iudicandi, dupliciter sapientia accipitur. Contingit enim aliquem D iudicare vno modo per modum inclinationis, sicut qui habet habitũ virtutis, rectè iudicat de his, quæ sunt secundum virtutem agenda in quantum ad illa inclinatur. Vnde & in 10.* Ethic. dicitur, quòd virtuosus est mensura & regula actuum humanorum. Alio modo per modum cognitionis, sicut aliquis instructus in scientia morali posset iudicare de actibus virtutis, etiam si virtutem non haberet. Primus igitur modus iudicandi de rebus diuinis pertinet ad sapiẽtiam, quæ ponitur donũ spiritus sancti, secundum illud Corint. 2. Spiritualis homo iudicat oĩa, &c. Et Dio.* dicit 2. ca. de di. no. Ierotheus doctus est non solum discens, sed & patiens diuina. Secundus autẽ modus iudicandi pertinet ad hanc doctrinam, secundum quod per studium habetur : licet eius principia ex reuelatione habeantur.

Libr. 10. Æth. cap. 5. parum ante finem & lib. 3. cap. 4. tom. 5.

Cap. 2. parte 1. in fine.

ARTICVLVS VII.
Vtrũ Deus sit subiectũ huius scientiæ.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit subiectum huius scientię. In qualibet enim scientia oportet supponere de subiecto quid est, secũdum Philosophum in primo posteriorum : * sed hæc scientia non supponit de Deo qd est: dicit enim Damascenus, In Deo quid est, dicere impossibile est. ergo Deus non est subiectum huius scientiæ.

7 1. Prol. art. 4. Et 5. Metap. le. 6.

*Nõ procul a prin. li. to. 1.

Lib. 3. de orthod. fide ca. 24.

¶ 2 Præterea, Omnia quæ determinantur in aliqua scientia, com-

---

¶ *Super Quaestionis primae Articulum sextum.*

IN titulo nota ly sapiẽtia, id est, notitia ordinatiua, & idicatiua de aliis, vt caput : hoc enim sapientiæ nomẽ importat, vt patet sexto Ethico. in communi loquendo.

¶ In corpore vna conclusio est responsiua quæsito affirmatiue. Sacra doctrina est maxime sapiẽtia inter omnes sapientias humanas, non solum in genere, sed simpliciter.

¶ Et aduertè quòd ly simpliciter, determinat sapientiam humanam : sicut etiam ly in genere : ita quòd sensus est, quòd sacra doctrina tam relata ad sapientias in genere quàm ad sapientiam humanam simpliciter, est maxime sapientia.

¶ Probatur. Sacra doctrina determinat propriissime de Deo secundum quòd est altissima causa : ergo sacra doctrina est maxime sapientia, &c. Antecedens probatur. determinat de Deo non solum vt cognoscibili per creaturas, sed secundum quod sibi soli naturaliter est notus : ergo propriissime &c.

¶ Circa antecedens & eius probationem nota, quòd ea, quę nobis naturaliter occulta sunt de Deo, quemadmodum magis propria sunt de Deo in cognoscendo, ita & in essendo : & propterea scientia determinans de Deo secundum illa, quæ soli Deo sunt nota, est scientia de Deo ex propriis Dei : & ideo merito dicitur quòd propriissime determinat de Deo: & quoniam secundũ huiusmodi propria habentur prima supremaque fundamenta causalitatis diuinæ: idcirco dicitur quòd determinat propriissime de Deo, secundum quod est causa altissima. Veruntamen hîc cautus esto, quoniam ly secundum quod est altissima causa, dupliciter potest exponi. Vno modo, vt ly secundum, determinet rationem formalem Dei, vt est subiectum sacræ doctrinæ: & sic fal F sum est assumptum : quoniam, vt sequenti patet articulo, Deus inquantum Deus, est subiectum eius, & non inquantum causa altissima. Alio modo, vt ly secundum, determinet quandam specialem rationem Dei, clausam infra latitudinem conditionum pertinentium ad considerationem sacræ doctrinæ, eo quòd consequitur deitatem : & sic est verum. Intẽdit enim litera, ꝙ sacra doctrina considerat de Deo ꝓpriissime, & consequenter secundum quod etiã causa altissima : quod ad sapientiam spectat.

¶ Consequentia autem probatur : iudicium de inferioribus habetur per causam altiorem: ergo considerans causam altissimam generis alicuius est sapiens in illo genere: ergo considerans causam simpliciter altissimã totius vniuersi, id est, Deum, est maxime sapiens : ergo, siqua considerat Deũ propriissime secundum quòd est causa altissima, illa est maximè sapiẽtia iter omnes, tam in genere ꝙ simpliciter : qđ erat consequentia probanda. assumptum est clarum, & prima consequẽtia probatur quidem : quia sapientis est iudicare & ordinare. Manifestatur vero in genere ædificii, & in genere totius humanæ vitæ, cũ authoritatibus scripturæ adiunctis, vt patet in litera. Secunda verò ex eodem probata relinquiť medio, subintellecta proportionalitate causæ altissimæ in genere, ad sapientiam in genere, & causæ altissimæ simpliciter, ad sapiẽtiam simpliciter : & ex testimonio Augustini confirmatur. Vocatur autem in hac deductione sapientia simpliciter maxime sapiẽtia, ad denotandũ excessum eius super sapientias in genere. tertia autem consequẽtia per se nota relinquitur : quoniam si considerans simpliciter altissimam causam, K id est Deum, est simpliciter & maxime sapiens : respectu sapientium in genere hoc, aut illo : oportet ꝙ considerans eandem causam altissimam ex propriis, non solum sit simpliciter, sed & maxime sapiẽs: & respectu sapiẽtium in genere, & respectu sapiẽtis simpliciter: vtpote transcendens ipsum in hoc, quòd propria altissimæ causæ rimatur: cum illa sistat in cõmunibus, & his, quæ per communia sciri possunt: omnes enim rationes, quas de Deo Metaphysica habet, aut sunt cõmunes, si sunt simplices, vt ens, verum, bonum: aut sunt ex cõmunibus compositæ, si sunt propriæ Deo, vt actus purus, primum ens, &c.

¶ In responsione ad tertium inducitur laus Hierothei magistri Dionysii, quòd erat non solum discens secundum intellectum, sed patiens secundum affectum diuina: quoniam donum sapientiæ est in intellectu formaliter, in voluntate autem causaliter : & dicitur patiens a passione, eo modo quo vehementer affecti circa aliquid, passionati dicuntur: in quo denotatur maxima voluntatis inclinatio, vt iam habituata & connaturalis affecta ad diuina, &c.

¶ Super

¶ *Super Quaestionis primae Articulum septimum.*

IN titulo nota terminum vtrumque, ly subiectum stat ꝓ subiecto formali, & ly Deus, tenetur formaliter, id est, inquantum Deus : ita quòd sensus est, an Deus inquantum Deus, sit subiectum formale huius sciẽtiæ. Et ad bonitatem doctrinę, penetra quid importet inquãtum Deus : ex declaratiõe Scoti in hac quæstione, quẽadmodum homo potest quadrupliciter accipi. Primo vt animal rationale : & sic intelligitur quidditatiue inquantum homo. Secundo vt substantia, & sic concipitur in communi. Tertio vt naturaliter mãsuetum : & sic concipitur per accidens: quia esse mansuetum est accidens seu passio hominis. Quarto vt nobilissimum animalium, & sic concipitur relatiue ad aliud. Ita in proposito ordine retrogrado procedendo, Deus potest considerari vt altissima causa & vniuersaliter secundum quodcunque prædicatum respectiuũ ad extra, & sic consideratur relatiue ad extra. Potest etiam cõsiderari vt sapiens, bonus, iustus, & vniuersaliter secundum rationes attributales : & sic cõsideratur quasi per accidens : potest etiam considerari vt ens, vt actus, &cet. & sic cõsideratur in communi: & ad hos tres modos quasi simplices reducuntur cõsiderationes compositæ, puta vt actus purus, vt ens primum, &c. Consideratur namque in huiusmodi Deus vt stat sub conceptu communi, & relatiuo aut negatiuo, vt patet. Ante omnes autem hos modos potest considerari Deus secundum suam propriam quidditatem : hæc enim est prima secundum naturam cognitio omnium & fundamentum cæterarum: & hanc quidditatem cicumloquimur deitatis nomine. Et sic quęrendo, an Deus sub ratione deitatis vt distinguitur contra rationem bonitatis, &c. sit subiectum huius scientiæ, est quærere, vtrum Deus sub ratione suæ propriæ quidditatis, sit subiectum formale huius scientiæ : ita E ꝙ quidditas Dei sit ratio formalis huius subiecti vt res est, &c.

¶ In corpore duo ponunť, primo cõclusio rñsiua quęsito affirmatiue: secũdo referunť aliorũ dicta, Quò ad primum conclusio est: Deus est subiectũ huius sciẽtiæ. Probať dupliciter: primo obiectũ alicuius potẽtię vel habitus est id, sub cuius rõne oĩa referunť ad potẽtiã vel habitũ: ergo subiectũ sciẽ est, sub cuius rõne, oĩa consideranť in sciẽtia: ergo subiectũ huius sciẽtiæ est Deus, antecedẽs manifestať in obiecto visus. Prima vero cõsequẽtia probať: subiectũ ad sciẽtiã se habet sicut obiectũ ad potẽtiã vel habitũ: ergo si obiectum, &c. Secunda autem consequentia probatur : omnia considerantur in sacra doctrina sub ratione Dei : ergo si subiectum, &c. Assumptum probatur, quia omnia vel sunt Deus, vel ad Deum ordinantur, vt principium, aut finem, &c.

¶ Circa probationem primæ consequentiæ, aduerte quòd illa propositio assumpta: sicut obiectum ad potentiam, ita subiectũ ad scientiam, non est opus quòd currat quo ad omnia, sed sat est proposito, quòd teneat quo ad proportionem rationis formalis : A ita quòd sicut ratio formalis obiecti potentiæ est ea, qua omnia referuntur ad illam potentiam, ita ratio formalis subiecti scientiæ est illa, ratione cuius omnia considerantur in illa scientia. Vtrum autem teneat similitudo quò ad alia, puta quò ad communitatem, vt sicut obiectum formale potentiæ est aliquid commune oĩbus per se obiectis illius potẽtiæ, ita subiectum scientiæ debeat esse aliquid cõe omnibˀ ꝓ se subiectis illius, nõ est præsentis propositi, quamuis manifeste pateat hinc ꝙ nõ oportet hãc similitudinem saluare, quia ponitur subiectum huius scientiæ nõ aliquod cõmune, sed Deus vt Deus, quem vt sic, constat esse singulare quoddã. Nec obstat quod in primo sententiarũ, articu. quarto ꝓlogi dixerit Sanctus Thomas, quòd subiectum, scientiæ habet hanc cõditionem, scilicet quod est cõmune per prædicationem: quoniam illud est verũ ſm communiter accidentia, & non necessario : videmus enim communiter in subiectis communiter assignatis sciẽtiis à doctoribus, illam conditionẽ inueniri, non tamen oportet, vt patet quarto Metaphysicæ, in scientia de sano. Posset quoq; saluari cõmunitas per prædicationẽ ĩ omni subiecto, non in recto, sed in recto vel obliquo: sic.n. etiam Deus de omnibus theologalibus prædicať, quia sunt, aut Deus, aut Dei, aut ad Deum, aut a Deo, &c. Prima tamen responsio est ad literam.

Circa propositionem assumptam in probatione secundæ consequentiæ, scilicet omnia considerantur in hac scientia sub ratione Dei, dubitatur simpliciter, & ad hominẽ. Simpliciter quidem arguit Gregorius de Arimino, si Deus sub ratione deitatis esset subiectum theologiæ, tam beatorum quàm nostræ, oporteret quòd omnia cogonscibilia de Deo ratione deitatis caderent sub theologia : sed hoc est impossibile. Tum quia omnia simpliciter caderent sub theologia. Tum quia infinitæ veritates caderent sub eadem. per deitatem enim omnia cognoscibilia sunt, & infinita, &c. vt patet in scientia, quam Deus habet de seipso per essentiam suam. Ad hominem vero, quia ipsemet S. Thomas in Prologo primi Sententiarum, articulo quarto, exprefse dicit, subiectum huius scientiæ esse ens diuinum per inspirationem cognoscibile, & non Deum, nisi sicut subiectũ principale: ergo, &c.

¶ Ad primum horum neganda est consequentia propter duplicem rationem. Prima est, quia theologia siue nostra siue beata, est scientia inadæquata subiecto: conditionalis autem illa est vera de scientia adæquata subiecto : solus enim Deus habet theologiam adæquatam eius subiecto formali. Sed hæc ratio nihil videtur valere. Quoniam ratio formalis subiecti & scientia, oportet quòd adæquate sibi respondeant, alioquin scientiæ non distinguerentur per subiecta formalia, nec posset assignari ratio quare magis ista quàm illa de tali subiecto considerat. Vnde assignatur alia ratio negationis, & est, qua in antecedente illius conditionalis non fit mẽtio de ratione formali sub qua. Cum tamen ex illa pendeat adæquatio vel limitatio cognoscibilium de subiecto

biecto formali per rationem formalem illius vt res est : Deus.n. etsi ex ratione deitatis sit infinite cognoscibilis : tamen Deus vt Deus sub participato lumine gloriae, est cognoscibilis infra certum limitem. Respectu singulorum, & similiter sub participatione luminis gratiae est cognoscibilis secundum certos fines, &c. & ideo ad verificandam illā cōditionalē oportet addere, si Deus inquantum Deus, sub lumine sibi adaequato eēt subiectū scientiae alicuius, illa nosset omnia, &c. sed tunc patet falsitas subsumendae ꝓpositionis: quia sola lux diuina in se ipsa est tale lumen: nostrae autē & beatę Theologiae Deus inquantum Deus quidem, sed sub lumine diminuto, subiectū est: & ideo iuxta facultatem luminis est extensio scientiae: nō est ergo secundū extensionē rationis formalis, vt res est absolute, sed vt stantis sub ratione formali obiecti, vt obiectum est mensuranda sciētia.

θεολογία, λόγος περὶ τοῦ θεοῦ. 379

D. 1154

¶Ad secundum dicitur, quòd Sanctus Thomas non asserendo, sed opinando sequens cōmuniter dictas conditiones subiecti ab aliis, illud dixit, vt patet ex modo loquendi: cum inchoando illā positionem dicit, Si volum⁹ ponere aliquod subiectū, in quo saluētur oēs hę cōditiones. hîc aūt assertiue determinauit: quod etiam ex tunc inchoauerat: quoniam, & ibi dicit, quòd omnia considerantur in hac scientia sub ratione Dei: Quare hoc est simpliciter tenendum: illud vero tanquam opinabile audiendum.

¶Secunda ratio ad conclusionem est haec, idem est subiectum principiorum, & totius scientiae: Deus est subiectum principiorum huius scientiae: ergo Deus est subiectum totius scientiae. Maior probatur, quia tota scientia virtualiter cōtinetur in principiis. Minor vero, quia Deus est subiectum articulorum fidei. Circa propositionem assumptam ad probandum maiorem, scilicet, tota scientia virtute continetur in principiis, dubium occurrit: quoniam aduersari videtur doctrinae Sancti Thomae. Nā sequitur, tota scientia virtualiter continetur in principiis: ergo in subiecto principiorum: ergo in subiecto scientiae: ergo duarum specierum disparatarum, imo generis & speciei secundum propria singulis non potest esse scientia vna secundum speciem specialissimam: hoc est falsum apud Sanctum Thomam: quoniam scientia de triangulo, & quadrato, & figura, &c. non solùm secundum communia, sed secundum propria singulis vnius est speciei: vt patet in prima secundae: & in primo Posteriorū: ergo. Prima consequentia patet, quia principia conficiuntur ex subiecti ratione. Secunda etiam patet: quia idem est subiectum principiorum, & scientiae. Tertia autem, quia scientia vnius speciei omnino disparatae, quo ad propria, non continetur virtualiter in alia specie, nec in generis ratione, vt sic: sicut nec passiones vnius speciei continentur virtualiter in alia, nec in ratione generis, vt patet.

¶Ad hanc obiectionem oportet respondere, non solùm ad hominem, sed simpliciter: quoniam ista virtualis continentia ingerit dubium, non solùm quia posita est hîc in litera, sed simpliciter. Vnde Scotus in Prologo questio.3. tenens, quòd virtualis continentia omnium veritatum pertinentium ad aliquam scientiam, est conditio constituens rationem subiecti formalis in scientia, obiectioni praefatae consentit, concedens verum esse id, ad quod ratio deducit, quodque reputamus falsum. Sciendū

prehenduntur sub subiecto illius scientiae: sed in sacra scriptura determinatur de multis alijs quàm de Deo, puta de creaturis & de moribus hominum: ergo Deus non est subiectum huius scientiae.

SED CONTRA, illud est subiectum scientiae, de quo est sermo in scientia: sed in hac sciētia fit sermo de Deo (dicitur enim Theologia quasi sermo de Deo) ergo Deus est subiectum huius scientiae.

RESPONDEO. dicendum, q̄ Deus est subiectum huius scientiae. Sic enim se habet subiectum ad sciētiam, sicut obiectum ad potentiam vel habitum: proprie autem illud assignatur obiectum alicuius potentię vel habitus, sub cuius ratione omnia referūtur ad potentiam vel habitum. sicut homo & lapis referūtur ad visum inquātum sunt colorata: vnde coloratū est proprium obiectum visus. Omnia autem pertractātur in sacra doctrina sub ratione Dei, vel quia sunt ipse Deus: vel quia habent ordinem ad Deum, vt ad principium & finem: vnde sequitur quòd De⁹ vere sit subiectum huius scientiae. Quod etiam manifestū fit ex principijs huius scientiae, quae sunt articuli fidei, quę est de Deo. Idem autem est subiectnm principiorum, & totius scientiae, cum tota scientia virtute cōtineatur in principijs. Quidam vero attendentes ad ea, quae in ista scientia tractantur, & non ad rationem, secūdum quam considerantur, assignauerunt aliter subiectum huius scientiae, vel res & signa: vel opa reparationis: vel totum Christum, id est, caput & mēbra. de omnibus enim istis tractatur in ista sciētia, sed secundum ordinem ad Deum.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd licet de Deo nō possimus scire quid est, vtimur tamen eius effectu in hac doctrina vel naturae, vel gratiae, loco diffinitionis ad ea, quae de Deo in hac doctrina considerantur: [c] sicut & in aliquibus sciētijs philosophicis demonstrat̄ aliquid de causa per effectum, accipiendo [d] effectū loco diffinitionis causae.

AD SECVNDVM dicēdum, quòd omnia alia quę determinantur in sacra doctrina, comprehenduntur sub Deo: non vt partes, vel species, vel accidentia, sed vt ordinata aliqualiter ad ipsum.

est igitur, quod duplex est de huiusmodi continentia opinio. Scotus nanque putat subiectum scientiae oportere continere primo virtualiter vt causam sufficientem omnes veritates pertinētes ad talem scientiam: & probat hoc dupliciter. Primo, quia continet propositiones immediatas, quae sunt principia virtualiter cōtinentia totam sciētiam. Patet hoc, q̄a propositionis immediate prędicatum continetur in subiectò: subiectum autē est subiectū scientiae: ergo. Secundo, quia subiectū est adequata causa habitus: ergo cōtinet primo virtualiter totū ipsum: ergo omnes illius veritates. Et secundum hanc opinionem tot sunt scientiae secundum speciem, quot sunt non solum species rerū omnino disparatae: quod dico propter species subordinatas, puta subiectum & passionē: sed etiam quòd sunt rationes formales rerum: quarū vna non continetur virtualiter in alia: & sic alia est scientia de animali vt sic, ad quam spectat cōsiderare proprias animalis passiones tantum: quoniā solę ipsae virtualiter in animali clauduntur: & alia de boue inquantum bos, & alia de leone inquantum leo, &c. Sanctus Thomas vero tenens sciētias secari non s̄m q̄ secant̄ res absolute, sed prout sunt scibiles: tenet, q̄ subiectū formale scientiae exigit duas cōditiones, vt ex litera habetur. Prima est, q̄ ratione ipsius, omnia attingant̄ ab illa sciētia. Secunda, quòd virtualiter continuat totam scientiam: non vt causa in seipso sufficiens, vt Scotus voluit, sed in seipso quidem sumptum sufficiens, vt causa prima, id est, in suo ordine, & non simpliciter. Sumptum autem, & in se, & participantibus ipsum, aut quomodolibet attributis ad ipsum sit sufficiens simpliciter. vocatur autem causa simpliciter sufficiens illa, quae primo, id est, adaequate est causa alicuius, vt subiectum propriae passionis, siue immediatè, siue mediante aliqua priore passione. Causa autem sufficiens in suo ordine, quae licet sola non sufficiat ad effectū, in suo tamen ordine completa, & totalis causa est: vt sol est causa sortis. Et hoc modo, principia prima alicuius scientiae continent virtualiter omnes veritates illius, scilicet vt primae propositiones: non enim ex primis propositionibus solis immediate, vt patet, neque mediantibus tantum his, quae totaliter ex illis pendent, omnes veritates sciuntur, sed ex illis vt primis, & aliis vt secundis, ac proximis causis conclusiones multae sciuntur. Et hoc clarius patet in ipsis passionibus, quae demonstrantur. in scientia enim de numero, non oportet omnes passiones scibiles eadem scientia contineri virtualiter in numero primo, id est, adaequate & sufficienter, loquendo de numero in seipso: quoniam sic nec passiones binarii, nec trinarii scirentur ibidem, vt patet: sed bene oportet numerum in se continere virtualiter omnes passiones huiusmodi, vt primam radicem earum: vt distinctum autem, & participatum in binario, & trinario, &c. oportet omnium passionum subiectum esse primum, id est adaequatum. Ac per hoc principia talis scientiae, quae habent numerum pro subiecto, continent virtualiter omnes veritates, vt primę causae. Nec oportet, quòd sufficiant ad inferendas omnes conclusiones, nisi adiuncta propositionibus, quarum subiectum sit binarius, aut trinarius, &c. vt causis proximis: quemadmodum nec numerus in se causa est sufficiens ad passiones binarii, sed vt prima radix earum: & hoc in eo quòd scibiles, id est, inquantum sunt in tali specie scibiles: quicquid

quicquid sit inesse naturae. Et secundum hanc viam manifestum est, quòd eandem scientiam secundum speciem, contingit esse de genere, & multis speciebus secundum singulorum propria. Et si quaeratur, quis ergo erit limes scibilium in vna scientia? Iam patet responsio ex dictis: limitantur nanque scientiae secundum species scibilium vt sic, & non secundum species rerū. Et ideo tot species, & genera rerū sub vna possunt comprehendi sciētia, quot comprehendi contingit sub vna specie scibili. Et ideo illa ratio formalis rerum, quę primo fundat illam speciem scibilem, id est, cui prius cōuenit ille mod⁹ abstractionis, vel diffinitionis, vel cognitionis, qui constituit illam speciem scibilis, est ratio formalis subiecti in illa sciētia: & est prima radix omniū pertinentium ad illam scientiā vt sic. Quòd autē continētia virtualis talis, vt declarata est, sufficiat ad subiectū, & principia sciētiae, patet ex processibus sciētiarum, tam in Mathematicis, quàm in naturalibus. Vtrobique nāq; multarū specierū passiones proprie tradūtur, puta triāguli & quadrāguli: quas impossibile est adaequate contineri in subiecto geometriae, vt patet.

¶Ad primam ergo Scoti rationem iam dictum est. Ad secundam vero ex eodem fundamento dicitur, quòd subiectum habitus continere virtualiter totum habitum; potest dupliciter intelligi: vno modo, accipiendo subiectum in seipso, alio modo, vt inuentum in aliis p se participātib⁹ quōlibet ipsum. Et sic̄r cōtinere virtual̄r dupliciter .s. adaequate, & vt primā causam. Subiectum in seipso continet virtual̄r, vt prima causa totum habitū, & non partē. sicut sol continet virtualiter totum hominem, & non partem: vt prima tamen sui superior causa. Subiectum autem in se, & in participantibus, continet virtualiter, & adaequate, vt tota causa totum habitum. Et sic patet ad dubium, & simpliciter, & ad hominem.

¶Quo ad secundum, referuntur tres aliorum assignationes. Prima est Magistri sententiarum. Secunda Hugonis de Sancto Victore. Tertia est Linconiensis.

¶Sed aduerte modestiam authoris, quoniam primo excusando illos dicit, quòd attenderunt ad materiam, quasi diceret, quòd non intendebant assignare subiectum formale. secundo omnia supradicta reducit ad subiectum formale a se assignatum, dicens omnia haec tractari in ordine ad Deum.

8 ... prol. art.5. Et Boet. trin. q.5. art.7. Et 1. cōtra.c. 7. & 8. ... Lib.1. de fide ca.5. non longe a fine ... om.2.

... Colligitur ... illo super ... pica Cicero ... lib.6. non procul a fine ... ius. Homil.26. in ... ag. in prin. ... ius.

D. 603

ARTICVLVS VIII.
Vtrū haec doctrina sit argumentatiua.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd haec doctrina non sit argumētatiua. dicit enim Ambrosius in libr. 1. de fide cat. * Tolle argumenta vbi fides quaeritur. Sed in hac doctrina pręcipue fides quaeritur: vnde dicitur Ioannis vigesimo, Haec scripta sunt vt credatis. Ergo sacra doctrina non est argumentatiua.

¶ 2 Praeterea, Si sit argumentatiua, aut argumentatur ex authoritate, aut ex ratione. Si ex authoritate, non videtur hoc cōgruere eius dignitati (nam locus ab authoritate est infirmissimus secūdū Boet.) * Si etiam ex ratione, hoc non congruit eius fini: quia secundū * Gregorium in homilia, fides nō habet meritum, vbi humana ratio prębet experimentum. Ergo sacra doctrina non est argumentatiua.

SED CONTRA est quod dicitur ad Tit. 1. de episcopo amplectente eum, qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exortari in doctrina sana & eos qui contradicunt arguere.

RESPONDEO. dicendum, q̄ sicut alię scientię non argumentantur ad sua principia probanda, sed ex principijs argumētant̄ ad ostendendum alia in ipsis scientijs: ita haec doctrina non argumentatur ad sua principia probāda, quae sunt articuli fidei: sed ex [d] eis procedit ad aliquid ostēdendum, sicut Apostolus primae ad Corint. 15. ex resurrectione Christi argumentatur ad resurrectionem communē probandam. Sed tamen considerandum est in scientijs philosophicis, quòd inferiores scientiae, nec probant sua principia, nec contra negantem principia disputāt, sed hoc relinquunt superiori sciētiae, suprema vero inter eas, scilicet Metaphysica, disputat contra negātē sua principia, si aduersarius aliquid cōcedit: si autem nihil concedit, non potest cum eo disputare; potest tamen soluere rationes ipsius. Vnde sacra scriptura, cùm non habeat superiorem, disputat cum negāte sua principia, argumentando quidem, si aduersarius aliquid concedat eorum, quę per diuinam reuelationē habentur: sicut per authoritates sacrae doctrinae disputamus contra Hęreticos: & per vnum articulum contra negantes alium. Si vero aduersarius nihil credat eorum, quae diuinitus reuelātur: non remanet amplius via ad probandum articulos fidei per rationes, sed ad soluendum rationes, si quas inducit, contra fidem. Cùm enim fides infallibili veritati innitatur, impossibile autem sit de vero demonstrari contrarium, manifestum est probationes, quae cōtra fidem inducuntur, non esse demonstrationes, sed solubilia argumenta.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd licet argumenta rationis humanae non habeant locum ad probandum, quae fidei sunt, tamen ex articulis fidei haec doctrina ad alia argumentatur, vt dictum est [e].

AD SECVNDVM dicēdum, quòd argumentari ex authoritate est maxime propriū huius doctrinae, eo quòd principia huius doctrinae, per reuelationem habentut. Et sic oportet quòd credatur authoritati eorum, quibus reuelatio facta est. Nec hoc derogat dignitati huius doctrinę: nam licet locus ab authoritate, quę fundatur super ratione humana, sit infirmissimus; loc⁹ tamen ab authoritate, quae fundatur super reuelatione diuina, est efficacissimus. Vtitur tamē sacra do-

181. *In corp. art

¶*Super Quęstionis primę Articulum octauum.*

IN titulo argumentatiua, id est, probatiua eorum, quae docet, an non, sed forte simpliciter proponit, vt Scotus dicit cōtra articulum secundum.

¶In corpore tres cōclusiones. Prima est, Sacra doctrina nō arguit ad principia, sed ad conclusiones ex principiis. Secunda est, Sacra doctrina disputat arguēdo cōtra negantes principia eius, si aliq̄d eius concedunt. Tertia, Sacra doctrina disputat soluendo tantùm contra negātes principia, & nihil eius omnino concedētes. ¶Et est semper sermo de principiis cōplexis cognitionis in hac scientia, id est articulis fidei: quicq̄d sit de principiis incōplexis, aut ipsius esse tantum.

¶ Prima conclusio probatur, Nulla sciētia probat sua principia, sed ex eis conclusiones: ergo. Et confirmat̄ secunda pars conclusionis authoritate Apostoli primae ad Corinthios 15. Secūda verò, & tertia conclusio similiter probantur: Scientia suprema īter physicas disputat contra negantes principia, & defendit, soluendo saltē, si nihil concedunt: ergo & haec doctrina habet vtrūque. Antecedens declaratur ex differentia inter scientias inferiores & supremā. Consequentia vero ꝓbatur: quia ista est sciētia suprema. Deinde manifestant̄ sigillatim: secūda quidem, cum contra haereticos ex vno articulo ꝓbamus aliū, &c. tertia vero, quia contra veritatem infallibilē nulla potest demonstratiua ratio esse: ergo omnes rationes contra ea q̄ sunt istius scientiae, sunt rationes solubiles. Tenet sequela: quia haec doctrina innititur infallibili veritati.

¶Circa tertiam conclusionem aduerte, quòd theologum posse soluere rationes Philosophorum contra ea quae sunt fidei, contingit dupliciter. Vno modo ex creditis. vt puta, si dicenti, quòd omnis vna res numero est vna hypostatice: respondet, Nego, quia Deus est trinus. Et sic theologalis solutio non soluit nisi credendo. Alio modo ex propositionibus scitis simpliciter, vel quo ad hoc. vt puta si responderet, Nego in re infinita: non quia sciat eius contradictoriam, scilicet, res infinita est plures hypostatice, sed quia scit negatiue nullum haberi efficax medium ad illam probandum. Et dicitur scire negatiue, quando nullo medio cogitur intellectus. Et sic theologus soluit ex scitis quo ad hoc. Quandoque autem ex scitis simpliciter: vt si soluat rationem contra accidentia in Sacramento altaris: quia accidentis

Universidad de Deusto Biblioteca

cidentis esse non est inesse actualiter, sed aptitudinaliter. In proposito, literam hanc intelligo de solutione theologali secundo modo. Et si instetur, quia huiusmodi solutio non est theologi, vt theologus est: quia nō ex principiis theologiæ: negetur assumptum: quoniam theologia, non solum gaudet propriis, sed etiam facit de extraneis propria, dum ad defensionem suā aliarum sciētiarum propositionibus vtit propter nos, vt in articulo quinto, ad secundum tactum est. Et quāuis pura theologalia oporteat ex principiis manare theologalibus: theologalia tamē ministerialiter non oportet, sed sat ē eis seruire. Sic autē theologales sunt huiusmodi solutiones. Vnde minus bene videtur sentire, qui soluere theologice tribuūt, non nisi ex aliqua propositione credita. Et decepti sunt: quia nō discreuerūt inter solutionis, & probationis naturas. Probatio nanque est ex euidentibus, solutio autem est etiā ex his, quę non apparēt esse falsa, dato quòd non sciantur esse vera. Et propterea theologus potest semper soluere, nūquàm coacto intellectu ab aliqua propositione cōtraria his, quæ sunt fidei quamuis eorū falsitatē non videat. ¶ Circa probationē tertiæ conclusionis, scito, quòd aliud est scire omnes rationes contra fidem esse solubiles: & aliud est scire soluere eas. Primum probatur in litera, & probatio assumit vnam propositionem creditam, scilicet, hæc doctrina innititur veritati infallibili: & propterea conclusio hæc non nobis hìc euidens est. Secundum vero in actu exercito consistit, & liber contra gentil. his plenus est. Et quoniam solutio (vt dictum est & experimur) non requirit euidentiam, sed non coactionem intellectus: & hoc in ipso exercitio solutionis conuincitur, dum ratio cogens non adest: ideo scire soluere, seu soluere contraria huius doctrinæ non est credere, aut ex credere, nisi occasionaliter: quoniam ex hoc quòd credimus applicamus intellectum ad inueniendum defectus rationum, & propositionum contrariarum. Et hanc distinctionem bene nota: quia inaduertentia eius forte quosdam in hac litera errare permisit.

Probare & soluere non idem.

¶ In responsione ad secundum nota. 4. enumerata, scilicet, authoritates sacræ scripturæ, authoritates sanctorum doctorum, rationes humanas, & authoritates Philosophorum. Et ex primis quidem doctrina hæc procedere dicitur, vt ex propriis, & necessariis: ex secundis autem vt ex propriis, sed probabilibus: ex quartis vero vt probabilibus, sed extraneis. Et sic tertiis nullus assignatur locus. Et propterea sciendum est, quòd ratio humana, de qua hìc est sermo, nihil aliud est quàm argumentatio aliqua ex solo naturali lumine robur habens. Et est duplex. Quędam necessario concludens, quæ vocatur demonstratio. Et quædam probabiliter, quæ magnam habet latitudinem. Vtraque autem in aliqua certa scientia physica clauditur, & consequenter extranea est a genere scibili theologico: ac per hoc theologia procedit ex ratione humana vt sic, vt ex extraneis. Et quoniam nulla demonstratio physica potest afferri ad theologalia vt sic (quoniam theologalia, vt sic sunt, oportet resolui in principia euidentia non lumine naturali, sed diuino) ideo absolute loquendo, ex ratione naturali procedit theologia, vt ex extraneis & probabilibus: quemadmodum ex authoritatibus philosophorum. Et propterea sedes assignata autoritatibus philosophorum, intelligenda est assignata etiam rationi naturali quam cognouerunt. In cuius signum simul tractabat vtrunque: & sic omnia enumerata sunt locata. Sed dubium hìc occurrit non dissimulandum, Si ex rationibus naturalibus theologia procedit, vt ex extraneis, & probabilibus, cur tātus labor a doctoribus speculatiuis assumptus est? quorsum libri cōtra Gentiles rationibus naturalibꝰ pleni? &c. Aut enim hi non tradunt theologiā, aut in extraneis nimis morati sunt. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd demonstrationes Metaphysicę, & naturales, q̄ afferūtur in sacra doctrina, simpliciter quidem sunt extraneæ, sed vt ministræ theologię ad destruendas positiones oppositas conclusionibus, aut principiis theologalibus, aut ad soluendas rationes contra theologalia factas, aut ad stabilienda ea de quibus theologia secūdario est, vt Deū esse, & vnum esse, & immortalem, &c. nō sunt extraneæ. Sed ex eis procedit theologia, vt ex propriis, & quandoque necessariis, & ministerialiter tamen, & non ratione sui, sed propter nostri intellectꝰ infirmitatē, vt in arti. 5. ad secundum dictum est. Et propterea sancti Doctores, qui speculatiuo ingenio prediti fuerūt, intellectus humani defectui subuenire cupientes, rōnes philosophicas plurimas conati sunt afferre ad aliquod horū triū, vt sic viri docti ea, quę fidei sunt, rōni nō cōtraria cōperientes, faciliùs his, q̄ fidei sunt, adhærere possint, aut saltē ea nō spernere, aut deridere. Suadetur autem huiusmodi rationes, vt ministras proprias effici huius scientiæ propter nos, ex litera in tertia conclusione, & eius manifestatione: non .n. aliter possunt solui obiectiones oppositæ sufficienti solutione, nisi ex rationibus philosophicis. Si nanq; ex creditis soluenda essent obiecta philosophorum, ridiculo philosophis theologi essent, &c. ¶ Circa hæc diligenter aduerte, quòd aliud est loqui de ratione humana, & aliud loqui de propositionibus notis ratione humana. In litera, vt declarauimus, insinuatur, quòd ex ratione humana absolute loquendo hæc doctrina procedit, vt ex extraneis, quoniam propositiones notæ naturali, non diuino lumine vt sic, sunt extraneæ. sed tamen multæ propositiones notæ naturali lumine & demonstratione secundum seipsas sumptæ, sunt veræ & propriæ theologales, sub alio tamen lumine, vt in primo articulo in responsione ad secundū patet, vt patet de istis, Deus est: Deus est vnus: Deus est bonus, &c. Vnde, cum theologus arguit ex istis, arguit ex propriis, quamuis non proprio tantummodo notis, pro quanto sunt non solùm reuelata, sed etiam scita.

ctrina etiam ratione humana: non quidem ad probādum fidem (quia per hoc tolleretur meritum fidei) sed ad manifestandum aliqua alia, quæ traduntur in hac doctrina. Cùm igitur gratia nō tollat naturam, sed pficiat, oportet quòd naturalis ratio subseruiat fidei: sicut & naturalis inclinatio voluntatis obsequitur charitati. Vnde & Apostolꝰ dicit, secūdæ ad Corinthios decimo, in captiuitatem redigētes omnem intellectum in obsequiū Christi. Et inde est, quòd etiam auctoritatibus philosophorum sacra doctrina vtitur, vbi per rationem naturalem veritatem cognoscere potuerūt sicut Paulus Actuum decimoseptimo inducit verbum Arati, dicens, sicut & quidam poetarum vestrorum dixerunt, genus Dei sumus. Sed tamen sacra doctrina huiusmodi auctoritatibꝰ vtitur quasi extraneis argumentis, & probabilibus. Auctoritatibus autem canonicæ scripturæ vtitur proprie ex necessitate argumētando. Auctoritatibus autem aliorum doctorum ecclesiæ, quasi arguendo ex proprijs, sed probabiliter. Innititur enim fides nostra reuelationi Apostolis, & Prophetis factæ, qui canonicos libros scripserunt. Non autem reuelationi si qua fuit alijs doctoribus facta.* Vnde dicit Augustinus ī epistola ad Hiero. Solis enim scripturarum libris, qui canonici appellantur, didici hūc honorem deferre, vt nullum auctorem eorum in scribendo errasse aliquid firmissime credam. Alios autem ita lego, vt quātalibet sanctitate doctrinaq; præpolleant: non ideo verum putem, quòd ipsi ita senserūt, vel pscrunt.

ARTICVLVS IX.

Vtrum sacra scriptura debeat uti metaphoris.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd sacra scriptura nō debeat vti methaphoris. Illud enim quod est proprium infimæ doctrinæ, non videtur competere huic scientiæ, quæ inter alias tenet locum supremum, vt iam dictum est. Procedere autem per similitudines varias & repræsentationes, est proprium poeticæ, quæ est infima inter omnes doctrinas: ergo huiusmodi similitudinibꝰ vti non est conueniens huic scientiæ.

¶ 2 Preterea, Hæc doctrina videtur esse ordinata ad veritatis manifestationē: vnde & manifestatoribus eius præmium promittitur Ecclesiastici 24. Qui elucidant me, vitam æternam habebūt. Sed per huiusmodi similitudines veritas occultatur: Non ergo competit huic doctrinę diuina tradere sub similitudine corporalium rerum.

¶ 3 Præterea. Quāto aliquę creaturæ sunt sublimiores, tāto magis ad diuinā similitudinem accedūt: si igitur aliquę ex creaturis transumerentur ad Deum, tunc oporteret talem transumptionem maxime fieri ex sublimioribus creaturis, & non ex infimis. Quod tamen in scripturis frequenter inuenitur.

SED CONTRA est quod dicitur Osee 12. Ego visionem multiplicaui eis, & in manibꝰ Prophetarum assimilatus sum. Tradere autem aliquid sub similitudine, est metaphoricum. Ergo ad sacram doctrinam pertinet vti metaphoris.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ conueniens est sacræ scripturæ diuina & spiritualia sub similitudine corporaliū tradere. Deus enim omnibus prouidet secūdum quòd competit eorū naturæ: est autem naturale homini vt per sensibilia ad intelligibilia veniat: quia omnis nostra cognitio a sensu initium habet. Vnde conuenienter in sacra scriptura traduntur nobis spiritualia sub metaphoris corporalium, & hoc est quod dicit * Dionysius primo capitulo cęlestis hierarchię: Impossibile est nobis aliter lucere diuinum radium nisi varietate sacrorum velaminū circūuelatum. Conuenit etiam sacræ scripturæ, quæ cōiter omnibus proponitur (secundum illud ad Romanos primo, Sapientibus & insipientibus debitor sum) spiritualia sub similitudinibus corporaliū proponant, vt saltē vel sic rudes eam capiant: qui ad intelligibilia secundum se capienda non sunt idonei.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd poeta vtitur metaphoris propter repræsentationem: repræsentatio enim naturaliter homini delectabilis est. Sed sacra doctrina vtitur metaphoris propter necessitatem & vtilitatem, vt dictum est.

AD SECVNDVM dicēdum, quòd radius diuinæ reuelationis non destruitur propter figuras sensibiles, quibus circūuelatur, vt dicit * Dionysius, sed remanet in sua veritate, vt mentes quibus fit reuelatio, nō permittat in similitudinibꝰ permanere, sed eleuet eas ad cognitionem intelligibilium, & per eos, quibus reuelatio facta est, alij etiam circa hæc instruantur. Vnde ea, quæ in vno loco scripturæ traduntur sub metaphoris, in alijs locis expressius exponuntur. Et ipsa etiam occultatio figurarum vtilis est ad exercitium studiosorum, & cōtra irrisiones infidelium: de quibus dicitur Matthæi 7. Nolite sanctum dare canibus.

*Cap. 2. cælestis Hierarchiæ.

AD TERTIVM dicendum, quòd sicut docet * Dionysius cap. 2. cælestis hierarchię, magis est conueniens quòd diuina in scripturis tradātur sub figuris vilium corporum, quàm corporum nobilium. Et hoc propter tria. Primo, quia per hoc magis liberatur humanus animus ab errore. Manifestū enim apparet, quòd hæc secundū proprietatem non dicuntur de diuinis: quod posset esse dubium, si sub figuris nobilium corporū describerentur diuina, maxime apud illos, qui nihil aliud a corporibus nobilius excogitare nouerunt. Secundo, quia hic modus conueniētior est cognitioni, quam de Deo habemus in hac vita. Magis enim manifestatur nobis de ipso quid non est, quàm quid est. & ideo similitudines illarum rerū, quę magis elongantur a Deo, veriorem nobis faciunt ęstimationem quòd sit supra illud, quod de Deo dicimus, vel cogitamus. Tertio, quia per huiusmodi, diuina magis occultantur indignis.

Ca. 2. nō multū remote ante medium.

ARTICVLVS. X.

Vtrum sacra scriptura sub una litera habeat plures sensus.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ sacra scriptura sub vna litera nō habeat plures sensus, qui sunt, historicus vel

¶ *Super Quaestionis primae Articulum nonum.*

IN titulo vti metaphoris, est vti locutionibus, quæ non verificantur de his, de quibus dicuntur secundum propriam significationem, sed secundum aliquam similitudinem ad proprie significata, vt cum dicitur, quòd Deus noster ignis cōsumens est, vtimur metaphora: quia Deus non est vere ignis, sed se habet ad modum ignis consumentis, & sic de alijs. Et occasionem sumit quæstio hæc, ex secundo Posteriorum, vbi prohibentur methaphoræ in scientiis.

¶ In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Sacra doctrina congrue vtitur metaphoris corporalium ad diuina & spiritualia. Probatur dupliciter. Primo, Deus omnibus prouidet prout congruit eorum naturæ. ergo conuenienter homini in sacra doctrina spiritualia sub corporalibus similitudinibus traduntur. Antecedens patet. Consequentia vero probatur, quia naturale est homini ad intelligibilia per sensibilia duci. Probat: quia omnis nostra cognitio oritur a sensu. Et confirmatur hęc ratio autoritate Dionysii, &c. Secundo: Sacra doctrina pponit oībus hominibus cōiter: ergo congrue spiritualia sub similitudinibus corporalium traduntur. Antecedens pbat, ad Romanos primo. Consequētia aūt probat: quia plures non sunt idonei ad intelligibilia secūdum se, qui vel sic ea capere possunt. ¶ In responsione ad primum, dubiū occurrit, quomodo verificetur quod hæc doctrina vtatur metaphoris propter necessitatem & vtilitatem, vt dictum est. Nulla siquidem necessitas est, aut ī corpore ostensa est. Secunda namque ratio vtilitatē tantum infert, vt patet, prima vero conuenientiam vt ipsa litera testat. Et cōuinci potest ex eo quòd connaturalitas nostra ad sensibilia non infert necessitatem ad talia sensibilia, scilicet metaphoras. Et augetur dubium: quia nihil est metaphorice in scriptura traditū, q̄d nō possit proprie doceri: nulla ergo est necessitas vtendi metaphoris in hac doctrina, quamuis conuenienter & vtiliter eis vtatur. ¶ Ad hoc dicendum mihi videtur, quòd vti metaphoris ī hac doctrina est quodāmodo necessariū, & quodammodo non: & hoc respectu non horum aut illorum, puta minus idoneorum, sed respectu hominis viatoris. Est siquidem necessarium propter melius consequendum finem, scilicet cognitionem Dei. Et hæc necessitas ostēditur per primam rationē literę. Ex hoc nāque quòd connaturale est homini intelligibilia per sensibilia tantum nosse, oportet si spiritualia facile & suo modo cognoscere debet, vt per metaphoras cognoscat: quoniam metaphorę supplent vices spiritualium specierum, quę de spiritualibus haberi deberent secundum se. Non est autem necessarium simpliciter, quia etsi non absque fantasmatibus, tamen absque metaphoris posset homo etiam in hoc statu capere quę dicuntur, licet non ita facile. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Prima namque ratio ostendit non solum conuenientiam, sed ostēdēdo cōueniētiā ex hoc ipso ostendit necessitatem, nō simpliciter, sed propter melius. Et si contra hoc instetur authoritate Dionysii in litera allata, impossibile est: dici potest, quòd impossibile distinguitur sicut & necessarium: quoniam impossibile & necessariū non ęquipollent: & perinde est acsi diceretur, necesse est non aliter lucere nobis. &c.

¶ *Super Quaestionis primae, Articulum decimum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore duę conclusiones. Prima respōdet quęsito affirmatiue. Sacra doctrina sub vna litera habet plures sensus, scilicet literalē & spiritualē: & hunc triplicem, scilicet allegoricum, moralem, & anagogicū. Probatur ex differentia inter hanc scientiam & alias, ex differentia inter autores deriuata. Autor huius doctrinę ē Deus, cæterarū homo: ergò in potestate huius autoris est accommodatio & vocū & rerum ad significandum, & non in potestate autoris aliarū: ergo in cęteris scientiis voces tantum significant, in hac vero & voces & res: ergo in hac est duplex sensus, scilicet literalis & spiritualis. Omnes cōsequentiæ patent. Et vltima declaratur: quia iuxta significationem vocum attenditur sensus literalis: iuxta significationem aūt rerum attenditur sensus mysticꝰ. Quo ad secundam vero partem declarat distinguendo triplicem figurationem, vt clare patet in litera. ¶ Circa hāc partem nota, cum accommodare res ad significandum nihil aliud sit quàm facere res esse nō solum res, sed signa aliarum rerū: dupliciter intelligi potest res fieri

Universidad de Deusto Biblioteca

fieri signa. Vno modo in ipsa generatione rerũ, vt scilicet simul fiant ad hoc vt sint res & signa aliarum rerum. Alio modò aduẽtitię, vt res iam factæ accipiantur vt signa.

¶ Si accommodatio rerum ad hoc vt sint signa sumatur hoc secundo modo, non est proprium Dei, nec excedit hominis facultatem accõmodare res ad significandum: nec est propriũ huius scientiæ quòd res significent: quoniã res gestæ narratę in aliis historiis possunt ab homine interpretari vt signa aliarũ, nõ solum per modum imitationis, vt gesta fortia antiquorũ imitanda sint a successoribus, sed per modum significationis, vt scilicet gesta illa vt signa habeantur gerẽdorum.

quolib. 7. q. 6. ar. 1. 2. & 3. Et po. qõ. 4. art. 1. Et 4. dis. 21. q. 1. art. 3. q. 2. 3. Et Gal. 4. lec. 6. Cor. 3.

¶ Si autẽ sumatur accommodatio rerũ ad significandum primo modo, dupliciter potest intelligi, scilicet vniuersaliter, & particulariter. Si particulariter, sic nõ excedit hominis potestatem: nam quilibet potest facere aliquos actus, vel aliquod artificiale, & faciendo illa intendere per illa significare aliam rem, vt patet. Sed ꝙ omnia, quę narrãtur gesta in tot historiis vt res ad doctrinam aliquam spectantes, vt sic sint ex sui constitutione signa aliarum rerum, hoc excedit humanam facultatẽ: hoc Dei est proprium, ĩ hoc, hęc doctrina ceteras scientias excellit.

¶ Est igitur sensus literę, quòd accommodare res vniuersaliter spectãtes ad doctrinam ad hoc ut signa sint cum fiũt, est proprium huius doctrinę. quia hoc a solo autore huius doctrinę fieri potest: nõ enim ex adinuentione nostra, petra, de qua fluxit Iudęis aqua in deserto, facta est signũ Christi, sed ad hoc ex illa petra fluxit aqua, vt in ueritate eẽt fons aquę, & esset signum Christi, qui fons est aquę spiritalis, dicẽte apostolo, Bibebant autẽ de spiritali consequẽte eos petra: petra autem erat Christus, & sic de aliis.

¶ Secunda cõclusio est. Non inconuenit, in una litera scripturę secundum sensum literalem esse plures sensus. Probatur dupliciter, primo ratione: Antor scripturę sanctę est Deus, omnia

literalis, allegoricus, tropologicus siue moralis, & anagogicus: multiplicitas enim sensuũ in vna scriptura parit confusionẽ, & deceptionẽ, & tollit arguẽdi firmitatem: vnde ex multiplicibus propositionibus nõ procedit argumentatio: sed secundũ hoc, aliquę fallaciæ assignantur. Sacra autem scriprura debet esse efficax ad ostendendam veritatẽ absq; omni fallacia. Ergo nõ debẽt in ea sub vna litera plures sensus tradi.

Cap. 3. in princ. habetur hic. lib. tomo. 6.

¶ 2 Præterea, * Augustinus dicit in libro de utilitate credendi, quòd scriptura, quę Testamentum vetus vocatur, quadrifariam traditur, scilicet, secundum historiam, secundum etyologiam, secundum analogiam, secundum allegoriam. Quæ quidem quatuor a quatuor prædictis videntur esse aliena omnino. Non igitur conueniens videtur quòd eadẽ litera sacræ scripturæ secundum quatuor sensus prædictos exponatur.

¶ 3 Pręterea, p̃ter p̃dictos sensus inuenit sensus parabolicus, qui inter illos sensus q̃tuor nõ cõtinet.

Lib. 20. cap. 1. circa medium.

SED CONTRA est quod dicit Gregorius 20. moralium: Sacra scriptura omnes scientias ipso locutionis suæ more transcẽdit: quia vno eodemq; sermone dum narrat gestum, prodit mysterium.

RESPONDEO. dicendum, ꝙ auctor sacræ scripturæ est Deus, in cuius potestate est, vt non solum voces ad significandum accommodet (quod etiam homo facere potest) sed etiã res ipsas. Et ideo, cum in omnibus scientijs voces significent, hoc habet proprium ista scientia, quòd ipsę res significatę per voces, etiam significant aliquid. Illa ergo prima significatio, qua voces significãt res, pertinet ad primum sensum, qui est sensus historicus, vel literalis. Illa vero significatio, qua res significatæ per voces, iterũ res alias significant, dicitur sensus spiritualis, qui super literalem fundatur, & eum supponit.

Hic autem sensus spiritualis trifariam diuiditur. Sicut enim dicit Apostolus ad Hebræos 7. Lex vetus figura est nouæ legis: & ipsa noua lex, vt dicit Dionysius in eccles.

F simul suo intellectu comprehendens: ergo non inconuenit, &c. Probatur cnnsequẽtia: quia sensus literalis est quem author scripturę intendit: secundo authoritate August. 12. confessionum. Circa hanc conclusionem occurrit dubium: quia si sensus literalis potest multiplicari, nulla erit certitudo quis sensus sit intentus ad literã, quolibet pręferente suam expositionem interpretationi alterius. Cum enim de intentione Dei non aliter cõstet, oportebit oẽs literę expositiões vt literales acceptare, aut nullam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd litera habens multas expositiones, dupliciter se potest habere ad illas, Primo cõpatiens illas tam absolute q̃ in ordine ad reliqua, q̃ sunt fidei: & tunc multitudo expositionũ literaliũ ad excitationem nostram confert, dignitatiq; autoris attestatur, ut Augustinus ibidem vult. Secũdo, vt cõpatiẽs illas in se, nõ tñ collata cum aliis lrīs sacræ scripturæ. Et tũc ex tali collatione excludi possunt oẽs illę interpretationes repugnãntes, nõ repugnantes uero admitti: sicut enim in respõsione ad primũ in litera dicit, nihil necessarium ad salutem continetur in sacra scriptura, qđ nõ per literalẽ sensum alicubi manifeste tradatur: quãuis in aliqua litera obscure habeatur ꝑpter multitudinem expositionum. Et si deficeret collatio literæ obscurę ad manifestãdum, nunquã tamen deest collatio ad sanctę Ecclesię authoritatẽ, a qua non solum certificari possumus de literali sensu scripturę, sed certi facti sumus de scriptura ipsa, Euãgelio (inquit August. i epistola cõtra Fundamẽtũ) non crederẽ, nisi me authoritas ecclesię admoneret.

* Hierar. est figura futuræ gloriæ. In noua etiam lege ea, quæ in capite sunt gesta, sunt signa eorum, quæ nos agere debemus. Secundum ergo quòd ea, quę sunt veteris legis, significant ea, quæ sunt nouæ legis est sensus allegoricus: secundum vero quòd ea quæ in Christo sunt facta, vel in his, quę Christum significant, sunt signa eorum, quæ nos agere debemus, est sensus moralis: prout vero significant ea, quæ sunt in æterna gloria, est sensus anagogicus. Quia vero sensus literalis est, quem auctor intendit: auctor autem sacræ scripturæ Deus est, qui omnia simul suo intellectu cõprehendit: non est inconueniens, vt dicit Augustinus 12. confess. * si etiã secũdum literalem sensum in vna litera scripturæ plures sint sensus.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd multiplicitas horũ sensuum nõ facit æquiuocationem, aut aliã speciem multiplicitatis: quia sicut iam dictum est, sensus isti nõ multiplicantur propter hoc, ꝙ vna vox multa significet, sed quia ipsę res significatæ per voces aliarum rerum possunt esse signa. Et ita etiam nulla cõfusio sequitur in sacra scriptura, cum omnes sensus fundẽtur super vnum scilicet literalem, ex quo solo potest trahi argumẽtum, non autem ex his, quæ secundum allegoriam dicuntur, vt dicit Augustinus in epistola contra Vincentium Donatistam. Non tamen ex hoc aliquid deperit sacræ scripturæ, quia nihil sub spirituali sensũ continetur fidei necessarium, quod scriptura per literalem sensum alicubi manifeste non tradat.

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd illa tria, historia, ætyologia, analogia, ad vnum literalẽ sensum pertinent. nam historia est, * vt ipse Augustinus exponit, cũ simpliciter, aliquid proponitur: ætyologia vero, cum causa dicti assignatur, sicut cum Dominus assignauit causam quare Moyses permisit licentiam repudiandi vxores, scilicet propter duritiam cordis ipsorum. Matthæi 19. Analogia vero est, cum veritas unius scripturæ ostenditur ueritati alterius non repugnare. Sola autem allegoria inter illa quatuor pro tribus spiritualibus sensibus ponit, sicut & Hug. de Sãct. Vict. * sub sensu allegorico etiam analogicum comprehendit, ponẽs in tertio suarum sententiarum solum tres sensus, scilicet historicum, allegoricum, & tropologicum.

AD TERTIVM dicendum, quod sensus parabolicus

¶ *Super quæstionis secundæ articulum primum.*

IN titulo huius primi articuli ly per se, non per alium mediũ terminum, ly notum notitia euidenti: propositio enim per se nota dicitur quæ ex solis propriis terminis est nota euidẽtia certa & infallibili, vt patet prĩo posteriorũ. est ergo sensus tituli, vtrum hæc propositio, Deus est, sit per se nota.

¶ In corpore duo fiunt: primo distinguitur propositio per se nota. secũdo respõdetur quęsito. Quo ad primũ distinctio est propositionis per se notę, alia secundũ se tantùm, alia secundũ se & quo ad nos: & hæc, aut quo ad nos omnes, aut quo ad sapientes tantum & sic fiunt tria mẽbra in litera. Declaratur distinctio cum suis membris ex vna radice propositionis per se notę in communi: propositio per se nota est, cuius pręedicatum clauditur in ratione subiecti: ergo propositio per se nota secundum se & quo ad nos, est, cuius prædicatum est in ratione subiecti: & nobis est nota ratio subiecti & prędicati: vt, Quodlibet ẽ aut non est, &c. secũdum se autem tãtũ, cuius pręedicatũ est in ratione subiecti: sed rationes terminorum nos latent: ergo secundum se & quò ad sapientes, cuius prędicatum est in ratione subiecti, & rationes terminorum clarent apud sapientes, vt incorporalia nõ esse in loco. Et cõfirmatur hoc mẽbrũ authoritate Boetii.

art. 7. quæst. præcedenti.

¶ Circa hanc partẽ aduerte, quod ꝓpositio p̃ se nota ideo dicitur per se, id est, nõ per alium mediũ terminũ nota, quia excludit ly p̃ se quẽcunque aliũ mediũ terminum, & consequenter quamcunq; pręmissam ad notificandum eã. & cũ ꝓpositio aliqua possit notificari a priori & a posteriori, oportet quòd ly p̃ se, distinguatur. an excludat medium terminũ a priori tñ, an à priori & posteriori simul. Si enim omnis propositio per se nota est, habens predicatum in ratione subiecti, oportet vt semper ly per se, excludat mediũ a priori: sed quoniam contingit ꝙ

A inter ea, inter quę nullum est secundum se mediũ, vt sunt cognita nobis sit medium, ideo non semper excludit medium a posteriori: & propterea in litera distincta est propositio per se nota ex differentia inter terminos notos & ignotos: id est, ex differentia inter extrema propositionũ, vt sunt nobis nota. Illę enim, quarum extrema non secundum se tantum, sed vt nota nobis sunt immediatã, sunt omnibus per se notę. Illę vero quarũ extrema, licet secundum se, non tamen vt nota nobis, sunt imediata, sunt secũdum se tantum per se notę, non nobis: & similiter quarum extrema vt nota sapientibus sunt immediata, sunt eis per se notę.

¶ Circa hanc partẽ sunt multa dubia & argumenta Scoti, Aurel. & Gregorii: sed quoniam hęc ad librum posteriorẽ spectant, vbi in capite tertio diffuse hãc materiam tractaui, idcirco absque eorũ repetitione videndę sunt ibi solutiones argumentorum cum toto processu: id tantũ hic notato, quòd in litera non diffinitur propositio per se nota, dicendo quòd est, cuius prędicatũ ponitur in ratione subiecti, sed ponitur causalis: scilicet ꝙ ex hoc quòd prędicatũ ponitur in ratione subiecti, fit propositio per se nota, quę est conuertens respectu illi[9], & hoc ideo dico, quia bene verũ est apud Sanctum Thomã, ꝙ omnis ꝓpositio, cuius prędicatum cadit in ratione subiecti, est per se nota, sed non ecõuerso: qm̃ cum vnum generalissimum negatur de alio, & cum prima passio prędicatur de primo subiecto fiunt propositiones immediate secũdum se, & consequẽter secundum se per se notæ: si tamen alicubi sic diffinita reperitur, glossetur ly esse in rõne subiecti formaliter, vel virtualiter proxime: nõ tamẽ extendatur talis locutio, quia minus propria est.

¶ Quo ad secundũ, conclusio responsiua est hęc propositio, Deus est, est per se nota secundum se, non nobis. probatur prima pars: quia prędicatum est idem subiecto. secunda autem, quia nos nescimus quid subiecti, & ex hoc

licus sub literali continetur: nam per uoces significatur aliquid proprie & aliquid figuratiue: nec est literalis sensus ipsa figura: sed id quod est figuratum. Non enim cum scriptura nominat Dei brachium, est literalis sensus; quòd in Deo sit membrum huiusmodi corporale: sed id, quod per hoc membrum significatur, scilicet uirtus operatiua: in quo patet quòd sensui literali sacrę scripturæ nunquã potest subesse falsum.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Deo, An Deus sit.

QVIA igitur principalis intentio huius sacræ doctrinæ est, Dei cognitionem tradere, & non solum secundum quod in se est, sed etiam secundum quod est principium rerum & finis earum, & specialiter rationalis creaturæ, ut ex dictis est manifestum *, ad huius doctrinæ expositionem intendentes.

¶ Primo, tractabimus de Deo.

¶ Secũdo, de motu rationalis creaturæ in Deum.

¶ Tertio, de Christo qui secundum quod homo uia est nobis tendendi in Deum.

CONSIDERATIO autem de Deo tripartita erit.

¶ Primo nãque, cõsiderabimus ea quæ ad essentiã diuinã pertinẽt.

¶ Secundo, ea quæ pertinent ad distinctionem personarum.

¶ Tertio, ea quæ pertinẽt ad processum creaturarum ab ipso.

CIRCA essentiam uero diuinã.

¶ Primo, considerandum est, an Deus sit.

¶ Secundò: quomodo sit: uel potius quomodo non sit.

¶ Tertio, considerandum erit de his quæ ad operationẽ ipsius pertinent, scilicet de scientia & de uoluntate & potentia.

CIRCA primũ quęruntur tria.

¶ Primo. Vtrum Deũ esse sit per se notum.

¶ Secundo. Vtrũ sit demõstrabile.

¶ Tertio. An Deus sit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Deum esse sit per se notum.

II 1. dist. 3. qõ. 1. artic. 2. Et 1. cõtra ca. 10. & 11. Et ueri. q. 10. ar. 12. Et po. qõ. 7. ar. 2. 11.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deum esse sit per se notum. Illa enim nobis dicuntur per se nota, quorũ cognitio nobis naturaliter inest, sicut patet de primis principijs. Sed sicut dicit Damas. * in princ. libri sui, Omnibus cognitio existendi B Deum naturaliter est inserta: ergo deum esse est per se notum.

*Lib. 1. orthodoxæ fidei. c. 1 & 3.

¶ 2 Præterea, Illa dicuntur esse per se nota, quæ statim cognitis terminis cognoscuntur. quod Philosophus attribuit primis demonstrationis principijs, in 1. Poster. * Scito enim quid est totum, & quid pars, statim scitur, quòd omne totum maius est sua parte: sed intellecto quid significet hoc nomen Deus, statim habetur, quòd deus est. Significatur enim hoc nomine id C quod maius significari nõ põt: maius aũt est qđ est in re & ĩtellectu, q̃ ꝙ est in intellectu tantũ: unde cũ ĩtellecto hoc noĩe, Deus, statim sit in intellectu, sequitur etiã quòd sit in re: ergo Deũ esse est per se notũ.

*Pri. post. te 6. ante medium tom. 1

¶ 3 Præterea, Veritatem esse est per se notum: quia qui negat ueritatem esse, concedit ueritatem non esse, si enim ueritas nõ est, uerũ est ueritatẽ non esse. si aũt est aliquid uerũ oportet qđ ueritas sit. Deus aũt est ipsa ueritas, Ioan. 14. Ego sum uia, D ueritas & uita: ergo Deum esse est per se notum.

SED CONTRA, nullus potest cogitare oppositũ eius, quod est per se notum, ut patet per Philosophum in 4. Met. & 1. * Poster. circa prima demonstrationis principia. cogitari autem potest oppositum eius quod est Deum esse, secũdum illud Psal. 52. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. ergo deum esse non est per se notum.

* Primo post, text. ultimo a medio illius. & tex. 5. circa finem 4. met. text. 9. innuitur to. 1. & 3

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ E contingit aliquid esse per se notum dupliciter. uno modo secundum se & nõ quo ad nos, alio mõ secundũ se, & quo ad nos. Ex hoc. n. aliqua propositio est per se nota, quod prædicatũ includitur in ratione subiecti, ut homo est animal: nã animal est de ratione hominis. Si igitur notum sit omnibus de prædicato, & de subiecto quid sit, propositio illa erit omnibus per se nota, sicut patet in primis demõstrationum prin

Universidad de Deusto
Biblioteca

sequitur corollarium : ergo ista eget manifestari per mediũ quo ad nos, id est, a posteriori effectu. Patet sequela : quia nobis nõ est euidens : & a priori caret medio.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd contra secundam responsionem ibi datam, satis molestè quidam instant quasi roborando argumentum sic: excedês omne cogitabile nõ est per tuam responsionẽ : ergò non est excellens omne cogitabile, qđ est oppositũ quid nominis ipsius Deũ probatur consequentia: quia nõ excedit cogitabile existens & si ipsum esset, cogitaretur maius quàm cogitatum non esset. Sed hæc obiectio non est alia ab obiectione facta in litera: & ideo eadem responsione solui-tur distinguendo consequens, quòd excedere omne cogitabile cõtingit dupliciter. Vno modo quod excellit in rerum natura, alio modo secũdum esse cogitatum: & intendo nõ quòd esse in rerũ natura, aut obiectiue sit ratio excessus: sed vtimur eis in proposito, vt cõditione rerũ cogitatarum. Verbi gratia: conditiones perfecti oratoris cogitatæ possunt excedere omnẽ oratorem dupliciter. Vno modo, quòd ille excessus sit in rerum natura, alio modo, quòd sit in esse obiectiuo. Primo modo oporet ponere oratorem perfectum existere. Secundo modo non, sed sufficit ipsum habere esse obiectiuum : rationem autem excedendi attendi dicimus penes nobilitatem conditionum cogitatarum in se. In proposito ergo dicitur, quòd ex illo antecedente, excedens omne cogitabile non est, optimè sequitur, ergò non est excedens in rerum natura omne cogitabile : imo non est sic excedens formicam, aut quodcunque minimum existens, sed non valet: ergò non est excedens in se secundum esse obiectiuum omne cogitabile : imo sic excedit omne cogitabile. Et cum dicitur maius cogitabile esset, si esset in rerum natura: negatur hoc. Ista enim replica procedit aut ex ignorantia proprię vocis, dum credunt isti, quòd responsio data acceptans quid nominis assignatum Dei intendat, quòd cum significatur hoc, scilicet maius omni cogitabili, significatur aliquid plenum omni perfectione, abstrahendo ab existentia: & ideo instãt, significetur plenum omni perfectione inclusa existentia in rerum natura, & sic significabitur, maius aut ex ignorantia inter actum signatum & exercitum. Conuenimus nanq; in quid nominis, & non dissentimus. Nihil excipimus in ratione excedendi, seu in actu signato : quamuis ab existere in actu exercito abstrahere opus sit : Vnde conceditur, quòd significatur & cogitatur maius omni cogitabili cum omni perfectione, etiam existentię in rerum natura, in actu tamen signato : sed à significari & cogitari, ad esse non valet argumentũ. Et ideo in litera dicitur, quòd hęc ratio nihil concludit: quia ab aduersariis non conceditur maius omni cogitabili esse in natura rerum, licet concedatur, quòd maius omni cogitabili significatur, & cogitatur esse in rerum natura, non ergò significatur maius significatum vt existens : sed etsi existeret, non esset maius, sed esset quod non est nisi in cogitatione. Exemplum simile in speciali habetur : si fingamus latère nos nobilissimum animalium esse, & vellemus probare illud esse ex terminis, scilicet, nobilissimum animalium est : quia si non est, ergò non est nobilissimum animalium : hic enim manifestiùs liquet, quòd ratio excessus est nobilitas rei signatę in se: conditiones vero excedentis sunt esse obiectiuũ, & esse in rerũ natura, & qualiter argumentum non valeat vt patet exercenti.

Logice aũt his molestiis vnico verbo si lentium impones, dicens, quòd maius omni cogitabili importare existẽtiam in rerum natura cõtingit dupliciter, scilicet, in actu exercito, vel signato, & q̃ secundo modo cõceditur in proposito, primo modo nõ & q̃ si primo modo acceptaretur, sine dubio illa esset per se nota: maius omni cogitabili est : sicut ista, quod est, est: ratio autem quare nõ clauditur existere in actu exercito, sed vt conceptum tantùm est : quia nominibus res significantur vt cõcepę, verbis autẽ vt exercitæ. Vnde ista enũtiatio: existentia nõ est, non implicat cõtradictoria: ista autem: Quod existit, non est, implicat cõtradictoria.

In respõsione ad tertium aduertẽdum, quòd dum litera respõdẽdo cõcedit veritatem esse in communi esse per se notũ, consequentiam factam arguendo ac ceptare videtur, illã scilicet, nulla veritas est : ergo verum est nullã veritatẽ esse.

Scotus tamen in primo, di. prima. q. 2. in responsione ad tertium, reprehendit hanc consequentiam, dicens, eam peccare fallacia consequentis à pluribus causis veritatis ad vnam illarum. Tum quia licet valeat, nulla veritas est : ergò non est verum aliquã veritatem esse : non tamen valẽt, ergò est verum, nullam veritatem esse : illa enim est negatiua, ista affirmatiua: Tum, quia veritas aut sumitur fundamentaliter, aut formaliter: si nulla veritas est, neutro modo verum est illam esse : non fundamentaliter, quia nulla res fundans remanet : non formaliter: quia nullus intellectus restare poneretur: ergò affirmatiua non sequitur, sed negatiua, vt dictum est.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum secundnm bonam logicã à propositione vera de inesse ad suam modalem de vero, sit optima consequentia, & econuerso : quia verum, non est modus addens supra suam præiacentem : miror quo modo arguens huic consequentię se opposuit, valet nanque, Sortes currit : ergò Sor. currere est verum : & similiter: sor. non currit : ergò sortem non currere est verum : & patet in omnibus: & sic in proposito: nulla veritas est, ergò nullam veritatem esse est verum. Et confirmatur quia ista, scilicet, nulla veritas est, est quædam enuntiatio : ergo significans verum vel falsum, ex primo Periherm, sed apud eos significat verum : ergo significat nullam veritatem esse, esse verum. Ad primam ergo obiectionem dicitur, quòd nulla fallacia est: quia vtraque illarum sequitur determinate ex illa : & prius sequitur ista affirmatiua de modo, ergò verum est nullam veritatem esse : quàm illa negatiua, ergo non est verum aliquam veritatem esse : quoniam prima sequitur immediatè, secunda autem mediante illa : quoniam prima pertinet ad constantiam ipsius propositionis in seipsa, secunda autem ad destructionem

a 436

In lib. an omne quod est sit bonum, circa pricipium illius.

D. 727

D. 822 q. 3. art. 4

D. 461 D. 4580

472 D. 933

enim perfectum hominis bonum, quod est beatitudo, existimant diuitias ; quidam uero uoluptates, quidam autem aliquid aliud.

Ad secvndvm dicendum, quod forte ille, qui audit hoc nomẽ Deus, non intelligit significari aliquid, quo maius cogitari nõ possit, cum quidam crediderint Deũ esse, corpus. Dato etiam quod quilibet intelligat hoc nomine Deus, significari hoc quod dicitur, scilicet illud, quo maius cogitari non potest ; non tamen propter hoc sequitur, quod intelligat id, quod significatur per nomen, esse in rerum natura, sed in apprehensione intellectus tantum. Nec potest argui quod sit in re, nisi daretur quod sit in re aliquid, quo maius cogitari non potest: quod nõ est datum a ponentibus Deũ nõ esse.

Ad tertivm dicendũ, quòd d ueritatem esse in communi est per se notum, sed primam ueritatem esse, hoc nõ est p se notũ quo ad nos.

Articvlvs. II.

Vtrum deum esse sit demonstrabile.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, quod Deũ esse non sit demonstrabile. Deum enim esse est articulus fidei: sed ea quę sunt fidei, non sunt demonstrabilia : quia demonstratio facit scire, fides autem de non apparentibus est, ut patet per Apostolum

I

K

ctionem suæ contradictoriæ, scilicet aliqua veritas est. Et rursus, licet destructio contradictoriæ ipsam statim sequeretur, dicendo nulla veritas est: ergo non aliqua veritas est: destructio tamẽ contradictoriæ cum modo de vero non sequitur, nisi in virtute regulæ dictæ, scilicet, quòd propositio vera de in esse æquialet modali de vero: ideo enim sequitur, nulla veritas est, ergo nõ est verum aliquã veritatem esse, quia æquialet negationi illius contradictorię, scilicet nõ aliqua veritas est: & sic Sco. negando consequentiã, concessit illam nesciens, dum concessit aliã super radice illius fundatam. Ad secundam vero obiectionem dicitur, q̃ veritas sumit ad minus fundamentaliter & cũ dicitur, quòd nullum fundamentũ remaneret, negatur. Dico enim quòd ad remansionem veritatum negatiuarũ fundamentaliter, non requiritur remansio rerum : vnde veritas istius, nihil est nihil, omni omnino re & intellectu secluso, remanet fundamentaliter : quia si intellectus esset, posset eis suam compositionem adæquare obiectaliter cõponendo hanc, nihil, est nihil : & hæc remãsio sufficit: vnde nec etiam modo ista propositio, nihil est nihil, habet fundamentũ ex parte rei significatæ, nisi modo dicto. Quod enim dicitur quòd veritas fundamentaliter est entitas, verũ est de veritate positiua, non autem negatiua : fundamentum enim negatiuæ veritatis est non esse, & nõ est esse, vt patet.

¶ *Super Quæstionis secundæ Articulum secundũ.*

¶ *Hunc articulum diffuse habes in q. de ve. q. 10. art. 12.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò distinguit demonstrationem, in quia & propter quid, &c. Secundò respondet quæsito affirmatiue vnica conclusione : Deum esse est demonstrabile à posteriori, seu per effectum, probatur, effectus dependet a propria causa : ergo posito effectu necesse est causam præexistere : ergò ex quolibet effectu, dummodo sit nobis notior, potest demonstrari propriam causam eius esse : ergo Deum esse est demonstrabile per effectus notiores nobis: omnia clara sunt, supponendo quòd Deus habet aliquos notiores effectus : quod inferius patebit.

¶ In responsione ad primum aduerte, quòd nota de Deo naturali lumine dupliciter sumuntur. Vno modo secundùm se. Alio modo, vt nobis nota, & similiter articuli fidei sumuntur secundum se, & vt crediti: si sumantur, vtraque secundùm se, sic non est verùm, quòd illa sint præambula ad propositiones quæ sunt articuli fidei : sed quædam præcedunt, vt Deum esse: Deum esse vnum, bonum, & similia absoluta: quædam sequuntur, vt Deum

ad Hebræos undecimo : ergo Deũ esse non est demonstrabile.

¶ 2 Præterea, mediũ demonstrationis est qđ quid est : sed de Deo non possumus scire quid est, sed solũ quid nõ est: vt dicit Dama. ergo nõ possumus demõstrare Deũ esse.

¶ 3 Præterea, si demonstraretur Deum esse, hoc non esset nisi effectibus eius : sed effectus eius non sunt proportionati ei, cũ ipse sit infinitus & effectus finiti: finiti autẽ ad infinitum non est proportio : cùm ergo causa non possit demonstrari per effectum sibi non proportionatum, videtur quòd Deum esse non possit demonstrari.

Sed contra est quod Apostolus dicit, ad Romanos primo, Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Sed hoc non esset, nisi per ea, quæ facta sunt, posset demonstrari Deum esse; primum enim, quod oportet intelligi de aliquo est, an sit.

Respondeo. Dicendum, q̃ duplex est demonstratio. vna, quæ est per causam, & dicitur propter quid: & hæc est per priora simpliciter: alia est per effectum, & dicitur demonstratio quia, & hæc est per ea, quę sunt priora quo ad nos: cum enim effectus aliquis nobis est manifestior, quàm sua causa, p effectum procedimus ad cognitionem causæ. ex quolibet autem effectu potest demonstrari propriam causam eius esse, si tamen eius effectus sint magis noti quo ad nos, quia, cum effectus dependeant a causa, posito effectu necesse est causam præexistere. Vnde Deum esse se cundum quod non est per se notũ, quo ad nos d demonstrabile est per effectus nobis notos

I

esse primam causam rerum, & cætera huiusmodi : nec propter hoc sequitur, quòd sint propositiones in theologia priores primis principiis : quamuis sequatur, quòd sunt aliquæ priores illis principiis, quæ sunt articuli fidei : quoniam præcedentes secundum se, sunt inter principia : iam enim dictum est in secundo articulo, quòd articuli fidei secundum se, sunt per se principi theologiæ, vt crediti autem per accidens : si vero sumantur vtraque vt nota nobis, sicut omnia huiusmodi naturaliter nota, sunt præambula : propter rationẽ in litera positam: & hoc tantum litera intendit : quare esto cautus.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd hæc doctrina de probatione quæstionis, an est, vera est quo ad nos : secundũ talem namque ordinẽ quæstio quid est, sequitur an est: secundũ se autem econuerso: vt in secundo posteriorum docetur.

D. 563

¶ Super quæstionis secundæ articulum tertium.

Q. 13. art. 2.

In titulo dubium statim occurrit ex primo posteriorum : nulla scientia probat subiectum suum : & vt dicit Auerroes in 2. Physicor. cõment. 26. nec à priori nec à posteriori, sed suppo nit illud esse, aut per se notum ad sensum, vel intellectum, vel accipit aliunde : sed in hac scientia subiectum est Deus, vt in prima quæstione dictam est : ergo non debet hîc probari Deum esse : contra artem ergo hic articulus mouetur. Ad hoc dicitur, quòd nulla scientia per se loquendo probat subiectum suum esse, per accidens autem non inconuenit scientiam aliquam probare suũ subiectum esse. Sic autem est in proposito : quoniam occurrit hic duplex accidens, propter quod scientia hic probat Deum esse. Primum est imperfecta illius participatio in nobis: si enim lumen diuinum plenè participaremus, constaret statim Deum esse. Secundum est conditio medii, scilicet, quod est quasi extraneum : licet enim nulla scientia ex simpliciter propriis probet subiectum suum, ex extraneis tamen appropriatis probare potest: si notiora nobis sunt extranea illa quàm esse illius subiecti. Sic autem contingit in proposito : quoniam theologia non ex propriis simpliciter, sed ex propriis ministerialiter, scilicet, notis naturali lumine, quę absolute sunt extranea, vt diximus, probat Deum esse : vt patet in decursu quæstionis.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, scilicet, Deus est. & proponitur quinque viis probãda: quas non est opus formare, cùm & hic, & in primo contra Gent. & in quæstione de potentia. & in quæstione de ve. & in primo sen. habeantur.

¶ Circa has rationes in communi aduertendum est diligenter,

D. 511. D. 566

d 55 66

*In corp. art.

13 1. dist. 8. q. 1. art. 1. Et 1. cont. cap. 13. Et opus. 3. c. 3. Et ue ri q. 1. art. 4. 7. Et po. 4. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd possunt afferri ad duo: primo ad concludendum illud ens incorporeum, immateriale, æternum, summum, immutabile, primum, perfectissimum, &c. quod & quale, Deum tenemus esse: & sic istæ rationes habent plurimum disputationis, eo quòd prima via, vt in primo contra Genti. cap. 22 dicitur, non ducit ad motoré, magis immobilem quã sit anima intellectiua. secunda ãt, vt dicit Auer. nõ ducit, nisi ad corpus cęleste, & eius motorem. Reliquarum quoq; nulla magis sursum ducere videtur: & ad hoc intentum non afferuntur hoc in loco hę rationes, vt nunc patebit. Alio modo, afferri possunt ad cõcludendũ quędam prædicata inueniri in rerum natura, quæ secundũ veritatẽ sunt propria Dei: non curando quo modo, vel qualiter sint, &c.
Et ad hoc intentum hic afferunt: & sunt nihil fere difficultatis habentes secundum philosophiam.
Et vt melius intelligatur quod dicim⁹, sigillatim explanãdo dicitur, quòd primę vię ex parte motus sat est, quòd inferatur, ergo datur primum mouens immobile, nõ curãdo vtrũ illud sit anima cæli, aut mũdi. hoc. n. qretur in sequẽti qõne. Secũdæ quoq; viæ ex parte efficientis, sat est, q̃ ducat ad primũ efficiẽs, nõ curãdo, an illud sit corpus, vel incorporeũ: hoc enim quęretur in sequenti quęstione. Tertiæ vero viæ ex parte necessarii, sat est, quòd ducat ad primum necessarium non ex alio, non curando an sit vnum, vel plura: hoc enim quęretur in quæst. 11. Quartæ quoque viæ ex gradibus rerum, sat est ducere ad maxime ens, verum, bonum, nobile, a quo sunt omnium participationes. Et similiter quintæ vię ex gubernatione, sat est ducere ad primum gubernantem per intellectum, quicunque sit ille: omnia enim hęc prædicata, scilicet mouens, immobile, primum efficiens, necessarium, non ex alio, maximè ens. & primum gubernans intelligendo, sunt secundum veritatem propria Deo: & ideo concludendo hęc inueniri in rerum natura, concluditur directe, quasi per accidens, quòd Deus est, id est, Deus non vt Deus, sed vt habens talem conditionem est: & consequenter ipsum substratum scilicet, Deus, vt Deus est. Ex his autem patet, quòd nec rationes Auerrois contra Auicennã, nec Aureoli contra has rationes, sunt contra intentũ huius articuli, nisi obiectio contra vltimam, & cõtra propositiones assumptas.
¶ Vude sciendum est secundo: q̃ in prima ratione, quę sumpta est ex .7. & 8. Physicorum, sunt duę propositiones impugnatę: Altera est, nihil mouet seipsum primò. Contra hanc enim Scotus in materia de grauibus, & leuibus, & volũtate, &c. arguit: & quoniam hoc esset exire nostros limites, erit de hoc quęstio specialis. Altera est, primum est causa medii: hic enim assumitur tam in prima quàm secunda, & tertia ratione ad probandum, quòd non proceditur in infinitum. Et contra eam, licet sit expresse Aristoteles in secundo Metaph. & octauo Physic. arguitur sic in substantia. Media causa, seu motor, si necessario dependet a prima causa, seu motore, aut hoc habet quia media, aut quia causa, aut quia causa media: sed nihil horum est: ergo non oportet mediam causam dependere a prima. Assumptum patet ex sufficienti distinctione: destructio vero singulorum probatur: & primo, quòd non ex ratione medii: quoniam medium dicitur respectu duorum: hinc, scilicet, inde quorum est medium: & nõ necessario respectu primi & vltimi, vt patet in mediis partibus proportionalibus circuli. Secundo quòd nõ ex ratione causę: quia causa vt causa respicit effectum, & nõ dependentiam ad prius aut primum, vt patet. Tertio quòd non ex ratione composita, scilicet causæ medię: quoniam causa media vt sic, nihil aliud exigit quàm vt in causando mediet: sed hoc, scilicet, in causando fuerit infinitum, totaliter destruetur aliud. Sed hoc intelligitur in hoc nomine Deus, scilicet, quòd sit quoddam bonum infinitum: si ergo Deus esset, nullum malum inueniretur. Inuenitur autem malum in mundo. ergo Deus non est.
¶ 2 Præterea, Quod potest compleri per pauciora principia, nõ fit per plura. Sed videtur, quòd omnia quæ apparent in mundo possunt compleri per alia principia, supposito, quòd Deus nõ sit, quia ea quæ sunt naturalia, reducuntur in principium, quod est natura. Ea vero quæ sunt a proposito, reducuntur in principium, quod est ratio humana, vel voluntas. Nulla igitur necessitas est ponere Deum esse.
SED CONTRA est, quod dicitur Exodi 3. ex persona Dei: Ego sum qui sum.
RESPONDEO. Dicendum, q̃ Deum esse quinque vijs probari potest.
Prima autem & manifestior via est, quæ sumitur ex parte motus. Certum est enim & sensu constat, aliqua moueri in hoc mundo: omne autem quod mouetur, ab alio mouetur. Nihil enim mouetur, nisi secundum quod est in potentia ad illud, ad quod mouetur: mouet autem aliquid secundum quod est actu. Mouere enim nihil aliud est quàm educere aliquid de potentia in actum. De potentia autem nõ potest aliquid reduci in actũ, nisi per aliquod ens in actu: sicut calidum in actu, vt ignis, facit lignum, quod est calidum in potentia, esse actu calidum, & per hoc mouet, & alterat ipsum. Non autem est possibile vt idem sit simul in actu & potẽtia secundum idem, sed solum secundũ diuersa, quod enim est calidum in actu, non potest simul esse calidum in potentia, sed est simul frigidum in potentia. Impossibile est ergo q̃ secundum idem & eodem modo aliquid sit mouens & motum, uel quòd moueat seipsum: omne ergo mediare sufficienter saluaẽ, si inter aliquam priorem causam & effectum aliqua media causalitas sit: ergo media causa ex ratione qua media causa, nõ exigit dependentiam a prima causa, sed a priore. Et confirmatur: quia secundum te, ista conditionalis est vera, si procederent in infinitum causæ, omnes causæ essent causæ mediæ: ergo ad rationem causæ mediæ non requiritur dependentia a prima, sed a priore, respectu cuius, & posterioris dicatur media.
¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd causa media ex eo q̃ causa media necessario depẽdet a prima, ad cuius euidẽtiã oportet recolere, quòd de ratione causæ est efficacia: nisi enim causa aliquid efficiat, causa in actu, de qua est sermo, dici nõ potest. Efficacia namque causæ in illius causalitate actuali cõsistit, & propterea nisi causalitas compleatur, neque causa in actu neque efficacia seu efficientia aliqua saluatur: oportet ergo ad hoc q̃ causæ ratio seruetur, vt causalitas illius compleatur, ac per hoc quicquid repugnat complemento causalitatis alicuius causæ, repugnat causæ illi. Cum igitur causa media vere causa sit, oportet ipsam habere propriam causalitatem completam. Tunc sic: complementum causalitatis causæ mediæ nullatenus potest esse sine dependentia a prima causa: ergo causa media, vt est causa media, dependet a prima: ergo optime dicit Arist. & habetur in litera, quòd primum est causa medii. Consequentia nota, & antecedẽs probatur, si tolleretur prima causa, sic, quòd ante omnem causam esset alia causa, nunquam perficeretur causalitas istarum causarum essentialiter dependentium: ergo complementum mediarum dependet a prima. Conditionalis est clara, quia infinitas descensus vel ascensus repugnat complemento.
Consequentia autem patet, quia constat quòd complementum mediæ causæ dependet ab aliqua antecedente, & nõ a priore tantum, vt patet ex conditionali: ergo a prima.
¶ Ad obiectionem autem in oppositum, cum dicitur, causa media nihil exigit, nisi quòd in causando mediet, conceditur: sed cũ subsumitur, quòd hoc saluatur respectu prioris causæ, negatur: quoniam impossibile est mediam causalitatem perfici, nisi sustentetur in prima: si enim ab infinitis prioribus dependet, nunquam perfici poterit. Ad confirmationem vero negatur quòd illa conditionalis, scilicet, si causæ essentialiter ordinatæ essent infinitæ, omnes essent causæ mediæ, sit Arist. aut nostra simpliciter, sed est ad hominem ponentem infinitatem in causis huiusmodi: apud hos namque sequitur optime, quòd cum oinnes ponantur causæ, & nulla prima: igitur medię: sed secundum veritatem ex illo antecedente proceditur in infinitum in causis, sequitur ergo nulla causa est, vt Arist. & S. Thomas deducunt. quia sequitur: ergo nõ est prima: ergo nec media: quia prima est causa mediæ, vt probatum est.
¶ Circa illam propositionem in quarta via assumptam, scilicet maxime tale in aliquo genere est causa omnium aliorum, quæ sunt illius generis, quoniam impugnatur ab Aureolo, nota 1. terminos. primo. quòd aliud est esse maxime tale in aliquo genere, & aliud est esse primam seu perfectissimam speciem alicuius generis, vnde nõ assumitur hic quòd perfectissima species sit causa cæterarum, sed quòd maxime tale, &c. Secundo, quòd esse causam contingit in proposito dupliciter: scilicet effectiuam propriè, vel exemplarem: hoc in loco confuse assumitur esse causam: quoniam ad propositum non refert quali causalitate maxime ens bonum & verum sit causa esse bonitatis & veritatis cæterorum. Esse enim causam siue exemplarem omnium horum, siue effectiuã proprium est Dei. Tertio, quòd cætera illius generis possunt accipi

accipi dupliciter, scilicet absolute, id est, secundum totum id quod sunt; & possunt accipi secundum rationem illius generis: in proposito non sumuntur absolute: sed secundum quòd habent illius rationem: non enim maxime calidum diximus causam reliquorum calidorum secundum substantiam & totum quod sunt: sed solum inquantum calida sunt: ita q̃ sensus propositionis assumptæ est, maxime habens rationem aliquã formalem est causa siue exemplaris, siue effectiua reliquorũ habentium eãdem rationẽ formalẽ vt sic. Ex hoc patet q̃ instãtia Aureoli de albedine respectu colorum nihil valet. Tum quia albedo non est maxime color. Tum quia si eẽt maxime color, non oporteret propterea ipsam causare cæteras species coloris absolute, sed quantum ad rationem coloris tantum. Tum quia dicere albedinem esse causam exemplarẽ reliquorum colorũ q̃tenꝰ colores sunt, nullum incõueniẽs est: cum perfectiora sint naturaliter exẽplaria imperfectiorum vt sic: & colores omnes quanto magis accedunt ad albedinem, tanto plus habent lucis, & consequẽter per fectionis ratione coloris. Circa quintam viam est instãtia quoque Aureoli: quã tamen prius excluserat. S. Tho. 3. contra Genti. ca. 63. scilicet q̃ quidditates rerum naturaliũ sunt sufficientes causæ effectuũ, qui naturaliter apparẽt ordinatę, &c. in vniuerso: vide ibidem. & in q. de ve. q. 5. art. 2. & inuenies rationem in sufficiẽtiæ, esse vnitatem ordinis, vtilitates mutuas, connexiones contrario rum, &c. præter eã, quæ hic ponitur in respõsione ad secundum: quia scilicet natura agit propter finem, & secundo phy si. ergo aut a se conceptum, aut ab alio intendente directa, &c.
¶ Circa solutionẽ primi argumẽti ad uerte, quòd respon sio literæ cõsistit in negatione consequentiæ: quia tamen non assignatur causa in cõmuni, sed particulari materia, de qua est sermo: ideo in communi q̃ mouet oportet ab alio moueri. Si ergo id a quo mouet moueat, oportet & ipsum ab alio moueri; & illud ab alio: hic aũt nõ est procedere in infinitum: quia sic nõ esset aliquod primum mouens, & per consequẽs nec aliquod aliud mouẽs, quia mouentia secunda non mouẽt nisi per hoc quòd sunt mota a primo mouente, sicut baculus nõ mouet nisi per hoc quòd est motus a manu: ergo necesse est deuenire ad aliquod primum mouens, quod a nullo mouetur c: & hoc omnes intelligunt Deum.
Secunda via est ex ratione causæ efficientis. Inuenimus enim in istis sensibilibus esse ordinem causarũ efficientiũ, nec tamẽ inuenitur, nec est possibile q̃ aliquid sit causa efficiens suiipsius, quia sic esset prius seipso, quod est impossibile: nõ autem est possibile quòd in causis efficientibus procedatur in infinitum: quia in omnibus causis efficientibus ordinatis, primũ est causa medij, & medium est causa vltimi, siue media sint plura siue vnum tantũ: remota autem causa, remouetur effectus: ergo, si non fuerit primum in causis efficientibus, non erit vltimum nec medium. Sed si procedatur in infinitum in causis efficientibus, non erit prima causa efficiẽs: & sic nõ erit nec effectus vltimus, nec causæ efficientes mediæ, quod patet esse falsum: ergo est necesse ponere aliquam causam efficiẽtem primam c: quam omnes Deum nominant.
Tertia via, est sumpta ex possibili & necessario, quæ talis est. Inuenimus enim in rebus quædam, quæ sunt possibilia esse, & non esse cum quædã inueniantur generari & corrumpi; & per consequens possibilia esse & non esse. Impossibile est autem omnia quæ sunt talia, semper esse: quia quod possibile est nõ esse, quandoque non est: Si igitur omnia sunt possibilia non esse, aliquando nihil fuit in rebus. Sed si hoc est verum, etiam nunc nihil esset: quia quod non est, non incipit esse nisi per aliquid quod est. Si igitur nihil fuit ens, impossibile fuit quòd aliquid inciperet esse, & sic modo nihil esset: quod patet esse falsum. Non ergo omnia entia sunt possibilia: sed oportet aliquid esse necessarium in rebus. Omne autem necessarium vel habet causam suæ necessitatis aliunde, vel non habet. non est autem possibile quòd procedatur in infinitum in necessarijs, quæ habent causam suæ necessitatis, sicut nec in causis efficientibus, vt probatum est *: ergo necesse est ponere aliquid quod sit per se necessarium, non habens causam necessitatis aliunde, sed quod est causa necessitatis alijs: quod omnes dicunt Deum.
Quarta via sumitur ex gradibus, qui in rebus inueniuntur. Inuenitur enim in rebus aliquid magis & minus bonum & verum & nobile: & sic de alijs huiusmodi. Sed magis & minus dicuntur de diuersis secundum quod appropinquant diuersimode ad aliquid, quod maxime est: sicut magis calidũ est, quod magis appropinquat maxime calido. Est igitur aliquid, quod est verissimum, & optimum, & nobilissimum, & per consequens maxime ens: nam quæ sunt maxime vera, sunt maxime entia, vt dicitur secundo metaphys. * Quod autem dicitur maxime tale in aliquo genere est causa omnium, quæ sunt illius generis: sicut ignis, qui est maxime calidus, est causa omnium calidorum, ut in eodem libro dicitur. Ergo est aliquid quod omnibus entibus est causa esse, & bonitatis & cuiuslibet perfectionis: & hoc dicimus Deum.
Quinta uia sumitur ex gubernatione rerum: uidemus enim, quòd aliqua, quæ cognitione carent, scilicet corpora naturalia, operãtur propter finem: quod apparet ex hoc q̃ semper aut frequentius eodem modo operantur, ut consequantur id quod est optimum. Vnde patet q̃ non a casu, sed ex intentione perueniunt ad finem. Ea autem, quæ non habent cognitionem, non tendunt in finem, nisi directa ab aliquo cognoscente & intelligente c: sicut sagitta a sagittãte: ergo est aliquid intelligens, a quo omnes res naturales ordinantur ad finem c: & hoc dicimus Deum.
AD PRIMVM ergo dicendum eandem rationem, quamuis sit secundum quam analogiam: sicut esse Dei est infinitum, non tamen communicabile aliis secundum eandem rationem, qua est in igne. Alio modo incommunicabile aliis participabile per quãdam analogiam: sicut esse Dei est infinitum, non tamen communicabile aliis secundum eandem rationem, qua est in igne. Alio modo incommunicabile aliis

In iam dictis in isto art.

2. metaphys. com. 4. to mo. 3.

Universidad de Deusto Biblioteca

nicabile aliis secũdum eandem rationem, alioquin possent esse plures dii, quamuis sit participabile ab omnibus plus & minus. Dico igitur, quòd si vnum oppositorum communicabile ꝭm eãdem rõnem est infinitum, reliquum nõ erit nec in eodem susceptibili, nec in alio quocunq;. Si aũt vnum oppositorũ incõmunicabile ꝭm eandẽ rationem: participabile tamen est infinitum: optime sequitur, quòd reliquum formaliter excludet a se, sed non sequitur ergo reliquum effectiue excludet a quolibet, etiam si ponatur naturaliter agere. Et ratio est: quia agens infinitũ finite participatum non excludit a participantibus totaliter suum oppositũ: sed oppositum infinitum incommunicabile, seu bonum infinitum est huiusmodi: ergo maior patet ex inductione. Si enim sol esset infinite calidus, & calor non esset communicabilis inferioribus secundum eandem rationem, sed secundum quandam analogam imitationem tantum: sol inquantum calidus esset infinitum agẽs, finite tamẽ participatum: quia non secundum eandem rationẽ: ac per hoc nõ produceret in aliquo nisi caloris finitam participationẽ: & cõsequẽter nõ excluderet oẽ frigus a participantibus ipsum, q̄a cũ calore finite impresso stat aliquis gradus frigoris. Patet & rõne, quia quantæcunq; virtutis sit agens, nõ excludit effectiue oppositum, nisi inquantum est incompossibile effectui: sed existente agente infinito in se, finite autem participato, effectum non oportet esse incompossibilem cuilibet gradui oppositi: quia effectus finite habet rationem vnius oppositi: ergo agens infinitum, finite tantum participatum, non tollit effectiue totaliter suum oppositum. Et propterea Deus gloriosus, qui est infinitum bonum, etiã si naturaliter ageret, non tolleret omne malum ab vniuerso: quoniam finite tantum participatur a quocunque: & ex bonitate sua prodiret vniuersitas bonitatum constituentium gradus diuersos in vniuerso: ex quorum naturis necesse est oriri malum, sicut ex natura lupi, mors agni: & ex natura elementorum corruptio mistorum, &c. Et ideo eleuando rationem in litera assignatam, merito negatur consequentia, quia ex infinita bonitate Dei oritur, mala esse, propter bonum tamen vniuersi: & non oritur mala non esse. Et sic ad infinitam Dei bonitatem spectat, quòd malum sit in effectibus suis: nõ in seipso.

Enchirid. ca. 11. circ. principium habetur tom. 3.

dum, quòd sicut dicit August.* in enchirid. Deus cum sit summe bonus, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi esset adeo omnipotens, & bonus, ut bene faceret etiam de malo: hoc ergo ad infinitam Dei bonitatem pertinet: vt esse permittat mala, & ex eis eliciat bona.

136

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd cum natura propter determinatum finem operetur ex directione alicuius superioris agentis: necesse est ea quæ a natura fiunt etiam in Deum reducere, sicut in primam causam. Similiter etiã quæ ex proposito fiunt, oportet reducere in aliquam altiorem causam quæ non sit ratio & voluntas humana: quia hæc mutabilia sunt & defectibilia: oportet autem omnia mobilia & deficere possibilia reduci in aliquod primum principium immobile, & per se necessarium: sicut ostensum est.

118

*In isto art.

QVAESTIO III.

De Dei simplicitate, in octo articulos diuisa.

COGNITO de aliquo an sit, inquirendũ restat quo modo sit, vt sciatur de eo quid sit. Sed quia de Deo scire non possumus quid sit, sed quid non sit: non possumus considerare de Deo quomodo sit, sed potius quomodo non sit.

¶Primo ergo cõsiderandum est quomodo non sit.

¶Secundo. quomodo a nobis cognoscatur.

¶Tertio. quomodo nominetur.

POTEST aũt ostendi de Deo quomodo non sit remouendo ab eo ea, quæ ei non conueniunt, vt pote compositionem, motum, & alia huiusmodi.

¶Primo ergo inquiratur de simplicitate ipsius, per quam remouetur ab eo compositio. Et quia simplicia in rebus corporalibus sunt imperfecta & partes.

¶Secundo. inquiretur de perfectione ipsius.

¶Tertio. de infinitate eius.

¶Quarto. de immutabilitate.

¶Quinto. de vnitate.

Circa primũ quæruntur octo.

¶Primo. Vtrum Deus sit corpus.

¶Secundo. Vtrum sit in eo compositio formæ & materiæ.

¶Tertio. Vtrum sit in eo compositio quidditatis, siue essentiæ, vel naturæ, & subiecti.

¶Quarto. Vtrum sit in eo compositio, quæ est ex essentia & esse.

¶Quinto. Vtrum sit in eo compositio generis & differentiæ.

¶Sexto. Vtrum sit in eo compositio subiecti & accidentis.

¶Septimo. Vtrum sit quocunq; modo cõpositus vel totaliter simplex.

¶Octauo. Vtrum veniat in compositionem cum alijs.

ARTICVLVS I.

Vtrum Deus sit corpus.

14

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ Deus sit corpus: corpus. n. est quod habet trinam dimensionem: sed sacra scriptura attribuit Deo trinam dimensionem: dicitur enim Iob. 2. Excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? longior terra mensura eius & latior mari: ergo Deus est corpus.

¶2 Præt. Omne figuratum est corpus, cũ figura sit qualitas circa quãtitatem: sed Deus videtur esse figuratus, cum scriptum sit Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. figura enim imago dicitur, secũdum illud Heb. 1. Cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius: id est, imago. ergo Deus est corpus.

1. cõtr. c. 26. Et li. 2. c. 3. princ. Et li. 4. c. 11. col. 2. Et opus 3. ca. 16. & 17.

¶3 Præt. Omne quod habet partes corporeas est corpus: sed scriptura attribuit Deo partes corporeas: dicitur enim Iob. 41. Si habes brachiũ vt Deus. & in psal. Oculi Domini super iustos: &, dextera Domini fecit virtutem: ergo Deus est corpus.

Psal. 33. & 117.

¶4 Præt. Situs non cõuenit nisi corpori: sed ea, quæ ad sitũ pertinent, in scripturis dicuntur de Deo: dicitur enim Esaiæ 6. Vidi Dominũ sedent. & Esaiæ 3. Stat ad iudicandũ Dominus. ergo Deus est corpus.

¶5 Præt. Nihil potest esse terminus localis a quo, vel ad quẽ, nisi sit corpus vel aliquod corporeũ: sed Deus in scriptura dicitur esse terminus localis vt ad quem, secũdũ illud Psal. Acce. ad eum, & illu. & ut a quo, secundum illud Hierem. 17. Recedẽtes a te in terra scribẽtur: ergo Deus est corpus.

Psal. 33.

SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 4. Spiritus est Deus.

RESPONDEO. Dicẽdum absolute Deum non esse corpus: quod tripliciter ostendi potest.

Primo quidem, quia nullum corpus mouet non motum: vt patet inducendo per singula. Ostensum est autem supra*, quòd Deus est primum mouens immobile: unde manifestum est ꝙ Deus nõ est corpus.

Q. 2. art. 3.

Secũdo, quia necesse est id, quod est primum ens, esse in actu, & nullo modo in potentia. Licet enim in uno & eodem quod exit de potentia in actum, prius sit potẽtia quàm actus tempore, simpliciter tamen actus prior est potentia, quia quod est in potentia, nõ reducitur in actũ nisi per ens actu. Ostensum est autẽ supra* quod Deus est primum ens. Impossibile est igitur ꝙ in Deo sit aliquid in potentia: omne autẽ corpus est in potentia: quia cõtinuum inquãtum huiusmodi, diuisibile est in infinitum: impossibile est igitur Deum esse corpus.

Q. præced. art. 3.

Tertio, quia Deus est id quod est nobilissimũ in entibus ut ex dictis patet*. Impossibile est autẽ aliquod corpus esse nobilissimũ in entibus: quia corpus aut est uiuum, aut non uiuum. Corpus autem uiuum, manifestum est quòd est nobilius corpore nõ uiuo: corpus autem uiuum non uiuit inquantum corpus, quia sic omne corpus uiueret: oportet igitur quòd uiuat per aliquid aliud, sicut corpus nostrum uiuit per animam. Illud autem, per quod uiuit corpus, est nobilius quàm corpus: impossibile ẽ igitur Deũ eẽ corpus.

Q. præced. art. 3.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ sicut supra dictum est*, Sacra scriptura tradit nobis spiritualia & diuina sub similitudinibus corporalium. unde, cum trinam dimensionem Deo attribuit sub similitudine quantitatis corporeæ, quantitatem uirtualẽ ipsius designat: utpote per profunditatẽ, virtutẽ ad cognoscẽdũ occulta: ꝑ altitudinẽ, excellẽtiã uirtutis super oĩa: per longitudinẽ, durationem sui esse: per latitudinẽ, affectum dilectionis ad omnia. *Vel ut dicit Dionys. 9. cã. de diu. no. per profunditatem Dei, intelligitur incomprehensibilitas ipsius essentiæ: per longitudinem, processus uirtutis eius, omnia penetrantis: per latitudinem uero, superextẽsio eius ad omnia inquantum, scilicet sub eius

Q. 1. art. 9

Cap. 9. parum a medio

ℭ *Super Quaestionis tertiae articulum primum.*

IN titulo aduerte, quòd vt ex conditionibus, quas Deo conuenire dictum est in præcedenti articulo, probando ipsum esse, manifeste pateat quòd non potest cadere in mentem alicuius Deum esse accidens, sed oportet ipsum esse substantiam: idcirco terminata quæstione an est, ex qua scitur ens de Deo, & ex annexis liquido cõstante quòd est substantia, statim inquirit nũc, an sit corpus, id est, an sit substãtia corporea: ita quòd ly corpus, hîc sumitur proprie pro corpore quod est in prædicamẽto substantiæ, siue illud sit res simplex, vt Auerrois credit de corpore cœlesti, siue non inueniatur simplex, non est curæ: Huiusmodi autem substantia trinam habet dimẽsionem annexam ꝭm oẽs, siue ipsa trina dimensio sit idem quod ipsa, siue non. Nullum. n. horum variat propositum. Substantia autem corporea hoc modo sumpta, non solum distinguitur contra incorporeã, puta immaterialem substantiam: sed etiam contra non corpus. i. formã etiam, quæ est corporis actus: neutrum. n. horum est substantia corporea: vt ly corporea est differentia intrinseca constituens corpus: quamuis formæ naturales dicantur substantiæ corporeæ, denominatiue a corporibus, quarum sunt formæ: & sic sumitur corpus ꝓprie, vt patet ex secundo de anima in principio, vbi Arist. quærit, an anima sit corpus: & hoc modo sumit hic, vt singulariter ẽt cõtra ꝓteruos apparet ex tertia rõne i corpe adducta. ℭ Est ergo sensus tituli: an Deus sit corpus. i. substãtia, quæ vere & proprie est quanta, seu extensa an nõ: sed vel inextensa oĩno, aut extẽse actus: aut quouis alio mõ ab ipsa corpulentia distinguaꝭ. ¶In corpore, vna cõclusio respõsiua q̃sito negatiue. Deꝰ nõ est corpus: probatur tripliciter. Primo. Deus est primũ mouens immobile: ergo non est corpus. Antecedẽs patet ex art. præcedente. Consequẽtia probatur: q̄a nullũ corpus est mouẽs immobile: quod probatur inductiue. ℭ Circa illam propositionem: nullum corpus mouet nõ motũ, aduerte ꝙ dupliciter intelligi põt. Primo sumendo ly nõ motum actu vel potentia: & sic est manifesta & vere patet inductiue: & sic consonat minori. s. Deus est mouens immobile, & habetur intentum. Secundo sumendo ly non motum, actu: & sic propositio habet difficultatem: nec apparet inductiue: sed eget ratione & limitatione: inductioni siquidem obstat, ꝙ magnes immotus trahit ferrum: & nix immota frigefacit: & coloratũ immutat visum, &c. unde iudicio meo primo modo sumitur hic. Veruntamen secundo etiã modo est vera, loquendo de motione pure locali, & ratio eius assignatur in 1. contra Gent. c. 20. quia mouens oportet simul esse cum moto: ex hoc. n. euidenter sequitur, ꝙ corpus mouens non potest manere, & corpus motum mutare locum: q̃m si motum tñ locum mutat, definit esse simul cũ corpore mouente, quod manere supponitur in loco contiguo illi toto: vnde in mouẽte motum est. Et ex hoc apparet exclusio instantiarum: q̃m non de motione pure locali erant, & de cæteris quidem patet. De magnete aũt & similibus habes ab Auerr. 7. physi. cõmen. 10. ꝙ ipsa non mouẽt, sed alia mouentur ad ipsa: quãuis nõ vndecunq; ꝑꝑ priuationem dispositionis, quã ab eis per modum alterationis spiritualis acquirũt alicubi: sed de his, cũ erit sermo de dependentia reliquorũ motuũ a motu cęli, amplius diceꝭ: nunc hæc sufficiant hîc, vbi ex locali motu ꝓcedit. ℭ Secundo. Deus est primum ens: ergo actus purus: ergo non est corpus. Antecedens patet ex præcedenti art. Prima cõsequentia probatur. Actus est simpliciter prior potentia: ergo primum ens est actus absq; potentia: quod est esse actum purũ. Assumptum declaratur, ostendendo differentiã ordinis inter actum & potentiam simpliciter, & respectu alicuius, cui conuenit vtrunq;: quia. s. in respectu ad hoc potẽtia est prior: sed simpliciter nõ in hoc, vel in illo, actus est prior: quod probatur: quia omne quod est in potentia, non reducitur ad actum, nisi per aliquod ens actu. Secunda vero consequentia probatur: omne corpus est in potẽtia: ergo. Assumptum probatur: quia omne corpus est continuũ, in cuius ratione cadit potentia ad diuisionem: est enim diuisibile in semper diuisibilia, vt dicitur in 6. physic.

¶Tertio, Deus est nobilissimum omnium entium: ergo non est corpus. Antecedens patet ex præcedenti artic. consequentia probatur: quia corpori repugnat esse nobilissimum: quod probatur. Corpus aut est viuum, aut non viuum: sed neutrum est nobilissimum: quia non viuo viuum pręstat: & viuo præstat id quo viuit: alioquin omne corpus viueret. omnia clara sunt. Verũtamen propter instãtiam quorundã illa propositio, Viuẽs est nobilius non viuẽte, quibusdã non videtur vera: q̄a sequeretur ꝙ formica esset nobilior cælesti corpore: quod cõmuniter tenetur non viuere: & tamẽ si compararetur ad formicã, nõ in quãtum viuit, sed inquãtũ cæleste corpus, facilis est responsio. Dicitur enim ꝙ formica vt viuẽs, est nobilior corpore cælesti seclusa vita: & hoc est necessarium: quia hoc nihil aliud est q̃ dicere, ꝙ anima est nobilior quocũq; corpore. Totus nãque ordo animarũ est supra totum ordinem corporum, vt patet. Sed si secundum veritatem cælum nõ est viuum: tunc difficilior est respõsio: nõ enim põt dici ꝙ ista comparatio est vera formaliter: & nõ simpliciter. i. ꝙ viuẽs vt sic, est nobilius non viuente vt sic. Tum quia ista comparatio esset puerilis: cum lapis vt sic, sit etiã nobilior ñ lapide vt sic, & vniuersaliter oẽ positiuũ sua negatione. Tum quia non haberetur intẽtum in proposito, intendit enim destruere Deũ esse in latitudine corporũ: quia vita est nobilior corporeitate. constat namq;, quòd gradus vitalis in vniuerso superior est gradu naturæ, vt distinguitur natura cõtra animam, & quòd corporeitas ꝭm totam latitudinẽ suam clauditur infra ordinem vitę. igitur non ꝭm quid, sed simpliciter tota latitudo corporis est infra latitudinem vitę: & propterea si Deus est nobilissimum ens, non põt esse corpus: quia datur ordo superior, s. vitalis, in quo patet esse viuentia. Dicendũ ergo est, quòd viuentia sunt simpliciter nobiliora nõ viuentibus, vt rõne addũcta patet &. 16. de animalibus habetur. Et ꝙ si cælum non est viuum, ꝙ formica est simpliciter nobilius ens q̃ cælum: cælum tñ est nobilius corpus q̃ formica: & ꝑꝑ hãc nobilitatẽ in genere corporum multæ nobilitates ꝭm quid respectu vitæ sibi conueniunt: puta incorruptibilitas, &c. Arist. tñ 1. Ethic. dicit, corpora cælestia esse nobiliora ẽt homine: quia tenet illa viuentia, vt expresse in secundo cæli supponẽdum esse dicit.

ℭ *Super Quaestionis tertiae Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, ꝙ licet apud San. Tho. doctrinam esse corpus & esse cõpositũ ex materia & forma, conuertantur, & idem sint, attamen nõ vt idẽ apud alios nec conuertuntur. Auerr. n. ponit corpus in cælo: & tamẽ non cõpositũ ex materia & forma. Auicebron autem ponit cõpositum ex materia & forma in substãtiis spiritualibus: & tamẽ non corpus: ideo vt omnifariam cõpleta sit doctrina, præsens moueꝭ qõ: an Deus sit compositus ex materia & forma: & ꝓpea oẽs rõnes in litera positæ vtunꝭ mediis abstrahentibus a corporeitate & quantitate, quatenus excludant ẽt materiã spũalem. ℭ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito negatiue: impossibile est in Deo esse materiã, probaꝭ tripliciter. Primo. Deꝰ est purus actus: ergo nõ habet materiam, probatur sequela, q̄a materia est in potentia. Secũdo, Deus est primũ bonũ & optimum: ergo bonũ nõ per participationẽ, sed per essentiã: ergo non est cõpositus ex materia & forma. Antecedens ex præcedentibus patet. prima cõsequentia probatur: bonũ per essentiam prius est bono per participationẽ: ergo si Deus est primum, &c. secũda vero, cõpositum est bonum per suã formã: ergo per participationẽ, ꝭm. s. ꝙ materia participat formã: ergo si, &c. Tertio, Deꝰ est prima causa efficiens: ergo est primũ & per se agens: ergo est primo & ꝑ se forma: ergo nõ est cõpositus ex materia & forma. Antecedẽs cũ prima consequentia relinquitur pro constanti. Secunda vero probatur. omne agens agit per suam formam: ergo vnumquodq; sic se habet ad esse agens, sicut ad esse formam, & econuerso: ergo

¶Tertio

protectione, omnia continentur.

Ad secundum dicendum, quòd homo dicitur esse ad imaginẽ Dei, non secundum corpus, sed secundum id, quo homo excellit alia animalia: unde sequitur Gen. 1. post quam dictum est, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostrã, ut præsit piscibus maris, &c. G excellit autẽ homo oĩa aĩalia quãtũ ad rõnẽ & intellectũ: unde secundũ intellectum & rõnẽ, quæ sunt incorporea, homo est ad imaginem Dei.

Ad tertium dicẽdũ, ꝙ partes corporeæ attribuunt Deo in scripturis, rõne suorũ actuũ secundum quandam similitudinẽ [e] sicut actus oculi est videre: vnde oculus de deo dictus, significat uirtutẽ eius ad uidendum, modo intelligibili nõ sensibili: & simile est de alijs partibus.

Ad quartum dicendũ, ꝙ H etiã ea q̃ ad sitũ ptinẽt nõ attribuuntur Deo, nisi secũdũ quãdã similitudinẽ, sicut dicit sedens pp suam immobilitatem & authoritatẽ: & stãs propter suã fortitudinem ad debellandum omne quod aduersatur.

Ad quintum dicendum, ꝙ ad Deũ nõ accedit passibus corpalibus cum ubiq; sit: sed affectibus mẽtis: & eodẽ mõ ab eo recedit: & sic accessus & recessus sub similitudine localis mot⁹ designãt spũalẽ affectũ.

ARTICVLVS II.

Vtrũ ĩ Deo sit cõpositio formæ et matẽ.

Ad secundum sic proceditur. Videtur ꝙ in Deo sit compositio formæ & materiæ. Omne enim quod habet animã est compositum ex materia & forma: quia anima est forma corporis. sed scriptura attribuit animam Deo. introducitur enim ad Hebr. 10. ex persona Dei, Iustus autem meus ex fide viuit: quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. ergo Deus est cõpositus ex materia & forma.

¶ 2 Præt. ira, gaudium & huiusmodi sunt passiones coniuncti, * ut dicitur 1. de anima: sed huiusmodi attribuũtur Deo in scriptura. dicitur enim ĩ Psal. Iratus furore Dominus in populum suũ: ergo Deus ex materia & forma est compositus.

¶ 3 Præt. Materia est principiũ indiuiduationis: sed Deus uidet esse indiuiduũ: nõ.n. de multis prædicat. ergo ẽ cõposit⁹ ex materia & forma.

Sed contra. Omne cõpositũ ex materia & forma est corpus: quãtitas.n. dimensiua est q̃ primo inhęret materiæ: sed Deus non est corpus, ut ostensum est*. Ergo Deus nõ est cõpositus ex materia & forma.

Respondeo. Dicendum, ꝙ ĩpossibile est in Deo esse materiã.

Primo quidem, quia materia est id, quod est in potentia: * ostensum est autem, ꝙ Deus est purus [d] actus non habens aliquid de potentialitate, unde impossibile est, ꝙ Deus sit compositus ex materia & forma.

Secundo, quia omne compositũ ex materia & forma est perfectũ & bonum per suam formã: unde oportet quòd sit bonum per participationem secundum quod materia participat formam. Primum autẽ quod est bonum & optimum quod Deus est, non est bonum per participationẽ: quia bonum per essentiã, prius est bono per participationem: unde impossibile est, quòd Deus sit compositus ex materia & forma.

I Tertio, quia unumquodq; agens agit per suam formam: unde secundum quod aliquid se habet ad suam formam, sic se habet ad hoc quod sit agens: quod igitur primũ est & per se agẽs, oportet ꝙ sit primo, & per se forma. Deus aũt est primũ agens, cũ sit prima cã efficiẽs, ut ostẽsum ẽ. [e] Est igitur per essentiã suã forma, & non cõpositus ex materia & forma.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ anima [d] attribuit Deo p similitudinẽ actus: quod.n. volumus aliquid nobis, ex anima nostra est: vnde illud K dicitur esse placitum animæ Dei, quod est placitum voluntati ipsius.

Ad secundum dicẽdũ, quòd ira & huiusmodi attribuunt Deo secundũ similitudinem effectus: qa enim proprium est irati punire, eius ira punitio metaphorice vocatur.

Ad tertium dicendum, ꝙ formæ, quæ sunt receptibiles in materia, indiuiduantur per materiam, quæ non potest esse in alio, cum sit primum subiectum substans: forma vero quantum est de se, nisi aliquid aliud impediat [d], recipi potest a pluribus. Sed illa forma, quæ non est B receptibilis in materia, sed est per se subsistẽs, ex hoc ipso indiuiduatur, quòd non potest recipi in alio, & huiusmodi forma est Deus. vnde nõ sequitur quòd habeat materiam.

ARTICVLVS III.

Vtrum sit idem Deus quod sua essentia, uel natura.

Ad tertium sic proceditur. Videt ꝙ non sit idem Deus quod sua essentia vel natura. Nihil enim est ĩ se ipso, sed essentia vel natura Dei, quę est deitas, dicit esse in C Deo: ergo videt ꝙ Deus nõ sit idem quod sua essentia vel natura.

¶ 2 Præt. effectus assimilat suæ causæ: quia omne agens agit sibi simile: sed in rebus creatis non est idẽ suppositũ quod sua natura (nõ enim idẽ est homo qđ sua humanitas) ergo nec Deus est idem qđ sua deitas.

Contra. de Deo dr ꝙ ẽ vita, & nõ solũ quod est viuẽs, vt patet Ioã. 14. Ego sum via, veritas & vita. Sicut ãt se hẽt vita ad viuẽtẽ, ita deitas ad Deum: ergo Deus est ipsa deitas. D

Respondeo. Dicendum, quòd Deus est idẽ quod sua essentia uel natura. Ad cuius intellectũ sciendum est, quòd in rebus cõpositis ex materia & forma necesse est quòd differant natura uel essentia & suppositũ: quia essentia uel natura comprehendit in se illa tantũ, quæ cadũt in diffinitione speciei [c]. B sicut humanitas cõprehendit in se ea, quæ cadunt in diffinitione hominis: his enim homo est homo: & hoc significat humanitas; hoc s. quo homo est homo. Sed materia indiuidualis cũ accidentibus omnibus indiuiduantibus ipsam non cadit in diffinitione speciei [c]: non enim cadunt in diffinitione hominis hæ carnes & hęc ossa, aut albedo, uel nigredo, uel aliq̃ huiusmodi: unde hę carnes & hęc ossa, & accidentia designantia hanc materiã C non concluduntur in humanitate: & tamen in eo quod est homo includuntur: unde, id quod est homo, habet in se aliquid quod nõ habet humanitas: & propter hoc nõ est totaliter [d] idem homo & humanitas: sed humanitas significat ut pars formalis hominis: quia principia diffinientia habent [d] se formaliter, respectu materiæ indiuiduantis. In his igitur [d], quæ nõ sunt cõposita ex materia & forma, in quibus indiuiduatio non est per materiam D indiuidualem, id est, per hãc materiam, sed ipsæ formæ per se

---

si est primum & per se agens, est primo & per se forma &c.

¶ Circa primam consequentiam aduerte, quòd æquiuoce quodammodo sumitur ly primum in antecedente & consequente. Nam in antecedente sumitur, vt notat ordinem prioritatis respectu cęterorum efficientium: in consequente vero sumitur, vt significat secũdũ quod ipsum, vt in primo posteriorũ distinguitur, primo, cõtra per se & de omni: ita ꝙ ex hoc quòd Deus ẽ inter causas efficientes prima, infertur, ergo Deus est per se primo, id est, secundum quod ipsum efficiens: & tenet sequela, quoniam non contingenter, sed necessario: & secũdum essentialem causalitatem super alia efficientia, cõuenit ei esse primam inter efficientes causas, vt de se patet. his enim cõstantibus, iam patet quòd ei conuenit esse agẽs nõ per aliud. & quod quibuscunque conuenit, conuenit per ipsum: igitur est primo agens iuxta doctrinam analyticam.

a

10

¶ Circa consequentiam assumptam in probatione secundæ consequentiæ, illam scilicet, agens, agit per suã formam, &c. aduerte quòd si forma est ratio agendi, vt in antecedẽte assumitur, & pluries ab Aristo. dicitur, necesse est quòd vnũquodque sicut se habet ad formam, ita se habeat ad rationem agendi: & consequẽter ad esse actiuum a priori procedendo: & econuerso a posteriori pcedendo: sicut aliquid se habet ad esse actiuum, ita se habeat oportet ad rationẽ agendi: & consequẽter ad formã, ac per hoc valet secũda consequentia, si aliquid est primo actiuũ, est primo ratio agẽdi & forma, & sic non est compositum ex materia & forma. Hanc autem conuertibilitatẽ insinuat litera. dum primo dicit, ꝙ secundum quod aliquid se habet ad formam, sic se habet ad hoc quòd sit agens: & deinde conuertibilitatem subaudiendam volens subdit, quod igitur est per se, primo agens, est primo & per se forma.

15

1. contra cap. 17. & 26. Et opusc. 3. c. 9

Text. 12. & 14 & 15. tomo 2

¶ Sed circa hæc occurrit dubiũ: qm̃ hic processus videtur sophisticus: qm̃ sub hoc cõi. s. se habere ad formã, descenditur determinate ad hoc speciale. s. esse formam: vnumquodq;.n. ita se habere ad formã, vt ad esse agens, verissimum est: sed ex hoc nõ licet sumere: vnũquodq; ita se habere ad esse formã, sic ut ad esse agẽs. Tum quia est sophisma consequentis. Tum quia hoc falsum est, qm̃ ignis nõ ita se habet ad esse calorẽ, sicut se habet ad esse cale- F factiuum: quia ignis est primo calefactiuus. non tñ est primo calor, imo nõ est calor, sed habens illũ per se primo: & tamen calor est forma illa, quæ est ratio calefaciendi: igitur ex hoc ꝙ aliquid est per se primo agens, nihil aliud inferri potest, nisi quod per se primo habet formã, quæ est rõ agendi: & non ꝙ sit per se primo forma, vt in litera fit, &c.

¶ Ad hoc dr, ꝙ oportet hic aduerti duo. primo, quid importet ly per se primo: secũdo, ꝙ sermones interpretandi sunt semper ẽm subiectam materiam: ex his.n. omnia erunt manifesta. Per se primo tale vt dicitur. 1. poste. signat ꝙ sit tale nõ per aliud, & reliqua sint talia p ipsum: sed cũ dr, nõ p aliud, excludunt non solum extrinseca, sed ẽt partes, vt dicit 7. Phy. ita ꝙ illud, qđ est tale rõne partis, non est per se primo tale: ac per hoc, illud cui cõuenit esse agẽs rõne partis. s. formæ, non est per se primo agens: sed neq; p accidẽs, sed per aliud. s. per partem. Et ppea nullum cõpositũ ex materia & forma, potest esse per se primo actiuũ, qm̃ oĩa agunt non se totis: quia nõ rõne materiæ: repugnat.n. ei esse rõnẽ agendi, cum de rõne eius sit potẽtia opposita actui, qui est rõ agendi. Et hinc patet qualiter ex se habere ad esse agens nõ solũ licet inferre se habere ad formã, sed se habere ad esse formã: vt in litera factũ est: & ecõuerso fieri posset a priori, nec vllũ est sophisma. Ad instantiã aũt de calore dr, ꝙ si sermones ponderent ẽm materiã subiectã non fieret hæc obiectio: esse.n. actiuũ in cõi, nullã ĩperfectionẽ includit. conuenireq; potest alicui rei subsistẽti in natura p se primo ppriissime vt loquimur: esse vero calefactiuũ imperfectionẽ claudit: qm̃ dicit esse actiuũ sc. i. materialiter: & ĩpossibile est ꝙ conueniat alicui primo simpliciter & absolute loquẽdo: qa oportet ꝙ cõueniat cõposito ex materia & forma, cui non põt cõuenire agere nisi ẽm partẽ, sed tñ hmõi materiales actiuitates ẽm proprias rõnes sumptæ, dicunt cõuenire alicui primo. eo mõ quo possibile est inueniri primo in talium cõueniẽtia. i. in genere materialiũ agentiũ, & nõ simplr. Et ppea instantia nõ est cõtra ppositũ: qm̃ licet de igne & calore & aliis materialib⁹ rõnibus actiuis, nõ appareat vis cõsequẽtiæ: hoc est, qa in eis nõ inuenit esse agens nec esse tale agẽs primo, sed esse tale agẽs primo in genere agentiũ materialiũ: vbi primitas non excludit partẽ, & tñ cõstat partẽ excludi p primitatẽ simplr. Stat igit vis cõsequẽtiæ, quòd si Deus est per se primo agens: ergo est per se primo forma: quia per se primo agens, est agens non per aliud, id est, nec ẽt per partem, sed se toto: ac per hoc oportet totum esse formam, & consequenter incompositum esse ex materia & forma.

¶ In rñsione ad tertiũ, dubiũ nascit ex Durãdo cõtra assignatam ibidẽ cãm indiuiduationis. s. recipi in materia, vel nõ posse recipi in ea. Indiuiduũ dr indiuiduũ p negationẽ diuisionis, qua superius diuiditur in sua inferiora: & est indiuiduũ p negationẽ essendi in alio sicut ĩ subiecto inferiori, & nõ p negationẽ essendi in alio, sicut ĩ subiecto informationis: sed tã recipi in materia q̃ nõ posse recipi ĩ illa, spectãt ad esse & nõ esse in alio, sicut ĩ subiecto informationis: ergo nihil horum spectat ad indiuiduationẽ: sed æquiuocatio cõmissa est circa ly esse in alio: & ly subiectum: Maior patet: alioquin hoc albũ nõ esset ĩdiuiduũ: cũ sit in alio, sicut in subiecto informationis. s. ĩ hac substãtia. Minor vero est per se nota. Et cõfirmat: materia nõ est primum subiectũ pdicationis. i. infimũ subiicibile: sed est primũ subiectũ informationis: ergo ex hoc ꝙ ẽ primũ subiectũ, nõ est indiuiduãs, consequentia nota, antecedẽs pbatur: qa materiæ etsi cõueniat ex se negatio essendi in alio vt ĩ subiecto informationis, nõ tñ cõuenit ei negatio eẽndi in alio vt ĩ subiecto ĩferiori: qm̃ mã ẽ quoddã vle, & pdicat de hac illa mã ut vle & superius de suis ĩferiorib⁹, vt patet: alioquin materia nõ esset scibilis, cũ sciẽtia nõ sit nisi vniuersaliũ: male igit videt litera assignasse rõnẽ indiuidui ex materia.

D. 731. 171

D. 634.

16

1. contra 42. & 45. Et opu. 3. c. 10

103 118

¶ Ad hoc est breuiter dicẽdũ, concedẽdo ꝙ alius est modus essendi in alio vt in subiecto inferiori, & alius in subiecto informationis: & silr ꝙ aliud est esse subiectũ ibi & hic: sed cum hoc stat, ꝙ naturã esse in alio vt superius in inferiori, nõ quocũq;: sed singulari, & eã esse in alio p informationẽ, sunt idẽ nõ formaliter: sed causaliter: ita ꝙ ad quidditatẽ aliquã esse in alio p informationẽ naturaliter, sequitur ipsam esse in alio vt inferiori singulari, & ad quidditatẽ nõ posse esse in alio p informationẽ: sequit ipsam nõ posse esse in singulari vt inferiori: sed ipsam esse p se singularẽ, & hoc est, quod in litera dr. Assignat.n. esse vel nõ esse in alio p informationẽ p radice indiuiduationis: & nõ p formali constitutiuo indiuidui: vt obiectiones male interpretant. Probare aũt ꝙ hæc sit radix indiuiduationis, præsentis excedit limites negotii. Inferius potius, vbi de indiuiduatione ex pposito aget, tractabit. Sat est hic pro notitia literæ scire, ꝙ apud nos iste modus essendi in alio p informationẽ, nõ est cõstitutiuus formaliter, sed causaliter indiuidui. Vnde ad obiectionẽ in oppositũ dr, ꝙ ex hoc, ꝙ hoc albũ est indiuiduũ & in alio p informationẽ, nihil aliud habet nisi ꝙ esse in alio p informationẽ nõ est formale cõstitutiuum indiuidui: sed cũ hoc stat, ꝙ si albedinis natura nõ posset esse in alio p informationẽ, nunq̃ albũ esset in hoc albo, vt superius in inferiori: & rursus, hoc albũ nõ esset hoc p positionẽ differẽtiæ ĩdiuidualis supra naturã. sed p negationẽ oĩs differẽtiæ indiuidualis: qm̃ nõ esset diuisibilis ĩ plura indiuidua, vt in litera dr de formis nõ receptibilibus in materia. Ad cõfirmationẽ quoq; negat cõsequẽtia: qa ex hoc ꝙ materia est primũ subiectũ iformationis, sequit ꝙ sit prima radix indiuiduationis positiue vel negatiue. Negat A quoq; antecedẽs, qa materia est primũ ẽt subiicibile. i. infimũ, nõ totale vt indiuiduũ cõpletũ: sed partiale. Et cũ instat cõtra: qa ẽ vniuersale quoddã, rñdet, ꝙ materia ẽm se nõ est vniuersale, nec pdicabile, vt patet ex eo ꝙ ẽm se nõ ẽ ĩtelligibilis: & cõsequẽter nec scibilis: sed materia in analogia ad formã vlem, ĩtelligit vlis: & sit pdicabile quoddam & scibile, &c. & ppea in litera dr, ꝙ forma quãtum est de se, põt esse in pluribus, materia autẽ est primũ subiectũ: quia ergo oĩs vniuersalitas est a forma, materia ẽm se vniuersalis nõ est: & cũ primum subiectũ sit oĩum predicamẽtorũ, ipsa est & infimũ subiicibile. partiale tñ, & primũ subiectũ informationis, ac p hoc vndiq; ĩdiuiduatiõis radix. Sed de his in cõmẽtariis de ente & essentia: & in q. duabus satis dictum est, & inferius amplius dicetur.

c 170 D. 731.

c 170 b D. 1147. 424

¶ *Super Quaestionis tertiae artic. tertiũ.*

In titu. statim occurrit ambiguitas: p quo supponit De⁹ in hoc q̃sito, vtrũ De⁹ sit idẽ qđ sua eẽntia, ex secũdo nãq; argumẽto, & ex toto pcessu corpis articuli insinuat, ꝙ supponit pro supposito diuino: qm̃ nihil aliud hic tractatur, nisi an suppositũ naturæ diuinæ, & ipsa natura sint idẽ. Ex rõne vero suppositi ostẽdit oppositũ: qm̃ ad rõnẽ suppositi requirunt quinq; cõditiones. s. ꝙ sit substãtia, cõpleta, ĩdiuidua subsistẽs, incõicabiliter: substãtia, pp accidẽtia: cõpleta, pp partes: indiuidua, pp speciẽ: subsistẽs, pp humanitatem Christi: incõicabiliter, pp essentiã diuinã, q̃ est cõis tribus suppositis: & sic cũ suppositũ diuinũ idẽ significet qđ psona diuina, & ĩ hoc articulo nulla fiat mentio de personarũ cõstitutiuis, cõsequẽs est ꝙ ly Deus, nõ stat pro supposito diuino: & cõfirmat hoc: quia inferius quæretur ex proposito, vtrum persona & essentia in Deo sint idem: ergo, &c.

D. 461.

D. 466. D. 417. D. 639. D. 731. D. 1801.

¶ Ad hoc est dicẽdũ, ꝙ ly Deus põt tripliciter sumi. Primo vt signat cõcretũ quasi specificũ naturæ diuinæ. i. habẽs deitatẽ: sicut homo signat habẽs humanitatẽ. Secũdo, vt signat cõcretũ indiuiduale naturæ diuinæ. i. hunc habentẽ deitatẽ seu hunc Deũ: sicut homo põt supponere p hoc hoĩe. Tertio vt signat suppositũ naturæ diuinæ. i. hũc incõicabiliter habẽtẽ deitatẽ. i. hãc psonã diuinã, sicut homo põt supponere p sorte. Sed hoc interest inter Deũ E ex vna parte, & hoĩem cæterarũq; naturarũ cõcreta, ex alia parte, ꝙ in aliis nõ distinguit indiuiduũ naturæ in cõcreto a supposito: nõ.n. distinguit hic hõ ab humano supposito, aut ecõuerso. In Deo aũt distinguit indiuiduũ naturæ in cõcreto. i. hic De⁹, a supposito diuino. i. patre & filio & spiritu sancto: & rõ est, quia hic Deus est simul terminus singularis & cõis tribus suppositis, qđ est impossibile cõuenire indiuiduo aliarũ substantiarũ. Tripliciter ergo cũ accipi possit, dico quòd hic nõ sumitur primo modo: quia vt in corpore articuli patet, id pro quo supponit ly Deus, claudit in sua rõne principia indiuiduantia Deũ inquantũ indiuiduantia sunt: quæ non significãtur claudi in ly Deus quasi specifice supponente. Neq; etiã sumitur tertio modo: tum quia nulla fit hic mẽtio de personalibus: tũ qa sub hoc sensu multa supponit prædeterminãda: & ppea inferius in hoc sensu quęretur in tractatu de psonis diuinis: sed sumitur secundo mõ. Ita ꝙ sensus est, vtrũ Deus. i. hic Deus, sit idẽ quod deitas. Sed aduerte, ꝙ hic Deus signans indiuiduum diuinæ naturę, in cõcreto habet duas condi-

Universidad de Deusto Biblioteca

conditiones in re,alterã negatiuã.s.quòd non significat suppositum naturæ diuinæ,& hoc s̃m veritatem loquendo. Alterã affirmatiuã.s.quòd æquiualet supposito quo ad habitudinẽ idẽtitatis vel distinctionis a natura:qm̃ cõparatur ad illam vt habẽs ad habitũ: vt quod est ad quo est : vt subsistens ad naturã in qua &

indiuiduantur oportet^d quòd ipsæ formæ sint supposita subsistẽtia: vnde in eis non differt suppositum & natura. Et sic, cum Deus non sit cõpositus ex materia & forma, vt ostẽsum est*, oportet quòd Deus^d sit sua deitas, sua vita, & quicquid aliud sic de Deo prædicatur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd de rebus simplicib⁹ loqui nõ possumus, nisi per modum cõpositorum;a quibus cognitionem accipimus : & ideo de Deo loquentes vtimur nominibus concretis, vt significemus eius subsistẽtiam : quia apud nos non subsistunt nisi cõposita: & vtimur nominibus abstractis, vt significemus eius simplicitatẽ^e. Quod ergo dicitur, deitas vel vita, vel aliquid huiusmodi esse in Deo, referendum est ad diuersitatẽ, quæ est in acceptione intellectus nostri, & non ad aliquam diuersitatem rei.

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd effectus Dei imitantur ipsum non perfecte, sed secundum quod possunt: & hoc ad defectum imitationis pertinet, quòd id, quod est simplex & unum, non potest repræsentari nisi per multa: & sic accidit in eis compositio, ex qua prouenit,quod in eis non est idem suppositum quod natura.

qua subsistit, &c.Et
D. 114. tertiã conditionẽ habet in opinione philosophorum, imo totius rõnis humanæ s̃m facultatem naturæ.s.quòd ab oĩbus (Art. præced.) accipit vt suppositũ (D. 1053.) naturæ diuinæ: quia nulla deest sibi cõditio suppositi,nisi incommunicabilitas : quã nõ cõuenire sibi,quia cõis est trib⁹ psonis,non rõne:sed reuelatione fidei nouimus.Et ex hac sequitur quarta conditio quo ad nos:quòd licet hîc Deus nõ significet suppositum diuinũ simpliciter, (b 68) tñ significat suppositum diuinũ stando infra limites tractatus de absolutis:qualis est præsens. Propter primam cõditionem caute loquit litera tã quærendo q̃ cõcludendo & respõdendo : semper.n.de Deo in speciali sermonẽ habens,nominat Deũ & deitatẽ, & nunquã suppositũ diuinũ : pp alias vero tres cõditiones vtitur nomine suppositi & naturę ĩ cõi loquendo:& ex cõibus regulis identitatis aut distinctionis suppositi a natura qõnem determinat :idẽ nãq; est iudiciũ de distinctione huius Dei a deitate, & suppositi a natura: qm̃ æquiualet illud indiuiduum supposito quo ad hoc: distinguit.n.suppositum a natura, vt habẽs ab habito: & quod est,a quo est:& subsistens ab eo,quo subsistit, &c.Nec congruebat doctrinæ ordini, vt tractatui de absolutis imiscerent respectiua reuelata, & tã remota ab his principiis,tot intercedẽtibus mediis qõnibus decidẽdis.

¶In corpore est vna cõclusio responsiua q̃sito affirmatiue. Deus est idẽ quod sua essentia seu natura. Probatur. Ratio differentiæ inter naturã & suppositũ est distinctio naturæ a materia indiuiduali:ergo in formis simplicibus,quę per seipsas indiuiduantur, non differt suppositũ a natura:ergo Deus est sua deitas & sua vita,&c. Antecedens probatur ex rõne distinctionis naturæ & suppositi in rebus materialibus notioribus nobis . Natura cõprehendit in se ea tm̃,quæ cadunt in diffinitione speciei:ergo nõ cõprehendit materiam indiuidualẽ:ergo ex hoc distinguitur a supposito. Assumptum patet. Et prima consequentia nunc facta probatᷣ dupliciter. Primo,quia materia indiuidualis nõ clauditur in diffinitione speciei, vt patet de his carnibus respectu naturæ humanæ. Secundo,quia principia diffinientia habent se formaliter respectu materiæ indiuiduantis,in cuius signum humanitas significatur,vt pars formalis hominis.secunda autem probatur : quia in suppositi ratione si diffiniretur, clauderet materia indiuidualis vt in Sorte.consequentia autem prima vt per se nota relinquitur.secunda autem probatur , quia Deus non est compositus ex materia & forma,vt ex præcedenti patet articulo.

¶ Circà terminos assumptos in antecedente,& cõsequẽter in tota hac rõne,distingue primo ly natura,& ly suppositis . Possum⁹ enim de eis loqui dupliciter:vno modo s̃m rẽ tm̃,alio modo s̃m modum significandi. Sumuntur natura & suppositum s̃m rẽ tm̃, qñ sumuntur s̃m proprias rõnes rei quã significat natura , & rei quã significat suppositum,abstrahendo a modis significandi. verbi gratia,qñ sumit natura humana s̃m eius propriã diffinitionẽ, & sortes s̃m eius rõnem propriã,non curando,an natura signifi-

F cetur in abstracto vel concreto,&c. sumuntur aũt s̃m modos significandi,cum sumuntur vt stant sub nominibus primæ intentionis:puta humanitas,homo,sortes,sorteitas,&c. Sermo psens est de natura & supposito s̃m rem,& non s̃m modum significandi:hoc.n.potius logici,illud metaphysici negotii est. Et ideo ces-

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in Deo sit idem essentia & esse.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo non sit idem essentia & esse. G Si enim hoc sit, tunc ad esse diuinũ nihil additur: sed esse cui nulla fit additio est esse commune, quod de omnibus prædicatur: sequitur ergo, quòd Deus sit ens cõmune prædicabile de omnibus. hoc autẽ est falsum, secundum illud Sapien. 14. incommunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerũt: ergo esse Dei non est eius essentia.

¶ 2 Præt. De deo scire possumus an sit, ut supra dictum est*, non autẽ possumus scire quid sit, ergo nõ est H idẽ esse Dei, & quod quid est eius siue quidditas uel natura.

SED CONTRA est quod Hila.* dicit in 6. de trini. Esse non est accidẽs in Deo, sed subsistẽs ueritas id ergo, quod subsistit in Deo, est suum esse.

RESPONDEO. Dicendũ,quòd Deus non solum est sua essentia, ut ostẽsum est^e, sed etiã suũ esse: quod quidẽ multipliciter ostendi potest.

Primo quidem, quia quicquid

sant oẽs argumentationes & rñsiones, q̃ immiscent significari per modũ partis, vel excludere a significatione, aut nec excludere nec includere: & similia quæ ad differentiã inter hæc ex modis significandi,non ex rebus spectant. Nec obstat,ꝙ in corpore huius articuli inferat, quòd humanitas significatur vt pars formalis hominis,ad probandũ, quòd natura nõ includat materiã indiuidualem:qm̃ hoc allatũ est,vt signum a posteriori noti⁹ ad manifestandũ etiam ex modo significãdi distinctionẽ s̃m rem naturæ,a materia indiuiduali. Distingue secundo ly differre seu differentia:est.n. duplex, s̃m rõnẽ & s̃m rem. Et hæc subdiuidit in differẽtiã realem inter rem & rem , & in differẽtiã realem inter rem includentẽ aliquid reale,& non includentẽ illud. Includere autẽ & nõ includere nũc dicimus non ex modo significandi , sed ex rõne formali rei significatæ formali-

I ter sumptæ. Et hæc rursus subdiuiditur in differentiam realẽ penes inclusionẽ alicuius realis intrinsece:sicut homo differt ab animali:quia includit intrinsece rõnale : & penes inclusionẽ alicuius realis extrinsece:sicut disciplinabile differt ab homine,fingendo quòd disciplinabilitas sit eadem res quod natura hominis:q̃a includit extrinsece disciplinam vt actum,per quem diffinit, quã non includit homo in sua rõne. Quatuor igitur cum sint modi differẽtiæ,s̃m rõnem tm̃,vt est inter hominem & humanitatem: inter rem & rem,vt est inter sortem & Platonẽ:inter rem includentem intrinsece aliquid reale & abstrahentem , & inter includentem extrinsece aliquid reale,& abstrahentẽ ab illo:in antecedente assumpto,& tota hac rõne ac conclusione,sermo tm̃ est de differentia tertio modo.i.penes inclusionem intrinsecã. Nõ.n.est hic sermo de differentia s̃m rõnem tm̃:qm̃ suppositum & natura in oibus,etiam in Deo sic distinguuntur. Deus enim & deitas K rõne modi significandi,distinguuntur intantũ,quòd ista est hæretica:deitas generat deitatẽ:& ista catholica: Deus generat Deũ, vt patet in principio decretalium. Neq; etiã est hîc sermo de differentia reali,qualis est inter rem & rem. Constat enim quòd natura substantialis & suppositum,non possunt naturaliter sic distingui,vt sint totaliter duæ res diuersæ. Nec etiam est hic sermo de differentia reali extrinseca:quoniam falsum esset antecedens, & falsum esset , quòd in substantiis immaterialibus non differt suppositum & natura. In substantiis enim separatis suppositum a natura differt extrinsece : quia suppositum vt sic , includit subsistere , quod est esse per se non intrinsece , sed quodammodo quasi vt proprium actum , ad quem quodammodo deberet diffiniri si diffiniretur , natura autem non . Et propterea S. Thomas in Quolibe.secundo,quæstio.2.artic.2.de tali differentia loquens,dixit,quòd in angelis differt suppositum a natura. Relinquitur igitur , quòd sit hic sermo de differentia penes inclusionem intrinsecam. Tum quia ratio assumpta in litera manifeste s̃m talem differentiã distinguit suppositũ a natura in rebus materialibus,quia.s.suppositum includit materiam indiuidualẽ,

qua

quã nõ includit natura:constat enim hoc intelligi de intrinseca inclusione. Tum quia in separatis a materia tali differentia,nõ distinguitur suppositum a natura,vt hic affirmatur, ex eo quòd indiuiduantur per se ipsa: id est, quia idem est constituens naturam & indiuiduum: ac per hoc nihil intrinsecum includit indi-

est in aliquo,quod est præter essentiam eius, oportet esse causatum uel a principijs essentiæ, sicut accidentia propria consequentia speciem,ut risibile consequitur hominem, & causatur ex principijs essentialibus speciei, uel ab aliquo exteriori, sicut calor in aqua, causatur ab igne. Si igitur ipsum esse^d rei sit aliud ab eius essentia, necesse est quòd esse illius rei uel sit causatum ab aliquo exteriori, uel a principijs essentialibus eiusdem rei. Impossibile est autem, quòd esse sit causatũ tantum ex principijs essentialibus rei : quia nulla res sufficit quòd sit sibi causa essendi, si habeat esse causatum. Oportet ergo quòd illud, cuius esse est aliud ab essentia sua, habeat esse causatũ ab alio. hoc autem nõ potest dici de Deo: quia Deum dicimus esse primam causam efficientem^e: impossibile est ergo, quòd in Deo sit aliud esse, & aliud eius essentia.

Secundo; quia esse est actualitas omnis formæ vel naturæ^e: non enĩ bonitas uel humanitas significatur in actu , nisi pro ut significamus eã esse: oportet igitur quòd ipsum esse cõparetur ad essentiam, quæ est aliud ab ipso, sicut^d actus ad potẽtiam: cum igitur in Deo nihil sit potẽtiale, ut ostensum est supra *. sequitur, quòd non sit aliud in eo essentia, quàm suum esse : sua igitur essentia est suum esse.

Tertio, quia sicut illud, quod habet ignem, & non est ignis, est ignitum per participationem; ita illud,

uiduum , quod non claudat natura , & ecõuerso. Tũ q̃a idẽ cẽsetur iudicium in litera de identitate suppositi naturæ in substãtiis separatis , & Dei cũ Deitate : hoc enim nõ est simpliciter verũ nisi de differentia intrinseca loquendo : quoniã (vt iam dictum est in quolibetis ,) aliud protulit iudiciũ loquendo de differentia intrinseca . Est ergo sensus antecedentis,quòd ratio differentiæ intrinsece inter naturam & suppositum secundũ rem seu rationes formales sumpta est distinctio naturę a materia indiuiduali: & similiter sensus omnium cõclusionum , q̃ implicite hîc continentur de supposito & natura ĩ rebus materialib⁹,& ĩ separatis a materia , &c. eodem intellectu sumendus est. Et si prędicta diligẽter inspexeris, cõplecteris dispõnẽ oium rerum quo ad identitatẽ & distinctionẽ inter suppositum & naturã. Habes.n. ĩ primis ꝙ suppositũ & natura nõ substãtialiter cõstituẽs suppositum: siue sit natura accidentis , vt sortes & eius complexio: siue sit substãtia quasi aduẽtitia, vt humanitas verbi Dei: distinguunt quadrupliciter.s.vt res & res,& intrinsece,& extrinsece,& s̃m rõnẽ. Habes secũdo,ꝙ suppositũ & natura in substãtiis cõpositis distinguunt intrinsece & extrinsece,& s̃m rõnem. Habes tertio, ꝙ in substãtiis immaterialibus distinguũtur suppositũ & natura nõ intrinsece,sed extrinsece s̃m rẽ,& s̃m rõnẽ. Habes quarto, ꝙ in Deo nullo modo distinguuntur s̃m rẽ Deus & deitas:sed rõne tantũ modi significandi. Habes & concordiam dictorum S.Tho.& intellectũ eorũ quę in diuersis locis de hac materia scripta sunt.

¶Circa primam consequentiã in litera factã,aduerte,quòd ideo relicta est pro constanti:quia fundatur super illa regula posterioristica satis trita: Si affirmatio ẽ causa affirmationis,negatio est causa negationis,& econuerso:& quoniam hæc maxima nõ tenet nisi in causis propriis,ideo in antecedente ly ratio,cum dicitur ratio differentiæ,&c.supponit pro ratione propria. Itaq; sensus est:propria & præcisa ratio differentiæ intrinsece inter naturam & suppositum:& tunc manifeste patet vis consequentiæ ex negatione talis rationis,negationem sui effectus inferens.

¶Super Quæstionis tertiæ Articulum quartum.

IN titulo,ly essentia significat deitatem,quę per diffinitionem Dei importaretur,si diffiniretur.ly esse importat significatum per ly est s̃m adiacẽs,cum dicimus,Deus est:& similiter, homo est,&c.ly idẽ,importat idẽtitatẽ realẽ. Ita quòd sensus est, vtrũ res significata per ly Deus,sit res significata per ly est:cũ dicitur

A Deus est. Et scito quòd ista quæstio est subtilissima , & propria antiquis metaphysicis, a modernulis autem valde aliena : quia tenent non solum in Deo: sed in omni re essentiam identificari existentiæ illius:sit ergo nostra hæc quæstio. Ad alios autem erit quæstio specialis de distinctione esse ab essentia vniuersaliter.

quod habet esse & non est esse, est ens per participationem. Deus autem est sua essentia, ut ostẽsum est*. si igitur non sit suum esse, erit ens per participationem & non per essentiam: nõ ergo erit primum ens, quod absurdum est dicere. Est igitur Deus suum ^d esse, & non solum B sua essentia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquid, cui non fit additio, potest ĩtelligi dupliciter: vno modo, vt de ratione eius sit quòd non fiat ei additio. sicut de ratione animalis irrationalis est, vt sit sine ratione. Alio modo intelligitur aliquid, cui non fit additio: quia non est de ratione eius quòd sibi fiat additio. Sicut animal commune est sine ratione: quia nõ est de ratione animalis communis vt habeat ra- C tionem, sed nec de ratione eius est, vt careat ratione. Primo igitur modo, esse sine additione, est esse diuinum. Secundo modo esse sine additione, est esse commune.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd esse dupliciter dicitur: vno modo significat actum essendi: alio modo significat compositionẽ propositionis, quam anima adinuenit coniungens prædicatum subiecto. Primo igitur modo accipiẽdo esse, non possumus scire esse Dei, sicut D nec eius essentiam, sed solum secũdo modo. Scimus enim quòd hæc propositio, quã formamus de Deo, cum dicimus, Deus est, vera est: & hoc scimus ex eius effectibus, vt * supra dictum est.

¶In corpore vna cõclusio, Deus est suũ esse,probatur tripliciter. Primo,Deus est primũ efficiẽs: ergo habet esse nõ causatũ ab extrinseco: ergo est suũ esse. Antecedẽs ex dictis patet:cõsequentia prima patet ex terminis:secunda aũt probatur, omne conueniẽs alicui distinctũ ab essentia eius, aut causatur ab essentia tm̃, aut ab extrinseco: ergo si esse distinguitur, causatur vel ab ĩtra vel extra: sed ab intra tm̃, est ĩpossibile : quia nihil est sibiipsi sufficiẽs causa vt sit : ergo si ab extrinseco nõ ẽ causatum, est idẽ : quod est cõsequentia probãda. Secũdo , Deus est actus purus:ergo essentia eius non se habet ad esse vt potentia ad actũ : ergo est suum esse,antecedens patet: & prima cõsequentia est nota ex terminis. secunda pbatᷣ: esse est actualitas oĩs formæ, seu naturæ:ergo oĩs natura distincta ab esse comparatᷣ ad ipsum, vt potentia ad actũ: ergo, si non cõparatᷣ vt potẽtia,est ipsum esse. Assumptũ pbatur:quia nulla res significatᷣ in actu nisi significetur vt est.

¶Aduerte hîc quòd ista rõ fundatur sup hoc,ꝙ q̃cũq; quidditas vel natura,quantũcũq; s̃m rõnẽ quidditatiuã sit actualis,relata tñ ad eẽ, habet rationẽ potentiæ. Sapientia nãq; & bonitas,&c. actuatur p hoc quod dico est,& similiter humanitas & equinitas , &c.& p pea dicitur, & ꝙ esse est actualitas oĩs formæ : & ꝙ nulla natura significatᷣ in actu vltimato nisi prout signatᷣ esse in actu exercito.

¶Tertio,Deus est primũ ens:ergo est ens per essentiam:ergo est suũ esse. Antecedens cũ prima cõsequentia patet . secunda vero probatur a destructione consequentis dupliciter:primo ex quid nominis entis per essentiam sic . Nõ est suũ esse:ergo habet esse, E & non est ipsum esse : ergo est ens per participationem : ergo non est ens per essentiã,sicut si habet ignem & nõ est ignis, &c. secundo , Deus non est suum esse, & sua est essentia : ergo non est ens per essentiam , sed per aliud additum. omnia clara sunt.

¶In respõsione ad s̃m,dubium occurrit: quia videtur implicare responsio duo contradictoria.si.n.scimus ꝙ hæc propositio est vera, Deus est: ergo cognoscimus ita esse in re , ꝙ Deus est: hoc autẽ est cognoscere esse quod in ipso Deo est:ergo. Ad hoc dubiũ,quod in secundo posterio.c.1.diffuse tractauimus,& Sco.in 1.sent.dist.3.q.1.in principio affert reprehẽdendo hãc respõsionẽ,breuiter dicitur,ꝙ hæc responsio est optima & singularis de Deo: in hoc enim differt esse Dei a reliquorũ entium esse: quòd esse Dei est quod quid est ipsius Dei : vt hîc determinatur . Ita quòd hęc propositio,Deus est,est in primo modo dicendi per se: esse autem cæterorum non sic se habet,sed distinguitur a quiddi

tatibus

Artic. 3 huius quæst. D. 461 b 253 Q. 2 art. 1 12 D. 1034 l. extrinseca 23 22 D. 562

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatibus eorum. Et ex hoc nascitur quòd esse Dei secundum se, & absolute est proprius terminus quæstionis quid est, & est terminus quæstionis an est ℔m quid. i. vt fundat veritatem propositionis. esse vero aliorum non spectat ad qõné quid est, quia non est prædicatum primi modi, vt patet inductiue: homo est, cælum

18
1. dist. 8. q. 42. Et dist. 19. q. 4. 2. Et 1. contra. c. 17. & 25. Et po. q. 7. 1. Et opusc. 3. cap. 12. Et opusc. 42. cap. 3. & 5.

est, &c. sed secundũ se & simpliciter spectat ad qõné an est. Et propterea, cum de aliis scimus qõné an est, & dicimur scire esse, quod significat veritatẽ propositionis, & esse ipsius rei: quia scitur ℔m proprium modũ quo scibile est. Cum aũt de Deo scimus an est, dicimur scire eẽ, quod significat veritatẽ ꝓpositionis & n scire esse Dei: nõ ꝙ terminus vltimus cognitionis nostræ sit esse propositionis, vt obiectio intellexit: quoniã terminus est esse Dei nõ absolute, sed vt respondet veritati propositionis: sed q a per hanc cognitionẽ nõ cognoscit esse Dei propria qõne, qua est ℔m se cognoscibile: quia nõ scit ꝓ quid.

D.673

¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum quintum.*

IN titulo, genus sumitur proprie pro genere logico, prout distinguitur decem genera rerum.

¶ In corpore duo. Primo distinguitur. Secundo respõdetur quæsito duabus conclusionib⁹ iuxta duo mẽbra distinctionis, adiuncto primæ conclusioni vno corollario. ¶ Quo ad primũ distinctio est: esse in genere dupliciter, directe & reductiue, vt patet. Quo ad ℔m prima cõclusio respõ sua qsito negatiue é: Deus non est directe in genere: probat tripliciter. Primo, Deus est actus purus: ergo nõ est directe in genere: probat sequela: genus sumit a potentia

d 371

respectu eius a quo sumit differẽtia: ergo oẽ existẽs in genere, habet actũ admistũ potentiæ: ergo si est actus purus, &c. Antecedẽs declaratur in animali & rõnali: oia clara sunt. Secũdo, si Deus esset in genere: genus aliquod ꝓdicaretur in quid de esse: ergo ens esset genus: sed hoc est impossibile: ergo. prima cõsequẽtia probatur: essentia Dei est ipsum esse: & genus ꝓdicatur in quid de eo, cuius est genus: ergo si Deus esset in genere, &c. Secunda vero cõsequentia relinquitur pro cõstãtia: quia ens aut solũ aut maxime significat formaliter esse. Destructio vero vltimi cõsequẽtis ꝓbatur ex 3. meta. oẽ genus habet differẽtias extra se, ens non habet differẽtias extra se: ergo. ꝓbatur minor, qa extra ens nõ remanet nisi nõ ens: nõ entia aũt ipossibile é eẽ entis differẽtias. vt patet.

¶ Circa hãc rõnẽ posset primo dubitari de significatione entis, secũdo de ꝓdicatione eiusdẽ, an. s. ꝓdicetur in quid, vt i hac rõne oportet tenere aduersariũ dicentẽ Deum esse in genere. tertio de

cõitate eiusdẽ ad oẽs reales rõnes formales, an. s. in oibus clauda

F tur intrinsece, vt hic ex 3. meta. assumitur. De his aũt oibus i cõmẽtariis de ente & essentia scripsimus: nec censeo replicãdũ: præcipue quia siue ꝓp illã cãm hic adductã, siue ꝓp aliã, destructio cõsequẽtis ab oibus acceptatur: sensus aũt rõnis hic adductæ est,

ꝙ differẽtias oportet esse extra genus: sic ꝙ nec genus ponatur intrinsece in formali significato differentiæ, neq; econuerso: quãuis genus ponat in rõne differẽtię extrinsece, seu vt additũ sicut subiectum in rõne passionis: nullæ aũt inueniunt rõnes reales distinguentes ens: in quarũ formalibus signatis nõ claudãt intrinsece ens: ergo. Et scito, ꝙ Sco. in 1. dist. 3. q. 3. tenet oppositum huius minoris: putat namq; esse quasdã differẽtias. s. vltimas, nõ includentes formaliter & intrinsece ens: & tursus tenet passiones entis nõ includere formaliter ac ĩtrinsece ens. Sed de passionibus in q. 5. dicẽt: de differentiis aũt quãuis dicendũ hic esset, qm̃ tñ oportet nouos terminos ingerere, qa Sco. de differẽtiis sumptis nõ a formis: sed a realitatibus vltimis loquit: expedit potius facere qõnem de hoc spãlẽ ac diffusam, ꝑter id qđ ex tactũ est de hoc in cõmẽtariis de ente & essentia.

¶ Tertio, ꝓbatur: oia directe in genere cõcãt in essentia, & differunt in esse: ergo habẽt essentiã distinctã ab esse: Deus non est hmõi: ergo. antecedẽs probatur: quia cõueniũt in quid generis, & distinguunt penes aliud & aliud esse: vt Patet ĩ hoie & equo: cõsequẽtia aũt relinquitur ꝙ cõstãti: destructio quoq; consequentis applicati ad Deũ. patet ex præcẽti articulo: ergo, &c.

Circa hãc rõnem dubiũ est. Tũ quia a qui tanquam ibi magis appropinquante: & hoc conceditur in locis prædictis. Aduertendo quòd id quod in q. de potentia tacuit, in primo senten. suppleuit. Vnde cõgrue dici potest quòd Deus est in genere, vt principium: non quod reducitur ad genus, sed ad quod ipsum genus reducitur. Et quòd sit més S. Tho, ex eo cõligere potes: quòd in litera concludendo de Deo dicitur, vnde non continetur in genere sicut principium: dicendo enim non cõtinetur, præseruauit se ab esse in genere, sicut principium continens, ad quod reducitur ordine quodam omne genus: & hoc idem insinuant verba præcedentia. s. principiũ, quod reducitur in aliquod genus, non se extendit extra, &c.

¶ In respõsione ad ℔m, dubium occurrit: quia respõsio non satisfacit obiectioni. Respõsio siquidem tria dicit. primo ꝙ maior

lis existentiæ: vt ibi declaratum est, & supra Porphyrium. Nulla ergo est a quinuocatio. Et licet ex hoc ꝙ aliquæ duę rationes formales sic distinguuntur, quòd altera sit formale principium conuenientiæ, & altera sit formale principium differentiæ, non possit simpliciter inferri distinctio realis inter eas: alioquin omne genus realiter oporteret distingui a suis differentiis: attamen gratia materiæ, de qua est sermo. s. essentię & esse, optime potest inferri distinctio realis esse ab essentia ex distinctione absolute inter genus & esse, i quo distinguitur species. & ratio est: quia ista duo mutuo se consequuntur, existentia distinguit formaliter a quidditate, & existẽtia distinguit realiter a quidditate: vt ibidẽ declarauimus: ideo vide ibi, &c.

¶ Corollarium aũt annexũ primæ cõclusioni est. Dei neq; est genus, nec differẽtia, nec diffinitio, nec demonstratio, nisi per effectũ. patet sequela: qa diffinitio, &c.

¶ Cõclusio vero secunda est ẽt negatiua, Deus nõ est i aliquo genere reductiue. probatur. Deus é principium non alicuius generis tm̃, sed totius esse: ergo non cõtinetur reductiue in aliquo genere: antecedẽs supponitur: consequentia probatur: oẽ quod est reductiue in aliquo genere, est principium tãtum illius generis: vt patet 12. metaph. de principiis prædicamentorum.

Circa hanc cõclusionem occurrit dubiũ ad hoiem: quia i primo sentẽ. dist. 8. q. 4. art. 2. ad tertium. & in qõne de potentia. q. 7. art. 3. ad vltimũ S. Tho. concedit Deum esse in genere substantiæ reductiue, quomodo hic determinatur oppositum?

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt manifeste apparet ex primo senten. nulla est repugnãtia inter dicta hic & alibi. distinguitur siquidem ibi, quòd esse in genere, vt principium, stat dupliciter. Primo modo vt principium contentum in illo genere: & sic negatur Deum esse in genere, vt principium. Alio modo vt principiũ continens ipsum genus, & hoc modo Deus est quodammodo in omnibus generibus & per appropriationem in genere substãtiæ,

Ad primvm ergo dicendũ, quòd substantiæ nomen non significat hoc solum quod est per se esse: quia hoc quod est esse, non potest per se esse genus, * vt ostensum est, sed significat essentiam, cui competit sic esse, ideſt, per se esse: quod tamen esse non est ipsa eius essentia & sic patet quòd Deus nõ est in genere substantiæ.

Ad secvndvm dicẽdum, quòd obiectio illa procedit de mensura proportionata: hãc enim oportet esse homogeneam d mensurato: Deus autem non est mensura proportionata alicui e: dicitur tamen mensura omnium ex eo, quòd vnũquodq; tantum habet de esse, quantum ei appropinquat.

Articvlvs. VI.

Vtrum in Deo sint aliqua accidentia.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur quòd in Deo sint aliqua accidentia. Substãtia enim nulli est accidens, vt dicitur in 1. phys. * quod ergo in vno est accidens, nõ potest in alio esse subſtantia. Sicut probatur, quòd calor non sit forma substantialis ignis: quia in alijs est accidens, sed sapiẽtia, virtus, & huiusmodi, quæ in nobis sunt accidẽtia, Deo attribuunt: ergo & in Deo sunt accidentia.

¶ 2 Præterea, In quolibet genere est vnum primum. multa autem sunt genera accidentium. si igitur prima illorum generum non sunt in Deo, erũt multa prima extra Deũ: quod est inconueniens.

Sed contra, Omne accidens in subiecto est: Deus autẽ non potest esse subiectum: quia forma simplex non potest esse subiectum, vt dicit Boet. * in lib. de Trin. ergo in Deo non potest esse accidens.

Respondeo. Dicendũ, ꝙ secũdum præmissa e, manifeste apparet ꝙ in Deo accidens esse nõ põt.

Primo quidem, quia subiectum comparatur ad accidens, sicut potentia ad actum: subiectum enim secundum accidens est aliquo modo in actu. esse autem in potentia in omnino remouetur a Deo, vt ex prædictis patet *.

Secundo, quia Deus est suum esse: vt Boe. dicit * in lib. de Hebd. & licet id, quod est aliquid, aliud possit habere adiunctum, tamẽ ipsum esse nihil aliud adiunctum habere potest: sicut quod est calidum, potest habere aliquid extraneũ quàm calidum, vt albedinem: sed ipse calor nihil habet præter calorem.

Tertio, quia omne quod est per se, prius est eo quod est per accidẽs. Vnde cum Deus sit simpliciter primum ens c, in eo non potest esse aliquid per accidens. Sed nec accidentia per se in eo esse possunt, sicut risibile est per se accidens hominis: quia huiusmodi accidentia causantur ex principijs subiecti. In Deo autem nihil potest esse causatum, cum sit causa prima: vnde relinquitur, quòd in Deo nullũ sit accidẽs.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ virtus & sapientia nõ vniuoce dicuntur de Deo & de nobis, vt infra patebit. * Vnde non sequitur quòd accidẽtia sint in Deo sicut in nobis.

Ad secvndvm dicẽdum, quòd obiectio illa procedit de mensura proportionata: hãc enim oportet esse homogeneam d mensurato: Deus autem non est mensura proportionata alicui e: dicitur tamen mensura omnium ex eo, quòd vnũquodq; tantum habet de esse, quantum appropinquat sibi. Ex his autem non satisfit Auerrois authoritati inducẽ-

ante medium li. de trinit.

D. 1053. 13 17 13 17

volenti quòd Deus, qui est prima substãtia, sit mensura substantiarum: sicut primus numerus aliorum numerorũ, &c. & hoc ex proposito in eo loco vbi de mẽsuris homogeneis est sermo. s. 10. metaph. commenta. 7.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd S. Tho. ad rem nõ verba attendẽs optime satisfacit etiã ℔m mẽtem Auer. Nã genus põt dupliciter sumi. vno modo ꝑprie, vt hic loquimur: & sic opti

Q. 2. art. 3.

me negatur ꝙ Deus sit mensura homogenea generis substantiæ: imo Auer. nullã intelligẽtiam ponit sic homogeneã substãtiæ: & hoc in hac litera dicitur. Alio modo large pro coordinatione: & hoc modo Deus est mẽsura homogenea coordinationis substantiarum magis q̃ accidẽtiũ: quia ipse est substantia, & nõ est accidens: & hoc voluit ibi Auer. quod tamẽ est esse mẽsurã extra genus substãtiæ prædicamentalis, & est esse mensuram omnium generũ ꝑprie, extra ea, vt patet, & ideo dicitur in litera ꝙ Deus dicit mẽsura omnium.

In libr. qui dicitur: An omne quod est bonum sit, a medio illius.

12

¶ In rõne, quæ ad oppositum in hoc articulo affertur, habetur verbũ notandũ, & dubitãdũ. s. quòd Deo nihil est prius, neq; ℔m rẽ, neq; ℔m intellectũ: & ꝑpterea nõ habet genus. Vi-

Q. 15. ar. 5.

detur. n. hoc esse falsum, qm̃ prędicata cõia Deo & aliis, priora sunt ℔m intellectum ipso Deo: vt patet ex eo ꝙ non conuertitur consequentia. Sed hoc cito aperitur distinguendo prius ℔m intellectũ dupliciter, ex parte rei, seu rõnis formalis, vel quo ad nos: nulla siquidem res, aut ratio formalis ex parte sui est prior Deo secundum intellectum: in cuius signum nullum prędicatum datum datur secundum se abstractius, simplicius, prius ipso. Quo ad nos vero prior est sapientia quàm sapientia diuina: secundum intellectum: & propterea non conuertitur consequentia quo ad nos. In litera autem intendit author primo modo: sic enim genus prius est illo quod in genere reponitur.

¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum sextum.*

IN titulo constat, quòd quæritur de inesse formali, an. s. aliqua accidentia sint formaliter in Deo: & est sermo de accidentibus realibus, & non de accidentibus, ideſt, accidentalibus prædicatis. vt accidens iste nomen secundæ intentionis: & ponitur quintum prædicabile.

¶ In corpore vna cõclusio rñsiua qsito negatiue: In Deo non põt esse accidẽs, ꝓbatur tripliciter. Primo Deus est actus purus: ergo. Secõ, De⁹ é ipsum esse: ergo. Tertio, qa aut eet accidẽs ꝓ accidẽs.

aut

Universidad de Deusto Biblioteca

aut per se: non primum, quia Deus est primum ens. nec secundũ, quia Deus est prima causa.

¶ Circa secundam rationem, aduerte quòd sicut inter abstractũ & concretum secundum intellectũ, hæc est differentia, quòd abstractum vt sic nihil compatitur secum secundum intellectum, concretum autẽ multis permittitur misceri. Album nãque non incõuenit intelligere esse dulce, &c. sed albedo vt sic, omne aliud a se excludit: nihil enim aliud est quo aliquid est album quàm albedo. sed quod est album, est etiam aliud quandoque quàm album: puta pomum dulce, &c. Ita inter abstractum secundum rem & compositum secundum rem, hæc est differentia, quòd res secundũ rem abstracta, est ipsa tantum. Res vero composita aliquid compatitur secum quod non est ipsa: & propterea hæc perfectio quã significat ly esse, si ponatur abstracta secũdum rem, ab omni eo, in quo esse est receptibile, idest, ab omni natura generis, est purum esse: & nihil præter se cõpatitur in se: & consequenter nullũ accidens habere potest. Compositum autem ex esse & natura, qđ vocatur quod est, aliquid præter se in seipso permittitur habere: & hoc est quòd ĩ litera dicitur, quod ipsum esse, quia est abstractum: & quod nihil habet adiũctũ sicut calor. Id autẽ, quod est, quia concretum, & quod potest habere aliquid extraneum, vt calidum est etiã album. ¶ Circa tertiam rationẽ aduerte, quòd ad vtrunque membrũ procedit ex propriis. Radix enim primi est: quia accidens per accidens naturaliter præsupponit accidens per se: quoniã vniuersaliter secundũ quęcunque rerũ ordinem per se prius est eo quod est per accidens, vt in 2. & 8. phys. dicitur. Radix autem secũdi est: quia vniuersaliter primũ alterãs est oĩno inalterabile: & primum mouens localiter est omnino immobile localiter: & consequenter prima causa oĩno incausata: nõ esset aũt oĩno incausata, si aliq̃d cãtũ in se haberet, vt patet, &c. ¶ In respõsione ad primum habes optimam glossam illius: quod vere est: nulli accidit vniuoce sumptũ: analogice aũt sumptũ aliquid in vno est substãtia & in alio accidens: vt patet de sapiẽtia.

quòd cum substantia sit prior accidentibus, principia accidentiũ reducuntur in principia substantiæ sicut in priora: quamuis Deus non sit primum contentum in genere substantiæ, sed primum extra omne genus respectu totius esse.

ARTICVLVS VII.

Vtrum Deus sit omnino simplex.

[20 / 1. dist. 8. q. 4. art. 1. Et 1. cõtra. ca. 16. 18. & 19. Et po. q. 7. arti. 1. Et opusc. 3. c. 9. & 21. Et causis lec. 21]

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit omnino simplex. Ea enim, quæ sunt a Deo, imitantur ipsum: vnde a primo ente sunt omnia entia, & a primo bono sunt oĩa bona: sed in rebus, quę sunt a Deo, nihil est omnino simplex. ergo Deus nõ est omnino simplex.

¶ 2 Præterea, Omne quod est melius, Deo attribuendum est: sed apud nos composita sunt meliora simplicibus: sicut corpora mista elementis & animalia plantis. ergo non est dicendum, quòd Deus sit omnino simplex.

[Cap. 6. & 7. p totum to. 9]

SED CONTRA est quod August. dicit 6.* de Trin. quòd Deus vere & summe simplex est.

RESPONDEO. Dicendum, quòd Deum omnino esse simplicẽ multipliciter potest esse manifestũ.

[Articulis pced. huius q.]

Primo quidem per supradicta in quæstione*. Cum enim in Deo non sit compositio, neque quantitatiuarum partium: quia corpus non est: neque compositio formæ & materiæ, neq; in eo sit aliud natura & suppositum, neq; aliud essentia & esse, neq; in eo sit compositio generis & differentiæ, neque subiecti & accidentis, manifestum est, quòd Deus nullo modo compositus est, sed ẽ omnino simplex.

[Q. 2. art. 3]

Secundo, quia omne compositum est posterius suis componentibus & dependẽs ex eis: Deus aũt est primũ ens, vt supra ostẽsum est*.

[17 / Q. 2. art. 3]

Tertio, quia omne compositum causam habet: quæ enim secũdum se diuersa sunt, non conueniunt in aliquod vnum, nisi per aliquã causam adunãtem ipsa[c]. Deus autem non habet cãm, vt supra ostensum est*, cum sit prima causa efficiens.

Quarto, quia in omni composito oportet esse potentiam & actũ, quod in Deo nõ est[c]: quia vel vna partiũ est actus respectu alterius: vel saltem omnes partes sunt sicut in potentia respectu totius.

Quinto, quia omne compositũ est aliquid, quod non conuenit alicui suarum partium, & quidem in totis dissimilium partium manifestum est: nulla enim partiũ hominis est homo: neque aliqua partiũ pedis est pes. In totis vero similiũ partium, licet aliquid quod dicitur de toto dicatur de parte, sicut pars aeris est aer, & aquæ aqua: aliquid tamen dicitur de toto, quod non conuenit alicui partium: non enim si tota aqua est bicubita, & pars eius. Sic igitur in omni composito est aliquid, quod non est ipsum. hoc autem etsi possit dici de habente formam, quòd scilicet habeat aliquid quod non est ipsum: puta in albo est aliquid, quod non pertinet ad rationem albi: tamen in ipsa forma nihil est alienum. vnde, cum Deus sit ipsa forma vel potius ipsum esse[c], nullo modo compositus esse potest. Et hanc rationẽ tangit Hil. 7. de Tri. dicens, Deus qui virtus est ex infirmis non continetur, neque qui lux est ex obscuris coaptatur.

AD PRIMVM dicendum, q̃ ea, quæ sunt a Deo, imitãtur Deũ, sicut causata primam causam[c]. Est autẽ hoc de ratione causati, quòd sit aliquo modo cõpositum: quia ad minus esse eius est aliud quàm quod quid est, vt infra patebit*.

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd apud nos cõposita sunt meliora simplicibus: quia perfectio bonitatis creaturæ non inuenitur in vno simplici, sed in multis: sed pfectio diuinæ bonitatis inuenit̃ in vno simplici, vt infra ostendetur*.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrũ Deus ĩ cõpositionẽ aliorũ ueniat.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd Deus in compositionem aliorũ veniat. Dicit enim Dion. 4.* c. Cœl. Hierar.

[Serm. 38. super illud. In principio erat verbum. tom. 10.]

Esse omnium est quæ super esse est deitas: sed esse omnium intrat cõpositionem vniuscuiusque. ergo Deus in compositionem aliorum venit.

¶ 2 Præterea, Deus est forma: dicit enim Augustinus *in lib. de ver. domini, quòd verbum Dei, quod est Deus est forma quædam non formata: sed forma est pars compositi: ergo Deus est pars alicuius compositi.

[... mal. q. 16. ... 12. Et o... 3. ca. 17. ... 211, & 222]

¶ 3 Præterea, Quæcunque sunt & nullo modo differunt, sunt idem: sed Deus & materia prima sunt, & nullo modo differunt. ergo penitus sunt idem. Sed materia prima intrat compositionem rerum: ergo & Deus. Probatio mediæ, Quæcunque differunt, aliquibus differẽtiis differunt, & ita oportet ea esse cõposita: sed Deus & materia prima sunt omnino simplicia: ergo nullo modo differunt.

[... 2. par. 1. ...edio il...]

SED CONTRA est, quod dicit Dion. 2.* ca. de diu. no. quòd neque tactus est eius, scilicet Dei: neque alia quædam ad partes commiscendas communio.

[...ter opera ... tom. 3. ...ompositio 5.]

¶ 2 Prętrea, *dicitur in lib. de causis, quòd causa prima regit omnes res, præterquam commisceatur eis.

[7. de ciu. c. 6. to. 5.]

RESPONDEO. Dicendum, q̃ circa hoc fuerunt tres errores. Quidam enim posuerunt, quòd Deus esset anima mundi, vt patet, *per August. in lib. 7. de ciu. Dei; & ad hoc etiam reducitur, quòd quidam dixerunt Deum esse animam primi cœli. Alij autem dixerunt Deum esse principium formale omnium rerum. & hæc dicitur fuisse opinio Almarianorum. Sed tertius error fuit Dauid de Dinando, qui stultissime posuit Deum esse materiam primam. Omnia enim, hæc manifestam continent falsitatem: neq; est possibile Deum aliquo modo in cõpositionem alicuius venire: nec sicut principium formale, nec sicut principium materiale.

[...art. 3.]

Primo quidem, quia supra* diximus, Deum esse primam causam efficientem. Causa autem efficiens cum forma rei factæ non incidit in idem numero; sed solum in idem specie. homo enim generat hominem. Materia vero cum causa efficiente non incidit in idem numero, nec in idem specie: quia hoc est in potentia, illud vero in actu.

Secundo, quia cum Deus sit prima causa efficiens, eius est primo, & per se agere. quod autem venit in compositionem alicuius, non est primo & per se agens, sed magis compositum: non enim manus agit, sed homo per manum, & ignis calefacit per calorem: vnde Deus potest esse pars alicuius compositi.

Tertio, quia nulla pars compositi potest esse simpliciter prima in entibus, neque etiam materia & forma, quæ sunt primæ partes compositorum: nam materia est in potentia: potentia autem est posterior actu simpliciter, vt ex dictis patet[c]. forma autem, quæ[d] est pars compositi, est forma participata: sicut autem participans est posterius eo quod est per essentiam, ita & ipsum participatum: sicut ignis in ignitis est posterior eo, quod est per essentiam. Ostensum est autem, *quòd Deus est primum ens simpliciter.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd deitas dicitur esse omnium effectiue & exemplariter, non autẽ per essentiam.

AD SECVNDVM dicendum, quòd verbum est forma exemplaris, non autem forma, quæ est pars compositi.

AD TERTIVM dicendum, quòd simplicia non differunt aliquibus aliis differentiis: hoc enim compositorum est: homo enim & equus differunt rationali & irrationali differentiis, quæ quidem differentiæ non differunt amplius ab inuicem aliis differentiis: vnde si fiat vis in verbo, non proprie dicuntur differre, sed[d] diuersa esse. Vnde secundum Philosophum 10. meta. *diuersum absolute dicitur, sed omne differens aliquo differt. vnde si fiat vis in verbo, materia prima & Deus non differunt, sed sunt diuersa seipsis: vnde non sequitur quòd sint idem.

¶ *Super Quaestionis tertiae Articulum septimum.*

IN titulo oĩno simplex ĩ seipso, oẽm a seipso cõpositionẽ, nõ cõponibilitatẽ excludẽs: de cõponibilitate.n. erit sequẽs art. &c. In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue: Deus est oĩno simplex. probatur quinque mediis. primo, ex sufficiẽti numeratiõe modorum cõpositionis: secũdo, quia primũ ens: tertio, q̃a prima cã: q̃rto, quia actus purus: quinto, q̃a ipsum eẽ. ¶ In responsione ad primũ aduerte quòd Sco. in 1. dist. 8. in q̃sito iuxta primã qõnẽ, refert hanc positionẽ: q̃ oẽ causatum est cõpositũ: & reprehendit ea rõne. 1. q̃a si quodlibet causatũ est cõpositũ, accipiantur cõponentia, aut sunt simplicia, aut iterũ cõposita: & sic aut procederetur in infinitũ. aut erit status ad res simplices cõponentes: & cũ cõstet componẽtia esse causata, sequit̃ q̃ nõ omne causatũ est cõpositũ, vt hic dicit̃. ¶ Ad hoc breuiter dr̃, q̃ obiectio pcedit ex malo intellectu literæ: causatum.n. vel creatura potest sumi dupliciter: proprie.s. & large: si sumit̃ proprie sic cũ tã causati q̃ creaturæ sit pprie fieri & esse, solæ res subsistentes dicuntur causata seu creaturę, cætera aũt dicuntur cõcausata & cõcreata: vt partes formæ, accidentia, &c. Large aũt oẽ aliud a Deo ĩ rerũ natura existẽs, quocũq; mõ causatũ dici põt. In pposito igit̃ causatũ sumitur pprie, vt distinguit̃ nõ solum cõtra cãm, sed ẽt cõtra cõcausatũ: & ideo obiectio, q̃ de cõcausatis loquitur, nihil obstat: vnde in litera probatur causati cõpositio ex constantia ex esse & quidditate, hęc enim proprie causati sunt cõpositiua nõ cõponentiũ: & vt patet in primo sentiarũ, dist. 8. q. 5. art. 1. S. Tho. fecerat illam rationẽ adductam a Scoto. ¶ In rñsione ad ẽm eẽt vidẽdũ an simplicitas sit pfectio simpliciter. sed scripsi iã de hoc in cõmẽtariis de ente & essentia.

¶ *Super Quaestionis tertiae Articulum octauum.*

IN titu. venire ĩ cõpositionẽ alicuius, exigit quatuor cõditiões. Prima est distinctio realis ab illo, q̃a eiusdẽ ad seipsum nõ est cõpositio. Secũda est cõiũctio realis cũ illo: q̃a ex sola cõiunctione ẽm rõnẽ non fit compositio. Tertia est, quòd cõiunctio sit ẽm suum esse; quia ex sola coniunctione reali ẽm situm, vel aliũ respectum extrinsecum non fit compositio. Quarta est, quòd alterum sit actus alterius, vel tertii actuati ab vtroque, si sit cõpositio per accidens, qualis est inter album & dulce. si enim aliqua duo iungãtur ẽt ẽm esse, & nõ in rõne actus & potẽtiæ, (vt diximus) nunquã est cõpositio, vt patet & de psonis diuinis & de verbo diuino incarnato: deest enim in huiusmodi ratio actus & potentiæ. Quærere ergo, vtrũ Deus veniat in aliarum rerum compositionem, est quærere, an rei alteri possit cõiungi secũdum esse, secundum rationem actus vel potentiæ. ¶ In corpore duo. primo referuntur errores. secundo respondetur quæsito. Quo ad primũ sunt tres errores. primus forte Zabiorum ex 12. metaphysi. commento. 41. Secundus Almarianorum. Tertius Dauid de Dinando, ut patet. Quo ad secundum, conclusio responsiua quæsito, ac destructiua horum errorũ est negatiua. De⁹ non potest venire in compositionẽ alicuius: pbat̃ tripliciter. Primo, Deus est prima causa efficiẽs: ergo non potest esse forma aut materia alicuius compositi, antecedens patet: cõsequentia probatur quo ad formam. Agens & forma effectus non coincidunt in idem numero: ergo si, &cæ. quo ad materiam vero, Agens & materia non coincidunt in idem specie: quia illud actu, hæc potentia: ergo si, &c. Circa hanc rationẽ occurrit dubium. pbatio nanque consequentię non videtur ad ppositum: ex hoc enim quòd efficiens non coincidit cum forma, aut materia effectus, nihil aliud sequitur, nisi quòd Deus, quia est efficiens, non est forma aut materia sui effectus, sed non sequitur quòd absolute non sit forma alicuius compositi. Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia esse compositum infert esse effectum: quia omne compositum est factum, vt in præcedenti patet articulo. esse autem effectum infert esse effectum primæ causæ efficientis. vt patet: ideo de primo ad vltimum, esse compositum est esse effectum primi efficientis: & propterea hoc pro constanti supponens ratio literæ, optime deducit consequentiam: si Deus est prima causa efficiens, non est forma aut materia alicuius compositi: quoniam esset forma vel materia sui effectus, quod est impossibile: quia agẽs nõ coincidit, &c. ¶ Secunda ratio, Deus est per se primo agens: ergo non est pars alicuius. pbatur consequentia: nullum componens est p se primo agẽs: ergo si, &c. ¶ Aduerte hîc quòd litera hæc caute interpretanda est: non enim affirmat compositum per se primo agere, quod superius in arti. 2. negatum est: sed affirmat comparatiuã, quòd agere per se primo magis conuenit composito quàm componenti: quia illud est quod agit, hoc vero est quo: cum hoc tamen stat, quòd absolute nec componens nec compositum potest esse per se primo agẽs, vt pręedictũ est. ¶ Tertia ratio est. Deus est primũ ens: ergo non potest esse pars etiã prima, puta materia aut forma. Probatur consequentia quo ad materiam quidem: quia potẽtia est posterior actu: quo ad formam vero, quia actus participat⁹ est posterior actu p essentiã, &c.

[Q. 3. art. 1. / D. 630 / Q. 2. art. 3.]

QVAESTIO IIII.

De Dei perfectione, in tres articulos diuisa.

POST considerationem diuinæ simplicitatis, de perfectione ipsius Dei dicendum est. Et quia vnumquodque secundum quod perfectum est, sic dicitur bonum. Primo agendum

¶ *Super quaestionis quartae Articulum primum.*

CIrca ordinem & titulum quęstionis aduerte, quòd perfectio non significat aliquã perfectionẽ, vt bonitas, vita, sapientia, &c. neque significat oẽs pfectiones in communi. Nõ enim quærendo, an aliquid sit perfectũ, quæritur, an habeat omnes perfectiones siue determinate, siue indeterminate: sed significat modũ essendi optimum secundum quacunque rationem formalem: licet extenso iam ab vsu vocabulo, perfectio supponat sæpe pro re, aut ratione formali actuante aliquid: vt patet cum dicimus: quòd sapiẽtia ẽ pfectio. &c. Proprie igitur loquẽdo, ly perfectio, li-

[D. 508 / Text. 24. & 25. tom. 3.]

cet

Universidad de Deusto
Biblioteca

cet a totali factione primo deriuatum sit, apud philosophos modum essendi significat, non quemcunque, sed optimum: non alicuius certæ rei, sed cuiuscumque rei, cui apponitur, siue sit substantia, siue accidens. Potest enim res intelligi & esse sub modo essendi multiplici, quorum vnus est melior altero, sicut natura plantarum, & animalium habet in semine quendam modum essendi, & alium essendi modū habet in individuis genitis. Et rursus alium in eisdem augmentatis, &c. & constat q̄ primus est, & dicitur imperfectus, quia in potentia tantum est ibi natura specifica. secundus aūt aliqualiter perfectus, tertius vero simpliciter perfect⁹, vt patet. 4. Meteo. Perfectū enim vnicuiusq; ibi dicitur, cùm potest facere alterum quale ipsum est. Tunc enim habet naturā optimo modo. Vnde sicut quærere, vtrum aliquid sit perfectum secūdum talem vel talem rationem, puta scientiam vel naturam, non est quærere vtrum illud habeat aliquam aliam perfectionem, sed vtrum habeat illam optimo modo: ita quærere absolute & sine specificatione, vt in proposito fit, vtrum Deus sit perfectus, non est quærere vtrum Deus habeat aliquam perfectionem: neq; vtrū habeat omnes, cum hoc reseruetur. 2. ar. sed est q̄rere, vtrum Deus id quod est: sit optimo modo, hoc est enim esse perfectum. Testatur autē hunc esse manifestū sensum quæstionis, causa respōsionis assignata in corpore articuli. Dicitur. n. quòd Deus est perfectus; quia non est in potentia, sed in actu. Constat enim q̄d esse in actu vel in potentia ad modū essendi spectat. Et propterea ista q̄stio immediate post quæstionem de simplicitate naturæ diuinę ordinata est: stabilita namque essentia, quærendum statim occurrit de modo essendi ipsius intrinseco: qualem ly perfectum significat. Non enim importat modum essendi rei in respectu ad aliquod circunstans, aut quouis modo extrinsecum, sed in seipsa. Vnde & Aristot. in primo capite de natura vniuersi, tractans primo an sit perfectum, determinat: qm̄ & qō an est, & an simpl.ex, an compositum esset, q̄ priores erant, relinquebantur per se notæ. est de perfectione diuina. Secundo de eius bonitate.

Circa primum quærūtur tria.

¶Primo, Vtrum Deus sit perfectus.
¶Secdo. Vtrum Deus sit vniuersaliter perfectus, omniū in se perfectiones habens.
¶Tertio. Vtrum creaturæ similes Deo dici possint.

Articvlvs primvs.

Vtrum Deus sit perfectus.

Ad primvm sic procedi-tur. Videtur quòd esse perfectum nō conueniat Deo. Perfectum enim dicitur quasi totaliter factū: non conuenit esse factum: sed Deo ergo nec esse perfectum.

¶ 2 Præterea, Deus est primum rerum principium: sed principia rerū videntur esse imperfecta. (semen enim est principium animalium & plantarum) ergo Deus est imperfectus,

¶ 3 Præterea ostensum est supra, q̄ essentia Dei est ipsum esse: sed ipsum esse videtur esse imperfectissimum, cum sit communissimum & recipiens omnium additiones. ergo Deus est imperfectus.

Sed contra est, quod dicitur Matth. 5. Estote perfecti sicut & pater vester cœlestis perfectus est.

Respondeo. Dicendum, q̄ sicut Philosophus narrat in 12. meta. quidam antiqui philosophi, scilicet Pythagorici, & Leucippus, non attribuerūt optimum & perfectissimum primo principio. Cuius ratio est, quia philosophi antiqui considerauerunt principium materiale tantum: primum autem principium materiale imperfectissimum est. Cum enim materia inquantum huiusmodi sit in potentia: oportet quòd primum principium materiale sit maxime in potentia, & ita maxime imperfectum. Deus autē ponitur primum principium, non materiale, sed in genere causæ efficientis: & hoc oportet esse perfectissimū. sicut enim materia inquantum huiusmodi est in potentia, ita agens inquantum huiusmodi est in actu: vnde primum principium actiuum oportet maxime esse in actu & perfectus. Radix oppositæ primæ: quia scilicet est principium actiuum, probatur: actiuum oportet esse in actu. ergo primum actiuum maxime in actu. ergo maxime perfectum, omnia patent. & vltima cōsequentia declaratur ex quid nominis perfecti, scilicet, cui nihil deest de requisitis. Existenti enim in potētia deest id quod in actu esse potest: existenti autem in actu vt sic, nihil deest.

¶ In respōsione ad tertiū aduerte duo. Primo, quòd respōsio stat in hac distinctione. Cōmune dupliciter, per modum actus, & per modū potentiæ. Communitas per modum actus consistit in recipi, communitas p modum potētię cōsistit in recipere. esse autem est communissimum per modū actus, quia ad omnia comparatur vt receptum ad recepti ua, vt patet. Secundo quòd hinc patet defectus Scoti in 4. senten. distin. 1. q. 1. contra hanc Sanctī Thomæ positionē, scilicet quod esse secundum suam formalem rationem est perfectissima oīum perfectionum arguitis ex communitate ipsius. Mirum est, quòd hāc rationem affert ad concludendum, quam expresse Sanctus Thomas soluerat tam clare.

¶ *Super Quæstionis quartæ Articulum secundum.*

In titulo ly sint, non denotat aliquem specialem modum essendi, sed absolute sumitur: ita quòd non quæritur vtrum perfectiones sint in Deo formaliter aut virtualiter, sed absolute quouis modo sint: ly perfectiones stat vniuersaliter pro omnibus perfectionibus tam simpliciter q̄ non simpliciter, vt patet ex processu articuli.

¶ In corpore est vna conclusio respōnsiua quæsito affirmatiue: In Deo sunt perfectiones omnium rerum. probatur tripliciter:

¶ In corpore duo. primo refertur opinio Pythagoricorum, secundo respondetur quæsito. Quo ad primum duo: opinio q̄ principio non conuenit perfectio. Radix, quia principium materiale tantum intellexerunt, probat consequentiam: quia vt sic est in potentia. ergo,

¶ Quo ad secundū similiter duo: conclusio respōnsiua q̄sito affirmatiue. Deo est maxime perfectus. Radix opposita primæ: quia scilicet est principium actiuum, probatur: actiuum oportet esse in actu. ergo primum actiuum maxime in actu. ergo maxime perfectum, omnia patent. & vltima cōsequentia declaratur ex quid nominis perfecti, scilicet, cui nihil deest de requisitis. Existenti enim in potētia deest id quod in actu esse potest: existenti autem in actu vt sic, nihil deest.

¶ In respōsione ad tertiū aduerte duo. Primo, quòd respōsio stat in hac distinctione. Cōmune dupliciter, per modum actus, & per modū potentiæ. Communitas per modum actus consistit in recipi, communitas p modum potētię cōsistit in recipere. esse autem est communissimum per modū actus, quia ad omnia comparatur vt receptum ad recepti ua, vt patet. Secundo quòd hinc patet defectus Scoti in 4. senten. distin. 1. q. 1. contra hanc Sanctī Thomæ positionē, scilicet quod esse secundum suam formalem rationem est perfectissima oīum perfectionum arguitis ex communitate ipsius. Mirum est, quòd hāc rationem affert ad concludendum, quam expresse Sanctus Thomas soluerat tam clare.

¶ *Super Quæstionis quartæ Articulum secundum.*

In titulo ly sint, non denotat aliquem specialem modum essendi, sed absolute sumitur: ita quòd non quæritur vtrum perfectiones sint in Deo formaliter aut virtualiter, sed absolute quouis modo sint: ly perfectiones stat vniuersaliter pro omnibus perfectionibus tam simpliciter q̄ non simpliciter, vt patet ex processu articuli.

¶ In corpore est vna conclusio respōnsiua quæsito affirmatiue: In Deo sunt perfectiones omnium rerum. probatur tripliciter:

Primo ab authoritate, Deus dicitur vniuersaliter perfectus, id est, secundum nobilitates omnium generum. ergo. Antecedens probatur authoritate Auerro. 5. Meta. Secundo ratione sumpta ex Dionysio, Deus est prima causa effectiua rerum. ergo omnium rerum perfectiones præexistunt in Deo eminētiori modo: antecedens supponitur: cōsequentia p̄batur, quo ad primam partem: effectus præexistit virtute in causa agente. ergo quicquid perfectionis est in effectu, oportet in causa effectiua inueniri. ergo, si Deus, &c. omniū rerū pfectiones sunt in eo. Quo ad secundam vero partem, p̄batur. Agens inquātum agens, est perfectum. ergo præexistere in virtute causæ agentis, non est præexistere imperfectiori: sed perfectiori modo. ergo quicquid perfectionis est in effectu, præexistit in causa effectiua, vel secundum eandē rationem, vt in vniuoca, vel secundum eminentiorem, vt in equoca. ergo si Deus est prima causa omnium, oportet eminētiori modo omnium pfectiones habere. Assumptū patet ex precedenti artic. prima consequentia p̄batur ex opposito. s. quia materia est imperfecta. Præexistere in potētia causæ materialis est, esse imperfectiori mō. Reliqua reliquunt p se nota. Circa illam ppositionē: præexistere in virtute causę agētis, non est præexistere imperfectiori: sed pfectiori modo, dubium statim occurrit, quia & est falsa, & contradicit alteri dicto literæ. Falsa quidem, quia effectus in causa efficiente quandoque præexistit æque perfecto modo, vt patet, cum Sortes generat Platonem. contra literam vero: quia expresse dicitur & bene, quòd in causa vniuoca præexistit effectus secundum eandem rationem. igitur non perfectiori modo. Non deest quoque nouitiis occasio dubitandi: quia videmus effectus etiam imperfectiori modo præexistere in multis causis: quæ sunt causæ vere effectiue, vt patet in seminibus, ex quibus effectiue producuntur animalia & plantæ.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quòd ly perfectiori modo, potest exponi dupliciter. Primo comparatiue, vt significat ex vi vocabuli: & tunc intelligitur non necessario: sed permissiue: ita quòd particula negatiua, non imperfectiori modo, intelligitur necessario: particula vero affirmatiua: sed pfectiori, intelligitur permissiue. & sic est verissima propositio: & significat, quòd præexistere in causa efficiente necessario est præexistere nō imperfectiori modo, quàm sit modus essendi effectus: sed possibiliter est præexistere perfectiori modo. Secundo potest exponi interpretando comparatiuum pro positiuo perfectiori modo, id est, modo perfecto, seu perfectionis. Prima tamen expositio literæ intento seruit: quoniam intendit probare, quod eminentiori modo in causa æquiuoca, Deoque perfectiones effectuum sunt. Ad nouitios autem respondetur ex doctrina Alexandri, vt refert Auerro 12. Metaph. commen. 24. quòd semina & alia huiusmodi, quibus formæ effectuum non assimilantur vniuoce vel imitatiue, non sunt causę efficientes: sed instrumenta causarum agentium: & propterea locantur in genere causarum effectiuarum ab Aristotele 5. Metaphy. & 2. Physicorum. Præsens autem sermo de causis actiuis proprie, non solum vt distinguuntur contra alia genera causarum, sed vt distinguuntur contra instrumenta causarum, quæ non proprie causę sunt.

¶ Circa vltimam cōsequentiam, aduerte quòd fundatur super hoc, quòd prima causa effectiua rerum est causa equiuoca: quod pro constanti relictum est. Tum quia ab omnibus admittitur. Tū quia manifeste patet ex terminis: si enim est effectiua rerum diuersarum rationū, nulli earum est vniuoca: & si alicui earum est vniuoca. ergo non est effectiua. aliarū. ergo non diuersarum.

¶ Secunda ratio a Dionysio quoque tacta est. Deus est ipsum esse per se subsistens. ergo continet in se totam perfectionem essendi. ergo omnes perfectiones rerum omnium. Antecedens supponitur, prima consequentia probatur a destructione consequentis, in terminis specialibus, scilicet caloris & calidi perfectione, sic. Non cōtinet totam perfectionem essendi. ergo non habet esse secundum perfectam rationem. ergo nō est ipsum esse p se subsistēs: quod est oppositum antecedentis: quemadmodum a calidum non habet totam calidi perfectionem. ergo non habet calorem secundum perfectam rationem. ergo non est calor pe se subsistens. secunda autem consequentia probatur. Res dicuntur perfectæ secundum quòd habent esse. ergo omnium perfectiones pertinent ad perfectionem essendi. ergo si cōtinet totam perfectionem essendi, &c.

¶ In respōsione ad tertium aduerte, primo, quod vis argumenti fundatur super locum a coniugatis, dum dicitur: ens est imperfectius quàm viuens. ergo esse quàm vita, & veritas antecedentis consistit in hoc: quia ens non includit viuens: sed econuerso. Aduerte secundo, quod in respōsione innuit hanc distinctionem ex parte rei: esse potest comparari ad vitam tripliciter. Primo formaliter & præcise vtrinque: ita quòd esse sumitur præcise pro actu essendi: & vita præcise pro eo quod formaliter addit supra esse, puta viuere vt sic, & sic significantur nominibus abstractis, puta esse, vita, sapientia, &c. & in litera dicuntur comparari prout distinguuntur ratione: & sic esse est perfectius, quàm viuere & cætera perfectiones: quia est actualitas omnium, vt prædictum est. Secundo potest comparari esse ad vitam absque præcisione: ita quòd vita sumatur secundum id quod includit, & non tantum pro eo quod formaliter addit supra esse: & sic significantur nominibus concretis in litera: & dicuntur ens, viuens, sapiens: & dicitur, quòd viuens est perfectius quam ens: quia includit ens, & aliquid perfectionis vltra. Tertio modo potest comparari esse in sua pura subsistentia ad reliqua quomodolibet sumpta: & sic significatur in

Universidad de Deusto
Biblioteca

litera per ly ipsum esse: & dicitur, quod includit in se vitam, sapientiam & omnem essendi perfectionem: vt in corpore probatum est: & consequenter est perfectissimum omniam. Ex his autem, quæ ex litera accepta sunt, habemus & quòd esse forma liter est perfectius cæteris formaliter: & quòd ipsum esse est simpliciter perfectius,

omnes perfectiones in se præhabens, vt ex primo sciamus quòd prædicatum illud, quod sòli Deo quidditatiue conuenit, vt est formaliter nobilius cæteris perfectionibus. & ex secundo, quòd ex hoc quòd Deus est ipsum esse, habet omnes perfectiones. Habetur quoque ex his responsio ad argumentū, quoniam neganda infinuatur consequētia: quoniam in antecedente sumitur viuens vt includit ens & aliquid vltra. Inconsequente vero sumitur secundum id tantum qđ addit supra ens: & sic ostenditur quòd non arguitur per locum a coniugatis: qui tenet quando cōcreta præcise formaliter tenentur sicut & abstracta, cuius oppositum hīc accidit.

Ca. 5. aliquā tulum a medio.

D. 559. Cap. 5. non remote a prīcipio.

¶ *Super Quæstionis quartæ Articulum tertium.*

IN titulo dubium occurrit: quorsum iste articulus hoc in loco: hīc.n. arguitur de pfectione substātię diuinę in se. ergo non debet admisceri quæstio de creatura, qualis est ista. Ad hoc dr, quòd licet verbotenus hæc quæstio sit de creatura: secundum sensum tamen est de perfectione naturæ diuinę. Quęritur enim hīc: an perfectio naturæ diuinæ sit tanta, quòd nulla creatura possit ei esse similis, an non: hoc siquidem inquirendum supererat, postquam determinatum fuerat. & quòd est perfecta & quòd est vniuersaliter perfecta. Sed aduerte quòd non quæritur: vtrum perfectio diuina sit tanta, quod nulla res possit ei esse similis: sed quòd nulla creatura. Primum enim pertinet ad quæstionem de pluralitate deorum, & tractabitur in quæst. 11. Secundum autem spectat ad hunc locum.

¶ In corpore duo, primo distinguitur similitudo, secundo rndet quæsito. Quo ad primum similitudo triplex. prima śm formam eiusdem rationis & modi. secunda śm formam eiusdē rationis, sed non modi. tertia śm formā, sed nec eiusdem rationis, nec modi. Probatur distinctio. Similitudo est conuenientia in forma, ergo multiplicatur iuxta modum communicandi in forma: ergo tripliciter, &c. omnia patent in litera.

¶ Quo ad śm: conclusio responsiua quæsito est. Creaturæ sunt similes Deo, non secundū eandem rationē specificam, aut generi cam, sed śm aliqualē analogiam. Conclusio hæc, habet quatuor partes: primam affirmatiuam, scilicet quòd sunt similes Deo: secundam negatiuā, scilicet non śm speciem: tertiam negatiuam, scilicet nec secundū genus: & quartam affirmatiuam, scilicet sed secundū aliqualem analogiam. Et primo probatur quo ad primam. omne agens agit per suam formam: ergo necesse est in effectu esse similitudinem formæ agentis. Et tunc potes subiungere: ergo necesse est creaturam esse similem Deo. consequentia probatur: quia omne agens agit sibi simile inquantum est agens, id est secundum illud, quod est ei ratio agendi. Deinde quo ad secundam & tertiam & quartam: quia Deus non est agens contentum in specie, aut genere, sed principium vniuersale totius esse. omnia clara sunt in litera.

¶ In responsione ad ultimum, dubium occurrit circa auctoritatē Dionysii. quoniam distinguit contra res vniuocas, causam & causatū: ex hoc enim oportet quòd aut causa & causatū sint vniuersaliter diuersorū ordinum, quod patet esse falsum in causis vniuocis: aut quod ambigue, & male, membrum hoc distinctionis sit positum. Ambigue quidem, quia, incertum est de quali causa & de quali causato sit sermo. Male autem: quia cōtra res vnius ordinis debent distingui res diuersorum ordinum, siue causa sint & causatum, siue non, hoc enim est per accidens.

¶ Ad hoc dicitur, quòd distinctio ista artificiosa, certa, & formalis est, si recte intelligitur. Est siquidem non falsum: sed verissimū, & necessariū, quòd causa & causatū vniuersaliter & formaliter sunt diuersorum ordinum: sed nomine causæ, & causati vtimur, non pro relationibus seu causalitatibus: sed pro re, quæ est ratio causandi: & similiter pro re, seu forma, quam causatum sortitur a causa: hæ enim res sunt fundamenta similitudinis inter causatum, & causam, vt in omnibus. Possunt igitur fundamenta similitudinis inter aliqua dupliciter se habere, vt in litera dicitur. vno modo quòd sint eiusdem ordinis, vt hæc & illa albedo: & hoc & illud animal, &c. Et sic similitudo est relatio æquiparantiæ & mutua. Alio modo quòd alterum eorum formaliter ex propria ratione sit causatum ab altero: vt imago Sortis & Sortes. Non enim accidit imagini sortis dependentia a sorte: & sic similitudo non est relatio æquiparantiæ neque mutua: sed reducitur ad tertium genus relatiuorum, positum quinto Metaphysicæ de scientia & scibili, &c. Huiusmodi autem causam & causatum constat esse diuersorum ordinum. Impossibile namque est, eiusdem ordinis res sic se habere, quòd de ratione formali vnius sit dependentia ab altera: quoniam quicquid est de ratione vnius, est de ratione alterius: & econtra.

¶ Vnde patet responsio ad instantiam de causis vniuocis: vbi enim est vniuocatio, ibi non est causa & causatum formaliter & per se: sed materialiter, & per accidens: quoniam forma effectus, formaliter non dependet a forma causæ: non enim humanitas, quæ est in Sorte formaliter sumpta, dependet in esse aut in fieri ab humanitate Platonis patris: sed humanitas sortis, quia est hæc: ideo dependet a patre: & consequenter humanitas, quæ est fundamentum similitudinis inter patrem & filium, non est de genere causæ, aut causati, nisi materialiter, & per accidens: sed est de genere fundamentorum eiusdem ordinis. Quæcunque igitur formaliter sumpta sunt causa, & causatum, sunt diuersorum ordinum fundamenta similitudinis, vt subtiliter in litera adducitur: & consequenter est inter ea similitudo imitationis, & non puræ similitudinis: & propterea non est mutua.

¶ Et hoc bene nota, & proportionaliter applica ad materiam de relatiuis non mutuis.

¶ *Super quæstionis quintæ Articulum primum.*

IN titulo quæstionis, statim occurrit dubium circa ordinē ipsius, cur hæc quæstio de bono fiat. Bonū enim neq; prius conuenit enti quàm vnum, verum, &c. neque prius conuenit naturæ diuinæ bonitas quàm veritas, aut veritas, vt patet. Neq; hic ordinātur tractāda de Deo secundum rationem causæ, vt propterea bono debeatur primus locus: quia nominat rōnē causæ finalis. Nulla igit rō apparet: quare hoc ī loco, quæstio de bono ordinata sit.

¶ Ad hoc dicitur, qp quæstio de bono dupliciter ordinari potest, Vno mō śm se, & sic nō debetur sibi iste locus, vt obiiciendo deductū est: sed quæstionem de perfectione statim q stio de infinitate sequitur, quærens de quantitate perfectionis diuinæ. Alio modo, vt est pars tractatus de perfectione: & sic in capitulo de perfectione ordinanda est: & hoc modo in litera ordinatur. Et hoc insinuauit litera iam in principio quęstionis quartæ: vbi tractat de pfectione inchoatur, & dicitur: Et qa vnumquodque, secūdum quòd perfectū est, sic dicitur bonum: Primo agendum est de pefectione diuina: Secundo de eius bonitate.

Quasi diceret, quòd propter perfectionē de bonitate tractandum est simul: quoniam in principio quæstionis septimæ, vbi aperiēs quod de bono per accidens, id est ratione perfectionis tractauit, dicit, Post considerationem perfectionis diuinæ de infinitate, &c. Nulla facta mentione de bonitate: de qua fecerat duas quæstiones.

Quare autem de bonitate sub tractatu de perfectione quæratur, in promptu causa est in litera assignata: quia scilicet, esse perfectum est ratio quòd aliquid dicatur bonum.

¶ In corpore, est vna conclusio responsiua quæ sito affirmatiue, Bonum & ens sunt idem secundum rem: sed differunt secūdum rationem tantum.

¶ Antequam probetur conclusio, aduerte nouitie terminos cōclusionis differre: namq; śm rōnem tātum latitudinem habet. Nā & quæ differunt in modo tantū significādi, vt homo & humanitas, rōne sola differūt. Et multa q differūt rōnib⁹ distinctiuis, vt lignū & dolabile, sola rōne differūt. Propterea distingue: qp differre rōne dupliciter scilicet rōne significata, seu concepta: alio modo rōne cōcipiente seu significante. In proposito est sermo de differentia śm rōnem significante: ita quòd sensus est, quod bonum & ens differunt śm suas rationes formales, significatas eorū nominibus. Cap. 9. am. dio.

¶ Probatur ergo cōclusio: primo quo ad primam partem sic. Bonum habet rōnē appetibilis: ergo perfecti: ergo entis in actu: ergo entis: ergo bonum & ens sunt idem śm rem. Antecedens probatur ex 1. Ethi. Prima consequentia, pbatur: qa omnia appetunt suā perfectionem. Secunda vero relinquitur vt nota. Tertia autem probatur: quia esse est actualitas oīs rei. Vltima autem patet. Deinde quo ad secūdam partem, Bonū dicit rationem appetibilis quam nō explicat ens. ergo differunt ratione. D. 245. D. 462. 463. 234. Cap. 9. a medio. D. 803. D. 850. D. 231. D. 471. c 20

Circa antecedēs dubitatur, quoniam illud, quod dicitur de aliquo in secundo modo dicēdi per se, non clauditur in ratione illius subiecti: sed econuerso, vt patet primo posteriorum. Sed appetibile dicitur de bono in secundo modo dicēdi per se. ergo bonum non habet rōnem appetibilis: sed ecōuerso. Minor pbatur. Tum qa ideo aliquid est appetibile: quia bonū, & nō ecōuerso. Tum quia

Si igitur aliqua creatura est similis Deo, & Deus erit similis alicui creaturæ: quod est contra id, quod dicitur Isa. 40. Cui similē fecistis Deū?

SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. Faciamus hominē ad imaginem & similitudinem nostrā. & primæ Ioan. 3. Cum apparuerit, similes ei erimus.

RESPONDEO. Dicendum, qp cum similitudo attendatur secundum conuenientiam vel communicationem in forma: multiplex est similitudo secundum multos modos communicandi in forma. Quædam enim dicuntur similia, quæ cōmunicant in eadem forma secundū eandem rationem, & secūdum eūdem modum: & hæc non solum dicuntur similia, sed æqualia in sua similitudine. sicut duo æqualiter alba, dicuntur similia in albedine, & hæc est perfectissima similitudo. Alio modo dicuntur similia, quæ communicant in forma secundum eandem rationem, & non secundum eundem modum: sed secundum magis & minus: vt minus album dicitur simile magis albo, & hæc est similitudo imperfecta. Tertio modo dicuntur aliqua similia, quæ communicant in eadem forma: sed non secundum eandem rationem, vt patet in agentibus non vniuocis. Cum enim omne agens agat sibi simile inquantum est agēs, agit autem vnumquodque secūdū suam formam, necesse est, quòd in effectu sit similitudo formæ agentis. Si ergo agens sit contentum in eadem specie cum suo effectu, erit similitudo inter faciens & factum in forma, secundum eandem rationem speciei, sicut homo generat hominem: si autem agens non sit cōtentum in eadem specie, erit similitudo, sed non secūdum eandem rationem speciei, sicut ea quæ generantur ex virtute Solis, accedunt quidem ad aliquam similitudinem Solis; non tamen vt recipiant formam Solis, secundum similitudinē speciei: sed secundum similitudinē generis. Si igitur sit aliquod agēs, quod non in genere cōtineatur, effectus eius adhuc magis accedent remote ad similitudinem formæ agētis, non tamen ita quòd participent similitudinem formæ agentis secūdum eandem rationem speciei aut generis: sed secundum aliqualem analogiam, sicut ipsum esse est cōmune omnibus. Et hoc modo, illa, quę sunt a Deo, assimilant ei inquātum sunt entia, vt primo & vniuersali principio totius esse.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd licet aliquo modu concedat qp creatura sit similis Deo, nullo tāmen modo concedendum est, qp Deus sit similis creaturæ: d quia, vt dicit * Dio. 9. c. de di. no. In his, quæ vnius ordinis sunt, recipitur mutua similitudo, non autem d in causa & causato. e Dicimus enim quòd imago sit similis homini, & nō ecōuerso. & similiter dici pōt aliquo mō, quòd creatura sit similis Deo: non tamen quòd Deus sit similis creaturæ.

AD SECVNDVM dicēdum, quòd Deus non se habet ad creaturas sicut res diuersorū generū: sed sicut id, quod est extra omne genus & principium omnium generū: et

AD TERTIVM dicendum, quòd non dicitur esse similitudo creaturę ad Deum propter communicantiam in forma, secundum eandem rationem generis & speciei: sed secundum analogiam tantum: put scilicet, Deus est ens per essentiam, & alia per participationem.

AD QVARTVM dicendum, quòd licet aliquo modu concedat qp creatura sit similis Deo, nullo tāmen modo concedendum est, qp Deus sit similis creaturæ: d quia, vt dicit * Dio. 9. c. de di. no. In his, quæ vnius ordinis sunt, recipitur mutua similitudo, non autem d in causa & causato. e Dicimus enim quòd imago sit similis homini, & nō ecōuerso. & similiter dici pōt aliquo mō, quòd creatura sit similis Deo: non tamen quòd Deus sit similis creaturæ.

QVAESTIO V.

De bono in communi, in sex articulos diuisa.

DEINDE quæritur de bono. Et primo de bono in communi. Secūdo de bonitate Dei.

Circa primum quærūtur sex.

¶ Primo, vtrum bonum & ens sint idem secundum rem.

bonum est obiectum formale appetitus. Appetibile autem est denominatio extrinseca sumpta ab appetitu, & habent se sicut color & visibile. Constat autem quòd visibile dicitur de colore in secundo modo, ex secundo de anima.

¶ Ad hoc potest dici dupliciter iuxta duos modos, quibus accipitur aliquid habere rationem appetibilis, scilicet formaliter & fundamentaliter. Si sumatur ly appetibile formaliter, tunc bonum dicitur habere rationẽ eius, non vt intrinsecam, sed vt passionem: si vero sumatur fundamentaliter, tunc bonum dicitur habere rationẽ appetibilis intrinsece: quoniam propria ratio boni est fundamentum & causa ꝓpria appetibilitatis, sicut color visibilitatis. Et licet vtraque glossa sit absolute vera, & prima ex principio commenti S. Tho. super libros Ethic. habeatur, secunda tamen in proposito est directe intenta: quoniam de intrinseca boni ratione est quæstio.

25

1.dist.8. q.1. ar.3. Et veri. q.21.art.1.c, & art. 8.o
* In lib. An omne quod ẽ, bonum sit, circa med. illius.
* In text pro posit. 21. & 22.

Sed aduerte hic ꝙ quamuis quodlibet horum, quæ in deductione rationis assumpta sunt, scilicet bonum, perfectum, ens in actu, & ens, importet fundamentum & causam appetibilis: & propterea concluditur idẽtitas realis inter ea solum, tamen bonum importat proximum fundamentum appetibilis: q̃a solum bonum significat rem illam, quæ fundat appetibilitate vt fundat & causat eam: ita quòd quanto aliquid pro prius accedit ad boni rationem, tanto magis exprimit fundamentum appetibilis, vt patet discurrenti per prædicta. Inter ens siquidem & bonum mediant ens in actu, & perfectum: & constat quòd magis exprimitur ratio appetibilis per ens in actu quam per ens, quoniam vnumquodq; appetitur secundum aliquod esse in actu præsens vel futurũ: & adhuc magis per perfectum, quod importat complementũ: q̃a & esse in actu appetitur ad complementum, & vltimo per bonum: quia nec complementum ipsum appetitur, nisi quia bonum est, aut appatet appetenti. Importat ergo bonam rationẽ appetibilis, id est, fundamentum & rationem proximam, quare aliquid sit appetibile: quæ quia eadem est perfectioni, & esse, idem est quod ens: sed quia vt sic non exprimitur ab ente: sed absolute sm se: ideo distinguitur ab ente ratione formali.

Lib.1. ca. 32. circa princi. tom.3.

In principio ethi. tom. 5.

Q.3.art.4. & q.4.art.1.ad 3.

17

22

¶ Secũdo, supposito quòd differant ratione tantum, quid sit prius secũdum rationẽ, vtrum bonũ, vel ens.

¶ Tertio, supposito ꝙ ens sit prius, vtrum omne ens sit bonum.

¶ Quarto, ad quã causam ratio boni reducatur.

¶ Quinto, vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine.

¶ Sexto, quomodo diuidatur bonũ in honestũ, vtile, & delectabile.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum bonum differat secundum rem ab ente.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd bonum differat secundum rem ab ente. Dicit enim* Boe. in lib. de hebdoma. Intueor in rebus aliud esse quod sunt bona, & aliud esse quod sunt. ergo bonum & ens differunt secundum rem.

¶ 2 Præterea, Nihil informatur seipso: sed bonum dicitur per informationem entis, vt habetur in commen. lib. de causis.* ergo bonum differt secundum rem ab ente.

¶ 3 Præterea, Bonum suscipit magis & minus: esse autem non suscipit magis & minus. ergo bonum differt secundum rem ab ente.

SED CONTRA est quod Augu.* dicit in lib. de doctrina Christiana, quod inquantum sumus; boni sumus.

RESPONDEO dicendum, ꝙ bonum & ens sunt idem secundũ rem: sed differunt secundum rationem tantum: quod sic patet. Ratio enim boni in hoc consistit, quòd aliquid sit appetibile. vnde Philosophus in 1. Ethic. dicit, * quòd bonum est quod omnia appetunt. manifestum est autem, quod vnumquodque est appetibile secundum ꝙ est perfectum: nam omnia appetunt suam perfectionem. Intantum est autem perfectum vnũquodq;, inquantum est actu: vnde manifestum est, quòd in tantũ est aliquid bonum, inquantum est ens: esse.n. est actualitas omnis rei, vt ex superioribus patet. [e] Vnde manifestum est quòd bonum & ens sunt idem secundum rem: sed bonum dicit rõnẽ appetibilis, quã nõ dicit ens.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet bonum & ens sint idem secundum rem: quia tamen differunt secundum rationem, nõ eodem modo dicitur aliquid ens[d] simpliciter & bonum simpliciter. Nam cum ens dicat aliquid ꝓprie esse in actu: actus autem proprie ordinem habeat ad potentiam: secundum hoc simpliciter aliquid dicitur ens, secundum quod primo discernitur ab eo quod est in potentia tantum: hoc autem est esse substantiale rei vniuscuiusq;. vnde per suum esse substantiale dicitur vnũquodque ens simpliciter: per actus autẽ superadditos dicitur aliquid esse secundum quid, sicut esse albũ significat esse secundum quid. Nõ enim esse album aufert esse in potentia simpliciter, cũ adueniat rei iam præexistenti in actu. Sed bonũ dicit rationẽ perfecti, quod est appetibile: & ꝑ consequens dicit rõnẽ vltimi. vnde id, quod est vltimo ꝑfectum, dicitur bonum simpliciter: quod autem non habet vltimam perfectionem, quam debet habere, quamuis habeat aliquam perfectionem inquantum est actu, non tamẽ dicitur perfectum simpliciter, nec bonum simpliciter, sed secundum quid. Sic ergo secundum primum esse, quod est substantiale, dicitur aliquid ens simpliciter & bonum secundum quid, id est, inquantum est ens: secundum vero vltimum actum dicitur aliquid ens secundũ quid & bonũ simpliciter. Sic ergo quod dicit Boe.* ꝙ in rebus aliud est quod sunt bona, & aliud quod sunt, referendum est ad esse bonum & ad esse simpliciter: quia secundum primum actum est aliquid ens simpliciter; & secundum ultimũ, bonum simpliciter: & tamen secundum primum actũ est quodammodo bonum: & secũdũ ultimũ actũ, est quodãmõ ens.

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd bonum dicitur per informationem, prout accipitur bonũ simpliciter secundum ultimum actũ.

Et similiter dicendum ad tertiũ, ꝙ bonum dicitur secundum magis & minus secundum actum superuenientem, puta, secundum scientiam uel uirtutem.

ARTICVLVS II.

Vtrum bonum secundum rationem sit prius quàm ens.

AD SECVNDVM sic ꝓcedi tur. Videt ꝙ bonũ secũdum rationem sit prius q̃ ens. Ordo enim nominũ est secundum ordinem rerum significatarũ per nomina. Sed Dio. inter alia nomina Dei, primo ponit bonum quàm ens, vt patet in 3. ca. de di. no.* ergo bonum secundum rationem est prius quàm ens.

¶ 2 Præterea, Illud est prius secũdũ rõnem, quod ad plura se extẽdit: sed bonũ ad plura se extẽdit q̃ ens: quia vt dicit * Dio. 5. c. de di. no. bonum se extẽdit ad existentia & nõ existentia; ens vero ad existentia tantũ. ergo bonum est prius secundum rationem quàm ens.

¶ 3 Preterea, Quod est vniuersalius, est prius secundũ rõnem: sed bonũ videt vniuersalius esse quàm ens: quia bonum habet rationẽ appetibilis: quibusdã aũt appetibile est ipsum non esse: dicitur enim Mat. 26. de Iuda, Bonũ erat ei, si natus non fuisset &c. ergo bonum est prius q̃ ens, secundum rationem.

¶ 4 Preterea, Nõ solũ esse est appetibile, sed & vita & sapientia & multa hmõi: & sic uidet ꝙ esse sit quoddam particulare appetibile, & bonum vniuersale bonum. ergo simpliciter est prius secundum rationem quàm ens.

SED CONTRA est, quod dicitur in lib.* de causis, quòd prima rerum creatarum est esse.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ens[d] secundum rationem est prius quàm bonum. Ratio enim significata per nomen est id, quod concipit intellectus de re, & significat illud per vocem: illud ergo est prius secundum rationem, quod[d] prius cadit in conceptione intellectus. Primo autem in conceptione intellectus cadit[d] ens: [e] quia secundum hoc, unumquodq; cognoscibile est inquantum est actu, vt dicitur * in 9. metaphy. unde ens est proprium obiectum intellectus: & sic est primum intelligibile, sicut sonus est primum audibile: ita ergo secũdũ rõnem prius est ens q̃ bonum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd * Dio. determinat de di. no. secundum quod important circa Deũ habitudinem causæ: nominamus enim Deum ut ipse dicit, ex creaturis, sicut causam ex effectibus: bonum autem cum habeat rationem appetibilis, importat habitudinem causæ finalis, cuius causalitas prima est, quia agens non agit nisi propter finem & ab agente materia mouetur ad formam: unde dicitur ꝙ finis est causa causarum. Et sic in causãdo bonũ est prius quàm ens, [e] sicut finis quàm forma: & hac ratione inter nomina significantia causalitatem diuinam, prius ponitur bonum quàm ens. Et iterum: quia secundum Platonicos, qui materiam a priuatione non distinguentes dicebant materiam esse non ens, ad plura se extendit participatio boni q̃ participatio entis: nam materia prima participat bonum, cum appetat ipsum: nihil autem appetit, nisi simile sibi: non autem participat ens, cum ponatur non ens. Et ideo dicit Dio.* quòd bonum extenditur ad non existentia.

Vnde patet solutio ad secũdum. vel dicendum, quòd bonum extenditur ad existentia & non existẽtia, non secundum prædicationem: sed secundum causalitatem: ut per nõ existentia intelligamus non ea simpliciter, quæ penitus non sunt: sed ea, quæ sunt in potentia, & non in actu: quia bonum habet rationem finis, in quo non solum quiescunt, quæ sunt in actu, sed ad ipsum etiã ea mouentur, quę in actu non sunt: sed in potentia tantum: ens autem non importat habitudinem causæ nisi formalis tantum, uel inhęrẽtis, uel exemplaris: cuius causalitas nõ se extendit nisi ad ea, q̃ sunt in actu.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ nõ esse secũdum se, non est appetibile: sed per accidens: inquantum. s. ablatio alicuius mali est appetibilis: quod malum quidem aufertur per non esse: ablatio uero mali non est appetibilis, nisi inquantum per malum priuatur quodam esse. Illud igitur, quod per se est appetibile, est esse: non esse uero per accidẽs tantum: [e] inquãtum scilicet quoddam esse appetitur, quo homo non sustinet priuari, & sic etiam per accidens non esse dicitur bonum.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ uita, & sciẽtia, & alia hmõi sic appetũtur, ut sunt in actu. unde in omnibus appetitur quoddam esse, & sic nihil est appetibile nisi ens, & ꝑ consequens nihil est bonum nisi ens.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrum omne ens sit bonum.

AD TERTIVM sic ꝓcedit. Videtur ꝙ nõ oẽ ens sit bonũ.

¶ *Super quaestionis quintae Articulũ secũdũ.*

IN titulo prius sm rõnem, id est sm ordinem rõnum formalium ipsorum: oportet enim ens & bonũ cum rõnibus distinguantur. quòd sm eas ordinata sint non alio proculdubio ordine, quàm q aptus natus est esse inter rõnes formales: qui vocatur ordo rõnis, & habet cõsequenter prius & posterius sm rõnem & consistit ordo iste ĩ hoc, quòd ratio. s. posterior præsupponit aliam sm se, non econuerso. Ita quòd sensus est, an boni ratio præcedat merito sui rõnem entis.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua q̃sito. Ens est prius sm rõnem q̃ bonũ. Probatur. vnumquodq; est cognoscibile inquãtum est in actu, ergo ens est propriũ obiectum intellect⁹, ergo est primum intelligibile. ergo primo cadit in cõceptione intellectus. ergo est prius sm rationem q̃ bonum. antecedẽs probatur ex 9. meta. prima, secunda, & tertia cõsequẽtia relinquuntur per se notæ. quarta autẽ probatur: quia ratio significata per nomẽ est id, quod concipit de re ab intellectu, omnia clara sunt. Concludit enim ratio hæc, non solum quòd ens est prius secundum rationẽ bono: sed omnib⁹ aliis, vt patet.

Circa hãc rationem dubium occurrit: q̃a aut intenditur inferre ꝙ ens sit prius ordine rõnis secũdum se, aut quo ad nos. Si sm se, hoc repugnat supradictis in quæst. 3. articu. 1. ibi enim dictum est in litera, ꝙ Deo nihil est prius neq; secundum rem, neq; secũdũ ĩtellectũ. Ex hoc autem sensu sequitur quòd ens sit prius Deo secundum rationem: quoniam si ens est primum intelligibile, sicut sonus primum audibile, oportet cætera esse posteriora intelligibilia, vt patet ex primo poste. quod enim primo conuenit alicui, cæteris conuenit ratione illius. Si quo ad nos, tunc non est respondẽdo satisfactũ quęsito: vertitur nanque in dubium an ratio entis secundũ se sit prior ratione boni, & non, an quo ad nos, sit prior.

veri.q.20. ...Et Dio. ...n.1.

...ap. 3. in ...incipio.

...p. 5. pa... a princi...

¶ Ad hoc potest dupliciter dici. Primo quòd ens potest comparari ad alia, quæ sunt sui ordinis, id est ad alias rationes formales, & potest comparari ad res ipsas subsistentes. Si entis ratio comparetur ad alias rationes, accipiendo rationes rerum, vt distinguuntur cõtra res ipsas: sic ens est primum intelligibile secũdũ se, &c. sunt posteriora secũdum intellectum. Sed inter ly cætera, non clauditur quòd quid erat esse Dei, quoniam non potest esse ita ratio quin sit res, quia non potest abstrahere ab existẽtia, cum sit ipsum esse. Sed si entis ratio cõparetur & ad rationes & ad res, tunc non est simpliciter primum intelligibile: sed deitas est primum intelligibile. Ita quòd intelligibilitas prius inest Deo quàm enti, imo inest enti: quia inest Deo. Non. n. Deus participatiue est intelligibilis. Et sic vterque textus saluatur, quoniam ibi Deus absolute dicitũ primum secundum intellectum, hic vero ens dicitur primũ inter rationes formales. Secundo potest dici, quòd hic accidit amphibologia in ly quo ad nos: quoniam potest determinare vel ordinẽ vel intelligibilia. Si determinat ordinem, tunc distinguitur cõtra ordinem secundum se: & sic procedit obiectio: & respondendum est, ꝙ intenditur de ordine secundum se, quoniam vt patet ex titulo, nõ est hic quęstio de ordine cognitionis, quid scilicet prius a nobis cognoscatur: sed de ordine rationis, cuius scilicet ratio formalis sit prior. Si determinat intelligibilia, tũc distinguit intelligibilia nostra a non intelligibilibus a nobis. Et iuxta hunc sensum dicendum est, quòd hic quæritur de intelligibilibus quo ad nos, id est, de intelligibilibus nostris, seu a nobis: ita ꝙ sermo præsẽs est de ordine sm se nostrorũ intelligibiliũ: & sm hoc, ens est primũ sm se itelligibile inter intelligibilia a nobis. Deus aũt est primũ intelligibile simpliciter. Et hic sensus cõsonat superficiei literæ loquẽti de obiecto intellectus nostri, dum significare per vocem admiscet. Quamuis hoc non cogat, quin sequentia de intellectu absolute inquantum intellectus est, cuius tantum obiectum proprium constat esse ens, interpretanda sint: omnis namque intellectus secundum naturam propriam sumptus, aliud sortitus est ꝓprium obiectum. Diuinus siquidem deitatem, angelicus ꝓpriam substantiam, humanus quòd quid est rei materialis, &c. vt suis locis patebit.

...osit. 4. opera ...tom. 3.

759.

752. d 12 a. textu n. 3.

...& 3. de nomin.

28

Cap. 5. de di. no. parum a Principio.

¶ *Super quaestionis quintae Articulum tertium.*

IN corpore vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiue: omne ens inquantum ens, est bonum, & additur ly inquantum in conclusione. ad ostẽdẽdum quòd non per accidens: sed per se conuenit omni enti esse bonum. probatur sic: omne ens vt sic, est actu. ergo perfectum. ergo appetibile & bonũ, omnia clara sunt. Prima consequentia probatur, quia omnis actus perfectio q̃dam est.

¶ In responsione ad quartum aduerte, ꝙ litera duo dicit.

123

¶ Primo namque verificat assignando rationem quare mathematica non sunt bona. Secundo respondet argumento.

¶ Primum quidem fundatur super hoc, quòd res sunt bonæ (vt infra patebit) aut quia sunt, aut q̃a talia sunt, aut quia ordinantur in bonum: mathematica autem, vt sic abstrahũt ab his omnibus. Ab esse quidẽ: quia

27

1. contra. ca. 37. 79. & 46.

Et li.3. c. 20. Et veri. q. 21, art. 2. & 5.

quia vt ſic non ſunt : ab eſſe autem tale, eadem ratione: quoniã eſſe tale ſupponit eſſe : ab ordine autem ad bonum, quia abſtrahunt a fine. Probatur, finis habet rationem mouentis : hæc autem abſtrahunt a materia & motu.

Circa hanc partem occurrunt duo dubia. Primum eſt circa illã rationẽ: ꝙ ideo mathematica non ſunt bona prima bonitate, quia nõ ſubſiſtũt ſeparata: ſi.n.hęc rõ valet, ſequit̃ ꝙ nulla res ĩ vniuerſali ſumpta, eſt bona: qm̃ nulla res vniuerſaliter ſumpta, ſubſiſtit per Peripateticos: cõſequẽs eſt falſum. ergo. Secũdũ dubiũ eſt circa illã rõnẽ: quòd ideo mathematica abſtrahũt a fine, q̃a abſtrahũt a materia & motu : quia finis habet rõnẽ mouentis. dupliciter.n.deficere vr̃ hæc rõ. Primo, quia ſequeretur quòd metaphyſicalia abſtraherẽt a fine : quia magis abſtrahunt a materia & motu quàm mathematica.

3. metaphy. tex. 4. tom. 3.

Secũdo : quia æquiuocat̃ de motu : qm̃ finis nõ habet rõnẽ mouẽtis motu ꝓprie dicto, a quo abſtrahit mathematicus : ſed motu metaphorice dicto: quãuis ergo cõcluſio ſit vera, rõ tamen nulla eſt.

¶ Ad primũ dubiũ dr̃, quòd mathematica poſſunt ſumi dupliciter. Vno mõ ſ̃m id quod ſunt abſolute, & ſic idẽ eſt iudicium de eis & naturalibus quo ad eſſe & bonitatẽ. Non.n. triangulus magis abſtrahit ab eẽ q̃ albedo : & ſic de eis non eſt hîc ſermo: ſed dici de ipſis põt ꝙ sũt bona eo modo, quo entia, ſcilicet ſecundum ſua indiuidua in rerum natura exiſtentia, &c. Alio modo conſiderantur vt mathematica ſunt inquantum ſubſunt tali abſtractionis modo, & ſic negatur par eſſe iudicium de eis, & de aliis rebus in vniuerſali ſumptis.

¶ Ad cuius euidentiam ſcito, quòd licet omnia vniuerſalia in hoc conueniant, quòd non ſubſiſtunt in ſua vniuerſalitate, inter vniuerſalia tamẽ phyſica, mathematica, & metaphyſica, magna eſt differentia, quo ad ſubſiſtere in ſuis abſtractionibus propriis. Metaphyſicalia namque ſecundũ propriam abſtractionem ſumpta ſubſiſtunt, quoniam habent in rerum natura indiuidua abſtrahentia ab omni materia ſenſibili & intelligibili, vt patet de intelligentiis. Mathematica vero ſecundum propriam abſtractionem ſumpta, non exiſtunt, quoniam nullum habent in rerum natura indiuiduum abſtrahens a materia ſenſibili. Non.n. inuenitur hæc linea, niſi in terminatione corporis ſenſibilis. Naturalia autem cum nullam habeant propriam abſtractionem : ſed eam tantum, quæ communis eſt omnibus ſcibilibus, ſcilicet qua vniuerſale abſtrahit a particulari, manifeſte patet quòd ſubſiſtunt in rerum natura, dum habent indiuidua ſubſiſtentia cum materia ſenſibili, & cæteris conditionibus in vniuerſali ſcitis. Cum ergo in litera dicitur, quòd mathematica non ſubſiſtunt, non eſt interpretandũ quòd vniuerſalia mathematica vniuerſaliter ſumpta non ſubſiſtunt. hoc enim eſſet ridiculum pro ratione afferre: ſed quòd mathematica, vt ſic particulariter ſum-

*art. 1. huius quæſt.

Bonum enim addit ſupra ens, *vt ex dictis patet. Ea uero, quæ addũt aliquid ſupra ens, cõtrahũt ipſum : ſicut ſubſtantia, quantitas, qualitas, & alia huiuſmodi. ergo bonum contrahit ens : non igitur omne ens eſt bonum.

¶ 2 Præterea, Nullum malum eſt bonum. Iſaiæ. 5. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malũ : ſed aliquod ens dicitur malum. ergo non omne ens eſt bonum.

¶ 3 Præterea, Bonum habet rationẽ appetibilis: ſed materia prima non habet rationem appetibilis: ſed appetentis tantum. ergo materia prima non habet rationem boni: non igitur omne ens eſt bonum.

¶ 4 Præterea, Philoſophus dicit in 3. meta. quòd in mathematicis nõ eſt bonum : ſed mathematica ſunt quædam entia, alioquin de eis nõ eſſet ſcientia. ergo non omne ens eſt bonum.

SED CONTRA. omne ens quod non eſt Deus, eſt Dei creatura: ſed omnis creatura Dei eſt bona ut dicitur 1. ad Tim. 4. ca. Deus uero eſt maxime bonus. ergo omne ens eſt bonum.

RESPONDEO. dicendum, ꝙ omne ens inquantum eſt ens, eſt bonum.

Omne enim ens inquantum eſt ens, eſt in actu, & quodãmõ pfectũ: quia omnis actus perfectio quædã eſt : perfectum uero habet rõnem appetibilis & boni, ut ex dictis patet:* unde ſequit̃ omne ens inquantum huiuſmodi bonum eſſe.

art. 1. huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendũ,

F

ꝙ ſubſtantia, quantitas, & qualitas, & ea quæ ſub eis continentur, contrahunt ens applicando ens ad aliquam quidditatem, ſeu naturam : ſic autem non addit aliquid bonũ ſuper ens, ſed rationem tantũ appetibilis & perfectionis, quod conuenit ipſi eſſe in quacunq; natura ſit,

G unde bonum non contrahit ens.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd nullum ens dicitur malum inquantum eſt ens: ſed inquantum caret quodam eſſe: ſicut homo dicitur malus inquantum caret eſſe uirtutis, & oculus dicitur malus inquantum caret acumine uiſus.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ materia prima ſicut non eſt ens niſi ĩ potẽtia, ita nec bonũ niſi ĩ potẽtia.

Licet ſecundum Platonicos dici poſſit quòd materia prima eſt non

H ens propter priuationem adiunctam : ſed tamen participat aliquid de bono, ſcilicet ipſum ordinem uel aptitudinem ad bonũ : & ideo non conuenit ſibi quòd ſit appetibile: ſed quòd appetat.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ mathematica nõ ſubſiſtũt ſeparata ſecundũ eſſe, quia ſi ſubſiſterẽt, eẽt in eis bonum. ſ. ipſum eſſe ipſorũ : ſunt autem mathematica ſeparata ſecundum rationem tantum, prout abſtrahũt ut a motu & a meteria : [c]

I & ſic abſtrahunt̃ a rõne finis qui habet rationem mouentis. Non eſt autem inconueniens, quòd in aliquo ente ſecundum rationem nõ ſit bonum uel ratio boni, cum ratio entis ſit prior quàm ratio boni, ſicut ſupra dictum eſt.

F pta non ſubſiſtunt : ſeu (quod idem eſt) quòd mathematica vt ſic, non habent aliquod indiuiduum exiſtẽs in rerum natura. Et propterea neque ſunt in vniuerſali, neque in particulari : ac per hoc bona eſſe nõ poſſunt, quod de aliis rebus vniuerſaliter ſumptis dici nõ põt. Et ſic patet nullitas cõſequẽtiæ ad oppoſitũ factæ: & quare ſingulariter dicatur de mathematicis ꝙ nõ habent eſſe.

¶ Ad ſecundum vero dubium reſpõdetur, ꝙ q̃a ſermones ſemp̱ interpretandi ſunt ſ̃m ſubiectam materiã: ideo quãuis nõ valeat cõſequentia: abſtrahit a materia & motu. ergo a fine, vt patet in 12. meta. tex. 37. vbi ponitur finis in immobilibus: valet tñ cõſequẽtia hæc: mathematica abſtrahunt a materia & motu. ergo a fine: q̃a mathematica nõ ſunt nata habere finẽ niſi materię & motus: quoniam ſ̃m rem ſunt entia naturalia: ſi.n. abſtrahunt a materia & motu, oportet ea abſtrahere a fine materiæ & motus. Et ſi abſtrahunt a tali fine, abſtrahũt totaliter a fine: q̃a non sũt nata habere alio modo finẽ. Et p̱ hoc patet etiam reſponſio ad ſecundã obiectionẽ. Cum enim dicitur, finis habet rationem mouentis, ly mouentis, poteſt ſignificare purã cauſalitatem finis: & ſic æquiuoce dicit̃ mouens a motu ꝓprie dicto: ſed ſic non ſumitur hîc. Poteſt quoque ſignificare, & cauſalitatẽ finis & effectum eius : & tunc æquiualet huic quod dico, cauſantis motum: & ſic ſumit̃ in propoſito, nec eſt aliqua æquiuocatio: ſed ſumitur vtrobique motus proprie. Et ſpecificatur qualis finis eſt mathematicorũ, quaſi diceret, quòd quia finis mathematicorum habet rationẽ mouentis, id eſt, cauſantis motum proprie dictum, ſicut & finis naturalium: conſequens eſt, quòd ſi mathematica abſtrahãt a materia, & motu, quòd abſtrahant a fine. Et ſic ex eadem radice ſoluitur vtraque obiectio.

K ¶ Secundo in eadem reſponſione ſatisfacit argumento: & argumentum quidem eſt hoc: mathematica non ſunt bona: mathematica ſunt entia. ergo quædam entia non ſunt bona, in ſecundo tertiæ figuræ. reſponſio autem conſiſtit in negatione argumenti: quoniam ſophiſma eſt figuræ dictionis, vel a ſ̃m quid ad ſimpliciter: ly namq; mathematica videtur ſignificare entia : & tamen ſignificat entia ſic abſtracta: & propterea in litera & negatur concluſio illata, ſcilicet quòd quædam entia non ſunt bona: & conceditur concluſio quæ deberet inferri, ſcilicet quòd quædam entia, vt ſubſunt tali abſtractioni, non ſunt bona. Nec hoc inconuenit vt in litera dicitur: quia ratio entis etiam abſtrahit a ratione boni: ſicut quia ratio hominis eſt prior riſibilitate, poteſt ſumi homo in aliquo priori : quia in primo modo dicendi per ſe, in quo conuenit ſibi eſſe animal rationale : & non conuenit ſibi eſſe riſibilem. Nec poteſt tamen inferri. ergo aliquis homo non eſt riſibilis : ſed, ergo aliquis homo in aliquo priori abſtrahit a riſibili : in quo non abſtrahit ab hominis ratione.

Circa

Circa hanc partem occurrit dubium, quomodo ſtent iſta duo ſimul : mathematica formaliter loquendo non ſunt nec in actu, nec potentia, vt dictum eſt : & mathematica habent rationem entis, cum ens non dicatur niſi de eo, quod eſt in actu vel potentia.

28

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd hæc duo ſane intellecta ſtant ſimul. prima enim non negat eſſe vniuerſaliter, ſed negat eſſe ſic, ſcilicet ĩ tali abſtractionis modo. Triãgulus enim abſtractus a materia ſenſibili, nec eſt, nec eſſe poteſt, ſcilicet ſecundum talem eſſendi modum in rerum natura. Et hoc eſt quod in principio huius reſponſionis dicitur. Secunda autẽ affirmat in confuſo aliquod eſſe. Conſtat autem, ꝙ cũ negatione vnius modi eſſendi, ſtat affirmatio eſſendi in communi de eodem ſubiecto: quia poteſt verificari ſecundum alium eſſendi modum mathematica. ergo & nõ ſunt entia tali mõ, & ſunt abſolute entia.

¶ Et ſi inſtetur ad propoſitũ. ergo eodem modo dicendũ eſt, quòd non ſunt bona tali modo : ſed ſunt abſolute bona : & conſequenter male dicitur quòd mathematica non ſunt bona: negãda eſt ſequela : quoniam ad hoc quòd aliquid habeat formaliter rationem entis, ſufficit quòd in ſe ſit tale quod ei nõ repugnet eſſe in rerum natura, quocũque id modo eueniat, ſiue ſecũdum ſuam abſtractionem, ſiue non. Ad hoc autem quòd habeat formaliter rationem boni, vltra hoc exigitur, quòd ipſum ſumatur in ordine ad eſſe, vel ad finem, &c. Mõ triangulus &c. mathematica ſecundum ſuas quidditates hoc poſſident, quòd eis non repugnat exiſtere, & propterea entis rationem formaliter retinent : ſed quia non conſiderantur in ordine ad eſſe & finem in rerum natura, ideo abſtrahunt a boni ratione formaliter, non fundamentaliter, & propterea in eis eſſe negatur. Cuius ſignum manifeſtum eſt, quòd nulla ibi concluſio demonſtratur propter bonum aut melius eſſe. Nulla ibi demonſtratio per cauſam finalem aut effectiuam, quæ reſpiciunt eſſe in rerum natura : ſed tantum per formalem : illa enim eſt propria bono, hæc enti.

...dist. 38. lit. Et 1. contra. c. 40. fin. Et li. 3. c. 16. 7. & 19. Et veri. q. 2. art. c.

Cap. 4. p. 1. ite medium, & p. 4. circa principium.

Cap. 4. circa incipium diui. nom.

...ib. 1. cap. Tom. 3.

Phyſ. tex. 1. Tom. 2.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum bonum habeat rationem cauſæ finalis.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd bonum non habeat rationem cauſæ finalis, ſed magis aliarum. Vt enim dicit Dio. 4. c. de di. no. * bonum laudatur vt pulchrũ, ſed pulchrum importat rõnẽ cauſæ formalis. ergo bonũ habet rõnem cauſæ formalis.

B

¶ 2 Præterea, bonum eſt diffuſiuũ ſui eſſe vt ex verbis * Dio. accipit̃: q̃bus dicit, quòd bonum eſt ex quo omnia ſubſiſtunt & ſunt : ſed eſſe diffuſiuum importat rationem cauſæ efficientis. ergo bonum habet rationem cauſæ efficientis.

¶ 3 Præterea dicit Aug. in 1. * de do. Chriſt. quod quia Deus bonus eſt, nos ſumus: ſed ex Deo ſumus, ſicut ex cauſa efficiente. ergo bonum importat rationem cauſæ efficientis.

C

SED CONTRA eſt quod * Philoſophus dicit in 2. phyſic. quòd illud cuius cauſa eſt, eſt ſicut finis & bonum aliorum : bonum ergo habet rationem cauſæ finalis.

RESPONDEO dicendum, ꝙ cum bonum ſit quod omnia appetũt : hoc autem habet rationem finis manifeſtum eſt quòd bonum rationem finis importat : ſed tamen ratio boni præſupponit rationem cauſæ efficientis, & rationem cauſæ formalis. Videmus enim quòd id quod eſt primum in cauſando, vltimum eſt in cauſato. ignis enim primo calefacit quàm formã ignis inducat : cum tamen calor in igne conſequatur formam ſubſtantialẽ: in cauſando autem primum inuenitur bonum & finis, qui mouet efficientem : ſecundo actio efficientis mouens ad formam: tertio aduenit forma vnde econuerſo eſſe oportet in cauſato : quòd primum ſit ipſa forma, per quam eſt ens: ſecũdo cõſideratur in ea virtus effectiua, ſecũdum quòd eſt perfectum in eſſe: q̃a vnũquodq; tunc pfectũ eſt, qñ poteſt ſibi ſimile facere, vt dicit Philoſophus in 4. meteororum. tertio cõſequitur ratio boni, per quam in ente perfectio fundatur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod pulchrum & bonũ in ſubiecto quidem ſunt idem : quia ſuper eandem rem fundantur, ſcilicet ſuper formam : & propter hoc bonũ laudatur vt pulchrum, ſed ratione differunt: nã bonum proprie reſpicit appetitum : eſt.n. bonum quod omnia appetunt: & ideo habet rõnem finis : nã appetitus eſt, quaſi quidã motus ad rem. pulchrum autem reſpicit vim cognoſcitiuã: pulchra.n. dñr quæ viſa placent: vnde pulchrum in debita ꝓportione cõſiſtit : [e] quia ſenſus delectatur in rebus debite proportionatis, ſicut in ſibi ſimilibus: nã & ſenſus rõ quædam eſt: & omnis virtus cognoſcitiua. & quia cognitio fit per aſſimilationem, ſimilitudo aũt reſpicit formam: pulchrum proprie pertinet ad rationem cauſæ formalis.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ bonũ dr̃ diffuſiuũ ſui eſſe eo modo,

D quo finis dicitur mouere.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ quilibet habẽs volũtatẽ, dicit̃ bon⁹, inquãtũ habet bonã voluntatẽ : q̃a per volũtatẽ vtimur omnibus, quę in nobis ſunt : [c] vnde non dicit̃ bonus homo, qui habet bonum intellectum, ſed qui habet bonam volũtatem: voluntas autẽ reſpicit finẽ, vt obiectum proprium. & quod dicitur, quia Deus eſt bonus, ſumus ; refertur ad cauſam finalem.

¶ *Super quaeſtionis quintae Articulum quartum.*

IN titulo habere rationem cauſæ finalis non ſumitur hîc identice : ſed dupliciter : ſcilicet in actu ſignato, & in actu exercito. Si primo modo habere rationem cauſæ finalis intelligitur, ſumitur fundamentaliter fundamento proximo. Non enim

A quæritur vtrum bonum ſit ratio cauſæ finalis : ſed an ſit proprium fundamentum illius. Quid autem ſit ratio cauſæ finalis ex 2. phyſic. & 5. metaphyſi. patet, ſcilicet cuius gratia aliquid ſit, aut eſt. Vnde ſenſus tituli eſt : an res eo quia bona vendicet ſibi hoc proprium quod ſit cuius gratia. Si vero ſecundo modo intelligitur, tunc habere rationẽ cauſæ finalis ſumitur formaliter: ita ꝙ ſenſus tituli, eſt, Vtrum bonum formaliter ſit formaliter ipſa rõ finis in actu exercito, id eſt, exerceat cauſalitatẽ finalẽ: verbi gratia. ſi dicatur ꝙ. A. ſit: aut eſt ſimpliciter, aut tale, quia eſt bonum: an ex hoc ipſo reddat̃ cauſa finalis. Et hic ſenſus eſt in iudicio meo intẽt⁹: q̃a formalis eſt, & tãto dign⁹ ingenio. Et rñſio ad hoc tendit. Circa hanc determinationẽ aduerte breuiter veritatem, quã hinc habes de illa q̃ſtione vtrum res ſit cauſa finalis in intẽtione, aut in executione, &c. Cum.n. hîc habeas, quod in ſecundo quoq; phyſicorum habetur. ꝙ bonum importat finis rationem in actu exercito. quod etiã inductiue probatur: dum omnis ratio ꝓpter bonum, aut melius, finẽ affert, oportet vt eadem rõne rẽ aliquam finem dicas, qua bonam eam aſſeris : ex ſupradictis aũt patet ꝙ bonũ formaliter vnũquodq; dicit̃ & eſt ratione eſſe: finis igit̃ rationem habet res ratione eſſe: ita quod ſicut forma eſt ratio cauſandi effectiue: exiſtere aũt eſt cõditio formæ efficiẽtis : ita eſſe eſt ratio cauſandi finaliter : eſſe aũt in intentione eſt conditio eſſe cauſantis finaliter : eſſe aũt in executione nõ eſt finis : ſed termin⁹ &

2. de anima textu 34. Tomo. 3.

209

257
112
c

E effectus, tam finis, quàm efficientis. Et hoc inductione, non ratione eget : ſanitas enim, ſcientia, balneum, &c. appetitur vt inſit, vt habeatur &c. non in intentione : ſed ſecundum eſſe naturale ipſius : & ſic eſſe eſt ratio quòd appetatur res: quod idem eſt quod finalizare : ſed nunquam aliquod horum finalizaret trahendo appetitum ad ſe, niſi eſſet in intentione, vt patet: ex hoc autem experimur ſequi executionem rei, quæ vt finis mouet. Et hoc voluit Auer. 12. metaphy. com. 36. Et hoc bene penetratum ſoluit omnes difficultates apud intellectum abſtrahentem rem ab eſſe extra animam, ab eſſe in executione, & ab eſſe in intentione modo prædicto.

¶ In corpore duo. Primo reſpondetur quæſito. Secundo excluditur tacita obiectio. Quo ad primum eſt concluſio reſponſiua quæſito affirmatiue. Bonum habet rationem cauſæ finalis. Probatur: appetibile habet rationem finis : bonum eſt appetibile. ergo bonum habet rationem finis.

¶ Quo ad ſecũdum tacita obiectio eſt hæc : ſuperius iam deter-

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

minatum est quòd bonum non habet rationem primi, sed vltimi potius. Modo autem dicitur, quòd habet rationé causæ finalis, quam constat habere rationem primi: cum finis sit causa causarum: quomodo ergo stant hæc simul, quòd bonum habeat rationem vltimi & primi? Hanc obiectionem excludendo, primo ponit responsionem: deinde ꝓbat ipsam. Responsio est quòd bonum est vltimum in essendo, primum autem in causando: quãuis in litera prima pars respõsionis huius tantum propo natur. Probatio etiã primũ in causando, est vltimum in essendo: finis est primum in causando. ergo finis est vltimum in essendo: sed bonum habet rationẽ finis: ergo. maior probatur ex testimonio sensibiliũ: in quibus primũ in causando, est vltimũ in causato, vt patet i igne & calore. ergo absolute primũ i causãdo, est vltimũ in essendo.

29 Veri. q. 21. ar ti. 6. Art. 1. huius quæst.

244 4. super Gen. ad literam c. 3. in medio. tom. 3.

¶ Circa maiorẽ adnerte terminos: ꝙ ly primum & vltimũ denotant in proposito ordinem generationis: & supponunt pro formis seu rationibus formalibus, quæ sunt principia causandi & essendi: ly vero in causando sumitur vt distinguitur contra in essendo: supponitur siquidem hic dupliciter dari ordinem generationis inter res. Alterum in causando, alterum in essendo. Et ille quidem attenditur penes prius & post causare, iste vero penes prius & post esse: ita quòd illa res est prior in causando, cuius causalitas non pendet a causalitate alterius: sed econuerso: & similiter illa res est prior in essendo, cuius esse non præsupponit esse alterius: sed econuerso. Est ergo sensus maioris, quòd res prior ordine gnerationis quo ad causalitatem, est posterior ordine generationis quo ad esse.

¶ Circa probationem maioris aduerte, quòd ordo rerum in essendo potest considerari absolute: & sic sumitur in maiore: & potest considerari in tali genere puta causatorum: & sic sumitur in probatione maioris: ita quòd ab ordine in essendo inuento inter fundamenta prioris & posterioris causæ, puta caloris & formæ ignis in causato, manu ducere nos voluit ad ordinem in essendo simpliciter. Non enim intendebat maiorem ex vi probationis inferre, sed ostendere quòd non oportet eundem ordinem esse inter res in essendo, qui est in causando, nec econuerso: quod sufficienter ex illa probatione fit. Et rursus intendebat ad intelligibilia hæc, ex sensibilium testimonio eleuare: quod satis hic fit.

Circa huius maioris & totius rationis vim, dubium occurrit: quia aut hic est sermo de ordine in causando & essendo absolute, aut respectu huius & in hoc. Si absolute, maior est falsa. Tum quia vltimus finis omnium, puta Deus, est primum in causando, & tamen non est vltimum, sed primum quoque in essendo. Tum etiam in exemplo literæ. Forma ignis non solum est primum in essendo, sed etiam in causando: nam prius forma ignis causat formaliter ignem, siue causantem siue causatum, quàm calor effectiue calefaciat: & simile est in omnibus, semper enim forma præuenit & in esse & in causalitate formali. Si aũt respectu huius aut in hoc. ergo nõ habeẽ intentũ. Intẽdit n. absolute ordinẽ boni ad alia assignare: & nõ in hoc vel illo.

ARTICVLVS V.

Vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ratio boni non consistat in modo, specie, & ordine. Bonum enim & ens ratione differunt, * vt supra dictum est: sed modus, species & ordo pertinere ad rationem entis videntur: quia sicut dicitur Sap. 11. Omnia in numero, pondere, & mensura disposuisti. Ad quæ tria reducuntur, species, modus, & ordo: c quia, vt dicit Aug. * 4. super Gen. ad literam, Mensura omni rei modum præfigit: & numerus omni rei speciem præbet: & põdus omnem rem ad quietem & stabilitatem trahit. ergo ratio boni nõ consistit in modo, specie, & ordine.

¶ 2 Præterea, Ipse modus, species, & ordo bona quędam sunt: si ergo ratio boni consistit in modo, specie & ordine, oportet etiam quòd modus habeat modum, speciem & ordinem, & similiter species & ordo: ergo procederetur in infinitum.

¶ 3 Præterea, Malum est priuatio modi, & speciei, & ordinis: sed malum nõ tollit totaliter bonum: ergo ratio boni non consistit in modo, specie, & ordine.

¶ 4 Præterea, Illud in quo consistit ratio boni, non potest dici malum, sed dicitur malus modus, mala species, malus ordo. ergo ratio boni nõ cõsistit in mõ, specie, & ordine.

¶ 5 Præterea, Modus, species, & ordo, ex pondere, numero & mensura causantur, vt ex auctoritate Aug. inducta patet: * non autem omnia bona habent pondus, numerum, mensurã: dicit. n. Amb. * in hexam. quòd lucis natura est, vt nõ in numero, non in pondere, non in mẽsura creata sit: non ergo ratio boni cõsistit in modo, specie, & ordine.

SED CONTRA est quod dicit * Aug. in libr. de natura boni, Hæc tria, modus, species, & ordo, tanquam generalia bona sunt in rebus a Deo factis: & ita hæc tria vbi magna sunt, magna bona sunt: vbi parua, parua bona sunt: vbi nulla, nullum bonum est. quod non esset nisi ratio boni in eis cõsisteret. ergo ratio boni consistit in modo, specie, & ordine.

RESPONDEO dicendum, ꝙ vnumquodque dicitur bonum inquantum est perfectum: sic enim est appetibile; vt supra * dictum est: perfectum autem dicitur, cui nihil deest secũdũ modũ suæ perfectionis. cũ aũt vnumquodq; sit id, quod est per suam formam: forma autem præsupponit quædam, & q̃dã ad ipsam ex necessitate cõsequũtur, ad hoc quòd aliquid sit perfectum & bonum, necesse est quòd formam habeat, & ea quæ consequuntur ad ipsam. Præexigitur autem ad formam determinatio siue commensuratio principiorum seu materialium, seu efficientium ipsam: & hoc significatur per modũ: vnde dicitur quòd mensura modũ præfigit. Ipsa autem forma significatur per speciem c: quia per formã vnumquodque in specie constituitur: & propter hoc dicitur quòd numerus speciem præbet: quia diffinitiones significantes speciẽ sunt sicut numeri secundum Philos. in 8. meta. * Sicut enim vnitas addita vel subtracta variat speciem numeri, ita in diffinitionibus differentia apposita vel subtracta c. Ad formam autem consequitur inclinatio ad finem, aut ad actionẽ, aut ad aliquid huiusmodi: quia vnumquodque inquantum est actu, agit & tendit in id, quod sibi conuenit secundum suam formam: & hoc pertinet ad pondus & ordinem: vnde ratio boni secundum quod consistit in perfectione, consistit etiam in modo, specie, & ordine.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ista tria non consequuntur ens, nisi inquantum est perfectum, & secundum hoc est bonum.

AD SECVNDVM dicendum, quòd modus, species, & ordo, eo modo dicuntur bona, sicut & entia: non quia ipsa sint quasi subsistentia, sed quia eis alia sunt & entia & bona: vnde non oportet ꝙ ipsa habeãt aliqua alia, quibus sint bona: non enim sic dicuntur bona quasi formaliter aliis sint bona, sed quia ipsis formaliter aliqua sunt bona e; sicut albedo non dicitur ens quia ipsa in aliquo sit: sed quia ipsa aliquid est secundum quid, vt albũ.

AD TERTIVM dicendum, quòd quodlibet esse est secundum formam aliquam: vnde secundum quodlibet esse rei, consequuntur ipsam modus, species, & ordo: sicut homo habet speciem, modum, & ordinem inquantum est homo: & similiter inquantum est albus, habet similiter modum, speciem, & ordinem: & inquantum est virtuosus, & inquantum est sciens, & secundum omnia, quæ de ipso dicuntur. Malum autem priuat quoddã esse, sicut cæcitas priuat esse visus: vnde non tollit omnem modum, speciem, & ordinem, sed solum modum, speciem, & ordinem, quæ consequuntur esse visus.

AD QVARTVM dicendum, quòd sicut dicit Augu. in lib. de natura boni *, omnis modus inquã tum modus bonus est: & sic potest dici de specie & ordine: sed malus modus, vel mala species, vel malus ordo, aut ideo dicuntur, quia minora sunt quàm esse debuerunt: aut quia non his rebus accommodantur, quibus accommodanda sunt: vel ideo dicuntur mala, quia sunt aliena & incongrua.

AD QVINTVM dicendum, quòd natura lucis dicitur esse sine numero, & pondere, & mensura, non simpliciter, sed per comparationem ad corporalia: quia virtus lucis ad omnia corporalia se extendit inquantum est qualitas activa primi corporis alterantis, scilicet cœli.

ARTICVLVS VI.

Vtrum conuenienter diuidatur bonum per honestum & utile &c.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non conuenienter diuidatur bonum per honestũ, vtile, & delectabile. Bonum enim, sicut dicit Philosophus in 1. ethic. diuiditur per decem prædicamẽta: honestum autem, vtile, & delectabile inueniri possunt in vno prædicamento. ergo non conuenienter per hæc diuiditur bonum.

¶ 2 Præterea, Omnis diuisio fit per opposita, sed hæc tria non videntur esse opposita: nam honesta sunt

quo ad vtranque partem patet. Prima vero consequentia patet ex quid nominis, speciei, modi, & ordinis. Secunda vero tenet per locum a diffinitione ad diffinitum. Tertia autem probatur: quia perfectio est ratio appetibilis.

¶ Circa hanc conclusionem occurrit dubium: quomodo potest saluari modus in bono substantiali Angelorum: exponendo modum, id est, commensurationem principiorũ efficientium, seu materialium, vt hic dicitur, cum in Angelis non sint principia materialia: & efficiens eorum sit solus Deus, cuius actio est sua substantia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd iuxta compositionẽ in hoc loco positam saluatur modus boni Angelici secundum substantiã quo ad principium efficiens sic. Deus enim agẽs potest dupliciter sumi. Vno modo absolute, & sic tam ipse q̃ sua actio est suprà omnẽ modum. Alio modo, vt agit secundum hanc vel illam ideam, & sic actio Dei est commensurata ita huic, quòd nõ alii: sicut & idea est ita propria idea huius, quòd non alterius: & hoc modo actio productiua Gabrielis est modificata, & modificans esse & bonum substantiale Gabrielis: & hoc sufficit. Potest quoque secundum materiale principiũ saluari mod⁹ in Angelis: quoniam essentia est vt materia ipsius esse, & est cõmensurata illi, sed hoc magis ad alias expositiões spectat: quoniam modus hic antecedit formam, vt patet in litera.

Ex ca. 3. & 4. elicitur. to 6.

30 Q. 99. art. 9. c Et 22. q. 45. a. 1. 3. Et 2. dist. 21. q. 1. ar. 2. c. Et 1. ethic. le. 5. tex. 2. 1. eth. c. 6. ante mediũ to. 5.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum sextum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duæ conclusiones, altera secundum communem opinionem: altera propria. Prima est. hæc diuisio prie est boni in eo quod bonum. Probatur vtraque sic. Terminus corporalis motus conuenienter diuiditur per ea, quæ sunt proportionalia honesto, vtili, & delectabili. ergo terminus motus appetitiui bene diuiditur in honestum, vtile, & delectabile. ergo & bonum. Antecedens declaratur ex diuisione termini motus in secundum quid & simpliciter. Et rursus termini simpliciter in ipsam rem terminantem & quietem in ea. Consequentia vero prima probatur: quia terminus motus appetitiui ex terminatione motus corporalis innotescit. Secunda vero: quia bonum

bonum est id quod appetitur. Omnia sunt clara.

¶ *Super Quaestionis sextae Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vnica conclusio responsiua quaesito affirmatiue, Deus est bonus.

Lib.1.in c.cuius titulus est vtilitatē hic accipi non eā quā vulgus.

Probatur ratione confirmata authoritate Dionysii, scilicet Deus est prima causa effectiua omnium, ergo appetibilis. ergo bonus, antecedens supponitur: prima vero consequentia probatur, vnumquodque appetit suam propriam perfectionem. ergo similitudinem sui efficientis. ergo a fortiori ipsa causa effectiua est appetibilis. ergo si est prima causa, &c. antecedens assumptum cum omnibus consequentiis ex se est notum. Prima quidem, quia ꝓpria perfectio rei, est ipsa similitudo agentis. Secunda vero, quia omne agēs agit sibi simile: ac per hoc, si eius similitudo est appetibilis, multo magis ipsum agens erit appetibile. Caetera sunt clara.

Lib.1.ca.9. & 10.tom.1.

b 258

F delectabilia: nullumque inhonestum est vtile, quod tamen oportet, si diuisio fieret per opposita, vt opponerentur honestum & vtile: vt etiam dicit *Tullius in lib. de offici. ergo praedicta diuisio non est conueniens.

¶ 3 Praeterea, Vbi vnum propter alterum, ibi vnum tantum est: sed vtile non est bonum, nisi propter delectabile vel honestum. ergo nō debet vtile diuidi contra delectabile & honestum.

G SED CONTRA est, ꝙ Ambr. in lib. de *offic. vtitur ista diuisione boni.

RESPONDEO. Dicendum, quòd haec diuisio proprie videtur esse boni humani.* Si tamen altius & communius rationem boni consideremus, inuenitur haec diuisio proprie competere bono, secundū quod bonum est. Nam bonum est aliquid inquantum est appetibile, & terminus motus appetitus: cuius quidem motus terminatio considerari potest ex consideratione motus corporis naturalis. H Terminatur autem motus corporis naturalis, simpliciter quidem ad vltimū, secundum quid autē etiam ad medium, per quod itur ad vltimum, quod terminat motum: & dicitur aliquis terminus motus inquantū aliquam partem motus terminat. Id autem, quod est vltimus terminus motus, potest accipi dupliciter e, vel ipsa res in quam tenditur, vtpote locus, vel forma: vel quies I in re illa. Sic ergo in motu appetitus id, quod est appetibile terminans motum appetitus secundum quid vt medium per quod tenditur in aliud, vocatur vtile. Id autem, quod appetitur vt vltimum terminans totaliter motum appetitus, sicut quaedam res, in quam per se appetitus tendit, vocatur honestum; quia honestum dicitur, quod per se desideratur. Id autem quod terminat motū appetitus, vt quies in re desiderata, ē delectatio.

K AD PRIMVM ergo dicendū, quòd bonum, inquantum est idem subiecto cum ente, diuiditur per decem praedicamenta: sed secundum propriam rationem competit sibi ista diuisio.

AD SECVNDVM dicendum, quòd haec diuisio non est per oppositas res, sed per oppositas rationes. Dicuntur tamen illa proprie delectabilia, quae nullam habent aliam rationem appetibilitatis, nisi delectationem, cum aliquando sint & noxia & inhonesta.

Vtilia vero dicuntur, quae non habent in se vnde desiderentur, sed desiderantur solum, vt sunt ducentia in alterum, sicut sumptio medicinae amarae.

Honesta vero dicuntur quae in seipsis habent vnde desiderentur.

AD TERTIVM dicendum, quòd bonum non diuiditur in ista tria sicut vniuocum aequaliter de his praedicatum, sed sicut analogum, quod praedicatur secundum prius & posterius: per prius enim praedicatur de honesto, & secundario de delectabili, tertio de vtili.

QVAESTIO VI.

De bonitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quaeritur de bonitate Dei.
ET circa hoc quaeruntur quatuor.
¶ Primo. Vtrum esse bonum conueniat Deo.
¶ Secundo. Vtrum Deus sit summum bonum.
¶ Tertio. Vtrum ipse solus sit bonum per suam essentiam.
¶ Quarto. Vtrum omnia sint bona bonitate diuina.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum esse bonum Deo conueniat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd esse bonum non conueniat Deo. Ratio enim boni consistit in modo, specie, & ordine: haec autem non videntur Deo conuenire, cum Deus immensus sit, & ad aliquid non ordinetur: ergo esse bonum non conuenit Deo.

¶ 2 Praeterea, Bonum est quod omnia appetunt: sed Deum non omnia appetunt, quia non omnia cognoscunt ipsum, nihil autem appetitur nisi notum. ergo esse bonum non conuenit Deo.

SED CONTRA est quod dicitur. Tren. 3. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animae quaerenti illū.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ bonum esse praecipue Deo conuenit. Bonum enim aliquid est secundum ꝙ est appetibile: vnūquodq; aūt appetit suā pfectionē. perfectio aūt & forma effectus est q̄dā similitudo agentis, cum oē agens agat sibi simile. vnde ipsum agens est appetibile, & hēt rōnem boni: hoc aūt est quod de ipso appetit, vt eius similitudo participetur. cū ergo Deus sit prima cā effectiua oīum e, manifestū est ꝙ sibi cōpetit rō boni & appetibilis. *vnde Dion. in lib. de di. no. attribuit bonū Deo, sicut primae causae efficienti, dicens, ꝙ bonus dicitur Deus, sicut ex quo omnia subsistunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ habere modū, speciem, & ordinem, pertinet ad rationem boni causati, sed bonum in Deo est sicut in causa: vnde ad eum pertinet imponere aliis modum, speciem, & ordinem: vnde ista tria sunt in Deo sicut in causa.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ omnia appetendo ꝓprias perfectiones appetunt ipsum Deum inquātum perfectiones omnium rerum sunt d quaedam similitudines diuini esse, vt ex dictis patet e. Et sic eorum, quae Deum appetunt, quaedam cognoscunt ipsum secundū seipsum, quod est proprium creaturae rationalis. Quaedam vero cognoscunt aliquas participationes suae bonitatis, quod etiam extenditur vsque ad cognitionem sensibilem. Quaedam vero appetitum naturalem habent absque cognititione; vtpote inclinata ad suos fines ab alio superiori cognoscente e.

¶ Super

¶ *Super Quaestionis sextae Articulum secundum.*

In titulo nihil est difficile. summum enim addit respectum excessus supremi: ita quòd idem est vtrum sit summum bonum, & vtrum sit bonum excedens oīa alia bona, tam actu q̄ potētia.

¶ In corpore articuli vnica conclusio responsiua quaesito affirmatiue, Deus est summum bonū simpliciter. Haec conclusio declarat primo, deinde probatur. Declaratur quidem distinguendo implicite de summo bono simpliciter, vel in genere. Et vocatur summum bonum in genere, quod excedit caetera in illo ordine rerum, sicut summum bonum humanum felicitas excedēs omnia humana bona: & sic de aliis. Simpliciter vero q̄d in tota entium latitudine supremū tenet locum, & propterea apponitur in conclusione ly simpliciter. Probatur autem sic. Bonum conuenit Deo sicut primae causę effectiuae omnium non vniuocae: ergo conuenit ei excellentissime: ergo est summum bonum simpliciter. Antecedēs quo ad vtrāque partē ex dictis patet. Prima vero consequentia probatur ex differētia modi essendi effectus in causa vniuoca, & in causa aequiuoca seu analoga: quia in vniuoca eodem modo, in aequiuoca vero excellentiori. Aduerte tn̄ hic, ꝙ effectū esse in cā aequoca excellentiori mō cōtingit dupl'r. Vno mō formal'r & virtual'r simul. Alio modo virtualiter tātum. Exēplum primi. lumen & diaphaneitas in corporib9 cęlestibus respectu inferiorū. Exemplum secundi, calor in Sole & in corporibus inferioribus. In proposito est sermo, de effectu pręexistēte in causa nō solū virtualiter, sed etiam formaliter: vnde & Deus est bon9 formaliter & virtualiter, efficacia rationis fundatur super hoc, quòd vterq; effectus causae ęquiuocae excellentiori modo est in ipsa causa quam in effectu. Et ideo litera indistin-A cte de modo essendi effect9 in causa ęquiuoca loquitur: quoniam hoc sufficiebat intēto, scilicet, quòd excellentissimo modo bonitas conueniret Deo. Iam enim in praecedenti articulo stabilitum erat, quod formaliter conuenit eidem.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd responsio consistit in conuersione propositionis. Bonū est q̄d omnia appetūt, id est, q̄d omnia appetunt est bonum.

¶ In responsione ad tertium aduerte: ꝙ res diuersorum generum dicuntur nullo modo comparabiles, quando accipiuntur vt sic, id est, inquantum sunt in diuersis generibus, si enim sumerentur secūdum aliquod praedicatum in quo conuenirent, possent cō parari.

32 ...fist.1.q.2. arti.2.4. Et 1. con. c.41.74. 95.3. & 101. ... Et lib.3. ...7. Et po.q. ...arti.1.c.20. ... mal. q.3. artic.1.cap.

Q.3.arti.7.

In principio prim.lib. ...thic.Tom.5.

...3.artic.5. ...4.artic.3. 2.

...imo de tri ca.2. circa ...ncipium m.3.

...ti praece. t.

...4. arti.3.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus sit summum bonum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit summum bonum. Summum enim bonum addit aliquid supra bonum, alioquin omni bono conueniret: sed omne, quod se habet B ex additione ad aliquid, est compositum: ergo summum bonum est compositum. sed Deus est summe simplex, *vt supra ostensum est. ergo Deus non est summum bonum.

¶ 2 Praeterea, Bonum est quod omnia appetūt, vt dicit philosophus*: sed nihil aliud est quod omnia appetunt, nisi solus Deus, qui est finis omnium; ergo nihil est aliud bonū nisi Deus. Quod etiam videtur per id quod dicitur Matt. 19. Nemo bonus nisi solus Deus. C sed summum dicitur in comparatione aliorum, sicut summum calidum in comparatione ad omnia calida. ergo Deus non potest dici summum bonum.

¶ 3 Praeterea, Summum comparationem importat: sed quae nō sunt vnius generis, non sunt comparabilia; sicut dulcedo inconuenienter dicitur maior vel minor quàm linea. cum igitur Deus non sit in eodem genere cum aliis bonis, vt ex superioribus patet*: videtur ꝙ D Deus non possit dici summum bonum respectu eorum.

SED CONTRA est quod *dicit August. 1. de trini. quòd trinitas diuinarum personarum est summum bonum, quod purgatissimis mentibus cernitur.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ Deus est summum bonum simpliciter, & non solum in aliquo genere, vel ordine rerum. Sic enim bonum Deo attribuitur, vt dictum est*, inquantum omnes perfectio- E nes desideratae effluunt ab eo, sicut a prima causa: non autem effluunt ab eo, sicut ab agente vniuoco, vt ex superioribus patet e, sed sicut ab agente, quod non conuenit cum suis effectibus, neque in ratione speciei, nec in ratione generis. Similitudo autem effectus in causa quidem vniuoca inuenitur vniformiter, in causa autem aequiuoca inuenitur excellentius, sicut calor excellentiori modo est in Sole quàm in igne. Sic ergo oportet quòd cum bonum sit in Deo sicut in prima cā omnium non vniuoca, quòd sit in eo excellētissimo modo, & propter hoc dicitur summum d bonum.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod summum bonum addit super bonum non rem aliquam absolutam, sed relationem tantum: relatio autem, qua aliquid de Deo B dicitur relatiue ad creaturas, non est realiter in Deo, sed in creatura, d in Deo uero secundum rationem e. Sicut scibile relatiue dicitur ad sciētiam, non quia ad ipsam referatur, sed quia scientia refertur ad ipsam. Et sic non oportet, quòd in summo bono sit aliqua compositio, sed solum quod alia deficiant ab ipso.

AD SECVNDVM dicendū, quòd, cum dicitur, bonū est quod omnia appetunt, non sic intelligitur quasi unumquodq; bonum ab C omnibus appetatur: sed quia quicquid appetitur, rationem boni habet. Quod autem dicitur, nemo bonus nisi solus Deus, intelligitur de bono per essentiam, ut post dicetur*.

AD TERTIVM dicendum, quòd ea, quae non sunt in eodem genere, siquidem sint in diuersis generibus contenta, nullo modo comparabilia sunt: de Deo autem negatur esse in eodem genere cum D aliis bonis: non quòd ipsum sit in quodam alio genere, sed, quia ipsum est extra genus & principium omnis generis e. Et sic comparatur ad alia per excessum, & huiusmodi comparationem importat summum bonum.

ARTICVLVS III.

Vtrum esse bonum per essentiam sit proprium Dei.

E AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd esse bonū per essentiam nō sit proprium Dei. Sicut enim unum cōuertitur cum ente, ita & bonum, *ut supra habitum est e: sed omne ens est unum per suam essentiam, ut patet per philosophum in 4. *meta. ergo omne ens est bonum per suam essentiam.

¶ 2 Praeterea, Si bonum est quod omnia appetunt, cum ipsum esse sit desideratum ab omnibus, ipsum esse cuiuslibet rei est eius bonum. Sed quaelibet res est ens per suam essentiam. ergo quaelibet res

D.1176 D.1183

D.1089 74

¶ *Super Quaestionis sextae Articulum tertium.*

In titulo ly proprium distinguitur contra commune, ly per essentiam potest determinare subiectum, & potest determinare pręducatum, & siquidem determinat subiectū, tunc ly per essentiā distinguitur contra omne id quod est extra subiecti essentiā. Et est sensus. vtrum solus Deus per essentiam, ita quòd non p aliquid extra suā essentiā sit sufficienter bonus formaliter. Si verò ly per essentiam, determinat pręducatum, tunc distinguitur contra esse tale per participationem. Et est sensus, vtrum solus De9 sit bonus per essentiam, idest, sit bonus non participatiue. Vocatur autem participatiue tale, quicquid habet aliquam rationem formalem non secundū totam plenitudinem perfectionis possibilis cōuenire tali rōni formali. Oportet enim quod huiusmodi est, partem illius tātum habere: & propterea participatiue tale dicitur. Et per oppositū tale per essentiam dicitur, quod ex ipso suo modo essēdi omnē plenitudinem illi rōni formali possibilē naturaliter claudit: vt calor si per se subsisteret. In proposito autem, quamuis grā materiae hi duo modi

art. sequenti.

18

33 1.contr.c.39. & 40. Et opusc.3.c.109 110. 111. & 112. Et ueri. q.21.artic.5. *Q.5.art.1. 25 27 *4.Meta.tex.3.tom.3. Et Met.19. textu 9.

est bona per suam essentiam.

¶ 3 Præterea, Omnis res per suam bonitatem est bona. Si igitur aliqua res est quæ non sit bona per suam essentiam, oportebit quòd eius bonitas non sit sua essentia. Illa ergo bonitas cum sit ens quoddam, oportet quòd sit bona, & siquidem alia bonitate, iterum de G illa bonitate quæretur: aut ergo erit procedere in infinitum, aut venire ad aliquam bonitatem, quæ nõ erit bona per aliam bonitatem. eadem ergo ratione standum est in primo: res igitur quælibet est bona per suam essentiam.

SED CONTRA est quod dicit Boe. in li. de hebd.* ꝙ alia omnia a Deo, sunt bona per participationem: non igitur per essentiam.

RESPONDEO. Dicendum, quòd solus[d] Deus est bonus per suã H essentiam. Vnumquodque enim dicitur bonum secundum quòd est perfectum. Perfectio autem alicuius rei triplex est. Prima quidem secundum quòd in suo esse constituitur. Secunda vero prout ei aliqua accidentia superadduntur ad suam perfectam operationem necessaria. Tertia vero perfectio alicuius est per hoc, quòd aliquid aliud attingit sicut finem, vtpote prima perfectio ignis consistit in I esse, quod habet per suam formam substantialem. Secunda vero eius perfectio consistit in caliditate, leuitate, & siccitate & huiusmodi. Tertia vero perfectio eius est secundum quòd in loco suo quiescit.

Hæc autem triplex perfectio nulli creato competit secundum suam essentiam, sed soli Deo, cuius solius essentia est suũ esse: & cui non adueniũt aliqua accidẽtia: sed quæ de alijs dicuntur accidẽtaliter, sibi conueniunt essentialiter, vt esse potentem, sapientem & huiusmodi, sicut ex dictis patet*. Ipse etiam ad nihil aliud ordinatur sicut ad finẽ, sed ipse est vltimus finis omnium rerum. Vnde manifestum est, ꝙ solus Deus habet omnimodam perfectionem secundum suam essentiam; & ideo ipse solus est bonus per suam essentiam.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd vnum nõ importat rationem perfectionis, seu[d] indiuisionis tantum[e]: quæ vnicuique rei competit secundum suam essentiam. Simplicium autem essentiæ sunt indiuisæ & actu & potentia. Compositorum vero essentiæ sunt indiuisæ secundum actum tantum: & ideo oportet quòd quælibet res sit vna per suam essentiam, non autem bona, vt ostensum est*.

AD SECVNDVM dicendum, quòd licet vnumquodque sit bonum inquantum habet esse, tamen essentia rei creatæ non est ipsum esse: & ideo non sequitur quòd res creata sit bona per suam essentiam.

AD TERTIVM dicendum, quòd bonitas rei creatæ non est ipsa eius essentia[e], sed aliquid super additum, vel ipsum esse eius, vel aliqua perfectio superaddita, vel ordo ad finem. Ipsa tamen bonitas sic superaddita dicitur bona sicut & ens: hac autem ratione dicitur ens, quia ea est aliquid, non quia ipsa aliquo alio sit. Vnde hac rõne dicitur bona, quia ea est aliquid bonum, non quia ipsa habeat aliquã aliã bonitatẽ, qua sit bona[e].

modi coincidant, sequendo doctrinam S. Thomæ: quia quod F est per essentiam primo modo bonum, est etiam bonum per essentiam secundo modo, & econuerso: quia tamen formaliter & vniuersaliter hi duo modi non coincidunt, quoniam Socrates est per suam essentiam homo, & tamen non est homo per essentiam, sed participatiue. Solus enim homo Platonicus, si inueniretur, esset homo per essentiam. & præsens quæstio mota est de ipso bono per essentiam, & non directe de ipsa essentia diuina: quoniam in quęstione tertia iam stabilita est illius simplicitas, & quòd nihil conuenit sibi per aliquid additum suæ essentiæ: ideo ly per essentiã, se tenet ex parte prædicati, & distinguitur contra per participationem: & est sensus, vt supra diximus. Et hoc quantum est ex parte exponentis affirmatiuę: nam ex parte negatiuę ly per essentiam, se tenet ex parte subiecti, & est sensus, vt supra diximus. Et huic sensui fauent omnia argumenta literæ. & ratio in corpore assignata. Vnde hìc exclusiue principaliter disputatur ꝓpter negatiuam exponentẽ: quasi affirmatiua ex tertia quæstione habita sit.

In lib. An omne quod est bonum sit, a medio præcipue ad finem usque.

D. 293.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Solus Deus est bon⁹ per essentiam. probatur hæc exclusiua quo ad vtramq; exponentem simul sic. triplex perfectio, scilicet secũdum ꝙ res in suo esse constituitur, &c. soli Deo conuenit per suam essentiam. ergo esse perfectum. ergo esse bonũ. ergo solus est bonus per essentiam. Antecedens declaratur distinguendo triplicem gradum perfectionis rei: & ostendendo sigillatim soli Deo conuenire quidditatiue: quia in primo clauditur esse, in secundo accidentia, in tertio finis vltimus. Prima consequentia relinquitur per se nota ex sufficienti diuisione. Secunda ꝓbatur: quia vnumquodque intantum est bonum, inquantum perfectum. Tertia relinquitur per se nota.

¶ Circa antecedens, dubium primo est, quòd esse in omnibus citra Deum sit aliud ab essentia. sed hoc est alibi tractandum.

¶ Dubium secundo esset, quomodo nulla essentia esset principium operationis, sed hoc inferius quæretur. Ad propositum tamen scito sufficere, quòd esse & principia operationis sint extra essentias omnium substantiarum formaliter: in Dei autem substantia omnia claudantur formaliter. Intentio tamen literæ est de inclusione, & exclusione reali, & non tm̃ formali.

¶ Circa primam consequentiam dubium occurrit: quia non videtur efficax. Tum quia quælibet res est perfecta quidditatiue per suam essentiam, vt patet: nec huius oppositum sequitur ex illo antecedente. Tum quia consequentia hęc supponit, quòd esse sit de integritate primæ perfectionis rei, vt patet: hoc autem non videtur verum: quoniam esse est extra integritatem substantialem cuiusque rei citra Deum, in cuius signum nulla diffinitio dicit esse, vt dicitur primo posteriorum.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, quòd res potest dici[a] perfecta dupliciter: scilicet simpliciter & secundum quid, & quòd quamdiu res non est in rerum natura, quodcunq; esse habeat[a] siue obiectiuũ siue quidditatiuum, siue in causa, nõ dicitur esse perfecta simpliciter, sed secundum quid, id est, in tali esse. Secundum autem esse in rerum natura dicitur perfecta simpliciter, quo ad perfectionem substantialem. Et propterea esse est de integritate primæ perfectionis cuiusq; rei non vt pars quidditatis, sed vt actualitas eiusdem. Et per hæc patet respõsio ad obiecta. Et si contra hoc instetur, eo quod res secundum suas essentias comparatæ, graduantur simpliciter ex perfectionibus essentialibus, ita ꝙ aqua est essentialiter perfectior quàm terra, & aër quàm aqua, & ignis quàm aër, &c. igitur esse perfectum simpliciter conuenit rei ex sua essentia. Ad hoc est dicendum, quòd cum dicitur, nulla res alia a Deo est per suam essentiam perfecta simpliciter: intelligitur quòd ly per, denotat causam formalem: non qualemcunque, sed sufficiẽtẽ, omni alio præciso: licet enim ignis essentia sit, qua formaliter ignis habet substantialẽ perfectionem, non tamen est sufficiens ratio quòd ignis sit in sua substantiali perfectione: sed oportet quòd actuetur per ipsum esse. Vnde ad instantiam dicitur, ꝙ res graduantur ex suis essentiis in perfectione simpliciter, non K completiue, sed radicaliter. Vel dicatur (& parum differt) quòd res graduantur ex suis essentiis in perfectione simpliciter, non præscindendo ab earum esse, imo includendo ordines ad ipsa, quoniam (vt diffuse ostendimus in commentariis de ente & essentia) differentia substantialis sumitur ab ordine ad esse: vt etiam Porphyrius insinuauit in vltima ac intima differentiæ diffinitione dicens, quòd conducit ad esse, vt ibidem posuimus.

¶ Circa vltimam consequentiam aduerte, quòd (vt diximus in titulo) quia gratia materiæ hæc duo mutuo se inferunt: a, est per suam essentiam bonum, & a, est bonum per essentiam: ideo litera non discreuit inter hæc. Et conclusio, quòd solus Deus per essentiam est bonus, conclusum esse voluit: quòd solus Deus est bonus per essentiam.

¶ In responsione ad primum aduerte tu Thomista, quòd hic expresse habes, quòd vnum non dicit rationem perfectionis, ac consequenter nec vnitas, nec eius species dicunt perfectionem simpliciter formaliter loquendo, sed abstrahunt a perfectione & imperfectione.

¶ Super

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ omnia sint bona bonitate diuina.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ omnia sint bona bonitate diuina. Dicit enim August. 8. de trin.* Bonum hoc, & bonum illud: tolle hoc, & tolle B illud: & vide ipsum bonum, si potes: ita Deum uidebis, non alio bono bonum, sed bonum omnis boni. sed unumquodque est bonũ suo bono. ergo unumquodque est bonum ipso bono quod est Deus.

¶ 2 Præterea, sicut dicit Boe. in lib. de hebdo.* omnia dicuntur bona inquantum ordinantur ad Deum: & hoc ratione bonitatis diuinæ. ergo oĩa sunt bona bonitate diuina.

SED CONTRA est, quod omnia sunt bona inquantum sunt: sed non dicuntur omnia entia per esse diuinum, sed per esse propriũ: ergo non omnia sunt bona bonitate diuina, sed bonitate propria.

RESPONDEO. Dicendum, quòd nihil[d] prohibet in his, quæ relationem important aliquid ab extrinseco denominari: sicut aliquid denominatur locatum a loco, & mensuratum a mensura. Circa uero ea, quæ absolute dicuntur, diuersa fuit opinio. Plato enim posuit omnium rerum species separatas*: & quòd ab eis indiuidua denominãtur quasi species separatas participando, ut puta quòd Socrates dicitur homo secundum ideam hominis separatam. Et sicut ponebat ideam hominis & equi separatam, quam uocabat per se hominem & per se equum, ita ponebat ideam entis, & ideam unius separatam, quam dicebat per se ens & per se vnum: & eius participatione unumquodq; dicitur ens vel unũ[e]: hoc autem quod est per se ens & per se unum, ponebat esse summũ bonum. & quia bonum conuertitur cum ente, sicut & unum: ipsum ꝑ se bonum dicebat esse Deũ, a quo omnia dicuntur bona per modum participationis. Et quãuis hæc opinio irrationabilis uideatur quantum ad hoc, quòd ponebat species rerum naturalium separatas per se subsistentes, * vt Arist. multipliciter improbat: tamẽ hoc absolute uerum est, quòd aliquid est primum, quod per suam essentiam est ens & bonum, quod dicimus Deum, * ut ex superioribus patet[e]. huic etiam sententiæ concordat Arist. A primo igitur per suã C essentiam ente & bono, unumquodque potest dici bonum & ens, inquantum participat ipsum per modũ cuiusdam assimilationis, licet remote & deficienter, ut ex superioribus patet*. Sic ergo unumquodque dicitur bonum[d] bonitate diuina, sicut primo principio exemplari effectiuo & finali totius bonitatis. Nihilominus tamen unumquodque dicitur bonum similitudine diuinæ bonitatis sibi inhærente, quæ est formaliter sua bonitas denominans ipsum. Et sic D est bonitas una omnium, & etiam multe bonitates.

Et per hoc patet rñsio ad obiecta.

QVAESTIO VII.

De infinitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

POST considerationẽ diuinæ perfectionis, cõsiderandũ est de eius infinitate, &

¶ *Super Quaestionis sextae Articulum quartum.*

IN titulo aduerte nouitiæ, quòd non quęritur hìc, vtrum omnia sunt bona a bonitate diuina, sed vtrum omnia sint bona bonitate diuina: ita ꝙ sensus quæstionis non est, vtrum omnia habeant quòd sint bona a diuina bonitate: sed sensus est, vtrum bonitas diuina sit, qua res bonæ denominantur bonæ, sicut albedine denominantur alba, aut loco locata.

34

22. q. 27. art. 3. & 1. contr. c. 41. Et ueri. q. 1. art. 4. & opus. 72. q. 6.

Li. 8. c. 3. circa prin. to. 3.

¶ In corpore quatuor facit, primo ponit duas distinctiones, simul innuens in quo cõueniant & differant philosophi. secundo ponit opinionem Platonis. tertio Arist. quarto respondet quęsito. Prima distinctio est: nominum, quędam important absolutum, & quædam relationem. Secunda est: denominatio est duplex, quædam intrinseca, & quędam extrinseca. Vocatur denominatio intrinseca, quando forma denominatiui est in eo quod denominatur, vt album, quãtum, &c. Denominatio vero extrinseca quando forma denominatiui non est in denominato, vt locatum, mensuratum, & similia. Cõueniunt autem omnes in hoc, quòd secundum nomina importãtia relationem potest fieri denominatio extrinseca, vt patet de locato & mensurato. Differentia vero est inter Platonem & Aristot. an ẽm nomina importantia absolutũ, possit fieri denominatio ab extrinseco. Et hoc est ad nostrum propositum: quia bonum est nomen absolutum, & bonitas diuina est extrinseca rebus aliis.

In lib. An oẽs sit bonum, ante me-um.

D. 450

meta, Arist. tom. 3. 336

¶ Quo ad secundum ibi, Plato: ponit quatuor propositiones Platonis. Prima est: species rerum sunt separatæ. secunda est, quòd particularia denominantur ab illis. tertia est, quòd inuenitur idea entis vnius & boni, ita quòd illa est Deus. quarta, ab illa omnia denominantur bona: & sic secundum Platonem respondetur ad quæsitum affirmatiue.

¶ Quo ad tertium ibi, & quamuis: positio Aristotelis in primis duabus propositionibus discordet, in tertia vero concordat, de quarta nihil dicitur.

¶ Circa hanc partem, dubium occurrit, quo pacto verum sit, Aristotelem consentire Platoni de idea boni: cum expresse in primo Ethicorum impugnet eam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur cum Eustratio & S. Tho. in 1. ethi. ꝙ inter Aristo. & Platonem non est hic differentia nisi verbalis. Reprehendit enim Aristot. hoc, scilicet bonum per essentiam non debet poni per modum speciei separatæ, sicut homo per essentiam, &c. Non autem quin detur primum bonum per essentiam, quod Deus est, vt patet in duodecimo metaph. in fine.

¶ Quo ad quartum, vnica est conclusio responsiua, habens duas A partes. omnia sunt bona bonitate diuina extrinsece & causaliter, bonitatibus autem propriis formaliter & intrinsece. Probatur. a primo per essentiam bono vnumquodque potest dici bonum per modum assimilationis: ergo vnumquodque dicitur bonum bonitate diuina effectiue, & exemplariter, & finaliter, similitudine autem illius formaliter. ergo, Antecedens infertur ex præmissis. consequentia autem notis terminis clara est ex se. Tres autem termini sunt notandi. Primus est, ly per modum cuiusdam assimilationis. dupliciter enim contingit aliquid dici tale ab aliquo extrinseco: vno modo ita, quòd ratio denominationis sit ipsa relatio ad extrinsecum, vt vrina dicitur sana, sola relatione signi ad sanitatem. Alio modo ita, quòd rõ denominationis sit, non relatio similitudinis, aut quæuis alia, sed forma, q̃ est fundamentũ relationis similitudinis ad illud extrinsecũ, vt aër dicitur lucidus luce solari, ea rõne qua participat eã per formam luminis. Et qm̃ vbi est denominatio primo mõ, ibi est denominatio ab extrinseco pura: vbi autẽ est denominatio secũdo mõ, ibi est denominatio ab extrinseco, sed non sola: qm̃ est ẽt ab intrinseco: vt patet: & in proposito sic est: iõ in lr̃a dicit, ꝙ a primo per essentiã bono, oĩa dicunt bona per modum assimilationis. Ex hoc eñ statim sequitur, & ꝙ denominatione extrinseca & intrinseca pñt dici bona. Secũdus est ly sicut. notanter non absolute in litera dicitur, ꝙ vnumquodq; potest dici bonum diuina bonitate extrinseca denominatione, sed apponitur ly sicut, principio effectiuo, &c. Vt.n. iam tactum est, denominatio extrinseca est duplex: q̃dam pura & q̃dam causalis. E Pura quidem est, qñ sola relatione ad denominantem formã denominatio fit. Causalis vero, qñ participatio effectus extrinsecæ causæ denominationem fundat. Vnde in proposito, quia vnumquodq; dicitur bonũ diuina bonitate extrinsece, nõ q̃uocunque, sed causaliter, ideo dictum est sicut in principio. Etsi hoc diligentius consideraueris, inuenies ꝙ impossibile est in absolutis fieri denominationem extrinsecam puram, quamuis possit fieri causalis. Tertius est ly exemplari. causa exemplaris distinguitur ab effectiua, & coordinatur inter formales: quia est velut extrinseca forma rei. Significatur ergo Deum non solum facere bonitatem aliorum, sed exemplari illas ex sua: quod non accidit sic, cum dicitur, Deum facere bouem aut leonem, vt patet.

134

Lib. 3. meta. a tex. 10. usque ad finem lib.

*Q. 2. art. 3. 13 33

Q. 4. art. 3. D. 284

¶ *Super Quaestionis septimae Articulum primum.*

IN titulo ly Deus, sumitur proprie, vt est nomen naturæ: ita quòd de essentia, non de potentia, aut scientia Dei est quæstio,

Universidad de Deusto Biblioteca

de exiſtentia eius in rebus : attribuitur enim Deo quòd ſit vbique & in omnibus rebus , inquantum eſt incircunſcriptibilis & infinitus.

CIRCA primum quæruntur quatuor.

¶ Primo . Vtrum Deus ſit infinitus.

¶ Secũdo. Vtrum aliquid præter ipſum ſit infinitum ſecundũ eſſentiã.

¶ Tertio . Vtrum aliquid poſſit eſſe infinitum ſecundum magnitudinem .

¶ Quarto . Vtrum poſſit eſſe infinitum in rebus ſecundum multitudinem .

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Deus ſit infinitus .

AD PRIMVM ſic proceditur . Videtur , quòd Deus nõ ſit infinitus. Omne enim infinitum, eſt imperfectum , quia habet rationem partis & materiæ : vt dicitur in 3*. phyſ. ſed Deus eſt perfectiſſimus ergo non eſt infinitus .

¶ 2 Præterea. ſecũdum Philoſophũ in 1*. phyſ. finitum & infinitum conueniunt quantitati : ſed in Deo non eſt quantitas, cum non ſit corpus , ut ſupra oſtenſum eſt * : ergo non competit ſibi eſſe infinitum .

I ¶ 3 Præterea, Quod ita eſt hic quod non alibi, eſt finitum ſecundum locũ. ergo quod ita eſt hoc quod non eſt aliud, eſt finitum ſecundum ſubſtantiam : ſed Deus eſt hoc & non eſt aliud : non enim eſt lapis, nec lignum . ergo Deus non eſt infinitus ſecundum ſubſtantiam .

SED CONTRA eſt quod dicit Damaſ* . quod Deus eſt infinitus, & ætern⁹, & incircũſcriptibilis.

RESPONDEO. Dicendum , quòd omnes antiqui philoſophi attribuunt infinitum primo principio, vt dicitur in 3. phyſ*. Et hoc rationabiliter , conſiderantes res effluere a primo principio in infinitũ. Sed quia quidam errauerunt circa naturã primi principii : cõſequens fuit, vt erraret circa infinitatẽ ipſius. quia enim ponebant primum principium materiam, conſequenter attribuerunt primo principio infinitatem materialem, dicẽtes, aliquod corp⁹ infinitum eſſe primum prin G cipium rerum .

Conſiderandum eſt igitur, quòd infinitum dicit aliquid ex eo quod non eſt finitum : finitur autẽ quodammodo & materia per formã[e], & forma per materiam . Materia quidem per formam , inquantum materia , antequam recipiat formã eſt in potentia ad multas formas , ſed cum recipit vnam , terminatur per illam . Forma uero finitur per materiam inquantum forma in ſe H cõſiderata, communis eſt ad multa, ſed per hoc quod recipitur in materia fit forma determinate hui⁹ rei . Materia autem perficitur per formam , per quam finitur : & ideo infinitum ſecundum quod attribuitur materiæ, habet rationem imperfecti : eſt enim quaſi materia non habens formam . Forma autem nõ perficitur per materiam, ſed magis per eam eius amplitudo contrahitur. vnde infinitũ ſecundum[d] quod ſe tenet ex parte formæ non deter I minatæ per materiã, habet rationẽ perfecti . illud autem quod eſt maxime[d] formale omnium eſt ipſum eſſe, vt ex ſuperioribus patet * . cũ igitur eſſe diuinum non ſit eſſe receptum in aliquo, ſed ipſe ſit ſuum eſſe ſubſiſtens , ut ſupra oſtenſum eſt[e] : manifeſtũ eſt quòd ipſe Deus ſit infinitus & perfectus .

Et per hoc patet rñſio ad primũ.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd terminus quãtitatis eſt ſicut K forma ipſius: cui⁹ ſignũ eſt,[d] quod figura , quę conſiſtit in terminatione quãtitatis, eſt q̃dã forma circa quãtitatem . Vnde infinitum quod cõpetit quãtitati eſt infinitum , quod ſe tenet ex parte materiæ: & tale infinitum non attribuitur Deo , vt dictum eſt * .

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ex hoc ipſo quod eſse Dei eſt per ſe ſubſiſtens non receptum in aliquo , prout dicitur infinitum ; diſtinguitur ab omnibus aliis , & alia remouentur ab eo . Sicut ſi eſset albedo ſubſiſtens[c], ex hoc ipſo quod non eſſet in alio, differret ab omni albedine, exiſtente in ſubiecto .

ſtio . ly infinitum , cum ſit nomen compoſitum ex in , & finitum , habet ly in , negatiue, non priuatiue : ly vero finitum , terminos quantitatis perfectionalis dicit , cum finiti & infiniti ratio quantitati congruet, ſecundum philoſophum primo phyſ. Et ſicut duplex eſt quantitas , ſcilicet & molis & perfectionis : ita duplices ſunt termini , & duplex eſt finitas & infinitas . hic autem cum excluſa iam ſit quantitas molis à Deo , oportet intelligi de infinitate perfectionis . Et diligenter aduerte, quòd quia, vt dicitur tertio phyſicorum , infinitum non eſt ſubſtantia , ſed accidens rebus , conſequens eſt , vt ſecundum rei naturam infinitas aut finitas requiratur . Alius ſiquidem eſt mod⁹ infinitatis rei, alius potentiæ, alius ſcientiæ . Infinitas ſiquidem quidditatiua attenditur penes excluſionem terminorum eſſentialium. puta differentiarum & ſimilium. & quia in propoſito quæſtio eſt de infinitate naturæ diuinæ , ideo de infinitate perfectionis ſubſtantialis ſermo eſt . Ita quod ſenſus eſt : vtrum Deus ſecundum ſuã eſſentiam ſit tantæ perfectionis , ꝙ omnes terminos ſeu limites eſſentiales excludat .

35
1. diſt. 43. q. 2. art. 1. & 1. cont. ca. 43. Et po. quæſ. 1. art. 2. Et opuſ. 3. art. 18, 19, & 20.
* 3. Phyſic. textu. 66. tom. 2.
* 1. Phyſic. textu. 15. tom. 2.
* Q. 3. art. 1.
Libr. 1. orthod. fidei cap. 4.
3. Phyſic. textu 30. tom. 2.

¶ In corpore tria facit. primo, refert opinionem antiquorũ . ſecundo, diſtinguit . de finitate & infinitate . tertio , reſpondet quæſito .

¶ Quo ad primum duo facit . Primum eſt apud antiquos , primum principium eſt infinitum , quia ex eo fiunt infinita . Secundum , quidam antiquorum errantes, infinitatem molis attribuerunt primo principio : quia poſuerunt primum principium materiale:inde & conſequẽs fuit ponere infinitatem quantitatiuam , eo quòd quantitas ſequitur materiam . Et ſic error circa genus principii cauſauit errorem circa modum infinitatis .

¶ Quo ad ſecundum , tam finitas quàm infinitas perfectionis diſtinguitur : quia quædam ſe tenet ex parte materiæ , & quædam ex parte formæ . Et differunt in hoc , quòd finitas ex parte materiæ dicit perfectionem , infinitas vero imperfectionem . ex parte vero formæ eſt econuerſo : infinitas enim dicit perfectionem , finitas autem imperfectionem, vt ſatis clare dicitur in lrã.

¶ Circa hanc partem, antequam vltra procedatur , eſt dubium tam contra finitatem quàm contra infinitatem formæ . Contra finitatem quidem, quia forma bouis, imo apud S.Tho. etiam anima intellectiua perficitur ex coniunctione ad materiam . igitur F finitas formæ non dicit imperfectionem, ſed perfectionem. Contra infinitatem vero . quia negatio nullam perfectionem ponit . nec aliqua res ex ſola ſeparatione ab alia perfectionem acquirit, igitur infinitas ex parte formæ non dicit perfectionem .

¶ Ad primum horum dicitur , quòd forma poteſt ſumi dupliciter, ſcilicet abſolute, in eo quòd forma: & ſm quid, id eſt, in eo quòd talis, puta informatiua materiæ , forma talis perficitur ex vnione ad materiam : non autem forma in eo , ꝙ forma . Et quia in propoſito eſt ſermo abſolute ſm latitudinem formæ , cuius deteriorem partem conſtat eſſe illam , q̃ eſt finibilis per materiam , altera parte libera ac nullis materiæ terminis cõcluſibili remanente, ideo neganda eſt cõſequentia obiecta .

¶ Ad ſm vero dicitur, quod, licet negatio ſeu ſeparatio nõ dicat formaliter perfectionem , dicit tñ fundamentaliter eã. Fundamẽtum enim negationis vnibilitatis ad materiam, magnam perfectionem formæ ſignificat : & hoc ſufficit .

¶ Quo ad tertium , eſt vna concluſio rñ ſiua q̃ſito, affirmatiue . Deus eſt infinitus . Probatur , Deus eſt ſuum eſſe ſubſiſtens , ergo ſuũ eſſe nõ eſt receptum in aliquo, ergo eſt infinitus & perfectus, id eſt , infinitæ perfectionis, ſcilicet infinitate tenẽte ſe ex parte formæ . antecedẽs patet ex q̃one tertia . Prima vero conſequentia eſt per ſe nota. ſecunda aũt ꝓbatur ex eo quòd eſſe eſt formaliſſimum omnium .

¶ Circa hunc proceſſum, dubium occurrit ex Scoto in 1. ſen. diſtin. 2. rñdendo primæ q̃oni : reprehendit ſiquidem radices & ꝓceſſum. Inquit in primis , ꝙ proceſſus noſter eſt talis , Forma finitur per materiam : ergo forma , quæ non eſt nata eſſe in materia, eſt infinita . Contra antecedens arguit. Omnis forma prius natura quàm recipiatur in materia , eſt ſm ſe in tali gradu entium: igitur finita vel infinita . Non igitur primo finitur per reſpectum ad negationem alicuius extrinſeci, puta materiæ, vel cuiuſcunque alterius . Contra proceſſum vero, tum quia ſequeretur quòd eſſentia Angeli eſſet infinita : quia eſt forma non receptibilis in materia Nec valet , inquit, ſi dicatur , quòd natura Angeli finitur per ſuum eſſe : qm̃ apud nos, eſſe eſt poſterius eſſentia, ergo ſic natura in primo ſigno abſtrahens ab eſſe cum ſit infinita , ergo in ſecundo ſigno non eſt finibilis per eſſe . Tum quia peccat ſophiſma conſequentis, ſicut illud tertio phyſico. Corpus finitum ad

ARTICVLVS. II.

Vtrum aliquid aliud quàm Deus poſſit eſſe infinitum per eſſentiam .

AD SECVNDVM ſic proceditur . Videtur, ꝙ aliquid aliud q̃ Deus poſſit eſse infinitum p eſsentiam . Virtus.n. rei proportionatur eſsentiæ eius . Si enim eſſentia Dei eſt infinita, oportet quòd C eius virtus ſit infinita . ergo põt ꝓducere effectũ infinitũ, cum quantitas virtutis per effectum cognoſcatur.

¶ 2 Præterea, Quidquid habet virtutem infinitam, habet eſſentiam infinitam: ſed intellectus creatus habet virtutem infinitam (apprehendit enim vniuerſale quod ſe poteſt extendere ad infinita ſingularia) ergo omnis ſubſtantia intellectualis creata eſt infinita .

¶ 3 Præterea, Materia prima aliud eſt a Deo , vt ſupra oſtenſum eſt * : D ſed materia prima eſt infinita . ergo aliquid aliud præter Deum poteſt eſſe infinitum .

SED CONTRA eſt, quod infinitum nõ poteſt eſſe ex principio aliquo, vt dicitur in 3. phyſ.* Omne autem quod eſt præter Deum eſt ex Deo, ſicut ex primo principio . ergo nihil , quod eſt præter Deum , poteſt eſſe infinitum .

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ aliquid præter Deum poteſt eſſe in E finitum ſecũdum quid, ſed nõ[d] ſimpliciter . ſi enim loquamur de infinito ſecundum quod competit materiæ , manifeſtum eſt quod omne exiſtens in actu habet aliquam formam , & ſic materia eius eſt determinata per formam . Sed quia materia ſecundum quod eſt ſub vna forma ſubſtantiali , remanet in poB tentia ad multas formas accidentales, quod eſt finitum ſimpliciter, poteſt eſſe infinitum ſecundum quid, vtpote, lignum eſt finitum ſecundũ ſuam formam , ſed tamen eſt infinitum ſecundum quid , inquantum eſt in potentia ad figuras infinitas . Si autem loquamur de infinito ſecundum quod conuenit formæ, ſic manifeſtum eſt, quòd illa, quorum formæ ſunt in materia, ſunt ſimpliciter finita, & nullo modo infinita. Si autem ſint aliquæ formæ C creatæ non receptæ in materia , ſed per ſe ſubſiſtentes , vt quidam de Angelis opinantur, erunt quidem[d] infinitæ ſecundum quid, inquantũ huiuſmodi formæ nõ terminãtur , neque contrahuntur per aliquam materiam[e] : ſed quia forma creata ſic ſubſiſtens habet eſſe, & non eſt ſuum eſſe , neceſſe eſt quòd ipſum eius eſſe, ſit receptum & contractũ ad terminatam naturam . Vnde nõ poteſt eſſe infinitum ſimpliciter[e] .

AD PRIMVM ergo dicendũ, D quòd hoc eſt cõtra rationem facti, quòd eſſentia rei ſit ipſum eſſe ei*, quia eſſe ſubſiſtens non eſt eſse creatum : vnde contra rationem facti eſt, quòd ſit ſimpliciter infinitum . Sicut ergo Deus licet habeat potentiam infinitam, non tamen poteſt facere aliquid non factum[e] : hoc enim eſset contradictoria eſse ſimul ; ita non poteſt facere aliquid infinitum ſimpliciter .

AD SECVNDVM dicendũ, E quòd hoc ipſum quod virtus intellectus extẽdit ſe quodammodo

aliud corpus, ergo corpus non finitum ad aliquid aliud eſt infinitum . Circa eundem proceſſum dubium occurrit : quia conceſſo toto, non videbitur nouitiis, quod ſit rñſum quæſito. Oportebat enim concludere, Deum eſſe perfectionis tantæ , vt omnes perfectionis limites excederet : nunc autem probatum eſt, quòd Deus nullo eſt receptiuo coarctatus, qđ diſtans valde videtur a primo .

corp. ar.
234

¶ Ad euidentiã harum difficultatum , aduertendum eſt , ꝙ litera occulte ſubdiſtinguit infinitaté formalem in infinitatem formæ & infinitatem eſſe , ſeu actus, q eſt cõior forma. Sicut ẽm duplex eſt actus. ſ. eſſe, & forma : ita duplex eſt potentia receptiua, ſcilicet eſſentia & materia : & ita duplex eſt receptio & irreceptio : & ſimiliter duplex eſt finitas & infinitas : ſem per loquendo ex parte actus. Et ſicut eſſe eſt actus alterius rationis a forma , & eſſentia eſt alterius ordinis potẽtia a materia : vt differentia compoſitionis ex eſſe & eſſentia , & ex materia , & forma oſtendit: ita alterius rationis eſt receptio eſſe in eſſentia . & formæ in materia : & ſimiliter finitas eſſe per eſſentiam , & formæ per materiam & econuerſo, finitas eſſentiæ per eſſe & materiæ per formã . Et vt ſigillatim dicatur : eſſe ſecundum ſe perfectionem quãdam dicit , ſed non põt imaginari quantam perfectionem dicat, niſi alicui naturæ intelligatur applicatum : puta ſapientiæ , aut Gabrielis , &c. & ideo eſſe per hoc quod recipitur in aliqua eſſentia , limites pfectionis ſortitur , ſecundũ modum naturæ recipiẽtis : ac per hoc ſi nulli omnino quidditati coniungi ponitur, ſed in ſeipſo naturaliter ſubſiſtere, nullum eſſentialem terminum habebit : forma autem et ſi ſm ſe perfectionem dicat, limitata tñ ad tantam perfectionem intelligi poteſt, ẽt ſi nulli materię ſit vnibilis , vt de intelligentiis patet . Vnde manifeſte colligitur q̃ differens ſit finitio eſſe per eſſentiam , aut econuerſo , & terminatio formæ per materiam , vel econuerſo : penes illam namque attenditur finitum vel infinitum ſimpliciter : penes iſtam vero finitum & infinitum ſm quid tm̃ . Verum quia eſſe & forma conueniunt in ratione actus & receptibilis in alio, ideo ex finitate & infinitate formæ ad infinitatem & finitatem eſſe procedi poteſt. Et propterea, litera ad inſinuandam identitatem proportionalem inter vtriuſque finitatem, & infinitatem, ex forma ad eſſe aſcendit : ad inſinuandam vero diuerſam vtriuſque rationem, ſubſumpſit, non quòd eſſe eſt prima forma , ſed quòd eſt formaliſſimum omnium . Et ex his patet facile reſponſio ad A obiecta Scoti . Dico enim primo , quòd antecedens illud, forma finitur per materiam , non loquitur de finitate ſimpliciter , ſed tali. ſ. penes terminos materiales, & propterea obiectio nihil obſtat . Et ſimiliter ruunt inſtantiæ contra proceſſum , qm̃ verum eſt naturam Angeli eſſe infinitam ſm quid . Et ſi inſtetur , quo ergo ex illo fundamento probat litera infinitatem ſimpliciter ipſius Dei ? patet reſponſio ex dictis : litera enim ex infinitate formæ , q̃ eſt ſecundum quid , manu duxit ad infinitatem formaliſſimi omnium , id eſt eſſe , quæ eſt ſimpliciter , & ex illa infert Deum infinitũ ſimpliciter . Et quoniam eodem modo poſſet quis ſequendo Scotum arguere de eſſe , ſicut arguit de forma : ideo dico ſecundo, quòd infinitum ſicut & immateriale eſt prædicatum negatiuum , fundamentaliter tamen poſitiuum . Et ſicut poſitiuum clauſum in ly immateriale, optime probatur ex naturali negatione materię , tã actu quàm in potentia , ita poſitiuum clauſum in ſignificatione infiniti ſimpliciter, optime demonſtraẽ conuenire Deo ex negatione terminorum eſſentialium, vt in litera fit . Vnde concedo quòd eſſe prius natura eſt in ſeipſo tantæ perfectionis , puta finitæ vel infinitæ, q̃ ſit receptibile aut irreceptibile in hoc vel illo: cum hoc tamen dico , quòd hęc duo mutuo ſe cõſequuntur , ita quòd ſi eſſe eſt omnino irreceptibile , eſt infinitum ſimpliciter, & econuerſo. Et ſimiliter ſi eſt finitum , eſt receptibile, & econuerſo , & propterea poteſt argui a deſtructione antecedentis ad deſtructionem cõſequentis abſque ſophiſmate , vt in conuertibilibus contingit .

D. 112
262
151.b
c
242
153
151
b
d
433

Et ſic patet reſponſio ad Scotum .

¶ Ad id vero , quod mouitii obiiciunt , ex dictis iam patere poteſt. iam enim oſtenſum eſt , quòd omnimoda negatio receptionis ipſius eſſe fundatur ſuper infinita perfectione ſimpliciter . Et aduerte quàm formalis & ex propriis doctrina ſit Sancti Thomæ : de eſſentiæ namque infinitate agens , eſſentiales terminos tantum luſtrauit, nec digreſſus eſt ad concomitantia, penes quæ attenditur infinitas potentiæ, aut intellectus, aut voluntatis: vt alii minus perſpicaces faciunt .

¶ Super Quaeſtionis ſeptimae Articulum ſecundum .

IN titulo aduerte , ly infinitum per eſſentiam , non ſignificat idem quod res infinitæ perfectionis : quia ly infinitum , non

arctatur

arctatur hic ad infinitum tenens se ex parte formæ, quod dicit perfectionem: sed tenetur communiter, vt continet etiam infinitum ex parte materiæ: vt patet ex processu in corpore articuli, & in argumento tertio. Vnde infinitum per essentiam idem significat quod res essentiæ indeterminatæ omnino, id est, nec ad genus nec ad speciem aliquam, & hoc siue per se, siue reductiue. Et est quęstio de rebus singularibus: quarum tantum modo est, inueniri posse in rerum natura: quod dico propter res in abstractione sũptas, quas cõtingit adeo abstrahere, vt secundum aliquam rationẽ ad nullum sint genꝰ arctatæ: tamen secun-
c dum rem etiam illa
241 ratio in hac re existens ad aliquod est genus & speciem de-
D.854 terminata. Ens enim in homine est in specie humana, &c. Ita quòd sensus quęstionis est, an præter Deum aliqua res in rerum natura existens actu vel potentia, sit essentiæ indeterminatæ simpliciter.

ad infinita, procedit ex hoc, quod intellectus est forma non in materia, sed vel totaliter separata, sicut sunt substantiæ Angelorum, vel ad minus potentia intellectiua, quæ non est actus alicuius organi in anima intellectiua corpori coniuncta.

Ad tertium dicendum, quòd materia prima non existit in rerum natura per seipsam, cum nõ sit ens in actu, sed potentia tantũ. vnde magis est aliquid cõcreatum, quàm creatum [e]. Nihilominus tamen materia prima etiam secundum potentiam non est [d] infinita simpliciter, sed secundum quid: quia eius potentia non se extendit, nisi ad formas naturales.

Articvlvs III.

Vtrum posšit esse aliquid infinitum actu, secundum magnitudinem.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quòd pos-

37
Veri.q.2.art. 2.& 9. quoli. artic.1.& 12. quoli.art.2. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito negatiue. Nulla res alia a Deo est infinita simpliciter: quamuis possit esse infinita secundum quid. Hæc conclusio habet duas partes, vt patet, & in litera quo ad vtranque probatur. verum quia infinitum est duplex, scilicet ex parte actus, & ex parte potẽtiæ, seorsum primo probat vtranque conclusionis partem in infinito materiali, deinde in formali. De illo, quia materia semper finitur per formam aliquam, ac per hoc non est infinita simpliciter, & tamen quia remanet in potentia ad infinitas formas, datur infinitum secundum quid. De hoc vero, quia forma creata, aut est in materia, & consequenter finita per eam: aut subsistens sine materia & recipiens esse: & hæc, quia sine materia, ideo infinita secundum quid, id est secundum terminos materiales: quia tamen habet esse receptũ, est finita simpliciter: esse enim coaptatum ita huic certæ naturæ, quòd non alii, limitatum oportet esse simpliciter: alioquin omnis in se naturæ perfectionem contineret, & a partibus vniuersi sufficienter enumeratis, conclusio vniuersalis proposita ꝓbata est: & satis clare, si præcedentia recolantur.

¶ Aduerte nouitie, quòd non dubitando, sed philosophico more deferendo proprio tractatui de Angelis inferius habendo, dicit quosdam opinari Angelos esse subsistentes substantias.

¶ *Super Quæstionis septimae Articulum tertium.*

In titulo possit simpliciter, secundum potentiam logicam.

¶ In corpore tria. primo, assignat causam quæstionis, quòd non est vana, sed necessaria. secundo, distinguit corpus. tertio respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, necessitas quæsiti ostenditur extraneitate infinitatis, secundum magnitudinem ab infinitate essentiæ: quia scilicet aliud est esse infinitum secundum essentiam, & aliud secundum quantitatem, & probatur in naturalibus. Vbi aduerte, quòd inter istas infinitates est duplex differentia. Vna separationis, qua vna non est alia: & hæc est manifesta, dum in Deo reperitur infinitas essentiæ absque quantitate: & in istis inueniri forte potest infinitas quantitatis, absque infinitate essentiæ, vt patet in cõditionali posita in litera. Altera consecutionis: quia vna non infert aliam: quia scilicet, nec infinitum secundum essentiam infert infinitum quantitatis, nec quod magis dubitari poterat, infinita magnitudo infert infinitam essentiam, vt in litera ostenditur, si esset ignis infinitus, & de hac differentia interpretanda est litera: quoniam est admodum ad propositum.

¶ Circa hanc partem, statim occurrit dubium, nouitiorum mentem turbans: eo quòd, vt dicitur octauo physicorum, in magnitudine infinita oportet esse virtutem infinitam: ergo essen-

F tiam infinitam. virtus enim non excedit essentiam. quare, si esset ignis infinitus, esset virtutis infinitæ, & consequenter essentiæ infinitæ. falsum est ergo, quod in litera dicitur, quòd si esset magnitudo infinita, non haberet essentiam infinitam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd obiectio laborat in æquiuoco: ly enim infinita essentia, potest intelligi dupliciter. Primo de infinitate propria essentię, inquantum essentia, quæ, vt ex dictis patet, nihil aliud est quam indeterminatio, id est, carentia terminorum essentialium, scilicet generis & differentiæ. Secundo de infinitate communiter sumpta siue quãtitatiua. &c. In proposito, obiectio procedit de infinitate secundo modo. Litera autem loquitur de infinitate primo modo: & ideo signãter in litera dicitur, infinitum secũdum essentiam, & non dicitur infinita essentia. Melius enim explicatur infinitas essentialis per ly secundum essentiam, vt patet

sit esse aliquid infinitum actu secundum magnitudinem. In scientiis enim mathematicis non inuenitur falsum: quia abstrahentium non est mendacium, vt dicitur* in 2. phys. sed scientiæ mathematicæ vtuntur infinito secundum magnitudinem: dicit enim Geometra in suis
G demonstrationibus: sit linea talis infinita. ergo non est impossibile aliquid esse infinitum secundum magnitudinem.

¶ 2 Præterea, Id, quod non est contra rationem alicuius, non est impossibile conuenire sibi: sed esse infinitum non est contra rationem magnitudinis: sed magis finitum & infinitum videntur esse passiones quantitatis: ergo non est impossibile aliquam magnitudinem esse infinitam.

H ¶ 3 Præterea, Magnitudo diuisibilis est in infinitum. Sic enim diffinitur continuum, quod est in infi-

¶ Quo ad secundũ distinctio est ista: corpus potest sumi dupliciter. physice, pro subiecto trinæ dimensionis: & mathematice, pro ipsa trina dimensione absolute. litera est satis clara.

¶ Aduerte hic, quòd famosa illa distinctio corporis, posita a Magno Alberto in primo physico. de corpore triplici, scilicet mathematico, physico, & metaphysico, quamuis non habeatur explicite a Sancto Thoma, doctrinæ tamen suæ non solum non aduersatur, sed congruit: quoniam apud ipsum etiam compositum ex materia & forma substantiali, vt præuenit aptitudinem suiipsius ad quantitatem & motum, corpus est ad metaphysici considerationem spectans. Sed quoniam respectu
I infinitatis secundum magnitudinem, corpus physicum & metaphysicum non ponunt in numerum, ideo hic substratum trinæ dimensioni compositum, scilicet ex materia & forma, vnicum tantum membrum constituit: & corpus physicum appellatur: quia secundum formam naturalem speciem sortitur, vt patet inductiue.

¶ Quo ad tertium respondetur quæsito iuxta duo distinctionis positæ membra, duabus conclusionibus negatiue. Prima est, nullum corpus naturale potest esse infinitum secundum magnitudinem. Probatur dupliciter, primo a priori. formam substantialem sequuntur accidentia: ergo determinatam formam determinata accidentia: ergo determinata quantitas & in maius & in minus, ergo omne corpus naturale habet determinatam quantitatem & in maius & in minus: ergo non potest esse actu infinitum. Secunda consequentia probatur: quia quantitas est vnum de accidentibus, sequentibus formam substantia-
K lem. tertia vero probatur, quia omne corpus naturale habet determinatam formam substantialem.

¶ Circa primam consequentiam, dubium occurrit, quem sensum habeat. Aut enim ly determinata accidentia importat determinationem genericam, seu specificam: & tunc est sensus, quòd talem formam in specie, puta ignis, sequuntur talia accidentia secundum speciem, puta calor, lux, talis figura, leuitas, &c. iuxta hunc sensum consequentia est optima, sed non infert propositum: ex tali enim sensu non sequitur secunda consequentia. Ergo quantitas determinata & in maius & in minus. Quantitas enim maior & minor non sunt diuersarum speciarum, vt patet. Aut significat etiam determinationem indiuidualem, quo ad qualitates, & extensionis, quo ad quantitatem: & tunc est sensus, quòd formam determinatam sequuntur non solum ita hæc accidentia secundum speciem, quòd non illa: sed ita accidentia in tali gradu seu extensione, quòd non in alio. Et secundum hunc sensum, proculdubio est hic intenta: sed potest adhuc dupliciter intelligi. Primo quòd cer-

tam formam sequuntur determinata accidentia non solum in toto, sed in omnibus & singulis partibus: puta quòd formam aquæ sequitur certa quantitas non solum in aliqua tota aqua, sed in quibuscumque partibus integralibus: & hic sensus alienus est a veritate & proposito: quoniam non datur minima pars aquæ, aut albi, vt dicitur in lib. de sensu & sensato: sed quacumq; parte data, datur minor inexistens in homogeneis. Secundo, ꝙ certam formã sequũtur determinata accidentia in toto & partibꝰ possibilibus seorsum existere. Et hic sensus est directe intentus: quoniã in partibus inexistentibus tantũ non est proprie forma, sed formæ pars tam actu, quàm potentia: in litera autem dicitur, quòd formam determinatam sequuntur accidentia & quantitas determinata. Sed vnde in hoc sensu cõsequẽtia valeat, quodúe sit illius fundamẽtum, latet. Et ideo vertitur in dubium. Primo quo ad determinationem quantitatis in minus. Secundo quo ad determinationem eiusdẽ in maius.

¶ Scotus in secundo sentent. distinct. 2. q.9. nititur probare oppositum, & sustinere quòd non datur minimum in homogeneis substantiis, potens per se existere. sed quacunque aqua data potest minor per se existere: & sic forma eius non determinat sibi certam quantitatem in minus, vt in litera dicitur. Arguit ergo ex ratione quanti quinto metaph. sic. Non magis essentiale est, quanto posse diuidi in partes, quàm quòd vtrunque eorum, in quæ diuiditur, possit esse hoc aliquid. ergo singule partes quantæcumque aquæ possunt per se existere. Antecedens patet ex 5. meta. consequentia vero manifesta est ex se & nihilominus consequens confirmatur quadrupliciter. Tum quia partes sunt eiusdem rationis cum toto quo ad materiam & formam. ergo per se existere, quòd non repugnat toti, non repugnat parti. Tum quia qualibet pars habet naturam, vnde non repugnat sibi esse indiuiduum eiusdem speciei cum toto. ergo potest esse indiuiduum: & consequenter per se existere. Tum quia partes sunt naturaliter priores toto. ergo eis non repugnat esse prius tempore, &c. Tum quia posita illa aqua minima circunscripto omni corruptiuo etiam continente si diuidatur, aut post diuisionem, quæ erat vna aqua in actu & multæ in potentia, erunt aquæ plures in actu: & habetur intentum, aut non: & si non. ergo annihilata est aqua absque corruptiuo. probatur: quia sola diuisio non corrumpit. probatur: quia diuidit in partes homogeneas, ex quibus constat totum. ergo diuidit in aquas, aut aqua componitur ex non aquis, vt partibus integralibus. Nec est, inquit, repugnantia ex parte paruæ quantitatis: quia forma aquæ cum tam parua quantitate præfuit.

¶ Contra determinationem vero quantitatis in maius, arguitur ratione & authoritate. Ratione quidem: dato quocumque igne si apponatur combustibile dispositum, certum est quòd comburet. Illud ergo crescit quantum est ex se in infinitum. Et confirmatur authoritate Arist. 2. de anima, tex. 41. ignis augeretur in infinitum, si in infinitum apponeretur combustibile. non ergo datur maximus ignis.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis nota primo, quòd non in-

nitum diuisibile, vt patet in 3. physic. Sed contraria nata sunt fieri circa idem: cum ergo diuisioni opponatur additio, & diminutioni augmentum, videtur quòd magnitudo possit crescere in infinitum. ergo possibile est esse magnitudinem infinitam.

¶ 4 Præterea. Motus & tempus habent quantitatem & continuitatẽ a magnitudine, super quam transit motus, vt dicitur in quarto physico. sed non est contra rationem tẽporis & motus quòd sint infinita, cum vnumquodque indiuisibile signatum in tempore & motu circulari sit principium & finis. ergo nec contra rationem magnitudinis erit quod sit infinita.

Sed contra. Omne corpus superficiem habet: sed omne corpus superficiem habens est finitum: quia superficies est terminus corporis finiti. ergo omne corpus est finitum. Et similiter potest dici de superficie, & linea. nihil est ergo infinitum secundum magnitudinẽ.

Respondeo. Dicendum, quòd aliud est esse infinitum secundum suam essentiam & secundum magnitudinem. Dato enim quod esset aliquod corpus infinitũ secundum magnitudinem, utpote ignis, uel aer, non tamen esset infinitum secundum essentiam: quia essentia sua esset terminata ad aliquam speciem per formam, & ad aliquod indiuiduum per materiam. Et ideo habito ex præmissis, quòd nulla creatura est infinita secundum essentiam [c] adhuc restat inquirere, utrum aliquid creatum sit infinitũ
B secundum magnitudinem.

Sciendum est igitur, quod corpus, quod est magnitudo completa, dupliciter sumitur, scilicet mathematice, secundum quod consideratur in eo sola quantitas: & naturaliter, secundum quod cõsideratur in eo materia & forma. Et de corpore quidem naturali, quòd non possit esse infinitum in actu manifestum est. Nam omne corpus naturale aliquam formam substantialem habet
C determinatam: cum igitur ad formam substantialem consequantur accidentia, necesse est ꝙ ad determinatam formam cõsequantur determinata accidentia: inter quæ est quãtitas. Vnde omne corpus naturale habet determinatã quantitatẽ & in maius & in minus. Vnde impossibile est aliquod corpus naturale infinitum esse. Hoc etiam ex motu patet: quia omne corpus naturale habet aliquem motum na-

A tẽdimus hic tractare totaliter de maximo & minimo: quoniam esset extra propositum: sed solum an detur maximum & minimum ex intrinseco: hoc enim exigit ratio assumpta in litera. volens quòd ex intrinseco, ex forma scilicet substantiali, vnaquæque substantia naturalis vendicet sibi certam quantitatem, tam in maius quàm in minus: & ideo has paucas rationes in hac disputatione adduximus. Fiet autem Deo dãte specialis quæstio de maximo & minimo vniuersaliter. Nota secũdo, quòd duas rationes ab Aristot. habemus ad hoc. Alteram primo physic. text. trigesimosexto, scilicet quantitas totius consurgit ex quantitatibus partium, &c. Sed ista ratio, vt patet, procedit ex suppositione: supponit enim dari maximum, & concludit dari minimum, alioquin totum non esset certæ quantitatis. Alteram in primo de anima, textu quadragesimoprimo scilicet omnium natura constantium determinata est ratio, &c. Et hæc ratio: vt inquit Scotus, loquitur de animatis: in quibus tantum habet locum augmentũ proprie dictum, de quo ibi est sermo. Verum quicquid sit de illo textu Sanctus Thomas, vniuersa-
D lizauit illam: & quod ibi de anima dicitur, de omni forma substantiali assumpsit, scilicet quòd vendicat sibi certam quantitatem: & probauit eam secundum doctrinam traditam quinto metaphysic. & secundo physic. scilicet quòd causæ effectibus, & econuerso comparantur, & commensurantur. Ex hoc enim sequitur, quòd si formam substantialem naturaliter in communi sequitur quantitas: ergo determinatam formam determinata quantitas. sed quantitas non alio modo determinat, quàm secundum terminos: non enim corporeitas hominis & aquæ differt specie, vt posset dici, quòd determinatam formam sequitur determinata quantitas secundum speciem: igitur sequitur quantitas determinata secundum terminos. Quamuis etiam si quantitates differrent specie, adhuc tamen haberetur fundamentum consequentiæ, ex eo quòd determinata forma est vis determinate: ac per hoc nihil consequens ad ipsam potest esse infini-
E tum: si enim haberet calorem, raritatem, quantitatem aut quodcumque accidens infinitum, iam a forma finita esset vis infinita, quod non est intelligibile: quia ergo formam physicam in communi sequuntur accidentia. consequens est vt certam formam, ac per hoc rem certæ vis sequantur certa accidentia: non solum ita hæc, quod non illa, sed etiam ita in tali gradu vel termino summo, imo vel medio, quod non in maiori aut minori. & sic habetur. vnde tenet consequentia literæ, non solum de quantitate, sed de omnibus accidentibus.

80 Ex primo physic.

¶ Ad rationem ergo Scoti, (concesso antecedente) negatur consequentia. & ratio est: quia vtrumque scilicet diuidi in partes, & illas posse esse hoc aliquid, si realiter intelligatur, non conuenit quanto per se positiue, sed non repugnanter, vt patet de quantitate cœli. Quantum enim illud, nec potest actuali diuisione diuidi, nec potest aliqua pars eiusdem, seorsum existere, & tamen, est vere quantum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quantum. Vtraque ergo conditio posita in ratione quanti, potest impediri ne exerceatur a forma naturali, qui coniuncta est quantitas. Vnde illa diffinitio conuenit quanto vt sic, & tamen alicui quanto repugnat. Et si contra hoc afferatur ratio illa Scoti: quandocunque aliqua per se consequentia aliqua duo sunt incōpossibilia, & illa duo sunt incompossibilia: sed conditiones quanti & formę minimi sūt incompossibiles. ergo quantum & forma minimi sunt incompossibiles. Respondetur primo applicando totum argumentum ad naturam cœli, quæ non patitur diuisionem.

Ex primo cœli.

¶ Secundo, quia multiplicare, non est soluere, quòd illa maior est vera de p se consequētibus positiue: non autem nō repugnanter. vnde velocitabilitas in infinitum, cōuenit motui per se non repugnanter. vnde & demonstratur de eo, motui tamen naturali cuilibet repugnat, vt patet secundo cœli, textu trigesimonono: & propterea motus & naturalitas non sunt incompossibiles. Posset tamen aliter dici, quòd illæ conditiones non intelliguntur secundum actualem diuisionem, sed secundum designationem: & quòd sic, omne quantum est diuisibile, & quælibet pars potest esse hoc aliquid secundum designationem: & tunc etiam nihil contra propositum nostrum sequitur.

¶ Ad primam confirmationem negatur sequela: quia aliquam conditionem requirit forma aquæ in per se primo perfectibili, quam non requirit in parte illius. Vna autem harum conditionum est tanta quantitas: & simile est iudicium de tanto calore, &c. I

¶ Ad secundam quoque eodem modo dicitur: quòd non sufficit ad posse esse indiuiduum eiusdem speciei communicare in natura, sed oportet adiungere conditiones requisitas ad per se existere. Quicquid enim habet naturam aquæ cum conditionibus necessariis ad per se existendum, potest esse aquæ indiuiduum, & non aliter.

¶ Ad tertiam negatur consequentia quò ad partes inexistentes tantum.

¶ Ad vltimum dicitur quòd si poneretur minimus ignis tantummodo: & diuideretur, quòd non solum corrumperetur, sed annihilaretur, licet tam antecedens, quàm consequens sit impossibile. Nec oportet quærere aliud destructiuum quàm diuisionem: quoniam etsi diuisio vt sic nō sit corruptiua, diuisio tn talis. s. minimi naturalis, est vniuersaliter corruptiua: & in tali casu annihilatiua. Nec ignis minimus est vnus in actu & multi in potentia: nisi eo modo quo partes dicuntur esse in potentia in toto: quia scilicet sunt per se esse non proprium, sed totius, sicut & partes cœli sunt in toto in potentia. K

¶ Ad ea vero, quæ contra maximum obiiciuntur, respondetur, quòd maximum ignem dari, potest intelligi dupliciter: vno modo loquendo de indiuiduo ignis per se vno. alio modo de vno quasi per aggregationem. Et dico, quòd datur ex intrinseco maximus & minimus ignis in per se vno indiuiduo. quamuis non detur maximus vnus quasi per aggregationem, nisi ab extrinseco: quia scilicet vniuersi natura non patitur ignem superare cætera elementa, &c. Vocatur autem ignis indiuiduum per se vnum, illud quod constat sic ex vna necessario in actu tam forma, quàm materia, quòd per solam diuisionem non possent fieri duo ignes. Nec hoc consistit in indiuisibili, sed tota latitudo a quantitate minima ignis, ad quantitatem duorum minimorum exclusiue, constituit per se vnum numero ignem.

F Quantitas autem duorum minimorum, & maior facit vnum quasi per aggregationem. Et idem est iudicium de aqua, & aliis elementis: & huiusmodi humidis. Nec ex his motus intelligas plantam non esse per se vnam. quæ est vna in actu & multæ in potentia: quoniam partes plantæ organicæ sunt. Et ad complementum naturale indiuidui eius requiritur, & habeat omnes partes, &c. Non sic est in huiusmodi homogeneis, vt patet. Appositio ergo cōbustibili cuicunq; igni, &c. concedendum est quòd cōburet, & quòd creseret in infinitum, sed non esset per se vnus numero ignis. Et sic patet responsio ad authoritatem Aristotelis.

¶ Circa probationē secundæ cōsequentiæ occurrit dubiū: quia falsum assumitur. s. quòd quantitas sit vnum accidens sequentiū formam substārialem, cum constet quantitatem esse accidens cōsequēs materia. Nec valet dicere, & quantitas consideratur dupliciter, scilicet absolute, & vt terminata, & quòd licet absolute sit cōsequens materiam, terminatio tn eius sequitur formam. hæc enim, licet sint vera, non tamen ad propositum: quia litera ex hoc quòd quantitas consequitur formam, infert. ergo est terminata. vnde si assumptum esset quòd quantitas quo ad terminationem sequitur formam, esset petitio principii.

¶ Ad hoc videtur dicendum, quantitatem dupliciter sumi posse. Vno modo secundum id, quòd est in ea de actu, & sic sequitur formam. alio modo secundum id quod est in ea de potentia, & sic sequitur materiam. Et quoniam plurimum in eo quod spectat ad materiam potentiæ, vt patet in definitione quanti. 5. meta. ideo absolute ponitur accidens consequens cōpositum ratione materiæ. Et quoniam in proposito est sermo de quantitate in actu, quia de infinito in actu: ideo in proposito vtens litera quantitate ex parte actus, attribuit ipsam formæ, & ex hoc quòd ipsa secundum quod est actu sequitur formam, infert. ergo est terminata sicut cætera consequentia formam.

¶ Secundo probatur conclusio ex ratione mobilitatis. Omne corpus naturale habet aliquem motum naturalem, ex primo cœli, tex. 5. Nullum corpus infinitum est naturaliter mobile. ergo. Probatur minor, vtendo distinctione motus naturalis facta primo cœli. Quia non potest moueri motu recto, eo quod omne tale potest extra locum suum saltem secundum partes esse. Nec motu circulari, eo quòd lineæ a centro circuli protractæ, quanto longius protrahuntur, tanto inter se magis distant. ergo in corpore infinito distarent inter se infinite. ergo numquam vna pars corporis infiniti circularis, potest venire ad locum vbi est alia. ergo implicat ipsum moueri: & sumpta est hæc ratio a primo cœli, tex. 31.

¶ Secunda conclusio est. nullum corpus mathematicum potest esse infinitum in actu. probatur, si est corpus in actu, ergo habet formam. ergo figuram. ergo terminum. ergo non est infinitum. prima consequentia probatur. quia nihil est actu nisi per formam suam. Secunda vero: quia forma corporis de genere quantitatis vt sic, est figura. tertia autem ex diffinitione figuræ: & hæc ratio sumpta est ex tertio physicorum. textu quadragesimo.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd si diligenter inspiciatur, negat infinitum esse passionem quantitatis, quamuis concedat ei non repugnare. Et si contra hoc afferatur textus decimusquintus primi phy. s. finiti & infiniti, tō quantitas est

gruit, in promptu est responsio, quòd hoc non ideo dicitur, quòd quantitas vendicet sibi infinitatem, sed econuerso: quia infinitas vendicat sibi quantitatem, quoniam non est intelligibile infinitum, nisi quantum, sicut etiam dicitur vacui rasi ista inueniuntur, oportet reperiri in quantitate & loco, & cæt.

¶ In responsione ad tertium aduerte, & licet responsio sumpta sit ex tertio physico, ex quo sumptæ sunt etiam reliquę responsiones. ad primum quidem ex textu septuagesimo primo, ad quartum autem ex septuagesimoquarto. Ad hoc vero ex sexagesimosexto. Licet inquam ita sit, obstant tamen huic responsioni dicta Sancti Thomæ in tertia parte, quæstione nona, articulo duodecimo, & in tertio sententia. distinctione decimatertia, quæstione prima, articulo secundo, quæstione tertia. ad primum: imo etiam hic in articulo sequenti in responsione ad secundum, concedēdo augmentum figurarum in infinitum. in tertio quoque physico. expresse Aristoteles cōcedit textu quinquagesimonono, & sexagesimo, magnitudinem augeri in infinitum, sicut & diuidi.

¶ Ad hoc breuiter respondetur cum Arist. ibidem, quòd magnitudinem augeri in infinitum potest dupliciter intelligi. Primo ea ratione, quia semper potest fieri sibi additio secundum partes proportionales: & sic ibidem dicitur, quòd augeri potest in infinitum: sed per tale augmentum nunquam excedetur certa magnitudo signata. Secundo, quia semper potest fieri additio simpliciter: ita quòd excedat omnem certam quantitatem. Et sic distinguendum est: quia aut loquimur de magnitudine, stando infra limites continui, aut de ea vt induit rationem discreti. Primo modo, nec augmento naturali, nec intellectuali, continuum est augmentabile in infinitum: & causa assignatur in litera.

¶ Secundo modo autem augmentabile est in infinitum, sicut & numerus, & ad hoc pertinet augmentum figurarum in infinitum. Dixi autem de continuo vt sic, quòd nec intelligibili augmento est augmentabile in infinitum, non quòd intellectus non possit, quacunque magnitudine data, fingere maiorem: & sic infinitum, sed quoniam in natura continui vt sic, non est potentia ad huiusmodi augmentum: in natura tamen numeri materialis est: & similiter in natura continui est potentia ad diminutionem in infinitum, vt patet ex eius ratione. Et sic omnia consonant, diuersis modis intellecta.

¶ Circa rationem assignatam in litera, dubium occurrit ex Scoto in tertio senten. distin. decimatertia, quæstione prima. impugnat siquidem eam sic, Quilibet numerus est vnus secundum se formaliter ex octauo Meta. ergo in augmentatione numeri accediturad formam. ergo accessus ad formam non prohibet augmentum in infinitum. ergo male in litera dicitur, quòd ideo magnitudo non augetur in infinitum: quia accedit ad to-

A tum & formam.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum numerus augmentabilis in infinitum non sit quilibet numerus, sed numerus continuorum, vt patet tertio physico. textu sexagesimooctauo. Augmentatio numeri non accedit ad numerum simpliciter, sed talem, scilicet partium continui, ac per hoc manifeste acceditur non ad totum, sed ad partem: sicut & diuisio continui ex qua causatur: augmentatio autem cōtinui ad totum simpliciter accedit. Negandā est ergo prima cōsequentia Scoti, quoniam a numero ad numerum talem, id est, materialem arguit, quod non licet in proposito: quia ly materialis, minuit rationem numeri, quo ad formalitatē quia addit materialitatē formæ, & permisceet actum potentix, vt patet.

¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum quartum.* Super 3. Physic.

IN titulo secundum multitudinem quamcunque sue de genere quantitatis, siue extra genus. & hinc patet, quòd ista quæstio est altior & vniuersalior, quàm inquisitio, quæ fit tertio physico. quoniam ibi de materiali tantum multitudine sequente diuisionem cōtinui sermo est, hic autem de multitudine vniuersaliter, siue materiali, siue immateriali.

¶ In corpore duo: primo refert opinionem Auicennæ & Algazelis.

¶ Secundo improbando eam respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duas propositiones refert: ac eas declarat. Altera est: impossibile est esse in actu multitudinem infinitam per se. Altera, possibile est esse in actu multitudinem infinitam per accidens. Declarantur ambæ, manifestatis illis terminis: infinita per se multitudo & infinita per accidens: probantur vero: quia nunquam compleretur opus, si ex infinitis per se penderet: secus autem per accidens, vt patet in exemplo literæ.

¶ Quo ad secundum, sunt duæ conclusiones responsiuę quæsito fm diuersitatem actus a potentia. Prima est: impossibile est esse in actu infinitam multitudinem siue per se, siue per accidens.

¶ Secunda est: possibile est esse multitudinem infinitam in potentia. Prima conclusio probatur dupliciter. Omnis multitudo actu existens, est in aliqua specie multitudinis. ergo est secundum aliquam speciem numeri, ergo est finita. antecedens patet. prima vero consequentia probatur: quia species multitudinis sunt secundum species numerorum. secunda, quia numerus est multitudo mensurata per vnum.

¶ Circa primam consequentiam & eius probationem dubitatur: quia multitudo est quid communius quàm numerus: & consequenter debet habere species plures q̄ numerus: alioquin communioris rationem non retineret: non ergo species multitudinis sunt fm speciem numeri. Et confirmatur hoc: quia dici potest quòd species multitudinis finitæ sunt secundum species numeri: non aūt species multitudinis absolute: & attestatur his

Prima S. Thom. D 3 Aristo.

species magnitudinis sit infinita.

AD TERTIVM dicendum, & infinitum quod conuenit quantitati, ut dictum est *, se tenet ex parte materiæ: per diuisionem autem totius acceditur ad materiam: nam partes de se habent in ratione materiæ: per additionem autem accedit ad totum secundum quòd se habet in ratione formæ: & ideo non inuenitur infinitum in additione magnitudinis, sed in diuisione tantum.

AD QVARTVM dicendum, quòd motus & tempus non sunt secundum totum in actu, sed successiue: unde habent potentiam permistam actui. Sed magnitudo est tota in actu: & ideo infinitum, quod conuenit quantitati, & se tenet ex parte materiæ, repugnat totalitati magnitudinis, non autem totalitati temporis uel motus: esse enim in potentia conuenit materiæ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd possibile sit esse multitudinem infinitam secundum actum. Non enim est impossibile id, quod est in potentia reduci ad actum: sed numerus est in infinitum multiplicabilis: ergo non est impossibile esse multitudinem infinitam in actu.

¶ 2 Præterea. Cuiuslibet speciei possibile est esse aliquod individuum in actu: sed species figuræ sunt infinitæ: ergo possibile est esse infinitas figuras in actu.

¶ 3 Præterea. Ea quę non opponuntur adinuicem, non impediunt se inuicem: sed posita aliqua multitudine rerum, adhuc possunt fieri alia multa, quæ eis non opponuntur. ergo non est impossibile aliqua iterum simul esse, cum eis: & sic in infinitum. ergo possibile est esse infinita in actu.

SED CONTRA est quod dicitur Sapien 11. Omnia in pondere, numero, & mensura disposuisti.

RESPONDEO. Dicendum, quòd circa hoc fuit duplex opinio. Quidam enim sicut Aui. & Algazel dixerunt *, quòd impossibile est esse multitudinem actu infinitā per se, sed infinitam per accidens multitudinem esse non est impossibile. Dicitur enim multitudo esse infinita per se, quando requiritur ad aliquid ut multitudo infinita sit: & hoc est impossibile esse, quia sic oporteret quòd aliquid dependeret ex infinitis. unde eius generatio nunquam compleretur, cum non sit infinita pertransire.

Per accidens autem dicitur multitudo infinita, quando non requiritur ad aliquid infinitas multitudinis, sed accidit ita esse. Et hoc sic

Aristo. quinto metaphy. capitu. de quanto, dicens, quòd pluralitas finita est numerus, quasi infinitatem excipiat.
¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum ignota ex notioribus naturaliter cognoscamus, & experiamur omnis multitudinis species, quas nouimus proportionales esse speciebus numeri, satis consonat arti, vt possit vniuersalis propositio formari, quòd omnis species multitudinis est secundum aliquam speciem numeri. Ad obiectionem autem dicitur, quod aliud est oēs species multitudinis esse species numeri, quòd falsum est. & aliud, omnes species multitudinis esse secundum species numeri, id est proportionales illis: quod assumptum est & verum: vnde multitudo, quia vniuersalius quid est, habet multo plures species quàm numerus: quia habet omnes species numeri, & omnes species multitudinis immateriales, quæ propriè nō est numerus, &c. Et per hoc patet ad cōfirmationē, quòd illud voluntarie, nō rationabiliter diceretur. Textus autē Arist. nihil officit, quandoquidem nihil ex illo ad propositum elici potest, nisi quòd pluralitas infinita non esset numerus. sed hoc non obstat pcessui huic; sed magis confirmat secundam consequentiam, vt patet.

¶ Secundo probatur eadem conclusio. omnis multitudo in rerum natura actu existens est creata. ergo comprehenditur sub aliqua certa intentione creantis. ergo certo numero. ergo impossibile est quòd sit infinita. Antecedens patet: prima vero cōsequentia probatur: quia non in vanum agens aliquid operatur. Reliquæ relinquuntur vt euidentes.

¶ Circa hanc rationem dubitatur. quoniam aut assumit falsum aut non infert intentum. Quum enim assumitur, quòd omne creatum sub aliqua certa intentione creantis comprehenditur, aut intelligitur de intentione certa certitudine finis, aut certitudine medii, per quod acquiritur finis. Si certitudine finis, tunc dupliciter exponi potest: aut ita quòd ipsum creatum sit certus finis, aut ita quòd habeat certum finem. Si igitur sensus est, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua intētione creātis vt certus finis, propositio videtur manifeste falsa: qm̄ aliquid creatum nec est finis creantis, nec alicuius alterius creaturæ, puta infinita creatura. Si vero est sensus, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua creantis intentione vt ad certum finē, propositio est verissima: quia Deus ipse & participatio suæ bonitatis est certus cuiusque creati finis intentus a creante, sed tunc nihil infert ad propositum: ex hoc enim non sequitur: ergo sub certo numero. Si autem sensus est, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua intentione creantis, vt certum medium per quod acquiritur finis, propositio videtur falsa: & non probata. Falsa quidem: quia potest aliter comprehendi sub intentione creantis q̄ hoc modo: pōt.n. intendi non vt certū medium ad acquirendum finem: sed vt comitans seu proueniens ex certo medio per quod acquiritur finis: vt patet ex Auer. 12. Meta. com. 37. vbi vult, quòd intelligentiæ moueant orbes vt assimilentur Deo in faciendo entia, & ad hoc sequitur infinitas circulationes esse causatas ab eis & infinitos effectus, & infinitas animas esse creatas apud Auicennam. Non probata aūt, quia ex illo modio, nullum agens operatur aliquid in vanū, nihil aliud pt inferri, nisi, ergo agit pp finē: quo concesso, diceret quòd multitudo infinita est pp finem extrinsecum. s. Deum & conseruationē perpetuæ assimulationis cāntis ipsam ad Deū, vt philosophi dicūt.

¶ Circa eandē rursus rationē dubiū occurrit. quia cōmitti in ea vī sophisma a sensu diuiso ad cōpositum: a quolibet creato ad multa, immo infinita collectiue procedendo. Quamuis.n. quodlibet creatū sit termin⁹ alicuius certæ intētionis & operationis ipsius creantis, multa tñ creata nō oportet esse terminū alicuius intentionis & operationis, sed multarū intentionū & creationū: & consequenter infinita creata erūt termini infinitarum intētionum, sicut & creationum.

¶ Circa eandem adhuc rōnem dubium est: q a radix eius. s. oē creatum comprehenditur sub aliqua certa intētione creantis, licet sit vera in creatis per se, in creatis tñ per accidens negaretur ab Auic. Multitudo.n. per accidens infinita non est intēta nisi per accidens, vt in litera dicitur. & consequēter non creatur nisi per accidens. Vocatur autem creatum pet accidēs, quod ad pparationē alterius opus est creari: vt cū tingit de aīa intellectiua q̄ præparatoi natura corpore di spoſito, semper creatur. Et quia infinita corpora fuerunt iam præparata. infinitę animæ sunt creatæ: quibus vt sic accidit remansisse in actu: quia incorruptibiles sunt: & sic earum infinitas nō ponit p se intēta, sed cōsequēs ad ęternitatē gñationis humanæ.

¶ Ad euidentiam huius processus. Nota primo, quòd ly creatū potest sumi proprie, vt distinguitur contra causatum: & potest sumi communiter, vt non referat dicere causatum, aut creatum. Et quod sumatur communiter vniuersalis probatio literæ insinuat, dum ad illius probationem assumpsit quòd non in vanū agens operatur. Quod autem sumatur proprie ipsa verbi formalis significatio ostendit: parum autem aut nihil refert vtro modo sumatur. Si enim sumitur proprie, ponderanda sunt verba probationis quum dicit: aliquid operatur, id est, proprium terminum operationis attingit. Et per hoc excluduntur omnia consequentia ad proprium & intentum opus agentis: & de omni creato verificatur quod est proprius terminus creationis. si vero sumitur communiter, creatum restringendum est ad proprie causatum, vt distinguitur contra creatum. Verum vtroque modo restringitur ad causata vel creata actu existentia: ita quòd collapsa excluduntur: & hoc insinuatur in litera quum dicitur creantis, quod enim creatum est & perseuerat continue quodammodo creatur, quia conseruatur, pendet enim & in fieri, & in esse a creante. Comprehenditur autem sub creantis intentione non solum quòd actualiter comprehenditur, sed quòd comprehensibile est: dato quòd actu non comprehenderetur. Ex hoc autem quòd assumpta propositio non est nisi de actu existentibus, quæ proprii termini actionis sunt solutio omnium obiectorum habetur: omnia siquidem actu existentia potest creator, & vt medium ad acquisitionem alicuius finis ordinare, & vt finem per aliquid aliud assequendum intendere: ex quo enim actu existere ponitur, iam terminata eius productio ponitur: & consequenter, vt medium ad aliquid acquirendum dirigi potest. Et similiter potuit esse finis intentus & acquisitus per aliquod medium: nec ratio finis, nec ratio medii ad finem repugnat ei quod actu existat. Et propterea cum intentio non sit proprie nisi finis, & medii per quod acquirendus est finis, omne actu existens comprehensibile est sub certa intentione creantis, tam vt finis quàm vt medium. vt finis quidem, tum quia nulla est creatura ad eo infinita, quæ non sit aut esse possit finis alicuius alterius. Tum quia saltem est certus finis suæ productionis. Tum quia hoc intelligitur quātum est ex se: nulli enim creato actu existenti, repugnat quātum est ex se ratio finis, quamuis forte aliquid nullius sit finis. Vt medium autem: quia post ipsum restant multæ, aut multorum productiones & nobilitates: ad quarum aliquam potest ordinari vt medium, quòd iam est ens in actu. Nec obstat prima cōtra hoc membrum obiectio: quoniam vt iam patet ex dictis, formaliter loquendo de creato, nō potest esse consequens pprium creationis terminū: sed oportet creatū creationem terminare. tale autem oportet esse intentum vt finis, aut medium ad finem. Nec est verum, quòd non sit probata: quoniam ex illa assumpta propositione: agens non operatur aliquid in vanum: optime ex fine operationis exterioris concluditur terminus interioris intentionis: ex eo enim quod nullius agentis operatio est in vanum, sed ad certum terminum proprium, oportet quòd intentio operantis sit etiam respectu certi termini: quoniam intentio agentis statuit finem operationi: & sic patet responsio ad primo obiecta.

¶ Ad secundam vero dubitationem dicitur, quod quia tota multitudo existentium in actu potest accipi vt vnum creatum, quoniam non excedit vniuersum, quod vnius primo intenti creati rationem habet: consequens est quòd non solum singula creata, sed omnia simul, modo actu coëxistant, sunt comprehensibilia sub aliqua vna certa intentione creantis. Et propterea nullum sophisma in proposito committitur, vbi ex propositione aduersarii, quòd actu existat infinita multitudo infertur, ergo est comprehensibilis sub certa intentione creantis. ergo non est infinita: quia tam ratione medii ad consequendum finem, quàm ratione finis repugnat infinitas multitudini.

¶ Ad tertium autem dubium dicitur: quòd creatum per accidens potest dupliciter intelligi. Vno modo vt per accidens distinguitur contra per se. Et hoc modo negatur dari creatū per accidens: quoniam omne creatum est per seipsum intentum a creatore, sicut etiam est per seipsum terminus creationis: alioquin, non fieret ex nihilo. Alio modo vt per accidens distingui tur contra per se primo: & significat idem quod per aliud. Et hoc modo datur creatum per accidens, id est, per aliud, saltem occasionaliter. Et hoc modo, animæ intellectiuæ tam apud aduersarium quàm nos, creantur per accidens: quamuis apud nos magis per accidens, quàm apud ipsum. Sed hoc non aufert, quin sint per seipsas intentæ singulæ, sicut & per seipsas creatæ: quoniam quamuis inter se habeant ordinem per accidens, relatæ tamen ad creantem sunt & per se intentę, & productæ: imo magis per se quàm quodcunque corruptibile: quoniam res incorruptibiles perfectiores & digniores sunt vniuersi partes, ac pro hoc magis intentæ. Cuius signum est, quòd in sphæra actiuorum, solæ species sunt per se intentæ: quia solæ sunt perpetuæ. Et quoniam non solum singulæ, sed infinitæ simul ponuntur in actu, consequens est (vt dictum fuit) vt omnes sint per se intentæ & productæ, vtpote sub aliqua vna certa intentione comprehensibiles, imo & simul producibiles, quantum est ex se in actu.

¶ Aduerte hîc, quòd ex hoc loco habetur, quòd S. Tho. ademit sibi omnem viam concordiæ, cum doctrina Arist. iuxta expositionem suam. Tenet namque, Aristotelem putasse animas intellectiuas immortales, & numeratas secundum numerum corporum: & constat Aristo. tenuisse generationem æternam. Ex his autem manifesto sequitur animas humanas esse actu infinitas, quòd hîc decernitur impossibile. Et in secundo contra gent. cap. 81. dicitur, non repugnare doctrinæ. Arist. in 3. physi. & primo cœli. quia vtrobique de infinito materiali sermo fuit.

¶ Circa hanc conclusionem multa afferuntur a Capreolo argumēta ex Gregorio & Adam, sed omnia ad tria reducuntur. Primo ergo arguit sic. Dantur infinitæ partes proportionales actu in continuo. ergo possunt dari separatæ. ergo. Probatur sequela: quia omne absolutum existens, potest diuina potentia cōseruari sine eo quod non est de essentia illius: sed continuatio vnius cum alia non est de essentia partium. ergo.

¶ Secundo. Deus in quolibet initio cuiusq; partis proportionalis vnius horæ, potest creare angelum: ergo in vna hora creare infinitos in actu. Et confirmatur: quia quicquid potest Deus successiue, potest simul in rebus permanentibus.

¶ Tertio. non minoris potentiæ est Deus, quàm infinitæ animæ si essent, & quàm ignis inferni: sed illæ possent infinita simul: & ignis infinitos cruciatus, si essent ibi infinitæ animæ. ergo.

¶ Ad prima duo argumenta rñdetur breuiter, quòd ibi est sophisma a sensu diuiso ad compositum. Quamuis enim de ratione singularum partium nō sit cōtinuitas cum alia; est tñ de ratione omnium simul: quia de ratione earum simul est esse in potentia cui repugnat singularum ab inuicem separatio. Et similiter implicat numerare initia omnia partium proportionalium horæ: quia ponitur ea successiua numeratione cōpleta in fine horæ, & tñ infinita: si enim infinita nunquam numerabuntur: & si complebuntur, non erunt infinita. potest ergo Deus in singulis initiis, non autem in omnibus. Et per hoc ad confirmationē: quia nec simul nec successiue pt pducere infinita actu existētia.

¶ Ad tertium autem, concesso toto, nihil habetur contra intentum: quoniam non ex defectu diuinæ potentiæ, sed ex impossibilitate rei factibilis consurgit, quòd infinita in actu esse nequeunt. Cum quo tamen stat, quòd illæ conditionales sunt veræ: sicut si homo est leo, est rugibilis: non tamen sequitur, ergo Deus potest facere hominem rugibilem.

¶ Secunda conclusio responsiua est. Infinitum secundum multitudinem inuenitur in potentia: Probatur: infinitum inuenitur in potentia secundum diuisionem continui. ergo secundum multitudinem. Probatur sequela: quia augmentum multitudinis sequitur diuisionem magnitudinis, antecedens patet & probatur: quia proceditur ad materiam.

[Summa text, left page:]

manifestari potest in operatione fabri, ad quàm quædam multitudo requiritur per se, scilicet quòd sit ars in anima: & manus mouens, & martellus: & si hæc in infinitum multiplicarentur, nunquam opus fabrile compleretur: quia dependeret ex infinitis causis. Sed multitudo martellorum, quæ accidit ex hoc, quòd vnum frangitur & accipitur aliud, est multitudo per accidens. accidit enim quòd multis martellis operetur, & nihil differt vtrum vno vel duobus, uel pluribus operetur, uel infinitis, si infinito tempore operaretur: per hunc igitur modum posuerunt, quòd possibile est esse actu multitudinem infinitam per accidens[e]. Sed hoc est impossibile, quia omnem multitudinem oportet esse in aliqua specie multitudinis. Species autem multitudinis sunt, secundum species numerorum. Nulla autem species numeri est infinita, quia quilibet numerus est multitudo mensurata per unum. Vnde impossibile est esse multitudinem infinitam actu, siue per se, siue per accidens. Item, multitudo in rerum natura existēs est creata: & omne creatum sub aliqua certa intentione creantis comprehenditur: non enim in uanum agens aliquod operatur. Vnde necesse est, quòd sub certo numero omnia creata comprehendantur. Impossibile est ergo esse multitudinem infinitam in actu, etiam per accidens. Sed esse multitudinem infinitam in potentia possibile est: quia augmentum multitudinis consequitur diuisionem multitudinis. Quanto enim aliquid plus diuiditur, tanto plura secundum numerum resultant. Vnde sicut infinitum inuenitur in potentia in diuisione continui, quia proceditur ad materiam, vt supra ostensum est*, eadem ratione etiam infinitum inuenitur in potentia in additione multitudinis.

5 247

Ad primum ergo dicendū, quòd unumquodque, quod est in potentia, reducitur in actum secundum modum sui esse: dies enim nō reducitur in actū, ut sit tota simul, sed successiue: & similiter infinitum multitudinis non reducitur in actū ut sit totum simul, sed successiue: quia post quamlibet multitudinem, potest sumi alia multitudo in infinitum.

Ad secundum dicendū, quòd species figurarū habent infinitatem ex infinitate numeri. Sunt enim species figurarum, vt Trilaterum, Quadrilaterum, & sic inde. Vnde sicut multitudo infinita numerabilis, non reducitur in actum, quòd sit tota simul, ita nec multitudo figurarum.

Ad tertium dicendum, quòd licet quibusdam positis alia poni non sit eis oppositum: tamen infinita poni opponitur cuilibet speciei multitudinis. Vnde non est possibile, esse aliquam multitudinem actu infinitam.

QVAESTIO VIII.

De existentia Dei in rebus, in quatuor articulos diuisa.

Quia vero infinito conuenire videtur quòd ubiq; & in omnibus sit: considerandum est, utrum hoc Deo conueniat.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo. Vtrum Deus sit in omnibus rebus.

¶ Secūdo. Vtrum Deus sit ubiq;.

¶ Tertio. Vtrum Deus sit ubique per essentiam, & potentiam, & præsentiam.

¶ Quarto. Vtrum esse ubique sit proprium Dei.

Articvlvs primvs.

Vtrum Deus sit in omnibus rebus.

Ad primum sic proceditur. Videtur, quòd Deus non sit in omnibus rebus. Quod enim est supra omnia, non est in oībus rebus: sed Deus est supra oīa, secundum illud Psal. Excelsus super omnes gentes dominus, &c. ergo Deus non est in oībus rebus. Psal. 112.

¶ 2 Præterea, Quod est in aliquo, continetur ab eo: sed Deus non

39 1. dist. 37. q. 1. ar. 1. Et 3. cōtra cap. 68.

¶ *Super Quæstionis octauae Articulum primum.*

In titulo ly Deus, sumitur formaliter, vt est nomen naturæ diuinæ, vt distinguitur contra potentiam, ita quòd non quæritur de Deo secundum potentiam quamcunque, sed secundum substantiam, vt patet ex introductione huius quæstionis, & ex titulo totius tractatus, vsque ad decimamquartam quæstionem. Quod vt melius intelligatur, distingue ly Deus dupliciter. vno modo secundum seipsum, alio modo secundum eius diffusam virtutem. Non est hîc qō, an virtus diuina diffusa sit in omnia, sed, an ipse Deus s̄m seipsum sit in omnibus: ly sit in, non sumitur determinate pro aliquo speciali modo essendi in, sed indistincte, & in cōi. Et hoc bene nota: quia Sco. in 2. dist. 2. q. 1. partis secundæ illius distin. non intellexit hunc titulum. sed differēda est eius rō vsq; ad examen conclusionis, vt melius pcipiat.
¶ In corpore articuli est vna conclusio, responsiua quæsito affirmatiue,

Universidad de Deusto Biblioteca

matiue, habens duas partes. Deus est in omnibus rebus intime. Probatur primo, prima pars. Deus est ipsum esse per essentiam, ergo habet esse creatum pro proprio effectu, non solum in fieri, sed in conseruari. ergo est in omnibus sicut agens, & non sicut accidens, aut pars. ergo est in omnibus rebus. Prima consequētia declaratur a simili: sicut ignire est proprius effectus ignis. Et ly quo ad conseruari, declaratur: sicut lumen causatur a Sole quādiu est aër illuminatus. Secunda vero sequela probatur: quia oē agens oportet cōiungi ei in quod immediate agit. quod probatur authoritate 7. phys. tex. 8. mouens & motum oportet esse simul. Secunda autem pars conclusionis. s. ly intime, probatur sic. esse est formale respectu oium, quæ in re sunt. ergo inest profundius omnibus. ergo est intimum cuilibet. ergo Deus proprius actor essendi est in omnibus intime.

Lib. 83. quęst. q. 20. in principio habetur, tomo 4.

continet a rebus, sed magis continet res: ergo Deus non est in rebus, sed magis res sūt in eo. Vnde Aug. in lib. 83. q. dicit*, quòd in ipso potius sunt omnia quàm ipse alicubi.

¶ 3 Præterea, Quanto aliquod agēs est virtuosius, tanto ad magis distans eius actio procedit: sed Deus est virtuosissimum agens, ergo ei9 actio pertingere potest ad ea etiā, quæ ab ipso distant. nec oportet quòd sit in omnibus.

¶ 4 Præterea, Dæmones res aliquæ sunt: nec tamen Deus est in dæmonibus: non enim est conuentio lucis ad tenebras, ut dicitur 2. ad Corinth. 6. ergo Deus non est in omnibus rebus.

SED CONTRA: Vbicunque operatur aliquid, ibi est; sed Deus operatur in omnibus, secundum illud Isai. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis domine. ergo Deus est in omnibus rebus.

G RESPONDEO. Dicendum, quòd Deus est in omnibus rebus, non quidem sicut pars essentiæ, vel sicut accidens, sed sicut agens adest ei in quod agit. Oportet enim omne agens coniungi ei in quod immediate agit: & sua virtute illud cōtingere: vnde in 7. phys*. probat, φ

¶ Circa hunc processum primo declaranda est forma. deinde termini. & post examinabuntur singula. Nota ergo, quòd in textu prima consequentia non infert vtrunque. s. quòd esse dependeat & in fieri & in conseruari: sed tantum quòd sit proprius effectus. Visum est autem iungere vtrunque in vno consequente, quia in litera omnino secundum horum non probatur, sed declaratur tantum exemplo luminis. Et quia vere consequentia valet, vt inferius, quum de dependentia & conseruatione rerum erit sermo, patebit: propterea etiam hîc superficietenus manifestantur: quia inferius in loco proprio probabuntur.

¶ Nota secundo, quòd in consequente secundæ consequentiæ subintelligitur ly immediatum. vt enim patet ex probatione, sermo est de agente proximo seu immediate agente, vt sic. nec est sermo de quacunque immediatione, sed suppositi. Agens enī potest dupliciter dici immediatum, vt docetur in tertio contra Gent. c. 70. scilicet, immediatione virtutis, & immediatione suppositi. Est autem immediatio virtutis, quando virtus agentis iungitur effectui non mendicando talem coniunctionem ab aliqua alia virtute. Et propterea quanto agens est superius, tanto immediatius agit immediatione virtutis: quoniam inferius agit virtute superioris, & non econuerso. Immediatio autem suppositi est, quando inter suppositum agens & effectum, nullū mediat suppositum subordinatum coagens. Et propterea quanto agens est inferius, tanto est immediatius immediatione suppositi. Et quoniam hîc est sermo de ipso Deo secundum seipsum, an sit in rebus, ideo immediatio suppositalis est ad propositum: ita quòd consequens illud intendit, quod Deus est in omnibus vt agens immediatum suppositaliter, id est, proximum & propinquissimum suppositaliter: ita quòd inter Deum & quamlibet rem, nullum mediat suppositum agens illam. Patet autem hunc esse sensum literę. Tum ex probatione ibidem inducta: quam constat non nisi de sic proximo agente & mouente verificari. Tum quia ex sola immediatione virtutis nō infertur. ergo Deus secundum seipsum est in omnibus: sed secundum eius diffusam & participatam virtutem, vt Auicen. ponens primam intelligentiam tantum Deum per seipsum produxisse, concederet. Quomodo autem hoc verum sit, facile manifestabitur.

¶ Nota tertio, quòd consequens primæ consequentiæ. s. ergo habet esse pro proprio effectu, potest dupliciter intelligi quantum ad præsens spectat. Vno modo vt ly proprium distinguitur contra cōmune: & sic est sensus: esse est effectus a solo Deo proueniens: excludendo omnem mediam causam effectiuam. Et hunc sensum accipit Scot. in 4. dist. 1. q. prima, & male. sed de hoc in q. 45. inferius disputabitur. Alio modo vt ly proprium distinguitur contra alienum. Alienum autem in proposito dicitur omne quod per aliud inest, etiam si per se insit: & sic proprium idem significat quod per se primo. Et hic est intentus & verus sensus. esse enim est per se primo effectus primæ causæ & ratio cuiusque rei, quòd sit a prima causa, vt in prędicto loco patebit. Et hoc directe intendit consequentia literæ, volens quòd ab esse per essentiam deriuetur omne esse vt sic, & proprius effectus, id est per se primo effectus. Et quamuis, vt ibi patebit, possit multis modis verificari, ad propositum tamen vnus

F sufficiat, per quem magis liquet præsens litera: dicitur ergo esse proprius, seu per se primo effectus Dei, quia solus Deus potest omnia facere, quæ exiguntur ad hoc vt aliquid sit, quicquid sit illud: omnis enim res aut est materialis, aut immaterialis: si materialis ad esse eius exigitur materia, quæ a solo Deo creatur & conseruatur: si immaterialis, a Deo solo est, vt inferius probabitur, cum de potētia creatiua tractabitur. Et hinc patet, quòd in omni re est aliquid productum & conseruatum a solo Deo proxime & immediate. In rebus quidem materialibus substantia materiæ primæ, in separatis autem ipsa substantia. Et propterea, Deus dicitur agens omnium immediate immediatione suppositi. Non enim dicitur in litera φ Deus est agens immediatum omnium quo ad omnia, sed quo ad aliquid, scilicet ad esse: quia omnia agit immediate, quo ad aliquid requisitū ad esse illius. Et propterea assumpsit pro medio termino causalitatem quam habet Deus respectu ipsius esse, φ omnibus oportet esse commune, quod enim non participat esse, non est.

H ¶ Nota quarto, quòd in probatione secundæ partis conclusionis esse dicitur profundius ac intimius omnibus: quia est formale respectu omnium: & merito. nihil enim in re aliqua est, quòd non actuetur per esse: siue pars essentialis, siue integralis: siue prædicatum substantiale vel accidentale, omnem enim gradum, omnem rationem esse attingit: multa tamen in re sunt, quę non sunt substantia, aut corpus, &c. profundius ergo omnibus, & quod vltimo in resolutione restat, & quod primo compositionem terminat, est esse, &c.

¶ Circa sensum conclusionis & tituli, dubium occurrit ex Scot. in 2. dist. 2. q. 5. Ibi enim, Quæro, inquit, quid intendis quærere & concludere, aut præsentiam Dei in omnibus ratione operationis, aut ratione immensitatis. Si primum, ergo committitur petitio principii: quia conclusio est: Deus est in omnibus, id est, coniunctus omnibus vt agens, & medius terminus est hoc idem: vt patet in litera. Et præterea, hæc conclusio non est ad propositum: quia quæstio tua est de præsentia, quæ spectat ad immensitatem Dei, vt in introductione quæstionis ponis. Si secundum, ergo prǫsentia immensitatis concluditur apud te a posteriori, ex præsentia agentis vt sic. Et tunc sequitur vlterius, ergo substantia spiritualis est in loco prius natura quàm aliquid operetur, quod tu negas in materia de loco angelorum.

I ¶ Ad hoc dicitur quòd coniunctio Dei cum rebus potest sumi dupliciter. Vno modo pro ipso contactu, quo Deus ipse res per seipsum tangit. Alio modo pro relatione præsentiæ, qua denominatione relatiua dicitur prǫsens secundum se alicui. Si sumitur primo modo, sic Deum esse in rebus, nihil aliud est quam immediate producere & conseruare res. Si vero sumitur secundo modo, sic est relatio rationis in Deo consequens contactum prædictum.

K ¶ Ad obiectionem ergo Scoti dicitur, quod formaliter loquendo, hîc est quæstio de præsentia spectante ad immensitatem, sed non de illa, quam ipse fingit priorem omni contactu, sed præsentia immensitatem consequens, cum non possit intelligi absque extremorum existentia, nisi sumatur in potentia. Aut est ipse contactus creaturarum, quo creaturæ fiunt & sunt sic, quod impossibile esset aliquid fieri aut esse quod non taliter tangatur a Deo, sicut præsentia corporis infiniti ad omnia loca, esset contactus omnium locorum, sic quòd impossibile esset ponere locum, qui non tangeretur ab eo. Sed in hoc fallitur imaginatio: quia contactus localis supponit vtrumque extremum, contactus autem diuinus non supponit, sed facit creaturas, alioquin non esset is quo res fiunt & sunt. Aut est relatio prǫsentiæ, qua Deus relatiue dicitur actualiter præsens creaturæ, & hæc manifeste sequitur existentiam creaturæ. In proposito igitur dicendum est, quod quæritur de præsentia immensitatis indistincte. Nec sequitur, ergo datur alia præsentia spiritualis substantiæ prior operatione: quoniam præsentia immensitatis, coincidit cum præsentia per operationem. Nec sequitur, ergo est ibi petitio principii: tū quia quæstio & conclusio est de pñtia indistincte:

motum & mouens oportet esse simul. Cum autem Deus sit ipsum esse per suam essentiam, oportet quòd esse creatum sit proprius effectus eius: sicut ignire est proprius effectus ipsius ignis. Hunc autem effectum causat Deus in rebus, non solum quando primo esse incipiūt, sed quandiu in esse conseruantur: B sicut lumen causatur in aere a sole quandiu aer illuminatus manet. Quandiu igitur res habet esse, tandiu oportet quòd Deus adsit ei secundum modum, quo esse habet. Esse autem est illud, quod est magis intimum cuilibet, & quod profundius omnibus inest, cum sit formale respectu omnium quæ in re sunt (vt ex supra dictis patet*). Vnde oportet quòd Deus sit in omnibus rebus & intime. Q. 7. art.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Deus est supra omnia per excellentiam suæ naturæ, & tamen est in omnibus rebus, vt causans omnium esse, vt supra dictum est*. *In corp. ar.

AD SECVNDVM dicendū, quòd licet corporalia dicantur esse in aliquo sicut in continente, tamē spiritualia cōtinēt ea, in quibus sūt, sicut anima continet corpus. vnde, & De9 est in rebus, sicut cōtinēs

medium aūt est pñtia per modū agentis immediati, & sic est processus ab inferiori ad superius affirmatiue. Tum quia dato quòd quæstio & conclusio esset de coniunctione contactus, medium est diffinitio ipsius coniunctionis, & sic non est petitio: quoniam concluditur quasi passio de subiecto, per diffinitionem passionis: dum ostenditur Deum esse per seipsum coniūctum omnibus, per diffinitionem eius quod est esse coniunctum per seipsum: quòd nihil aliud est quàm immediate immediatione suppositi agere ac conseruare omnia. Tum quia si quæstio & conclusio est de esse in rebus per relationem præsentiæ, medium est quasi causa, seu fundamentum maioris extremitatis.

¶ Et sic patet quòd si quæstio ista intelligitur de esse in rebus specialiter, processus est a priori, scilicet a diffinitione passionis, vel a fundamento relationis. Si autem indistincte, sic est ab inferiori ad superius affirmatiue, & sic nunquam admittitur vitium.

¶ Circa probationem secundæ consequentiæ occurrit dubium ex Sco. in 1. distin. 37. q. vnica. vbi vult, & quòd ista assumpta propositio, agens oportet coniungi ei, in quod immediate agit, est falsa: & quòd illa Arist. mouens & motum oportet esse simul, est quasi per accidens: & quòd processus iste, ex his inferens Deum secundum seipsum esse præsentem omnibus, non valet. Primum igitur probat sic: Sol agit immediate vbi non est. ergo: antecedens probatur: quia Sol generat in visceribus terræ, mineram vel aliquod mistum: & proximum principium elicitiuum, talis generationis est substantia Solis. ergo. Quòd enim substantia Solis sit principium generationis substantialis illius misti. patet. Quòd autem sit proximum principium, probatur: quia antecedens quodcunque siue lumen, siue quodlibet aliud, non potest esse principium substantiæ. Præterea, agens naturale non posse agere in distans nisi præagat in præsens, oritur ex altero horum, scilicet aut ex concursu duarum potentiarum subordinatarum in eodem agente, aut ex imperfectione potentiæ actiuæ non potentis producere perfectius, nisi procedendo de imperfectiori ad perfectius. exemplum primi, Sol non generat hoc nisi illuminet medium. exemplum secundi: generans non generat nisi alteret & disponat, &c. ergo agens non posse agere in distans quin agat in præsens, est propter istas conditiones. Igitur non est necessarium simpliciter. Quia potest dari agens, in quo neutra harum conditionum habet locum. Et hinc sequitur secundum, quia propter istas conditiones verificatur de mouentibus & motis. Et tertium, quia Deus est agens omnipotens, in quo nulla harum conditionum reperitur: & propterea ex hoc quod immediate producit aliquid, non sequitur necessario. ergo secundum seipsum est præsens illi. Et confirmatur, inquit, hoc tertium dupliciter. Primo, quia si Deus esset in aliquo certo situ, posset immediate producere aliquid in quacunque distantia: quia esset omnipotens: ergo ex immediata productione non necessario infertur præsentia secundum essentiam. Secundo, quia posito priori, non necessario sequitur positio posterioris: sed præsentia Dei secundū potentiam est prior præsentia eius secundum substantiam. ergo posita illa, non est necesse poni istam. probat minor, quia prius natura, creatura terminat actum diuinæ potentiæ, quàm sit ei Deus præsens, vt patet in prima mundi productione.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, quòd quia in his agentibus, quæ apud nos sunt, inuenitur duplex præsentia agentis ad passum: Altera situalis, qua vltima eorum sunt simul. Altera virtualis, qua operatio agentis attingit effectum seu passum, nullum attingendo medium, siue intersit aliquid, siue non: distincta est etiam in agentibus spiritualibus duplex præsentia. Altera secundum substantiam, qua ipsa substantia agentis definita, aut quasi definita est huic passo. Altera secundum virtutem, sicut in supradictis. Et propter hanc duplicem præsentiam laborauit tantum Scotus, imponens S. Tho. vtranque contradictionis partem: & quòd posuit primam præsentiam in hoc articulo, & quòd negauit eam in materia de loco angelorum,

A & quòd plus est, quod apud Sanctum Thomam, hîc præsentia secundum substantiam, est prior quam secundum potentiam. Sed longe aliter est, quoniam apud Sanctum Thomam, licet aliud sit esse præsentem secundum substantiam, & aliud secundum potentiam, non tamen aliud est esse præsentem secundum substantiam, & aliud secundum potentiam, immediate attingentem effectū seu passum. præsentia enim potentiæ, vt in sequenti patet articu. non exigit immediationem suppositi. Nec tamen sunt omnino idem, esse pñsentem secundū substantiam, & secundum potentiam immediate agentē, &c. Sed distinguuntur sicut ratio præsentiæ & res pręsens. Quoniam immediate attingere, est ratio præsentiæ nō solum potentiæ, sed substantiæ: Ita quòd, sicut substantia situata situ est præsens, & tamen ipsa substantia est prǫsens, ita substantia spiritualis immediata attinctione est præsens: ita quòd ipsa substantia est præsens & non operatio eius vt quod Et sic istæ duæ præsentiæ in spiritualibus, non omnino duæ sunt, nec omnino vna, sed habent se medio modo, scilicet vt quo, & quod, & propterea di- C ximus, quòd in litera quæ ex immediate attingere concludit præsentiam substantię, proceditur a diffinitione ad diffinitum, id est a ratione, ad id cuius est ratio.

¶ Ad rationes ergo Sco. sigillatim dicendo. Ad primam, negatur quòd Sol agat immediate in distans, falsumq; est φ forma substantialis sit elicitiuum principium generationis mineræ. quoniam substantia nullius operationis est proximum & elicitiuum principium, vt in q. 77. ostendetur diffuse. Nec in conuenit accidens esse principium instrumentale generationis substantiæ. Instrumentum enim non est causa: sed causæ organum.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd propter neutram illarum causarum, conuenit agentibus naturalibus non posse agere in distans, nisi in propinquum præagat, sed est propter imperfectionem negatiue pertinentem ad virtutem actiuam inquantum limitata est, & ideo reseruatur hoc soli Deo: hanc rationem ex sensibus accepimus. Illas vero Sco. finxit: vnde Ari. 7. phys. in- D ductiue ex sensibilibus probat mouens etiam intentionale, & motum oportere esse simul: vt patet ibi de obiectis sensuum.

¶ Et si quæratur, quæ vniuersalis ratio sit, quòd agens & immediatum patiens oportet esse simul, seu coniungi: Respondetur, φ cum esse simul, seu coniungi, & immediate attingere non vniformiter se habeant, non potest eis vniformis ratio assignari. Iam enim dictum est, φ præsentia substantiæ & prǫsentia potentiæ immediate in quibusdam sunt omnino diuersę, in quibusdam autem coincidunt. Et propterea dicendum est, quòd vbi hæ prǫsentię sunt omnino diuersæ, præsentia operationis infert prǫsentiam potentiæ, ex limitatione agentis. Vbi autem sunt quasi idem, illatio tenet ex identitate illarum. Et propterea propositio illa: omne agens, &c. est vniuersaliter vera in omnibus agentibus: quamuis ex diuersis radicibus in diuersis: & ideo ex ipsa merito procedi potuit ad inferendam prǫsentiam immensitatis diuinę in omnibus. Et per hoc patet rñsio ad vtram- E que confirmationem. Ad primam quidem negatur conditionalis, quoniam ex illo antecedente, sequitur & illud consequēs & eius contradictorium, ac per hoc neutrum sequitur. Si enim Deus esset in aliquo certo situ, ex eo quòd Deus omnipotens, sequitur quòd posset in quodcunque vbicunque: ex eo vero φ in certo situ, sequitur quòd in nihil posset nisi mediante proximo; hoc enim spectat ad rationem limitati situaliter: & sic patet quòd sequitur vtraq; pars contradictionis simul: & consequenter multa.

¶ Ad secundam vero dicitur: quòd licet verum sit prius non inferre necessario posterius, quando sunt omnino diuersa: attamen hę prǫsentiæ non sunt omnino diuersæ, sed (vt dictum est) coincidunt in spiritualibus, vt ratio, & id cuius ratio: & propterea se habent aliquo modo vt prior & posterior.

¶ In responsione ad tertium, aduerte primo, quòd distantia in proposito est quadruplex: scilicet, situalis, naturalis, suppositalis, & virtualis. situalis patet. Naturalis vero est dissimilitudo naturæ. suppositalis autē mediatio suppositi. Virtualis demū

Universidad de Deusto Biblioteca

mediatio virtutis virtualiter. Propositio autem illa: agens quanto virtuosius, tanto potest agere in distantius, loquendo non de agente tali vel tali, sed absolute, de sola distantia naturæ, est vera simpliciter. De distantia enim situs, patet quòd est falsa: quia non omne agens habet situm etiam diffinitiue. De distantia quoque virtutis patet etiam: quia quanto agens est superius & consequēter virtuosius, tanto est ꝓpinquius virtualr, vt patet ex dictis. De distantia autē suppositi est aliquo modo vera: simpliciter autem, id est totaliter, falsa. Pōt si quidē dupliciter intelligi. Vno modo sic: agens quanto virtuosius, tanto potest in distantius suppositaliter, quo ad aliquid, & sic est verissima. Vnde Deus posset per infinita quodammodo supposita media cooperantia, educere formam bonis de potentia vel materia, vel aliquid huiusmodi facere, quæ ipse non producit immediate, immediatione suppositi, sed virtutis tantum. Alio modo sic. Tanto potest indistantius suppositaliter secundum se totum, et sic propositio est falsissima: imo vt in litera dicitur, hoc ad maximam Dei potentiam spectat, vt nihil compati possit distans ſm se totum suppositaliter: quia in quolibet subsistēte, oportet aliquid esse productum ac cōseruatum continue a Deo immediate, immediatione suppositi, vt dictum est. Et quia de ista distātia pręsens articulus loquit, ac de pręsentia illi opposita: ideo in litera absque alia distinctione negata est, & bene propositio illa intendens de distantiori ſm se totum, & non ſm aliquid sui. De distantia autem naturæ, cuius etiam litera meminit, propositio est simpliciter vera: qa quanto agens est virtuosius, tanto ex elōgatiori potentia potest facere sibi simile: adeo vt creator ex nullo modo simili producere possit, scilicet ex nulla potētia: quia ex nihilo. ¶ Aduerte secundo quòd in litera sit mētio de distantia sup-

F positali, & de coniunctione virtuali penetrante & superante quodammodo distantiam suppositalem, & de immediatione suppositali: & ex hoc quòd non distantia suppositalis, sed coniunctio virtualis penetrans inuentam suppositalem distantiam, spectat ad perfectionem virtutis, infertur implicite. ergo non distantia, sed coniunctio agentis cum effectu, sequitur perfectionem agentis. & ex hoc infertur explicite: ergo ad maximā Dei virtutem pertinet vt nihil ā se distare suppositaliter possit secundum se totum, sed oporteat ipsum esse coniunctum suppositaliter omnibus, & est processus iste per locum a maiori, si in productione in qua inuenitur distantia suppositalis, ipsa distantia non sequitur perfectionem agentis, sed potius coniunctio penetrans illam: ergo simpliciter ipsa distātia suppositalis non spectat ad perfectionem agentis, sed potius coniunctio. ergo posse agere in distantius secundum se totum suppositaliter, non sequitur perfectionem virtutis: sed potius coniunctum oportere esse omnibus, ad maximam virtutem spectat.

al. gratiæ.

res: tamen per quandam similitudinem corporalium dicuntur omnia esse in Deo, inquantum continentur ab ipso.

Ad tertium dicendum, quòd nullius agentis qnantumcūque virtuosi, actio procedit ad aliquid distans, nisi inquantum in illud per media agit. Hoc autem ad maximam virtutem Dei pertinet, quod immediate in omnibus agit. Vnde nihil est distans ab eo, quasi in se illud Deum non habeat. Dicuntur tamen res distare a Deo per dissimilitudinē naturę uel † glorię: sicut & ipse est super omnia per excellentiam suæ naturæ.

Ad quartum dicendum, quòd in dæmonibus intelligitur & natura, quæ est a Deo, & deformitas culpæ, quæ non est ab ipso. Et ideo non est absolute concedendū, quòd Deus sit in dæmonibus, sed cum hac additione, inquātum sunt res quædam. In rebus autem, quæ nominant naturam non deformatā, absolute dicendum est, Deū esse.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus sit ubique.

40 1.dist.37.q.2. art.1.& 3. Et 3.cōtra.c.68.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus nō sit vbique. Esse enim vbique, significat esse in omni loco. Sed esse in omni loco non conuenit Deo: cui nō conuenit esse in loco, nam incorporalia, vt dicit Boet. in lib. de hebdo. *non sunt in loco. Ergo Deus non est vbique.

*Huius lib. titulus est: An omne quod ē, bonum sit, circa principium illius.

¶ 2 Præterea, Sicut se habet tempus ad successiua, ita se habet locus ad permanentia. Sed vnum indiuisibile actionis vel motus, non potest esse in diuersis temporibus. ergo nec vnum indiuisibile in genere rerum permanentium potest ese in omnibus locis. Esse autem diuinum non est successiuum, sed permanens. Ergo Deus non est in pluribus locis. Et ita non est vbique.

¶ 3 Præterea, Quod est totum alicubi, nihil eius est extra locum illum. Sed Deus si est in aliquo loco, totus est ibi (non enim habet partes) ergo nihil eius est extra locum illum. Ergo Deus non est vbique.

Sed contra est, ꝙ dicitur Hierem. 23. Cœlum & terram ego impleo.

Resp. Dm̄ ꝙ cū locus sit res quædā: esse aliquid in loco, potest intelligi dupliciter. Vel per modū aliarū rerū, id est, sicut dicitur aliquid esse in aliis rebus quocunq; modo, sicut accidentia loci sunt in loco. Vel per modum proprium loci, sicut G locata sunt in loco. Vtroque autem modo secundum aliquid Deus est in omni loco: quod est esse vbique. Primo quidem, sic est in omnibus rebus, vt dans eis esse, & virtutem & operationem: sic enim est in omni loco, vt dans ei ese, & virtutem locatiuam. Item locata sunt in loco inquantum replent locum: & Deus omnem locum replet: non sicut corpus (corpus enim dicitur replere locum, inquantum nō compatitur secum aliud corpus:) sed per hoc, quòd Deus est in aliquo loco nō excluditur, quin alia sint ibi, H imo ꝑ hoc replet oīa loca: ꝙ dat esse omnibus locatis, q̄ replēt oīa loca.

Ad primum ergo dicendū, quòd[d] incorporalia non sunt in loco per contactum quantitatis dimensiuæ, sicut corpora, sed per contactum virtutis.

Ad secundum dicendum, quod indiuisibile est duplex: vnum quod est terminus continui, vt punctus in permanentibus, & momentum in successiuis. Et huiusmodi indiuisibile in pmanētibus, quia I habet determinatū sitū, nō pōt ese in pluribus partibus loci, vel in pluribus locis: & similiter indiuisibile actionis vel motus, quia hēt determinatū ordinē in motu vel actione, nō pōt ese in pluribus ptibus tpis. Aliud aūt indiuisibile est, quod est extra totum genus continui: & hoc mō substātiæ incorporeæ, vt Deus, angelus & aīa dicunt ese indiuisibiles. Tale igit indiuisibile nō applicat ad continuū, sicut aliquid eius, K sed in quātū cōtingit illud sua virtute: vñ secūdū quod virtus sua, se potest extendere ad vnum vel multa, ad paruum vel magnū, secundum hoc est in vno vel pluribus locis, & in loco paruo, vel magno.

Ad tertium dicendum, ꝙ totū[d] dicitur respectu partium. Est autē duplex pars. s. pars essentiæ, vt forma & materia dicunt partes cōpositi: & genus & differētia partes spēi. Et ēt pars quantitatis, in quā. s. diuiditur aliqua quantitas[c]. Quod ergo ē totū in aliquo loco totalitate

Super Quaestionis octauae Articulū secundum.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo: primo distinguit, secundo rñdet quæsito vnica conclusione bimembri, iuxta propositam distinctionem. Distinctio est ista. esse in loco dupliciter: vt in re, & vt in loco, probatur, quia locus est res, & locus. Conclusio vero responsiua est, Deus est vere que modo secundum aliquid vbique. probatur quo ad primum modum. Deus dat esse, virtutem, & operationem omnibus rebus. ergo omnibus locis. Quo ad secundum vero. Deus dat esse oibus replentibus loca. ergo est in omnibus locis quodammodo vt replet omnia loca. ¶ Circa hæc aduerte, ꝙ replere locum dupl'r dr. s. formaliter & effectiue. corpus locatum replet locum formaliter, Deus effecti-

376

effectiue. Et ex hoc sequitur differentia in litera posita, ꝙ corpus replēs excludit alia: Deus aūt replēs nō, imo facit alia locari. ¶ Et propterea, in conclusione non absolute dicitur, quòd Deus est in loco vt in loco absolute: sed secundum aliquid, id est, quodammodo: quia scilicet non formaliter: sed causaliter.

¶ *Super quaestionis octauae Articulū tertiū.*

Titulus ex quid nominis in corpore clarus.

¶ In corpe duo. primo distinguit, secundo rñdet q̄sito ibi. sic ergo. Quo ad primū distinctio est ista. Deus est in aliquo dupliciter. s. effectiue, & obiectiue. Differunt quo ad propositum hi modi, quia primus est generalis, eo quod effectiue De⁹ est in omnibus. Secundus specialis, eo quòd obiectiue est tantum in creatura rationali. Et vocatur hic modus esse per gratiam, eo quòd ex gr̄a habet creatura rationalis, quòd cognoscat ac diligat Deum actu uel habitu. Rursus modus generalis essendi, in omnibus, distinguitur in esse per essentiam, præsentiam, & potētiā. Vt patet in Rege respectu loci ꝓprii, & loci, in ꝓspectu suo, & regni sui: & inde applicando ad Deū.

41 dist.37.q.1. a.2.& in exp. lit.

¶ Aduerte hic primo, quòd quāuis litera in principio corporis ponat distinctionem modi essendi Dei in rebus, scilicet effectiue uel obiectiue, postmodum tamen non subdiuidit modum essendi in esse per essentiem, præsentiam, & potentiam, quoniam falsa esset subdiuisio: sed intēdit subdistinguere modum generalē, quo Deus est in omnibus, & accipit distinctionem ex rebus humanis, applicatq; ad Deū respectu omniū creatorū. ¶ Aduerte secūdo, quòd in litera nō solum applicantur declarati modi ad Deū, sed probatur quodā modo rectā esse interpretationem eorum, ex eo quod singuli contra singulos excellentium hominum errores ponuntur. Contra Manichæos namque, esse per potētiam, id est,

A esse in omnibus immediate, immediatione uirtutis. Ita quòd omnia agunt quicquid agunt virtute Dei. Cōtra Auer. vero esse per præsentiam penetratiuā omnium & singulorum suo intuitu. Contra Auicen. autem esse per essentiam, id est, immediate immediatione suppositi: quia in quolibet est aliquid creatum a Deo immediate.

¶ Quo ad secundū respondet quęsito affirmatiue. Deus est in omnibus per præsentiam, essentiam, & potentiam.

¶ Circa singulos modos singula occurrunt dubia, ex Aureolo, vt refert Capreolus, in primo, distinct.37. Circa illum quidem modū specialē, dubiū est. tum quia Deus est obiectiue in non sanctis: & in quibusdā sanctis, puta infantibus non obiectiue. tum quia Augustinus dicit, Deum esse in sanctis, quia intensius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd iste modus, scilicet per gratiam, non distinguitur contra modum essendi Dei obiectiue: sed est pars eius a sacris doctoribus per gratiam nominatus: & ꝑportat Deū esse obiectiue vt intellectum notitia pariente charitatem, ꝙ patet solis sanctis cō uenire, & etiam infantibus: quia habitum fidei & charitatis ex baptismo sortiuntur. Aug. autem & Magister, modum hunc non formaliter vt S.Tho. sed causaliter descripserunt. Ex hoc enim quod De⁹ deiformes facit rōnales creaturas, quod est intensius & plenius operari, consurgit Deum cognosci & charum haberi ab eis.

Contra modum per præsentiam arguit: quia cognitū est in cognoscente: & non econuerso. Ac per hoc, secūdum cognitionem non debet dici Deus esse in rebus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd in cognitione sunt duo. modus cognoscendi, & vis cognitionis. si attendatur modus, optime ꝓcedit obiectio: si vero vis cognitionis, sic est ecōuerso. qm̄ vis cgnitionis cōsistit in penetratione omniū, vsq; ad intima quæque. vñ ad Hæbreos

quantitatis, non potest esse extra locum illum: quia quantitas locati cō mensuratur quantitati loci: vnde non est totalitas quantitatis, si non sit totalitas loci. Sed totalitas essentiæ non commensuratur totalitati loci. Vnde non oportet quòd illud quod est totum totalitate essentiæ in aliquo, nullo mō sit extra illud. Sicut apparet etiam in formis accidentalibus, quæ secundum accidēs quantitatem habent. albedo enim est tota in qualibet parte superficiei, si accipiatur totalitas essentiæ: quia secundum perfectam rationem suæ speciei, inuenitur in qualibet parte superficiei. Si autem accipiatur totalitas secundum quantitatem, quam habet per accidens, sic non est tota in qualibet parte superficiei. In substantijs autē incorporeis non est totalitas, nec ꝑ se, nec per accidens, nisi secundum perfectam rationem essentiæ. Et ideo, sicut anima est tota in qualibet parte corporis, [e] ita Deus totus est in omnibus & singulis.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deum sit ubique per essentiam, præsentiam, & potentiam.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd male assignētur modi existendi Deum in rebus, cum dicitur, quòd Deus est in omnibus rebus per essentiam, potentiam, & præsentiam. Id enim per essentiam est in aliquo, quod essentialiter est in eo: Deus autem non est essentialiter in rebus: non enim est de essentia alicuius rei. Ergo non debet dici quòd Deus sit in rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam.

¶ 2 Præterea, Hoc est esse præsentem alicui rei, scilicet non deesse illi. Sed hoc est Deum esse per essentiam in rebus, scilicet non deesse alicui rei. ergo idē est ese Deum in omnibus per esentiam & præsentiam. Superfluum ergo fuit dicere, quòd Deus sit in rebus per esentiam, pręsentiam. & potentiam.

¶ 3 Præterea, Sicut Deus est principium omnium rerum per suam potentiam, ita per scientiam & voluntatem. Sed non dicitur Deus ese in rebus per scientiam & voluntatem. Ergo nec per potentiam.

¶ 4 Præterea, Sicut gratia est quædam perfectio super addita substantiæ rei: ita multæ sunt aliæ perfectiones superadditæ. Si ergo Deus dicitur ese speciali modo in quibusdam per gratiam, videtur quòd secundum quamlibet perfectionē B debeat accipi specialis modus esse̅di Deum in rebus.

Sed contra est, quod Grego.* dicit super Cantic. canticorū, quòd Deus communi modo est in omnibus rebus præsentia, potētia, & substantia: tamen familiari modo dicitur ese in aliquibus per gratiam.

Home. 8. in Ezech. parū ante medium habetur ī sen tent.

Respondeo. Dicendum, ꝙ Deus dicitur ese in re aliqua dupliciter. Vno modo per modum causæ agentis: & sic est in omnibus re- C bus creatis ab ipso. Alio modo sicut obiectū operationis est in operante: quod proprium est in operationibus animæ, secundum quod cognitum est in cognoscente, & desideratum in desiderante. Hoc igitur secundo modo Deus specialiter est in rationali creatura, quæ cognoscit & diligit illum actu vel habitu. Et quia hoc habet rationalis creatura per gratiam, vt infra patebit, * dicitur ese hoc modo in sanctis per gratiam. In rebus ve- D ro alijs ab ipso creatis quomodo sit, considerandum est ex his, quæ in rebus humanis ese dicuntur. Rex enim dicitur ese in toto regno, scilicet per suam potentiam, licet non sit vbique pręsens. Per præsentiam vero suam dicitur aliquid ese in omnibus, quæ in prospectu ipsius sunt, sicut omnia, quæ sunt in aliqua domo, dicuntur ese præsentia alicui, qui tamen non est, secundum substantiam suam in qualibet parte domus. Se- E cundum vero substantiam vel esse̅tiam, dicitur aliquid ese in loco, in quo eius substantia habetur.

Q.12. art.4

Fuerunt ergo aliqui, scilicet Manichæi, qui dixerunt diuinæ potestati subiecta spiritualia ese & incorporalia, [c] visibilia vero & corporalia subiecta ese dicebant potestati principij contrarij. Contra hos ergo oportet dicere, quòd Deus sit in omnibus per potentiam suam.

136

Fuerunt vero alij, qui licet crederent omnia ese subiecta diuinæ po

Universidad de Deusto Biblioteca

Hæbreos quarto dicitur de Dei sermone. quem cõstat esse intellectus signum, quod pertingit vsq; ad diuisionem animæ & spiritus, compagum quoq; ac medullarum, cognitionumque & intétionum cordis. Et ad hoc attendens diuus Thomas dixit, Deũ esse per præsentiam in omnibus. Quã-
39 uis etiã & dici possit quòd aliud est loqui de notitia absolute: & aliud de notitia intuitiua, de qua hîc est sermo. hîc enim ad res ex propria ratione qua intuitiua est, tendit. & propterea modum essendi per pręsentiã optime constituit: quã-
artic. 1. huius quæst. uis ex ratione notitiæ in communi cognoscens nõ tendat in cognitum.

Contra modum per essentiam instat: qa coincidit cum modo per pontentiam. Ad hoc dictum iam est:
arti. 1. huius quæst. quia per potentiam ponit immediationem virtutis: per essentiam vero immediationem suppositi. Illa est respectu omnium quo ad om-
In corp. ar. nia · ista est respectu omnium: sed, non quo ad oĩa: sed quo ad aliqd cuiusque, vt patet ex dictis.

Contra modum potentiæ instat: quia Rex non est vere in regno secundum potentiam, sed secundum apprehensioné executorum.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd rex est in regno secundum potentiam modo cõuenienti suæ potentiæ. Talis autẽ modus est media apprehensione, &c. Deus autem est in omnibus secundum potentiam proportionaliter, id est, modo suæ potentiæ congruo. Talis autem est participatio virtutis diuinæ secun-
17 18 dum rem in omnibus. Vnde nihil obstat, nisi proportionales processus a doctrina alienos quis putet: qđ est erroneũ in arte sciendi.

42 1. dist. 37. q. 2. ar. 2. Et 3. cõt.

tentiæ, tamen prouidentiam diuinam vsque ad hæc inferiora corpora non extendebant: ex quorum psona dicitur Iob. 22. Circa cardines cœli perambulat, nec nostra cõsiderat. Et cõtra hos oportuit dicere, ꝙ sit in omnibus p suã pſentiã.

Fuerunt uero alij, qui licet dicerent omnia ad Dei prouidentiam pertinere, tamen posuerunt omnia non immediate esse a Deo creata: sed quòd ĩmediate creauit primas creaturas: & illę creauerunt alias.[c] Et contra hos oportet dicere, quòd sit in omnibus per essentiam. Sic ergo est in omnibus per potentiam, inquantum omnia eius potestati subduntur. Est per præsentiam in omnibus, inquantum omnia nuda sunt & aperta oculis eius. Est in omnibus per essentiam, inquantũ adest omnibus vt causa essendi, sicut dictum est.*

Ad primvm ergo dicendũ, quòd Deus dicitur esse in omnibus per essentiam, non quidem rerum, quasi sit de essentia earum: sed per essentiam suam, quia substantia sua, adest omnibus, ut causa essendi, sicut dictum est.*

Ad secvndvm dicendũ, quòd aliquid potest dici præsens alicui, inquantum subiacet eius conspectui, quòd tamen distat ab eo secundum suam substantiam, vt dictum est.* Et ideo oportuit duos modos poni. s. p essentiã, & pñtiã.

Ad tertivm dicendum, quòd de ratione scientiæ & voluntatis est, quod scitum est in sciente, & volitum in uolente. Vnde secundum scientiam & uoluntatem magis res sunt in Deo, quàm Deus in rebus. Sed de ratione potentiæ est, quod sit principium agendi in aliud. vnde secundum potentiam agens comparatur, & applicatur rei exteriori, & sic per potentiam potest dici agens esse in altero.

Ad qvartvm dicendum, ꝙ nulla alia pfectio superaddita substãtiæ, facit Deũ esse in aliquo, sicut obiectũ cognitũ & amatũ, nisi gratia: & ideo sola gratia facit singularem modũ essendi Deũ in rebus. Est aũt alius singularis modus essendi Deum in homine per vnionem: de quo modo suo loco agetur,[e] tertia parte, quæst. 2.

Articvlvs IIII.

Vtrum esse ubique sit proprium Dei.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur ꝙ esse vbique
F non sit ꝓpriũ Dei. Vniuersale enim secundũ Philosophum* est vbiq; & semp, materia ẽt prima, cũ sit in omnibus corporibus, est vbiq;. Neutrũ aũt horum est Deus, vt ex præmissis patet.* Ergo esse ubique non est ꝓprium Dei.

¶ 2 Præterea, Numerus est in numeratis: Sed totum uniuersum est constitutum in numero, ut patet Sapié. 2. Ergo aliquis numerus est, qui est in toto uniuerso, et ita ubique.

G ¶ 3 Præterea, Totum uniuersum est quoddam totum corpus perfectũ, ut dicitur in primo* Cœl. & mun. Sed totum uniuersum est ubiq;: qa extra ipsum nullus locus est. Non ergo solus Deus est ubique.

¶ 4 Pręterea, Si aliquod corpus esset infinitum, nullus locus esset extra ipsum. Ergo esset ubique. Et sic, esse ubique non uidetur proprium Dei.

¶ 5 Præterea, Anima ut dicit Aug.* in 6. de trin. est tota in toto corpore, & tota in qualibet eius parte.
H Si ergo non esset in mundo, nisi unum solum animal, anima eius esset ubique. Et sic esse ubique, nõ est proprium Dei.

¶ 6 Pręterea, Vt Aug.* dicit in epistola ad Volusianum, Anima ubi uidet, ibi sentit: & ubi sentit, ibi uiuit: & ubi uiuit, ibi est. Sed anima uidet quasi ubique: quia successiue uidet etiam totum cœlum. Ergo anima est ubique.

Sed contra est quod Am-
I bro.* dicit in lib. de spiritu sancto: Quis audeat creaturam dicere spiritum sanctum, qui in omnibus & ubique & semper est? quod utiq; diuinitatis est proprium.

Respondeo dicendum, ꝙ esse ubique primo & per se est proprium Dei. Dico autem esse ubiq; primo, quod secundum se totum est ubique. si quid enim esset ubique secundum diuersas partes in diuersis locis existens, non esset primo ubiq;: quia quod conuenit ali-
K cui ratione partis suæ, non conuenit ei primo: sicut si homo est albus dentem, albdeo non conuenit primo homini: sed denti. Esse autem ubique per se dico id, cui nõ conuenit esse ubique per accidens, propter aliquam suppositionem factã: quia sic, granum milij esset ubique, supposito quòd nullum aliud corpus esset. Per se igitur conuenit esse ubique alicui, quando tale est ꝙ qualibet positione facta, sequitur illud esse ubique. Et hoc proprie conuenit Deo: quia quocunque

¶*Super quaestionis octauae Articulum quartum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna cõclusio respon siua quæsito affirmatiue sic. Esse vbique per se & primo, est proprium Deo, hac posita, scilicet ly primo, & ly per se. Deinde probatur cõclusio. Deum oportet non secundum partem esse in omnibus locis quotcũque ponuntur. ergo esse vbique primo & per se, est proprium Dei. antecedens ꝓbatur, quo ad secundam partem: qa nihil potest esse sine Deo in eo: consequentia patet ex terminis.

¶ Aduerte quod ratione claritatis materiæ, litera breuitati studens non fuit solicita circa probationem exclusiue, scilicet quòd soli Deo cõueniat: sed sola exponens affirmatiua explicite probata, negatiua relicta est vt nota ex eodem medio. Nihil. n. aliud a Deo est quod oporteat esse non secundũ partẽ in quotcũque locis, vt patet. Et propterea, hoc non solũ conuenit Deo: sed soli Deo: qđ est esse ei ꝓpriũ.

¶ Sup

¶*Super quaestionis nonae Articulũ primũ.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Deus est omnino immutabilis. ꝓbatur triplici ratione, & authoritate. Primo sic, Deus est primum ens. ergo actus purus. ergo
b 107 omnino immutabilis. antecedens probatum fuit in q. 2. Prima consequentia probatur: quia actus est naturaliter prior potentia. secũda vero, quia in omni mutabili oportet esse potentiam. Secundo sic. Deus est omnino simplex. ergo non potest mutari. Probatur sequela: quia omne quod mutatur, est aliqualiter compositum: quia quo ad aliquid manet, scilicet subiectum & quo ad aliquid non. Tertio sic. Deus est infinitus. ergo non potest se extendere vel pertingere ad aliquid de nouo. ergo non potest moueri. Prima consequentia probatur: quia infinitum comprehendit in se totam essendi perfectionem. secunda vero, quia omne quod mutatur ꝑtingit ad aliqd, ad quod prius non pertingebat. authoritas est antiquorũ philosophorũ, qui quasi a veritate coacti, primum principiũ immobile fecerunt.

loca ponãtur, etiam si poneretur infinita præter ista, quæ sunt, oporteret in omnibus esse Deũ: quia nihil põt esse, nisi p ipsum. Sic igitur esse vbique primo & per se conuenit Deo: & est propriũ eius: quia quotcunque loca ponantur, oportet ꝙ in quolibet sit Deus, non secũdum partem: sed secundum seipsum.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ vniuersale & materia prima sunt quidẽ vbiq;: sed nõ secũdũ idẽ eẽ.[c]

Ad secvndvm dicendum, ꝙ numerus, cum sit accidens, non
B est per se: sed per accidens in loco. Nec est totus in quolibet numeratorum: sed secundum partem, & sic non sequitur quòd sit primo & per se vbique.

Ad tertivm dicendum, ꝙ totum corpus vniuersi est vbique: sed non primo. quia non totum est in quolibet loco: sed secundũ suas partes. Nec iterum per se: quia si ponerentur aliqua alia loca, non esset in eis.

Ad qvartvm dicendum,
C ꝙ si esset corpus isinitũ, esset vbiq;: sed secundum suas partes.

Ad qvintvm dicendũ ꝙ si esset vnũ solum animal, anima eius esset vbiq;, non primo quidem: sed per accidens.

Ad sextvm dicendum, ꝙ cum dicitur anima alicubi videre, põt intelligi dupliciter. Vno mõ secundũ quod hoc aduerbium alicubi, determinat actũ vidẽdi ex parte obiecti. Et sic verũ est ꝙ dum cœlũ
D videt, in cœlo videt: & eadem rõne in cœlo sentit: non tñ sequitur ꝙ in cœlo viuat, vel sit: quia viuere & esse non important actum transeũtẽ in exterius obiectum. Alio modo potest intelligi secũdum quod aduerbium determinat actum videntis, secundum quod exit a vidente. Et sic verũ est, quòd anima vbi sentit & videt, ibi est & viuit secundum istum modum loquẽdi, & ita non sequitur quòd sit vbique.

QVAESTIO IX.

De Dei immutabilitate, in duos articulos diuisa.

E Consequenter cõsiderãdũ est de immutabilitate, & æternitate diuina, q̃ immutabilitatẽ consequitur.

¶Circa immutabilitatem vero quęruntur duo.

¶Primo, vtrũ Deus sit omnino immutabilis.

¶Secundo, vtrum esse immutabile sit proprium Dei.

Articvlvs I.

Vtrum Deus sit omnino immutabilis.

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit omnino immutabilis. Quicquid enim mouet seipsum, est aliquo modo mutabile. Sed sicut Aug.* 8. super Genes. ad literam: Spiritus creator mouet se, nec per tẽpus, nec per locum. ergo Deus est aliquo modo mutabilis. 43 1. dist. 8. q. 3. ar. 1. Et opusc. 3. c. 4. *Lib. 8. super Gen. c. 20. in fine. tom. 3.

¶ 2 Præterea, Sapien. 7. dicitur de Sapientia, ꝙ est mobilior omnibus mobilibus. Sed Deus est ipsa sapiẽtia. ergo Deus est mobilis.

¶ 3 Præterea, Appropinquari & elõgari, motum signi-
B ficant: huiusmodi autem dicuntur de Deo in scriptura Iaco. 4. Appropinquate Deo: & appropinquabit vobis. ergo Deus est mutabilis.

Sed contra est ꝙ dicitur Malach. 3. Ego De* & non mutor.

Respondeo. dicendum, ꝙ ex præmissis,* ostẽditur Deum esse omnino immutabilem. Q. 2. art. 3.

Primo quidẽ: quia supra ostensum est,* esse aliquod primum ens, quod Deum dicimus: & ꝙ hmõi primũ ens oportet esse purum [d] actum absq; permistione alicuius potentiæ, eo ꝙ potentia simpliciter est posterior actu.[e] Omne autem, quod quocũq; modo mutatur, est aliquo modo in potentia. Ex quo patet, ꝙ impossibile
C est Deum aliquo modo mutari. Q. 2. art. 3. D. 467. 20

Secundo, quia omne quod mouetur quantũ ad aliquid manet, & quãtũ ad aliquid transit: sicut quod mouet᷑ de albedine in nigridinem, manet secundum substantiã, & sic in omni eo quod mouet᷑, attẽditur aliqua compositio. Ostensum est autẽ supra,* ꝙ in Deo nulla est compositio: sed est omnino simplex. Vnde manifestum est, ꝙ Deus moueri non potest. Q. 3. art. 7.

Tertio, quia omne, quod mouet᷑, motu suo aliquid acquirit & ꝑtingit ad illud, ad quod prius non pertingebat: Deus aũt, cũ sit infinitus comprehẽdẽs in se omnem plenitudinem pfectionis totius esse,[e] non põt ali-
D quid acquirere, nec extẽdere se ĩ aliquid, ad quod pri⁹ nõ ꝑtingebat. Vnde nullo mõ sibi competit motus. Et inde est ꝙ quidam antiquorum, quasi ab ipsa veritate coacti, posuerũt primũ principium esse immobile. 23

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ Aug.* ibi loquitur secũdũ modũ, quo Plato dicebat primũ mouẽs mouere seipsum:[e] omnem operationẽ nominans motũ: secũdũ quod ẽt ipsum intelligere & velle & amare motus quidam dicunt᷑. Quia ergo Deus intelligit & amat seipsum, secundum hoc dixerunt quòd Deus mouet seipsum, nõ aũt secũdũ ꝙ motus & mutatio est existentis in potẽtia: vt nũc loquimur de mutatione & motu. Loco citato in arg. 111

Ad secvndvm dicẽdũ, ꝙ sapiẽtia dicit᷑ mobi-
E lis esse similitudinarie: secũdũ quod suã similitudinem diffundit vsq; ad vltima rerũ: nihil. n. esse põt, ꝙ nõ ꝓcedat a diuina sapiẽtia p quãdã imitationẽ, sicut a primo principio effectiuo & formali, ꝓut ẽt artificiata ꝓcedunt a sapiẽtia artificis. Sic igit᷑ inquãtum similitudo diuinæ sapientiæ gradatim ꝓcedit a supremis, q̃ magis participant de eius similitudine vsq; ad infima rerum, quæ minus participant, dicitur esse quidam processus & motus diuinæ sapientiæ in res: sicut si dicamus Solem procedere vsque ad terram, inquantum radius luminis eius vsque ad terram pertingit. Et hoc modo exponit Dion.* ca. 1. cœl. hierarch. dicens, quòd omnis ꝓcessus diuinæ manifestationis, venit ad nos a patre luminum moto. Ca. 1. in principio.

Ad tertivm dicendum, ꝙ huiusmodi dicũ-

tur

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ *Super Quaestionis nonae Artic. secundum.*

IN titulo, proprium sumitur, vt distinguitur contra commune: immutabile, sumitur negatiue, vt negat omne mutabilitatis genus.

¶ In corpore articuli vna est conclusio respõsiua quesito affirmatiue. Solus Deus est omnino immutabilis. hæc conclusio cum sit exclusiua, habet exponẽtem affirmatiuam, Deꝰ est omnino immutabilis, probatã in præcedente articulo: & negatiuam, nihil aliud a Deo est omnino immutabile, cui æquiualet vniuersalis affirmatiua de prædicato finito, seu opposito, scilicet omne aliud a Deo est aliquo modo mutabile. Et propterea in litera hæc vniuersalis affirmatiua probatᷓ primo. Deinde epilogando colligitur probatio totius exclusiuæ responsiue quæsito. probatio autẽ illius vniuersalis affirmatiuæ fit dupliciter. Primo quo ad vnam communem speciem mutationis, secundo quo ad singulas vniuersi partes secũdum diuersas mutationes. Probatur ergo primo, quod omnis creatura est mutabilis per potentiã in altero sic: omnis creatura est mutabilis de nihilo in aliquid, & rursus ex aliquo in nihil. ergo, scilicet Antecedens patet. consequentia probatur. quia ex simplici voluntate Dei pendet creatio & conseruatio. Secundo quòd omnis creatura est mutabilis per potentiam in se, vel secundum esse substantiale & accidentale, vel secundum esse accidentale, puta locum, vel secundum malum & bonum, & applicationem ad diuersa. Probatur. in omni creatura est aliquid potens stare cum priuatione esse substantialis vel localis, vel boni, & contactus virtutis huius: ergo. antecedens patet distinguendo tres vniuersi partes. Sphæram elementorum cum mistis: corpora cælestia, & substantias spirituales. consequentia probatur: quia omnis mutatio secundum potentiam in se est ex possibili esse cum vtroque oppositorum successiue.

44
1. qõ. 14. art. 15. & q. 15. art. 7. & 1. dist. 8. q. 3. art. 1. & 2. Et di. 19. q. 5. art. 3. Et 1. cont. cap. 13. 14. & 15. Et opusc. 3. ca. 4. 16. 17. 124. & 222. * 2. metaph. textu 12. tom. 3.

Cap. de forma in princ. tom. 1.

De nat. boni. ca. 1. tom. 6.

tur de Deo in scripturis metaphorice. Sicut enim dicitur Sol intrare domum vel exire, inquantum radius eius pertingit ad domum: sic dicitur Deꝰ appropinquare ad nos vel recedere a nobis, inquantum percipimus influentiam bonitatis ipsius, vel ab eo deficimus.

ARTICVLVS II.

Vtrũ esse immutabile sit Dei propriũ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ esse immutabile non sit proprium Dei. Dicit enim Philosophus in 2. Metaphy.* quòd materia est in omni eo, quod mouetur: sed substantiæ quædam creatæ sicut angeli & animæ, non habent materiam, vt quibusdam videtur. Ergo esse immutabile non est proprium Dei.

¶ 2 Preterea, Omne quod mouetur, mouetur propter aliquem finem: quod ergo iam peruenit ad vltimum finem, non mouetur: sed quædam creaturę iam peruenerunt ad vltimũ finẽ, sicut omnes beati. Ergo aliquę creaturę sunt ĩmobiles.

¶ 3 Præterea, Omne quod est mutabile, est variabile: sed formæ sunt inuariabiles: dicitur enim in lib. Sex principiorum,* ꝙ forma est simplici & inuariabili essentia consistens. ergo non est solius Dei proprium esse immutabile.

SED CONTRA est, quod dicit Aug.* in lib. de natura boni: Solus Deꝰ ĩmutabilis est: q̃ autẽ fecit, quia ex nihilo sunt, mutabilia sunt,

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ solus Deus est omnino immutabilis, omnis autem creatura aliquo modo est mutabilis. Sciendum est enim, quòd mutabile potest aliquid dici dupliciter. Vno modo per potentiam, quæ in ipso est. Alio G modo per potentiam, quæ in altero est. omnes enim creaturæ antequã essent, non erant possibiles esse per aliquam potentiam creatam, cum nullum creatum sit æternum: sed per solam potentiam diuinam, inquantum Deus poterat eas in esse producere. Sicut autem ex voluntate Dei dependet, quod res in esse producit; ita ex voluntate eius dependet quod res in esse conseruat: non enim aliter eas in esse conseruat, quam semper eis esse dando: H vnde si suã actionem eis subtraheret, omnia in nihilum redigerentur, vt patet per Augustinum.* super Genes. ad literam. Sicut igitur in potentia creatoris fuit, vt res essent antequam essent in seipsis, ita in potẽtia creatoris est, postquam sunt in seipsis, vt non sint. Sic igitur per potentiam, quæ est in altero, scilicet in Deo, sunt mutabiles inquantum ab ipso ex nihilo potuerunt produci in esse, & de esse possunt reduci in non esse. Si I autem dicatur aliquid mutabile per potentiam in ipso existentem, sic etiã aliquo mõ omnis creatura est mutabilis. Est enim in creatura duplex potentia, scilicet actiua & passiua. dico autem potentiam passiuã

¶ Circa ea quæ hîc dicuntur aduerte primo, quòd cum in litera distinguitur potentia passiua in potentiam ad esse, & ad consecutionem finis, non distinguitur consecutio finis contra esse in communi, ac si nullum poneret esse: sed contra esse absolute, quod est esse substantiale, vt dicitur 7. Meta. vel contra esse, vt est proprius effectus actus primi. Consecutio namque finis in actu secundo consistit. Aduerte secundo, quòd in litera ad perfectionem doctrinæ non solum ponuntur ea, quæ ad conclusionem spectant directe, quæ scilicet mutabilitatem omnis creaturæ pandunt, sed etiam ea, quæ ad immutabilitatem aliquam earum spectant. Et quoniam de his inferius ex proposito erit sermo, in locis propriis, cum de angelis ac cælestibus tractabitur, nunc pertranseundum est. De aliis autem mutabilitatem concernentibus modo tractandum est.

F ¶ Circa primum membrum distinctionis in litera applicatũm ad mutationem ex nihilo: & in nihil, &c. occurrit turba multa inuehentium ex ignorantia peripateticæ Philosophiæ. Non possunt siquidem aut nolunt percipere, quòd aliquid creatum sit secundum se immutabile substantialiter, & tamen mutabile per potẽtiam in alio. Mutabile dico modo exposito. Et licet rationes ac verba eorum multiplicentur ac dilatentur, radix tamen duplex est: altera rationis, altera authoritatum. Ratio est, quia accepto angelo, quæritur: aut est ens possibile, aut necessariũ: si possibile, habet intentũ. Nã possibile esse & non esse, non est prædicatum accidentale, aut extraneum, vt dicitur 10. Meta. sed est substantia vel in substãtia. Si necessarium. ergo impossibile nõ esse. ergo per nullam potentiam potest non esse. Nulla namque potentia potest impossibile. Authoritas est Auerrois primo cœli, con. 124. & 12. Metaph. cõ. 41. Algazel quoque dicit possibile esse ꝙ alio nõ existente nõ est. Repugnat etiam fidei ponere aliquid preter Deum esse necessarium. ergo.

¶ Ad horum euidentiã tria notãda sunt, ex quibus omnia ad hanc materiam spectantia, a quibuscunque obiecta soluuntur, Primum est, ꝙ magna differẽtia est inter necessarium & possibile, vt sunt differentiæ entis realis, & vt sunt differẽtiæ entis veri. Inquantum enim sunt differentiæ entis veri, sumuntur logice: & consistunt in sola habitudine terminorum, vt patet. Vt autem sunt differentiæ entis per se, quod significat substantiam, quantitatem, &c. vt dicitur quinto, & sexto Metaphysi. sic sunt conditiones substantiales rerum intrinsece ipsis rebus, vt decimo Metaphysi. textu vltimo dicitur de corruptibili & incorruptibili. Aliud est ergo loqui de necessario & possibili, vt sunt differentiæ reaK les: & aliud vt sunt differentiæ habitudinis terminorum: quoniam hoc modo abstrahunt a potentia in se, vel in alio: imo ab omni potentia proprie dicta, quoniam inueniuntur in mathematicis secundum nullam vere potentiam, vt dicitur in quinto Metaphysi. capite de potentia, & in conclusione eiusdem in principio. Illo vero modo attenditur secundum intrinseca rerum. Vnde distinguatur tam necessarium quàm possibile, in reale & logicum, nec fiat confusio. Secundum est quòd potentia in re existens ad non esse, a qua res possibilis dicitur, non potest, etiam si fingendi licentia detur, aliter poni quàm secundario: quia scilicet est in re potentia ad aliud esse incompossibile huic esse: quoniam, nulla potentia nullusque appetitus respicit primo non esse, vt dicitur primo Ethicorum. vnde oportet vt res carens potentia ad aliud esse incompossibile huic, careat etiam potentia ad non esse. Et cum constet quod potentia realis ad aliud esse remaneat & perficiatur in aduentu illius, consequẽs necessario est, vt omne, in quo est potẽtia ad nõ esse, habeat vel sit

367

265
367

D. 122. ca. 4. de di. parum a incipio.

b. 2. cap. 3. 4.

8. art. 2.

sit aliquid potens remanere cum priuatione eius esse, quod actu habet: & ideo in litera optime dicitur: quòd possibile per potentiam in se, oportet esse istiusmodi: intendens de possibili reali. Et per oppositum, necessarium reale quod æquiualet immutabili, est quod caret tali potentia. Et hinc sequitur quòd aliquid est possibile logicum, quod tamen est necessarium reale. Possibile quidem logice, quia neutra pars contradictionis de secundo adiacente, implicat contradictionem: puta, nec ista, cælum est: nec, ista, cælum non est. necessariũ uero reale: quia in eo non est potentia ad aliud esse, ac per hoc, nec ad priuationem esse quod habet. Et quoniam supponimus quòd quicquid non implicat contradictionem, est possibile, non solum logice, sed potentia reali omnipotentis Dei: ideo possibile logicum uocari potest etiam possibile reale, extrinsece tamen, quia per potentiam in alio. Et propterea in litera, vbi de Deo agitur & rebus, possibile per potentiam in alio dictum est. Tertium est, quòd commune est omni rei diuersæ a Deo, habere non hanc conditionem affirmatiuam proprie loquendo, scilicet ex se nõ esse: sed habere hanc negatiuam, scilicet non ex se esse: quia ab alio pendet, non solum in fieri, sed in conseruari: quemadmodũ aër non ex se est illuminatus. Et propter hanc conditionẽ dicit, quod creaturę sunt ex se nihil, & ex originis natura defectibiles sũt: & quòd possunt nõ esse, & multa alia quæ omnia ad prædictum sensum sunt reducenda, quoniam dependentiã ab alio in fieri & conseruari tantum ponunt, non potentiam in creatura ad oppositum. His igitur prælibatis, iam patet responsio ad omnia. Ponit enim Sãct. Tho. hîc & in secundo cõtra Gen. c. 30. & 55. & in q. de potentia. q. 5. art. 3. & ubique, angelos & corpora cælestia entia necessaria realia, possibi A lia tamen logice, & per potentiam in alio; & solum Deum omnimodo necessarium. Nec hoc repugnat Philosophiæ, aut fidei Non philosophiæ quidem, ut iam patet. Nec etiam Philosophis: quoniam æquiuocant de possibili & necessario, ut facile patet inducendo. Dicere autem quòd repugnat fidei, summæ est ignorantiæ: qualis moderno tempore regnare videt apud quosdam Parisienses: qui præfatum Sanct. Thom. capitulum ut suspectum habent: sed hos cum sua ignorãtia relinquamus. Non enim sunt digni, de quibus verba fiant in re tam ardua.

secũdum quam aliquid assequi potest suam perfectionem. vel in essendo, vel in consequẽdo finem. Si igitur attendatur mutabilitas rei secũdum potentiam ad esse, sic non in omnibus creaturis est mutabilitas: sed in illis solum, in quibus illud quod est possibile in eis potest stare cum non esse. Vnde in corporibus inferioribus est mutabilitas & secũdum esse substantiale: quia materia eorum potest esse cum priuatione formæ substantialis ipsorum: & quantũ ad esse accidentale, si subiectum compatiatur secum priuationem accidentis: sicut hoc subiectũ homo, compatitur secum non albũ, & ideo potest mutari de albo in nõ album. Si uero sit tale accidens, qđ consequatur principia essentialia subiecti, priuatio illius accidentis non potest stare cum subiecto. Vnde subiectum non potest mutari secũdum illud accidens, sicut nix nõ potest fieri nigra. In corporibus vero cœlestibus materia non compatitur secum priuationem formæ: qa forma perficit totam potentialitatẽ materiæ: & ideo non sunt mutabilia secundum esse substantiale:[e] sed secundum esse locale: quia subiectum compatitur secum priuationem huius loci, vel illius. Substantiæ vero incorporeæ, quia sunt ipsę formæ subsistentes, quæ tamẽ se habent ad esse ipsarum sicut potentia ad actum, non compatiuntur secũ priuationem huius actus: quia esse consequitur formam: & nihil corrumpitur nisi per hoc, quod amittit formam. Vnde in ipsa forma nõ est potentia ad non esse:[c] & ideo huiusmodi substantiæ sunt immutabiles[d] & inuariabiles secundum esse: & hoc est quod dicit Diony.* 10. cap. de di. nom. quod substantiæ intellectuales creatæ, mundæ sunt a generatione, & ab omni variatione sicut incorporales & ĩmateriales: sed tamen remanet in eis duplex mutabilitas: vna secundum quòd sunt in potentia ad finem, & sic est in eis mutabilitas secũdum electionem de bono in malum, vt Dam.* dicit. Alia secundum locum: inquãtum virtute sua finita possunt attingere quædam loca, quæ prius non attingebant: quod de Deo dici nõ potest, qui sua infinitate omnia loca replet, vt supra dictum est. * Sic igitur in omni creatura est potentia ad mutationem: vel secundum esse substantiale; sicut corpora corruptibilia: vel secundum esse locale tantum, sicut corpora cœlestia: vel secũdum ordinem ad finem & applicationem virtutis ad diuersa, sicut in angelis:[e] & vniuersaliter omnes creaturæ communiter sunt mutabiles secundum potentiam B creantis, in cuius[d] potestate est esse & non esse earum. Vnde, cum Deus nullo istorum modorum sit mutabilis, proprium eius est, omnino immutabilem esse.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd obiectio illa procedit de eo, quod est mutabile secundum esse substantiale vel accidentale. De tali n. motu philosophi tractauerũt.

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd angeli boni supra immutabilitatem essendi, quæ competit eis C secundum naturam, habent immutabilitatem electionis ex diuina virtute, tamen remanet in eis mutabilitas secundum locum.

AD TERTIVM dicendum, quòd formę dicuntur inuariabiles, quia non possunt esse subiectũ variationis: subijciuntur tamen variationi inquantum subiectum secundum eas variatur. Vnde patet, ꝙ secundum ꝙ sunt, sic variantur: non enim dicuntur entia quasi sint D subiectũ essẽdi: sed qa eis aliqd est.[e] ¶ Et sic patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO X.

De Dei Aeternitate, in sex articulos diuisa.

DEINDE quærit de æternitate. Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, quid sit æternitas.
¶ Secundo, vtrum Deus sit æternꝰ.
¶ Tertio, vtrum esse æternum sit ꝓ E prium Dei.
¶ Quarto, vtrum æternitas differat ab æuo, & tempore.
¶ Quinto, de differẽtia æui, & tp̃is.
¶ Sexto, vtrum sit vnum æuum tãtũ, sicut est vnũ tp̃s & vna ęternitas.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum conuenienter diffiniatur æternitas, quod est interminabilis uitæ tota simul & perfecta possessio.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, ꝙ non sit coueniẽs

¶ *Super quaestionis decimae Articulum primum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore quatuor. primo, modus inuestigandi diuinam æternitatem. secundo prosequitur illum, quo ad particulas positas in diffinitione intrinsece. ibi, Cum enim. tertio quo ad particulas positas in diffinitione vt additum: ibi, Item ea dicuntur. quarto, applicãdo ad propositum omnia, respondetur quæsito affirmatiue, ibidem, sic igitur.

¶ Quo ad primum æternitas cognoscenda est per tempus, probatur; quia se habet ad ipsum vt simplex ad compositũ. Aeternitas enim, vt patebit, est vnitas, tempus uero numerus. Illa absque successione, hoc prioris & posterioris, &c. Constat autem, ꝙ numerus cõpositus est respectu vnitatis. & similiter prius & posterius componunt respectu eius quod stat absque his differentiis.

¶ Quo ad secundũ ratio æternitatis cõsistit in apprehensione vniformitatis eiꝰ, quod est omnino extra motum. Declaratur. ratio temporis consistit in numeratione prioris, & posterioris in motu. ergo. ꝓbatur cõsequẽtia: quia ꝓportionaliter se habent, sicut tempus ad successionẽ partis post partẽ in motu, ita æternitas ad rẽ carẽtẽ his. Aduerte hîc, ꝙ hæc propo-

40
42
49
333
D. 896.
6
29
45
1. dist. 8. q. 2. art. 1. & dist.

Universidad de Deusto
Biblioteca

propositio in litera posita, scilicet ratio æternitatis consistit in F
apprehensione vniformitatis: potest dupliciter exponi quo ad ly
in apprehensione. Vno modo, ꝙ significet illam consistere in ap-
prehendi seu cognosci: ita ꝙ æternitas sit completiue ab anima,
sicut de tempore dicitur. Et sic, iudicio meo, non intelligitur,
eo ꝙ vnitas vniformitatis perénis actu est absque actu animæ: nō minus quàm vnitas essentiæ diuinę. Alio modo quòd significet idem quod in conceptione obiectiua, qua frequenti vsu vocamus rationem: ac si dixisset, ratio æternitatis consistit in apprehensione, id est in ratione vniformitatis. Et hic est sensus intentus. Sed tamen adhuc potest dupliciter exponi: quoniam potest interpretari formaliter, vel materialiter: formaliter quidem, ita vt ratio æternitatis sit ipsa vniformitas. Materialiter vero, vt sit vnitas vniformitatis. Et quāuis quidam materialiter hanc literam interpretandam putét propter verba S. Tho. in primo sententiarum. distinctione 19. quæst. 2. artic. 1. vbi dicit, quòd sicut prius & posterius motus, vt numerata constituunt tempus, ita permanentia actus vt vna vnitate, vt habet rationem mensuræ, est æternitas: & ex hoc solutas putent omnes obiectiones Aureoli recitatas in 9. distin. 1. a Capreolo: quia procedunt contra hoc dictum formaliter, & non materialiter intellectū. Ego tamen formaliter hunc textu sicut

19. q. 3. art. 1. & 20. q. 3. ar. 1. 2. 3.

*lib. 3. prosa. 3. circa prin.

diffinitio æternitatis, quam Boe.* ponit. 3. de consol. dicens, ꝙ æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Interminabile. n. negatiue dicitur. Sed negatio non est de ratione, nisi eorum q̄ sunt deficientia: quod æternitati non competit. ergo in diffinitione æternitatis non debet poni interminabile. G

¶ 2 Præterea. Aeternitas durationem quādā significat: duratio autē magis respicit esse q̄ vitā. Ergo non debuit poni in diffinitione æternitatis vita: sed magis esse.

¶ 3 Præterea. Totum dicit quod habet partes. Hoc autē æternitati non conuenit, cum sit simplex. Ergo inconuenienter dicitur tota.

¶ 4 Præterea. Plures dies non possunt esse simul, nec plura tempora. Sed in æternitate pluraliter dicuntur dies & tempora. dicitur. n. Micheæ 5. Egressus eius ab initio a diebus æterninatis. & ad Rom. 16. ca. Secundum reuelationem mysterij tēporibus æternis taciti. Ergo æternitas non est tota simul.

¶ 5 Præterea. Totū & perfectū sunt idē. Posito igit ꝙ sit tota, superflue additur quòd sit perfecta.

¶ 6 Præterea. Possessio ad durationē nō prinet. ęternitas autē q̄dā duratio est. Ergo æternitas nō est possessio.

RESPONDEO. dicendum, ꝙ sicut in cognitionem simplicium oportet nos venire per composita, ita in cognitionem ęternitatis oportet nos venire per tempus, quod nihil aliud est quàm numerus motus secundum prius & posterius. Cum enim in quolibet motu sit successio, & vna pars post alteram, ex hoc quòd numeramus prius & posterius in motu, apprehendimus tempus, quod nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu. in eo autem quod caret motu & semper eodem modo se habet, non est accipere prius & posterius. Sicut igitur ratio tēporis consistit in numeratione prioris & posterioris in motu, ita in apprehensione vniformitatis eius, quod est omnino extra motum, consistit ratio æternitatis. Item. ea dicuntur tempore mensurari, quæ principium & finem habent in tempore, vt dicitur in quarto physico.* & hoc ideo: quia in omni eo, quod mouetur, est accipere aliquod principium, & aliquem finem. Quod vero est omnino immutabile, sicut nec successionem, ita nec principium, aut finem habere potest. Sic ergo ex duobus notificatur æternitas. Primo ex hoc, quòd id, quod est in æternitate, est interminabile, id est, principio & fine carens: vt terminus ad vtrunque referatur. Secundo per hoc, quòd ipsa æternitas successione caret tota simul existens.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd simplicia consueuerunt per negationem diffiniri, sicut punctus est cuius pars non est e: quod non ideo est, quòd negatio sit de essentia eorum, sed quia intellectus non ster, qui primo apprehendit com- I

ergo æteruitas non est formaliter vniformitas eius quod est extra motum: & tenet sequela ex progressu huius literæ. Ad hęc siquidem respondetur ostendendo quomodo se habeat vniformitas ad immutabilitatem. res enim, vt in præmissa patuit quæstione, dicitur & est immutabilis per negationē potentiæ quomodolibet ad aliter se habere, & ex hoc innascitur in se negatio omnis successionis, & consequenter ois numeri prioris & posterioris: hoc autem adiuncta ratione mēsuræ est esse vniforme. vniformitas enim nihil aliud quàm vnum cui primo ratio mēsuræ cōuenit: vt dicitur 10. Metaphy. in forma vniuersalissime accipiendo formam ponit. Et ppterea vniformitatis noie, vtimur etiam in motu, sicut etiā vnitas omnia circuit: & hinc prouenit quòd vniformitas est multiplex iuxta res, quibus applicatur, sicut & vnitas. Alia est .n. vniformitas motus, alia rei permanentis, alia mensurati, alia mensuræ: & tamen argues vtitur vniformitatis vocabulo, ac si esset vniuocum cōtra Aristotelis doctrinam 4. Metaphysi. Formaliter ergo ad rationes Aureoli negatur quòd vniformitas sit formaliter immutabilitas, imo est vt eius passio: & similiter negatur quòd sit quod requiratur, imo est mensura. Ad probationem vero dicitur, quòd varietas motus opponit vniformitas non absolute: sed motus eo modo, quo primū mouetur, est accipere aliquod principium, & aliquem finem. Quod vero est omnino immutabile, sicut nec successionem, ita nec principium, aut finem habere potest. Sic ergo ex duobus notificatur æternitas. Primo ex hoc, quòd id, quod est in æternitate, est interminabile, id est, principio & fine carens: vt terminus ad vtrunque referatur. Secundo per hoc, quòd ipsa æternitas successione caret tota simul existens.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd simplicia consueuerunt per negationem diffiniri, sicut punctus est cuius pars non est e: quod non ideo est, quòd negatio sit de essentia eorum, sed quia intellectus non ster, qui primo apprehendit com-

tum vniformem dicimus: sed non de tali est hic sermo: sed de vniformitate, vt mensura est immutabilitatis. Ad secundum vero negatur sequela: quoniam difformitas motus & vniformitas immobilis, non proportionaliter se habent ad rationem temporis & æternitatis: quia ad rationem æternitatis sat est vnitas formæ immutabilitas. Ad rationem vero temporis, non sat est diuersitas formæ motus: sed exigitur quòd sit diuersitas talis formæ, scilicet prioris a posteriore, vt sic: & ideo cum difformitas motus non dicat nisi diuersam formam motus, non ponit numerum talis formæ motus secundum prioritatem & posterioritatem, & consequenter non sufficit ad temporis rationem. vniformitas autem rei immobilis, quia ponit vnitatē oīs formæ, id est conditionis rei immutabilis, omnia complectitur constituentia æternitatem formaliter.

¶ Quo ad tertium. Res omnino immutabilis caret principio & fine. Probatur: quia caret successione. declaratur: quia mensuratum tempore habet principium & finem in tempore, ex eo quod omne momentum habet principium & finem.

¶ Aduerte hic breuiter, quia hæc ex 4. Phys. sumpta sunt, quòd directe sermo præsens est de priucipio & fine durationis, excepta vltima propositione, in qua probatur mensuratum tempore, habere terminos durationis, ex terminis subiecti motus. Non enim loquitur de terminis durationis subiecti, cum possit mobile, puta cœlum poni æternum: sed de terminis magnitudinis subiecti. Et intendit quòd quia omne mobile, ab alio quo

quo in se termino incipit moueri, & vsque ad alium in se termi A
num mouetur. ideo omne mensuratum tempore, habet principium & finem durationis. Et est optima ratio a priori; eo quòd prius & posterius in motu & tempore, ex priori & posteriori magnitudinis mobilis & spatii sunt, vt patet in 4. & 6. physic.

Alium autem dixi terminum, a quo & ad quem, siue forma liter & materialiter vt in motu recto, sine formaliter tantum, vt in motu circulari. Nec obstat si cælum ponatur sempер ab æterno motum: quia vt in secundo cæli dicitur, sat est quòd incepерit virtualiter, id est habet in se, vnde si incepisset inchoatus esset eius motus, puta punctum arietis.

¶ Quo ad quartum conclusio respōsiua elicitiue ponitur affirmatiue, scilicet diffinitio illa est conueniens. Probatur: quia notificat æternitatem ex duobus, scilicet, ex proprio mensurato in ly interminabilis vitæ, & ex propria quiddita te, in ly tota simul existens.

¶ Aduerte hic, qđ quia diffinitio processu cōpositiuo inuestigatur ministrā te diuisione, ideirco in litera distinxit, ex parte mensuræ mensuram durationis in mensuram p modum numeri successiui, & per modum vnitatis immobilis, & exclusa prima, qa tempus est, secundam intulit. ex parte vero mensurati distinxit mensuratum in terminatum principio & fine & in interminatum vtrinque. & excluso primo, quia temporale est, intulit secundum. Cumque hæc in æternitatis diffinitione adducta ponantur, conueniens conclusa est. Nec officit quòd omissum est ly perfecta. Tum quia implicite tactum est, ponendo vniformitatem immobilis omnino. Talis enim non est vniformitas ipsius nunc temporis, cum non sit extra motum. Tum quia in responsione ad quintum erat hoc explicandum.

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo directe respondet quæsito affirmatiue. Deus est maxime æternus. probatur. Deus est maxime immutabilis: ergo est maxime æternus. probatur sequela: quia æternitas consequitur immutabilitatem, sicut tempus motum. Secundo assignatur modus, quo est æternus: ponendo aliam conclusionem, scilicet: Deus est sua æternitas: hoc enim est dicere quòd non est æternus denominatiue, sed essentialiter. Hanc autem conclusionem primo ostendit claudere in se quandam singularem Dei excellentiam. Secundo probat. Tertio declarat. Cum enim æternitas species sit durationis, dicendo quod Deus est sua æternitas, dicitur quoque, quòd est sua duratio. hoc autē, idest rem esse suam durationem, singulare est in Deo: nulli siquidem alteri conuenire in litera dicitur. Probatur dein de simul & conclusio & singularitas inclusa in ea. Deus est suū

esse vniforme: & nihil aliud a Deo est suum esse. ergo solus est sua duratio, quæ æternitas in eo est. Declaratur postremo a simili: quia sicut est sua essentia, ita est sua æternitas.

¶ Circa vim ac sensum probationis secundæ conclusionis aduerte, quod res hic sumitur pro re subsistente: cuius tantum est dici de Deo: Sed æterniras est aliqd factū. Dicit. n. Boe.* quod nūc fluēs facit tps: nūc stās facit æternitatē. & Aug.* dicit in lib. 83. qōnū, ꝙ Deus est auctor æternitatis. Ergo Deus non est æternus.

¶ 2 Præterea, Quod est ante æternitatem, & post æternitatē, nō mensuratur æternitate. Sed Deus est ante æternitatem (vt dicitur in lib.* de causis.) & post æternitatem, dicitur enim Exo. 3. quòd Dns regnabit in æternum & vltra. Ergo esse æternū non conuenit Deo.

¶ 3 Præterea. Æternitas mensura q̄dā est. Sed Deo nō cōuenit esse mēsuratū. Ergo nō cōpetit ei eē æternū.

¶ 4 Præterea, In æternitate non est pūs, præteritū vel futurū, cum sit tota simul, vt* dictū est. Sed de Deo dicuntur in scripturis verba pūtis temporis, præteriti, vel futuri. Ergo Deus non est æternus.

SED CONTRA est qđ dicit Athanasius, *Æternus pater, æternus filius, æternus spiritussanctus.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ ratio æternitatis cōsequitur immutabilitatem, sicut rō temporis consequitur motū, vt ex dictis patet.* Vnde cum Deus sit maxime immutabilis, e sibi maxime competit esse æternū. Nec solū est æternus: sed est sua æternitas: cū tñ nulla alia res sit sua duratio: qa nō est suū esse. Deus autē est suum esse uniforme. Vñ sicut est sua essentia, ita sua ęternitas.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ nūc stans, dicit facere æternitatem secundum nostram apprehensionē.

ARTICVLVS. II.

Vtrum Deus sit æternus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod Deus non sit æternus. Nihil. n. factū pōt

III D. 742.

D. 572.

46 f. 2. q. 1. c. Et f. ca. 15. n. 3. ar. & opu. 6. 7. &

*Li. 5. de consolat. ex prosa vlt.

*Quæst. 23.

*Proposit. 2. inter opera Arist. tom. 3.

Art. præced.

In stio symbolo de confessione fidei.

Art. præced. 43

parata est maior, minor, aut æqualis. æternitas non est huiusmodi. probatur: quia non potest intelligi maior secluso post vel ante plus durare: ergo omnis duratio maior habet ante vel post: quod repugnat æternitati.

¶ Ad hoc breuiter potest dupliciter responderi. Primo negando minorem: & ad probationem dicitur, quòd durationem maiorem includere prius & post in se, contingit dupliciter. vno modo formaliter. alio modo virtualiter & eminenter: sicut calor est in sole. & quòd ęternitas est maior cæteris. & verificatur de ea durare prius vel post tempus aliquod: quia in se illa præhabet eminenter. Secundo, potest responderi negando maiorem proprie loquendo: quoniam comparatio proprie non fit nisi in vnius rationis rebus. Aeternitas autem est duratio alterius omnino rationis a tempore. Et hoc secundum se loquendo: quāuis concepta vt coēxistens tempori cōparetur etiam a viris illustribus.

¶ In responsione ad primum, aduerte duo. Primum est, ꝙ sicut punctum motum dicitur causare lineam: & tamen in nullo genere causę causat illam in esse: Et propterea non est causa lineæ in esse reali: sed est causa eius in esse cognito: quia facit eo cognitionem illius in nobis, ita nunc stans dicitur causare æterni tatem non in esse reali: sed in esse cognito. quia causat rationem illius in nobis. Et quemadmodum impossibile est punctum moueri, & tamen concipimus & dicimus punctum motum, id est, si moueretur, causare lineam: ita dato quòd impossibile

Universidad de Deusto
Biblioteca

sibile sit nunc stare: attamen optime dicimus, nunc stans facit æternitatem, id est si staret, constitueret æternitatem. Secundum est: quòd hinc patet quàm vanus contra nos fuerit labor rationum. Aure. vbi supra ad impugnandum hoc dictum Boetii & Sancti Thomæ, quia nũc non potest concipi, vt stans: & ad remouendum nũc a Deo, æquiuocat namque de nunc: imo supponit non dari nisi nũc temporis: cum tamen nunc æternitatis sit alterius rationis a nunc temporis, Et rursus, vt dictum est, ipsum nunc temporis si staret, æternitatem cõstitueret: sicut punctus si moueretur, lineam faceret: quare non opus est sensui obiectiones suas adducere. Ex his enim facillime soluuntur.

Loco citato in arg.

Eadem propoſit. 2. circa fin. tom. 2.

Primo lib. de cælo tex. 100. tom. 2.

¶ *Super quæstionis decimæ Articulum tertium.*

IN titulo propriũ distinguitur contra commune.

¶ In corpore duæ cõclusiones. Prima est, æternitas vere & ꝓprie est in solo Deo. Probatur. Solus Deꝰ est omnino immutabilis. ergo solus Deꝰ est vere, & proprie æternus. tenet sequela: quia æternitas immutabilitatem consequitur, Secunda est: æternitas participatiue inuenitur in aliis. probatur. Immutabilitas participatur quadrupliciter ab aliis. ergo æternitas. tenet sequela: quia inquantum aliqua sunt immutabilia, intantum sunt æterna. antecedens declaratur secũdum quatuor gradus immutabilitatis. Primꝰ est secundum diuturnitatem: & in hoc sunt corruptibilia: sed longæua valde: vt montes & colles. Secundus est secundum perpetuitatem secundum totum. & in hoc sunt elementa corruptibilia secũ dum partes, & non secũdum totũ: quãSicut enim causatur in nobis apprehensio temporis, eo quòd apprehendimus fluxum ipsius nunc, ita causatur in nobis apprehensio æternitatis inquantum apprehẽdimus nunc stans. Quòd autem dicit Augustꝰ. quòd Deus est author æternitatis, intelligitur de æternitate participata. Eo enim modo communicat Deus suam æternitatem aliquibus, quo & suam ꝓ immutabilitatem.

Et per hoc patet solutio ad secundum. Nam Deus dicitur esse ante ęternitatẽ, ꝓut participatur a substantiis immateriatibus. Vnde & ibidem ꝓ dicitur, quòd intelligentia parificatur æternitati. Quod dicitur in Exod. Dominus regn. in ætern. & vltra. sciendum quòd ęternum accipitur ibi pro seculo: sicut habet alia translatio. Sic igitur dicitur ꝙ regnabit vltra æternum: quia durat vltra quodcunque seculum, id est vltra quacunque durationem datam. Nihil est enim aliud seculum quàm periodus cuiuslibet rei, vt dicitur in libro 1. de cœlo. ꝓ Vel dicitur etiam vltra ęternũ regnare: quia si etiam aliquid aliud semper esset (vt motus cęli secundũ quosdã Philosophos) tñ Deus vltra regnat: inquantum eius regnũ est totum simul.

AD III. dicendum, quòd æternitas non est aliud quàm ipse Deus. Vnde non dicitur Deus æternus; quasi sit aliquo modo mensuratus: sed accipitur ibi ratio mensuræ secundum apprehensionem nostram tantum.

AD IIII. dicendum, quòd verba diuersorum temporum attribuuntur Deo inquantum eius æternitas omnia tempora includit: [c] nõ ꝙ ipse varietur per præsens, præteritum, & futurum.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrum esse æternum sit proprium Dei.

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur, ꝙ esse æternum sit soli Deo proprium. Dicitur. n. Dan. 12. ꝙ qui ad iustitiam eruditi plurimos, erunt quasi stellæ in perpetuas æternitates. Non autem essent plures æternitates; si solus Deus esset ęternus. non igitur solus Deus est ęternus.

¶ 2 Præt. Matt. 25. dicitur: Ite maledicti in ignem æternum. Non igitur solus Deus est æternus.

¶ 3 Pręte. Omne necessarium est æternum. Sed multa sunt necessaria, sicut omnia principia demonstrationis, & omnes propositiones demonstratiuæ. ergo nõ solus Deus est ęternus.

SED CONTRA est quod dicit Aug. * lib. de fide ad Petrũ. c. 6. Deꝰ est qui exordiũ nõ habet: quicquid aũt exordium habet, non est ęternum: solus ergo est æternus.

RESPONDEO. dicendum, ꝙ æternitas vere & ꝓprie in solo Deo est: quia æternitas immutabilitatem consequitur: vt ex dictis patet. * Solus autem Deus est omnino immutabilis, vt est superius ostensum. * Secundum tñ ꝙ aliqua ab ipso immutabilitatẽ percipiunt, secundum hoc aliqua eius æternitatem participant, [e] Quædam ergo quantum ad hoc immutabilitatem sortiuntur a Deo, ꝙ nunquã esse desinunt: & secundum hoc dicitur Eccle. 1. de terra, ꝙ in æternum stat: & sic æternitas angelis attribui põt, secundum illud Psal. Illuminãs tu mirabiliter a montibus æternis. Quædam etiam æterna in scripturis dicuntur propter diuturnitatem durationis: licet corruptibilia sint. sicut in Psal. dicuntur montes æterni. & Deut. 33. etiam dicitur, De pomis collium æternorum. Quędam autem amplius participant de ratione æternitatis, inquantum habent intransmutabilitatem vel secundum esse, vel vlterius secundũ operationem: sicut angeli & beati, qui verbo fruntur: quia quantum ad illam uisionem uerbi non sunt in sanctis uolubiles cogitationes, ut dicit Aug. * 15. de trinit. Vnde & uidentes Deum dicunt habere uitã ęternã: secundũ illud Ioan. 17. Hæc est uita æterna, ut cognoscãt, &c.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ dicunt multę æternitates [d] secundũ ꝙ sunt multi participantes ęternitatem ex ipsa Dei contemplatione.

AD II. dicendum, ꝙ ignis infernì dicitur ęternus propter interminabilitatem tantum. Est tamen in pœnis eorum transmutatio, secundum illud Iob. 24. Ad nimium calorem transibunt ab aquis niuiũ. Vnde in inferno nõ est uera æternitas: sed magis tẽpus secũdũ illud Psal. Erit tempus eorum in secula.

AD III. dicendum, ꝙ necessariũ significat quendam modum ueritatis. Verum autem secundum Philosophum 6. Metaph. * est in intellectu. Secundum hoc igitur uera & necessaria sunt æterna, quia sunt in intellectu æterno, qui est intellectꝰ diuinus solus. Vnde nõ sequitur, ꝙ aliquid extra Deum sit æternum.

¶ *Super Quæstionis decimæ Artic. quartum.*

IN titulo aliud realiter.

¶ In corpore quinque. Primo ostẽdit, quod dubiũ in hoc quęsito sit, non quę situ, sed ratio quæsiti. Secundo, refert quãdã opinionẽ circa dubium: scilicet rationẽ alieratis inter hæc, scilicet propter habere principiũ & finem, & non habere, &c.

¶ Tertio improbatur: quia hoc est per accidens. Probatur: quia hac differentia sublata, remaneret alia a Boetio posita: scilicet ꝙ esse totũ simul, & esse successiuum. quarto saluatur improbata opinio secundum duplicem sensum, scilicet intelligendo illã differentiam quo ad mensurata, vel de principio & fine in potentia.

Quinto respõdetur quęsito in quantum dubitabile est, vna conclusione completẽte quodammodo omnia dicta, & est ista. Inter ęternitatem & tempus per se primo differẽtia est per esse totũ simul, & nõ esse huiusmodi. Ita quòd reliqua hanc consequuntur, & relinquitur ex dictis nota.

¶ Aduerte hic, ꝙ opinio recitata in litera, tres sensus habere potest. primo de habere principiũ & finem, in se ipsa mensura, in actu tamen. secundo in mẽsuratis, similiter in actu. tertio in potentia, in se ipsa tamen mensura. Et quia cũ aliqua differentia de aliquo assignatur, intelligitur quòd illa differentia insit illi in se ipso. Et rursus cũ absolute dicimus principiũ aut finẽ, intelligitur in actu, ideo primus sensus absolute improbatus est. secundus vero & tertius qui possunt exponendo suffferri: deinde appositi vt veri sunt. Sed quoniam non radicalem differentiam, sed secundariam tãA tia attendatur quantum ad mensurata, & nõ quantum ad mensuras, sic habet aliam rationem: quia solum illud mensuratur tẽpore, quod habet principium & finem in tempore, ut dicitur in 4. Physic. * Vnde si motus cæli semper duraret, tempus non mensuraret ipsum secundum suam totam durationem, cũ infinitum non sit mensurabile, sed mensuraret quamlibet circulationem, quæ habet principiũ & finem in tempore. Potest tamen & aliam rationem habere ex parte istarum mensurarum, si accipiatur finis & principium in potentia: quia etiam dato quòd tempus semper duret, tamen possibile est signare in tempore & principium & finem, accipiendo aliquas partes ipsius, sicut dicimus principium & finem diei uel anni, quod nõ contingit in æternitate. Sed tamen istæ differentiæ consequuntur eam, quæ est per se & primo differentiã, per hoc quod æternitas est tota simul, non autem tempus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procederet, si tempus & æternitas essent mensuræ unius generis: quod patet esse falsum ex his, quorum est tempus & æternitas mensura.

AD II. dicendum, quòd nunc temporis est idem subiecto in toto tempore: sed differens ratione: eo quòd sicut tempus respondet motui, ita nunc temporis respondet mobili: mobile autem est idem subiecto in toto decursu temporis, sed differens ratione inquantum est hic & ibi: & ista alternatio est motus. Similiter fluxus ipsius nũc, secundum quòd alternatur ratione est tempus. Aeternitas autem manet eadem & subiecto & ratione. Vnde æternitas non est idem quod nunc temporis.

AD III. dicendum, quòd sicut æternitas est propria mensura ipsius esse, ita tempus est propria mensura motus. Vnde secundum quòd aliquod esse recedit a permanentia essẽdi, & subditur transmutationi: secundum hoc recedit ab æternitate, & subditur tẽpori. Esse ergo rerum corruptibilium, quia est transmutabile, non mensuratur æternitate, sed tempore [c]. tempus enim mensurat non solum quæ transmutantur in actu, sed quæ sunt transmutabilia. Vnde, non solum mensurat motum, sed etiam quietem: quæ est eius quod natum est moueri & non moueturgebant, ideo vltimo respondẽdo radicem posuit: omnia in litera clare patent.

¶ Circa illud dictũ in secundo sensu, scilicet, quòd motus cęli si esset æternus nõ mensuraretur tempore secundum totum, sed secundum partes: Dubium occurrit ex Scoto, in secundo, dist. 2. q. 3. Sed quia hoc spectat ad quartũ physicorũ in textu 117. ideo hic vbi non ex proposito tangitur, omittatur. Et similiter dubitatio circa identitatem nunc in toto tempore tactã in responsione ad secundum: quum tractetur in eodẽ quarto a textu 103. vsque ad textum 108. ibidem Deo dante tractabitur. & de his est quæstio specialis.

¶ In responsione ad tertium est dubium circa illud dictum, scilicet, quòd esse rerum generabilium mensuretur tempore. Arguit enim contra illud Scotꝰ in secundo dist. secunda, q. 4. volẽs quòd absolute mensuretur æuo. Sed quia in sequenti articulo æui natura notificanda est, & eodem vtitur Sco. argumento contra hoc, & contra mensuram operationis angelicæ: idcirco vsq; ad sequentem differatur articulũ.

4. Phy. tex. 120. to. 2.

40 D. 1151

ARTICVLVS V.

De differentia æui & temporis.

AD QVINTVM. Sic proceditur. Videtur quòd æuū non sit aliud a tēpore. Dicit enim August. * 8. super Genes. ad lit. q Deus mouet creaturam spiritualem per tempus. sed æuum dicitur esse mensura spiritualium substantiarum. Ergo tempus non differt ab æuo.

¶ 2 Præt. De ratione temporis est quòd habeat prius & posterius. de ratione vero ęternitatis est quòd sit tota simul, vt dictum est * : sed æuū non est æternitas. Dicitur enim Eccles. 1. quòd sapientia æterna est ante æuum. Ergo non est totum simul, sed habet prius & posterius, & ita est tempus.

¶ 3 Pręt. Si in æuo non est prius & posterius: sequitur quòd in æuiternis non differat esse vel fuisse, vel futurum esse. Cum igitur sit impossibile æuiterna non fuisse; sequitur quòd impossibile sit ea non futura esse. Quod falsum est, cum Deus possit ea reducere ī nihilum.

¶ 4 Præt. Cum duratio æuiternorū sit infinita ex parte post, si æuum sit totum simul, sequitur q aliquod creatum sit infinitū in actu: quod est impossibile. Non igitur æuum differt a tempore.

SED CONTRA. Est quod dicit Boet. * qui tempus ab æuo ire iubes.

RESPONDEO. Dicendum, quòd æuum differt a tempore, & ab ęternitate, sicut medium existēs inter illa. Sed horum differentiam aliqui sic assignant dicentes, quòd æternitas principio & fine caret. Æuum habet principium, sed non finem: tempus autem habet principium & finem. Sed hæc differentia est per accidens: sicut supra dictū est * : quia si etiam semper ęuiterna fuissent & semper futura essent, vt aliqui ponunt: uel etiam si quandoque deficerent (quod Deo possibile esset) adhuc æuum distingueretur ab æternitate & tempore. Alij uero assignant differentiam inter hæc tria per hoc, quod æternitas non habet prius & posterius, tempus autem habet prius & posterius cum innouatione & uereratione: æuum habet prius & posterius sine īnouatiōe & ueteratione. Sed hęc positio implicat cōtradictoria. Quod quidē manifeste apparet

49 Locis supra. arti. 4. notatis. * 8. super Gen. ca. 20. 22. 23. to. 3

Art. prece.

Phys. text. commo. 2.

¶ *Super Quaestionis decimae Articulum quintum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primo respondet quid in hoc quęsito clarum, quidue ambiguum: Secundo tractat quandam opinionem. Tertio aliam: Quarto propriam respondendo quęsito.

¶ Quo ad primum clarū est, æuū medium esse inter æternitatem & tēpus: ambiguū quomodo est mediū propter multitudinem opinionum.

¶ Quo ad secūdum. Primo ponitur opinio dicens, mediationem attendi penes habere principiū & finem. Secundo improbat: quia mediatio hæc est per accidens, vt patet, si æuiterna producta essent ab æterno.

¶ Quo ad tertium. Primo ponitur secunda opinio dicens: mediationem āttēdi penes carere innouatione & veteratione: & tamen habere prius & posterius: quatenus in primo conueniat cum æternitate: & in secundo cum tēpore. Secundo improbatur dupliciter, iuxta duplicem intellectum, quem habere potest, scilicet vel referendo vtrāque cōditionem ad ipsum æuum: vel referendo secundam ad æuum, & primam ad æuiternum mēsuratum ęuo. Contra primum sensum arguit sic, Prius & posterius secundum durationem non potest esse simul: ergo recedente priore de nouo aduenit posterius: ergo si in æuo est prius & posterius, erit innouatio & inueteratio. Contra secundum sic, æuiternum nec est innouabile, nec inueterabile, ergo est intransmutabile. ergo mensura eius caret priore & posteriore. Antecedens est tuum. prima consequentia patet ex se: & probatur ex 4. Physi. quia transmutabilitas est propria causa inueterationis: ergo intransmutabilitas nō inueterationis: iuxta illud, si affirmatio est causa affirmationis, &c. secunda vero consequentia probatur ex 4. Physi. quia transmutabilitas mēsurati est causa prioris & posterioris in mensura. ergo intrāsmutabilitas erit causa negationis prioris & posterioris in eodem. iuxta eandem radicem.

¶ Circa has rationes aduerte, quòd Scotus in secundo, distinct. secunda. quæstio. secunda. hanc opinionem non sequitur: soluere tamen nititur has rationes literę defendendo secūdum sensum. Dans exemplum sic: si poneretur cato nō habens partē & partem sub quantitate, tunc in mēsura essent partes, & nō in eo cuius essent: & sic in proposito esse angeli est absque innouatione: & tamen mēsura est successiua. Vnde ad rationem factam directe contra hoc respondet, negando in sententia quòd transmutabilitas mensurari, sit pręcisa causa successionis in mensura. Sed contra, hęc responsio facile conuincitur falsa: tum ad hominem, tum simpliciter. Ad hominem quidem: quia si successio in mēsura stat in mutatione & immutatione proprii subiecti seu mensurati. ergo arguere a successione mensurę ad transmutationem subiecti non valet: sed est sophisma consequentis: sed ipse Scotus ibidem fatetur, quòd ille processus est bonus, & ab effectu ad causam: ergo. Et confirmatur: quia Arist. vsus est illo, nec processus literę est alius ab illo. si enim successio est in mensura, dicimus, ergo in mensurato: quia variatio mēsurati est causa successionis in mensura. Mirum valde est de hoc homine cum eandemmet rationem, quia Arist. approbat. quia S. Thomæ improbat. Et propterea, necesse est vt, aut approbationem aut improbationem propriam neget. Simpliciter autem quoniam indiuisibile impossibile est, quòd certificetur ex propriis per diuisibile: ergo impossibile quòd mensuretur per illud. & tenet sequela: quia mensura est certificatio mensurati. Antecedens vero patet in exemplo suo. Nunquam enim sciretur quanta esset caro indiuisibilis per quantitatem diuisibilē, si eius esset. Vnde & de facto per quantitatem specierum in Eucharistia non mēsuratur corpus Christi: quia nō est sub ea diuisibiliter. Et idē est indicium in quantitate durationis: si enim ipsa est extēsa, nunquam mensurabitur indiuisibile, & inextensum secundā durationē. Quomodo enim scietur sic illius duratio naturalis, etiam fingi nō potest. oportet igitur mēsurę extēsę respondere mēsuratum extensum: & indiuisibili indiuisibile, vt litera ex Arist. deducit.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua quęsito est. Aeuum est medium inter ęternitatem & tēpus: quia est immutabile, mutabilitati tamē coniunctum. probatur. Aeternitas est propria mensura esse totaliter permanentis. ergo penes recessum a permanentia attenditur elongatio ab ęternitate. ergo mutatio aut mutationi subiectū maxime recedit ab ipso. ergo medium est immutabile, mutationi tamen annexum actu vel potentia. Patet secunda sequela, quia mutatio permanentię opponitur directe: & æternitas ipsa nec mutatio est, nec mutationem quouis modo secum compatitur. vltima autem cum cęteris clare patet.

¶ In responsione ad primum, aduerte quòd Scotus arguit contra quatuor propositiones. Prima est affirmatiua, operationes angeli mensurantur tempore, Secunda est negatiua virtualiter inclusa in præcedente, operationes angeli non mensurantur ęuo. Tertia est affirmatiua, visio beata in angelis mensuratur æternitate participata. Et hę omnes habentur in hac responsione ad primum, vt patet in litera. Quarta vero etiam affirmatiua est, Esse rerum generabilium mensuratur tempore. hæc enim in responsione ad vltimum articuli pręcedentis, & in corpore huius posita est, cum dictum est, quòd tam id quod in transmutatione consistit, id est, motus, quam id, quod mutationi subiicitur, quod experimur esse nostrum esse substantiale, tempore mensuratur. Arguit ergo primo in 2. senten. distin. 2. quæst. 4. contra secundam propositionem, probando illius contradictoriam, quam tenet vt veram, scilicet operationes angeli mensurantur æuo simpliciter. Primo sic, Esse & operatio angeli habent vniformem modum manendi dum manent: ergo habent mensuram eiusdem rationis. Antecedens patet: quia vtrunque est indiuisibile, & tamen defectibile. probatur: quia mensurę proportionantur diuersis modis manendi, vt patet de successiuis & permanentibus. Secundo sic: Actus beatificus mensuratur æuo, vt per August. patet de fide ad Petrum, cap. 18. ergo. Tertio, operatio angeli non mensuratur æternitate nec tempore: ergo æuo.

¶ Ad euidentiā huius difficultatis aduerte, q Scotus ibidem tres mensuras durationis ponit: tempus, æuum, & æternitatem: ita vt tēpus rem successiuam, æuum permanentem, defectibilem tamen, æternitas autem rem omnino indefectibilem mensuret. Et propterea tenet esse substantiale rerum, ad quas impossibile est [illegible] motum, & operationes angelicas, &c. secundū se mensurari æuo: & tota radix eius est illa maxima, Quæcunque uniformē habent

modum manendi, dum manent, habent mensuram eiusdem rationis. In pręsenti autem litera distinguuntur mensurę durationis penes mutabilitatem & immutabilitatem rerum. Et vere sic est: quoniam mensura durationis est certificatiua naturalis durationis rei secundum se: alioquin frustra esset. naturalis autem duratio rei ex mutabilitate, aut immutabilitate nascitur: loquor de mutabili vel immutabili proprie, id est ex intrinseco: quoniam ex tali mutabilitate tantum pendet naturalis duratio rei. Nihil enim refert ad naturalem duratione rei, an in alio sit potentia destructiua eius, an non: sed solum, an in ipsa sit, vnde possit deficere an nō, & in hoc errauit manifeste Scot. dicens, nec aliquando non esse, nec posse non esse per propriam potentiam variat mensuram rei. Et fundamentum eius est valde debile, scilicet quia si angelus annihilandus esset, nihil minus mensuraretur ęuo.

Liquet enim, quòd naturaliter non fore aliquando, & similiter posse naturaliter non esse, variant naturam rei: quia corruptibile & incorruptibile, vt dicitur 10. Metaphysic. sunt substantia aut in substantia. variant inquam naturam generice, adeo vt nihil sit eis vniuocum. ergo nec propria mensura est eadem. Et ex hoc prouenit, quòd annihilandus angelus mensuratur æuo: quia scilicet annihilatio non prouenit ex natura eius, sed ab extraneo: ipse enim quantum est de se, semper esset. Dicimus ergo rem omnino immutabilem ęternitate mensurari, immutabilem autem simpliciter & mutabilem secundum quid ęuo, mutabilem autem simpliciter tempore. Et propterea, cum angelus sit immutabilis substantialiter, mutabilis tamen accidentaliter ęuo mensuratur. Operationes vero eius naturales, quia naturaliter sunt mutabiles, ęuo mensurari nequeunt, Aeuo namque mensuratum ęuiternum est, æuiternum autem naturaliter perpetuum est: nullum autem naturaliter mutabile, est naturaliter perpetuum. Ad fundamentum autem Scoticum, distinguenda primo est propositio illa: quoniam si sit in sensu composito, est falsissima, quoniam, vt dicitur in primo periher vnumquodque necesse est esse dum est: & sic omnia manentia dum manent habent vniformem modum essendi, quia sunt necessario: & tamen non habent eandem mensuram. Nec ad hunc sensum arguens facit illam, sed absolute seu in sensu diuiso. Et tunc dicitur, quòd modus manendi est multipliciter distinguibilis, scilicet vel penes necessarium & possibile, vel penes permanēs & successiuum, vel penes defectibile & indefectibile: & quocūque modo sumatur, semper est falsa: quoniam nec omne necessarium conuenit in mensura, sed alia est mensura necessarii omnino, vt Dei, & alia necessarii simpliciter: possibilis autem secundum quid, vt sunt reliqua incorruptibilia. Et similiter omnia possibilia non mensurantur vna mensura, quoniam quædam tēpore continuo, & quę dam tempore discreto, vt dicetur. Similiter non omne permanens conuenit in mensura, vt patet de superioribus & inferioribus. Nec omnia successiua: quoniam alia est mensura successiuorum successione continua, & alia succedentium successi ne discreta, vt dicetur. De defectibili autem & indefectibili, iam patet defectibilitatem non esse modum rei, vt ab eis sumitur, sed dicere potentiam extraneam: & propterea non est ad propositum: & esset nihil minus falsa, ex eo quòd non omne defectibile vnica mensura certificatur. Ex his autem simplicibus patet responsio ad modos compositos: puta permanens defectibile, & similes. Ad formam ergo propositionis dicendum est, quod habere vniformem modum manendi intrinsecum rei & per se respiciētem naturalem durationem rei, est ratio vniformis seu eiusdem mensurę durationis, & non absolute habere vniformem modum manendi: & ideo falsum est antecedens illius consequentię. Et iam exclusa est eius probatio.

¶ Ad secundum negatur antecedens, vt patet in litera, nec est verum quòd August. dicat illud nisi in sensu inferius manifestādo, accipiendo scilicet ęuum pro ęternitate participata.

¶ Ad tertium negatur antecedens pro secunda parte, quia operatio angeli mensuratur nunc temporis nō continui, sed discreti.

¶ Contra primā propositionē. s. operationes angeli mēsurantur tempore, arguit Scotus ibidem: sed quoniam argumenta sua militant contra tenentes eas mensurari tempore discreto, quod sit species quātitatis: & hęc propositio non est S. Thomę, quoniam apud nos tempus discretū nihil aliud est, q̃ numerus prioris & posterioris in motu discreto: q. nihil aliud est q̃ successio operationis spiritualis ad aliā operationē spirituale: q̃les sunt duę intellectiōes sine fantasmatum seruitio: Numerus autem de prędicamento quantitatis sequitur diuisionem cōtinui: oportet vt tempus hoc sit numerus transcēdēs compositus ex vnitatibus transcendentibus: quia (inquam) sic est, vnum tantum ex Scoto motiuum afferendum censui, scilicet quia ponuntur multa tempora sine necessitate, oportet etiam multiplicari tempora nō solum in pluribus, sed in eodem respectu actuum intellectus & voluntatis, &c. hęc autem videntur inconuenientia. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd necessitas magna est multiplicandi tempus in continuum & discretum, propter spirituales operationes substantiarum spiritualium: carerent enim aliter proportionatis mensuris. Illę enim cum sint immediate sibi inuicem succedentes, & instantaneæ secundum se, quia quęlibet est tota simul, eleuantur manifeste supra tempus continuum & eius instantia: ad æui autem excellentiam non attingunt, quia corruptibiles naturaliter sunt. Oportet ergo vt sine propria mēsura remaneant tam nobilia entia, aut tempus discretum ponere: cuius instantibus operationes ipsę in se mensurentur. Hęc enim sunt ipse motus spiritualis angelorum: cuius numerus est tempus, per quod dicit Augustinus mouere Deum spiritualem creaturam. Multiplicatio autem temporis discreti in pluribus angelis aut in eodem, iudicio meo, non est necessaria nisi materialiter: quemadmodum etiam tempus continuum, quo nostra mensurantur, materialiter multiplicatur in omnibus mobilibus: & ęuum in omnibus ęuiternis. Consonum namque rationi videtur, vt sicut omnia ęuiterna simplicissimo ęuo mensurantur, quod solum est ęuum formaliter. ita omnis operatio huiusmodi simplicissima operatione, seu simplicissimo nunc illius mensuretur: & similiter omnis successio operationum simplicissima successione. Talis autem operatio & successio est ea, quæ in primo operante temporaliter inuenitur: quem constat esse supremum angelum, in quo, vt dicetur, est etiam ęuum. Et quia operationes intellectus sunt naturaliter priores & simpliciores operationibus voluntatis, erit vnum tempus omnium huiusmodi temporalium, quod est primo mensura operationum succedentium in intellectu primi angeli: & ex consequenti & extrinsece mensura cęterarum operationum tam suarum quàm aliorum spiritualium. Cùm his tamen, vt dictum est, stat quòd quasi materialiter multiplicetur huiusmodi tempus iuxta numerum mensuratorum operum: eo quòd vnum & multa, quę consequuntur ens, multiplicantur cum rebus ipsis. Dixi autem quasi materialiter: quia non oportet quòd omnino vniuoce saluetur proportio temporum nostrorum ad tempus cuius subiectum est primus motus, & proportio horum temporum ad simplicissimum tempus eorum; sed sat est, si est quasi talis.

¶ Contra tertiam vero propositionem. scilicet operatio beata mensuratur ęternitate participata, arguit idem in 4. distin. 49. quęst. 6. Operatio beata non est immutabilior ęuiterno: ergo non mensuratur ęternitate, sed ęuo. Cōsequētia nota. Et antecedēs probatur. Tū quia operatio beata est simpliciter minus nobi

si innouatio & veteratio referātur ad ipsam mensuram. Cum enim prius & posterius durationis non possit esse simul, si æuū habet prius & posterius, oportet quòd priore parte æui recedēte, posterior de nouo adueniat: & sic erit innouatio in ipso æuo sicut in tempore. Si uero referatur ad mensurata: adhuc sequit inconueniens. Ex hoc enim res temporalis inueteratur tempore, quod habet esse transmutabile, & ex transmutabilitate mensurati est prius & posterius in mensura, vt patet ex 4. Physic *. Si igitur ipsum æuiternum non sit inueterabile nec innouabile, hoc erit quia esse eius est intransmutabile. Mensura ergo eius non habebit prius & posterius. Est ergo dicendum, quòd, cum æternitas sit mensura esse permanentis, secundum quod aliquid recedit a permanētia essendi, secundum hoc recedit ab æternitate. Quędam autem sic recedūt a permanentia essendi, quòd esse eorum est subiectum trāsmutationis, vel in transmutatione cōsistit: & huiusmodi mensurantur tempore: sicut omnis motus, & etiam esse omnium corruptibilium. Quædam vero recedunt minus a permanentia essendi, quia esse eorum nec in transmutatione consistit, nec est subiectum trāsmutationis: tamen habent transmutationem adiunctam, vel in actu vel in potentia: sicut patet in corporibus cęlestibus, quorū esse substātiale est intrāsmutabile: tamē esse intrāsmutabile habet cū transmutabilitate secūdum locū, & similiter patet de angelis,

Universidad de Deusto Biblioteca

lis quàm ſubſtantia angeli beati : quoniam ſubſtantia eſt nobilior accidente. Tum quia perfectio ipſius operationis beatæ non eſt immutabilior ſubſtãtia eiuſdem operationis: quoniã id quod ineſt alicui per accidens, non eſt immutabilius eo quod ineſt per ſe. Conſtat autem quòd ſubſtantia operationis menſuratur ęuo. ergo.

D. 122. ¶ Præt. Aeternũ vt diſtinguitur contra æuiternum, non ſolum eſt totũ ſimul, ſed eſt indefectibile carens potẽtia ad nõ eſſe: ſed nullum creatum eſt huiuſmodi. ergo.

44 333 a ¶ Ad euidẽtiam huius difficultatis ſcito, quòd quáuis ęuũ nihil aliud ſit quàm æternitatis participatio, diſtinguitur tamen a S. Thoma hìc & in 3. contra Gen. cap. 16. & in 4. ſenten. 49. q. 1. artic. 2. q. 3. æternitas participata ab æuo: non ſicut perfectum a minus perfecto in eadẽ ſpecie, ſed ſicut perfectius a minus perfecto diuerſorum ordinum. Aeternitas

D. 129. quippe cum ſit propria menſura diuini

Lib. 8. ſuper Gen. cap. 20. tom. 3. eſſe, participata ęternitas, cõſequẽter eſt propria menſura eſſe diuinis ordinis. Eſſe autẽ diuini ordinis dico, quod poſ

D. 585. D. 871. ſibile eſt connaturale eſſe cuicunq; creaturæ factæ, aut factibili: de quo in q. 12.

quòd ſi habẽt eſſe [d] tranſmutabile cum tranſmutabilitate, ſecundum electionem; quãtum ad eorum naturam pertinet: & cum tranſmutabilitate intelligentiarum & affectionum & locorum ſuo modo [e]. Et ideo huiuſmodi menſurantur æuo: quod eſt medium inter æternitatem & tempus. Eſſe autem, quod menſurat æternitas, nec eſt mutabile, nec mutabilitati adiunctum. Sic ergo tempus habet prius & poſterius: æuum autem non habet in ſe prius & poſterius, ſed ei cõiungi poſſunt. æternitas autem non habet prius neque poſterius, neque ea compatitur.

Ad primvm. Ergo dicendum, quòd creaturæ ſpirituales quantum ad affectiones & intelligentias, in quibus eſt ſucceſſio, mẽſurantur [d] tempore. Vnde & Auguſti. * ibidem dicit, quòd per tẽpus moueri, eſt per affectiones moueri. Quantum vero ad eorum eſſe naturale mẽſurantur æuo. Sed quãtum ad viſionem gloriæ, participant [e] æternitatem.

Ad secvndvm. Dicendum, quòd æuum eſt totum ſimul,

F non tamen eſt æternitas: quia compatitur ſecum prius & poſterius.

Ad tertivm. Dicendũ, quòd in ipſo eſſe angeli in ſe conſiderato non eſt differentia præteriti & futuri, ſed ſolum ſecundum adiunctas mutationes. Sed quòd dicimus angelum eſſe vel fuiſſe, vel

G futurum eſſe, differt ſecundum acceptionem intellectus noſtri, qui accipit eſſe angeli per comparationem ad diuerſas partes temporis. Et cum dicit angelum eſſe vel fuiſſe, ſupponit aliquid cum quo eius oppoſitum, non ſubditur diuinæ potentiæ [e]. Cum vero dicit futurum eſſe, nondum ſupponit aliquid. Vnde cum eſſe & non eſſe angeli ſubſit diuinæ potentiæ, abſolute conſiderando poteſt Deus facere, quod eſſe angeli non ſit futu-

H rum, tamen non [d] poteſt facere quod non ſit dum eſt, vel quod nõ fuerit poſtquam fuit.

Ad qvartvm. Dicendũ, quòd duratio æui eſt infinita: quia non finitur tempore. Sic autem eſſe aliquod creatũ [d] infinitum, quod non finiatur quodam alio, non eſt incoueniens.

quo diſtinguuntur: quoniam ſubſtãtia operationis ſi ſine perfectione beatitudinis eſſet, in inſtãti temporis diſcreti menſuraretur. Perfectio autem deitatis menſuram æternitatis adducit: nõ eo modo quo accidens ſuperinducitur, ſed eo potius modo quo differentia generi adueniens naturam affert ſpecificam. Et propterea, nõ valet probatio in oppoſitum de Deo quod ineſt p accidẽs. cõſtat enim quòd natura generica aut quaſi generica ſecundum ſe talis, aut tãtæ perfectionis ex perfectione differentię aduenientis: quę tamen generi accidere conceditur, perfectioné tantam ac talem al- ſequitur, ita φ vnũ ens perfectum ſit. & ſic eſt in propoſito. ¶ Ad ſecundam autem obiectioné principaliter dicitur, φ proprie loquẽdo, beatus vt ſic, caret potentia ad nõ eſſe beatum: ſicut cælum caret potentia ad non eſſe rotundum. Quemadmodum. n. materia prima ſi reciperet formam vnã æquiualentem omnibus formis generabilium & corruptibilium, careret potentia ad non eſſe illius formæ: ita intellectus habens actum beatum, careret potentia ad non eſſe illius actus. Actus. n. ille eſt omnium bonorum non aggregatione, ſed eleuatione perfectus: & ideo beat, ac immutabilem beatum reddit, extenſo autem vocabulo vt arguens vtitur vocando potentiam non eſſe potentiam

I logicam vel obiectiuam, dicitur, quòd æternum per eſſentiã oportet carere omnino potentia ad non eſſe: non autem per participationem, ſed ſat eſt vt diſtinguatur contra æuiternum diuerſitate ordinis: quia illud ſcilicet eſt ordinis æterni per eſſentiam, illud vero naturæ.

¶ Contra quartam propoſitionem arguit Scotus in ſecundo vbi ſupra, non aliter quàm contra primam, ſcilicet eſſe ſubſtantiæ habet eundem manendi modum quãdiu eſt, quem habet æuum: quia ſucceſſione caret &c. ergo. Sed ad hoc non oportet aliter reſpondere quàm ſuperius. Non enim penes habere eſſe modo ſucceſſiuo vel permanenti diſtinguuntur menſuræ, ſed per mutabile & immutabile, vt dictum eſt. Sed aduerte hìc, quod Scotus ibidem nititur ſoluere rationem Sancti Thomæ adductam in reſponſione ad tertium in præcedenti articulo factam, ſcilicet quia motus eſt menſura non tantum motus, ſed etiam quietis: Ait enim quòd ſubſtantia bouis abſolute menſuratur æuo: quies

K autem eius, tempore: nec aliud ex illa ſequitur ratione. Sed hæc reſponſio non eſt ſufficiens euaſio, quoniam tempus comprobatur in litera, menſurare non ſolum quietem, ſed rem quieſcentem: quoniam omne quieſcens eſt mobile: omne autem mutabile ſecundum quod mutabile, menſuratur tempore. Conſtat autem quòd ſecundum ſubſtantiam nos ſumus mutabiles. ergo ſecundum ſubſtantiam temporales. Et ſtat vis rationis in hoc. Motus & quies ſubſtantialiter accepti, id eſt mutatio ſubſtantialis, & quies ſub eſſe ſubſtantiali non ſolum in actu, ſed in potentia menſurantur tempore. ergo eſſe ſubſtantiale noſtrum menſuratur tempore: antecedens patet ex eo quòd actus & potentia ad eiuſdem ordinis menſuram ſpectant, vt ex primo Poſteri. & 4. Phyſico. habetur: conſequentia autem tenet ex eo, quod potentia talis, ſubſtantialis eſt, vt 10. Metaphy. dicitur.

¶ In reſponſione ad ſm occurrit dubiũ circa illã propoſitionem: æuũ eſt totũ ſimul: Impugnat̃ ſiquidem ab illa opinione referente ĩ litera ſic. Aeuũ cõtinue fit a Deo, ac p hoc põt deficere ab eſſe, & cõſequẽter põt annihilari: ac deinde iterũ creari. igit̃ nõ ẽ totũ ſi-

latior erit ſermo. Aeuum autem eſt menſura eſſe immutabilis quidem, ſed naturalis ordinis. Et hæc eſt per ſe primo differentia inter æternitatem participatam & æuum. Ex hac enim & aliæ differentiæ fluunt, & omnes difficultates ſoluuntur. Quia enim operatio beata diuini eſt ordinis, ideo æternitate dicitur menſurari participatiue. Hinc etiam oritur vis concluſionis impugnatæ a Scoto, ſcilicet, Intellectus creatus non poteſt ex ſe in operationem beatam: ergo menſuratur æternitate. Ex primo ſiquidem antecedente ſequitur, ergo diuini eſt ordinis: & poſt, ergo menſuratur æternitate.

¶ Vnde ad primam rationem Scoti negatur antecedens: quoniam operatio beata, dato, quòd ipſa in ſe non eſſet immutabilior æuiterno: eſt tamen immutabilioris ordinis: quia diuini: & propterea dicitur, & eſt immutabilior ſecundum ſuum genus. Dixi autem, dato quòd non ſit &c. quia minor mutatio ſufficit ad non eſſe operationis beatæ, q̃ ſubſtãtiæ angeli: quia hæc exigit annihilationem, illa non. Eſt & rurſus immutabilior, quia plura mutabilia immutabilius continet. vna ſiquidem viſio beata abſque omni mutatione continet viſiones omnium ſpectantium ad vniuerſum eminenter. Nullum autem æuiternum ad hanc immutabilitatem aſcendere poteſt.

¶ Ad probationem autem primam dicitur. quòd ſicut actus eſt ſimpliciter nobilior potentia: & tñ ſubſtantia eſt ſimpl̃r nobilior accidente: & ratione primi actus intelligendi eſt nobilior materia prima, ratione ſecundi econtra. Ita in propoſito, & hæc eſt vera, quòd ſubſtantia eſt nobilior accidente. Et ſimiliter hęc, φ eſſe diuini ordinis eſt nobilius eſſe naturali: & propterea vtrunque eſt verum in diuerſis ordinibus. Subſtantia quippe angeli eſt nobilior ſecundum eſſe naturæ, operatio autem beata ſecundum excellentiam deitatis. Et ſi proprie loqui volumus, æquiuoce comparari videntur.

¶ Ad ſecundam autem probationem, negatur quòd ſubſtantia operationis beatæ menſuretur æuo. ſubſtantia enim operationis & eius perfectio vna res numero ſunt & eadem menſuratur menſura. Vnde non ſolum beatitudo operationis, ſed ipſa operatio beata menſuratur æternitate participata. Falſum quoque eſt φ perfectio non ſit immutabilior ſubſtantia operationis, eo modo

mul. Et habes in Scot. & in Capreolo in 2. diſt. 2. q. 2.

¶ Ad hæc facile patet reſponſio ex dictis. æuum enim, ſiue æuiternum, non continue fit proprie loquendo, ſed conſeruatur a Deo. Nec poteſt deficere ab eſſe ex intrinſeco, ſed Deus poteſt ipſum annihilare. Et propterea non ſequitur, ergo nõ eſt totum ſimul.

50 diſt. 2. q. 1 t. 2. Et 5. 2 q. 4. Si enim poſſet ex intrinſeco eſſe plus, aut minus, aut præciſe tantum ſecundum durationẽ, tũc nõ eſſet totũ ſimul, ſed ex eo quod De' poteſt, non ſequitur hoc in natura æui, ſeu æuiterni. Natura enim rei non eſt metienda ſecũdum vires diuinas, ſed ꝓprias. In caſu autem annihilationis & recreationis dicitur, φ eſſet ſucceſſio inſtantium menſurantium creationem, annihilationem, & recreationem, & nõ ipſius æui. Inſtantia enim illa nihil æui ſunt, ſed ſunt partes temporis diſcreti, cuius iam meminimus. Idem enim eſſet tũc iudicium de illo angelo, ſicut eſſet de duobus angelis: quorum vnus prius altero crearetur, vtitur enim æuo tunc ille vnus quaſi duo.

¶ In reſponſione ad tertium, aduerte φ ĩbi diſtinguitur eſſe angeli dupliciter, vno modo abſolute, & ſic non habet præteritum, nec futurũ: ſed ſubditur diuinæ potentiæ: & poteſt non eſſe per potentiam in alio. Alio modo vt coexiſtens differẽtiis temporis realis vel imaginarii: & habet præteritum & futurum: & ſic dicimus quòd fuit & quòd erit. & ſic ſecundum futurum ſubditur diuinæ potentiæ: non ſecũdum præteritum. Quia ſupponitur in

Articvlvs. VI.

Vtrum ſit unum æuum tantum.

Ad sextvm. Sic procedit. Videtur φ non ſit tantũ vnũ æuum. Dicitur enim in apocryphis Eſdræ: Maieſtas & poteſtas æuuorum eſt apud te Domine.

¶ 2 Pret. Diuerſorum generum di

B uerſę ſunt menſuræ. Sed quædam æuiterna ſunt in genere corporalium, ſcilicet corpora cæleſtia, quædam vero ſunt ſpirituales ſubſtantiæ, ſcilicet angeli. Non ergo eſt vnum æuum tantum.

¶ 3 Pret. Cum æuum ſit nomen durationis, quorum eſt vnum æuum, eſt vna duratio. Sed non omnium æuiternorum eſt vna duratio: quia quædam poſt alia eſſe incipiunt, vt maxime patet in animabus humanis. Non eſt ergo unum æuum tan

C tum.

¶ 4 Præt. Ea quæ non dependent abinuicem, non uidentur habere unam menſuram durationis. Propter hoc enim omnium temporalium uidetur eſſe unũ tempus: quia omnium motuũ quodámodo cauſa eſt primus motus: qui prius tẽpore menſuratur. Sed æuiterna non dependent abinuicem: quia unus angelus non eſt cauſa alterius. Non ergo eſt unum æuum tantum.

Sed contra. Æuum eſt ſimplicius tẽpore, & propinquius ſe habens ad æternitatem: Sed tempus eſt unum tantum. Ergo multo magis æuum.

Respondeo. Dicendum. quòd circa hoc eſt duplex opinio. Quidã enim dicunt, quòd eſt unũ æuum tantum, quidam quòd multa. Quid autem horum uerius ſit

oportet conſiderare ex cauſa unitatis temporis. In cognitionẽ enim ſpiritualium per corporalia deuenimus [c]. Dicunt autem quidam, eſſe unum tempus omnium temporalium propter hoc, φ eſt unus numerus omnium numeratorum: cũ tempus ſit numerus ſecũdum Philoſophum *. Sed hoc non ſufficit: quia tempus non eſt numerus, ut abſtractus extra numeratum, ſed ut in numerato exiſtens: alioquin non eſſet continuus: quia 10. ulnę panni continuitatem habẽt non ex numero, ſed ex numerato. Numerus autem in numerato exiſtens non eſt idem omnium, ſed diuerſus diuerſorum. Vnde alij aſſignãt cauſam unitatis temporis ex unitate æternitatis, quæ eſt principium omnis duratiõis. Et ſic, omnes durationes ſunt unum, ſi conſideretur eorum principium. Sunt uero multæ, ſi conſideretur diuerſitas eorum, quę recipiunt durationem ex influxu primi principij. Alij uero aſſignant cauſam unitatis temporis ex parte materiæ primæ, quæ eſt primum ſubiectum motus, cuius menſura eſt tempus. Sed neutra aſſignatio ſufficiens videtur: quia ea, quę ſunt unum principio, uel ſubiecto, & maxime remoto non ſunt unum ſimpliciter, ſed ſe-

D cundum quid. Eſt ergo ratio unitatis temporis, unitas primi motus, ſecundum quem cum ſit ſimpliciſſimus, omnes alij menſurantur, ut dicitur in 10. Metaphy *. Sic ergo tempus ad illum motum comparatur non ſolum ut menſura ad menſuratum, ſed etiam ut accidẽs ad ſubiectum: & ſic ab eo recipit unitatem. Ad alios autem motus comparatur ſolum, ut men-

A quidem reprobatur ſic, tempus non eſt numerus abſolute, ſed numeratus, in motu, ſcilicet continuo: ergo non ex vnitate numeri eſt vnus. Secunda vero & tertia ſimul ſic. Tempus eſt vnum ſimpliciter, ergo non eſt vnum principio, & ſubiecto remoto tantum. tenet ſequela: quia vnum ſubiecto vel principio, ſunt vnum ſecũdũ quid. Quarta autem probatur ſic, Prim' motus eſt ſimpliciſſimus. ergo mẽſura cęterorum. ergo comparatur ad tempus, non ſolum vt menſuratum ad menſuram, ſed vt ſubiectum ad accidẽs: ergo ex eius vnitate eſt tempus vnum. conſequentia prima probatur ex 10. Metaphyſi. Aliæ vero relinquuntur per ſe notæ, quoniam conſtat quòd quantitas primi menſurati eſt ipſius menſura coniuncta, cæterorũ vero ſeparata. Et propterea non multiplicatur ad multiplicationem cæterorum, ſed primi tantum, ſicut vniuerſaliter accidẽs multiplicatur ad multiplicatiõem ſubiecti. cum ergo primum non multiplicatur: ergo nec menſura, vt in propoſito. Quarto, principaliter ex iſta aſſignata via ad quæſiti reſponſionem inducit, iuxta duas opiniones de angelis duas cõcluſiones ponens. Altera eſt: æua ſunt multa. probatur: prima æuiterna ſunt multa. ergo. Altera eſt, æuum eſt vnum tantum. probatur: primum æuiternum eſt vnũ tantum. ergo. Antecedentia ſunt ipſæ opiniones diuerſæ conſequẽtiæ fundantur ſuper proceſſu facto de vnitate tẽporis: cuius radix fuit, mẽſura multiplicatur ad multiplicationẽ primi menſurati. & quoniam ex his non habetur reſponſio ad quæſitum certa, ideo ſubdit tenendam eſſe ſecundam conclu-

421

Li 4. Phyſic. tex. 101. tomo 2.

10. metaphy. tex. 4. tom. 3.

compoſſibile, vt in litera dicitur. Et nota quòd authoritas Hierony. ad Macellam, ſolus Deus non nouit præteritum & futurum. & ſimiliter Auguſt. Præſens ſi ſtat, eſt æternitas. & ſimiles intelliguntur ſecundum ſe: & omnia quæ in eis ſunt. Angelus enim ſecundum affectiones habet præteritum & futurum: ſimiliter æuum. patet adiuncta, non ſtat: vt in præcedenti art. dictum eſt.

E ſionem. Quia probabilior eſt illius opinio, vt inferius patebit, & ſic concluſio reſponſiua eſt: Aeuum eſt tantum vnum.

¶ Aduerte hìc, quòd ſicut quilibet motus habet propriũ prius & poſterius in ſeipſo, ita etiam habet proprium numerum numeratum illorum: & conſequenter proprium tempus: ſed quoniam non cuiuſlibet motus numerus eſt certificatiuus omnium motuum ex natura ſua, ſed tantum numerus primi motus propter eius ſimplicitatem maximã. ideo ſolus primi motus numerus temporis complete rationem habet. Et propterea, tempus eſt vnum numero formaliter completeq; ſumptum: & ſunt multa tempora quaſi materialiter ſeu incomplete. Et ſimile eſt iudicium de æuo. Eodem enim modo eſt vnum & multa. Vtrum autem æuum ſit accidens, aut eſſe, aut eſſentia æuiterni in quæſtione ſpeciali quærendum eſt, Metaphyſici quippe negotii hoc eſt.

¶ Circa ea quæ hic definita ſunt, complura ſunt dubia.

¶ *Super Quæſtionis vndecimae Articulum ſextum.*

In Titulo vnum numero.

¶ In corpore 4. Primo ponũtur opiniones diuerſæ de quæſito. Secundo, ponitur via diſcutiẽdi quæ opinio ſit verior: & dicitur, quòd ex cauſa vnitatis temporis eſt procedendum: & probatur, quia in cognitione ſpiritualium per corporalia peruenimus. Tertio, ipſam viam ingreditur, vbi 4. opiniones de cauſa vnitatis temporis afferuntur. Prima ex vnitate numeri. Secunda ex vnitate principii, ſcilicet æternitatis. Tertia ex vnitate primi ſubiecti, ſcilicet materiæ primę. Quarta ex vnitate primi motus. Et prima

Universidad de Deusto
Biblioteca

Primo nanque Sco. in 2. di. 2. & q. 3. reprehendit, quòd primum æuiternum mensuetur æuo, & quamuis ipsum primum sit extrinseca mensura aliorum. Vnica ratione. Mensura ex natura rei est notior ex natura rei mensurato: sed nihil est in primo æuiterno notius ipsa substãtia æuiterni: ergo nihil est i eo quod habeat rationem mensuræ substantiæ eius. Durandus autem reprehendit mensurationem extrinsecam vnius æuiterni, per aliud æuiternũ tripliciter. Primo sic. Illud cuius duratio ẽ certior ex propria ratione q̃, ex comparatione ad extrinsecum, nõ mẽsuratur secundũ durationem per extrinsecum: sed æuiternũ est huiusmodi. probatur: quia propria eius ratio est esse immutabile secundum naturam. Secundo: duratio infinita non est mensurabilis: ergo. Tertio non quantum, non est mensurabile: ergo: tenet sequela: quia æuum caret successione. Hæc & plura alia recitantur a Capreolo in secundo, distin. 2. consulto tamen omissis cæteris dicemus, vnde omnia soluentur.

¶Ad euidentiã igitur huius scito, q̃ vt ex dictis patere iam potest, æuiternũ nõ mensuratur æuo sue intrinsece, siue extrinsece per modum quantitatis cõtinuæ aut successiuę, aut ét discretæ: sed per modum vnitatis: quoniam æuum est indiuisibile: totum simul, &c. Cum enim æuum sit vnitas immutabilis, vitæ mutabilitati coniunctę: quanto aliquod mutabile minus est immutabilitati coniunctum, tanto est immutabilius & minus compositum: ac per hoc simplicius, & consequẽter: magis vnum: supponimus autem nunc quòd æuiternum quanto inferius tanto pluralitati maiori, coniunctius est: vnde & habet species minus vniuersales. & operationes minus ambientes locorum, aut corporum. Et propterea supremum æui ternum tanquam maxime immutabile inter immutabilia sic, id est mutationi iuncta, est maxime vnum: & consequenter ex natura sua habet: vnde per accessum & recessum ab eo, cætera æuiterna vt sic mensurantur extrinsece.

¶Ad Scotum ergo negatur minor. Dico namque, quòd æuum existens in primo æuiterno siue sit eius substantia, aut existẽtia, siue non, est notius in ratione mensuræ ipsa æuiterni substantia, vt immutabilis: quoniam æuum nihil aliud est quàm vnitas per modum mensuræ talis immutabilitatis: ac per hoc ipsum æuum est formaliter vnitas, cui primo debetur ratio mensuræ, vt patet 4. & 10. Metap. substantia autem sic immutabilis est denominatiue vna, & hanc denominationem importat ly æuiternum. Constat autem vniuersaliter, quod id, quòd est formaliter tale, est certius & notius ex natura rei, eo quòd est denominatiue tale. Quãuis igitur substantia angeli sit simpliciter notissimum omnium, quæ in eo sunt, æuum tamen in genere seu in ratione mẽsuræ est notius illius substantia, sicut quamuis substantia corporea sit notior secundum se quantitate, in genere tamen mensuræ quantitas est notior secundum se.

¶ Ad durandum vero respondendum est negando maiorem, vt patet in perfectione & mensura quidditatiua. Perfectio namque quidditatiua melius cognoscitur ex intrinseco q̃ ex extrinseco: & tamen vnaquæque quidditas mensuratur prima quidditate sui generis, est ergo sophisma secundum non causam vt causam: non enim causa mẽsuræ extrinsecę est melior certitudo ab extra quàm intra. Sed dependentia certitudinis intrinsecę ab extrinseca, vt a simpliciori, vt dictũ est. Ad secundum vero & tertium similiter dicitur, quòd nihil valent de mensurabili per vnitatem. Infinitum enim & non quantum vnitformitatis rationem non subterfugiunt. Restat aduc dubiũ, quid sit illud primum æuiternum: sed quoniam per accidens esset huic propositio in tractatu de angelis dicetur.

*Q. 50. art. 4.

Li. 1. periarchion cap. 8. tom. 4.

Cap. 10. et 4 a medio.

530 a b c d

Lib. 10. metaph. tex. 3 & 4. tom. 3.

QVAESTIO. XI.

De Vnitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

POst Præmissa, considerandum est de diuina vnitate.

¶Et circa hoc quęruntur quatuor.

¶Primo. Vtrum vnum addat aliquid supra ens.

¶Secundo. Vtrum opponãtur unũ & multa.

¶Tertio. Vtrum Deus sit unus.

¶Quarto. Vtrũ sit maxime unus.

ARTICVLVS. I.

Vtrum unum addat aliquid supra ens.

AD PRIMVM Sic proceditur. Videtur, q̃ unum addat aliquid supra ens. omne.n. q̃ est in aliquo genere determinato, se habet ex additione ad ens, quod circuit omnia genera. Sed unum est in genere determinato: est enim principium numeri, qui est speciei quantitatis. ergo unum addit aliquid supra ens.

¶2 Præ. Quod diuidit aliquod cõmune, se habet ex additione ad illud. Sed ens diuiditur per unum & multa. Ergo unũ addit aliquid supra ens.

¶3 Præ. Si unũ nõ addit supra ens, idem esset dicere unum & ens. Sed negatorie dicitur, ens ens. Ergo negatio esset dicere ens unum. Quod falsum est. Addit igitur unũ supra ens.

SED CONTRA est, quod dicit Dion. *ult. ca. de di. no. Nihil est existentium non participans uno. Quod nõ esset, si unum adderet supra ens: qd cõtraheret ipsum. ergo unũ nõ habet se ex additiõe ad ens

RESPONDEO. Dicendum, quòd unum non addit supra ens, rem aliquam, sed tantum negationem [d] diuisionis. Vnum enim nihil aliud significat quam ens indiuisum. Et ex hoc ipso apparet quod unum conuertitur cum ente. Nam omne ens aut est simplex, aut compositum. Quod autem est simplex, est indiuisum, & actu, & potentia. Quod autem est compositum, non habet esse, quandiu partes eius sunt diuisæ, sed postquam constituunt & componunt ipsum compositũ. Vnde manifestũ ẽ, q̃ esse cuiuslibet rei cõsistit i indiuisione. Et inde est q̃ unũ qd̃q; sicut custodit suũ esse, ita custodit suã unitatem.

AD PRIMVM. Igitur dicendum, quòd quidam putantes idem esse unum quod conuertitur cum ente, & q̃ est principium numeri, diuisi sunt in cõtrarias positiones. Pythagoras enim & Plato uidẽtes quòd unum quod conuertitur cũ ente, nõ addit aliquam rem supra ens, sed significat substãtiam entis put est indiuisa, existimauerũt sic se habere de uno quod est principium numeri. Et quia numerus cõponitur ex unitatibus, crediderũt quòd numeri essent substãtiæ omnium rerum. Ecõtrario autẽ Auicen. considerãs quòd unum quod est principium numeri addit aliquam rem supra substãtiam entis. (alias numerus ex unitatibus compositus nõ esset species quãtitatis.) credidit, quòd unũ quod conuertitur cum ente, addat rem aliquã super substantiam entis: sicut album supra hominem. Sed hoc manifeste falsum ẽ: quia quælibet res est vna per suam substantiam. Si.n. per aliquid aliud esset vna quælibet res, cum illud iterum sit vnum, si esset iterum vnum per aliquid aliud, esset abire in infinitũ. Vnde stãdum est in primo [e]. Sic igitur dicendum est, quòd vnum quod conuertitur cum ente, non addit aliquam rem supra ens [e], sed vnũ quod est principium numeri addit aliquid supra ens, ad genus quantitatis pertinẽs.

AD SECVNDVM dicendũ, q̃ nihil prohibet id, quod est vno modo diuisum, esse alio modo indiuisum: sicut quod est diuisum numero, est indiuisum secundum speciẽ: & sic cõtingat aliquid esse vno modo vnũ, alio modo multa. Sed tamẽ si sit indiuisum simpliciter, vel quia est indiuisum secundũ id, quod pertinet ad essentiã rei, licet sit diuisum quantũ ad ea, quæ sunt extra essentiam rei: sicut quod est vnum subiecto & multa secũdum accidentia: vel quia est indiuisum in actu, & diuisum in potẽtia. sicut quod est vnũ toto & multa secundũ partes: huiusmodi erit vnũ simpliciter, & multa secundũ quid. Si vero aliquid econuersõ sit indiuisum secundũ quid & diuisum simpliciter, vtpote quia est diuisum secũdum essentiam, & indiuisum secundũ rationem, vel secundũ principium siue causam: inerunt multa simpliciter, & unum secũdũ quid: & quæ sunt multa numero, & unũ specie, uel vnum principio. Sic ductio illa nõ est propria perfectionibus simpliciter, sed communi etiam negatiuis generalibus. Vnde fit reductio ad summe immateriale, ad summe immutabile, &c. Quãuis etiam posset conijci dici, quòd quia, vt dicitur 4. & 7. Metaph. analogũ absolute est vnũ substantiale, est perfectio simpliciter, & reducitur ad summe vnum: sed ex hoc nihil habetur contra intentum nostrum: quia ratione substantiæ, quam implicat perfectio ista, inest.

¶In responsione ad primum. Aduerte quòd Scotistæ inuehunt contra rationem Auerr. in 4. Metaphysic. comment. 3. contra

¶Ad hoc breuiter respondetur. & primo quidem distinguitur antecedens: quia esse idem contingit dupliciter. scilicet positiue & negatiue. Vnum autem formaliter est idẽ enti negatiue: quia non aliam naturam significat, sed eandem alio modo, vt dicitur 4. Metaphy. & sic consequentia nihil valet.

¶Ad 5m vero dicitur, quod vnum formaliter non est magis extra nihil quã alia priuatiua, seu negatiua in genere: est ergo extra nihil sic: & tunc negatur consequentia.

¶Ad tertium autẽ negatur consequentia. qm̃ mẽsurare cõmune est positiuis & negatiuis, nõ solũ. n. in generibus entium simplicissimum mensurat reliqua, sed ét in generibus ægritudinũ & peccatorũ, vt patet in moralibus. Minimum. n. in vitiis gulæ mensura est reliquorũ: & minimũ absolute, id est vnũ mensurat multitudinem absolute. b
vtrũq; tamen est negatiuum. s. multitudo & vnũ, vt in litera huius qõnis dicitur. Idem aũt intelligo numerũ transcendentẽ & multitudinem absolute: & ꝓpretea eõsequens est negatiui numeri negatiuũ principiũ eẽ. 29 1 33

¶Ad quartũ negatur antecedens. Vnũ enim non dicit perfectionem, nisi diuisio priuata dicat imperfectionem. Vnde sicut relatio formaliter non dicit perfectionem simpliciter, ita nec vnitas eius, alioquin paternitas & filiatio diuinæ essent simul imperfectæ: quia nõ vna. Et sicut esse substantiale dicit perfectionẽ: ita & vnitas eius. Abstrahit ergo vnũ a perfectione, & imperfectione.

¶Ad primam vero probationem ex diffinitione Ansel. dicitur, quòd deficit hic illa particula, melior. Quoniam quod non est bonum, non potest esse melius.

¶Ad secundam vero dicitur, quòd renis etiam negatiuis generalibus. Vnde fit reductio ad summe immateriale, &c. Quãuis etiam posset conijci dici, quòd quia, vt dicitur 4. & 7. Metaph. analogũ absolute est vnũ substantiale, est perfectio simpliciter, & reducitur ad summe vnum: sed ex hoc nihil habetur contra intentum nostrum: quia ratione substantiæ, quam implicat perfectio ista, inest.

¶In responsione ad primum. Aduerte quòd Scotistæ inuehunt contra rationem Auerr. in 4. Metaphysic. comment. 3. contra

Universidad de Deusto Biblioteca

Auicen. qua hic vſus eſt Sanct. Tho. Aiunt enim quòd eſt ſophiſma figuræ dictionis. quoniã mutatur quo in quod. Id namque quo res eſt vna, eſt vnum vt quo, non vt quod. & ideo non ſequitur proceſſus in infinitũ: ſicut nec ab albo & albedine. Sed hæc reprehẽſio valde rudis eſt. Tum quia conſtat in tranſcendentibus concretũ vere prædicari de abſtracto. Entitas enim eſt ens, & vnitas vna: c 175 & per hoc non mutatur quo in quod. Sed vtitur ratio ipſo quo, vtroque modo, ſcilicet vt quo & quod. Et ideo optime cõcludit: nec eſt ſimile de albo & albedine, quia non eſt alba. Tũ quia ſi vnũ addit naturam aliã ſupra ens, puta ſupra hominẽ aut leonẽ, qua ratione hæc eſt vera, natura hominis eſt vna, eadem erit vera, natura vnitatis eſt vna: omnis enim natura vna eſt. Nec excuſat hoc adiacentia naturæ. ſ. quia natura vnitatis ſemp ineſt alii: & ꝓpterea eſt quo: Commune nãq; eſt oĩ naturæ ſiue ſubſiſtenti, ſiue inexiſtenti eſſe vnam, vt patet in accidentibus, ergo ſtat ratio ĩ ſuo robore. De vno aũt, quod eſt principium numeri, quale accidẽs ſit, præſentis nõ eſt negotii, ſed erit quæſtio ſpecialis.

52 1. diſt. 24. q. 1. art. 3. 4. Et 10. me. lc. 4.

*art. preced.

¶ In reſponſione ad ſecundum, nota diligẽter: quoniam hoc argumẽtum fluctuare facit eruditos: qa non penetrant hanc reſponſionem. Scito quòd reſponſio literæ ſtat ĩ illis verbis, Ens diuiditur ꝑ vnũ & multa, quaſi per vnum ſimpliciter, & multa ſecũdũ quid. Et ly ſimpliciter & ſecundum quid, non determinãt ly vnũ, aut ly multa, ſed determinant ly diuiditur. Et eſt ſenſus, quòd ens diuiditur ſimpliciter per vnum, & ſecundum quid per multa. i. vnum continetur ſimpliciter ſub ente, multa autem ſecũdum quid, vnde & ſtatim hoc probatur in litera. Nam & ipſa, inquit, multa non continentur ſub ente, niſi vt participant vno. Et quoniam cõſtat quòd natura talis diuiſionis eſt, ꝙ membrum ſimpliciter æquatur diuiſo abſolute ſumpto: & merito, qm̃ membrũ ſm quid nõ ſapit diuiſum niſi ſm quid: ideo ſtat reſponſio optime, & quòd vnum conuertitur cum ente, & tñ eſt diuiſionis membrum. Exemplũ huius eſt. ſi diſtinguitur homo in hoĩem in actu, & hoĩem in potentia. Et ſimiliter domus in domum in actu & potentia, &c. Reliqua in hac reſponſione poſita ſunt ad perfectionẽ doctrinæ, & ad explanationem intenti: qm̃ & vnum tam ſimpliciter q̃ ſm quid, & multa tam ſimpliciter quàm ſecundum quid, vno participãt.

igitur ens diuiditur per vnũ & multa [e], quaſi per vnum ſimpliciter, & multa ſecũdum quid. Nam & ipſa multitudo nõ contineretur ſub ente: niſi contineretur aliquo modo ſub vno. Dicit enim Diony. vltimo cap. de di. no. quòd non eſt multitudo nõ participãs vno: ſed quæ ſunt multa partibus, ſunt vnum toto: & G quæ ſunt multa accidentibus, ſunt vnum ſubiecto: & quæ ſunt multa numero, ſunt vnum ſpecie: & quæ ſunt ſpeciebus multa, ſunt vnum genere: & quæ ſunt multa proceſſibus, ſunt vnum principio.

Ad tertium dicendum, ꝙ ideo non eſt nugatio, cum dicitur ens vnum, quia vnũ addit aliquid ſecundum rationem ſupra ens.

ARTICVLVS II.

Vtrum unum & multa opponantur. H

Ad secundum ſic proceditur. Videtur, quòd vnũ & multa non opponantur. Nullum enim oppoſitum prædicatur de ſuo oppoſito: ſed omnis multitudo eſt quodammodo vnum, vt ex * prædictis patet. ergo vnum non opponitur multitudini.

¶ 2 Præt. Nullum oppoſitum conſtituitur ex ſuo oppoſito: ſed vnum conſtituit multitudinem. Ergo non opponitur multitudini.

¶ 3 Præt. Vnum vni eſt oppoſitum. Sed multo opponitur paucum. Ergo non opponitur ei vnum.

¶ 4 Præt. ſi unum opponitur multitudini, opponit ei ſicut indiuiſum diuiſo: & ſic opponetur ei ut priuatio habitui. Hoc autem uidetur inconueniens, quia ſequeretur, quòd unum ſit poſterius multitudine, &

¶ Super Quæſtionis vndecimae Articulum ſecundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna concluſio, reſponſiua quæſito affirmatiue, vnum opponitur multis diuerſimode. probatur. vnum principiũ

F numeri opponitur numero & menſurato, vnum autem conuerſum cum ente, opponitur vt indiuiſum diuiſo: ergo. Antecedẽs pro prima parte probatur ex 10. Metaph. quia vni primo conuenit menſura, & numerus eſt multitudo menſurata. pro ſecunda patet. conſequentia aũt eſt euidens, quia alia eſt oppoſitio relatiua, alia priuatiua.

diffiniatur per eam, cum tamẽ multitudo diffiniatur per unum. Vnde erit circulus in diffinitione: quod eſt inconueniens. Non ergo unum & multa ſunt oppoſita.

Sed contra: quorum rationes ſunt oppoſitæ, ipſa ſunt oppoſita. Sed ratio vnius conſiſtit in G indiuiſibilitate; ratio uero multitudinis diuiſionem cõtinet. Ergo vnũ & multa ſunt oppoſita.

Reſpondeo. Dicendum, ꝙ unum opponitur multis, ſed diuerſimode. Nam unum quod eſt principium numeri, opponitur multitudini qui eſt numerus, ut menſura menſurato. Vnum enim habet rationem primæ menſuræ, & numerus eſt multitudo menſurata per unum ut patet ex 10.* Metap. Vnũ uero quod conuertitur cum ente, H opponitur multitudini per modũ priuationis, ut indiuiſum diuiſo.

Ad primum ergo dicendũ, quòd nulla priuatio tollit totaliter eſſe, quia priuatio eſt negatio in ſubiecto ſecundum * Philoſophum. Sed tamen omnis priuatio tollit aliquod eſſe. Et ideo in ente ratione ſuæ communitatis accidit quòd priuatio entis fundatur in ente: quod nõ accidit in priuationibus formarum ſpiritualium, ut uiſus, uel albedinis, uel alicuius huiuſmodi. Et ſi- I cut eſt de ente, ita eſt de uno & bono, quæ conuertuntur cum ente. Nam priuatio boni fundatur in aliquo bono: & ſimiliter remotio unitatis fundatur in aliquo uno. Et exinde contingit quòd multitudo eſt quoddam unum: & malũ eſt quoddam [d] bonum: & nõ ens eſt quoddam ens [e]. Non tamen oppoſitum prædicatur de oppoſito: quia alte-

¶ Aduerte hic, ꝙ quamuis litera intẽdat de diuerſis vnitatibus & multitudinibus loqui, ex hac tamen doctrina optime deducere poteris, quòd eadẽ vnitas diuerſimode ſumpta. ſ. vt principium numeri: & vt indiuiſa opponitur diuerſimode eidem multitudini diuerſimode ſumptæ. ſ. ſub rõne numeri, & ſub rõne diuiſi. Et ſic hæc diſtinctio erit, quãdoque rerum, quãdoq; rationum. & quãdo eſt rationum conuenit vtrique vni, & vtriq; multitudini: quoniam & vnũ conuerſum cũ ente principiũ eſt numeri trãſcendentis, & vnum in prædicamẽto quãtitatis eſt ĩdiuiſum.

¶ In reſponſione ad ſecundum, dubiũ occurrit quomodo verificatur quòd multitudo componitur ex vnitatibus, nõ ſecundum id quod habent de in diuiſione, ſed ſecũdum id quod habent de entitate. hoc enim in multitudine tranſcendenti, de qua litera loquitur, manifeſte eſt impoſſibile. Quoniam aut hic eſt ſermo de multitudine, vt multitudo eſt: aut de rebus multis. Nõ de rebus multis, vt patet ex vi argumenti, & reſponſionis, cum dicatur, quòd multitudo eſt totum heterogeneum. De ipſa autem multitudine cõſtat quòd non componitur ex rebus vnis, ſed ex vnitatibus. Alioquin multitudo trãſcẽdens vt multitudo ẽ, eẽt ſubſtãtia, vtpote ex ſubſtãtiis rerũ cõpoſita.

K ¶ Ad hoc dicitur quòd tam vnum quàm multa tranſcendentia ſumi poſſunt dupliciter. Vno modo ſubſtantialiter, alio modo cõplectiue, ſeu formaliter. Si ſumantur primo modo, conſtat quòd multitudo componitur ex rebus vnis, & quòd eſt ſubſtantia ſeu ens reale: & ſic videtur ſecundum planum literæ ſenſum textus primo interpretandus. Et ſi obiiciatur: ergo non loquitur de multitudine formaliter dicitur, quòd loquitur de multitudine formaliter quantum ad id quod realiter eſt. Altius tamen atque formalius loquendo dicendum mihi videtur, quòd hic eſt ſermo de vnitate & multitudine formaliter & vniuerſaliter: & quòd per illa verba, vnitates ſecundum id quod habent de entitate, non intendit litera rem, quæ eſt vna, ſed intẽdit ipſam vnitatis naturam, prout entis actum exercet. Quod vt clarius percipiatur, ab vno in genere quantitatis incipiamus. Vnitas de genere quantitatis ſumi poteſt dupliciter. Vno modo vt eſt nõ numerus, quod eſt eſſe non diuiſam in ſe, quemadmodum numerus diuiſus in plures vnitates. Et ſic patet quòd non componit numerũ: ſicut nec nõ domus componit domũ. Alio modo vt eſt in ſe talis

ſe talis entitas, puta accidens, & ſic componit numerum. Vnitas quoque tranſcendens dupliciter ſumi poteſt. Primo, vt eſt indiuiſa, quod eſt eſſe non multitudinem. Et ſic impoſſibile eſt componere multitudinem ratione dicta. Alio modo ſecundum id quod eſt. i. ſecundum ipſam negationem diuiſionis: non inquantũ exercet actum priuationis: ſed inquantum habet entis rationẽ. Et ſic componit multitudinem formaliter, & cõpletiue ſumptam. Ita quòd, hæc diſtinctio contracta ad vnum, & multa tranſcendenter, non eſt diſtinctio priuationis a habitu poſitiuo: ſed eſt diſtinctio actus priuatiui ab actu poſitiuo. Ita quod ipſa indiuiſio vt exercet actum priuationis, non componit. Et ipſamet vt cuiuſdam entitatis rationem habet, componit multitudinẽ: quæ ſecundum veritatem negatiuũ ens formaliter eſt magis quàm vnũ. & quòd hæc ſit mens literæ, non ſolum ex formali ſenſu patet, ſed ex reſponſione ad quartum: vbi dicitur, ꝙ diuiſa non habẽt rationẽ multitudinis, niſi vtrunque diuiſorum habeat rationẽ vnius. hic enim manifeſte apparuit, ꝙ multitudo formaliter ex vnitatibus formalitatis conſurgit. & conſequenter ex negationibus: qm̃ ſolam negationem formaliter addere docuerat in præcedenti articulo.

D. 1157.

¶ In reſponſione ad quartum, dubiũ occurrit, quomodo verificẽtur illa verba, Diuiſio eſt prior vnitate non ſimpliciter: ſed ſecũdum noſtræ apprehẽſionis rõnẽ. Videtur enim, quòd diuiſio ſit ſimpliciter prior vnitate: qm̃ habitus naturaliter eſt prior priuatione. Diuiſio aũt ſe habet ad vnitatẽ vt habitus ad priuationẽ: ergo. Nec põt dici ꝙ diuiſio nõ eſt vere habitus quo priuat vnitas ſm ſe. Sed eſt habitus ſecundum noſtrum modum intelligendi: quia oporteret aſſignare ſaltẽ circumlocutiue, quis eſt ille habitus quo priuat. ſecundum ſe vnitas. Nec facile eſſet hoc fingere: quia ille habitus ſecundũ ſe aut eſt quid poſitiuum, aut negatiuum. Si poſitiuum: ergo aliquid poſitiuum vltra ens eſt ante vnitatem: quod eſt impoſſibile. Si negatiuum: ergo aliqua negatio eſt ante vnitatem. Et ſi hoc non incõuenit, cur incõuenit diuiſioni, quę negatio eſt eſſe ante vnitatẽ?

¶ Ad hoc dicitur, quòd labor eſt in æquiuoco. Ambæ ſiquidem propoſitiones ſunt veræ, & quòd diuiſio eſt prior vnitate ſimpliciter. i. ſm ſe, in eſſe intelligibili tñ: eo ꝙ diuiſio negatio eſt, quæ ens rationis eſt. Et quòd diuiſio eſt poſterior vnitate ſimpliciter, id eſt ſecundum eſſe ſimpliciter, quod eſt eſſe in rerum natura. Eſſe enim intelligibile eſt ſecundum quid tantum. Prima propoſitio probatur ex dictis. Non enim intelligibile quòd affirmatio non ſit prior negatione. Eſſe autem vnum eſt eſſe hoc: & non eſſe non hoc. vbi patet, quòd in ratione vnius clauditur negatio alterius extremæ contradictionis. Extrema igitur contradictionis,

rum horum eſt ſimpliciter, & alterum ſecundum quid. Quod enim ſecundum quid eſt ens (vt in potentia) eſt non ens ſimpliciter, id eſt actu: vel qđ eſt ens ſimpliciter in genere ſubſtantiæ, eſt non ens ſecundum quid, quantum ad aliquod eſſe accidentale. Similiter ergo quod eſt bonum ſecundum quid, eſt malum ſimpliciter, vel econuerſo: & B ſimiliter quod eſt unũ ſimpliciter, eſt multa ſecũdũ quid & ecõuerſo.

Ad ſecundum. Dicẽdum, quòd duplex eſt totum. Quoddam homogeneum, quod componitur ex ſimilibus partibus: quoddam uero heterogeneum, quod componitur ex diſſimilibus partibus. In quo libet autẽ toto homegeneo, totum conſtituitur ex partibus [d] habentibus formam totius, ſicut quælibet pars aquæ eſt aqua: & talis eſt con- C ſtitutio cõtinui ex ſuis partibus. In quolibet autem toto heterogeneo, quælibet pars caret forma totius. Nulla. n. pars domus eſt domus, nec aliqua pars hoĩs eſt homo. Et tale totum eſt multitudo. In quãtum ergo pars eius non habet formam multitudinis, componitur multitudo ex unitatibus, ſicut domus ex non domibus: non quòd unitates conſtituant multitudinẽ ſecundum id, quod habent de rarione indiuiſionis, prout opponuntur multitudini, ſed ſecundum hoc quod habent de entitate: ſicut & partes domus conſtituunt domum per hoc quod ſunt quædam corpora, nõ per hoc quod ſunt non domus.

Ad tertium. Dicendum, quòd multum accipitur dupliciter. Vno modo abſolute, & ſic opponit uni. Alio modo ſecundum

A quorum eſt ipſa diuiſio, præcedunt naturaliter vnitatem. Primo enim eſt homo, & in eodem priori eſt non homo, in eſſe intelligibili. Et ſic eſt diuiſio. Deinde homo eſt homo, & non eſt homo. quod eſt eſſe vnum, id eſt indiuiſum. Non enim eſt diuiſum in ſe ita vt ſit homo & non homo.

quòd importat exceſſum quẽdam, & ſic opponit pauco. unde primo modo duo ſunt multa, non autem ſecundo.

Ad quartum. dicẽdum, quòd unum opponitur priuatiue multis, in quãtum in ratione multorum eſt quòd ſint diuiſa.

B ¶ Vnde oportet, quod diuiſio ſit prius unitate non ſimpliciter, ſed ſecundum rationem noſtræ apprehẽſionis [e]. Apprehẽdimus enĩ ſimplicia per compoſita. Vnde diffinimus punctum, cuius pars non eſt [e] uel principium lineæ. Sed multitudo etiam ſecundum rationem conſequenter ſe habet ad unum: quia diuiſa non intelligimus habere rationem multitudinis, niſi per hoc quòd utrique diuiſorum attribuimus unitatem. Vnde unum poni- C tur in diffinitione multitudinis, non autem multitudo in diffinitione unius. Sed diuiſio cadit in intellectu ex ipſa negatione entis, ita ꝙ primo cadit in inlellectu ens [e]. Secundo quod hoc ens non eſt illud ens, & ſic ſecũdo apprehẽdimus diuiſionem. Tertio unum, quarto multitudinem.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus ſit unus.

D Ad tertium. Sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ ſit unus. Dicitur enim 1. ad Cor. 8. Siquidem ſunt dij multi, & domini multi.

¶ 2 Præt. Vnũ quod eſt principium numeri, non poteſt prædicari de Deo, cum nulla quantitas de Deo prædicet. ſimiliter, nec unum quod conuertitur cum ente: quia impor

¶ Penes priuationẽ enim huiuſmodi diuiſionis vnũquodq; eſt & dicitur vnũ. Si vnum priuatiuũ nomen eſt ſecundum veritatem, vt ſupponimus. Nullum autem inconueniẽs eſt negationem diuiſionis eſſe priorem negatione vnitatis. Quamuis impoſſibile ſit poſitionem diuiſionis in re, eſſe ante poſitionem vnitatis. Secunda autẽ a propoſitio patet ex 45 ſe. Non enim opor 431 tet ad hoc quod homo ſit, & intelligatur vnus, vt negatio hominis ſit ĩ aliqua natura, puta bouina aut cæleſti. Si enim ſolus homo eẽt, vnꝰ nihilominus eſſet ſicut ante mundi creationẽ Deus erat vnꝰ. Et Deꝰ in nulla erat re. Creatis autẽ aliis poſita, eſt diuiſio Dei a non Deo in rerum natura. 26 De qua diuiſione dicit litera, quod non eſt prior ſimpliciter, vt patet ex calce reſponſionis, vbi dicitur: Secũdo, apprehendimus quod hoc ens nõ eſt illud ens, & ſic apprehendimus diuiſionem. Quid clarius? hoc ens non eſt illud ens dicẽdo, diuiſionem in rerũ natura expreſſit. Et ꝓpterea eandem diuiſionem dixit, quòd ſimplicia ex compoſitis diffinimus. Diuiſionem ergo tam realem quàm poſitiuã poſtpoſuit vnitati formaliter. Nõ autem cõtradictoriam in eſſe intelligibili.

53 1. q. 103. artic. 3. Et 1. diſt. 2. art. 1. Et 2. diſt. 2. 1. q. 1. art. 1. Et 1. contra. cap. 42. Et po. q. 3. art. 6. Et opuſ. 3. ca. 15. Et 12. Meta. fi.

¶ Super Quæſtionis vndecimae Articulum tertium.

E Titulus quærit de vnitate numerali.

¶ In corpore vna concluſio reſpõſiua affirmatiue. Deus eſt vnus, probatur tripliciter. Primo, Deus eodem modo formaliter eſt Deus & hic: ergo eſt vnus. antecedens patet ex q. 3. quia idem eſt omnino hic Deus & natura diuina, conſequentia probatur. Impoſſibile eſt plurificari hunc: ergo & Deum. Secundo, Deus eſt vniuerſaliter perfectus: ergo vnus, probatur conſequentia a deſtructione cõſequentis, ducendo ad oppoſitum antecedentis, vt clare patet in litera. Tertio, Deus omnia quæ in vniuerſo ſunt, per ſe reducit in vnum ordinem: ergo Deus eſt vnus.

¶ Quo ad primam partem, antecedens probatur: quia diuerſa non conueniunt in vnum ordinem niſi ab aliquo.

¶ Quo ad ſecundum vero ſic: Deus eſt perfectiſſimum & primũ principium: ergo eſt per ſe & non per accidens principium. conſequentia vero probatur dupliciter. Tum quia melius per vnum diſponuntur res quàm per plura principia. Tum quia vnius non eſt cauſa per ſe niſi vnum, per accidens autem plura.

¶ Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quaestionis vndecimae Articulum quartum.*

TItulus clar⁹ ex dictis

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua affirmatiue, Deus est maxime vnus: probatur. Deus est maxime ens & maxime indiuisus. ergo. antecedens probatur. quo ad primam partem: quia est ipsum esse. quo ad secundã, quia omnino simplex omni diuisibilitate caret, consequẽtia autem probatur ex ratione vnius includentis ens & indiuisionẽ: omnia clara sunt in litera.

¶ In respõsione ad primũ dubium est, quo modo priuatio suscipit magis & minus, propter diuisionem. Ipsa enim diuisio, negatio est, de qua est eadem quæstio quomodo suscipit magis & minus.

Q. 3. art. 3.

Q. 4. art. 2.

¶ Ad hoc respondetur breuiter, ⁊ diuisio suscipit magis & minus ratione fundamenti. Magis enĩ rationale distat a lapide quam boue. Et propterea, maior est diuisio inter hominem & lapidem: & propterea minor est vnitas generis in quo cõuenit homo & lapis, vt patet.

tat priuationem, & omnis priuatio imperfectio est, quæ Deo non competit. Nõ est igitur dicẽdum, quòd Deus sit unus.

SED CONTRA. Est ⁊ dicitur Deut. 6. Audi Israel; Dominus Deus tuus unus est.

RESPONDEO. Dicendum, quòd Deũ esse unum ex ttibus demonstratur. Primo quidem ex eius simplicitate. Manifestum est enim quòd illud unde aliquid singulare, est hoc aliquid, nullo modo est multis cõmunicabile. Illud enim unde sortes est homo, multis communicari potest: sed id, unde est hic homo, non potest communicari nisi uni tantum. Si ergo sor. p id esset homo, p quod est hic homo, sicut non possunt esse plures sortes, ita nõ possent esse plures homines. Hoc autẽ conuenit Deo. nam ipse Deus est sua natura, ut supra ostensum est*. Secundũ igitur idem est Deus & hic Deus. Impossibile est igitur esse plures Deos.

¶ Secundo uero ex infinitate eius perfectionis. Ostensum est enim supra*, quòd Deus comprehendit in se totam perfectionem essendi. Si ergo essent plures dij, oporteret eos differre. Aliquid ergo conueniret uni quod non alteri. & sic ille, in quo esset priuatio, non esset simpliciter perfectus. Si autem hoc esset, perfectio alteri eorum deesset. Impossibile est ergo esse plures Deos. Vnde & antiqui Philosophi quasi ab ipsa coacti ueritate ponentes principium infinitum, posuerunt unum tantum principium.

¶ Tertio ab unitate mundi. Omnia enim quæ sunt, inueniuntur esse ordinata ad inuicem, dum quædam quibusdã deseruiunt. Quæ aũt diuersa sunt, in unum ordinẽ non cõuenirẽt, nisi ab aliquo uno ordinarentur. Melius enim multa reducuntur in unum ordinem per unũ, quàm per multos: e quia p se vnius vnum est caussa, & multa non sunt caussa vnius nisi per accidens: inquantum scilicet sunt aliquo modo vnum. Cum igitur illud, quod est primum, sit perfectissimum & per se, non per accidens, oportet quod primum reducens omnia in vnum ordinem sit vnum tantum. Et hoc est Deus.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd dicuntur dii multi secũdum errorem quorundam, qui multos deos colebant: existimantes planetas & alias stellas esse deos, vel etiã singulas partes mundi. Vnde subdit, Nobis autem vnus Deus, &c.

AD SECVNDVM dicendum, quòd unum secundum quod est principium numeri, non prædicatur de Deo, sed solum de his, quæ habent esse in materia c. Vnum enim, quod est principium numeri, est de genere mathematicorum: quæ habent esse in materia: sed sunt secundum rationem a materia abstracta. Vnum vero, quod conuertitur cum ente, est quoddam metaphysicum, quod secundum esse non dependet a materia. Et licet in Deo non sit aliqua priuatio, tamen secundum modum apprehensionis nostræ, non cognoscitur a nobis nisi per modum priuationis & remotionis. Et sic nihil prohibet aliqua priuatiue dicta de Deo prædicari, sicut quod est incorporeus, infinitus, & similiter de Deo dicitur quod sit vnus.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum Deus sit maxime unus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ⁊ Deus non sit maxime unus. unum enim dicitur secundum priuationem diuisionis. Sed priuatio non recipit magis & minus. Ergo Deus nõ dicitur magis unus quàm alia, quæ sunt unum.

¶ 2 Præt. Nihil uidetur esse magis indiuisibile quàm id quod est indiuisibile actu & potentia, cuiusmodi est punctus & unitas. Sed in tantum dicitur aliquid magis unum, inquantum est indiuisibile. Ergo Deus non est magis unum quàm unitas & punctus.

¶ 3 Præt. Quod est per essentiam bonum, est maxime bonum. Ergo quod est per essentiam suã unum, est maxime unum. Sed omne ens est unum per suam essentiã, ut patet per Philosophum in* 4. Metaphy. Ergo omne ens est maxime unum. Deus igitur nõ est magis unum quàm alia entia.

SED CONTRA est, quod dicit Boe. quòd inter omnia, quæ unum dicuntur, arcem tenet unitas diuinæ trinitatis.

RESPONDEO. Dicendum, quòd cum unũ sit ens indiuisum, ad hoc quòd aliquid sit maxime unũ, oportet ⁊ sit & maxime ens, & maxime indiuisum. Vtrumque autem competit Deo. Est enim maxime ens, inquãtum est non habens aliquod esse determinatum per aliquam naturã, cui adueniat, sed est ipsum esse subsistens omnibus modis indeterminatum. Est autem maxime indiuisum, inquantum neque diuiditur actu, neq; potentia secundum quẽcunque modum diuisionis, cum sit omnibus modis simplex. ut supra* ostensum est e. Vnde manifestum est quòd Deus est maxime unus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet priuatio secundum se non recipiat magis & minus, tamẽ secũdum quòd eius oppositum recipit magis & minus, etiam ipsa priuatiua dicuntur secundum magis & minus e. Secũdum igitur quod aliquid est magis diuisum uel diuisibile, uel minus, uel nullo modo, secundũ hoc aliquid dicitur magis & minus, vel maxime vnum.

AD SECVNDVM dicendum, quod punctus & vnitas, quæ est principium numeri, non sunt maxime entia, cum non habeant esse nisi in subiecto aliquo. Vnde neutrum eorum est maxime unũ. Sicut enim subiectum non est maxime vnum propter diuersitatem accidentis & subiecti, ita nec accidens.

AD TERTIVM dicendum, ⁊ licet omne ens sit vnum per suam substantiã, nõ tamẽ se habet æqualiter substãtia cuiuslibet ad causandam vnitatem: quia substantia quorundam est ex multis composita, quorundam vero non.

¶ *Super*

¶ *Super Quaestionis duodecimae Articulum primum.*

IN titulo, intellectus creatus non humanus, (& hoc bene nota) possit, absolute siue per potentiam in alio, siue in se, vide re per essentiam, id est intelligere q ditatiue: ita vt complete sciat terminare quæstionem quid est de Deo. Cognoscere enim de aliquo quid est videre illud per essentiam, complete autem dico terminare quid est, vt distinguitur contra in cõplete: eo modo, quo sciens cõmunia prædicata essentialia alicuius incõplete scit. oportet enim scientẽ quid, habere omnia predicata quidditatiua vsque ad vltimam differentiam inclusiue. Et non sumo complete, id est comprehensiue, imo scire q d est, habet latitudinẽ quoad modum sciendi. Diuiditur enim in comprehendere & apprehẽdere. Et rursus apphendere habet multos gradus, vt infra patebit. Est igitur quæstio, an aliquis creatus intellectus possit scire de Deo quid est. Et si dubitas de hac expositione, vide primum cõtra gent. ca. 3. & tertium eiusdem ca. 4. & 5.

¶ In corpore 4. primo, ponitur causa dubitandi. secundo, recitatur opinio negatiua. tertio improbatur. quarto respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum est vna propositio, Deus est in se maxime cognoscibilis: ꝓpter excessum tamẽ eius respectu alterius, est alicui incognoscibilis. prima pars probatur: quia Deus est actus purus. secunda vero declaratur exemplo solis & visus.

¶ Aduerte hic, ⁊ cũ ex 2. Meta. habeatur, ⁊ difficultas cognoscendi ex duobus oriri possit, scilicet ex obiecto vel potentia. & hic est quæstio de huiusmodi difficultate seu possibilitate: consonum fuit vt nõ prætermitteretur hic quòd causa dubii non est ex parte obiecti: sed ex parte excellentiæ obiecti supra potentiam: quod est esse ex parte potentiæ.

¶ Quo ad secundum opinio quorundam est, intellectus creatus non potest videre dei essentiam: ratio eorum est ipsa excellentia Dei supra intellectum creatum, vt in litera dicitur, ibi, hoc igitur quidam attendentes.

¶ Aduerte hic, quòd hæc opinio iudicio meo non est Aui. aut philosophorum: quoniam saltem prima intelligentia creata cognoscit quid est Deus, apud Auic. quoniam ipse est illius proximum principium: sed hæc opinio fuit aliquorum Christianorum, vt puto: & ideo contra eam ex his, quæ fidei sunt, disputat vt patebit.

QVAESTIO XII.

Quomodo Deus a nobis cognoscatur, in 13. articulos diuisa.

VIA In superioribus cõsideratum⁹ qualiter Deus sit secundum seipsum, restat cõsiderãdũ qualiter sit in cognitione nostra, id est, quomodo cognoscatur a creaturis.

¶ Et circa hoc quæruntur 13.

¶ Primo. Vtrum aliquis intellectus creatus possit videre essentiam Dei.

¶ Secundo. Vtrum Dei essentia videatur ab intellectu per aliquam speciem creatam.

¶ Tertio. Vtrum oculo corporeo Dei essentia possit videri.

¶ Quarto. Vtrum aliqua substantia intellectualis creata ex suis naturalibus, sufficiẽs sit videre Dei essentiam.

¶ Quinto. Vtrum intellectus creatus ad videndam Dei essentiã indigeat aliquo lumine creato.

¶ Sexto. Vtrum videntium essentiam Dei vnus alio perfectius videat.

¶ Septimo. Vtrum aliquis intellectus creatus possit comprehẽdere Dei essentiam.

¶ Octauo. Vtrum intellectus creatus videns Dei essentiam, omnia in ipsa cognoscat.

¶ Nono. Vtrum ea quæ ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat.

¶ Decimo. Vtrum simul cognoscat omnia quæ in Deo videt.

¶ Vndecimo. Vtrum in statu huius vitæ possit aliquis homo essentiam Dei uidere.

¶ Duodecimo. Vtrum per rationem naturalem Deum in hac uita possimus cognoscere.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum aliquis intellectus creatus possit Deum uidere per essentiam.

AD PRIMVM. Sic proceditur. Videtur quòd nullus intellectus creatus possit Deum p essentiam uidere. Chryso. enim super Ioan.* exponens illud quod dicitur Ioan. 1. Deũ nemo vidit vnquã: sic dicit, ipsum quod est Deus non solum prophetæ, sed nec angeli uiderũt, nec arcangeli. Quod enĩ creabilis est naturæ, qualiter uidere poterit quod increabile est? Dionys. etiã 1. cap.† de di no. loquens de Deo dicit, Neque sensus est eius, neque phantasia, neque opinio, nec ratio, nec scientia.

¶ 2. Præt. Omne infinitum in quãtum huiusmodi, est ignotum: sed Deus est infinitus, ut supra* ostensum est. ergo secundũ se est ignotus

¶ 3. Præ. Intellectus creatus nõ est. cognoscitiuus nisi existentium. Primum enim quod cadit in apprehensione intellectus est ens e. Sed Deus non est existens, sed supra existentia, ut dicit Dionys. ergo non est intellegibilis, sed est supra omnem intellectum.

¶ 4. Præ. Cognoscentis ad cognitum oportet esse aliquam proportionem, cum cognitũ sit perfectio cognoscentis. Sed nulla est proportio itellectus creati ad Deũ: quia in infinitũ distãt. ergo intellectus creatus nõ potest uidere essentiã Dei.

SED CONTRA est, quod dicitur primæ Ioan. 3. uidebimus cum sicuti est.

si nanq; hoïs beatitudo in intellectione altissima consistit, a fortiori aliorũ quoq; intellectualiũ felicitas altissima erit speculatio

¶ Circa destructionem consequentis, quo ad secundam partem aduerte, quòd volens author aduersarios conuincere, quòd illud sit contra fidẽ, attulit propositionem quam oportet expresse credere, scilicet quòd Deus est creator omnis creaturæ rationalis. Et ex hac arguit: ergo in eo quiescit. vnde ista ratio assumit antecedens vt creditum, & consequentiam ratione deducit, & ideo optime concludit apud fideles. Et propterea errant qui contra Auicen. hanc rationem ex Sancto Tho. referunt.

¶ Secundo improbatur opinio sic, si intellectus creatus non potest videre Deum: ergo non potest ipsam rerum causam videre: ergo desiderium naturæ erit inane. prima consequentia relinquit per se nota. secũda aũt probatur: homini inest naturale desiderium vidẽdi causam visis effectibus, vt eius admiratio attestatur. ergo.

Circa

55
12. q. 5. art. 1. c. et q. 93. art. 2. c. 2. & 3. contra c. 5. 54. & 57. Everi. q. 8. art. 1. et. quo 7 ar. 2. et quol. 10. fi. & opusc. 1. c. 104. & Matt. 5.
*homilia 14. in Ioann. aliquantulum a principio, tomo. 3.
*cap. 1. a medio illius.
*q. 7. art. 1.

35
26
d
32

RESPONDEO. Dicendum, quòd cum unumquodque sit cognoscibile secundum,[d] quòd est in actu: Deus qui est actu purus absque omni permistione potentiæ, quantum in se est, maxime cognoscibilis est. Sed quod est maxime cognoscibile in se, alicui intellectui cognoscibile non est, propter G excessum intelligibilis supra intellectum. Sicut sol, qui est maxime visibilis, videri non potest a vespertilione propter excessum luminis. Hoc igitur attendentes quidam posuerunt, quòd nullus intellectus creatus essentiā Dei videre potest. Sed hoc inconuenienter dicitur. cum enim vltima hominis beatitudo in altissima eius operatione consistat, quæ est operatio intellectus[e], si nunquam essentiam Dei videre potest intellectus creatus, vel nunquam beatitudinem obtinebit, vel in alio eius beatitudo cōsistet, quam in Deo. Quod est alienum a fide. In ipso enim est vltima pfectio rationalis creaturæ: quod est ei principium essendi. Intantū enim vnumquodque perfectū est, inquantum ad suum principium attingit. similiter etiam est præter rationem. Inest enim homini naturale desiderium cognoscendi causam, cum intuetur effectum: & ex hoc admiratio in hominibus consurgit. Si igitur intellectus rationalis creaturæ pertingere non possit ad primam causam rerum, remanebit inane desideriū naturæ[e] Vnde simpliciter concedendum est ꝙ beati Dei essentiam videant.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd vtraque authoritas loquitur de visione comprehensionis[d], Vnde præmittit * Dionysius immediate ante verba proposita dicēs: Omnibus ipse est vniuersaliter incomprehēsibilis, & nec sensus est, &c. Et Chrysost.* parum post verba prędicta subdit, visionem hic dicit certissimam patris considerationē & comprehensionem tantam, quantam pater habet de filio.

AD SECVNDVM. Dicendum, quòd infinitum quod se tenet ex parte materiæ non perfectæ per formam, ignotum est secundū se[c]: quia omnis cognitio est p formam. Sed infinitum quod se tenet ex parte formæ nō limitatę per materiam, est secūdum se maxime notum. Sic autem Deus est infinitus, & non primo modo, ut* ex superioribus patet.

AD TERTIVM. Dicendū, quòd Deus non sic dicitur non existens, quasi nullo modo sit existēs, sed quia est supra omne existens: in quantum est suum esse. Vnde ex hoc non sequitur, quòd nullo modo possit cognosci, sed quòd omnem cognitionem excedat: quod est ipsum non comprehendi.

H AD QVARTVM. Dicendū, quòd proportio dicitur dupliciter. Vno modo certa habitudo vnius quantitatis ad alteram, secundum quod duplum, triplum, & æquale sunt species proportionis. alio modo quælibet habitudo vnius ad alterum, proportio dicitur. Et sic potest esse proportio creaturę ad Deū inquātum se habet ad ipsum vt effectus ad causam, & vt potentia ad actum. Et secundum hoc, intellectus creatus proportionatus esse I potest ad cognoscendum Deum.

ARTICVLVS II.

Vtrum essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur.

AD SECVNDVM. Sic proceditur. Videtur, quòd essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur. Dicitur enim 1. Ioan. 3. Scimus K quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.

¶2 Præ. August. dicit 9.* de Trin. Cum Deum nouimus, fit aliqua

¶Circa hanc rationem dubium duplex occurrit. Primum est simpliciter, & ad hominem. Non enim videtur verum, quòd intellectus creatus naturaliter desideret videre Deum: quoniam natura non largitur inclinationem ad aliquid, ad quod tota vis naturæ perducere nequit: cuius signum est, quòd organa natura dedit cuilibet potentiæ quā intus in anima posuit. Et in secundo cæli dicitur, quòd si astra haberent vim progressiuam, natura dedisset eis organa opportuna. Implicare igitur videtur, quod natura det desiderium visionis diuinæ. Et ꝙ nō possit dare requisita ad visionem illam, puta lumen gloriæ, &c. Apud S. Tho. quoque doctrinam, vt dictum est in primo articulo huius operis, homo, non naturaliter sed, obedientialiter ordinatur in felicitatem illam. ergo.

D. 762.

¶Secundū vero dubium est: quia concesso toto processu, non sequitur intentum: infert enim tātum. ergo prima causa videri potest, & non, ergo Deus. Dicam enim, ꝙ Deus inquantū causa rerum, videri desideratur, & non secundū substantiā suam in se. Et sic scietur nō quid est absolute, sed quid est vt creator, vt gubernator, &c. vt patet in nobis. Desideramus enim ex primo motu scire quid est illa substātia vt primus motor: & huius conditionibus, vt sic notis, quiescit desiderium, vt patet in cōplemēto scientiarū.

811

27

¶Ad euidentiā horum scito, quòd creatura rationalis potest dupliciter considerari, vno modo absolute, alio modo vt ordinata est ad felicitatē. Si primo modo consideretur, sic naturale eius desiderium non se extendit vltra naturæ facultatem. & sic concedo quòd non naturaliter desiderat visionem Dei in se absolute. Si vero secundo modo consideretur, sic naturaliter desiderat visionem Dei: quia vt sic, nouit quosdam effectus, puta gratię, & glorię: quorum causa est Deus vt Deus est in se absolute, non vt vniuersale agens. Notis autē effectibus, naturale est cuilibet intellectuali desiderare notitiam causę. Et propterea desiderium visionis diuinę, (etsi nō sit naturale intellectui creato absolute.) est tamen naturale ei supposita reuelatione talium effectuū. Et sic tam ratio hîc allegata quam reliquæ rationes ad idem collectę, in cap. 50. tertii contra Gen. concludunt inane fore desiderium intel- F lectualis naturę creatę, si Deum videre non possit. Non oportuit autem exprimi, quòd de creatura intellectuali non absolute, sed vt ordinata ad felicitatem esset sermo. Quia commune est cuilibet scientię, quòd semper intelligantur termini formaliter, vt subsunt illi scientię, vt patet de quantitate in physicis. Constat autem ex secundo cōtra Gen. ca. 4. quòd creaturę nō sunt de consideratione theologica, nisi vt ordinantur, gubernantur, prędestinātur a Deo ī Deū, vt supremum omnium finem: alioquin non in ordine ad altissimam causam & propriā theologo theologica considerarentur, vt de se patet.

ca. 1. de diui. nom. aliquātulum a principio. D. 366.

*eadē homil. 34. parum ante medium tom. 3.

¶Quo ad tertium conclusio responsiua est: beati vident Dei essentiam. Nec aliter probatur quā reprobatione cōtradictorię. Oportet enim alteram contradictionis partem esse veram.

¶*Super Quaestionis duodecimae Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, ꝙ aliud est quod quęritur, & aliud est occasio quęrēdi. Quęritur enim indefinite, An ad visionem diuinam concurrat aliqua similitudo quomodocunque concurrat. sed quęrendi occasio est, quia dubitatur, An Deus possit videri per aliquam similitudinē ex parte rei visæ, idest, quæ sit repræsentatiua ipsius Dei, vt ratio videndi, sicut species visibilis repræsentat corporali visui colo- ratum.

¶In corpore tria. Primo naturam visionis, quo ad hoc quod est requirere similitudinem declarat. Secundo respondet quæsito, ibi, manifestū est āt. Tertio epilogat expressam quædā manifestans.

¶Quo ad primum tria dicuntur, ex quibus quartum oppositum insinuatur.

¶Primum est, numerus requisitorum ad diuisionem: & dicitur, quòd sunt duo scilicet virtus visiua, & vnio rei visæ cum vidente. Et probatur, quia visio non fit actu nisi res visa sit aliquo modo in vidente. ergo

¶Secundum est modus vnionis: & dicitur, quòd est duplex scilicet per essentiam ipsius rei visæ, & per similitudinem eius. Sed manifestatur in corporalibus: quia lapis non est in oculo, sed species lapidis. vterque euim modus expressus est: quamuis alter negatus a corporalibus, quasi per hoc innueret, in spiritualibus non impossibile fore.

¶Tertium

Dei similitudo in nobis.

¶3 Pręt. Intellectus in actu est intelligibile in actu, sicut sensus in actu est sensibile in actu. Hoc autem nō est nisi inquantum informatur sensus similitudine rei sensibilis, & intellectus, similitudine rei intellectæ. Ergo si Deus ab intellectu creato uidetur in actu, oportet ꝙ per aliquam similitudinem uideatur.

SED CONTRA. Est quod dicit August. 15.* de Trin. quod cū Apostolus dicit: uidemus nunc p speculum & in ænigmate. Speculi & ænigmatis nomine quæcunque similitudines ab ipso significatæ intelligi possunt, quæ accommodatæ sunt ad intelligendum Deum. Sed uidere Deum per essentiam non est uisio ænigmatica, uel speculatiua, sed contra eam diuiditur. Ergo diuina essentia non uidetur per similitudines.

*15. de Trin. cap. 9. parum a medio, tomo. 3.

RESPONDEO. Dicendum, quòd ad uisionem tam sensibilem quam intellectualem duo requirū- tur, scilicet uirtus uisiua, & unio rei uisæ cum uisu. Non enim fit uisio in actu, nisi per hoc quòd res uisa quodammodo est in uidente. Et in rebus quidem corporalibus apparet, quòd res uisa non potest esse in uidente per suam essentiam, sed solum per suam similitudinem. Sicut similitudo lapidis est in oculo, per quā fit uisio in actu, non aūt ipsa substantia lapidis. Si autem esset una & eadem res, quæ esset principium uisiuæ uirtutis, & quæ esset res uisa, oporteret uidentem ab illa re & uirtutem uisiuam habere, & formam per quam uideret. Manifestum est autem, quòd Deus & est author intellectiue uirtutis, & ab intellectu uideri potest. Et cum ipsa intellectiua uirtus creaturæ B non sit Dei essentia, relinquitur ꝙ sit aliqua participata similitudo[d] ipsius, qui est primus intellectus. Vnde & uirtus intellectualis creaturę lumen quoddam intelligibile dicitur, quasi a prima luce deriuatū[e]: siue hoc intelligatur de uirtute naturali, siue de aliqua perfectione superaddita gratiæ uel, gloriæ. Requiritur ergo ad uidendum Deum aliqua Dei similitudo ex parte uisiuæ potētiæ, qua scilicet intellectus sit efficax ad vidēdum Deum. Sed C ex parte visæ rei, quam necesse est aliquo modo vniri videnti, per nullam similitudinē creatā Dei essentia videri potest. Primo qdē: * quia sicut dicit Dionysius primo de diuin. nomin. per similitudines inferioris ordinis rerum, nullo modo superiora possunt cognosci. Sicut per speciem corporis nō potest cognosci essentia rei incorporeę. Multo igitur minus per speciem creatam quācunque potest essentia Dei videri. Secūdo, quia essentia[d] Dei D est ipsum esse eius, ut supra* ostensum est: quod nulli formę creatæ competere potest. Non potest igitur aliqua forma creata esse simili-

ca. 1. nō multum procul a principio.

D. 461.

Q. 3. art. 4.

¶Tertium est modus similitudinis: & dicitur. quòd est duplex, scilicet ex parte rei visę, & ex parte virtutis visiuæ: declaraturq; secundum membrum ex vi illius conditionalis veræ: si virtus visiua habet esse a re, visa virtus visiua non solum esset ipsa, sed similitudo rei visę, vt patet: quia effectus est similis causę. Ex his autē habes quartum, scilicet quòd visio potest tripliciter fieri. primo per essentiam rei visę. secundo per essentiam virtutis visiuę. tertio per similitudinē mediam repręsentantē rē visam visiuę virtuti: vt enim pātet, ex dictis, tot modis contingit vnionem rei visę cum vidente variari. Verum vt literę cōsoni simus, nomine essentię virtutis visiuę, non intelligas tantum ipsam vim visiuā, sed quicquid se tenet ex parte eius. s. quodcunque confortatiuum, aut eleuatiuum, &c. ipsius vis visiuę: siue illud sit lumē gratię, vel glorię. Totū enim hoc alio vocabulo dicit similitudo ex parte videntis, vt patet in his, quę subiunguntur in litera.

¶Quo ad secūdum duę conclusiones responsiuę quęsito ponuntur. Prima affirmatiua. Ad videndum Deum exigitur aliqua similitudo ex parte virtutis visiuę. Secunda negatiua. Ad videndum Deum impossibile est concurrere aliquam similitudinem mediam ex parte rei visę. Prima conclusio probatur. Deus est author intellectus creati potentis ipsum videre: ergo intellectus creatus est participata similitudo ipsius essentię diuinę: ergo ad visionem Dei, &c. antecedens patet cum prima consequentia: quę nihilominus confirmatur per locum a diuisione: quia non est ipsa diuina substantia. consequens quoque confirmatur a signo: quia intelligibilis vis lumen dicitur, &c. omnia clara sunt. Secunda autem conclusio probatur tripliciter. Primo sic. Res superior non videtur per similitudinem inferioris ordinis: ergo Deus non videtur per aliquam creatam similitudinem. Antecedens probatur E authoritate Dionysii. & declaratur exemplo corporeę similitudinis. consequētia vero patet per locum a minori. Secundo, nulla res creata est suum esse: ergo per nullam rem creatam potest videri Deus. Antecedens supponitur. consequentia probatur: quia Deus est suum esse. Tertio sic, omnis res creata est determinata ad genus aliquod. ergo nulla est infinita. ergo per nullam potest videri Deus. vltima consequentia probatur: quia Deus est infinitus secundum omnem modum essendi & intelligendi.

¶Contra has rationes, quamuis Aureolus apud Capreolum in 4. distin. 49. q. 5. multipliciter arguat: tota tamen vis rationum contra hoc consistit, in hoc quòd omnes allatę rationes peccant non distinguendo, sed idem iudicium faciendo de specie in essendo, & in repręsentando: cum tamen constet valde magnam differentiam interesse. Vnde species inquit inferioris ordinis in essendo, & habens esse distinctum ab essentia atque finita in essendo, est in repręsentando, & supremi ordinis, & habēs esse idem cum essentia atque infinita. hæc enim insunt ei obiectiue, illa forma- A liter: nec hoc inconuenit magis quàm speciem lapidis esse accidens formaliter: & substantiam obiectiue, &c.

¶Ad euidentiam horum scito, ꝙ in distinctio inter per se & per accidens errandi occasionem prębet. species quidem rerum, de quibus est sermo, per se quidem non habent quòd sint substantię, vel accidētia, sed hoc accidit eis: verū p se exigit talis spēs quòd sit repręsentatiuum alterius non per modū signi, quoniam quodlibet potest significare quodcunque: sed per modum similitudinis. Vnde philosophi, vt primo de anima dicitur, cōuenerunt in hoc, quòd cognitio fit per assimilationem. Et si cognitio debet esse quidditatiua, oportet speciē esse similem non solum secundum genus, sed speciem specialissimam formaliter, vel eminenter. Nunquam enim anima nostra domum quidditatiue nouit, nisi apud se speciem domus, quę sit quòd quid est domus, habeat. Oportet igitur speciem, qua videnda est res, esse quòd quid est ipsius rei, non secundum modum essendi naturalem rei visę, sed in alio essendi modo: qui formaliter sumptus & abstrahit ab esse substantiali, & accidentali: vt de se patet. Et exigit qđ sit nobilior, aut saltem ęque nobilis q̄ sit nobilitas modi essendi rei visę, vt inductiue patet. Et ratione probatur: quia cognoscens vt sic, habet nobiliorem essendi modum cognitum in seipso: vt cognitionem terminat. Ex his autem ad rationem literę descendēdo dicitur, quòd speciem esse inferioris ordinis potest dupliciter intelligi, scilicet per se vel per accidens: species inferioris ordinis per accidens, sumitur, quū consideratur quòd per accidens est in essendo. Per se vero, quum consideratur quòd est magis vel minus de articulata aut eleuata: qualiter videmus species in sensibus propriis esse inferioris ordinis respectu specierum phantasię: & has respectu specierum intellectus nostri. Et constat, quòd per species sensus non possunt imaginabilia, nec per imagines possunt intelligibilia videri: & iuxta hunc sensum militat prima ratio, vt patet in exemplo literæ. Deus enim adeo eleuatę est naturę, vt omnis quouis modo dearticulata species, qualem oportet creatam quamcunque esse, inferioris sit ordinis per se, inquantum scilicet species. Nec obstat distinctio, quòd in essendo vel in repręsentando. Iam enim ostensum est, quòd loquendo de esse speciei formaliter & per se vt sic, nihil refert dicere in essendo, & in repręsentādo: quoniam oportet speciem secundum proprium esse, quòd quid est rei uisę, & consequenter eiusdem ordinis cum re. Et secūdum modum essendi per accidens se habere ad substātiale, aut accidētale esse, cum in aliquo sit substantia, & in aliquo accidens. Si species igitur est inferioris ordinis per se, impossibile est quòd sit similis quidditatiue rei superioris ordinis. Et nota, quòd non dicitur ꝙ species inferior non possit visionem facere superioris, quoniam angelus inferior videt forte superiorem naturaliter: sed dicimus, quòd species inferioris ordinis hoc non potest. Constat enim

D. 485

C 65 420

Deum

D. 485. tudo[d] repræsentans videnti Dei essentiam. Tertio, quia diuina essentia est aliquod incircũscriptum continens in se supereminenter quicquid potest significari vel intelligi ab intellectu creato[c]. Et hoc nullo modo per aliquam speciem creatam repræsentari potest: quia omnis forma creata est determinata secundum aliquam rationem vel sapientiæ, vel virtutis, vel ipsius esse, vel alicuius huiusmodi. Vnde dicere Deum per similitudinem videri, est dicere diuinam essentiam non videri. Quod[t] est erroneum. Dicendum ergo, quòd ad videndum Dei essentiam requiritur aliqua similitudo ex parte visiuæ potentiæ, scilicet lumen diuinæ[d] gloriæ, confortans intellectum, ad videndum Deum. De quo dicitur in Psalm. In lumine tuo videbimus lumen. Non [d] autem per aliquam similitudinem creatam Dei essentia videri potest, quæ ipsam diuinam essentiam repræsentet vt in se est.

D..986.

Ad primvm ergo dicendum, quòd authoritas illa loquitur de similitudine, quæ est per participationem luminis gloriæ.

G Ad secvndvm dicẽdum, quòd Augustin. ibi loquitur de cognitione Dei, quæ habetur in via.

Ad tertivm dicendum, quòd diuina essentia est ipsum esse. Vnde sicut aliæ formæ intelligibiles, quæ non sunt suum esse, vniuntur intellectui secundum aliquod esse, quo informant ipsum intellectum: & faciunt ipsum in actu, ita diuina essentia vnitur H intellectui creato vt intellectum in actu, per seipsam faciens intellectum in actu.

Deum non solum superiorem omni creato intellectu, sed ordinis altioris esse, etiam apud philosophos, vt patet in 12. Metaph. comment. 44. Secunda quoque ratio assumit, & bene, quòd quemadmodum species domus in mente oportet, quòd sit forma domus, ita species Dei, cuius forma est ipsum esset, oportet quòd sit ipsum esse: & super hoc fundetur similitudo ad Deum: Nec vult ista ratio, quòd species Dei sit ipsum esse in esse naturali, sicut est Deus. Sed quòd sit ipsum esse in aliquo modo essendi. Alioquin, similis non esset species quidditati diuinæ. sed repugnaret aliquid esse secũdum rem ipsum esse, in quocunque modo essendi creato, aut creabili: quoniam quouis modo reali ponatur res esse, semper est ens per participationem, in illo modo essendi. ergo. Tertia autem ratio ex eadem procedit radice: speciem nãque Dei quidditatiuam oportet esse nõ hoc vel illud, sed infinitum ens, aut secundum esse naturale, aut secundum aliquid aliud esse reale, alioquin realis similitudo & adæquata qualem cognitio exigit. non habetur: sed impossibile est secundum quodcunque esse creatum dari vnum aliquod simile adæquate infinitis perfectionibus, ergo. Vnde patet quòd distinctio de esse & repræsentari contracta ad repræsentare per modum similitudinis, non est distinctio, nisi diuersarum conditionum essendi. Et propterea, quòd vniuersaliter negatur de esse rerum, sufficienter negari probatur de esse in repræsentando per modum similitudinis. Et propterea diuinum S. Tho. ingenium ad distinctionem descendere dedignatum est: puerile siquidem putauit quæ deesse creato liquido negando probauerat, ad talem & talem essendi conditionem creatam adaptare. Sed alii decepti sunt, vt dictum est propter non distinguere inter per se & per accidens.

¶ Quo ad tertium duo epilogando concludit: & quòd exigitur similitudo rei ex parte potentiæ eleuandæ, & quòd nulla est similitudo ex parte Dei, scilicet reptæsentatiua: confirmaturque primum authoritate scripturæ.

¶ Aduerte quòd licet superficietenus consideranti appareat, ꝙ similitudo ex parte videntis per accidens concurrat ad Dei visionem in quantum similitudo est: quoniam non ponitur vt assimilet. sed vt confortet eleuetque intellectum. Interius tamen perscrutanti apparebit, quòd per se requiritur in quantum similitudo non vt repræsentandi actũ habeat, sed constituẽdi in esse simili ipsi Deo quasi eiusdem rationis. Oportet enim videntem Deum, esse Deum quodammodo diuinæque naturæ consortem. Constitutiuum autem intellectus creati in esse diuino, est ipsum gloriæ lumen: & propterea merito similitudo hæc a sanctis exaltatur atque repetitur.

¶ Aduerte hic, quòd hinc habetur, ꝙ beati non possunt formare verbum de Deo clare viso vt sic, quamuis possint formare verbũ de his, quæ in Deo videntur. Cum.n. verbũ sit similitudo expressa, & clarius præsentans rem conceptam, quam species impressa, si impossibile est inueniri speciem impressam creatam respectu alicuius, propter eminentiam rei cognitæ: multo magis impossibile est inueniri speciem expressam. Omnes enim rationes contra illam, sunt contra istam, & omnem aliam speciem. Videbunt ergo omnia in verbo Dei, quod in principio erat apud Deum, & non in aliquo verbo creato: quia iam non viderent vt in litera dicitur.

¶ In responsione ad tertium. Aduerte quòd hic ponitur essentia diuina constituens intellectum beatum in actu vice speciei intelligibilis. Hoc autem qualiter possibile sit, duplciter exponi potest. F Primo secundum communem cursum iudicantium de intellectu & specie intelligibili, sicut de duobus agentibus partialibus. Secundum enim hanc viam dicitur, quòd species intelligibilis potest dupliciter sumi: primo vt est forma inhærens, secundo vt gerit vicem intelligibilis. Et quòd primum per accidens cõcurrit ad intelligere, secundum vero per se. Quoniam ex hoc habet comprincipiare intellectionem. Et propterea, si inuenitur obiectum, per seipsum potens comprincipiare intellectionem cum tali intellectu, ipsum per se ipsum dicitur vniri intellectui, & facere ipsum in actu: absque hoc, quòd det esse formaliter ipsi intellectui. Et quamuis hanc viam quandoque sectatus docuerim, & forte scripserim, eleuatis tamen mentis oculis, vilem nimis aspicere videor naturam cognoscitiuam, si de ea quasi de naturalibus agentibus iudicatur. Si anima enim supra naturam est, vt vegetatiua, quæ est infima testatur, dum ad omnes positionis differentias simul mouet, quanto magis intellectus? Dicendum est ergo, quòd quamuis intellectus & species intelligibilis, se habeant quasi duo partialia agentia: quorum alterum substantiam, alterum speciem intellectioni præbet: hæc tamẽ proportio non est prima, sed ante ipsam est, quòd se habent sicut materia & forma, & hoc per se loquendo. Et propterea quamuis secunda proportio ex dictis saluetur, non tamen prima, præsertim quòd ex intellectu & specie fit magis vnum, quàm ex materia & forma, vt Auerr. in tertio de anima recte docuit. Oportet igitur saluare quòd intellectus videns Deum, I prius natura sit Deus, & tamen nulla intentio intellecta sit in eo: & post videat Deum. Vt autem in tertio contra Gent. capit. 51. dicitur, essentia diuina, etsi nullius forma esse possit in genere entium, id est in essendo: potest tamen esse forma intellectus creati in genere intelligibilium. Et ibi quidem redditur pro causa: quia est ipsa actualitas in genere intelligibilium: quia est ipsa veritas, quæ est propria forma intellectus in genere intelligibili, vt habes ibi diffuse. Hic vero assignatur pro causa: quia est ipsum esse, & intendit iudicio meo, quòd ex hoc quòd natura aliqua non est suum esse, habet quòd non sit omne suum esse. Et per oppositum, ex hoc quòd natura aliqua est ipsum esse, habet quòd sit omne suum esse. suum autem dico, id est, sui ordinis. Ex his enim, subintellecta illa maxima declarata in litera, scilicet: cognitio quidditatiua non fit nisi per esse eiusdem vel superioris ordinis respectu rei cognitæ: manifeste sequitur, quòd essentia diuina K habet hoc singulare, quod est illud esse intelligibile, quod existimaretur dare intellectui, si vniretur illi per speciem. Ac per hoc ipsa ex hoc quòd est ipsum esse, habet & quòd sit, & quòd sit forma intelligibilis seipsa respectu intellectus vidẽtis ipsam. Sed adhuc mens non quiescit, oportet enim dicere quid importat hoc, scilicet essentiam diuinam facere formaliter intellectum in actu, in genere intelligibilium.

¶ Ad euidentiam huius scito, quòd in communi loquendo, speciem intelligibilem vniri perfecte intellectui, non est ipsam inhærere intellectui: quoniam ista vnio constituit intellectum non in actu, sed in habitu. sed est ipsum constituere in actu secundo. Ad hoc enim ponitur species intelligibilis vt sic, vt intelligens sit intellectum in actu completo. Ipsam autem constituere in actu secundo, est ipsam non esse actum secundum: sed habere se ad actum secundum vt forma ad esse. Quemadmodum enim forma est principium essendi materiæ, ita quòd idem est, esse materiæ & formæ diuersimode, vt patet de lumine in diaphano, & colore in aqua, &c. Ita species intelligibilis, si actu est in genere intelligibili, est intelligendi principium. Ita quòd intelligere est vt ipsius esse. Et propterea quamuis aliquo modo actiua sit species intellectionis, melior tamen & potior, est proportio ipsius formalis, quam actiua. Speciem igitur vniri actu intellectui, est constituere ipsum in hoc quod est esse actu intelligentem. Esse autem actu intelligentem, nihil aliud est quàm intellectum esse perfecte ipsum cognitum. Cognoscere namque aliquid, vt inferius patebit, nihil aliud est quàm esse etiam illud in actu completo. Ex his autem ad diuini balbutiendo ascendẽtes dicimus, quòd diuinam essentiam vniri intellectui per seipsam, & constituere formaliter ipsum in actu in genere intelligibili, est ipsam facere formaliter intentionem esse actu vltimo, ipsum Deum intelligibiliter, sublatis omnibus, quæ imperfectionis sunt. Hoc autem sufficiẽter fit substantia ipsa diuina concurrente ad visionem beatam immediate vt obiectum: & principium visionis formale. Dixi autem sublatis imperfectionibus: quia visio beata nõ est actus & esse substantiæ diuinæ, quia hoc imperfectionis esset: sicut esset speciei intelligibilis creatæ, si poneretur.

57
di.49 q.2 t.2.

Articvlvs. iii.

Vtrum essentia Dei uideri possit oculis corporalibus.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, quòd essentia Dei uideri possit oculo corporali. Dicitur enim Iob. 19. In carne mea uidebo Deum, &c. & 42. Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus uidet te.

¶ 2 Præterea, Augustinus dicit ultimo.* de ciuitate Dei, cap. 29. Vis itaque præpollentior oculorum erit illorum, scilicet glorificatorum, non ut acutius uideant, quàm quidam perhibentur uidere, serpentes uel aquilæ. Quantalibet enim acrimonia cernendi eadem animalia uigeant, nihil aliud possunt uidere quàm corpora: sed ut uideant & incorporalia. Quicunque autem potest uidere incorporalia, potest eleuari ad uidendum Deum: ergo oculus glorificatus potest uidere Deum.

b. 22. de ciuit.Dei, c.29.circa mediũ,to.5

¶ 3 Præterea, Deus potest uideri ab homine uisione imaginaria. Dicitur enim Isa. 6. Vidi dominum sedentem super sol, &c. Sed uisio imaginaria a sensu originem habet: phantasia enim est motus factus a sensu secundum actum, ut dicitur in tertio de anima: ergo Deus sensibili uisione uideri potest.

Sed contra est quod dicit Augustinus in * libro de videndo Deum ad Paulinam. Deum nemo vidit vnquam: vel in hac vita sicut ipse est: vel in angelorum vita, sicut visibilia ista, quæ corporali visione cernuntur.

ist. 112. 9.to.2.

Respondeo. Dicendum, quòd impossibile est Deum videri sensu visus, vel quocunque alio sensu, aut potentia sensitiuæ partis. Omnis enim potentia huiusmodi est actus corporalis organi, vt infra dicetur. * Actus autem proportionatur ei, cuius est actus. Vnde nulla huiusmodi potentia, potest se extendere vltra corporalia. Deus autem incorporeus est, vt supra * ostensum est. Vnde nec sensu, nec imaginatione videri potest, A sed solo intellectu.

t. sequẽ & Q.78.
3. art.1

Ad primvm ergo dicendum, quòd cum dicitur, In carne mea uidebo Deum Saluatorem meum: non intelligitur, quòd oculo carnis sit Deum uisurus, sed quòd in carne existens post resurrectionem uisurus sit Deum. Similiter quòd dicitur, nunc oculus meus uidet te: intelligitur de oculo mentis: sicut Ephes. 1. dicit Apostolus: Det uobis spiritum sapientiæ in agnitio B ne eius, illuminatos oculos cordis uestri.

Ad secvndvm dicendum, quòd Augustinus loquitur inquirendo in uerbis illis, & sub conditione. Quod patet ex hoc * quod præmittitur. longe itaque potentiæ alterius erunt, scilicet oculi glorificati, si per eos uidebitur incorporea illa natura. Sed postmodum hoc determinat dicens: Valde credibile est sic, nos uisuros mundana tunc C corpora cæli noui & terræ nouæ, ut Deum ubique præsentem: & uniuersa etiam corporalia gubernantem clarissima perspicuitate uideamus, non sicut nunc inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sed sicut homines, inter quos uiuentes motusque uitales exercentes uiuimus: mox ut aspicimus, non credimus uidere; sed uidemus. Ex quo patet, quòd hoc modo D intelligit oculos glorificatos Deum uisuros: sicut nunc oculi nostri uident alicuius uitam. Vita autem non uidetur oculo corporali, sicut per se uisibile, sed sicut sensibile per accidens. Quod quidem a sensu non cognoscitur, sed statim cum sensu ab aliqua alia uirtute cognoscitiua. Quòd autem statim uisis corporibus diuina præsentia ex eis cognoscatur per intellectum, ex duobus E contingit, scilicet ex perspicuitate intellectus, & ex refulgentia diuinæ claritatis in corporibus innouatis.

Eodem lib. 22.cap.29. tom. 6.

Ad tertivm dicendum, quòd in uisione imaginaria non uidetur Dei essentia, sed aliqua forma in imaginatione formatur, repræsentans Deum, secundum aliquem modum similitudinis, prout in scripturis diuinis, diuina, per res sensibiles, metaphorice describuntur.

¶ *Super Quæstionis duodecimae Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio negatiue respõsiua quæsito. Impossibile est Deum videri sensu visus, & quacunque alia vi sensitiuæ partis. probatur, Potẽtia sensitiua est actus corporis: ergo est commensurata corpori. ergo non se extendit vltra corporalia. ergo non ad Deum. antecedens patet, con sequentia prima probatur: qa actus proportionatur ei cuius est actus secunda patet ex secũda: tertia, quia Deus, est omnino incorporeus. omnia plana sunt.

¶ *Super Quaestionis duodecimae Articulum quartum.*

IN titulo nihil eſt obſcurum aduertẽtibus, quòd ly per ſua naturalia, denotat cauſam ſufficientem.

¶ In corpore eſt vnica cõcluſio reſpõſiua quæſito negatiue. Impoſſibile eſt ꝙ aliquis ĩtellectus creatus per ſua naturalia eſſentiã Dei videat. Probatur vnica rõne ſic. Cognitio fit ẜm quòd cognitũ eſt in cognoſcente: ergo ſecundum modũ cognoſcentis: ergo ſecundum modum naturę ipſius cognoſcentis. ergo ſi modus eſſendi alicuius rei cognitę excedat modum naturæ cognoſcentis, cognitio illius rei, eſt ſupra naturam illius cognoſcentis. ergo cognoſcere ipſum eſſe ſubſiſtens, eſt ſupra facultatem naturalem cuiuſcunq; intellectus creati, ſolique intellectui diuino connaturale: ergo ĩtellectus creatus non poteſt Deũ per eſſentiam videre, niſi per gratiam. Prima conſequentia probatur: quia cognitum eſt in cognoſcẽte ſecundum modum cognoſcentis: ſecunda vero relinquitur nota. tertia autem manifeſte ſequitur ex pręcedentibus, & nihilominus, in litera declaratur, & a poſteriori inductiue probatur, diſtinguẽdo modos eſſendi rerum cognoſcibilium, vt ſic in tres, & oſtendendo eos proportionaliter reſpondere tribus modis eſſendi naturæ cognoſcitiuę, vt clare patet in litera. quarta autem conſequẽtia probatur: quia nulla creatura eſt ſuum eſſe, ſed habet eſſe participatum. vltima autem eſt per ſe nota.

58 4. diſt. 49. q. 2. art. 6. Et veri q. 8 articul. 3. Et 3. contra c. 50. *cap. 4. p. 4. parum ante mediũ.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum aliquis intellectus creatus per ſua naturalia diuinam eſſentiam uidere poſſit.

AD QVARTVM Sic proceditur. Videtur quòd aliquis ĩtellectus creatus per ſua naturalia diuinam eſſentiã videre poſſit. Dicit enim Dion. * 4. ca. de diui. no. ꝙ angelus eſt ſpeculum purum, clariſſimum, ſuſcipiens totã (ſi fas eſt dicere) pulchritudinem Dei. Sed unumquodque uidetur dum uidetur eius ſpeculum. Cum igitur angelus per ſua naturalia intelligat ſeipſum, uidetur quòd etiã per ſua naturalia intelligat diuinam eſſentiam.

¶ 2 Prę. Illud qđ eſt maxime uiſibile, fit minus uiſibile nobis propter defectum noſtri uiſus, uel corporalis uel intellectualis. Sed intellectus angeli non patitur aliquẽ defectũ. Cũ ergo Deus ſecundũ ſe ſit maxime intelligibilis, videtur ꝙ ab angelo ſit maxime ĩtelligibilis. Si igit̃ alia intelligibilia ꝑ ſua nãlia intelligere põt, multo magis Deũ.

¶ 3 Præt. Senſus corporeus non poteſt eleuari ad intelligẽdam ſubſtãtiã incorpoream: quia eſt ſupra eius naturã. Si igitur uidere Deũ per eſſentiam ſit ſupra naturã cuiuſlibet intellectus creati, uidetur ꝙ nullus intellectus creatus ad uidendum Dei eſſentiam pertingere poſſit. Quod eſt erroneũ, ut ex ſupradictis patet*. Videtur ergo ꝙ intellectui creato ſit naturale diuinam eſſentiã uidere.

Art. 1. huius quęſt.

SED CONTRA eſt quod dicitur Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. Sed vita æterna conſiſtit in viſione diuinæ eſſentiæ, ſecundum illud Ioan. 17. Hæc eſt vita æterna, vt cogn. te ſolum verum Deum, &c. Ergo videre Dei eſſentiã, cõuenit intellectui creato per gratiam, & non per naturam.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ impoſſibile eſt ꝙ aliquis intellectus creatus per ſua naturalia eſſentiã Dei videat. Cognitio enim contingit ſecundum quòd cognitum eſt in cognoſcẽte. Cognitum autẽ eſt in cognoſcente ſecundum G modũ cognoſcentis. Vnde cuiuſlibet cognoſcentis cognitio eſt ſecũdum modum ſuæ naturę. Si igitur modus eſſendi alicuius rei cognitæ excedat modũ naturæ cognoſcẽtis, oportet ꝙ cognitio illius rei ſit ſupra naturam illius cognoſcẽtis. Eſt autẽ multiplex modus eſſendi rerum. Quædã.n. ſunt, quorũ natura non habet eſſe niſi in hac materia indiuiduali, & hmõi ſunt oĩa corporalia: Quædã vero ſunt, quorum naturæ ſunt per ſe ſubſiſten- H tes, nõ in materia aliqua, quę tamẽ nõ ſunt ſuũ eſſe, ſed ſunt eſſe habẽtes. Et hmõi ſunt ſubſtantiæ incorporeæ, quas angelos dicimus. Solius aũt Dei proprius modus eſſendi eſt, vt ſit ſuũ eſſe ſubſiſtens. Ea igitur, quæ non habent eſſe niſi in materia indiuiduali, cognoſcere eſt nobis connaturale [e], eo ꝙ anima noſtra per quam cognoſcimus eſt forma alicuius materiæ. Quæ tamẽ habet duas virtutes cognoſcitiuas. Vnam, q̃ eſt actus alicuius I corporei organi. Et huic connaturale eſt cognoſcere res ſecundũ ꝙ ſunt in materia indiuiduali. Vnde ſenſus non cognoſcit niſi ſingularia. Alia vero virtus cognoſcitiua eius eſt intellectus, qui nõ ẽ actus alicuius organi corporalis. Vnde ꝑ intellectũ connaturale eſt nobis cognoſcere [d] naturas, q̃ quidẽ non habẽt eſſe niſi in materia ĩdiuiduali, nõ tamen ſecundũ ꝙ ſunt in materia indiuiduali, ſed ſecundum ꝙ abſtrahuntur ab ea per conſidera- K tionem intellectus. Vnde ſecundũ ĩtellectũ poſſumus cognoſcere huiuſmodi res in vniuerſali: quod eſt ſupra facultatem ſenſus. Intellectui autem angelico, cõnaturale eſt cognoſcere naturas non in materia exiſtentes [c]. Quod eſt ſupra naturalem facultatem intellectus animę humanę, ſecundum ſtatum præſentis vitæ, quo corpori vnitur. Relinquitur ergo quòd cognoſce- B re ipſum eſſe ſubſiſtens, ſit cõnaturale ſoli intellectui diuino, & quòd ſit ſupra facultatem naturalem cuiuſlibet intellectus creati [c]: quia nulla creatura eſt ſuum eſſe, ſed habet eſſe participatum. Non igitur poteſt [d] intellectus creatus, Deum per eſſentiam videre, niſi inquantum Deus per ſuam gratiam ſe intellectui creato coniungit, vt intelligibile ab ipſo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iſte modus cognoſcendi Deum, eſt angelo connaturalis, C vt ſcilicet cognoſcat eum per ſimilitudinem eius in ipſo angelo refulgentem. Sed cognoſcere Deum per aliquam ſimilitudinem creatã non eſt cognoſcere eſſentiam Dei, vt ſupra oſtenſum eſt *. Vnde non ſequitur, quòd angelus per ſua naturalia poſſit cognoſcere eſſentiam Dei.

2. huius q.

AD II. dicendũ, ꝙ intellectus angeli non habet defectum, ſi defectus accipiatur priuatiue, vt. ſ. careat eo quod habere debet. Si vero D accipiatur negatiue, ſic quælibet creatura inuenitur deficiens, Deo comparata, dum non habet illam excellentiã, quæ inuenitur in Deo.

AD III. dicendum, ꝙ ſenſus viſus, quia omnino materialis eſt, nullo modo eleuari poteſt ad aliquid ımmateriale. Sed intellectus noſter, vel angelicus, quia ſecundum naturam a materia aliqualiter eleuatus eſt, poteſt vltra ſuam naturam per gratiam ad aliquid altius eleuari. Et huius ſignum eſt, quia viſus nullo modo poteſt in abſtractione cognoſcere id, qđ in concretione cognoſcit: nullo enim modo poteſt percipere naturam, niſi vt hanc. Sed intellectus noſter poteſt in abſtractione conſiderare, quod in concretione cognoſcit. Etſi enim cognoſcat res habentes formam in materia, tamen reſoluit compoſitum in vtrumq;, & cõſiderat ipſam formam per ſe. Et ſimiliter intellectus angeli, licet connaturale ſit ei cognoſcere eſſe concretum in aliqua natura; tamen poteſt ipſum eſſe ſecernere per intellectũ, dũ cognoſcit quòd aliud eſt ipſe; & aliud eſt ſuum eſſe. Et ideo cum intellectus creatus per ſuã naturã, natus ſit apprehendere formam concretam, & eſſe concretum in abſtractione, per modum reſolutionis cuiuſdã: poteſt per gratiam eleuari vt cognoſcat ſubſtantiam ſeparatam ſubſiſtentem, & eſſe ſeparatum ſubſiſtens.

¶ Circa declarationem ac probationem tertiæ conſequentię aduerte duo. Primo quòd licet in litera ponantur tres tantum modi eſſendi ex parte rei cognitæ. ſcilicet eſſe in hac materia, & eſſe ſine materia, & eſſe ipſum eſſe ſubſiſtens, id eſt ſine omni potentia: quia tamẽ primus modus diſtinguitur, nõ in plures modos eſſendi, & ideo tres tantum ſunt, ſed in duos modos, quorum alter eſt rei, alter rationis, ſcilicet eſſe in hac materia, & abſtrahere ab illa, ſeu ſingulariter, & vniuerſaliter: & ſingularia vt ſic ad naturam ſpectant cognoſcitiuam cuius eſt eſſe actum corporis, quia ad ſenſitiuam: vniuerſalia vero ad naturam, quæ quodammodo eſt in corpore, & quodammodo nõ, quia ad intellectiuam humanam, quę partim eſt ſeparata & partim coniuncta, vt dicitur in ſecundo phy. tex. 26. ideo ordines cognoſcentiũ multiplicari poſſunt ſecundum modos eſſendi, magis quàm ordines cognitorum. Et propterea in litera in homine, in quo vtraque iungitur natura, ponitur intellectus in altiori ordine quã ſenſus: ex hoc tñ nihil deperit rationis efficacię. Tum quia ſicut vniuerſale & ſingulare ad vnum eſſendi modum ſpectant, ſcilicet ad eſſe in materia, ita anima ſenſitiua & humana ad vnum modum eſſendi pertinent, ſcilicet ad eſſe formam, ꝙ quid erat eſſe, & perfectionẽ corporis phyſici, vt in ſecundo de anima probatur. Tũ qa ex his optime habetur ꝙ modus eſſendi naturæ cognitæ, nũquã excedit modũ naturę cognoſcẽtis: quod eſt intentũ. Secundo aduerte, ꝙ ex hoc proceſſu literæ inducẽdo ex ſingularibus & ſenſu: vniuerſalibus & intellectu humano, ſubſtantiis immaterialibus & intellectibus ſeparatis optime infertur, ꝙ modus eſſendi naturæ cognitæ non excedit modum naturæ cognoſcentis: & eſt ſignũ, ꝙ ille exceſſus eſt cauſa nõ cognitionis vt in probatione conſequentiæ a priori eſt aſſumptũ, & ſic optime infertur: ergo cognitio ipſius eſſe per ſe ſubſiſtẽtis, ſoli intellectui diuino eſt cõnaturalis, ac per hoc ſupra cæteros eſt.

422

143

¶ Circa tertiã conſequẽtiam dubium occurrit. Scotus ſiquidem in 4. diſt. 49. quæſtio. 11. & in primo diſt. 3. q. 3. & in quolibet. quæſt. 14. art. 2. eam impugnat, ad diuerſa tamen propoſita: nam in primo quaeſtionum lib. arguit eam quoad intellectum noſtrum reſpectu naturalis obiecti: in quarto autem reſpectu eſſentiæ diuinæ & intellectus creati.

¶ Arguit ergo ſic primo. conditionalis illa nõ ſequit̃ ex pmiſſis: ergo anteceđs ꝓbatur: quia ex hoc quod cognitũ eſt in cognoſcente ẜm modũ naturæ cognoſcentis, nihil aliud habet, niſi ꝙ cognitio eſt perfectio proportionata cognoſcẽti: & ſimiliter obiectum cognitionis. Ex hoc aũt nõ ſequit̃ æqualitas intẽta. ſ. ꝙ cognoſcẽtis natura debet æquari obiecto vel excedere. Et cõfirmatur. Ex ꝓportione inter obiectũ & potẽtiã ſequit̃ magis diſſimilitudo & inæqualitas: ſicut inter motiuũ & mobile, & materiam & formã. Talis ſiquidẽ eſt proportio inter potẽtiã & obiectum: vnde oculus videt & cælũ & terrã: & tñ nõ habet modum eſſendi ſimilem cælo & terræ, quum illud ſit incorruptibile, & magis ad propoſitum: idea lapidis nõ eſt ſimilis lapidi in modo eſſendi.

¶ Secundo, quia ſi illa conditionalis eſſet vera: ſequeretur quòd angelus inferior non cognoſceret ſuperiorem: quia modus eſſendi ſuperioris excedit modum inferioris.

¶ Tertio, quia ex illa ſequitur, quòd intellectus creatus, etiam illuſtrat⁹ lumine gloriæ, non poſſet videre Deum. probatur ſequela: quia modus eſſendi Dei excedit modum eſſendi toti⁹ huius. ſ. intellect⁹ illuſtrati & habituati, & cæt.

¶ Quarto, ſpãliter arguit cõtra eã vt applicatur ad intellectũ nr̃um & obiectũ in lr̃a aſſignatũ: quia ſi iſta conditionalis ẽ vera ex natura potẽtiæ cognoſcitiuæ. ſequitur, ꝙ beati nunquam videbũt Deũ. Probatur ſequela, quia nulla potentia p̃t eleuari ſupra ſuũ obiectum adequatũ. viſus.n. non põt eleuari ad vidẽdum fantaſma, nec aliquis habitus aut vis ſuperaddita p̃t eleuare potentiam ſupra ſuum obiectum, ſed infra obiecti latitudinem: qm̃ potentia prius reſpicit obiectũ ex ſe, quàm habitus adueniat, vt patet.

¶ Vltimo addit, ꝙ arguit lr̃a ex ꝓpoſitionibus non ſyllogiſticis.

¶ Ad euidentiã horũ ſcito, quod ut in q. 14. latius dicetur: radicaliter initium cognitionis eſt, ex eo ꝙ natura aliqua eſt nõ ſolum ipſa, ſed alia. Et quoniam eſſe alia non cõtingit vno tñ modo, diuerſi ordines cognoſcentium ſurgunt ex diuerſis modis eſſendi alia. Diuerſi autem modi eſſendi alia, ſurgunt ex diuerſis gradibus ipſarum naturarum. Quæ ſunt non ſolũ ipſæ, ſed alia. Et propterea ſecundum diuerſum ordinem ipſarum naturarum cognoſcẽtium oportet ponere diuerſos modos, quibus cognoſcens eſt cognitum. Et ex hoc manifeſte ſequitur, quòd eſſe cognitum modificatur ſecũdum modum naturæ cognoſcentis, & non ecõuerſo. Et quia cognitio naturalis ſequitur modum, quo naturaliter cognoſcens eſt cognitum: idcirco oportet quòd menſura naturalis cognitionis ſit ipſa cognoſcentis natura. verbi gratia, anima humana eſt ſubſtantia vltima inter intellectuales. Ac per hoc E naturaliter ſortitur, quòd ſint infimo modo intellecta, ea quæ cognoſcenda ſunt. Et hinc ſurgit, quòd ipſam oportet eſſe cognitam dearticulate, iuxta ipſorum naturas: & hinc ſurgit, ꝙ ipſam oportet habere cognita a phantaſmatibus: & conſequenter ꝙ capacitas eius naturalis non extendat ſe ad hoc, quòd ſit illa cognoſcibilia, quæ ſunt ſeparata a materia. Angelus autẽ, quia eleuatioris eſt eſſentiæ, vt puta materiam nullo modo requirẽtis ad ſui modi eſſendi perfectionem, & ipſe eſt alia excellentiori modo quàm anima noſtra: vnde eſt hæc materialia & inferiora eminenter, ſuperiora autem participatiue. Et hæc eſt radix rationis factæ in litera: quę fundatur ſupra hoc, quòd cognitum eſt in cognoſcente ſecundũm modum naturæ cognoſcentis: & quòd cognitio ſit, ſecundum modum quo cognitum eſt in cognoſcente. iam enim ex declarata radice patet, quòd ex his ſequitur, quòd ſi cognoſcentis natura eſt inferioris ordinis, quàm ſit natura cognita, quòd non poterit ex propriis viribus ad viſionem illius ſe extendere, eo quòd non eſt illud niſi modo proprio ſibi: quod eſt non eſſe illud, niſi diminuta quadam participatione: quæ ad viſionem non ſufficit. Ex hac eadem quoque radice omnia obiecta facile ſoluuntur, terminos literæ prius notantibus. Eſt ſiquidem hic ſermo non de cognitione vniuerſaliter, ſed de viſione, id eſt, cognitione complete quidditatiua. Rurſusq; ſermo eſt de huiuſmodi cognitione, non quocunq; modo poſſibili. ſed ex propria natura cognoſcentis ſufficienter. Modus autem eſſendi cognoſcentis & cogniti, non ẜm ſpeciem, ſed genus, aut quaſi genus ſumitur. Et ex his ſequitur ꝙ obiecta, q̃ aſſignantur potentiis, non ſunt obiecta adequata extenſiue, ſed ſunt obiecta adæquata intenſiue naturaliter: quia ſupra illa non poteſt naturaliter potentia quidditatiue penetrare, ſed infra.

¶ Vnde ad primam obiectionẽ dicitur, ꝙ optime illa conditionalis ſequitur ex præmiſſis ſubtiliter intellectis, vt expoſitum eſt. Ex hoc.n. ꝙ cognitio naturalis debet proportionari naturæ cognoſcenti, manifeſte ſequitur, ꝙ natura cognoſcẽs, non poteſt eſſe inferioris ordinis, quàm ſit naturaliter cognitum ab ea quidditatiue. Talis namque cognitio ĩferiores vires excedit. Nec eſt verum quòd Scotus imponit literę. ſ. ꝙ velit æqualitatẽ ſeu ſimilitudinem inter cognitum & naturã cognoſcitiuam ſecũdum ſe. Hoc enim nec ſomniauimus, ſed litera hic docuit, quòd inter cognitum & naturam cognoſcitiuam ſecundum ſe exigitur non exceſſus ex parte cogniti: & vt dictum eſt, ſermo eſt de non exceſſu in modo eſſendi generico, & cognito quidditatiue ac naturaliter. Vnde non oportet aliter ad oppoſita reſpondere. Intellectus ſiquidem diuinus aut angelicus excedit hæc omnia & genere, & pluſquàm genere: & tamen omnia quidditatiue nouit. Quod autem de oculo reſpectu cœli affertur, puerile eſt: quoniam cœlum vt viſibile non habet alium eſſendi modum, quàm mixtum. vtrumque enim eſt ſingulare ſenſibile, &c. Corruptibile autem, & incorruptibile ſunt differentiæ accidentales viſibilis vt ſic: quemadmodum & cæteræ ſubſtantiales differentiæ accidunt viſibili, cum ſubſtantia ſit per accidens viſibilis, vnde viſus non videt aliquod viſibile excedens ipſum in modo eſſendi: quod eſt intentum literæ.

¶ Ad ſecundam vero obiectionem negatur ſequela: quia Angeli non differunt inter ſe in modo eſſendi generice, ſed omnes conueniunt, vt in litera dicitur, in hoc quod ſunt formæ, non in materia omnino.

¶ Ad tertiam ſimiliter negatur ſequela: quoniam exceſſus obiecti ſupra modum cognoſcentis non aſſignatur in litera pro cauſa viſionis obiecti quomodocumque, ſed ex propriis viribus cognoſcentis. Argumentum autem ſupponit eſſe cauſam non viſionis abſolute, & ideo peccat ẜm non cauſam, vt cauſam.

¶ Ad quartam negatur quoque ſequela: quoniam (vt iam patet) de obiecto non quocumque quidditatiue cognoſcibili naturaliter eſt ſermo. Concedo autem, quòd intellectus ex natura ſua, non poteſt quidditatiue cognoſcere altius quid,

Universidad de Deusto Biblioteca

quàm ſit natura animæ noſtræ, cum quo tamen ſtat, ꝙ pōt per gratiam eleuari ad quidditatiue cognoſcendum etiā Deum, non enim conuenit potentiam eleuari ad cognoſcendū aliquid quidditatiue, quod eſt extra obiectum quidditatiue, cognoſcibile a ſe naturaliter. Sed obiectio procedit ac ſi obiectum hoc aſſignagnatum, eſſet obiectum adæquatum extenſiue, vt ſonus reſpectu auditus, & ideo peccat. Iam eñ dictum eſt, quòd hic eſt ſermo de obiecto adæquato intenſiue ex natura potentiæ ſm proprias vires: & non de obiecto adæquato extenſiue, extra quod nullus habitus adducere quomodolibet poteſt potentiam. Propoſitiones autem, ex quib⁹ litera procedit, etſi non ſunt ſyllogiſticæ formaliter, ſunt tamen virtualiter, vt ſuperius eas ordinauimus valde facile, abſque tanta mixtura, quantam fecit Scotus.

59
3. contra c. 51. 52. & 55. Et opuſ. 3. c. 105. & 4. diſ. 49. q. 2. art. 7. Et ueri. q. 3. ar. 3. 14.

F præuiis ad illam, vt patet de aqua, igne & calore, & propterea non ſequitur proceſſus in infinitum, ſed eſt ſtatus in forma, q̃ ſe habet vt diſpoſitio. diſpoſitionis enim non oportet eſſe diſpoſitionem ſicut formæ oportet eſſe diſpoſitioñe. Ad ſm aūt dr̃ per interemptionem: eſſentia namq; diuina eſt vere forma intelligibilis, & non naturalis: & ideo non oportet quòd det formaliter eſſe, ſed ꝙ det formaliter intelligere: ſpeciei nanque intelligibilis in actu perfecto eſſe, eſt ipſum intelligere. Nec ſolum eſſentia diuina eſt vere forma in eſſe intelligibili intellectus creati videntis ipſam, ſed etiā eſt forma vt vltimus generationis termin⁹. Non enim eſt vt forma intelligibilis in habitu: ſed in actu, cum qua intelligere nō ponit in numerū ſicut nec eſſe ponit in numerum cū forma cuius eſt. Non enim ſunt duo termini generationis, forma & eius eſſe, ſed

D. 910.
D. 936.
t. præcepti.

H vnus: eodē quippe curſu ꝓportionaliter currit eſſe intelligibile.

Articvlvs V.

Vtrum intellectus creatus ad uidendum Dei eſſentiam aliquo creato lumine indigeat.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd intellectus creatus ad videndum eſſentiam Dei, aliquo lumine creato nō indigeat. Illud enim quod eſt per ſe lucidum in rebus ſenſibilibus, alio lumine non indiget vt videatur. Ergo nec in intelligibilibus. Sed Deus eſt lux intelligibilis. Ergo non videtur per aliquod lumen creatum.

G ¶ 2 Præt. Cum Deus videtur per medium, non uidetur per ſuam eſſentiam. Sed cum uidetur per aliquod lumen creatum, uidetur per medium. Ergo non uidetur per ſuam eſſentiam.

¶ 3 Præt. Illud, quod eſt creatum, nihil prohibet alicui creaturæ eſſe naturale. Si ergo per aliquod lumen creatum Dei eſſentia uidetur, poterit illud lumen eſſe naturale alicui creaturæ. Et ita illa creatura non indigebit aliquo alio lumine ad uidendum Deum. Quod eſt impoſſibile. Non eſt ergo neceſſarium quòd omnis creatura ad uidendum Dei eſſentiam, lumen ſuperadditum requirat.

SED CONTRA eſt qđ dicitur in Pſal. In lumine tuo uidebim⁹ lumē.

RESPON. Dicendum, quòd omne, quod eleuatur ad aliquid, quod excedit ſuam naturam, oportet quòd diſponatur aliqua diſpoſitione, quæ ſit ſupra ſuam naturam. [c] Sicut, ſi aer debeat accipere formam ignis, oportet quòd diſponatur aliqua diſpoſitione ad talem formam. Cum autem aliquis intellectus creatus videt Deū per eſſentiam, ipſa eſſentia Dei fit forma intelligibilis intellectus. Vñ oportet, ꝙ aliqua diſpoſitio ſupernaturalis [d] ei ſuperaddatur ad hoc, ꝙ eleuetur in tantam ſublimitatem. Cum igitur virt⁹ naturalis intellectus creati non ſufficiat ad Dei eſſentiam videndam, vt oſtenſum [*] eſt, oportet quòd ex diuina gratia ſupaccreſcat ei virtus intelligendi. Et hoc augmentum virtutis intellectiuæ illuminatioñe intellectus vocamus, ſicut & ipſum intelligibile vocatur lumen, vel lux. Et iſtud eſt lumen, de quo dicitur Apoc. 21. quòd claritas Dei illuminabit eam. ſ. ſocietatē beatorū Deum videntium. Et ſecundum hoc lumen, efficiuntur deiformes, id eſt Deo ſimiles: ſecūdum illud primæ Ioan. 3. Cum apparuerit, ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt.

B AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ lumē creatū, eſt neceſſariū ad vidēdum Dei eſſentiam, non quòd ꝑ hoc lumē, Dei eſſentia intelligibilis fiat, quæ ſecundum ſe intelligibilis eſt: ſed ad hoc quòd intellectus fiat potens ad intelligendum per modum, quo potētia fit potentior ad operandum per habitum. Sicut [d] etiam & lumen corporale neceſſarium eſt, in uiſu exteriori

¶ *Super Quaeſtionis duodecimae Articulum quintum.*

IN titulo, intellectus creatus actu vel potentia indiget, non propter melius, ſed ſimpliciter ad conſequendam viſionē Dei.

¶ In corpore vnica concluſio reſponſiua quæſito affirmatiue. Intellectus creatus eget lumine creato ad viſionem diuinam. probatur. intellectus creatus videns Deum, habet eſſentiam diuinā pro forma intelligibili. ergo eget diſpoſitione ſupernaturali eleuante ad tantam ſublimitatem. ergo augmēto gratuito virtutis intellectiuæ. ergo lumine creato. antecedens patet ex art. 2. conſequentia prima probatur ex illa maxima. Omne quod eleuatur ad aliquid excedens ſuam naturam, oportet diſponi diſpoſitione, quæ ſit ſupra ſuam naturā. declaraturq; in natura aëris & ignis. ſecunda autem conſequentia probatur: quia naturalis virtus intellectus creati non ſufficit ad videndam Dei eſſentiam. tertia vero probatur: quia augmentatio intellectiuæ vis illuminatio vocatur, quòd declaratur: quia ipſum intelligibile vt ſic, dicitur lumen vel lux. Et confirmatur authoritate Apocalypſ. 21. Demum ponitur effectus formalis talis luminis: & dicitur quòd eſt facere deiformes: probaturq; authoritate primæ Ioan. 3. Et ſic declarauit an eſt, & quid eſt ipſius luminis.

¶ Circa illam maximam, nota ꝙ aliquid eſſe ſupra naturam alicuius cōtingit dupl̄r. Vno modo dignitate, quòd. ſ. eſt ſupra gradum eſſentialem naturæ alterius: vt ignis reſpectu aëris. Alio modo poteſtate, ſeu efficacia: quia. ſ. eſt ſupra poſſe alterius: vt lumen reſpectu aëris: quamuis aër ſit ſubſtantia, & lumen ſit accidens. In propoſito ſumitur ſecundo modo. Et propterea ſupernaturale ſimpliciter, ſi primo modo ſumitur, Deus tm̄ eſt. ſecundo autem modo, charitas, gratia, lumen gloriæ, & alia huiuſmodi ſupernaturalia ſunt: quia ſuperant facultatem omnis naturæ creatæ & creabilis tam actiue, quàm paſſiue: actiue quidem, quia poſſunt in effectus quos non poteſt natura aliqua. Paſſiue vero, quia non poſſunt fieri aut pullulare a quacumque natura: & ſic ſumitur hîc ſupernaturalis diſpoſitio.

¶ Circa primæ conſequentiæ probationem dubium eſt. Primo. quia ſi illa maxima eſt vera, ſequitur proceſſus in infinitum in diſpoſitionibus: & patet ſequela: quia diſpoſitio ipſa ſupernaturalis eſt quædam forma. ergo oportet ipſam antecedi ab alia diſpoſitione ſupernaturali: & iterum illam ab alia eadem rōne: & ſic deinceps. Secundo oritur dubium: quia dato ꝙ illa maxima ſit vera, non tenet tamen niſi in vere formis & materiis. Modo eſſentia diuina non eſt vere forma intellectus creati videntis ipſam, cum non det formaliter illi eſſe vndique. ergo ratio ruere videtur.

¶ Ad primum horum breuiter dicitur cum S. Tho. alibi: quòd illa propoſitio eſt veriſſima de forma, quæ eſt vt terminus generationis: non autem de illa, q̃ eſt vt via ad terminū. videmus enim in naturalibus, ꝙ eſt eadē rō vt materia diſponatur ꝑ forma ſubſtantiali terminante generationem: & pro accidentalib⁹

¶ Circa probationem ſecundæ conſequentiæ, aduerte, ꝙ litera ſimul duo facit: dum & conſequentia probat, & quaſi aliud mediū ad concluſionē innuit: probat quidē ſubintelligēs, ꝙ eſſentiam diuinam eſſe formā intellectus, & videre Deum, idē ſint. Ac per hoc diſpoſitio eleuans ad diuinam eſſentiam eſt id quod eleuat ad uidendum. Et conſequenter, cum intellectus creatus ſit inſufficiens ex ſe, illa diſpoſitio eſt ipſa eleuatio ſeu augmētatio uirtutis intellectiuæ, reddēs ipſam ſufficientem ad uidendū. Aliud quodammodo innuit mediū pro quanto augmentū hoc ad duo poni inſinuatur: & ad diſponendum intellectum: pro tam excelſa forma intelligibili: & ad uires ꝓbēdū eidē, ut poſſit elicere actū uiſionis. Hoc. n. ſm tangitur cū de inſufficiētia intellect⁹ ad uidendū, & augmēto uirtutis intellectiuæ fit mētio.

I ¶ Circa terminos cōſequētis nota primo ly augmētū, ex 3. contra Ge. c. 53. ꝙ dupl̄r p̄t uirtus agentis augeri. Vno mō ꝑ ſimplicē intēſionē, & ſic aqua calida fit calidior. Alio mō ꝑ alteri⁹ formæ appoſitionē, ſicut uirtus aëris auget̃ ꝑ ſuperadditū lumē. In ꝓpoſito eſt ſermo de augmēto ſcđo mō, & nō primo. Qm̄ prima augmētatio ñ dat niſi oꝑationē eiuſdē rōnis, ꝑfectiorē tñ: ſcđa aūt eleuat ad oꝑationē alteri⁹ ſpēi & generis & ordinis q̄nque, ut patet. Scđo, ly gratuitū. Cū. n. qō ſit de intellectu tā creato q̄ creabili, oportet ſi augmento opus eſt, augmentum ipſum eſſe ſupra naturam omnis intellectus tam creati q̃ creabilis. Ac per hoc extra totum ordinem connaturalium, & conſequenter q̄ſi de ordine gratuitorum non ex modo conſequendi tm̄, ut uita reſurgētiū, ſed ex ipſa ſubſtātia ſeu quidditate ſua, vt charitas.

¶ Contra hanc concluſionem multi arguunt: in primis Sco. in 3. diſ. 14. q. 1. & in 4. diſt. 49. q. 11. arguit quadrupliciter. Primo obiectum ex ſe lux intelligibilis, ſufficienter potens mouere intellectum ad ſui uiſionem, non eget lumine coagente ſibi ad cauſandam uiſionem. Deus eſt huiuſmodi. ergo. Secundo: ſi lumen

K gloriæ ponitur ut forma, qua intellectus fiat & ſit ſufficiens ad uidendum Deum. ergo per aliquam formam creatam poſſibile eſſet naturaliter uidere Deum. probatur ſequela: quia ſicut cæcus miraculoſe illuminatus naturaliter uidet: ita beatus ſupernatural̄r illuminatus, naturaliter uidet Deū. Lumē. n. gloriæ ſicut q̄libet ꝑfectio poſita in intellectu, ꝑficit ītellectū naturaliter, quamuis ſupernatural̄r ponat̃. Tertio, quia quicquid pōt Deus mediante cā effectiua ſecunda, poteſt ſine illa. Sed lumen gloriæ ponitur ut efficiat uiſionē. ergo. Quarto, quia magis uidetur neceſſarium ponere ſpeciem intelligibilem Dei q̃ lumē gloriæ: ſed illa non ponitur. ergo. probatur antecedens: quia illa eſſet perfectionē intellectus, ut memoria eſt: iſtud aūt perficit in actu ſcđo, ad qđ ſufficit obiectū præſens in ſeipſo, ut ex dictis patet.

¶ Durandus deinde dupliciter arguit. Primo: lumen gloriæ ponitur ꝑꝑ excellentiam obiecti ſuper intellectū creatū, ut patet in litera huius articuli. ergo fruſtra: probatur cōſequentia: quia obiectum in infinitum excedit, nō ſolū intellectū creatū ſm ſe, ſed ēt cū tali lumine. Et cōſequēter lumē tale ñ reddit intellectum

de improportionato proportionatum. Secundo, quia quicquid ſit, frater Thomas in 4. diſt. 49. tenet quòd viſio Dei poteſt communicari homini in ſolis diſpoſitionib. viæ. ergo non exigitur lumen gloriæ, quod eſt propria diſpoſitio patriæ. Multa alia recitantur Apud Capreolum, diſt. 49. q. 4. argumenta: quæ cōſulto omitto. aut. n. ſupponunt intellectum pure paſſiue cōcurrere ad viſionem Dei; aut quia ex his facile ſoluuntur: vel a ſuis authoribus ſoluta ſunt.

¶ Ad primum Scoti breuiter pōt cōcedi totum: & dici ꝙ indigentia nō eſt ex parte Dei ſeu obiecti: ſed ex parte intellectus creati. vnde cōſideratis vtriſque negatur maior.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd hic eſt ſeruandū illud, Sententiā tene, ſed linguā cohibe: ſimpliciter quidem nullum inconueniens eſt cōcedere, ꝙ per aliquā formā creatam, non tamen vt ſpeciem, intellectus creatus naturaliter videt Deum. Quoniam quilibet habitus, & omnis forma eſt ex propria natura principium proprii actus. Habens enim charitatem vt ſic, naturaliter diligit Deum meritorie, &c. Non enim minus charitas inclinat ad actum proprium quàm cæteri habitus: ſignum autem naturalitatis eſt delectatio. Experimur enim nos delectabiliter omnia operari: quorum habitus habemus, ſiue naturales, ſiue ſupernaturales. Veruntamen ne errandi occaſio ſumatur, diſtinguēdum eſt, quòd videre Deum naturaliter per aliquam formam creatam, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo per formam creatam & naturalem, ſeu connaturalem. alio modo per formam creatam ſupernaturalem, & non ſolum ſupernaturaliter. Et quòd primo modo eſt impoſſibile, ac refutatum: ſecundo vero modo eſt neceſſarium. Et tale eſt lumen gloriæ: illuminatus quidem illo, naturaliſſime videt Deum: adeo vt impoſſibile ſit, non videre illum ſtante lumine. Vnde patet, quòd non eſt ſimile de cæco illuminato, & de intellectu illuminato: quia ibi vis data eſt naturalis, licet ſupernaturaliter data, hic vero

D vis data eſt ſupernaturaliter, & data eſt ſupernaturalis.

¶ Ad tertium negatur argumentum, eſt enim ſophiſma figuræ dictionis: mutatur ſiquidem quid in quale, ſeu ad aliquid. Viſio enim Dei creata non ſignificat rem abſolute: ſed ſignificat actum in ordine ad agens creatum, & ſic eſt ſimile, ſicut ſi arguereţur: Deus producit actum meritorium mediante voluntate & charitate Petri. ergo poteſt producere illum ſine eis.

¶ Ad quartum negatur antecedens: nec probatio aliquid valet: qm̄ memoria intellectiua impertinens eſt felicitati, quæ conſiſtit in actu & non in habitu. Et bene aduerte, quòd Scotus cum ſequacibus nō poteſt amplius in hac materia ſuſtineri: qm̄ in Clementina, ad noſtrum, de hære. expreſſe erroris dānantur dicentes, quòd anima non indiget lumine gloriæ eleuante ipſam ad videndum Deum, vbi cernis eccleſiam amplexā S. Tho. doctrinam determinaſſe, non ſolum indigentiam luminis: ſed cām. ſ. vt eleuetur anima ad talem viſionem, vt in litera dicitur.

E ¶ Ad primum Durandi, conceſſo antecedente, negatur ſequela. Ad probationem dicitur, ꝙ ex peruerſa interpretatione ꝓcedit: poni enim propter excellentiam obiecti ſupra potentiam contingit vno modo vt adæquetur exceſſus augendo potentiam. Et iuxta hunc ſenſum procedit probatio: ſed contra nullum militat. Alio modo: vt exceſſus non prohibeat attractionem potētiæ ad tam excellens obiectum. Et ad hunc ſenſum ponitur lumē gloriæ propter excellentiam obiecti ſupra potentiam. Contra aūt hūc ſenſum, manifeſte patet ꝓbationē nō ꝓcedere. Quod ſi fiat vis in hoc, ꝙ de non proportionato fieri dr̃ proportionatus. Iā habita eſt rñſio in litera. in art. 1. in rñſione ad vltimum declarando, quomodo intelligitur ꝓportionis nomen in ꝓpoſito.

¶ Ad ſecundum dicitur, ꝙ Durandus noluit intelligere illa S. Tho. verba, q. 2. artic. 7. Lumen ſiquidem gloriæ poteſt dupliciter haberi. Vno modo per modum paſſionis, alio modo per modum habitus. Primo modo, non ponit hominem extra viā.

A Secundo modo eſt propria patriæ diſpoſitio. & ideo quum in ſolis diſpoſitionibus viæ dicitur, id eſt in diſpoſitionibus non ponentibus hominem extra viam ſimpliciter intelligitur. Et quòd hæc ſit mens vera ſan. Tho. ex eo liquet, quòd in q. de ve. q. 10. art. 11. ponit idē, quod in 4. & tamen in eiſdem q. de ve. q. 13. art. 1. & q. 20. arti. 2. ſic exponit. & ſimiliter in 2. 2. q. 185. articu. 3. quare indubie ſic tenendum eſt.

¶ In reſponſione ad tertium, quoniam ſubtilis valde doctrina traditur, aduerte duo. Primo quid eſt tam eſſe, quàm fieri connaturale alicui. Secundo quæ ſit proportio inter lumen gloriæ & diuinam ſubſtantiam. Eſſe connaturale eſt oriri, ſeu pullulare ex intrinſecis illius naturæ, vt ex 2. Phyſico. patet. & in motu elementorum apparet. Fieri vero cōnaturale eſt, ꝙ id, quod non fluit ex principiis alicuius,

In 4. diſt. 49.

D. 361.

C fluat ex principiis eius. hoc autem imaginari nullo modo poteſt, niſi natura transferatur in naturam: ſic enim ſolummodo principia, a quibus aliquid fluit, effici poſſunt principia eius, a quo non fluit. Proportio inter lumen gloriæ & diuinam eſſentiam, non in eſſe naturæ: ſed in eſſe intelligibili, eſt proportio proprii connaturalis ad naturam a qua fluit. Quod ſic ex dictis probatur. lumen gloriæ nihil aliud eſt quàm vis vt propria diſpoſitio vnitiua diuinæ eſſentiæ, vt formæ intelligibilis, atque factiua viſionis diuinæ. Ad hæc enim duo lumen gloriæ poni patet ex dictis. ſed habere diuinam eſſentiam, vt formam intelligibilem. & ſimiliter videre Deum, ſoli Deo eſt connaturale. ergo lumen gloriæ ſoli diuinæ naturæ connaturale eſt. Et hinc ſequitur, diuinam eſſentiam, & lumen gloriæ eſſe eiuſdem ordinis eo modo, quo diſpoſitio vltima, & forma ſunt eiuſdem ordinis, ſcilicet quo ad connaturalitatem: quia ſcilicet cuicunque naturale eſt vnum, & reliquum: & cui non vnum, neutrum: propterea in litera dicitur, quòd lumen gloriæ non poteſt eſſe connaturale alicui, niſi illa res transferatur in diuinam naturam. Ex his autem patet falſitas opinionis Scoti in 1. quæſt. Prolo. primi ſentent. volentis quòd naturale & ſupernaturale non diſtinguant res: ſed habitudines ad cauſas actiuas. Lumen ſiquidem gloriæ & charitas & dona Spiritus Sancti, & ſi qua ſunt huiuſmodi, omnia ſunt ſupernaturalia entia: non ſolum quia a ſolo agente ſupernaturali cauſari poſſunt: ſed quia nulli creaturæ factæ aut factibili connaturalis eſſe poſſunt, propter quod dicuntur entia ſupernaturalis, imo diuini ordinis. Et ſi contra hoc obiiciatur, de diſtantia infinita inter Deum, & lumen gloriæ: aut quòd aliud eſt loqui de lumine gloriæ per eſſentiam, & aliud de eo per participationem. Et quòd licet lumen gloriæ per eſſentiam ſit proprium Deo, non tamen per participationem: de quo tamen loquimur, facile reſponderi poteſt, quòd diſtantia infinita nihil aliud infert niſi quòd inter quodcunque lumen gloriæ creatum & Deum, ſunt infiniti medii gradus. Inter diſpoſitionem namque propriam & formam ſubſtantialem eſt maxima diſtantia, & longe maior quàm inter duas ſubſtantias: & tamen illæ ſunt eiuſdem ordinis, quo ad connaturalitatem, & iſtæ non: quamuis iſtæ magis conueniāt in natura: quia forte ſunt eiuſdem ſpeciei, vt Sortes & Plato, &c. Maior ergo vel minor diſtantia nihil facit ad propoſitum. igitur non infinita, Nec decipimur vt ſecunda obiectio proponit. Qm̄ ſicut tota latitudo viſionis diuinæ eſſentiæ, ſoli Deo eſt connaturalis, diuerſimode tamen: quia in ſummo incommunicabiliter ad extra. Circa ſummum vero communicabiliter plus & minus in infinitum: ſic tota latitudo luminis gloriæ & charitatis, &c. ſimiliter tota latitudo habendi diuinam eſſentiam, vt formam intelligibilem ſoli Deo eſt connaturalis: ſed in ſummo incommunicabiliter: limitate autem communicatur, nō tñ connaturale ſit alteri. Sicut ſi lux acceptetur ꝓpria qualitas ſolis, tota

latitudo lucis est connaturalis soli tantum: sed in summo incommunicabiliter, Citra summum vero communicabilis, non ita vt sit connaturale aliis: quia non vt fluat ab illis (si astra ponantur extraneæ naturæ a solis natura) sed vt sit eorum ex diffusione a luce solari.

F hil aliud esse q̃ dispositionē ad Dei susceptionē, vt iā dictū est. Et propterea desiderii quātitati rñdere oportet: sicut dispositionē aptitudini & pparationi. Quarta autē cōsequētia pbat: qa nō naturę, sed glorię lumē cōstituit intellectū in quadā deiformitate. Ex hoc nāq; q̃ diuinę naturę participes simus, possumus ipsum videre. Vltima autem patet.

Super Quaestionis duodecimae Articulum sextum.

Titulus clarus.

In corpore tria. Primo proponitur conclusio responsiua quæsito affirmatiue. scilicet Videntium Deũ vnus perfectiꝰ videbit quàm alius. Secundo excluditur falsa huius causa. Tertio probatur ex vera causa.

Quo ad secundũ aduerte, quòd idem obiectum melius ab vno videri quàm ab alio ex duobus oriri potest. Primo, quia per limpidiorem speciem ab vno videtur quàm ab alio: sicut experimur quòd per speciem in aëre melius videmus quàm per eam in aqua, & per meliora ocularia similiter. Secundo etiam oriri potest ex acutiore visu. patet, stante nanque identitare visibilis cum æqualitate speciei & visiuæ virtutis, impossibile est fingere vnde melior fiat visio. Distantia namque & medium, &c. omnia ad speciei qualitatem spectāt. litera ergo primam causam excludit sufficienter, ex hoc, quòd visio illa non est futura per speciem: secundam autem amplectitur.

Quo ad tertium probatur conclusio sic. videntium Deũ vnus alio habet maiorem charitatem, ergo maius desideriũ, ergo est magis aptus & paratus ad susceptionem Dei. ergo habet maius lumen gloriæ. ergo maiorem facultatem ad videndum Deum. ergo perfectius videbit Deũ quàm alius. Antecedens supponitur, prima consequētia nota est, ex terminis cũ secunda & tertia. charitas enim ipsa est, desideriũ Dei. Desiderium autem constat præparationem magnam esse ad desiderati cōplexũ: lumen vero glorię ni

inquantum facit medium transparens in actu, vt possit moueri a colore.

Ad II dicendum, quòd lumē istud non requiritur ad videndum Dei essentiam quasi similitudo, in qua Deus videatur: sed quasi perfectio quædam intellectus confortās ipsum ad vidēdum Deum. Et ideo potest dici, quòd non est medium, in quo Deus videatur: sed sub quo videtur. Et hoc non tollit immediatam visionem Dei.

Ad III dicendum, quòd dispositio ad formam ignis, non potest esse naturalis nisi habenti formam ignis. Vnde lumen gloriæ nō potest esse naturale creaturæ, nisi creatura esset naturæ diuinæ: quod est impossibile. Per hoc enim lumen fit creatura rationalis deiformis, vt dictum est.[e]

Articvlvs. VI.

Vtrum uidentium essentiam Dei unus alio perfectius uideat.

60 4.dis.49.q.2.arti.4. & 3.cōt.c.56.

Ad sextvm sic procedit. Videtur, q̃ videntium essentiā Dei, vnus alius perfectius non videat. Dicitur.n.1.Ioan.3. Videbimus Deum sicuti est: sed ipse vno modo est. Ergo vno modo videbitur ab omnibus. Non ergo pfectius & minus perfecte.

li.83.quæs. Q.32. in princ.to.4.

¶ 2 Præt. Augu. dicit in *lib. 83.q. quòd vnam rem non potest vnus alio plus intelligere. Sed omnes videntes Deum per essentiam, intelligunt Dei essentiam. Intellectu enim videtur Deus non sensu: *vt supra habitum est. Ergo videntium diuinam essentiam vnus alio non clarius videt.

*Art.3. huius quæst.

¶ 3 Præt. Quòd aliquid altero perfectius videatur, ex duobus contingere potest: uel ex parte obiecti visibilis: uel ex parte potenriæ uisiuæ uidentis. Ex parte autem obiecti: per hoc quod obiectum perfectius in uidente recipitur. s. secundum perfectiorem similitudinem, quod in proposito locũ non habet. Deus enim non per aliquam similitudinem: sed per eius essentiā præsens est intellectui essentiam eius uidenti. Relinquitur ergo, q̃ si unus alio perfectius eum uideat: q̃ hoc sit secundum differentiam potentiæ intellectiuæ. Et ita sequitur q̃ cuius potentia intellectiua naturaliter est sublimior, clarius eũ uideat. Quod est iuconueniens, cum hominibus promittatur in beatitudine æqualitas Angelorum.

Sed contra est, quòd uita æterna in uisione Dei consistit: secundũ illud Io. 17. Hæc est vita æterna, &c. Ergo si omnes æqualiter Dei essentiam uident in uita æterna, omnes erunt æquales: cuius contrariũ dicit Apostolus. 1. Corrin. 15. Stella differt a Stella in claritate.

Respon. Dicendum, q̃ uidētium Deum per essentiam unus alio perfectius eum uidebit. Quod quidem non erit per aliquam Dei similitudinem perfectiorem in uno q̃ in alio: cum illa uisio non sit futura per aliquam similitudinem, *ut ostensum est. Sed hoc erit per hoc, q̃ intellectus unius habebit maiorem uirtutem seu facultatem

H ad uidendum Deum quàm alterius. Facultas autem videndi deum non competit intellectui creato secundum suam naturā: sed per lumē gloriæ: quod intellectum in quadā deiformitate constituit, *ut ex superioribus patet. Vñ intellectus plus participans de lumine gloriæ perfectius Deum uidebit. Plus autem participabit de lumine gloriæ, qui plus habet de charitate: quia ubi est maior charitas, ibi est maius desiderium. Et desiderium quodammodo facit desiderantem aptum & paratum ad susceptionem desiderati: Vnde qui plus habebit de charitate, perfectius Deum uidebit & beatior erit.

I Ad Primvm ergo dicendum, quòd cum dicitur, uidebimus eum sicuti est: hoc aduerbium sicuti, determinat modum uisionis ex parte rei uisæ: ut sit sensus: uidebimus eum ita esse sicuti est: quia ipsum esse eius uidebimus quod est eius essentia. Non autem determinat modum uisionis ex parte uidentis: ut sit sensus, quòd ita erit perfectus modus uidendi: sicut est in Deo perfectus modus essendi.

Et per hoc etiam patet solutio ad secundum. Cum enim dicitur quòd rem unam unus alio melius non intelligit, hoc habet ueritatem si referatur ad modum rei intellectæ; quia quicunque intelligit rem esse aliter q̃ sit, non uere intelligit: nō autem si referatur ad modum intelligendi: quia intelligere unius est perfectius q̃ intelligere alterius.[e]

K Ad III. dicendum, quòd diuersitas uidendi non erit ex parte obiecti: quia idem obiectum omnibus præsentabitur, scilicet Dei essentia: nec ex diuersa participatione obiecti per differentes similitudines: sed erit per diuersam facultatem intellectus, non quidem naturalem: sed gloriosam, ut dictum est.*

Super Quaestionis duodecimae Articulum septimum.

Titulus in corpore declaratur.

In corpore vna cōclusio rñsiua quęsito negatiue. impossibile est cuicunq; intellectui creato cōprehēdere Deũ. Probatur. Impossibile est lumen gloriæ creatũ in quocunq; intellectu esse infinitum. ergo ipossibile ē cuicunque intellectui creato infinite cognoscere Deum. ergo impossibile est cognoscere quantũ cognoscibilis est. ergo impossibile est cognoscere perfecte. ergo impossibile est cōprehendere Deũ. Antecedens patet. prima consequentia probatur, ex eo q̃ magis & minus videre Deum attenditur secundum maius & minus lumen gloriæ: & consequēter infinite videre secundum infinitum lumen gloriæ. secunda vero consequentia probatur: quia Deus est infinite cognoscibilis: quia est infinitæ entitatis & actualitatis. tertia autem probatur inductione in propositione scibili, quæ si opinione teneatur non perfecte cognoscitur. quarta autem probatur ex diffinitione ipsius comprehendere: quod scilicet est perfecta cognitio.

ver. q.8. artic. 2. — dist. 112. 9. circa incipiũ, to. 2. — præce ti. — 112. 9. to. 2.

Articvlvs VII.

Vtrum uidentes Deum per essentiam ipsum comprehendant.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur, quòd uidentes Deum per essentiam, ipsum comprehendant. Dicit enim Apost. Phil. 3. Sequor autem si quomodo comprehendam. Non autem frustra sequebatur. Dicit enim ipse, 1. Corin. 9. Sic curro, non quasi in incertum. Ergo ipse comprehendit: & eadem ratione alij, quos ad hoc inuitat dicens: sic currite vt comprehendatis.

B ¶ 2 Præt. Vt dicit August. in lib. *de videndo Deum ad Paulinam: illud comprehēditur quod ita totum videtur, vt nihil eius lateat videntem: sed si Deus per essentiam videtur, totus videtur, & nihil eius latet videntem; cum Deus sit simplex: ergo a quocunque videtur per essentiam, comprehenditur.

Si dicatur quòd videtur totus: sed non totaliter: contra. Totaliter vel dicit modum videntis, vel modum rei visæ. Sed ille, qui videt Deum per essentiam, videt eum totaliter, si significetur modus rei visæ: quia videt eum sicuti est: *vt dictum est. Similiter videt eum totaliter, si significetur modus viden- C tis: quia tota virtute sua intellectus Dei essentiam videbit. Quilibet ergo videns Deum per essentiam, totaliter eum videbit. Ergo eum comprehendet.

Sed contra est, quod dicitur Hier. 32. Fortissime, magne, potens, Dominus exercituum nomen tibi: magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Ergo comprehendi non potest.

D Respon. dicendum, quòd comprehendere Deum impossibile est cuicunque intellectui creato: attingere vero mente Deum qualitercunque magna est beatitudo, *vt dicit August.

Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd illud comprehenditur, quod perfecte cognoscitur. perfecte autem cognoscitur, quod tantum cognoscitur, quantum est cognoscibile. Vnde si id, quod est cognoscibile per scientiam demonstratiuam opinione teneatur, ex aliqua ratione probabili concepta, nō comprehenditur, puta, si hoc quod E est triangulum habere tres angulos æquales duobꝰ rectis aliquis sciat, per demonstrationem comprehendit illud. Si vero aliquis eius opinionem accipiat probabiliter, per hoc q̃ a sapiētibus vel pluribus ita dicitur, non comprehendet ipsum: quia non pertingit ad illum perfectum modum cognitionis, quo cognoscibilis est. Nullus autem intellectus creatus pertingere potest ad illum perfectum modum cognitionis diuinæ essentiæ, quo cognoscibilis est, quod sic patet. Vnumquodque enim sic cognoscibile est, secundum quod est ens actu. Deus igitur cuius esse est infinitum, *vt supra ostensum est, infinite cognoscibilis est, q.7. art. 1.
Nullus autem intellectus creatus potest Deum infinite cognoscere. Intantum enim intellectus creatus diuinam essentiam, perfectius uel minus perfecte cognoscit, inquantum maiori uel minori lumine gloriæ perfunditur.[c] Cum igitur lumen gloriæ creatum in quocũque intellectu creato receptum nō possit esse infinitũ, 60
impossibile est, quòd aliquis intellectus creatus Deũ infinite cognoscat. Vnde impossibile est quòd Deum[d] comprehendat. D.668 D.366

Super Quaestionis duodecimae Articulum octauum.

In titulo, ly omnia, distribuit pro omnibus rebus rerumque rationibus absolutis, & respectiuis: realibus & rationibus, non solum quæ sunt quocunque modo, sed quæ non implicant contradictionem esse, id est, pro omnibus simpliciter: ly in deo, intelligitur obiectiue: ita quod in hoc obiecto quod est Deus, videant omnia inclusam eo quomodolibet.

In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Nullus intellectus creatus uidere potest in Deo omnia, sed plura vel pauciora iuxta modum videndi Deum. Probatur. quæcunq; videntur in Deo, vidētur secundum quod sunt in ipso. ergo videtur, vt effectus virtualiter contenti in causa. ergo plura vel pauciora, ſm quod pfectius vel minus pfecte vr̃ Deꝰ. ergo nō oia, nisi Deus totałr cōphēdat. ergo, a nullo intellectu creato

Ad primvm ergo dicendum, quòd comprehensio dicitur dupliciter. Vno modo stricte & proprie secundum quod aliquid includitur in comprehēdēte. Et sic nullo modo Deus comprehenditur, nec intellectu nec aliquo alio: quia cum sit infinitus, nullo finito includi potest: [e] vt aliquid finitum eum infinite capiat: sicut ipse infinitus est. Et sic de comprehensione nunc quæritur. Alio modo comprehensio largius sumitur secundum quod comprehensio insecutioni opponitur. Qui.n. attingit aliquem qñ iam tenet ipsum: cōprehendere eum dicitur. Et sic Deus comprehendit a beatis, secundum illud Canti. 5. Tenui eum, nec dimittā. Et sic intelligunt authoritates Apostoli de cōprehēsione. Et hoc modo comprehensio est vna de tribus dotibus animæ, quæ rñdet spei, sicut uisio fidei, & fruitio charitati. Non.n. apud nos omne quod uidet iam tenetur uel habetur, quia uident interdum distantia, uel q̃ non sunt in potestate nostra. Neq; iterum omnibus, q̃ habemus fruimur: uel quia non delectamur in eis: uel quia non sunt ultimus finis desiderij nostri: ut desiderium nostrum impleāt & quietēt. Sed hæc tria habent beati in Deo: qa & uidēt ipsum: & uidēdo tenēt sibi pręsentē in potestate habētes semper eum uidere: & tenentes fruuntur sicut ultimo fine desiderium implente.

Ad II. dicendum, q̃ non pp hoc Deus incomprehensibilis dicitur, quasi aliquid eius sit, quod nō uideatur: sed quia non ita perfecte uidetur sicut uisibilis est: sicut cum aliqua demonstrabilis ppositio per aliquam pbabilem rationem cognoscitur, non est aliquid eius quod non cognoscatur, nec subiectum, nec prædicatũ, nec compositio: sed tota non ita perfecte cognoscitur, sicut cognoscibilis est. Vnde Aug.* diffiniendo cōprehensionem dicit, q̃ totum comprehenditur uidendo: quod ita uidetur ut nihil eius lateat uidentem: aut cuius fines circumspici uel circumscribi possunt: tunc.n. fines alicuius circumspiciuntur, quando ad finē in modo cognoscendi illam rem peruenitur. Loco citato in argumento.

Ad III. dicendum, quòd totaliter dicit modum obiecti: non quidem ita q̃ totus modus obiecti non cadat sub cognitione: sed quia modus obiecti non est modus cognoscentis. [c] Qui igitur uidet Deum per essentiā, uidet hoc in eo quod infinite existit: & infinite cognoscibilis est. Sed hic infinitus modus non competit ei, ut.s. ipse infinite cognoscat. Sicut aliquis pbabiliter scire potest aliquam propositionem esse demonstrabilem, licet ipse eam demonstratiue non cognoscat. 60 a 70 c 424 430

Articvlvs VIII.

62 4. dist. 49. art. 5. Et veri q. 2. art. 4. & 3. cōt. c. 54. & 57.

Vtrum uidentes Deum per essentiam omnia in Deo uideant.

Ad octavvm sic proceditur. Videtur, quòd videntes Deum per essentiam, omnia in

Universidad de Deusto Biblioteca

videri possunt omnia in Deo : sed plura vel pauciora iuxta modum videndi ipsum, Antecedens patet, consequentia prima probatur: quia omnia sunt in Deo vt in causa eminentissima. secunda vero probatur: quia quanto aliqua causa perfectius cognoscitur, tanto plures in ea effectus videntur. Et manifestatur hoc ex differẽtia intellectuũ humanorũ, circa ꝓpositũ aliquod principium multarũ cõclusionum, tertia ex secunda euidenter sequitur. quarta aũt ꝓbatur: quia nullus intellectus creatus potest Deum comprehendere.

*Li.4.dial. c.33.in fin. & li.2. Moral.c.3.

¶ Circa primam consequentiam, dubium occurrit ex Scoto: & cæteris ponentibus in Deo esse res vt in speculo voluntario. Formaturque ratio contra literam sic. Res sunt in Deo non solum vt in causa, sed vt ĩ speculo voluntario. ergo sophisma consequentis committit, inferẽdo. ergo res in Deo videntur præcise vt in causa. Constat enim quòd ly præcise subintelligit in litera. Alioquin non inferret intẽtũ, vt patet. Antecedẽs probatur & authoritate Aug. in lib. de videndo Deum. De⁹ est speculũ voluntariũ. & si vult vr̃, & si nõ vult non vr̃, & rõne: quia Deus repræsentat omnia distincte, vt speculum: & nõ indistincte tm̃ vt causa. & ꝓpterea cum totus literæ ꝓcessus fundetur sup. hoc, quòd Deus repræsentet non nisi vt causa indistincte, ruere videtur.

3. de Aĩa, tex.7.to.2.

in Deo videant. Dicit enim Grego.*in.4. dial. Quidest quod non videant, qui videntem omnia vident? sed Deus est videns omnia. Ergo qui vident Deum, omnia vident.

Item. Quicunque videt speculum, videt ea, quæ in speculo resplendent. Sed omnia quæcunque fiunt vel fieri possunt, in Deo resplendẽt, sicut in quodam speculo: ipse enim omnia in seipso cognoscit. Ergo quicunque videt Deum, videt omnia, quæ sunt & quæ fieri possunt.

¶ 2 Præt. Qui intelligit id quod est maius, potest intelligere minima, ut dicitur * 3. de Anima. Sed omnia, quæ Deus facit uel facere potest, sunt minus quàm eius essentia. Ergo quicunque intelligit Deum, potest intelligere omnia, quæ deus facit uel facere potest.

¶ 3 Præt. Rationalis creatura omnia naturaliter scire desiderat: si igitur uidendo Deũ non omnia sciat: non quietatur eius naturale desiderium. Et ita uidendo Deum non erit beata: quod est inconueniens. Videndo igitur Deum omnia scit.

SED CONTRA est, quòd angeli uident Deũ per essentiam, & tamen non omnia sciunt. Inferiores enim angeli purgantur a superioribus a nesciẽtia: ut dicit Dionys.* 7. ca. Cæle. hierar. Ipsi etiã nesciunt futura contingentia & cogitationes cordium. hoc enim solius Dei est e. Non ergo quicunque uident Dei essentiam, uident omnia.

c.7. a med. a 521 288 289

¶ Ad euidẽtiam huius scito ex q. de ver. q.12. art.6. quòd res sunt in Deo proprie vt in causa. Metaphorice autem vt in speculo, Deus enim est vere & proprie causa, nõ vere & proprie speculum : sed metaphorice. Dicitur enim speculum, quia distincte repræsentat : sed non est proprie speculũ, quia non repræsentat impressa ab alio, vt speculi ratio habet, ꝓpter quam conditionem verbo Dei a patre procedenti speculum appropriatur. Sapien.7. Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula : vt pote patris expressa imago. Constat autem ex Diony. & August. theologiam symbolicam non esse argumẽtatiuam. nihil igitur ex hoc metaphorico nomine efficax inferri potest. Ad authoritatem ergo August. dicitur quòd est locutio metaphorica, propter illam conditionem, quia scilicet distincte repræsentat. Voluntarium autem dicitur ratione voluntariæ collationis luminis gloriæ, & tanti luminis. Et hoc respectu visionis beatæ : respectu vero nouarum reuelationum, Deus non concurrit obiectiue: sed causaliter : & propterea omnino est voluntarium, & quasi speculum exemplare.

¶ Ad rationem autem in oppositum dicitur, quod vere peccat secundum fallaciam consequentis : ac si repræsentare distincte vno modo contingat, scilicet sicut in speculo. Vbi scito, quòd repræsentare distincte dupliciter contingit.

Vno modo, quòd distinctio se teneat ex parte repræsentantis, vt apparet in speculo, in quo quælibet species repræsentans aliquid, remanet distincta a specie repræsentante aliud in eodem speculo. Alio modo ita quòd distinctio se teneat ex parte re-

F præsentatorũ: vt si dicamus, anima intellectiua repræsentat distincte formã corporeitatis, & formã mixti, & animã vegetatiuã, & animã sensitiuã, hæc.n.non habent in natura intellectiuæ animæ distincta fundamenta similitudinum illarũ ad eam: sed ꝓ vnũ & idẽ natura animæ intellectiuæ omnibus r̃ndet: vt similis nõ minus q̃ si singulorũ ꝓpriũ similitudinis fundamentum haberet: ita.n. repræsentat ꝓprias cõditiones cuiusq;, ac si singulorũ adæquata esset species. Et ratio est: q̃a excedere non impedit perfectioné repræsentandi: nihil n. minus species albi repræsentaret ipsum si cum hoc ꝑ idẽ repręsẽtaret & nigrũ. Peccat ergo rõ dupliciter. Primo, q̃a ex sensu metaphorico arguit. Secundo, q̃a supponit ꝙ distincte repręsentare nõ sit nisi distinctio ex parte repręsentantis. ꝙ iã patet eẽ falsum: & ĩ ꝓposito falsissimũ. De⁹.n. gloriosus nõ habet in sua natura effectus suos distincte ex parte sui: sed ex parte effectuum: quia ipse est actus ꝑfectissimus oĩa virtutis præhabẽs & tissime ex pfectione tã eminẽte habet, ꝙ ita est ꝓpriũ exemplar huius, & illius, id est, ita ꝓpria huius & ꝓpria illius habet, ac si singulorum distinctũ exẽplar esset. Vñ cõsequẽtia literæ intelligiť cũ ly præcise: vt arguẽdo dr̃. & optima est: q̃a ĩ Deo oĩa alia a se nõ sunt nisi ĩdistincte & virtissime: quod est esse virtualiter in causa. Hæc.n. est vere veritas s̃m theologiã & philosophiã. vt in q.

corp. an.

: RESPON. Dicendum, quòd intellectus creatus uidendo diuinam essentiam non uidet in d ipsa omnia quæ facit Deus, uel facere potest. Manifestum est enim quòd sic aliqua uidentur in Deo secundum quod sunt in ipso. Omnia autem alia sunt in Deo, sicut effe-

G ctus sunt uirtute in sua caussa e. Sic igitur uidentur omnia in Deo, sicut effectus in sua caussa. Sed manifestum est, quòd quanto aliqua caussa perfectius uidetur, tanto plures eius effectus in ipsa uideri possunt. Qui enim habet intellectum eleuatum, statim uno principio demonstratiuo proposito ex ipso multarum conclusionum cognitionem accipit. Quod non conuenit ei, qui debilioris intellectus est, sed oportet quòd ei singula explanentur. Ille igitur intellectus potest in

H caussa cognoscere omnes caussæ effectus, & omnes rationes effectuũ, qui caussam totaliter comprehendit. Nullus autem intellectus creatus totaliter Deum comprehendere potest, * ut ostensum est, Nullus igitur intellectus creatus uidendo Deum potest cognoscere omnia quæ Deus facit, uel potest facere. Hoc enim esset comprehen-

I dere eius uirtutem. Sed horum, quæ Deus facit, uel facere potest, tanto aliquis intellectus plura cognoscit, quanto perfectius Deum uidet.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Gregor. loquitur quantum ad sufficientiam obiecti, scilicet

14. S.Tho. dicet. Et bene nota. quoniam sine hoc fundamento semper errabis de Deo : & aliis in eo existentibus aut visis loquens : & in pueriles vulgaresque loquacitates incides.

¶ Circa probationem secundæ consequentiæ dubium occurrit. Nam Scotus in 3. dist. 14. q. 2. dicit, quòd hæc probatio continet fallaciam cosequentis, Quoniam dato quòd sit verum quod in litera dicitur, scilicet quòd cognoscens perfectius causam plures

K effectus in ea videat, non ꝓpterea sequitur esse verum econuerso, s. quòd eum, qui plura videt, oporteat causam perfectius videre. Et tamen totus ꝓcessus fundatur super hac ꝓpositione subintellecta: & non super illa expresse posita in litera. Quòd autem ista ꝓpositio conuertens illã sit falsa, ꝓbat Scotus ibidem tripliciter in cõi. Primo, causa inquantum causa, nullam perfectionem accipit a causato: q̃a est prior. ergo cognitio principii, vt est causa, non perficitur per cognitionem conclusionum.

¶ Præterea. Accipio vnum principium cognitum in aliquo gradu, & quæro: vtrum eius cognitione non aucta, possit per ipsum cognosci aliqua conclusio, aut non : si sic, habetur propositum. & si vna, pari rõne possunt aliæ in eo clausę sciri absque perfectiori notitia principii. si non, ergo in hoc gradu cognitum principium, nõ est principium: quia nullius est principium.

¶ Præterea. Primo posteriorum quid est supponitur : & quia est passionis scitur : sed cognitio quid est non perficitur per notitiam posterioris. q̃a. ergo notitia principii non fit perfectior ꝓpter hoc quòd facit scire principiatum.

¶ Durandus quoque & Gottifre. contra eandem instant ꝓbationem: ꝓ quanto innititur manifestationi illi de principio & conclusionibus. Tum quia non simile est quo ad contineri: q̃m conclusiones continentur in principio, in potentia & confuse. in causa aũt prima, effectus continentur in actu & distincte. Tum quia nõ est simile quo ad cognosci. q̃m in principio non cognoscũtur conclusiones in actu: nisi facta deductione sub sumptione, applicatione &c. in prima autem causa simpliciter effect⁹ videntur.

¶ Ad horum euidẽtiam scito: quod videri aliquid põt dupliciter. Vno mõ in seipso obiectiue : sicut speculũ oppositũ visui vr̃ in seipso. Alio modo in alio obiectiue: sicut res post tergum videntis sitæ. videntur in speculo. Videntur enim non in se: sed in sibi similibus specieb⁹ in speculo relucentibus: & sicut est in corporalibus, ita in spiritualibus. In proposito igitur non est sermo de omnium visione in seipsis : sed in alio obiecto. s. non tñ vt in speculo: sed vt in causa: vt ex dictis patet. Videri autem aliquid in, vel ex causa, intelligimus nõ qualitercunq; se habente visa causa ad effectus visionem. sed si se habeat vt per se sufficiens causa illius. Alioquin non ex vi visionis causæ videretur effectus: sed aliunde. Hoc autem stante, declaratur intentum sic. Idem manens idem, semper quantum est ex se facit idem. ergo causa cognita in aliquo gradu manens eadem omnino tam in esse q̃ in cognosci, semper facit idem. ergo impossibile est quòd vt sic faciat cognosci aliquem effectum: quem a principio cognosci non fecit. ergo non potest plurium effectuum notitiam parere, nisi mutata: sed non in esse. ergo in cognosci. & nõ in minus, vt patet. ergo in magis cognosci: quod est intentũ. Vñ patet ꝙ plura videre ĩ causa & ꝑfecti⁹ videre cãm, sũt cõuertibiliter se cõsequẽtia. q̃m & si ꝑfecti⁹ cãm videt. plura in ea videt:

D & si plura in ea videt, ꝑfectius ipsam videt. Alioq̃n plura ĩ eo videre esset effectus sine causa Si.n. perfectior modus videndi causam, hmõi causa non est: aliqua alia causæ noua dispositio huius effectus causa erit, nec facile erit fingere illam dispositionem in esse vel in cognosci.

¶ Ex his autem iam patet responsio ad Scotum. In conuertibilibus enim non cadit sophisma consequentis: sed vno posito reliquum poni intelligitur.

¶ Ad obiectiones autem, quas contra veritatem manifestatam, quæ est vera in causa & effectibus, & in principio: non solum in cognoscendo: sed essendo: & conclusionibus facile respondetur, dicendo : quòd Scotus aut fuit, aut simulauit se cæcum. Aliud est enim notitiam conclusionũ in aut ex principio, vt causa sufficiente præexigere perfectiorem notitiam principii: Et aliud est facere ipsam perfectiorem. Hæc enim distant plusquã cœlũ & terra. In litera docetur primum: & non secundum. Et arguens in

E prima & tertia ratione impugnat s̃m tantum. Vnde breuiter cõcedatur gratis: ꝙ nec cognitio principii vt causæ, perficitur ꝑ notitiam cõclusionis: nec quòd notia quid est, perficitur per notitiã quia est, quæ est demonstrationis effectus : sed vtrobique cæteris paribus supponitur maior notitia principii. & quicquid est, si ex vi cognitionis ipsorum illa sciuntur modo, & prius non.

¶ Ad secundam vero obiectionem quæ interrogat, vtraq; pars r̃nderi põt. Primo dicendo, quòd principium in aliquo gradu cognitum vt sic nullius est principium incognoscendo actu ꝑꝑ imperfectionem cognitionis: & non ex natura illius principii. hoc enim nullum inconueniens est. Secundo, dato quòd in quolibet gradu cognitum sit principium alicuius conclusionis etiam in cognoscendo negatur sequela. ergo ipsum non aucta eius cognitione erit principium cognoscendi vnam aliam. & si quæratur : quare est quòd ad aliquam conclusionem sufficiat minima visio principii : & ad aliam non, Respondet Sanct. Thom. in quæ-

A stionibus de veritate quæst. 8. articu. 4. ad 12. quòd visa causa in promptu est: vnde aliquas conclusiones in aut ex ea percipiamus : quia sunt manifestius in ea. non sic autem est de omnibus : quia multi sunt latentiores effectus : vt experientia testatur.

¶ Ad primam auté aliorum obiectioné dicitur, quòd imo est similis continentia : quoniam principiũ demonstrationis inquantum habet vim actiuam respectu cõclusionum, continet eas in actu: & cõsequenter non cõfuse : sed distincte ex parte contentorum : in suo tñ ordine. Cõmune est enim omni causæ actiuę cõtinere effect⁹ i actu formaliter vel eminẽter.

D.277

¶ Ad secundam aũt dicitur ꝙ licet multũ referat cognosci ex alio, & cognosci in alio: & per discursum & sine discursu, &c. Quo ad notitiã tñ pluralitatis effectuum, ꝑꝑ causam notam: ita ꝙ ly propter denotat causam sufficientem : nihil refert. Par enim est iudicium cæteris paribus. Et propterea litera vtriusque meminit & cognitionis in alio, quasi per totũ: & cognitionis ex alio, in manifestatione adducta, de principio demonstratiuo. Posset etiam dici, quòd litera intendit de cognitione in alio tantum : & quòd etiam conclusiones cognosci possunt in principio: & nõ solum ex principio: vt patet in termino scientiæ : vbi resolutis conclusionibus in principiis videntur omnia. Et quòd si quis in principio viso plures videre incipit conclusiones, ille proculdubio absque omni discursu perfectius principium penetrat, & Angelicæ potius quàm humanæ naturæ est : quoniam illius est intelligere : nostrum est ratiocinari. Nec obstat quòd litera nominet cognitionem ex principio, quoniam declaratio est a posteriori. Ex hoc enim quòd experimur, quòd cognoscere ex principio plura prouenit ex maiori cognitione principii, signum habemus, quòd cognoscere plura in causa, non nisi ex maiori causæ cognitione procedit : quia si de quo minus videtur & inest, ergo de quo magis. non ergo adductum est principium demonstratiuum, vt simile causæ in cognitionis modo respectu cõclusionũ, &c. sed vt signũ a posteriori, quare taceãt mordaces.

Circa tertiam consequentiam dubium ex propriis ipsius diuinæ cognoscibilitatis occurrit. primo ex Aureolo & Gottifre. directe contra consequentiam sic. Cognoscere omnia in Deo habet latitudinem. ergo non infert comprehendere Deum, quòd stat in indiuisibili. consequentia nota. & antecedens ꝓbatur. cognoscere omnia in Deo contingit dupliciter. & habendo cognitionem infinitam extensiue, & habendo cognitionem infinitam intensiue, quæ sola est comprehensio. quia perfectio cognitionis penes intensionem attenditur per se loquendo. ergo contingit cognoscere omnia in Deo clare & magis clare & infinite clare, quod est comprehendere. habet igitur visio omniũ in Deo latitudinem. Et confirmatur, omnia alia a Deo si ponerentur, non adæquarent in essendo, Dei infinitum esse. ergo si omnia ponantur cognosci non adæquant eius cognoscibilitatem. ergo non sequitur comprehensio ex cognitione omniũ.

¶ Scotus quoque vbi supra, dupliciter contra hoc arguit. Primo sic, si a, insunt b, & c, ordine quodam, ita quòd b, sit tota ratio, quare inest c si videns b. non comprehendit a. ergo multo minus videns c, comprehendit a. Exemplum de subiecto & de duabus passionibus, quarum vna inest mediante alia : si videns primam non comprehendit subiectum. ergo nec videns secundã. Sed Deo inest infinitas intensiua: & in eo sunt omnia: & infinitas intensiua est rõ quare in eo sunt omnia. & ad videre infinitatem intensiuam, non sequitur comprehensio Dei : vt patet. ergo nec ad videre omnia in Deo sequitur Dei comprehensio.

¶ Secundo sic. Cognoscens vnum effectum in verbo nõ cõprehendit illũ effectũ: nec verbũ vt est illius causa. ergo quotcũque

Dei, quòd quãtum in se est sufficiẽter continet omnia & demõstrat. Non tñ sequitur ꝙ vnusquisq; videns Deum omnia cognoscat: quia nõ perfecte comprehendit ipsum.

AD II dicendum, ꝙ videns speculum nõ est necessariũ, ꝙ omnia in speculo videat nisi speculum visu suo comprehendat.

B AD III dicendum, quòd licet maius sit videre Deum, quàm omnia alia: tñ maius est videre sic Deum, quòd omnia in eo cognoscantur quàm videre sic ipsum : ꝙ non omnia: sed pauciora vel plura cognoscantur in eo. Iam.n.*. ostensum est, quod multitudo cognitorum in Deo, cosequitur modum uidendi ipsum uel magis perfectum uel minus perfectum.

AD IIII dicendum, quòd naturale desiderium rationalis crea-

C turæ est ad sciendum omnia illa, q̃ pertinent ad perfectionem intellectus. & hæc sunt d species & genera rerum & rationes earum, quæ in Deo uidebit quilibet uidens essentiam diuinam. Cognoscere autem alia singularia & cogitata & facta eorum, non est de perfectione intellectus creati: nec ad hoc eius naturale desiderium tendit: nec iterũ cognoscere illa, quæ nondum sunt, sed fieri a Deo possunt. Si tamen solus Deus uideretur, qui est fons & principium totius esse & ueritatis, ita repleret naturale desiderium sciẽdi, quòd nihil aliud quæreretur : & beatus esset. vnde dicit* Augustin. 5. confes. Infelix homo qui scit omnia illa, scilicet creaturas : te autem nescit. Beatus autem qui te scit, etiam si illa nesciat. Qui uero te & illa nouit, non propter illa beatior est : sed propter te solum beatus.

lib. 5. confessio. cap. 4. in Principio, to mo. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

effectus cognoscat, non comprehendet vllum eorum nec verbum, vt est causa alicuius eorum. ergo cognoscens omnes, non comprehendit nec eos nec Deum.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd videre omnia est non solum videre quot: sed quantum pòt diuina virtus: quoniam ibi est non solum extensio secundum numerum: sed intensio secundum perfectionem: quoniam Deus non solum pòt quocunque facto facere aliud: sed quocunq; facto potest semper facere perfectius. vnde quamuis impossibile sit omnia fieri, siue in esse, siue in cognosci: hæc tñ conditionalis est vera, q̃ si fierent, fieret adæquatus effectus diuinæ potentiæ: & similiter si cognoscerentur cognosceretur, adæquatus effectus eiusdem. Constat autem quod cognito adæquato effectu alicuius virtutis ipsam virtutẽ comprehendere facile est. Quod si sic accidit ex cognitione omnium in se, multo magis cognitio omnium in causa præsupponit comprehensionem ipsius causæ. Quoniam tanta præsupponitur cognitio, quanta est vis causandi: alioquin ex causæ notitia, effectus adæquatus, id est, vniuersalitas possibilium nesciretur.

¶ His autem prælibatis, Ad primum negatur antecedens. Probatio autem assumit, aut supponit vnum falsum, quod possit in Deo sciri quot, absque eo quòd sciatur quantum potest. Hoc enim monstratum est esse falsum. Videre igitur omnia in Deo & deum infinite, mutuo se consequuntur.

¶ Ad confirmationem potest dici dupliciter. primo negando cõsequentiam vltimam: quia licet ex cognitione omnium non sequatur comprehensio, sequitur tamen ex cognitione omnium in Deo, seu causa. Et de hac est sermo non de illa. Videtur quoque mihi quòd possit dici secundo, quòd omnia adæquare diuinum esse aut cognosci, potest dupliciter intelligi. vno modo quòd æqualis sit entitas, aut cognoscibilitas Dei & illorum. Et hoc modo non adæquarent. Alio modo, quod cognoscibilitas Dei seu diuinæ virtutis, vt sic, non esset maioris cognoscibilitatis, quam eius quam representarent omnia: sicut dicimus, q̃ intelligere est effectus adæquatus animę intellectiuę, & tamen non est æqualis entitatis nec cognoscibilitatis primo modo: sed secundo: & hoc modo, omnia adæquarent diuinum esse & diuinam cognoscibilitatem. Verum, vt dictum est, contradictionem implicat, omnia fieri siue in esse, siue in cognosci: semper enim quocunque facto potest aliud atque perfectius facere: & quocunque reuelato, potest aliud reuelare. inexhauribilis quippe est diuina virtus.

¶ Ad primum Scoti dicitur, quòd maior est vera, seruato eodẽ modo essendi in, non autem variato. In his enim quę formaliter alicui insunt ordine quodam &c. propositio illa est vera. & propterea tenet in exemplo adducto: In his autem, quorũ primum inest formaliter, & secundum causaliter, vera non est. Quoniam sicut a priori visio causæ infert visionem formaliter existentium in ea, non autem omnium contentorum virtualiter in illa: quoniam illa manifeste in ea apparent, hæc autem latent in virtute: ita econuerso, visio omnium virtualiter contentorum in causa, infert a posteriori comprehensionem causæ: visio autem formaliter inexistentium, infert visionem tantum ipsius causæ: quia illa sunt de ordine latentium. ista vero manifestorum in causa. Et propterea quando b, inest formaliter a, causæ: & c, inest virtualiter, stat quod visio bene inferat comprehensionem a: & tamen visio c, infert illam. Sic autem est in ꝓposito: quoniam infinitas intensiua est in Deo formaliter. omnia autem sunt in eo non formaliter: sed virtualiter. Et consequenter illa patet viso Deo: & econtra. Ista autem quia latenter insunt, iuxta modum visionis Dei videntur. Et propterea visio istorum omnium in causa, vtpote de ordine occultorum præsupponit cõprehensionẽ eius: nõ autẽ visio finitatis. Variato igit mõ essẽdi in, falsa est illa maior. hic aũt cõstat variari. ergo.

63 veri. q. 8. artic. 5.

ARTICVLVS. IX.

Vtrum ea, quæ uidentur in Deo a uidentibus diuinam essentiam, per aliquas similitudines uideantur.

AD NONVM sic procedi-G tur. Videtur quòd ea, quæ videntur in Deo a videntibus diuinam essentiam, per aliquas similitudines videantur. Omnis enim cognitio est per assimilationem cognoscentis ad cognitum: sic enim intellectus in actu fit intellectum in actu, & visus in actu visibile in actu, inquantum eius similitudine informatur, vt pupilla similitudine coloris. Si igitur intellectus videntis Deum per essentiam intelligat in Deo aliquas creaturas, oportet quòd earum similitudinibus informetur.

¶ 2 Præt. Ea, quæ prius vidimus, memoriter tenemus. Sed Paulus videns in raptu essentiam Dei (vt dicit Aug.* 12. super Gene. ad literã) H postquam desijt essentiam Dei videre, recordatus est multorum, quæ in illo raptu viderat: vnde ipse dicit quòd audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. 2. Corin. 12. Ergo oportet dicere, quòd aliquæ similitudines eorũ, quæ recordatus est, in eius intellectu remanserint. Et eadem ratione quando præsentialiter videbat Dei essentiam, eorum, quæ in ipsa videbat, aliquas similitudines vel species habebat.

¶ Ad secundũ vero eiusdẽ dicitur, q̃ cõprehendere aliquem effectum potest intelligi dupliciter, Vno modo q̃ cognoscatur ipsum secundum omnia etiam possibilia per potentiam in eo existentem. Alio modo q̃ cognoscatur ipsum secundum omnia & possibilia quomodolibet: siue per potentiam in se, siue in alio. Si primo modo sumitur comprehendere, nego quod videns lapide in verbo, nõ cõprehendat ipsum. Dico. n. quòd anima Christi videt in verbo omnem creaturã, & quicquid est in potentia eius. Et consequenter comprehendit omne creatũ primo modo. Et eadem ratione comprehendit verbum vt est illius vt sic, causa. Cuius signum est, q̃ ad comprehendendum hoc non exigitur q̃ perfectius videat verbum: nec hoc est cõprehendere Deũ nisi secundum quid, qđ non inconuenit. Si autem sumatur comprehendere secundo modo, sic negatur ultima consequentia. quoniam aliquis, & aliqui effectus quorũ I que non sunt adæquatum obiectum diuinæ potentiæ. omne autem possibile est eius obiectum adæquatum, & effectus adæquatus. Et propterea, non est idem iudicium de vno aut aliquibus & omnib*: sicut nec de inadæquato & adæquato effectu. Peccat ergo argumentũ ab inæquali ad æquale arguens. Cognoscere, inæqualẽ effectũ in causa, quãuis nõ præexigat cõprehensionẽ illius, cognoscere tñ æqualem præexigit. Multa alia argumenta in hac materia habes i Capreolo in 3. dist. 14. q. 2. Et i 4. dist. 49. q. 6. vide ibi. hæc enim loco huic opportuna visa sunt.

56

84
285

¶ *Super quæstionis duodecimæ Articulum nonum.*

296
297

TItulus clarus est. intendit enim per aliquas similitudines & species intelligibiles præter ipsam diuinam essentiam.

D. 141

¶ In corpore, vna conclusio responsiua quęsito negatiue. Videtes Deum, non vident in eo alia per species eorum: sed per ipsam diuinam essentiam intellectui eorum vnitam. Probatur. vnumquodque sic cognoscitur, secundum quod similitudo eius est in cognoscẽte. ergo dupliciter cõtingit aliquid cognosci. s. p similitudinẽ sui & p similitudinẽ similis. ergo in se & in alio. ergo alia videri in Deo, est videri non per proprias similitudines, sed per similitudines suas in Deo. ergo visa in Deo non per species, sed per solam essentiam diuinam intellectui vnitam videntur: Prima consequentia probatur ex eo, quòd quæcunque vni & eidem sunt similia, sibi etiam inuicem sunt similia. Ex hoc enim maiseste sequitur alterum membrum, quod poterat verti in dubium. Secunda vero consequentia probatur per locum a convertibilibus: cognosci namque per sui speciem est in seipso vt obiecto cognosci, & ecouuerso. & similiter cognosci per alterius speciem, est in alio obiecto cognosci. tertia autem probatione non eget. Constat namque quòd res videri in Deo et videri in alio, cui res assimilantur, & pro tanto dicuntur habere suas similitudines in Deo, sicut quilibet effectus habet aliquam in causa cui assimilatur. Vltima autem consequentia quo ad secundam partem tenet ex ante determinatis, quòd essentia diuina non per speciem sed per seipsam iungitur intellectui. Et propterea cum in litera ex vi præsentis discursus debuisset concludi, Ergo visa in Deo non per proprias species, sed per speciem Dei videntur. Illatum tamen est, per ipsam essentiam diuinam intellectui vnitam videntur. Tenet namque ipsa non solum vt cum obiecti in quo alia videntur: sed supplet etiam vices speciei qua intellectus assimilatur obiecto. Circa hęc Capreolus in tertio, distinctio. 14. quæst. 2. & in quarto, distinctio. 49. quæstio. 6. quædam recitat argumenta ex quodam Hiberniense Aureolo, omissione digna hoc in loco: aut quia etiam ex hoc pueri scirent soluere: aut quia quærunt distinctionem cognitionis matutinæ a vespertina: de quibus vt sic inferius est standum.

¶ Sup-

¶ *Super quæstionis duodecimæ Articulum decimum.*

TItulus clarus ex dictis.

¶ In corpore, vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Omnia quæ videntur in verbo non successiue, sed simul videntur. Probatur, omnia visa in verbo videntur non per proprias species: sed per solam essentiam diuinam. ergo simul. Antecedens ex præcedente articulo patet: consequentia probatur, ¶ Ratio quare nõ possumus simul multa intelligere, est pluralitas specierũ: ergo vbi non est pluralitas specierũ, nihil prohibet multa simul intelligere. Assumptum probatur dupliciter, scilicet ratione & experientia. Ratione quidẽ sic, intellectus non potest simul pluribꝰ speciebus ad intelligendum, id est, in actu cõpleto informari, vt patet a simili in corpore respectu figurarum. ergo pluralitas specierum impedit simul multa intellegere. Experientia autem, quoniam experimur quod intelligere multas partes alicuius totius per proprias species non possumus simul: & tamen eadem per speciem totius simul intelligimus in toto. Cum vnitate ergo speciei stat multa intellegere simul: non autem cum pluralitate.

¶ Aduerte hic primo, quòd sunt multa dubia. An scilicet, de omnibus speciebus sit verum q̃ pluralitas ipediat: An tantum de his quæ sunt eiusdem ordinis. Et rursus: an de quacumque pluralitate specierũ sit sermo: an de aliqua, quæ scilicet non ordinentur ad vnum, &c. Verum quia hæc ex proposito in tractatu de Angelis exquirentur: ideo differantur.

¶ Aduerte secundo, quòd ex hac ratione, non habetur quòd oporteat omnia per vnam speciẽ representata simul intelligi. Sed habetur quòd possibile est secundum

SED CONTRA est quòd per vnam speciem videtur speculum: & ea quæ in speculo apparent. sed omnia sic videntur in Deo sicut in quodam speculo intelligibili. Ergo si ipse Deus non videtur per aliquã similitudinem, sed per suam essentiam: nec ea quæ in ipso videntur per aliquas similitudines siue speB cies videntur.

RESPON. Dicendum, quòd videntes Deum per suam essentiam ea quæ in ipsa essentia Dei vident, non vident per aliquas species, sed per ipsam essentiam diuinam intellectui eorum vnitam c. Sic enim cognoscitur vnumquodq; secundum quòd similitudo eius est in cognoscente. Sed hoc contingit dupliciter. Cum enim quæcunque vni & eidem sunt similia, sibi inuicem sint similia: virtus cognoscitiua dupliC citer assimilari potest alicui cognoscibili c. Vno modo secundum se, quando directe eius similitudine informatur. Et tunc cognoscitur illud secundum se. Alio modo secundum quòd informatur specie alicuius: quod est ei simile. Et tunc non dicitur res cognosci in seipsa, sed in suo simili. Alia enim est cognitio, qua cognoscitur aliquis homo in seipso, & alia qua cognoscitur in sua imagine c. Sic ergo cognoscere res per earum simiD litudines in cognoscente existentes, est cognoscere eas in seipsis seu in propriis d naturis, sed cognoscere eas prout earum similitudines præexistunt in Deo, est videre eas in Deo. Et hæ duæ cognitiones differunt. Vnde secundum illam cognitionem, qua res cognoscuntur a videntibus Deum per essentiam, in ipso Deo non videntur per aliquas similitudines alias, sed per solam essentiam diuinam intellectui præsentem: per quam & Deus viE detur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd intellectus creatus videntis Deum assimilatur rebus quæ videntur in Deo; inquantum vnitur essentiæ diuinæ: in qua rerum omnium similitudines præexistunt.

AD 2. dicendum, quòd aliquæ potentiæ cognoscitiuæ sunt, quæ ex speciebus primo conceptis a alias formare possunt. Sicut imaginatio ex præconceptis speciebus montis & auri, formatspeciem montis auA naturam intellectus ex quo nullum adest impedimentum. Et quia in visione verbi omne bonum possibile poni de facto debet: quoniam beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Et in bonis melior est actus potentia: vt dicitur 9. meta. ideo in litera declarata possibilitate conclusum est, quòd de facto omnia simul videntur.

¶ Contra conclusionem huius literæ Scotus in 3. distin. 14. quæst. 2. tenens quòd anima Christi non omnia simul in verbo, sed successiue ad quodcumque se voluerit conuerti, videat, Arguit dupliciter. Primo sic. Experimur quòd attentio circa plura obiecta simul est minus perfecta. ergo impossibile videtur potentiam finitam, perfecta attentione videre infinita simul. Secundo sic: si actualiter videret infinita: ergo perfectio illius animæ in infinitũ excederet perfectionem alterius animæ, quòd videtur inconueniens.

¶ Ad hæc breuiter supponendo, quòd anima Christi videat in verbo infinita, vt etiam argumenta supponũt: & est verum, facile respondetur, quòd attentio circa plura vt plura intelligibilia, est minus perfecta simul: sed non circa plura vt vnũ intellectum. Quæcunque autem vnica specie intelliguntur, vt vnum intelligibile obiiciuntur. Vna enim species vnũ intelligibile per se est: nec est multa, nisi vt vnum sunt. Et propterea videre siue plura, siue infinita in vno non minuit attentionem circa singula in illo: quoniam non ponunt in numerum, nec inter se: nec cum illo vt visa in eo. Et hoc bene nota. Vnde vana est, ista alia causa ficta a Scoto ad impediendum multa simul intelligere. Diminutio siquidem attentionis ex diuersitate specierum causatur. cum vnitate enim speciei stat perfectissima attentio.

¶ Ad secundum vero & potest negari conse-

64 2. cont. c. 58. & 59. *4. Topi. c. 5. in declaratione loci 33. tom. 1.

8. sup. Genes. c. 22. & 23. tom. 3.

Li. 15. de trinit. ca. 16. in fi. to. 3.

D. 195
D. 76

291

Universidad de Deusto Biblioteca

consequentia. videre enim finita aut infinita in Deo, non specificat aut per se modificat, seu quantificat visionem Dei: Sed eius causa.s. perfectius vel imperfectius videre Deum. Nec valet, Videt adeo perfecte vt videat infinita. ergo videt infinite: quoniam visis infinitis vnius ordinis, restant infinita alterius ordinis: & visis illis restant alia. Et
86 vt patuit, nunquam omnia videri possunt. Et potest negari destructio consequentis. Anima quippe Christi, vt alibi uidendum est, excedit in infinitum
art. præced. omnes alias animas, & Angelos: non sicut infinitum excedit finitum: quia etiam anima Christi finitū habet glo-
63 riæ lumen: sed sicut res superioris ordinis excedit omnia inferioris ordinis: quia scilicet si in infinitum inferiora crescerent, nunquam adæquarent rem superioris ordinis: vt patet inductiue. Xps enim est caput super omnem ecclesiā triumphantem, &c.
¶ Circa illam similitudinem in litera positam.s. sicut corpus nō potest simul formari diuersis figuris, &c. dubium oc-
D. 129 D. 140 currit: Scotus nanque in primo. dist. 2. q. 1. tertiæ partis illius distinctionis, in rñsione, ad tertium argumentum, reprehendens Algazelem authorem huius similitudinis, dicit, ꝙ nihil valet pp duo. Primo quia hic tol-
65 litur, id quod ibi est rō impossibilitatis. probatur, quia rationes oppositorum nō sunt oppositæ in intellectu: vt patet 9. metaphysicæ. Secundo, quia species intelligibiles non sunt figuræ. sed formæ simplices ſm commentatorem 6. metaphysicæ.
4.dist.49.q.2. art. 7. & uer. q.10.art. 11. & quo.1.q.1. artic. 1. & 3. contra c. 45.

¶ Ad hæc breuiter dicitur cum sancto Thom. in 1.2. q.54. art. 1. ad vltimum, quòd ratio similitudinis cōsistit in hoc, quod est terminare. sicut enim figura est terminatio corporis, sic species intelligibilis non in habitu, sed in actu est terminatio intellectus, vt ex supra dictis patet. Et propterea sicut impossibile est pluribꝰ terminis idē corpus simul termi-
12. Confes. c. 25. parum a medio. to, 1,

multa vna specie intelligi possunt, simul intelliguntur[e]. Sicut diuersæ partes alicuius totius, si singulæ propriis speciebus intelligantur, successiue intelliguntur, & non simul. Si autem omnes intelligantur vna specie totius simul intelligentur. Ostensum* est autem, quòd ea quæ videntur in Deo, non ui- G dentur singula per suas similitudines, sed omnia per unam essentiam Dei[c]. Vnde simul & non successiue uidentur.

Ad primvm ergo dicendū, quòd sic unum tantum intelligimus, inquantum una specie intelligimus. Sed multa una specie intellecta, simul intelliguntur. Sicut in specie hominis intelligimus animal & rationale: & in specie domus parietem & tectum.

Ad ii. dicendum, quòd An- H geli quantum ad cognitionem naturalem, qua cognoscunt res per species diuersas eis inditas, non simul omnia cognoscunt. Et sic mouentur secundum intelligentiam per [d]tempus, sed secundum, quòd uident res in Deo simul[d] eas uident.

Articvlvs xi.

Vtrum aliquis in hac uita possit uidere Deum per essentiam.

Ad vndecimvm sic pro- I ceditur. Videtur, quòd aliquis in hac uita possit Deum per essentiam uidere. Dicit enim Iacob Genes. 32. Vidi Deum facie ad faciem. Sed uidere facie ad faciem, est uidere per essentiam, ut patet per illud quod dicitur. 1. Corinth. 13. Videmus nunc per speculum & in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Ergo Deus in hac uita per essentiam uideri potest.

¶ 2 Præt. Numeri duodecimo dicit dominus de Moyse, Ore ad os K loquor ei. Sed qui ore ad os loquitur Deo palam, & non per ænigmata & figuras, uidet Deum. Sed hoc uidere est, Deum per essentiam uidere. Ergo aliquis in statu huius uitæ potest Deum per essentiam uidere.

¶ 3 Præt. Illud, in quo alia omnia cognoscimus, & per quod de aliis iudicamus, est nobis secundum se notum. Sed omnia etiam nunc in Deo cognoscimus. Dicit enim August.* 12. confes. Si ambo uidemus uerum esse quod dicis; & ambo uidemus uerum esse quod dico: ubi quæso illud uidemus? Nec ego in te, nec tu in me, sed ambo in ipsa, quæ supra mentes nostras est incommutabili ueritate. Idem etiam in libro de uera religione* dicit, quòd secundum ueritatem di- G uinam de omnibus iudicamus Et 12. de tri. †dicit, quòd rationis est iudicare de istis corporalibus secundum rationes incorporales & sempiternas.[c]. Quæ nisi supra mentem essent, incommutabiles profecto non essent. Ergo & in hac uita ipsum Deum uidemus.

¶ 4 Præt. Secundum August. 12. super Genes.* ad literam, Visione intellectuali uidentur ea; quæ sunt in anima per suam essentiam. Sed uisio intellectualis est de rebus in- H telligibilibus, non per aliquas similitudines sed per suas essentias, ut ipse ibidem dicit. Ergo, cum Deus sit per essentiam suam in anima nostra, per essentiam suam uidetur a nobis.

Sed contra est quod dicitur Exod. 32. Non uidebit me homo & uiuet. glo. Quamdiu hic mortaliter uiuitur, uideri per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest.

Respon. Dicendum, quòd ab homine puro Deus [d] uideri per essentiam non potest, nisi ab hac uita mortali separetur. Cuius ratio est: quia, sicut supra* dictum est, modus cognitionis sequitur modum naturæ rei cognoscentis. Anima autem nostra quamdiu in hac uita uiuimus, habet esse in materia corporali. unde naturaliter non cognoscit aliqua nisi, quæ habent formam [d]in materia[e]: uel quę per huiusmodi cognosci possunt. Ma- K nifestum est autem, quòd per naturas rerum materialium diuina essentia cognosci non potest. Ostensum est enim supra*, quòd cognitio Dei per quamcumq; similitudinem creatam, non est visio essentiæ ipsius. Vnde [d] impossibile est animæ hominis secundum hanc vitā viuentis essentiam Dei uidere. Et huius signum est, quòd anima nostra quanto magis a corporalibus abstrahitur, tanto intelligibilium. abstractorum fit capacior[e]. Vnde in somniis & alienationibus a sen-

F nari, ita intellectum pluribus speciebus in actu. Vnde ad obiectionem primam dicitur, quòd peccat secundum non causam vt causam. non enim causa impossibilitatis figurarum est oppositio proprie dicta: cum inter figuras non sit contrarietas: nec in re, in intellectu. Et ideo, illud ex 9. metaphy. sic, non est ad propositum.

¶ Ad secundam autem dicitur, quod species intelligibiles in actu non sunt vt figuræ, quo ad multa: puta extensionem, limitationem, &c. sunt tamen vt figuræ, quo ad hanc conditioné, s. terminare id, cuius sunt: & hoc stat cū simplicitate formę: imo ex sua simplicitate habent, quòd termini sint in tam excellenti esse, quale est esse intellectiuū.

D. 712

¶ Super Quæstionis duodecimae Articulum undecimū.

In titulo possit absq; speciali miraculo, quo ad hoc, quòd sit in hac vita: & non sumitur ly possit, id est, non implicet contradictionem.

c.2. Q. 74.

¶ In corpore vna conclusio rñsiua, q̄sito negatiue. Deus non potest videri p essentiā ab homine puro ī hac vita mortali. Vbi nota duos terminos, ly puro, pp Christum, qui simul erat viator & comprehensor: ly mortali, pp statum hominum post resurrectionem: in quo corpus nō impediet visionem Dei per essentiam. Probatur autem conclusio dupliciter. Primo a priori. modus cognitionis sequitur modum naturæ cognoscentis. ergo modū essendi animæ nræ, quo est in corpore mortali: sequitur cognoscere formas in materia, aut p eas. ergo non potest in statu tali vidre Deū per essentiam. Antecedens, cum prima consequentia patet: quia hoc cognoscere quidā modus cognoscendi est, proue respectu superiorum. Secunda autem probatur: quia per nullam speciem creatam aut naturam potest videri Deus. Secundo probatur a signo: quanto magis anima no-

D. 10
sup. Ge. 16. 27. & to. 3. Et ist. 112. n. 2.
D. 482 D. 484
175 q. 175. 3. præci
b. soli. ca. 8. in 1. to. 1.

stra a corporalibus abstrahitur, tanto intelligibilium abstractorum fit capacior. ergo eleuatio ad supremum intelligibiliū, qđ est diuina essentia, exigit separationem ab hac vita mortali. Antecedens manifestatur: quia in somniis & alienationibus a sensibus corporis, magis diuinæ reuelationes percipiuntur & præuisiones futurorum.

¶ Contra signū allatum ī litera inuehit Scot. in 4. dist. 45. q. 2. contra somniū du plr. Primo: quia tūc quanto somnꝰ esset pfundior, tanto magis talia viderentur. hoc est falsum. ergo. consequentia pbat̄: quia tunc est maior abstractio a sensibꝰ. Scđo: quia maius miraculū vr̄, ꝙ in somno reuelatur veritas q̄ in vigilia, intellectu non nimis circa sensibilia intēto: qm̄ naturale est in vigilia habere vsum rōnis, non aūt in somno. Contra alienationes vero inuehit, q̄a hoc fundamētum videtur sumptum ex fictionibus Mahumeti, qui dicitur epilepticus fuisse: & ad operiendam miseriā suam dicebat oportere se cadere Angelo loquente sibi, &c. Inde Auicen. reueritus legem suam in metaphysica, docuit hæc de alienatiōibꝰ.

¶ Ad euidentiā horum scito primo ex Sancto Tho. in q. de ve. q. 12. art. 9. & secunda secundæ q̄st. 172. art. 1. Ad cognitionem duo concurrere. s. receptioné, & iudicium. Quo ad receptionem cognoscibilium abstractio a sensibus confert, quo ad iudicium vero non: quoniam impressiōes subtiles superiorum, quiescentes melius percipimus, sed iudicare pfectè nequimus nisi facta resolutione, an consonent sensibilibus, vt dicitur tertio cœli & 6. ethic. Vñ litera semper vtitur nominibus pertinentibꝰ ad receptioné. s. capacem esse & percipere. Scito secūdo ꝙ cum sermones intelligendi sint infra genus, de quo est sermo: & hic sit sermo de nr̄o intellectu, & cōsequenter de fantasia in actu, quia oportet intelligenté fantasmata speculari, manifeste sequit̄ vt hic non sit sermo de quali, aut quanta

sibus corporis magis diuinæ reuelationes percipiuntur, & præuisiones futurorum. Quòd ergo anima eleuetur vsque ad supremum intelligibiliū, quod est essentia diuina, esse non potest quamdiu hac mortali vita vtitur.

Ad primvm ergo dicendū, quòd secundum Dionys. 4. cap. cœ- B lesti. Hierar. sic in scripturis dicitur aliquis Deum vidisse, inquantum formatæ sunt aliquæ figuræ, vel sensibiles, vel imaginariæ secundum aliquam similitudinem aliquod diuinum repræsentantes. Quod ergo dicit Iacob, Vidi Deum facie ad faciem: referendum est non ad ipsam diuinam[d] essentiam, sed ad figuram, in qua repræsentabatur Deus. Et hoc ipsum ad quandam prophetiæ eminentiam pertinet, vt videatur persona Dei loquentis, vel loquens C Deus, licet imaginaria visione, vt infra patebit*, cum de gradibus prophetiæ loquemur. Vel hoc dicit Iacob, ad designandam quandā eminentiam intelligibilem contemplationis supra communem statum.

Ad ii. dicendum, quòd sicut Deus miraculose aliquid supernaturaliter in rebus corporeis operatur, ita etiam & supernaturaliter & præter communem ordinem mentes aliquorum in hac carne viuentium, sed non[d] sensibus carnis vten D tium, vsque ad visionem suæ essentiæ eleuauit, vt dicit August.* 12. super Genes. ad literam. & in libro de videndo Deum, de[d] Moyse qui fuit magister Iudæorum, & Paulo, qui fuit magister Gentium. Et de hoc plenius tractabitur, cum de raptu eius agemus[c].

Ad iii. dicendum, quòd oīa dicimur in Deo videre, & secundū ipsum de omnibus iudicare, inquā tum per participationem sui luminis omnia cognoscimus & diiudi- E camus. Nam & ipsum lumen naturale rationis, participatio quædā est diuini luminis, sicut etiam omnia sensibilia dicimus videre & iudicare in Sole, id est, per lumen Solis. Vnde dicit August.* primo Soliloqui. Disciplinarū spectamina videri non possunt nisi aliquo velut suo sole illustrentur, uidelicet Deo. Sicut ergo ad uidendū aliquid sensibiliter non est necesse, quòd uideatur substantia solis, ita ad uidendum aliquid intelligibiliter, nō est necessarium, quòd uideatur essentia Dei.

Ad iiii. dicendum, quòd uisio intellectualis est eorum, quæ sunt in anima per suam essentiam, sicut intelligibilia in intellectu. Sic autem Deus est in anima beatorū, non autem in anima nostra, sed per pn̄tiam, essentiam, & potentiā[c].

Articvlvs xii.

Vtrum per rationem naturalem Deum in hac uita cognoscere possimus.

Ad dvodecimvm sic proceditur. Videtur, quòd per naturalem rationem Deum in hac uita cognoscere non possimus. Dicit enim Boet.* in lib. de conso. quòd ratio non capit simplicem formam: Deus autem maxime est simplex forma, ut supra ōnsum est†. Ergo ad eius cognitionem ratio naturalis peruenire non potest.

¶ 2 Præt. Ratione naturali sine fantasmate nihil intelligit anima, ut dicitur in tertio de anima*. Sed Dei, cum sit incorporeus, fantasma in nobis esse non potest. Ergo cognosci non potest a nobis cognitione naturali.

¶ 3 Præt. Cognitio, quæ est per rationem naturalem, communis est bonis & malis, sicut natura eis cōmunis est: sed cognitio Dei competit tantum bonis. Dicit enim August. primo de trin. †quod mentis humanæ acies in tam excellenti luce non figitur: nisi per iustitiam fidei emundetur. Ergo Deus per rationem naturalem cognosci non potest.

Sed contra est, quòd dicitur Ro. 1. Quod notum est Dei, manifestum est in illis, id est, quod cognoscibile est de Deo per rationē naturalem.

Respon. dicendum, ꝙ naturalis nostra cognitio a sensu principium sumit. Vnde tantum se nostra naturalis cognitio extēdere potest, inquantum manuduci potest per sensibilia. Ex sensibilibus autem non potest usq; ad hoc intellectus noster pertingere, quòd diuinam essentiam videat: quia creaturæ sensibiles sunt effectus Dei uirtutem causæ non adęquantes. Vnde ex sensibilium cognitione non potest tota Dei uirtus cognosci: & per consequens nec eius essentia uideri. Sed

A cumq; abstractione a corporalibus, sed infra latitudinem intellectus in actu. Et ex his oia soluuntur: qm̄ patet quòd prima sequela nihil valet: quia somnus pfundus abstrahit extra latitudinem intellectus in actu. Et similiter, licet sit maius miraculum iudicium veritatis in somno, nō tñ receptio. Et simile est in oībꝰ alienationibus iudicium vndecumq; veniant: si.n. infra latitudinem intellectus in actu abstrahunt, quanto magis fantasia circa spūalia occupatur ministrādo intellectui, tanto intellectus intelligibiliū superiorum est capacior: vtpote vicinior & minus turbata. Et inde puenit, ꝙ melancholicorum, alii oīno expertes sunt superiorum: quia. s. adeo turbatā habēt fantasiam vt intellectus in actu haberi nequeat: sicut in pueris ex humido accidit. Alii superiorum multa loquuntur, & prædicunt vera, alii pauca, ſm quod plꝰ aut minus impediūtur interiores vires. Et ſm quod melius habent disposita fantasmata, & ſm altiora fantasmata in his q̄ in illis, &c. Nec sunt hęc ex lege Mahumeti, vt hic dicere nō est veritus, sed ex philosophia naturali, ex experientia, ex sacra scriptura, ex sacris doctoribus. Et de philosophia & experientia dictū est: quamuis non desint philosophorū authoritates in de somno & vigilia. Sacra aūt scriptura, plena est visionibꝰ in somniis: imo Num. 12. Deus locuturū se pphetis in somniis pmittit. Et Ioëlis 2. dr̄: inter effectus spūs sancti, somnia somniabūt, & cæt. Aug. quoq; 12. sup Genesim ad literā inquit: aīæ humanæ, ſm ꝙ a sensibus abstrahitur, conuenit futura pręuidere. Greg. quoq; in 4. dial. hoc idē docet: imo dicit hoc cōuenire aīæ, vel ex naturæ subtilitate, aut reuelatione superiorū. Taceat ergo præsumptuosa hęc vox: Christianissima doctrina hæc est, & philosophica simul.

¶ Super Quaestionis duodecimae Articulū duodecimum.

In titulo cognoscere non dicit videre,

D. 191. 192. 193.
49
66
Boët. tri. q. 1. art. 2. Et 1. dis. 3. q. 1. art. 1.
*Li. 5. inter medium & fi. prosæ 4.
†Q. 3. ar. 7.
3. d'aīa. tex. 30. habetur ēt de mem. & reminis. c. 1. to. 2.
†Lib. 1. de tri. c. 2. par. 1. a princ. tom. 3.

dere, vt superius: sed cognoscere, id est, intelligere: quomodocunque id contingat, per rationem naturalem, id est, naturali lumine acquisibilem.

¶ In corpore vna conclusio respōsiua quęsito affirmatiue, cum corollario. Cōclusio est. Possumus in hac vita per rationem naturalem cognoscere Deum secūdum quòd est prima omnium causa excellentissima. Probatur, naturalis nostra cognitio oritur a sensu, ergo tantū exteditur quantum sensibilia manuducūt: ergo extenditur non ad visionē Dei, sed ad cognitionem eius secūdum quòd prima omnium causa excellentissima. Antecedens cum prima consequentia patet. secunda uero quo ad primam partem probatur. sensibilia non sunt adæquatus effectus diuinæ virtutis: ergo ex eis non potest tota virtus diuina cognosci: ergo nec essentia eius videri. Quo ad secundam uero partem probatur. sensibilia sunt effect⁹ dependentes a Deo, scilicet vt prima causa. ergo ex eis potest Deus vt prima causa cognosci. Corollarium est: tria cognoscimus ex sensibilibus de Deo. causalia negatiua, & supereminentia. Ad causalitatem quidē pertinentia sunt secundum triplex genus causæ: non solum prædicata causalitatem importantia: puta exemplar, factiuū, finis, &c. sed prædicata absoluta, quæ ex causalitate a posteriori inferuntur, vt esse, viuere, nosse, &c. Et ad hæc reducuntur omnia relatiua ad creaturas. Negatiua autem, quæ ex conditionib⁹ antedictis consequuntur: vt ꝙ incorporeus, quòd infinitus, quòd immutabilis. Ad superuenientiam autem spectātia ex eisdem consequuntur: vt quòd est super omne esse, & intel-

422

133

Li. 1. Retracta. c. 4. to. 1. id dixerat Aug. 1. lib. Soliloq. c. 1. tom. 1.

67

q. 32. art. 1. Et 1. dist. 3. q. 1. art. 4. Et veri. q. 10. art. vlt. Et Boët. tri. q. 1. art. 4.

*Cap. 1. in fi. illius.

Ca. 1. circa medium.

quia sunt eius effectus a causa dependentes ex eis in hoc perduci possumus, vt cognoscamus de Deo an est: & vt cognoscamus de ipso ea, quæ necesse est ei conuenire: secundum quod est prima omnium causa excedēs omnia sua causata[e]. Vnde cognoscimus de ipso habitudinem ipsius ad creaturas; quòd scilicet omnium est causa: & differentiam creaturarum ab ipso, quod scilicet ipse non est aliquid eorum, quæ ab eo causantur: & quòd hæc non remouentur ab eo propter eius defectum, sed quia super excedit[e].

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ratio ad formam simplicem pertingere nō potest, vt sciat de ea quid est, potest tamen de ea cognoscere, vt sciat an est.

AD II. dicendum, ꝙ Deus naturali cognitione cognoscitur per fantasmata effectus sui.

AD III. dicendum, quòd cognitio Dei per essentiam, cum sit per gratiam non competit nisi bonis. sed cognitio eius quæ est per rationem naturalem potest competere bonis, & malis. Vnde dicit August.* in lib. Retractationum: Non approbo quod in oratione dixi, Deus, qui non nisi mundos verum scire voluisti. respōderi enim potest multos etiam non mundos multa scire vera, scilicet per rationem naturalem.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum per gratiam habeatur altior cognitio Dei, quàm ea, quæ habetur per rationem naturalem.

AD DECIMVMTERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ p gratiam non habeatur altior cognitio Dei, quàm ea, quæ habetur per naturalem rationem. Dicit enim Dionys*. 1. lib. de mystica theologia, ꝙ ille, qui melius vnitur Deo in hac vita, vnitur ei sicut omnino ignoto. Quod etiam de Moyse dicit: Qui tamen excellentiam quādam obtinuit in gratiæ cognitione. Sed coniungi Deo, ignorando de eo quid est, hoc contingit etiam per rationem naturalem. Ergo per gratiam non plenius cognoscitur a nobis Deus, q̄ per rationem naturalē.

¶ 2 Præt. Per rationem naturalem in cognitionem diuinorum peruenire non possumus, nisi per fantasmata, sic etiam nec secundum cognitionē gratiæ. Dicit enim Dion.* 1. cap. cœle. hierar. quòd impossibile est nobis aliter lucere diuinum F radium, nisi veritate sacrorum velaminum circumuelatum. ergo per gratiam non plenius cognoscimus Deum, quàm per rationem naturalem.

¶ 3 Præt. intellectus noster per gratiam fidei Deo adhæret. Fides autem non videtur esse cognitio. Dicit enim Gregor.* in homil. quòd ea, quæ non videntur, fidem habent, & non agnitionem. Ergo per gratiam non additur nobis, aliqua excellentior co- G gnitio de Deo.

SED CONTRA est, quòd dicit Apost. 1. Corinth. 2. Nobis reuelauit Deus per spiritum suum illa, scilicet quæ nemo principum huius seculi nouit, id est, philosophorum: vt exponit glo.*

RESPON. Dicendum, quòd per gratiam perfectior cognitio de Deo habetur a nobis, quàm per rationem naturalem. Quod sic patet. Cognitio enim, quam per naturalem rationem habemus, duo H requirit: scilicet fantasmata ex sensibilibus accepta, & lumen naturale intelligibile: cuius virtute intelligibiles cōceptiones ab eis abstrahimus.

Et quantum ad vtrumque iuuatur humana cognitio per reuelationem gratiæ. Nam & lumen naturale intellectus confortatur per infusionem luminis gratuiti: & interdum etiam fantasmata in imaginatione hominis formantur diuinitus magis exprimentia res di- I uinas: quàm ea, quæ naturaliter a sensibilibus accipimus: sicut apparet in visionibus prophetalibus. Et interdum etiam aliquæ res sensibiles formantur diuinitus, aut ēt voces ad aliquid diuinum exprimēdum, sicut in baptismo visus est spiritussanctus in specie columbę: & vox Patris audita est, Hic est filius meus dilectus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet per reuelationem gratiæ, in hac vita non co- K gnoscamus de Deo, quid est, & sic ei quasi ignoto coniungamur: tamē plenius ipsum cognoscimus, inquantum plures & excellentiores effectus eius nobis, demonstrantur, & inquantum ei aliqua attribuimus ex reuelatione diuina, ad quæ ratio naturalis non pertingit, vt Deum esse trinum & unum.

AD II. dicendum, ꝙ ex fantasmatibus uel a sensu acceptis secundum naturalē ordinem, uel diuinitus in imaginatione formatis tanto

ligibile, & intellectum. hæc enim omnia ex necessitate cō sequuntur ex habitudine inter Deum & sensibilia. Reliqua autem obscura sunt naturaliter nobis in hac vita.

¶ *Super Quaestionis duodecimae Articulū decimumtertium.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. perfectior cognitio de Deo habetur per gratiā a nobis quàm per rationem naturæ. Probatur, Humana cognitio per gratiam iuuatur, & quo ad lumen intellectuale, & quo ad fantasmata. ergo perfectior est cognitio. Consequentia probatur: quia cognitio nostra ex his duobus consurgit. Antecedens uero probatur, quia per gratiam interdum formantur fantasmata melius exprimentia diuina: interdum res sensibiles, interdum voces. Exemplum primi, in visionibus Prophetarum, Secūdi, in columba baptismi Christi, tertii, in voce ibidem audita. ¶ Aduerte hic, quod cognitio per gratiam in hac vita de Deo, præfertur naturali, non ex parte modi, quia sic naturalis est potior, cum sit per modum euidentiæ (vt in responsione ad tertium dicitur) sed ex parte obiecti extensiue & intensiue: vt in responsione ad primum dicitur, quia plura & occultiora rationi naturali, & per hoc nobiliora secundum se per gratiam cognoscimus, vt quòd est trinus, &c. Hæc enim tāto aliis præstant, quanto eorum cognoscibilitas tam alta est, vt soli Deo sint naturaliter euidentia: vt in principio libri contra Gentil. aperitur.

¶ Super

¶ *Super Quaestionis decimaetertiae Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio rñsiua quæsito affirmatiue cū modificatione. conclusio est, Deus potest a nobis nominari ex creaturis, non autē secundum, quòd est secundum se. Probatur conclusio quo ad vtramque partem simul. voces sunt signa intellectuū: & intellectus sunt similitudines rerum. ergo voces referuntur ad res significandas mediis intellectib⁹: ergo secundū quòd aliquid a nobis intelligitur sic potest a nobis nominari. ergo Deus potest nominari a nobis ex creaturis, & non secundum quòd est secundum se. Antecedens est philosophi 1. periherm. consequentia vero tā prima quàm secunda relinquitur nota. Vltima autem probatur: quo ad primam consequentis partem: quia Deus cognoscitur a nobis ex creaturis tripliciter, vt dictum est. Quo ad secundam vero: quia Deus in hac vita non potest videri a nobis per essentiam. Et ad claritatem terminorum, subditur in litera declaratio exemplaris ab opposito: quomodo nomina non significant Deum secundum quòd in se est. & intēdit, quòd significare rem secundum quòd est, est significare terminum naturæ illius: vt ly homo, quòd impossibile est hic de Deo haberi. quoniam omnia nomina significant terminos, aut rerum communium, aut negationum: uel respectuum, &c. vel compositorum ex his, vt patet inductiue.

¶ Circa hanc partem occurrit dubiū. Scotus siquidem in 1. distin. 22. quæsti. vnica, discutiens hanc propositionem assumptam, sicut res intelligitur, ita & nominatur: distinguit eam, scilicet quo ad impositionē nominis, vel quo ad vsum nominis impositi, & tria dicit. ¶ Primo, ꝙ quo ad impositionē videtur A falsa. quod probat sic. Substantia non intelligitur a nobis distincte in propria natura: & tamen significatur. ergo imponere possumus nomina distinctius significantia quàm intelligimus: consequentia vero & antecedens pro secunda parte probatur: quia cognitis (verbi gratia) accidentibus, & proprietatibus lapidis, imponimus nomen illi substantię lapidis, intendentes illam significatū iri per nomen: & tamen non cognoscimus distincte illam. Secundo, quòd quo ad vsum est simpliciter falsa. Tertio, ꝙ multis nominibus potest vti viator exprimentibus diuinā essentiam sub ratione ipsius essentiæ diuinæ. Probantur hæc duo: quia verisimile est esse in sacra scriptura huiusmodi nomina, vt Iudæi dicunt de nomine tetragammaton, &cæt. siue imposita fuerint hæc nomina a Deo, siue ab Angelo.

¶ Ad hæc pro quāto veritati non consonant, dicendum est. Et ad primum quidem, quòd non est imaginabili imponi nomen distinctius significans q̄ concipiatur: & in litera redditur causa: quia uoces significant res non nisi media conceptione intellectus: igitur significatio causatur ex conceptione: ergo distincta significatio supponit distinctam conceptionem, & confusa confusam, & maior maiorem, & minor minorem, &c. Quare ab hac vniuersalissima regula de causa & causato hæc excipienda sunt. Probatio autem sua nihil valet, tum quia antecedens pro prima parte est falsum. Tum quia pro secūda parte male probatur. Dico enim & ita esse experimur, quòd cognitis accidentibus cognoscimus rem quandam sublatēre, & secundum se esse & subsistere, &cæt. & huiusmodi res nunquam magis significabitur quàm cognoscetur, si enim cognoscetur confuse, ut in exemplo dato, nunquam significabitur nisi confuse. ex tali siquidē nomine nunquam aliquis plus in-

excellentior cognitio intellectualis habetur, quanto lumen intelligibile in homine fortius fuerit. Et sic per reuelationem ex fantasmatib⁹ plenior cognitio accipitur ex infusione diuini luminis.

AD III. dicendum, quòd fides cognitio quædam est, inquantum intellectus determinatur per B fidem ad aliquod cognoscibile. Sed hæc determinatio ad unum nō procedit ex uisione credentis, sed a uisione eius, cui creditur. Et sic inquantum deest uisio deficit a ratione cognitionis, quæ est in scientia. Nam scientia determinat intellectum ad unum per uisionem & intellectum primorum principiorū.

QVAESTIO XIII.

De nominibus Dei, In duodecim articulos diuisa.

CONSIDERATIS his, quæ ad diuinam perfectionem pertinent, procedendum est ad considerationem diuinorum nominum. vnumquodq;.n. nominatur a nobis secūdum quod ipsum cognoscimus.

CIRCA hoc ergo quæruntur duodecim.

¶Primo. Vtrum Deus sit nominabilis a nobis.

¶Secundo. Vtrum aliqua nomina dicta de Deo prædicentur de ipso substantialiter.

¶Tertio. Vtrum aliqua nomina dicta de Deo proprie dicantur de ipso. an omnia attribuantur ei metaphorice.

¶Quarto. Vtrum multa nomina dicta de Deo sint synonyma.

¶Quinto. Vtrum nomina aliqua dicantur de Deo, & creaturis vniuoce, vel æquiuoce.

¶Sexto. Supposito, quòd dicantur analogice, vtrum dicantur de Deo per prius vel de creaturis.

¶Septimo. Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore.

¶Octauo. Vtrum hoc nomen De⁹ sit nomē naturæ, uel operationis.

¶Nono. Vtrum hoc nomen Deus, sit nomen communicabile.

¶Decimo. Vtrum accipiatur uniuoce uel æquiuoce secundum ꝙ significat Deum per naturam, & per participationē & secūdū opinionē.

¶Vndecimo. Vtrū hoc nomē, Qui est, sit maxime ꝓprium nomen Dei.

¶Duodecimo. Vtrum ꝓpositiones affirmatiuę possint formari de Deo.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum aliquod nomen Deo conueniat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullum nomen Deo conueniat. Dicit enim Dionys.* 1. cap. de† Diuin. nomin. ꝙ neq; nomen eius est, neque opinio. Et Prou. 30. dicitur. Quòd nomen eius, & ꝙ nomen filij eius si nosti?

¶ 2 Præt. Omne nomen aut dicitur in abstracto, aut in concreto: sed nomina significantia in concreto non competunt Deo, cum simplex sit: neque nomina significantia in abstracto, quia non significant aliquid perfectum subsistens. Ergo nullum nomen potest dici de Deo.

C ¶ 3 Præt. Nomina significant substantiam cum qualitate; uerba autem, & participia significant cum tempore: pronomina autem cum demonstratione, uel relatione. Quorum nihil competit Deo: quia sine qualitate est & sine omni accidente, & sine tempore, & sentiri non potest ut demonstrari possit, nec relatiue significari: cum relatiua sint aliquorum antedictorum recordatiua, uel nominum, uel participiorum, uel pronominum demonstra- D tiuorum. Ergo Deus nullo modo potest nominari a nobis.

SED CONTRA est quod dicitur Exod. 15. Quasi uir pugnator omnipotens nomen eius.

RESPON. Dicendum, quòd secūdum Philosophum* uoces sunt signa intellectuum, & intellectus sunt rerum similitudines. Et sic patet, quòd uoces referūtur ad res significandas mediante conceptione intellectus. Secundum igitur quòd aliquid a nobis intellectu co- E gnosci potest, sic a nobis potest nominari: ostensum* est autem supra, ꝙ Deus in hac uita[d] non potest a nobis uideri per suam essentiam, sed cognoscitur a nobis ex creaturis secundum habitudinem principii, & per modum excellentiæ & remotionis[e]. sic igitur potest nominari a nobis ex creaturis. Non tamen ita ꝙ nomen significans ipsum exprimat diuinam essentiam secūdum quod est. Sicut hoc nomen homo exprimit sua significatione essentiam hominis secundum ꝙ est: significat

68

1. dis. 22. q. 1. art. 1.

†Cap. 1. a medio illi⁹.

Lib. 1. periherm. ca. 1. to. 1.

Art. 11. q. præced.

D. 482

66

Universidad de Deusto Biblioteca

Intelliget, quam perfectus impositor apprehenderit: quamuis ex meliori ingenio proprio, cognito alicuius nominis significato in re discurrendo alia cognoscat: sicut ex principiis conclusiones deducimus: sed hoc non est ex vi significationis nominis. Vnde & ipsemet Scotus ibidem sub dubio primum dictum relinquere tandem videtur. De secundo vero bene dicit Scot⁹: experimur enim ꝙ multis nominib⁹ vtimur confuse notis antequam ad notitiam distinctam illorum terminorum veniamus. De tertio autem, quia (experientia teste) nullū tale nomen diuinū habemus. Et rursus, quia frustra hominibus talia darentur nomina: quoniam nos non possumus Deum secundum se cognoscere. Et quia sine sufficienti authoritate nouitas hæc dicitur. Et quia Dion. in 1. cœlest. Hierar. dicit, impossibile est nobis aliter lucere diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum occultatum: videtur mihi simpliciter falsum dictum Scoti, & dicendum vt in litera dicitur, quòd Deus in hac vita non est a nobis nominabilis, nisi ex creaturis: & hoc tam quo ad impositionem, quàm vsum.

Q. 1. preced. art. 4.

182

¶In responsione ad 3m dubitare nouitius posset, quo pacto abstractum significat ut quo & non per modum subsistentis: cum sit nomen substantiuum, vt Albedo. substantiui autem proprium est per modum substantiæ significare. Ad hoc breuiter dicitur, quòd incidit hic Sophisma consequentis, a modo substantiæ ad hunc modum determinate affirmando: Substantiuum quidem significat per modū substantiæ, id est, per se stantis, id est solitarie: & non per modum subsistentis. Et si instetur, quòd ēt simitas significat curuitatem in naso: & consequenter non significat formam solitarie, sed cum subiecto. Respondetur, ꝙ hic nō est quæstio de significatione & consequentibus ad ipsam, sed de modo significandi. abstractum autem & concretum in significatione conueniunt: quia vtrunque puram formam significat, vt in prædicamentis de albo dicitur. & ex natura significatæ formę oportet vtrumque copulare subiectum formæ significatę. Sed ex modo significandi differentia est: quia concretum importat subiectum: & compositum ex modo significandi: vt primum significatum, in cuius signum dicimus, quòd simū est nasus curuus. prius nasum quàm curuitatem exprimentes. Abstractum vero subiectum ex modo significandi, aut non importat, sed ex natura rei significatæ: aut si importat, non importat principaliter, sed vltimo. Vnde e conuerso dicimus, quòd simitas est curuitas nasi. Significat igitur abstractū per modum substantiæ quo ad hoc, quia significat illud per se, id est, non cum alio ex modo significandi: & hoc aut simpliciter, aut principaliter. Concretū autem ex modo significandi principaliter significat aliud cum re primo significata. Vnde dictum Auicennæ reprehensum ab Auerroi. 5. metaphy. com. 14. si ratione modi significandi intelligitur, verum fuit. Nec ratio Auerrois concludit oppositum: quoniam non tenet nisi in formaliter significatis ex vi significationis.

16 a 70 72

subsistentiā b In solutione præced.

enim eius diffinitionem declarantē eius essentiam. Ratio enim quam significat nomen, est diffinitio.

Ad primvm ergo dicendū, quòd ea ratione dicitur Deus non habere nomen, vel esse supra nominationem, quia essentia eius est supra id, quod de Deo intelligimus, & voce significamus.

Ad II. dicēdum, quòd quia ex creaturis in Dei cognitionem venimus, & ex ipsis eum nominamus: nomina, quæ Deo attribuim⁹, hoc modo significant, secundum quòd competit creaturis materialibus; quorum cognitio est nobis connaturalis, vt supra dictū est*. Et quia in huiusmodi creaturis ea, quæ sūt perfecta & subsistentia sunt composita: forma autem in eis non est aliquid completum subsistens, sed magis quo aliquid est: inde est ꝙ omnia nomina a nobis imposita ad significandum aliquid completum subsistens significant in concretione [c], prout competit compositis. Quæ autem imponuntur ad significandas formas simplices, significant aliquid non vt subsistens, sed ut quo aliquid est: sicut albedo significat ut quo aliquid est album. Quia igitur & Deus simplex est*, & subsistens est, attribuimus ei nomina simplicia, & nomina abstracta ad significandam simplicitatē eius, & nomina concreta ad significandum subsistentiam, & perfectionē ipsius[c]: quamuis utraque nomina deficiant a modo ipsius[c], sicut intellectus noster non cognoscit eum, ut est secundum hanc uitam.

Ad III. dicendum, quòd significare substantiam, cum qualitate, est significare suppositum cum natura, uel forma determinata, in qua subsistit. Vnde sicut de Deo dicuntur aliqua in concretione ad significādum † substantiam & perfectionem ipsius, sicut iam dictum est*, ita dicuntur de Deo nomina significantia substantiam cum qualitate. Verba uero & participia consignificantia tempus dicuntur de ipso, ex eo ꝙ æternitas includit omne tempus. Sicut enim simplicia subsistentia, non possumus apprehendere, & significare nisi per modum compositorum, ita simplicem æternitatem non possumus intelligere, uel uoce exprimere, nisi per modum temporalium rerum: & hoc propter connaturalitatem intelllectus nostri ad res compositas & temporales. Pronomina uero demonstratiua dicuntur de Deo secundum, quòd faciunt demonstrationem ad id, quod intelligitur, nō ad id quod sentitur. Secundum enim quòd a nobis intelligitur, secundum hoc sub demonstratione cadit. Et sic secundum illum modum, quo nomina & participia, & pnommina demonstratiua de Deo dicuntur, secundum hoc & pronominibus nominibus relatiuis significari potest.

Articvlvs II.

Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo substantialiter.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, quòd nullum nomen dicatur de Deo substātialiter. Dicit enim Dam.* Oportet singulum eorum, quæ de Deo dicuntur, non quid est secundum substantiam significare, sed quid non est ostendere, aut habitudinem quandam, aut aliquid eorum, quæ assequuntur naturam, uel operationem.

¶ 2 Præt. dicit Diony†. 1. cap. de diui. no. Omnium sanctorum theologorū hymnum inuenies ad beatos thearchiæ processus manifestatiue & laudatiue Dei nominationes diuidentem. Et est sensus, ꝙ nomina, quæ in diuinam laudem sancti doctores assumunt, secundum processus ipsius Dei distinguuntur. Sed quod significat processum alicuius rei, nihil significat ad eius essentiam pertinens. Ergo nomina dicta de Deo, non dicuntur de ipso substantialiter.

¶ 3 Præt. Secundum hoc nominatur aliquid a nobis secundum, qđ intelligitur. Sed non intelligitur Deus a nobis in hac uita secundum suam substantiam: ergo nec aliquod nomen impositum a nobis dicitur de Deo secundum suam substantiam.

Sed contra est quod dicit August*. 7. de trin. Deo hoc est esse quod fortem esse, uel sapientem esse, & si quid de illa simplicitate dixeris, qua eius substantia significatur. Ergo omnia nomina huiusmodi significant diuinā substantiam.

l. 7. de tri. 1. & 7. p otū. Et lib. c. 4. to. 3.

Respon. Dicendum, quòd de nominibus, quę de Deo dicuntur negatiue, uel quæ relationem ipsius ad creaturam significant, manifestum est quòd substantiam eius nullo modo significant[c], sed remotionem alicuius ab ipso, uel relationem eius ad alium, uel potius alicuius ad ipsum. Sed de nominibus, quæ absolute & affirmatiue de Deo dicuntur, sicut bonus, sapiens, & huiusmodi, multipliciter aliqui sunt opinati. Quidam enim dixerunt, quòd hæc omnia nomina, licet affirmatiue de Deo dicantur, tamē magis inuenta sunt ad aliquid remouendum a Deo, quàm ad aliquid ponendum in ipso. Vnde dicunt, quòd cum dicimus Deum esse uiuentem, significamus quòd Deus non hoc modo est sicut res inanimatæ, & similiter accipiendum est in aliis, & hoc posuit rabbi Moy.* Alij uero dicunt, quòd hęc nomina imposita sunt ad significandum habitudinem eius ad creata, ut cum dicimus Deus est bonus, sit sensus, Deus est causa bonitatis in rebus, & eadem ratio est in aliis. Sed utrumque istorum uidetur esse inconueniens propter tria. Primo quidem, quia secundū neutram harum positionum posset assignari ratio: quare quædam nomina magis de Deo dicerentur quàm alia. sic enim est causa corporum, sicut est causa bonorum. Vnde si nihil aliud significatur, cū dicitur, Deus est bonus, nisi Deus est causa bonorum, poterit similiter dici, quòd Deus est corpus, quia est causa corporum. Item per hoc quod dicitur, quod est corpus remouetur, quòd non sit ens in potentia tantum sicut materia prima. Secundo, quia sequeretur, quòd omnia nomina dicta de Deo per posterius dicerentur de ipso. Sicut sanum per posterius dicitur de medicina, eo quòd significat hoc tantum quòd sit causa sanitatis in animali, quod per prius dicitur sanum. Tertio, quia hoc est contra intentionem loquētium de Deo. Aliud enim intendunt dicere, cum dicunt Deum uiuentem, quàm quòd sit causa uitæ nostræ: uel quòd differat a corporibus inanimatis. Et ideo aliter dicendum est, quòd huiusmodi quidem nomina significant substantiam diuinam & prædicantur de Deo substantialiter, sed deficiunt a repræsentatione ipsius. quod sic patet. Significant enim sic nomina Deum, secundum quod intellectus noster cognoscit ipsum. Intellectus autem noster cum cognoscat Deum ex creaturis, sic cognoscit ipsum secundum quòd creaturæ ipsum repræsentant. Ostensum est autem supra*, quòd Deus in se præhabet omnes perfectiones creaturarum, quasi simpliciter & vniuersaliter perfectus. Vnde quælibet creatura intantum eum repræsentat, & est ei similis, inquantum perfectionem aliquam habet, non tamen ita quòd repræsentet eum, sicut aliquid eiusdem speciei, vel generis, sed sicut excellens principium, a cuius forma effectus deficiunt: cuius tamen aliqualem similitudinem effectus consequuntur: sicut formæ corporum inferiorum repræsentant virtutem solarem. Et hoc supra expositum est*, cum de perfectione diuina agebatur. Sic igitur prædicta nomina diuinam substantiam significant, imperfecte tamen, sicut & creaturæ imperfecte eam repræsentant. Cū igitur dicitur, Deus est bonus, non est sensus, Deus est causa bonitatis, vel Deus non est malus: sed est sensus, id, quod bonitatem dicimus in creaturis, præexistit in Deo: & hoc quidem secundum modum altiorem. Vnde ex hoc non sequitur, quòd Deo competat esse bonum inquantum causat bonitatem: sed potius e conuerso, quia est bonus, bonitatem rebus diffundit: secundum illud Augus†. de doctrina Christiana, inquantum bonus est, sumns.

Q. 3. art. 2.

Q. 3. art. 2. & 3.

Ad primvm ergo dicendū, quòd Damasc. ideo dicit, quòd hæc nomina non significant quid est Deus, quia a nullo istorum nominum exprimitur quid est Deus perfecte, sed vnumquodque imperfecte eum significat, sicut & creaturæ imperfecte eum repræsentant.

Ad II. dicendum, quòd in significatione nominum aliud est quandoque, a quo imponitur no-

¶ *Super Quæstionis decimaetertiæ Articulum secundū.*

In titulo nomē dicatur, id est, secundum suum formale significatū attribuatur, & non secundū id quod copulat: aut pro quo supponit, & cæt. substantialiter, vt distinguitur contra accidentaliter, vocando accidens quod est extra esse rei, sic enim homo dicitur substantialiter de Sorte, disciplinabile vero & album dicuntur accidentaliter de eodem. Nec restringes quæstionem, sed iuxta tituli amplitudinem, siue substantialiter complete, vt vltima differentia, vel diffinitio: siue substantialiter incomplete, vt animal respectu hominis dicatur: tum sub quæsito præsenti concluditur quum quærimus, aliquod nomen substantialiter de Deo dicatur.

lib. qui ...itur. ... doctor ...iorum.

74

¶ In corpore quinque, primo, ponit in quibus nominibus habet locum hæc quæstio. secundo, refert duas opniones. tertio, probat eas. quarto respondet quæsito affirmatiue. quinto, ostendit, quis sit sensus quum huiusmodi nomina Deo attribuūtur, & patet particularum distinctio in litera.

¶ Quo ad primum duo dicit. Primo, quod sunt tria genera nominum de Deo. Negetiua, vt incorporeus, immensus, & Relatiua, vt dominus, finis, efficiens. Et positiua absoluta, vt ens, sapiens, viuens, &c. Secundo quòd quæstio nō est de primo, aut secundo genere, sed tertio tantum. quia cōstat quòd illa puram negationem, aut relationem significant: sicut album puram qualitatem.

¶ Quo ad secūdum duæ sunt opiniones: prima est ponētium nomina hæc dici de Deo negatiue, secunda relatiue vt patet.

¶ Quo ad tertium contra vtramq; opinionem simul tripliciter arguitur clare: in secunda tamen ratione aduerte, quòd fundatur super illa maxima: omne nomen, primum dicitur de eo, de quo dicitur formaliter, q̃ de cæteris quomodo libet aliter dicatur.

¶ Quo ad quartū conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Huiusmodi nomina dicuntur de Deo substantialiter, imperfecte tamen. probatur. nomina significant Deum, vt a nostro intellectu cognitum. ergo vt cognitum ex creaturis, ergo vt repræsentatum ex creaturis. ergo ut assimilatur ei creaturæ. ergo vt supereminens principium: cuius forma defectiue participatur ab eis. ergo substantialiter. Antecedens patet ex 1. perihermenias cum prima & secunda cō sequentia. tertia autem est per se nota. quarta vero probatur ex 4. quæst. quia non vt repræsentatum similitudine specifica aut generica, igiť analoga vt principium, &c. Vltima autem manifeste sequitur: si enim quod quid est cuiusq; creaturæ, diminuta quędam similitudo est substātię diuinæ simplicissimæ, oportet vt ipsa diuina substantia participetur, reprȩsentetur, cognoscatur, nominetur & significetur &c.

¶ Quo ad quintum sensus propositionū ex dictis aperitur: explicite dicendo, ꝙ cum dicimus. Deus est bonus, sensus est, id quod bonitatem in creaturis dicim⁹, est in Deo: & hoc altiori modo.

¶ Aduerte hîc duo. Primo, quòd ly est, denotat habitudinē formalem: ita quod intendit, est in Deo formaliter. Non sic potest exponi, Deus est corpus, &c. Secundo quòd ly, & hoc altiori modo, nō est accipiendum, vt pars significari. Non enim cum dicimus, Deus est bonus, significať bonitas Dei & eminentia eius, sed bonitas tantum. Eminentia vero ex modo significandi innuitur, vt ex sequenti articulo patet: ita quòd dicendo, Deus est bonus, ex significato non habetur, nisi, quòd id quod boni nomine formaliter importatur, est in Deo formaliter. Et quoniam boni nomen importat bonitatem in concretione: quæ in Deo non habet locum: quia est modus imperfectus: ideo insinuatur quod bonitas est in Deo eminentiori modo quàm significetur: quia significatur, ut est in creaturis.

¶ In responsione ad primum aduerte, ꝙ apud excellentes doctores non est idem significare quid est: & esse nomen substantiale: quoniam ad primum exigitur perfectio: ad secundum non, vt in litera dicitur. Et radix est: quia loquuntur proprie de quid posterioristice, & metaphorice, quod absque propriis nō est: & non topice, quod cōmunibus contentatur.

Li. 1. de doctri. Christiana. c. 32. tom. 3.

¶ In responsione ad secundum. Distinctio est sub aliis uerbis: importare processus dupliciter, formaliter, uel originaliter.

¶ Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum tertium.*

IN titulo ly proprie potest sumi dupliciter. Vno modo vt distinguitur contra communiter. Et sic animal non dicitur ꝓprie de homine: quia dicitur de aliis. Alio modo vt distinguitur contra metaphorice: & sic animal dicitur ꝓprie de homine: florere autem non. Proprie enim dici, est significatum nominis inueniri in eo, de quo dicitur secundū se. Metaphorice autem est si gnificatum nominis inueniri in eo, de quo dicitur secundū suam similitudinem tantum: hīc sumitur proprie, vt distinguitur contra metaphorice.

¶ Circa ordinem horum articulorum dubium occurrit: quoniam præposterus videtur ordo seruatus in 2. & 3. art. quia in ordine compositiuo communiora prius tractanda sunt. Cōmunius autē est nomen proprie dictum de aliquo, quām substātialiter: quoniam accidentalia nomina etiam proprie dicuntur, vt patet dicendo, Sortes est albus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur. quòd ordo horum articulorum est optimus. non tamen attenditur penes communitatem maiorem & minorē: sed intimiorem, ac priorem rationē dubitandi. Prima nam que quæstio cum sit quæstio an est, ideo prima quærendi ratio est, an Deus sit nominabilis, secundam vero quæstionē constat esse quęstionem quid est, & ideo secunda quærendi ratio est: quid in Deo est nominabile: substantia scilicet sua, an relatio, an negatio, &c. tertia vero quæstio. quoniam est quia est: ideo tertio loco quærendum est, quomodo Deus nominatur, & inter hos modos datur latitudo. Nam primus spectat ad ipsam nominis prædicationē: scilicet proprie vel metaphorice, secundus ad vnitatem, & multitudinem: scilicet synonyme, &c. Cōstat autem, quòd talis est ordo seruatus in litera: optimus igitur est. Nec

D. 442

men ad significandum, & id, ad quod significandum nomen imponitur. Sicut hoc nomen lapis, imponitur ab eo, quòd lædit pedem, non tamen imponitur ad hoc significandum quòd significet lædens pedem, sed ad significandam quandam speciem corporum, alioquin omne lædens pedem esset lapis. Sic igitur dicendum est, quod huiusmodi diuina nomina, imponuntur quidem a processibus deitatis. Sicut enim secundū diuersos processus perfectionum creaturæ Deum repræsentant, licet imperfecte: ita intellectus noster, secundum vnūquemque processum, Deum cognoscit & nominat: sed tamen hæc nomina non imponit ad significandū ipsos processus, vt cū dicitur: Deus est viuens; sit sensus, ab eo procedit vita: sed ad significandum ipsum rerum principium prout in eo præexistit vita, licet eminentiori modo quàm intelligatur vel significetur.

AD III. dicendum, quòd essentiam Dei in hac vita cognoscere non[d] possumus secundum, quòd in se est, sed cognoscimus eam secūdum, quòd repræsentatur in perfectionibus creaturarum. Et sic nomina a nobis imposita eā significāt.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo proprie.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd nullum nomen dicatur de Deo proprie. Omnia enim nomina, q̄ de Deo dicimus, sunt a creaturis accepta: vt dictum est[*]. Sed nomina creaturarum metaphorice dicūtur de Deo, sicut, cum dicitur, Deus est lapis vel leo, vel aliquid huiusmodi. Ergo nomina dicta de Deo dicuntur metaphorice.

¶ 2 Præt. Nullum nomen ꝓprie dicitur de aliquo: a quo verius remouetur, q̄ de eo p̄dicetur: Sed oīa huiusmodi nomina, bonus, sapiens, & similia, verius remouentur a Deo, q̄ de eo prædicentur: vt patet per Dionys.[*] 2. cap. cœlestis Hierar. Ergo nullum istorum nominum proprie dicitur de Deo.

¶ 3 Præt. Nomina corporum non dicūtur de Deo nisi metaphorice: cū sit incorporeus. Sed oīa huiusmodi

70
Po. q. 7. art. 4. ad 6. Et 1. dist. 8. q. 4. artic. 3. Et dist. 22. art. 2. Et 1. contra c. 30.
*art. 1. huiꝰ quæst.

Cap. 2. parum ante medium, & c. 4. simil.

nomina implicant quasdam corporales conditiones. significant. n. cū tpe, & cum compositione, & cum aliis huiusmodi, q̄ sunt cōditiones corporum. Ergo oīa huiusmodi nomina dicunt de Deo metaphorice.

SED CONTRA est quod dicit Ambr.[*] in lib. 2. de fide. Sunt q̄dam nomina, † quæ euidenter ꝓprietatē diuinitatis ostendunt: & q̄dam quę perspicuā diuinæ maiestatis exprimunt veritatem. alia vero sunt quæ translatiue per similitudinē de Deo dicuntur. Non igitur omnia nomina dicuntur de Deo metaphorice: sed aliqua dicuntur proprie.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut dictum est[*], Deū cognoscimus ex perfectionibus ꝓcedētibus in creaturas ab ipso: quæ quidē perfectiones in Deo sunt, secundum eminentiorem modum quàm in creaturis.

Intellectus autem noster eo modo apprehendit eas, secundum ꝙ sunt in creaturis, & secundum ꝙ apprehendit, ita significat per nomina. In nominibus igitur, quæ Deo attribuimus, est duo considerare, scilicet perfectiones ipsas significatas, vt bonitatem, vitam, & huiusmodi, & modum significandi. Quantum igitur ad id quòd significant huiusmodi nomina, proprie competunt Deo, & magis proprie q̄ ipsis creaturis: & per prius dicuntur de eo. Quantum vero ad modū significandi, non proprie dicuntur de Deo: habent enim modum significandi, qui creaturis cōpetit.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd quædam nomina significant huiusmodi perfectiones, a Deo procedentes in res creatas: hoc modo quòd ipse modus imperfect[e], quo a creatura participatur diuina perfectio, in ipso nominis significato includitur: sicut lapis significat aliquid materialiter ens: & huiusmodi nomina non possunt attribui Deo nisi metaphorice[e]. Quædam vero nomina significant ipsas perfections absolute, absque hoc, quòd aliquis modus participandi claudatur in eorum significatione: vt ens, bonum, viuens, & huiusmodi: & talia proprie dicuntur de Deo,

AD II. dicendum, quòd ideo huiusmodi nomina dicit Dion. negari a Deo, quia id quod significatur per nomen, non conuenit eo modo ei, quo nomen significat

Aliqua nomina dicta de Deo, proprie & magis & prius dicuntur de Deo quo ad rem significatam, nulla autem quo ad modum significandi, hæc vltima pars probatur, quia hñt modum significandi proprium creaturarum. Prima autem pars relinquitur per se nota ex dictis in quæst. 4.

¶ In responsione ad primum: aduerte ly in ipso nominis significato, quòd intelligitur de significato formali ꝓprio, non autem de materiali & communi: sapientia. n. non significat qualitatem nisi gratia materię, & tā quam 'quid commune. ex formali. n. & sibi proprio significato: nec qualitas, nec habitus, nec aliquid aliud insinuatur, nisi ratio ordinandi, iudicandi, regendi denique, &c. quam cōtingit esse substātiā & accidens, habitū & actum, &c.

¶ *Super quæstionis decimætertiæ Articulum quartum.*

IN titulo synonyma, id est idē omnino significatū habentia. ita quòd idē sit dicere, Deus est sapiens, & Deus est bonus, &c.

¶ In corpore rīdet ꝙsito vnica conclusione negatiue sic. Nomina huiusmodi attributa Deo, non sunt synonyma; probatur dupliciter. Primo secundum illas duas vias in articu. 2. consutatas. Secundo iuxta sententiam, quam sequimur. Prima probatio est: rationes horum nominū sunt diuersæ secundum diuersa negata, aut causata apud illos. ergo non sunt synonyma. Secunda probatio est. Intellectus noster cognoscit Deum ex creaturis, ergo conceptiones nostræ de Deo sunt proportionatæ repræsentibus, procedentibus a Deo in creaturas: ergo sunt variæ & multiplices, atque vni omnino simplici correspondentes, ergo rationes huiusmodi nominum Deo attributorum sunt diuersæ. ergo nomina huiusmodi non sunt synonyma. Antecedens cum prima consequentia patet. Secunda autem probatur ex vi proportionis. quia sicut idem simpliciter omnino, multis perfectionibus repræsentatur in esse reali, ita in esse intentionali: quod est dicere, ita multis conceptionibus. tertia vero probatur, quia conceptio ipsa est ratio nominis. vltima est per se nota.

¶ Circa illam propositionem assumptam ad probandum tertiā consequentiam, scilicet ratio, quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata, est dubium: tum quia 4. metaphysicæ text. 11. commen. 28. dicitur, quòd ratio, quam significat nomen, est diffinitio. Constat autem quòd diffinitio non est conceptio, cum identificetur diffinito. tum quia ratio nomen est secundæ intentionis: conceptus autem primę.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd ratio apud philosophos & theologos in proposito, dupliciter sumi potest: scilicet formaliter, vel denominatiue: sicut album sumitur pro albedine formaliter, & pro re quæ est alba, denominatiue. Si sumitur formaliter, sic est nomen intentionis secundæ, & significat relationem quandā: Si denominatiue, sic significat conceptionem & diffinitionem,

sed excellentiori modo. Vnde ibidem dicit Dionys.* Quòd est super omnem substantiam & vitam.

AD III. Dicēdum, quòd ista noīa q̄ proprie dñr de Deo, important conditiones corporales non in ipso significato nominis, sed quātū ad modū significandi. Ea vero quę metaphorice de Deo dñr: important conditionem corporalem in ipso suo significato.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum nomina dicta de Deo, sint nomina sinonyma.

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Vī, ꝙ ista nomina dicta de Deo sint nomina sinonyma. Sinonyma. n. nomina dñr, quæ omnino idem significant. Sed ista nomina dicta de Deo omnino idē significant in deo: quia bonitas Dei est eius essentia, & similiter sapientia. ergo ista nomina sunt omnino sinonyma.

¶ 2 Si dicatur quòd ista nomina significant idem secundum rem, sed secundum rationes diuersas. Contra: ratio cui non respōdet aliquid in re est vana: si ergo istæ rationes sunt multæ & res est vna, videtur quòd rationes istæ sint vanæ.

¶ 3 Præt. Magis est vnum quod est vnum re & ratione, quàm quod est vnum re & multiplex ratione. Sed Deus est maxime vnus. ergo videtur quòd non sit vnus re & multiplex ratione. Et sic nomina dicta de Deo, non significant rationes diuersas. & ita sunt sinonyma.

SED CONTRA. Omnia sinonyma sibiinuicem adiuncta, negationem adducunt: sicut si dicatur, vestis, indumentum. Si igit omnia nomina dicta de Deo sunt synonyma, non posset cōuenīēter dici Deus bonꝰ, vel aliquid hmōi, cum tñ scriptum sit Hier. 32. Fortissime, magne, potens, Dominus exercituum nomen tibi.

RESPON. Dicendum, quòd huiusmodi nomina dicta de Deo non sunt synonyma. Quod quidem facile esset videre, si dicere mus, quòd huiusmodi nomina sunt inducta ad remouendam, vel ad designandam habitudinem causæ respectu creaturarum. Sic enim essent diuersæ rationes horum nominum secūdum diuersa negata, vel secūdum diuersos effectus cōnotatos. Sed secundum quòd dictum est,* huiusmodi nomina substantiam diuinam significare licet imperfecte, etiam plane apparet secundum præmissa, † quòd habent rationes diuersas. Ratio enim quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata per nomen. Intellectus autem noster, cum cognoscat Deum ex creaturis, formatad intelligēdum Deum conceptiones proportionatas perfectionibus ꝓcedentibus a Deo in creaturas. Quę quidem perfectiones in deo præexistunt vnite & simpliciter, in creaturis vero recipiūtur diuise & multipliciter:

Art. 2. huiꝰ quæst.

†Ar. 1. huius quæst.

tis de re, puta Deo, conceptibus, quid respondet in re? respondendum est, quod ipsis conceptibus respondet res vna multipliciter imitabilis, seu repræsentabilis. pluralitati autem ipsorum conceptuum non respondet pluralitas in re obiecta, sed eminentia illius: ex qua habet quòd vnite contineat, quod diuisim ab alio apprehenditur. Vnde arguere ex distinctione conceptuum ad distinctionem obiectæ rei, est arguere a distinctione effectuum ad distinctionem causæ. Quod patet esse ridiculum: quoniam cum multitudine effectuum stat vnitas causę, vt patet: & propterea in litera vtrumque tangitur, dum dicitur, quòd eis respondet vnum simpliciter, multipliciter repræsentatum.

¶ In responsione ad tertium, aduerte quòd illa propositio: Deus est vnus re, & plures secundum rationem, potest dupliciter percipi. Vno modo vt sit multiplex ratione subiectiue, id est quòd sit subiectum plurium conceptuum, & est falsa: quoniam vnicus est conceptus in intellectu diuino, quo se, & omnia simul intelligit. Alio modo obiectiue, id est quòd est obiectum plurium conceptuum, siue actualiter, siue virtualiter: & sic est vera, & ad propositum: ita quòd Deus dicitur multiplex ꝑm rō nē. i. est obiectū verificās actu vel virtute plures cōceptiōes de eo. ex parte Dei, esse eminentem eius vnitatem. ex parte vero intellectus nostri esse proportionem eius ad sensibilia. et intendit, quòd causa talis ac tantæ pluralitatis rationum de Deo,

Universidad de Deusto Biblioteca

quæ nominibus significātur, est tanta elongatio nostri intellectus ab illa summa vnitate, quòd adeo dearticulate intelligit, quemadmodū in rebus extra diuersificātur imitationes diuinę. Sicut enim extra, aliud est iustitia, aliud sapientia, &c. ita etiā in intellectu nostro, & hoc, vt infra patebit, quia est infimus intellectus. Et nota quòd non dixit, quia intellectus accipit a rebus, sed dixit, quia intellectus ita multipliciter apprehendit, sicut res multipliciter repræsentant. vnde si intellectus noster non acciperet scientiam a rebus, vt contigit in Adā, nihil minus idem sequitur, ex hoc quòd intellectus proportionalis est rebus, vt in litera dicitur. Ex hac autem radice, tu qui alios respicis, habere facile potes radicem pluralitatis rationum de Deo. Si enim tanta pluralitas oritur ex summa vnitate obiecti respectu intellectus tam remoti, minor pluralitas orietur ex eadē respectu intellectus propinquioris. Nulla autem pluralitas erit respectu propinquissimi. Et cum cōstet quòd propinquissimus intellect⁹ non sit, qui ab intellecto aliquo modo distinguitur, solus diuinus intellectus restat, respectu cuius ex illa summa vnitate, nulla conceptuū pluralitas oritur. Radix ergo absolute & vniuersaliter loquendo, & nō tantum respectu nostri, quare Deus est multiplex ratione, est eius perfecta vnitas, & finitas intellectus creati. Quod iō hîc dixim⁹: quia ex hac litera deducitur, nō quòd ad hāc spectet quęstionem, q̄ de nominibus est & consequenter nō nisi de dependentibus a nobis.

97 Sicut igitur diuersis perfectionibus creaturarum respondet vnum simplex principium, repræsentatū per diuersas perfectiones creaturarum varie & multipliciter, ita varijs & multiplicibus conceptibus intellectus nostri respondet vnum omnino simplex, secūdum huiusmodi conceptiones [e] imperfecte intellectum. Et ideo nomina Deo attributa, licet significēt vnā rem, G tamen quia significant eam sub rationibus multis & diuersis, non

D. 286. sunt [d] synonyma.

Et sic patet solutio ad primū: quia nomina synonyma dicuntur, quæ significant vnum secundum vnam rationem. Quæ enim significant rationes diuersas vnius rei, non primo & per se vnum significāt: quia nomen non significat rem, nisi mediante conceptione intellectus vt * dictum est.

Art. 1. huius q.

Ad II. Dicendum, q̄ rationes plures horum nominum, non sunt cassæ & vanæ: quia omnibus eis respondet vnum quid simplex, per omnia huiusmodi multipliciter & imperfecte repræsentatum. H

Ad III. Dicendum, q̄ hoc ipsum ad perfectam Dei vnitatem pertinet: q̄ ea, quæ sunt multipliciter & diuisim in alijs, in ipso sunt simpliciter & vnite. Et ex hoc cōtingit, q̄ est vnus re & plures secundum rationem: quia intellectus noster ita multipliciter apprehēdit eum, sicut res multipliciter ipsum repræsentant. I

Articvlvs. V.

Vtrum ea quæ de Deo dicuntur & creaturis vniuoce dicantur de ipsis.

72 Po.q.7. ar. 7. & opusc. 3. ca. 27. Et 1. cōtra ca. 32. 33. & 34.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur quòd ea, quę dicuntur de Deo & creaturis, vniuoce de ipsis dicantur. Omne enim æquiuocū reducitur ad vniuocum, sicut multa ad vnum. K Nam si hoc nomen canis, æquiuoce dicitur de latrabili & marino, oportet quòd de aliquibus vniuoce dicatur, scilicet de omnibus latrabilibus. Aliter enim esset procedere in infinitum. Inueniuntur autem quędam agentia vniuoca, quę conueniunt cum suis effectibus in nomine & diffinitione, vt homo generat hominem; quædam vero agentia æquiuoca, sicut Sol causat calidum, cum tamen ipse nō sit calidus nisi æquiuoce. Videtur igitur quòd primum agens, ad quod omnia agentia reducuntur, sit agens vniuocū. & ita, quæ de Deo & creaturis dicuntur vniuoce prędicantur.

¶ 2 Præt. Secundum æquiuoca nō attenditur aliqua similitudo. Cum igitur creaturæ ad Deum sit aliqua similitudo, secundum illud Gen. 1. Fa. hom. ad ima. & si. no. videtur quòd aliquid vniuoce de Deo & creaturis dicatur.

H ¶ 3 Præt. Mensura est homogenea mensurato, vt dr̄ in 10. Meta. * Sed De⁹ est prima mēsura omniū entiū vt ibidem dr̄. ergo Deus est homogene⁹ creaturis. & ita aliquid vniuoce de Deo & creaturis dici pōt.

Sed contra, Quicquid prædicat de aliquibus s̄m idem nomen & non s̄m eandem rationem prædicatur de eis æquiuoce. Sed nullum nomen conuenit Deo secūdum illam rationem, secundum quam dicitur de creatura. nam sapientia in creaturis est qualitas, nō autem in Deo: genus autem variatum mutat rationem, cum sit pars diffinitionis: & eadem ratio est in alijs. Quicquid ergo de Deo & creaturis dicitur, æquiuoce dicit.

¶ 2 Præt. Deus plus distat a creaturis q̄ quæcunque creaturæ ab inuicem. Sed pp distantiam quarundā creaturam contingit quòd nihil vniuoce de eis prędicari potest: sicut de his, quæ non conueniunt in aliquo genere. Ergo multo minus de Deo & creaturis aliquid vniuoce prædicatur, sed omnia prædicantur æquiuoce.

¶ Super quæstionis decimaetertiæ Articu. quintum.

In titulo, ly vniuoce, sumitur vt in prædicamentis diffiniuntur vniuoca. Nec oportet addere aut minuere, vt etiam in fine huius articuli dicetur.

¶ In corpore quatuor. Primo respondet quæsito negatiue, quòd non vniuoce. Secundo quòd nec æquiuoce pure. Tertio affirmat quòd analogice. Quarto comparat analogiam ad duo prædicta. Quo ad primum conclusio negatiua est. Nomina cōmunia Deo & creaturis non dicuntur de eis vniuoce. Probatur sic. omnis effectus inadæquatus recipit diuisim & multipliciter, quòd in causa est simpliciter & eodem modo: ergo recipit similitudinem

F agentis non secundum eandem rationem: ergo creaturæ participant diuisim &c. perfectiones, quæ in Deo vnitæ sunt. ergo nomina communia perfectionem importantia, quum de creaturis dicuntur, significant aliquid distinctum ab aliis, de Deo autem dicta non significant aliquid, vt distinctum. ergo huiusmodi nomina dicta de creaturis, comprehēdūt rē significatā, de Deo autem, relinquunt rem significatam, vt excedētem nominis significationem: ergo huiusmodi nomina non dicūtur de Deo & aliis secundum eādem rationem: ergo non dicuntur vniuoce de Deo & creaturis. Antecedens declaratur exemplo Solis & inferiorum. ita q̄ declaratio non est tam exemplaris, quàm proportionalis. Ex qua etiam proportionalitate, prima cōsequentia manifesta relicta est cum secunda. tertia autem cum reliquis in litera, vt per se nota relinquitur, eo quòd a significatis formalibus ad significātia vt sic, quo ad vnitatem, & pluralitatem rationis, liquidum est processum esse optimum. Ipsum tamen consequens tertiæ consequentiæ & quartæ, declaratur exemplariter in ly sapiens, quod est nomen commune Deo, & creaturis multis.

¶ Circa primam cōsequentiam occurrit p̄ nouitiis dubium: quia non videtur valere, eo quòd multa sunt eiusdem rationis (genere, vel saltem vniuoce vniuocatione logica, de qua est sermo) ī corporibus inferioribus, & tamen inferiora hęc cōparantur ad cœlestia corpa, vt ad causas vnite habentia, quæ hîc diuisim participantur. Antecedēs patet. Corporeitas. n. & diaphaneitas & lumē &c. sunt eiusdē rōis hîc & ibi.

¶ Ad hoc breuiter dr̄, q̄ illa maxima assūpta in antecedēte, ex qua infertur diuersitas rōnis, intelligitur formaliter. i. vt sic. ita quòd semper participatio diuisim eius quòd simpliciter ac vnite est in causa, excludit identitatem rōnis ét logicam, ab illa re participata: non autem ab aliis, si qua alia sunt effectui & causæ communia, non ex vi talis participationis. Sic aūt cōtingit in obiectionibus allatis. Nā diaphaneitas & similia, diuisim sunt in superioribus sicut & hîc, Corporeitas aūt si vnite ibi est. s. absque cōpositione materiæ & formæ, vt putat Auer. vniuoce non dr̄ de illis & istis. vnde ipse Auer. negat super Porphyrio, corpus esse genus prædicamēti substātiæ. Et ponit corpus compositum, & si autem ex materia & forma resultat etiam ibi: iam patet quòd diuisim etiam ibi habetur. Propterea dicito, quòd corpora cælestia inquantum habent aliquid vnite, quod participatur hîc diuisim, vt videtur virtutibus actiuis, quarum omnes aut multas in vnica lucis natura habent: nihil habent eiusdē rationis cū istis.

Respon. Dicendum, quòd impossibile est aliquid prædicari de Deo & creaturis vniuoce. Quia omnis effectus non adæquans virtutem causæ agentis, recipit similitudinem agentis non secundum eandem rationem, sed deficienter: ita & quod diuisim & multipliciter est in effectibus, in causa est simpliciter & eodem modo. [e] sicut Sol secundum vnam virtutem, multiformes & varias formas in istis inferioribus producit. Eodem modo, vt supra * dictū est, omnes rerum perfectiones, quæ sunt in reb⁹ creatis diuisim & mul-

230

Art. p̄ced.

A tipliciter, in Deo præexistunt vnite. Sic igitur, cum aliquod nomen ad perfectionem pertinens de creatura dicitur, significat illam perfectionem distinctam secundum rationē distinctionis ab alijs, puta cū hoc nomē sapiēs de hoīe dicitur, significamus aliquam perfectionem distinctam ab essentia hominis, & B a potentia, & ab esse ipsius & ab omnibus huiusmodi. Sed cum hoc nomen de Deo dicimus, non intendimus significare aliquid distinctum ab essentia, vel potentia, vel esse ipsius. Et sic, cum hoc nomen sapiēs de homine dicitur.

¶ Circa tertiam consequentiam difficultas occurrit non parua, ex duobus capitibus. Primo quòd consequentia nihil valet: quoniam procedit a rerum conditionibus ad nominum conditiones. Constat enim intellectum nostrum, a quo dependent nomina, natū esse aduna diuidere, & propterea posse intelligere, & significare perfectionem: puta sapientiam absq; intellectione & significatione conditionū suarum: quas habet in re, puta quòd sit idem cum aliis, aut non idem. vnde consequentiæ istæ nihil valent: sapientia est in creaturis res distincta a iustitia, &c. ergo nomen sapientiæ dictum de creaturis, significat sapientiam cum distinctione eius a iustitia, &c. sicut non valet: quantitas in mistis est res coniuncta colori, ergo nomen quanti dictum de mistis, significat quantitatem coniunctam colori, &c. Secundo, quia quicquid sit de consequentia, ipsa tamen propositio consequens, in qua sustentatur præsens positio, est in se falsa. Et manifestatur hoc ratione sic. Sapientiæ nomen absolute aut significat sapientiam finitam, aut infinitam, aut vtranque, aut neutro modo, sed abstrahit a finitate & infinitate, Non primum, quia sic ista esset falsa, Deus est sapiens: Nō secundum: quia sic ista esset falsa, homo est sapiens: Nec tertium, quia sic vtraque prædictarum esset falsa: ergo quartum, & si sic: ergo dicendo, homo est sapiens, & Deus est sapiens, ly sapiens non magis significat quid distinctum in prima quàm in secunda, quia simpliciter & absolute in vtraque prædicatur absque additione aliqua. Et confirmatur: quia positionis huius author in hoc videtur deceptus, quòd non distinxit inter formale significatum nominis, & materiale suppositum eiusdem. Quamuis enim quum dico, homo est sapiens, ly sapiens gratia materiæ subiectæ prædicet rem distinctam, &c. quia scilicet ipsa sapientia in homine est res distincta ab eius esse, &c. Ex formali tamen suo significato non prædicat nisi sapientem esse: D siue limitate, siue non ibi sit secundum rem.

¶ Ad euidentiam horum tria facere oportet. primo declarare terminos assumptos. Secundo excludere falsum sensum huius processus. Tertio manifestare verum. Scito quòd significare aliqd vt distinctum seu in ratione distincti, contingit dupliciter. Vno modo formaliter: id est significare aliquam distinctionem illius ab aliis: & sic non intelligitur in litera. Alio modo fundamentaliter, seu causaliter: & hoc est significare aliquid vt fundans distinctionem sui ab aliis: & sic sumitur in proposito. Intendit enim litera, quòd sapientia & alia huiusmodi significent in creaturis, non quòd quid est sapientiæ & distinctionem eius a iustitia: sed quòd quid est sapientiæ, vt fundat diuersitatē sui a iustitia. Hoc autem, (vt infra patebit,) non aliunde habet sapientia, quàm ex sua quidditate. Et ideo significare sapientiam, vt distinctam ab aliis, nihil aliud est quàm significare sapientiam vt quidditatem. Quum autem audis ly ab aliis, non E intelligas ab vniuersis cæteris: qm̄ sic omne nomē etiam in Deo significat aliquid distinctum. Nec est in hoc differentia aliqua inter nomina diuina & creaturarum. Sed intelligas ab aliis perfectionibus simpliciter, vel ab aliis possibilibus in eodem inueniri, vt litera aperte præ se fert. Pōt autem processus iste habere duos sensus. Primus est, vt ex identitate & distinctione reali p̄fectionum, inferatur differentia nominum quo ad significare p̄fectionem vt distinctam, & significare non vt distinctam: & iuxta hunc sensum procedunt obiectiones factæ: sed hic sensus est falsus, vt obiiciendo probatum est: nec est intentus in litera. Alter vero sensus est; vt ex identitate & distinctione formali perfectionum inferatur prædicta nominum differētia, & hic sensus est intentus verus, formalis & concludens intentum. Ad cuius euidentiam scito, q̄ duas perfectiones iungi ad propositum, cōtingit dupliciter. s. identice & formaliter. Identice quidem, vt si fingamus quòd sapientia Sortis & eius iustitia sint vnamet res. Formaliter autem potest imaginari dupliciter. Primo si fingamus, q̄ propria ratio formalis sapientiæ, & propria ratio iustitię sint vna ratio formalis. Ita quod illa vna ratio non sit tertia ratio, sed sit tantū p̄pria sapientiæ, & iustitiæ ratio, & hm̄oi identitas est simpliciter impossibilis implicansque duo contradictoria. Si. n. illæ duæ nō sunt vna ratio tertia. ergo nō sunt vna ratio: qm̄ nulla ratio est identitatis formalis vnius ad aliā. ex quo s̄m se non sunt vna. & si sint vna ratio: ergo sunt vna tertia ratio: eo quòd vna s̄m se non est altera. Secundo potest intelligi, si fingamus rationem sapientiæ, & rōnem iustitiæ eminenter claudi in vna ratione formali superioris ordinis, & identificari formaliter. Et hæc identitas est non solū possibilis: sed de facto, omnium perfectionum in Deo. non est enim putandum rationem formalem propriam sapientiæ esse in Deo: sed, vt in litera habetur, ratio sapientiæ in Deo, non sapientiæ propria est, sed est propria superioris, puta deitatis, & communis eminentia formali iustitiæ, bonitati, potentiæ, &c. Sicut enim res quę est sapientia, & res, quæ est iustitia in creaturis, eleuantur in vnam C rem superioris ordinis, s. deitatem: & ideo sunt vna res in Deo: ita ratio formalis sapientiæ, & ratio formalis iustitiæ, eleuantur in vnam rationem formalem superioris ordinis. s. rationem propriam deitatis: & sunt vna numero ratio formalis eminenter vtramque rationem continens: non tantum virtualiter, vt ratio lucis continet rationem caloris: sed formaliter, vt ratio lucis cōtinet rationem virtutis calefactiuæ. Vnde subtilissime diuinum S. Tho. ingenium, ex hoc quòd ratio sapientiæ in Deo est formaliter, non solum ipsa: sed etiam ratio iustitiæ, & consequenter est ratio propria non sapientiæ: sed alicuius tertii. In creaturis aūt est formaliter ipsa propria ratio sapientiæ. Intulit ergo, alia est ratio sapientiæ in Deo, & alia sapientiæ in creaturis: ac per hoc nomen commune non dicitur de eis secundum vnam rationem. Quod vt clarius percipiatur, exempla subdamus. Si enim quæratur quid est homo inquantum sapiens: respondebitur, q̄ ordinatiuus vel aliquid huiusmodi. Si vero quæratur, quid est Deus inquantum sapiens, respondendum est, quòd aliquid eminenter præhabens in se esse ordinatiuum. Vbi manifeste patet, q̄ licet ly sapiens sit nomen commune Deo & homini, ratio tamen vtriusque secundum illud nomen, non est omnino eadem: p̄pter hoc: quia ratio sapientiæ in homine est solum ipsa: in Deo vero est ipsa & aliæ, imo nec ipsa nec aliæ, sed altior quædam ratio. & hoc est quod in litera acute perspecta dicitur.

¶ Ad obiectiones autem in oppositum dicitur. Et ad primam quidem dicitur, quòd processus iste non arguit ex conditionibus rerum ad conditiones nominum absolute: sed ex diuersitate rationis formalis significatæ per nomen in hoc, & in illo, ad destruendam vniuocationem nominis. vt enim patet ex dictis, non ex identitate, aut diuersitate reali, sed ex identitate & diuersitate formali perfectionum inter se intellecta p̄cedit litera. Nec licuisset ēt ex formali identitate perfectionum inter se destruere vniuocationem nominis, nisi ex formali identitate eorū, quæ secundum se non sunt idem, constaret sequi tertiam rationem altiorem omnibus huiusmodi diuersis. Ex hoc enim quòd non nisi tertia ratio est, proxime liquet formalis distinctio perfectionis eleuatæ & non eleuatę, seu identificatæ formaliter aliis, & non identificatæ formaliter aliis.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd argumentum supponit sapientiæ nomen absolute, non vt significat speciem qualitatis: sed transcendenter sumptum significat aliquam rationem formalem vnam simpliciter. Quod tamen hîc quæritur & disputatur, & concluditur esse falsum: quia significat rationem formalem vnam secundum analogiam, & non simpliciter. Quomodo autem ratio vna secundum analogiam prædicatur de pluribus, diffuse tractatum a nobis est in tractatu de analogia nominum. Vnde ad quæsitum dicendum esset, quòd importat vtramque sapientiam: sed non per modum vniuoci: & ideo sequela nihil valet. quæ hoc supponit.

¶ Ad confirmationem autem dicitur, quod quum dico, Deus est sapiens, ly sapiens, ex formali suo significato importat sapientiam eandem formaliter iustitiæ, &c. imo vt rectius loquar, significat non sapientiam, sed aliquid eminenter præhabens rationem sapientiæ. Quum vero dico, homo est sapiens: ly sapiens prędicat ipsam sapiē tiæ rationem: vt patet ex respōsionibus reddendis quęrentibus quid est Deus vt sapiens, & quid est homo vt sapiens. Illud enim formaliter nomen significat, qđ respondetur quærēti quid est a, inquantū habet illud nomen. Non est igitur deceptus author: sed rationem vniuocorum formalem formalissime est intuitus, iuxta Arist. diffinitionē.

D.474.

συνώνυμον ὁμώνυμον ἀνάλογον

¶ Contra prædictā cōclusionem Scotus in 1. dist. 2. quæst. 1, & 3. & dist. 8. q. 2. arguit multipliciter. Tum quia nomina huiusmodi habent conceptum certum in communi, stante dubitatione de conceptibus Dei & creaturæ. Tum quia processus metaphysicales vtuntur vna ratione formali in huiusmodi, & auferendo ab ea omnes cōditiones imperfectionis attribuunt eam Deo. Tum quia aliter Deus non esset naturaliter cognoscibilis aliquo simplici conceptu, eo quòd ille conceptus non clauderetur essentialiter, nec virtualiter in aliquo relucente in phantasmate. Tum quia omnis comparatio est in aliqualiter vniuoco ex 7. physi. Constat enim Deum esse perfectius ens quàm creatura. Et quamuis diffuse hæc in commentariis de ente & essentia tractata sint. nunc tamen breuiter respondetur.

quodammodo describit, & comprehendit rem significatam, non autem cum dicitur de Deo: sed relinquit rem significatam, vt incomprehensam & excedentem nominis significationem. Vnde patet quòd non secundum eandem rationem hoc nomen sapiens[d] de Deo & de homine dicitur. Et eadem ratio est de alijs. Vnde nullum G nomen vniuoce de Deo & creaturis prædicatur. Sed nec etiam pure æquiuoce, vt aliqui dixerunt. Quia secundum hoc ex creaturis nihil posset cognosci de Deo, nec demonstrari: sed semper incideret

¶ Ad primum quidem. Illud argumentum nihil aliud concludit, nisi alietatem conceptus sapientiæ. Verbi gratia: in communi sapientia Dei & sapientia creaturæ: sed ex hoc inferre, ergo vniuocus conceptus, est sophisma consequentis. Quoniam conceptus analogus est etiam alius ab inferioribus, non tamen eo alietatis modo, quo est alius conceptus vniuocus ab vniuocatis: quia hic est alius vt præcisus ab eis, ille uero vt continens eos, vt diffuse scripsimus in tractatu de analogia nominum.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd metaphysicales processus vtuntur vna ratione simpliciter in principio inquisitionis, sed in termino vtuntur ratione vna non simpliciter, sed secundum analogiam. sic enim est vna ratio sapientię, quando expoliata est ab imperfectionibus. Vnde non est par ratio, vt Scotus obiicit, de lapide & sapientia: quia ratio lapidis nec in principio, nec in termino inquisitionis potest remanere, vna analogice saluata formaliter in Deo & lapide: quia semper lapidis ratio imperfectionem claudit.

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd Deus est cognoscibilis conceptu simplici contento in obiecto relucente in phātasmate participatiue vel imitatiue. Nec oportet quòd contineatur essentialiter, aut virtualiter. datur enim tertius modus.

¶ Ad quartum deinde dicitur, quòd comparatio fit etiam in analogo, quod medium est inter vniuocum & æquiuocum: & ideo negatur assumptum. Quum enim dicitur, Deus est perfectius ens creatura: comparatio fit in ratione entis vna secundum analogiam, & sic communis vtrique, vt alibi docuimus.

¶ Quo ad secundum conclusio negatiua est. huiusmodi nomina non dicuntur de Deo & aliis pure æquiuoce. Probatur sic. si dicerentur æquiuoce, nihil posset ex creaturis cognosci, aut demonstrari de Deo. Sed hoc est contra Philosophum & Apostolum. ergo. Consequentia probatur: quia incideret fallacia æquiuocationis: destructio vero consequentis patet.

¶ Aduertenda sunt hîc duo. Primum est, ly pure. non enim in litera dicitur absolute, quòd non æquiuoca: sed cum limitatione dicitur, quòd non sunt pure æquiuoca. Addita est autem hæc limitatio, quia secundum veritatem, analoga comprehenduntur sub æquiuocis: quæ in prædicamentis diffiniuntur. Aequiuoca enim multipliciter inueniuntur. Quędam enim sunt quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa totaliter, & hæc vocantur pure æquiuoca. Et de his lo-

F quitur litera hæc. Quædam vero sunt, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa secundum aliquid: & hæc multis modis inueniuntur, comprehenduntque sub se analoga, vt alibi ostendimus. Secundum est, ly nihil in consequente positum, non supponit pro nihilo simpliciter: qm̄ dato qp omnia huiusmodi nomina æquiuoca essent, adhuc posse[mus] cognoscere, q[d] Deus est creator & [...] super omnia: & quod non est corpus, &c. sed supponit pro ni[hilo] formaliter com[muni] Deo & creaturis: puta esse ens, actum, bonum, sapientem, &c. Nihil enim horum posset sciri de Deo: sed sem[per] incideret fallacia æquiuocationis, vt patet.

fallacia æquiuocationis. Et hoc est tam contra Philos.* qui multa demonstratiue de Deo probat, quàm etiam contra Apost. dicentem Roma. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur. Dicendum est igitur, quòd huiusmodi nomina dicuntur de Deo & creaturis secundum analogiam, id est, proportionem. Quod quidē dupliciter[d] cōtingit in nominibus: vel quia multa habent proportionem ad vnum, sicut sanum dicitur de medicina & urina: inquantum utrumque habet ordinem & proportionē ad sanitatē animalis.[c] cui[us]

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua affirmatiue hæc est, quæcunque nomina sunt communia Deo & creaturis, dicūtur de eis secundum analogiam vnius ad alterum, id est creaturæ ad Deum. Declaratur, ly vnius ad alterum, distinguendo analogiam nominum: scilicet quia vel est ratione proportionis aliquorum inter se: & hæc vocatur vnius ad alterum: vel ratione proportionis aliquorum non inter se: sed ad tertium: & hęc vocatur duorum ad tertium, seu multorum ad vnum. exempla patent in litera. Probatur deinde conclusio: quo ad primam quidem partem per H locum a diuisione, propter quod in litera dicitur, dicendum est igitur, &c. Quo ad secundam vero sic: Deum non possumus nominare nisi ex creaturis. ergo nomina communia vtrique dicuntur secundum ordinem vnius ad alterum. Quo ad tertiam vero, quia Deus est causa in qua præexistunt omnium rerum perfectiones.

¶ Memento hîc, quòd exempla ponimus non quod ita sint: sed vt discentes intelligant. Non enim ens est analogū Deo & creaturis, secundum denominationem extrinsecam, vt sanum: sed in hoc tenet similitudo, qp vtrobique est analogia ratione ordinis duorum inter se: quamuis dissimiliter sit hîc & ibi. Nam inter Deum & creaturam est similitudo formalis imitatiua, quæ est in litera tangitur, dum creaturas ordinari in Deum dicitur, vt causam, in qua præexistunt perfectiones omnes. Inter animal vero sanum, & vrinam, non est similitudo: sed relatio significationis: & propterea ibi est analogica communitas, secūdum prædicationem formalem. hîc autem proprie est communitas attributionis ad vnum secundum prædicationem quamcumque, siue ex- I trinsece, siue intrinsece, &c.

¶ Quo ad quartum conclusio est. Iste modus prædicationis medius est inter vniuoca & æquiuoca. probatur per locum a diffinitione ad diffinitum. hîc non est vna ratio simpliciter, nec diuersa totaliter: sed secundum quid eadem, & secundum quid diuersa. significat enim diuersas proportiones ad vnum: & propter rationem diuersarum proportionum est diuersitas secundum quid: ratione vero vnius rei ad quam vel secundum quam illæ diuersæ proportiones fiunt, est secundnm quid vna, vt patet in exemplo de sano, &c. ergo. Hanc materiam si vis plene intelligere, vide sæpe dictum opusculum de analogia nominum.

¶ In responsione ad primum dubiū occurrit, quia finis responsionis contradicit principio eiusdem. in principio siquidem dicitur, quod æquiuoca reducuntur in vniuocum in prædica- K tionibus. In calce autem dicitur quod in prædicationibus vniuoca reducuntur in non vniuocum.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. primo in hac responsione facta est duplex comparatio in prædicationibus. Prima est inter vniuoca, & pure æquiuoca: & hæc facta est in principio. Secunda est inter vniuoca, & non vniuoca, & hæc facta est in fine: & ideo nulla est contradictio. Sed hæc responsio difficultatem patitur, eo quòd sic non est satisfactum argumento. Vis enim argumenti stat in hoc, quod vniuocum habet se ad æquiuocum, vt vnum ad multa. Constat autem quòd hoc est verum non solum de pure æquiuocis: sed quocunque modo æquiuocis, seu non vniuocis. Quoniam vnum non solum est prius multis simpliciter: sed multis secundum quid, et sic vniuocum restat prius omnibus non vniuocis, vtpote aliquo modo multitudinem includentibus in se.

Propterea respondendum videtur secundo, quòd vtrobique facta est comparatio inter eadem, scilicet vniuoca & æquiuoca in communi, seu non vniuoca. Et tamen nulla est cōtradictio. Quoniam in principio est sermo de reductione resolutiua prædicati in se: in fine autem de reductione resolutiua diuersorum prædicatorum. Aliud est. n. resoluere diuersa in vnum, aliud autem resoluere aliquid in seipso. Ibi enim vnū reducitur in aliud, hîc autem vnum distinguitur in sua: vt patet i naturalibus. Ad propositum igitur, quando sermo fuit de ordine diuersorum prædicatorū, dictum est quòd nō vniuocum est prius. Quia ens est primū ad quod cætera reducuntur. Quum vero sermo fuit de resolutione prædicati in se, dictum est quod vniuocum præcedit non vniuoca, sicut vnum multa. Eo qp ens ipsum, quod analogice dicitur de homine & albo, resoluitur in seipsum vniuoce dictum de hominibus, & vniuoce quoque dictū de albis, & hoc concludebat vis argumenti. Conclude ergo qp comparando diuersa prędicata inter se, analogum præcedit: resoluendo autē idē prædicatum in se, vniuocum præcedit, vt vnum multa. Reliqua quæ in hac responsione de agētiū ordine dicuntur, infra, quum de actione Dei ad extra tractabitur patebunt.

Art. 1. huius quæst.

hoc quidem signum est, illud vero causa: vel ex eo quod vnum habet proportionem, ad alterum: sicut sanum dicitur de medicina & animali, inquantum medicina est causa sanitatis, quæ est in animali. Et hoc modo aliqua dicuntur de Deo & creaturis analogice, & non ęquiuoce pure, neque vniuoce. Nō enim possumus nominare Deum, nisi ex creaturis, vt supra * dictum est. Et sic quicquid dicitur de Deo & creaturis, dicitur secundum quod est aliquis ordo creaturæ ad Deum, vt ad principium & causam: in qua præexistunt excellenter omnes rerum perfectiones. Et iste modus communitatis medius est, inter puram æquiuocationem, & simplicem vniuocationem. Neque enim in his, quæ analogice dicuntur est vna ratio, sicut est in vniuocis: nec totaliter diuersa sicut in æquiuocis: sed nomen quod sic multipliciter dicitur, significat diuersas ꝓportiones ad aliquid vnū. Sicut sanum de vrina dictum, significat signum sanitatis animalis: de medicina vero dictum, significat causam eiusdem sanitatis.

Ad primum ergo dicendū, quòd licet in prædicationib[us] oporteat æquiuoca ad uniuoca reduci, tamen in actionibus agens non uniuocū ex necessitate præcedit agens uniuocum. Agens enim non uniuocum est causa uniuersalis totius speciei, ut Sol est causa generationis omnium hominum. Agens uero uniuocum non est causa agēs A uniuersalis totius speciei (alioquin esset causa suijpsius, cum sub specie contineatur) sed est causa particularis respectu huius indiuidui: quod in participatione speciei constituit. Causa igitur uniuersalis totius speciei, nō est agēs uniuocum. Causa autem uniuersalis est prior B particulari. Hoc autem agens uniuersale, licet non sit uniuocum, non tamen est omnino æquiuocū: quia sic non faceret sibi simile: sed potest dici agens analogicum. Sicut in prædicationibus omnia uniuoca reducuntur ad unum primum non uniuocum: sed analogicum, quod est ens.

Ad II. Dicendum, quòd similitudo creaturæ ad Deum est imperfecta: quia etiam nec idem secundum genus repræsentat, vt C supra* dictum est.

Ad III. Dicendum, qp Deus non est mensura proportionata mēsuratis.[c] Vnde non oportet quòd Deus & creaturæ sub uno genere contineantur.

Ea uero, quæ sunt in contrariū, concludunt quòd non uniuoce huiusmodi nomina de Deo & creaturis prædicentur, non autem quòd æquiuoce.

A vterque dicitur sapiens absolute. Tum quia in ratione hominis vt sapiens non clauditur sapientia Dei. Nec in ratione Dei vt sapiens est, clauditur sapientia hominis. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicit, qp analoga inueniuntur duobus modis. Quædam enim significant ipsos respectus ad primum analogatum, vt patet de sano. Quædam vero significant fundamēta tantum illorum respectuum: vt communiter inuenitur in omnibus vere analogis proprie & formaliter saluatis in omnib[us] analogatis. Propositio ergo illa vniuersalis in antecedente assumpta, intelligenda est vniuersaliter in primo modo analogiæ. Ita quòd sensus est, qp in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogice, id est secundum diuersos respectus dicuntur, oportet poni vnum. In quæstione autem de veritate, de secundo modo analogiæ dixit oppositum. Et hæc responsio est vniuersalior ea, quā alibi assignauimus, ex q. de ver. quia ista responsio habet locum etiam in analogicis secundum ꝓportionalitatem, metaphorice tn̄ dictis. in his .n. etiā unū ponitur in ratione alterius ꝓpter prædictā cām. Ad ea vero, quæ secundo loco obiiciuntur, in 4. parte huius articuli dicetur.

Q.4.art.3.

186

¶ Quo ad 2m conclusio rn̄siua est. Nomia metaphorice dicta prius dicūtur de creaturis q̄ de Deo. Probatur: ratio horū nominum, vt dn̄r de Deo, non potest intelligi absq; rōne eorundem, vt dicuntur de creaturis. ergo. Antecedens patet exemplariter in communi quidem de ridere, in proposito autem de leone. consequentia vero tenet ex regula assignata.

¶ Super Quaestionis decimaetertiae Articulum sextum.

Titulus vt iacet in sua amplitudine intelligitur, vt ex responsione patet.

¶ In corpore quatuor. Primo regula traditur ad discernendū de quo per prius nomen dicitur, & de quo posterius. Secundo respondetur quæsito quo ad nomina metaphorica. Tertio, quo ad proprie dicta secundum opinionem in secundo articulo confutatam: quarto secundum veritatem.

¶ Quo ad primum regula est. Analogum prius dicitur de eo, quod ponitur in aliorum diffinitione quàm de aliis. Probatur. E In omni nomine analogo est vnum respectum a'cæteris, ergo illud vnum ponitur in diffinitione aliorum: ergo illud vnum est prius cæteris secundum rationem illius analogi. Declaraturque hoc exemplariter in hoc analogo, quod est sanum. Antecedens cum prima consequentia non aliter probatur. secunda vero consequentia probatur: quia ratio, quam significat nomen, est diffinitio, ac per hoc prius secundum diffinitionem illius nominis est prius secundum eius rationem: quod nihil aliud est quam analogum prius dici de illo quod diffinit cætera, quàm de aliis.

¶ Circa antecedens & primam eius consequentiam dubium nō dissimulandum occurrit. Primo ad hominem: quia ipsemet S. Tho. in q. de ve. q. 2. arti. 11. dicit nō esse verum vniuersaliter, quòd primum analogatum poni debeat in rationibus aliorum analogatorum. Secundo simpliciter. Tum quia ex dictis patet, sapientiam analogice dici de Deo & aliis: & tamen creatura nō dicitur sapiens in ordine ad Deum, nec econuerso, ut patet: sed

D

Articvlvs. VI.

Vtrum nomina per prius dicantur de creaturis quàm de Deo.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur qp noīa prius dicant̄ de

73

1.cōt.c.34.

¶ Quo ad tertium conclusio hypothetica est. Si communia nomina proprie dicta dicerentur de Deo causaliter tantum, dicerētur per prius de creaturis quàm de Deo. Probatur. Eorum significatio vt de Deo dicuntur, non posset intelligi sine significatione eorundem in creaturis. ergo. Antecedens patet in exemplo boni. consequentia vero tenet ex assignata regula.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua est. Huiusmodi nomina quo ad rem significatam, prius de Deo: quo ad impositionem nominis, prius de creaturis dicuntur. Probatur hæc conclusio quo ad primam partem. Hæc nomina nō solum significāt Deū esse talem causaliter: sed etiam essentialiter: & a Deo emanant aliorum perfectiones. ergo de Deo per prius quàm aliis quo ad rem.

¶ Quo ad secundam vero partem. Creaturas prius cognoscimus & nominamus. ergo. Probatur secundo ex signo: habent modum significandi, quod conuenit creaturis. ergo.

¶ Circa illud dictum in probatione primæ partis conclusionis, scilicet huiusmodi nomina non solum significant quòd Deus sit causa: sed quòd sit essentialiter talis, dubium occurrit. Si enim quum dicitur. Deus est bonus, sensus est, Deus est causaliter, & formaliter bonus, sequitur primo, quòd ly bonus, dictum de Deo non significet vnum, contra Arist.4.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Arist. 4. metaph. Sequitur secundo oppositum intenti: quoniã esset sensus: Deus est causa bonitatis aliorum, & in seipso bonitatem habens, ubi manifeste patet, aliorum bonitatem cadere in ratione Dei, vt bonus est.

¶ Ad hoc dicitur, quòd verba illa possunt dupliciter sane intelligi. Primo vt intelligantur de possibili seorsum, id est quòd huiusmodi nomina possunt dici & verificari de Deo vtroque modo, scilicet causaliter & formaliter, seorsum tamen: ita quòd ista: Deus est bonus, est uera causaliter sumpta: & est etiam vera formaliter sumpta: & non quòd simul importet vtrunque. Et sic nullam ambiguitatem ingerit obiectio opposita: quia de vtraque simul significatione loquitur.

Lib. 1. Peri herm. ca. 1. id habet Arist. to. 1.

† Ca. 1. de di. nom. ali quãtulum ante finẽ.

¶ Secundo, vt exponantur de vtroque significato simul: & sic oportet dicere, quòd huiusmodi nomina, dicuntur de Deo formaliter, & causaliter, sed fundamentaliter, verbi gratia, quum dicitur Deus est bonus, non solum significatur q̃ Deus est habens bonitatem, sed etiam quòd Deus habet rationem bonitatis talem, qualis nata est fundare causalitatẽ bonitatis aliorum: ita quòd, ly talem, non modum aut rationem aliquam addit supra bonitatem diuinam, sed circumloquitur illam formalem rationem, secundum quam Deꝰ dicitur bonus. Iam enim diffinitum est, q̃ illa nõ est eadẽ cũ ista, nisi ſm analogiã. Illa aũt ratio quamuis causalitatem non importet, fundat tamen eam proxime, & simile est de aliis. Et sic nulla remanet ambiguitas: quoniam secundum hoc, nomina huiusmodi significant vnum. Nec oportet cointelligi bonitatem creaturæ: quoniam non important causalitatem formaliter, sed fundamentaliter tantum. Vtraque responsio est bona, prima tamen magis literalis, eo quòd contra opinionem confutatam loquitur litera. Et constat, quòd opinio illa loquebatur de significatione causalitatis, non fundamentaliter, sed formaliter, ut patet.

Cap. 1. de myst. Theolog. parum ante med.

K

¶ Circa eiusdem partis probationem & ipsam primam partem, aduerte, quòd quum dicitur nomina huiusmodi communia, prius dici de Deo quantum ad rem significatam, non intelligas hoc materialiter, sed formaliter. Ita quòd, hoc verificari oportet de re formaliter significata. Et ratio assignata in litera complectitur vtrumque necessarium ad hoc, scilicet & quòd nomen saluatur formaliter, & quòd illa ratio formalis, est prior secundum rem cæteris: quod probatur, quia est causa cæterarum. Neutrum enim horum seorsum sufficeret ad concludendum nomina prius dici de illo, vt patet inductiue. Ratio enim sani in causa, licet sit prior secundum rem ratione sani in animali: quia tamen ratio sani non formaliter in causa est, posterius de causa dicitur. Ratio quoque boni, licet sit formaliter in homine, non tamen prius dicitur de eo quàm de aliis. Nec te conturbet quispiam dicens: ergo non est eadem ratio de creaturis quàm de Deo. Secundum enim quòd cognoscimus aliquid, secundum hoc illud nominamus, cum nomina secundum Philosophum* sint signa intellectuum. Sed per prius cognoscimus creaturam quàm Deum. Ergo nomina a nobis imposita per prius conueniunt creaturis quàm Deo.

¶ 2 Præt. Secundum Diony. † in lib. de diui. nomi. Deum ex creaturis nominamus. Sed nomina a creaturis translata in Deum per prius dicuntur de creaturis quàm de Deo: sicut leo, lapis, & huiusmodi. Ergo omnia nomina, quæ de Deo & de creaturis dicuntur, per prius de creaturis quàm de Deo dicuntur.

¶ 3 Præt. Omnia nomina, quæ communiter de Deo & creaturis dicuntur: dicuntur de Deo sicut de causa omnium, vt dicit Diony. * Sed quod dicitur de aliquo per causam, per posterius de illo dicitur: per prius enim dicitur, animal sanum quàm medicina, quæ est causa sanitatis. Ergo huiusmodi nomina, per prius dicuntur de creaturis, quàm de Deo.

I

Sed contra est quod dicitur Ephe. 3. Flecto genua mea ad patrẽ dñi nostri Iesu, ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur: & eadem ratio videtur de nominibus aliis, quæ de Deo & creaturis dicuntur. Ergo huiusmodi nomina per prius de Deo quàm creaturis dicuntur.

Respon. dicendum, quòd in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogice dicuntur, necesse est, quòd omnia dicantur per respectum ad vnum. Et ideo, illud vnum oportet, quòd ponatur in diffinitione omnium, e Et quia ratio, quam significat nomen, est diffinitio, vt dicitur in 4. Metaphy. * necesse est, quòd illud nomen d per prius dicatur de eo, quod ponitur in diffinitione aliorum, & per posterius de aliis secundum ordinem, quo appropinquant ad illud primum, vel magis, vel minus. Sicut sanum, quod dicitur de animali, cadit in diffinitione sani, quod dicitur de medicina, quæ dicitur sana inquantum causat sanitatem in animali, & in diffinitione sani, quod dicitur de vrina, quæ dicitur sana, inquantum est signum sanitatis animalis. Sic ergo, omnia nomina, quæ metaphorice de Deo dicuntur, per prius de creaturis dicuntur, quàm de Deo: quia dicta de Deo nihil aliud significant, quàm similitudines ad tales creaturas. Sicut enim ridere dictum de prato, nihil aliud significat quàm quòd pratum similiter se habet in decore cum floret, sicut homo cum ridet, secundum similitudinem proportionis: sic nomen leonis dictum de Deo, nihil aliud significat, quàm

H

Art. 2. huius quæst.

ne aliorum, cuius oppositum hic tenetur, & patet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd secundum veritatem hæc nomina dicuntur analogice, id est proportionaliter, & prius de Deo quàm aliis: quia cum vtrisque dicantur formaliter, formalitas tamen in Deo prior est secundum rem formalitate illa in aliis. Non tamen est sic prior, vt scilicet diffiniens est prius diffinito: sed est prior vt causa exemplaris saltem est prior exemplato. Et propterea, sicut omnia exemplata sunt talia in ordine ad exemplar, sic omnes creaturæ dicuntur tales: puta bonæ in ordine ad diuinam bonitatem. Et sicut nõ oportet exemplata significari cum ordine ad exemplar, quamuis illud habeat: ita non oportet bonitatem creaturæ significari in ordine ad bonitatem diuinam: quamuis secundum esse illam semper respiciant vt exemplar. verba igitur 5. articu. & similia, hic non sunt confutata: sed exposita: quòd scilicet intelliguntur secundum esse, & non secundum significari, nisi fundamentaliter, in quanto rationes formales per ea significatæ in creaturis fundantur ordinem ad Deum vt causam. Verba autem 2. artic. non fuerunt inducta vt diffiniretur significatio nominis in Deo posita: sed vt exponeretur ex notioribus nobis: & ideo nihil obstant. Nulla enim comparatio aut connotatio alterius, claudetur in ratione huiusmodi nominum, tam cum de Deo, q̃ quum de creaturis dicuntur: sed vere absolute dicuntur, quum absolutas significant perfectiones. Et per hæc patet solutio obiectorum in prima parte huius corporis articuli.

¶ Super

¶ *Super quæstionis decimæterciæ Articulum septimum.*

Titulus clarus est ex tempore, scilicet dominus, saluator, & creator, &c.

¶ In corpore quinque facit.

187 ¶ Primo, ꝓponit cõclusionem responsiuam quæsito.

¶ Secundo, claudit amplam viam ꝓbandi conclusionem.

¶ Tertio ibi, verum tamen, veram viam aggreditur.

¶ Quarto ibi, quum igitur Deus, probat conclusionem.

69 ¶ Quinto ibi, non ꝓp aliquã: excludit tacitã obiectionem.

¶ Quo ad primum concludo responsiua quæsito, est affirmatiua, & particularis. s. quædam nomina importãtia relationem ad creaturas, dñr de Deo ex tempore.

¶ Quo ad secundũ scito, quòd hæc conclusio ideo difficultatem aliquam habere videtur, quia nulla res noua, potest Deo aduenire: & propterea si huiusmodi nomina non ponunt rẽ aliquam realem in Deo, nulla erit difficultas. Si autem ponunt rem realem, seu esse. Et quoniã litera intendit probare cõclusionem ex hoc medio, scilicet quia non ponunt in Deo, nisi relationem rationis, idcirco amplissima via, quæ ad hoc statim ducebat, scilicet, nulla relatio est res naturæ: quia erronea, est statim ex cluſa, & hoc est primum. Recitatur autem hic error ab Auerroe, 12. Metaphys. commen. 19. Confutatur quoque hic sic. Res naturales habent ordinem, habitudinemque naturalem adinuicẽ. ergo. consequẽtia patet: & antecedẽs, præter euidentiã quã habet ex 12. Metaph. commen. 52. vbi ordo vniuersi bonũ eiusdem dicit, vt per se manifestũ assumitur.

¶ Hic esset quærendum, an dentur relationes reales: sed quoniam egrederemur propositi limites, fiat quæstio specialis.

¶ Quo ad tertium: via propria ad inuestigandum medium conclusionis inferendæ, est videre, quando relatio est res naturæ, & quando non: & vnde habet quòd sit res naturæ, & vnde ꝙ non sit nisi rationis. Hanc ergo viã ingrediendo, sic procedit. Relatio exigit duo extrema. ergo tripliciter potest inueniri res naturæ aut rationis. s. aut ex parte vtriusque erit res rõnis, aut ex parte utriusq; erit res naturę; aut ex altera res naturæ, & ex altera res rõnis. antecedens patet: consequentia vero probatur. Extrema tripliciter variantur. s. quòd inter aliqua non nisi per rationem est habitudo: aut in vtroque est res aliqua: vnde alterum respiciat: aut vnum respicit alterum non eiusdem rationis. Assumptum quo ad primam partem declaratur ex contentis sub ea, tribus modis relationorum, scilicet respicientium idem & non eundem: & iuxta secundas intentiones. Vbi nota quòd in primo gradu, intellectus facit extrema non entia: sed ex trema, dum distinguit vnum in duo. In secundo vero, intellectus facit vnum extremum, & ens & extremum. Quo ad secundam vero partem, declaratur ex duobus generibus

A relationum sub ea contentorum, scilicet consequentium quãtitatem & actionem & passionem, vt patet in 5. Metaphys. Quo ad tertiam vero declaratur similiter ex duobus, scilicet sensu, seu scientia, &c. & dextro in columna: Authoritateque Aristotelis confirmatur.

Ad primum ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit quantum ad impositionẽ nominis.

Ad ii. Dicendum, quòd nõ est eadem ratio de nominibus, quæ metaphorice de Deo dicuntur, & de aliis, vt † dictum est.

B

Ad iii. Dicendum, ꝙ obiectio illa procederet, si huiusmodi nomina solum de Deo causaliter dicerentur, & non essentialiter, sicut sanum de medicina.

† In corp. art. a c d 70

Articvlvs vii.

Vtrum nomina quæ important relationem ad creaturas, dicantur de Deo extempore.

Ad septimum sic proceditur. Videtur quòd nomina, quæ important relationem ad creaturas, non dicantur de Deo ex tempore. Omnia enim huiusmodi nomina significant diuinam substantiam, vt communiter dicitur. Vnde & Ambros.* dicit quòd hoc nomen Dominus, est nomen potestatis, quæ est diuina substantia: & creatio significat Dei actionem, quæ est eius essentia. Sed diuina substantia non est temporalis: sed æterna. Ergo huiusmodi nomina non dicuntur de Deo ex tempore: sed ab æterno.

¶ 2 Præt. Cuicunq; cõuenit aliquid ex tpe põt dici factum. Quod. n. ex tpe est album, fit albũ. Sed Deo non conuenit esse factum. ergo de Deo nihil prædicatur ex tempore.

C

¶ Hic multa dicuntur, contra quæ obiicitur ab aliis: pura quod inter ens & nõ ens, non est relatio realis. Et quòd inter motiuum & mobile est relatio realis. Et quòd scientia habet relationẽ realem ad scibile: sed quoniam hæc per accidens hic dicuntur, ideo fient de his speciales quæstiones.

¶ Veruntamen vnũ valde arduum dubium, dissimulandũ non est circa illa verba literæ. in quibus dicitur, quòd relationes rationis in altero extremo, puta scibili & sensibili sunt, inquantum intellectus apprehendit ea vt terminos relationum oppositarum: puta scientiæ & sensus. Est autem dubiũ duplex. primo circa sensum literæ: Deinde circa rem. Circa sensum quidem, An intendat quòd correlatiuum exigatur ad hoc, vt extremũ subintelligatur sub ratione termini ipsius relatiui. verbi gratia. An relatio dominii exigat ad hoc vt Deus intelligatur, vt dominus est creaturæ, inquantum eius est serua: vel potius intendat, quòd correlatiuum comitatur intellectũ alterius extremi sub ratione termini: ita quòd, relatio dominii concomitatur Deum apprehensum vt terminum. Multum autem refert, an sic aut sic intendat. Quoniam in primo, correlatiuum ponitur de intrinseca ratione termini, imo ponitur terminus ipse: in secundo vero, ponitur correlatiuum consequi rationem termini. Et consequenter in primo sensu ponitur, quòd terminus relatiui oportet esse relatiuum: in secundo vero, quòd est absolutum ens. Et propterea nascitur ardua de hoc quæstio, An terminus relatiui vt sic, sit ens absolutum, vel respectiuum.

74 Inf. quæst. 34. artic. 3. 2. & q. 43. art. 2. Et 1. di. 14. q. 1. art. 1. 5. & di. 30. ar. 1. p totũ. & 2. c. & dist. 37. q. 2. ar. 3. c. & 3. & dist. 38. ar. 4. 1. Et 3. d. 32. ar. 3. * Lib. 1. de fide c. 1. circa medium tom. 3.

¶ Et quoniam hæc quæstio necessaria est hîc, & intacta, nisi a Scoto, a quo videtur male definita, idcirco tractanreor) ex verbis huius literæ, vt more suo carperet, probat multipliciter: quòd terminus relatiui inquantum terminus, est res absoluta: ac per hoc, nullum oportet ponere correlatiuum, vt terminet alterum relatiuum: nec secundum rem, nec secundum rationem. Probatque hoc quadrupliciter. Primo sic. Per se differentia inter relatiua tertii modi & alia est: quia cætera sunt mutua, ista autem quæ sunt tertii modi, non sunt mutua. ergo in relatiuis tertii modi, terminus est res absoluta. Antecedens patet 5. Metaphys. cap. ad aliquid: consequentia vero est per se nota: quia ex quo nõ est correlatiuum & est terminus. ergo res absoluta est, quæ terminat. Secundo sic. Actus diffinit potentiam, & non econuerso. ergo actus vt terminus, est res absoluta: Antecedẽs patet

Universidad de Deusto Biblioteca

9.Metaph.consequentia ꝓbatur. Actus diffinit potentiam vt terminat relationem potentiæ ad ipsum, & diffinit vt prior est q̃ potentia. ergo vt terminus est prior potētia: sed vt correlatiuum non est prior potentia: quia correlatiua mutuo se diffiniunt, vt dicit Porphyrius. ergo vt correlatiuum non est terminus. ergo vt res absoluta. Tertio sic. Relatiuum vt sic diffinitur per terminum, ergo terminus est prior relatiuo. ergo terminus non est ipsum correlatiuū. Antecedēs patet prima vero cōsequētia tenet ex 7. & 9. Metaphy. ibi enim prioritas substantiæ respectu accidentis: & hic act⁹ respectu potentiæ habetur: ex hoc quòd diffiniunt illa. secunda vero cōsequentia patet: q̄a aliter daretur circulus in priore & posteriore secūdū diffinitionem, quod est impossibile.

¶Quarto sic. In relatiuis tertii modi alterum extremū nullam relationem habet, nisi dum actualiter consideratur, & terminat relationem reliqui extremi ad se nullo intellectu considerante, imo etiam existente. ergo terminat ratione absoluti & non ratione relationis cointellectę. Hæc sunt motiua Scoti satis subtilia: & putauit ea efficacia, ita vt eorū cōclusioné veram asserat. Vt autem cognoscatur quantum a vero distet opinio hæc, ex textu 5. Metaphysicæ, in quo se fundauit, inchoandum est. Errauit siquidem dupliciter ī illo textu. Primo, quia ipse supponit textum illum intelligi de extremis seu fundamentis relatiuorū. Ita quòd Aristo. voluerit dicere, quòd quædam extrema sunt, quæ dicuntur ad aliquid propter relationes, quas habent ad inuicem. Quædam vero propter relationem quæ est in vno extremo tantum. Hoc enim esse contra sensum, imo verba Aristo. patet sic. Aristoteles ibi explicite dicit se ponere differentiam inter ea, quæ secundum se sunt ad aliquid. Sed constat quòd fundamenta relationum non sunt ad aliquid nisi per accidens, vt ibidem expresse dicitur. ergo non intelligitur textus ille de rebus, quæ denominantur relatiue: sed de ipsis ad aliquid. Nec potest aliter saluari textus ille.

¶Secundo. Errat in differentia assignata. in textu siquidem illo non dicitur, quòd quædam sunt mutua relatiua, & quædā nō sunt, vt Scot⁹ somniauit: sed differentia assignatur in causa, seu ratione essendi ad aliquid. Ita quod textus affirmat etiam relatiua tertii modi vtrinque esse ad aliquid. Sed differentiam ponit in hoc: quòd in relatiuis primi & secundi modi ratio ꝙ sint ad aliquid, est vtrumque hoc ipsum quod est ad aliud se habere. In relatiuis vero tertii modi ex parte vnius extremi, ratio quòd sit ad aliquid non est: hoc ipsum quod est ad aliud se habere: sed aliud se habere ad ipsum: vbi manifeste patet ꝙ tota differentia consistit in ratione essendi ad aliquid, & nō in esse mutua, vel nō mutua. Et qm̃ tex. ille est fundamētū theologorū in materia huius articuli speculatiue scribentium: ideo ad maiorem claritatem discutiendus est sic. Textus ille implicat duo cō-

¶3 Præt. Si aliqua nomina dicuntur de Deo ex tempore propter hoc quòd important relationē ad creaturas, eadem ratio videtur de omnibus, quæ relationem ad creaturas important: Sed quædam nomina importantia relationem ad creaturas dicuntur de Deo ab æterno (Ab æterno enim sciuit creaturam & dilexit, secundum illud Ier. 31. In charitate perpetua dilexi te) Ergo & alia nomina, quæ important relationem ad creaturas; vt dominus & creator, dicuntur de Deo ab æterno.

¶4 Præt. Huiusmodi nomina relationem significant. Oportet igitur quòd relatio illa vel sit aliquid in Deo, vel in creatura tantum: Sed non potest esse quòd sit in creatura tantum: quia sic Deus denominaretur dominus: a relatione opposita, quæ est in creaturis, nihil autem denominatur a suo opposito, Relinquitur ergo quòd relatio est aliquid in Deo. Sed in Deo nihil potest esse ex tempore, cum ipse sit supra tempus. Ergo videtur quòd huiusmodi nomina non dicātur de Deo ex tempore.

¶5 Præt. Secundum relationem dicitur aliquid relatiue: puta secundum dominium dominus: sicut secundum albedinem albus. Si igitur relatio dominii non est in Deo secūdum rem: sed solum secundum rōnem, sequitur, ꝙ Deus non sit realiter dn̄s: quod patet esse falsum.

¶6 Præt. in relatiuis, quæ non sunt simul natura, vnum potest esse alte-

F tradictoria. ergo, antecedens manifestatur. Textus loquitur de his, quæ secundum se sunt ad aliquid. & negat de aliquo illorū hoc ipsum quod est, esse ad aliud se habere. ergo negat diffinitionem a diffinito, seu quod æquiualet a parte subiectiua per se diffiniti. Antecedens patet pro vtraque parte. In illo textu dicit enim scibile, & sensibile, & alia huiusmodi sunt per se ad aliquid, & quod non dicuntur ad aliquid, quia ipsa ad aliud sint: sed quia alia dicunt ad ipsa. cōsequentia patet ex diffinitione ad aliquid posita ab ipso Aristotele in pdicamentis. Et cum hæc contradictio sit manifesta dicendum videtur, quod Aristotel. loquitur de ad aliquid secundum sua fundamēta quum dicit, ipsa nō sunt ad aliud: sed alia ad ipa. Et hic paralogismus (vt reor) mente retentus decepit omnes, qui in hoc textu errauerūt. Ad cuius solutionem sciendum, quod quia metaphysicus tractat de relatiuis vt sunt per se partes entis, id est vt sunt entia realia: Idcirco differentia ista est intelligenda de relatiuis ſm ꝙ entia realia sunt, & non de eis sumptis, vt abstrahunt ab ente reali, id est secundum quòd importāt, ad, non curando de esse eorū: quēadmodū in prædicamētis diffinita sunt. Et propterea omissa ibidem est differētia ista. Inter relatiua. ergo per se differētia ponitur, quoad esse reale, quod ponunt, nō quod supponūt, in hoc quod quædā relatiua sunt, quæ ideo entia realia sunt, quia ipsa sunt in rerum natura talia entia. quòd ad aliud se habent. Quædam vero non sunt entia realia, quia ipsa in rerū natura sint ad aliud. Sed hæc sola ratione inter realia numerari possunt: quia alia realia dicūtur ad ipsa, ita quod differentia consistit in hoc: per se relatiuorum quædam sunt relatiua realia per denominationem seu prædicationem intrinsecam. Quędam vero per denominationem extrinsecam. Ab alterius.n.realitate relatiua ipsa quoq; inter realia relatiua connumerantur. Et iuxta hunc sensum consonat dictum commune. s. quod ex hoc textu habetur, quod omnia relatiua non sunt mutua quo ad realitatem. Nec obstat si obiiciat quod textus non meminit de esse reali: qm̃ supponitur ꝙ de tali esse loquatur, ex eo ꝙ metaphy. sic est tractare de rebus, vt sunt partes entis realis. & consequenter de relatiuis vt sunt ad aliquid in re, & non vt intelliguntur ad aliquid. Et hinc patet, quod nulla est contradictio: quoniam non negatur diffinitio de diffinito: sed insinuatur, quod illa diffinitio conuenit ad aliquid, siue sit ens reale, siue sit ens rationis: nec illa negatur de ad aliquid: sed negatur a quibusdam, poni esse in rerum natura quod sit ad aliud: cum quo tamen stat quod formaliter illa met, hoc ipsum quod sunt ad aliud sunt, vt diffinitio eorum exigit. Laborat ergo argumentum in æquiuoco. Singulare ergo est in relatiuis tertii modi, quod alterum ideo tantum est in re ad aliquid, quia reliquum est ad ipsum.

¶Ex

ro non existente: sicut scibile existit non existente scientia, vt dicitur in prædic. Sed relatiua, quæ dicūtur de Deo & creaturis, non sunt simul natura. Ergo potest aliquid dici relatiue de Deo ad creaturam, etiam creatura non existente. Et sic huiusmodi nomina, domin⁹ & creator, dicuntur de Deo ab æterno, & non ex tempore. G

SED CONTRA est quod dicit August. 5. de trin. * quòd hæc relatiua appellatio dominus, Deo cōuenit ex tempore.

RESPON. Dicendum, ꝙ quędam nomina importantia relationem ad creaturam, ex tempore de Deo dicuntur, & non ab æterno. Ad cuius euidentiam sciēdum est, ꝙ quidam posuerunt relationē non esse rem naturæ: sed rationis tantum. H Quod quidem apparet esse falsum, ex hoc, quòd ipsæ res naturalem ordinem & habitudinem hn̄t adinuicem. ᵉ Veruntamen sciendū est, quòd cū relatio requirat duo extrema, tripliciter se habere pōt ad hoc quod sit res naturæ & rōnis. Quandoque enim ex vtraque parte est res rationis tantum: quando scilicet ordo, vel habitudo non potest esse inter aliqua nisi secundum apprehensionem rationis tantum, vtpote cum dicimus idem, eidem I idem. Nam secundum quòd ratio apprehendit bis aliquod vnum, statuit illud vt duo: & sic apprehendit quandam habitudinem ipsius ad seipsum. Et similiter est de omnib⁹ relationibus, q̃ sunt inter ens & nō K

¶Ex his autem facile patet responsio ad quæsitum quo ad relatiua tertii modi: Sed vt vniuersalis doctrina habeatur, scito ꝙ nomine termini, in proposito intelligitur id, ad quod relatiuū dicitur, & quod in diffinitione relatiui oportet ponere. hæc enim duo ipsemet Scotus concedit conuenire in termino. Tunc sic: si absolutum vt sic. esset terminus relatiui. sequeretur primo quod cum in diffinitione ad aliquid dicitur: Ad aliquid sunt quibus hoc ipsum quod sunt, est ad aliud se habere: ly aliud supponeret pro re absoluta: & sic duplum, hoc ipsum quod est, non est ad aliud. id est dimidium: nec seruus est ad Dominū: nec pater ad filium, &c. hoc autem ex prædicamentis & expositoribus constat esse falsum. omnes enim dicunt quod ly aliud supponit pro termino: & assignando illud, dant correlatiuum: Imo textus expresse dicit, quòd Dominus non dicitur ad aliquid aliud in seruo existens, nisi ad ipsum sub ratione serui. Et Auer. ibidē dicit quòd semper id, ad quod dicitur relatiuum, oportet esse in prædicamento relationis. Sequeretur secundo, quod in diffinitione alicuius creaturæ necessario caderet De⁹ sub propria ratione absoluta. Et cū hoc sit impossibile, sequeretur quod aliqua creatura naturalis remaneret incognoscibilis naturaliter: patet sequela de creatione passiua: de relatione vniuersi ad Deum vltimum finem, &c. Sequeretur tertio quòd relatiuū exigeret in diffinitione sua ex parte termini duo, scilicet correlatiuum & absolutū. Et quū ex prædicamentis patet quod correlatiuū exigitur, vt id ad quod dicitur, illud absolutum quare exiget nulla est ratio.

165

5. Metaphys. text. 5. com. 3.

¶Sequeretur quarto, quod in diuinis personis non possent saluari relationes ad intra, nisi ponendo personas distingui realiter in absolutis. tenet sequela, quia relatiuum reale exigit terminū realiter a se distinctum. Si ergo paternitatis diuinæ terminus est res absoluta, ergo aliqua res absoluta in diuinis distinguitur a patre realiter. Dicendum est ergo cum peripateticis & cæteris philosophis, quantum vidisse me recolo, quòd terminus relatiui & correlatiuum idem sunt: imo terminare relatiuum, est in ratione correlatiui cuiusque.

¶Et ad primam obiectionem Scoti iam patet responsio. Terminus enim relatiui tertii modi est correlatiuum illius: & hoc ex illo textu 5. metaphy. expresse dicitur, quum dicitur ibidem de termino, quòd est ad aliquid secundum se: & quòd ad ipsum dicitur aliud: hoc enim non potest nisi de correlatiuo verificari. ergo. Quomodo autem de eodem verificetur etiam quòd ipsum non dicitur ad aliud, iam declaratum est.

¶Ad secundam autem obiectionem dicitur, ꝙ falsum supponitur, scilicet quòd de actu vt terminat relationem potentiæ, ibi sit sermo. Ibi enim tractatur de natura potentiæ, & de natura act⁹ ſm transcendentes relationes, quibus essentialiter potentia respicit actum. Et actus talis respicit potentiā. Et vult Aris. ꝙ quia

ens: quas format ratio inquātū apprehendit non ens, vt quoddam extremum. Et idem est de omnibus relationibus, quæ cōsequūtur actū rōnis, vt genus & species & hmōi. Quædam vero relationes sunt quātum ad vtrunque extremum res naturæ: ᶜ quando scilicet est habitudo inter aliqua duo, secundum aliquid realiter conueniens vtrique. B sicut patet de omnibus relationibus, quæ consequuntur quantitatem vt magnum & paruum, duplū & dimidium & huiusmodi. nā quātitas est in vtroque extremorum. & simile est de relationibus, quæ consequuntur actionem & passionem, vt motiuum & mobile, pater & filius, & similia. Quandoque uero relatio in vno extremorum est res naturæ, & in altero est res rōnis tantum. & hoc contingit, quandocūq; C duo extrema non sunt vnius ordinis sicut sensus & scientia referuntur ad sensibile & scibile, quæ quidē inquantum sunt res quędam in esse naturali existentes, sunt extra ordinem esse sensibilis & intelligibilis. Et ideo in scientia quidem & sensu est relatio realis, secundum ꝙ ordinantur ad sciendum vel sentiēdum res: sed res ipsæ in se consideratæ sunt extra ordinem huiusmodi. vnde in eis nō est aliqua relatio realiter ad scientiam & sensum: sed secundum rationem tantum: inquātum intellectus apprehendit ea, vt terminos relationum scientiæ, & sensus. Vnde Philoso. dicit in 5. Metaphy. * quòd non dicuntur rela-

tiue, eo quòd ipsa referantur ad alia: sed quia alia referuntur ad ipsa. Et similiter dextrum non dicitur de columna, nisi inquantum ponitur animali ad dextram. Vnde huiusmodi relatio non est realiter in columna: sed in animali.

Cum igitur Deus sit extra totū ordinē creaturæ, & omnes creaturæ ordinentur ad ipsum, & non econuerso: manifestum est quòd creaturæ realiter referunt̄ ad ipsum Deūᶜ: sed in Deo non est aliqua realis relatio ᵈ eius ad creaturas: sed secundum rationem tantum, inquantum creaturæ referuntur ad ipsum, Et sic nihil prohibet huiusmodi nomina importantia relationem ad creaturam prędicari de Deo ex tempore, non propter aliquam mutationem ipsius: sed propter creaturæ mutationem, ᵉ sicut columna fit dextera animali, nulla mutatione circa ipsam existente: sed animali translato.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd relatiua quædam sunt imposita ad significandum ipsas habitudines relatiuas, vt Dominus, seruus, pater, & filius, & huiusmodi: & hęc dicuntur relatiua secundum esse. Quædam ᵈ uero sunt imposita ad significandas res, quas consequuntur quædam habitudines, sicut mouens & motum, caput & capitatum, & alia huiusmodi quæ dicuntur relatiua secundum dici. Sic igitur & circa nomina diuina hæc differentia est consideranda dupliciter. Nam quędam significāt ipsam D

A potentia non potest absque actu intelligi: actus autem potest & intelligi, & esse absque potentia, vt patet de actu puro: ideo actus est prior potentia, ex malo ergo intellectu literæ illius procedit obiectio. quamuis possit dici ꝙ huiusmodi relatiua, quorum vnum importat actum, & reliquum potentiam, non sunt bene assignata: & ideo nec sunt simul natura, nec se diffiniunt inuicē, &c. vt Auerrois in prædicamentis dixit.

¶Ad tertiam obiectionē ꝓprie loquendo negandum est antecedens: q̄a vt Magnus docuit Albert. Relatiuum non diffinitur per terminū, sed ad terminum: q̄a non habet esse ꝑ terminum in quocunq; genere causæ: sed ad terminum. consequētia autē omnino est falsa: quia stat diffiniens esse simul natura & intellectu cū diffinito. 169 D.1089.

¶Ad authoritates autem Aristo. dicit quòd tenent: quia loquuntur de materia, in qua inter diffiniens & diffinitum est ordo. vbicunque enim inter diffiniens & diffinitum oportet esse ordinem, ibi valet consequentia. ergo diffiniens est prius. vbi autem nullus est ordo, non potest inferri prioritas. Inter correlatiua autem nullus est ordo: sed sunt omnino simul, vt patet in post prædicamentis. ergo. Et aduerte quòd hęc obiectio militat contra authorem suum: arguendo sic. Quicquid sit de termino, certum est in relatiuis mutuis vnū esse diffinitiuū alterius, & econuerso. ergo prius & posterius ſm diffinitionem, &c. consequentia nota. antecedens vero est Porphirii hîc allegati a Scoto pro se. ergo. b 227 D.1099.

¶Ad vltimam, quæ terret nouitios, patet solutio ex verbis Aristo. Negatur siquidem antecedens: qm̃ in relatiuis tertii modi vtrunque extremum simul habet relationem. sed dissimiliter: quia vnum est relatiuum propter relationem, quæ est in ipso ad aliud. Reliquum vero est relatiuum propter relationem realem E alterius ad ipsum relatiuum. Nec requirenda est alia existentia istius correlatiui, quàm existentia sui comparis: quoniam ab ea extrinseca denominatione etiam ipsum dicitur esse. Hoc enim est singulare in relatiuis tertii modi, quòd relatiuum reale dicitur ad terminum non realem formaliter nisi denominatione extrinseca: qui tamen est realis fundamentaliter: seu quo ad substratum, vel denominatum. Ex his autem patet responsio ad dubitationem motam circa sensum literæ huius. Ex quo namque constat quòd Deus non terminat seruitutem, nisi vt Dn̄s formaliter: quia ly Dominus, est proprius terminus serui: patet ꝙ intentio literæ est, quòd correlatiuum oportet cointelligi in aliquo, si illud debet intelligi sub ratione termini. Nec obstant his verba S.Tho. in quæst. de potentia Dei. quæst. 7. articu. 10. ad 4. vbi dicit, quòd terminare ordinem seruitutis creatæ, quod clauditur in ratione Dominii, conuenit Deo. Et intendit quod conuenit Deo secundum rem, vt patet ex argumento ad quod respondet. Hoc inquam non obstat, quoniam intelligitur determinare fundamentaliter. Hoc.n.conuenit Deo secundum

rem,

rem, sicut potestas coercendi subditos. Et quòd hoc intendat ex F eo manifestatur, quia quo ad ordinem ad subditos negat conuenire Deo: quoniam nec formaliter, nec fundamentaliter Deus habet vnde ordinetur ad subditos.

¶ Quo ad quartum probatur conclusio intenta sic. Deus est extra totum ordinem vniuersi, ita ꝙ creaturæ ordinantur ad ipsum, & non econuerso, ergo creaturę realiter referūtur ad Deum. In Deo autem non est ad creaturas relatio, nisi rationis. ergo nihil prohibet quædā nomina importātia relationē, dici de Deo ex tempore. Antecedens patet. prima autem consequentia ex illa maxima, in præcedenti parte posita: scilicet, quandocunque extrema nō sunt vnius ordinis, & vnū respicit aliud in reliquo, non est relatio nisi rationis: ergo, si Deus est extra ordinem, &c. secunda autem consequētia est ꝑ se nota.

¶ Contra rationem adductam in litera pro hac conclusione, Scotus dupliciter instat in loco prę allegato. Primo inquit: Ratio ista petit principium: quia quū Deus manifeste sit prior creatura, ac ꝑ hoc aliquē ordinē habet, vt prius ad posterius: assumendo quòd in eo non est ordo, nihil aliud est, quàm assumere quòd Deus non habet ordinem realem ad creaturam: hoc autem erat probandum. Secundo peccat vt dicit, secundū sophisma consequētis: quia negatio ordinis non infert negationem relationis in communi: quoniam non negationem relationum æquiparantiæ. Et tamen litera ex negatione ordinis, negat omnem realem relationem.

94
191

¶ Aureolus quoque, vt habes in 3. distinct. primi in Capreolo, contra hanc rationem instat: sed quoniam assumit vel motiua soluta a Sancto Thoma expresse: vel assumit aliud ab hac ratione loco illius: ideo omittenda censui.

¶ Ad obiecta ergo Scoti dicitur, quod in æquiuoco laboramus. in litera enim est sermo non de ordine formaliter, quia est relatio: sed de ordine fundamentaliter: Ita quòd esse eiusdem ordinis nihil aliud est, quàm esse eiusdem rationis, quo ad causam relationis: & esse non eiusdem ordinis, est esse alterius rationis. K Ita quòd, inter ea sola est relatio realis vtrinque, in quibus est eadem causa referendi vnum ad aliud. Sed hoc contingit multis modis: quia in relatiuis primi modi, scilicet pertinentium ad quantitatem, est identitas specifica in causa. In relatiuis autem secundi modi, scilicet pertinentium ad actionem & passionem, est identitas quasi specifica, seu formalis: quia vtrinq; causa est perfectio propria: quamuis in patiente vt habeatur, & in agente vt conseruetur, vt Auerro. de intelligentiis 12. Metaphy. commen. 36. docuit. In relatiuis autem tertii modi, scilicet spectantium ad mensuram & mensuratum, in altero extremo nulla causa est referibilitatis suę ad aliud: & propterea alterius ordinis dicitur quo ad causam relationis. Vnde patet, quòd non petit principium: non est enim idem dicere, in Deo nulla est causa, vt referatur ad creaturam, quamuis in creatura sit causa referendi ipsam ad Deum, et dicere, in Deo non est ordo realis ad creaturas: sed illud est causa huius. Et propterea processus iste, est a causa ad effectum. Nec peccat secundum consequens: quia non loquitur de ordine formaliter: sed fundamētaliter: quę etiam in relatiuis æquiparantiæ oportet esse. duo enim alba eiusdem rationis sunt & simpliciter. & quo ad hoc, vt causent ad se inuicem respectus: hoc autem est esse eiusdem rationis.

¶ Quo ad quintū. Aduerte, quòd intenta conclusio ex duob⁹ impediri posset. Primo ex ipso significato formali horum nominum, scilicet, si significarent in Deo aliquam rem naturæ: quia in Deo nulla res naturæ potest temporaliter poni. Secundo ex fundamento illius rationis. Dato enim ꝙ Dominus non ponat supra Deum nisi relationem rationis, & ex hoc, non prohibeatur temporalitas: si tamen ista relatio rationis non posset denominare temporaliter, nisi ꝓpter mutationem aliquam in ipso denominabili, oporteret dicere, quòd nullum huiusmodi nomē potest dici de Deo ex tempore: quoniam in Deo nulla possibilis est mutatio: sed est omnino immobilis, vt in quæst. 9. dictum est. Quia igitur litera ista iā impedimentum ex formali significato excluserat, vt confirmatam conclusionis probationem afferret: secundum impedimentum exclusit, præfatæ obiectioni tacite respondendo, dum dixit, quòd Deus dicitur ex tempore Dominus. verbi gratia, non propter mutationem aliquam in ipso: sed in creatura, probaturque hoc ex simili.

¶ In responsione ad quartum perspicaciter aduerte, quòd correlatiuum tertii modi, vt scibile seu in proposito Dominus, & similia, possunt iudicari esse secundum duo entis genera. Primo in genere entis simpliciter. Secundo in genere entis secundum quid: id est entis rationis. Si loquamur de eis secundum esse simpliciter, tunc ipsa non alia ratione sunt, nisi quia correlatiua sua, quæ terminantur ad ipsa formaliter, sunt in rerum natura, ita quòd ad eorum esse extra animam, hoc sufficit. sunt enim contenta hoc debilissimo essendi modo. Et sic esse Dominum nihil ponit in Deo, secluso omni intellectu, nisi terminare formaliter relationem serui: quam Deus secundum se terminat subiectiue, id est vt quasi subiectum termini formalis: sed ponit vel supponit bene aliquid in creatura, s. relationem seruitutis ad Deum vt subiectum, &c. nec ipsum terminare formaliter seruitutis relationem plus aliquid ponit, q̃ sit esse ipsius terminati: licet alio modo illud ponat. Et secundum hoc, Deus est Dominus de nouo, & sine omni intellectu sola seruitute creaturæ: quia esse Dñm, nullum esse in rerum natura ponit nisi esse sui oppositi. Nec est inconueniens in materia relatiua, vnum oppositum esse, quia aliud est, vt Aristoteles docuit. & ratio est: quia opposita relatiua in hoc a cæteris oppositis differunt, quòd se simul ponunt: nec vnum in distinctione alterius constituitur, vt Sanctus Thomas docuit. At si obieceris, quòd in materia relatiua non fit denominatio ab extrinseco, vt in 2. contra Gent. cap. 13. determinatur. Respondeo, quòd hoc est verum formaliter, non autem realiter. Non enim Deus dicitur Dominus a seruitute formaliter: sed a relatione Dominii: quæ est velut ei inhærens: sed tamen Deus dicitur Dominus, & realiter Dominus, a realitate seruitutis: quia esse Dominum nullum esse ponit, nisi quod terminus est realis seruitutis. Et sic ista denominatio est formaliter ab intrinseco, & realiter ab extrinseco. Si autē loquamur de eis secundum esse rationis, sic esse Dominū ponit in Deo relationē rōnis. Et sic dr̃ & vere, ꝙ De⁹ dr̃ Dñs a Dominio, qa est relatio rationis: non ꝙ hic sint duæ relationes Dominii, altera extra animā, & altera rationis: sed quia illa relatio Dominii, quæ tam debili modo ens dicitur, dupliciter iudicata est a doctorib⁹: quandoque secundū esse proprium, & sic dicta est relatio, & ens rationis tātum: quia nullum habet proprium esse, nisi per rationem. Quandoque secundū esse alienum, scilicet oppositi: a quo entis nomen vtcunq; meretur: & sic dicta est ens, & inter entis partes numerata quinto metaphysic. quia alia dicitur ad ipsam. Et quia sic nullum esse ponit in denominato, sed in terminato tantum: ideo semper & simpliciter de istis dicitur, quòd nullum esse ponunt in denominato, puta Deo aut scibili, nisi rationis: quod spectat ad esse proprium. Et bene nota, quòd non dicitur, quòd nullum esse ponunt, sed quòd nullum esse in denominato ponūt: quia ponunt esse in terminato opposito: quod sufficit ad eorum esse extra. Et si hanc distinctionem perspexeris, atque scieris applicare, diuersa doctorum dicta uerificabis: puta quòd istæ relationes nō sunt entia extra animam: hoc enim verum est secundum esse proprium: & quòd ista sunt, quia opposita sunt, hoc verum est secundum esse alienum. Videbisque Sanctum Thomam vtrunque tetigisse in hac responsione: Augustinum quoque in quinto de trinita. capitulo vltimo. Aduertes quoque quòd nouitiis compatiens author, magis vsus est relatiuis istis secundum esse rationis, quàm secundum illam essendi diminutionem non facile intelligibilem. Ex his quoque patet, quomodo nullo intellectu considerante, potest dici Dominus Deus formaliter: & quomodo non nisi fundamētaliter, &c. distinguendo de esse proprio vel alieno ipsius. Habesq; hinc defectū Scoti in primo distinctione 30. quæstione prima, credētis quòd Deus dicitur Dominus ex sola relatione, quæ est in creatura. ponit enim effectum formalem, scilicet esse Dominum, absque causa formali, scilicet relatione Dominii. quod non est intelligibile.

habitudinem ad creaturam, vt Dominus. Et huiusmodi non significant substantiam diuinam directe, sed indirecte, inquantum præsupponunt ipsam: sicut Dominiū præsupponit potestatem: quæ est diuina substantia. Quædam vero significant directe essentiam diuinam, G & ex consequenti important habitudinem, sicut saluator, creator, & huiusmodi, significant actionem Dei, quæ est eius essentia. Vtraque tamen nomina ex tempore de Deo dicuntur quantum ad habitudinē, quam important, vel principaliter vel consequenter, non autem quantum ad hoc quòd significant essentiam, vel directe, vel indirecte.

Ad II. dicendum, quòd sicut relationes, quæ de Deo dicuntur ex tempore, non sunt in Deo nisi secundum rationem: H ita nec fieri, nec factum esse dicitur de Deo, nisi secundum rationem, nulla mutatione circa ipsum existente, sicut est id, Domine refugium factus es nobis.

Ad III. dicendū, quòd operatio intellectus & voluntatis est in operante. Et ideo nomina, quæ significant relationes consequentes actionem intellectus vel voluntatis, dicuntur de Deo ab æterno. Quæ vero consequuntur actiones procedentes secundum modū intelligendi ad exteriores effectus, dicuntur de Deo ex tempore, vt saluator, creator, & huiusmodi [e].

Ad IIII. dicendū, quòd relationes significatę ꝑ huiusmodi nomina, quæ dicuntur de Deo ex tēpore, sunt in Deo secundum rationem tantum: oppositæ autem relationes in creaturis sunt secundum rem. Nec est inconueniens, quod a relationibus realiter existentibus in re, Deus denominetur: tamen secundum quòd cointelliguntur per intellectum nostrum oppositæ relationes in Deo, vt sic Deus dicatur relatiue ad creaturā: quia creatura refertur ad ipsum: sicut philosoph⁹ dicit in quinto metaph. quòd scibile dicitur relatiue, quia scientia refertur ad ipsum.

Ad V. dicendum, quòd cum ea ratione referatur Deus ad creaturam, quæ creatura refertur ad ipsum: cum relatio subiectionis realiter sit in creatura: sequitur quòd Deus non secundum rationem tantum, sed realiter sit Dominus. Eo enim modo dicitur Dominus, quo creatura ei subiecta est.

Ad VI. dicendū, quod ad cognoscendum vtrum relatiua sint simul natura uel non: non oportet considerare ordinem rerum, de quibus relatiua dicuntur, sed significationes ipsorum relatiuorum. Si enim vnum in sui intellectu claudat aliud, & econuerso, tunc sunt simul natura: sicut duplum, dimidiū, & pater, & filius, & I similia. Si autem vnū in sui intellectu claudat aliud, & non econuerso: tunc non sunt simul natura. Et hoc modo se habent scientia & scibile. Nā scibile dicitur secūdū potētiam: scientia autē secundū habitū vel secundum actum. Vnde scibile secundum modum suæ significationis præxistit scientiæ. Sed si accipiatur scibile secundum actum, tunc est simul cum scientia secūdū actum. Nam scitum nō est aliquid nisi sit eius scientia. Licet igitur Deus sit prior creaturis: quia tñ in significatione Domini clauditur ꝙ B habeat seruum, & econuerso, ista duo relatiua dominus & seruus, sunt simul natura. Vnde Deus non fuit Dominus antequam haberet creaturam sibi subiectam.

75 Dist. 2. in ... lit. & 18. art. Et dis. ... q. 2. art.

Lib. 1. or. ... fidei.

θέειν ... θεᾶ...

Prologo de fide a prin. ... c. 3. Gala. ... med. ... de fide ... tran. c.

69 12

Articvlvs VIII.

Vtrū hoc nomē Deus sit nomē naturæ.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur ꝙ hoc nomen Deus non sit nomen naturæ. Dicit enim Damas. in 1. * lib. quòd Deus C dicit a theyn quod est curare & fouere vniuersa. vel ab ethyn, id est ardere. Deus enim noster ignis consumens est. vel a theaste quod est considerare omnia. Hæc autem omnia ad operationem pertinent. Ergo hoc nomen Deus, operationem significat & non naturam.

¶ 2 Præterea, Secundum hoc aliqd nominatur a nobis secūdum quòd cognoscitur. Sed diuina natura est nobis ignota. Ergo hoc nomen D Deus non significat naturā diuinā.

Sed contra est quod dicit Ambr. in lib. 1. de fide. * quod Deus est nomen naturæ.

Respon. dicendum, quòd non est semper idem id, a quo imponitur nomen ad significandum, & id ad quod significandum nomē imponitur. [e] Sicut enim substantiam rei ex proprietatibus vel operationibus eius cognoscimus, ita substantiam rei denominamus quādoque ab aliqua eius operatione, E vel proprietate. Sicut substantiam lapidis denominamus ab aliqua actione eius, quia lædit pedem: non tamen hoc nomen impositum est ad significandum hanc actionē: sed substantiam lapidis. Si qua vero sunt, quę secundum se sunt nota nobis, vt calor, frigus, albedo, & huiusmodi, non ab alijs denominātur. Vnde in talibus idem est quod nomen significat, & id a quo imponitur nomen ad significandū. Quia igitur Deus non est notus nobis in sui natura: sed innotescit nobis ex operationibus vel effectibus eius, ex his possumus eum nominare, vt supra * dictum est. Vnde, hoc nomen Deus est nomen operationis quantum ad id, a quo imponitur ad significandum. Imponitur enim hoc nomen ab vniuersali rerum ꝓuidētia. Omnes enim loquētes de Deo, hoc intēdunt nominare Deū, quod habet ꝓuidētiam vniuersalē de rebus. vnde dicit Dionys. * 12. cap. de di. nominib. quòd deitas est quæ omnia videt prouidētia, & bonitate perfecta. Ex hac autē operatione hoc nomē Deus assumptū, impositum est ad significādum diuinam naturam.

Art. 1. huius quæst.

Ca. 12. parū ante medium.

Ad primum ergo dicendū, quòd omnia, quæ posuit Damasce. pertinēt ad prouidētiam, a qua imponitur hoc nomen Deus ad significandum.

Ad II. dicendum, quòd secundum quòd naturam alicuius rei ex eius proprietatibus & effectibus cognoscere possumus, sic eam nomine possumus significare. Vnde, quia substantiam lapidis ex eius proprietate possumus cognoscere secundum seipsam, sciendo quid est lapis, hoc nomen lapis ipsam lapidis naturam, secundum quòd in se est, significat. Significat enim diffinitionem lapidis, per quam scimus quid est lapis. Ratio enim, quam significat nomen, est diffinitio, vt dicitur in 4. Metaphysi. * Sed ex effectibus diuinis diuinam naturam non possumus cognoscere secundum quòd in se est, vt sciamus de ea quid est: sed per modum eminentiæ & causalitatis & negationis, vt supra dictum est. * Et sic, hoc nomen Deus significat naturam diuinam. Impositum est enim nomen hoc ad aliquid significandum supra omnia existens: quod est principium omnium & remotū ab omnibus. Hoc enim intendunt significare nominantes Deum.

li. 4. Metaphysi. tex. 28. tom. 3.

Quæst. 12. art. 12.

¶ *Super Quaestionis decimaetertiae Articulum octauum.*

IN titulo nomē naturæ, sumitur, vt distinguitur contra nomen tam operationis, quàm perfectionis, quasi superadditæ naturæ per modum proprietatis.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito cū distinctione sic. Deus est nomen naturæ, quo ad id, ad quod nomen impositum est: operationis vero quo ad id, a quo impositum est. Hęc conclusio in litera probatur, quo ad duo: scilicet quo ad distinctionē, quā in se claudit: & quo ad secundam partē. prima autem pars vt nota relinquit. Probatur ergo distinctione sic. nomina rerū per se cognitarū habent id a quo & ad quod nomen imponitur idem: rerum autem per alia tantum, puta effectus, operationes, aut ꝓprietates cognitarū habent id, a quo, aliud ab eo, ad quod nomen imponitur: sed nomina diuina sunt rerum secundi ordinis. ergo in eis aliud est a quo, &c. ergo ly Deus habet aliud a quo, &c. Maior probatur: quia sicut cognoscitur, ita nominatur. Et manifestatur exemplo lapidis, quo ad secundam partem: & qualitatum sensibilium, quo ad primam. Minor patet ex dictis in quæst. 12. Secunda autem cōclusionis pars probatur: ly Deus est impositum ab vniuersali prouidentia. ergo.

Universidad de Deusto Biblioteca

ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo ex communi vſu loquentium. Secundo authoritate Dion. Et confirmatur in reſponſione, authoritate Damaſ.

¶ *Super quæſtionis decimaetertiæ Articulum nonum.*

Titulus clarus. ¶In corpꝫ quatuor. ¶Primo diſtinguit ly communicabile. ¶Secundo tradit regulas quaſdam. ¶Tertio reſpondet quæſito. ¶Quarto ꝑficit doctrinam de communicabilitate diuinorum nominum. ¶Quo ad primum. Communicabilitas duplex ponitur, ſcilicet proprie & metaphorice: & ſatis clara eſt litera: ĩ qua & definitur vtrũque membrum, & exemplo in leonis nomine aperiuntur. ¶Quo ad ſecũdum ponũtur quatuor regulę, ad diſcernenda nomina communicabilia ab aliis: & quàm differēter ſint cōmunicabilia. Duæ regulæ ad ſenſibilia ſpectant, duæ autē ad formas ſeparatas, & ſic nihil vniuerſi prætermiſſum eſt. ¶Prima regula eſt: omne nomen ſignificans naturam diſtinctam ab indiuiduo, eſt cōmunicabile ꝓprie: ſecundum rem vel ſecundum rationem ſaltem. Probatur a priori. omnis forma in ſuppoſito indiuiduāte exiſtēs, eſt ſecundum ſe prædicto modo communis. ergo. Antecedens quo ad communitatem rei probatur in natura hominis: quo ad communitatem vero rationis tantum probatur ex natura ſolis. Sic natura ſpecifica intelligitur a nobis abſtrahendo a ſingulari. ergo eſſe in vno vel pluribus ſingularibus eſt præter intellectum naturæ ſpecificæ. ergo ſeruato intellectu naturæ ſpecificæ, poteſt etiam ſol intelligi vt in pluribus exiſtens. ¶Aduerte hic quòd communicabilitas proprie ſubindiuiſa inſinuatur in hac regula, ſcilicet in communicabilitatem ſecundum rem, & rationem ſimul: & ſecundum rationem tantum: & inſinuatum eſt ſimul, quòd fundamentum communicabilitatis realis eſt inuentio illius naturæ in multis. Quæ vt Auicen. dixit: trifariam inuenitur, ſcilicet, Aut in actu ſimultaneo, vt patet in natura humana, cuius ſunt ſimul actu plura ſingularia. Aut in actu ſucceſſiuo, vt dicitur de Phœnice, quòd vita ſequentis, mortem exigit prioris. Aut in potentia tantum, vt domus mille angulorum, ſi numquam fiet. Fundamentum autē communicabilitatis ſecundum rationem tantum, ex parte noſtri intellectus aſſignatum eſt, & dictum, quòd eſt cognitio naturæ abſque cognitione indiuiduantium. & hæc pluribus modis contingit, vt infra patebit. ¶Secunda regula eſt, omne nomen ſignificans ſingulare, eſt incommunicabile proprie, tam ſecundum rem quàm rationem: licet ſit communicabile metaphorice. Probatur a priori quo ad primam partem. quia ſingulare vt ſic, eſt diuiſum ab omnibus aliis. Quo ad ſecundam vero: quia non poteſt in apprehēſione intellectus cadere pluralitas huius indiuidui. Quo ad tertiam autem exemplo Achillis.

¶Tertia regula eſt: omne nomen ſignificans formam non indiuiduam per aliud ſuppoſitum: ſed per ſeipſam ſecundum quòd in ſe eſt, eſt incommunicabile proprie, & re & ratione: quamuis non metaphorice. Probatur a priori quo ad primam partem: quia ſunt per ſeipſas ſubſiſtentes. Quo ad ſecundam vero: quia ſic intelligerentur ſecundum quòd ſunt. Sed ſcito quòd huiuſmodi nominibus caremus: quia non poſſumus intelligere tales formas, ſecundum quòd in ſe ſunt. ¶Quarta regula eſt, omne nomen, quod habemus, ſignificās huiuſmodi formas ꝑ ſe ſubſiſtentes, eſt cōmunicabile proprie non ſecundum rem: ſed ſecundum rationem tantum. probatur vltima pars a priori, huiuſmodi formæ intelliguntur a nobis non ſuo mō: ſed mō rerũ cōpoſitarum, ſcilicet habentium formam in materia. ergo quantum ad rationem nominum idem eſt iudicium de nominibus ſignificantibus formas, ſiue ſeparatæ ſint, ſiue in alio. Antecedens probatur ex ſigno, impoſuimꝰ illis formis nomina concreta. ergo intelligimꝰ illas modo compoſitorum. Antecedens patet: & conſequentia probatur. Concreta ſignificant naturā in aliquo. ergo, ſi, &c. ¶Aduerte hic latitudinem inſinuatam in communicabilitate nominum ſecundum rationem. Sol enim, & Gabriel verbi gra. nomina communia ſunt ſecundum rationem: ſed diſſimiliter. Sol enim ideo communicabilis dictus eſt, quia natura ſua abſtrahit ab hoc: & conſequenter præter eius rationē eſt vnitas aut pluralitas ſingularium. Gabriel vero, quia intelligitur per modum quo intelliguntur naturæ compoſitorum. Quæ vt planius intelligas, ſcito quòd ly ſecundum rationem vniuerſaliter: ſed & proprie loquendo in propoſito non ſonat diffinitionem: ſed importat modum eſſendi in ratione noſtra. Ita quòd ſenſus eſt quòd omnis natura ſpecifica, vt obiecta eſt intellectui noſtro communis eſt pluribus: quia obiicitur non vt hæc: ſed vt natura ſpecifica: ſiue ipſa ſecundum rem ſit ex alio hic, vt natura ſolis, & ſenſibilium omnium: ſiue ex ſe ſit hic, vt de Deo patet, & de angelis probabile eſt. Latitudo autem manifeſte habetur, quòd natura Solis cum non ſit ex ſe hic, & ex parte ſui, & ex parte intellectus, habet quod obiiciatur intellectui noſtro, non vt hic & conſequenter communitas eius ſecundum rationem, habet vtrinque fundamentum. Natura autem Gabrielis cum ſit ex ſe hic, ex ſolo modo intelligendi noſtro, ſortitur, quòd nobis obiiciatur vt ipſa, & non vt hic. Et propterea communicabilitas iſta ex noſtra tantum parte habet fundamentum. Vnde hinc habere potes, quomodo intelligendum ſit, ꝙ Gabriel eſt vniuerſale & ꝓdicabile de multis, & ſpes, &c. Hæc.n.& ſimilia ſufficit verificari, nō de eis abſolute: ſed vt obiectis ſeu cognitis a nobis. Et qm̃ diffuſe de his in commentariis de ente & eſſentia ſcripſimus, non eſt opus hic eadem replicare.

ARTICVLVS. IX.

Vtrũ hoc nomē Deus ſit cōmunicabile.

AD NONVM ſic proceditur. Videtur ꝙ hoc nomen Deus ſit communicabile. Cuicunq;.n.cōmunicatur res ſignificata per nomen, communicatur & nomen ipſum. Sed hoc nomen Deus (vt dictum eſt*) ſignificat diuinam naturam, quæ eſt communicabilis alijs: ſecundum illud 2.Pet.1. Magna & pretioſa promiſſa nobis donauit, vt per hoc efficiamur diuinæ conſortes naturæ. Ergo hoc nomē Deꝰ eſt communicabile.

¶2 Præt. Sola nomina propria non ſunt cōicabilia. Sed hoc nomē Deꝰ non eſt nomē ꝓpriũ: ſed appellatiuum: quod patet ex hoc, ꝙ habet plurale, ſecundum illud Pſal. 81. Ego dixi, dij eſtis. Ergo hoc nomen Deus eſt communicabile.

¶3 Præt. Hoc nomē Deus imponitur ab opatione, vt dictũ eſt.* Sed alia noīa quæ imponũtur Deo ab operationibus ſiue ab effectibus ſunt cōmunicabilia, vt bonus, ſapiens, & huiuſmodi. Ergo hoc nomen Deus eſt communicabile.

SED CONTRA eſt quod dicitur Sap. 14. Incōmunicabile nomē lignis & lapidibꝰ īpoſuerũt: & loquitur de noīe deitatis. Ergo hoc nomē Deus eſt nomē incommunicabile.

RESPON. Dicendum, quòd aliquod nomen pōt eſſe communicabile dupliciter. Vno modo, ꝓprie. Alio mō per ſimilitudinē. Proprie quidē cōicabile eſt, quod ſecundũ totam ſignificationem nominis, eſt communicabile multis. Per ſimilitudinem aũt communicabile eſt, quod eſt communicabile ſecundũ aliquid eorum, quæ includũtur in nominis ſignificatione. Hoc enim nomen leo proprie[d] communicatur omnibus illis, in quibus inuenitur natura, quam ſignificat hoc nomen leo. Per ſimilitudinem vero cōmunicabile eſt illis, qui participant qd leoninum, vt puta audaciam, vel fortitudinem:[e] qui metaphorice leones dicuntur. Ad ſciendum aũt quæ nomina proprie ſunt communicabilia, conſiderandum eſt, quod omnis forma in ſuppoſito ſingulari exiſtens, per ꝙ indiuiduatur, cōis eſt multis, vel ſecũdum rem vel ſecundum rationem ſaltem. Sicut natura humana communis eſt multis ſecũdum rem[d] & rationem, natura autem Solis, nō eſt communis multis ſecundum rem: ſed ſecundum rationem tantum. Poteſt.n.natura Solis intelligi vt in pluribus ſuppoſitis exiſtens. Et hoc ideo: quia intellectus intelligit naturam cuiuſlibet ſpeciei, per abſtractionem a ſingulari. Vnde eſſe in vno ſuppoſito ſingulari vel in pluribus, eſt pręter intellectum naturæ ſpeciei. Vnde ſeruato intellectu naturæ ſpeciei, pōt intelligi vt in pluribus exiſtēs. Sed ſingulare ex hoc ipſo ꝙ eſt ſingulare, eſt diuiſum ab omnibꝰ alijs. Vnde omne nomen impoſitum ad ſignificandum aliquod ſingulare, eſt incommunicabile & re & ratione.

Margin notes: 76 q.39.art.4. 1.Et 1. diſ. 4.q.1.ar.2. 3.Et di.21. q.2.ar.1.4. Et po. q.7. art.3.1. *Art.præcedenti. — arti. præcedenti.

¶Quo ad tertium reſpondet q̃ſito vna concluſione trimembri, hoc nomen Deꝰ eſt incommunicabile ſecundum rem, communicabile autem ſecundum opinionem, & ſecundũ ſimilitudinem. Probatur prima pars: natura diuina ſignificata hoc nomine eſt incommutabilis ſecundum rem. ergo. Secũda quoque declaratur exēplo Solis: & confirmatur authoritate gloſæ ad Galat. 4. Tertia vero pars declaratur in participantibus diuina, adiuncta authoritate Pſalmi. ¶Aduerte hic quòd quia prædicta concluſio cum ſequente ex prædictis regulis ſequitur manifeſte: ideo non oportuit alias addere ꝓbationes. ¶Quo ad quartum ponitur hæc concluſio. ſi eſſet aliquod nomen diuinum ſignificans naturam illam inquãtum hãc, illud eſſet omnino incommunicabile ꝓprie ad extra. Manifeſtaturq; exemplo ficto in Sole: inſeriturque dubium de nomine Tetragrammaton. Aduerte hic quòd hæc concluſio non ſolum ad doctrinæ huius complementum poſita eſt: ſed ex vera (vt reor) dubitatione, quę eſt de illo nomine quod apud Heb. in tanta fuit reuerentia. Nos enim nomen illud in actu exercito latet: quãuis in actu ſignato dicatur Tetragrammaton. Et propterea litera dubitatiue loquitur.

¶*Super Quæſtionis decimaetertiæ Articulum decimum.*

IN titulo aduerte quòd ly Deus quãdoque verificatur de his tribus ſuppoſitis ſcilicet Deo vero, & Deo participatiue, & Deo opinatiue: vt patet quum Moyſes dictus eſt Deus Pharaonis: & Beelzebub, Deus Accaron. Quãdoque autem de ſolo vero Deo affirmatur: vt cum dicitur quòd vnus tantũ eſt Deus. Non vertitur hic in dubium, an ly Deus: vt ſignificat habentem veram deitatem, ſit vniuocũ: hoc enim eſt per ſe notum, eſſe non ſolum vniuocum: ſed incommunicabile, vt dictum eſt. Et ꝓpterea de omnibus aliis prædicatur negatiue ſecundum illam ſignificationem. Sed quod dubitatur hic, eſt, an quum vere affirmatur ly Deus de his tribus: cum ſcilicet dicitur quòd Dominus ipſe eſt Deus, & quòd Moyſes eſt Deus Pharaonis: & Beelzebub eſt Deus Accaron, vniuoce ſumatur, an æquiuoce, vel analogice, id eſt, vnam vel plures. Et ſi plures, omnino aut ſecundum quid habeat ſignificationes. Et ſic patet titulus cum reſponſione ad primum. ¶In corpore vna cōcluſio reſpōſiua quæſito, hoc nomē Deꝰ, dicitur de his tribus nō vniuoce, nec æquiuoce: ſed analogice. Probatur ex rationibus terminorũ quo ad ſingulas partes. vniuoca eandem omnino, Aequiuoca diuerſam oīno, Analoga primam in aliis clauſam rationē habet. Sed ly Deus, dictum de his non primo, nec ſecundo: ſed tertio modo ſe habet. ergo eſt analogum. Maior ex ſe nota: quam optime notabis ad effugandā a te & aliis ignorantiam prauæ diſpoſitionis in materia de analogia, &c. Minor autem probatur inducendo in ſingulis. Cōſtat enim, quòd participatiue Deus, & ſimiliter opinatus Deꝰ, abſq; veri Dei ratione intelligi nequit: ſed bene econuerſo: ſicut depictus aut opinatus leo abſque veri leonis cointellectione intelligi non poteſt.

Non enim poteſt in apprehenſione cadere pluralitas huius indiuidui. Vnde nullum nomen ſignificans aliquod indiuiduum, eſt cōmunicabile multis proprie, ſed ſolum ſecundum ſimilitudinē, ſicut aliquis metaphorice poteſt dici Achilles, inquantum habet aliquid de proprietatibus Achillis, ſcilicet fortitudinem. Formæ vero, quæ non indiuiduantur per aliud ſuppoſitum, ſed per ſeipſas: quia ſcilicet ſunt formæ ſubſiſtentes, ſi intelligerētur ſecundũ quòd ſunt in ſeipſis, non[d] poſſent communicari nec re neque ratione: ſed forte per ſimilitudinem: ſicut dictum eſt de indiuiduis[e]. Sed, quia formas ſimplices per ſe ſubſiſtentes non poſſumus intelligere ſecundum quòd ſunt, ſed intelligimus eas ad modum rerum compoſitarum habentiũ formas in materia: ideo vt dictum eſt,* imponimus eis nomina concreta ſignificātia naturam in aliquo ſuppoſito. Vnde quantum pertinet ad rationem nominum, eadem ratio eſt de nominibus, quæ a nobis imponuntur ad ſignificandum naturas rerũ cōpoſitarũ, & de nominibus, quæ a nobis imponũtur ad ſignificādũ naturas ſimplices ſubſiſtentes. Vnde, cũ hoc nomen Deus impoſitũ ſit ad ſignificandũ naturam diuinam,* vt dictũ eſt: natura autem diuina multiplicabilis non eſt, vt ſupra* oſtenſum eſt: ſequitur quòd hoc nomē Deus in communicabile[d] quidē ſit ſecundum rem, ſed communicabile quidem ſit ſecundum opinionem: quemadmodum hoc nomen Sol, eſſet communicabile ſecũdum opinionem ponentium multos Soles. Et ſecũdum hoc dicitur Gala. 4. His qui narura non ſunt dij ſeruiebatis.* Gloſ. non ſunt dij natura, ſed opinione hominum. Eſt nihilominus communicabile hoc nomen Deus, non ſecundum ſuã totam ſignificationem: ſed ſecundum aliquid eius per quandam ſimilitudinem, vt dij dicantur, qui participant aliquid diuinum per ſimilitudinem ſecundum illud, Ego dixi, dij eſtis. Si vero eſſet aliquod nomen impoſitum ad ſignificandum Deum non ex parte naturæ: ſed ex parte ſuppoſiti, ſecundum quòd conſideratur, vt hoc aliquid, illud nomen eſſet omnibus modis incommunicabile: ſicut forte eſt nomen Tetragrammaton apud Hebræos. Et eſt ſimile ſi quis imponeret nomen Soli deſignans hoc indiuiduum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd natura diuina non eſt communicabilis: niſi ſecundum ſimilitudinis participationem.

AD II. Dicendum, ꝙ hoc nomen Deus, eſt nomen appellatiuũ, & non ꝓprium: quia ſignificat naturam diuinā, vt in habente: licet ipſe Deus ſecundũ rē nō ſit nec vniuerſalis nec particularis. Nomina enim non ſequuntur modum eſſendi qui eſt in rebus: ſed modũ eſſendi ſecundũ ꝙ in cognitione noſtra eſt. Et tamen ſecundum rei veritatem eſt incommunicabile, ſecundũ ꝙ dictum eſt de hoc nomine Sol.*

AD III. Dicendum, ꝙ hæc nomina bonus, ſapiens, & huiuſmodi ſimilia, impoſita quidem ſunt a perfectionibus procedentibus a Deo in creaturas: non tamen ſunt impoſita ad ſignificandum diuinam naturam: ſed ad ſignificandum ipſas perfectiones abſolute. Et ideo etiam ſecundum rei veritatem ſunt communicabilia multis. Sed hoc nomen Deus impoſitum eſt ab operatione propria Deo: quam experimur continue ad ſignificandam diuinam naturā.

ARTICTLVS X.

Vtrum hoc nomen Deus, uniuoce dicatur de Deo per participationem, ſecundum naturam, & ſecundum opinionem.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd hoc nomen Deus vniuoce dicatur de Deo per naruram & per participationē, & ſecundum opinionem. Vbi.n.eſt diuerſa ſignificatio, non eſt contradictio affirmantis & negātis: æquiuocatio.n.impedit contradictionē. Sed catholicus dicens, idolum non eſt Deus: cōtradicit pagano dicēti, idolum eſt Deus. Ergo Deus, vtrobique ſumptum vniuoce dicitur.

¶2 Præt. Sicut idolum eſt Deus, ſecũdũ opinionē & nō ſecũdum veritatem, ita fruitio carnaliũ delectationum dicitur felicitas ſecũdum opinionem & non ſecundum veritatē. Sed hoc nomen beatitudo vniuoce dicitur de hac beatitudine opinata. & de hac beatitudine vera. ergo & hoc nomen Deus vniuoce dicitur de Deo ſecundum veritatem, & de Deo ſecundum opinionem.

¶3 Præt. Vniuoca dicuntur quorũ eſt ratio vna. Sed catholicus cum dicit vnum eſſe Deum, intelligit nomine Dei rem omnipotentem, & ſuper omnia venerandam: &

Margin notes: D.634 — Art.1. huius quæſt. ad 2. argu. — Art. præcedē. — Q.11. ar. 3. — D.465 — Gloſa interlinearis ibi. — In corp.ar. — 77 ſupra arti. 5.c. & infra q. 29. art.4. & 1. prol. artic. 2.2. & di. 35. art. 4. & 1. cōtra ca. 32. 33. & 34. & ueri. q.2. art. 11. & po. q.7.art. 7. & opuſ. 3. cap. 27.

¶ Super Quaestionis decimaetertiae Articulū undecimum.

IN titu. Proprium cum tripliciter sumi possit, vt distinguitur contra cōmune, & vt distinguitur contra metaphoricum, & vt distinguitur contra extraneum. In proposito directe sumitur tertio modo: ita qđ proprium intimum, maxime autem proprium, id est maxime intimum, significat in proposito. Inter nomina siquidem non metaphorice dicta de aliquo, datur latitudo, dum vnius formalis ratio magis intrinseca est illi, quā alterius, &c. Ly maxime autem, comparationem excessiuam dicit, respectu cæterorum diuinorum nominum, siue communia sint, vt bonus, sapiēs, &c. siue propria, vt De⁹, creator, &c. Vtrum autem hæc comparatio extendatur etiā ad nomina diuina composita, non apparet: quoniam nulla fit in toto articulo de compositis mētio: sed solum de simplicibus: propterea restabit adhuc sub dubio an ly qui est, sit magis proprium nomen Dei, quàm ly summum bonū, seu ly ens infinitum, &c.

primo peri her. ca. 1. aliis verbis æquipollentibus, tom. 1.

D. 110

72

73

¶ In corpore vna est cōclusio responsiua quæsito affirmatiue.

¶ Sed aduerte quòd hęc conclusio potest dupliciter formari. Primo sic. hoc nomen, qui est, est maxime proprium nomen Dei triplici ratione, Ita quod ly triplici rōne sit pars conclusionis: & sit determinatio ly maxime proprium: & sic sensus est maxime propriū quo ad tria, scilicet significationem, modum significandi, & consignificandi: vt in responsione ad primā exprimit. Alio modo potest formari sine tali limitatione, sic: hoc nomen, qui est, est maxime propriū nomen Dei: & sic ly triplici ratione, non est pars conclusionis. sed continuatio conclusionis cum probationibus: quasi diceret, & probat tripliciter. Primo sēsui duo fauēt, .s. interpositio ly triplici ratione inter subiectum & prædicatum conclusionis in litera: & explicatio in respōsione ad primum facta. Secundo quoque sensui fauēt duo. Primo, quia in litera secundum singulas rationes sigillatim infertur conclusio sine limitatione. Secundo, quia sine limitatione conclusio est simpliciter vera, & quoniam parui refert quo qs modo eam formet, age vt lubet.

hoc idem intelligit gentilis cum dicit, idolum esse Deum. Ergo hoc nomen vniuoce dicitur vtrobique.

Sed contra illud, quod est in intellectu, est similitudo eius quod est in re, vt dicitur in * 1. peri her. Sed animal dictum de animali vero & de animali picto, æquiuoce dicitur. Ergo hoc nomen Deus dictum de Deo vero, & de Deo secundum opinionem æquiuoce dicitur.

¶ 4 Præt. Null⁹ pōt signare id quod nō cognoscit. Sed gētilis nō cognoscit naturā diuinam. Ergo cū dicit, idolū est Deus, non signat verā deitatē: hāc aūt signat catholicus dicēs vnum esse Deum. Ergo hoc nomen Deus non dicitur vniuoce: sed æquiuoce de Deo vero, & de Deo secundum opinionem.

Respon. Dicendum, quòd hoc nomen Deus in præmissis tribus significationibus non accipitur neque vniuoce, neque æquiuoce: sed analogice. Quod ex hoc patet. Quia vniuocorum est omnino eadem ratio, æquiuocorum est omnino ratio diuersa. in analogicis vero, oportet quòd nomen secūdū vnam significationem acceptum, ponatur in diffinitione [d] eiusdem nominis secundum alias significationes accepti. [e] sicut ens de substantia dictum ponitur in diffinitione entis secundum quòd de accidente dicitur: & sanum dictum de animali ponitur in diffinitione sani secundum quòd dicitur de vrina & de medicina. Huius enim sani, quod est in animali, vrina est significatiua, & medicina factiua. sic accidit in proposito. Nā hoc nomen Deus, secundum ꝙ pro Deo vero sumitur in ratione Dei, sumitur secūdum quòd dicitur Deus secundum opinionem vel participationem. Cum enim aliquem nominamus Deum secundum participationem, intelligimus nomine Dei aliquid habens similitudinem veri Dei. Similiter cum idolum nominamus Deum, hoc nomine Deus intelligim⁹ significari aliquid, de quo homines opinantur quòd sit Deus. & sic manifestum est, quòd alia & alia est significatio nominis: sed vna illarum significationum clauditur in significationibus alijs. Vnde manifestum est quòd analogice dicitur.

Ad primum ergo dicendum, quòd nominum multiplicitas non attenditur secundum nominis prędicationem: sed secundum significationem. Hoc enim nomen homo, de quocunque prædicetur, siue vere, siue false, dicitur vno modo. Sed tunc multipliciter

F diceretur, si per hoc nomen homo intenderemus significare diuersa: puta, si vnus intenderet significare per hoc nomē homo, id quod vere est homo, & ali⁹ intēderet significare eodem nomine lapidem, vel aliquid aliud. Vnde patet quòd catholicus dicens idolum non esse Deum, contradicit Pagano hoc asserenti: quia vterque vtitur hoc nomine Deus, ad significandum verū Deum. Cum enim Paganus dicit idolum esse Deum, non utitur hoc

G nomine secundum quòd significat Deum opinabilem. Sic enim uerū diceret, cum etiam catholici interdum in tali significatione hoc nomine utantur: ut cum dicitur, omnes dij gentium dæmonia.

Et similiter dicendum ad II. et III. Nam illæ rationes procedūt secundum diuersitatem prædicationis nominis: & non secundum diuersam significationem.

Ad IIII. Dicendum: quòd animal dictum de animali uero &

H de picto, non dicitur pure [d] æquiuoce. Sed * Philosophus largo modo accipit æquiuoca secundum ꝙ includunt in se analoga: quia & ens [d] quod analogice dicitur, aliquando dicitur æquiuoce prædicari de diuersis prædicamentis.

Ad V. Dicendum, quòd ipsam naturam Dei prout in se est, neque catholicus, neque paganus cognoscit: sed uterque cognoscit eam, secundum aliquam rationem causalitatis, uel excellentiæ, uel

I remotionis, ut supra * dictum est. [c] Et secundum hoc in eadem significatione accipere potest gētilis hoc nomen Deus (cum dicit, idolum est Deus) in qua accipit ipsum catholicus dicens, idolum non est Deus. Si uero aliquis esset, qui secundum nullam rationem Deum cognosceret, nec ipsum nominaret, nisi forte sicut proferimus nomina, quorū significationes ignoramus.

K

Articvlvs. XI.

Vtrum hoc nomen, qui est, sit maxime nomen Dei proprium.

Ad vndecimvm sic ꝓceditur. Videtur, ꝙ hoc nomen, qui est, non sit maxime proprium nomen Dei. Hoc enim nomen Deus est nomen incommunicabile, ut * dictum est. Sed hoc nomen, qui est, non est nomen incommunicabile. Ergo hoc nomen, qui est, non est maxime proprium nomen Dei.

¶ Probatur ergo in litera conclusio quo ad primum, vel primo sic. Qui est, significat nō formam aliquam, sed ipsum esse: ergo significat essentiā solius Dei: ergo est maxime proprium Dei. Prima consequentia probatur, quia solius Dei essentia, est esse. secunda autem, quia vnumquodque denominatur a sua forma.

¶ Circa hanc rationem dubitatur: quia non concludit intentum. secunda enim consequentia nō infert, quod hoc nomen sit magis proprium quàm alia nomina: sed quòd hoc nomen cōueniat magis Deo quàm aliis rebus: quia significatio eius in Deo saluatur essentialiter: in aliis vero est extra essentiam: & tamen concludendum erat, vt etiam in litera infertur, quod hoc nomen est magis proprium quàm alia nomina.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quod ratio literæ cōcludit vtrumque: quoniam ex hoc ꝙ significatū formale ly qui est, est ipsum esse, optime sequit̃, & quod magis cōueniat Deo quàm aliis: quia illa essentialiter, aliis non: & quod magis cōueniat Deo q̃ alia nomina: qui est essentiale pri⁹ cæteris, cū cætera posterius quid significēt. Hoc autem

¶ 2 Præt. Dionys. dicit † 3 capi. de di. no. quòd boni nominatio excellenter est manifestatiua omnium Dei processionum. Sed hoc maxime Deo conuenit, quòd sit vniuersale rerum principium. ergo hoc nomen bonum, est maxime proprium Dei, & non hoc nomen qui est.

cap. 3. in Prin. illius.

¶ 3 Præt. Omne nomen diuinum videtur importare relationem ad creaturas: cum Deus non cognoscatur a nobis, nisi per creaturas. Sed hoc nomen, qui est, nullam importat habitudinem ad creaturas. ergo hoc nomen, qui est, non est maxime proprium nomen Dei.

Sed contra est. ꝙ dr̃ Exo. 3. ꝙ Moysi quærenti, si dixerint mihi quod est nomē eius: quid dicā eis? & respōdit ei Dn̄s, sic dices

C eis: Qui est, misit me ad vos. ergo hoc nomen, qui est, est maxime ꝓprium nomen Dei.

Respon. Dicendum, ꝙ hoc nomen qui est, triplici ratione est maxime proprium nomen Dei. Primo quidem propter sui significationem. Non enim significat formam aliquam, sed ipsum esse. Vnde cum esse Dei sit ipsa eius essentia; & hoc nulli alij conueniat, vt supra * ostensum est: manifestum est, quòd inter alia nomina

D hoc maxime ꝓprie nominat Deū. Vnumquodque enim denominatur a sua forma. Secundo propter eius vniuersalitatem. Omnia enim alia nomina vel sunt minus communia: vel si conuertantur cum ipso, tamen addunt aliqua supra ipsum secundum rationem. Vnde quodammodo informant & determinant ipsum. Intellectus autem noster non potest ipsam Dei essentiam cognoscere in statu vię, secūdum quòd in se est:

E sed quemcunque modum determinet circa id, quod de Deo intelligit, deficit a modo quo Deus in se est. Et ideo, quanto aliqua nomina sunt minus determinata & magis communia & absoluta, tanto magis proprie dicuntur de Deo a nobis. Vnde & Damascenus * dicit, quòd principalius omnibus quę de Deo dicuntur nominibus est, qui est: totum enim in seipso comprehendens velut quoddam

B pelagus substantiæ infinitum & indeterminatum. Quolibet enim alio nomine determinatur aliquis modus substantiæ rei: sed hoc nomen qui est, nullum modum essendi determinat, sed se habet indeterminate ad omnes. Et ideo nominat ipsum pelagus substantiæ infinitum. Tertio vero ex eius significatione. significat enim esse in præsenti. & hoc maxime proprie de Deo dicitur, cuius esse non nouit præteritum vel futu-

C rum, vt dicit Augustinus in quinto * de Trini.

q. 3. arti. 4.

li. 1. ortho. fidei c. 12.

li. 5. de tri. c. 2. tom. 3. Et lib. 83. qst. q. 17. tom. 4.

Ad primvm ergo dicēdū, ꝙ hoc nomē, qui est, est magis propriū nomē Dei, q̃ hoc nomē Deus, quātū ad id, a quo imponit̃.s. ab esse: & quātū ad modū significādi & cōsignificandi, vt dictū est. * Sed quātū ad id, ad quod imponitur nomē ad significādū, est magis ꝓpriū hoc nomen Deus, quod imponit̃ ad significādū naturam diuinam. Et adhuc magis proprium nomen

D est tetragrammaton: quod est impositum ad significandam ipsam Dei substantiam incommunicabilē, & (vt sic liceat loqui) singularē.

In corp. ar.

τετράγραμματον יהוה

Ad II. Dicendum, quòd hoc nomen bonum, est principale nomen Dei, inquantum est causa, non tamen simpliciter. nam esse absolute præintelligitur causæ [e].

a

26

Ad III. Dicendum, quòd non est necessarium quòd omnia nomina diuina, importent habitudinem ad creaturas, sed suffi-

E cit quòd imponantur ab aliquibus perfectionibus procedentibus a Deo in creaturas: inter quas prima est ipsum esse, a qua sumitur hoc nomen, qui est.

autem implicite in litera insinuatū est in ly esse, vel in ly nō formā aliquā, quasi diceret, nō significat formā aliquā. vt cætera nomina, puta sapiēs, viuēs, &c. De transcendētibus aūt cōstabat ea posteriora esse ipso esse, & ꝓpterea non oportuit solicitari authorem circa hæc.

¶ Quo ad secundū vel secundo ꝓbatur conclusio sic. essentia Dei non potest a nobis pro statu viæ intelligi modo quo in se est. ergo omne intellectum quocunque modo determinatum, deficit a modo quo Deus in se est. ergo quanto aliqua nomina sūt minus determinata, tāto magis ꝓprie dr̃ de Deo a nobis. ergo qui est, est maxime ꝓprium nomen Dei. vltima consequentia ꝓbatur in litera: quia cætera nomina, aut sūt minus cōia: aut si conuertuntur, addūt aliquid rōnis saltē, supra ipsum. Et cōfirmatur authoritate Damas. Priores aūt consequentiæ in litera nō ꝓbātur. Et prima qdē rōne nō egebat. qm̄ ex se satis liquet. Si. n. mod⁹ dei est incognit⁹, seq̃. ꝙ ois mod⁹ cognitus deficiat a mō Dei. Secunda quoq; plane inde deducit̃, qm̄ si oīs modus cognitus deficit a mō Dei: ergo quāto determinatior modus, tanto magis deficit: qm̄ defectus iste ex eminētissima amplitudine modi essendi Dei procedit, ac per hoc quanto rō significata per nomen est amplior, aut absolutior, tanto minus recedit ab illo interminato pelago diuinæ substātię: & hoc est magis proprie dici. non. n. aliquod nomen adæquat modū Dei: sed quia minus deficit, magis ꝓpriū dr̃. Ita ꝙ minime inter alia recedere, est maxime proprie dici. Deficere aūt in ꝓposito cōiter sumit̃: q̄dā. n. noīa vt trāscēdentia minus determinata deficiunt negatiue: plus tamen & minus vt dictum est: adeo vt quædam alia, scilicet determinata, deficiant contrarie, vt corpus, &c. Omnis ergo determinatio deficit, quamuis dissimiliter.

¶ Aduerte hîc, quòd ly est, dupliciter potest determinari: scilicet ex parte prædicati, & ex parte subiecti, Prædicati quidem, quum dicitur, est sapiens, vel bonus, &c. Subiecti autem quum dicitur, homo vel bos est, &c. hoc autem nomen, qui est, merito indeterminatissimum dicitur: quia vtrinque ly qui est, indeterminatum significat. Non enim significat qui est bonus, aut sapiens, aut substantia, sed absolutissime, qui est absq;

A quacunque determinatione. Ex parte etiam ly qui, cum nulla significetur natura, sed cum sit relatiuum substantiæ, communissime importat substantiam: non vt est certum genus, sed vt omnis essentia, substantia dicitur. Et propterea Damascenus pelagus infinitum substātiæ significare dixit: substantiæ quidem, ratione ly qui. pelagus autem infinitū ratione ly est, absque omni determinatione: potest enī determinari infinitis determinationibus: hoc autem maxime manifestat. quòd adeo eminens est, vt infinities infinitos essendi modos, etiam cogitabiles, eminentissime comprehendat.

¶ Quo ad tertium vero, vel tertio, probatur conclusio ex cōsignificatione. qui est, significat esse in præsenti. ergo maxime proprie conuenit Deo. tenet sequela. præsentialitas enim est maxime propria Deo, vt patet per Augustinum.

¶ Aduerte hîc, quòd ly, qui est, tripliciter potest considerari. Vno modo absolute & formaliter, & sic considerandum est hic, nec differt ly, qui est, ab ente formaliter, sed quo ad tres conditiones. Prima est: qa ens nō ita explicite explanat actum essendi. Secunda est: quia ens non consignificat tempus aliquod. Tertia est: quod relatiuū clausum in ly ens, est neutri gn̄is, vt patet exponendo ens, id est, quod est, vt expresse ab Aristotele exponitur pluries. neutrum autem genus, cum informe sit, magis ex parte materiæ se tenet. Masculinum autem cum formatum sit, actualitatem insinuat. Vnde dicendo, qui est, actualitas magis insinuatur existentis, quàm dicēdo, quod est. Propter quas conditiones adiunctas his, quæ in litera dictæ sunt: ly qui est. secundo modo consideratur vt merito appropriatum Deo: & sic cum ratio appropriationis sit, quia ipse solus in rei veritate est, cætera autem sunt & non sunt, pro quanto deesse possunt: & dum sunt, non sunt, nisi sic, id est, tantæ & talis perfectionis, & non absolute: oportet, vt hoc nomen sic sumptum, eminentiam summam in essendo insinuet, non ex significatione, sed ex appropriatione: sicut si hoc nomen cognoscens, inter homines alicui excellentissimi intellectus approprietur, quasi cæteri in comparatione ad ipsum non cognoscerent, &c. Tunc enim, licet non variaretur nominis significatio,

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICVLVS XII.

Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ propositiones affirmatiuæ nõ possint formari de Deo. Dicit enim Dionysius * 2. cap. cœlestis Hierar. quòd negationes de Deo sunt verę, affirmationes autem incompactæ.

79 1. dist. 4. q. 2. art. 1. & 1. cõt. c. 36.

Ca. 2. parũ ante med.

¶ 2 Præt. Boetius dicit in † lib. de Trin. quòd forma simplex subiectum esse non potest. Sed Deus maxime est forma simplex, vt supra * ostensum est. Ergo non potest esse subiectũ: sed omne illud, de quo propositio affirmatiua formatur, accipitur vt subiectum. ergo de Deo propositio affirmatiua formari non potest.

† lib. de trini. ante medium li.

q. 3. arti. 7. & 8.

¶ 3 Præt. Omnis intellectus intelligens rem aliter quàm sit, est falsus: sed Deus habet esse absque omni compositione, * vt supra ꝓbatum est. Cum igitur omnis intellect9 affirmatiuus intelligat aliquid cum compositione, videtur quòd propositio affirmatiua vere de Deo formari non possit.

q. 3. arti. 7. præcipue.

SED CONTRA est. quod fidei nõ subest falsum: sed propositiones quædam affirmatiuæ subdũtur fidei, vtpote quòd Deus est trinus & vnus, & quòd est omnipotens. ergo propositiones affirmatiuæ possunt vere formari de Deo.

RESPON. Dicendum, quòd propositiones affirmatiuę possunt vere formari de Deo. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in qualibet propositione affirmatiua vera, oportet quòd prædicatum & subiectum significent idem secundum rem aliquo modo, & diuersum secundum rationem. Et hoc patet tam in propositionibus quę sunt de prædicato accidentali, quàm in illis quæ sunt de prædicato substantiali. Manifestum est enim, quòd homo & albus sunt idem subiecto, & differunt ratione. alia enim est ratio hominis, & alia ratio albi. Et similiter cum dico, homo est animal: illud enim G ipsum quod est homo, vere animal est. In eodem enim supposito est & natura sensibilis, a qua dicitur animal, & rationalis, a qua dicitur homo. [e] Vnde & hic etiam prædicatum & subiectum sunt idẽ supposito, sed diuersa ratione. Sed in propositionibus, in quibus idem prædicatur de seipso, hoc aliquo modo inuenitur: inquantum intellectus id quod ponit ex parte subiecti, trahit ad partẽ suppositi [d]: quod vero ponit ex parte prædicati, trahit ad naturam for- H mæ in supposito existentis: secundum quòd dicitur quòd prædicata tenentur formaliter, & subiecta materialiter. Huic vero diuersitati, quæ est secundum rationẽ, respondet pluralitas prædicati & subiecti: identitatem vero rei significat intellectus ꝑ ipsam cõpositionem. Deus autem in se consideratus est omnino vnus & simplex: sed tamen intellectus noster secundum diuersas [d] conceptiones ipsum cognoscit, eo quòd nõ I potest ipsum vt in seipso est, videre. Sed tamen, quamuis intelligat ipsum sub diuersis conceptionibus, cognoscit tamen quòd omnibus suis conceptionibus respondet vna & eadem res simpliciter. Hanc ergo pluralitatem, quæ est secundum rationem, repræsentat per pluralitatẽ prædicati & subiecti: vnitatem vero repræsentat intellectus per compositionem.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Dionys. dicit affirmationes de

ficatio, plus tamen insinuaret quàm significaret formaliter, cũ ex huiusmodi appropriatione ostenderetur excellentia illius. Vnde in proposito, licet qui est, formaliter sumptum de omni existente verificetur, nec pelagus substantiæ infinitum denotet nisi eo modo quo ens, vt appropriatum tamen consideratur, esse quod est ipsa Dei essentia, eminentissime in Deo ponit, pelagusque illud infinitum in diuino esse ponit: ac per hoc infinitatem, per indeterminationem, quã in communi importat, ad infinitatem per eminentiam trahit, æternum esse illud innuendo: propter quod nullum nomẽ simplex, quo ad conceptum, habemus, quod magis explicet diuinã naturam quidditatiue quàm ly, qui est. Tertio modo consideratur, qui est, ut est primũ membrũ huius analogi .s. qui est, & ly qui est nõ ex appropriatione, sed ex propria ratione est nomen proprium Dei: & verificantur de eo omnia supradicta. alia tamen ratione: quia non ex appropriatione, sed ex propria significatione, vt dictum est. Et quoniam analogum simpliciter prolatũ stat pro primo, idcirco ly qui est, absolute pro primo sumit: & est ꝓpriissimum Deo propter supradicta: & hæc sequere, quoniam & vera, & authori cõsona sũt, absolute ac formal'r loquẽti. ¶ In responsione ad primum, dubium occurrit, quia distinctio facta ibidem nõ habet locum in proposito, qm̃ in ly qui est, idem est, a quo nomẽ imponit, & ad quod nomen imponitur: ergo si est magis proprium nomẽ quo ad vnum, erit quo ad vtrũque: & tamen in litera dicitur, quòd est magis proprium quo ad id a quo, & non quo ad id ad quod. quomodo possunt hæc simul stare?

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd licet idem sit: non tamen ad idem comparatur. In vtroque enim nomine: scilicet ly qui est, & ly Deus, sunt duo, scilicet a quo & ad quod: & comparationem proportionaliter faciendo, scilicet comparando a quo vnius ad a quo alterius: & ad quod vnius ad ad quod alterius: facile patet sensus clarus literæ, quod esse est magis proprium Deo, q̃ vniuersalis prouidentia: & quòd deitas est magis propria Deo, quàm esse: quoniam deitas importat illam naturam quasi secundum differentiam specificam: ly vero qui est, importat eandem quasi secundum genus. Veruntamen quòd quia conceptum, ly Dei, quantum ad id ad quod imponitur, non habemus nisi in alio: conceptum vero, ly qui est, quantum ad vtrumque habemus: idcirco licet Deus secundum se magis F proprium nomen ac intimius sit, quo ad nos tamen magis explicatiuum est Dei ly qui est: quàm ly Deus, propter rationem dictam. Et scito quòd ly qui est, vt appropriatum, seu primum analogatum nomen est, vnicum tantum conceptum formalem importat: ita quòd non componitur ex duobus conceptibus, vt color albus: neque vt ens per se, neq; vt summum bonum, neque vt ens infinitũ. Et cum tanta simplicitate explicat pelagus infinitum substantiæ: imo si recte ac perfecte concipitur, explicat quasi causam quare Deus sit ens infinitum: nõ enim quia ens infinitum ideo est qui est: sed quia est qui est, ideo esse infinitæ perfectionis est. Vnde non recte sensisse videtur Scotus in 1. di. 3. q. 1. dicẽs, quòd simplicior & perfectior cõceptus proprius Deo, nobis possibilis sit conceptus huius nominis ens infinitum. Iam enim patet ꝙ cõceptus ly qui est, simplicior, perfectior, ac prior est.

¶ Super quaestionis decimaetertiae Articu. duodecimum.

Titulus clar9 est. ¶ In corpore vnica conclusio responsiua quęsito affirmatiue. Propositiones affirmatiuæ verę possunt de Deo formari. Probatur. omnis ꝓpositio affirmatiua significat identitatem aliqui secundum rem prædicati & subiecti, cũ distinctione eorundem secundum rationem: sed in Deo inueniunt hæc duo. ergo. Maior probat dupliciter. Primo inductiue in propositionibus accidẽtalibus, & essentialibus, .s. & in quibus prædicatum K & subiectum habent ẽm se rõnes diuersas, & in quibus nõ. Secundo ratione. Propositio affirmatiua habet copulã, prædicatum, & subiectum. ergo importat identitatem ratione copulæ: & distinctionem ratione pluralitatis extremorum. Minor vero probatur. Deus non cognoscitur a nobis, vt est in sua omnimoda vnitate, sed sub diuersis rationibus vnus & simplex. ergo.

¶ Aduerte Thomista quòd hinc habes quòd Deus apud S. Tho. est vnius tm̃ rationis formalis eleuate cõprehẽdentis omnia, & hoc. n. intendit cũ dicit hic, ꝙ est omnino vnus & simplex: alioquin aduersatiua subiũcta cum eius causa non cõsonaret. s. sed tamen intellectus noster ẽm diuersas conceptiones ipsum cognoscit: quia non potest ipsum vt in se est videre. Si ergo posset ipsum videre, non distingueret deitatem a sapientia: nec sapientiam a bonitate ẽm rationem: vt modo facit, dicendo. Deus est sapiens & bonus, &c. vnica ergo est in Deo formalis ratio tantum.

¶ Super

Deo esse incompactas [d] vel inconuenientes secundum aliam translationem, inquantum nullum nomen Deo competit secundum modum significandi, ut supra * dictum est.

* Art. 3. huius. q. & 1. dist. 22. arti. 2. 1. & dist. 34. q. 3. art. 1. c. & 10. q. 7. art. 2.

AD II. Dicendum, ꝙ intellectus noster, non potest formas simplices subsistentes secundum ꝙ in seipsis sunt comprehendere: sed apprehendit eas secũdum modum compositorũ, in quibus est aliquid quod subiicitur, & ẽ aliquid quod inest. Et ideo apprehendit formam simplicem in ratione subiecti, & attribuit ei aliquid.

AD III. Dicendum, quòd hęc propositio: intellectus intelligens rem aliter [e] quàm sit, est duplex: ex eo ꝙ hoc aduerbium aliter, potest determinare hoc uerbum, intelligit, ex parte intellecti, uel ex parte intelligentis [e]. Si ex parte intellecti, sic propositio uera. & est sensus. Quicunque intellectus intelligit rem esse aliter quàm sit, falsus est. Sed hoc non habet locum in proposito: quia intellectus noster formãs propositionem de Deo, nõ dicit eũ esse compositum, sed simplicem. Si uero ex parte intelligentis, sic propositio falsa est. Alius est enim modus intellectus in intelligendo, q̃ rei in essendo. Manifestum est enim ꝙ intellectus noster res materiales infra se existentes, intelligit immaterialiter; nõ ꝙ intelligat eas esse immateriales, sed habet modum immaterialem in intelligendo. Et similiter cum intelligit simplicia, quæ sunt supra se, intelligit ea secundũ modum suum, scilicet composite: non tamen ita ꝙ intelligat ea esse composita. Et sic intellectus noster non est falsus, formans compositionem de Deo.

QVAESTIO XIIII.

De scientia Dei, in sexdecim articulos diuisa.

POST Consideratione eorum, quę ad diuinam substantiam pertinent, restat considerandum de his, quæ pertinẽt ad operationem ipsius. Et quia operatio quædam est, quę manet in operante, quædam uero quæ procedit in exteriorẽ effectũ: Primo agemus de scientia & uoluntate (nam intelligere in ĩtelligente est, & uelle in uolente) & postmodum de potentia Dei, quę cõsideratur ut principium operationis diuinæ in effectum exteriorem procedẽtis. Quia uero ĩtelligere, quoddã uiuere est: post considerationem diuinæ scien- B tiæ, considerandum est de uita diuina. Et quia sciẽtia uerorum est, erit etiam considerandum de ueritate & falsitate. Rursum, quia omne cognitum in cognoscẽte est, rationes autem rerum secũdum quòd sunt in Deo cognoscente, ideæ uocantur, cum consideratione scientiæ erit etiam adiungenda consideratio de ideis.

Circa scientiam uero, quæruntur sexdecim.

¶ Primo, Vtrum in Deo sit scientia.
¶ Secundo, Vtrum Deus intelligat seipsum.
¶ Tertio, Vtrum comprehendat se.
¶ Quarto, Vtrum suum intelligere sit sua substantia.
¶ Quinto, Vtrum ĩtelligat alia a se.
¶ Sexto, Vtrum habeat de eis propriam cognitionem.
¶ Septimo, Vtrum scientia Dei sit discursiua.
¶ Octauo, Vtrũ scientia Dei sit causa rerum.
¶ Nono, Vtrum scientia Dei sit eorum, quæ non sunt.
¶ Decimo, Vtrum sit malorum.
¶ Vndecimo, Vtrum sit singularium.
¶ Duodecimo, Vtrum sit infinitorum.
¶ Decimotertio, Vtrum sit contingentium futurorum.
¶ Decimoquarto. Vtrum sit enuntiabilium.
¶ Decimoquinto, Vtrum sciẽtia Dei sit uariabilis.
¶ Decimosexto, Vtrum Deus de rebus habeat speculatiuam scientiam uel practicam.

ARTICVLVS I.

Vtrum in Deo sit scientia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo non sit scientia. Scientia enim habitus est qui Deo non competit, cum sit medius inter potentiam

80 1. distin. 15 artic. 1. Et 1. contra. cap. 44

¶ Super Quaestionis decimaequartae Articulum primum.

D. 369.

Titulus scientia. nomine scientiæ intelligimus cognitionem intellectiuam certam & euidentem.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. In Deo est scientia perfectissime. probatur. Immaterialitas ratio est, ꝙ aliquid sit cognoscitiuum, & ẽm modum immaterialitatis est mod9 cognitionis: sed Deus est in summo immaterialitatis: ergo Deus est in summo cognitionis: quod est habere perfectissime scientiã. Maior hẽt duas partes, & quo ad utramque probatur. Quo ad primam partem dupliciter. Primo, ratione sic. Esse cognoscens est ex habere formam suã & alterius: ergo ex amplitudine naturæ: ergo ex immaterialitate. Antecedens probatur: quia ĩ hoc differt cognoscens a nõ cognoscente. Prima vero consequẽtia ex se est euidens: quia qđ est ipsum & alia, est magis amplum q̃ quod est ipsum tm̃: & cõfirmatur authoritate tertii de anima, Anima est quodammodo omnia. Secunda vero cõsequentia probatur ex dictis in q. 7. ꝙ coarctatio formæ est ex materia: & infinitas formarum per recessum a materia. Secundo probatur maior authoritate Arist. 2. de anima, ꝙ plantæ nõ cognoscunt propter suam materialitatẽ. Quo ad secundã vero partem probatur maior ex gradib9 cognoscẽdi in sensu & intellectu. Ille. n. cognoscitiuus est: quia receptiu9 specierũ sine materia. Iste magis: quia separatus & immistus, vt dicitur 3. de anima. Minor autem ex supradictis est nota.

60. a. b

424 430

¶ Circa differẽtiam assignatam inter cognoscentia, & nõ cognoscentia dubitaẽ. Aut quum dicitur ꝙ cognoscẽs natum est esse etiam alia, intendis ꝙ ly esse, intelligatur per identitatẽ: & sic falsum est, quoniam anima intellectiua non est nata esse idem quod lapis, quod bos, &c. Aut per informationem, A & tunc, aut per intentionalem: & sic est falsa differentia: quia aer non est cognoscens, & tamen recipit colores intentionaliter. Aut naturalem. & tunc est falsissima. Tum quia lapis non est in anima. Tum quia non cognoscentia hoc modo sunt alia. Similiter ly alia, aut stat pro omnibus, & sic est falsum: quia sensus non est natus esse omnia, sed quædam. Aut pro quibusdam: & sic differẽtia est nulla: quoniam commune est omnibus, quæ apud nos sunt, esse non solum ipsa, sed quædam alia aliquo modo, scilicet per informationem: quoniam omnia, non solum sunt substantiæ in se, sed habent ad minus sua accidentia conformia naturis propriis. Ignis enim non solum est ignis, sed leue, rarum, lucidum, calidum. Et quemadmodum hæc habent sua accidentia, ita cognoscens habet sua propria accidentia, species intentionales. vnde in hoc nulla apparet differentia inter cognoscẽtia & nõ cognoscentia.

¶ Ad euidentiam huius difficilis ac ardui fundamenti magnæ partis Metaphysicæ ac Philosophiæ naturalis, duo facienda sunt. Primo formaliter dicendum est ad obiectiones. Secundo radix omnium producenda est in lucem. Ad obiecta facile dicitur, quòd ly esse, abstrahit a modis essendi per identitatem, aut informationem: & similiter ly alia, abstrahit ab omnibus aut quibusdam: sicut etiam ly cognoscitiuũ abstrahit a tali & tali cognoscitiuo. Aliquod enim cognoscens est, quod est omnia per identitatem, vt Deus. Aliquod, quod est aliqua per identitatem, & aliqua per informationem: ut Angeli. Aliquod, quod est omnia per informationem, ut anima nostra. Aliquod, quod est aliqua per informationem, vt anima pure sensitiua. Et propterea differentia in communi posita, abstrahit ab omnibus his modis, vt nullus excludatur, sed omnes in confuso contineãtur.

& actum. Ergo scientia non est in Deo.

¶ 2 Præt. Scientia (cum sit conclusionum) est quædam cognitio ab alio causata, scilicet ex cognitione principiorum. Sed nihil causatum est in Deo. Ergo scientia non est in Deo.

G ¶ 3 Præt. Omnis scientia vel vniuersalis, vel particularis est. Sed in Deo non est vniuersale & particulare, vt ex superioribus patet *. Ergo in Deo non est scientia.

SED CONTRA est, quòd Apost. dicit Rom. 11. O altitudo diuitiarū sapientiæ & scientiæ Dei.

RESPON. Dicendum, quòd in Deo perfectissime est scientia. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cognoscentia a nō cognoscentibus in hoc distinguuntur: H quia non cognoscentia nihil habēt nisi formam suam tantum: sed cognoscēs natum est habere formam etiam rei alterius: nam species cogniti est in cognoscente. Vnde manifestum est, quòd natura rei non cognoscentis, est magis coarctata & limitata. Natura autem rerū cognoscentium, habet maiorem amplitudinem & extensionem. Propter qđ dicit * Philosophus. 3. de anima. quòd anima est quodammodo omnia. Coarctatio autem formæ, est per materiam. Vnde & supra diximus, quòd formæ secundum quòd sunt magis immateriales, secundū hoc magis accedunt ad quandam infinitatem e. Patet igitur, quòd immaterialitas alicuius rei est ratio quòd sit cognoscitiua, & secundū modum immaterialitatis est modus cognitionis Vnde in * 2. de anima dicitur, quòd plantæ non cognoscunt propter suam materialitatē e. Sensus autē cognoscitiuus est, quia receptiuus est specierum sine materia. & intellectus adhuc magis cognoscitiuus, quia magis separatus est a materia, & immistus, vt dicitur in * 3. de anima. Vnde cum Deus sit in summo immaterialitatis, (vt ex † superioribus patet) sequitur, quòd ipse sit i summo cognitionis.

AD PRIMVM ergo dicendum, φ quia perfectiones procedentes a Deo in creaturas, altiori modo sunt in Deo (vt supra dictum est*) oportet, quòd quandocunq; nomē sumptum a quacūque perfectione creaturę Deo attribuitur, secludatur ab eius significatiōe omne illud, quod pertinet ad imperfectum modum qui competit creaturæ. Vnde scientia non d est qualitas in Deo, vel habitus, sed substātia, & actus purus.

AD II. Dicendū, quòd ea, quæ sunt diuisim & multipliciter ī creaturis, in Deo sunt simpliciter & vnite, vt supra dictū * est. Homo autē secundū diuersa cognita, habet diuersas cognitiones. Nam secundū quòd cognoscit principia, dicit habere intelligentiā: scientiā vero, secundū qđ cognoscit cōclusiones, sapientiā. secūdū quod cognoscit causam altissimā: consilium vel prudētiam, secūdum quòd cognoscit agibilia. Sed hæc oīa Deus vna & simplici cognitione cognoscit, * vt infra patebit. Vnde simplex Dei cognitio, omnibus istis nominibus nominari pōt: ita tñ, qđ ab vnoquoq; eorū secundū quòd in diuinam prædi- I cationē venit, secludatur quicquid īperfectionis est, & retineatur qcquid perfectionis est. Et secundum hoc dicitur Iob. 12. Apud ipsum est sapientia & fortitudo, & ipse habet consilium & intelligentiam.

AD III. Dicendū, φ scientia est secundū modum cognoscentis. Scitum enim est in sciente secundum modum scientis c. Et ideo cum modus diuinæ essentiæ sit altior, quàm modus, quo creaturæ sunt, scientia diuina non habet modum creatæ K sciētiæ, vt. s. sit vniuersalis d vel particularis, vel ī habitu, vel in potētia vel s̄m aliquē talē modū disposita.

¶ Radix autem ista elucescit, si intuemur per se differentiam, in F ter modum quo cognoscens est cognitum, & quo materia habet formam. Et similiter quàm differenter fit vnum ex cognoscente & cognito, & materia & forma. Idem enim iudicium est de esse & de vno, cum eandem naturam significent, vt in. 6. Meth. dicitur. Sciendum est ergo, quòd per se differentia in hoc est. Quòd cognoscēs est ipsum cognitū actu vel potētia. Materia autem nunquam est ipsa forma. Ex hac differentia quo ad esse sequitur differentia quo ad vnitatem: quòd scilicet cognoscēs & cognitū sunt magis vnum, quàm materia & forma. vt egregie dixit Auer. in 3. de anima commen. 5. Et rationem reddidit modo dictā: quia ex intellectu & intellecto, non fit tertium, sicut ex materia & forma: assignando enim pro ratione maioris vnitatis exclusionem tertii: aperte docuit vnitaté consistere in hoc, quia vnum est aliud. Vnde Ari. in 3. de ani. hoc idem prædocuit dicens: quòd anima est omnia sensibilia & intelligibilia. Ostēditur autem hanc esse veram per se differentiam ex eo quòd omnes cōmunes animi conceptiones & conclusiones ei consonant: scilicet quòd accidit cognoscitiuo & cognito diuersitas inter ea. & similiter compositio eorum. Et similiter φ cognitū hēat esse itētionale in cognoscēte, & φ in nulla natura possunt adeo eleuari materia & forma, subiectum & accidens, vt vnum sit idem alteri saluis rationibus eorum, vt de cognoscente & cognito comperimus.

¶ Necessitas autem hoc ponēdi, ex duabus nascitur positionibus. Altera est: vnumquodque operatur secundū quòd est actu. 3. Physico. Altera est: cognitum est principium specificatiuum cognitionis, ex 11. Metaphy. Ex his sequitur, quòd cum cognoscens debeat esse sufficiens principium suæ propriæ operationis, quæ est cognoscere: quia hoc omnibus perfectis naturis commune est: oportet quod sit specificatiuum principium illius, quod est esse cognitum. Et si his adiungas ex 2. cæli. t. com. 17. quòd vnumquodq; est propter suam operationem: sequetur quod natura cognoscitiua est talis secundum se, vt sit actu vel potētia ipsum cognitum: qđ est esse nō solū ipsa, sed alia, vt in litera dr̄. Et si hęc cōparaueris ad reliqua entia, videbis differentiā inter cognoscētia & nō cognoscentia manifestari ex hoc. Reliqua nanq; entia, aut recipiūt formas propter ipsarum formarum operationes, aut propter operationem tertii compositi ex recipiente & recepto. Exemplum primi in aqua calida, & vniuersaliter in subiecto, & accidētali forma. Calefactio enim non est propria operatio aquæ, sed caloris. Et idem est iudicium quo ad hoc de aqua frigida: licet enim frigiditas sit naturalis potentia aquę, frigefacere tamen frigidi, non aquæ propria est operatio. Exemplum secundi patet in formis substantialibus: materia enim non recipit formam propter operationem ipsius materiæ, sed compositi ex ipsa & forma. Cognoscens autem recipiens cognitum, non recipit ipsum ꝓpter operationē alicuius compositi, resultātis ex eis: neque propter operationē ipsius cogniti: sed ꝓꝑ specificationē propriæ opōnis ipsi⁹ cognoscētis. Visus enim recipit visibile, propter speciē visionis: quam cōstat esse visus propriam operationem. Nec obstat, quòd visibile vt receptum in visu sit accidens, & visus sit subiectum: quoniā hoc est per accidens, id est, ex necessitate materiæ: & non est per se primo intentū, intentio forma enim, intentio seu species visibilis, non inquantum accidens: sed inquantum visibile & transiens in visum specificat: sed quia hoc non patitur talis natura sensibilis, nisi per intentionem esse, ideo gratia materiæ concurrit accidens, non tamen destruit per se intentum, sed in gradu minus perfecto cōstituit. Vt enim alibi discutiendum est, & ab Auerroi 12. Meta. & 3. de anima habetur, Cognoscibile & cognitum non eadem intentione in omnibus sunt vnum: sed magis & minus dimīnute: adeo quòd in solo Deo sunt omnino idem. Et sic patet sensus differentiæ assignatæ: & quàm subtiliter naturam cognoscentium tradit hic diuus Thom. Quam in hoc consistere non solum ex Arist. & Auer. (vt patet ex dictis) sed etiam ex Alberto ostenditur in tractatu de intellectu & intelligibili. Et hoc diligentissime oportet pro fundamento habere, quotiens de intellectu est sermo: quoniam ex eo multarum quæstionum conclusiones pendent: puta de concursu obiecti, & intellectus ad intellectionem. Et similiter de concursu speciei intelligibilis, &c. Et hinc apparebit, quàm rudes fuerint qui de sensu & sensibili, intellectu & intelligibili, deque intelligere & sentire tractantes, tanquam de aliis rebus iudicant. Et disces eleuare ingenium, aliumque rerum ordinem ingredi.

& po. q. 8. ar. 1. c. 2. & q. 9. arti. 5. cor. Et veri. q. 2. ar. 1. Et opusc. 3. cap. 28. & 35. Et. 12. me. l. 6.

*Q. 3. ar. 5.

li. 3. de anima, tex. 37. tom. 2.

35

36

2. de anima tex. 124. tomo. 2.

417

¶ Super Quaestionis decimaequartae Articulum secundum.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus intelligat se.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus nō intelligat se. Dicitur enim in lib. de * causis, quod omnis sciens, qui scit suam essentiam, est rediēs ad essentiam suam reditione completa: sed Deus non exit extra essentiam suam, nec aliquo modo mouetur: & sic non competit sibi redire ad essentiam suam. ergo ipse nō est sciens essentiam suam.

¶ 2 Præt. Intelligere est quoddā pati & moueri, vt dicitur in. 3. † de anima: scientia etiam est assimilatio ad rem scitam: & scitum etiam est perfectio scientis. Sed nihil mouetur, vel patitur, vel perficitur a seipso, neque similitudo sibiipsi ē, vt Hilarius * dicit. Ergo Deus non est sciens seipsum.

¶ 3 Præt. Præcipue Deo sumus similes secundum intellectum: quia secundum mentem sumus ad imaginem Dei, † vt dicit Augu. Sed intellectus noster nō intelligit se, nisi sicut itelligit alia, vt dicitur in. 3. * de anima. Ergo Deus nō intelligit se, nisi forte intelligendo alia.

SED CONTRA est quod dicitur. 1. ad Corin. 2. Quæ sunt Dei, nemo nouit nisi spiritus Dei.

RESPON. Dicēdum, quòd Deus se per seipsum intelligit. Ad cuius euidentiam sciēdum est, quòd licet in operationibus, quæ transeunt in exteriorem effectum, obiectū operationis quod significatur vt terminus, sit aliquid extra operantem: tamen in operationibus, quæ sunt in operante, obiectum quod significatur vt terminus operationis, est in ipso operante; & secundum quòd est in eo, sic est operatio in actu. Vnde dicitur in * lib. de anima, quòd sensibile in actu est sensus in actu, d & intelligibile in actu est intellectus in actu c. Ex hoc enim aliquid in actu sentimus vel intelligimus, quòd intellectus noster vel sensus, informatur in actu per speciem sensibilis, vel intelligibilis. Et secundū hoc, tantum sensus vel intellectus aliud est a sensibili vel intelligibili: quia utrumque est in potentia. Cū igitur Deus nihil potentialitatis ha- B beat, sed sit actus purus, oportet quòd in eo, intellectus & intellectum sint idē omnibus modis, ita scilicet, vt neque careat specie intelligibili: sicut intellectus noster cū intelligit in potentia, neque species intelligibilis sit aliud a substantia intellectus diuini: sicut accidit in intellectu nostro, cum est actu intelligēs: sed ipsa species intelligibilis est ipse intellectus diuinus. & sic seipsum per seipsum intelligit.

AD PRIMVM ergo dicendum, C quòd redire ad essentiam suam, nihil aliud est, quàm rē subsistere in seipsa. Forma enim inquantum perficit materiam dando ei esse, quodammodo supra ipsam effunditur: inquantum vero in seipsa habet esse, in seipsam redit. virtutes igitur cognoscitiuæ, quæ non sunt subsistentes, sed actus aliquorum organorum, non cognoscunt seipsas: sicut patet in singulis sensibus. Sed virtutes cognoscitiuæ d per se subsistentes, cognoscunt seipsas. Et pro- D pter hoc dicit in lib. de causis, quòd sciens essentiam suā, redit ad essentiam suam. Per se autem subsistere maxime conuenit Deo: Vnde secundum hunc modum loquendi, ipse est maxime rediens ad essentiam suam, & cognoscens seipsum.

AD SECVNDVM dicēdum, quòd a moueri & pati sumuntur æquiuoce, secundum quòd intelligere dicitur esse quoddā moueri vel pati: vt dicitur in 3. de * anima. Nō enim intelligere est motus, qui est actus E imperfecti, qui est ab alio in aliud: sed actus perfecti, existens in ipso agente c. Similiter etiam quòd intellectus perficiatur ab intelligi-

Titulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio, responsiua quęsito affirmatiue. Deus intelligit seipsum per seipsum. probatur. Deus est absque omni potentialitate actus purus: ergo intellectus & intellectum sunt oībus modis idē: ergo intelligit seipsum ꝑ seipsū. Antecedēs patet. prima vero cōsequētia fundatur super duas ꝓpositiōes. Altera est: obiectum intellectus oportet esse actu ī intelligente ad hoc vt intelligat. Altera est: oīs diuersitas intellectus ab obiecto ē ꝑꝑ admistam naturā potentiæ. Prima probatur ex differentia inter operationem transeuntem & immanētem: quia ista intus habet terminū. Secūda, ex libro de anima sic: sensus in actu est idem cum sensibili in actu: & similiter intellectus in actu cum intelligibili in actu. Non aūt est hic eadē potentia, ergo identitas horum sequitur actualitatē status eorum: diuersitas vero potētialitatē. Ex his enim manifeste patet sequela prima sic. Intelligibile oportet esse in intelligente, & non est aliquo modo distinctum nisi ꝑ potentiam. ergo intelligibile illius in quo nulla est potētia, nullo modo distinguitur ab eo. Si ergo Deus est absq; potētia, &c. ergo, &c. Deinde in litera explanatur cōsequēs, quo ad ly oībus modis, excludendo duos diuersitatis modos. s. inter actum & potentiam, & inter substantiā & accidens. Secunda consequentia patet.

¶ Circa verba literę in secūda propositione fundante cōsequētiam, aduerte, φ hoc quod dicitur. s. secundum hoc tm̄ sensus vel intellectus aliud est a sensibili, uel intelligibili, quia vtrunque est in potētia: dupliciter exponi potest. Primo, vt ly vtrunque, referat potentiam & obiectum. Secūdo, vt referat ambas potentias, quas nominauerat, scilicet sensitiuā & intellectiuam. Et si iste secundus sensus teneatur, nihil scabrositatis occurrit, & planus literæ sensus seruatur. Si verò primus sensus intētus dicatur, eget nitore: quoniam ex hoc haberet expresse, quòd ad distinctionem inter cognoscentem & cognitum, exigitur potentialitas, non solum in cognoscente, sed etiam in cognito: quod non est vsquequaque verum. Potest enim hoc dupliciter intelligi. Primo, quòd exigatur potentialitas in vtroque ita quod vtrunque sit secundum se potentiam habens: & hæc duplex potentia sit radix distinctionis. Et hoc est falsum vt patet, A quum Deus videtur ab aliquo intellectu creato. Tūc enim obiectum est actus purus, & tamen distinctio est inter intellectum & obiectum. Secundo, quod exigatur potentialitas vtriusque respectu huius, id est, quòd obiectum sit potentia intelligibile ab ipso intellectu. & intellectus sit in potentia aliqua ad intelligendum illud: & hoc est verū. Sed iudico meo non est hic intētum. Tū quia vna potentialitas, scilicet potentia sufficit. Tū quia ista potentialitas obiecti non in se, sed respectu huius, non est potentialitas imperfectionis, de qua loquimur. Tū quia vtraq; ista potentia resoluitur tandem quo ad hūc effectum, qui est distinctio inter obiectum & potentiam: inter potentialitatē ipsius cognoscitiuæ virtutis. Tum quia planus sensus literæ primam expositionē optime amplectitur, & proposito satisfacit, & ideo primum sequamur.

¶ Circa expositionē consequentis: vbi ly omnibus modis idē explanatur per exclusionem duorum: scilicet status potentialitatis, & diuersitatis intellectus a specie intelligibili: dubium occurrit. Quia exclusio horum non sufficienter explanat omnimodam identitatem intellectus & intellecti: & hoc probatur in angelo intelligente seipsum. Constat enim, quòd nec est in potentia. Neq; species, qua se intelligit, est aliud a substātia sua: & tamen intellectus & intellectum non sunt omnibus modis idem, etiā intelligēdo seipsum. Tum quia hoc est proprium Dei. Tū quia conceptus. quē format de seipso, non est substantia sua, quicquid ille sit.

¶ Ad hoc dupliciter dicitur. Primo, quod ly ita scilicet, vt neq; careat specie, neque species sit aliud, &c. accipiatur limitatiue, id est, quòd per hæc duo limitetur id quod dixerat, scilicet omnibus modis idē: ac si dixisset, sunt omnibus modis idem quo ad hæc duo: & sic dubium motum locum non habet

¶ Et licet hic sensus literæ consonet, pro quāto in articulo quarto, quęrēdū restat: vtrū itelligere Dei sit idē quod ipse Deus: considerantibus tamē quòd hic est sermo de intellecto, & intellectus identitate: & quod dubiū restans de intelligere, remanet pro quāto sunt aliquæ difficultates ex ꝓpriis ipsius intelligere, vt distinguitur cōtra intellectū, dici aliter posse videtur: acceptando φ ly ita, scilicet vt neq; careat specie, &c. teneatur expositiue.

¶ Et ad dubium motum, respondetur φ exclusio horum duorum, adæquat omnimodam identitatem intellectus & intellecti.

81 ... veri. q. 2. ar ... ti. 2. & 1. cō ... ra c. 47. & q. 8. & l. 4. c. ... 1. co. 3. Et ... dis. 25. ar ... Et 12. me ... 8.

... Propo. 15. ... principio ... m. 3. in- ... er opera ... rist.

... lib. 3. de ... ima, tex. ... & 28. to ... 2.

... 3. de tri. ... multū ... ote an- ... finem.

... lib. 15. de ... ca. 1. & ... 6. sup. Ge ... c. 12. ad ... ediū to. 3 ... 3. de ani ... tex. 15. ... m. 2.

... 3. de ani ... tex. 36. ... 37. to. 2. ... D. 762 b 280

D. 1123

D. 755. Loco citato in argumēto.

304

lecti. Sed nomine speciei nõ est intelligenda species impressa tantum, sed vniuersaliter tã impressa, quàm expressa. Vbi enim intellectus & species vniuersaliter non distinguitur, ibi intellectus & intellectum omnino est idem. Et hoc in doctrina S. Tho. est indubie verum: quoniam conceptus ipse est species expressa, quæ in solo Deo est substantia. Et sic in nullo alio saluatur integre exclusio horum duorum. Vtrum autem hoc sufficiat secundum aliorũ Philosophorum dogmata, non est præsentis negotii: sed in tertio de anima vel in 12. Metaphy. dicetur. Quod autem sic vniuersaliter in præsenti litera sumat species, textus insinuat per illa verba, cum est actu intelligens. Si de specie impressa tantum intenderet, non oportuisset dicere, cum est actu intelligens: cum illa etiam insit, cum intellectus noster non est in actu intelligens, sed dormiens. vnde explanãdo speciem intelligibilem per statum intellectus in actu secundo, insinuauit, quòd vniuersaliter de specie loqueretur concurrente ad actũ secundum, qui est intelligere. Cõstat autem ad illum cõcurrere vtramque speciem. De specie ergo vniuersaliter est sermo interpretandus, vt vniuersalior sit sensus.

436 d 370

82 3. dist. 14. ar. 2. q. 1. & 2. Et 1. contra co. 3. Et uer. q. 2. ar. 2. 5. & q. 20 art. 4. co. Et opus. 3. cap. 106. 223. & 264. Et opus. 9. cap. 79. *tomo 4. li. 83. quæst. q. 14.

¶ Super Quaestionis decimaequartae Articulum tertium.

Titulus clar⁹ ex corpore.

†q. 7. art. 1. ¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Deus perfecte comprehendit seipsum. Probatur, Deus ita perfecte cognoscit seipsum, sicut perfecte cognoscibilis est. ergo perfecte comprehendit seipsum. Antecedens probaẽ sic. Vnumquodq; tãtũ

* Lib. 83. quęst. q. 14. tom. 4.

83

bili, vel assimiletur ei, hoc conuenit intellectui, qui quandoque est in potentia: quia per hoc quod est in potentia, differt ab intelligibili, & assimilatur ei per speciem intelligibilem, quæ est similitudo rei intellectę: & perficitur per ipsam, sicut potentia per actum. Sed intellectus diuinus, qui nullo modo est in potentia, nõ perficitur per intelligibile, neq; assimilatur ei: sed est sua perfectio & suũ intelligere.

Ad III. Dicendum, quòd esse naturale non est materiæ primę, quæ est in potentia: nisi secundum quod est reducta in actum per formam. Intellectus autẽ noster possibilis se habet in ordine intelligibilium, sicut materia prima ĩ ordine rerum naturalium: eo quòd est in potentia ad intelligibilia, sicut materia prima ad naturalia. Vnde intellectus noster possibilis nõ potest habere intelligibilium operationẽ, nisi inquãtũ perficitur per spẽm intelligibilẽ alicuius. Et sic intelligit seipsum per spẽm intelligibilem [e]: sicut & alia. Manifestum est autem quòd ex eo quòd cognoscit intelligibile, intelligit ipsum suum intelligere: & per actum cognoscit potentiam intellectiuam. Deus autem est sicut actus purus tam in ordine existentium, quàm in ordine intelligibilium: & ideo per seipsum, seipsum intelligit.

Articvlvs. III.

Vtrum Deus comprehendat seipsum.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, quòd Deus nõ comprehendat seipsum. Dicit enim August. in * lib. 83. quæstionum, quòd id quod comprehẽdit se, finitum est sibi: sed Deus est omnibus modis infinitus. ergo nõ comprehendit se.

Si dicatur quòd Deus infinitus est nobis, sed sibi finitus: Contra, Verius est unumquodque secundum quod est apud Deum, quàm secundum quod est apud nos. Si igitur Deus sibiipsi est finitus, nobis autem infinitus: verius est Deũ esse finitum, quàm infinitũ. quod est contra prius determinata †. Nõ ergo Deus comprehendit seipsum.

Sed contra est, quod August. * dicit ibidem: Omne quod intelligit se, comprehendit se: sed Deus intelligit se. ergo comprehendit se.

Respon. Dicendum, ꝙ Deus perfecte comprehendit seipsum: quod sic patet. Tunc enim dicitur aliquid comprehendi, quãdo peruenitur ad finem cognitionis ipsius: & hoc est quando res cognoscitur ita perfecte, sicut cognoscibilis est [e]. Sicut propositio demonstrabilis comprehenditur, quãdo scitur per demonstrationem, non autem quando cognoscitur per aliquam rationem probabilem. Manifestum est autem, quòd Deus ita perfecte cognoscit seipsum, sicut perfecte cognoscibilis est. est enim vnumquodque cognoscibile secũdum modum sui actus [e]. Nõ enim cognoscitur aliquid secundum ꝙ in potentia est, sed secundũ quòd est in actu, ut dicitur in 9. * Metaphy. Tanta est autem uirtus Dei in cognoscendo, quanta est actualitas eius in existendo: quia per hoc quod actu est, & ab omni materia & potentia separatus, Deus cognoscitiuus est, ut * ostensum est. Vnde manifestum est, quòd tantum seipsum cognoscit, quãtum cognoscibilis est. Et propter hoc seipsum perfecte comprehendit.

Ad primvm ergo dicẽdum, quòd comprehendere, si proprie accipiatur, significat aliquid habens & includens alterum. Et sic oportet quòd omne comprehensum sit finitum, sicut omne inclusum [e]. Non sic autem comprehendi dicitur Deus a seipso, ut intellectus suus sit aliud quàm ipse, & capiat ipsum & includat. Sed huiusmodi locutiones per negationem sunt exponendæ. Sicut enim Deus dicitur esse in seipso, quia a nullo exteriori continetur: ita dicitur cõprehẽdi a seipso: quia nihil est sui quod lateat ipsum. Dicit enim August. in * lib. de uidendo Deum, ꝙ totum comprehenditur uidendo, quod ita uidetur, ut nihil eius lateat uidentem.

Ad II. Dicendum, quòd cum dicitur: Deus finitus est sibi, intelligendum est secundum quãdam similitudinem proportionis: quia sic se habet in non excedendo intellectum suum, sicut se habet aliquid finitum in nõ excedendo intellectum finitum. Non autem sic dicitur Deus sibi finitus, quòd ipse intelligat se esse aliquid finitũ.

Articvlvs. IIII.

Vtrum ipsum intelligere Dei, sit eius substantia.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur, quòd ipsum intelligere Dei non sit eius substantia. Intelligere

est cognoscibile, quãtum est actu. ergo tãta est Dei cognoscibilitas, quanta est actualitas. Rursus: Deus est cognoscitiuus ꝑ hoc, quòd est actus ab omni materia & potentia separatus. ergo tanta est vis cognoscitiua, q̃ta est actualitas. igitur vtrũq; concludẽdo sequiẽ, Tanta est cognoscibilitas, quãta vis cognoscitiua, & econuerso. Assumptum primum patet ex 9. Metap. Assumptum vero secũdum ex art. 1. & 2. Consequẽtia aũt probatur ex rõne comprehensionis sic. Cõprehendere, est ad finem cognitiõis alicuius ꝑuenire: ergo est ita ꝑfecte cognoscere rẽ, sicut res est cognoscibilis. ergo si De⁹ ita perfecte cognoscit, sequitur. ergo comprehendit. omnia sunt clarã: & tñ in litera declaratur rõ cõprehensionis exemplariter, in cognitione ꝓpositionis demõstrabilis. Finis. n. cognitionis ipsius non habetur, quousque demõstretur: quoniam semꝑ maneret plus cognoscibilis, quàm cognita esset.

¶ Super Quaestionis decimaequartae Art. quartũ.

Titulus clarus. ¶ In corꝑe duo, primo conclusio respõsiua quæsito affirmatiue: secũdo epilogus ante dictorum. ¶ Quo ad primũ, cõclusio est. Intelligere Dei, est eius substantia: ꝓbaẽ dupliciter. Primo ducẽdo ad ĩpossibile cũ Arist. si intelligere Dei esset aliud a substãtia, sequeretur, ꝙ diuina substãtia se haberet ad aliquid aliud, vt potentia ad actũ perfectiorẽ: hoc est ĩpossibile. ergo. cõsequentia probatur: q̃a intelligere est pfectio & actus intelligẽtis. Secundo ꝓbaẽ ostensiue: substantia Dei est suum esse, & sua spẽs intelligibilis. ergo intelligere Dei est sua substãtia. Antecedens: quo ad primam partem, patet ex quæstione tertia.

¶ Quo ad secundam ex secundo articulo huius quæstionis. consequentia vero probatur. Intelligere est actus manens in intelligente, vt esse: ergo si substantia intelligentis est suum esse, & ipsa species intelligibilis oportet ꝙ sit suum intelligere. Assumptum probatur: quia intelligere consequiẽ speciẽ, vt esse formã. ¶ Ad euidentiã consequentiæ cum sua probatione, quoniã occulta aliqualiter est propter sui profunditatem, ac formalitatem, notanda sunt duo. Primo ꝙ in litera quatuor dicuntur de intelligere. s. quòd manet in intelligente: quòd vt actus & perfectio eius: quòd vt esse est actus existentis: ꝙ consequitur intelligibilem speciem, vt existere formã. quorum duo prima non probantur, quia clara sunt: tertium autẽ probatur ꝑ quartum: quod relictum est pro cõstãti. Aduerte secundo quòd quartum dictum. s. quòd intelligere cõsequitur speciẽ intelligibilem, vt esse formã, quo ad tria', quantum ad propositum spectat, verificatur. Primo quo ad causalitatẽ: quoniã forma est ratio essendi: & species intelligibilis est ratio intelligendi. Secundo quo ad necessitatem: quoniam formam in actu necessario comitatur existere: & speciem intelligibilẽ in actu, non medio modo inter potẽtiã & actũ, necessario comitatur intelligere. Tertio, quo ad modum causandi, qm̃ forma complẽdo quod est, facit esse: & species intelligibilis in actu nõ in genere entis, sed in genere intelligibilis, complendo intellectum, facit intelligere: vt ex primo arti. huius quæstionis, & dictis in quæst. 12. patere potest. Ex his autẽ & præcipue ex hoc vltimo liquet tertium dictum literæ, quod est effectus huius quartis. Sequitur enim ex his quòd intelligere est perfectio intelligentis, vt existere est perfectio existentis. i. intelligere ea proportione perficit intelligentem, qua esse perficit existentem: imo intelligere est ipsum esse intelligentis in genere intelligibili, sicut esse est ipsum esse entis in genere entiũ. Aduerte tertio, quòd substantia diuina est forma: imo actus purus: & in genere entium & in genere intelligibilium. Et rõne primi est ratio essendi, & dicitur ens. Ratione vero secundi est ratio intelligendi, & vocatur forma, seu species intelligibilis. Vnde esse Dei respondet substãtiæ suæ, vt puro actui in genere entium. Intelligere vero respondet eidem in genere intelligibilium. et proportionabiliter sic, ꝙ intelligere est esse substantiæ diuinæ vt species est intelligibilis in genere intelligibili: vt existere est esse eiusdem in genere entium. Et propterea consequẽtia cum sua probatione fuit optima & formalis: arguens ex concursu vtriusq; formæ in vnã: & idẽtificatione illius vnius cum proprio esse ẽm vnũ genus. Ex his enim duobus in antecedente assumptis, primo quòd substantia est ipsa species intelligibilis, ac per hoc est forma in vtroq; genere: secundo ꝙ substãtia Dei est suum esse, ac per hoc identificat sibi esse in genere entium, inferẽ, ergo oportet etiam quòd sit suum intelligere. i. quòd identificet sibi esse suum, quod sibi cõuenit in genere intelligibili. Nõ enim minor est efficacia, infinitas, aut actualitas substãtiæ diuinæ in genere intelligibili, q̃ in genere entiũ. Et si oppositum diceretur, sequereẽ ꝙ non esset actus purus in genere intelligibili. Intellectus enim in actu in genere intelligibili, qui claudit in se naturã cognoscentis & cogniti vt sic, cõparatur ad intelligere vt potentia ad actum, vt ens ad esse.

q. 2. art. 4. & 7.

q. 3. art. 7. præcipue.

¶ Quo ad ẽm epilogus adunans triplicem idẽtitatẽ patet, cum corollario suo, ꝙ nullã ponit diuersitatẽ in Deo ipsum esse intelligentem. omnia clara sunt.

enim est quædam operatio. Operatio autem aliquid significat procedens ab operante. Ergo ipsum intelligere Dei non est ipsa substantia.

¶ 2 Præt. Cum aliquis intelligit se intelligere, hoc non est intelligere aliquid magnum vel principale intellectum, sed intelligere quoddã secundarium & accessorium. Si igitur Deus sit ipsum intelligere, intelligere Deum erit sicut cum intelligimus intelligere. Et sic non erit aliquid magnum intelligere Deum.

¶ 3 Præt. Omne intelligere est aliquid intelligere. Cum ergo Deus intelligit se, si ipsemet nõ est aliud quàm suum intelligere, intelligit se intelligere: & intelligere, se intelligere se: & sic in infinitum. Non ergo ipsum intelligere Dei est eius substantia.

Li. 7. de tri. ca. 7. tom. 3 Sed contra est, quod dicit August. * lib. 7. de Trin. Deo hoc est esse, quod sapientem esse. Hoc autem est sapientem esse, quod intelligere. Ergo Deo hoc est esse,

q. 3. art. 4. qđ intelligere. Sed esse Dei est eius substantia, vt supra * ostensum est. Ergo intelligere Dei est eius substantia.

Respondeo dicendum, ꝙ est necesse dicere quòd intelligere Dei est eius substantia. Nam si intelligere Dei sit aliud quàm eius substantia, oporteret, ut dicit Philosophus in * 12. Metaph. quòd aliquid aliud esset actus & perfectio substantiæ diuinæ: ad quod se haberet substantia diuina sicut potentia ad actum: quod est omnino impossibile. Nam intelligere est perfectio & actus intelligentis. Hoc autem qualiter sit, considerandum est. Sicut enim * supra dictum est, intelligere non est actio progrediens ad aliquid extrinsecum, sed manet in operante sicut actus & perfectio eius: prout esse est perfectio existẽtis. Sicut enim esse cõsequitur formam, ita intelligere sequitur speciem intelligibilem. In Deo autem non est forma, quæ sit aliud quàm suum esse, ut supra * ostensum est. Vnde cum ipsa sua essentia sit etiã species intelligibilis, ut dictũ est *: ex necessitate sequiẽ, quòd ipsum eius intelligere sit eius essentia & eius esse. Et sic patet ex omnibus præmissis, ꝙ in Deo intellectus: & id quod intelligitur, & species intelligibilis, & ipsum intelligere, sunt omnino vnum & idem. Vnde patet per hoc quod Deus dicitur intelligens: nulla multiplicitas ponitur in eius substantia.

Li. 12. Meta. tex. 39. tomo. 3.

Art. 2. huius quæst.

Ad primvm ergo dicendum, quòd intelligere non est operatio exiens ab ipso operante, sed manens in ipso.

Ad II. dicendum, quòd cum intelligitur illud intelligere quod non est subsistens, non intelligitur aliquid magnum. sicut cum intelligimus intelligere nostrum. Et ideo non est simile de ipso intelligere diuino: quod est subsistens.

Et ꝑ hoc patet respõsio ad III. Nam intelligere diuinum, quod est in seipso subsistens, est sui ipsius & non alicuius alterius, vt sic oporteat procedere in infinitum.

Articvlvs. V.

Vtrum Deus cognoscat alia a se.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur quòd Deus non cognoscat alia a se. Quæcũque enim sunt alia a Deo, sunt extra ipsum. Sed Aug. dicit in * lib. 83. q. quòd neque quicquam Deus extra se ipsum intuetur Ergo non cognoscit alia a se.

¶ 2 Præt. Intellectum est perfectio intelligentis. Si ergo Deus intelli-

¶ Super Quaestionis decimaequartae Art. quintũ.

Titulus in communi quærit, nõ distinguẽdo qđ quid est ab an est. ¶ In corpore duo. primo respõdet quę sito affirmatiue. secundo assignat modum, quo uerificatur conclusio. ¶ Quo ad primum conclusio est. Necesse est Deum cognoscere alia a se: Probatur dupliciter. ¶ Primo sic, Deus perfecte seipsum intelligit: ergo perfecte cognoscit uirtutem suam: ergo ea, ad quæ se extendit uirtus sua: ergo alia a se. Antecedens, licet ex prędictis probatum sit. iterum probatur, ducendo ad impossibile. s. si Deus non perfecte se intelligit: ergo esse suum non est perfectum: hoc est impossibile. Et tenet sequela: quia suum esse est suum intelligere. Prima consequentia relinquitur per se nota. Secunda uero probatur: quia aliter uirtus nõ perfecte cognoscitur, ut patet. Tertia autem: quia uirtus diuina se extendit ad alia a se. quod probatur: quia est prima causa omnium. ¶ Secundo probatur sic, seu confirmatur. Esse primæ causæ est eius intelligere. ergo omnes effectus præexistentes in prima causa, sunt in eius intelligere: ergo sunt in ea mõ intelligibili. ꝓbaẽ sequela: quia unũquodque est in altero modo eius, in quo est. ¶ Circa has rõnes aduerte, ꝙ bis in litera sumitur hæc propositio, Esse Dei est eius intelligere: semel ad ꝓbandum antecedens

84 1. dist. 35. ar. 2. et ver. q. 2. art. 4. Et. 1. contra ca. 48. & 49. *lib. 83 q. q. 46. post. mediũ to. 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

primę rationis, & semel cōstituitur antecedēs secundę rationis. Et prima quidem vice, de diuinis humano more loquēdo inter prętari potest vtroque modo, scilicet formaliter & identice. Formaliter quidem: quia intelligere est formaliter esse Dei: inquantum intelligens est, vt patet ex dictis. Et propterea si esset imperfectum, esse Dei concluderetur imperfectum. Identice vero: quia ēt sic inferē intentū, subintellectis ppositionibus cōibus: quoniā cum intelligere Dei subiectiue & obiectiue, sit capax perfectionis oimodę secundū se: & sit idem cum esse Dei: si est imperfectum, necessario sequitur, ergo esse Dei est imperfectū a posteriori: ex imperfectione posterioris, inferendo imperfectionem prioris idēticantis sibi posterius. Si enim oino perfectum esset identificans, nullam imperfectionem identificati permitteret. Sed secūda vice ambiguum est quonā pacto sumatur. Si.n. sumitur formaliter falsum est: quoniam hic est sermo non de esse Dei quasi in cōmuni vt prius, sed de esse Dei vt fundat virtutē actiuā: quia in tali esse prędxistunt omnes effectus causę actiuę. Tale autem esse aliud est formaliter ab intelligere, cum sit perfectio naturaliter prior, &c. Si vero sumitur identice, assumptū est verum: sed ratio nihil valet: quoniam ex formali & identica non sequitur formalis, sic autem esset in proposito: quoniā ista: omnes effectus prędxistunt in esse primæ causæ, est formalis. ista vero: esse primæ causæ, est suum intelligere, est identica. Et cōsequenter ex eis non potest inferri ista formalis: ergo omnes huiusmodi effectus sunt in intelligere Dei. Et confirmatur dubitatio: quia non valet, omnes effectus sunt in esse Dei: esse Dei est relatio: ergo omnes effectus sunt in relatione: & per modum relationis. Et similiter nō valet subsumendo, esse Dei est eius velle: ergo omnes effectus sunt in velle Dei, & per modum volūtatis: igitur nec de intelligere valet.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo: quòd in hoc antecedente illa propositio: intelligere Dei est suum esse, identica est quo ad nos: licet secundum se sit formalis. Et cum dicitur, ex identica & formali, &c. conceditur. Sed cum hoc stat, quòd ex tali identica cum tali formali, sequatur formalis, ideſt, licet non sequatur gratia formæ, sequitur tamen gratia materiæ. Sic autem est in proposito: qm̄ de perfectionibus naturalibus Dei loquendo, ex identitate earum sequitur, ꝙ quicquid est in vna modo proprio illius, est in alia modo proprio illius alius. Et hoc ideo est: quia perfectiones naturales Dei habent naturaliter quicquid perfectionis habere possunt, ſm suas rationes formales. Et cum oēs possint esse infinitæ, sunt æquales. Et sic quælibet modo sibi proportionali, ad oia se naturaliter extendit, ad quæ vna se extendit. Et propterea cum intelligere Dei sit perfectio naturalis ipsius Dei, & esse similiter, & sunt idem, cōsequens est, ꝙ quæcunq; sunt in esse vt esse, & per modū entis, sunt in intelligere, vt in intelligere & per modū intelligibilem. Et ex hoc patet solutio ad instantias. Nam relationes diuinæ & pertinentia ad illas, non sunt perfectiones formaliter: velle aūt alia, cū pertinētibus ad ipsum, licet sit perfectio, non tn̄ est naturalis, sed libera.

¶ Secundo dicitur & melius, & proculdubio ad mentē literę, ꝙ illa propositio est formalis: quicquid.n. sit de esse Dei, esse tamē Dei vt primæ causæ vt sic, intelligere est: qm̄ non ex eo ꝙ est, sed ex eo ꝙ intelligit: & vt intelligit, non vt est, causat & causatiuus naturaliter est. Nec est verū, ꝙ effectus intellectualis causæ vt sic, præexistant in esse vt prænenit intelligere: imo ꝙ præexistant in esse, est per accidens. i. ex hoc ꝙ intelligere est esse: vt

*art. præcedenti.

81

gat alia a se, aliquid aliud erit perfectio Dei, & nobilius ipso. Quod est impossibile.

¶ 3 Præt. Ipsum intelligere, specie habet ab intelligibili, sicut & omnis alius actus a suo obiecto. Vnde & ipsum intelligere tanto est nobilius, quanto etiam nobilius est ipsum quod intelligitur. Sed Deus est ipsum suum intelligere, * vt ex dictis patet. si igitur Deus intelligit aliquid aliud a se, ipse Deus specificatur p aliquid aliud a se; quod est impossibile. Non igitur intelligit alia a se.

Sed contra est, quòd dicitur Hebr. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius.

Respondeo dicendum, ꝙ necesse est deum cognoscere alia a se. Manifestum est enim quòd seipsum perfecte intelligit c: Alioquin suum esse nō esset perfectum, cum suum esse sit suum intelligere. Si autē perfecte aliquid cognoscitur, necesse est, ꝙ virtus eius perfecte cognoscatur. Virtus autē alicuius rei perfecte cognosci nō potest, nisi cognoscantur ea, ad quæ uirtus se extendit c. Vnde cum virtus diuina se extendat ad alia, eo ꝙ ipsa est prima causa effectiua omniū entium (* vt ex supradictis patet:) necesse est quòd deus alia a se cognoscat.

Et hoc ēt euidentius fit si adiungatur, ꝙ ipsum esse causæ agentis primæ. ſ. dei, est eius intelligere. Vnde quicūq; effectus præexistit in deo, sicut in causa prima, necesse est, ꝙ sint in ipso eius intelligere: & ꝙ omnia in eo sint secūdum modum intelligibilem. Nā omne quod est in altero, est in eo secundum modum eius, in quo est.

Ad sciendū aūt qualiter alia a se cognoscat, cōsiderandum est, ꝙ dupliciter aliquid cognoscitur c. Vno modo in seipso: alio modo in altero. In seipso quidē cognoscitur aliquid, qn̄ cognoscitur per spēm propriā adæquatā ipsi cognoscibili: sicut cū oculus videt hoīem p spēm hominis. in alio autem videtur id, quod videtur per spēm cōtinentis: sicut cum pars videtur in toto, per speciem totius: uel cum homo videtur in speculo, per speciem speculi, vel quocunque alio modo cōtingat aliquid in alio videri.

Sic igitur dicendum est, quòd Deus seipsum videt in seipso, quia seipsum videt per essentiam suam. Alia autem a se, uidet non in ipsis, sed in seipso, inquantum essentia sua continet similitudinem aliorum ab ipso.

Ad primvm ergo dicendū, quòd uerbum August. dicentis, ꝙ Deus nihil extra se intuetur, non est sic intelligendum, quasi nihil quod sit extra se intueat, sed quia id, quod est extra seipsum, non intuetur nisi in seipso, ut * dictū est.

Ad ii. dicendum, quod intellectum est perfectio intelligentis, non quidem secundum suam substantiam, sed secundum suam speciem: secundum quam est in intellectu, ut forma & perfectio eius c. Lapis enim nō est in anima, sed species eius, ut dicitur in * 3. de anima. Ea uero, quæ sunt alia a Deo, intelliguntur a deo, inquātū essentia Dei continet species eorum, ut dictum * est. Vnde non sequitur, ꝙ aliquid aliud sit perfectio diuini intellectus, quàm ipsa essentia Dei.

Ad iii. dicendum, ꝙ ipsum intelligere non specificatur per id, quod in alio intelligitur, sed per principale intellectum, in quo alia intelliguntur. Intantū enim ipsum intelligere specificatur per obiectū suum, inquantum forma intelligibilis est principium intellectualis operationis. Nam omnis operatio specificatur per formam, quæ est principium operationis: sicut calefactio per calorem. Vnde per illam formam intelligibilem specificatur intellectualis operatio, quæ facit intellectum in actu. Et hæc est species principalis intellecti: quæ in Deo nihil est aliud quàm essentia sua: in qua omnes species rerū comprehenduntur. Vnde nō oportet, quòd ipsum intelligere diuinum, uel potius ipse deus specificetur per aliud quàm per essentiā diuinam.

A Probatur hæc secunda pars assumpti. Intellectus diuinus actuatus quodammodo essentia sua vt specie intelligibili, est in actu primo sufficienti ad producendum in esse intelligibili quodcunque intelligibile: ergo intellecto se, intelligendo lapidem producit lapidem in esse cognito: ac per hoc intelligit lapidem in se ipso. Argumenta vero Scoti, quę in eadem quæst. facit, ad sequentem articulū magis spectant: vbi de cognitione distincta aliorum agetur.

*In cor. ar.

¶ Ad euidentiā huius difficultatis, duo notanda sunt.

¶ Primo, quòd licet in hoc omnes conueniant, quòd essentia diuina siue vt ratio cognoscendi, siue vt obiectum cognitionis (vtrunque enim sibi conuenit) eminenter cōtinet omnia intelligibilia in hoc tamen est dissentio: quoniam rudiores putant, quòd in essentia diuina cōtineatur alia cū quadam distinctione vt relucēt res in speculo. Sapiētes vero docent, quod in essentia diuina cōtinenē omnia indistincte & eleuate, vt effectus in causis eminētibus, sic tamen perfecte, ac si distincte cōtinerētur. Et quoniam hoc proculdubio est verum, vt naturæ causarum ostendunt: ex hoc patere potest, quòd essentia diuina vt species intelligibilis non repræsentat alia immediate, sed mediante seipsa vt obiecto: habet enim se ad alia sicut species causæ ad effectus, ad quos causa illa se potest extendere.

¶ Secundo notādum est: quòd esse cognitum seu obiectiuū, &c. D nō vniformiter ab oibus doctoribus interpretatur. Scotus enim ibidem & in sequenti distinctione putat, quod esse cognitum re præsentatum, & quicquid aliud æquialet, est esse quoddam distinctum contra esse in rerum natura: non tamen est apud eum esse essentiæ, sed potius esse ſm quid, & essentiæ & existentiæ rerum. Nec putat tale esse, esse relatiuum, sed absolutum, ſm quid tamen, & fundans relationē vt patet ibidem. Et quo ad hoc non differre dicit respectu huius intellectus, puta humani, aut illius puta diuini. & in tali esse ponit oia alia a Deo produci per actū intellectus diuini: & sic itelligi illa in seipsis: & nō solū in essentia diuina vt in causa. ¶ S. Thomas aūt in quæst. de ve. q. 21. docuit chimericum hoc esse: qm̄ ens rationis distinctum cōtra ens reale, sufficienter euacuari dixit per negationē & relationē. Cō stat enim quòd tale esse non est reale: igitur rationis: igitur negatiuum, aut relatiuum. Et vere mirum est, qūo in medium lumen offenderunt isti. Constat enim primo ex significatione nominum, quòd cognosci est denominatio extrinseca: & consequēter non per aliquod esse cognitum quod formaliter habeat. Cōstat secundo, quòd esse repræsentatum non est aliquid in repræsentato, sed sola extrinseca denominatio: alioquin imago alicuius chimeræ haberet vim productiuā chimeræ in tali esse: quod est fatuum. Constat tertio, quòd quia non est pluralitas sine necessitate ponenda, & omnia optime saluātur, ponēdo esse cognitum repræsentatū, &c. esse tātummodo esse relatiuū, frustra excogitatū est tale esse. secūda pars assumpti patet inductiue: & ideo nolo morari. Aduertatur quoque hoc propriis dictis Scoti. qm̄ sequitur ex hoc, quòd lapis prius habeat tale esse quam intelligatur a Deo, probatur: quia prius ponitur in esse repræsentato per essentiam diuinam vt speciem intelligibilem, q̄ in esse cognito per actum intellectionis: quia prior est repræsentatio q̄ cognitio, vt causa effectu. Non bene quoque sonat apud fideles, dicere quòd Deus naturali necessitate non libere producit extra se alia a se in esse absoluto, quamuis secundū quid. Contra-

In cor. art.

820 Li. 3. de anima tex. 38. com. 2.

repræsentatum per illam speciē, vt patet. vnde patet ratio vtriusq; diffinitionis. optime. n. diffinitur visum in seipso esse, quod per adæquatam sibi speciem videtur. Et similiter visum in alio esse, quod per speciem continentis, in quo. ſ. relucet, videtur.

¶ Circa has diffinitiones occurrit simul dubium difficile, cum radice diuersitatis opinionum, de modo quo Deus videt alia.

¶ Ad cuius euidentiam oportet prælibare, ꝙ species repræsentatiua pluriū ad obiectū adæquatum cōparatur vno modo: ad obiectum vero inadequatū cō parari potest duob⁹ modis. Nam obiectum adequatū non nisi immediate immediatione obiectiua repræsentare potest: obiectum vero inadequatū p̄ō repræsentare mediate, & immediate: mediate quidem, repræsentādo ipsum put est in obiecto adæquato: tunc enim re presentat ipsum mediante obiecto adequato. imediate vero repræsentādo ipsum ſm se abstrahēdo a modo, quo est in obiecto adequato: tunc. n. immediate mediatione obiectiua, de qua sola est hic sermo, ipsum repræsentat: & vt sic non repræsentat ipsum mediante obiecto primo. Exemplum huius est: si ponatur aliquod visibile, puta lignum iuxta speculum: & in prospectu fortis videntis, & ponamus siue vere siue falsē, ꝙ non sit alia species in sorte qua videt ipsum lignum in seipso, & qua videt lignum in speculo (vtroq; enim modo experimur nos simul idem videre) apparet enim species visibilis illa existens in vidente, comparatur ad lignū duplicitер, scilicet immediate, in quantum est ratio videndi illud in seipso: & mediate, inquantum est ratio videndi illud in specie. Ex hac aūt enucleatione ruit primo definitio prima. Nā hāc manifeste sequitur: ꝙ stat aliquid videri in seipso, & tn̄ non per spēm adæquatā sibi, vt patet in inadequato repræsentato i quātum immediate refertur ad speciem representantem. Ruit secū do totus processus literę circa modum, quo alia a Deo cognoscuntur. Nam hic dicitur, quòd licet valeat consequentia. a, videtur: ergo videtur tantum in alio: seu quòd idem est, ergo non videtur in seipso: quia illa species continentis potest ad cōtentū duplicitер comparari. Immediate scilicet, & mediate, &c. & ta men in litera expresse vtrunq; infertur. Oritur tertio hinc dubium circa modum diuinę cognitionis opinio. Nam opinantes quòd essentia diuina, quę sola est ei ratio intelligendi, seu species intelligibilis, respicit alia a Deo dupliciter, immediate scilicet, & immediate: cōcedunt consequenter, quòd Deus cognoscit alia a se dupliciter. ſ. in seipso, & in seipsis rebus cognitis per vnam tantum rationem cognoscendi, essentiam. ſ. diuinam solā. Opinantes vero, qđ essentia diuina vt ratio cognoscēdi, nō pōt repræsentare cognitum aliquod immediate, nisi obiectum adequatum: consequenter dicūt, Deum seipsum tantum in seipso, alia vero in se Deo, & non in seipsis videre.

¶ Circa conclusionem quoq; & diffinitionem visi in alio, occurrit dubium ex Scoto in 35. dist. primi, tenente, quòd Deus per essentiam suam vt rationem cognoscendi cognoscit alia a se in seipsis inesse obiectiuo seu cognito positis, per actum intelligendi diuini intellectus. Ex cuius positione potest contra predicta talis formari ratio: visum in alio, & visum per speciem continentis non conuertuntur: igitur hæc non est diffinitio illius. consequentia patet, & antecedens probatur: lapis videtur a Deo per speciem continentis, quia per essentiam Dei, quæ est species sui & aliorū eminenter, & tamen videtur in seipso obiectiue: ergo.

85
1. dist. 35. art. 3. & d. 36. q. 1. art. 1. & 1. contr. c. 50. & 63. vsq; 72 & li. 3. cap. 75. & 76. & veri. q. 2 art. 4. & 5. & opusc. 3. ca. 134. & 135.
*Art. præcedenti.

riat̃ demũ hoc philosophiæ explicite ac optime confitẽti, ꝙ Deus nihil intelligit extra se non solũ formaliter sed obiectiue: quia quicquid intelligit, intelligit per essentiã propriã vt formã intelligibilẽ: & in essentia propria vt obiecto: nec alio potest diuertere intuitum suũ, vt isti fingunt.

¶ Ad obiectiones ergo in oppositum dicitur, ꝙ illę diffinitiones formaliter intellectæ, nullam habent instantiã, sed sunt in cõmuni verissimæ: etiam quacũque hypotheli facta. Visum enim in se vt sic, non per alterius speciẽ, sed ꝓpriã aut vt propriã, ꝙ est idem quod per propriã formaliter videri oportet: apud species concedẽtes: inter quos est sermo: & econuerso, quod ꝑ propriã aut cõem vt propriã videt̃, in se ipso videtur. Et similiter est de diffinitione visi in alio. Visum enim in alio vt sic, per illius cõtinẽtis speciem videtur: & econuerso, quod per continentis speciem vt sic videtur, in alio videtur.

† Q. 13. arti. 1.

Vnde siue verum siue falsum sit, ꝙ eadẽ species possit mediate, & immediate reprę sentare inadęquata, nihil refert in proposito: qm̃ formaliter loquimur: illa aũt distinctio materialiter speciẽ cõtinentis, seu adæquatam cõsiderat, vt patet ex dictis.

¶ Ad obiectionem autem ex Scoto dicitur, ꝙ fundamentum illud Scoticum supponit hoc falsũ, scilicet quòd esse cognitum sit quoddã esse absolutum, &c. extra intellectũ: qm̃ (vt ex dictis patet) nihil aliud est q̃ esse relatiuũ denominatione extrinseca.

90

Vnde ad rõnem formaliter concedatur: ꝙ Deus ꝑ essentiam suam vt speciem, est in actu primo sufficiẽti ad producendũ quodcũq; in esse cognito. Et cũ infert̃: ergo lapidem: concedatur. Sed cum vlterius infertur: ergo talia ꝓducta habẽt esse in seipsis, negat̃: qm̃ nihil aliud tali productione fit, nisi denominatio extrinseca. Ex hoc.n. quòd Deus intuendo suã essentiã intuetur in ea lapidem, consequitur ꝙ lapis hẽt istã denominationẽ extrinsecã, quòd dicitur cognit⁹ a Deo: nec aliquid oportet acquirere, vt patet, cum hoc sufficiat.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum Deus cognoscat alia a se propria cognitione.

AD SEXTVM. Sic proceditur. Videtur, quòd Deus non cognoscat alia a se propria cognitione. Sic.n. cognoscit alia a se, *vt dictũ est, secundũ ꝙ alia ab ipso in eo sunt: sed alia ab eo sunt in ipso sicut in prima causa cõi & vniuersali. Ergo & alia cognoscuntur a Deo, sicut in causa prima & vniuersali. Hoc autem est cognoscere in vniuersali, & non secundũ propriam cognitionem. Ergo Deus cognoscit alia a se in vniuersali, & nõ secundum propriam cognitionẽ.

¶ 2 Præt. Quantum distat essentia creaturæ ab essentia diuina: tantũ distat essentia diuina ab essentia creaturę. Sed per essentiam creaturæ non potest cognosci essentia diuina, vt supra † dictum est. Ergo nec per essentiam diuinam potest cognosci essentia creaturæ. Et sic cum Deus nihil cognoscat, nisi per essentiam suam, sequitur quòd nõ cognoscat creaturam secundũ eius essentiam, vt cognoscat de ea quid est. Quod est propriam cognitionem de re habere.

¶ 3 Præt. Propria cognitio non habetur de re, nisi per propriam eius rationem. Sed cum Deus cognoscat omnia per essentiam suam, nõ videtur quòd vnumquodque per propriam rationẽ cognoscat. Idem enim non potest esse propria ratio multorum & diuersorum. Non ergo habet propriam cognitionem Deus de rebus, sed communem. Nam cognoscere res non secundũ propriam rationem, est cognoscere res solum in communi.

SED CONTRA. Habere propriam cognitionem de rebus, est cognoscere res non solum in communi, sed secundũ quod sunt abinuicem distinctæ. Sic autẽ Deus cognoscit res. Vnde dicitur Heb. 4 quòd pertingit vsque ad diuisionẽ spiritus & animę, compagũ quoq; & medullarum: & discretor cogitationum & intentionum cordis, & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius.

RESPONDEO. Dicendum, quòd circa hoc quidam errauerũt, dicentes [e] quòd Deus alia a se non cognoscit nisi in cõmuni, scilicet in quantum sunt entia. Sicut enim ignis si cognosceret seipsum ut est principiũ caloris, cognosceret naturã caloris, & oĩa alia in quantum sunt calida: ita Deus inquãtum cognoscit se vt principiũ essendi, cognoscit naturã entis, & omnia alia inquantum sunt entia. Sed hoc nõ potest esse. Nã intelligere aliquid in communi & non in speciali, est imperfecte aliquid cognoscere. Vnde intellectus noster, dum de potentia in actum reducitur, pertingit prius ad cognitionem vniuersalem & confusam de rebus, quàm ad propriam rerum cognitionẽ: sicut de imperfecto ad perfectum procedens, vt patet in * primo Physicorum. Si igitur cognitio Dei de rebus aliis a se esset in vniuersali tantum & non in speciali, sequeretur quòd eius intelligere non esset omnibus modis perfectum, & per cõsequens eius esse. quod est cõtra ea, quæ superius * ostensa sunt. Oportet igitur dicere quòd alia a se cognoscat propria [d] cognitione, non solum secũdum quòd communicãt in ratione entis, sed secundum quòd vnum ab alio distinguitur. Et ad huius euidentiam considerãdum est: quòd quidam volentes ostendere, quòd Deus per vnum cognoscit multa, vtuntur quibusdam exemplis: vt puta quòd si centrum cognosceret seipsum, cognosceret oẽs lineas progredientes a centro. uel lux si cognosceret seipsam, cognosceret omnes colores. Sed hæc exempla, licet quantum ad aliquid similia sint, scilicet quantum ad vniuersalem causalitatem, tamen deficiunt quantum ad hoc, quòd multitudo & diuersitas non causantur ab illo uno principio uniuersali, quantum ad id, quod principium distinctionis est: sed solum quantum ad id, in quo cõmunicant. Non enim diuersitas coloris causatur ex luce solum, sed ex diuersa dispositione diaphani recipientis. Et similiter diuersitas linearum ex diuerso situ. Et inde est, quòd huiusmodi diuersitas, & multitudo non potest cognosci in suo principio secundum propriam cognitionem, sed solum in communi. Sed in Deo non sic est: supra enim * ostensum est, quòd quicquid perfectionis est in quacunque creatura, totum præexistit & continetur in Deo secundum modum excellentem. Non solum autem id in quo creaturæ communicant: scilicet ipsum esse ad perfectionem pertinet, sed etiam ea, per quæ creaturæ adinuicem distinguuntur. Sicut uiuere & intelligere, & huiusmodi: quibus uiuentia a non uiuentibus, & intelligentia a non intelligentibus distinguũtur. Et omnis forma, per quam quælibet res in propria specie cõstituitur, perfectio quædam est. Et sic omnia in Deo præexistũt, non solum quantum ad id quod commune est omnibus, sed etiam quantum ad ea, secundum quę res distinguũtur. Et sic cũ Deus in se omnes perfectiones contineat, cõparatur Dei essentia ad omnes rerum essentias nõ sicut cõmune ad propria, ut unitas ad numeros, uel centrum ad lineas: sed sicut perfectus actus ad imperfectos: ut si dicerem: homo ad animal: uel senarius, qui est numerus perfectus, ad imperfectos sub ipso contentos. Manifestum est autẽ ꝙ per actum perfectum cognosci possunt actus imperfecti, non solum incommuni, sed etiã propria cognitione. Sicut qui cognoscit hominem, cognoscit animal propria cognitione & qui cognoscit senarium, cognoscit trinarium propria cognitione. Sic igitur cum essentia Dei habeat in se quicquid perfectionis habet essentia cuiuscunque rei alterius, & adhuc amplius: Deus in se ipso potest omnia propria cognitione cognoscere. Propria enim natura uniuscuiusque cõsistit, secundũ ꝙ per aliquem modum diuinam perfectionem participat. Non autem Deus perfecte se ipsum cognosceret, nisi cognosceret quomodocunque participabilis est ab aliis sua perfectio. Nec etiam ipsam naturam essendi perfecte sciret, nisi cognosceret oẽs modos essendi. Vnde manifestum est quòd Deus cognoscit omnes res propria cognitione, secundum quod ab aliis distinguuntur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sic cognoscere aliquid, sicut in cognoscente est, potest dupliciter intelligi. Vno modo secundum quòd hoc aduerbium, sic, importat modum cognitionis ex parte rei cognitæ: & sic falsum est. nõ enim semper cognoscens cognoscit cognitum secundum illud esse quod habet in cognoscente. Oculus enim nõ cognoscit lapidem secundum esse quod habet in oculo, sed per speciem lapidis quam habet in se, cognoscit lapidem secũdum esse quod habet extra oculum. Et si aliquis cognoscens cognoscat cognitum secundum esse quod habet in cognoscente, nihilominus cognoscit ipsum secundum esse quod habet extra cognoscentem. Sicut intellectus cognoscit lapidem secundum esse intelligibile, quod habet in intellectu: inquantum cognoscit se intelligere, sed nihilominus cognoscit esse lapidem in propria natura. Si vero intelligatur secundum quòd hoc aduerbium, sic, importat modum ex parte cognoscentis, verum est, quòd sic solum cognoscens cognoscit cognitum, secundum quod est in cognoscente. Quia quanto perfectius est cognitum in cognoscente, tanto perfectior est modus cognitionis.

Sic igitur dicendum est, quòd Deus non solum cognoscit res esse in seipso, sed per id quòd in seipso continet res, cognoscit eas in propria natura: & tãto perfectius, quãto perfectius est vnumquodque in ipso.

AD II. dicendum quòd essentia creaturæ comparatur ad essentiam Dei, vt actus imperfectus ad perfectum. Et ideo essentia creaturæ non sufficienter ducit in cognitionem essentiæ diuinæ: sed ecõuerso.

AD III. dicendum, ꝙ idem non potest accipi, ut ratio diuersorum per modũ adæquationis [e]. Sed diuina essentia est aliquid excedens omnes creaturas. Vnde potest accipi vt propria ratio vniuscuiusque secundum quòd diuersimode est participabilis: vel imitabilis, a diuersis creaturis.

¶ *Super quaestionis decimaequartae Artic. sextũ.*

Titulus propria cognitione. Cognitio ꝓpria de aliquo dupliciter intelligi potest. Primo vt distinguitur contra cõem ex parte actus cognoscẽdi. i. de ipso solo: & sic de nulla re, Deus hẽt propriã cognitionẽ, q̃ solam vnicã habet cognitionẽ, quæ nullius est soli⁹, sed ita est huius ꝙ ẽt omnium aliorum.

¶ Secundo, vt distinguitur contra cõem ex parte rei cognitæ. i. de propriis ipsius. Et sic sumitur in ꝓposito. Quærim⁹.n. an Deus sic cognoscat alia a se, vt intueat̃ quę sunt propria singulorum.

¶ In corpore tria. Primo respõdet quęsito affirmatiue. Secundo assignat modum verificationis eius. Tertio, probat simul conclusionem responsiuam & modum eius, duabus rationibus.

¶ Quo ad primum tria. Primo ponitur opinio Auer. ex 12. Meta. cõm. 5. Et de hac recitantur duo, .s. ipsa opinio. s. ꝙ Deus cognoscit oĩa ẽm quod cõicant in esse: & modus eius, quia. s. cognoscendo se vt est primum essendi principiũ. declaraturq; hoc exẽplo ignis.

¶ Secundo reprehẽditur, ducendo ad impossibile. si Deus sciret alia tm̃ inquãtum entia, ergo intelligeret entia i cõi tm̃. ergo in confuso & in potentia, ergo imperfecte: ergo intelligere Dei non esset oĩbus modis perfectũ: ergo nec esse Dei: qđ est impossibile.

¶ Aduerte quod cognitio attingens aliquid ẽm prędicata cõia tm̃, potest dici imperfecta in potentia, confusa, in cõi, vniuersalis, &c. dupliciter. Vno modo ex parte rei cognitę: & hoc modo proculdubio verum est, ꝙ cognitio talis habet has conditiones. Alio modo ex parte ipsius cognitionis in se: & sic non semper est verũ quod cognitio talis. i. sistens in cõmunibus habeat has cõditiones: alioquin Metaphy. quæ sistit in cõibus oĩum esset imperfecta ex parte actus, &c. Vnde tres primæ cõsequentię, ex parte rei cognitę sumptę, sunt ex se euidẽtes: & probãtur in litera ex primo Phy. vt patet. Nec euadit responsio Auer. dicentis quòd, quia obiectum sciẽtiæ Dei nõ est ens, quod est vniuersale ad oĩa entia in cõi in potẽtia cõfuse & ĩperfecte oĩa comprehendens, sed essentia Dei, quę nec est vniuersalis, nec particularis, &c. iõ sciẽtia Dei non est vniuersalis, nec particularis, non cõis, nec ꝓpria. sed ęquiuoce ẽ a nostra sciẽtia eleuata. Hoc.n. licet sit verum, non tamẽ soluit obiectũ: quia prædicata cognita de rebus in essentia diuina, oportet esse aut communia, aut propria rebus, aut particularia, aut vniuersalia: quãuis primũ obiectum neutrum sit: & ad prædicata cognita referendo, procedunt optime tres primæ consequẽtię: oportet enim sciẽntiam Dei si terminatur ad cõmunia tãtum rerum: quòd vt sic ex parte rerũ cognitarum dicatur in confuso, in potentia &c. quia istę sunt conditiones prædicatorum cognitorum.

¶ Circa quartã cõsequentiam, in qua ad perfectionem cognitionis in seipsa transitur: aduerte ꝙ non infertur, ergo cognitio Dei est imperfecta priuatiue: quia negaret consequentiam Auerrois dicendo, quòd cognitio Dei est perfectissima: & tñ non attingit res nisi vt sunt entia: quia non est apta nata attingere plus de rebus. Sed infertur, ergo nõ est omnibus modis perfecta: quod negari non potest a ponentibus antecedẽs: quia de esse ponitur hic modus perfectionis: quo scilicet attingat ad propria rerum. Hic enim modus aliquã perfectionem dicit cum nulla admixta imperfectione: & consequenter aptus natus est esse in illo intelligere, in quo sunt omnes nobilitates omnium intelligentium ab imperfectionibus pręcisibiles: quale est intelligere Dei: sicut & esse eius habet omnium entium nobilitates: vt in litera dicitur.

¶ Tertio ex hac reprensione infertur conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deus cognoscit alia a se propria cognitione. Ex quo enim impossibile est, quòd sistat in communibus, ergo oportet quòd veniat ad propria: & declaratur in litera, quid importet cognoscere propria cognitione, scilicet cognoscere res non solum secũdum conditiones in quibus communicant, sed secundum eas, quibus adinuicem distinguuntur: hæc enim sunt singulis propria.

¶ Quo ad secũdum tria fiunt. Primo recitantur exempla, quibus alii nitũtur ostendere modum, quo Deus cognoscẽdo se, nouit alia: & sunt de luce & colore, & patet. Secũdo ostẽduntur hæc exẽpla nõ ostendere intẽtum sic, Res in & a Deo sunt ẽm duo .s. ẽm id in quo cõicant: & propria quibus distinguuntur: hæc exẽpla nõ sunt similia quo ad propria, sed quo ad id in quo cõicant. ergo huius rõnis in litera primo ponitur, & declaratur minor: in vtroq; exemplo de lineis respectu centri: & coloribus respectu lucis: & patet secundo maior sic: quicquid perfectionis est in rebus, continetur in Deo eminenter: sed nõ solũ id in quo cõicãt, sed distinguens est perfectio, ergo totũ est in & a Deo: hæc vltima minor declaratur inductiue ĩ viuentibus: in cognoscẽtibus, in propriis formis rerũ. Tertio affertur ꝓportionatum exemplũ ad declarandum intentũ, & est, ꝙ Deus se habet ad alia, sicut actus perfectus ad imperfectos: vt homo ad animal. probatur quo ad esse: quia essentia Dei continet oẽs rerum perfectiones excellẽter. Deinde probatur quo ad cognosci: quia perfecte cognito actu perfecto, cognoscuntur in eo omnes imperfecti: & quo ad communia & quo ad propria, vt patet in exemplo adducto.

¶ Aduerte hic, quòd essentia Dei habet duas conditiones in cõtinentia aliorum, vna est excellentia: quia. s. est in infinitum perfectior cęteris: & sic eminenter res continet. Altera cõprehensio: quia. s. cõprehendit in seipsa oẽm perfectionem positiuã reperibilem in quacunq;: ita ꝙ nulla res cõparata ad ipsam addit aliquid positiuũ, quod nõ contineatur in essentia Dei. Et hoc quia est ipsum esse, præhabẽs ĩ se oẽm essendi modũ. Ambas aũt has conditiones inueniri in aliqua re creata nõ videtur possibile: cõparando

282. b

parando tñ actum perfectum posteriorem ordine generationis ad actus imperfectos priores generatione, vt hoĩem ad animal, aĩam intellectiuam ad alias: tetragonum ad trigonum : senariũ ad trinarium, &c. aliquo modo hoc saluatur: & idcirco in litera exempla hæc afferuntur, vt. s. ostendatur & excellentia & comprehensio oĩs positiui: vtrũq; enim hæc exempla ostendunt: & ideo ostẽdunt intentum, quamuis inepta sint exẽpla oĩa ad tam eminentem cõtinentiã. Et ꝑpea in litera inducendo exempla dicitur, vt si dicerem homo ad animal : quasi diceret, si concessa licentia licet, &c.

86
1. contra. c. 55. 56. et 57. & po. q. 9. art. 2. 10. & quol. 11. art. 2. 2. Et opusc. 3. ca. 29.
*2. Topic. ca. 4. in declaratione loci 33. to. 1.
† q. 14. art. 2. & 5.

¶ Quo ad tertium probatur cõclusio simul cum declarato eius modo, dupliciter. Primo, essentia Dei habet in se qcquid perfectionis est in quocunq; & amplius. ergo Deus cognoscendo se, cognoscit oĩa propria cognitione. Antecedẽs patet ex dictis: consequentia vero probatur a destructiõe consequentis sic. Si Deus cognoscẽdo se nõ nouit alia ꝓprie cognitione : ergo nõ nouit quocunq; est participabilis sua perfectio. Patet ista sequela ex illa propositione implicite cõtenta in antecedente. s. propria cuiusq; natura consistit in aliquo modo participandi diuinam perfectionem: ergo non perfecte nouit seipsum. Tenet ista, ex ipso antecedente : in quo dicitur quòd ipse claudit in se omnem modum perfectionis.

¶ Sequitur igitur ex destructione consequentis, aut falsitas antecedentis, aut hoc impossibile, quòd Deus non perfecte nouit seipsum: quod etiam redundat in falsitatem antecedentis : quia si sic esset, essentia diuina non esset infinitæ perfectionis, & consequenter non omnem modum perfectionis possibilem eminenter contineret.

¶ Secundo probatur sic. Si Deus cognoscendo se non cognosceret alia propria cognitione : ergo non perfecte cognosceret omnes modos essendi. ergo non perfecte cognosceret naturam essendi: omnes consequentiæ sunt euidentes formaliter, seu vt sic acceptæ ex antedictis.

¶ Et aduerte quòd hæc ratio directe est cõtra opinionem in principio corporis recitatam: imo ex illius fundamẽto procedens cõtra ipsam: quia quum sit ipsum esse, cognoscendo perfecte se cognoscit naturam essendi: sicut homo separatus apud Platonẽ cognoscendo se, cognosceret perfecte humanitatis naturam, ergo omnem modum essendi, ergo omnem naturam. Quia omnis natura nihil aliud est, quàm aliquis modus essendi.

¶ Nec fallaris in exemplo adducto: quia homo separatus nõ cognosceret humanitatem cum hoc modo quo est in materia Sortis, & cum illo quo est in materia Platonis: imo ex hoc cõsurgas ad intuendum propositũ. Ideo enim homo separatus cognoscendo se, non cognosceret hos modos particulares : quia isti modi aliunde sunt, quàm ex ipsius participatione. s. ex materia: sed si fingas præter id, quod ex parte humanitatis se tenet, quòd nihil aliud adsit, de necessitate sequetur quòd cognita humanitate cognoscentur omnes eius modi. Sic autem cõstat se habere esse ad omnia. Nihil enim est in quacunque re, quin sit aliquod esse. Et propterea esse quod est in re, nõ aliunde quàm ab esse prouenit. Et secluso eo quod ex parte ipsius esse se tenet, nihil restat : qm̃ & materia & omnia, participationes quædam & modi quidam essendi sunt. Et ideo propter ipsius esse vniuersalitatem, ex qua modi essendi omnia constituunt ꝗm quamcunque positiuam rationem, sequitur quòd cognita natura essendi, cognoscantur oĩa ꝗm proprias conditiones. Et quia hanc vniuersalitatem non vidit prima opinio, ideo errauit, iudicans de esse sicut de aliis perfectionibus specialibus, scilicet viuere, intelligere, &c. præter quæ

F & eorum modos sunt alia: cum tamen, vt patet, præter esse & illius modos restet nihil.

¶ Aduerte hic, quòd quum tota dissensio in hac quæstione versetur circa modum, quo in vno obiecto cognito omnia cognosci possint, manifeste apparet, quòd communis animi conceptio sapientũ fuit, quòd Deus non aliter intelligit alia a se, nisi intelligendo ea in se. Quare cautus esto, quũ nouas legis adinuẽtiones.

*lib. [...] trin. [...] medio 3.

¶ In responsione ad primũ aduerte, qđ quum dicitur, lapis videtur in Deo : ly in, potest denotare modum obiecti, id est, modum quo lapis obiicitur: & potest denotare modũ rei cognitæ vt sic, id est modum cognitũ: quia lapis nõ solum obiicit in ipso Deo, sed etiam modus ille essendi in Deo cognoscitur. Sed inter hæc est differentia: qm̃ denotando modum obiecti verificatur cum dictione exclusiua : ita quòd ista est vera, lapis videtur a Deo in ipso Deo tantũ, quia nõ aliter obiicit Deo, quã in ipso Deo cõtentus : vt ex dictis patet. Sed de notando modũ cognitum, non verificatur cum dictione exclusiua : ita quòd lapis videtur a Deo secundũ esse quod habet in ipso Deo, sed non tantum : quia lapis etiam videtur a Deo secundum esse quod habet in hoc & illo lapide : secundum esse quod habet in causis suis: tam materiali quam effectiua, & breuiter secundum omnes modos essendi, non solum sibi conuenientes, sed possibiles. Deus enim videndo in se ipso tantum lapidem, videt lapidem, secundum omnes modos essendi quos habet & habere potest: & hoc in litera aliis verbis dicitur, vt patet.

I ¶ In respõsione ad tertiũ, aduerte quòd hinc patet quòd apud S. Tho. ad hoc, vt Deus in essentia intellecta intelligat omnia secundum proprias rationes, sufficit eminens perfectio diuinæ essentiæ: qua omnes & singulas perfectiones omnium ipsam diuersimode imitantium obiicit, & amplius. Nec exigi ponit ad hoc aliquas relationes : vt in secunda opinione recitata a Scoto in 35. dist. primi dicitur. Propterea rationes, quas contra illas relationes Scotus facit: non sunt contra S. Tho. in hac materia. Quantũ autem valeant contra positionem S. Tho. de ideis, in sequenti quæstione videbitur.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum scientia Dei sit discursiua.

AD SEPTIMVM. Sic proceditur. Videtur, quod scientia Dei sit discursiua. Sciẽtia enim Dei non est secundum scire in habitu. Sed secundum * Philosophum in. 2. Topic. scire in habitu contin-G git multa simul : sed ĩtelligere actu vnum tantum. Cum ergo Deus multa cognoscat (quia & se & alia, vt † ostensum est.) uidetur ꝙ non simul omnia intelligat, sed de vno in aliud discurrat.

¶ 2 Præt. Cognoscere effectum ꝑ causam est scire discurrentis. Sed Deus cognoscit alia per seipsum, sicut effectum per causam. Ergo cognitio sua est discursiua.

¶ 3 Præter. Perfectius Deus scit vnamquamq; creaturã quàm nos H sciamus. Sed nos in causis creatis cognoscimus earum effectus: et sic de causis ad causata discurrimus. Ergo videtur similiter esse in Deo.

SED CONTRA. Est, quòd August. dicit in * 15. de trin. Quòd Deus non particulatim vel sigillatim omnia videt: velut alternante conceptu, hinc illuc, inde huc: sed omnia videt simul.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ in scientia diuina nullus est di-G scursus: quod sic patet. In scientia enim nostra duplex est discursus. Vnus secundum successionem tantum. Sicut cum postquam intelligimus aliquid in actu, conuertimus nos ad intelligendum aliud. Alius discursus est secundum causalitatem. Sicut cum per principia peruenimus in cognitionem conclusionum. Primus autem discursus Deo cõuenire non potest. Multa enim, quę successiue intelligimus, si vnumquodque eorum in H seipso consideretur, omnia simul intelligimus, si in aliquo vno ea intelligamus [e]. Puta si partes intelligamus in toto, vel si diuersas res videamus in speculo. Deus autem omnia videt in uno, quod est ipse, ut * habitum est [e]. Vnde simul & non successiue omnia uidet. Similiter etiã & secundus discursus Deo competere non potest. Primo quidem: quia secundus discursus præsupponit primum: procedentes. n. a principiis ad conclusiones nõ simul vtrũque considerant. Deinde B quia discursus talis est procedentis de noto ad ignotum. Vnde manifestum est: ꝙ quãdo cognoscitur primum, adhuc ignoratur secundum. Et sic secundum non cognoscitur in primo: sed ex primo. Terminus vero discursus est, quando secundum videtur in primo, resolutis effectibus in causas. Et tunc cessat discursus [e]. Vnde cum Deus effectus suos in seipso videat sicut in causa, eius cognitio non est discursiua.

Art. 4 & 5 huius quæ. 292 427

C AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet sit unum tantum intelligere in seipso: tamen contingit multa intelligere in aliquo uno vt dictum est *.

AD II. dicendũ, quòd Deus non cognoscit per causam quasi prius cognitam, effectus cognitos: sed eos cognoscit in causa. Vnde eius cognitio est sine discursu : vt dictum est [e].

AD III. dicendum, quòd effectus causarũ creatarum uidet quidẽ Deus, in ipsis causis multo melius quàm nos : non tamen ita ꝙ cognitio effectuũ causetur in ipso ex cognitione causarum creatarum sicut in nobis [e]. Vnde eius scientia non est discursiua.

119 o 84

¶ Super quæstionis decimæquartæ Articulum septimum.

Titulus clarus est in principio corporis.

K ¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito negatiue. Sciẽtia Dei nullo modo est discursiua. Probatur : in scientia Dei nõ est discursus secundum successionem, neque secundum causalitatem. ergo nullo modo est discursus. consequẽtia probatur ex sufficienti distinct. discursus, quę in nobis manifestatur clare. Antecedens autem quo ad primam partem probatur. discursus ꝗm successionẽ consistit in intelligendo vnũ post aliud. Sed Deus oĩa videt in vno quod est ipse: ergo non discurrit intelligẽdo vnum post aliud. Quo ad secundum vero probatur dupliciter. Primo : quia discursus secundus includit primum. Secundo, quia secundus est de noto ad ignotum, & consequenter est notitia secundi ex primo, & nõ in primo : sed Deus cognoscit omnia in primo : ergo non discurrit. Sed scientia sua est sicut scientia in termino discursus. ea enim resolutis iam effectibus in causas, videt effectus in causis, sicut proportionaliter, absque præuia tamen resolutione, Deus omnia in seipso omnium causa videt. Et memento hic corrigere codicem si hoc modo se habet, Tertius vero discursus : debet enim legi, Terminus vero discursus est

Super

¶ Super Quæstionis decimæquartæ Articulum octauum.

Titulus.

¶ Aduerte quòd hic articulus est magni momenti: quoniã hic inchoat quæstio de modo, quo Deus producit res extra se. Quærere. n. an scientia Dei sit causa rerum, nihil aliud est quàm quærere, vtrũ Deus causet per intellectum. Verum, quia causalitas rerũ potest dupliciter cõsiderari. Primo secũdũ se, & sic de ea inferius erit specialis tractatus, vbi omnia plene examinabuntur. Alio modo vt est qualitas scientię diuinę: & sic hoc in loco quęritur, vt complete ostẽdatur qualis sit scia Dei, an scia Dei habeat hanc conditionẽ. s. esse causam rerum.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quęsito affirmatiue. Sciẽtia Dei est causa rerum. Circa quã conclusionem in litera tria fiunt. Primo probatur. Secundo ostenditur in cõmuni modus, quo scientia Dei est causa in actu secundo. Tertio probatur efficaciter cõclusio cũ modo iam expresso.

In cor. art. & ar. præce.

¶ Quo ad primum scientia Dei se habet ad res vt scientia artificis ad artificiata, sed scientia artificis est causa artificialiũ. ergo sciẽtia Dei est causa rerum. Maior non probatur vsque ad tertiam partem corporis. Minor autem probatur. Artifex operatur per suum intellectum : ergo forma intellectus est principium operationis: sicut calor calefactionis: & tunc subaudi, sed scientia est ipsa forma intellectus eius. ergo: omnia sunt clara.

In cor. art. 293

¶ Quo ad secundum determinatur in communi: scientia est causa non nisi adiuncta voluntate. Probatur. scientia non significat rationem causæ ex hoc tantum quòd est in sciente, sed ex inclinatione ad effectum. ergo nõ nisi ex adiuncta voluntate. Antecedens probatur ex simili in forma naturali, puta calore. cõsequẽtia vero probatur: scientia ex se, se habet ad opposita, ergo determinatio ad alteram partem est ex appetitu adiuncto. Assumptũ & consequentia habentur 9. Metaphy.

D ¶ Aduerte hic quòd litera satis caute loquitur de forma naturali. Non enim dicit quòd forma naturaliter actiua puta calor eget aliqua inclinatione superaddita ad hoc vt sit principium actionis, cũ hoc sit falsum: sed dicit quòd ipsa forma, scilicet calor inquantum habet hoc, scilicet esse seu manere in subiecto, ex E hoc siue vt sic, non habet quòd sit seu significetur vt principium actionis. Et hoc verum est : quoniam aliter sequeretur ꝙ omnis forma, quæ est in aliquo, esset principium actionis: quod est falsum. Sed quamuis ex hoc non habeat rationem actiui, requiritur tamẽ hoc ad rationem actiui. Inclinatio autem ad opus est, quæ dat formæ rationem actiui. Nec refert quo ad propositum an talis determinatio sit ab intrinseco ex ipsa natura formæ, vt patet de calore, an ab extrinseco vt contingit in scientia, quæ vt probatum est causæ in actu secundo rationem nõ habet, nisi vt habet voluntatem adiunctam. Sola enim sumpta nihil vnquã causabit nisi causaret opposita simul : quod est impossibile.

¶ Quo ad tertium repetitur conclusio adiuncto modo, scilicet scientia Dei est causa rerum secũdum quòd habet voluntatem adiunctam. Probatur ratione : quæ est etiam probatio maioris in principio assumptæ. Esse Dei est suum intelligere. ergo Deus

A est causa rerum per intellectum. ergo scientia Dei est causa rerum secundum quòd habet voluntatem adiunctam. Antecedẽs patet: & prima consequentia relinquitur, vt nota. secunda autem ex assignato modo, quo intellectus est causa rerum patet. Et nihilominus confirmatur in litera ex singularitate nominis: quia scientia Dei vt causa consueuit dici scientia approbationis.

¶ Circa primam cõsequẽtiam huius rationis dubium occurrit : quæ scilicet sit radix huius consequentiæ, Esse Dei est suum intelligere : ergo Deus est agens per intellectum : habet enim instantiam dupliciter. Primo secundũ veritatem. nõ enim valet, esse Dei est suum intelligere: ergo Deus producit filium vel spiritũ sanctum per intellectum : cum vterque producatur a Deo per naturam, vt infra patebit. Secundo secũdum opinionem tenẽtiũ Deum agere ex necessitate naturæ. Concederent enim illi philosophi, quòd esse Dei est eius intelligere: sed negarent sequelam dicendo, quòd Deus producit res per intellectum concomitanter tãtum: quia scilicet intelligit se facere eas, sed per naturam solam causaliter.

119

87
1. dist. 38. art. 1. & 1. contra cap. 61. & 62. Et veri q. 2 art. 14.
*lib. 7. sup. illd: Quos vocauit, hos & iustificauit to. 3
† Lib. 10. Metaphys. text. 5. to. 3.
*lib. 15. de trin. ca. 13. in medio tomo . 3. & lib. 6. c. 10.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd radix huius consequentiæ est ista propositio: agere per intellectum est D perfectius superius & vniuersalius, quàm agere per naturam. quæ propositio probatur in secundo contra Gentiles. 23. super hac enim supposita, optime sequitur: si esse Dei est eius intelligere, ergo omnes effectus Dei sunt in Deo intelligibiliter, vt ex supradictis patet: quia oportet effectus præexistere in ipsa essentia causæ ꝗm modũ essentiæ ipsius causæ : si aũt oĩa sunt & in esse Dei & in intelligere eius, vt sic, & perfectius superius vniuersaliusq; est esse causam rerum per intelligere, quàm per esse tantum, cum constet Deo tribui deberi quod perfectissimum, quod supremum, quod vniuersalissimum est in causando & causandi modo: absque vlla calumnia sequitur: ergo Deus est causa rerum per intellectum.

¶ Ad obiectionem ergo in oppositum pro philosophorum aliquorum opinione iam patet : quòd male negarent consequentiam. Ad eam vero, quæ tangit materiam de Trinitate, dicitur quòd obiectio non est ad propositum, quia sermo est de vere E causa effectiua, quæ non potest intelligi absque essentiali diuersitate causæ & causati. Productiones autem ad intra nõ sunt causalitates vere & proprie. Nec pater est vere & proprie causa filii: cum eadem numero sit vtriusque substantia, & ideo non est mirum si non tenet ibi. Posset quoque nihilominus aliter dici. quòd hæc consequentia tenet, supposito quòd ex parte producibilis, non repugnet produci per intellectum: si enim repugnaret ex parte producibilis: quamuis haberet esse intelligibiliter in causa, &c. nunquam tamen sequeretur quòd posset per intellectum produci vt patet. Constat autem quòd sic est in proposito. nam personis diuinis repugnat produci per modum artificiati, non autem aliis rebus. Et ideo respectu aliarum rerum infertur: ergo Deus est agens per intellectum, & non respectu personarum diuinarum. Earum enim est author per naturam, vt infra patebit.

¶ In responsione ad secundum, expecta discussionem eius: quoniam

ARTICVLVS. VIII.

Vtrum scientia Dei sit causa rerum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd scientia Dei nõ sit causa rerum. Dicit enim Orige. super epistolam * ad Ro. Nõ propterea aliquid erit; quia id scit Deus futurum : sed quia futurum est, ideo scitur a Deo antequã fiat.

¶ 2 Præt. Posita causa ponitur effectus: sed scientia Dei est æterna. Si; ergo scientia Dei est causa rerũ C creatarum, videtur quòd creaturæ sint ab æterno.

¶ 3 Præt. Scibile est prius scientia & mensura eius, ut dicitur in † 10. Meta. Sed id, quod est posterius & mensuratum, non potest esse causa. Ergo scientia Dei nõ est causa rerũ.

SED CONTRA. Est, quod dicit August. * 15 de Trin. uniuersas creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt ideo nouit Deus

Universidad de Deusto Biblioteca

sed ideo sunt quia nouit.

RESPONDEO dicendum, ꝙ scientia Dei est causa rerum. Sic.n. scientia Dei se habet ad omnes res creatas: sicut scientia artificis se habet ad artificiata. Scientia autem artificis est causa artificiatorum, eo ꝙ artifex operatur per suum intellectum. Vnde oportet ꝙ forma intellectus sit principium operationis: sicut calor est principiũ calefactionis. Sed considerandum est, quòd forma naturalis, inquantum est forma manens in eo, cuidat esse, non nominat principium actionis, sed secundum quòd habet inclinationem ad effectũ. Et similiter forma intelligibilis nõ nominat principiũ actionis secundum quòd est tantũ in intelligente. nisi adiungatur ei inclinatio ad effectum, quæ est per uoluntatem. Cum enim forma intelligibilis ad opposita se habeat (cum sit eadem scientia oppositorum) nõ produceret determinatũ effectum nisi determinaretur ad unũ per appetitum, vt dicitur in nono * Metaphys. Manifestum est autem quòd Deus per intellectum suum causat res[c]: cum suum esse sit suum intelligere. Vnde necesse est, ꝙ sua scientia sit causa rerum, secundum quòd habet voluntatem coniunctam. Vnde scientia Dei secundum ꝙ est causa rerum, consueuit nominari scientia approbationis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Orig. locutus est attendens rationem scientiæ, cui non competit ratio causalitatis, nisi adiuncta voluntate. vt dictum est *.

Sed qđ dicit ideo præscire Deũ aliqua, quia sunt futura: intelligendum est secundum causam consequentiæ: non secundum causam essendi. Sequitur enim, si aliqua sunt futura, ꝙ Deus ea præscierit: non tamen res futurę sunt causa quòd Deus sciat.

AD II. dicendum, ꝙ scientia Dei est causa rerum secũdum ꝙ res sunt in scientia. Non fuit autem in scientia Dei, ꝙ res essent ab ęterno. Vnde quamuis scientia Dei sit æterna, non sequitur tamen ꝙ creaturæ sint ab æterno.

AD III. dicendum, ꝙ res naturales sunt mediæ inter scientiam Dei & scientiã nostram. Nos enim scientiam accipimus a rebus naturalibus, quarum Deus per suã scientiam causa est. Vnde sicut scibilia naturalia sunt priora quàm scientia nostra & mensura eius, ita scientia Dei est prior quàm res naturales,

F & mensura ipsarum[e]. Sicut aliqua domus est media inter scientiam artificis, qui eam fecit, & scientiam illius, qui eius cognitionem, ex ipsa iam facta capit.

ARTICVLVS IX.

Vtrum Deus habeat scientiam non entium.

AD NONVM sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus non habeat scientiam nisi entium. G Scientia enim Dei non est nisi verorum. Sed verum & ens conuertũtur. Ergo scientia Dei non est nõ entium.

¶ 2 Præt. Scientia requirit similitudinem inter scientem & scitum. Sed ea, quæ non sunt, non possunt habere aliquam similitudinem ad Deum, qui est ipsum esse. Ergo ea, quę nõ sunt, nõ possunt sciri a Deo.

¶ 3 Præt. Scientia Dei est causa scitorum ab ipso. Sed non est causa nõ entium, quia non ens non habet causam. Ergo Deus non habet scien- H tiam de non entibus.

SED CONTRA est, quòd dicit Apostolus ad Rom. 4. Qui vocat ea, quę non sunt, tanq̃ ea quæ sunt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ Deus scit omnia quæcunque sunt quocũque modo. Nihil autem prohibet ea, quæ non sunt simpliciter, aliquo modo esse. Simpliciter enim sunt, quæ actu sunt. Ea vero, quæ non sunt actu, sunt in potentia, vel ipsius Dei, vel creaturæ: siue in po- I tentia actiua, siue in passiua: siue in potentia opinandi vel imaginandi: vel quocunque modo significandi. Quæcũque igitur possunt per creaturam fieri, vel cogitari, vel dici, & etiam quæcunq; ipse facere potest, omnia cognoscit Deus: etiã si actu non sint. Et pro tanto dici potest, ꝙ habet etiam nõ entium scientiam. Sed horum, quæ actu non sunt, est attendenda quædã diuersitas. Quædam enim licet nõ sint nũc in actu, tamen vel fuerunt, vel erunt: & om- K nia ista dicitur Deus scire scientia visionis. Quia cum intelligere Dei, quod est eius esse, æternitate mensuretur, quæ sine successione existẽs totum tempus comprehendit, præsens intuitus Dei fertur in totum tempus[e], & in omnia quæ sunt in quocunque tempore, sicut in subiecta sibi præsentialiter.

Quædam uero sunt, quæ sunt in potentia Dei vel creaturæ, quæ tamen nec sunt, nec erunt, neque fuerunt. Et respectu horum non dicitur habere scientiam visionis, sed

niam, cum per se de causalitate rerũ tractabit, discutietur.

¶ Super Quaestionis decimaequartae Articulũ nonũ.

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito affirmatiue. Secundo assignat differentiam quandam inter sciẽtiam diuersimode non entium.

¶ Quo ad primum conclusio est. Potest dici quòd Deus habet scientiam non entium. Probatur: De⁹ scit omnia quæ sunt quocũque modo: ergo omnia quæ possunt per potentiam tam suam, quã creaturæ fieri, cogitari, & dici. ergo eorum quæ non sunt actu. ergo potest dici, quòd Deus habet scientiam non entium. Prima consequentia probatur: distinguẽdo modos essendi, id est simpliciter & secundum quid, & subdiuidendo secũdũ qđ iuxta multiplicem diuersitatem potentiæ, scilicet creatoris vel creaturæ, actiuæ uel passiuæ, realis uel opinatiuæ, &c. Secunda uero consequẽtia est per se nota: quia non sunt actu hæc oĩa. Tertia quoque est euidens, quia ex quo non sunt entia simpliciter, sed in potẽtia, quæ est conditio diminuens optime de eis uerificatur absolute negatio entis & sic sunt nõ entia: sicut de homine in potentia vere dicitur non homo, & de arca in potentia non arca.

Lib. 9. tex. 20. tom. 3.

118

In corp. ar.

¶ Quo ad secundũ differentia est nominalis, quòd quædã non entia dicitur Deus scire scientia uisionis, quædã uero simplicis intelligentiæ. Et ratio nominum est, quia uisa apud nos habent duas cõditiones. Altera est, quòd sunt præsentialiter obiecta uidenti. Altera quòd habent esse distinctum extra uidẽtem. Et propterea illa quæ quãdoque sunt, uisionis scientia intelligi dicuntur: quæ uero nunquam, non uideri, sed simplici intelligentia sciri dicũtur. Illa enim habẽt has duas cõditiones ꝑꝑ æternitatem scientiæ diuinæ, &c. illa neutram.

¶ Circa hanc partẽ est dubitatiuncula: quoniam ista differentia non spectat ad non entia ut sic, sed magis ad nõ entia in quantũ sunt entia: & consequenter per accidẽs pertinet ad hunc articulum: in quo de scientia nõ entium agitur. Assumptum patet, quia ea quę quãdoque sunt, pertinent ad scientiam uisionis, ea ratione, quia sunt entia quãdoque in actu, & nõ inquantum non entia. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ ista differẽtia tangit non entia utroque modo, scilicet in quantum sunt, & inquantum non sunt. Eorum enim, quæ nũquam sunt, sed semꝑ sunt in potentia, non solum ipsæ entitates in potentia, sed negationes actualitatis simplici intelligẽtia noscuntur. Et similiter eorum, quæ quandoq; actu sunt non solum entitates in actu tali tempore, sed negationes ab actu tali alio tẽpore: uisionis scientia cognoscũtur ab æterno. Et horũ ratio est: quia negatio per affirmationẽ cognoscitur: & illius genus sequitur in essendo & cognoscendo secundum se. Et sic differentia ista est complete complectẽs nõ entia ad ꝓpositũ.

¶ Super

D 747

simplicis[d] intelligentiæ. Quod ideo dicitur: quia ea, quæ vidẽtur apud nos, habent esse distinctum extra videntem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum quod sunt in potentia, sic habent veritatem[c] ea, quæ non sunt actu, verum est enim ea esse in potentia: & sic sciuntur a Deo.

AD II. dicendum, quòd cum Deus sit ipsum esse, intantum vnũquodque est, inquantum participat de Dei similitudine: sicut vnũquodque intantum est calidum, inquantum participat calorem. Sic & ea, quæ sunt in potentia, etiam si non sunt in actu, cognoscuntur a Deo.

AD III. dicendum, quòd Dei scientia est causa rerum voluntate adiuncta[c]. Vnde nõ oportet quòd quæcunque scit Deus, sint, vel fuerint, vel futura sint: sed solum ea, quæ vult esse, vel permittit esse. Et iterum: non est in scientia Dei, vt illa sint, sed quod esse possint.

ARTICVLVS X.

Vtrum Deus cognoscat mala.

89

1. disti. 36. q. 1. ar. 2. & Ver. q. 2. ar. 15. & 1. cõtra. c. 71. & 11. quol. q. 2. ar. vni. co.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non cognoscat mala. Dicit enim Philosophus in * 3. de Anima, quòd intellectus, qui non est in potentia, non cognoscit priuationem: sed malum est priuatio boni, vt † dicit Augustinus. Igitur, cum intellectus Dei nunquam sit in potentia, sed semper actu, vt ex dictis patet, * videtur quòd Deus non cognoscat mala.

*Tex. 25. tomo 2. † Enchiridii ca. 11. tomo 3. Et lib. 3. cõfess. cap. 7. tom. 1. * Ar. 2 huius quæst.

¶ 2 Præt. Omnis scientia vel est causa sciti, vel causatur ab eo: sed scientia Dei non est causa mali, nec causatur a malo. ergo scientia Dei non est malorum.

¶ 3 Præt. Omne quod cognoscitur, cognoscitur per suam similitudinem, vel per suum oppositum. Quicquid autem cognoscit Deus, cognoscit per suam essentiam: * ut ex dictis patet. Diuina autem essentia neque est similitudo mali, neque ei malum opponitur. Diuinæ enim essentię nihil est contrarium, ut dicit Augustinus † 12. de Ciuitate Dei. Ergo Deus non cognoscit mala.

*Ar. 5. & 6. huius quæst. † C. 2. circa finem. to. 5

¶ 4 Præt. Quod cognoscitur non per seipsum, sed per aliud, imperfecte cognoscitur. Sed malum nõ cognoscitur a Deo per seipsum: quia sic oporteret quòd malum esset in Deo. oportet enim cognitum

A esse in cognoscente. Si ergo cognoscitur per aliud, scilicet per bonũ, imperfecte cognoscetur ab ipso, quod est impossibile: quia nulla cognitio Dei est imperfecta[e]. ergo scientia Dei non est malorum.

SED CONTRA est, quod dicitur Prouerb. 15. Infernus & perditio coram Deo.

RESPON. Dicendum, quòd quicunque perfecte cognoscit aliquid, oportet quòd cognoscat omnia, quę possunt illi accidere. Sunt au- B tem quædam bona, quibus accidere potest, vt per mala corrumpantur: vnde Deus non perfecte cognosceret bona, nisi etiam cognosceret mala. Sic autem est cognoscibile unumquodque, secundum quod est: unde cum hoc sit esse mali, quod est priuatio boni: per hoc ipsum quòd Deus cognoscit bona, cognoscit etiam mala, sicut per lucem cognoscuntur tenebræ. Vnde dicit Diony. * 7. capitu. de diui. no. C Quòd Deus per semetipsum tenebrarum accipit uisionem, nõ aliunde uidẽs tenebras quàm a lumine.

*Non multum a medio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uerbum Philosophi est sic intelligendum, quòd intellectus, qui non est in potentia, non cognoscit priuationem per priuationẽ in ipso existentem Et hoc cõgruit cum eo, quod supra dixerat: quòd punctum, & omne indiuisibile, per priuationem diuisionis cognoscitur[e]. Quod contingit ex hoc: quia for- D mæ simplices & indiuisibiles non sunt actu in intellectu nostro, sed in potentia tantum. Nam si essent actu in intellectu nostro, non per priuationem cognoscerentur. Et sic cognoscuntur simplicia a substantijs separatis Deus igitur non cognoscit malum per priuationem in se existentem, sed per bonum oppositum.

Lib. 3. de anima, tex. 23. & 25. tom. 2.

AD II. Dicendum, quòd scientia Dei non est causa mali, sed est causa boni; per quòd cognoscitur malũ.

AD III. Dicendum, quòd licet malum non oppo- E natur essentiæ diuinæ, quæ nõ est corruptibilis per malum: opponitur tamen effectibus Dei, quos per essentiã suam cognoscit, & eos cognoscens, mala opposita cognoscit.

AD IIII. Dicendum, quòd cognoscere aliquid per aliud tãtum, est imperfectæ cognitionis, si illud sit cognoscibile per se. Sed malum non est per se cognoscibile: quia de ratione mali est, quod sit priuatio boni. Et sic neq; diffiniri, neq; cognosci potest, nisi per bonum.

ARTICVLVS XI.

Vtrum Deus cognoscat singularia.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non cognoscat singularia. Intellectus enim diuinus

90

1. dist. 3. arti. 3. & dist.

¶ Super quaestionis decimaequartae Articulum decimũ.

201 b

TItulus clarus. ¶ In corpore, primo respõdet quęsito affirmãdo quòd sic est: secundo quomodo est.

¶ Quo ad primum, conclusio respõsiua directe quęsito affirmatiue est, Deus cognoscit mala. probatur. Deus perfecte cognoscit omnia bona, ergo scit omnia quæ possunt quibuscunque illorum accidere: ergo scit mala. Antecedẽs cum prima consequentia relinquitur pro euidenti. secunda uero probatur: quia sunt quædam bona, quibus potest accidere vt per mala corrumpãtur, vt patet tam de bono naturali, quàm morali.

118 87

¶ Quo ad secundũ, Modus cognoscẽdi est per aliud: ita ꝙ hæc conclusio, Deus cognoscit mala per bona, probatur, declaratur, & confirmatur. Probatur. Primo. Esse mali consistit in priuatione boni: ergo cognoscibilitas mali consistit in negatione boni. igitur Deus propter hoc cognoscit mala, qa bona scit. Antecedẽs patet. consequentia vero ꝓbatur: qa vnumquodq; eo modo quo habet esse, habet cognosci. Declaratur deinde exẽplo: sicut tenebrę noscuntur per lumen. Cõfirmatur demum authoritate Diony. vt patet in litera.

¶ Super Quaestionis decimaequartae Articulum vndecimum.

TItulus, singularia rerum materialiũ. De his enim est dubium, non de singularibus immaterialibus: cum iam dictum sit, quòd nouit seipsum, quẽ singularem esse cõstat. ¶ In corpore, primo respõdet directe quęsito, ꝙ sic. Secundo, tractatur quomodo. ¶ Quo ad primum tria. Primo respõdet quęsito affirmatiue. Deus cognoscit singularia. Probatur. Omnes perfectiones in creaturis inuẽtæ, præexistunt in Deo altiori modo: cognitio singulariũ est perfectio hominis. ergo præexistit in Deo altiori modo. 85

¶ Secundo, ostendit vim hui⁹ motiui ex authoritate Aristot. Ratio enim ista fundatur in hoc, ꝙ opus sit, omne cognitum a nobis, cognosci a Deo: & hoc assumpsit Arist. contra Empedoclem. Tertio declarat illam particulam in conclusione adiunctam ex vi medii. s. altiori modo, ĩ hoc attendi, dicens, ꝙ nos per diuersas potentias cognoscim⁹ singularia & vniuersalia. Deus autẽ simplici intellectu omnia tã materialia, quam immaterialia comprehẽdit, & probatur: quia q̃ diuiduntur in inferioribus, sunt simpliciter & vnite ĩ Deo.

¶ Aduerte hic, quòd quia maior propositio non est vera de præexistẽtia formali, nisi in perfectionibus simpliciter: ideo licet nostrum cognoscere singulare, & sentire sint idem: litera non dixit, sentire, sed cognoscere singulare, ꝑtinet ad perfectionẽ nostrã. Sentire enim nõ est ꝑfectio simpliciter, nec præexistit ĩ Deo formaliter, sed virtualiter tantum. Cognoscere autem singulare, est perfectio simpliciter. & cõcludendum erat hic, ꝙ

52 d 431

Universidad de Deusto Biblioteca

36.q.1.art. 1.&.1. contra ca. 50. 63.vsq; 72. & lib.3.ca. 75.&.76. Et verit.q. 2.ar.4.&.5 Et opusc. 3. cap.134.& 135.

† Li. 2. de anima.tex. 1. Et. 1. Phys. text. 49. tom.2.

præexistit in Deo formaliter.

¶ Quo ad secundū tria sunt, iuxta opiniones duas & determinationem, prima ergo opinio circa modum, quo Deus intelligit singularia, stat in hoc, ꝙ Deus cognoscit singularia cognoscendo omnes eorum causas vniuersales. Probatur hoc sufficere. Nihil est in aliquo singulari, quod non ex aliqua vniuersali causa insit. ergo cognitis oībus causis vniuersalibus cognoscitur totum singulare. Declaratur etiam exemplo in eclypsi. Refutatur hæc opinio, si Deus cognosceret singularia cognoscendo tantum vniuersales causas: ergo non cognosceret singularia in sua singularitate. cuius oppositum probatum est, consequentia probatur. Totum aggregatum, quod est in singulari ex causis vniuersalibus, vt sic, non sufficit ad constituendum singulare, ergo. Assumptum probatur & manifestatur. Probatur: quia dempta materia signata, seu principio indiuiduationis, quicquid illud sit, cum vniuersale non esse constet, nunquam constituetur singulare. Manifestatur vero hoc in homine exemplariter.

Q.4.art.2.

¶ Secunda vero opinio stat in hoc. Deus cognoscit singularia applicando vniuersalia ad particularia. Cōtra: applicatio nō est nisi ad præcognitum, ergo applicatio vniuersalis ad particulare præsupponit cognitionem singularis non facit.

Li.1.de anima.tex.80. Et li.3.metaph. text. 15. tom. 2. &.3.

80

¶ Determinatio autem est. Deus cognoscit singularia per essentiam suam. Probatur quo ad primā partem sic. Scientia Dei est causa rerum. Ergo se extendit ad oīa, ad q̄ se extendit eius causalitas. ergo ad singularia. Antecedēs cū prima cōsequētia est notum. Secunda vero probat̄, quia Deus est causa non solum formæ, sed materiæ indiuiduantis. Quo ad secundam partem sic, Deus scit

287 b

85

diuinus immaterialior est, quàm intellectus humanus: sed intellectus humanus propter suam immaterialitatem nō cognoscit singularia: sed sicut dicitur in primo de † Anima, ratio est vniuersalium, sensus vero particularium. Ergo Deus nō cognoscit singularia.

2 ¶ Præt. Illę solæ virtutes in nobis sunt singulariū cognoscitiuæ, quæ recipiunt species non abstractas a materialibus conditionibus: sed res in Deo sunt maxime abstractę ab omni materialitate. Ergo Deus non cognoscit singularia.

¶ 3 Præt. Omnis cognitio est per aliquam similitudinem: sed similitudo singularium, inquātum sunt singularia, non videtur esse in Deo: quia principium singularitatis est materia: quæ cum sit ens in potentia tantum, omnino est dissimilis Deo, qui est actus purus. Non ergo Deus potest cognoscere singularia.

SED CONTRA est, quod dicitur Prouer. 16. Omnes viæ hominum patent oculis eius.

RESPON. Dicēdum, quòd Deus cognoscit singularia. Omnes enim perfectiones in creaturis inuētæ, in Deo præexistunt secundum altiorē modum, vt ex * dictis patet. Cognoscere autem singularia pertinet ad perfectionem nostram. vnde necesse est, quòd Deus singularia cognoscat. Nam & Philosophus pro inconuenienti habet quòd aliquid cognoscatur a nobis, quod nō cognoscatur a Deo. Vnde contra Emped. arguit in. 1. de Anima †. & in 3. Meth. quòd accideret Deum esse insipientissimum, si discordiā ignoraret: Sed perfectiones, quæ in inferioribus diuiduntur, in Deo simpliciter & vnitæ existunt c. Vnde, licet nos per aliam potentiam cognoscamus vniuersalia & immaterialia, & per aliam singularia & materialia: Deus tamen per suum simplicē intellectum, vtraq; cognoscit. Sed qualiter hoc esse possit, quidā manifestare volentes dixerunt, quòd Deus cognoscit singularia per causas vniuersales c. Nam nihil est in aliquo singularium, quod non ex aliqua causa oriatur vniuersali. Et ponunt exemplum. Sicut si aliquis Astrologus cognosceret omnes motus vniuersales cœli, posset pronunciare omnes eclypses futuras. Sed istud non sufficit, quia singularia ex causis vniuersalibus sortiuntur quasdam formas & virtutes, quæ quantumcunque adinuicem coniūgantur, non indiuiduantur, nisi per materiam indiuidualem, Vnde qui

F cognosceret Socratē per hoc, quòd est albus, vel Sophronici filius, vel quicquid aliud sic dicatur, non cognosceret ipsum inquantum est hic homo. Vnde secundum modum prædictum, Deus non cognosceret singularia in sua singularitate. Alii vero dixerunt, quod Deus cognoscit singularia, applicādo causas vniuersales ad particulares effectus. Sed hoc nihil est: quia nullus pōt applicare aliquid ad alterum, nisi illud præcognoscat: vnde dicta appli-

G catio, nō potest esse ratio cognoscēdi particularia, sed cognitionem singularium præsupponit. Et ideo, aliter dicendum est, quòd cum Deus sit causa rerū per suā scientiā, ut dictū est *intantum se extendit scientia Dei, inquantū se extendit eius causalitas c. Vnde, cū virtus actiua Dei se extendat nō solū ad formas, a quibus accipitur ratio vniuersalis, sed etiā vsq; ad materiā (vt infra ostendetur*) necesse est ꝙ sciētia dei vsq; ad singularia se extendat, quæ

H per materiā indiuiduātur. Cū enim sciat alia a se per essentiam suam, in quantum est similitudo rerum, vel vt principium actiuum earum: necesse est, ꝙ essentia sua sit principiū sufficiens cognoscendi omnia, quæ per ipsum fiunt, non solum in vniuersali, sed etiā in singulari. Et esset simile de scientia artificis, si esset productiua totius rei, & nō formæ tantum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ intellectus noster speciem intelligi-

I bilem abstrahit a principiis indiuiduantibus. Vnde species intelligibilis nostri intellectus, non potest esse similitudo principiorū īdiuidualium c. Et propter hoc, intellectus noster d singularia non cognoscit c. Sed species intelligibilis diuini intellect9, quæ est Dei essentia, nō est immaterialis per abstractionē, sed per seipsam, principiū existens omnium principiorum, quæ intrāt rei compositionem, siue sint principia speciei, siue principia indiuidui.

K Vnde per eam Deus cognoscit non solū vniuersalia, sed etiā singularia.

AD II. Dicendum, quòd quāuis species intellectus diuini secundū esse suum non habeat conditiones materiales, sicut species receptæ in imaginatione & sensu: tamen virtute se extendit ad immaterialia & materialia, ut dictum est*.

AD III. Dicendū, quòd materia licet recedat a Dei similitudine secundum suam potentialitatem; tamē inquantū vel sic esse habet, similitudinē q̄dā retinet diuini esse,

alia a se per essentiā suam, vt similitudo seu actiuum principium est eorum. ergo essentia sua est sufficiens principium cognoscēdi omnia, quæ per ipsum fiunt, etiā in singulari, ergo cognoscit singularia ꝑ suam essentiam. Antecedens patet ex dictis: consequentia vero ex terminis & probatione primę partis patet. Vltimo declaratur tota ratio, exēplo scientiæ artificis, si fingamus quòd sit causa formæ & materiæ artificiati.

¶ Aduerte, quòd tota determinatio huius literæ, supponit Deum esse causam proximam materiæ primæ: de quo, quia inferius erit specialis questio, supponatur nunc. hoc enim concesso reliqua clara sunt & indubitata.

Ar.8. huius quæst.

Q.44.

¶ In responsionibus ad arguméta, multa discutienda sunt, sed non hic. sed inferius in locis propriis patebūt.

¶ Super

¶ *Super quaestionis decimaequartae Articulum duodecimum.*

3.q.10. art. 3. Et. 1. d. 39. q. 1. a. 2. Et verit. q. 2. art. 9. & art. 5. 4. Et 1. contra c. 69. & 71. Et opusc. 3. c. 135.

Titulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo, respondet quæsito absolute. Secundo, specialiter de scientia visionis. Tertio, assignat causam vtriusque cōclusionis.

*Li.3. Phys. text. 63. to.2.

† Li. 12. de ciuita. Dei: ca. 18. post medi. to. 5.

¶ Quo ad primum, conclusio responsiua de scientia absolute est. De9 scit infinita: Probatur. Deus scit omnia in actu, & omnia quæ sunt in potentia tam sua, quàm creaturæ. ergo scit infinita. Patet sequela, omnia ista constat esse infinita.

*Li.3.text. 34.tom.2.

†Li.6. Phys. text. 60. vsq; ad.66. tom.2.

¶ Quo ad secūdum, an scientia visionis sit infinitorum, duo dicit. Primo refertur opinio negatiua, cū eius motiuo: generatio nec est æterna a parte ante, nec a parte post. ergo q̄ sunt, erunt, & fuerūt, sunt finita. ergo sciētia visionis non est infinitorum. Secundo, confutatur motiuum: & probatur cōclusio affirmatiua. Cogitationes & affectiōes creaturæ rationalis multiplicabuntur æterno à parte post. ergo scientia visionis est infinitorū. Et sic opinio prima non lustrauit omnem generationē sed eam tātū, quæ ex cœli motu pendet: & ideo errauit.

*Lib.12.de ciuit.ca.18. a medio.to. 5.

Ar.9.huius quæst.

¶ Quo ad tertiū assignatur propter qd Deus nouit infinita absolute & scientia visionis sic. Cognitio se extendit secundū extensionem formæ, quæ est cognitionis principiū: ergo cognitio Dei est secūdum extensionem essentię suæ: ergo extendit se ad infinita, etiā ꝑm quod sunt ab inuicē distincta. Et sic simul probatur quia & propter quid quæsiti. Antecedens probatur inductiue, inchoando a cognitione & specie sensibili, & procedendo per intellectionem & speciem intelligibilem nostram: in sensu species se extēdit ad vnum numero tantum, & sic sensatio. in intellectu nostro species ad vnum formaliter, in quo cōmunicant infinita in potentia. & similiter intellectio nostra se extendit. Prima consequentia probatur: quia essentia Dei est forma, per quam intellectus diuinus intelligit. Secunda vero, quia essentia Dei extendit se in repræsentando ad omnia, quæ sunt & esse possunt, non solum quo ad principia communia, sed propria cuiusque, vt iam dictum est.

D.477. D.1215.

ARTICVLVS XII.

Vtrum Deus possit cognoscere infinita.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nō possit cognoscere infinita. Infinitū enim secūdum, quòd est infinitum, est ignotum: quia infinitum est, cuius quantitatem accipiētibus, semper est aliquid extra assumere, vt dicitur in 3. physico. * August. etiam dicit 12. de † ciuitate Dei, ꝙ quicquid scientia comprehenditur, sciētis comprehensione finitur: sed infinita non possunt finiri. ergo non possunt scientia Dei comprehēdi.

¶ 2 Si dicat̄ ꝙ ea, quæ in se sunt infinita, scientiæ Dei finita sunt. Contra Ratio īfiniti est, quòd sit impertransibile, & finiti, quòd sit pertransibile, vt dicitur in tertio physicorum*. sed infinitum non potest trāsiri nec a finito, nec ab infinito, vt probatur in sexto Physicorum †: ergo infinitum non potest esse finitum finito, neque etiam infinito. Et ita infinita non sunt finita scientiæ Dei, quæ est infinita.

¶ 3 Præt. Scientia Dei est mensura scitorum. Sed contra rationem infiniti est, quòd sit mensuratum. ergo infinita non possunt sciri a Deo.

SED CONTRA est, quod dicit Augustinus duodecimo de ciuitate Dei * Quāmuis infinitorum numerorum nullus sit numerus, non tamen incomprehensibilis ei, cuius scientiæ non est numerus.

RESPON. Dicendum, quòd cum Deus sciat non solum ea, quæ sunt actu, sed etiam ea, quæ sunt in potentia vel sua, vel creaturæ, vt * ostensum est: hæc autem cōstat esse infinita: necesse est dicere, quòd deus sciat infinita. Et licet scientia visionis, quæ est tantum eorum quæ sunt, vel erunt, vel fuerūt non sit infinitorum, vt quidam dicunt, cum non ponamus mundum ab æterno fuisse: nec generationem & motum in æternum mansura, vt indiuidua in infinitum multiplicētur: tamen, si diligentius considerētur, necesse est dicere, quòd deus etiam d scientia visionis, sciat infinita. Quia Deus scit etiam cogitationes & affectiones cordium, quæ in infinitum multiplicabuntur creaturis rationalibus permanentibus absque fine. Hoc autem ideo est, quia cognitio cuiuslibet cognoscentis, se extendit secundum modum formæ, quæ est principium cognitionis. Species enim sensibilis, quæ est in sensu, est similitudo solū vni-

A indiuidui: vnde per eam solum indiuiduum cognosci potest. Species autem intelligibilis intellectus nostri, est similitudo rei quantum ad naturam speciei, quæ est participabilis a particularibus infinitis. Vnde intellectus noster per speciem intelligibilem hominis, cognoscit quodammodo homines etiam infinitos, sed tamen non inquantum distinguuntur ab inuicem, sed secūdum quod communicant in natura speciei, propter hoc quòd spe-

B cies intelligibilis ītellectus nr̄i, nō est similitudo hominum quantum ad principia iudiuidualia, sed solū quātum ad principia speciei. Essentia autem diuina, per quam intellectus diuinus intelligit, est similitudo sufficiēs omnium quæ sunt, vel esse possunt, non solum quantum ad principia communia, sed etiam quātum ad principia d propria vniuscuiusque, vt* ostensum est. vnde sequitur, quòd scientia Dei se extendat ad infinita, etiā secundum

C quòd sunt abinuicem distincta.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ infiniti ratio congruit quantitati secundum Philosophum in. 1. Phys.* De rōne aūt quātitatis est ordo partiū. Cognoscere ergo infinitum secūdum modū infiniti, est cognoscere partem post partē: & sic nullo modo contingit cognosci infinitū. Quia quātacunq; quantitas partium accipiatur, semper remanet aliquid extra accipientem. Deus autem non sic cognoscit infinitū, vel īfinita, quasi enumerādo partē, post partem, cum

D cognoscat omnia simul, non successiue, vt supra * dictū est. Vnde nihil prohibet ipsum cognoscere infinita.

AD II. Dicendū, ꝙ transitio importat quandā successionē in partibus. Et inde est, ꝙ infinitum transiri non potest, neq; a finito, neq; ab infinito. Sed ad rationem cōprehensionis sufficit adæquatio: quia id comprehendi dicitur, cuius nihil est extra comprehendentem. Vnde non est contra rationem infiniti, quod comprehendatur ab infinito. Et sic, quod in se est infinitum, potest dici finitum scientiæ Dei, tanquam cōprehensum, non tamen tanquam pertransibile.

AD III. Dicendū, ꝙ scientia Dei est mēsura rerū non quantitatiua: qua q̄dē mensura carent infinita: sed qua

E mēsurat essentiā, & veritatē rei. Vnūquodq; enim intantum habet de veritate suæ naturæ, inquantū imitatur Dei scientiā: sicut artificiatū inquantū concordat arti. Dato aūt ꝙ essent aliqua infinita actu secundū numerū puta infiniti hoīes, vel secundū quātitatē continuā, vt si esset aer infinitus (vt quidam antiqui dixerunt) tamē manifestū est ꝙ haberent esse determinatū & finitū c: quia esse eorum, esset limitatum ad aliquas determinatas naturas. vnde mēsurabilia essent secūdū sciētiā Dei.

¶ *Super quaestionis decimaequartae Articulum decimum tertium.*

Titulus clarus tā quo ad ly futura, quàm quo ad ly contingentia.

D.472. Art.pced.

¶ In corpore quatuor. Primo respondet quòd sic. Secundo, quomodo ex parte cogniti. ibi. Ad cuius euidentiam. Tertio quomodo, & quare ex parte cognoscētis. ibi, Et licet. Quarto ponitur quoddam corollarium. ibi, Vnde manifestum est.

Li.1. Phys. tex.15.to.2.

Art. 7. huius quæst.

37

92

ARTICVLVS XIII.

Vtrum scientia Dei sit futurorum contingentium.

infra.q. 86. art.3. &.4. Et.1.dis.38 ar. 5. Et.1. contra.c.67 Et verit. q. 2.art.12. & quoli. 12. q.3.

AD DECIMVMTERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd scientia Dei non sit futurorū cōtingentium

tingentium

¶Quo ad primũ conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Deus cognoscit futura contingentia. Probatur: Deus scit omnia non solum quæ sunt actu, sed quæ sunt in potentia sua & creaturæ: ergo scit futura contingentia: Antecedens patet ex dictis, consequentia probatur: quia quædam horum sunt contingentia futura nobis.

tingentium. A causa enim necessaria procedit effectus necessarius: sed scientia Dei est causa scitorum, vt supra* dictum est. Cum ergo ipsa sit necessaria, sequitur scita eius esse necessaria. nõ ergo scientia Dei est contingentium.

*Art.8.huius quæst.

¶2 Præt. Omnis conditionalis, cuius antecedens est necessarium absolute, consequens est necessarium absolute. Sic enim se habet antecedens ad consequens, sicut principia ad conclusionem. Ex principijs autem necessariis, non sequitur cõclusio nisi necessaria, vt i. 1. Poste.* probatur. Sed hæc est quædam conditionalis vera: si Deus sciuit hoc futurum esse, hoc erit, quia scientia Dei non est nisi verorum. Huius autem conditionalis antecedẽs est necessarium absolute: tum quia est æternum: tum quia significatur vt præteritum. Ergo & consequens est necessarium absolute. Igitur quicquid scitur a deo est necessariũ, & sic scientia Dei non est cõtingẽtiũ.

Lib.1.post. tex.17.to.1

¶3 Præt. Omne scitum a deo necesse est esse: quia etiam omne scitum a nobis necesse est esse: cum tamen scientia Dei certior sit quàm scientia nostra. Sed nullum contingens futurũ necesse est esse. Ergo nullũ contingẽs futurũ est scitum a Deo.

Sed contra est, quod dicitur ĩ Psal. 32. Qui finxit singillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum, scilicet hominum. Sed opera hominum sunt cõtingentia, vtpote libero arbitrio subiecta. Ergo Deus scit futura contingentia.

Respon. Dicendum, quòd cum supra* ostensum sit, qđ Deus sciat oĩa, non solũ quæ actu sunt, sed ẽt quæ sunt in potẽtia sua vel creaturæ: horũ aũt quædam sunt contingẽtia nobis futura, sequitur ꝙ Deus contingentia futura cognoscat.

Ad cuius euidentiam considerãdum est, quòd contingens aliquod dupliciter potest considerari[e]. Vno modo in seipso, secundum quod iam in actu est. & sic non consideratur ut futurum, sed ut præsens: neque ad utrumlibet contingens, sed ut determinatum ad unum. & propter hoc sic infallibiliter subdi potest certæ cognitioni, vtpote sensui uisus, sicut cum uideo Sortem sedere. Alio modo potest considerari contingens, ut est in sua causa. Et sic consideratur, ut futurum & ut contingens nondum determinatum ad unum: quia causa contingens se habet ad opposita. & sic contingens non subditur per certitudinem alicui cognitioni. Vnde quicunque cognoscit effectum cõtingentem in causa sua tantum, nõ habet de eo nisi coniecturalem cognitionem. Deus autem cognoscit omnia[d] contingentia, non solum prout sunt in suis causis, sed etiam prout unũquodque eorum est actu in seipso[e]. Et licet contingentia fiãt in actu successiue, non tamen Deus successiue cognoscit contingentia, prout sunt in suo esse, sicut nos, sed simul: quia sua cognitio mensuratur æternitate, sicut etiam suum esse. Aeternitas autem tota simul existens ambit totum tempus, ut supra* dictum est. Vnde omnia, quæ sunt in tempore, sunt Deo ab æterno præsentia, non solum ea ratione qua habet rationes rerum apud se præsentes, ut quidã dicũt: sed quia eius intuitus fertur ab æterno supra oĩa[e], prout sunt in sua præsentialitate. Vnde manifestũ est, ꝙ contingentia & infallibiliter a Deo cognoscuntur: inquãtũ subduntur diuino conspectui secundum suã præsentialitatem, & tamen sunt futura contingentia, suis causis cõparata.

Q.10.art.2 & 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd licet causa suprema sit necessaria, tamen[d] effectus potest esse contingens propter causam proximam contingentem Sicut germinatio plantæ est cõtingẽs propter causam proximam cõtingentem, licet motus solis, qui est causa prima sit necessarius. Et similiter scita a Deo sunt cõtingentia propter cau-

¶Aduerte quod ista additio, scilicet nobis non ponitur vt limitatio, aut conditio diminuens ratioñe futuri, sed vt declaratio: hæc enim sunt futura simpliciter, quia sunt secundum seipsa futura, & non tantum quo ad nos. Sed declarant futura simpliciter, per futura nobis: quia sunt futura secundum illam mensuram durationis, qua nos mensuramur, scilicet secundum tempus, & non secundum æternitatem, vt infra patebit.

¶Quo ad secũdum ponuntur duo modi, quibus contingentia futura subduntur diuinæ cognitioni: differenter tamẽ. Et sic ponĩt hæc conclusio: cõtingẽtia futura cognoscũt a Deo put sunt actu in seipsis, & prout sunt in causis suis: sed primo modo certe, secundo modo vero, inquantum cognoscibilia sunt. Probatur & declaratur, distinguendo contingentia futura secundum duplicem statum .s. in actu, & in potentia causarum: & ponendo differentias tres inter hos status. Prima est quo ad differentiam temporis: quia vt in actu, habet rationem præsentis: vt in potentia, futuri. Secunda quo ad contingentiam: quia vt in actu, habet rationem determinati ad vnũ, vt in potentia, contingentis ad vtramque partem. Tertia quo ad cognitionem: quia vt in actu, potest subdi certæ cognitioni, vt patet de visione corporali: vt in potentia non nisi coniecturæ &c. Ex his enim manifeste sequitur intentum.

¶Aduerte hic, quod aliud est loqui de natura contingentiæ: & aliud est loqui de statu contingentiæ. Cum enim cõtingentia sit differentia entium non accidentalis, sed substãtialis: qm̃ vnumquodq; secundum propriam naturam in seipso est ens cõtingẽs, vel necessarium &c. & natura rei non varietur, sed sit eadem in actu & in potentia: oportet quod res cõtingens siue sit in actu, & præsens, siue in potentia futura, semper sit naturæ contingentis: ac per hoc differentia posita in litera inter contingens in actu, & in potentia, præsens, & futurum, nõ est differentia naturæ: quasi aliam naturam habeat sic, & aliam sic: sed est differentia status eiusdem naturæ. Potest enim vna eadem natura, sua rõne salua, diuersos habere status in actu & in potentia, præsentis, & futuri. &c. Status. n. actualitatis est status determinati ad alterã partem contradictionis: status vero in causa ad vtrãlibet, est status indeterminationis. Cõstat aũt, quòd cõtingentia se tenet ex parte indeterminationis, necessitas aũt ex parte determinationis. Et ideo, res contingens vt futura & in potentia, dicitur habere rõnẽ contingentis quo ad statum, vt præsens autem in actu dicitur habere rationem necessarii quo ad statum. Rursus, res quantũcunque contingens, ex statu præsentiæ contrahit quendam necessitatis modum ex suppositione status, ad ipsam sub tali statu pertingentem, vt patet ex primo perihermenias: quia vnumquodq; quod est, quando est, necessario est. Res autẽ vt futura seu in potentia, cum non sit, talem necessitatis modum non contrahit, sed contingens, & in statu contingente absq; tali necessitate relinquitur. Et propterea in litera dicitur: quod cõtingens vt præsens, potest subdi infallibili & certę scientiæ, & in calce responsionis ad secundum dicitur, quod vt sic, est necessarium.

¶Quo ad tertiũ, primo ponitur modus, quo Deus hæc nouit .s. simul. Et qm̃ ex eadẽ radice pendet ratio, quare Deus hæc cognoscat, ideo in litera proposito modo simultatis, ex ei⁹ causa pp ẽt quid quæsitæ conclusionis ostenditur. Propterea, formato conclusionem continentem ẽt modum & causam, & ponatur hæc conclusio: Deus cognoscit oĩa futura cõtingentia ẽm statũ quo actu sunt, ab æterno simul. Probaẽ: æternitas tota simul existẽs ambit totum tempus: & Dei cognitio mensuratur æternitate: ergo & simul quæ successiue fiunt nouit, & omnia quę sunt in tempore, sunt præsentia Deo ab æterno nõ solum quia rõnes eorum habet pſentes apud se, sed quia eius intuitus ab æterno fertur supra oĩa, vt sunt in sua præsentialitate, ergo contingentia, ẽt inquantum secũdum suam præsentialitatẽ subduntur diuino cõspectui, infallibiliter cognoscũtur a Deo. Antecedẽs quo ad secundã partem probatur: quia esse Dei mẽsuratur æternitate.

¶Quo ad quartum, Corollariũ est quòd ex his patet, qđ hæc duo stant simul .s. qđ aliquid sit futurũ cõtingens, & quod certitudinaliter cognoscatur: quia secundũ diuersos status hæc insunt. Subdi. n. certæ cognitioni conuenit ei, ẽm qđ ẽ actu: sic. n. terminat diuinũ intuitũ: esse vero contingens futurum conuenit ei, secũdũ quòd est in causis suis, vt iam patet ex dictis.

D.441 283 435

¶Circa dicta in hoc articulo aduertendũ est, quod hic sunt duo dicta dubitabilia. Primum & præcipuũ est, ratio adducta ex parte æternitatis. secundum est, ratio inclusa ex parte rationum rerum, quas Deus apud se habet. Dicitur enim in litera, quòd omnia sunt præsentia Deo ab æterno, non solum propter rationes rerum, quas apud se Deus præsentes habet, sed quia eius intuitus ab æterno fertur &c. vbi manifeste duæ causæ assignantur: ꝙ res sint præsentes Deo ab æterno .s. rationes rerum, & æternitas. Per rationes quidem sunt præsentia omnia in ratione cogniti .s. vt cognita cognoscenti. Per æternitatem autem, vt coexistentia coexistenti. Primo ergo examinabitur, & cum Dei lumine ac diui Thomæ suffragiis, defendetur principalis ratio de æternitate. Secundo ratio inclusa de rationibus rerum.

¶Circa rationem de æternitate duo vertuntur in dubium. Primo illa propositio: omnia quæ fiunt in tempore, sunt præsentia æternitati. Secundo, applicatio huius ad conclusionem intẽtam, scilicet ꝙ ideo Deus cognoscit certe contingentia futura.

¶Contra propositionem ergo illam, Scotus in primo dist. 39. arguit quadrupliciter. Primo: quod non est, nulli potest coexistere: sed futura nõ sunt. ergo: maior probatur: quia coexistere dicit relationem realẽ. Secũdo: si omnia coexistunt æternitati, ergo omnia sunt simpliciter in actu, ergo nõ possunt postmodum poni in actu: prima consequentia probatur: quia quod habet esse in actu in seipso respectu causæ primę, est simpliciter in actu: quod enim est tale respectu primæ causæ, est tale simpliciter. Tertio: quia si sic est, ergo sessio mea crastina, bis produceretur a Deo. probatur consequentia: quia iam est præsens in seipsa æternitati, ergo producta, & adhuc non est, ergo producenda &c. Quarto, & est confirmatio primi & destructio exempli San. Tho. in primo contra gent. cap. 67. & fundamenti eius. Coexistentia fluentium circa stans, exigit existentiam vtriusq; extremi pro eadẽ mensura durationis. sed impossibile est, ꝗ. duo instantia temporis simul existant in eadem mensura durationis. ergo impossibile est ꝙ coexistãt simul alteri extremo .s. æternitati. Maior patet in cẽtro & in circunferentiæ punctis, si fingamus puncta illa non stare, sed fluere. Certum est enim ꝙ singula quãdo essent, coexisterent cẽtro, sed nunquam simul, non ex defectu centri, sed ipsorum: quia scilicet simul non sunt, & ita est de æternitate & tempore.

¶Contra applicationem rationis ad conclusionem, arguit idem Scotus ibidem tripliciter. Primo sic: sessio mea futura, ut futura est,

est, aut scitur a Deo certe, aut non: si sic, ergo non oportet ponere ipsam in actu existere ad hoc vt certe sciatur: si non, ergo aliter nouit Deus facta quàm fienda contra Augustinum quinto super Gene. ad literam. Probatur consequentia: quoniam cum facta erit dicta sessio, certe scietur a Deo. Secundo sic. scientia Dei non accipit certitudinẽ ab alio obiecto quàm propria essentia: ergo non est certa ex hoc quòd sessio est in actu, sed aliunde. Antecedẽs probatur: quia alioquin intellectus diuinus vilesceret. Tertio sic. Aeuum angeli secundũ istos coexistit toti tempori. ergo angelus secundum istam rationem poterit naturaliter cognoscere omnia futura contingentia.

¶Ad has obiectiones respondẽdo præmitto, quòd iste locus ab aduersantibus iudicatur plenus contradictionis & erroris: a sequentibus autem doctrinam Sancti Thomæ reputatur adeo obscurus, vt neminem hactenus viderim, siue scripto siue verbo assertiue tueri hoc dictum: & me iam annis forte quindecim fateor latuisse. Sed nudiustertius, dum super commentatione huius articuli meditarer, illuxit (vt arbitror) diui Thomæ ope, veritas plana & in manifesto posita: & ideo paucissimis verbis pertransita. Sciendum est igitur primo ad euidentiam terminorum, quòd esse præsens, seu coexistere æternitati, formaliter loquendo, abstrahit a præsentia cogniti ad cognoscentem. quoniam si æternitas esset res non cognoscitiua, & lapis quandoque esset: esset ibi uera præsentia siue coexistentia absque cognitione aliqua. Patet quoque ex hoc, & ex litera, quòd sermo est de esse rerum, quæ fiunt in tempore, non obiectiuo, nec potentiali, &c. sed de esse in actu in rerum natura secundum seipsas extra causas suas: ita quòd sermo præsens est de coexistentia reali contingentium in actu ad æternitatem: & sic cum dicitur omnia esse præsentia æternitati, sensus est, omnia secundum suum esse in actu in rerum natura, sunt præsentia, id est coexistunt æternitati.

¶His prælibatis aduerte, quòd res temporales esse præsentes æternitati potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quòd in quolibet nunc temporis sint præsentes æternitati, ita quòd coexistentia cuiuslibet rei ad æternitatem mensuratur quolibet instanti temporis. Et hunc sensum acceperunt, quantum videtur mihi, aduersarii ex verbis Sancti Thomæ. Sed errauerunt. hoc enim nunquã somniauit S. Thomas, imo manifeste implicat contradictionem. Quoniam coexistentia rei ad æternitatem, æquatur in duratione mensuræ eiusdem existentiæ, cum non coexistat, nisi secundum suam actualem existẽtiam: sed existentia instantis, in quo cras sol oritur, non mensuratur instante aliquo præcedente aut sequente. ergo nec quolibet.

¶Præt. Si instans semper idest pro quolibet instanti temporis coexisteret æternitati: ergo coexisteret aliis instantibus temporis tam præteritis quàm futuris. Et sic illud instans non esset labens. & omnia instantia essent vnum instans in veritate, & plura instantia temporis eiusdem essent simul. & præteritum & futurum essent præsens, &c. quæ omnia sunt manifeste impossibilia. Alio modo potest intelligi, quòd in quolibet nunc ęternitatis, sint præsentes æternitati, ita quòd coexistentia cuiuslibet rei ad æternitatem saluetur in quolibet nunc æternitatis: & hic sensus est verus & intentus a diuo Thoma. Verus quidem: quia cum æternitas non habeat nisi vnum nunc, quod æquatur ipsi æternitati, & excedit omne tempus: necesse est quòd omne instans nostri temporis, & quicquid in illo est aut fit, saluetur in nunc æternitatis: & mensuretur ab illo: non vt a mensura adæquata, sed excessiua. Vnde vt clarius euadas laqueos a rebus ad propositiones, & a propositionibus ad res procedendo: istę propositiones: omnia quæ fiunt in tempore, sunt præsentia æternitati: uel sunt præsentia Deo ab æterno: vel sunt semper præsentia Deo, & similes, distinguendæ sunt. quia ly sunt, aut consignificat nunc temporis, aut nunc æternitatis. & similiter ly ab æterno: aut ly semper: aut tenet sincathegorematice, id est quod distribuat pro omni tẽporis differentia: aut cathegorematice, idest quòd importet sempiternitatẽ perfectam quæ importatur in æternitate & ipsius nunc. Et primo modo sunt falsæ, secundo autem veræ. Verum quippe est & indubitatum, primum instans huius horæ esse in nunc æternitatis. & similiter verum est, vltimum instans istius horæ, nõ in hoc nunc temporis quod est principium huius horæ, sed in nunc æternitatis eodem esse, pro alio tamen instanti temporis, vt de se patet. Et propterea non inconuenit duo contradictoria secundum nũc temporis, esse in eodem nunc æternitatis &c. Quod autem hic sensus sit intentus in litera, ex duobus patet. Primo ex eo quod sic omnia dicta verificantur & consonant. Cum enim nunc, siue temporis, siue æternitatis, non possit distingui in præsens, præteritum, & futurum, sed præsens tantum est: demonstrando in actu signato nunc æternitatis: verum est dicere, omnia æternitati esse præsentia, vt patet dicendo, omnia in nunc æternitatis sunt præsentia æternitati. & similiter consignificando in actu exercito nunc æternitatis, verissimum est dicere, omnia sunt præsentia æternitati. Sed fallitur imaginatio dum respicit ly sunt, & ex consuetudine nostra, putat consignificare oportere nunc temporis. Secundo ex eo quòd sic optime redditur ratio quæsiti & intenti in litera. Ex hoc namque, quòd omnium existentiæ temporales secundum nunc æternitatis sumptę, sunt præsentes æternitati, optime ac directe sequitur, quòd illi visioni, quæ æternitate mensuratur, omnia secundum suas existentias simul simultate instantanea æternitatis, sunt præsentia. Ac per hoc visio illa, quia terminatur ad res præsentes, certa ac infallibilis est, sicut & nostra.

46 45 48

435 D.324

¶Et confirmatur: quia quemadmodum ad hoc quòd aliquid sit præsens visioni nostræ corporali, nihil aliud exigitur nisi quòd illud uisibile sit, & adsit pro mensura durationis qua mensuratur & est ipsa uisio: ita ad hoc quòd aliquid sit præsens secundum se diuino conspectui, exigitur quòd sit & adsit secundum illam durationis mensuram, qua mensuratur uisio diuina. hæc autem est æternitas. ergo sat est, quòd sint secundum æternitatem sumpta præsentia, & non præterita, aut futura, quàmuis secundum tempus sumpta, sint futura. Vnde patet responsio ad omnes obiectiones, contra illam propositionem. Omnia sunt præsentia Deo ab æterno. Omnes enim laborant in æquiuoco, accipientes res vt sunt in tempore, uel instantibus: cum tamen hic sit sermo de temporalibus, & ipso tempore, & eius instantibus: vt sunt seu vtuntur æternitate.

¶Et per hæc eadem patet responsio ad argumenta quæ afferuntur a Capreolo in 36. d. primi ex Aureolo.

¶Ad obiectiones autem secundo loco contra applicationem rationis ad propositum, respondetur, & ad primam, cum dicitur. Sessio mea crastina vt futura aut scitur certe, aut non. respondetur distinguendo: quòd ista sessio futura vt futura, non habet esse nisi in suis causis: ad causas autem suas potest dupliciter comparari. Vno modo ut indeterminatas ad producendam crastinam sessionem meam, uel eius negationem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Alio modo vt determinatas ad illius productionē magis quàm oppositi: vel cum exclusione oppositi. Futura primo modo nō sumuntur vt futura, sed vt futura penitus cōtingentia: Futura aūt secundo modo, sumuntur quidem vt futura, sed declinant a contingentia: sm̄ q̄ determinatio causarum ad alteram partem magis vel minus, vel totaliter exigit. Futura igitur contingentia vt futura ex causis indeterminatis, nō sunt scibilia, vt in litera dicit, nec a Deo, nec a quocunq; : q̄a nō sunt entia, nec in actu, nec in potentia magis ipsa q̄ opposita. Ex causis aūt determinatis sunt cognoscibilia iuxta determinationem causarum. Et cum dicitur: ergo Deus aliter nouit facta quàm fieda, simpliciter negatur consequentia, quia ly aliter in authoritate Aug. dicit modum cognoscendi ex parte cognoscentis, qui in Deo non variatur.

¶Ad probationem autem superfluum est respondere, adeo puerilis videtur. dicit enim: cognoscit autem sessionem certitudinaliter Deus, cum illa fuerit actu: quis enim ignorat Deo nullam accedere cognitionem? vnde debet dicere, & tamen cognoscit illam certitudinaliter secundum eius actualem existentiam: sed hoc non probat consequentiam. Aliud est enim q̄ aliter se habeant res vt factæ, q̄ vt fiendæ ad Dei cognitionem: & aliud q̄ aliter Deus nouit facta q̄ fienda. Illud enim est verum in materia contingenti loquendo, hoc autem est falsum. Illud significat q̄ res aliam dispositionem habet vt facta, & aliā vt fienda: quia vt facta inducit necessitatem quandam, vt fienda non. Et sic vt facta est scibilis certe, vt fienda non. Et rursus vt facta potest certum intuitum Dei terminare, vt fienda non.

¶Ad secundam dicitur, q̄ aliud est scientiam Dei capere certitudinem ex sessione Sortis, & aliud est sessionem Sortis non esse capacem vt sit terminus certe Dei notitiæ, nisi secundum q̄ est in se certa. Primum enim inconuenit. Secundum autem est necessarium. Primum non habetur ex litera, sed secundum. quare conceditur tota ratio, vtpote nihil contra nos dicens: sed supponens falsum. s. q̄ ex hac positione habeatur, q̄ scientia Dei capiat certitudinē ab alio obiecto q̄ subſtātia sua: deberet enim suppone re, quòd exigit certitudinem etiam in alio obiecto seu termino scientiæ suæ, nō solum in subſtantia sua: hoc enim hinc habetur & non quòd capit certitudinem ab alio.

¶Ad tertiam dicitur, q̄ dupliciter deficit. Primo: quia cognitio angeli, qua cognoscit temporalia, non mensuratur æuo, & ideo ratio nihil infert. Secundo, quia repræsentatio singularium temporalium per principium cognitionis angelicæ. s. speciei intelligibilis, non mensuratur æuo, sed de nouo aduenit. Et ideo impossibile est q̄ futura contingentia naturaliter sciant angeli, vt infra patebit.

¶Contra secundam autem rōnem conclusionis. s. quia Deus habet apud se rōnes oium rerum: arguit Scotus vbi supra, interpretans per rationes rerum ideas earum quadrupliciter. Tum quia rōnes extremorum quantumcunq; perfectæ, nō pariunt notitiā complexionis eorum contingentis. Tum quia mere naturaliter ante omnem determinationem voluntatis diuinæ repræsentant: quando adhuc contingentia determinata non sunt. Tum quia ex eadem radice sequitur, q̄ eodem modo sunt contingētium futurorum de facto & non futurorum, sed simpliciter possibilium. Tum quia non magis repræsentant hoc fore illo tempore, quàm alio ex eadem radice.

¶Ad huius difficultatis solutionem præmittenda sunt tria. Primo, q̄ licet idea & ratio se habeant sicut superius & inferius: q̄m̄ idea est terminus tm̄ intellectus, ratio autē communis est, & ad terminum, & ad principium intellectionis. quia tm̄ vt in q̄ne sequente dicitur, principium intelligendi in Deo non pluralitat, sed terminus in intelligendo creaturas: & in litera pluraliter dicitur rōnes rerum esse apud Deum p̄sentes: idcirco mērito per ly rōnes rerum, interpretamur ideas earum, quas constat comparari ad intellectum diuinum vt quod intelligit: & non vt quo: vt in sequenti q̄one dicitur. Secūdo, præmitto quòd hæc quæstio nō coincidit cum illa: an per eandem ideam Deus cognoscat subiectum & accidentia: q̄m̄ aduersarii per has argumentationes intendunt inferre, quod nec per eandē, nec per diuersas ideas Deus cognoscit complexionem contingentem. Hæc dixerim, ne quis credat anticipari hic quæstionem ibi tractandam, sed disputatur hic, quod ideæ non se extendunt ad repræsentandum complexionē contingens, Sortem esse hominem album. Sed hoc etiam nihil est: quia cum dicitur, Deus sciuit esse futurum hoc contingens, contingens non ponitur ibi nisi ut materia uerbi, & nō sicut principalis pars propositionis. Vnde contingentia eius uel necessitas, nihil refert ad hoc, quòd propositio sit necessaria uel contingens, uera uel falsa. Ita enim potest esse uerum, me dixisse hominem esse asinum, sicut me dixisse Sortem currere uel Deum esse, & eadē ratio est de necessario & cōtingenti. Vnde dicēdū est, q̄ antecedēs est necessarium absolute. Nec tamē sequitur, quòd consequens sit necessarium absolute: quia antecedens est causa remota consequentis, quòd propter causam proximam contingens est. Sed hoc nihil est. Esset enim conditionalis falsa, cuius antecedens esset causa remota necessaria, & cōsequens effectus contingens. Vtputa, si dicerē, Si sol mouetur, herba germinabit. Et ideo aliter dicendum est, quòd quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, consequens est accipiendum non secundum esse quod in se est, sed secundum q̄ est in anima. Aliud enim est esse rei in seipsa, & esse rei in anima[c]. Vtputa, si dicam, Si anima intelligit aliquid, illud est immateriale: intelligendum est quòd illud est immateriale secundum q̄ est in intellectu, non secundum q̄ est in seipso. Et similiter si dicā, Si Deus sciuit aliquid, illud erit[c]. Cōsequens intelligendum est, prout subest diuinæ sciētiæ. s. prout est in sua p̄sentialitate. Et sic necessariū est, sicut & antecedens. Quia omne quod est, dum est, necesse est esse, vt[c] dicitur in. 1. periherm.

Suadetur quoque authoritate Aristot. & Auer. & plurium Philosophorum.

¶Nec sustinendus est Scotus in 2. distin. 1. quæst. 3. dicens, quòd Philosophi concesserunt latenter duo contradictoria, dicendo aliquid contingenter fieri, & primam causam necessario causare. Nec rationes eius hoc deducunt. Vnde ad primam, quæ est eius Achilles, quam toties replicauit, respondetur ex duplici capite: distinguitur enim primo ly inquantum mota ab alia: aut ostendit causam præcisam, aut concausam. si præcisam, sic illa propositio implicat in adiecto: si enim causa secunda est causa, ergo non præcise mouet quia mota, sed etiam ex se aliquid confert. Et si præcise mouet quia mota, nihil ex se confert: & sic non est causa. Si vero concausam, principalem tamen: negatur assumptum, quoniam stat, quòd necessario moueatur, & non necessario moueat aliud: quia motio causæ prioris modificatur in causa secunda, secundum modum ipsius causæ secundæ. Et sic, licet a prima causa moueatur necessario secunda, recepta tamen motio in secunda: si secunda causa imaginetur contingens, modificatur contingentia recipientis. Et quoniam prius natura modificatur, quàm impellat ad mouendum, motio illa iam modificata ad causam contingentem, mouebit secundam ad mouendum non necessario, sed contingenter. Et si causa secunda ponatur causa naturalis, possibilis tamē deficere: motio illa iam modificata ad naturam causæ secundę, mouebit illam secundam ad mouendum non necessario, sed vt in pluribus iuxta modum proprium ipsius causæ secundæ, & non primæ. Et sic patet ruina totius Scotici ædificii ex vno capite. Rursus distinguitur ly mota ab alia, altera distinctione, scilicet aut motione præuia prioris actioni: sicut aqua calefacit calefacta ab igne, aut motione cooperante intrinsece ad propriam actionem. Primo modo, dato quòd esset vera, aut sustentabilis, secundo tamen modo sustineri non potest dicta propositio: quoniam causa cooperans intrinsece, cooperatur vnicuique secundum modum eius, cui cooperatur. Talis est autem cooperatio primæ causæ, de qua scriptum est, quòd attingit a fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter: iuxta scilicet modum cuiusque cooperans vnicuique. Ad secundam vero obiectionem dicitur, quòd illa prioritas vniuersaliter nō est secundum aliquam quasi durationem naturæ, vt in vno instanti naturæ effectus attingatur a prima causa, & in alio a secunda, vt arguens imaginatur, sed est secundum independentiam & immediationem virtutis: quia prior independentius & immediatius immediatione virtutis attingit effectum quàm secunda: in eodem tamē instanti, naturæ effectus ab vtraque attingitur. Nec propterea sequitur, ergo simul suscipit necessitatem & contingentiam: quia non attingitur a prima secundum se & seorsum, sed modificata in secunda: sed sequitur, ergo suscipit contingentiam a duabus causis simul necessaria & contingente, Ad tertiam autem & quārtam obiectiones dicitur, quòd non est contra hoc, quod modo discutimus in communi, sed descendunt ad causalitatem causæ primæ de facto. Et propterea patebit nunc nunc quid dicendum.

¶Quo ad secūdum igitur. s. quomodo prima causa de facto causet, breuiter dicitur, quòd prima causa proprie loquendo, nec est causa necessaria simpliciter, neque contingens, sed superior vtraque. Nec habemus magis proprium uocabulum, quàm ut dicaē q̄ est causa libera. Necessitas. n. simpliciter repugnat libertati,

Dei respectu eorum quæ fiunt vt sic, nec est necessaria quo ad scire, nec quo ad causare: omnino igitur falsum est, quòd scientia Dei, quæ est prima causa, est necessaria.

¶Contra secundum autem dictum obicitur. Aut intēdit quòd vnum & idem in se est contingens & necessarium simul, scilicet quòd cōtingentiam habeat a causis proximis, licet scientia Dei, quę est causa prima, sit necessaria[c].

Ad 11. Dicendum, quòd quidam dicunt: quòd hoc antecedens, Deus sciuit hoc contingens futurum, non est necessarium, sed contingens: quia licet sit præteritum, tamen importat respectum ad futurum. Sed hoc non tollit ei necessitatem, quia id, quod habuit respectū ad futurum, necesse est habuisse, licet etiam futurum non sequatur quandoque. Alij uero dicunt, hoc antecedens esse cōtingens: quia est compositum ex necessario & contingenti, sicut istud dictum est contingens. Sortem esse hominem album. Sed hoc etiam nihil est: quia cum dicitur, Deus sciuit esse futurum hoc contingens, contingens non ponitur ibi nisi ut materia uerbi, & nō sicut principalis pars propositionis. Vnde contingentia eius uel necessitas, nihil refert ad hoc, quòd propositio sit necessaria uel contingens, uera uel falsa. Ita enim potest esse uerum, me dixisse hominem esse asinum, sicut me dixisse Sortem currere uel Deum esse, & eadē ratio est de necessario & cōtingenti. Vnde dicēdū est, q̄ antecedēs est necessarium absolute. Nec tamē sequitur, vt quidam dicunt, quòd consequens sit necessarium absolute: quia antecedens est causa remota consequentis, quòd propter causam proximam contingens est. Sed hoc nihil est. Esset enim conditionalis falsa, cuius antecedens esset causa remota necessaria, & cōsequens effectus contingens. Vtputa, si dicerē, Si sol mouetur, herba germinabit. Et ideo aliter dicendum est, quòd quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, consequens est accipiendum non secundum esse quod in se est, sed secundum q̄ est in anima. Aliud enim est esse rei in seipsa, & esse rei in anima[c]. Vtputa, si dicam, Si anima intelligit aliquid, illud est immateriale: intelligendum est quòd illud est immateriale secundum q̄ est in intellectu, non secundum q̄ est in seipso. Et similiter si dicā, Si Deus sciuit aliquid, illud erit[c]. Cōsequens intelligendum est, prout subest diuinæ sciētiæ. s. prout est in sua p̄sentialitate. Et sic necessariū est, sicut & antecedens. Quia omne quod est, dum est, necesse est esse, vt[c] dicitur in. 1. periherm.

Necessariū autem, vnius, immobilis, & vniformis: quia impossibile est aliter se habere. ergo contingens a necessario, & non econuerso, procedit naturaliter: ac per hoc non repugnat, sed consonat contingenti, quòd a simpliciter necessario ortum habeat. Conuincitur etiam euidētia casualium, quæ apud nos accidunt, vt in litera dicitur: nisi quis neget ueram contingentiā in istis inferioribus. Lib. 1. Periher. cap. 6 declinando ad finem, to. 1.

Suadetur quoque authoritate Aristot. & Auer. & plurium Philosophorum.

¶Nec sustinendus est Scotus in 2. distin. 1. quæst. 3. dicens, quòd Philosophi concesserunt latenter duo contradictoria, dicendo aliquid contingenter fieri, & primam causam necessario causare. Nec rationes eius hoc deducunt. Vnde ad primam, quæ est eius Achilles, quam toties replicauit, respondetur ex duplici capite: distinguitur enim primo ly inquantum mota ab alia: aut ostendit causam præcisam, aut concausam. si præcisam, sic illa propositio implicat in adiecto: si enim causa secunda est causa, ergo non præcise mouet quia mota, sed etiam ex se aliquid confert. Et si præcise mouet quia mota, nihil ex se confert: & sic non est causa. Si vero concausam, principalem tamen: negatur assumptum, quoniam stat, quòd necessario moueatur, & non necessario moueat aliud: quia motio causæ prioris modificatur in causa secunda, secundum modum ipsius causæ secundæ. Et sic, licet a prima causa moueatur necessario secunda, recepta tamen motio in secunda: si secunda causa imaginetur contingens, modificatur contingentia recipientis. Et quoniam prius natura modificatur, quàm impellat ad mouendum, motio illa iam modificata ad causam contingentem, mouebit secundam ad mouendum non necessario, sed contingenter. Et si causa secunda ponatur causa naturalis, possibilis tamē deficere: motio illa iam modificata ad naturam causæ secundę, mouebit illam secundam ad mouendum non necessario, sed vt in pluribus iuxta modum proprium ipsius causæ secundæ, & non primæ. Et sic patet ruina totius Scotici ædificii ex vno capite. Rursus distinguitur ly mota ab alia, altera distinctione, scilicet aut motione præuia prioris actioni: sicut aqua calefacit calefacta ab igne, aut motione cooperante intrinsece ad propriam actionem. Primo modo, dato quòd esset vera, aut sustentabilis, secundo tamen modo sustineri non potest dicta propositio: quoniam causa cooperans intrinsece, cooperatur vnicuique secundum modum eius, cui cooperatur. Talis est autem cooperatio primæ causæ, de qua scriptum est, quòd attingit a fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter: iuxta scilicet modum cuiusque cooperans vnicuique. Ad secundam vero obiectionem dicitur, quòd illa prioritas vniuersaliter nō est secundum aliquam quasi durationem naturæ, vt in vno instanti naturæ effectus attingatur a prima causa, & in alio a secunda, vt arguens imaginatur, sed est secundum independentiam & immediationem virtutis: quia prior independentius & immediatius immediatione virtutis attingit effectum quàm secunda: in eodem tamē instanti, naturæ effectus ab vtraque attingitur. Nec propterea sequitur, ergo simul suscipit necessitatem & contingentiam: quia non attingitur a prima secundum se & seorsum, sed modificata in secunda: sed sequitur, ergo suscipit contingentiam a duabus causis simul necessaria & contingente, Ad tertiam autem & quārtam obiectiones dicitur, quòd non est contra hoc, quod modo discutimus in communi, sed descendunt ad causalitatem causæ primæ de facto. Et propterea patebit nunc nunc quid dicendum.

¶Quo ad secūdum igitur. s. quomodo prima causa de facto causet, breuiter dicitur, quòd prima causa proprie loquendo, nec est causa necessaria simpliciter, neque contingens, sed superior vtraque. Nec habemus magis proprium uocabulum, quàm ut dicaē q̄ est causa libera. Necessitas. n. simpliciter repugnat libertati,

Universidad de Deusto
Biblioteca

contingentia vero imperfectionem in libertate importat: quia ponit mutabilitatem: & idcirco diuus Thom. in primo senten. distin. 38. præueniens inepta modernorum vocabula, negat Deū causare contingenter. Cum enim regulare sit, ꝙ superius præhabet in se vnite, quæ in inferioribus sunt sparsa, consequens est vt causa prima superior necessariis & cōtingentibus, præhabeat i se nō formaľ, sed eminenter naturam & modum causarum necessariarum & contingentium, & sit causa vtrorumq; & cooperetur vtriſque ad earum propios effectus ſecundum modos earum. Et propterea nos, qui bus omnis causa videtur necessaria, aut contingens, ſtupemus, non prævalentes videre, quomodo vna causa sit cōmunis necessariis & cōtingentibus immediate. Sed si eleuem' mentis oculos in ex

435

cellentius genus causæ, eminentioremq; causandi modum, ceſſat ſtupor, & omnia conſonant: quamuis remaneamus in caligine, non intuentes illum modum, quo omnibus intrinſece illabens, cunctis iuxta ſuos modos cooperatur: & hoc eſt valde attendendum in huiuſmodi materiis. Appellatur tamen Deus, vel eius ſcientia, causa neceſſaria, propter neceſſitatem non ſimpliciter, ſed immutabilitatis: quæ in eo etiam inquantum causa formaliter ſaluatur. Vnde cum quæritur: vtrum prima radix contingentiæ ſit diuina voluntas, an cauſæ proximæ. Reſpondendum eſt cum duplici diſtinctione circa ſenſum quæſiti. Prima eſt, de ly diuina voluntas: poteſt enim intelligi diuina voluntas, ideſt contingentia in diuina voluntate, vt moderni intelligunt: & ſic reſpondendum eſt negatiue, Tum quia ſupponit falſum, ſcilicet velle diuinum eſſe contingens, cum non cōtingens, nec neceſſarium, ſed liberum & neceſſarium immutabilitatis neceſſitate ſit: Tum quia etiam ſi voluntas diuina neceſſario ſimpliciter cauſaret, adhuc ſaluari poteſt contingentia, vt patet ex dictis, propter modificatam pertingentiam ad effectus vltimarum cauſarum defectibilium, aut ad vtrumliber. Poteſt etiam intelligi diuina uolūtas abſolute, ideſt efficacia ſui velle, & ſic reſpondetur cum diuo Thoma affirmatiue: quoniā diuina voluntas eſt cauſa adeo efficax, vt ſuo imperio efficiat & neceſſaria, & contingentia. Secunda autem diſtinctio eſt de ly, prima radix. Poteſt enim intelligi prima, ideſt propria: & dicendum eſt negatiue, vt patet ex dictis. Poteſt quoque intelligi prima, ideſt principalis & primaria: & ſic patet, quòd reſpondendum eſt affirmatiue. Ex his autem patet quid ad tertiam, & quartam obiectionem Scoti dicendū eſt, concedendo enim aſſumpta, dicitur quòd illa eſſent contingentia propter efficaciam primæ cauſæ, & propter ſupplementum ſupplens vicem cauſæ contingentis, in tertia obiectione. et ipſe eſt cauſa proxima, in quarta obiectione, non contingens formaliter, ſed contingens virtualiter, vt patet ex dictis. Senſus autem verborum literæ in reſponſione ad ſecundum & tertiū, quo ad hoc, Res ſcitæ relatæ ad ſcientiā Dei ſunt neceſſariæ, nihil obſtat propoſito: quoniam non eſt ibi ſermo de rebus ſcitis relatis ad ſcientiā Dei vt cauſam, ſed vt ſcientiam. Si enim omnia ſcita referantur ad ſcientiam diuinam, ut effectus ad cauſam: ſic quædam ſunt neceſſaria, & quædam contingentia. nec aliquid eſt ſimul neceſſarium & contingens, nec aliquid habet habitudinem neceſſariam ad talem cauſam ex parte cauſæ, ſeu (rectius loquendo) nec ad aliquid habet habitudinem neceſſariam talis cauſa, ſed liberam ad omnia & immutabilem, vt patet ex dictis. Si autem referantur ad diuinam ſcientiam vt ſcientiam: cum omne ſcitum, vt ſic, ſit impoſſibile aliter ſe habere, ut patet primo Poſteriorum, ſic omnia ſcita ſunt neceſſaria, non in ſe ſimpliciter, ſed ex ſuppoſitione, ſecundum eam diſpoſitionem, ex qua habent quòd ſint ſcita, ideſt terminantia diuinum intuitum: hoc eſt dictu, quòd licet curſus Sortis ſit in ſe & ſimpliciter contingens, tamē curſus ſortis ſuppoſito quòd ſit, neceſſarius eſt, dum eſt, vt patet primo Perihermenias. Et ſi adjungas his, quòd curſus ſortis non eſt capax, vt terminet intellectum certum, niſi vt præſens dum eſt: conſequens erit, quod curſus ſortis relatus ad diuinam ſcientiam vt ſic, eſt neceſſarius, id

ARTIC. XIII.

Ad iii. Dicendum, quòd ea, quæ temporaliter in actu reducuntur, a nobis ſucceſſiue cognoſcuntur in tempore, ſed a Deo in æternitate, quæ eſt ſupra tempus. Vnde nobis, quia cognoſcimus futura contingentia inquantum talia ſunt, certa eſſe non poſſunt, ſed ſoli Deo, cuius intelligere eſt in æternitate ſupra tempus ', Sicut ille, qui vadit p viam, non videt illos, qui poſt eum veniunt: ſed ille, qui ab aliqua altitudine totam viam intuetur, ſimul videt omnes tranſeuntes per viam. Et ideo illud, quod ſcitur a nobis, oportet eſſe neceſſarium etiam ſecūdum quòd in ſe eſt: quia ea, quę in ſe ſunt contingentia futura, a nobis ſciri non pñt. Sed ea, quæ ſunt ſcita a Deo, oportet eſſe neceſſaria ſecundum modum, quo ſubſunt diuinæ ſcientiæ (vt dictum * eſt) non autem abſolute, ſecūdum quòd in proprijs cauſis conſiderantur. Vnde & hæc propoſitio: omne ſcitum a Deo, neceſſarium eſt eſſe: conſueuit diſtingui, quia poteſt eſſe de re, vel de dicto. ſi intelligatur de re, eſt diuiſa & falſa. & eſt ſenſus, Omnis res, quam Deus ſcit, eſt neceſſaria. Vel poteſt intelligi de dicto: & ſic eſt compoſita & vera: & eſt ſenſus, hoc dictum, ſcitum a Deo eſſe eſt neceſſarium. Sed obſtant quidam

futurorum, poteſt, quantum ad propoſitum ſpectat, dupliciter diſcuti. Primo abſolute, & ſecundum rem. An ſcilicet Deus neceſſario ſciat, A, eſſe futurum, & hæc quæſtio clara iam eſt: quia nō neceſſario abſolute, ſed libere nouit, A, eſſe futurum: cum quo tamen ſtat, quod neceſſario neceſſitate immutabilitatis, nouit, A, eſſe futurum, vt patet ex dictis. Et in hoc, neſcio doctorem aliquē diſcordare. Sed hoc eſt extra propoſitum præſentis argumenti, quod uim propoſitionum diſcutit, non rerum abſolute. Alio modo poteſt diſcuti, ut ſignificatur per tales propoſitiones. er ſic de ea in hoc argumento eſt ſermo. Vnde licet primo modo, ideſt ſecundum rem abſolute, nulla ſit differentia inter iſtam, Deus ſcit a. futurum, & iſtam, Deus ſciuit. a. futurum: quia ſcientia Dei in ſe eſt æterna, nec tranſit in præteritum &c. Magna tamen differentia eſt inter eas ſecundo modo: quia in prima ſignificatur ſcire Dei, vt præſens: in ſecunda vero, vt præteritum. Et ideo tanta eſt differentia inter eas, quanta inter neceſſitatem propoſitionis de præſenti, & de præterito in materia contingenti, accipiendo contingens, vt eſt differentia materiæ propoſitionum, cum diſtinguitur triplex materia propoſitionum, ſcilicet remota, neceſſaria, & contingens. Conſtat autem ex cōibus, quòd inter propoſitionem de præſenti & præterito veram, in materia contingenti, puta ſortes ſedet, & ſortes ſedit, hæc eſt differentia: quòd illa de præſenti non eſt neceſſaria abſolute: quāmuis ſit neceſſaria cum appoſitione, dum ſedet, vt dicitur in primo perher. Iſta vero de præterito eſt neceſſaria abſolute, vt patet ex contradictoriis earum: huius enim contradictorium eſt ſimpliciter impoſſibile, etiam per diuinam potentiam, ſcilicet ſortes non ſedit. Illius vero contradictorium abſolute eſt poſſibile, ſcilicet ſortes non ſedet. Quia quāmuis uere ſedeat, non tamen neceſſario: ſed qui iam ſedit, non ſolum vere ſedit, ſed uere ceſſe eſt ipſum ſediſſe: quoniam impoſſibile eſt ipſum non ſediſſe. Hoc enim ſolo priuatur Deus, ingenita facere que facta ſunt, dixit Agathon 6. Ethi. Cum igitur omnis propoſitio uera de præterito, ſit neceſſaria, conſequens eſt, quòd licet iſta ſit contingens, Deus vult, A, fore, iſta tamen eſt neceſſaria, Deus voluit, A, fore. Et ſimiliter licet hæc ſit contingens, Deus ſcit, A, fore: iſta tamen eſt neceſſaria, Deus ſciuit, A, fore. Et ſic poteſt, quàm optime, ac ſubtiliter diuus Thomas in litera diceret, quòd iſtud antecedens, Deus ſciuit, A, fore, eſt neceſſarium abſolute. Et quòd non intendit quod ſit tantum neceſſarium, id eſt immutabile (vt quidam gloſant, & male) nam fruſtra addit differ ly abſolute, & laboraſſet alios reprehendendo. Patet etiam ꝙ nihil officit neceſſitati abſolute illius, tranſitus actus ſcientiæ ſuper futuro contingenti: quāmuis multum hoc referat, loquēdo de ſcientia Dei abſolute. Patet etiam, quòd poſteriores nō uiderunt intellexiſſe, hunc locum. Et ideo uentilantes hoc argumentū ad ſcientiam Dei in ſe abſolute, & propoſitiones de præſenti, & de præterito

Universidad de Deusto
Biblioteca

alicuius: puta alicuius angeli, vel animæ Christi. Nihil enim refert in proposito, quo quis modo ponat præsentiam rei cognosci. Sat est in proposito, quòd consequens non est cognoscibile certe, nisi ratione præsentialitatis incluſæ correſponſiue.

¶ In responsione ad tertium omnia ex prædictis patét, Illud tñ aduerte, qđ in principio responsionis, vbi assignatur differentia inter necessitatem sciti a nobis, & a Deo: quia illud dupliciter, oportet esse certum. s. in se: & vt subest scientiæ, hoc autem vt scitū tñ. Redditur ratio huius differentiæ ex æternitate intuitus diuini. Et quidem ratio est bona sufficiensque, se non est sola, quare caue ne fallaris.

93 Inſ. qō. 16. ar. 5. primū Et 1. distin. 38. art. 3. & dist. 41. art. 5. c. Et 1. contra. 58. sextum. & c. 59. Et ve. q. 2. ar. 7.

¶ *Super Quaestionis decimaequartae Articulum decimum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito, quod sic. Secundo, quo.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiue est, Deus scit enuntiabilia, probatur. Deus scit quicquid est in potentia tam sua, quàm creaturæ: sed enũtiabilia sunt in potestate nostra. ergo Deus scit omnia illa.

Ar. 9. huius quæst.

¶ Quo ad secũdum ostenditur modus, quo Deus cognoscit enuntiabilia vna cõclusione. Deus scit enuntiabilia non cõponendo & diuidendo, sed per simplicem intelligentiam, id est, non per modum secundæ operationis intellectꝰ, sed primæ: Probatur dupliciter. Primo a simili. Deus scit materialia immaterialiter: composita simpliciter. ergo enuntiabilia, non enuntiando, sed intuendo. Et declaratꝰ quomodo hoc esse possit, exemplo ficto in intellectu nostro: si intelligẽdo quid hominis, intelligeremus ipsum esse album, &c. Secundo ratione. Species intellectus diuini, id

294

921

est, eius essentia, sufficit ad demonstrandum omnia. ergo Deus intelligendo essentiam suam, intelligit essentias omnium, & quæcumque eis accidere possunt. Antecedens patet: consequẽtia fundatur super hoc, quòd ratio necessitans ad intelligendum componendo & diuidendo est, quia species intelligibilis est limitata in repræsentando: quod probatur in litera sic. Species

ARTICVLVS XIIII.

Vtrum Deus cognoscat enuntiabilia.

AD DECIMVMQVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non cognoscat enuntiabilia. Cognoscere enim enuntiabilia conuenit intellectui nostro, secundum quòd componit & diuidit. Sed in intellectu diuino nulla est compositio. Ergo Deus non cognoscit enuntiabilia.

¶ 2 Præt. Omnis cognitio fit per aliquam similitudinem. Sed in Deo nulla est similitudo enũtiabilium, cum sit omnino simplex. Ergo Deus non cognoscit enuntiabilia.

SED CONTRA est, quod dicitur i Psal. 93. Dominus scit cogitationes hominum. Sed enuntiabilia continentur in cogitationibus hominum. Ergo Deus cognoscit enuntiabilia.

RESPON. Dicendum, quòd cum formare enuntiabilia sit in potestate intellectus nostri: Deus autem scit quicquid est in potentia sua, vel creaturæ, vt supra* dictum est. necesse est quòd Deus sciat omnia enuntiabilia, quæ formari possunt. Sed sicut scit materialia immaterialiter & composita simpliciter: ita scit enuntiabilia non per modum enuntiabilium[e], quod scilicet in intellectu eius sit compositio vel diuisio enuntiabilium, sed vnumquodque cognoscit per simplicem intelligentiam intelligendo essentiam vniuscuiusque. Sicut si nos in hoc ipso quod intelligimus quid est homo, intelligeremus omnia, quæ de homine: prædicari possunt. Quod quidem in intellectu nostro non contingit: qui de vno in aliud discurrit, propter hoc, quòd species intelligibilis sic repræsentat vnum, quòd non repræsentat aliud[e]. Vnde intelligendo quid est homo, non ex hoc in ipso alia quæ ei insunt, intelligimus, sed diuisim secundum quandam successionẽ. Et propter hoc, ea quæ seorsum intelligimus, oportet nos in vnum redigere, per modum compositionis vel diuisionis enuntiationem formando. Sed species intellectus diuini, scilicet eius essentia, sufficit ad demonstrãdum omnia. Vnde intelligendo essentiam suam, cognoscit essentias omnium, & quæcunque eis accidere possunt[e].

I

ADPRIMVM ergo dicendũ, quòd ratio illa procederet, si Deus cognoseret enuntiabilia per modum enuntiabilium.

ADII. dicendum, quòd compositio enuntiabilis significat aliquid esse rei. Et sic Deus per suum esse quod est eius essentia, est similitudo omniũ eorum, quæ per enuntiabilia significantur.

ARTICVLVS XV.

Vtrum scientia Dei sit uariabilis.

AD DECIMVMQVINTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ scientia Dei sit variabilis. Scientia enim relatiue dicitur ad scibile. Sed ea, quæ important relationem ad creaturam, dicuntur de Deo ex tempore, & variantur secundum variationem creaturarum. Ergo scientia Dei est variabilis secundũ variationem creaturarum.

¶ 2 Præt. Quicquid potest Deus facere, potest scire: sed Deus potest plura facere quàm faciat: Ergo potest plura scire quàm sciat. Et sic scientia sua potest variari secundũ augmentum & diminutionem.

¶ 3 Præt. Deus sciuit Christum nasciturum. Nunc autem nescit Christum nasciturum: quia Christus nasciturus non est. Ergo non quicquid Deus sciuit, scit. Et ita scientia Dei videtur esse variabilis.

SED CONTRA est, quod dicitur Iacob. 1. quòd apud Deum, non est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio.

RESPON. Dicendum, quòd cum scientia Dei sit eius substantia ut ex† dictis patet: sicut substantia eius est omnino immutabilis, ut supra* ostensum est: ita oportet scientiam eius omnino inuariabilem esse.

¶ *Super Quaestionis decimaequartae Articulum decimumquintum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Scientia Dei non est variabilis, probatur, substãtia Dei est omnino immutabilis. ergo scientia Dei est omnino inuariabilis. Probatur consequentia: quia scientia est ipsa substantia Dei.

¶ In responsione ad tertium, circa illud dictum, scilicet hæc non est vera, quicquid Deus sciuit scit: si ad enuntiabilia referatur, dubium occurrit ex triplici capite. Primo sic. Sicut enuntiabilia, quandoque sunt vera, & quandoque non, & ideo prius scita nesciuntur: ita res q̃dam. puta Sor. quandoq; est ens, & quandoque non. ergo ẽt res corruptibiles priꝰ scitæ nesciuntur. ergo nulla est differentia inter enuntiabilia, & res, quo ad hoc: cuius oppositũ ex litera habetur. consequentia patet. & propositio probatur: quia non magis fundat scibile verũ, quàm ens. Vnumquodq; enim cognoscibile est, secũdum quòd est ens. Et confirmatur, quia sicut Deus ab æterno intuetur natiuitatem Christi pro tali tempore, ita hoc enũtiabile, Christus nascitur pro eodem tempore. Et sicut intuetur non esse natiuitatis Christi, ꝙ aliis temporibus: ita falsitatem prędicti enũtiabilis. ergo sicut ñ dicitur nescire natiuitatem Christi quã sciuit, sic non debet concedi nescire illud enũciabile quod sciuit. Secundo sic opponendo. Et hic sequitur. Deus nescit aliquid eorũ, quæ sciuit. ergo pauciora scit, quàm sciuit: consequens dicitur non concedendum in responsione ad secundum: quia implicat sensum cõpositum. consequentia autem probatur. quia minutus est de facto numerus scitorum.

¶ Tertio sic. Deus sciuit aliquod enuntiabile, quod nescit. ergo scire suum transiuit in nescire. ergo variatio est in scientia Dei. Nec videtur non idem esse iudicium de enuntiabili, & de re, litera sustinet.

¶ Ad euidentiam huius materiæ notanda sunt duo. Primo, quòd inter enuntiabile, & rem, hæc est differentia ad propositũ, quòd enuntiatio eadem manens & perseuerans mutatur de vera in falsam: & consequenter de scibili in nescibilem, & econuerso, vt patet. Res autem si mutatur de esse in non esse aut econuerso, non perseuerat: & propterea non potest demonstrari vna & eadem res manens modo scibilis, & modo nescibilis, sicut vna enuntiatio. Secundo aduertendum est, quòd de variatione scientiæ Dei potest dupliciter esse sermo. Primo ex parte actus sciendi: & sic omnino est immutabilis, tam actu quàm potentia, vt dicitur in responsione ad secundum: quamuis scientia visionis potuisset ad plura vel pauciora determinari: ab æterno absolute loquendo. Sed semel determinata omnino ex parte Dei inuariabilis est. Alio modo ex parte scitorum. Et sic non quo ad res, sed quo ad enuntiabilia, nihil prohibet ipsam mutari: quia mutatio ista nullam mutationem ponit in Deo, sed in enuntiabili scito: quia scilicet mutatur de scibili in nescibile, & econuerso. Ex his autem patet responsio ad obiecta. Ad primum enim iam assignata est differentia inter rem & enũtiationẽ illius: quare non est eadem ratio, &c. Et ad confirmationem nihilominus addendũ est: quòd res, scilicet natiuitas Christi, determinat sibi certũ suũ esse tempus. Enuntiatio autem, scilicet Christus nascitur, nullum certum tempus cõsignificat, sed præsens in communi, seu vage secundum tempus quo formatur aut profertur: & ideo modo est verum, & modo falsum: quia alicui præsenti adequatur, & alicui non: perseuerans tamen idem omnino. quod non potest dici de re, quę certum habet sui esse tempus præsens.

D. 478

In prædicament. ca. de substantia, declinando ad fin. to. 1.

¶ Ad secundum autem conceditur referendo ad enuntiabilia ex parte eorum: nec oppositum docuit litera in responsione ad secundum: quoniam ibi est sermo de augmento, & diminutione scientiæ diuinæ ex parte Dei, & reputatur inconueniẽs augmẽtatio, non solum de facto, sed de possibili. Et propterea quantũ est ex parte Dei, negandum est plura scire, quam sciat. Et quòd hæc sit mens literæ patet. quia porentiam Dei ad determinandam scientiam visionis pertractat, inferens non debere concedi Deum posse plura scire, quàm sciat, propter sensum compositum inferentem mutabilitatẽ ex parte Dei: quia infert scientiam Dei iam determinatam posse a Deo mutari.

¶ Ad tertium vero negatur sequela, vt patet ex dictis: quia hoc non est propter variationem scientiæ, sed sciti. Et licet non sit idem iudicium de re & enuntiatione, quo ad hoc, quod idem se saluo, mutetur de scibili in non scibile, vt dictum est: tamen quo ad hoc, quòd variatio vtriusq; nõ redundat in variationem diuinæ scientiæ, idem est iudicium. Et quo ad hoc adducitur in litera declaratio a simili, ex rerum variatione sumpta, non quo ad primum.

¶ *Super Quaestionis decimaequartae Articulum decimumsextum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo in communi distinguit scientiã speculatiuam & practicam. Secundo respondet quaesito.

¶ Quo ad primum distinctio est ista. Sciẽtia quaedam est speculatiua tãtum, quaedam practica tãtum, quaedam secundum quid practica. & secundum quid speculatiua. Declaratur sic. scientia dicitur speculatiua tripliciter, scilicet ex obiecto, aut modo, aut fine: ergo quaedam est speculatiua tantum, &c. Antecedens declarat̃ exẽplariter. consequentia probatur: quia speculatiua ex obiecto, est speculatiua tantum. speculatiua uero ex modo tantum, aut fine tantum, est secundum quid practica, & secundum quid speculatiua. quae vero nullo horum modorum speculatiua est, relinquitur quòd practica tantum sit.

95 Infra. q. 34. art. 3. co. & 12. q. 3. art. 5. primum & 1. sentent. in prolog. Et verit. q. 3. ar. 3. con.

* Artic. 8. hui⁹ quaest.

Lib. 6. metaphys. textu 2. Et lib. 1. cap. 2. non procul a princip. tomo 3.

¶ Circa hanc partem aduerte primo, quòd practicum & speculatiuũ hîc sumitur non solum vt sunt cõditiones sciẽtiae secundum se, sed etiam ex parte scientis. Et propterea dicitur quòd ars domificatiua non intendentis domificare, est speculatiua ex fine, & practica ex modo & obiecto. glossandũ est enim de fine ex parte sciẽtis: & non ipsius scientiae. Quoniam si loquimur de fine ipsius scientiae, ipsa est etiam practica ex fine, quoniam finis eius est domificatio. Et hoc si aduerteris, deludes irrisiones aduersariorum. Aduerte secundo, quòd sicut speculatiua est tripliciter, ita practica. Prima ex obiecto, modo, & fine etiam scientis, & haec est tantum practica. Secunda ex obiecto modo & fine scientiae, non scientis, & haec est uere practica. Sed in litera dicitur secundum quid speculatiua ex parte finis scientis. Tertia ex obiecto: sed non modo neque fine scientiae, & haec est etiam secundum quid practica; scilicet ex parte obiecti. & secundum quid speculatiua, scilicet ex modo & fine scientiae: quia se concomitantur. Quum enim aliquid practice scitur, iam ex se ad opus ordinatur, & econuerso. Aduerte tertio, quòd per speculatiuam ex modo tantum, id est, de obiecto operabili modo speculatiuo, non intelligitur scientia de operabili in vniuersali: quoniam scientia de operabili, siue sit per principia proxima operationis, siue per principia remota & vniuersalia operationis, sub eodem membro cadit. Sed intelligitur scientia de operabili, scrutans non quomodo res fiat, sed quid est, &c. vt in litera dicitur. Talis enim cognitio non spectat ad artifices, sed ad Philosophos: qui cum sciant quid est cithara, aut domus, scientiam tamen illa faciendi, non habent.

¶ Quo ad secundum tria dicuntur. Primo comparatur scientia Dei ad ipsum Deum. secundo ad alia a se. tertio respondetur cuidam tacitae obiectioni. De primo ponitur conclusio. Sciẽtia Dei de seipso est speculatiua tantum: probatur, quia ipse non est operabilis. De secundo ponitur conclusio. Scientia de aliis a se, est speculatiua & practica: etiam diuersimode, probatur primo, quod sit speculatiua: quia omnia nouit modo speculatiuo quid sunt, &c. Deinde quod sit practica, diuersimode: quia de factibilibus, quae numquam fiunt, practicam habet uirtute, id est ex obiecto & modo & fine scientiae, non fine scientis. De his vero quae de facto quãdoque fiunt, habet practicam simpliciter & actu. Obiectio autem, cui respondetur, est, quia mala nõ facit deus, neque sunt de numero factibiliũ aut factorum a Deo, quomodo ergo haec ad scientiam practicam spectabunt? Respondetur quòd sicut medicina est nõ solum sani, sed aegri ita scientia Dei non faciendo, sed permittendo, ordinando, impediendo, &c.

¶ Aduerte hic, q̄ de scientia Dei possumus loqui dupliciter. Primo absolute secundum quòd in se est: & sic cum sit vna & simplex praehabens in se eminenter omnem scientiae perfectionem, neque est practica, neque speculatiua, sed altius quid eminenter continens vtrũque, iuxta ea, quae in prologo dicta sunt. Alio modo in respectu talis sciti: & sic dicitur hic de ea q̄d est speculatiua, aut practica. Respectu quidem huius sciti qd̄ est essentia sua, non vt essentia est adaequatum obiectũ scientiae, sic enim pertinet ad sciẽtiã Dei absolute: sed vt est quoddam speciale scitum distinctum contra alia scita, scilicet alia a Deo, est speculatiua. Respectu uero aliorum est practica, &c. vt in litera dicitur.

¶ Circa positas conclusiones dubium occurrit ex Scoto, ipse siquidem in prologo primi sententiarum tenet oppositum primae conclusionis, dum definit scientiam Dei de seipso esse simpliciter practicam: aut nihil sibi deesse quin sit practica, nisi quod voluntas Dei non est bona ex regula, sed naturaliter ex seipsa, & in 38. distinct. primi tenet oppositum secundae conclusionis, quo ad hoc, quòd Deus habet scientiam practicam de aliis a se: vult enim quòd non habeat scientiam practicam de aliis a se, sed speculatiuam. Ratio eius contra primam conclusionem consistit in hoc. Scientia de essentia Dei est prior naturaliter amore illius essentiae, & rectificatiua illius: ergo est practica. Et ad rationem pro conclusione in litera positam, scilicet quia Deus non est operabilis, respondet quòd Deus est operabilis, id est, attingibilis per operationem immanentem, amoris scilicet, Ratio vero contra secundam consistit in hoc. Nulla notitia de rebus ante determinationem diuinae voluntatis dictat res esse agendas: ergo nulla est ibi notitia practica de rebus. Antecedens patet, & consequentia probatur: quia scientia practica est dictatiua ad operandum. In prologo autem fundat se super prioritate sic: nulla notitia de rebus, &c. est prior actu voluntatis diuinae, &c. ergo non est practica.

¶ Ad has

ARTICVLVS XVI.

Vtrum Deus de rebus habeat scientiam speculatiuam.

AD DECIMVMSEXTVM sic proceditur. Videtur q̄ Deus de rebus non habeat scientiam speculatiuam. Scientia enim Dei est causa rerum, vt supra ostensum est*. Sed scientia speculatiua non est causa rerum scitarum. Ergo scientia Dei non est speculatiua.

§ 2 Praet. Scientia speculatiua est per abstractionem a rebus: quod diuinae scientiae non competit. Ergo scientia Dei non est speculatiua.

SED CONTRA, Omne quod est nobilius, Deo est attribuendum. sed scientia speculatiua est nobilior quàm practica, vt patet per Philosophum in principio metaphysic*. Ergo Deus habet de rebus scientiã speculatiuam.

RESPON. dicendum, quòd aliqua scientia est speculatiua tantum, aliqua practica tantum, aliqua vero secundum aliquid speculatiua, & secundum aliquid practica. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd aliqua scientia potest dici speculatiua tripliciter.

Primo ex parte rerum scitarum, quae non sunt operabiles a sciente. sicut est scientia hominis, de rebus naturalibus, vel diuinis.

Secundo, quantum ad modum sciendi. Vt puta, si aedificator consideret domum diffiniendo & diuidendo & considerando vniuersalia praedicata ipsius. Hoc siquidem est, operabilia, modo speculatiuo considerare, & non secũdum quòd operabilia sunt. Operabile enim est aliquid per applicationem formae ad materiam, non per resolutionem compositi in principia vniuersalia formaliá.

Tertio, quantum ad finem. Nã intellectus practicus differt fine a speculatiuo, sicut dicitur in tertio de anima*. Intellectus enim practicus ordinatur ad finem operationis: finis autem intellectus speculatiui est consideratio veritatis. Vnde, si quis aedificator consideret qualiter posset fieri aliqua domus, nõ ordinans ad finem operationis, sed ad cognoscendum tantum, erit (quantum ad finem) speculatiua consideratio, tamen de re operabili. Scientia igitur, quae est speculatiua ratione ipsius rei scitae, est speculatiua tantum. Quae uero speculatiua est secundum modum vel finem, est secundum quid speculatiua, & secundum quid practica, Cum uero ordinatur ad finem operationis, est simpliciter practica. Secundum hoc ergo dicendum est, quòd Deus de seipso habet scientiam speculatiuam tantum: ipse enim operabilis non est. De omnibus uero aliis habet scientiam & speculatiuam & practicam. Speculatiuam quidem, quantum ad modum. Quicquid enim in rebus nos speculatiue cognoscimus diffiniendo & diuidendo, hoc totum Deus multo perfectius nouit. Sed de his, quae potest quidem facere, sed secundnm nullum tempus facit: non habet practicam scientiam, secundum quòd practica scientia dicitur a fine, Sic autem habet practicam scientiam de his, quae secundum aliquod tempus facit. Mala vero, licet ab eo non sint operabilia, tamen a sub cognitione practica ipsius cadunt: sicut & bona, inquãtum permittit vel impedit vel ordinat ea, sicut & aegritudines cadũt sub practica sciẽtia medici, inquantum per artem suam curat eas.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd scientia Dei est causa, non quidem suiipsius, sed aliorum. Quorundam quidem actu, scilicet eorũ, quae secundum aliquod tempus fiunt. Quorundam vero virtute, scilicet eorum, quae potest facere, & tamen nunquam fiunt.

AD II. dicendum, quòd scientiam esse acceptam a rebus scitis, non per se conuenit scientiae speculatiuae, sed per accidens inquãtum est humana.

Ad id uero, quod in contrarium obiicitur dicendum, quòd de operabilibus perfecta scientia non habetur, nisi sciantur inquantum operabilia sunt. Et ideo, cum scientia Dei sit omnibus modis perfecta, oportet quòd sciat ea, quae sunt a se operabilia inquantum huiusmodi, & non solum secundum quòd sunt speculabilia. Sed tamen non receditur a nobilitate speculatiuae scientiae, quia omnia alia a se, uidet in seipso. Seipsum autem speculatiue cognoscit, & sic in speculatiua suiipsius scientia, habet cognitionem, & speculatiuam & practicam omnium aliorum.

¶ Ad has autem obiectiones suppositis his, quae in Prologo dicta sunt, & in quaestione speciali de praxi, non est difficile respondere. Ad primam enim neganda est consequentia, quicquid sit de antecedente: plus enim exigitur ad notitiam practicam, vt ibi patuit. Solutio rationis nostrae a Scoto data valeret quidem, si Deus, aut operatio, qua a se amatur, fieret, vel etiam regulariter sciẽtia practica.

¶ Oportet nanque omnem causam esse causam vel operationis uel effectus: sciẽtia autem practica causam sonat, vt patet ex nomine: & 9. meta. Et respectu quidem creaturarũ factibilium, causa in Deo ponitur in ordine ad effectum, non in ordine ad factionem: quia illa est substantia Dei. Respectu autem ipsius Dei quo ad neutrũ poni potest: quia nec ipse, nec operatio fit, aut pendet. Ridiculum ergo est audire Deum esse operabilem scientia sua practica.

D. 713 D. 479

¶ Ad obiectionem vero contra secundam conclusionem primo loco factam, negatur consequentia: falsum enim manifeste est, quod notitia practica debeat esse dictatiua ad operandum, satis est enim quòd sit regulatiua. Ars enim domificatiua, non dictat domificandum esse, imo est indifferens ad opposita, vt patet 9. Metaphy.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiectionem secundo loco adductam: falsum quippe est assumptum. quoniam vt dicitur 9. Meta. potentia rationalis quam constat esse notitiam practicã, determinatur ab appetitu, & non econuerso. Et ideo praesuponitur ab appetitu vt indifferens. Vnde mirum est de isto homine, quomodo praeclarum eius ingenium non aduertit, quòd quemadmodum ars domificatiua absolute, praeuenit actum voluntatis: & praeuenitur a voluntate, vt determinatiua ipsius ad operandum, & praeuenit executionem, scilicet ipsam domificationem: ita rationes omnium operum factibilium a Deo, naturaliter in essentia diuina relucent, praeueniendo omnem voluntatis actum: sed praeueniri eas oportet a voluntate diuina, vt determinentur ad operandum. Vnde quędam rationes sunt determinatae ad operandum, & quaedam non, vt in litera dicitur. Et illae etiam, quae determinatę sunt a diuina voluntate, praeueniunt executionem, scilicet factionem ad extra. Nec refert ad propositum, vtrum potentia executiua in Deo sit ipsa voluntas, an tertia potentia: quoniam etiam ipsa voluntas vt determinans praecedit, & vt exequens sequitur.

QVAESTIO XV.

De Ideis, in tres articulos diuisa.

POST cõsiderationem de scientia Dei, restat considerare de ideis.

ET circa hoc quaeruntur tria.

¶ Primo. An sint ideae.

¶ Secũdo. Vtrũ sint plures, uel una tantum.

¶ Tertio. Vtrum sint omnium, q̄ cognoscuntur a Deo.

¶ *Super Quaestionis decimaequintae Articulum primum.*

In titulo nihil aliud notandum est, nisi q̄ quid nominis ideae in corpore declaratur.

¶ In corpore tria. Primo proponit conclusionem responsiuam quaesito. Secundo assignat quid nominis ideae. Tertio probat conclusionem responsiuam.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quaesito affirmatiue est. Necesse est ponere ideas in mente diuina. Vbi aduerte quòd esse in mente sumitur formaliter, id est, inquantum mens est. Hoc autem est esse obiectiue, vt intellectum in intelligente, & non vt forma in eo, cuius est forma. Sensus ergo conclusionis est, quòd necesse est ponere ideas obiectiue in intellectu diuino.

¶ Quo ad secundum, idea significat formam alicuius rei praeter rem ipsam existentem, & declaratur ex idiomate Graeco. Si vis ideae diffusae diffinitionem videre, lege q. 3. de veri. art. 1.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio proposita sic. Mundus non est factus a casu, sed est factus a Deo per intellectum agentem. ergo forma mundi est finis suae generationis. ergo in mente diuina est forma, ad similitudinem cuius mundus est factus. ergo in mente diuina est idea. Antecedens, quo ad vtrã que partem supponitur, vt inferius mõstrandũ est in loco suo. Prima autem cõsequẽtia p̄batur ex illa maxima: in omnibus, q̄ generantur, nõ a casu, forma est finis generationis. secunda uero consequentia duo infert. s. & quòd forma ad cui⁹ similitudinem, &c. est in Deo, & quòd est tali modo. s. in mente diuina, id est, obiectiue, & quo ad vtrumque in litera probatur. Quo ad primum: quia commune est omni agẽti praehabere similitudinẽ intentae formae. quo ad secundum vero est differentia inter agens naturale, & a proposito in modo habendi illam similitudinem: quia illud secundum esse naturale, vt patet in igne, hoc secundum esse intelligibile, vt patet in artifice. si ergo Deus est agens per intellectum. ergo, &c. Tertia deinde consequentia probatur: quia in hoc consistit ratio ideę. probatur. Ratio ideae est vt sit forma praeter rem, exemplar rei, & principium cognitionis, &c.

¶ Aduerte hîc diligenter, quòd in litera caute dicitur, quòd idea ponitur vt exemplar, & non dicitur vt principium essendi. Quia principium essendi sonaret formam qua agens agit. Idea autem non significat talem formam, sed formam, quam agens concipit, ad cuius similitudinem operatur, & non qua operatur. & hoc est proprie exemplar. Et propterea in exemplo de domificatore expresse subiungitur, qd̄ idea domus, est forma, quam mente concipit, & non ars domificatiua. Similiter cum litera dixisset, quod idea est principium cognitionis, statim addidit limitationem secundum quod formae cognoscibilium dicuntur esse in cognoscente, quasi diceret, non dico quòd idea est principium cognitionis: quia hoc sonaret, quòd ipsa esset ratio cognoscendi, vt species intelligibilis: sed quòd ipsa est principium cognitionis eo modo, quo formae cognoscibilium obiectiue in cognoscente existentes, principia cognitionis ipsarum rerum cognoscibilium dicuntur. Et quoniam in penultimo consequente totum hoc continebatur. s. forma mundi praeter mundum existens, & causalitas exemplaris, & modus essendi intelligibiliter, seu obiectiue, ideo merito vltima consequentia ex his, quae ad rationem ideę spectant, & iam posita erant, probata est, praegnantibus verbis, scilicet: & in hoc consistit ratio ideae.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit: quia falsum, & inconsonans videtur, quòd idea sit essentia diuina. Falsum quidem inquit Sco. in 1. dist. 35. quia tota ratio ideae saluatur in lapide habente esse obiectiuum in intellectu diuino. ergo idea in Deo non est essentia diuina. Antecedens patet applicando totam ideae rationem. Et confirmari posset assumendo diffinitionem positam in q. de veri. q. 3. art. 1. & eam quae ex hoc ar. habetur. s. quòd est forma alicuius rei praeter ipsam rem, exemplar, atque principium sic cognitionis eiusdem. consequentia autem probatur. esse obiectiuum non est esse reale, sed est esse diminutum. ergo non est essentia diuina. Inconsonans autem, quia idea aut est essentia diuina ut est, aut essentia diuina ut est obiecta

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta intellectui diuino, si primo modo, vt in artic sequenti in- F
tuitur, ubi dicitur, quòd idea vt essentia diuina est sic immu-
tabilis, hoc enim conuenit essentiæ diuinæ secundum quòd ens
est. Male ergo responsum est ad principale quæsitum articuli.
Et probatur sequela. quæstioni an est de re habente esse in re-
rum natura, & in
intellectu, male re-
spondetur affirmati
ue, per esse quòd ha
bet in intellectu, præ
termisso esse in rerũ
natura: sicut quæren
ti an sphæra ignis
sit, male respondere
tur, quòd est in in-
tellectu. Et ratio est.
96 quia esse in intelle-
Inf.q6. 44. art.3. Et.1. dis.36. q.2. art.2. Et ve ri.q.3.ar.1. †Cap.7. a medio. ctu est esse secundũ quid, esse in rerum natura est esse simpliciter. Quæstio au-
tem an est, quærit
de esse simpliciter:
& propterea si respõ
deatur de esse in mẽ
te, insinuatur quòd
illa res non habet
aliud esse, sed esse in
mente est eius esse
simpliciter. Si igitur
idea est essentia se-
cundum esse reale,
male responsum est
quæsito, Necesse est
ponere ideas in men
te diuina. Si autem
idea est essentia vt
obiecta est intelle-
ctui diuino. male er
go dictum est quòd
est ipsa essentia diui
na: quoniam essen-
tia diuina vt obie-
cta, non habet esse
reale sed obiectiuũ.
Et si per impossibile
essentia diuina non
esset in rerum natu-
ra, & esset obiecta
intellectui, ideæ ra-
tio saluaretur, Ideã
ergo esse idem quod
essentia est per acci-
dens, imo superfluũ:
quia natura cuiusq;
rei est obiecta intel-
lectui diuino, secun
dario tamen, etiam si nunquam identificaretur essentiæ diuinæ
vt obiecta est intellectui diuino: quoniam ipsa cognoscitur a
Deo non solum vt est in priori obiecto, sed secundum se. Hæ
rationes non sunt ex Sco. formaliter: sed vt veritas eluceſcat,
partim ex ipso, partim ex litera: eas formandas credidi.

¶ Ad euidentiam horum duo videnda sunt: ex quibus solutio
omnium pendet. Primo quomodo idea se habeat ad esse. Se-
cundo quid sit esse obiectiuum. K

¶ Quo ad primum scito quòd (vt ex allegatis locis patet)
de ratione ideæ est esse exemplar rei: De ratione autem exem-
plaris est esse formatiuum rei mediante agente per intellectum.
Vnde ibidem dicitur, quòd si omnia agerent de necessitate na-
turæ, non ponerentur ideæ. De ratione autem formatiui sic est
esse in mente. nunquam enim exemplar aliquod est sic forma-
tiuum, nisi potentia remota, nisi sit in mente. & si est in mẽ-
te, tantum formatiuum sic saluatur. Modus ergo essendi exem
plaris necessarius est esse in mente. Cæteri autem modi essendi
sunt per accidens absolute loquendo. Et propterea in litera,
quæstioni an est, de ideis responsum est, quòd sunt in mente di
uina. Esse namque in mente est simpliciter necessarium esse idea
rum, & formaliter conuenit ideæ vt idea est. Nec curauit au-
thor de esse idearum in rerum natura, vt Platoni ascribitur.
Quoniam hic theologiam tradebat & de diuino intellectu: Il-
la autem discussio metaphysicalis est, ad tractatum de separatis
substantiis spectans. Vnde patet, quòd idea in Deo est, for-

Articvlvs primvs.

Vtrum Ideæ sint.

Ad primvm sic procedi-
tur. Videtur quòd ideæ non
sint. Dicit enim Dion.†.7.cap. de
di.nom. quòd Deus non cognoscit
res secundum ideam. Sed ideæ non G
ponuntur ad aliud, nisi vt per eas
cognoscantur res. Ergo ideæ non
sunt.

¶ 2 Præt. Deus in seipso cognoscit
omnia, vt supra * dictum est: sed
seipsum non cognoscit per ideam.
Ergo nec alia.

*Q.14.art.

¶ 3 Præt. Idea ponitur, vt principiũ
cognoscendi, & operandi. sed es-
sentia diuina est sufficiens princi-
pium cognoscendi, & operandi
omnia: non ergo necesse est ponere
ideas. H

Sed contra est quod di-
cit August. *in lib. 83. q. Tanta vis
in ideis constituitur, vt nisi his in-
tellectis, sapiens esse nemo possit.

*Lib.83.qst. q.46. parũ a prin.to.4.

Respon. dicendum, quòd
necesse est ponere in mente diuina
ideas. Idea enim græce, latine for-
ma dicitur. Vnde per ideas intel-
liguntur formæ aliarum rerum præ
ter ipsas res existentes. Forma au-
tem alicuius rei præter ipsam exi-
stens ad duo esse potest: vel vt sit
exemplar eius cuius dicitur for- I
ma[c]: vel vt sit principium cogni-
tionis ipsius, secundum quòd for-
mæ cognoscibilium dicuntur esse
in cognoscente. Et quantum ad
vtrumque est necesse ponere ideas.
quod sic patet. In omnibus enim,
quæ non a casu generantur, neces-
se est formam esse [d] finem genera-
tionis cuiuscumque. Agens autem
non ageret propter formam nisi in-
quantum similitudo formæ est in
ipso[e]. Quod quidem contingit du-
pliciter. In quibusdam enim agen-
tibus præexistit forma rei fiendæ se
cundum esse naturale, sicut in his,
quæ agunt per naturam. sicut ho-
mo generat hominem, & ignis
ignem. In quibusdam vero secun-
dum esse intelligibile, vt in his,
quæ agunt per intellectum. sicut
similitudo domus præexistit in mẽ
te ædificatoris. Et hæc potest dici
idea domus: quia artifex intendit
domum assimilare formæ, quam
mente concepit. Quia igitur mun-
dus, non est casu factus, sed est fa-
ctus a Deo per intellectum agentẽ,
(vt infra† patebit) necesse est quòd
in mente diuina sit forma ad simili
tudinem cuius mundus est factus.
Et in hoc consistit ratio ideæ[c].

Ad primvm ergo dicendũ,
quòd Deus non intelligit res secun
dum ideam extra se existentem, &
sic etiam Arist. * improbat opinio-
nem Platonis de ideis, secundum
quòd ponebat eas per se existentes,
non in intellectu.

Ad ii. dicendum, quòd licet
Deus per essentiam suam se, & alia
cognoscat, tamen essentia sua est
principium operatiuum aliorum,
non autem suipsius: ideo habet
rationem ideæ secundum quòd ad
alia comparatur: nõ autem secun-
dum quod comparatur ad ipsum
Deum.

Ad iii. dicendum, quòd
Deus secundum essentiam suam
est similitudo omnium rerum. Vn
de idea in Deo nihil est aliud quàm
Dei essentia.

Articvlvs ii.

Vtrum sint plures ideæ.

Ad secvndvm sic pro-
ceditur. Videtur, quòd non
sint plures ideæ. Idea enim in Deo
est eius essentia: sed essentia Dei
est vna tantũ: ergo & idea est vna.

¶ Præt. Sicut idea est principium
cognoscendi & operandi, ita ars &
sapientia: sed in Deo non sunt plu
res artes & sapientiæ: Ergo nec
plures ideæ.

Si dicatur quòd ideæ multipli-
cantur secundum respectus ad di-
uersas creaturas: Contra. Pluralitas idearum est ab æterno: si ergo
ideæ sunt plures, creaturæ autem
sunt temporales: ergo temporale
erit causa æterni.

¶ 3 Præt. Respectus isti, aut sunt
secundum rem in creaturis tãtum,
aut etiam in Deo: si in creaturis
tantum (cum creaturæ non sint ab
æterno) pluralitas idearum non
erit ab æterno: si multiplicentur so
lum, secundum huiusmodi respe- D
ctus. Si autem realiter sunt in Deo,
sequitur, quòd alia pluralitas realis
sit in Deo, quàm pluralitas perso-
narum: quod est contra Damas.*

*Lib.1.ca.9. & 10.&11.

communi, non sit reale: esse tamen obiectiuum apud intelle-
ctum diuinum, est reale.

¶ Ad secundam autem iam patet, quòd idea in Deo est essen-
tia diuina, vt obiecta diuino intellectui, &c. Et cum arguitur.
ergo male dictum est, q̃ essentia sit: negatur sequela. Tum quia
non est dictũ, quòd
est essentia inquan-
tum habet esse natu
rale. Tum quia si
hoc sine reduplica-
tione fuisset dictum,
verificaretur pp vni
tatem vtriusque in
Deo. Essentia. n. di-
uina habet vtrumq;
modum essendi emi
nenter: in suo vnico
excellentissimo mo-
do essendi. Et propte
rea, affirmando iden
97 titatem ideæ cum es
1.dist.36.q. 2.a.2.& 1. conte.4.cap. 54. Et veri. q.3.art.2. Et opuſ. 9. q.66. sentia, non sequitur
formaliter loquen-
do more humano. er
go affirmatur identi
tas cum essentia, in-
quantum est in rerũ
natura. In hãc autẽ
non affirmatur hoc
ẽm, sed primum. Et
ideo illæ duæ conse
quẽtiæ, quæ obiciẽ-
do subiũctæ sunt. s.
ergo ideam in Deo
esse idem cum essen
tia diuina, est per ac
cidens, & ergo est su
perfluum, nihil va-
lent: quia identitas
cum essentia est per
se & necessaria, ex
eo quòd nihil potest
obiici intellectui di
uino nisi in essentia
diuina: ita quòd mo
dus, quo res obiectæ
obiiciuntur, necessa-
rio est esse in obie
cta essentia: alioquin
Deus intelligeret ali-
quid extra se, & vi-
lesceret eius intelle-
ctus, vt 12. metaph.
patet. vnde falsum
& impossibile est, q̃
lapis obiiciatur in
Deo in seipso lapide obiectiue. Quod tamen argumentum assu
mit & supponit ex ignorantia metaph.

¶ Ad illam autem hypothetica deductionem: si essentia diuina
non esset in rerum natura, & esset obiecta suo intellectui, saluа-
retur ratio ideæ. ergo identitas ideæ cum essentia est per accidẽs.
Admissa conditionali, negatur vlterior sequela: imo sequitur op
positum: quia stante illa conditionali, idea esset ipsa essentia vt
obiecta. Et si dicatur. ergo ideam esse essentiam diuinam, se-
cundum esse reale est accidens, negatur sequela. Quoniam esse
obiectiuum essentiæ diuinæ apud intellectum Dei non est per
accidens reale, sed per se, ex eminentia propria ipsius. Sed falli
tur consequentia in hoc, ex eo quòd consideratur esse obiecti-
uum absolute, & reale absolute: quæ constat non esse idem.
Cum hic sit sermo de esse obiectiuo tali, & tali reali: ex qui-
bus oritur identitas, balbutiendi tamen accepta licentia.

¶ *Super Quaestionis decimaequintae Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore tria facit. Primo respondet quæsito affirma-
tiue. Secundo ostendit, quòd hæc pluralitas non repugnat di-
uinæ simplicitati. Tertio ostendit quomodo hic pluralitas est.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est, Necesse est ponere
ideas plures. Probatur. vltimus finis in quolibet effectu est pro
prie intentus a principali agente. ergo ordo vniuersi est proprie
intentus & per se factus a Deo. ergo in mente diuina est idea
ordinis vniuersi. ergo in ea sunt propriæ rationes omnium rerũ.
ergo in ea sunt plures ideæ. Antecedens manifestatur in ordine
exercitus & duce. Prima vero consequentia probatur: quia op-
timum in rebus existens est ordo: quod firmatur ex 12. metaph.
Et confirmatur veritas consequentis ex destructione opinionis
dicentem, quòd in diuinis omnia Auic. & c. secunda au
vnum sunt, præter ingenerationẽ, tem est per se nota.
generationem, & processionem. tertia vero probatur:
Sic igitur non sunt plures ideæ. quia ratio totius ha-
beri non potest, nisi
habeantur rationes
omnium ex quibus
totum constituitur,
vt patet in domo, & Lib.83.qst. q.46.a me- dio, tom.4.
eius partibus. Con-
firmaturq; veritas cõ
sequentis authori-
tate Aug. vltima de-
mũ consequentia nõ
eget probatione.

¶ Aduerte, quòd no-
tanter in primo ante
cedente non dicitur
vltimus finis, sed di-
citur vltimus finis in
quolibet effectu: qi-
hic est sermo de fine
intrinseco effectus,
& non de fine, qui
est extra effectum:
vt. n. patet 13. meta.
text. 51. Bonum vni-
uersi est duplex. s. in
ipso vniuerso manẽs,
& aliud extra ipsum,
primum est ordo: se-
cundũ est Deus: pro
pter quem est etiam
ipse ordo. Ordo er-
go vniuersi, quia est Li.12.met. rex.52.
optimum in toto vni
uerso, oportet esse vl
timum in hoc effe-
ctu, qui est vniuer-
sum, & consequen-
ter respondere prin-
cipali agenti: quòd
supponim[a] esse Deũ.
Et sic Deus est actor 246
per se, & finis ipsius
ordinis: quemadmo-
dum dux respectu or
dinis exercitus.

¶ Aduerte secundo,
quòd litera, vt osten-
deret vim huius me-
dii, ad inferendam pluralitatem idearum in Deo, inferuit opi-
nionem Auic. de modo, quo pluralitas emanauit creaturarum:
de qua inferius erit sermo. s.n. distinctio creaturarum non per
se intenta esset a Deo, sed ex parte Dei esset per accidens, sci-
licet propter successionem agentium: seu quouis alio modo; non
habemus viam concludendi in Deo exemplaria multorum, sed
vnius tantum. Nullus enim opifex exigit ideam eorum, quæ
sunt per accidens.

¶ Quo ad secundum ostenditur, quòd pluralitas idearum non
repugnat diuinæ simplicitati ex differentia, quæ est inter quod
& quo aliquis intelligit: vtrumq; tali ratione: multiplicare qd,
non repugnat simplicitati, sed multiplicare quo: sed idea est
quod, & non quo. ergo multitudo idearum non repugnat sim-
plicitati diuinæ. maior probatur: quia multa intelligere non
ponit compositionem, aut imperfectionem, &c. sed bene hoc po-
nit multis speciebus intelligere. minor probatur inductiue ex
idea domus in mente artificis, &c.

¶ Circa differentiam in litera assignatam, inter quod & quo
intelligitur, dubium occurrit. Primo aut est sermo de pluralи-
tate reali, aut rationis. si reali, vtriusque pluralitas præiudi-
cat diuinæ simplicitati. si rationis, vtrumque potest pari ratio-
ne plurificari. Quoniam essentia diuina vt species comprehen-
dit omnes species intelligibiles, quemadmodum ipsa vt obiecta
comprehendit omnia obiecta: & sic æqua est vtrinque pluralи-
tas secundum rationem. Secundo, intellectum a Deo non po-
test esse nisi vnum numero, vt patet 12. metaphy. ergo repugnat
multi-

Universidad de Deusto Biblioteca

se creatus ab eo, & intentus ab ipso, necesse est quòd habeat ideam ordinis vniuersi. Ratio autem alicuius totius haberi non potest, nisi habeantur propriç rationes eorũ, ex quibus totum constituitur. Sicut ædificator, speciem domus concipere non posset, nisi apud ipsum esset propria ratio cuiuslibet partium eius. Sic igitur oportet quòd in mente diuina, sint propriæ rationes omnium rerum. Vnde dicit August*. in lib. 83. q. quòd singula propriis rationibus a Deo creata sunt. vnde sequitur, quòd in mente diuina sint plures ideæ. Hoc autem quomodo diuinæ simplicitati non repugnet, facile est uidere, si quis consideret ideam operati esse in mente operantis, sicut quod intelligitur, non autem sicut species, qua intelligitur, quæ est forma faciens intellectum in actu. Forma enim domus in mente ædificatoris est aliquid ab eo intellectum: ad cuius similitudinem domum in materia format. Non est autem cõtra simplicitatẽ diuini intellectus, quòd multa intelligat: sed contra simplicitatem eius esset, si per plures species eius intellectus formaretur. Vnde plures ideæ sunt in mẽte diuina, vt intellectæ ab ipso. Quod hoc modo potest uideri. Ipse enim essentiam suam perfecte cognoscit: vnde cognoscit eam secundum omnem modum, quo cognoscibilis est. Potest autem cognosci non solum secundum quod in se est, sed secundum quod est participabilis secundum aliquem modum similitudinis a creaturis [c]. Vnaquæque autem creatura habet propriam speciem, secũdum quòd aliquo modo participat diuinæ essentiæ similitudinem. Sic igitur in quantum Deus cognoscit suam essentiam vt sic imitabilẽ a tali creatura, cognoscit eam vt propriam rationẽ & ideam huius creaturç [e]. Et similiter de aliis. Et sic patet, quòd Deus intelligit plures rationes proprias plurium rerum, quæ sunt plures ideæ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd idea non nominat diuinam essentiam inquantum est essentia, sed inquantum est similitudo, vel ratio huius vel illius rei. Vnde secũdum quòd sunt plures rationes intellectæ ex vna essentia, secundum hoc dicuntur plures ideæ.

AD II. dicendum, quòd sapientia & ars significantur, vt quo Deus intelligit, sed idea, vt quod Deus intelligit. Deus autem uno intellectu intelligit multa, & non solum secundum quòd in seipsis sunt, sed etiam secundum quòd intellecta sunt: quod est intelligere plures rationes rerum. Sicut artifex dum intelligit formam do-

Lib 83. q̃st. q. 46. post mediũ to. 4

multiplicare quod intelligitur a Deo. falsum est ergo, quod pluralitas eius quod intelligitur, non præiudicat. Tertio in Deo est sapientia, & ars, & scientia. ergo quo intelligitur, multiplicatur in Deo. probatur sequela: quia se habent vt quo Deus intelligit: vt etiam expresse litera dicit in responsione ad 2m.

¶ Ad euidentiam horum scito, quantum ad ly quo, & quod, quod hic est sermo de quo & quod in actu exercito, scilicet de illis rationibus formalibus, seu rebus, quæ exercent actũ ipsius quo, vel actũ ipsius, quod vt in proposito. Idea est quod intelligitur in actu exercito: quoniã significat, id quod se habet ad intellectionem vt obiectũ vel terminus. Ars vero est quo in actu exercito: quia importat, id quod se habet vt principiũ formale intellectionis, & sic de aliis. Quantum vero ad multitudinẽ seu pluralitatẽ scito, quòd hic est sermo nõ de pluralitate realis, nec de pluralitate rationis, formaliter loquendo: sed de pluralitate simpliciter, quod aut quo. Ita quòd intentio literæ est ponere differentiam in hoc, ꝙ ratio formalis exercens, actum, quòd potest multiplicari simpliciter, potestq; absolute dici multæ. Ratio vero exercens actum quo, nõ potest sic multiplicari, vt possit absolute dici multæ. Ad primam ergo obiectionem in oppositum patet responsio, dicim⁹ enim, quòd quia idea est quod intelligitur, & ad pluralitatem cogniti sufficit omnis distinctio rationis. nam aliud cognitum est punctum vt principium, & aliud vt finis. ideo ad pluralitatem idearum sufficit distinctio illa relatiua: qua essentia vt sic imitabilis est vnum cognitum, & vt sic imitabilis est aliud cognitum, &c. Ad pluralitatem vero principii intelligendi, non sufficit quælibet distinctio rationis, sed requiritur distinctio secundum propriam, & per se rationem principii intelligendi. Ideo non est par ratio multitudinis, ipsius quo & ipsius quod quum ergo dicitur, essentia diuina, ita plura continet obiecta sicut ratio, conceditur, sed negatur, quòd sicut pluralitas illa, quæ intelligitur in ipsa obiecta sufficit ad pluralitatem simpliciter ipsius quod. ita eadem pluralitas quæ intelligitur in eadẽ vt ratio seu species intelligendi, sufficiat ad pluralitatem ipsius quo, propter rationem iam dictam. Ad secundam autem obiectionem dicitur dupliciter. Primo quòd intellectum a Deo non est nisi vnum, vt distinguitur contra multa disparata, & non vt simpliciter distinguitur contra multa. Ideæ non sunt multa cognita disparata nec inter se, nec ab essentia diuina: quoniam quælibet est ipsa essentia. Contra simplicitatem namque intellectus est, si multa disparata cognita vt sic, id est, in esse cognito (formaliter enim loquimur) haberet: vt in nobis contingit, quoniam triangulum, & bouem intelligimus. Habere autem multa cognita non disparata, imo in vno numero communicantia non præiudicat simplicitati. Secundo, quòd intellectum per se primo a Deo oportet esse vnum. Idea autem est intellectum per se secundo, & ideo compatitur multitudinem. Non enim dictum est in litera, quòd omne quod potest multiplicari, sed quòd multiplicare quod, non præiudicat simplicitati. Sat autem hoc verificatur, si quod per se secundo plurificari potest.

¶ Ad tertiam autem dicitur quòd laborat in æquiuoco. Non enim intendit litera quòd in Deo non possint poni plura diuersarum rationum quo: sed quòd nullum eorum potest multiplicari: non enim sunt in Deo multæ sapientiæ, neque multæ artes, &c. sed sunt in Deo multæ ideæ.

¶ Quo ad tertium ostendit modus, quo prædicta pluralitas obiectiua est in intellectu diuino: Deus perfecte intelligit essentiam. ergo cognoscit eã omni modo, quo cognoscibilis ẽ. ergo cognoscit eam non solum secundũ se, sed secundum ꝙ est quocumque modo participabilis a creatura. ergo cognoscit vt sic imitabilẽ a tali creatura. ergo vt propriam rationem huius creaturæ. ergo cognoscit plures rerum rationes: quas vocamus ideas. Antecedens patet, cum prima consequentia. secunda autem probatur. Quia Deus vtroque modo est cognoscibilis. Quarta autem ꝓbatur: quia species creaturarum, sunt secundum modos participandi diuinæ essentiæ similitudinem. Quinta autem patet ex eo, quia par est de creatura hac & aliis iudiciũ.

¶ In responsione ad primum aduerte diligenter, quòd hic non est sermo de qua cum que similitudine, sed exemplari tãtum. Imitabile autẽ exemplariter nõ est, nisi obiectum intellectus. Et propterea, licet essentia diuina absolute sit prius imitabilis, quàm sit obiect, non tamen est prius imitabilis exemplariter, quàm sit obiecta: quia de ratione exemplaris (vt dictum fuit) est esse obiectiuum. vnde, si Deus non esset intellectuale agens, essentia sua esset quidem imitabilis, sed non exemplariter: ac per hoc non haberet rationem ideæ, & hoc insinuat litera dicens, quòd non nominat essentiam, sed rationem intellectam ex ea.

¶ In responsione ad secundum, & tertium, propter clariorem intellectum nota simul tria. Primo, quòd idea significat essentiam diuinam imitabilem exemplariter. Et quia imitabilitas potest sumi dupliciter, scilicet fundamentaliter, id est, pro absoluto, & formaliter, id est, pro respectu: tripliciter ideæ significatio imaginari potest. Primo vt significet absolutum tantum. Secundo respectiuum tantum. Tertio vtrumque. Et quidem ꝙ non tantum fundamentum imitabilitatis significet ex eo probatur: quia cum illud sit omnino vnum in omnibus ideis, quia est ipsa simplicissima essentia diuina, in qua non potest distingui absolutum imitabile a lapide, ab absoluto imitabili a leone, non posset sustineri pluralitas idearum in Deo. Plures enim ideas intelligere est impossibile, nisi significatum ideæ plurificatum intelligatur. Quod etiam non tantum respectum significet ex eo patet, quòd essentiam diuinam significare dicitur. Vnde relinquitur, quòd vtrumque significet, non eo modo quo ly vestis significaret hominem album, si vtrique imponeretur: quia sic idea non haberet vnam rationem, sed eo modo quo nomina significant absolutum relatiue, vt saluator & creator &c. ac per hoc de ratione ideç in Deo, sunt & essentia & relatio, non vt res, & partes componentes vnam communem rationem, sed vt res, & modus, vt determinabile & determinatio, vt commune & proprium.

mus in materia, [f] dicitur intelligere domum: dum autem intelligit formam domus vt a se speculatam, ex eo quòd intelligit se intelligere eã, intelligit ideã, vel rationẽ domus. Deus autem, non solum intelligit multas res per essentiam suam, sed etiam intelligit se intelligere multa per essentiã suam [e]. Sed hoc est intelligere plures rationes rerum, vel plures ideas esse in intellectu eius vt intellectas.

AD III. dicendum, quòd huiusmodi respectus, quibus multiplicantur ideæ, non causantur a rebus, sed ab intellectu diuino, comparante essentiam suam ad res.

AD IIII. Dicendum, quòd respectus multiplicantes ideas, nõ sunt in rebus creatis, sed in Deo.

Non tamẽ sunt reales respectus, sicut illi quibus distinguũtur personæ, sed respectus intellecti a Deo.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnium, quæ cognoscit Deus, sint ideæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nõ omnium, quę cognoscit Deus, sint ideę ĩ ipso. Mali enim idea nõ est in Deo, quia sequeretur malũ esse in Deo: sed mala cognoscuntur a Deo. Ergo non omnium, quæ cognoscuntur a Deo, sunt ideę.

¶ 2 Præt. Deus cognoscit ea quæ nec sunt, nec erunt, nec fuerunt: vt supra dictum est *. Sed horum nõ sunt ideæ; quia dicit Dion. † 5. c. de di. no. quòd exemplaria sunt diuinæ voluntates, determinatiuæ & effectiuę rerum. Ergo nõ omnium, quæ a Deo cognoscuntur, sunt ideę in ipso.

¶ 3 Præt. Deus cognoscit materiã primã, quæ non põt habere ideam, cum nullam habeat formam. Ergo idem quod prius.

¶ 4 Præt. Cõstat quòd Deus scit nõ solum species, sed etiam genera, & singularia, & accidentia: sed horũ non sunt ideæ, secundũ positionem Platonis, qui primus ideas introduxit, vt dicit August[x]. Non ergo omnium cognitorum a Deo sunt ideæ in ipso.

SED CONTRA. Ideæ sunt rationes in mente diuina existentes, vt per August *. patet: sed omnium quę cognoscit Deus, habet proprias rationes. ergo omnium, quæ cognoscit, habet ideam.

RESPON. Dicendum [a], ꝙ cum ideæ a Platone ponerentur principia cognitionis rerũ, & generationis ipsarum, ad vtrumque se habet idea, prout in mente diuina ponitur. Et secundum quòd est principium factionis rerum, exemplar dici potest, & ad practicam cognitionem pertinet. Secundum autem ꝙ principiũ cognoscitiuum est, proprie dicitur ratio, & potest etiam ad scientiam speculatiuam pertinere. Secundum ergo quòd exemplar est, secundum hoc se habet ad omnia, quæ a Deo fiunt secundum aliquod tempus. Secundũ vero quòd principiũ cognoscitiuũ est, se habet ad omnia, quæ cognoscũtur a Deo, etiam si nullo tempore fiant: & ad omnia, quæ a Deo cognoscuntur secundum propriam rationem, & secundum quòd cognoscuntur ab ipso per modum speculationis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd malũ cognoscitur a Deo non per propriam rationem, sed per rationem boni. Et ideo malum non habet in Deo [d] ideam, neque secundum quòd idea est exẽplar, neque secundum quòd est ratio.

AD II. Dicendum, quòd eorũ quæ neque sunt, neque erunt, neq; fuerunt, Deus non habet practicã cognitionem, nisi virtute tantum. Vnde respectu eorum non est idea in Deo, secundum quòd idea significat exemplar, sed solum secundũ quòd significat rationem.

AD III. Dicendum, quòd Plato, secundum quosdam, posuit materiam non creatam: & ideo nõ posuit ideam esse materiæ, sed materiæ concausam. Sed quia nos ponimus materiam creatam a Deo, non tamen sine forma [f]: habet quidem materia ideam in Deo, non tamen aliã ab idea compositi. Nam materia secundum se, neque esse habet, neque cognoscibilis est.

AD IIII. Dicendum, ꝙ genera nõ possunt habere ideam aliam ab idea speciei, secundũ quòd idea significat exemplar: quia nunquam

191 d

98

1. dist. 36. q. 2. ar. 3. & 1. d. 1. q. 1. ar. 2. c. & ver. q. 3. art. 4. 5. 6. & 7. & 8.

** Art. 9. preced. quæst. † Cap. 5. nõ multum remote ante finem.*

Lib. 83. q. q. 46. to. 4.

Li. 83. quę q. 46. post mediũ to. 4

D. 713

c 235 241 b c

prium. Secundo nota, ꝙ ideas tam in artificibus, quàm in Deo, contingit intelligi dupliciter, primo vt aliorum sunt ideæ: secundo vt in seipsis sunt. Exemplum vtriusque membri habetur in litera, in responsione ad secundum. Quum artifex faciendam domum contemplatur, ad ideam domus intellectio terminatur, vt idea est domus. Cum autẽ artifex in actu reflexo ipsam, quam mente cõcipit, ideam considerat, ad ipsam intellectio terminatur, vt in se est. eodẽ quoq; modo in Deo contingit. Ex hac autem distinctione facile percipere potes, ideas constitui nõ per intelligi ipsas vt in se: sed per intelligi ipsas vt ideas aliorum. Nec refert ad propositum, an illud intelligi sit actualiter, aut habitualiter. Et propterea conceditur, ꝙ in Deo sunt plures ideæ, antequam sint ideç intellectæ secũdum se. Et ꝓpter hoc in litera in calce responsionis ad secundum, de secundo modo quo intelligũtur, dicit, & hoc est plures ideas esse in intellectu eius vt intellectas: quia aliud ẽ plures ideas esse in intellectu eius, & aliud ẽ plures ideas esse ĩ intellectu eius vt intellectas. Primum enim dicit eas esse obiectiue in intellectu, vt aliorum rationes: secundũ uero dicit eas esse obiectiue, vt secũdum se intellectæ, ideo addidit vt intellectas. Tertio nota, ꝙ respectus isti distinguentes ideas, quum sint etiam constitutiui earum, non consequuntur actum intellectus diuini intelligẽtis ideas, sed fiũt per actũ intellectus diuini intelligẽtis essentiam suam comparatiue. Ita quòd non est imaginandũ, ꝙ prius intelligatur essentia vt imitabilis, & deinde sequatur respectus idealis: sed ꝙ ipsa ĩtellectio essentiæ, vt imitabilis, est constitutio respectus idealis. Ex hoc autem habes, ꝙ respectus idealis non ponuntur necessarii ad hoc, vt Deus distincte ĩtelligat creaturas, vt quidã interpretari videntur. Cõstat enim, quòd perfectio intellectionis diuinæ non mendicat a respectibus rationis: sed ponuntur necessario constituti ex perfectione intellectionis diuinæ. Vnde in corpore articuli author dixit, ꝙ quia Deus perfectissime intelligit essentiam suam, ideo intelligit eam vt tot modis imitabilem. Hoc enim est constitui plures respectus ideales, intelligiq; plures ideas, vt aliorum rationes sunt: & intelligere creaturas distincte in essentia diuina sibi obiecta. Et hæc si bene contemplatus fueris, obiectiones aliorum deridebis, quas non adduxi: quia non contra sensum expositũ doctrinæ San. Tho. militant.

¶ *Super Quaestionis decimaequintae Articulum tertium.*

TItulus clarus. ¶ In corpe duo. primo distinguit, secundo respõdet quęsito.

¶ Quo ad primum; Idea diuina dupliciter sumitur, vt exemplar, & vt ratio. Manifestaẽ distinctio dupliciter. primo ex differentia duorum officiorum attributorũ ideis a Platone, generare & cognitionem facere: secundo ex differẽtia speculatiui & practici.

¶ Quo ad secũdum, respondet q̃sito duabus propositionibus affirmatiuis, iuxta membra distinctionis præmissæ. Prima est: Idea secundũ qđ exemplar est oium, quæ a Deo secũdum quodcunque tempus fiũt. Secũda est, Idea vt ratio, est omnium factibilium & cognoscibilium secundum proprias rationes tã speculatiue, q̃ practice. Hæ propositiones nõ aliter in litera ꝓbantur: qm̃ ex q. 14. & prædictis patent. Illud tamen nõ prætereas, ꝙ idea vt ratio, sumitur pro ratione obiectiua, vt in primo articulo ipsa litera exposuit. dicitur igitur idea, ratio obiectiua rei. Hoc ẽt modo idea Platonica, ratio cognoscendi esset.

¶ In responsione ad tertiũ, aduerte. quòd, hic S. Tho. retractat dicta in quæst. de ve. q. 3. art. 5. & in 1. senten. dist. 36. arti. vlti. de idea materiæ primæ. Nec oportet fingere glossas: qm̃ medius terminus hic assumptus. s. quia secũdum se nõ est cognoscibilis, expresse alibi dicta elidit, vt patet intuẽti. Sed dubium hic restat, cuius compositi idea, materiæ primę sit idea. Si tamen litera perspicaciter videatur, facile patebit, ꝙ idea vt ratio respõdens materiæ primæ, est idea corporis, ꝙ est genus in prędicamẽ

to substātiæ: quoniā secundum illius formam diffiniretur, si diffiniretur. Idea.n. vt ratio, est omnis cognoscibilis per propriam rationem: vt in litera dicit. Idea autem eius vt exemplar, nō est alio modo quærenda quàm ideæ generū, de quibus in litera dicitur, quòd nō habét aliā ideam a specie &c.

¶ Super Quaestionis decimaesextae Articulum primū.

Titulus clarus, ¶In corpe duo, primo respōdet quæsito, secūdo assignat rationem plurīū diffinitionū veritatis, ibi, Et secūdum hoc veritas.

Q. 22. ar. 3 ¶Quo ad primum, conclusio respōsiua quæsito est: Veritas principaliter est in intellectu, secundario in rebus in ordine ad intellectum, a quo dependent, Hęc conclusio habet tres partes. & quo ad primam quidem probatur: Verum est terminus intellectus. ergo est in intellectu. Antecedens declaratur ex proportionali conueniētia inter verum & bonū: quia sicut bonum significat id, in quod tēdit appetitus, ita verum id, ad quod tēdit intellectus. Consequētia vero probatur ex differentia inter appetitum & cognitionem ex 6. Metaphy. quia ille extra, hæc intus perficitur.

¶Quo ad secūdam vero partem, scilicet ꝙ secundario in rebus, probatur ibi, (sicut autem bonū) verum est in intellectu secundum ꝙ conformatur rei intellectę. ergo ratio veri ab intellectu ad rem intellectam deriuatur: ergo res ītellecta vera dicitur secundum ꝙ habet ordinem ad intellectū. Antecedēs manifestatur ex proportionali conueniētia inter bonum & verum: quia sicut bonum est in re vt conueniens est appetitui, ita verū in intellectu &c. Consequentia quoq; vtraque ex eadem radi-

99 1.dist.19.q.5.ar.1.7. Et ve.q.1.ar.1. * Li. 2. soliloq. cap. 5. tom.1.

Eod. lib. & cap.

genus sit, nisi in aliqua specie. Similiter etiam est de accidentibus, quę inseparabiliter concomitantur subiectum, quia hæc simul fiunt cum subiecto. Accidentia autem, quæ superueniūt subiecto, specialem ideā habent. Artifex enim per formam domus facit omnia accidentia, quę a principio cōcomitant domū. Sed ea, quæ superueniunt domui iam factæ, vt picturæ, vel aliquid aliud, facit per aliquā aliam formam. Indiuidua vero secundum Platonem, non habebant aliam ideam, quàm ideam speciei. Tum quia singularia indiuiduātur per materiā, quam ponebat esse increatam, vt quidam dicunt, & concausam ideæ. Tum quia intentio naturæ cōsistit in speciebus: nec particularia producit, nisi vt in eis species saluentur. Sed prouidentia diuina non solum se extendit ad species, sed ad singularia, vt infra dicetur *.

QVAESTIO XVI.

De ueritate, in octo Articulos diuisa.

QVONIAM autem sciētia verorum est; post cōsiderationem scientiæ Dei, de veritate inquirendum est.

Circa quam quæruntur octo.

¶Primo, Vtrum veritas sit in re, vel tantum in intellectu.
¶Secundo, Vtrum sit tātum in intellectu cōponente & diuidente.
¶Tertio, De comparatione veri ad ens.
¶Quarto, De cōparatione veri ad bonum.
¶Quinto, Vtrum Deus sit veritas.
¶Sexto, Vtrum omnia sint vera veritate vna, vel pluribus.
¶Septimo, De æternitate veritatis.
¶Octauo, De incōmutabilitate ipsius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ueritas sit tantum in intellectu.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd veritas non sit tantum in intellectu, sed magis in rebus. Aug*. enim in lib. Sol. reprobat hanc notificationem veri. Verum est id quod videtur, quia secundū hoc, lapides, qui sunt in abditissimo terræ sinu, non essent veri lapides: quia non videntur *. Reprobat etiam istam, Verū est quod

F ita se habet, vt videtur cognitori, si velit & possit cognoscere: quia secūdum hoc, sequeretur quòd nihil esset verū, si nullus posset cognoscere, & diffinit sic verū. †Verum est id quod est, & sic videtur, quòd veritas sit in rebus, & nō in intellectu.

¶2 Præt. Quicquid est verum, veritate verum est: Si igitur veritas est in intellectu solo, nihil erit verum nisi secundum quòd intelligitur: quod est error antiquorum Philosophorum *, qui dicebāt omne quod
G videtur, esse verum. Ad quod sequitur, contradictoria simul esse uera: cum contradictoria simul a diuersis vera esse videantur.

¶3 Præt. Propter quod vnūquodque, & illud magis, vt patet primo posteriorum †. Sed ex eo quòd res est, vel non est, est opinio, vel oratio vera, vel falsa s̄m Philosophum* in prædicamentis. ergo veritas magis est in rebus quàm in intellectu.

SED CONTRA est quod Philosophus dicit sexto Metaph. †quòd verum & falsum non sunt in re-
H bus, sed in intellectu.

RESPON. Dicendum, quòd sicut bonum nominat id, in quod tēdit appetitus: ita verum nominat id, in quod tendit intellectus. Hoc autem distat inter appetitum & intellectum, siue quamcunque cognitionē, quia cognitio d est secundum quòd cognitum est in cognoscente: appetitus autem est secundum quòd appetens inclinatur in ipsam rem appetitam e. & sic terminus appetitus, quod est bonum, est ī re appetibili. Sed terminus cognitionis, quod est verum, est in ipso intellectu. Sicut autem bonum est in re, in quantum habet ordinem ad appetitum, & propter hoc ratio bonitatis deriuatur a re appetibili in appetitum, secundū
I quòd appetitus dicitur bonus, prout est boni: ita, cum verum sit in intellectu, secundum quòd conformatur rei intellectæ, necesse est, quòd ratio veri ab intellectu ad rem intellectam deriuetur, vt res etiam intellecta uera dicatur, secundū quòd habet aliquē ordinem ad intellectum. Res autem intellecta ad intellectum aliquem, potest habere ordinem vel per se c, vel per accidens. Per se quidem habet ordinem ad intellectum, a quo dependet secundum suum esse: per accidens autem ad intellectū, a quo cognoscibilis est. Sicut si dicamus, quòd domus comparatur ad intellectum artificis per se, per accidens autem comparatur ad intellectum,
K a quo non dependet. Iudicium autem de re non sumitur secundum id quod inest ei per accidens, sed secundū id quod inest ei per se. Vnde vnaquæq; res dicitur vera absolute secundum ordinem ad intellectū, a quo dependet. Et inde est, quòd res artificiales dicuntur veræ per ordinem ad intellectum nostrum. Dicitur enim domus vera, quę assequitur similitudinem formæ, quę est in mente artificis: & dicitur oratio vera, inquantū est signum intellectus veri. Et similiter res naturales dicuntur esse veræ, secundum quòd assequuntur similitudinem specierum, quæ sunt in mente diuina. Dicitur enim verus lapis, quia assequitur propriam lapidis naturam secundum præconceptionem intellectus diuini. Sic ergo veritas principaliter est in intellectu, secundario vero in rebus, secundum quòd comparātur ad

ce probat: prima, q[uia] ex bono in re, bonitas ad appetitum deriuatur. secūda quoque, quia ex hoc, appetitus boni dicitur bonus.

¶Quo ad tertiā autem partem, scilicet a quo dependēt, probatur ibi, Res autē intellecta, dupliciter. primo ratione, secundo ab effectibus. Ratio est. Iudicium de vnaquaq; re non fit secūdum ea, quæ insunt per accidēs, sed per se: ergo vnaquæq; res dicitur vera absolute secundū ordinem ad intellectum, a quo dependet. Antecedens patet: consequentia vero probatur ex differētia inter ordinem rei ad intellectū causatiuum, vel cogno-

scitiuum tantum: quia. s. ad istum per accidens, ad illum per se ordinem habet: quod declaratur exemplo domus, respectu artificis & non artificis. Effectus autem testimonium præbentes his, sunt artificialia & naturalia. artificialia enim tam mechanica, vt domus, quàm liberalia, vt oratio, vera absolute sunt, si conformia sunt artib°. Naturalia quoque vera absolute sunt, si consonant opifici, quem supponimus esse primum intellectum.

¶ Circa prædicta duę propositiones aduertendæ sunt. prima est. Verum est id in quod tēdit intellectus sicut bonū &c. hæc enim inferius articulo 3. ad tertium discutietur. altera est. Cognitio est secundum quòd cognitum est in cognoscente. Appetitus autem secundum inclinationem ad rem. Et hæc in quæst. 82. articu. 3. defendet, vbi cōparabitur intellectui voluntas.

¶Quo ad secūdum reddit ratio sex diffinitionum veritatis: quòd tres pertinent ad verum in re, duæ ad verum in intellectu, & vna ad verū vtrobiq;: omnia clara sunt.

Lib. de ver. relig. ca. 36. tom. 1. — †li. de ver. relig. ca. 36. a medio to. 1. — *In dialogo de verit. ca. 12.

ad intellectum vt ad principium. Et secundum hoc veritas diuersimode notificatur. Nam August. in libro de vera *religio. dicit, quòd veritas est, qua ostenditur id quod est. Et Hilarius dicit, quòd verum est declaratiuum aut manifestatiuum esse. Et hoc pertinet ad veritatem secundum quòd est in intelle-
B ctu. Ad veritatem autem rei secundum ordinem ad intellectum, pertinet diffinitio Aug.† in lib. de vera reli. talis. Veritas est summa similitudo principii, quæ sine vlla dissimilitudine est. Et quædam diffinitio Ansel.* talis. Veritas est rectitudo sola mente perceptibilis. Nam rectum est, quod principio concordat. Et quædam diffinitio Auicen, talis: Veritas vniuscuiusque rei est proprietas sui esse quòd stabilitum est ei. Quod autem dicitur quòd ueritas est adæquatio rei & intellectus, potest ad utrunque pertinere.

AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd August. loquitur de ueritate rei, & excludit a ratione huius veritatis, comparationem ad intellectū nostrum. Nam id, quod est per accidens, ab unaquaque diffinitione excluditur.

AD II. Dicendum, quòd antiqui Philosophi species rerum naturalium non dicebant procedere ab aliquo intellectu, sed eas prouenire a casu. Et quia considerabant, quòd uerum importat comparationem ad intellectum, cogebātur ueritatem rerum constituere in ordine ad intellectum nostrum. Ex quo inconuenientia sequebantur, quæ Philosophus prosequitur in 4. Metaphy. *Quę quidem inconuenientia non accidunt, si ponamus ueritatem rerum consistere in comparatione ad intellectum diuinum.

Commētis. citatis in argu.

AD III. Dicendum, quòd licet ueritas ītellectus nostri a re causetur, non tamen oportet quòd in re per prius inueniatur ratio ueritatis, sicut neque in medicina per prius īuenitur ratio sanitatis quàm in animali. Virtus enim medicinæ non sanitas eius causat sanitatem,
B cum non sit agens uniuocum. Et similiter esse rei non ueritas eius causat ueritatem intellectus. Vnde Philosophus * dicit, ꝙ opinio & oratio uera est ex eo, quòd res est, nō ex eo quòd res uera est. Loco citato in argumento.

ARTICVLVS II.

Vtrum ueritas sit in intellectu componente & diuidente.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd veritas
C non sit solum in intellectu componente & diuidente. Dicit enim Philosophus in 3. de anima.* quòd sicut sensus propriorum sensibiliū semper ueri sunt, ita & intellectus eius quod quid est. Sed compositio & diuisio non est neque in sensu neque in intellectu cognoscente quod quid est. Ergo veritas non solum est in compositione & diuisione intellectus.

100 1.di.19.q.5 art. 1. 7. & ve. q.1.ar.3 *Lib.3.tex. 26. tom. 2.

¶2 Præt. Isaac dicit in libro de diffinitionibus, quòd ueritas est adæ-
D quatio rei & intellectus, sed sicut intellectus complexorū potest adęquari rebus; ita intellectus incomplexorum & etiam sensus sentiens rem ut est. Ergo ueritas non est solum in compositione & diuisione intellectus.

SED CONTRA est quod dicit Philosophus in 6. Metaphy.* quòd circa simplicia & quod quid est, nō est ueritas, nec in intellectu, neque in rebus. Lib. 6. metaphys. tex. 8 tom. 3.

¶Super quaestionis decimaequintae Articulum secundum.

Titul° clar° apud retinētes, quòd intellectus componens & diuidens, nō significat substantiā aut potentiam aliquam, sed operationem intellectus, vocatam compositio & diuisio, in tertio de anima.

¶In corpore est vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Veritas proprie loquendo, est tātum in intellectu componente & diuidente. Hæc cōclusio habet duas exponentes, scilicet: veritas proprie loquendo est in intellectu cōponente & diuidente, & quod in nullo alio. Probāturq; ambæ simul in litera sic. Omnis res est vera secundū quòd habet propriam formam suæ naturę: ergo intellectus vt cognoscens est verus, secundum quòd assimilatur rei cognitæ. ergo veritas est conformitas intellectus & rei. ergo cognoscere veritatem est cognoscere conformitatem cognitionis ad cognitum. ergo nec sensus nec intellectus quod quid est, sed intellectus iudicans ita esse sicut apprehenditur, cognoscit primo & dicit verum. ergo intellectus componens & diuidens cognoscit uerum. ergo in eo tantum est verum secundum proprium modum nomine veri importatum. ergo in eo tantum est verum proprie loquendo. Prima consequentia probatur, quia similitudo rei cognitæ est propria forma intellectus vt cognoscens. Secunda vero manifeste tenet ex suo antecedente probato: adiūcta illa propositione, in principio corporis articuli posita, scilicet: verum secundum sui primam rationem est in intellectu. Si enim sic est & veritas intellectus attenditur secundum similitudinem ad rem, consequēs

A est, quòd veritas per conformitatem intellectus & rei definienda sit. Tertia autem vt nota relinquitur, & vere nota est, quoniam si veritas cognitionis consistit in similitudine, seu conformitate intellectus & rei, oportet vt cognoscere veritatem sit cognoscere conformitatem hanc. s. intellectus & rei & econuerso, cognoscere hāc cōformitatē, sit cognoscer̄ veritatē. Quarta vero quo ad partes negatiuas declaratur in visu & intellectu simplici. Quo ad affirmatiuā vero, nec probatiōe nec manifestatione eget. Quinta autem probat: quia in omni propositione, aliquam formam significatam per prædicatum, applicat rei significatę per subiectū, vel remouet ab ea. Sexta vero probatur: quia verum est perfectio intellectus vt cognitum, & manifestatur ex differentia, ex supradictis consequente, inter cognoscentem esse verum, & cognoscentem cognoscere verum. Illud enim est cognoscentem esse verum vt quandā rem. et ideo conuenit sensui & intellectui quod quid est, & vocibus in cōplexis: hoc autē est habere verum vt cognitum in cognoscente & ideo in intellectu cōponente vocibusque complexis vt signis, &c. Vltima demum consequentia per se nota est, vt patet.

¶Ad euidentiā horum aduerte, ꝙ planus sensus, quē superficies huius literę prima fronte ostendit, videtur ꝙ quia cognitio sensus, puta visus, aut etiam simplicis intellect°, cōformis est rei: ideo vera dici potest. Sed quia non potest illā conformitatem, quæ est inter ipsam cognitionem simplicē
E & rem, cognoscere, ideo non cognoscit verum. & quia intellectus componens illam cognoscit, ideo cognoscit verum. Sed huiusmodi sensus alienus est ab hac litera secundum veritatem. Tum quia falsum est, ꝙ intellectus simplex non cognoscat illā conformitatem, quoniam conformitas illa, diffinibile quoddam est, & consequenter simplici intellectu cognoscit. Tum quia illa conformitas non cognoscitur nisi reflexe ab intellectu: verum autem cognoscitur directe & non reflexe tantum. Tum quia medius terminus in litera adductus ad probandum, quòd conformitas, in qua consistit veritas, cognoscatur ab intellectu componendo vel diuidendo, non esset ad propositum, vt patet applicāti. Vt igitur præsens litera cum qualibet sibi simili pateat, notato quatuor. Primo ꝙ aliud est loqui de intellectu etiam in actu secūdo, & aliud de intellectu inquantum cognoscēs: & similiter aliud est loqui de veritate illius, & alius de veritate istius. Ad veritatē.n. intellectus in actu secundo, non plus requiritur quàm ad veritatem sensus in actu secundo. vnde & intellectus & sensus in actu, verus dicitur ut quædam res vera, quando cognitio

Universidad de Deusto
Biblioteca

cognitio assimilatione ad cognitum informatur. Ad veritatem autem intellectus vt cognoscens est, exigitur, ꝙ veritas sit in eo vt est cognoscens: hoc autem non est nisi sit in eo vt cognita. Et propterea litera inuestigans vbi proprie verū sit, a propria forma intellectus non in actu primo aut secundo, sed vt cognoscens est procedit: & vult ꝙ

Art. præc. ,ppria eius forma ac perfectio est similitudo cogniti, non quæ est principiū cognitiōis, sed ꝙ est terminus, vel quasi terminus seu perfectio ad quam attingendo cognitio perficit. Pro quo nota secundo, ꝙ similitudo rei cognitæ dupliciter sumit quantum ad propositum spectat. Primo pro specie intelligibili siue sensibili simplici .i. per modum incomplexi representantis, quicquid sit illa species. Secūdo pro specie repræsentatiua cogniti vt sic siue complexe siue incōplexe, quicquid sit illa, siue ipēs impressa, siue expressa, siue ipsa cognitio: hæc enim nō variāt propositum. In præsenti litera nō sumitur similitudo cogniti primo modo, vt superficialis expositio intellexit, sed secundo, ita ꝙ sensus litera est, ꝙ similitudo attacta seu assecuta a cognitione, est propria forma, & perfectio intellectus vt cognoscens est, & illa cognitio quæ fuit ipsius conformitatem cum re cognoscit, illa cognoscit verum: & nulla alia, quomodocunq; sit illa conformitas. i. siue per modum complexi siue incōplexi. I

Tertio nota, ꝙ cognoscere conformitatē sui ad cognitū cōtingit dupliciter. i. in actu signato, & in actu exercito. Cognoscere cōformitatē in actu signato, est cognitionē terminari ad relationē conformitatis. Cognscere vero conformitatem in actu exercito, est cognoscere aliquid in se vt cōforme cognito. Quod vt clarius percipiatur, manifestatur in actu dicēdi, quoniā clarius apparet propositum in ipso. Dicit quispiam conformitatem intellectus & rei in actu signato, cum hæc verba seu significata eorum in communi vel in speciali materia quam intelligit, dicit mentaliter vel vocaliter: dicit autem in actu exercito, quando aliquid dicit vt conforme rebus. Nunquàm autem dicit aliquid vt conforme vel difforme rei, quandiu incomplexum aliquod dicit: dicēdo enim homo, aut centaurus, aut vacuum: nihil dico vt cōforme vel difforme rei alicui: sed cum primo dicit, homo est: aliquid dicit conforme vel difforme rei: quoniam dicit aliquid significans hominem esse, vt de se patet: & simile est de credere, & cognoscere. Cognoscere igitur conformitatem sui ad rem, nihil aliud est quàm cognoscere aliquid in se vt conforme rei: hoc autem nihil aliud est quàm apprehendere complexū aliquod. Apprehēdēdo enim ly homo est, apprehēdo aliquid vt conforme. In proposito, non sumitur cognoscere conformitatem primo modo, vt superficialis illa expositio accepit, sed secundo. Et propterea in litera probatur, quòd cognoscere sui conformitatem ad rem, est proprium intellectus componentis & diuidentis. ex eo quòd enuntiatio omnis, ponit vel remouet aliquid a subiecto. si enim cognoscere conformitatē sui ad rem, est cognoscere aliquid in se vt conforme rei, & nunquam cognoscitur aliquid in se vt conforme, nisi cū cognoscitur enuntiatio, quā constat esse i enuntiante & conformitatem vel difformitatem ad rem importare: oportet ꝙ solus intellectus enuntiās cognoscat ac dicat cōforme vel difforme vt sic. Et quia hoc solū est dicere & cognoscere verū in actu exercito, ideo solus intellectus cōponens & diuidens, cognoscit & dicit verum. Et verum in actu exercito est in solo intellectu componente & diuidente, vt cognitum & dictum in cognoscente & dicente. Ita enim distinguendum est de cognitione veri in actu exercito & signato, sicut de prædictis. Quam distinctionem si non capis, ex distinctione hac quo ad significationem percipiet etiam nouitius quilibet: significare enim verum, vt in logicalibus instructionibus habetur, dupliciter inuenitur. s. in actu exercito & signato. Nam ly verū, significat verum, sed non exercet ipsum, sed ly homo est bipes, significat verum, quia exercet ipsum veritatem. Et ly homo est alatus, significat falsum in actu exercito &c. Et propterea in primo perihermenias dicitur: qđ enūtiatio est oratio significans verum vel falsum. s. in actu exercito: quod é significare cōforme rei, vel difforme vt sic.

¶ Ex his autem patet quartū, quod obscuritatem magnam i hac materia ponit scilicet, ꝙ veritas est conformitas intellectus & rei, hoc enim potest intelligi de veritate rei, vel de veritate absolute. Et primo modo est optime dictum, quoniā omnis veritas, qua omnes res in suo gradu essendi dicit verā, siue cognoscat siue non, consistit in conformitate horum duorum, vt patet ex litera hac & præcedente. Secundo autem modo vt prima fronte apparet, est benedictū, sed particulariter intelligendū, quia nō cōformitas cuiuscūq; intellectus, sed intellectus cōplexi tantū, est veritas, vt patet ex dictis. Sed si altius diffinitionem hanc perscrutati fuerimus, inueniemus ꝙ vniuersaliter & proprie loquendo, hæc diffinitio soli veritati absolute conuenit, & non veritati rei nisi extensiue. Conformitas enim intellectus ad rem, dupliciter potest in intellectu inueniri. uno modo ꝙ accidens, alio modo per se. Nulli enim intellectui incomplexo vt sic, conuenit per se conformitas ad rem: quia incomplexum vt sic, respectum nullum æqualitatis, aut inæqualitatis ad alterum exercet: quāmuis forte adæquatum alteri de facto sit, vt patet inductiue. Complexa autem enuntiatio mentalis omnis, per se exercet in propria ratione ꝙ sit æqualis & inæqualis enuntiate rei: quoniam essentialiter est similitudo ꝙ hoc inest vel nō inest illi. Et si quidem inest qđ repræsentat in esse, conformis dicitur, sin autem, difformis. Cum igitur aliquis intellectus sit ex propria ratione conformis aut difformis: & de ratione veritatis absolute sit conformitas intellectus: consentaneum est, quod de intellectu, cui per se conuenit conformitas, est sermo. Ita ꝙ sensus est, veritas est conformitas intellectus & rei, id est. veritas est intellectus per se conformis rei, vel conformitas intellectus per se subiecti conformitatis, vt sic in diffinitione veritatis ponatur intellectus tanquam subiectum non per accidens, sed per se. Talis autem est intellectus componens vt dictum est. Vnde Arist. metaph. tex. 27. diffiniuit verum & falsum per enuntiabile dicens, ꝙ verum est ens esse & non ens non esse: falsum autem ens non esse & non ens esse. Ita ꝙ enuntiabile diffinit verum, & rum enuntiationem: vt ostendatur verum proprie in huius cōpositione tantum inueniri, vt verum exercite.

¶ *Super Q uæstionis decimaesextae Articulum tertium.*

IN titulo ly verum, in suæ analogiæ communitate sumitur, vt ex responsione ad primum habetur.

¶ In corpore una conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Verū

ARTICVLVS. III.

Vtrum uerum & ens conuertantur.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur ꝙ verum & ens nō conuertantur. Verum enim est proprie in intellectu (ut dictum * est:) ens autē proprie est in rebus. Ergo non conuertuntur.

RESPON. Dicendum, quòd verum (sicut dictum est. *) secundum sui primam rationem est in intellectu. Cum autem omnis res sit vera secundum quòd habet propriam formam naturæ suæ: necesse est quòd intellectus inquantum est cognoscens, sit verus, inquantum habet similitudinem rei cognitæ, G quæ est forma eius inquantum est cognoscens. Et propter hoc per cōformitatem intellectus & rei, veritas diffinitur. Vnde conformitatem istam cognoscere, est cognoscere veritatem. Hanc autem nullo modo sensus cognoscit ᵉ. Licet enim visus habeat similitudinem visibilis, non tamen cognoscit comparationem, quæ est inter rem uisam, & id quod ipse apprehendit de ea. Intellectus autem cōformitatem sui ad rem intelligibilem cognoscere potest: sed tamen non apprehendit eā secundum quòd cognoscit de aliquo quod quid est. Sed quando iudicat rem ita se habere sicut est forma, quam de re apprehendit, tunc primo cognoscit & dicit verum. Et hoc facit componendo, & diuidendo. Nam in omni propositione, aliquam formam significatam per prę- H, dicatum, vel applicat alicui rei significatæ per subiectum, vel remouet ab ea: & ideo bene inuenitur ꝙ sensus est verus de aliqua re vel intellectus cognoscendo quod quid est, sed non quòd cognoscat aut dicat verum. Et similiter est de vocibus complexis, aut incomplexis. Veritas quidem igitur potest esse in sensu, vel in intellectu cognoscēte quod quid est, ut in quadam re uera, non autem ut cognitum in cognoscente: quod importat nomen veri. Perfectio enim intellectus est verum vt cognitum. Et ideo proprie loquendo, ueritas est in intellectu componente & diuidente, non autem in sensu, neque in intellectu cognoscente quod quid est.

Et per hoc patet solutio ad obiecta.

ARTICVLVS. III.

Vtrum uerum & ens conuertantur.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur ꝙ verum & ens nō conuertantur. Verum enim est proprie in intellectu (ut dictum * est:) ens autē proprie est in rebus. Ergo non conuertuntur.

¶ 2 Præt. Id quod se extēdit ad ens & non ens, non conuertitur cum ente: sed verum se extendit ad ens & nō ens. nam verum est quod est esse, & quod non est, nō esse. Ergo verum & ens non conuertuntur.

¶ 3 Præt. Quæ se habent secundū prius & posterius, non videntur cōuerti: sed verum videtur prius B esse quàm ens. nam non intelligitur nisi sub ratione veri. ergo videtur ꝙ non sint conuertibilia.

SED CONTRA est quod dicit Philosophus. 2. Meth. * ꝙ eadē est dispositio rerū in esse & veritate.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut bonum habet rationem appetibilis, ita verum habet ordinem ad cognitionem. Vnumquodque autem inquantum habet de esse, intā tum est cognoscibile. Et propter hoc, dicitur in. 3. de anima, * ꝙ ani C ma est quodammodo omnia secūdum sensum & intellectū. Et ideo sicut bonum conuertitur cum ente ᵉ, ita & verum. Sed tamen sicut bonum addit rationem appetibilis supra ens, ita & verum comparationem ad intellectum.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ verum est in rebus & in intellectu (vt dictum est. *) Verum autē quod est in rebus, conuertitur cū ente secundum substantiam. Sed verum quod est in intellectu, con- D uertitur cum ente, vt manifestati

& ens conuertuntur. Probatur ratione includente simul vim me dii, & manifestationem ex proportionali similitudine veri & bo ni. Vis medii est, vnumquodque inquātum habet de esse, intantum est cognoscibile. ergo ens & verum conuertuntur. Antecedēs manifestatur ex authoritate. 3. de anima, in qua dicitur, Animā esse omnia, quia est omnia cognoscibilia. hoc enim non esset verum, nisi cognoscibilitas adæquaret esse, vt patet. consequentia vero probatur, quia verū importat ordinem ad cognitionem, id est, cognoscibile. Proportionalis autem similitudo consistit in tribus. Primo i hoc, sicut bonum significat appetibile, ita verum cognoscibile. Secundo ꝙ sicut bonū conuertitur cum ente, ita verū. Tertio, sicut bonum addit supra ens ordinē ad appetitum, ita verū ordinē ad intellectū.

¶ Circa hoc est vnū dubium, quoniā vis medii cōsistit in hoc ꝙ verum importet cognoscibile in cōi, vt patet, & in verbis literæ & ex authoritate inducta ex. 3. de anima. hoc autem esse falsum. li tera in calce dicit. Quoniam dicit, ꝙ importat ordinē ad intellectum, ac per hoc importat cognoscibile sic. f. per intellectum, & non cognoscibile in communi, & vere sic est, quoniā vt in primo articulo dictum est, verum importat id, in quod tendit intellectus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur negando, ꝙ uis medii exigat ꝙ verū significet cognoscibile i cōi. sufficit enim, ꝙ uel significet cognoscibile in cōi, uel significet tali modo, sic ꝙ ille modus sit ita amplus, ꝙ se extēdat ad oia, ad ꝙ se extēdit cognoscibile i cōi, nihil enim refert ad uim rationis, an uerum importet cognoscibile cōi, an aliquid illi æquiualens: utrobique enim sequitur cōuerti cognoscibilitas ad omnia se extēdit, ad quæ se extendit cognoscibilitas, omne enim cognoscibile est intelligibile, & unumquodque quantum habet de esse, tantum habet de intelligibilitate. Inchoauit autem a cognoscibili litera, & peruenit ad intelligibile, ut a faciliboribus traderet disciplinam, hoc quod diximus subintelligendum relinquens. Sicut etiam dicens. Vnumquodque inquātum E habet de esse, in tantū est cognoscibile, relinquit, & econuerso, quod tamen subintelligi oportet, ut conuertibiliter se consequatur ens & uerum.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit, quoniam responsio hæc, repugnare uidetur supra & alibi, dictis San. Tho. Dictū est enim in. 1. art. ꝙ uerum est in quod tendit intellectus, sicut bonum est, in quod tēdit appetitus. Et alibi dicitur, ꝙ uerum est obiectum intellectus. Modo autem dicitur, quod ueri ratio sequitur apprehensionem entis, obiectum enim intellectus nō sequitur, sed prænenit potius intellectioné. Videtur etiam contra ueritatem, quoniam non ideo ens est uerum, quia apprehenditur, sed econuerso, quia est uerum, ideo apprehenditur sue actu, siue potentia.

¶ Ad hoc dicit, quòd uerum dupliciter sumitur, ut patet ex diētis. s. pro ueritate rei, & proprie, & quòd proprie est terminus in trinsecus intellectionis, & obiectum intrinsecum eius, imo pro-

pria intelligentis perfectio obiectiua. Et sic uerum non consequi tur, nec præcedit intellectionem, sed simul est perficiens ipsam. Et de hoc non loquitur præsens litera, sed litera articuli primi, quę infert, verū esse in intellectu. Verum autem rei, est posterius quidem ente, prius autē cognitione, & est obiectum intellectus

Art. 1. huius quæst. num cū manifestato. Hoc enim est de ratione veri, vt dictū est. *. Quāuis posset dici, ꝙ etiam ens est in rebus & in intellectu sicut & verū, licet verum principaliter in intellectu, ens vero principaliter in rebus. Et hoc accidit propter hoc, ꝙ verum & ens differunt ratione.

AD II. dicendum, ꝙ non ens non habet in se vnde cognoscatur, sed cognoscitur, inquantum intellectus facit illud cognoscibile. Vnde verum fundatur in ente, inquātum non ens est ᵈ quoddam ens rationis, apprehensum. s. a ratione.

AD III. dicendum, ꝙ cum dicitur, ꝙ ens non potest apprehēdi sine ratione veri, hoc potest dupliciter intelligi, vno modo, ita ꝙ nō apprehendatur ens, nisi ratio veri assequatur apprehensionem entis. Et sic locutio habet veritatē. Alio modo posset sic intelligi, ꝙ ens nō posset apprehendi, nisi apprehenderetur ratio veri. Et hoc falsum est. Sed verum non potest apprehēdi, nisi apprehendatur ratio entis, quia ens cadit ratione veri. Et est simile, sicut si comparemus intelligibile ad ens. nō enim potest intelligi ens, quin ens sit intelligibile. Sed tamē pōt intelligi ens, ita ꝙ nō intelligatur eius intelligibilitas. Et similiter ens intellectū est verum, non tamen intelligendo ens, intelligitur verum.

D. 546.

Scoti in. 1. dist. 3. quæst. 4. uel. 5. quibus impugnat uerum esse proprium obiectum intellectus, non oportet soluere, quoniam de obiecto formali loquuntur, quod in hac litera docetur nō esse. Ad opposita igitur dicendum est, quòd dicta S. Thom. nec inter se, nec ueritati aduersantur: quoniam nō intendit hoc litera, qđ ratio ueri consequatur apprehensionem de ueritate rei loquendo, sed quòd ratio ueri astat seu assistit apprehensioni, hoc enim intendit per ly assequatur, assequi enim proprie loquendo, non est sequi, sed potius pertingere. Manifeste enim litera ostēdit, ꝙ nihil aliud intendit, nisi quod uerum est quando ens intelligitur, & tamen uerum non intelligitur, ut etiam exemplū de intelligibilitate ostendit. Constat enim prius obiectū esse intelligibile quàm apprehendatur. Nec propterea ponimus uerum in re, absq; ordine ad intellectum, sed ponimus primo ens, deinde ens ut perfectiuū intellectus, & tertio intelligibile, quoniam intelligibile est, quia uerū est, & non econtra. In hoc autē quod est esse perfectiuū intellectus, manifeste patet ordo ad intellectum.

¶ Super Quæstionis decimæsextæ Articulum quartum.

102 Veri. q. 21. art. 3.

*Li. 1. Phy. tex. 49. Et ex Primo tex. pri. lib. tom. 2.

*Art. 2. huius quæst.

Lib. 4. Et hic cap. 7. tom. 5. *Lib. 6. cõ. Iulianũ ca. 7. tom. 7.

IN titulo ly secundum ratione, proprie cadit supra ly bonum & verum, & non supra ly prius, quàmuis in idem redeat vterque sensus, si accipiatur prioritas rationis ſm se, vt ex responsione ad primum sumi potest non quo ad nos tantũ. Est ergo sensus: vtrum ratio boni sit prior ratione veri.

¶ In corpore duo. Primo excluditur tacita obiectio contra ipsam quæstionem. Secundo respõdetur quæsito.

¶ Quo ad primũ dicitur, ꝙ licet vtrunque horum conuertatur cum ente suppositaliter, distinguũtur tamen ratione. Dixit enim hoc, quoniam cum ordo supponat distinctionem & quæstio hæc est de ordine boni & veri, oportet ipsorum distinctionem præhabere. Ex dictis autem hactenus habetur, ꝙ idem sunt bonum & verũ, quòd ens, & consequenter inter se. Quomodo ergo nunc quæritur de ordine? Hæc enim obiectio per pauca illa verba in principio literæ excluditur, quoniã in eis declarat ꝙ idẽtitas est in supposito non in ratione formali horum, sed in hac distinguuntur.

25 26 ¶ Quo ad secundũ respondetur quæsito vnica conclusione. Veri ratio absolute est prior ratione boni. Probatur dupliciter, primo. Verũ sequitur esse simpliciter, & immediate, bonum autem consequitur esse secundũ ꝙ est aliquo modo perfectum, id est, se-

2 410 cundum ꝙ habet aliquo modo rationem perfectionis. ergo verum est propinquius enti quàm bonum. ergo est prius. Antecedens pro secunda parte probatur, quia ens est sic appetibile id est, ens non habet rationem appetibilis, nisi vt rationem perfectionis induit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum bonum secundum rationem sit prius quàm uerum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ bonum secundum rationem sit prius quàm verũ. Quod enim est vniuersalius secundum rationem prius est, vt patet ex primo Phys.* sed bonum est vniuersalius quàm verum. Nã verum est quoddam bonum scilicet intellectus. ergo bonum prius est ſm rationem quàm verum.

G ¶ 2 Præt. Bonum est in rebus, verũ autem in compositione & diuisione intellectus, vt dictum * est. Sed ea quæ sunt in re, sunt priora his, quæ sunt in intellectu. Ergo prius est ſm rationem bonum q̃ verum.

¶ 3 Præt. Veritas est quædam species virtutis, vt patet in. 4. Ethic. † Sed virtus continetur sub bono. Est enim bona qualitas mentis, vt dicit Augu.* Ergo bonũ est prius. quàm verum.

H SED CONTRA, quod est in pluribus est prius secundum rationẽ. Sed verum est in quibusdã, in quibus nõ est bonũ. s. in Mathematicis. Ergo verũ est prius q̃ bonũ.

RESPON. Dicendum, ꝙ licet bonum & verum supposito conuertantur cum ente, tamen ratione differunt. Et secundum hoc verum absolute loquendo prius est q̃ bonum. quod ex duobus apparet. Primo quidem ex hoc, ꝙ verũ propinquius se habet ad ens, quod est prius, q̃ bonum. Nam verum respicit ipsum esse simpliciter & immediate, ratio autem boni consequitur esse, ſm quòd est aliquo modo perfectum, sic enim appetibile est[c]. Secundo apparet ex hoc, ꝙ cognitio naturaliter præcedit appetitum. Vnde, cũ verum respiciat cognitionem, bonum autem appetitum, prius erit verum quàm bonũ secundum rationem.

K AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas & intellectus mutuo se includunt[c]. nam intellectus intelligit voluntatem, & voluntas vult intellectum intelligere. Sic ergo inter illa, quæ ordinant̃ ad obiectum voluntatis, cõtinẽtur etiam ea quæ sunt intellectus, & econuerso. Vnde in ordine appetibiliũ bonum se habet vt vniuersale, & verum vt particulare. in ordine autem intelligibilium est econuerso. Ex hoc ergo, quòd verũ est quoddam bonum: sequitur quòd bonum sit prius in ordine appetibi-

F lium, non autem quòd sit prius simpliciter.

AD II Dicendum, ꝙ secundum hoc est aliquid prius ratione qđ prius cadit in intellectu[c]. Intellectus autem per prius apprehendit ipsum ens, & secundario apprehendit se intelligere ens, & tertio apprehendit se appetere ens. Vnde primo est ratio entis, secundo ratio veri, tertio ratio boni: licet bonum sit in rebus.

G AD III. Dicendum, ꝙ virtus, quæ dicitur veritas, non est veritas communis, sed quædam veritas, secundum quã homo in dictis & factis ostendit se vt est. Veritas autem vitæ dicitur particulariter; secundum quòd homo in vita sua implet illud, ad quod ordinatur p intellectum diuinum[c]: sicut etiã dictum * est, veritatem esse in cæteris rebus. Veritas autem iustitiæ est secundum quòd homo seruat id, quod debet alteri secundum ordinem legum. Vnde ex his particu-

H laribus veritatibus nõ est procedẽdum ad veritatem communem.

ARTICVLVS. V.

Vtrum Deus sit ueritas.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non sit veritas. Veritas enim consistit in compositione & diuisione intellectus[c]. sed in Deo non est compositio & diuisio. Ergo non

I est ibi veritas.

¶ 2 Præt. Veritas secũdum * Aug. in lib. de vera relig. est similitudo principij. Sed Dei non est similitudo ad principium. Ergo in Deo nõ est veritas.

¶ 3 Præt. Quicquid dicit̃ de Deo, dicitur de eo vt de prima causa omnium. Sicut esse Dei est causa omnis esse: & bonitas eius est causa omnis boni. Si ergo in Deo sit veritas, ergo omne verum erit ab ipso. Sed aliquẽ peccare ẽ verũ. ergo hoc

K erit a Deo. Quod patet esse falsum.

SED CONTRA est, qđ dicitur Io. 14. Ego sum via, veritas & vita.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ sicut * dictum est, veritas inuenitur in intellectu secundum ꝙ apprehẽdit rẽ vt est, & in re ſm quòd habet esse cõformabile ĩtellectui. Hoc autẽ maxime inuenit̃ in Deo. Nam esse suũ, nõ solum est conforme suo intellectui, sed etiã est ipsum suũ intelligere[c] & suũ intelligere est mensura & causa omnis alterius esse, & oĩs alterius intellectus.[c]: & ipse est suũ esse & intelligere.

Quod patet, Tum quia ens non secundum quancunq; considerationem comitatur boni ratio, vt patet in Mathe. Tũ quia omne appetens appetit perfectionẽ aliquam. Secunda quoque consequentia probatur, quia ens cõstat esse prius bono, imo primum simpliciter. Secundo probatur conclusio, Verum respicit cognitionem, bonum autem appetitum. ergo verum est prius bono: probatur sequela, quia cognitio naturaliter præcedit apperitionem.

¶ Super quæstionis decimæsextæ Articulum quintum.

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito. In Deo non solum est veritas, sed ipse est veritas prima & summa. Conclusio hæc claudit in se quatuor partes: Prima est, quòd in Deo est veritas, vt in re, secunda, ꝙ in Deo est veritas obiectiue, tertia, ꝙ Deꝰ est veritas, quarta, quòd est prima & summa. Et quo ad omnes in litera probatur. Quo ad primam quidem, Esse Dei est non solum conforme suo intellectui, sed etiam ipsum intelligere. ergo est maxime verũ veritate rei. probatur sequela, quia veritas in re est secundũ ꝙ habet esse conformabile itellectui. Quo ad secundã vero, Intelligere Dei est mẽsura omnis alterius esse & intellectus. ergo cognoscit verũ. pbat̃ sequela, qa veritas in intellectu est ſm qđ apprehẽdit rẽ vt est. Constat enim intellectionẽ mensurantẽ oẽ esse, oportere apprehẽdere res esse vt sunt, & similiter mẽsurantẽ oẽm intellectũ ẽt cõponẽtẽ & diuidẽtẽ, oportere apprehẽdere quicquid a quocunq; apprehẽditur. Quo ad tertiã autẽ, Deus est suũ esse & suũ intelligere. ergo est ipsa veritas, & patet sequela. Ex eo quod

quod est suum esse, sequitur, ergo est ipsa veritas rei. Ex eo autẽ quod est suum intelligere, sequitur, ergo est ipsa veritas in intellectu. Quo ad quartam autem particulam, probatio non specialiter affertur, sed ex insertis in præcedentibus habetur. Ex eo nã que quòd suum esse & intelligere, habet rationem primæ mensuræ, & causæ oĩs esse, & intellectus, manifeste sequitur, ꝙ quæ illic est veritas, summa & prima est.

¶ Super quæstionis decimæsextæ Articulum sextum.

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito. Veritas qua omnia sunt vera, quodammodo est vna, & quodammodo nõ. Probatur hæc cõclusio, quo ad vtranq; partẽ simul hoc modo. Veritas per prius est in intellectu, & per posterius in rebus in ordine ad intellectũ diuinum. ergo veritas in intellectu existẽs, ſm propriam rationem multiplicatur & in diuersis intellectibus creatis, & in vno & eodem secundum diuersa cognita: veritas autẽ, qua omnes res veræ dicũtur, ẽ vna ac prima. Antecedẽs patet ex dictis. Cõsequentia aũt quo ad vtriusq; partis illationẽ probatur ex differentia inter vniuocum & analogum in hoc, quòd illud in quolibet vni- D uocato saluatur secundum propriam rationem: istud autem in primo tantum ponit propriam rationem: in aliis autem fundatum ordinem ad primum. Exempla habentur in litera. Quo ad id vero, quod in secunda parte cousequentis implicite clauditur, s. quòd omnia respiciant veritatem intellectus diuini, probatur: quia illi vnumquodque assimilatur secundum suam entitatem. Et confirmatur prima pars consequentis authoritate glosæ, vt patet in litera.

¶ Circa partem primam consequentis, dubium occurrit. Aut illa pars. s. Veritas itellectus multiplicatur, non est in litera probata nisi authoritate glosæ: aut veritas inuenitur vniuoce in omnibus intellectibus, saltem creatis. vtrumque autem horum est inconueniens. ergo. Assumptum probatur. In litera, nulla probatio est nisi ex differentia inter vniuocum & analogum: & ex parte analogi (vt patet in litera) non infertur multiplicatio, sed ex parte vniuoci. ergo aut non probatur, aut probatur ex conditione E vniuoci, quod multiplicatur ad multiplicationem vniuocatorũ. & sic supponitur veritatem vniuoce inueniri in omnibus intellectibus creatis. Quòd autem vtrumque horum sit inconueniens, manifestatur. Et primum quidem, quia in litera post differentiã inter vniuocũ & analogum, ac applicationem eius ad materiã, de qua est sermo, statim cum nota illationis concluditur, dicendo, Si ergo loquamur &c. Secũdum autem, quia veritas in intellectu nostro est compositio & diuisio: in intellectu vero angelico & diuino est simplex intelligentia eminenter, præhabens quicquid & nostra simplex intelligentia, & compositio, & diuisio habet.

¶ Circa eandem quoque partem dubium occurit, quia videtur litera implicare. Quoniam si analogum in vno tantum secundũ propriam rationem saluatur, & ex quæst. 13. constat omnia nomina communia Deo, & aliis esse analoga, & consequenter veritatem analogice inueniri in intellectu diuino & aliis intellectibus, sequitur ꝙ in multis intellectibus non sunt multæ veritates, sed omnes intellectus sunt veri vna sola veritate, scilicet in-

A tellectus diuini, & econuerso, si veritas multiplicatur ad multiplicationem intellectuum verorum. ergo non per prius & posterius dicitur de eis, quia quod per prius & posterius dicitur, in vno tantum formaliter inuenitur, vt litera sonat.

¶ Circa secundam quoque partem consequentis dubium occurrit. Quia cum dicitur, omnia esse vera veritate diuina, loquendo de veritate rei: aut intelligitur secundum denominationem extrinsecam, aut intrinsecã: non intrinsecam, vt patet. ergo extrinsecam. & si sic, ergo res aut non sunt veræ formaliter, quod est inconueniens, quia vnaquæque res habet in se propriam veritatem rei, qua dicitur vera, vt patet de sensu respectu proprii sensibilis, aut sunt veræ vtroque modo, sicut in q. de bono dictum est, ꝙ omnia sunt bona bonitate diuina exemplariter, finaliter, & effectiue, & tamen cum hoc sunt bonitatibus propriis formaliter bonæ. & si sic, ergo non sunt veræ sola veritate diuina.

¶ Ad primam dubitationem dicitur negando disiunctiuam illam, quoniam datur tertius modus exponendi literam. Ad cuius euidentiam scito, ꝙ in vniuoca prædicatione

b 253

104 12. q. 95. arti. 1. 3. Et 1. dis. 19. q. 5. arti. 2. Et ver. q. 1. ar. 4. &. 8. Et psal. 11. co. 2.

*lib. 14. de tri. ca. 8. Et li. 15. ca. 1. circa finem tom. 3.

† In dialo. de verit. c. 14. circa finem.

Vnde sequitur, ꝙ non solum in ipso sit veritas, sed ꝙ ipse sit ipsa summa & prima veritas.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ licet in intellectu diuino nõ sit cõpositio & diuisio, tamen secundũ suam simplicem intelligentiam iudicat de oĩbus, & cognoscit omnia complexa. Et sic in intellectu B eius est veritas.

AD II. dicendum, ꝙ verum intellectus nostri est ſm ꝙ conformatur suo principio. s. rebus, a quibus cognitionem accipit. Veritas etiam rerum est, secundũ ꝙ conformantur suo principio. scilicet intellectui diuino. sed hoc, proprie loquẽdo, non potest dici in veritate diuina, nisi forte secundũ quòd veritas appropriatur filio, qui habet principium. Sed si de veritate C essentialiter dicta loquamur, non potest intelligi, nisi resoluatur affirmatiua in negatiuam, sicut cum dicitur, Pater est a se, quia non est ab alio. Et similiter dici potest similitudo principij veritas diuina, inquantum esse suum non est suo intellectui dissimile.

AD III. dicendum, ꝙ non ens, & priuationes, non habent ex seipsis veritatem, sed solum in apprehensione intellectus[c]. Omnis autem apprehensio intellectus a Deo est: unde quicquid est veritatis in hoc, quod dico, istum fornicari est verum, totum est a Deo. Sed si arguatur, ergo istũ fornicari est a Deo, est fallacia accidentis.

ARTICVLVS VI.

Vtrum sit una sola ueritas, secundum quam omnia sunt uera.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ vna sola sit veritas, ſm quã omnia sunt vera: quia secundum * August. Nihil est maius mente humana, nisi Deus Sed veritas est maior mente humana, alioquin mens iudicaret de veritate: nunc autem omnia iudicat C secundum veritatem, & non ſm seipsam. Ergo solus Deus est veritas. ergo nõ est alia veritas q̃ Deus.

¶ 2 Præt. Ansel. dicit in † lib. de veritate, ꝙ sicut tempus se habet ad temporalia, ita veritas ad res veras: sed vnum est tempus omnium temporalium. ergo vna est ueritas, qua omnia uera sunt.

SED CONTRA est. ꝙ in Psal. 11. dicitur. Diminutæ sunt ueritates a filiis hominum.

D duo clauduntur, scilicet prædicari formaliter de vniuocatis, & prædicari de eis secũdum eandem omnino rationem formalem, vt patet in animali respectu bonis & leonis. Multiplicatio autẽ eius ad multiplicationem subiectorum, non conuenit ei ex secũdo, quoniam ipsi soli conueniret, quod constat esse falsum: sed conuenit ei ex primo, in quo communicat cum aliquibus non vniuocis. Vnde cum in proposito sit sermo de vniuoco, inquantũ multiplicatur ad multiplicationem subiectorum, consequens est quòd propositio, in cuius virtute tenet sequela quo ad primam partem, non est ista, Vniuocum multiplicatur ad multiplicationem vniuocatorum, sed ista communior, & clausa in prædicta, Prædicatum formaliter multiplicatur ad multiplicationem subiectorum. Et tunc concedo, ꝙ subsumi intelligitur, ꝙ veritas sit formaliter prædicatum respectu intellectus, & sic infertur. ergo veritas multiplicatur ad multiplicationem intellectuum, immo intellectorum, siue in vno, siue in diuersis intellectibus. Meminit E autem litera potius vniuoci, quàm prædicati formaliter, vt a notioribus traderetur disciplina.

¶ Ad secundam vero dubitationem dicitur, quòd illa regula de analogo tradita in litera, non est vniuersalis de omni analogiæ, modo, imo proprie loquendo, vt patet primo Ethico. nulli analogo conuenit, sed conuenit nominibus ad vnum vel in uno, aut ab vno quæ nos abusiue vocamus analoga. Veritas autem, si comparetur ad res & intellectus, est nomen ab uno, quoniam in intellectu solo est veritas, a qua res dicuntur veræ. Si vero comparetur ad intellectus inter se, sic est nomen analogum. Nam proportionaliter saluatur, formaliter tamen in quolibet intellectu cognoscente verum. Esse ergo nomen aliquid secundum propriam rationem in vno tantum, est conditio nominum quæ sunt ad vnum, aut ab vno &c. & non nominum proportionaliter dictorum. Veritas autem respectu intellectus diuini & aliorum, proportionale nomen est: & ideo nõ sequitur quòd in solo Deo sit. Iam enim dictum est in solutione primi dubii, quòd omni pdicato formaliter de pluribus, conuenit plurificari ad plurificationẽ subiectorũ, siue illud sit vniuocum, vt animal, siue propor-

tionale, vt ens, &c. De huiusmodi autẽ differentia nominũ plene scriptum inuenies in tractatu de analogia nominum. ¶Ad dubium autẽ contra secundã partem conclusionis, responsio ex litera habetur: vbi dicitur, ꝙ licet plures sint essentiæ, vel formæ re-
D. 547. rum, tamen vna est veritas &c. Hæc eni
D.118. verba post probatã conclusionem adiuncta sunt ad declarandam differentiam inter bonitatem & veritatẽ, quo ad hoc, quoniam res omnes dicuntur bonæ dupliciter, ĩtrinsece & extrinsece, vt ĩ q.6.
D.1098. dictum est. Veræ autem dicuntur extrinseca tantum denominatione, ita quòd nulla est in rebus formaliter veritas,
Art. 1. huius quæst. sed imitatiue, seu adimpletiue respectu intellectus diuini, & causaliter respectu nostri intellectus speculatiui. Si enim nullus esset intellectus, nulla res vera, nullus sensus verus dici posset, nisi æquiuoce, vt in q. de ve.q.1.art.4. dicitur. Quẽadmodum
Est glos. August. in istũ Psal. 11. to. 8. si non esset sanitas aïalis, nulla medicina, nullaq; dieta sana dici posset. Et oĩũ vna est ratio, quia scilicet in ratione veri in rebus, cadit veritas intellectus, & sani in medicina & dieta, cadit sanitas animalis, & sic de aliis, sublata enim diffinitione, non remanet idem nomẽ, nisi æquiuoce.

¶Super quæstionis decimæsextæ Articulum septimum.

Titulus clarus. ¶In corpore,
D.191. 65 vna conclusio respõsiua q̃sito negatiue, Nulla veritas creata est æterna. probatur. Veritas enuntiabilium, & rerum, nihil aliud est quàm veritas intellectus. ergo si nullus intellectus esset æternus, nulla veritas creata eẽt æterna. ergo in solo intellectu diuino veritas æternitatem habet. ergo nulla veritas creata est æterna. Antecedens quo ad primam partem probatur. Enuntiabile in voce, ẽ verum significatiue tantum: sicut urina est sana. In mente autẽ est per seipsum, i. formaliter verũ. ergo quo ad secundam vero ex dictis assumitur. Prima consequẽtia relinquitur nota per se, eo ꝙ non datur alia veritas præter tres has, s. in re, in signo, & in intellectu. Secunda probatur, quia solus intellectus diuinus est æternus. Tertia aũt, quia veritas in intellectu diuino est ipse Deus. vt in ar.5. dictum est: creata autẽ veritas est aliud a Deo.

¶Aduerte hic duo. Primo, ꝙ conclusio principalis non ponitur formaliter in litera, sed virtualiter in illa vniuersaliore ꝓpositione, Nihil aliud, quàm Deus est æternum, quia veritas Deus est. Secundo, ꝙ ex hoc loco apertissime habes, quòd nullum secundario obiectum diuini ĩtellectus ponendum est, quod sit aliud a Deo: quoniã si propositiones cognitæ, seu earum veritas, qđ idem est, in ĩtellectu diuino sũt Deus, quanto magis lapis, & quicquid aliud incomplexe significatur? & hoc est bene notandum, ad confirmandã notitiam de intelligentia diuino traditam.

RESPON. Dicendum, quòd quodammodo vna est veritas, qua omnia sunt vera, & quodammodo non. Ad cuius euidentiam sciẽdum est, quòd quando aliquid prędicatur vniuoce de multis, illud in quolibet eorum secundum propriam rationem inuenitur, sicut animal ĩ qualibet specie animalis. sed quando aliquid dicitur analogice de multis, illud inuenitur secundum [d] propriam rationem in vno [d] eorum tantum, a quo alia denominantur. Sicut sanum dicitur de animali, & vrina, & medicina, non quòd sanitas sit nisi in animali tantum, sed a sanitate animalis denominatur medicina sana, inquantum est illius sanitatis effectiua, & vrina inquãtum est illius sanitatis significatiua. Et quamuis sanitas [d] non sit in medicina, neq, in vrina, tamen in vtroque est aliquid, per quod hoc quidem facit, illud autem significat sanitatem. *Dictum est autem, ꝙ veritas per prius est in intellectu, & per posterius in rebus, secundum quòd ordinãtur ad intellectum diuinum. Si ergo loquamur de veritate, ꝓut existit in intellectu secundum propriam rationem, sic in multis intellectibus creatis sunt multæ veritates, ẽt in vno & eodem intellectu secundum plura cognita. Vnde dicit * glos. super illud Psal. 11. Diminutæ sunt veritates a fi. hom. &c. ꝙ sicut ab vna facie hominis, resultant plures similitudines in speculo, sic ab vna veritate diuina resultant plures veritates. Si vero loquamur de veritate secundũ ꝙ est in rebus, sic omnes sunt verę vna prima veritate, cui vnumquodque assimilatur secundum suam entitatẽ. Et sic licet plures sint essentiæ, vel formæ rerum, tamen vna est veritas diuini intellectus, secundum quã omnes res denominãtur verę.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ anima non secundum quãcunq; veritatem iudicat de rebus omnibus, sed ẜm veritatem [d] primã [e]: inquantum resultat in ea sicut in speculo, ẜm prima ĩtelligibilia. Vnde sequitur ꝙ veritas prima sit maior anima. & tamẽ etiam veritas creata, quæ est in intellectu nostro, est maior anima non simpliciter, sed ẜm quid, inquantum est perfectio eius, sicut etiam scientia posset dici maior anima. Sed verum est, qđ nihil subsistens est maius mente rationali, nisi Deus.

AD II. Dicendum, ꝙ dictum Anselmi veritatẽ habet, ẜm quòd
F res dicuntur veræ per comparationem ad intellectum diuinum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ueritas creata sit æterna.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videt, ꝙ veritas creata sit æterna. Dicit enim Augu. in * lib. de libero arbi. ꝙ nihil est magis æternum quàm ratio circuli. & duo & tria esse quinq;. Sed ho-
G rum veritas, est veritas creata. Ergo veritas creata est æterna.

¶2 Pręt. Omne quod est semper, est æternũ, sed vniuersalia sunt vbiq; & semper. Ergo sunt æterna. Ergo & verum quod est maxime vniuersale.

¶3 Præt. Id quod est verum in præsenti, semper fuit verum esse futurum. Sed sicut veritas propositionis de p̃senti est veritas creata, ita veritas ꝓpositionis de futuro. Ergo aliqua veritas creata est æterna.

H ¶4 Præt. Omne quod caret principio & fine est æternum, sed veritas enuntiabilium caret principio & fine. quia si veritas incepit cum ante non esset, verum erat veritatẽ nõ esse, & vtiq; aliqua veritate verũ erat, & sic veritas erat antequã inciperet. Et similiter si ponat veritatem habere finem, sequitur ꝙ sit, postquã desierit. verũ enim erit veritatem nõ esse. Ergo veritas est æterna.

SED CONTRA est, qđ solus Deus
I est ęternus, vt supra habitum est *.

RESPON. Dicendum, ꝙ veritas enuntiabilium non est aliud q̃ veritas intellectus. Enuntiabile enim est in intellectu; & est in voce. Secundum autem ꝙ est in intellectu, habet per se veritatem, sed secundum ꝙ est in voce, dicitur verũ enuntiabile, ẜm ꝙ significat aliquã veritatẽ intellectus, non pp aliquã veritatẽ in enuntiabili existentẽ, sicut in subiecto, sicut vrina dicit sana non a sanitate, quæ in ipsa sit, sed a sanitate aïalis, quã significat. Similiter etiã * supra dictũ est, ꝙ res denominant veræ a veritate intellectus. Vnde si nullus ĩtellectus esset æternus, nulla veritas esset ęterna. Sed quia solus intellectus diuinus est æternus, in ipso solo veritas æternitatem habet [e]. Nec propter hoc sequitur ꝙ aliquid aliud sit æternum q̃ Deus, quia veritas intellectus diuini est ipse Deus, vt supra * ostensum est.

106 1.dist.19.q.3.arti.3. & Ver.q.1.ar.6.

2. de lib. arbit. c.11. nõ procul a fi. tom.1. & de vera Religione cap.30.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ratio circuli & duo & tria esse quinq;, habẽt æternitatẽ in mente diuina.

AD II. Dicẽdũ, ꝙ aliquid esse semp & vbiq; põt intelligi dupliciter. Vno modo, quia habet in se vnde se extẽdat ad omne tp̃s & ad oẽm locũ, sicut Deo cõpetit esse vbiq; & semp. Alio mõ, quia nõ hẽt in se quo determinet ad aliquẽ locũ vel tp̃s, sicut materia prima dicit esse vna, non quia habet vnã formã, sicut homo est vnus

In dial. de verit. c.8. & 12.

¶Super Quæstionis decimæsextæ Articulum octauum.

Titulus clarus. ¶In corpore, vna conclusio respõsiua quæsito cũ vno corollario: conclusio est. Veritas intellectus diuini est immutabilis, nostri autem intellectus est mutabilis. Circa quam conclusionem tria dicuntur. Primo redditur ratio, quare respõdetur de veritate intellectus, cũ quæsitum fuerit, de veritate in communi, & dicitur in principio corporis quòd hoc fit, quia veritas in solo intellectu est formaliter, ergo & mutabilitas & imutabilitas eius: cæterę enim conditiones sequuntur esse. Secundo probatur conclusio. Tertio declaratur ille termin⁹ mutabilis in conclusione positus, Potest.n. sumi dupliciter, scilicet subiectiue & terminatiue. in proposito sumi dicitur terminatiue & non subiectiue, & ratio est, quia formę, sic.i. terminatiue vocantur mutabiles, non subiectiue. Probatur igitur conclusio sic. Veritas intellectus est conformitas intellectus ad res. ergo potest variari ex parte intellectus & rei. ergo si sit aliquis intellectus absque alternatione opinionum, & cuius acceptionem nulla res subterfugiat, eius veritas est immutabilis. ergo veritas ĩtellectus diuini est immutabilis, nostri vero mutabilis. antecedens patet. prima consequentia probatur: quia oĩs similitudo põt ex parte extremorũ variari. secũda aũt: quia ista variatio ex parte intellectus cõsistit in mutatione acceptionũ, ex parte vero rei in latẽte mutatiõe rei: tertia aũt relinquit euidẽs. Corollarium aũt est: veritas ẜm quã res naturales dicũtur veræ, est omnino immutabilis, probatur, quia est veritas ĩtellect⁹ diuini.

unus ab unitate unius formæ, sed A per remotionem omnium formarũ distinguentium. Et per hunc modũ quodlibet vniuersale dicitur esse vbique & semper, inquantum uniuersalia abstrahũtur ab hic & nũc: sed ex hoc non sequitur ea esse æterna nisi in intellectu, si quis sit æternus.

AD III. Dicendum, quòd illud, quod nunc est, ex eo futurum fuit antequam esset, quia in causa sua erat, ut fieret. Vnde sublata causa, nõ esset futurum illud fieri. sola B autem causa prima est æterna. Vnde ex hoc nõ sequitur, quòd ea quæ sunt, semper fuerit verũ ea esse futura, nisi quatenus in causa sempiterna fuit, ut essent futura. quę quidem causa solus Deus est.

AD IIII. Dicendum, quòd quia intellectus noster non est æternus, nec ueritas enũtiabilium, quæ a nobis formantur, est æterna, sed quandoq; incępit. Et antequam huiusmodi ueritas esset, non erat uerum dicere ueritatem talẽ non esse C nisi ab intellectu diuino, in quo solum ueritas est æterna, sed nunc uerum est dicere ueritatem tunc non fuisse. Quod quidem non est uerũ nisi ueritate, quę nunc est in intellectu nostro, non autem per aliquam ueritatem ex parte rei, quia ista est ueritas de non ente. Non ens autẽ non habet ex se ut sit uerũ, sed solũ modo ex intellectu apprehendente ipsum. Vnde intantum est uerum dicere ueritatem non fuisse, inquantum apprehendimus non esse D ipsius, ut præcedens esse eius.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ueritas sit immutabilis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd ueritas sit immutabilis. Dicit enim August. in lib. * 2. de libero arbitrio quòd ueritas non est æqualis menti, quia esset mutabilis sicut & mẽs E

¶2 Præt. Id quod remanet post omnem mutationem, est immutabile, sicut prima materia est ingenita & incorruptibilis, quia remanet post omnem generationẽ & corruptionem. Sed ueritas remanet post omnẽ mutationẽ, quia post omnẽ mutationẽ uerũ est dicere esse uel non esse. Ergo ueritas est immutabilis.

¶3 Pręt. Si ueritas enuntiationis mutatur, maxime mutatur ad mutationem rei. Sed sic non mutatur. ueritas enim secundum * Ansel. est rectitudo quædam in quantum aliquid implet id, quod est de ipso in mente diuina. Hæc autem propositio: Sortes sedet, accipit a mente diuina, ut significet Sortem sedere. quod significat etiam eo non sedente. Ergo ueritas propositionis nullo modo mutatur,

¶4 Præt. Vbi est eadem causa, & idem effectus: sed eadem res est causa ueritatis harum trium propositionũ sor. sedet, sedebit, & sedit. Ergo eadem est harum ueritas. Sed oportet quòd alterum horum sit uerum. Ergo ueritas harum propositionũ immutabilirer manet. & eadem ratione cuiuslibet alterius propositionis.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 11. Diminutæ sunt ueritates a filijs hominum.

RESPON. Dicendum, quòd (sicut supra * dictum Art. 1. huius quæst.
est) Veritas proprie est in solo intellectu, res autem dicuntur uerę a ueritate, quæ est in aliquo intellectu. Vnde mutabilitas ueritatis consideranda est circa intellectum. Cuius quidem ueritas in hoc consistit, quod habeat conformitatem ad res intellectas, Quæ quidẽ conformitas uariari potest dupliciter, sicut & quælibet alia similitudo ex mutatione alterius extremi. Vnde uno modo uariatur ueritas ex parte intellectus ex eo, quòd de re eodem modo se habente aliquis aliam opinionẽ accipit. Alio modo si opinione eadem manente, res mutetur. Et utroque modo fit mutatio de uero in falsum. Si ergo sit aliquis intellectus in quo non possit esse alternatio opinionum, uel cuius acceptionem non potest subterfugere res aliqua, in eo est immutabilis ueritas. Talis autem est intellectus diuinus, ut ex superiori q.14.ar.13
bus patet *. Vnde ueritas diuini intellectus est immutabilis, ueritas autem intellectus nostri mutabilis est.
non quòd ipsa sit subiectum mutationis [c], sed in quantum intellectus noster mutatur de ueritate in falsitatem, sic enim formæ mutabiles dici possunt. Veritas autem intellectus diuini est, secundum quam res naturales dicuntur uerę, quæ est omnino immutabilis. 44 c

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. loquitur de ueritate diuina.

AD II. Dicendum, quòd uerum & ens sunt conuertibilia. Vnde sicut ens non generatur, neque corrũpitur per se, sed per accidens, inquantum hoc uel illud
ens corrumpitur uel generatur, ut dicitur in * primo *li.1.Phys. tex.76. to. 2.
Physico. ita ueritas mutatur, non ꝙ nulla ueritas remaneat, sed quia non remanet illa ueritas quæ prius erat.

AD III. Dicendum, ꝙ propositio non solum habet ueritatem sicut res aliæ ueritatem habere dicuntur, inquantum implent id, quod de eis est ordinatum ab intellectu diuino, sed dicitur habere ueritatem quodam speciali modo inquantum significat ueritatem intellectus. Quæ quidem consistit in conformitate intellectus & rei. qua quidem subtracta mutatur ueritas opinionis, & per consequẽs ueritas propositionis [c]. Sic c
igitur hæc propositio, Sortes sedet, eo sedente uera est, 94
& ueritate rei, inquantum est quædam uox significatiua, & ueritate significationis, inquantum significat opinionem ueram: Sorte uero surgẽte, remanet prima ueritas, sed mutatur secunda.

AD IIII. Dicendum, quòd sessio Sortis, quæ est causa ueritatis huius propositionis, Sortes sedet: non eodem modo se habet dum Sortes sedet, & postquam sederit, & antequam sederet. Vnde & ueritas ab hoc causata, diuersimode se habet, & diuersimode significatur propositionibus de præsenti, præterito, & futuro. Vnde non sequitur, quòd licet altera triũ propositionum sit uera, quòd eadem ueritas inuariabilis maneat.

QVAESTIO XVII.

De falsitate, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE Quæritur de falsitate.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum falsitas sit in rebus.
¶Secundo, Vtrum sit in sensu.
¶Tertio, Vtrum sit in intellectu.
¶Quarto, De oppositione veri & falsi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum falsitas sit in rebus.

AD PRIMVM. sic proceditur. Videtur, quòd falsitas nō sit in rebus. Dicit enim Aug. in * lib. soliloq. Si verum est id quod est, falsum non esse vspiam concludetur, quouis repugnante.

*li.2. ca. 8. in fi. to. 1.

H ¶2 Præt. Falsum dicitur à fallendo: sed res non fallunt, vt dicit August. in † lib. de vera relig. quia non ostendunt aliud quàm suam speciem. Ergo falsum in rebus non inuenitur.

†cap. 33. a medio. to. 1

¶3 Præt. Verum dicitur in rebus per comparationem ad intellectū diuinum, ut supra * dictum est. sed quælibet res, inquantum est, imitatur Deum. ergo quælibet res vera est absque falsitate. Et sic nulla res est falsa.

*Q.16. ar. 1.

I SED CONTRA est, quod dicit August. † in lib. de vera relig. quòd omne corpus est verum corpus, & falsa vnitas: quia imitatur vnitatem, & non est unitas. Sed quælibet res imitatur diuinam bonitatem, & ab ea deficit. Ergo in omnibus rebus est falsitas.

†li. de uera relig. c. 34 tom. 1.

RESPON. Dicendum, quòd cum verum & falsum opponātur; opposita autem sunt circa idem: necesse est, ut ibi prius quæratur falsitas, vbi primo veritas inuenitur, hoc est in intellectu [c]. In rebus autem neque veritas neq; falsitas est nisi per ordinem ad intellectum. Et quia vnumquodque secundum id, quod conuenit ei per se, simpliciter nominatur: secundum autem id, quod conuenit ei per accidens, nō nominatur nisi secundum quid: res quidem simpliciter falsa dici posset per comparationem ad intellectum, a quo dependet, cui comparatur per se, in ordine autem ad alium intellectū, cui comparatur per accidens, non

F posset dici falsa nisi secundū quid. Dependent autem ab intellectu diuino res naturales: sicut ab intellectu humano res artificiales. Dicuntur * igitur res artificiales falsæ simpliciter & secundum se inquātum deficiunt a forma artis. Vnde dicitur aliquis artifex opus falsum facere, quando deficit ab operatione artis. Sic autem in rebus dependentibus a Deo, falsitas inueniri nō potest per comparationem ad intellectum diuinum, cum quicquid in re

*Loco proxime dicto.

G bus accidit, ex ordinatione diuini intellectus procedat: nisi forte in voluntarijs agentibus tantum, in quorum potestate est subducere se ab ordinatione diuini intellectus: in quo malum culpę consistit, secūdum q̄ ipsa peccata, falsitates & mēdacia dicuntur in scripturis, secundū illud Psal. 4. Vt quid diligitis uanitatem & quæritis mendacium? Sicut per oppositum, operatio virtuosa veritas vitæ nominatur, inquantum subditur ordini diuini in

H tellectus [c], sicut dicitur Ioann. 3. Qui facit veritatem venit ad lucē. Sed per ordinem ad intellectū nostrum, ad quem comparantur res naturales per accidens, possunt dici falsæ, non simpliciter, sed secundum quid. & hoc dupliciter. Vno modo secundum rationem significati, vt dicatur illud esse falsum in rebus, quod significatur vel repræsentatur oratione vel intellectu falso: secundum quem modum, quælibet res potest dici esse falsa quan-

I tum ad id, quod ei non inest. sicut si dicamus diametrum esse falsum commensurabile, vt dicit Philosophus in * 5. Metaphysi. & sicut dicit August. in † libro soliloquiorum, quòd tragœdus est falsus Hector. sicut econtrario potest vnum quodque dici verum secūdum id, quod competit ei. Alio modo per modum causæ. & sic dicitur res esse falsa quæ nata est facere de se opinionem falsam. Et quia innatū

K est nobis per ea quæ exterius apparent de rebus iudicare, eo quòd nostra cognitio a sensu ortum habet, qui primo & per se est exteriorum accidentium: ideo ea quæ in exterioribus accidentibus habent similitudinem aliarum rerum, dicuntur esse falsa secūdum illas res, sicut fel est falsum mel, & stannum est falsum argentum. & secundum hoc dicit August. in * libro soliloquiorum, quòd eas res esse falsas nominamus, quę verisimilia apprehendimus. Et philosophus dicit in * quinto metaphy. quod falsa

*2. Soliloq. c.10. tom. 1

108 Ver.1.ar.10 & Periher. l.3.

†ca.33. circa medium tom. 1.

*4. Metaphys. text. 34. tom. 3.

¶ *Super quæstionis decimæseptimæ Articulum primū.*

TItulus clarus.
¶ In corpore tria. primo declaratur quid significat falsitas simpliciter & secundum quid rerum. Deinde ponuntur duæ conclusiones respōsiuę quęsito. Prima est: falsitas simpliciter non est in rebus dependentibus a Deo, nisi forte in voluntariis. Secunda est: falsitas secundum quid est in rebus dupliciter.

107 Supra q. 16 ar. 1 & 2. & 1. dist. 9. q. 5 ar. 1. & 1. cont. ca. 60. & veri. q. 1. art. 10. & periher. lec. 3.

¶ Quo ad primum intendit, quòd falsitas simpliciter rei, consistit in difformitate rei ad intellectum, a quo dependet: falsitas autem secundum quid in difformitate rei ad intellectum a quo non dependet. Vtrūque autem horum simul probatur sic. verum & falsum opponuntur. ergo vbi primo est veritas, ibi primo falsitas. ergo falsitas est in intellectu, & non in rebus, nisi in ordine ad intellectum. ergo falsitas simpliciter rerū consistit in difformitate ad intellectum, quem per se respicit. ergo ad intellectum a quo dependet. ergo falsitas secundū quid rei consistit in difformitate ad intellectum per accidens. ergo a quo nō dependet. prima consequentia probatur: quia opposita sunt circa idem: secunda quoque, quia veritas est in intellectu & non in rebus nisi in ordine ad intellectum. tertia autem, quia vnumquodque nominatur simpliciter ab eo, quod conuenit per se. quarta vero, quia intellectus, a quo dependet res, per se respicitur: quinta autem cum sexta probatur ex oppositis tertiæ, & quartæ, quia scilicet ab intellectu per accidēs denominaē res ẜm quid, & q̄ a intellectus, a quo res non pēdet, est p accidēs.

99 ¶Quo ad ẜm, prima conclusio responsiua, scilicet: falsitas simpliciter nō est in rebus dependentibus a Deo, nisi forte in voluntariis, probatur: res naturales dependent ab intellectu diuino, sicut artificiales ab intellectu humano. ergo falsitas simpliciter naturalium consisteret in difformitate ad intellectum diuinum. ergo in rebus depēdētibus a Deo non est falsitas simpliciter nisi forte in voluntariis. Antecedens supponitur, cōsequentia probatur, quia res artificiales dicuntur falsæ simpliciter inquantum deficiunt a forma artis. & manifestatur hoc ex vsu loquendi. dicitur enim aliquis falsam grammaticam fecisse, quia defecit ab arte grammaticæ. Et sumitur hic deficere non negatiue, sed cōtrarie. quod idem est quod esse difforme. defectus enim negatiue constituit opus imperfectum. Sed contrarie constituit falsum. Et ideo vt clarior eēt sensus, vsus sum in cōsequentis difformitatis nomine, secūda vero cōsequētia probat: q. q. d. in rebus accidit, exceptis his in quorū potestate est subducere se ab ordine diuini intellectus, ex ordinatione intellectus diuini procedit. ergo in rebus dependentibus a Deo, &c. Et cōfirmatur exceptio authoritate scripturæ directe, & ex opposito authoritate quoq; scripturæ cōfirmato. s. veritate vitæ dicta de actu virtuoso.
¶ Aduerte hic tria. Primū est, q̄ litera res naturales proponit depēdere ab intellectu diuino, vt artificiales ab humano: & tñ nō infert. ergo in naturalibus, sed vniuersalissime. ergo in rebus dependentibus a Deo, &c. Fecit aūt hoc, quia idē iudiciū est de oībus & de naturalibus, oīa enim quatenus ab ipso pēdent, statutū in eo habēt quid eis cōueniat, cui cōformia op3 esse, exceptis voluntariis. Scd'm est q̄ omnia oīa alia a Deo, possunt cōparari ad intellectum diuinū dupliciter. Vno modo vt cognita ad cognoscentem: Alio modo vt mensurata ad mensuram, seu regulata ad regulā. Si primo modo comparētur, nulla est differentia inter alia & voluntaria quo ad subductionē ab ordine respectu intellectus diuini, quoniā omnia æque nuda & aperta sunt corā eo. Sed si comparentur secūdo modo, sic est differentia posita in litera: quoniam in rebus aliis nihil accidit nisi ex aliquo ordine regulato a diuino intellectu, licet ille ordo non cōgruat huic, vt patet in mōstris. In voluntariis autem accidit deformitas moralis, non ex ordine aliquo a Deo statuto. Nullū enim rerum ordinē statuit, ex quo culpa fieret, nullaq; regula in Deo est, cui culpa conformis sit. Sed ex potentia peccandi liberi arbitrii, q̄ vt sic, nec per se, nec p accidēs est a Deo, vt alibi patet. Tertium est, quod in litera dicitur, Nisi forte in voluntariis. Nō quia dubiū est, sed quia non est necesse in voluntariis inueniri huiusmodi falsitatem. Vel quia adhuc de voluntariis non est determinatum.
¶Secunda vero conclusio, scilicet Falsitas secundum quid est in rebus, dupliciter declaratur. Res naturales relatæ ad intellectum nostrū, sunt & significatæ, & causæ, & significantur quādoque secundum id quod nō inest, & natæ sunt quędam facere de se falsam opinionem: ergo vtroque modo in eis potest dici falsitas secūdum quid. Antecedens patet quo ad omnes partes inductiue. Cōsequentia autem probaē ex ratione falsi: & cōfirmatur vtrūque membrum authoritatibus Augustini & Aristotelis, vt patet in litera. Omnia clara sunt.

dicūtur quæcunque apta nata sunt apparere aut qualia non sunt, aut quæ non sunt. Et per hunc modum etiam dicitur homo falsus, inquantum est amatiuus falsarum opinionum vel locutionum, nō autem ex hoc quòd potest eas confingere: quia sic etiam sapientes & scientes falsi dicerentur. ut dicitur in * quinto metaphys.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd res comparata ad intellectū, secūdum id quod est dicitur vera: secundum id quod non est, dicitur falsa. Vnde uerus tragędus est falsus Hector, ut dicitur in * secundo soliloquiorum. Sicut igitur in his quæ sunt, inuenitur quoddam nō esse: ita in his quæ sunt, inuenitur quædam ratio falsitatis.

AD II dicendum, quòd res per se non fallunt, sed per accidens. Dant enim occasionem falsitatis, eo quòd similitudinem eorum gerunt, quorum non habent existentiam.

AD III. dicendum, quòd per comparationem ad intellectū diuinum non dicuntur res falsæ, quòd esset eas esse falsas simpliciter: sed per comparationem ad intellectum nostrum, quòd est eas esse falsas secundum quid.

AD IIII. quod in oppositum obiicitur, dicendum, quòd similitudo vel repręsentatio deficiēs, non inducit rationem falsitatis, nisi inquantum præstat occasionem falsæ opinionis. Vnde non ubicunque est similitudo, dicitur res falsa: sed ubicunque est talis similitudo, quæ nata est facere opinionem falsam: non cuicunque, sed ut in pluribus.

ARTICVLVS II.

Vtrum in sensu sit falsitas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in sensu non sit falsitas. Dicit enim Augu. in * lib. de uera religione. Si omnes corporis sensus ita nuntiant ut afficiuntur, quid ab eis amplius exigere debemus ignoro. Et sic uidetur quòd ex sensibus non fallamur. & sic falsitas in sensu non est.

¶2 Præt. Philosophus dicit in †. 4. metaphy. quòd falsitas non est propria sensui, sed phantasiæ.

¶3 Præt. In incomplexis nō est uerum nec falsum, sed solum in complexis. Sed componere & diuidere nō pertinet ad sensum. Ergo in sensu non est falsitas.

SED CONTRA est, q̄ dicit Augu, in * lib. soliloq. Apparet nos in omnibus sensibus similitudine lenocinante falli.

lib. 2. Soliloq. c. 6. in fine tomo. 1.

RESPON. Dicendum, quòd falsitas non est quærenda in sensu, nisi sicuti ibi est ueritas. Veritas autem nō sic est in sensu, ut sensus cognoscat veritatem, sed inquantum ueram apprehensionem habet de sensibilibus, ut * supra dictū est. Quod quidem contingit, eo quòd apprehendit res ut sunt. Vnde contingit falsitatē esse in sensu ex hoc, quòd

Q. 16. ar. 2.

B apprehendit, uel iudicat res aliter quàm sint. Sic autem se habet ad cognoscendum res, inquantum similitudo rerum est in sensu. Similitudo autem alicuius rei est in sensu tripliciter. Vno modo primo & per se, sicut in uisu est similitudo colorum, & aliorum propriorū sensibilium. Et alio modo per se, sed non primo: sicut in uisu est similitudo figuræ, uel magnitudinis, & aliorum communium sensibilium omnium. Tertio modo, nec primo,

C nec per se, sed per accidens. Sicut in uisu est similitudo hominis, nō inquantum est homo, sed inquantū huic colorato accidit esse hominem. Et circa propria sensibilia sensus non habet falsam cognitionem, nisi per accidens [c], & in paucioribus, ex eo scilicet, quòd propter indispositionem organi, non conuenienter recipit formam sensibilem: sicut & alia passiua propter suam indispositionem deficienter recipiunt impressionem agētium.

D Et inde est, quòd propter corruptionem linguæ, infirmis dulcia amara esse uidentur. De sensibilibus vero communibus & per accidens, potest esse falsum iudicium etiam in sensu recte disposito, quia sensus non directe refertur ad illa, sed per accidens, uel ex consequenti, inquantum refertur ad alia.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sensum affici, est ipsum eius sentire. Vnde per hoc quòd sensus

E ita nuntiant, sicut afficiuntur, sequitur quòd nōn decipiamur in iudicio, quo iudicamus nos sentire aliquid: sed ex eo quòd sensus aliter afficitur interdum quàm res sit, sequitur quòd nuntiet nobis aliquādo rem aliter quàm sit. Et ex hoc fallimur per sensum circa rem, nō circa ipsum sentire.

AD II. dicendum, quòd falsitas dicitur non esse propria sensui: quia non decipitur circa proprium obiectum. Vnde in alia translatione planius dicitur, quòd sensus proprii sensibilis falsus non est. Phāta-

¶ *Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum secūdū.*

TItulus ex principio corporis é clarus.
¶In corpore duo. Primo declarat tituli sensum. secundo respōdet quęsito ibi. Sic autem.
¶Quo ad primum dicit, q̄d sensus quæstionis est, vtrū sensus sit falsus. i. habēs falsam apprehensionem. i. apprehendat rem aliter quàm est: & non vtrum sit falsus. i. cognoscat, vel dicat falsum. probatq; hoc ex veritate sensus: quia eodē modo in eo inuenitur veritas. s. vt consistit in apprehensione rei sicut est. Et sic etiam patet, quid significat falsitas sensus. s. apprehendere rem aliter quàm est.
¶Quo ad secundū, conclusio respōsiua quæsito est. Sensus respectu pprii obiecti nō est falsus nisi per accidens: sed respectu sensibilis cōmunis & per accidens, est falsus. Probatur. sensus sic cognoscit res vt assimilatur ęis: ergo quædam per se primo: quædam per se non primo: & quædam per accidens cognoscit. ergo respectu sensibilis proprii nō nisi per accidens fallitur, respectu vero aliorum falli potest. Antecedens patet. Cōsequentia aūt prima probatur: quia tripliciter similitudo in sensu inuenitur, scilicet per se primo &c. Secunda autem consequētia in litera nō probatur, nisi ex hoc, q̄ ad per se primo sensibile, directe sensus refertur: ad alia vero ex consequenti, uel per accidens. In articulo tamen sequēti ratio assignabiē. Quo ad exceptionem tamen. i. nisi per accidēs, manifestatur. & de quali accidēte intelligaē: quia de indispositione organi. Et probatur, q̄ a hoc est cōe oībus passiuis. s. indispositionē eius impedire receptionē formæ. Et cō-

264

Universidad de Deusto
Biblioteca

firmatur experientia in sensu gustus.

¶ In responsione ad primum, nota distinctionem sensus ex quæstio. de ver. q. 1. arti. 2. Sensus dupliciter. Vno modo vt cognoscit res: secundo vt offert superiori potentiæ. & hoc dupliciter, scilicet vt res quædã, & vt indicatiuus rerum. Primo modo sensus tra

lib. 5. Metaphys. text. 34. tomo. 3.

ctatus est hic, & dictum est, quòd est verus respectu proprii sensibilis &c. Secundo autem modo, scilicet vt res offerens se in actu secundo superiori, est semper simpliciter verus, sicut & cæteræ res, iuxta determinationem in articulo præcedenti. Et hoc modo accepit sensum Augustin. in authoritate inducta. Tertio autẽ modo, scilicet vt nuntius rerum, est falsus quandoq; causaliter: quia natus est pluries facere falsam æstimationem de re. Semper ergo sensus facit veram æstimationem de dispositione propria, sed non de dispositione rerum sensatarum: & hoc intendit responsio literæ huius, distinguens iudicium ex sensibus duplex, scilicet de ipso sensu in actu, & de re sensata. Et quo ad primũ nõ fallimur per sensum, sed quo ad secundum.

109 ver. q. 1. ar. 12. & 1. dis. 19. q. 5. art. 1. 7. & 3. cont. c. 108. §. 4. *li. 83. quæsti. Q. 32. in princi. to. 4.

† li. 3. de anima, text. § 1. tomo. 3.

¶ *Super quæstionis de cimæseptimæ Articulum tertiũ.*

TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo, in quo intellectu est, aut nõ est falsitas. Secundo ibi (hac tamen differentia) quomodo in illo intellectu, in quo est, inuenitur falsitas. Tertio ibi (quia vero falsitas) quomodo & quando ex illo deriuatur falsitas i intellectu, in quo non est.

¶ Quo ad primum est hæc conclusio. Falsitas non est in intellectu quod quid est, sed componente & diuidente. Hæc cõclusio probatur ratione, & manifestatur simul in se, & in sua probatione ex proportionali similitudine intellectus & sensus. Ratio igitur est hęc. Res naturalis nõ deficit ab esse, quod sibi conuenit secundum suam formam: sed deficere potest ab accidentibus, vel consequentibus. ergo virtus cognoscitiua non deficit a cognitione illius, cuius similitudine informatur, sed accidentium eius vel consequentium. ergo in intellectus circa quod quid est non decipitur, sed in componendo vel diuidendo. Antecedens probatur inductiue in homine: consequentia vero probatur, Sicut res se habet ad esse per formam, ita virtus cognoscitiua ad cognoscere per similitudinẽ rei cognitæ. ergo, si res non potest deficere &c. Secunda vero consequentia quo ad primam partem probatur, quia intellectus informatur similitudine quidditatis: quo ad secundam vero, quia componendo attribuitur quidditati aliquid vel non consequens, vel oppositum. Similitudo autem proportionalis est, Sicut sensus visus sę

fiæ autem attribuitur falsitas: quia repræsentat similitudinem rei etiã absentis. Vnde quando aliquis conuertitur ad similitudinem rei tanquam ad rem ipsam, prouenit ex tali apprehensione falsitas. Vnde etiã Philosophus in *quinto metaphy. dicit, q̃ vmbrę & picturę, & somnia dicuntur falsa, in quantum nõ subsunt res, quarũ habẽt similitudinẽ.

AD III Dicẽdum, quòd ratio illa procedit, quòd falsitas non sit in sensu, sicut in cognoscente verũ & falsum.

ARTICVLVS III.

Vtrum falsitas sit in intellectu.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd falsitas non sit in intellectu. Dicit. n. Aug. in *lib. 83. quæst. Omnis qui fallitur, id in quo fallitur, nõ intelligit. Sed falsum dicitur esse in aliqua cognitione, secundum quòd per eam fallimur. Ergo in intellectu non est falsitas.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in† tertio de anima, quòd intellectus semper est rectus. Non ergo in intellectu est falsitas.

SED CONTRA Est, quod dicitur in tertio de anima, quòd vbi compositio intellectuũ est, ibi verum, & falsum est: sed compositio intellectuum est in intellectu. Ergo verum & falsum est in intellectu.

RESPON. Dicendum, quòd sicut res habet esse per propriam formam, ita virtus cognoscitiua habet cognoscere per similitudinem rei cognitæ. Vnde sicut res naturalis nõ deficit ab esse, quod sibi competit secundum suam formam, potest autem deficere ab aliquibus accidentalibus, vel consequentibus: sicut homo ab hoc, quòd est habere duos pedes, non autem ab hoc, qđ est esse hominem: ita virtus cognoscitiua non deficit in cognoscendo respectu illius rei, cuius similitudine informatur. potest autem deficere circa aliquid consequens ad ipsam, vel accidens ei, sicut* est dictũ, quòd visus non decipitur circa sensibile proprium, sed circa sensibilia communia, quæ consequẽter se habent ad ea, & circa sensibilia per accidens. Sicut autem sensus informatur directe similitudine propriorũ sensibiliũ, ita intellectus informatur similitudine quidditatis rei. Vnde circa quod quid est, intellectus non decipitur: sicut neque sensus circa sensibilia propria ᶜ. In cõponendo vero, vel diuidendo potest decipi, dum attribuit rei, cuius quidditatẽ intelligit, aliquid quod eam non consequitur, vel quod ei opponitur. Sic enim se habet intellectus ad iudicandum de huiusmodi, sicut sensus ad iudicandum de sensibilibus communibus, vel per accidens. Hac tamen differentia seruata, quæ supra circa veritatem* dicta est, quòd falsitas in intellectu esse potest, non solum quia cognitio intellectus falsa est, sed quia intellectus eam cognoscit sicut & veritatem. In sensu autem falsitas non est vt cognita, vt* dictum est. Quia vero falsitas intellectus per se solum circa compositionem intellectus est, per accidens etiam in operatione intellectus, qua cognoscit quod quid ẽ, potest esse falsitas, inquantum ibi cõpositio intellectus admiscetur. Quod potest esse dupliciter. uno modo, secundum quòd intellectus diffinitionem vnius attribuit alterius, vt si diffinitionem circuli attribuat homini: vnde diffinitio vnius rei est falsa de altera. Alio modo, secundum quòd partes diffinitionis cõponit ad inuicem, quæ simul sociari non possunt. Sic enim diffinitio nõ est solum falsa respectu alicuius rei, sed est falsa in se. vt si formet talem diffinitionem, Animal rationale quadrupes, falsus est intellectus sic diffiniendo: propterea q̃ falsus est in formando hanc compositionẽ, Aliquod animal rationale est quadrupes. Et propter hoc in cognoscẽdo quidditates simplices nõ potest esse intellectus falsus: sed vel est verus, vel totaliter nihil itelligit.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd [d] quia quidditas rei est proprium obiectum intellectus [e]: propter hoc, tunc proprie dicimur aliquid intelligere, quando reducentes illud in quod quid est, sic de eo iudicamus: sicut accidit in demostrationibus, in quibus non est falsitas. Et hoc modo intelligitur verbũ *Aug. quòd omnis, qui fallitur. nõ intelligit id in qno fallitur: non autem ita, quòd in nulla operatione intellectus aliquis fallatur.

AD II dicendum, quòd intellectus semper est rectus, secundum quòd intellectus est principiorum, circa quæ non decipitur ex eadem causa, qua nõ decipitur circa quod quid est. Nam principia per se nota sunt illa, quæ ſtatim intellectis terminis cognoscũtur, ex eo quòd predicatum ponitur in diffinitione subiecti.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum uerum & falsum sint contraria.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd verum & falsum non sint contraria. Verum enim & falsum opponuntur, sicut quod est, & quod nõ est: nam verũ est id quod est, vt dicit*. Aug. Sed quod est & quod non est, non opponuntur ut contraria. Ergo verũ & falsum non sunt contraria.

¶ 2 Præt. Vnum contrariorum nõ est in alio: sed falsum est in vero. Quia sicut dicit Aug. † in lib. soliloq. Tragœdus non esset falsus Hector, si non esset verus Tragœdus. Ergo verum & falsum non sunt cõtraria.

¶ 3 Præt. In Deo non est cõtrarietas aliqua. Nihil enim diuinæ substantiæ est cõtrarium, vt dicit Aug. 12. de ciuit*. Dei: sed Deo opponitur falsitas. nam Idolum in scriptura mẽdacium nominatur. Iere. 8. Apprehenderunt mendacium, gloss*. id est, idola. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

SED CONTRA est, qđ dicit Philosophus in secũdo periher*. Ponit. n. falsam opinionẽ verę cõtrariam.

IN titulo, ly cõtraria, sumitur proprie, vt contrarietas distinguitur contra alias oppositionum species.

¶ In corpore, vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Verum & falsum sunt cõtraria. Probatur sic, Falsum est dici, vel videri ens non esse, aut non ens esse: ergo falsum significat acceptionem inadæquatam rei. ergo falsum ponit aliquid & determinat sibi subiectum. ergo nec contradictorie, nec priuatiue, sed cõtrarie opponitur vero. Antecedens probatur ex quarto Metaphysicorum, tex. 27. Prima consequentia patet, & ex significatione veri, quia scilicet ponit acceptionem adæquatam rei, confirmatur. Secunda autem est ex se euidens, quia acceptio difformis est aliquid. Vltima autẽ probatur ex differentia inter oppositã contradictorie, priuatiue, & contrarie, quia scilicet in illa alterum est pura negatio absque subiecto, in secunda negatio in subiecto, in tertia positio in subiecto.

¶ Aduerte hic, quòd litera supponit, verum & falsum opponi, tanquam per se notum: & solum modum oppositionis venatur ac determinat. Et ideo consequentia tertia nullam patitur calumniam. Confirmatio quoque primæ consequentiæ ex significatione veri valde efficax est, si quarto Metaphysicorũ creditur: quoniam ibidem nulla disparitas, quo ad significare positiuum ponitur, & tamen vtrumque diffinitur. Verum enim, inquit Aristoteles, est ens esse, & non ens non esse. falsum autem ens non esse, & non ens esse. Vnde qua ratione verum significat positiuum, scilicet enuntiationem enti & non enti cõformem, eadem falsum significat enuntiationem vtique difformem, & non significat negationem conformitatis, vt illi in literra recitati putauerunt.

¶ Circa

110 12. quæst. 64. art. 3. & 1. dist. 9. q. 5. ar. 1. 8. & veri. q. 1. ar. 10. 5.

*li. 2. Soliloc. c. 5. in fi. tomo. 1.

† lib. 2. Soliloc. ca. 10. tom. 1.

† lib. 12. de Ciu. Dei. c.

2. circa fine tomo. 5.

*Est Hiero. in illum locum to. 5.

† 2. Perihe. c. viii. to. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

RESPON. Dicendum,quòd uerum & falsum opponuntur ut contraria,& non sicut affirmatio & negatio,vt quidam dixerunt.

Ad cuius euidentiam sciendum est,quòd negatio neque ponit aliquid,neq; determinat sibi aliquod subiectum. Et propter hoc potest dici tam de ente , quàm de non ente: sicut non uidens & nó sedens. G Priuatio autem non ponit aliquid, sed determinat sibi subiectum[e].Est enim negatio ĩ subiecto, ut dicitur 4.Metaphysi.* Cæcum enim non dicitur,nisi de eo quod est natũ videre. Contrarium uero & aliquid ponit,& subiectum determinat.Nigrum enim est aliqua species coloris . Falsum autem aliquid ponit. Est enim falsum (ut dicit Philosophus 4.Metaphysi.) ex eo quod dicitur,vel uidet aliquid esse quod non est,uel non esse quod est. H Sicut enim uerum ponit acceptioné adæquatam rei, ita falsum acceptioné rei non adæquatam. Vnde manifestum est,quòd uerũ & falsum sunt contraria.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd id,quod est in rebus,est ueritas rei:sed id quod est ut apprehensum,est uerum intellectus , in quo primo est ueritas. Vnde & falsum est id,quod nó est ut apprehensum. I Apprehendere autem esse,& non esse,contrarietatem habet, sicut probat Philosophus in 2.periherm.* quòd huic opinioni,Bonum est bonum;contraria est, Bonum non est bonum .

AD II. Dicendum , quòd falsum non fundatur in uero sibi contrario , sicut nec malum in bono sibi contrario, sed in eo quod sibi subijcitur[c]. Et hoc ideo in utroque accidit:quia uerum & bonum contraria sunt falso & malo, & con- K uertuntur cum ente. Vnde sicut omnis priuatio fundatur in subiecto,quod est ens: ita [d] omne malũ fundatur in aliquo bono, & omne falsum in aliquo uero.

AD III. Dicẽdum, quòd quia contraria & opposita priuatiue nata sunt fieri circa idem , ideo Deo prout in se consideratur,non est aliquid contrarium , neq; ratione suæ bonitatis,neque ratione suæ ueritatis:quia in intellectu eius non potest esse falsitas aliqua. Sed in apprehensione nostra habet aliquid contrarium:nam ueræ opinioni de ipso contrariatur falsa opinio. Et sic idola mendacia dicuntur,opposita ueritati diuinæ, inquantum falsa opinio de idolis contrariatur ueræ opinioni de unitate Dei.

QVAESTIO XVIII.

De uita Dei,in quatuor Articulos diuisa.

QVONIAM autem intelligere uiuentium est, post cõsiderationem de scientia & intellectu diuino, considerandum est de uita ipsius.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Quorum sit uiuere.
¶Secundo, Quid sit uita.
¶Tertio, Vtrum uita Deo conueniat.
¶Quarto, Vtrum omnia in Deo sint uita.

ARTICVLVS. I.

Vtrum omnium naturalium rerum sit uiuere.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omniũ rerum naturalium sit uiuere. Dicit

¶ Circa primum consequens.s.falsum ponit acceptionem inadæquatam rei. aduerte, quòd dupliciter potest intelligi. Vno modo,quòd falsum significet formaliter acceptionem difformé, vt nigrum,colorem congregatiuum. Alio modo, quòd ponat relationem difformitatis formaliter, & acceptioné fundamentaliter:sicut dissimile significat relationem, & ponit qualitaté. Primo modo nó potest intelligi:quoniã sequeret quòd vnũ cõtrariorum formaliter sumptum transiret in reliquũ : qđ non est intelligibile. nó enim potest percipi qđ albedo fiat nigredo : sed qđ res quæ est alba mutetur in nigram. patet autẽ sequela ex prædicamentis , vbi dicitur , quòd eadem numero oratio suscipit verũ & falsum. si enim vnamet enũciatio é modo vera, & modo est falsa, & tam uerum quã falsum formaliter significat enuntiationé , oportet quòd unum contrariorum formaliter recipiat alterũ. Vnde ex hoc ipso , quòd unamet numero oratio est modo vera,modo falsa:patet quòd verũ & falsum,aliquid in oratione significant, & non ipsam enuntiationem. In cuius signum , cum subsumendum esset in litera:Quòd falsum significat aliquod positiuum in certo subiecto, nihil aliud subiunctum est,nisi quod falsum ponit acceptionem inadęquatã, vt inadæquationem significari in acceptione intelligeres. Est tamen circa hoc aduertendum , quòd sicut simile & dissimile contrarie opponuntur, & dupliciter contingit ea contrariari , scilicet ratione fundaméti , sicut cum album simile alteri albo mutatur in nigrum, qđ est dissimile al bo: & ratione termini,si scilicet terminus mutaretur in nigrum,ita verum contrarie quidem opponitur falso, & dupliciter potest contingere.Ex parte quidem termini,cum eadé oratio de vera fit falsa, propter mutationem rei significatæ,vt patet in materia contingenti. Ex parte autem fundamenti , cum fundamenta ipsa sunt contraria.fundamentum autem veritatis & falsitatis vt ex dictis patet,est enuntiatio,seu acceptio intellectus.Enuntiationum autem,vt in secundo periher.probatur, contrarietas inuenitur primo inter affirmatiuam & negatiuam eiusdem de eodem &c.quarum alteram oportet esse veram , & alteram falsam.igitur de primo ad vltimum,mutatur intellectus de vero in falsum ex parte fundamenti,dum de enuntiatione vnius partis contradictionis transit in aliam. Quoniam autem mutatio ex parte termini in vero & falso , aut non est vere contrarietas,eo quòd sine sui mutatione de vno in aliud oratio transit : aut si pro vera contrarietate,qualis inter relatiua esse potest, ac- F ceptatur,non habet contrarietatis rationem ex mutatione termini (quoniam mutatio termini contingit, & de contrario in contrarium,& de affirmatione in negationem,aut ecõuerso:) mutatio autem de vero in falsum ex parte fundamenti, habet rationem contrarietatis ex mutatione inter fundamenta,quia scilicet mutatio intellectus de opinione affirmatiua in negatiuam,aut econuerso, est vere inter contraria . et quòd plus est,ex contrarietate fundamétorum innascitur contrietas veri & falsi secundũ terminum (nã ideo hæc oratio,Sort. sedet, eo surgente dicitur suscipere aliud contrarium, scilicet falsum.quia est contraria illi,quæ est vera, scilicet Sortes nó sedet: nisi enim esset inter ipsas orationes contrarietas, mutatio de vero ĩ falsum verę cõtrarietatis rationé nó haberet.) propterea in litera non fit mentio,nisi de contrarietate ex parte fundamenti innata.& merito:quia relationis naturam secundum fundaméti naturam maxime videmus , eo quòd aut est idé cum eo, aut naturalis eius quasi passio.

¶ In responsione ad 3m , videto qđ large vtitur contrarietatis vocabulo ibidem , prout.s.etiam priuatiuam cõtinet oppositionem, vt patet de bono & malo transcédéter sumptis , & ex verbis subiũctis,scilicet. Sicut omnis priuatio fundatur in subiecto : ita omne malum &c. Fecit autẽ hoc author nó incuria.sed quia, quo ad vim argumenti,idé est iudicium de contrariis & priuatiue oppositis, insinuare voluit, quòd responsio propria etiam debet esse eadem, siue contrarie,siue priuatiue opponantur . Et propterea contrarietatis nomen extendere docuit.

5 Lib.4. Metaphysic. tex.4.Et li. 5.tex.27.tomo.3.

Lib.4. Metaphy. tex. 27.tom.3.

Lib.2. Periherm.c. vl. tom.1.

52

¶ *Super quaestionis decimaeoctauae Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito . Illa proprie sunt viuentia,quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent.Hæc conclusio primo probatur, deinde explanatur. Probatio est,Differentia viuentium a nõ viuentibus,ex manifeste viuentibus sumenda est. ergo ex vita animalium. ergo ex eo in quo primo manifestatur vita,& in quo vltimo remanet. ergo ex mouere seipsum.ergo illa proprie sunt viuentia,quæ seipsa secundum speciem aliquam motus mouent.Prima consequentia probatur authoritate libri de vegetabilibus.tertia autem probatur , quia tandiu iudicatur animal viuere,quandiu ex eo motus apparet &c. Explanatur vero quo ad terminos , dicendo quod ly motus communiter sumitur, & ab opposito , quia quæ non se agũt nõ nisi similitudinarie viuere dicuntur.

¶In responsione ad secundum. Aduerte quod non intendit litera limitare conclusionem iam probatam.quasi addenda fuisset hæc particula.s.in sua naturali dispositione,sed intendit,ꝙ ex ista differentia , scilicet ꝙ grauia & leuia non mouent se in sua naturali dispositione , viuentia autem sic , habetur ꝙ illis non conuenit absolute mouere se,sed viuentibus tantum , propterea quia hinc manifestatur , ꝙ motus illorũ per se spectat ad accessum ad perfectionem naturalé, & consequenter spectat ad complementum generationis ipsorum.Et quia nihil generat se, sed ab eo a quo generatur cõpletur suum generari, ideo motus grauium & leuium generanti attribuitur. In motu autem viuentium manifeste patet nihil horũ inueniri. Et propterea sola viuentia seipsa mouẽt. Et hæc sunt valde notãda in materia de motu grauium & leuiũ, quoniam subtilissima & clarissima ratio eorũ motus hic habetur.

¶*Super quæstionis decimæoctauæ Articulum secũdum.*

Titulus clar'est.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito,vita ꝓprie est esse substantiale, minus proprie vero est operatio. Hæc conclusio quo ad vtrãq; partem simul probatur sic.Intellectus noster accipit a sensu. ergo ex his, quæ apparẽt exterius de re cognoscimus essentiã . ergo plerunq; ex proprietatibus exterioribus imponũtur nomina ad significandas essentias rerũ.ergo huiusmodi noia quandoq; accipiunt pro-

Lib.8.Physi.tex.1.to.2.

Lib.8.Physi.text. 55. & 57.simul tom.2.

Cap.6.non pcul a principio.

Aristo. in li.1.de plãtis,ca.1.in princ.to.4.

Li.3.de anima tex.28. & li.2.tex. 118.to.2.

A enim Philosophus in octauo physicorum *, quòd motus est ut uita quædam natura existẽtibus omnibus. Sed omnes res naturales participant motum . Ergo omnes res naturales participant uitam .

¶ 2 Præt. Plantæ dicuntur viuere, inquantum habent in seipsis principium motus augmenti & decrementi. Sed motus localis est perfectior & prior secundum naturam quàm motus augmenti & decrementi , vt probatur in 8. Physico. B *Cum igitur omnia corpora naturalia habeant aliquod principium motus localis,videtur quòd omnia corpora naturalia viuant.

¶ 3 Præt. Inter corpora naturalia imperfectiora sunt elementa. Sed eis attribuitur vita . dicuntur enim aquæ viuæ . Ergo multo magis alia corpora naturalia vitam habent.

SED CONTRA est, quod dicit Dionysi. 6. capit.de diuinis nomi. *quòd plantæ secundum vltimam resonantiam vitæ habẽt viuere. Ex C quo potest accipi , quòd vltimum gradum vitæ obtinent plantæ. Sed corpora inanimata sunt infra plantas. Ergo eorum non est viuere.

RESPON. Dicendum , quòd ex his,quæ manifeste viuunt,accipere possumus , quorum sit uiuere , & quorum non sit uiuere. Viuere autem manifeste animalibus cõuenit. Dicitur enim in libro de vegetabilibus * , quòd vita in animalibus manifesta est.Vnde secundũ illud oportet distinguere viuentia a non uiuẽtibus, D secundum quod animalia dicuntur uiuere. hoc au tẽ est in quo primo manifestatur vita, & in quo vltimo remanet.

Primo autem dicimus animal viuere , quando incipit ex se motum habere, & tandiu iudicatur animal viuere , quandiu talis motus in eo apparet: quando vero iam ex se non habet aliquem motum, sed mouetur tantum ab alio, tunc dicitur animal mortuum per defectum vitæ. E Ex quo patet , quòd illa ꝓprie sunt viuentia, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent, siue accipiatur motus proprie, sicut motus dicitur actus imperfecti , id est existentis in potentia , siue motus accipiatur communiter, prout motus dicitur actus perfecti, prout intelligere & sentire dicitur moueri, vt dicitur in tertio de anima * : ut sic viuentia dicantur quæcunque se agunt ad motum vel operationem aliquam: ea vero, in quorum natura non est vt se agant ad aliqué motum vel operationem, viuentia di- A ci non possunt, nisi per aliquam similitudinem.

AD PRIMVM ergo dicendum , quòd uerbum illud Philosophi, potest intelligi vel de motu primo.s. corporum cælestium, uel de motu commmuniter. Et utroq; modo motus dicitur quasi vita corporum naturalium per similitudinem, & non per proprietatem. Nam motus cœli est in vniuerso corporalium naturarum , sicut motus cordis in animali quo conseruatur uita. Similiter etiã quicunq; motus naturalis hoc modo se habet ad res naturales, ut quædã similitudo uitalis operationis. Vnde si totum uniuersum corporale esset unũ animal, ita quòd iste motus esset a mouente intrinseco, ut quidam posuerunt, sequeretur quod motus esset uita B omnium naturalium corporum.

AD II. Dicendum, quòd corporibus grauibus & leuibus, non competit moueri nisi secundũ quòd sunt extra dispositionem suæ naturæ, utpote cum sunt extra locum propriũ. Cum enim sunt in loco proprio & naturali, quiescunt . sed plãtæ & aliæ res uiuentes, mouẽtur motu uitali, secundum hoc, quòd sunt in sua dispositione naturali, non autem in accedẽdo ad eã uel in recedendo ab ea. imo secundum ꝙ recedunt a tali motu, recedunt a naturali dispositione. Et præterea, corpora grauia & leuia mouẽtur a motore extrinseco uel generãte qui dat formã. uel remouente prohibens , ut dicitur in. 8. physico. * & ita non mouent seipsa, sicut corpora C uiuentia. Lib.8.Physi. text. 32. to.2.

AD III. Dicendum, quòd aquę uiuæ dicũtur quę habent continuum fluxum. Aquæ enim stantes, quæ non continuantur ad principium continue fluens; dicuntur mortuæ, ut aquæ cisternarum & lacunarum. Et hoc dicitur per similitudinem. Inquantum enim uidẽtur se mouere, habẽt similitudinem uitæ. sed tamẽ nõ est in eis uera ratio uitæ, quia hunc motum non habẽt a seipsis, sed a causa generãte eas, sicut accidit circa motum aliorum grauium & leuium.

ARTICVLVS. II.

Vtrum uita sit quædam operatio.

12 1.2. q.3.ar. 2. 3. &. q. 56.art.1.2. &.2.q. 19. ar.7. cor.& 1. Met. cõ. 5.in princi.

D AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd uita sit quædam operatio. Nihil enim diuiditur nisi per ea, quæ sunt sui generis. Sed uiuere diuiditur per operationes quasdam , ut patet per Philosophum in. 2. lib. de anima *: qui distinguit uiuere per quatuor, scilicet alimento uti, sentire, moueri secundum locũ , & intelligere. ergo uita est operatio quædam. *Tex.13.& 34.tom.2.

¶ 2 Præt. Vita actiua dicitur alia esse a contẽplatiua. Sed contemplatiui ab actiuis non diuersificantur nisi secũdum operationes quasdã. ergo uita est quædã operatio.

¶ 3 Præt. Cognoscere Deum est operatio quædã . hæc E autem est vita, ut patet per illud Ioan. 17. Hæc est autẽ uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum. Ergo uita est operatio.

SED CONTRA est quod dicit Philosophus in secundo de anima *, Viuere, uiuentibus est esse. Li.2.de anima tex.37. tom.2.

RESPON. Dicendum ꝙ (sicut ex dictis patet*) intellectus noster, qui proprie est cognoscitiuus [d] quidditatis rei ut proprii obiecti, accipit a sensu [e] : cuius propria obiecta sunt accidẽtia exteriora . Et inde est, quòd ex his, quæ exterius apparent de re , deuenimus ad cognoscendã essentiam rei. Et quia sic nominamus aliqd sicut cognoscimus illud (ut ex supradictis patet*) inde est, ꝙ plerũq; a proprietatibus exterioribus imponuntur nomina ad significandas essentias rerum. Vnde huiusmodi nomina, quãdoq; accipiũtur proprie pro ipsis essentiis

Quæst.præced.art.3. D. 752. 66 107

Quæst.13. art.1.

Universidad de Deusto Biblioteca

essentiis rerum, ad quas significandas principaliter sunt imposita[c]: aliquando autem sumuntur pro proprietatibus, a quibus imponuntur. & hoc minus proprie. Sicut patet quòd hoc nomen corpus impositũ est ad significandum quoddam genus substantiarum, ex eo quòd in eis inueniuntur tres dimensiones. Et ideo aliquando ponitur hoc nomen corpus ad significandas tres dimensiones, secundum quod corpus ponitur species quantitatis. Sic ergo dicẽdũ est & de vita. nam uitæ nomen sumitur ex quodam exterius apparenti circa rem, quod est mouere seipsum, non tamen est impositum hoc nomen ad hoc significandum, sed ad significandam substantiam, cui conuenit secundum suam naturam mouere seipsam, uel agere se quocunque modo ad operationem. Et secundum hoc, uiuere nihil aliud est, quàm esse in tali natura, & vita significat hoc ipsum, sed in abstracto. sicut hoc nomen cursus significat ipsum currere ĩ abstracto[c]. Vnde uiuum non est prædicatum accidentale, sed substantiale. quandoque tamen vita sumitur minus proprie pro operationibus uitæ, a quibus nomen uitæ assumitur, sicut dicit Philosophus nono Ethicorum *, quòd uiuere principaliter est sentire, uel intelligere.

Ad primum ergo dicendũ, quòd Philosophus ibi accipit uiuere pro operatione uitæ. Vel dicendum est melius, quòd sentire & intelligere & huiusmodi, quãdoque sumuntur pro quibusdam operationibus, quandoque autem pro ipso esse sic operãtium. Dicitur enim nono Ethico *. quòd uiuere est sentire uel intelligere, id est habere naturam ad sentiendum, uel intelligẽdum. & hoc modo distinguit Philosophus uiuere p illa quatuor. Nã in istis ĩferioribus quatuor sunt genera uiuentium. quorum quædam habent naturam solum ad utendũ alimento, & ad consequentia, quæ sunt augmẽtum & generatio. quædam ulterius ad sentiendum, ut patet in animalibus immobilibus, sicut sunt ostrea. quædam uero cum his ulterius ad mouendum se secũdum locum, sicut animalia perfecta ut quadrupedia, & uolatilia, & huiusmodi: quædam uero ulterius ad intelligendum, sicut homines.

Ad II. Dicendum, quòd opera uitæ dicuntur, quorum principia sunt in operantibus, ut seipsos inducant in tales operationes. Contingit autem aliquorum operum

F inesse hominibus non solum principia naturalia (ut sunt potentiæ naturales) sed etiam quædam superaddita, ut sunt habitus inclinantes ad quædam operationũ genera, quasi per modum naturæ, & facientes illas operationes esse delectabiles. Et ex hoc dicitur, quasi per quandam similitudinem, quòd illa operatio quæ est homini delectabilis, & ad quam inclinatur, & in qua conuersatur, & ordinat uitam suam ad ipsam, dicitur uita hominis. Vnde quidam dicuntur agere uitam luxuriosam, quidam uitam honestam. & per hunc modũ uita contemplatiua ab actiua distinguitur. & per hunc etiam modum cognoscere Deum dicitur uita æterna. Vnde patet solutio ad tertium.

G

Articulus III.

Vtrum Deo conueniat uita.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quòd Deo non conueniat vita. Viuere enim dicuntur aliqua secũdum quòd mouent seipsa, ut dictum est*. Sed Deo non competit moueri. Ergo neque uiuere.

§ 2 Præt. In omnibus quæ uiuunt, est accipere aliquod uiuendi principiũ. Vnde dicitur in. 2. de anima †, quod anima, est uiuentis corporis causa & principium. Sed Deus non habet aliquod principium. Ergo sibi non cõpetit uiuere.

H § 3 Præt. Principium uitæ in rebus uiuentibus quæ apud nos sunt, est anima uegetabilis, quę nõ est nisi in rebus corporalibus. Ergo rebus incorporalibus non competit uiuere.

Sed contra est quod dicitur in Psal. 83. Cor meum & caro mea exul. in Deum uiuum.

Respon. Dicendũ, quòd uita maxime proprie in Deo est.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cũ uiuere dicantur aliqua secundum quòd operantur ex seipsis, & non quasi ab aliis mota[c], quanto perfectius competit hoc alicui; tãto perfectius in eo inuenitur uita:
I in mouentibus autem & motis tria per ordinem inueniuntur. Nam primo finis mouet agentem. agẽs uero principale est quod per suam formam agit. & hoc interdum agit per aliquod instrumentum, quod non agit ex uirtute suę formæ, sed ex uirtute principalis agẽtis. Cui instrumento competit sola executio actionis. inueniuntur igitur quædam, quæ mouent seipsa non habito respectu ad formam uel finẽ, que inest eis a natura, sed solum quantum ad executionem motus: sed forma, per quam agunt, & finis propter quẽ agunt, determinantur eis a natura. & huiusmodi sunt plantæ, quæ secundũ formam inditam eis a natura, mouẽt seipsas secundum augmentum & decrementũ. Quædam
K uero ulterius mouent seipsa, non solum habito respectu ad executionem motus, sed etiam quantum ad formam, quę est principium motus, quam per se acquirũt. & huiusmodi sunt animalia, quorum motus principiũ est forma non a natura indita, sed per sensum accepta. Vnde quanto perfectiorem sensum habent, tãto perfectius mouent seipsa. nam ea, quæ non habent nisi sensum tactus. mouentur solũ infra seipsa motu dilatationis & constrictionis, ut ostrea parum excedentia motũ plantæ. Quæ uero habent uirtutem sensitiuam perfectam, non solum ad cognoscendum coniuncta & tangentia, sed etiam ad cognoscendum distantia, mouent seipsa in remotum motu processiuo. Sed quamuis huiusmodi animalia, formam quæ est principium motus per sensum accipiant, non tamen per seipsa præstituũt sibi

prie pro ipsis essentiis, & minus pprie pro proprietatibus, a quibus imponuntur. ergo vitæ nomẽ sumitur proprie pro substantia cuius naturæ conuenit mouere se, & minus pprie pro operatione vitali. ergo viuere proprie nihil aliud est, quàm esse in tali natura. ergo vita significat hoc ipsum. ergo viuum non est prædicatum accidẽtale, sed substantiale. ergo de primo ad vltimum, vita proprie est esse substantiale, minus proprie est operatio. Prima consequentia secundum duo clausa in consequente, scilicet exteriora & quidditas, ex duobus in antecedente clausis, scilicet intellectu & sensu, probatur. Primum est, quia intellect⁹ ẽ cognoscitiuus qdditatis rei. Scd'm vero est, quia accidẽtia exteriora sunt propria sensus. Secũda consequẽtia probatur, quia sicut cognoscimus, sic nominamus. Tertia declaratur in hoc nomine corpus, respectu substantiæ & quantitatis. Quarta probatur, quia vitæ nomẽ sumitur ex exterius apparente, scilicet mouere se, &c. Quĩta per se nota relinquitur. Sexta probatur, quia vita nõ differt a viuere nisi penes modũ significandi, scilicet in abstracto, & declaratur exẽplo cursus. Septima est per se nota. Et cõfirmatur nihilominus secunda pars cõclusionis authoritate. 9. Ethicorum.

69.b

b 275

Lib.9.Ethi. c.9.tom.5.

Lib.9.Ethi. c.9.tom.5.

¶ *Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum tertiũ.*

In titulo, conueniat, intelligitur formaliter, nam virtualiter deo vitę perfectionem conuenire in quæst. 4. probatum est.

¶ In corpore vna cõclusiõ respõsiua quæsito. Vita maxime proprie in Deo est. vbi antequam probetur. nota quòd author aliud quærit, & aliud respõdet. Quę

sibi finem suæ operationis, vel sui motus: sed est eis inditus a natura, cuius instinctu ad aliquid agendũ mouentur per formam sensu apprehensam. Vnde supra talia animalia sunt illa, quæ mouẽt seipsa[c], etiam habito respectu ad finem, quem sibi præstituunt. Quod quidem non fit nisi per rationem & intellectum, cuius est cognoscere proportionem finis, & eius quod est ad finem[c], & vnum ordinare in alterũ. Vnde perfectior modus viuendi est eorum quæ habent intellectũ: hæc enim perfectius mouent seipsa. Et huius est signum, quòd in vno & eodẽ homine virtus intellectiua mouet potentias sensitiuas, & potentiæ sensitiuæ p suum imperium mouent organa, quæ exequũtur motũ. Sicut etiam in artibus videmus, quòd ars, ad quam pertinet vsus nauis, scilicet ars gubernatoria, præcipit ei quæ inducit formam nauis: & hęc pręcipit illi, quæ habet executionem tantum in disponendo materiam. Sed quàmuis intellectus noster ad aliqua se agat, tamen aliqua sunt ei præstituta a natura, sicut sunt prima principia, circa quæ non potest aliter se habere: & ultimus finis, quem non potest non velle[c]. Vnde licet quantum ad aliquid moueat se, tamen oportet quòd quantum ad aliqua, ab alio moueatur. Illud igitur, cuius sua natura est ipsum eius intelligere, & cui id, qd naturaliter habet, non determinatur ab alio, hoc est qd obtinet summum gradum vitæ. tale autem est Deus: unde in deo maxime est vita. Vnde Philosophus ĩ 12. meta*. ostenso quòd Deus sit intelligens, concludit quòd habeat vitam perfectissimam & sempiternam: quia intellectus eius est perfectissimus, & semper in actu.

Ad primum ergo dicendum, quòd sicut dicitur in 9. metaphy*. duplex est actio. Vna quæ transit in exteriorem materiam, vt calefacere, & secare. Alia quæ manet in agente, vt intelligere, sentire, & velle[c]: quarum hæc est differentia. Quia prima actio non est perfectio agentis quod mouet, sed
B ipsius moti: secunda autem actio est perfectio agentis. Vnde quia motus est actus mobilis, secũda actio inquantum est actus operantis, dicitur motus eius ex hac similitudine, quòd sicut motus est actus mobilis, ita huiusmodi actio est actus agentis, licet motus sit actus imperfecti, scilicet existentis in potentia: huiusmodi autẽ actio est actus perfecti, id est existentis in actu, vt dicitur in 3. de anima[c]. Hoc igitur modo, quo ĩtelligere est motus, id
C quod se intelligit, dicitur se mouere. Et per hunc modum etiam Plato posuit, quòd Deus mouet seipsum, non eo modo quo motus est actus imperfecti.

Ad II. Dicendum, quòd sicut Deus est ipsum suum esse & suum intelligere, ita & suum viuere. Et propter hoc sic viuit, quòd non habet viuendi principium.

Ad III. Dicendum, quòd vita in istis inferioribus recipitur in natura corruptibili, quę indiget &
D generatione ad conseruationẽ speciei, & alimento ad cõseruationem indiuidui. Et propter hoc in istis inferioribus non inuenitur vita sine anima vegetabili. Sed hoc non habet locum in rebus incorruptibilibus.

Articulus IIII.

Vtrum omnia sint uita in Deo.

E Ad quartum sic proceditur. Videtur q̃ non omnia sint vita in Deo. Dicitur enim Actuũ 17. In ipso viuimus, moue-

A rit enim simplicẽ quæstionẽ an est de vita Dei. Respondet autẽ de eminentissimo modo viuendi. fecit autem hoc, quoniam Deũ viuere, ex supradictis satis constabat, cum declaratum iam sit ipsum esse intellectualis naturæ. Sed quomodo viuat, ex propriis ostendendum erat. probatur ergo sic. Viuere dicuntur aliqua inquantum operantur ex seipsis, non quasi ab aliis mota. ergo quãto pfectius hoc conuenit alicui, tanto perfectius in eo inuenit vita. ergo mouentia se quo ad finẽ, formam, & executionem, perfecti⁹ viuunt, quàm mouentia se quo ad formam & executionem tantum: & hæc, quàm mouentia se tantum quo ad executionẽ. ergo illud, cuius natura est ipsum esse & intelligere, & id quod naturaliter habet non determinatur sibi ab alio, obtinet summum vitæ gradum. ergo in Deo maxime est vita.

413

a 300

¶ Ad euidentiam secundæ consequẽtiæ, quia comparatio intelligi non potest, nisi gradus comparatorum ostendatur, litera graduat mouentia se, & ex ipsa graduatione necessitatem consequentiæ ostendit. Duo ergo facit. primo ostendit ea, ex quibus graduantur viuentia: secũdo, tres gradus viuentiũ ordinat. Tria autem sunt ex quibus mouentia se graduantur. s. finis, forma, & executio. Et ppterea aliqua mouent se ad executionem tantũ: aliqua ad executionem & formam, & hæc perfectius mouent se: aliqua ad executionẽ, & formam, & finem, & hæc perfectissime. In primo ordine sunt plantæ, vt patet ex motu augmenti. In secundo sunt animalia, vt patet ex eo, quòd principium motus eorum non est forma a natura indita, sed per sensum accepta: & ratione latitudinis in ipsis animalibus inuentæ, scilicet quòd quanto perfectius sentiunt, tanto perfectius mouent seipsa, quod manifestatur in differenti motione animalium perfectorum & imperfectorum. In tertio sunt intellectum habentia, quod probatur: quia solius rationis ac intellectus est cognoscere proportionem finis, & eius quod est ad finem, vnumque in alterum ordinare. ergo & præstituere sibi finem. & declaratur signo eminentia huius vitæ, ex eo quòd in vno & eodẽ hoie pars intellectiua mouet potentias sensitiuas, & per illas corporalia organa. Confirmaturq; exemplo in artificialibus. Pro tertia autẽ consequentia, ponit litera in supremo viuendi gradu latitudinẽ, & sic summũ in eo declarat. Mouentium ergo se ad executionem, formam, & finẽ, alia mouent se quo ad quædam, quædam vero ab alio sortiuntur. Alia mouẽt se quo ad omnia. i. ita quòd nihil ab alio habent: in primo ordine sunt intellectus creati, In secundo vero Deus ipse. Et primum probatur in intellectu nostro. Quo ad intellectum quidem, quia præstituta sunt ei prima principia: quo ad voluntatem vero, quia præstitutus est ei vltimus finis, quem non potest non velle. Cætera sunt nota. & confirmatur processus ex processu Aristote. 12. Methaphysi.

114 407

Lib. 12. metaphys. tex. 31. tom. 3.

Lib. 9. meta. text. 16. tom. 3.
425
276
283

¶ Circa sm viuendi gradum dubium occurrit, quomodo verum sit, quòd animalia per seipsa acquirant formam, qua se mouẽt. Sẽsus enim, vt in secũdo de Anima dicitur, est potẽtia passiua a sensibili, & sentire in pati consistit. ergo animalia ad habendam formam sensibilem pure passiue concurrunt, non ergo acquirunt eam per seipsa.

¶ Ad hoc breuiter, vere tamen (quia nõ est hic locus pprius huius materiæ) dicitur, quod licet ad habẽdam formam sensibilem in genere entium, seu medio modo inter potentiã & actum, sensus exterior concurrat pure passiue, ad habendã tamen eam in genere cognoscibiliũ, seu in actu simpliciter, seu puro, sensus etiã exterior concurrit, non solum passiue, sed etiam actiue. Et ratio est, quia anima vt in. 2. de anima dicitur, ẽ causa effectiua illius alterationis, in qua consistit sentire, seu (& ĩ idẽ redit) illius alterationis, quæ est sentire. Cõstat autem quòd sentire, nõ est pati a sensibili, quoniã etiã diaphanum videret, sed est pati vitaliter a sensibili, hoc autẽ est sensum esse actu ipsum sensibile. vt sic, vt ex dictis in q. 14. patet. Igitur animal habet formam sensibilem & ab alio, & facit eã in se. Et propterea optime in litera dicitur, quòd mouet se quoad formam, & acquirit eã per seipsum &c. Et hæc bene nota, vt scias diuersa & Aristotelis, & Sancti Thomæ dicta sane intelligere.

114
4. cõtra ca. 13. fin. Et veri. q. 4. art. 8.

¶ *Super quæstionis decimæoctauæ, Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Omnia in Deo sunt vita diuina. probatur. In deo idẽ est intellectus, intellectum, & intelligere. ergo quicquid est in Deo vt intellectum, est Dei vita. ergo omnia in Deo sunt vita diuina. Prima consequentia probatur, quia viuere Dei, est eius intelligere. secunda vero, quia oia q̃ facta sunt, in ipso sunt vt intellecta.

¶ Aduerte

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ Aduerte hic. Primo, quòd quia perfecta vitæ ratio non saluatur nisi in rebus, quæ quandoq; fiunt, vt in responsione ad quartũ patebit, ideo litera qua si limitauit ly omnia, ad omnia facta, id est, quæ secundũ aliquod tempus facta sunt, fiunt, aut fient. Aduerte secundo, ꝙ vt ex responsione ad quartum patet, hæc propositio hic posita, Quicquid est in Deo vt intellectum, est vita eius, interpretanda est de intellecto per se, ad excludendum mala quæ sunt intellecta per aliud, scilicet per bona.

Lib. de ver. religio. c. 29 circa mediũ. tom. 1.

¶ In responsione ad tertium, si eleuare vis responsionem ac rationem hanc ad omnia, nomine materiæ intelligi omne quod se tenet ex parte materiæ, id est potentiam. Idea enĩ diuina in hoc excedit Platonicam, ꝙ ista est immaterialis tantum, illa vero & materiæ & potentiæ expers, actus purus est. Et propterea Gabriel, de cuius ratione non est materia sed potentia, verius in seipso est Gabriel, quàm in Deo: sed litera meminit materiæ tantũ, quia de non viuentibus argumentum loquitur, quæ constat materialia esse, & manifestum impedimentũ habere, ne sint verius ipsa in Deo.

Ita legit & distinguit Aug. tract. 1. super Io.

Ar. præced.

83
103

¶ In responsione ad quartum, recolito ꝙ in articulo secundo dictum est, ꝙ viuere proprie significat ipsum esse uiuentis, quod est principium operationis uitalis: minus proprie vero operationem vitalẽ. Ex hoc autem sequitur, ꝙ aliquid potest dici viuere, uel uita, dupliciter. Vno modo, quia est ipsa operatio uitalis: & sic omnia: quorũ in Deo est ratio seu similitudo, uiuunt in ipso, quia sunt eius intelligere. Secũdo, quia est principium uitalis operationis: & sic sola bona, quæ quandoque fiunt, uiuunt in deo, quoniã sola hæc in Deo mouent seipsa ad esse extra Deũ. sunt enĩ in Deo velut creatrices essentię. Reliqua autem factibilia nõ uiuunt hoc modo, quoniam nunquam mouent se ad hoc, ꝙ sint in seipsis. Et intendit litera in calce hui⁹ responsionis: quod clarius expressum fuerat in quæst. de ue. quæstio. 4. artic. ultimo.

mur, & sumus: sed non omnia in Deo sunt motus. ergo non omnia in ipso sunt vita.

¶ 2 Præt. Omnia sunt in Deo sicut in primo exemplari. Sed exemplata debent conformari exemplari. Cum igitur non omnia viuant in seipsis, videtur ꝙ non omnia in Deo sint vita.

¶ 3 Præt. Sicut Aug. dicit in li. de vera * reli. Substantia viuens est melior qualibet substantia non viuẽte. Si igitur ea quæ in seipsis non viuunt, in Deo sunt vita, videtur ꝙ verius sint res in Deo quàm in seipsis. Quod tamen videtur esse falsum, cũ in seipsis sint in actu, in Deo vero in potentia.

¶ 4 Præt. Sicut sciuntur a Deo bona, & ea quæ fiunt secũdũ aliquod tempus: ita mala, & ea quæ Deus potest facere, sed nunquam fiunt. Si ergo omnia sunt vita in Deo; in quãtum sunt scita ab ipso, videtur ꝙ etiam mala, quæ nunquam fiũt, sunt vita in Deo, inquantũ sunt scita ab eo. Quod videt̃ inconueniẽs.

SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 1. Quod factum est, in ipso vita erat: sed oĩa præter Deũ facta sunt. ergo oĩa in Deo sunt vita.

RESPON. Dicendum. quòd sicut dictum est, * viuere Dei est eius intelligere, in Deo autem est idem intellectus, & quod intelligitur, & ipsum intelligere eius[e]. Vnde quicquid est in Deo vt intellectũ, est ipsum viuere, vel vita eius, unde cum omnia quæ facta sunt a Deo, sint in ipso vt intellecta, sequitur ꝙ omnia in ipso sunt ipsa vita diuina.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ creaturæ ĩ Deo esse dicunt̃ dupliciter. Vno modo, inquantum continentur & conseruantur virtute diuina: sicut dicimus ea esse in nobis, quę sunt in nostra potestate. Et sic creaturę dicuntur esse in Deo, etiam prout sunt in proprijs naturis. Et hoc modo intelligendum est verbum Apostoli dicẽtis: In ipso viuimus, mouemur, & sumus. quia etiam nostrum viuere, & nostrum esse, & nostrum moueri, causantur a Deo. Alio modo dicuntur res esse in Deo sicut in cognoscente. Et sic sunt in Deo per proprias rationes, q̃ nõ sunt aliud in Deo ab essentia diuina. Vnde res, prout sic in Deo sunt, sunt essentia diuina. Et quia essentia diuina est vita, nõ autem motus, inde est quòd res hoc modo loquendi in Deo non sunt motus, sed vita.

AD II. dicendum, ꝙ exemplata oportet cõformari exemplari secundum rationem formæ, non autem secũdum modum essendi. Nã alteri⁹ modi esse habet forma quãdoque in exemplari, & in exemplato. Sicut forma domus in mẽte artificis habet esse immateriale & intelligibile, in domo autem, quæ est extra animam, habet esse materiale & sensibile. Vnde & rationes rerum, quæ in seipsis non viuunt, in mente diuina sunt vita, quia in mẽte diuina habent esse diuinum.

AD III. dicẽdũ, ꝙ si de ratione rerũ naturaliũ non esset materia, sed tãtũ forma, oĩbus modis veriori modo essent res naturales ĩ mẽte diuina p suas ideas, q̃ in seipsis. Propter quod & Plato posuit, ꝙ homo separatus erat verus homo: homo autem materialis est homo per participationem. Sed quia de ratione rerũ naturalium est materia[c], dicendum quòd res naturales verius esse habent simpliciter in mente diuina, quàm in seipsis: quia in mente diuina habent esse increatũ, in seipsis autem esse creatum. Sed esse hoc, vtpote homo vel equus, verius habent in propria natura quàm in mente diuina, quia ad veritatem hominis pertinet esse materiale, quod non habent in mente diuina. Sicut domus nobilius esse habet in mente artificis, quã in materia: sed tamen verius dicitur domus quæ est in materia, quàm quæ est in mente: quia hæc est domus in actu, illa autem domus in potentia.

AD IIII. dicendum, ꝙ licet mala sint in Dei scientia, inquantum sub Dei scientia comprehenduntur[e], non tamen sunt in Deo sicut creata a Deo, vel cõseruata ab ipso, neque sicut habẽtia rationem in Deo. Cognoscuntur enim a Deo[d] per rationes bonorũ: unde non potest dici, ꝙ mala sint vita in Deo. Ea vero, q̃ secundum nullum tempus sunt, possunt dici esse vita in Deo, secundum quòd viuere nominat intelligere tantum, inquantũ intelliguntur a Deo[e], non autem secundum ꝙ viuere importat principium operationis.

QVÆSTIO XIX.

De uoluntate Dei, in duodecim articulos diuisa.

POST considerationem eorum, quæ ad diuinam scientiam pertinent, considerãdum est de his, quæ pertinent ad voluntatem diuinã, vt sit prima consideratio de ipsa Dei voluntate. Secunda de his, quæ ad voluntatem absolute pertinent. Tertia de his, quæ ad intellectum in ordine ad voluntatem pertinent.

Circa ipsam autem uoluntatem quæruntur duodecim.

¶ Primo, Vtrum in Deo sit voluntas.
¶ Secũdo, Vtrum Deus velit alia se.
¶ Tertio, Vtrũ quicquid De⁹ vult, ex necessitate velit.
¶ Quarto, Vtrũ voluntas Dei sit causa rerum.
¶ Quinto, Vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam.
¶ Sexto, Vtrum voluntas diuina semper impleatur.
¶ Septimo, Vtrum voluntas Dei sit mutabilis.
¶ Octauo, Vtrum voluntas Dei necessitatem rebus volitis imponat.

¶ Nono,

¶ Nono, Vtrum in Deo sit voluntas malorum.
¶ Decimo, Vtrum Deus habeat liberum arbitrium.
¶ Vndecimo, Vtrum sit distinguẽda in Deo voluntas signi.
¶ Duodecimo, Vtrum conuenienter circa diuinam voluntatem ponantur quinque signa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in Deo sit uoluntas.

AD PRIMVM sic proceditur. Videt̃ ꝙ in Deo nõ sit voluntas. Obiectũ enim voluntatis est finis & bonum. sed Dei nõ est assignare aliquem finem. Ergo voluntas non est in Deo.

¶ 2 Præt. Volũtas est appetitus quidã: appetitus aũt, cũ sit rei nõ habitæ, imperfectionẽ designat, q̃ Deo nõ cõpetit. Ergo volũtas nõ est ĩ Deo.

¶ 3 Præt. Secundum Philosophum in. 3, de anima †, voluntas est mouens motum. Sed Deus est primũ mouens immobile, vt probatur. 8. Phys.* Ergo in Deo nõ est volũtas.

SED CONTRA est, quod dicit Apostolus Roma. 12. Vt probetis quæ sit voluntas Dei.

RESPON. dicendũ, in Deo voluntatẽ esse, sicut & in eo est intellectus. Volũtas enim intellectũ cõsequit̃. Sicut enim res naturalis habet esse in actu per suam formam, ita intellectus intelligens actu per suam formam intelligibilem. Quælibet autem res ad suam formam naturalem hãc habet habitudinẽ, vt q̃n non habet ipsam, tẽdat in eã & q̃n habet ipsam, quiescat in ea. & idẽ est de qualibet perfectione naturali quod est bonũ naturæ. Et hæc habitudo ad bonũ ĩ rebus carentibus cognitione, vocat̃ appetitus naturalis[c] Vnde & natura intellectualis ad bonũ apprehensum p formã intelligibilẽ similẽ habitudinẽ habet, vt. s. cum habet ipsum quiescat in illo; cũ vero non habet, q̃rat ipsum. & vtrũq; ptinet ad volũtatẽ. Vnde in quolibet habẽte ĩtellectũ est volũtas, sicut in quolibet habẽte sensum est appetitus aĩalis. Et sic oportet in Deo esse volũtatẽ, cũ sit in eo intellectus. Et sicut suũ ĩtelligere est suũ esse[e], ita suũ velle.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd licet nihil aliud a deo sit finis Dei, tamen ipsemet est finis respectu omniũ, quæ ab eo fiunt, & hoc per suã essentiã, cũ per suã essentiã sit bonus, vt supra ostensum est*. Finis enĩ habet rationẽ boni.

AD II. dicendũ, ꝙ voluntas ĩ nobis pertinet ad appetitiuã partẽ. Quæ licet ab appetendo nominet̃, non tamen hunc solum habet actum vt appetat, quæ non habet,

115
3. q. 18. art. 1. cor. Et. 1. dist. 45. arti. 1. Et. 1. contra. c. 72. & 73. §. 2. & li. 4. ca. 19. Et. veri. q. 23. art. 1. Et opus. 3. ca. 32. & 35

li. 3. de anima. tex. 54.

li. 8. Phy. tex. 49. to. 2

298

83

Q. 6. art. 3.

¶ Super Quæstionis decimænonæ Articulum primum.

IN titulo, voluntas sumitur dupliciter. Primo pro actu volẽdi. Secũdo pro principio seu potentia elicitiua actus volẽdi. Nec refert in proposito, quo quis modo accipiat, quia vbi vnum, ibi reliquum, & econuerso.

¶ In corpe tria. Primo proponitur conclusio responsiua q̃sito cum suo medio. Secundo probatur medium, manifestatur vis eius, deduciturq; conclusio quo ad primam partem. Tertio idem probatur quo ad secũdã partẽ in calce.

¶ Quo ad primũ cõclusio est. In Deo est voluntas sic, quòd suum velle est suum esse, medium autem est, Voluntas sequitur intellectum. in Deo autem est intellectus. ergo.

¶ Aduerte hic duo. Primo, ꝙ licet secũda conclusionis pars non expresse ponatur in litera, sed concludatur tantum in calce, implicite tamẽ proposita intelligitur ĩ ly, sicut, cum proponitur uoluntatem esse in Deo sicut intellectum. Secundo, ꝙ quia medium est proprium subiectum voluntatis. (Intellectiuum enim est per se primo volitiuum) Idẽ erit pbare ꝙ intellectũ sequit̃ voluntas, & pbare a priori voluntatẽ esse, & q̃d est volũtas, & pp q̃d ẽ volũtas, q̃uis volũtatẽ esse in cõi pbatione nõ egeat, q̃a experimur eã esse ĩ nobis. Et ppterea valde notãda sunt quæ sequuntur, vtpote arduum arcanum indicatura.

¶ Quo ad ₤m proceditur sic. Intellectus intelligens est actu per suam formam intelligibilem, sicut res naturalis est per suam formam. ergo natura intellectualis bonum apprehensum per formam intelligibilem, cum non habet, quærit: cum habet, quiescit in illo. ergo in quolibet habente intellectum est voluntas. ergo in deo est voluntas. Prima consequentia probatur ex vi proportionalis similitudinis inter formam naturalem & intelligibilem in antecedente assumptæ: quia quælibet res naturalis habet hæc duo. Primum est, habitudo talis ad formam, seu perfectionẽ naturalem vt in habita quiescat, in nõ habitam vero inclinetur. Secundum est, ꝙ talis habitudo in carentibus cognitione, vocatur appetitus naturalis. Secunda vero probatur ex eadem radice dupliciter. Primo, quia vtrunque illorum spectat ad volũtatem. Secundo ex proportionali, quia ex eadem causa, in quolibet habente sensum est appetitus animalis. Tertia autem consequentia probatur, quia in deo est intellectus.

¶ Circa primam consequentiam dubium est, quia expresse declinat proportionalis similitudo a forma intelligibili ad bonum apprehensum per illam. Exigebat enim processus iste, vt illatum esset, ergo natura intellectualis ita se habet ad formam intelligibilẽ, quòd in habita quiescit, & in non habitam inclinatur, quia forma intelligibilis est sicut forma naturalis. Et tamen in litera declinatum est ad bonum apprehensum per formam intelligibilẽ. Malus ergo videtur hic processus, vtpote sine fundamento. Et augetur dubitatio, quia forma intelligibilis est intus, bonum vero apprehensum est extra, vt patet in. 6. Metaphysicorum.

¶ Circa secundam quoque consequentiam, dubium est. Quia ex tali processu nihil habetur, nisi ꝙ in natura intellectuali est appetitus formæ intelligibilis, vel etiam rei apprehensæ: sed non habetur ex hoc, ꝙ ille appetitus sit actus elicitus, quod tamen probandũ erat: probatio siquidem illius consequentiæ, scilicet quia istud appetere spectat ad voluntatem, præsupponit voluntatem quam quærimus.

¶ Ad euidentiam horum prænotanda est differentia inter appetitum naturalem & animalem, prout diuiditur in rationale & sensitiuum &c. Differunt namque primo, quia animalis est speciale genus potentiæ animæ, vt patet secũdo de anima: naturalis vero communis est omnibus. Secundo quia naturalis consequitur rationem formalẽ rei absolute. Animalis vero sequitur naturam inquantũ apprehẽsiua est. Tertio, quia naturalis est actu ex sola natura. Animalis uero nõ põt exire in actũ nisi ex apprehensione. Quarto, quia appetere naturaliter non est actus elicitus, sed ipsa inclinatio hui⁹ ad hoc. Appetere autem animaliter, est operatio, quæ est actus secundus. Quinto, q̃a appetitus naturalis est ad vnum: animalis uero ad multa iuxta multitudinem apprehensorum bonorum. Sexto, quia naturalis est rei, quia conueniens illi particulari potentiæ appetenti. Animalis uero est rei, quia conueniens toti seu supposito. Septimo, quia naturalis in actu inest rei ab alio: aimalis uero ex se, quia bonum mouet inquantum apprehensum a seipso appetente, & non ab alio. Ex his autem patet, quod modo intendimus. s. quod quicquid appetitur non quatenus apprehensum, naturali appetitu appetitur. Quicquid autem appetitur quia apprehensum, elicito actu appetitus sensitiui aut intellectiui appetitur. Vnde apprehensio ipsa dupliciter potest appeti. Primo naturali appetitu, & sic ab intellectu appetitur, inquantum intellectus naturaliter inclinatur in hanc perfectionem suam, quæ est apprehendere res. Secundo rationali appetitu, & sic a uoluntate appetitur, ut apprehensa, ut patet, cũ considerando quàm excelsum ac optimum sit videre Deum aut intelligere naturas corporum cœlestium &c. optamus illam habere cognitionem, & gauderemus si illam haberemus, hos enim actus, uoluntatis non naturæ opera esse experimur in nobisipsis. Habetur autem ex hac ueritate manifeste, quòd appetere actu elicito sequitur apprehensionem, sicut appetere naturaliter, sequitur naturam aliquam etiam imperfectissimam, puta materiã primam. Et si contemplatus fueris, quòd cognoscere est cognoscẽtem esse actu cognitum, & quòd quia omne esse est sc̃d̃m aliquã formã, quòd hoc esse quod significat cognoscere, est ₤m formam cognoscibilẽ actu in genere cognoscibili, uidebis duo. Primo, ꝙ formam intelligibilem constituere intellectũ in actu est constituere ipsum in esse rem apprehensam vt sic. Et consequenter in processu literæ a forma intelligibili ad rem apprehensam in prima consequentia, nullum fuit uitium, nulla obliquitas, sed artificiosa expresio, quòd de forma intelligibili loquebatur, nõ in genere entiũ, sed in genere intelligibili, non qualitercunq;, sed inquantũ constituit intellectum esse ipsum cognitum apprehensibiliter. Secundo, quòd quia omne esse sequitur appetitus, & proportionaliter quale esse, talis appetitus, merito (quia duo tantũ sunt genera essendi, primũ ₤m ꝙ res est aliquid ₤m naturale esse

secundum

sed etiā vt amet quod habet, & delectetur in illo. & quantū ad hoc voluntas in Deo ponitur. quæ semper habet bonū quod est eius obiectum, cum sit indifferens ab eo secundum essentiam, vt dictum est*.

AD III dicendū, q̄ voluntas cuius obiectum principale est bonum, quod est extra voluntatem, oportet quòd sit mota ab aliquo. Sed obiectum diuinę volūtatis est bonitas sua, quæ est eius essentia. unde cum voluntas Dei sit eius essentia, non mouetur ab alio a se, sed a se tantum eo modo loquendi, quo intelligere & velle dicitur motus [c]. Et fm hoc Plato dixit, q̄ primum mouens mouet seipsum.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus uelit alia a se.

116 1.dis.45.arti.2.Et 1.cōtra.c.74.75 &.84.& verit.q.23.ar.4.

AD SECVNDVM sic procedit. Videē q̄ Deus nō velit alia a se. Velle enim diuinum est eius esse: sed Deus non est aliud a se. ergo non vult aliud a se.

§ 2 Præt. Volitū mouet volenté, sicut appetibile appetitum, vt dicitur in. 3. de anima*. Si igitur Deus velit aliquid aliud a se, mouebitur ei⁹ volūtas ab aliquo alio, quod est impossibile.

*li.3.de anima.tex.54.tom.2.

§ 3 Præt. Cuicunque voluntati sufficit aliquod volitū, nihil quærit extra illud: sed Deo sufficit sua bonitas, & volūtas eius ex ea satiatur. ergo Deus nō vult aliqd aliud a se.

§ 4 Præt. Actus voluntatis multiplicatur fm volita. Si igitur Deus velit se & alia a se, sequitur, q̄ act⁹ voluntatis eius sit multiplex, & p cōsequens eius esse, quod est eius velle. Hoc autem est impossibile. non ergo vult alia a se.

SED CONTRA est, quod Apo-
G stolus dicit. 1.Thes.4. Hæc est volūtas Dei, sanctificatio vestra.

RESPON. Dicendum, q̄ Deus non solum se vult, sed etiam alia a se. quod apparet a simili prius introducto [c]. Res enim naturalis nō solum habet naturalem inclinationé respectu proprij boni, vt acquirat ipsum cum non habet, vel vt quiescat in illo cum habet, sed etiā vt propriū bonū in alia diffundat [c] fm q̄ possibile est. Vnde videm⁹, q̄ oé agés inquātū est actu & pfectū
H facit sibi simile. Vnde & hoc pertinet ad rationem voluntatis, vt bonum quod quis habet aliis cōmunicet fm q̄ possibile est. Et hoc pręcipue pertinet ad voluntatem diuinam, a qua per quandam similitudinem deriuatur omnis perfectio. Vnde si res naturales inquantum perfectæ sunt, suum bonum alijs communicant, multo magis pertinet ad voluntatem diuinam, vt bonum suum alijs per similitudinem cōmunicet, fm q̄ possibile est. Sic
I igitur vult & se esse, & alia. Sed se vt finem, alia vero vt ad finem, inquantum condecet diuinā bonitatem, etiam alia ipsam participare.

fm vero scd̄m q̄ res est aliquid apprehésibiliter) oportet duplicé appetitū ponere, & pportionaliter, vt. s. q̄a primū genus essendi cōsistit in esse per modū actus primi, fm aūt cōsistit in esse p actū fm, qui est apprehendere, ideo appetere appetitu sequente esse naturale nō est actus secundus, sed inclinatio, vt dictū est, appetere vero appetitu sequente esse, quod in cognitione consistit, est actus secundus elicitus a virtute appetitiua consequente naturam, inquantum apprehensiua est. Et hoc est vere fundamentum in litera assumptū. hæc est proportionalis similitudo formæ naturalis & intelligibilis, vnde manifeste ī cepit ex hoc quod sicut forma naturalis constituit ens, ita forma intelligibilis constituit cognoscens, id est ens tali modo, vt hic & ex præcedenti b⁹ patet. Ac per hoc patet solutio ad vtrūque dubiū. Neq; enī probatio secundæ cōsequentiæ præsupponit voluntaté, sed cōcluso ex prima consequentia, quod tendere in apprehésum non habitū & quiescere in habitu in natura intellectuali vt sic sunt, quod est esse actus elicitos, optime illatum est. ergo volūtas ibi est, quia actus hi ad voluntaté spectant vt experientia testatur, & ratio conuincit.

In corp.ar.

¶ Quoad tertiū probatur secūda pars cōclusionis sic. Intelligere Dei est suum esse. ergo velle Dei est suū esse. consequentia probatur, ex similitudine pportionali p ly sicut. Cū em̄ vtrūq; sit actu secūd⁹ & ī manés &c. oportet si alterū idétificaē esse diuino, q̄ etiā reliquū.

¶ *Super Quæstionis decimæ nonæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore articuli duo. Primo respondet quæsito, quod sic est, secūdo ostendit quomodo est in calce ibi. sed se vt finem.

¶ Quoad primū cōclusio respōsiua est, Deus vult se & alia. probatur. Res naturales inquantum perfectæ sunt naturaliter inclinantur ad cōmunicandū suū bonū aliis, ergo ad rationé voluntatis pertinet, vt bonū, quod quis habet, aliis cōmunicet. ergo hoc præcipue pertinet ad voluntaté diuiná. ergo Deus vult se & alia. Antecedens declaratur & probatur. Declaratur quidé distinguédo duplicé inclinationem naturæ. s. ad bonum proprium & aliorum, probatur vero ab effectu, quia omne agens perfectū agit sibi simile. Prima consequentia probatur ex proportionali similitudine inter naturalé inclinationé & rationalé, quæ est volūtas. Secunda aūt probatur, quia a diuina voluntate deriuatur omnis perfectio tanquā illi similis, vt domus in lignis, est similis domui volitæ ab artifice. Tertia autem probatione non eget.

¶ Circa hunc processum dubiū est. Processus iste videtur fundari in hoc, quod quicquid perfectionis est in inferiori, ponendū est proportionaliter in superiori. Super hoc enim videtur fundari tā prima quàm secūda cōsequentia. Prima quidé qm̄ ex quo inclinatio naturæ in quātū perfecta tendit in bonū alterius, fatédū é q̄ inclinatio apprehésiua, tédat etiā ī bonū alterius. Secūda quoque quia si hoc inuenitur in aliqua volūtate, pcipuæ in diuina, vtpote perfectissima, & quæ magis facit sibi simile, q̄ quæcunq;
F alia volūtas; & quodcūq; agens pfectū, qm̄ ab ea oīs deriuaē perfectio. In hoc aūt processu sic fundato. latet hæc ppositio falsa. s. Deū velle alia, est perfectio quædā suæ volūtatis. ergo processus malus. Quod enim ista propositio in hoc claudatur processu patet, quia si inclinatio in bonū alterius, perfectio nō supponeretur nō valeret processus ergo ponenda est in volūtate, & ergo in diuina, pręsertim, q̄ omnia, quæ Deo & creaturis communia sunt, vt voluntas. & intellectus & c. ad ipsum omni imperfectione sublata transferri intelligimus, quo ad id, quod perfectionis est. Quod aūt illa ppositio sit falsa, patet, quia si Deus nullū aliud a se vellet, esset æque pfectus sicut modo est. Velle igitur alia, nullam ei perfectionem addit.

¶ Ad hoc potest dupliciter responderi, iuxta duos sensus, quibus pōt intelligi Deū velle alia. Primo velle actualiter alia esse. Secūdo velle potentialiter alia .i. esse volitiuū aliorū, siue velit alia, siue nō. Et siquidé intelligaē cōclusio ista secundo mō, nulla est ambiguitas, qm̄ esse volitiuū aliorū ēpfectio in Deo, sicut eé factiuū aliorū est pfectio naturæ. Nec potuit Deus nō esse volitiu⁹ aliorū, quāuis potuit non velle alia. Si vero intelligaē cōclusio etiā primo modo, difficile é soluere. dicédum tñ mihi vr̄, quod de volūtate in cōi loquédo, consequentia est optima, qm̄ ad perfectioné actus voluntatis spectat amor amicitiæ, & liberalitas &c. quibus aliorū bona volumus, deesset enim huiusmodi perfectio actibus voluntatis, in cuius signum charitas volūtati infundiē, gratia enī nō mutat naturam subiecti, sed perficit illud per modū ipsius. De voluntate aūt diuina loquédo. Si consequentia bona est, sed proportionalitas valde ponderāda. Si inclinatio ī bonū aliorū est perfectio naturæ p modū naturæ, cō sequés est q̄ īclinari i bonū aliorū erit perfectio volūtatis p modū voluntatis. i. volūtaria. Et si inclinari in bonū aliorū p modū voluntatis, est perfectio volūtatis, ergo inclinari in bonū aliorū p modū volūtatis diuinæ, erit pfectio volūtatis diuinæ. Sed cū di-
K cis p modū volūtatis diuinæ, duas limitatiōes addis pfectioni, altera est, q̄ est volūtaria, altera est q̄ oīno libera, ac indepédés, vt pote primæ volūtatis naturæ cōformis. Cōcedere aūt q̄ Deū velle alia, est pfectio volūtaria & oīno libera, nullū inconueniés est. Neq; enim ex hoc sequiē, q̄ Deo potuit deesse aliqua pfectio. s. velle alia, sed q̄ potuit deesse aliqua pfectio volūtaria ac oīno libera. Hęc enim est cōditio diminués rōnē pfectionis, respectu eius in quo est, quoniā significat suū oppositū nō esse imperfectioné.

¶ Circa eādé deductioné, imo verba literæ dubiū occurrit. Qm̄ ex hoc processu sequi videtur, q̄ Deus non solum velit alia, sed q̄ velit omnia quæ velle potest. Et hoc in litera exprimitur dū dicitur, q̄ ad diuinā spectat voluntatem vt bonum aliis cōmunicet secundum quòd possibile est. hoc autem est falsum, quoniam multa posset Deus velle, quæ non vult, vt patet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum deum velle alia, vt in sequenti articulo patebit, sit omnino liberum, nec vllam habeat causam, nō potest nisi post factum, aut ex reuelatione cognosci, quod

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet diuinum velle sit eius esse secundum rem, tamen differt ratione secundum diuersum modum intelligendi & significandi, vt ex superioribus patet.* In hoc enim quod dico, Deum esse, non importatur habitudo ad aliquid, sicut in hoc quod dico;
B Deum velle. Et ideo licet non sit aliquid aliud a se, vult tamen aliquid aliud a se.

AD II. Dicendum, quòd in his, quæ volumus propter finem, tota ratio mouendi est finis: & hoc est quod mouet voluntatem. Et hoc maxime apparet in his, quę volumus tantum propter finem. Qui enim vult sumere potionem amaram, nihil in ea vult nisi sanitatem: & hoc solum est quod mo-
C uet eius voluntatem. Secus autem est in eo, qui sumit potionem dulcem, quam non solum propter sanitatem, sed etiam propter se aliquis velle potest. Vnde cum Deus alia a se non velit, nisi propter finem, qui est sua bonitas, vt dictum est: * non sequitur, quòd aliquid aliud moueat volūtatem eius, nisi bonitas sua. Et sic sicut alia a se intelligit intelligendo essentiam suā, ita alia a se vult, volendo bonitatem suam.

Ar.præced.

D AD III. Dicendum, quòd ex hoc quòd voluntati diuinæ sufficit sua bonitas, non sequitur quòd nihil aliud velit, sed quòd nihil aliud vult, nisi ratione suæ bonitatis. Sicut etiam intellectus diuinus, licet sit perfectus ex hoc ipso, quòd essentiam diuinā cognoscit, tamen in ea cognoscit alia.

AD IIII. Dicēdum, q̄ sicut intelligere diuinum est vnū, quia multa nō videt nisi in vno, ita velle diuinum est vnum & simplex: quia multa non vult, nisi per vnū, quod est bonitas sua.

ARTICVLVS III.

Vtrum quicquid Deus uult, ex necessitate uelit.

117 1.dis.43.q.2.p totū.& di.47.ar.1. Et 1.cōt.c.80.81.82.83.&89.fi. Et lib.2.c.25.&27.fi.Et li.3.c.97.Et veri.q.23.art.4. Et pot.qō.3.art.15.

AD TERTIVM sic proceditur. Videē quòd quicquid Deus vult, ex necessitate velit. Omne enim æternum est necessarium: sed quicquid Deus vult, ab æterno vult; aliàs voluntas eius esset mu-
C tabilis. ergo quicquid vult, ex necessitate vult.

§ 2 Præt. Deus vult alia a se, inquātū vult bonitaté suā: sed Deus bonitaté suam ex necessitate vult. ergo alia a se ex necessitate vult.

§ 3 Præt. Quicquid est Deo naturale, est necessarium, quia Deus est p se necesse esse & principium omnis necessitatis, vt supra ostensum est: [c] sed naturale est ei velle quicquid vult, quia in Deo nihil potest esse præter naturam, vt dicitur in
D 5. Metaph. ergo quicquid vult, ex necessitate vult.

13

§ 4 Præt. Non necesse esse, & possibile non esse, æquipollent. Si igitur non necesse est, Deum velle aliquid eorum, quæ vult,

quòd Deus vult alia, & consequenter q̄ vult hæc vel illa. Nec ad hoc ostendendum factus est literæ huius processus: sed ad ostendendum quòd velle alia ad perfectionem, voluntariam tamen, voluntatis diuinæ spectat: omnia autem vel quædam hæc, vel illa velle, hinc non habetur, nec haberi potest: quoniam cū hic cōcludaē pfectio volūtaria, & diuina volūtas sibiipsi sit lex & rō, nihil aliud rōnabiliter dici hinc pōt, q̄ qd' ī litera dē, q̄. s. ad eā spectat alia velle fm q̄ possibile est, sumédo possibile a potentia ordinata, & nō a potétia simpliciter. Nā hoc tantundem est, ac si diceretē, fm quòd ipsa diuina voluntas vult.

q.13.ar.4.

¶ Quoad secūdum, distinguitur duplex modus, quo aliquid est volitū. s. vt finis, & vt ad finem: & dē q̄ Deus vult se vt finem, alia vt ad finē. Et pbatur, seu manifestatur qūo vtrūque horum sit, cum dē, inquantum condecet diuinam bonitatem etiā alia ipsam participare. Experimur siquidem in nobis, q̄ cum nosipsos perfecte amamus, non solum volumus nos esse, viuere, &c. sed etiam volumus nobis qd̄ nos decet: & ex hoc volumus benefici esse, nō principaliter vt aliis bona velimus, sed quia volumus quod nos decet, sequitur aliorum bonum. Cum autem deceat diuinā bonitatem participari, Deus aliis vult bona: quia decet se, seu bonitatem suā, & consequenter se vult vt finem, & alia a se vt ad finem, q̄a propter se, modo dicto. Nec hoc est minuere liberalitatem, aut amorem Dei erga nos adeo commendatum, sed est aperire quàm immensæ amabilitatis sit diuina bonitas, ostendereque creaturā non esse talis modi amabilitatis capacem. Nihil. n. minus habet, quod eo quo non potest modo amari, a Deo non amatur: quinimo amor liberalissimus versus nos manifestatur, cum vr̄ quod diuinam bonitatem sic participari decet, q̄ oppositū nō dedecet, sic decet quod nihil sibi, sed nobis tm̄ confert. Hinc. n. patet, q̄ Deum velle libere hanc decentiam, est nostrum eligere bonum:
E quia est velle sic suam bonitatem, vt etiam nos simus. poterat. n. absque vllo damno suo velle etiam sic eam, quòd nihil eam participaret, vt in sequenti patet articulo.

¶ *Super quæstionis decimænonæ Articulum tertium.*

Titulus in corpore declaratur.

¶ In corpore duo. Primo declaratur ly necessario in titulo positum, quot modis sumitur: & distinguitur necessarium absolute, & ex suppositione, vt clare patet. Secundo ponitur conclusio responsiua quæsito. s. Deus necessitate absoluta vult aliquid, non omnia, nisi ex suppositione. Hæc conclusio habet tres partes. Et primo probatur quo ad primam sic. Voluntas sicut & quælibet potentia necessariam habet habitudinem ad p priū & principale eius obiectum: ergo Deus ex necessitate vult bonitatem suam esse. ergo Deus vult necessario aliquid. Antece-
A dens probatur dupliciter, scilicet inductione & ratione: inductio sit in voluntate nostra, & in visu. Ratio affertur: quia de ratione potentiæ est, vt in illud. s. proprium & primum obiectum tendat. Consequentia autem probatur: quia bonitas diuina est pprium & adæquatum obiectum voluntatis diuinæ. Deinde probatur quo ad secundam partem sic. Ea quæ sunt ad finem, non ex necessitate volumus volentes finem, nisi sint talia sine quibus finis esse non potest. Sed alia a se vult Deus inquantum ordinātur ad diuinam bonitatem vt finem, & sine eis potest diuina bonitas esse. ergo alia a se Deus non ex necessitate vult. non ergo omnia ex necessitate absoluta vult. Maior probaē, manifestaturq; inductiue in trib⁹ exēplis: quo um prima duo spectant ad exceptionem, & tertium directe ad præiacentem. Minor vero probatur: quia bonitas Dei ex se sola sic est perfecta, q̄ ex aliis nihil ei perfectionis accrescit. Demum pbatur cōclusio quo ad tertiā partem sic. Voluntas Dei non pōt mutari. ergo supposito q̄ velit, non pōt nō velle. ergo necessitate suppositionis vult alia a se: quod erat probandum, & sic probata est tota cōclusio proposita.

¶ Circa probationé primæ partis cōclusionis aduerte, quòd illa maxima: Omnis potentia habet habitudinem necessariā ad proprium obiectum, non intelligitur quo ad exercitium actus, sed quo ad specificationem eius, id est, non sonat quod omnis potentia necessario exercetur circa obiectum, cum experiamur potentias quandoque otiosas esse: sed quod si exercetur, oportet quòd circa proprium obiectum exerceatur. Hoc enim idem est ac si diceretur, quòd exercitus actus necessariam habet habitudinem ad proprium potentiæ obiectum: hoc autem est quod per illam maximam intenditur, & optime proposito deseruit, in quo non quæritur de exercitio actus, sed de specificatione exerciti actus. Non enim est quæsitum: an Deus velit, sed: an quicquid vult, necessario velit. Vbi manifeste patet, quòd de exercito actu insinuato in ly quicquid vult, specificationem quærit, an scilicet necessariam, aut non necessariam habitudinem ad volitum habeat. De veritate autem inductionis, quo ad vtrumque introductorum non est præsentis speculationis, an scilicet visus sic se habeat ad coloré, & voluntas nostra ad beatitudinem. Nihil enim ad propositum hoc refert: quoniam, si sic non se habent ad ista, habent se tamen sic ad propria obiecta, quæcunque sint illa. Exempla enim ponimus vt discentes intelligant.

¶ Circa probationem secundæ partis dubium occurrit. Falsum nāque videtur, quòd nihil perfectionis accrescat diuinæ bonitati ex aliorum volitione, nam & in articulo præcedente, & in 1. contra Gent. cap. 76. expressius habetur, quod ex hoc quòd Deus vult suam perfectionem, vult alia. Igiē ex volitione aliorū pendet perfecte esse volitā essentiam diuinam. Et si sic est, cū

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

oporteat essentiam diuinam esse perfectissime volitam a Deo: sequitur, ergo necessario alia sunt volita a Deo: cuius oppositum hic & ibi determinatur: nec potest dici ad hoc, quod præsens litera non dicit, quòd ex volitione aliorum nil perfectionis diuinæ bonitati accrescit, sed ex ipsis aliis volitis nil perfectionis ei accrescit, hoc.n. puerile est. Tum qa sic processus literæ de volitione inquirens aliorum nullus esset. Tũ quia obiectio militat contra ipsam volitionem: etiam si nunquam esset hæc litera. Nec potest rursus dici, quòd diuinam bonitatem perfecte amari non pendet ex volitione aliorum, sed potius econuerso, ſ. quòd volitio aliorũ pẽdet ex hoc quòd diuina bonitas est perfecte volita. Quoniam licet hoc sit verum, vt ibidem dicitur, non euaditur tamen a difficultate obiecta: stante eñ hoc, adhuc sequitur alia necessario esse volita a Deo: qm̃ diuina bonitas necessario est ab eo non solum volita: sed perfecte volita: hoc auté necessario cõcomitatur aliorũ volitio, vt dictum est. ergo.

2.Phy.tex. 48.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd modus, quo res est volita, est duplex: quidam intensiuus, quidam extensiuus. et quòd inter hos tm̃ differt, quòd primus graduat perfectionem amoris, secũdus autem non, sed extendit ipsum. Et si quãdoq; inueniatur scriptum, quòd secũdus pertinet ad perfectionem, intelligendum est de perfectione extensiua, & non simpliciter. Vnde in ꝓpositio, diuina bonitas necessario est perfectissime volita a Deo, perfectione intensiua: qa est infinite amata: sicut est infinite amabilis: sed nõ necessario est pfecte volita perfectione extensiua, sed libere. Amari auté sic, ſ. secundum conuenientiam ad extra, seu vt diffundatur, participetur, & multiplicetur secũdum suam similitudinẽ, non ad perfectionem intensiuam, sed extensiuam pertinet: & consequenter non cum necessario, possibile est etiam eum non velle illud, & possibile est eũ velle illud quod non vult. Ergo volũtas diuina est cõtingẽs ad vtrũlibet. Et sic imperfecta: quia omne cõtingens est imperfectum & mutabile.

a 122 407

¶ 5 Præt. Ab eo, quod est ad vtrũlibet, non sequitur aliqua actio, nisi ab aliquo alio inclinetur ad vnũ, vt dicit Commen. in 2. Physic.* Si ergo voluntas Dei in aliquibus se habet ad vtrumlibet, sequitur ꝙ ab aliquo alio determinetur ad effectum: & sic habet aliquam causam priorem.

2.Phy.tex. 48.

¶ 6 Præt. Quicquid Deus scit, ex necessitate scit. sed sicut scientia diuina est eius essentia, ita voluntas diuina. Ergo quicquid Deus vult, ex necessitate vult.

SED CONTRA est, quod dicit Apost. Ephes. 1. Qui operatur omnia fm̃ consilium voluntatis suæ. Quod autem operamur ex cõsilio voluntatis, non ex necessitate volumus. nõ ergo quicquid Deus vult, ex necessitate vult.

RESPON. Dicendum, quòd necessarium dicitur aliquid dupliciter, scilicet absolute, & ex suppositione.* Necessarium absolute iudicatur aliquid ex habitudine terminorũ, vtpote quia prædicatũ est in diffinitione subiecti, sicut necessariũ est hominem esse animal, vel quia subiectum est de rõne prẽdicati, sicut hoc est necessarium, numerum esse parem vel imparem. sic autem non est necessarium Sor. sedere. Vnde non est necessarium absolute, sed potest dici necessarium ex suppositione. Supposito enim ꝙ sedeat, necesse est eum sedere dum sedet.*

c 416

Circa diuina igitur volita hoc considerandum est, ꝙ aliquid Deũ velle est necessarium absolute, non tamen hoc est verum de omnibus, quæ vult. Voluntas enim diuina necessariã habitudinem habet ad bonitatem suam, quæ est propriũ eius obiectum. Vnde bonitatem suam esse, Deus ex necessitate vult, sicut & voluntas nostra ex necessitate vult beatitudinem.* Sicut & quælibet alia potentia necessariam habitudinem habet ad proprium & principale obiectũ, vt visus ad colorem, quia de sui ratione est, vt in illud tendat. Alia autem a se Deus vult, inquantũ ordinãtur ad

55 113

suam bonitatem, vt in finem. Ea autem quæ sunt ad finem, non ex necessitate volumus volẽtes finẽ, nisi sint talia, sine quibus finis esse non potest.* sicut volumus cibũ, volentes conseruationem vitæ; & nauem, volentes transfretare. Nõ sic autem ex necessitate volumus ea, sine quibus finis esse põt, sicut equum ad ambulandum: quia sine hoc possumus ire: & eadem ratio est in alijs. Vnde, cum bonitas Dei sit pfecta, & esse possit sine alijs, cũ nihil ei perfectionis ex alijs accrescat, sequitur, quòd alia a se eũ velle, non sit necessarium absolute, & tamen necessarium est ex[d] suppositione. Suppositio enim quòd velit, non potest non velle: quia non potest voluntas eius mutari.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ex hoc quòd Deus vult ab æterno quicquid vult, non sequitur quòd necesse est eum illud velle, nisi ex suppositione.

AD II. Dicendum, quòd licet Deus ex necessitate velit bonitatem suam, non tamen ex necessitate vult ea, quæ vult, ꝓpter bonitatem suam: quia bonitas eius potest esse sine alijs.

AD III. Dicendum, quòd non est naturale Deo velle aliquid aliorum, quæ non ex necessitate vult: neque tamen innaturale, aut contra naturam, sed est voluntarium.

AD IIII. Dicendum, quòd aliquando aliqua causa necessaria habet non necessariam habitudinem ad aliquem effectũ: quod est propter defectum effectus, & non propter defectum causæ. Sicut virtus Solis habet non necessariam habitudinem ad aliquid eorum, quæ contingenter hic eueniunt, non propter defectum virtutis solaris, sed propter defectum effectꝰ non necessario ex causa ꝓueniẽtis. Et similiter, ꝙ Deus nõ ex necessitate velit aliquid eorum quæ vult, non accidit ex defectu voluntatis diuinæ, sed ex defectu, qui competit volito secundum suam rationẽ: quia scilicet est tale, vt sine eo esse possit perfecta bonitas Dei. Qui quidem defectus consequitur omne bonum creatum.

AD V. ergo dicendum, quòd causa, q̃ est ex se cõtingẽs, oportet ꝙ determinet ab aliquo exteriori

Quis autem dictum hoc accipit de scitis a Deo omnibus qualiter cunque animaduertat, quòd complexiones contingentes, puta me nunc scribere, non sunt veræ necessario, sed libere: & consequenter, libere in Deo habent esse, & non ex necessitate. Ac per hoc prædicta rñsio in his non habet locum. Est tñ quidam necessitatis modus ẽt in horum scientia apud Deũ, qui non est in eorum volitione: qm̃ omne scibile, quam primũ est scibile, oportet scitum esse a Deo: non aũt omne volibile, q̃ primum est volibile, oportet esse a Deo volitum, vt patet. Et ratio diuersitatis est: quia omne verũ oportet esse in Deo, & consequenter cognitum: quia cognitum secundum quòd in cognoscente est, cognoscitur: omne autem bonum non oportet esse, aut fore in seipso, & consequenter non oportet esse volitum a Deo. Ex hoc aũt patet differentia supradicta inter diuersa scita a Deo: qa illa, quæ ex se sunt scibilia, absoluta necessitate cognoscunt a Deo. Illa vero q̃ sortiuntur veritatẽ, & cõsequẽter scibilitatẽ ex volitate diuina, suppositorũ veritate necessario sciunt. nihil aũt aliud a Deo, quãcunque supponat bonũ, necessario est ab eo volitum, vt patet. Vñ de scibilibus & amabilibꝰ, forma liter loquendo, pũt verba literæ vniuersaliter intelligi, vt. ſ. omne scibile sit necessario scitũ a Deo: omne aũt amabile necessario volitum: quia omne scibile habet necessario esse in Deo, quàmuis quorundam scibilium scibilitas non sit necessaria. Non autem omne amabile habet esse, aut fore necessario. Et bene notato, sane neque intelligito verba literæ in redditione causæ præfatæ, quoniam non intendit necessitatem simpliciter ab vniuerso excludere, quam in secundo contra Gent. cap. 30. probat, sed necessitatem essendi: quoniam nullam rem esse est simpliciter necessariũ, nisi Deum. Et hoc insinuant illa verba, Ita quòd sint per seipsa necessaria. & simpliciter intendit, quòd necesse est omnia, vel omnia scibilia, habere esse in Deo.

A

B

C

D

E

¶ *Super Quæstionis decimenonæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo proponit conclusionem: secundo probat conclusionem tripliciter.

¶ Quo ad primum tria dicit. Primo, conclusionem responsiuã quæsito affirmatiue, scilicet, Voluntas Dei est causa rerum. Secundo quid hoc importat, scilicet, Deum agere per voluntatem, & non per naturæ necessitatem. Tertio, quòd quidam existimarunt Deum agere per naturæ necessitatem.

¶ Vbi aduerte, quòd agere per necessitatem naturæ dupliciter potest intelligi. Primo vt idem sonat, quòd agere naturaliter eo modo, quo agentia naturalia. 2. Physic. tex. 49. & 9. Metaph. tex. 3. & 10. distinguuntur contra agentia a proposito, Et sic agere naturaliter, est agere non quia agens vult hoc, dato etiam quòd velit illud: sed est agens, quia est tale, vt patet in generatione hominis: quamuis enim Sortes velit generare, non tamen generat quia vult, sed quia est talis dispositionis naturalis &c. Secundo sumi potest vt idem sonat, quòd agere non libere, eo modo quo dicimus quòd nõ libere, sed necessitate naturali Deus vult se, & nos volumus bonum. Et quãquis vtrũque de Deo existimatum sit, & quòd agat non quia vult, quamuis volens, sed quia est talis naturæ, vt in secundo contra Gent. c. 23. dr. Et ꝙ agat qa itelligit & vult, naturali tñ necessitate, tale intelligere & velle habens, vt ibidem in cap. 26. & 27. tangitur. In præsenti tamen litera primo modo sumitur agere per necessitatem naturæ, ita quòd intẽtio ꝓsens est ostendere, ꝙ Deus agit qa vult, & non quia est. Ex coniunctione autem conclusionis præcedentis articuli cum hac, sufficiẽter habeẽ solutio secundæ quæstionis: quia si agit qa vult, vt hic ostenditur, & se tm̃ vult naturaliter, & cætera libere, vt ostẽsum est, ergo aget alia, qa illa vult, libere.

215

Li. 1. de do. Chri. c. 32. tom. 3.

Q. 14. ar. 8.

87 510

¶ Quo ad secundũ, probatur tripliciter intenta cõclusio. Primo ex ordine agentiũ, sic: Tam natura quàm intellectꝰ agit propter finem. ergo agenti per naturam prædeterminatur finis & medium ab aliquo intellectu. ergo agens per intellectum est prius agente per naturam. ergo Deus est agens per intellectum & voluntatem. Antecedens probatur ex. 2. Physic. Prima consequentia manifestatur exemplo sagittæ: secunda relinquitur per se nota: tertia vero probatur, quia Deus est primũ agens. Nec te moueat, quòd secunda consequentia sic leuiter tacta est: quia communis animi conceptio est, quòd agere propter finem, exigit finem cognosci, vel ab ipso tendente in finem, vel aliquo dirigente, vt in sagitta contingit. Et quia constat naturã, vt sic, non cognoscere, ideo liquet, quòd oportet a cognoscẽte dirigi. Inter agere quoque per intellectum & per voluntatem, nulla differentia est in proposito: quoniam nec intellectus agit absque voluntate, quæ est appetitus intellectiuus: nec voluntas absque intellectu, quia bonum intellectum mouet eam. Et ideo nullum vitium committitur ex vno in aliud declinando.

2.Phy.tex. 49.tom. 2. & 13

¶ Secundo probatur ex ratione naturalis agentis, sic. Agens per naturam, agit quia est tale. ergo operatur vno modo. ergo vnum effectum. ergo habet esse determinatum. ergo Deus non potest agere per naturam. ergo determinati effectus ab infinita illius bonitate procedunt secundum determinationem intellectus & voluntatis. Antecedens probatur ab effectu: quia quãdiu est tale, non facit nisi tale. Prima consequẽtia cũ secũda & tertia relinquitur nota. & prima quidem cũ secunda procedit a priori: tertia, ꝓ quam antecedens cum prioribus est inductum, a posteriori infert prius, vt patet. quarta vero primo probatur: quia

esse diuinum non est determinatum, quod ex eo patet, quòd con- F tinet in se totam essendi perfectionem. secundo manifestatur vis probationis ducēdo ad impossibile. Si esse infinitum causaret naturaliter, causaret aliquid infinitum in essendo: hoc est impossibile. ergo. Quinta autem consequentia ex vi distinctionis agētiū patet. Et aduerte, q ista ratio concludit, quòd Deus non potest naturaliter agere aliquem vnum effectum per seipsum solum. Si quis au-
13 tem poneret Deum solum, nullam rem integraliter causare, sed concausantibus aliis causis ipsum dare esse effectibus, diceret q proprius effectus diuini esse in-
215 finiti, est esse indeterminate secūdum se, sed determinate tamen semper inuentū pp secundas causas. Sed hoc a seipso discordat: quoniam si esse diuinum est infinitum, oportet ab ipso praemanasse ef-
23 se omnium illarum causarum concausantium: quoniam omnem essendi modum ab infinito esse oportet prouenire: & si sic est. ergo con-
Q.7.art.2. cedere oportet quòd Deus aliquem effectum per seipsum solum integraliter pducere pōt. ergo nō p necessitatem naturae, nisi dari possit effectus infiniti esse. vt in litera dicitur: stat ergo ratio. Tertio probatur ex habitudine effectuū ad causam sic: effectus praeexistunt in causa secundum modum causae. ergo ef-
83 fectus praeexistunt in Deo secundum modum intelligibilem: ergo procedūt ab eo secundum modum intelligibilem: ergo per modum voluntatis. ergo voluntas Dei est causa rerum. Prima consequentia probatur: quia esse Dei est eius intelligere, secunda probatur: quia effectus procedunt a causa secundum modum, quo praeexistunt in causa: quod probatur, qa omne agens agit sibi simile: tertia consequentia probatur, quia inclinatio ad agendum id, quod per intellectum conceptum est, K voluntatis est. ultima est per se nota.

¶ Circa propositionem assumptam in probatione secundae consequentiae dubium occurrit. Quia aut est falsa, aut dissonat a sua probatione. vtrūque est inconueniens: ergo. Propositio. n. literae est ista. Effectus procedunt a causa s̄m q praeexistunt in ea: & pbatio eius subditur, quia omne agens agit sibi simile. Tunc sic, aut ppositio intendit de modo effectus pcedentis, aut de modo procedendi: si intendit q effectus procedens a causa habet modū essendi similem modo, quo praeexistit in causa, probatio quidem est consona, vt patet, sed ipsa est falsissima: quoniam domus pcedens ab artifice nō assimilatur domui in mente in modo essendi, nec sequitur ex illa maxima, quae intelligitur quantum ad formam qua agit. Si autem intendit de modo procedendi, scilicet, q effectus a causa procedit illo vel simili modo, quo praeexistit in ea, tunc probatio non est ad ppositum: quia vt diximus, in-

Sicut sagittae pr̨edeterminatur finis & certus modus a sagittante. Vnde necesse est, quòd agens per intellectum & voluntatē sit prius agente per naturam. Vnde, cum primū in ordine agētiū sit Deus: [c] necesse est quòd per intellectum & voluntatem agat. Secundo ex ratione naturalis agentis, ad quod pertinet vt vnum effectum pro- G ducat: quia natura vno & eodem modo operatur, [c] nisi impediatur. Et hoc ideo, quia s̄m quòd est tale, agit. vnde quandiu est tale, non facit nisi tale. omne enim agens per naturam, habet esse determinatum. Cum igitur esse diuinum non sit determinatum, [c] sed contineat in se totam perfectionē essendi, [c] non potest esse q agat per necessitatem naturae: nisi forte causaret aliquid indeterminatum & infinitum in essendo: quod est impossibile, vt ex superioribus H patet.* Non igitur agit per necessitatem naturae, sed effectus determinati ab infinita ipsius perfectione procedunt secundum determinationem voluntatis & intellect⁹ ipsius. Tertio ex habitudine effectuum ad causam. secundum hoc enim effectus procedunt a causa agente, secundum quòd praeexistūt in ea: quia omne agens agit sibi simile. Praeexistunt autem effectus in causa secundum modum I causę. unde cum esse diuinum sit ipsum eius intelligere: [c] praeexistunt in eo effectus eius s̄m modum intelligibilem, & per modū intelligibilem procedunt ab eo, & sic per consequens per modum voluntatis. Nam inclinatio eius ad agendum quod intellectu conceptum est, pertinet ad voluntatē. Voluntas igitur Dei est causa rerū.

AD PRIMVM ergo dicendū, q Dionys. per verba illa non intendit excludere electionem a Deo simpliciter, sed secundum quid: inquantum scilicet, non quibusdam solum bonitatem suam communicat, sed omnibus: [c] prout scilicet electio discretionem quādam importat.

AD II. Dicendum, quòd quia essentia Dei est eius intelligere & velle ex hoc ipso quòd per essentiam suam agit, sequitur quòd agat per modum intellectus & voluntatis.

AD III. Dicendum, quòd bonum est obiectum voluntatis. Pro tanto ergo dicitur, quia Deus bonus est, sumus: [c] inquātum sua bonitas est ei ratio volendi omnia alia, vt supra dictum est.*

AD IIII. Dicēdum, q vnius & eiusdem effectus, ēt in nobis, est causa, scientię vt dirigens, qua concipitur forma operis, & voluntas vt imperans: quia forma vt est in intellectu tm̄, nō determinatur ad hoc q sit vel non sit in effectu, nisi per volūtatem. [c] Vnde intellectus speculatiuus nihil dicit de operando. Sed potentia est causa vt exequens, quia nominat immediatū principium operationis. sed haec omnia in Deo vnum sunt.

telligitur quo ad formam, qua agens agit: & non quo ad modū, quo forma est in eo: & nihilominus habet multas instantias: qm̄ domus habet esse intelligibile in agente, procedit tamen ab eo sensibiliter: & calor habet esse incorruptibile & vniuersale in luce Solis, procedit tamen corruptibiliter & particulariter. Vndique igitur ambiguitas est.

¶ Ad hoc dr̄, quòd illa maxima: omne agens agit sibi simile, quàmuis vniuersaliter nō verificet, nisi quo ad formā, non tn̄ est arctanda ad formam, sed est intelligenda cum ly quantū pōt. Videmus. n. quòd si fuerit actiuū vniuocū vehemētis virtutis, quod facit sibi simile, nō solum quo ad formā, sed quo ad indiuiduales cōditiones. Mas. n. fortis gn̄at marē, & iracūdus iracūdum, vt in 7. dr̄. Ethi. In modo igit̄ quo effectus pcedit a causa, cōsideranda sunt duo. Primo, modus pcessionis tenens se ex parte causae. Et secūdo, modus eiusdē tenens se ex parte effectus. Si. n. attendimus ad modū pcedēdi ex parte causae vniuersaliter verificatur, q pcessio est similis modo existēdi in causa: quia est illius modus prius effectus in gn̄e causae efficientis: ita q sicut forma pcedēs est a forma in causa: & propterea similis illi: ita modus procedēdi ex parte causae, est a modo praeexistēdi in causa, & consequenter similis illi: quia omne agēs agit sibi simile: & sic patet quō illa propositio assumpta & est vera, de mō pcedendi: & optime probatur per illam maximam.

¶ Sed si attendamus modum procedēdi ex parte effectus, sic propositio assumpta vt dictū est, non vniuersaliter verificatur, nec ad hoc est inducta sua probatio, neque ipsa, quoniam modus iste, proprie loquendo, magis est modus participandi vel suscipiendi causam, quàm procedendi ab ea: & ideo instantiae allatae non militant contra intentum, quoniam de modo participandi loquuntur ex parte effectus. Litera autem loquitur de modo procedendi a causa ex parte ipsius causae. Domus enim procedit ab arte intelligibiliter, quoniam a proheresi, vt dicitur 9. Metaphy. quāuis in materia sensibiliter suscipiatur, ac per organa fiat. Effectus quoque corporum caelestium ex parte eorum procedunt incorruptibiliter, & vniuersaliter iuxta modum formarum, quibus agunt, procedunt enim per actiones eorum aeternas, & commensuratas eis, quāuis participatio eorū apud sphaerā gn̄abiliū, & sit corruptionis & dearticulationis plena: qa passio nō aequatur actioni.

ARTICVLVS. V.

Vtrum uoluntatis diuinae sit assignare aliquam causam.

AD QVINTVM sic pcedi tur. Vr̄ q volūtatis diuinę sit sit assignare aliquam causam. Dicit enim Aug.† lib. 83. q. Quis audeat dicere Deum irrationabiliter omnia condidisse? Sed agenti voluntario, quod est ratio operandi, est etiam causa volendi. Ergo voluntas Dei habet aliquam causam.

¶ 2 Praet. In his quae fiunt a volen- B te, qui propter nullam causam aliquid vult, non oportet aliam causam assignare, nisi voluntatem volentis: sed voluntas Dei est causa omnium rerum, vt ostensum est.* Si igitur voluntatis eius non sit aliqua causa, non oportebit in omnibus rebus naturalibus aliam causam quaerere, nisi solam voluntatem diuinam. Et sic omnes scientiae essent superuacuae, quae causas aliquorum effectuum assignare nituntur. quod videtur inconue- C niens. Est igitur assignare aliquam causam voluntatis diuinae.

¶ 3 Praet. Quod fit a volente non pp aliquam causam, dependet ex simplici voluntate eius. si igit̄ volūtas Dei nō habeat aliquā causam, sequitur q omnia quę fiunt, depēdeant ex simplici eius voluntate, & non habeant aliquam causam aliā. quod est inconueniens.

SED CONTRA. Est, qd̄ dicit August.* in lib. 83. q. Omnis causa efficiens, maior est eo quod efficitur: nihil tamen maius est voluntate Dei. non ergo causa eius quaerenda est.

RESPON. Dicendum, q nullo mō voluntas Dei causam habet.

Ad cuius euidentiam cōsiderandum est, q cum voluntas cōsequat̄ intellectum: [c] eodem modo contingit esse causam alicuius volētis vt velit, & alicuius intelligentis vt intelligat. In intellectu autem sic est, quòd si seorsum intelligat principium, & seorsum conclusionem intelligentia principij est cau- E sa scientiae conclusionis. Sed si intellectus in ipso principio inspiceret conclusionem, vno intuitu apprehendens vtrumque, in eo scientia conclusionis nō causaretur ab intellectu principiorum: quia idē non est causa suiipsius, sed tn̄ intelligeret principia esse causas cōclusionis. Similiter est ex parte voluntatis, circa quam sic se habet finis ad ea quae sunt ad finem, sicut in intellectu principia ad conclusiones. [c] Vnde si aliquis vno actu velit finem, & alio actu ea quae sunt ad finem, velle finem erit ei causa volendi ea quae sunt ad finem: sed si vno actu velit finem, & ea quae sunt ad finem, hoc esse non poterit: quia idem non est causa suiipsius. Et tamen erit verum dicere, q velit ordinare ea, quae sunt ad B finem, in finem. Deus autem sicut vno actu omnia in essentia sua intelligit, [c] ita vno actu vult omnia in sua bonitate. [c] Vnde sicut in Deo intelligere causam nō est causa intelligendi effectus, sed ipse intelligit effectus in causa, [c] ita velle finem, non est ei causa volendi ea, q̄ sunt ad finē. Sed tn̄ vult ea q̄ sunt ad finē, ordinari ī finē. [c] Vult ergo [d] hoc esse propter hoc, sed non propter hoc vult hoc.

AD PRIMVM ergo dicen- C dum, quòd voluntas Dei rationabilis est, non q aliquid sit Deo causa volendi, sed inquantum vult vnum esse propter aliud.

AD II. Dicendum, quòd cū velit Deus effectus sic esse, vt ex causis certis proueniant ad hoc quòd seruetur ordo in rebus; non est superuacuum etiam cum volūtate Dei alias causas quaerere. Esset tamen superuacuum, si aliae causae quaererentur vt primae, & non dependentes a diuina voluntate.
D Et sic loquitur August. in 3. de Trin.* Placuit vanitati philosophorum etiam alijs causis effectus cōtingentes tribuere: cum omnino videre non possent superiorem caeteris omnibus causam, id est, voluntatem Dei.

AD III. Dicendum, quòd cum Deus velit effectus esse propter causas, quicunque effectus p̄supponunt aliquem alium effectum, non dependent ex sola Dei voluntate, sed ex aliquo alio. Sed E primi effectus ex sola diuina volūtate dependent, vtpote si dicamus, quòd Deus voluit hominem habere manus, vt deseruirēt intellectui operando diuersa opera: & voluit eum habere intellectum ad hoc, quòd esset homo: & voluit eum esse hominem vt frueretur ipso, [c] vel ad complemētum vniuersi. Quae quidem nō est reducere ad alios fines creatos vlteriores. Vnde hmōi dependent ex simplici voluntate Dei: alia vero ex ordine etiam aliarum causarum.

¶ *Super Quaestionis decimanonae Artic. quintum.*

Titulus intelligendus, vt sonat de vera causa.

¶ In corpore vna cōclusio rn̄siua q̄sito negatiue. Volūtatis diuinae nulla est causa. Haec conclusio probatur, manifestatur: & saluatur simul id, quod difficultatem in hac re facit, s. Deus vult alia propter finem. Probatio est, Voluntas eodem actu volens finem, & ea quae sunt ad finem, non habet volitionem causatam. ergo voluntas diuina non habet causam. Antecedens probatur,
& lib. 2. c. 28. & 29. Et li. 3. c. 97. † Li. 83. qq. q. 46. parū a medio, tomo. 4. quia idē non est causa suiipsius. & manifestat̄ ab opposito, s. qn̄ alio actu volum⁹ finē, & alio ea quae sunt ad finem. Consequentia vero pbatur: quia volūtas diuina vno actu vult omnia in sua bonitate. Manifestatio vero consistit in pportionali similitudine inter intellectum & voluntatem quo ad modū habendi, vel
*Ar. praece. nō habendi cām. habendi quidem, qa intellectus alio actu intelligēs principia & conclusiones, habet scientiam causatam. Non habendi vero, qa intellectus eodē actu principia & cōclōnes intelligens, non habet conclusionum sciētiam causatam ex principiis eadem rōne: qa scilicet idem non est causa suiipsius. Id autem quod difficultatem ingerit, scilicet quòd Deus vult alia propter finem, saluatur primo distinguendo, q aliud est velle alia pter finem: & aliud est velle alia esse pter
Li. 83. qq. q. 47. in fine. tom. 4. finem: & quòd hoc secundum est verū, non aūt primum. Secundo aperiēdo hoc ex inchoata proportionalitate: quia intellectus intelligens vno actu conclusiones & principia, nō
115 intelligit conclusiones ex principiis: tamen intelligit conclusiōes esse ex principiis, & pportionaliter est in voluntate. Causa autem totius pportionalitatis huius in litera tā gitur, cū dicitur, qa voluntas sequitur intellectum.

¶ Ad euidentiā eorum quae hic dn̄r, & in rn̄sione ad tertiū, aduerte has quatuor ppositiōes. Prima est: hoc est pp hoc. Secunda: Deus vult hoc eē pp hoc. Tertia: hoc est volitum a Deo pp hoc aliud volitū ab eo-
915 dem. Quarta: Deus vult hoc, qa vult illud aliud. Inter has aūt manifesta est dif- A ferentia: qm̄ prima de rebus absolute loquitur. Secunda aūt de eisdem, vt volitis simplici volūtate a Deo. Tertia aūt & quarta, causalitatem vnius volitiōis respectu alterius includere vr̄. Et quātum ex hac litera apparet, negandae vr̄ istae duae vltimae, cū expresse dr̄, q Deus non pp hoc vult hoc. verum, si diligentius considerenus intentionem authoris, & rn̄sionem ad tertiū, cū doctrina tradita in. 1. contra Gent. c. 87. 88. quo ad rem qdē dicendū est, q actus voluntatis diuinae attingēs hoc volitum, puta vniuersum, vel hoiem ex parte actus, caret causa nō solū vt ta-
84 le ens est, sed ēt vt
89 attingēs tale volitū,
129 ita q attingētia vel
c le diuini respectu
86 vniuersi ex parte actus non, causat̄ ex attingentia velle diuini respectu bonitatis suae. Et hoc intē-
143 dit cū dicit, q Deus
D. 489. nō pp hocvult hoc. Idē tn̄ actus ex parte voliti habet cām, ita q attingētia pas̄siua vnius causat̄ ex attingentia passiua alterius. i. esse volitū vnius causat̄ ex esse volito alterius: ita q non solum hominem esse causatur in genere causae finalis ex vniuersi perfectione: sed ēt hominem esse volitum a Deo, causatur ex hoc, q vniuersum est volitū a Deo. Et si instet a passiua ad actiuā, volitum causatur a volito. ergo velle causat̄ a velle. negā-
Li. 3. de tri. c. 2. in medio, tom. 3. dus est pcessus. Vel distinguendum est, q processus talis tenet, qn̄ passiuum aequatur actiuo. Qn̄ autem actio excedit passionem, ita quòd actio est vna, passiones sunt multae: stat passionē causari ex passione absq; hoc, quòd actio causet. & merito, quia causare & causari diuersitatem exigūt. Et pterea vnitas actionis attingentis tot passa, causalitatem a se excludit: multiplicatio autē passionū iuxta numerū passorum causalitatem vnius ab altera non excludit. Quo ad p-
134 positiones vero dicē dū vr̄, q nō solū primae duae, sed ēt tertia bene sonat, qm̄ non ponit dependētiā volitionis ex parte actus, sed ex parte voliti: & expresse

 in loco

In loco allegato dicitur, quòd vnum volitum a Deo eſt cauſa alteri, quòd cadat ſub ordine voluntatis diuinæ. Quarta autem, quoniam dependentiam ſignificat ex parte actus cōcedenda ſeu in vſum deducenda non eſt, ſed pie exponenda, & ex parte voliti interpretanda, ſi alicubi inuenitur. Hinc quoq; habes dñam inter ſm argumētū & tertium in litera: Secūdū.n.loquit̃ de cauſis rerū volitarū abſolute. Tertiū vero de cauſis rerū in ordine ad voluntatē diuinā: ex parte tñ voliti. Verbi gřa, primū intēdit ꝙ nō ſit quęrendū, quare homo habet manus, ſecūdū vero, ꝙ nō ſit q̃rendū quare Deus voluit hominem habere manus. & illud quidē ſpectat ad primam ꝓpoſitionem, hoc ad tertiā ꝓprię loquendo: & ſic intelliges reſpōſiones.

120
1.di.47.ar. 1. & art.2. co. Et veri. q.23.art.2. co. Et quol. 11.ar.3.co & quol. 12 ar.4.co.

¶ *Super quæſtionis decimanonæ Articulum ſextum.*

IN titu. nota duo. Primo quòd volūtas ſumitur hic non pro velleitate, ſed ꝓ velle ſimpliciter. Secundo, quòd aliud eſt quærere: vtrum omne quod fit Deus velit: & aliud: vtrū omne quod De⁹ vult fiat: hic non quærit̃ primum, ſed ſecundum: quoniam hoc ſolum importat titulus, de primo autem in articulo nono erit ſermo.

Art. præce.

b c
119
137

¶ In corpore vna cōcluſio reſponſiua q̃ſito affirmatiue. Neceſſe eſt voluntatem Dei ſemper impleri. Probatur ſic: in formis ſic eſt, quòd a forma vniuerſali nihil poteſt deficere: quàmuis aliq̃d poſſit deficere ab aliqua forma particulari. ergo hoc idē oportet eſſe in cauſis agentibus: quod extra ordinem agentis ſimpliciter vniuerſalis, ſub quo omnes cauſæ particulares comprehenduntur, nihil fieri poteſt: quàmuis extra ordinem alicuius agētis particularis aliq̃d fiat. Ergo impoſſibile eſt ꝙ diuina voluntas ſuum effectū nō cōſequat̃. Oportet igit̃ ipſam ſemper impleri. antecedens declarat̃ in prædicatis eſſentialiter ordinatis: qm̃ ibi manifeſta eſt vniuerſalitas formarū.

136

a
136

prima vero conſequentia probatur: quia effectus conformatur agenti ſecundum ſuam formam. ſecunda vero conſequentia probatur: quia voluntas Dei eſt vniuerſalis cauſa omnium rerum. Præter has autem probationes primum conſequens, quod eſt proprium fundamentum huius concluſionis confirmatur, & manifeſtatur. Confirmatur quidē, ex ratione deficiendi ab intento effectu: q̃a ſcilicet eſt cōcurſus alterius cauſæ non contentæ vt ſic ſub illa. Manifeſtatur autem in effectibus ſtellarum & primi cœli. Secundū quoque cōſequēs, quod eſt ipſa concluſio, manifeſtatur ex peccatore: in quo videtur non impleri diuinam voluntatem, & omnia clara ſunt in litera.

¶ Circa hunc proceſſū nota quatuor. Primo, quòd defectus, de quo eſt ſermo in litera, non ſumitur hic negatiue, ſed contrarie: quoniam in vtroq; gñe cauſæ poteſt defect⁹ negatiue ab vniuerſaliſſima cauſa inueniri. Cæcitas enim non eſt ens, nec tñ eſt enti contraria, ſed tali enti, puta viſui: & peccator peccando deficit a diuina voluntate negatiue: non enim agit quod Deus vult, nō tamen contrarie, vt patebit. Secundo quòd eadē ratio eſt quo ad cauſas agentes & formales quo ad hoc expreſſum.i. vniuerſalem extenſionem: & nō oportet quo ad cætera: hoc.n. ſequitur ex illa maxima. effectus conformatur agenti ſm formam: manifeſte nāq; hinc ſequitur, quòd extenſio formæ & agentis ꝓportionaliter ſe habet. Tertio quòd notanter in litera dr̃: Peccator recedere videtur a diuina voluntate, quoniam ſimpliciter non agit peccans contra volūtatem Dei cōſequētem, vt patet ex eo, quòd Deus vult permittere hunc, nunc, ſic, &c. peccare: ſed agit pro tāto cōtra diuinam voluntatem, quia contra antecedentem eius voluntatem agit: & quia non volitum a Deo voluntate cōſequente agit: & quia cōtra præcepta

ARTICVLVS VI.

Vtrum uolūtas Dei ſemper impleatur.

AD SEXTVM ſic proceditur, Videtur, quòd voluntas Dei non ſemper impleatur. Dicit enim Apoſtolus. 1. ad Timoth. 2. quòd Deus vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sed hoc non ita euenit. Ergo voluntas Dei non ſemper impletur.

¶ 2 Præt. Sicut ſe habet ſcientia ad verum, ita voluntas ad bonū. ſed Deus ſcit omne verum. Ergo vult omne bonum: ſed non omne bonum fit. multa enim bona poſſunt fieri. quæ non fiunt. non ergo voluntas Dei ſemper impletur.

¶ 3 Præt. Voluntas Dei cum ſit cauſa prima, non excludit cauſas medias, vt dictum * eſt. Sed effectus cauſæ primæ poteſt impediri per defectum cauſæ ſecundæ, ſicut effectus virtutis motiuæ impeditur propter debilitatem tibiæ. Ergo & effectus diuinæ voluntatis poteſt impediri propter defectum ſecundarum cauſarum. Non ergo voluntas Dei ſemper impletur.

SED CONTRA eſt quod dicitur in Pſal. 113. Omnia quæcūque voluit Deus fecit.

RESPON. Dicendum, ꝙ neceſſe eſt volūtatē Dei ſemp īpleri.[e] Ad cuius euidentiam conſiderādum eſt, ꝙ cum effectus cōformetur agenti ſecundum ſuam formā, eadem ratio eſt in cauſis agentib⁹, quæ eſt in cauſis formalibus. In formis autem ſic eſt, quòd licet aliquid poſſit deficere ab aliqua forma particulari, tamen a forma vniuerſali nihil deficere poteſt. Poteſt enim eſſe aliquid, quod non eſt homo vel viuum, non autem poteſt eſſe aliquid, quod non ſit ens. Vnde hoc idem in cauſis agentibus contingere oportet. poteſt enim aliquid fieri extra ordinem alicuius cauſæ particularis agentis, non aūt extra ordinem alicuius cauſæ vniuerſalis, ſub qua omnes cauſæ particulares comprehenduntur:[e] quia ſi aliqua cauſa particularis deficiat a ſuo effectu, hoc eſt propter aliquā aliā cām particularem impedientem: quæ continetur ſub ordine cauſæ vniuerſalis. Vnde effectus ordinem cauſæ vniuerſalis nullo modo poteſt exire. Et hoc ēt patet in corporalibus. Poteſt.n. impediri, ꝙ aliqua ſtella non inducat ſuum effectum Sed tñ quicunque effectus ex cauſa corporea impediente in rebus corporalibus conſequatur, oportet ꝙ reducatur per aliquas cauſas medias in vniuerſalem virtutem primi cœli. Cum igitur volūtas Dei ſit vniuerſalis cauſa omnium rerum, impoſſibile eſt, ꝙ diuina voluntas ſuum effectum non conſequatur. Vnde quod recedere videtur a diuina voluntate ſm vnum ordinem, relabitur in ipſam ſecundum alium. Sicut peccator, qui quantum eſt in ſe, recedit a diuina voluntate peccādo, incidit in ordinem diuinę volūtatis, dum per eius iuſtitiam punitur.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd illud verbum Apoſtoli, ꝙ Deus vult omnes homines ſaluos fieri, &c. poteſt tripliciter intelligi; vno modo, vt ſit accomoda diſtributio ſecundū hunc ſenſum, Deus vult ſaluos fieri omnes homines, qui ſaluantur: non quia nullus homo ſit quem ſaluum fieri non velit: ſed quia nullus ſaluus ſit, quem non velit ſaluum fieri, vt dicit Auguſt.* Secundo poteſt intelligi, vt fiat diſtributio ꝓ generibus ſingulorum, & non pro ſingulis generum, ſecundum hunc ſenſum: Deus vult de quolibet ſtatu hominum ſaluos fieri mares & fœminas, Iudæos, & Gentiles, paruos & magnos, non tamen omnes de ſingulis ſtatibus. Tertio ſecundum Damaſc.† intelligitur de voluntate antecedente; non de voluntate conſequente. Quæ quidem diſtinctio non accipitur ex parte ipſius voluntatis diuinæ, in qua nihil eſt prius vel poſterius, ſed ex parte volitorum.

Ad cuius intellectum conſiderādum eſt, quòd vnumquodque ſecūdum quod bonum eſt, ſic eſt volitum a Deo. Aliquid autē pōt eſſe in prima ſui conſideratione, ſm quòd abſolute conſideratur, bonū vel malum, quod tamen prout cum aliquo adiuncto conſideratur, quæ eſt conſequens conſideratio eius, econtrario ſe habet. Si cut hominem viuere eſt bonum: & hominem occidi eſt malum ſecundum abſolutam conſiderationē. Sed ſi addatur circa aliquē hominem, quòd ſit homicida vel viuens in periculum multitudinis, ſic bonum eſt eum occidi, & malū eſt eum viuere. Vnde poteſt dici, quòd iudex iuſtus antecedenter vult omnem hominem viuere, ſed conſequenter vult homicidam ſuſpendi. Similiter Deus antecedenter vult omnem hominem ſaluari, ſed conſequenter vult quoſdam damnari, ſecundum exigētiam ſuæ iuſtitiæ. Neque tamen id quod antecedēter volumus, ſimpliciter volumus, ſed ſm quid: quia voluntas comparatur ad res, ſecundum quòd in ſeipſis ſunt, in ſeipſis autem ſunt in particulari. Vnde ſimpliciter volumus aliquid ſecundū quòd volumus illud conſideratis omnibus circunſtantijs particularibus: quod eſt conſequenter velle. Vnde poteſt dici, quòd iudex iuſtus ſimpliciter vult homicidam ſuſpendi, ſed ſecundum quid vellet eum viuere, ſcilicet inquantū eſt homo. Vnde magis poteſt dici velleitas, quàm abſoluta voluntas. Et ſic patet quòd quicquid Deus ſimpliciter vult, fit, licet illud quod antecedēter vult, nō fiat.

AD II. Dicendū, quòd actus[d] cognoſcitiuæ virtutis eſt ſecundum quòd cognitum eſt in cognoſcente: actus autem virtutis appetitiuæ eſt ordinatus ad res ſecundum quod in ſeipſis ſunt.[e] Quicquid autem poteſt habere rationem entis & veri, totum eſt virtualiter in Deo, ſed non totum exiſtit in rebus creatis. Et ideo Deus cognoſcit omne verum, non tamen vult omne bonum: niſi inquantum vult ſe, in quo virtualiter omne bonum exiſtit.

AD III. Dicendum, ꝙ cauſa prima tunc pōt impediri a ſuo effectu per defectum cauſæ ſecundæ, qñ non eſt vniuerſaliter prima ſub ſe omnes cauſas comprehendens: quia ſic effectus nullo modo poſſet ſuū ordinem euadere. & ſic eſt de voluntate Dei, vt dictum eſt.*

ac prohibitiones eius, quod dicitur in litera: agere contra vnū ordinem voluntatis eius, facit: & quia digna odio voluntatis diuinæ perpetrat. Quarto, quòd ea, quæ hic dicuntur de impedimento cauſarum agentium, intelligenda ſunt formaliter, infra ordinem cauſarum effectiuarum vt ſic, quoniam ſi conſiderentur impedimēta materiæ vt ſic, aliter forte diceretur. Sed de his inferius erit ſermo diffuſus, cū de gubernatione rerum loquemur. Nūc hæc ſat ſunt, qm̃ voluntas diuina adeo vniuerſalis eſt cauſa, vt etiam omnis materiæ conditiones eidē ſubſint.

¶ *Super Quæſtionis decimænonæ Articulum ſeptimum.*

TItulus clar⁹ eſt. ¶ In corpore eſt vnica concluſio reſponſiua quæſito affirmatiue. Voluntas Dei eſt omnino immutabilis. Probatur. voluntas eſt boni: ergo dupliciter tantum poteſt incipere velle, ſcilicet, quia incipit vel eſſe, vel cognoſci ſibi bonum. ergo non poteſt īcipere velle abſque p̄ ſuppoſita mutatione intellectus, vel diſpoſitionis ſubſtantiæ propriæ. ergo non eſt mutabilis abſque aliqua harū mutationum. ergo voluntas Dei eſt immutabilis omnino. Prima conſequentia aliter non probatur: ipſum tamen conſequens declarat̃ quo ad vtrāque partem, ex calefieri & conſilio. Secunda eſt per ſe nota. Tertia autem ex differentia inter mutare voluntatem, & velle mutationem, manifeſtatur. Quarta demū probatur: quia tam ſubſtantia quàm ſciētia Dei eſt omnino immutabilis.

D. 222.

59
11
f

¶ Circa has conſequentias duo nota. Primo quòd antecedens tanquam vulgata propoſitio eſt diminute ſcriptum: ſubintelligi.n. oportet ly intellecti. Et tunc manifeſte patet primam conſequentiam non egere probatione: quoniam ſi velle eſt tantum reſpectu boni intellecti, oportet quòd noua volitio ſit aut ex nouitate boni, aut ex nouitate intellectionis. Secundo quod tertia conſequentia in litera non habetur in ſe, ſed in ſua tantum probatione, ſed ad claritatem maiorem expreſſimus illam.

In corp. ar.

¶ Circa primam conſeqnentiam dubium occurrit propter ly ſibi in conſequente poſitum. Videtur enim quòd illa particula falſificet conſequens, & non ſequatur ex antecedente. Falſum quidem reddat conſequens, quia poteſt aliquis incipere velle, quia incipit eſſe vel cognoſci bonum alteri: vt manifeſte patet in amore amicitiæ. Quod non ſequatur vero ex antecedente, clare liquet: quoniā bonum alterius ſub bono clauditur intellecto. ¶ Ad hoc dicitur, quòd vt patet 8. Ethic. Amabile quidem bonum, vnicuiq; autē propriū: & ꝓpterea voluntas primo eſt boni proprii, ſecūdario aūt eſt boni alieni. vnde & ibidem dr̃, quòd amicabilia quę ſunt ad alios venerunt ex amicabilibus, quæ ſunt ad ſe. Propter quod cōſequentia iſta, ſi de bono ꝑ ſe primo volito ſeu volibili ītelligatur, eſt optima formaliter. Si autem de bono vniuerſaliter intelligitur, vt antecedens ſonat, cōſequētia tenet ēt formaliter: & fundatur ſuper hoc, quòd mutabilitas ſeu nouitas volitionis circa aliena, oritur ex mutabilitate amoris ꝓprii, & immutabilitas circa aliena ex immutabilitate circa propria. & hoc rationabiliter: q̃a amor aliorū oritur ex ꝓprio. Ex hoc enim patet, quòd in cōſequēte, alienus amor etſi nō formaliter, virtualiter tamen eſt incluſus: & conſequenter incipere velle: quia īcipit eſſe vel cognoſci bonum alteri, non eſt alia ratio ſeu alius modus incipiē di velle ab his, qui in conſequente ſunt expreſſi. & ſic ceſſat & obiectio falſitatis: q̃a illi alii modi non ponuntur in numerum cum iſtis, nec excludūtur: ſed claudūtur in his virtualiter. & obiectio conſequentiæ, q̃a, vt dictum eſt, infertur nouitas volitionis reſpectu boni vniuerſaliter, quamuis difformiter: quia reſpectu ꝓprii formalis, reſpectu alieni virtualiter. Fecit autē hoc author, non tñ breuitatis gratia, ſed ea potius rōne motus: quia de volūtate diuina loquebatur, de qua perſpicuum ex dictis erat, quòd alia non vult niſi bonitatem propriam volendo: ita quòd ipſa ſola eſt ei volendi cauſa. & ſic in materia, de qua eſt quæſtio, ſat fuit vniuerſalem maiorem de proprio bono aſſumere veriſſimam formaliter. minor enim iam probata eſt, ſcilicet: Deus quicquid vult, bonitatem propriam volendo vult.

¶ In reſponſione ad quartum diligenter aduerte, quòd intentio eius eſt negare in Dei voluntate potentiam ad oppoſita: quoniā in ea nulla oīno eſt potentia, ſed eſt velle eius aut neceſſariū ſimpliciter, vt velle ſe: aut neceſſariū īmutabiliter, vt velle alia: & huc

ARTICVLVS VII.

Vtrum uoluntas Dei ſit mutabilis.

AD SEPTIMVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd volūtas Dei ſit mutabilis. Dicit enim Dominus Geneſ. 6. Pœnitet me feciſſe hominem. Sed quemcunque pœnitet de eo quod fecit, habet mutabilem voluntatem. ergo Deus habet mutabilem voluntatem.

121
1.diſ.39.q.1.ar.1.cor. & ad 3. & 4. Et 1.cōtra. ca. 82. Et lib. 2.c. 25.fi. Et li. 3.ca.91. & 98. fin. Et po.q.3.art. 15.7.

¶ 2 Præte. Ieremiæ 18. ex perſona domini dicitur, Loquar aduerſus Gentem & aduerſus regnum, vt eradicem & deſtruam & diſperdā illud: ſed ſi pœnitentiam egerit Gens illa a malo ſuo, agam & ego pœnitentiam ſuper malo quod cogitaui vt facerem ei. Ergo Deus habet mutabilem voluntatem.

¶ 3 Præt. Quicquid Deus facit, voluntarie facit. ſed Deus non ſemper eadem facit. nam quandoque præcepit legalia obſeruari, quādoque prohibuit. Ergo habet mutabilem voluntatem.

¶ 4 Præt. Deus non ex neceſſitate vult quod vult, vt ſupra dictum eſt.* Ergo poteſt velle & non velle idem. Sed omne, quod habet potentiam ad oppoſita, eſt mutabile. ſicut quod poteſt eſſe & non eſſe, eſt mutabile ſecundum ſubſtātiam: & quod poteſt eſſe hic & non eſſe hic, eſt mutabile ſecundū locum. Ergo Deus eſt mutabilis ſecundum voluntatem.

Art. 3. huius quæſt.

SED CONTRA eſt, quòd dicitur Num. 23. Nō eſt De⁹ quaſi homo, vt mentiatur: neque vt filius hominis, vt mutetur.

RESPON. Dicendum, quòd voluntas Dei eſt omnino immutabilis. Sed circa hoc conſiderandum eſt, quòd aliud eſt mutare voluntatem, & aliud eſt velle aliquarum rerum mutationem. Poteſt enim aliquis eadem voluntate immobiliter permanēte, velle ꝙ nunc fiat hoc, & poſtea fiat con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

& huc tendunt manifeste verba literæ in responsione, ex negatione necessarii absolute, eligendo necessarium immutabiliter: quasi dixisset, quòd ex negatione necessarii absolute, non sequitur potentia seu possibile secundum aliquam potentiam, sed stat quòd ponatur necessarium immutabiliter. Non enim cum dicitur: Deus pōt velle hoc, aut oppositum: ly potest, denotat possibile secundum aliquam potentiam, sed possibile ex habitudine terminorū, vt expresse habes in primo contra Gentiles, cap. 83. Et ꝓpterea imaginatio Scotica in primo. di stin. 39. quæst. 1. de potentia priore naturaliter actu absq; mutabilitate, quam in voluntate diuina fingit, voluntaria est: omnis enim potentia contradictionis, est cum mutabilitate aliqua, vt 9. Metaphysico. habetur, & argumentū hoc in litera factum conuincit.

Q. 9. art. 1. & q. 14. ar. 15. simul.

¶ *Super quæstionis decimænonæ Articulum octauum.*

IN titu. nota duo. Primo quòd hic est sermo de necessitate absoluta, qua quædam partes vniuersi dicūtur necessaria, vt corpora cœlestia, & intelligentiæ: quædam vero contingentia, vt fortuita, & casualia & libera. Secundo ꝙ aliud est quærere: vtrum omnia sint necessaria: & aliud est quærere. vtrum omnibus volitis a Deo imponatur necessitas. primum.n. non est præsentis negotii, quoniam non est hic consideratio de vniuerso, aut partibus eius, sed de diuina voluntate. Secundum autem importat, an ex hoc, quòd aliquid est volitum a Deo, sequatur illud esse in se necessarium absolute. Et hoc hic quæritur: nil enim aliud ad hunc spectat tractatum, nisi quid ex diuina volitione resultet. hic est ergo sēsus tituli.

125

66
72

¶ In corpore tria facit. Primo ponit conclusionem responsiuam quæsito. Secundo tractat circa rationē illius cōclusionis quādā opinionē. Tertio assignat ipse veram rōnē cōclusionis.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua clare patet in litera. Diuina voluntas quibusdam volitis a ꝑte necessitatem imponit, & quibusdam non.

¶ Quo ad secūdum duo facit. Primo recitat opinionē. s. ꝙ quidā putarunt rōnē huius esse disparitatem mediorū agentium: quasdam agit per causas medias necessarias, & quædā per causas cōtingentes. Deinde reprehēdit hanc opinionē dupliciter. Primo sic, Diuina voluntas est causa prima nō impedibilis ob defectū cuiuscunque causæ secundæ: ergo diuina voluntas non habet effectum contingentem propter causam secundam, & ꝓbatur consequentia: quia effectus primæ causæ est contingens pp defectum causæ secundæ: ex eo quòd impeditur effectus primæ causæ per defectum secundæ: vt patet de Sole, & plāta, respectu perfectionis fructus. Secundo ad incōueniens sic: Distinctio necessarii a contingente refertur tantū in causas secundas: ergo est præter intentionem, & voluntatem diuinam: quod est inconueniens.

¶ Circa primam rationem dubium est: eo quòd prima ꝓpositio, supra quam tota fundatur rō, falsa vī. Non enim distinguit inter modificari & impediri. Effectus enim cōtingens pp contingentiam secundæ causæ non prouenit ex impeditione semper primæ causæ, sed quandoq; ex modificatiōe primæ causæ in secunda: & sic videtur illa, ꝙ quia diuina voluntas modificatur in causa contingente, ideo habet effectus contingentes.

¶ Circa secundam quoque rōnem duplex dubitandi rō occurrit: tum quia antecedens recedit a quæstio, vt in tertio declaratum est. tum quia loquitur enim de distinctione inter necessarium & contingens absoluteiū quia consequentia nihil valet. Dato.n. ꝙ eo tingentia esset ꝓpter causas secūdas, stat cōtingētiam esse voluntam a Deo, qui absolute ab eo sunt volitæ ꝓpter

perfectionem vniuersi ipsæ causæ contingentes: & consequēter effectus earum: & sic vndique ruere videntur rationes ambæ.

¶ Circa ipsam opinionis reprehensionem etiam dubium occurrit, quoniam irrationabiliter reprehendi videtur. Quia dato, ꝙ sit aliqua alia altior causa contingentiæ, ipsa tn natura causarū secūdarū defectibiliū seu liberarū, propria cōtingētiæ causa est.ac ꝓ hoc repreheſioni nō debuit ese locus, qñ effectui propria est reddita causa, quis nō ois.

¶ Ad euidentiā horum sciendum est, ꝙ quāqis, vt in titulo dicti est, alia quæstio formaliter sit de causa cōtingētiæ, & alia de causa contingētiæ volitæ a Deo: quia tamen volūtas diuina vnumquodque vult esse ꝓpter suā causam in quocunque genere causæ, coincidunt ambæ quæstiones quo ad materiam, & ꝓpterea non extra ꝓpositum, imo ad hoc necessarium est de causa contingentiæ differere. Et reuera nihil aliud in dubiū vertitur hic, nisi ꝙ sit prima propria ratio contingentiæ: & hoc i genere causæ efficientis.

¶ Nec. defcendit sermo præsens ad contingentiam talem, vel tale, sed cōtingentiæ absolute ꝓ primam ac primam ratiocem quæret, an sit aliqua licet sit aliqua conditio causarum secūdarum, an sit aliqua cōditio ipsius diuinę volūtatis, quę est prima omniū causa.

¶ Et opinio quidem in litera recitata, ac reprehēsa, credit huiusmodi, esse conditionē secundæ causæ, id est defectibilitatem seu possibilitatē cōtradictionis in causis secundis iauenis. Quod vt melius intelligat, scien dum est, quòd instrumētum defectiuum dupliciter contingit cōcurrere ad artis opus.

¶ Vno modo vt defectus non sit electus ab artifice, sed sit cōsequens instrumentum electum ex necessitate materiæ.

¶ Secundo modo vt defectus ipse sit electus ab artifice. Verbi gratia scriptor dupliciter potest vti malo calamo. Primo, quia statuit se facturum malas literas. In primo casu, cum scriptor vtens calamo latam malitia calami, quam malitia literarum non cadit sub electione scriptoris, sed consequitur malitia ex necessitate materiæ. Non enim ipse malum elegit calamum, sed quia omne genus calami elegit, ex necessitate lapideæ materiæ defectus in calamo resultauit: & propterea deformitas literarū reducitur vt in priman & primam radicem in ipsam conditionem calami, & non in scriptorem, qui si idoneo vteretur calamo, bonas literas faceret, & sic conditio calami est impediriua virtutis scriptoris

A modificatæ per calamum. In secundo vero casu, deformitas literarum cum defectu calami sub electione cadit scriptoris: imo ex hoc ipso malum calamum elegit, vt malas literas formet, quatenus instrumentum habeat conforme malo effectui intento, & sic virtus scriptoris modificatur quidem in calamo malo, sed non impeditur, imo defectus ipse calami obsequitur eidem, quoniam electus est ad modificationem virtutis sue, vt suauiter intentū defectuosum effectū attingat.

¶ Tenet igitur ad ꝓpositum applicādo, recitata opinio, ꝙ Deus gloriosius, qa omni genere causarum secūdarum vti statuerit, & infra latitudinem causarū secūdarum inueniūtur quædam defectuæ vel ad vtrūlibet, propterea sequatur contingentia. Et sic itellecta opinio hęc, optime reprehensa est: Est enim reprehensibilis, vt in litera dicitur, ob modestiam authoris: quia insufficienter causam reddit contingentiæ: imo, vt in fine corporis huius articuli tangitur, & ex dictis iam patere potest, propriā causam cōtingentiæ nō reddidit. Quoniam dum conditionem secundæ causæ propriam radicem dixit, primæ causæ in qua est vera radix locum non reliquit, vt in exemplo dato apparet. Et per hoc patet solutio tertiæ dubitationis.

238

D. 324.

117

¶ Reprehensa quoque rōnabiliter vtroque est medio: quoniam virtutem primæ causæ modificari in secunda, etsi cōtingat dupliciter, scilicet cum impedimēto & sine impedimēto eius, vt in exemplo dato manifestū est: vtrobique enim virtus scriptoris, ma

B

C

D

E

lo modificata est calamo, semper tamen quando defectus in effectu reducitur in conditionem causæ secundæ tanquam in primam radicem, oportet quòd conditio causæ secundæ sit impediens: & non solum modificans primæ efficaciam. Et quia sic opinio illa tenet, ideo prima ratio efficax contra ipsam est: & sic prima dubitatio clarificata est. Ad ea autem quæ in secunda dubitatione allata sunt, ex eodem fundamento patet responsio: non enim recessum est a proposito: quia quæstiones, vt iam diximus, quo ad materiam coincidunt.

¶ Neque sub directa voluntate diuina caderet contingentia, sed esset in vniuerso ex necessitate materiæ, id est ex necessitate naturarum causarum secundarum, vt in exemplo dato apparet: hoc autem est valde inconueniens: quoniam contingentia est de primis partibus entis, & inuenitur in naturis pure sensibilium, & in naturis pure intellectualium, & in natura media inter vtramque, puta humana.

¶ Quo ad tertium tria facit.

¶ Primo

¶Primo reddit causam veram propositæ conclusionis dicens, ꝙ est efficacia diuinæ voluntatis. Secundo manifestat hoc sic. effectus consequitur causam efficacem, non tantũ secundum id ꝙ fit, sed etiam secundum modum essendi vel fiendi: ergo ea, quæ Deus vult fieri, sortiuntur a voluntate sua, non solũ quòd fiant, sed etiam modum quo vult ꝙ sint & fiant: ergo quædam ab ea habent quòd fiant necessario, & quædam contingenter. ergo ex hoc quibusdã effectibus adaptauit causas necessarias, & q.busdã cõtingẽtes: nõ imponit ergo omnibus volitis necessitatem diuina voluntas: quia tantæ efficaciæ est vt fiãt res etiam quomodo vult. Antecedens manifestatur in litera in generatione filii, quo ad similitudinem accidentium. prima vero consequentia probatur: quia voluntas Dei est efficacissima causa. secunda autem, quia Deus vult contingentiam & necessitatem: quod probatur ex causa finali propria scilicet ex perfectione vniuersi. tertia autem manifestatur: quia contingentia præexigunt causas contingentes: & necessaria necessarias, vt ꝓximas & conformes sibi causas: aliter enim non essent omnia disposita suauiter. Vltima autem patet de primo ad vltimum.

123 2.di.46.ar.4. Et 1.cõtra.c.95. Et lib.2.c.25. fi. Et po.q.1.arti.6. & 5.quo.q.3.ar.2.

¶Tertio ex determinatione iam facta redit ad reprehendendum prærecitatam opinionem dicens, quòd est totum oppositũ eius, quod illa dixerat: quoniam ex hoc sequitur, quòd ideo Deus voluit causas contingentes, quia voluit contingentia in vniuerso: & non econuerso: quia causæ contingentes sunt volitæ, ideo consecutiue volita est contingentia. & hæc quidem iam in exẽplis supra positis explanata sunt. Ad pleniorem tñ determinationis huius intelligentiam scire debent nouitii, ꝙ aliud est velle aliquid, & aliud est facere illud, vt in nobis experimur, & propterea in illa voluntate, quæ non solum est voluntas, sed efficax causa, quàmuis respectu causabilis idem sit velle & facere: ex velle tamen discurri conceditur ad facere: & sic in litera, quia Deus vult res & modos essendi ac fiendi rerum, ad efficere ꝓceditur. vt.s. quia illud velle efficacissimum est, & res & modi voliti fiunt.

¶Circa istam materiam, quoniam hic est proprius locus, iterum sciendum est, quòd post hæc scripta diui Thomæ noua surrexit opinio de prima radice contingentiæ, posita a Scoto in 1. senten. distinct. 2. quæst. 2. & distinct. 8. quæst. 2. & distinct. 39. quæst. 1. Credit enim, quòd prima radix contingentiæ sit quidem conditio diuinæ voluntatis, & in hoc concordat nobiscum: sed nos dicimus, quòd illa conditio est summa efficacia illius: ipse autem dicit, quòd est contingentia illius. & quantum ad propositum spectat, nomine contingentiæ in diuina voluntate, intendit libertatem illius, ita quod imaginatur, quòd q.a Deus libere vult & causat, ideo est contingentia in vniuerso, adeoque huic sentẽtiæ inhæret, vt dicat nihil posse euenire contingenter si Deus omnipotens libere non causaret: dixitque Aristo. cum cæteris philosophis contradictoria concessisse, cum aliquid contingenter fieri asseruerunt: & tamen Deum agere de necessitate putauerunt. Affert autem complura, tum ad probationem, tum ad defensionem suæ positionis. Verum, quia quædam spectant ad contingentiam talium, id est, rerum subditarum corporibus cœlestibus: & de his erit sermo proprius, cùm de gubernatione rerum inferius agetur, ideo illa tantum hic afferenda censui, quæ contingentiam absolute respiciunt. Afferam ergo primo rationes suas, deinde dicam quid mihi de hac opinione videtur. tertio respondebitur rationibus eius.

¶Prima ratio & potissima, quæ mouit Scotum est hæc. Causa mouens inquantum mota, si necessario mouetur, necessario mouet. sed omnis causa secunda est mouens inquantum mota a prima. ergo si necessario mouetur, necessario mouet: igitur si prima causa non contingenter causat, nihil in vniuerso contingenter fit: & sic contingentia in vniuerso est ex hoc, quòd Deus contingenter vult & causat. & probatur minor: quia nulla causa secunda agit aliquid nisi in virtute primæ.

¶Secunda ratio est: prima causa prius naturaliter respicit effectum, quàm quæcunque alia causa: ergo si necessario causat, omnis effectus in illo priori habet necessariam habitudinem ad ipsam: ergo nullus effectus fit contingenter. & probatur secũda sequela: quia impossibile est, ꝙ idem effectus habeat habitudinem contingentis & necessarii, respectu tam eiusdem quàm diuersarum causarum. Videtur autem mihi hanc opinionem & in se & in suis fundamentis esse falsam.

¶Primo, quia ex ipsa sequit̃ hãc partẽ vniuersi nõ esse a Deo, vt ab agẽte a ꝓposito. quod est & contra Theologos, & cõtra Philosophos: & ꝓbatur sequela sic. Effectus agentis a ꝓposito vt sic oportet esse electum ab eo, vt patet 9. Meta. vbi potentia rationalis a prohæresi determinari ad agendum dicitur: sed si contingẽtia oritur ex modo volendi ipsius Dei, ipsa non est electa, sed consequens modum eligendi. ergo ipsa non est effectus Dei vt agentis a proposito. Et sic contingentia est in vniuerso præter intentionem Dei: vtpote cõsequens modum volendi eius, non volitionem ipsam.

ARTICVLVS IX.

Vtrum voluntas Dei sit malorum.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas Dei sit malorum. Omne enim bonum, quod fit, Deus vult: sed mala fieri bonum est. dicit enim August. in Enchi. * Quàmuis ea, quæ mala sunt, inquantum mala sunt, non sint bona, tñ vt non solũ sint bona, sed ẽt vt sint mala, bonũ est fieri. Ergo Deus vult mala.

§ 2 Præt. Dicit Dion. 3. c. de di. no. Erit malũ ad omnis. i. vniuersi ꝑfectionem conferens. Et August. dicit in Enchi. † Ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo, in qua etiam illud, quod malum dicitur, bene ordinatum, & loco suo positum, eminentius commẽdat bona, vt magis placeãt, & laudabiliora sint dum comparãtur malis. Sed Deus vult omne illud, quod pertinet ad perfectionẽ & decorẽ vniuersi, [c] quia hoc est, quod Deus maxime vult in creaturis. Ergo Deus vult mala.

Enchiridii c.10.in fin. & 11. in prin. to. 3.

§ 3 Præt. Mala fieri, & non fieri sunt contradictorie opposita: sed Deus nõ vult mala non fieri, quia cũ mala q̃dã fiãt, nõ semp voluntas dei ipleret̃. Ergo de⁹ vult mala fieri.

SED CONTRA est, quod dicit Aug. * in lib. 83. quæst. Nullo sapiẽte hoĩe authore, fit homo deterior. est aũt Deus omni sapiẽte homine præstãtior, multo igit̃ minus Deo authore fit aliquis deterior. illo aũt authore fit aliquid quod fit illo volente. nõ ergo volente Deo fit homo deterior. constat autem quòd quolibet malo fit aliquis deterior. Ergo Deus non vult mala.

Li. 83. qst. q.2.tom.4.

RESPON. Dicendum, quòd cum ratio boni sit ratio appetibilis (vt supra dictum est*) malum autem opponatur bono: impossibile est quòd aliquod malum [d] inquantũ huiusmodi appetatur, neq; appetitu naturali, neq; animali, neq; intellectuali, q. est voluntas. tamẽ aliquod malum appetitur per accidens, [e] inquantum consequitur ad aliquod bonum. et hoc apparet in quolibet appetitu. Non enim agens naturale intendit priuationem vel corruptionem, sed formã, cui coniungitur priuatio alterius formæ: & generationem vnius, q̃ est corruptio alterius. Leo. n. occidens ceruum, intendit cibum, cui cõiungitur occisio animalis. similiter fornicator intendit delectationem, cui coniungitur deformitas culpæ. malum autem, quod cõiungitur alicui bono, est priuatio alterius boni. Nunquam igitur appeteretur malum, nec per accidens, nisi bonum, cui coniungitur malum, magis appeteretur, q̃ bonum quod priuatur per malũ. Nullum autem bonum Deus magis vult, quàm suam bonitatem. uult tamẽ aliquod bonum magis quàm aliud quoddam bonum. Vnde malum culpæ, quod priuat ordinem ad bonum diuinum, Deus nullo modo vult, sed malum naturalis defectus, vel malum pœnę vult, volendo aliquod bonum, cui coniungitur tale malum. Sicut volendo iustitiam vult pœnam, & volendo ordinẽ naturæ seruari, vult quædam naturaliter corrumpi. [c]

Q.5.art.1. D.784. D.1061. D.1200.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd quidam dixerunt, quòd licet Deus non velit mala, vult tamen mala esse, vel fieri, quia licet mala non sint bona, bonum tamen est mala esse, vel fieri. quod ideo dicebant, quia ea, quæ in se mala sunt, ordinantur ad aliquod bonum. quem quidem ordinem importari credebant in hoc, quòd dicitur mala esse vel fieri. Sed hoc non recte dicitur, quia malum nõ ordinatur ad bonum per se, sed ꝑ accidens. Præter intentionem. n. peccantis est, quod ex hoc sequat̃ aliquod bonum. sicut præter intentionem tyrannorum fuit, quòd ex eorum persecutionibus claresceret patientia martyrum. & ideo nõ potest dici, ꝙ talis ordo ad bonum importetur per hoc, quod dicitur, quòd malum esse vel fieri sit bonum, quia nihil indicatur secundum illud, quod competit ei ꝑ accidens, sed secundũ illud, quod competit ei per se.

AD II. Dicendum, quòd malum [d] non operatur ad perfectionem & decorem vniuersi, nisi per accidens, vt dictum est. * Vnde & hoc quod dicit Diony. quòd malum est ad vniuersi perfectionem conferens, concludit inducendo quasi ad inconueniens.

AD III. Dicendum, quòd licet mala fieri & mala non fieri, contradictorie opponantur: tamen velle mala fieri & velle mala non fieri, non opponuntur contradictorie, cum vtrumque sit affirmatiuum. Deus igitur neque vult mala fieri, neque vult mala non fieri, sed vult permittere mala fieri. et hoc est bonum.

ARTICVLVS X.

Vtrum Deus habeat liberum arbitrium.

AD DECIMVM sic ꝓceditur. Videtur, ꝙ Deus nõ ha-

¶Secundo, quia dato quòd diuina voluntas non libere, sed naturali necessitate vellet & causaret, salua tamen efficaciæ suæ virtute, hoc vniuersum quale nunc est, adhuc contingentia saluaretur. tum quia essent causæ defectibiles. tum quia essent agentia libera: puta homines. Et hoc euidentius apparet, si fingamus mundum non esse a Deo, sed quasi ex se: tunc enim manifeste apparet, quòd ex hoc ipso, quòd non omnis effectus habet per se causam, aliquid contingenter euenit. vt patet 6. Metaphy.

¶Ad primam autem rationẽ Scoti, multipliciter responderi pōt.

¶Primo distinguendo ly mota, seu ly mouetur. Dupliciter enim contingit secundam causam moueri a prima. uno modo motione præuia propriæ actioni, sicut baculus mouet lapidem motus a manu. alio mõ motione cooperatiua intrinsece ꝓpriæ actioni. & quicquid sit de maiore in primo sensu, in secundo tamen est falsa: in quo tantum verificatur minor. non enim oportet cum aliquis vult aliquid, seu cum Sol illuminat, primam causam præuia motione cooperari, sed sufficit & exigitur eam intrinsece cooperari tali electioni vel illuminationi. & hoc quia cooperatio in vnoquoque est secundum naturam vniuscuiusque, sic enim disponit omnia suauiter. Vnde siue necessario siue libere cooperetur Deus, nihil minus creata voluntas libere vtitur illa cooperatione.

¶Secundo distinguendo ly inquantum mota, quoniam potest denotare causam præcisam, & potest denotare concausam.

¶Et si quidem denotet causam præcisam, minor est falsa. non enim causa secunda mouet ob hoc præcise, quia mouetur, sed etiam ex virtute propria. si autem denotet concausam, maior est falsa: quoniam stat causam secundam necessario moueri a prima, & cum hoc ipsum moueri modificari ex natura causæ secundæ, & sic mouere causæ secundæ prouenit non ex moueri tantum, sed ex moueri & modo proprio ipsius causæ secundæ. Ex tali autem modo cõsurgere potest, quòd non necessario mouet, vt patet in causis defectibilibus. illa autem ꝓpositio adiuncta, scilicet: causa secunda, nihil agit nisi in virtute primæ, non iuuat: quoniam non est sensus quòd causa secunda nullam virtutem habeat nisi primæ, sed quòd ipsa secunda nullum effectum producit, nisi virtute primæ cõcurrente, & coniungẽte virtutem secundæ suo effectui: qm̃ prima omnia attingit immediate immediatione virtutis, vt in quæst. 8. declaratum est. Ad secundam vero rationem dicitur, quod prima consequentia nihil valet: quoniam prima causa non attingit effectum secundæ causæ in seipsa, sed modificata cooperatione sua iuxta modum ipsius causæ secundæ, & propterea effectus secundæ causæ in nullo priori haberet necessariã habitudinẽ ad primam, sed solam ex se contingenter fieri habitudinem haberet. Illa enim ꝓpositio assumpta non est sic intelligenda: quasi sit aliqua duratio naturæ, in cuius primo instanti causa prima respiciat effectum, & in secundo, causa secunda. puerilis. n. hic est sensus, ex quo tñ cõsequẽtia processisse vr̃, sed est intelligenda quo ad independentiã & intimitatem: attingit. n. prima causa effectũ secundæ & independentis & intimius q̃ secunda, vt patet in principio libri de causis. & propterea dr̃ respicere prius. Ex hoc autẽ sensu nihil cõsequẽtiã valere patet.

¶Super quæstionis decimænonæ Articulum nonum.

IN titulo aduerte duo.

¶Primo quòd voluntas hic non sumitur vt se extendit ad velle & non velle, eo modo quo videre se extendit ad videre & nõ videre: dum visu percipimus tenebras. Constat enim bonum & malum opponi, & ad voluntatem spectare per velle, aut nõ velle. Nec rursus sumitur velle vt se extendit ad velle & nolle: quoniam constat Deum multa mala nolle, quæcunque scilicet non permittit suos electos incurrere: sed sumitur velle proprie pro actu positiuo per modum acceptantis: nolle enim significat actũ positiuũ, sed ꝑ modũ repellẽtis: & ꝙ sic sumat̃ hic volũtas, patet ex rõne, quæ in litera ponit̃ ad ꝓbandam cõclusionem rñsiuam: in hoc. n. solo sensu ꝓbatur. Secundo, ꝙ malum est priuatio boni debiti: oportet. n. omnes has conditiones habere negationem, si mali rõnem habet. Malum vero pœnæ præter hoc includit rõnem inuoluntarii, culpæ autẽ voluntarii. hic autẽ quęritur de malo in cõi. rñdebitur autẽ distincte. In corpore vna est conclusio rñsiua quæsito, habens tñ plures partes: Deus nullo mõ vult malum culpæ, vult tñ per accidens malum naturalis defect⁹, & malũ pœnę.

¶Probatur. malum bono opponitur: ergo impossibile est malum appeti, nisi cõiũctum bono magis appetito q̃ alterum bonum priuatum ꝑ malum: ergo impossibile est malum culpę esse volitũ a Deo, possibile tñ est malũ tam naturalis defectus q̃ pœnæ esse a Deo volitum: prima consequentia ꝓbat̃: quia rõ boni est rõ appetibilis. & quo ad primam partem declarat̃, atq; manifestatur in omni gñe appetitus. s. naturalis, animalis, & intellectualis: in actione naturali, & appetitu leonis, & voluntate fornicatoris. Quo ad secũdam autem partem ꝓbatur: q.a omne malum coniũctũ alicui bono est priuatio alterius. secunda autem consequentia, quo ad primã partem probat̃: quia nihil est magis volitum a Deo q̃ bonum suum, cui malum culpæ opponit̃. quo ad secũdam manifestatur: quia De⁹ vult vnum bonum magis alio, & in pœnalibus quidem magis vult iustitiam q̃ bonum pœna priuatum: in naturalibus quoq; magis vult ordinẽ naturæ, quàm vitam huius agni comesti a lupo.

26

¶Circa ꝓbationem secundæ consequentiæ aduerte, ꝙ in litera non dr̃, ꝙ malũ culpæ priuat bono diuino, sed ꝙ priuat ordine ad ipsum. Et ꝑꝑ hoc dubium oritur, quia nihil vr̃ valere illa ratio: omne. n. malum priuat aliquo ordine ad bonitatẽ diuinam: qm̃ omnis ordo ad eam est, sicut ad vltimum finem, & primum fontem, &c. ergo ex hoc ꝙ malum culpæ priuat ordine ad bonum diuinum, non sequitur quòd non possit esse volitum a Deo per accidens, & si de ipso sequitur, ergo & de quolibet alio malo.

¶Ad hoc breuiter dr̃, quòd malum culpæ in hoc differt a cæteris malis, ꝙ ipsum quãtum est ex se, est priuatiuũ boni diuini ſm seipsum, si esset priuabile: quemadmodũ amor amicitiæ erga Deum est positiuũ boni diuini ſm se, si esset ponibile: cætera aũt mala respiciunt bonitatẽ diuinam in aliquo particulari effectu.

¶Et ꝓpterea caute in litera vtrumq; insinuatum est. s. & ꝙ priuaret bonõ diuino ſm se, in hoc q̃d dixit, ꝙ Deus nihil magis vult q̃ bonitatem suam: & ꝙ de facto nõ priuat ipso: sed ordine ad ipsũ, quod intellige ſm seipsum, vt hinc habeas drĩam a cæteris malis. Et per hoc patet rñsio ad dubiũ. Non. n. est eadem rõ de ordine ad diuinã bonitatem ſm seipsam, & de ordine ad eam secundũ aliquã certam participationem ipsius. b 136

¶In rñsione ad primum aduerte duo. Primo, ꝙ in litera iudicium de malo culpæ ſm se, fit ex intentione peccãtis, ꝓpterea, quia malũ culpę non est effect⁹ reducibilis in causas superiores, sed ꝑ ꝓpria causa habet ipsum peccantẽ vt sic. Iudicium aũt de vnaquaque re ſm ꝓpriam eius causam agendum est. D. 836.

In solut.ad argu.ꝓce.

¶Secundo, quod authoritati Aug. arguẽdo adductæ nihil in litera rñdet̃, & nisi sit deffectus codicis, omissa non vr̃, quia ex dictis hic apparet glossa illorũ verborum Augustini. s. quod intelligenda sunt per accidens: mala enim esse, est bonum fieri nõ per se, sed per accidens.

¶Super quæstionis decimænonæ Articulum decimum.

TItulus in corpore & ex vsu clarus est, quo ad quid nominis: quod hic sufficit.

124 2.dis.25.q.1.art.1. Et 1.cõt.c.88.

¶In

Universidad de Deusto Biblioteca

Et veri. q̃ſ. 2. ar.3.& mal.q̃ſ.16. ar.5.cor.
* Eſt epiſt. ad Damaſum Papã nõ longe a fine. to.4.
† Art.pced.
* Li.2.de fide c.3.parũ a med. to. 2. Et li.de ſpiritus.

¶In corpore vna cõcluſio reſponſiua : Deus habet liberũ arbitrium. Probatur. Deus vult non ex neceſſitate alia a ſe. ergo reſpectu illorum habet liberũ arbitrium. probatur conſequentia : quia liberum arbitrium eſt eorum, quæ non neceſſario, vel naturali inſtinctu ſunt volita : quod manifeſtatur : & in nobis reſpectu fœlicitatis: & in aliis animalibus, reſpectu eorũ, quæ naturali inſtinctu appetunt.

¶Super quæſtionis decimænonæ Articulum vndecimum.

412 Titulus in corpore declarabitur quo ad illum terminum, volũtas ſigni. ly vero diſtinguenda, ſignat non participationẽ ipſius voluntatis ſigni in plures, ſed diſtinctionẽ ipſius a volũtate beneplaciti, de qua hactenus habitus eſt ſermo. Ita q ſenſus quæſtionis eſt : vtrũ diſtinguenda ſit voluntas ſigni in Deo a voluntate ſimpliciter, ſeu beneplaciti.

113
412
117
* Ar.3.huius quæſt.

¶In corpore vna concluſio reſponſiua queſito affirmatiue. In Deo diſtinguitur voluntas ſigni a voluntate ſimpliciter. ¶Manifeſtatur, in Deo ſignum voluntatis dicitur voluntas: ergo voluntas dicitur in Deo metaphorice : ergo diſtinguenda eſt voluntas ſigni a voluntate beneplaciti. Antecedens declaratur authoritate Matthæi 6. conſequentia vero prima manifeſtatur ex proportionalitate ſigni alicuius paſſionis & ſigni volitionis : vt patet in ira & punitione, &c. ſecunda autem cõſequentia manifeſtatur ex differentia inter iram & voluntatem in hoc, quòd illa inuenitur etiam ꝓprie in Deo, & ex terminis: quia volũtas ſigni nihil aliud eſt q̃ voluntas metaphorice dicta: volũtas vero beneplaciti, eſt voluntas ꝓprie dicta. Vndé patet q diſtinctio volũtatis diuinæ in voluntatẽ beneplaciti & ſigni, nõ eſt diſtinctio rei, ſed vocis in ſuas ſignificationes.

Art.3.hui⁹ quæſt.
125
2.di.45.arti.vlt.& veri.q.13.arti.3.

beat liberum arbitriũ. Dicit.n. Hieronymus in Homilia * de filio ꝓdigo, Solus Deus eſt, in quem peccatum non cadit, nec cadere poteſt: cætera cum ſint liberi arbitrij, in vtramque partem flecti poſſunt.

¶ 2 Præt. Li. arbitrium eſt facultas rationis & voluntatis, qua bonum & malum eligitur: ſed Deus non vult malum, vt dictum eſt.† Ergo lib. arbitrium non eſt in Deo.

SED CONTRA eſt, quod dicit Ambroſius in lib. de Fide* Spiritus ſanctus diuidit ſingulis ꝓut G vult, id eſt, libero voluntatis arbitrio, non neceſſitatis obſequio.

RESPON. Dicendum, q lib. ar. habemus reſpectu eorum, quæ non neceſſario volumus, vel naturali inſtinctu. Non enim ad lib. ar. pertinet, q volumus eſſe felices, ſed ad naturalem inſtinctum.[c] Vnde & alia animalia, quæ naturali inſtinctu mouentur ad aliquid, nõ dicunt̃ libero arb. moueri.[f] Cũ igit̃ Deus ex neceſſitate ſuam bonitatẽ velit, alia vero non ex neceſſitate H (vt ſupra oſtenſum eſt.*) reſpectu illorum, quæ non ex neceſſitate vult, liberum arb. habet.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Hierony. videtur excludere a Deo lib. arb. non ſimpliciter, ſed ſolum quantum ad hoc quod eſt deflecti in peccatum.

AD II. Dicendum, quòd cũ malum culpæ dicatur per auerſionem a bonitate diuina, per quam Deus omnia vult (vt ſupra oſtenſum eſt*) manifeſtum eſt quòd impoſſibile eſt eum malum culpæ velle. I Et tamen ad oppoſita ſe habet inquãtum velle poteſt hoc eſſe, vel non eſſe. Sicut & nos nõ peccando poſſumus velle ſedere, & non velle ſedere.

ARTICVLVS XI.

Vtrum ſit diſtinguenda in Deo uoluntas ſigni.

AD VNDECIMVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd non ſit diſtinguenda in Deo voluntas ſigni. Sicut enim voluntas Dei eſt cauſa rerum, ita & ſcientia. Sed non aſſignãtur aliqua ſigna ex parte diuinæ ſcientiæ. Ergo neque debent aſſignari aliqua ſigna ex parte diuinæ voluntatis.

¶ 2 Præt. Omne ſignum, quod nõ concordat ei, cuius eſt ſignum, eſt falſum. Si igitur ſigna, quæ aſſignãtur circa voluntatem diuinam, non concordant diuinæ voluntati, ſunt falſa : ſi autem concordant, ſuperflue aſſignantur. Nõ igitur ſunt aliqua ſigna circa volũtatem diuinam aſſignanda.

SED CONTRA eſt, q volũtas Dei eſt vna, cum ipſa ſit Dei eſſentia: quandoque autem pluraliter ſignificatur, vt cum dicitur, Magna opera domini exquiſita in omnes voluntates eius. Ergo oportet, quòd aliquando ſignum voluntatis pro voluntate accipiatur.

RESPON. Dicendum, q in Deo quædam dicuntur proprie, & quædam ſecundum metaphoram, vt ex ſupra dictis patet. * Cum autem aliquæ paſſiones humanæ in diuinam prædicationem metaphorice aſſumuntur, hoc fit ſecũdum ſimilitudinem [d] effectus. Vnde illud, quod eſt ſignũ talis paſſionis in nobis, in Deo nomine illius paſſionis metaphorice ſignificat̃. Sicut apud nos irati punire cõſueuerunt: unde ipſa punitio eſt ſignum iræ. Et propter hoc, ipſa punitio nomine irę ſignificatur, cũ Deo attribuitur. Similiter id, quod ſolet eſſe in nobis ſignum voluntatis, quandoque metaphorice in Deo voluntas dicitur. ſicut cum aliquis præcipit aliquid, ſignum eſt, quòd velit illud fieri. Vnde præceptum diuinum quandoque metaphorice volũtas Dei dicitur, ſm illud Matthæi 6. Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra. Sed hoc diſtat inter volũtatem & iram: quia ira de Deo nunquã proprie dicit̃, cum in ſuo principali intellectu includat paſſionem: voluntas aũt ꝓprie de Deo dr̃. Et ideo in Deo diſtinguitur voluntas ꝓprie, & metaphorice dicta. Volũtas enim ꝓprie dicta, vocatur voluntas beneplaciti. uolũtas autem metaphorice dicta, eſt voluntas ſigni, eo q ipſum ſignum voluntatis, voluntas dicitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, q ſcientia non eſt cauſa eorum q̃ fiunt, niſi per voluntatem. [e]Non.n. quæ ſcimus facimus, niſi velimus. & ideo ſignum nõ attribuitur ſcientiæ, ſicut attribuitur voluntati.

AD II. Dicendum, quòd ſigna voluntatis dicunt̃ voluntates diuinæ, non quia ſint ſigna q Deus velit: ſed quia ea, quæ in nobis ſolent eſſe ſigna volendi, in Deo diuinæ voluntates dicuntur. Sicut punitio non K eſt ſignum quòd in Deo ſit ira, ſed punitio ex eo ipſo q in nobis eſt ſignum iræ, in Deo dicitur ira.

¶Super quæſtionis decimænonæ Articulum duodecimum.

Titul⁹ in primo argumento explanatur, dũ explicã tur ipſa quinque ſigna in hoc verſu cõtenta. Præcipit, ꝓhibet, ꝑmittit, cõſulit, implet.

¶ In corpore vnica eſt concluſio reſponſiua affirmatiue. Iſta quinque ſigna cõuenienter ponũtur circa diuinam voluntatem. Manifeſtatur primo ex parte volentis, ex eo q̃d his quinque modis declaramus nos aliq̃d velle. Secundo ex parte voliti, ex eo quòd diſtinguuntur penes præſens, vel futurum malum & bonum, neceſſariũ & ſuperabundãs, interſeriturque quòd ita ſit de facto. ſ. q hæc quinque dicant̃ diuinæ voluntates authoritate Matth. 6.& Auguſtini.

ARTICVLVS XII.

Vtrum conuenienter circa diuinam uoluntatem ponantur quinque ſigna.

AD DVODECIMVM ſic proceditur. Videt̃ quòd inconuenienter circa diuinam voluntatẽ ponantur quinque ſigna, ſcilicet prohibitio, præceptum, conſilium, operatio, & permiſſio. Nam eadem, quæ nobis præcipit Deus, vel conſulit, in nobis quandoque operatur: & eadem, quæ prohibet,

¶Super

¶ Super Quæſtionis vigeſimæ Articulum primum.

Titulus clarus eſt, quærit enim de ineſſe formaliter. Iam.n. conſtat omnia in Deo eſſe virtualiter.

¶ In corpore vnica eſt concluſio rñſiua queſito affirmatiue. In Deo eſt amor. Probatur: motus voluntatis & cuiuſlibet appetitiuæ virtutis tendit in bonum ꝑ ſe, in malũ autẽ per aliud: ergo primus voluntatis motus & cuiuſlibet appetitiuæ virtutis eſt in bonũ i cõi: ergo prim⁹ actus voluntatis & appetit⁹ eſt amor: ergo in quocũq; eſt volũtas, vel appetitus oportet eſſe amorẽ: ergo in Deo neceſſe eſt ponere amorem. Antecedẽs declarat̃. qa malum nõ cadit ſub appetitu: niſi inquãtũ oppõit̃ bono. ¶ Conſequentia vero prima quo ad primã partẽ, ſ. q prim⁹ actus tendat in bonum. Probatur ex eo q id quod eſt per ſe, prius eſt eo quod eſt per aliud. Quo ad ſecundam vero .ſ. in communi, quia communius naturaliter eſt prius: cuius ſignum ad ꝓpoſitũ eſt, quòd intellectus prius reſpicit verum commune quàm vera particularia. Secunda autem conſequẽtia probatur ex differentia obiecti amoris, ad obiecta aliorum actuum voluntatis & appetit⁹: qa amor eſt reſpectu boni in cõi. deſideriũ aũt, ſpes, & delectatio, reſpectu boni ſpecialis, puta pñtis vel futuri. Et cõfirmat̃ ex hoc, q oẽs alii mot⁹ appetitiui naſcunt̃ ex amore: q̃d manifeſtat̃ inductiue in actib⁹ deſiderii, gaudii, odii, triſtitiæ, &c. Tertia aũt conſequentia probatur: qa remoto primo, remouent̃ alia. Quarta autem probatur: quia in Deo eſt voluntas. Circa prædicta duo occurrunt notanda. Primo, quòd cum in litera dicitur, q amor reſpicit bonũ in communi, ly in communi, non ſignificat idem quod vniuerſale, ſed ſignificat idem quod A abſolute. Amor enim omnis, eſt boni abſque alia limitatione, delectatio autem eſt boni coniuncti, &c. Dixi autem hoc: quia litera vſque ad vltimam conſequentiam loquitur etiã de amore, qui eſt in appetitu ſenſitiuo, quem conſtat non attingere bonum ſecundum ſenſum vniuerſale, ſed abſolute. Nec tamen efficaciæ illius probationis: quod eſt communius naturaliter eſt prius, per hoc aliquid adimitur: quoniam bonum abſolute, ad bonum cum certa conditione ſe habet proportionaliter, vt commune ad proprium, ſeu vt cõmunius ad minus commune. Secundo quòd cum in litera dicitur, q amor eſt primus act⁹ voluntatis & appetitus, nomine appetitus intelligit totã latitudinem appetitiuæ virtutis in qualibet natura, & nõ quãlibet potẽtiã appetitiuã. Et per hoc excluditur inſtantia de primo actu iraſcibilis. Licet.n. prim⁹ eius actus non ſit amor, ſed ſpes: primus tñ actus totius appetitus ſenſitiui diſtincti in concupiſcibilem & iraſcibilem, eſt amor.

1.Ethi.c.6. a me. to.5. Dion.ca.4. aliquãtulũ a medio.
Li.8.Phyſ. tex.32.t.2.
Enchiri. c. 95. in fine tom.

quandoq; permittit. Ergo non debent ex oppoſito diuidi.

¶ 2 Præt. Nihil deus operatur, niſi volens, vt dicitur Sapiẽtiæ 11. Sed voluntas ſigni diſtinguitur a voluntate beneplaciti. Ergo operatio ſub voluntate ſigni comprehendi non debet.

¶ 3 Præte. Operatio & permiſſio B communiter ad omnes creaturas pertinent, quia in omnibus Deus operatur, & in omnibus aliquid fieri permittit. Sed præceptum, conſilium, & prohibitio, pertinẽt ad ſolam rationalem creaturam. Ergo non veniunt conuenienter in vnam diuiſionem, cum nõ ſint vnius ordinis.

¶ 4 Præt. Malum pluribus modis contingit quàm bonum: quia bonum contingit vno modo, ſed malum omnifariam, vt patet per Philoſophum in 2. ethi.* & per Dion. C in 4. cap. de di. no †. Inconuenienter igitur reſpectu mali aſſignatur vnum ſignum tãtum, ſcilicet prohibitio, reſpectu uero boni duo ſigna. ſ. conſilium & præceptum.

RESPON. Dicendum, quòd huiuſmodi ſigna uoluntatis dicuntur ea, quibus conſueuimus demonſtrare nos aliquid velle. Poteſt autem aliquis declarare ſe velle aliquid vel per ſeipſum, vel per alium. per ſeipſum quidem, in- D quantum facit aliquid, vel directe, vel indirecte, & per accidens. Directe quidem, cum per ſe aliquid operatur: & quantũ ad hoc dicitur eſſe ſignum operatio. Indirecte autem, inquantum nõ impedit operationem. nam remouens prohibens dicitur mouens per accidens, vt dicitur in 8. Phyſic.*. Et quantum ad hoc dicitur ſignũ permiſſio. Per alium autem declarat ſe aliquid velle inquantum ordinat alium ad aliquid faciendum E vel neceſſaria inductione. quod fit præcipiendo, quod quis vult: & prohibendo contrarium, vel aliqua perſuaſoria inductione, quod pertinet ad conſilium. Quia igitur his modis declaratur aliquem velle aliquid: ꝓpter hoc iſta quinque nominantur interdũ nomine voluntatis diuinæ, tanquam ſigna voluntatis. Quod enim præceptum, conſilium, & prohibitio, dicantur Dei voluntas, patet per id quod dicitur Matth. 6. Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra. Quod autem permiſſio, vel operatio dicantur Dei voluntas, patet per Auguſt. qui dicit in Enchi.*. Nihil fit niſi omnipotens fieri uelit: vel ſinendo vt fiat, vel faciendo. Vel poteſt dici, quòd permiſſio & operatio referuntur ad B præſens. permiſſio quidem ad malum, operatio vero ad bonum. Ad futurum vero prohibitio reſpectu mali, reſpectu vero boni neceſſarij pręceptum, reſpectu vero ſuperabundantis boni, conſilium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet circa eandẽ rem aliquem diuerſimode declarare ſe aliquid velle. Sicut inueniuntur multa nomina idem ſignificantia. Vnde nihil prohibet, idem ſubiacere præcepto & C cõſilio & operationi, & prohibitioni, vel permiſſioni.

AD II. Dicendum, quòd ſicut Deus poteſt ſignificari metaphorice velle id, quod non vult voluntate proprie accepta, ita poteſt metaphorice ſignificari velle id, quod proprie vult. Vnde nihil prohibet de eodẽ eſſe voluntatem beneplaciti, & uoluntatem ſigni. Sed operatio ſemper eſt eadẽ cũ volũtate beneplaciti, non autem præceptum, vel conſilium. Tũ quia hæc eſt de præſenti, illud de futuro. Tum quia hæc per ſe eſt effectus voluntatis, illud autem per alium, vt dictum eſt.

D AD III. Dicendum, q creatura rõnalis eſt dña ſui actus. & ideo circa ipſam ſpãlia q̃dã ſigna diuinæ voluntatis aſſignant̃, inquãtũ rõnalẽ creaturam Deus ordinat ad agendũ voluntarie & per ſe. Sed aliæ creaturæ non agunt niſi motæ ex operatione diuina. Et ideo circa alias nõ habent locum niſi operatio & ꝑmiſſio.

AD IIII. Dicendum, q omne malum culpæ, licet multipliciter contingat, tñ in hoc conuenit q diſcordat a voluntate diuina. Et ideo vnum ſignum reſpectu malorum aſſignatur. ſ. prohibitio. Sed diuerſimode bona ſe habent ad bonitatem diuinam, quia q̃dam ſunt, ſine quibus fruitionem diuinę bonitatis cõſequi non poſſumus, & reſpectu horũ eſt præceptũ: E quædam vero ſunt, quibus perfectius cõſequimur, & reſpectu horum eſt conſilium. Vel dicendum q cõſiliũ eſt non ſolum de melioribus bonis aſſequendis, ſed etiam de minoribus malis vitandis.

QVAESTIO XX.

De amore Dei, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de his, quæ abſolute ad voluntatem Dei pertinent. In parte autem appetitiua inueniuntur in nobis, & paſſiones animæ, vt gaudium, amor, & huiuſmodi; & habitus moralium virtu-

¶Super

¶ Super quæstionis decimænonæ Articulum secundum.

Titulus est clarus.
¶In corpore vnica est conclusio. Deus amat omnia existentia, nō tñ eo modo sicut nos. Hæc conclusio quo ad primā partem sic pbatur. Omnia existētia, inquantum sunt, bona sunt: & sic quòd hoc habēt, inquātū sunt volita a Deo. ergo cuilibet existēti Deus vult aliqđ bonū. ergo Deus omnia quæ sunt, amat. Antecedens quo ad primā partē probař: qa ipsum esse, & q̄libet rei pfectio, bonitas q̄dā est. Quo ad secūdā vero, qa voluntas Dei est causa rerū. Cōsequētia vero prima, pbatione nō eget: secūda aūt pbař ex eo, qđ amare, nihil aliud ē quā velle alicui bonū. Quo ad secūdā aūt partē manifestatur cōclusio, qa amam[e] moti a bonitate rei amatæ. Deus autem amat creando, & infundendo bonitatē quam amat.

tum, vt iustitia, fortitudo, & huius modi. Vnde primo considerabimus de amore Dei. Secūdo de iustitia Dei, & misericordia eius.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum in Deo sit amor.
¶Secūdo. Vtrum amet omnia.
¶Tertio, Vtrum magis amet vnū, quàm aliud.
¶Quarto, Vtrum meliora magis amet.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum amor sit in Deo.

127 Infra q.82. art.5.1. Et 3.di.32. ar. 11. Et 1.cōt. cap.89.90. 91. & 96. Et lib. 4.c. 19.

AD PRIMVM sic proceditur. Vr̄ quòd amor nō sit in Deo. Nulla enim passio est in Deo: amor est passio. ergo amor non est in Deo.

¶ 2 Præt. Amor, ira, tristitia, & huiusmodi cōtra se diuiduntur: sed tristitia & ira nō dicuntur de Deo, nisi metaphorice. ergo nec amor.

¶ 3 Pręt. Dion. dicit 4. c. de di. no.* Amor est vis vnitiua & concretiua. Hoc aūt in Deo locū hēre nō pōt, cū sit simplex. Ergo ī Deo nō est amor.

*Ca.4.par. 2.& par.1. non multū ante finē.

SED CONTRA est, quod dicitur. 1. Ioan. 4. Deus charitas est.

RESPON. Dicendum, ꝙ necesse est ponere amorem in Deo. Primus enim motus voluntatis, & cuiuslibet appetitiuæ virtutis, est amor. Cū enim actus
I volūtatis, & cuiuslibet appetitiuæ virtutis, tendat in bonum & malum, sicut in propria obiecta: bonum autem principalius, & per se, est obiectum volūtatis & appetitus: malum autem secundario, & per aliud, inquantum scilicet opponitur bono, oportet naturaliter esse priores actus voluntatis & appetitus, qui respiciunt bonum, his qui respiciunt malum, vt gaudium quàm tristitia, & amor quàm odium. Semper enim quod est per se, prius est eo, quod est per aliud. Rursus quod est cōmunius, naturaliter est prius. Vñ & intellectus per prius habet ordinem ad verum cōmune, q̃ ad particularia quædam vera. Sunt autē quidam actus voluntatis & appetitus respicientes bonū
K sub aliqua speciali conditione: sicut gaudium & delectatio est de bono præsenti & habito: desiderium autē & spes de bono nondū adepto. Amor aūt respicit bonum in communi siue sit habitum, siue non habitum: unde amor naturaliter est primus actus voluntatis & appetitus. Et propter hoc omnes alij motus appetitiui præsupponunt amorē, quasi primā radicem. Nullus enim desiderat aliquid, nisi bonum amatum: neq; aliquis gaudet, nisi de bono amato. Odiū etiam non est nisi de eo, quod contrariatur rei amatæ. Et similiter tristitiam, & cætera hmōi, manifestum est in amorem referri, sicut in primū principium. Vnde in quocunq; est volūtas vel appetitus, oportet esse amo-
F rem. Remoto enim primo, remouentur alia. Ostēsum est autem * in Deo esse voluntatem: unde necesse est in eo ponere amorem. Q.19.a.1.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ vis cognitiua non mouet, nisi mediante appetitiua: & sicut in nobis ratio vniuersalis mouet mediante ratione particulari, vt dicitur in 3. de Anima: † ita appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas, mouet in nobis mediante appetitu sensitiuo: unde proximum motiuum corporis in nobis est appetitus sensitiuus. Vnde semper actū appetitus sensitiui concomitatur aliqua trāsmutatio corporis, & maxime circa cor, quod est primum principium motus in animali. Sic igitur actus appeti-
G tus sensitiui, inquātū habent trāsmutationē corporalem annexam, passiones dicuntur, non aūt actus volūtatis. Amor igitur, & gaudiū, & delectatio s̄m quòd significāt actus appetitus sensitiui, passiones sunt: nō aūt s̄m[d] quòd significant actus appetitus intellectiui. & sic ponuntur in Deo. Vnde dicit Philosophus in 7. Ethi.* quòd Deus vna & simplici operatione gaudet: et eadem ratione sine passione amat.

Text.57.& 58.tom.

AD II. dicendum, ꝙ in passionibus sensitiui appetitus est considerare aliquid quasi materiale, s. corporalem transmutationem: & aliquid quasi formale, quod est ex parte appetitus. Sicut in ira, vt dicitur in 1. de Anima, * materiale est accensio sanguinis circa
H cor, vel aliquid hmōi: formale vero, appetitus vindictæ. Sed rursus ex parte eius, quod est formale, in quibusdam horum designatur aliqua imperfectio: sicut in desiderio, quod est boni non habiti: & in tristitia, quæ est mali habiti. et eadem ratio est de ira, quæ tristitiam supponit. Quædam vero nullam imperfectionem designāt, vt amor, & gaudium. Cum igitur nihil horum Deo conueniat s̄m illud quod est materiale in eis, vt dictum est. * illa, quæ imperfectionem important, ēt formaliter, Deo conuenire nō possunt, nisi metaphorice pp similitudinem effectus, vt supra dictum est. † Quæ autem imperfectionem nō importāt, de Deo proprie dicuntur, vt amor & gaudium, tamen sine passione, vt dictum est.*

AD III. dicendum, quòd actus amoris semper tendit in duo, s. in bonum, quod quis vult alicui: & in eum, cui vult bonum. Hoc enim est proprie amare aliquem, velle ei bonum. Vnde in eo quòd aliquis amat se, vult bonum sibi. Et sic illud bonum quærit sibi vnire inquantum potest. Et pro tanto [d] dicitur amor vis vnitiua, etiam in Deo, sed absque compositione: quia illud bonum, quod vult sibi, non est aliud quàm ipse, qui est per suam essentiam bonus, vt supra ostensum est. † In hoc vero quòd aliquis amat alium, vult bonum illi. Et sic vtitur eo tanquam seipso, referens bonum ad illum, sicut ad seipsum. Et pro tanto dicitur amor vis cōcretiua, quia alium aggregat sibi, habens se ad eum sicut ad seipsum. Et sic etiam amor diuinus, est vis concretiua absq; compositione, quæ sit in Deo, inquantum aliis bona vult.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus omnia amet.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non omnia amet. Quia secundum Dionys. 4. cap. de diuin. nomin.* Amor amantem extra se ponit, & eum quodammodo in amatum transfert. Inconueniens autem est dicere, quòd Deus extra

¶ Super

¶ Super Quæstionis vigesimæ Articulum tertium.

Et 1.cōt. c. 91. Et li. 3. c. 150. princip. Et ver. q. 27. art. 1. cor. & virt. q. 2. ar. 7. ad 1.

Titulus clarus est.
¶In corpore duo facit. Primo distinguit quòd inæqualiter amare contingit dupliciter: & probat distinctionē ex eo, quòd amare est velle bonum alicui. Secundo respondet quæsito duabus cōclusionibus iuxta p̄dicta membra distinctionis. Prima cōclusio est, Deus ex parte actus amandi oīa æqualiter amat, probatur: amat vno simplici & semper eodem modo se habente actu voluntatis: ergo æqualiter. Secunda conclusio est. Deus ex parte boni voliti amato, quædam amat magis aliis. probatur: si Deus non vellet vni maius bonum quàm alteri: nō esset aliquid alio melius, hoc est manifeste falsum: ergo. consequētia probatur: quia amor Dei est causa bonitatis rerum.

*Ca.4.par. 1. declinando ad finē.

se positus, in alia transferatur. Ergo inconueniens est dicere, quòd Deus alia a se amet.

¶ 2 Præt. Amor Dei æternus est. sed ea, quæ sunt alia a Deo, non sunt ab æterno nisi in deo. ergo Deus non amat ea nisi in seipso: sed secundum quòd sunt in eo, nō sunt aliud ab eo. ergo Deus non amat alia a seipso.

¶ 3 Præt. Duplex est amor, scilicet concupiscentiæ & amicitiæ.[e] sed Deus creaturas irrationales non amat amore concupiscentiæ: quia nullius extra se eget. Nec etiam amore amicitiæ: quia non potest ad res irrationales haberi, vt patet per Philosophum in 8. Ethicorum. † ergo Deus non omnia amat.

†Li.8.Ethico.ca.2.& 11.tom.3.

¶ 4 Præt. In Psalm. dicitur, Odisti omnes, qui operantur iniquitatem, Nihil autem simul odio habetur & amatur. ergo Deus non omnia amat.

SED CONTRA est, quod dicitur Sap. 11. Diligis omnia quæ sunt: & nihil odisti eorum, quæ fecisti.

RESPON. Dicendum, quòd Deus omnia existentia amat. nam omnia existentia inquantum sunt, bona sunt. Ipsum enim esse cuiuslibet rei quoddam bonum est, & similiter quælibet perfectio ipsius. Ostensum est autem supra, * quòd voluntas Dei est causa omnium rerum. Et sic oportet, quòd intantū habeat aliquid esse, aut quodcunque bonum, inquantum est volitum a Deo. Cuilibet igitur existenti, Deus vult aliquod bonum. unde, cum amare nil aliud sit, quàm velle bonum alicui,[c] manifestum est, quòd Deus omnia quæ sunt, amat: non tamen eo modo, sicut nos. Quia enim voluntas nostra non est causa bonitatis rerum, [c] sed ab ea mouetur sicut ab obiecto: amor noster, quo bonum alicui volumus, non est causa bonitatis ipsius, sed econuerso bonitas eius vel vera, vel æstimata, prouocat amorē, quo ei volumus & bonum conseruari quod habet, & addi quod non habet: & ad hoc operamur. Sed amor Dei est infundēs & creans bonitatem in rebus.

Q.19.ar.4.

AD PRIMVM ergo Dicendum, quòd amans sic fit extra se in amatum translatum, inquantum vult amato bonum, & operatur per suam prouidentiam, sicut & sibi. Vnde dicit Dionysius 4. ca. de* diui. nom. Audendum est autem & hoc pro veritate dicere, ꝙ & ipse omnium causa p abundātiam amatiuæ bonitatis extra seipsum fit ad oīa existentia prouidentijs.

Loco citato i arg.1.

AD II. Dicendū, quòd licet creaturæ ab æterno non fuerint nisi in Deo, [c] tamen per hoc quòd ab æterno in Deo fuerunt, ab æterno Deus cognouit res in proprijs naturis. Et eadem ratione amauit. sicut & nos per similitudines rerum, quę in nobis sunt cognoscimus res in seipsis existentes.

AD III. Dicendum, quòd amicitia non potest
A haberi, nisi ad rationales creaturas, in quibus contingit esse redamationem & communicationem in operibus vitæ: & quibus contingit bene euenire, vel male secundum fortunam & fœlicitatem: sicut & ad eas proprie beneuolentia est. Creaturæ autem irrationales non possunt pertingere ad amandum Deum, neque ad communicationem intellectualis & beatæ vitæ, qua Deus viuit. Sic igitur Deus, proprie loquendo, non amat creaturas irrationales amore amicitiæ, sed amore concupiscentiæ, inquantum ordinat eas ad rationales creaturas: & etiam ad se ipsum, non quasi eis indigeat, sed propter suam bonitatem & nostram vtilitatem. Concupiscimus enim aliquid
B & nobis & alijs.

AD IIII. Dicendum, quòd nihil prohibet vnū & idem secundum aliquid amari, & secundū aliquid odio haberi. Deus autem peccatores [d] inquantū sunt naturæ quædam amat. Sic enim & sunt & ab ipso sunt. Inquantum vero peccatores sunt, non sunt, sed ab esse deficiunt. et hoc in eis a Deo non est. Vnde secundum hoc, ab ipso odio habentur. D.96.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus æqualiter diligat omnia.

129 2.di.26.ar.1.ad 2.Et.3 di.19.ar.5. q.1.& dist. 32.ar.4. Et 1.cōt.c.91.

C AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus æqualiter diligat omnia. Dicitur.n Sap. 6. æqualiter est ei cura de omnibus: sed prouidentia Dei quam habet de rebus est ex amore, quo amat res. ergo æqualiter amat omnia.

¶ 2 Præt. Amor Dei est eius essentia: sed essentia Dei magis & minus non recipit. ergo nec amor eius. non igitur quædam alijs magis amat.

¶ 3 Præt. Sicut amor Dei se extendit ad res creatas, ita & scientia & voluntas. sed Deus non dicitur scire quædam magis quàm alia, neque magis velle. ergo nec magis quædam alijs diligit.

SED CONTRA est, quod dicit Aug.* super Io.
D Omnia diligit Deus quæ fecit, & inter ea magis diligit creaturas rationales: & illis eas amplius, quę sunt membra vnigeniti sui: & multo magis ipsum vnigenitum suum. Tract.110. ī Euāg. Io. a medio illius tom.9.

RESPON. Dicendum, quòd cum amare sit velle bonum alicui, duplici ratione potest aliquid magis vel minus amari. Vno modo ex parte ipsius actus voluntatis, qui est magis vel minus intensus. Et sic Deus nō magis quædam alijs amat, quia omnia amat vno & simplici actu voluntatis, [c] & semper eodem modo se habente. Alio modo ex parte ipsius boni, quod aliquis vult amato. Et sic dicimur aliquem magis alio amare, cui volumus maius bonum: quàmuis
E non magis intensa voluntate. Et hoc modo necesse est dicere, quòd Deus quædam alijs magis amat. Cum.n. amor Dei sit causa bonitatis rerum, (vt dictum est*) non esset aliquid alio melius, si Deus non vellet vni maius bonum quàm alteri. Art.præce.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ dicitur Deo æqualiter esse cura de omnibus, nō quia æqualia bona sua cura omnibus dispenset, sed quia ex æquali sapientia & bonitate omnia administrat.

AD II. Dicendum, quòd ratio illa procedit de intensione amoris ex parte actus voluntatis, qui est diuina essentia. Bonum autem quod Deus creaturæ vult, non est diuina essentia. Vnde nihil prohibet illud intendi vel remitti.

¶ Super

AD III. Dicendum, quòd intelligere & velle, significant solum actus; non autem in sua significatione includunt aliqua obiecta, ex quorum diuersitate, possit dici Deus magis vel minus scire aut velle. sicut circa amorem dictum est.*

ARTICVLVS IIII.

An Deus sẽper magis diligat meliora.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non semper magis diligat meliora. Manifestum est enim quòd Christus est melior toto genere humano, cum sit Deus & homo: sed Deus magis dilexit genus humanum, quàm Christum; quia dicitur Rom. 8. Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. ergo Deus nõ semper magis diligit meliora.

G ¶ 2 Praet. Angelus est melior homine. unde in Psal. 8. dicitur de homine, Minuisti eum paulominus ab Angelis: sed Deus plus dilexit hominem quàm Angelum. dicitur enim Heb. 2. Nusquam Angelos apprehendit, sed semẽ Abrahae apprehendit. ergo Deus non semper magis diligit meliora.

H ¶ 3 Praet. Petrus fuit melior Ioanne: quia plus Christum diligebat. unde dñs sciens hoc esse verum, interrogauit Petrum dicens, Simon Ioannis diligis me plus his? sed tñ Christus plus dilexit Ioãnẽ quàm Petrum. ut enim dicit Aug.* super illud Ioan. 20. Simon Ioannis diligis me? hoc ipso signo Io. a caeteris discipulis discernitur: non ꝙ solum eum, sed ꝙ plus eum ceteris diligebat. non ergo semper magis diligit meliora.

I ¶ 4 Praet. Melior est innocens poenitente, cum poenitentia sit secunda tabula post naufragium, vt dicit Hier.* sed Deus plus diligit poenitentem quàm innocentem, quia plus de eo gaudet. Dicitur.n. Lu. 15. Dico vobis, ꝙ maius gaudium erit in coelo super vno peccatore poenitentiam agente, quàm super nonagintanouem iustis, qui non indi. poeni. ergo Deus non semper magis diligit meliorem.

K ¶ 5 Praet. Melior est iustus p̃scitus q̃ peccator praedestinatus: sed Deus plus diligit peccatorẽ praedestinatum, quia vult ei maius bonum. s. vitam aeternam. ergo Deus non semper magis diligit meliora.

SED CONTRA. vnũquodq; diligit sibi simile, vt patet p illud, F quod habetur Eccle. 13. Omne animal diligit sibi simile: sed intantum aliquid est melius, inquantum est Deo similius. ergo meliora magis diliguntur a Deo.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere secundum praedicta, ꝙ Deus magis diligat meliora. Dictum est enim,* quòd Deum diligere magis aliquid, nihil aliud est quàm ei maius bonum velle. uoluntas enim Dei est causa bonitatis in rebus. Et sic ex hoc sunt aliqua meliora, quòd Deus eis maius bonum vult. unde sequitur ꝙ meliora plus amet.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Deus Christum diligit, non solum plus quàm totum humanũ genus, sed etiam magis q̃ totam vniuersitatem creaturarum: quia. s. ei maius bonum voluit, quia dedit ei nomen, quod est super omne nomen, vt verus Deus esset. Nec eius excellentiae deperijt ex hoc, ꝙ Deus dedit eum in mortem pro salute humani gñis: quinimo ex hoc factus est victor gloriosus. Factus.n. est principatus super humerum eius, vt dicitur Esa. 9.

AD II. Dicendum, quòd naturam humanam assumptam a Dei verbo in persona Christi (secũdum praedicta*) Deus plus amat quàm omnes Angelos: & melior est, maxime ratione vnionis. sed loquendo de humana natura communiter, eam Angelicae comparando, secundum ordinem ad gratiam & gloriam aequalitas inuenitur: * cum eadem sit mensura hominis & Angeli, vt dicitur Apoc. 20. ita tñ ꝙ quidam Angeli quibusdam hominibus, & quidam homines quibusdam Angelis, quantum ad hoc, potiores inueniuntur. Sed quantũ ad conditionẽ naturae, Angelus est melior homine. nec ideo naturam humanam assumpsit Deus, quia hominẽ absolute plus diligeret, sed quia plus indigebat. Sicut bonus paterfamilias aliqd pretiosius dat seruo egrotãti, quod nõ dat filio sano.

AD III. Dicendum, ꝙ haec dubitatio de Petro & Ioanne multipliciter soluit. Aug.* nãque refert hoc ad mysterium dicens, ꝙ vita actiua, quae significatur p Petrum, plus diligit Deum quàm vita cõtemplatiua, quae significatur per Ioannem, quia magis sentit praesentis vitae angustias, & aestuantius ab eis liberari desiderat, & ad Deum ire. Contemplatiuam vero vitam Deus plus diligit: quia magis eam conseruat. nõ.n. finitur simul cum vita corporis, sicut vita actiua.

Quidam vero dicunt, quòd Petrus plus dilexit Christum in membris: & sic etiam a Christo plus fuit dilectus. unde ei ecclesiam commendauit. Ioannes vero plus dilexit Christũ in seipso. & sic etiã plus ab eo fuit dilectus. unde ei commendauit matrem. Alij vero dicunt, quòd incertum est quis horum plus Christum dilexerit amore charitatis & similiter quẽ Deus plus dilexerit in ordine ad maiorem gloriam vitae aeternae. Sed Petrus dicitur plus dilexisse, quantum ad quãdam promptitudinem, vel feruorem. Ioannes vero plus dilectus, quantum ad quaedam familiaritatis indicia, quae Christus ei magis demonstrabat propter eius iuuentutem & puritatem. Alij vero dicunt, ꝙ Christus plus dilexit Petrum quantum ad excellentius donum charitatis, Ioannem vero plus, quantum ad donũ intellectus. Vnde simpliciter Petrus fuit melior & magis dilectus: sed Ioannes secundũ quid. Praesum-

¶ *Super Quaestionis vigesimae Articulum quartum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quaesito affirmatiue, Deus magis diligit meliora, pbat. Volũtas Dei est causa bonitatis in rebus: ergo Deũ magis diligere aliquid, nihil aliud est q̃ velle illi maius bonum. ergo ex hoc aliqua sunt meliora ꝙ Deus magis bonũ vult. ergo meliora plus amat.

¶ In rñsione ad qrtũ, dubiũ ingerunt verba in calce posita, s. quod peccator praedestinatus, sm aliquod tempus nõ est nec bonus neq; malus. Videtur enim sententia haec & falsa, & contra authoris doctrinam: qm̃ tam angelus q̃ homo sm ipsum fuit creatus in grã: & qlibet homo cõtrahit peccatum originale. Et dato ꝙ nõ essent creati in gratia vno tm̃ istanti, & non p aliquod tempus fuissent neque boni neque mali: omnino igitur apparent hec verba falsa. Ad hoc tripliciter dicitur. Primo ꝙ haec verba sunt vera de possibili: quicquid sit de facto & nomine temporis intelligit omnis mensura durationis, etiam instantanea. Tã angelus.n. q̃ homo quãdoque, scilicet in primo instanti potuit esse neque bonus neq; malus moraliter. Secundo, ꝙ verificantur de bonitate & malitia morali p sonali, id est per prium actum, infans enim quamuis sit malus peccato naturae, ex proprio tamen opere neq; bonus neq; malus est. Tertio, ꝙ ista sunt simpliciter vera & absolute intelligenda absque restrictione aliqua: & licet peccator praedestinatus postquã habuit esse, semper fuerit bonus aut malus: quandoque tamen, scilicet per infinitũ tẽpus quo non fuit, neque bonus neque malus fuit.

¶ Et haec expositio magis formalis est, & proposito consona, & absque quaestione. Intẽdit enim litera docere nõ esse mirũ, peccatorẽ p̃destinatum, esse p aliquo tempore peiorẽ & minus amatũ, ex eo ꝙ pro aliquo tẽpore nõ erat aliquo modo amatus, quãdo scilicet nõ erat: quoniam tunc neque bonus neq; malus erat, vniuersaliter loquendo de bono & malo: vt patet.

In corp. ar.

130
3. di. 32. ar. 5. q. 1. 2. 3. & 4. & dis. 31. q. 2. art. 3. q. 3.

Trac. vlt. in Ioan. inter prin. & mediũ tom. 9.

Cap. 3. in Esaiã sup. illud Peccatum vt Sodomae p̃dicauerunt. tom. 5.

ptuosum tamen videtur hoc diiudicare, quia, vt dicitur Prou. 16. Spirituũ ponderator est dñs, & nõ alius.*

AD IIII. dicendum, ꝙ pęnitentes & innocentes se habent sicut excedentia & excessa. Nam siue sint innocẽtes, siue pęnitentes, illi sunt meliores & magis dilecti, qui plus habent de gratia: caeteris tamen paribus, innocentia dignior est & magis dilecta. Dicitur tamẽ Deus plus gaudere de pęnitente, quàm de innocente: quia plerunque pęnitentes cautiores, humiliores, & feruentiores resurgunt. Vnde Greg.* dicit ibidem, quòd dux in pręlio eum militem plus diligit, qui post fugã cõuersus fortiter hostẽ premit, quàm qui nunquã fugit, nec vnquàm fortiter fecit. Vel alia rõne, quia aequale donum gratiae plus est comparatum pęnitenti, qui meruit pęnam, quam innocenti, qui non meruit. Sicut centum marchae maius donum est si dentur pauperi, quàm si dentur regi.

AD V. dicendum, quòd cum voluntas Dei sit causa bonitatis in rebus, secundum illud tempus pensanda est bonitas eius, qui amatur a Deo, secundum quod dandum est ei ex bonitate diuina aliquod bonum. Secundum ergo illud tempus, quo praedestinato peccatori dandum est ex diuina voluntate maius bonum, melior est, licet secũdum aliquod aliud tempus sit peior: quia & secundũ aliquod tẽpus nõ est nec bonus, neq; malus.

QVAESTIO XXI.

De Iustitia & Misericordia Dei, in quatuor articulos diuisa.

POst consideratione diuini amoris, de iustitia & misericordia eius agendũ est.

Et circa hoc quaeruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ĩ Deo sit iustitia.
¶ Secũdo, Vtrũ iustitia eius veritas dici possit.
¶ Tertio. Vtrum in Deo sit misericordia.
¶ Quartò, Vtrũ in omni opere Dei sit iustitia & misericordia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in Deo sit iustitia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo nõ sit iustitia. Iustitia enim contra tempe- A rantiam diuiditur: temperantia autẽ non est in Deo. ergo nec iustitia.

¶ 2 Praet. Quicunque facit omnia pro libito suae uolũtatis, non secundum iustitiam operatur: sed sicut dicit Apost. ad Ephe. 1. Deus operatur omnia secundum consilium suę uoluntatis. non ergo ei iustitia debet attribui.

¶ 3 Praet. Actus iustitiae, est reddere debitum: sed Deus nulli est debitor. ergo Deo nõ competit iustitia.

¶ 4 Praet. Quicquid est in Deo, est B eius essentia: sed hoc non competit iustitiae. dicit enim Boet.* in lib. heb. quòd bonum essentiam, iustũ uero actum respicit. ergo iustitia non competit Deo.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 10. Iustus dominus, & iustitiam dilexit.

RESPON. Dicendum, quòd duplex est species iustitiae. Vna quae cõsistit in mutua datione & acceptione: ut puta, quae consistit in emptione & uenditione, & alijs huiusmo- C di communicationibus, uel cõmutationibus. Et haec dicitur a Philosopho in 5. Ethi.* iustitia commutatiua, uel directiua commutationũ, siue communicationum: & haec nõ competit Deo, quia ut dicit Apost. Rom. 2. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Alia quae cõsistit in distribuendo: & dicitur distributiua iustitia, secundum quod aliquis gubernator, uel dispensator, dat unicuiq; secundum suam dignitatem. D Sicut igitur ordo congruus familię, uel cuiuscunq; multitudinis gubernatae demonstrat huiusmodi iustitiam in gubernãte: ita ordo uniuersi, qui apparet tam in rebus naturalibus, quàm in rebus uolũtarijs, demonstrat Dei iustitiam. Vnde dicit Dion.* 8. c. de diui. no. Oportet uidere in hoc ueram Dei esse iustitiã, ꝙ omnibus tribuit propria, secundum uniuscuiusq; existẽtium dignitatẽ: & uniuscuiusq; naturã in proprio saluat ordine & uirtute.

AD PRIMVM ergo dicendum, E quòd uirtutũ moralium quaedam sunt circa passiones, sicut temperantia circa concupiscentias: fortitudo circa timores, & audacias: mãsuetudo circa iram. Et huiusmodi uirtutes Deo attribui non possunt, nisi secundum metaphoram: quia in Deo neq; passiones sunt, ut supra dictum est:* neque appetitus sensitiuus, in quo sunt huiusmodi uirtutes, sicut in subiecto, ut dicit Philosophus in tertio Ethic. Quaedam uero uirtutes morales sunt circa operationes: ut puta, circa datio

145

¶ *Super Quaestionis vigesimaeprimae Articulum primum.*

TItulus, vt iam patet ex dictis, quaerit, vtrum iustitia sit formaliter in Deo.

¶ In corpe duo facit. ¶ Primo enim distinguit iustitiam ĩ duas species, scilicet commutatiuam, & distributiuam.

¶ Secundo, respondet quaesito duabus conclusionibus, iuxta numerum specierum iustitiae.

¶ Prima cõclusio est negatiua, In deo nõ est iustitia cõmutatiua. probaẽ authoritate Apostoli, Quis prior &c.

¶ Secunda est affirmatiua, In deo est iustitia distributiua. & probatur. Iustitia distributiua est, secundum quam datur vnicuique secundum suam dignitatem. ergo ordo vniuersi demonstrat Dei iustitiam. igitur in eo est iustitia. Consequentia probatur ex proportionali, quia sicut ordo familię congruus ostendit iustitiam in gubernante, ita ordo vniuersi &c. & confirmatur authoritate Dionysii.

¶ Circa primã cõclusionem dubium est, Tum quoniam falsum videtur, in Deo non esse iustitiã commutatiuã, quoniam forma diuini iudicii fit secundum iustitiã commutatiuam, dum recompẽsat & praemia meritis, & supplicia peccatis, vt expresse author dicit in secũda secũdae, quaest. 61. articu. 4. ad primum. Tum quoniã probatio nõ videẽ sufficiens: quoniã ad iustitiam commutatiuam spectat nõ solum retributio, sed etiam ipsa prior datio. Non solum enim emptio, sed etiã vẽditio iustitia commutatiua regulatur. Et propterea ex negatione secundi actus in Deo, non videtur sufficienter illata negatio talis iustitiae, quoniam saluaẽ etiam in primo actu. Ad haec retrogrado ordine respondetur, quòd neuter actus commutatiuae iustitiae locum habet in Deo: quia sicut non potest dare pro acceptis, ita nec potest dare pro accipiẽdis. nihil enim sibi ex creaturis accrescere potest. Excluditur quoq; ex hoc, quòd nemo potest prius aliquid dare Deo: vterque actus ab ipso, quoniam si nemo potest prius dare, consequens est quòd nemo possit aequalens reddere: & consequenter quòd Deus non possit pro aequiualente accipiẽdo dare, & sic commutatiua iustitia, quę ęqualitatẽ inter datum, & acceptum facit, locum in eo habere nõ potest. Ad primam vero dicitẽ, quòd inde non potest haberi, nisi quòd quidam modus commutatiuę iustitiae in diuina distributione seruatur, dum pro demeritis supplicia, & pro meritis praemia dispensat. hic autẽ intenditur, quòd in Deo non est ipsa iustitia cõmutatiua.

¶ In responsione ad tertium, aduerte doctrinam traditam in secundo cõtra Gent. in c. 28. & 29. & melius haec intelliges, vidẽs ꝙ hoc potius ẽ iustũ cõdecẽtię in ordine ad Deũ, quam simpliciter iustum.

Homil. 34. in euan. aliquantulum a prin.

131
4. di. 46. q. 1. ar. 1. quaest. 1. & 1. contra G. c. 93.

Huius lib. titulus est. An oẽ quod est, bonũ sit: circa finem illius.

Lib. 5. Eth. cap. 4.

Cap. 8. non procul a fine, & cap. 9 a medio.

Q. 19. a. 11 & q. 20. a. 1

Lib. 3. Eth. cap. 10.

Universidad de Deusto Biblioteca

D.815. D.833. ¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum secundum.*

TItulus ex dictis est clarus. ¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Iustitia Dei conuenienter veritas nominatur. Probatur, Veritas intellectus regulantis, & mensurantis res, cõsistit in adæquatione rerum ad intellectum: iustitia autẽ consistit in conformitate operũ ad legem, cui cõcordat, ergo iustitia Dei cõuenienter veritas nominatur. Antecedẽs pro prima parte probatur ex conuenientia, & differentia veritatis in intellectu accipiente a rebus, & causante res. Conueniẽtia quidẽ, quia veritas consistit semper in adæquatione intellectus, & rei. Differentia autem, qa in intellectu causato, est adæquatio intellectus ad res: in causante autem, est adæquatio rerum ad intellectum: pro secunda vero parte: qa sicut se habent artificiata ad artem, ita se habẽt opera iusta ad legem, consequentia autẽ probatur, quoniam iustitia Dei facit ordinem in rebus conformem sapiẽtiæ suæ, quæ est omniũ lex. Et confirmatur tota manifestatio ex eo, quod etiam in nobis sic inuenitur veritas iustitiæ.

Li.10.Ethi cap.8.

D.1065.

¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum tertium.*

TItulus jam patet ex vsu. ¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito. Secundo clarificat respõsionem. Conclusio responsiua est, misericordia est maxime in Deo, non secundum passionis affectum: sed secundum effectum. Probatur. Tristari de miseria aliena nõ cõuenit Deo: sed repellere eam, hoc maxime ei conuenit. ergo misericordia nõ quãtum ad affectum: sed quãtum ad effectum maxime Deo conuenit. Antecedens ex-

119 c 134

nes & sumptus, ut iustitia[d] & liberalitas & magnificentia,[d] quæ etiã non sunt in parte sensitiua: sed in uoluntate. Vnde nil prohibet huiusmodi virtutes in Deo ponere: non tamen circa actiones ciuiles; sed circa actiones Deo conuenientes. Ridiculum est enim, secundum uirtutes politicas, Deum laudare, ut dicit Philosophus in 10. Ethic[v].

AD II. dicendum, quòd cum bonum intellectum sit obiectum uoluntatis, impossibile est Deum uelle nisi quod ratio suæ sapientiæ habet. Quæ quidem est sicut lex iustitiæ, secundum quam eius uoluntas recta & iusta est. Vnde quod secundum suã uolũtatem facit, iuste facit, sicut & nos quod secundum legem facimus, iuste facimus. Sed nos quidem secundũ legẽ alicuius superioris, Deus aũt sibiipsi est lex.

AD III. dicendum, quòd unicuique debetur, quod suum est. Dicitur autẽ esse suum alicuius, quod ad ipsum ordinatur. Sicut seru[9] est domini, & non econuerso. Nam liberum est, quod sui causa est. In nomine ergo debiti, importatur quidam ordo exigentiæ, uel necessitatis alicuius ad quod ordinatur. est autem duplex ordo considerandus in rebus. Vnus, quo aliquid creatũ ordinatur ad aliud creatum. Sicut partes ordinantur ad totum, & accidentia ad substantias, & unaqueque res ad suum finem. Alius ordo quo oĩa creata ordinantur in Deũ. Sic igitur & debitum attẽdi potest dupliciter[d] in operatione diuina. Aut secundum quòd aliquid debetur Deo. aut secundum quòd aliquid debetur rei creatæ. & utroq; modo Deus debitum reddit. Debitum enim est a Deo, ut impleatur in rebus id, quod eius sapientia & uoluntas habet, & quod suam bonitatem manifestat. & secundũ hoc iustitia Dei respicit decentiã ipsius, secundum quam reddit sibi quod sibi debetur. Debitum etiam est alicui rei creatæ, ꝙ habeat id, quod ad ipsam ordinatur[e]. Sicut homini ꝙ habeat manus, & quòd ei alia animalia seruiant. Et sic etiam Deus operatur iustitiam, quando dat unicuiq; quod ei debetur secundũ rationem suæ naturæ & conditionis. Sed hoc debitum dependet ex primo: quia hoc unicuique debetur, quod est ordinatũ ad ipsum, secundum ordinem diuinæ sapientiæ. Et licet Deus hoc modo debitum alicui det, non tamen ipse est debitor, quia ipse ad alia non ordinatur, sed potius alia in ipsum. Et ideo iusti-

F tia quandoq; dicitur in Deo condecentia[d] suę bonitatis: quandoq; uero retributio pro meritis. Et utrũq; modum tangit Ansel. dicens: Cum punis malos, iustum est, quia illorũ meritis conuenit. Cum uero parcis malis iustum est. quia bonitati tuæ condecens est.

AD IIII. dicendum, quòd licet iustitia respiciat actum, non tamen per hoc excluditur quin sit essentia Dei; quia etiam id, quod est de essentia rei, potest esse principiũ G actionis. Sed bonum non semper respicit actũ, quia aliquid dicitur esse bonum non solum secundum quod agit, sed etiam secundũ quod in sua essentia perfectũ est. Et propter hoc ibidem dicitur, quòd bonum comparatur ad iustum, sicut generale ad speciale.

planatur, quo ad ly miseria, vt scilicet sonet defectum quemcunque, & probatur quo ad secundã partem sic. Defectus nõ tolluntur nisi per alicuius bonitatis perfectionem. ergo hoc maxime pertinet ad Deum, quia ipse est prima bonitatis origo. Consequentia autẽ probatur: quia affectus misericordis est tristitia, effectus vero ẽ depulsio alienæ miseriæ. Clarificatio autem cõsistit

ARTICVLVS II.

Vtrum iustitia Dei sit ueritas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ iustitia Dei non sit ueritas. Iustitia enim est in uo-
H luntate. Est n. rectitudo uoluntatis, ut dicit Ansel.* ueritas aũt est in intellectu secundũ Philosophũ in 6. metaph.† & in 6. Ethic. Ergo iustitia nõ ptinet ad ueritatẽ.

§2 Præt. Veritas secundum Philosophum in 4. Ethi*. est quædam alia uirtus a iustitia. Non ergo ueritas pertinet ad rationem iustitiæ.

SED CONTRA est, quod in Psal. 84. dicitur, Misericordia & ueritas obuiauerunt sibi. Et ponitur ibi ueritas pro iustitia.

RESPON. dicendũ, ꝙ ueritas consistit in adæquatione intellectus, & rei, sicut supra dictũ est*. Intellectus aũt, qui est causa rei, comparat ad ipsam sicut regula & mẽsura. Econuerso autem est de intellectu qui accipit
I scientiã a rebus[e]. Qñ igitur res sunt mensura & regula intellectus, ueritas consistit in hoc ꝙ intellectus adæquatur rei, ut in nobis accidit. Ex eo enim quòd res est uel non est, opinio nostra & oratio uera uel falsa est. Sed quando intellectus est regula, uel mensura rerum, ueritas consistit in hoc, quòd res adæquantur intellectui. Sicut dicitur artifex facere uerum opus, qñ cõcordat arti. Sicut autem se habẽt artificiata ad artem, ita se habent opera iusta ad legẽ, cui concordant. Iustitia igitur Dei, quę constituit ordinem in rebus conformẽ rationi sapientiæ suæ, quæ est lex eius[e], cõuenienter ueritas nominatur. Et sic ẽt dicit in nobis ueritas iustitiæ.

K AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iustitia quantum ad legem regulantem est in ratione, uel intellectu. Sed quantum ad imperium, quo opera regulantur secundum legem, est in uoluntate.

AD II. dicendũ, quòd ueritas illa, de qua loquitur Philosophus ibi, est quædam uirtus, per quam aliquis demõstrat se talem in dictis, uel factis, qualis est[e]. Et sic consistit in conformitate signi ad significatũ; non autem in conformitate effectus ad causam & regulam, sicut de ueritate iustitiæ dictum est*.

ARTICVLVS III.

Vtrum misericordia competat Deo.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd misericordia Deo nõ competat. Misericordia. n. est spe-

ar.2.1.& 4. dis.46.q.2. ar.1.q.1.& 1.cõ.ca.91 fin.& Psal. 24. †Li.2.orth. fid.cap.14.

in differenti habitudine diffusæ a Deo perfectionis ad eius bonitatem, iustitiã, liberalitatem, & misericordiam, & satis clare est in litera.

†Glosa interlinearis ibi.

¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum quartum.*

TItulus est clar[9]. ¶ In corpore vnica est cõclusio responsiua quæsito affirmatiue, scilicet. In quolibet opere Dei misericordiam, & iustitiam oportet inueniri.

a 127

¶ Circa quã tria facit. Primo misericordię nomẽ extẽdit, extendendo nomen miseriæ ad omnẽ defectum: & rationẽ extensionis assignat: quia cum miseria opponatur felicitati, in sola rationali creatura, quæ felicitatis est capax, miseria ꝓprie inueniri potest. ¶ Secũdo probat cõclusionem quo ad iustitiam sic: Debitum ex diuina iustitia cõtingit dupliciter, scilicet Deo vel creaturæ, & neutrũ potest in aliquo opere Dei prætermitti. ergo in oĩ opere Dei oportet esse iustitiam. Antecedens quo ad primam partẽ habetur ex dictis in 1. arti. ad tertiũ, quo ad secundam vero manifestatur, quia non potest facere Deus aliqd, quod non congruat sapientiæ & bonitati ipsius, & similiter quicqd in reb[9] creatis facit conuenienti ordine, & proportione disponit. ¶ Aduerte hîc, quòd illa propositio in litera posita: neutrum potest in aliquo opere Dei prætermitti, nõ est intenta ab authore prout sonat, qm̃ in opere creationis proprie nulla potest inueniri ratio debiti respectu alicui[9] creaturæ: sed solum respectu sapientiæ, & volũtatis diuinæ, vt in responsione ad quartum hic habes: sed est interpretãda quo ad opera prouidentiæ, & gubernationis, ad quod insinuandum cum illa manifestatur in litera, notanter dicitur,

q.6.art.4.

q.6. arti.2. & 4. Art.1.huius quæst.

c 128

est spec es tristitiæ, ut dicit Dama*. Sed tristitia nõ est in Deo. Ergo nec misericordia.

§2 Præt. Misericordia est relaxatio iustitiæ: sed Deus nõ potest prætermittere, id quod ad iustitiam suam pertinet. Dicitur enim 2. ad Tim. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, seipsum negare non potest. negaret autem seipsum, ut dicit glo†. ibidem, si dicta sua negaret. ergo misericordia Deo non competit.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 110. Miserator & mi- B sericors dominus.

RESPON. dicendum, quòd misericordia ẽ Deo maxime attribuenda, tamen secundum effectum non secundum passionis affectum[e]. ad cuius euidentiam considerandum est, quòd misericors dicitur aliquis quasi habens miserum cor: quia scilicet afficitur ex miseria alterius ꝑ tristitiã, ac si esset eius propria miseria. Et ex hoc sequitur quòd operetur ad depellendam miseriam alterius, sicut miseriam propriam. & C hic est misericordiæ effectus. Tristari ergo de miseria alterius nõ competit Deo: sed repellere miseriam alterius, hoc maxime ei competit, ut per miseriam quemcunque defectũ intelligamus. Defectus autem non tolluntur, nisi per alicuius bonitatis perfectionem. Prima autem origo bonitatis Deus est, ut supra ostensum est*. Sed considerandũ est ꝙ elargiri perfectiones rebus pertinet quidem & ad bonitatẽ diuinã, D & ad iustitiam, & ad liberalitatẽ, & misericordiam: tñ secundũ aliã, & aliam rationem. Communicatio. n. perfectionum absolute considerata pertinet ad bonitatem, ut supra ostensum est*. Sed inquantũ perfectiones rebus a Deo dãtur secundũ earum proportionem, pertinet ad iustitiam, ut dictũ est supra †. Inquantum uero non attribuit rebus perfectiones propter utilitatẽ suã, sed solum ꝑp suam bonitatem[e], pertinet ad liberalitatem. Inquantum uero perfectiões datæ rebus a Deo E omnem defectum expellunt, pertinet ad misericordiam.

AD PRIMVM igitur dicẽdum, quòd obiectio illa procedit de misericordia quantum ad passionis affectum.

AD II. dicendum, quòd Deus misericorditer agit, non quidẽ contra iustitiam suam faciendo: sed aliquid supra iustitiam operãdo, sicut si alicui, cui debentur centum denarii, aliquis ducentos det de suo: tamen non contra iustitiam facit: sed

A liberaliter uel misericorditer operat. et similiter si aliquis offensam in se commissam remittat. Qui enim aliquid remittit, quodammodo donat illud. vnde apostolus remissionem donationẽ vocat Ephes. 5. Donate inuicẽ sicut & Christus uobis donauit. Ex quo patet, quòd misericordia non tollit iustitiã: sed est quædam iustitiæ plenitudo. Vnde dicitur Iacobi 2. quòd misericordia superexaltat iudicium.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in omnibus operibus Dei sit misericordia & iustitia.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ non in omnibus Dei operibus sit misericordia & iustitia. Quædam enim opera Dei attribuuntur misericordiæ, ut iustificatio impii. quædam uero iustitię, ut damnatio impiorum. Vnde dicitur Iac. 2. Iudicium sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiam. non ergo in omni opere Dei apparet misericordia & iustitia.

§2 Præt. Apostolus ad Rom. 15. conuersionem Iudæorum attribuit iustitiæ & ueritati, conuersionem autem gentium misericordiæ. ergo nõ in quolibet opere Dei est iustitia & misericordia.

§3 Præt. Multi iusti in hoc mundo affliguntur. hoc autem est iniustũ. Non ergo in omni opere Dei est iustitia & misericordia.

§4 Præt. Iustitiæ est reddere debitum, misericordiæ autem subleuare miseriam. et sic tã iustitia, quàm misericordia aliquid præsupponit in suo opere. Sed creatio nihil presupponit[e]. ergo in creatione neq; misericordia est, neque iustitia.

SED CONTRA est qđ dicitur in Psal. 24. Omnes uiæ domini misericordia & ueritas.

RESPON. dicendum, ꝙ necesse est ꝙ in quolibet opere Dei misericordia & ueritas inueniantur. si tamẽ misericordia pro remotione cuiuscunq; defectus accipiatur, q̃uis non omnis defectus proprie possit dici miseria: sed solum defectus rationalis naturæ quam contingit esse felicem. nã miseria felicitati opponitur. Huius autem necessitatis ratio est: quia cum debitum, quod ex diuina iustitia redditur, sit uel debitũ Deo, uel debitũ alicui creaturę, neutrum potest in aliquo opere Dei prætermitti. Non enim potest facere aliquid Deus, quod non

quicquid in rebus creatis facit Deus, quasi diceret, quod quicquid facit, facit creatione supposita. ¶ Probatur deinde conclusio quo ad misericordiã sic. Opus diuinæ iustitiæ semper præsupponit op[9] misericordiæ, & in eo fundatur. ergo in quolibet opere Dei apparet misericordia, quantum ad primam eius radicem. Antecedens probat, quia reducitur debitũ in aliquid ex sola diuina bonitate collatum, quod probatur: quia aliter procederetur in infinitum & declaratur exempla riter. ¶ Tertio, qa ex hac probatione videbat ꝙ misericordia concurreret ad opa Dei quasi remota causã: ideo declarat, quod concurrit eminentius quàm iustitia, & hoc dupliciter. ¶ Primo, quia causa primaria vehementius influit quàm secunda, & sic vis misericordiæ, & saluatur, & vehementius operatur in omnib[9] consequentibus. ¶ Secũdo ab effectu: qa debita alicui creaturæ largius De[9] dispensat, quàm ꝑportio rei exigat: & hoc ex abundantia bonitatis suæ. Patet autẽ sic esse, quia minus eo quod de facto diuina bonitas cõfert, ad cõseruandũ iustitiæ ordinem sufficeret.

134 4.dis.46.q.2.art.2.q.2 Et 2.cõ.c.1.28. & ver. q.28.art.1. ad 8. & po. q.5.artic.4. ad 6. Et ps. 24. & ad Roma.15.

238

¶ *Super Quæstionis vigesimæsecũdæ Articulum primum.*

c 131

TItulus clar⁹ est. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuæ, necesse est esse prouidentiam in Deo. Et probatur: omne bonum quod est in rebus, est creatum a Deo. ergo bonum ordinis rerũ in finẽ, & præcipue vltimum est creatũ a Deo. ergo ratio ordinis rerũ in finem in mẽte diuina præexistit. ergo in eo est prouidentia. Antecedens patet. prima vero consequentia probatur: quia in rebus creatis non solum inueniť bonitas secundum substantias rerum: sed secundum ordinem earum in finem, & præcipue vltimum. Secunda autem probatur: quia Deus est causa rerũ per intellectum. Tertia autem probatur, ex ipsa diffinitione prouidentię: quia scilicet est ratio ordinis rerum in finẽ, & declaranť singulæ particulæ. Primo quòd sit ratio: q a est principalis pars prudentiæ. Secũdo quòd sit ordinis in finẽ, quia proprium prudẽtiæ est ordinare in finẽ. Tertio quòd sit rerũ ex differentia inter prudentiam monasticam & œconomicam, vel politicam: quoniam illa est ratio ordinis propriorum actuum ad finẽ vitę suę, ista vero est rõ ordinis subiectorum sibi in finem eorũ, vt patet Matth. 24. Ex hac enim distinctione sequitur, quòd prouidentia diuina nõ est pars prudentiæ monasticæ: quoniam ista impossibilis est Deo: quia nihil habet ordinabile in finem: sed est pars prudẽtiæ quasi politicæ: immo monarchicæ, & cõsequẽter oportet quòd sit ordinans res ipsi subiectas in suos fines. Et confirmatur hæc definitio authoritate Boe. &c. & ex differentia inter prouidentiam & dispositionem.

¶ Circa diffinitionẽ

sit conueniens sapientię & bonitati ipsius, secundum quem modum diximus [e] aliquid esse debitũ Deo. Similiter etiam quicquid in rebus creatis facit secundum conuenientem ordinem & proportionem facit, in quo consistit ratio iustitiæ. Et sic oportet in omni opere Dei esse iustitiam. Opus autem diuinæ iustitiæ semper presupponit opus misericordiæ, & in eo fundatur. Creaturæ enim non debetur aliquid nisi propter aliquid in eo præexistẽs, uel præconsideratum. Et rursus si illud creaturæ debeť, hoc erit propter aliquid prius. Et cum non sit procedere in infinitũ, oportet deuenire ad aliquid, quod ex sola bonitate diuinæ voluntatis depẽdeat, quæ est ultimus finis. Vtpote si dicamus quòd habere manus, debitũ est homini propter animam rationalem [e], animam uero rationalem habere ad hoc quòd sit homo, hominem uero esse propter diuinam bonitatem. Et sic in quolibet opere Dei apparet misericordia, quantum ad primã radicem eius. Cuius uirtus saluatur in omnibus consequentibus, & etiam uehementius in eis operať, sicut causa primaria uehementius influit, q̃ causa secunda. Et propter hoc etiam ea, quę alicui creaturæ debenť, Deus ex abundãtia suæ bonitatis largius dispensat, quàm exigat proportio rei. Minus.n. est quod sufficeret ad conseruandum ordinem iustitiæ, q̃ quod diuina bonitas confert, quæ omnẽ proportionem creaturæ excedit.

e 119 131

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quædam opera attribuuntur iustitiæ, & quædam misericordiæ: q a in quibusdã uehemẽtius apparet iustitia, in quibusdã misericordia. Et tamen in damnatione reproborum apparet misericordia: non quidem totaliter relaxans: sed aliqualiter alleuians, dum punit citra condignum. Et in iustificatione impii apparet iustitia, dum culpas relaxat propter dilectionem, quam tamẽ ipse misericorditer infundit. Sicut de Magdalena legitur Luc. 7. cap. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

AD II. dicendum, quòd iustitia & misericordia Dei apparet in conuersione Iudæorum, & gentiũ. Sed aliqua ratio iustitiæ apparet in conuersione Iudæorum, quæ non apparet in conuersione gentium, sicut quòd saluati sunt propter promissiones patribus factas.

AD III. dicendum, quòd in hoc etiam quòd iusti puniuntur in F hoc mundo, apparet iustitia & misericordia, inquantũ per huiusmodi afflictiones aliqua leuia in eis purgãtur, & ab affectu terrenorum in Deum magis eriguntur, secundũ illud Greg.* Mala, quæ in hoc mundo nos præmunt, ad Deum nos ire compellunt.

AD IIII. Dicendum, quòd licet creationi non præsupponatur aliquid in rerum natura, præsupponitur tamen aliquid in Dei cognitione. Et secundum hoc etiam G saluatur ibi ratio iustitiæ inquantum res in esse producitur, secundum quòd conuenit diuinæ sapientię, & bonitati. Et saluatur quodammodo ratio misericordiæ, inquantum res de non esse in esse mutatur.

QVÆSTIO XXII.

De Prouidentia Dei, in quatuor articulos diuisa.

H CONSIDERATIS autem his, quæ ad uoluntatẽ absolute pertinent, procedendum est ad ea, quæ respiciunt simul intellectum & uoluntatem. Huiusmodi autem est prouidentia quidem respectu omnium, pdestinatio uero, & reprobatio, & quę ad hęc consequuntur, respectu hominum specialiter in ordine ad æternam salutem. Nam & post morales uirtutes in sciẽtia morali consideratur de prudentia, ad quã prouidentia pertinere uidetur. I

Circa prouidentiam autẽ Dei quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ Deo conueniat prouidentia.

¶ Secundo, Vtrũ omnia diuinæ prouidentiæ subsint.

¶ Tertio, Vtrum diuina prouidentia immediate sit de omnibus.

¶ Quarto, Vtrũ prouidẽtia diuina imponat necessitatẽ reb⁹ ꝓuisis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum prouidentia Deo conueniat.

K AD PRIMVM sic proceditť. Videtur ꝙ prouidentia Deo non conueniat. Prouidentia.n. secundum Tullium* est pars prudentiæ. Prudentia aũt (cũ sit bene consiliatiua secundum philosophum in 6. Ethic.†) Deo competere non potest, qui nullum dubium habet, vnde eũ consiliari oporteat. Ergo prouidentia Deo non competit.

¶ 2 Præt. Quicquid est in Deo, est æternũ. Sed prouidentia non est ali

prouidẽtiæ dubium difficile occurrit, an quũ dicitur ordinis rerũ in finem, intelligatur & ipse ordo in finẽ, & peruentio ad finem: an ordo tantum. Est autem ratio dubitãdi: quia expresse in quæstionibus de veritate q. 6. art. 1. dr, quòd prouidentia diuina est ratio ordinis in finem & non euentus idest cõsecutionis ipsius finis: in sequentibus autẽ pluries habetur oppositum, & in sequenti artic. in respõsione ad primum, & in articu. 4. apertissime. & art. 6. sequẽtis quæstionis, ita vt nõ sit locus inficiatiõi. Ad hoc breuiter iudicio meo dicendum est, quòd author mutauit sententiam in melius, & id de mente sua tenendũ est, quod hinc & ex tertio contra gẽt. cap. 94. habetur, scilicet quòd prouidentia est ratio ordinis in finẽ quo ad vtrunque, scilicet ordinationis, & consecutionis. Et hoc rationabilius est: quoniã prouidentia ad voluntatem Dei consequentẽ spectat, & ad oĩa quomodolibet euentia, vt in sequẽtibus patebit, se extendit vt causa per se: cum his enim nõ stat prouidentiam ordinem tantum respicere. sic enim multa præter ipsam euenirent, sicut de facto præter rerum ordinẽ eueniunt, sed non præter ordinẽ & euentum.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis vigesimæsecũdæ Articulum secundum.*

TItulus nulla eget expositione. Qui enim dicit omnia, nihil excludit. ¶ In corpore duo facit. Primo refert tres opiniones circa quæsitum, Prima est Democriti & Epicuri, dicentium nihil esse subiectũ diuinæ prouidentiæ. Secũda est Auerrois in 12. metaph. commen. 52. & 54. dicẽtis, res incorruptibiles solas subdi diuinæ prouidentiæ. Tertia est Rabbi Moysi dicentis, non solũ incorruptibilia, sed etiam singularia humanæ tamen speciei tantũ, diuinæ subiecta prouidẽtię. Rationes autem ex quibus emanarunt opiniones, in litera arguẽdo adducuntur. Secundo respondet quęsito secũdum veritatẽ vnica conclusione, quàm dupliciter probat. Est ergo conclusio responsiua, Omnia diuinæ prouidẽtie subiacent, non tantũ in vniuersali, sed etiam in singula: i. & probatur primo sic. Omne agẽs agit propter finem: ergo omnia subiecta causalitati primi agẽtis, sunt ẽt subiecta ordinationi eiusdem in finem. ergo omnia quę habẽt quocunque modo esse, sunt ordinata a Deo in finem. ergo omnia, inquantũ habẽt quomodolibet esse, in tantum diuinæ subiiciuntur prouidentiæ. Prima consequentia manifestať ab opposito: quia scilicet ꝓpterea in operibus alicuius agẽtis aliquid interuenit non subditum illius ordini, quoniam effectus ille non subiicitur causalitati illi⁹ causæ: sed ex aliqua alia causa præter intẽtionem ipsius prouenit. Secunda vero consequentia probať ex eo, quòd causalitas Dei extendit se vsque ad omnia etiam indiuidualia &c. Et confirmatur eius consequens, authoritate Apostoli. Tertia autem consequentia ꝓ

q. 6. art. 4.

quæst. præced. art. 4.

1. di. 39. q. 2. art. 1. & 3. cõtr. c. 77

q. 19. ar. 4.

Lib. 6. Eth. c. 12. circa medium. tomo. 5.

Li. 4. de cõsol. prosa 6. paulo a principio.

Li. 6. Ethi. c. 9. & 10. simul. to. 5.

quid æternum, est enim circa existẽtia, quæ non sunt æterna secundum Dam. ergo prouidentia nõ ẽ in DEO.

¶ 3 Præt. Nullum cõpositum est in Deo: sed prouidentia videtur esse aliquid compositum, quia includit in se voluntatem & intellectum. ergo prouidentia non est in Deo.

SED CONTRA Est, quod dicitur Sap. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est ponere prouidentiam in Deo. Omne enim bonum quod est in rebus, à Deo creatum est, ut supra ostensum est*. In rebus autem inuenitur bonum non solum quãtum ad substantiam rerum, sed etiam quantum ad ordinem earum in finem, & præcipue in finem vltimum, qui est bonitas diuina, vt supra habitum est*. Hoc igitur bonũ ordinis in rebus creatis existens a Deo creatũ est. Cum autẽ Deus sit causa rerum per suum intellectũ, & sic cuiuslibet sui effectus, oportet rationẽ in ipso præexistere, vt ex superioribus patet: * necesse est quòd ratio ordinis rerum in finem, in mente diuina preexistat. Ratio autem ordinandorum in finem, proprie, prouidentia est. Est enim principalis pars prudẽtiæ, ad quã aliæ duæ partes ordinantur, scilicet memoria præteritorum, & intelligentia præsentiũ, prout ex præteritis memoratis, & præsentibus intellectis, coniectamur de futuris prouidẽdis. Prudentiæ autem proprium est, secundum Philosophum in sexto Ethic*. ordinare alia in finem, siue respectu suiipsius, sicut dicitur homo prudens, qui bene ordinat actus suos ad finem vitæ suæ: siue respectu aliorum sibi subiectorum in familia, vel ciuitate, vel regno, secundum quem modum dicitur Matth. 24. Fidelis seruus & prudẽs, quem constituit dñs super familiam suã: secundum quem modum, prudentia, vel prouidentia Deo conuenire potest. Nam in ipso Deo nihil est in finem ordinabile, cum ipse sit finis vltimus. Ipsa igitur ratio ordinis rerum in finem, prouidẽtia in Deo nominatur. Vnde Boet. 4. de consol*. dicit, quòd prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit. Dispositio autem potest dici tam ratio ordinis rerum in finẽ, quàm ratio ordinis partiũ in toto.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd secundum Philosophum in sexto Ethic†. Prudentia proprie est præceptiua eorum, de quibus A eubulia recte cõsiliať: & synesis recte iudicat. Vnde licet cõsiliari non competat Deo, secundum quòd cõsiliũ est inquisitio de rebus dubiis, tamen præcipere de ordinandis in finem, quorum rectam rationem habet, competit Deo: secundum illud Psal. Præceptum posuit, & non præteribit. Et secundum hoc competit Deo ratio prudentiæ, & prouidentiæ. Quãuis etiam dici possit, quòd ipsa ratio rerum agendarum consilium in Deo dicitur, non propter B inquisitionem, sed propter certitudinem cognitionis, ad quam consiliantes inquirendo perueniũt. Vnde dicitur Ephes. 1. Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.

AD II. dicendum, quòd ad curam duo pertinent [c], scilicet ratio ordinis, quę dicitur prouidentia: & dispositio & executio ordinis, quæ dicitur gubernatio, quorum primum est æternum, secundum temporale.

C AD III. dicendum, quòd prouidentia [d] est in intellectu, sed præsupponit voluntatem finis. Nullus enim præcipit de agendis propter finem, nisi velit finem. Vnde præsupponit & prudentia virtutes morales, per quas appetitus se habet ad bonum, vt dicitur in 6. Ethi*. Et tamen si prouidentia ex æquali respiceret uoluntatem & intellectũ diuinum, hoc esset absque detrimẽto diuinæ simplicitatis, cum uolũtas & intellectus in Deo sint idẽ, D ut supra dictum est.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnia sint subiecta diuinæ prouidentiæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non omnia sint subiecta diuinæ prouidentiæ. Nullum enim prouisum est fortuitum. Si ergo omnia sunt prouisa a DEO, nihil erit fortuitum: & sic E perit casus, & fortuna. quod est contra communem opinionem.

¶ 2 Prę. Omnis sapiens prouisor excludit defectum & malum, quãtum potest, ab his quorum curam gerit. Videmus autem multa mala in rebus esse. Aut igitur DEUS non potest ea impedire, & sic non est omnipotens: aut non de omnibus curam habet.

¶ 3 Prę. Quę ex necessitate eueniunt, prouidentiam, seu prudentiam non requirunt. Vnde secundũ Philosophum in sexto Ethic.*

batur ex ipsa diffinitione prouidentiæ: quia .s. est ratio ordinis rerum in finẽ. ¶ Circa hãc rationẽ nota tria. Primum est, quòd prima cõsequẽtia ꝓpea ꝓbata est a posteriori, qm̃ per se ex vi antecedẽtis tenet. Cum enim dico, Omne agens agit propter finem, causalitatem agẽtis significo, in hoc qđ dico, agit: ordinationem vero effectus in finem significat ly, propter finem. Causalitas ergo amplior non est ordinatione: nisi agat non propter finem. Et propterea optime sequitur, & sine alio medio, quòd si actio est propter finem, tantum se extendit ordinatio in finem, quantum causalitas: quia ly propter, adęquat ly agit. Secundũ est, quòd causalitatis nomen in litera positum, quo ad præsens negotiũ, ponderandum est, & satis proprie accipiendum: quoniam non sumitur pro quocunque modo aliquid facere, sed pro facere aliquid sic, quòd per ipsam actionem suã faciat id, quod effectus dicitur per seipsum: ita quòd illud vere illam conditionem, quæ facta est ab illa causalitate habeat: in cuius signum in litera, effectus per accidens alicuius causæ, dicitur esse per causalitatẽ alterius causæ, & non illius causæ, cuius dicitur effectus per accidens. sic autem intellecta causalitas nihil aliud est quàm causalitas per se. Nec tamen oportuit in litera exprimi ly per se: quoniã in sermonibus scientificis omnia interpretãda sunt per se. ¶ Tertium est, quòd cum diciť hic, quòd causalitas Dei extẽdit se vsque ad omnia &c. intelligendum est prout dictũ & expositum fuit in quæstione octaua, scilicet per essentiam, & potentiam: aliter ꝓcessus iste nihil valeret, vt facile patere põt cõsiďrãti.

εὐβουλία

σύνεσις

a 137 505

D. 1078

* Li. 6. Eth. c. 12. in medio tom. 5.

† q. 19. ar. 1. & 3.

136 Infra quæ. 103 ar. 5. & 1. di. 39. q. 2. art. 2. & 3. contra. ca. 164. 94. & 111. & ver. q. 5. ar. 2. & 4. & op. 3. c. 124 132. & 133. & opus. 15. c. 13. 14. & 15.

Ex ca. 5. 9. 10. & 11. tom. 5.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ Secunda ratio ad conclusionem est: Deus omnia cognoscit, etiam in particulari, vt artifex eorum. ergo necesse est ꝙ oia supponantur suo ordini. & probatur sequela: quia omnia artificiata, subdūt ordini artis. ¶ Aduerte hic, ꝙ non est intentio literæ ponere identitatem artis, & prouidētiæ: quoniam earum differentia est manifesta, dū ars respicit ipsam substantiam artificiatorum: prouidentia autem ordinē in finē, sed intendit proportionaliter se habere artem, & prouidentiam, & propterea, &c. In cuius signū, litera in probatione consequentiæ vtitur ly sicut, quod est nota non identitatis, sed similitudinis proculdubio proportionalis hic.

¶ In responsione ad primum, aduerte, ꝙ tā fortuitum quàm casuale, relatiuum est: & propterea non oportet, id quod in se, & simpliciter est fortuitū, esse fortuitum respectu omnis agentis. Hæc est enim differentia inter absoluta, & respectiua, quòd quando est aliquid in se simpliciter tale secūdum aliqđ prædicatū absolutū, non desinit esse aut dici tale ex cōparatione ad quodcunque: quādo uero aliquid est tale in se & simpliciter ſm aliquod prædicatum respectiuum: non solum non habet tale prædicatum in ordine ad quodcunque, sed ad correlatiuum tantum, verum etiā oppositum prædicatū respectiuum, in ordine tamen ad aliud correlatiuum, sortiri pōt, vt patet de albo, quod cū absolute sit alteri albo simile, ad nigrū tñ cōparatum, est dissimile. Sic igitĩ quia res dicuntur fortuitæ vel casuales ĩ ordine ad naturā, & intentionē creatā, nō incōuenit, ꝙ in ordine ad diuinā intētionē nō fortuitæ, sed ꝑ se intētæ sint & dicātur, ita tñ, ꝙ ſm se sunt

prudentia est recta ratio contingentium, de quibus est consilium, & electio. Cum igitur multa in rebus ex necessitate eueniant, non omnia prouidentiæ subduntur.

¶ 4 Præt. Quicunque dimittitur sibi, non subest prouidentiæ alicuius gubernantis: sed homines sibiipsis dimittuntur a Deo, secundum illud Eccles. 15. Deus ab initio cōstituit hominem, & reliquit eum in manu consilii sui. & specialiter mali, secundum illud, Dimisit illos secundum desideria cordis eorum, Non igitur omnia diuinæ prouidentiæ subsunt.

¶ 5 Præt. Apostolus 1. Cor. 9. dicit, quòd non est Deo cura de bobus. & eadem ratione de aliis creaturis irrationalibus. Non igitur omnia subsunt diuinæ prouidentiæ.

Sed contra. Est quod dicitur Sapien. 8. de diuina sapientia, quòd attingit a fine vsque ad finem fortiter & dispo. omnia suau.

Respon. Dicendum, quòd quidam totaliter prouidentiam negauerunt, sicut Democritus & Epicurei, ponentes mundum factum esse casu[e]. Quidam vero posuerunt incorruptibilia tantum prouidentię subiacere, corruptibilia vero non secundum indiuidua, sed secundum species: sic enim incorruptibilia sunt. ex quorum persona dicitur Iob 22. c. Nubes latibulū eius, & circa cardines cæli perambulat, neque nostra considerat. A corruptibilium autem generalitate excepit Rabbi Moyses homines propter splendorē intellectus, quo participant. In aliis autem indiuiduis corruptibilibus aliorum opinionem est secutus. sed necesse est dicere, omnia diuinæ prouidentiæ subiacere, non in vniuersali tantum, sed etiam in singulari. Quod sic patet. Cum enim omne agens agat propter finem, tantum se extendit ordinatio effectuum in finem, quantum se extendit causalitas primi agentis. Ex hoc enim cōtingit in operibus alicuius agentis aliquid prouenire non ad finem ordinatū, quia effectus ille consequitur ex aliqua alia cā præter intentionem agentis. Causalitas autē Dei, qui est primum agens, se extendit vsque ad omnia entia non solū quātum ad principia speciei, sed etiam quantū ad indiuidualia principia[e], non solū incorruptibiliū, sed ēt corruptibiliū. Vnde necesse est, omnia quæ habent quocūque modo esse, ordinata esse a Deo in finem, secundū illud Apostoli ad Romanos 13.

F Quæ a Deo sunt, ordinata sunt. Cū ergo nihil aliud sit Dei prouidētia quàm ratio ordinis rerum in finē, vt dictum est*, necesse est omnia inquantum participant esse, intantum subdi diuinæ prouidentiæ. Similiter etiam supra ostensum est[c], quòd Deus omnia cognoscit, & vniuersalia[d] & particularia. Et cū cognitio eius comparetur ad res sicut cognitio artis ad[d] artificiata (vt supra dictum est*) necesse est quòd omnia supponātur suo ordini, sicut

G oīa artificiata subdūtur ordini artis.

Ad primvm ergo dicendum, quòd aliter est de causa vniuersali, & de causa particulari. Ordinem enim causæ particularis aliquid potest exire, non autem ordinem causæ vniuersalis. Non enim subducitur aliquid ab ordine causæ particularis, nisi per aliquam aliam causam particularem impedientem. sicut lignum impeditur a combustione per actionē aquæ. Vnde, cum omnes causæ particulares cōcludā-

H tur sub vniuersali causa, impossibile est aliquem effectum ordinem causæ vniuersalis effugere. Inquantum igitur aliquis effectus ordinē alicuius causę particularis effugit, dicitur esse casuale, vel fortuitum respectu causæ particularis: sed respectu causæ vniuersalis, a cuius ordine subtrahi nō potest, dicitur esse prouisum. sicut & concursus duorum seruorū, licet sit casualis inquā tum ad eos, est tñ prouisus a domi

I no, qui eos scienter sic ad vnum locum mittit, vt vnus de alio nesciat.

Ad II. dicendum, quòd aliter de eo est, qui habet curam alicuius particularis, & de prouisore vniuersali: quia prouisor particularis excludit defectum ab eo, quod eius curæ subditur, quātum potest: sed prouisor vniuersalis ꝑmittit aliquem defectum in aliquo particulari accidere, ne impediatur bonum totius[e]. Vnde corruptiones, & defectus in reb⁹ natura-

K libus, dicuntur esse contra naturam particularem, sed tamen sunt de intentione naturę vniuersalis, inquantum defectus vnius cedit in bonum alterius, vel etiam totius vniuersi. nam corruptio vnius, est generatio alterius, per quam species conseruatur. Cum igitur Deus sit vniuersalis prouisor totius entis, ad ipsius prouidentiam pertinet, vt permittat quosdam defectus esse in aliquibus particularibus rebus, ne impediatur bonum vniuersi perfectum[e]. Si enim omnia mala impedirentur, multa

pte simpliciter casuales, seu fortuitæ, & sint & dicātur ea ratione, quia vnaquæque res est, & iudicatur ſm proprias & proximas causas. Et per hoc patet nō cōtradicere doctrinam hanc de prouidentia diuina doctrinæ traditæ in philosophia naturali, & 6. Metaph. quoniā vtrobique res examinatæ iudicatęque sunt secundum quòd pendēt ex proximis vel saltem particularib⁹ causis, quales sunt omnes causæ creatæ: quarum nec intētionibus nec causalitatibus subest modus, quo effectus causat, scilicet necessario, vel contingēter. hoc enim propriū est primę causæ, quæ respicit ens in eo qđ ens.

¶ In rñsione ad secūdū, dubiū occurrit, quo pacto mala culpæ sint permissa a Deo propter perfectionem vniuersi. Tū quia si Deus cooperatus fuisset cum gratia sua, tam angelis, quàm hominibus qui lapsi sunt, ad perpetuam in bono perseuerantiā, vt possibile fuit, vniuersum multo meli⁹ esset, eo quòd nihil ab ordine respiciente diuinā voluntatē ſm se, qui est supremus ordo in vniuerso, defecisset, quoniā in tali defectu malū culpæ consistit, vt supra dictum fuit. Tum quia virtutes, quæ ex malo culpæ occasionantur, vt patientia martyrum, & pœnitētia &c. nō deessent vniuerso: quoniam inuenirent ſm præparationem animi. Ad hoc dicitur, quòd integritas vniuersi mai⁹ bonū est, quàm quodcūque particulare bonum creatum, vt patet Gen. primo: exigit autē vniuersi integritas, virtutes, & si qua sunt alia ex malo occasionaliter prouenientia, non solum in statu imperfecto, sed in statu perfecto: constat autem perfectū virtutis statum cōsistere in actu secundo, & non in habitu, vt patet 1. Ethi. & 12. Metaph. de

Art. de... Enchi. cap. 11. ad principium. tomo 3.

deessent ergo multæ perfectiones vniuerso, puta iustitia punitiua, patientia martyrū, & similia, imo, quod maxime ponderādum est, deesset vniuerso hostia illa diuini suppositi, quā in cruce obtulit, qđ adeo bonum fuit & est, vt excedat in bonitate omne malum culpæ, non solum hominum, sed dæmonum. Vnde & ipse ordo in diuinam bonitatem secundū se, quāuis ex malo culpæ sit læsus, tantum tamen boni ad eundem ordinē spectantis ex malo culpę Deus effecit, vt feliciter actum cū vniuerso dicere possimus, cum Deus mala culpæ ꝑmisit, iuxta illud Gregorii. O felix culpa, &c. Subest etiā naturalis ratio, cur malum culpæ ꝑmissum fuerit, s. suauis rerū dispositio. Potētia nāq; peccādi ab vniuerso subtrahi nō potuit sine illius maxima iactura in amissiōe oīum creaturarum intellectualium, vt alibi patet. Actus aūt pcī ab hmōi potentia ꝑgrediens, q̃uis ꝓhiberi, .i. non ꝑmitti, potuisset, suauis tñ dispō liberi arbitrii creati hoc nō exigit, sed magis vt sua vi seipsum agat. Et qm̄ ad ꝓuidētiā diuinā spectat disponere oīa suauiter, sapientissime elegit Deus ꝑmissionē malorū culpæ. Nec fallaris, cū legis in litera, mala esse de intētione naturæ vl̃is: ac ꝑinde mala culpę esse de intētione primi, & vl̃issimi agentis. Hęc.n. nō ita sūt intelligenda, vt ipsa mala sint volita, seu ĩtēta siue ꝑ se, siue ꝑ accidēs: qm̄ hoc esse ĩpoſs̃e de malo culpæ supra manifestatū ē: sed qđ ipsa mala, nō sūt nolita, seu exclusa ꝑ intētionem, seu volitionē causæ primæ, & qđ permissio malorū culpę est intenta ꝑꝑ integritatē ac ꝑfectionē vniuersi. & ſm ꝑmissionē hanc tenet similitudo ꝓportiōalis inter intentionem naturæ vl̃is respectu malorū naturaliū, & inten-

bona deessent uniuerso. Non enim esset uita leonis, si non esset occisio animalium: nec esset patientia martyrum, si non esset persecutio tyrannorum. Vnde dicit August. in Enchi. * Deus omnipotens nullo modo sineret malum aliquod esse in operibus suis, nisi usqueadeo esset omnipotens & bonus, ut benefaceret etiam de malo. Ex duabus autem rationibus quas nunc soluimus, uidentur moti fuisse, qui diuinæ prouidentię subtraxerunt corruptibilia, in quibus inueniuntur casualia, & mala.

Ad III. dicendum, quòd homo non est institutor naturæ: sed vtitur in operibus artis & uirtutis ad suum usum rebus naturalibus. Vnde prouidentia humana non se extendit ad necessaria, quæ ex natura proueniunt, ad quæ tamen se extendit prouidentia Dei, qui est author naturæ. Et ex hac ratione uidentur moti fuisse, qui cursum rerum naturalium subtraxerunt diuinæ prouidētiæ, attribuentes ipsum necessitati materiæ, ut Democritus & alij naturales antiqui.

Ad IIII. dicendum, quòd in hocquod dicitur, Deum hominē sibi reliquisse, non excluditur homo a diuina prouidentia: sed ostenditur, quòd non præfigitur ei uirtus operatiua determinata ad unū, sicut rebus naturalibus[e] quę aguntur tantum, quasi ab altero directę in finem: non autem seipsa agunt, quasi se dirigentia in finem, ut creaturæ rationales per liberum arbitrium, quo consiliantur & eligūt: unde signanter dicit. In manu consilij sui. Sed quia ipse actus liberi arbitrij reducitur in Deum, sicut in causam, necesse est vt ea, quæ ex libero arbitrio fiunt, diuinæ prouidentiæ subdantur. Prouidentia enim hominis continetur sub prouidentia Dei, sicut causa particularis sub causa uniuersali. Hominum autem iustorum quodam excellentiori modo Deus habet prouidentiam, quàm impiorū, inquantum non permittit contra eos euenire aliquid, quod finaliter impediat salutem eorum. Nam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, ut dicitur Roma. 8. Sed ex hoc ipso, quòd impios non retrahit a malo culpæ, dicitur eos dimittere: non tamen ita, quòd totaliter ab eius prouidētia excludantur: alioquin in nihilum deciderēt, nisi per eius prouidentiam conseruarentur. Et ex hac ratione uidetur motus fuisse Tullius, qui res huma

A nas, de quibus consiliamur, diuinæ prouidentiæ subtraxit.

Ad V. dicendum, quòd quia creatura rationalis habet per liberum arbitrium dominiū sui actus (ut dictum est*) speciali quodam modo subditur diuinæ prouidentiæ, ut scilicet ei imputetur aliquid ad culpam, uel ad meritum, & reddatur ei aliquid ut pœna, uel præmium[c]. Et quantum ad hoc, curam Dei Apostolus a bobus remouet, non tamen ita quòd indiuidua ir-

B rationalium creaturarū ad Dei prouidentiam non pertineant, ut Rabbi Moyses existimauit[c].

Articvlvs III.

Vtrum Deus immediate omnibus prouideat.

Ad tertivm sic proceditur. Videt quòd Deus non immediate omnibus prouideat. Quicquid enim est dignitatis, Deo est attribuendum: sed ad dignita-

C tem alicuius regis pertinet, quòd habeat ministros, quibus mediantibus subditis ꝓuideat. Ergo multo magis Deus non immediate omnibus prouidet.

¶ 2 Præt. Ad prouidentiam pertinet res in finem ordinare. Finis autē cuiuslibet rei est eius perfectio, & bonum. Ad quamlibet autem causam pertinet effectum suū perducere ad bonum. Quælibet igitur causa agens, est causa effectus pro-

D uidentiæ. Si igitur Deus omnibus immediate prouidet, subtrahūtur omnes causæ secundæ.

¶ 3 Præt. August. * dicit in Ench. quòd melius est quædam nescire, q̃ scire, ut uilia. Et idem dicit Philosophus in* 12. met. sed omne quod est melius, Deo est attribuendum. Ergo Deus non habet immediate prouidētiam quorundam uilium, & malorum.

Sed contra est, quod di-

E citur Iob, 34. Quem constituit alium super terram? aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est? Super quo * dicit Grego. Mundum per seipsum regit, quem per seipsum condidit.

Respon. dicēdum, quòd ad prouidentiam duo pertinent, scilicet ratio ordinis rerū prouisarum in finē, & executio huius ordinis, quæ gubernatio dicitur[c].

Quantum igitur ad Primum horū, Deus immediate omnibus prouidet, qui in suo intellectu habet rationem omnium etiam minimorum[c]. & quascunque causas ali-

tionē Dei gloriosi respectu malorū culpę.

¶ *Super Quæstionis uigesimæsecūdæ Articulum tertium.*

In titulo, ly immediate, significat negationē medii prouisoris ad ꝓuidētiæ diuinę complementū, & sensus ē, Vtrū ad actū prouidendi omnibus, qui Deo conuenit, requirat, aut ēt concurrat aliquis medi⁹ ꝓuisor, vt sic. ¶ In corpore tria facit. Primo distinguit actus prouidentię in duo. s. in ordinare, & executionem statuti ordinis. & primus ꝓprie dicitur prouidere, secundus vero gubernare. Secundo respondet quęsito duabus conclusionibus iuxta hos duos act⁹. Prima est, Deus immediate ꝓuidet omnibus quo ad rōnem ordinis. Secunda vero est, Deus ꝑ aliqua media ꝓuidet quantū ad executionem. Probat prima, Deus hēt in intellectu suo rōnem oīum ēt minimorum: & dedit causis, quas effectib⁹ pfecit, virtutem ad illos effectus producēdos. ergo in sua rōne pħabet ordinem illorum effectuum in finem. ergo Deus per seipsum prouidet omnibus quo ad rationē ordinis. Secunda vero ꝓbat: quia Deus gubernat inferiora per superiora. & excluditur statim tacita obiectio cōtra eā, dū dicitur, quòd gubernare per media conuenit Deo, non propter defectū virtutis &c. vt patet in litera.

¶ Attende nouitie, quòd inter prouidere & gubernare hoc interest, ꝙ prouidere est operatio immanens, gubernare vero transiens. Et propterea prouidere nō per seipsum, ponit imperfectionē in ipso prouidēte, quoniā importat ipsum non statuere in mēte sua totum omnium ordinem in omnem finem, sed partem tantum: gubernare vero per media non ponit imperfectionem in gubernante, nisi

q.1. art. 10.

d
120

b
504
554
o

137
Infra q.113 art. 6. & 3. cō. c. 76. 77 83. & 94. & opu. 3. c. 154. & opu. 15. cap. 14.

Cap. 17. tomo 3.

lib. 12. metaphis. tex. 51. tomo 3.

lib. 14. Moraliū, cap. 26. ante medium.

b
135

105

251

90
287
235

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex eius defectu procedat, sed ponit actionem eius transeuntem multis quasi instrumentis expleri, qđ non inconuenire deo patet
¶ Tertio excluditur ex dictis opinio Plat. satis clare, de qua tñ si diffuse videre cupis quomodo impugnetur, lege tertium contra Gent. cap. 76. ibi enim aduertes etiam, quòd non est intentionis præsentis, excludere medios, puisores, vt executores diuini ordinis pertingentis vsque ad minima (hoc enim esset etiam tollere prudentiam humanam) sed excludere medios, puisores vt prouisores tantũ, id est, ita, puisores, quòd non executores præfati ordinis: sed alterius, in diuino actu aliter non comprehẽsi. Et si vis perspicere conclusiones plenius hic positas, lege tertium contra Gent. cap. 94. vbi nunc facta distinctio cum eisdem conclusionibus diffusius ponitur, & manifestat in principio solutionis.

li. 8. de prouidẽtia. c. 3.

¶ *Super quæstionis vi gesimæ secundæ articulum quartũ.*

TITVLVS ex dictis in quæstione 19. artic. 8. clarus est. Est enim quęstio, vtrũ ex positione diuinæ prouidẽtię modo declarato, sequatur quòd omnia prouisa sunt necessaria.

lib. 9. de Ciui. Dei. c. 1. & 2 tom. 5. Et lib. 8. ca. 14.

¶ In corpore duo facit. Primo proponit cõclusionem responsiuam, annexa recitatione oppositæ opinionis. Secundo probat conclusionem ipsam. Conclusio est, Diuina prouidentia imponit necessitatẽ quibusdam, & nõ oibus: probatur sic. Ad prouidentiam diuinam pertinet ordinare res in finem. ergo ad perfectionem vniuersi. ergo oẽs gradus entium producere. ergo quibusdam effectibus præparare causas necessarias, & quibusdam contingentes. nõ igitur ad eam spectat omnib⁹ necessitatem imponere. Prima consequentia probatur, quia perfectio vniuersi est principale bonum existens in ipso: bonitas enim diuina est longe maius bonum, sed separatum ab vniuerso, & finis eius separatus, vt patet. 12. Metaph. Secũda autem probatur, quia perfectio vniuersi non esset, si non omnes essẽdi gradus inuenirentur in rebus. Tertia vero, quia oportet ad hoc vt necessario, vel cõtingẽter eueniant effectus, causas proximas esse huiusmodi. Hic non opus est amplius repetere disputationem de contingentia: sufficiunt siquidem supra dicta etiam huic loco.

q. 19. art. 5. & 8.

¶ In responsione ad primum, dubitatio occurrit valde ardua, & forte ab humano intellectu insolubilis. Ad cuius euidentiam, vt melius percipiatur in quo consistit dubitatio, aduertendũ est, qđ quibus effectibus præfecit, dedit eis virtutem ad illos effectus producendos. Vnde oportet quòd ordinem illorum effectuum in sua ratione præhabuerit.

Quantum autem ad secundum sunt aliqua media diuinæ prouidẽtiæ, quia inferiora gubernat per superiora, non propter defectum suæ virtutis, sed propter abundantiam suæ bonitatis, vt dignitatem causalitatis etiam creaturis communicet. Et secundum hoc excluditur opinio Platonis, quam * narrat Grego. Nyssenus, triplicem prouidentiam ponentis. Quarum prima est summi Dei, qui primo, & principaliter prouidet rebus spiritualibus, & consequenter toti mundo quantum ad genera, species, & causas vniuersales. Secunda vero prouidentia est, qua prouidetur singularibus generabilium, & corruptibilium. Et hanc attribuit dijs, qui circũeunt cælos, idest, substantijs separatis, quæ mouent corpora cælestia circulariter. Tertia uero prouidentia est rerum humanarum, quam attribuebat dæmonibus, quos Platonici ponebant medios inter nos, & Deos, vt narrat August. 9. de * Ciui Dei.

lib. 9. de Ciui. Dei. c. 11.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ habere ministros executores suæ prouidẽtiæ, pertinet ad dignitatem regis. Sed quòd non habeat rationem eorum, quæ per eos agenda sunt, est ex defectu ipsius. Omnis enim scientia operatiua tanto perfectior est, quanto magis particularia cõsiderat, in quibus est actus.

AD II. Dicendum, quòd per hoc quòd Deus habet immediate prouidentiam de rebus omnibus, non excluduntur causæ secundæ, quæ sunt executrices huius ordinis, vt ex supradictis patet.*

AD III. dicendum, quòd nobis melius est non [d] cognoscere, mala, & vilia, inquantum p ea impedimur a cõsideratione aliquorum meliorum, qui non possumus simul multa intelligere: & inquantum cogitatio malorum peruertit interdum voluntatem in malum. Sed hoc non habet locum in Deo, qui simul omnia vno intuitu videt, & cuius voluntas ad malum flecti non potest.

D. 929.

ARTICVLVC IIII.

Vtrum prouidentia rebus prouisis necessitatem imponat.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd diuina prouidẽtia necessitatem rebus prouisis imponat. Omnis enim effectus qui habet aliquam causam p se, quæ iam est, vel fuit, ad quam de necessitate sequitur, prouenit ex necessitate, vt Philosophus probat in sexto * Metaphys. Sed prouidentia Dei, cum sit æterna, præexistit & ad eam sequitur effectus de necessitate: non enim potest diuina prouidentia frustrari. Ergo prouidentia diuina necessitatem rebus prouisis imponit.

¶ 2 Præt. Vnusquisque prouisor stabilit opus suum quãtum potest, ne deficiat: sed Deus est summe potens. Ergo necessitatis firmitatem rebus a se prouisis tribuit.

¶ 3 Præt. Boe. dicit † 4. de con. q̃ fatum ab immobilibus prouidentiæ proficiscẽs exordijs, actus fortunasque hominum indissolubili causarum connexione astringit. Videtur ergo quòd prouidentia necessitatem rebus prouisis imponat.

SED CONTRA. est, quòd dicit Dion. 4. cap. de diui. no. quòd corrumpere naturam non est diuinæ prouidentię: hoc autem habet quarundam rerum natura quòd sint contingentia. Non igitur diuina prouidẽtia necessitatem rebus imponit contingentiam excludens.

potentia ista atque libertas non exibit in actum negationis essendi, sed affirmationis, sic, quòd ineuitabile est quin affirmatio eueniat. & si sic est, cum iam ab æterno diuina prouidentia sit in actu determinata respectu omnium, & immutabilis, & infallibilis &c. sequitur quòd de facto omnia ineuitabiliter eueniant, quãmuis quædam contingenter, & quædam necessario. Notanter autem dixi; de facto: quia de possibili absolute loquendo, potest deus non determinare prouidentiam suam ad hoc, vel illa futura. Sed cum iam determinata est, repugnat immutabilitati efficaciæ, vniuersalitati, atque certitudini suæ euentibilitas euenientium. Et si omnia ineuitabiliter eueniunt de facto, vt quid consiliamur, & conamur ad hęc magis quàm illa prosequenda

sequenda vel vitanda? Nil enim minus videtur ex hoc destrui pars moralis: omnisque conatus Ecclesiæ, atque exhortatio ad bonum, quàm ex negatione contingentiæ. Quãmis enim negatio euitabilitatis, & negatio contingentiæ non æquiualeant, vt iam patet ex dictis, quoad proposita tamen incõuenientia æqualiter videntur. Nullus enim consiliatur de ineuitabili, nec aliquis conatur, aut hortat, aut orat circa ineuitabilia.

¶ Ad hanc dubitationem nihil scriptũ reperi in S. Thoma: quoniam nullibi eũ mouisse hãc recolo, sed semper studuit ad saluandã contingentiã. In aliis quoque doctoribus nihil hactenus cõperi ad quæstionem istam, nisi quæ communiter dicuntur de sensu compositio & diui so, de necessitate consequentiæ & consequentis, de libertate electionis diuinæ in æternitate, deque natura causarum ad vtrumlibet in vniuerso inuentarum. Sed hæc omnia, vt ex dictis patet, intellectum non quietãt: quoniam, vt iam dictum est, nõ de Deo secundum se consideratо, sed secundum quòd de facto est: & similiter non de ipsis naturis causarũ, aut rerum, nec de necessitate, aut contingentia: sed de compossibilitate ineuitabilium euentuũ cũ cõtingentia, & libertate eorundẽ est quæstio. Non n. sitisfit quæsito, dicendo, quòd actus eueniens est euitabilis, & ineuitabilis. Euitabilis quidem secundum se, ineuitabilis vero secundum quòd est prouisus. licet enim hoc sit verũ, tamen non soluit nodum: quoniam actus eueniens de facto, est iam prouisus ab æterno. Et esse prouisum, vincit conditiones ipsius secundũ se: & consequenter actus eueniens est simpliciter, id est omnibus considerabilis. Euitabilis quidem secundum quid, id est solitarie sumptus, cui volita, quia omnibus consideratis est volita, & secundum quid nolita: quia secundum se proiectio ipsa displicer. Nihil quoque ad propositũ facit dicere, quòd esse prouisum nihil ponit in actu eueniente. In hoc enim exemplo manifeste apparet nihil ad rem referre an ponat, vel non ponat: esse namque volitum nihil ponit in proiecta merce: & tamen &c. Nec etiam euaditur dibilitas eius, sequitur esse, puisum, vt res respectiua ad Deũ: actus eueniens est de facto ineuitabilis respectu Dei, non autem respectu nostri. Hoc enim æquiualet nihilo: quoniam si de facto ineuitabilis est a Deo, ergo & de facto ineuitabilis est, & simpliciter, & a nobis: quoniam impossibile est a quocunque uitari, q̃ a Deo de facto vitari non potest, propter ipsius summam efficaciam. Oportet igitur, si quæstionis huius veritas quietare debet intellectum nostrum, alterum duorum dicere, aut quòd esse prouisum non sequatur ineuitabilitas, aut quòd ineuitabilitas euentus prouisi non deroget euitabilitati eorundem euentuũ. Et hoc quomodo possit verificari: liquet enim quòd nõ nisi secundum quid euitabilitas saluari apparet. Primum autem, quãmuis communiter a doctoribus destruatur, dicẽtibus quòd esse prouisum, seu volitum, seu prædestinatum (pro eodem enim quo ad hanc difficultatem omnia accipio) sequitur ineuitabilitas. Ego tamen

RESPON. dicendũ, quod prouidentia diuina quibusdam rebus necessitatem imponit, non autem omnibus, ut quidam crediderunt. Ad prouidentiam enim pertinet ordinare res in finem. Post bonitatem autem diuinam, quæ est finis a rebus separatus, [e] principale bonũ in ipsis rebus existens, est perfectio uniuersi: quæ quidem non esset, si non omnes gradus essendi inuenirentur in rebus [e]. Vnde ad diuinam prouidentiam pertinet, omnes gradus entium producere. Et ideo quibusdam effectibus præparauit causas necessarias, ut necessario euenirent: quibusdam uero causas contingentes, ut euenirent contingenter secundum conditionem proximarum causarum [e].

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ effectus diuinæ prouidentię non solum est aliquid euenire quocunque modo, sed aliquid euenire, uel contingẽter, uel necessario. Et ideo euenit infallibiliter & necessario: quod diuina prouidentia disponit euenire infallibiliter & necessario, & euenit contingenter, quod diuinę prouidentiæ ratio habet ut contingenter eueniat.

AD II. dicendum, q̃ in hoc est immobilis, & certus diuinæ prouidentiæ ordo, q̃ ea, quæ ab ipso prouidentur, cuncta eueniunt eo modo, quo ipse prouidet, siue necessario, siue contingenter.

AD III. dicendum, q̃ indissolubilitas illa, & immutabilitas quã Boe. tangit, pertinet ad certitudinẽ prouidentiæ, quæ non [d] deficit a suo effectu, neque a modo eueniendi, quem prouidit, nõ autem pertinet ad necessitatem effectuũ. Et considerandum est, quòd necessarium & contingens proprie consequuntur ens, inquantum huiusmodi. Vnde modus cõtingentiæ, & necessitatis cadit sub puisione Dei, qui est uniuersalis prouisor totius entis: non autem sub prouisione aliquorum particularium prouisorum.

QVAESTIO XXIII.

De prædestinatione in octo articulos diuisa.

POST considerationem diuinæ prouidentiæ, agendum est de prædestinatione, & de libro uitæ.

Et circa prædestinationem quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum Deo conueniat prædestinatio.

¶ Secundo, Quid sit prædestinatio: & utrum ponat aliquid in prædestinato.

D. 922.

& contingentia (per hoc enim euadit S. Thom. ab illa ratione 6. Meta. hic allata. Intendit enim quòd propositiones Ari. uerificantur in causis particularib⁹, quarũ aliæ sunt necessariæ, aliæ contingentes, aliæ per se, & aliæ per accidens: non autem in causa vniuersalissima excedente necessarias & contingentes per se & per accidens: quoniam ad eam spectat producere, vt effectus electos, non solum res, sed omnes rerum & euentuum modos.) Ita eleuando altius mentis oculos ipse Deus ex sua altiori, quàm cogitare possimus, excellentia, sic rebus euentibusque puideat, vt esse prouisum ab eo, sequatur aliquid altius quàm euitabilitas, vel ineuitabilitas, vt sic ex passiua prouisione euentus, neutrius combinationis alterum membrum oporteat sequi. Et si fic est, quiescet intellectus non euidentia veritatis inspectæ, sed altitudine ¶ accessibili veritatis occultæ. Et hoc ingeniolo meo satis rationabile videtur: tum propter rationem prædictam: tum quoniam, vt ait Grego. minus de Deo sentit, qui hoc tantum de illo credit, quod suo ingenio metiri potest. Nec propterea negandum aliquid eorum, quæ ad diuinam immutabilitatẽ, actualitatem, certitudinem, atque vniuersalitatem, & similia, spectare scimus, aut ex fide tenemus, suspicor: sed aliquod occultum latere, vel ex parte ordinis, qui est inter Deum & euentum prouisum: vel ex glutino inter ipsum euentum, & esse prouisum arbitror: & sic intellectum animæ nostræ oculum noctuæ esse considerans, in ignorantia sola quietem illius inuenio. Melius est enim tam fidei catholicæ, quàm philosophiæ, fateri cæcitatem nostrã, quàm asserere tanquam euidentia, quæ intellectum non quietant: euidentia namque quietatiua est. Nec propterea omnes doctores præsumptionis accuso: quoniam balbutiendo vt potuerunt, immobilitatem ac efficaciam summam, & æternam diuini intellectus, voluntatis, potestatisque insinuare intẽderunt omnes per infallibilitatem ordinis diuinæ electionis ad euentus omnes, quorum nihil præfatæ suspitioni obstat, quæ altius quid in eis latere credit. Et vere si sic prædicaretur, nullus forte circa prædestinationem erraret Christianus, sicut non errat in materia Trinitatis: quia dicitur, & scribitur, & ita est, quòd occulta est humano intellectui, & sola fides sufficit. Optimum autem atque salubre consilium est in hac re, inchoare ab his, quæ certo scimus & experimur in nobis, scilicet quòd omnia, quæ sub libero arbitrio nostro continentur, euitabilia a nobis sunt, & propterea digni sumus pœna vel præmio. Quomodo autem hoc saluo, diuina saluetur prouidentia ac prædestinatio &c. credere quod sancta mater Ecclesia credit. Scriptum est enim, Altiora te ne quęsieris: plurima enim sunt tibi supra sensus hominum revelata. Et hoc est vnum de illis.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ Tertio, Vtrum Deo cōpetat reprobatio aliquorum hominum.

¶ Quarto, De comparatione praedestinationis ad electionẽ, utrū scilicet praedestinati eligantur.

¶ Quinto, Vtrum merita sint causa, uel ratio pręd estinationis, uel reprobationis, aut electionis.

¶ Sexto, De certitudine praedestinationis, utrum scilicet praedestinati infallibiliter saluentur.

¶ Septimo, Vtrum numerus praedestinatorum sit certus.

¶ Octauo, Vtrū praedestinatio possit iuuari precibus sanctorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homines praedestinentur a Deo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ homines non praedestinentur a deo. Dicit.n. Dam. in *2 lib. Oportet cognoscere, ꝙ oia quidem praecognoscit de⁹: non aūt oia praedeterminat. Pręcognoscit.n. ea quae in nobis sunt: non aūt pręde terminat ea: sed merita & demerita humana sunt in nobis, inquantum sumus nostrorum actuum domini per liberum arbitriū. Ea ergo, quae pertinent ad meritum, vel demeritum, non praedestinātur a deo. Et sic hominum praedestinatio tollitur.

¶ 2 Praet. Oẽs creaturae ordinantur ad suos fines p diuinam prouidentiam, vt supra dictum est: * sed aliae creaturae non dicuntur praedestinari a Deo. ergo nec homines.

¶ 3 Praet. Angeli sunt capaces beatitudinis, sicut & homines: sed angelis non competit praedestinari, vt videtur, cum in eis nunquam fuerit miseria: praedestinatio aūt est propositum miserendi, vt dicit * Augu. ergo homines non prędestinantur.

¶ 4 Pręt. Beneficia hoibus a deo collata, p spūm sctūm viris sanctis reuelantur, secundū illud Apost. 1. Cor. 2. Nos aūt non spiritū huius mūdi accepimus: sed spm̄, qui ex deo est, vt sciamus q̃ a Deo donata sunt nobis. Si ergo hoies praedestinarentur a deo, cum praedestinatio sit dei beneficiū, esset praedestinatis nota sua praedestinatio. Qđ patet esse falsum.

SED CONTRA est, qđ dr̃ Ro. 8. Quos p̃destinauit, hos & vocauit.

RESPON. Dicendum, ꝙ deo conueniens est hoies praedestinare. Oia enim diuinae prouidentiae subiacẽt, vt supra * ostẽsum est. Ad prouidentiam autẽ pertinet res in finem ordinare, vt dictum est * Finis autem, ad quẽ res createę ordinantur a deo, est duplex. Vnus, qui excedit proportionem naturae creatae & facultatem, & hic finis est vita aeterna, quae in diuina visione consistit, quę est supra naturam cuiuslibet creaturae, vt supra habitum est * Alius autem finis est naturae creatae proportionatus, quem scilicet, res creata potest attingere secundum virtutem suae naturę. Ad illud autem ad quod nō potest aliquid virtute suae naturae peruenire, oportet quòd ab alio transmittatur, sicut sagitta a sagittante mittitur ad signum. Vnde proprie loquendo, rationalis creatura, quę est capax vitae aeternae, perducitur in ipsam quasi a deo transmissa: cuius quidem transmissionis ratio in Deo praeexistit, sicut & in eo est ratio ordinis omnium in finem, quam diximus esse prouidentiam. * Ratio autem alicuius fiendi in mente actoris existens, est quaedā praeexistentia rei fiendę in eo. Vnde ratio praedictae transmissionis creaturę rationalis in finem vitę ęternę, praedestinatio nominatur: nam destinare est mittere Et sic patet, quòd praedestinatio quantum ad obiecta, est quaedam pars prouidentiae.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dama. nominat praedeterminationem impositionem necessitatis: sicut est in reb⁹ naturalib⁹, quae sunt praedeterminatae ad vnum. Quod patet ex eo quod subdit, non enim vult malitiam, neque compellit virtutem. unde praedestinatio non excluditur.

AD II. dicendum, quòd creaturae irrationales non sunt capaces illius finis, qui facultatẽ humanae naturae excedit. Vnde non proprie dicuntur praedestinari, etsi aliquando abusiue praedestinatio nominetʳ respectu cuiuscunque alterius finis.

AD III dicendum, quòd praedestinari conuenit angelis, sicut & hominibus: licet nunquam fuerint miseri. Nam motus non accipit speciem a termino a quo, sed a termino ad quem. * Nihil enim refert quantum ad rationem dealbationis, vtrum ille qui dealbatur, fuerit niger, aut pallidus, vel rubeus. Et similiter nihil refert ad rationem praedestinationis, vtrum aliquis prędestinetur in vitam ęternam a statu miserię, vel non. Quàmuis dici posit, quòd omnis collatio boni supra debitum eius, cui confertur, ad misericordiam pertineat, vt supra dictum est. *

AD IIII. dđm, ꝙ ẽt si aliquib⁹ ex spāli priuilegio sua p̃destinatio reueletʳ, non tñ conuenit vt reueletʳ

¶ *Super Quaestionis vigesimaetertiae Articulum primum.*

IN titulo aduerte, quòd hic quęritur de diuina praedestinatione, non simpliciter ex modo quaerendi, sed respectu hominum: vtrunque tamen est intentum. Et propterea in corpore determinat quaestionem an est, simpliciter: in responsionibus vero argumentorum, respectu hominum.

¶ In corpore ponitur vnica conclusio responsiua quaesito affirmatiue. In Deo est praedestinatio, cum vno corollario in calce. Probatur conclusio sic. Vita aeterna in diuina visione consistẽs, est finis excedens proportionem & facultatem naturae creatae: ergo rationalis creatura illius capax perducitur in ipsam, quasi a Deo transmissa. ergo huius transmissionis ratio in deo pręexistit. ergo in deo est praedestinatio. Antecedens & declaratur distinguendo duplicem finem, in quem a diuina prouidentia creatura ordinatur, scilicet, proportionatum & superexcedentem. & probatur ex supradictis in quaestione 12. Prima consequentia probatur, quia ad id, ad qđ non potest aliquid sua virtute pertingere, oportet ab alio trāsmitti, sicut sagitta a sagittante. Secunda vero probatur, quia in eo est ratio ordinis omniū in finem, quae vocatur prouidentia. Tertia aūt probatur sic. Ratio rei fiendae in mente actoris praeexistens, est quaedam praeexistẽtia. ergo ratio huiusmodi transmissionis fiendae, est pręexistens transmissio. ergo est praedestinatio. probatur hoc vltimum: quia destinare, est mittere: & praedestinatio, est ratio huiusmodi trāsmissionis, in vitam aeternam. Corollarium vero est, Praedestinatio quantum ad obiecta, est pars prouidentię. & probatur, quia prouidẽtiae diuinae subiacẽt omnia, quo ad ordinem in finem.

¶ Aduerte hic, quòd praedestinatio ex parte actus non ponitur pars prouidentiae: quoniam actus diuinus nec partis, nec totius rationem in se habet: sed quantum ad obiecta, pars ponitur prouidẽtiae, quoniam quodlibet trium subiectorum prędestinationi, pars est subiectorum prouidẽtiae. Res ẽ enim creatura rationalis: ordo vero transmissio: finis vita ęterna. Cōstat autẽ quodlibet horum, partem esse totius entis, ordinis, & finis creati, prouidẽtiae subiecti.

¶ Circa hanc partem nota differentiam inter S. Thom. doctrinam & alios, de quorum numero est Sco. in 40. dist. primi. Putant enim praedestinationẽ proprie electionem, & consequenter actum diuinae voluntatis significare. Hic autẽ expresse dicitur, qđ actum intellect⁹ importat, sicut & prouidentia: quoniam pars est prudentię. Ad cuius maiorem claritatem recolito, quòd diuinus intellectus, nostro more loquendo, primo excogitauit ordinem eligẽdorum: ac mittendorum in vitam ęternam, eumque suae voluntati proposuit acceptandum: deinde libere sua voluntas illum ordinem exequendum elegit. & sic tertio ordo, qui prius, idest, secundum se, rationem excogitati habebat, modo habet rationem statuti. Diuersitas igitur opinionum in hoc consistit, quòd illi ipsam electionem, quę ordinem illū excogitatū ac propositū statuit, praedestinatiõis noie intelligendam dicunt. Nos autem non ordinem excogitatum: sed ordinem statutum in ipsa authoris mẽte, praedestinationis nomine significamus. Et quoniam diuersitas haec de vocabulis est potius quàm rebus, eo quòd haec omnia requiri ad praedestinationem nullus ambigit. Vnusquisque in suo sensu abūdet, modo nominibus vtamur vt plures.

139 1.dist. 40.q. 2.art.vnico & 3. contra cap.vlt. * cap.30.in principio.

q.praecedenti ar.1.& 2.

Vnum simile habet de prędestinatione sanctorū, c.10. to.7.

q.praecedenti.ar.1.&2.

q.praecedenti.artic.4.

oibus: quia sic illi, qui non sunt prę destinati, desperarẽt, & securitas in praedestinatis negligẽtiam pareret.

ARTICVLVS II.

Vtrum praedestinatio aliquid ponat in praedestinato.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd praedestinatio ponat aliquid in praedestinato. Omnis enim actio ex se passionem infert. Si ergo praedestinatio actio est in Deo, oportet ꝙ praedestinatio passio sit in praedestinatis.

¶ 2 Pręt. Orig. dicit. * super illud Rom. 1. Qui praedestinatus est &c. Praedestinatio est eius qui non est: sed destinatio eius est qui est. Et August. dicit in lib. de praedestinatione sanctorum. Quid est praedestinatio, nisi destinatio alicuius existẽtis? Ergo praedestinatio non est nisi alicuius existentis, & ita ponit aliquid in praedestinato.

¶ 3 Praet. Praeparatio est aliquid in pręparato: sed praedestinatio est prę paratio beneficiorum Dei, vt dicit August. in * lib. de praedestinatione sanctorum. Ergo praedestinatio est aliquid in praedestinatis.

¶ 4 Pręt. Temporale nō ponitur in diffininione aeterni: sed gratia, quae est aliquid tẽporale, ponitur in diffinitione praedestinationis. nā praedestinatio dicitur esse p̃paratio gratiae in praesenti, & gloriae in futuro. Ergo praedestinatio non est aliquid ęternum. Et ita oportet quòd non sit in Deo, sed in prędestinatis: nam quicquid est in Deo, est aeternum.

SED CONTRA est, quod Augu. * dicit, quòd praedestinatio est praescientia beneficiorum Dei: sed praescientia non est in praescitis, sed in praesciente. Ergo nec praedestinatio est in p̃destinatis, sed in p̃destinãte.

RESPON. Dicẽdū, ꝙ praedestinatio nō est aliquid in p̃destinatis, sed in praedestinante tm̃. Dictum* est.n. quòd praedestinatio est quaedā pars prouidentiae. Prouidentia autẽ non est in rebus prouisis, sed est quaedā ratio in intellectu prouisoris, vt supra dictum est. * Sed executio prouidentiae, quae gubernatio dicitur, passiue quidem est in gubernatis, actiue autem est in gubernante. Vnde manifestū est, ꝙ praedestinatio est quaedam ratio ordinis aliquorū in salutẽ ęternam in mente diuina existens: executio autem huius ordinis est passiue quidem in praedestinatis, actiue autem est in deo. Est autem executio praedestinationis vocatio, & magnificatio, secundum illud Apostoli ad Rom. 8. Quos praedestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & magnificauit.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ actiones in exteriorẽ materiam transeuntes, inferunt ex se passionem, vt calefactio & secatio, [e] non autem actiones in agente manẽtes, ut sunt intelligere & uelle, ut * supra dictū est. et talis actio est praedestinatio. Vnde praedestinatio non ponit aliquid in p̃destinato: sed [d] executio eius, quae transit in exteriores res, ponit in eis aliquem effectum.

AD II. dicendum, ꝙ destinatio aliquando sumitur pro reali missione alicuius ad aliquem terminum: & sic destinatio non est nisi eius qđ est. Alio modo sumitur destinatio pro missione, quam aliquis mente concipit, secundum ꝙ dicimur destinare, quod mente firmiter proponimus. Et hoc secundo modo dicitur 2. Macha. 6. cap. ꝙ Eleazarus destinauit non admittere illicita propter uitae amorem. et sic destinatio potest esse eius quod non est. Tamẽ prędestinatio ratione antecessionis quam importat, potest esse eius qđ non est, qualitercunque eius destinatio sumatur.

AD III. dicendū, ꝙ duplex est p̃paratio. Quędā patiẽtis, ut patiatʳ: & haec p̃paratio est in p̃parato. Quaedam alia est agentis, ut agat. & haec est in agente. et talis praeparatio est prędestinatio, prout aliquod agens per intellectum dicitur se praeparare ad agendum, inquantum praeconcipit rationem operis fiendi. Et sic Deus ab aeterno praeparauit praedestinando, concipiens rationem ordinis aliquorum in salutem.

AD IIII. dicendum, ꝙ gratia non ponitur in diffinitione praedestinationis, quasi aliquid existens de essentia eius: sed inquantum prę destinatio importat respectum ad gratiā, ut causae ad effectum: & act⁹ ad obiectum. Vnde nō sequitur, ꝙ praedestinatio sit aliquid tẽporale.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus aliquem hominem reprobet.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus nullū hominẽ reprobet: Nullus enim reprobat quem diligit: sed Deus omnem hominem diligit, secundum illud Sap. Diligis omnia, quae sunt: & nihil odisti eorum, quę fecisti. Ergo Deus nullum hominem reprobat.

¶ 2 Praet. Si Deus aliquẽ hominem reprobat, oportet ꝙ sic se habeat re

140 1.dist.40.q.1.art.1.

¶ *Super Quaestionis vigesimaetertiae Articulum secundum.*

IN titulo, Vtrū ponat aliquid, id est cum dicitur, Sortes est p̃destinatus, vtrū ly p̃destinatus, praedicet aliquod ens in Sor. substātiale, aut accidentale, vt cum dicitur, Sor. est animal, vel Sor. est albus: aut nihil ponat in eo, sed denominet tantum denominatione extrinseca: sicut cum dicitur, album videtur.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quaesito negatiue. Praedestinatio nō est aliquid in praedestinato, sed in praedestinante tantum. probatur & manifestatʳ conclusio. Probatur quidẽ sic, Prouidentia nihil ponit in p̃uisis, sed in intellectu tantum prouisoris ratione ordinis, &c. ergo praedestinatio in mẽte tantum diuina, ponit rationẽ ordinis electorū &c. Et probatʳ cōsequentia, quia praedestinatio pars est prouidẽtiae. Manifestatur vero ex differentia inter ipsam praedestinationem, & illius executionem: quoniā haec actiue sumpta ponit aliquid in exequente ipso, scilicet Deo, & aliquid in praedestinatis. Et declaratur hoc ex differentia simili inter prouidentiam, & gubernationem, quę actiue quidem in gubernante, passiue vero in gubernatis ponit aliquid. Et quoniam executio praedestinationis aliquo vno p̃prio caret nomine, idcirco in litera duobus exprimitur, dū subditur, quòd est vocatio, & magnificatio, ex testimonio apostoli &c.

Sup. illud Qui factus est ei secundum carnẽ tomo. 3.

lib. de bono perseuerantię cap. 14. tomo 7.

lib. 2. q est de bono perseuerantię, cap. 14. tomo. 7.

arti. praecedenti.

q.22. art.1.

¶ *Super Quaestionis vigesimaetertiae Articulum tertium.*

IN titulo, reprobare in communi significat repulsionẽ alicuius tanquā indigni. in proposito autẽ indignitas ista attenditur respectu vitae aeternae.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet quaesito affirmatiue, determinando quaestionẽ, an est. Secundo ibi, Sic igitur, determinat quaestionẽ, quid est. Et quamuis hoc non fuerit directe quaesitum: quia tamen propria causa an est, est quid est, vt in 2. poste. dicitur, merito vtrumque simul determinatur. Quo ad primum est haec conclusio. Deus aliquos reprobat. Probatur, Ad prouidentiam pertinet permittere aliquem defectū in rebus illi subiectis. ergo ad prouidentiam diuinā pertinet permittere aliquos a vita aeterna deficere. ergo aliquos reprobare. Antecedens patet ex dictis. Prima vero consequentia probatur: quia ad diuinam prouidentiam pertinet ordinare homines in vitam ęternā. Secūda autem, quia hoc nihil aliud est quàm reprobare.

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit: quoniam tota vis eius nō infert intentū. Aut enim intendit inferre, quòd reprobatio, seu permissio defectus a vita ęterna, recte infertur ex hoc, quòd prouisoris est permittere: aut intẽdit quòd ex hoc recte infertur, quòd p̃missio si est, pertinet ad p̃uidentiam. Et si quidem intendit hoc secundum, non respondet q̃sito: qm̃ ex hoc nō hr̃, qđ Deus aliquos reprobat: sed quòd si reprobat, reprobare ad prouidentiam suam spectat. Si autem intendit primū, tunc ratio nihil valet: imo cõmittitur sophisma consequentis, dum arguitur a prouidentia in communi respectu finis, in communi ad prouiden-

276 q.14.art.4. & 18. ar.3 ad 1.

D.33.

141 1.di. 40. q. 4. art.1. & 2. Et 3. cō. cap.vlt. Et Ro. 9. l. 2. fina.

nidentiam respectu huius finis .s. vitæ ęternæ. Quàmuis enim ad prouidétiam vniuersi exigať permissio alicuius defectus, & similiter prouidentiæ in communi non repugnet permittere aliquos defectus: non tamen omnis prouidentia hoc exigit, vt patet de prouidentia necessariorum, vt sic. & tamen litera infert, ac si illa propositio, scilicet, Ad prouidentiam ptinet permittere, esset vniuersalis. Ad hoc breuiter respondetur, quòd primus sensus est directe de intétione literæ: quoniam sic respõdet quæsito. Nec oportet propterea sophisma aliquod admittere, nec illa propositione, vt simplr vniuersali, vti: sed vniuersali in materia defectibili secundum se. Ita quòd sensus est, Ad prouidentiam rerum secundũ se defectibilium a fine, spectat permittere &c. & tunc optime sequiť. ergo prouidentia diuina habet hunc actum, scilicet permittere aliquos deficere a vita æterna, quoniã creaturæ rationales sunt defectibiles ab hoc fine. Et si quęras fundamétum illius præmissæ, scito, quòd est suauis dispositio rerum prouisarum. Ex hoc enim quòd prouidentia suauiter disponit, defectibilia suis virib' relinqt: & sic eueniũt defectus. ¶ Quo ad secũdum, tria de reprobatione dicit. Primo, quod ē pars prouidentiæ. & probat hoc ex proportionalitate ad p̃destinationem. Secundo, quòd non est tantum præscientia. & probat hoc ex suo toto, scilicet ex prouidentia, quæ manifeste addit supra præscientiam. Tertio, ꝙ includit volũtatem permittendi casum, & puniédi culpam & probat hoc rursus ex proportionalitate ad prędestinationem in hoc, quòd illa respicit & id quod est præsentis sæculi, & quod futuri &c. Ex his autem facile colligitur quid est reprobatio, quòd scilicet est præscientia cum voluntate permittendi culpã, & dãnandi propter culpã.

130

Arti.1.huius quæst.

q.22.art.2.

q.præcedenti artic.1.

D.96.

Augustin. lib.1.ad simpli. q.2. & li.1. de præde. & g.c.2. Fulg.lib.1. de dup. præ dest. Dei.

probatio ad reprobatos, sicut prædestinatio ad prædestinatos: sed prę¬destinatio est causa salutis prædestinatorũ. ᶜ ergo reprobatio erit causa perditionis reproborum. Hoc autẽ est falsum: dicitur enim Osee 13. Perditio tua Israel ex te est, tantummodo ex me auxilium tuum. Non ergo Deus aliquem reprobat.

¶3 Pręt. Nulli debet imputari quod vitare nõ põt: sed si Deus aliquem reprobat, non potest vitare quin ipse pereat: dicitur enim Eccl.7. Considera opera Dei, ꝙ nemo possit corrigere, quẽ ipse despexerit. ergo nõ esset hominibus imputãdum ꝙ pereunt. hoc autem est falsum. Non ergo Deus aliquem reprobat.

Sed contra est, quod dicitur Mal.1. Iacob dilexi, Esau autem odio habui.

Respon. Dicendum, ꝙ Deus aliquos reprobat. Dictum .n. est* supra, ꝙ prædestinatio est pars prouidentię: Ad prouidentiam autẽ pertinet permittere aliquem defectũ in rebus, quæ prouidentiæ subduntur, vt supra* dictum est. Vnde, cũ per diuinam prouidétiam hoĩes in vitam æternam ordinẽtur, pertinet etiam ad diuinam prouidẽtiam, vt permittat aliquos ab isto fine deficere. & hoc dicitur reprobare. Sic igitur, sicut prædestinatio est pars prouidentiæ respectu eorum, qui diuinitus ordinãtur in æternam salutẽ: ita reprobatio est pars prouidentiæ respectu illorum, qui ab hoc fine decidunt. Vnde reprobatio non nominat præscientiam tantum, sed aliquid addit secundũ rationem, sicut & prouidentia, vt supra dictum est. * Sicut enim prædestinatio includit voluntatem conferendi gratiam & gloriam, ita reprobatio includit voluntatem permittendi aliquem cadere in culpam, & inferendi damnationis pœnam pro culpa.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ᵈ Deus oẽs hoĩes diligit, & etiam oẽs creaturas, inquãtum oĩbus vult aliquod bonum: non tñ quodcũq; bonum vult omnibus. Inquantum igitur quibusdam non vult hõc bonum, quod est vita æterna, dicitur eos habere odio, vel reprobare.

Ad ii. dicendum, ꝙ aliter se habet reprobatio in causando, q̃ prędestinatio. Nam prædestinatio est causa & eius quod expectatur in futura vita a prædestinatis, scilicet gloriæ, & eius quod percipitur in præsenti, scilicet gratiæ: reprobatio vero nõ est causa eius quod est in præsenti, scilicet culpę, sed est causa derelictionis a deo. Est tamen causa

F eius quod redditur in futuro, scilicet pœnæ æternæ. Sed culpa prouenit ex libero arbit. eius qui reprobatur & a gratia deseritur. Et secundũ hoc verificatur dictum prophetæ, scilicet Perditio tua Israel ex te.

Ad iii. dicendum, quòd reprobatio Dei non subtrahit aliquid de potentia reprobati. Vnde cum dicitur, quòd reprobatus nõ potest gratiam adipisci, non est hoc intelligendum secundũ impossibilitatem absolutam, sed secundum impossibili-

G tatem conditionatam, sicut supradictum est, * quòd prædestinatum necesse est saluari necessitate conditionata, quæ non tollit libertatem arbitrij. Vnde licet aliquis nõ possit gratiã adipisci, qui reprobatur a deo: tamẽ quòd in hoc peccatum, vel illud labatur, ex eius libero arbit. cõtingit. Vnde & merito sibi imputatur in culpam.

Articvlvs IIII.

H *Vtrum prædestinati eligantur a Deo.*

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur, quòd prædestinati non eligãtur a deo. Dicit enim Diony. * 4. cap. de diui. no. quòd sicut sol corporeus non eligendo omnibus corporibus lumen immittit, ita & deus suam bonitatem: ᶜ sed bonitas diuina communicatur pręcipue aliquibus secundum participationẽ gratię & glorię. ergo Deus

I absq; electione gratiam & gloriam communicat. quod ad prędestinationem pertinet.

¶2 Pręt. Electio est eorum quę sunt: sed prędestinatio ab ęterno, est etiã eorum quæ nõ sunt. ergo prædestinantur aliqui absque electione.

¶3 Præt. Electio quandam discretionem importat: sed deus vult oẽs homines saluos fieri, vt dicitur 1. Tim. 2. ergo prædestinatio quæ præordinat homines in salutem, est absque

K electione.

Sed contra est, quod dicitur Ephe.1. Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem.

Respon. dicendum, quòd prædestinatio secundum rationem præsupponit electionem, & electio dilectionem. Cuius ratio est: quia prædestinatio, vt dictum est*, est pars prouidentiæ. Prouidentia autem sicut & prudentia, est ratio in intellectu existens præceptiua ordinationis aliquorũ in finem, vt supra dictum est* est. Nõ autem præcipitur aliquid ordinandum in finem, nisi præexistente voluntate fi-

¶ Super quæstionis vigesimætertiæ Articulum qartum.

In titulo, electiõis vocabulũ proprie sumitur, prout sonat actũ voluntatis, quo optione proposita vnum mauult altero. ¶ In corpe vna ẽ cõclusio respõsiua affirmatiue, Oẽs prædestinati sunt electi & dilecti a deo: Probatur: Prudentia est ratio in intellectu existens, pręceptiua ordinationis aliquorũ in finem. ergo prouidentia est ratio præceptiua &c. Ergo p̃destinatio est ratio p̃ceptiua ordinis aliquorum in vitam æternam. ergo prædestinatio aliquorum præsupponit, quòd Deus illorum velit salutem. ergo prædestinatio pręsupponit electionem, & electio dilectionem. ergo omnes prædestinati sunt electi & dilecti a deo. Prima consequentia probatur, quia sicut est de prudentia, ita de prouidentia. Et aduerte, quòd ly sicut, potius expressiue, quam similitudinarie tenetur: quoniam prouidétia, vt superius dictũ fuit, principalis prudentiæ pars est, immo est ipse præcipuus actus prudentię politicæ. Secunda vero in litera explicite nõ habeť, sed ob clariorem contextum apposita est: & patet ex eo, quòd prædestinatio est pars prouidentiæ. Tertia autẽ probatur, quia non præcipitur aliquid ordinandum in finem, nisi præexistente volũtate finis. Et hoc intellige de vere interiori pręcepto: quod dico propter exterius præceptum, quod signũ diuinæ voluntatis in quæstio. 19. positum ẽ. Illo enim modo præceptum sumendo, multa Deus præcipit quæ non vult, vt patet in peccatoribus. Quarta autẽ probatur, quia ad tale velle diuinũ pertinet electio & dilectio. Et quoniam in hac quarta consequentia tria inferuntur scilicet, electio, et dilectio, & ordo inter electionem & dilectionem diuinam, ideo singula in litera manifestantur. Et primo quòd ex tali velle sequatur dilectio qa eis vult hoc bonũ, diligere enim est velle illi bonum. Secundo, ꝙ electio quia hoc bonũ vult illis præ alijs quos reprobat. Tertio ꝙ electio dilectionem præsupponit: & hoc ex differentia inter ordinem horum actuũ in nobis & in Deo: quoniã in Deo dilectio electionem pręcedit, in nobis vero econtra: & ratio est, quia volũtas sua causat bonitatem rerum, nostra autem a bonitate rerum mouetur.

¶ Circa differẽtiam nunc assignatam, aduerte quòd prædicta differentia est intelligenda respectu vni' & eiusdem obiecti, & rursus de prima ratione electionis, aliter non apparet vera differentia ista vniuersaliter intellecta. cum enim amor sit primus act' voluntatis, non possumus eligere nisi præamemus: sed tamẽ ex amore circunstantiarum eligimus hunc, vt ipsum amemus, vt patet in electione vxoris: & sic respectu huius & nõ simpliciter in nobis electio dilectionem præcedit: manifeste quoq; in dilectione nostra benefica patet, quòd quàmuis benefacere præcedat electionem eiusdem cui benefaciat, dum omnes æquo amore prosequeremur: fieri tamen non potest, vt effectus in amato ex solo nostro amore p̃ueniẽs, ad electionem eiusdem nos ducat: quoniam stante paritate amoris sectio, qui non potest electio. disparitas autẽ si fiat in amando ab obiecti circũstantiis magis amatis mouemur ad eligendum

q.20.art.2. & 3.

* Art.3.huius quæst.

121

Marti.4.

In corp.ar. & q.20.articu.2.

† Aug.Ser. 11.de verb. apos.aliquã tulũ a principio.to.10

* q.19.ar.6.

143

1.d.41.art. 3.Et 3.cõt. c.vlt.Et ve. q.6.ar.2.& 10.15.1.3.

nis. Vnde prædestinatio aliquorum in salutem æternam, pręsupponit secundum rationem, quòd deus illorum velit salutem. Ad quod pertinet electio & dilectio. Dilectio quidem inquantum vult eis hoc bonũ salutis æternæ. Nam diligere est velle alicui bonum, vt supra dictũ *est. Electio autem inquantum hoc bonum aliquibus præ alijs vult cum quosdam reprobet, vt supra dictũ est. * Electio tamen & dilectio aliter ordinantur in nobis & in Deo,

B eo quòd in nobis voluntas diligendo non causat bonum: sed ex bono præexistente incitamur ad diligendum. ᶜ Et ideo eligimus aliquem, quem diligamus. Et sic electio dilectionem præcedit in nobis. In Deo autem est econuerso. Nam voluntas eius, qua vult bonum alicui diligendo, est causa quòd illud bonũ ab eo præ alijs habeatur. Et sic patet, quòd dilectio præsupponitur electioni secũdum rationem, & ele-

C ctio prædestinationi. Vnde omnes prædestinati sunt electi & dilecti.

Ad primvm ergo dicendum, quòd si cõsideretur communicatio bonitatis diuinę in cõmuni, absque electione bonitatem suam communicat, inquantum, scilicet, nihil est quod non participet aliquid de bonitate eius, vt supra dictum *est. Sed si consideretur communicatio istius vel illius boni, non absq; ele-

D ctione tribuit, quia quædam bona dat aliquibus, quæ non dat alijs. Et sic in collatione gratiæ & gloriæ attenditur electio.

Ad ii. dicendum, quòd quando voluntas eligẽtis prouocatur ad eligendum a bono in re præexistente, tunc oportet quòd electio sit eorum quæ sunt, sicut accidit in electione nostra. Sed in Deo est aliter vt dictum est. * Et ideo sicut dicit August. † Eliguntur a deo qui non

E sunt, neque tamen errat qui eligit.

Ad iii. dicendum, quòd (sicut supra * dictum est.) Deus vult omnes homines saluos fieri antecedenter: (quod nõ est simpliciter velle sed secundum quid) non aũt consequenter, qđ est simpliciter velle.

Articvlvs V.

Vtrum præscientia meritorum, sit causa prædestinationis.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur, quòd præscientia meritorum sit causa prædestinationis. Dicit enim Aposto Rom.8. Quos præsciuit, hos & prædestina-

A uit. Et glo. Ambro. super illud * Roma.9. Miserebor cui' miserebor &c. dicit, misericordiam illi dabo quẽ præscio toto corde reuersurum ad me. Ergo videtur ꝙ præsciẽtia meritorum sit causa prædestinationis.

¶2 Præt. Prædestinatio diuina includit diuinam voluntatem, quæ irrationabilis esse non potest, cum prædestinatio sit propositum miserendi, vt August. dicit. † Sed nulla alia ratio potest esse prędestinationis ni-

B si præscientia meritorum. Ergo præscientia meritorum est causa, vel ratio prædestinationis.

¶3 Præt. Non est iniquitas apud deum vt dicitur Roma.9. Iniquum autem esse videtur, vt æqualibus inæqualia dẽtur. Omnes autem homines sunt æquales, & secundum naturam, & secundũ peccatum originale. Attenditur autem in eis inæqualitas secundum merita, vel demerita propriorum actuum. Non

C igitur inæqualia præparat Deus hominibus prædestinando, & reprobando, nisi propter differentiũ meritorum præscientiam.

Sed contra est, quod dicit Aposto. ad Tit.3. Non ex operibus iustitiæ, quę fecimus nos: sed secundum suã misericordiam saluos nos fecit Sicut autem saluos nos fecit, ita & p̃destinauit nos saluos fieri. Non ergo præscientia meritorũ est causa, vel ratio prædestinationis.

D Respon. dicendum, ꝙ cũ prædestinatio includat voluntatem vt supra dictum est,* sic inquirẽda est ratio prædestinationis, sicut inquiritur ratio diuinæ voluntatis. Dictum est autem supra, * quòd non est assignare causam diuinæ voluntatis ex parte actus volendi: sed potest assignari ratio ex parte volitorum, inquantum, scilicet, deus vult esse aliquid propter aliud. Nullus ergo fuit ita insanæ mentis, qui di-

E ceret merita esse causam diuinę prędestinationis ex parte actus prædestinãtis. Sed hoc sub quæstione vertitur: vtrũ ex parte effectus prędestinatio habeat aliquam causam. Et hoc est quærere: vtrum Deus pręordinauerit se daturum effectum prædestinationis alicui propter merita aliqua. Fuerunt igitur quidam, qui dixerunt, quòd effectus prædestinationis præordinatur alicui propter merita præexistentia in alia vita. Et hęc fuit positio Origen. qui posuit animas humanas ab initio creatas, & secundum diuersitatem suorum operum diuersos status eas sortiri in hoc mundo corporibus vnitas. * Sed hanc opinionẽ excludit Apo-

hunc præ aliis vt ametur. Et sic dilectio nostra non potest esse prima electiõis ratio respectu eiusdem quàmuis possit esse secũdaria: vt cum ex amore alicuius eligitur illemet vt ametur ad aliquod aliud bonum, vt quotidie fit. In deo autem oportet dilectionem huius præcedere vt primã & totam causam ex parte amati electionis illi', quia electio disparitatem vnius ab altero supponit. & tota disparitatis ratio in creatura est bonum, illi a deo volitum, & sic dilectio, electiõis est ratio apud Deum.

¶ Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum quintum.

Titulus in corpore declaratur ¶ In corpore tria facit. Primo declarat titulum. Secũdo tractat tres opiniones circa quæsitum. Tertio respondet quæsito. Quo ad primum distinguit quòd prædestinationem causari ex præscitis meritis potest intelligi dupliciter. Primo ex parte act', & sic nulla est quæstio. Secundo ex parte effectus, & sic vertitur in dubium. Manifestatq; hanc distinctionem cum suis mẽbris ex diuina volũtate: quoniam ipsa clauditur in prædestinatione: eadem siquidem distinctione vti oportet cũ de causa, quare De' velit aliquid quæstio est, vt ex supra dictis patet: & litera est clara.

¶ Quo ad secũdum prima opinio ẽ Ori. dicẽtis præterita ante hanc vitam merita animarum, causam esse prædestinationis. Et confutatur authoritate Apostoli. Cũ nondum boni aliqd egissent, &c. Secunda est Pelagianorum dicẽtium ꝙ merita præexistẽtia in hac vita, sunt ratio prędestinationis, quia initium benefaciendi ex nobis est. sed hæc confutatur authoritate Apostoli, quòd non sumus suffi-

& ro.1.l.3. & c.8.l.6. & c.9.l.3. & Eph.1. lec.1.et l.4. * Ad Rom. c.9.tomo.5

† De præd. sanct.c.10. tomo.7.

Art præce.

q.19.art.5.

250
361

Universidad de Deusto Biblioteca

sufficientes cogitare.&c. Constat enim,quòd cogitatio est primũ ex nobis initiũ cooperãdi bene. Tertia opinio ẽ,ꝙ merita futura, in hac tñ vita,sunt cã prædestinationis. Et ad hãc opinionẽ reducit opinio retractata ab Augu.s.ꝙ fides futura fuit rõ pdestinationis Iacob,magis quã Esau. Sed hãc opinionẽ cõfutat author in litera sic: Si aliqd ex pte nrã esset cã pdestinationis, illud nõ clauderet sub prędestinationis effectu: sed totũ qd inuenit in bono vsu grę, ẽ effect⁹ pdestinationis: ergo nihil, qd est in bono vsu grę, est cã prædestinãdi. probat destructio cõsequentis sic. Non est distinctũ id qd est a causa scda & a cã prima. ergo nõ est distinctũ qd est ex libero arbitrio & prædestinatione. ergo id qd est p liberum arbitriũ, est ex prædestinatione. prima cõsequentia nunc facta probatur: qa diuina prouidẽtia pducit effect⁹ p operationes causarum secundarum.

¶ Circa hãc partem aduerte,ꝙ Henricus de Gãdauo. Quodl. 4.art.19. & Quodl. 5.art.5.tenet opinionẽ satis propinquã huic modo confutatę dicens, ꝙ bonus vsus non gratiæ, vt præcedens dixit opinio,s3 liberi arbitrii, est cã pdestinationis. Et qm ratio facta in litera directe militat contra talem opinionem, idcirco conatur soluere eã & probare suã opinionẽ. Et suam quidẽ probat authoritate Augusti. Venit de occultissimis meritis,&c. vt habes a magistro.41.dist.in. dein de ratione tripliciter. Tum quia electio præsupponit disparitatem eligendi a reprobando, tum quia iustitia semper est comes misericordiæ. & sic aliquam congruentiam ex parte prędestinãdi oportet inueniri ad misericordẽ prædestinationem: tum quia reprobationis est aliqua causa ex parte nostri. ergo & prædestinationis. Rationem autem præsentem arguit,negando quòd ex indistinctione eius quod est ex libero arbitrio & diuina gratia, sequatur quòd id quod est ex parte liberi arbitrii,totaliter claudatur sub prædestinatione seu eius effectu: quoniam stat indistinctum esse bonum vsum liberi arbitrii, qui est a gratia & libero arbitrio,& tamen ipsum esse quodammodo a libero arbitrio, quo non est a gratia: & sic eo modo quo est noster & nõ gratiæ, potest esse causa prædestinationis. Quòd autem bonus vsus liberi arbitrii aliquo modo sit ipsius quo non est gratiæ, patet authoritate August.sup illud, Adiuua nos Deus salutaris noster: vbi vult nos cooperari gratiæ.

¶ Ad hæc,quoniã manifeste eiusdẽ est difficultatis hæc opinio cũ recitata in litera,breuiter nũc est dicẽdũ.Et authoritati Aug. magister rñdet dicens,eam retractatam in simili, & bñ dicit:qm expsse ipse Aug.hãc retractationũ suarũ regulã tradidit vt sentẽtia alicubi retractata,vbiq; in operibus suis retractata censeatur. Ad rationes aũt dicitur,quòd electio supponit dilectionẽ,ex qua est disparitas: sed dilectio non est extra prædestinationẽ: iustitia quoq;in primis effectibus nõ in ordine ad creaturas & bonitatẽ,sed sapiẽtiã diuinã comes est requirenda. Nec ẽ idẽ iudiciũ de reprobatiõe & pdesti.qm in reprobatiõe ẽ aliqd extra totũ reprobationis effectũ .s. culpa:nõ sic aũt est ĩ prædestinato,in quo totũ ordinãs ipsum in vitã æternã, est prędestinationis effectus. Et ex hoc apparet error solutionis allatæ: videtur .n. ꝙ iste idẽ fecit iudiciũ de gratia gratũ faciente, de qua loquitur Aug. & de qua verificatur, ꝙ bon⁹ vsus liberi arbitrii aliquo mõ est a nobis,quo non est a gratia & de gratia prædestinationis, i.gratuita pdestinatione: cũ tñ distẽt plusquã cælũ & terra: qm sub ista

stolus Rom. 9. dicens, Cum nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni vel mali, non ex operibus, sed ex vocante dictum est: quia maior seruiet minori. Fuerũt ergo alii qui dixerunt, quòd merita præexistentia in hac vita sunt ratio & causa effectus prædestinationis. Posuerũt enim Pelagiani quòd initium benefaciendi sit ex nobis, consummatio autem a Deo. Et sic ex hoc contingit quòd alicui datur prædestinationis effectus, & non alteri: quia vnus initium dedit se præparando, & non alius.

SED CONTRA hoc est,quod dicit Apostolus 2. Cor. 3. qđ non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis. Nullum autem anterius principium inueniri potest, quàm cogitatio. Vnde non põt dici, quòd aliquod in nobis initium existat, quod sit ratio effectus prædestinationis. Vnde fuerunt alii, qui dixerunt, quòd merita sequentia prædestinationis effectum, sunt ratio prædestinationis: vt intelligatur quòd ideo Deus dat gratiam alicui, & præordinauit se ei daturum, quia præsciuit eũ bene vsurum gratia. Sicut si rex det alicui militi equum,quem scit eo bene vsurum. Sed isti videntur distinxisse inter id quod est ex gratia, & id quod est ex lib. arb.quasi nõ possit esse idem ex vtroque. Manifestũ est autem, quòd id quod est gratiæ, est prædestinationis effectus, G & hoc non potest poni vt ratio prædestinationis, cum hoc sub prædestinatione concludatur. Si igitur aliquid aliud ex parte nostra sit ratio prædestinationis, hoc erit præter effectum prædestinationis. Nõ est autem distinctum quod est ex lib. arb.& ex prædestinatione,sicut nec est distinctum quod est ex causa secunda & causa prima. Diuina enim prouidentia producit effectus p operationes causarum secũdarum,vt supra dictum est.* Vnde H & id quod est per lib. arbi. est ex prædestinatione. Dicendum est ergo, quòd effectum prædestinationis cõsiderare possum⁹ dupliciter, Vno modo in particulari,& sic nihil prohibet aliquem effectum prædestinationis esse causam & rationem alterius. Posteriorem quidem prioris secundum rationem cau-

F cadũt nõ solũ actus charitatis,sed oẽs eorũ modi & gratuita auxilia. Et breuiter,vt in litera dicitur, oẽ ordinans prædestinatũ in vitã æternã,& sic,cũ bonus vsus liberi arbitrii prout est a nobis,sit vnũ de his, quibus ordinãmur in vitã æternã:quia ordinamur vt libere cooperãdo,bene illam consequamur, sequitur,ꝙ nõ solum ipse bonus vsus lib.arb. sed etiã modus quo est a nobis,cadat sub pdestinatione, q̃uis nõ cadat sub grã gratũ faciẽte.& sic ĩ litera cũ dr̃ nõ eẽ distinctũ qđ ẽ a li.arb.& pdestinatione,intelligẽdũ est nõ solũ quo ad ipsũ actum,sed ẽt quo ad oẽm modũ eius:ac p hoc de oĩmoda distinctiõe interp̃tãdũ ẽ,& sic sit finis opinionũ.

¶ Quo ad tertium, rñdet q̃sito cũ distinctione tribus cõclusionibus. Distinctio est effectus prædestinationis,potest sumi dupliciter .s. in cõi, vel in particulari.Et nõ intẽdit de cõitate & singularitate ẽm pdicationem,sed ẽm totalitatẽ & partitionẽ: ita ꝙ p cõe intẽdit pdestinationis totũ effectũ siue in oĩbus siue ĩ aliquo vno pdestinato:p particulare vero ĩtẽdit partẽ aliquã toti⁹ effectus pdestinationis in aliquo vno pdestinato particulari:siue ẽt in omnibus in communi,hoc.n.nihil refert ad propositum. Prima ergo conclusio est. Effectus particulares pdestinationis nihil prohibet habere causam, sic ꝙ alter alterius sit causa, & econ- I uerso. Declaratur, quia posterior est finis prioris: & prior velut materia posterioris,vt meritum præmii, &c. Scd̃a vero conclusio ẽ:Totus effect⁹ pdestinationis nullã hẽt cãm ex pte nrã. Probatur qa totũ in nobis nos ordinãs in vitã æternã,ẽ prędestinationis effectus:qa ẽt ipsa pparatio,iuxta illud, Cõuerte nos dñe ad te, & cõuertemur. Tertia aũt cõclusio ẽ. Tot⁹ effect⁹ pdestinationis hẽt p cã diuinã bonitatẽ. pbat:qa ipsa ẽ,& vltim⁹ illius finis,& eiusdẽ prima rõ tãquã primũ mouẽs volũtatẽ diuinã ad pdestinãdũ.

¶ Rñsio ad tertiũ qm multa cõtinet,& singula ferè verba ipugnata sunt ab Hẽr.& Aur.distincte tractãda ac examinãda est. Tria igiť in hac rñsione facit. primo cãm reprobationis & pdestinationis in cõi assignat.Scdo cãm earundẽ in singulari,ibi. Sed quare hos elegit. Tertio directe rñdet argumento,ibi, Neq; tamẽ, &c.

¶ Quo ad primũ,intẽdit hãc cõclusionẽ, De⁹ hoies quosdã reprobat,& quosdã pdestinat,vt bonitas sua repsentet,& p modũ misericordię parcitiuę & p modũ iustitiæ punitiuæ. Probatq; hãc K dupl'r.prio rõne.scd̃o authoritate Apli ad Ro.9.& ad Ti. 2. Rõ sumiť ex pportionali silitudine vniuersi & gñis hũani in ordine ad vitã æternã,& cõsistit ĩ hoc,ꝙ quẽadmodũ bonitas diuina ẽ cã finalis pfectionis vniuersi; sic ex ea hẽ rõ diuersitatis graduũ rerũ ẽm sũmũ & infimũ & pmissionis malorũ:ita ex eadẽ hẽ rõ diuersorũ graduũ in gñe hũano ẽm misericordiã parcẽdo:& ẽm iustitiã puniẽdo,& declarať assumptũ, q a bonitas diuina ẽ finis oĩũ vt repsentabilis p ea,& cũ sit vna & simplex,nec aliqua creatura ad ei⁹simplicitatẽ ptingere possit,oportet vt diuersis reb⁹ represeteť:& cõsequẽter,si vniuersũ pfecte infra latitudinẽ tñ creaturę debet illã represẽtare, oportet ex oĩbus cõstare gradibus ab imo vsq; ad summum,& si hęc debent cõseruari, multa oportet mala permittere, vt superius declaratum fuit.

¶ Circa hãc rõnẽ.4. occurrũt impugnata.primũ ẽ pportio inter genus humanũ & vniuersum.arguit.n.hoc Hẽricus dicẽs,debuisse fieri pportionẽ inter vniuersã creaturã rõnalẽ,& vniuersũ,salvatur namque repræsentatio diuinæ bonitatis in iustitia punitiua respectu dæmonum, & sic ratio in hominibus nihil valet. Secundum

¶ Secundum est,proportio inter gradus vniuersi & gradus hominum:non est inquit Henr. par de eis ratio: quoniam omnes species vniuersi sunt de perfectiõe per se vniuersi, nõ autem oẽs spẽs actuũ moraliũ,quod probatur,quia nullus defectus siue culpæ siue pœnę,pertinet per se ad perfectionẽ vniuersi.Cõstat autẽ multos actus morales vt mendacium, furtũ: & his similia, mali culpæ esse species.

¶ Tertiũ est applicatio iustitię ad reprobos.Saluať .n. iustitia inquit Aur.in pdestinatis, iuxta illud Apostoli, Quã reddet mihi dñs in illa die iustus iudex,

¶ Quartũ ẽ causalitas finalis attributa iustitiæ punitiuæ,respectu reprobatiõis in cõi: cõtra hoc .n. arguit vterq;. Hẽr. quidẽ quia nõ videtur rationabile vt De⁹ fieri peccata pmittat,vt ea postmodum puniat, imo in hoibus videmus qđ q permittit aliquẽ peccare si posset eũ prohibere, vel impedire peccat.nõ igitur hoc attribuendũ est Deo, Et confirmat hoc Aureo,qa nõ sũt facienda mala vt veniãt bona: sed reprobatio absq; omni demerito est mala, ergo nõ ẽ a Deo faciẽda propter hoc solũ vt appareat in sua iustitia bonitas. Præterea inquit Aur. iustitia punitiua nõ est p se intenta, sed tantũ ex suppositione culpæ punibilis.ergo ipsa nõ est principalis causa reprobationis sed peccatum prius ipsa, & rursus,ergo nulla necessitas est,vt aliquid fiat in vniuerso; ad hoc vt iustitia punitiua elucescat,

¶ Ad primũ horum dicendũ est, ꝙ licet potuisset tota creatura rationalis poni vt vniuersum: rationabiliter tñ author gen⁹ humanũ posuit,nõ qa duo vniuersa cõstituant hoĩes & Angeli,sed qm de facto cõstat quosdã hominũ reprobari & quosdã pdestinari: tãquã ipsum gen⁹ humanũ cuiusdã vniuersi ex tot gradib⁹ cõstantis rationẽ habeat, & ꝙ hæc sit mens literæ insinuant illa verba. Si igitur consideremus totũ genus humanum vt totam rerum vniuersitatem, ex nota siquidem cõditionali innuit ꝙ non tã ex ui rationis,q̃ ex facto proportionalitatẽ hanc exercebat.

¶ Ad ẽm dicitur quòd arguens forte somnians,hoc obiecit huic literæ:nusquam enim reperitur talis proportio facta.

¶ Ad tertium vero dicitur dupliciter. Primo quod non ex relucentia iustitiæ,sed iustitiæ talis reprobationem litera infert, talis autem non saluatur in prædestinatis. Secundo dicitur,quòd etiam ex ratione iustitiæ potest inferri reprobatio: quoniã iustitia pprie dicitur opus in quo maxime ipsa relucet et minus misericordia: sicut econuerso, misericordia absolute dicitur vbi quasi totum ipsius est paruum relinquens locum iustitiæ: & sic licet in prædestinatis aliquid iustitiæ saluetur, vt abundantia tamen eius eluceat, reprobatio fit.

¶ Ad quartũ,vt bene intelligatur respõsio & S.Th.doctrina,prelibare oportet,quòd in reprobatione sunt tria,permissio peccati, ipsum peccatũ & æterna punitio,nec hæc tria sunt effect⁹ reprobationis diuinæ quemadmodũ omne ordinãs in vitã æternã erat effectus prædestinationis, propter qđ nõ possumus hic recte dicere totũ effectũ reprobationis, vel partẽ vt distinximus de effectu prædestinationis, sed debemus cautius loquendo dicere totum quod est in reprobatione, vel id quod est in ea ex virtute reprobãtis, Et tunc scito, quòd apud diuum Tho.vt patet sup 9.c.epist.

A ad Rom, diuersa est sentẽtia de causa prædestinationis & reprobatiõis:qm vltimus effectus reprobatiõis, scilicet punitio,habet causã ex parte reprobati.s.culpã,cuius nullo mõ Deus est actor: prędestinationis autẽ vltimi effectus.s. beatitudinis,licet sit aliqua causa in nobis,s.meritũ,id tñ totũ est a prædestinãte. Et sic, si de effectu toto vtriusq;. s. reprobationis & pdestinationis ẽ sermo,nulla de peccato q̃stio inseri debet, sed de his tantũ,quæ a reprobante & prædestinãte sunt quæ bona oportet esse: & de his dicitur, quòd diuina bonitas eorum causa est. Si autẽ est sermo de toto eo quod in reprobo inuenitur, sic aliquid est a Deo, atq; diuina bonitate, aliquid vero nec a Deo, nec propter diuinã bonitatem,imo auersio est ab illa, vt patet de peccato mortali. Et ideo licet præsciẽtia meritorũ non cõcedatur causa prędestinationis,prescientia tñ demeritorum causa quodã speciali modo est reprobationis, quia propter demerita p̃scita nec a se præparata statuit Deus a se quosdã perpetuo puniendos, vt sua bonitas etiã in tali iustitia participetur. Atq; sic modi illam participãdi,a sua sapiẽtia statuti impleãtur. Cum igitur relucẽtia diuinæ bonitatis in iustitia punitiua finis & rõ reprobationis in litera dicitur,referendum est ad ipsos effectus reprobationis,s. permissionem peccatorũ,& pœnas culpæ præparatas vel redditas, & non quo ad peccatum. Non enim finis eius est bonum aliquid, vt ex supradictis patet, Nec ad ipsos effectus sic referendum est,vt aliæ causæ singulorũ excludãtur, vt aduersarii intellexisse videntur. Et ideo decepti sunt:qm, vt in litera expresse dicitur, permissionis malorũ, cõseruatio diuersorum est causa. Et ad mala culpæ applicando, suauis dispositio creaturarum rationalium & hominum, manifeste est causa permissionis peccatorum: dum homines quidam relinquuntur in manu proprii cõsilii: punitionis quoque culpa, quæ nullo modo est a Deo, est causa demeritoria. Vnde omnia argumẽta tam Henrici q̃ Aureoli,a falsa interpretatione huius literæ procedunt, dum relucentiam diuinæ iustitiæ finem re- E probationis effectuum excludendo, alias causas & præcipue culpam intellexerunt a S. Thom. poni: cuius oppositum iam manifestauim⁹. Singillatim igitur rñdẽdo,ad primũ dicitur,ꝙ ali⁹ ẽ ordo inter effectus pdestinationis & effectus reprobationis,nõ.n. posterior ẽ finis prioris,quẽadmodũ,ibi prẽmiũ est finis meriti, nõ.n.dicimus ꝙ iõ Deus permittit peccata vt puniat,sed dicim⁹ ꝙ permittit & punit propter relucentiã iustitię suæ:& quia hoc est totus reprobationis effectus, idcirco reprobationis ratio diuina iustitia merito dicitur. Nec est verũ ꝙ quicunq; potẽs impedire peccatũ alterius:peccat si permittit.hoc .n.nõ habet locũ nisi in eo,qui teneť ad impediẽdũ,vt in regimine etiã humano experiẽtia docet:multa.n.suauitas regiminis deperiret,si permissio nõ esset licita. Ad cõfirmationẽ vero Aureo. dicitur ꝙ reprobatio quo ad ultimũ effectũ,idest,punitionẽ,dato qđ esset mala sine omni demerito, quo ad primũ tñ,s.permissionem demeriti, ẽt si nulla alia subesset causa nisi relucentia iustitiæ diuinæ, mala non est: qm permissio ipsa nihil adimit cadenti de his quæ sibi debentur,sed tm̃ gratuitũ negat amorẽ Dei,ad tenendũ ne cadat.

sæ finalis, priorem vero posterioris secundum rationem causæ meritoriæ. Quæ reducitur ad dispositionem materiæ. Sicut si dicamus, quòd Deus præordinauit se daturũ alicui gloriam ex meritis, & quòd præordinauit se daturum alicui gratiam, vt mereretur gloriam. Alio B modo potest considerari prædestinationis effectus in cõmuni. Et sic impossibile est, quòd totus prædestinationis effectus in cõmuni habeat aliquam causam ex parte nostra. Quia quicquid est in homine ordinans ipsum in salutem, comprehenditur totum sub effectu prædestinationis, etiam ipsa prępparatio ad gratiam. Neque enim hoc fit nisi per auxilium diuinum, secundum illud Thren. vlt. Cõuerte nos domine ad te, & conuertemur. C Habet tamen hoc modo prædestinatio ex parte effectus pro ratione diuinam voluntatem, ad quam totus effectus prædestinationis ordinatur vt in finem, & ex qua procedit sicut ex pricipio primo mouẽte.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd vsus gratiæ præscitus, non est ratio collationis gratiæ, nisi secundum rationem causæ finalis, vt dictum est*.

AD II. dicendum, quòd prędestinatio habet rationem ex parte effectus in communi ipsam D diuinam bonitatem. In particulari autem vnus effectus est ratio alterius, vt dictum est*. In corp. ar.

AD III. dicendum, quòd ex ipsa bonitate diuina ratio sumi potest prędestinationis aliquorum, & reprobationis aliorum. Sic enim Deus dicitur omnia propter suam bonitatem fecisse, vt in rebus diuina bonitas reprę sentetur. Necesse est autem,quòd diuina bonitas (quę in se est vna & simplex) multiformiter reprę sentetur in rebus propter hoc, quòd res create ad simplicitatem diuinam attingere non possunt. Et inde est quòd ad completionem vniuersi requiruntur diuersi gradus rerum, quarum quędam altum, & quędam infimum locum teneant in vniuerso. Et ut multiformitas graduum conC seruetur in rebus, Deus permittit aliqua mala fieri ne multa bona impediantur, ut supra dictum* est. Sic igitur consideremus totum genus humanum, sicut totam rerum vniuersitatem. Voluit igitur Deus in hominibus quantum ad aliquos, quos prędestinat, suam reprę sentare bonitatem, per modum misericordię parcendo, & quãtũ ad aliquos, quos reprobat, per modũ iustitię puniẽdo. Et hęc ẽ ratio, quare De⁹ quosdã eligit, & quosdã reprobat. Et hãc cãm assignat Apo

249
250
188
q. 22.ar. 2.
Aug. lib. 1. ad simp. q. 2. Et de pd.& gra.c. 3. Et li. 6. Hypog. et li. de præd. san. c. 12. & li. 2. c. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dat. Vnde, cum permissio ſm ſe nō ſit mala, & relucentia diuinæ bonitatis in iuſtitia punitiua ſit magnū bonum, ſi ad nihil aliud permiſſio ordinaretur, adhuc bona eſſet. Negandū eſt ergo & ꝙ reprobatio quo ad primū eius effectum, ſeclusa omni alia cauſa, eſſet mala: & ꝙ reprobatio quo ad omnes eius effectus, ponatur a nobis ſine oī alia cauſa, vt iā patet ex dictis. Ad vltimū dicitur negādo aſſumptū. ſ. Iuſtitia puniti tua non eſt per ſe intēta: non.n.vno modo dr̄ per ſe intentū. Aliquid eſt.n. per ſe primo intentum, & aliquid per ſe nō primo: id enim eſt per ſe primo intentum, qđ bonū cū ſit, in ſe intentionē oīum ad ipſum q̄libet facientiū adæquat. i. q̄tā ipſum, quām oia ad ipm q̄libet concurrentia intenduntur ab eo, reſpectu cui⁹ eſt per ſe primo intentum. Id aūt dicitur per ſe non primo intentum, qđ in ſe quidē bonū eſt, ꝛc intentum: ſed ex aliquo, nullo modo intento occaſionatur. de horū numero eſt iuſtitia punitiua, q̄ ex peccatis punēdis occaſionem habet.

Tracta. 26. non remote a principio. Tom. 9

Quòd aūt hmōi perfectiones malum culpæ præſupponētes, p ſe intēte ſint & dicende ſint, relucētia diuinæ bonitatis in paſſione Chriſti teſtat. Conſtat.n.eā p ſe intētā eſſe a Deo, dum per ipſam intenta fuerit tota latitudo ſelicitatis omniū pure hoium prædeſtinatorū, & gloria ſui corporis cū cæteris, quæ ſibi & aliis meruit: & tñ ex malo culpæ occidentiū ipſum occaſionari oportuit. Vñ neutra cōſequentia aliquid valet: & de prima quidē ſatis patet. de ſecūda quoq; ſolicitari nō oportet: qm̄ manifeſte liquet, qā pp hæc bona ex malo culpæ occaſionata, multa in vniuerſo rōnabiliter fieri expedit, vt patet ī exēplis adductis.

¶ Quo ad ſecundum intendit hanc concluſionem, Cauſa quare Deus iſtos prædeſtinat, illos reprobat, eſt ſola Dei voluntas. Et ꝓbat eā authoritate Aug. arq; ꝓportionali ſimilitudine ad ptes actus materiæ tā in naturalib⁹, quā artificialib⁹, vt clare patet ī Ifa.

¶ Circa hanc partē tria occurrunt impugnata. Primū eſt ipſa cōcluſio: ſecundū eſt exemplū naturale: tertiū exemplū artificiale.

Contra exemplū quidē vtrunq; obiicit Henr. primo, quia in partibus materiæ, ſiue arti, ſiue actori naturæ ſubiectis, ꝛqua eſt rō: in hoibus aūt iſtis, & illis eſt diſpar ratio, aliter diſpoſito hoc q̄ illo. Aureolus deinde, q. a hmōi partes materiæ carēt ſenſu, ac experientia boni & mali: hoīes aūt iſti, & illi, experiuntur & bona & mala pœnæ, & propterea non eſt par rō, qm̄ in exemplis ſola voluntas ſufficit, quia nulli fit iniuria: in propoſito aūt non ſufficit, quia fit iniuria patientibus & afflictis. Contra concluſionem quāuis arguat Aureolus ac Henricus, quia tñ nō alia tangitur difficultas, q̄ dudum diſcuſſa & manifeſtata, pertrāſire expedit. Non.n. hæc concluſio aliud intendit, niſi ꝙ ſtātibus ſupradictis, ſ. cauſis reprobationis & prædeſtinationis in cōi, nulla eſt cauſa quare illę cauſę eſſ ſuis effectibus magis applicentur ad hunc hominē, q̄ ad illū, niſi diuina volūtas. Quare.n. hunc permittat cadere, illū vero teneat ne cadat, ex ſola eius voluntate dependet. Quare vero hunc puniat, non ex ſola Dei volūtate depēdet, ſed ex demerito huius, vt diximus de punitione reprobatorū in cōi. Vnde concludendo, quare in hoc reprobationis effectus primus, & non in illo, ſola Dei volūtas eſt cauſa. Non.n. ex diuina bonitate, aut ex inæquali diſpoſitiōe (qm̄ nulla eſt ante primum effectū, vt in corpore articuli probatū fuit cōtra Henrici poſitionē) ratio habetur, quare in hoc, magis quā illo, hic ponatur effectus, aliqui ſint in hac, & aliqui ſint in illa. Neque tñ propter hoc eſt iniquitas apud Deū, ſi inæqualia non inæqualibus ꝓparat. Hoc.n. eſſet cōtra iuſtitiæ rationem, ſi prædeſtinationis effectus ex debito redderetur, & non daretur ex gratia. In his enim quę ex gratia dantur, poteſt aliquis pro libito ſuo dare cui vult plus, vel minus, dummodo nulli ſubtrahat debitum, abſque præiudicio iuſtitiæ. Et hoc eſt quod dicit pater familias. Matthæ. 20. cap. Tolle quod tuum eſt, & vade: an non licet mihi, quod volo, facere?

ARTICVLVS VI.

Vtrum prædeſtinatio ſit certa.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd prędeſtinatio non ſit certa: quia ſuper illud Apoc. 3. ca. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuā dicit * Aug. quòd alius non eſt accepturus, niſi iſte perdiderit. Poteſt ergo & acquiri & perdi corona, quæ eſt prædeſtinationis effectus. Non eſt igitur prædeſtinatio certa.

¶ 2 Præt. Poſito poſſibili nullum ſequitur impoſſibile. Poſſibile eſt aūt permiſſionem peccati &c. negationem actus miſericordiæ, ſeu gratiæ exercet. Et quia non ſolum gratuitum eſt dare maiorem, vel minorem gratiam, ſed ſimpliciter dare, & non dare illam infra latitudinem gratuitorum comprehenduntur, ideireo reproba re & prædeſtinare, inter gratuita merito connumerantur, quāmuis diuerſimode, vt patet ex dictis: & propterea optime ad ea ſententia patrisfamilias eſt applicata.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimætertiæ Articulum ſextum.*

IN titulo, aduerte ex quæſtionibus de veritate, quæſt. 6. artic. 3. quod ly Certa, pōt dupliciter intelligi. ſ. certitudine cognitionis, vel certitudine ordinis. Cum enim prædeſtinatio duo in ſe claudat. ſ. præcognitionem, & præcauſalitatem, poteſt attēdi certitudo eius & quo ad cognitionem, vt. ſ. habeat certam cognitionem de prædeſtinatis effectibus & euentibus: & pōt rurſus attendi eius certitudo quoad cauſalitatem, vt. ſ. habeat infallibilem ordinem in attingendo ac perducēdo ad prædeſtinatos effectus. Et quoniā prima certitudo non exit limites ſcientię diuinæ, de qua ſatis abūde tractatum eſt, certitudo vero ordinis proprias habet difficultates in hac materia, propterea hic titulus, de certitudine ordinis, eſt intelligēdus, ita quod ſenſus eſt, An prædeſtinatio, in quantum cauſa, habeat infallibilem ordinē ad effectus intentos.

¶ In corpore vna eſt cōcluſio reſponſiua, habens tamen duas partes. Prædeſtinatio eſt certa, non tñ neceſſitatem imponit. Probatur quo ad vtrunq; partem ſimul, dupliciter. Primo ex parte prouidentiæ, ſic. Prouidētiæ ordo eſt infallibilis, & tñ quædam prouidentiæ ſubiecta contingenter euenīunt ſecundum conditiones cauſarum proximarum. Ergo & prædeſtinatiōis ordo eſt certus, & tñ prædeſtinationis effectus cōtingenter euenīunt iuxta liberum arbitrii. Antecedens patet in quæſtione præcedente. Conſequentia aūt probatur, quòd prædeſtinatio eſt pars prouidentiæ.

¶ Secundo manifeſtabilis dicit concluſio ex ſupradictis ſimiliter cōditionibus ſcientiæ, & volūtatis diuinæ reſpectu cōtingentium.

¶ Aduerte hic, ꝙ manifeſte litera adæquat certitudinem prouidentiæ

A quæ alius fecit, in æterna vita gaudebit, in qua vnuſquiſque gaudebit de bonis tā a ſe, q̄ ab aljs factis.

AD 2^m Dicendum, quòd licet ſit poſſibile eum, qui eſt prædeſtinatus, mori ī peccato mortali ſm ſe conſideratum, tamen hoc eſt impoſſibile, poſito, prout .ſ. ponitur eum eſſe prędeſtinatum. Vnde nō ſequit⁹ ꝙ prædeſtinatio falli poſſit.

AD 3^m Dicendum, quòd cum prædeſtinatio includat diuinā voluntatem, ſicut ſupra dictum eſt * ꝙ Deum velle aliquid creatum eſt neceſſarium ex ſuppoſitione propter immutabilitatem diuinæ voluntatis, nō tamen abſolute, ita dicendum eſt hic de prædeſtinatione. unde nō oportet dicere, quòd Deus poſſit non prædeſtinare quē prædeſtinauit, in ſenſu compoſito accipiendo, licet abſolute conſiderādo Deus poſſit prædeſtinare, vel nō prædeſtinare: ſed ex hoc nō tollitur prædeſtinationis certitudo.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum numerus prædeſtinatorum ſit certus.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quòd numerus prædeſtinatorum non ſit certus. Numerus enim, cui poteſt fieri additio, non eſt certus: ſed numero prædeſtinatorum poteſt fieri additio, vt videtur: dicitur enim Deuteron. 11. ca. Dñs Deus noſter addat ad hunc numerū multa milia * Gloſ. 1. diſſinitum apud Deū, qui nouit qui ſunt eius. Ergo numerus ꝓdeſtinaturū nō eſt certus.

¶ 2 Præt. Non poteſt aſſignari ratio, quare magis in hoc numero, q̄ in alio, Deus homines prędestinet ad ſalutem: ſed nihil a Deo ſine ratione diſponitur. Ergo non eſt certus numerus ſaluandorum præordinatus a Deo.

¶ 3 Præt. Operatio Dei eſt perfectior q̄ operatio naturę. Sed i operibus naturæ bonum inuenitur vt in pluribus, defectus autem & malum vt in paucioribus. Si igitur a Deo inſtitueret ſumerus ſaluādorum, plures eſſent ſaluandi q̄ damnandi. cuius contrarium oſtendit Matt. 7. vbi dicitur, Lata & ſpaciosa eſt via, quæ ducit ad pditionem, & multi ſunt qui intrant per eam. Angusta eſt porta & arcta via q̄ ducit ad vitā, & pauci ſunt qui inueniūt eā. Non ergo eſt præordinatus a Deo numerus ſaluandorū.

SED CONTRA eſt. qđ Aug. dicit in lib. * de correptione & gra-

prędeſtinationi. Nec illorum meminit, quoniam nunc dicta pia interpretatione ex parte rerum ſuſtineri vtcunque poſſunt. Cætera autem, quæ circa certitudinem prædeſtinationis diſputāda eſſēt, iam diſcuſſa ſunt in præcedenti quæſtione de prouidētia, vnde non oportet eam ampliꝰ repetere. Art. 4. huius quæſt.

¶ *Super quæſtionis ſuę ſeſſimætertiæ Articulum ſeptimum.*

TItulus clarus ē.

¶ In corpore tria facit, primo de certitudine numeri prædeſtinatorū abſolute. Secundo de numero reproborū. Tertio de certitudine quo ad nos, numeri ꝓdeſtinatorū tractat.

¶ Quoad primū hæc eſt concluſio reſponſiua quæſito affirmatiue. Numer⁹ prædeſtinatorū eſt deo certus non ſolū formaliter, ſed materialiter, nō ſolū vt cognitus ſed vt electus & prędefinitus. Concluſio hæc habet tres partes principales, & prima quidē. ſ. ꝙ ſit Deo certus pro conſtāti relinquitur. Secunda aūt. ſ. nō ſolū formaliter, ſed materialiter, & declaratur quoad terminos dū quidam hoc negantes aſſeruntur, & probatur ducēdo ad inconueniens ſic. Si numerus prædeſtinatorū eſſet Deo certꝰ formaliter tantū, tolleretur certitudo ordinis prædeſtinationi attributa in præcedenti articulo: hoc eſt inconueniens. ergo. patet conſequentia, quia ſtaret Petrū eſſe prædeſtinatū, & tamen nō ſaluari, & ſic prædeſtinatio nō infallibiliter ſuū ſortiretur effectū. Tertia aūt. ſ. non ſolum vt cognitus: ſed vt prædeſtinatus, & declaratur quo ad terminos exemplo numeri guttarū pluuię & arenæ maris quo ad ly cognit⁹, & differētia inter numerū manſionū domus, & menſurarum parietis, &c. & numerum lapidum reſpectu ædificatoris, quo ad

145
1. diſt. 41. q. 3 arti. vni. & ver. q. 6. ar. 4.

Gloſa ordinaria, ibidē

Lib. de correct. & gratia. 13. to. 7.

ly prædefinitus, & probat̃ sic. Omne agẽs intẽdit facere aliquod finitum. ergo intendit aliquam determinatam mensuram in suo effectu. ergo excogitat aliquem numerum in partibus principalibus per se requisitis ad totum. ergo Deus præordinauit, in qua mẽsura debet esse totum vniuersum. ergo prędefiniuit quis esset conueniẽs numerus vniuersi essentialib⁹ partibus, id est, perpetuis. ergo prædefiniuit certum numerum prędestinatorũ. Antecedens ex quæstione septima supponitur: Secũda aũt consequentia declaratur ex differentia inter numerũ principaliter requisitorũ ad opus, & numerũ eorum, quæ requirũtur solum propter aliud. illorum nãq; numerus prædefinitur, istorum autem tantus præcipitur, quanto opus erit ad cõstructionem priorum. Tertia aũt probatur, quia totũ vniuersum est proprius effectus Dei. Quarta vero, quo ad illũ terminũ. s. partes vniuersi, declaratur ex differentia inter corruptibilia, & incorruptibilia, vt sic, in hoc ꝙ illa ꝑpter se, hæc autem propter speciei salutẽ ad vniuersum spectant. & ex hoc inferitur corollarium pertinens ad prouidẽtiã Dei. s. ꝙ numerus indiuiduorum corruptibilium extra speciem humanam est Deo certus, non prædefinitiue, sed præcognoscitiue: numerus aũt specierũ vtroq; modo est Deo certus, & similiter numerus elemẽtorum, astrorum, & sphærarum. Quinta demum probatur, quia creaturæ rationales beatitudinem consequentes ordinantur ad bonũ vniuersi præ cæteris creaturis, quod probatur, quia ex eo ꝙ rationales, sunt simpliciter incorruptibiles vt sic, ex eo autem quòd beatitudinem consequuntur immediatius attingunt ipsum vltimum finem totius vniuersi, scilicet Deum.

Art.præc.

Q.7.art.2. & 3.

¶ Circa antecedens, dubium occurrit propter infinitatem motus. Constat enim ꝙ apud philosophos, motores orbium intendunt semper mouere, & consequenter intendunt facere effectũ infinitum, & tamen in litera assumitur, ꝙ omne agens intendit facere finitum. Ad hoc dupliciter respondetur. Primo, ꝙ hoc assumptum intelligitur de effectu in actu. de tali enim probatum est in quæstione. 7. ꝙ nõ potest intendi ab aliquo agente: motus autem cœli constat, ꝙ non est infinitus in actu, & propterea nõ obstat proposito. Dicerent secundo Philosophi, quòd motores orbium non intendunt per se primo circulationes infinitas, sed assimilationem ad Deum in causando alia, quæ quia mouendo cõ-

F seruatur, ideo quasi per accidens intendunt semper mouere, tamquam infinitæ circulationes non sint propter se: sed quia tot requiruntur ad motorum perfectionem conseruandam, seu diffundendam, quo ad Deum gloriosum.

¶ Circa declarationem partium vniuersi dubium occurrit, qm̃ in primo cœli. Arist. & san. Tho. corpora tãtum simplicia partes ſm speciẽ vniuersi ponunt, hic autem adiungũtur species mistorum & vegetabiliũ & animaliũ. Ad hoc dupliciter dici potest. Primo, ꝙ in primo cęli est sermo de pfectione substãtiali vniuersi, hic autem de perfectione quasi per modũ passionis: habẽt enĩ se oẽs corporales species ad simplicia corpora, vt passiones ad subiectum, dũ ex eis & actiue & materialiter fiunt & cõstãt. Secũdo dicit̃, ꝙ vniuersum põt sumi dupliciter. Vno modo pro vniuerso corporeo vt sic, & hoc modo tractatur in primo cæli, & constituitur ex solis simplicibus corporib⁹, qm̃ nulla corpulẽtia est in vniuerso nisi simpliciũ corporũ, oĩs enim mistorum corpalis materia ex elemẽtis ẽ, alio mõ pro vniuerso perfectionis, & sic tractat̃ hic, & ad eius integritatẽ exigunt̃ oẽs spẽs, vt in litera dr̃: nõ enim pfectiones specificæ corporum istorũ ex simplicib⁹ corpib⁹ vt sic fiunt, sed ex altiori quadã natura, vt patet de perfectione vitali.

¶ Circa cõclusionẽ ipsã aduerte, ꝙ Aureolus apud Capreolũ in. 4. di. primi, eã nititur impugnare, sed qm̃ nõ arguit ex propriis certi numeri: sed ex oĩbus pertinentibus ad discretionẽ prædestinatorũ a reprobis, & equiuocat de fine vniuersi, & hæc superi⁹ patẽt, idcirco prtãseundũ cẽsui: ex his. n. facile p3 oĩum solutio.

¶ Quoad ſm est hæc cõclusio. Numerus reproborũ non est oĩno sic certus. Et probatur. Electis omnia cooperantur in bonum. ergo reprobi prędordinati sunt a Deo in bonum electorum. ergo numerus reproborum non est sic omnino certus.

¶ Aduerte hic ly sic oĩno, in reprobis enim sunt duo. s. ipsa creatura, & id, quod ꝑtinet ad esse reprobũ: quo ad naturã, eodẽ modo p̃definitus est numerus electorũ & reproborũ, qm̃ vtriq; eiusdẽ naturæ sunt icorruptibilis, rõnalis, &c. quoad gratuita vero, sicut electi p̃diffiniti sunt ꝑpter seipsos, vt. s. propriis actibus atq; felicibus vltimũ finẽ simpliciter attingant, reprobi vero quasi irrationabiles creaturæ prout sunt, nõ ad bonũ propriũ, qm̃ felicitate priuati sunt: sed alienum. s. Dei & electorum, ita numerus electorum est certus propter se. Numer⁹ autem reproborum propter aliud, id est, electos. Vnde considerando reprobos ratione subiecti, dicimus, ꝙ est certus eorum numerus etiam prædiffinitiue. Cõsiderando autem eos quaten⁹ reprobi sunt dicimus, ꝙ nõ sunt in certo numero prędiffinitiue, sed quasi tot diuina prouidentia reprobis vtitur, quot ad electorum bonum conferre conspicit. Et hanc distinctionem per illa verba (non sic autẽ omnino est) intendit litera: dicẽs enim (nõ sic) exclusit reprobos a principalibus & per se primo partibus vniuersi, apponens autem ly (omnino) exemit eos a partibus pure propter aliud & sic q̃si medios locauit propter incorruptibilitatẽ subiecti, &c. vt diximus.

¶ Quod ad tertium tractatur numerus prædestinatorum hominum, an nobis sit certus, referunturq; tres opiniones, & nulla earum approbatur: sed quarta apponitur melior.

¶ Aduerte hic, ꝙ opiniones istæ non reprehenduntur. Tũ quia in materia valde dubia, & per certitudinẽ occulta nobis, opinatiue locuti sunt authores. Tũ quia authores opinionum harum, illustres, ac etiã sancti videntur fuisse: secũdam nanque opinionẽ Gregorii esse constat: melior autẽ omnib⁹ quarta dicitur, quia authoritati Ecclesiæ innititur dicẽtis in collecta secreta: Deus cui soli cognitus est numerus electorum in superna felicitate locandus: & ad hoc innuẽdum eisdem verbis author vsus est in litera.

146
1.di.41.ar. 4.&3.dist. 17.art.3.q. 1.ad 3 & 4 dist 45.q.3 art.3.ad 5. & ver.q.6. ar.6.

¶ Super quæstionis vigesimætertiæ Articulum octauum.

Titulus clarus ẽ. ¶ In corpore duo facit. Primo duas opiniones tractat. Secundo, respõ det quæsito. Quoad primũ, opiniones & earum improbationes satis in litera patent. Et scias, quòd vt in articulo sexto Quæstio 6. de veritate habetur, prima opinio ex Epicureis, secũda ex Stoicis orta videtur, aut poti⁹ ex Aegyptiis i Stoicos deriuata, & in eã Auicẽna quoq; incidisse vr̃. Et qm̃ extremæ sunt, prima credente ꝙ nostra nihil conferunt, secunda vero, quòd totũ faciunt, cũ etiam ipsum prædestinantẽ mutant, rationabiliter media sẽtẽtia vera cõprobat̃. s. quòd aliquo modo sic, & aliquo modo nõ, vt in litera subiũgitur. Quoad ſm ergo, rñdet quæsito duabus cõclusionibus iuxta duo distinctionis mẽbra: distinctio est. In p̃destinatione sunt duo. s. præordinatio & effectus. Prima cõclusio est. Prędestinatio quo ad præordinationẽ nullo modo iuuatur p̃cib⁹ sanctorũ, & ꝑbatur, quia nõ fit sanctorũ precibus ꝙ aliquis præordinetur a Deo in vitã ęternã. Secũda ẽ. Prædestinatio quo ad effectũ iuuatur p̃cibus sanctorum, & aliis bonis operibus: & ꝑbatur. Prouidẽtia nõ subtrahit causas secundas, sed eis vtit̃ sic, vt sine illis prouisi effectus nõ ꝑuenirẽt. ergo p̃destinatio salutis alicui⁹ cõtinet sub suo ordine quicquid illũ promouet in salutẽ, q̃cũque sint illa, ita ꝙ sine eis, salutẽ ille ñ cõsequeret̃. ergo prædestinationis effect⁹ per hmõi orões, & opera certitudinaliter impletur, q̃d erat intentũ. Antecedẽs patet ex dictis, & manifestatur in naturalibus: prima vero cõsequẽtia, q̃ sola explicite habet̃ in litera, probat̃, quia prędestinatio est pars ꝑuidentię, reliqua ex se patẽt. Annectitur quoq; corollariũ in litera, imo inserit̃ ꝑ modũ exhortationis quia ad mores plurimũ res hæc prodest. Confirmaturque autoritate Petri Apostoli, vt

Grego.li.1 dialo.c.8.

237

Certus est p̃destinatorũ numerus qui neq; augeri põt, neque minui.

Respon. Dicendum, quòd numerus prædestinatorum est certus. Sed quidam dixerunt eum esse certum formaliter, sed non materialiter: vt puta, si diceremus certum esse, quòd cẽtum vel mille saluentur, non autem quòd hi, vel illi. Sed hoc tollit certitudinẽ prædestinationis, de qua iam * diximus. Et ideo oportet dicere, quòd numerus prædestinatorum sit certus Deo nõ solum formaliter, sed etiam materialiter. Sed aduertendum est, quòd numerus prædestinatorum, certus Deo dicitur, non solum ratione cognitionis, quia scilicet scit quot sunt saluandi (sic enim Deo certus est etiam numerus guttarum pluuiæ & arenæ maris) sed ratione electionis & diffinitionis cuiusdam.

Ad cuius euidentiam est sciendum, quòd omne agens intendit facere aliquid finitũ, vt ex supradictis de infinito * apparet. Quicunque autem intendit aliquam determinatam mẽsuram in suo effectu, excogitat aliquem numerũ in partibus essentialibus eius, quę per se requiruntur ad perfectionem totius. Non enim per se eligit aliquẽ numerum in his, quæ non principaliter requiruntur, sed solũ propter aliud. Sed in tanto numero accipit huiusmodi, inquantum sunt necessaria propter aliud. Sicut ędificator excogitat determinatã mẽsuram domus, & etiam determinatum numerum mansionum, quas vult facere in domo, & determinatum numerum mensurarum parietis vel tecti. Non autem eligit determinatum numerum lapidum, sed accipit tot, quot sufficiunt ad explendam tantam mensuram parietis. Sic igitur considerandum est in Deo respectu totius vniuersitatis, quæ est eius effectus. Præordinauit enim in qua mensura deberet esse totum vniuersum, & quis numerus esset conueniens essentialibus partibus vniuersi, quæ scilicet habent aliquo modo ordinẽ ad perpetuitatẽ, quot scilicet sphęrę, quot stellæ, quot elemẽta, quot species rerum. Indiuidua vero corruptibilia non ordinantur ad bonum vniuersi quasi principaliter, sed quasi secundario, inquantum in eis saluatur bonum speciei[c]. Vnde licet Deus sciat numerum omnium indiuiduorum, non tamen numerus vel boum vel culicum, vel aliquorum huiusmodi est per se præordinatus a Deo. Sed tot huiusmodi diuina prouidentia produxit, quot sufficiunt ad specierum conseruationem. Inter omnes autem [d] creaturas principalius ordinãtur ad bonum vniuersi creaturæ rationales, quæ inquãtũ huiusmodi incorruptibiles sunt, & potissime illæ, quæ beatitudinem consequuntur, quæ immediatius attingunt vltimum finem. Vnde certus est Deo numerus prædestinatorum, non solum per modũ cognitionis, sed etiam per modum cuiusdam principalis præfinitionis. Non sic autem omnino est de numero reproborum, qui videntur esse præordinati a Deo in bonũ electorum, quibus omnia cooperantur in bonum. De numero autẽ omnium prædestinatorum hominum quis sit, dicũt quidam, ꝙ tot ex hoĩbus saluabũtur, quot angeli ceciderũt, Quidã vero, ꝙ tot saluabũtur, quot angeli remãserũt, Quidã vero, ꝙ tot ex hoĩbus saluabunt̃ quot angeli ceciderũt, & insup tot quot fuerũt angeli creati. Sed meli⁹ dr̃, ꝙ soli Deo ẽ cognit⁹ numer⁹ electorũ in supna felicitate locãd⁹.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ verbũ illud Deutero. est intelligendum de illis, qui sunt prænotati a Deo respectu pręsentis iustitię. Horũ enim numer⁹ & auget̃ & minuit̃, & nõ numerus p̃destinatorũ.

A Ad 2m Dicendum, ꝙ ratio quãtitatis alicuius partis, accipiẽda est ex proportione illius partis ad totum. Sic enim est apud Deum ratio, quare tot stellas fecerit, vel tot rerum species, & quare tot prædestinauit ex proportione partium principalium ad bonum vniuersi.

Ad 3m dicẽdũ, ꝙ bonũ proportionatum cõi statui naturæ, accidit vt ĩ pluribus, & deficit ab hoc bono, vt ĩ paucioribus. Sed bonũ quod excedit communem statum naturæ, inuenitur vt in paucioribus, & deficit ab hoc bono vt in pluribus. Sicut patet, ꝙ plures homines sunt qui habent sufficientẽ sciẽtiam ad regimen vitæ suæ, pauciores autem qui hac scientia carent, qui moriones vel stulti dicuntur, sed paucissimi sunt respectu aliorum, qui attingunt ad habendam profundam scientiam intelligibilium rerum. Cum igitur beatitudo æterna in visione Dei consistens, excedat communem statum naturæ, & præcipue ſm quod est gratia destituta per corruptionem originalis peccati, pauciores sunt qui saluantur. Et in hoc etiam maxime misericordia Dei apparet, ꝙ aliquos in illã salutem erigit, a qua plurimi deficiũt, ſm communem cursum & inclinationem naturæ.

Articvlvs viii.

Vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum.

D Ad octavvm sic proceditur. Videtur, ꝙ prędestinatio nõ possit iuuari precibus sanctorum. Nullum enim æternũ impeditur ab aliquo tẽporali. Et per consequens non potest temporale iuuare ad hoc ꝙ aliquod æternum sit. Sed prædestinatio est æterna. cum igitur preces sanctorum sint temporales, nõ possunt iuuare ad hoc, ꝙ aliquis prædestinetur. Non ergo prædestinatio iuuatur precibus sanctorum.

E ¶ 2 Præt. Sicut nihil indiget consilio, nisi propter defectum cognitionis, ita nihil indiget auxilio, nisi propter defectũ virtutis. Sed neutrum horum competit Deo prædestinanti. Vnde dicitur Roma. 11. Quis adiuuit spiritũ domini? aut quis cõsiliarius eius fuit? Ergo prędestinatio non iuuatur precibus sanctorum.

¶ 3 Præt. Eiusdem est adiuuari & impediri. Sed prædestinatio nõ potest aliquo impediri. Ergo non potest aliquo iuuari.

Sed contra est, quod dicitur Genes. 25. ꝙ Isaac rogauit Deũ ꝑ Rebecca vxore sua, & dedit conceptum Rebeccæ. Ex illo autẽ conceptu natus est Iacob, qui p̃destinatus fuit. Nõ aũt fuisset impleta prædestinatio, si natus nõ fuisset. Ergo p̃destinatio iuuat̃ p̃cibus sanctorũ.

Respon. Dicendum, ꝙ circa hanc quæstionẽ diuersi errores fuerunt. Quidã enim attendentes certitudinem diuinæ prædestinationis, dixerũt superfluas esse orationes, vel quicquid aliud fiat ad salutem æternam consequendam, quia his factis vel non factis, prædestinati consequuntur, reprobati non consequuntur. Sed cõtra hoc sunt oẽs admonitiones Sacrę scripturæ, exhortantes ad orationẽ, & ad alia bona opera. Alij vero dixerunt, ꝙ per orationes mutatur diuina prædestinatio. Et hæc dicitur fuisse opinio Aegyptiorũ, q̃ ponebant ordinationẽ diuinã, quã fatũ appellabant, aliquibus sacrificijs & orationib⁹ impediri posse. Sed contra hoc etiam est auctoritas Sacræ scripturæ. Dicit̃ enim. 1. Reg. 15. Porro triũphator Israel nõ parcet, neq; penitudine flectetur. Et Ro. 2. dicitur ꝙ sine penitẽtia sunt dona Dei & vocatio. Et ideo aliter dicendũ, ꝙ in prędestinatione duo sunt consideranda. s. ipsa præordinatio diuina & effectus eius. Quãtum igitur ad primum, nullo modo prędestinatio iuuatur precibus sanctorum. Nõ enim precibus sanctorum fit, ꝙ aliquis prędestinetur a Deo. Quantum vero ad ſm dicitur prædestinatio iuuari precibus sanctorũ, & alijs bonis operibus, quia prouidentia (cuius prædestinatio est pars) non subtrahit causas secundas[e]: sed sic prouidet effectus, vt etiam ordo causarum secundarum subiaceat prouidentiæ. Sicut igitur sic prouidentur naturales effectus, vt etiam causæ naturales ad illos naturales effectus ordinentur, sine quibus illi effect⁹ non prouenirẽt; ita prædestinatur a Deo salus alicuius, vt etiam sub ordine p̃destinationis cadat quicquid hominem promouet in salutẽ, vel orationes propriæ, vel aliorum, vel alia bona, vel quicquid huiusmodi, sine quibus aliquis salutem non consequitur. Vnde prædestinatis conandum est ad bene operandum, & orãdum, quia per huiusmodi, prædestinationis effectus certitudinaliter impletur. Propter quod dicitur. 2. Pe. 1. Satagite, vt per bona opera certam vestram

ſtoli, vt ſatis clare patet in litera.

¶Super quæſtionis uigeſimæquartæ Articulum primum.

IN titulo aduerte, quòd non incipit a quæſtione: an eſt, ſed a queſtione: quid eſt, ſupponens ex authoritate ſcripturæ librum vitæ eſſe, & propter affinitatem cum prædeſtinatione quærit quid ſit, quærendo an ſit idẽ qđ pdeſtinatio, quatenus ex diuerſitate illa, habeat quid eſt. ¶In corpore duo facit. primo dicit quid nois. ſecundo quid rei. Quoad primum tria dicit. Primo ꝙ liber vitæ non propriæ, ſed metaphorice dicitur in Deo. Secundo quòd ſignificat ſcriptionem prædeſtinatorum. Tertio originem huius metaphoræ, ꝙ.ſ.ex humanis libris, in quibus ſcribũtur cõſiliarii, ſeu milites ſumpta eſt. ¶Quoad ſecũdũ eſt hæc concluſio. Liber vitæ in Deo eſt notitia firma ac ſignificatiua prædeſtinatorum. hæc concluſio quoad duas partes manifeſtatur. Primo quo ad ly firma, authoritate Prouerb.3 deinde ratione, quia conſcriptio in libris materialibus ſit ad ſuccurrendum memoriæ. Secũdo quo ad ly ſignificatiua, & hoc ex rõne metaphorę, quia ſicut ſcriptura libri eſt ſignum agendorũ, ita notitia Dei eſt ſignũ repræſentãs ipſi perducẽdos in vitã ęternã. Et cõfirmatur ſecũdæ ad Thim.2. Ex his autem facile patet quæſitum, quod in reſponſione ad quartũ exprimitur, quoniã principaliter quærebat quid eſt liber vitæ, quod ĩ corpe deciſum eſt.

137

Q.19. art. 6.

¶Super quæſtionis uigeſimæquartæ Articulum ſecũdũ.

TItulus clar⁹ eſt. ¶ In corpore eſt vna cõcluſio rñſiua quæſito affirmatiue. Liber vitæ proprie reſpicit vitam

147 1. diſt. 40. q.1. a.2. ad 5.&.3. diſt. 31.q.1. art. 2. q. 2. per totũ, &.q. 3. ad 1. & ver.q.7.ar. 4. & pſal. 39.& phil. 4.

* glo. interlinearis ibidem.

† lib.20. de Ciui. Dei. c.14. a medio. tom.5.

vocationem & electionẽ faciatis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ratio illa oſtendit, ꝙ prædeſtinatio non iuuatur præcibus ſanctorũ quantũ ad ipſam præordinationẽ.

AD 2m Dicendum, ꝙ aliquis dicitur adiuuari per alium dupliciter. Vno modo inquantum ab eo accipit virtutem, & ſic adiuuari, infirmi eſt, vnde Deo non competit, & ſic intelligitur illud, Quis adiuuit ſpiritum domini? Alio modo dicitur quis adiuuari p aliquẽ per quem exequitur ſuam operationem, ſicut dominus per miniſtrum. Et hoc modo Deus adiuuatur per nos, inquãtum exequimur ſuam ordinationem, ſecundum illud. 1. ad Cor. 3. Dei enim adiutores ſumus. Neque hoc eſt propter defectum diuinæ virtutis, ſed quia vtitur cauſis medijs vt ordinis pulchritudo ſeruetur in rebus, & vt etiam creaturis dignitatem cauſalitatis communicet.

AD 3m Dicendum, ꝙ ſecundæ cauſæ non poſſunt egredi ordinẽ cauſæ primæ vniuerſalis (vt ſupra dictum eſt*) ſed ipſum exequũtur. Et ideo prędeſtinatio per creaturas poteſt adiuuari, ſed non impediri.

QVAESTIO. XXIIII.

De Libro uitæ, in tres articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de libro vitæ.]

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, Quid ſit liber vitę.
¶ Secũdo, Cuius vitæ ſit liber,
¶ Tertio, Vtrum aliquis poſſit deleri de libro vitæ.

ARTICVLVS. I.

Vtrum liber uitæ ſit idem quod prædeſtinatio.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ liber vitæ non ſit idem quod prædeſtinatio, Dicitur enim Eccle. 24. Hæc omnia liber vitæ. Glo. * id eſt, nouum & vetus teſtamentum. hoc autem non eſt prædeſtinatio. Ergo liber vitæ non eſt idem quod prædeſtinatio.

¶ 2 Præt. Augu. in † lib.20. de Ciui. Dei. ait, ꝙ liber vitæ eſt quædã vis diuina, qua fiet vt cuicunque opera ſua bona vel mala in memoriam reducantur. Sed vis diuina non videtur pertinere ad prædeſti

F nationem, ſed magis ad attributum potentiæ. Ergo liber vitæ non eſt idem quod prædeſtinatio.

¶3 Præt. Prædeſtinationi opponitur reprobatio. Si igitur liber vitæ eſſet prędeſtinatio, inueniretur liber mortis, ſicut liber vitæ.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in * glo. ſuper illud Pſal. 68. Deleantur de libro viuentiũ. Liber iſte eſt notitia Dei, qua prędeſtinauit ad vitam quos præſciuit.

RESPON. Dicendum, ꝙ liber vitæ in Deo dicitur metaphorice ſecũdum ſimilitudinem a rebus humanis acceptam. Eſt enim cõſuetum apud homines, ꝙ illi, qui ad aliquid eliguntur, conſcribuntur in libro G vtpote milites vel conſiliarij, qui olim dicebãtur patres cõſcripti. Patet autem ex præmiſſis †, ꝙ oẽs prædeſtinati eliguntur a Deo ad habendum vitã æternã. Ipſa ergo prædeſtinatorum conſcriptio dicitur liber vitæ. Dicitur autẽ metaphorice aliquid conſcriptum in intellectu alicuius, quod firmiter in memoria tenet, ſm illud Prou. 3. Ne obliuiſcaris legis meæ, & pręcepta mea cor tuum cuſtodiat. & poſt pauca ſequitur Deſcribe illa in tabulis cordis tui. nã & in libris materialibus aliquid conſcribitur ad ſuccurrendum memoriæ. Vnde ipſa Dei notitia, qua firmiter retinet ſe aliquos prædeſtinaſſe ad vitam æternam, dicitur liber vitæ. nam ſicut ſcriptura libri eſt ſignum eorum, quæ H fienda ſunt, ita Dei notitia eſt quoddam ſignum apud ipſum eorum qui ſunt perducendi ad vitam æternã, ſm illud. 2. Tim. 2. Firmum fundamentum Dei ſtat, habẽs ſignaculum hoc, nouit dominus qui ſunt eius.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ liber vitæ põt dici dupliciter. Vno modo conſcriptio eorũ, qui ſunt electi ad vitam, & ſic loquimur nunc de libro vitæ. Alio modo poteſt dici liber vitæ conſcriptio eorum, quæ ducunt in vitam. Et hoc dupliciter. Vel ſicut agẽdorum, & ſic nouum & vetus teſtamentum dicitur liber vitæ. Vel ſicut iam factorum, & ſic illa vis diuina qua fiet, vt cuilibet in memoriã reducantur facta ſua, dicitur liber vitæ. Sicut etiam liber militiæ poteſt dici, I vel in quo ſcribuntur electi ad militiam, vel in quo traditur ars militaris, vel in quo recitantur facta militum. Vnde patet ſolutio ad ſecundum.

AD 3m. dicendum, ꝙ non eſt conſuetum conſcribi eos, qui repudiantur, ſed eos qui eliguntur. Vnde reprobationi non reſpondet liber mortis, ſicut prædeſtinationi liber vitæ.

AD 4m Dicendum, ꝙ ſm rationem differt liber vitæ a prædeſtinatione. Importat enim notitiam prædeſtinationis, ſicut etiam ex gloſa inducta apparet*.

ARTICVLVS. II.

Vtrum liber uitæ ſit ſolum reſpectu uitæ gloriæ prædeſtinatorum.

K AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ liber vitæ non ſit ſolum reſpectu vitæ glorię prędeſtinatorũ. Liber enim vitæ eſt notitia vitæ. Sed Deus per vitam ſuam cognoſcit omnem aliam vitam. Ergo liber vitæ præcipue dicitur reſpectu vitæ diuinæ, & non ſolum reſpectu vitæ prædeſtinatorum.

¶ 2 Præt. Sicut vita gloriæ eſt a Deo: ita vita naturæ. Si igitur notitia vitæ glorię dicitur liber vitæ, etiam notitia vitæ naturæ, dicetur liber vitæ.

¶ 3 Præt. Aliqui eliguntur ad gratiam, qui non eligũtur ad vitam glorię, vt patet per id quod dicitur Ioan.

gloriæ. Probatur ſic, Liber vitæ eſt notitia electorum ad vitam. ergo ad vitã ſupra naturã, & finale. ergo ꝓprie ad vitã gloriæ: prima conſequẽtia probatur, quia id ad quod aliqui eliguntur, habet duas conditiones. ſ. & quòd nõ cõueniat eis ſm ſuas naturas. & quòd habeat rationẽ finis, & declaratur hoc ſcđm exẽplo militis. Secunda vero cõſequẽtia probatur, quia vita gloriæ eſt finis ſupernaturalis. Aduerte hic, quod litera aſſignãs primã cõditionẽ ei⁹, ad quod aliquid eligitur, nõ dixit quòd eſt ſupra facultatem naturæ, quia hoc falſum fuiſſet, cum pugnare ac conſulere, vires naturæ non excedant, ſed dixit negatiuã. ſ. non conuenit ex natura, non enim ex natura ſortitur aliquis, ꝙ ad hanc rẽ publ. tutandam pugnet, aut cõſulat, ſed ex alio prĩcipio gubernante. ſ. rẽpub. & ex hac accõmodatione extulit librũ vitæ ad vitã non ſolũ non ex natura, ſed ſupra omnẽ facultatẽ cuiuſcũque naturæ creatæ.

Q.23. ar.1.

¶ Super quæſtionis uigeſimæquartæ Articulum tertium.

TItulus clarus. ¶ In corpore duo facit. primo tractat quandã opinionẽ, ſecundo reſpondet quæſito ſm propriã ſententiã. Quo ad primũ. primo refert duas propoſitiones quorundã opinãtiũ. prima ẽ. Nullus deletur de libro vitę ſm rei veritatẽ. ſecũda eſt. Aliqui delentur de libro vitæ ſecundum opinionem hominum & declaratur ſecundæ propoſitionis cõſonãtia cum ſacra ſcriptura, quia apud ipſam qñ que dr̃ res fieri, qñ innoteſcit, & conſequẽter deleri, qñ apparet deleri ꝑ priuationẽ gratiæ. Deinde arguit primã propoſitionẽ cũ ſumma modeſtia falſitatis, quia præmiũ repromiſſum ſanctis, ſm

6. Nonne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? Sed liber vitæ eſt conſcriptio electionis diuinæ, vt* dictum eſt. Ergo etiam eſt reſpectu vitæ gratiæ.

SED CONTRA eſt, quòd liber vitæ eſt notitia prædeſtinationis, vt* dictum eſt, ſed prædeſtinatio non reſpicit vitam gratiæ, niſi ſm ꝙ ordinatur ad gloriã. Non enĩ ſunt prædeſtinati qui habent gratiam, & deficiũt a gloria. Liber igitur vitæ non dicitur niſi reſpectu gloriæ.

B RESPON. dicendum, ꝙ liber uitæ, vt* dictũ eſt, importat cõſcriptionem quandam, ſiue notitiam electorum ad vitam. Eligitur autẽ aliquis ad id, quod non competit ſibi ſecundum ſuam naturam. Et iterum id ad quod eligitur aliquis habet rationem finis. nõ enim miles eligitur, aut cõſcribitur ad hoc ꝙ armetur: ſed ad hoc ꝙ pugnet, hoc enim eſt propriũ officium, ad quod militia ordinatur. Finis autẽ C ſupra naturam exiſtens, eſt vita gloriæ, vt ſupra * dictũ eſt. Vnde proprie liber vitæ reſpicit vitã gloriæ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ vita diuina etiam prout eſt vita glorioſa, eſt Deo naturalis, vnde reſpectu eius non eſt electio, & per conſequens neque liber vitæ. non enim dicimus ꝙ aliquis homo eligatur ad habendum ſenſum, vel aliquid eorum quæ conſequuntur naturam. Vnde per hoc etiam patet ſolutio ad ſecundum. D reſpectu enim vitæ naturalis nõ eſt electio, neque liber vitæ.

AD 2m dicendum, ꝙ vita gratiæ non habet rationem finis, ſed rationem eius, quod eſt ad finem. Vnde ad vitam gratiæ non dicitur aliquis eligi, niſi inquantum vita gratiæ ordinatur ad gloriam. Et ꝓpter hoc, illi qui habent gratiam, & excidunt a gloria, non dicuntur eſſe electi ſimpliciter, ſed ſecundũ quid. Et ſimiliter non dicuntur eſſe ſcripti ſimpliciter in libro vitæ, E ſed ſecundum quid, prout. ſ. de eis in ordinatiõe & notitia diuina exiſtit, ꝙ ſint habituri aliquem ordinem ad vitam æternam ſecundum participationem gratiæ.

ARTICVLVS. III.

Vtrum aliquis deleatur de libro uitæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ null⁹ deleatur de lib. vitæ. Dicit enim Augu. in * 20. de Ciuit. Dei, ꝙ præſciẽ

A tia Dei quæ non poteſt falli, liber vitæ eſt. Sed a præſcientia Dei non poteſt aliquid ſubtrahi. ſimiliter neque a prædeſtinatione. Ergo nec de libro vitę poteſt aliquid deleri.

¶ 2 Præt. Quicquid eſt in aliquo, eſt in eo per modum eius in quo eſt: ſed liber vitæ eſt quid æternũ & immutabile. Ergo quicquid eſt in eo, eſt ibi non temporaliter, ſed immobiliter & indelebiliter.

¶3 Præt. Deletio, ſcripturæ opponitur: ſed aliquis nõ poteſt de nouo ſcribi in libro vitæ. Ergo neque inde deleri poteſt.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in Pſal. 68. Deleantur de lib. viuentium.

RESPON. dicendum, quòd quidam dicunt, quòd de libro vitæ nullus poteſt deleri ſecundum rei veritatem: poteſt tamen aliquis deleri ſecundum opinionem hominum. Eſt enim conſuetum in ſcripturis vt aliquid dicatur fieri, quando innoteſcit, & ſecundum hoc aliqui dicuntur eſſe ſcripti in lib. vitæ, inquantum homines opinãtur eos ibi ſcriptos propter præſentem iuſtitiam, quã in eis vidẽt. Sed quando apparet vel in hoc ſeculo vel in futuro, ꝙ ab hac iuſtitia exciderunt, dicuntur inde deleri. Et ſic etiam exponitur in * gloſ. deletio talis, ſuper illud Pſal. 68. Deleantur de lib. viuẽtiũ. Sed quia non deleri de libro vitæ ponitur inter præmia iuſtorum, ſecundum illud Apoc. 3. Qui vicerit ſic, veſtietur veſtimentis albis, & nõ delebo nomẽ eius de lib. vitæ (quod aũt ſanctis repromittitur, non eſt ſolum in hominum opinionem) poteſt dici, quòd deleri vel non deleri de libro vitæ, non ſolum ad opinionem hominum referendum eſt, ſed etiam quantum ad rem. Eſt enim liber vitæ conſcriptio ordinatorum in vitam æternam. ad quam ordinatur aliquis ex duobus, ſcilicet, ex prædeſtinatione diuina, & hæc ordinatio nunquam deficit, & ex gratia. quicunque enim gratiam habet, ex hoc ipſo eſt dignus vita æterna. & hæc ordinatio deficit interdum, quia aliqui ordinati ſunt ex gratia habita ad habendum vitam æternam, a qua tamen deficiunt per peccatum mortale. Illi igitur qui ſunt ordinati ad habendum vitam æternam ex prædeſtinatione diuina, ſunt ſimpliciter ſcripti ĩ lib. vitæ, quia ſunt ibi ſcripti vt habituri vitã æternã ĩ ſeipſa, & iſti nunquam delentur de libro

rem & non ſolum ſecundũ opinionẽ intelligendum eſt, &c. ¶Quoad ſcđm duo facit. Primo rñdet qſito ſic. Deleri vel nõ deleri de libro vitæ, nõ ſolum ad opinionẽ hoĩum referẽdũ eſt, ſed etiã quantũ ad rẽ. Et ꝓbatur hæc concluſio quo ad partẽ vltimã, quã intendit ſic: Liber vitæ eſt conſcriptio ordinatorũ ĩ vitã æternã. ergo ordinatorũ ex prædeſtinatione & præſenti gratia. ergo ordinatorũ indefectibiliter & defectibiliter. ergo ſcriptorũ ſimpliciter & ſm qd. ergo indelebiliũ & delebiliũ ſm veritatẽ rei, quod erat intentũ. prima conſequentia probatur; quia ad vitã æternã ex his duobus aliqs ordinatur, & de prædeſtinatione quidẽ patet, de pſenti autẽ gratia ꝓbatur, quia quicũq; habet gratiam ex hoc ipſo dignus eſt vita æterna. Secunda aũt probatur, quia ordo gratiæ eſt defectibilis, pdeſtinationis vero, indefectibilis. Tertia vero, qa indefectibiles sũt ſcripti ad vitã æternã ĩ ſeipſa, defectibiles vero sũt ſcripti ad vitã æternã in ſua cauſa. ſ. meritoria. Vltima ãt patet ex terminis. ſcđo explanat ſenſus, ĩ quo ĩntelligẽda eſt dicta cõcluſio ibi, vt deletio nõ referatur, &c. põt enĩ dupliciter interpretari. Vno mõ ex parte intellectus diuini, ſecũdo modo ex parte rei ſcriptæ, vt clare patet in lra. ¶ Circa antecedens ſup quo fundat totus diſcurſus, dubiũ occurrit. Qm cũ diffinitũ non ſe extendat vltra ſuã diffinitionẽ, aut liber vitæ male diffinitus eſt ĩ primo articulo: dicẽdo, quòd eſt conſcriptio prædeſtinatorũ aut male extenditur hic liber vitæ ad ordinatos in vitã æternam, ſiue prædeſtinatos ſiue non. Et augetur dubitatio: quia ſi liber vitę extenditur ad omnes ordinatos in vitam æternam, nõ ſolum conſtituti in præſenti gra-

ciui. Dei. c. 15. in ſi. to. 5.

Gloſa ordinaria ibidẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

ti gratia, sed omnes christiani, imo & omnes homines essent scripti in lib. vitæ: quoniam omnes ordinati sunt in vitã æternam, ex hoc ipso quòd rationales sunt, iuxta illud Augustini de prædestinatione sanctorũ. posse habere charitatem, naturæ est hominum.

¶ Ad hoc respondetur, quòd diffinitio superius data fuit p fecta, vtpote explicans substantialia libri vitæ: conscriptio enim prædestinatorum ad substantiam pertinet libri vitæ: cõscriptio autem ordinatorum secundũ præsentem iustitiam habet se ad librum vitæ vt accidens: qa vt consequens substantiale. Non enim ad librum vitæ spectat talium conscriptio, nisi ex hoc ipso quòd est liber vitæ gloriæ, ad quam soli prædestinati conscribuntur: nã vt in rnsione dentis articuli dicitur: constituti in præsenti gratia pro tanto ad cõscriptionem libri vitæ spectãt, p quanto vitam illam gloriosam, pro nũc, aliquo modo partici pant, & hic dicitur & in idem redit, q propterea conscribũ tur, quia vitam æternam in sua causa habituri sunt. Ex his enim patet, quòd ad librũ vitæ pertinet cõscriptio habentiũ præsentẽ gratiam ex consequẽti: & sic talis cõscriptio est extra substãtiam libri vitæ. Nec in diffinitione debuit ex primi sed (vt in lra fit) postmodum deduci. Ad aliam autẽ obiectionem tacite ex littera respõdetur, q non quomodolibet ordinati in vitã æternam, sed ordinati sic quòd sunt digni vita æterna conscribũ tur in libro vitę. Et propterea neque oẽs Christiani (si aliquis est qui nũquam fuit in gratia, quod posset accidere in ficte accidente ad baptism) neque omnes homines, sunt aliquomodo scripti in li. vitæ: quamuis po

In corp. ar.

150
3.di.42. q. 1.ar. 1. Et. 1. cõtra ca. 16. & li. 2. c. 7. 8. 9. & 10. Et po. q. 1. ar. 1.

vitæ. Sed illi qui sunt ordinati ad habendum vitam æternam, nõ ex prædestinatione diuina, sed solum ex gratia dicuntur esse scripti in li. vitæ, non simpliciter, sed secundũ quid, quia sunt ibi scripti vt habituri vitam æternam non in scipsa, sed in sua causa. & tales possunt deleri de lib. vitæ, vt deletio non referatur ad notitiã dei, quasi Deꝰ aliquid præsciat, postea nesciat, sed ad rẽ scitã, quia, s. Deus scit aliquẽ prius ordinari in vitam æternam, & postea non ordinari cum deficit a gratia.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q deletio (vt dictum est*) non refertur ad librum vitæ ex parte præscientię, quasi in Deo sit aliqua mutabilitas, sed ex parte præscitorum quæ sunt mutabilia.

AD 2m dicendum, q licet res in Deo sint immutabiliter, tamen in se ipsis mutabiles sunt. Et ad hoc pertinet deletio lib. vitæ.

AD 3m dicendum, q eo modo quo aliquis dicitur deleri de libro vitæ, potest dici, q ibi scribatur de nouo, vel secundum opinionẽ hominum, vel secundum, q de nouo incipit habere ordinem ad vitam æternam per gratiam. Quod etiam sub diuina notitia comprehenditur, licet non de nouo.

QVAESTIO XXV.

De diuina potentia, in sex articulos diuisa.

POST considerationẽ diuinæ præscientiæ & volũtatis & eorũ, quæ ad hoc pertinent: restat considerandũ de diuina potentia.

Circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum in Deo sit potentia.
¶ Secũdo, Vtrum eius potentia sit infinita.
¶ Tertio, Vtrum sit omnipotens.
¶ Quarto, Vtrum possit facere q ea quæ sunt præterita, nõ fuerit.
¶ Quinto, Vtrum Deus possit facere quæ non facit, vel prætermittere quæ facit.
¶ Sexto, Vtrum quæ facit possit facere meliora.

ARTICVLVS I.

Vtrum in Deo sit potentia.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, q in Deo non sit potentia. Sicut enim prima materia se habet ad potentiã, ita Deus (qui est agens primum) se habet ad actum. Sed prima materia secundũ se considerata, est absque omni actu. Ergo agẽs primum (quod est Deus) est absque potentia.

¶ 2 Præt. Secundum Philosoph. * in. 9. Meta. qualibet potentia, melior est eius actus. Nam forma est melior quàm materia, & actio quã potẽtia actiua. est enim finis eius: sed nihil est melius eo quod est in Deo, quia quicquid est in Deo, est Deus, vt supra * ostensum est. Ergo nulla potentia est in Deo.

¶ 3 Præt. Potentia est principium operationis. Sed operatio diuina est eius essentia, cum in Deo nullũ sit accidens. essentiæ autem diuinæ non est aliquod principium. Ergo nulla potentia est in Deo.

¶ 4 Præt. Supra * ostensum est, q scientia Dei & voluntas eius sunt causa rerum. causa autem & principium idem sunt. Ergo non oportet in Deo assignare potẽtiam, sed solum scientiam & voluntatem.

SED CONTRA est, qđ dicitur in Psal. 88. Potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo.

RESPON. Dicendum, q duplex est potentia, scilicet passiua (quæ nullo modo est in Deo) & actiua, quam oportet in Deo summe ponere. Manifestum est enim q vnumquodque secũdum quòd est actu & perfectum, secundum hoc est principium actiuum alicuius. Patitur autem vnumquod que secundum quòd est deficiens & imperfectum. Ostensum * est autem supra, quòd Deus est purus actus & simpliciter & vniuersaliter perfectus, neque in eo aliqua imperfectio locum habet. Vnde [d] si bi maxime competit esse principium actiuum, & nullo modo pati. Ratio autem actiui principij conuenit potentiæ actiuæ. nam potentia actiua est principium agẽdi in aliud, potentia vero passiua est principium patiendi ab alio, vt Philosophus dicit * 5. Meta. relinquitur ergo quòd in Deo maxime sit potentia actiua.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potentia [d] actiua non diuiditur contra actum, sed fundatur in eo. Nam vnumquodque agit secundum quòd est actu, potentia vero passiua diuiditur cõtra actum. nam vnumquodque patitur secundum quòd est in potentia. Vnde hæc potentia excludi tur a Deo, non autem actiua.

AD 2m Dicendum, quòd quãdocunque actus est aliud a potẽtia, oportet q actus sit nobilior tentiam quandã vel de remotam ad illã vitam habeant.

¶ Circa ea quæ i calce literæ posita sunt scito, quòd deleri ex parte deletorum nõ importat scripturæ cassationem, sed mutationem de scriptis in non scriptos, qui enim heri fuit in gratia, & consequenter inter scriptos, lapsus hodie, mutatus est p peccati maculam, desinit que iter scriptos esse, & hoc vocat deleri ex parte rei scitæ vt patet in littera.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum primum.*

IN titulo. Potentia significat principium operationis ad extra, seu transeuntis, extenso operationis nomine tam ad actionem quã ad passionem.

¶ In corpore respõdetur quæstio vnica distinctiõe, & duabus conclusionibus mixtis, iuxta duo distinctionis membra. Distinctio est: potentia est duplex, actiua. s. & passiua. Conclusio prima est. Potentia passiua nullo modo est in Deo. Secunda est. Potentia actiua maxime est in Deo. Probat hæc secũda: vnusquisq; ẽm quod est in actu & pfectũ, est principiũ actiuũ. ergo deo maxime cõpetit esse principiũ actiuũ. ergo in eo maxime est potentia actiua. Prima cõsequentia probatur ex eo q Deus est actus purꝰ & vniuersaliter pfectꝰ. Secunda vero, quia nõ principii actiui cum sit potentiæ actiuæ, vt patet ex diffinitione eius. 5. & 9. Met. &c. Prima autem eodẽ modo ex negatione oppositorũ probatur. Vnusquisque patitur ẽm q est deficiẽs & imperfectũ. ergo Deo nullo modo convenit pati. ergo nec potẽtia passiua: quæ cõsequẽtia eodẽ modo probat, quia. s. in Deo nulla ẽ ipfectio &c.

¶ In responsione ad secundum, & tertiũ difficilia valde verba discutiẽda occurrũt. Tria namque de actione vt distinguitur contra effectum, dicuntur: Primum est, quòd actio si est distincta a potentia actiua, est nobilior ipsa potentia. Secundum est, q actio in creaturis principiatur a potentia. Tertium est, q actio sic se habet ad potentiam actiuam, q si transferatur in Deum, oportet actionem ipsam esse essentiam diuinã. Hæc enim omnia liquido habẽtur in littera. Est autem ratio ardua dubitationis hæc. Actio trãsiens, puta mouere, vt distinguitur contra effectum, aut solum differt ab hoc motum ab hoc, aut aliquid aliud: si tantũ significat motum ab hoc, oportet ea quæ hic dicuntur verificari, aut de solo la relatione ab hoc aut de solo motu, aut de toto composito scilicet motu ab hoc, sed de nullo horum verificantur primum & tertium dictum: nihil enim horũ est nobilius potẽtia actiua motoris Saturni. Et quod magis vrget, nihil horũ q̃d oporteat idẽtificari diuinæ substãtiæ, si ponamus Deũ sine omni medio mouere corpus aliquod quod constat non esse impossibile, tunc enim manifeste videtur quòd non esse impossibile, quia quo ad agentia creata, est vera ratione actionis immanentis, ad agens vero increatum est vera ratione actionis transeuntis, quam solã in Deo ponit actio transiens præter factum & relationem, Gen. c. 23. ratione. 4. subtiliter quidẽ euaderetur, nõ sic (inquã) diceretur. Ad cuius euidentiã scito, q vt in hoc arti. in. 2. contra

tia eis, vt patet in calefactiuo &c. litera eſt clara.

†lib. 8. non multũ procul ante medium.

¶ In reſpõſione ad tertium multa dicẽda eſſent de infinitate potentiæ motiuæ, quæ prolixa valde ſunt, & in ſpeciali, quã de hoc fecimus quæſtione, diſcuſſa ſunt, quare pro nũc tranſeundum puto.

ar. præced.

¶ *Super quæſtionis vigeſimæquintæ Articulum tertium.*

Q. 7. art. 1.

IN titulo ly omnipotens, dupliciter diſtribui poteſt, ſcilicet pro omnipotẽtia & pro omni poſſibili. non quæritur hic, vtrũ ſit omnipotens id eſt, habeat omnẽ potentiam. Quoniã iam in. 1. ar. determinatum eſt, ꝙ in Deo nulla ẽ potẽtia paſſiua, ſed quærit: vtrũ ſit omnipotẽs, id eſt, poſsit omnia.

¶ In corpore duo principaliter facit. Primo quid hic certũ & ambiguũ ſit dicit. Secundo ambiguitatem ſoluit, ibi. Sed ſi quis &c.

Q. 7. art. 1.

¶ Quoad primum duo dicit, primo ꝙ pars affirmatiua q̃ſtionis eſt ab omnibus confeſſa. Secundo ꝙ diffinitio omni potentiæ, quæ deberet eſſe propriũ medium ad inferendã confeſſam concluſionẽ difficilis eſt, quia dubitatur pro quibus diſtribuit ly omnia, cũ dicitur Deũ poſſe omnia.

Q. 7. art. 1.

¶ Quo ad ſm tria dicit, primum quòd ly omnia, diſtribuit poſſibile abſolute. Secũdo, quòd ly poſſibile abſolute denominat quicquid habet rationem entis, actu, vel potentia. ibi. Eſt autem conſiderandũ. Tertio excludit ab huiuſmodi diſtributione & denominatione ſola implicantia contradictionem, ibi. Nihil autẽ opponitur &c.

Q. 3. art. 5. & q. 4. ar. 3

36

¶ Primum horũ. ſ. ly omnia, diſtribuit poſsibile abſolute. probatur diſtinguendo poſsibile dupliciter. ſ. ſm aliquã potentiam, vel abſolute, ex. 5. Metap. Et deſtruendo ꝙ nõ po-

SED CONTRA eſt quòd dicit Hilar. † octauo de Trini. quòd Deus eſt immenſę virtutis viuens, potens. Omne autem immenſum eſt infinitum. ergo virtus diuina eſt infinita.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt*, ſecundũ hoc potentia actiua inuenitur in Deo, ſecundum quod ipſe actu eſt. Eſſe autem eius eſt infinitum, inquantum nõ eſt limitatum per aliquid recipiens, vt patet per hæc, quæ ſupra dicta * ſunt, cum de infinitate diuinæ eſſentiæ ageretur. Vnde neceſſe eſt quòd actiua potentia Dei ſit infinita. In omnibus enim agentibus hoc inuenitur, quòd quanto aliquod agẽs perfectius habet formam, qua agit, tãto eſt maior eius potentia in agendo. Sicut quanto eſt aliquid magis calidum, tãto habet maiorem potentiam ad calefaciendum. Et haberet vtique potentiam infinitam ad calefaciendum, ſi eius calor eſſet infinitus. Vnde, cum ipſa eſſentia diuina (per quam Deus agit) ſit infinita (ſicut ſupra * oſtenſum eſt) ſequitur quòd eius potentia ſit infinita.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philoſophus loquitur de infinito, qd eſt ex parte materiæ non terminatæ per formam: cuiuſmodi eſt infinitum, qd congruit quantitati. Sic autem non eſt infinita diuina eſſentia (vt ſupra * oſtenſum eſt,) & per conſequens nec eius potẽtia. Vnde non ſequitur quòd ſit imperfecta.

AD II. dicendum, quòd potentia agentis vniuoci tota manifeſtatur in ſuo effectu. Potẽtia enim generatiua hominis nihil poteſt pluſquàm generare hominẽ. Sed potentia agentis non vniuoci, non tota manifeſtatur ĩ ſui effectus productione. Sicut potentia Solis nõ tota manifeſtatur in productione alicuius animalis ex putrefactione generati. Manifeſtum eſt autem ꝙ Deus non eſt agens vniuocum. Nihil enim aliud poteſt cum eo conuenire neque in ſpecie, neq; in genere, vt ſupra * oſtenſum eſt. Vnde relinquit, quòd effectus eius ſemper eſt minor, quàm potentia eius. Non ergo oportet quòd manifeſtetur infinita potentia Dei in hoc ꝙ producat effectum infinitum. Et tamen etiam ſi nullum effectũ produceret, non eſſet Dei potentia fruſtra: quia fruſtra eſt quod ordinatur ad finem, quẽ non attingit. Potentia autem Dei nõ ordinatur ad effectum ſicut ad finem, ſed magis ipſa eſt finis ſui effectus.

AD III. dicendum, ꝙ Philoſophus in 8. Phyſic. probat, quòd ſi aliquod corpus haberet potentiam infinitam, quòd moueret in non tempore. Et tamen oſtendit, quòd potentia motoris cæli eſt infinita: quia mouere poteſt tempore infinito. Relinquitur ergo ſecundum eius intentionem, quòd potentia infinita corporis ſi eſſet, moueret in non tempore: non autem potentia incorporei motoris. Cuius ratio eſt, quia corp⁹ mouẽs aliud corpus, eſt agens vniuocum. Vnde oportet quòd tota potentia agẽtis manifeſtetur in motu. Quia igitur quanto mouentis corporis potentia eſt maior, tanto velocius mouet: neceſſe eſt ꝙ ſi fuerit infinita, moueat improportionabiliter citius, quod eſt mouere in non tẽpore. Sed mouens in corporeum eſt agens non vniuocum. Vnde nõ oportet, quòd tota virtus eius manifeſtetur ĩ motu ita, ꝙ moueat in non tempore. Et pręſertim, quia mouet ſecundum diſpoſitionem ſuæ voluntatis.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus ſit omnipotens.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd Deus non ſit omnipotẽs. Moueri enim & pati aliquid, omniũ eſt: ſed hoc Deus non poteſt. Eſt enim immobilis, vt ſupra dictum * eſt non igitur eſt omnipotens.

¶ 2 Præt. Peccare aliquid agere eſt: Sed Deus non poteſt peccare, neq; ſeipſum negare, vt dicitur ſecundę Tim. 2. ergo Deus nõ eſt oĩpotens.

¶ 3 Præt. De Deo dicitur, ꝙ omnipotentiam ſuam parcẽdo maxime & miſerando manifeſtat. Vltimum igitur. quòd poteſt diuina potentia, eſt parcere & miſereri. Aliquid autem eſt multo magis quàm parcere & miſereri, ſicut creare alium mundum vel aliquid huiuſmodi. Ergo Deus non eſt omnipotens.

¶ 4 Præt. Super illud 1. Cori. 1. Stultam fecit Deus ſapientiam huius mundi dicit*. gloſ. Sapiẽtiã huius mundi fecit Deus ſtultam oſtẽdendo poſſibile, quod illa impoſſibile iudicabat. Vnde videtur quòd nõ ſit aliquid iudicandũ poſſibile vel impoſſibile ſm inferiores cauſas, prout ſapientia huius mundi iudicat, ſed ſm potentiam diuinam. ſi igitur Deus ſit omnipotẽs, omnia erunt poſſibilia. nihil ergo impoſſibile. Sublato autẽ impoſſi-

teſt intelligi de poſſibili primo modo, quia nec reſpectu potentiæ creatæ, qm̃ diuina potentia excederet datũ obiectũ, nec reſpectu potentiæ increatæ, qm̃ eſſet circulus in huiuſmodi explanatione, & infert per locum a diuiſione, ꝙ intelligitur de poſſibili ſecũdo modo, explanãs quid ſignificat huiuſmodi poſsibile. quod. ſ. conſiſtit in habitudine terminorum. &c. Secũdũ autem. ſ. quod poſsibile abſolute denominat quicquid põt eſſe, probatᷣ ſic. Omne agens agit ſibi ſimile. ergo vnicuiq; potentiæ actiuæ reſpondet vt propriũ obiectũ poſsibile ſecundum illum actũ, qui eſt ratio agendi. ergo potentiæ actiuæ Dei, reſpondet poſsibile ſecundum rationem entis. prima conſequẽtia manifeſtatur in potentia calefactiua, & eſt obiecto: ſecunda aũt probatur quia eſſe Dei qd eſt ei ratio agendi, eſt eſſe præhabẽs quidem in ſe totius eſſe perfectionem, non tamen eſſe tale uel tale ſecundũ quodcunque genus. Tertium vero prædictorum duo claudit: primum eſt: omnia quæ contradictionẽ non implicant, clauduntur ſub omnipotentia, ſm eſt: omnia quæ contradictionẽ implicant, non clau dũtur ſub omnipotẽtia. Et primo probatur vtrunque ſimul ſic. Nihil opponitur rationi entis niſi nõ ens. ergo nihil repugnat poſsibili abſolute, niſi implicans in ſe eſſe & non eſſe ſimul. ergo ſola implicantia contradictionem non habent rationem poſsibiliũ ergo ea, quæ implicant, non clauduntur, & ea, quæ non implicant, cladũtur ſub omnipotentia. Deinde docet modũ loquendi honeſtum in excluſis ab omnipotentia, & demum oſtendit hanc excluſionẽ non eſſe cõtra Angelicã authoritatẽ, vt clare patet in litera.

¶ Circa

¶ Circa p̃dictam aſſignationem obiecti diuinæ potentiæ, dubiũ occurrit. Quia ſi omne poſsibile abſolute, omneq; ens ac non implicans cõtradictionem ſub omnipotentia clauditur, Deus ipſe continebiť ſub ſua omnipotentia, qm̃ Deũ eſſe, de numero horum eſt, vt patet.

¶ Ad hoc & ſimilia dicendum eſt, quòd cũ ſermo præſens ſit de omnipotentia factiua, cum dicimus omne poſsibile, omne ens, omne nõ implicans contradictionem, ſemper ſub intelligitur cauſabile effectiue: ſic enim excluduntur & diuina & peccata & quæcũque ſunt potentiarũ paſſiuarum, & imperfectarum vt ſic.

lib. 5. meta. tex. 17. to. 3

¶ Circa probationem ſecundi, dubiũ occurrit: qm̃ non videtur ſufficienter inferre intẽtũ. Ex hoc enim, quòd potentia actiua Dei fundatur ſuper eſſe infinito & vniuerſaliter perfecto, debuiſſet inferri. ergo obiectum potẽtiæ actiuæ Dei eſt poſsibile eſſe infinite & vniuerſaliter perfecte, ſicut de potentia calefactiua infertur quòd eſt calefactibile, quod in litera non fit, ſed infertur. ergo obiectũ eius eſt poſsibile eſſe abſque alia probatione.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ut ex præcedenti patet articulo, hæc eſt differentia inter cauſam vniuocã & æquiuocam, ꝙ cauſæ vniuocæ reſpondet aliquod adæquatum obiectum in effectu, æquiuocæ vero non, Et propterea cum eſſe Dei duas habeat cõditiões ad propoſitũ. ſ. eleuationem ſupra genera & vniuerſalitatem perfectionis, nec poſſit fingi aliquod cauſabile cum his conditionibus in ſingulari, conſequens eſt vt ſumatur in vniuerſali. Tale autẽ eſt eſſe. quoniam ad nullũ determinatũ eſt genus, & ad omnes ſe perfectionũ modos extendit, & propterea ſatis ſubtiliter in

bili tollitur neceſſarium. Nã quod neceſſe eſt eſſe, impoſſibile eſt non eſſe. Nihil ergo erit neceſſarium in rebus, ſi Deus eſt omnipotẽs. hoc autem eſt impoſſibile. ergo Deus non eſt omnipotens.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Lucæ. 1. Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.

RESPON. Dicendum, ꝙ communiter confitentur omnes Deũ eſſe omnipotentem. Sed rationem omnipotentiæ aſſignare, videtur difficile. Dubium enim poteſt eſſe quid comprehendatur ſub iſta diſtributione, cũ dicitur: omnia poſſe Deum. Sed ſi quis recte conſideret (cum potentia dicatur ad poſſibilia) cum Deus omnia poſſe dicitur, nihil rectius intelligitur q̃ ꝙ poſſit omnia poſſibilia, & ob hoc omnipotens dicatur. Poſſibile aũt diciť dupliciter ſm Phi. in * 5. Meta. Vno modo per reſpectũ ad aliquam potentiam. ſicut quod ſubditur humanæ potentiæ dicitur eſſe poſſibile homini. Non autẽ poteſt dici, ꝙ Deus dicatur omnipotens, quia poſſit omnia quæ ſunt poſſibilia naturæ creatæ, quia diuina potentia in plura extenditur. Si autem dicatur ꝙ Deus ſit omnipotens, quia poteſt omnia quæ ſunt poſſibilia ſuæ potentiæ, erit circulatio in manifeſtatione omnipotẽtiæ. hoc enim nõ erit aliud quàm dicere ꝙ Deus eſt omnipotẽs, quia poteſt omnia quæ poteſt, relinquitur igitur ꝙ Deus dicatur omnipotens, quia poteſt omnia poſſibilia abſolute. quod eſt alter modus dicendi poſſibile. Dicitur autem aliquid poſſibile vel impoſſibile abſolute, ex habitudine terminorũ. Poſſibile quidem quia prædicatũ non repugnat ſubiecto, vt Sortem ſedere. Impoſſibile vero abſolute, quia prædicatum repugnat ſubiecto, vt hominem eſſe aſinum. Eſt autem conſiderandum ꝙ cum vnũquodq; agens agat ſibi ſimile, vnicuique potentiæ actiuæ correſpondet poſſibile vt obiectum propriũ ſecundum rationem illius actus, in quo fundatur potentia actiua. Sicut potentia calefactiua refertur vt ad proprium obiectum ad eſſe calefactibile. Eſſe autem diuinum, ſuper quod ratio diuinæ potentiæ fundatur, eſt eſſe infinitum non limitatum ad aliquod genus entis, ſed præhabens in ſe totius eſſe perfectionem. Vnde quicquid poteſt habere rationem entis, cõtinetur ſub poſſibilibus abſolutis, reſpectu quorum Deus dicitur omnipotens. Nihil autem opponitur rationi entis, niſi non ens. Hoc igitur repugnat rationi poſſibilis abſoluti, quod ſubditur diuinæ omnipotentiæ, quod implicat in ſe eſſe & non eſſe ſimul. Hoc enim omnipotentiæ non ſubditur, non propter defectum diuinę potentię, ſed quia non poteſt habere rationem factibilis, neque poſſibilis. Quæcunque igitur contradictionẽ non implicant ſub illis poſſibilibus cõtinentur, reſpectu quorũ dicitur Deus omnipotens. Ea vero, quæ cõtradictionem implicant, ſub diuina omnipotentia non continentur, quia nõ poſſunt habere poſſibilium rationem. Vnde conueniẽtius dicitur, quòd ea non poſſunt fieri, quàm quòd Deus non poſſit facere. Neque hoc eſt contra verbum Angeli dicentis, non erit impoſſibile apud Deum omne verbũ Id enim quod cõtradictionem implicat, verbum eſſe nõ poteſt: quia nullus intellectus poteſt illud concipere.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Deus dicitur omnipotẽs ſecundum potentiam actiuam, non ſecundum potentiam paſſiuam, vt dictũ eſt. vnde quod non poteſt moueri & pati, non repugnat omnipotentiæ.

AD 2m dicendum, quòd peccare eſt deficere a perfecta actione. vnde poſſe peccare eſt poſſe deficere in agẽdo, quod repugnat omnipotẽtiæ. Et propter hoc Deus peccare nõ poteſt, qui eſt omnipotẽs. Quàmuis * Philoſophus dicat in 4. Topic. quòd poteſt Deus & ſtudioſus praua agere. Sed hoc intelligiť uel ſub cõditione, cuius antecedens ſit impoſſibile, vt puta ſi dicamus ꝙ poteſt Deus praua agere ſi velit. Nihil enim prohibet conditionalem eſſe veram, cuius antecedẽs & cõſequẽs eſt impoſſibile. Sicut ſi dicatur, ſi homo eſt aſinus habet quatuor pedes. Vel vt intelligatur, ꝙ Deus poteſt aliqua agere, quæ nunc praua videntur, quæ tamen ſi ageret, bona eſſent. Vel loquitur ſecũdum communem opinionem gentilium, qui homines dicebant transferri in Deos, vt Iouem vel Mercurium.

AD 3m dicendum, quòd Dei omnipotentia oſtenditur maxime in parcendo & miſerando: quia per hoc oſtẽditur Deum habere ſummam poteſtatem, quòd libere peccata dimittit. Eius enim, qui ſuperioris legi aſtringitur, non eſt libere peccata cõdonare. Vel quia par

litera proportionale obiectum, ſicut potẽtiis vniuocis aſſignatũ eſt quicquid põt entis rõnem habere.

¶ Circa probationẽ tertii dicti. dubium occurrit, quoniã prætermiſſum videtur nõ ens. Ex eo namque quòd nihil opponitur enti niſi nõ ens, inferẽdum erat. ergo non ens opponitur poſsibili abſolute, quia opponitur enti, & non debebat tantum inferri. ergo quæcunq; implicãt ſimul ens & nõ ens, repugnant poſſibili. Nec poteſt ad hoc dici, ꝙ implicite vtrũque illatũ eſt, quoniã (vt patet in litera) illatũ eſt, ꝙ ſola implicantia contradictionem repugnãt poſsibili. Cõſtat enĩ quòd nõ entia abſq; implicatione cõtradictionis inueniuntur. Vnde ambiguitas relinquitur quomodo eo prætermiſſo, ſaltatũ ſit ad ens & non ens ſimul.

D. 494

¶ Ad hoc dicitur, quod vt patet. 5. Meta. & 2. Phy. Eadem eſt cauſa actiua obiecti & ſui oppoſiti, diuerſimode tñ, quia faciendo, cauſat obiectum proprium, non faciendo autem oppoſitum, vt patet de nauta ibidem. Et ſic in dubio nõ erat, nõ ens cadere ſub actiua potentia Dei, cuius propriũ obiectũ aſſignatum eſt ens. oportet enim illam faciendo ens, non faciendo non ens reſpicere, & cũ multa non entia abſque implicatione contradictionis ſint non entia, vt patet in materia contingente, conſequẽs eſt, quòd non ens prætermiſſum non fuit, ſed clauditur ſub non implicãtibus contradictionem. Propter quod ſaltus nullus in litera factus eſt, ſed ex eo quòd ſolum non ens opponitur enti, & conſtat ꝙ nõn opponitur ei diuiſum, ſed coniunctum in eodem, de eodem ad idem &c. optime illatum eſt. ergo continens ens & nõ ens ſimul ſolũ repugnat poſsibili. Et non debuit, nec potuit [illegible]

Ar. 1. huius quæſt. & in iſto.

C2. 2. id in uuit. to. 1.

ri. ergo non ens repugnat possibili, quia nec repugnat enti, nisi cum illis conditionibus constituentibus contradictioné
Q.21.ar.4. vt de se patet.

¶ Circa hanc positioné aduerte, q presenti proposito sufficit, q quicquid implicat contradictionem inquantum huiusmodi excludatur ab omnipotétia, nec hoc vertédum est in dubium. Vtrum autem hoc vel illud implicet contradictionem, alterius negotii est. Et similiter, vtrum vno vel pluribus modis contingat implicari contradictionem nihil refert. Omnia enim quæ secundū se implicāt contradictionem, vere impossibilia sunt vt fiant etiā a Deo. Et per hoc patet responsio ad argumenta Aureoli apud Capreolū i primo dis.42. q. prima.
D.324.
q.14.ar.13.

¶ In responsione ad quartū aduerte, q per sapientiā huius mundi non intelligimus Philosophiam secundū se, quoniam illa non iudicat falsum, sed intelligitur Philoso. secundum quòd vtuntur ea homines huius mundi ex quorum defectiuo lumine temerarium prodiit iudiciū quo ipossibilia causis secundis impossibilia absolute iudicata sunt, vt incarnatio Dei, &c.

153 22.q.152.a. 3.ad 3.Et.1 dist. 42.q.2 art.2. Et.2. cō. c. 25.Et po.q.1.arti. 3.Et 5.quo. q.2.ar.1.

¶ *Super quæstionis vigesimæquintæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte, quòd præteritum sumitur dupliciter, scilicet formaliter & denominatiue.i. pro ipsa præteritione, & pro re quę pręteriit: in proposito, quàmuis vtroq; modo sumi possit, directe tamen & per se primo sumitur pro re, quæ præteriit. Ita quòd sensus quæstionis ē: an Deus possit expoliare rem, quæ pręteriit a præteritione, hoc enim est facere eam non fuisse, sicut quærimus: an Deus possit expoliare substātiā a quātitate, & facere hoc, esset facere substātiā, quæ est quanta, nō quantā.

cendo hominibus, & miserando perducit eos ad participationē infiniti boni, qui est vltimus effectus diuinæ virtutis. Vel quia (vt supra dictum * est) effectus diuinæ misericordiæ est fundamentum omniū diuinorum operū. nihil enim debetur alicui nisi propter id, quod est datum ei a Deo non debitū. In hoc autē maxime diuina omnipotentia manifestatur, q ad ipsum ptinet prima īstitutio oīum bonorū.

Ad 4m dicendum, q possibile absolutum non dicitur neque sm causas superiores, neq; sm causas inferiores, sed secundum seipsum. Possibile vero, quod dicitur secundum aliquam potentiam, nominatur possibile sm proximam causam. vnde ea, quæ immediate nata sunt fieri a Deo solo, vt creare, iustificare. & huiusmodi, dicūtur possibilia sm causam superiorē. Quæ aūt nata sunt fieri a causis inferioribus, dicuntur possibilia sm causas inferiores. Nam sm [d] conditionē causæ proximæ, effectus habet contingentiam vel necessitatem, vt supra dictum * est. In hoc autē reputatur stulta mundi sapientia, qa ea, quæ sunt impossibilia naturę, etiam Deo impossibilia iudicabat. & sic patet, q omnipotentia Dei impossibilitatem & necessitatem a rebus non excludit.

Articvlvs IIII.

Vtrum Deus possit facere quòd præterita non fuerint.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q Deus possit facere q præterita non fuerint. Quod enim est impossibile per se, magis est impossibile, q̄ quod est impossibile per accidēs. Sed Deus potest facere id quod est impossibile per se, vt cæcum illuminare, vel mortuum resuscitare. ergo multo magis potest Deus facere illud, qd est īpossibile p accidēs. Sed pterita nō fuisse est īpossibile p accidēs. accidit enī Sortē nō currere: esse īpossibile ex hoc qd pterijt. ergo Deus pōt facere q præterita non fuerint.

¶ 2 Præt. Quicquid Deus facere potuit, potest, cū eius potentia nō minuatur: sed Deus potuit facere antequā Sortes curreret, q non curreret. ergo postquam cucurrit, potest Deus facere q non cucurrerit.

¶ 3 Præt. Charitas est maior virtus q̄ virginitas. Sed Deus potest reparare charitatem amissam. ergo & virginitatē. ergo pt facere q illa, q̄ corrupta fuit, nō fuerit corrupta.

F Sed contra est, qd Hier. * dicit. Cum Deus omnia possit, nō potest de corrupta facere incorruptam. ergo eadem ratione non potest facere de quocunque alio pterito q non fuerit.

Respon. dicendum, q sicut supra dictum * est, sub omnipotentia Dei non cadit aliquid quod cōtradictionem implicat. præterita autem non fuisse, contradictionē implicat. Sicut enim contradictionem implicat dicere, quòd G Sortes sedet & non sedet, ita q sederit, & nō sederit. Dicere aūt q sederit, est dicere q sit præteritū. dicere aūt q non sederit, est dicere q non fuerit. Vnde præterita nō fuisse non subiacet diuinæ potentiæ. Et hoc est quod Aug. * dicit contra Faustum. Quisquis ita dicit. si Deus oīpotés est, faciat vt quæ facta sunt, facta non fuerint, non videt hoc se dicere, si Deus oīpotens est, faciat vt ea, quæ vera sunt, eo ipso q vera sunt, falsa sint. Et Philoso H phus dicit in *. 6. Ethic. q hoc solo priuat deus, ingenita [d] facere quæ sunt facta.

Ad primum ergo dicendū, q licet præterita non fuisse sit impossibile per accidens, si consideret id, quod est præteritū, id est, cursus Sortis, tn̄ si cōsideretur præteritū sub ratione præteriti, ipsum non fuisse est impossibile non solum per se, sed absolute contradictioné implicans. & sic est magis I impossibile quàm mortuū resurgere, quod non implicat contradictionem. quod dicitur impossibile secundum aliquam potentiā. s. naturalē. Talia enim impossibilia diuinæ potentiæ subduntur.

Ad 2m dicendum, q sicut Deus quantū est ad perfectionē diuinæ potentiæ oīa pōt. sed quædam non subiacent eius potentiæ, quia deficiunt a ratione possibilium, ita si attendatur immutabilitas diuinæ potentiæ, quicquid Deus potuit K potest. Aliqua tamen olim habuerunt rationem possibilium dum erant fienda, quæ iam deficiunt a ratione possibilium dum sunt facta. Et sic dicitur Deus ea non posse, quia ea non possunt fieri.

Ad 3m dicendum, quòd omnem [d] corruptionem mentis & corporis Deus auferre potest a muliere corrupta, hoc tamē ab ea remoueri non [d] poterit, quòd corrupta non fuerit, sicut etiam ab aliquo peccatore auferre non potest quòd non peccauerit, & quòd charitatem non amiserit.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito negatiue, Præterita non fuisse non subiacet diuinæ potētiæ. Probatur primo ratiōe: Sub oīpotentia Dei non cadit implicans contradictionē, præterita non fuisse implicat contradictionem. ergo. Probatur minor. Dicere, quòd sortes sederit & non sederit implicat, sicut quòd sedet & nō sedet: sed hoc est dicere præteritum nō fuisse. ergo. Deinde confirmatur authoritate Augu. & Aristo.

¶ Aduerte hic, quòd præteritum significatur in actu signato per ly præteritū, & in actu exercito per verba præteriti tēporis, vt fuit, cucurrit, sedit &c. & propterea in litera per actum exercitum declaratur actus signatus. Et si diligenter pspecta fuerit hæc rō, cessant omnia argumenta ex Grego. allata apud Capre. 42. dis. 1. Ex hac enī liquet ratio, quare Deus nō potest expoliare Adam a præteritione, hoc enim esset expoliare ipsum a fuisse. Et cum alterū cōtradictoriorū oporteat de quocunque semper verificari, si Adam expoliaret nunc a fuisse, verificaretur de ipso non fuisse, & sic fuisset & nō fuisset: fuisset quidem, quia ex quo semel vestitus est fuisse, vere fuit. nō fuisset āt, qa expoliatus esset ipso fuisse, & sic duo cōtradictoria essent simul vera, quod non est intelligibile. Ex hoc etiā patet, q nihil officit proposito q fuisse acciderit Adæ, sicut & esse & fore: nō enī magis cōtradicunt, fortes est hō & non est hō, q̄ fortes currit & nō currit, & q̄ curret & nō curret, & q̄ cucurrit & non cucurrit. Nihil. n. refert ad cōtradictionē materia necessaria, vel cōtingēs. Et pp terea i responsione ad primum vtrūq; tangitur. s. accidētalitas & impossibilitas

sibilitas absoluta cō comitās implicationē contradictionis.

154 1.dis.43.q. 1. Et.2.cō. c.23. vsque 30. Et lib. 3.c.98. fin. Et po. q. 1 ar.5.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulū quintum,*

TItulus clarus ē.

¶ In corpore tria facit. Primo tractat quandam opinionem, secundo tractat aliam. tertio respondet quæsito.

¶ Quo ad primū, opinio quædā erronea, tenet partem negatiuā, quia tenet Deū agere ex necessitate naturæ, & declaratur ex actione naturalium proportionaliter, & tandem reprehenditur, quia falso innititur fundaméto, vt patet ex dictis in qst. 19. vbi vterque modus naturalis necessitatis, scilicet spectans ad naturam, & spectās ad voluntatem, a diuina actione remotus est.

¶ Quo ad secundū, tria ordinate facit. Primo ponit ipsam opinionem tenentē quoq; partem negatiuam: sed alia ratione, quæ est talis. Deus nihil potest operari absque ordine sapiētiæ & iustitiæ suæ, ordo autem sapiētiæ & iustitiæ suæ non extendit se vltra ea, quæ quandoq; fiūt. ergo. Secundo examinatur hæc ratio quo ad primam propositionem, approbādo eam, quia diuina potentia æqualis est suæ sapientię, & ecōuerso, propter identitatem mutuam. Tertio examinatur & reprehenditur quo ad secūdam propositionem probando suā contradictoriam, scilicet: Diuina sapientia non arctatur ad ordinem stabilitum qui nunc est, tali ratione. Tota ratio ordinis, quam sapiens rebus a se factis imponit, sumitur a fine. ergo a fine proportionato rebus, pp ter finem sapiētia faciētis limitatur ad certum ordinem, & a fine iproportionabiliter excedēte nō limitatur. ergo diuina sapientia non determinatur ad aliquem re

Q.19.ar.3.
117 124 138
Q.21.ar.3.

Articvlvs V.

Vtrum Deus possit facere quæ nō facit

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, q Deus non possit facere nisi ea, quæ facit: Deus enim non potest facere quæ non præsciuit & præordinauit se facturū: sed nō præsciuit, neq; pordinauit se facturū, nisi ea, q̄ facit. Ergo nō pōt facere nisi ea, q̄ facit.

¶ 2 Præt. Deus non potest facere nisi quod debet, & quod iustum est B fieri: sed Deus non debet facere q̄ non facit, nec iustum est vt faciat quæ non facit. ergo Deus non potest facere nisi quæ facit.

¶ 3 Præterea. Deus non potest facere nisi quod bonum est, & conueniens rebus factis: sed rebus factis a Deo non est bonū, nec conueniēs aliter esse q̄ sint. Ergo Deus nō potest facere nisi quæ facit.

Sed contra est, q dicitur Matth. 26. An non possum rogare patrem meū, & exhibebit mihi mo C do plusquam duodecim legiones Angelorum? Neque autem ipse rogabat neque pater exhibebat ad repugnandum Iudæis. ergo Deus potest facere quod non facit.

Respon. dicédū, q circa hoc quidam dupliciter errauerūt. Quidam enim posuerunt Deum agere quasi ex necessitate naturæ, vt sicut ex actione rerum naturaliū nō possunt alia prouenire, nisi quæ eueniunt, vt pote ex semine hominis homo, ex semine oliuæ oliua, ita ex operatione diuina non pos- D sint aliæ res, vel alius ordo rerum effluere, nisi sicut nunc est. Sed supra * ostendimus, Deum non agere quasi ex necessitate naturæ, sed voluntatem eius esse omnium rerum causam, neq; etiam ipsam voluntatem naturaliter & ex necessitate determinari ad has res [c]. Vnde nullo mō iste cursus rerū sic ex necessitate a Deo puenit, q alia puenire non possent. Alij vero dixerūt q potētia diuina determinatur ad hunc cursum rerum propter ordinem sapientiæ & iustitię diuinæ, si E ne quo, Deus nihil operatur. Cum autem potentia Dei, (quæ est eius essentia,) non sit aliud quàm Dei sapientia, conuenienter quidem dici potest q nihil sit in Dei potentia quod non sit in ordine diuinæ sapientiæ. nam diuina sapientia totum posse potentiæ compræhendit. Sed tamen ordo a diuina sapiētia rebus inditus (in quo ratio iustitiæ consistit, vt supra dictum * est) A non adæquat diuinam sapientiā, sic, vt diuina sapientia limitetur ad hunc ordinem [e]. Manifestum est autem, q tota ratio ordinis, quam sapiens rebus a se factis imponit, a fine sumitur. Quando igitur finis est proportionatus rebus pp finē factis, sapientia faciētis limitat' ad aliquē determinatū ordinē. sed diuina bonitas est finis improportionabiliter excedens res creatas. Vnde diuina sapientia non determinatur ad aliquem ordinē re- B rum, vt non possit alius cursus rerum effluere. unde dicendum est simpliciter, q Deus potest alia facere quàm quæ facit.

Ad primvm ergo dicendū, q in nobis, in quibus est aliud potentia & essentia, a voluntate & intellectu, & iterū intellectus aliud a sapientia, & voluntas aliud a iustitia, potest esse aliquid in potentia, quod non potest esse in voluntate iusta, vel in intellectu sapiente: sed in Deo est idem potentia & C essentia, & voluntas & intellectus & sapientia & iustitia. Vnde nihil potest esse in potētia diuina, quod non possit esse in voluntate iusta ipsius, & intellectu sapiente eius. Tunc, quia voluntas non determinatur ex necessitate ad hæc vel illa, nisi forte ex suppositione, vt supra dictum * est. neque sapientia Dei & iustitia determinat' ad hunc ordinem (vt supra dictum est *) nihil prohibet [d] esse aliquid in potētia diuina, quod non vult, & quod nō continet' sub ordine quē statuit D rebus. Et quia potētia intelligit' vt exequēs, voluntas autem vt imperans, & intellectus & sapientia vt dirigens, quod attribuitur potentiæ sm se cōsideratæ, dicit' De' posse sm potētiā absolutā. et huiusmodi est oē illud, in quo potest saluari ratio entis, vt supra dictum est *. Quod autem attribuitur potentiæ diuinæ sm q exequitur imperium voluntatis iustæ, hoc dicitur Deus posse facere de potentia ordinata. Secūdum hoc ergo dicendum est, E quòd Deus potest alia facere de potentia absoluta, q̄ quæ præsciuit & præordinauit se facturū, nō tamen potest esse q aliqua faciat, quæ nō præsciuerit & præordinauerit se facturū, quia ipsum facere subiacet præscientiæ & præordinationi, nō autem ipsum posse, quod est naturale. Ideo enim Deus aliquid facit quia vult, nō tamen ideo pōt quia vult, sed quia talis est in sui natura.

Ad 2m dicendum, q Deus nō debet aliquid alicui nisi sibi. Vnde cū

rum ordinem sic, vt non possit alius effluere. Antecedens patet, cum prima cō sequentia, cuius consequentis secundam partem apposui, quoniam implicite tantum in litera habetur, & tamen ex illa pendet vis rationis. Constat autem eam subintelligendā fuisse ex posterioristica regula: Si affirmatio est causa affirmationis &c. si enim commensuratio finis ratio est limitationis ad certum ordinem, quia tota ratio ordinis est a fine, oportet q in commēsuratio finis p excessum sit ratio non limitationis ex eadem causa. secunda vero consequentia probatur, quia diuina bonitas quę finis est omniū, improportionabiliter excedit omnem stabilitum ordinem rerum. 131 118

¶ Quoad tertiū conclusio respōsiua quæsito est. Deus potest alia facere quā quæ facit. Nec aliter hæc conclusio probatur, quia examinādo propositas opiniones, exclusæ sunt oēs causæ restrictiuæ diuinæ potentiæ ad ea, quæ facit. Cū enim obiectum eius, vt dictum est, sit possibile absolute, si restringeretur ad possibile quod facit, aut hoc esset ratione naturæ agentis, aut ratione quasi potentiarum, aut ratione quasi habituū, cum in Deo non cadant impedimēta & indispositiōes, &c. Hæc autem omnia sunt exclusa in litera. in prima quidem opinione, natura & voluntas, ac per hoc intellectus implicite. in secunda vero habitus, scilicet sapientia & iustitia. Vnde omnibus restrictiuis exclusis, restat ambitus diuinæ potentiæ in sua latitudine ad possibile absolute.

Q.19.ar.3.
In corp. ar.
D.501.
Art. 3. huius quæst.

¶ Super

dicitur, q Deus non potest facere nisi quod debet, nihil aliud significatur nisi q Deus non potest facere nisi quod ei est cōueniens & iustum. Sed hoc quod dico conueniens & iustum, potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, q hoc qđ dico conueniens & iustum, prius intelligatur coniungi cum hoc verbo est, G ita q restringatur ad standū pro præsentibus, & sic referatur ad potentiam. & sic falsum est quod dicitur: est enim sensus, De⁹ non potest facere nisi quod modo conueniens est & iustum. Si vero prius coniungatur cum hoc verbo, potest (quod habet vim ampliandi) & postmodum cum hoc verbo, est, significabitur quoddā præsens & confusum, & erit locutio vera sub hoc sensu, Deus non potest facere, nisi id quod si faceret, H esset conueniens & iustum.

AD 3^m dicendum, q licet iste cursus rerum sit determinat⁹ istis rebus, quæ nunc sunt, non tamen ad hunc cursum limitatur diuina sapiētia & potestas. Vnde licet istis rebus, quę nunc fiunt, nullus alius cursus esset bonus & conueniens, tamen Deus posset alias res facere, & alium eis imponere ordinē.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Deus possit meliora facere ea, quæ facit.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus nō possit meliora facere ea, quæ facit Quicquid enim Deus facit, potentissime & sapientissime facit: sed tanto fit aliquid melius, quāto fit potentius & sapiētius. Ergo Deus non potest aliquid facere melius quàm facit.

¶ 2 Præt. Aug. * contra Maximinū sic argumentatur, Si Deus potuit K & noluit gignere filium sibi æqualem, inuidus fuit: eadē ratione: si Deus potuit res meliores facere q̄ fecerit & noluit, inuidus fuit. Sed īuidia est omnino relegata a Deo. ergo Deus vnūquodque fecit optimum. non ergo Deus potest aliquid facere melius quàm fecit.

¶ 3 Præt. Id quod est maxime & valde bonum, nō potest melius fieri, quia maximo nihil est maius. Sed sicut Augu. dicit in * enchi. bona sunt singula, quæ Deus fecit, sed simul vniuersa valde bona, quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. Ergo bonū vniuersi non potest melius fieri a Deo.

¶ 4 Præt. Homo Christus est plenus gratia & veritate, & Spiritum habet non ad mensuram. & sic nō potest esse melior. Beatitudo etiā creata dicitur esse summum bonum, & sic non potest esse melius. Beata etiam virgo Maria, est super omnes choros Angelorum exaltata, & sic non potest esse melior. nō igitur omnia quæ fecit Deus, potest facere meliora.

SED CONTRA est, quod dicitur ad Ephe. 3. quòd Deus potest omnia facere abundantius quàm petimus, aut intelligimus.

RESPON. Dicendum, q bonitas alicuius rei est duplex. Vna quidem, quæ est de essentia rei, sicut esse rationale est de essentia ho- I minis, & quātū ad hoc bonū, De⁹ nō potest facere aliquam rem meliorem quàm ipsa sit (licet possit facere aliquam aliam ea meliorē) sicut etiam non potest facere quaternarium maiorem. quia si esset maior, iam non esset quaternarius sed alius numerus. sic enim se habet additio differentiæ substantialis in diffinitionibus, sicut additio vnitatis in numeris, vt dicitur in *. 8. Metaphy. Alia bonitas est, quę est extra essentiam rei. sicut bonū hominis est esse virtuosum vel sapientem, & secundum tale bonū potest Deus res a se factas facere meliores. Simpliciter autē loquendo qualibet re a se facta pōt [d] Deus facere aliam meliorem.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum sextum.*

IN titulo continentur duæ quæstiones, altera formaliter, scilicet: vtrū Deus possit meliorare facta. altera virtualiter, scilicet: vtrū Deus possit facere alia meliora factis. Clauditur enim hæc secunda in prima ratione primi facti, quod est vniuersum, quoniā meliorō vniuersi ex aliis rebus pēdet, vt in responsione ad tertium dicitur.

¶ In corpore vtriq; quæsito respondetur duabus distinctionibus, & tribus conclusionibus. Prima distinctio explicata est de bonitate, scilicet substantiali vel accidentali. Secūda est simpliciter de re eadem, vel diuersa. Prima conclusio est. res eadem non potest fieri melior substantialiter, & probatur quia differentia substātialis se habet vt vnitas in numeris &c. Secunda est: res eadem potest fieri melior accidentaliter. Tertia ē: De⁹ qualibet re a se facta, pōt facere aliā meliorē. Nec aliter hic probantur hæ conclusiones, quoniā ex prædictis sequūtur. Si enim obiectū diuinæ potētiæ est possibile absolute, & hæc sunt de numero possibiliū, quod ex eo percipi pōt, quòd nulla apparet cōtradictio in his, consequens est, quòd hæc possit Deus facere.

155 1.di.44.ar. 1.2.&.3.& 3.di.13.ar. 2.q.2.ad 2 &.3.Et po. q.3.ar.16. ad 17.

¶ Circa tertiam cōclusionē dubitatur ex Scoto & ex Aureolo. Scotus siquidem implicite in tertio sentētiarū. distin. 13. q. 1. tenet oppositū tali rōne. Accepta aliqua determinata creatura ex parte inferiori quæ sit A, quæritur ascendendo, aut est status ad aliquā supremam, & habetur oppositum, aut non, sed potest procedi in infinitum, & tunc sic: Quanto aliqua creatura magis excedit A, tanto est perfectior, & per consequens creatura quæ in infinitū excedit, est in infinitū perfectior, & ita erit in se intensiue infinita, quod est impossibile. Aureolus vero apud Capreolum in. 43. dist. primi, sex mediis contra hanc conclusionem inuehit valde prolixis, quorum vim tantum afferam. Primo ergo arguit. Si procederetur in infinitnm in perfectionibus specificis, superior esset quoddā totale perfectionale respectu inferioris, & consequenter esset continens perfectiones omnium aliarum creaturarum, & consequenter infinitæ perfectionis, quod est impossibile. Prima cōsequētia tenet, quia superior continet perfectionem inferioris, & adhuc plus. Vltima autem tenet, quia huiusmodi perfectiones apud te sunt infinitæ.

F Secundo sic: Processus ad mensuram est finitus. ergo processus ad superius in specificis perfectionibus est finitus. consequentia patet. ex. 10. Meta. Tertio sic. Vniuersitas specierum creabiliū distat a diuina perfectione, sicut finitum ab infinito. ergo est finitæ perfectionis. ergo impossibile est in ipsa, in infinitum procedere ascendendo. patet sequela, quia processus in infinitum sm perfectionem excedit omnem finitam perfectionem. Quarto. Processus ad vnitatem & totalitaté est finitus. ergo processus iste est finitus. probatur sequela, quia est ad vnitatem & totalitatem vniuersi. Quinto sic: id in quo primo a Deo incipiendo descenditur, oportet dari. ergo nō proceditur in infinitum ascendēdo: consequentia nota, & antecedens probatur ex illa maxima Dion. Infima iungūtur supremis per media, itaq supremum infimi, attingit infimum supremi, &c. Sexto sic. Deus & infima creatura sunt duo extrema, non distantia in infinitum per modum intercidentis medii, sed per infinitatem alterius extremi. ergo inter ea non possunt esse infinita media.

¶ Ad euidentiā horum scito, quòd cum hic non sit sermo nisi de potētia Dei & possibili absolute, cum dicimus q quacūq; creatura facta, potest fieri alia perfectior, non denotatur aliqua potentia in creatura ad aliam vlteriorem creaturam sicut in numeris accidit, sed denotatur inconsummabilitas possibilis absolute. Est enim infinitū sicut infinitum materiale, quòd quocūq; posito vel accepto semper restat aliud accipiendum. Denotatur quoq; inexhaustibilitas diuinæ potentiæ, qm̄ est infinitæ actualitatis simpliciter. ita quòd nullo participato actu exhauritur, sed semper restat vlterior exhauriendus actus. vnde ad rationem Scoti facile respondetur concesso processu in infinitum, negando quòd sequeretur aliqua creatura in infinitum excedens infimam, quoniam inter infimam & quancunque aliam signabilem, semper est finita distantia, vt patet in numeris. Omnes enim hę obiectiones adductæ, aut multæ earum in hoc falluntur, q non discernunt inter processum in infinitum, id est, in aliquod vnum numero infinitum, & inter processum in infinitum, id est nunquam in vltimum, sed semper in aliquod, sic quòd restet aliud vlterius. Et si bene aduertimus iuxta primum sensum, ly infinitum, est terminus ad quem processus, & habet vim nominis. in. 2. aūt habet vim

*lib.3. contra Maximin.c.7.ad finē,to.6.

Enchi. 10.to.

lib. phys. 10.to.

vim aduerbii. & est modus ipsius processus. Nos enim vtimur processu in infinitum iuxta sm sensum, qm̄ nominibus est vtendum vt plures vtuntur, & manifeste patet ex. 3. Phys. sic accipi. Arguentes autē accipiunt implicite vel explicite procedi in infinitum iuxta primū sensum, quod nec somniauimus, nec ex processu in infinitū quē ponimus, sequitur.

D.502. D.115.202 D.494.

¶ Ad primam autē Aureoli obiectionē dicitur, q ratio illa peccat tripliciter, primo in hoc, quod modo diximus, Secundo in hoc, q male īterpretatur illā propositionem. Perfectio superior includit inferiorē, & aliquid vltra: ista enim non est vera de perfectionibus vltimarum differentiarum, in nulla siquidem intelligētia clauditur virtualiter quicquid positiue perfectionis ponit vltima differētia bouis, hoc enim est Dei proprium, vt alibi videndum est. Tertio in hoc, q nō distinguit inter esse infinitæ perfectionis simpliciter, & esse in finitæ perfectionis ī genere. In quo etiā errauit tertia ratio. quoniam si tota vniuersitas creabilium esset, essent quidem īfinitę perfectiones specifice, non tamen essent īfinitum ens, quoniam singula & omnia simul essent entia per participationē. Et silr si esset aliqua vna creatura æquiualens omnibus illis, non esset infinitæ perfectionis simpliciter, sed in genere. Sicut si essent infinita aīalia, aut vnū animal eis æquiualens, non sequeretur nisi infinita perfectio in genere animalis. Et sic minima intelligentiarū cum sit altioris ordinis forma, esset pfectior omnibus eis, vtpote sub genere animalis.

In corp.ar.

D.502.

¶ Ad secundā obiectionem dicitur, q peccat tripliciter. Primo, quia processus iste nō est ad mēsurā, cū nō sit ad terminū aliquem. Secūdo, quia non distinguit inter totalē processum, de quo tn̄ est tota quæstio, & singulos partiales processus, de quibus nō est quæstio, qm̄ constat quemlibet esse finitū & ad mensurā materialiter. i. ad rē, quæ si esset, esset mensura. Et hic est tertius error, q. s. non distinguit inter processum ad mensuram materia- A liter & in potentia, non naturali, sed logica, & diuina, & mensuram in actu, & vt sic. Tertia quoq; ratio tripliciter errat. Primo, quia putat vniuersitatem creabiliū plus posse actu accipi, quàm vniuersitatē numerorum. Secundo in hoc, quod diximus, quòd æquiuocat de infinita perfectione. Tertio in hoc, q non videt. q infra infinitū in genere, finitum autem simpliciter, potest in infinitū procedi simpliciter, quod est intentum. Quarta aūt peccat, sicut secunda. Tū quia, processus iste totalis nō ē ad vnitatem & totalitaté vniuersi, quia nullum habet terminum vt iā dictū est. Tū quia singuli partiales processus sunt ad vnitatem & totalitatem vniuersi nō nisi ī potētia logica & diuina. Tū quia sunt ad huiusmodi vnitatem & totalitaté materialiter & nō formaliter, nō enim īplicat contradictionem, q fierent plures creaturæ absque aliquo vniuerso, per se ex eis resultāte.

¶ Ad quintā autem patet rñsio, Quòd illud dictum Diony. intelligitur de creaturis inter se, & nō de connexione inter creaturam & Deū. Vnde non datur primum possibile descēdendo a Deo, nec vltimum ascendendo ad eundem, & sic vana est quæstio, Vtrū sit finitum vel infinitum. De facto autē semper datur primū factum, quod est perfectionis finitę. Sexta demum obiectio, seipsam interimit, quoniā infinita distantia ex infinitate alterius extremi, infert necessario infinita intercidentia media, si non actu, tamē in potentia, vt manifeste patet in quantitate continua. Non enim potest intelligi quòd inter lineā infinitam & lineā pedalē, non possint intercidere infinitæ lineæ mediæ. s. bipedalis, tripedalis, & sic 22 in infinitum. Vnde 33 consequentia allata 20 nihil valet.

do qualibet re a se facta pōt [d] Deus facere aliam meliorem.

AD PRIMVM ergo dicendū, q cum dicitur Deum posse aliquid facere melius quàm facit, si ly melius sit nomen, verum est, qualibet enim re potest facere aliam meliorem. Eādem vero potest facere meliorem quodammodo, & quodam B modo non, sicut * dictum est. Si vero ly melius sit aduerbium, & importet modum ex parte facientis, sic Deus non potest facere melius quàm sicut facit, quia non potest facere ex maiori sapientia & bonitate. Si autem importet modum ex parte facti, sic potest facere melius, quia potest dare rebus a se factis meliorem modū essendi quantum ad accidentalia, licet non quātum ad essentialia. C

AD 2^m Dicendum, q de ratione filij est quòd ęquetur patri, cum ad perfectum venerit, non est autem de ratione creaturæ alicuius, q sit melior quàm a Deo facta est. Vnde non est similis ratio.

AD 3^m Dicendum. q vniuersum (suppositis istis rebus) non potest [d] esse melius propter decentissimum ordinem his rebus attributum a Deo, in quo bonum vniuersi consistit. Quorū si vnū aliquod esset melius, corrūperetur propor- D tio ordinis. Sicut si vna chorda pl⁹ debito intenderetur, corrumperetur cytharæ melodia. Posset tamen Deus alias res facere, vel alias addere istis rebus factis, & sic esset illud vniuersum melius.

AD 4^m Dicendum, q humanitas Christi ex hoc, q est vnita Deo, & beatitudo creata ex hoc q est fruitio Dei, & beata virgo ex hoc q est mater Dei, habent quandam dignitatem infinitam ex bono infinito quod est Deus, E & ex hac parte nō potest aliquid fieri melius eis, sicut nō pōt aliquid meli⁹ esse Deo.

QVAESTIO XXVI.

De Diuina beatitudine, in quatuor articulos diuisa.

VLTIMO autem post cōsiderationem eorum quæ ad diuinæ essentiæ vnitatem pertinent, considerandum est de diuina beatitudine.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum beatitudo Deo competat.

¶ Secundo, Secūdum quid dicitur Deus esse beatus. Vtrum secundum actum intellectus.

¶ Tertio, Vtrum sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati.

¶ Quarto, Vtrum in eius beatitudine omnis beatitudo includatur.

ARTICVLVS I.

Vtrum beatitudo Deo competat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videt quòd beatitudo Deo non conueniat, Beatitudo enī secundum Boe. * in. 4. de Cōso. est status omnium bonorum aggregatione perfectus, sed aggregatio bonorum non habet locum in Deo, sicut nec compositio. Ergo Deo nō conuenit beatitudo.

¶ 2 Præt. Beatitudo siue felicitas est præmium virtutis secundū Philosophum in * 1. Ethi. Sed Deo nō conuenit præmium, sicut nec meritum. Ergo nec beatitudo.

SED CONTRA est, quod dicit Apostolus. 1. ad Tim. vlt. Quē suis temporibus ostēdet Deus beatus & solus potēs Rex Regum & Dominus Dominantium.

RESPON. Dicendum, q beatitudo maxime Deo competit. Nihil enim aliud sub nomine beatitudinis intelligitur nisi bonū perfectum intellectualis naturæ, cuius est suam sufficientiam cognoscere in bono quod habet, & cui competit, vt ei contingat aliquid vel bene vel male, & sit suarū operationū domina. Vtrunq; aūt istorū excellentissime Deo cōuenit. s. perfectū esse & intelligentē [e]. Vnde beatitudo maxime cōuenit deo.

AD PRIMVM ergo dicendū, q aggregatio bonorum est in Deo non per modum compositionis, sed per modum simplicitatis, quia quæ in creaturis multiplicia sunt, in Deo præexistunt simpliciter & vnite, vt supra dictum est *.

AD 2^m Dicendum, q esse præ-

156 Infra q.62. ar.4.cor.Et 2.di.1.q.2. a.2.ad 4.Et dis.15.q.3. arti.3.ad 1. Et.1.cō.ca. 100.&.101

* pros.2. parum a prin.

li.1.Ethic. c.9.paulo a princi.to.5.

¶ *Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum primū.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna est cōclusio rñsiua quæsito affirmatiue. Beatitudo maxime conuenit Deo. Probatur, Beatitudo est bonū perfectum intellectualis naturæ. ergo maxime

Q.4.arti.2. &.q.18.arti.4.

maxime cōuenit deo. Añs habet duas partes.s. q sit bonū pfectū: & q sit intellectualis naturæ. prima quasi p se nota relinquitur. Secūda āt pbat rōne triū cōditionū intellectualis naturæ.s. cognitionis sufficientiæ, capacitatis boni vel mali, & dominii operationum: & secunda quidem respondet bono, prima perfecto, tertia autem vtriq;: cōsequētia vero probatur, quia vtraque pars antecedētis maxime inuenit i Deo.

¶ *Super quæstionis uigesimæsextæ Articulum secundum.*

Titulus formaliter intelligendus est, ita q est sermo de intellectu, vt intelligitur formaliter distinctus a substantia & voluntate diuina. Et quoniam eadē est ratio, vt in corpore dicitur de beatitudine sanctorum, idcirco ad hūc articulū spectat quæstio illa cōmunis ac trita: Vtrum beatitudo cōsistat in actu intellectus, aut volūtatis, reliquorū enim beatitudo similitudo quædam diuinæ est beatitudinis.

157 2. dist. 16. art. 2. cor.

33

*titulus huius libri ē: an oē quod ē, bonū sit, circa finem illius.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Beatitudo attribuenda est Deo, & aliis beatis fm intellectum. Hæc conclusio & probatur & declaratur. probatur quidem sic. Beatitudo est bonū perfectum intellectualis naturæ. ergo est perfectissimum in intellectuali natura, igitur consistit in intelligendo. ergo tam Deus quàm alii, beati sunt secundum intellectum. Antecedés & patet ex dictis, & manifestatur ab effectu, quia.s. intellectualis natura naturaliter appetit esse beata, sicut vnaquęque res suam perfectionem. Prima vero consequentia in litera non habetur explicite, sed apposuimus eam ad claritatem doctrinæ, & ex se patet. Secūda autem probatur, quia perfectissimū in qualibet intellectuali natura est intellectualis operatio, quod probatur, quia secundum eam capit quodammodo omnia. Vltima autem & patet ex se, & quo ad alios probatur, quia alii dicuntur beati per assimilationē ad beatitudinē Dei. manifestatur aūt quo ad ly intellectū in Deo ex hoc, q licet esse, & velle, & intelligere i Deo sint idē, q a tñ differunt rōne, ideo cōueniēter fm rationem formalē loquendo, intellectui Dei specialiter attribuitur beatitudo.

lib. 32.c.5. īter mediū & finem.

¶ Circa hęc dicta, triplex est qō. Prima: vtrum beatitudo naturaliter appetatur. Secunda: vtrum operatio intellectus sit omnium perfectissima. & quantum valeat ratio hic assignata ad hoc. Tertia: vtrum ipsa conclusio vera sit. hæc enim omnia dicuntur in litera, & habent diuersos opinantes. Et quoniam prima quæstio in quæstione. 82. tractabitur, sufficiat hic scire, quòd natura intellectualis, tripliciter naturaliter appetit beatitudinem. Primo, appetitu.i. inclinatione naturali, & sic verificatur vniuersaliter. Secundo, appetitu, id est actu appetendi naturali simpliciter, & sic verificatur de Deo & beatis. Tertio, appetitu, id est actu appetendi naturali quo ad specificationem actus, libero aūt quo ad exercitium eiusdem, & sic verificatur quo ad homines. Experimur enim, q respectu beatitudinis non possumus habere nolle, quàmuis in potestate nostra sit libere velle, vel non velle illā actualiter. Sed de his erit tunc sermo latior.

¶ Secunda quoq; quæstio ibidem ex proposito tractabitur. & propterea pertranseundum nunc est. Circa tamen rationem hic illatam aduerte, q nobilitatem actus intelligendi supra cæteros nō ex obiecto, vt tunc fiet, sed ex modo probat, intellectio enim fit capiendo intellectum, quod constat esse omnia. Amatio autē & vniuersaliter volitio, nō fit capiendo rem amatam, sed potius econuerso. Intellectus enim intelligēdo habet intellectum in se: volūtas autē amādo quasi exit ad amatum, & cū nobilius sit (cæteris paribus) habere aliquid, q̄ tēdere in illud, ideo intellectio ex modo proprio sui generis nobilior est bi alia operatione. Vnde cū Deus essentiam propriā habeat pro obiecto tam intellectus quàm voluntatis, & actus intellectus ex modo sui generis sit nobilior, merito fm intellectū beatus dicitur, & idem est iudicium de aliis beatis: quoniam ex parte obiecti æqualitas est. Vnde ad tertiam quæstionem descendendo scito, quòd Scotus in quarto, di. 49.q.4. tenet oppositum, volens beatitudinem cōsistere principaliter in actu voluntatis, quæ est nō dlectatio, sed amor: probatq; intentū tripliciter. Primo sic. Velle tendit immediate in Deum, vt in finem vltimum. ergo immediatius est vltimo fini, & consequenter primo appetibili quàm intelligere. Secundo. Aut velle est propter intelligere, vel ecōuerso, aut neutrum propter alterum: sed primum est peruersum & impossibile fm Ansel. lib. 2. cur Deus homo, c. 1. Tertiū autem est impossibile, vt patet. ergo relinquitur secundum. ergo amare est finis intellectionis, & cōsequēter nobilius. Tertio sic. Inter intrinseca summe volendum est aliquod velle. ergo in eo cōsistit beatitudo. Antecedens probatur, & de appetitu naturali, qui est inclinatio, & de appetitu libero recto, qm voluntas plus appetit perfectionem sui in vltimo fine, quàm perfectionem intellectus. Fiunt & multa alia argumenta contra hanc conclusionem, recitata a Capreolo. 49. dist. 4. q. 2. quæ breuitatis causa omitto, præsertim, quia ex dicēdis in q. 82. & in solutione horum, omnia quodammodo patebunt. Scito igitur, q valde differt comparare intellectionem & amorē beati inter se & viatoris. Et rursus simpliciter aut fm quid.i. fm hoc genus. Tam simpliciter enim quàm in beato, intellectio melior est & finis volitionis. In viatore autem, dilectio præstat, quia tendit in Deū fm seipsum. Et similiter fm quid.i. in ratione agentis seu mouentis primū tenet locum. Et inde prouenit, quòd fm voluntatem dicamur simpliciter boni ac mali. & consequēter q actus eius dicatur pessimus & optimus, & quòd tendat in Deū fm genus nobilissimū causæ.s. vt finē. eius enim est mouere agens, & q sit dña & formaliter libera, &c. hæc enim omnia ad nobilitatē fm quid spectant. Vnde ad primū Scoti patet rñsio, qm peccat fm nō causam, vt cām: oportet enim immediatius coniunctum esse optimo absolute & non vt fini, si beatitudo concludenda est, quæ consistit in perfectissimo simpliciter.

¶ Ad secundum quoque iam patet, quòd Anselmus de amore viatoris interpretandus est.

¶ Ad tertium autem nihil omnino valet. Tum quia sicut voluntas naturali appetitu magis vult volitionē, ita intellectus intellectionem: omnis.n. potentia tali appetitu tendit in sua primo. Tum quia falsum est, quòd voluntate libera, volūtas sibi magis quàm intellectui velit, quoniam actus elicitus ad hoc ab institutore naturæ datus est appetitui animali, vt primo appetat supposito. Et propterea si intellectio est maior perfectio suppositi, quàm volitio, recta voluntas mauult intellectionem quàm volitionem.

mium virtutis accidit beatitudini vel felicitati, inquantum aliquis beatitudinem acquirit, sicut esse terminum generationis accidit enti, inquantum exit de potentia in actum. Sicut igitur Deus habet esse quãuis nō generetur, ita habet beatitudinē quãuis nō mereatur.

G

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus dicatur beatus secundum intellectum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q Deus non dicatur beatus fm intellectū. Beatitudo enim est summum bonum: sed bonū dicitur in Deo fm essentiā, [c] Et bonū respicit esse fm essentiā fm Boe. in * lib. de hebdo. Ergo & beatitudo dicitur in Deo secundum essentiam & non secundum intellectum.

H

¶ 2 Præt. Beatitudo habet rationē finis. Finis autem est obiectum voluntatis, sicut & bonū. Ergo beatitudo dicitur in Deo fm voluntatē & non secundum intellectum.

SED CONTRA est, quod Grego. dicit * 32. moralium, Ipse gloriosus est, qui dum seipso perfruitur, accedentis laudis indigens nō est. Esse autē gloriosum significat esse beatum. Cum igitur Deo fruamur secundum intellectum, quia visio est tota merces (vt dicit * Augu.) videtur q beatitudo dicatur in Deo secundum intellectum.

RESPON. Dicendum, q beatitudo (sicut dictum * est) significat bonum perfectū intellectualis naturæ. Et inde est, q sicut vnaquæq; res appetit suam perfectionē, ita & intellectualis natura naturaliter appetit esse beata [c]. Id aūt quod est pfectissimū in qualibet intellectuali natura, est intellectualis operatio, secundum quam capit quodāmodo omnia. Vnde cuiuslibet intellectualis naturæ creatæ beatitudo consistit [d] in intelligēdo. In Deo autem non est aliud esse & intelligere fm rem, sed tantum secundū intelligentiæ rationem. Attribuenda ergo est Deo beatitudo fm intellectum, sicut & aliis beatis, qui p assimilationem ad beatitudinem ipsius, beati dicuntur.

AD PRIMVM ergo dicendū, q ex illa ratione probatur, q Deus sit beatus secūdum suam essentiā, non autem q beatitudo ei conueniat fm rationem essentiæ, sed magis secundum rationē intellectus.

I

AD 2[m] Dicendum, q beatitudo cum sit bonum, est obiectū voluntatis: obiectum autem præintelligitur actui potētiæ. Vnde fm modum intelligendi prius est beatitudo diuina, q̄ actus [d] voluntatis in ea requiescētis. Et hoc nō potest esse nisi actus intellect⁹. Vnde ī actu intellectus attenditur beatitudo.

K

¶ *Super* Quæstionis uigesimæsextæ Articulum tertium.*

IN titulo ly Beatitudo, nō est arctādum ad beatitudinē Dei, sed simpliciter & absolute respectu omnis beati interpretandum est.

158 12.q.3.art. 1.Et.4.dist. 42.q.1.art. 2.q.1.Et.1. cont.c.102.

¶ In corpore duæ sunt distinctiones bimembres cū tribus conclusionibus. Prima distinctio ē. Beatitudo est duplex.s. obiectiua & formalis, quæ ē ipse actus. Secūda est beatorū, scilicet Dei & creaturarum beatarum. Prima conclusio est. Deus est beatitudo obiectiua omniū beatorum, & ad hoc affert authoritas Augu. Secūda est. Deus nō est beatitudo formalis creaturarum beatarū. Tertia est. Deus est beatitudo formalis suiipsius. nec alia ratione probatur, nisi quia act⁹ intelligendi creaturæ est quid creatum, in Deo aūt increat⁹.

*Q.6.ar.2.

†Q.6.ar.2. &.4.&.q. 11.ar.3.

D.271. 308.

¶ Circa secundam conclusionem scito, q quidam apud Capreolū in. 2. dist. 3. q. 2. impugnant illam, moti, tum ex perpetuitate infinitæ visionis beatæ, tum ex impossibilitate naturali infinitarum intensissimarum specierum in eodē intellectu creato, tum ex possibilitate partis affirmatiuæ.s. quòd ipsa intellectio diuina potest esse æque psens & intima cuilibet intellectui creato, sicut intellectio creata: tum authoritate Augu. & Philosophorum: sed hæc parum valent. Visio nanque beata sanctorū, creatum quid est finitæ perfectionis simpliciter, infinite vero fm quid.i. obiectiue, incorruptibilis quoq; est vndique fm potentiā naturalē loquēdo, qm & ex parte subiecti & obiecti, & coniunctionis vtriusq; nulla ad corruptionem potentia est. Nec ex hoc sequitur, animā non tot posse recipere species intensas simul quin plures, visio in primis beata non ponit in numerum cum aliis intellectionibus, qm communissimi, altiorisq; ordinis est. Datur deinde status in speciebus, ad quas est naturalis potentia & pcipue simul i actu, vt in tractatu de Angelis clarius patebit. Impossibile quoq; est operationem vitalē meam non ab intrinseco meo esse, cum in hoc ratio meæ vitæ consistat: esset enī vitalis & non vitalis, & propterea cū beatitudo sit operatio vitalis beatorū, implicat diuinā essentiam esse illā, & aut antecedens est falsum, aut est sophisma figurę dictionis, ab ęquali psentia ad modū. Authoritates quoque obiectiue intelligendæ sunt, si vere adducuntur.

Lib.5.confess.ca.4.in princ.to.1.

D.1176. 287.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus sit beatitudo cuiuslibet beati.

A

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, q Deus sit beatitudo cuiuslibet beati. Deus enim est summum bonum, vt supra* ostensum est. Impossibile est autem esse plura summa bona, vt etiam ex superioribus patet †. Cum igitur de ratione beatitudinis sit, q sit summum bonum, videtur q beatitudo non sit aliud quàm Deus.

B

¶ 2 Præt. Beatitudo est finis rationalis naturæ vltimus. Sed esse vltimum finem rationalis naturæ soli Deo conuenit. Ergo beatitudo cuiuslibet beati est solus Deus.

C

SED CONTRA. Beatitudo vni⁹ est maior beatitudine alterius, secundum illud 1. Cor. 15. Stella differt a stella in claritate. Sed Deo nihil est maius. Ergo beatitudo est aliquid aliud quàm Deus.

RESPON. Dicendum, q beatitudo intellectualis naturæ cōsistit in actu [d] intellectus. In quo duo possunt considerari, s. obiectum actus, quod est intelligibile; & ipse actus, qui est intelligere. Si igitur beatitudo cōsideretur ex parte ipsius obiecti, sic solus Deus est beatitudo: quia ex hoc solo est aliquis beatus, q Deum intelligit, secundum illud Aug. in * 5. lib. confess. Beatus est qui te nouit etiā si alia ignoret. Sed ex parte actus intelligentis beatitudo est quid creatum in creaturis beatis, in Deo autem est etiam secundum hoc aliquid increatum.

D

AD PRIMVM ergo dicendum, q beatitudo quantum ad obiectū, est summum [a] bonum simpliciter: sed quantum ad actum in creaturis beatis, est summum bonum, nō simpliciter, sed in genere bonorū participabilium a creatura.

E

AD 2[m] dicendum, q finis est duplex, scilicet cuius & quo, vt Philosophus dicit, scilicet ipsa res & vsus rei [c]. Sicut auaro est finis pecunia, & acquisitio pecuniæ. Creaturæ igitur rationalis est quidem Deus finis vltimus vt res, beatitudo autē creata vt vsus, vel magis fruitio rei.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in Dei beatitudine omnis beatitudo includatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q beatitudo diuina non cōplectatur omnes beatitudines. Sunt enim quædam beatitudines falsæ. Sed in Deo nihil potest esse falsum. Ergo diuina beatitudo non complectitur omnem beatitudinem.

¶ 2 Præt. Quædam beatitudo secundum quosdam consistit in rebus corporalibus, sicut voluptatibus, diuitijs, & huiusmodi. Quæ quidem Deo conuenire non possunt, cū sit incorporeus. Ergo beatitudo eius nō complectitur omnem beatitudinem.

SED CONTRA est, quòd beatitudo est perfectio quædam: diuina autem perfectio complectitur oēm perfectionem, vt supra* ostensum est. Ergo diuina beatitudo cōplectitur omnem beatitudinem.

RESPON. Dicendum, q quicquid est desiderabile in quacunq; beatitudine vel vera vel falsa, totum eminentius in diuina beatitudine præexistit. De contemplatiua enim felicitate, habet continuam & certissimam contemplationem sui & omnium aliorum: de actiua vero, gubernationē totius vniuersi. De terrena vero felicitate, quæ consistit in voluptate, diuitijs, potestate, [d] dignitate, & fama, secundum Boet. in 3. de consol. habet gaudium de se & de omnibus alijs pro delectatione. Pro diuitijs habet omnimodam sufficientiā, quā diuitiæ promittunt: pro potestate, omnipotentiam: pro dignitate, omnium regimen: pro fama vero, admirationem totius creaturæ.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd beatitudo aliqua secundum hoc est falsa, secundum quod deficit a ratione veræ beatitudinis: & sic nō est in Deo. Sed quicquid habet de similitudine quantumcunque tenuis beatitudinis, totū præexistit in diuina beatitudine.

AD 2[m] dicēdum, quòd bona, quæ sunt in corporalibus corporaliter, in Deo sunt spiritualiter secundum modum suum. Et hæc dicta sufficiant de his quæ pertinent ad diuinæ essentiæ vnitatem.

¶ *Super quæstionis uigesimæsextæ Articulum quartum.*

IN titulo, oīs Beatitudo distribuit pro omni specie felicitatis. Ly vero in eius beatitudine, nō significat substantialem, seu primam simpliciter beatitudinē, de qua in præcedentibus duobus articulis habitus ē sermo, sed statū potius beatificum, de quo primo articulo tractatū est, Ita quòd sensus quæstionis est, vtrū.s. Deus sit in tali statu beatitudinis, quòd omnē habeat felicitatis speciē ac perfectionem.

159 1.cont.cap. vlti.

Q.4.art.2.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito. In diuina beatitudine eminentius præexistit quicquid est desiderabile in quacūque beatitudine tam vera q̄ falsa. Et probatur inductiue in triplici genere felicitatis.s. cōtēplatiuæ, actiuæ, & terrenę, cōsistētis in quinq;, vt omnia clare patent in litera.

D.710

¶ Circa cōtēplatiuā felicitatē aduerte, q quidā ex verbis Aristo. 3. de aīa dicentis quòd intellectus speculatiuus nihil dicit de fugiendo aut prosequendo, resecant a contemplatiua felicitate omnem delectationem & amorem: glossantes, vt potuerunt, admirabiles delectationes decimi Ethi. Sed re vera errasse

raſſe videntur.in communi ſiquidem loquendo, contemplatio- F
nem rerum excellentium,ſequitur delectatio intellectualis per modum naturalis reſultantiæ, quoniam operationẽ optimã con iungentem naturaliſsimo obiecto,neceſſario ſequitur delectatio, vt patet ex delectationis diffinitione.2.rheto.Nec cõtra hoc militat authoritas tertii de anima,quæ de ꝓſecutione aĩaliter nõ naturaliter loquitur,id eſt,de actu appetitus tãquam eligibili,non tanquã naturaliter concomitãte,vt hic accidit.Ad propoſitum autẽ deſcendendo,ambiguitas hæc nõ habet locum,quoniam viſio beata nec practica, nec ſpeculatiua eſt, ſed altioris ordinis eminenter vtranq; præhabens.

¶Circa actiuã felicitatem aduerte hic, ꝙ qdã minus penetrantes perfectiones rerum,ac per hoc nõ aduertentes, quòd perfectio actiuæ partis cõſiſtit in agere, dixerunt quòd felicitas practica conſiſtit in actu voluntatis. Litera autẽ propter dictam rationem ponit eam in actione executiua, vniuerſali tamen.ſ.gubernatione vniuerſi,& merito, quoniam finis practicæ eſt operari.

TRACTA. DE TRINITATE.

QVAESTIO XXVII.

De proceſſione diuinarum perſonarũ, in quinque articulos diuiſa.

CONSIDERATIS autem his,quæ ad diuinæ eſſentiæ vnitatẽ pertinent, G reſtat conſiderare de his,quæ pertinent ad Trinitatem perſonarum in diuinis.Et quia perſonæ diuinæ ſecundum relationes originis diſtinguuntur, ſecundum ordinem doctrinæ, prius cõſiderandum eſt de origine,ſiue de proceſſione. Secundo de relationibus originis. Tertio de perſonis.

Circa proceſſionem quæruntur quinque. H

¶Primo, Vtrum proceſſio ſit in diuinis.

¶Secundo,Vtrũ aliqua proceſſio in diuinis generatio dici poſſit.

¶Tertio, Vtrum præter generationem aliqua alia proceſſio poſſit eſſe in diuinis.

¶Quarto, Vtrum illa alia proceſſio poſſit dici generatio.

¶Quinto,Vtrũ in diuinis ſint plures proceſſiones quàm duæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum proceſſio ſit in diuinis.

AD PRIMVM ſic proceditur.Videtur,quòd in Deo nõ poſſit eſſe aliqua proceſſio. Proceſſio enim ſignificat motum ad extra:ſed in diuinis nihil eſt mobile neq; extraneũ.Ergo neq; ꝓceſſio.

¶2 Præt. Omne procedens eſt diuerſum ab eo a quo procedit. Sed in Deo non eſt aliqua diuerſitas, ſed ſumma ſimplicitas. ergo ĩ Deo non eſt proceſſio aliqua.

¶3 Præt. Procedere ab alio, videtur rationi primi principij repugnare:ſed Deus eſt primum principium,vt ſupra* oſtenſum eſt.ergo in Deo proceſſio locum nõ habet.

SED CONTRA eſt,quod dicit Dñs Io.7. Ego ex Deo proceſſi.

¶Super quæſtionis uigeſimæſeptimæ Articulum primum.

ORdo præſentis tractatus ſatis patet in litera. Vnde ad articulum primum deſcendendo aduerte in tit.illius,Primo ꝙ ly proceſsio,ſumitur communiter,non deſcendendo ad talẽ, vel talem proceſsionem,Secundo quod ly ſit, ſumitur proprie vt diſtinguitur eſſe contra intelligi,id eſt,eſſe ſm rem contra eſſe ſm rationẽ.Tertio,quod ly in,ſumitur proprie, vt denotat modum eſſendi in aliquo formaliter. Quarto quòd ly diuinis, ſumitur ſtrictiſsime ꝓ his quæ ſunt vere Deus. Ita quòd ſenſus qſtionis eſt:an in ipſo Deo formaliter inueniatur ſm rẽ proceſsio aliqua.

¶In corpore tria facit. Primo reſpondet quęſito quo ad id quod liquet.Secundo,duos errores circa id quod latet,tractat. Tertio reſpondet quæſito determinando & aperiendo occultum.

¶Quoad primum,vnum dicit,de quo non eſt dubium.ſ.diuina Scriptura vtitur nominibus,proceſsionem ſignificãtibus cum de Deo loquitur,ex hoc enim ſubintellecto,quòd ſcriptura non dicit falſum,nec loquitur in hac parte Metaphorice,manifeſte habetur, quòd oportet in diuinis aliquam proceſsionem eſſe ac ſaluari, ſed ambiguum reſtat,qualis ſit illa proceſsio. Vnde circa hoc ambiguum,reliquum huius literæ occupatur.

¶Quoad ſecundum,ponitur primo error Arrii dicentis hãc proceſsionem eſſe effectus a cauſa, & reprehenditur authoritatibus Scripturæ.Ponitur deinde error Sabellii, exponẽtis hanc proceſſionem eſſe cauſæ in effectum,& ſimiliter repræhenditur. Et quidem hic breuiter errores hi tanguntur, quoniam diffuſius ſunt alibi confutati & tractati,vt patet in quarto contra Gentiles.

¶Quo ad tertium tría dicit, Primo iter parans ad duo proceſſionum genera,vtriuſque erroris cecitatẽ aperit, ex eo quòd diligenter intuenti,dũ vterq; ſtudet ſaluare proceſsionem in Deo, neuter in eo,ſed extra eum proceſsionẽ ponit.& cauſa fuit, quia vterq; proceſsionẽ ad extra tantum poſuit.Secundo duplex proceſsionis genus inueniri dicit.ſ.ad extra & ad intra:manifeſtatur hoc ſic,ſicut actio eſt duplex.ſ.tranſiens,& immanens,ita proceſſio quædã eſt ſm actionẽ tranſeuntẽ,& quædã ſm immanentẽ, cũomnis proceſsio actionem ſequatur,ergo quædam eſt proceſſio ſm hanc actionem,quæ eſt intelligere,& probatur hęc ſequela,quia proceſsio ad intra.id eſt,ſm actionem immanentem maxime patet in intellectu quod probatur : quia in quocunq; intelligente ex hoc ipſo quòd intelligit,procedit conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua & eius notitia proueniens,nũcupata verbum cordis & ſignificata verbo vocali apud nos. Tertio & vltimo ponit concluſionem reſponſiuam,In Deo eſt proceſsio ſecundũ emanationem intelligibilem, & probatur ſic. Deus eſt ſuper omnia.ergo ea quæ in Deo dicuntur,ſunt intelligenda ſecundũ ſimilitudinem non corporum:ſed intellectualium ſubſtantiarum.ergo proceſſio non eſt in eo ſm actionem in exteriorem effectum: ſed ſecundũ emanationẽ intelligibilem.Et cõfirmatur, quia ſic fides catholica ponit proceſsionem in diuinis, prima conſequentia probatur ex eo,qđ corpora ſunt infimæ creaturæ,intellectus vero ſupremæ, quàmuis etiam ipſæ deficiant a diuina ſimilitudie.Secũda vero vt nota inductiue in motu locali & alteratione relinquitur.

¶Circa ꝑdicta plura occurrunt dubia. primo circa illã propoſitionem:ſecundũ actionem immanentẽ, eſt proceſsio quædã ad intra: vt enim apud Capreolũ.27. diſt.1.q.2.patet, arguunt contra hoc Scot.Aureolus,Durandus, Petrus de Palu. & Gerar. de Carmelo.Et conſiſtit vis arguendi in hoc.Inter actionem immanentẽ & tranſeuntẽ hoc intereſt. ꝙ per iſtã eſt aliquid operatũ, per illã nihil.ergo ruit propoſitio fundamentalis in materia de proceſsione diuina.Antecedẽs patet ex.9.Meta.&.1.Ethi.conſequentia vero eſt per ſe nota,Et cõfirmatur inquit Durãdus,quia ex ſentire & uelle nihil ꝓducit.ergo nec ex intellectione.Et cõfirmat addit Gerar. qa cuiuſcũq; operatiõis eſt aliquid operatũ I illud eſt ea nobilius,actu aũt ſecũdo immanẽte nihil eſt nobilius, ergo.Circa eãdẽ propoſitionẽ aliud occurrit dubiũ:an ipſa actio immanẽs ſit ipſa ꝓductio actiua eius, qđ procedere dr̃ ſm ipſã. Scot.ſiquidẽ in.27.di.1.q.1. tenẽs partẽ negatiuã arguit contra hoc tripliciter.Primo ex rõne iã dicta, qa operatio immanẽs eſt actus vltimus. Secũdo, quia ſi intellectio eſſet actio productiua termini,impoſsibile eſſet ĩtelligere cã eſſe & nõ eſſe illius terminũ,vt patet de calefactione & calore:ſed nõ eſt impoſsibile intelligere intellectionẽ eſſe abſq; termino.ergo.Tertio,quia ſic intelligentia gigneret verbũ,& non memoria, quod eſt cõtra Auguſt.

¶Circa illã ꝓpoſitionẽ.ſ.Quicũq; intelligit ex hoc ipſo ꝙ intelligit,procedit aliquid intra ipſum. dubiũ occurrit. Tũ quia beati vt ſic,intelligũt Deũ,& tamẽ nõ formant verbũ de eo.ergo falſa eſt dicta ꝓpoſitio.Antecedẽs patet, qa aliter Deus vt obiectũ beatitudinis poſſet aliqua ſpecie creata repreſentari,ꝙ in.12.q. & K repreheſum eſt.Tũ qa ſecluſa fide,ſcimus ꝙ Deꝰ intelligit.& tũ nõ poſſumus ex hoc probare proceſsionẽ eſſe in eo.ergo iſta propoſitio eſt credita,& non ſcita,aut intellecta,vel eſt falſa.

¶Circa eãdẽ propoſitionẽ dubiũ occurrit: an cõceptus intellectus ſit aliud ab ipſa actuali ĩtellectione,vt litera vult, an ſit idẽ qđ ipſa.Sco.enim in.27.diſ.primi, oppoſitũ tenet cũ multis aliis a Capreolo recitatis ibidẽ.q.2. quadrifariã ãt diuiſi ſunt impugnatores.Quidã nãq; ipſam diſ.ab actu intelligendi impugnãt.q.dã vero cãm diſt.verã.Alii ãt cãm eiuſdẽ nõ verã,ſed impoſitã.ſ.ad ꝑfectius repræſentãdũ vel cognoſcẽdũ.Alii demũ ducẽdo ad impoſsibile.Et diſt.ipſam quidẽ Scot.& Durãdus conant infringere rõne & authoritate.Ratio quidẽ Scoti in.27.diſt.1. per viam diuiſionis infert verbũ eſſe actualẽ intellectionẽ.Et qm̃ excluſio viæ noſtræ in ſecundo dubio adducta fuit, nunc pertranſeamus. Durandus aũt ibidem arguit ſic.Verbum ſeu cõceptus conſiſtit in ratione manifeſtatiui ſibi,vel alteri.ergo ne detur proceſſus in infinitum, primum verbum quod eſt verbum cordis, eſt ipſa manifeſtatio per eſſentiam, hæc autem eſt ipſa actualis intellectio.ergo.Et confirmatur,quia tale per denominationem extrinſecam reducitur ad tale intrinſece. ergo cum ratio manifeſtatiui non conueniat niſi extrinſece verbo exteriori,oportet fieri reductionem ad aliquid,quod intrinſece per eſſentiã manifeſtet : hoc aũt eſt actualis intellectio,ergo vt prius.Secundo ſic.Qñcunque aliqua virtus eget duabus formis ad operandum, habita vna adhuc eſt in potentia eſſentiali, qa eſt in potentia nõ ſolum ad operationẽ, ſed formã.ergo ſi ponitur verbũ, intellectus in actu primo erit adhuc in potentia eſſentiali. Tertio arguit in 6.diſt.primi. qa duæ formæ eiuſdem ſpeciei eſſent in eodem ſubiecto.Cætera aũt quę cõtra cãm diſtinctionis,aut contra poſſibilitatem eius adducuntur, vide ſi vis ſingillatim ĩ capreolo, ex dicendis nãq; omniũ ſolutio facillime exercitatis patebit. 215

RESPON. Dicendum, quòd diuina ſcriptura in rebus diuinis nominibus ad proceſſionem pertinentibus vtitur.Hanc autem proceſſionem diuerſi diuerſimode acceperunt. Quidam.n.acceperunt hanc proceſſionem ſm ꝙ effectus procedit a cauſa. Et ſic accepit Arrius, dicens filium ꝓcedere a patre ſicut primam eius creaturam:* & Spiritumſanctum procedere a patre & filio ſicut creaturam vtriuſque.Et ſecundum hoc,neque filius neque ſpiritusſanctus eſſet verus Deus. Quod eſt contra id, qđ dr̃ de filio 1.Ioã.vlt.Vt ſimus in vero filio eius.Hic eſt verus Deus.Et de Spirituſancto dicitur 1.Cor.3. Neſcitis quia membra veſtra templum ſunt Spirituſſancti : templũ autem habere ſolius Dei eſt. Alij vero hanc proceſſionem acceperunt ſecundum ꝙ cauſa dicitur ꝓcedere in effectum,inquantum vel mouet ipſum, vel ſimilitudinẽ ſuã ipſi imprimit. Et ſic accepit Sabellius dicens, ipſum Deum patrem filium dici, ſm ꝙ carnẽ aſſumpſit ex Virgine, & eũdem dicit Spiritũ ſanctum ſecundum ꝙ creaturam rationalem ſanctificat, & ad vitam mouet. Huic autem acceptioni repugnant verba Domini de ſe dicentis Ioan.5. Non poteſt facere a ſe filius quicquam.* & multa alia, per quæ oſtenditur, quòd non eſt ipſe pater qui filius. Si quis aũt diligenter conſideret, vterque accepit ꝓceſſionem, ſm quòd eſt ad aliquid extra. Vnde neuter poſuit ꝓceſſionem in ipſo Deo. Sed cum omnis ꝓceſſio ſit ſm aliquã actionem, ſicut ſm actionem,quæ tendit in exteriorem materiam, eſt aliqua ꝓceſſio ad extra; ita ſecũdum actionem, quæ manet in ipſo agẽte, attenditur proceſſio quædam ad intra. Et hoc maxime patet

Circa aliã ꝓpoſitionẽ,ſ.Cõceptio rei ĩtellectæ,ex vi ĩtellectiua & eius notitia ꝓcedit,dubiũ eſt de quali notitia intelligatur,ſ.habituali,an actuali. Quòd.n.non verificetur de habituali ꝓbat Durandus in 27.diſt.primi,quia perfectius non ꝓceditur a minus perfecto.intellectus aũt cum ſola ſpecie imperfectior eſt verbo,ſeu conceptu.Nec valet ſi dicaẽ,ꝙ licet ſpecies ſit imperfectior conceptu:tñ intellectus cũ ſpecie,eſt perfectior cõceptu : hoc inquam nihil eſt. Tum quia ſicut producens eſt intellectus cum ſpecie,ita ꝓductũ eſt intellectus cum verbo.Tũ qa de quaſi formali principio & termino ꝓceſſionis eſt quæſtio quid eorum ſit perfectius,& non de compoſitis,vt patet inductiue in omnibꝰ: hic autem conſtat terminum.i.conceptum eſſe nobiliorem ſpecie:igitur ſpecies non eſt illa notitia a qua ꝓcedit. Quòd aũt nõ ſit actualis notitia,multipliciter probat Sco.in 1.diſt.2. cuius argumenta omitto:quia vt patebit non ſunt contra nos. D

¶Ad primum dubium dr̃,ꝙ dr̃ia illa inter actionem immanentem & tranſeuntem,non eſt ſic ample intelligenda vt ſonat, ſed vel quo ad neceſſitatem, vel quo ad ordinem. Et iuxta primam gloſſam ſenſus eſt : operatio tranſiens habet neceſſario operatũ, immanens aũt non neceſſario infert aliquod operatum: & ſic ceſſant obiectiones omnes,vt patet.Et abſq; dubio hæc fuit mens Philoſophi, & manifeſte continet veritatem:ex eo.n.ꝙ habitus ex frequentatis actibus immanentibus generantur, manifeſte patet non repugnare actioni immanenti habere opus præter ſe.Iuxta ſecundam vero gloſſam ſenſus eſt,quòd actio tranſiens habet opus:ſic ꝙ ordinatur ad ipſum opus. Actio vero immanens non habet opus,quia non per ſe ordinatur ad opus aliquod: ſed ſi qñ habet opus, illud ordinatur ad ipſam. Et vtrumque horum accidit in propoſito : quia nec intelligere neceſſario producit conceptum, nec quando format ipſum ordinatur ad conceptum, ſed econuerſo cõceptus ordinatur potius ad perfectionem ipſius intelligere.Vnde patet reſponſio ad omnia obiecta. Et etiam ad additionem Gerardi : quoniam operatum eſt nobilius, quando operatio per ſe ordinatur ad ipſum, non autem quando eſt potius econuerſo, vt manifeſte patet in actu & habitu. E

¶Ad ſecundam dubitationẽ dicendum, ꝙ omnes vñr in hoc cõuenire,ꝙ productio intellectualis verbi eſt dicere intellectualiter,excepto Durando in 27.diſt.primi. Sed dr̃ia opinionum eſt in hoc,an dicere in rõne ſua claudat actum intelligendi, an ſolã productionem:ſiue illa ſit aliquis alius actus ſecundus, ſiue relatio ſignificata per modum actus ſecundi. Scot.n.vt patet in 1.diſtin.2.q.vlt.& diſt.27.& in quolibetis.q.1. diſtinguit in intellectu duplicem actum ſm : alterum qui eſt operatio,& alterum,q eſt productio : & vult, ꝙ intelligere ſit actus ſecundus, qui eſt operatio : dicere vero ſit actus ſecundus, qui eſt productio : ordinatque iſtos duos actus inter ſe,reſpectu eiuſdem principii, ſ. intellectus in actu primo, ſic, quòd intellectus prius naturaliter eſt operans quàm producens, ſeu dicens: & ſic apud ipſum dicere ſeu producere verbum non eſt actus intelligendi : quàmuis ſit actus intellectus. Sed quòd hæc poſitio non ſit conueniens, vnica tantum ratione ad hominem, ſuadetur ſic. Cauſa habens duos effectus inter ſe ordinatos,ita quòd neuter eſt alterius cauſa, ſic ſe habet, ꝙ eſſentialior eſt comparatio vtriuſq; ad cauſam, quàm inter ſe. ita quòd ſi ꝑ impoſſibile adimeretur primus, non propter hoc neganda eſt habitudo ſecundi ad cauſam: ſed intellectus in actu primo, eſt vt cauſa hñs hos duos effectus, ſ.intelligere & dicere, ordinatos inter ſe, ita quòd neutrum eſt cauſa alterius: ergo ſi per impoſſibile ſubtraheret intelligere,non ꝑꝑ hoc ſequitur quòd ſubtrahatur dicere: & ſic iſta cõditionalis eſt poſſibilis, ſi intellectus non intelligeret, diceret:qđ manifeſte implicat cõtradictionem : quid enim diceret ſi nihil conſideraret? Maior eſt ipſius Scoti in 2. diſtin.1.quæſt.1.art.3.minor autem eſt eiuſdem in locis prædictis. Impoſſibilitas autem concluſionis eſt euidens S. Th.autem vbique tenet, quòd dicere eſt intelligere exprimendo, vel exprimere intelligendo, ita quòd vtrumque horum eſt de eius ratione. Et ſi diligentius verba huius articuli conſiderentur, intellectio ipſa eſt productio conceptus non curando pro nunc, an omnis intellectio ſit productio verbi, an non. Dicit enim expreſſe litera, quòd per actionem immanentem, quæ eſt intelligere, conceptus ſeu verbum procedit: nulla ergo remanet apud ipſum actio alia ab intelligere quæ ſit actio ſeu productio conceptus. Si enim tertium actionis genus intenderet, proceſſus hic totus rueret. Fiunt autem contra hanc poſitionem obiectiones bifariam. Aliæ enim intendunt. quòd intelligere non eſt actio productiua : aliæ vero quòd dicere non eſt intelligere. & primæ quidem allatæ ſunt mouendo dubitationem, reliquæ autem. quoniam notionalia immiſcentur, in quæſtio. 34. vbi de verbo ſpecialiter tractabitur, ſoluentur. Hic enim in communi eſt ſermo. Et quoniam principium eſt, prolixum eſſe decet ſecundum Platonis præcepta : quatenus ex principiis bene diſcuſſis facilior ſit ad reliqua aditus.

¶Ad primã ergo obiectionẽ Scoti ex dictis iã patet rñſio : qa iõ opatio ĩmanẽs dr̃,& eſt actus vltimꝰ & qa nõ neceſſario ꝓducit opus,& qa ſi ꝓducit illud,magis eſt ꝑꝑ ipſam quàm ecõuerſo.

¶Ad ſecundam vero dr̃,quòd aliquam operationem eſſe actionem productiuam termini,contingit dupliciter:vno modo neceſſario, alio modo permiſſiue : & quòd conditionalis aſſumpta a Scoto non eſt vera in actione productiua permiſſiue,qualis eſt intellectio, vt in ſolutione primi dubii dictum eſt.

¶Ad tertium autem dicitur quòd æquiuocatur, intelligentia enim apud Auguſt.non gignit verbum vt principium formale, ſeu actiuum vt quo, ſed memoria : cum hoc tamen ſtat quòd aliqua intelligentia ſit ipſa gignitio verbi,vt nos dicimus.

¶Ad tertium dubium dr̃, quòd ly quicunq;,diſtribuit tantum pro hominibus viatoribus : intendit.n.ex his, quæ in nobis videntur,eleuare ad inuiſibilia & incomprehenſibilia Dei. Nos.n. intelligendo ſemper cõceptum aliquem formamus adæquatum, vel inadæquatum actui primo : perfectum vel imperfectum &c. Vnde ad obiectiones non eſt aliter reſpondendum,ſed concedenda eſt earum concluſio ſcilicet, quòd non oportet omnem intellectum in actu proferre verbum, & non ſolum in Deo & beatis, ſed etiã in intelligentiis quo ad intellectionem ſuiipſius hoc verum videtur. Beatus enim verbum partiale, non autem adæquatum viſioni proferre poteſt,plus enim videt quàm dicere poſſit quocunque creato verbo. Angelus autem ſeipſum per ſeipſum etiam obiectiue præſentialiter habens, vane verbum

Universidad de Deusto Biblioteca

formaret de se sibi. Vnde vniuersaliter de omni intellectu loquēdo, illa propositio. Quicunq; intelligiť &c. credita est, non scita. ¶ Ad quartā dubitationē, licet multi cū Sco. in 27. dist. 1. rn̄deāt affirmādo identitatē cōceptus & actualis intellectionis cuiusdā primo genitæ &c. S.T. tn̄ vt expresse hr̄ inferius, q. 34. arti. 1. ad

F qua ratione dicitur, quòd verbum est obiectum &c. Et qm̄ actus intelligendi & conceptus simul sunt & non sunt, simul quoque sunt & nō sunt principium alicuius. ita quod sicut cōtingit actū intelligendi esse causam alterius actus intelligendi vel volendi, ita & conceptū: pro vno .n. computantur quo ad agere.

in intellectu, cuius actio, s. intelligere manet in intelligente. Quicunque autem intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua proueniens, & ex eius notitia procedens. Quam quidem conceptionē vox significat: & dr̄ verbū cordis, significatum verbo vocis. Cum autem Deus sit super omnia, ea quæ in Deo dicuntur non sunt intelligenda secundum modum infimarum creaturarum, quæ sunt corpora, sed secundum similitudinem supremarum creaturarum, q̄ sunt intellectuales substantiæ, a quibus ēt similitudo accepta deficit a repræsentatione diuinorum. Non ergo accipienda est processio secūdum quòd est in corporalibus, vel per motum localem, vel per actionem alicuius causæ in exteriorem effectum, vt calor a calefaciente in calefactum, sed secundum emanationem intelligibilem, vtpote verbi intelligibilis a dicente, quod manet in ipso. Et sic fides catholica processionem ponit in diuinis.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd obiectio illa procedit de ꝓcessione, quæ est motus localis, vel quæ est secundum actionem tendentem in exteriorem materiam, vel in exteriorem effectum, talis autem processio non est in diuinis, vt dictum * est.

In corp. ar.

AD 2m. Dicendum, quòd id, quod procedit secundum processionem, quæ est ad extra, oportet esse diuersum ab eo a quo procedit. Sed id, quod procedit ad intra processu intelligibili, nō oportet esse diuersum, imo quanto perfectius procedit, tanto magis est vnum cū eo a, quo procedit. Manifestum est enim ꝙ quāto aliquid magis intelligitur, tanto cōceptio intellectualis est magis intima intelligenti, & magis vnum. Nam intellectus secundum hoc quòd actu intelligit, secundum hoc fit magis vnum cum intellecto. Vnde cum diuinum intelligere sit in fine perfectionis (vt supra dictū * est) necesse est, quòd verbum diuinum sit perfecte vnum cum eo, a quo procedit absque omni diuersitate.

G H

AD 3m. Dicendum, quòd procedere a principio, vt extraneum & diuersum, repugnat rationi primi principij: sed procedere vt intimum & absque diuersitate per modum intelligibilem, includitur in ratione primi principij. Cum enim dicimus ædificatorem principium domus in ratione huius principij, includitur conceptio suæ artis: & includeretur in ratione primi principij, si ædificator esset primum principium. De⁹ autem qui est primum principiū rerum, comparatur ad res creatas vt artifex ad artificiata.

I

secundum tenet cōceptū esse aliud ab actu intelligendi, vt terminum ab eo cuius est terminus.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in parte intellectiua præter potētias actus, & habit⁹ posuit terminū act⁹ ea necessitate, vt obiectum actus secūdi haberetur præsens ipsi actui obiectiue. Obiectum .n. intellectus dupliciter potest esse præsens intellectui. Primo, vt comprincipium actus intelligendi, & hoc fit per speciem intelligibilem. Secundo, vt obiectum: obiectum enim vt obiectum, non significat causam, vel principiū actus, sed terminū act⁹: & hoc oportet fieri per cōceptum; qui verbum species què expressa qn̄q; dr̄. Alioquin obiectum intellectus nō esset intra actualiter actualitate actus secūdi. Quòd enim ad hoc officium nō sufficiat species intelligibilis, ex eo patet: quia hoc est officium termini. illi autem competit rō principii. Quòd etiam non sufficiat ipse actus intelligēdi, ex eo probatur, quòd officiū obiecti nō est officiū ipsius actus secundi, nisi intellectione reflexa. Vnde conceptus seu verbum apud nos, est res non intelligibilis, sed intellecta actu in esse intentionali: & ea necessitate ponitur, qua ponitur obiectū intellectus in actu intus. Hanc aūt esse mentem S. T. si quis dubitat, legat ipsum in 1. contra Gen. c. 53. & in 4. c. 11. & in quæstionibus de potentia q. 8. art. 1. & q. 9. ar. 1. & 3. vnde patet eos, de quorum numero vr̄ Durādus in 29. dist. primi, qui imponunt nobis, verbum poni propter notitiam perfectiorē, aut expressiorem repræsentationem: minus bene dixisse. Aduerte tamen & diligenter, quòd conceptum seu verbum esse obiectum & terminum actus intelligendi, potest intelligi dupliciter. Vno modo, inquantum imago alterius, id est, secundum rem repræsentatam, id est, quòd ipsa res concepta terminat actum intelligendi. Modus vero essendi sic spiritualiter intus, est cōditio rei obiectæ & intellectæ. Alio modo inquantum res talis est, puta qualitas spiritualis, &c. & primo quidem modo intendimus nos conceptum esse obiectum intellectus in actu, & nō secundo nisi respectu actus reflexi. Vnde patet ruina omnium argumentorum cōtra hanc viam procedentiū, & ex eo, ꝙ res ipsæ, puta leo, bos &c. intelliguntur actu recto, & non species in anima, & ex eo ꝙ idem quod quid est, obiectum est omnium intellectuum, & ex aliis huiusmodi. Non discernere .n. inter obiectum, vt rē, & obiectum, vt rei imaginem, vt sic, causa erroris est. Discernentes autem hæc, & attendentes duabus præfatis conditionibus conceptus. s. ꝙ est res, & ꝙ est imago: vtendo illa propositione Arist. In de memoria & reminiscentia. Idem est motus in imaginem, & rem cuius est imago, facile omnia soluunt & interpretantur:

K

¶ Ad rōnem autem Scoti in oppositum nō oportet aliter respondere, satisfactū est enim illi in secūdo dubio.

¶ Ad Durandū aūt dicitur, quòd prima ratio sua peccat quadrupliciter. Primo, in fundamento: q2 esse manifestatiuū, quàmuis sit de ratione verbi, non tamen vt differētia eius cōstitutiua, cum conueniat ēt nō verbo, vt patet si intelligam⁹ Deum quo ad absoluta tm̄, vt philosophi faciunt: omnia siquidem manifesta ri intelligerem⁹ simplici ītellectione absque conceptu. Secūdo, q2 ratio manifestatiui cum ad manifestatū sit, relationē tm̄ ratiōis dicit. Vnde inferius dicetur quòd Pater manifestat se & Spiritum sanctum, & omnia suo verbo. Tertio, quia esse manifestatiuum non qualitercunq; conuenit verbo: sed esse manifestatiuum expressum ab alio, vt inferius patebit. Vnde non oportet fieri reductionem ad manifestationem simpl̄r p essentiā, sed ab alio expressam. Tale aūt non est intellectio, quam vt in 34. q. manifestať: cōstat nō includere esse ab alio.

Quarto, quia nisi abutamur vocabulis, si verbū est manifestatiuum rei dictę, manifestatio cōsequenter nihil aliud est quàm ipsa ꝓlatio verbi. Constat aūt quòd verbū non debet reduci ad ꝓlationē eo ordine reducēdi, quo participās reduciť ad p essentiā, de quo loquitur arguens. Reducēdū est igiť verbū extra ad interius tanquam dependens ad id, a quo dependet: & inter ipsa verba cordis quodlibet creatum reducitur ad diuinum, quod solum est per essentiam, iuxta illud. Et Deus erat verbum.

¶ Ad secundam respondetur, quòd maior non est vera, nisi vtraque forma sit præuia actui: conceptus autem est forma non præuia, sed terminans actum vt patet ex dictis.

¶ Ad tertiā vero dr̄, quòd cōceptus, & actus, & species, nō sunt formæ eiusdem speciei in essendo. sed species est cōpletiuū subiecti, actus est esse, cōceptus obiectum: licet in repræsentādo seu attingendo. i. obiectiue, omnia sint eiusdem rōnis tanquam partialia concurrentia ad vnum completum esse in actu tale, &c.

¶ Ad quintam dubitationem dicendum est, tres esse hic opiniones. Prima est, quòd notitia, quæ concurrit ad productionem cōceptus seu verbi, vt forma qua agens agit, est actus secundus, s. intelligere: & hanc viam vr̄ sequi Henricus. Secunda est, quòd talis notitia est velut actus primus tantum. Hāc viam vr̄ sequi Scotus in 1. dist. 2. q. 7. Tertia est, quòd necessario est notitia per modum actus primi, contingenter tamen est quandoque actualis intellectio: & hæc est via San. Tho.

¶ Ad cui⁹ euidētiā scito ex q. de ve. q. 4. ar. 2. ꝙ notitia, a qua ꝓcedit cōcept⁹ pōt eē triplex: iuxta triplicē modū, quo causāri nobis actualis notitia. Prima est quasi habitualis. i. p modū actus primi

primi: fit .n. intelligere ex actu primo. Secunda est notitia cōplexa principiorum: fit enim ex ipsa scire. Tertia est simplex intelligentia prioris quidditatis: fit enim ex ipsa notitia posterioris. Et qm̄ hi vltimi modi talem conceptum respiciunt, & non conceptum absolute, ideo absolute loquendo & per se cōceptus a notitia per modum primi actus procedit tātum: talis tamen cōceptus potest aliū de procedere: vnde nō oportet hic multum solicitum esse.

A

¶ Ad rationem tamen Durandi dicendum est, quòd species seu habitus & actus dupliciter cōparari possunt: Vno modo quo ad modū essendi: & alio modo quo ad specificationem. Inuenitur enim vtrumque horum in eorum quolibet. Si comparētur primo modo, sic act⁹ est nobilior habitu, seu specie, vt dicitur 1. Ethico. & ratio est: quia actus est simpliciter act⁹, illa vero habent esse medium inter actū & potētiam: & hoc nihil aliud ē quàm dicere, quòd & res cognita nobiliori modo adest animæ, cum adest actu secundo, quàm cum adest habitu seu actu primo: & anima nobiliori modo se habet cum actu attingit res, quàm cum habitu. Nec actus quo ad modum essendi prædictum producitur a specie, sed ab ītellectu. Si autem comparentur secūdo modo, sic respectu eiusdem obiecti loquendo, paris nobilitatis sunt: & sic act⁹ adequatus speciei manat ab ea quasi effectus a causa vniuoca: habet .n. actus ꝙ sit talis a principio formali, quod est species, vt accidit ēt in aliis. Et sic patet solutio rōnis Durandi: quæ non solum contra nos, sed & contra ipsum Arist. militabat.

161 4. cōt. c. 10. & 11. Et opus. 3. ca. 12.

Ar. preced.

Q. 7. art. 1. & q. 11. ar. 1.

¶ Circa secundam consequentiam ad conclusionem principalem dubium occurrit: eo quòd falsum est quòd processio secundum actionem ad extra sit propria infimis creaturis. s. corporalibus. Manifestum est enim quòd ipsę intellectuales substantiæ procedunt a Deo secundum actionem ad extra, & sic processus literæ falso videtur inniti fundamento.

E

¶ Ad hanc dubitationem breuiter dicitur, quòd procedere secūdum actionem ad extra, cōputari videtur in litera inter processiones corporales, non ea ratione, quòd ipsa in corporalibus tantum inueniatur, sed quia est adeo communis, vt etiam in corporibus inueniatur, & in ipsis corporalibus manifestius relucet. Valde enim vilem oportet esse processionē, quæ rei omni quantumcunque infimæ conuenit. propter quod in proposito, vbi graduantur processiones, inter corporales tanquam infimas, merito cōputata est & exclusa a proprio processionis modo inuento in substantiis intellectualibus, quæ supremum tenent locum in vniuerso.

¶ In responsione ad tertium, caue ne sis præceps, colligendo ex verbis istis in ratione primi principii claudi realem processionē: quam ponit fides absolute, sed quomodo hoc intelligatur, inferius quæst. 45. arti. 6. patebit.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Vr̄, ꝙ ꝓcessio quæ est in diuinis, non possit dici generatio. Generatio enim est mutatio de non esse in esse corruptioni opposita, & vtriusque subiectum est materia. Sed nihil horum competit diuinis. Ergo non potest generatio esse in diuinis.

B

¶ 2 Præt. In Deo est ꝓcessio ɓm modum intelligibilem, vt dictum * est: sed in nobis talis ꝓcessio nō dr̄ generatio. Ergo neque in Deo.

¶ 3 Præt. Omne genitum accipit esse a generante. Esse ergo cuiuslibet geniti est esse receptū. Sed nullum esse receptum est per se subsistens. Cum igitur esse diuinum sit esse p se subsistens (vt supra probatum * est) sequitur ꝙ nullius geniti esse, sit esse diuinum. Non est ergo generatio in diuinis.

C

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 2. Ego hodie genui te.

RESPON. Dicendum, ꝙ ꝓcessio verbi ī diuinis dr̄ generatio. Ad cuius euidentiam, sciēdum est, ꝙ nomine generationis dupliciter vtimur. Vno modo communiter ad omnia generabilia & corruptibilia: & sic generatio nihil aliud est quàm mutatio de non esse ad esse. Alio modo proprie in viuentibus: & sic generatio significat originem alicuius viuentis a principio viuente coniuncto: & hæc proprie dicitur natiuitas. Non tamē omne huiusmodi dicitur genitum, sed proprie quod procedit secundum rationem similitudinis: Vnde pilus, vel capillus nō habet rationem geniti & filij, sed solum qđ procedit ɓm rationē similitudinis non cuiuscunque. Nam vermes qui generantur in animalibus, non habent rationem generationis & filiationis, licet sit similitudo ɓm genus. sed requiritur ad rationem talis generationis, quòd procedat secūdum rationem similitudinis in natura eiusdē speciei, sicut homo procedit ab homine, & equus ab equo. In viuentibus autem, quæ de potentia in actū vitæ procedunt, sicut sunt homines & animalia, generatio vtrāq; gn̄ationem includit. Si autem sit aliqđ viuens, cuius vita nō exeat de potentia in actum, ꝓcessio (si qua in tali inueniatur) excludit omnino primam rōnē gn̄ationis, sed potest habere rationem generationis, quæ est propria viuentiū. Sic igitur processio verbi in diuinis habet rōnem generationis. procedit enim per modum intelligibilis actionis, quæ est operatio vitæ: & a principio coniuncto, vt supra iam dictum * est: & secundum rationem similitudinis. Quia conceptio intellectus est similitudo rei intellectæ, & in eadem natura existens. Quia in Deo idē est intelligere & esse, vt supra * ostensum est. Vnde processio verbi in

D

Art. præce.

Q. 3. art. 4. & q. 14. ar. 4.

¶ *Super quæstionis vigesimæseptimæ Articulum secundum.*

TItul⁹ de gn̄atione formaliter intēdit, & clarior erit in corpe. ¶ In corpe duo facit. Primo distinguit prædicatū q̄siti. i. generationem. Secundo respondet quæsito affirmatiue.

¶ Quo ad primum, distiguit, describit, & comparat gn̄ationem. Distinctio est, gn̄atio dupliciter, s. communiter & propria viuentibus. Descriptio vero membrorum est. Gn̄atio cōis omnib⁹, est mutatio de nō esse ad esse, vt patet. 5. Physi. Generatio ꝓpria viuētibus, (quę natiuitas proprie dr̄,) est origo viuentis, a viuente coniuncto secundum similitudinem eiusdem naturæ. Comparatio demum est quo ad separabilitatē & cōiūctionem vtriusq;: cum enim constet, ꝙ prima separatur a secunda, & rursus ꝙ in viuentibus, quæ apud nos sunt, vtraque simul concurrit: ea ratione, quia exeunt de potentia ad actum, de necessitate sequitur ꝙ si aliquod viuēs nasciť absque exitu de potētia ad actū, ꝙ ibi generatio secunda separatur a prima.

567

464

¶ Circa diffinitionem natiuitatis, sola illa particula cōiuncto, obscura aliqualiter est: eius tn̄ expositionē ꝓlixā hēs ī 4. cō. Gē. c. 11.

¶ Quo ad secundū, conclusio respōsiua est. Processio verbi in diuinis habet rationem generationis, secundo modo. Et probatur, singillatim probādo tali processioni conuenire quatuor conditiones integrantes rationem natiuitatis. Quòd enim sit operatio vitalis, patet ex actione intelligibili. Quòd vero a principio coniuncto, patet ex articulo præcedente: & pręcipue in responsione ad secundum. Quòd autem sit secundum rationem similitudinis, probatur: quia conceptio intellectus similitudo est rei intellectæ. Quòd demum sit in eadem natura, probatur: quia in Deo idem est intelligere & esse: & sic nō solum infertur conclusio, sed etiam ipsius corollarium, scilicet quòd verbum procedens in diuinis est filius.

¶ Circa rōnem vltimi dicti in litera, s. quòd ideo verbum diuinū procedit, vt res eiusdem naturæ cum Deo, quia ibi intelligere est esse. Aduerte quòd hæc rō pluries in hoc opere repetita in 4. contra Gētiles ca. 11. exponitur: & dr̄, quòd tenet pro tanto, quia in communi loquendo, esse conceptus seu verbi, est intelligi. & propterea vbicunque intelligere qđ idētificať ipsi intelligi, est accidens, ipsum quoq; verbū est accidens: vbi aūt intelligere est esse substantiale, ibi quoq; verbū est substātia: & q2 sic est in diuinis, ideo verbum diuinum est substantia diuina. Conceptus autem omnium creaturarum intellectualium sunt accidentia.

¶ Sed circa hāc rōnē, dubiū occurrit ex duplici capite. Primo ex eo qđ intelligi, nihil ponit in re intellecta: & cōsequēter nō pōt esse reale esse ipsius conceptus. Secundo, q2 actus intelligendi distinguiť realiter a cōceptu: & ɓm hanc viam est ipsum esse intellectus in actu perfecto, igitur non pōt esse ipsum esse cōceptus.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, ꝙ quia verbum vt verbũ est ipsum intellectum in actu interius, habet tria. Ex eo.n.quòd est intellectum in actu, sequitur, ergo esse eius vt sic est intelligi: vt patet inductiue de viso in actu, & reliquis. Ex eo vero quòd est interius intellectum, id est, in quo res intellecta actu intelligendi exprimit, sequtur, ergo esse eius est sic intelligi, vt.s.interius in quo &c. Sic aũt intelligi est aliquod esse reale, qm̃ est esse expsã actu similitudinem obiecti. Ex eo vero quòd est sic obiectum in actu, habet quòd sit vnũ de concurrentibus ad perfectionem actus intelligendi. Et consequenter ꝙ intellectio, quæ est ipsum esse intellectus in actu, ac per hoc est esse omnium concurrentium ad perfectionem intellectus in actu, sit esse ipsius verbi.

In corp.ar. q.14.ar.4.

¶ Vnde ad primam obiectionem dr̃, qđ licet intelligi nihil ponat in re intellecta: intelligi tamẽ sic, id est, vt ꝓpriũ interius intellectum aliquid reale ponit, non in re intellecta vniuersaliter, sed in re intellecta sic, id est, secundum esse quod habet interius in conceptu.

e d 106

¶ Ad secundam vero dr̃, ꝙ intellectio est esse, & intellectus, & speciei intelligibilis, & verbi: diuersimode tamẽ quia intellectus & speciei est esse ut ĩtelligere: verbi aũt in intelligi, illorum quasi principiorum, istius vt termini, illorũ quasi vnius cõpleti subiecti, istius, vt obiecti. Vñ nullũ incõueniẽs sequit, nisi quis putet eodẽ esse nõ posse distincta realiter existere: qđ falsum esse patet in materia, forma, & cõposito.

diuinis dr̃ generatio, & ipsum verbum procedens dicitur filius.

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ obiectio illa ꝓcedit de gñatione secundum rõnem primam, prout importat exitum de potentia in actum. Et sic non inuenitur in diuinis, vt supra dictum * est.

G Ad 2m. Dicendum, quòd intelligere in nobis non est ipsa substantia intellectus. Vnde verbum quod secũdum intelligibilem operõnẽ procedit in nobis, nõ est eiusdem naturę cum eo a quo ꝓcedit. Vnde non ꝓprie & cõplete cõpetit sibi rõ gñationis. Sed intelligere diuinum est ipsa substantia intelligẽtis, vt supra * ostensum est. Vñ verbum procedens procedit vt eiusdem naturæ subsistens. Et propter hoc, proprie dicitur genitum & filius. H Vnde & his quæ pertinent ad generationem viuentium, vtitur Scriptura ad significãdam processionem diuinę sapientiæ, scilicet conceptione & partu. Dr̃ enim ex persona diuinæ sapientiæ, Prouer. 8. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram. Ante colles ego parturiebar. Sed in intellectu nostro vtimur nomine cõceptionis[c], secundum quod in verbo nostri intellectus inuenitur similitudo rei intellectæ, licet nõ inueniat naturæ identitas.

I Ad 3m. Dicendum, quòd non omne acceptum est receptũ in aliquo subiecto, alioquin non posset dici, quòd tota substantia rei creatæ sit accepta a Deo, cum toti° substantiæ nõ sit aliquod subiectũ receptiuum. Sic igitur id quod est genitum in diuinis, accipit esse a generante, non tanquam illud esse sit receptum in aliqua materia, vel subiecto, quod repugnat subsistẽtiæ diuini esse. Sed secundum hoc dicitur esse acceptum, inquantum procedens ab alio habet esse diuinum, non quasi aliud ab esse diuino existens. In ipsa enim perfectione diuini esse cõtinetur, & verbum intelligibiliter procedens, & principium verbi, sicut & quęcunque ad eius perfectionem ptinẽt, vt supra dictum * est.

¶ Circa rõnẽ gñationis applicatæ ad diuinã processionẽ dubiũ occurrit ex Aureolo apud Capreolũ in 9.distin.primi. Arguit.n. sic. Si diuina ꝓcessio prædicta rõne diceret gñatio: sequerent duo impossibilia. Primum est, quòd filius non esset eo verbũ quo fili° & ecõtra, cõtra Aug.7.de Trin.c.4. & tenet sequela: q.a nec gñatio verbi in nobis est gñatio substãtiæ viuæ, nec gñatio filii apud K nos est generatio verbi. Secundum, est quòd processio Spiritussancti esset generatio. Et probatur sequela: quia sibi competit tota illa definitio. Sed ad hæc facilis est responsio, negando vtramque consequentiam: nec probatio primæ aliquid valet: quia in nobis filius procedit per actionem transeuntem: & verbum per operationem quæ est accidens: in Deo autem nihil horum locum habet. Quare autem proprietas filii exprimatur etiam verbi nomine, in 34.q.ar.2.ad tertium patet. Probatio quoque secundæ consequentiæ falsum assumit: quoniam vt in articu.4.ex proposito tractabitur: deficit illa conditio per modum similis.

¶ In rñsione ad tertiũ notato aurea verba in calce illius, s.in ipsa perfectione diuini esse cõtinet & verbũ, &c. Perspicue.n.apparet hic qđ nulla est distinctio formalis actu in essentiã diuinã & ꝓprietates ꝑsonales, & attributa, & reliqua q̃ in Deo formaliter saluant: ipsa.n.ꝑfectio diuini esse si ẽm se (vt sic liceat loq.) diffiniret, hęc oĩa in se cõcluderet: & ꝓpterea oẽm hmõi distinctionẽ in Deo nõ nisi virtualiter, in intellectu vero ẽm rõnem ponito.

¶ *Super quæstionis vigesimæseptimæ Articulum tertium.*

In titulo ly alia, significat veram alietatem, & propter ly sit, oportet quòd significet alietatem realem. non.n.est vera alietas ꝓcessionũ realiũ, nisi sit realis, ly in diuinis, sumit sicut in 1.art. declaratũ est: & eodem modo est intelligendum in singulis istius q̃stionis articulis: ne oporteat idẽ pluries repetere.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. In diuinis præter ꝓcessionem verbi est alia processio, quæ est processio amoris. Et probatur sic. In natura intellectuali apud nos, præter ꝓcessionem verbi ẽm actionem intelligibilem, est alia ꝓcessio, s.amoris ẽm operationem voluntatis: ergo in diuinis præter processionẽ verbi est alia ꝓcessio, &c. Antecedens probat ex proportionali: q.a sicut per conceptionem verbi intellectum est in intelligente: ita per processionẽ amoris amatum est in amante. Consequẽtia vero ꝓbatur: quia in diuinis non est processio nisi secundum actionem immanentem naturæ intellectualis, quam constat esse hanc duplicẽ intellectus & voluntatis.

ARTICVLVS III.

Vtrum sit in diuinis alia processio a generatione verbi.

Ad tertium sic ꝓceditur. Videtur, ꝙ non sit in diuinis alia processio a generatione verbi. Eadem enim ratione erit aliqua alia processio ab illa alia processione: & sic procederet in infinitum: quod est inconueniens. Standum est igitur in prima, vt sit vna tantum processio in diuinis.

¶ 2 Præt. In omni natura inuenitur tantum vnus modus communicationis illius naturæ.[e] Et hoc I ideo est: quia operationes secundum terminos habẽt vnitatem & diuersitatem. Sed processio in diuinis non est nisi secundum cõmunicationem diuinæ naturæ. Cum igit sit vna tantum natura diuina (vt supra * ostensum est) relinquitur ꝙ vna sit tãtum processio in diuinis.

¶ 3 Pręt. Si sit in diuinis alia processio ab intelligibili processione verbi, non erit nisi processio amoris: quæ est secundum voluntatis operationem. Sed talis processio non potest esse alia, a processione intellectus intelligibili: quia vo- B luntas in Deo non est aliud ab intellectu, vt supra * ostensum est. Ergo in Deo non est alia processio pręter processionem verbi.

Sed contra est, quòd Spiritus sanctus procedit a patre: vt dicitur Io. 15. Ipse autem est alius a filio, secundum illud Ioan. 14. Rogabo patrem meum: & alium paraclitum dabit vobis. Ergo in diuinis est alia processio præter processionem verbi.

C Respon. Dicendum, quòd in diuinis sunt duæ ꝓcessiones. s. processio verbi & quædam alia.

Ad cuius euidẽtiã cõsiderandũ est, ꝙ in diuinis nõ est ꝓcessio nisi secundum actionem, q̃ non tendit in aliquid extrinsecum, sed manet in ipso agente. Huiusmodi autem actio, in intellectuali natura est actio intellect°, & actio volũtatis. Processio aũt verbi attenditur secũdũ actionẽ intelligibilẽ. Secundũ autẽ operationẽ voluntatis inuenitur in nobis q̃dam alia ꝓcessio. s. processio amoris, secundum D quã amatum est in amante, sicut p conceptionem verbi, res dicta vel intellecta, est in intelligẽte. Vnde, & præter processionem verbi ponitur alia processio in diuinis, quę est processio amoris.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ non est necessarium procedere in diuinis processionibus in infinitum. Processio enim, quæ B est ad intra in intellectuali natura, terminatur ĩ ꝓcessione volũtatis.

Ad 2m. Dicendum, ꝙ quicquid est in Deo, est Deus. vt supra *ostensum est. Quod non contingit in aliis rebus. Et ideo per quamlibet processionem, quæ nõ est ad extra, communicatur diuina natura, non autem aliæ naturæ.

Ad 3m. Dicendum, quòd licet in Deo non sit aliud voluntas, & intellectus, tamen de ratione voluntatis & intellectus est, ꝙ ꝓcessiones, quæ sunt secundum actionem vtriusque, se habeant secundum quendam ordinem. Non.n. est processio amoris nisi in ordine ad processionẽ verbi. Nihil enim potest voluntate amari, nisi sit in intellectu conceptum. Sicut igitur attenditur quidam ordo verbi ad principium a quo procedit, licet in diuinis sit eadem substantia intellectus, & cõceptio intellectus: ita licet in Deo sit idem voluntas, & intellectus, tamen quia de ratione amoris est, ꝙ non procedat nisi a conceptione intellectus, habet ordinis distinctionem ꝓcessio amoris a ꝓcessiõe verbi ĩ diuinis.

¶ Circa hoc occurrit primo dubium, simile dubio moto circa ꝓcessionem verbi, an.s.per actum voluntatis ꝓcedat aliquid in ea tanquam terminus eiusdẽ. Et præter cões rationes ex parte actionis immanentis sunt aliæ ex propriis voluntatis. Videtur enim primo contradicere hoc ipsimet S.T.in q.de ve.q.4.ar.2.ad septimum, vbi dicit, quòd in voluntate nihil procedit nisi per modum operationis: & quod secus est in intellectu. Secundo, contra hoc arguunt tam Sco. quàm alii, tenentes amorem productum esse actum amandi, vt spiratum; quemadmodum verbum tenent esse actũ intelligẽdi genitum, magisq; authoritatibus arguunt, q̃ rationibus. Omnes aũt authoritates & rõnes huc tendunt, quòd Spiritussanctus est amor: amor autem actus est amandi.

¶ Circa illa verba, ẽm quam amatum est in amante, dubium occurrit ex Aureolo apud Capreolum, x, dist.primi. Is.n.multis argumentis nititur hoc impugnare, & simpliciter, & ad hominem. Veruntñ omnia eius motiua in hoc consistunt, amor, seu impulsus voluntatis, consistit in tendentia ad rẽ amatã, & nõ in similitudine illius: ergo per ꝓcessionẽ amoris nõ fit amatũ in amãte: sed ecõuerso, amans trahit, transformatur, & est in re amata: iuxta illud Matth.6. Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, ꝙ quia ea quæ sunt voluntatis, minus nota minusq; nominata sunt, ex his quæ in intellectu apparẽt: ꝓportionat ea q̃ in voluntate sunt, author definiuit: ita ꝙ quẽadmodũ intelligẽdo formamus cõceptum, ita amando inclinationẽ quãdã in amatũ facimus intus: q̃ qa nomine caret, amor, impulsus, inclinatio, affectioq; vocatur. Verum inter intellectum & voluntatem non solum differẽtia est in hoc, quòd terminus illius est similitudo, istius aũt affectio: sed et in hoc, ꝙ res quæ in intellectu est terminus, habet modum & nomen termini, vt patet de verbo & conceptu. Res vero terminans in volũtate, licet ẽm rem sit terminus, nec modum tñ, nec nomẽ habet termini, qm̃ & est & significat vt in aliud tẽdẽs: cõstat aũt quòd in aliud tẽdere, cõditio est nõ termini, sed viæ. Et ꝓp hanc rõnem, scripta sunt verba illa ĩ q. de ve. vt patet diligẽter totã rñsionem conferẽti ac penetranti, vnde nihil officiũt proposito. Et ex eadem radice patet rñsio ad reliqua obiecta in 1. dubio: penuria siquidem vocabulorum, amoris nomen ad eius terminum extendit.

q.11.ar.3. q.19.ar.1.

¶ Ad secundam autem dubitationem dicitur, quòd argumẽta in duobus peccant. Primo in hoc, quòd nõ vident tertium modum essendi in, præter ꝑ essentiã & similitudinẽ, s.per inclinationem seu affectionem, quõ esse deorsum est in graui, & esse sursum in leui: hic.n.vt in 4. contra Gẽt.c.19. explanat: terti° est modus: & iuxta hunc amatum est in amãte, vt de se patet. Secundo in hoc, quòd non librando quid sit amatum esse in amante, putant hãc consequentiã valere, Amatum fit a voluntate in amante, ergo amatum trahit ad amãtẽ: cũ tñ nihil valeat: quia amatum non aliter fit in amante nisi ẽm affectionem amantis in amatum: & consequenter ex hoc ipso quòd sic fit, trahitur, transformatur, impellitur amans in amatum obiectiue. et sic in eo est. Patereq; facile poterat hoc, ex ipsa amati rõne. Amari.n.nõ est trahi, sed trahere amãtẽ: & cõsequẽter fieri vt amatũ, nõ est fieri vt tractũ, sed ut trahẽs: ac ꝑ hoc si aliq.d fit ĩ volũtate vt amatũ: ñ fit vt tractũ ad ipsam: sed ecõtrario vt trahẽs ipsam. Et hoc mõ fatemur similitudinẽ ꝓportionalẽ literæ inter intellectũ & volũtatẽ currere, s.quo ad hoc ꝙ sicut ibi fit res ĩtellecta, ita hic res amata, sed diuersimode: vt dictum est, & amplius dicetur inferius.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd responsio consistit in hoc, quòd maior illa non tenet in natura infinita identificante ẽbi omnia: quàmuis inueniatur vera in aliis: quia finitæ sunt, & propterea ex eis assumpta est velut maxima.

E ¶ In responsione ad tertium nota duo. Primum est, quòd tertiũ argumentum intendebat concludere nõ esse maiorẽ distinctionẽ inter has ꝓcessiones, q̃ sit inter intellectũ & volũtatẽ, & cõsequẽter sicut inter intellectũ & volũtatẽ in Deo non est vere alietas, ita nec inter processiones. Rñsio aũt intẽdit ostẽdere, quòd distinctio inter processiones est maior: imo ꝙ inter eas est alietas stante idẽtitate intellectus & volũtatis: & hoc ꝓp ordinẽ originis inter eas: q.tñ orit ex rõnibus principiorũ, s.intellectus & voluntatis: inter q̃ nõ est talis ordo. Ita ꝙ est distinctio in principiatis: & non est in principiis, & ex ratione ipsorum principiorũ est ordo originis nõ in seipsis, sed in processionibus ẽm ipsa: & sic alietas processionum quæ sita: in corpore articuli implicite tantum determinata, hic explicite manifestatur ex ordine originis.

¶ Secundum aduertendum hic est, quod in litera dicitur, quòd de ratione amoris est, quòd procedat a conceptione intellectus, & consequenter in diuinis, quòd processio sit a processione. Est.n.primo hic dubiũ an sit de rõne processionis amoris in primo modo dicẽdi per se, an in secundo. Est & rursus dubium, an de rõne amoris sit procedere a verbo inquantum verbũ, an solũ inquãtũ verbũ est res intellecta. Est & tertio dubiũ, an præfat° ordo originis sit ꝑcise id, quo realiter distinguunt ipsæ processiones. ita ꝙ secluso ipso non esset realis iter eas distinctio. Sed qm̃ in q.36 ar.2. discutiẽda hæc sunt, vbi meli° quoque intelligent post tractatum personarum diuinarũ, idcirco hic ptrãseamus.

¶ Quinque tñ nullo pacto prætereũda censui. Primum est, quòd constat quòd accipiẽdo conceptũ pro re concepta seu cognita vt sic, processionẽ amoris oportet esse a conceptu: Incognita.n.nequaquã diligere possumus: & propterea in litera quasi per se notum dicit, quòd de rõne amoris est oriri a conceptu. Secundum est ꝙ res cognita est causa amoris in gñe causę efficientis: quod ex eo patet qđ in litera dr̃, ꝙ amor habet ordinem orginis ad conceptum. Cõstat enim ordinem originis in proposito ordinem esse secundũ modum efficientiæ, consonatq; huic sententiæ illud Auer. in 12.metaph. com. 36. Balneum in anima est agens desiderium, &c.

Q.4.ar.3. & 4.

¶ Tertiũ est, quòd quàmuis amor oriatur effectiue a duobus, s.a volũtate, & a re amabili cognita, sicut & verbum ab intellectu & intelligibili vnà cum intellectu: magna tamen differentia percipienda hic est. Conceptus enim producitur ab vtroque in vi vnius efficientis completi, & in ratione rei. Amor autem producitur a voluntate & re amabili cognita, non vt integrantibus vnum agens, sed vt e diuerso ac diuersis rationibus concurrentibus: A voluntate enim oritur in ratione rei, Ab amabili autem in ratione cogniti. Amabile enim vt cognitũ amorem parit, voluntas autem vt talis res. Et hæc pro nunc sufficiant pro fundamentis dicendorum de amore & Spiritusancto.

¶ Quartum est, quòd Sco.in 1.dist.13.ex illo verbo, ordinis, intellexit hunc locum de dist.processionum ẽm prius & posterius: & impugnauit tripliciter. Primo, quia ista non est prima distinctio processionũ, nã iõ illa prior, hæc posterior: q.a illa est talis & ista talis. Secũdo, q.a processiones diuinæ sunt relationes. Relationes autem non distinguuntur primo, per alias relationes.

¶ Tertio, quia istæ relationes ordinis, sunt aliæ a relationibus originis: quod probatur: quia sunt inter alia extrema. Nam relatio originis est inter productum & producens, relatio vero ordinis est inter originem & originem, male ergo exposita est litera. Sed ad hæc facilis est responsio: ex ipso.n.progressu istius tractatus apparet sensus literæ simul cum rõne: quare sic quasi diminute, locutus sit hoc in loco author: manifestabitur enim inferius, quòd in diuinis non est ordo nisi originis: & quòd ille nõ includit relationes prioris & posterioris. Et propterea distinctio ordinis hic posita male exposita est, pro distinctione secundum prius & posterius: qm̃ est distinctio ordinis originis. Et si contra hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

tra hoc dicatur quòd ista distinctio non est prima, de distinctione reali loquendo, negatur assumptum: nam vt inferius patebit, solæ relationes originis realiter distinguunt in diuinis: de formali autem distinctione iam patet responsio ex corpore articuli, & ex articulo sequenti: quòd, s. distinguuntur vna per intellectum, alia per voluntatem. Vnde iste ordo non addit super ipsas origines alias relationes, vt secunda obiectio vult. Nec é verũ quòd alia sunt secũdũ rem extrema relationum originis & ordinis: qm̃ ꝓductũ & eius passiua origo i diuinis, sunt vnamet relatio eademq; ordine quo ꝓductum, s. Spiritus sanctus est a producto, s. filio, ꝓcessio illius est a processione istius, quod est oriri ab illa. Tacuit autẽ author hic, hæc, qm̃more suo a magis vniuersalibus ad minus vniuersalia suo loco tractanda ꝓcedit: ordinem hic, ordinem deinde specificabit originis.

163 1.di.13.ar.3.Et 4.cõt.c.23.

¶ Quintum est, ꝙ argumenta Scoti ibidem contra tenẽtes ꝓcessiones istas distingui penes principia distincta ſm rõné, puta intellectũ & volũtatẽ, nõ sunt cõtra viã nostram: quoniam non militant nisi contra tenentes quòd distinctio realis ꝓcessionum pendet ex distinctione rõnis principiorum, quod alienum est a doctrina S. T. Quãtus. n. (vt in litera dicit) est rõne intellectus & volũtatis nascat harũ distinctio, nõ tn̄ distinctio harũ orit̃ ex distinctione illorũ. Aliud est .n. dicere, ex intellectu & voluntate seu ex rõnibus eorũ, & aliud est dicere ex distinctione ipsorum: primum enim significat ipsum Deum seu rem realem: secundum vero ens rationis.

In suo symbolo fidei.

D.773.

¶ Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum quartum.

IN titulo aduerte diligenter ly generatio. Cum enim in præcedenti arti. determinatum sit, quòd processio amoris non est processio verbi, & in 2.art. determinatum fuit quòd processio verbi est generatio: absque quæstione liquet quòd processio amoris non est illa gnatio, quæ est processio verbi: & consequenter constat, quòd processio amoris realiter distinguitur a gnatione illa in diuinis, & de his non hic est qõ. Vnde nil aliud hic quæritur, nisi: vtrum amoris processioni in diuinis conueniat ratio formalis gnationis. Et sic diligenter perscrutanti apparet, quòd sicut ꝓcedens titulus quæsiuit distinctionem realem processionis a processione, ita, hic quærit formalem nõ ſm quãcunq; rõné, sed ſm rõnem generationis. Et vere restabat hoc quærendum: quoniam

ARTICVLVS III III.

Vtrum processio amoris in diuinis sit generatio.

AD QVARTVM sic ꝓcedi tur. Vt, ꝙ processio amoris in diuinis sit gnatio. Quod enim procedit in similitudine naturæ in viuentibus, dicitur generatum & nascens. Sed id quod procedit in diuinis per modum amoris, procedit in similitudine naturæ, aliàs esset extraneum a natura diuina, & sic esset processio ad extra. Ergo quod procedit in diuinis per modum amoris, procedit vt genitum & nascens.

¶ 2 Præt. Sicut similitudo est de ratione verbi, ita est ẽt de rõne amoris. Vnde dr̃ Eccl. 13. ꝙ omne animal diligit simile sibi. si igitur ratio nẽ similitudinis, verbo proceden ti conuenit generari & nasci, videtur etiam quòd amori procedenti conuenit generari.

¶ 3 Præt. Non est in genere quod non est in aliqua eius specie. Si igitur in diuinis sit quædam processio amoris, oportet ꝙ præter hoc nomen commune, habeat aliquod nomen speciale. Sed non est aliud nomen dare nisi generatio. Ergo vi detur quòd processio amoris in diuinis sit generatio.

SED CONTRA est, qa ſm hoc sequeret, ꝙ spiritussanctus qui procedit vt amor, procederet vt genitus. quod est contra illud Athanasij. "Spiritussanctus a patre & filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.

RESPON. Dicendum, quòd ꝓcessio amoris in diuinis non debet dici generatio. Ad cuius euidẽtiam sciendum est, quòd hæc est differentia inter "intellectum & voluntatem, quòd intellectus fit in actu per hoc, quòd res ītellecta est in intellectu secundum suam similitudinem. Voluntas autem fit in actu, nõ per hoc ꝙ aliqua similitudo voliti sit in voluntate, "sed ex hoc quòd voluntas habet quãdam inclinationem in rem volitam. Processio igitur, quæ attenditur secundum rationem intellectus, est secundum rationem similitudinis. Et in tantum potest habere rationem generationis, quia omne generans generat sibi simile. Processio autem quę attenditur secundũ rationem voluntatis, non consideratur secundum rationem similitudinis, sed magis secundum rationem impellentis & mouentis in aliquid. "Et ideo quod procedit in diuinis per modum amoris, nõ ꝓcedit vt genitum, vel vt filius, sed magis procedit vt Spiritus. Quo nomine quædam vitalis motio & impulsio designatur: ꝓut aliquis ex amore dicitur moueri vel impelli ad aliquid faciendum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ quicquid est in diuinis, est vnum cum diuina natura. Vnde ex parte huius vnitatis non potest accipi ꝓpria ratio huius processionis, vel illius: secundum quam vna distinguatur ab alia, sed oportet quòd ꝓpria ratio huius vel illius ꝓcessionis accipiatur secundum ordinem vnius processionis ad aliam. Huiusmodi autem ordo attenditur secundum rationem voluntatis & intellectus. Vnde secundum horum propriam rationem sortitur in diuinis nomen vtraque processio, quod imponitur ad propriam rationem rei significandam. & inde est quòd procedens per modũ amoris: & diuinam naturam accipit, & tamen non dicitur natum.

AD 2m. Dicendũ, ꝙ "similitudo aliter ptinet ad verbũ, & aliter ad amorem. nam ad verbum pertinet inquantum ipsum est quędam similitudo rei intellectæ, sicut genitum est similitudo generantis. sed ad amorem pertinet, non ꝙ ipse amor sit similitudo, sed inquãtum similitudo est principiũ amandi. Vnde non sequitur quòd amor sit genitus, sed quòd genitum sit principium amoris.

AD 3m. Dicendum, ꝙ Deum nominare non possumus nisi ex creaturis, vt dictum est supra. "Et quia in creaturis communicatio naturæ non est nisi per generationem, processio in diuinis non habet proprium vel speciale nomen nisi generationis. Vnde processio quæ non est generatio, remanet sine speciali nomine: sed potest nominari spiratio, quia est processio spiritus.

sit aliq̃d, præexigat in ea aliqua inclinatio faciẽs ipsam formam in actu primo, sicut spẽs intelligibilis se habet ad intellectũ proportionatũ. Si vero intelligiẽ de actu secundo, oportet assignare quõ oriat ex hac dria secũda. cũ hac. n. stat, quòd vtrobique sit processio ſm similitudinem, vt patebit in sequenti dubio.

¶ Circa secundã differentiam dubium occurrit: quia falsa quoque videtur ex parte volũtatis, nec sequi ex prima, imo potius contradicere primæ: quod manifestatur. Processio ſm similitudinem in proposito, "terminũ ꝓcessionis ex vi ꝓcessionis esse similem producenti in actu, vt patet de verbo respectu intellecti "in actu primo. sed amor ꝓcedit ut similis volũti in actu primo: qa impulsus procedit ab impulsu sicut in intellectu similitudo expressa a similitudine impressa. ergo & falsum est, quòd in voluntate non sit processio ſm similitudinẽ: & ex hoc ipso, quòd voluntas sit in actu per inclinationem, sequitur quod producat inclinationem, & consequenter sibi similẽ agat nõ minus quàm intellectus. ꝓportionalitate seruata. Nec refert quo ad ꝓpositũ, vtrũ volũtas sit in actu primo ꝙ seipsam aut ꝓ inclinatione ſupadditã, ipsa nãq; ſm se est inclinatio q̃dã.

¶ Circa tertiam dr̃iam, imo potius circa ipsius radicem in litera allatam, s. quòd omne generans generat sibi simile, dubiũ occurrit, qm̃ affertur non causa vt causa. facere enim sibi simile nõ est proprium generanti. sed commune est omni agenti. omne enim agens producit sibi simile ſm formam qua agit: & consequenter, cum voluntas sit agens non minus ista causa concludet de ꝓcessione voluntatis quàm de processione intellectus, & sic non solũ est hic peccatum ſm non causam differentiæ vt causam, sed qã petius est, infertur oppositum intenti.

¶ Circa totum hunc processum dubium occurrit ad hominem: qm̃ contradicere vt doctrina hæc dictis in quæstionibus de potẽ tia Dei. q. 10. ar. 2. ibi: namque negatur processiones has distingui seipsis: hic vero determinatur eas distingui propriis earum rationibus: hoc autem idem est quod seipsis formaliter.

¶ Ad euidentiam horum prælibanda sunt duo. Primo, ꝙ illa maxima. Omne agens agit sibi simile ſm formã qua agit, est vera. qm̃ forma est rõ agendi in rõne rei. non oportet aũt verã esse, qm̃ forma est quasi rõ agendi vt cognita. Et est rõ diuersitatis: qa agere ipsum est: agere vero vt cognitum, non est agere quia est tale, sed quia cognoscitur tale. Ex hoc autem quod aliquid cognoscitur tale, non oportet sequi simile illi, sed stat, sequi solum inclinationem in illud, vt in nobis experimur. Secũdo ꝙ pars appetitiua, qm̃ necessaria mouet a cognito, hoc habet singulare: & quòd aliquo modo agat in rõne rei, & aliquo modo rõne cogniti. Cum. n. amor primum locum tenẽs in appetitu, ab appetitu & appetibili cognito necessario oriat, si cõsideremus amorẽ vt ꝓcedit ab appetitu: sic ꝓcedit vt a re. si aũt ab appetibili sic ut a cognito, & si vt ab vtroq; simul quasi ab agẽte, & quasi rõne agẽdi: sic ꝓcedit ratione vtrius

Universidad de Deusto
Biblioteca

poteſt eſſe in diuinis niſi verbi & amoris. Probatur ſic, proceſſiones diuinæ non poſſunt accipi niſi ſm actiones immanentes, ergo non niſi ſm intelligere & velle: ergo non niſi verbi & amoris. prima conſequentia probatur dupliciter: primo quia in natura intellectuali non eſt aliud genus actionis immanentis: conſtat enim Deum naturæ eſſe pure intellectualis. Secundo, quia ſentire, quod tertiũ eſt genus immanentium, non eſt omnino extra operationes tranſeuntes: pro quanto fit ab obiecto extrinſeco.

¶ Circa antecedens, quod eſt fundamentum dictorum & dicendorum in materia de Trin. aduerte quòd dupliciter impugnari poteſt a negantibus productiones in diuinis eſſe ipſas actiones immanétes. in hac .n. negatiua conueniunt Sco. & Durandus, vt ſuperius allegatũ fuit. & contra Sco. quidẽ argutum eſt, recitata eius opinione. Vnde nũc reſtat Durãdi dicta refellere. Ipſe nãque in x. diſt. primi, non annuens huic rationi ad 6. diſtin. ſe remittit: in qua & hanc literam impugnauit, & ſuã fundauit opinionẽ. Arguit ergo quòd proceſſiones diuinæ non attenduntur penes intelligere & velle: quia hæc ſunt eſſentialia communia omnibus perſonis, & idem realiter: productiones autem ſunt ſecundum omnes actus notionales: nec omnibus conueniunt & diſtinguuntur realiter. Opinatur autem ipſe, proceſſiones diuinas attendi ſm actus naturæ, præciſis intellectu, & voluntate, & omnibus actibus eorum: & in hoc etiam a Sco. diſſentit, ponente eas attendi ſecundum actus intellectus & volũtatis, quamuis illos actus diſtinguat ab intelligere & velle. Fundatque Durandus opinionem ſuam ſic: Communicatio naturæ prouenit ex fœcũditate ipſius naturæ. ergo nõ prouenit ex intellectu & voluntate. Seclusis igitur his, ſicut remanet natura, ita remanet & fœcũditas & actus cõmunicatiuus naturæ. ergo, &c. Aſſis & patet inductiue, & eſt per ſe notum, & firmatur auctoritate Hilarii, omnibus creaturis ſubſtantiam volũtas attulit, &c. conſequentia vero probatur ex eo q̃ qualis eſt ordo inter aliqua, cum diſtinguuntur realiter ſimilis eſt ordo inter illa cum diſtinguuntur ratione: patet autem q̃ natura prior eſt intellectu & voluntate: & ſimiliter actus naturæ actibus eorũ. Et confirmatur, quia ſi calor eſſet intelligens & volens, non caleſceret in quantum intelligens aut volens, ſed ex natura ſicut nũc: per ſe igitur & primo communicare naturam, eſt actus naturæ, omni alio ſecluſo: hæc eſt vis poſitionis Durandi.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis nota primo, quòd natura nullum actum habere poteſt, niſi ille ſit actio immanens aut trãſiẽs: impoſſibile namq; eſt tertium genus operationis ſeu productionis inuenire, etiam ſi fingendi detur licentia: eo quòd oportet omnem actum ſecundum, eſſe perfectiuum eſſe agentis aut acti. & inducendo ſingulas vniuerſi naturas, ſufficiens huic ꝓpoſitioni teſtimonium perhibetur, etiamſi adducta ratio deeſſet.

¶ Nota ſecundo, quòd fœcunditas non eſt conditio oīs naturæ: non enim omnis natura poteſt communicare ſeipſam ſm eandẽ rõnem: ſeu vniuoce. ſic enim mõ loquimur. conſtat namq; Solem non poſſe generare alium Solem, & ſimiliter procul eſt ab intelligentiis actus communicatiuus proprię naturę: cuius attribuitur Deo, ita & potentia. Si igitur ſecundum naturalitatem & voluntatem accipiuntur in Deo duæ proceſſiones, videtur quòd tertia ſit accipienda ſecundum potentiam.

¶ 2 Præt. Bonitas maxime videtur eſſe principium proceſſionis, cum bonum dicatur diffuſiuum ſui eſſe. Videtur igitur quòd ſecundum bonitatem aliqua proceſſio in diuinis accipi debeat.

¶ 3 Præt. Maior eſt fœcunditatis virtus in Deo, quàm in nobis: ſed in nobis non eſt tantum vna proceſſio verbi, ſed multæ: quia ex vno verbo in nobis procedit aliud verbum, & ſimiliter ex vno amore ali⁹ amor. ergo & in Deo ſunt plures proceſſiones, quàm duæ.

SED CONTRA eſt quòd in Deo non ſunt niſi duo ꝓcedentes, ſ. filius & Spirituſſanctus. Ergo ſũt ibi tantum duæ proceſſiones.

RESPON. Dicendum, quòd proceſſiones in diuinis accipi non poſſunt niſi ſecundum actiones quæ in agente manent. Huiuſmodi autem actiones in natura intellectuali & diuina nõ ſunt niſi duę, ſcilicet intelligere & velle. Nam ſentire, quod etiam videtur eſſe operatio in ſentiente, eſt extra naturam intellectualem: neque totaliter eſt remotum a genere actionum quæ ſunt ad extra. Nam ſentire perficitur per actionem ſenſibilis in ſenſum. Relinquitur igitur, quòd nulla alia proceſſio poſſit eſſe in Deo niſi verbi & amoris.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd potentia eſt principium agẽdi in aliud. Vnde ſecundum potentiam accipitur actio ad extra. Et ſic ſecundum attributum potentiæ non accipitur proceſſio diuinæ ꝑſonæ, ſed ſolũ ꝓceſſio creaturarũ.

AD 2ᵐ. Dicendum, quòd bonũ (ſicut dicit Boet.* in lib. de Heb domadibus) pertinet ad eſſentiam, & non ad operationem, niſi forte ſicut obiectum voluntatis. Vnde, cum proceſſiones diuinas ſm aliquas actiones neceſſe ſit accipere ſecundum bonitatem, & huiuſmodi alia attributa: non accipiuntur alię proceſſiones niſi verbi & amoris: ſecundum quòd Deus ſuam eſſentiam, veritatem & bonitatem intelligit & amat.

AD 3ᵐ. Dicendum, quòd (ſicut ſupra habitum eſt*) Deus vno ſimplici actu omnia intelligit, & ſimiliter omnia vult. Vnde in eo non poteſt eſſe proceſſio verbi ex verbo, neque amoris ex amore, ſed eſt in eo ſolum vnum verbum perfectum, & vnus amor perfectus. Et in hoc eius perfecta fœcunditas manifeſtatur.

* ratio redditur inferius quæſt. 45. articu. 5. ad primum.

¶ Nota tertio, quòd in illa natura, cui conuenit fœcunditas eo modo inuenitur communicare ſe, quo inuenitur agere ad communicationem ſui. Cum autem in diffinitione naturæ 2. Phyſ. ponatur primum non proximum principium, non eſt in quæcunq; natura requirendum quod ſit ſeclusa quælibet potentia proximum & immediata principium operationis, ſed ſat eſt, q̃d ſit primũ illius principium mediãte potentia eius naturali, vt in elementis & animalibus patet. Ex his autem inductiue manifeſtis atq; rationi conſonis deducitur primo, q̃ in qua eſt natura ſecunda communicabilis per ſuam actionem tranſeuntẽ, illa non inquantum intelligens, volens, aut ſentiens: ſed ſeclusis omnib⁹ his habet actũ ſui communicatiuũ per potentiam ſuã, qui eſt actio trãſiens. Si qua autem natura eſt fœcunda, cui repugnet communicari per actionem tranſeuntem, qualis eſt omnis natura pure intellectualis: illa habet per potentias vel potentias ſuas actum communicatiuum ſui de genere actionum immanentium: & cũ hmõi actiones in natura intellectuali non ſint niſi actus intellectus & voluntatis, ſola natura requiritur, vt in eis ſit fœcunditas naturalium

Universidad de Deusto Biblioteca

huiusmodi. Aliquando vero respectus significatus per ea quæ dicuntur ad aliquid, est tantum in ipsa apprehensione rationis conferētis vnum alteri : & tunc est relatio rationis tātum. Sicut cū comparat ratio hominem animali, vt speciē ad genus. Cum autem aliquid procedit a principio eiusdem naturæ, G necesse est quòd ambo, scilicet procedens & id a quo procedit, in eodem ordine conueniant. & sic oportet quòd habeant reales respectus adinuicem. Cum igitur processiones in diuinis sint in identitate naturæ (vt ostensum est*) necesse est quòd relationes quæ ₤m processiones diuinas accipiuntur, sint relationes reales.

q. ꝓced. ar. 2. & 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad aliquid dicitur omnino non prædicari in Deo secun- H dum propriam rationē eius quod dicitur ad aliquid, inquantum scilicet propria ratio eius quod ad aliquid dicitur, non accipitur per cōparationem ad illud cui inest relatio, sed per respectum ad alterum: non autem per hoc excludere voluit, quòd relatio non esset in Deo, sed quòd nō prædicaretur per modum inhærentis secundum propriam relationis rationem, sed magis per modum ad aliud se habentis.[c] I

AD 2m. Dicendum, quòd relatio quæ importatur per hoc nomē idem, est relatio rationis tantum; si accipiatur simpliciter idem : quia hmōi relatio nō pōt consistere, nisi in quodam ordine, quē ratio adinuenit alicuius ad seipsum secundum aliquas eius duas cōsiderationes. Secus autem est, cum dicuntur aliqua eadem esse non in numero, sed in natura generis, siue speciei. Boet. igitur relationes q̄ sunt in diuinis, assimilat relationi identitatis : nòn quantum ad omnia, sed quātum ad hoc solum, quòd ꝑ huiusmodi relationes non diuersificatur substantia, sicut nec per re- G lationem identitatis.

AD 3m. Dicendum, quòd cum creatura ꝓcedat a Deo in diuersitate naturæ, Deus est extra ordinem totius creaturæ,[e] nec ex eius natura est eius habitudo ad creaturas. Non.n. producit creaturas ex necessitate suæ naturæ,[f] sed per intellectum & per volūtatem, vt supra dictum est. † Et ideo in Deo nō est realis relatio[d] ad creaturas, sed in creaturis est realis relatio ad Deū : quia creaturæ continentur sub or- H dine diuino, & in earum natura est quòd dependeant a Deo. Sed ꝓcessiones diuinæ sunt in eadem natura. Vñ non est similis ratio.

AD 4m. Dicendum est, quòd relationes quæ consequūntur solam operationem intellectus, in ipsis rebus intellectis sunt relationes rationis tantum : quia scilicet eas ratio adinuenit inter duas res intellectas. Sed relationes quę consequū I tur operationem intellectus, quæ sunt inter verbum intellectualiter procedens, & illud a quo procedit, non sunt relationes rationis tantum, sed rei.[e] quia & ipse intellectus & ratio est quædam res : & comparatur realiter ad id quod procedit intelligibiliter : sicut res corporalis ad id quod ꝓcedit corporaliter. Et sic paternitas & filiatio sunt relationes reales in diuinis.

de Ad. hoc.n. solū est inter simplicia ꝓpriū, vt de se patet. Et per F hoc patet rñsio tā ad primū q̄ ad secūdū dubiū ex parte ad aliquid. Et patet rō quare dicatur: quòd relationes ₤m ꝓpriā rōnē nihil ponunt in relatiuo. &c. hæc enim omnia quantum est ex ratione Ad, vt sic vera sunt : quàmuis ex tali Ad, puta reali falsa essent. Et propterea caute loqui oportet: nam aliter loquendum est de specieb⁹ & vniuersaliter relationibus necessario realibus ex propriis rationibus, vt paternitas & filiatio, & alia huiusmodi : & aliter dę relationib⁹ absolute : istæ enim significant tātum ad aliquid, illæ vero ad aliquid reale. Ad obiectionem vero ex parte aliorum generum in secundo dubio dicitur, quòd litera non comparat ad aliqd ad cætera omnia gña in secunda differentia: sed ad genera absoluta, vt scilicet quantitatem & qualitatem, quæ tantum in litera exprimuntur. Et hanc esse S.Tho. mentem testātur verba eiusdem in 1.distin. 26. quęst.2.art.1.exp̄sse in hac differentia explicātis omnes alias formas absolutas. Et propterea si actio est forma absoluta, q̄cquid sit de modo significandi de quo loquitur author in q̄stio. de potentia, ex parte rei & est & habet quòd significet ut inhærens. Si au-
166 a 173 tem est forma respectiua, nihil obstat ꝓposito. posset tamen concessa extensione ad alia genera dici, ꝙ per ly inhærens, intelligitur non hoc quod significat formaliter hoc vocabulū inhærens : sed oīs modus essendi, ex sua rōne formali significans esse in rerū natura. Et hoc modo clauduntur omnia gña alia ab ad aliqd, ēt substātia: imo & reliqua entia, siue in gñe siue extra gen⁹. Et hāc esse mentem literæ sumi pōt ex eo, ꝙ nec ꝓpria ratio qualitatis, K nec quantitatis consistit in inesse: cum inesse cōe sit omnibus generibus accidentis, sed consistit in quodam modo inessendi : tali tñ, quòd ex proprio sibi soli formali ponit aliquid in rerum natura: cuius oppositum in relatione intendebat litera ostēdere. ¶ Ad primum vero dubium ex parte aliorum gñum dr̄, ꝙ ꝓcedit ex malo intellectu assignatæ differentiæ. Relatio.n.est (vt sic loquar) essentia quædā, cuius quibusdā subiectiuis partibus repugnat esse in rerum natura: & vendicant sibi esse rōnis tm̄, q̄busdam aūt conuenit esse in rerum natura. Et rursus relatio est tale ens, cui additum esse in rōne non est conditio diminuens, sicut in aliis. rosa.n. ₤m rōnē nō est rosa, neq; Homerus in opinione est Homerus. Relatio aūt in rōne est vera relatio. Et iterum relatio non secūdum aliquid est ens naturæ, & secundum aliqd rationis, puta completiue, sed simpliciter quandoque est ens rationis. Et per hoc patet responsio ad obiecta. tempus enim & similia completiue tantum pendēt a ratione. Nec rosa aut triāgulus, secundum esse rationis est vera rosa, aut triangulus verus.

Nec distinctio rosæ in esse naturæ & esse rationis est distinctio diuersarum quiditatum : quarum vna sit ens reale, & altera sit ens rationis : vt in relatione contingere diximus : sed est distinctio vnius & eiusdem secundum diuersos modos essendi, scilicet simpliciter vel secundum quid.

¶ Quis autem sit respectus realis, & qs rationis explanatur distinguendo, quòd respectus quandoq; est in ipsis naturis rerum : quandoque in apprehensione rationis tantum: & ille quidem est, cum duæ aliquæ res inclinationem seu ordinationem ad inuicem habent, vt patet de graui & loco deorsum : istæ aūt est cum rō confert vnum alteri, vt ostenditur in specie & genere. ¶ Aduerte hic duo. Primū est, quòd litera interpretanda est de relationibus realibus mutuis: quoniā de his intendimus, & de ordine seu inclinatione fundamētali, vt quæst. 13. expositum est. Secūdū est, quòd nomine rationis conferētis, intelligendus est intellectus quouis modo intelligens vnum in comparatione ad alterum, vt vniuersalis sit doctrina : quot aūt modis hoc contingat in 1. sent. dist. 26. quæst. 2. ar. 1. & q̄st. de potentia q̄st. 7. ar. 11. habes. ¶ Circa hanc partē dubium occurrit ex 45. dist. primi ipsius Sco. putantis quòd non omnis relatio rationis sit ab intellectu, sed aliqua a voluntate, & aliqua ab imaginatiua: ꝓbatq; hoc tali rōne. Oīs potentia potēs habere actū circa obiectū existēs, ñ vt existēs, & illud obiectū cōparare ad aliud, ad obiectū quod ex natura rei non comparatur, potest in obiecto vt obiectū est, causare relationem ipsius ad aliud: sed voluntas est huiusmodi, K quoniam potest vti Deo ad creaturam & aliis similiter. ergo potest causare huiusmodi relationem. Tunc vltra: talis relatio cōstat quòd non est realis: ergo rationis, non per opus intellectus. ¶ Ad hoc ex 5. & 6. metaphysicæ, dicendum est, quòd cum ens non inueniatur distinctum ac tractatum nisi in ens per se diuisum in decem genera : & ens per accidens discussum in 6. metaphysice : & ens verum in 5. inchoatum & in 6. determinatum: fictio vr̄ ponere alium modum essendi : ipse namque Aristoteles ens in anima sufficiēter se determinasse putauit determinādo de ente vero. Vnde huiusmodi relationes nullū aliud habent actuale esse, nisi quoniam propositio de ipsis est vera. Distinguendum tamen est, quòd relatio rationis potest considerari dupliciter. Vno modo secundum suum esse, & sic non habet esse nisi in intelligi. Alio modo secundum suam quasi proximam causam seu fundamentum : & sic causatur & a voluntate & ab imaginatiua : imo etiam a visu exteriori : visus namque attingendo colorem, causat in eo relationem visi ad vidētem. Et similiter dextrū animalis causat relationem dexteritatis in columna : & tamen hæ re-

hæ relationes non sunt actu nisi cum intelliguntur. Vnde cum A voluntas ex se distincta contra rationem, & similiter quælibet alia potentia sic causent relationem in obiecto : quia non alio modo causant, quàm si essent causæ naturales in patiente dispo sito, &c. efficerent vt resultaret relatio realis. faciunt.n. & hoc modo vt resultet relatio rationis: quando ens rationis esse potest: hoc aūt cum consistat in intelligi, nunquā est actualiter nisi intelligatū : præexistentibus nāque prædictis fundamētis quasi habitualiter est. Vnde maior Scoti intellecta de causalitate & relatione rationis ₤m esse actuale, falsa est: vera autem secundū esse fundamentale. Et propterea in litera dicitur, quod huiusmodi respect⁹ est in sola apprehensione rationis.

166 1.di.33.ar. 1. Et 4.cōt. c.14.& po. q.8.ar.2.& quol.6.ar. 1. Et opusc. 54.55. & 57. Et opusc.9.q. 6.& 10.16 fin.

*li.5.de tri. c.5.in principio. tom.3.

†Lib.7.de trin.ca.1.a med. to.3.

¶ Quo ad tertium probatur proposita conclusio sic. Quandocunq; aliquid procedit a pricipio eiusdem naturæ, ambo sunt eiusdem ordinis, & consequēter habent reales respectus adinuicem : sed processiones in diuinis sunt in identitate naturæ: ergo relationes ₤m processiones diuinas sunt reales, qđ erat itētū: oīa ex dictis clara sunt.

*In cap. ad aliqd. t.1.

¶ In rñsione ad primum nota nouitie, ꝙ quia ꝑdicari fundatur super inesse, eadem rōne qua relatio ex propria rōne nō inest, & tñ ₤m rem quandoq; inest, dicitur etiam quòd nō prædicatur & tñ ꝑdicat̄ sic, s. per modum ad aliud.

Q.3.art.4. & q.4.arti. 2.simul.

ARTICVLVS II.

Vtrum relatio in Deo sit idem quod sua essentia.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur quòd relatio in Deo non sit idem quod sua essē tia. Dicit enim August. in 5. de tri- B nit.* quòd non omne quod dicitur in Deo, dicitur secundum substantiam. Dicitur enim ad aliquid sicut pater ad filium. Sed hæc non secundum substantiam dicuntur. Ergo relatio non est diuina essentia.

¶ 2 Præt. August. dicit 7. de trini.† Omnis res quæ relatiue dicitur, est etiam aliquid excepto relatiuo: sicut homo dominus, & homo seruus. Si igitur relationes aliquæ sunt in Deo, oportet esse in Deo C aliquid aliud præter relationes. Sed hoc aliud non potest esse nisi essentia. Ergo essentia est aliud a relationibus.

¶ 3 Præt. Esse relatiui est ad aliud se habere, vt dicitur in prædicamē tis.* Si igitur relatio sit ipsa diuina essentia, sequitur quòd esse diuinæ essentiæ sit ad aliud se habere. quod repugnat perfectioni diuini esse : quod est maxime absolutum & per se subsistens, vt supra ostensum est.* Non igitur relatio D est ipsa essentia diuina.

SED CONTRA, Omnis res quæ non est diuina essentia, est creatura. Sed relatio realiter competit Deo. si ergo non est diuina essentia, erit creatura. & ita ei non erit adoratio latriæ exhibenda. cōtra quod in præfatione cantatur : Vt in personis proprietas, & in maiestate adoretur æqualitas.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc dicitur Gilbertus Porretanus errasse, sed errorem suum B postmodum in Remensi concilio reuocasse. Dixit enim quòd relationes in diuinis sunt assistentes, siue extrinsecus affixæ.[e]

Ad cuius euidentiam considerā dum est, quòd in quolibet 9m. generum accidentis, est duo considerare. Quorum vnum est esse quod cōpetit vnicuique ipsorum ₤m quod est accidens : & hoc cōmuniter in oībus est inesse subiecto. accidentis enim esse est inesse. Aliud quod potest considerari in vno quoque, C est propria ratio vniuscuiusque illorum generum. Et in alijs quidem generibus a relatione, vtpote Quātitate & Qualitate, etiam ꝓpria ratio generis accipitur secundum cō parationem ad subiectum. nam quantitas dicitur mensura substantiæ : qualitas vero dispositio substantiæ. Sed ratio propria relationis[d] non accipitur secundum comparationem ad illud in quo est, sed secundum comparationem ad aliquid extra. Si igitur consideremus D (etiā in rebus creatis) relationes secundum id, quod relationes sunt, sic inueniuntur esse assistentes, nō intrinsecus affixæ, quasi significātes respectum quodammodo contingentem ipsam rem relatam ꝓpt

¶ In responsione ad secundum habes, quòd relatio identitatis specificæ seu genericæ est relatio realis mutua, ex illo verbo, secus autem est &c. quàmuis etiam si hoc non diceretur, posset ratione conuinci. quia non minus duæ humanitates similes sunt in natura, quàm duæ albedines : sed relatio similitudinis specificæ inter duo alba est realis. ergo & inter duos homines, &c. Et est hoc valde notandum & aduertendum, cum tractatur de fundamento relationis, aut de distinctione relationis a fundamento. Habes.n. hinc quòd relatio immediate fundatur in substantia, & quòd distin- E guitur realiter a fundamento, qm̄ constat apud S.T. hmōi relationes esse accidentia in prædicamento relationis posita. Nec obstat primo dicto, quòd alibi dicatur, relationem oportere fundari in substantia mediantibus aliis generibus propter sui debilitatē: hoc enim intelligitur non realiter, sed formaliter. Similitudo.n. est relatio, quæ dicitur fundari supra quantitatem : quia vnum fundat illam, vt patet 5. metaph. & tñ constat ꝙ secūdum rem qualitates & vniuersaliter formæ eiusdem rationis fundant illam, sub ratione tñ vnius, prout vnum in substantia facit idem in quantitate æquale, in qualitate simile. Secundo autem dicto quomodo reliqua consonent, posterius perscrutandum est.

¶ *Super quæstionis vigesimæoctauæ Articulum secundum.*

Titulus in corpore artic. clarificatur.

¶ In corpore tria facit. Primo, refert errorem quendam. Se- A cundo, tractat radicem recitati erroris, & eliciendæ veritatis. Tertio ibi (quicquid aūt) rñdet quæsito ₤m veritatē. Quo ad primū tria dicit. Primum errorē circa quæsitū, s. relationes in diuinis sunt assistentes seu extrinsecus affixæ : Secundum est, quòd hic error dicitur quòd fuit Gilberti Porretani. Tertium est, quòd dicitur errorem suum postmodū reuocasse.

¶ Quo ad secūdum tria dicūtur. Primo distinguitur tam relatio quàm quodcūque aliud genus accidentis in duas rationes formales, quarum altera communis est omnibus huiusmodi generibus : & hæc est rō accidētis. i. inesse subiecto; qm̄ accidētis esse, est inesse. Altera est propria rō vniuscuiusq; eorum: & penes hāc relationis genus differt ab aliis absolutis : quòd aliorū propriæ rōnes, significāt rē in ordine ad subiectum : relationis aūt nō in ordine ad subiectū, sed terminū. i. differūt quo ad affirmationem & negationē, huius causalis .s. ex ꝓpria rōne ponit aliquid in subiecto. Affirmatiua em̄ est vera in aliis generibus. negatiua aūt in relatione, vt ex supradictis patet. Secundo ꝙ relationes ēt in rebus creatis si sumanē ₤m id quod habēt ex propria rōne relationis tm̄ : sic sunt assistētes. Si aūt ₤m id quod habent inquantum sunt accidentia, sic sunt inhærentes. Tertio ꝙ ratio erroris Gilberti fuit, quia considerauit relationem secundum id tantum, quod ex propria ratione habent : propterea enim dixit eas extrinsecus affixas. si enim inhæsionem considerasset, vt litera subsequenter facit, aliter dixisset. D. 1086.

¶ Quo ad tertium ergo, vnica ponitur conclusio responsiua cum vno corollario. conclusio est. Relatio realiter existens in Deo, est idem essentiæ secundum rem, & non differt nisi secundum rationem. & probatur quo ad primam partem sic : quicquid in rebus creatis habet esse accidentale, translatum in Deum, habet esse substantiale, ergo relatio in Deo existēs, habet esse essen- E tiæ. Antecedens probatur : quia in Deo nihil est vt accidens in subiecto, sed quicquid est, est eius substantia : consequentia vero, quia relatio in creaturis, ex parte in, habet esse accidentale. Quo ad secundam autem partem sic: in relatione importatur respectus ad suum oppositū: in essentiæ vero nomine nō, ergo, &c. ¶ Corollarium est: Esse relationis, & esse essentiæ in Deo, est omnino vnum & idem. Vbi diligenter aduerte quòd quia esse in, significat esse actualis existētiæ accidentis in proposito. Actualis aūt existentia etiam relationis non est ad aliquid, vt expresse docet S.T. in 1. dist. 33. q. 1. art. 1. ad primum. ideo actualis existentia relationis diuinæ est omnino idem cum actuali existentia ipsius diuinæ essentiæ, quia non differt ab illa etiam ratione : sicut qđ quid est relationis intelligitur differre a quod quid est essentiæ, vt respectiuum ab absoluto. Et hoc ēst quod Aug. dixit, quòd idem est quo pater est Deus, & quo est : non autem eo pater, quo Deus, & sic habemus non solum realem identitatem relationis cum essentia, sed omnimodā identitatem existentiæ vtriusque.

vtriusque. Et propterea vna est actualis existentia omnium diui narū relationū. quis inter se distinguanť realiter ipsæ relationes.
¶ In responsione ad secundum, circa illa verba (id quod inuenitur in creatura, præter id quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res: in Deo autem non est alia res, &c.) dubium magnū est de relationis distinctione a fundamento, & simpľr: & i doctrina S. T. Quidā .n. ēt Thomistæ. tenēt relationē eē eādem rem cū fundamento. Quidā autē tenent quòd distinguitur realiter a fundamento. Alii autē tenent quasdam relationes identificari fundamētis, quasdā vero distingui realiter ab eis. Quid aūt horū verius sit, aut ſm mentem S.T. ex rōnibus & ppositionibus suis discutere oportet. Opinio ergo prima cōsona vř S.T. ex quatuor ppositionibus eius. Prima est communis omnibus. s. Esse ppriū vniuscuiusq; formæ simplicis incipit & definit cū illa. Secūda ēt cōis ē ex 5. phy. Relatio gñať in aliquo nulla mutatione in eo facta. Tertia ppria. s. Th. Inesse cuiusq; forẽ accidētalis distīguiť realiter ab essentia accidētis, & ab esse subiecti. Quarta ēt propria S.T. Inesse relationis non est ad aliud se habere. Ex his.n. sequitur, quòd Sorte solo existente albo, similitudo coalborum nō est, genito autem Płone albo in Sor. est similitudo: & nullum absolutum de nouo acquisiuit: alioquin vere mutatus esset. Ergo aut inesse similitudinis est idem, quod inesse albedinis, & consequenter similitudo est idem quod albedo ſm rem: aut præerat inesse similitudinis absq; similitudine: quod est contra primam propositionem. Simpliciter autem & ad hominem fundaŧ hæc opinio super tacto fundamento, s. gñationis absq; mutatione: Super compositione: quia. s. non est compositius albū simile, quàm album, & expresse in q.7. de potentia Dei. ar.8. dř, quòd relatio non componit cum eo cuius est: Et super minima sua entitate inter cętera prædicamenta, vt dicit Auer. in 12. met. cōment. 19. ꝑ hoc.n. oportet ꝙ sit minoris entitatis q̄ tempus, quod est vtcūq; ens sine anima, vt dř 4. phy. Opinio vero distinguens quasdā relationes a fundamentis, & quasdam nō, est Scoti in 2. dist. 1. q. 5. & in 3. dist. 3. & in quolibetis. q. 3. tenentis has duas vniuersales. Relatio cuius fundamentum pōt remanere sine termino, distinguitur realiter a fundamento. Altera est. Relatio cuius fundamētum non potest esse sine termino, est eadem realiter fundaméto. Probatque vtranq; propositionem ex eadem radice: primam quidem, quia ex quo non implicat contradictionem, fundamentum remanere absq; relatione, sequitur ꝙ sunt duæ res: implicat.n. vnā & eādem rem, simul esse & non esse: scđm vero ex opposito, quia ex quo implicat contradictionem, fundamentum esse sine relatione, sequitur quòd sunt vna res. Opinio vero dicens relationem omnem realem distingui realiter a fundamento, est sine dubio S.T. quàmuis multi Thomistæ ipsum non intellexerint: habeturq; manifeste & ex authoritatibus eius, & sequitur ex ppositionibus suis. Manifeste siquidem in hac litera ponit dřiam inter relationē in creaturis & in diuinis, quo ad hoc, quòd in creaturis id quod inuenitur præter contentum sub significatione nominis relatiui, est alia res: in diuinis autem est eadem. constat autem quod fundamentum non continetur sub significatione nominis relatiui. Habenť quoq; propositiones indubitatæ, apud eū tres. Prima est, ꝙ nulla substantia in genere, pōt idem esse realiter ꝙ relatio, vt patet in q. de potentia. q. 8. ar. 2. ad primum. Secūda est: aliqua relatio realis fundatur immediate in re quæ est substantia, vt patet in ar. præcedente de relationibus similitudinis

b 211 218

ab ea tendit in alterum. Si vero cōsideretur relatio ſm quòd est accidens, sic est inhærens subiecto, & habens esse accidentale in ipso. Sed Gilbertus Porretanus cōsiderauit relationem primo modo tantum. Quicquid autem in rebus creatis habet esse accidentale, secundum quòd transfertur in Deum, habet esse substantiale. nihil enim est in Deo, vt accidens in subiecto: sed quicquid est in Deo, est eius essentia. Sic igitur ex ea parte qua relatio in rebus creatis habet esse accidentale in subiecto, relatio realiter existens in Deo, habet esse essentiæ diuinæ, idē omnino ei existens. In hoc vero ꝙ ad aliquid dicitur, non significatur aliqua habitudo ad essentiam, sed magis ad suum oppositum. Et sic manifestum est, quòd relatio realiter existens in Deo, est idem essentiæ secundum rem, & non differt nisi secundum intelligentiæ rationem, prout in relatione importatur respectus ad suum oppositum, qui non importatur in nomine essentiæ. Patet ergo quòd in Deo non est aliud esse relationis & esse essentiæ, sed vnū & idem.

F seu identitatis specificæ: ita ꝙ inficiari nō pōt: patet quoq; ex relatione creationis passiuæ, de qua in suo loco erit sermo, cōstat enim eam supra substantiam fundari. Tertia aūt, quæ ex istis manifeste sequiť, ē ꝙ in realibus relationibus creaturarū, relationes insunt substantiis, & cōpositionem faciunt accidentis ad subiectum, vt patet in I. sent. dist. 33. q. 1. ar. 1. in calce corporis. Ex his.n. manifeste sequiť ꝙ omnis relatio realis fundata immediate in substātia, distinguiť realiter a fundamento apud S.T. Ex his autem & radice primæ propositionis deducit alia vlis simpľr, s. ꝙ oīs relatio realis in creaturis distinguiť realiter a fundaméto. Hř.n. ex his, ꝙ relatio realis fundata in substātia habet ppriū esse in, & ppriū esse ad. & cū cōstet quòd esse in, est eius actualis existētia: sequiť ꝙ gen' gnalissimū relationis est forma habēs ppriā existētiā: & cū nō p accidēs sit res cui debeat iesse, qm ly accidens, essentialiter prædicaŧ de eo: cōsequēs est ꝙ cuilibet suo inferiori hoc conuenit. Et cōfirmaŧ, qa alioquin nō prædicareŧ accidēs in primo modo dicēdi per se, de qualibet relatione contenta sub gñe ad aliqd: & tenet sequela: quia nō seipsa formaliter esset res ex qua flueret inesse: sed ex forma fundaméti tantū. Radix aūt primæ propositionis est, quia est diffinita ad vnum genus: & per cōsequēs excludiť ab alio gñe, vt ibi dř, hæc.n. rō, si bona est ac sufficiens, inferť distinctionē quoq; realem relationis a quantitate & qualitate: oportet.n. maiorē seu antecedēs sic formare. Res diffinita ad vnū gen', realiter excludiť ab alio gñe: sed substātia creata, &c. & sic æque vera ē subsūptio: sed quātitas & qualitas ē diffinita ad vnū

G

I gen': ergo. Est igiť mēs S.T. quòd oīs relatio realis pdicaméti ad aliquid, distinguiť realiter a fundaméto. Quòd aūt positio hæc magis cōsonet veritati, ex doctrina Arist. 12. meta. ponentis alia esse principia relationis, & alia qualitatis, & aliorū gñum, pcipue pōt: & ex rōne adducta, s. quòd relatio est essentialiter accidens: & cōsequēter habet propriū in, vtpote ſm propriā essentiam, & quòd ex solutione obiectionū ad oppositū. Ad rōnē igitur Sco. dř, quòd falso innititur fundamento. multa.n. sunt distincta realiter, quorum vnum implicat contradictionem esse sine altero: vt patet apud ipm de partibus essentialibus simul sumptis, & tertia entitate, & vniuersaliter de illis, inter quæ est essentialis dependentia. Nec prodest dicere quòd ipsemet Sco. fecit hanc exceptionē: non satis est enim proposito, quòd non posse esse sine altero, non inferť indistinctionem realem. Et sicut tu, de essentiali dependētia excipis, ita, & aliis licebit excipere de necessaria cōnexione, &c.

K Nec etiam est verum vniuersaliter, quòd remanens distinguatur realiter a corrupto: vt manifeste patet in calore remisso. non.n. distinguitur realiter a seipso prius intenso. Vnde radix illa sic absolute: indistinctionem realem non probat vniuersaliter, quāuis suadeat. Qūo autem vtatur illa Arist. in Topi. & vti illa possumus, alterius est negotii. hæc enim sufficiunt proposito. Ad rationes vero primæ opinionis dicitur: & primo ad primam, quæ maximam vim habet: quòd inesse similitudinis, Sorte tantum existente albo, neque omnino est, neque omnino non est, sed quodammodo est, & quodammodo non est: est enim incomplete, non est autem complete: & quoniam esse actualiter, inesse relationis sonat esse complete, ideo ista negatiua est vera, inesse relationis non est: cum qua tñ stat veritas affirmatiuę cum conditione ſm quid, scilicet inesse relationis est quodammodo, id est, incomplete: & pp debilitatem sui esse ex sola appositione termini complet: resultāte siquidē ad, resultat & cōplemētū ipsius in, quoniam non

H

Dei simplicitatem

Ad primvm ergo dicendū, quòd verba illa August. non pertinent ad hoc, quòd paternitas, vel alia relatio quæ est in Deo secundum esse suum, non sit idem quod diuina essentia, sed ꝙ non prædicatur ſm modum substantiæ, vt existens in eo de quo dř: sed vt ad alterum se habens. Et propter hoc, dicuntur duo tantum esse prædicamenta in diuinis: quia alia prædicamenta important habitudinem ad id, de quo dicuntur, tam secundum suum esse, quàm secundum proprii generis rationem. Nihil autem quod est in Deo, potest habere habitudinē ad id in quo est, vel de quo dicitur, nisi habitudinem identitatis propter summam Dei simplicitatem

Ad 2m. Dicendum, quòd sicut in rebus creatis, in illo quod dicitur relatiue, non solum est inuenire respectum ad alterum, sed etiam aliquid absolutum: ita & in Deo. sed tamen aliter, & aliter. nam id quod inuenitur in creatura, præter id quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res. In Deo autem non est alia res, sed vna & eadem: quæ non perfecte exprimitur relationis nomine, quasi sub significatione talis nominis comprehensa. Dictū B est enim supra, * cum de diuinis nominibus agebatur, quòd plus continetur in perfectione diuinæ essentiæ, quàm aliquo nomine significari possit. Vnde nō sequitur, ꝙ in Deo, præter relationem, sit aliquid aliud secundum rem, sed solū considerata nominum ratione.

Ad 3m. Dicendum, ꝙ si in perfectione diuina nihil plus contineretur, q̄ quod significat nomen relatiuum, sequeretur ꝙ esse eius, esset imperfectū, vtpote ad aliquid C aliud se habens: sicut si non contineretur ibi plus, quàm quod nomine sapientiæ significatur, non esset aliquid subsistens. Sed quia diuinæ essentiæ pfectio est maior q̄ qđ significatione alicuius nominis cō prehendi possit; non sequitur, si nomen relatiuum, vel quodcunque aliud nomen dictum de Deo, non significat aliquid perfectum, quòd diuina essentia habeat esse imperfectum: quia diuina essentia comprehendit in se omnium D generum perfectionem, vt supra dictum est.*

non ex defectu fundamenti similitudo incompletum esse hēbat, sed ex defectu termini: & propterea consequens est, quod posito termino, qui deficiebat, compleat fundamentum quasi prolem, aut fructū seu effectū suū. Cuius exéplū simile, & ad hoc ppositū affert. S.T. in q.7. de potentia Dei ar.9. ad septimum de esse actiōis: subtracto nā que calefactibili si esset calor calefactiu', calefactio actiua nō esset actualiter, nec inesset agēti, vt accidens in subiecto, & tñ apposito calefactibili statim esset & inesset actio in agente pp eādē cām: q.a.s. tā reb' q̄ actio tollit actu, subtracto extrinseco termino, vel passo, & remanet radicaliter seu causaliter. Et ex hoc vt ibidem dř, soluiť rō de mutatione: qđ.n. sic remanet, nō oportet noua mutatione gñari: qm ex parte causarum sufficiētia iā est i actu, sed quasi impediunť ex subtractione extrinseci. Et sic̃ i corruptione non pprie est mutatio: ex quo remanet actu illa causarū sufficientia: mutatio .n. pprie dicta terminus est alterationis: hic aūt interuenit tantū naturalis qdā resolutio, aut illius desitio. Componere aūt relationē cū fundaméto, cōpositiū s. que esse albū sibe, q̄ albū nō solū nō incōuenit, imo est necessariū, qa similitudo realis est essentialiter accidēs. sed falliť imaginatio qñque: qm relationū noia ñ explicite offerūt sua signatiōe inesse. Nec obstāt authoris verba i loco obiecto assignata: qm cā ibidē ostendit: ꝙ de relatione formalr. i. de Ad, loquiť: dū dicit, qa nō significat aliquid i subiecto, &c. vt expresse in sequēti ar. ad septimū apparuit. Minimæ demū entitatis relatio iter cętera pdicaméta, & est & dř: qa ex pprio sibi, i. Ad, nō hēt ꝙ sit reale, imo quātū est ex hoc, pōt in ratione solū inueniri: & iō qdā putauerūt esse de secūdis intellectis. Tēpus aūt & reliqua oportet (vt dictū est) esse entia realia aliquo mō. Circa prædicta aduerte, quod licet qui busdam relationibus assentiat. Sco. S. T. ꝙ distinguanť realiter a fundamentis, vt patet ex dictis: nō tñ conueniūt in hoc quòd inesse relationis distinguaŧ realiter ab eius essentia: sicut nec vřr, ꝙ esse & essentia distinguanť in creaturis realiter. Nec tamē intelligas inesse relationis distingui ab ipsa sicut alia relatio, aut sicut res omnino absoluta. vtrumque enim horū est falsum: esse nāque relationis in gñe est relationis, reductiue tñ, vt eius actualitas: sicut esse substantiæ in genere substantiæ, & esse qualitatis in genere qualitatis, &c. Sco. autem non potest vitare vnum impossibile, scilicet, quòd idem relatiuum dicatur bis, id est, ad terminos ex duabus partibus. Si em̄ v.g. similitudo realiter referť ad

111 218 b d

Q.13. pto ti & art.2. præcipue.

Q.4. art.2.

167 ... q.30. ... Et ... 6. cor.

Articvlvs III.

Vtrum relationes quæ sunt in Deo, realiter abinuicem distinguantur.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, quòd relationes, quæ sunt in Deo, realiter abinuicem non distinguantur, Quęcunque enim vni & eidem sunt E eadem, sibiinuicem sunt eadem. Sed omnis relatio in Deo existens est idem secundum rem cum diuina essentia. Ergo relationes secundum rem abinuicem non distinguuntur.

¶ 2 Præt. Sicut paternitas & filiatio secundum nominis rationem B distinguuntur ab essentia diuina, ita & bonitas & potentia. Sed propter huiusmodi rationis distinctionem non est aliqua realis distinctio bonitatis & potentiæ diuinæ. Ergo neque paternitatis & filiationis.

¶ 3 Præt. In diuinis non est distinctio realis nisi secundum originē: sed vna relatio non videtur oriri ex alia. Ergo relationes non distinguuntur realiter abinuicem.

Sed contra est, quod C dicit Boet. in lib. de trinit. * quòd substantia in diuinis continet vnitatem, relatio multiplicat trinitatem. si ergo relationes non distinguuntur abinuicem realiter, non erit in diuinis trinitas realis, sed rationis tantum. quod est Sabellia ni erroris.* non multū a fine lib.

Respon. Dicendum, ꝙ ex eo quòd aliquid alicui attribuiť, oportet ꝙ attribuantur ei omnia quæ sunt de rōne illius. Sicut cuicūque attribuitur homo, oportet D quòd attribuatur ei esse rōnale. De ratione autem relationis est respectus vnius ad alterum, secundum quem aliquid alteri opponitur relatiue. Cum igitur in Deo realiter sit relatio (vt dictum est*) oportet quòd reliter sit ibi oppositio. Relatiua autem oppositio in sui ratione includit distinctionem. Vnde oportet ꝙ in Deo sit realis distinctio, non quidem secundum rem absolutam, quæ est essentia, in qua est summa vnitas & simplicitas, E sed secundum rem relatiuam.

A terminū & fundamētū seipsa, manifestū est quòd simile bis dř: sed actualis inhærētia similitudinis in fundaméto apud Sco. est ipsa relatio similitudinis: quia ipsa relatio similitudinis quasi fundans relationem inhæsionis, non pōt absq; cōtradictione esse sine fundamento, vt ipsemet dicit: ergo similitudo bis dicitur.

¶ In rñsione ad tertium, dubiū occurrit circa illa verba: sequereť ꝙ eius esse esset impfectū, vtpote ad aliqd aliud se habēs. Ex hoc.n. vř ꝙ relatio dicaŧ imperfectionē: qđ tñ constat esse falsum: quia nec pfectionē dicit, nec iperfectionē alioqn vel iperfectio esset i Deo, vel vna psona hēret aliquā pfectionē, quā non haberet alia. Quòd āt hoc sequatur ex his verbis manifestatur sic. Si esse ad aliquid non diceret imperfectionem, ex hoc quòd alicuius esse esset ad aliud se habere, non sequeretur quòd esset imperfectum vt patet: sed secundum literam sequitur, illud esse, esse imperfectum: ergo esse ad aliquid dicit imperfectionem. Ad hoc dicitur quòd litera non assumpsit p antecedente esse aliqd, sed eē solū ad aliqd excludēdo omne absolutum: non tantū formaliter, sed realiter, vt patet ex illo verbo, In perfectione diuina: nō solum in abstractione conceptus, sed in rerum natura, vt patet in litera. Ex hoc autem antecedente liquido sequitur, ergo esset imperfectum: quia omne qđ nihil aliud est secundum rem in rerum ordine, quàm relatio: aut est ens rationis, aut accidens, quorum vtrūque est imperfectū. Non obstant ergo verba literæ veritati illi: quòd relatio formaliter nec imperfectionem nec perfectionem dicit.

160

Art. 1. huius quæst.

D. 954.

¶ *Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum tertium.*

In titulo ly relationes, indefinite, non vniuersaliter tenetur: quoniam non est præsentis intentionis discutere, an omnes relationes diuinæ distinguantur realiter abinuicem, vt patet de paternitate & spiratione actiua: sed, an sint aliquæ in Deo relationes reales, quæ distinguantur realiter abinuicem.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua quęsito affirmatiue, In Deo est realis distinctio secundum rem, non absolutam, sed relatiuam. Probatur sic. In Deo est realiter relatio, ergo in eo est respectus relatiue oppositus alteri. ergo relatiua oppositio, ergo realis distinctio: ergo non secundum rem absolutam, quia in ea est summa vnitas & simplicitas: ergo secundum rem relatiuam. Prima consequentia cum cæteris probatur ex illa maxima. Qñ aliquid attribuitur alicui, oportet attribui ēt omnia quæ sunt de ratione

Universidad de Deusto Biblioteca

ratione illius: hæc.n.patet inductiue in homine & reliquis, subsumendo sub ista, quòd respectus oppositus est de rōne relationis, & oppositio de rōne respectus huiusmodi, & distinctio de rōne oppositionis, &c. vt clare patet in litera.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd secundum Philosophum in 3. Physic.* argumentum illud tenet, quòd quæcunque vni & eidē sunt eadem, sibiinuicem sunt eadem, in his quæ sunt idem re & ratione, sicut tunica & indumentum: non autem in his quæ differunt ratione. Vnde [d] ibidem dicit,* quòd licet actio sit idem motui, similiter & passio: non tamē sequitur quòd actio & passio sint idem: quia in actione importatur respectus, vt a quo est motus in mobili; [e] in passione vero, vt qui est ab alio. Et similiter licet paternitas sit idem secundum rem cum essentia diuina, & similiter filiatio: tamen hæc duo in suis proprijs rationibus important oppositos respectus. Vnde distinguuntur abinuicem.[e] G

AD 2m. Dicendum, ꝙ potētia, & bonitas non important in suis rationibus aliquam oppositioné. Vnde non est similis ratio. H

AD 3m. Dicendum, quòd quāuis relationes, proprie loquendo non oriantur vel procedant abinuicem, tamen accipiuntur per oppositum secundum processionem alicuius ab alio.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in Deo sint tantum quatuor relationes reales. s. paternitas, filiatio, spiratio & processio.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo non sint tantum quatuor relationes reales, scilicet paternitas, filiatio, spiratio & processio. Est enim considerare in Deo relationes intelligentis ad intellectum, & volentis ad volitum. Quæ videntur esse relationes reales, neque sub prædictis continentur. Non ergo sunt solum quatuor relationes reales in Deo.

¶ 2 Præt. Relationes reales accipiuntur in Deo secundum processionem intelligibilem verbi. Sed relationes intelligibiles multiplicantur in infinitum, vt Aui. dicit. Ergo in Deo sunt infinitæ relationes reales.

¶ 3 Præt. Ideæ sunt in Deo ab æterno, vt supra dictum est, † non autem distinguuntur abinuicem nisi secundum respectum ad res, vt supra dictum est: * ergo in Deo sunt multo plures relationes æternæ.

¶ 4 Præt. Aequalitas & similitudo & identitas sunt relationes quędā, & sunt in Deo ab æterno. Ergo plures relationes sunt ab æterno in Deo, quàm quæ dictæ sunt.

SED CONTRA, Videtur ꝙ sint pauciores: quia secundum Philo. in 3. Phys.* Eadem via est de Athenis ad Thebas, & de Thebis ad Athenas. Ergo videtur quòd pari ratione eadem sit relatio de patre ad filium, quæ dicitur paternitas: & de filio ad patrem, q̄ dicitur filiatio. Et sic non sunt quatuor relationes in Deo.

I RESPON. Dicendum, quòd secundum Philos. in 5. Meta. † Relatio omnis fundatur vel supra quantitatem, vt duplum & dimidium: vel supra actionem & passionem, vt faciens & factum, pater & filius, dominus & seruus, & huiusmodi. Cum autem [d] quantitas non sit in Deo: est enim sine quantitate magnus, vt dicit Aug.* Relinquitur ergo ꝙ realis relatio in Deo esse nō possit, nisi super actionem fundata: non aūt super actiones s̄m quas ꝓcedit aliquid extrinsecū [d] a Deo: quia relationes Dei ad creaturas non sunt realiter in ipso vt supra dictū est.† Vnde relinquitur quòd relationes reales in Deo non possunt accipi nisi secūdum [d] actiones, secundū quas est processio in Deo intra: sed non extra. Huiusmodi autem processiones sunt duæ tantum, vt supra dictum est.* Quarum vna accipitur secundum actionem intellectus, quæ est processio verbi: alia secundum actionem voluntatis, quæ est processio amoris. Secundum quamlibet autem ꝓcessionem oportet duas accipere relationes oppositas, quarum vna sit ꝓcedentis a principio, & alia ipsius principij. Processio autem verbi dicitur generatio secundum ꝓpriā rationem, qua competit rebus viuentibus. Relatio autem principij generationis in viuentibus perfectis, dicitur paternitas. Relatio vero procedētis a principio dicitur filiatio. Processio vero amoris non habet nomē ꝓprium, vt supra dictū est.† Vnde neq; relationes, q̄ secundum ipsam accipiuntur. Sed vocatur relatio principij huius ꝓcessionis, spiratio: relatio autem ꝓcedentis, processio: quàmuis hęc duo nomina ad ipsas processiōes, vel origines pertineant, & non ad relationes.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ in his, in quibus dr̄ intellectus, & intellectum, volens & volitum, potest esse realis relatio, & scientię ad rem scitam, & volentis ad rem volitam. Sed in Deo est idem omnino intellectus & intellectum: [e] quia intelligendo se intelligit omnia alia, & eadem ratione volūtas & volitum. Vnde in Deo huiusmodi relationes non sunt reales, sicut neque relatio eiusdem ad idem. Sed tamen relatio ad verbum est realis: [e] quia verbum intelligitur, vt procedens per actionem intelligibilem, non autem vt res intellecta. Cum enim intelligimus lapidem, id quod ex re intellecta concipit intellectus, vocatur verbum.

AD 2m. Dicendum, ꝙ in nobis relationes intelligibiles in infinitū multiplicant, quia alio actu intelligit homo lapidem, & alio [d] actu intelligit se intelligere lapidem, & alio etiam intelligit hoc intelligere: & sic in infinitum multiplicant actus intelligendi, [e] & per consequens relationes intellectę. Sed hoc in Deo nō habet locū, q̄a vno actu tantum omnia intelligit. B

AD 3m. Dicendum, quòd respectus ideales sunt intellecti a Deo. [e] Vnde ex eorum pluralitate non sequitur, quòd sunt plures relationes in Deo: sed quòd Deus cognoscat plures relationes.

AD 4m. Dicendum, ꝙ æqualitas & similitudo in Deo non sunt relationes reales, sed rationis tantum vt infra patebit.*

C AD 5m. Dicendum, quòd via est eadem ab vno termino ad alterum, & econuerso, sed tamen respectus sunt diuersi.[e] Vnde ex hoc non potest concludi quòd eadem sit relatio patris ad filium, & ecōuerso. Sed posset hoc concludi de aliquo absoluto, si esset medium inter ea.

QVAESTIO XXIX.

De personis diuinis, in quatuor articulos diuisa.

D PRAEMISSIS autē his quę de processionibus & relationibus præcognoscenda videbantur, necessarium est aggredi de personis.

Et primo secundum considerationem absolutam, & deinde secundum comparatiuam considerationem. Oportet autem absolute de personis, primo quidem in communi considerare, deinde de singulis personis.

E Ad communem autem considerationem personarū quatuor pertinere videntur: primo quidem significatio huius nominis persona. Secūdo vero numerus ꝑsonarū. Tertio, ea q̄ cōsequunt̄ numerū personarū, vel ei opponunt̄, vt diuersitas & similitudo & huiusmodi. Quarto vero, ea quæ pertinent ad notitiam personarum.

¶Circa prædicta, duplex occurrere pōt nouitio dubiū. Primo circa illam maximam, q̄a non vr̄ vera, qm̄ multa attribuuntur Deo absq; his, quæ sunt de diffinitione eorum, vt patet de sapientia & iustitia & aliis hmōi. Secūdo circa illam cōsequentiam. ergo in eo est oppositio relatiua, qm̄ non valet: in Sorte albo est respectus realis similitudinis relatiue oppositus. ergo in eo est oppositio relatiua: sed. ergo in eo est alterum extremum oppositionis relatiuæ: & consequēter nō valet vlterior illatio lr̄æ, ergo ī eo ē distinctio relatiua: sed ergo, ī eo ē vnū extremū distictiōis relatiuæ: & sic ruit tot⁹ ꝓcessus literæ. ¶Ad primū horū facillime ex supradictis patet rñsio: ꝙ. s. illa maxima intelligit̄ de rōne formali quo ad id, quod est illi ꝓprium, nō excludendo cōia transcendentia: quicq̄d enim claudit̄ in huiusmodi rōne formali rei attributę Deo, saluat̄ in deo. Obiectiones aūt in oppositum semper assumunt falsum, puta ꝙ de tali rōne iustitiæ seu sapiētiæ, sit qualitas aut habitus. &c. ¶Ad secundū vero dr̄, quòd in primo antecedente ex supradictis ac manifestatis includit̄ ly ad intra. Ita q̄d añs totū est: in Deo est realiter relatio ad itra: & tunc optime valent cōsequentię, quoniam sequitur vtrumque extremū oportere esse in ipso Deo: & per hoc cessant obiectiones ad appositū tactæ, quoniam procedunt de relatiuis ad extra.

¶In responsione ad primum. aduerte Aureoli obiectionē apud Capreolum in 1. distin. 2. q. 3. artic. 1. Talis est identias extremorum inter se, qualis est eorum in tertio: sed ista in proposito est realis: ergo & illa: maior probatur, quia aliter rueret fundamētum syllogismorum ex vnitate medii inferens extrema coniuncta, vel diuisa. Ad hoc breuiter negatur simpliciter maior, nec super illa fundantur syllogismi in primo priorum, sed super ista. Eadem medio, sunt eadem inter se, aliud est enim loqui de identitate, & aliud de qualitate identitatis. Hæc autem ꝓpositio dupliciter quātum ad propositum spectat, glossat̄. Primo vt litera dicit, quod est absolute vera, quando sunt omnino eadem tertio, id est realiter & formaliter; alioquin sophisma accidentis non committeretur in syllogismis ex hmōi variatione. Secundo, quòd est vera quo ad id, secundū quod identificātur medio, seu quo ad rōnem identificationis in medio. s̄m id enim eadem medio, sunt ēt eadem inter se. Et hæc est directe mens Aris. (vt puto) & cōprehēdit sub se primā glossam, & sic vr̄ vr̄ vera. F Non autem oportet eadem medio identificari inter se, s̄m id in quo non identificātur medio: id est, quòd non est rō identificationis ipsi medio. Et propter hoc, multa accidunt sophismata in his, quæ aliquo modo vniuntur, & aliquo modo non: & sic est in proposito, vt ex præcedenti patet articulo.

Li.3.Phys. tex.21.t.2.
D.34. Li.3.Phys. tex.22.t.2.
b c 224 273 c
168 j.q.3o.art. 1.cor. Et articu.2.cor. & ad 1.

¶ Super Quæstionis vigesimæ octauæ Articulū quartum.

Titulus clarus. ¶In corpore vnica cōclusio rñsiua quæsito affirmatiue. In Deo sunt tm̄ quatuor relationes reales, s. paternitas, filiatio, spiratio, & processio. Probat̄ sic. In Deo sunt relationes reales, & non cōsequētes quātitatē nec actionem ad extra, ergo sunt cōsequētes actiones ad intra, ergo in eo sūt tm̄ relatiōes consequentes duas ꝓcessiones ad intra, ergo sunt quatuor tantū relationes reales: ergo sunt iste, paternitas, filiatio, spiratio, & ꝓcessio. Añs quo ad quātitatē ꝓbat̄: q̄a in eo nō est quantitas, vt patet ex Aug. quoad actionē ad extra ꝓbat̄ ex supradictis in q.13. Prima vero cōsequētia ꝓbat̄ ex 5. met. q̄a s. relatio ōis fundat̄ super quantitatem, aut actionē & passionem. Secunda aūt ꝓbat̄ ex dictis, q̄a. s. s̄m actiones immanentes duæ tm̄ sunt processiones. Altera s̄m intellectum, & altera s̄m voluntatē: illa verbi, hæc amoris. Tertia aūt, q̄a s̄m quālibet ꝓcessioné oportet duas oppositas relationes esse, procedentis, & a quo ꝓcedit. Quarta demū probatur, quo ad nomina primarū duarū sic. Processio verbi dr̄ gñatio s̄m propriam rationem natiuitatis viuentium, & relatio principii huius natiuitatis dr̄ paternitas, nati vero dicitur filiatio, ergo: quo ad duas vero reliquas manifestatur sic. Processio amoris caret nomine ꝓprio: ergo & relationes s̄m ipsam. Et rursus vocatur ꝓcessio seu spiratio: cōuenienter relatio principii hic vocatur spiratio. Relatio vero spirati vocatur, vsurpato nomine, processio. & sic patet totum. K

¶Circa propositionem illam ex 5. met. iterum aduerte ex q. de potentia Dei. q.7. ar.9. quòd intelligitur s̄m modum non s̄m re, id est, omnis relatio realis fundatur super quantitatem &c. id est, super re quæ est quantitas aut alia re, vt induit rationem quantitatis. vnde vnum in substantia facit idem: & vnum in qualitate facit simile: vnum enim ad quantitatem pertinet modaliter. Sed tunc duplex occurrit hic dubium. primo quantum valeat rō literę, procedēs ex eo: ꝙ in Deo nō est quātitas s̄m rē: vt patet ex iducta authoritate Aug. Scd̄o q̄a falso adduci vr̄ authoritas ex 5. met. qm̄ ibi ponit̄ terti⁹ mod⁹ relatiuorū: vt ēt ibi S.T. exponit, scilicet mensurę & mensurabilis non quantitatiue. ¶Ad primum horum dicitur: quòd quia secundum veritatem author tenet nullam relationem realem in Deo consequi quantitatem, tam secundum rem quàm secundum modum: & inferius tractaturum se ꝓmittit in respōsione ad quartum de huiusmodi relationibus, consequentibus quantitatem secundum modum: puta æqualitate & similitudine: ideo hic summarie pertransiuit contentus ratione de quantitate secundum rem. Et si instes, ergo ex hoc art. non sufficienter concluditur intentum: respondetur ꝙ sufficienter quantū præsentis loci erat, (quoniam ab hoc loco illæ relationes relegantur inferius tractādæ:) quàmuis nō sufficienter absolute, si omnia hic fuissent perlustranda: ꝓpter quod ne limitatus hic tractatus, errandi occasio alicui foret, protestatur in responsione ad quartum se inferius hoc completurum in loco ꝓprio, vbi de cōmunibus relationibus diuinis personis agetur: sic.n. institutus ordo exigebat. ¶Ad secundum vero dubium dicitur, quòd quia hic est sermo de realibus relationibus inter res eiusdē ordinis: imo eiusdem naturæ seu saltem mutuis. Relatiua autem tertii modi, vt ibidem patet, in hoc differūt ab aliis, quia non sunt mutua: ideo nulla commissa est in allegando falsitas. est enim vera illa vniuersalis in realibus relationibus mutuis, de quibus est sermo.

Li.1.de Tri. c.1. circa... Q.13.ar.7. D.555. q.27.ar.3. præcipue. q.27.ar.4.

¶ Super Quæstionis vigesimænonæ Articulum primum.

IN titulo aduerte: quòd cū vnaqueque ars terminis vtatur, ꝓut in illa arte consueuerunt accipi, qd̄ ex eo liquet, quia significatio nominum est ad placitum, & tanto magis translatio ex vna significatione in aliā: cum inquam sic sit, rationabile est, vt Princeps omniū sciētiarum sacra theologia ꝓpriis quoq; gaudeat vocabulis. Et propterea nō q̄ritur hic de personæ nomine vtcunque, sed vt est ī vsu theologorum. constat.n. aliter personā accipi apud canonistas, & aliter apud alios. Et propterea Laurentius Valla inerudite Boetium arguit malæ diffinitionis personæ. est.n. ea optima, vt in hoc patebit ar. s. de persona hoc modo intelligatur, vt etiam ipse intendebat. A

81 83 d 165

¶In corpore tria facit. Primo ostenditur dignitas indiuidui substantiæ: secundo dignitas indiuidui rationalis naturæ: tertio respondetur quæsito. Quo ad primum intendit, quòd indiuiduum substantiæ cōuenit quidem cum indiuiduis omnium generum in hoc, ꝙ vnumquodque est particulare seu indiuiduum. differt tamen ab aliis quo ad duo, scilicet, quo ad causam indiuiduationis, & quo ad nominis specialitatem. Substantia.n. indiuiduatur per se ipsam. accidens aūt per subiectū, quod est substantia: quod manifestatur in hac albedine. Et ꝓpterea indiuiduum substātiæ speciale sortitū est nomen: & vocatur hypostasis, seu prima substantia: quod non inuenitur in generibus accidētium. ¶ Circa hæc dicta multiplex occurrit dubium. Primo ex parte substātiæ, qūo sit verum in doctrina S. T. ꝙ substātia indiuiduatur per se ipsam, cum apud ipsum distinctio numeralis primo conueniat quantitati, & per illam substantiis materialibus ac cęteris: & sic de ratione indiuidui substātiæ, cū sit distinctio ab aliis: sequitur ꝙ substātia indiuiduet̄ quo ad intrinsecū distinctiuū ꝑ quātitatē, & nō ꝑ seipsam, vt in litera dicitur. ¶Secundo, dubium est ex parte accidentium: qm̄ quātitas per seipsam indiuiduat̄, vt patet ex diffinitiōe 5. Met. Quātum ē qd̄ diuiditur in ea quæ insunt, quorum singulū natū est esse hic: & in mathematicis abstractionibus manifeste patet dari hanc lineam, &c. nullo imaginato subiecto. Dubium quoq; nōnullū parit litera in eo, ꝙ exprimit subiectū indiuiduās accidēs, esse substantiā, cum manifeste pateat, hāc cōditionalē esse verā, Si albedo eēt ī hac quātitate, sine substātia esset hæc: & cōsequēter illa cathegorica est falsa. ¶ Tertio, dubiū est ex parte quoq; accidentis, qūo intelligitur, quia indiuiduatur per subiectum, an scilicet intrinsece, an extrinsece, id est, an cum dicitur hæc albedo, in

D.720 41. 32.
b 438
d. 97
Q.42.ar.4. ad 3.
197 a c

Universidad de Deusto Biblioteca

do, in ly hæc claudat intrinſece ſubiectum an extrinſece, eo modo quo naſus cadit in ſignificatione ſimitatis vel ſimi. Si enim clauditur extrinſece tantum, ſequitur quòd accidens indiuiduatur per ſeipſum intrinſece. Si autem clauditur intrinſece: ſequitur quòd hæc albedo non eſt ens, nec vnum per ſe, & conſequenter in nullo genere: ac ꝑ hoc male dr̃ i litera, ꝙ in quolibet genere inuenitur vniuerſale & particulare.

¶Ad primum horũ quantum ſpectat ad hanc literam, facile dici poteſt, ꝙ hic nõ eſt ſermo de ſubſtantia tali, puta materiali, ſed de ſubſtantia abſolute: ac per hoc de vniuerſis ſubſtantiæ indiuiduis: non quatenus indiuidua ſunt talis, vel talis ſubſtantiæ, ſed quatenus indiuidua ſunt ſubſtantiæ. Tũ quia ſic tantum eſt ſermo formalis. Tũ quia ſic proprie interpretatur intenta differentia inter indiuiduum ſubſtãtiæ & indiuiduum accidentis. hæc enim differunt, primo inquãtũ indiuiduũ ſubſtãtiæ & inquãtũ indiuiduũ accidentis: ꝑ cõia omnibus ſubſtãtiæ idiuiduis ex vna parte, & ꝑ cõia omnibus accidentibus indiuiduis ex alia parte. Talia.n.ſunt quæ conueniunt his inquantũ hmõi ſunt indiuidua. Et per hoc patet rñſio ad reliqua dubia: qm̃ inſtantias afferunt de indiuiduis accidentiũ. nõ quatenus accidentium ſunt indiuidua, ſed quatenus ſunt talium accidentium indiuidua, puta quãtitatis vel qualitatis mediate afficientis ſubſtantiam: vt albedo eſt, quæ exempli cauſa in litera eſt adducta, vt addiſcẽtes itelligãt. ſtat ergo literæ veritas incõcuſſa, ꝙ indiuiduũ ſubſtantiæ, vt ſic, per ſeipſum eſt indiuiduum, qm̃ conſtat vt ſic, nullam habere depẽdentiã ab accidente, & ꝙ indiuiduũ accidẽtis, vt ſic, qm̃ a nullo alio oportet depẽdere ſubiecto, niſi ſubſtãtia ꝑ ſubſtãtiã ſubiectã indiuiduet.

¶Ad vltimum aũt dubium dicendum eſt, ꝑꝑ rõnem in obiiciendo tactã, ꝙ hoc accidens nõ includit ſubiectũ intrinſece, ſed per additamentum: ita ꝙ ſicut in diffinitione accidentis clauditur ſubiectum, non vt eſſentiæ intrinſecum, ſed ꝑ additamentũ: ita in diffinitione huius accidentis, ſi diffiniret, clauderet hoc ſubiectũ ꝑ additamẽtũ, & nõ intrinſece. Nec hoc repugnat literæ in dr̃ia aſſignata: qm̃ ſicut accidens nõ põt intelligi abſque dependentia a ſubiecto, ita nec hoc abſque dependentia ab hoc ſubiecto. hæc autem ſubſtantia vt ſic, nullam includit dependentiam ad aliquid extrinſecum, & ideo per ſeipſam ſubſtantia indiuiduatur: accidens autem per ſubſtantiam.

¶De ſubſtantia aũt materiali & de talibus accidentibus qũo indiuiduentur, alterius negotii eſt: eritque de hoc quæſtio ſpecialis. Nunc autem ſcito, quòd apud me, ſubſtantia materialis indiuiduatur per materiam ſub certis dimenſionibus, tanquam per proprium & intrinſecum, non ſolum conſtitutiuum, ſed diſtinctiuũ: chimericũ eſt.n. hos actus ſeparare ſm̃ rẽ. Per materiã aũt ſub certis dimenſionibus, nõ intelligo (vt olim expoſui in cõmẽtariis de Ente & eſſentia) materiã cũ potentia ad quãtitatẽ, qm̃ potentia illa (vt patet in 12. met. in tractatu de principiis prædicamentorum) eſt in gñe quantitatis: & ſic Sortes nõ eſſet vnum per ſe. Sed intelligo materiam diſtinctã numero: non vt ſubiectũ quãtitatis, ſed vt prius natura ipſius fundamentũ, radix, & cauſa: ita ꝙ, ipſa materia in ſe eſt prius ſic diſtincta q̃ quanta: vt ſic effectus ꝓportionet cauſæ. Diſtinctio.n. numeralis qua Sor. diſtinguit a Platone inquantum ſunt illi hoĩes, nõ eſt diſtinctio quãtitatiua, ſed fundamentũ quantitatiuæ diſtinctionis. Et ſi ſr̃ principiũ diſtinctiuũ huius hoĩs ab illo vt ſic, eſt radix & fundamẽtum quãtitatis, & conſequenter diſtinctiõis ſequẽtis ipſam. Hoc aũt eſt materia, q eſt altera pars cõpoſiti primo terminantis generationem ſubſtantialem in rerum natura in primo inſtanti naturæ ante adhæſionem accidentium, oportet.n. ꝑ tunc eſſe ſingulare diſtinctũ ab vniuerſali, & per ſe ens: ac vnum: quod abſque illo conſtitutiuo in eſſe hoc intelligi nequit: per idem aũt vnum & quodque eſt hoc, & a cæteris diſtinguit. Nec propterea nego illam maximam ex ſenſibus Ariſt. ac S. Tho. habitam, ſcilicet quòd diſtinctio numeralis materialis primo conuenit quantitati: & conſequenter per illam cæteris, ſecundum doctrinam poſteriorum: quoniam participare naturam eius, cui primo conuenit aliquid, pluribus modis contingit. Nec oportet illam formaliter ſaluari in omnibus ipſam participantibus, vt in 1. poſteriorum oſtendimus. Materia autem, quæ radix fundamentumque eſt quantitatis, non eſt etiam in illo priori extra participantia quantitatis naturam: immo (vt melius loquamur) eſt quaſi præhabens quantitatis naturam. Et quoniam magis eſt præhabere quàm participare, ſi participantia naturam aliquã, quoquomodo poſſint in effectum illius: quanto magis præhabentia naturã illã, hoc poterunt? oportet.n. omnem effectum primo alicui conuenientem ab illo in ſe, vel ſuis participantibus, aut a præhabentibus fieri, vt inductiue patet etiam in effectibus formalibus, in vegetatiuo & ſenſitiuo, & ſimilibus: quàmuis diſtinctio de qua loquimur, non

169
3.q.2.arti.2.cor.& 1.diſt.25.art.1.& pot.q.9.arti.2.& de vnio.artic.1.
*Tertia pagina a principio libri.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo. De diffinitione perſonę.
¶Secũdo. De comparatione perſonæ ad eſſentiam, ſubſiſtentiam, & hypoſtaſim.
¶Tertio. Vtrum nomen perſonæ competat in diuinis.
¶Quarto. Quid ibi ſignificet.

ARTICVLVS PRIMVS.

De diffinitione perſonæ.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd incõpetens ſit diffinitio perſonę, quam Boetius* aſſignat in lib. de duabus natu. quæ talis eſt, Perſona eſt rationalis naturæ indiuidua ſubſtantia. Nullum enim ſingulare diffinitur. Sed perſona ſignificat quoddam ſingulare. Ergo perſona inconuenienter diffinitur.

¶ 2 Præt. Subſtantia (prout ponitur in diffinitione perſonę,) aut ſumitur pro ſubſtantia prima, aut ꝑ ſubſtantia ſecunda: ſi pro ſubſtantia prima, ſuperflue additur indiuidua, quia ſubſtantia prima eſt ſubſtantia indiuidua: ſi vero ſtat pro ſubſtantia ſecunda, falſo additur, & eſt oppoſitio in adiecto. Nam ſecundę ſubſtantiæ dicuntur genera vel ſpecies. Ergo diffinitio eſt male aſſignata.

¶ 3 Præt. Nomen intentionis non debet poni in diffinitione rei. Non enim eſſet bona aſſignatio ſi quis diceret, homo eſt ſpecies animalis. Homo enim eſt nomen rei, & ſpecies eſt nomen intentionis. cum igitur perſona ſit nomen rei: ſignificat enim ſubſtantiam quandam rationalis naturæ. Ergo inconuenienter indiuiduum (quod eſt nomen intentionis) in eius diffinitione ponitur.

¶ 4 Præt. Natura eſt principium motus & quietis in eo in quo eſt per ſe, & non per accidens, vt dicitur in 2. Phyſic.* Sed perſona eſt in rebus immobilib9, ſicut in Deo & in Angelis. Non ergo in diffinitione perſonę debuit poni natura, ſed magis eſſentia.

¶ 5 Præt. Anima ſeparata eſt rõnalis naturæ indiuidua ſubſtãtia: nõ autem eſt perſona. Inconuenienter ergo perſona ſic diffinitur.

RESPON. Dicendum, quòd licet vniuerſale & particulare inueniantur in omnibus generibus, tamẽ ſpeciali quodam modo indiuiduum inuenitur in genere ſubſtãtiæ. Subſtantia.n. indiuiduatur per ſeipſam, ſed accidentia[d] indiuiduantur per ſubiectum, quod eſt ſubſtãtia.[c] Dr̃.n. hæc albedo inquãtum eſt in hoc ſubiecto. Vnde ẽt cõuenienter[d] indiuidua ſubſtantiæ habent aliquod ſpeciale nomen præ alijs. Dicuntur.n. hypoſtaſes, vel primæ ſubſtantiæ. Sed adhuc quodã ſpecialiori & pfectiori mõ inuenit̃ particulare; & indiuiduũ in ſubſtantijs rõnalibus, quæ hñt dominium ſui actus: & non ſolum aguntur ſicut alia, ſed per ſe agunt, actiones autem in ſingularibus ſunt. Et ideo etiam inter cæteras ſubſtantias, etiam quoddã ſpeciale nomen habent ſingularia rationalis naturæ: & hoc nomen eſt perſona. Et ideo in prædicta diffinitione † perſonæ ponitur ſubſtantia indiuidua, inquantum ſignificat ſingulare in gñe ſubſtantiæ: additur autem rationalis naturæ, inquantum ſignificat ſingulare in rationalibus ſubſtantijs.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet hoc ſingulare vel illud diffiniri non poſſit, tamen id quod pertinet ad communem rationem ſingularitatis, diffiniri poteſt. Et ſic Phil.* diffinit ſubſtãtiam primam, & hoc modo diffinit Boetius perſonam.

AD 2m dicendum, ꝙ ſm̃ quoſdam[d] ſubſtantia in diffinitione perſonæ ponitur pro ſubſtantia prima, quę eſt hypoſtaſis, neque tamẽ ſuperflue additur indiuidua, quia nomine hypoſtaſis vel ſubſtantiæ primæ, excluditur ratio vniuerſalis & partis. Non enim dicimus, ꝙ homo communis ſit hypoſtaſis, neque etiam manus[d] cum ſit pars, ſed per hoc, quod additur indiuiduum, excluditur a perſona ratio aſſumptibilis. humana enim natura in Chriſto non eſt perſona, quia eſt aſſumpta a digniori. ſ. a verbo Dei. Sed melius dicendum eſt, ꝙ ſubſtantia accipitur communiter prout diuiditur per primam & ſecundam. & ꝑ hoc, qd̃ additur indiuidua, trahitur ad ſtandum pro ſubſtantia prima.

AD 3m dicendum, ꝙ quia ſubſtantiales differentiæ non ſunt nobis notæ, vel etiam nominatæ non ſunt, oportet interdum vti differẽtijs accidentalibus loco ſubſtantialium, puta, ſiquis diceret, Ignis eſt corpus ſimplex calidum & ſiccũ. Accidentia enim propria ſunt effectus formarum ſubſtantialium, & manifeſtant eas. Et ſimiliter nomina intentionum poſſunt accipi ad diffiniendum res, ſm̃ quòd accipiuntur pro aliquibus nominibus rerum quæ non ſunt poſita. Et ſic, hoc nomen indiuiduum, ponitur in diffinitione perſonæ ad deſignãdum modum ſubſiſtendi, qui competit ſubſtantijs particularibus.

AD 4m dicendum, ꝙ ſm̃ Philoſophum in. 5. Meta.* Nomen naturæ primo impoſitum eſt ad ſignificandam generationem viuentium quæ dicitur natiuitas[e]. Et quia huiuſmodi generatio eſt a principio intrinſeco, extenſum eſt hoc nomẽ ad ſignificandum principium intrinſecum cuiuſcunque motus. Et ſic diffinitur natura in. 2. Phyſ. † Et quia huiuſmodi principiũ eſt formale vel materiale, communiter tam materia q̃ forma dicitur natura. Et quia per formam completur eſſentia vniuſcuiuſq; rei, communiter eſſentia vniuſcuiuſq; rei (quã ſignificat eius diffinitio) vocatur natura. Et ſic accipitur hic natura.

Vnde Boet. * in eodem lib. dicit, ꝙ natura eſt vnumquodq; informãs ſpecifica differẽtia. Specifica enim differentia eſt, quæ complet diffinitionem, & ſumitur a propria forma rei. Et ideo cõuenientius fuit, ꝙ in diffinitione pſonæ, q̃ eſt ſingulare alicuius generis determinati, vteret̃ noĩe naturæ, q̃ eſſentiæ, q̃ ſumit̃ ab eſſe, quod eſt cõmuniſſimũ.

AD 5m dicẽdũ, ꝙ aĩa eſt pars humanæ ſpeciei. Et ideo, licet ſit ſeparata, quia tñ retinet naturã vnibilitatis, nõ põt dici ſubſtantia indiuidua, q̃ eſt hypoſtaſis, vel ſubſtantia prima, ſicut nec manus, nec q̃cũq; alia partiũ hoĩs[c]. Et ſic nõ cõpetit ei neq; diffinitio pſonę, neq; nomẽ.

non ſit formalis effectus quantitatis, nec materia huiuſmodi ſic contineat quantitatẽ. Sed hæc dicta ſunt, vt legentes intelligãt, reliqua autem huius materiæ, ibidem tractata ſunt.

¶Quoad ſcd̃m, oſtenditur dignitas indiuiduorum rõnalis naturæ inter omnia indiuidua ſubſtãtię ſimiliter quo ad duo. Primo, quo ad modũ eſſendi principium operationum, quia. ſ. indiuiduum rationalis naturæ ſolũ habet dominiũ ſui actus, & quòd hoc ſpectet ad dignitatem indiuidui probat litera ex hoc, ꝙ actiones ſunt ſingularium. primo Metaphyſ. Secundo, quo ad ſpecialitatẽ nominis, quia reliqua vt ĩ diuidua ſũt talis naturę puta irrationalis, nomen proprium non meruerunt, hoc autẽ ſortitum eſt ſpeciale nomen, quod eſt perſona, propter prædictam dignitatem. Et ſic habemus & propoſitas dignitates, & quid nominis perſonę in hoc quod dicitur, quòd eſt nomen indiuidui rationalis naturæ. reſtat ergo tertium.

¶Quo ad tertium igitur, reſpondetur quæſito vnica concluſione reſponſiua affirmatiue, implicite tamen: Diffinitio perſonę eſt competens, & manifeſtatur ſic. Præfata diffinitio explanat ambas proprietates indiuidui rationalis naturæ. ergo eſt cõpetens. Antecedens declaratur, quia eam, quæ conuenit ſibi inquantũ eſt ſingulare ſubſtantiæ, explanat per ly ſubſtãtia indiuidua. Eam vero, quæ conuenit ſibi inquantũ ſingulare rationalis naturę, explanat per ly rõnalis naturæ: cũ enim indiuiduũ inferioris ſit etiã indiuiduum ſuperioris, vtriuſq; conditiones habere oportet. Et rurſus, cum indiuiduo duo atribuantur. ſ. eẽ, & operari, vniuerſalia. n. neutrũ habẽt, ꝑ vtrũq; primo. ſ. per eſſe, ſecundo per operari, indiuidua dignificauit.

¶In reſpõſione ad primũ, & tertium, habes, quòd aliquid reale. ſ. modus ſubſiſtendi vltra naturã ſpecificam conuenit indiuiduis ſubſtantiæ, vt latius declarauimus in prędicamẽtis. Ex reſponſione vero ad ſecũdũ habes, quòd ſubſtantia indiuidua non ſumitur hic, vt diſtinguitur contra ſubſtantiam vniuerſalem: ſed vt diſtinguitur cõtra eſſentiã ſubſtantiæ, tam vniuerſalem quàm particularẽ. Hæc enim tantũ vocatur ſubſtantia prima, ſuppoſitum, perſona &c. Quid autem addat ſupra hãc humanitatem ſubſtantia prima, ſeu ſuppoſitum, cum tractabitur de vnione verbi cum natura humana, diſcutietur.

¶Ad propoſitũ autem ſufficit ſcire, ꝙ addit omnimodã incommunicabilitatẽ, ita quòd nec communis eſſe põt, nec aſſumi: ratione enim primi deitas, ratione vero ſecundi hæc humanitas, ſuppoſitũ non eſt.

¶In reſponſione ad quintum, aduerte, ꝙ hinc habes, quòd ex hac Boetii diffinitione, non ſequitur, animam eſſe perſonam, vt Sco. in 1. diſt. 23. voluit, non penetrãs quid importat ſubſtantia prima, quæ hic dicit indiuidua.

In li. prædicamẽt. c. de ſubſtantia. tom. 1.
D. 1026.
D. 728.
li. 5. tex. 5. tom. 3.
56
li. 2. Phyſ. t. 3. to. 2.
In lib. de duabus naturis, i pag. 2. a prin.
b 365

ARTICVLVS II.

Vtrũ perſona ſit idẽ quòd hypoſtaſis, ſubſiſtentia, & eſſentia.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videt̃, ꝙ perſona ſit idẽ quòd hypoſtaſis, ſubſiſtentia, & eſſentia. Dicit enim Boet. * in lib. de dua. na. ꝙ Græci naturæ rationalis indiuiduã ſubſtantiã hypoſtaſeos noĩe vocauerũt. Sed hoc etiã apud nos ſignificat nomen perſonæ[c]. Ergo pſona oĩno idẽ eſt ꝙ hypoſtaſis.

¶ 2 Præt. Sicut in diuinis dicimus tres pſonas, ita in diuinis dicimus tres ſubſiſtẽtias. Quod nõ eſſet, niſi perſona & ſubſiſtẽtia idem ſignificarent. Ergo idem ſignificant perſona & ſubſiſtentia.

¶3 Præt. Boe. dicit in com. prædicamẽtorũ, ꝙ vſia (quod eſt idẽ quòd eſſentia) ſignificat cõpoſitũ ex materia & forma. Id aũt qd̃ eſt cõpoſitũ ex materia & forma, eſt indiuiduũ ſubſtãtiæ, qd̃ & hypoſtaſis & pſona dr̃. Ergo omnia prædicta nomina idem ſignificare videntur.

SED CONTRA eſt, qd̃ Boe.* dicit in lib. de duabus naturis, ꝙ genera & ſpecies ſubſiſtunt tantũ, indiuidua vero non ſubſiſtunt tãtũ, verum etiam ſubſtant. Sed a ſubſiſtendo dicuntur ſubſiſtentiæ, ſicut a ſubſtando ſubſtantiæ vel hypoſtaſes: cũ igitur eſſe hypoſtaſes vel perſonas, nõ conueniat generibus vel ſpeciebus, hypoſtaſes vel perſonæ, non ſunt idẽ quod ſubſiſtẽtiæ.

¶ 4 Præt. Boe. dicit in com. prędicamẽtorũ, ꝙ hypoſtaſis dicitur materia, vſioſis autem (ideſt ſubſiſtẽtia) dicitur forma. Sed neq; forma

¶*Super Quæſtionis vigeſimænonæ Articulum ſecundum.*

IN titulo ly ſit, oſtendit, quòd de vera identitate eſt quæſtio.

¶In corpore vna eſt concluſio reſponſiua. Perſona ſignificat in genere rationalium ſubſtantiarũ quod hęc tria nomina. ſ. ſubſiſtentia, res naturę, & ſubſtantia ſeu hypoſtaſis, ſignificant communiter in toto genere ſubſtantiarum. Et manifeſtatur duabus diſtinctionibus. Prima eſt, ſubſtantiæ in eſſentiam, & ſubſtantiam primam. Secunda eſt ipſius primæ ſubſtãtiæ in nomina tria, duo quidẽ rei, & vnum intẽtionis, vt clare patet in litera. Ex his nanque manifeſtatur, & quomodo perſona nõ eſt idem quòd eſſentia, & quomodo eſt idẽ quòd hypoſtaſis & ſubſiſtẽtia.

170
1.di.23.art.3.& pot.q.9.ar.1.
* In.3.pag.2 prin.lib.
169
Aliquantulum a prin. li. videlicet 3. pag. a principio.

neq; materia poteſt dici perſona. Ergo perſona differt a prædictis. F

RESPON. Dicendum, ꝙ ſm Philoſophum in 5. Me
Li.5. Meta tex.15. to.3 taph.* ſubſtantia dicitur dupliciter. Vno modo dicitur ſubſtãtia quidditas rei, quam ſignificat diffinitio: ſm quòd dicimus, ꝙ diffinitio ſignificat ſubſtantiam
οὐσία, οὐσίωσις, ὑπόστασις, πρόσωπον. rei. Quam quidem ſubſtantiam, Græci vſiam vocant, quod nos eſſentiam dicere poſſumus. Alio modo dicitur ſubſtantia ſubiectum, vel ſuppoſitum, quod ſubſiſtit in genere ſubſtantiæ. Et hoc quidem communiter accipiendo nominari poteſt, & nomine ſignificante intentionem. Et ſic dicitur ſuppoſitũ. Nominatur etiã tribus nominibus ſignificantibus rem. Quæ quidem ſunt res naturæ, ſubſiſtentia, & hypoſtaſis, ſm triplicẽ G conſideratione ſubſtantiæ ſic dictæ. Secundũ enim ꝙ per ſe exiſtit, & nõ ĩ alio, vocatur ſubſiſtẽtia. Illa enim ſubſiſtere dicimus, quæ non in alio: ſed in ſe exiſtunt. Secundũ vero quòd ſupponitur alicui naturæ cõi, ſic dr̃ res naturæ, ſicut hic homo eſt res naturæ humanę, ſm vero ꝙ ſupponitur accidentibus, dr̃ hypoſtaſis vel ſubſtantia. Quòd autem hæc tria nomina ſignificant cõmuniter in toto genere ſubſtantiarum, hoc nomen perſona ſignificat in genere rationaliũ ſubſtãtiarum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hypoſtaſis apud Græcos ex propria ſignificatione nominis habet, ꝙ ſignificet quodcunq; indiuiduũ ſubſtantiæ, ſed ex vſu loquendi habet, ꝙ ſumatur pro indiuiduo rationalis H naturę, ratione ſuæ excellentiæ.

AD 2m dicendũ, ꝙ ſicut nos dicimus in diuinis pluraliter tres pſonas & tres ſubſiſtẽtias, ita Græci dicũt
73 a tres hypoſtaſes.ᶜ Sed qa nomẽ ſubſtãtię qđ ſm ꝓprietatẽ ſignificationis rñdet hypoſtaſi, æquiuocatᷓ apud nos cum qñq; ſignificet eſſentiam, qñq; hypoſtaſim, ne poſſit eſſe erroris occaſio, maluerunt pro hypoſtaſi transferre ſubſiſtentiam quàm ſubſtantiam.

AD 3m dicendum, ꝙ eſſentia proprie eſt id, quod ſignificatur per diffinitionem. Diffinitio autem complectitur principia ſpeciei, non autem principia indiuidualia. Vnde in rebus compoſitis ex materia & forma, eſſentia ſignificat non ſolum formam, nec ſolum materiam: ſed compoſitum ex materia & forma cõi, I prout ſunt principia ſpeciei. Sed cõpoſitũ ex hac materia & ex hac forma, habet rationem hypoſtaſis & perſonę. Anima enim & caro, & os, ſunt de ratione hoĩs. Sed hęc anima, & hęc caro, & hoc os, ſunt de ratione
D.1147 huius hominis. Et ideo hypoſtaſisᵈ & perſona addũt ſupra rõnẽ eſſentię principia indiuidualia, neq; ſunt idem cum eſſentia in compoſitis ex materia & forma
Q.3.art.3. vt ſupra dictum eſt*, cũ de ſimplicitate diuina agereť.

AD 4m dicendum, ꝙ Boet. dicit genera & ſpecies ſubſiſtere, inquantum indiuiduis aliquibus competit
D.1137. ᵈ ſubſiſtere, ex eo ꝙ ſunt ſub generibus & ſpeciebus in prædicamento ſubſtantię comprehenſis, non ꝙ ipſę ſpecies vel genera ſubſiſtant, niſi ſecundum opinio K nem Platonisᶜ: qui poſuit ſpecies rerũ, ſeparatim ſub
54 ſiſtere a ſingularibus. Subſtare vero competit eiſdem indiuiduis in ordine ad accidentia, quæ ſunt præter rationem generum & ſpecierum.

AD 5m dicendum eſt, ꝙ indiuiduum compoſitum
D. 639. ex ᵈmateria & forma, habet quòd ſubſtet accidenti ex proprietate materiæ. Vnde & Boet. dicit in li. 2. de tri
Li.2.de tri. ante mediũ nitat.* Forma ſimplex ſubiectum eſſe non poteſt. Sed quod per ſe ſubſiſtat, habet ex proprietate ſuę formæ, quæ non aduenit rei ſubſiſtẽti, ſed dat eſſe actuale materiæ, vt ſic indiuiduum ſubſiſtere poſſit. Propter hoc ergo hypoſtaſim attribuit materię, & vſioſim ſiue ſubſiſtentiam formæ, quia materia eſt principium ſubſtãdi, & forma eſt principium ſubſiſtendi.

ARTICVLVS III.

Vtrum nomen perſonæ ſit ponendum in diuinis.

AD TERTIVM ſic ꝓcediť. Videť, ꝙ nomẽ pſonæ nõ ſit ponendũ in diuinis. Dicit enim Diony. in prin. de di. no. Vniuerſaliter nõ eſt audẽdum aliquid dicere nec cogitare de superſubſtantiali occulta diuinitate, pter ea, q̃ diuinitᵘ nobis ex ſanctis eloquijs ſunt expreſſa. Sed nomen pſonæ, nõ exprimitur nobis in ſacra ſcriptura noui vel veteris teſtamenti. Ergo nõ eſt noĩe perſonę vtendũ in diuinis.

¶2 Præt. Boe. dicit in li. de du. na.† Nomẽ pſonę vr̃ traductũ ex hiſpſonis q̃ ĩ comedijs tragędijsq; hoĩes repreſentabãt. Perſona. n. dicta eſt a pſonãdo, quia concauitate ipſa, maior neceſſe eſt vt voluať ſonus. Gręci vero has pſonas ꝓſopa vocãt ab eo, ꝙ ponanť in facie, atq; ante oculos obtegãt vultũ. Sed hoc non põt cõpetere in diuinis, niſi forte ſm metaphorã. Ergo nomẽ pſonæ nõ diciť de Deo niſi metaphorice.

¶3 Pręt. Oĩs pſona ẽ hypoſtaſis: ſed nomẽ hypoſtaſis nõ vr̃ Deo cõpetere, cũ ſm Boe.* ſignificet id qđ ſubijciť accidẽtibᵘ, q̃ in Deo nõ ſũt. Hie. † ẽt dicit, ꝙ ĩ hoc noĩe hypoſtaſis, venenũ latet ſub melle. Ergo hoc nomẽ pſona nõ eſt dicẽdũ de Deo.

¶4 Pręt. A quocũq; remoueť diffinitio & diffinitũ. Sed diffinitio pſonę ſupra poſita * nõ vr̃ Deo cõpetere. Tũ quia ratio importat diſcurſiuã cognitionẽ q̃ nõ cõpetit Deo, vt ſupra oñſum ẽ †. & ſic Deᵘ nõ pt̃ dici rõnalis naturæ. Tũ ẽt qa Deus dici nõ põt indiuidua ſubſtãtia, cũ principiũ indiuiduationis ſit materia, Deᵘ ãt ĩmaterialis ẽᶜ. neq; ẽt accidẽtibᵘ ſubſtatᶜ, vt ſuba dici poſſit. nomẽ ergo pſonę deo attribui nõ dʒ.

SED CONTRA eſt, qđ dicitur in ſymbolo Athanaſij, Alia eſt pſona patris, alia filij, alia ſpũſſancti.

RESPON. dicendum, ꝙ perſona ſignificat id, quod eſt perfectiſſimum in tota natura. ſ. ſubſiſtẽs in rationali natura. Vnde, cum omne illud quod eſt perfectionis, Deo ſit attribuendum, eo ꝙ eius eſſentia cõtinet in ſe omnem perfectionẽ, ᶜ conueniens eſt, vt hoc nomẽ perſona de Deo dicatur. Non tñ eodẽ modo quo dicitur de creaturis: ſed excellentiori modo: ſicut & alia nomina, quę creaturis a nobis impoſita Deo attribuuntur, ſicut ſupra oſtenſum eſt *, cum de diuinis nominibus ageretur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ licet nomẽ perſonæ in Scriptura veteris vel noui teſtamenti, non inueniatur dictum de Deo: tñ id quod nomẽ ſignificat multipliciter in ſacra ſcriptura, inuenitur B aſſertum de Deo. ſ. ꝙ eſt maxime p ſe ensᶜ, & pfectiſſime intelligensᶜ. Si autem oporteret de Deo dici ſolum illa ſm vocem, quæ ſacra ſcriptura de Deo tradit, ſequeretur ꝙ nunquam in alia lingua poſſet aliquis loqui de Deo niſi in illa, in qua primo tradita eſt ſcriptura veteris vel noui teſtamenti. Ad inueniendum autem noua nomina, antiquam fidem de Deo ſignificãtia, coegit neceſſitas diſputandi cum C hæreticis. Nec hæc nouitas vitanda eſt cum non ſit prophana, vtpote a ſcripturarum ſenſu non diſcordansᶜ. Docet autem Apoſtolus prophanas vocum nouitates vitare. 1. ad Tim. vltimo.

AD 2m dicendum, ꝙ quãuis hoc nomen perſona non cõueniat Deo quantum ad id, a quo impoſitum eſt nomen, tamen quantum ad id ad quod ſignificãdum imponitur, maxime Deo conuenit. Quia enim in comœdijs & tragędijs repræſentabãtur aliqui homines famoſi, im D poſitum eſt hoc nomẽ perſona, ad ſignificandum aliquos dignitatem habentes. Vnde conſueuerunt dici perſonæ in eccleſijs, quę habent aliquam dignitatem. Propter quod, quidam diffiniunt perſonam dicẽtes, ꝙ perſona eſt hypoſtaſis proprietate diſtincta ad dignitatẽ pertinente.ᶜ Et quia magnæ dignitatis eſt in rationali natura ſubſiſtere, ideo omne indiuiduum rationalis naturæ dicitur perſona, vt dictum eſt *. Sed dignitas diuinæ naturæ E excedit omnem dignitatem. Et ſecundum hoc maxime cõpetit Deo nomen perſonæ.

AD 3m dicendum, ꝙ nomen hypoſtaſis non competit Deo quantum ad id, a quo eſt impoſitum nomen, cum nõ ſubſtet accidentibus. competit aũt quãtum ad id, ad qđ eſt impoſitum ad ſignificãdum rẽ ſubſiſtentem. Hiero. * autem dicit ſub hoc nomine venenum latere, quia antequam ſignificatio huius nominis eſſet plene nota apud Latinos, hæretici per hoc nomen ſimplices decipiebant. vt confiterentur plures eſſentias, ſicut confitentur plures hypoſtaſes, ꝓpter hoc, ꝙ nomen ſubſtantiæ (cui reſpõdet in græco nomẽ hypoſtaſis) communiter accipiť apud nos pro eſſentia

AD 4m dicendum, ꝙ Deus põt dici rationalis naturæ ſm quòd ratio non importat diſcurſum: ſed communiter intelligibilem naturam. Indiuiduum autem Deo competere non poteſt quãtum ad hoc, ꝙ indiuiduationis principium eſt materia: ſed ſolum ſm ꝙ importat incommunicabilitatem.ᶜ Subſtantia vero conuenit Deo ſm ꝙ ſignificat exiſtere per ſe.ᶜ Quidam tamẽ dicũt, ꝙ diffinitio ſuperius a Boe. † data, non eſt diffinitio perſonæ, ſm ꝙ perſonas in Deo dicimus. Propter quod Ricar. de ſancto Victo. * corrigere volens hanc diffinitionẽ, dixit, ꝙ perſona ſm ꝙ de Deo dicitur, eſt diuinæ naturæ incommunicabilis exiſtentia.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum hoc nomen perſona, ſignificet relationem.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ hoc nomẽ perſona, nõ ſignificet relationem ſed ſubſtantiam in diuinis. Dicit enim Aug. *. in. 7. de Trin. Cũ dicimus perſonam patris, nõ aliud dicimᵘ quàm ſubſtãtiã: ad ſe quippe dicitur perſona, non ad filium.

¶2 Præt. Quid, quærit de eſſentia. Sed ſicut dicit Aug. † in eodem loco, cum dicitur: Tres ſunt qui teſtimoniũ dant in cęlo, pater, verbũ, & ſpiritusſanctus, & quæriť: Quid tres? reſpondeť. tres perſonę. Ergo hoc nomẽ pſona ſignificat eſſentiã

¶3 Præt. Secũdum Philo. 4. Meta.* Id qđ ſignificatur p nomẽ, eſt eius diffinitio: ſed diffinitio pſone eſt rationalis naturę ĩdiuidua ſubſtãtia, vt dictũ eſt. † Ergo hoc nomẽ pſona

---

¶ Super q̃onis vigeſimænonæ Artic. tert.

IN titulo quæritur vtrũ ſit formaliter. ¶ In corpore vnica eſt concluſio habens duas partes. Perſona de Deo dicitur excellentiori modo quàm de creaturis. Probatur quo ad primam partem. Eſſentia Dei continet in ſe omnem perfectionẽ. ergo omne quod eſt perfectionis, eſt Deo attribuendum. ergo id quod eſt perfectiſſimũ in tota natura. ergo perſona. Et declarať hęc vltima cõſequẽtia, quia ſignificat ſubſiſtens in rationali natura. Quo ad ſecundã vero partem, quia alia nomina communia Deo & creaturis excellentiori modo dicuntur, vt patet ex ſupradictis.

¶ Circa hũc proceſſum dubiũ eſt, quõ ſit verũ, ꝙ perſona ſignificet pfectiſſimũ ĩ tota natura. Tũ qa natura ſpecifica perfectior videtur indiuiduo. Tum quia ſequeretur quòd in diuinis eſſet diſtinctio imperfectiſſima.

¶ Ad horum euidentiã ſciendũ eſt, quòd perſona in cõi loquẽdo, ſignificat perfectiſſimũ in tota natura, non quia perſonalitas ſit perfectiſſimũ omniũ: ſed quia natura intellectualis, (quæ eſt omniũ perfectiſſima in ſuo cõpleto eſſe) eſt eũs perfectiſſimum omnium. conſtat autem quod niſi per ſeipſam in rerum natura ſubſiſtat, quõcũq; hoc ſit, perfecta non eſt. Et ꝓpterea quia perſona ſignificat dignitatẽ talis naturæ ſubſiſtentis, ideo perfectiſſimum in tota natura merito ſignificat. Vnde non obſtat ſi indiuidua materialia ſint propter naturã. Tum quia non ſit hic comparatio perſonæ ad naturã, imo natura clauditur in perſona. Tũ quia ſermo præſens de perſona in cõi & non in naturis materialibus eſt. Secunda vero obiectio ſoluitur per hoc, quòd in ratione pſonæ in cõmuni, etſi claudať aliquid perfectiſſimum in tota natura, clauditur tñ aliquid abſtrahens a perfectione & imperfectione. ſignificat enim rem naturæ intellectualis ſubſiſtentem incommunicabiliter. Incommunicabilitas enim nec perfectionem nec imperfectionẽ dicit. Et quo ad hoc diſtinguuntur perſonæ diuinę, non autem quo ad ea, quę perfectionis ſunt. Et ſic negãda eſt ſequela, vel diſtinguendũ eſt, vt diximᵘ. Sed ad huc reſtat dubium: quoniam ſi perſona quo ad aliquid abſtrahit a perfectiõe, ſequeretur, quòd ex vi proceſſus facti in litera, integra ratio perſonæ non concluderetur in Deo, quũ ex perfectione eſſentiæ diuinæ, litera infert rationẽ perſonę tanquã rẽ perfectiſſimã in Deo reperiri.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ex perfectione diuinæ eſſentiæ prouenit, non ſolum ꝙ ſit omnis perfectio: ſed quicquid neceſſario ineſt his, quæ perfectionem dicunt, de quorum numero eſt incommunicabilitas & propterea ex perfectione eſſentiæ diuinæ eſt, ꝙ ſit perſona quo ad omnia quæ clauduntur in ratione perſonę, imo (vt ſuperius habitũ eſt) de ratione perfectionis diuinæ eſt, ꝙ Deus ipſe ſit trinus ſm huiuſmodi res incõmunicabiles quas pſonas dicimᵘ.

¶ Super quæſtionis vigeſimænonæ Articulum quartum.

TItulus clarus ẽ & in corpore magis explanabitur ¶ In corpore quatuor facit. Primo, rationem difficultatis inſinuat. Secũdo, refert quaſdã opiniones. Tertio, reſpõdet q̃ſito. Quarto, ex determinatione præmiſſa ſaluat quodãmodo prærecitatas opiniones.

¶ Quo ad primum, duas cõditiones oppoſitas in hoc noĩe inuentas, cauſas aſſignat difficultatis: nõ ſignificat enĩ ad aliqđ, & pluraliter tñ in diuinis ponitur. hæc enim eſt conditio relatiuorũ repugnans abſolutis. Illa ad abſoluta ſpectat.

¶ Quoad ſcđm, tres affert opiniones. Prima pſonę nomẽ æquocat, & vr̃ magiſtri. 25. d. 1. Sed hęc refellit quo ad cãm & rẽ, quia maior data fuiſſet occaſio calumniæ &c. Secunda eſſentiã in recto, relationem vero in obliquo, tertia vero econuerſo, perſonã ſignificare dicit, vt ſatis clare habetur in litera.

¶ Quoad tertiũ, concluſio reſponſiua quęſito eſt. Perſona diuina ſignificat relationem per modũ ſubſtãtiæ i. hypoſtaſis in natura diuina. hæc concluſio ex parte ſubiecti includit duos terminos. ſ. perſona diuina, ex parte vero prædicati includit tres terminos. ſ. ly relationem, ly per modũ hypoſtaſis, & ly in natura diuina, & quo ad ſingulos declaratur in litera. quo ad ſubiectũ quidem dicitur. Primo, ꝙ aliud eſt quærere & loqui de ſignificatione pſonę & aliud de ſignificatione perſonæ diuinæ. Secundo, quòd perſona, & perſona diuina ſe habent ſicut animal & homo. & ex hoc ſequitur tertiũ, ꝙ ly perſona diuina ponitur ad circũloquendum incõplexũ nomen, ſicut ſi animal rationale ponerem° loco hominis. Et ſic titulus q̃ſtionis clarior apparet, qm̃ q̃ſtio eſt de ſignificatione non ly perſonę cũ pdicať de Deo qm̃ ſic diſcuſſa ẽ eiᵘ diſtinctio, pdicať enĩ pſona cõiter dicta: ſed pſonæ diuinę: an. ſ. totũ hoc ſignificet relationẽ aut eſſentiã. Ex parte autem pdicati ſingillatim manifeſtať cõcluſio: & primo quidem, ꝙ ſignificet relationẽ ſic. Perſona in cõi ſignificat ſubſtantiã indiuiduam rationalis naturæ. ergo perſona talis naturæ ſignificat diſtinctum in illa natura. ergo perſona diuina ſignificat relationem originis. Prima conſequentia probatur, quia de ratione indiuidui eſt indiſtinctio ĩ ſe & diſtinctio ab aliis, & explanať in perſona humana. Secunda aũt conſequentia probatur, quia diſtinctio in diuinis, nõ eſt niſi per relationes originis. Deinde probatur. ꝙ p modũ ſubſtãtiæ. i. hypoſtaſis ſic. Relatio in diuinis nõ eſt accidẽs: ſed diuina eſſentia. ergo eſt ſubſiſtens ſicut illa. ergo paternitas diuina eſt Deus pater, ſicut deitas eſt Deus. ergo perſona diuina ſignificat relationem ſubſiſtentem. ergo per modũ hypoſtaſis. Demum, quo ad ly in natura diuina, declaratur, excludendo tacitã obiectionẽ de idẽtitate naturæ & hypoſtaſis in diuinis, & ĩtẽdit, ꝙ licet ſubſiſtẽs in diuina natura ſit idẽ qđ ipſa: cũ hoc tñ ſtat, ꝙ pſona ſigñat rẽ ſubſiſtẽtẽ, nõ per modũ naturæ: ſed p modũ ſubſtãtiæ, q̃ eſt hypoſtaſis in illa natura, qa rõne diſtinguunť.

¶ Circa illã particulã, Relationẽ, aduertę, ꝙ vt S. Tho. in q̃onę de

---

Marginal notes: Q.13.ar.3. — 171 1.di.23. 2.& po. 9.ar.3. Ca.1.p. a princ. — 54 80 — † Aliquid... tulũ 1 ... ci. pag. a princ. — a 182 195 a — Eodem co... xim... † In... ad D... — † Q.1... 11. — 212 a — Art.1. huius quæſt. — In epi. ad Dam. Quoniam vetuſto. tom. 2. — a 15 170 b — † Art. 1. huius quæſt. arg. 1. — Li. 4. de tri. c. 18. & 23. — 172 1. di. 23. ar. 3. & diſ. 26 q. 1. ar. 1. & Pot. q. 9. ar. ti. 4. — Cap. 6. circa princ. — Li. 6. de tri. ca. 4. & ſequentibus. Et lib. 5. de trin. c. 9. in fine. to. 3. — Li. 4. Meta. phyſ. tex. 28. tom. 3. — † Art. 1. huius quæſt.

Universidad de Deusto Biblioteca

de potẽtia, q. 8. ar. 4. exponit, pſonã diuinã ſignificare relationẽ: pt ĩtelligi dupľr. vno mõ formaľr. alio modo materialiter, & vult ibidem, quòd materialiter tantũ ſignificet relationem originis, formaliter vero hypoſtaſim diuinæ naturæ. Et per hanc diſtinctionem multæ ſoluunť obiectiones. Videtur tñ mihi, quòd hoc in loco altius pſcrutatus propriam rõnẽ ſubiecti. i. perſonæ diuinæ, intẽdat quòd nõ ſolũ materialiter. i. tanquã id in quo neceſſario ſaluatur: ſed etiã formaliter relationẽ diuina pſona ĩcludat, nõ tñ determinate paternitatẽ aut filiationẽ. De rõne. n. formali diuinæ hypoſtaſis ſecũdum veritatẽ eſt, relatio originis, quãuis non iſta vel illa. In cuius ſignũ, nihil hic ſoluitur ex illa diſtinctione: ſed omnium difficultatum ratio redditur, diuerſitas inter modũ ſignificãdi & rem ſignificatam, quia. ſ. res ſignificata eſt relatiua. ſignificatur aũt abſolute per modum hypoſtaſis.

Poſt mediũ lib. de trin.

¶ Circa probationẽ illius particulę per modum hypoſtaſis, aduerte, quòd licet nõ valeat. A. ſignificat relationem ſubſiſtentem. ergo ſignificat eam vt ſubſiſtẽtem, vt in litera fieri videtur, valeret tamẽ, ſi. A. ex propria ratione ſignificaret per modum ſubſiſtẽtis id quod ſignificat, & quoniam perſona manifeſte ſignificat per modũ ſubſiſtentis, ad probandũ quòd ſignificaret relationem per modũ ſubſiſtentis, non erat opus niſi probare, ꝙ ſignificaretur relatio & quòd ipſa ſubſiſteret, & hoc fit perſpicue in litera.

¶ Circa prædicta ſimul occurrunt obiectiones Sco. ex primo, diſ. 23. & 25. Arguit enim, quòd nec relatio, nec ſubſtantia prima aut ſecunda, nec aliquid poſitiuum quiditatiuũ diuinis perſonis, ſignificatur nomine

ſignificat ſubſtantiam.

¶ 4 Præt. Perſona in hominibus & Angelis non ſignificat relationem ſed aliquid abſolutum. Si igitur in Deo ſignificaret relationem, diceretur æquiuoce de deo & hominibus & Angelis.

Sed contra eſt, quod dicit Boe. ĩ lib. de Trin.* ꝙ omne nomẽ ad perſonas pertinens, relationem ſignificat. Sed nullum nomen magis pertinet ad perſonã quàm hoc nomen perſona. ergo hoc nomen perſona relationem ſignificat.

G Respon. dicendum, ꝙ circa ſignificationem huius nominis perſona in diuinis, difficultatem ingerit, ꝙ pluraliter de tribus prædicatur præter naturã eſſentialium nominum, neq; etiam ad aliquid dicitur, ſicut nomina quæ relationem ſignificant. Vnde, quibuſdam viſum eſt, ꝙ hoc nomen perſona ſimpliciter ex virtute vocabuli, eſſentiam ſignificet in diuinis, ſicut hoc nomen Deus, & hoc nomen ſapiẽs: Sed propter inſtantiam hęreticorum, eſt accõmodatũ ex ordinatione Concilij, vt poſſit poni pro relatiuis, & præcipue in plurali, vel cũ nomine partitiuo: Vt cũ dicimus tres perſonas, vel alia eſt perſona patris, alia filij. In ſingulari vero poteſt ſumi pro abſoluto & pro relatiuo. ſed hæc non videtur ſufficiens ratio. quia ſi hoc nomen perſona, ex vi ſuæ ſignificationis, non habet quòd ſignificet niſi eſſentiam in diuinis, ex hoc qđ dictũ eſt, tres perſonas, non fuiſſet hæreticorũ quietata calumnia: ſed maioris calumniæ data eſſet eis occaſio. Et ideo alij dixerũt, ꝙ hoc nomen perſona in diuinis, ſignificat ſimul eſſentiam & relationem. Quorum quidã dixerunt, ꝙ ſignificat eſſentiam in recto, & relationem in obliquo, quia perſona dicitur quaſi per ſe vna. Vnitas autem pertinet ad eſſentiam. quod autem dicitur per ſe, implicat relationẽ oblique. Intelligitur enim pater per ſe eſſe quaſi relatione diſtinctus a filio. Quidam vero dixerunt econuerſo, ꝙ ſignificat relationem in recto & eſſentiã in obliquo, quia in diffinitione perſonæ, natura ponitur in obliquo. & iſti propinquius ad veritatẽ acceſſerũt.

Ad euidẽtiam igitur huius quæſtionis conſiderandũ eſt, ꝙ aliquid eſt de ſignificatione minus communis, quod tamẽ non eſt de ſignificatione magis cõis. Rationale enim includiť in ſignificatione hominis, quod tamen non eſt de ſi-

F gnificatione animalis. Vnde, aliud eſt quærere de ſignificatione animalis, & aliud eſt quærere de ſignificatione animalis, quod ẽ homo. Similiter, aliud ẽ quęrere de ſignificatione huius nominis perſona in communi, & aliud de ſignificatione perſonæ diuinæ. Perſona enim in communi ſignificat ſubſtãtiam indiuiduam rationalis naturæ, vt dictum eſt *. Indiuiduum [d] autem eſt, quod eſt in ſe indiſtinctum, ab alijs vero diſtinctum. Perſona igitur in quacunq; natura, ſignificat id, quod eſt diſtinctum in natura illa. ſicut in humana natura ſignificat has carnes, & hęc oſſa, & hanc animam; quæ ſunt principia indiuiduantia hominem, quæ quidem licet non ſint de ſignificatione perſonæ, ſunt tamen de ſignificatione perſonæ humanæ. Diſtinctio autem in diuinis non fit niſi per relationes originis, vt dictum eſt ſupra *. Relatio autem in diuinis non eſt ſicut accidens inhærens

H ſubiecto: ſed eſt ipſa diuina eſſentia[c]. Vnde eſt ſubſiſtens ſicut eſſentia diuina ſubſiſtit. Sicut ergo deitas ẽ Deus, ita paternitas diuina eſt Deus pater, qui eſt perſona diuina. Perſona igitur diuina ſignificat relationem vt ſubſiſtentem. Et hoc eſt ſignificare relationem per modum ſubſtantiæ, quæ eſt hypoſtaſis ſubſiſtens in natura diuina, licet ſubſiſtẽs in natura diuina, nõ ſit aliud q̃ natura diuina. Et ſm

I hoc verum eſt, ꝙ hoc nomen perſona ſignificat relationem in recto & eſſentiã in obliquo, non tamen relationem inquantum eſt relatio: ſed inquantum ſignificatur per modum hypoſtaſis. Similiter etiam ſignificat eſſentiã in recto: & relationem in obliquo, inquantum eſſentia idem eſt quod hypoſtaſis. Hypoſtaſis autem ſignificatur in diuinis: vt relatione diſtincta. Et ſimiliter relatio per modum relatiõis ſignificata, cadit in

K ratione perſonæ in obliquo. Et ſecundum hoc etiam dici poteſt, quòd hæc ſignificatio huius nominis perſona, non erat percepta ante hæreticorum calumniam. Vnde non erat in vſu hoc nomen perſona, niſi ſicut vnum aliorum abſolutorum. Sed poſtmodum accommodatum eſt hoc nomen perſona ad ſtandum pro relatiuo ex cõgruẽtia ſuæ ſignificationis, vt ſcilicet hoc quod ſtat pro relatiuo, non ſolum habeat ex vſu (vt prima opinio dicebat) ſed etiam ſignificatione ſua.

perſonæ, in diuinis. Et quòd non relatio quidẽ, probat, quia ad quodcunq; dicitur relatiuũ iferi⁹, ad idẽ dr̃ relatiuũ ſuperius, licet nõ primo, ergo, ſi perſona dicit relationem: ſicut pater eſt pater filii primo, ita eſſet perſona filii nõ primo. quod eſt falſum. Quòd vero nihil poſitiuum quiditatiuum perſonis, probat, quia ab vltimis diſtinctiuis & conſtitutiuis perſonarũ, nihil poteſt abſtrahi commune dictum de eis in quid, quia ſunt primo diuerſa, alioquin poſſet de eis quæri in quo conueniunt, & in quo differunt. Quòd autẽ nec ſubſtãtia prima, pbat, quia ſubſiſtens, indifferens eſt ad abſolutum & relatiuum. ¶ Ad has obiectiones, loquendo de perſona diuina de qua videtur etiam Sco. loqui, vt patet ex ſecũdo motiuo adducto, breuiter dicẽdũ, eſt, pp rõnẽ adductã in litera. ꝙ ipſa ſignificat relationẽ originis in cõi, nõ per modũ relationis: ſed hypoſtaſis. Et quia relatio originis conſtitutiua diuinæ pſonę nõ ſolũ in ſpeciali vt paternitas: ſed ẽt ſm rõnẽ relationis hypoſtaticæ, claudiť quidditatiue in rõne diuinæ pſonæ, puta patris, eo mõ quo ſuperius claudiť in rõne inferioris, & ipſa eadẽ relatio eſt ſubſtãtia prima, ſeu hypoſtaſis diuinę naturæ: idcirco oppoſitũ oĩum triũ illatorũ a Sco. tenemus. Et ad primã obiectionẽ patet rñſio ex literaĩ, qm̃ illa maior nõ eſt vera, qñ relatiuũ ſignificať p modũ abſoluti, vt cõtingit in pposito, & idcirco ſequela eſt nulla. Ad ſecũdã vero obiectionẽ dr̃, ꝙ aliud eſt loqui de reb⁹, & aliud de cõceptibus, q̃uis enĩ a rebus ſub cõceptib⁹ vltimate diſtinctiuis, nõ poſſit abſtrahi cõe aliquid dictũ in qd de illis cõceptibus, præter trãſcendẽtia, a rebus tñ ipſis abſolute, quantũcunq; ſimplicibus poteſt

Art. 1. ius q. D.

Q. 27. & 3.

poteſt abſtrahi prædicatum aliquod cõmune vniuocũ quaſi generis vel ſpeciei & non ſolum quaſi proprium. modo nulla cauſa eſt in propoſito, quòd ſi perſona diuina ſignificat aliqđ cõe prędicatũ in quid de diuinis perſonis, ꝙ illud oportet eſſe commune cõſtitutiuis perſonarũ quo ad vltimos ſuos conceptus, abſtracte & præciſe ſumptis. hanc enim conditionalem ſupponit illud motiuum, quã non oportet eſſe veram: nec ab ipſo eſt probata. Ad tertiam autẽ obiectionẽ negať, quòd ratio ſubſiſtentis (accipiendo ſubſiſtens per modũ hypoſtaſis, vt tam in diffinitione. Boe. q̃ in diffinitione Ricar. exprimitur, applicãdo ad diuina) abſtrahat ab abſoluto & reſpectiuo: imo eſt reſpectiua, q̃uis poſſit a nobis abſolute concipi, vt de facto ſignificatur perſonæ diuinæ nomine. Et quoniam nihil aliud eſt prima ſubſtãtia ĩ diuinis q̃ huiuſmodi res reſpectiua ſubſiſtens &c. ideo perſona diuina ſignificando rem reſpectiuam huiuſmodi, ſignificat ſubſtantiam primã diuinæ naturæ, & ſignificando ſubſtantiam primam diuinę naturæ ſignificat relationẽ originis ſubſiſtentem &c.

Quoad quartum redit ad opiniones prærecitatas. Et primo ad tertiã de relatione in recto, & natura ĩ obliquo. dicitq; hoc verificari de relatione, non vt relatio: ſed vt ſubſiſtens. Relatio enim dupliciter ſumi poteſt. ſ. vt relatio, puta paternitas, ſeu qua aliqd ad aliud referť, & vt hypoſtaſis, ſeu quo quaſi denominari intelligitur relatiuum, vt ly, Pater, ſubſtantiue ſumptũ. Deinde ad ſecundã opinionem de eſſentia in recto, & relatione in obliquo, & dicit hoc verificari de eſſentia non formaliter, ſed idẽtice: id eſt, vt identifica-

16 D. 1081 17

16

In corp. ar.

Q. 13. ar. 5.

173 I. di. 2. ar. 4 & .5. & 4. 26. c. 7. & 15. & po. q. 2. arg. 5. & p. 3. c. 50.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ hoc nomen perſona dicitur ad ſe, non ad alterum, quia ſignificat relationem non per modum relationis: ſed per modum ſubſtantię, quæ eſt hypoſtaſis. Et ſm hoc, Auguſt. dicit quòd ſignificat eſſentiã, prout in Deo eſſentia eſt idem cũ hypoſtaſi[e], quia in Deo non differt quod[d] eſt, & quo eſt.

Ad 2m dicendũ, ꝙ quid qñque quærit de natura quam ſignificat diffinitio, vt cũ quæritur, quid eſt homo? & reſpondetur, animal rõnale mortale[e]. Quãdoq; vero quærit ſuppoſitum, vt cum quæritur, quid natat in mari? & reſpondeť, piſcis. Et ſic quærẽtibus quid tres, reſponſum eſt, tres perſonæ.

Ad 3m dicendum, ꝙ in intellectu ſubſtantiæ indiuiduæ. i. diſtinctæ vel incõmunicabilis, intelligiť in diuinis relatio, vt dictum eſt *.

Ad 4m dicendũ: ꝙ diuerſa ratio minus cõmunium, non facit æquiuocationẽ in magis cõmuni. Licet enim ſit alia ppria diffinitio equi & aſini, tamen vniuocantur in nomine animalis, quia cõmunis diffinitio animalis conuenit vtriq;. Vnde non ſequitur, ꝙ licet in ſignificatione perſonæ diuinæ contineatur relatio, non autem in ſignificatione angelicæ perſonæ vel humanæ, ꝙ nomen perſonę æquiuoce dicatur. Licet nec etiã dicatur vniuoce, cum nihil vniuoce de Deo dici poſſit, & de creaturis, vt ſupra oſtẽſum eſt. *.

QVAESTIO XXX.

De pluralitate perſonarum in diuinis, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde quæritur de pluralitate perſonarum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ſint plures perſonæ in diuinis.

¶ Secũdo, Quot ſunt.

¶ Tertio, Quid ſignificent termini numerales in diuinis.

¶ Quarto. De communitate huius nominis perſona.

Articvlvs primvs.

Vtrum ſit ponere plures perſonas in diuinis.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur, quòd non ſit ponere plures perſonas in diuinis

A Perſona enim eſt rationalis naturę indiuidua ſubſtantia. Si ergo ſunt plures perſonæ in diuinis, ſequitur ꝙ ſint plures ſubſtantię. Quod videtur hæreticum.

¶ 2 Præt. Pluralitas proprietatum abſolutarũ, non facit diſtinctionẽ perſonarum, neq; in Deo neq; in nobis, multo igitur minus pluralitas relationum. Sed in Deo nõ eſt alia pluralitas niſi relationum, vt ſupra dictum eſt*. Ergo non poteſt dici, ꝙ in Deo ſint pulres perſonæ.

B ¶ 3 Præt. Boe. † dicit de Deo loquens, ꝙ hoc vere vnũ eſt in quo nullus eſt numerus: ſed pluralitas importat numerum. Ergo nõ ſunt plures perſonæ in diuinis.

¶ 4 Præt. Vbicunq; eſt numerus, ibi eſt totum & pars. Si igitur in Deo ſit numerus perſonarum, erit in Deo ponere totum & partem. Qđ ſimplicitati diuinę repugnat[e].

C Sed contra eſt, quod dicit Athanaſius †, Alia eſt perſona patris, alia filij, alia ſpirituſſancti. Ergo pater & filius & ſpirituſſanctus, ſunt plures perſonæ.

Respon. dicendum, ꝙ plures eſſe perſonas in diuinis, ſequitur ex præmiſſis. Oſtẽſum eſt enim ſupra *, ꝙ hoc nomen perſona, ſignificat in diuinis relationem, vt rem ſubſiſtentem in natura diuina. Supra autem habitum eſt †, ꝙ ſunt plures relationes reales in diuinis. Vnde ſequitur ꝙ ſint plures res ſubſiſtentes in diuina natura. Et hoc eſt eſſe plures perſonas in diuinis,

D Ad primvm ergo dicendum, ꝙ [d] ſubſtantia non ponitur in diffinitione perſonæ, ſecundum quod ſignificat eſſentiam: ſed ſecundum quod ſignificat ſuppoſitum. Quod patet ex hoc ꝙ additur indiuidua. Ad ſignificandum autẽ ſubſtantiam ſic dictam, habẽt Gręci nomen hypoſtaſis. Vnde ſicut nos dicimus tres perſonas, ita ipſi

E dicunt tres hypoſtaſes. Nos autem non conſueuimus dicere tres ſubſtantias, ne intelligerẽtur tres eſſentiæ, propter nominis æquiuocationem.

Ad 2m dicendum, ꝙ proprietates abſolutę in diuinis (vt bonitas, & ſapientia) non opponuntur adinuicem, vnde neq; realiter diſtinguuntur. Quàmuis ergo eis conueniat ſubſiſtere, non tamen ſunt plures res ſubſiſtentes, quod eſt eſſe plures perſonas: proprietates aũt abſolutæ in rebus creatis non ſubſiſtunt, licet realiter abinuicem diſtinguantut, vt albedo & dulce-

tur hypoſtaſi, & de relatione vt relatio eſt. Demum ad primam opinionem de æquiuocatione & accõmodatione, & dicit tria. primo ſignificationẽ fuiſſe olim occultam, ſecundo affirmat accommodationem, tertio, ꝙ cauſa accommodationis non eſt vſus, vt prima dicebat opinio, ſed ipſa vera & propria ſignificatio nominis, & ſic patet ſolutio nodi propoſiti in principio corporis: nam perſonæ nomen ratione rei ſignificatæ plurificatur realiter in diuinis: ratione vero modi ſignificãdi non dicitur ad aliquid.

¶ Super quæſtionis trigeſimæ Articulum primum.

Titulus manifeſte quęrit de reali pluralitate.

¶ In corpore vnica eſt concluſio reſponſiua quæſito affirmatiue. In diuinis ſunt plures perſonæ, & probatur ſic ex dictis. In diuinis ſunt plures relationes reales. ergo ſunt plures res ſubſiſtentes in diuina natura. ergo plures perſonæ, & tenet ſequela, quia perſona diuina ſignificat relationem vt rẽ ſubſiſtentem.

¶ In reſponſione ad ſecundum, vbi ex eo quòd non opponuntur in diuinis ſapientia & bonitas, infertur quòd non diſtinguuntur realiter, nõ oportet aliud huius conſequentiæ fundamentum iacere, quã quòd ſola oppoſitio relatiua res diuinas diſtinguit. Nõ enim abſolute intulit ex negatione oppoſitionis. negationem diſtinctionis: ſed explicite appoſuit ly in diuinis. Et propterea hoc ſufficit ad propoſitum.

& quol. 7. q. 3. art. 1.

Q. 27. ar. 3

Boe. in lib. de trin, ante medium illius.

In ſuo ſymbolo fidei.

Arti. 4. q. præced.

† Q. 27. ar. 1. 3. & 4.

D. 1026. Aug. lib. 5. de trin. c. 8. & li. 7. c. 6.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶Super quæstionis trigesimæ Articulum secundum.

Q.28.ar.3. IN titulo aduerte, quòd intentio literæ est non solum discutere, an sint plures personæ quàm tres: sed etiã an sint pauciores, puta duæ tantum. Et hoc patet, tum ex propositione quæsitorum in principio huius quæstionis (dicit enim litera ibi, ꝙ secundo quęrendum est quot sunt) tum ex conclusione responsiua in corpore articuli proposita & illata, est enim vna exclusiua .s. Personæ diuinæ sunt tãtum tres: ad cuius veritaté patet oportere verificari, ꝙ nec sunt plures nec pauciores.

a 165 c 166 a Loco citato D.974.

¶ In corpore vnica conclusione exclusiuã respondet quæsito. Necesse est ponere personas in diuinis tres tantum. Et probatur simul quo ad vtrãque exponentem sic. Plures personæ diuinæ sunt plures relationes subsistentes, abinuicé realiter distinctæ sola oppositiõe relatiua. ergo omnes relationes oppositæ ad distinctas personas, nõ oppositæ ad eãdem pertinent. ergo paternitas & filiatio ad duas spectant personas. sicque paternitas est persona patris, & filiatio est persona filii, Tunc vltra. ergo aliæ duæ relationes. scilicet spiratio & processio, neutri præmissarũ, sed sibiinuicé oppositæ, ad vnam personam non spectant: ambæ ergo vel vna earũ cõuenit vtriq; dictarum personarũ vel vna vni, & alia alii: sed processio nõ potest cõuenire vtrique, quia processio intellectus prodiret ex processione amoris. ergo spiratio conuenit vtrique, vtpote nulli earum opposita. ergo processio conuenit alii personæ. ergo sunt tantũ tres personæ .s. pater & filiꝰ & spũsctũs.

Quæst. 42. ar.1.&.4. 174 Infra q.31. arti.1 &.q. 41.art.6.& 1.di.10.ar. 5.&.4.con. c.12.vel.13 & c.25. vel 26. & pot. q.9.ar.9. & opusc. 2 ca. 56.&.60. Art. præce.

¶Circa hunc processum dubium occurrit non paruũ, de modo procedendi: diminutus enim manifeste videtur & truncus. Tũ quia proponit disiunctiuã .s. ꝙ spiratio & processio sic se habent, ꝙ vel vna earum conuenit patri & filio, vel vna patri & alia filio, & tñ nõ discutit secundã partẽ disiunctiuę ex cuius discussione pendet, an personæ sint pauciores quàm tres. Tum quia proponit etiam negatiuam habẽtem duas partes .s. ꝓcessio nõ conuenit patri & filio vel alteri eorum. Et tamen non probat eam nisi quo ad primam partem, vt manifeste conuincit ratio literæ & subiũcta verba testãtur .s. si persona generans & genita procederét a spirante.

¶ Circa eundé quoque processum dubiũ est: q̃m implicare vr̃ cõtradictoria. Ex vna enim parte dr̃ ꝙ sola relatiua oppositio distinguit realiter in diuinis, & ꝙ relationes secũdæ cõbinationis .s. spiratio & processio, non opponuntur relationibus primæ .s. paternitati & filiationi, & ex alia parte ꝓbatur realis distinctio processionis a paternitate & filiatione. Ex his .n. arguo sic. Ex primo dicto, sola oppositio relatiua distinguit realiter: sed processio nõ opponitur relatiue paternitati aut filiationi, ex secundo dicto. ergo nõ distinguitur realiter. Et ecõuerso processio distinguit realr̃ a paternitate & filiatione. ergo opponitur illi relatiue: vel. ergo nõ sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis, oĩa sunt cõtra literam. ergo.

¶ Ad primã dubitationé dicendũ est, ꝙ decuit oĩa mẽbra discutiẽda, ꝓponere explicite, ne aliqđ eorũ videreẽ obliuioni traditũ, & vt ostẽderet ex cõclone ꝓcessus ꝓposita oĩa implicite fuisse discussa. Modꝰ ãt, quo absq; defectu oĩa discussa intelligunẽ ĩ hac breui litera, est hic, illato ĩ cõi, ꝙ altera eorum .s. spirationis & processionis

do. Sed proprietates relatiuæ in Deo & subsistunt, & realiter abinuicem distinguuntur vt supra dictum est*. Vnde pluralitas talium proprietatum, sufficit ad pluralitatem personarum in diuinis.

Ad 3^m^ dicendum, ꝙ a Deo propter summam vnitatem & simplicitatem excluditur omnis pluralitas absolute dictorum, non autem pluralitas relationum, quæ relationes ꝑdicantur de aliquo vt ad alterum[c]. Et sic, compositionem in ipso de quo dicuntur non importãt, vt Boe.* in eodem libro docet.

Ad 4^m^ dicendũ, ꝙ numerus est duplex .s. numerus simplex vel absolutꝰ, vt duo, & tria, & quatuor. Et est numerus, qui est in rebus numeratis, vt duo hoïes & duo equi. Si igitur in diuinis accipiatur numerus absolute, siue abstracte, nihil prohibet in eo esse totũ &[d] partem, & sic non est nisi in acceptione intellectus nostri. nõ enim numerus absolutus a rebus numeratis est, nisi in intellectu. Si aũt accipiamus numerum prout est in rebus numeratis, sic in rebus quidé creatis, vnum est pars duorum, & duo trium, vt vnus homo duorũ, & duo trium. & sic non est in Deo, quia tantus est pater, quanta tota trinitas, vt infra patebit†.

Articvlvs II.

Vtrum in Deo sint plures personæ quàm tres.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo sunt plures ꝑsonæ quàm tres. Pluralitas enim personarũ in diuinis est secundum pluralitatem proprietatum relatiuarum, vt dictum est.* Sed quatuor sunt relationes in diuinis (vt supra dictum est) scilicet paternitas, filiatio, cõmunis spiratio, & ꝓcessio. Ergo quatuor personæ sunt in diuinis.

¶ 2 Præt. Non plus differt natura a voluntate in Deo, quàm natura ab intellectu; sed ĩ diuinis est alia persona, quæ procedit per modũ voluntatis, vt amor, & alia, quæ procedit per modum naturæ, vt filius. Ergo est etiam alia, quæ procedit per modũ intellectus, vt verbũ, & alia, quæ procedit per modũ naturæ, vt filius. Et sic iterũ sequitur ꝙ nõ sunt tãtũ tres ꝑsonæ in diuinis.

¶ 3 Præt. In rebus creatis quod excellentius est, plures habet operationes intrinsecas: sicut homo supra alia animalia habet intelligere & velle: sed Deus in infinitum excedit omnem creaturam. Ergo non solum est ibi persona procedens per modum volũtatis & per modum intellectus, sed infinitis alijs modis, Ergo sunt infinitæ personæ in diuinis.

¶4 Præt. Ex infinita bonitate patris est, ꝙ infinite seipsum cõmunicet producendo personam diuinam: sed etiam in spiritusancto est infinita bonitas. Ergo spiritussanctus producit diuinam personam, & illa aliam, & sic in infinitum.

¶ 5 Præt. Omne quod continetur sub determinato numero, est mensuratum. numerus enim mensura quædam est. Sed personæ diuinæ sunt immensæ, vt patet per Athanas.* Immensus pater, immensus filius, immensus spiritussanctus. Non ergo sub numero ternario continentur.

Sed contra est, quod dicitur. 1. Ioã. vltimo, Tres sunt qui testimonium dant in cęlo, pater, verbum, & spiritussanctus. Quærẽtibus autem quid tres, respõdetur, Tres personę. vt August. dicit.*. de tri. 7. Sunt igitur tres personę tantum in diuinis.

Respon. Dicendum, quòd ſm præmissa† necesse est ponere tantum tres ꝑsonas in diuinis. Ostensum* est enim ꝙ plures personæ sunt plures relationes subsistentes abinuicé realiter distinctę. Realis autem distinctio inter relationes diuinas, non est nisi in ratione oppositionis relatiuæ. Ergo oportet duas relationes oppositas ad duas personas pertinere. Si quæ autem relationes oppositæ non sunt, ad eandem personam necesse est eas pertinere. Paternitas ergo & filiatio (cum sint oppositæ relationes) ad duas personas ex necessitate pertinẽt. Paternitas igitur subsistens est persona patris, & filiatio subsistens est persona filij. Aliæ autem duæ relationes ad neutram harum oppositionem habent: sed sibiinuicem opponuntur. impossibile est igitur quòd ambæ vni personæ conueniant. Oportet ergo quòd vel vna earum conueniat vtrique dictarum personarum: aut quòd vna vni, & alia alij. non autem potest esse, ꝙ processio cõueniat patri, & filio, vel alteri eorũ, quia sic sequeretur, ꝙ processio intellectus, quæ est generatio in diuinis, ſm quã accipitur paternitas & filiatio, prodiret ex ꝓcessione amoris ſm quã accipitᷣ spiratio & processio, si persona generãs & genita, procederét a spirãte. Quod

Q.27.ar.3. &.4. ꝓcessionis inest vtrique .s. patri & filio, aut vna vni, & altera alteri, & subiuncto in speciali, quòd processio nec vtriq; nec alteri inest, incepit prosequi primam partem tam primæ quàm secundæ propositionis: an scilicet vna vtrique, idest patri & filio insit, & hoc examinando inchoauit a processione, intulitque partem negatiuã .s. ꝙ ipsa non conuenit vtrique. Et eadẽ via gradiendo consequẽter reliquam .s. spirationem, conclusit cõuenire vtriq;. Et sic absoluto prius membro, prius proposito, vt rectus ordo poscebat, reliqua membra proposita nõ fuit opus amplius discutere, quoniam ex affirmatione primi, & præmissis huius processus, manifeste inueniuntur exclusa, dictũ est enim quòd spiratio & processio ad eandem non possunt pertinere personam, & nunc illatũ est, quòd spiratio cõuenit patri, & filio. ergo manifeste sequitur, quòd processio nec vtrique nec alteri conuenit, & quòd non potest esse quòd vna vni, & altera alteri conueniat, quæ proposita fuerant.

Loco nunc citato. 219 183 Q.27.ar.3.

Nec obstat processui huic sic exposito, ꝙ cum nota illationis litera inferat dicens Relinquitur ergo, quòd spiratio. illatio enim illa non respicit omnia antedicta sed communes canones hic præmissos & vim dualitatis relationum .s. processionis & spirationis, & intendebat, quòd quia si non obuiat oppositio, altera harum idẽtificatur vtrique .s. patri & filio, & processio non potest idẽtificari vtrique, relinquitur quòd spiratio identificetur vtrique, vtpote nullam habens ad vtranque oppositionem, sic .n. infert litera, & non absolute sine additione præfati medii, vt patet intuenti.

a 163 171 Q.27.ar.1. &.4.

¶ Ad secundam vero dubitationẽ, breuiter dicitur, quòd cum oppositio relatiua distinguens diuina sit secundũ ordinem originis, dupliciter possunt dici aliqua ibidem relatiue opposita .s. ratione relationis, vel ratione originis, opposita ratione relationis sunt tantum correlatiua, vt pater & filius adinuicem, & spirans & procedens ad inuicem. ratione auté originis opposita sunt quæcunque sic se habẽt, qđ vnũ oportet esse ab alio, & non ecõtra. Dico ergo primo, quòd secunda combinatio non opponitur primę ratione relationis, & hoc intendit litera dicens, neutram harum, oppositionem habere ad aliquam illarum Secundo, quòd processio opponitur vtrique, ratione originis, quia origo amoris est ab intellectu, & non econtra. Et hoc intendebat litera excludens processionem a patre & filio, est enim oppositio hic, oppositio relatiua originis, spiratio autem nec ratione relationis, nec ratione ordinis originis, aliquam habet ad paternitatem & filiationem oppositionem, & propterea merito coincidit cum vtraq;. Et si diuersis rationibus interpretando oppositioné relatiuã, nulla est implicatio in hoc processu, vt patet ex dictis, & efficaciter probatum est personas diuinas esse tres tantum.

161 190 d Q.42.ar.1. & 2. 175 1.dis. 24. q. 1.arti. 3. & pot.q.9.ar. 7. & quol. 10.q.1. art. 1.

¶ In responsione ad secundum aduerte, si vis complete videre quare processio intellectus & naturæ coincidit, non auté voluntatis, tres differétias positas in quęstionibus de potentia quæst. 10. arti. 2. ad. 11.

est contra præmissa*. Relinquitur ergo, ꝙ spiratio conueniat & personæ patris, & personæ filij, vtpote nullam habens oppositionem relatiuam, nec ad paternitaté, nec ad filiationem. Et per consequens oportet, ꝙ conueniat processio alteri personæ, quæ dicitur persona spiritussancti, quæ per modũ amoris procedit, vt supra habitum est* Relinquitur ergo, tantum tres personas esse in diuinis .s. patrem, & filium, & spiritum sanctum[e].

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ licet sint quatuor relationes in diuinis: tamen vna earum .s. spiratio, non separatur a persona patris & filij: sed conuenit vtrique. Et sic licet sit relatio, non tamen dicitur proprietas. (quia nõ conuenit vni tantum personæ) neq; relatio personalis .i. constituens personam[e]. Sed hæ tres relationes, paternitas, filiatio, & processio, dicuntur proprietates personales, quasi personas cõstituẽtes. nã paternitas est ꝑsona patris, filiatio ꝑsona filij, ꝓcessio ꝑsona spiritussancti ꝓcedentis.

Ad 2^m^ dicẽdũ, ꝙ id quod procedit per modũ intellectus, vt verbum, procedit ſm rationem similitudinis, sicut etiam id quod procedit per modum naturæ: Et ideo supra dictum est†, quòd processio verbi diuini, est ipsa generatio per modum naturæ. Amor aũt inquantũ huiusmodi, non procedit, vt similitudo illius a quo ꝓcedit: licet in diuinis amor sit coessentialis inquãtũ est diuinus. Et ideo ꝓcessio amoris, nõ dr̃ generatio ĩ diuinis[c].

Ad 3^m^ dicendũ, ꝙ homo (cũ sit perfectior aliis animalibus) habet plures operationes intrinsecas, q̃ alia animalia, quia eius perfectio ẽ per modum cõpositionis. Vnde in angelis, qui sunt perfectiores & simpliciores, sunt pauciores operationes intrinsecæ q̃ in homine[c], quia in eis non est imaginari, sentire, & huiusmodi: sed in Deo ſm rẽ non est nisi vna operatio, quæ est sua essentia. Sed qũo sunt duæ processiones supra ostensum est*.

Ad 4^m^ dicendum, ꝙ ratio illa procederet, si spiritussanctus haberet aliam numero bonitatem a bonitate patris, oporteret enim, ꝙ sicut pater per suam bonitatem producit personam diuinam, ita & spiritussanctus. Sed vna & eadem bonitas, patris est & spiritussancti. Neque etiam est distinctio, nisi per relationes personarum[c]. Vnde bonitas conuenit spirituisancto, quasi habita ab alio: patri autem sicut a quo communicatur alteri. Oppositio autem relationis non permittit, vt cũ relatione spiritussancti, sit relatio principij respectu diuinæ personæ, quia ipse procedit ab alijs personis, quæ in diuinis esse possunt

Ad 5^m^ dicendum, ꝙ numerus determinatus (si accipiatur numerus simplex qui est tantum in acceptione intellectus) per vnum mensuratur. Si vero accipiatur numerus rerum in diuinis personis, sic non competit ibi ratio mensurati, quia eadem est magnitudo trium personarum, vt infra patebit*. Idé autem non mensuratur per idem.

Articvlvs III.

Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ termini numerales ponant aliquid in diuinis. Vnitas enim diuina est eiꝰ essentia: sed omnis numerus est vnitas repetita. ergo omnis terminus numeralis in diuinis significat essentiam. ergo ponit aliquid in Deo.

¶ 2 Præt. Quicquid dicitur de Deo & creaturis, eminentius conuenit Deo quàm creaturis. Sed termini numerales in creaturis aliquid ponunt. Ergo multo magis in Deo.

¶ 3 Præt. Si termini numerales nõ ponunt aliquid in diuinis: sed inducuntur ad remouendum tantũ, vt per pluralitatem remoueatur vnitas, & per vnitatem pluralitas, sequitur quòd sit circulatio in ratione, confundens intellectum, & nihil certificans, quod est inconueniens. Relinquitur ergo, quòd termini numerales aliquid ponunt in diuinis.

Sed contra est, quod Hilar. dicit in. 4. de trin.* Sustulit singularitatis ac solitudinis intelligẽtiam, professio consortij, quod est professio pluralitatis. Et Ambr. dicit in li. de fide. † Cum vnum Deũ dicimus, vnitas pluralitatem excludit deorum, non quantitatem in Deo ponimus. Ex quibus videtur, ꝙ huiusmodi nomina sunt inducta in diuinis ad remouendum, nõ ad ponendum aliquid.

Lib. 4. de trin. ante medium. Amb.li. 1. de fide.c.2. ante med. tom.2.

Respon. Dicendum, ꝙ Magister in sententijs ponit, ꝙ termini numerales non ponunt aliquid in diuinis, sed remouent tantũ. Alij vero dicunt contrarium.

Ad euidẽtiã igitᷣ huius cõsiderã

¶ Super Quæstionis trigesimæ Articulum tertium.

IN titulo termini numerales sunt, vnus, duo, tres &c. ponere aliquid, est significare aliqđ positiuũ, itaꝗ sensus est

cũ dicimus ꝙ pater & filius ſunt duo, an ly duo prædicet aliqd poſitiue, vt ſapiẽs, aut pater, an ſolã negationẽ vt ly incorpore[9]. F uina eſſe de ordine immaterialium. Conſequentia vero probatur ex differentia inter vtranque multitudinem ac vtriuſq; principium vnitatem, quo ad ſignificandũ aliquid poſitiuum vel negatiuum ſic. Vnum tranſcendenter ſignificat rem, quę vna dicitur, addita tantum negatione diuiſionis. ergo multa tranſcendenter ſignificat res,

¶ In corpore quatuor facit. Primo refert duas extremas opiniones alteram magiſtri in.24. diſt.1. tenentis ſolam negationẽ his terminis ſignificari, alteram oppoſitã. Secundo ponit quandam diſtinctionẽ de pluralitate pro fundamento tam veritatis inueniẽdæ, quam erroris vitandi. Tertio 256 D.1079 prærecitatarum opinionum radices oſtẽdit. Quarto reſpondet determinando.

¶ Quoad ſm, quia primũ patet, diſtinctio eſt iſta Pluralitas eſt duplex. ſ. materialis & tranſcendẽs. Et probatur ſic. Diuiſio ẽ duplex. ſ. continui & oppoſitarum vel diuerſarum formarum. ergo & pluralitas, quoniam diuiſionem ſequitur. Et manifeſtãtur mẽbra diſtinctionis ex duabus aliis differẽtiis præter prædictã radicalẽ, quia. ſ. materialis eſt ſpecies quãtitatis, tranſcendens autem, in nullo eſt genere. Et rurſus, illa non eſt niſi in quantis, iſta eſt in ſeparatis a materia.

¶ Quo ad tertium vtraq; opinio ſolam materialem multitudinem quæ numer[9] 70 vocatur, iſpexit: ſed alio calle ineeſſit, dũ ĩperfectionẽ altera, altera vero vltimam differentiam, quaſi abſq; imperfectione conſiderauit. Et ſic illa ad remouendum, iſta ad ponẽdum terminos numerales aſſumptos dixit.

¶ Quo ad quartũ, concluſio reſpõſiua quæſito eſt. Termini numerales in diuinis ſignificãt illa de quibus dicuntur, ſolam negationem addendo. Et probatur ac declaratur. probatur quidem ſic. Termini numerales in diuinis non ſumuntur a numero, qui ẽ Q.11.ar.1. ſpecies quantitatis, ſed a multitudine tranſcendente. ergo ſignificãt illa de quibus dicuntur ſola negatione addita. Antecedens quo ad partem negatiuam, quę directe eſt contra radicem vtriuſque opinionis præmiſſæ probatur, quia aliter ſequeretur, quòd non dicerentur de Deo niſi metaphorice, & probatur ſequela, quia proprietates corporales non niſi metaphorice de Deo dicuntur, vt patet de latitudine & longitudine &c, Quo ad partem vero affirmatiuam, licet explicite nõ probetur, ſequitur tamen ex differentia inter vtranque multitudinem, & præcipue ex illa, quæ ſe tenet ex parte ſubiecti, conſtat enim di-

dum eſt, ꝙ omnis pluralitas conſequitur aliquam diuiſionem, eſt autem duplex diuiſio [c]. Vna materialis, quæ fit [d] ſm diuiſionem continui, & hanc cõſequitur numerus, qui eſt ſpecies quãtitatis. Vnde talis numerus non eſt niſi in rebus materialibus habentibus quantitatẽ. Alia eſt diuiſio formalis quæ G fit per oppoſitas vel diuerſas formas. Et hanc diuiſionem ſequitur multitudo, quæ non eſt in aliquo genere, ſed eſt de tranſcendẽtibus, ſm quod ens diuiditur per vnum & multa. Et talem multitudinem ſolam contingit eſſe in rebus immaterialibus. Quidam igitur non conſiderantes niſi multitudinem ſolam, quæ eſt ſpecies quantitatis diſcretæ (quia videbant ꝙ quantitas diſcreta non habet locum in diuinis) poſuerunt, ꝙ termini nume H rales non ponunt aliquid in Deo, ſed remouent tantum. Alij vero eandem multitudinem conſiderãtes dixerunt, ꝙ ſicut ſcientia ponitur in Deo ſm rationẽ propriam ſcientiæ, non autem ſecundum rationem ſui generis [e] (quia in Deo nulla eſt qualitas) ita numerus in Deo ponitur ſecundum propriam rationem numeri, non autem ſecũdum rationẽ ſui generis, quod eſt quantitas. Nos autem dicimus, ꝙ termini numerales, ſecundum ꝙ I veniunt in prędicationem diuinã, non ſumuntur a numero, qui eſt ſpecies quãtitatis, quia ſic de Deo non dicerentur niſi metaphorice, ſicut & aliæ proprietates corporalium, ſicut latitudo, longitudo, & ſimilia. Sed ſumuntur a multitudine, ſecundum quod eſt tranſcendens. Multitudo autem ſic accepta hoc modo ſe habet ad multa de quibus prædicatur, ſicut vnum quod cõuertitur cum ente ad ẽns. Huiuſmodi autem vnũ (ſicut ſupra K dictum eſt * cũ de Dei vnitate ageretur) non addit aliquid ſupra ens niſi negationem diuiſionis tantũ. Vnum enim ſignificat ens indiuiſum. Et ideo de quocunque dicatur vnum, ſignificatur illa res indiuiſa, ſicut vnum dictum de homine ſignificat naturam, vel ſubſtantiam hominis non diuiſam. Et eadem ratione cum dicũtur res multæ, multitudo ſic accepta ſignificat res illas cum indiuiſione circa vnamquanque earum. Numerus autem qui eſt ſpecies quantitatis, ponit quoddam accidens addi tum ſupra ens, & ſimiliter vnum quod eſt principiũ numeri. Termini ergo numerales ſignificant in diuinis illa de quibus dicũtur, & ſuper hoc nihil addunt niſi negationem, vt dictum eſt [c]. & quantũ ad hoc, veritatẽ dixit Magiſter in ſententiis. Vt cum dicimus, eſſentia eſt vna, vnum ſignificat eſſentiam indiuiſam. cum dicimus, perſona eſt vna, ſignificat perſonam indiuiſam. cum dicimus, perſonæ ſunt plures, ſignificantur illæ perſonæ, & indiuiſio circa vnamquanque earum, quia de ratione multitudinis eſt, ꝙ ex vnitatibus conſtet.

Ad primvm ergo dicendũ ꝙ vnum cum ſit de tranſcendentibus, eſt communius quàm ſubſtantia, & q̃ relatio, & ſimiliter multitudo. Vnde poteſt ſtare in diuinis & pro ſubſtantia, & pro relatione ſecundum quod competit his quibus adiungitur. Et tamen per huiuſmodi nomina ſupra eſſentiam, vel relationem, additur ex eorum ſignificatione propria, negatio quędam diuiſionis, vt dictum eſt *.

Ad 2[m] dicendum, ꝙ multitudo, quæ ponit aliquid in rebus creatis, eſt ſpecies quantitatis, quæ non tranſumitur in diuinã prædicationem, ſed tantum multitudo tranſcendens, quæ non addit ſupra ea de quibus dicitur, niſi in diuiſionem circa ſingula. Et talis multitudo dicitur de Deo.

Ad 3[m] dicendum, ꝙ vnũ non eſt remotiuũ multitudinis: ſed diuiſionis, quæ eſt prior ſecundũ rationẽ, quã vnũ vel multitudo. Multitudo autem non remouet vnitatem: ſed remouet diuiſionem circa vnũquodq; eorũ, ex quibus conſtat multitudo. Et hæc ſupra expoſita ſunt *, cũ de diuina vnitate ageretur. Sciẽdũ tñ eſt ꝙ authoritates addit ſupra res niſi indiuiſionem circa vnamquamque, duplici- ter ĩtelligi poteſt. Primo, quòd ly. Nihil, ſupponat pro poſitiuo præſens enim diſcuſſio ad hoc fit, vt ſciatur an poſitiuũ aliquid addat, aut ſolam negationem non curando, vtrum vnam vel plures, certum eſt enim multitudinem includere plures negationes ſcilicet eam quam claudit vnitas, quæ eſt indiuiſio in ſe, & eam quam addit multitudo, quæ eſt diſtinctio vnius vnitatis ab alia. Secundo,

quæ plures dicũtur addita tantum negatione diuiſionis circa vnamquãq;: multitudo enim ex vnitatibus conſtat. vnũ vero quod eſt principium numeri, & ipſe numerus, certũ accidens poſitiuumq; ſignificat, alioquin quantitatis ſpecies non eſſet &c. ergo ſi termini numerales ĩ diuinis ſumpti ſũt a multitudine tranſcendenti ſignificant res illas, quibus adduntur ſola negatione addita, quod erat probandum, manifeſtatur autem applicando ad eſſentiam & perſonas, vt clare patet in litera.

¶ Circa prædicta aduerte primo, ꝙ ex litera habes, ꝙ opinio authoris differt quo ad radicẽ ab vtraq; opinione præmiſſa. Quoad concluſionẽ vero ſimpliciter differt a ſecunda, quam tamen abſque ratione aliqua approbare videtur Scotus in quolibet. q.14. circa principium artic.1. dum trini nomẽ de Deo dictum a ſpecie quantitatis diſcretæ abſtrahit. A prima vero differt ſm aliquid, quia. ſ. non ponit ſignificare negatiue ſignificare dicit, quãuis etiam negationem importare concedat cum ipſo magiſtro.

¶ Aduerte ſecundo, ꝙ ſunt hic multæ ꝓpoſitiones diſputabiles, ſcilicet, quòd numer[9] eſt vna certa ſpecies quantitatis & ꝙ non inuenitur niſi in rebus quantitatis. Et ꝙ vnũ principium numeri eſt aliquod accidens poſitiuum materiale. Sed quoniã præſentis negotii nõ ſunt, erit, ſi tẽpus dabitur de his q̃ſtio ſpecialis Q.

¶ Aduerte tertio, ꝙ cum in litera dicitur ꝙ multitudo nihil

Secundo, ꝙ ponderetur ly tres illas in numero plurali, ſignificat A enim in actu exercito diuiſionem vnius ab alia, & ſic ſupra res diuiſas multitudo non addit niſi negationem diuiſionis, circa vnamquãque, & hoc modo ly nihil, ſtat tam pro poſitiuo quàm pro negatiuo.

¶ Super quæſtionis triceſimæ Articulum quartum.

Titulus clar[9] eſt.

¶ In corpore tria facit. Primo oſtẽdit quid clarum & quid ambiguum hic ſit. Secundo refert aliorum opiniones, circa illud ambiguũ. Tertio reſpõdet quęſito determinando. 176 dist.25.ar.3.& pot.q.8.art.3.ad 11.&.q.9.art.4.ad 4. Quoad primũ, tria dicit. Primo de communitate huius nominis, quòd eſt manifeſta, & probat ex ipſo modo loquendi, dicim[9] enim tres perſonas. Secundo, de modo communi- 172 tatis, quòd eſt etiam manifeſt[9] negatiue, quoad modũ illum quo eſſentia diuina eſt communis, quia non eſt vna perſo- Q.29.ar.3. ad.4.argu. na communis tribus perſonis. Tertio de modo cõmunitatis, quòd reſtat ambiguus, q̃uo. ſ. perſona ſit cois tribus.

¶ Quoad ſecundũ duæ referuntur opiniones. Altera, quòd eſt communitas negationis. Altera, ꝙ eſt cõmunitas intẽtionis, illa ſuper diffinitione Ricardi, iſta ſuper diffinitione Boetii fundata ẽ: Q.3.art.5. vtraque tamen reprehenditur ex præ- Li.7.de tri nit.c.4.& ſequentibus, & li.5.c.9. in fi. to.3. determinatis in præcedenti quæſtione, de ſignificatione perſonæ quòd. ſ. eſt nomen ſignificãs in diuinis, relationẽ per modum hypoſtaſis, & in communi ſubſtantiam primam rationalis naturæ, ac per hoc nec intentionis nec negationis eſt nomen. Et cũ cõmunitas attendatur penes ſignificatum, ſequitur, quòd non ſic cõmunitas ĩtẽtionis aut negationis, ſed rei ſignificatæ.

¶ Quoad tertium, concluſio reſponſiua quæſito ẽ. Nomẽ perſonæ eſt commune tribus perſonis diuinis ſecundum rationem, non ſicut genus, vel ſpecies, ſed ſicut indiuiduum vagum. Hæc concluſio

in oppoſitũ inductæ, non probant ſufficiẽter propoſitum. licet enim pluralitate excludatur ſolitudo, & vnitate deorum pluralitas, non tamen ſequitur ꝙ his noĩbus hoc ſolũ ſignificetur. Albedine enim excludit nigredo, ñ tñ noĩe albedinis ſignificat ſola nigredinis excluſio.

B

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum hoc nomen perſona poſſit eſſe commune tribus perſonis.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ hoc nomẽ perſona, non poſſit eſſe commune tribus perſonis. nihil enim eſt cõmune tribus perſonis niſi eſſentia. Sed hoc nomen perſona, non ſignificat eſſentiam in recto. Ergo non eſt commune tribus. C

¶ 2 Præt. Commune opponitur incõmunicabili. Sed de ratione perſonæ eſt, ꝙ ſit incommunicabilis, vt patet ex diffinitiõe Ricar. de ſancto Victo. ſupra poſita*. Ergo hoc nomẽ pſona nõ eſt cõmune tribus.

¶ 3 Præt. Si eſt cõmune tribus, aut iſta communitas attenditur ſm rẽ, aut ſm rationem. Sed nõ ſm rem, quia ſic tres pſonę eſſent vna perſona. Nec iterum ſm rationem tantũ quia ſic perſona eſſet vniuerſale. In diuinis autem non eſt vniuerſa D le, nec etiam particulare, neque genus, neque ſpecies, vt ſupra oſtenſum eſt *. Nõ ergo hoc nomen perſona eſt commune tribus.

Sed contra eſt quod dicit Aug.7. de Trin †. ꝙ cum quæreretur quid tres, reſponſum eſt, tres perſonæ, quia cõmune eſt eis id quod eſt perſona.

Respon. Dicendum, ꝙ ipſe modus loquendi oſtendit hoc nomen perſona, tribus eſſe cõmune E cũ dicimus tres perſonas: ſicut cũ dicimus tres homines, oſtẽdimus hominem eſſe cõmune tribus. Manifeſtum eſt aũt, ꝙ non eſt cõmunitas rei, ſicut vna eſſentia communis eſt tribus, quia ſic ſequeretur vnã eſſe perſonam trium, ſicut eſſentia eſt vna. Qualis autem ſit cõmunitas, inueſtigantes diuerſimo de locuti ſunt. Quidam. n. dixerũt ꝙ eſt communitas negationis pp hoc, ꝙ in diffinitione pſonæ ponit incommunicabile. Quidam aũt dixerunt, ꝙ eſt communitas intẽtionis, eo quod in diffinitione perſonæ ponitur indiuiduum, ſicut ſi dicatur, ꝙ eſſe ſpeciem eſt commune equo & boui, & vtrunq ue horum excluditur per hoc, ꝙ hoc nomen perſonę, non eſt nomen negationis, neque intentionis. ſed eſt nomen rei [c]. Et ideo dicendum eſt, ꝙ etiam in rebus humanis hoc nomẽ perſona eſt commune communitate rationis, nõ ſicut genus vel ſpecies: ſed ſicut indiuiduum vagum. Nomina enim generum vel ſpecierum, vt homo, vel animal. ſunt impoſita ad ſignificandum ipſas naturas communes, nõ autem intentiones naturarum cõmuniũ, quæ ſignificantur his nominibus genus vel ſpecies. Sed indiuiduũ vagum (vt aliquis homo) ſignificat naturam communem cum determinato modo eſſendi, qui competit ſingularibus, vt. ſ. ſit per ſe ſubſiſtens diſtinctum ab aliis. Sed in noĩe ſingularis [d] deſignati, ſignificatur determinatũ diſtinguẽs. Sicut ĩ noĩe Sor. hæc caro, & hoc os. Hoc tñ intereſt, ꝙ aliquis homo ſignificat naturam, vel indiuiduum ex parte naturæ cum modo exiſtendi qui competit ſingularibus. Hoc autem nomen perſona, non eſt impoſitum ad ſignificandum indiuiduum ex parte naturæ: ſed ad ſignificandum rem ſubſiſtentem in tali natura. Hoc autem eſt commune ſecundum rationem omnibus perſonis diuinis, vt vnaquæque earum ſubſiſtat in natura diuina diſtincta ab aliis. Et ſic, hoc nomen perſona, ſecundum rationem eſt cõmune tribus perſonis diuinis.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de communitate rei.

Ad 2[m] dicendum, quòd licet perſona ſit incõmunicabilis, tamen ipſe modus exiſtendi in communicabiliter, poteſt eſſe pluribus communis [c].

Ad 3[m] dicendum, quòd licet ſit communitas rationis & nõ rei, tñ nõ ſequitur quòd in diuinis ſit vniuerſale vel particulare, vel genus vel ſpecies [c]: tum quia neque in rebus humanis cõmunitas perſonæ eſt communitas generis vel ſpeciei, tum quia perſonæ diuinæ habẽt vnum eſſe: genus autem & ſpecies & quodlibet vniuerſale prædicatur de pluribus, ſecũdum eſſe differentibus.

primo declaratur, ſecundo probatur. Declaratur quidem ex differentia inter ſignificationes nominum generici, ſeu ſpecifici, indiuidui vagi & ſingularis, & rurſus ex differentia diuerſorum nominum indiuidui vagi, quia. ſ. homo ſeu animal, ſignificat ipſam naturam, aliquis homo, ſeu perſona humana ſignificat naturam cũ determinato modo eſſendi. Sortes vero ſignificat hoc ſubſiſtens in natura. Sed & aliquis homo, & perſona non eodem modo idem ſignificant, quoniam perſona ex parte modi. ſ. ſubſi- 170 ſtentiæ. Aliquis vero homo ex parte naturæ particularizationis adiuncto modo ſignificat. Probatur autẽ ſic. Eſſe ſub ſiſtens diſtinctũ ab aliis, commune eſt tribus perſonis diuinis, ergo perſonæ nomen eſt eis ſic commune. etſi antecedẽti adiungas, quòd ipſum non ſe habet ad perſonas diuinas vt ſpecies, aut genus: ſed vt indiuiduum vagum, inferetur tota concluſio vt propoſita eſt.

¶ Circa prędicta ad D.730. uerte, quòd cum in diuinis dicimus, Pater eſt Deus, & rurſus, Pater eſt perſona diuina, licet prædicatum ſecundæ reſpectu prædicati primæ dicat modum illius; ac propterea dicatur commune, vt indiuiduũ vagũ. reſpectu tamen ſubiecti eſt prædicatum eſſentiale. Tum ex ratione communi, quia modus ſubſiſtẽdi eſſentialis, eſt ex ſingularibus ſubſtãtiæ. Tum ex ratione ſpeciali, quia perſona diuina relationẽ ſignificat, quam conſtat eſſentialiter prædicari de paternitate vel filiatione. Et eſſet ſimile de colore reſpectu albedinis & nigredinis, ſi albedo & nigredo conſtituerent ſingulare ſubſtantiæ. Vnde patet, ꝙ Scot[9] de 2 16 89 ſignificatione & cõmunitate perſonę in ſupradictis tractans locis, & ponẽs communitatem negationis, aut poſitiui ꝑ 1 223 modũ proprii, & a præſenti deuiauit doctrina, & nihil probauit oppoſitum.

¶ Supet

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ *Super quæstionis trigesimæprimæ Articulum primum.*

IN titulo, trinitas secundum propriam significationē vocabuli sumitur.
¶ In corpe, vnica ē conclusio affirmatiue respōdens, Trinitatis nomine in diuinis est vtendum. Et probatur sic. In diuinis ponitur pluralitas personarū. ergo ponēda est etiā trinitas earūdē. pbatur consequentia, quia quod significat pluralitas indeterminate, significat trinitas determinate, importat enim determinatum numerum. s. trinarium. Et procedit hæc ratio supposita veritate fidei. s. quòd in diuinis sunt vere tres personæ.

QVAESTIO. XXXI.

De his quæ ad unitatem uel pluralitatem pertinent in diuinis, in quatuor articulos diuisa.

POst hæc considerandū est de his, quæ ad vnitatē vel pluralitatem pertinēt in diuinis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, De ipso nomine trinitatis.
¶ Secundo, Vtrum possit dici, filius est alius a patre.
¶ Tertio, Vtrum dictio exclusiua, quæ videtur alietatem excludere, possit adiungi nomini essentiali in diuinis.
¶ Quarto, Vtrum possit adiungi termino personali.

ARTICVLVS. I.

Vtrum sit trinitas in diuinis.

177 1. dist. 24. q. 2. ar. 2. & 2 di. 1. q. 1. arti. 5. cor. & op. 3. c. 30. 50. 51. & 52

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd non sit trinitas in diuinis. Omne enim nomen in diuinis vel significat substantiam vel relationem. Sed hoc nomen trinitas, non significat substantiā. prædicaretur enim de singulis personis: neq; significat relationem, quia non dicitur secūdum nomē ad aliud. Ergo nomine trinitatis non est vtendum in diuinis.
¶ 2 Præt. Hoc nomen trinitas, videtur esse nomen collectiuū, cū significet multitudinē. Tale aūt nomen nō conuenit in diuinis, cū vnitas importata per nomen collectiuū, sit minina vnitas. In diuinis aūt est maxima vnitas. Ergo hoc nomē trinitas, nō cōuenit ī diuinis.
¶ 3 Præt. Omne trinū est triplex: sed in Deo nō est triplicitas, cum triplicitas sit species inæqualitatis. Ergo nec trinitas.
¶ 4 Præt. Quicquid est in Deo, est in vnitate essentiæ diuinæ, quia Deus est sua essentia. Si igitur trinitas est in Deo, erit in vnitate essentiæ diuinæ. & sic in Deo erunt tres essentiales vnitates, quod est hæreticum.
¶ 5 Præt. In omnibus quæ dicuntur de Deo, concretū prædicatur de abstracto. Deitas enim est Deus, & paternitas est pater. Sed trinitas non pōt dici trina, quia sic essent nouem res in diuinis, quod est erroneū. Ergo nomine trinitatis non est vtendum in diuinis.

In suo symbolo fidei. SED CONTRA est, ꝙ Athanasius * dicit, ꝙ Vnitas in trinitate, & trinitas in vnitate veneranda sit.

RESPON. Dicendū, ꝙ nomen trinitatis in diuinis, significat determinatū numerū personarū. Sicut igit̃ ponitur pluralitas psonarū in diuinis, ita vtēdū est noīe trinitatis, quia hoc idē, qđ significat pluralitas indeterminate, significat hoc nomē trinitas determinate.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ hoc nomen trinitas, ſm etymologiam vocabuli, videtur significare vnam essentiam trium personarum, secundum ꝙ dicitur trinitas quasi trium vnitas. Sed secūdum proprietatem vocabuli, significat magis numerum personarū vnius essentiæ, & propter hoc non possumus dicere, F ꝙ pater sit trinitas, quia non est tres personæ. Non autem significat ipsas relationes personarum, sed magis numerum personarum adinuicem relatarum, & inde est, ꝙ secundum nomen, ad aliud non refertur.

AD 2m dicendum, ꝙ nomen [d] collectiuum duo importat. s. pluralitatem suppositorum, & vnitatem quandam. s. ordinis alicuius. Populus enim est multitudo hominum sub aliquo ordine comprehensorū. Quantum ergo ad primum, hoc nomen trinitas, conuenit cum nominibus collectiuis, sed quantum ad secundum differt, quia in diuina trinitate, non solū est vnitas ordinis, sed cum hoc, est etiam vnitas essentiæ.

AD 3m dicendū, ꝙ trinitas absolute dicitur. Signi G ficat enim numerū ternariū personarū. Sed triplicitas significat proportionē inæqualitatis. est enim species proportionis inæqualis, sicut patet per Boe. * in arithmetica. Et ideo non est in Deo triplicitas: sed trinitas.

AD 4m dicendum, ꝙ in trinitate diuina intelligitur & numerus, & personæ numeratæ. Cū ergo dicimus trinitatem in vnitate, non ponimus numerum in vnitate essentiæ, quasi sit ter vna, sed personas numeratas ponimus in vnitate naturæ, sicut supposita alicuius naturæ dicuntur esse in natura illa. E conuerso autem dicimus vnitatem in trinitate, sicut natura dicitur esse in suis suppositis.

H AD 5m dicendum, ꝙ cum dicimus, trinitas est trina ratione numeri importati, significatur multiplicatio eiusdem numeri in seipsum, cum hoc quod dico trinū, importet distinctionem in suppositis illius, de quo dicitur. Et ideo non potest dici, ꝙ trinitas sit trina, quia sequeretur si trinitas esset trina, ꝙ tria essent supposita trinitatis, sicut cū dicitur, Deus est trinus, sequitur ꝙ sunt tria supposita deitatis.

ARTICVLVS. II.

Vtrum filius sit alius a patre.

¶ *Super quæstionis trigesimæprimæ Articulum secundū.*

IN titulo hoc & sequentibus huius quæstionis, quæstio est de his terminis secundum proprias suas significationes, ita quòd veras ac falsas reddant propositiones, puta: filius est alius a patre &c.
¶ In corpore quatuor facit. Primo ostendit modum seruandum in sermone de trinitate. s. caute & modeste, & declarat hoc dupliciter. Primo in communi, authoritatibus Hieronimi & Augustini. Secundo in speciali, propter extremos errores Arrii & Sabellii. Secundo dicit quatuor cauenda nomina propter Arrium. s. diuersitatis, diuisionis, disparitatis, & alieni. Tertio quatuor similiter cauēda propter Sabellium. s. singularis, vnici, confusi, & solitarii. Quarto respondet quæsito affirmatiue: filius est alius a Patre, probatq; hoc sic. Alius masculine sumptum, nō importat nisi distinctionē suppositi. ergo, pbatur cōsequētia, quia filius est aliud suppositum diuinæ naturæ, quod patet ex æquiualenti, quia. s. est alia psona & alia hypostasis. Quod autem distinctio locū habeat in diuinis, vt deductio supponit in corpore articuli, probatur ex natura oppositionis relatiuæ.

I AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ filius non sit alius a patre. Alius. n. est relatiuum diuersitatis substātiæ. Si igitur filius est alius a patre, videtur ꝙ sit a patre diuersus. Quod est cōtra August. 7. de trin. * vbi dicit, ꝙ cum dicimus tres personas, non diuersitatem intelligere volumus.
¶ 2 Præt. Quicunq; sunt alij abinuicem, aliquo modo abinuicē differunt. si igitur filius est alius a patre, sequitur quòd sit differens a patre. Quod est contra Amb. in. 1. de K Fide. † vbi ait, Pater. & filius deitate vnum sunt. nec est ibi substantię differentia, neque vlla diuersitas.
¶ 3 Præt. Alienum ab alio dicitur. Sed pater nō est alienus a filio. dicit enim Hilar. in. 7. de trin. * ꝙ in diuinis psonis nihil est diuersum, nihil alienum, nihil separabile. Ergo filius nō est alius a patre.
¶ 4 Præt. Alius & aliud idem significant, sed sola generis consignificatione differunt. Si ergo filius est alius a patre, videtur sequi ꝙ filius sit aliud a patre.

SED CONTRA est qđ Aug. † dicit in lib. de fide ad Petrum. Vna est A enim essentia patris & filij & spiritussancti, in qua non est aliud pater, aliud fili9, aliud spiritussanct9, quàmuis personaliter sit alius pater, alius filius, alius spiritussanct9.

Citatur. 4. sent. in magist. dist. 13. in fine. RESPON. Dicendum, ꝙ quia ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis (vt Hier. dicit *) ideo cum de trinitate loquimur, cum cautela & modestia est agendū, quia vt Augu. dicit in. 1. de trinit. † Nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæ B ritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Oportet autem in his quæ de trinitate loquimur, duos errores oppositos cauere temperate inter vtrunq; procedentes. s. errorem Arrij [c], qui posuit cum trinitate personarum trinitatem substantiarum, & errorem Sabellij, qui posuit cū vnitate essentiæ vnitatem personæ.

†Lib. 1. de trin. cap. 3. in princ. to. 3.

160

D. 702. Ad euitandum igitur errorem Arrij (vitare debem9 in diuinis, nomen diuersitatis [d] & differētiæ, ne tollatur vnitas essentiæ, Possumus autem vti nomine distinctionis propter oppositionem relatiuam. Vnde sicubi in aliqua scriptura authētica, diuersitas vel differētia personarū inuenitur, sumitur diuersitas, vel differētia C pro distinctione. Ne aūt tollatur simplicitas diuinæ essentiæ, vitandum est nomē separationis & diuisionis quæ est totius in partes. ne aūt tollatur æqualitas, vitandum est nomen disparitatis. ne vero tollatur similitudo, vitandum est nomen alieni & discrepātis. Dicit enim Amb. in li. de Fide * ꝙ in patre & filio non est discrepans: sed vna diuinitas. Et ſm Hila. (vt dictum est †) in diuinis nihil est separabile. Ad vitandum vero errorem Sabellij vitare debemus singularitatē, ne tollatur communicabilitas essentiæ diuinæ. Vnde Hil. dicit. 7. de trin. Patrem & filiū singularē Deū prædicare, sacrilegū est. Debemus etiā vitare nomē vnici, ne tollatur numerus personarū. vnde Hil. † in eodē li. dicit, D ꝙ a Deo excludit̃ singularitas, atq; vnici intelligētia: dicimus tamen vnicū filium, quia non sunt plures filij in diuinis. Neq; tñ dicimus vnicū Deū, quia pluribus deitas est cōis. Vitamus etiam nomen confusi, ne tollatur ordo naturæ, a personis. unde Amb. dicit 2. de Fide * Neq; confusum est, quod vnum est, neq; multiplex esse potest quod indifferens est. Vitandū est etiam nomen solitarij ne tollatur consortiū triū personarum. Dicit enim Hil. in. 4. de tri. † Nobis neq; solitarius, neq; diuersus Deus est cōfitendus: hoc autem nomen alius, masculine sumptum, non importat nisi distinctionē suppositi, vnde cōuenieter dicere possumus, ꝙ filius est alius a patre, quia. s. est aliud supposi- E tū diuinæ naturę, sicut est alia psona & alia hypostasis.

Amb. li. 1. de fide. c. 2. ante mediū tom. 1.
†Loco citato in arg. 3.
Li. 7. de trini. nō multū a fine libri.
*Loco ante citato. no. 2.
†Li. 4. non multum ante medium

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ alius, quia est sicut quoddā articulare nomen tenet se ex parte suppositi vnde ad eius rōnē sufficit distinctio substantiæ, quæ est hypostasis vel persona. Sed diuersitas requirit distinctionē substantiæ, quæ est essentia. Et ideo non possum9 dicere, ꝙ filius sit diuersus a pře, licet sit ali9.

D. 934.

AD 2m dicendum, ꝙ differentia importat distinctionem formæ. Est autē tantū vna forma in diuinis, vt patet per id quod dicitur Philip. 2. Qui cum in forma Dei esset. Et ideo nomen differentis non proprie cōpetit in diuinis, vt patet per authoritatē inductā *. Vtitur tamen Damasc. † nomine differentiæ in diuinis personis, ſm quod proprietas relatiua significatur per modum formæ. Vnde dicit ꝙ non differunt abinuicem hypostases secundum substantiam, sed secundum determinatas proprietates. Sed differētia sumitur pro distinctione, vt dictum est †.

In 2. argu. †Damas. li. 3. orthod. fi de ca. 6. & 7.

In corp. ar.

AD 3m dicendū, ꝙ alienū est qđ est extraneum & dissimile. Sed hoc non importatur cū dr̃ alius. & ideo dicimus filiū aliū a patre, licet nō dicamus alienum.

AD 4m dicendum, ꝙ neutrum genus, est informe, masculinū autē est formatum, & distinctum, & similiter [d] femininum. Et ideo conuenienter per neutrum genus, significatur essentia cōmunis, p masculinū aūt & fœmininum, aliquod [d] suppositum determinatū in B communi natura. Vnde etiā in rebus humanis, si quæratur. Quis est iste, respondetur, Sor. quod nomen est suppositi. Si aūt quæratur quid est iste, respondetur, animal rationale & mortale [c]. Et ideo quia in diuinis distinctio est ſm personas, non autem ſm essentiam, dicimus ꝙ pater est alius a filio: sed nō aliud. et econuerso dicimus, ꝙ sunt vnum: sed non vnus.

D. 598.
D. 848.
17

ARTICVLVS III.

Vtrum dictio exclusiua Solus, sit addenda termino eßentiali in diuinis.

¶ *Super quæstionis trigesimæprimæ Articulum tertium.*

TItulus intelligentibus terminos satis clarus est.
¶ In corpore tria dicuntur. Primo distinguitur quòd ly solus, potest accipi dupliciter. s. vt dictio categorematica, & syncategorematica, & satis clare explanantur membra in litera. Deinde ponitur vna conclusio responsiua quæsito negatiue. s. solus categorematice nō potest addi termino essentiali in diuinis: probatur, quia sequeretur, Deum esse solitarium. Deinde ponitur altera conclusio affirmatiue, solus syncategorematice, potest addi termino essentiali in diuinis, & probatur, quia possunt excludi cętera a consortio prædicati, vt patet dicendo, Solus Deus est æternus.

179 1. dist. 21. q. 1. art. 1.

C AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ dictio exclusiua, solus, non sit addenda termino essentiali in diuinis, quia ſm Philosophum in elenc. * Solus est qui cum alio non est: sed Deus est cū angelis & sctīs animabus. Ergo nō possumus dicere Deum solum.

Lib. 2. c. 3. a medio illi9 tom. 1.

¶ 2 Præt. Quicquid adiungitur termino essentiali in diuinis, potest prædicari de qualibet persona per se, & de omnibus simul. quia enī cōuenienter dicitur sapiens Deus D possumus dicere, pr̃ est sapiēs De9: & trinitas est sapiēs Deus: sed Augu. in. 6. de trin. † dicit. Considerāda est illa sententia, qua dicitur, nō esse patrem verū Deum solum. ergo non potest dici solus Deus.

Li. 6. de tri. c. 9. in prin. tom. 3.

¶ 3 Præt. Si hæc dictio solus, adiungitur termino essentiali, aut hoc erit respectu prædicati personalis. aut respectu p̄dicati eēntialis: sed non respectu prędicati personalis. quia hæc est fasa: solus Deus est pater, cum etiam homo sit pater. E Neq; etiam respectu prædicati essentialis, quia si hęc esset vera, solus Deus creat, videtur sequi, ꝙ hæc esset vera, solus pater creat. quia quicquid dicitur de Deo, potest dici de patre. Hæc aūt est falsa, quia etiā filius est creator. Non ergo hæc dictio Solus, potest in diuinis adiungi termino essentiali.

SED CONTRA est, qđ dicitur. 1. ad Tim. primo, Regi sec. immortali, inuisibili, soli Deo.

RESPON. Dicendum, ꝙ hæc dictio, solus, potest accipi vt categorematica, vel syncategorematica. Dicitur autem dictio categorematica, quæ absolute ponit rem significatam circa aliquod suppositum, vt albus circa hominem, cum dicitur homo albus. Si ergo sic accipiatur hæc dictio solus, nullo modo potest adiungi alicui termino in diuinis, quia poneret solitudinē

circa

circa terminum cui adiungeretur, & ſic ſequeretur F
Deum eſſe ſolitarium. Quod eſt contra prædicta *. Di-
Art. præce. ctio vero ſyncategorematica dicitur, quæ importat ordinem prædicati ad ſubiectum, ſicut hæc dictio omnis, vel nullus. Et ſimiliter hęc dictio ſolus, quia excludit oē aliud ſuppoſitū a cōſortio pręd icati, Sicut cū dicitur, ſolus Sortes ſcribit, non datur intelligi ꝙ Sor. ſit ſolitarius: ſed quòd nullus ſit ei conſors in ſcribēdo, quàmuis cum eo multis exiſtentibus. Et per hunc modum, nihil prohibet, hanc dictionem ſolus, adiungere alicui eſſentiali termino in diuinis, inquantum excluduntur omnia alia a Deo a conſortio prædicati. Vt ſi dicamus, ſolus Deus eſt æternus, quia nihil præter Deum eſt æternum. G

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ licet angeli & animæ ſanctæ ſemper ſint cum Deo, tamen ſi non eſſet pluralitas perſonarū ī dininis, ſequeretur, ꝙ Deus eſſet ſolus vel ſolitarius. Non enim tollitur ſolitudo per aſſociationem alicuius, quod eſt extraneæ naturę. dicitur enim aliquis ſolus eſſe in horto, q̃uis ſint ibi multæ plantæ & animalia. Et ſimiliter diceretur Deus eſſe ſolus vel ſolitarius, angelis & hominibus cum eo exiſtentibus, ſi non eſſent in diuinis perſonæ plures. Cōſociatio igit angelorū & animarū, nō excludit ſolitudinē abſolutā a diuinis, multominus ſolitudinē reſpectiuam & per cōparationē ad aliquod prædicatū.

Ad 2^m dicendū, ꝙ hæc dictio ſolus, proprie loquē- H
D. 1052 do, nō ponitur ex parte prædicati [d] quod ſumitur formaliter. reſpicit enim ſuppoſitū, inquantum excludit aliud ſuppoſitū ab eo cui adiungitur. Sed hoc aduerbiū, tantū, cū ſit excluſiuū, poteſt poni ex parte ſubiecti & ex parte prædicati. Poſſumus enim dicere, tantū Sortes currit. i. nullus alius. Et Sortes currit tātum. i. nihil aliud facit. Vnde non proprie dici pōt, pater eſt
D.1132 ſolus Deus, vel [d] trinitas eſt ſolus Deus, niſi forte ex parte prædicati intelligatur aliqua implicatio, vt dicatur, trinitas eſt De⁹, qui eſt ſolus Deus. Et ſ̄m hoc etiā poſſet eſſe vera iſta, Pater eſt deus qui eſt ſolus Deus, ſi relatiuū referret p̄dicatū & nō ſuppoſitū. Augu. aūt cū dicit patrē nō eſſe ſolū Deū, ſed trinitatē eſſe ſolum Deum, loquitur expoſitiue, ac ſi diceret, cum dicitur, regi ſeculorum inuiſibili, ſoli Deo, non eſt exponendum de perſona patris: ſed de ſola trinitate.

Ad 3^m dicendum, ꝙ vtroq; modo poteſt hęc dictio ſolus, adiungi termino eſſentiali. hæc enim propoſitio: ſolus Deus eſt pater, eſt duplex, quia ly pater pōt
a 186 prædicare perſonā patris [e]. Et ſic eſt vera. Non enim homo eſt illa perſona, vel poteſt prædicare relationē
187 [e] tantū. Et ſic eſt falſa. Quia relatio paternitatis etiā in alijs inuenitur, licet nō vniuoce. Similiter hæc eſt vera: ſolus Deus creat. nec tamē ſequitur. ergo ſolus pater. quia, vt ſophiſtæ dicunt, dictio excluſiua immobilitat terminū cui adiūgit, vt nō poſſit fieri ſub eo deſcenſus pro aliquo ſuppoſitorū. Non enim ſequit, ſolus homo eſt aīal rationale mortale. ergo ſol⁹ Sortes.

Articvlvs. IIII.

Vtrum dictio excluſiua poſſit adiungi termino perſonali.

AD qvartvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ dictio excluſiua poſſit adiungi termino perſonali, etiam ſi prædicatum ſit cōmune. Dicit enim Dominus ad patrem loquens, Ioan. 17. Vt cognoſcant te ſolum Deum verum. Ergo ſolus pater eſt Deus verus. F

¶ 2 Præt. Matth. 2. dicitur, Nemo nouit filium niſi pater. Quod idē ſignificat ac ſi diceretur, ſolus pater nouit filium. Sed noſſe filiū eſt commune. Ergo idem quod prius.

¶ 3 Præt. Dictio excluſiua non excludit illud quod eſt de intellectu termini cui adiungitur. Vnde non excludit partem neque vniuerſale. Non enim ſequitur, ſolus Sortes eſt albus. ergo manus eius non eſt
G alba. vel, ergo homo nō eſt albus: Sed vna perſona eſt in intellectu alterius, ſicut pater in intellectu filij & econuerſo. Non ergo per hoc quod dicitur, ſolus pater eſt Deus, excludit filius vel ſpiritusſanctus. Et ſic videt hæc locutio eſſe vera.

¶ 4 Præt. Ab eccleſia cantatur, Tu ſolus altiſſimus Ieſu Chriſte.

Sed contra. hęc locutio, ſolus pater eſt Deus, habet duas expoſitiuas. ſ. pater eſt Deus, & null⁹ alius a patre eſt Deus. ſed hęc ſecū-
H da eſt falſa, quia filius alius eſt a patre, qui eſt Deus. ergo hæc eſt falſa, ſolus pr̄ eſt De⁹, & ſic de ſimilibus.

Respon. Dicendū, ꝙ cū dicim⁹, ſolus pater eſt Deus, hæc propoſitio poteſt habere multiplicē intellectum. Si enim ſolus ponat ſolitudinē circa patrem, ſic eſt falſa ſ̄m ꝙ ſumitur categorematice. Secundū vero ꝙ ſumitur ſyncategorematice, ſic iterum poteſt intelligi multipliciter, quia ſi excludat a forma ſubiecti, ſic ē vera, vt ſit ſenſus, ſo-
I lus pater eſt De⁹. i. ille cū quo nullus ali⁹ eſt pr̄ eſt De⁹. Et hoc modo exponit Aug. in. 6. de trin. * cum dicit. Solū patrē dicimus, non quia ſeparatur a filio, vel ſpiritusſancto: ſed hoc dicētes ſignificamus, ꝙ illi ſimul cū eo non ſunt pater. Sed hic ſenſus non habetur ex conſueto modo loquendi, niſi intellecta alia implicatione, vt ſi dicatur: ille qui ſolus dicit pater, eſt Deus. Secundū vero propriū ſenſum excludit a cōſortio prę-
K dicati. Et ſic, hęc propoſitio eſt falſa, ſi excludit alium, maſculine. Eſt autē vera, ſi excludit aliud neutraliter tantum. quia filius eſt alius a patre, non tamen aliud. ſimiliter & ſpir. ſanct. Sed quia hæc dictio, ſolus, reſpicit proprie ſubiectum (vt dictum eſt †) magis ſe habet ad excludendum alium quàm aliud. Vnde non eſt extendenda talis locutio: ſed pie exponenda, ſicubi inueniatur in authentica ſcriptura.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ cum dicimus te ſolum Deum verum, non intelligitur de perſona patris: ſed de ſola trinitate, vt Aug. * exponit. Vel ſi intelligatur de perſona patris, non excluduntur aliæ perſonæ propter eſſentiæ vnitatem, prout ly ſolus, excludit tantum aliud, vt dictum eſt †.

Et ſimiliter dicendū eſt ad 2^m. Cū. n. aliquid eſſentiale dicitur de patre, non excluditur filius, vel ſpir. ſanct. propter eſſentiæ vnitatē. Tamē ſciendum eſt, ꝙ in authoritate prædicta, hæc dictio, nemo, non idē eſt quod nullus homo, quod videtur ſignificare vocabulum. Non enim poſſet excipi perſona patris: ſed ſumitur ſecundum vſum loquendi diſtributiue, pro quacunque rationali natura.

D. 188. Ad 3^m dicendū, ꝙ dictio [d] excluſiua nō excludit illa quæ ſunt de intellectu termini cui adiungitur, ſi nō differunt ſ̄m ſuppoſitū, vt pars & vniuerſale. Sed filius differt ſuppoſito a patre. & ideo nō eſt ſimilis rō.

Ad 4^m dicendū, ꝙ non dicimus abſolute, ꝙ ſolus filius ſit altiſſimus, ſed ꝙ ſolus ſit altiſſimus cum ſpiritu ſancto, in gloria Dei patris.

¶ Super quæſtionis trigeſimæprimæ Articulum quartum.

180
1.diſ. 21.q. 1.ar.2.& 4. con.c.25.& pot. q. 10. ar.4. ad 12.

Titulus limitatus eſt: non eſt enim quæſtio: vtrum poſſit addi dictio excluſiua termino, perſonali, puta patri abſolute, ſed reſpectu prædicati communis, puta viuere, intelligere, eſſe &c.

¶ In corpore reſpōdet quæſito quatuor concluſionibus & corollario: poſuit autē eas tali arte. Accipit primo vnam propoſitionem, in qua dictio excluſiua additur termino perſonali reſpectu prædicati communis, vt in ipſa clare cæterę inſpiciātur. ſ. ſolus pater eſt Deus. Deinde diſtinxit quatuor ſenſus eiuſdem, diſtinguendo ly ſolus multipliciter, & iuxta ſingulos ſenſus poſuit ſingulas concluſiones. Diſtinctio eſt, ly ſolus dupliciter, categorematice, & ſic eſt falſa, quia ponit patrem ſolitariū. ſyncategorematice, & tūc dupliciter: vel a forma ſubiecti, & ſic vera & impropria, vera quidē authoritate Aug. impropria autem, quia nonniſi cum implicito ſubintellecto, vel a conſortio prædicati. Et hoc dupliciter ſ. vel maſculine, & ſic falſa & propria, vel neutraliter, & ſic vera & impropria, & probantur ambæ, & quo ad proprie & improprie, quia ſolus proprie reſpicit ſubiectum, magiſq; excludit aliū quàm aliud. Quoad veritatem vero & falſitatem, quia filius & ſimiliter eſt alius a patre & non aliud: creatum. n. oportet eſſe quod eſt aliud. Corollarium autem eſt, quòd huiuſmodi propoſitiones impropriæ non ſunt extendendæ, ſed pie exponendæ.

Qvaestio XXXII.

De diuinarum perſonarum cognitione, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER inquirendum eſt de cognitione diuinarum perſonarum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum per rationem naturalem poſſint cognoſci diuinæ perſonæ. C

¶ Secundo. Vtrum ſint aliquæ notiones diuinis perſonis attribuendæ.

¶ Tertio, De numero notionum.

¶ Quarto, Vtrum liceat diuerſimode circa notiones opinari.

Articvlvs. Primvs.

Vtrum trinitas diuinarum perſonarum poſſit per naturalem rationem cognoſci.

AD primvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ trinitas diuinarū perſonarū poſſit per naturalē rationē cognoſci, Philoſophi enim non deuenerunt in Dei cognitionem niſi per rationem naturalem. Inueniuntur autem a Philoſophis multa dicta de trinitate perſonarū Dicit enim Ariſt. * in. 1. de cæ. & mund. Per hunc numerum. ſ. ternarium, adhibuimus noſipſos magnificare Deū vnū, eminentē proprietatibus eorū quæ ſunt creata. Aug. etiā dicit. 7. confeſ. † Ibi legi. ſ. in libris Platonicorum, non quidē his verbis: ſed hoc idem omnino multis, & multiplicibus ſuaderi rationib⁹, ꝙ in principio erat verbum, & verbum erat apud Deū, & Deus erat verbū, & huiuſmodi quę ibi ſequuntur. In quibus verbis diſtinctio diuinarum perſonarum traditur. Dicitur etiam in gloſ. Roma. 1. & Exod. 7. ꝙ magi Pharaonis defecerunt in tertio ſigno. i. in notitia tertiæ perſonæ. ſ. ſpir. ſanct. & ſic ad minus duas cognouerūt. Trimegiſtus etiam dixit *. Monas ge-
A nuit monadem, & in ſe ſuum reflexit ardorem. Per quod videtur generatio filij, & ſpiritus ſancti, pceſſio intimari. Cognitio ergo diuinarum perſonarum, poteſt per rationem naturalem haberi. citur Pimā der. Dialog. 4.

¶ 2 Præt. Ric. de ſanct. vict. dicit in lib. de Trin. * Credo ſine dubio, ꝙ ad quancunq; explanationē veritatis, nō modo pbabilia, īmo etiā neceſſaria argumenta non deſint. Vnde etiam ad probandum trinitatem perſonarum, aliqui induxerūt Li.1. de trinit.c.4. circa princ.
B rōnē ex īfinitate bonitatis diuinę, q̃ ſeipſam infinite cōmunicat in proceſſione diuinarū perſonarum. Quidam vero per hoc, ꝙ nullius boni ſine conſortio poteſt eſſe iucunda poſſeſſio. Aug. * vero procedit ad manifeſtandum trinitatem perſonarū, ex proceſſione verbi & amoris in mente noſtra. Quā viam ſupra ſecuti ſumus. † ergo per rationem naturalem poteſt cognoſci trinitas perſonarum. Lib. 10. de tri. c. 11.& 12. & li.9. ca.4. & ſequentibus. tom.3. †Q.27.ar. 1.&.3.

¶ 3 Præt. Superfluū videtur homini tradere, qđ humana ratione cognoſci nō pōt. Sed nō eſt dicēdū, ꝙ traditio diuina de cognitione trinitatis ſit ſuperflua. Ergo trinitas perſonarū ratione humana cognoſci poteſt.

Sed contra eſt qđ Hila. dicit ī li. 1. de Trin. Non putet homo, ſua intelligentia, generationis ſacramētū poſſe cōſequi. Amb. † etiā dicit, Impoſſibile eſt, generationis ſcire ſecretū. Mēs deficit, vox ſilet. Sed p originē generationis & proceſſionis, diſtinguitur trinitas in perſonis diuinis, vt ex ſupra dictis patet. * Cū ergo illud homo non poſſit ſcire & intelligentia conſequi, ad qđ ratio neceſſaria haberi nō poteſt, ſequit, ꝙ trinitas perſonarū per rationē cognoſci non poſſit. Pag.5.a principio libri. †Amb.li.1. de fide ad Gratianum c.5. ante medium to.2. Q.30.ar.2.

Respon. dicendum, ꝙ impoſſibile eſt per rationē naturalem ad cognitionē trinitatis diuinarum perſonarū puenire. Oſtenſum eſt enim ſupra *, ꝙ homo per rationē naturalē in cognitionē Dei puenire nō pōt, niſi ex creaturis. Creaturæ aūt ducūt in Dei cognitionē Q.12.ar.4. &.12.
D ſicut effect⁹ in cauſam. Hoc igit ſolū ratione naturali de Deo cognoſci pōt, qđ cōpetere ei neceſſe eſt, ſ̄m ꝙ ē oīum entiū principiū. et hoc fundamēto vſi ſumus ſupra † in cōſideratione Dei. Virtus aūt creatiua Dei, ē cōis toti trinitati. vnde pertinet ad vnitatē eſſentię, nō ad diſtinctionē pſonarū. Per rationē igit naturalem cognoſci poſſunt de Deo ea, q̃ ptinēt ad vnitatē eſſentiæ, nō aūt ea q̃ ptinent ad diſtinctionē pſonarum. Qui aūt pbare nitit trinitatē pſonarum naturali ratione, fidei dupliciter derogat. Primo quidē, quantum ad dignitatē ipſius fidei, quæ eſt vt ſit de reb⁹ inuiſibilib⁹, quæ rationē humanā excedunt. vnde Apoſt. dicit ad
E Heb. 11. ꝙ fides eſt de non apparentibus. et Apoſt. dicit. 1. Cor. 2. c. Sapiētiā loquimur īter perfectos. ſapiētiā vero nō huius ſeculi: neq; principū huius ſeculi: ſed loquimur Dei ſapientiā in myſterio, q̃ abſcondita eſt. Secūdo, quātū ad vtilitatē trahēdi alios ad fidē. Cū enim aliquis ad probādā fidē inducit rōnes, q̃ nō ſunt cogentes, cedit in irriſionē infidelium. Credunt enim ꝙ huiuſmodi rationibus innitamur, & propter eas credamus. Quæ igitur fidei ſunt, non ſunt tentanda probare niſi per authoritates, his qui authoritates ſuſcipiunt. Apud alios vero, ſufficit defendere non eſſe impoſſibile quod prædicat fides. Vnde Dion. * dicit. 2. ca. de di. no. Si aliquis eſt, qui totaliter eloquiis reſiſtit, lōge erit a noſtra philoſophia. Si āt ad veritatē eloquiorū. ſ. ſacrorū reſpicit, hoc & nos canone vtimur. Cap.2.non multum remote a pri.

Ad

¶ Super Quæſtionis trigeſimæſecundæ Articulum primum.

181

Titulus ſatis patet.

¶ In corpore tria facit. Primo, reſpōdet quæſito vnica concluſione negatiua. ſ. impoſſibile eſt per rationē naturalem ad cognitionem trinitatis diuinarum perſonarum perueni re. Et probatur ſic. Homo p rōnē naturalē cognoſcit Deū tātum ex creaturis, ergo cognoſcit ipſum ſ̄m id tantum, quod eſt principium entium. ergo ſecundum id tātum quod pertinet ad vnitatē eſſentiæ. ergo nō cognoſcit ea q̃ ptinēt ad diſtinctionē perſonarum. Prima cōſequentia probatur, quia creaturæ ducūt tantum in Dei cognitionem, ſicut effectus in cauſam. Secūda vero, quia virtus creatiua communis eſt toti trinitati, & omnia ſunt manifeſta. Secundo declarat, ꝙ afferre rationes naturales ad trinitatē perſonarum nocet dupliciter. Primo, ratione dignitatis fidei. Secundo, vtilitatis hominum, quæ clare habentur in litera. Tertio, infert qūo ea quę ſunt fidei, tractanda ſunt tam cum fidelibus quàm cum infidelibus, adiuncta authoritate Dionyſii, quæ ex ſupradictis i quæſtione prima, clara ſunt.

Ad primum ergo dicendū, φ philosophi non cognouerunt mysterium trinitatis diuinarū personarū p ppria, q̄ sunt paternitas, filiatio, & processio, ŝm illud Aposto. 1. ad Cor. 2. Loquimur Dei sapientiam, quam nemo principum huius seculi cognouit. i. philosophorum, ŝm glos. Cognouerūt tñ q̄dā essentialia attributa, quæ appropriant personis, sicut potentia patri, sapientia filio, bonitas spirituisancto, vt infra patebit. Quod ergo Arist. dicit per hunc numerū adhibuimus nosipsos, &c. nō est sic intelligendum, φ ipse poneret ternarium numerum in diuinis. Sed vult dicere, φ antiqui vtebantur ternario numero in sacrificijs & orationibus, propter quandam ternarij numeri perfectionem. In libro etiam Platonicorum inuenitur, In principio erat verbum, non ŝm quòd verbum significat personam genitam in diuinis: sed ŝm φ per verbum intelligitur ratio idealis, per quam Deus oīa condidit, q̄ filio appropriatur. Et licet appropriata tribus psonis cognoscerēt: dicuntur tñ in tertio signo defecisse. i. in cognitione tertiæ personæ, quia a bonitate, quæ spiritui sancto appropriatur, deuiauerunt, dū cognoscentes Deum, nō sicut Deū glorificauerūt, vt dicitur Roma. 1. vel quia ponebant Platonici vnū primum ens, quod etiam dicebant esse patrē totius vniuersitatis rerū, cōsequenter ponebant aliam substantiam sub eo, quam vocabant mentem, vel paternum intellectū. In qua erant rationes omnium rerum, sicut Macrobius * recitat super somniū Scipionis. Non autem ponebant aliquam substātiam tertiam separatam, quæ videretur spiritui sancto respondere. Sic autem nos non ponimus patrē & filiū ŝm substantiam differentes: sed fuit error Origenis & Arrij † sequentium Platonicos. Quòd vero Trimegistus dixit, monas monadē genuit, & in se suum reflexit ardorem, nō est referendum ad generationem filij vel processionem spir. sanct. sed ad productionem mūdi. Nā vnus Deus produxit vnum mundū propter suiipsius amorem.

Ad 2m dicendū, φ ad aliquā rē dupliciter inducit ratio. Vno modo ad pbādū sufficienter aliquā radicē sicut in scientia naturali inducit rō sufficiēs ad pbādū, φ motus cęli semp fit vniformis velocitatis. Alio mō inducit rō, nō q̄ sufficienter pbet radicē: sed q̄ radici iā posi F tæ ostendat cōgruere cōsequentes effectus. Sicut in astrologia ponit ratio æcentricorum & epicyclorū ex hoc, φ hac positione facta, possunt saluari apparentia sensibilia circa motus cęlestes, nō tñ rō hæc est sufficiēter pbās, quia etiā forte alia positione facta saluari possent. Primo ergo mō, pōt īduci rō ad pbādū Deū esse vnū, & similia. Sed secūdo mō, se habet rō q̄ īducit ad manifestationem trinitatis, quia. s. trinitate posita cōgruunt hi' rōnes G nō tñ ita, φ p has rationes sufficienter pbet trinitas psonarū. Et hoc patet p singula. bonitas enim infinita Dei manifestat etiā in pductione creaturæ, quia infinitæ virtutis est ex nihilo pducere. Nō enim oportet si infinita bonitate se cōicat, φ aliquid infinitū a Deo pcedat: sed ŝm modū suū recipiat diuinā bonitatē. Similiter etiā qd dicit φ sine cōsortio non pōt esse iucunda possessio alicuius boni, locū habet H qñ in vna psona nō inuenit pfecta bonitas. Vnde, indiget ad plenam iucunditatis bonitatē, bono alicuius alterius consociati sibi. Similitudo aūt intellectus nostri non sufficiēter probat aliquid de Deo, pp hoc, φ intellectus non vniuoce inuenit in Deo & ī nobis. Et inde ē, φ Aug. † sup Io. dicit, φ p fidē venit ad cognitionem, & non ecōuerso.

Ad 3m dicendū, φ cognitio diuinarū psonarū fuit necessaria nobis dupliciter. Vno modo, ad recte I sentiendū de creatione rerum. Per hoc enim, φ dicimus Deū oīa fecisse verbo suo, excluditur error ponentiū Deum produxisse res ex necessitate naturę. Per hoc autē, φ ponimus in eo processionē amoris, ostēditur, φ Deus non propter aliquā indigentiam creaturas produxit, neq; pp aliquam aliam causam extrinsecam: sed pp amorē suæ bonitatis. Vnde & Moyses, postquā dixerat, In principio creauit Deus cęlum & terrā, subdit, Dixit deus. K Fiat lux, ad manifestationem diuini verbi. Et postea dixit: Vidit De' lucē φ esset bona, ad ostēdēdū pbationē diuini amoris. Et similiter in alijs operibus. Alio mō & pricipalius ad recte sentiēdū de salute generis humani, q̄ pficit p filiū incarnatū, & per donum spiritus sancti.

ARTICVLVS II.

Vtrū sint ponendæ notiones in diuinis.

Ad secundum sic proceditur. Videtur, φ nō sint ponendæ notiones in diuinis. Dicit enim Dion. in. 1. ca. de diui. no. * φ non est audendum dicere aliquid de Deo, præter ea q̄ nobis ex sacris eloquijs sunt expressa. Sed de notionibus nulla fit mentio in eloquijs sacrę scripturę. Ergo nō sunt ponendæ notiones in diuinis.

¶ 2 Pręt. Quicquid ponit in diuinis, aut ptinēt ad vnitatē essentiæ, B aut ad trinitatē personarum. Sed notiones nō pertinēt ad vnitatem essentiæ, nec ad trinitatem personarum. de notionibus enim neq; prædicātur ea quę sunt essentię. nō .n. dicimus φ paternitas sit sapiēs vel creet. neq; etiam ea quæ sunt personæ. non enim dicimus φ paternitas generet, & filiatio generetur. Ergo non sunt ponendæ notiones in diuinis.

¶ 3 Præt. In simplicibus non sunt ponenda aliqua abstracta, quæ sint C principia cognoscēdi: quia cognoscuntur seipsis: sed diuinę personę sunt simplicissimæ. Ergo non sunt ponēdæ ī diuinis psonis notiones,

Sed contra est qd dicit Ioā. *Damas. differentiā hypostaseon. i. personarum in tribus proprietatibus, idest paternali & filiali & pcessionali, recognoscimus. Sunt ergo ponendæ proprietates & notiones in diuinis.

Respon. Dicendū φ Prepositinus attendens simplicitatem pso D narum, dixit: non esse ponēdas pprietates & notiones ī diuinis. Et sicubi inueniātur, exponit abstractum pro concreto. Sicut. n. cōsueuimus dicere, rogo benignitatem tuam. i. te benignū: ita cū dicitur in diuinis paternitas, intelligitur Deus pater. Sed sicut ostensum est supra * diuinæ simplicitati nō præiudicat, φ in diuinis vtamur nominibus cōcretis & abstractis. Quia ŝm φ intelligimus, sic nominam' E Intellectus autem noster nō potest ptingere ad ipsam simplicitatē diuinam ŝm quòd in se est cōsiderando: & ideo ŝm modum suum diuina apprehendit & nominat. i. secundū φ inuenitur in rebus sensibilibus, a quibus cognitionem accipit. In quibus ad significandum simplices formas nominibus abstractis vtimur: ad significandum vero res subsistentes, vtimur nominibus cōcretis. Vnde & diuina, sicut supra dictū est † rōne simplicitatis p nomina abstracta significam', rōne vero subsistentiæ & cōplemēti, p nomina cōcreta. Oportet autem nō solū nomina essentialia in abstracto & in cōcreto significare (vt cū dicimus deitatem & Deum, vel sapiētiam & sapiētem) sed etiā personalia, vt dicamus paternitatem & patrē. Ad quod duo præcipue nos cogūt. Primo quidē hæreticorū instantia. Cum. n. confiteamur patrem & filium & spi. sanct. esse vnum Deum & tres personas, quęrentibus quo sunt vnus Deus, & quo sunt tres, sicut rñdetur φ sunt essentia vel deitate vnum: ita oportuit eē aliqua nomina abstracta, quibus rñderi possit personas distingui. & huiusmodi sunt pprietates vel notiones in abstracto significātes, vt paternitas & filiatio. Et ideo essentia significatur in diuinis vt quid, psona vero vt qs: proprietas aūt vt quo. Secundo, quia vna psona inuenit in diuinis referri ad duas personas. s. persona patris ad personā filij & personam spi. sanct. Non autem vna relatione, quia sic sequeretur, φ ēt filius & spiritus sanctus, vna & eadē relatione referrentur ad patrē. Et sic cum sola relatio in diuinis multiplicet trinitatem, sequeretur, φ filius & spiritus sanctus non essent duæ personæ. Neq; tamen pōt dici (vt Prepositinus dicebat) φ sicut Deus vno mō se habet ad creaturas, cum tamen creaturæ diuersimode se habeant ad ipsum, sic pater vna relatione refertur ad filiū & ad spir. sanct. cū tamē illi duo, duabus relationib' referātur ad pa

---

¶ Super quæstionis trigesimæsecundæ Articulum secūdū.

In titulo aduerte duo, qm̄ quæstio est de q̄stione an est, an. s. sint notiones in diuinis. Primo quid nominis ipsius notionis. Notio namque in cōmuni, notificationem seu manifestationem importat proprie loquendo passiue seu formaliter, sicut lectio & auditio, & similia. Ad diuina autem applicata sumit p proprietate vni' vel duarū personarū. Et videtur φ beatus Augu. primo introduxerit in hanc materiā notionis vocabulū: dū. 5. de trinit. ait, φ alia est notio qua intelligitur ingenitus, & alia qua genitor. 109 Secūdo ad perfectionē doctrinæ scito, φ notio vt sumitur a theologis, in litera sequētis articuli diffinitur sic. Notio est propria ratio cognoscendi diuinam personā. Vbi nota, φ ly ratio cognoscendi, insinuat φ sit formale principiū cognoscēdi, & ex hoc sequit stricte loquendo, φ significetur in abstracto: sicut enim formale principiū essendi oportet eē formā: ita formale principium cognoscēdi vt sic, oportet concipi ac significari vt formam. hoc aūt est vt quo aliquid est, hoc autem importat abstractum. Et propterea in præsenti art. disputatio cū Præpositino circa abstractū & concretum versatur: non enim est hic quæstio de rebus absolute: sed vt significatis ac innotescentibus per nomina, ly vero propria, insinuat φ significat aliquid speciale, aliter non esset propria cognoscendi ratio, & propter hoc (vt dicetur) esse ab alio non est notio. Ly vero diuinam personam, insinuat tria. Primo, φ significat aliquid ptinens ad originem, quia ordine originis distinguuntur diuinæ personæ. Secundo, φ illud ptineat ad dignitatem non essentialem: sed personalem, quia persona, dignitatis nomē est. Tertio, φ sit vnū, in eo quòd vnum. i. φ si significet aliquid cōueniens pluribus (vt de spiratione patet) conueniat illis inquātum vnū. Et sic patet titulus.

¶ In corpe duo principalr facit. Primo, ponit opinionē Præpositini. Secundo, cōfutando illam, respōdet quæsito.

¶ Quoad primum, tria Præpositinus dicit. s. opinionē, quòd s. non sunt ponendæ proprietates in abstracto, seu notiones in diuinis. Et radicem opinionū. s. propter simplicitatem personarum diuinarum. Et expositionē sacrorum eloquiorū quo ad hoc. s. φ abstractū exponendū est per concretum.

¶ Quoad secūdū, duo ex opposito fiūt. Primo, destruitur radix opinionis prædictæ. Secūdo, probatur opposita opinio. Prima fit sic: ŝm φ intelligimus, sic nominamus. ergo noīamus diuina modo nō suo: sed sensibilium. ergo nominamus ea, ratione simplicitatis nominibus abstractis, ratione vero subsistentiæ nominibus cōcretis. ergo nō præiudicat diuinæ simplicitati vti in diuinis abstractis & concretis. Prima cōsequentia probatur: quia intellectus noster non pertingit ad cognoscendū Deū ŝm φ in se est: sed cognoscit eū more sensibilium. Secūda vero probatur, quia in sensibilibus abstracti nomen ex simplicitate, concreti vero ex cōplemēto stādi, sumptū est. reliqua per se patent.

¶ Contra hanc rationem Aureo. apud Capreolū in. 26. dist. primi, arguit, volēs probare, quòd notio in diuinis distinguitur ab eo cuius est notio, puta paternitas a patre, non solū ex modo intelligendi ex sensibilibus orta, vt dicit litera: sed etiam ex parte rei. Et arguit sic. Vbicunque abstractum differt a concreto, solo modo significandi, quicquid reale dicitur de vno, dicitur de reliquo, vt patet de deitate & Deo: sed paternitas & pater non sic se habēt qm̄ paternitas se tota distinguit a filio, nō aūt pater. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dr, φ distinctionē inter abstractū & concretū in diuinis ex diuina re oriri, potest dupliciter intelligi. Vno modo, φ in Deo est aliquid, vnde verificat abstractum & cōcretū. & hoc proculdubio est verū, quoniā simplicitate abstractum, subsistentia cōcretum fundat. Alio modo φ in diuinis sit aliqua distinctio, ex qua oritur distinctio inter abstractū & cōcretum, & hoc est chimericum. Vnde ad rationē in oppositum neganda est maior, eiusque probatio falsa est, qm̄ generare prędicatur de Deo, non autem de deitate. Ad veritatem nāq; locutionum exigitur, quòd prædicatum conueniat rei significatæ per subiectum sub illo modo, quo significatur, vt patet extra de trinitate & fide catholica.

¶ Secūdo, proponit oppositam opinionē & est cōclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Oportet ī diuinis significari in abstracto & concreto non solum nomina essentialia, sed etiam personalia. s. paternitatem & patrē &c. Et probatur conclusio duabus rōnibus, quarū prima extendit se ad essentialia & personalia. Secunda autem ad personalia tantum. Est ergo prima rō, vt hęreticorū instātiæ habeamus propria respōsiua, & formatur sic ratio. A cōfitentibus patrē & filium & spi. san. esse vnum Deū & tres psonas, oportet rñderi interrogātibus, quo sunt vnus Deus, & quo, vel quibus sunt tres personæ. ergo oportet dicere quòd deitate sunt vnum, proprietatibus autem. s. paternitate, filiatione &c. sunt plures, sic enim & non aliter tribus interrogatiuis. s. quid, quis, & quo, reddimus tria propria responsiua.

¶ Cōtra hanc rationē Greg. de Arimino. in. 26. dist. primi, instat, intendens eā soluere, dicens, quòd pp hæreticorū instantiā non oportet proprietates has distinguere. Quia Aug. docuit rñdere in sermone de fide & symbolo, Credimus trinitatē psonis distinctā, substantia vnitam. Et Hier. in expositione fidei cathol. substātia vnū sunt: sed psonis ac nominibus distinguūtur. ergo absq; pprietatibus habemus responsiuā, quo sunt vnum, & quo plures.

¶ Ad hoc tripliciter dicitur. Primo, quòd Gregorius male immiscere vr hanc literæ huius rationem, tractatui de rebus absolute, quē videtur ipse ibidem intendere. vt enim patet ex titulo totius A qōnis, hic tractatur de cognitione diuinarū personarū, & non de esse earundem. Secundo, dicitur φ male ponderauit verba literæ dicentis, φ oportet habere rñsiuū ad interrogatiuū quo, non respectu huius termini qui est trinitas: sed respectu etiā huius termini persona, quod constat ex neutra illarū authoritatū haberi. Tertio, φ litera iuxta morē suū loquit formaliter, & consistit vis eius ī hoc, φ interrogatiuo quo, oportet reddi rñsiuū quod ex proprio mō significandi significat vt quo, alioquin nō quiescet instātia quærentiū. Constat aūt φ psona non significat vt quo, cum sit concretum nomē Oportet igit vt habeamus propriū rñsiuum quo, nō respectu huius, aut illius termini: sed simpliciter respectu cōcretorū diuinorū proprietates in abstracto admittere in diuinis, & hoc directe intendit litera.

¶ Secunda vero ratio primo ponitur, deinde a Prepositino soluitur. Tertio excluditur solutio dupliciter. est ergo secūda ratio. Persona patris vna refertur ad duas personas. s. filii & spiritus sancti, nō vna relatiōe. ergo oportet in patre distinguer notiones. Antecedēs quo ad secundā partem probatur, ducēdo ad impossibile sic. Si pater vna relatione respiceret filiū & spi. sanc. fili' & spi. sanc. vna quoq; relatione respicerent patrē, & si sic. ergo fili' & spiritus sanctus non essent duæ personę. Et probat hæc vltima sequela, qa sola relatio multiplicat trinitatē. Prepositinus autem secūdā partē antecedētis negans, cōsequētiam quoq; primā ducētē ad impossibile negabat, afferebatq; instantiā. Ex eo φ Deus vnica relatione se habet ad creaturas & tñ creaturæ pluribus relationibus referūtur ad ipsum, sicq; pportionalr cēsebat de filio & spūsctō ad patrē. 295

¶ Cōtra hanc aūt rñsionē dupliciter in litera arguit. Primo sic. rō specifica relatiui cōsistit in hoc, φ est ad aliud se habere. ergo vni relationi ŝm speciē, non possunt ex opposito correspondere duæ diuersæ ŝm speciē. ergo relationibus filii & spi. san. non pōt rñdere vna relatio patris, quāuis oībus relationibus creaturarū possit rñdere vna relatio ex parte Dei. Prima cōsequentia declarat in patre & dño, respectu filii & serui. Secunda aūt, quia relationes spi. san. & filii sunt diuersarū rationū, creaturarū aūt ad Deū vnius sunt rationis. Secundo, peccat instantia, quia sermo præsens est de relationibus realibus vtrinq;. Relatio autē Dei ad creaturā non est realis, & propterea non oportet quòd sit vna.

Nullum

---

*Lib. 1. non multū procul a medio illius.

† Origenes Io. 1. super illud. Et Deus erat verbū. Et idē refert Hiero. in epi. ad Pammachium & Oceanum, quę incipit Schedulæ quas. to. 2.

Cap. 1. parum a pri.

Li. 3. Orthod. fid. c. 5. circa pri.

Q. 3. art. 3. ad 1. preci. & q. 13. art. 1.

Locis nunc proxime citatis.

Nullũ.n.incõueniẽs est multiplicare relationes rationis in Deo. ¶Circa antecedẽs assumptum.s. Ratio specifica relatiui consistit in esse ad aliud: aduerte, quòd non intendit per hoc, ꝙ ratio specifica relatiui sumatur ex correlatiuo ad quod est, quem tamen sensum superficies deductionis præsefert, quasi arguere velit, quòd quia species relatiui sumitur ex termino, impossibile est relatiõi vni⁹ speciei correspondere terminos diuersarum specierũ, hoc enim est falsum, qm̃ apud ipsum ex causa seu fundamento consurgit relationis species. Sed intẽdit, ꝙ specifica ratio relatiui consistit in esse ad aliud proportionale sibi: quemadmodum enim relatiuum in communi consistit in esse ad aliud in communi, ita relatiui species cõsistit in ordine ad aliud ſm speciem, ac per hoc unicum specie relatiuum consistit in esse ad aliud vnicũ specie correlatiuum. Sic enim per se descendit ad aliquid propriis differẽtiis ĩ suas species.

Q.28.ar.1. ad.3.

¶Circa prædicta occurrit multiplex dubium. Dubitatur.n. primo de illa propositione. Pater refertur ad filium & spiritum sanctum, non vna, sed duabus relationibus. Aut enim est sensus, quòd ibi sunt relationes duæ ſm rem, & hoc est falsissimum, quoniam spiratio & paternitas in patre sunt una res numero. Aut est sensus, quòd sunt duæ ſm rationem. Et hoc, licet sit verum, non est tamen ad propositum. Tum, quia de rebus in hac ratione est sermo, quæ ex natura relationum procedit. Tum, quia ex præmissis prædictæ rationis manifeste sequit, si est valida, quòd diuersis specie relationibus oportet diuersas specie relationes correspondere. Constat aũt, ꝙ ad diuersitatem specificã in rerũ natura, nõ sufficit distinctio rõnis. ¶Dubium secundo est, circa propositionem illam assumptam cõtra Prepositinum.s. Vni relationi ſm speciem, non possunt correspondere duæ ſm speciem. Manifeste enim tenemus oppositũ, qm̃ vni filiationi Sortis, respondent diuersarum specierum relationes.s. paternitas & maternitas parentum ipsius, vt in tertia parte: q.35.art.5. expresse habetur.

¶Ad primum dubium dicendum est, quòd hic sunt duo.s. pluralitas relationis, & modus pluralitatis. De pluralitate quidem asserit litera partem affirmatiuam, volens quòd paternitas & spiratio sunt duæ relationes reales, quia distinguuntur differentiis relationis. De modo autem, quo sunt duæ, superius negata fuit distinctio realis, quia non opponuntur adinuicem relatiue, & sic non sunt duæ realiter, quia non distinguuntur differentiis rei. Affirmare vero quòd sunt duę formaliter ſm rationem tantum non quietat multorum intellectum, quia esse duo ſm rationem, nõ est esse duo: sed intelligi duo, sicut esse quantum ſm rationẽ, non est esse quantum: sed intelligi quantum. Vnde, cum nulla sit actualis distinctio præter realem aut rationis, restat quòd sint duæ virtualiter.i. perinde se habent ac si essent duæ, & hoc consonat excellentiæ diuinæ rei, & est in rerum natura absque omni opere intellectus, sufficitq; proposito, reliquisq; difficultatibus soluendis: nam specifica diuersitas duarum relationũ infert specificam diuersitatem relationum sibi correspondentium formaliter, vel virtualiter, i. quòd illæ relationes correspõdentes, habeãt specificam distinctionem in rerum natura actualiter, vel perinde se habeant ac si haberent illam distinctionem actualiter. Et sic, quoniã persona patris habet relationes duas, sic quòd vnaqueq; vendicat sibi propria, ac si essent seorsum actualiter duæ in re: ideo oportet duas relationes in abstracto tanquam duas patris notiones ponere. Alioquin responderi non posset quærenti, quo pater, & quo spirator, cum constet patrem ad filium, spiratorem vero ad spiritum sanctum esse, veruntamen proposito sufficere videẽ affirmare, quòd distinguũtur formaliter, quoniam tractatus iste non est de rebus absolute, sed vt intellectis & significatis, vt patet ex litera.

¶Ad scd̄m vero dubium dicitur, quòd cum radix propositionis S. Tho. sit illa propositio Arist. 5. Meta. c. de ad aliqd. s. Nullũ relatiuum dicitur bis propter eandem rationem, quia ad aliquid hoc ipsum quod est, sui primo termini est, quem patet esse vnũ iuxta limitationem illius fundamenti, limitanda sunt consequentia. Relatiuum igitur non dici bis, potest dupliciter intelligi. Primo, nõ dicitur bis.i. ad duo correlatiua solo numero distincta. & sic credim⁹ hoc esse falsum, quia Sortes albus eadem similitudine similis est omnibus albis. Secũdo, non dicitur bis.i. ad duo correlatiua diuersarum rationũ, & sic potest intelligi dupliciter.s. vel diuersarum rationum partialium. & sic etiam non est verum: vt ex illo articulo tertiæ partis patet. vel non partialium, & sic est verum. Vnde, notanter S. Tho. ibidem in vltimo argumento ex hoc eodem fundamento non infert. ergo impossibile est vnum relatiuum dici ad duo: sed, ergo impossibile est, ꝙ vna relatio terminetur ad extrema omnino diuersa, per ly omnino, non partialia innuens. Voco autẽ relatiua partialia in proposito, illa, quorum fundamenta partialiter concurrunt ad vnum numero effectum, vt patet de patre & matre respectu filii, consona autem veritati glosa hæc ostenditur ex eo, ꝙ proprie loquendo, relatiuum non dicitur bis, quando plura ex eadem parte respicit, quasi partes adæquati extremi: sed quando vnum ex vna, & alterum ex altera parte respiceret, & scientia bis diceretur, vt species ad genus, & ad indiuiduum, & scientia diceretur ad scibile & scientem &c. S. Tho. ergo hic contra Prepositinum intendit impossibile esse, quòd vna relatio ſm speciẽ habeat extrema diuersarũ rationũ nõ partialiũ: processio nanq; & filiatio nõ habẽt ptialia fundamẽta, sed diuersarũ oĩno rõnũ ſm se pfectarũ, qm̃ filius pfecte terminat pcessum intellectus, & simil'r spũsctũs pfect⁹ est termin⁹ pcessionis volũtatis: ĩ tertia ãt parte extrema diuersarũ rõnũ partialia reddidit filiationi vt pz.

¶In rñsione ad scd̄m, dubiũ occurrit, qd sit significari vt res, & qd significari vt rõ. Si.n. hoc idẽ est, ꝙ significari in cõcreto & in abstracto, litera contradicit sibi, quia sapiẽtia abstractũ nomẽ est, & tñ de Deo dr̃, ꝙ disponit oĩa suauiter &c. Nõ obstãte sibi tali mõ significãdi. Si ãt intendit differẽtia inter rẽ realẽ & rõnis, manifeste falsũ dr̃, qm̃ paternitas rẽ realẽ significat, sicut & sapiẽtia. ¶Ad hoc dr̃, ꝙ quia ly vt, aliquã cõditionẽ ĩportat, & conditio rei est existere vel subsistere, nulla siquidem res vt res est, nisi existens sit, & similiter nulla res vt res significatur, nisi vt ens, seu existens significetur. Rõ ãt, quia innotescendi gratia. 6. Topico. dicitur inuenta principiũq; notitiæ sit actus & forma, ex nono Meta. cõditio rõnis est, vt sit formaliter notificatiua, & proportionaliter vt significetur vt formale principiũ ĩ cognoscendo. sic enim modus significandi correspondet conditioni rõnis vt ratio est. Et quia hæc exercent abstractum & concretum, ideo cõceditur quòd significari vt res, coincidit cum concreto, & vt rõ cum abstracto.

trem. Quia cũ ratio specifica relatiui consistat in hoc, ꝙ ad aliud se habet: necesse est dicere, ꝙ duæ relationes non sunt diuersæ ſm speciem, si ex opposito vna relatio eis correspondeat. Oportet enim aliã speciem relationis esse domini & patris, ſm diuersitatem filiationis & seruitutis. Omnes autem creaturæ sub vna specie relationis referũtur ad Deum, vt sunt creaturæ ipsius. Filius autem, & spiritus sanctus nõ ſm relationes vnius rationis referuntur ad patrem. vnde nõ est simile. Et iterum: in Deo nõ requiritur relatio realis ad creaturã, vt supra dictũ est.* Relationes aũt rationis in Deo multiplicare non est incõueniens. Sed in patre oportet esse relationem realem, qua refertur ad filium & spir. sanc. Vnde, secũdũ duas relationes filij & spir. sanct. quibus referũtur ad patrem, oportet intelligi duas relationes ĩ patre, quibus referatur ad filium & spir. sanct. Vnde, cum non sit nisi vna patris persona, necesse fuit seorsum significari relationes in abstracto, quæ dicuntur proprietates & notiones.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ licet de notionibus nõ fiat mentio ĩ sacra scriptura, fit tñ mẽtio de personis, in quibus intelliguntur notiones, sicut abstractũ ĩ cõcreto.

Ad 2m dicendũ, ꝙ notiones significantur in diuinis, non vt res: sed vt rationes quædã, quibus cognoscuntur personæ, licet ipsæ notiones vel relationes realiter sint ĩ Deo, vt supra dictũ est*. Et ideo, ea q̃ habent ordinẽ aliquẽ ad actũ aliquem essentialẽ vel personalẽ, non possunt dici de notionibus, quia hoc repugnat modo significandi ipsarum. Vnde non possumus dicere, ꝙ paternitas generet, vel creet, sicut sapiẽtia vel intellectus. Essentialia vero, quæ non habent ordinem ad aliquem actum: sed remouent conditiones creaturæ a Deo, possunt prædicari de notionib⁹. possumus enim dicere, ꝙ paternitas est æterna, vel immensa vel quodcunq; huiusmodi. Et similiter pp idẽtitatẽ rei possunt substãtiua psonalia & essentialia p̃dicari de notionib⁹, possum⁹.n. dicere ꝙ paternitas ẽ De⁹, & Deitas est pr̃.

Ad 3m dicendum, ꝙ licet personæ sint simplices, tamen absque præiudicio simplicitatis, possunt proprie rationes personarum in abstracto significari, vt dictũ est.

¶Et ad obiectionem in oppositum dr̃, ꝙ licet omnibus abstractis ex modo significandi cõe sit nõ cõgruere operationibus, inter abstracta tñ est magna latitudo, ex parte ipsius rõnis formalis significatæ. Quorundã.n. rõ formalis ſm se nullũ habet ordinem ad opus, vt patet in relationibus: quorũdã aũt ſm se habet ordinẽ ad opus: vt sapiẽtia ad ordinare, iustitia ad reddere vnicuiq; ius, &c. illa abstracta, q̃ ex re formal'r significata opus respiciunt, cõgruã ppositionẽ admittunt, vt in litera de sapientia & intellectu dr̃. Reliqua autem vt paternitatis & reliquę notiones, q̃a, nec ex mõ significandi, nec ex ppria rõne formali operis principia sunt, congruas enuntiationes habere non pñt circa operationes, vt in litera dicitur, vnde, nulla ẽ cõtradictio.

Q.28.a.4.

Articvlvs III.

Vtrum sint quinque notiones.

Ad tertivm sic pcedit̃. Vr̃, ꝙ nõ sint quinq; notiones. Propriæ.n. notiones psonarũ, sunt relationes quibus distinguuntur. Sed relationes in diuinis non sunt nisi quatuor, vt supra dictum est.* Ergo & notiones sunt tantum quatuor.

§2 Pręt. Propter hoc, ꝙ in diuinis est vna essentia, dr̃ Deus vnus: pp hoc aũt, ꝙ sunt tres personæ, dicitur Deus trinus. Si ergo in diuinis sunt quinque notiones, dicetur quinus. Quod est inconueniens.

§3 Præt. Si tribus psonis existentibus in diuinis sunt quinq; notiones, oportet, ꝙ in aliqua personarũ sint aliquæ notiões duæ vel plures, sicut in persona patris ponitur ĩnascibilitas, & paternitas, & cõis spiratio. Aut igit̃ istę tres notiones differunt re, aut non, Si differũt re, sequitur, quòd persona patris sit composita ex pluribus rebus. Si autẽ differunt rõne tantum, sequitur, quòd vna earum possit de alia prædicari, vt dicamus, ꝙ sicut bonitas diuina est eius sapientia propter indifferentiam rei: ita cõmunis spiratio sit paternitas. Quod non conceditur. Igitur non sunt quinque notiones.

Sed contra. Videtur, ꝙ sint plures. Quia sicut pater a nullo est, & ſm hoc accipit̃ notio, q̃ dicitur innascibilitas: ita a spiritu sancto nõ est alia psona. Et ſm hoc oportebit accipere sex notiones.

§5 Præt. Sicut patri & filio commune est quòd ab eis procedat spiritus sanctus: ita commune est filio & spiritui sancto, quòd procedant a patre. Ergo sicut vna notio ponitur communis patri & filio: ita debet poni vna notio communis filio, & spiritui sancto.

Respon. Dicendum, quòd notio dicitur id, quod est propria ratio cognoscendi diuinam personam. Diuinæ autem personæ multiplicantur secundum originem, Ad originem autẽ pertinet a quo alius, & qui ab alio: & secũdum hos duos modos potest innotescere persona. Igitur persona patris nõ potest innotescere p hoc, quòd sit ab alio, sed per hoc, ꝙ a nullo est. Et sic ex hac parte ei⁹ notio est innascibilitas.* Sed inquantũ aliquis est ab eo, innotescit dupliciter. Quia inquantum filius est ab eo, innotescit notiõe paternitatis: inquãtum autem spiritus sanctus est ab eo, innotescit notione communis spirationis. Filius autem potest innotescere p hoc, quòd est ab alio nascendo, & sic innotescit per filiationem. Et per hoc, ꝙ est alius ab eo, s. spiritus sanctus, & p hoc innotescit eodem modo sicut & pater, s. communi spiratione. Spiritus sanctus autem innotescere potest per hoc, ꝙ est ab alio vel ab aliis, & sic innotescit processione. Nõ autem per hoc, quòd alius sit ab eo: quia nulla diuina persona procedit ab eo. Sunt igitur quinque notiones in diuinis, s. innascibilitas, paternitas, filiatio, communis spiratio, & processio. Harum autem tantum quatuor sunt relationes. Nam innascibilitas nõ est relatio nisi per reductionem, vt infra dicetur.* Quatuor autem tantum proprietates sunt. Nam communis spiratio non est proprietas: quia cõuenit duabus personis. Tres autem sunt notiones personales.i. constituentes psonas, scilicet paternitas, filiatio, & processio. Nam communis spiratio, & innascibilitas, dicuntur notiones personarum, nõ autem personales, vt infra magis patebit.† 188

Ad primvm ergo dicẽdũ, ꝙ p̃ter quatuor relationes oportet ponere aliã notionẽ, vt dictũ est.* *In cor.ar.

Ad 2m dicẽdum, ꝙ essentia in diuinis significatur vt res quædã, & similiter personæ significantur vt res quædam, sed notiones significantur, vt rationes notificantes personas. Et ideo, licet dicatur, Deus vnus, propter vnitatẽ essentiæ, & trinus, propter trinitatem personarum: non tamen dicitur quinus propter quinq; notiones.

Ad 3m dicendũ, ꝙ cũ sola oppositio relatiua faciat pluralitatẽ realẽ, in diuinis, plures pprietates

¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Arti. tertium.*

Titulus intendit de numero quinario adæquate: ita quòd, neque plures neq; pauciores sint notiones q̃ quinq;. ¶In corpore duo facit. Primo, respondet quæsito. Secundo, ponit differentiã inter notiones, relationes, proprietates & notiones personales, quo ad numerũ. ¶Quo ad primum, conclusio respõsiua quæsito affirmatiue ẽ, Notiões sunt quinque, s. inascibilitas, paternitas, cõis spiratio, filiatio, & processio. Et probatur sic. Notio est ppria ratio cognoscẽdi diuinam personam: ergo attenditur ſm originem: ergo secũdum hæc duo, s. a quo alius, & qui ab alio: ergo sunt quinque. Antecedens est descriptio notionis superius exposita. Prima consequẽtia probatur: quia diuinæ psonæ multiplicantur secundũ originem. Secũda aũt, quia hæc duo spectant ad originem, & secundum ea innotescunt diuinæ psonæ. Tertia vero manifestatur singillatim ad singulas applicãdo personas vtrumque modum originis. Et quo ad personam q̃dẽ patris, ex illo modo, qui ab alio, non positiue sed negatiue, habetur innascibilitas: ex illo vero, a quo alius, paternitas & spiratio, quo ad personam vero filii, ex ly qui ab alio, habetur filiatio: ex ly vero, a quo alius, habetur eadem spiratio. Quo ad personam vero spiritus sancti, ex ly qui ab alio, habetur processio, ex ly vero, a quo alius, nec positiue, nec negatiue aliqua ponit, propter rationem subiunctam in responsione ad quartum.

¶Quo ad secundum, determinatur & numerus simul cum ipsis rebus numeratis illorum quatuor, s. notionis, relationis, proprietatis, & psonalitatis, vt formaliter possit locutio iterpretari: nec vnũ confuse pro alio accipiatur. Et in litera satis clare patet. Si qua vero circa hæc sũt dubia cõstitutiua, aut circa innascibilitatẽ, inferi⁹ propriis locis patebunt.

¶Circa discussionẽ factam in litera post rñsiones ad argumẽta, occurrit dubium motũ a Scoto in 28. dist.1.q.1.argum.3. & hic intactũ. Quare s. nõ est ponenda sexta notio, s. inspirabilitas communis patri & filio: sicut enim pater innotescit positiue dupliciter & negatiue negatione vtriusq; originis, vel primæ earũ: ita filius, cũ sibi conueniat negatio vnius earum, debet illa innotescere.

¶Ad hoc dubium nihil ĩuenio a S. T. dictũ in speciali respectu personæ filii. Inferius nanque q. 33.ar.4. Et in 1.sen. di.28.q.1.ar.1. solutionem huius dubii dedit inquantũ tangit personam patris dicens, ꝙ innascibilitas importat negationem vtriusq; originis. Ex hoc.n. manifeste patet, quòd ĩ patre non est opus inspirabilitate. Sed præsens dubium est de persona filii. Ea quoq;, quæ de sufficientia notionum. 26.dis.1.dicit, male possent ad hoc applicari. Tum, quia etiam inspirabilitas dicit aliquid speciale, est enim negatio ĩ genere &c. Tum, quia etiam innascibilitas conceditur a S. Thom. notio, vt est negatio natiuitatis, vt patet infra. Scotus autẽ vbi supra, quasi vellet introducere sextã notionem, non audet tamen se contra torrentem opponere doctorum, quinque tantum notiones approbantium. Vnde, nisi (inquit) assignetur aliqua ratio de hoc, sexta erit concedenda notio. Videtur autem mihi, quòd sufficiẽs habetur ratio, quare inspirabilitas non est ponenda inter notiones.

Q.33.ar.4. ad 3.

Q.40.ar.1. ad 1.

vnius personæ, cum non opponantur adinuicem relatiue, non differunt realiter. Nec tamen de inuicem prædicantur: quia significãtur vt diuersę rõnes ꝑsonarũ. Sicut ẽt non dicimus, ꝗ attributũ potentiæ sit attributum scientiæ: licet dicamus, ꝗ scientia sit potentia.[c]

AD 4m dicendum, quòd cum persona importet dignitatem, vt supra dictum est,* nõ potest accipi notio aliqua spirit[us] sancti ex hoc, ꝗ nulla persona est ab ipso. Hoc enim non pertinet ad dignitatem ipsius, sicut pertinet ad authoritatem patris, quòd sit a nullo.

AD 5m dicẽdũ ꝗ filius[d] & spũs sanctus non cõueniunt in vno speciali modo existendi a patre: sicut pater & filius conueniunt in vno speciali modo ꝑducendi spiritum sanctum. Id autem quod est principium innotescendi, oportet eẽ aliquid speciale, et ideo nõ est simile.

¶Ad cuius euidentiam scito, quòd cum notio innotescendi gr̃a ponenda sit (vt eius nomen ostendit) & priuatio per habitũ, negatioq; per affirmationem naturaliter cognoscatur, & nõ econuerso: consequens est, quòd negationes modorũ originis, inter notiones cõputari regulariter nõ debent, in cuius signũ ꝑsona spũs sancti vnã tm̃ notionẽ habet, & tñ sibi conuenit negatio natiuitatis filio conuenientis. Et qm̃ inspirabilitas negatio q̃dã est, iõ inter notiones locũ habere non debet. Quòd autem innascibilitas notio posita sit negatiua, præter regulariter, est propter tres singulares rõnes locũ nõ habentes in aliis negationibus. Prima est, quia persona patris sola se habet in trinitate in ratione primi principii. solus em̃ pater ibi est principium, non de principio. Et propterea, tum quia ratio primi optime ꝑ negationem notificatur, Tum ad commendandam hãc tãtam patris authoritatem propter quam ſm Hilarium maior dicitur filio: & Fili[us] in Euangelio solitus est omnia referre ad patrem. & Ecclesia omnes ferè orationes ad patrem dirigit: merito hmõi negatio notio posita est. Et hæc rõ tangitur in litera, in responsione ad quartũ in calce, & in 1. senten. vbi supra. Secunda ratio est ꝑꝑ variã connexionem istorum terminorũ in communi, s. pater & ingenitus. hæc enim duo separata inueniuntur apud nos: omnis.n. pater est genitus, id est ab alio, vel etiam genitus propri[e], excepto Adam, qui fuit pater & ingenitus. Ex propriis tñ [r]ationibus coniungi possunt, & in paterna persona iuncta sunt, nõ sic autem est de filio & inspirabili: hæc.n. vbiq; connexa sunt: & iõ merito negatio illa inter notiones numerata est. Et sumitur hæc ratio ex Augu. 5. de Trinit. cap. 8. Tertia ratio ex Hilario in lib. de synodis, ad commendandam vnitatem diuinæ naturæ: ponendo siquidem innascibilem vnam personam, ponitur vnum principium, & caput in natura diuina. Inquit.n. Hilarius, quòd ponere duos innascibiles, est ponere plures deos, & plures naturas diuinas, ac per hoc, ponere vnum innascibilem commendat vnitatem diuinæ naturæ: ꝑꝑ quod, sacri doctores nõ qualitercunq; ponunt innascibilitatem esse notionem: sed vt propria est patri, ita quòd nec essentię, nec spũi san. cõuenit. Accessit forte ad hęc, quòd nominibus ꝑpriis ꝑcessionis spũſsancti caremus. Quia igitur rõnem habemus, quare singulari priuilegio innascibilitas est notio, & regulariter negationes a notionibus excluduntur, rõnabiliter a sacris doctoribus inspirabilitas omissa est.

71 Q.29.ar.3. D.931.

¶In responsione ad secundum, aduerte, quòd significari vt res quædam, est significari, vt res singularis in rerum natura: & quoniam nominibus personarum in actu exercito, (vt pater & filius & spiritusſanctus) & nomine similiter essentiæ (vt Deus) significantur personæ, & natura in diuinis vt res singulares: notionum autem, proprietatum, & relationum vt sic nominibus, id est abstractis, rationes potius rerum significantur: ideo ex horum numero non dicitur Deus quinus, vel quatrinus, &c.

¶In responsione ad tertium, dubium est, propter obiectionem Scot. in quolib. 5. in calce articu. 2. Si distinctio inquit rationis inter paternitatem & spirationem sufficeret ad impediendã prædicationem in abstracto, impediretur etiam ista: sapientia est bonitas: quoniam distinguuntur formaliter. Consequens autem est falsum apud te hic. ergo. Exemplum quoque, quod de attributo adducitur, non est ad propositum, sed potius ad oppositum. Extra propositum quidem, quia attributum est nomen intentionis, quæstio autem est de nominibus primæ intentionis. Ad oppositũ vero, quia ex illo exemplo hr̃, quòd sicut attributũ potentiæ nõ est attributũ scientiæ, & tñ potẽtia est scientia: ita notio paternitatis non est notio spirationis, & tamen paternitas est spiratio: quod est oppositum intentæ cõclusionis.

¶Ad hoc dr̃, ꝗ obiectio procedit ex malo intellectu literæ, imo ex diminuta inspectione eius. Non enim dicitur in litera, ꝗ iõ non prædicantur de inuicem, quia distinguuntur rõne: sed q̃a significantur vt diuersæ rõnes personarum. i. vt diuersæ rationes relatiuæ. Personæ enim diuinæ relationes sunt subsistentes: vt prædictum fuit. Et intendit de diuersitate in actu exercito, non sub notionis vocabulo, sed sub relationis ratione. Fundatur.n. responsio hęc super doctrina in 5. Meta. c. de vno, ꝗ sub illo aliqua ꝑprie multiplicantur, cuius differẽtiis distinguuntur, ita quòd intendit, ꝗ quia paternitas & spiratio sub diuersis differentiis diuinæ relatiõis sũt. illa em̃ est ad filiũ, hæc ad spiritũ sanctum, ideo & duæ relationes reales diuinæ sunt. Et quia hãc distinctionem importãt in actu exercito, paternitas & spiratio, ex hoc quòd significantur vt diuersæ rõnes personarum. i. relatiuorũ personalium: ideo non prædicantur de inuicem. Vnde, ad obiectionem negandum est antecedens. Et de exemplo dicendum est, quòd est valde ad propositum si sane intelligatur: non em̃ illud ex 5. adductum est nisi ad manifestandum fundamentum illud ex 5. Meta. s. quòd sub illo retinent aliqua pluralitatem, sub cuius pluribus differentiis comprehendunt. Et quia sub attributi intentione & non rei, scientia & potentia Dei distinguunt, iõ plura attributa dñr, nec vnum dr̃ aliud: licet vna sit alia, quia non distinguuntur rei differentia: Ita quoq; dicitur in proposito: nõ solum respectu intentionis importatæ per ly notio, sed etiam respectu rationis formalis substratæ, i. relationis diuinæ. sicut enim attributum numeratur in potentia & scientia, ita relationis ratio, & non solum notionis intentio, numeratur in paternitate & spiratione. Et propterea, sicut hoc attributum non est illud, ita & hæc notio non est illa (quod in litera tacetur) & paternitas non est spiratio: sunt enim relationis nomina. Et quòd hæc sit San. Tho. intentio, percipi potest ex 1. senten. distinct. 27. q. 1. artic. 1. in corpore, & ad tertium.

¶Contra hanc quoq; rñsionem, inquantum dicit, ꝗ paternitas & spiratio sunt idem realiter, argumenta extant Durandi apud Capreolum. 13. distin. 1. artic. 2. contra primam conclusionem. Sed non sunt mihi visa recitatione digna.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum liceat contrarie opinari de notionibus.

AD QVARTVM sic ꝑcedit. Vr̃, ꝗ nõ liceat contrarie opinari de notionibus. Dicit.n. Augu. in 1. de Trin.† ꝗ nõ errat alicubi periculosius, q̃ in materia trinitatis, ad quã certũ est, notiones ꝑtinere. Sed cõtrariæ opiniones non ꝑnt esse absq; errore. Ergo cõtrarie opinari circa notiones non licet.

¶2 Pręt. Per notiones cognoscunt ꝑsonæ, vt dictum est.* Sed circa ꝑsonas non licet cõtrarie opinari. Ergo nec circa notiones.

SED CONTRA. Articuli fidei nõ sunt de notiõib[us]. Ergo circa notiões licet sic, vel aliter opinari.

RESPON. Dicẽdũ, ꝗ ad fidẽ ꝑtinet aliquid dupl̃r. Vno mõ directe, sicut ea q̃ nobis sunt principal̃r diuinitus tradita, vt Deũ esse trinũ & vnum, filium Dei esse incarnatũ, & huiusmodi. Et circa hæc opinari falsum, hoc ipso inducit hæresim: maxime si pertinacia adiungatur. Indirecte vero ad fidem pertinent ea, ex quibus cõsequitur aliquid contrariũ fidei. Sicut si quis diceret, Samuelem non fuisse filiũ Helcanæ. ex hoc enim sequitur, scripturam diuinam esse falsam.

Circa huiusmodi ergo, absque periculo hęresis, aliquis falsum potest opinari, antequàm consideretur vel determinatum sit, quòd ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, & maxime si non pertinaciter adhæreat. Sed postquàm manifestũ est, & præcipue si sit per ecclesiam determinatũ, quòd ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, in hoc errare, non esset absque hæresi. Et propter hoc, multa nunc reputantur hæretica, quæ prius nõ reputabantur propter hoc, quòd nũc est magis manifestum quid ex eis sequatur. Sic igitur dicendum est, ꝗ circa notiones aliqui absq; periculo hæresis, contrarie sunt opinati, non intendentes sustinere aliquid contrarium fidei. Sed si quis falsum opinaretur circa notiones, considerans, quòd ex hoc sequatur aliquid cõtrarium fidei, in hæresim laberetur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶Super quæstionis trigesimæsecundæ Articulum quartum.

Titulus clarus est.

¶In corpore duo facit. Primo docet in communi, in qua fidei materia liceat, vel non liceat contrarie opinari. Secundo respondet quæsito.

¶Quo ad primum duplex ponit genus pertinentium ad fidem, s. directe & indirecte. De primo genere dicit, quòd opinari falsum, est hæresis, & maxime adiuncta pertinacia. De secundo vero dicit duo: primo, ꝗ antequam consideretur, seu determinatum sit, consequi aliquid contrarium fidei, opinari falsum, nõ est hæresis, maxime sine pertinacia. Secũdum est, ꝗ error hmõi post manifestationem, aut Ecclesiæ determinationẽ, est hęresis. Et ex his deducit corollarie, ꝗ multa hodie reputãtur hæretica, &c.

¶Aduerte hic, quòd ad rationem hæresis in se, sufficit ꝗ sit error in his quæ sunt fidei, sed ad rationem hæretici formaliter requiritur vltra hæc, pertinacia: & propterea in litera per modum additionis adiungitur, si adsit, aut absit, pertinacia. Rursus in secundo genere, quando deest determinatio ecclesiæ, non vocatur manifestum consequi aliquid contrarium fidei ex aliqua positione, ex hoc quòd multi doctores credunt sic, aliis oppositũ sequentibus. Vnde, in hmõi falsum opinantes non solum ab hæresi, sed etiam a peccato excusant: qui iuxta gradus suum scientiam quantũ cognoscunt, rõnabiliorem viã arbitrantur se sequi: salua Ecclesiæ reuerentia.

¶Quo ad secundũ, conclusio responsiua est, quòd licet cõtrarie opinari de notionibus, si nihil est, aut cõsideratur cõsequẽs contrarium fidei: & probatur, quia notiones sunt in secundo genere.

QVAESTIO XXXIII.

De persona patris, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER cõsiderandum est de personis in speciali. Et primo circa personam patris.

Circa quam quæruntur quatuor.

¶Primo. Vtrum patri competat esse principium.

¶Secũdo. Vtrum persona patris proprie significetur hoc nomine, pater.

¶Tertio. Vtrũ per prius dicat̃ in diuinis pater secũdum ꝗ sumit̃ personaliter, quàm secundum quòd sumitur essentialiter.

¶Quarto. Vtrum sit proprium patri, esse ingenitum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum competat patri esse principiũ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod pater nõ possit dici principium filij, vel spiritusſancti. Principium.n. & causa idem sunt secundũ Philosophũ.† Sed non dicimus patrem esse causam filij. Ergo non debet dici ꝗ sit eius principium.

¶2 Præt. Principium dr̃ respectu principiati. Si igitur pater est principiũ filij, sequitur filiũ esse principiatum: & per cõsequens esse creatum. Quod videtur esse erroneũ.

¶3 Præt. Nomen principij a prioritate sumitur. Sed in diuinis non est prius & posterius, vt Athanas.* dicit. Ergo in diuinis non debemus vti nomine principij.

SED CONTRA est quod dicit Aug. in 4. de Tri.† Pater est principium totius deitatis.

RESPON. Dicendum, quòd hoc nomẽ principium, nihil aliud significat quàm id, a quo aliquid procedit. Omne enim a quo aliquid procedit quocunque modo, dicimus esse principium, & econuerso. Cum ergo pater sit a quo procedit alius, sequitur quòd pater est principium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Græci vtuntur in diuinis indifferẽter noĩe causæ, sicut & noĩe principij: Sed Latini doctores non vtunt̃ nomine causę, sed solũ noĩe principij. Cui[us] rõ est: quia[d] principium cõius est quàm causa: sicut causa communius quàm elementum. Primus enim terminus, vel etiam prima pars rei dicitur principium, sed non causa. Quanto autem aliquod nomẽ est communius, tãto cõueniẽti[us] assumit̃ in diuinis, vt supra dictũ est.* Quia nomina quãto magis specialia sunt, tãto magis determinant modum conuenientem creaturæ. Vnde hoc nomẽ causa, videtur importare diuersitatem substantiæ, & dependentiam alicuius ab altero, quam nõ importat nomẽ principij. In omnibus.n. causæ gñib[us] semper inuenitur distantia inter cãm, & id cuius est causa, ſm aliquam perfectionem aut virtutem. Sed nomine principij vtimur ẽt in his, quæ nullam hmõi differentiam habent, sed solum secundum quendam ordinem. Sicut cum dicimus, punctũ esse principiũ lineæ, vel etiam cum dicimus, frontem linea, esse principium lineæ.

AD 2m dicendum, quòd apud Græcos inuenitur de filio vel spiritu sancto dici, quòd principientur. Sed hoc non est in vsu doctorum nostrorum. Quia licet attribuamus patri aliquid authoritatis ratione principij, nihil tamen ad subiectionem, vel minorationem quocunque modo pertinens, attribuimus filio vel spiritui sancto, vt vitetur omnis erroris occasio. Secundum quem modum, Hilar. dicit* 9. de Trinita. Donantis authoritate pater maior[d] est, sed minor non est filius, cui vnum esse donatur.[e]

AD 3m dicendum, quòd licet hoc nomen principium, quantum ad id a quo imponitur ad significandum, videatur a prioritate sumptum: non tñ significat prioritatem, sed originem. Non enim idem est qđ

¶Super quæstionis trigesimætertiæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶In corpe vna conclusio. Pater est principium. probatur, Principium est a quo aliquid procedit: & econuerso. Pater est a quo procedit alius, scilicet filius, & spiritus sanctus, ergo pater est principium.

¶In responsione ad primum aduerte, ꝗ Aureolus apud Capreolum in 1. distin. 29. duo dicta huius literæ impugnat. Primum est differentia inter Græcos & Latinos doctores. Affert enim contra hoc Hilarium in 4. de Trinitate patri authoris nomen tribuentem: & Augustinum in 7. de Trinitate cap. 4. dicentem de patre, Illud quod est ei causa vt sit, est ei causa vt sapiens sit. Secundũ est, quòd ideo nomine principii & non causæ vtimur in diuinis, quia est communius: quoniã extendit se, &c. Contra hoc instat. Nomen ratione communitatis conueniens Deo hoc habet, quia ratio minus communis non conueniret ei: sed principium non est huiusmodi secundum dicta tua: quoniam nulla ratio principii posita in 5. Metaphy. conuenit patri respectu filii, vt patet discurrenti.

¶Ad primum horũ dicitur dupliciter. Primo quòd satis est literæ, quòd Latini doctores non habuerunt causæ vocabulum in vsu: dato ꝗ aliquando inueniretur. Secundo dicitur ad illud Hilarii cum San. Tho. in 1. sentent. distinct. 29. quæst. 1. articu. 1. quòd author non importat causalitatem: sed principium non ab alio: & ideo patri attribuitur. Illud vero August. non est ad propositum: de essentialibus enim loquitur, in quibus constat nõ esse causam nisi secundum rationem.

¶Ad secundum vero dicitur, quòd falsum est nullã rationem principii ex 5. Metaph. in patre saluari, expresse namque ibidem dicitur, communissimam rationem principii esse primum, ex quo est aut cognoscitur aliquid. Constat autem patrem esse primum ex quo est filius, iuxta illud, Et ex patre natũ ante omnia secula. In litera autem manifestatur ista maior cõmunitas ex notioribus nobis, scilicet puncto &c. non ꝗ istæ acceptiones locum habeant in diuinis, sed vt ex his tanquam ex notioribus notificetur maior abstractio principii, quàm causæ.

185 Infra q.36. ar.4. & 1. di.29.ar.2. & op.1.c.4.

& po. q. 10. ar. 8. 1. † Ex lib. 4. Meta. tex. 3. tom. 3.

*in suo symbolo fidei.

†Lib. 4. de Trin. c. 20. declinando ad fi. to. 3.

D.1055.

Q.13.a.11

Li.9. de tri. iter mediũ & finẽ lib. D. 617. 75 69 b 186

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ *Super Quæstionis trigesimætertiæ Arti. secundum.*

IN titulo ly pater, vt in solutione dubii patebit, sumitur ꝓut in diuina trinitate admittitur. Ly proprie, sumitur & vt distinguitur contra metaphorice, & vt distinguitur contra cõmune, & vt distinguitur contra extranee. Extraneum autem dico quomodolibet adiacens: quemadmodum dicimus de aliquo, quòd Sortes est nomẽ proprium eius, filius vero Platonis primogenitus, non est eius nomen proprium, quia significat accidens adiacens Sorti, & non eius substantiam. Et hoc tertio modo principaliter & directe sumitur in hoc titulo: vtroque autem alio modo concomitanter. Ita ꝙ intentio quæstionis est: an pater sit nomen significans propriam substantiam seu proprium substantiale alicuius diuinæ personæ: an significet aliquid adiacens illi. Vnde, ly diuinæ personæ, supponit ꝓ ipsa hypostasi, vt hic.

Q.13. arti, 8.

186

Infra q.40. ar.2.cor.& 3.q.60.art. 7.ad 2.&4. dist.3.ar.2, q.1.ad 5.

Q.13 ,a.11

¶In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Pater est nomen proprium personæ patris. Et ꝓbatur sic. Significãs id per quod persona quæcunque distinguitur ab omnibus aliis, est nomen ꝓprium illius: sed pater significat paternitatem, per quam persona patris distinguitur ab omnibus aliis: ergo est nomen propriũ personæ patris. Maior probatur in litera virtualiter sic. Nomen proprium huius hominis significat hanc animam & hoc corpus: ergo significat id, ꝓ quod distinguitur ab omnibus aliis, par autem ratio est de cæteris: igitur: Antecedens manifestaẗ: & ratione: quia sicut de intellectu hominis sunt carnes & ossa: ita &c. & authoritate. 7. meta.

Li.7.meta. tex.34. & 35. tom. 3.

¶Circa hanc rationem dubium occurrit: quoniam medius terminus, s. significare id, quo persona hæc distinguitur a cæteris: aut importat significare formaliter & in actu ipsum distinctiuum personæ, aut materialiter & in potentia: eo modo, quo superius dicitur significare contenta sub eo. Si sumitur pro significatione formali, sic falsa est minor: pater enim non significat personale distinctiuum diuinæ personæ. Quoniam significat formaliter id, quo pater conuenit cum cæteris patribꝰ, conuenientia saltem analoga. Non est autem idem distinctiuum alicuiꝰ, & quo cum aliis conuenit: quia hoc est commune, illud proprium. Si vero sumitur de significatione in potentia, vana est maior, vanusq; est totꝰ processus corporis: quoniã expresse loquuntur de significare actualiter: alioquin homo esset nomen propriũ huius hoĩs, nec oportuisset hæc adducere.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd hic est sermo de significare actualiter. Et ad obiectionem ad oppositum rñdetur, ꝙ ly pater, dupl'r sumi põt. Primo, vt est nomẽ analogum ad omnem quomodolibet patrem, & sic ꝓculdubio falsa esset minor: sic enĩ significat commune quid proportionaliter omni patri. Alio modo, vt est primum & caput huius analogiæ, & sic significat constitutiuum distinctiuumq; psonale primæ personæ trinitatis diuinæ: vt enim q.13. declaratũ est. Alia est formalis ratio reddenda quærenti, quid est prima psona diuina quatenꝰ pater, & quid ẽ Sortes quatenus pater: sicut ĩ aliis analogis cõibus Deo & creaturæ. Ipsa autẽ alietas rõnis consurgit ex eleuatione relatiõis paternitatis ad subsistentiã & personalitatem, &c. Et propterea, ly pater, sic sumptum ex propria sua ratione significat illius personalitatem, propter quod absq; additione tradidit dominus baptizandum esse in nomine patris, &c. Dubium aũt remanẽs circa minorem: an scilicet paternitas sit personale distinctiuum patris, in q.40. artic.2. tractabitur.

¶In rñsiõe ad quartum nota, quòd de ratione generationis sunt duo, scilicet distinctio suppositorum, & vnitas formæ quæ communicatur. Et quoniam generans vt sic assimilat sibi genitum, similitudo autem speciei est vnitatis, quanto (stante distinctione suppositali) maior est vnitas formæ, tanto generatio est perfectior.

significat nomen, & a quo nomen imponitur, vt supra dictum est.*

ARTICVLVS II.

Vtrum hoc nomen pater, sit nomen proprie diuinæ personæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd hoc nomen pater, non sit proprie nomen diuinæ personæ. Hoc enim nomẽ pater, significat relationem. Persona autem est substantia indiuidua. Non ergo hoc nomen pater est proprie nomen significatiuum personæ.

¶ 2 Præt. Generãs communius est quàm pater. Nam omnis pater est generans, sed non econuerso. Sed nomen communius magis ꝓprie dicitur in diuinis, vt dictum* est. Ergo magis proprium nomen est personæ diuinæ generans & genitor, quàm pater.

¶ 3 Præt. Nihil quod secundũ metaphoram dicitur, potest esse nomen proprium alicuius. Sed verbum metaphorice apud nos dicitur genitum vel proles. & per consequens ille cuius est verbum, metaphorice dicitur pater. Non ergo principium verbi in diuinis potest proprie dici pater.

¶ 4 Præt. Omne quod dicitur in diuinis, per prius dicitur de Deo quàm de creaturis, sed generatio per prius videtur dici de creaturis quàm de Deo. uerior enim ibi videtur esse generatio vbi aliquid ꝓcedit ab alio distinctum, non secũdum relationem tantum, sed etiã secundum essentiam. Ergo nomen patris quod a generatione sumitur, non videtur esse proprium alicuius diuinæ personæ.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Ipse inuocabit me, pater meus es tu.

RESPON. Dicendum, ꝙ nomen ꝓprium cuiuslibet personæ significat id, per quod illa persona distinguitẽ ab omnibus alijs. Sicut enim de rõne hominis est anima & corpus, ita de intellectu huius hominis est hæc anima & hoc corpus: vt dr̃ in * 7.meta. His aũt, hic homo ab omnibus alijs distinguitur. Id autem per quod distinguitẽ persona patris ab omnibus alijs, est paternitas. Vnde ꝓpriũ nomen personæ patris est hoc nomen pater, quod significat paternitatem.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ apud nos, relatio non est subsistens persona. Et ideo hoc nomen pater apud nos, non significat personam, sed relationem personæ,[c] non autem est ita in diuinis: vt quidam falso opinati sunt. nam relatio quam significat hoc nomen pater, est subsistens persona. Vnde supra dictum * est, quòd hoc nomen psona in diuinis significat relationem vt subsistẽtẽ in diuina natura.

AD 2m dicendum, quòd secundum Philoso. in * 2. de anima, Denominatio rei maxime debet fieri a perfectione & fine. Generatio autem significat vt in fieri. sed paternitas significat complementũ generationis: & ideo potius est nomen diuinæ personæ pater, quàm generans vel genitor.

AD 3m dicendum, quòd verbũ nõ est quid subsistens in natura humana. Vnde non proprie potest dici genitum vel filius. Sed verbum diuinum est aliquid subsistens in natura diuina.[c] Vnde proprie & non metaphorice dicitur filius, & eius principium pater.

AD 4m dicendum, quòd nomen generationis & paternitatis, sicut & alia nomina, quæ proprie dicuntur in diuinis, per prius dicuntur de Deo, quàm de creaturis, quantum ad rem[d] significatam, licet non quantum ad modum significandi.[e] Vnde & Aposto. dicit ad Ephe. 3. Flecto genua mea ad patrem domini mei Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Quod sic apparet. Manifestum est enim, quod generatio accipit speciẽ a termino, qui est forma generati. Et quanto hic fuerit propinquior formæ generantis, tanto verior & perfectior est generatio. Sicut generatio vniuoca est perfectior, quàm non vniuoca. Nam de ratione generantis est, ꝙ generet sibi simile secundum formam. Vnde hoc ipsum, quòd in generatione diuina est eadem numero forma generantis & geniti, in rebus autem creatis non est eadem numero, sed specie tantum:[e] ostendit, quòd generatio, & per consequẽs paternitas, per prius sit in Deo quàm in creaturis. Vñ hoc ipso, quòd in diuinis

¶ *Super quæstionis trigesimætertiæ Articulum tertium.*

IN titulo aduerte tria, Primo ly pater ſm quòd personaliter. Pater.n. dupliciter de Deo dicitur, scilicet personaliter, cum dicitur pater domini nostri Iesu Christi: & essẽtialiter, cũ dicitur, pater misericordiarum. Et ideo non immerito addit ly secundum quòd personaliter. Secundo ly dicatur, nõ enim quæritur: an in diuinis prius sit esse patrem ad intra, an esse patrem ad extra: sed: an rõ formalis patris nomine significata, per prius dicatur de deo, vt est pater intra, quàm de Deo, vt est pater extra, Tertio ly prius: quàmuis.n. ex ratione in oppositum facta in litera prioritatem indistincte significare videatur, directe tñ in ꝓposito stat pro prioritate ſm naturæ ordinem, qui inter intentiones vnius nominis inueniri est solitus, vt patet in texto 5.metaph. Ita ꝙ sensus est: an ratio patris nomine significata, personaliter dicta, sit naturæ ordine prior intentio talis nominis, quam ratio eiusdem essentialiter dicta.

187

Tom. 1. in homil. de fide, quæ est 15. cit. me.

¶In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Pater per prius dicitur in diuinis ꝑsonaliter quàm essẽtialiter. Probaẗ sic. Omnia imꝑfecta sumuntur a perfectis: ergo omne nomen priꝰ dicitur de illo, in quo saluatur tota eius ratio pfecte, quàm de illo, in quo saluatur ſm aliqd: ergo paternitas priꝰ dicitur in diuinis secundum quòd importat respectum ꝑsonæ ad personam, quàm secundum ꝙ dicit respectum Dei ad creaturas: ergo. Prima consequentia probatur. primo, quia de eo de quo nomen dicitur secundum aliquid, dicitur quasi per similitudinem ad id, in quo perfecte saluatur, manifestatur deinde in leonis nomine. Secunda autem probatur, quia in Deo patre & Deo filio, inuenitur perfecta ratio paternitatis & filiationis, in Deo autem & creatura non, sed secundum aliqualem similitudinem. Et ꝓbatur prima pars huius assumpti, quia diuinarum personarum vna est natura ac gloria. Secunda vero pars quo ad negationem, quia creatura non eiusdem naturæ est cum Deo. Quo ad affirmationem vero manifestatur, graduando latitudinem filialis assimilationis creaturæ ad Deum, iuxta quatuor modos similitudinis, scilicet vestigii, imaginis, gratiæ, & gloriæ. Confirmãturq; omnia authoritatibus satis clare in litera.

Q.27.ar.2. & q.28.ar. 4.

¶ In responsione ad primum, diligenter notato tria, scilicet distinctionẽ, cõparationes, & rõnes earũ. Distinctio est hæc: communium, id est essentialium, quædam dicuntur absolute, vt bonus, sapiens, &c. quædam respectiue ad extra, vt dominus, & cætera. Comparationes sunt duæ, prima est: cõmunia absoluta sunt priora secundum intellectum personalibus. Altera est: communia respectiua ad extra, sunt posteriora personalibus. Ratio primæ comparationis est, quoniam communia absoluta clauduntur in personalibus, & non econuerso, priora.n. cõstat esse, a quibus non conuertitur cõsequentia. Ratio vero secundæ comparationis est, quoniam processio diuinarum personarum est principium processionis creaturarum, ac per hoc, personalia præsupponuntur a respectibus ad extra. Et aduerte diligenter hãc secundæ comparationis rationem, quòd non loquitur nisi de respectibus ad extra, consequentibus actiones transeuntes: hi enim tantum spectant ad processionem creaturarũ.

est distinctio geniti a generante secundum relationem tantum, ad veritatem diuinæ generationis & paternitatis pertinet.

ARTICVLVS III.

Vtrum hoc nomen pater, dicatur in diuinis per prius, secundum quòd personaliter sumitur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd hoc nomen pater, non dicatur in diuinis per prius, secundum quòd ꝑsonaliter sumitur. Commune.n. secundum intellectum est prius ꝓprio: sed hoc nomen pater, secundum quòd personaliter sumitur, est proprium personæ patris: secundum vero quòd sumitur essentialiter, est commune toti trinitati. nam toti trinitati dicimus, pater noster. Ergo per prius dicitur pater essentialiter sumptum, quàm personaliter.

¶ 2 Præt. In his quæ sunt eiusdem rationis, non est prędicatio p prius & posterius. Sed paternitas & filiatio secundum vnam rationem vñr dici secundum quòd persona diuina est pater filij, & ſm quòd tota trinitas est pater noster vel creaturæ, cum secundum * Basilium: accipere sit commune creaturæ, & filio. Ergo nõ per prius dicitur pater in diuinis secundum quòd sumitur essentialiter, quàm secundũ quòd sumitur personaliter.

¶ 3 Præt. Inter ea q̃ nõ dicuntur secundum rationem vnam, non potest esse comparatio. Sed filius cõparatur creaturæ in ratione filiationis, vel generationis, ſm illud Collo. 1. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ. Ergo non per prius dicitur in diuinis paternitas psonaliter sumpta, quàm essentialiter, sed secundum rationem eandem.

SED CONTRA est, quòd æternum prius est temporali. Ab æterno autem Deus est pater filij, ex tempore autem pater est creaturæ. Ergo per prius dicitur paternitas in Deo respectu filij, quàm respectu creaturæ.

RESPON. Dicendum, quòd per prius dicitur nomen de illo in quo saluatur tota ratio nominis pfecte, quàm de illo in quo saluatur secundum aliquid. De hoc enim dicitur quasi per similitudinem ad id, in quo perfecte saluatur: quia omnia imperfecta sumuntur a perfectis. Et inde est, ꝙ hoc nomen Leo, p prius dicitur de animali, in quo tota ratio leonis saluatur, qđ proprie dicitur leo, quam de aliquo homine, in quo inuenitur aliquid de ratione leonis, vt puta audacia, vel fortitudo, vel aliquid huiusmodi: de hoc enim per similitudinem dicitur. Manifestum est autem ex præmissis,* quòd perfecta ratio paternitatis & filiationis, inuenitur in Deo patre & Deo filio, quia patris & filij vna est natura & gloria. Sed in creatura, filiatio inuenitur respectu Dei, non secundum perfectam rationem, cum non sit vna natura creatoris & creaturæ, sed secundum aliqualẽ similitudinem. quæ quanto perfectior fuerit, tanto propinquius acceditur ad veram filiationis rationem. Dr̃ enim Deus alicuius creaturæ pater, propter similitudinem vestigij tantum, vtpote irrationalium creaturarum: secundũ illud Iob. 38. Quis est pluuiæ pater? aut quis genuit stillas roris? Alicuius vero creaturæ, scilicet rationalis secundum similitudinẽ imaginis: secundũ illud Deut. 32. Nonne ipse est pater tuus qui possedit, & fecit, & creauit te? Aliquorum vero est pater secundum similitudinem gratię. qui etiam dicuntur filij adoptiui, secundum quòd ordinantur ad hæreditatem æternæ gloriæ per munus gratiæ acceptum: secundum illud Rom. 8. Ipse spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. si autem filij, & hæredes. Aliquorum vero secundum similitudinẽ gloriæ, prout iam gloriæ hæreditatem possident, secundum illud Rom. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorũ Dei. Sic igitur patet, quòd per prius paternitas dicitur in diuinis secũdum quòd importatur respectus personæ ad personam, q̃ secundum quòd importatur respectus Dei ad creaturam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cõia absolute dicta secundum ordinem intellectus nostri, sunt priora quàm ꝓpria, quia includuntur ĩ intellectu propriorũ, sed nõ econuerso. In intellectu

Universidad de Deusto Biblioteca

Et propterea, ex hoc loco non habemus mentem authoris, circa communia respectiua ad creaturas, spectantia ad actiones immanentes: an scilicet posteriora sint personalibus, puta an secundum ordinem intellectus prius sit, Deum intelligere creaturas, quàm producere filium, aut econuerso. Et est dubitatio de simplici intelligentia q inest Deo naturaliter, non autem de scientia visionis quę inest ei libere. Et quoniã impertinens est difficultas hæc ꝓposito, quoniam secundum huiusmodi non dicitur Deus pater, erit de hoc specialis quæstio iuxta hunc articulum. Alia autem difficultas, an scilicet processio personarũ sit principium processionis creaturæ: inferius quæst. 45. articu. 6. ex proposito tractabitur.

¶ *Super quæstionis trigesimætertiæ Articulum quartum.*

IN titulo, propriũ distinguitur contra commune. Et excludit, vt in respõsione ad secundum habetur, non solum alias personas diuinas, sed etiam naturam ipsam.

¶ In corpore vnica est conclusio nõ nisi implicite responsiua quæsito, ac posita: Ingenitum esse est proprium patris. Probatur sic. Pater & filius in diuinis sunt principium nõ de principio, & principium de principio: quemadmodum in creaturis hæc est principium primũ, illa principium secundum: ergo pater dupliciter innotescit, scilicet inquantum principiũ paternitate & communi spiratione: & inquantum non de principio per nõ esse ab alio: ergo per esse ingenitum. Etsi subintellexeris, quòd esse principium non de principio, seu nõ esse ab alio, est proprium patri, concludes nõ solum quòd ingenitum conuenit patri, quod in litera explicatur: sed etiam quòd est proprium patri: quod quæsitum erat: & quod determinare intendebat litera. Antecedens declaratur, quia in personis diuinis non est prius & posterius, vt inferius patebit. Consequentia vero prima probatur, quia principium primum in creaturis dupliciter innotescit, scilicet relatione ad ea quæ sunt a se, & negatione sui ab alio. Secunda vero consequentia probatur: quia non esse ab alio spectat ad innascibilitatem significatam ingeniti nomine.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd ingenitum cum constet ex in, & genitum: vtrumque est multiplex. Nam ly in, dupliciter sumitur, scilicet pure negatiue, aut priuatiue: & hoc multipliciter, aut in ente, aut in genere, aut in seipso: & hoc solo modo dicit imperfectionem. Hic autem sumitur priuatiue in genere, aut principii personaliter, aut diuinæ rei. Genitum quoq; dupliciter sumitur. s. proprie, i. ab alio per generationem: & communiter, id est, quouis modo ab alio. Vnde in litera quinque dicũtur. Primo, ꝙ ingenitum pure negatiue nõ est proprium patri. Secũdo, quòd ingenitum priuatiue in seipso non conuenit patri. Tertio, quòd ingenitum priuatiue in gñe diuini suppositi, non est ꝓpriũ patri: quia conuenit spiritui sãcto. Quarto, quòd ingenitum in gñe principii personaliter dicti, est ꝓpriũ patri. Et in his quatuor acceptionibus ly genitum, sumitur ꝓprie. Quinto, quòd in genere rei diuinæ sumendo ly genitum cõiter, ingenitũ est propriũ patri: qm̃ solus nullo mõ est ab alio. Essentia nãq; & si nõ simpl'r, tñ vt in filio & spũ.s. est a patre.

¶ In responsione ad quartum aduerte, ꝙ litera duas assignat rõnes, quare nõ pñt esse in diuinis duæ psonæ igenitæ: iuxta illud Hilarii, Cum vn⁹ Deus sit, duo innascibiles esse nõ pñt vnitatem diuinæ naturę assignãtis ꝑ causa vnitatis psonæ innascibilis. Et prima qdẽ deductio literæ est, quia ĩ omni natura oportet ponere vnũ primũ, ac per hoc si plura prima sunt, plures naturæ erunt. Secunda est, quia si essent duo innascibiles, distinguerentur diuersitate naturarũ, quia non relationibus originis oppositis: neuter. n. esset ab altero, aut alio. Veruntamen Sco. in 1. dist. 2. q. 5. hanc secũdã rõnem reprehendit, eo quòd mediũ non est notius conclusione: qui enim plures personas ingenitas poneret, nõ concederet eas relationibus originis distingui, & Hilarius quidem inquit, hoc dicit, sed non probat. Sed re vera, tã Hilarii ratio quàm illius in litera deductio, non solum rõnabilis, sed necessaria est: qm̃ aut in diuinis nõ est personarum distinctio, vt dicunt Philos. & sic vna tm̃ ꝑsona est ingenita: aut sunt tres ꝑsonæ, vt fides catholica docet: & sic cum distinctio per absoluta non sit intelligibilis, restat ꝙ per ordinem tm̃ originis esse possit. Vnde medium notius est conclusione: sicut notius est, non posse esse distinctionem realem personarum in absolutis absq; diuersitate perfectionis. Sed Sco. actus concepta passione, quã expressur⁹ erat in 26. distin. eiusdẽ: hæc dixisse videtur: qua de re inferius erit sermo.

Loco citato in argum.

188 1.di.13.ar. 4. & d. 26. q.1.ar.1. & opusc.1.c.9.

.n. psonæ pr̄is intelligit Deus, sed non cõuertitur. Sed cõia quæ important respectum ad creaturam p posterius dñr, q̃ propria, q̃ important respectus personales: quia p̱sona procedens in diuinis, procedit vt principium productionis creaturarum. Sicut enim verbum conceptum in mente artificis per prius intelligitur ꝓcedere ab artifice, q̃ artificiatum quod producitur ad similitudinem verbi concepti in mente: ita per prius procedit filius a patre, q̃ creatura, de qua nomen filiationis dicitur secundũ quòd aliquid participat de similitudine filij vel patris: vt patet per illud quod dr̄ Rom. 8. Quos præsciuit & prædestinauit fieri conformes imaginis filij eius.

AD 2m. dicendum, ꝙ accipere dicitur esse commune creaturæ & filio, non secundum vniuocationem, sed secundum similitudinem quãdam remotam: ratione cuius dicitur primogenitus creaturæ. Vnde in authoritate inducta subditur: Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus: postquã dixerat conformes fieri aliquos imaginis filij Dei. Sed filius Dei naturaliter habet quoddam singulare præ alijs, scilicet habere per naturam id quod accipit: vt idem Basilius* dicit. Et secundum hoc dicitur vnigenitus: vt patet Ioan. 1. Vnigenit⁹ qui est in sinu patris, ipse nobis enarrauit: et per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ esse ingenitũ, sit patri proprium.

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Videtur quòd esse ingenitum, non sit patri proprium. Omnis enim proprietas ponit aliquid in eo cuius est proprietas. Sed ingenitus nihil ponit in patre, sed remouet tantum. Ergo non significat proprietatem patris,

¶ 2 Præt. Ingenitũ aut dicitur priuatiue, aut negatiue. si negatiue, tunc quicquid non est genitum, potest dici ingenitum. Sed spiritus sanctus non est genitus, neque ẽt essentia diuina. Ergo ingenitum etiam eis conuenit. et sic non est proprium patri. Si autem priuatiue sumatur, cum omnis priuatio significet imperfectionem in priuato, sequit ꝙ persona patris sit imperfecta. quod est impossibile.

¶ 3 Præt. Ingenitus in diuinis non significat relationem, quia non dr̄ relatiue: significat ergo substantiam. Ingenitus igitur & genitus secundum substantiam differunt. Filius autem qui est genitus, non differt a patre secundum substantiam. Pater ergo non debet dici ingenitus.

¶ 4 Præt. Proprium est, quod vni soli conuenit. Sed cum sint plures ab alio procedẽtes in diuinis, nihil videtur prohibere quin etiã sint plures ab alio non existentes. Non igitur est proprium patri esse ingenitum.

¶ 5 Pręt. Sicut pater est principium personæ genitæ, ita & personæ procedentis. Si ergo propter oppositionem quam habet ad personam genitam, proprium patris ponitur esse, quòd sit ingenitus: etiam proprium eius debet poni, quòd sit improcessibilis.

SED CONTRA est, qđ dicit Hilar. 4. de trin.* Est vnus ab vno, scilicet ab ingenito genitus: proprietate videlicet in vnoquoque & innascibilitatis & originis.

RESPON. Dicendum, quòd sicut in creaturis inuenitur principium primum, & principium secundum: ita in personis diuinis, in quibus nõ est prius & posteri⁹, inuenit principium non de principio, quod est pater, & principium a principio, quod est filius. In reb⁹ aũt creatis aliquod principiũ primũ innotescit dupliciter. Vno quidem modo, inquantũ est principiũ

primum, per hoc, quòd habet relationem ad ea quæ ab ipso sunt. Alio modo, inquantum est primũ principium, per hoc, quòd non est ab alio. Sic igit, & pater innotescit quidem paternitate & communi spiratione per respectum ad personas ab eo procedentes. Inquantum autem est principium non de principio, innotescit per hoc, ꝙ non est ab alio. Quod pertinet ad proprietatem innascibilitatis, [e] quam significat hoc nomen; Ingenitus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quidam dicunt, quòd innascibilitas, quam significat hoc nomen; Ingenitus, secũdum quòd est proprietas patris, non dicitur tantum negatiue, sed importat vel vtrumque simul, scilicet ꝙ pater a nullo est, & ꝙ est principium aliorum: vel importat vniuersalem authoritatem, vel etiam fontalem plenitudinem. Sed hoc nõ videtur verum: quia sic innascibilitas non esset alia proprietas a paternitate & spiratione, sed includeret eas, sicut includitur propriũ in communi. Nam fontalitas, & authoritas, nihil aliud significant in diuinis, quàm principium originis. & ideo dicendum est secundum August. 5. de Trin.* quòd Ingenitus negationem generationis passiue ĩportat. Dicit enim, quòd tantum valet quod dicitur ingenitus, quantum valet quod dicitur non filius, nec propter hoc sequitur, quòd ingenitus nõ debeat poni propria notio patris: quia prima & simplicia per negationes notificantur. Sicut dicimus pũctum esse, cuius pars non est.[c]

AD 2m. dicendum, quòd ingenitum quandoque sumitur negatiue tantum. Et secundum hoc Hier.* dicit Spiritumsanctum esse ingenitum, id est, non genitum. Alio modo potest dici ingenitum aliquo modo priuatiue, non tamen aliquam imperfectionem importat. Multipliciter enim [d] dicitur priuatio. Vno modo, quando aliquid nõ habet, quod natum est habere ab alio, etiamsi ipsum non sit natum habere illud: sicut si lapis dicatur res mortua, quia caret vita, quam quædam res natæ sunt habere. Alio modo, dicitur priuatio, quando aliquid non habet, qđ natum est habere ab aliquo sui generis, sicut si talpa dicatur cæca. Tertio modo, quando ipsum non habet, quod natum est habere. Et hoc modo priuatio imperfectionẽ importat. Sic autem ingenitum non dr̄ priuatiue de patre, sed secundo modo, prout. s. aliquod suppositũ diuinæ naturæ non est genitum, cuius tamen naturæ aliquod suppositum est genitum. Sed secundum hanc rõnem, ẽt de spiritusancto potest dici ingenitum. Vnde ad hoc, ꝙ sit proprium sóli patri, oportet vlterius in nomine ingeniti intelligere, ꝙ cõueniat alicui personæ diuinæ, quæ sit principium alterius personæ, vt sic intelligatur importare negationem in gñe principij personaliter dicti in diuinis. Vel vt intelligatur in nomine ingeniti, ꝙ omnino non sit ab alio: & non solum ꝙ non sit ab alio per gñationem. Sic enim nec spiritui sancto conuenit esse ingenitum: qui est ab alio per processionem, vt persona subsistens: nec ẽt diuinæ essentiæ, de qua potest dici, quòd est in filio, vel in spiritusancto ab alio, scilicet a patre.

AD 3m. dicendum, quòd secundum Damas.* Ingenitum vno modo significat idem quod increatũ, & sic secundum substantiam dicitur, per hoc enim differt substantia creata ab increata. Alio modo significat id, quod non est genitum. Et sic relatiue dicitur eo modo, quo negatio reducitur ad genus affirmationis: [f] sicut non homo ad genus substantiæ, & non album ad genus qualitatis. Vnde, cum genitum in diuinis relationem importet, ingenitum etiam ad relationem pertinet. Et sic non sequitur, quòd pater ingenitus distinguatur a filio genito secundum substantiam, sed solum secundum relationem, inquantum scilicet relatio filij negatur de patre.

AD 4m. dicendum, ꝙ sicut in quolibet gñe oportet ponere vnum primum, ita in diuina natura oportet ponere principiũ quod nõ sit ab alio, qđ ingenitũ dicitur. Ponere igit duos innascibiles, est ponere duos Deos, & duas naturas diuinas. Vnde Hilar. dicit in li. de Synodis.* Cum vnus Deus sit, duo innascibiles esse non possunt. Et hoc præcipue, quia si essent duo innascibiles, vnus eorum non esset ab alio. Et sic non distinguerentur oppositione relatiua. Oporteret igit, quòd distinguerentur diuersitate naturæ.

AD 5m. dicendum, quòd proprietas patris, ꝓut non est ab alio, potius significatur per remotionem natiuitatis filij, quàm per remotionem processionis spiritussancti. Tum quia processio spiritussancti nõ habet nomen speciale, vt supra dictum est; * tum qa etiam ordine naturæ pręsupponit generationem filij. Vnde remoto a patre, quòd non sit genitus, cum tamen sit principiũ gñationis: sequitur consequẽter ꝙ nõ sit ꝓcedẽs ꝓcessione spiritussancti: qa spiritussanctus nõ est gñationis principiũ, sed a genito ꝓcedẽs.

Li. 1. de fi. ortho. c. 9.

18

Li. de Synodis post medium illius p 6. pag. & est diffinitio 26.

Q. 27. ar. 4.

uersitate perfectionis. Sed Sco. actus concepta passione, quã expressur⁹ erat in 26. distin. eiusdẽ: hæc dixisse videtur: qua de re inferius erit sermo.

¶ *Super Quæstionis trigesimæquartæ Art. primum.*

183 TItulus satis clarus est, ex communi vsu vocabulorum in materia trinitatis. Et ly sit, denotat quòd est qõ, an ex ꝓpria sui significati rõne sit nomen personale, an non. Non. n. quærit, Vtrũ possit supponere ꝓ persona, vel: an ex accommodatione sit ꝑsonale nomẽ: sed simpl'r in diuinis tñ, id est cum de Deo prædicatur.

¶ In corpore tria facit. Primo, proponit conclusionem rñsiuam quæsito, s. Verbi nomen proprie sumptum in diuinis, est personale, & nullo modo essentiale. Secundo, statim declarat illos terminos conclusionis, proprie sumptum in diuinis. Tertio, ꝓbat conclusionem ibi: ipse aũt cõcept⁹ cordis.

¶ Quo ad secundũ ad declarandum ly proprie sumptum, distinguit verbi nomen, & ordinat eius modos. Distinguit quidem, quòd sumitur dupliciter, s. proprie & metaphorice. Et rursus ꝓprie sumitur tripliciter: & sic adunãdo omnes modos, quadrupliciter dr̄: trib⁹ qdem primis modis ꝓprie, & quarto similitudinarie. Primo igit, ꝓ verbo in voce. Scdo, in cogitatiua. Tertio, in intellectu. Quarto autẽ, ꝓ aliquo facto, qđ verbo signatũ, ĩperatũ, vel effectũ est. Ordinat aũt primo, verbũ cordis, secũdo, oris, tertio, cogitatiuę, locãs, ꝓbãsque primorũ ordinẽ ex hoc, ꝙ vox exterior, verbi rõnem non habet, nisi qa significat interiorẽ mentis conceptum. Ad declarãdum vero, ly in diuinis, dicit, ꝙ verbũ in Deo

Lib. 5. de tri. c. 7. in prin. to. 3.

Citatur ĩ magist. senten. li. 1. di. 27. Parag. f.

D. 1059.

QVAESTIO XXXIIII.

De persona filij, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de persona filij. Attribuuntur autem tria nomina filio, scilicet, Filius, Verbum & Imago. Sed ratio filij ex ratione patris consideratur. Vnde restat cõsiderãdum de verbo & imagine.

Circa uerbum quæruntur tria.

¶ Primo. Vtrum verbum dicatur essentialiter in diuinis, vel personaliter.

¶ Secũdo. Vtrum sit proprium nomen filij.

¶ Tertio. Vtrum in nomine verbi importetur respectus ad creaturas.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uerbum in diuinis sit nomen personale.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd verbum in diuinis non sit nomen personale. Nomina enim personalia proprie dicuntur in diuinis, vt pater & filius. Sed verbũ metaphorice dicit in diuinis, vt Origen. dicit super Ioan. † Ergo verbũ non est personale in diuinis.

¶ 2 Præt. Secundum August. in li. de Trin.* Verbum est notitia cum amore. Et secundum Anselm. in Monol. † Dicere summo spiritui nihil aliud est, quàm cogitando intueri. Sed notitia & cogitatio & intuitus in diuinis essentialiter dicuntur. Ergo verbum non dicitur personaliter in diuinis.

¶ 3 Prǽt. De ratione verbi est quòd dicatur. Sed secundum Anselm.* Sicut pater est intelligens, & filius est intelligens, & spiritussanctus est intelligens: ita pater est dicens, filius est dicens, & spiritussanctus est dicens, & similiter quilibet eorum dicitur. Ergo nomen verbi essentialiter dicitur in diuinis, & non personaliter.

¶ 4 Præt. Nulla persona diuina est facta. Sed verbum Dei est aliquid factum. Dicitur enim in Psal. 148. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius. Ergo verbum non est nomen personale in diuinis.

SED CONTRA est, quòd dicit Aug. in 7. de Trin.† Sicut filius refertur ad patrem, ita & verbum ad id cuius est verbum. Sed filius est nomen personale, quia relatiue dicitur. Ergo & verbum.

RESPON. Dicendum, quòd nomen verbi in diuinis si proprie sumatur, est nomen personale, & nullo modo essentiale.

Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd verbum tripliciter quidem in nobis proprie dicit. Quarto autem modo dicitur improprie siue figuratiue. Manifestius autem & communius in nobis dicit verbum quod voce profertur, quod quidem ab interiori procedit quã tum ad duo, quæ in verbo exteriori inueniuntur, scilicet vox ipsa, & significatio vocis. Vox enim significat intellectus conceptum, secundum Philosophum in lib. 1. Periher.* Et iterum, vox ex significatione vel imaginatione procedit, vt in lib. de Anima † dicitur. Vox autem quæ non est significatiua, verbum dici non potest. Ex hoc ergo dicitur verbum vox exterior, quia significat interiorem mentis conceptum. Sic igitur primo & principaliter interior mentis conceptus verbum dicitur. Secundario vero, ipsa vox interioris conceptus significatiua. Tertio vero, ipsa imaginatio vocis verbum dicitur. Et hos tres modos verbi ponit Damasc.* in 1. lib. cap. 17. dicens, quòd verbum dicitur naturalis intellectus motus, secundum quem mouetur, & intelligit, & cogitat, velut lux & splendor quã tum ad primum. Rursus, verbum est quod non verbo profertur, sed in corde pronuntiatur quantum ad tertium. Rursus etiam verbum est angelus, id est nuntius intelligentiæ quantum ad secundum. Dicitur autem figuratiue quarto modo verbum id, quod verbo significatur, vel efficitur, sicut consueuimus dicere, hoc est verbum quod dixi tibi, vel quod mandauit rex, demonstrato aliquo facto, quod verbo significatum est, vel simpliciter enuntiantis, vel etiam imperantis. Dicitur autem proprie verbum in Deo secundum quòd verbum significat conceptum intellectus. Vnde August. dicit in 15. de Trin. † Quisquis potest intelligere verbum, non solum antequam sonet, verumetiam antequam sonorum eius imagines cogitatione inuoluantur, iam potest videre aliquam verbi illius similitudinem, de quo dictum est: In principio erat verbum. Ipse autem conceptus cordis de ratione sua habet quòd ab alio procedat, scilicet a notitia concipientis. Vnde verbũ secundum quòd proprie dicitur in diuinis, significat aliquid ab alio procedens, quod pertinet ad rationem nominum personalium in diuinis, eo quòd personæ diuinæ distinguuntur secundum originem, vt dictum* est. Vnde oportet quòd nomen verbi, secundum quòd proprie in diuinis accipitur, non sumatur[d] essentialiter, sed personaliter tantum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd Arriani, quorum fons Origenes inuenitur, posuerunt filium aliũ a patre esse in diuersitate substantiæ.[e] Vnde conati sunt, cum filius Dei verbum dicitur, astruere non esse proprie dictum, ne sub ratione verbi procedentis cogerentur fateri filium Dei non esse extra substantiam patris. Nam verbum interius sic a dicente procedit, quòd in ipso manet. Sed necesse est si ponitur verbum Dei, metaphorice dictum, quòd ponatur verbum Dei, proprie dictum[f]. Non enim potest aliquid metaphorice verbum dici, nisi ratione manifestationis. Quia vel manifestat sicut verbum, vel est verbo manifestatum. Si autem est manifestatum verbo, oportet ponere verbum quo manifestetur. Si autem dicitur verbum, quia exterius manifestat ea, quæ exterius manifestantur, non dicuntur verba nisi inquantum significant interiorem mentis conceptum, quẽ aliquis etiam per exteriora signa manifestat. Etsi ergo verbum aliquando dicatur metaphorice in diuinis, tamen oportet ponere verbum proprie dictum, quod personaliter dicatur.

AD 2m. Dicendum, quòd nihil eorum quæ ad intellectum pertinent, personaliter dicitur in diuinis, nisi solum verbum. Solũ enim verbum significat aliquid ab alio emanans. Id enim quod intellectus in concipiendo format, est verbum. Intellectus autem ipse secundum ꝙ est per speciem intelligibilem in actu, consideratur absolute. Et similiter intelligere, ꝙ ita se habet ad intellectũ in actu, sicut esse ad ens in actu. nõ. n. intelligere significat actionem ab intelligente exeuntem, sed in intelligẽte manentem. Cum ergo dicitur, quòd verbum est notitia, non accipitur notitia ꝓ actu intellectus cognoscentis, vel pro aliquo eius habitu: sed pro eo quod intellectꝰ concipit cognoscendo.* Vnde & Aug.* dicit, quòd verbum est sapientia genita. Quod nihil aliud est quàm ipsa conceptio sapientis. Quæ etiam pari modo notitia genita dici potest. Et per eundem modum potest intelligi, quòd dicere Deo, sit cogitando intueri, inquantum. s. intuitu cogitationis diuinæ concipitur verbum Dei. Cogitationis tamen nomen, Dei verbo proprie non conuenit. Dicit. n. Aug.* 15. de Trin. Ita dicitur illud verbum Dei, vt cogitatio non dicatur, ne aliquid esse quasi volubile credatur in Deo, quod non accipiat formã vt uerbũ sit, eaq; dimittere possit, atque informiter quodãmodo volutari. Cogitatio enim proprie in inquisitione veritatis consistit. quæ in Deo locum non habet. Cum vero intellectus iam ad formam veritatis pertingit, nõ cogitat, sed perfecte veritatem cõtemplatur. Vnde Anselmus improprie accipit cogitationem pro contemplatione.

AD 3m. Dicendum, ꝙ sicut proprie loquendo, verbum dicitur personaliter in diuinis & non essentialiter: ita & dicere. Vnde sicut verbum nõ est commune patri & filio & spiritui sancto, ita nõ

sumitur pro verbo intellectus, confirmatque hoc authoritate August. De his modis accipiendi verbum, diffuse ac clare scriptum inuenies in q. de ve. q. 4. artic. 1. & 2. Et in 1. sent. dist. 27. q. 2. artic. 1. 2. quare vide ibi.

¶ Circa ordinem inter verba positum in litera, dubium est, qualis sit, an quo ad nos, an secundum se. Quòd enim non sit quo ad nos, ex eo patet, quòd iuxta hunc ordinem non verbum cordis, sed verbum vocis, locũ primum habere debet, vt etiam in literæ principio insinuatur. Quòd vero non sit secũdum naturam, ex eo apparet, quia verbum cogitatiue secũdum in hoc ordine locũ sibi vendicat: quoniam constat vocale verbum ex imaginatione dependere. Et sic quouis ordine dicatur, male verbum oris secũdo loco positum videtur, debet enim sibi naturæ ordine, vltimꝰ, quo ad nos vero, primus.

¶ Ad hoc dr̃ ꝙ assignatus ordo, est naturæ ordo inter intẽtiones verbi nomine significatas.

¶ Ad cuius euidentiam, scito duos esse canones in huiusmodi. Primus est, Omne nomen per prius dicitur formaliter, quàm secundum denominationem extraneam, vt patet inductiue. Alter est, Omne nomẽ formaliter dictum de pluribus, prius dicitur de eo a quo aliud depẽdet, quam de dependente ab illo, & hoc etiam patet inductiue. verbum igitur, quia formaliter saluatur in verbo cordis & oris tãtum, in cogitatiua autem causaliter: iõ iuxta primam regulam vltimo dicitur de verbo cogitatiue. Et ad hoc insinuandum litera dixit, Imaginatio verbum dicitur, innuens quòd in cogitatiua ea ratione dicitur verbum: quia est verbi imaginatio causalis tamen. Quia autem verbi ratio formalis in intellectu sine dependentia a verbo vocis, in voce autem cum dependentia est a verbo cordis: ideo prius de verbo cordis quàm de verbo vocis dicitur, formaliter tamen, vt dictum est, & non secundum extrinsecam denominationem, vt Durãdus putauit. Quod ex eo patet, quòd vox prius verbi nomen habuit, quàm mentis conceptus: in illo enĩ priori vox verbũ erat, & rõ verbi in conceptu ignota erat: ergo vox verbi appellationem non sumpsit a verbo cordis.

¶ Præterea, Vox est signum expressiuum non denominatione extrinseca, sed formaliter, sicut Sortes est albus: sed ratio verbi in voce est esse expressiuum, seu manifestatiuum signum conceptus mentis alteri, vt in litera dicitur: sicut etiam ratio verbi in conceptu est esse expressiuum signum habitualis notitiæ sibi, vt in q. de veri. dicitur. Igitur significatiua vox formaliter est verbum, sicut formaliter est expressiua.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum dicitur, quòd ordo naturæ inter intentiones nominis multiplicis, nec attenditur secundum ordinem rerum, in quibus intentiones saluantur: nec secundum ordinem illarum intentionũ in esse naturæ. Sol enim quàmuis sit prior calefacto a se, & causalitas Solis prior sit naturaliter, quàm calor causatus per illam: non tamen prius dicitur calidũ de eo, quàm de calefacto, sed ecõtra: sed attenditur secundum habitudinem ipsarum intentionum in hoc, quod est includi in alia, & non econtra. Sic autem se habent intentio formalis & secundum denominationẽ extrinsecam. Et ꝓpter ea, licet causalitas cogitatiue, qua in ea dicitur verbum, sit prior vocali verbo, posterius tamen prædicationem eius recipit.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio sic: Verbum in diuinis significat conceptum intellectus, ergo significat aliquid ab alio procedens: ergo aliquid personale. ergo non sumitur essentialiter, sed personaliter tãtum.

¶ Prima consequentia probatur: quia de ratione ipsius cõceptus cordis est, ꝙ procedat ab alio, scilicet a notitia concipientis. Secunda vero probatur: quia personæ diuinæ distinguuntur secundum originem. Tertia est per se nota.

¶ Circa hanc rationem ac conclusionẽ dubiũ occurrit ꝓꝑ tria. Primo, quia ꝓcedere abstrahit a ꝓcessu reali & ꝓcessu ſm rõnem. Et similiter ly ab alio, potest vtroque modo intelligi, scilicet, alio secundum rem, vel secundum rationem: & tñ litera infert & processum & alietatẽ & realitatẽ. Secundo & est confirmatio præcedẽtis, propter multas instantias: Intelligere enim, amare, & quodcunque aliud simile, significat aliquid procedens ab alio, puta intellectu uel voluntate, &c. & tamen non sequitur, ergo huiusmodi sunt nomina personalia in diuinis. Tertio & est augumentatio præcedentium, ꝓpter ipsummet authorem, qui & in q. de ve. & in 1. sent. vbi supra, propter hæc quæ adduximus, hanc rationem in litera adductã tenet non concludere, sustinetq; oppositum conclusionis hic ꝓbatæ, dicẽs: verbũ qñq; ꝑsonale, qñq; essentiale nomẽ esse.

¶ Ad euidentiam huius dubitationis, primo de re ipsa, deinde de authore dicendum est. Quo ad rem, scito duo. Primo, quia ly secundum rationem, est conditio diminuens, sicut pictum vel mortuum: moueri enim secundum rationem non est moueri, ideo procedere secundum rationem non est procedere, sed est intelligi quòd procedat, id est, per modum processus. Et propterea, cum de processu est sermo, de reali oportet intelligi: sicut cum de motu aliisque quæ per rationem diminuuntur loquimur, alioquin incerta essent omnia. Scito secundo, ꝙ aliud est significare aliq̃d procedens ab alio, & aliud significare aliquid per modũ procedentis ab alio. In primo enim, dicitur quòd res significata ꝓcedit ab alio. In secundo vero, ꝙ res significata intelligitur & significatur vt procedẽs, seu per modum procedentis ab alio.

¶ Inter hæc autem duo, maior est distãtia, quàm inter cœlum & terram, quoniam tanta est, quã ta est inter esse & significari. In primo enim res significata est ab alio, in secundo vero, significatur vt ab alio. His autem stãtibus, respõdetur quòd propositiones in litera assũptæ non sunt distinguendæ: quoniam expresse significant processionem cadere supra rem significatam, stat ergo ratio in hoc: Verbi nomen proprie sumptum in intellectu, significat conceptũ procedẽtem ab alio: ita quòd processio determinat ly conceptum secundum rem, quoniã aliter processio non est. & proprie dicitur in diuinis. ergo saluatur ibi quo ad vtrũque: aliter non proprie diceretur, ergo est nomen personale: quia ibi nihil est ab alio nisi persona: quàmuis multa intelligantur vt ab alio. & per hoc patet responsio ad instãtias. Amare enim nõ significat aliquid procedens ab alio, sed significat aliquid ꝑ modum procedẽtis ab alio. Et eadem ratio est de cæteris huiusmodi. Quo ad authorem vero dicitur, quòd vt appareret diligenter intuẽti eius libros, paulatim in hac dubitatione ad veritatis ꝑfectionẽ peruenit. Nam in 1. sent. secutus est illorum opinionem, qui verbi nomen, sicut amoris nomẽ, considerantes, quandoq; essentiale, qñq; ꝑsonale dixerunt. Postmodum in q. de veri. declinauit in alteram partem, scilicet quòd dicitur personaliter, non tamen absque formidine alterius, vt patet ex eo, quod respondet rationibus ad vtrãque partem: alteram vt rationabiliori amplexa. Postremo hoc in loco alteram partem, scilicet quòd personaliter dicitur, asseruit cum expressã destructione alterius, scilicet quòd nullo modo essentialiter. Et hoc, quia vidit omnia illa quæ dubium fecerant aliquando, hac vna ratione cessare, scilicet quòd verbi nomen, significat aliquid procedens ab alio, per hoc secernens ipsum ab his q̃ significant per modum procedẽtis. Cõtra hoc enim nulla instantia militat, in hoc nulla distinctio habet locum, vt patet ex dictis. Neque assumpsit hoc absq; probatione, sed ꝓbauit hoc ex ipsa ratione rei significatæ: Ipse, inquit, conceptus cordis de ratione sua habet quòd ab alio procedat. Nõ ergo est aliquid essẽtiale, quoniã in nullius essentialis rõne clauditur siue intrinsece, siue vt necessario concomitans, ꝙ ꝓcedat ab alio. Nec derogat hoc dignitati doctoris, qm̃ naturale est itellectui humano perfici in processu temporis.

¶ Retractauit ergo antedicta, non commemorãdo seipsum aliter sensisse, sed repellendo opinionem quam sustinuerat.

¶ In responsione ad primum aduerte, ꝙ conditionalis illa, Si ponitur verbũ dei metaphorice dictum oportet poni verbũ Dei proprie dictum, nõ tenet gratia formæ, sed gratia materiæ. Quoniam vt in litera dicitur, si ponitur verbum Dei, metaphorice ponitur aut manifestatum verbo Dei, aut manifestans verbum Dei. his enim duobꝰ modis dicitur metaphorice. vtrobiq; ãt clauditur verbum ꝓprie dictum, & consequenter personaliter, vt deductum est in litera: nihil. n. est in ratione verbi, qđ imperfectionem importet, sed tantum esse ab alio, &c.

¶ In responsione ad secundum aduerte, ꝙ cum dicitur in litera, Quòd intelligere ita se habet ad intellectum in actu, sicut esse ad ens in actu, est locutio nõ similitudinaria, sed potius expressiua: ac si diceret, ꝙ sicut esse in communi ad ens in actu in communi, ita tale esse, id est, intelligere ad tale ens in actu, id est intellectum in actu. Declaratum est. n. superius, quòd cognoscere aliquid est esse illud. & quòd in cognoscentibus in potentia, cognoscitiuum est primo

in potentia

189 12.q.93.artic.1.ad 2. Et ver.q.4.ar.2.&4.& opu.1.c.11

† In Euãg. Io.c.1.su ꝑ illud i principio erat verbum.
* Lib.9. de Trin. c.10. circa finé.
†Ex ca.31. 32. & 34. habetur.

*In Mono. cap.58.

Li.7.de tri. ca.1.paulo post princ. tom.3.

Lib.15.de trin.c.10.a medio.3.

q.27.ar.3.

D.1161.

524 Li.7.de tri. c.2. nõ longe a princ. tom.3.

Lib. 15. de trini. c.16. in princip.

Li. 7. de tri. cap. 1. circa princip.

in potẽtia ipſum cognitũ: deinde medio mõ ĩter potẽtiã, & actũ: & demũ eſt ipſum, & tunc tñ dr̃ actu cognoſcẽs. Nec obſtat ꝙ intelligere dicaẽ actio: tũ q̃a eſt ĩmanẽs, vt in lr̃a dr̃: tũ q̃a ẽm veritatẽ, magis hẽt de ſignificari, q̃ eſſe actionis. ¶In rñſione ad tertiũ dubiũ eſt: an verbũ diuinũ procedat ex oibus, q̃ ſunt in ſciẽtia patris, ſ. patre, filio, & ſpũſa. & omnibus creaturis. ¶Sed qm̃ hoc in ar. 3. hui⁹ qõnis tractaẽ magis ex propoſito, ibidem diffinietur.

¶ *Super Quæſtionis trigeſimæquartæ Arti. ſecũdũ.*

IN titu. ly ꝓpriũ, diſtinguit & cõtra cõe, & cõtra extraneũ. i. adiacẽs, vt de patris noie dictũ fuit. Ita quòd ſenſus qõnis eſt. Vtrũ verbi nomẽ in diuinis, ſoli filio cõueniat vt eius pſonalis ꝓprietas, vt patet ex argumentis. ¶In corpore vnica eſt conclo rñſiua q̃ſito affirmatiue. Verbi nomen ꝓprie dictũ in diuinis, eſt ꝓpriũ nomen pſonæ filii. Et ꝓbaẽ ſic. Verbũ ſignificat emanationẽ intellectus. i. ꝓcedẽs ẽm emanationẽ intellectus. ergo ſignificat filiũ. ergo ſolus filius ꝓprie eſt verbũ. Probatur prima cõſequentia, q̃a & pſona ꝓcedẽs ẽm talem emanationẽ eſt fili⁹, & hmõi ꝓceſſio eſt gñatio. ¶Aduerte hic, ꝙ ſi vis huius ꝓbationis pſpicue inſpiciaẽ, ſecũda conſequentia abſque probatione merito poſita eſt. Ex eo namq;, quòd pſona ꝓcedens ẽm emanationẽ intellectus eſt fili⁹, ſeq̃tur quòd verbi nomen conueniat filio. Ex eo vero, ꝙ talis proceſſio ẽ ipſa gñatio, quam conſtat terminari ad filium, ſequitur, quòd idẽ ſit eſſe filium & eẽ verbũ. Ac per hoc, eſſe verbũ, eſt ꝓpriũ ipſi filio, quemadmodũ eſſe filium: & ſic ſoli proprie cõuenit.

Q. 14. ar. 2. & 4.

190 1. diſ. 27. q. 2. ar. 2. q. 2. Et ver. q. 4. ar. 3. & op. 1. ca. 11.

eſt verum quòd pater & filius & ſpiritusſanctus ſint vnus dicens. Vnde Auguſt. dicit * 7. de Trinit. Illo coęterno verbo non ſingulus intelligitur in diuinis, ſed dici cõuenit cuilibet perſonæ. Diciẽ enim non ſolum verbum, ſed res q̃ verbo intelligitur, vel ſignificatur. Sic ergo vni ſoli pſonæ in diuinis cõuenit dici eo modo quo dr̃ verbum. eo vero modo quo dr̃ res in verbo intellecta, cuilibet perſonæ conuenit dici. Pater enim intelligẽdo ſe, & filiũ & ſpiritum ſanctum, & oĩa alia quæ eius ſcientia continentur, concipit verbũ: vt ſic tota trinitas verbo dicatur, & etiam omnis creatura. Sicut intellectus hominis verbo quod concipit intelligendo lapidem, dicit. Anſelm. vero impropriè accepit dicere pro intelligere. Quæ tñ differunt: nam intelligere importat ſolam habitudinem intelligentis ad rem intellectam. in qua, nulla ratio originis importatur: ſed ſolum informatio quædam in intellectu noſtro, prout intellectus noſter fit in actu per formam rei intellectæ. In Deo autem importat omnimodam idẽtitatem, quia in Deo eſt omnino idem intellectus & intellectum, vt ſupra* oſtenſum eſt. Sed dicere ĩportat principaliter habitudinem ad verbum cõceptum. nihil enim eſt aliud dicere, quàm ꝓferre verbũ. ſed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, q̃ in verbo prolato manifeſtatur intelligenti. Et ſic ſola perſona quæ profert verbum, eſt dicens in diuinis, cum tamen ſingula perſonarum ſit intelligens & intellecta, & per conſequens verbo dicta.

Ad 4m. dicendum, quòd verbum ſumitur ibi figuratiue, prout ſignificatum vel effectus verbi, dicitur verbum. Sic enim creaturę dicũtur facere verbum Dei, inquantum exequuntur effectum aliquem, ad quem ordinãtur ex verbo concepto diuinæ ſapientiæ: ſicut aliquis dicitur facere verbum Regis, dum facit opus ad quod ex verbo Regis inſtigatur.

Articvlvs II.

Vtrum uerbũ ſit proprium nomen filij.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ verbum non ſit proprium nomen filij. Fili⁹ enim eſt perſona ſubſiſtens in diuinis. Sed verbum non ſignificat rem ſubſiſtentem, vt in nobis patet. Ergo verbum non poteſt eſſe proprium nomen perſonæ filij.

¶ 2 Præt. Verbum prolatione quadam procedit a dicente: ſi ergo filius eſt proprie verbum, non procedit a patre, niſi per modũ ꝓlationis. Quod eſt hæreſis Valentini, vt patet p Aug. in * lib. de hæreſibus.

¶ 3 Præt. Omne nomen proprium alicuius perſonæ ſignificat proprietatem aliquam eius. Si igitur verbũ ſit proprium nomen filij, ſignificabit aliquam ꝓprietatem eius: & ſic erunt plures proprietates in diuinis, quàm ſupra enumeratæ ſunt.

¶ 4 Præt. Quicunque intelligit, intelligendo concipit verbum. Sed filius intelligit. Ergo filij eſt aliquod verbum. Et ſic non eſt proprium filij, eſſe verbum.

¶ 5 Præt. Hæbræ. 1. dr̃ de filio; Portans omnia verbo virtutis ſuæ. Ex quo Baſilius † accipit, ꝙ ſpiritusſanct⁹ ſit verbũ filij. Non eſt ergo propriũ filij, eſſe verbum.

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit * 6. de Trin. Verbum ſolus filius accipitur.

Respon. Dicendum, ꝙ verbum proprie dictum in diuinis, perſonaliter accipitur, & eſt propriũ nomen perſonæ filij. ſignificat enim quandam emanationem intellectus. Perſona autem, quæ procedit in diuinis ſecundum emanationem intellectus, dicitur filius, & huiuſmodi proceſſio dicitur generatio, vt ſupra * oſtenſum eſt. Vnde relinquitur, quòd ſolus filius proprie dicatur verbum in diuinis.

Ad primvm ergo dicendum, quòd in nobis non eſt idem eſſe & intelligere. Vnde illud, quod habet in nobis eſſe intelligibile, non pertinet ad naturã noſtram, ſed eſſe Dei eſt ipſum eius intelligere. Vnde verbum Dei, nõ eſt aliquod accidens in ipſo, vel aliq̃s effectus eius, ſed pertinet ad ipſam naturam eius, & iõ oportet ꝙ ſit aliquid ſubſiſtens. Quia quicquid eſt in natura Dei, ſubſiſtit. & ideo Damaſ. dicit, * ꝙ verbum Dei eſt ſubſtantiale, & in hypoſtaſi ens. Reliqua vero verba, ſcilicet noſtra, virtutes ſunt animæ.

Ad 2m. dicendum, quòd non propter hoc error Valentini eſt damnatus, quia filium dixit prolatione natum, vt Arriani calumniabantur, ſicut Hila. refert * 6. de Trini. ſed propter varium modum prolationis, quem poſuit, ſicut patet p Aug. * in lib. de hæreſibus.

Ad 3m. dicendum, quòd in nomine verbi eadem proprietas importatur, quæ in nomine filij. Vnde dicit Aug. Eo dicitur verbum quo filius. Ipſa enim natiuitas filij, quæ eſt proprietas perſonalis eius, diuerſis nominibus ſignificatur: quæ filio attribuuntur ad exprimendum diuerſimode perfectionem eius. nam, vt oſtendatur connaturalis patri, dr̃ filius: vt oſtendatur coęternus, dicitur ſplendor: vt oſtendatur omnino ſimilis, dicitur imago: vt oſtendatur immaterialiter genitus, dr̃ verbum. Nõ autem potuit vnum nomen inueniri, per quod omnia iſta deſignarentur.

Ad 4m. dicendũ, ꝙ eo mõ cõuenit filio eſſe intelligẽtẽ, quo cõuenit ei eſſe Deũ, * cũ ĩtelligere eſſentialiter dicaẽ in diuinis, * vt dictũ eſt. eſt aũt filius Deus genit⁹, nõ aũt gñans Deus. uñ eſt quidẽ intelligẽs, nõ vt ꝓducẽs verbũ, ſed vt verbũ ꝓcedẽs, ꝓut, ſ. ĩ Deo verbũ procedens ẽm rem non differt ab intellectu diuino, ſed relatione ſola diſtinguitur a principio verbi.

Ad 5m. dicendum, ꝙ cum de filio dicitur, Portans omnia verbo virtutis ſuæ, verbum figurate accipitur pro effectu verbi. Vnde * gloſ. ibi dicit, ꝙ verbũ ſumitur pro imperio, inquantum ſcilicet, ex effectu virtutis verbi eſt, quòd res conſeruentur in eſſe, ſicut ex effectu virtutis verbi eſt, ꝙ res producãtur in eſſe.

Lib. de hæreſ. tom. 6. — Li. 5. c. Eunom. 11. — † li. 6. c. 1. — Li. 4. fid. orth. — Li. de hæref. tom. 6. — Glo. ord. et inter.

¶ *Super Quæſtionis trigeſimæquartæ Articulum tertium.*

IN titulo nota ly in nomine verbi: non enim quæritur: vtrũ res quæ eſt verbum, reſpiciat creaturas, ſed: vtrum res illa diuina vt verbi nomine ſignificaẽ, claudat reſpectũ aliquẽ ad creaturas. ¶In corpore tria facit. Primo, ꝓponiẽ concluſio directe reſponſiua quæſito affirmatiue, ſimul cũ medio, ac per hoc reſpondet quo ad reſpectum in cõmuni. Secundo, determinã do qualis eſt ille reſpectus, rñdet de tali reſpectu: cõi tñ patri & creaturis. Tertio, diſtinguendo, reſpondet de reſpectu quo tm̃ reſpicit creaturas. Quo ad primum, concluſio eſt de reſpectu in cõi, ſicut in cõi quoq; q̃ſitum fuit: & eſt iſta. In verbo Dei importaẽ reſpectus ad creaturas. Et ſubiũgitur ſtatim mediũ: quia De⁹ cognoſcẽdo ſe, cognoſcit creaturas. ¶Quo ad ſecũdum aũt ꝓpoſitũ, mediũ explicatur magis applicãdo ipſum ad cõcluſionẽ cõtractã ad reſpectum talem, ſ. verbum Dei eſt expreſſiuum patris & creaturarũ. Probaẽ ẽm ſic. Verbum eſt repræſentatiuũ omnis eius quod actu intelligit: ergo verbum Dei eſt expreſſiuum, nõ ſolum patris, ſed ẽt creaturarũ. Antecedens ꝓbatur in nobis, apud quos ſũt diuerſa verba ẽm diuerſa intellecta in actu. conſequẽtia vero ꝓbaẽ: q̃a De⁹ vnico actu ſe & omnia intelligit. ¶Quo ad tertiũ eſt hæc cõcluſio. Verbũ Dei eius quod eſt in Deo patre, eſt expſſiuũ tm̃, creaturarũ vero ẽ expſſiuũ & operatiuũ. Probaẽ, Sciẽtia Dei, ẽ dei q̃dem cognoſcitiua tm̃, creaturarum aũt cognoſcitiua & factiua: ergo verbũ Dei: &c. Et confirmaẽ authoritate ſcripturæ. Dixit & facta ſunt. ¶Circa pdicta vniuerſamque hanc materiam, aduerte hic eſſe 4. Primo, res dicta verbo. Secũdo, relatio inter verbũ & rem dictã. Tertio, mod⁹ quo verbũ referẽ ad res dictas. Quarto, rõ quare ſic referẽ. Et quo ad res dictas q̃dẽ ĩ 1. art. hui⁹ quæſtio. in reſponſione ad tertium habuimus, quòd ſunt hæc tria ſcilicet eſſentia diuina, perſona diuina, & omnis creatura. Pater enim dicit hæc omnia verbo. Relatio vero verbi ad res dictas vt ſic, eſt relatio rationis: & eſt relatio expreſſiui ad expreſſum, vt in litera dr̃: & in his duobus conueniunt alii nobiſcum, coacti forte authoritate Aug. In reliquis autem duobus, ſ. in modo & cauſa, diuerſitas eſt opinionum. Sco. n. in 2. di. 1. q. 1 art. 2. & in quolibetis. q. 14. art. 2. tenet quòd verbũ Dei ex vi productionis ſuæ non procedit ex ſciẽtia creaturarum, ſed diuinæ eſſentiæ. Et rurſus (vt ex diſ. 32. 1. q. 1. ad vltimum eiuſdem ſumitur) tenet quòd verbũ ſic procedit de ſcientia ſolius eſſentię, quòd non procedit vt verbum perſonæ, niſi concomitanter: ita quòd imaginaẽ patrẽ ex hoc quòd intelligit diuinã eſſentiam verbum producere: quod quidem ex vi prodictionis ſuæ exprimit eſſentiam, perſonas autẽ diuinas concomitanter tanquam res neceſſario iũctas eſſentiæ, creaturas vero habet, quòd repræſentet completa iã productione ipſius verbi. Eſt autem fundamentum poſitionis ſuæ: quia ponit in 35. diſ. primi, creaturas produci a Deo in eſſe cognito. Et propterea imaginatur quòd eſſentia diuina primo quaſi mouet intellectum paternum ad productionem termini infiniti, id eſt verbi, & deinde ad terminũ finitum, id eſt creaturam in eſſe cognito. Et ſic verbũ non poteſt produci de ſcientia creaturarũ, quæ eſt in ſecundo inſtanti naturæ. Arguit quoque ad hoc in ſecũdo vbi ſupra tripliciter, primo. Si verbũ ꝓcederet vt verbũ diuinæ eſſentiæ & omnis intelligibilis, pari rõne ſpiritusſan. ſpiraretur vt amor diuinæ eſſẽtiæ, & omnis amabilis intellecti: ſed hoc eſt falſum. ergo: ꝓbaẽ falſitas: q̃a tũc uel deus neceſſario amaret creaturas, vel ſpiritusſan. non neceſſario produceretur: quorum vtrũque eſt impoſſibile. Secundo Si verbum procederet ex omnibus, &c. ergo procederet de ſeipſo verbo vt noto patri, quod eſt inconueniens, & tenet ſequela. quia vnum de

191 1. diſ. 27. q. 2. art. 2. Et ver. q. 4. ar. 5. & quoli. 4. q. 4. ar. 1. ad 1.

* Art. 1. huius quæſt.

Li. 83. q̃ſt. q. 63. to. 4.

Quòd vero Baſili⁹ interpretaẽ verbũ ꝓ ſpiritu ſancto, impropriè & figurate locutus eſt, ꝓut verbũ alicuius dici põt, omne illud quod ẽ manifeſtatiuũ eius, vt ſic ea rõne dicatur ſpiritus ſanctus verbum filij, quia manifeſtat filium.

Articvlvs III.

Vtrum in nomine uerbi importetur reſpectus ad creaturam.

AD TERTIVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd in nomine verbi non importetur reſpectus ad creaturam. Omne enim nomen connotans effectum in creatura, eſſentialiter in diuinis dicitur: ſed verbum non dicitur eſſentialiter, ſed perſonaliter, * vt dictum eſt, ergo verbum non importat reſpectum ad creaturam.

¶ 2 Præt. Quæ important reſpectũ ad creaturas, dñr de Deo ex tpe, vt Dominus & creator: ſed verbum diciẽ de Deo ab æterno. Ergo non importat reſpectum ad creaturã.

¶ 3 Præt. Verbũ importat reſpectũ ad id a quo ꝓcedit: ſi ergo importat reſpectum ad creaturam, ſequitur, quòd procedat a creatura.

¶ 4 Præt. Ideæ ſunt plures ẽm diuerſos reſpectus ad creaturas. Si igiẽ verbũ importat reſpectum ad creaturas, ſequiẽ, ꝙ in Deo non ſit vnum verbum tantum, ſed plura.

¶ 5 Præt. Si verbũ importat reſpectũ ad creaturam, hoc nõ eſt niſi in quantum creaturæ cognoſcuntur a Deo. ſed Deus non ſolum cognoſcit entia, ſed etiam non entia. Ergo in verbo importabiẽ reſpectus ad non entia. quod vr̃ falſum.

Sed contra eſt, ꝙ dicit Auguſt. in * lib. 83. quæſtionum, quòd in nomine verbi ſignificatur non ſolum reſpectus ad patrem, ſed etiam ad illa quæ per verbum facta ſunt operatiua potentia.

Respon. Dicendum, ꝙ in verbo importatur reſpect⁹ ad creaturam. Deus. n. cognoſcendo ſe, cognoſcit omnem creaturam. Verbum igitur in mente conceptum eſt repræſentatiuum omnis eius, quod actu intelligitur. Vnde in nobis ſunt diuerſa verba, ſecundum diuerſa, quæ intelligimus. Sed q̃a Deus vno actu & ſe & omnia intelligit, vnicum verbum eius eſt expreſſiuum, non ſolum patris, ſed etiam creaturarũ. Et ſicut Dei ſcientia, Dei quidem eſt cognoſcitiua tãtum, creaturarum autem cognoſcitiua & factiua: ita verbũ Dei, eius quod in Deo patre eſt, eſt expreſſiuum tm̃, creaturarum vero eſt expreſſiuum & operatiuum. & propter hoc dicitur in Pſa. 32. Dixit & facta ſunt, quia importaẽ in verbo rõ factiua eorum, quæ Deus facit.

Ad primvm ergo dicendum, quòd in nomine perſonæ includitur etiam natura oblique. Nam perſona eſt rationalis naturæ indiuidua ſubſtantia: in nomine igitur perſonæ diuinę quantum ad relationem perſonalem nõ importatur reſpectus ad creaturam, ſed importatur in eo quod pertinet ad naturam. Nihil tamen prohibet inquantum includitur in ſignificatione eius eſſentia, ꝙ importetur reſpectus ad creaturam. Sicut. n. proprium eſt filio quòd ſit filius: ita proprium eſt ei, quòd ſit genitus Deus, vel genitus creator. & per hunc modum importatur relatio ad creaturã in nomine verbi.

Ad 2m. dicendum, quòd cum relationes conſequantur actiones, quædam nomina important relationem Dei ad creaturam, quæ cõſequitur actionem Dei in exteriorem effectum tranſeuntem, ſicut creare & gubernare, & talia dicũẽ de Deo ex tempore. Quædam vero relatio eſt, quæ conſequitur actionem non tranſeuntem in exteriorem effectum, ſed manentem in agente, vt ſcire & velle, & talia non dñr de Deo ex tpe. & hmõi relatio ad creaturam importatur in nomine verbi. nec eſt verum, quòd nomina importantia relationem Dei ad creaturas omnia dicantur ex tempore, ſed ſola illa nomina quæ important relationem conſequentem actionem Dei in exteriorem effectum tranſeuntem, ex tempore dicuntur.

Ad 3m, dicendum, quòd creaturæ nõ cognoſcunẽ a Deo p ſcientiã a creaturis acceptã, ſed p eſſentiam ſuam. Vnde nõ oportet quòd a creaturis procedat verbum, licet verbũ ſit expreſſiuum creaturarũ.

Ad 4m. dicendum, ꝙ nomen Ideæ, prin cipaliter eſt impoſitũ ad

95 — 172 — 74 c — 94 a — 97 b

de intellectis formaliter a patre, est verbum. Tertio. Nulla relatio realis alicuius personæ diuinæ est ad creaturã, sed geniti ad id, de quo gignitur, si est distinctum realiter, est relatio realis, ergo verbum non est genitum de lapide vt noto patri. S.T. aũt, vt hic patet, tenet verbum Dei natum esse ex omnibus q̃ sunt in scientia patris, s. essentia, psonis, & oĩ alio intelligibili simplici, quod dico pp scita a Deo scientia visionis. Imaginat. n. vt expresse in 1. ar. dixit, quòd pater intelligendo se & filiũ & spiritũsã. & oẽm creaturam, subaudi tu, simplici intelligẽtia, cõcipit verbũ: ita quòd prius ẽm rõnem Deus pater intelligit quicquid naturaliter relucet in diuina essentia, q̃ producat filium. Verũ tamen est, ꝙ verbum principaliter exprimit essentiam, & secundario creaturas, sicut & Deus pr̃ principalr̃ intelligit essentiam suam, & secundario creaturas: ita ꝙ ly principaliter & ly secundario, nihil aliud significãt nisi ĩ se & in alio. Creatura. n. in essentia diuina, ipsa autem essentia ĩ se intelligitur, & exprimitur.

97 b

Lib. 15. de tri. c. 14, parum a principio to. 3.

98

¶ Ad imaginatiões aũt Scoticas facile est rñdere. Primariũ enim fundamẽtum nihil valere ex eo patet, quòd productio illa creaturarũ chimerica est, & periculosam ingerens doctrinã. sequitur eñ, Deũ gloriosum nõ posse esse absque hoc, ꝙ sint creaturæ in esse diminuto, quod ĩ philosophia ridiculũ, in fide aũt scandalum vr̃: sed de his aliàs. Nos. n. essentiam diuinam & formaliter & obiectiue omne intelligibile comprehendere tenẽtes, ex superius determinatis, dicimus quòd quia verbum pcedit nõ ex qualicunque cognitione essentiæ diuinæ, sed ex comprehẽsione eiusdem, oportet vt pcedat ex notitia omniũ q̃ sciunt̃ cõprehendẽdo diuinã essentiam. sed hæc sunt omnia supradicta, vt patet ex q. 14. ergo. Et hoc pculdubio fuit fundamentum S.T. Ex quo ad primam obiectionem Sco. dr̃ breuiter, ꝙ vniformiter loquẽdo, s. de creatura intellecta in Deo, & similiter amata in Deo: par rõ est de verbo & spiritusan. nec aliquod sequitur inconueniens. Posset tñ simplr̃ negari sequela, & paritas rõnis: qa amor respicit res amabiles in seipsis, verbũ aũt res in intellectu. Ad secundam vero dr̃, quòd nullum inconueniẽs est, verbũ pcedere ex seipso & spũsan. vt notis patri. i. ex notitia quã habet pater de eis, imo hoc est necessariũ pp allatam rõnẽ. Quin potius, cũ ipse Sco. expresse in 6. dist. primi teneat, quòd pater prius intelligit filium, q̃ pducat ipsum, voluntarie reputat̃ hoc incõueniẽs.

192 Infra. q. 93. art. 5. ad 4. Et 1. dist. 18 q. 2. ar. 2.

* Cap. 1. a med. to. 3.

¶ Tertia aũt obiectio rñsione non est digna, qm̃ verbum non distinguitur realiter ab his, a quibus procedit vt cognitis, sed a quo procedit vt dicente, vt de se patet. Esto tamen in hac materia cautus, pp veritatem conditionalẽ, scilicet: si Deus nihil intelligeret in sua essentia nisi ipsam solam, adhuc haberet̃ productio verbi. Ex hac. n. sequi vr̃, quòd productio verbi non est posterior intellectione creaturarum in Deo. Habes namque aliam conditionalẽ, si Deus non esset productiuus ad intra intelligendo se, intelligeret nihilominus omne intelligibile. Ex hac enim sequitur, quòd Deum intelligere creaturas in se, non est posterius productione ad intra. Quare ne ex his fallaris, qd naturalr̃ de facto sit sequẽdũ, dicito vt supra. Dixi aũt naturalr̃, qm̃ ea q̃ De⁹ de facto libere nouit, cũ naturale pcedat liberũ, pcul ab ista disputatiõe sũt. Et qm̃ in cõprehensione naturalis vis sciẽtiæ diuinæ, claudit̃ ars creaturæ factiua, quàmuis non cõcludat̃ volitio earũ: idcirco verbum Dei adæquans naturalẽ eius scientiam, habet respectum ad creaturam, non solũ expressiui, sed etiam operatiui, vt in litera ex Augu. dicitur.

¶ In rñsione ad primum. Nota ꝙ contra eam sunt argumẽta Aureoli, apud Capreolum in 27. dist. 1. q. 2. in conclu si. 5. ad probandum, ꝙ verbum ex personali proprietate habet quòd referatur ad creaturas: omnia enim ex hoc ruunt, ꝙ quòd supponunt, ꝙ idem sit dicere: verbum ẽm propriã rõnẽ refert̃ ad creaturas, & dicere: verbũ ex proprietate personali habet quòd referat̃ ad creaturas, cũ tñ hæc multum distẽt, & primũ cõcedi possit: secũdũ aũt non. Et huius rõ est: qm̃ verbum claudit in propria rõne notitiã q̃ est de numero essentialium: pp quam (vt in litera dr̃) refert̃ ad dicta nota & facienda.

¶ In respõsione ad quartũ aduerte, ꝙ in illis verbis nomẽ verbi principaliter impositũ ẽ ad significandam relationẽ ad dicẽtem, iudicio meo retractat S.T. id, quod in q. de ve. q. 4. art. 5. dixerat, s. quòd verbi nomen principaliter significat absolutũ. Et sequit̃ hæc retractatio determinationem quam in 1. ar. hic fecerat, s. quòd verbum sit nomen personale tantum: ita quòd verbum significat primo proprietatem personalẽ ipsius filii in cõcreto, & qm̃ quasi substratũ est notitia connotata, ideo refertur etiam ad dicta &c. Et hoc consonat responsioni ad primum, & verbis præcedentis art. s. verbum significat quandam emanationem intellectus. Constat enim quòd emanatio illa, proprietas personalis est filii. Nisi enim hoc esset, primo eius significatum ex propria eius significatione non significaret proprietatem personalem filii in diuinis, sed ex connotato tantum, cuius oppositum ibidem dicitur.

significãdũ respectũ ad creaturã. Et ideo pluraliter dr̃ in diuinis,[c] neq; est personale. Sed nomẽ verbi principaliter impositum est ad significandã relationẽ ad dicentẽ, & ex cõsequenti ad creaturas; inquantum Deus intelligendo se, intelligit omnem creaturam. Et propter hoc in diuinis est vnicum tãtum verbum & personaliter dictum.

Ad 5m dicendum, quòd eo modo quo scientia Dei est nõ entium, & verbum Dei est non entiũ, quia nõ est aliquid minus in verbo Dei quàm in scientia Dei, vt * August. dicit. Sed tamen verbum est entiũ vt expressiuum & factiuum. non entium autem vt expressiuum & manifestatiuum.[c]

QVAESTIO XXXV.

De Imagine, in duos articulos diuisa.

Deinde q̃rit̃ de imagine. Et circa hoc quærũtur duo.

¶ Primo, Vtrum imago in diuinis dicatur personaliter.

¶ Secũdo, Vtrum sit ppriũ filij.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum imago in diuinis dicatur personaliter.

Ad primvm sic proceditur. Videtur, quòd imago non dicat̃ personaliter in diuinis. Dicit. n. Aug. in * lib. de fide ad Pe. vna est sanctæ trinitatis diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Igitur imago dicitur essentialiter & non personaliter.

¶ 2 Præt. Hila. dicit in † lib. de syno. ꝙ imago est eius rei ad quã imaginatur, species indifferens. Sed species, siue forma, in diuinis dr̃ essentialiter: ergo & imago.

¶ 3 Præt. Imago ab imitando dicitur. in quo importatur prius & posterius. Sed in diuinis personis nihil est pri⁹ & posteri⁹. Ergo imago nõ põt esse nomẽ psonale ĩ diuinis.

Sed contra est, qđ dicit Aug.* Quid est absurdius q̃ imaginem ad se dici? Ergo imago in diuinis relatiue dicitur. & sic est nomen personale.

Loco in artic. citato.

Loco sitr ĩ arg. citato.

Respon. Dicendum, quòd de ratione imaginis est similitudo. Non tñ quæcũque similitudo sufficit ad rationem imaginis, sed similitudo quæ est in specie rei,[c] vel saltem in aliquo signo speciei. Signum autem speciei in rebus corporeis maxime vr̃ esse figura. uidemus enim, quòd diuersorum animalium secũdum speciem sunt diuersæ figuræ, non autem diuersi colores. Vnde si depingatur color alicuius rei in pariete, nõ dr̃ esse imago, nisi depingat̃ figura. Sed neque ipsa similitudo speciei sufficit vel figuræ, sed requiritur ad rationem imaginis origo. quia vt August. dicit in * lib. 83. quæstionum, vnum ouum non est imago alterius, quia non est de illo expressum.[c] Ad hoc ergo ꝙ vere aliquid sit imago, requirit̃ quòd ex alio procedat simile ei in specie, vel saltem in signo speciei. Ea vero quæ processionem siue originem important in diuinis, sunt psonalia. Vñ hoc nomen imago, est nomen personale.

Ad primvm ergo dicendum, quòd imago pprie dr̃ quod procedit ad similitudinem alteri⁹. Illud autem, ad cuius similitudinem aliquid procedit, proprie dicitur exẽplar, improprie vero imago. Sic tñ* Aug. vtitur nomine imaginis cum dicit, diuinitatẽ sanctæ Trinitatis esse imaginem, ad quam factus est homo.

Ad 2m dicendum, quòd species (prout ponitur ab Hila.* in diffinitione imaginis) importat formam deductam in aliquo ab alio. Hoc enim modo, imago dr̃ esse species alicuius, sicuti id quod assimilatur alicui, dicitur forma eius, inquãtũ habet formam illi similem.

Ad 3m dicendum, ꝙ imitatio in diuinis personis non significat posteritatẽ, sed solã assimilationẽ.

¶ *Super quæstionis trigesimæquintæ Articulum primum.*

Titulus ex supradictis clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo ponit tres conditiones requisitas ad imaginem. Secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primum conditiones sunt, similitudo specifica, seu secundum specificum signum puta figuram, orta ex illo cuius dicitur imago. Et prima quidem conditio, scilicet similitudo per se nota, relinquitur. Secunda autem quo ad figuram, declaratur in animalibus & picturis. Tertia autem probatur authoritate August. afferendo instantiam de ouis. Et aduerte diligenter, quòd hæc tertia conditio intelligitur per se, id est, ꝙ origo terminetur ad ipsam inquantum similitudo est, id est, ad hoc quòd sit similitudo, & non per accidens res illa sit similis. Et hoc bene nota, quoniam super hoc fundatur processus sequentis articuli: nisi enim sic intelligeretur, omnes imaginis conditiones conuenirent spirituisancto.

¶ Contra hanc tamen tertiam imaginis conditionem, arguit Aureo. quia sequeretur, quòd soli artifices imaginum haberent imagines.

¶ Sed hæc obiectio ex rudi intellectu pcedit, qm̃ & si verũ sit, imaginem semper oriri a repræsentato, memorem tamen oportet esse ꝙ hoc non contingit vno tantum modo: qm̃ qñq; oritur a repræsentato ẽm esse naturale principiante, sicut filius orit̃ a patre: qñq; ẽm esse intellectum, seu cogitatum, vt statua Cæsaris oritur a Cæsare cogitato in mente artificis: vnde patet, consequentiam nihil valere.

¶ Quo ad secundũ conclusio rñsiua q̃sito affirmatiue est: Imago ĩ diuinis est nomen personale.

¶ Probat̃. Nomina importantia originẽ in diuinis, sunt personalia: ergo imago est nomen personale. Antecedens patet, consequẽtia vero tenet ex rõne imaginis assignata.

193 1. dist. 18. q. 2. ar. 3. Et dist. 3. q. 3. ar. 1. cor. Et Heb. 1. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum nomen imaginis sit propriũ filij.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, quòd nomen imaginis nõ sit proprium filio. Quia, vt dicit * Damasc. Spiritussanct. est imago filij. Non est ergo proprium filij.

¶ 2 Præt. De ratione imaginis est similitudo cum expressione (vt Augu. dicit in † lib. 83. quæstionum.) Sed hoc conuenit spiritui sancto. procedit enim ab alio secundum modum similitudinis. Ergo spiritussan. est imago, & ita non est pprium filij, quòd sit imago.

† Li. orth. fid. c. 18. Et li. 83. qq. q. 74. in fi. tom. 4.

¶ 3 Præt. Homo etiã dr̃ imago Dei, ẽm illud primę ad Corint. 2. Vir nõ debet velare caput suum, quoniam imago & gloria Dei est. Ergo non est proprium filio.

Sed contra est, quod August. dicit * 7. de Trin. ꝙ solus fili⁹ est imago patris.

Lib. 6. & 7. de trin. c. 2. tom. 3.

Respon. Dicendum, quòd doctores Græcorum communiter dicũt spiritum san. esse imaginem patris & filij. Sed doctores Latini soli filio attribuunt nomen imaginis. Non enim inuenitur in canonica scriptura, nisi de filio. Dicitur enim Colos. 1. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus creaturæ. & ad Heb. 1. Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substãtiæ eius. Huius autem rationem assignant quidam ex hoc, quòd filius conuenit cum patre, non solum in natura, sed etiam in notione principij: spiritus[d] autem sanctus non conuenit cum filio, nec cum patre in aliqua notione. Sed hoc non videtur sufficere: quia sicut secundum relationes non attenditur in diuinis, neq; æqualitas, neq; inæqualitas (vt August.* dicit) ita neque similitudo, q̃ requiritur ad rationem imaginis. Vnde alij dicunt, quòd spiritussan. nõ potest dici imago filij, quia imaginis non est imago, neq; ẽt imago patris: quia etiam imago refertur immediate ad id cuius est imago. Spiritussanct. autem refertur ad patrem per filium. Neque etiã est imago patris & filij, quia sic esset vna imago duorum, quod videtur impossibile. Vnde relinquitur, quòd spiritussanc. nullo modo sit imago. Sed hoc nihil est, quia pater & fili⁹ sunt vnum principiũ[d] spiritussan. vt infra * dicetur. Vnde nihil phibet sic patris & filij (inquantũ sunt vnum) esse vnam imaginem, cum etiam homo totius trinitatis sit vna imago.

D. 931.

Li. 6. de tri c. 4. in fine. Et lib. 5. c. 6. a medio. tom. 3.

D. 1134. Q. 36. ar. 4.

Et ideo aliter dicendum est, ꝙ sicut spiritussan. quàmuis sua processione accipiat naturam patris, sicut & filius, non tamen dicitur natus, ita licet accipiat speciem similem patris, nõ dr̃ imago: qa filius pcedit vt verbũ, de cuius rõne est similitudo speciei ad id a quo pcedit: nõ aũt de rõne amoris: quãuis hoc cõueniat amori, qui est spiritussan. inquantum est amor diuinus.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ Damasc. & alij doctores Græcorũ communiter vtuntur nomine imaginis, pro perfecta similitudine.

Ad 2m dicendum, quòd licet spiritussan. sit similis patri & filio: non tamen sequitur, quòd sit imago ratione * iam dicta.

In corp. ar.

¶ *Super Quæstionis trigesimæquintæ Art. secundũ.*

Titul. clarus est.

¶ In corpe tria facit. Primo, dicit quid vsus de hoc q̃sito habeat. secundo, tractat duas opi. tertio, determinat.

¶ Quo ad primum tria dicit, primo, vsũ Græcorũ, secundo, Latinorum, tertio, Sacræ scripturæ: q̃ in litera omnia clare patent.

¶ Quo ad secundũ, quia vsus Latinorũ authoritate scripturæ sacræ confirmat⁹ est, circa eius rõnem diuersæ afferuntur opiniones: quare scilicet solus filius imago dicitur. ¶ Et prima quidem opinio propter conuenientiam in notione cum patre. excludit̃, qa ẽm notionalia non attenditur æqualitas. ergo nec similitudo. ergo nec imago.

¶ Secunda autem discurrens per singula: nec inueniens cuius posset dici spiritussanctus imago, excluditur: quia posset dici patris & filii, inquantum sunt vnum. ¶ Et confirmatur, quia homo est vna imago totius trinitatis. Quo ad tertium redditur prædicti vsus Latinorum & scripturæ ratio: & quia vt dicitur in secundo Post. Idem est scire cãm conclusionis & ipsam, simul respondetur quæsito affirmatiua conclusione. s. Imago est nomen proprium filii: & eius probatio nihil aliud est, quàm ratio, quare spiritussanct⁹ nõ dicat̃ imago, filius autem sic. Et consistit rõ ĩ hoc. Fili⁹ procedit vt verbũ, de cuius rõne est similitudo specifica ad id, a quo procedit: Spiritus vero sanct⁹ procedit vt amor, de cuius rõne non est talis similitudo, ergo fili⁹ sol⁹ est imago. Antecedens ex qõ. 27. quo ad vtramque partem patet. Consequentia autẽ tenet ex rõne imaginis. Et manifestat̃ ac confirmatur vis rationis huius assignantis pro causa modum procedendi, ex simili dr̃ia propter similẽ causam ibi inuentam, inter filium & spiritumsanctum, in hoc quod est esse natũ: quàmuis. n. vterque sua processiõe patris accipiat naturam, solus tamen filius dicitur natus, propter modum procedendi differentẽ vtriusque, vt supra manifestatum est: quia scilicet procedit vt similis, &c. Et ne aliquis solicitus restaret vnde habet spiritussanctus, ꝙ sit similis patri & filio: aut crederet hoc ex modo pcedendi habere, subiunxit, ꝙ similitudo conuenit spirituisancto, nõ iquãtum amor, sed inquantum amor diuinus.

¶ Circa hæc dubiũ occurrit ex Aureolo, apud Capreolum in 27. dist. 1. q. 2. conclusione 6. Et est dubium ex præsenti litera ortum habens, eãdemque infringens sic. Spiritussanct⁹ procedit vt amor diuin⁹: ergo vt sĩlis. ergo rõ adducta nihil valet: prima cõsequẽtia tenet ex litera dicente, quòd spiritussanctus inquantum amor diuinus, habet quòd sit similis. secunda autem, & antecedens per se patent.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, distinguendi sunt termini in antecedente positi, scilicet, ly amor diuinus & ly procedit ut. Quo ad primum scito, ꝙ forma communis potest dupliciter cõtrahi, &

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

AD 3ᵐ dicendum, quòd imago alicuius dupliciter in aliquo inuenitur. Vno modo, in re eiusdẽ naturæ secundum speciem, vt imago Règis inuenitur ĩ filio suo. Alio modo, in re alterius naturæ, sicut imago Regis inuenitur ĩ denario. Primo autem modo filius est imago patris, secundo autem modo di-
G citur homo imago Dei, & ideo ad designandam in homine imperfectionem imaginis, homo non solũ dicitur imago, sed ad imaginem, per quod motus quidam tendẽtis in perfectionem designatur. Sed de filio Dei nõ pōt dici q sit ad imaginẽ, quia est pfecta patris imago.

QVAESTIO XXXVI.

De persona spiritus sancti, in quatuor articulos diuisa.

POST considerationem prędictam, considerandũ est de his, quæ pertinent ad personã spiritus sancti: qui non solum dicitur spiritus sanctus, sed etiam amor & donum Dei.

Circa spiritum san. ergo quærũtur quatuor.

¶Primo. Vtrum hoc nomen spiritus san. sit proprium alicuius diuinæ personæ.

¶Secũdo. Vtrum illa persona diuina, quæ spiritus sanct. dicitur, procedat a patre & filio.

¶Tertio. Vtrũ pcedat a prẽ p filiũ.

¶Quarto. Vtrũ pater & filius sint vnum principium spiritus sancti.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum hoc nomen spiritus sanctus, sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd hoc nomẽ spiritus sanctus, nõ sit propriũ nomen alicuius diuinæ personæ. Nullum enim nomen commune tribus personis est proprium alicuius personæ: sed hoc nomen spiritus sanctus est commune tribus personis. Ostendit enim Hila.* 8. de Trini. in spiritu Dei, aliquando significari patrem, vt cum dicitur, spiritus Domini super me. Aliqñ significari filium, vt cũ dicit filius: In spiritu Dei eijcio dæmonia, naturæ suæ potestate eijcere se dæmonia demonstrans. Aliquãdo de spiritu sanc. vt ibi, Effundam de spũ meo super omnem carnem. Ergo hoc nomen spiritus sanct. non est proprium alicuius diuinæ psonæ.

¶2 Præt. Nomina diuinarum personarum ad aliquid dicuntur, vt Boetius dicit in * lib. de Trin. Sed hoc nomen spiritus sanct. non dicitur ad aliquid. Ergo hoc nomen non est proprium diuinæ personę.

¶3 Præt. Quia filius est nomen alicuius diuinæ personæ, non pōt dici filius huius vel illius. Dicitur autem spiritus huius vel illius hominis. ut enim habetur Num. 11. dixit Dñs ad Moy. De spiritu tuo accipiam, tradamque eis. & 4. Reg. 2. Requieuit spiritus Eliæ super Elisæum. ergo spiritus sanctus nõ videtur esse proprium nomen alicuius diuinæ personæ.

H SED CONTRA est, quod dicitur 1. Ioan. vlti. Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater, verbum, & spiritus sanct. Vt autẽ August. dicit * 7. de Trin. cum quęritur quid tres? dicimus, tres personæ. Ergo spiritus sanctus est nomen diuinæ personæ.

RESPON. Dicendum, quòd cum sint duæ processiones in diuinis, altera earum quę est per modũ amoris, non habet proprium nomen, vt supra dictum est.* Vnde & relationes, quæ secundum huius-
I modi processionem accipiuntur, innominatæ sunt, vt etiam supra dictũ est.* Propter quod & nomen personę hoc modo procedentis, eadem ratione non habet proprium nomen, sed sicut sunt accommodata aliqua nomina ex vsu loquentium ad significandum prædictas relationes, cum nominamus eas nomine processionis & spirationis, quæ secundum proprietatem significationis, magis videntur significare act⁹ notionales quàm relationes: ita ad significandum diuinam personam, quæ procedit p modum amoris, accommodatum est ex vsu scripturæ hoc nomen spiritus sanctus. Et huius quidem cõuenientię ratio sumi potest ex duobus. Primo quidem ex ipsa communitate eius, quòd dicitur spiritus sanct. Vt.n. Aug. dicit* 15. de Trin. Quia spũs sanctus cõis est ambobus, id vocatur ipse pprie quod ambo communiter. Nam & pater est spiritus, filius est spiritus, & pater est sanctus, & filius est sãct⁹.

trahi, & a contrahente denominari, primo per aliquam dr̄iam p se illius. secũdo per aliquid extra latitudinem formalem illius. Exemplum primi, color albus. Exemplum secundi, color naturalis. albedinis.n.dr̄ia, est coloris per se diuersificatiua, natura vero, sicut & ars, extra genus coloris est. Amor igitur dupl̄r contrahi pōt. Primo p amoris proprias dr̄ias, puta amicitiæ, vel concupiscentiæ. secundo p naturas amantes, puta angelicam, vel humanam. Etsi quidẽ amor contrahat̃ p omnes suæ latitudinis per se dr̄ias: nũquam inuenies aliquã, ex qua habebit rõnẽ similis ei a quo procedit. Tum quia omnes per se dr̄iæ infra appetitus ambitum continentur, in quo nihil habet rationem similis. Tum quia, vt infra patebit, impulsio qdam est. Ac per hoc, omnes per se eius dr̄ias oportet eẽ impulsionis p se diuersificatiuas, q a similis rõne quàmuis nõ causaliter, formaliter tñ remotum est. Si vero p aliq̃d extraneũ contrahat̃, nihil phibet similis quandoq; rationem habere: sed hoc est per accidens naturaliter & identice, vt de se patet. Quãdo ergo dicitur amor diuinus, si ly diuinus, non trahat amorem extra latitudinem differentiarũ p se amoris, sed ĩfra volũtatis, inquantũ voluntas est, latitudinem stando, denotet cuius sit vt obiecti & amantis, scilicet Dei. Negandum est q inquãtum huiusmodi sit similis. Nec in hoc sensu intelligenda est ppositio, in calce literæ subiuncta. Ratio autem patet ex dictis. Si autem ly diuinus sit denominatio sumpta, quasi ab extraneo, puta a natura, cui identificatur, tũc concedendum est ratione identitatis, inter amorem & naturam, quòd amor diuinus, vt sic, est similis ei a quo procedit. Et in hoc sensu intelligas literam præsentem. Quo ad alium terminum aduerte, quòd cum dicitur, spiritussanctus procedit vt amor diuinus, & in aliis similibus locutionib⁹: duplex sensus fieri potest. Primo pro-

194 22.q.14.ar. 1.cor. & 1. di.10.ar.4. Et 4. cõ.gẽti.c.19.fin. Et mal. q. 3.a.14.cor. & opus. 3. c.46.& 47. * Lib.8. de trini. circa. med. libri.

F prie, vt denotentur tantum formalia & propria illius modi procedendi. Secundo extensiue, vt denotentur etiam communia & concomitantia modum procedendi, siue terminum. Verbi gratia in proposito. Cum dicitur, spiritussan. procedit vt amor diuinus: si ly vt, sumat̃ pprie, ppositio non est vera accipiendo amorẽ diuinũ identice, qm̃ ex propriis processionis amoris ẽt diuini infra latitudinem voluntatis solius stando, spiritussanc. non habet quod sit Deus, sed quod sit amor Dei, vt amãtis & amati: sed est vera, p amore diuino formaliter. Sed tũc cõcesso añcedente, nihil valet prima consequentia, vt patet ex dictis. ¶Nec oppositũ habetur in litera loquẽte de amore diuino identice. Si vero ly vt, denotet ẽt cõia, tunc est vera de amore diuino. & formaliter & identice: & sic habet rõnẽ similis, sed qm̃ pprie & formaliter de modis pcedendi a theologis sermo habetur, idcirco illud añcedens de amore diuino primo modo intelligendũ est & admittẽdum, sed neganda est prima consequentia, s. ergo pcedit vt filis. ¶Et ad pbationem dicendum est, quòd laborat in æquiuoco, vt patet ex dictis: qm̃ ly diuinus, æquiuocũ est cũ sumitur obiectiue & effectiue, vt in antecedẽte sumitur, & cũ sumit̃ identice, vt in pbatione cõsequẽtię sit.

¶ Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum primum.

IN titulo aduerte, q ly spũssan. dupliciter sumi pōt. Primo in vi duarum dictionum, vt scilicet ly spũs, sit substãtiuũ, & ly sanct⁹ adiectiuũ. Alio mõ in vi vnius nominis: sicut si alicui imponeret nomẽ proprium, homo bonus. In ppsito, hoc secundo modo quærit̃, ad quod denotãdum dicitur in titulo: vtrum hoc nomen, &c. ¶In corpe vna est conclusio rñsiua q̃sito affirmatiue. Hoc nomẽ spũs san. est ppriũ diuinæ psonæ pcedentis per modũ amoris ex accommodatione sacræ scripturæ.

Secundo vero ex propria significatione. Nam nomen spiritus in rebus corporeis, impulsionẽ & motionem significare videtur. Nam flatum, & ventum, spiritum nominamus. Est aũt proprium amoris, q moueat & impellat voluntatem amantis in amatum.* Sanctitas vero illis reb⁹ attribuitur, quę in Deum ordinantur. Quia igitur
B persona diuina procedit per modũ amoris, quo Deus amatur, conuenienter spiritus sanctus nominat̃.

AD PRIMVM ergo dicendum, q hoc, qđ dico spiritus sanc. prout sumitur in virtute duarum dictionum, commune est toti trinitati, quia nomine spiritus significatur immaterialitas diuinæ substãtiæ. Spiritus.n. corporeus inuisibilis est, & parum habet de materia. Vnde omnibus substantijs immaterialib⁹ & inuisibilib⁹ hoc nomẽ
C attribuimus. Per hoc vero, quòd dicitur sanctus, significatur puritas diuinæ bonitatis. Si autem accipiatur hoc quod dico spiritus sanctus, in vi vnius dictionis, sic ex vsu Ecclesię est accommodatum ad significandam vnam trium personarũ, scilicet quæ pcedit per modum amoris ratione iam dicta.*

AD 2ᵐ dicendum, quòd licet hoc quod dico spiritus sanctus, relatiue non dicatur, tamen pro relatiuo ponitur, inquantum est ac-
D comodatum ad significandam personam sola relatione ab alijs distinctam. Potest tamen intelligi in nomine aliqua relatio, si spiritussanctus intelligatur quasi spiratus.

AD 3ᵐ dicendũ, quòd in nomine filij intelligit̃ sola relatio eius, qui est a principio ad principium: sed in nomine patris intelligitur relatio principij. Et similiter in nomine spiritus prout importat quandam vim motiuam. Nulli autem creaturæ cõpetit esse principium respectu alicuius diuinæ personæ, sed econuerso. Et ideo pōt dici pater noster, & spiritus noster: nõ tamen potest dici filius noster.

ARTICVLVS II.

Vtrũ spiritus sanctus procedat a filio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd spiritus sanctus non procedat a filio. Quia secundum Dionysi.* non est audendum dicere aliquid de substantiali diuinitate præter ea quæ diuinitus nobis ex sacris eloquijs sunt expressa. Sed in scriptura sacra non exprimitur, quòd spiritus sanctus a filio procedat, sed solum quòd procedat a patre, vt patet Ioan. 15. Spiritum veritatis qui a patre procedit. Ergo spiritus sanctus non procedit a filio.

¶2 Præt. In symbolo † Constantinopolitanę synodi sic legitur: Credimus in spiritum san. Dominum & viuificantem, ex patre procedentem cum patre & filio adorandum & glorificandum. Nullo igitur modo debuit addi in symbolo nostro, q spiritus sanc. procedat a filio: sed videntur esse anathematis rei, qui hoc addiderunt.

A tæ. Et quoniam conclusio hæc duo includit, scilicet necessitatem accommodationis, & conuenientiam talis accommodationis: ideo in litera vtrumque fit: Declaratur enim primo, necessitas accommodationis sic. Altera processio in diuinis, quæ scilicet est per modũ amoris, caret nomine proprio: ergo & relationes: ergo & psona pcedẽs: ergo sicut relatiões nominatę sunt ex accõmodatione, ita & psona. Deide, assignatur rõ talis accõmodationis ex partialibus significationib⁹, Tũ, q a cões patri & filio. Tum, quia amoris diuini quo ad vtrumque proprietatem insinuãt, vt clare patet in litera.

163

¶ Super quæstionis trigesimæsextæ Articulum secundum.

In corp. ar.

IN titulo aduerte, q articulus iste cõtinet in se duas quęstiões, scilicet: an spiritussan. pcedat a filio, &: an spiritussan. sic pcedat a filio, q si non procederet ab eo, non distinguere tur personaliter ab ipso. Et prima quidem quæstio inter Græcos & Latinos versatur. ¶Secunda autem inter Latinos inter se. ¶Propter quod, dubium statim occurrit circa titulum: qm̃ q̃stiones sunt æquales numero his quæ vere scimus, hæc autem quæstio est vna, & scita sunt duo: vt patet in corpore. ¶Et incõuenit hoc, præcipue articulatim scribẽti, eius est enim singillatim singulas quæstiones discutere. ¶Ad hoc dupliciter responderi pōt. ¶Primo, quòd quia vt dicitur in 2. Poster. Idem est quærere an Luna eclypsetur, & an sit aliqua ratio eclypsis Lunæ: idem est quærere, an spiritussan. procedat a filio, & an sit aliqua ratio processionis eius a filio: pari autem quæsito constat optime respõnderi, & quòd ita est, & quòd propter talem rationem ita est, vnde, in hoc articulo nihil est vitii, sed respondendo explicatum est, quod implicite in titulo continebatur. Nec oportuit in duos articulos diuidere quæsitum & quæsiti rationem, alioquin oporteret omnem articulum diuidere in duos.
E ¶Secundo dicitur, quòd quia in omni quæsito scibili subintelligitur per se, & inquantum tale, non est præsentis intentionis discutere processionem spiritussancti qualitercunque, sed per se: ita quòd intentum est. Vtrum spiritussan. procedat a filio, id est: vtrum de ratione propria personæ spiritussan. sit pcedere a filio. Quod.n. cõuenit alicui p se, cõuenit ei ex ppria ratione. Ad hoc autem quæsitum affirmatiue respondendo, oportet non solum ostendere spiritum san. procedere a filio, sed ipsum vendicare hoc sibi ex sua personali proprietate, siue forma, aliter nõ ostenderetur hoc conuenire ei inquantum huiusmodi. ¶Ad cuius euidentiam pleniorẽ, scito, quòd alicui pducto pōt dupliciter cõuenire pduci necessario a pluribus personis diuinis. Vno modo, ex parte producentis, alio modo ex parte pducti. Exemplum primi habetur in productione creaturæ a Deo, necessario enim est a tribus personis: quia indiuisa sunt opera trinitatis ad extra, & non ratione producti: quia creatura posset pduci, & esse sicut est, etiam si a solo patre produceretur. Exemplũ secundi haberet̃, si creatura suo formali constitutiuo priuaretur, si non esset a pluribus personis. Ad propositum spiritussanc. procedit a patre & filio necessario, ex parte producentis secũdum omnes, quia omnia patris non repugnantia filio, sunt necessario communia ipsi filio. An autẽ ex parte producti pcedat necessario a filio, in dubium vertitur. Quia vero cõuenientia producto, per se conueniunt ei ex parte sua, cætera enim conueniunt per accidens, aut quasi per accidens, ideo per se loquendo, quæritur: vtrum spiritussan. ex pprio constitutiuo ac distinctiuo habeat, q procedat a filio.

¶In corpore duo facit. Primo respondet quæsito. Secũdo arguit Græcos. ¶Quo ad primum ponitur vna conclusio rñsiua q̃sito affirmatiue, scilicet. Spiritussanc. necessario procedit a filio et pbatur tribus rõnib⁹. Prima est. Si spiritussan. non esset a filio non posset ab eo psonaliter distingui. ergo. Et pbat̃ sequela sic: personæ diuinæ non distinguunt̃ abinuicẽ per aliq̃d absolutũ, sed solũ relationib⁹ oppositis originis s̃m esse principium & a principio: ergo, si spũssan. non habet hmõi relationem originis a filio, non distingueret̃ ab eo personaliter. Assumptũ quo ad oẽs sui ptes, singillatim probatur. Prima quidem, scilicet nõ per aliquid absolutum, quia deesset vnitas essentiæ, eo quòd omne absolutum est essentiale. Secunda vero, scilicet: quòd solis relationibus, ex prima sequitur manifeste. Tertia autem, s. oppositis, manifestatur ex eo, quòd in patris vnica persona sunt duæ relationes non distinguentes ipsam, quia non sunt oppositæ relatiue. Quarta autem, scilicet originis: quia in diuinis non possunt esse aliæ relationes oppositæ, nisi originis, qđ est intelligendum de relationibus propriis. Quinta demum, s. secundum principium & a principio, ex præcedentibus manifeste sequitur. consequentia vero probatur sic. Stante assumpto, aut filius procedit a spiritusancto, aut econtra: sed primum nullus dicit, ergo necesse est spiritum sanctum esse a filio. ¶Circa conditionalem assumptam & eius probationem, dubiũ occurrit ex Scoto, in 1. distinct. 11. quæstio. 2. tenente oppositum. Arguitq; contra fundamentum positionis, scilicet: sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis, ex quatuor capitibus. Primo. Disparatio rationum formalium realium incompossibilium in eodem supposito, distinguit realiter vbicunque inuenitur: sed duo modi totales accipiendi naturam eandem, scilicet per modum natiuitatis & processionis, sunt disparati, & in diuinis modo prædicto. ergo non sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas personas. ¶Iuxta hoc motiuum, soluit probationem adductam in litera de duabus relationibus in patre, dicens, quòd non est eadem ratio de actiuis & passiuis productionibus. vnum enim potest dare esse pluribus, nõ tñ pōt accipere esse pluries, nisi forte desierit esse. Et cõfirmat̃ motiuũ hoc, ex

195 1.di.11.ar. 1. Et po. q. 10.ar.4. & opus. 1. ca. 49.50. & 51. & opu. 3.ca.49. & 4.cõ. c.24. & 25. *Cap. 1. de di. no. parũ a princip.

†In 1. Constanti. canone. 7. to. 1. Conci.

ex parte productionum argumentis Aureoli in 11. diſt. primi, q.1.artic.1.conſiſtentibus in hoc. Generari & ſpirari ſunt incompoſſibilia in eodem ſuppoſito, ſecluſo quòd ipſi generari coniunctum ſit ſpirare. ergo ſeipſis realiter diſtinguuntur: conſequentia plana eſt, & antecedens quo ad primam partem eſt euidens. Quo ad ſecundam vero, ꝓbatꝛ tripliciter. Primo, qa qcquid in diuinis conuenit alicui rei conuenit ei formaliter & ex ſe: ergo ēt incompoſſibilitas iſtorum cõuenit ex ſe. Et cõfirmatur, quia incompoſſibilitas iſta oritꝛ ex ordine, quo vna ꝓceſſio præſupponit aliam. Ordo aũt oritur ex rõnibus formalibus: ergo ex ſeipſis primo ſunt incõpoſſibiles. Scđo, ſi incompoſſibilitas iſta eſt ex eo, quòd gñari cõiũgitꝛ ſpirare, i quo gñe cauſę, ſpirare dat hãc incõpoſſibilitatẽ ipſi generari? nõ effectiue, aut finalr, vt patet: nec formalr, qa tũc ſequereꝛ, ꝙ gñari & ſpirari eſſent idem formalr. Tertio, qa ſi hinc eſt incõpoſſibilitas iſta, aut hoc eſt quia gñari & ſpirare ſunt idẽ re: aut qa ſimul cõueniunt in filio: aut qa vnũ eſt præuium alteri: ſed nihil horũ põt dici, qa hæc oĩa cõueniunt ipſi ſpirare reſpectu eſſẽtię, cui cõſtat ñ dare icõpoſſibilitatẽ ad ſpirari. ¶Secũdũ caput, vñ mouetꝛ Sco. eſt. Si in patre ꝑ impoſſibile nõ eſſet actiua ſpiratio, ſed in ſolo filio, adhuc eſſet trinitas ꝑſonarũ: ergo nõ requiritꝛ oppoſitio relatiua inter ſpiritum ſanctum & perſonam, a qua diſtinguitur, & ſic ruit totus proceſſus.

Li.1. orth. fidei.ca.11. non procul a fine.

Li.3.Phyſ. tex.32.t.2.

† Nõ ꝓcul a prin. lib. & ꝑ totum lib.

*Eodem loco nunc dicto.

In ſymbolo ſuo fidei

¶3 Pręt. Damaſc.* dicit, Spiritũ ſanctũ ex pr̃e dicim⁹: & ſpũm pr̃is nominam⁹: ex filio aũt ſpiritũ ſan. nõ dicim⁹: ſpũm vero filij noĩam⁹. Ergo ſpũs ſanctus non ꝓcedit a filio.

¶4 Præt. Nihil ꝓcedit ab eo, ĩ quo quieſcit. Sed ſpũs ſanct. quieſcit in filio. Dr̃.n. in legẽda beati And. Pax vobis: & vniuerſis qui credunt in G vnũ Deũ patrẽ, & vnũ filium eius vnicum dñm nr̃m Ieſum Chr̃m, & in vnum ſpiritum ſan. procedẽtem ex patre in filio permanẽtem. Ergo ſpiritus ſan. non procedit a filio.

¶5 Præt. Filius procedit vt verbũ: ſed ſpiritus noſter in nobis, non vr̃ procedere a verbo noſtro. Ergo ſpiritus ſanctus non procedit a filio.

¶6 Præt. Spiritus ſanctus perfecte procedit a patre. Ergo ſuperfluum eſt dicere, quòd procedit a filio.

¶7 Præt. In perpetuis non differũt H eſſe & poſſe (vt dicitꝛ in * 3. Phyſ.) & multo minus in diuinis. Sed ſpiritus ſan. poteſt diſtingui a filio, etiam ſi ab eo non procedat. Dicit enim Anſel. † in lib. de ꝓceſſione ſpiritus ſanc. Habent vtique a patre eſſe filius & ſpiritus ſan. ſed diuerſo modo: quia alter naſcendo, & alter procedendo, vt alij ſint per hoc abinuicem. Et poſtea ſubdit.* Nã ſi ꝑ aliud nõ eſſent plures fili⁹ & ſpiritus ſan. per hoc ſolũ eſſent diuerſi. Ergo ſpiritus ſan. diſtinguitur a filio ab eo non exiſtens.

I SED CONTRA eſt, quod dicit Athanaſius,* Spiritus ſanctus a patre & filio, non factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedens.

¶Tertium caput ex parte conſtitutiui ipſius filii eſt, Filius cõſtituitur in eſſe perſonali, filiatione: ergo de facto diſtinguitur perſonaliter a ſpũſan. filiatione: ergo ſecluſa a filio per intellectum ſpiratione actiua, adhuc remanet, quo filius perſonaliter diſtinguitur a ſpiritus ſan. ergo &c. prima conſequentia probatur ex illa maxima: Idem eſt principium conſtitutiuum & diſtinctiuũ ab aliis, vt patet per Porphyrium, & inductiue.

K ¶Quartum autem caput econuerſo ſumitur ex perſonali diſtinctiuo ad conſtitutiuum ſic. Filius diſtinguitur perſonaliter a ſpiritusſancto: ergo per aliquid, quod eſt de ratione perſonali ipſius filii, ergo non per ſpirationem actiuam: ergo ſecluſa illa, adhuc remaneret perſonalis diſtinctio inter filium & ſpiritum ſanctũ. Prima cõſequẽtia probatꝛ inductione, & rõne. Inductione qdẽ, qm̃ valet, A, diſtinguit B, realiter, ergo ẽ de eius rõne reali: diſtinguit eſſentialiter, ergo eſt de rõne eſſentiali: diſtinguit ſuppoſitaliter, ergo eſt de rõne ſuppoſitali: diſtinguit relatiue, ergo eſt de rõne relatiua &c. Rõne autem, qa ſi diſtinctio ꝑſonalis poſſet fieri per aliqd, quod non eſt de rõne ꝑſonali, nõ poterit ſuſtineri humanitatẽ Chr̃i non diſtingui ꝑſonaliter a verbo: dicam.n. quòd diſtinguitꝛ perſonaliter per aliquid, quod tñ non conſtituit ꝑſonã. Et cõfirmatꝛ hoc motiuũ ex parte diſtinctiui ꝑſonalis ab Aureolo vbi ſupra, articu.2. ſic. Si ſpiratio diſtingueret perſonaliter filium a ſpiritusſancto, pater & filius eſſent vna perſona: ſed

F hoc eſt falſum: ergo. conſequentia probatur: Spiratio diſtinguit patrem & filium a ſpiritusſancto, vt ſunt vnus ſpirator, & per te diſtinguit perſonaliter. ergo eſſe vnum ſpiratorem, eſt eſſe vnam perſonam: & ſi non eſt eſſe vnam perſonam, ergo non diſtinguit perſonaliter. Et fundatur ꝓceſſus ſuper illa maxima, Omne vnũ formale diſtinctiuum pluriũ ex vna parte ab aliquo, ponit ĩ illis pluribus aliqđ vnũ fundamẽtũ illi⁹ diſtinctio nis ꝓportionale illi. ¶Ad euidẽtiã hui⁹ difficultatis, quamuis tractare de conſtitutiuis ꝑſonarum ſpectet ad 40. q. ꝑꝑ tñ diſcuſſam ex cõſuetudine hic materiã ſcito, quòd cum in diuinis nõ ſit formaliter niſi ſubſtantia & relatio, & ſubſtantia vtpote cõis, nec cõſtituat nec diſtinguat hypoſtaſes: oportet, quòd vtrũque relationi tribuatur. Relationi autẽ cum poſſit aliquid conuenire dupliciter, ſ. ſecundum ꝓpria relationis, & ſecundũ cõmunia ſibi & abſolutis: quęcũque attribuuntur diuinis relationibus, neceſſe eſt conuenire eis, inquãtum relatiões ſunt. Et ſic, conſtituere ac diſtinguere, relationi diuinæ (prout relatiua res ẽ) cõuenit. Interrem autem relatiuã & abſolutã hoc intereſt, ꝙ res abſoluta conſtituit rem in ſe, relatio vero cõſtituit rem ad aliã. Et qm̃ vnumquodque ſicut eſt ens, ita vnum & diſtinctũ: conſtitutiuum abſolutum ſicut conſtituit ens in ſe, ita diſtinguit illud ſecundum ſe: & conſequenter ab vniuerſis aliis. Conſtitutiuum vero in eſſe relatiuo, quia conſtituit ens ad aliud vnum correlatiuum, ſ. ita diſtinguit illud ab illo vno tantum, alioquin diuerſitas ſeu diſtinctio non eſſet ꝓportionata paſſio entis. Plus enim faceret conſtitutiuum aliquid diſtinguendo quàm cõſtituendo, quod non videtur intelligibile. Si igitur in diuinis ſola relatio multiplicat trinitatem, & hoc non conuenit relationi per accidens, ſed quatenus res relatiua eſt, Et res relatiua vt ſic, conſtituit & diſtinguit relatiue tantum: quamcunque enim aliam diſtinctionem habet, non facit inquantum res relatiua: ſed haberet eam ex communibus ſibi & abſolutis: vt patet de diſparatione, hæc enim non eſt propria relatiuis, & ſic, non poteſt cauſari a relatione ſecundum rationem relationis: conſequens eſt, quòd in diuinis nulla ſit diſtinctio realis niſi relatiua, ita ꝙ non ſolum res diſtinctę ſunt relatiuę, ſed diſtinctio ipſa eſt relatiua. Et cum cõſtet diſtinctionem relatiuã non eſſe ſine relatiua oppoſitione, & eſſe reſpectu correlatiui tm̃: manifeſte ſequitur, ꝙ ſola oppoſitio relatiua diſtinguit realiter diuinas ꝑſonas. Et hæc non aduertere aut penetrare, fuit cauſa diſſenſiõis i hac materia. Si.n. aduertiſſent, ꝙ Eccleſia tradẽdo vnitatẽ ſubſtãtiæ, & trinitatẽ rerũ relatarũ ex formali locutione inſinuat, ꝙ hoc formalr̃ intelligẽdũ eſt, vidiſſent ꝑfecto ex hoc ipſo, ꝙ diſtinctio nõ tradit̃ niſi relatiuorũ, ꝙ ẽt diſtinctio ipſa propria relatiuis, quatenus relatiua ſunt, eſſe debet, qđ ſaluare nõ pñt, dũ dñt res qdem diſtinctas eẽ relatiuas, diſtingui tñ abſq; oppõne relatiua, qa ſũt diſparatæ & incompoſſibiles &c. hæc.n. communia ſunt non propria relatiuis, vt iam diximus. Ex his autem habetur reſpõſio ad obiectiones ex parte conſtitutiui ipſius filii. cum enim dicitur, ꝙ idẽ eſt conſtitutiuum & diſtinctiuum alicuius ab omni alio, diſtinguẽdũ eſt de duplici conſtitutiuo. ſ. abſoluto, vel reſpectiuo, & ꝙ in abſolutis verũ ẽ. In relatiuis vero ſubdiſtinguẽdum eſt de duplici diſtinctione, ſ. relatiua vel quacũq; alia, puta diſparata ſeu cõtraria, ſeu contradictoria, ſeu etiam priuatiua. ¶Et dicendum, ꝙ de diſtinctione relatiua loquendo, falſiſſimũ eſt aſſumptũ: qm̃ conſtitutiuũ alicuius in eſſe relatiuo, non eſt diſtinctiuum illius diſtinctio ne relatiua, niſi a correlatiuo, propter ipſam relationis naturam. a cæteris aũt diſtĩguit quouis alio modo. duplum enim vt ſic, quia nõ eſt niſi ad dimidium, non diſtinguitur etiam relatiue niſi a dimidio, a triplo autem & quadruplo & reliquis entibus, diſtinguitur quidem duplicitate inquãtũ ẽ hoc ens non relatiue, vt de ſe patet. Et quia in diuinis perſona eſt formaliter relatio, non eſt diſtinctio perſonalis, neque realis niſi ſit relatiua. Et propterea de facto iſta eſt falſa: filius diſtinguitur realiter ſiue perſonaliter a ſpũſan. filiatione, quia iſta eſt falſa: filius filiatione diſtinguitur relatiue a ſpiritusſan. quamuis iſta ſit vera: filius diſtinguitur filiatione a ſpiritusſan. ſed talis diſtinctio non ſufficit ad realem diſtinctionẽ, immo eſt ſophiſma conſequentis, arguere a diſtinctione ad diſtinctionem relatiuam. Et bene hoc aduerte, quia ex hoc omnium pendet ſolutio. Patet quoque ex his, quòd ſignum literæ, de duabus relationibus in patre, ſtat in ſuo robore. Eſt.n. ſignum ꝙ ſola relatiua diſtinctio & oppoſitio eſt ibi realis. Solutio autẽ Sco. non eſt ad propoſitũ, quia diuertit a relationibus ad proceſſiones: de relationibus.n. litera loquitur, non de emanationibus. quare. Sed contra hæc. S.T. verba, vehementius quidam arguunt de ipſis relationibus loquendo, dicentes, ꝙ peccant ſm̃ non cauſam vt cauſam. Cauſa enim quare duæ relationes non oppoſitæ non conſtituunt duas perſonas, nõ eſt negatio oppoſitionis. Tũ, quia conſtat, ꝙ de facto proceſſio & paternitas, & ſimiliter filiatio, conſtituunt plures perſonas, & tñ proceſſio nulli earum opponitur relatiue. Tum, quia ſi negatio eſſet cauſa negationis, affirmatio eſſet cauſa affirmatiõis. ſ. ꝙ oppoſitę relationes cõſtituerent duas perſonas: hoc aũt conſtat eſſe falſum, quia communis ſpiratio & proceſſio ſunt relationes oppoſitæ, & tamen ſpiratio nullam perſonam conſtituit. Ad hæc breuiter dicitur, ꝙ procedunt ex mala interpretatione literę. Cũ.n. dr̃, quòd quia nõ ſunt oppoſitæ, non conſtituunt duas perſonas, ly conſtituunt, determinat ly duas, & non determinat ly perſonas, niſi inquantum

A duas ſm̃ rẽ: ita quòd ſenſus eſt, quòd quia non ſunt oppoſitæ, nõ conſtituunt duas perſonas. i. non faciunt diſtinctionem realẽ perſonarũ. conſtituere.n. duo vt ſic, nihil aliud eſt q̃ diſtinguere &c. Et ſic aſſignatur vera & ꝓciſa cauſa. Spiritus.n. ſanc. non conſtituitur in eſſe diſtincto a filio & patre, niſi vt ſpirantibus, ita ꝙ ſpiratio cõſtituit patrem & filiũ in hoc, ꝙ ſint diſtinctę perſonæ a ſpiritusſãcto, q̃uis ĩter ſe diſtiguãtur paternitate & filiatione. Radix aũt horũ eſt, qa ſunt res relatiuæ &c. non.n. ſalua vnitate ſubſtãtiæ, põt aliter diſtinctio ꝑſonarũ ſaluari, niſi ꝑ relationes originis, de quarum rõne ſit diſtictio realis, ꝓpria relatiõib⁹ originis: hãc autẽ cõſtat ex oppoſitione fieri, vt patet ex dictis. Vnde patet rñſio ad obiecta: æquiuocãt.n. dũ cõſtituere in eſſe diſtincto, non aduertũt in ſermone verſari, & hoc in materia relatiua habere ſingulare cõſtituendi diſtinguendiq; modũ &c. obiecta ãt ex parte diſtinctiui, difficultatẽ ex vi verborum magis q̃ rei facere videntur. Secũdũ rẽ quidẽ dicendũ eſt, ꝙ ſpiratio diſtiguit realiter relatiue ꝑſonã filii a ſpũſ. Et ꝑ hoc dr̃ diſtiguere ꝑſonaliter: patet ãt ꝙ nõ oportet ꝙ relatiue diſtinguit ꝑſonã eſſe perſonalitatẽ, aut de intrinſeca rõne ꝑſonalitatis. Facientibus aũt vim in verbis, & quærentibus quo filius diſtinguitꝛ ꝑſonaliter a ſpiritusſan. dicẽdũ ẽ, ꝙ diſtiguere ꝑſonaliter cũ ſit facere formaliter ꝑſonã diſtinctam ab alia perſona, cõtingit dupliciter: vno mõ, ꝙ faciat vtrũq; ſ. ꝑſonã & diſtinctio E nẽ: alio mõ, ꝙ faciat alterũ. ſ. diſtinctionẽ in ꝑſona. Sicut dicim⁹, ꝙ dupliciter contingit facere domũ albã. ſ. vel faciendo vtrũque, vel iungendo vnũ alteri: nec refert ad propoſitũ, facere effectiue vel formaliter. Qđ igitꝛ diſtinguit ꝑſonaliter faciẽdo totũ & ſingulas partes, oportet eſſe de rõne ꝑſonali, tale ãt nõ eſt ſpiratio: ꝙ ãt diſtinguit ꝑſonaliter, faciẽdo totũ rõne vnius partis ĩ alia, nõ oportet eſſe de rõne ꝑſonali: ſed ſatis eſt, ꝙ ſit notio ꝑſonę relatiua &c. Et ſic eſſe vnũ ſpiratorẽ, nõ eſt eſſe vnã perſonã, quia ſpiratio nõ eſt cõſtitutiua ꝑſonæ. & tñ ſpiratio diſtinguit ꝑſonã & filii, & patris, ꝑſonaliter, faciẽdo diſtictionẽ nõ ꝑſonalitatẽ a ſpiritusſa. Ad obiecta aũt ex parte emanationũ rñſio habetꝛ in litera ad. 7. & conſiſtit in hoc, ꝙ emanationes filii & ſpũſſan. poſſunt ſumi dupliciter. Vno mõ ſm̃ ſuas integras rõnes, & ſic ĩcludũt ordinẽ originis vnius ab alia, & cõſequẽter filiũ & ſpiritũſa. diſtingui ex ſuis ꝓductionibus, & diſtingui oppoſitione relatiua originis, idẽ ẽ. Alio mõ poſſunt ſumi ſecluſo ordine originis ĩter eas, vt arguẽtes accipiũt. Et ſic dicim⁹, primo, ꝙ accipiũtur ſm̃ ſuas rõnes incõpletas, & propterea nõ eſt mirũ, ſi fallunt vtẽtes eis tanquã completis. Secundo, ꝙ non ſunt duæ totales acceptiones eiuſdẽ naturæ. Sed prima eſt acceptio naturæ ſimpl̃r, ſecũda autem

RESPON. Dicendum, quòd neceſſe eſt dicere ſpiritũ ſanctum a filio eſſe. Si enim non eſſet ab eo, nullo modo poſſet ab eo perſonaliter diſtingui. Quod ex ſupra* dictis patet. Non enim eſt poſſibile dicere, quòd ſecundum aliquid abſolutum, diuinæ perſonæ abinuicem diſtinguantur: quia ſequeretur, quòd non eſſet trium vna eſſentia. Quicquid enim in diuinis abſolute dicitur, ad vnitatem eſſentiæ pertinet. Relinquitur ergo, quòd ſolum relationibus, diuinæ perſonæ abinuicem diſtinguãtur. Relationes autem perſonas diſtinguere non poſſunt, niſi ſecundum quòd ſunt oppoſitæ. Quod ex hoc patet, quia pater habet duas relationes, quarum vna refertur ad filium, & alia ad ſpiritum ſanctum: quæ tamen, quia non ſunt oppoſitæ, non conſtituunt duas perſonas, ſed ad vnam perſonam patris tantum pertinent. Si ergo in filio & in ſpiritu ſanct. non eſſet inuenire niſi duas relationes, quibus vterque refertur ad patrem, illæ relationes nõ eſſent adinuicem oppoſitæ, ſicut neque duæ relationes, quibus pater refertur ad illos. Vnde, ſicut perſona patris eſt vna, ita ſequeretur, quòd perſona filij & ſpiritus ſancti eſſet vna, habens duas relationes oppoſitas duabus relationibus patris. Hoc autem eſt hæreticum, cũ tollat fidẽ trinitatis. Oportet ergo, quòd filius & ſpiritus ſanctus, abinuicẽ referant oppoſitis relationibus.

Q.28.arti. 4.

Q.27.ar.2. &.4.q.28. ar.4.

162 c

Nõ autem poſſunt eſſe in diuinis aliæ relationes oppoſitæ, niſi relationes originis, vt * ſupra probatum eſt. Oppoſitæ autem relationes originis, accipiũtur ſm̃ principiũ & ſm̃ quòd eſt a principio. Relinquitur ergo, ꝙ neceſſe eſt dicere, vel filium eſſe a ſpiritusſancto B (quod nullus dicit) vel ſpiritũſanctum eſſe a filio, quod nos confitemur. & huic quidem conſonat ratio proceſſionis vtriuſque. Dictũ enim eſt ſupra * ꝙ filius procedit per modum intellectus vt verbũ, ſpiritusſanctus autem per modũ voluntatis vt amor. Neceſſe eſt autem ꝙ amor a verbo procedat. Nõ enim aliquid amamus niſi ſecundum quòd conceptione mẽtis apprehẽdimus *. vnde & ſm̃ hoc manifeſtũ eſt, ꝙ ſpiritusſanctus pro- C cedit a filio. Ipſe etiam ordo rerum hoc docet. Nuſquam enim hoc inuenimus, ꝙ ab vno procedant plura abſque ordine niſi in illis ſolũ, quæ materialiter differunt. Sicut unus faber producit multos cultellos materialiter abinuicem diſtinctos, nullum ordinem habentes adinuicẽ. Sed in rebus, in quibus non eſt ſola materialis diſtinctio, ſemper inuenitur in multitudine productorum aliquis ordo. D Vnde etiam in ordine creaturarũ productarum, decor diuinæ ſapiẽtiæ manifeſtatur. Si ergo ab vna perſona patris procedunt duæ perſonæ, ſcilicet filius, & ſpiritusſanctus, oportet eſſe aliquem ordinẽ eorum adinuicem. Nec poteſt aliqs ordo alius aſſignari, niſi ordo naturæ, quo alius eſt ex alio. Nõ eſt igitur poſſibile dicere, quòd filius & ſpiritus ſanctus, ſic procedant a patre, ꝙ neuter eorũ procedat ab alio, niſi quis poneret in eis materialem diſtinctionem, quod eſt impoſſibile. Vnde etiam ipſi Græci proceſſionẽ ſpiritusſancti aliquẽ ordinem habere ad filium intelligunt. Concedunt enim ſpiritũſanctum eſſe ſpiritum filij, & eſſe a patre per filium, Et quidam eorũ dicuntur concedere, ꝙ ſit a filio vel profluat ab eo, nõ tamẽ quòd procedat. quod videtur vel ex ignorantia, vel ex proteruia eſſe. Quia ſi quis recte conſideret, inueniet proceſſionis verbum inter omnia quæ ad originem qualemcunque pertinent, communiſſimum eſſe. Vtimur enim eo ad deſignandum qualemcunque originem. Sicut ꝙ linea procedit a puncto, radius a ſole, riuus a fonte. Et ſimiliter in quibuſcunque alijs. Vnde ex quocunque alio, ad originem pertinẽte poteſt concludi, quòd ſpiritus ſanctus procedit a filio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd de deo dicere non debemus quod in ſacra ſcriptura non inuenitur, vel per verba, vel per ſenſum. Licet autem per verba non inueniatur in ſacra ſcriptura, quòd ſpiritusſanctus procedit a filio, inuenitur D tamen quantum ad ſenſum, & pręcipue, vbi dicit filius, Ioan. 16. de ſpiritusſancto loquens, Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Regulariter etiam in ſacra ſcriptura tenendum eſt, quòd id, quod de Patre dicitur, oportet de filio intelligi: etiã ſi dictio excluſiua addatur, niſi ſolum in illis, in quibus pater & filius ſecundum oppoſitas relatio

nes diſtinguuntur. Cum enim Dominus Matth. 11. dicit, Nemo nouit filium, niſi pater, non excludit quin filius ſeipſum cognoſcat. Sic igitur cum dicitur, ꝙ ſpiritus ſanctus a patre procedit, etiã ſi adderetur, ꝙ a ſolo patre procedit, non excluderetur inde filius: quia quantum ad hoc, quòd eſt eſſe principium ſpiritus ſancti, non opponuntur pater & filius: ſed ſolum quantum ad hoc, ꝙ hic eſt pater, & ille filius.

180 b

G Ad 2m dicendum, ꝙ in quolibet concilio, inſtitutum fuit ſymbolum aliquod propter errorem aliquem qui in concilio damnabatur. Vnde ſequens concilium non faciebat aliud ſymbolũ, q̃ primũ: ſed id quod implicite continebatur in primo ſymbolo, per aliqua addita explanabatur contra hæreſes inſurgentes. H Vnde in determinatione * Calcedonen. ſynodi dicitur, ꝙ illi qui fuerunt congregati in concilio Conſtantinopolitano, doctrinam de ſpiritu ſancto tradiderunt, non ꝙ minus eſſet in præcedentibus, qui apud Niceam congregati ſunt, inferentes: ſed intellectum eorum aduerſus hæreticos declarantes. Quia igitur in tempore antiquorum conciliorum, nondum exortus fuerat error dicentiũ ſpiritumſanc. non procedere a filio: non fuit neceſſarium, ꝙ hoc explicite poneretur. I Sed poſtea inſurgente errore quorundam, in quodam concilio in Occidentalibus partibus congregato, expreſſum fuit authoritate Romani pontificis: cuius authoritate etiam antiqua concilia congregabantur & confirmabantur. Continebatur tamen implicite in hoc ipſo, quòd dicebatur ſpiritusſanctus a patre procedere.

Dum ponitur ſymbolum illius, circa med. habetur, tomo. 1. Concil. q̃ ſunt Coloniæ ĩpreſſa, ãno do. 1530.

Ad 3m dicendum, quòd ſpiritumſanctum non procedere a filio, primo fuit a Neſtorianis introductum, vt patet in quodam ſymbolo Neſtorianorum, damnato in Epheſina ſynodo. Et hunc errorẽ ſequutus fuit Theodoricus Neſtorianus, & plures poſt ipſum. Inter quos fuit etiam Damaſc. Vnde in hoc, eius ſententiæ non eſt ſtandum. Quamuis a quibuſdam dicatur, ꝙ Dam. ſicut non confitetur ſpiritumſanctũ eſſe a filio, ita etiã non negat ex vi illorum verborũ.

Ad 4m dicendum, ꝙ per hoc, quòd ſpiritusſanctus dicitur quieſcere vel manere in filio, non excluditur quin ab eo ꝓcedat, quia & filius in patre manere dicitur, cum tamen a patre procedat. Dicitur etiam ſpiritusſanctus in filio quieſcere, vel ſicut amor amantis quieſcit in amato, vel quantum ad humanam naturam Chriſti, propter id quod ſcriptum eſt Ioan. 1. Super quem videris ſpiritum deſcendentem & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat.

Ad 5m dicendum, quòd verbum in diuinis, non accipitur ſecundum ſimilitudinem verbi vocalis a quo non procedit ſpiritus, quia ſic tãtũ metaphorice diceretur,

autem ꝟm quid. Si. n. ſecluderetur ordo originis inter eas, filius per generationem acciperet naturam ſimpliciter, & ipſemet per proceſſionem acciperet eam ꝟm quid. Et ſic argumenta quæ ſupponunt vel aſſumunt has emanationes eſſe totales, & incompoſſibiles, ſecluſo ordine originis inter eas, ruunt: incompoſsibilitas enĩ, totalitas, & alia huiuſmodi conueniunt eis integraliter, & non imperfecte ſumptis. Ad obiectiones autem Aureo. iuxta hoc motiuum, ex parte productionum, ſingillatim reſpondetur. Et ad primum quidem ex dictis patet, ꝙ ſumendo generari & ſpirari ſecluſo ordine originis inter ſe, non ſunt incompoſſibilia. Nec eſt verũ ꝙ incompoſsibilitas eorũ oriatur ex illo ordine, quo vna præexigit aliam, ſed ex ordine originis, quo vna eſt ab alia, conſtituitur. Ad ſcđm autẽ, cũ quæritur de genere cauſalitatis, dicit, ꝙ ſpirare dat genito incompoſsibilitatem hanc formaliter, ſicut albedo dicitur dare formaliter ſubiecto incõpoſſibilitatẽ nigredinis. Nec valet cõſequentia: ergo generari eſſet ſpirari, quod eſt correlatiuum ipſius ſpirare, ſicut non valet. ergo ſubiectũ albedinis eſt nigredo, quæ eſt contraria albedini. Ad tertiũ autem dicitur, quòd propter nullum illorum triũ eſt iſta incõpoſsibilitas: ſed ꝓpter hoc, quia ſpiratio eſt notio perſonę relatiua ad ipſum ſpiritumſanctum.

¶ Ad vnicũ vero motiuum ex parte Patris, dicit, ꝙ ſi ſpiritusſan. procederet a ſolo filio, adhuc diſtingueretur a patre ordine originis, & ſi non immediate, tamen mediate. Et eodẽ modo eſſet inter eos relatiua oppoſitio, dum iſta eſſet vera: pater ſpirat mediate ſpiritumſanctum. Sic enim pater ſub altero oppoſitorum clauderetur. Non eſſet tñ conſubſtantialitas trium perſonarum. Excluſio nanque patris ab immediata ſpiratione, in ſubſtantię inæqualitatem redundaret.

¶ Secunda ratio in litera poſita ad probandam principalem concluſionem eſt: nihil amamus niſi quod conceptione mentis apprehendimus. ergo amor procedit a verbo. ergo ſpiritusſanctus a filio, quia ille vt amor, iſte vt verbum procedit. K

¶ Circa hanc rationem aduerte, ꝙ in litera adducitur magis vt rationabilis, quàm vt neceſſaria, vt illa verba oſtẽdunt. ſ. huic cõſonat ratio proceſsionis vtriuſque. Dico autẽ hoc, quia ratio iſta fundatur ſuper hoc, ꝙ amor eſt ab amante & amabili vt concepto, quia incognita diligere non poſſumus. hoc autẽ fundamentũ de amore & conceptione eſſentialiter, in omni natura intellectuali verum eſt, quãuis (vt dicetur) de amore notionaliter, & ſimiliter de conceptu notionaliter euidentem neceſsitatẽ non oſtẽdat. Dicere. n. quiſpiã poſſet, ꝙ pater producit amorẽ ſui notionalẽ cognoſcendo ſe eſſentialiter. Verũtamen ſatis rationabile eſt, vt qualis ſit ordo inter eſſentialia intellectus & voluntatis, talis etiã ſit ordo inter notionalia vtriuſq;, ac per hoc, amor notionaliter, qui eſt ſpũſan. ſit ex conceptu notionaliter qđ verbum eſt, ſicut amor eſſentialis oriť ꝟm rõnẽ ex conceptu eſſentiali, quo for

F maliter pater oĩa nouit: Quidã tñ conſequentiã huius rõnis labefactare conati, arguunt contra eã dupliciter. Primo: poteſt fieri apprehẽſio intellectus abſq; conceptu, ergo poteſt fieri ẽt amor: igitur antecedens eſt falſum. Aſſumptum probatur, tũ in viſione beata, tũ in actu credendi, tum quia verbum eſt aliud apud te ab actu intelligendi. Secundo, quia nõ valet: non poſſumus intelligere ſine ſenſu. ergo ĩtellectio eſt a ſenſu, vt a principio productiuo. igitur conſequentia nihil valet &c. Ad hæc dicitur, ꝙ antecedẽs eſt verum de intellectione naturali. vnde nihil obſtat beata viſio. Per actũ autẽ credẽdi format fidei verbũ. Et licet verbũ ſit aliud ab ĩtellectione, ĩſeparabile tñ eſt ab ipſa, nec pt ab ipſa ſecludi in naturalibus. Secunda vero obiectio puerilis valde eſt, credit. n. latuiſſe diuum Thomam, quòd ex concurrentia alicuius, non ſequatur concurſus illius, vt principii productiui, quod infantes ſciunt: litera. n. ſupponit communia ſ. ꝙ bonum cognitũ ſit principium productiuũ amoris, vt patet. 3. de anima, & 12. Met. & aſſumit quòd eſſe cognitum, eſt eſſe conceptũ mẽte, quod in q. 27. ſtatim, & ſic inbilitum eſt, & ſic infert intentũ. vnde inſtantia allata contra rudem illũ ſenſum, non contra verũ & intentum militat.

¶ Tertia ratio eſt ex rerũ ordine talis. Ab vno nunquam procedunt plura abſque ordine inter ſe, niſi in materialiter tantũ differentibus. ergo ab vno patre nõ procedũt filius & ſpũsſctũs abſq; ordine inter ſe. ergo inter eos oportet eſſe ordinẽ originis. Antecedens manifeſtatur. quo ad primam partem in creaturis, quia in hoc manifeſtatur decor diuinæ ſapiẽtię. Quo ad ſecundã vero in artificialibus, puta duobus martellis. Vltima ãt cõſequẽtia probať ex eo ꝙ ꝑſonæ diuinæ nõ diſtinguũtur materialiter, nec quẽcũq; ordinẽ, niſi originis, cõpatiuntur: cæteris nãq; imperfectionẽ aliquã claudunt. Et hanc rationẽ ſi confirmare noueris, efficacem inuenies: vbi. n. eſt pluralitas realis ſine reali ordine, ibi eſt confuſio.

¶ Contra hanc tñ rationẽ quidã arguunt. Primo, quia antecedens falſum eſt. Tũ qa ſi Deus ꝓduceret plures Gabrieles, eſſet pluralitas immaterialis ſine ordine. Tũ qa Deꝰ immediate põt ꝑ ſe oĩa ꝓducere. ſecũdo qa litera obſtat ſibiipſi, dũ ſubdit, ꝙ Græci cõcedunt ordinẽ importatũ per ly per, & abſq; probatione aſſumit, quòd nõ poteſt eſſe ibi ordo niſi importatus per ly a ut ab.

¶ Ad hæc dicitur, ꝙ pluralitatis materialis nomine, hic intelligitur pluralitas materialis, vt diſtinguitur contra ſpecificã, qualis de facto eſt inter duas intellectiones eiuſdem ſpeciei, & eſſet inter Gabrieles. Plura quoq; ſeu omnia a Deo non producuntur ſpecifice diſtantia, ſiue ordine inter ſe, q̃uis a Deo imediate. Nec alium ordinem Græci mentetenus intellexerunt, per ly per, q̃ nos intelligamus per ly a, quoniam (vt in articulo ſequenti patet) ly per, cauſalitatem denotat, & reſoluendo facillime patet, quòd ad efficientis genus in propoſito reduci oportet. Et propterea patet, quòd non abſque ſubintellecta probatione aſſumpſit

A ſed ſecundum ſimilitudinem verbi mentalis a quo amor procedit.

Ad 6m dicendum, ꝙ per hoc, ꝙ ſpiritusſanctus perfecte procedit a patre, non ſolum non ſuperfluum eſt dicere, ꝙ ſpiritusſanctus procedat a filio: ſed omnino neceſſarium, quia vna virtus eſt patris & filij. Et quicquid eſt a patre, neceſſe eſt eſſe a filio, niſi proprietati filiationis repugnet. Non enim filius eſt a ſeipſo, licet ſit a patre.

Ad 7m dicendum, ꝙ ſpiritus ſanctus diſtinguitur perſonaliter a filio in hoc, ꝙ origo vnius, diſtinguitur ab origine alterius. Sed ipſa differentia originis eſt per hoc, ꝙ filius eſt ſolum a patre, ſpiritus ſanctus vero a patre & filio. Non enim aliter proceſſiones diſtinguerentur, ſicut ſupra * oſtenſum eſt.

In corp. ar. 2. q. 27.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſpiritus ſanctus procedat a patre per filium.

196 D. di. 12. ar. 3. Et opuſ. c. 41. Et op. 9. c. 27.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ ſpiritusſanctus nõ procedat a patre per filiũ. Quod enim procedit ab aliquo ꝑ aliquem, non procedit ab eo immediate. Si igitur ſpiritusſanctus procedit a patre per filium, non procedit a patre immediate. Quod videtur inconueniens.

¶ 2 Præt. Si ſpiritusſanctus procedit a patre per filium, nõ procedit a filio, niſi propter patrẽ. Sed propter quod vnumquodq; & illud magis. Ergo magis procedit a patre quàm a filio.

¶ 3 Præt. Filius habet eſſe per generationem, ſi igitur ſpiritusſanctus eſt a patre per filium, ſequitur ꝙ prius generetur filius, & poſtea procedat ſpiritusſanctus. & ſic proceſſio ſpiritusſancti non eſt æterna. quod eſt hæreticum.

¶ 4 Præt. Cum aliquis dicitur per aliquem operari, poteſt econuerſo dici. Sicut enim dicimus ꝙ Rex operatur per Balliuum, ita poteſt dici quod Balliuus operatur per Regem. Sed nullo modo dicimus quòd filius ſpiret ſpiritumſanctũ per patrem. ergo nullo modo poteſt dici quòd pater ſpiret ſpiritũ ſanctum per filium.

Sed contra eſt, quod Hila. * dicit in lib. de Trin. Conſerua hãc, oro, fidei meæ religionem, vt ſemper obtineã patrem. ſ. te, & filium tuum vna tecum adorem, & ſpiritumſanctum tuũ, qui eſt per vnigenitum tuum, promerear.

Hilar. de Tri. in fine libri.

Respon. Dicendum, quòd in omnibus locutionibus, in quibus dicitur aliquis per aliquẽ operari, hæc præpoſitio per, deſignat in cauſali aliquã cauſam, ſeu principium illius actus. Sed cum actio ſit media inter faciens & factum, quandoque illud cauſale cui adiũgitur hæc præpoſitio per, eſt cauſa actionis, ſecundum quod exit ab agente, & tunc eſt cauſa agenti ꝙ agat, ſiue ſit cauſa finalis, ſiue formalis, ſiue effectiua, ſiue motiua. B Finalis quidẽ, vt ſi dicamus, quòd artifex operatur per cupiditatem lucri. Formalis vero, vt ſi dicamus ꝙ operať ꝑ artem ſuã. Motiua vero, ſi dicamus ꝙ operať ꝑ imperiũ alterius. Quandoq; vero dictio cauſalis cui adiungitur hæc prępoſitio per, eſt cauſa actionis, ſecundum quod determinatur ad factũ, vt cum dicimus, artifex operatur per martellum. non enim ſignificatur, ꝙ martellus ſit cauſa artifici, ꝙ agat, ſed ꝙ ſit cauſa artificiato, vt C ab artifice ꝓcedat, & hoc ipſum habeat ab artifice. Et hoc eſt qđ quidã dicunt, quòd hæc præpoſitio per, quãdoque notat authoritatem in recto, vt cum dicitur, Rex operatur per Balliuum. Quandoque autem in obliquo, vt cũ dicitur, Balliuus operatur per Regem. Quia igitur filius habet a patre, quòd ab eo procedat ſpiritusſanctus, poteſt dici quòd pater per filium ſpirat ſpiritumſanctum, vel ꝙ ſpiritusſanctus procedat a patre per filium, quod idem eſt. D

Ad primvm ergo dicendũ quòd in qualibet actione eſt duo conſiderare, ſcilicet ſuppoſitum agens, & virtutem qua agit, ſicut ignis calefacit calore. Si igitur in patre & filio conſideretur virtus, qua ſpirant ſpiritũſanctũ, nõ cadit ibi aliquod medium, quia hæc virtus eſt vna & eadem. Si autem conſiderentur ipſæ perſonæ ſpirantes, ſic cum ſpiritusſanctus communiter procedat a patre & E filio, inuenitur ſpiritusſanctus immediate a patre procedere, inquantum eſt ab eo, & mediate inquantum eſt a filio. Et ſic dicitur procedere a patre per filium. Sicut etiam Abel proceſſit immediate ab Adam, inquantum Adam fuit pater eius, & mediate, inquantum Eua fuit mater eius, quæ proceſſit ab Adam. Licet hoc exemplum materialis proceſſionis ineptum videatur ad ſignificandam immaterialem proceſſionem diuinarum perſonarum.

litera, qđ ibi non poteſt eſſe ordo realis, niſi a quo alius, & qui ab alio: cæteros enim conſtat imperfectionem claudere.

¶ Quo ad ſecũdam partem huius articuli, Græcos arguit, tria eorũ dicta recitando. ſ. quòd communiter concedunt, ordinem inter filiũ & ſpm̃ſctm̃. Secundo, quòd aliqui concedunt, quòd ſit vel profluat a filio. Tertio, quòd negatur, quòd procedit a filio. Ex qbus arguit eos ignorantiæ, vel proteruiæ, quoniam tertium contradicit primo & ſecũdo, qđ ꝓbat ſic. Procedere eſt communiſsimũ inter omnia ſpectantia ad originem. ergo ex quocunq; conceſſo pertinente ad originem, puta ordine, ſeu eſſe a, ſeu profluere, ſequitur affirmatio proceſſus, & ſic priores affirmationes repugnãt negationi proceſsionis. Antecedens probatur, quia vtimur proceſsione in omnibus vt patet inductiue.

¶ In reſponſione ad tertium, ſcito, quòd quidam inuehunt cõtra hæc verba, qa ex his ſequitur, Dama. fuiſſe hæreticũ, quod & ſimpliciter eſt inconueniens, & in illo ſpecialiter opere, quia illud recipit papa Eugenius. Ad hoc dicit, quòd non ſequitur illum fuiſſe hæreticũ, qm̃ vt in. q. 32. ar. vlt. dictum eſt. Antequam conſideretur, aut determinetur per eccleſiam abſque hæreſis vitio, opinatur quis falſum, quod poſtmodum ſi pertinaciter ſuſtineret eẽt hæreticus. Dicitur autẽ Dam. illo fuiſſe tẽpore quo deciſum hoc non erat. quare &c.

¶ In reſponſione ad ſeptimũ, aduerte, ꝙ ex iſtis verbis videtur elicitũ, ꝙ apud S. Tho. emanationes diuinę diſtiguũtur per hoc qđ vna eſt ab vno, altera vero a duobus, vt in 13. diſt. 1. Scotus attulit. Sed re vera iſta dicta diſtant ſicut cęlum & terra, dicere quòd differentia ſit, quia vna eſt ab vno, & alia a duobus ſuppoſitis, & dicere ꝙ differentia eſt, quia vna eſt a patre ſolũ, alia vero a patre & filio. Ibi enim ſola differentia inter vnitatem & pluralitatem ſuppoſitorum pro cauſa redditur, quod eſt ridiculũ: contra quod & laborauit Scotus. Hic autẽ, ordo originis inter eas pro cauſa redditur. Hoc enim verba illa important. Non enim poteſt aliter originis ordo ſaluari, niſi altera ſit a patre & filio. Hunc autem ordinem originis, quia ad integritatem rationum formalium ipſarum originum, vt diſtinctæ realiter ſunt, ſpectare iam oſtenſum eſt, ideo hoc ſano ſenſu intelligendo, nihil nocet concedere, perſonã ſpiritusſancti ex ſua origine diſtingui a filio.

¶ Super quæſtionis trigeſimæſextæ Articulum tertium.

In titulo nihil eſt ambiguũ, accipiẽdo ipſum ſic communiter vt ſonat, abſq; ſcilicet dictione excluſiua, &c.

¶ In corpore duo facit. Primo oſtendit quot modis ſumitur ly per, in huiuſmodi propoſitionibus. Secundo reſpondet quæſito in calce articuli.

¶ Quo ad primum quatuor dicuntur. Primũ eſt, quòd ly per, denotat aliquã cauſalitatem in accuſatiuo caſu, ſuper quem cadit. Secundum eſt, ꝙ illa cauſalitas quandoq; eſt reſpectu actionis ſecundũ quod exit ab agẽte: & declaratur hoc in triplici genere cauſæ. Tertiũ eſt, quòd illa cauſalitas quandoque eſt reſpectu actionis, ſecundum quod determinatur ad factum, vt patet in artificialibus inſtrumentis. Quartum eſt, quòd hæc diſtinctio coincidit cum illa aliorum, ſcilicet quòd

quãdoq; denotat authoritatẽ in recto, & quãdoq; in obliquo.
¶ Quo ad secundũ, conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Spiritussanctus procedit a patre per filium. Et probatur: filius habet a patre, quòd ab eo procedat spiritussanctus. ergo pôt dici quòd pater spirat per filiũ spiritumsanctũ &c. Consequentia tenet ex exposita significatione, ly per, quando denotat medium ex parte producti, scilicet quòd denotat quòd sit mediũ habens a principali, quòd producat: sic enim sumitur in proposito, & non primo modo: filius.n.non est medium ex parte patris, nõ.n.est ratio spirationis vt exit a patre, sed potius vt terminetur ad spiritũ sanctum. Et hoc considerando spiritũ sanctum vt est a patre mediate; secus enim dicendum est loquendo de ipso, vt est immediate a patre. Et ideo litera dicit, quòd potest dici patrem spirare per filium spiritumsanctum, & non dixit, quòd oportet omnino sic dici, secundum vnam enim acceptionem tantum verificatur.

Ad 2^m^ dicendum, q si filius acciperet a patre aliam virtutem numero ad spirandum spiritũ sanctum, sequeretur quòd esset sicut causa secunda & instrumentalis, & sic magis procederet a patre, q̃ a filio. Sed vna & eadem numero virtus spiratiua est ĩ patre & filio, & ideo æqualiter pcedit ab vtroq; Licet aliqñ dicat principaliter vel proprie pcedere de patre pp hoc, q filius habet hãc virtutẽ a patre.

Ad 3^m^ dicendum, q sicut generatio filij est coæterna generanti (vnde nõ prius fuit pater, quàm gigneret filium) ita processio spiritus sancti est coæterna suo principio. Vnde non fuit prius filius genitus, quàm spiritus sanctus procederet: sed vtrunq; æternum est.

Ad 4^m^ dicendum, quòd cum aliquis dicitur per aliquid operari, non semper recipitur conuersio. Non enim dicimus, q martellus operet p fabrũ: dicimus autẽ q Balliuus operat per Regem. Quia Balliui est agere, cum sit dominus sui actus. martelli autem non est agere: sed solum agi: vnde non designatur nisi vt instrumentum. Dicitur autem Balliuus operari per Regem: quàmuis hæc præpositio per, denotet medium, quia quanto suppositum est prius in agendo tanto virtus eius est immediatior effectui, quia virtus causæ primæ coniungit causam secundam suo effectui. Vnde, & prima principia dicuntur immediata in demonstratiuis scientijs. Sic igitur, inquantũ Balliuus est medius secundum ordinem suppositorum agentium, dicitur Rex operari per Balliuum, secundum ordinem vero virtutum, dicitur Balliuus operari per Regẽ, quia virtus Regis facit, q actio Balliui consequatur effectum. Ordo autem non attenditur inter patrem & filium quantum ad virtutem, sed solum quantum ad supposita: & ideo dicitur, q pater spirat per filium, & non econuerso.

¶ Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulũ quartum.

197
1.di.11.ar.2.et.4.Et 4 cõtra.c.25.fi. & op. 1. ca.11.fi. Et opusc. 9. c. 25.& Io.8 lec.3.& 15 lectio.3

In titulo scito, q hic est quæstio, & de re, an ita sit, scilicet quòd pater & filius sint vnum numero principiũ spiritussancti, & de propositione ista, an sit pprie sũpta vera.
¶ In corpore duo facit. Primo, respondet quæsito quo ad rem. Secundo, quo ad proprietatem propositionis.
¶ Quo ad primum, est hęc conclusio: pater & filius sunt vnum principium spiritussancti. Et probatur. Pater & filius sunt vnum in omnibus in quibus non distinguuntur relatiua oppositione. ergo sunt vnũ principiũ spũssãcti: & tenet sequela, quia in hoc quòd est esse principium spiritussancti, non opponuntur relatiue adinuicem.
¶ Quo ad secundũ, tria facit. Primo, refert quãdam opinionem, tenentem hanc propositionem esse impropriam, tali ratione: ly principium significat proprietatem. ergo tenetur adiectiue. ergo non pôt addi alteri adiectiuo, & sic, ly vnũ, non tenetur nominaliter. ergo vt sit vera, tenetur ly vnũ aduerbialiter, & consequenter est impropria. Secũdo, arguit opinionẽ, & vtriusq; eius fundamentum ordine retrogrado. Et primo quidẽ, q ly vnum, non sit sumendum aduerbialiter, quia sic posset dici pater non vnum principium filii & spiritussancti, quia pluribʼ modis est illorum principium. Secundo, quòd non valet sequela, principium significat proprietatem. ergo tenetur adiectiue, quoniam significat proprietatem substantiue, sicut pater etiam in creaturis, in nominibus patris & filii. Et sic tertio ĩfert oppositum prefatæ opinionis, rõne & exemplo ipsum cõfirmans. Ratio est: principiũ est nomen substantiuum. ergo accipit numerum iuxta numerum formæ significatæ per ipsum: sed forma significata, id est pprietas est una numero in patre & filio: ergo conuenientissime dicitur. pater & filius sunt unum principium spiritus sancti. Exemplũ vero est: quia ista, eadẽ ratione dicitur, pater & filius & spiritussanctus sunt vnʼ Deus: quia.s.deitas ẽ una numero ĩ eis.
¶ In responsione ad primũ, circa illa verba: spiritussanctʼ pcedit

Articvlvs. IIII.

Vtrum pater & filius sint unum principium spiritus sancti.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur, quòd pater & filius non sint vnum principium spiritus sancti. Quia spiritus sanctus non videtur a patre & filio procedere inquantum sunt vnum, neque in natura, quia spiritus sanctus sic etiam procederet a seipso, qui est vnum cum eis in natura. Neque etiam inquantum sunt vnum in aliqua proprietate, quia vna proprietas non potest esse duorum suppositorum, vt videtur. Ergo spiritus sanctus procedit a patre & filio, vt sunt plures. Non ergo pater & filius sunt vnũ principium spiritus sancti.

¶ 2 Præt. Cum dicitur pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti, non potest ibi designari vnitas personalis, quia sic pater & filius essent vna persona. Neque etiam vnitas proprietatis. Quia si propter vnam proprietatem pater & filius sunt vnum principiũ spiritus sancti, pari ratione, propter duas proprietates pater videtur esse duo principia filij & spiritʼ sancti, quod est inconueniens. Non ergo pater & filius sunt vnũ principium spiritus sancti.

¶ 3 Præt. Filius non magis conuenit cum patre, quàm spiritus sanctus: sed spiritus sanctus & pater non sunt vnum principium respectu alicuius diuinæ personæ. Ergo neque pater & filius.

¶ 4 Præt. Si pater & filius sunt vnũ principiũ spiritus sancti, aut vnũ, qđ est pater, aut vnũ, qđ nõ ẽ pater: sed neutrũ est dare. Quia si vnũ, qđ est pater, sequitur, q filius sit pater Si vnum, quod nõ est pater, sequitur, quòd pater non est pater. Non ergo dicendum est, quòd pater & filius sint vnum principium spiritus sancti.

¶ 5 Præt. Si pater & filius sunt vnũ principium spiritus sancti, videtur econuerso dicendum, quòd vnum principium spiritus sancti sit pater & filius. Sed hæc videtur esse falsa. Quia hoc quod dico principium, oportet, quòd supponat vel pro persona patris, vel pro persona filij, & vtroque modo est falsa. Ergo etiam hæc est falsa, pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti.

¶ 6 Præt. Vnum in substantia facit idẽ. Si igitur pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti. sequitur quòd sint idem principium: sed hoc a multis negatur. Ergo non est concedẽdũ, quòd pater & filius sint vnum principium spiritus sancti.

¶ 7 Præt. Pater & filius & spiritus sanctus, quia sunt vnum principiũ creaturæ, dicuntur esse vnus creator: sed pater & filius non sunt vnus spirator: sed duo spiratores vt a multis dicitur. Quod etiam consonat dictis Hilar. qui dicit in secundo * de Trini. quòd spiritus sanctus a patre & filio authoribus confitendus est. Ergo pater & filius non sunt vnum principium spiritus sancti.

cedit a patre, & filio vt sunt plures, dubium occurrit, an principium spiratiuum quod, exigat vt sic, pluralitatem suppositorũ. Dico autem vt sic, ad excludendum concursum pluralitatis per accidens, vt contingit in principio creatiuo. Accidit enim creationi, quòd a tribus sit personis, nihil enim minus Deus crearet, si non esset trinus. Est igit̃ hic dubium, an ipsa spiratio per se sit a duobus, an nõ: sed quasi per accidens, vt creatio est a tribus. Scotus enĩ in primo distin. 12. tenens pluralitatem non exigi, fundat se super omnimoda pfectione principii spiratiui in vno supposito. Sanctus Thomas autẽ in primo sentent. distinct. 11. articu. vlti. ad secundum; ponens differentiam inter creationem & spirationẽ, quo ad hoc, sentire videtur oppositum, iuxta determinationem a se factã in secundo articulo eiusdem distinctionis, quod & in hac litera confirmare videtur. Est autem ratio dubitandi in hac re, quoniam nulla apparet ratio cõuinces alteram partem. Perfectio nãq; e principii quod, & quo, in solo vnico supposito saluari ex eo videtur, quia aliter pater solus, imperfectũ esset principium spiritussancti. stãte autem omnimoda perfectiõe vtriusq; principii in vno supposito, sequitur veritas istius conditionalis, quòd si illud solum esse, posset perfecte spirare spiritumsanctum, & sic non per se requiritur pluralitas ĩ principio qđ, spirationis. Modus autem procedendi, vt nexus communio atque mutuus amor vnitiuus, qui conuenire dicitur spiritui sancto, intelligi non potest nisi sit a duobus ad minus, ac per hoc oportet p se pluralitatẽ inuenire in spiratiuo principium quod. Neutra tamen harum viarum ducit necessario ad intentum. Prima quidem deficit, quoniam non ratione imperfectionis, sed ratione non habitæ, nec possibilis haberi conditionis in vnico supposito, solus pater, aut solus filius non posset spirare spiritumsanctum consubstantialem & personaliter distinctum &c. Secunda autem deficit, quia connectere, vnire, & similia, non conueniunt spiritui sancto, ex proprietate personali, sed ex essentiali incluso, scilicet amore, vt in quæstione sequenti, articulo primo ad secundum, litera dicit, & ibidem clarius patebit. Et quàmuis huiusmodi non cogant, quia tamen San. Thom. expresse superius dixit in hac eadem quæstione, quòd de ratione spiritussancti est, quòd sit a patre & filio, & hic apponit notam reduplicationis, dicens, quòd procedit a patre & filio, vt sunt plures personaliter. Communeque sanctorum dictum sit, spiritumsanctum mutuam esse charitatem patris & filii, tenendum esse arbitror quòd principium spiratiuum vt quod, inquantum huiusmodi, exigit pluralitatem, ita quòd dualitas est cõditio spiratoris, nullam addens perfectionem supra vnitatẽ suppositi: sed secũda persona addit solã conditionem requisitam ad principium quod. Ob cuius defectum (negatiue sumendo defectum) vna sola persona nõ spiraret: sicut ob eiʼ abstractioné a pfectione & ĩperfectiõe nulla ĩperfecte, sed singula quæque perfecte spirat. Nec hoc absque ratione credimus. Si enim processio spiritus sancti necessario ẽ a patre & filio, vt superius probatum est, necessario sequitur quòd sit ab eis inquantum tales. ergo inquantum plures, nõ enim sunt intelligibiles vt sic, nisi vt plures. Ratio quoque assumpta ex litera, quia, scilicet pcedit vt amor vnitiuus, manifestãt intentum, si animaduertimus q in hac re, etiam vocabulis caremus, & sic ex appropriatis, propria ĩtelligere ac insinuare oportet. Accedit ad hoc ratio in primo sententiarum, distinctio. 29. artic. vltimo, a San. Tho. assignata, quia scilicet spirare est actio personalis. Nec propterea ex his oblitum me credas supradictorum, stant enim hæc simul, scilicet, quòd spiritussanctus pcedit a patre & filio inquantum duo sic, id est inquantum habent talem pluralitatem, seu dualitatem, & quòd processio spiritussancti non differt a generatione sufficienter, ex hoc, quòd est a duobus, & ista ab vno, quoniam dualitas suppositalis absolute ad hoc non sufficit, vt supra diximus. Argumenta autẽ Scoti non oportet afferre, quia non militant contra positionem nostram, dualitatem suppositorum ex parte principii quod, tantum dicentem, nisi id quod adduximus de perfectione, sed contra Henricum ponentem concordiam &c.
¶ In responsione ad secundum, dubium est circa illa verba, pater non potest dici plura principia, quia implicaretur pluralitas suppositorum. Quia si regula de plurificatione nominis substantiui, penes pluralitatem formæ significatæ, vera est, voluntarium appareret excipere plurificationem principii in patre. Constat enim formas significatas esse plures, puta paternitatem & spirationem. Nec potest dici recte (vt quidam credunt) q illa regula est vera tantum, quãdo est pluralitas realis formæ significatæ. Nam constat artem sutoriam distingui realiter

Lib. 5. de trinita. 14. in fine.

D.493.
D.496.
204
D.1134.
D.1062.
In solutione ad.7.argu. huius art.

Sed contra est, quod Augu. dicit in * 7. de Trini. quòd pater & filius nõ sunt duo principia, sed vnũ principiũ spiritus sancti.

Respon. Dicendum, quòd pater & filius in omnibus vnum sunt, in quibus non distinguit inter eos relationis oppositio. Vnde cum in hoc, quod est esse principium spiritus san. non opponantur relatiue, sequitur q pater & filius sunt vnum principium spiritus sanc. Quidam tamen dicunt hanc esse impropriam, pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti. Quia cum hoc nomen principium singulariter acceptũ, non significet personam: sed proprietatem, non potest conuenienter dici, quòd pater & filius sint vnum principium spiritus san. nisi vnum intelligatur quasi aduerbialiter positum, vt sit sensus, sunt vnum principium, id est, vno modo. Sed simili ratione posset dici pater duo principia, filij & spiritʼ san. i. duobus modis. Dicendũ est ergo, q licet hoc nomẽ principiũ significet [d] proprietatem, tamen significat eam per modũ substantiui: sicut hoc nomen pater & filius etiam in rebus creatis. Vnde numerum accipit a forma significata, sicut & alia substantiua. Sicut [d] igitur pater & filius sunt vnus Deus propter vnitatem formæ significatæ per hoc nomen Deus [c], ita sunt vnum [d] principium spiritus sancti propter vnitatem proprietatis significatæ ĩ hoc nomine principiũ.

Ad primvm ergo dicendum, q si attendatur virtus spiratiua spiritussanc. procedit a patre & filio, inquantum sunt vnum in virtute [d] spiratiua, quæ quodammodo significat naturam cum proprietate, vt infra * dicetur. Neq; est inconueniens, vnam proprietatẽ esse in duobus suppositis, quorũ est vna natura. si vero considerentur supposita spirationis, sic spiritus sanctus procedit a patre & filio, vt sunt plures. Procedit enim ab eis, vt amor vnitiuus duorum.

Ad 2^m^ dicendum, q cum dicitur. pater & filius sunt vnum principiũ spiritus san. designatur vna proprietas, quæ est forma significata per nomen. Non tamen sequitur, quòd propter plures proprietates possit dici pater plura principia, quia implicaretur pluralitas suppositorum.

Ad 3^m^ dicendum, q secundũ relatiuas proprietates non attenditur in diuinis similitudo, vel dissimilitudo, sed secundum essentiã [c]. Vnde sicut pater non est similior sibi q̃ filio, ita nec filius similior patri quàm spiritus sanctus.

393
223
b

Ad 4^m^ dicendum, q hæc duo scilicet pater [d] & filius sunt vnum principiũ quod est pater, aut vnũ principium quod non est pater: non sunt contradictorie opposita. Vnde non est necesse alterum eorum dare. Cum enim dicimus: pater & filius sunt vnum principiũ, hoc quod dico principium, non habet determinatam suppositionem: immo confusam pro duabus personis simul: vnde in processu est fallacia figuræ dictionis a confusa suppositione ad determinatã. D.1134

Ad 5^m^ dicendum, q hæc etiã est vera, vnũ principium spiritus san. est pater & filius, quia hoc qđ dico principium, non supponit pro vna persona tantum, sed in distincte pro duabus, vt dictum * est.

Ad 6^m^ dicendum, q conuenienter potest dici, quòd pater & filius sunt idem principiũ, secundum quod ly principium, supponit confuse & indistincte pro duabus personis simul. In solutione præcedẽ. argu.

Ad 7^m^ dicendum, q quidã dicũt q pater & filius, licet sint vnũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter a frænefactiua, & tamen Sortes habens vtranque, non est duo artifices.

¶ Ad hoc dicitur, quòd aliud est loqui de nomine substantiuo, & aliud de substantiuo concreto, substantiuum enim vt sic, pe nes pluralitatem formæ significatæ plurificatur, sufficienter qui dem, si est abstracti, exactiue aũt absolu te.i. q. ad sui plura litatẽ exigit p urali tatẽ formæ significa tę, siue hoc sufficiat, siue nõ. Substantiuũ aũt cõcretũ, q. a sub stãtiuum, exigit plu ralitatẽ formæ, quia vero concretum exi git pluralitatem sup positorum. Et sic. cũ principium sit sub stantiuum cõcretũ, optime in litera dici tur, q. implicaretur pluralitas suppositorum, dicendo, pater est plura principia. Nec disceditur a regula de substantiuo sane intellecta, vt exposuimus.

In solutione ad. 1. argu. huius ar.

D. 411. 1133.

¶ In responsione ad quintũ, dubiũ est logicale, morum a Gregorio in duodecima distin ctio primi, tractatũque a Capreolo in fine, quomodo, scilicet, ly principiũ sup ponat confuse. Tum quia nullum est con fusiuum. Tum quia si staret confuse, licet descendere sub prædicato ad eius singularia per propo sitionem de disiuncto extremo, quod hic non licet.

D. 927. et 18

D. 40.

¶ Ad horum primũ dicitur dupliciter. Primo, q. non oportet quærere confusiuum, respectu termini communis concreti substantiui, quia hoc habet ex natura li sua suppositione, vt sanctus Tho. dicit in tertio sententiarũ, dist. 1. q. 2. art. 4. sed oporteret quærere di scretiuum, quando supponeret determinate. Secundo dicitur q. confunditur a ly &, quando est prædicatum.

¶ Ad secundum vero motiuum, similiter dupliciter respondetur. Primo, q. illa regula non habet locum vbi sub prædicato nõ sunt plura singularia, vt contingit in proposito: singulare enim principii non est pater, aut filius: sed hoc principiũ, cum autẽ ibi non sint plura numero principia: sed pater & filius sunt vnum numero principium spiritussancti, non restat descensus ad singu laria principii. sed si ad patrem vel filium venitur, iam extra regulam sumus. Et est sophisma figuræ dictionis. Secundo dicitur ab aliis concedendo consequentiam, & negando falsitatem consequentis, ut videre potes in Capreolo.

¶ In responsione ad sextum, aduerte q. hoc in loco author determinauit, quod indecise dimisit in primo sententiarum, distin ctio. 29. ad vltimum.

¶ In responsione ad septimum, aduerte, quòd hoc in loco author arguit opinionem quam ipse sequutus fuit in primo sententiarum, distinctio. 11. &. 29. articulis vltimis. Ratio autem in litera adducta examinabitur in tertio articulo. 39. quæstio nis, vbi ex proposito tractabitur de adiectiuis & substantiuis.

principium spiritus san. sunt tamẽ duo spiratores propter distinctionem suppositorum, sicut etiã duo spirantes, quia actus referuntur ad supposita. Nec est eadem ratio de hoc nomine creator, quia spiritus sanctus procedit a patre & filio vt sunt duæ personæ distinctæ (vt dictum * est) non autẽ creatura procedit a tribus personis vt sunt personæ distinctæ: sed vt sunt vnum in essentia. Sed videtur melius dicẽdum, quòd quia spirans adiectiuum est, spirator vero substãtiuũ, possumus dicere q. pater & filius sunt duo spirantes, propter pluralitatem suppositorum, non autem duo [d] spiratores propter vnam spirationem. Nam adiectiua [d] nomina habent numerum f̃m supposita, substantiua [d] vero a seipsis, f̃m formam significatam. Quod vero [d] Hylarius dicit, q. spiritus sanctus est a patre & filio authoribus, exponendũ est, quòd ponitur substantiuum pro adiectiuo.

QVAESTIO XXXVII.

De nomine spiritus sancti, qui est amor, in duos articulos diuisa.

DEINDE quæritur de nomine amoris.

Et circa hoc quærun tur duo.

¶ Primo, Vtrum sit proprium nomen spiritus sancti.

¶ Secũdo, Vtrum pater & filius diligant se spiritu sancto.

¶ *Super Quæstionis trigesimæseptimæ Articulum primum.*

TItulus clarus ex dicendis in corpore, & superius discussis, de nomine patris & verbi.

¶ In corpore vna est distinctio cum vna conclusione. Distinctio est: amor potest sumi essentialiter & personaliter. Conclusio autem est. Amor personaliter est nomen proprium spiritussancti. Manifestatur q; simul quatuor faciendo, tali ordine. Primo ponitur in cõclusione. Secundo ostenditur f̃m hanc processionem, & processionis & spirationis nominibus nominantur, vt supra dictum * est, quæ tũ sunt magis nota quoad nos, quã secundum naturam, non aũt in processione voluntatis. Vnde & quibusdam circumlocutionibus vtimur ad significandam personã procedentem, & relationes etiã quæ accipiuntur f̃m hanc processionem, & processionis & spirationis nominibus nominantur, vt supra dictum * est, quæ tũ sunt magis nota originis; q̃ relationis, f̃m proprietatem vocabuli. Et tamẽ similiter f̃m veranq; processionem cõsiderari oportet. Sicut enim ex hoc, quòd aliquis rem aliquã intelligit, prouenit quædam intellectualis conceptio rei intellectæ in intelligente, q̃ dr̃ verbum, ita ex hoc q. aliquis rem aliquã amat, prouenit [d] quædã impressio (vt ita loquar) rei amatæ in affectu amantis, f̃m quam amatum dicitur esse in amãte, sicut & in intellectũ in intelligente, ita q. cum aliquis seipsum intelligit & amat, est in seipso; nõ solum per identitatẽ rei: sed etiam vt intellectũ in intelligente, & amatum in amante. Sed ex parte intellectus sunt vocabula adinuenta ad significandum respectum intelligentis ad rẽ intellectã, vt patet in hoc, quod dico intelligere. Et sunt etiã alia vocabula adinuenta ad significandum processum intellectualis conceptionis, scilicet ipsum dicere & verbum. Vnde in diuinis intelligere solum essentialiter dicitur, quia non importat habitudinem ad verbum procedens: sed verbũ p̃sonaliter dicitur, quia significat id, quod procedit. Ipsum vero dicere, dicit notionaliter, quia importat habitudinem principij verbi ad verbum ipsum. Ex parte aũt voluntatis præter diligere & amare, quæ important habitudinẽ amantis ad rem amatam, non sunt aliqua vocabula imposita, q̃ important habitudinẽ ipsius impressionis, vel affectionis rei amatæ, quæ prouenit in amãte ex hoc q. amat, ad suũ principiũ, & ecõuerso, ita q. per amorem intelligatur amor procedẽs, & per diligere intelligatur spirare amorem procedentem, sic amor est nomen personæ, & diligere vel amare est verbum notionale, sicut dicere vel generare.

¶ 3 Præt. Amor est nexus amantiũ, quia f̃m Dion. * 4. c. de diui. no. est quædam vis vnitiua: sed nexus est mediũ inter ea quæ connectit, non aũt aliquid ab eis ꝓcedens. Cũ igit̃ spiritus sanctus ꝓcedat a patre & filio (sicut ostẽsum est†) videtur q. nõ sit amor aut nexus p̃ris & filij.

¶ 4 Præ. Cuiuslibet amantis est aliqs amor: sed spũssctus est amãs. Ergo eius est aliqs amor. Si igit̃ spũssctus est amor, erit amor amoris, & spiritus aspiritu. Quod est incõueniẽs.

SED CONTRA est, quòd Gregorio. dicit in * Homil. Pentecostes, Ipse spiritus sanctus est amor.

RESPON. Dicẽdũ, q. nomẽ amoris in diuinis sumi põt essentialiter & personaliter. Et f̃m quod personaliter sumitur, est propriũ nomẽ spiritus sanctus, sicut verbum est proprium nomen filij. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd cum in diuinis, vt supra ostensum * est, sint duæ processiones, vna per modum intellectus, quæ est processio verbi: alia p modũ voluntatis, q̃ est processio amoris, quia prima est nobis magis nota ad singula significanda, q̃ in ea considerari possunt, sunt magis propria noia adinuenta, non aũt in processione voluntatis. Vnde & quibusdam circumlocutionibus vtimur ad significandam personã procedentem, & relationes etiã quæ accipiuntur f̃m hanc processionem, & processionis & spirationis nominibus nominantur, vt supra dictum * est, quæ tũ sunt magis noia originis; q̃ relationis, f̃m proprietatem vocabuli. Et tamẽ similiter f̃m veranq; processionem cõsiderari oportet. Sicut enim ex hoc, quòd aliquis rem aliquã intelligit, prouenit quædam intellectualis conceptio rei intellectæ in intelligente, q̃ dr̃ verbum, ita ex hoc q. aliquis rem aliquã amat, prouenit [d] quædã impressio (vt ita loquar) rei amatæ in affectu amantis, f̃m quam amatum dicitur esse in amãte, sicut & in intellectũ in intelligente, ita q. cum aliquis seipsum intelligit & amat, est in seipso; nõ solum per identitatẽ rei: sed etiam vt intellectũ in intelligente, & amatum in amante. Sed ex parte intellectus sunt vocabula adinuenta ad significandum respectum intelligentis ad rẽ intellectã, vt patet in hoc, quod dico intelligere. Et sunt etiã alia vocabula adinuenta ad significandum processum intellectualis conceptionis, scilicet ipsum dicere & verbum. Vnde in diuinis intelligere solum essentialiter dicitur, quia non importat habitudinem ad verbum procedens: sed verbũ p̃sonaliter dicitur, quia significat id, quod procedit. Ipsum vero dicere, dicit notionaliter, quia importat habitudinem principij verbi ad verbum ipsum. Ex parte aũt voluntatis præter diligere & amare, quæ important habitudinẽ amantis ad rem amatam, non sunt aliqua vocabula imposita, q̃ important habitudinẽ ipsius impressionis, vel affectionis rei amatæ, quæ prouenit in amãte ex hoc q. amat, ad suũ principiũ, & ecõuerso, ita q. per amorem intelligatur amor procedẽs, & per diligere intelligatur spirare amorem procedentem, sic amor est nomen personæ, & diligere vel amare est verbum notionale, sicut dicere vel generare.

¶ 2 Præt. Spiritus san. est p̃sona subsistens: sed amor nõ significatur vt p̃sona subsistens: sed vt actio quædam ab amãte transiens in amatũ. Ergo amor non est propriũ nomen spiritussancti.

¶ 3 Præt. Amor est nexus amantiũ, quia f̃m Dion. * 4. c. de diui. no. est quædam vis vnitiua: sed nexus est mediũ inter ea quæ connectit, non aũt aliquid ab eis ꝓcedens. Cũ igit̃ spiritus sanctus ꝓcedat a patre & filio (sicut ostẽsum est†) videtur q. nõ sit amor aut nexus p̃ris & filij.

¶ 4 Præ. Cuiuslibet amantis est aliqs amor: sed spũssctus est amãs. Ergo eius est aliqs amor. Si igit̃ spũssctus est amor, erit amor amoris, & spiritus aspiritu. Quod est incõueniẽs.

SED CONTRA est, quòd Gregorio. dicit in * Homil. Pentecostes, Ipse spiritus sanctus est amor.

RESPON. Dicẽdũ, q. nomẽ amoris in diuinis sumi põt essentialiter & personaliter. Et f̃m quod personaliter sumitur, est propriũ nomẽ spiritus sanctus, sicut verbum est proprium nomen filij. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd cum in diuinis, vt supra ostensum * est, sint duæ processiones, vna per modum intellectus, quæ est processio verbi: alia p modũ voluntatis, q̃ est processio amoris, quia prima est nobis magis nota ad singula significanda, q̃ in ea considerari possunt, sunt magis propria noia adinuenta, non aũt in processione voluntatis. Vnde & quibusdam circumlocutionibus vtimur ad significandam personã procedentem, & relationes etiã quæ accipiuntur f̃m hanc processionem, & processionis & spirationis nominibus nominantur, vt supra dictum * est, quæ tũ sunt magis nota

vel spirat se, Ergo etiam nō potest dici ꝙ diligat se spiritu sancto, ꝑm quòd diligere sumitur notionaliter. Item: amor quo diligit nos, nō videt̃ esse spiritus sanctus, quia importatur respectus ad creaturā: & ita ad essentiam pertinet. Ergo & hæc est falsa, pater diligit filiū spiritu sancto.

SED CONTRA est, quod August. dicit * 6. de Trin. quòd spiritus sanctus est quo genitus a generante diligitur, genitoremq; suum diligit.

Li. 6. de tri. cap. 5. circa prin. to. 3.

RESPON. Dicēdum, quòd circa hanc quæstionem difficultatem affert, ꝙ cum dicitur, pater diligit filium spiritu sancto, cū ablatiuus cōstruatur in habitudine alicuius causæ, videtur, ꝙ spiritus sanctus sit principium diligēdi & patri & filio: quod est omnino impossibile. Et ideo quidam dixerunt hanc esse falsam, pater & filius diligunt se spiritu sancto. Et dicunt hāc esse retractatā ab * Aug. in suo simili. cum. s. retractauit istam, pater ē sapiens sapientia genita. Quidam vero dicunt, ꝙ est propositio impropria: & est sic exponenda. Pater diligit filium spiritu sancto. i. amore essentiali, qui appropriatur spiritui sancto, Quidam vero dixerunt, ꝙ ablatiuus iste construitur in habitudine signi, vt sit sensus, spiritus sanctus est signum ꝙ pater diligat filium, inquantum procedit ab eis spiritus sanctus vt amor. Quidam vero dixerūt, quòd ablatiuus iste construitur in habitudine causæ formalis, quia spirit⁹ sanctus est amor, quo formaliter pater & filius se inuicem diligūt. Quidam vero dixerunt, ꝙ cōstruitur in habitudine effectus formalis. Et isti ꝓpinquius ad veritatē accesserunt. Vnde ad huius euidētiā sciendum est, ꝙ cum res communiter denominentur a suis formis, sicut album ab albedine, & homo ab humanitate, omne illud a quo aliquid denominatur, quantum ad hoc habet habitudinem formę. Vt si dicam, iste est indutus vestimēto, iste ablatiuus construitur in habitudine causæ formalis, quàmuis non sit forma. Cōtingit autem aliquid denominari per id, quod ab ipso procedit, non solū sicut agens actione: sed etiam sicut ipso termino actionis qui est effectus, quando ipse effectus in intellectu actionis icluditur. Dicimus enim, quòd ignis est calefaciens calefactione, quàmuis calefactio non sit calor, qui est forma ignis: sed actio ab igne procedens. Et dicimus, quòd arbor est florens floribus, quàmuis flores non sint forma arboris: sed quidam effectus ab ipsa procedentes. Secundum hoc ergo dicendum, quòd cum diligere in diuinis dupliciter sumatur, essentialiter scilicet & notionaliter; secundum quòd essentialiter sumitur, sic pater & filius non diligunt se spiritu sancto: sed essentia sua. Vnde Aug. in * 15. de tri. Quis audet dicere patrem nec se nec filiū nec spiritum san. diligere nisi per spiritum sanctum? Et secundum hoc procedunt primæ opiniones. Secūdum vero quòd notionaliter sumitur, sic diligere nihil est aliud q̃ spirare amorē, sicut dicere est producere verbum, & florere est producere flores. Sicut ergo dicitur arbor florēs floribus, ita dicitur pater dicens verbo vel filio se & creaturam. Et pater & filius dicuntur diligentes spiritu sancto. vel amore procedente, & se & nos.

Li. 1. retracta. c. 26. aliquā tulū a prin. to. 1.

liter, pater & filius non diligunt se spiritusancto. Secunda est, quod sumendo diligere notionaliter, pater & filius diligunt se spiritusancto. Declarat eas ac probat, trahendo quintam opinionem ad bonum sensum ex duobus fundamentis, alterum est de ly formalis, alterum de modo denominandi. Primum igitur est. Omne denominās vt sic, habet rationem formalis. Et declaratur dupliciter. primo, qa res communiter a formis denominantur. secūdo exemplo de vestimento. Secūdū vero est. Producens denominari potest ab eo, quod ab ipso procedit, non solum vt actio, sed etiam vt effectus: sed hoc quādo ipse effectus ī intellectu actionis clauditur. Prima pars huius declarat̃ in igne & calefactione. Secūda autem in arbore & floribus, ex his. n. subiuncto intellectu ipsius diligere notionaliter, Pro secunda conclusione talis est formāda ratio. Quādocunque in intellectu actionis clauditur effectus, agens potest denominari ab actiōe & effectu: sed diligere notionaliter sumptum, est actio huiusmodi. ergo pater & filius possunt denominari & dilectione & spiritu sancto. Minor declaratur dupliciter. primo, exponēdo ly diligere notionaliter, secundo, ex simili illi dicere. Prima autē cōclusio Aug. authoritate probata relinquit̃, vtpote euidēs. ¶ Circa hæc dicta ꝑ secunda conclusione dubiū est multiplex Scotus. n. in. 1. dist. 32. q. 1. arguit quadrupliciter. Primo, contra fundamentū positiōis. Aedificare importat ædificium cum sit ædem facere, & tamen non dicitur, ædificator ædificat ęde, & in proposito, spirare importat spiritum. Est enim emittere spiritum, & tamen non conceditur quòd spirent spiritusancto. ergo fundamentum nullum. Secundo, dato ꝙ talis positio quandoq; concederetur, non tamen esset conuersiua super agens, quod tamen in proposito accidit, cum dicitur, diligunt se. Tertio, in constructione trāsitiua, Nunquam effectus vt effectus construitur in ablatiuo, diligere autem est verbum transitiuum. ergo. Quarto, arguit cōtra exemplum de florere, dupliciter: primo, quia florere nō est florem producere. Tum, quia est verbum neutrum, quod significat idem, quod suum adiectiuum, si esset impositum, sicut calere est esse calidum. Tum, quia addit Aur. si Deus arbori flores imprimeret, nihil minus arbor diceretur florere. Tum quia exemplum non est simile, quia ablatiuus in verbo neutro, quale est florere, nō cōstruit̃ vt terminus actionis: in ꝓposito aūt est sermo de termino actionis ī ablatiuo, respectu verbi actiui quale est diligere. ¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis nota duo. Primo, ꝙ cum in fundamento positionis dicitur, quādo in intellectu actionis &c. dupliciter intelligi potest. primo, de intellectu actionis absolute, secundo, de intellectu actionis sic significatæ. In proposito non intelligitur primo mō, sed secundo. Actus. n. notionalis quo pater & filius producunt Spiritum sanctum, vnius tantum rationis est absolute. Alterius tamen est significatus nomine spirare & nomine diligere, pro quāto aliquid clauditī rōne sua, vt significatur dilectionis noīe, qđ nō claudit vt significatur spiratiōis vocabulo, vt ī litera habetur in responsione ad scđm. Secūdo aduerte, quòd in intellectu actus sic significati, claudi effectum, contingit dupliciter. Vno modo, vt specificantem seu determinantem qualitatem actionis, sicut in dealbare clauditī albedo, & in calefacere claudit̃ calor & sic de aliis, vt enī ostendatur, quòd nō quodcūq; facere: sed tale significetur, calefacere & dealbare & ædificare dicim⁹. Secundo modo, clauditur effectus vt cōiunctus illi actioni. vt productum suæ ꝓductioni, vt ī ly dico, vocaliter sūpto, clauditur verbū vocale, est enim dicere, verbum proferre. Et hoc modo sumitur in proposito, ita ꝙ sensus illius fundamenti est. Quandocunq; in intellectu actionis tali termino significatę, clauditur effectus vt effectus coniunctus suæ productioni, tūc producens denominari potest ab illo effectu in ablatiuo &c. Et si quæratur causa, quare quidam termini sic significant & quidam non, nō est alia ratio. nisi qa hi sunt impositi ad sic significādum, hi aūt nō. Discernuntur tamē hi ab illis in hoc, ꝙ verba sic includentia effectum, si construūtur cum aliquo alio transitiue, non significantur habere habitudinem ad illud producentis ad productum, vt patet cum Sortes dicit historiam Troiæ. Illa vero sic, vt patet dicendo, Sortes ædificat cælum. Et hoc proprium ex prima oritur differentia, quia. s. illa claudunt in se effectum, ista non. Et sic habitudo ad effectum manet in illis immutata quo ad terminum, in istis autem determinatur ꝑm adiunctum. His autem stantibus, ad primum patet responsio, negando assumptum, quoniam ædificare, spirare, & alia huiusmodi, non important effectum nisi specificatiue.
¶ Ad scđm autē dicitur, quòd potest fieri constructio conuersiua super se, quando obiectum actus potest esse ipsum agens, vt accidit in proposito, & in similibus, potest enim Sortes dicere seipsum, non minus quàm Troiæ hystoriam.
¶ Ad tertium autem, negatur quoq; assumptum in verbis claudentibus in se effectum & transeuntibus super obiectum, qualia sunt diligere, dicere &c. construuntur enim cum obiecto transitiue, vt termino transitus in accusatiuo: & cum effectu vt denominante: vt patet dicendo, Sortes dicit verbo historiam. Ad ea vero, quæ quarto loco contra exemplum de florere adducuntur, facile dici potest: quòd exempla ponimus non vt ita sit &c. Veruntamen sustinendo exēplum dicimus, quòd florere, vere significat flores emittere, vt patet ex vsu loquentium. Nec huic repugnat neutralitas verbi: quoniam hæc ad modum significandi spectat, nō ad significatum. Si autem Deus flores imprimeret, quāuis vere diceretur arbor florida, non tamen quòd floruit, esset enim ista vera: arbor quæ non floruit, est florida. Vltimum quoque assumptum falsum esse in hoc exemplo apparet, nec oppositum ab eis est probatum. Et aduerte, quòd in hac materia satis iudicio meo est rationabilia afferre ratione materiæ, scilicet vocabulorū. Hęc enim omnia ex terminis sic significātibus accidunt. Vnde, & in responsione ad secundum patet, quòd & si conueniēter dicaī, Sortes dicit verbo historiā, inconuenienter tamen poneretur loco dicit totum eius significatum, dicendo: Sortes profert verbū verbo historiā Troiæ. Hoc. n. ex diuersa habilitate terminorum ad cōstructionē accidit, quia scilicet ly proferre, non potest construi cum illo effectu denominante, ly autē dicit, sic. Et simile est de spirare & diligere respectu spiritussancti, generare & dicere respectu verbi, vt patet in litera.

198

In isto art.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ esse sapientem, vel intelligētem, in diuinis non sumitur nisi essentialiter [c]. Et ideo non potest dici ꝙ pater sit sapiens, vel intelligens filio. Sed diligere sumitur non solum essentialiter: sed etiam notionaliter. Et secundum hoc, possumus dicere quòd pater & filius diligūt se spiritu sancto, vt dictū est [e].

AD 2m dicendum, quòd quando in intellectu alicuius actionis importatur determinatus effectus potest denominari principiū actionis ab actione & ab effectu, sicut possumus dicere quòd arbor est florens floritione & floribus. Sed quando in actione non includitur determinatus effectus, tunc non potest principium actionis denominari ab effectu: sed solum ab actione. Non enim dicimus, quòd arbor producit florem flore: sed productione floris. In hoc igitur quod dico, spirat vel generat, importatur actus notionalis tantum. Vnde non possumus dicere, quòd pater spiret spiritu sancto, vel generet filio. Possumus autem dicere, quòd pater dicit verbo tanquam persona procedēte, & dicit dictione, tanquam actu notionali, quia dicere importat determinatā personam procedentem, cum dicere sit producere verbum. Et similiter diligere, prout notionaliter sumitur, est producere amorē. Et ideo potest dici, quòd pater diligit filiū spiritu sancto tanquam persona procedente, & ipsa dilectione tanquam actu notionali.

AD 3m dicendum, quòd pater non solum filium: sed etiam se & nos diligit spiritu sancto, quia (vt dictum est*) diligere prout notionaliter sumitur, non solum importat productionem diuinæ personæ: sed etiā personam productā ꝑ modū amoris, qui habet habitudinem ad rem dilectam. Vnde sicut pater dicit se & omnem creaturam verbo, quod genuit, inquantum verbum genitum sufficienter repræsentat patrem & omnē creaturam, ita diligit se & omnē creaturam spiritu sancto, inquantum spiritussanctus procedit vt amor bonitatis primæ, ꝑm quam pater amat se & omnem creaturam. Et sic etiam patet, ꝙ respectus importatur ad creaturam, & in verbo [e] & in amore procedente quasi secundario, inquantum, s. bonitas & veritas diuina, est principium intelligendi & amandi omnem creaturam.

QVAESTIO XXXVIII.

De nomine spiritus sancti, quod est donum, in duos articulos diuisa.

CONSEQVENTER quęritur de dono

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum donum possit esse nomen personale.

¶ Secūdo, Vtrum sit proprium spiritus sancti.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum donum sit nomen personale.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ donum non sit nomen personale. Omne enim nomē personale, importat aliquā distinctionem in diuinis. Sed nomen doni non importat aliquam distinctionem in diuinis. Dicit enī Aug. * 15. de Tri. ꝙ spiritus san. ita datur, sicut Dei donum, vt etiā seipsum det, sicut Deus. Ergo donū non est nomen personale.

¶ 2 Præt. Nullū nomen personale cōuenit essentiæ diuinæ. Sed essentia diuina est donum, quod pater dat filio, vt patet per Hyla. * 8. de tri. ergo donū nō est nomē ꝑsonale

¶ 3 Præt. Secundū Dama. † nihil est subiectum aut seruiens in diuinis personis. Sed donū importat quandam subiectionem, & ad eum cui datur, & ad eum a quo datur. Ergo donū nō est nomen personale.

¶ 4 Præt. Donum importat respectū ad creaturā. Et ita videtur de Deo dici ex tempore. Sed nomina personalia dicuntur de Deo ab æterno, vt pater & filius. Ergo donum non est nomen personale.

SED CONTRA est, quod Aug. * dicit 15. de Tri. Sicut corpus carnis, nihil aliud est q̃ caro, sic donū spiritus san. nihil aliud est q̃ spiritus san. Sed spiritus san. est nomen personale. Ergo & donum.

RESPON. Dicendū, ꝙ in nomine doni, importatur aptitudo ad hoc, ꝙ donet̃. Quod āt donat̃, habet aptitudinē vel habitudinē, & ad id a quo datur, & ad id cui datur. Nō enim daretur ab aliquo nisi esset eius, & ad hoc alicui datur, vt eius sit. Persona autē diuina, dicitur esse alicuius, vel secundum originem, sicut filius est patris, vel inquantum ab aliquo habetur. Habere autē dicimur id, quo libere possumus vti vel frui [e], vt volumus. Et per hunc modum diuina persona non pōt haberi, nisi a rationali creatura Deo coniuncta. Aliæ āt creaturæ moueri quidē possunt a diuina ꝑsona, nō
tamen

¶ Super quæstionis trigesimæoctauæ Articulum primū.

IN titulo aduerte, ꝙ vt patet ex introductione huius quæstionis in litera, præsentis intentionis est quærere: an donum sit nomen ꝑsonale, non necessario, sed possibiliter, idest: an secundū aliquam eius significationem sit nomē personale, cum eo vtimur in diuinis.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Diuinæ personæ competit donum esse & dari. Probat̃ sic. Diuinæ personæ conuenit esse alicuius per originem, & haberi a creatura rationali sola, non ex propria virtute. ergo conuenit sibi donū esse & dari. Antecedens quo ad primā partem patet, quia filius est patris per originē. Quo ad scđm vero, quia creatura rationalis libere potest frui persona diuina. & vti eius effectu. Quo ad tertiam aūt, quia nulla alia creatura pōt adduci in potestatē fruendi diuina ꝑsona. Quarta demum per se patet. Consequentia autem probatur ex tribus cōditionibus doni. s. quòd sit alicuius vt donatoris, & possit haberi ab eo cui est donabile, & quòd sit supra vires illius. i. non debitum illi. Et primæ quidam conditiones ponuntur in principio literæ, atque probantur, ex hoc, quòd donū importat aptitudinem vt donetur Tertia autem ponitur in calcę literæ. Et si vis, potes vertere hanc rationem, & conditiones doni assumere pro antecedente.

200
1. distin. 18. artic. 1.

Lib. 15. de tri. c. 19. a medio, to. 3.

Lib. 8. circa medium & paulo post. † colligitur ex li. 4. ca. 19. a medio & li. 3. c. 21

li. 15. de tri c. 19. a medio. tom. 3.

228

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen sic, ꝙ in potestate earum sit frui diuina persona, & vti effectu eus. Ad quod q̃nq; pertingit rationalis creatura, vt puta cum sic fit particeps diuini verbi & procedentis amoris, vt possit libere Deum vere cognoscere & recte amare. Vnde sola creatura rationalis, potest habere diuinam personam. Sed ad hoc ꝙ sic eam habeat, non potest propria virtute peruenire. Vnde oportet ꝙ hoc ei de super detur. Hoc enim dari nobis dicitur, quod aliunde habemus. Et sic diuinæ personæ competit dari & esse donum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ nomen doni importat distinctionem personalem, ꝑm quod donū dicitur esse alicuius per originem. Et tamen spiritus sanctus dat seipsum, inquantū est suiipsius, vt potens G se vti, vel potius frui, sicut & homo liber, dr esse suiipsius. Et hoc est qđ Aug. dicit super Ioan. Quid tam tuū est q̃ tu? Vel dicendum, & melius, ꝙ donum oportet esse aliquo modo dantis. Sed hoc esse huius, dicitur multipliciter. Vno modo per modum identitatis, sicut dicit Aug. super Ioan. et sic donū nō distinguitur a dante: sed ab eo cui datur. et sic dicitur quòd spiritus sanct. dat se. Alio modo dr aliquid esse alicuius, vt possessio vel seruus. Et sic oportet, quòd donum essentialiter distinguatur a dante. et sic donum Dei est aliquid creatū. Tertio modo dicitur hoc esse huius per originem tantum. et sic filius est patris, & spiritus san H ctus vtriusque. Inquantum ergo donum hoc modo dicitur esse dantis, sic distinguitur a dante personaliter, & est nomen personale.

AD 2m dicēdū, ꝙ essentia dr esse donū patris, primo modo, quia essentia est patris per modum identitatis.

AD 3m dicendum, ꝙ donum ſm quod est nomen personale in diuinis, non importat subiectionem: sed originem tantum in comparatione ad dantem. In cōparatione vero ad eum, cui datur, importat liberum vsum vel fruitionem, vt dictum * est.

In corp.ar. AD 4m dicendum, ꝙ donum non dicitur ex eo ꝙ actu datur: sed inquantum habet aptitudinem vt possit dari. Vnde ab æterno diuina persona dicitur donū, licet ex tempore detur. Nec tamen per hoc, quòd importatur respectus ad creaturam, oportet quòd sit essentiale: sed quòd aliquid essentiale in suo intellectu includatur, sicut essentia includitur in intellectu per Q.29.ar.4. & q.34.ar. 3.ad.1. sonæ, vt supra dictum * est.

¶Super Quæstionis trigesimæ octauæ Articulum secundum.

201 1.dist.18. ar.2.Et ve. q.7.ar.3.5. TItulus ex prædictis est clar9. ¶In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Donum personaliter sumptum, in diuinis est propriū nomen spiritus sancti. Et probatur. Donum est datio irreddibilis. ergo claudit in se rationem gratuitæ donationis. ergo amorem. ergo amor est primum donū. ergo spiritus sanctus procedit vt primum donum: & sic donum est eius proprium nomen. Antecedens patet authoritate Philosophi.

ARTICVLVS. II.

Vtrum donum sit proprium nomen spiritus sancti.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur, quòd donū non sit proprium nomen spiritus K sancti. Donum enim dicitur ex eo quod datur. Sed sicut dicitur Isa. 9. Filius datus est nobis. ergo esse donum conuenit filio, sicut spiritui sancto.

¶ 2 Præt. Omne nomen proprium alicuius personæ, significat aliquā eius proprietatem: sed hoc nomē donum non significat proprietatē aliquam spiritus sancti. Ergo donū non est proprium nomen spiritus sancti.

¶ 3 Præt. Spiritus sanctus potest dici spiritus alicuius hominis: sed I non potest dici donum alicuius hominis: sed solum donum Dei. Ergo donum nō est proprium nomen spiritus sancti.

SED CONTRA est, quod Augu. dicit in. 4. de Tri. Sicut natū esse est filio a patre esse, ita spiritū sanctum donum Dei esse, est a patre & filio procedere. Sed spiritus san. sortitur proprium nomen inquātum procedit a patre, & filio. Ergo & donum est proprium nomen spiritus sancti

RESPON. Dicendum, ꝙ donum secundum quod personaliter sumitur in diuinis, est propriū nomen spiritus sancti.

Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd donum proprie est datio irreddibilis, secundum Philosophum, id est, quod non datur intentione retributionis. et sic importat gratuitam donationem. Ratio autem gratuitæ donationis, est amor. ideo enim damus gratis alicui aliquid, quia volumus ei bonum. Primum ergo, quod damus ei, est amor quo volumus ei bonū. Vnde manifestum est, quòd amor habet rationem primi doni, per qđ oia dona gratuita donantur. Vnde cum spiritus sanct. procedat vt amor (sicut iam dictum est) procedit in ratione doni primi. Vnde dicit Augustinus † 15. de Trin. quòd per donum, quod est spiritus sanctus multa propria dona diuiduntur membris Christi.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sicut filius, quia procedit per modum verbi, quod de ratione sua habet, quòd sit similitudo sui principij, dicitur proprie imago, licet etiam spiritus sanctus sit si I milis patri: ita etiam spiritus sanctus quia a patre ꝓcedit vt amor, dicitur proprie donum, licet etiā filius detur. Hoc enim ipsum, ꝙ filius datur, est ex patris amore, secundum illud Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.

AD 2m dicendum, quòd in nomine doni importatur, quòd sit dantis per originem. Et sic importatur proprietas originis spiritus sancti, quæ est processio.

AD 3m dicendum, ꝙ donum antequam detur, est tantum dantis: sed postquam datur, est eius cui datur. Quia igitur donum non importat dationem in actu, non potest dici quòd sit donum hominis: sed donum Dei dantis. Cum autem iam datum est, tunc hominis est, vel spiritus vel datum.

Prima vero conclusio explanatur, quia irreddibilis datio, ē gratuita donatio. Secunda autem, quia ideo gratis damus alicui, quia bonum illi volumus. Tertia autem, quia amor cum hoc ꝙ est ratio dandi, est etiā datum. Quarta autem, quia solus Spiritus sanctus procedit vt amor. Et confirmatur cōclusio auctoritate Augustini. ¶ Circa ꝓdicta, occurrit primo cōmune dubium, an donū significet primo proprietatem personalē spiritus sancti, vel respectum aptitudinalem ad creaturas rationales, vel aliquid aliud.

¶ Occurrit quoque dubium ex Aureo. apud Capreolum in 18. dist. primi, multiplex. Tum quia hæc littera cōtradicit quæstioni præcedēti. Ibi siquidem dictum est ꝙ spiritus sanctus ꝓcedit vt impressio. hic autem quòd procedit vt amor. Tum quia hoc dictum est falsum. Si enim spir. sanct. ꝓcedit vt amor eo igitur quo spiritus, eo amor: igitur eo Deus bonus & sapiens &c. quoniam amor, essentiale qđ est. Tum quia cum dicitur spiritus sanctus ꝓcedit, vt amor aut ly amor, sumit essentialiter, aut personaliter. Si essentialiter, non est ad propositum: et etiam se queretur ꝙ spiritus sanctus ex vi processionis suæ, specialis clauderet causalitatem respectu creaturæ illam. Quā claudit amor essentialiter dictus, Si personaliter, consequentia nihil valet. ergo procedit vt donum primum, quoniam ratio primi doni posita est de amore essentialiter dicto, is enim est ratio omnis gratuitę collationis.

¶ Ad horum euidētiam sciēdum est, ꝙ donum in communi importat manifeste impotat. s. rem donabilem respectum donabilitatis, & respectum quasi possessionis. i. ꝙ est illius qui pōt illud donare. Sed rē donabilem importat denominatiue, quia denominat illā. Respectum vero donabilitatis. i. vt aptū sit alteri donari, significat primo, vt ex litera sumitur vtriusq; articuli. Ex hac enim parte in vtroque processit articulo, vt patet intuenti. Respectum vero ad donatorem consignificat magis (iudicio meo) quàm significet. Vel dicatur ꝙ signi ficat illum secundario. Donum autem in diuinis personaliter, quia primum donū, denominat amorem vt rem donabilem, quia donantis per originem est, relationem processionis constitutiuæ spiritus sancti significat, quia vero donabile creaturis tantum rationalibus, respectū eius ad eas significat. Eodem (iudicio meo) ordine, quē diximus in dono in communi. Veruntamen, nō est idem ordo in re, qui est in significari. Spiritui nā que sancto primo cōuenit sua proprietas personalis, ratione cuius est patris & filii donantium: secundo amor, ratione cuius dicitur primo donabilis, & tertio respectus donabilitatis. Quòd enim respectus donabilitatis conueniat spiritui sancto ratione amoris essentialis

RESPON. Dicendum, ꝙ cõsiderãtibus diuinam simplicitatẽ, quæstio ista in manifesto habet veritatem. Ostensum * est.n. supra, ꝙ diuina simplicitas hoc requirit, ꝙ in Deo sit idem essentia & suppositum, qd̃ in substãtijs intellectualibus nihil est aliud q̃ persona. Sed G difficultatẽ videtur ingerere, quia multiplicatis personis diuinis, essentia retinet vnitatẽ. Et quia vt * Boe. dicit, Relatio multiplicat psonarum Trinitatem, posuerunt aliqui hoc modo in diuinis differre essentiam & personam, quo relationes dicebãt esse assistẽtes, cõsiderantes in relationibus, solum ꝙ ad alterum sunt, & nõ ꝙ res sunt. Sed (sicut supra * ostensum est) sicut relationes in rebus creatis accidẽtaliter insunt, ita in Deo sunt ipsa essentia diuina. Ex quo sequit̃, ꝙ in H Deo non sit aliud essentia, q̃ persona ſm rẽ, & tamen ꝙ personæ realiter abinuicem distinguãtur. Persona enim (vt dictum est * supra) significat relationem, ꝓut est subsistens in natura diuina. Relatio autem ad essentiã comparata, nõ differt re, sed rõne tantum [c]. Comparata autem ad oppositam relationem habet virtute oppositionis, realem distinctionem. Et sic remanet vna essentia & tres personæ.

Q.3.ar.3.

Boe. lib. de Tri. nõ procul a fine.

Q.28.ar.2.

Q.29.ar.4.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ in creaturis non põt esse distinctio suppositorum per relationes, sed oportet ꝙ sit ꝑ essentialia principia, quia relationes non sunt subsistẽtes in creaturis. In diuinis aũt relationes sunt subsistẽtes. Ideo secundum ꝙ habent oppositionem ad inuicẽ, possunt distinguere supposita: neq; tamen distinguitur essentia, quia relationes ipsæ non distingunt̃ abinuicem, ſm quod sunt realiter idem cum essentia.

AD 2^{m} dicendum, ꝙ inquantum essentia & persona in diuinis differunt, secundum intelligentiæ rõnem, sequitur ꝙ aliquid possit affirmari de vno, qd̃ negat̃ de altero: & per consequens ꝙ supposito vno non supponatur alterum.

AD 3^{m} dicendum, ꝙ rebus diuinis nomina imponimus ſm modum rerum creatarum, vt supra dictum est [c]. Et quia naturæ rerum creatarum, indiuiduantur per materiam quæ subijcitur naturæ speciei, inde est, ꝙ indiuidua dicũtur subiecta vel supposita vel hypostases. Et propter hoc etiam diuinæ personæ supposita vel hypostases nominantur: non quòd ibi sit aliqua suppositio vel subiectio secundum rem.

¶Quo ad primum aduerte, quòd potuisset obiici authori, superfluitas huius articuli. Quoniam superius in q. 3. de diuina simplicitate quæsitum & determinatum fuit, in Deo esse idem omnino suppositũ cũ essentia. Et propterea in principio huius articuli rationem necessitatis eius assignauit, intendens quòd quantum est ex parte simplicitatis, quæstio ista manifesta erat, nec iterãda: sed ex parte trinitatis suppositorum, seu personarum ostẽsæ postmodũ in vnitate essentiæ difficilis emersit qõ, & ꝓpterea de nouo discutiẽda, tunc enim non erat locus huic tractatui.

¶ Quo ad secũdum opinio (vt videtur) Porretanorũ refert, quòd persona nõ est idem quod essentia, quia relatio est tantum assistens, & consequenter non transit in essentiam. ergo nec persona, cum sit ipsa relatio.

¶ Quo ad tertium, reprehenditur hæc opinio, quòd falsum antecedens assumat, quia relatio in rebus creatis non solum assistit, sed inest. ergo in Deo non solum adest, sed substantiale eẽ habet, vt latiꝰ in.28.q. dictum est.

¶Quoad quartũ, cõclusio respõsiua est. Persona est idem realiter, quod essentia, ipsę tamen personæ inter se distinguuntur realiter. Et probatur quo ad vtranque partem: persona est relatio subsistens in diuina natura. ergo est idem realiter quod essentia, & distincta realiter ab altera persona relatiue illi opposita. Et probatur sequela, quia relatio in Deo comparata ad essentiam non differt re, sed ratione tantum. Comparata autem ad oppositam relationem, habet distinctionem realem, & hoc vi oppositionis relatiuæ realis.

¶ Circa illam propositionem: relatio seu persona non differt re: sed ratione tantũ ab essentia diuina, occurrunt obiectiones Sco. in primo dist.2.q.4. vult enim ꝙ persona & essentia distinguantur sine omni actu intellectus. Arguit ergo rationibus & authoritatibus. Prima ratio est. pater secluso actu intellectus habet in re entitatem communicabilem & entitatem incommunicabilẽ. ergo habet in se rem diuersarum rationum formalium, probatur sequela, quia si esset res vnius rationis in se, vel esset tantum cõmunicabilis, vel tantum incommunicabilis, quorum vtrunq; est hæreticum. Secunda ratio est. pater intelligens in primo signo originis se, aut intelligit essentiam & paternitatem, vt duo obiecta formaliter distincta, aut non: si sic, habetur intentũ, quia cognitio intuitiua est rei ſm esse præsens in se: si non, ergo distinguuntur tantum in modo concipiendi. ergo ex distinctione inter ea non est hoc communicabile, & hoc incommunicabile, & tenet sequela, quia distinctio ſm modum concipiendi nihil facit in re. Authoritates aũt sunt Aug.7.de tri. omnis essentia quæ relatiue dicitur, est aliquid excepto relatiuo. Et rursus ibidem: si pater nõ est aliquid ad se, non est ad aliud. Et rursus de filio: non eo verbũ quo sapientia. Ex his enim omnibus patet, non idem esse formaliter in se rem absolutam & ad aliud.

¶Ad euidentiã horũ scito, quòd sicut in Deo ſm rẽ siue in ordine reali, est vna res non pure absoluta, nec pure respectiua, nec mista, aut cõposita, aut resultans ex vtraque: sed eminentissime & formaliter habens quod est respectiui, immo multarũ rerũ respectiuarum, & quod est absoluti, ita in ordine formali seu rationum formaliũ ſm se, non quo ad nos loquendo, est in Deo vnica ratio formalis, non pure absoluta nec pure respectiua, non pure cõmunicabilis nec pure incõmunicabilis: sed eminentissime ac formaliter continens, & quicquid absolutæ perfectionis est, & quicquid trinitas respectiua exigit. Oportet autem sic esse, quia oportet cuilibet simplicissimę rei ſm se maxime vni, rñdere vnã adæquatã rationẽ formalẽ: alioquin non esset per se primo vnũ F intelligibile a quouis intellectu. Et confirmatur, quia verbũ Dei vnicũ tantũ est. Constat.n. verbũ, si perfectũ est, adæquare id cuius est. Fallimur aũt, ab absolutis & respectiuis ad Deũ procedendo, eo quòd distinctionẽ inter absolutũ & respectiuũ quasi priorem re diuina imaginamur, & consequenter illã sub altero membro oportere poni credimꝰ, & tamẽ est totũ oppositũ. Qm̃ res diuina prior est ente & oibus differẽtiis eius, est.n. sup ens & sup vnũ &c. Et ppea, queãdmodũ virtutes inferiores non vt dearticulatæ ac distinctæ inter se ad vnam solis virtutem etiam formaliter eleuantur, multo magis absolutũ & respectiuũ ad vnam rẽ & rationẽ formalẽ diuinã eleuantur. Vnde ad primum Scoti negatur consequentia. Et ad probationẽ eius, negatur assumpta conditionalis. ex hoc.n. quòd est vnius rationis in se, non sequitur. ergo tantũ cõicabilis, vel tantum incõmunicabilis, sed stat quòd sit & communicabilis & incõmunicabilis: & hoc ꝓꝑ infinitatẽ illius rationis formalis. nec est mirabiliꝰ vnicã rationẽ formalẽ habere vtrũq; quàm vnicã rẽ, imo illud ſm rectã philosophiã sequitur ex hoc posito ꝑ fidẽ. Poteris quoq; nouitiis distinguere illã cõditionalẽ, dicendo, ꝙ est vera de vna rõne formali limitata, non aũt de illimitata, vt in proposito contingit.

¶Ad secundã vero dr̃, ꝙ pater nõ intelligit essentiam & paternitatem vt duo obiecta formalia ſm se, sed vt vnũ formaliter & multa virtualiter, ut patet ex dictis. nõ ita ꝙ in illa summa re I atq; ratione formali paternitas & essentia sint virtualiter, sed ita ꝙ sint formaliter & realiter, sed distinctio earũ est virtualiter, quia ita ibi sunt acsi essent distinctæ. & rursus quia ita exercet propria vtriusq; acsi essent distinctæ. Vnde Sco. errauit dimittendo hunc modũ loquendi, & introducendo vt proprissimum hic aliũ de distinctione formali ex natura rei. Nouus siquidem hic modus alienus valde est a diuinitatis eminentia formali. Deurticulat enim eam formaliter. Is autem quem nos secuti sumus, tantæ rei, vtcunque consonat.

¶Ad authoritates aũt dicitur, quòd quia balbutiendo vt possumus excelsa Dei resonamus, ideo Aug. & doctores de essentia & relatione, vt de distinctis formaliter loquuntur, hoc.n. ex parte rei fundatur super hoc, quia sunt formaliter distincta virtualiter, quãuis non actualiter: ex parte autem nostri, quia ratione obiectiua apud nos distinguuntur actualiter, sed hoc nihil in Deo ponit nisi relatiuam denominationem entis rationis.

K ¶In responsione ad primũ. aduerte ꝙ summa rñsionis cõsistit in hoc, ꝙ illa maxima non tenet vbi natura est absoluta, & suppositum respectiuum, & hoc propter oppositionem relatiuam, vt patet ex supradictis.

¶In rñsione ad scd̃m, aduerte ꝙ argumentũ confirmat̃ ab Aureolo contra hanc responsionem apud Capreolũ in.2. dist.1.q.3. sic. effectus in actu habet causam in actu: sed non contradicere cõicabile & incõicabile, distingui & non distingui, est effectus in actu, ante oẽm actũ intellectus. ergo habet cãm ĩ actu: sed causa eius est distinctio. ergo est ibi distinctio ante oẽm actũ intellectus. Nec sufficit rñdere, ꝙ ibi est distinctio fundamentaliter, sic enim causa non esset in actu, & tamen effectus esset in actu contra Philosophum.5. Metaphysi. & secundo physicorum.

Li.7.de tri. c.6. Paulo post med. tom.3.

¶Ad hoc a quibusdam rñdetur, negãdo minorẽ, qm̃ negatio quę est alterũ extremũ contradictionis, non est actu ante opus intellectus, qm̃ non est nisi ens rationis. Sed hæc respõsio nihil valet. errat.n. non discernendo inter non esse, qd̃ negatio significat in actu exercito, & inter illudmet non esse, inquãtum induit rõnẽ entis rationis. hominem enim non esse bouem, nec ens reale, nec ens rationis significat, sed non esse bouem. Et quamuis nullo intellectu considerante, ista propositio non esset, & illud non esse, nõ haberet rationem entis, significatum tamẽ propositionis ab intellectu non pendet. Verum, argumẽtum potest quasi fortius fieri. Effectus in actu habet causam in actu: sed affirmationes includentes in se contradictoria. s. cõmune & proprium, sunt effectus in actu &c. Vnica tamen responsione ad hæc omnia & similia dicitur, negando vniuersaliter illam propositionem. s. quòd sola distinctio est causa huius effectus, nam iste effectus põt oriri a distinctione, vt a causa quasi vniuoca, & a virtualiter continente distinctionem, vt a causa æquiuoca, modo constat, quòd quando effectus potest oriri a causa vniuoca sola, & a causa æquiuoca sola, ad positionem effectus in actu, non sequitur determinate altera causarum, sed sub disiunctione: & quia sic est in proposito, concedo ꝙ effectus in actu habet causam in actu: sed illa est vel distinctio in actu vel continẽs virtualiter distinctionem, & hoc scd̃m mẽbrũ est verum in proposito, nec aliquid obiectorum contra hoc militat. Et bene hoc nota in omnibus materiis, vbi de causa distinctionis, secundum rationem ex parte rei a Scotistis & aliis molestaberis. hoc enim vno, omnium ora obstrues.

ARTICVLVS II.

Vtrum sit dicendum tres personas esse vnius essentiæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ nõ sit dicendum, tres personas esse vnius essentiæ. Dicit enim Hilarius in * lib. de synodis, ꝙ pater & filius & spiritus sanctus sunt quidẽ per substantiam tria, per consonantiã vero, vnum. Sed substantia Dei est D eius essentia, Ergo tres personæ nõ sunt vnius essentiæ.

¶ 2 Præt. Non est affirmandum aliquid de diuinis, quod authoritate scripturæ sacræ non est expressum, vt patet per Dio. *.1.c. de di. no. Sed nunquam in scriptura sacra exprimitur, ꝙ pater & filius & spiritus sanctus sunt vnius essentiæ. Ergo hoc non est asserendum.

¶ 3 Præt. Natura diuina est idem E quod essentia. Sufficeret ergo dicere, ꝙ tres psonę sunt vnius naturę.

¶ 4 Præt. Non consueuit dici ꝙ persona sit essentiæ: sed magis ꝙ essentia sit personæ. Ergo neq; cõueniẽter videtur dici quòd tres personæ sunt vnius essentiæ.

¶ 5 Præt. Aug. * dicit, ꝙ non dicimus tres personas esse ex vna essentia, ne intelligatur in diuinis aliud esse essentia & persona. Sed sicut prępositiones sunt transitiuæ, ita & obliqui. Ergo pari ratione non est dicẽdũ, ꝙ tres personæ sunt vnius essentiæ.

¶ 6 Præt. Id quod potest esse erroris occasio, non est A in diuinis dicendum. Sed cum dicuntur tres personæ vnius essentiæ, vel substantiæ, datur erroris occasio. quia, vt Hilarius dicit in * lib. de synodo, Vna substantia patris & filij prædicata, aut vnum qui duas nuncupationes habet, subsistentẽ significat, aut diuisam vnã substantiam duas imperfectas fecisse substantias, aut tertiam priorem substantiam, quæ a duobus & vsurpata sit & assumpta. Non est ergo dicendum, tres personas esse vnius substantiæ.

Lib. de synod. in tertio fol. a pricipio lib.

SED CONTRA est, ꝙ Aug. dicit in * lib. 3. contra Maximinũ. Quòd hoc nomẽ omousion, quod in concilio Niceno aduersus Arrianos firmatum est, idem significat quod tres personas esse vnius essentiæ.

Lib.3.contra Maximinum.ca. 14.ante mediũ, tom.6. ὁμούσιον ὁμοιούσιον

B RESPON. Dicendum, ꝙ (sicut supra dictũ est *) intellectus noster res diuinas nominat, non ſm modum earum, quia sic eas cognoscere non potest: sed ſm modum in rebus creatis inuentum. Et quia in rebus sensibilibus, a quibus intellectus noster scientiã capit, natura alicuius speciei per materiã indiuiduatur, & sic natura se habet vt forma, indiuiduum autẽ vt suppositum formæ, propter hoc etiam in diuinis quantum ad modum significandi, essentia significatur vt forma trium personarum, dicimus autem in rebus creatis formã quãcũq; esse eius, cuius est forma, sicut sanitatem vel pulchritudinẽ hominis alicuius. C Rem autem habentem formam non dicimus esse formæ, nisi cum adiectione alicuius adiectiui, quod designat illam formam. Vt cum dicimus, ista mulier est egregiæ formæ, iste homo est perfectæ virtutis. Et similiter quia ĩ diuinis multiplicatis personis, nõ multiplicatur essentia, dicimus vnam essentiam esse triũ personarum, & tres personas vnius essentiæ, vt intelligantur isti genitiui construi in designatione formæ.

q.13.art.1. & 11.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ substantia sumitur pro hypostasi, & non pro essentia.

AD 2^{m} dicendum, ꝙ licet tres personas esse vnius essentiæ, non inueniatur in sacra scriptura per hæc verba, inuenitur tamen quantum ad hunc sensum. Sicut ibi. Ego & pater vnum sumus. Et ego in patre, & pater in me est. Et per multa alia haberi potest idem.

AD 3^{m} dicendũ, ꝙ quia natura designat principiũ actus, essentia vero ab essendo dicitur, possunt dici aliqua vnius naturæ, quæ conueniunt in aliquo actu, sicut oĩa calefacientia. Sed vnius essentiæ dici non possunt, nisi quorũ est vnũ esse. Et ideo magis exprimitur vnitas diuina per hoc, quod dicitur, ꝙ tres psonę sunt vniꝰ essentię, quàm si diceretur, ꝙ sunt vnius naturæ. 3—

AD 4^{m} dicendũ, ꝙ forma absolute accepta, consueuit significari, vt eius cuius est forma, vt virtus Petri. Econuerso aũt res habẽs formã aliquã non consueuit significari vt eius, nisi cũ volumus determinare siue designare formam. Et tunc requiruntur duo genitiui, quorũ vnus significet formã, & alius determinationẽ formæ, vt si dicatur. Petrus est magnæ virtutis. Vel etiã requirit̃ vnus genitiuus habens vim duorum genitiuorũ, vt cũ dr̃, Vir sanguinũ est iste. i. effusor multi sanguinis. Quia igitur essentia diuina significatur vt forma respectu psonæ, cõuenienter essentia psonæ dicit̃: non aũt econuerso, nisi aliquid addat̃ ad designationẽ essentiæ, vt si dicatur ꝙ pater est persona diuinę essentiæ, vel quòd tres personæ sunt vnius essentiæ.

AD 5^{m} dicendũ, ꝙ hæc ꝓpositio Ex, vel De, nõ designat habitudinẽ causæ formalis: sed magis habitudinẽ causæ efficientis, vel materialis. Quæ quidẽ causæ in oĩbus distinguuntur ab his quorũ sunt causæ. Nihil.n. est sua materia, neq; aliquid est suũ principium actiuum.

¶ Super Quæstionis trigesimanonæ Articulũ secundũ.

203 1.di.34.q. 1.art.2.

IN titulo id solum aduertendum est, quòd de propositione est quæstio, an sit vera & congrua.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. s. dicimus vnã essentiam trium personarum, & tres personas vnius essentiæ. Probatur: diuina nominantur a nobis ſm modum non suũ sed in rebus creatis inuẽtum. ergo essentia in diuinis significatur, vt forma triũ personarũ. ergo dicimus vnam essentiã trium, & tres vnius. Antecedens probatur, quia sic diuina cognoscimus. consequentia autem, quia in sensibilibus natura per materiam indiuiduatur, & se habet vt forma, & indiuiduum vt suppositum illius. Secunda vero probatur, quia in istis forma dicitur esse suppositi, & suppositum formæ, si adiectiuũ appositum sit determinans formã, vt patet exẽplariter: oĩa enĩ clara sunt in litera.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum tertium.*

IN titulo notanter dicitur, vt hoc nomen Deus, ad insinuādum, ꝙ præsens quæstio est de nominibus essentialibus in cōcreto, siue adiectiua, siue substantiua fint.

Lib. de synod. in vlc. folio. ante finem lib.

¶ In corpore duo facit. Primo, distinguit subiectum quæstionis, proponens iuxta distinctionis membra, duas conclusiones responsiuas quæsito. Secundo, ꝓbat eas simul.

¶ Quoad primum, distinctio est. Nomen diuinorum essentialium quædam sunt substantiua, & quædam adiectiua. Prima conclusio est: substantiua prædicantur de tribus personis singulariter tantum, ita ꝙ nō pluraliter. Secūda ē: adiectiua prædicātur de tribus ꝑsonis in numero plurali.

204 3. dist. 42. arti. 2. ad 5. Et Boe. Tri. q. 1. art. 4.

¶ Quoad secūm, ꝓbatur vtraque conclusio tali ordine. Primo, ponitur maior in communi. Secūdo, antequā subsumatur minor in diuinis, explanatur in creaturis ipsa maior ibi, in creaturis autē. Tertio, subsumitur minor, & infertur vtraque conclusio, explanando etiam Athanasii verba. Est ergo ratio ex differentia inter substantiua & adiectiua in modo significandi sumpta. Substantiua significant per modum subsistentiæ. Adiectiua vero, per modum accidentis: ergo singularitas vel pluralitas subsistentiui attenditur penes formam significatam, adiectiui autem penes ꝓpriū suppositū & tenet sequela, quoad primam partem, quoniam substantia sicut esse habet ex se, ita vnitatē & pluralitatem, accidens vero, sicut esse nō habet nisi in subiecto, ita vnitatem & multitudinem ex ipso suscipit.

Li. 1. de doctrin. Christia. c. 3. tomo. 3.

¶ Circa hanc partē dubiū occurrit. Primo de regula, secundo, de efficacia ratio actiuum. Aliquid tamē est sua forma, vt patet in oībus rebus immaterialibus. Et ideo ꝙ hoc, quod dicimus, tres personas vnius essentiæ, siue substantiæ, significando essentiam in habitudine formæ, nō ostēdit aliud esse essentia q̄ ꝓsona. qđ ostēderet si dicerem' tres ꝓsonas ex eadē ēntia.

AD 6^m dicendum, ꝙ sicut Hila. *dicit in lib. de synod. Male sanctis rebus præiudicatur, si, quia nō sanctæ a quibusdā habent, esse nō debeāt. Sic, si male intelligitur omousion, quid ad me bene intelligētē? Sic ergo vna substantia ex vna geniti ꝓprietate, nō sic ātex ꝓportione, aut ex vnione; aut ex cōione.

ARTICVLVS. III.

Vtrum nomina essentialia prædicentur singulariter de tribus personis.

AD TERTIVM sic proceditur, vī, ꝙ nomina essentialia (vt hoc nomen Deus) non prædicent singulariter de tribus ꝓsonis, sed pluraliter. Sicut enim homo significatur vt habēs humanitatem, ita Deus significat vt habens deitatē. Sed tres personæ sunt tres habentes deitatem. Ergo tres personæ sunt tres dij.

¶ 2 Præt. Gen. 1. vbi dicitur, In principio creauit Deus cælum & terrā, hebraica veritas habet, Elohim, quod potest interpretari dij, siue iudices. Et hoc dicitur propter pluralitatē personarū. Ergo tres personæ sunt plures dij, & nō vnus De^s.

¶ 3 Præt. Hoc nomen res (cū absolute dicat) vī ad substantiā pertinere. Sed hoc nomen pluraliter prædicatur de tribus personis. Dicit enī Aug. in *li. de doct. Christiana. Res quibus fruēdum est, sunt pater, & filius, & spiritus sanc. Ergo, & alia nomina essentialia pluraliter prædicari possunt de tribus personis.

¶ 4 Præt. Sicut hoc nomen Deus, significat habentem deitatē, ita hoc nomen ꝓsona significat subsistentem in natura aliqua intellectuali. Sed dicimus tres ꝓsonas. Ergo eadē rōne dicere possum^s tres deos.

SED CONTRA est, ꝙ dicitur Deut. 6. Audi Israel, dominus De^s tuus, Deus vnus est.

RESPON. Dicendū, ꝙ nominum essentialium, quædā significant essentiam substantiue, quædā vero adiectiue. Ea quidē q̄ substantiue essentiā significant, prędicantur de tribus personis singulariter tantū, & non pluraliter. Quæ vero adiectiue essentiam significant, prædicantur de tribus ꝓsonis in plurali.

Cuius ratio est, quia nomina substantiua significat aliquid per modū substantiæ, nomina vero adiectiua significant aliquid per modū accidentis, quod inheret subiecto, Substantia aūt sicut per se habet esse, ita per se habet vnitatē vel multitudinē. Vnde, & singularitas vel pluralitas [d] nominis substātiui, attenditur fm formā significatā per nomen [e]. Accidentia aūt sicut esse habent in subiecto, ita ex [d] subiecto suscipiunt vnitatē, & multitudinem [e]. Et ideo, in adiectiuis attēditur singularitas & pluralitas fm suppōsita. In creaturis aūt, nō inuenitur vna forma in pluribus suppositis nisi vnitate ordinis, vt forma multitudinis ordinatæ. Vnde, nomina significantia talē formā si sint substantiua, prædicātur de pluribus in singulari, nō aūt si sint adiectiua. Dicim^s enim, ꝙ multi hoies sunt collegiū vel exercitus, aut populus, dicimus tn ꝙ plures hoies sunt collegiati. in diuinis aūt essentia diuina significat' ꝑ modū formę vt dictum ' est. Quæ quidē simplex est & maxime vna: vt supra † ostēsum est. Vnde, nomina significātia diuinā essentiā substantiue, singulariter & non pluraliter de tribus ꝓsonis prædicantur. Hæc igitur est ratio, quare Sortē & Platonē & Ciceronē dicimus tres hoies, patrem aūt & filiū & spiritūsanctū non dicimus tres deos: sed vnum Deū, quia in tribus suppositis humanæ naturę sunt tres humanitates, in tribus autem personis est vna diuina essentia. Ea vero, quę significant essentiam adiectiue, prædicātur pluraliter de tribus, propter pluralitatē suppositorū. Dicimus enim tres existentes, vel tres sapientes, aut tres æternos & increatos & immensos, si adiectiue sumant. Si vero, substātiue sumantur, dicimus vnum increatum, immensum & æternum, ut Athanasi. * dicit.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ licet Deus significet habentē deitatē, est tn aliud modus significandi. Nā Deus dicitur substātiue: sed habens deitatē dicit' adiectiue. Vn de licet sint tres habentes deitatē, nō tamen sequitur, ꝙ sint tres dij.

AD 2^m dicendū, ꝙ diuersæ linguæ habēt diuersum modū loquēdi. Vnde, sicut ꝓp pluralitatē suppositorū Greci, dicūt tres hypostases, ita & in Hebræo dicitur pluraliter Elohim. Nos aūt non dicimus pluraliter neq; deos neq; substātias: ne pluralitas ad substantiā referat.

AD 3^m dicendū, ꝙ hoc nomē

est plurā principia, & clarissime eādem docuit in loco proprio: vbi, si opus erat, i. in tertia parte loco allegato: vbi & reprehendit oppositam opinionem quam ipsemet secutus fuerat in tertio sent. dist. 1. q. 2. ar. 5. quicquid alii dixerunt prætermittendo.

¶ Ad secundā vero dubitationē dicitur, quòd maior est omnino falsa, qm̄ per se primo terminus numeralis ponit significatum suū circa suppositum determinabilis, & hoc tā in substantiuis quām adiectiuis vt patet ex dicto sed in concretis substantiuis, qa sub stantiua sunt, ponit significatū suū circa significatū illius. Et sic nec obiectio aliqd valet, nec modus significādi exclusus est q̄n operet ꝙ sub stantiua etiam quo ad formam numerā tur, seu termino numerali determinā.

¶ Stabilita igitur regula vniuersali loco maioris ex ratione, manifestat eam author i creaturis, vbi & duo docet. Primū est, quòd inter vnitatem formæ in pluribus suppositis diuinis, & in suppositis creatis tantum interest, quòd in pluribus suppositis creatis, nō inuenitur forma vna numero, nisi vnitate ordinis: in diuinis aūt suppositis inuenitur vna numero essentialiter & indiuisibiliter. Secundū est, ꝙ etiā in ista minima vnitate attendūtur res creatæ ꝑfectæ regulæ, vt patet in collegiatis. Deum subsumpta minorē, quòd essentia diuina est simplex, & maxime vna in tribus personis, concludit primam conclusionem. s. de substantiuis, & applicat eam ad differentiā inter tria individua hominis, & tria suppositā diuina. Deinde infert conclusionē secūdā, de adiectiuis sumptis, propter Athanasium, qui substātiue vsus est adiectiuis in symbolo, nec opus est ampliori declaratione.

¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ articulum quartum.*

TItulus clarus est ex præcedentibus.

¶ In corpore duo facit. Primo refert opinionem quandam. Secundo improbat eam, simulque respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, opinio quædam fuit, quòd nomina essentia lia ex se supponunt proprie pro essentia. Sed ex adiuncto notionali trahuntur ad standum pro persona. Et est huius fundamentū diuina simplicitas, qua fit, quòd essentia pro qua suppōnit abstractū, est idem suppósito pro quo supponit concretum.

¶ Quoad secm improbat primo præfata opinio, quia in proprie locutionis attendenda sunt ambo. s. significatio & modus significādi. Prædicta aūt opinio significationem tantum inspexit, ad quam spectat idem esse habentem & rem habitam. Ponitur deinde altera opinio responsiua quæsito. s. nomina essentialia in creatis tantum proprie supponere pro personis. Et probatur ex eodem fundamento, ex modo significandi, Deus, & similia significāt naturā in habēte. ergo possunt supponere pro ꝓsonis. Ante cedens manifestat inductiue, in ly homo &c. Tertio explanatur quomodo de facto ly Deus quādoq; ꝙ persona vna, vel duabus vel tribus supponit.

¶ Circa dicta hic, tria occurrunt dubia, iuxta tria dicta impugnata ab Aureolo apud Capreolum in. 1. dist. 4. q. 1. ar. 3. Primū est, ꝙ ly Deus, qnq; pro essentia, & qnq; pro persona supponit. Deus semper supponit pro habente deitatē. ergo semper pro persona. Et cōfirmat. qa ista est rō literæ fundās rnsiuā cōclusionē.

¶ Secūdū est, quòd in ista: De^s creat, ly Deus, supponit pro essentia. Actiones sunt suppositorum. ergo. Præterea: creatio non abstrahit a suppositis, sicut nec clare videri essentiam. ergo.

¶ Tertiū est, ꝙ in ly Regi seculorum &c. ly Deo, supponit pro trib^s suppositis. Hoc enim repugnat præcedenti dicto: illi. n., soli qui creat, debet honor & gloria: sed ille per te, nō demōstrat aliquod suppositū. ergo nec hic, si hic ostendit tria suppósita. ergo & ibi.

Li. 1. de tri. c. 1. ante me diū tom. 3.

¶ Præter hæc ātria dubia, adhuc tria alia dubia sunt circa tria dicta i rnsiōe ad tertium, q̄ oporter si mul cū istis tractare, vt facilior ac breuior sit disciplina cōnexorū. Dicit ergo primo in respōsione ad tertiū, quòd differentia est inter ly Deus & ly homo, in supponēdo &c. vbi duplex est ratio dubii. Prima est: aut ista differentia attenditur penes suppositionē ꝓ persona determinata, aut ꝓ ꝓsona indistincte. Si primo modo, nulla est differentia, quia nec Deus stat pro patre aut filio, sine addito, nec homo pro Sorte aut Plat. sine aliquo contractiuo. Si secundo modo, nulla est quoque differentia, quia sicut homo naturali ter supponit pro habente naturam humanā indefinite, ita Deus pro habēte naturā diuinā indistincte, vt etiam S. Tho. 1. dist. 4. dicit. Secunda vero ratio est, quia vī differentia hæc contradicere his q̄ dicta sunt in corpore. Dū ibi dictū est, ꝙ Deus ex se rōne his q̄ dicta sunt in corpore. Dū ibi dictū est, ꝙ Deus ex se rōne modi significandi stat pro ꝓsona, reprehensaq; est altera opinio dicens, quòd supponere pro persona, habet ex adiuncto notionali, hic autem in reprehensam incidit opinionem, dum dicit, quòd in hoc differunt ly Deus & ly homo, quòd ly Deus ex se, pro natura, ex adiuncto pro persona, ly homo vero econtra supponit: manifeste nanque hæc videntur contrariari.

¶ Secūdū aūt dubiū est, qđ ibi dr, hanc esse falsam. Deus non generat. Contra hoc. n. multa habes argumēta apud Capreolum in 1. di. 4. q. 1. ar. 2. q̄ oportet soluere. Aureol^s ergo arguit primo sic. In ista, Deus nō generat, ly Deus stat pro natura, vt tu dicis. ergo est vera. probatur sequela, quia natura non generat, vt patet Extra de summa trinitate. Præt. nō generare est notionale. ergo cōtrahit ly Deus ad stādū ꝓ ꝓsona. Antecedēs probat, quia affirmatio & negatio sunt eiusdē generis. Præt. Deus non generat & oīs De^s generat, sunt cōtradictoriæ. ergo supponūt ꝓ eisdē, sed i secūda supponit ꝓ ꝓsona. ergo & i prima. Deide arguūt Durād^s & Greg. de Arimi. ꝙ de virtute sermonis vera est hæc ꝓpositio, quāuis pp erroris periculū a magistris nō acceptē. Durādus qdē igit fic: de Deo ꝑdicātur oīa q̄ de ꝓsonis diuinis verificantur, sed nō generare verificat de duabus ꝓsonis. ergo. Præt. Deus fm naturā est singularis, fm vero suppósita pluralitatur. ergo respectu ꝑdicatorū essentialiū, habet vim termini singularis, respectu vero ꝓsonaliū, habet vim termini cōis indefiniti, vt patet, q̄a dicimus, Deus est generans, Deus est genitus, & verificat pro distinctis suppositis. ergo & cōsequētia seu cōcomitantia. s. generat & nō generat, similiter verificari oportet. Gregorius autem sic: ista est

est indefinita, & habet duas singulares veras, sicut & ista: persona diuina non generat, quam constat esse simul veram cum altera indefinita, scilicet: persona diuina generat. ergo non est falsa. F
¶ Tertium dubium est circa rationem literæ, scilicet ꝙ cum dicitur, Deus non generat, datur intelligi, quòd generatio repugnat diuinæ naturæ. Hoc enim inquit Aureolus, non est verum, quoniam ex negatione alicuius ab aliqua natura, non sequitur repugnantia: stat enim quòd abstrahat.

¶ Ad euidentiã horum notandum est diligentissime, quòd inter Deum & cæteras substantias hoc interest, ꝙ in reliquis hæc duo scilicet naturam & habens naturam, oportet sic se habere, vt habens naturam sit suppositum. Natura vero sit ipsa essentia: in Deo autẽ habens naturam dupliciter inuenitur, scilicet suppositum, vt pater vel filius, & singulare. i. hic Deus. Itaque in diuinis cõsideranda sunt tria. scilicet essentia, hic Deus, & supposita diuina. s. pater & filius & spiritussanctus. In reliquis autem duo tantum inueniuntur, puta humanitas & Sor. non enim hic homo est aliud quàm Sortes. Hic tamen Deus est pater & filius & spiritussanctus, & generat & genitus ẽ &c. de quo scriptum est Exod. 15. Iste Deus meus, & glorificabo eum, vt in calce vltimi articuli huius q̃stionis S. Th. exponit. Est autem ratio diuersitatis, quia natura diuina ex seipsa subsistit, nec mendicat subsistẽtiam a suppositis, immo cõfert eam illis. Reliquæ autem naturę, non subsistunt nisi in supposito. Cum autem naturalissimum sit cuique termino concreto, supponere pro habente significatam formã, consequens est, quòd Deus primo supponat pro hoc Deo. Et quia hic Deus significat singulare naturę diuinæ, ideo dicitur, quòd pro natura in concreto, et quia hoc singulare est cõmune tribus suppositis, ideo quandoque dicit̃ qđ stat pro personis ĩdistincte. Et quia est idẽ cuilibet supposito, & concrete significatur, ideo potest stare pro singulis personis. Ex hoc autem fundamento singillatim respõdendo & inchoando a primo dubio, in responsione ad tertium, propter ordinẽ doctrinæ dicitur, quòd inter Deum & hominem in supponendo, differentia attenditur, quo ad suppositionem pro persona indeterminate. Et stat differentia in hoc, quòd Deus sine aliquo adiuncto reddit propositionem singularem: quoniã supponit pro hoc Deo communi s̃m rem tribus personis. homo vero sine aliquo adiuncto constituit propositionem indefinitã, quoniam supponit personaliter, quamuis indeterminate. Et econtra, homo ex adiuncto constituit propositionem singularem, cum habet suppositionem simplicem vt puta, homo est species. Deus vero ex adiuncto constituit propositionem indefinitam supponendo personaliter. Et (K)

243
181
D. 465.

in Deo idem sit habens, & quod habetur. Et sic habens deitatem, quod significat hoc nomen Deus, est idem quòd deitas. Sed in proprietatibus locutionum, non tantum attendenda est res significata: sed etiam modus significandi. Et ideo, quia hoc nomẽ Deus significat diuinam essentiam, vt in habente ipsam, sicut hoc nomen homo humanitatem significat in supposito, alij melius dixerunt, quòd hoc nomen Deus ex modo significandi habet, vt proprie possit supponere pro persona, sicut & hoc nomen homo. Quandoque ergo hoc nomen Deus supponit pro essentia, vt cum dicitur, Deus creat: *quia hoc prædicatum competit subiecto ratione formæ significatæ, quæ est deitas. Quandoque vero supponit personam vel vnam tantum, vt cum dicitur, Deus generat, vel duas, vt cũ dicitur Deus spirat, vel tres, vt cum dicitur, Regi seculorum immortali, inuisibili, soli Deo &c. 1. Timo. 1. G H

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ hoc nomen Deus, licet conueniat cum terminis singularibus in hoc, ꝙ forma significata non [d] multiplicatur: conuenit tamen cũ terminis communibus in hoc, quòd forma significata inuenitur in pluribus suppositis. Vnde non oportet ꝙ semper supponat pro essentia quam significat. I

Ad 2m dicendum, quòd obiectio illa procedit contra illos qui dicebant, quòd hoc nomen Deus non habet naturalem suppositionem pro persona.

Ad 3m dicendum, quòd aliter se habet hoc nomen Deus ad supponendum pro persona, & hoc nomen homo. Quia enim forma significata per hoc nomen homo, id est humanitas, realiter diuiditur in diuersis suppositis, per se supponit pro persona, etiã si nihil addatur, quod determinet ipsum ad personam, quæ est suppositum distinctum. Vnitas autem siue communitas [d] humanæ naturæ non est secundum rem: sed solum secundum considerationem. [e] Vnde iste terminus homo, non supponit pro natura communi, nisi propter exigentiam alicuius additi, vt cum dicitur: homo est species. Sed forma significata per hoc nomen Deus, scilicet essentia diuina, est vna & communis secundum rem. Vnde per se supponit pro natura [d] communi: sed ex adiuncto determinatur eius suppositio ad personam. Vnde cum dicitur: Deus generat, ratione actus notionalis supponit hoc nomen Deus pro persona patris. Sed cum dicimus: Deus non generat, nihil additur quod determinet hoc nomen ad personam filij. vnde datur intelligi, quòd generatio repugnet diuinæ naturæ. Sed si addatur aliquid pertinens ad personam filij, vera erit locutio, vt si dicatur: Deus genitus non generat. Vnde etiam non sequitur, est Deus generans & Deus non generans, nisi ponatur aliquid pertinens ad personas, vt puta si dicamus: pater est Deus generans, & filius est Deus non generans. Et ita non sequitur quòd sint plures dij, quia pater & filius sunt vnus Deus, vt dictum est*.

oritur hoc, vt in litera dicitur, ex hoc, quòd inuenitur hic Deus in rerum natura tribus personis communis, non autem hic homo. Nec repugnant hæc dictis in corpore, vt secunda ratio obijciebat, quoniam in corpore articuli de potentia ad supponendũ personaliter, fuit sermo. Et dictum est, ꝙ potest ex modo significandi supponere pro persona, sicut & homo. In responsione autem ad tertiũ, est sermo de modo reductionis potentiæ ad actum. Et dicitur ꝙ ly Deus, cum possit ex se supponere pro essentia. i. ꝓ hoc Deo & ꝓ persona. i. pro patre & filio & spiritusancto, ad supponendum actualiter pro hoc Deo nõ eget reducente: ad supponendum vero pro personis reducitur per aliquid additum. In homine vero, in cuius significato nõ inuenitur vnũ commune, nisi vt subest intellectui, econtra accidit reductio. vnde nulla est repugnantia inter dicta.

¶ Ad primum autem dubium in corpore articuli motũ, breuiter ex dictis patet responsio, negãda est .n. sequela. supponit pro habente deitatem, ergo pro persona: stat enim quòd supponat pro hoc Deo. Nec approbo quod alii sentire videntur de mente San. Tho. esse, ꝙ semper Deus stat pro persona distincte, vel indistincte. Tum quia in præsenti litera expresse distinguitur, quando Deus stat pro personis etiam omnibus, & quando stat pro essentia. Tũ quia aliter non saluatur differentia posita in litera in responsione ad tertiũ. Tum quia in ista: Deus non generat, si ly Deus, staret pro personis indistincte, esset vera, vtpote indefinita. Tum quia in ista, Deus est pater & filius & spiritussanctus, seu trinitas, ly Deus non stat pro supposito vt ibi articul. 6. litera contra Porretanum dicet: sed pro vna numero re communi. Nec obstat si quandoque supponendo pro natura dicatur, etiam supponere pro personis indistincte. Hoc enim concomitanter intelligendum est. Primo enim pro natura in concreto supponit. Et quia etiam verificatur pro personis aliquando prædicatum, ideo supponere pro personis indistincte, tunc, secundario tamen, acceptari potest.

¶ Ad secundum autem dubium in corpore motum, iam patet quòd arguens deceptus est, intelligens pro essentia essentiam in abstracto, cum tamen author intelligat de essentia in concreto, cum dicit, ꝙ in ista, Deus creat, ly Deus supponit pro natura, stat enim secundum veritatem pro hoc Deo vnico singulari, communi tribus suppositis. Et propterea creationis actio ratione illius omnibus suppositis conuenit. Nec est verum, ꝙ actiones sint suppositorum vniuersaliter: sed singularium subsistentium, quale est hic Deus, & nihil refert non abstrahere a suppositis huiusmodi actiones, vt de se patet.

¶ Ad tertium autem dubium ibidem motum dicitur, quòd vt iam ex dictis patet, non repugnat: immo quandoque vnum sequitur ad alterum, Deum supponere pro natura & pro omnibus personis, quàmuis difformiter vt dictum est. Vnde, licet in vtraque istarum, scilicet, Deus creat, & soli Deo honor & gloria, Deus verificetur & pro hoc Deo, & pro trinitate: quia tamen August. de tota trinitate exclusiuam exponit, vt in quæst. 31. habitum est: ideo hanc in exemplum allatam puto. oportet autẽ distingui hoc membrum contra primum, quia primus separatur ab eo: stat enim Deus quandoque pro natura, & non pro aliquo supposito, vt dictum est. A

In epist. ad Maximum medicũ, q̃ est 66. paulo ante medium. to. 2.
Q. 31. ar. 2.

¶ Ad secundum autem dubium motũ in responsione ad tertium circa veritatem istius: Deus nõ generat, ex fundamento iam dicto respondetur. Et ad primum quidẽ Aureol. iam patet, quòd æquiuocat de natura: quoniam nos dicimus, quòd stat pro natura in concreto, idest pro hoc Deo, de quo falsum est dicere, non generat: quàmuis verificetur de deitate. Ad secundum vero negatur, quòd non generare sit notionale: quoniam ad esse notionale requirit̃ quòd sit aliquid speciale, nõ generare autem est commune, cum conueniat etiam naturæ. Nec ex hoc, ꝙ negatio & affirmatio sunt eiusdem generis sequitur, quòd non generare sit notionale: quoniam illud intelligitur de genere rei, non autem in genere principii cognoscendi. Non enim si affirmatio est propria ratio cognoscendi aliquid, sequitur quòd negatio sit propria ratio cognoscẽdi aliquid aliud speciale, cum negatio verificetur tam de ente, quàm de non ente. Notionale autem propriã rõnẽ cognoscẽdi sonare patet ex dictis.

¶ Ad tertiũ vero dicitur, quòd quàmuis nefas sit dicere, omnis Deus: quoniam vnus numero tantum est: respondendo tamen, negatur, quòd in ly omnis Deus, ly Deus stet pro suppositis: qm̃ nõ põt distribuere nisi ꝓ indiuiduis deitatis: qđ cõstat ẽ vnũ tm̃. Et si tu accipis ea ꝓ suppositis, nõ sunt cõtradictoria.

Ad 4m dicendum, quòd hæc est falsa, pater genuit se Deum: quia ly se (cum sit reciprocum) refert idem suppositum. Neque est contrarium quod Augusti.* dixit ad Maximinũ, quòd Deus pater genuit alterum se: quia ly se, vel est casus ablatiui, vt sit sensus, genuit alterum a se: vel facit relationem simplicem, & sic refert identitatẽ naturæ: sed est impropria vel emphatica locutio: vt sit sensus: genuit alterum simillimum sibi. Similiter & hæc est falsa, genuit aliũ Deum: quia licet filius sit alius a patre (vt supra dictum* est) non tamen est dicendum, quòd sit alius Deus, quia intelligeretur quòd hoc adiectiuum alius, poneret rẽ suam circa substantiuum, quod est Deus: & sic significaretur distinctio deitatis. Quidam tamen concedũt istam, genuit alium Deum: ita quòd, ly alius, sit substãtiuum, & ly Deus, appositiue construat̃ cũ eo. Sed hic est improprius modus loquendi & euitandus, ne detur occasio erroris. C

Ad 5m dicendum, quòd hæc est falsa: Deus genuit Deum qui est Deus pater: quia cum ly pater, appositiue cõstruat̃ cũ ly Deus, restringit ipsum ad stãdũ ꝓ psona patris: vt sit sensus, genuit Deũ qui ẽ ipse pater: & sic pater esset genit9: quod est falsum. Vñ negatiua est vera, genuit Deum qui non est de9 pater. Si tñ intelligeretur constructio nõ esse appositiua, sed aliquid esse interponendum, tunc ecõuerso affirmatiua esset vera, & negatiua falsa: vt sit sensus, genuit Deũ, qui est Deus, qui est pater. Sed hæc est extorta expositio. Vnde melius est, ꝙ simpliciter affirmatiua negetur, & negatiua concedatur. Prepositinus tamen dixit, quòd tã negatiua quàm affirmatiua est falsa: quia hoc relatiuum, Qui, in affirmatiua potest referre suppositum, sed in negatiua refert & significatum & suppositum. Vnde sensus affirmatiuæ est, quòd esse Deum patrem, conueniat personæ filij. Negatiuę vero sensus est, quòd esse Deum patrem, non tantum remoueatur a persona filij, sed etiam a diuinitate eius. Sed hoc irrationabile videtur, cum * s̃m Philo. de eodem de quo est affirmatio, possit etiam esse negatio. D E

Articvlvs. v.

Vtrum nomina essentialia in abstracto significata, possint supponere pro persona. B

Ad qvintvm sic ꝓcedi tur. Vĩ, ꝙ noĩa essentialia in abstracto significata pñt supponere ꝓ persona, ita ꝙ hæc sit vera, essentia gñat essentiã. Dicit. n. Aug.* 7. de Trin. Pater & filius sunt vna sapiẽtia, quia vna essentia: & singillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia.

¶ 2 Præt. Generatis nobis vel corruptis, generantur vel corrũpũtur ea quæ in nobis sunt: sed filius generat̃. Ergo cũ essentia diuina sit in filio, vĩ ꝙ essentia diuina generet̃.

¶ 3 Præt. Idẽ est Deus & essentia diuina, vt ex supra dictis patet.* Sed hæc est vera: Deus generat Deũ, sicut dictum est. † Ergo hæc est vera: essentia generat essentiam.

¶ 4 Præt. De quocunque prædicatur aliquid, potest supponere pro illo. Sed essentia diuina est pater. Ergo essentia potest supponere pro persona patris. Et sic essentia generat.

¶ 5 Præt. Essentia est res generans, quia est pater, qui est generans. Si igitur essentia non sit generans, erit essentia res generans, & non generans: quod est impossibile.

¶ 6 Præt. Augusti. dicit in * 4. de Trinita. Pater est principium totius deitatis: sed non est principiũ nisi generando vel spirando. Ergo pater generat vel spirat deitatẽ.

Sed contra est, quod Augustin. dicit in † 1. de Trin. quòd nulla res generat seipsam. Sed si essentia generat essentiam, non generat nisi seipsam, cum nihil sit in Deo, quod distinguatur a diuina essentia. Ergo essentia non generat essentiam.

A ¶ Ad argumenta autem Durandi & Gregorii breuiter dicitur, quòd conuenientia personis sunt duplicia: quædam propria suppositis: vt generare & generari, & similia. Et quædam communia suppositis & naturis, vt distingui, non generare, & similia. Inter quæ tantum differt, quòd propria trahunt terminos ad standũ suppositaliter, eo quia propria suppositis sunt. Communia autẽ, quia communia sunt: non contrahunt. Et ex hoc sequitur alia differẽtia, scilicet, quòd ꝓpria prædicata de personis, prædicant̃ etiam de concretis substantialibus. Ex eo enĩ, quòd trahũt illa ad supponendũ personaliter nihil significant personalẽ determinare essentiam, sed tantum supposita. Communia vero, quàmuis verificata de personis, non prædicantur de concretis substantialibus. ex eo enim, quòd nõ contrahunt ipsa, significaretur personalia conuenire essentiæ. Et propterea, quàmuis concedatur: pater distinguitur realiter a filio, non tamẽ ista: Deus distinguitur realr̃ a Deo. Et ex hoc patet ad argumẽta: tã Durandi q̃ Grego. qm̃ vterq; fundat̃ sup hoc, quòd quicquid prædicatur de aliqua persona, põt prædicari de Deo. Quàmuis etiam sit aliud peccatũ vtriusque in hoc, quòd putãt ꝙ ista. Deus non generat, sit indefinita: cum tamẽ sit singularis: qm̃ suppõit ꝓ hoc deo.

¶ Ad vltimum demum dubium dicitur, quòd quàmuis ex negatione nõ sequatur repugnãtia vniuersaliter, seq̃t̃ tñ in materia necessaria: oportet. n. vel conuenire vel repugnare qcq̃d necessario attribuit̃: cõstat aũt, ꝙ gñare & nõ gñare deo ñ nisi necessario attribui põt: cũ hęc nõ cõueniãt ꝑ actũ volũtatis.

¶ *Super Q̃onis trigesimænonæ Ar. quin.*

Titul. clarus est. ¶ In Corpore duo facit. Prĩo, refert errorẽ Abbatis Ioachim. Scđo: rñdet q̃sito.

¶ Quo ad primum: Abbas Ioachim, vt patet in principio Decretalium; tenuit partem affirmatiuam: & fundamentum eius erat diuina simplicitas, cum authoritate Augustini male intellecta.

¶ Quo ad secundum, conclusio responsiua est negatiua; scilicet

Lib. 2. peri her. ex c. vlti. tom. 1.
206 1. distin. 5. q. 1. artic. 1.
Li. 7. de tri. c. 1. circa fi. & cap. 2. in prin. to. 3.
* Q. 3. ar. 3. & 4.
† Ar. prece.
Li. 4. de tri. c. 20. declinãdo ad finẽ to. 3.
† Li. 1. de trini. c. 1. ante med. to. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

licet, ꝙ hmõi nomina abstracta non possunt supponere pro personis. Et probatur ad veritatem propositionũ oportet seruare & rem significatã & modũ significãdi: sed Deꝰ & deitas hñt diuersos modos significãdi, ergo &c. litera. n. plana est. Et addit cõfirmatio ducens ad inconueniẽs: q̃ si de hmõi abstractis diceremꝰ psonalia, significaretur dis tinctio in ipsis.

Art. præce.

¶ In responsione ad quintum, aduerte quòd in illis verbis (possumꝰ dicere qđ essentia est res, vel Deus generãs: si res & Deus supponunt pro persona, nõ aũt si supponant ꝓ essentia) ly supponere pro essentia sumitur iuxta ꝓpositum præsentis articuli. s. ꝓ essentia in abstracto, & nõ sumit ꝓ essentia in cõcreto; iuxta ꝓpositũ præcedentis articuli. Et ratio cõuincens ad hanc expositionem est, quia de quolibet de quo contingit negare, potest affirmari contradictorie: & cõsequẽter, cum de essentia in concreto falsa sit negatiua. s. Deus non generat, veram oportet esse affirmatiuam cõtradictoriã, s. Deus generat. & sic hæc affirmatiua est vera: nõ solum accipiẽdo ly Deus pro patre, sed ẽt ꝓ essentia in cõcreto. sumit ergo i hac litera essẽtia ꝓ essẽtia in abstracto.

Ar. præce.

D. 436.

b 208 216 b

¶ *Super quæstionis trigesimæ nonæ Articulum sextum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore ẽ vna cõclusio habẽs duas partes: & est hæc: noia tã psonalia quã notionalia si sunt adiectiua, nõ prædicantur de essentia, si vero substãtiua, prædicãtur de ea. Et quo ad primã quidẽ parte est satis ꝓbata relinquit ex præcedenti articulo. Quo ad secundã vero, manifestatur ex reali dentitate inter essentiam & personas singulas

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc errauit Abbas Ioachim, asserens quòd sicut dicitur, Deus genuit Deum: ita potest dici, quòd essentia genuit essentiam, considerans quòd propter diuinam simplicitatem nõ est alius Deus, quàm diuina essentia. Sed in hoc deceptus fuit, quia ad ueritatem locutionũ, non solum oportet considerare res significatas, sed etiam modum significandi, vt dictum est.* Licet autem secundum rem, sit idẽ Deus, quòd deitas, non tamen est idem modus significandi vtrobique. Nam hoc nomen, Deus, quia significat diuinam essentiam, vt in habente, ex modo suæ significationis naturaliter habet, quòd possit supponere ꝓ persona. Et sic ea quę sunt propria personarum, possunt prędicari de hoc nomine, Deus, vt dicat, ꝙ Deus est genitus, vel generans, sicut dictum est.* Sed hoc nomẽ, Essentia, non habet ex mõ suæ significationis quòd supponat ꝓ persona: quia significat essentiam, vt formam abstractam. Et ideo ea quę sunt propria personarum, quibus abinuicem distinguuntur, non possunt essentiæ [d] attribui. Significaretur enim ꝙ esset distinctio in essentia diuina, sicut est distinctio in suppositis.

ARTICVLVS VI.

Vtrum personæ possint prædicari de nominibus essẽtialibus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd personæ non possint prædicari de nominibus essentialibus concretis, vt dicat, Deus est tres personę, vel est trinitas. Hæc. n. est falsa, Homo ẽ omnis homo: quia pro nullo suppositorum verificari põt. Neque. n. Sor. est omnis homo, neque Plato, neq; aliquis alius. Sed similiter ista, Deus est trinitas, pro nullo suppositorum naturæ diuinæ verificari potest. Neq; ens pater est trinitas, neque filius, neque spiritussanctus. ergo hæc est falsa, Deus est trinitas.

¶ 2 Præt. Inferiora non prædicantur de suis superioribus, nisi accidentali prædicatione: vt cum dico, Animal est homo: accidit enim animali esse hominẽ. Sed hoc nomen, Deus, se habet ad tres personas, sicut commune ad inferiora, vt Damasce. dicit.* Ergo videtur quòd nomina personarum non possint prædicari de hoc nomine, Deus, nisi accidentaliter.

ADDIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ad exprimendam vnitatem essentię, & personæ, sancti doctores aliquando expressius locuti sunt, q̃ proprietas locutionis patiatur. Vnde huiusmodi locutiones nõ sunt extendendæ, sed exponendæ, vt s. nomina abstracta exponantur per concreta, vel etiam per nomina psonalia: vt cum dicitur, Essentia de essentia, vel Sapientia de sapientia, sit sensus. Filiꝰ, qui est essentia & sapientia, est de patre, qui est essentia & sapiẽtia. In his tñ nominibus abstractis est quidã ordo attẽdẽdꝰ: quia ea q̃ ptinẽt ad actũ, magis ꝓpinque se hñt ad psonas, quia actus sunt suppositorum. Vnde minus impropria est ista, Natura de natura, vel Sapientia de sapientia, quàm Essentia de essentia.

ADDAM dicẽdum, quòd in creaturis, generatum non accipit naturam eandem numero quam generans habet, sed aliam numero, quę incipit in eo esse per generationẽ de nouo, & desinit esse per corruptionem: & ideo generatur & corrumpitur per accidens. Sed Deus genitus eandem naturam numero accipit, quam generans habet. Et ideo natura diuina in filio non gñatur, neq; per se, neq; p accidẽs.

ADDAM dicendum, ꝙ licet Deus, & diuina essentia sint idem secundũ rem, tamen ratione alterius modi significandi, oportet loqui diuersimode de vtroque.

ADDAM dicendum, ꝙ essentia diuina prædicatur de patre per modum identitatis, ꝓp diuinam simplicitatem: nec tñ sequit ꝙ possit supponere pro patre, ꝓpter diuersum modum significãdi. Ratio autem procedet et in illis, quorũ vnũ prædicatur de altero: sicut vniuersale de particulari.

ADDAM dicendum, ꝙ hæc est dicta inter nomina substantiua, & adiectiua: quia nomina substantiua ferunt suum suppositum, adiectiua vero non, sed rem significatam ponunt circa substantiuum. Vnde sophistæ dicũt, quòd nomina substantiua supponunt, adiectiua vero non supponunt, sed copulant. Nomina igitur personalia substantiua possunt de essentia prædicari ꝓp identitatem rei. Neque sequitur, ꝙ proprietas personalis, distinctam determinet essentiam: [e] sed ponitur circa suppositum importatum per nomen substantiuum. Sed notionalia, & personalia adiectiua, non possunt prædicari de essentia, nisi aliquo substantiuo adiuncto. Vnde non possumus dicere quòd essentia [d] est generãs: possumus tñ dicere, quòd essentia est res generans, vel Deus generans: si res, & Deus supponant ꝓ persona, non autem si supponant pro essentia. Vnde non est contradictio, si dicatur quòd essentia est res generans, & res nõ generans: quia primo res tenetur pro persona, secundo pro essentia.

ADDAM dicendũ, ꝙ deitas, inquantũ est vna in pluribus suppositis, habet quandã cõuenientiam cũ forma nominis collectiui. Vñ cũ dr Pater est principiũ totius deitatis, potest sumi ꝓ vniuersitate personarũ, inquantum, s. in omnibus personis diuinis ipse est principium. Nec oportet quòd sit principium suiipsius: sicut aliquis de populo dicitur Rector totius populi, nõ tñ suiipsius. Vel potest dici, ꝙ est principium totius deitatis, non quia eam generet & spiret: sed quia eam generando, & spirando communicat.

ARTICVLVS VII.

Vtrum nomina essentialia sint appropriandа personis.

AD SEPTIMVM sic ꝓceditur. Videtur, quòd nomina essentialia non sint appropriandа personis. Quod enim potest vergere in errorem fidei, vitandum est in diuinis: quia vt Hieron. * dicit, ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis. Sed ea quæ sunt communia tribus personis appropriare alicui, potest vergere in errorem fidei: quia potest intelligi ꝙ vel illi tantum personæ conueniant cui appropriantur, vel quòd magis conueniãt ei quàm alijs. Ergo essentialia attributa non sunt appropriandа personis.

¶ 2 Præt. Essentialia attributa in abstracto significata, significant per modum formæ, Sed vna persona non se habet ad aliam vt forma; cum ab eo cuius est forma, supposito nõ distinguatur. Ergo essentialia attributa maxime in abstracto significata, non debent appropriari personis.

¶ 3 Præt. Proprium prius est appropriato. Proprium enim est de rõne appropriati. Sed essentialia attributa secundum modum intelligendi sunt priora personis, sicut cõe est prius proprio: ergo essentialia attributa nõ debẽt eẽ appropriata.

SED CONTRA est, quòd Apostolus dicit 1. Cor. 1. Christum Dei virtutem & Dei sapientiam.

RESPON. Dicendum, quod ad manifestationem fidei, conueniens fuit essentialia attributa personis appropriari. Licet enim trinitas personarum demonstratione ꝓprie non possit (vt supra dictũ est*) conuenit tamen, vt per aliqua magis manifesta declaretur. Essentialia vero attributa sunt nobis magis manifesta secundum rationem, q̃ propria personarum: quia ex creaturis ex quibus cognitionem accipimus, possumus per certitudinem deuenire in cognitionem essentialium attributorum, non autem in cognitionem personalium proprietatum, vt supra dictum est. † Sicut igitur similitudine vestigij vel imaginis in creaturis inuenta, vtimur ad manifestationem diuinarum personarum, ita & essentialibus attributis. Et hæc manifestatio personarum per essentialia attributa, appropriatio nominatur. Pñt aũt manifestari personæ diuinæ per essentialia attributa dupliciter. Vno mõ per viam similitudinis, sicut ea quæ pertinẽt ad intellectum, appropriantur filio, qui procedit per modũ intellectus, vt verbum. Alio mõ ꝓ modũ dissimilitudinis: sicut potentia appropriat patri (vt Aug. dicit) quia apud nos patres solent esse propter senectutem infirmi, ne tale aliquid suspicemur in Deo.

ADDIMVM ergo dicendum, quòd essentialia attributa, non sic appropriantur personis, vt eis eẽ propria asserantur, sed ad manifestandum personas per viam similitudinis, vel dissimilitudinis: vt dictũ est. * Vnde nullus error fidei sequitur, sed magis manifestatio veritatis.

In corp. ar.

ADDAM dicendum, quòd si sic appropriarentur essentialia attributa personis, quòd essent eis propria, sequeretur, quòd vna persona se haberet ad aliam in habitudine formæ. Quod excludit August. † in 6. de trinit. ostendens, quòd pater non est sapientia quam genuit, quasi solus filius sit sapientia, vt sic pater & filius simul tantum possint dici sapientia, non autem pater sine filio. Sed filius dicitur sapientia patris, qa est sapientia de patre sapiẽtia. Vterque enim per se est sapientia, & simul ambo vna sapientia. Vnde pater nõ est sapiens sapientia quam genuit, sed sapientia quæ est sua essentia.

Li. 6. de trin. c. 2. adiuncto. 1. to. 3.

¶ Super Quæſtionis trigeſimænonæ Articulum octauum.

TItul⁹ valde amplus eſt, comprehendit enim q̃ones de tot appropriatis, quot arguendo tanguntur: quæ omnia in ſcriptura tradita contineri videntur. ¶ In corpore nihil addendum puto, quoniã diſtinctus, ordinatus, formatus facileque intelligibilis ex ſe eſt. Vñ lectione potius, q̃ expoſitione eget.

AD 3ᵐ dicendum, quòd licet eſſentiale attributum ſecundum rationem propriam ſit prius quàm perſona ſecundum modum intelligendi: tamen inquantum habet rationem appropriati, nihil ꝓhibet ꝓprium perſonæ, eſſe prius quàm appropriatum. Sicut color poſterior eſt corpore, inquantum eſt corpus: prius tamen eſt naturaliter corpore albo, inquãtũ eſt albũ.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum conuenienter a ſacris doctoribus ſint eſſentialia perſonis attributa. G

209
1.di.3.q.1. arti. vnico. Et ibidẽ q. 3.arti.1. & diſ. 4.q.2. ar. vnico. Aug.lib.6. de Tri.c.10 * Lib.2. de Trin. paulo poſt princ. Q.35.ar.2. Q.38.ar.2.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ incõuenienter a ſacris doctoribus ſint eſſentialia, perſonis attributa. Dicit enim Hil. in 2. de Trin.* Æternitas eſt in patre, ſpecies in imagine, vſus in munere. In quibus verbis ponit tria nomina, ꝓpria perſonarum. ſ. nomen p̃ris, & nomen imaginis, quod eſt ꝓprium filio (vt ſupra dictum eſt †) & nomen muneris ſiue donum, quod eſt ꝓprium ſpirituſſ. (vt ſupra habitũ eſt.*) Ponit etiã tria appropriata. Nam æternitatem appropriat patri, ſpeciem filio, vſum ſpirituiſ. Et vr̃, ꝙ irrationabiliter. H Nam æternitas importat durationem eſſendi, ſpecies vero eſt eſſendi principium, vſus vero ad operationẽ pertinere videtur. Sed eſſentia & operatio nulli perſonæ appropriari inueniuntur. Ergo inconuenienter, videntur iſta appropriata perſonis.

Li.1.c.5.in fine to. 3.

¶ 2 Præt. Aug. in 1. de doct.* Chriſt. ſic dicit: In patre eſt vnitas, in filio æqualitas, in ſpirituſ. æqualitatis vnitatiſque concordia. Et videtur, quòd inconuenienter: quia vna pſona non denominatur formaliter per id, quod appropriatur alteri. Non. n. eſt ſapiẽs pater ſapientia genita, (vt dictum eſt. † Sed ſicut ibidẽ ſubditur, tria hęc, vnum omnia ſunt propter patrem, æqualia omnia propter filium, connexa omnia pp ſpiritumſ. Non ergo conuenienter approprientur pſonis. I Item ſecundum Aug. patri attribuitur potentia, filio ſapientia, ſpirituiſ. bonitas. Et vr̃ hoc eſſe incõueniens. Nam virtus ad potentiam pertinet. Virtus aũt inuenitur appropriari filio, ſecũdum illud 1. ad Cor. 1. Chriſtum Dei virtutem, Et ẽt ſpirituiſancto, ſecũdũ illud Luc. 6. Virtus de illo exibat & ſanabat omnes. Non ergo potentia patri eſt approprianda.

Ar. pręced. ad 2. & q. 37. ar. 2. argu. 1.

Li.6. de tri. cap. 10. in fine illius. tom. 3.

¶ 3 Itẽ Aug. in lib. de Trin.* dicit, Non confuſe accipiendum eſt, quod ait Apoſtolus, Ex ipſo, & p ipſum, & in ipſo: Ex ipſo dicẽs, propter patrẽ, Per ipſum, pp filium, In ipſo, pp ſpiritumſanctũ. Sed videtur, quòd inconuenienter: quia per hoc, quòd dicit in ipſo, videtur importari habitudo cauſæ finalis, quæ eſt pri- K ma cauſarum. ergo iſta habitudo cauſæ deberet appropriari patri, qui eſt principium non de principio.

¶ 4 Itẽ inuenitur veritas appropriari filio, ſecundum illud Ioã. 14. Ego ſum via, veritas, & vita. Et ſimiliter liber vitæ: ſm̃ illud Pſal. 39. In capite lib. ſcriptum eſt de me. glo. † i. apud patrem qui eſt caput meum. Et ſimiliter hoc, qđ dico, qui eſt. Quia ſuper illud Iſa. 65. Ecce ego ad gentes: dicit glo.* Filius loquitur qui dixit Moyſi: Ego ſum qui ſum. Sed videtur, quòd ꝓpria ſint filij, & non appropriata. Nam veritas ſecundum Aug. † in lib. de vera religione, eſt ſumma ſimilitudo principij abſq; omni diſſimilitudine. Et ſic vr̃, ꝙ proprie conueniat filio qui habet principium. Liber ẽt

Gloſa ordinaria ibi. * Gloſa interlinearis ibidem. † Cap. 26. poſt mediũ illius. to. 1.

F vitæ vr̃ ꝓpriũ aliquid eſſe: quia ſignificat ens ab alio: Omnis. n. liber ab aliquo ſcribitur. Hoc ẽt ipſum qui eſt, vr̃ eſſe proprium filio. Quia, ſi cum Moyſi dicitur, Ego ſum qui ſum, loquitur trinitas. Ergo Moyſes poterat dicere, ille qui eſt pater & filius & ſpirituſſan. miſit me ad vos. Ergo & vlterius dicere poterat, ille qui eſt pater & filius & ſpirituſſan. miſit me ad vos, demõſtrãdo certam pſonam. Hoc aũt eſt falſum. Quia nulla pſona eſt pater & filius & ſpũſſan. Non ergo poteſt eſſe commune trinitati, ſed eſt ꝓprium filij.

RESPON. Dicendum, quòd intellectus noſter qui ex creaturis in Dei cognitionem manuducitur, oportet quòd Deum conſideret ſecundum modum G quem ex creaturis aſſumit. In conſideratione autem alicuius creaturæ, quatuor per ordinem nobis occurrunt. Nam primo, conſideratur res ipſa abſolute, inquantum eſt ens quoddam. Secunda autem conſideratio rei eſt, inquantum eſt vna. Tertia conſideratio rei eſt, ſecundum quod ineſt ei virtus ad operandum, & ad cauſandum. Quarta aũt conſideratio rei eſt, ſecundum habitudinem, quam habet ad cauſata. Vnde, hæc etiam quadruplex conſideratio circa Deũ nobis occurrit. Secundum igitur primam conſiderationem, qua conſideratur abſolute Deus ſecundum eſſe ſuum, ſic ſumitur appropriatio Hilar. ſm̃ quam, æternitas appropriatur patri, ſpecies filio, vſus ſpiri- H tuiſancto. Æternitas. n. inquantum ſignificat eſſe non principiatum, ſimilitudinem habet cũ ꝓprio patris, qui eſt principium non de principio, ſpecies autem ſiue pulchritudo habet ſimilitudinem cum ꝓprijs filij. Nam ad pulchritudinem, tria requiruntur. Primo quidem, integritas ſiue perfectio. Quæ enim diminuta ſunt, hoc ipſo turpia ſunt. Et debita ꝓportio ſiue conſonantia. Et iterũ claritas. Vnde quæ habent colorem nitidum, pulchra eſſe dicuntur.

Quantum igitur ad PRIMVM, ſimilitudinem habet cum ꝓprio filij, inquantum eſt filius habens in ſe vere & perfecte naturam patris. Vnde, ad hoc innuẽdum Aug. † in ſua expoſitione dicit, Vbi ſcilicet I in filio ſumma & perfecta vita eſt, &c.

Quantum vero ad 2ᵐ conuenit cum ꝓprio filij, inquantum eſt imago expreſſa patris. Vnde, videmus quòd aliqua imago dicitur eſſe pulchra, ſi perfecte repræſentat rem, quàmuis turpẽ. Et hoc tetigit Aug.* cũ dicit, Vbi eſt tanta conuenientia, & prima æqualitas, &c.

Quantum vero ad 3ᵐ conuenit cum proprio filij, inquantum eſt verbum, quod quidem lux eſt, & ſplẽdor intellectus: vt Damaſc. † dicit. Et hoc tangit Auguſtinus.* cum dicit, Tanquam verbum perfectum cui non deſit aliquid, & ars quædam omnipotentis Dei &c. Vſus autem habet ſimilitudinem cum ꝓprijs ſpirituſſ. largo modo accipiendo vſum: ſm̃ K quòd Vti, comprehendit ſub ſe etiam frui: prout vti, eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis, & frui, eſt cum gaudio vti, vt Aug.* 10. de Trinit. dicit. Vſus ergo quo pater & filius ſe inuicem fruuntur, conuenit cum proprio ſpirituſſ. inquantũ eſt amor. Et hoc eſt, quod Aug. † dicit, illa dilectio, delectatio, felicitas, vel beatitudo, vſus ab illo appellatus eſt. Vſus vero, quo nos fruimur, ſimilitudinem habet cum proprio ſpirituſſ. inquantum eſt donum. Et hoc oſtendit Auguſt.* cum dicit, Eſt in trinitate ſpirituſſanctus, genitoris, genitique ſuauitas, ingenti largitate atque ubertate nos vel creaturas perfundens. Et ſic patet quare æternitas, ſpecies, & vſus perſonis attribuantur vel approprientur, non autem eſſentia vel operatio:

A operatio: quia in ratione horum, propter ſui communitatem, non inuenitur aliquid ſimilitudinem habens cum proprijs perſonarum.

Li.1. de doct. Chri. c.5. tom. 3.

Secunda vero conſideratio Dei eſt, inquantum cõſideratur vt vnus. Et ſic Auguſt.* patri appropriat vnitatem, filio æqualitatem, ſpirituiſancto concordiam ſiue connexionem. Quæ quidem tria vnitatem importare manifeſtum eſt, ſed differenter. Nam vnitas dicit abſolute, non præſupponens aliquid aliud. Et ideo appropriatur patri, qui non pręſupponit aliquam perſonam: cum ſit principium non de principio: æqualitas autem importat vnitatem in reſpectu ad alterum. Nam æquale eſt quod habet vnam quantitatem cum alio. Et ideo æqualitas appropriatur fi- B lio, qui eſt principium de principio. Connexio autem importat vnitatem aliquorum duorum. Vnde, appropriatur ſpũ ſctõ inquantum eſt a duobus: ex quo ſenſu etiam intelligi poteſt quod dicit Aug.* tria eſſe vnũ propter patrem, æqualia propter filium, connexa ꝓpter ſpiritum ſanctum. Manifeſtum eſt enim, quòd illi attribuitur vnumquodque in quo primo inuenitur: ſicut omnia inferiora dicuntur viuere propter animam vegetabilem, in qua primo inuenitur ratio vitæ in iſtis inferioribus. Vnitas autem ſtatim inuenitur in perſona patris, etiam per impoſſibile remotis alijs perſonis. Et ideo, aliæ perſonæ a patre habent C vnitatem, ſed remotis alijs perſonis, non inuenitur æqualitas in patre. Sed ſtatim poſito filio inuenitur æqualitas. Et ideo dicuntur omnia æqualia propter filium, nõ ꝙ filius ſit principiũ æqualitatis patri, ſed quia niſi eſſet patri æqualis filius, pater æqualis non poſſet dici. æqualitas enim eius primo conſideratur ad filium. Hoc. n. ipſum, ꝙ ſpirituſſanctus patri ęqualis eſt, a filio habet. Similiter excluſo ſpirituſancto, qui eſt duorum nexus, non poſſet intelligi vnitas connexionis inter patrem & filium. et ideo, dicuntur omnia eſſe connexa propter ſpũm ſctm̃. Quia poſito ſpirituſancto, inuenitur ratio connexionis in diuinis perſonis. Vnde, pater & filius poſſunt dici connexi.

Li.1. de doct. Chri. c.5. tom. 3.

Secundum vero tertiam conſiderationem, qua in D Deo ſufficiens virtus conſideratur ad cauſandum, dicitur ſumi tertia appropriatio, ſcilicet, potentiæ, ſapientiæ, & bonitatis. Quæ quidem appropriatio fit & ſecundum rationem ſimilitudinis, ſi conſideretur quòd in diuinis perſonis eſt: & ſecundum rationem diſſimilitudinis, ſi conſideretur quòd in creaturis eſt. Potentia enim habet rationem principij. unde, habet ſimilitudinem cum patre cœleſti, ᶜ qui eſt principium totius diuinitatis. Deficit autem interdum patri terreno propter ſenectutem. Sapientia vero, ſimilitudinem habet cum filio cœleſti inquantum eſt verbum, quod nihil aliud eſt, quàm conceptus ſapiẽtiæ. Deficit autem interdum filio terreno propter tem- E poris paucitatem. Bonitas autem, cũ ſit ratio & obiectum amoris, habet ſimilitudinem cum ſpiritu diuino qui eſt amor: ſed repugnantiam habere videtur ad ſpiritum terrenum ſecundum quòd importat violentiam quandam & impulſionem: prout dicitur Iſa. 26. Spiritus robuſtorum quaſi turbo impellens parietem. Virtus autem, appropriatur filio & ᵈ ſpirituiſancto: non ſecundum quòd virtus dicitur ipſa potentia rei, ſed ſecundum ꝙ interdum virtus dicitur id qđ a potẽtia rei procedit, prout dicimus aliquod virtuoſum factum eſſe virtutem alicuius agentis. Secũdum vero quartam cõſiderationem, prout cõſiderat Deus in habitudine ad ſuos effectus, ſumitur illa appropria-

D. 333.

A tio ex quo, per quem, & in quo. Hæc enim præpoſitio Ex, importat habitudinem quandam cauſæ materialis, quæ locum non habet in diuinis. Aliquando vero habitudinem cauſæ efficientis. Quæ quidem cõpetit Deo ratione ſuæ potentiæ actiuæ. Vnde, & appropriatᷣ patri, ſicut & potentia. Hæc vero præpoſitio Per, deſignat quidem quandoque cauſam mediam: ſicut dicimus quòd faber operatur per martellum. Et ſic ly per, quandoque non eſt appropriatum, ſed propriũ filij: ᵉ ſm̃ illud Ioan. 1. Oĩa per ipſum facta ſunt: 196
non quia filius ſit inſtrumentum, ſed quia ipſe eſt b
principium de principio. Quandoque vero deſignat 243
habitudinem formæ, per quam agens operatur, ſicut B dicimus quòd artifex operatur per artem. Vnde ſicut ſapientia & ars appropriãtur filio: ita & ly per quem. Hæc vero præpoſitio In, denotat proprie habitudinẽ continentis. continet autem Deus res dupliciter. Vno modo, ſecundum ſuas ſimilitudines: prout, ſ. res dicuntur eſſe in Deo inquantum ſunt in eius ſcientia. Et ſic hoc quod dico in ipſo, eſſet appropriatum filio. Alio vero modo, continentur res a Deo, inquantum Deus ſua bonitate eas conſeruat & gubernat, ad finẽ conuenientem adducendo. Et ſic ly in quo, appropriatur ſpirituiſancto, ſicut & bonitas. Nec oportet, ꝙ habitudo cauſę finalis (quàmuis ſit prima cauſa- C rum) approprietur patri qui eſt principium non de principio, quia perſonæ diuinæ, quarũ pater eſt principium, non ꝓcedunt vt ad finem (cum quęlibet illarum ſit vltimus finis) ſed naturali ꝓceſſione, quæ magis ad rõnem naturalis potentiæ pertinere videtur.

Ad illud vero, quod de alijs quæritur dicendum, ꝙ cum veritas pertineat ad intellectum (vt ſupra dictũ eſt*) appropriatur filio, non tñ eſt proprium eius. Q.16.ar.1.
Quia veritas vt ſupra dictum eſt, conſiderari poteſt ꝓut eſt in intellectu, vel ꝓut eſt in re: ſicut igitur intellectus & res eſſentialiter ſumpta, ſunt eſſentialia & non pſonalia, ita & veritas. Diffinitio autem Augu. inducta datur de veritate ſecundum quòd appropria- D tur filio. Liber autem vitæ in recto quidem importat notitiam, ſed in obliquo vitam. Eſt enim, vt ſupra dictum eſt, † notitia Dei de his, qui habituri ſunt vitã Q.24.ar.1.
æternam. Vnde, appropriatur filio, licet vita approprietur ſpirituiſancto, inquantum importat quendã interiorem motum, & ſic conuenit cum proprio ſpirituſſancti inquantum eſt amor. Eſſe autem ſcriptum ab alio, non eſt de ratione libri inquantum eſt liber, ſed inquantum eſt quoddam artificiatum. Vnde, non importat originẽ, neque eſt perſonale, ſed appropriatur perſonæ. Ipſum autem nomẽ, Qui eſt, appropriatum perſonæ filij, non ſecũdum propriam rationem, ſed ratione adiuncti: inquantum ſcilicet in locutione Dei ad Moyſen, præfigurabatur liberatio humani E generis, quæ facta eſt p filium. Sed tamen ſecundum quòd ly qui, ſumitur relatiue, poſſet referri interdũ ad pſonam filij: & ſic ſumeretur perſonaliter, vt puta ſi dicat, filius eſt genitus, qui eſt, ſicut & Deus genitus perſonale eſt. Sed infinite ſumptum eſt eſſentiale. Et licet, hoc pronomen iſte, grammaticẽ loquẽdo, ad aliquam certam perſonam videatur pertinere: tamen quælibet res demonſtrabilis, grammatice loquendo pſona dici poteſt, licet ſecũdum rei naturam non ſit pſona. Dicimus enim, iſte lapis, & iſte aſinus. Vnde, & grãmatice loquendo, eſſentia diuina ſecundum quòd ſignificatur & ſupponitur per hoc nomen Deus, põt demonſtrari hoc pronomine iſte, ſm̃ illud Exod. 15. Iſte Deus meus, & glorificabo eum.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶*Super quæstionis quadragesimæ Articulum primum.*

Titulus clarus est.

¶In corpore tria facit. Primo tractat opinionem Porretani: secundo Prepositini: tertio rñ det quæsito. Antequam vltra procedatur aduerte ꝙ quatuor modis possunt variari opiniones in proposito. Primo, tenendo proprietates neque esse personas, neque in personis. Secundo, esse personas, sed nõ in personis. Tertio, econtra, esse in personis, sed non esse personas. Quarto, esse personas & in personis, non potest enim quint⁹ modus imaginari. Et significant diuersas habitudines ly esse, & ly in, Nã ly esse, identitatem, ly vero in, formalem denominationem significãt. Vnde omnes hi modi, excepto tertio, sortiti sunt opinantes, vt in articulo pãtet. Primum enim, scilicet, proprietates neque esse personas neque in personis, Porretani ea ratione dicebant, quia relationes vt assistentes considerabant in ordine ad aliud. Sed hoc ĩ litera reprehẽditur, ratione pluries dicta: quia scilicet relatio est idẽ qđ essentia diuina.

210 1.dis.26.q.2.arti.1. & di.33.ar.2. & opus. 3. c.58.66. & 67.

¶Circa hanc partẽ dubium occurrit: qa male adduci videtur opinio Porretani. quoniam vt in q. precedẽte allegatũ est, ponebat ipse relationem esse personam, personam autem nõ esse essentiam: male ergo hic sibi attribuitur, relationem non esse personam.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd in hoc loco suppõit author personam identificari essentiæ: quod nõ supposuit, sed quærebat in 1. artic. quęstionis præcedentis. Et propterea hic & ibi verum recitauit. Nam loquendo de persona diuina, non curãdo vtrum sit eadem essentiæ, dicebat Porretanus ipsam relationem assistentem esse psonã. Supposito autem ꝙ psona sit idẽ qđ essẽtia, sequebat ex Porretano, quòd relatio nõ est psona: qa relatio assistit, & non identificat essentię: sic aũt patet in hoc artic. sermonem haberi de persona: quare nullus error est.

¶Quo ad secundum, Prepositinus dicebat ꝓprietates esse psonas & nõ in ꝑsonis, ea rõne qua in q.32. negauit notiones, exponendo semꝑ abstractũ ꝓ cõcreto. Vñ & in litera repræhẽdit, qa necesse est ponere ꝓprietates ĩ abstracto vt formalia pricipia psonarũ, vt ibidem probatum fuit.

¶Quo ad tertium cõclo rñsiua amplectit quartũ modũ, & est: ꝓprietates sunt psonæ & in psonis, & manifestat dupl. Prĩo rõne sic. De rõne formę est esse ĩ eo cuius est forma: ergo ꝓprietatem oportet esse in psona. Et ꝓbatur sequela, qa est forma personæ. Secundo quo ad vtrãque partem simul ex simili: deitas est in Deo, & est Deus: ergo.

¶Aduerte hic, quòd proprietates esse in personis, potest intelligi & trãsitiue & intrãsitiue. Et si qdẽ intrãsitiue ĩtelligat, redit opinio Prepositini: qm̃ nihil aliud significat nisi ꝓprietates esse personas. Si autem trãsitiue, dupliciter intelligi potest. Primo vt ly in, denotet transitionem ſm rem: & sic est falsum. Alio modo vt denotet transitionem ſm rõné, nõ qualemcunq;, sed velut formæ in supposito: & sic sumitur in proposito. Est autem ratio necessitãs ad vtramque affirmationem, scilicet esse personam & in persona: quia si sola idẽtitas poneret, cũ proprietas sit & eadem essentiæ, non pluribus modis esset proprietas in persona quàm in essentia. Et sic idem esset iudiciũ de hac paternitas est in patre, & paternitas est in essentia: cũ tñ ista sit idẽtica tm̃, prima autẽ sit idẽtica & formalis. Et scito ꝙ fundamentũ idẽtitatis est indistinctio realis, fundamẽtũ aũt denominationis formalis exigit aliqđ ſm rõnem, s. distinctionem inter quod, & quo. Et ex his facile respondere potes ad arg. Greg. de Arimino in 26. & 27. dist. primi, negantis dari proprietates in personis. omnia enim soluuntur, aduertendo quòd non denotatur transitio formalis nisi secundum rationem. Vnde & ratio facta in litera, ex hoc eodem fundamento tenet, scilicet quòd sicut de ratione formæ inhærentis secundum rem supposito, est quòd realiter insit illi: ita de ratione formæ seu principii formalis in cognoscendo, est ꝙ ſm rõnem insit: ita quòd sola distinctio importata per ly inest, est secũdum rationem, cõiunctio enim proprietatis in supposito est secundum rẽ, sicut formæ in supposito.

QVÆSTIO XL.

De personis in comparatione ad relationes siue proprietates, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quęrit de psonis in cõparatione ad relationes, siue proprietates.

Et quæruntur quatuor.

¶Primo. Vtrum relatio sit idem quod persona.

¶Secũdo. Vtrum relationes distinguant & constituãt personas.

¶Tertio. Vtrum abstractis ꝑ intellectũ relationibus a psonis, remaneant hypostases distinctæ.

¶Quarto. Vtrum relationes ſm intellectum, præsupponãt actus personarum, vel econuerso.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum relatio sit idem quod persona.

AD PRIMVM sic proceditur. Vr̃, quòd in diuinis nõ sit idem relatio quod persona. Quęcunque enim sunt idem, multiplicato vno eorum, multiplicatur & aliud. Sed contingit in vna persona esse plures relationes, sicut in persona patris est paternitas & communis spiratio: et iterum vnam relationem in duabus personis esse, sicut communis spiratio I est in patre & filio. Ergo relatio non est idem quod persona.

¶2 Præt. Nihil est in seipso secundum Philosophum in 4. Physic.* Sed relatio est in persona. Nec potest dici quòd ratione identitatis, quia sic esset etiam in essentia: ergo relatio, siue proprietas, & persona non sunt idem in diuinis.

Li.4.Phys. text.24. & subseq.t.2.

¶3 Præt. Quæcunque sunt idem, ita se habent, quòd quicquid prædicatur de vno, prædicatur & de K alio. Non autem quicquid prædicatur de persona, prædicatur de ꝓprietate. Dicimus.n. ꝙ pater generat, sed non dicimus ꝙ paternitas sit gñans. Ergo proprietas non est idem quod persona in diuinis.

SED CONTRA, in diuinis non differunt quod est, & quo est, vt habetur a Boet.* in lib. de Hebdo. Sed pater paternitate est pater. Ergo pater idem est quod paternitas. et eadem ratione aliç ꝓprietates idem sunt cum personis.

Titulus li. est An omne quod é, bonum sit: post mediũ illius.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc aliqui diuersimode opinati sunt. Quidam enim dixerũt proprietates neque esse personas, neque in personis. Qui fuerunt moti ex modo significandi relationum, quæ quidem nõ significãt vt G in aliquo, sed magis vt ad aliquid. Vnde dixerunt relationes esse assistentes, sicut supra expositũ est.* Sed quia relatio ſm quod est quædã res in diuinis, est ipsa essentia: essentia aũt idem est quod persona (vt ex dictis patet†) oportet quòd tunc relatio sit idem quod persona. Hanc igitur identitatem alij cõsiderantes, dixerunt proprietates quidem esse personas, non autem in personis: quia non ponebant ꝓprietates in diuinis, nisi ſm modum loquendi, vt supra dictum H est.* Necesse est autem ponere proprietates in diuinis, vt supra ostendimus.† Quæ quidem significant in abstracto, vt quædam formæ ꝑsonarum. Vnde, cum de ratione formæ sit, quòd sit in eo cuius est forma, oportet dicere proprietates esse in personis, & eas tamen esse personas, sicut essentiam esse in Deo dicimus, quæ tñ est Deus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd persona & proprietas sunt idem re, differunt tamen secundum rationem. Vnde non I oportet quòd multiplicato vno multiplicetur reliquum. Considerandum tamen est, quòd propter diuinam simplicitatem consideratur duplex realis identitas in diuinis, eorum, quæ differunt in rebus creatis. Quia enim diuina simplicitas excludit compositionem formæ & materiæ, sequitur ꝙ in diuinis idem est abstractum & cõcretum, vt deitas & Deus. Quia vero diuina simplicitas excludit com K positionem subiecti & accidentis, sequitur quòd quicquid attribuitur Deo, est eius essentia: & ꝓpter hoc sapientia & virtus idem sunt in Deo, quia ambo sunt in diuina essentia. Et secundum hanc duplicem rationem identitatis, proprietas in diuinis est idem cum persona. Nam proprietates personales sunt idem cum personis, ea ratione qua abstractum est idem cum concreto. Sunt enim ipsæ personæ subsistentes, vt paternitas est ipse pater, & filiatio, filius, & processio, spiritussanctus. Proprietates autem non personales sunt idem cum personis, secundum aliam rationem identitatis, qua illud quod attribuitur Deo, est eius essentia. Sic igitur communis spiratio, est idem cum persona patris & cum persona filij: non quòd sit vna perso- B na per se subsistens: sed sicut vna essentia est in duabus personis, ita & vna proprietas, vt supra dictum est.*

AD 2^m dicendum, quòd proprietates dicuntur esse in essentia, per modum identitatis[d] tantum: in personis autem dicuntur esse per modum identitatis, non quidem secundum rem tantum, sed quantum ad modum significandi, sicut forma in supposito. Et ideo proprietates determinant & distinguunt personas, non autem essen C tiam.

AD 3^m dicendum, quòd participia & verba notionalia, significant actus notionales. Actus autem suppositorum sunt. Proprietates autem non significant vt supposita, sed vt formæ suppositorum.[e] Et ideo modus significandi repugnat, vt participia & verba notionalia de proprietatibus prædicentur.

¶*Super Quæstionis quadragesimæ Articulum secundum.*

Q.30.ar.2.

IN titulo qrĩt non de quocunq;, sed de primo distictiuo. An scilicet relationes distinguant primo personas.

D.938.

¶In corpe quatuor facit. Primo pmittit qdã necessaria. Secũdo refert quãdã opinioné. Tertio improbat eã. Et quarto respondet quæsito.

¶Quo ad primum tria præmittit, s. necessitatem quæsiti: quia sunt ibi plura cõmunicantia ĩ vno, Et limites qõnis: qa non est vagandũ in quærendo distinctiua, sed standum intra hæc duo, s. relationem & originem quia secundum hæc duo personæ differunt, Et differentiã inter hæc duo atque conuenientiam: qm̃ sunt vna res, & differunt in modo significandi. Nam relatio significatur ꝑ modũ formæ, origo vero ꝑ modum actus.

211 1.di.26.q.2.ar.& po. q.8.ar.3.& q.9.ar.5.ad 11.

¶Circa limites quæsiti aduerte primo, ꝙ Scotus in 26. dist. 1. nisi timeret ecclesię contradicere, ostẽdit se velle libenter tenere, quòd in persona diuina præter essentiam cõem tribus, & relationem ac originem cuique personæ propriã, sit quædam entitas absoluta incõmunicabilis, ꝗ est constitutiua diuinę psonę. Inchoatq; positionem hãc a dicto quodam Bonauen. in 25. dis. 1. fundatq; se super authoritate scripturæ, Prouerb. 30. Quod nomen eius & quod nomen filii eius si nosti? arguens sic. Quæstio quærit dubium, & supponit aliquid certum: ista supponit filii nomen, & quærit nomen proprium eius: ergo filiatio non est eius nomen proprium & constitutiuum. Affert quoq; multas rationes & authoritates: qbus, quia ipsemet respõdet, dimissis, prædicta duo declaranda sunt. S. Bonauentura in primis non est talis opinionis, quòd personæ diuinæ sint absolutæ, vt expresse patet in 26. di. 1. sui: vbi ponit proprietates ut origines distinguere personas: ita quòd eis abstractis, non remanent hypostases. Ponitque omnes proprietates esse relationes, seu origines excepta innascibilitate, quæ est negatiua. Illa vero verba quæ Scotus adducit, sunt quidem Bonauenturę, sed ad aliud propositum: ipse enim in 25. distinctio. primi. articu. 1. quærens de significatione huius nominis persona, tenet quòd persona de generali & primo significato importat substantiam: de speciali vero & vltimo significato, importat relationem: quia in diuinis proprietas personalis est relatio. Et arguit contra se: quia dici secundum substantiam & secundum relationem, distinguuntur in diuinis ex opposito. ergo non potest persona simul dici secundum substantiam ex generali & primo, & secundum relationem ex speciali & vltimo. Et respondet, quòd dici secundum substantiam inuenitur dupliciter. primo, secundum substantialem essentiam: secundo, secundum hypostasim. Et quòd dici secundum substantiam, primo modo, distinguitur contra dici secundum relationem, non autem secundo modo: quia substantia, id est hypostasis, ad diuina contrahitur per relationem. Ex hoc autem dicto, liquet etiam cæcis, quòd non ponitur a Bonauentura duplex res absoluta: altera essentialis & altera hypostatica, vt Scotus fingere vellet: sed habetur tantum, quòd substantia dupliciter sumitur, & pro essentia & pro hypostasi: quod etiam habetur quinto Metaphysic. & quòd substantia secundo modo, id est, hypostasis, dicitur formaliter de persona diuina, & quòd simul & semel persona diuina est hypostasis, & tamen relatio, &c. Hæc enim omnia communia sunt omnibus theologis. Valde autem mirum est hoc imponi

ARTICVLVS II.

Vtrum personæ distinguantur per relationes.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd personæ non distinguantur per relationes. Simplicia enim seipsis distinguuntur: sed personæ sunt maxime simplices. Ergo distinguuntur seipsis, & non relationibus.

¶2 Præt. Nulla forma distinguitur, nisi secundum suum genus. Non enim album a nigro distinguitur nisi secundum qualitatem. Sed hypostasis significat indiuiduũ in genere substantiæ. Non ergo relationib⁹ hypostases distingui pñt.

¶3 Præt. Absolutum est prius q̃ relatiuum, sed prima distinctio est distinctio diuinarum personarum. Ergo diuinæ personæ non distinguuntur relationibus.

¶4 Præt. Id quod præsupponit distinctionem, non potest esse primum distinctionis principium. Sed relatio præsupponit distinctionem, cum in eius diffinitione ponatur, esse.n. relatiui est ad aliud se habere. Ergo primum principium distinctiuum, in diuinis nõ potest esse relatio.

SED CONTRA est, quod Boet. dicit in lib. de Trini.* quòd sola relatio multiplicat trinitatem diuinarum personarum.

Boe. de tri. non procul a fine lib.

RESPON. Dicendum, quòd in quibuscunque pluribus inuenitur aliquid cõmune, oportet quęrere aliquid distinctiuũ. Vnde cũ tres personæ conueniant secundũ C essentiæ vnitatem, necesse est quærere aliquid, quo distinguantur ad hoc quòd plures sint. Inueniuntur autẽ in diuinis personis duo, secundum quæ differunt, scilicet origo & relatio. Quæ quidem quàmuis re non differant, differunt tamen secundum modum significandi. Nam origo significatur per modum actus, vt generatio;[e] relatio vero per modum formæ, vt paternitas. Quidam igitur D attendentes, quòd relatio cõsequitur actum, dixerunt quòd hypostases in diuinis non distinguunt per originem, vt dicamus quòd pater distinguitur a filio, inquantum ille generat, & hic est genitus. Relationes autem siue proprietates manifestant consequenter hypostasum siue personarum distinctiones: sicut & in creaturis proprietates manifestãt distinctiones indiuiduorum, quæ fiunt per materialia principia. Sed hoc nõ põt E stare propter duo. Primo quidem, quia ad hoç quòd aliqua duo distincta intelligantur, necesse est eorum distinctionem intelligi ꝑ aliquid intrinsecum vtrique: sicut in rebus creatis, vel per materiam, vel per formam. Origo autem alicuius rei non significat, vt aliquid 212

Universidad de Deusto Biblioteca

poni Bonauenturæ: cum in calce illius articuli expresse dicat, quòd persona patris non potest abstrahi a paternitate, salua sua personalitate, quid clarius? &c. Ad id vero Salomonis, qđ Scotanti facit, facillime respondetur, quòd est æquiuocatio de nomine filii Dei. Dupliciter. n. potest nominari, sicut & cõcipi. Vno modo secundũ suũ (vt ita dicam) quod quid est. Alio modo secũdum conceptus & nomina ex creaturis abstrahibilia. Et primo quidẽ modo nullum nomen non solum filii, sed nec Dei habemus. scriptum est. n. Isaiæ. 54. Generationem eius quis enarrabit? & sic filiꝰ est nomen ꝑprium secundæ personæ diuinæ inter nomina parientia nobis cognitionem, quia est. Et cum hoc nomen ꝑpriũ ꝑtinẽs ad cognitionem quid est, est ineffabile. Sicut ẽt Deus est nomen ꝑprium ipsius Dei, & tamen nomen significans quid est Deus, ineffabile est. ¶Circa eosdem limites quæsiti aduerte secundo, ꝙ relationis nomine author intelligit ipsam relationem indistincte. i. nõ curando ipsam distinguere in seipsam vt habet actum relationis, & in seipsam vt habet actum proprietatis. Et propterea pluries in hac litera simul dicit proprietatem vel relationem. Dico aũt hoc, (qm̃ vt inferius patebit) in persona diuina est vna res respectiua significata vt origo, & vt relatio inquantum relatio, & vt proprietas indiuidualis seu personalis. Litera tamen vltimos modos sub vno hic comprehendit, triplici (vt reor) rõne. Primo, quia nõ habemus nomina primarum intentionum pertinentia ad ꝑprietates nisi relationis vel originis, vt patet discurrendo. Secundo, q a alterum membrum, s. relatio, salua sua ratione, poterat subdistingui, vt de facto subdistinctum est in litera 4. artic. huius quæ- I stionis. Tertio, quia cum personalitas secundum veritatem sit relatio, personamque reponat in genere ad aliquid, generis nomine large accepto, consequens est vt relationi daret hic actus. ¶Circa differentiam assignatam inter relationem & originem dubium occurrit: quoniam falsum videtur quòd differant in modo significandi. Ambæ enim significantur, & in abstracto & in concreto & adiectiue & substantiue, & cæteris modis significandi: ergo in hoc non differunt. Est & aliud maius dubium circa subiunctam differentiam, scilicet quòd relatio significatur per modum formæ, origo vero per modum actus. Aut enim per significari per modum formæ, intendit significari per modum principii formalis in denominando, id est vt quo aliquid est tale, & sic differentia nulla est: quoniam sicut paternitas est qua aliquis est, & dicitur pater: ita generatio est qua aliquis est, & dicitur generans. Aut intendit significari vt rẽ inhærentem: & sic falsum est, quòd relatio significetur per modum formæ: quoniam vt ipsemet San. Thom. in quæst. de poten K tia quæst. 8. artic. 2. docuit, relatio licet insit, non tamen significatur vt inhærens: immo differentia nulla esset; quoniam vt ibidem dicitur, eadem est de actione & relatione quo ad hoc, ratio. Ad hæc simul dicitur, quòd non est hic sermo de modis significandi grammatice, seu ex parte nominis significantis: sed potius metaphysice, seu ex parte rei significatæ, plures vnius rei rationes, appellando plures illius modos. Itaq; intentio literæ est, quòd illa vna res, alio mõ. i. alia rõne significatur nomine originis & nomine relationis, siue in abstracto, siue in concreto, siue quouis alio modo grammaticali. Et ex hoc consequenter respondetur ad secundam ambiguitatem: quòd quia forma est quæ dat esse rei formaliter, significari per modum formæ est in proposito, significari per modum dantis esse formaliter. Et qm̃ hoc contingit dupliciter, s. ex parte nominis, & ex parte rõnis significatæ: & iã dictũ est, quòd hic nõ est sermo de mõ significandi ex parte nominis, iõ conceditur scd̃m mẽbrũ. Et ad obiectionẽ

F in oppositum dr̃, vt iam tactum est, quòd aliud est loqui de relatione, vt relatio, & est aliud loqui de reali relatione simpliciter. Relatio enim vt relatio, non est aliquid inhærens, de ratione tamen relationis realis est, vt insit. Itaque inter realem actionem & realem relationem hoc interest, quòd actio tam vt actio, quàm vt realis actio, habet rõnẽ egredientis: quàmuis forte insit. Relatio aũt realis & si vt relatio non habeat rationem nisi assistẽtis, tñ vt relatio realis habet rõnem assistentis & inhærentis, & propterea ex parte rationis significatæ significatur p modum formæ. Et in hoc differt ab origine: & hæc ẽ rõ quare inferius relationi attribuitur distinguere ac cõstituere personam, & nõ origini, vt plenius patebit in 4. articu. ¶Quo ad secundũ recitat opinio quã sequitur Bonauentura, tria dicens. Primo, ꝙ relatio non distinguit hypostases, quia consequitur actum. Secundo, ꝙ origo distinguit eadem rõne, quia scilicet est prior relatione. Tertio, quòd relationes manifestant distinctionem, sicut in creaturis proprietates indiuiduales. ¶Quo ad tertium duæ rationes contra præfatam opinionem adducuntur. Prima est, distinctiuũ oportet esse intrinsecum & proprium: ergo nec origo, nec essentia distinguit, ergo relatio. Antecedens probatur in creaturis: in quibus distinctio aut est p materiam, aut per formam. prima vero consequẽtia quo ad primam partem probatur: quia origo vt sic, habet rõnem viæ a re, vel ad rem, & sic non est intrinseca. quo ad secundam vero, quia essentia est communis: & sic non est propria: secunda vero consequentia ꝑbatur per locum a diuisione: qm̃ in persona præter essentiam I & originem, sola relatio restat. Secũda aũt rõ est: distinctiuũ personale in diuinis est constitutiuũ personæ, sed origini repugnat esse constitutiuum personæ, non aũt relationi. ergo nõ origo, sed relatio distinguit. Antecedens declaratur intuendo duplicẽ modum distinguẽdi, scilicet cõstituendo distinctum: vel distinguẽdo tãtum, iuxta duplicem modum se habendi ad distinctum: contingit enim rem præexistentem distinguere, vt patet in diuisione aquæ, & tunc sola distinctione opus est: contingit etiam non præexistentem distinguere, & tunc constitutione & distinctione simul opus est. Essentia igitur diuina, quàmuis præexistere intelligatur relationibus distinctiuis, nõ tamẽ partitur seu distinguitur per relationes: quoniam semper indiuisa restat. Et propterea distinctiua oportet & distinguere: & constituere personas, vtpote non præexistentes: vt in antecedente assumptum est. Minor autem quo ad primam partem probatur, quia origo actiue præsupponit personam: passiue autem est via in eam. Quo ad secundam autem, quia relationes sunt ipsæ personæ K subsistentes, eo quòd nõ differunt ibi abstractũ & concretum. ¶Circa hanc rõnem dubium est de hac vltima probatione, quo ad duo. Primo, quid sibi velint illa verba: relationes constituunt personas inquantum sunt ipsæ personæ. Secundo, quam vim habeant, cum illa adiuncta propositione: abstractum & concretum ibi non differunt. Est autem ratio dubitandi, quoniam si est verum, omni ei quod est ipsa persona, conuenit constituere personam, vt patet ex illatione reduplicatiua, & sic origo inquantum est ipsa persona constituit eam, & similiter essentia &c. Nihil etiam videtur dictum, quòd hoc constituit illud inquantum est ipsum: nisi quòd idem constituat se, quod non est ad propositum. Extra propositum quoque subiuncta videntur verba illa de abstracto & concreto. De efficacia autem nulla apparentia est, dato quòd sint vera: quoniam & esse personas, & abstractum non differre a concreto, verificatur de originibus. ¶Ad hæc dr̃, quòd p esse ꝑsonas, nõ intelligit author tãtũmodo idẽtitatẽ, sed identitatẽ ex rõne ipsius ꝑprietatis, seu relationis. In hoc

In hoc. n. vt supra dictum est, differt ab origine: ꝙ ipsa ex sua rõne inest, loco cuius in diuinis est idem illi cuius est, origo autem sm̃ ꝑpriam rõnem non inest: & consequenter non identificatur ei cui attribuitur. Ly aũt inquantum, non tenetur reduplicatiue, sed specificatiue, determinat. n. conditionem sm̃ quam cõuenit relationi constituere, & nõ origini: sicut cum dr̃, homo est, crispus inquantum capillatus, conuenit. n. relationi secundum quod esse aliquid significat in diuina persona constituere ipsam. Et quia nõ cõstituit ipsam vt pars, nec distinguit vt aduenientium: ideo dixit ꝙ constituit ipsam inquantum est ipsa. Itaque sensus est, quòd quia relatio ẽ ex ꝑpria rõne non pars nec adueniens aliquid, sed ipsa persona, ideo & constituit & distinguit, sub intelligẽdo sem per sermonem de ꝑpriis personarũ. Et ad manifestandum quòd relatio sit ipsa persona, & nõ pars vel aliquid, adductũ est, quòd ibi abstractum est idem quod concretum, hoc. n. nõ est verum in his quæ se habent vt totum & pars. Vnde patet rñsio ad obiecta omnia, latens. n. sentẽtia, occasio fuit obiectionum. Hæc aũt intelligas de his inquantum huic rõni deseruiunt. Sed quomodo absolute vera sit apud authorem hæc ꝑpositio, relatio constituit in quãtũ est ꝑsona ipsa, in artic. sequenti dicetur. ¶Circa dicta in his rõnibꝰ aduerte duo. Primum est in prima rõne, quòd omnis distinctio oportet quòd fit per aliquod intrinsecum, formam. s. vel materiam: hoc. n. oportet habere ꝑ fundamento, in materia de principio indiuiduationis, vt non ponatur quantitas intrinsecum distinctiuum Sortis a Platone. Secundum est in secunda rõne, quòd distinguere ẽt ꝑsonam contingit constituendo & non constituendo. Et hoc oportet habere præ oculis in quæstione de distinctione filii a spiritusancto, vt in quæst. 36. diffuse diximus. E ¶Quo ad quartum conclusio responsiua est: hypostases diuinæ, melius dr̃ ꝙ distinguantur relationibus, quàm per originem. Et qm̃ melius supponit vtrumque bonum: declarando conclusionem, primo dicit quòd vtrumque est verum. Secundo, quòd hoc est melius: quia sm̃ modum intelligendi, prius & principalius distinguunt per relationes. Et demum deducit corollarium consistens in dr̃ia inter patris & genitoris nomen: quia pater est non solum proprietatis, sed personæ nomen, genitor autem ꝑprietatis tm̃. Et patet sequela: quia relatio constituit, origo autem nõ. Ad fundamentum autem alterius opinionis, scilicet origo est prior relatione, vtpote consequente ipsam: respondebitur in 4. artic. vbi distinguitur relatio. ¶In responsione ad primum aduerte, quòd de personis diuinis possumus loqui dupliciter, scilicet secundum se: & sic verum est quòd distinguuntur seipsis: vt Prepositinus & Gregor. de Arimino tenent. Et hoc expresse concedit San. Thom. in 1. senten. dist. 26. q. 2. art. 1. ad quintum. Si autem considerentur

A vt notæ & significatæ nobis, sic cum non distinguantur a relationibus nisi in modo significandi, constituuntur & distinguuntur relationibus, sicut Deus constituitur & distinguitur deitate a reliquis. ¶In responsione ad tertium aduerte, quòd distinctio relatiua ponitur prima inter distinctiones reales. Tum, quia secũdum veritatem ipsa sola est simpliciter & omnino necessaria: reliquas enim non implicat contradictionem non esse quoniã extra Deũ sunt. Tum, quia nihil imperfectionis ponit, aut præsupponit. Et propterea ordine perfectionis est prima, & hoc intellige ordinãdo distinctiones in ordine entium simpliciter: secus enim esset in ordine distinctionum vt sic, vt in postprædicamentis diffuse diximus. ¶In responsione ad quartũ habes tria. Primo, quòd relatio subsistens facit distinctionem suppositalem: & de hoc inferius erit sermo. Secundo, quòd ly aliud positum in diffinitione ad aliquid seu relatiui, stat pro correlatiuo. Et ex hoc habes q̃ conformiter diximus in q. 13. de termino relatiui. Tertio, quòd ly aliud, non præsupponit a relatiuo, sed est simul cum eo. Et hinc habes quàm bene quoque dictum sit, quòd vnum relatiuum diffinit reliquum, nõ vt prius sed vt simul natura & intellectu.

intrinsecum, sed vt via quædam a re, vel ad rẽ. Sicut generatio significatur vt via quædam ad rem genitam, & vt progrediens a generãte. Vnde non potest esse, ꝙ res genita & generans distinguantur sola generatione, sed oportet intelligere tam in generante quàm in genito ea quibus abinuicem distinguun- G tur. In persona autem diuina non est aliud intelligere, nisi essentiam & relationem siue proprietatem. Vnde cum in essentia conueniant, relinquitur quòd per relationes personæ abinuicem distinguãtur. Secundo, quia distinctio in diuinis personis non est sic intelligenda, quasi aliquid commune diuidatur: quia essentia communis remanet indiuisa, sed oportet quòd ipsa distinguentia constituant res distinctas. H Sic autem relationes vel proprietates distinguunt vel constituunt hypostases, vel personas inquantum sunt ipsæ personæ subsistentes, sicut paternitas est pater, & filiatio est filius, eo quòd in diuinis non differunt abstractũ & concretum. ᶜ Sed contra rationem originis est, quòd constituat hypostasim vel personam. Quia origo actiue significata significa- G tur, vt progrediens a persona subsistente, vnde præsupponit eam. Origo autem passiue significata (vt natiuitas) significatur vt via ad personam subsistentem, & nondum vt eam constituens. Vnde melius dicitur quòd personæ seu hypostases distinguantur relationibus q̃ per originem. Licet enim distinguantur vtroque modo, ᶜ tamen prius & principalius per relationes secundum modum intelligendi. Vnde hoc nomen pater non H solum significat proprietatem, sed etiam hypostasim. Sed hoc nomen genitor vel generans significat tantum proprietatem. Quia hoc nomen pater significat relationem, quæ est distinctiua & constitutiua hypostasis. ᶜ Hoc autem nomen generans vel genitus significat originem, quæ non est distinctiua & constitutiua hypostasis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd personæ sunt ipsæ re- B lationes subsistentes. Vnde nõ repugnat simplicitati diuinarũ personarũ, ꝙ relationibꝰ distinguantᷣ.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ personæ diuinæ non distinguuntᷣ in esse in quo subsistunt, neq; in aliquo absoluto, sed solum sm̃ id, q ad aliquid dicuntur. Vnde ad earum distinctionem sufficit relatio.

AD 3ᵐ dicendum, quòd quanto distinctio prior est, tãto propinquior est vnitati. Et ideo debet esse minima. Et ideo distinctio ꝑsona- C rũ nõ debet eẽ nisi ꝑ id qđ minimũ distinguit, s. per relationem.

AD 4ᵐ dicendum, quòd relatio præsupponit distinctionẽ suppositorũ qñ est accidensᶜ: sed si relatio sit subsistẽs, nõ ꝑsupponit, sed secũ fert distictionẽ. Cũ. n. dr̃, quòd relatiui esse, est ad aliud se habere: per ly aliud, intelligit correlatiuum qđ non est prius, sed simul natura.

ARTICVLVS III.

Vtrũ abstractis per intellectũ relationibus a personis, adhuc remaneant hypostases.

AD TERTIVM sic ꝑceditur. Vr̃, quòd abstractis per intellectum proprietatibus, seu relationibus a personis, adhuc remaneant hypostases. Id enim ad quod aliquid se habet ex additione, põt intelligi remoto eo quod sibi additur. Sicut homo se habet ad animal ex additione, & potest intelligi animal, remoto rationali. Sed B persona se habet ex additione ad hypostasim. Est enim persona hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente. ᶜ Ergo remota proprietate ꝑsonali a persona, intelligitur hypostasis.

¶ 2 Præt. Pater non ab eodem habet quòd sit pater, & quòd sit aliquis. Cum enim paternitate sit pater: si paternitate esset aliquis, sequeretur quòd filius in quo nõ est paternitas, non esset aliquis. Remota ergo per intellectum paterni- C tate a patre, adhuc remanet quòd sit aliquis, quod est esse hypostasis. Ergo remota proprietate a persona, remanet hypostasis.

¶ 3 Præt. Aug. dicit 5. de trin.* Nõ hoc est dicere ingenitum quod est dicere patrem. Quia si filium non genuisset, nihil prohiberet eum dicere ingenitum, sed si filium nõ genuisset, nõ inesset ei paternitas. Ergo remota paternitate, adhuc remanet hypostasis pr̃is vt ingenita.

SED CONTRA est, quòd D Hilar. dicit 4. de Tri.† Nihil habet filius nisi natum. Natiuitate autem est filius. Ergo remota filiatione, non remanet hypostasis filij. Et eadem ratio est de alijs personis.

RESPON. Dicendum, quòd

c b 186

b 166

212 1. di. 26. q. 1 a. 2. & po. q. 8. ar. 4. & opus. 3. ca. 61. & 62.

b 171

Li. 5. de tri. c. 6. in princip. tom. 3.

Li. 4. de tri. non multũ remote a princip.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ Articulum tertium.

IN titulo ly abstractis, quod distinguendum erat, in principio corporis distinguitur: per proprietates autem intelligit notiones, siue personales, siue non.

¶In corpore tria facit. Primo distinguit abstractionem in titulo positam. Secundo respondet quæsito. Tertio tractat quandam oppositam opinionem.

¶Quo ad primum, distinguit abstractionem & applicat eam ad diuina. Distinguit quidem in abstractionem totalem & formalem, id est, qua totum vniuersale abstrahit a partibus subiectiuis: & qua forma abstrahit a materia, ponitque inter eas vnicam differentiam, s. ꝙ in totali, abstracti tantum conceptus remanet: in formali vero vtriusque. s. abstracti & eius a quo abstrahitur, vt patet in exemplis literæ. Et si vis diffuse has abstractiones videre, lege commentaria nostra in De ente & essentia, in 1. q. applica vero ad diuina non secundum rem, sed secundum modum significandi, authoritate vtens Damasceni.

¶Quo ad secundum respondet quæsito tribus conclusionibus. Prima iuxta abstractionem totalem: abstractis proprietatibus, non remanent personæ, sed sola essentia. Et ꝑbatur, quia personæ se habent vt particularia, essentia vt vniuersale id est remanet Deus, & nõ remanet pater & filius & spiritussanctus: habet enim se Deus ad personas vt vniuersale ad particularia, vt Damasc. dixit. Secũda conclusio iuxta abstractionem formalem est,

abstractis

abſtractis proprietatibus non perſonalibus, remanent perſonæ: & declaratur in ambabus, ſ. innaſcibilitate & ſpiratione.

¶ Circa hanc concluſionem dubium occurrit. Quoniam contradicere videtur doctrinæ traditæ in q.36. vbi dictum eſt, quòd abſtracta ſpiratione a filio, non diſtingueretur perſonaliter a ſpirituſancto: ſi.n. abſtracta ſpiratione, filius remanet pſona, vt hic dicitur: ergo remanet hypoſtaſis diſtincta a perſonis, quæ eſſe poſſunt in natura diuina: & conſequẽter non diſtinguitur pſonaliter a ſpirituſancto per ſpirare. Et econuerſo, ſi diſtinguitur perſonaliter per ſpirare, ergo non remanet hypoſtaſis diſtĩcta, abſtracta ſpiratione: cuius oppoſitũ hic dicit̃. Ad hoc breuiter ex fundamento ſupra poſito dr̃, ꝙ vtrũq; ſane intellectum, eſt verum: abſtracta ſiquidem ſpiratione, remanet hypoſtaſis filii, vt hic dr̃: & tñ abſtracta ſpiratione, nõ remanet diſtinctio illius hypoſtaſis a ſpiritu ſancto, vt ibi dr̃. Hæc autem non cõtradicunt: & rõ eſt, quia hypoſtaſis illa eſt relatiua, & cui non remaneret relatiua, ab illa non remaneret diſtincta. Falſum enim eſt ꝙ pſona diuina & vĩr res relatiua per vnũ & idem cõſtituatur & diſtinguatur relatiue a cæteris, ẽt in eadem natura, vt ſupra oſtenſum eſt.

Li.3. orth. fidei.c.6.in princ.

¶ Tertia vero cõcluſio eſt iuxta eandem abſtractionem formalem, Abſtractis ꝓprietatibus perſonalibus, non remanent hypoſtaſes. Et probatur ex vtroq; actu ꝓprietatis perſonalis, ſ. conſtituere & diſtinguere. Ex conſtituere quidem ꝓprietates perſonales nõ adueniunt præexiſtentibus hypoſtaſibus, ſed ferunt ſecũ ſua ſuppoſita, inquã tum ſunt ipſa: ergo ipſis abſtractis, non remanent ſuppoſita. Ex diſtinguere vero, hypoſtaſis eſt ſubſtã tia indiuidua, ergo eſt aliquid diſtinctũ in diuinis: ergo remota relatione pſonali, nõ remanet hypoſtaſis. & tenet hæc vltima ſequela, quia ſola relatio ibi diſtinguit.

Ar.prẹced.

duplex fit abſtractio per intellectum. Vna quidem, ſecundum qđ vniuerſale abſtrahitur a particulari, vt animal ab homine. Alia vero ſecundum quod forma abſtrahitur a materia. Sicut forma circuli abſtrahitur per intellectum ab omni materia ſenſibili.

G Inter has autem abſtractiones hæc eſt differentia, ꝙ in abſtractione quæ fit ſm vniuerſale & particulare, non remanet id, a quo fit abſtractio. Remota enim ab homine dr̃ia rationali, nõ remanet in intellectu homo, ſed ſolum animal.

In abſtractione vero quæ attenditur ſm formam a materia, vtrũque manet in intellectu. Abſtrahẽdo enim formam circuli ab ære, remanet ſeorſum ĩ intellectu noſtro & intellectus circuli & intellectus æris. Quàmuis autem in diuinis nõ H ſit vniuerſale neque particulare, nec forma & materia ſecundum rem, tamen ſecundum modum ſignificandi inuenitur aliqua ſimilitudo horum in diuinis, ſecundum quem modum Dam.* dicit, quòd commune eſt ſubſtantia, particulare vero hypoſtaſis. Si igitur loquamur de abſtractione, quę fit ſecũdum vniuerſale & particulare, remotis proprietatibus, remanet in intellectu eſſentia communis, non autem hypoſtaſis patris, quæ I eſt quaſi particulare. Si vero loquamur ſecundum modum abſtractionis formę a materia, remotis ꝓprietatibus non perſonalibus, remanet intellectus hypoſtaſum & perſonarum. Sicut remoto per intellectum a patre, quòd ſit ingenitus, vel ſpirans, remanet hypoſtaſis, vel perſona patris. Sed remota ꝓprietate perſonali per intellectũ, tollitur intellectus hypoſtaſis. Nõ enim proprietates perſonales, ſic intelliguntur aduenire hypoſtaſi- K bus diuinis, ſicut forma ſubiecto præexiſtenti, ſed ferunt ſecum ſua ſuppoſita, inquantum ſunt ipſæ ꝑſonæ ſubſiſtentes. Sicut paternitas eſt ipſe pater. Hypoſtaſis enim ſignificat aliquid diſtinctum in diuinis, cum hypoſtaſis ſit ſubſtãtia indiuidua. Cum igitur relatio ſit quæ diſtinguit hypoſtaſes & conſtituit (vt dictum eſt*) relinquitur quòd relationibus pſonalibus remotis per intellectum, non remaneant hypoſtaſes. Sed (ſicut dictũ eſt †) aliqui dicunt quòd hypoſtaſes in diuinis non diſtinguuntur ꝑ relationes, ſed per ſolam originẽ, vt intelligatur pater eſſe hypoſtaſis quædam per hoc, quòd non eſt ab alio: filius autem per hoc, quòd eſt ab alio per generationem. Sed relationes aduenientes quaſi proprietates ad dignitatem pertinentes conſtituunt rationem perſonę. Vnde & perſonales dicuntur. Vnde remotis huiuſmodi relationib⁹ per intellectum, remanent quidẽ hypoſtaſes, ſed non perſonæ. Sed hoc non poteſt eſſe propter duo. Primo, quia relationes diſtinguũt & conſtituunt hypoſtaſes, vt oſtenſum eſt.* Secundo, quia omnis hypoſtaſis naturę rõnalis, eſt pſona, vt patet per diffinitionem Boet. † dicentis, quòd perſona, eſt rõnalis naturæ indiuidua ſubſtãtia. Vñ ad hoc qđ eſſet hypoſtaſis, & nõ pſona, oporteret abſtrahi ex parte naturæ rationalitatem, non autẽ ex parte perſonæ proprietatem.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ perſona non addit ſupra hypoſtaſim proprietatem diſtinguentem abſolute, ſed proprietatem diſtinguentem ad dignitatem pertinentem. Totum enim hoc eſt accipiendum, loco vnius differẽtię. Ad dignitatem autem pertinet ꝓprietas diſtinguens, ſecundum qđ intelligitur ſubſiſtens in natura rationali. Vnde remota proprietate diſtinguente a perſona, nõ remanet hypoſtaſis, ſed remaneret, ſi tolleretur rationalitas naturæ. Tã enim perſona quàm hypoſtaſis, eſt ſubſtantia indiuidua. Vnde in diuinis de ratione vtriuſque eſt relatio diſtinguens.

Ad 2ᵐ dicendũ, ꝙ paternitate pr̃ non ſolum eſt pater, ſed eſt perſona: & eſt quis, ſiue hypoſtaſis. Nec tamen ſequitur ꝙ filius nõ ſit quis ſiue hypoſtaſis, ſicut non ſequitur quòd non ſit perſona.

Ad 3ᵐ dicendum, quòd intentio Augu. nõ fuit dicere, quòd hypoſtaſis patris remaneat ingenita, remota paternitate: quaſi innaſcibilitas conſtituat & diſtinguat hypoſtaſim patris. Hoc enim eſſe non poteſt: cum ingenitum nihil ponat, ſed negatiue dicatur: ᶜ vt ipſemet dicit. Sed loquitur in communi: quia non omne ingenitum eſt pater. Remota ergo paternitate, non remanet in diuinis hypoſtaſis patris, vt diſtinguit̃ ab alijs perſonis, ſed vt diſtinguitur a creaturis: ſicut Iudæi intelligunt.

F ¶ Circa hanc partem aduerte, quòd illa propoſitio pluries repetita, ſ. proprietates conſtituunt perſonas, ſeu ferunt ſecum ſuppoſita inquantum ſunt ipſæ perſonæ: non eſt ſingularis, ſed in omnibus puris & ſimplicibus communis. Deitas.n. conſtituit Deum, inquantum eſt ipſe Deus: & gabrielitas Gabrielem inquantũ eſt Gabriel, ſi ſunt omnino idẽ. Et ſignificant hæ ꝓpoſitiones ſpecialem modum conſtituendi: dupliciter.n. cũ cõtingat cõſtituere, primo, ſicut forma conſtituit compoſitum: ſecundo, ſicut ſimplex conſtituit ſimplex, cum de primo modo conſtituẽdi loquimur, qm̃ realis eſt cõſtitutio: ſimpliciter dicimus, ꝙ anima rõnalis conſtituit hominẽ &c. Et ſic cõſtituens nõ eſt conſtitutum. Cũ autem de ſecũdo cõſtituendi modo eſt ſermo, ad dr̃iam primi dr̃ cum additione, ꝙ conſtituit inquantum eſt ipſum conſtitutum, nihil aliud intendendo ꝑ hoc, niſi ꝙ conſtituentium pro tanto dr̃ conſtituere, pro quãto ponit ſe: ponendo enim ſe, conſtituit, qa ly ſe, mõſtrat cõſtitutum, & hoc ſignificat ly inquãtũ eſt ipſum. Itaq; paternitas ponendo ſe, conſtituit patrem, quia ipſa eſt pater. Et ſic ly inquãtum, tenetur reduplicatiue: modumque conſtituendi reduplicat in ſimplicibus. Vnde ex hoc, habes facilẽ viã reſpondendi obiicientibus cõtra hmõi propoſitiones.

Art.prec.

¶ Quo ad tertium refert & cõfutat opinionem quãdam dicentem, ꝙ abſtractis relationibus, remanent hypoſtaſes, ſed non perſonæ. Et rõ primi eſt, quia remanent origines diſtinguentes. Ratio vero ſecundi: quia relationes pertinent ad dignitatem, quæ eſt de ratione perſonæ, nõ aũt hypoſtaſis. Confutatur autem dupliciter. Primo, ratio primi dicti, quia relationes probatum eſt eſſe prima diſtinctiua. Secundo, rõ ſecundi dicti: quia dignitas qua differt pſona ab hypoſtaſi, tenet ſe ex parte naturæ. Perſona.n. addit ſupra hypoſtaſim ex parte naturæ intellectualitatem.

Art.prec. Boe. lib. de duabus naturis a princip.

Ex parte autem ipſius indiuidui, nihil penitus addit, vt patet ex diffinitione Boet. Vnde, quia relationes ſe tenent ex parte indiuiduationis, falſum eſt quòd relationes ſint proprietates perſonæ, & non hypoſtaſis: ſunt enim æque abſtracta, perſona & hypoſtaſis ex parte indiuiduationis: quàmuis ex parte naturæ dignioris, perſona ſit qđ magis determinatum.

¶ In reſponſione ad ſecundum aduerte, quod vt dicitur 5. Metaph. non inconuenit quædam dici ad aliquid ſecundũ nomina ſpecifica, q̃ non dicuntur ad illud ſecundum nomina generica. Et propterea non incõuenit ſimiliter accidere in propoſito, ſcilicet quòd pater, patris nomine & re, referatur ad filium, perſonæ autem re quidem, ſed non nomine referat̃ ad eundem. Accidit enim hoc quia (vt in litera dicitur) paternitate pater eſt & pater, & perſona: ſed perſona ſignificat eſſe illam per modum abſoluti. Dixi autem hæc ꝓpter argumenta Aureoli, & Scoti: quæ tacenda cenſui. Ex hoc enim facile ſoluuntur.

213 1.diſ.27.q. 1.arti.2. & pot.q8.10. ar.3.& op. 3.ca.63.& 64. *Li.1.diſt. 27.para.6.

Articvlvs IIII.

Vtrum actus notionales præintelligantur proprietatibus.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur, quòd act⁹ notionales prẹintelligantur ꝓprietatibus. Dicit.n. magiſt.*27. diſ. 1. ſentent. quòd pater ſemper eſt, qa genuit filium. Et ita videtur quòd generatio ſm intellectum præcedat paternitatem.

¶ 2 Præt. Omnis relatio præſupponit in intellectu id ſupra quod fundatur: ſicut æqualitas quantitatem. Sed paternitas eſt relatio fundata ſuper actione, quæ eſt generatio. Ergo paternitas præſupponit generationem.

¶ 3 Præt. Sicut ſe habet generatio actiua ad paternitatem, ita ſe habet natiuitas ad filiationem. Sed filiatio præſupponit natiuitatem. ideo enim filius eſt, quia natus eſt. Ergo & paternitas præſupponit generationem.

Sed contra, generatio eſt operatio perſonæ patris. Sed paternitas conſtituit perſonam patris. Ergo prius eſt ſecũdum intellectũ B paternitas quàm generatio.

Respon. Dicendum, quòd ſm illos qui dicunt, quòd proprietates nõ diſtinguunt & conſtituũt hypoſtaſes,ᶜ ſed manifeſtant hypoſtaſes diſtinctas & conſtitutas, abſolute dicendum eſt, ꝙ relationes ſm modũ intelligendi, conſequuntur actus notionales, vt dici poſſit ſimpliciter, quòd quia generat, eſt pater. Sed ſupponendo quòd relationes diſtinguant & conſtituãt hypoſtaſes in diuinis,ᶜ oportet di- C ſtinctione vti. Quia origo ſignificatur in diuinis actiue & paſſiue: actiue quidem, ſicut generatio attribuitur patri, & ſpiratio ſumpta pro actu notionali attribuitur patri & filio. Paſſiue autem, ſicut natiuitas attribuitur filio & ꝓceſſio

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæ Arti. quartum.*

Titulus ſatis ex præcedentibus eſt clarus.

¶ In corpore duo facit. Primo reſpondet ſecundum opinionem ſuperius minus probatam. Secundo reſpondet iuxta viam quam ſequitur.

¶ Quo ad primum, concluſio ſecũdum illos eſt vnica. Relationes conſequuntur actus notionales: & manifeſtatur, quia apud D eos non diſtinguunt nec conſtituunt hypoſtaſes, &c.

¶ Quo ad ſecundum, primo diſtinguit originem in actiuam & paſſiuam, manifeſtando eas exemplariter. Secundo, ponit concluſionem vnam de origine paſſiua. Origo paſſiue præcedit ꝓprietates perſonarum procedẽtium: etiam perſonales. Probatur, quia ſignificatur vt via ad perſonam proprietate conſtitutam. Tertio, ponit ſecundam concluſionem de origine actiue. Origo actiue præcedit relationem originantis non perſonalem. Et manifeſtatur in communi ſpiratione, vt eſt actus, & vt eſt relatio. Quarto, diſtinguit perſonalem proprietatem patris, quæ ſola reſtabat: quòd poteſt dupliciter conſiderari, ſ. vt relatio, & vt conſtitutiua perſonæ. Et ponit hanc concluſionem, quòd paternitas ut eſt relatio, ſequitur generationẽ: vt vero conſtitutiua perſonæ, præcedit generationem. Et declarat primam partem, quia relatio fundatur ſup actum. Secundam vero, quia actio præſupponit perſonam agentem.

¶ Circa vltima dicta dubium occurrit. Primo, quia videntur E hæc contrariari ſupradictis in articu. 2. Quia aut loquimur de origine & relatione ſecundum rem, & ſic non differunt. Aut ſecundum rationem: & ſic, cum vtraque earum ſit multiplex, quoniam poteſt ſumi origo, vt origo, & vt conſtitutiua perſonæ, ſicut & relatio. Et nec relatio vt relatio, nec origo vt origo conſtituit: aut diſtinguendum erat de origine, ſicut de relatione diſtinctum eſt: aut affirmãdum non erat, quod relatio magis quàm origo conſtituit & diſtinguit.

¶ Circa eandem quoque partem, dubium occurrit maius. Quoniam paternitas, verbi gratia, aut eſt forma conſtitutiua ſub expreſſa ratione paternitatis: aut ſub alia ratione: ſi ſub ratione paternitatis, ergo inquantum relatio: & ſic diſtinctio nulla. Si ſub alia ratione, ruunt ſupradicta: quibus conatus eſt author oſtendere, quòd conſtituere & diſtinguere perſonam ſit actus relationis, vt diſtinguitur contra eſſentiam, & contra originem,

A vt patet in art.2.&3. Et cõfirmatur atque augetur dubium, qm̃ a S.Tho. quatuor prędicata habemus realia, ratione quorum attribuitur relationi conſtituere perſonam. Primum eſt eſſentia diuina. inquit enim in quæſt. de potentia. q.8. art.3. in rñſione ad ſeptimum, quòd relationes conſtituunt hypoſtaſes inquantum ſunt eſſẽtia diuina, Secundum eſt ly diuina, inquit enim in 1. ſent. di.26. arti.2. ad primum, quòd relatio inquantum diuina diſtinguit hypoſtaſim. Tertium eſt ly ſubſiſtens. dixit enim in 2. ar. huius qõnis in rñſione ad quartum, quòd relatio ſi ſit ſubſiſtens, fert ſecum diſtinctionem ſuppoſitalem. Quartũ eſt ly ipſa perſona. dixit enim in prædicto artic. quòd relationes conſtituunt & diſtinguunt hypoſtaſes, inquãtum ſunt ipſæ perſonæ ſubſiſtentes. 212 Ex quibus omnibus conflatur ambiguitas: an de mente S. T. relatio ſit conſtitutiua perſonæ, 211 ſtando infra latitudinem relationis & conditionum eius: an vt includit eſſentiam, ſeu aliquod eſſentiale. Vndique enim anguſtię ſunt. Si enim infra latitudinem relatiuam conſtituit, ruunt allegata ex locis prædictis. Si autem vt eſt idem alicui abſoluto, conſtituit, ſequitur quòd perſonalitas in diuinis eſt formaliter abſoluta, cuius oppoſitum confeſſi ſumus. Accedunt quoque argumenta Aur. apud Cap. in 26. di. 1. ſpecialiter contra illud dictum ſumptum ex quæſtionibus de potentia Dei. Et rurſus, contra tertium dictum ſumptum ex 2. art. huius quęſtionis, ſ. relatio vt ſubſiſtens conſtituit, quærendo quid importat ly vt ſubſiſtens: & breuiter inferendo, quòd hoc nihil aliud eſt niſi ꝙ idem conſtituat ſe, vel quòd conſtituens vt conſtitutum conſtituat.

¶ Ad euidentiam horum ſcito, quòd licet non deſint Thomiſtæ tenentes oppoſitum propter illa adducta ex quæſtionibus diſputatis, & illis alludentia in 1. ſent. mihi tamen videtur de mente S.Th. quòd relationes illę quas dicimus perſonales, ſ. primæ & incommunicabiles, infra latitudinem relatiuam ſuam tamẽ, conſtituunt perſonas. Moueor autem ex doctrina huius quæſtionis: expreſſe enim imprimis, actus conſtituendi perſonaliter in 2. artic. attributus eſt relationi, vt diſtinguitur contra eſſentiam, & etiam originem: ergo non inquantum eſt eſſentia, conſtituit perſonam. Deinde in art.3. expreſſe dictum eſt, quòd relationes perſonales ferunt ſecum ſua ſuppoſita: ſi ergo ſecum ferunt, non in quantum ſunt eſſentia ſuppoſitant, qm̃ conſtat quòd non ferunt ſecum eſſentiam. Poſtmodum etiam ibidẽ in reſponſione ad ſecundum explicite dictum eſt, quòd pater eſt paternitate non ſolum pater, ſed quis, & hypoſtaſis. Conſtat autẽ quòd id quod conuenit perſonæ paternitate formaliter, non cõuenit ei in quantum eſt eadem eſſentiæ, ſed vt potius diſtinguitur ab ea. Vt tamen omnia conſonẽt, & melius percipiatur intentum ſcito, quòd aliud eſt relationem habere aliquid, quia eſt eadem eſſentiæ, & aliud eſt relationem habere aliquid vt eſt eſſentia. Primum enim ſignificat relationem habere illud ab eſſentia radicaliter, ſecundum autem formaliter. Exemplum primi: relatio eſt res realis, exemplũ ſecundi: relatio eſt creatrix. Vnde in propoſito imaginor, quòd quemadmodum relatio illa non ex hoc quod relatio, ſed ex eſſe quod de numero eſſentialium eſt, eſt realis, vt ſupra dictum eſt contra Porretanos: & tamen realitas conuenit relationi illi per ſe ipſam formaliter, per eſſentiam autem radicaliter. Ita eſſe ſubſiſtentis naturæ ſubſiſtẽtia hypoſtatica, conuenit illi relationi puta paternitati per ſeipſam formaliter: per eſſentiam autem radicaliter. & ſic relatio illa,

illa, non inquantum relatio, quia conueniret omni relationi, sed inquantum illa, i. inquantum res relatiua hypostatica & prima constituit personam. Itaq; esse constitutiuū hypostasis seu esse hypostaticum, non ratione alicuius absoluti formaliter illi conuenit, sed ratione sui. Nec oppositum volunt loca allegata: qm̄ in qōnibus disputatis intendit ꝙ constituere habent ab essentia radicaliter, vt patet ex q.9. ar.5. ad 13. vbi idem iudicium de hoc cēset & de rōne quare pater est paternitas, s. pp identitatē cum essentia: quod constat radicaliter intelligi. Relatio quoq; potest dupl'r dici diuina, vno modo idētice, quia s. ē eadem deitati. alio mō formaliter, q̄a s. est in genere diuinorum. In proposito, hoc secundo modo relatio est diuina: est. n. paternitas illa increati & supremi, ac per hoc diuini ordinis seipsa formaliter, q̄uis ab essentia hoc habeat radicaliter, cui est eadē. Et qm̄ res ex hoc quòd diuina formaliter subsistēs seu substātifica est: (nihil. n. diuinū accidētis naturam habere potest) idcirco in idem redit: dicere relatio vt diuina, & vt subsistens: ita quòd relatio, puta paternitas vt substantifica relatiua res est, personam patris constituit: subintellectis aliis conditionibus, s. incommunicabilitate & primitate ad differentiam spirationis: quæ etiam si soli patri conueniret, quia non est prima, non constitueret personam. Vnde patet quid est dictu, relatio vt subsistens. s. vt substantificę naturæ secundum se formaliter est. Ex hoc. n. habet quòd constituat hypostasim, & quòd non includit essentiam intrinsece, sed connotatam vt radicem. Et qm̄ ſm veritatem hic non est distinctio inter constituens & constitutum, nisi in modo significandi: idcirco ad hoc insinuandum, dictum est, quòd relatio constituit inquantū est ipsa persona. i. relatio cōstituit personā, hoc solo modo. s. ponendo seipsam, quia est ipsa persona. Et propterea constituens & constitutum sunt omnino idem realiter & formaliter, soloq; modo significandi distincta. Colligendo igitur omnia, cum dictum est: relatio constituit personam, quia est diuina essentia, quia diuina, quia subsistens, quia ipsa persona: essentia radicē, diuina denominatio, conditionem formalem in communi, subsistentia eandem in speciali, & ipsa persona, modum constituendi personam expressit: Tantæ. n. celsitudinis constitutio pluribus debuit quo ad plures conditiones nominibus explicari. Vnde Aureoli rōnes omnes cessant. Aduertentes namq; qn̄ de radice, qn̄ de conditione formali, & qn̄ de modo constituendi est sermo: nec miscentes vnum alteri: animaduertent pariter, aut in æquiuoco laborare, aut non esse inconueniens quod inconueniens apparet: puta quòd constituens constituat inquantum est ipsum constitutum, si ly inquantum specificet modum constituendi &c. Expedita igitur vltima difficultate retrogradū prosequendo ordinem ad reliquas dicendum est. Et ad secundā quidem dicitur, quòd sicut apud logicos relatio dupliciter significatur, s. vt concepta, & vt exercita, & tñ vna met relatio est: ita in proposito, paternitas vt exercita consequitur actum generationis, & ipsamet sub expressa ratione paternitatis vt concepta, præcedit generationem & constituit hypostasim: vnde, non coincidunt membra. Nec sequitur, ergo paternitas præcedit inquantum relatio, communicando in vocabulis cum litera: qm̄ in litera paternitas vt relatio, significat paternitatem, vt exercet actū relationis vt relatio est: paternitas vero vt constitutiua personæ significat paternitatem eandem, vt exercet actum hypostaticæ formæ. Et licet vtrunque infra relatiuam illius latitudinem

F comprehendatur, simul tamen non sunt secundum rationis ordinem, sed paternitas vt præcedit generationem, constituit & distinguit relatiuam personam patris, in esse hypostatico relatiuo realiter & formaliter, sed non relatiue exercito: & ideo vocatur paternitas, non vt relatio, sed vt constitutiua. Vt consequitur autem generationem cōstituit, & distinguit eandē personam non in esse hypostatico, sed in esse relatiue exercito. & ideo vocatur paternitas vt relatio: ita quòd, non sunt duo esse relatiua in patre, sed vnū tantum datum a paternitate formaliter ante generationem vt hypostaticum, & post vt exercitum. Et similiter vnica ē distinctio relatiua patris a filio, sed data prius vt hypostatica, & post vt exercita: & sic de similibus. Et hęc si perspicies, omnia consonabunt, & videbis quo modo Sco. ratio in 1. dist. 28. q. vlt. contra hanc distinctionem literæ nihil valet, quia laborat in æquiuoco: non percipiens, quòd ly vt relatio, hic significat non naturam, sed actum seu officium relationis, vt expositum iam est. Percipies quoque, quàm vanus fuerit tantus eiusdem labor in quoli. q. 4. codē pollut⁹ peccato, paternitas enim vt cōstitutiua, & vt relatio, non duas naturas, sed vnam, & illam atomam. s. paternitatem importat, significando distinctas eiusdem relationis rationes: secundum quarum vnam præcedit generationem, & secundum alteram sequitur: sed relationis vocabulū eū decepit, & motiuū de quo i q. 42. ar. 3. erit sermo, vbi reliqua soluentur.

I ¶Ad primā vero dicitur, quòd relatio distingui & affirmari debuit, & non origo. Primo, quia opinantes oppositum non distinguunt de origine, sed vt originem ipsam constituentem faciunt, non curantes de modo significandi. Secundo, quia relatio realis, vt dictum est, secundum propriam rationem, non solum ad est, sed est vt dictum est, contra Porretanos: origo autem vt sic, viæ tantum habet rationem. Tertio, & potissime, quia in diuinis duo tantum genera saluantur, secundum Boetium, s. substantia & ad aliquid: persona aūt diuina est formaliter ad aliquid, vt supponimus, & consequenter oportet constitutiuum personæ esse ad aliquid. Et propterea oportuit relationem affirmare, & deinde distinguere in duplicem eius actum, scilicet relationis, & talis, vt expositum est. Si communis autem doctrina sanctorum in diuinis genera originis, puta actionis, & passionis posuisset, & non relationis, proculdubio origo affirmaretur constituens, & distingueretur. Quia igitur oppositum de facto est, idcirco optime relatio præaffirmata ac distincta est.

spiritusancto. Origines. n. passiue significatæ simpliciter præcedunt secundum intellectum proprietates personarum procedētium etiā personales. Quia origo passiue significata significatur, vt via ad personam proprietate constitutam. Similiter & origo actiue significata prior est secundum intellectum, q̄ G relatio personæ originantis, quæ non est personalis. Sicut actus notionalis spirationis, secundum intellectum præcedit proprietatem relatiuam innominatam, communem patri & filio. sed proprietas personalis patris potest considerari dupliciter. Vno modo, vt est relatio, & sic iterum secundum intellectum præsupponit actum notionalem. Quia relatio inquantū huiusmodi fundatur super actum. H Alio modo, secundū quòd est constitutiua personæ. & sic oportet, ꝙ præintelligatur relatio actui notionali, sicut persona agens præintelligitur actioni.

Ad primum ergo dicēdū, quòd cum magister dicit, ꝙ quia generat, est pater: accipitur nomē patris secundum quòd designat relationem tantum, non autem secundum quòd significat personam subsistentem: sic enim oporteret econuerso dicere, quòd quia pater est, generat.

Ad 2^m^ dicendum, ꝙ obiectio illa ꝓcedit de paternitate, ſm quòd est relatio, & non secundum quòd est constitutiua personæ.

Ad 3^m^ dicendū, ꝙ natiuitas est via ad personā filij. Et ideo ſm intellectū ꝓcedit filiationē, ēt ſm ꝙ est constitutiua personæ filij. Sed generatio actiua significatur vt ꝓgrediens a persona patris. Et ideo, præsupponit proprietatem personalem patris.

QVAESTIO XLI.

De personis in comparatione ad actus notionales, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de personis in comparatiōe ad act⁹ notionales.

¶*Super quæstionis quadragesimæprimæ Articulum primum.*

Titulus ex prædictis patet, sunt enī actus notionales generare, spirare, dicere &c.

¶In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Actus notionales attribuendi sunt personis, & probatur sic, in diuinis ꝑsonis est distinctio ſm ordinem originis: ergo necesse fuit actus notionales attribuere personis. & probatur sequela, quia huiusmodi ordo non potest conuenienter designari, nisi cum his actibus.

¶In responsione ad secundum aduerte, quòd duo dicit, scilicet quòd actiones istæ sunt idem realiter quod relationes, & ꝙ differunt ratione ab eis. Et primum probatur, quia actio sublato motu non est nisi relatio &c. Secundum vero, quia de diuinis sensibilium more, intelligimus & loquimur &c. Et hic est locus, quo vtuntur dicētes actionem, esse subiectiue in passo. Sed facile ad hoc respondetur, quòd hic est sermo de actione vt actio est, & nō vt accidens est, vel substātia: & ideo nihil iuuat.

¶*Super quæstionis quadragesimæprimæ Articulum secundum.*

Titulus intelligendus est ita ample vt sonat: in corpore namque distinguetur.

¶In corpore vnica est distinctio bimēbris. cum singulis cōclusionibus iuxta ipsa membra. Distinctio est, aliquid esse, vel fieri voluntate, contingit dupliciter, scilicet cō comitanter, vel causaliter seu principatiue, exemplū primi, Sortes est homo sua voluntate. exemplum secundi, Sortes ædificat domum sua voluntate. Conclusio prima iuxta primum membrum, Pater genuit filium voluntate concomitante. Et manifestatur, q̄a etiam pater est De⁹ voluntate concomitante. ergo a fortiori &c. Secunda vero conclusio iuxta secundum membrū est. Pater genuit filium natura. non voluntate principiāte, sed sic produxit creaturam. Hæc cōclusio quo ad omnes sui partes primo probatur authoritate Hil. Secundo ratione, Tertio ab opposita hæresi Arriana. Et authoritas quidem Hilarii plana est in litera. Ratio vero sumitur ex quadruplici differentia naturæ & voluntatis in causando sic. Vnius rei, vna tantum est forma naturalis qua est: voluntatis autem non vna est forma per quam agit, sed plures, secundum quòd sunt plures rationes intellectæ: ergo natura est determinata ad vnum, voluntas vero non. ergo naturale agens, quale ipsum est, tale agit: voluntarium autem quale vult & intelligit, & non quale ipsum est, agit. ergo natura est principiū eorum quæ nō possunt nisi sic esse: voluntas autem eorū quæ possunt sic, vel

214 Opus. 3. ca. 65. — *In medio lib. — & a 166 — Lib. de tri. cap. 4. & 5. tom. 3. — Cap. 2. in Prin. to. 3.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶Primo. Vtrum actus notionales sint attribuendi personis.

¶Secundo. Vtrum huiusmodi act⁹ sint necessarij, vel voluntarij.

¶Tertio. Vtrum secundum huiusmodi actus, persona ꝓcedat de nihilo, vel de aliquo.

¶Quarto. Vtrum in diuinis sit ponere potentiam, respectu actuū notionalium. B

¶Quinto. Quid significet huiusmodi potentia.

¶Sexto. Vtrum actus notionales, ad plures personas terminari possint.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum actus notionales sint attribuendi personis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd actus notionales non sint personis attribuendi. Dicit enim Boet. * in lib. de Trin. quòd omnia genera cum quis in diuinam vertit prædicationem, in diuinam mutantur substātiam, exceptis relatiuis. ^c^Sed actio est vnum de decem generibus. Si igitur actio aliqua Deo attribuit, ad eius essentiam pertinebit, & nō ad notionem.

¶2 Præt. Aug.† dicit. 5. de Trin. ꝙ D omne quod de Deo dicitur, aut dicitur secundum substantiam, aut secundum relationem. Sed ea quæ ad substantiam pertinent, significātur per essentialia attributa: quæ vero ad relationem, per nomina personarum, & per nomina proprietatum. Non sunt ergo præter hæc, attribuendi personis notionales actus.

¶3 Præt. Proprium actionis est ex se passionem inferre. Sed in diuinis non ponimus passiones. Ergo E neque actus notionales ibi ponendi sunt.

SED CONTRA est, quod August.* dicit in lib. de fide ad Pet. Proprium quidem patris est, quòd filium genuit. Sed generatio actus quidam est. ergo actus notionales ponendi sunt in diuinis.

RESPON. Dicendum, quòd in diuinis personis attenditur distinctio secundum originem. Origo autem conuenienter designari A non potest, nisi per aliquos actus. ^a^Ad significandū igitur originis ordinē in diuinis personis, necessariū fuit attribuere personis actus notionales. 211

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnis origo designatur per aliquē actum. Duplex autem ordo originis attribui Deo potest. Vnus quidem, secūdum quòd creatura ab eo progreditur: & hoc commune est tribus personis. Et ideo, actiones quæ attribuuntur Deo ad designandum processum creaturarum ab ipso, ad essentiam pertinent. Alius autem ordo originis in diuinis attenditur, secundum processionem personæ a persona. Vnde, actus designantes huius originis ordinem, notionales dicuntur: quia notiones personarum sunt personarum habitudines B adinuicem, vt ex dictis patet.* Q.33.ar.3.

Ad 2^m^ dicēdum, quòd actus notionales secundū modum significandi tantum, differunt a relationibus personarum, sed re sunt omnino idem. ^c^ Vnde, Magister dicit in 1. senten. 26. dist.† quòd generatio & natiuitas alijs nominibus dn̄r paternitas & filiatio. 211 Paragra. 2. circa finē.

Ad cuius euidentiam attendendum est, quòd primo oportet cognoscere originem alicuius ab alio ex motu. Quia enim aliqua res a sua dispositione remoueretur per motum, manifestum fuit hoc ab aliqua causa accidere. Et ideo actio, secundum primam nominis impositionem importat originē motus. Sicut enim motus prout est in mobili ab aliquo, dicit' passio: ita origo ipsius motus secundum quòd incipit C ab alio, & terminatur in id quod mouetur, vocatur actio. Remoto ^d^ igitur motu, actio nihil aliud importat, quàm ordinem originis secundum quod a causa aliqua, vel principio procedit ^e^ in id quod est a principio. Vnde, cum in diuinis non sit motus, actio personalis producentis personam, nihil aliud est, q̄ habitudo principij ad personam quæ est a principio. Quæ quidem habitudines sunt ipsæ relationes vel notiones. ^a^ Quia tamen de diuinis & intelligibilibus rebus loqui non possumus, nisi secundum modum rerum sensibilium a quibus cognitionem accipimus, & in quibus actiones & passiones inquantum motū D implicant, aliud sunt a relationibus, quæ ex actionibus & passionibus consequuntur: oportuit seorsum significari habitudines personarum per modum act⁹, & seorsum per modum relationum. Et sic patet, quod sunt idem secundum rem, sed differunt solum secundum modum significandi. D. 39. 34. b 239 a 167 a 108 211

Ad 3^m^ dicendum, quòd actio secundum quòd importat originem motus, infert ex se passionem: sic autem non ponitur actio in diuinis personis. Vnde, non ponuntur ibi passiones, nisi grammatice loquēdo, quantum ad modum significandi, sicut patri attribuimus generare, & filio generari.

ARTICVLVS II.

Vtrum actus notionales sint uoluntarij.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd actus notionales sint voluntarij. Dicit enim Hil. * 1. lib. de Syno. Non naturali necessitate ductus, pater genuit filium. 215 1. dist. 6. ar. 1. 2. & 3. & po. q. 2. a. 3. * In medio li. & est diffinitio 25. & etiā aliquantulū a medio lib.

¶2 Præt. Apost. Col. 1. Transtulit nos in regnum filij dilectionis suæ. Dilectio autem voluntatis est. Ergo filius genitus est a patre, voluntate.

¶3 Præt. Nihil magis est voluntarium quàm amor: sed spiritussanctus procedit a patre & filio vt amor.

aliter

Universidad de Deusto Biblioteca

aliter esse.ergo natura,non voluntas,est principium diuinæ personæ, creaturæ autem voluntas. Prima consequentia manifestatur in litera: quia effectus assimilatur formæ agentis per quam agit. Vltima autem, quia persona diuina, vtpote diuinæ naturæ, procul est a sic, & aliter se habe.e, quia Deus est per se necesse esse: quo ad

Ergo procedit voluntarie.

¶ 4 Præt. Filius procedit per modū intellectus vt verbū: sed oē verbū ꝓcedit a dicente per voluntatē. Ergo filius procedit a patre per voluntatem, & non per naturam.

¶ 5 Præt. Quod non est voluntarium, est necessarium. si igitur pater genuit filium non voluntate, videtur sequi quòd necessitate genuerit. Quod est contra August.* in lib. ad Orosium.

SED CONTRA est, quod August. dicit in eodem lib.† quòd neque volūtate genuit pater filiū, neque necessitate.

Hic lib. ad Orosiū inscribit̃ Dialog.65. †*Quæs. hr̃ tō.4.c.7. in principio.*

creaturam vero, qa est ex nihilo. Reliqua, vt nota relinquuntur. Testimonium autem ab Arrii errore affertur: quod satis patet in litera, cum ipsius confutatione ex Hila.authoritate vulgata.

¶ Circa hæc dicta aduerte, quòd communia sunt productioni filii & spiritussancti, vt patet, & ex titulo de actibus notionalib⁹ vniuersaliter quærēte, & ex tertio argumēto. Expressit autem in conclusionibus author generationem filii, tanquam priorem secundum intellectum, vt in actu exercito actus notionales sub illius nomine patefaceret quomodo se habent ad voluntatem.

¶ Circa primam conclusionem & distinctionem simul aduerte, quòd volūtas cōcomitans, vocat̃ volūtas cōparata ad illud, vt ad obiectū ꝓcise. Volūtas aūt principiās, vocat̃ volūtas cōparata ad illud, vt causa seu principium ad effectum. Et propterea, voluntas concomitans potest inueniri dupliciter, scilicet antecedēter, sicut cum desidero pluuiam futuram: & consequenter, sicut cū placet pluuia quæ est, aut fuit. Vtrum autem cōclusio prima verificetur de voluntate concomitante, & prius & post secundū intellectum, an non, in litera non exprimitur: Sco. tamen in 1. distinct.6. tenuit partem affirmatiuam, quam credo consonam S.T. Tum quoniam apud ipsum superius in quæst. 33.artic.3. ad primum, docuit, quòd absoluta communia toti trinitati sunt priora notionalibus: constat autem quod velle generationem filii, sicut etiam velle essentiam diuinam, est absolutum commune toti trinitati: ergo prius pater vult generationem filii q̃ generet. Tum quoniam par videtur ratio de processione spiritussancti, quam constat prius amari secundum rationem, quàm oriri: quoniam pater amando se & filium & spiritumsanctum, & eadem ratione spirationem ipsam, spirat spiritumsctm̃. Nec obstant dicta in q.de potentia Dei q.2.ar.3.qm̃ ibi per volūtatē præcedentē & voluntatē priorē tpe, natura, siue intellectu, intelligit voluntatem, vt principium, vt patet diligenter cōsideranti.

¶ Circa rationem adductam pro secunda conclusione aduerte, quòd tres ibi differentiæ inter voluntatem & naturam in causando ponuntur. Et quarta in essendo. Alio tamen ordine eas numerauimus quàm in litera ponantur, vt vis illationis a priori fieret. Differentia ergo in essendo in antecedente assumpta est, reliquæ autem tres in tribus consequentibus successiue ponuntur. Est autem sensus primæ differentię, quòd vnius rei naturalis in actu vnica est forma. Et quantū ad propositum spectat, nihil refert, vtrum vna res naturalis habeat plures formas subordinatas, vt putant tenentes pluralitatem formarum in eodem, an sit solum vna forma substantialis. Tum quia omnes quo ad propositum sumuntur, vt habent vim vnius. Tum quia quælibet vna tantum est. Voluntas autem vna & eadem, plures vt plures, i.non vnius vim habentis formas sortitur: vt patet cū omnino disparata vult: & nulla sua forma dat vnum velle, sed opposita: quoniam vt dicitur 9.Metaph. potentia rationalis oppositorum est. Differt igitur voluntas a natura, quia natura cōstituit̃ in esse per vnicam formam, voluntas autem constituitur in suo esse, quod est velle, per multas formas, 1.obiecta volita. Tum volendo multa per multa. Tum volendo opposita per vnum. Vltima autem differētia ex parte productorum se tenēs: intelligenda est non absolute, sed vt stant sub talibus causis, hoc siquidem duplici modo intelligi potest.s.simpliciter, & sic falsum est, quòd effectus naturæ non possint aliter se habere vt manifeste patet. Et vt stat sub tali causa, & sic est verū & intentum: quoniam effectus naturalis, deductis impedimentis, oportet quòd sit talis, quale est agens: nec potest aut potuit secus ab illo agente fieri: effectus vero voluntarius potest, aut potuit sic & aliter fieri, ex quo voluntarius est.

¶ Circa probationem primæ consequentiæ, qua deducitur secunda differentia, & tertia ex prima, ex ista propositione, Effectus assimilatur formæ agentis per quam agit, dubium occurrit: Aut ista propositio est vera de assimilatione ad formam & modum essendi illius formæ: aut de assimilatione ad formam tantum. Si quo ad formam tantum, ergo vane affertur in litera ad

RESPON. Dicendum, quòd cum dicitur aliquid esse vel fieri voluntate, dupliciter potest intelligi. Vno modo, vt ablatiuus designet concomitantiam tantum: sicut possum dicere, quòd ego sum homo mea voluntate, quia scilicet volo me esse hominem. Et hoc modo potest dici, quòd pater genuit filium voluntate, sicut & est voluntate Deus: quia vult se esse Deum, & vult se generare filium. Alio modo sic, quòd ablatiuus importet habitudinem principij. Sicut dicit̃ quòd artifex operatur voluntate, quia voluntas est principium operis. Et secundum hunc modum dicendum est, quòd Deus pater non genuit filium voluntate, sed voluntate produxit creaturam. Vnde in lib. de Syno.* dicitur, quòd si quis voluntate Dei tāquam vnum aliquid de creaturis filium factum dicat, anathema sit. Et huius ratio est: quia voluntas & natura secundum hoc differunt in causando, quia natura determinata est ad vnum: ᶜ sed voluntas non est determinata ad vnum. Cuius ratio est: quia effectus assimilatur formæ agentis per quam agit. Manifestum est autē, quòd vnius rei non est nisi vna forma naturalis, per quam res habet esse: ᶜ vnde quale ipsum est, tale facit. Sed forma per quam voluntas agit, non est vna tantum, sed sunt plures, secundum quod sunt plures rationes intellectæ. Vnde quod voluntate agitur, nō est tale quale est agens, sed quale vult, & illud intelligit esse, agens. Eorum igitur volūtas principium est, quæ possunt sic, vel aliter esse. Eorum autem quæ non possunt nisi sic eē, principium natura est. Quod autē potest sic, vel aliter esse, longe est a natura diuina, sed hoc pertinet

Inter opera Hilar. in li. de Syn. circa mediū. In Symbolo Sirmiēsi. 118

probandum naturā determinari ad vnū & quale est naturale agens, tale agere ex hoc, quòd vnius rei naturalis est vna forma, per quā res constituitur in suo esse naturali: quia effectus assimilatur formæ agentis. Et manifestatur sequela ex differentia inter secundam & tertiam differentiam, nam secunda, scilicet naturam determinari ad causandum vnum, spectat ad assimilationem ad formam: nam si agens, vnicam habet formam, & producit simile, oportet quòd producat simile vni formæ, & consequenter vnum tantum.

¶ Tertia autem, secundùm agere tale, quale ipsum in se est, pertinet ad assimilationem ad formam & modum essendi illius, vt patet, & est hic principaliter intenta: quoniam ex hac sequitur quarta, quæ ꝓximum medium est conclusionis. Si igitur ꝓpositio illa non tenet quo ad assimilationem ad modum essendi, nō probatur intentum. Si autem dicatur quòd est vera quo ad similationem vtriusque, s.formæ & modi, sequitur contra alterum membrum, nam sequitur.ergo effectus voluntatis assimilatur formæ in mente in modo essendi: quod patet esse falsum: nam domus in mente est sine materia.

¶ Ad hoc dubium, quàmuis ad pauca respicientes, distinguerent de agente naturali & voluntario, si tamen attendimus, quòd hac propositione litera cōmuniter vtitur ad naturale & voluntarium, & infert ex ea, quòd illud agit quale ipsum est. hoc autem quale vult, non quale est, aliter oportet dicere. Dicito ergo, ꝓpositionem illam esse veram quo ad formam & modum per se illius inquantum est rō agendi. Omne namque agens siue naturale, siue voluntarium, quantum pōt facit simile sibi s̃m formā, & per se conditiones seu modum eius. Vocatur aūt & est modus per se alicuius, qui modificat eam infra propriam latitudinem, & Modus enim per se docendi infra doctrinæ latitudinem est, & sic de aliis. Inter naturale autem & voluntarium agens, hoc interest, quòd naturale agit quia est, voluntarium vero quia vult: ac per hoc, forma naturalis est ratio agendi quia est: forma vero voluntaria est rō agendi quia volita. Et propterea, modus per se formæ naturalis, est sic, vel sic esse: nam sic esse ad latitudinem essendi spectat. Modus vero per se formæ voluntariæ, est sic, vel sic volitum, & non sic esse: nam sic volitum spectat ad latitudinem voliti: sic autem esse, distinguitur contra illud. Ex his autem vlterius sequuntur duo. Primo, quòd forma voluntaria habet duplicem essendi modum, vnum in quantum est vnū entium in mundo: & hic est esse immaterialiter in mente. Et alterum inquantum est ratio agendi: & hic est esse sic, vel sic volitum: forma autem naturalis eundem essendi modum habet, inquantum est ens, & inquantum est ratio agēdi, & ratio est quàm diximus: quia ista agit quia est, illa quia volita: velle enim est aliud ab esse. Secundo, quòd agens naturale assimilat sibi in forma, & modo formæ quantum potest effectum absque distinctione aliqua: & propterea filius assimilatur patri, etiam in indiuidualibus conditionibus, si virtus generatiua sit fortis. Et inde prouenit etiam, quòd tantum substantiæ compositæ possunt immediate producere substantias materiales apud peripateticos. Agens vero voluntarium assimilat effectum formæ qua agit, & modo eius inquantum ratio agendi, non autem modo eius inquantum ens. Et hinc patet solutio ad obiecta: quia, s.male subsumitur, quòd modus essendi formæ voluntariæ, sit modus formæ, de quo est sermo in illa maxima: nā in ea est sermo de mō ꝑ se formæ inquantū est ratio agendi: & est vniuersaliter vera. Agens enim voluntarium conatur quantum potest, vt faciat q̃d vult, sicut, qn̄, vbi, & q̄uo vult, vt patet. Et sic vides q̃ perspicue ex illa maxima author tertiā dr̃iam intulerit, q.s.naturale agit quale ipsum est: voluntarium vero quale vult, non quale est: & hæc bene notato, & applicato quando oportet.

¶ Circa has differentias aliud occurrit dubium ex parte voluntatis, an s.verificentur de ea vt productiua ad extra tantū, an etiam vt productiua ad intra. Nam si ad extra tantum, vanus est hic labor, vbi de productionibus ad intra est quæstio. Si vero etiam ad intra, sequitur quòd nihil erit productum a voluntate intus, nisi in actu reflexo. & tenet sequela: quia ex prædictis omne voluntarie productum, est productum vt volitum: nihil est enim in volūtate volitū, nisi reflexe &c.

¶ Ad hoc breuiter dr̃, ꝙ aliquid esse in volūtate volitum, contingit dupliciter. Vno mō vt rem quādam, & sic reflexe est volitum. Alio mō vt tendentiā in obiectum amatum, & sic est directe volitum eadē volitione, qua volitum. Potest quoque & aliter volitum distingui in volitum vt rationem volendi, & vt obiectum volitum. Et iuxta vtranque distinctionem intus & extra saluatur id, quod de voluntate hic dr̃. Est.n.intus ꝓductum, q.a volitum actu recto, vel vt ratio volendi, vel vt tendētia in aliud. Et hoc sufficit: sic.n.volūtariū est ipsum velle, & liber ipse amor.

¶ In responsione ad tertium, nota distinctionem & responsionē. Distinctio est de voluntate in communi: quod potest considerari dupliciter, scilicet vt natura quædam, & vt se habet ad vtrunque, & quòd primo modo naturaliter vult, secundo autem modo, libere. Et declaratur primus modus, in voluntate Dei respectu sui, & nostra respectu beatitudinis. Secundus vero in voluntate Dei respectu aliorum a se. Responsio autem consistit in applicatione primi membri, quòd scilicet spiritussanctus ꝓcedit naturaliter, per modum tamen voluntatis.

¶ Circa distinctionem voluntatis dubium occurrit. Sco. enim in 1. distinctio.2. in q.de numero productionum diuinarū, & in distin.10.eiusdem, & in quolibetis, quæst.16.tenens spiritum sanctum procedere libere, conatur infringere hanc distinctionem: & ostendere quòd voluntas nullum actum habet mere naturaliter. Arguit ergo primo sic. Voluntas & natura habent oppositos modos principiandi, ita quòd nec ambo reducuntur in tertium, nec alter in alterum, & neuter dicit imperfectionem. ergo voluntas non potest naturaliter operari, nec natura libere. Antecedens quo ad primam partem manifestatur, quia natura est de se determinata ad agendum: voluntas autem non ex se naturaliter inclinatur, sed se ipsam determinat ad exercitium operis. Quo ad illam vero partem, quòd vnus non reducitur in alterum, probatur: quia tunc alterum secundum totum genus suum esset imperfectum. Quo ad reliqua breuitatis gratia pertransco. Et confirmatur: quia oppositi modi agendi primo distinguentes potentiam actiuam, non sunt eiusdem potentiæ actiuæ: sed libere & naturaliter operari sunt huiusmodi. ergo. Probatur minor ex Arist.& in Phys.& in Metaphy.ponente primas differentias actiui principii, naturale & liberum, sub diuersis tamen nominibus. Nam in 2.Phys.vocatur a proposito, & in 9.Metaphys.vocatur potentia rationalis &c. Et confirmatur: quia voluntas tendit in ea quæ sunt ad finem, vt potentia libera. ergo sub ratione etiam potentiæ liberæ vult ipsum finem. Et tenet sequela, quia eadem est potentia circa vtrumque.

¶ Præt. Conditio intrinseca potentiæ absolutæ, vel in ordine ad actum perfectum, non repugnat perfectioni in operando: sed libertas est huiusmodi. ergo potest stare cum conditione perfecta possibili in operando. Talis conditio est necessitas. ergo libertas stat cum necessitate. Et confirmatur. Firmitas operationis perficit: sed necessitas importat firmitatem. ergo perficit operationē liberam. Et confirmatur vltimo: quia non est eadem diuisio in principium actiuum necessarium & contingens, & in naturale & liberum. Sicut igitur aliquod naturale potest cōtingenter agere, quia potest impediri: ita aliquod liberum potest necessario agere. Affert quoq; ad hoc authoritatem Aug. Aut voluntas nō est, aut libera dicenda est, qua beati sic esse volumus, vt esse miseri non solū non velimus, sed nequaquā velle possimus. Ex quib⁹ omnibus duo intendit, s.ꝙ omnis actus voluntatis est liber: & quòd cum libertate actus stat necessitas simpliciter eiusdem: & dicit spiritum procedere libere, & necessario.

¶ Circa eādem distinctionem applicatam ad spiritumsanctum, dubium occurrit ad hominem. Spiritussan. est a voluntate vt principio. ergo spiritussan. potest sic, & aliter se habere. Antecedens probatur: quia voluntas paterna est principium spūsan. sicut intellectus paternus est principium verbi. Cōsequentia autem tenet ex dictis in corpore huius ar. vbi dictū est, qđ est a voluntate vt principio, pōt aliter se habere. Et si dicat̃ quòd esse a voluntate vt principio distincto contra naturā, dat sic, & alr̃ se habere: eē aūt a voluntate vt natura, non: Contra. spiritussan. est a voluntate, vt voluntas est distincta contra naturam. ergo. Antecedens probatur tripliciter: quia aliter numerus processionum diuinarum male fuisset probatus superius in q.27.ar.5.ex hoc, quòd in natura itellectuali nō est, nisi intelligere, & velle. Secundo, quia voluntas in ꝓductione spiritussancti concurrit, vt potentia distincta s̃m rōnem ab essentia, seu natura, & ab intellectu. Tertio, quia vt i hac rn̄sione dr̃, spiritussanctus ꝓcedit per modum voluntatis.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, distinctionis, ac propriæ locutionis, aduerte primo, ꝙ quemadmodum intellectus trifariam consideratur. Primo absolute, vt est potentia intellectiua: & sic vocatur intellectus. Secundo, ꝓut est cognoscitiuus absque discursu, & sic quoq; vocatur intellect⁹. Tertio, ꝓut est discursiuus, & sic vocatur rō. Ita ꝓportionaliter, non eodem tn̄ ordine, volūtas trifariā sumi pōt, Primo ꝓ potētia volitiua: & sic vocat̃ volūtas. Secundo ꝓ eadē potentia, inquantum est naturaliter determinata ad aliquod obiectū seu opus, & sic vocatur voluntas vt natura. Tertio ꝓ eadem potentia vt est indeterminata ad vtrumlibet: & sic vocatur qn̄q; liberum arbitriū, qn̄q; voluntas. Et q.a contingit volūtatem determinari ex se dupliciter, Vno mō quo ad specificationem actus, i.ꝙ si operatur circa tale obiectū, oportet exire in actum talem, ita ꝙ non oppositum, sicut voluntas nostra determinata est ad beatitudinem. Alio mō quo ad specificationem & exercitium actus, sicut voluntas vidētis Deū, determinatur ad amandum ipsum: ita ꝙ nō solum nō pōt hēre actū odii erga ipsum, sed ēt nō pōt suspendere actum amandi eundē. Ita duplr̃ voluntas habet rōnem naturæ. Primo, vt determinata est ex se respectu alicuius obiecti ad velle, ita ꝙ nō pōt nolle illud: vel econuerso, ad nolle aliqd, ita ꝙ nō pōt velle illud. Et sic cōcorditer dicimus, ꝙ voluntas habet rōnē naturæ respectu beatitudinis & miseriæ: sed cū hac naturalitate stat libertas quo ad exercitium actus, i. velle, aut nō velle: & similiter nolle, aut non nolle. Secundo vt determinata est ex ꝓpria natura respectu alicuius obiecti ad velle, nō solū vt distinguit̃ cōtra nolle, sed ēt vt distinguitur contra nō velle, s.quòd oportet ipsam ex se ꝑsentatū tale obiectū velle absq; libertate suspēdēdi actū. Et in hoc dissentire intendit Scot. ita quòd rō naturæ in volūtate, respectu exercitii actus, est in qua dissentimus, & quæ impugnatur.

¶ Aduerte secundo, quòd q.a potentiæ distinguunt̃ ꝑ actus, & actus per obiecta: cōsequens est, quòd si actus plures habēt distinctiones ac dr̃ias, oportet distinguendo considerare, quòd dr̃iæ actuum, quæ attenduntur penes per se primo dr̃ias obiectorum formalium, sunt distinctiuę potentiarū. Reliquę aūt dr̃iæ actuū nō distinguunt potentias, quātūcūq; inter se sint diuersæ. Et ꝓpterea, si naturale & liberū nō sunt dr̃ię actuum penes ꝑ se primo, obiecta distinctiua potētiarū nō inferent ex hac parte distinctionem potentiarū. Videntur aūt naturale & liberū esse dr̃iæ modi agendi, quemadmodum discurrere, & simplr̃ intueri sunt modi intelligēdi. Et quemadmodū intelligere per discursum, & simpliciter, sunt quidem oppositi modi cognoscendi, & per se primo non diuersificant potentiā, sed modum operandi, præsuppositiue tn̄ possunt dici diuersificare potētiam, ꝓ quāto, s.ꝓsupponunt diuersas potentias, vnam ita intellectualem, quòd non rōnalem: alteram vero ita rationalem, quòd etiam intellectualem. Nō.n.pōt esse rōnalis absq; intellectu, quia posterius non pōt absolui a participatione prioris. Ita naturale, & liberū per se primo, diuersificāt non potentiam, sed modū operādi: præsupponunt tn̄ diuersitatem potentiarū naturalis & liberæ, nō ita quòd sicut

sicut datur potentia mere naturalis, ita datur potentia mere libera, quia hoc est impoſe: qm̃ in posteriori oportet saluari rõnem prioris, & infimum inferioris participare superius. constat enim, quòd natura prior est voluntate, sed datur potẽtia vere libera, quæ ſm sui supremũ habet rõnẽ naturæ, ſm vero reliquũ est mere libera. His igiĩ prælibatis, ad rõnem Sco. negatur quòd neuter istorũ modorum agendi reducatur in alterum: qm̃ liberum reduciĩ ad naturale, habet enim se liberum ad naturale vt multa ad vnum, vt motus ad immobile, vt varium ad vniforme. Et propterea oportet quòd oriatur ab ipso, & fundetur in ipso, sitq; ipsius effectus: vt inferius in q.60.ar.2. & 82.ar.1. manifestaĩ. Et cũ ꝓbaĩ oppositũ: q̃a se quereretur, ꝙ liberũ ſm totũ genus suũ esset imperfectum, accipiendo imperfectum priuatiue & ꝓprie, negatur consequẽtia, loquendo de naturali & libero ex parte producentis. Si autem est sermo ex parte ẽt ꝓducti, dico, quòd ꝓductio libera dicit imperfectionem in realr ꝓducto libere: qm̃ dicit illud in se posse sic, & aliter se habere, vt in corpore art. deductum est. Dixi aũt realiter ꝓducto, ꝓp liberã volitionẽ, qua Deus vult bonum creaturis, ipsa enim non est ꝓducta realiter, & propterea non potest in se sic, & aliter se habere, aut habuisse, q̃uis possit aliter habuisse habitudinem rõnis ad creaturas,

In 2. sol. post me. li.

Loco in argu. citato.

ad rationem creaturæ, quia Deus est per se necesse esse, creatura autem est facta ex nihilo. Et ideo, Ariani volentes ad hoc deducere ꝙ filius sit creatura, dixerunt, ꝙ pater genuit filium voluntate, secũdum quod voluntas designat principium. Nobis autem dicendum est, quòd pater genuit filium non voluntate, sed natura. Vnde Hil.* dicit in li. de Syno. Omnibus creaturis substantiam Dei voluntas attulit, sed naturam dedit filio ex impassibili, ac non data substantia ꝑfecta natiuitas. Talia enim cuncta creata sunt, qualia De⁹ esse voluit: filius autem natus ex deo, talis subsistit, qualis & Deus est.

Ad primvm ergo dicendum, quòd authoritas illa inducitur contra illos, qui a generatione filij etiam concomitantiam paternę voluntatis remouebant dicentes, sic eum natura genuisse filiũ, vt tamen voluntas generãdi ei nõ adesset, sicut & nos multa naturali necessitate contra voluntatem patimur, vt mortem, senectutem, & huiusmodi defectus. Et hoc patet per præcedentia & subsequentia. sic enim ibi dicitur, * Non enim nolente patre, vel coactus pater, vel naturali necessitate inductus, genuit filium.

Ad 2m dicendum, quòd Apostol. nominat Christum filium dilectionis Dei, inquantum est a Deo superabundanter dilectus, non quòd dilectio sit principium generationis filij.

ꝓp imperfectionẽ termini. Et sic, ruit fundamentum Sco. ex hoc art. ex hac ꝓpõne, Productio libera vt distinguiĩ cõtra naturalẽ, dicit imperfectionẽ in realiter ꝓducto. & ꝓpterea poni non põt in diuinis ad intra. Et hic est alius defectus sui fundamenti. Vñ ad confirmationem primam dr̃, quòd quia dr̃iæ posteriores non variant suum prius, & naturale & liberum, sunt dr̃iæ modi agendi: ideo non variant dr̃ias actionum quibus distinguunt potentias. Concedo ergo, quòd naturale & liberum sunt distincti modi agendi, non tamen quòd sint oppositi modi distinctiui potentiarum: sed proprie loquẽdo, sunt distinctiui modorum possendi. Et hoc intendit Aristo. in locis adductis: non enim intendit excludere a proposito & rationali naturam identice & causaliter, sed vt sic formaliter: vt etiam author in hoc articu. distinxit voluntatem contra naturam. Et tamen non sequitur, ergo est alia potentia: sed, ergo est alia potentia, vel alia ratio eiusdem potentiæ. Posset tamen hæc materia vnico verbo absolui, dicendo, quòd voluntas distinguitur contra naturam præcise, & non contra naturam intraneam voluntati, quæ est simul natura & voluntas. Ad aliam vero confirmationem dicitur, quòd eadem quidem est potentia attingens finem & referens in finem, sed non eodem modo. Sicut etiam idem est intellectus principiorum & conclusionum, non tamen eodem modo. Ita enim se habent liberum & naturale in voluntate, sicut discurrere & naturalis notitia in intellectu. Ad aliam vero rationem distinguendum est de necessitate, aut simpliciter aut im-

F mutabilitatis: & dicendum, quòd actui libero vt sic, repugnat necessitas simpliciter, de qua est sermo: qua spiritussanctus necessario procedit, ita quòd eius oppositum implicat contradictionem secundum se. Necessitas autem immutabilitatis, est firmitas quæ stat cum libertate, & perficit operationem liberam. Et per hoc, patet rñsio ad confirmationes: supponunt. n. libertatem esse cõpossibilem necessitati simpliciter alicui⁹ act⁹ vt sic: quod vt ex 9. Metaph. patet, falsum est: oportet. n. libertatem esse respectu alicuius oppositionis.

¶ Ad secundam dubitationem, quæ est ad hominem dr̃, ꝙ labor est in æquiuoco, nã spũssanctus procedit a voluntate vt principio, & a voluntate vt voluntas, sumendo voluntatis nomen ꝓ potẽtia volitiua: & hoc concludunt omnes obiectiones. Sic. n. voluntatem accipiẽdo, verum est quòd productio spiritussancti est a voluntate vt principio, & vt distincta contra naturam, i. substantiam volentis: non autem contra naturam. i. rõnem naturæ in se quasi participatam. i. cõtra modum operandi naturæ: & ꝙ penes intellectum & voluntatem sumitur numerus ꝓcessionũ diuinarũ, & quòd spũssanct. ꝓcedit p modum voluntatis. Ex hoc. n. ꝙ ꝓcedit per opationem volitiuę potẽtiæ, habet illas tres conditiones, in q̃bus differt modus voluntatis a mõ naturæ: quas vide in quæstionibus disputatis de potentia Dei, Quæst. 10. articu. 2. ad 11. Cum his omnibus tamen stat, quòd conueniunt in hoc vnico modo, scilicet naturaliter, vt in litera habes. Accipiendo autem voluntatis nomen pro ratione voluntatis inquantum est libera: sic negatur, quòd processio spiritussancti sit a voluntate: & dicitur quòd est a voluntate, non inquantum voluntas, sed inquantum natura & similia. Vnde hic oportet aduertere, quomodo vtatur quis vocabulis.

¶ Restat vnum dubium, an voluntas æquiuoce sumatur in prima & secunda conclusione, quæ tamen sunt communes omnibus theologis, & determinatæ in 1. Sentent. distinct. 6. Si enim sumitur vniuoce, sequitur, quòd pater voluntate concomitante ad vtrumlibet, velit generationem filii: de hac enim est sermo in secunda. Si autem æquiuoce, satis leuis videtur disputatio & differentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd sumitur vniuoce vtrobique, scilicet pro potentia volitiua, seu actu volendi absolute & indistincte. Et in prima ostenditur, quòd actus volendi non curãdo qualis, respicit generationem filii, siue processionem spiritussancti, vt obiectum: in secunda vero determinatur, quòd velle etiam non curando quale, non habet rationem principii ad vtrumlibet respectu actuum notionalium. Verum, habere rationem principii ad vtrumlibet, significatur per actum procedendi & ablatiuum voluntatis, vt puta, genuit voluntate: & sic non est æquiuocatio.

Ad 3m dicendum, quòd etiã voluntas inquantum est natura q̃dam, aliquid naturaliter vult, sicut voluntas hominis naturaliter tendit ad beatitudinem. [c] Et similiter Deus naturaliter vult & amat seipsum. Sed circa alia a se, voluntas Dei se habet ad vtrumq; quodãmodo, vt dictum est. G † Spiritus autem sanctus procedit vt amor, inquantum Deus amat seipsum. vnde naturaliter procedit, quàmuis p modum voluntatis ꝓcedat.

Ad 4m dicendum, quòd etiã in conceptionibus intellectualib⁹ fit reductio ad prima, quæ naturaliter intelliguntur. Deus autem naturaliter intelligit seipsum. Et secundum hoc, cõceptio verbi diuini est naturalis.

Ad 5m dicendum, quòd necessarium dicitur aliquid per se, & H per aliud. Per aliud quidem dupliciter. [c] Vno modo sicut per causam agentem & cogentem, & sic necessarium dicitur, quod est violentum. Alio modo sicut per causam finalem: sicut dicitur aliquid esse necessariũ in his quæ sunt ad finem, inquantum sine hoc nõ potest esse finis, vel bene esse. Et neutro istorum modorum diuina generatio est necessaria: quia Deus non est propter finem, neque coa- I ctio cadit in ipsum. Per se autem dicitur aliquid necessarium quod non potest non esse: & sic Deum esse est necessarium. et hoc modo patrem generare filium, est necessarium.

K

¶ Super

¶ Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum tertium.

Titulus quærit, de actibus notionalibus &c. in actu exercito: an scilicet pater generet filium de sua substantia, an de nihilo.

216
1. dist. 5. q. 2. ar. 1. & 2. & 3. dist. 11. ar. 1. ad 1.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito. Filius est genitus non de nihilo: sed de substãtia patris. Probatur primo, quo ad partẽ negatiuam ducendo ad impossibile: si filius ꝓduceretur de nihilo, ergo esset factus. ergo non esset vere & proprie fili⁹. Prima cõsequentia probatur, ex proportione materiæ ad artificem, & nihili ad Deum. Secunda autem: ex differentia inter factionẽ & natiuitatem. Destructio autem cõsequẽtis manifestatur authoritate Ioan. Apostolo. Deinde respondet obiectioni tacitæ, scilicet, quòd in scriptura filius Dei verificaĩ de aliquo qui est ex nihilo: dicens quòd hoc non verificatur de vero filio: sed de filio per assimilationem, allatis ad hæc authoritatibus. Infertur postmodum secũda pars conclusionis per locum a diuisione: & subiũgitur, q̃ differẽter intelligaĩ hæc secũda pars, de substãtia patris humani, & de substantia patris diuini: q̃a ibi de parte, hic de toto.

In li. 7. de Tri. 8. ... non pro ... a fine libro.

Cap. 43. 7. de Trin. 17.

¶ In respõsione ad primum, in quo negatur, essentiam diuinam habere rationẽ materiæ: & scd̃m ãn quo dicitur: quòd habet rationem formæ subsistentis, argumenta occurrunt Henrici & Durandi, apud Capreolum in 5. dist. 1. ad probãdum, quòd filius est genitus de substantia patris vt materia, quo ad conditiones materiæ non importantes imperfectionem. Afferuntur aũt quatuor conditiones sic: esse intrinsecum genito nõ accipiẽs esse, & præexistere ac inexistere, & manere idem in tota generatione: & es-

Cap. 1. circa finẽ. 10. 3.

Articvlvs III.

Vtrum actus notionales sint de aliquo.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, ꝙ actus notionales non sint de aliquo. Quia si pater generat filium de aliquo, aut de se ipso, aut de aliquo alio. Si de aliquo alio, cũ id de quo aliquid generatur, sit in eo quod generatur, sequitur, ꝙ aliquid alienũ a patre sit in filio. Quod est contra Hilar. * 7. de Trin. vbi dicit, Nihil in his diuersum est, vel alienum. Si autem filium generat pater de seipso, id autem de quo aliquid generatur, si sit permanens, recipit eius prædicationẽ quod generatur: sicut dicimus, ꝙ homo est albus, q̃a homo permanet, cum de non albo fit albus. Sequitur igitur, ꝙ pater vel nõ permaneat genito filio, vel quòd pater sit filius, quod est falsum. Non ergo pater generat filium de aliquo: sed de nihilo.

¶ 2 Præt. Id de quo aliquid generatur, est principium eius, quod generatur: si ergo pater generat filium de essentia vel natura sua, sequiĩ, ꝙ essentia vel natura patris sit principium filij. Sed non principium materiale, quia materia locũ in diuinis non habet. Ergo est principium quasi actiuum, sicut generans est principium geniti. Et ita sequitur, quòd essentia generet. Quod supra improbatum est *.

¶ 3 Præt. Aug. dicit, ꝙ tres personæ nõ sunt ex eadem essentia, quia non est aliud essentia & persona. Sed persona filij nõ est aliud ab essentia. Ergo filius non est de essentia patris.

¶ 4 Præt. Omnis creatura est ex nihilo: sed filius in scripturis dicitur creatura. Dicitur enim Eccl. 24. ex ore sapientiæ genitæ. Ego ex ore altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturã. Et postea, ex ore eiusdem sapientiæ dicitur. Ab initio & ante secula creata sum. Ergo filius nõ est genitus ex aliquo: sed ex nihilo. Et similiter potest obijci de spiritusancto, ꝓpter hoc quod dicitur Zac. 12. Dixit Dominus extẽdens cęlum, & fundans terram, & creans spiritum hominis in eo. Et Amos. 4. scd̃m aliã literam; Ego formãs mõtes, & creans spiritum.

Sed contra est, qđ Augu. † dicit in lib. de fide ad Pet. Pater Deus solus est de sua natura, sine initio genuit filium sibi æqualem.

Respon. Dicendum, ꝙ fi-

A lius non est genitus de nihilo: sed de substantia patris. Ostensum est enim supra *, ꝙ paternitas, & filiatio, & natiuitas, vere & ꝓprie est in diuinis. Hoc autem interest inter generationem veram, per quã aliquis procedit vt filius, & factionem, ꝙ faciens facit aliquid de exteriori materia; sicut scamnum facit artifex de ligno: homo autẽ generat filium de seipso. Sicut autẽ artifex creatus facit aliquid ex materia, ita Deus facit ex nihilo (vt in- B fra ostendetur *) non ꝙ nihilum cedat in substantiam rei: sed quia ab ipso tota substantia rei producitur, nullo alio præsupposito. Si ergo filius ꝓcederet a patre, ut de nihilo existens, hoc modo se haberet ad patrem, vt artificiatum ad artificem, quod manifestum est nomen filiationis proprie habere nõ posse: sed solum secundum aliquam similitudinem. Vnde relinquitur, ꝙ si filius Dei procederet a patre, C quasi existens ex nihilo: non esset vere & proprie filius. Cuius contrarium dicitur. 1. Ioan. vlt. Vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Filius igitur Dei verus, non est ex nihilo, nec factus: [d] sed tantũ genitus. Siqui autem ex nihilo a Deo facti filij dei dicantur, hoc erit metaphorice ſm aliqualẽ assimilationẽ ad eũ, qui vere filius est. Vnde inquantũ solus est verus & naturalis Dei filius, dicitur vnigenitus, ſm illud Ioan. 1. Vnigenitus qui est in D sinu patris, ipse enarrauit. inquantũ vero per assimilationem ad ipsum alij dicũtur filij adoptiui, quasi metaphorice dicitur esse primo genitus, ſm illud Roma. 8. Quos præsciuit & prædestinauit fieri cõformes imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Relinquitur ergo, ꝙ Dei filius sit genitus de substantia patris, aliter tamen, quàm filius hominis. Pars enim substantiæ hominis generantis transit in substantiam ge- E niti. Sed diuina natura impartibilis est. Vnde necesse est, quòd pater generando filium, non partem naturæ in ipsum transfuderit: sed totam naturam ei communicauerit, remanente distinctione solum ſm originem, vt ex dictis patet *.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ cũ filius dicitur natus de patre, hęc prępositio De, significat principiũ generans consubstantiale, non autẽ principium materiale. Quod enim produciĩ de materia, fit p trãsmutationẽ illius, de quo producitur in aliquã formã. Diuina autem

se de quo genitũ generaĩ, vt ly, de Quo distinguitur contra de Nihilo, cõueniũt essentiæ diuinæ respectu generationis filii, & sunt proprie cõditiones materiæ. ergo de essentia vt materia, vel quasi materia, generaĩ filius. Assumptũ quo ad oĩa manifestaĩ inductiue. Et quo ad vltimũ ꝓbaĩ, ex differẽtia inter creationẽ & generationẽ, ꝙ illa de nullo subiecto, hæc de p̃existẽti subiecto est. Adducunĩ & confirmationes. si pater de p̃te, aut de aliena substãtia generaret filium proculdubio substãtia illa haberet rõnẽ materiæ. ergo si de tota & ꝓpria generat, eãdẽ habet rõnẽ Totũ. n. & pars, propriũ, & alienũ, nõ variãt propositũ. Et cõfirmaĩ rursus: quia essentia recipit proprietatẽ cõstitutiuã geniti: & ẽ quasi potẽtia passiua ĩ generatione, alioquin nõ oĩ potẽtiæ actiuæ naturali, responderet passiua. ergo habet rationem materiæ.

Q.27.ar.2. & q.33.ar.2.&.3.

Q.45.ar.1.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd quãuis secũdũ quid tolerari possit, diuinam essentiam habere aliquam conditionem materiæ in generatione: vt in distin. 5. primi. q. 2. art. 1. sustinuit author: simpliciter tamen, cum litera huius articuli negãdum est filium genitũ de patris substãtia, vt materia: & affirmãdũ vt forma. Nec aliqua propria cõditio materiæ saluaĩ in diuina essentia. Esse. n. de quo: vt distiguitur cõtra de nihilo, nõ est ꝓpriũ materiæ: sed p̃existẽtis intrinseci: qđ est cõe formæ, & materiæ, vt patet si fingam⁹ ex p̃existẽte Sortis aĩa, & nũc noua materia fieri a Deo Sortẽ: tũc. n. nõ crearetur, q̃a ex præexistente aliquo fieret, & tamen non fieret ex aliquo subiecto. Sed error in hac, & ĩ aliis cõditionibus accidit, quia vt plurimũ, ista cõsueuimus per subiectũ, seu materiã declarare, vt ẽt in

D.616.

Q.27.ar.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in hoc articulo fit: vbi de nihilo, per proportionem ad de subiecto artificialium declaratur, cũ tamen opponatur ad de aliquo siue vt subiecto, siue vt forma præexistente. Et similiter reliquę tres conditiones, communes sunt præexisten
b 43
li. 15. de trini. ca. 13. in fine: tom. 3.
ti intrinseco. Ad confirmationem autem de parte & alieno: negandum est assumptum, & quoad alienum quidem, patet in natura angelica, quoad partem vero, in fictione propositi exempli de Sorte.

Ad ea autem, quę in vltima confirmatione adducuntur: negandum est, essentiã recipere ꝓprietatẽ, quoniam comparantur vt idem, & non vt recipiens & receptum. Potentia quoque passiua, procul est a productione ẽ no simplicium, de quorum numero cõstat esse diuinam personam. Nec aliquod incõueniẽs ẽ, huiusmodi potentiis actiuis nõ respõdere passiuas: sufficit. n. respõdere terminos, vt potẽtia creatiua (q̃ tñ inferior est) testatur.

essentia, non est transmutabilis, ne F que alterius formæ susceptiua [c].

Ad 2m dicendum, ꝙ cum dicitur Filius genit⁹ de essentia patris: ſm expositionem Magist. 5. dist. 1, sẽtẽtiarum: designat habitudinẽ principij quasi actiui. Vbi sic exponit. Filius est genitus de essentia patris, id est de patre essentia, ꝓpter hoc quod Aug. 15. lib. de Trin. *dicit. Tale est, qđ diço de patre essentia, ac si expressius dicerem de patris essentia: Sed hoc non videtur sufficere ad sensum huiusmodi lo- G cutionis. Possumus enim dicere, ꝙ creatura est ex deo essentia: nõ tamen ꝙ sit ex essentia Dei. Vnde aliter dici potest, ꝙ hæc prępositio De, semper denotat consubstantialitatem. Vnde non dicimus, ꝙ domus sit de ędificatore, cum non sit causa consubstantialis. Possumus autem dicere, quòd aliquid sit de aliquo, quocunque modo illud significetur, vt principium consubstantiale, siue illud sit principium actiuum, sicut filius dicitur esse de H patre: siue sit principium materiale, sicut cultellus dicitur esse de ferro, siue sit principium formale in his duntaxat, in quibus ipsę formę sunt subsistentes, & non aduenientes alteri. possumus enim dicere, quòd Angelus aliquis est de natura intellectuali. Et per hunc modũ dicimus, ꝙ filius est genitus de essentia patris, inquantum essentia patris, filio per generationem communicata, in eo subsistit.

Ad 3m dicendum, quòd cum dicitur, Filius est genitus de essentia patris, additur aliquid, respectu cuius potest saluari distinctio. Sed cum dicitur, ꝙ tres I personæ sunt de essentia diuina, non ponitur aliquid, respectu cuius possit importari distinctio per prępositionem significata. et ideo non est simile.

Ad 4m dicendũ, ꝙ cũ dicitur, Sapiẽtia est creata, pót intelligi, non de sapientia, quæ est filius Dei: sed de sapientia creata, quã deus indidit creaturis. Dicit enim Eccl. 1. Ipse creauit eam. s. sapientiam spiritusancto, & effudit illã super oĩa opera sua. Neq; est inconueniens, ꝙ in vno contextu locutionis loquatur Scriptura de sapientia genita & creata, quia sapiẽtia creata est participatio quædã sapientiæ increatæ. Vel pót K referri ad naturã creatã assumptã a filio, vt sit sensus. Ab initio & ante secula creata sum. i. ꝓuisa sum creaturæ vniri. Vel ꝙ hoc, ꝙ sapiẽtia creata, & genita nũcupat, modus diuinæ generationis nobis insinuat. In generatione. n. qđ generat accipit naturã generãtis, qđ pfectionis est. In creatione vero, creãs non mutat. sed creatũ nõ recipit naturã creãtis. Dicit ergo fili⁹ simul creatus, & genitus, vt ex creatione accipiat imutabilitas pris, & ex generatione vnitas naturæ in pre & filio. Et sic exponit intellectus huius Scripturæ ab Hil. li. de synodis. Authoritates aũt inductæ nõ loquunt de spiritusancto: sed de spiritu creato, qui qñq; dicit ventus, quandoq; aer, quandoq; flatus hominis, qñque etiam anima, vel quæcunq; subsũtia inuisibilis.

li. de Synodis in. 2. fo. post li. pri.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ primæ Articulum quartum.*

Ad qvartvm sic ꝓcedi tur. Vñ, ꝙ in diuinis non sit potentia respectu actuũ notionaliũ. Ois. n. potentia est vel actiua, vel passiua. Sed neutra hic competere potest. Potentia. n. passiua in Deo nõ est, vt supra ostensum est *. Potentia vero actiua nõ competit vni personæ respectu alterius: cũ personæ diuinæ non sint factæ, vt ostensum est †. Ergo in diuinis nõ est potentia ad actus notionales. ¶ 2 Præ. Potẽtia dr̃ ad possibile. Sed diuinæ ꝑsonæ nõ sunt de numero possibiliũ: sed de numero necessariorũ. ergo respectu actuum notionalium, quibus diuinæ personæ procedunt, non debet poni potentia in diuinis.

¶ 3 Præt. Filius procedit vt verbũ, quod est conceptio intellectus, spiritus autem sanctus procedit vt amor, qui pertinet ad voluntatem Sed potentia in Deo dicitur per cõparationem ad effectus: non autem per comparationem ad intelligere & velle, vt supra habitum est. * Ergo in diuinis nõ debet dici potẽtia per comparationem ad actus notionales.

Sed contra est, qđ dicit Aug. † contra Maxi. hæreticum, Si Deus pater non potuit generare filiũ sibi æqualem, vbi est oĩpotẽtia Dei patris? Est ergo in diuinis potentia respectu actuum notionalium.

Respon. Dicendum, quòd sicut ponuntur actus notionales in diuinis, ita necesse est ibi ponere potentiam respectu huiusmodi actuum, cum potentia nihil aliud significet quàm principium alicuius actus. Vnde cum patrem intelligamus, vt principium generationis, & patrem & filium, vt principiũ ſpirationis, necesse est, quòd patri attribuamus potentiam generandi, & patri & filio potentiam ſpirandi. Quia potentia generandi significat id quo generans generat, Omne autem generans generat aliquo, Vnde in omni generante oportet ponere potentiam generandi, & in ſpirante potentiam ſpirandi.

Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut secundum actus notionales non procedit aliqua persona vt facta, ita neque potentia ad actus notionales dicitur in

rem. Arguitur ergo primo sic: aut potentia ponitur in Deo respectu actuum notionalium secundum rem, & hoc non, quia nõ est secundum rem principium eliciuium actus notionalis, vt patet: quoniam actus est idem cum ipsa potentia: aut secundum rationem tantum, & hoc non, quia sic etiam intellectus haberet rationem potentiæ: quoniam secundum rationem est principium intelligendi, nullo igitur modo valet ratio literæ, fundata super hoc, quòd potentia est principium actus Secũdo arguitur sic, ex oppositio. Negatio potẽtiæ generandi, non est negatio potentiæ: ergo affirmatio potentiæ generandi, non est affirmatio potentiæ. Antecedens est Augustini cõsequentia vero patet, ex primo Perihermeniias: affirmatio & negatio de eodem sunt.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd potẽtia ponit⁹ i diuinis respectu actuum notionalium secundum rem. Sed aduertendum est, quòd aliquis actus potest inferre potentiam sui principium, ex duplici conditione. Prima est esse elicitum. Secunda est terminus eius, realiter per ipsum productus. Ita quòd, quodlibet horum per seipsum separatim infert potentiam secundum se. Quãdo vero actus nõ est elicitus: sed tantum effectus seu terminꝰ realiter productus, infert potentiam principium illius, non secundum se: sed secundum suum effectum, seu terminum. Et quoniam generatio non est actus elicitus a patre: sed ipse pater, habet tamen quasi effectum filium realiter distinctum: Ideo in patre est potentia generandi, quæ est principium secundum rem generationis, non secundum se: sed secundum quòd ponit genitum. Vnde ratio literæ ex actu sum pta valida est, cum distinctione tamen prædicta intelligenda, scilicet de actu vel secundum se, vel secundum suum terminum realiter emanante. Et ad hoc insinuandum, in litera expresse dicitur: quòd sicut ponuntur ibi actus, ita potentiæ, significando per ly Sicut, & ly ita, ꝙ iuxta modum actus est modus potẽtiæ. Et hoc, quia pluribus modis actus vendicare potest sibi potẽtiã, vt diximus, & in litera respondendo ad tertium exprimitur. Ad secundum vero conceditur totum, quoniam potentia generandi non affirmat potentiam, sed potentiam sic: id est potentiam re spectu talis actus, scilicet notionalis: nihil enim aliud in hoc articulo concluditur. Vnde & Augustinus optime dixit, quòd filius non genuit: non quia non potuit, hoc enim esset negatio potentiæ absolutæ, quam constat communem esse toti trinitati. Cum quo tamen stat, quòd in solo patre, vt infra dicetur, est potentia generandi.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ primæ Articulum quintum.*

Tertius clarus est ex præcedentibus. Tantum hoc ad uertat nouitius, ꝙ potentia sumitur hic, non pro respectu principii: sed pro re cui conuenit ille respectus, vtrunque namque claudit ur in ratione potentiæ, sed de illa re dubitatur hic: an sit essentia, vel paternitas &c.

¶ In corpore quatuor facit. Primo, refert opinionem quandam. Secundo, reprehendit illam. Tertio, reprehendit quandam aliam opinionem: ibi: nec etiam essentiam &c. Quarto, respondet quæsito. b 189

¶ Quo ad primum, tecitata opinio est, quòd potentia generandi significat relationem tantum.

¶ Quo ad secundũ: reprehenditur hæc opinio, ostendendo quòd significat diuinam essentiam principaliter sic. Potentia in vnoquoque a gente, est id, quo agens agit. ergo est forma cui sit assimilatio. ergo potentia generatiua est id quo genitum assimilatur generanti. ergo natura diuina in patre, est potẽtia generandi. ergo potentia generandi principaliter significat diuinam essentiam, & non relationem tantum. Prima consequentia probatur: quia omne producens, producit sibi simile quantum ad formam, qua agit, quod manifestatur in generatione hominis. Tertia autem probatur, quia filius Dei assimilatur patri in natura diuina. Et confirmatur authoritate Hilarii. Quartę vero consequens, quo ad primam partem confirmatur authoritate Magistri in 7. dist. 1. 218 1. di. 7. q. 1. ar. 2. & pot. q. 2. ar. 2. Li. 5. Meta. tex. 17. to. 3.

¶ Quo ad tertium: reprehendenda opinio est, quòd potentia generandi significat essentiam in quantũ est idem relationi: ita quòd ex æquo significat vtrunque, reprehenditur autem sic. Forma individualis in rebus creatis constituit personam generantem, & non est quo genetãs generat. ergo in diuinis paternitas est constituens personam patris generantis, & non est quo pater generat. Antecedens probatur: quo ad secundam partem: quia alioquin Sortes generaret Sortem. Consequentia vero probatur, quia paternitas licet sit forma, est tamen forma indiuidualis, & applicatur probatio secundę partis antecedentis secundæ parti consequentis, ducendo ad impossibile, scilicet: quòd pater generaret patrem sicut ibi Sortes, Sortem gigneret.

¶ Quoad quartum conclusio respondua quæsitꝰ est: potentia generandi significat diuinam naturam in recto, & paternitatem in obliquo. Et infertur ex supradictis sic: quo pater generat est diuina natura, quia in ea sibi assimilatur filius, & generatio apud Dam. opus est naturæ, non vt quod, sed vt quo: ergo.

¶ Et aduerte, quòd pro cõstanti cum cæteris theologis supponit author, potentiam generandi claudere in se relationem, & ideo nõ fuit solicitus vt probaret ipsam includi: sed sat fuit probare, ꝙ nõ sola, & quòd nõ sic. s. ex æquo includitur. Et scito, ꝙ secunda opinio reprehensa in litera, est ea, quam author secutus fuerat in 7. di. 1. q. 1. ar. 2. ac per hoc est hic retractata.

¶ Circa primum assumptum. s. potentia in vnoquoq; agẽte, est id, quo agens agit: dubium occurrit: an hoc sit verum de omni

Sed contra est, ꝙ sicut Deus potest generare filium, ita & vult. Sed voluntas generandi significat essentiam. Ergo & potentia generandi.

Respon. Dicendum, ꝙ quidam dixerunt, ꝙ potentia generandi significat relationem ĩ diuinis. Sed hoc esse non potest. nam illud proprie dicitur potentia in quocunque agẽte, quo agens agit. Omne autem producens aliquid per suam actionem, producit sibi simile quantum ad formam qua agit. Sicut homo genitus est similis generanti in natura humana, cuius virtute, pater potest generare hominem. illud ergo est potentia generatiua in aliquo generante, in quo genitum similatur generanti. Filius autem Dei similatur patri gignenti in natura diuina. unde natura diuina in patre, est potẽtia generandi in ipso. Vnde Hilar. * dicit in. 2. de Trini. Natiuitas Dei nõ potest eam ex qua perfecta est, non tenere naturam: nec enim aliud q̃ Deus subsistit, quod non aliunde quàm de Deo subsistit.

Li. 2. de Trini. non procul a fine. & li. 5. etiã ad finem.

Sic igitur dicendum est, ꝙ [d] potentia generandi, principaliter significat diuinam essentiam, vt Magister dicit. 7. di. 1. sent. non autem tantum relationem. Nec etiam essentiam, inquantum est idẽ relationi, vt significet ex æquo vtrunque. Licet enim paternitas vt forma patris significetur, est tamen proprietas personalis habens se ad personam patris, vt forma indiuidualis ad aliquod indiuiduum creatum.

G Forma autẽ indiuidualis in rebus creatis, constituit personam generantem, non autem est quo generans generat, alioquin Sortes generaret Sortem. unde neque paternitas potest intelligi, vt quo pater generat: sed vt constituens personã generantis, alioquin pater generaret patrem. Sed id quo pater generat, est natura diuina, in qua sibi filius assimilatur. Et secundum hoc Damas. * dicit, ꝙ generatio est opus naturȩ, non sicut generantis: sed sicut eius, quo generans generat.

H Et ideo potentia [d] generandi significat in recto naturam diuinam, sed in obliquo relationem.

Ad primvm ergo dicendum, quòd potentia non significat ipsam relationem principij, alioquin esset ĩ genere relationis, sed significat id quod est principium: non quidem sicut agens dicitur principium: sed sicut id quo agens agit, [d] dicitur principium.

quo agens agit, aut solum de quo primo, aut solum de quo proxime. Non potest dici, ꝙ omne quo agens agit, sit potentia, quia tunc sequeretur, quòd in Sorte essent plures potentiæ generatiuæ, quoniam generat humanitate, & generat potentia generatiua, quæ est vis partis vegetatiuæ. Nec potest dici, ꝙ verificatur solũ de quo primo, quoniam sequeretur ꝙ calor in igne non esset potentia calefactiua: sed eius substãtia quæ est primũ principium calefactionis. Nec potest dici, quòd verificatur tantum de quo ꝓxime, quia sic falsum dictum esset in litera, ꝙ natura humana, est potẽtia generatiua hominis. Et similiter male inferretur conclusio principalis, quoniã natura diuina non nisi mediante intellectu & volũtate, est principium generationis & spirationis: vt ex supra dictis patet.

¶ Ad hoc dicitur. quòd assumptũ est verum de omni, quo agens agit, duabus conditionibus seruatis. s. quòd illud sit aliqua forma agentis, & hoc ad differẽtiam instrumentorum, & ꝙ sit per se principium illius actionis, siue eliciti-uum, siue principale. & hoc ad differẽtiam concomitãtiũ. Nec ꝓpterea sequitur, esse plures potẽtias eiusdem rationis ĩ eodem, quia secundum se, potentiæ in eodem sunt diuersorum ordinum, dum altera prima, altera proxima est, vt patet de natura humana & potentia generatiua: in ordine vero ad actum, vnitatem habent: sunt enim vnius & eiusdem generationis principium, & ideo vt sic, computantur quasi vnum principium & vna potentia, constans ex proximo & primo concurrentibus.

D. 497.

¶ Circa positionem quatenus affirmat potentiã generatiuã esse diuinam naturam, ex duplici capite dubium occurrit. Primo, ex diuina natura, vt distinguitur cõtra perfectiões attributales, puta intellectum & voluntatem, & contra hoc afferuntur argumẽta Sco. Secundo, ex eadem vt distinguitur contra relationem. Et contra hoc, afferuntur argumenta Bonauenturæ, Garronis, Hér. & Duran. Verum quia author non sumit hic diuinam naturam vt distinguitur contra intellectum & voluntatem, nisi forte ꝯm quid, quoniam apud ipsum, etsi natura diuina sit primum principium quo generationis, non tamen sola: sed ipsa est vt primum quo, intellectus autem est vt proximum quo, vt ex tractatis de processione filii & spiritussan. manifeste patet. Vnde diuina natura hic sumitur non solum vt ipsa, sed comprehendens quodcunque absolutum ut principium quo, concurrens ad huiusmodi actus notionales. Et propterea nihil refert, quantum ad propositum spectat, loqui de diuina natura, & de quocunque alio absoluto essentiali. Propter quod, Scotica argumenta emittenda sunt. Aliorum vero, qui essentiam ut distinguitur contra relationes impugnant, rationes ex essentiæ ratione, ex forma personali, ex actu notionali atque authoritate procedunt. Ex essentia quidẽ, primo sic. Formæ quȩ est formalis ratio alicuius actionis, debetur illa actio, etiam si sit separata a subiecto, vt patet de albedine separata respectu disgregationis: sed deitati ut intelligitur separata a patre, non debetur ista actio, puta generare. ergo ipsa non est ratio generandi. Præterea: deitas est unius simplicissimæ rationis. ergo non est ratio tantum duarum actionum. s. generationis & spirationis: sed aut unius aut infinitarũ. Prȩterea:

F deitas est communis tribus personis, ergo non est propria ratio actus proprii vni personæ. Ex forma uero constitutiua patris, paternitate, quia idem est principium essendi & operandi, imperfectionis enim est, ut forma det actum primum & non secundum. Ex actu uero, quia sicut actus essentialis a forma essentiali, ita personalis a personali. authoritas autem est August. 5. de Trinit. c. 6. Eo pater quo est ei filius. ergo non diuinitate: sed paternitate est ei filius. & tenet sequela: quia paternitate est pater.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd in hoc uidentur opponentes decipi, quia non discernũt quantum intersit inter diuinam naturam & diuinam naturã in hoc, puta patre. Nõ intendit author quòd diuina natura sit potentia generatiua, sed quòd natura diuina in principio, nõ de principio, est potentia generatiua. Et ad hoc insinuandum, in littera immediate ante authoritatem Hilarii dicitur. Inde diuina natura in patre, est potentia generatiua in ipso, ubi bis personam nominauit, semel ex pte naturȩ, & semel ex parte potentiæ generandi, ut ostẽderet, quòd neutrum sumitur pure absolute. Diuina siquidem natura communis est tribus, cũ omnibus suis pro-

I prietatibus. Diuina autem natura non solum ut pater, sed ut in patre, solius est patris: ipsa enim ut sic. i. ut ĩ patre, seu ut patris, potentia est generandi. Et propterea in litera dicitur, quòd potentia generandi includit paternitatem, nõ in recto, sed in obliquo. Deitas enim non ut paternitas: sed ut patris, potentia est generandi, & patri propria: & per hoc facile respondetur obiectionibus. Vnde primæ rationis licet posset negari maior, quoniam albedo separata a quantitate non disgregaret, distinguatur tamẽ, quòd actus attribuitur dupliciter alicui formæ, uno modo absolute, ac per se positiue. Et sic dato quòd maior esset uera, minor est falsa, quoniam generatio non attribuitur diuinæ naturæ absolute, nec per se positiue, quoniam conueniret ei in quocunque inuenitur: sed quasi permissiue, eo modo, quo particularia conueniunt uniuersalibus. sic enim comparantur personæ ad essentiam, ut in q. 40. dictum est. Alio modo attribuitur actus formæ ut in hoc, & sic maior est falsa, & minor uera. Et per hoc, patet responsio ad tertiũ. Cõmune. n. ut cõe, non est propria rõ proprii, sed bene cõe vt proprii. i. ꝑsonæ, est ꝓpria rõ actus proprii ipsi personæ.

K ¶ Ad secundã uero, potest per idem respõderi, quòd licet deitas ꝯm se, non magis respiceret duo quàm mille, tamen ut in hoc. i. ut in principio non de principio, & ut in eo, & principio de principio simul, duos tantum inchoat actus. Potest tamen ratio hæc pluribus aliis modis solui. s. quia deitas cum intellectu unius & cum uoluntate alterius, est principium. Nec plurium, quia præter actum intellectus & uoluntatis, non datur tertius innaturæ intellectuali. Ex parte quoq; certi ordinis ipsarum productionum inter se, dici potest, quòd nõ inconuenit ab uno ordine oriri. Ad rationẽ uero ex parte formæ, falsum est assumptum ꝯm communem philosophiæ uiam, tenentem non omnem formam esse actiuam, & specialiter relationẽ. Posset tamẽ dici, quòd quodammodo paternitas constituendo patrem, dat generare, pro quãto dat ei concurrere actiue ad generationem ut quod, nec plus sibi debetur. Ad illud uero de actu, neganda est proportionalis simi-

Agens autem distinguitur a facto, & generãs a generato. Sed id quo generans generat, est cõmune genito & generanti, & tanto perfectius, quanto perfectior fuerit generatio. Vnde, cum diuina generatio sit perfectissima[e], id quo generans generat, est commune genito

B & generanti, & idem numero nõ solũ specie, sicut in rebus creatis. Per hoc ergo quod dicimus, ꝙ essentia diuina est principium, quo generans generat, non sequitur, ꝙ essentia diuina distinguatur, sicut sequeretur, si diceretur, ꝙ essentia diuina generat.

Ad 2m dicendum, quòd sicut est idem in diuinis potentia generandi cum generatione, ita essentia diuina cum generatione, & paternitate est idem re: sed non ra-

C tione.

Ad 3m dicendum, ꝙ cum dico potentiam generandi potentia significatur in recto, & generatio in obliquo, sicut si dicerem essentiam patris. Vnde quantum ad essentiam, quȩ significatur, potentia generãdi communis est tribus personis. quantum autem ad notionem quæ connotatur, propria est personæ patris.

b 160 b 161 d 186

Articvlvs. vi.

Vtrm actus notionalis ad plures personas terminari possit.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur, ꝙ actus notio-

B nalis ad plures personas terminari possit, ita ꝙ sint plures personæ genitæ, vel spiratæ in diuinis. Cuicunq; enim inest potentia generãdi, potest generare: sed filio inest potẽtia generandi. ergo potest generare: non autem seipsum. ergo alium filiũ. Ergo possunt esse plures filij in diuinis.

219 1. di. 7. q. 2. ar. 2. & ĩ li. & po. q. 2. ar. 1. ad 10. & ar. 4.

¶ 2 Præt. August. * dicit contra Maxi. Filius nõ genuit creatorem. neque enim non potuit: sed non oportuit.

lib. 3. c. 17. circa finem tom. 6.

C ¶ 3 Præt. Deus pater est potentior ad generandũ q̃ pater creatus. Sed vnus homo potest generare plures filios. Ergo & deus, præcipue cum potentia patris vno filio generato non diminuatur.

Sed contra est, ꝙ in diuinis non differt esse & posse. Si igitur in diuinis possent esse plures filij, essent plures filij. Et ita essent plures personæ q̃ tres in diuinis. quod est hæreticum.

litudo, quoniam actus essentialis infra latitudinẽ pure essentialium inuenit quod & quo, actus vero personalis infra latitudinẽ pure personalium repugnat, quòd inueniat quo, quia personalitas non potest esse ratio faciendi sibi simile, nisi idem posset generare se, quod non est intelligibile. Ad authoritatem demum Aug. dicendum est, ꝙ labor est in æquiuoco, quoniã loquitur de quo formaliter. Deitas autẽ patris est quo causaliter pater generat, & ei est filius.

¶ In responsione ad primum aduerte, ꝙ inter generans & genitum inueniuntur duo. s. conuenientia & distinctio. Et distinctio quidem, conditio est. Assimilatio aũt, ratio est. generans enim non generat vt distinguat: sed vt assimilet distinctum. Et propterea, quãto maior est conuenientia, tanto perfectior est generatio, salua distinctione hypostatica. Et quãto minor est huiusmodi suppositalis distinctio, tanto perfectior, ẽ generatio. Vnde in diuinis distinctio est minima, quia relatiua, & cõueniẽtia est summa: quia sunt eadem res numero simplicissima & omnino indiuisa &c.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulũ sextum.*

IN titulo aduerte, quòd non quæritur hic: an personæ diuinæ possint esse plures trib⁹, hoc. n. in q. 30. discussum est: Sed hic tantum quæritur: an ratio formalis atoma alicuius personȩ, possit plurificari, ita. s. quòd nõ sit tantum vnus filius, aut vnus spiritussanct⁹, vt sic ista quæstio differat ab illa, quòd ibi de pluralitate personarum simpliciter. hic autem de pluralitate personarum eiusdem rationis formalis, quæstio est. Dupliciter autem imaginari possumus talem pluralitatem. Primo, vt sint plures filii, quorum neuter sit pater, aut spiritus. Secundo, vt sint plures filii, vt etiam spiritusſ. sit filius alia filiatione. Et similiter potest distingui de duobus spiritibussanctis. s. aut, vt neuter sit filius, aut vt etiam filius sit spiritussan. alia numero spiratione passiua. Vtroque enim modo essent plures filii, & plures spiritussancti, & vno modo essent plures personæ quàm tres. Alio vero modo nõ: propter quod si subtiliter consideretur quæstio ista: stat cum trinitate personarum, & ideo posita est post determinatum numerum personarum. Nec ad eam spectat discutere nisi pluralitatem pure numeralem, seu indiuidualem.

¶ In corpore vnica est conclusio, ex Athanasii symbolo, In diuinis est tantum vnus pater, vnus filius, vnus spiritussanctus. Et probatur quadrupliciter. & rationes quidem in litera satis formatæ sunt, quia tamen impugnantur, singillatim examinabuntur.

¶ Prima ergo ratio fundata super hoc, quòd forma vnius speciei non multiplicatur nisi ꝯm materiam, multos habet aduersarios, s. Sco. Aureolum, Adam &c. Quorum instãtiæ cõsistunt in hoc, quòd inuenitur multiplicatio formæ accidentalis in eadem materia, & afferunt lumen, speciem in medio, seu oculo, & relationem. In eadem siquidem parte diaphani videmus multa lumina secundum multitudinem illuminantium, vt opposita multitudo vmbrarum & illuminationum testatur. In eodem quoque medio, species est vtriusq; parietis eiusdem quantitatis, coloris, figuræ &c. ita vt non sit aliqua ratio diuersitatis specificæ. Vnũquodque album multas habet similitudines ad reliqua alba. Et similiter vnus pater pluribus paternitatibus refertur ad plures

A filios. Alioquin, relatio remaneret corrupto termino. Afferuntur & alia contra hanc rationem, quæ vide, si vis, apud Capreolum in. 7. dist. 1. ex dicendis quidem soluetur omnis ambiguitas. Arguit quoq; Sco. in Quol. q. 2. directe multipliciter, quòd immaterialitas formæ, non est ratio ꝙ ipsa sit ex se hæc, seu inmultiplicabilis numero. Primo sic. Quo primo aliquid est in actu extra causam & intellectum, eo est hoc primo: sed quælibet entitas absoluta seipsa primo, est extra causam & intellectum. ergo: probatur maior, quia esse extra causam & intellectum, non conuenit nisi huic. Et confirmatur: res nõ est hęc per illud, quod non est per se causa eius: sed materia non est causa formæ, secundum Auicennã. ergo forma non est hæc per materiam. Præterea sequeretur quòd Gabriel esset ex se hic, & cõsequẽter absq; contradictione non potest poni vniuersalis, prædicabilis de pluribus &c. Præterea contra hanc propositionem sunt articuli Parisius dãnati: si formæ non recipiunt diuisionem nisi secundum materiam, error &c. Et tandem infert, non esse sanam doctrinã, conclusionem adeo certam & necessa-

D riam tenere per propositiones generales nimis, & cum tot instantiis.

¶ Ad horum euidentiam nota primo, quòd materiæ nomine, hoc in loco intelligitur omne receptiuum. Nam constat quòd charitas, forma est vnius speciei multiplicata ad multitudinem beatorum angelorum & hominum, & tamen nulla est in voluntate materia, quæ est pars compositi: sed receptiua tantum potentia. Vnde sensus propositionis est, quòd forma specifica non multiplicatur, nisi secundum receptiuum, & intendit, quòd si est forma receptibilis, plurificatur ad plurificationem receptiuorum actu vel potentia, quod dico propter animas intellectiuas: si autem est inreceptibilis, eo ipso est implurificabilis. Aduerte secundo, quòd (vt patet quinto Metaphysi. vbi fundamenta omnis scientiæ traduntur) dum omnium seminum rationes habemus, vnum numero sunt, quorum materia est vna, identitas igitur numeralis penes vnitatem attenditur materiæ: nec cum vnitate materiæ stat pluralitas numeralis

E formæ eiusdem speciei. Et propterea Aristotelem sequentes, negamus omnia in instantiis assumpta. Quoniam stat, formam esse vnam in essendo, & multiplicem in dependendo, vel repræsentando, vel respiciendo, vel aliis huiusmodi. Et sic similitudo albi ad omnia alba, vna est relatio, in essendo, & multiplex in respiciendo. De defectu autem ad defectum termini, distingue, quòd deficit ad defectum termini adæquati, non autem inadæquati, cuiusmodi sunt singula respecta ab vno, singulum enim inadæquatur extensiue. Et ideo altero remanente, non sufficit ad hoc vt desit relatio, quæ erat ad ipsum: sed ad hoc quòd desinat ipsum respicere. Species quoque in medio etiam respectu obiectorum intensi & remissi vnica est secundum esse, multiplex autem in repræsentando, & dependendo. Et propterea, vt intentio est huius ducit ad hoc, & vt illius, ad illud. Et similiter est de lumine. est enim vnum lumen secũdum esse, & multiplex in dependentiis, Et propterea cõcedũtur multæ illuminationes, & cõcedit quòd est multiplex ꝯm vias, seu tendentias & obstacula. Et ꝓpterea apparent multæ vmbræ. Stat igit in suo robore as

Universidad de Deusto Biblioteca

ſumpta propoſitio, in tractatu de angelis ſtabilieda. Ad primam autem Scoti rationem, dicitur primo, quòd ipſe non intellexit propoſitionem tanto ſtudio a ſe impugnatam. non enim immaterialitas, ideſt carentia materiæ (quæ eſt altera pars compoſiti) ſed immaterialitas, ideſt carentia materiæ, ideſt potentiæ receptiuæ, eſt de qua author loquitur, vt manifeſtauimus, & etiã litera inſinuat hic in exemplo de albedine, ſi ſubſiſteret. Et propterea, vane articulos Pariſiẽſes, qui de materia, vt materia loquũtur, affert: cum ſm veritatem, materia, vt potentia receptiua, formaliter loquendo in hac propoſitione intelligatur. Verum, ne eadem argumenta fierent contra inreceptibilitatem, reſpondetur ad ſingula. Ad primum quidem, falſa eſt maior, quia vnumquodque eſt primo extra cauſam & intellectum, eſſe ſignificato p ſecundũ adiacẽs, & tamẽ nõ eſt illo, hoc. Probatio vero nihil valet: etiam ſm apparentiam, ex hoc quòd nõ niſi ſingulari aliqua duo. ſ. eſſe extra intellectum & cauſam, & eſſe hoc, conueniunt, inferẽs idẽtitatem formalem, vtriuſque quo. Ad ſecũdam vero, quòd nec ſomniauimus, quòd forma in materia exiſtens, ſit hæc per materiam intrinſece, ſeu formaliter, ſed cauſaliter. Et licet materia ſm Auic. nõ ſit cauſa materialis formæ: ſed cõpoſiti, quia cauſa materialis nominat cauſam intrinſecã, eſt tñ materia cauſa formæ in genere cauſæ materialis: educiť. n. de ea, vt materia, & hoc ſufficit. Ad ea vero, q̃ de angelis tãguñt, ſuo loco dicetur. & dictum eſt in commẽtariis, de Ente & eſſentia, vbi etiam articulos Pariſienſes gloſſauimus. Et aduerte, quòd hęc doctrina modo tradita, non eſt noua, ſed forte aſcendens ad altitudinem intenti diui Thomæ. Nominauit autem inreceptibilitatem immaterialitatem. Tum, quia in ſubſtantiis ſeparatis, inreceptibilitas non niſi immaterialitatem ſubſiſtentem in ſpecie ſignificat. Tum, quia potẽtia receptiua ex parte materiæ ſe tenet, & facile propterea erat ex hac illam intelligere. & ſic patet prima ratio ſumpta ex cõmunibus oĩbus oĩno immaterialib⁹ formis ſubſiſtentibus. Nec inconuenit eam adduxiſſe ad proprietates perſonales: immo neceſſe fuit, quoniam ipſæ de talium numero ſunt, & non cognoſcimus eas ſecundum ſeipſas: ſed ex creaturis vt poſſumus, ad eas aſcendimus, vt teneamus concluſionem certam & neceſſariam, ex propoſitione certiſsima cõmuni omnibus philoſophis, immo communi animi conceptione ſapientium.

¶ Secunda ratio ſumitur ex modo ſpecificante proceſsiones. ſ. per modum verbi & amoris, & fundatur ſuper vnitate actus intelligendi, ac vnitate actus amandi in diuinis. Contra quam rationem inſtant quidam ſic. Si vnitas actus intelligẽdi, infert vnitatem filii, aut intendis de vnitate reali, aut ſecundum rationẽ. Si reali, ergo vnitas realis actus intellectus & voluntatis in Deo inferret vnitatem perſonæ productæ, ſi ſecundum rationem, ergo diſtinctio ſm rõnẽ inferret diſtinctionem perſonarum: ſicut enim vnitas ad vnitatẽ: ſic diſtinctio ad diſtinctionem ſe habet.

¶ Scotus autem in Quolibetis vbi ſupra, contra hanc rationem dicit, quòd non eſt valida, quia fundatur ſuper hac propoſitione. Vbi non poteſt eſſe niſi vnicus actus intelligendi, nõ poteſt eſſe niſi vnicum dicere, & vnicum verbum: hæc autem propoſitio eſt vera in nobis, gratia materiæ, quia in nobis omne intelligere eſt expreſſum per actum dicẽdi; non ſic autem eſt in diuinis &c. Et breuiter inquit, ex vnitate formæ abſolutæ eiuſdem rationis, nõ poteſt inferri vnitas productionis & termini vniuerſaliter, & in omni materia. ergo ex vnitate intellectionis non ſequitur, gratia formæ, vnitas dictionis & verbi.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod hic eſt ſermo de vnitate numerali, quæ ſupponit vnitatẽ formalẽ: vt patet. 5. Met. c. de vno, quoniã de multiplicatione numerali tantum perſonarum eſt quæſtio, ita quòd ratio conſiſtit in hoc, Intellectio Dei eſt vna numero: ergo verbũ eſt vnũ numero, & ſi eſſent intellectiones Dei plures ſm numerum, eſſent plura verba ſm numerum. Ad argumentũ ergo dicitur, quòd intẽdit de vnitate numerali formali. i. quæ infert vnitatẽ formalẽ: non autẽ de vnitate numerali identica, qualis eſt inter actum intellectus & voluntatis diuinæ, & propterea negať ſequela. Quo modo aũt ex diſtinctione formali ſecundum rationem inter intellectum & volũtatẽ inferatur diſtinctio perſonarum, in q. 27. declaratũ fuit. & dictum, quòd hoc nõ ſequitur imediate, ſed mediãte ordine originis. Ad obiectione vero Scoti dicitur, ꝙ ratio literæ non fundatur ſuper illa propoſitione: ſed ſuper hoc, quòd vbi eſt vnum tantum intelligere & dicere adæquatum illi, ibi non eſt niſi vnum dicere & vnum verbum, quod patet eſſe verum: ſuperflueret nanque aliud dicere. Et ſimiliter ex vnitate formæ abſolutæ, optime ĩfertur vnitas formæ reſpectiuæ, ſeu actionis adæquatæ. Et ad hanc adæquationem inſinuandã dicitur in litera, quòd Deus omnia ſimplici actu intelligit, ac per hoc dicit.

¶ Tertia ratio ſumitur ex communi modo procedendi, qui vere eſt modus, quòd. ſ. procedunt naturaliter vt diſtinguiť contra libere. & fundatur ſuper hoc, quòd natura determinatur ad vnum.

¶ Contra quam etiam rationem inſtant quidam. Aut intendis, quòd natura determinatur ad vnum numero, & hoc eſt falſum etiam in naturis limitatis. Aut ad vnum modum producendi, & hoc eſt falſum in natura infinita. Neutro igiť mõ rõ aliqd valet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd intendit tertio modo, ſ. quòd natura determinatur ad vnum formaliter, ſub hac enim ſubſumitur & recte, de natura eadem pluribus modis communicabili, ꝙ ſecundum vnumquenque modum eſt determinata ad vnum formaliter illius modi, & conſequenter, quòd hęc natura ſecundum hunc modum eſt determinata ad hoc vnum, & ſic concluditur vnitas numeralis producti vno modo. Et inducta eſt hæc ratio ad oſtendendum differentiam inter naturale & voluntarium agens, in largiendo unitatem numeralẽ effectui vnica ſimul actione agendo, ab agente. n. voluntario poſſunt ſimul plura produci, vt inquit Auerrois com. 44. 12. Meta. a naturali autem, non niſi vnum ab vno. Et ex his patet reſponſio ad obiectionem Scoti, vbi ſupra, infringentis quoque hanc rationem, quia natura non determinatur ad vnum numero.

¶ Quarta vero ratio ex pfectione diuina ſumiť. & fundatur ſup hoc, ꝙ oĩs res diuina habet quicquid inueniri poteſt infra latitudinẽ illius rationis formalis. Ex hoc enim manifeſte ſequitur, ꝙ non compatitur ſui partitionẽ. & conſequenter nec pluralitatẽ.

In ſuo ſymbolo fidei. 173 174 174 234 Ar. 2. huius quęſt.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut Athan. * dicit. In diuinis eſt tantũ vnus pater, vnus filius, vnus ſpiritusſan. Cuius quidem ratio quadruplex aſſignari poteſt. Prima quidẽ ex parte relationũ, quibus ſolũ perſonæ diſtinguũtur. Cum enim perſonæ diuinæ ſint ipſæ relationes ſubſiſtentes [c], non poſſent eſſe plures patres, vel plures filij in diuinis, niſi eſſent plures paternitates & plures filiationes. Quod quidem eſſe non poſſet, niſi ſecundũ materialem rerum diſtinctionem. Formæ enim vnius ſpeciei nõ multiplicatur niſi ſecundum materiã, quæ in diuinis non eſt. Vnde in diuinis non poteſt eſſe niſi vna tantum filiatio ſubſiſtens, ſicut & albedo ſubſiſtens non poſſet eſſe niſi vna [c]. Secunda vero ex modo proceſſionum, quia Deus omnia intelligit, & vult vno & ſimplici actu. Vnde non poteſt eſſe niſi vna perſona procedens per modũ verbi, quæ eſt filius, & vna tãtum per modum amoris, quæ eſt ſpiritusſanctus. Tertia vero ſumiť ex modo procedendi, quia perſonæ ipſæ procedunt naturaliter, vt dictum eſt *. Natura autem determinatur ad vnum. Quarta ex perfectione diuinarum perſonarũ. Ex hoc enim eſt perfectus filius, ꝙ tota filiatio diuina in eo continetur & quòd eſt tãtũ vnus filius. & ſimiliter, dicendũ eſt de alijs perſonis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ quamuis ſimpliciter concedendum ſit, ꝙ potentiam, quam habet pater, habeat filius, non tamen cõcedendum eſt, ꝙ filius habeat potentiam generandi, ſi generãdi, ſit gerundiuum verbi actiui, vt ſit ſenſus, ꝙ filius habeat potentiam ad generandum. Sicut licet idem eſſe ſit patris & filij, non tamen conuenit filio eſſe patrem propter notionale adiunctũ. Si tamen hoc quod dico generandi, ſit gerundiuũ verbi paſſiui, potentia generandi eſt ĩ filio. i. vt generetur, Et ſimiliter, ſi ſit gerundiuũ verbi ĩperſonalis, vt ſit ſenſus: potentia generandi. i. qua ab aliqua p erſona generatur.

AD 2m dicendum, quòd Auguſti. in verbis illis non intendit dicere, quòd filius poſſet generare filium: ſed ꝙ hoc non eſt ex impotentia filij, ꝙ non generet, vt infra patebit.

AD 3m dicendum, quòd immaterialitas & perfectio diuina requirit, vt non poſſint eſſe plures filij in diuinis, ſicut dictum eſt [c]. Vnde quòd non ſint plures filij, non eſt ex impotentia patris ad generandum.

¶ Sed contra hanc quoq; rationem inſtatur, quòd nihil valeat, quia ſic ſequeretur, ꝙ eſſet vnũ tantum productum in diuinis, & probatur ſequela, quia productum eſt res diuina, ac per hoc habens quicquid infra latitudinem producti inueniri poteſt, & ſic excludit multiplicationem ſui, ꝙ ſi hic non valet. ergo nec in ratione tua.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ fundamentum illud intelligendum eſt de re diuina, quę eſt vna per modum ſpeciei ſpecialiſsimæ, & non de re diuina, quæ eſt vna per modum generis, quoniam ſub ſpecie non niſi materialis reſtat differentia, ſub genere autẽ latent multæ, & ſic directe deſeruit propoſito, quoniam de pluralitate numerali, vt iam dictum eſt, quæritur, & ceſſant obiectiones: productum enim non ſpecificant, ſed genericam rationem ſignificat, filius autẽ ſpecificam: & ideo de filiatione tenet ratio, de productione autem non. Et nota hanc rationem, quoniam concludit vniuerſaliter nullũ prædicatum ſpecificum ſiue abſolutum, ſiue reſpectiuum in Deo plurificari. Vnde patet, ꝙ nulla ſit inſtãtia Scoti, vbi ſupra, cõtra hanc rationẽ: quia filius eſt perfectus Deus, & tamen non habet deitatem omni modo habẽdi: ergo filiatio poteſt eſſe perfecta, & tamen haberi alia ab alio. Similitudo enĩ nulla eſt, vt patet, quia eſt a modo habendi ad diuerſitatẽ numeralem, immo quia filius eſt perfectus Deus, ſequitur, ergo habet quicquid eſt infra latitudinẽ deitatis, & conſequẽter eſt immultiplicabilis ſecundum deitatem.

220 34. q. art. 3. & diſt. 19. q. ar. 1 8. 4. 6. c. 9. q. 10. to. 3

QVAESTIO XLII.

De Aequalitate & ſimilitudine diuinarum perſonarum ad inuicem: in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de comparatione perſonarum ad inuicem. Et primo, quantum ad æqualitatem & ſimilitudinem. Secundo, quantum ad miſſionem.

Circa primum quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum æqualitas locum habeat in diuinis perſonis.
¶ Secũdo, Vtrum perſona procedens ſit æqualis ei, a qua procedit ſecundum æternitatem.
¶ Tertio, Vtrum ſit aliquis ordo in diuinis perſonis.
¶ Quarto, Vtrum perſonæ diuinæ ſint ęquales ſm magnitudinem.
¶ Quinto, Vtrũ vna earũ ſit in alia.
¶ Sexto, Vtrum ſint ęquales ſm potentiam.

ARTICVLVS I.

Vtrum æqualitas locum habeat in diuinis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ æqualitas non competat diuinis perſonis, ęqualitas enim attenditur ſm vnũ in quantitate, vt patet per Philoſophum. 5. Metaphyſi. * In diuinis autem perſonis non inuenitur, neque quantitas cõtinua intrinſeca, quæ dicitur magnitudo, neq; quãtitas continua extrinſeca, quæ dicitur locus & tempus, neque ſecundum quantitatem diſcretam inuenitur in eis æqualitas, qa duæ perſonæ ſunt plures q̃ vna. Ergo diuinis perſonis nõ cõuenit ęqualitas.

¶ 2 Præt. Diuinæ pſonæ ſunt vnius eſſentiæ, vt ſupra dictum eſt †. Eſſentia autem ſignificatur per modum formæ. Conuenientia autem in forma non facit æqualitatem, ſed ſimilitudinem. Ergo in diuinis perſonis eſt dicenda ſimilitudo, & non æqualitas.

¶ 3 Præt. In quibuſcunque inuenitur æqualitas; illa ſunt ſibiinuicẽ æqualia, quia æquale dicitur æquali æquale. Sed diuinæ perſonæ non poſſunt ſibiinuicem dici æquales. Quia vt Auguſt. * dicit. 6. de Trin. Imago, ſi perfecte implet illud, cuius eſt imago, ipſa coæquatur ei: non illud imagini ſuæ. Imago autem patris eſt filius. & ſic pater nõ eſt æqualis filio. Non ergo in diuinis perſonis inuenitur æqualitas.

¶ 4 Præt. Aequalitas relatio quædam eſt: ſed nulla relatio eſt communis omnibus perſonis, cum ſecundum relationes perſonæ abinuicem diſtinguantur. Non ergo æqualitas diuinis pſonis cõuenit.

SED CONTRA eſt, ꝙ Athana. † dicit, ꝙ Tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt, & coæquales.

RESPON. Dicendum, ꝙ neceſſe eſt ponere æqualitatem in diuinis perſonis. Quia ſm Philoſophum in. 9. Metaph. † Æquale dicitur quaſi per negationem minoris & maioris, non autem poſſumus in diuinis pſonis ponere aliquid maius & min⁹. Quia vt Boet. * dicit in lib. de Trin. eos differentia. ſ. deitatis comitatur, qui vel augent vel minuunt, vt Arri. qui gradibus numerorum trinitatem variantes diſtrahunt, atque in pluralitatem deducunt. Cuius ratio eſt, quia inæqualium non poteſt eſſe vna quantitas numero. Quantitas autem in diuinis non eſt aliud q̃ eius eſſentia. Vnde relinquitur, ꝙ ſi eſſet aliqua inæqualitas in diuinis pſonis, ꝙ nõ eſſet in eis vna eſſentia. et ſic nõ eſſent tres perſonæ vnus Deus, quod eſt impoſſibile. Oportet igitur æqualitatẽ ponere in diuinis perſonis.

Li. 6. de trinit. c. 10. parum a prin. tom. 3. In ſuo ſymbolo fidei. Li. 10. Meta. text. 15. 16. & 17. tomo. 3. In li. de Trinit. paulo a princ.

Q. 42. a. Super quæſtionis quadrageſimæſecundæ Articulũ primũ.

Titulus ſatis clarus eſt, ita enim indeterminate vt ſonat, interpretãdus eſt, diſcutiendũ eſt enim, & an ſit & quõ ſit &c.

¶ In corpore vnica eſt concluſio directe reſponſiua quæſito, Neceſſe eſt ponere æqualitatem in diuinis perſonis. Et probatur ſic. In diuinis perſonis non poſſumus ponere maius & minus. ergo neceſſe eſt ponere æqualitatem. Conſequentia probatur, ex. 10. Meta. quia æquale dicitur quaſi per negationem maioris & minoris. Antecedens vero probatur dupliciter. primo authoritate Boetii, ſecũdo ratione ſic, Si eſſet inæqualitas in diuinis perſonis nõ eſſet in eis vna numero quantitas: ergo nec vna eſſentia. ergo tres pſonæ non eſſent vnus Deus, qđ eſt impoſsibile. prima cõſequẽtia pbať, qa inæqualiũ nõ põt eſſe vna numero quãtitas. Secunda aũt, quia quantitas in diuinis nihil aliud eſt q̃ eſſentia.

¶ Circa hãc rõnẽ aduerte, quòd licet ex negatione inæqualitatis non ſequatur ſimpliciter affirmatio æqualitatis, vt patet de puncto reſpectu lineæ, & propter hoc, in litera dixit author, ꝙ æquale dicit quaſi per negationẽ. Suppoſita tamen quantitate in diſtinctis extremis, ſequitur ex negatione inæqualitatis, affirmatio æqualitatis. Vtrum autẽ ſequatur æqualitas quæ ſit relatio realis, aut non, inferius patebit.

¶ In reſponſione ad primũ aduerte Thomiſta, ꝙ apud S. T. hic, intẽſio & remiſſio formæ eſt ipſius eſſẽtiæ formæ, & nõ ſolũ ipſius eſſe, hoc ĩ primo mõ quãtitatis virtualis habes.

¶ In reſponſione ad ſcđm habes ſolõnẽ oĩum argumentorũ Aureoli apud Capreolum in diſt. 19. primi. Aequalitas. n. fundata in ſubſtantia diſtinguitur a ſimilitudine & identitate ſm modũ, ſicut ẽt fundamenta ſic diſtinguuntur, vt in litera manifeſtať de æqualitate & ſimilitudine alborũ, vt ſic, albũ. n. vt habet rationẽ albi non excedẽtis, nec exceſſi in perfectione ab alio albo, dicitur ſimile & ęquale eadẽ relatione, & idẽ eſt iudicium de ſubſtantia per modum quãtitatis ſumpta: ſemper nanq; æqualitas includit priorem relationẽ, & addit modum fundamenti.

¶ In rñſione ad tertiũ aduerte, ꝙ Aureolus apud Capreolũ ibidẽ ĩpugnat vltima verba, volẽs ꝙ pater eſt æqualis & æquaĩ filio. Et conſiſtũt rõnes ſuæ ĩ hoc. Aequari non ſignificat æqualitatẽ accipere, ſed æqualitatẽ habere pmodũ flux⁹ vt cætera verba. ergo põt cõuenire patri. Antecedẽs patet ex ſe, & iductiue, dicimus. n. quòd duę lineæ coæquanť, & tñ neutra ab altera æqualitatẽ ſumit &c. Ad hoc dŕ, ꝙ æquari ſm proprietatẽ vocabuli ſignificat motũ, ſeu acceſſum quendam ad id cui æquatur: vnde non proprie dicimus lineam æquari lineæ, niſi cum fit ſm rem vel deſignationẽ æqualis alteri, vnde negandum eſt antecedens. & inductio eſt ad oppoſitum. Verum, gratia materiæ in diuinis omne accipere, accedere &c. ſpectat ad originem. & propterea ibi ſequitur differentia in litera poſita, inter nomen & verbum quo ad patrem & filium, quàmuis etiam in creaturis, cũ linea æquatur per ſe lineæ, ab illa æquatur: ſicut imago Cæſaris a Cæſare fit.

¶ In reſpõſione ad quartum: aduerte opinionem doctoris & eius fundamenta. Opinio eſt, quòd æqualitas diuinarum perſonarũ, non eſt relatio realis, & quòd cum dicitur, pater & filius ſunt æquales, ly æquales, tria includit, ſcilicet vnitatem eſſentiæ, di

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ duplex est quantitas. Vna. scilicet, quæ dicitur [d] quātitas molis, vel quantitas dimensiua, quæ in solis rebus corporalibus est. Vnde in diuinis personis [d] locum nō habet. Sed alia est quantitas [d] virtutis, quæ attenditur ꝯm perfectionem alicuius naturæ, vel for- G mæ. Quæ quidem quantitas designatur, secundum quod dicitur aliquid magis vel minus calidum inquantum est perfectius vel minus perfectū in tali caliditate. Huiusmodi aūt quantitas virtualis, attenditur primo quidem in radice, id est, in ipsa perfectione formæ, vel naturæ: & sic dicitur magnitudo spiritualis, sicut dicitur magnꝰ calor propter suam intensionem & perfectionem. Et ideo dicit Augu.6. * de Trin. ꝙ in his quæ non H mole magna sunt, hoc est maius esse; quod est melius esse. Nam melius dicitur qđ perfectius est. Secūdo autem attenditur quantitas virtualis in effectibus formæ. Primus autem effectus formæ est esse. nam omnis res habet esse ꝯm suam formam. Secundus autem effectus est operatio. nam oē agēs agit per suā formam. Attenditur igitur quantitas virtualis, & ꝯm esse, & ꝯm operationem. Secundum esse quidem, I inquantum ea quæ sunt perfectioris naturæ, sunt maioris durationis. Secūdum operationem vero, inquantum ea quæ sunt perfectioris naturæ, sunt magis potentia ad agendum. Sic igitur, vt Augu. dicit in lib. de fide ad Pet. Aequalitas intelligitur in patre & filio [e] & spiritusancto, inquantū nullus horum aut ꝓcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat ptāte.

AD 2^m^ dicendum, ꝙ vbi attenditur æqualitas ꝯm quantitatem K virtualem, æqualitas includit in se similitudinem, & aliquid plus: quia excludit excessum. Quæcunque enim communicant in vna forma, possunt dici similia, etiam si inæqualiter illam formam participant, sicut si dicatur, aer esse similis igni in calore. Sed non possunt dici æqualia, si vnum altero perfectius formam illam participet. Et quia non solum vna est natura patris, & filij, sed etiā æque perfecte est in vtroque, ideo non solum dicimus filium esse similem patri, vt excludatur error Eunomij: sed etiam dcimus æqualem, vt excludatur error Arrij.

AD 3^m^ dicendum, ꝙ æqualitas vel similitudo dupliciter potest significari in diuinis, scilicet per nomina, & per verba. Secundum quidem quod significatur per nomina, mutua æqualitas dicitur in diuinis personis, & similitudo. Filius enim est æqualis, & similis patri, & econuerso. Et hoc ideo, quia essentia diuina, non magis est patris quàm filij. vnde sicut filius habet magnitudinem patris quod est esse eum æqualem patri. ita pater habet magnitudinem filij, quod est esse eum æqualem filio. Sed quantum ad creaturas (vt Dionys. * dicit. 9. ca. de diuin. no.) I non recipitur conuersio æqualitatis, & similitudinis. [c] Dicunt enim causata similia causis inquantum habent formam causarum: sed nō econuerso, quia forma principaliter est in causa, & secundario in causato. Sed verba significant æqualitatem cum motu. Et licet motus non sit in diuinis, est tamē ibi accipere. Quia igitur filius accipit a patre vnde ē æqualis ei, & nō *ecōuerso, pp hoc dicimus, ꝙ filiꝰ. coęquatur Patri & nō econuerso.

AD 4^m^ dicendum, quòd in diuinis personis nihil est conside-

stinctionem realem relationum subsistentium, idest personarum F & relatiuam appellationem, qua formaliter denominātur æquales. & quòd ꝯm illa duo, ęqualitas ponit aliquid reale ī diuinis, ꝯm tertium autem relationem tantum rationis ponit, quod & authoritate Magistri confirmatur in.31. dist.1. Fundamenta autem positionis sunt duo, ꝯm duas conditiones requisitas ad mutuas relationes

D.1080. reales hic deficiētes. Altera est distinctio realis fundamentorū, altera ē fundatio

D.470. nō sup alia relatiōe. ¶ Verum cōtra hæc

D.555. arguitur a tenentibus oppositum, de quorum numero est Scotus in.31. dist.1. & in Quoli. q.6. vbi contra hæc obiicit. Arguitur igitur primo contra illam cōditionem de reali distinctione fundamētorum. Aequalitas fundatur super vna quantitate distinctorū extremorū: ergo sup simpliciter vna quantitate distinctorum verior est ęqualitas, q̃ super quam

Li.6. de tri, cap.8. circa med. to.3. titate vna ꝯm quid. ergo sup quantitate vna numero verissima fundatur æqualitas. Secūdo, quia ad relationes reales sufficiunt tres conditiones. s. distinctio realis extremorum realium, fundamentum reale, & quòd insint extremis, absque omni opere intellectus: ergo. Tertio, quia sic relationes originis non possent distingui realiter, quoniā si essentia est fundamentum, ipsa est indistincta, si relatio, obstat secunda con-

c.1. ante medium. to.3. ditio. Et confirmatur: quia si una albedo esset in duabus superficiebus, illæ essent similes. Deinde arguitur contra conclusioné sic. Aequalitas est in filio ex vi ꝓductionis, & ē prima æqualitas apud Aug. 6. de Trin. vlt. & est perfectio simpliciter apud eundē

223

de quātitate aīæ c.7. ergo est relatio realis. Et confirmatur: quia secluso oī intellectu, filius est realiter ęqualis patri. ergo aliqua æqualitate æqualis. ergo nō æqualitate quæ est relatio rationis. ¶ Præt. Inquit Scotus: si esset inæqualitas inter patrē & filium, esset relatio realis. ergo æqualitas est realis. Et confirmatur, inuenit inæqualitas pfecta in re. ergo & æqualitas: sed nulla pōt esse nisi in diuinis psonis, qm̄ oīs alia quantitas est imperfecta. ergo. ¶ Ad euidentiam horum aduerte, quòd defectus primæ conditionis positæ in litera. i. si non est distinctio realis fundamentorum, infert, quòd impossibile est fundatas relationes esse reales, quoniam ipsa sunt quæ primo referuntur, sicut albedo primo disgregat. Et de eis primo intelligitur cum dicitur, quòd exigitur distinctio extremorum: esse enim æquale, primo conuenit quanto, & cuicunque substrato vel coniuncto, non conuenit nisi ratione quanti. Secunda autem conditio non facit relationes nō esse reales: sed facit eas non esse alias a fundamētis. Vnde quælibet duo correlatiua, realibus relationibus oppositionis opponuntur adinuicem: sed sunt illamet correlatiua: seipsa enim paternitas opponitur relatiue filiationi. Et propterea, si prima conditio nō deficeret, æqualitas filii ad patrem esset ipsa filiatio, & patris ad filiū esset paternitas. Vnde ad rōnem primam dicitur, quòd antecedens est sane intelligendum. Potest enim dupliciter intelligi. Primo, vt sonāt verba. s. quòd vnitas quantitatis faciat æquale. Alio modo, ꝙ vnitas. i. indistinctio quantitatis ab alia ꝯm magis & minꝰ faciat æquale. Rursus: æquale potest dupliciter sumi. Vno modo, vt significat relationem æqualitatis realem, alio modo, vt significat æqualitatem indistincte siue secundum rem, siue non. Si primo modo sumatur, antecedens verum est de æquali secundo modo, id est confuse sumpto, & non de æqualitate. i. reali relatione, & ideo ratio nihil valet: Si secundo modo, antecedens verū est de æqualitate reali, & est radix positionis nostrę. Et ex his patet, quòd secūda ratio male interpretatur cōditiones relationum realiū, debent enim extrema realiter distingui secundum fundamenti, si relationes sunt præexigentes fundamenta. Ad tertium autem dicitur dupliciter. primo, quòd relationes originis fundantur super actibus notionalibus. Et cum dicitur, illi sunt res respectiuæ, respondetur, ꝙ ex hoc bene sequitur. ergo relationes originis non sunt aliæ relationes ab illis, & non sequitur. ergo non sunt relationes reales. Secūdo dicitur & meliꝰ, quòd illa conditio intelligitur de relationibus inexigentibus fundamentum. Sunt enim relationes duplicis ordinis. Quædam ferunt secum non solum fundaméta, sed etiam supposita. Et hæ sunt relationes originis, quas diximus constituere hypostases &c. Quædam vero non ferunt, sed supponunt fundamenta & hypostases, & tales sunt æqualitas & similitudo, & ideo illæ reales, istæ non. Et per hoc patet solutio rationum Scoti in Quol. procedunt enim ex hoc, quòd essentia est fundamentum relationum originis, quod non est verum proprie loquendo. Ad confirmationem vero de albedine, negatur quòd ibi esset similitudo pro relatione reali, nisi forte ratione diuersarum partium ipsius albedinis extensæ, quod est extra propositum. ¶ Ad ea vero, quæ primo contra conclusionem obiiciuntur, vnica est rñsio, quòd filius est (secluso oī intellectu) vere & realiter æqualis patri, quoad vnitatem essentiæ, & distinctionem personarum, & quo ad relatiuam appellationem fundamentaliter, hæc enim habet ex vi generationis. Et sic est prima æqualitas, & nō per realitatem additę relationis. Sicut etiam filius est idem sibiipsi realissime, secluso omni intellectu, & hoc habet a pr̄e &c. tamen nō sequitur, ergo relatio identitatis sibi est realis, est enim idem sibi identitate fundamentaliter, & ita filꝰ ęqualis equalitate fundamē taliter sūpta. Hęc. n. instantia manifestat vitium obiectionū. Nec est verū, quòd ęqualitas formaliter sumpta sit perfectio simpliciter. Nec Augu. hoc dicit, quàmuis dicat, quòd ęqualitatē inæqualitati iure præponis. Albū enim nigro iure præpones, & tamen neutrū est perfectio simpliciter. Scito tamen veritatem, ꝙ æquale non quo ad relationē, sed quoad fundamentum præponitur inæquali, quia vnum præponitur multo, & sicut vnū pręponitur multo, vnum autem perfectionē simpliciter non dicit, nisi ens denominatum vnum sit pfectio simpliciter: & ꝓpterea æquale a genere perfectionum, simpliciter est valde remotū. Nec realitas inæqualitatis, si esset in diuinis īfert realitatē æqualitatis, quoniam illa habet duas quantitates numero distinctas, maiorē. s. & minorē. Hæc aūt unā tātū de facto habet. De perfectione autē æqualitatis dupliciter cōtingit loqui. s. absolute & vt realis relatio. Et vtroque modo cōcedo, quòd inuenitur in re, perfecta æqualitas, sed primo modo sumpta in diuinis, secundo autē modo ī aliis rebus. Falsum est. n. immo impossibile, ꝙ secundo modo inueniatur in diuinis, quoniam est forma imperfectionē coexigens. s. distinctionē numeralem absolutorū. & bene ī re hac aduertas, & conce-

221 4. contra. c. 11. Et po. 9.2. ar.3. co. & q.3. art. 13. Et opu. 34. 41.

rare nisi essentiam, in qua commu- A nicant, & relationes in quibus distinguuntur. æqualitas autem vtrūque importat. s. distinctionem personarum (quia nihil sibiipsi dicitur æquale) & vnitatem essentiæ; quia ex hoc personæ sunt sibiinuicem æquales, ꝙ sunt vnius magnitudinis & essentię. Manifestum est autem ꝙ idem ad seipsum non refertur aliqua relatione reali. Nec iterū, vna relatio refertur ad aliā, per aliquam aliam relationem. Cū enim dicimus, ꝙ paternitas oppo- B nitur filiationi, oppositio non est relatio media inter paternitatem & filiationem. Quia vtroque modo relatio multiplicaretur in infinitum. Et ideo, æqualitas & similitudo in diuinis personis, non est aliqua realis relatio distincta a relationibus personalibus, sed ī suo intellectu includit & relationes distinguentes personas, & essentiæ vnitatē. Et propterea Magister dicit in trigesima prima distin. primi C sent. quòd in his, appellatio tantū est relatiua.

ARTICVLVS II.

Vtrum persona procedens, sit coæterna suo principio, ut filius patri.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ persona procedens nō sit coæterna suo prīcipio, vt filius patri. Arrius. n.12. modos generationis assignat. Primus modus est, iuxta fluxum lineę a puncto: vbi deest æqualitas sim- D plicitatis. Secundus modus est, iuxta emissionem radiorū a sole: vbi deest ęqualitas naturę. Tertius modus est, iuxta characterem seu impressionem a sigillo: vbi deest consubstantialitas & potentiæ ęfficiētia. Quartus modus est, iuxta īmissionem bonæ voluntatis a Deo: vbi etiam deest cōsubstantialitas. Quintus modus est, iuxta exitum accidentis a substantia, sed accidē E ti deest subsistentia. Sextus modus est, iuxta abstractionem speciei a materia, sicut sensus accipit speciē a re sensibili, ubi deest æqualitas simplicitatis spiritualis. Septimus modus est, iuxta excitationem voluntatis a cogitatione, quæ quidē excitatio temporalis est. Octauus modus est, iuxta transfigurationē, vt ex ære fit imago, quæ materialis est. Nonus modus est, motꝰ a mouente, & hic etiam ponitur effectus & causa. Decimus modus est, iuxta eductionem specierum a genere, qui non competit in diuinis, quia pater non prædicatur de filio, sicut genus de specie. Vndecimus modus est, iuxta ideationem, vt arca exterior, ab ea quę ē in mēte. Duodecimus modus est, iuxta nascentia, vt homo est a patre: ubi est prius & posterius ꝯm tempus. Patet ergo, ꝙ in omni modo quo aliquid est ex altero, deest æqualitas naturæ, aut æqualitas durationis. Si igitur filius est a patre, oportet dicere, vel eum esse minorē patre, aut posteriorem, aut vtrunq;.

¶2 Præt. Omne quod est ex altero, habet principiū: sed nullū æternū habet principiū. Ergo filius nō est æternus, neque spiritussanctus.

¶3 Præt. Omne quod corrumpitur desinit esse. Ergo oē qđ generatur, incipit esse: ad hoc enim generatꝰ, vt sit. Sed filius est genitus a patre. Ergo incipit esse, & non est coæternus patri.

¶4 Præ. Si filius genitus est a patre, aut semper generatur, aut est dare aliquod instans suę gnerationis. Si semper generatur (dum autem aliquid est in generari, est impfectū, sicut patet in successiuis, quæ sunt semper in fieri, vt tempus & motus) sequitur ꝙ filius semper sit imperfectus: quod est inconueniēs. Est ergo dare aliquod instans generationis filij. Ante illud ergo instās filius non erat.

SED CONTRA est, quod Athanasius dicit, * ꝙ totæ tres personæ, coæternæ sibi sunt. In suo symbolo fidei.

RESPON. Dicendū, ꝙ necesse est dicere filiū esse coæternū patri.

Ad cuius euidentiam considerandum est, ꝙ aliquid ex prīcipio existens posterius esse suo principio, potest contingere ex duobus. Vno modo ex parte agentis, alio modo ex parte actionis. Ex parte agentis quidem, aliter in agētibus voluntarijs, aliter in agentibus naturalibus. In agētibus quidem voluntaris, pp electionē tēporis. Sicut n. in agentis voluntarij potestate est, eligere formam quā effectui cōferat, vt supra dictum est *: ita in eius potestate est eligere tēpus in quo effectū ꝓducat. [c] In agētibus aūt naturalibus hoc cōtingit, quia agens aliquod nō a principio habet perfectionē virtutis naturalis ad agendū: sed ei aduenit post aliquod tempus, sicut homo nō a principio generare pōt. Ex parte actionis impeditur, ne id qđ est a principio, simul sit cū suo principio, pp hoc ꝙ actio est successiua. Vnde dato, ꝙ aliquod agēs tali actione agere inciperet statim cum est, non statim eodē instanti esset effectus, sed in instanti ad quod terminatur actio. Manifestū est aūt ꝯm præmissa *, ꝙ pater nō generat filiū voluntate: sed natura. Et iterum, ꝙ natura pr̄is ab æterno pfecta fuit. [c] Et iterū, ꝙ actio qua pater producit filium, nō est successiua, [c] quia sic filius Dei successiue generatus esset, & eius generatio mate-

Q.41. ar.2.
246
Q. præced. art.2.
36
46

¶ Super quæstionis quadragesimæ secūdæ Articulū secundum.

TItulus clarꝰ est. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Necesse est filiū esse coæternum patri. Probatur sic. Omne ex principio existēs, posteriꝰ illo, aut procedit ab illo voluntarie, aut a natura paulatim perfecta, aut actione successiua: sed pater non generat filiū voluntate, sed natura ab æterno perfecta & absque actione successiua. ergo habet filium coæternum. Et similiter est de spiritusan. Maior declarat̄ distinguendo causam posterioritatis ex parte agentis, vel actionis &c. vt patet in litera. Minor vero quo ad vltimam partē declaratur ducendo ad impossibile. s. quòd filius esset successiue natus & cū materia & motu. Nec fundat̄ hic illatio materiæ super hoc, quòd, vbicunque est successio; ibi sit materia, sed, quòd vbicūque est generatio successiua substantiæ, ibi est materia. das in diuinis verā æqualitatem, & perfectā, & primā, summam &c. vt in corpore articuli probatum est: sed non inquantum est relatio realis, vt in respōsione ad quartum dicitur. Nec fallaris digrediendo ab æqualitate vno modo, ad eam alio modo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super quæstionis quadragesimæ secundo Articulum tertium.*

IN titulo ly naturæ, non est obliquus determinatus per ly ordo: sed econtra determinans ipsum ordinem. Ita quòd non est sensus. Vtrum sit ordo naturæ, tanquam rei ordinatæ: sed vtrum sit ordo naturæ, idest naturalis: vt naturale distinguitur contra voluntarium.

¶ In corpore vna ē conclusio. In personis diuinis est ordo naturæ. Probatur, ordo semper est per comparationem ad aliquod principium. ergo est multiplex iuxta multiplicitatem principii. ergo est in diuinis secundum originem absq; prioritate. ergo est ordo naturæ. Prima consequentia explanatur in situ. intellectu, & singulis causis. Secūda autē probatur: quia principium in diuinis est ſm originē absque prioritate. ex quæstio. 33. art. 1. Tertia autem manifestatur authoritate Augustini, qui & hoc vocabulum induxit.

¶ Circa hanc partem. pro quanto ponitur ordo absque prioritate, dubium insurgit apud multos, putantes de ratione ordinis esse prioritatem & posterioritatem, & sicut ibi ponitur ordo originis: ponēdum esse quòd ibi sit prioritas & posterioritas originis: Verū, quia non est Theologorū contentionibus deseruire: & in re hac nulla dissensio est nisi in verbis: ideirco breuiter scito, quòd cū ordo originis nihil aliud sit nisi hoc esse ab hoc, & in eo ſm rem inuenitur a quo alius, & qui ab alio, & rursus a quo alius est quandoque a se producens: vt patet de primo producente, & in his nulla sit discordia, consequēs est quòd inter nos & Scotum his omnibus consentiente, in 1. dist. 28. q. vlt. & quolibetis q. 4. non sit controuersia ſm rem, sed tantum differentia est in vocabulis. Quoniam ipsi vocant prius origine, a quo alius, & etiam a se producens, posterius vero origine, qui ab alio, ita quòd prioritas originis est a ly a quo, seu a se, posteriorias vero ly ab alio, vt patet ab ipsomet 1. 1. di. 12. q. 2. & alibi. Vtde in huiusmodi propter sanctorum doctorum reuerentiam quibus vocabulis vsi non sunt, & ad rollendas erroris occasiones, sententiam teneant, sed linguam cohibeant. Patiunt quoque huiusmodi locutiones obscuritatē in rebus manifestis, vt patet cū sit quæstio de identitate vel diuersitate signi originis, quo vel qui-

Serm. 38. p totū. 10. 10.

D. 570.

Q. 27. ar. 2.

Q. 10. ar. 4.

† Origen. Hom. 1 ca. 1. Ioā. a medio. tom. 3. Aug. i psal. 2. sup. id ho die genui te tom. 8. Greg. 29. 1. moral. c. 1.

materialis & cum motu esset, qđ est impossibile. Relinquit' ergo ꝙ filius fuit quādocunq; fuit pater. Et sic filius est cœternus patri, & similiter spiritussanctus vtrique.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ sicut Aug. * dicit in lib. de Verbis Dñi, Nullus modus processionis alicuius creaturæ, pfecte repræsentat diuinā generationē. Vnde, oportet ex multis modis colligere similitudinem: vt qđ deest ex vno, aliqualiter suppleat ex altero. Et ꝓpter hoc dī in Synodo Ephesina. Coexistere semper cœternū patri filium, splēdor tibi denuntiet, Impassibilitatem natiuitatis, ostendat verbum, consustantialitatem, filij nomen insinuet. Inter oia tamen expressius repræsentat processio verbi ab intellectu. Qđ quidē non est posterius eo a quo ꝓcedit: nisi sit talis intellectus qui exeat de potentia in actum. Quod in Deo dici non potest.

AD 2m dicendum, ꝙ æternitas [4] excludit principium durationis, sed non principium originis.

AD 3m dicendū, ꝙ omnis corruptio est mutatio quædam. Etiō omne qđ corrumpitur, incipit nō esse, & desinit esse. Sed generatio diuina non est transmutatio, vt dictū est supra *. Vnde filius semper generat', & pater semper generat.

AD 4m dicēdum, ꝙ in tempore aliud est qđ est indiuisibile, scilicet instans: & aliud est qđ est durans, scilicet tempus. Sed in æternitate ipsum nūc indiuisibile est, & semp stans, vt supra dictum est *. Generatio vero filij non est in nunc tēporis: aut in tempore, sed in æternitate. Et ideo, ad signanduū præsentialitatem & ꝓmanentiam æternitatis, pōt dici ꝙ semper nascitur vt Origenes dixit. Sed (vt Greg. & Aug. † dicūt) melius est ꝙ dicatur semper natus: vt ly semper, designet permanentiā eternitatis: & ly natus, pefectionē geniti. Sic ergo, filius nō imperfectus est, neq; erat

F bus pater & filius spirant, cum tamen res clara sit, quòd pater a se, & filius a patre, vnico ſmul actu spirant, vt vnicum principium, vt dictum est.

¶ In responsione ad scām, dubiū occurrit, non pregeritum a Scto. in. 28. dist. 1. q. vlt. quòd hoc dictum repugnat dictis in q. 30. ar. vlt. Hic namque dicitur, paternitas fiue pater nullo modo est prior filio, ita quòd nec ſm natura, nec ſm intellectum, illi autem expresse dictum est quòd hypostasis patris est prior ſm intellectū actu notionali, qui est generatio actiua, & cō sequēter prior filio, q̄ sequit generationē passiuam, vt ibidem dicitur, nō ergo ista hæc duo simul.

¶ Ad euidentiā huius difficultatis, & simpliciter & ad hominem scitō, quòd de patre & filio in diuinis contingit loqui dupliciter. Vno modo ſm rem pure. & sic loquitur hic author nō, & ꝓbat hoc efficacissimā rationē, quòd in eis non est nisi relatio & essentia, in essentia nulla ē prioritas, cum sit vna, relationes sunt formal natura & intellectu. ergo. Alio modo contingit loqui de eis sub aliquo partiali cōceptu, seu modo concipiēdi, & sic locutus est superius. Et merito: quia istius articuli erat de prædestinatione, & prædestinatio importat relationem ad actum, & cōsequenter ad posterius. Vel scām vero ptē. ſ. ab æterno, ꝓbat. Virtus Dei patris nō est defectiua, neq; filius Dei successiue. ergo ab æterno, & declaratur sequela, quia ex horū oppositis accidit in humanis, quòd filius non statim æquatur patri. Et cōfirmat tō authoritate Hilarii.

duo vel vnus, Sed in diuinis videtur esse totum vniuersale & pars. Nam sub relatione vel notione plures notiones cōtinentur, cum igitur in patre sint tres notiones, in filio autem tātum duæ, videtur quòd filius non sit æqualis patri.

SED CONTRA est, qđ dicitur Philip. 2. Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo.

RESPON. Dicendum, ꝙ necesse est dicere filiū esse æqualem patri in magnitudine. Magnitudo enim Dei, non est aliud q̄ perfectio naturæ ipsius. Hoc autē est de ratione paternitatis & filiationis, ꝙ filius per generationem pertingat ad habendam perfectionem naturæ, quæ est in patre, sicut & pater. Sed quia in

enim hoc somniauit author vnquam. sed hic docuit oppositum, dicens ipsas relationes subsistentes, quæ sunt pater & filius, opportere esse omnino simul etiā intellectu. & hoc ex meritis rei. Ratio. n. quæ mouit autorem ad illam distinctionē, fuit, quia relatio vnica habet duos actꝰ. ſ. constituere hypostasim, & referre, vt ibi patuit, & scito, quòd cum hac vnica distinctione præmissa, tam rebus ſm se: aut de eis ſm aliquem specialem conceptum, seu modum concipiendi, solues obiectiones eorum, qui omnino propriam rationem in diuinis probare volunt, vel ex eo quòd Aug. dicit, quòd aliquid generat se, eo quòd esset antequam esset, & sic de ratione generationis

c 229 netātis ē esse ante genitum, vel ex eis similibus. Hæc. n. omnia nō cōcludunt rē seu personā generātem &c. esse priorē, cuiā ſm intellectū, sed rem illam sic cōceptā, esse priorē ſm rationem. Cōstat autem non valere argumentū a re sic cōcepta, ad candē simpliciter. Est enim sophisma a secundum quid, ad simpliciter.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum quartū.*

TItulus clarus ē.

¶ In corpore vnica est conclusio. Necesse est filiū esse æqualē patri in magnitudine ab æterno. Et probatur primo quoad primam partem, sic. Deīone paternitatis & filationis est, quòd filius accipiat perfectionē naturæ, sicut pater. Ergo filius in diuinis habet perfectionem naturæ paternæ. ergo est æqualis patri in magnitudine. Antecedens declaratur in creaturis. Prima vero consequentia probatur quia in diuinis est vere & proprie paternitas & filiatio. Secūda aūt, quia magnitudo nihil aliud significat q̄ perfectionē naturæ. Quo ad scām vero ptē. ſ. ab æterno, ꝓbat. Virtus Dei patris nō est defectiua, neq; filius Dei successiue. ergo ab æterno, & declaratur sequela, quia ex horū oppositis accidit in humanis, quòd filius non statim æquatur patri. Et cōfirmat tō authoritate Hilarii.

223 1. dist. 9. q. 1. ar. 4 q. 2. ar. 1. ad 3. 4. Et 4. dist. 49. q. 2. ar. 7. q. 1. ar. 1. co. Secūda aūt, quia magnitudo nihil aliud significat q̄ perfectionē naturæ. Quo ad scām vero ptē. ſ. ab æterno, ꝓbat. Virtus Dei patris nō est defectiua, neq; filius Dei successiue. ergo ab æterno, & declaratur sequela, quia ex horū oppositis accidit in humanis, quòd filius non statim æquatur patri. Et cōfirmat tō authoritate Hilarii. 4. 33. ar. 1. q. 2. ar. 1. q. 1. co. 4. dist. 49. q. 2. ar. 1. q. 1. co. 4. dist. 49. q. 2. ar. 1. q. 1. co. 4. dist. 49. q. 2. ar. 1. q. 1. co.

AD 2m dicendum, ꝙ in rebus creatis etiam cū id quod est a principio, sit suo principio, cœtuum secundum durationem; tamē principium est prius secūdū naturā & intellectum, si consideretur id qđ est principium. Sed si considerentur ipsæ relationes causæ & causati, & principij & principiati, manifestum est ꝙ relatiua sunt simul natura & intellectu, in quantum vnū est in diffinitione alterius. Sed in diuinis, ipsæ relationes sunt subsistentes personæ in vna natura. Vnde neq; ex parte naturæ, neque ex parte relationū, vna persona pōt esse prior alia, neque etiam secundum naturam & intellectum.

AD 3m dicendum, ꝙ ordo naturæ dicitur, non ꝙ ipsa natura ordinetur: sed ꝙ ordo in diuinis personis attenditur secundum naturalem originem.

AD 4m dicendum, ꝙ natura quodammodo importat rationem principij, nō aūt essentia. Et ideo, ordo originis melius nominatur ordo naturæ, quàm ordo essentię.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum filius sit æqualis patri secundum magnitudinem.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur, ꝙ filius nō sit æqualis patri in magnitudine. Dicit enī ipse, Ioan. 14. Pater maior me est. Et Apost. 1. Corinth. 15. Ipse filius subiectus erit illi, qui sibi subiecit omnia.

¶ 2 Præt. Paternitas pertinet ad dignitatem patris, sed paternitas nō conuenit filio. ergo non quicquid dignitatis habet pater, habet filius. Ergo non est æqualis patri in magnitudine.

¶ 3 Præt. Vbicunq; est totū & pars, plures partes sunt aliquid maius q̄ vna tantum, vel pauciores, sicut tres hoīes sunt aliquid maius q̄ duo hoīes sunt aliquid maius q̄ vnus. Sed in diuinis videtur esse totum vniuersale & pars. Nam sub relatione vel notione plures notiones cōtinentur, cum igitur in patre sint tres notiones, in filio autem tātum duæ, videtur quòd filius non sit æqualis patri.

SED CONTRA est, qđ dicitur Philip. 2. Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo.

RESPON. Dicendum, ꝙ necesse est dicere filiū esse æqualem patri in magnitudine. Magnitudo enim Dei, non est aliud q̄ perfectio naturæ ipsius. Hoc autē est de ratione paternitatis & filiationis, ꝙ filius per generationem pertingat ad habendam perfectionem originis in communi, non autem in speciali [e].

AD 2m dicendum, ꝙ in rebus creatis etiam cū id quod est a principio, sit suo principio, cœtuum secundum durationem; tamē principium est prius secūdū naturā & intellectum, si consideretur id qđ est principium. Sed si considerentur ipsæ relationes causæ & causati, & principij & principiati, manifestum est ꝙ relatiua sunt simul natura & intellectu, in quantum vnū est in diffinitione alterius. Sed in diuinis, ipsæ relationes sunt subsistentes personæ in vna natura. Vnde neq; ex parte naturæ, neque ex parte relationū, vna persona pōt esse prior alia, neque etiam secundum naturam & intellectum.

AD 3m dicendum, ꝙ ordo naturæ dicitur, non ꝙ ipsa natura ordinetur: sed ꝙ ordo in diuinis personis attenditur secundum naturalem originem.

AD 4m dicendum, ꝙ natura quodammodo importat rationem principij, nō aūt essentia. [c] Et ideo, ordo originis melius nominatur ordo naturæ, quàm ordo essentię.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum filius sit æqualis patri secundum magnitudinem.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur, ꝙ filius nō sit æqualis patri in magnitudine. Dicit enī ipse, Ioan. 14. Pater maior me est. Et Apost. 1. Corinth. 15. Ipse filius subiectus erit illi, qui sibi subiecit omnia.

¶ 2 Præt. Paternitas pertinet ad dignitatem patris, sed paternitas nō conuenit filio. ergo non quicquid dignitatis habet pater, habet filius. Ergo non est æqualis patri in magnitudine.

¶ 3 Præt. Vbicunq; est totū & pars, plures partes sunt aliquid maius q̄ vna tantum, vel pauciores, sicut tres hoīes sunt aliquid maius q̄ duo vel vnus,

tecedens manifestatur, quia pater cõicat essentiã filio absq; aliqua trãsmutatione: cõsequẽtia vero probatur, quia pater est sua essentia, & sĩr econuerso, essentia filii est in patre. ergo filius est in patre, qa filius est sua essentia. Et cõfirmaẽ authoritate Hila. F
¶ Circa hanc partẽ aduerte duo. Primum est, quòd patrem esse in filio ratione essentiæ, potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd ipsa essentia ẽm se, sit ratio essendi in filio, quemadmodum dicimus, quòd pater intelligit ratione essentiæ. Et hic sensus alien⁹ est a mẽte authoris: sic enim optime sequeretur. ergo filius est in filio, sicut sequitur. ergo filius intelligit. Alio modo, quòd eẽtia vt vna in pluribus sit ratio vni, quòd sit in alio, quemadmodũ etiã dicimus quòd essentia, vt in principio, est ratio generandi. & sic verificatur in proposito. Esse enim in alio cum duo exigat, coniunctionem & distinctionẽ extremorum, dupliciter contingit, vel ẽm rationem, quo ad distinctionem, vt Deitas in Deo, & vniuersaliter forma in supposito a quo non distinguitur realiter, vel ẽm rẽ: in proposito intelligitur ẽm rẽ, ita quòd ad esse in inuicem diuinarũ psonarũ, cõcurrit & realis alietas, & realis cõiũctio. Est.n.pr̃ in filio, vt cõsubstãtialis in alio consubstantiali, ratione vnius essentiæ in vtroque: ex hoc autẽ scito secundo, quòd esse in persona: vt modo loquimur, est de numero notionalium mistorum, sicut potentia generãdi, quoniam claudit in se distinctionem personarum, & vnitatem essentiæ. Et proptera, sicut in aliis huiusmodi mediis inter essentialia & notionalia: non valet argumentum ad essentialia pure sumpta, ita nec hic. Vnde sicut essentia non generat, & tamen in patre est ratio generandi, ita ipsa non est in aliqua persona, eo modo, quo persona vna est in alia, & ipsa tamẽ in pluribus, est ratio essendi in inuicem. Et ex his patet primo, efficacia rationis literę, quæ nõ ex identitate patris, aut filii cum essentia, vt quidam intellexisse videntur: sed ex vnitate essentiæ vtriusq; procedit. Et optime hoc insinuatur in ipsis patris & filii ac essentiæ nominibus. Patet secũdo, solutio rationum allatarum in. 19. di. primi apud Capreo. Ambæ nanq; cõditiones simul iunctę reddũt processum validũ. I
¶ Vnũ tamen restat dubium: an ista ratio valeat ex vnitate essentiæ vtriusq;, ita ꝙ par fuerit dixisse, essentia patris est ĩ filio. ergo &c. & essentia patris est filius. ergo &c. i. an ad vim processus exigatur ille modus In, vt iacet in litera. s. essentia pàtris est in filio. ergo &c. Et ratio dubii est, quia ly In, non nisi relationẽ rationis dicit. Pater autẽ in filio ẽm rem. Et rursus essentia alio modo est in filio, q̃ pater in filio: quia illa vt forma in supposito, hic vt suppositum substantiale in alio supposito. K
¶ Ad hoc dr̃, quòd quia ad veritatẽ propositionũ modus significandi tantũ spectat, qd̃ qñq; variat veritatẽ, idcirco licet processus iste quo ad rẽ sup vnitate essentię ĩ plurib⁹ fundetur (hoc.n. cõsubstãtiales psonas reddit, & vnã substãtialiter in alia ponit ẽm rẽ) tñ quo ad manifestandũ, quòd proprie verificaẽ hęc locutio: pater est in filio, & econuerso, fundatur etiã supra ly In. Ex hoc.n. quòd vna essentia plurium, congrue admittit ly In, respectu singularum personarum, optime sequitur. ergo quælibet persona rõne illius essentiæ põt quoq; dici esse in alia. Nec obstat diuersitas modi, immo de necessitate oportet diuersum esse modũ rõnis essendi & entis: vt patet inductiue, nec officit quòd relationẽ significat rationis: qm̃ rõnis quoq; relatio est, cum dicitur: pater est in filio, sicut cũ dr̃, æqualis filio. nulla siquidẽ in diuinis est realis relatio præter illas quatuor relationes originis. Vnde sicut de æqualitate & similitudine psonarũ distinctũ est, quo ad fundamẽtũ & extrema, &c. ita de esse in inuicẽ pportionaliter dicendũ est: includit.n. vnitatem eẽntię, & distinctionẽ psonarũ, sicut ille: vt ex dictis patet.
¶ Quoad secũdam, vero partẽ pbatur: Vnũ correlatiuũ ẽĩ alio ẽm ĩtellectũ. ergo vna psona diuina est in alia secundum relationem.
¶ Contra hãc rationẽ arguunt Aureo. & Durandus apud Capr. vbi supra. Primo, quia vnũ relatiuũ non est in alio, sed ad aliud, & distĩguit ac opponit. Secũdo, qa sic spiritusanctus nõ esset ĩ patre & filio, qa nõ referẽ ad eos: sed in spiratore ad quẽ referẽ. Sed hęc & similia facillime appet nihil obstare, in solisque verbis differẽtiã esse. Neq;.n. vult author patrẽ esse in filio ẽm rẽ quo ad relationẽ, qm̃ liquet, patrẽ vt sic, ad filiũ esse, non in filio, sed ẽm intellectũ, seu diffinitiuã rõnẽ, frequẽtissimo nãq; vsu dicim⁹, vnũ correlatiuũ ĩ rõne alteri⁹ esse, vt Porphy. ĩ pdicabilib⁹ dicit. Et cũ in litera explicite ponaẽ ly ẽm intellectũ, mirũ est, qũo isti arguãt cõtra hoc. Rursus, cũ vnicuiq; mõ sat sit ppria habere infra suã rõnẽ formalẽ, nullũ incõueniẽs est cõcedere, ꝙ spũsanct⁹ nõ est ẽm intellectũ.n. quo ad relationẽ ĩ pr̃e & filio, nisi vt sunt spirãtes ipsum. Nõ.n. a quolibet mõ exigẽdũ est, q cq d ex oĩbus simul modis habeẽ, vt argués somniat fuisse de ĩtẽtiõe authoris. Vnde si ex hoc ĩferreẽ, ergo spũsan. nõ est ĩn patre & filio, vel. ergo nõ est in patre & filio, nisi vt spirãtibus: sophisma est a ẽm q d, ad simpl̃r. Est nãq; ĩ eis sic, & ẽ ĩ eis rõne essentiæ vt cõsubstãtialis, vt ĩ primo mõ dictũ ẽ, & ẽt ẽm originẽ, vt diceẽ. Nõ valet igiẽ argm̃, Spũsan. ẽm relationẽ nõ est in patre & filio nisi sic. ergo spiritusan. nõ est in eis nisi sic: ly enim ẽm relationem, se habet vt secundum quid.
¶ Quoad tertiã aũt partem, probatur: Verbum nõ procedit extra dicentem, & quod verbo dicitur, in verbo continetur. ergo vna persona diuina est in alia secundum originem.
¶ Cõtra hãc rõnẽ arguit Aureo. supra dupl̃r. Primo, qa modus essendi ĩ alio, sicut pricipio, est ĩperfectior, vt Cõmẽtator vult. 4. Phy. cõ. 14. & nõ ẽ reciproc⁹. Mod⁹ ãt, quo vna psona diuina est ĩ alia, est pfectissim⁹ & reciproc⁹. ergo. Secũdo, qa ẽm hãc rõnẽ pr̃ esset in verbo, sicut totus mũdus est in verbo, probatur sequela, quia esset vt res dicta, & cõstat totũ mũdũ verbo Dei dictũ esse.
¶ Ad hæc dr̃, ꝙ esse in principio actiuo contingit dupliciter. s. extraneo & intraneo. i. ẽm operationem transeuntem & immanentem. Et ꝙ licet esse in pricipio actiuo extraneo sit ĩperfectionis, sicut esse causatũ, esse tñ in pricipio intraneo, nullius ĩperfectionis ẽ, vñ ĩ litera, pbatio sũpta ẽ: qa verbũ nõ pcedit extra dicẽtẽ. Reciprocatio ãt ẽt ĩ extraneis admittiẽ: dũ cãm in effectib⁹ eẽ p imitationẽ, seu repsentationẽ cõcedim⁹. Ad scd̃m vero dd̃m ꝙ res dicta nõ est vno mõ. Quædã.n. est res essentialiter dicta, qdã vero repræsentatiue. Pater igitur est in filio vt res essentialiter dicta verbo. Creaturæ ãt oẽs dñr repræsentatiue, ĩquãtũ. s. repræsentãẽ ĩ Deo, cuius essentialiter est verbũ, vt dicti, & dicẽtis.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæsecundæ Articulum sextum.*

Titulus clarus.
¶ In corpore vna conclusio responsiua affirmatiue. Filius est æqualis patri in ptãte, probatur. ratio prnitatis & filiatiõis exigit ęqualitatem in magnitudine & perfectione naturæ. ergo æqualitatem in potestate. Antecedens patet, ex art. 4. consequẽtia vero probatur: quia potentia actiua sequitur perfectionem naturæ, quod probatur: quia in creaturis, quanto aliquid est perfectioris naturæ, tanto est maioris uirtutis in agendo, vt patet inductiue, & in eadem specie in genere corporũ, & vniuersaliter substantiarum.

---

quo, est in eo, sed filius ab æterno exiuit a patre, ẽm illud Micheæ. 5. Egressus eius ab initio, a diebus æternitatis. Ergo filius nõ est ĩ pr̃e.

¶ 3 Prę. Vnũ oppositorũ nõ est in altero. Sed filius & pr̃ opponunẽ relatiue. Ergo vn⁹ nõ põt esse in alio.

Sed contra est, qd̃ diciẽ Ioã. 14. Ego in patre, & pater ĩ me est. G

Respon. Dicẽdũ, ꝙ in patre & filio tria est considerare. s. essentiã, & relationẽ, & originẽ, & secũdũ quodlibet istorũ, filius est ĩ patre, & ecõuerso. Secũdũ essentiã.n. pater est in filio, quia pater est sua essentia, & cõicat suã essentiã filio, nõ p aliquã suã trãsmutationẽ. Vnde sequitur, ꝙ cũ essentia patris sit in filio, ꝙ in filio sit pater. Et similiter cũ filius sit sua essentia, sequiẽ ꝙ sit in patre, ĩ quo est ei⁹ essentia. Et hoc est quod Hilar.* dicit. 5. de Trin. Naturã suã (vt ita dicã) sequiẽ immutabilis Deus, immutabilẽ gignẽs Deũ subsistentem. Ergo in eo dei naturã intelligimus, cũ in Deo deus insit. Secũdũ etiã relationes manifestum est, ꝙ vnum oppositorum relatiue est in altero ẽm intellectum. Secundum originem etiã manifestum est, ꝙ processio verbi intelligibilis non est aliquid extra, H sed manet in dicẽte. Id etiã, quod verbo diciẽ, in verbo continetur. & eadẽ ratio est de spiritusancto.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ ea quæ in creaturis sunt, nõ sufficienter repræsentant ea quę Dei sunt. Et ideo ẽm nullum eorũ modorũ quos Philosoph. enumerat, filius est in patre, aut econuerso. Accedit tñ magis ad hoc modus ille, ẽm quẽ aliqd dr̃ esse ĩ principio originãte: nisi ꝙ deest vnitas essentiæ ĩ rebus creatis inter principiũ & id, quod est a principio.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ exitus filij a patre est ẽm modũ processionis interioris, prout verbũ exit a corde, & manet in eo. Vnde exitus iste in diuinis, est ẽm solam distinctionẽ relationũ, non ẽm essentialem aliquam distantiam.

Ad 3ᵐ dicendum: ꝙ pater & filius opponuntur ẽm relationes, non autem secundum essentiam, & tamen oppositorum relatione vnum est in altero, vt dictum est*.

Articvlvs. vi.

Vtrum filius sit æqualis patri secundum potentiam.

Ad sextvm sic pceditur, Videẽ, ꝙ filius nõ sit æqualis patri ẽm potentiam. Dicitur.n. Ioan. 5. Non potest filius a se facere quicquam, nisi quod viderit patrem faciẽtem. Pater autem a se potest facere. ergo pater maior est filio secundum potentiam. A

¶ 2 Præt. Maior est potentia eius qui præcipit & docet, q̃ eius qui obedit & audit: sed pater mandat filio, ẽm illud Ioan. 14. Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Pater etiam docet filium ẽm illud Ioan. 5. ca. Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit. Similiter & filius audit, ẽm illud Ioan. 5. Sicut audio, iudico. ergo pater est maioris potẽtiæ quàm filius. B

¶ 3 Præt. Ad omnipotentiam patris pertinet, ꝙ possit filium generare sibi æqualem. Dicit enim August.* in lib. contra Maximinum. Si non potuit generare sibi æqualem, vbi est omnipotentia Dei patris? Sed filius non potest generare filium, vt supra ostensum est†. Non ergo quicquid pertinet ad omnipotentiam patris, potest filius. Et ita non est ei in potestate ęqualis. C

Sed contra est, quod dicitur Ioan. 5. Quæcunque pater facit, hæc & filius similiter facit.

Respon. Dicendum, ꝙ necesse est dicere, ꝙ filius est æqualis patri in potestate. Potentia enim agendi consequitur perfectionem naturæ. Videmus enim in creaturis, ꝙ quanto aliquis habet perfectiorem naturam, tanto est maioris virtutis in agẽdo. Ostensum est autem supra*, ꝙ ipsa ratio diuinæ paternitatis & filiationis exigit, ꝙ filius sit æqualis patri in magnitudine, idest, in perfectione naturæ. Vnde relinquitur, ꝙ filius sit æqualis patri in potestate. Et eadem ratio est de spiritusancto, respectu vtriusque.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ in hoc ꝙ dicitur: filius non potest a se facere quicquam, non subtrahitur filio aliqua potestas, quam habeat pater, cũ statim subdatur, ꝙ quæcunque pater facit, filius similiter facit: sed ostenditur, ꝙ filius habet potestatem a patre, a quo habet naturam. Vnde dicit Hilar. *. 9. de Trinit. Naturæ diuinę hæc vnitas est, vt ita per se agat filius, quòd non a se agat. D

Ad 2ᵐ dicendum, quòd in demonstratione patris & auditione filij, non intelligitur nisi quòd pater communicat scientiam filio, sicut & essentiam. Et ad idem potest referri mandatum patris, per hoc, ꝙ ab æterno dedit ei scientiam & voluntatem agẽdorum, eum generando. Vel potius referendum est ad Christum, secundum humanam naturam. E

Ad 3ᵐ dicendum, quòd sicut eadem essentia, quæ in patre est paternitas, in filio est filiatio: ita eadem est potentia qua pater generat, & qua filius generatur. Vnde manifestum est, quòd quicquid potest pater, potest filius: non tamen sequitur, ꝙ possit generare: sed mutatur quid in ad aliquid. Nam generatio significat relationem in diuinis. Habet ergo filius eandem potentiam quam pater: sed cum alia relatione. Quia pater habet eam vt dans. & hoc significatur, cum dicitur, ꝙ potest generare. Filius autem habet eam vt accipiens. & hoc significatur, cum dicitur quòd potest generari.

Li. 5. de tri. ulti. fo. li.

Lib. 3. cont. Maxim. ca. 7. circa finẽ tom. 6.

Q. 41. art. 6. ad 1.

arti. 1. & 4. huius qst.

Lib. 9. de tri. in 1. fo. post medium li.

QVAESTIO XLIII.

De Missione diuinarum personarum, in octo articulos diuisa.

Deinde considerandum de missione diuinarum personarum.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrũ alicui diuinæ personæ cõueniat mitti.
¶ Secũdo, Vtrum missio sit æterna, vel tẽporalis tãtũ.
¶ Tertio, Secundum quid diuina persona inuisibiliter mittatur.
¶ Quarto, Vtrum cuilibet personæ conueniat mitti.
¶ Quinto, Vtrum inuisibiliter mittatur, tam filius q̃ spiritussanctus.
¶ Sexto, Ad quos fiat missio inuisibilis.
¶ Septimo, De missione visibili.
¶ Octauo, Vtrum aliqua persona mittat seipsam visibiliter, aut inuisibiliter.

Articvlvs primvs.

Vtrum alicui personæ diuinæ conueniat mitti.

Ad primvm sic proceditẽ. Videẽ, ꝙ personæ diuinę nõ conueniat mitti. Missus enim minor est mittente: sed vna persona diuina nõ est minor alia. Ergo vna persona non mittitur ab alia.

¶ 2 Præt. Omne quod mittitur, separatur a mittente. unde Hieron. dicit super Ezech. Quod coniunctum est, & in corpore vno copulatum, mitti non potest. Sed in diuinis personis nihil est separabile. vt Hilar.* dicit. Ergo vna persona non mittitur ab alia.

¶ 3 Præt. Quicunq; mittitur, ab aliquo loco discedit, & ad aliquem locum de nouo vadit. hoc autẽ diuinæ personæ non conuenit, cum vbique sit. Ergo diuinæ personæ non conuenit mitti.

Sed contra est, quod dicitur Ioan. 8. Nõ sum ego solus: sed ego & qui misit me pater.

Respon. Dicẽdum, ꝙ in ratione missionis duo importantur. Quorum vnum est habitudo missi ad eum, a quo mittitur. Aliud est habitudo missi ad terminum ad quem mittitur: per hoc autem, ꝙ aliquis mittiẽ, ostẽdiẽ pcessio quædã missi a mittente: vel ẽm imperiũ, sicut Dñs mittit seruũ: vel ẽm consiliũ, vt si consiliarius mittere dicatur regẽ ad bellandum: vel ẽm originem, vt si dicatur, ꝙ flos emittitur ab arbore. Ostenditur etiã habitudo ad terminũ ad quẽ mittiẽ, vt aliquo modo ibi esse incipiat, vel quia prius ibi oĩno non erat, quo mittiẽ, vel quia incipit ibi ali

quo

¶ *Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum primũ.*

Titulus ex consuetudine scripturę clarus est.
¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua affirmatiue. Alicui personæ diuinæ potest cõuenire mitti: probatur sic. Missio includit duo, scilicet habitudinẽ processionis a mittẽte, vel secundum imperiũ, vel secundũ consiliũ, vel secundũ originẽ, & habitudinẽ ad id, quo mittitur inceptionis essendi simpliciter, vel nouo modo: ergo personæ diuinæ potest cõpetere missio, vt ĩportat habitudinẽ processiõis ẽm originẽ, & habitudinẽ inceptionis noui modi essendi in alio. Et cõfirmatur cõsequẽs: quia de facto, filius est missus a patre, vt nouo modo esset in mundo, scilicet per assumptam carnem.
¶ Aduerte hic, quòd simul litera tradidit & quid sit missio, & quot ĩcludat, & quotupliciter dicatur, & absq; alio medio intulit conclusionem: quoniã cõstat, alicui personæ diuinæ cõuenire pcessionem ẽm originẽ, & nouũ modũ essendi in aliquo, vt de filio explanatur. Dubium autẽ quod circa rationẽ missionis est, in vltimo huius qõnis arti. tractabitur: quoniam ibi ex proposito accidit.

226 1. dis. 15. q. 1. ar. 1. Et 4. cõtra. ca. 23. & ca. 24. ratione 2.

Hilar. 7. de tri. nõ procul a fin. li.

149 quo modo esse, quo prius non erat [e]. Missio igitur diuinæ personæ cõuenire potest secundum quod importat ex vna parte processionem originis a mittẽte, & secundum quod importat ex alia parte nouum modũ existendi in alio. Sicut filius dicitur esse missus a patre in mundũ, fm quod incepit in mundo esse p carnẽ assumptã, & tñ ante in mundo erat, vt dicit Ioã. 1.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ missio importat minorationem in eo qui mittitur, fm quod importat processionẽ a principio mittẽte, aut fm imperiũ, aut fm cõsiliũ, quia imperans est maior, & cõsiliãs est sapiẽtior. Sed ĩ diuinis nõ ĩportat nisi processionẽ originis, quæ est fm æqualitatẽ, vt supra dictum est *. (In corp. ar.)

Ad 2m dicendum, ꝙ illud quod sic mittitur, vt incipiat esse vbi prius nullo modo erat, sua missione localiter mouetur. unde oportet, ꝙ loco separet a mittẽte. Sed hoc nõ accidit in missione diuinæ personæ, qa psona diuina missa, sicut non incipit esse vbi prius non fuerat, ita nec desinit esse vbi fuerat. Vnde talis missio est sine separatione: sed habet solam distinctionem originis.

Ad 3m dicendum, quòd obiectio illa procedit de missione, quæ fit secundum motum localem, quæ non habet locum in diuinis.

Articvlvs. II.

Vtrum missio sit æterna, uel temporalis tantum.

Ad secvndvm sic proceditur. Videt, ꝙ missio possit esse æterna. Dicit enim Gregor. *eo mittitur filius, quo generatur. Sed generatio filij est æterna. ergo & missio. (Homil. 26. in euange. paulo post princ.)

¶ 2 Præt. Cuicunque conuenit aliquid temporaliter, illud mutatur. Sed persona diuina non mutatur. Ergo missio diuinæ personæ non est temporalis, sed æterna.

¶ 3 Præt. Missio processionẽ importat. Sed processio diuinarum personarũ est æterna. ergo & missio.

Sed contra est, qđ dicitur Galat. 4. Cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum.

Respon. Dicendũ, ꝙ in his quæ important originem diuinarum personarum, est quædam differentia attendenda. Quædam.n. in sui significatione important solam habitudinem ad principiũ, vt processio & exitus. Quædam vero cũ habitudine ad principiũ determinãt processionis terminũ. Quorũ quędã determinãt terminũ æternum, sicut generatio & spiratio. Nam generatio est processio diuinæ personæ in naturam diuinam. Et spiratio passiue accepta importat processionem amoris subsistentis. Quædam vero cum habitudine ad principium important terminũ temporalem, sicut missio & datio. Mittitur.n. aliquid ad hoc, vt sit in aliquo, & datur ad hoc, ꝙ habeat.

F Personam autem diuinam haberi ab aliqua creatura: vel esse nouo modo existẽdi in ea, est quoddam temporale. Vnde missio & datio in diuinis, dicuntur temporaliter tantum. Generatio autem & spiratio solum ab æterno. Processio autem & exitus dicuntur in diuinis, & ęternaliter, & temporaliter: nam filius ab æterno pcessit vt sit Deus: temporaliter autem, vt etiam sit homo fm missionẽ visibilem, vel etiam vt sit in homine secundum

G inuisibilem missionem.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ Grego. loquitur de generatione tẽporali filij, nõ a pr̃e, sed a matre. Vel qa ex hoc ipso filius habet, ꝙ possit mitti, ꝙ est ab æterno genit9.

Ad 2m dicendũ, ꝙ diuinã personã esse nouo modo ĩ aliquo, vel ab aliquo haberi temporaliter, nõ est propter mutationẽ diuinæ personæ, sed propter mutationẽ creaturæ [e], sicut & deus temporaliter dicit Dñs pp mutationẽ creaturæ.

H Ad 3m dicendũ, ꝙ missio non solũ importat processionẽ a principio: sed determinat processionis terminum temporalem. unde missio solũ est tẽporalis, Vel missio includit processionẽ æternam, & aliquid addit. s. tẽporalẽ effectum. Habitudo.n. diuinæ personæ ad suũ principium non est nisi ab ęterno. Vnde gemina dicit processio, ęterna. s. & temporalis: non propter hoc, quòd habitudo ad principiũ

I geminetur: sed geminatio est ex parte termini tẽporalis & æterni.

Articvlvs. III.

Vtrum missio inuisibilis diuinæ personæ, sit solum secundum donũ gratiæ gratum facientis.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, ꝙ missio inuisibilis diuinæ personæ, nõ sit solũ fm donũ gratiæ gratũ facientis. Diuinã.n. personã mitti, est ipsam

K donari. Si igitur diuina psona mittitur solũ fm dona gratię gratũ faciẽtis, non donabitur ipsa persona diuina: sed solũ dona eius. Quod est error dicentium spiritumsanctum non dari: sed eius dona.

¶ 2 Præt. Hæc præpositio fm, denotat habitudinẽ alicuius causæ: sed persona diuina est causa ꝙ habeatur donũ gratiæ gratum facientis, & non econuerso, fm illud Rom. 5. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũsanctũ, qui datus est nobis. Ergo inconuenienter dicitur. ꝙ psona diuina fm do-

¶ *Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulũ secundũ.*

227 (1. di. 15. q. 1. ar. 2.) In titulo: ly tãtũ, positũ est propter processionẽ quæ distinguitur ĩ æternã & temporalem. 14. di. 1. Sent. Ita quòd qõ est: an missio diuinæ personę, distinguenda sit in æternã & temporalem, an ĩueniatur tãtũ missio tẽporalis, & nulla sit missio æterna.

¶ In corpore ponit vna distinctio trimẽbris cũ tribus cõclusionib9 iuxta singula mẽbra. Distinctio est: Nominum significantium originem diuinarum personarum, quædam significant solum habitudinem ad principium, vt processio. quædam cum habitudine ad principiũ processionis terminum æternũ, vt generatio & spiratio. quædã cũ habitudine ad principiũ processionis terminum temporalẽ, vt missio & datio. Qđ probatur: quia mittitur aliquid ad hoc, quòd in aliquo sit simpliciter, vel nouo modo. Datur vero ad hoc: vt habeat, vtrũq; aũt horũ est tẽporale. Conclusiones ãt sunt, ꝙ noĩa tertii ordinis dicuntur tẽporaliter tantũ, secũdi vero, ęternaliter tm̃, primi ãt, vtroq; mõ. Et sic patet rñsio satis clara.

¶ In rñsione ad tertium, aduerte diligẽter, ꝙ duæ rñsiones ibi datę nõ differũt in numero significatorũ, qm̃ fm vtrãq; missio importat processionẽ a pricipio, & terminũ seu effectũ tẽporalẽ: sed in qualitate seu specie processionis. Nã prima rñsio intẽdit, ꝙ missio ĩportat pcessionẽ in cõi in terminũ tẽporalẽ. Secũda aũt intẽdit, ꝙ missio ĩcludit processionẽ æternã & effectũ tẽporalẽ. Et hanc rñsionẽ secũdã præfert author primæ ex hoc: qa habitudo diuinæ psonæ ad suũ principiũ ẽ una tm̃, illa. s. qua æternalr pcedit ab ea. fm ãt primã rñsionẽ, psona missa, puta fili9, pter generationis respectũ refert ad patrẽ vt mittentẽ ipm ĩ terminũ tẽporalẽ, puta assumptã carnẽ. Et ad hoc cõfirmãdũ exponit distinctio, q̃ fit de gemina pcessione tẽporali. s. & æterna, ꝙ ibi nõ geminatur respectus ad principium, sed ad terminũ: qm̃ alter est æternus, alter tẽporalis. Et hãc secũdã rñsionẽ sectatur author cõiter.

¶ *Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulũ tertiũ.*

In titulo: missio ĩuisibilis dicit, qm̃ vt ab Aug. 4. de tri. & in. 1. 5. di. 1. tractatur: missio distinguitur in missionẽ visibilẽ, & in missionẽ inuisibilẽ. Et dr̃ visibilis illa, q̃ fit cũ aliquo signo sensibili: sicut spũs s. missus est in forma ignis & columbæ. Et filius in carne humana. Inuisibilis aũt cũ fit intus in aĩa absq; exterioribus signis, vt cũ ĩfunditur gratia cõiter. De hac ergo inuisibili missione diuinę psonæ ad animã: est nũc qõ. vtrũ attẽdat tm̃ fm grã gratũ faciẽtẽ, q̃ filios Dei cõstituit, an ẽt fm alia dona, cõia bonis & malis, puta fz sciã, fidem, pphetiã: &c. Et

na gratiæ gratũ facientis mittatur.

¶ 3 Præt. Aug. * dicit. 4. de Trin. ꝙ filius cum ex tẽpore mente percipit mitti dicit. Sed filius cognoscit, nõ solũ p gratiã gratũ facientẽ: sed etiã per gratiã gratis datam, sicut per fidem & per scientiam. Non ergo persona diuina mittitur secundũ solam gratiam gratum facientem. (li. 4. de tri. c. 20. in medio, tom. 3.)

¶ 4 Præt. Rabanus dicit, ꝙ Spiritus sanctus datus est Apostolis ad operationẽ miraculorũ, Hoc autẽ non est donũ gratiæ gratum facientis: sed gratiæ gratis datæ. Ergo persona diuina non solum datur secundum gratiam gratum facientem. (Ex lib. 3. c. circa finẽ dicitur, to. 3.)

Sed contra est, qđ Aug *. dicit. 3. de Trin. ꝙ Spiritussan. procedit temporaliter ad sanctificandam creaturam. Missio autẽ est tẽporalis processio. Cũ igitur sanctificatio creaturæ, nõ sit nisi per gra- C tiam gratum faciẽtem, sequitur, ꝙ missio diuinæ personæ non sit nisi per gratiam gratum facientem.

Respon. Dicendum, ꝙ diuinæ personæ conuenit mitti, fm ꝙ nouo modo existit in aliquo: dari autẽ, fm quòd habetur ab aliquo. Neutrũ aũt horũ est nisi fm gratiã gratum facientem. Est.n. cõis modus quo deus est in omnibus rebus per essentiam, potentiã, & præsentiam, sicut causa in effectibus participãtibus bonitatẽ ipsius. Su- D per istum modum autem communẽ, est vnus specialis, qui conuenit naturæ rationali, in qua Deus dicitur esse sicut cognitũ in cognoscente, & amatum in amante [e]. Et quia cognoscendo & amando, creatura rationalis sua operatione attingit

ad ipsum deum, fm istum specialẽ modũ Deus nõ solũ dicit esse in creatura rationali: sed etiã habitare in ea sicut in tẽplo suo. Sic igit nullus alius effectus põt esse ratio, ꝙ diuina persona sit nouo modo ĩ rationali creatura, nisi gratia gratũ faciens. Vnde fm solam gratiam

B gratum facientem mittitur, & procedit temporaliter persona diuina Similiter illud solum habere dicimur, quo libere possumus vti, vel frui [e]. Habere aũt potestatẽ fruendi diuina psona, est solũ fm gratiã gratũ facientẽ. Sed tñ in ipso dono gratiæ gratũ facientis, spiritussanct. habetur, & inhabitat hominem. Vnde ipsemet spũssan. datur & mittit.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ per donum gratiæ gratum faciẽtis perficitur creatura rationalis,

C ad hoc, ꝙ libere nõ solum ipso dono creato vtat: sed vt ipsa diuina psona fruatur. Et ideo missio inuisibilis fit fm donũ gratię gratũ faciẽtis, & tñ ipsa psona diuina datur.

Ad 2m dicendũ, ꝙ gratia gratũ faciens disponit animam ad habendã diuinã personam. & significatur hoc cũ dicitur, ꝙ spiritussanctus datur fm donũ gratiæ. Sed tñ ipsum donũ gratiæ est a spiritusancto. Et hoc significatur, cũ dicitur ꝙ charitas Dei diffunditur in cor-

D dibus nostris per spiritumsanctũ.

Ad 3m dicendum, ꝙ licet per aliquos effect9 filius cognosci possit a nobis, non tamen per aliquos effectus nos inhabitat, vel etiam habetur a nobis.

Ad 4m dicendum, ꝙ operatio miraculorũ est manifestatiua gra-

Et dicitur gratia gratum faciens, ad differentiã gratiæ gratis datæ, vt sunt illæ de quibus Apost. ad Cor.

¶ In corpore tria intendit probare. Primum est, ꝙ persona diuina mittitur inuisibiliter fm solã gratiã gratũ facientem, & hæc est conclusio directe responsiua quesito. Secundũ est, ꝙ psona diuina dat etiã fm solã gratiã. Tertiũ est, ꝙ psona diuina in ipso gratiæ dono simul datur & mittit. ibi: sed tñ in ipso dono. Probat aũt hæc, adunando duo prima sic, diuinæ personæ, missio quidem exigit existentiã nouo modo in aliquo: datio autẽ exigit ꝙ habeatur ab aliquo. ergo vtrũque exigit gratiã gratũ facientẽ. Et pbatur sequela. quia neutrũ horũ est nisi fm perfectã gratiã, qđ in lra singillatim probatur. & primo de nouo modo existendi sic. Modi existendi Dei i creaturis sunt duo, cõis. s. & specialis. Primus attendit fm participationẽ causæ ab effectibus, & distinguitur per essentiã, psentiã, & potentiã, de quibus in q. 8. diffuse tractatũ est. Secũdus vero specialis attẽditur, fm esse obiectiuũ respectu solius creaturæ rationalis. Et qa fm hunc modũ Deus ipse attingitur vt amatus & cognitus, ideo sic existit nouo modo in creatura rationali, vt in tẽplo suo: & consequenter fm solam gratiam nouo modo existit.

¶ Circa hanc deductionẽ dubiũ occurrit: de intento & de vi processus. De intento quidem, an intendat nouũ modũ existendi tanquã disparatũ ab illis quatuor enumeratis. s. per essentiã, præsentiam, potentiam, & vt cognitũ ac amatũ, ita quòd detur quintus modus proprius gratiæ, fm quẽ persona diuina existat cũ mittitur, aut intendit nouum modum existendi, tãquam nouam spẽm alicuius istorũ quatuor modorũ: Si primũ intendit. ergo falsum dicit, quòd fm illũ modũ, quo amatum est in amãte, Deus habitat in creatura rationali, vt in tẽplo. Si vero intẽdit secundũ, pari & forte meliori rõne, nouus hic modus potest poni noua alicuius illorum trium priorum modorum species, puta esse per essentiam: quoniam gratia est in essentia animæ a Deo immediatione virtutis & suppositi.

¶ De vi autem processus dubium est primo, quoniã causa reddita in litera non est causa. In litera.n. dicitur, quia cognoscendo & amando, creatura rationalis attingit operatione sua ad ipsum deum: ideo secũdum istum modum Deus habitat in ea, vt in tẽplo. Quod enim hoc non sit causa, manifeste probatur, quia cum posita causa ponatur effectus, sequeretur, quòd in omni creatura rationali cognoscente & amante Deum habitaret vt in templo suo, quod patet esse falsum in Gentilibus Philosophis &c.

E ¶ Dubiũ est secundo, quia concesso quòd asignata causa sit efficax, ambiguũ tñ restat vnde sequatur exclusiua. s. quòd fm solã gratiã sit nouus modus. Quãuis.n. Deus vt cognitus & amatus nouo modo sit per gratiam, nõ tamen per solam: quia per fidem

A & prophetiam etiam est vt cognitus & amatus nouo modo, vt patet in christianis existẽtibus in mortali peccato, & multa opera bona amore Dei facientibus. Et quicquid sit de re, dato ꝙ sit verũ, ꝙ per solã gratiã sit nouus modus, vnde hoc probatur in litera, & tamẽ cum nota illationis subditur. Sic igitur nullus ali9 effectus potest esse ratio, quòd diuina p sona existat, nisi gratia gratũ faciẽs &c. Nulla enim alia causa huius illationis ĩ litera apparet, nisi supradicta, quæ aut solam exponentem affirmatiuã, aut nullam infert. Voluntarie igitur exclusiua illata est &c.

¶ Ad primũ dubiũ dicitur, quòd intendit non de disparato modo: sed de specie noua quarti modi, & quòd quartus modus sit magis habilis, ad hoc in litera duplex ratio insinuatur fm duas differẽtias inter ipsum & alios positas. Prima est, ꝙ iste est specialis. i. proprius rationali creaturæ, reliq vero cõmunes sunt oĩbus. Secunda est, ꝙ p istũ De9 ipse attingitur a creatura, per illos effectus eius tãtũ. Oportet.n. eã excellentẽ missionem, vtpote diuinæ personæ ad rõnalia, attendi fm proprium & supremũ rationalis creaturæ. Hoc autẽ cõstat non esse actũ aliquem primũ: qm̃ est sicut dormiens, nec quẽlibet actum secundũ, sed eũ quo cognoscit ac amatur ipse deus optimus: Vnde De9 vt p gratiæ habitũ in aĩa existẽs, ignobiliori modo existit, quàm ipse in eadem per gratiæ actus. s. cognitionem & amorem: quanto actus præstat habitui, & tangere fm se, pstat tactui per aliud. Solus igitur quartus modus est, secundum quem nouus inquirendus est modus existendi Dei in creatura rationali. 200

¶ Ad secũdũ vero, & tertiũ dubiũ simul dicit, ꝙ litera potest dupliciter exponi. Primo, vt reddat causam quasi proprii generis. Secundo, vt reddat causam quasi propriæ formę. Potest siquidẽ intelligi de amore & cognitione dei absolute: & potest intelligi de amore & cognitione dei in se, vt est ex charitate diligendus. Si de amore Dei absolute intelligamus, tunc redditur ratio proprii & per se generis illius noui modi, qui quæritur. Ex eo enim quòd iste modus quartus est specialis creaturæ rationali: & fm eũ Deus ipse attingitur operatione creaturæ, sequitur quòd excellens ille modus quæsitus, infra latitudinẽ istius contineatur, & hic sensus aperte prætẽditur in litera. Et sic patet, nihil obstare obiectionẽ secundi dubii: qm̃ stat, ꝙ sit vera causa asignans proprium genus, & tñ nõ valet. ergo vbi est illa causa, ibi est illa species: sed. ergo ibi est illud genus: licet.n. aĩal sit propriũ leonis genus, inuenitur tñ extra leonẽ. Et qm̃ oĩs spẽs cõstituit differentia per se sui generis, & nõ differẽtia p accidens vt patet. 7. Met. ideo ex hoc quòd quartus ille modus est propriũ genus illi9 noui, oportet ꝙ iste nouus modus consistat in differentia Dei, vt amati & cogniti. Et cũ Deus, vt amatus & cognitus, præter communem

tiæ gratum faciētis, sicut & donū prophetiæ: & quælibet gratia gratis data. Vñ 1. Cor. 12. Gratia gratis data nominat̄ manifestatio spiritus. Sic igitur Apostolis dicit̄ datus spiritussanctus, ad operationē miraculorum: quia data est eis gratia gratū faciens cum signo manifestante. Si autē daretur solū signū gratiæ gratum facientis sine gratia, non diceretur dari simpliciter spiritussanctus: nisi forte cum aliqua determinatione, secūdū quod dicitur, q alicui datur spiritus propheticus, vel miraculorum, inquātum a spiritusancto habet virtutē prophetādi, vel miracula faciēdi.

munē modū non sit nisi vno mō, simplr loquēdo.s. p charitatē seu gratiā sctificātē tēplū suū cōseqns est, q ex illa causa habeatur etiā exclusiua, de qua ē tertiū dubiū. At si dixeris, q in litera nō habetur, q Deus nō est præter cōem modū amatus, nisi ab his quos inhabitat &c. fateor. Sed memēto, q author hic supponit proprietates gratiæ & charitatis. Et ppea tacitis his, cucurrit ad cōclusionē Ipsa quoq; exercitatio ecclesiastica nobis hoc isinuat. Deū enim a nullo amari (nisi cōiter) concedimus, existenti in peccato mortali, seu extra gratiā: quare hoc quasi in promptu esset, ex practica subintellectū est. Si vero de amore Dei, quo ex charitate diligitur, interpretemur, breuior ē via. Ex eo nãq;, quòd amādo & cognoscēdo creatura rōnalis ad tātā celsitudinē cōscēdit, q Deū ipsum.i. ſm qd̄ in se est ex charitate diligēdus, attingit, sequit̄ statim: & q ſm hūc quartū modū in hac sui celsitudine tātū diuina persona nō solū existat: sed inhabitet, vt in tēplo, quo actibus cognitionis & amoris colit̄: qm̄ extra hāc celsitudinē nō attingit̄ ipse ſm q in se est, prout ex charitate diligitur. Et qm̄ hæc celsitudo, & hoc tēplū sola gratia fit, ideo optime infertur. ergo sola gratia gratū faciens est ratio, vt Deus nouo modo sit in creatura rationali. Et sic patet solutio vtriusque dubii.

¶ Deinde probat̄ in litera assumptū, de haberi psonā diuinā ab aliquo habet̄ solū, quo libere qs pōt vti, vel frui. ergo persona diuina, sola gratia habetur. probatur sequela: quia per solā gratiā potest quis persona diuina frui. Tertium autem, scilicet, quòd ipsa persona diuina simul datur, & mittitur: pbatur: quia ipso gratiæ dono spiritussanctus inhabitat creaturam.

¶ Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulū quartū.

229 1.dis.15.q. 2.ar. vnico.

Titulus clarus. ¶ In corpe vna cōclusio rñsiua quæsito. Patri non cōuenit mitti: sed filio & spirituisancto. Probatur. Missio importat processionem ab alio, & i diuinis ſm originē. ergo nō patri: sed filio & spirituisancto conuenit mitti. consequentia probatur: quia pater nullo modo est ab alio, sed filius & spiritussanctus.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum patri conueniat mitti.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q patri etiā conueniat mitti. Mitti.n. diuinam personam est ipsam dari: sed pater dat seipsum (cum haberi non possit nisi seipso donante) ergo potest dici, q pater mittat seipsum.

¶ 2 Præt. Persona diuina mittit̄ ſm inhabitationē gratiæ. Sed per gratiam tota Trinitas inhabitat in nobis, ſm illud Ioan. 14. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Ergo quælibet diuinarū personarum mittitur.

¶ 3 Præt. Quicquid conuenit alicui personæ, conuenit omnibus, præter notiones & personas. Sed missio nō significat aliquam personam, neq; etiam notionem, cum sint tantum quinque notiones, vt supra dictum est.* ergo cuilibet personæ diuinæ conuenit mitti.

Q.32.ar.3. li.2.de Tri. ca.5. paulo post princ.

SED CONTRA est, qd̄ Augu. †dicit in 2. li. de Trin. q solus pater nunquam legitur missus.

RESPON. Dicendū, q missio ī sui rōne īportat pcessionē ab alio, & in diuinis ſm originē: vt supra dictū est*. Vñ cū pr̄ nō sit ab alio, nullo mō cōuenit sibi mitti: sed solū filio & spūisan. quib° cōuenit esse ab alio.

Ar.1. &.2. hui° quæst.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q si dare importet liberalē cōicationē alicuius, sic pr̄ dat seipsum īquātū se liberaliter cōicat creaturę ad fruēdū. Si vero īportet authoritatē dātis respectu ei° qd̄ dat̄, sic nō cōuenit dari in diuinis, nisi personę quę est ab alio, sicut nec mitti.

AD 2m dicendū, q licet effectus gratiæ, sit etiam a pr̄e q inhabitat p gratiā, sicut & filius & spūssan. quia tn̄ nō est ab alio, nō dr̄ mitti. Et hoc est qd̄ dicit Aug.* 4. de Tri. q pr̄ cū in tpe a quoquā cognoscit̄, nō dicit̄ missus. Non.n. habet de quo sit, aut ex quo procedat.

AD 3m dicendum, q missio inquantum importat processionem a mittente, includit in sui significatione notionem, non quidem in speciali: sed in generali, prout esse ab alio est cōmune duabus notionib°.

ARTICVLVS. V.

Vtrū filio conueniat inuisibiliter mitti.

¶ Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulū quintū.

Titulus ex pręcedentibus patet. ¶ In corpore vna cōclusio. Tā filio quàm spirituisancto cōuenit inuisibiliter mitti. Probatur: mitti inuisibiliter personam diuinā, significat originē eius ab alia, & inhabitationē illius p grām. sed vtriq; cōuenit vtrūq; horū. ergo vtriq; cōuenit mitti. Maior manifestatur ab opposito, & ex tota Trinitate, & ex patre, quoniā eis cōuenit alterum tātum, scilicet inhabitare per gratiam.

AD QVINTVM sic pcedit̄. Vr̄, q filio nō cōueniat īuisibiliter mitti. Missio.n. inuisibilis diuinæ psonæ attēdit̄ ſm dona grǣ: sed oīa dona gratiæ ptinent ad spiritūsanctū, ſm illud. 1. Corint. 12. Oīa operat̄ vn° atq; idē spūs. ergo inuisibiliter nō mittit̄ nisi spiritussanct°.

¶ 2 Præ. Missio diuinæ psonæ fit ſm gratiā gratū faciētē. Sed dona, q̄ ptinēt ad pfectionē ītellectus, nō sunt dona gratiæ gratū faciētis: cū sine charitate posint haberi, ſm illud. 1. ad Cori. 13. Si habuero pphetiā & no. myst. o. & oēm scientiā, & si habuero oēm fi. ita vt mō. trāſ. charitatē aūt nō habeā, nihil sum. Cū ergo filius pcedat, vt verbū intellectus: videt̄, q non conueniat sibi inuisibiliter mitti.

¶ 3 Præt. Missio diuinæ psonæ est quædā pcessio, vt dictū est*. Sed alia est pcessio filij, alia spiritussancti. Ergo & alia missio, si vterq; mittit̄. Et sic altera earū superflueret, cū vna sit sufficiens ad sanctificandā creaturā.

SED CONTRA est, qd̄ Sap. 9. dr̄ de diuina Sapi. Mitte illā de cęlis sctīs tuis, & a sede magnitudinis tuæ.

RESPON. Dicēdum, q p gratiā gratum faciētē, tota Trinitas inhabitat mentē, ſm illud Ioā. 14. Ad eū veniemus, & māsionē apud eū faciem°. Mitti āt psonā diuinā ad aliquē p īuisibilē gratiā, significat nouū modū inhabitādi illi° psonæ, & originē ei° ab alia. Vnde cū tā filio q̄ spūissan. cōueniat, & inhabitare p gratiā, & ab alio esse. vtriq; conuenit īuisibiliter mitti. Patri autem licet cōueniat inhabitare per gratiam, non tamē sibi conuenit ab alio esse, & per cōsequēs nec mitti.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q licet oīa dona inquātū dona sunt, attribuātur spirituisancto (qa habet rōnē primi doni ſm qd̄ est amor, vt supra dictū est) aliqua tn̄ dona ſm pprias rōnes attribuunt̄ p quandā appropriationem filio. s. illa quæ pertinent ad intellectum. Et ſm illa dona attenditur missio filij. Vnde Aug.* dicit. 4. de Trin. q tunc inuisibiliter filius cuiquam mittitur, cum a quoquam cognoscitur atque percipitur.

AD 2m dicēdū, q anima p gratiā cōformatur Deo. Vnde ad hoc, q aliqua psona diuina mittat̄ ad aliquē p gratiā, oportet q fiat assimilatio illi° ad diuinā psonā, q̄ mittit̄ p aliqd̄ gratiæ donū. Et qa spūssan. est amor, p donū charitatis aīa spirituisancto assimilat̄. Vnde ſm modū charitatis attēdit̄ missio spiritussancti. Filius āt est verbū, nō qualecūq;, sed spirās amorē. Vnde Augu. dicit in. 9. li. de Tri. Verbo aūt, qd̄ insinuare intēdim°, cū amore notitia est. Nō igit̄ ſm quālibet pfectionē, ītellectus mittit̄ fili°: sed ſm talē īstitutionē, vel instructionem intellectus, qua prorumpat in affectum amoris, vt dicit̄ Ioan. 6. Omnis qui audiuit a patre, & didicit, venit ad me. Et in Psalm. In medi. mea exardescet ignis. Et ideo signanter dicit Aug.* q filius mittitur, cum a quoquam cognoscitur atque percipitur. Perceptio autem experimentalem quandam notitiā significat. Et hæc proprie dicitur sapientia quasi sapida scientia, secundum illud Eccle. 6. Sapientia doctrinæ secundum nomen eius est.

Loco citato in solut. Aug.

AD 3m dicendum, quòd cum missio importet originem personæ missæ, & inhabitationem per gratiā (vt supra dictum est*) si loquamur de missione quantum ad originem, sic missio filij distinguitur a missione spiritussancti, sicut & generatio a pcessione. Si autem quantum ad effectum gratiæ, sic communicāt duæ missiones in radice gratiæ, sed distinguuntur in effectibus gratiæ: qui sunt illuminatio intellectus & inflammatio affectus. Et sic manifestum est, q vna nō potest esse sine alia, quia neutra est sine gratia gratum faciēte, nec vna persona separatur ab alia.

In corp. ar. 1. & ar. 1. huius quæst.

¶ Super Quæstionis quadragesimætertiæ Artic. sextum.

231 1.dis.15.q. 5.ar.1.q.1. a.3.& 4.

Titulus clar° est. ¶ In corpe vna est conclusio implicite responsiua quæsito affirmatiue. Missio inuisibilis fit ad oēs participes gratiæ. Probatur. Missio importat incœptionem essendi, vel simpliciter, vel nouo modo. ergo i eo, ad quem fit missio inuisibilis, oportet ponere grām & eius nouitate, ergo missio inuisibilis fit ad oēs i qbus sunt hęc duo. ergo ad oēs participes gratiæ. ¶ Aduerte hic, q nouitas grǣ nō est a gratia distincta, tā quam gratia possit esse non noua, sed ad ostendendum tēpus quando fit inuisibilis missio. Ad hoc eni, nō sufficit sola inhabitatio gratię, vt patet in his q sunt in gratia pro illo tempore, quo eorum gratia nō augetur. Est siquidē tūc inhabitans grā: sed quia deest innouatio aliqua, ideo tunc eis nō fit missio. Et ppterea, puto authorē subticuisse cōclusionē vltimo illatā, quasi intulisset, q missio inuisibilis fit ad oēs pticipes grǣ cū aliqua nouitate: nō ad excludēdū quosdā pticipes, sed quoddā tps: vt dictū est, & diffuse patet in rñsionibus argumentorū, in qbus ea quæ dñr de Sacramentis & Xpo, loco pprio discutiēda sunt.

Li.3.de tri. c.4.& lib. 15.c.27.in. ... tur, t.3.

ARTICVLVS VI.

Vtrum missio inuisibilis fiat ad omnes, qui sunt participes gratiæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd missio inuisibilis nō fiat ad omnes, qui sunt participes gratię. Patres.n. veteris testamenti, gratiæ participes fuerunt. Sed ad illos non videtur fuisse facta missio inuisibilis. Dicitur enim Ioan. 7. Nondum erat spiritus datus, quia nondum erat Iesus glorificatus. Ergo missio inuisibilis non fit ad omnes, qui sunt participes gratiæ.

¶ 2 Præt. Profectus in virtute non est nisi per gratiam. Sed missio inuisibilis non videtur attendi secundum profectum virtutis: quia profectus virtutis videtur esse continuus, cum charitas semper aut pficiat, aut deficiat. Et sic missio eēt continua. ergo missio inuisibilis non fit ad oēs participes gratiæ.

¶ 3 Præt. Christus, & beati plenissime habent gratiam. Sed ad eos nō videtur fieri missio. quia missio fit ad aliquid distans. Christus autem secundum quod homo, & omnes beati, perfecte sunt vniti Deo. Non ergo ad omnes participes gratiæ, fit missio inuisibilis.

¶ 4 Præt. Sacramenta nouæ legis continent gratiam, nec tamen ad ea dicitur fieri missio inuisibilis. Non ergo ad omnia quæ habent gratiam, fit missio inuisibilis.

SED CONTRA est, quòd secundum Augu.* missio inuisibilis fit ad sanctificandam creaturā. Omnis autem creatura habens gratiam sanctificatur. Ergo ad omnē creaturam huiusmodi fit missio inuisibilis.

RESPON. Dicendum, quòd (sicut supra dictū est[c]) missio de sui ratione importat, quòd ille qui mittitur vel incipiat esse vbi prius non fuit (sicut accidit in rebus creatis) vel incipiat esse vbi prius fuit, sed quodam modo nouo, ſm quod missio attribuitur diuinis personis. Sic ergo in eo[d] ad quem fit missio, oportet duo considerare, scilicet inhabitationem gratiæ & innouationem quandam per gratiam. Ad omnes ergo fit missio inuisibilis, in quibus hæc duo inueniuntur. 226

D. 902.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd missio inuisibilis est facta ad patres vete. testamenti. Vnde dicit Aug.* 4. de Trin. quòd secundum quod filius mittitur inuisibiliter, fit in hominibus, aut cum hominibus. Hoc autem antea factum est in patribus, & pphetis. Cum ergo dicitur, Nondum erat datus spiritus, intelligimus de illa datione cum signo visibili, quæ facta est in die Pentecostes.

Li.4.de tri. ca.20.parū añ me. t.3.

AD 2m dicendum, quòd etiam secundum profectum virtutis, aut augmentum gratiæ fit missio inuisibilis. Vnde Aug. dicit* 4. de Trini. quòd tunc cuiquā mittitur filius, cum a quoquam cognoscitur, atque percipitur, quantum cognosci & percipi potest pro captu, vel proficientis animæ in Deum, vel perfectę animæ rationalis in Deo. Sed tamen secundum illud augmentum gratiæ præcipue missio inuisibilis attenditur, qñ aliquis proficit in aliquem nouū actum vel nouum statum gratiæ: vt puta, cum aliquis proficit in gratiam miraculorum, aut prophetiæ, vel in hoc, q ex feruore charitatis exponit se martyrio, aut abrenuntiat his quæ possidet, aut quodcumque opus arduum aggreditur.

Li.4.de tri c.20. to. 3

AD 3m dicendum, quòd ad beatos est facta missio inuisibilis in ipso principio beatitudinis. Postmodum autem ad eos fit missio inuisibilis: non secundum intensionem gratiæ: sed secundū quod aliqua mysteria eis reuelantur de nouo. Quod est vsque ad diem iudicij. Quod quidem augmentum attenditur secundum extensionem gratiæ ad plura se extendētis. Ad Christum autem fuit facta inuisibilis missio in principio suæ conceptionis:[e] non autem postea, cum a principio suę conceptionis fuerit plenus omni sapientia & gratia. 232

AD 4m dicendum, quòd gratia est in sacramentis nouæ legis instrumentaliter, sicut forma artificiati est in instrumentis artis, secundum quendam discursum ab agente in patiens. Missio autem non dicitur fieri nisi respectu termini. Vnde missio diuinę personæ non fit ad sacramenta, sed ad eos qui per sacramenta gratiam suscipiunt.

¶ Super Quæstionis quadragesimætertiæ Arti. septimum.

Titulus ex præcedentibus est notus, & de solo q̄rit spiritusancto: qm̄ de filio constat, q missione visibili missus est, cum Verbum caro factū est. ¶ In corpe duo facit. Primo, rñdet q̄sito vniuersalius q̄

232 Locis supra, ar.6. inductis.

ARTICVLVS VII.

Vtrum spiritui sancto conueniat uisibiliter mitti.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd spirituisancto non conueniat visibiliter mitti. Filius enim ſm quod

quæſitum fuerit, id eſt non ſolum de ſpirituſſan. ſed filio. Secundo, ponit differẽtiam inter modum vtriuſq; miſſionis. ¶ Quo ad primum concluſio eſt. Conueniens fuit filium & ſpiritumſanctum viſibiliter mitti: ꝓbatur ſic. Modus connaturalis hominis eſt, vt per viſibilia ad inuiſibilia manu ducatur. ergo inuiſibilia Dei oportuit homini per viſibilia manifeſtari. ergo ſicut ſeipſum & ęternas proceſſiones per viſibilia Deus hominibus quodam modo demõſtrauit: ita conueniens fuit, vt inuiſibiles miſſiones perſonarum, ſecundum aliquas viſibiles creaturas manifeſtaret. hoc autẽ eſt ipſas viſibiliter mitti. prima conſequentia probaẗ: q̃a Deus prouidet omnibus ſecũdũ vniuſcuiuſque modum: reliqua ſunt ſatis rationabilia. ¶ Quo ad ſecũdum differentia eſt, quia filius eſt miſſus viſibiliter tanquam ſanctificationis actor, vt patet in proceſſu ſacræ ſcripturæ, Spiritus autem ſanctus tanquam ſanctificationis indicium, vt in baptiſmo Chriſti apparet. Ratio autem huius differentiæ ſatis accommoda redditur ex conditionibus notionalibus: quia ſcilicet, filius eſt principiũ ſpirituſſancti, ipſe autem ſpirituſſan. eſt donum, inquantũ procedit vt amor, vt ex ſupradictis patet.

Li.3.de tri. c.4.5.& 9. tom.3.

viſibiliter miſſus eſt in mundo, dicitur eſſe minor patre. Sed nũquã legiẗ ſpirituſſanctus minor patre. Ergo ſpirituiſancto non conuenit viſibiliter mitti.

¶ 2 Præt. Miſſio viſibilis attenditur ſecundum aliquam creaturam viſibilem aſſumptam, ſicut miſſio filij ſecundum carnem. Sed ſpiritusſanctus nõ aſſumpſit aliquam creaturam viſibilem. Vnde nõ poteſt dici quòd in aliquibus creaturis viſibilibus ſit alio modo quàm in alijs, niſi forte ſicut in ſigno: ſicut eſt etiam in ſacramentis & in omnibus figuris legalibus. Non ergo ſpiritusſanct⁹ viſibiliter mittitur: vel oportet dicere, quòd ſecundum omnia huiuſmodi, eius miſſio viſibilis attenditur.

¶ 3 Præt. Quælibet creatura viſibilis eſt effectus demonſtrans totam Trinitatem. Non ergo per illas creaturas viſibiles magis mittitur ſpũsſanctus, quàm alia perſona.

¶ 4 Præt. Filius viſibiliter eſt miſſus ſecundum digniſſimam viſibilium creaturarum, ſcilicet ſecundum naturam humanam. Si igitur ſpiritusſanctus viſibiliter mittiẗ, debuit mitti ſecundũ aliquas creaturas rationales.

¶ 5 Præt. Quæ viſibiliter fiunt diuinitus, diſpenſantur per miniſterium angelorum, vt Auguſti. dicit* 3. de Trin. Si ergo aliquæ ſpecies viſibiles apparuerunt, hoc factum fuit per angelos. Et ſic ipſi angeli mittuntur, & non ſpiritus ſanctus.

¶ 6 Præt. Si ſpiritusſanctus viſibiliter mittaẗ, hoc non eſt niſi ad manifeſtãdũ inuiſibilẽ miſſionẽ, quia inuiſibilia ꝑ uiſibilia manifeſtantur. Ergo ad quem miſſio inuiſibilis facta non fuit, nec miſſio viſibilis fieri debuit: & ad omnes ad quos fit miſſio inuiſibilis, ſiue in nouo, ſiue in veteri teſtamento, miſſio viſibilis fieri debet. Quod patet eſſe falſum. Non ergo ſpiritusſanctus viſibiliter mittitur.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Matth. 3. quòd ſpiritusſanctus deſcendit ſuper Dominum baptizatum in ſpecie columbæ.

RESPON. Dicendum, quòd Deus prouidet omnibus ſecundum vniuſcuiuſque modum. Eſt autem modus cõnaturalis hominis, vt per viſibilia ad inuiſibilia manuducatur, (vt ex ſupradictis patet.*) Et ideo inuiſibilia Dei oportuit homini per viſibilia manifeſtari. Sicut igitur ſeipſum Deus & proceſſiones æternas perſonarum, per creaturas viſibiles, ſecundum aliqua indicia hominibus quodammodo demonſtrauit: ita conueniens fuit, vt etiam inuiſibiles miſſiones diuinarum perſonarnm ſecũdum

Q.12.a.12.

F aliquas viſibiles creaturas manifeſtarentur. Aliter tamen filius & ſpiritusſanctus. Nam ſpirituiſancto inquantum procedit vt amor, competit eſſe ſanctificationis donum, filio autem inquantum eſt ſpiritusſancti principium, competit eſſe ſanctificationis huius authorem. Et ideo filius viſibiliter miſſus eſt tanquam ſanctificationis author, ſed ſpiritusſan. tanquam ſanctificationis indicium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd filius creaturam viſibilem in qua apparuit, in vnitatem perſonæ aſſumpſit: ſic, vt quod de illa creatura dicitur, de filio Dei dici poſſit. Et ſic ratione naturæ aſſumptę, filius dicitur minor patre. Sed ſpiritusſanct. nõ G aſſumpſit creaturã viſibilem, in qua apparuit in vnitatem perſonæ, vt quod illi conuenit, de illo prædicetur. Vnde non poteſt dici minor patre, propter viſibilem creaturam.

AD 2m dicendum, quòd miſſio viſibilis ſpiritusſancti, non attenditur ſecundum viſionem imaginariam quæ eſt viſio prophetica: quia, vt Auguſt. dicit* 2. de Trinita. viſio prophetica, non eſt exhibita corporeis oculis per formas corporeas, ſed in ſpiritu per ſpirituales corporum imagines. Columbam vero illam & ignem, oculis viderunt, quicunque viderunt. Neque iterum ſic ſe habuit ſpiritusſanctus ad huiuſmodi ſpecies, ſicut filius ad petram: quia dicitur, H Petra erat Chriſtus. Illa enim petra, iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata eſt nomine Chriſti, quem ſignificabat. Sed illa columba & ignis, ad hæc tantum ſignificanda repente extiterunt. Sed videntur eſſe ſimilia flammæ illi quæ in rubo apparuit Moyſi, & illi columbæ quam populus in eremo ſequebatur, & fulgoribus ac tonitruis, quæ fiebant cum lex daretur in monte. Ad hoc enim rerum illarum corporalis extitit ſpecies, vt aliquid ſignificaret, atq; prædiceret. Sic igitur apparet, quòd miſſio viſibilis, neque attenditur ſecundum viſiones propheticas, quæ fuerunt imaginariæ & non corporales, neque ſecundum ſigna ſacramentalia veteris & noui teſta. in quibus quædam res prçexiſtentes aſſumuntur ad aliquid ſignificandum. Sed ſpiritusſan- I ctus viſibiliter dicitur eſſe miſſus, inquãtum fuit monſtratus in quibuſdam creaturis, ſicut in ſignis ad hoc ſpecialiter factis.

AD 3m dicendum, quòd licet illas creaturas viſibiles tota Trinitas operata ſit, tamen factæ ſunt ad demonſtrandum ſpecialiter hanc vel illam perſonam. Sicut enim diuerſis nominibus ſignificatur pater & filius & ſpiritusſanctus, ita etiam diuerſis rebus ſignificari potuerunt: quàmuis inter eos nulla ſit ſeparatio, aut diuerſitas.

AD 4m dicendum, quòd perſonam filij declarari oportuit, vt ſanctificationis authorem (vt dictum eſt.*) K Et ideo oportuit quòd miſſio viſibilis filij fieret ſecundum naturam rationalem, cuius eſt agere, & cui poteſt competere ſanctificari. Indicium autem ſanctificationis eſſe potuit quæcumque alia creatura. Neque oportuit quòd creatura viſibilis ad hoc formata eſſet aſſumpta a ſpirituſan. in vnitatem perſonæ, cum non aſſumeretur ad aliquid agendum, ſed ad indicandum tantum. Et propter hoc etiam, non oportuit quòd duraret, niſi quandiu perageret officium ſuum.

AD 5m dicendum, ꝙ illæ creaturæ viſibiles formatæ ſunt miniſterio angelorũ: non tñ ad ſignificandum pſonã angeli, ſed ad ſignificandam perſonam ſpiritus ſancti.

ſancti. Quia igitur ſpiritusſanctus erat in illis creaturis viſibilibus, ſicut ſignatum in ſigno, propter hoc ſecundum eas ſpiritusſanctus viſibiliter mitti dicitur, & non angelus.

AD 6m dicendum, quòd non eſt de neceſſitate inuiſibilis miſſionis, vt ſemper manifeſtetur per aliquod ſignũ viſibile exteri⁹, ſed ſicut dr̃ 1. Cor. 12. Manifeſtatio ſpũs daẗ alicui, ad vtilitatẽ ſcilicet Eccleſiæ. Quæ quidẽ vtilitas eſt, vt ꝑ hmõi viſibilia ſigna fides cõfirmeẗ & propageẗ. Quod quidẽ principaliter factũ eſt per Chriſtum, & per Apoſtolos, ſecundum illud Heb. 2. Cum initium accepiſſet enarrari per dominũ ab eis qui audierũt, in nos confirmata eſt. Et ideo, ſpecialiter debuit fieri miſſio viſibilis ſpiri. ſanc. ad Chriſtum, & ad Apoſtolos, & ad aliquos primitiuos Sanctos, in quibus quodammodo Eccleſia fundabatur: ita tamẽ quòd viſibilis miſſio facta ad Chriſtum, demonſtraret miſſionem inuiſibilem: non tunc, ſed in principio ſuæ conceptionis ad eum factam.[c] Facta autem eſt miſſio viſibilis ad Chriſtum, in baptiſmo quidem, ſub ſpecie columbæ, quod eſt animal fœcundum, ad oſtendendum in Chriſto authoritatem donandi gratiam per ſpiritualem regenerationem (vnde vox patris intonuit, Hic eſt filius meus dilectus) vt ad ſimilitudinem vnigeniti, alij regenerarentur. In transfiguratione vero, ſub ſpecie nubis lucidæ, ad oſtẽdendam exuberantiam doctrinæ. Vnde dictum eſt. Ipſum audite. Ad Apoſtolos autem, ſub ſpecie flatus, ad oſtendendam poteſtatem miniſterij in diſpenſatione Sacramentorum. Vnde dictum eſt eis: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Sed ſub linguis igneis, ad oſtendendum officium doctrinæ. Vnde dicitur, quòd cœperunt loqui varijs linguis. Ad patres autem veteris teſtamenti, miſſio viſibilis ſpirituſſan. fieri non debuit, quia prius debuit perfici miſſio viſibilis filij quàm ſpiritusſan. cum ſpiritusſan. manifeſtet filium, ſicut filius patrem. Fuerunt autem factæ viſibiles apparitiones diuinarum perſonarum patribus veteris teſtamenti. Quæ quidem miſſiones viſibiles dici nõ poſſunt: quia non fuerũt factę (ſm Aug.*) ad deſignandum inhabitationem diuinæ perſonæ per gratiam, ſed ad aliquid aliud manifeſtandum.

¶ Super quæſtionis quadrageſimætertiæ Articu. octauum.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum aliqua perſona diuina mittatur, niſi ab ea, a qua procedit æternaliter.

233 1. diſt. 15. q. 3. Et po. q. 10. ar. 4. ad quartum. * Lib. 4. de Tri. c. vlti. in fin. to. 3.

Titulus clar⁹ eſt. ¶ In corpe tria facit. Primo, refert duas opiniones: ſecundo, ſaluat vtranque: tertio, excludit obiectionem ibi, nõ aũt propter hoc homo: & quoniã omnia ordinate ſunt in litera ac clare, non opus eſt mora. Ad euidentiam tamen huius quæſtionis, ſcito, quod optima via omnes difficultates ſoluendi, eſt dicere, quòd miſſio ẽ nomẽ multiplex, habens multas intẽtiones, quemadmodum nomina tracta in 5. Metaphy. & ꝙ intentiones eius ſunt hę quæ narrãtur in litera: ſcilicet, proceſſio miſſi a mittente ſecundum ſe, & ſecundum nouum modum eſſendi. Et rurſus, ꝓceſſio miſſi ſecundum ſe ab aliquo, & ſecũdum nouum modum eſſendi a mittente: & ſecunda intentio reducitur ad primam, tanquam ad potiorem. Et propterea in 1. artic. huius quęſtionis author dixit, quòd de ratione miſſionis eſt ꝓceſſio miſſi a mittente: loquebatur. n. de primaria intentione miſſionis, hic autem non oblitus, diſtinguit, vt ſecundã intentionẽ eiuſdem adiiceret, præſertim ob reuerẽtiã Aug. Sanctorum, & Magiſtri in 15. diſt. 1. vbi q. 2. art. 1. diffuſe rationem ſecundæ intentionis inuenies.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, quòd nulla perſona diuina mittatur, niſi ab ea, a qua ꝓcedit ęternaliter. Quia ſicut dicit Aug.* 4. de Tri. Pater a nullo mittitur, quia a nullo eſt. Si ergo aliqua perſona diuina mittiẗ ab alia, oportet quòd ſit ab illa. E

¶ 2 Præt. Mittens habet authoritatem reſpectu miſſi, ſed reſpectu diuinæ perſonæ non poteſt haberi authoritas, niſi ſecundum originem. Ergo oportet quòd diuina perſona quæ mittitur, ſit a perſona mittente.

¶ 3 Præt. Si perſona diuina poteſt mitti ab eo a quo non eſt, nihil prohibebit dicere quòd ſpiri. ſan. A detur ab homine, quàmuis non ſit ab eo. Quod eſt contra Aug.* 3. de Trin. Ergo diuina perſona non mittitur, niſi ab ea, a qua eſt.

Lib. 15. de Tri. ca. 26. tom. 3.

SED CONTRA eſt, quòd filius mittitur a ſpirituſancto ſecũdum illud Iſa. 48. Nunc miſit me Dominus deus, & ſpiritus eius. Filius autem non eſt a ſpirituſancto. Ergo perſona diuina mittitur ab ea a qua non eſt.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc inueniũtur aliqui diuerſimode locuti eſſe. B Secundũ quoſdam enim, perſona diuina nõ mittitur niſi ab eo, a quo eſt æternaliter. Et ſecundum hoc cum dicitur, filius Dei miſſus a ſpiri. ſanct. referendum eſt hoc ad humanam naturam, ſecundum quam miſſus eſt ad prædicandum a ſpirituſancto. Auguſt. autem dicit * 2. de Trini. quòd filius mittitur & a ſe & a ſpirituſanct. & ſpiritusſanctus etiam mittitur & a ſe & a filio, vt ſic mitti in diuinis non conueniat C cuilibet perſonæ, ſed ſolum perſonæ ab alio exiſtenti: mittere autẽ conueniat cuilibet perſonæ. Vtrumque autem habet aliquo modo veritatem: quia cum dicitur aliqua ꝑſona mitti, deſignatur & ipſa perſona ab alio exiſtẽs, & effectus viſibilis, aut inuiſibilis, ſecundum quem miſſio diuinæ perſonæ attenditur. Si igitur mittens deſignetur vt principium perſonæ, quæ mittitur, ſic non quælibet perſona mittit, ſed ſolum illa, cui conuenit eſſe principium illius perſonæ. Et ſic filius mittitur tantum a patre, [d] ſpiritusſanctus autem a patre & filio. D. 901 Si vero perſona mittẽs intelligatur eſſe principium effectus, ſecundum quem attenditur miſſio, D ſic tota Trinitas mittit perſonam miſſam. Non [d] autem propter hoc, homo dat ſpiritum ſanctum, quia nec effectum gratiæ poteſt cauſare. Et per hoc patet ſolutio ad obiecta. D. 430.

Li. 2. de tri c. 5. ꝑ totũ tom. 3.

QVAESTIO XLIIII.

De proceſſione creaturarum a Deo, & de omnium entium prima cauſa, in quatuor articulos diuiſa.

E POST conſiderationem diuinarum perſonarũ, conſiderandum reſtat de proceſſione creaturarum a Deo. Erit autem hæc conſideratio tripartita, vt primo conſideretur de productione creaturarum. Secundo, de earum diſtinctione. Tertio, de conſeruatione & gubernatione. Circa primum tria ſunt conſideranda. primo quidem, quæ ſit prima cauſa entium. Secundo, de modo procedẽdi creaturarum a prima cauſa. Tertio, vero de principio durationis rerum.

¶ Super Q̃onis quadrageſimæquartæ Articulum primum.

IN tit. ly, oẽ ens ñ ſtat ꝓ oĩ re alia a deo, alioq̃n ſuꝑflueret ſequẽs artic. ſed ſtat ꝓ oĩ re, q̃ ꝓprie dr̃ ens, vt ſũt apud nos cõpoſita, & ĩ ſuperiorib⁹, q̃ ſubſiſtũt ly creatũ nõ ꝓprie ſumiẗ: q̃ñ ĩ toto decurſu hui⁹ articuli, nulla ſit difficultas de cauſalitatis mõ ſignificato ꝑ creationẽ: ſed ſignificat ly creatũ ĩ propoſito, cauſatum effectiue. hoc

Universidad de Deusto Biblioteca

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo. Vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium.
¶Secũdo. Vtrum materia prima sit creata a Deo, vel sit principium ex æquo coordinatum ei.
G ¶Tertio. Vtrum Deus sit causa exemplaris rerum, vel sint alia exemplaria præter ipsum.
¶Quarto. Vtrum ipse sit causa finalis rerum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum sit necessarium, omne ens esse creatum a Deo.

234
2. di.1.q.1 ar.2.&3.& dis.17.q.1. ar.2. Et 2. cõt. ca. 6. 15. & 16. Et opu. 3. cap. 68. & 69.& opu. 15.cap.9.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd nõ sit necessarium omne ens esse creatũ H a Deo. Nihil enim prohibet inueniri rem sine eo quod non est de ratione rei: sicut hominem sine albedine. Sed habitudo causati ad causam non videtur esse de ratione entium, quia sine hac possunt aliqua entia intelligi. ergo sine hac possunt esse. Ergo nihil prohibet eẽ aliqua entia nõ creata a Deo.

¶2 Præt. Ad hoc aliquid indiget causa efficiente vt sit. Ergo quod non põt non esse, non indiget causa efficiente. Sed nullum necessa- I rium potest non esse: quia quod necesse est esse, non potest nõ esse. Cum igitur multa sint necessaria in rebus, videtur quòd non omnia entia sint a Deo.

¶3 Præt. Quorumcumque est aliqua causa, in his põt fieri demõstratio per cãm illã. Sed in mathematicis nõ fit demõstratio per cãm agẽtem, vt per Philosophũ patet in* 3. Metaph. Non igitur omnia entia sunt a Deo, sicut a causa agente.

SED CONTRA est, quòd dicitur Romanorum 11. cap. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere, omne quod quocunque modo est, a Deo esse. Si enim aliquid inuenitur in aliquo per participationem, necesse est quòd causetur in ipso ab eo, cui essentialiter conuenit: sicut ferrũ fit ignitum ab igne. Ostensum est autem supra,* cum de diuina simplicitate ageretur, quòd Deus est ipsum esse per se subsistens. Et iterum ostensum * est, quòd esse subsistens, non potest esse nisi vnum, sicut si albedo esset subsistens, non posset esse nisi vna, cum albedines multiplicentur secundum recipiẽtia. Relinquitur ergo, quòd omnia alia a Deo non sint suum esse, sed participant esse. Necesse est igitur, quòd omnia quæ diuersificantur secundum diuersam participationem essendi, vt sint perfectius, vel minus perfecte, causari ab vno primo ente, quod pfectissime est. Vnde & Plato dixit, quòd necesse est ante omnem multitudinem ponere vnitatem. Et Aristo. dicit in secundo * Metaphysicorum, quòd id quod est maxime ens & maxime

hoc enim intendit discutere. Vnde hic idem titulus in distinctio- F ne articulorum huius quæstionis proponitur in litera primo sic: vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium, vbi manifeste patet quod diximus: & hoc idẽ etiã ostendit litera in conclusione responsiua. Vsus est autem author non casu, ly causa efficiẽs, & ly creatum, sed ea ratione, vt ostenderet, quòd gratia materię, hæc duo coincidunt: omne ens est creatum, & omne ens est factum a deo, &c.

¶In corpore vnica est conclusio responsiua quęsito affirmatiue. Necesse est omne quod quocunq; modo est, a deo esse, & probatur sic: omne inuentum in aliquo per participationem, causatur ab eo, cui inest p essentiam. Sed esse inuenitur in omnibus aliis a Deo per participationem & in deo per essentiam: ergo omnia alia entia causata sunt ab ipso deo. Maior manifestatur in ferro ignito & igne. Minor vero, quo ad deum, probatur ex quæst. 3. in qua probatum est, q Deus est ipsum esse subsistens: quo ad alia vero a Deo sic: esse subsistens, non est nisi vnum: ergo omnia alia a Deo non sunt suum esse: ergo participant esse. Antecedens & probatũ dicitur, quæst.7. articu. 1. ad tertium, & clarius, articu. 2. eiusdem quęstionis: & manifestatur exẽplo: sicut si albedo esset subsistens &c. & additur ratio, q a multiplicatio est secundum recipiẽtia.

Et confirmatur tota ratio authoritatibus Platonis & Arist.

¶Circa hanc rõnem multa sunt aduertenda, & circa literam & circa rẽ. Circa literã quidẽ aduerte primo, q cum in concl'one dr, Omne quod quocũq; modo est, significatur omnis modus entis constitutiuus cuiuscũq; gñis: & nõ cõis, seu transcendens modus: quo ens distinguit per actũ & potentiam: ita q sensus est. Omne quod est quid, quale, vel quantum, &c. & non est sensus, omne quod est actu, vel potentia: dico autem hoc pp materiam primam: quæ sequenti reseruatur articulo: & pp ipsum actum essendi, de quo verificari non põt q non est suum esse, quod tñ in minore subsumitur de omni alio a deo. Aduerte secundo, q p eodem reputat litera, q omnia alia a Deo nõn sunt suum eẽ, & participant esse. Quo ad rem vero scito, quòd ista ratio in terminis communibus communis est sapientibus fere omnibus: dissensio autem est in expositione terminorum & probationibus. Ad euidentiam igitur maioris, scito quòd illa communis est Platonicis & Peripateticis: si illud per essentiam inuenitur, & est propositio secundum se immediata: quo ad nos autem manifestatur: quia imperfecta a perfectis, & per aliud a per se naturaliter deriuantur. Vocatur autem res per essentiam, quando habet tres cõditiones. Primo, q est ipsa natura, puta bonitas vel albedo. Secundo, quòd non est contracta quouis modo: quod dico propter animam intellectiuam & imaginarias positiones; si albedo vt quatuor separaretur, & sic conseruaretur absque etiam quantitate. Tertio, quòd est in se ipsa naturaliter subsistens:

quod dico propter modum significandi nominis abstracti: res enim albedinis nomine significata, non est albedo per essentiam, nisi secundum modum significandi. Res autem per participationem, constituitur ex contractione latitudinis alicuius rationis formalis, quouis modo contingat siue subiectiue gradualiter, siue quouis alio modo.

¶Circa minorem nota, quòd omnes cõcedunt solũ Deũ esse ens per essentiam: diuersimode tamen exponunt. Scot. enim in 1. d.2. q̃st.3. ad tertiũ principale: & distinctione 8. ad secundum iuxta primam quęstionem exponit. Iõ deum dici ens per essentiam: quia esse eius est perfectissimum, & infinitum, & ideo, creaturam dici ens per participationẽ, quia esse eius est pars, id est minus respectu ipsius esse, quod natũ est esse infinitum: & ideo reduci ad infinitum vt imperfectum ad perfectum. A sancto Thoma autem, Auicen. Boet. & Alpharabio & Algazele exponitur: quia eẽ est ipsa q d ditas Dei: in creaturis vero, esse est actualitas quidditatis contracta per illam. Et propterea in litera, ex subsistẽtia ipsius esse, manifestatur quod est p essentiam.

¶Circa probationem vtriusque partis minoris, aduerte diligenter, quòd subsistere solum, nõ facit rem subsistentem esse talem per essentiam, vt patet de substantiis separatis: & etiam compositis materialibus. Sed subsistere actus receptibilis secundum suum ordinem, constituit talem actum per essentiam: & negatio subsistentiæ constituit eundem per participationem. Vnde quia esse secundum suum ordinem est receptibile in alio, & similiter, sapientia, bonitas &c. & apud Plat. quidditates sensibiles receptibiles erant in materia. Ideo quodcunque horum si subsistat, est tale per essentiam, & si non subsistat, per partici- K pationem. Et propterea in litera datur exemplum de albedine quam constat esse formam receptibilem in alio. Et quoniam naturaliter subsistere includit irreceptibilitatem, & non subsistentia ad receptionem in alio, propterea in litera a subsistentia ad recipi declinatur, dum dicitur, quòd albedo non multiplicatur nisi secundum recipientia. Restant tamen hic duo dubia. Alterum superius prætactum, & infra discutiendum, scilicet: an multiplicatio indiuiduorum eiusdem rationis, fit solum penes recipientia. Alterũ: an verum sit q omnia alia a Deo nõ sunt suum esse, quod in commentariis de Ente & essentia cap. 5. require: ibidem quoque multa pertinentia ad vnitatem ipsius esse per essentiam ex eius irreceptione reperies: vnde & hic pertranseo.

¶Circa vim huius rõnis aduerte duo. Primo, q licet non cõcludat explicite: nisi. ergo omne ens est a Deo, omittendo q effectiue, p cõstanti tñ relictum est, q effectiue: qm cum naturalissimum sit vnicuique agere sibi simile, & impossibile sit aliquid aliud perfectius suam similitudinẽ efficere quàm id, quod est tale per essentiam: consequens est necessario, quòd ipsum sit primum

verũ, est causa omnis entis & omnis veri: sicut id quod maxime calidũ est, est causa omnis caliditatis.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q licet habitudo ad causam nõ intret diffinitionem entis, quod est causatum: tamen sequitur ad ea quæ sunt de eius ratione: quia ex hoc q aliquid per participationẽ B est ens, sequitur q sit causatum ab alio. Vnde hmõi ens, nõ potest esse quin sit causatum, sicut nec homo quin sit risibile. Sed quia esse causatum non est de ratione entis simpliciter, propter hoc, inuenitur aliquod ens non causatum.

AD 2^m dicendum, quòd ex hac ratione, quidam moti fuerunt ad ponendum, quòd id quod est necessarium, non habeat causam, vt dicitur in 8. Physi. Sed hoc manife- C ste falsum apparet in scientijs demonstratiuis, in quibus principia necessaria sunt causæ conclusionũ necessariarum. & ideo dicit Arist. in * 5. Metaphysi. quòd sunt quædam necessaria, quæ habent causam suæ necessitatis. Non ergo propter hoc solum requiritur causa agens, quia effectus potest non esse, sed quia effectus non esset, si causa non esset. Hæc enim conditionalis est vera, siue antecedens & consequens sint possibilia, siue impossibilia.

D AD 3^m dicendum, quòd mathematica accipiuntur, vt abstracta secundum rationem, cum tamen non sint abstracta secundum esse. Vnicuique autem competit habere causam agentem secũdum quod habet esse. Licet igitur ea q̃ sunt mathematica, habeant causam agentem: non tamen secundum habitudinem quam habent ad cãm agentem, cadunt sub consideratione mathematici. Et ideo in scientijs mathematicis, nõ demon- B stratur aliquid per causam agentẽ.

ARTICVLVS II.

Vtrũ materia prima sit creata a Deo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd materia prima non sit creata a Deo. Omne enim quod fit, componitur ex subiecto & ex aliquo alio, vt dr in * 1. Phys. sed materię primę non est aliquod subiectũ. Ergo materia C prima nõ potest esse facta a Deo.

¶2 Præte. Actio & passio diuiduntur contra se inuicem. Sed sicut primum principium actiuũ est Deus, ita primum principium passiuum est materia. Ergo deus & materia prima sunt duo principia contra se inuicem diuisa: quorum neutrum est ab alio.

¶3 Præt. Omne agens agit sibi simile. & sic, cum omne agens agat in quantum est actu, sequitur, quòd omne factum aliquo modo sit in actu. Sed materia prima est tantũ D in potentia, inquantum huiusmodi. Ergo contra rationem materiæ primæ est, quòd sit facta.

SED CONTRA est, qđ dicit Aug. * 12. cõfe. Duo fecisti dñe, vnũ

235
Supra q.14 art.11. cor. Et 1.di. 36. q.1.ar.1.Et veri.q.3.ar ti.5.cor. Et po.q. 3. ar. 5.& q.4.Et opus.3. ca. 69.98. 229 230. Et ro. 11.lect. 5. Et Phys.8. l.2.

*Text. 62. tom.2.

Lib.12.cõfes.c.7.i fine.tomo.1.

primum faciens talia per participationem: nisi forte inueniretur A aliquid eminentius præhabens illud: quod in proposito nõ habet locum, cum nihil possit etiam cogitari eminentius ipso esse per essentiam. Secundo, quòd author tractans de creatione hic, subtilissima arte vsus est: processit namque ex vere propriis. Creare enim, cum nihil aliud sit quàm facere quòd res sint, & non includat q sint tales vel tales, idẽ est quærere creatorem entium omnium, & causam effectiuam omnium, inquantum entia, vt etiã inferius clarius patebit. Non potest autem magis propria causa entiũ inquãtũ entia sunt, assignari, quàm esse per essentiam, vt sic, sicut viuentium (inquantum viuentia) vita per essentiam, & verorum (inquantum vera) veritas per essentiã: iuxta authoritatem secũdi Met. & propositionem 18. lib. de causis, subintellecta proprietate causæ effectiuæ, quæ est facere sibi simile.

Li. 5.Met. tex.6.to.3.

¶In responsione ad primũ esset dubiũ: an relatio creationis passiuę distinguatur realiter a re creata: sed de hoc erit sermo.arti.3.quæs.45.

¶In responsione ad secundum aduerte, quòd responsio formalis consistit in negatione illius maioris, Quod non potest non esse, non indiget causa efficiente, seu non indiget causa dante sibi q sit: & ratio assignatur in litera: quia est fallacia cõsequẽtis, a pluribus causis veritatis &c. Indigere enim causa efficiente, cõtingit ex duobus: vel ex eo quòd potest esse & non esse, vel ex eo quòd non esset, si causa inquantum causa non esset, id est si ab alio non haberet illud esse, hũc enim sensum causæ nomen insinuat. Et hanc interpretationem diligenter notato: per eam enim soluitur dubitatio minus penetrantium hanc literam, & instantium, quòd non valet: hoc nõ esset, si illud non esset: ergo illud est causa huius, vt patet in correlatiuis: & etiam in homine & risibili: homo enim non esset, si risibile non esset, & tñ risibile non est causa hominis. Cessant enim hæc oĩa, si pspectum fuerit quòd litera de causa inquantũ E causa, & nõ de re, quæ est causa, absolute loquitur. Valet enim. A non esset, si causa illius non esset. i. si non causaret, ergo A eget cã. Illi aũt interpretabant de re, quæ est causa materialiter.

¶Circa eãdẽ rñsionẽ diligenter aduerte, q author explicite cõcedit plura entia necessaria: quod etiam probat in 2. contra Gẽt. c.30. Et scito, q ẽm rem nulla forte est dissensio Scoti ab authore: sed tantummodo in vocabulis: qm̃ Scotus & alii sequaces eius, noĩe necessarii simpliciter intelligunt id, quod nulla potentia potest nõ esse: & sic solum Deum dicunt necessarium simpliciter. S.Tho. aũt peripateticis sermonibus assuetus, iuxta intentiones 5. Meta. necessarium simplr vocat id, quod nõ põt nõ esse per potentiam in se. Et propterea, concedit & probat multa entia necessaria simpliciter. Et reuera: quia iudicium de rebus debet dari & dici, secundum propria ipsarum rerum, & non ẽm extranea: rationabilior ẽ nominatio authoris: qm̃ multa entia sũt, quæ in se nullam habent potentiam ad non esse, & sic verum est simpliciter, quòd non possunt non esse: & consequenter quòd sunt entia necessaria: quàmuis ẽm potentiam logicam, & potentiam in alio. s. Deo, omnia alia a Deo possint nõ esse. Et hinc habes, quàm pueriliter (ne dicam ignoranter) præsumpserunt quidã dicere, q verba S. T. in hac materia male sonãt. Attendãt naturis rerum, sermoni formali ac pprio, & intentionibus Metaphysicis: & depræhendent cæcitatem propriam.

¶Circa eandem responsionẽ nota, quòd quidam authoritates allatas in lr̃a ex 5. Meta. tex. 6. & 8. Phys. tex. 15. dicũt nõ esse ad ppositũ: quia Arist. loquitur de cõplexis & non de incõplexis. Sed rudis valde interpretatio hæc est. Tũ, q a 8. Phy. hoc dicit tractando de principio motus æterni cõtra Democritũ: volens quòd rei æternæ, q̃rẽda sit causa: & ad hoc manifestãdum inducit de triãgulo habente tres angulos. Tum, q a 5. Met. postquã de cõplexis tractauit, subdit duplex esse necessariũ, s. ex se & ab alio: & vult q necessarium ex se, sit omnino simplex: & loquitur de Deo. Tum, quia causa complexorum in essendo est causa in rerum natura illius esse, quod sub affirmatione vel negatione subiacet: quod cõstat esse incõplexũ: oĩs nãque cõplexio i sola est anima.

¶ Super Quæstionis quadragesimæquartæ Arti. secundum.

IN titulo, creatum non accipitur proprie, vt distinguitur cõtra concreatum, sed vt distinguitur contra increatum, scilicet in causatum effectiue.

¶In corpore duo facit. Primo ponit tres ordines causarum efficientium, paulatim a Philosophis inuentos. Secundo ibi: hoc igitur: respondet quæsito.

¶Quo ad primum, quatuor dicit. Primo, primũ ordinẽ causarũ transmutationum accidentalium. Secundo, scđm ordinẽ causarum transmutationum substantialium. Tertio ibi: sed cõsideran- E dum est: cõuenientiã inter hos ordines inter se, & cõsistit in hoc quòd vtrobiq; Philosophi, causas agẽtes particulares rebus assignauerunt: quod probatur, quia vtroq; mõ considerauerunt ens particulare particulariter, s. inquantum est tale ens: vel inquantũ est hoc ens: quod pbatur: q a sicut subiectum per formam accidentalẽ cõtrahit ad determinatũ modũ essendi, ita materia prima per formam substantialem ad determinatã spẽm. Quarto, tertiũ ordinẽ ponit causarũ, & in eo est cã entium inquãtũ sunt entia: & inuestigata dicitur hæc causa ex consideratione entium, non solum secundum quòd sunt hæc vel illa, vt in prioribus, sed secundum quòd sunt entia.

¶Circa hos causarũ ordines aduerte primo, qũo sumat ens seu esse hoc i loco. Tres. n. hic ponunt rerũ cõdõnes, s. esse accidẽtale, esse substantiale, & esse absolute, q̃ inter se non vniformiter distinguuntur. Nam inter esse substantiale & accidentale, manifesta est disparatio. Esse aũt absolute, nõ est tertia res, sed se habet

Universidad de Deusto Biblioteca

ad illa,quasi sicut animal ad tale,& tale animal.Et ,ppterea,quā tis semper cum fit aliquod esse,siue substantiale,siue accidentale fiat esse,sicut cum fit homo,fit animal;& cum fit albū,fit coloratum.Non tñ semper esse fit per se,sed qñq; per accñs,& qñq; per se. Et cum quidē fit esse ꝑ accñs,ab omni causa fit: & extra præsens est ꝑ positū: cū aūt fit per se,a sola causa entis,inquātum ens fit. Et hoc modo pñs litera de ipso esse seu ente loquitur: & hoc insinuat illa specificatiōis nota, inquātū entia. Et ,ppterea in litera dr̄,quòd cōsiderantes causas trās mutationū tam substātialiū q̄ accidentaliū: cōsiderauerūt res sub quadā particulari cōsideratione i. ſm quādā rōnem spālem, & non ſm rōnem vniuersalissimam, i. considerauerunt inquantū sunt hæc, puta hō, bos, aīal &c. vel talia, puta graue, rarum, albū, dulce &c. & nō inquantum sunt.

261

¶Circa cōueniētiā inter primos ordines, & dr̄iam eorū a tertio, dubiū occurrit, quātū valeat rō reddita in litera: dū dr̄, ꝙ quia materia contrahitur per formam sicut substantia, &c. ideo vtrobique cōsideratæ sunt rōnes, & causæ particulares: & ,ppterea restat cōsiderādum ens ſm quod ens, & causa prima ac vniuersalissima. Hæc satis ambigua sunt, & pp authoritatem & pp rōnem. Propter authoritatem qdē: qa vt patet 12.Meta.tex.28.causę entis inquātū ens, sūt causæ faciētes substantiā ex pura potentia. Et 5.Phys.tex.9.dr̄, ꝙ in gñatione substantiali fit ens simpl̄r ex non ente simpl̄r: ergo fit ens scđm qđ ens: & idē millies hr̄ in philosophia Ari. Propter rōnem autē, quia fieri ens inquantum ens, & inquātū ens actu, idē est, qm̄ potentia est conditio diminuēs, vt dr̄, 4.Met.con.15. sed ens in actu fit per se ex ente in potentia pura: ergo per transmutationē substantialē fit ens inquantū ens. Et sic dr̄ia assignata in litera, nulla est, & rō eius ruit: quia materia etsi contrahaẗ, non tñ cōtrahitur quasi ſm se sit, sed quia ex contractione accipit esse in actu simpl̄r: qm̄ secundum se, neque quid, nec quale, neque aliquid est aliorum generum, vt dr̄ 7.Metaph.tex.8.

Li.2.de generat. text. 56. tom. 2.

35

¶Circa ipm̄ tertiū ordinē, dubiū occurrit, qa falsum supponit ꝙ ens inquātū ens, habeat cām effectiuā: Si.n.ens inquātū ens, hēret cām effectiuā, omne ens haberet cām effectiuā ſm qđ est ens: & sic Deus vt ens, esset causatus &c. & valet sequela: etiam si ly inquātū, teneaẗ specificatiue, vt patet cū dr̄: ens īquātū ens, ē subiectū metaphysicę: ergo oē ens, ſm qđ ens, ē subiectū meta.

¶Antequā ad hoc rñdeaẗ, secunda pars corporis articuli tractāda est, vt simul omnia pateant: qm̄ cōnexa sunt. Rñdet igiẗ author q̄sito affirmatiue, s. Oportet materiā primā esse creatam ab vniuersali entium causa, q̄ Deus est. Probatur: cā entium inquātum entia est causa entiū ſm omne illud, quod pertinet ad esse ipsorum quocumq; mō: ergo oportet materiam primam esse ab vniuersali entium causa. Consequentia patet, & antecedens infertur in litera, ex præmissa differentia inter causam entium in- F quantum entia & causas transmutationum. s. ꝙ istæ sunt causæ entium inquantum hęc, vel talia, illa inquantum sunt entia.

¶Circa añs huius rōnis dubium occurrit: quantum valeat. A est causa entium inquātū entia: ergo est causa oīs eius, qđ ptinet ad esse eorū. Cū nō valeat. A est cā hoīs inquātū homo: ergo est cā oīs eius, qđ ptinet ad esse hoīs: & similiter de causis bouis, & cæterorū. Et quòd nō valeat, patet, si fingamus ideas *Platonicas esse per se causas sensibilium: constat.n. ꝙ idea hominis esset causa hominum, vt sic: & tamen nō causaret materiam quæ tamen est pars hominis: & idem iudicium de quocunq; transmutante est.

¶Ad euidētiā harū difficultatū, prelibādū est, qñ ens fit ꝑ se. Iuxta doctrinam igiẗ 1.Phys. tex.76. dupl̄r in cōi loquēdo cōtingit fieri aliquid, s. per se & per accñs. Et vt ibi dr̄, Illud fit ꝑ se, cuius rō immediate ante hoc non fuit. Illud vero fit ꝑ accñs, cuius rō antequā fieret, erat. Exemplū primi, qñ coloratū fit ex nō colorato, exēplū scđi, qñ ex nigro fit coloratū, quia fit albū. In nigro.n. preerat coloratū: & rō huius differētiæ, assignaẗ ibidē optima, s. qa nullū agēs ꝑ se intēdit facere id qđ est, sed quod nō ē, vt sit. Et sumiẗ ly ex, in ꝓposito, nō vt denotat habitudinē subiecti, sed ordinē durationis ad terminum a quo, ita ꝙ significat idē qđ post, vt patet ibidem. Ens igitur per se, & per se dupliciter contingit fieri, scilicet per accidens & per se. Per accidens quidem fit, quando factio inuenit ens, seu quando fit ex ente, sicut quando coloratum fit ex nigro, per se autem, quando fit ex non ente, sicut cum coloratum fit ex non colorato propter eandem causam. Et quoniam omne transmutans, aliquod ens in actu inuenit, ex quo facit aliud ens in actu, ideo nullum transmutans facit per se ens, sed per accidens tantum. Ex quo enim inuenit ens, licet non illud quod intendit generare, non ideo agit per se vt faciat ens: sed accidit vt intenderet faciendo facere tale ens, faciat etiam ens: vnde si non intenderet facere nisi ens, non ageret: quia iam ante actionem suam est. Si itaque peripathetica hæc doctrina, & optime fundata super continua experientia & ratione vera est, oportet dicere, quòd sicut ad hoc, quòd coloratum fiat per se, oportet quòd nō præfuerit coloratum, ita ad hoc, quòd ens fiat per se, oportet quòd nō præfuerit ens: hoc autem est nihil præesse, & totum fieri non ex aliquo. Et sic oportet quòd si ens fit per se, quòd fiat post nihil ipsius entis. Et ex his patet ratio dictorum in litera. ex eo namque quòd transmutans omne inuentum subiectum determinat, manifeste patet sequi, quòd non facit per se ens, sed determinat ad hoc vel illud. Materia enim prima etsi secundum se non sit quid, vel quale, est tamen tali passo ens, quòd vnumquodque ex se producibile, seipsa ponit extra nihil. Est enim aliquid omnium. Et ,ppterea, merito impeditur causationē entis in ęo quod ens, & ab agente per se ens, oportet produci

prope te, s.angelum: aliud prope nihil, s.materiam primam.

RESPON. dicendum, ꝙ antiqui philosophi paulatim, & quasi pedetentim, intrauerunt in cognitionem veritatis. A principio.n. quasi grossiores existētes, nō existimabant esse entia nisi corpora sensibilia.ᵉ Quorum qui ponebant in G eis motum, non cōsiderabant motum nisi secundum aliqua accidentia, vt puta secundum raritatem & densitatem, per congregationem & segregationem. Et supponentes ipsam substantiam corporum increatam, assignabant aliquas causas huiusmodi accidentalium transmutationum, vt puta amicitiā, litē, intellectū, aut aliquid hmōi. Vlterius vero procedentes, distinxerunt per intellectum inter formam substantialem, & materiā, H quam ponebant increatam: & perceperunt transmutationem fieri in corporibus, secundum formas essentiales. Quarum transmutationum quasdam causas vniuersaliores ponebant, vt obliquum circulum, secundum Arist. * vel ideas, secundum Platonem. Sed considerandum est, quòd materia per formam contrahitur ad determinatam speciem, ᵉ sicut substātia alicuius speciei per accidens ei aduenieñs cōtrahitur ad determinatum modum essendi, vt homo cōtrahitur per album. Vtrique igitur cōsiderauerunt ens particulari quadā consideratione: vel inquantum est hoc ens, vel inquantum est tale ens. & sic rebus causas agentes particulares assignauerunt. Et vlterius, aliqui erexerunt se ad considerandum ens inquantum est ens: & cōsiderauerunt causam rerum, nō solum secundum quod sunt hæc vel talia, sed ſm quod sunt entia. Hoc igitur quod est causa rerū inquantum sunt entia, oportet esse causam rerum, non solum secūdū quod sunt talia per formas accidētales, nec secūdum quod sunt hęc per formas substantiales, sed etiam secundum omne illud quod pertinet ad esse illorum quocunq; modo.ᵉ Et sic oportet ponere etiam materiam primam creatam ab vniuersali causa entium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus in 1.Physi.loquiẗ de fieri particulari, quod est de forma in formam, siue accidentalem, siue substantialem: nūc autem loquimur de rebus secūdū emanationem earum ab vniuersali principio essendi. A qua quidē emanatione, nec materia excluditur, licet a primo modo factionis excludatur.

AD 2ᵐ dicendum, quòd passio est effectus actionis. Vnde & rationabile est, quòd primum principiū passiuum, sit effectus primi I principij actiui. Nam omne imperfectum causatur a perfecto. Oportet enim primum principium esse perfectissimum, vt dicit Arist. in * 12.Metaph.

AD 3ᵐ dicēdū, ꝙ rō illa nō ostēdit, quòd materia nō sit creata, sed quòd non sit creata sine forma. Licet enim omne creatū sit in actu, non tamen est actus purus. Vnde oportet, quòd etiam illud quod se habet ex parte potentiæ, sit creatum, si totum, quod ad esse ipsius pertinet, creatum est.

ARTICVLVS III.

Vtrum causa exemplaris, sit aliquid præter Deum.

AD TERTIVM sic proceditur. Vr̄, ꝙ causa exemplaris sit aliquid præter Deum. Exemplatum.n. habet similitudinem exēplaris: sed creaturæ longe sunt a diuina similitudine. Non ergo Deus est causa exemplaris earum.

¶2 Præt. Omne quod est per participationem, reducitur ad aliquid C per se existens, vt ignitum ad ignē, sicut iam dictum est. * Sed quæcūque sunt in sensibilibus rebus, sūt solum per participationem alicuius speciei. Quod ex hoc patet, ꝙ in nullo sensibilium inuenitur solum id, quod ad rationem speciei pertinet, sed adiunguntur principijs speciei principia indiuiduātia. Oportet ergo ponere ipsas species per se existentes, ᵉ vt per se hominem, & per se equum, & huiusmodi. Et hæc dicuntur exemplaria. Sunt igitur exemplaria res quædā extra Deum.

¶3 Præt. Scientiæ & diffinitiones sunt de ipsis speciebus, non secundum quod sunt in particularibus, quia particularium non est scien- B tia, nec diffinitio. Ergo sunt quędam entia, quæ sunt entia vel species nō in singularibus. & hæc dñr exemplaria. Ergo idē quod prius.

¶4 Præt. Hoc idem vr̄ per Diony. qui dicit. * 5.cap.de diui.no. Quòd ipsum secūdum se esse, prius est eo quod est per se vitam esse, & eo qđ est per se sapientiam esse.

SED CONTRA est, quod exēplar est idē quod idea. Sed ideæ (ſm quod Augu. * lib. 83.q. dicit) sunt formę principales, quæ diuina intelligentia cōtinenẗ. Ergo exēplaria rerū nō sunt extra Deum.

RESPON. Dicendum, quòd Deus est prima causa exēplaris omnium rerum. Ad cuius euidētiam considerādum est, quòd ad productionem alicuius rei ideo necessarium est exemplar, vt effectus determinatam formam cōsequatur. Artifex enim producit determinatam formā in materia, propter

Ca.5.nō remote a pri.

Li. 83. q̄st. q.46. ante med. to. 4.

236

p̄r. q.7. ar. 1. ad 3. Et 2. co. 11. in princ.

Art. 1. huius quæst.

336

produci effectum totum syncathegorematice, vt in litera dicitur. A

¶Ad primum ergo dubium dr̄, quòd de causis intrinsecis loquēdo, eędem, q̄uis nō eodem mō, sunt causę entium in eo ꝙ entia: & transmutabiliū vt sic, s. materia & forma, vt patet in 1. Phys. & 7.Metaph. Transmutabilia.n.entia inquātum entia, ex materia & forma cōstāt, separata autē a materia, ex sola forma. De principiis quoq; extrinsecis loquendo, principia transmutabiliū & entiū vt sic, materialiter coincidūt, qm̄ Deus gloriosus est & primus motor, & supremus finis, & primū essendi principiū: & ,ppterea indistincte qñq; inueniẗ de causis entiū, in eo quòd entia, & causis trāsmutationū. Oportet tñ diligenter lectorē discernere, qñ formaliter, & qñ materialiter sermo verificaẗ. Nos.n.hic, quia formaliter loquimur, iō causas entiū in eo ꝙ entia a causis trāsmutationis separamus. Id vero, quod addiẗ ex 5.Phy. & similibus, nō obstat: qm̄ aliud est fieri ens simpl̄r, & aliud est fieri ens ſm quod ens: illud eñ importat fieri ens ex pura potētia vt subiecto, hoc aūt fieri ens post nō ens simpl̄r. Ad rōnē āt, concesso quòd idem sit fieri per se ens & ens in actu, negādū est, ꝙ ens in actu fit per se, quando fit ex pura potentia: nūquam enim per se fit, nisi qñ fit post non ens in actu: hoc autem nun- D quā potest per transmutationē cōtingere, vt patet ex dictis. Et caue ne fallaris nesciens discernere inter has propositiones, ens in actu fit ex ente in potentia per se, & ens in actu fit per se. In prima.n.notatur habitudo termini ad subiectum, & est vera: quia si ens in actu habet subiectū, eius subiectum per se est ens in potentia: & in hoc sensu ponitur in 12.Met.tex.8. In secunda autē, notatur habitudo termini ad suum fieri absolute: & propterea nunquam verificatur, quando ratio termini præerat.

¶Ad secūdū dubiū dr̄, ꝙ a specificatiua ad vniuersalē: nec valet cōsequētia simpl̄r, nec cū nota specificationis, formaliter loquēdo. Non.n.valet: Sortes est crispus ſm qđ capillatus, ergo oīs capillatus vt sic, est Crispus, &c. vnde, cum in ista, Ens inquantū est, ꝙ ens habet causas, teneatur ly inquantū, specificatiue: qm̄ sensus ens habet causas non solum ſm speciales rōnes essendi, puta humanū, equinū, &c. sed etiam ſm ipsam entis rationem, quāmuis non in quolibet, quia non in Deo. non solum.n. Sortes dependet, quia est homo, vel animal: sed etiā quia est, &c. E De instantia vero allata, nihil nocet: quia tenet gratia materiæ.

¶Ad tertium vero dubium dicitur, ꝙ formaliter loquendo, in omni materia valet. A est causa effectiua per se B. inquantum B. ergo est causa omnis eius, quod pertinet ad esse B, vt sic, alioquin non esset sufficiens & per se propria causa B. & sic propria causa hoīs inquantū homo, est causa omnis eius, qđ ptinet ad hominis esse, vt sic, & similiter causa entis inquātum ens, est causa oīs eius, quod pertinet ad ens, vt sic: & in hoc non est differentia. Sed disparitas est in vlteriori consequentia, gratia materiæ. Cum enim inter ens, & reliqua specialia, puta hominem, animal, &c. tantū differt, quòd in aliis, aliud est materia absolute, & aliud materia vt est eius, qm̄ materia absolute est ingenerabilis & incorruptibilis, vt autem est propria hominis, est ab agente hominem. In ente vero, idem est materia, & materia vt entis: quoniam materia absolute, non nisi entis esse pōt: iō in terminis specialibus nō valet sequela: A est causa ꝑ se homi- A nis, ergo est causa omnis eius, quod pertinet ad hoīem: sed oportet addere, vt sic, & postmodū non valet vlterior sequela, ergo est causa omnis eius, quod ptinet ad esse hominis: &, ergo est causa materiæ quæ est pars hominis: sed in termino vniuersalissimo, s. Ens, valet primo, A est causa entis, vt ens: ergo est causa omnis eius, quod pertinet ad ens, vt sic: & valet vlterius: ergo est causa oīs eius, quod pertinet ad ens: &, ergo est cā materiæ, q̄ est pars entis, vt in litera infertur.

¶ Super quæstionis quadragesimæquartæ Articu. tertium.

IN titulo, cā exemplaris, nō est quintum genus causæ: sed coordinatur in 5. Meta. inter causas formales: est.n. causa formalis rei, separata tñ. Nec vocatur exemplar ars factiua rei, sed id ad cuius imitationem ars facit effectum: siue illud sit res extra animam, siue intus: siue sit idem, qđ ipsa ars, siue non: formaliter.n.loqmur. Præter Deū aūt dr̄ directe contra positionem Plat. attributam, de exemplaribus sensibiliū &c.

¶In corpore ē vna conclusio respōsiua q̄sito. Deus est primum exemplar omnium rerum: hæc cōclusio primo probatur, secundo ibi, pñt etiam in rebus creatis: manifestatur illa particula, primū. Pro- D batur. Determinatio formæ effectus, est a causa exēplari, & res naturales determinatas formas consequuntur: ergo determinatio formarū naturaliū reducitur, sicut in primū principiū in diuinam sapientiā, quæ ordinē vniuersi excogitauit: ergo in diuina sapientia sunt exemplares formæ omniū rerum, ergo ipse Deus est primum exemplar omnium rerum. Antecedens pro prima parte declaratur in artificialibus, de exemplari, tam intus quàm extra. Quo ad secundam vero partem manifestū est. consequentia vero probatur, quia ordo vniuersi in rerum distinctione consistit. Consequentia autem tertia probatur, excludendo simul obiectionem quandam. Probatio est, quia illæ exemplares rationes, non sunt aliud realiter a diuina substantia. Obiectio vero est, quia huiusmodi formæ sunt multæ, substantia vero Dei, vna. Exclusio autem obiectionis est, ꝙ multitudo ista non multiplicat diuinam rem, sed respectum ad creatas seu creabiles res, vt in 15.q. patuit. Deinde declaratur, cur dixerit in conclusione ly primum, dicens, quia possunt dari secundaria exemplaria, perfectiora siquidem entia exemplaria dici possunt inferiorum, vt Philosophi dicunt. E

¶Circa necessitatem exemplaris causæ, scito, quòd determinationem formæ effectus, esse proprium effectum causę exēplaris, vt in litera dicitur, inductiua experientia manifestat. Videmus enim artifices, formas artificialibus determinare, secundum quòd proponunt, petentes huiusmodi artificialia: ipsum autem proponere, quod tale quid sic tantum &c. volo: est exemplar dare: ex quo certa datur forma effectus. Verum tamē est, quòd huiusmodi operationem non exemplar per seipsum, sed per agens: diuersimode tamen, quia per agens a proposito immediate: per agens vero naturale, mediate: mediāte scilicet datore naturæ. Et sic pro quanto opus naturæ est opus intelligētiæ: exemplaris causa ad determinandum omnibus effectibus formas necessaria est. Et exemplaris causa sufficientiam agentis siue naturalis, siue a proposito, non tollit. Nec ipsa superfluit: sed in suo ordine idē facit, quod agens alio causandi genere facit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Circa radicem conclusionis tursus aduerte, quòd quia author F supra determinatione formarum naturalium, quam manifeste videmus, fundat processum suum, ad ponendum Deum esse causam exemplarem: & Arist. confutat Plat. credentem exemplaria esse præter particularia agentia, vt res certas formas sortiatur: ne errare hic contingat: dupliciter potest ex determinatione formarum interri, q̃ sunt exẽplaria. Vno mõ sic, q̃ ex determinatis formis, concludamus determinata exemplaria tanquã proximas rerũ causas. Et sic falsum est: quoniam periret principalis actio agentis q̃ sunt apud nos, Bos enim non generaret bouem.

Alio modo sic, vt ex determinatis formis, inquantum ex eis consurgit ordo vniuersi, concludamus earum exemplaria in prima causa: quæ ordinem ex cogitauit vniuersi, tanquã partes ideæ ipsius ordinis. Et hoc est rationabile, eo quòd exemplar alicuius totius perfecte non habetur, nisi propria partiũ exemplaria habeantur, & sic manifeste hic procedit: vñ non aufertur causa litas proximarũ causarum, sed cũ opus naturæ sit opus intelligentiæ, primæ rationes naturaliũ operum assignãtur. 24 Et sic habes vim primæ consequentiæ.

¶ In resposione ad secundum, habes glossam illius propositionis: Omne tale per participationẽ, reducitur ad tale per essentiã: glossat eñ, vel ad aliqd eminentius continẽs illud.

exemplar ad quod inspicit, siue illud sit exemplar ad quod extra intuetur, siue sit exemplar interius mente conceptum. Manifestum est autem, quòd ea quæ naturaliter fiunt, determinatas formas consequuntur. Hæc autem formarum determinatio, oportet quòd reducatur sicut in primum principiũ, in diuinam sapientiam, quę ordinem vniuersi excogitauit, qui in rerum distinctione consistit. Et iõ oportet dicere, q̃ in diuina sapientia sunt rationes omnium rerum: quas supra *diximus ideas, id est formas exemplares in mente diuina existentes. Quæ quidem, licet multiplicentur secundum respectum ad res, tñ non sunt realiter aliud a diuina essentia, put eius similitudo a diuersis participari potest diuersimode. Sic igitur ipse Deus est primũ exemplar omniũ. Possunt etiam in rebus creatis quędam aliorum exemplaria dici, secũdum quod quædam sunt ad similitudinem aliorum, vel secundum eandem speciem, vel secundum analogiam alicuius imitationis.

*q. 15. ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet creaturæ non pertingant ad hoc, quòd sint similes Deo secundum suam naturam similitudine speciei, vt homo genitus homini generanti: ᶜ attingunt tamen ad eius similitudinem secũdum repræsentationem rationis in I tellectæ a Deo, vt domus quæ est in materia, domui quæ est in mente artificis.

AD 2m dicendum, quòd de ratione hominis est quòd sit in materia. Et sic non põt inueniri hõ sine materia. Licet igit hic homo sit p participationem speciei, non tamen potest reduci ad b aliquid existens per se in eadem specie, sed ad speciem 336 superexcedentem, ᶜ sicut sunt substantiæ separatæ. Et eadem ratio est de alijs sensibilibus.

AD 3m dicendum, quòd licet quælibet scientia, K & diffinitio sit solum entium, non tamen oportet q̃ res eundem modum habeant in essendo, quem intellectus habet in intelligendo. ᶜ Nos enim per virtutem c intellectus agentis abstrahimus species vniuersales a 79 particularibus conditionibus: non tamen oportet 85 quòd vniuersalia præter particularia subsistant vt particularium exemplaria.

Ca. 11. inter med. & finem. AD 4m dicendum, quòd sicut dicit Dionys.* 11. ca. de diui. no. Per se vitam, & per se sapientiam quãdoque nominat ipsum Deum, quandoque virtutes ipsis rebus datas: non autem quasdam subsistentes res, sicut antiqui posuerunt.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquartæ Artiquarum.*

IN titulo ly omnium, distribuit p̃ omnibus rebus aliis a Deo: quoniam tractatus iste de causalitate Dei ad extra est.

¶ In corpore vnica est conclusio, diuina bonitas est finis rerũ omnium. Probatur sic, primum agens inten dit solum communicare suam bonitatẽ, & vnaquæque creatura intendit consequi illius similitudinem: ergo diuina bonitas est finis omnium rerum. Antecedens quo ad primam partem declaratur, ex differentia inter primum agens & reliqua agentia imperfecta, scilicet quòd illa etiam agendo intendunt aliquid acquirere, quia hmõi agunt & patiũtur. hoc vero non propter acquisitionem, sed propter communicationem tantum finis, agit. Quo ad secundam partem, probatur: quia idem est finis agentis & patientis, vt sic, quãuis diuersimode. Cõsequentia vero probatur quo ad primã partem ex duabus propositionibus, prima est, q̃ omne agens agit propter finem, quod probatur, q̃ alioquin ex actione agentis non magis sequeretur hoc q̃ illud, nisi a casu. ᶜ Est autem idem finis agentis & patientis inquãtum huiusmodi, sed aliter & aliter. Vnum enim & idem est, quod agens intẽdit imprimere, & quod patiens intendit recipere. Sunt autem quædam, quæ simul agunt & patiuntur, quæ sunt agentia imperfecta: & his conuenit, quòd etiam in agẽdo intendant aliquid acquirere. Sed primo agenti, qui est agens tantum, non conuenit agere propter acquisitionem alicuius finis, sed intendit solum communicare suam perfectionem, quę est eius bonitas. Et vnaquæque creatura intendit consequi suam perfectionem, quæ est similitudo perfectionis & bonitatis diuinæ. ᶜ Sic ergo diuina bonitas est finis rerum omnium.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ agere pp indigentiam, non est nisi agentis imperfecti: quod natum est agere & pati: sed hoc Deo nõ cõpetit. Et ideo ipse solus est maxime liberalis: quia non agit ꝓpter suam vtilitatem, sed solum propter suam bonitatem.

AD 2m dicendum, quòd forma generati non est finis gñationis, nisi inquantum est similitudo formæ gñantis, ᶜ quod suã similitudinem communicare intendit. Alioquin, forma generati esset nobilior generãte, cum finis sit nobilior his quæ sunt ad finem.

diuina bonitas est finis, aduerte, quòd Deus potest dupliciter A sumi, Primo modo absolute, & sic eius nullus est finis. Alio modo, vt primum agens: & tunc dupliciter. Vno modo, quantum ad rem, quæ est actio: qua dicitur agens: & sic rursus nullum habet finem, quia actio Dei est eius substantia: & sic consueuit dici, quòd Deus agit propter finem, non sui, sed aliorum, vt in quæstio. 19. articu. 1. ad primum, tactũ est. Alio modo formaliter, secundum ratio nem actionis: & sic habet suam bonitatẽ, finem quæ actionis: qa omne agẽs, vt in litera dicitur, agit propter finem. Et confirmatur, qa finis est causa causarũ, id est, causalitatis cæterarũ causarum: ergo est cã causalitatis agentis: qđ est esse causam suæ actionis: si igitur finis, propter quem agit Deus, est sua bonitas, ipsa erit causa quare Deus agit. Et hoc expresse conatur litera docere in corpore, & in responsione ad primum: distinguendo de agente pp finem consequendum, vel communicandum, & in responsione ad quartum, docendo, quòd non inconuenit in Deo secundum rationem distinguere bonitatem suam, vt priorem causam: sequæstio. Dixi autem quodammodo: quia non est extensa causalitas diuinæ bonitatis, vt finis ad plures res, quam sint omnes creaturæ: sed ad aliquam rationem in ipso creatore, vt sic, vt patet ex dictis.

¶ Circa differentiam inter alia agentia: & primum, scito, quòd agentia imperfecta, quæ agunt & patiuntur, sunt duplicia. Quędam quæ agunt & patiuntur ab his in quæ agunt per reactionẽ. & illa sunt, quæ communicant in materia, vt dicitur in secundo de generatione. Quædam vero sunt, quæ agunt & patiũtur, quæ non communicant in materia, vt dicitur in secundo de generatione. Et dicuntur imperfecta eodem imperfectionis modo, quo etiam omnia entia citra primum dicuntur imperfecta, quia deficiunt a primi nobilitate, & de his loquitur directe litera, conditinguens contra ea primum agens: ex eo namque quòd agunt quasi acta, consequens est, vt in agendo tẽdant quasi patientia in acquirendum seu conseruandum (non enim refert D quid horum dicatur in proposito: quoniam agere ad conseruandum extra acquisitionis ordinem non est) aliquam propriam perfectionem: & vt inquit Auer. 12. Metaph. com. 36. saltem assimilationem ad primam causam in faciendo entia. Et hæc est summa perfectio: quoniam vt Diony. inquit, Omnium diuinissimum est, Dei cooperatorem fieri.

¶ In responsione ad secundum nota tria. Primum est, quòd in natura quædam distinctio, cuius alterum tantum membrum ex primitur, scilicet forma generati dupliciter: vno modo, vt similis formæ generantis: Alio modo tacetur. Innuitur enim hæc distinctio, cum dicitur, quòd non nisi vt similis, est finis: est igitur alia eius acceptio. Secundum est, quòd ibi dicitur, scilicet, quòd forma geniti, non nisi vt similis generanti est finis. Tertiũ est, quòd hoc probatur: quia finis est nobilior his quæ sunt ad finem. Circa quorum singula est dubium. Circa distinctionẽ ambiguum est, quod sit alterum distinctionis membrum. Circa responsionem vero: Tum, quia falsa videtur, quoniam forma E geniti etiam absolute est finis generationis: vt de se patet. Tum, quia ex ea non satisfit argumẽto inferenti, ex hoc quòd forma geniti est finis generationis, quòd ipsum agens non est finis suæ actionis: quoniam finis generationis non coincidit in idem numero cum agente. Cum enim ex hac responsione, hoc solum habeatur, quòd forma geniti non est finis nisi vt similis, confirmatur potius argumentum: quia siue sit finis vt similis, siue nõ vt similis, sufficit quòd ipsa est finis, quam constat non coinci dere in idem numero. Et confirmatur, quia ipsa vt similis, est distincta a forma agentis: quoniam de ratione similitudinis est diuersitas, vt dicitur 5. Meta. Circa rationem demum dubiũ est: quia cum in vniuocis par sit nobilitas generantis & geniti, (si forma geniti non potest esse finis: quia non est nobilior his quæ sunt ad finem) pari ratione nec forma generantis, nec forma geniti, vt similis generanti, potest esse finis.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis sciendũ, q̃ quis cõparando corruptibilia ad sempiterna, vt in 2. de Aia, tex. 34. & in 2. Cęli, com. 17. dr, agentia corruptibilia agunt pp aliud. Etem vt hic ostenditur, oia agunt vt participent perfectionem diuinam Absolute tñ: & non de his vel illis agentibus loquendo, & comparãdo ea ad effectus, vt in hoc argumento fit, dicendum est, q̃ oibus agẽtibus cõe est agere pp se, quãuis diuersimode. qđ sic manifestat, Oe agens intẽdit facere sibi simile: ergo intẽdit seipsum diffundere, extẽdere, & ampliare: ob hoc namq; gñans gñat, vt perseueret semp, eo quo põt modo, vt Philosophus dixit ibidẽ. In hoc autem, quòd dico seip sum diffundere seu cõicare, duo claudũtur, s. diffundere, & ly seipsum: & cum constet quòd nullũ agens seipsum intẽdat pp diffundere seu cõicare vt finem, restat vt diffundere intendat pp seipsum vt finem: & sic ipsum est cõicationis finis, & non econuerso. Differunt aũt agentia cætera a primo, quo ad hoc: quòd reliqua cõicationẽ ordinãt ad se, i. ad suam vtilitatem. Quãuis hoc ét sit diuersimode, in substantiis sempiternis & corruptibilibus: qm illæ ad conseruandã indiuidualiter assimilationẽ ad primam causam, istæ ad conseruandã assimilationẽ, vt pñt ad eandem, agunt. Prima aũt causa cõicationem ordinat ad se, i. ad suã bonitatem: & ideo reliqua agunt vt sic sint, aut conseruenẽ. Deus aũt, q̃ est Et proprerea liberalissimæ actionis ét a Philosophis dr, vt i rñone ad primum dr. His prælibatis, ad primum dubiũ dr, quòd distinctio est hæc. Forma geniti dupl̃r, s. vt est geniti, & vt est similis gñanti: qm intendit author excludere, q̃ vt est geniti, nõ est finis agẽtis: vt sustineat, quòd Deus nõ agit pp creatam naturã vt finẽ, sed pp seipsum. Ad secundũ vero negat quòd hoc sit falsum: generatio. n. põt dupl̃r sumi, vno mõ vt ab agente, alio mõ absolute: puta vt via. Et hoc quidem mõ, finis gñationis est forma etiã vt geniti, sed primo mõ non, vt in litera dr. Nec est verũ, q̃ hinc nõ satisfit argumẽto, qm forma vt similis formæ gñantis, significat formã geniti quidẽ, sed ex ea parte quæ est vna cum illa, quę est altera ipsa: quæ est quasi vicaria illius, ac per hoc insinuat, si ipsa vt quasi induit illam, est finis: qa illa est vere finis. Et sic for maliter satisfit argumento: quòd licet finis gñationis nõ coincidat in idem numero cũ forma agentis: redundat tñ in idem numero: ex eo quòd forma geniti non est finis, nisi vt similis formæ agentis. Ad cõfirmationẽ vero dr, quòd similitudo, cum distinctorũ eadem qualitas sit, ex parte vnitatis magis se tenet, q̃ significat, quam distinctionis, q̃ vt subiectorum conditionem exigit: & ideo author ad vnitatẽ insinuandam illa vsus est. Ad dubium demũ contra rõnem dr, quòd rõ literæ optime cõcludit, q̃ forma geniti, vt sic, nõ põt esse finis gñationis vt ab agente: qa non est nobilior agente. Sed nõ põt reflecti contra formam geniti, vt similem agenti, i. contra formam agentis: quia nulla cõparatio habet locum secluſa distinctione: non. n. oportet idem esse nobilius se, cum agit pp se: sed cum finis est aliud ab agente, oportet finem esse nobiliorem agente.

¶ *Super quæstionis quadragesimæquintæ Articulum primum.*

TItulus in principio corporis manifestabitur.

¶ In corpore duo facit. Primo dicit quid nominis creationis. secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, duo dicit, primo, quòd creatio significat emanationem totius entis a causa vñi. secundo, quòd significatũ inuenit: quod ꝓbat, quia nõ solũ oportet in rebus inspicere emanationem particularem, sed vniuersalem, vt iam patet ex dictis.

¶ Quo ad secundum, conclusio responsiua est. Creatio est ex nihilo. Et probatur sic. Quod procedit secũdum emanationem particularem, nõ præsupponitur. ergo cum totum ens procedit emanatione vniuersali, impossibile est aliquod ens præsupponi: ergo quod creatur, fit ex non ente, quod est nihil. antecedens probat inductiue. Cum sit homo, & albũ, &c. consequentia aũt manifesta relinquitur, ex cõi rõne factionũ ꝓportionaliter applicata. Secta aũt sequela manifestat, & quo ad terminos (qa nihil idẽ est qđ nullum

nullũ ens: & creatio est emanatio totius entis) & quo ad similitudiné ꝓportionis ĩ gñatione hoĩs.
¶ Circa pdicta aduerte duo. Primum est, ꝙ añcedés cum suis inductionibus & cõsequẽtibus nõ loquitur de fieri ex non hoĩe, aut nõ albo, & vł ex nõ tali vt subiecto: qm̃ sic intelligendo, nihil concluderet. Posset .n. dici, ꝙ fit totum ens ex nõ ente: qđ est ens in potẽtia: si cut hõ ex nõ hoĩe, qđ tñ est hõ in potẽtia, & albũ ex nõ albo: qđ tñ est albũ in potẽtia. Sed intẽdit Ex, idest Post. Oportet em̃ hoĩem fieri post nõ hoĩem, & albũ post nõ albũ, si ꝑ se fit. Nihil em̃ aliud hic intendit, nisi supradictũ fundamẽtũ ĩ 1. Phy. tex. 76. Vñ & verba sua hic manifeste ĩsinuãt hũc sensum, cũ dicit, sicut si gñatur hõ, nõ fuit prius hõ, cõtra ex nõ homine, distinguens prius hoĩem, ĩsinuauit, ꝙ ly ex, significat post. Scđo, quòd noĩe toti⁹ entis in ꝓposito nihil refert: vtrũ intelligas totũ vniuersum, aut aliqđ ꝑticulare ens totũ syncathegorematice: semꝑ. n. oportet qđ creat̃, ex nihilo sui fieri, i. post nihil sui. Et ex hoc, habes solutionẽ dubitationis, qũo aĩa ĩtellectiua creat̃, & tñ fit semꝑ in subiecto: q. a. s. post nihil sui fit per se: qđ de nulla alia forma in materia verificatur.

¶ Tertio. Vtrũ creatio sit aliquod ens in rerum natura.
¶ Quarto. Cui competit creari.
¶ Quinto. Vtrũ soli⁹ Dei sit creare.
¶ Sexto. Vtrũ cõe sit toti trinitati, aut ꝓprium alicuius personæ.
¶ Septimo. Vtrum vestigium aliqđ trinitatis, sit in rebus creatis.
¶ Octauo. Vtrũ opus creationis admisceatur in operibus naturæ & voluntatis.

F

Articvlvs primvs.

Vtrũ creare sit ex nihilo aliquid facere.

G

238 2. di. 1. q. 2. ar. 2. Et po. q. 3. ar. 1. * Cõt. aduer. c. 24.

AD PRIMVM sic ꝓcedit̃. Videtur, quòd creare nõ sit ex nihilo aliquid facere: dicit. n. * Aug. cõtra aduersarium legis & prophetarũ. Facere, est quod omnino non erat: creare vero, est ex eo, quod iam erat, educendo aliquid constituere.

¶ 2 Præt. Nobilitas actiõis & motus ex terminis consideratur. Nobilior igitur est actio, quæ ex bono ĩ bonũ est, & ex ente in ens, quàm H quæ est ex nihilo in aliquid. Sed creatio videtur esse nobilissima actio: & prima inter omnes actiones. Ergo non est ex nihilo in aliquid, sed magis ex ente in ens.

¶ 3 Præt. Hæc præpositio Ex, importat habitudinem alicuius causæ & maxime materialis: sicut cũ dicimus, ꝙ statua fit ex ære. Sed nihil non est materia entis, nec aliquo modo causa eius. Ergo creare non est ex nihilo aliquid facere.

Beda ĩ hũc locũ, to. 1.

SED CONTRA est, quod sup illud Gen. 1. In principio creauit Deus cœlum &c. dicit glo. * ꝙ creare est aliquid ex nihilo facere.

Q. præcedẽti. ar. 2.

RESPON. Dicendum, quòd (sicut supra dictũ est.*) non solum oportet considerare emanationem alicui⁹ entis particularis ab aliquo particulari agente, sed etiam emanationem totius entis a causa vniuersali, quæ est Deus. & hanc quidem emanationem designamus nomine creationis. Quod autem procedit secundum emanationem particularem, non præsupponit̃ emanationi. Sicut si generat̃ homo, nõ fuit prius homo, sed homo fit ex nõ homine, & album ex non albo. Vnde si consideretur emanatio totius entis vniuersalis a primo principio, impossibile est quòd aliquod ens præsupponatur huic emanationi. Idem autem est nihil, quòd nullum ens. Sicut igitur generatio hominis est ex non ente, quod est non homo: ita creatio, quæ est emanatio totius esse, est ex non ente: quod est nihil[e].

335

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Aug. æquiuoce vtitur nomine creationis, secundum quod creari dicũtur ea, quæ in melius reformantur, vt cum dicitur aliquis creari in episcopum. Sic autẽ non loquimur hic de creatione, sed sicut dictum est.*

In corp. ar.

F AD 2m dicendum, quòd mutationes accipiunt speciem & dignitatem non a termino a quo, sed a termino ad quem. Tanto ergo perfectior & prior est aliqua mutatio, quanto terminus ad quem illius mutationis est nobilior & prior: licet terminus a quo, qui opponitur termino ad quem, sit imperfectior. Sicut generatio simpliciter est nobilior & prior quàm alteratio, propter hoc, quòd forma substantialis est nobilior, quàm forma accidentalis: tamen priuatio substantialis formæ, quæ est terminus a quo in generatione, est imperfectior q̃ contrarium, quod est terminus a quo in alteratione. Et similiter creatio est perfectior & prior quàm generatio & alteratio, quia terminus G ad quem, est tota substantia rei. Id autẽ quod intelligitur vt terminus a quo, est simpliciter non ens.

AD 3m dicendum, quòd cum dicitur, aliquid ex nihilo fieri, hæc ꝓpositio Ex, non designat causam materialem, sed ordinem tantum, sicut cum dicitur, ex mane fit meridies, id est, post mane fit meridies. Sed intelligendum est, quòd hæc præpositio Ex, potest includere negationem importatam in hoc, quod dico nihil, vel includi ab ea. Si primo modo, tunc ordo remanet affirmatus, & ostenditur ordo eius, quod est ad non esse præcedens. Si vero negatio includat præpositionem, tunc ordo negatur, & est sensus: Fit ex nihilo, i. non fit ex aliquo: [c] sicut si dicatur, iste loquit̃ H de nihilo, quia non loquitur de aliquo. Et vtroq; modo verificatur, cũ dicitur, ex nihilo aliquid fieri. Sed primo modo, hæc præpositio Ex, importat ordinem, vt dictum est. [c] Secundo modo, importat habitudinẽ causæ materialis, quæ negatur.

Articvlvs II.

Vtrum Deus possit aliquid creare.

AD SECVNDVM sic proceditur: Vr̃, quòd Deus non possit aliquid creare. Quia secundũ I Philosophum* 1. Physico. Antiqui philosophi acceperunt vt communem conceptionem animi, ex nihilo, nihil fieri. Sed potentia Dei non se extendit ad contraria primorum principiorum, vtpote, ꝙ Deus faciat, quòd totum non sit maius sua parte, vel quòd affirmatio & negatio sint simul vera. ergo Deus non potest aliquid ex nihilo facere vel creare.

¶ 2 Præt. Si creare est aliquid ex K nihilo facere: ergo creari est aliquid fieri. Sed omne fieri est mutari: ergo creatio est mutatio. Sed omnis mutatio est ex subiecto aliquo, vt * patet per diffinitionem motus. Nam motus est actus existẽtis in potentia. ergo est impossibile aliquid a Deo ex nihilo fieri.

¶ 3 Præt. Quod factũ est, necesse est aliquando fieri. Sed non põt dici, ꝙ illud quod creatur, simul fiat, & factum sit: quia in permanẽtibus, quod fit non est, quod autem factum est, iam est: simul ergo aliquid esset & nõ esset. Ergo si aliquid fit, fieri eius ꝓcedit factũ esse. Sed hoc non

¶ Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulum secũdum.

TItulus patet. ¶ In corpe vnica est conclusio. Nõ solum est possibile: sed etiã necessariũ, omnia esse creata a Deo. Et probatur sic: si Deus nõ ageret nisi ex aliquo ꝓsuposito, sequeret̃ ꝙ illud præsuppositũ nõ esset causatũ ab ipso: sed nihil est in entibus incausatum ab ipso. ergo necesse est quòd Deus ex nullo præsupposito res in esse produxerit: hoc autẽ est creare. Cõditionalis assumpta ꝓbatur ex illa cathegorica vł; Oẽ faciens aliquid; ex aliquo non facit, sed ꝓsupponit illud ex quo facit, q̃ manifestat̃ inductiue, primo, in artificialibus, secũdo, in naturalibus. Destructio autẽ cõsequentis ꝓbatur ex q. præcedente, vbi ostensum est, quòd De⁹ est causa vniuersalis totius esse.

non potest esse, nisi præexistat subiectum in quo sustentetur ipsum fieri. Ergo impossibile est aliquid fieri ex nihilo.

¶ 4 Præt. Infinitam distantiam, non est pertransire. Sed infinita distantia est inter ens & nihil. Ergo non contingit ex nihilo aliquid fieri.

Habet̃ ex Beda super hunc locũ.

SED CONTRA est, quòd dicitur Gene. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram, vbi dicit glo. * quòd creare est aliquid ex nihilo facere.

Q. præced. artic. 1.

RESPON. Dicendum, quòd non solum est impossibile a Deo aliquid creari, sed necesse est ponere a Deo omnia creata esse, vt ex præmissis habetur.* Quicumque enim facit aliquid ex aliquo, illud ex B quo facit, præsupponitur actioni eius, & non producitur per ipsam actionem. Sicut artifex operatur ex rebus naturalibus, vt ex ligno & ære, quæ per artis actionem non causantur, sed causantur per actionẽ naturæ. Sed & ipsa natura causat res naturales quãtum ad formam, sed præsupponit materiam. Si ergo Deus non ageret nisi ex aliquo præsupposito, sequeretur, quòd illud præsuppositum nõ esset causatum ab ipso. Ostensum est autem supra,* quòd nihil potest esse in entibus, quod non sit a Deo, qui est causa vniuersalis totius esse. Vnde necesse est dicere, ꝙ Deus ex nihilo res in esse producit.

Q. præced. artic. 1. & 2.

Q. præced. artic. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd antiqui Philosophi, sicut supra dictum est, * non considera- C uerunt, nisi emanationem effectuum particularium a causis particularibus, quas necesse est præsupponere aliquid in sua actione. Et secundum hoc, erat eorum communis opinio, ex nihilo nihil fieri. Sed tamen hoc, locum non habet in prima emanatione ab vniuersali rerum principio.

AD 2m dicendum, quòd creatio non est mutatio nisi secundum modum intelligendi tantum. Nam de ratione mutationis est, quòd aliquid idem se habeat aliter nunc, & prius. Nam quandoque est idẽ ens actualiter se habens nunc & prius, sicut in motibus secundum quantitatem & qualitatem. Quandoque vero est idem ens in potentia tantum, sicut in mu D tatione secundum substantiam, cuius est subiectum materia, sed in creatione (per quam producitur tota substantia rerum) non potest accipi aliquid idem aliter se habens nunc & prius, nisi secundum intellectum tantum: sicut si intelligatur aliqua res prius nõ fuisse totaliter, & postea esse. Sed cum [d] actio & passio conueniant in substantia motus, & differant solum secundum habitudines diuersas, vt dicitur in * 3. Physic. oportet quòd subtracto motu, non remaneant nisi diuersæ habitudines, in creante & creato. Sed quia modus significandi sequitur modum intelligendi, vt dictum est, creatio significatur per modum mutationis. Et propter hoc dicitur, quòd creare est E ex nihilo aliquid facere, quàmuis facere & fieri magis in hoc conueniant quàm mutare & mutari: quia facere & fieri important habitudinem causæ ad effectum, & effectus ad causam: sed mutationem ex consequenti.

D. 34.

Li. 3. Physic. text. 20. & 21. tom. 2.

AD 3m dicendum, quòd in his quæ fiunt sine motu, similiter est fieri & factum esse, siue talis factio sit terminus motus, sicut illuminatio (nam simul aliquid illuminatur & illuminatum est, [e]) siue non sit terminus motus, sicut simul formatur verbum in corde & formatum est. Et in his quod fit, est cum dicitur fieri. Sed significatur ab alio esse, & prius non fuisse. Vnde, cum creatio sit sine motu, simul

174

A aliquid creatur & creatum est.

AD 4m dicendum, quòd obiectio illa procedit ex falsa imaginatione, ac si sit aliquod infinitum medium inter nihilum & ens. Quod patet esse falsum. Procedit autem falsa hæc imaginatio ex eo, quòd creatio significatur vt quædam mutatio inter duos terminos existens.

Articvlvs. III.

Vtrum creatio sit aliquid in creatura.

240 1. dis. 40. q. 1. art. ad 1. Et po. q. 3. a. 3.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd creatio non sit aliquid in creatura. Sicut enim creatio passiue accepta attribuitur creaturæ, ita creatio actiue accepta attribuitur creatori: sed creatio actiue accepta non est aliquid in creatore. Quia si sic, sequeretur quòd in Deo esset aliquid temporale. Ergo creatio passiue accepta non est aliquid in creatura.

¶ 2 Præt. Nihil est medium inter creatorem & creaturam. Sed creatio significatur vt medium inter vtrumque. Non enim est creator (cum non sit æterna) neque creatura: quia oportet eadem ratione aliam ponere creationem qua ipsa crearetur, & sic in infinitum. Creatio ergo non est aliquid.

¶ 3 Præt. Si creatio est aliquid præter substantiam creatam, oportet quòd sit accidens eius. Omne autem accidens est in subiecto. Ergo res creata esset subiectũ creationis, & sic idem est subiectum creationis & terminus. Quod est impossibile. Quia subiectũ prius est accidente, & conseruat accidens. Terminus autem posterius est actione & passione, cuius est terminus: & eo existente cessat actio & passio. igitur ipsa creatio non est aliqua res.

SED CONTRA. Maius est fieri aliquid secundum totam substantiam, quàm secũdum formam substantialem vel accidentalem. Sed generatio simpliciter vel secũ- E dum quid, qua fit aliquid secundum formam substantialem vel accidentalem, est aliquid in generato. Ergo multo magis creatio, qua fit aliquid secundum totam substantiam est aliquid in creato.

RESPON. Dicendum, quòd creatio nõ ponit aliquid in creato secundum relationẽ tantum, quia quod creatur, non fit per motum, vel per mutationem. Quod enim fit per motum vel mutationem, fit ex aliquo præexistenti. Quod quidem contingit in productioni-

¶ Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Arti. tertium.

IN titulo creatio sumitur ꝓ creatione passiua, qua. s. aliquid significat̃ creari. Et ly aliquid, sumitur pro ente reali, vt patet ex propositione articulorũ in principio q̃onis.
¶ In corpore vnica ẽ cõclũo. Creatio ponit in creato relationẽ tm̃. Et ꝓbat̃ sic. Productio totius esse a causa vl̃i, nõ est ex aliquo præexistẽte: ergo Deus creando producit res sine motu & mutatione: ergo creatio in creatura non est nisi relatio quædã ad creatorem principium sui esse. Añcedens probatur ex differentia inter productiones particulares, & productionẽ totius esse, seu vniuersalem. Prima vero consequentia ꝓbatur: quia oẽ quod fit per motum vel mutationẽ, fit ex aliquo præexistẽte. Secunda autẽ, quia subtracto motu ab actione & passione nihil remanet nisi relatio. Et confirmatur, quia sicut in passione, quæ est cũ motu, importat̃ relatio ad principium motus, ita in creatione passiua, ĩportat̃ relatio ad principiũ essendi.
¶ In r̃ñsione ad tertium, manifeste habes conferendo eam argumẽto, quòd relatio creationis est accidens, & non est relatio transcendens: quod etiam manifeste in q̃õnibus de potentia, q. 3. art. 3. ad tertium explicat̃. Et qm̃ omne accidens distinguitur realiter a substantia, oportet vt creatio distinguat̃ realr̃ a substãtia creata quacunq; ẜm doctrinam quam sequimur.

229 b

74

¶ Circa

¶Circa tamen hoc, dubium est. Sco. enim in secundo dist. 1. q. 4. & 5. tenens creationem passiue sumptam esse relationem transcendentem: & eandem realiter fundamēto, tripliciter nitit̃ hoc probare. Primo: illud quod ꝓprie inest alicui, & sine quo illud non potest esse absque contradictione, est idem sibi realiter: sed relatio lapidis ad Deum est huiusmodi: ergo. probatur maior sic: contradictio secundum esse & non esse dicta de aliquibus, infert distinctionem realem illorum: ergo impossibilitas recipiendi talia contradictoria, infert identitatem illorū. Et hoc, inquit ipse, vbi non est dependentia essentialis. Et declaratur ait: quia impossibilitas, quòd A sit sine B, aut est ꝓpter identitatem illorum, aut propter simultatem in natura eorundem, aut ꝓpter posterioritatē ipsius A, sed nihil horum duorum vltimorum conuenit lapidi respectu illi⁹ relationis ad Deū, vt patet, & tamen non potest esse sine illa: ergo est idem illi. Præt. Quod vniformiter dicitur de omni alio a Deo ad ipsum, nulli accidit: sed talis relatio vniformiter conuenit omni creaturæ ad Deum: ergo nulli accidit. & sic est idem fundamento. Probatur maior: qa par ratio est de omnibus. Præterea: Substantia 7. Meta. est prior accidente, natura, diffinitione, & tempore, & ly tpe intelligit̃ sic, quòd nulla est contradictio ex parte substantiæ, quin possit esse prior duratione omni accidente: ergo non est contradictio, quòd lapis esset prior duratione omni dependentia ad Deum, & sic esset absq; eo ꝙ dependeret a Deo, si depēdentia est accidens: hoc autem est absurdum, ergo. ¶Ad euidentiā huius difficultatis non est opus alia iacere fundamenta: sed superius determinata sequēdo, dicendum est, quòd hmōi relatio dependentiæ ad Deum in qualibet creatura est accidens distinctum realiter a substantia, & quòd tn̄ creatura nō pōt esse sine hmōi dependentia: sicut nec homo quin sit risibilis, vt in q. præcedente, art. 1. ad primum author docuit ex rōne: quia, s. omnis creatura est ens per participationem Dei, nec ab hoc potest denudari. Ad primā ergo rōnē Scoti in oppositum, negatur maior, & ad probationem eius dr̄, ꝙ añs est falsum, vl̄r loquendo: vt superius, cum de relōne & fundamento tractatum est, ostendimus. Et rursus, consequentia nihil valet, formaliter loquendo, vt ipsemet fatetur, ponendo exceptionem vnam: cur & mihi non licebit aliam exceptionem ponere? Ad declarationem autem negatur disiunctio illa, quia in sufficiens est, etiam apud ipsum, vt patet de partibus simul sumptis respectu tertiæ entitatis, illæ enim non possunt esse, quin tertia entitas sit, & tamē nō sunt posteriores, nec simul natura, nec eædem illi tertiæ entitati, nec dependent essentialiter ab illa. Vnde ratio nihil valet, dicimus enim, quòd inseparabilitas quādoq; est propter necessariam rerum cōnexionem, & sic est in proposito: ꝓpter assignatā cām. Ad secundam vero rōnē, negatur minor: qm̄ vt hic dicitur in rñsione ad secundū, Dependētia ad deū aliter conuenit substātiis creatis, & aliter ipsis relationib⁹: qm̄ dependentiæ substantiæ depēdēt per relationes: ipsæ autem relationes dependent seipsis. non ergo vniformiter huiusmodi relatio conuenit omnibus aliis a deo. Ad tertium vero dicitur, quòd admissa expositione illa, non valet sequela. ergo substantia creata potest esse sine omni accidēte: qm̄ ad veritatem illius propositionis: Substantia est prior &c. sufficit quòd aliqua substātia sit huiusmodi. talis est autē prima substātia, ſm veritatē, & qlibet itelligētia. ſcd'm Auer. 12. Met. cō. 25.

D. 34. — Art. præce. ad 2. — Q. 13. ar. 7. — Ar. præce. — Q. 42. ar. 1. ad 4. — 241 — Art. præce.

bus particularibus aliquorum entium. Non autem potest hoc contingere in productione totius esse a causa vniuersali omnium entiū, quæ est Deus. Vnde deus creando producit res sine motu. Subtracto[d] autem motu ab actione & passione, nihil remanet nisi relatio, vt dictum est.* Vnde relinquitur, quòd creatio in creatura, non sit nisi relatio quædam ad creatorem, vt ad principium sui esse: sicut in passione, quæ est cū motu, ĭportat̃ relatio ad principiū mot⁹.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd creatio actiue significata, significat actionem diuinam, q̃ est eius essentia, cum relatione ad creaturam. Sed relatio in deo ad creaturam non est realis, sed secundum rationem tantum. Relatio vero creaturę ad deum est relatio realis, vt supra dictum est,* cum de diui. nomi. ageretur.

AD 2m Dicendum, quòd quia creatio significatur vt mutatio, sicut dictum est:* mutatio autem media quodammodo est inter mouens & motum, ideo etiam creatio significatur vt media inter creatorem & creaturam. Tamen creatio passiue accepta, est in creatura, & est creatura. Neque tamen oportet, quòd alia creatione creetur. Quia relationes (cum hoc ipsum quòd sunt, ad aliquid dicantur) non referuntur per aliquas alias relationes, sed per seipsas, sicut ēt supra dictum est,* cum de æqualitate personarum ageretur.

AD 3m Dicendum, quòd creationis, secundum quod significatur vt mutatio, creatura est terminus. sed secundum quod vere est relatio, creatura est eius subiectū, & prius ea in esse, sicut subiectum accidente. Sed habet quandam rationem prioritatis ex parte obiecti, ad quod dicitur, quod est principium creaturæ. Neque tamen oportet, quòd quandiu creatura sit, dicatur creari: quia creatio importat habitudinem creaturæ ad creatorem, cum quadam nouitate, seu incœptione.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum creari sit proprium compositorum & subsistentium.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd creari nō sit proprium compositorum & subsistentium. Dicitur enim in lib.* de causis. Prima rerum creatarum est esse. Sed esse rei creatæ non est subsistens. Ergo creatio ꝓprie non est subsistētis & cōpositi.

¶ 2 Præt. Quod creatur est ex nihilo. Composita autem non sunt ex nihilo, sed ex suis componentib⁹. Ergo cōpositis nō cōuenit creari.

¶ 3 Præt. Illud proprie producitur per primam emanationem, quod supponitur in secunda. Sicut res naturalis per generationem naturalem, quæ supponitur in operatione artis. Sed illud quod supponitur in generatione naturali, est materia. Ergo materia est quę proprie creatur, & non compositum.

SED CONTRA est, quod dicit Genesis. 1. In principio creauit Deus cœl. & ter. Cœlum autem & terra sunt res compositæ subsistentes. ergo horum proprie est creatio.

RESPON. Dicēdū, ꝙ creari est quoddam fieri, vt dictum est.* Fieri autem ordinatur ad esse rei. Vnde illis proprie cōuenit fieri & creari, qbus conuenit esse. [e]Quod quidem conuenit proprie subsistētibus, siue sint simplicia, sicut substantiæ separatæ: siue sint composita, sicut substantiæ materiales. Illi enim proprie cōuenit esse, quod habet esse, & quod est subsistens in suo esse. Formæ autem & accidentia, & alia huiusmodi, non dicuntur entia, quasi ipsa sint, sed quia eis aliquid est, [f]vt albedo ea ratione dicitur ens, quia ea subie-

¶Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Artic. quartum.

239 240 452

IN titulo: ꝓprium distinguitur contra cōe: & creari distinguit contra concreari: ita ꝙ sensus quōnis est: vtrū creari sic sumptū, sit tm̄ subsistētiū, siue sint cōposita, siue non. ¶In corpore vnica est cōclo. Creata ꝓprie sunt tm̄ subsistētia. Et pbat sic. Creari est quoddā fieri. ergo ꝓprie cōuenit illis, quibus cōuenit esse. ergo ꝓprie cōuenit subsistētibus. Prima cōsequētia ꝓbat: qa fieri ordinat ad esse, Scd'a vero, qa esse ꝓprie cōuenit subsistētibus, quod ꝓbat ex dria inter subsistētia, & formas, accidētia, & alia hmōi: hoc, quòd subsistētia habēt esse sic, quòd in suo esse subsistūt, reliqua aūt dr̄r habere esse, nō quasi ipsa sint, sed quia eis aliquid est, vt patet de albedine. Et confirmatur authoritate Philosophi, & ex hac sequitur alia differentia in conclusione contenta. Nam sicut sola subsistentia sunt entia, & reliqua sunt coexistētia: ita sola subsistentia sunt creata, & reliqua sunt concreata.

¶Super quæstionis quadragesimæquintæ Articulum quintum.

TItulus ex prædictis clarus est.

¶In corpore quatuor facit. Primo, respondet quæsito quo ad creare virtute propria. Secundo, refert quandam opinionem quo ad creare instrumentaliter, ibi, contingit autem. Tertio improbat præfatam opin. in cōi, ibi: sed hoc esse non potest. Quarto, improbat eādem in spāli, quo ad agēs corporeum, ibi: & hoc pręcipue. ¶Quo ad primum conclusio respōsiua quæsito est. Creare est propria actio solius dei. Et probatur sic. Esse est prius effectus primę & vniuersalissimæ causæ, quæ est De⁹: & producere esse, absolute ptinet ad rōnem creationis. ergo creatio est propria actio solius dei. Prima propositio probatur dupliciter. Primo rōne, quia effectus vniuersaliores, oportet in vniuersaliores & priores causas reducere. Esse autem inter omnes effectus est vniuersalissimū. Secundo, authoritate, ex lib. de causis: Quòd neq; intelligentia, neque aīa nobilis dat esse, nisi inquātū operat̃ operatione diuina. ¶Circa hanc partē multiplex dubium occurrit. Et primo, circa primam propositionem assumptā. Arguit enim Scot. in 4. distin. 1. contra eam, dicens eam esse falsam, quod probat sic. Esse compositi est a gñante compositum, ergo non est proprius effectus Dei: & tenet seqla, qa cōpositū, puta bos, est ab vniuoco gñante. &c. ¶Dubium est secūdo: circa probationes illius. Arguit. n. ibidem contra eas. Et primo cōtra primam: Aut ibi est sermo de vniuersalitate causæ & effectus secundum prædicationem, aut secundum perfectionem: aut de vniuersalitate effectus secundum prædicationem, causæ vero secundum perfectionem. si semper est sermo de vniuersalitate secundum prædicationem, & minor est falsa: quia Deus non est causa vniuersalissima in prædicando: & vt patet, nō concluditur intentum. Si vero semper est de vniuersalitate ſm perfectionem, minor etiam est falsa: quia esse non est perfectissimus effectus: quod probatur, quia quodcunque includitur in multis, non potest esse perfectius quocunque illorum in quo includitur. Si autem difformiter accipiatur, ita ꝙ ex parte causæ sumatur vniuersalius ſm perfectionem, & ex parte effectus ſm prædicationem, tunc dupliciter peccat ratio: quia primo, maior est falsa. Nam effectus vniuersalissimus in prædicatione potest esse a causa imperfecta: quia saluatur in pluribus effectibus imperfectis. Secundo, quia peccat ſm sophisma consequentis: qm̄ ex hoc, quòd effectus vniuersalissimus in prædicatione est a causa vniuersalissima ſm perfectionem, & esse est huiusmodi, sequitur ista conclusio, Ergo eē inquantum hmōi, non potest esse nisi a causa vniuersalissima ſm perfectionem: sed ex hoc non sequitur, ergo esse huius creabilis non potest esse nisi a tali causa, patet ergo, quòd in illatione est fallacia consequētis. Quòd si distinguat, quòd in isto producto est considerare esse huius & esse simpliciter, hoc non soluit: quia ista non sic distinguuntur, quin ab eadem sint causa, cum sint idem. Deinde contra aliam probationem inuehit, quòd concludit oppositum intenti: quia non absolute negat propositio illa, intelligentiam dare esse, immo magis affirmat dum dicit, quòd non competit sibi dare esse, nisi inquantum operatur operatione diuina. ¶Circa vim illationis rōnis factę: dubitatur sic. Aut author intēdit quòd esse sic, est proprius effectus primæ causæ, quòd est a sola prima causa, & tunc militant obiectiones Sco. Aut ꝙ sic est proprius, ꝙ per se primo est a solo deo: & tunc illatio nihil videtur valere, nisi in virtute isti⁹ cathegoricæ, Producere esse per se primo, est creare: hæc autem est falsa, quoniam producere esse per se primo esse in boue, nō est creare. alioquin cū bos generatur, vel esse ei⁹ a nullo producitur ꝑ se primo, vel creatio semper admiscetur omni operationi naturæ: quod est contra S.Th. in vlt. arti. huius quæstio. ¶Ad euidentiā horum scito, quòd magna differentia est inter aliquem effectum & seipsum cū cōditione per se primo. Valde enim distant A fit a B, & A per se primo fit a B. In primo. n. significatur solum, quòd A fit, in secūdo ꝙ per se primo fit. Vn hæc duo, Esse fit, & Esse ꝑ se primo fit, distant plusquā cœlum & terra. In primo namque significatur tm̄, quòd esse terminat factionē: In secundo vero, ꝙ terminat, & modus quo terminat. In primo quoq; non infert, ergo immediate ante hoc non erat ens, in secundo aūt sic, vt patet ex supradictis ex 1. Phy. In primo rursus: nō infert agēs propriū. In secūdo aūt infert agēs propriū, & ꝑ se primo. In primo demū non infert, ꝙ in quocunq; fiat ab illa cā. In secundo aūt infert, quòd in quocūq; fit, ab illo agēte fit: qm̄ oportet vl̄r ab illo fieri, a quo per se primo fit. Vnde cum in ꝑsenti rōne non sit sermo de effectibus, vt quomodolibet fiunt, sed, vt per se primo fiunt, vt patet ex verbis literæ dicentis, quòd vniuersaliores effectus oportet in priores & vniuersaliores causas reducere, Reductio enim a per se primo fit: manifeste liquet quòd male intellecta est ratio ista a Sco. interpretante eam de fieri effectuum, absque ly per se primo. Vnde ad primum dubium dicitur, quòd propositio illa est verissima, sed male intellecta ab arguente. debet enim accipi conclusio vt sequitur ex pręmissis, ex quibus habetur, quòd esse est proprius effectus causæ vniuersalissimæ, quæ est Deus, id est, esse est per se primo effectus Dei. hoc enim significat ly proprius, & non significat idem quòd solum, seu tantum, vt arguens intellexit imponens authori, ꝙ esse est effectus solius Dei, hoc enim nunquam somniauimus. immo omnem causam tenemus dare esse, virtute tamen primæ causæ: vt propositio libri de causis adducta insinuat. Vnde frustra nixus est Scotus contra hunc articulum quo ad hoc. ¶Ad secundum vero dubium contra probationes dicitur: quòd directe loquendo, maior intelligit difformiter vniuersale ex parte causæ & effectus: qm̄ sensus est, quòd effectus vniuersalior ſm prædicationem, reducitur in cām vniuersaliorē ſm causalitatē, seu ſm perfectionem. Et ad primam obiectionem in oppositū dr̄, quòd ista maior est verissima, vt etiam ipse postmodum cogitur fateri ibidem. Et quòd probatio ad oppositum nihil valet. Nam cum hoc, quòd effectus vniuersalissimus sit a pluribus: immo ab omnibus

Li. 7. meta. tex. 2. to. 3. 542 452 — Art. 1. huius quæsti. & q. 44. artic. 1. — 36

ctum est album. Vnde secundum *Philosophū, Accidens magis ꝓprie dicitur entis quàm ens. Sicut igitur accidentia & formæ & huiusmodi, quæ non subsistunt, magis sunt coexistentia quàm entia, ita magis debent dici concreata, quàm creata. Proprie vero creata sunt subsistentia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur: prima rerum creatarum est esse, ly esse, non importat substantiam creatam, sed importat propriam rationem obiecti creationis. Nam ex eo dicitur aliquid creatum, quòd est ens, non ex eo quòd est hoc ens, cum creatio sit emanatio totius esse ab ente vniuersali, vt dictū est.* Et est similis modus loquendi: sicut si diceretur, quòd primum visibile est color, quàmuis illud, quod proprie videtur, sit coloratum.

AD 2m dicendum, quòd creatio non dicit constitutionem rei compositæ ex principijs præexistentibus: sed compositum sic dicitur creari, quòd simul cum omnibus suis principijs in esse producitur.[e]

AD 3m dicendum, quòd ratio illa non probat quòd sola materia creetur, sed quòd materia non sit nisi ex creatione. Nam creatio est productio totius esse, & non solum materiæ.

ARTICVLVS V.

Vtrum solius Dei sit creare.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd nō solius Dei sit creare. Quia* secūdum Philosophum Perfectum est, quod potest sibi simile facere. Sed creaturæ immateriales sunt perfectiores creaturis materialibus, quæ faciunt sibi simile. Ignis enim generat ignem, & homo generat hominem. Ergo substantia immaterialis potest facere substātiam sibi similem. Sed substantia immaterialis non potest fieri nisi per creationem, cum non habeat materiam ex qua fiat. Ergo aliqua creatura potest creare.

¶ 2 Præt. Quanto maior est resistētia ex parte facti, tanto maior virtus requiritur in faciente. Sed plus resistit contrarium, quàm nihil. Ergo maioris virtutis est aliquid facere ex contrario (quod tamē creatura facit) quàm aliquid facere ex nihilo. Multo magis igitur creatura hoc facere potest.

¶ 3 Præt. Virtus facientis consideratur secundum mensuram eius quod fit. Sed ens creatum est finitum, vt supra probatum est,* cum de Dei infinitate ageretur. Ergo ad producendum per creationem aliquid creatum, non requiritur nisi

242 2. dist. 1. q. 1. art. 3. Et 4. di. 5. q. 1. arti. 3. q. 3. Et 2. cōt. c. 21. 85. & 96. Et li. 3. c. 68. Et po. q. 3. art. 5. Et opus. 3. ca. 70. 94. & 95. Et opus. 15. c. 10. — *Lib. 2. de anima tex. 34. tom. 2. — Q. 7. ar. 2. 3 & 4.

omnibus causis, stat quòd a sola prima causa est per se primo. Non enim diximus, quòd effectus vniuersaliores sunt tantum a causis vniuersalioribus, vt arguens intellexit, sed quòd reducuntur in eas, id est, quòd sunt per se primo ab eis. Et mirum est, quomodo in hoc caligauerit, cum in promptu erat nosse hanc maioré ex 2.Phy.& 5.Met.

virtus finita. Sed habere virtutem finitam, non est contra rationem creaturæ. Ergo non est impossibile creaturam creare.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in * 3. de Trin. quòd neque boni, neq; mali angeli, possunt esse creatores alicuius rei. Multo minus igitur aliæ creaturæ.

Li.3.de tri. c.8. per totum. to.3.

RESPON. Dicendum, quòd satis apparet in primo aspectu secundum præmissa: quòd creare non potest esse propria actio nisi solius Dei. Oportet enim vniuersaliores effectus in vniuersaliores & priores causas reducere. Inter omnes autem effectus, vniuersalissimum est ipsum esse. Vnde oportet, quòd sit proprius effectus primæ, & vniuersalisimæ causæ, quæ est Deus. Vnde etiam dicitur li.*de causis, quod neque intelligentia, vel anima nobilis dat esse, nisi inquantum operatur operatione diuina. Producere autem esse absolute, nó inquantum est hoc, vel tale, pertinet ad rationem creationis. Vnde manifestum est, quòd creatio est propria actio ipsius Dei. Contingit autem quòd aliquid participet actionem propriam alicuius alterius, non virtute propria: sed instrumentaliter, inquantum agit in virtute alterius: sicut aer per virtutem ignis habet calefacere & ignire. Et secundum hoc, aliqui opinati sunt, quòd licet creatio sit propria actio vniuersalis causæ, tamen aliqua inferiorum causarum inquantum agit in virtute primæ causæ, potest creare. Et sic posuit Auicenna, quod prima substantia separata creata a Deo, creat aliam post se, & substantiam orbis, & animam eius, & quod substantia orbis creat materiam inferiorum corporum. Et secundum hunc etiam modum Magister dicit in 5. distin.* 4. senten. quòd Deus potest creaturæ communicare potentiam creandi, vt creet per ministerium, nó propria authoritate. Sed hoc esse non potest, quia causa secunda instrumentalis, nó participat actionem causæ superioris, nisi inquantum per aliquid sibi proprium dispositiue operatur ad effectum principalis agentis. Si igitur nihil ibi ageret secundum illud, quod est sibi proprium, frustra adhiberetur ad agendum. Nec oporteret esse determinata instrumenta determinatarum actionum. Sic.n. videmus, quòd securis scindendo lignum, quod habet ex proprietate suæ formæ, producit scamni formam, quæ est effectus proprius principalis agétis. Illud autem quod est proprius effectus Dei creátis, est illud quod præsupponitur omnibus alijs, scilicet, esse absolute. Vnde nó potest aliquid operari dispositiue, & instrumentaliter ad hunc effectum, cum creatio non sit ex aliquo præsupposito: quod possit disponi per actionem instrumentalis agentis. Sic igitur impossibile est, quòd alicui creaturæ conueniat creare, neque virtute propria, neq; instrumentaliter, siue per ministerium. Et hoc præcipue inconueniens est dici de aliquo corpore quod creet, cum nullum corpus agat, nisi tangendo vel mouendo. Et sic requirit in sua actione aliquid præexistés quod possit tági & moueri. Quod est contra rationem creationis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod aliquod perfectum participans aliquam naturam facit sibi simile, non quidem producendo absolute illam naturam, sed applicando eam ad aliquid. Non enim hic homo potest esse causa naturæ humanæ absolute, quia sic esset causa suiipsius: sed est causa quòd natura humana sit in hoc homine generato. Et sic præsupponit in sua actione determinatam materiam, per quam est hic homo. Sed sicut hic homo participat humanam naturam, ita quodcunque ens creatum participat, vt ita dixerim, naturam essendi: quia solus Deus est suum esse, vt supra * dictum est. Nullum igitur ens creatum pót producere aliquod ens absolute, nisi inquantum esse causat in hoc. Et sic, oportet quod præintelligatur id per quod aliquid est hoc, actioni, qua facit sibi simile. in substantia autem immateriali non potest præintelligi aliquid, per quod sit hæc: quia est hæc per suam formam per quam habet esse, cum sint formæ subsistentes: igitur substantia immaterialis non potest producere aliam substantiam immaterialem sibi similem, quantum ad esse eius, sed quátum ad perfectionem aliquam superadditam: sicut si dicamus, quod superior angelus illuminat inferiorem, vt * Dionys. dicit. Secundum quem modum etiam in cœlestibus est paternitas, vt ex verbis Apostoli patet, Ephe. 3. Ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Et ex hoc etiam euidenter apparet, quod nullum ens creatum potest causare aliquid, nisi præsupposito aliquo. Quod repugnat rationi creationis.

Ca.4.& ro cœle.hiera. a medio.

AD 2^m dicendú, quod ex cótrarijs fit aliquid per accidés, vt dr in * 1. Physic. Per se auté fit aliquid ex subiecto quod est in potentia. Cótrarium igitur resistit agenti, inquantum impedit potétiam ab actu, in quem intendit reducere materiam agens. Sicut ignis intendit reducere aquá in actum sibi similé, sed impeditur per formá & dispositiones contrarias: quibus quasi ligatur potentia ne reducatur in actum. Et quanto magis fuerit potentia

Li.1.Phys. text.43. & sequé.to.2.

¶Ad secundam vero probationem dr, quòd consequentia est optima. Esse per se primo, est causa vniuersalissima: ergo esse hui⁹ & illius & cuiuscunque, est per se primo ab eadem causa. & fundatur consequentia super illa cathegorica, Esse in quocunq; fit, ab eo oportet fieri a quo per se primo fit: quam constat esse per se notá. Nec huic veritati obstat, quòd cú fit bos: esse fiat a boue generante, quoniam non fit ab eo nisi per accidens, illo accidentalitatis modo, quo coloratum fit per accidens, cum ex nigro fit album. Ad obiectionem vero cótra allegatam authoritatem, iam patet responsio: quia non est allata ad probádú, quòd esse est a solo Deo, sed quod esse est per se primo a deo.

Ex ppositione 3. potest haberi. tom.3.

¶Ad tertium auté dubium dicendum est, quòd ró literę potest dupliciter intelligi. Primo, vt ex idétitate productionis esse per se primo, & creationis, inferatur quòd creatio est propria actio soli⁹ Dei, id est conueniat soli deo, ex propriis seu virtute propria: & sic processus pateret ex dictis in præcedenti quæstione. Et licet vera diceret, non multum tamen artificiosus videtur. Nec propositiones assumptæ de reductione effectuum in causas, multum viderentur ad propositum. Vnde secundo intelligitur, vt ex identitate per se primo termini actionis primæ causæ & creationis inferat, quòd creatio est propria solius Dei actio, & sic artificiosus valde, & efficaciter ex assumptis propositionibus fit processus. Ex eo namque, quòd esse, est per se primo ratio quòd aliquid fiat a prima causa, & etiá quòd aliquid creetur, optime sequitur, quòd creatio primæ causæ propria est. Et hunc sensum manifeste insinuat litera: dú primam propositionem, scilicet, quòd esse est per se primo ró, quòd aliquid attingatur ab vniuersalissima causa, probat ex regula reductionis effectuum vniuersaliorum in causas vniuersaliores. Secundam vero, s. quòd esse est ratio quòd aliquid creetur, ponit dicendo, quòd producere esse non inquantum est hoc, vel tale, sed inquantum esse pertinet ad rationem creationis. In his em verbis ostenditur, quòd esse, ratio creationis est, & sic subtiliter ex identitate per se primo termini, conclusum est intentum. Et quia hoc ex dictis satis in promptu erat: ideo litera dicit, quòd satis apparet in primo aspectu, quòd creatio est propria actio solius Dei. Vnde ad obiectionem in oppositú dr, quòd cathegorica fundans hunc processum, non est illa propositio, quàmuis sit vera. s. producere per se primo esse, est creare, sed quòd respicere per se primo esse, est operatio propria primæ causæ, vel creare est respicere per se primo esse. Cum vero dicitur, quòd ista est falsa, Dare per se primo esse est creare: quia í factione bouis &c. Rńdetur quòd nullum inconueniens est, immo oportet in factione rerum naturalium esse a nullo fieri per se primo tunc: quoniá fit semper vnamquodque ex alio ente, licet per accidens, & vt millies iam dictum est, non fit per se primo, & consequenter a nullo fit per se primo id, cuius ró immediate ante illud erat, siue per se, siue per accidens, vt patet ex 1. Physi. Notanter autem dixi, tunc, ne ex hoc errares, aut imponeres mihi, aliquem effectum positiuum per se vnum in vniuerso a nullo agente per se primo: quodlibet eni ens, quod a natura fit, in productione totius vniuersi, in qua producta sunt omnia secúdum vná sui partem, s. materiam inchoatiue a prima cá cœpit pendere, & postmodú ex cooperatione primæ causæ in secundis causis, vnumquodque complete fit ens. Et sic per se primo, quodlibet inquantú ens, est a prima cá: sed nó per actionem totaliter nouam, & similiter conseruatur ab ipsa. Et sic esse omne reducitur in actionem Dei, vt per se primo causæ, sed non totaliter nouá.

¶Quo ad secundú, ponit opiniones Auic. & Magistri: satis clare circa communicationé actus creádi, quòd. s. potest cómunicari creaturæ. Et licet, corú rationes non nisi arguendo afferantur: hic tñ ostenditur quòd positio hæc non repugnat conclusioni determinatæ, cú hoc enim quòd creatio propria est Dei actio, stat, quòd potest alteri conuenire, non ex propriis, sed inquátum participat Deum, cuius est illa actio propria, & hoc ostenditur in litera de actione ignis respectu aeris.

¶Aduerte hic, quòd author recitando Magistrum, refert quoq; seipsum in 1.di.2.q.1.art.3. & 5.dist.4.q.1.ar.3.q.2.ad quartú: non aspernatum opinionem Magistri, quam hic repellit cum sequacibus, etiam si ipsemet fuit vnus ex illis.

¶Quo ad tertium repræhenditur positio prædicta, tali ratione. Causa secunda instrumentalis non participat actionem causæ superioris, nisi inquantum per aliquid sibi proprium dispositiue operatur ad effectum principalis agentis: sed nullú agens secúdum potest aliquid dispositiue operari ad effectum Dei creantis: ergo nulla potest esse causa instrumétalis ad creationis actum. Maior probatur dupliciter, ducédo ad inconuenies primo, quia si nihil ageret causa instrumentalis secundú sibi proprium, frustra adhiberetur ad agendum. Secundo, quia non oporteret esse determinata instrumenta determinatarum actionum. Deinde manifestatur inductione ad sensum, quia sic videmus in securi &c. Minor quoque probatur dupliciter. Primo, ex termino: quia esse absolute, quod est proprius effectus creantis: omnibus aliis præsupponitur: secundo ex modo, quia creatio non est ex aliquo: & sic excludit omne disponibile.

¶Circa hanc rationem occurrunt obiectiones, primo Scoti: q. 4. vbi supra: dupliciter maiorem assumptam impugnat, volés eam esse falsam cum illa particula, dispositiue, sine illa autem posse bene & male intelligi. Et quia author expresse ponit illam particulam, & in illa constituit vim medii termini, vt patet: ideo singula afferenda sunt distincte. Vult ergo primo, quòd causa instrumentalis non oportet quòd habeat actionem propriam, cuius oppositum in litera dicitur: concedens quoq;, quòd causa instrumentalis, habet aliquid proprium per quod agit, negat quòd per illud proprium habeat actionem, nisi in virtute principalis agentis. Et hoc probat: quia in quacunque actione quam habet instrumentum non in virtute principalis agentis, in illa non est instrumentum, sed principale agens. Tertio, arguit contra ly dispositiue. Instrumentum potest attingere effectum principalis agentis. ergo non oportet vł̃r quod agat dispositiue. Antecedens concedit, inquit, ét ab ipso. i. S.T. alibi, s. in 4. senten. di.1.q.1.ar.4.q.1. Et manifestatur in factione monetę, & sigillatiõe. Quarto, iuehit cótra exéplum de securi & similibus, volens quod ex his nó pót trahi intentum: quia sunt instruméta ad actionem præuiam alteri actioni: securis.n. est instrũm ad scissionem, quę est præuia formationi scamni: nó sic aũt est in omnibus causis instrumentalibus, quia aliqua sunt instrũa, vt dictú est, ad solá illá actioné, qua principalis effect⁹ fit. Durandus deinde arguit, volens primo, quod ró supponit vnum falsum, s. quòd omnis cá secunda sit cá instrumentalis respectu dei. Hoc inquit est falsum, quia angelus nullo mó mouetur a Deo, cú agit. Et pręterea, sequeretur quod oém naturalé actionem sequeret effectus dei. Scdo, quod ró in secúda pcipue pbatione minoris, supponit aliud falsum, s. quod ois actio causæ scdæ sit ex subiecto, hoc inquit non est necessarium: quia non minus potest Deus separare accidés a subiecto dú fit a naturali agente, quá cú factú est. Tũc sic. separet Deus accńs a subiecto dú fit a naturali agéte. ergo illud fieri erit nó ex subiecto. nó ergo sic oportet cám secúdá agere ex subiecto, quin possit oppositú diuina fieri potétia.

Vi.art.4.

¶Ad euidentiam huius difficultatis, scito, quòd vł̃r loquédo, dupliciter intelligi pót, cám instrumentalem exigere actioné, s. propriam, & principalis agétis. Vno mó sic, vt sint duæ actiones habentes diuersas res, pro terminis, sicut calor aię & calefacit & gñat carné: & hoc iudicio meo, nó est necessarium: & cótra hoc tédit Sco. Alio mó sic, vt vna operatio, put est ex ppria instrĩ virtute, faciat aliquid puiú ordine naturæ, ei quod facit, put est ex virtute principalis agentis, sicut situalis cópositio trianguli ex virtute motiua simul ponit tres virgas, ex róne aũt facit formá triáguli, nulla alia actione adiúcta. & sile est in sculpturis. Et hoc est indubitatú, & intétú. Certú qdé, q a ois cá ĩstrumétalis ppriá aliquá virtuté actiuá hét: alioqn, vt in lr̃a dr̃, frustra ad agédú assumeretur &c. Omni aũt virtuti actiuę rńdet aliquid p eá factibile, alioquin esset actiua nihili. Et cú cóstet, quod primú in intétione est vltimú in gñatione, & quod cócurrétibus cá principali & instrumentali simul, primú in intentione est effectus, sm id quod habet ex causa principali: consequens est, quòd id quod habet effectus ex cá instrumentali, est præuium ei quod est ex cá principali, siue illa duo sint multæ res, siue vna: & distinguant vt res & modus eius, siue quouis alio mó, nihil refert. Intentú aũt, qa ró alludunt, & efficax pcessus est. Nomine. n. dispositionis intelligitur omne præueniens, & nomine pprię actionis intelligitur operatio inquátú est ex instrumenti virtute. Efficacia aũt processus liquet, qm si ois cá instrumentalis causat virtute ppria aliquid puium termino formali principalis agentis: & in creatione nihil pót causari puium quocunq; mó: cósequés est, nullá posse in creando instrumentalem cám cócurrere. Vń ad rónes Sco. q. cótra primú sensum tendút, rńdere quis forte nó oporteret: dico tñ, quòd cá instrumentalis habet actionem ppriá, coincidentem tñ materialiter cum actione quá habet vt instrm agétis. Et cú secúdo dr, quod quicqd opat p illud ppriú causat in virtute principalis agentis: pót duplr̃ intelligi. Primo sic. In virtute principalis agentis, i. p virtuté principaliter existété i principali agente, & sic est falsissimú: qm p virtuté in se, & non in principali causat illud ppriú, alioqn vt deductú est, per illud ppriú nihil proprii faceret. Alio modo sic, In virtute principalis agentis, i. vt fiat sub principali agéte. Et sic vł̃ verú, qm principale agés duplr̃ se habet ad cám instruméta lem, s. vt vtés ppria instruméti virtute, & vt eleuás ipsam ad aliqd altius cán dú, intétú, s. ab ipsa principali causa. Et sic, instrumentú ad hoc quod sit instrumentum, exigit virtutem & actionem propriam, & participationem actionis principalis. Et licet, in secunda tantum dicatur proprie instrumentaliter causare, in prima tamé non dicitur agens principale, sed causans ex propria virtute. Vnde consequétia Scoti. In hac actione non causat in virtute principalis agentis. ergo ipsum est agens principale, non valet: non enim oportet, quòd respectu omnis actionis causa sit aut principalis aut instrumentalis proprie loquendo: sed datur medium, scilicet, quòd est causa instrumentalis, ex propriis illam causans. Extensis tamen vocabulis potest dici, & causa instrumentalis etiam illius propriæ actionis, pro quanto agit applicata ab alio: sicut, quia anima vtitur calefactione ad generationem carnis, animæ calor potest dici instrumentum animæ; etiam in calefaciendo, & potest dici causa principalis: quia propria virtute causat. Nec inconuenit, immo oportet omnem causam instrumentalem esse sic principalem, idest, habentem propriam virtutem, diuersimode: nec hoc accidit, sed per se conuenit instrumento, sicut vnicuique formæ propria materia. Ratio namque instrumenti non nisi in propria virtute actiua saluari pót, sicut ratio hominis in talibus carnibus & ossibus.

¶Ad secundum vero negatur consequentia, pertingit ad vltimam formam quandoque: ergo non dispositiue. disponendo namque ex propriis pertingit ad vltimú ex virtute agentis principalis, ét sumendo dispõné pro dispositione realiter distincta: vt ibidem dat author exemplum de qualitatibus actiuis & formis naturalium, & per oppositum respectu animæ intellectiuæ.

¶Ad vltimum dicitur, quòd doctrina a notioribus tradenda ést. Et propterea, author exemplum de securi induxit: in quo tamen declarauit intentum, dicendo, quòd producit formam scamni, insinuans per hoc, quòd nihil aliud intendebat, nisi quòd instrumenta etiam attingendo formam intentam a principali, disponunt. idest, præuium aliquid faciunt.

¶Ad Durandum autem, dicitur primo, quòd ró literæ non eget illa ppositione. s. Omnis causa secúda est instrm Dei: sed illa: quæcúq; cá scda assumeret ad creationis actú, esset cá instruméntalis: quam

quam constat non posse inficiari, quia ſm omnes, creatio est ꝓpria actio solius Dei, & quæcunque causa assumitur ad exequẽdum propriam superioris actionem, constat quòd vt instrumentalis cã adhibetur. Dicitur secundo, quòd etiam illa propositio est vera, vt patet ex q. De potentia, q.3.ar.7. vbi angelus, & oĩs causa secunda non agit, nisi agaŧ a Deo multipliciter, vt diffuse ibidem ostenditur. Nec incõuenit, immo oportet oẽm actionem creaturæ attingere ad effectũ Dei: quia semper attingit ad esse, qđ nulla causa dat, nisi ĩ virtute primæ causæ, vt hic, & ĩ tertio cõtra Gent. c.64. & 65. ostenditur. 335 c

¶Ad obiectionem aliam vero eiusdem dr̃, quòd licet semp possit accñs a subiecto separari in sensu diuiso, nõ tñ cõpossibile est, quòd

ligata, tanto requiritur maior virtus in agente ad reducendam materiam in actum. Vnde multo maior potentia requiritur in agente, si nulla potẽtia præexistat. Sic ergo patet, ꝙ multo maioris virtutis ẽ facere aliqd ex nihilo, q̃ ex cõtrario.

Ad 3m dicendum, ꝙ virtus facientis nõ solũ consideratur ex substantia facti, sed etiam ex modo faciendi.[e] Maior enim calor non solum magis, sed etiam citius calefacit. Quàmuis igiŧ creare aliquem effectum finitum non demonstret potentiam infinitam, tamen creare ipsum ex nihilo demonstrat potentiã[d] infinitam. Quod ex prędictis patet*. Si enim tanto maior virtus requiritur in agente, quanto potentia est magis remota ab actu, oportet, quòd virtus agentis ex nulla præsupposita potentia, quale agens est creans, sit infinita: quia nulla ꝓportio est nullius potentiæ ad aliquam potentiam, quã præsupponit virtus agentis naturalis, sicut non entis ad ens. Et qa nulla creatura habet simpliciter potentiam infinitam, sicut neque esse[d] infinitum, vt supra* probatũ est, relinquitur quòd nulla creatura possit creare.

accidens separetur a subiecto, & fiat ab agente naturali: nisi forte eidem in fieri tribuatur, vt gerat vicem subiecti: sicut in sacramento altaris dicimus, quòd quantitas gerit vicem substantiæ, etiam in corruptione. Rõ autem disparitatis inter possibilitatẽ separationis accidentis in fieri, & facto esse, est, quia esse accidentis non est in esse actualiter, sed aptitudinaliter in subiecto. Et propterea stat, quòd separetur, & sit. Fieri autem eius ab agente naturali est actualiter educi de potentia: non enim aliter agens naturale agit, nisi educẽdo de potentia subiecti. Et ꝓpterea, sicut non stat simul, quòd fiat ab agente naturali, & non reducatur de potentia subiecti, quia implicat: ita non stat simul, quòd fiat ab agente naturali, & sit separatum a subiecto, est.n. manifesta implicatio, quam si aduertisset Durandus, forte tacuisset.

¶Quo ad quartum, confutatur prædicta opinio specialiter quo ad corpus: quia omne corpus agit tangendo, ergo præexigendo aliqd suæ actioni: nullum aũt creans præexigit aliqd. ergo. &c.

¶In respõsione ad primum, aduerte, quòd Sco. eam refert vbi supra, per modum rõnis cõtra Auic. sic: participans naturã aliquam facit sibi simile nõ ꝓducendo naturã absolute, sed applicãdo &c. Et cõtra eã multipliciter arguit. Primo, quia hic assumuntur duo alibi improbata, s. quòd hõ nõ est hic nisi per materiã. Et quòd angelus est hic per suam formam. Secundo, quia illa maior, aut fundatur super hoc, ꝓductum oportet participare naturam. Et sic sequeŧ quòd nec a Deo posset creari angelus. Aut super hoc, quòd producens angelus participat naturã. Et sic, nihil valet, qa angelus ꝓducẽs non habet aliquid præsuppositum ipsi esse: ergo nec in producẽdo requiriŧ aliquod præsuppositũ ipsi esse: ꝓducẽdũ.n. oportet esse simile producenti. Tertio, contra illã propositionem minorem. Omne ens creatum participat naturã essendi, aut esse participatur tanquam actus posterior essentia, aut tanquã idem essentiæ, sed neutro modo concluditur intentum, ergo.

¶Ad hæc breuiter dr̃, & ad primum, quòd illa alibi improbata, sunt ẽt alibi sustentata, & verificata. Ad secundum vero dr̃, quòd vt in litera aperte monstratur, maior ipsa verificatur, quia agens participat illam naturam: & probatur in litera maior, ducendo ad impossibile: quia, s. si participãs aliquã naturã, causaret illã absolute, & nõ in hoc, sequereŧ quòd causaret illã in seipso: & tenet sequela, quia causa alicuius naturæ absolute, est cã illius vr̃: & consequenter in quocunq; est participata: & consequenter in se ipso, ex quo ipsum quoque est de numero participantium illam naturam. Ad obiectionem ergo dicitur, quòd ex hoc antecedẽte. Angelus producit alium angelum, sequuntur duo cõtradictoria, s. & quòd angelus producendus habet aliquid præsuppositũ: & quòd non habet. Ex eo namque, quòd oportet esse similẽ producenti, sequitur, quòd non habet. Ex eo vero, quòd producẽs est ens per participationem, sequitur, quòd producẽdi aliquid prexistat: quia eius actio non potest esse, nisi factio esse in hoc. Nec est mirum hoc, quia antecedens implicat. Vnde, argumentum Scoti nihil valet, ex sequela vnius contradictorii inferens non sequelam alterius. dicimus enim quòd sequitur vtrumque: & hoc ostendit, quòd antecedens est omnino impossibile: & vt in litera dicitur, ex hoc euidenter patet, quòd nulla creatura potest creare.

¶Ad tertium autem dicitur, quòd nihil refert ad propositum: identitas aut diuersitas essentiæ ab esse, satis est, quòd sint entia

F per participationem, aut omnino simplicia, aut inseparabiliter composita, sic quòd nihil eorum potest præsupponi ante aliquid aliud eorundem. iam enim ostensum est, quòd maior cum toto processu solida est, quicquid horum sit. Quod arguens subdit, quòd apud nos subiectum non supponitur propter naturam agentis participatam, sed quia forma, quæ est pars naturæ participatę, est materialis: ipsæ rerum actiones, & ratio in litera ad probandum maiorem allata, ostendũt rude esse.

¶In responsione ad tertium habes respõsionem inquirentibus, quare potentia creandi non potest cõmunicari creaturæ: quare repugnat &c. ratio est, quia virtus creatiua est infinita, & si non ratione facti, tamen ratione modi faciendi. Et per hoc solues multa argumentorum a Capreolo recitatorum in 2. distin. 1. q. 3. contra hanc conclusionem: quæ vide si vis in eo. Veruntamen Scotus vbi supra, hanc rationem affert: & quàmuis male videatur subsumere, inferendo distantiã potentiæ ab actu: nihilominus, quia euidenter apparet quòd H hunc literæ passum reprehendere nititur, recitanda est solutio eius, & confutanda. Dicit ergo, quòd licet nullius potentiæ ad aliquam potentiam nulla sit proportio. negatur tamen sequela, ergo virtus quæ potest super hanc, nullam habet proportionem ad virtutem quæ potest super illam. Et ratio negationis est, quia prima extrema, scilicet, nulla potentia, & aliqua potentia non sunt, inter quæ non est nata esse proportio: quia alterum non est quantum, alia vero extrema, scilicet virtutes, sunt inter quæ nata est esse proportio, quia ambæ sunt quantæ. Et datur exemplum de puncto & linea, inter quæ nulla est proportio, & tamen virtutes potentes super illis, non sunt improportionales.

¶Ad hanc solutionem confutandam & firmitatem rationis supra dictæ in litera, scito, quòd ratio literæ non fundatur præcise supra improportionem primorum extremorum, vt arguens dissimulare videtur, sed fundatur super illa regula Peripatetica, quòd qñ sunt duo extrema sic se habentia, quòd quãtũ vnum minuitur, I reliquum crescit tantum proportionaliter, & econuerso, si vtrumque numeraliter multiplicatum pónatur, & combinetur: ita quòd quælibet combinatio constet ex vno vnius, & altero alterius extremi, si vnum ponitur diminui vsque ad non gradum, & reliquum compar crescit supra omnem gradum, idest, in infinitum; ac per hoc, sicut inter minutum vsque ad non gradum, & crescentem gradum, nulla est proportio: ita inter reliqua duo crescentia nulla est proportio. Verbi gratia, & est exemplum ad propositum ex 4. Physi. tex. 72. Velocitas motus, & corpulentia spatii sunt duo extrema, quæ cæteris paribus ita se habent, ꝙ quanto minuitur corpulentia, tanto motus est velocior: vt patet ad sensum. Si multiplicetur vtrumque, & ponamus duos motus, & duo spatia vnum motum in vno spatio, & reliquum in alio, & corpulentia vnius spatii minuatur vsque ad non gradum, idest quòd nullum sit corpus: oportet quòd velocitas motus in illo spatio augeatur in infinitum, & qualis est proportio K spatii sine corpore, ad spatium corpore plenum, talis sit proportio velocitatis istius, ad velocitatem illius. Super hac regula datur processus Philosophi ibidem, ad probandum, quòd motus in vacuo & pleno, sunt improportionales. Super hac regula fundatur processus literæ, vt patet ex ipsa litera expresse assumente in prima propositione duo extrema, scilicet, & proportionale augmentum, & decrementum eorum, dicens, quòd si tanto maior virtus exigitur in agente, quãto potentia elongatior est ab actu: hoc.n. diminutionem importat: & postmodum subdit alterum extremum ad non gradum. oportet inquit, ꝙ virtus agentis ex nulla præsupposita potentia sit improportionalis &c. Et quàmuis hæc, etiam si fingendi licẽtia daretur, nõ possit negari: põt tamen probari, & ad propositũ in nostris terminis. Quia aliter sequereŧ ꝙ virtus potens facere ex aliqua potentia, & virtus potẽs facere ex nulla potẽtia, essent æquales: qđ nõ est intelligibile: repugnat.n. illi ꝑ se notæ maiori assumptæ in lra, quam Sco. tãquã eam non viderit, tacuit. Et patet sequela, arguẽdo in Aris. sumpta aliqua virtute faciẽte ex nulla potẽtia & finita ꝑ eos, puta A: & alia virtute certa, puta B, faciẽte ex aliqua potentia, puta C: & statuta inter eas certa proportione, puta decupla: arguatur sic, si sumatur potentia in decuplo elongatior ab actu, quàm C, virtus faciens, ex ista potẽtia in decuplo excedet B: ergo erit æqualis ipsi A, quod in decuplo tantũ excedit B. ergo virtus agẽs, ex aliqua potentia erit æqualis virtuti agenti ex nulla. Et aduerte quòd nihil refert: vtrum possit dari in natura potẽtia ĩ decuplo, aut cẽtuplo remotior, sicut nihil refert: vtrũ possit dari corpus ĩ centuplo &c. subtilius, & motus semper velocior: sufficit enim veritas conditionalium. Quicqd enim repugnat veritati huiusmodi cõditionalium, est impossibile. Et si hoc negas, philosophiã naturalem Arist. destruis, vt patet in 4. 6. 7. & 8. Physi. Ad Scotum ergo dicit: ꝙ rõ non arguit ex extremis improportionalibus absolute, sed ex eis vt terminis ꝓgressus augmentationis & diminutionis proportionalis, vt patet, & iõ valet. Exemplum vero de puncto & linea, quæ extrema ĩproportionalia absolute sũt: nihil obstat, quia ad nullum est ꝓpositũ. Stat ergo solida demõstratio literæ, ꝙ virtus creatiua est infinita, & ideo incommunicabilis: omnis enim virtus finita est alteri virtuti finitæ proportionalis, vt etiã ipse fatetur, quoniã vtraque quanta est & finita.

243 a.prol.con. 1.5. Et po. q.9.ar.5.ad

ARTICVLVS VI.

Vtrum creare sit proprium alicuius personæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ creare sit ꝓprium alicuius personæ. Quod.n. est prius, est causa eius quod est post, & perfectum imperfecti. Sed processio diuinæ personæ est prior quàm processio creaturæ, & magis perfecta, quia diuina persona procedit in perfecta similitudine sui principij, creatura vero in imperfecta. Ergo processiones diuinarum personarum sunt causa processionis rerum. Et sic creare est proprium personæ.

¶2 Præt. Personæ diuinæ non distinguuntur abinuicem nisi ꝑ suas processiones & relationes[e]. Quicquid igitur differenter attribuitur diuinis personis, hoc conuenit eis ſm processiones & relationes ꝑsonarum. Sed causalitas creaturarũ diuersimode attribuitur diuinis ꝑsonis. Nam in symbolo fidei patri attribuitur, ꝙ sit creator omnium inuisibilium & visibiliũ. Filio autem attribuitur, ꝙ per eum omnia facta sunt, sed spirituisan. ꝙ sit dominus & viuificator. Causalitas ergo creaturarum cõuenit personis secũdũ processiones & relationes.

¶3 Præt. Si dicaŧ ꝙ causalitas creaturæ attenditur ſm aliquod attributum essentiale, quod appropriatur alicui personæ, hoc non videtur sufficiens. Quia quilibet effectus diuinus causatur a quolibet attributo essentiali. s. potentia, bonitate, & sapientia, & sic non magis ꝑtinet ad vnũ, quàm ad aliud. Non debet ergo aliquis determinatus modus causalitatis attribui vni personæ magis quàm alij, nisi distinguerentur in creando secundum relationes & processiones.

SED CONTRA est, qđ dicit Dion.* 2. c. de diui. no. ꝙ cõia toti⁹ diuinitatis sunt omnia creabilia.

RESPON. Dicendum, ꝙ creare est proprie causare, siue producere esse rerum. Cùm autem omne agens agat sibi simile: principium actionis cõsiderari potest ex actionis effectu. Ignis enim est qui generat ignem. Et ideo creare conuenit Deo ſm suum esse, quod est eius essentia, quæ est communis tribus personis. unde creare non est proprium alicui personæ, sed commune toti Trinitati. Sed tamẽ diuinæ personæ ſm rationem suæ processionis habent causalitatẽ respectu creationis rerum. Vt enim supra A ostensum* est, cum de dei scientia & volũtate ageretur: Deus est causa rerum per suum intellectum & voluntatem, sicut artifex rerum artificiatarũ. Artifex autem per verbum in intellectu conceptum, & per amorem suæ voluntatis ad aliquid relatum, operatur. Vnde & Deus pater operatus est creaturam per suum verbum, quod est filius, & per suum amorem, qui est spiritussanctus. Et ſm hoc, processiones personarum sunt rationes B productionis creaturarum, inquã tum includunt essentialia attributa, quæ sunt scientia & voluntas. Q.14.ar.8. & q.19.ar.4.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ processiones diuinarũ personarũ sunt causa creationis sicut dictum* est.

AD 2m dicendum, ꝙ sicut natura diuina, licet sit communis tribus personis, ordine tamen quodã eis conuenit, inquantum filius accipit naturam diuinam a patre, & spiritus sanct. ab vtroque, ita etiã & virtus creandi, licet sit commu- C nis tribus personis, ordine tamen quodam eis conuenit. Nam filius habet eam a patre, & spiritussan. ab vtroq;. Vnde creatorem esse attribuitur patri, vt ei qui nõ habet virtutem creandi ab alio. De filio autem dicitur, Per quem omnia facta sunt, inquantum habet eandẽ virtutem, sed ab alio. Nam hęc prępositio, per, solet denotare causam mediam, siue principium de principio. Sed spirituisancto, qui habet D eandem virtutem ab vtroque, attribuitur ꝙ dominando gubernet & viuificet quæ sunt creata a patre per filium. Potest etiam huius attributionis communis ratio accipi ex appropriatione essentialium attributorum. Nam sicut supra dictum est*, patri attribuitur & appropriatur potentia, quæ maxime manifestaŧ in creatione, & iõ attribuiŧ patri creatorem esse. Filio aũt appropriaŧ sapiẽtia, ꝑ quã agẽs ꝑ ĩtellectũ operaŧ. Et iõ dr̃ de filio: Per quẽ oĩa facta sunt. Spirituisancto autẽ E appropriaŧ bonitas, ad quã ꝑtinet gubernatio, deducẽs res ĩ debitos fines, & viuificatio. nã vita in ĩteriori quodã motu cõsistit. primũ ãt mouẽs ẽ finis & bonitas. Q.39.ar.8.

AD 3m dicẽdũ, ꝙ licet effect⁹ Dei ꝓcedat ex quolibet attributorũ, tñ reduciŧ vnusquisq; effectus ad illud attributũ. cũ quo habet cõueniẽtiã ſm ꝓpriã rationem. Sicut ordinatio rerũ ad sapiẽtiã, & iustificatio ĩpij ad miam & bonitatẽ se supabũdãter diffundẽtẽ. Creatio vero q̃ ẽ ꝓductio ipsi⁹ substãtię rei, reduciŧ ad potẽtiã.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulũ sextũ.*

IN titulo: Propriũ distinguitur contra commune.

¶In corpore duæ cõclusiones. prima est, Creare non est proprium alicui personæ, sed commune toti Trinitati. Probaŧ, creare ẽ proprie causare esse rerum. ergo cõuenit Deo ſm suũ esse. ergo est commune toti Trinitati. prima consequẽtia probatur, quia principium actionis ex effectu consideratur: quia omne agẽs agit sibi simile, secunda vero: quia esse Dei est eius essentia, quę communis est toti Trinitati.

¶ Circa antecedens non oportet solicitari: quia iam patet ex dictis, quòd causare per se primo esse, & creare, idem sunt, & ideo in litera ponitur ly ꝓprie.

¶ Secunda cõclusio est, Personæ diuinæ ſm rationẽ suæ processionis, inquãtum includunt essentialia attributa, scientiam, & volũtatem, habent causalitatẽ respectu productionis rerum. Et probatur. Artifex per verbum & amorem relatũ &c. operatur, ergo Deus pater per filium, & spiritũsanctũ operatus est creaturam: consequentia probatur, quia De⁹ est rerum causa, sicut artifex: & filius est verbum, & spiritussanctus amor. In corp.ar.

¶ Aduerte hic, ꝙ argumenta, quæ in secundo distinctione prima facit Scotus, non facit nec militant contra positionem istam, sed contra (vt ibidem dicitur) Henricum, ponentem, ꝙ personæ diuinæ ratione propriorum habent causalitatem, nos enim ratione appropriatorũ dicimus: & ideo nihil contra nos.

ARTICVLVS VII.

Vtrum in creaturis sit necesse inueniri uestigium Trinitatis.

AD SEPTIMVM sic procediŧ. Vr̃, ꝙ in creaturis nõ sit

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulũ septimũ.* 244

IN titulo: Vestigiũ metaphorice sumitur pro Sup.q.5.arti.5. Et infra.q.93.arti.16.co.

Et.1.dist.3. q.2.ar.3. & 5.& cont.c. 25. fin. Et pot.q.9.ar. 9.

*Q.32.art. 1.

tur pro repræsentatiuo per modum, quo vestigiũ repræsentat impressorem eius. Et sumptum est, ex. 3. di.1.sent.vbi a theologis hoc tractatur.

¶ In corpore tria. Primo, qd nominis vestigii & imaginis. Secundo, cõclusionẽ responsiuam quo ad imaginem. Tertio, quo ad vestigium.

¶ Quo ad primum. Cõmune ẽ vestigio & imagini repræsentare: quia omnis effectus repręsentat suã causam. Differentia est inter ea, quia vestigium repræsentat causalitatem, imago formam eius: declaratur, quoniam his duobus modis inueniuntur effectus repræsentare cãm: & hi congruũt vestigii & imaginis rõnib⁹.

li.6.de trin. non procul a fine lib, to mo.3.

¶ Aduerte hic, ꝙ quia vestigium metaphorice tãtum sumitur in proposito, & translatio metaphorica, potest ẽm multas conditiones fieri:;ideo nõ incõuenit, ꝙ vestigiũ dicatur, vt repræsentatiuum causalitatis, & non formæ, vel vt repræsentatiuum partis & nõ totius, vel repręsentatiuum imperfectum.i.ẽm cõmunia omnib⁹ creaturis, & non propria rationalib⁹ &c. Vnicuique nãq; in hoc suo abundare sensu conceditur, modo a vero nõ declinetur.

¶ Quo ad scd̃m cõclusio est: in creaturis rationalibus est imago trinitatis. Probatur, processiones diuinæ sunt verbi & amoris intellectualis. ergo in creaturis rationalibus est imago earum. probatur, quia in eis sunt verbũ & amor. Sed quoniam de re hac erit qõ.93.iõ trãseamus.

Q.27. per totam.

¶ Quo ad tertiũ, cõclusio est: In creaturis omnibus inuenitur vestigiũ trinitatis. Probatur: in qualibet creatura inueniuntur aliqua q̃ oportet reducere ĩ diuinas personas, sicut ĩ causam. ergo ĩ qualibet est vestigiũ trinitatis. Antecedens manifestaẽ, ẽm quatuor assignationes triplicitatis, inuẽtæ

necesse inueniri vestigium trinitatis. Per sua enim vestigia vnumquodque inuestigari potest: sed trinitas personarum, nõ potest inuestigari ex creaturis, vt supra dictum est* Ergo vestigia trinitatis non sunt in creatura.

¶ 2 Præt. Quicquid ĩ creatura est, creatum est. Si igitur vestigiũ trinitatis inuenitur in creatura secũdũ aliquas proprietates suas, & omne creatum habet vestigiũ trinitatis, oportet in vnaquaque illarum inueniri etiam vestigium trinitatis. Et sic in infinitum.

¶ 3 Præt. Effectus non repręsentat nisi suam causam. Sed causalitas creaturarum pertinet ad naturam cõmunem: nõ autẽ ad relationes, quibus personæ & distinguuntur & numerantur. Ergo in creatura nõ inuenitur vestigium trinitatis, sed solum vnitatis essentiæ.

SED CONTRA est, quod Augustinus, dicit * 6. de Trinita. quòd Trinitatis vestigium in creatura apparet.

RESPON. Dicendum, quòd omnis effectus aliqualiter repræsentat suã causã, sed diuersimode, nam aliquis effectus repræsentat solam causalitatem causæ, nõ autẽ formam eius, sicut fumus repræsentat ignem: & talis repræsentatio dicitur esse repræsentatio vestigij. Vestigium autem, demonstrat motum alicuius transeuntis, sed non qualis sit. Aliquis autem effectus repræsentat causam, quãtum ad similitudinẽ formæ eius, sicut ignis generatus, ignem generantẽ: & statua Mercurii, Mercurium: & hæc ẽ repræsentatio imaginis. Processiones autem diuinarum personarum, attenduntur secundum actus intellectus & voluntatis, sicut supra dictum est*. Nam filius procedit vt verbum intellectus: spiritussanctus, vt amor voluntatis. In creaturis igitur rationalib⁹, in quibus est intellectus & voluntas, inuenitur repræsentatio trinitatis per modum imaginis, inquãtum inuenitur in eis verbum conceptum, & amor procedens ᵉ. Sed in creaturis omnibus inuenitur repręsentatio Trinitatis per modum vestigij, inquantum in qualibet creatura inueniuntur aliqua, quæ necesse est reducere in diuinas personas, sicut in causam. Quælibet enim creatura subsistit in suo esse, & habet formam per quam determinatur ad speciem, & habet ordinem ad aliquid aliud ᵉ. Secundum igitur quod est quædam substantia creata, repræsentat causam & principium, & sic demonstrat personam patris, qui est principium non de principio.

Secundum autem quod habet quandam formam & speciem, repræsentat verbum, secũdum quod forma artificiati est ex conceptione artificis. Secundum autem quod habet ordinem, repræsentat spiritumsanctum inquantum est amor ᵉ: quia ordo effectus ad aliquid: alterum est ex voluntate creantis. Et ideo dicit Augustinus. in * 6. libro de Trinit. quòd vestigium Trinitatis inuenitur in vnaquaque creatura, secundum quod vnum aliquid est, & secundum quod aliqua specie formatur, & secundum quod quendam ordinem tenet. Et ad hæc etiam reducuntur illa tria, numerus, pondus, & mensura, quæ ponuntur Sap. 11. Nam mensura refertur ad substantiam rei, limitatam suis principijs, numerus ad speciem, pondus ad ordinem. Et ad hæc etiã reducuntur alia tria quæ ponit Augustinus. * modus, species, & ordo. Et ea quæ ponit in lib. † 83. quæst. quod constat, quod discernitur, quod congruit. Constat enim aliquid per suam substantiam, discernitur per formam, congruit per ordinem. Et in idem de facili reduci possunt, quęcunque sic dicuntur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd repræsentatio vestigij attenditur secundum appropriata, per quem modum ex creaturis in Trinitatem diuinarum personarum veniri potest, vt dictum est *.

AD SECVNDVM dicendum, quòd creatura est res proprie subsistens, in qua est prædicta tria inuenire. Neque oportet quòd in quolibet eorum quæ ei insunt, hæc tria inueniantur, sed secundum ea vestigium rei subsistenti attribuitur.

AD TERTIVM dicendum, quòd etiam processiones personarum sunt causa & ratio creationis aliquo modo, vt dictum est*.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum creatio admisceatur in operibus naturæ & artis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd creatio admisceatur in operibus naturæ & artis. In qualibet enim operatione naturæ & artis, producitur aliqua forma. Sed non producitur ex aliquo cum non habeat materiã partem sui: ergo producitur ex nihilo. Et sic in qualibet operatione naturæ & artis, est creatio.

ĩ qualibet creatura, & clare patet litera.

¶ Aduerte in antecedẽte duo. Primo, ꝙ ly in qualibet creatura, distribuit etiã pro rõnalibus, qm̃ ĩ his habet locũ imago vt infra patebit, ẽm rõnẽ, & vestigiũ ẽm ꝓportionales cõditiones earũ, & cęterarũ creaturarũ, puta modi, spẽi, & ordinis &c. Secũdo, ꝙ cũ dr̃, ꝙ oportet reducere in diuinas personas, vt causam, intelligitur modo iam determinato, s. in diuinas personas, rõne appropriatorũ, ratione quorum sunt causæ creaturarum.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulũ octauũ.*

IN titulo hoc, aduerte, ꝙ quæstio ẽ non de singulis operibus naturæ & artis: sed de oĩbus aut pluribus: an creatio in oĩbus aut pluribus operibus naturæ & artis misceat. Dico aũt hoc, ꝑꝑ generationẽ hoĩs, qm̃ de ea nulla hic fit mẽtio, q̃a q̃d in pluribus ẽ, tractaẽ hic.

¶ In corpe quatuor facit. primo reddit causam q̃siti: secũdo tractat vnã opinionẽ, tertio oppositã, quarto rñdet q̃sito.

¶ Quoad primũ, rõ quæsiti est factio formarũ, de qua apud oẽs fuit, & est maxima qõ. Cũ eni cõis animi cõceptio omniũ esset, ꝙ ex nihilo nihil fit, & similiter nihil reuertitir in nihil: et ĩtelligiẽ ex nihilo sui, & sĩr ĩ nihil sui, & nõ vt rudes intelligunt, ex nullo præsupposito: viderẽt formas substãtiales ꝑcipue q̃nq; apparere, & q̃nq; nõ, in varias inciderũt opiniones extremas. Nã quidã ponẽtes latitationẽ rñdebãt negatiue q̃ni, q̃a negabãt oẽ fieri, ne ponerẽt aliq̃d ex nihilo fieri, & hos reꝑhẽdit author ignorantiæ materiæ. Alii de quorum numero videntur Plato & Aui. &c. ponẽtes formas proprie fieri, responderunt affirmatiue, quia fiunt ex nihilo sui: subiecta tamẽ materia vela-

uit oculos eorum, ne aduerterent ponere se ex nihilo aliquid fieri. Et hos arguit author: quia nesciebant naturã formæ, ꝙ scilicet formæ materialis (de qua loquimur) non est fieri nec ẽẽ. Solus diuinus ille Aris. quo ad ingenium, viam inuenit mediã, qua & vere res fierẽt, & nihil fieret ex nihilo sui. Ponẽdo.n. ꝙ formæ sunt, & nõ sunt absq; generatione & corruptione, idest ꝙ earum non est fieri, nec corrumpi: sed ꝙ sola composita fiunt, generantur & corrumpuntur, omnia saluauit: semper enim aliquid compositi pręest, & remanet materia, & sic respondetur negatiue quæstioni: sed non quia nihil fit, sed q̃a sola composita fiũt: formæ autem sunt ad factionem compositorum, & non sunt ad corruptionem eorundem. Creatio ergo non admiscetur operibus naturæ, sed præsupponitur eidẽ: & sic patent omnia quæ sunt in litera.

¶ In responsione ad secundum: tractãdũ esset: an qualitates actiuæ possint inducere formas substantiales virtute substãtiarum. Sed quoniã inferius, vbi de potẽtiis angeli & animæ agetur, vniuersaliter tractabitur: an substantia creata possit esse immediatũ principium alicuius operationis, ideo illuc vsq; differatur &c.

¶ In responsione ad tertiũ, aduerte duo. Primo, ꝙ cum dicitur ad generationẽ animalium imperfectorũ sufficere agẽs vniuersale, non excluditur virtus proportionalis semini, quæ est ꝓxima causa generationis: sed excluditur proximũ vniuocum formaliter, a quo deriuata sit vis illa. Sicut a boue generante decidit semen generatiuũ bouis &c. An autem illæ virtutes necessario ponẽde sint, alterius negotii est. Sat est hic, ꝙ illę nõ excluduntur ex sufficientia agentis vniuersalis, qm̃ illæ sũt instrumenta vniuersalis agentis, si sunt, de q̃bus vide Auer. 12. Meta. com. 13. Secũdo, ꝙ quia adhuc non est decisum, an virt⁹ cœlestis sit animata vt possit animal facere, aut virtutẽ separatæ vitæ sufficienter participãs: idcirco non ad hunc spectat locum, q̃uo cœlum viuum facere potest: suo igitur loco quæstio relinquatur.

¶ 2 Præt. Effectus nõ est prior sua causa, sed in rebus naturalibus nõ inuenitur aliquid agens nisi forma accidentalis, quæ est forma actiua vel passiua, non ergo ꝑ operationẽ naturæ producitur forma substantialis. Relinquitur igitur, quòd sit per creationem.

¶ 3 Præterea, Natura facit sibi simile. Sed quædã inueniuntur generata in natura, non ab aliquo sibi simili, sicut patet in animalibus generatis per putrefactionem. Ergo eorum forma non est a natura, sed a creatione. et eadem ratio est de alijs.

¶ 4 Præterea, Quod non creatur, nõ est creatura. Si igitur in his quę sunt a natura, nõ adiungatur creatio, sequitur quòd ea quę sunt a natura, non sunt creaturę. quod est hæreticum.

SED CONTRA est, ꝙ August. super Gen. ad lit. distinguit opus propagationis, quod est opus naturæ ab opere creationis.

RESPON. dicendum, quòd hæc dubitatio inducitur propter formas, quas quidam posuerunt nõ incipere per actionem naturæ, sed prius in materia extitisse, ponentes latitationem formarum. Et hoc accidit eis ex ignorantia materiæ: quia nesciebant distinguere inter potentiã & actũ, Quia enim formæ præexistunt in materia in potentia, posuerunt eas simpliciter præexistere.

Alij vero posuerunt formas dari vel causari ab agente separato ꝑ modum creationis. Et secundum hoc, cuilibet operationi naturę adiungitur creatio. Sed hoc accidit eis ex ignorantia formæ. Nõ enim considerabant, quòd forma naturalis corporis nõ est subsistẽs: sed quo aliquid est. Et ideo cum fieri & creari non conueniat proprie nisi rei subsistẽti. sicut supra dictũ * est, formarum nõ est fieri, neque creari: sed concreata esse. Quod autem proprie fit ab agente naturali, est compositum, quod fit ex materia. Vnde in operibus naturæ non admiscetur creatio, sed præsupponiẽ aliquid ad operationẽ naturæ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ formæ incipiunt esse in actu cõpositis factis: non quòd ipsæ fiant per se: sed per accidens tantum.

AD 2^m dicendum, ꝙ qualitates actiuæ in natura agunt in virtute formarum substantialiũ. & ideo agens naturale non solum producit sibi simile secundum qualitatẽ, sed secundum speciem.

AD 3^m dicendũ, ꝙ ad generationẽ animaliũ imperfectorũ, sufficit agens vniuersale, quod est virtus cęlestis, cui assimilanẽ non ẽm speciẽ, sed ẽm analogiã quãdã ᵉ. Neq; oportet dicere, ꝙ eorũ formę creãtur ab agente separato. Ad generationem vero animalium perfectorum, non sufficit agẽs vniuersale: sed requiriẽ agẽs proprium, quod est generans vniuocum.

AD 4^m dicendum, ꝙ operatio naturę nõ est nisi ex ꝓsuppositione principiorũ creatorũ. & sic ea, q̃ ꝑ naturã fiunt, creaturæ dicuntur.

QVÆSTIO XLVI.

De principio durationis rerum creatarum, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de principio durationis rerum creatarum.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum creaturæ semper fuerint.

¶ Secũdo, Vtrũ eas incępisse sit articulus fidei.

¶ Tertio, Quomodo De⁹ dicatur: in principio cœlum & terram creasse.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uniuersitas creaturarum semper fuit.

AD PRIMVM sic proceditẽ. Vr̃, ꝙ vniuersitas creaturarũ, quæ nũc mundi noĩe nuncupatur, non incęperit: sed fuerit ab æterno. Omne. n. quod incœpit esse antequã fuerit, possibile fuit ipsum esse: alioquin impossibile fuisset ipsum fieri, Si ergo mundus incœpit esse antequã inciperet, possibile fuit ipsum esse. Sed quod possibile est esse, est materia, quæ est ĩ potentia ad esse, quod est per formã, & ad non esse, q̃d est ꝑ priuationẽ: si ergo mundus incępit esse, ante mundũ fuit materia. Sed nõ potest esse materia sine forma, materia autẽ mundi cum forma, est mũdus. Fuit ergo mundus antequam esse inciperet. quod est ĩpossibile.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæsextæ Articulũ primũ.*

TItul⁹ clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio cum duobus corollariis, conclusio est. Nihil ꝑter Deũ fuit ab ęterno, ita ꝙ hoc nõ ẽ ĩpossibile. Vbĩ aduerte, ꝙ cõclusio dicit duo, asserit. n. primo, nihil aliud a Deo fuisse semp. Et qm̃ hoc ex fide tenetur, nec hoc est ꝓbãdũ: addit secũdũ. s. ꝙ hoc assertũ est possibile. Et hoc ꝓbat sic. Volũtas Dei est causa rerũ. ergo sic necesse ẽ aliqua esse sicut necesse est Deũ velle illa. ergo non est necessariũ Deum velle, ꝙ mũdus fuerit semp. ergo eatenus mũdus est, quatenus De⁹ vult illũ esse. ergo non est necessariũ mũdũ semp esse. Antecedens patet ex supradictis, prima vero cõsequẽtia probatur: quia necessitas effect⁹, ex necessitate causæ dependet, ex. 5. Meta. Secundo vero, quia non est necesse Deũ velle aliq̃d nisi seipsum. Tertia autem, quia esse mundi ex voluntate Dei pendet, sicut ex causa. Primũ corollariũ ẽ. Non potest demonstratiuẽ probari mũdũ semper fuisse. Secũdũ ẽ. Rõnes quas ad hoc probandũ adducit Aris. non sunt demonstratiuæ simpliciter, sed ẽm q̃d. Quod manifestatur tripliciter. s. ex opinionibus cõfutatis, ex testimoniis inductis, & ex expssa eius confessione, omnia plana sunt in litera.

2. dist1. q art.5. & distin.2. q. 1. ar.3. cor. Et 2. con. c. 34. & 37. fi. Et pos. q.3. ar. 17. Et quol 3. q. 14. ar. 2 cor. Et 1. cœle. 6.

¶ In rēsponsione ad decimum, dubium est: an actio Dei sit actu ab æterno formaliter. i. inquantū actio: an solum materialiter: ſm quod res est. Sic. n. primo modo intelligitur, sequitur quòd Deus ab æterno sit actu agens, creans, causans &c. & si sic, ergo ab æterno est aliquid creatū, actū, causatum &c. Et tenet sequela, ex 5. Meta. Causæ singulares in actu inquantum causæ, & effectus, simul sunt, & nō sūt. Si autem secūdo modo tantum intelligitur. ergo ab æterno est ēdūa agēs in potentia, & postmodū ē causa i actu agēs, quod est icōueniēs.

¶ Ad hoc dubiū cū cautela rēspondendum est: ne dicam[a], vel Deū ab æterno causam in potentia tantum, quòd in secundo contrā Genti. ca. 5. reprobatur: vel Deum ab æterno creantem mundum, quod constat esse erroneum: quoniam creans ad creatū dicitur, sicut creatiuum ad creabile, vt dicitur. 5. Meta. Media ergo via distinguēdo dicamus, q̄ actio Dei est in actu ab æterno, nō solum materialiter, sed formaliter. Sed hoc potest intelligi dupliciter. primo, vt sit in actu ſm id qđ ponit actio inquātū actio i agēte. Sed o, ſ3 qđ ifert ex se passionē vel effectū. Primo mō, actio Dei est in actu ab æterno. Secundo modo, nō. Et propter primum, Deus non est causa in potentia, sed in actu ab æterno, Propter secūdum vero, Deus nō creauit mūdum ab æterno, nec creat modo animam Antichristi. Et si q̄ratur: quomodo illa tio passionis vel effectus est in Deo ab æterno, actu vel potentia: Rēsponsio in promptu est, quòd est in eo in potētia actiua, & nunquam est, fuit, aut erit in eo formaliter. De inexistentibus enim formaliter, inconueniens est ponere alia.

Lib. 1. Phy sic. tex. 82. to. 2.

† li. 1. de cel. text. 20. tom. 2.

221

¶ 2 Præt. Nihil quod habet virtutem vt sit semper, quandoque est, & quandoq; non est, quia ad quantum se extēdit virtus alicuius rei, tandiu est. Sed omne incorruptibile habet virtutem vt sit semper. non enim virtutem habet ad determinatum durationis tempus. Nihil ergo incorruptibile quandoque est, & quandoque non est. Sed omne quod incipit esse, quandoq; est, & quandoq; nō est. nullum ergo incorruptibile incipit esse. Sed multa sunt in mundo incorruptibilia, vt corpora cœlestia, & omnes substātię intellectuales. Ergo mundus nō incœpit esse.

¶ 3 Præt. Nullum ingenitum incœpit esse. Sed Philosophus in* 1. Phy. dicit, q̄ materia est ingenita. Et in † 1. de Cœl. & mun. q̄ cœlum est ingenitum. Non ergo vniuersitas rerum incœpit esse.

¶ 4 Præt. Vacuū est vbi non est corpus, sed possibile est esse. Sed si mūdus incœpit esse: vbi nunc est corpus mundi, prius nō fuit aliquod corpus, & tūc poterat ibi esse. aliquin, nunc ibi nō esset. Ergo ante mundum fuit vacuum: quod est impossibile.

¶ 5 Præt. Nihil de nouo incipit mouēri nisi per hoc: q̄ mouēs & mobile aliter se habet nunc, q̄ prius. Sed qđ aliter se habet nūc q̄ prius, mouetur. Ergo ante omnem motū de nouo incipientem, fuit aliquis motus: motus ergo semper fuit. Ergo & mobile, quia motus non est nisi in mobili.

¶ 6 Præt. Omne mouens, aut est naturale, aut est volūtarium. sed neutrum incipit mouere, nisi aliquo motū præexistente. natura enim semper eodē modo operatur. Vnde nisi precedat aliqua immutatio vel in natura mouentis, vel in mobili, non incipiet a mouente naturali esse motus, qui non fuit prius. Voluntas autem absque sui immutatione, retardat facere quod proponit. Sed hoc non est nisi per aliquam immutationem, quam imaginatur ad minus ex parte ipsius tēporis[c]. Sicut qui vult facere domū cras & nō hodie: expectat aliquid futurū cras, quod hodie non est: & ad minus expectat, q̄ dies hodiernus trāseat, & crastin[o] adueniat, quod sine mutatione nō est: qa tēpus est numerus motus. Relinquitur ergo, q̄ ante omnem motum de nouo incipientem, fuit alius motus. & sic idem qđ prius.

¶ 7 Præt. Quicquid est semper in principio, & semper in fine, nec de

F sinere, nec incipere potest. Quia quod incipit, non est in suo fine, quod autem desinit, non est in suo principio. Sed tempus semper est in suo principio & fine, quia nihil est temporis nisi nunc, quod est finis præteriti, & principium futuri. Ergo tēpus nec incipere nec desinere potest, & per consequens nec motus, cuius numerus tempus est.

¶ 8 Præt. Deus aut est prior mundo natura tātū, aut duratione. Si natura tātū. ergo cū Deus sit ab æterno[d], & mūdus est ab æterno. Si autē est prior duratione, prius autem & posterius in duratione cōstituunt tempus.

G Ergo ante mundum fuit tēpus. quod est impossibile.

¶ 9 Præt. Posita causa sufficiēti ponit effectus. Causa. n. ad quā nō sequit effectus, est causa iperfecta indigens alio ad hoc, q̄ effect[s] sequat. Sed De[s] est sufficiēs causa mūdi, & finalis rōne suę bonitatis, & exēplaris rōne suæ sapiæ, & effectiua rōne suę potētię, vt ex supioribus patet. Cū ergo De[s] sit ab ętterno, & mūd[s] fuit ab ęterno. Quod

¶ 10 Præt. Cuius actio est æterna, & effectus æternus. Sed actio dei est eius substantia, quæ est æternā. Ergo & mundus est æternus.

Sed contra est, qđ dicit Ioan. 17. Clarifica me pater apud temetipsum, claritate quā habui priusquam mundus fieret. Et Prouer. 8. Dns possedit me in initio viarum suarum, antequā quicquā faceret a principio.

H Respon. Dicēdū, q̄ nihil pōt pter deū ab ęterno fuisse. & hoc qdē ponere nō est impossibile. Ostēsum[e] est supra, q̄ volūtas Dei est causa rerū. Sic ergo aliqua necesse est esse, sicut necesse est deū velle illa, cū necessitas effect[s] ex necessitate causæ depēdeat, vt dī in[f]. Meta. Ostēsum est ăt supra †, q̄ absolute loquendo, nō est necesse deū velle aliqđ nisi seipsum. Nō est ergo necessariū deū velle q̄ mūd[s] fuerit semp, sed eatenus mundus est, quatenus deus vult illū esse, cū esse mundi ex voluntate Dei dependeat, sicut ex sua causa. Nō est igitur necessariū mundū semper esse. unde nec demonstrabile est esse, sicut nec ponere nō est impossibile. Ostēsum est ăt supra †, q̄ absolute loquendo, nō est necesse deū velle aliqđ nisi seipsum. Nō est ergo necesse mundū semper esse. unde nec demonstrabile est esse, sicut nec ponere nō est impossibile. Ostēsum est ăt supra †, q̄ absolute loquendo, nō est necesse deū velle aliqđ nisi seipsum. Nō est ergo necesse mundū semper esse. unde nec demonstrabile est esse, sicut nec ponere nō est impossibile. Ostēsum est ăt supra †, q̄ absolute loquendo, nō est necesse deū velle aliqđ nisi seipsum. Nō est ergo necesse mundū semper esse. unde nec demonstrabile est esse, sicut nec ponere nō est impossibile.

I ¶ 6 Præt. Omne mouens, aut est naturale, aut est volūtarium. sed neutrum incipit mouere, nisi aliquo motū præexistente. natura enim semper eodē modo operatur. Vnde nisi precedat aliqua immutatio vel in natura mouentis, vel in mobili, non incipiet a mouente naturali esse motus, qui non fuit prius. Voluntas autem absque sui immutatione, retardat facere quod proponit. Sed hoc non est nisi per aliquam immutationem, quam imaginatur ad minus ex parte ipsius tēporis[c]. Sicut qui vult facere domū cras & nō hodie: expectat aliquid futurū cras, quod hodie non est: & ad minus expectat, q̄ dies hodiernus trāseat, & crastin[o] adueniat, quod sine mutatione nō est: qa tēpus est numerus motus. Relinquitur ergo, q̄ ante omnem motum de nouo incipientem, fuit alius motus. & sic idem qđ prius.

¶ 7 Præt. Quicquid est semper in principio, & semper in fine, nec de

quid in potentia in Deo. Et propterea actionem secundum totū id quod in agēte ponit formaliter, oportet ab æterno[g] Deo esse actu &c.

Q. 14. ar. 1 & 2.

Ibi. ar. 2.

Q. 46. ar. 2.

K suā, quę est materia: sed ſm potētiā actiuā Dei, [e] & ęternitatem, quę non fuit per mutationem, sed per creationem, quæ non est mutatio, vt supra dictū est[a]. Vnde patet q̄ hæc ratio, quam ponit Arist. in. 8. Physi. procedit contra eos, qui ponebāt mobilia æterna: sed non ita manifestum est de eo, quod semper fuit.

Ad 1[m] ergo dicendū, q̄ antequā mundus esset, possibile fuit mundū esse, nō quidē ſm potētiā passiuā, sed ſm potētiā actiuā Dei, [e] & ęternitatem, quę non fuit per mutationem, sed per creationem, quæ non est mutatio, vt supra dictū est[a]. Vnde patet q̄ hæc ratio, quam ponit Arist. in. 8. Physi. procedit contra eos, qui ponebāt mobilia æterna: sed non ita manifestum est de eo, quod semper fuit.

Ad 2[m] dicēdū, q̄ illud qđ habet virtutē vt sit semper, nō quq; ē, & quq; nō est: sed ex quo habet illā virtutē

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Circa probationē primæ partis antecedentis assumpti, aduerte, quòd vis rationis consistit in hoc.

Lib. 2. Phy si. tex. 29. to mo. 2. Quod quid ē vniuſ cuiuſque rei creatæ ſpecifice ſumptum, abſtrahit ab hic & nunc. ergo nō poteſt eſſe ſufficiens mediū ad inferendum noui tatem rei, quia noui tas ipſa temporis dif ferentiam continet. Liquido enim conſtat, non eſſe rationē eſſendi nunc, & non prius, quod ſm ſe in differens eſt ad nūc & prius. vnde, author non ſolum de mūdo, ſed de quacū que re mundi intulit, quòd ex eius q̄d ditate nō poteſt mō ſtrari ei⁹ nouitas ſim pliciter.

¶ Circa principalē conſequentiam aduerte, quòd cum mūdus ſignificet⁹ niuer ſitatem rerum, & ex tra vniuerſum nihil ſit niſi caput ipſius: conſequēs eſt, quòd nullus locus relinquatur demonſtrationi quia, ad inferendum nouitatem mundi, & propterea litera, excluſa cauſa & quod quid eſt ipſius & omnium eius partiū, pro conſtanti reliquit nouitatem mundi indemonſtrabilem. Quo ad primam vero parte concluſionis. ſ. quòd fide teneatur, manifeſtatur. Voluntas diuina, poteſt homini manifeſtari per reuelationem. ergo mundum incœpiſſe, eſt credibile, & tenet ſequela. quia fides reuelationi innititur.

¶ Tertio, vtile eſt, inquit, hoc conſiderare, & hoc ex duabus vtilitatibus manifeſtat. Prima eſt repreſsio præſumptionis. Secunda eſt euitatio irriſiōis ab iſidelibus, vt clare patet in litera.

¶ In reſponſione ad ſeptimū, aduerte Nouitie, q̄ aliud eſt dicere, Sortes pater, ē cauſa per ſe Platonis filii, & Plato per ſe cauſa Ciceronis, & aliud eſt dicere, Sortes & Plato ſunt per ſe cauſæ Cicē. Primum enim eſt verisimum, quoniam ſicut homo generat

Q. 32. ar. 1.

Q. 17. ar. 3.

¶ 7 Præt. Si mundus fuit æternus, & generatio fuit ab æterno. Ergo vnus homo genitus eſt ab alio in infinitum. Sed pater eſt cauſa efficiens filij, vt dicitur in *2. Phyſic. Ergo in cauſis efficientibus eſt procedere in infinitum. quod improbatur in *2. Metaphy.

¶ 8 Præt. Si mundus & generatio ſemper fuit, infiniti homines præceſſerunt. Sed anima hominis eſt immortalis. Ergo infinitæ animæ humanæ, nunc eſſent actu. quod eſt impoſſibile. Ergo ex neceſſitate ſciri poteſt, q̄ mundus incœperit & non ſola fide tenetur.

SED CONTRA. Fidei articuli demonſtratiue probari non poſſunt, quia fides de non apparentibus eſt, vt dicitur ad Heb. 11. Sed Deum eſſe creatorem mundi, ſic q̄ mundus incœperit eſſe, eſt articulus fidei. Dicimus enim, Credo in vnum Deum &c. Et iterum Greg. dicit in Homil. *1. Ezech. q̄ Moyſes prophetizauit, de præterito dicens, In principio creauit Deus cœlum & terram. In quo nouitas mūdi trahitur. Ergo nouitas mūdi habetur tātum per reuelationem. & ideo nō pōt probari demōſtratiue.

RESPON. Dicendum, q̄ mundum non ſemper fuiſſe, ſola fide tenetur, & demōſtratiue probari nō poteſt: ſicut & ſupra de myſterio trinitatis dictum eſt*. Et huius ratio eſt, quia nouitas mundi nō poteſt demonſtrationem recipere ex parte ipſius mūdi. Demonſtrationis enim principiū, eſt quod quid eſt. Vnumquodq; autem ſecundū rationem ſuæ ſpeciei abſtrahit ab hic & nunc, propter qđ dicitur, q̄ vniuerſalia ſunt vbiq; & ſemper. Vnde demōſtrari non poteſt, q̄ homo, aut cœlum, aut lapis, non ſemper fuit. Similiter etiam neque ex parte cauſæ agentis, quæ agit per voluntatem. Volūtas enim Dei ratione inueſtigari non poteſt, niſi circa ea, quæ abſolute neceſſe eſt Deum velle. Talia autem nō ſunt, quæ circa creaturas vult, vt dictū eſt*. Poteſt autem voluntas diuina homini manifeſtari per reuelationem, cui fides innititur. Vnde mundum incœpiſſe eſt credibile, non autem demonſtrabile vel ſcibile. Et hoc vtile eſt vt conſideretur, ne forte aliquis, quod fidei eſt demonſtrare præſumens, rationes non neceſſarias inducat, quæ præbeant materiam irridendi infidelibus, exiſtimantibus nos pp huiuſmodi rōnes credere q̄ fidei ſunt.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ ſicut dicit Aug. *11. de ciui. Dei, Philoſophorum ponentium æternitatem mūdi duplex fuit opinio. Quidam enim poſuerunt, q̄ ſubſtantia mundi non ſit a Deo. Et horū eſt intollerabilis error. Et ideo ex neceſſitate refellitur. Quidā autem ſic poſuerunt mundum [d] æternum, q̄ tamen mundum a Deo factum dixerunt. Non enim mundū tempus volunt habere, ſed ſuæ creationis initium, vt quodā modo vix ītelligibili, ſemper ſit fact⁹. Id autem quomodo intelligant, in uenerunt, vt idem dicit in *10. de ciuit. Dei. Sicut enim inquiunt, ſi pes ex æternitate ſemper fuiſſet in puluere, ſemper ſubeſſet veſtigiū, quod a calcante factum nemo dubitaret: ſic & mūdus ſemper fuit, ſemper exiſtente qui fecit.

Et ad hoc intelligendum conſiderandū eſt, q̄ cauſa efficiens quæ agit per motum, de neceſſitate prēcedit tempore ſuum effectū, quia effectus non eſt niſi in termino actionis, agens autem omne, oportet eſſe principium actionis. Sed ſi actio ſit inſtantanea & non ſucceſſiua, non eſt neceſſarium, faciens eſſe prius facto duratione, ſicut patet in illuminatione. Vnde dicūt, q̄ nō ſequit ex neceſſitate, ſi Deus eſt cauſa actiua mundi, q̄ ſit prior mundo duratione, quia creatio qua mundum produxit, nō eſt mutatio ſucceſſiua, vt ſupra dictū eſt*.

AD 2m dicendum, q̄ illi qui ponerent mundum æternum, dicerent mundum factum a Deo ex nihilo: non q̄ factus ſit poſt nihilū, ſm quod nos intelligimus per nomen creationis [e], ſed quia non eſt factus de aliquo. Et ſic etiam non recuſant aliqui eorum, creationis nomen, vt patet ex Auic. * in ſua Metaphyſi.

AD 3m dicendum, q̄ illa eſt ratio Anax. quæ ponitur in. 3. Phyſi. Sed non de neceſſitate concludit, niſi de intellectu, qui deliberando inueſtigat, quid agēdum ſit, quod eſt ſimile motui. Talis autem eſt intellectus humanus, ſed non diuinus, vt ſupra patet*.

AD 4m dicēdū, q̄ ponētes ęternitatē mūdi, ponūt aliquā regionē infinities eē mutatā de inhabitabili in habitabilē, & econuerſo. Et ſimiliter ponūt, quòd artes pp diuerſas corruptiones & accidētia, infinities fuerunt inuentæ, & iterū corruptæ. Vnde Ariſt. dicit in lib. *Meteo. q̄ ridiculum eſt ex huiuſmodi particularib⁹ mutatiōib⁹ opinionē accipere de nouitate mūdi totius.

tem ex quinque coporibus ſimplicib⁹. Cōcedāt mundum etiam quo ad motū cęli, & generatiōes omnes, præter humanam. Ineuitabile enim eſt: quin, aut ſit infinitum i actu, aut ad miracula recurratur, ponendo vnum hominem infinito tempore vixiſſe, & a certo tempore generaſſe, & ſic ēt non ſaluaretur generatio humana ætherna, ſed ſpecies humana. Sed ridiculū, iudicio meo eſt, hoc miraculum interponere: vbi de poſsibilitate productionis mundi talis, qualē videmus, eſt ſermo.

¶ Super Quæſtionis quadrageſimeſextæ Articulū tertiū.

Titulus ſatis clarus eſt.

¶ In corpore concluſio reſponſiua eſt, q̄ ly In principio creauit Deus cœlum & terrā, tripliciter exponitur, contra tres errores. ſ. In principio temporis, contra Philoſophos. In

AD 5m dicendum, q̄ etſi mundus ſemper fuiſſet, non tamen parificaretur Deo in æternitate, vt dicit Boe. in fine de *conſo. quia eſſe diuinū, eſt eſſe totū ſimul abſq; ſucceſſione. Non autem ſic eſt de mundo*.

AD 6m dicendum, q̄ tranſitus ſemper intelligitur a termino in terminum. Quęcunque autem ptę terita dies ſignetur, ab illa vſq; ad iſtam ſunt finiti dies, qui pertranſiri poterunt. Obiectio autem procedit ac ſi poſitis extremis, ſint media infinita.

AD 7m dicendum, q̄ in cauſis efficientibus impoſſibile eſt procedere in infinitum per ſe⁵, vt puta, ſi cauſæ quæ per ſe requiruntur ad aliquem effectum, multiplicarentur in infinitum. Sicut ſi lapis moueretur a baculo, & baculus a manu, & hoc in infinitum. Sed per accidens in infinitum procedere in cauſis agentibus, nō reputatur impoſſibile, vt puta: ſi omnes cauſæ quæ in infinitum multiplicantur, non teneant ordinem niſi vnius cauſæ: ſed earum multiplicatio fit per accidēs [c]. Sicut artifex agit multis martellis per accidens, quia vnus poſt vnū frangitur. Accidit ergo huic martello, q̄ agat poſt actionē alterius martelli. Et ſimiliter accidit huic homini inquantum generat, q̄ ſit generatus ab alio. generat enim inquantum homo, & non inquantum eſt filius alterius hominis. Omnes. n. homines generātes, habent gradum vnum in cauſis efficientibus. ſ. gradū particularis generantis. Vnde nō eſt impoſſibile, q̄ homo generetur ab homine in infinitum. eſſet autē impoſſibile, ſi generatio huius hominis dependeret ab hoc homine, & a corpore elementari, & a ſole, & ſic in infinitum.

AD 8m dicendum, q̄ hanc rationem, ponentes ęternitatem mundi, multipliciter effugiunt. Quidam enim non reputant impoſſibile eſſe infinitas animas actu, vt patet in Meta. Algazelis, dicentis hoc eſſe infinitum per accidens. ſed hoc improbatū eſt* ſuperius. Quidam vero dicūt animā corrumpi cū corpore. Quidam vero, q̄ ex oībus animabus remanet vna tm. Alij vero (vt Auguſt.* dicit) poſuerūt pp hoc circuitū animarum, vt. ſ. animæ ſeparatæ a corporibus poſt determinata temporum curricula, iterum redirent ad corpora. de quibus oībus in ſequentibus eſt agendū⁵. Cō ſiderandum tamen, q̄ hæc ratio particularis eſt. Vnde poſſet dicere aliquis, q̄ mundus fuit ęternus, vel ſaltē aliqua creatura, vt angelus: nō ät hó. Nos aūt intēdimus vniuerſaſ: an aliqua creatura fuerit ab ęterno.

ARTICVLVS. III.

Vtrum creatio rerum fuerit in principio temporis.

AD TERTIVM ſic procedit. Videtur, q̄ creatio rerum non fuit in principio temporis. Quod. n. non eſt in tempore, non eſt in aliquo tēporis. Sed creatio rerum nō fuit in tempore. Per creationem. n. rerum, ſubſtantia in eſſe producta eſt. Tempus autem non menſurat ſubſtantiam rerum, & pcipue incorporaliū. Ergo creatio non fuit in principio tēporis.

¶ 2 Præt. Philoſophus *probat, q̄ oē qđ fit, fiebat. & ſic oē fieri habet prius & poſterius. In principio ät tēporis (cū ſit indiuiſibile) non eſt prius & poſterius. Ergo cum creari ſit quoddam fieri, videtur q̄ res nō ſint creatę in principio tēporis.

¶ 3 Præt. Ipſum etiam tempus creatum eſt. Sed non poteſt creari in principio temporis, cum tempus ſit diuiſibile, principium autem tēporis indiuiſibile. Non ergo creatio rerum fuit ī principio tēporis.

SED CONTRA eſt, qđ Gen. 2. dr. In prīcipio creauit DE⁹ cęlū & terrā

RESPON. Dicēdū, q̄ illud verbū Geneſ. 1. In principio [d] creauit Deus cęlū & terrā, tripliciter exponitur ad excludēdum tres errores. Quidā. n. poſuerunt mundum ſem per fuiſſe, & tēpus nō habere principium. Et ad hoc excludēdū, exponitur: In principio. ſ. tēporis. Quidā vero poſuerunt duo eſſe creationis principia, vnum bonorum, aliud malorum. Et ad hoc excludē dū, exponitur: In principio. i. in filio, Sicut. n. principiū effectiuū appropriatur patri pp potentiam, ita principiū exēplare appropriatur filio pp ſapientiā: vt ſicut dicitur: Omnia in ſapiētia feciſti, ita intelligatur Deum oīa feciſſe in principio. i. in filio, ſm illud Apoſtoli ad Coll. 1. In ipſo. ſ. filio, condita ſunt vniuerſa. Alij vero dixerunt corporalia eſſe creata a Deo mediātibus creaturis ſpiritualibus. Et ad hoc excludēdum, exponitur: In principio creauit Deus cœlū & terrā. i. ante omnia. Quatuor enim ponuntur ſimul creata. ſ. cęlum empireum, materia corporalis, quæ nomine terræ intelligitur, tempus, & natura angelica.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ nō dicunt in principio tpis res eſſe creatæ, quaſi principiū tpis, creationis ſit menſura: ſed qa ſimul cū tpe, cęlū & terra creata ſunt.

AD 2m dicendū, q̄ verbum illud Philoſophi, intelligitur de fieri, quod eſt p motum, vel quod eſt terminus motus. Quia cum in quolibet motu ſit accipere prius & poſterius, ante quodcūq; ſignū in motu ſignato, dū. ſ. aliquid eſt in moueri & fieri, eſt accipere prius, & ēt aliquid poſt ipſum, quia qđ eſt ī principio motus, vel in termino, nō eſt in moueri. Creatio autē, neq; eſt motus, neq; terminus motus, vt ſupra dictū *eſt. Vnde ſic aliquid creatur, quod nō prius creabat. Q. præced. art. 2.

AD 3m dicendum, q̄ nihil fit, niſi ſecundum qđ eſt. Nihil autem eſt temporis, niſi nunc. vnde non poteſt fieri niſi ſecundum aliquod nunc. Non quia in ipſo primo nūc ſit tempus: ſed quia ab eo incipit tēpus.

filio, cōtra Pythagoricos, & Manichęos. Ante omnia, contra Platonem, Aui. & ſequaces. Oīa plana ſunt in litera. ex quibus habetur concluſio reſpōſiua quę ſito affirmatiue, & ad perfectionem doctrinæ, cum multis adiunctis.

Lib. 6. phyſ. tex. 40. & ſequentib. to mo. 2.

¶ In reſponſione ad primum aduerte, q̄ author negat primū temporis inſtās mēſuraſſe creationem. non q̄ diutius emanatio illa durauerit cum inſtantanea ſit, vt in reſponſione ad primum, in articulo præcedēte dictū eſt: ſed quia creatio ad ſubſtantias etiam in corporales, quæ ſupra tempus, & temporis inſtantia ſunt, ſe extēdit. Vnde primum inſtans temporis, etſi non fuerit menſurans creationē, fuit tamen coexiſtens creationi, quæ inſtanti temporis diſcreti quo menſurātur operationes ſpirituales, vt infra patebit, menſurata eſt.

D. 1152.

QVAESTIO XLVII.

De diſtinctione rerum in communi, in tres articulos diuiſa.

POST productionem creaturarum in eſſe, conſiderandum eſt de diſtinctione earum.

F Erit autem hæc consideratio tripartita, Nam primo, considerabimus de distinctione rerum in communi. Secundo, de distinctione boni & mali. Tertio, de distinctione spiritualis & corporalis creaturæ.

Circa primum quæruntur tria.

¶ Primo, De ipsa rerũ multitudine, seu distinctione,
¶ Secũdo, De earum inæqualitate.
¶ Tertio, De vnitate mundi.

249 2.con.c.39. vsque. 45. inclusiue. Et lib.3. c. 97. Et pot. q.3. arti.1. ad 9. & ar. 16. co. Et opu.3.c.71 72.73. & 101. Et 12. me.lec. 2. i fi.

*Q.11.ar. 4.

† Q.44.ar. 3.

*Q.44.art. 4.

Q.44.ar.2.

¶ Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulum primum.

IN titulo querit; an distinctio sit a Deo, nó quomodolibet, sed vt per se intenta, vt in processu articuli patet.

¶ In corpore tria facit. Primo, tractat opinioné átiquorũ: scđo opinioné Aui. tertio respódet quæsito.

¶ Quo ad primum refertur opinio Democriti & Anaxagoræ, quòd distinctio rerum est a materia sola & causa'r, vel a materia simul & agẽte. Reprehenditur aũt vtraque opinio quo ad hoc, in quo cõmunicát, scilicet ꝙ distinctio est a materia vt a causa prima, idest inreducibili in aliam prioré causam, dupliciter. Primo, quia ipsa materia é a Deo. Secũdo, quia etiã forma est prior materia: quoniá materia est propter formam.

¶ Quo ad secundũ refertur opinio Aui. quòd distinctio est ex secũdis agétibus: & iprobatur dupliciter. Primo, qa hoc est falsum de distinctione incorruptibilium, quoniá a solo Deo fieri possunt. Secũdo, quia distinctio rerum, esset a casu: & cõsequẽter cõplemẽtũ vniuersi esset a casu, & tenet prima sequela: quoniá quod fit ex concursu multarũ causarum agentiũ, non per se intentum ab aliquo dirigéte eas in vnũ, casu fit: secũ da auté sequela tenet, quia perfectio vniuersi, in rerũ diuersitate consistit.

¶ Quo ad tertium, conclusio respõsiua é. Distictio seu multitudo rerum est ex intétione primi agẽtis, qui est Deus, probatur. Deus produxit res í esse propter suá bonitatê communicádá creaturis & per eas repræsentádá: ergo produxit multas creaturas, & diuersas. & tenet sequela, quia per vná creaturá sufficienter repræsentari non potest. Quod probatur, quia bonitas quæ in Deo est simpliciter & vniformiter, increaturis est multipliciter & diuisim. Quod & confirmatur, quia perfectius participat diuinam bonitatem totũ vniuersum, quàm quæcunque creatura. Secundo, probatur cóclusio authoritate scripturæ. Gen. 1. Dixit Deus &c.

¶ Circa hanc rationem aduerte, ꝙ cum dicitur, nominatur, aut quæritur sufficiens repræsentatio bonitatis diuinę, nó est sermo de sufficientia simpliciter, quoniam nec mille mundi sufficerent ad id, sed de sufficientia cósona perfectioni vniuersi. huc enim tendit ratio, vt huiusmodi repræsentationem diuinæ bonitatis in rerum vniuersitate per se intentá a Deo fateamur, quia vnica creatura ad huiusmodi repræsentationem nó sufficeret.

¶ In responsione ad secundum, aduerte, ꝙ exemplar dupliciter Deo attribui litera vult. Primo, ratione substantiæ simpliciter, & sic Deus est vnum exemplar omnium. Secundo, ratione substátiæ, sic vel sic imitabilis, & sic in mente diuina sunt multa rerũ exéplaria iuxta multitudinem idearum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum rerum multitudo & distinctio sit a Deo.

G AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ rerũ multitudo & distinctio, non sit a Deo. Vnum enim semper natum estvnũ facere. Sed Deus est maxime vnus, vt ex præmissis patet* Ergo non producit nisi vnum effectum.

¶ 2 Præt. Exemplatum assimilatur suo exemplari: sed Deus est causa exemplaris sui effectus, vt supra dictum est. † Ergo cũ Deus sit vnus, H effectus eius est vnus tantum, & non distinctus.

¶ 3 Præt. Ea quę sunt ad finem, proportionantur fini. Sed finis creaturæ est vnus, scilicet diuina bonitas, vt supra ostensum est. *Ergo effectus Dei non est nisi vnus.

SED CONTRA est, qđ dicitur Gen. 1. ꝙ Deus distinxit lucem a tenebris, & diuisit aquas ab aquis. Ergo distinctio & multitudo rerum est a Deo.

I RESPON. Dicendum, ꝙ causam distinctionis rerum multipliciter aliqui assignauerunt. Quidá enim attribuerũt eam materiæ vel soli, vel simul cum agente, soli quidem materiæ: sicut Democritus & & omnes antiqui naturales, ponẽtes solam causam materialem, fm quos distinctio rerum prouenit a casu fm motum materię. Materiæ vero & agẽti simul distinctionem & multitudinem rerum attribuit Anaxa. qui posuit intellectum distinguentem res, extrahendo quod K erat permistũ in materia. Sed hoc non potest stare propter duo. Primo quidem, quia supra ostensum * est, ꝙ etiã ipsa materia a Deo creata est. Vnde oportet & distinctionem, si qua est ex parte materiæ, in altiorem causam reducere. Secundo, quia materia est propter formã & non econuerso, distinctio autẽ rerum est per formas proprias. Nó ergo distinctio est í rebus propter materiam: sed potius econuerso in materia creata est difformitas, vt esset diuersis formis accommodata. Quidam vero attribuerũt distinctionem rerum secundis agentibus, sicut Auicen. qui dixit, quòd Deus intelligendo se, produxit intelligẽtiam primam [c], in qua, quia non est suum esse, ex necessitate incidit compositio potẽtię & actus, vt infra patebit [c]. Sic igitur prima intelligentia inquantum intelligit causam primam, produxit secundam intelligentiam: inquãtum autem intelligit se, fm quod est in potẽtia, produxit corpus cœli, quod mouet: inquantũ vero intelligit, se fm illud quod habet de actu, produxit animam cęli. Sed hoc nó potest stare propter duo. Primo quidem, quia supra ostensum est*, ꝙ creare solius Dei est. Vnde ea quæ non possunt causari nisi per creationem, a solo Deo producuntur. Et hæc sunt omnia quæ non subiacent generationi & corruptioni. Secundo, quia fm hanc positionem, nó ꝓueniret ex intẽtione primi agentis vniuersitas rerum: sed ex concursu multarum causarum agẽtium: tale autem dicimus prouenire a casu. Sic igitur cõplementum vniuersi, quod in diuersitate rerum consistit, esset a casu, quod est impossibile. Vnde dicẽdum est, ꝙ distinctio rerũ & multitudo, est ex intentione primi agentis, quod est Deus. Produxit. n. res in esse ꝓpter suam bonitatem communicádam creaturis [c], & per eas repræsentandam. Et quia per vnam creaturam sufficienter repræsentari nó potest, produxit multas creaturas & diuersas, vt quod deest vni ad repræsentandam diuinam bonitatem, suppleatur ex alia. Nam bonitas quæ í Deo est simpliciter & vniformiter, in creaturis est multipliciter & diuisim [c]. Vnde perfectius participat diuinam bonitatem, & repræsentat eam totũ vniuersum, q̃ alia quæcunq; creatura. [c] Et quia ex diuina sapientia est causa distinctionis rerum, ideo Moyses dicit res esse distinctas verbo Dei, quod est conceptio sapientiæ, Et hoc est quod dicitur Genes. 1. Dixit Deus, Fiat lux: Et diuisit lucem a tenebris.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ agens per naturam agit per formam per quam est, quæ vnius tátũ est vna. Et ideo nó agit nisi vnum. Agens autem voluntarium, quale est Deus, vt supra ostẽsum est, *agit p formá intellectá. Cũ igit' Deũ multa intelligere non repugnet vnitati & simplicitati ipsius; vt supra ostensum est* relinquit' quòd licet sit vnus, possit multa facere.

AD 2m dicendum, ꝙ ratio illa teneret de exemplato, quod perfecte repręsentat exemplar, quod non multiplicatur nisi materialiter. unde imago increata quæ est perfecta, est vna tantum. Sed nulla creatura repręsentat perfecte exẽplar primũ, qđ est diuina essentia, & ideo potest per multa repræsentari. Et tamen fm quod ideæ dicuntur exẽplaria, pluralitati rerum corrñdet í mente diuina pluralitas idearum.

AD 3m dicendũ, ꝙ in speculatiuis, medium demõstrationis, qđ perfecte demonstrat conclusioné, est vnum tãtum. Sed media probabilia sunt multa. Et similiter í operatiuis quãdo id, quod est ad finẽ, adæquat (vt ita dixerim) finem, nó B requiritur ꝙ sit nisi vnũ tantum. Sed creatura non sic se habet ad finem, qui est Deus. [c] unde oportuit creaturas multiplicari.

¶ Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulum secundum.

Titulus intelligẽdus est, sicut præcedens.

¶ In corpore duo facit. Primo, tractat opinioné Origenis. Secundo, respondet quæsito.

h c 154

250 2.cont.c.39. vsque 45. inclusiue, & lib.3.c.97. Et pot. q.3. ar. 16. Et alia ar.7.

Lib.5. Meta. text. 20. tom.3.

131 34

¶ Quo ad primũ ponitur í litera opinio Origenis satis clare, cõtinés tria. s. rõnales creaturas æquales creatas & inęqualitaté ex li. arb. & diuersitatem, immo & creationem corporũ ex punitione, & sic respódet quæsito negatiue. Referẽ quoque & occasio huius opinionis, quia, scilicet excludere conatus est opinionem ponentem distinctionem ex contrarietate principiorum boni & mali, quæ videtur fuisse Empedoclis & Manichęorũ. De quibus oibus, si diffuse tractatũ videre vis, lege í 2. cõtra Gẽti. a c.39. vsq; ad 46. hic. n. hæc breuiter tanguntur.

¶ Contra hanc autẽ opinionem arguitur in litera. Quia sequeretur, ꝙ vniuersitas corporaliũ creaturarũ non esset propter Dei bonitatem communicandá, sed propter peccatũ puniendum: sed hoc est inconueniens probat authoritate Genesis, & Aug.

¶ Aduerte hic, ꝙ nó excluditur in hac ratione totaliter diuina bonitas, quoniá etiam iustitiæ punitiuæ finis est diuina bonitas: sed excluditur diuina bonitas a solitudine sufficienti. Hæc. n. est differentia inter bona absolute, & bona non nisi punitiue, ꝙ primorum ratio, sola diuina bonitas est, secundorum vero, nũquá diuina bonitas causa est, nisi demerito supposito, quod non est a Deo. Et proptera, in litera non est simpliciter negata diuina bonitas; sed apposita est aduersatiua. s. sed ad puniẽdũ peccatũ. Ex hoc. n. insinuatur, quod dicimus. Manifestatur vero optime incõueniens ex inducta authoritate. Vidit Deus cuncta quę fecerat, & erãt valde bona: quæ. n. nó nisi ad puniendum bona sunt inter simpliciter bona non connumerãtur, qm̃ nó sunt simpliciter appetibilia.

¶ Quoad scđm, cõclusio respõsiua est. Sapiẽtia Dei sicut est causa distinctionis rerum, ita & inæqualitatis. Et probatur primo, quòd sit causa inæqualitatis: secũdo, ꝙ sicut est causa distinctionis, ita inæqualitatis. Primum ergo probatur sic. Sapiẽtia Dei est causa distinctionis rerum. ergo est causa distinctionis formalis. ergo est causa inęqualitatis. Prima consequentia probatur, quia distinctio formalis est principalis distinctio. qđ probatur, quia duabus tantum existentibus distinctionib' s. numerali & formali. materia est ꝓpter formam. ergo distinctio materialis, est propter formalé. Et rursus manifestatur a signo, ꝙ videmus vnitatem & pluralitatem numeralem esse propter formam specificam. Secunda autem consequentia probatur, quia distictio formalis, semper inæqualitaté requirit, quod probatur dupliciter. primo, quia formæ rerum sunt sicut numeri ex octa. Meta. Secũdo, quia í rebus naturalibus species ordinatæ gradatim apparét, vt patet inductiue. Secũdo probatur ꝙ sicut est causa distinctiõis, ita inæqualitatis sic. Vniuersum nó esset perfectum, si vnus tantũ bonitatis gradus inueniretur. ergo perfectio vniuersi requirit inæqualitaté. ergo sic inęqualitas est á Deo propter perfectionem vniuersi, sicut & distinctio. Totus processus patet.

ARTICVLVS. II.

Vtrum inæqualitas rerum sit a Deo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ inæqualitas rerum non sit a Deo. Optimi. n. est optima adducere. Sed íter opti- C ma vnum non est maius altero. Ergo Dei qui est optimus, est omnia æqualia facere.

¶ 2 Præt. Aequalitas est effectus vnitatis, vt dicitur in* Meta. Sed Deus est vnus. Ergo fecit oĩa æqualia.

¶ 3 Præ. Iustitiæ é inęqualia inæqualib' dare. [c] Sed Deus est iustus í oĩb' operibus suis. Cum ergo operationi eius, qua esse rebus cõmunicat, non pręsupponatur aliqua inęqualitas rerũ, vr ꝙ fecerit oĩa ęqualia.

SED CONTRA est, quod dicitur Eccl. 33. c. Quare dies diem superat, & iterum lux lucem, & an- D nus annum, sol solẽ, a domini sciẽtia separata sunt.

RESPON. Dicendum, ꝙ Origenes volens excludere positionẽ ponentium distinctionem in rebus ex contrarietate principiorum boni & mali, posuit, a Deo a pricipio omnia creata esse æqualia. Dicit. n. ꝙ Deus primo creauit creaturas rationales tãtum, & omnes æquales * In qbus primo exorta est inęqualitas ex libero arbitr. quibusdã cõuersis in Deum secundum magis E & minus, quibusdam etiam secũdũ magis & minus a Deo auersis. illæ igitur rationales creaturæ, quę ad Deum per liberũ arbitr. cõuersæ sunt, promotæ sunt ad diuersos ordines angelorum pro diuersitate meritorum. Illę autem quę auersæ sunt a Deo, sunt corporibus alligatæ diuersis, fm diuersitatem peccati: & hanc causam dicit esse creationis, & diuersitatis corporũ. Sed fm hoc, vniuersitas corporalium creaturarum non esset propter bo- A nitatem Dei communicandã creaturis, sed ad puniendum peccatũ. Quod est cõtra illud quod dicitur Gene. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erãt valde bona. [c] Et vt Augu. dicit. * 11. de ci. Dei. Quid stultius dici potest, q̃ istũ solem vt in vno mundo vnus esset, non decori pulchritudinis, vel saluti rerum corporalium consuluisse artificem Deum: sed hoc potius euenisse, quia vna anima sic peccauerat, ac per hoc si centum animæ pec- B cassent, centum soles haberet hic mundus? Et ideo dicendum est, ꝙ sicut sapientia Dei est causa distinctionis rerũ [c], ita & inæqualitatis.

334 Li.11. de ciuita. Dei. c. 23. a medio tom.5.

Cyrillus Alex. lib. 1. cõm. í Ioá.

236

249

249

275

249

375

249

373

Quod sic patet. Duplex enim distinctio inuenitur in rebus [c]. Vna formalis, in his quæ differunt specie, alia vero materialis, in his quę differunt numero tãtum. Cum autem materia sit propter formam [c], distinctio materialis est ꝓpter formalem. Vnde videmus, ꝙ in rebus C incorruptibilibus non est nisi vnũ indiuiduũ vnius speciei, quia species sufficiẽter cõseruatur in vno. In generalibus autem & corruptibilibus, sunt multa indiuidua vni' speciei ad cõseruationem speciei. Ex quo patet, ꝙ principalior est distinctio formalis q̃ materialis. Distinctio autem formalis, semper requirit inęqualitatem, [c] quia (vt dicitur in. 8. Meta.) Formæ rerum sunt sicut numeri, in quibus species variantur per additionẽ vel subtra- D ctionẽ vnitatis. Vnde in rebus naturalibus, gradatim species ordinatæ esse videntur. Sicut mista perfectiora sunt elementis, & plãtæ corporibus mineralibus, & animalia plantis, & homines alijs animalibus, & in singulis horum vna species perfectior alijs inuenitur. Sicut ergo diuina sapientia causa est distinctionis rerum propter perfectionem vniuersi, ita & inæqualitatis. Non. n. esset pfectum vniuersum, si tantum vnus gradus bonitatis inueniretur in rebus.

368 Lib.8. Meta.text. 10. tom.3.

E AD PRIMVM ergo dicendũ ꝙ optimi agentis est producere totum effectum suum optimum, nó tamen ꝙ quálibet partẽ totius faciat optimam simpliciter: sed optimã fm ꝓportionẽ ad totũ [c]. Tolleret. n. bonitas animalis, si quælibet pars eius, oculi haberet dignitatẽ. Sic igit' & Deus totum vniuersum constituit optimum, fm modum creaturæ, nó aũt singulas creaturas: sed vnã alia meliorẽ. et ideo de singulis creaturis dicitur Genesi. 1. Vidit Deus lucem ꝙ esset bona. et similiter de singulis. Sed de oĩbus simul dicitur. Vidit Deus cuncta quæ fec. & erant val. bona.

259

475

235

AD

AD 2m dicendum, ꝙ primum quod procedit ab vnitate, est æqualitas, & deinde procedit multiplicitas. Et ideo a patre (cui s̃m Aug.* appropriatur vnitas) processit filius, cui appropriatur æqualitas, & deinde creatura, cui cõpetit inæqualitas: sed tñ etiã a creaturis participatur quædã æqualitas. s. proportionis.

209
lib.1. de doctri. Christ. c.5. in fine, tom.3.

AD 3m dicendum, ꝙ ratio illa est quæ mouit Orige.* sed non habet locum, nisi in retributione præmiorum, quorũ inæqualitas debetur inæqualibus meritis. Sed in constitutione rerũ, nõ est inæqualitas partium p quãcunq; inæqualitatem p̃cedentem vel meritorum, vel etiã dispositionis materiæ: sed pp perfectionẽ totius, vt patet etiã in operibus artis: nõ.n. ꝑpter hoc differt tectũ a fundamento, quia habet diuersam materiam: sed vt sit domus pfecta ex diuersis partib9, q̃rit artifex diuersam materiã, & faceret eam si posset.

li.1. Periar. cap.7. circa med. to.4.
334
143

¶ Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulũ tertiũ.

251
Po. q.3. art. 16. ad primum. & .12 Meta. l.7. & l.9. fi. & .1. cœ. l.16. vsque. 22.
†Q.46. parũ a medio.

IN titulo sermo est de vnitate numerali, & de mũdo, nõ solũ corpeo, sed vniuerso, & de facto, nõ de possibili. non enĩ nunc de potẽtia Dei disputamus, sed de diuersitate inuenta in rebus in cõmuni. ¶In corpore duo facit. Primo, respõdet quæsito, secundo, ex ratione data deducit corollarie quid alii potuerunt opinari. ¶Quo ad primum, conclusio responsiua est, quòd mũdus est tantum vnus. Et probatur sic. Quæcũque sunt a Deo, ordinem habent adinuicẽ & ad ipsum Deũ. ergo omnia ad vnũ mundum necesse est pertinere, & probatur sequela. quia mũdus iste vnus est vnitate ordinis. Ex hoc autem deducitur secundo corollarie differentia inter philosophos. s. quòd illi qui posuerũt mũdi causam, aliquam ordinantem sapientiam, non posuerũt plures mundos: qui vero, res a casu dixerũt, ut Democritus, plures potuerunt dicere mundos. ¶In responsione ad tertium aduerte, ꝙ tota responsio sumpta est ex Aristo. in primo cœli & mundi. Veruntamen cũ in litera dicitur, ꝙ non est possibile esse aliam terram, ly possibile, non sumitur ꝓ possibili s̃m actiuam potẽtiam Dei, neq; pro possibili logico, sed pro possibili sumpto ex potentia indita rebus creatis, s̃m quã dicimus, quòd impossibile est mortuum resurgere. Tractatus enim iste, ut iã diximus, attestatur ꝙ nõ, qd possit, aut non possit Deus, sed quid distinctio rerum habeat, requiritur. ¶ Circa ratione in litera adductam ex Aristo. ad probandũ vnitatem terræ: quia oĩs terra naturaliter mouetur ad hoc medium ubicunque esset, dubium est: sed quoniam hoc ex intentione spectat ad librum de cælo, unde sumpta est ratio, iõ fiet aut hic quæstio specialis, aut in loco proprio.

*Q.7. ar.8. & q.25. ar. 2.
Q.11. ar.3. & q.21. ar. 1. ad 3.

ARTICVLVS III.

Vtrum sit unus mundus tantum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ nõ sit vn9 mundus tantum: sed plures. Quia vt Aug. dicit in † lib. 83. q. inconueniens est dicere, quòd Deus sine ratione res creauit. Sed ea ratione qua creauit vnum, potuit creare multos, cum eius potentia non sit limitata ad vnius mundi creationem: sed est infinita, vt supra ostẽsum est*. Ergo Deus plures mundos produxit.

¶2 Præt. Natura facit quod melius est, & multo magis Deus. Sed melius esset esse plures mũdos quàm vnum, quia plura bona paucioribus meliora sunt. Ergo plures mũdi facti sunt a Deo.

¶3 Præt. Omne quod habet formã in materia, potest multiplicari s̃m numerum, manẽte eadem specie, quia multiplicatio s̃m numerum est ex materia. Sed mundus habet formam in materia. Sicut.n. cum dico, homo, significo formam, cũ autẽ dico, hic homo, significo formam in materia: ita, cum dicitur mundus, significatur forma; cum autem dicitur, hic mũdus, significatur forma in materia. Ergo nihil prohibet esse plures mundos.

SED CONTRA est, quod dicitur Ioann. 1. Mundus per ipsum factus est. Vbi singulariter mundum nominauit, quasi vno solo mundo existente.

RESPON. Dicendum, ꝙ ipse ordo in rebus sic a Deo creatis existens, vnitatem mundi manifestat. Mundus enim iste, vnus dicitur vnitate ordinis, s̃m quod quædã ad alia ordinantur. Quæcunq; autem sunt a Deo, ordinem habent abinuicem & ad ipsum Deum, vt supra ostensum est. Vnde necesse est, quòd omnia ad vnum mundũ pertineant. Et ideo illi potuerunt ponere plures mundos, qui causam mundi non posuerunt aliquã sapiẽtiam ordinantem: sed casum: vt Democ. qui dixit, ex concursu atomorum, factũ esse hunc mundum, & alios infinitos.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hęc ratio est, quare mũdus est vn9, quia debent omnia esse ordinata vno ordine, & ad vnũ. Propter qđ Arist. in * 2. Meta. ex vnitate ordinis in rebus existentis, concludit vnitatem Dei gubernantis. Et* Plato ex vnitate exẽplaris, probat vnitatem mundi, quasi exemplati.

lib.12. Meta. text. 52. Plato in Timæo, fol. lib. non do.

AD 2m dicendum, ꝙ nullum agens intendit pluralitatem materialẽ vt finẽ, quia materialis multitudo non habet certum terminum: sed de se tẽdit in infinitum. Infinitum autem repugnat rationi finis. Cum autem dicitur plures mundos esse meliores quàm vnum: hoc dicitur secũdum multitudinem materialem. Tale autem melius non est de intentione Dei agentis: quia eadem ratione dici posset; ꝙ si fecisset duos, melius esset, ꝙ essent tres, & sic in infinitum.

AD 3m dicẽdũ, ꝙ mũdus cõstat ex sua tota materia. Nõ enim est possibile esse aliam terram, quàm istam, quia omnis terra ferretur naturaliter ad hoc mediũ vbicunque esset. Et eadem ratio est de alijs corporibus, quæ sunt partes mundi.

QVAESTIO XLVIII.

De distinctione rerum in speciali, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de distinctione rerum in speciali. Et primo, de distinctione boni & mali. Deinde, de distinctiõe spiritualis, & corporalis creaturæ.

¶Circa primũ, quærẽdũ est de malo, & de causa mali.

Circa malum quæruntur sex.

¶Primo, Vtrum malum sit natura aliqua.
¶Secũdo, Vtrum malum inueniatur in rebus.
¶Tertio, Vtrum bonum sit subiectum mali.
¶Quarto, Vtrum malum totaliter corrumpat bonũ.
¶Quinto, De diuisione mali, per pœnam & culpam.
¶Sexto, Quid habeat plus de ratione mali, pœna, vel culpa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum malum sit natura quædam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd malum sit natura quædam. Quia omne genus est natura quædam. Sed malũ est quoddam genus. Dicitur.n. in * prædicamentis, ꝙ bonum & malum non sunt in genere: sed sunt genera aliorum. Ergo malum est natura quædam.

¶ Super Quæstionis quadragesimæoctauæ Articulũ primũ.

TItulus clarus. ¶In corpe tria facit. Primo, ponit modũ sciẽdi quęsitũ. Secũdo, exequẽdo illum, respõdet quęsito. Tertio reddit rationem cuiusdam dicti Dionysii. ¶Quo ad primum: Modus cõsistit i hoc, quòd oportet ex ratione boni accipere quid sit malũ. Probatur: quia vnum oppositorum cognoscitur per reliquum, vt tenebra per lucem. ¶Quo ad secũdum. Malum est quædã absentia boni. Probatur: omne appetibile est bonum. ergo esse & perfectio cuiusque naturę, est bonitas. ergo malũ nõ significat eẽ aut formã, aut naturã aliquam. ergo est quædam boni absentia. Prima consequentia ꝓbatũ: quia oĩs natura appetit suũ esse, & suã perfectionẽ. ¶Aduerte, ꝙ in cõclusiõe, ideo dicitur quædã absentia, quia non oĩs negatio boni est malum, sed negatio boni debiti, vt in tertio cõtra Genti. cap.6. patet: absentia ergo debitæ prę sentiæ boni, malum est: debita autẽ præsentia est, quãdo, sicut, vbi, in quo, &c. debet. Probatio vero cõclusionis, ideo de hoc non curauit, quia præsenti intentioni sufficit genus mali inuenire: p hoc enim scitur, an natura sit aliqua. merito igitur, inuẽto quòd est absentia, quam negationem constat esse, stetit processus. ¶Quo ad tertium, quia malũ negatione boni stabilitum est. & Diony. (vt in argumento ad oppositũ litera dicit) malum negatione non solũ boni, sed entis definiuit: iõ author dicit hoc dictũ esse secũdario: quoniam ens vt sic, est bonũ: negatio igitur vnius est negatio alterius, & econuerso: & ideo malũ negatio vtriusq; a Dionysio ponitur: sed quia boni est primo, ideo per bonum est diffinitũ a nobis.

c. de oppo. sitis, tom.1
Enchi. c.10 in fine. & c. 11. in prin. tom.3.
Ca. parte. 4 non multũ remote a prin.
Q.5. ar.1. & sequenti art.
D. 784.

¶2 Præt. Omnis differentia constitutiua alicuius speciei est natura quædam. Malum autem est differẽtia constitutiua in moralibus. Differt enim specie malus habitus a bono, vt liberalitas ab illiberalitate. Ergo malum significat naturã quandam.

¶3 Præt. Vtrunque contrariorum est natura quædam. Sed malum & bonum non opponuntur, vt priuatio & habitus: sed vt cõtraria, vt ꝓbat Philosophus † in Prædicamentis, per hoc, quòd inter bonum & malũ est aliquid medium, & a malo potest fieri reditus ad bonũ. ergo malum significat naturã quãdã.

¶4 Præt. Quod non est, non agit. Sed malum agit, quia corrumpit bonum. ergo malum est quoddam ens, & natura quædam.

¶5 Præt. Ad perfectionem vniuersitatis rerũ nõ pertinet, nisi qđ est ens & natura quædam. Sed malũ pertinet ad perfectionẽ vniuersitatis rerũ. Dicit.n. Aug. in * Enchi. ꝙ ex omnibus consistit, vniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatũ & suo loco positum, eminentius commendat bona. Ergo malum est natura quædã.

SED CONTRA est, quod Diony. dicit * 4. c. de diui. no. Malum est non existens, neque bonum.

RESPON. Dicendum, ꝙ vnũ oppositorum cognoscitur per alterum, sicut per lucem tenebra. Vnde & quid sit malum, oportet ex ratione boni accipere. Diximus autem supra*, ꝙ bonũ est omne id, quod est appetibile, & sic, cũ omnis natura appetat suum esse & suã perfectionem, necesse est dicere, ꝙ esse & perfectio cuiuscunq; naturę, rationem habeat bonitatis. Vnde non potest esse, quòd malum significet quoddam esse, aut quandam formam, seu naturam. Relinquitur ergo, ꝙ nomine mali significetur quædam absentia boni, & pro tanto dicitur, ꝙ malum neque est existens, nec bonum, Quia cum ens inquantum huiusmodi sit bonum, eadẽ est remotio vtrorũque.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Aristo. ibi loquitur secundum opi. Pythagoricorum, qui malum existimabant esse naturam quandã. & ideo ponebant bonum & malum genera. Consueuit enim Aristot. & præcipue in libris logicalibus ponere exempla, quæ probabilia erant suo tempore, secũdum opinionem aliquorum Philosophorum. Vel dicendum, sicut dicit Philosophus in * 4. Meta. ꝙ prima contrarietas est habitus & priuatio, quia scilicet, in omnibus contrarijs saluatur, cum semper vnum contrariorum sit imperfectum respectu alterius, vt nigrum respectu albi, & amarum respectu dulcis. Et pro tanto bonum & malum dicuntur genera, non simpliciter, sed contrariorum: quia sicut omnis forma habet rationẽ boni, ita oĩs priuatio inquãtũ huiusmodi, habet rõnẽ mali.

li.4. tex. 4. & lib.10. text.15. Et li.5. tex.27. to.3.

AD 2m dicendum, ꝙ bonum & malum non sunt differentiæ constitutiuæ: nisi in moralibus, quæ recipiunt species ex fine, qui est obiectum voluntatis, a quo moralia dependent. Et quia bonum habet rationem finis, ideo bonum & malum sunt differentiæ specificæ in moralibus. Bonum per se, sed malum inquãtum est remotio debiti finis. Nec tamen remotio debiti finis constituit speciem in moralibus, nisi secundum quod adiungitur fini indebito. Sicut neq; in materialibus inuenitur priuatio formæ substantialis, nisi adiũcta alteri formę. Sic igitur malum, quod est differentia constitutiua in moralibus, est quoddam bonum adiunctum priuationi alterius boni. Sicut finis intemperati est, non quidem carere bono rationis, sed delectabile sensus absque ordine rationis. Vnde malum inquantum malum, non est differentia constitutiua: sed ratione boni adiuncti.

D.1200.

¶ET per hoc etiam patet responsio ad 3m. Nam ibi Philosophus loquitur de bono & malo, s̃m quod inueniuntur in moral. Sic enim inter bonum & malum inuenitur medium, prout bonum dicitur quod est ordinatum: malum autem quod non solum est deordinatũ: sed etiam nociuũ alteri. Vnde dicit Philosophus in. 4. Ethic. ꝙ ꝓdigus vanus quidẽ est: sed nõ malus.

lib.4. Ethi. c.1. a med. tom.5.

Ab hoc etiam malo, quod est secundũ morem, contingit fieri reditum ad bonum: non autem ex quocũque malo: nõ enim ex cæcitate fit reditus ad visionẽ, cum tamen cæcitas sit malum quoddam.

AD 4m dicendum, ꝙ aliquid agere dicitur tripliciter. Vno modo formaliter, eo modo loquendi, quo dicitur albedo facere album. Et sic malum etiam ratione ipsius priuationis, dicitur corrumpere bonum: quia est ipsa corruptio vel priuatio boni. Alio modo dicitur aliquid agere effectiue: sicut pictor dicitur facere album parietem. Tertio modo, per modum causæ finalis, sicut finis dicitur efficere mouendo efficientem. His autẽ duobus modis, malũ non agit aliquid per se, idest secundum quod est priuatio quædam, sed secundũ qđ ei bonum adiũgitur. Nam omnis actio est ab aliqua forma, & omne quod desideratur, vt finis, est perfectio aliqua. Et ideo, vt Diony. dicit * 4. ca. de diui. no. Malum non agit, neque desideratur nisi virtute boni adiuncti. Per se autem est infinitum, & preter voluntatem & intentionem.

Ca.4. parte 4. aliquantulũ a principio.

AD 5m dicendum, ꝙ sicut supra dictum est * Partes vniuersi habent ordinem adinuicem, secundum quod vna agit in alteram, & est finis alterius & exemplar. Hæc autem, vt dictum est*, non possunt conuenire malo, nisi ratione boni adiuncti. Vnde malum neque ad perfectionem uniuersi pertinet, neque sub ordine vniuersi concluditur, nisi per accidens, idest ratione boni adiuncti.

Q.21. ar.1. ad.3.
In solutio. ad.2. argu.
D. 835.
D. 836.

ARTICVLVS II.

Vtrum malum inueniatur in rebus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ malum nõ inueniatur in rebus. Quicquid.n. inuenitur in rebus, vel est ens aliquod, vel priuatio entis alicuius

¶ Super Quæstionis quadragesimæoctauæ Articulum secundum.

IN titulo: Malum inueniri in rebus nõ significat esse reale: quoniã iã hoc exclusum

253
2. di. 24. ar. 1. Et 2. dist. 34. ar. 1. Et 3. contra c. 4.

Universidad de Deusto Biblioteca

ca.4.par.4. non multũ remote a principio.

clusum est, Sed significat esse communiter in rebus: in reb⁹ autem dicitur propter ea, quæ solum inueniuntur in anima, vt secundæ intentiones. Et est quęstio de inuentione formali, ita φ nõ intẽdimus, vtrum malum habeat fundamentum in rebus, sed an ineniatur formaliter in rebus.

art.præced.

lib.3.ca.4. non remote a princ.

¶ In corpore vnica est conclusio rñsiua quęsito affirmatiuę. Malũ inuenit i reb⁹ sicut & corruptio.

¶ Et probatur. Perfectio vniuersi requirit inæqualitatẽ in rebus, vt omnis bonitatis gradus ĩpleatur. ergo sicut requirit vt sint entia incorruptibilia, & corruptibilia: ita requirit vt sint indefectibilia a bono & defectibilia a bono. ergo q̃dã in vniuerso deficiunt quandoq;. ergo malũ inuenitur ĩ reb⁹ sicut corruptio. Antecedens habetur ex dictis: prima consequentia probatur. quia isti sunt duo gradus bonitatis, inuenti in vniuerso, iuxta illos duos gradus entis, vt de se patet: secunda vero consequentia relinquitur per se nota. Et vere sic est, quoniam impossibile est seclusis miraculis, possibilia nunquam deficere: tertia autẽ probatur, quia ratio mali consistit indefectu a bono, subintellige debito. Et confirmatur illa modificatio & expressio: sicut: qa corruptio ipsa quoddã malũ est, qa est malũ corrupti

Q.47.ar.1.&.4.

265

¶ Et bene nota ly sicut: quoniã soluit dubium nouitiorũ, quærẽtiũ: quomodo si malũ est negatio formaliter, & negationes nõ habẽt esse nisi ĩ anima, vt etiã in responsione ad secundum litera dicit applicando ad esse mali: quomodo ĩquã verificatur, quòd malum est formaliter ĩ rebus: habes solutionem, quia non verificatur, quòd est in rebus vt ens, sed est in rebus vt corruptio ĩ actu exercito, .i. vt rei remotio for

li.5.Meta. text.14.to.3.

17 b

103 c

quod est non ens. Sed Dion. dicit *4.c.de diui.no. φ malum distat ab existente, & adhuc plus distat a nõ existente. ergo malum nullo modo inuenitur in rebus. F

¶ 2 Præt. Ens & res conuertuntur. Si ergo malum est ens in rebus, sequitur φ malum sit res quædam. quod est contra prædicta *.

¶ 3 Præt. Albius est quod est nigro impermistius, vt dicitur in * 3.lib. Topicorum Aristo. ergo & melius est, quod est malo impermisti⁹. Sed Deus facit semper quod melius est G multo magis quàm natura. ergo in rebus a Deo conditis nihil malum inuenitur.

Sed contra est, φ ẽm hoc, remouerenẽ oẽs prohibitiones & pęnę, quæ non sunt nisi malorum.

Respon. Dicendum, φ (sicut supra dictum est *) perfectio vniuersi requirit inæqualitatem esse in rebus, vt omnes bonitatis gradus impleantur. Est autẽ vnus gradus bonitatis, vt aliquid ita bonũ sit φ nunquã deficere possit. Alius autẽ H grad⁹ bonitatis est, vt sic aliqd bonũ sit, φ a bono deficere possit, qui etiã gradus in ipso esse inueniunẽ. Quædã.n.sunt: quæ suũ esse amittere nõ possunt, vt incorporalia [c]. Quædam vero sunt, quæ amittere possunt, vt corporalia. Sicut igitur perfectio vniuersitatis rerũ requirit, vt non solum sint entia incorruptibilia: sed etiam corruptibilia: ita perfectio vniuersi requirit vt sint quædam, quæ a bonitate deficere possint, ad quod sequitur I ea interdum deficere. In hoc autẽ consistit ratio mali, vt. s. aliquid deficiat a bono. Vnde manifestũ est, quòd in rebus malum inuenitur, sicut & corruptio. Nã & ipsa corruptio malum quoddam est.

Ad primvm ergo dicẽdũ, φ malũ distat & ab ente simpliciter: & non ente simpliciter, quia neq; est sicut habitus, neque sicut pura negatio, sed sicut priuatio.

Ad 2^m dicendum, φ sicut dicitur in *.5. Metaphy. ens dupliciter dicitur. Vno modo ẽm quod significat entitatem rei, prout diuiditur per decẽ prædicamẽta. Et sic cõuertitur cũ re. Et hoc modo, nulla priuatio est ens. Vnde nec malũ. Alio modo, dicitẽ ens, quod significat veritatem propositionis, quæ in compositione consistit [c], cuius nota est, hoc verbũ, est. Et hoc est ens, quo respondetur ad quæstionem an est. Et sic cæcitatem dicimus esse in oculo, vel quancunq; aliam priuationem. Et hoc modo etiam malum dicitur ens. Propter huius autem distinctionis ignorãtiam, aliqui considerantes φ aliquæ res dicuntur malæ, vel φ malum dicitur esse in rebus, crediderunt φ malum esset res quædam.

Ad 3^m dicendum, quòd Deus & natura, & quodcunq; agens facit quod melius est in toto: sed nõ quod melius est in vnaquaque parte, nisi per ordinem ad totum, vt supra dictum est *. Ipsum autem totum, quod est vniuersitas creaturarum, melius & perfectius est, si in eo sint quędam, quæ a bono deficere possunt, quæ interdum deficiũt, Deo hoc nõ impediente. Tũ, quia prouidentiæ non est naturam destruere: sed saluare, vt Diony. dicit * 4.c.de diui.nomi. Ipsa autem natura rerum hoc habet, vt quæ deficere possunt, quandoque deficiãt. Tum, quia, vt dicit Aug. in Enchi. *Deus est adeo potens, φ etiam bene põt facere de malis. Vnde multa bona tollerentur, si Deus nullũ malum permitteret esse [c]. Nõ enim generaretur ignis nisi corrumperetur aer. Neque conseruaretur vita leonis, nisi occideretur asinus. Neque etiam laudaretur iustitia vindicans & patientia sufferens, si nõ esset iniquitas.

Articvlvs III.

Vtrum malum sit in bono, sicut in subiecto.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, φ malum nõ sit in bono sicut in subiecto. Omnia enim bona sunt existentia: sed Dionys. † dicit. 4. ca. de diuin. no. φ malum non est existens, neque in existentibus, Ergo malum non est in bono sicut in subiecto.

¶ 2 Præt. Malum non est ens, bonũ vero est ens. Sed non ens non requirit ens, in quo sit sicut in subiecto. Ergo nec malũ requirit bonũ, in quo sit sicut in subiecto. K

¶ 3 Præt. Vnum contrariorum nõ est subiectum alterius. Sed bonũ & malum sunt contraria. Ergo malũ nõ est in bono sicut in subiecto.

¶ 4 Præ. Id in quo est albedo sicut ĩ subiecto, dicitur esse album. Ergo & id in quo est malum sicut in subiecto, est malum. Si ergo malum sit in bono sicut in subiecto, sequitur quòd bonum sit malum, contra id quod dicitur Esai. 5. Væh, qui dicitis malum bonum, & bonum malum.

Sed contra est, φ Augu.

malis, ipsa nãq; absentia boni formaliter malũ est, & vt in rñsione ad quartũ p cedentis articuli dictũ est, malũ formaliter corrũpit bonũ oppositũ, qa est ipsa priuatio boni in subiecto apto &c. Dicunẽ ergo mala i rebus esse, non positiue, sed remotiue. i. nõ ponendo, sed remouẽdo formaliter aliquid a rebus. Et sic mala formaliter inueniuntur in reb⁹ vt mala, sunt.n. rerũ mala: in aĩa aũt per cõpositioné, & quãcũq; aliã intellectus opatione iueniunẽ, vt entia & bona. Et ideo nihil obstat, immo pdest ppolito, φ malũ nullũ esse ponat i re, qm de malo vt malũ est in actu exercito, loquimur, quod constat, φ vt malũ in actu exercito, non inuenitur vbi ponit aliqd, sed tantum vbi remouet bonum debitũ: hic est.n. act⁹ ei⁹ formalis, vt patet ex dictis. Nihil ergo valet cõsequẽtia, malũ vel priuatio nullũ est se ponit in re, sed est tantũ ens in aĩa. ergo nõ inuenitur formaliter i rebus. Qm stat φ iueniatur formaliter, vt remotio rei in actu exercito, ĩmo sequitur oppositum, remouet esse in subiecto. ergo inuenitur i re vt exercens negationis non positionis actũ. Sic autẽ hæc inueniri in rebus, est simpliciter ipsa inueniri, quia formaliter inueniuntur, & ẽm modum proprium sui generis, puta non entis, vel priuationis.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæoctauæ Articulũ tertiũ.*

Titul⁹ clarus est. In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Malũ est in bono vt in subiecto. Probatur. Malũ est boni remotio nõ negatiue, sed priuatiue. ergo malum & bonũ priuatũ, sunt in eodem subiecto. s. ente, in potentia, simpliciter, vel ẽm qd. ergo malũ est in bono sicut in subiecto. Antecedens quo ad secundam partẽ probatur, ducendo ad impossibile duplex. Primũ est, quòd ea quæ nullo mõ sunt, essent mala: secundum est, quòd omnia essent mala. Quo ad tertiam vero, ex sufficientia bimembris distinctionis ipsius remotionis boni. Prima consequentia probatur, quia priuationis & formæ idẽ est subiectum. s. ens in potentia simpliciter, vel ẽm quid. Secũda vero, quia vtrunq; est bonũ, & de ente quidẽ in potentia ẽcdm quid, probatur, quia est ens in actu: actus autem bonitas quędam est, de ente vero in potentia simpliciter, quia bonũ dicitur sicut & ens, ac per hoc, sicut ens in potẽtia, ens quoddam est, ita bonum in potentia, bonum quoddam est.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæoctauæ Articulũ quartũ.*

IN titulo: Corrũpere sumiẽ formaliter, Totũ vero bonum, sumitur pro toto integrali, vel quasi integrali: circa qd malum ponitur. Ita φ sensus est, vtrum malum positum in aliquo, auferat formaliter quicquid bonitatis iuenit i illo.

¶ In corpore vnica est principalis conclusio directe respõsiua quæsito negatiue. Malum non potest totaliter consumere bonum. Hanc autem conclusionẽ manifestat vna distinctione trimembri, adiunctis singulis membris conclusionibus specialib⁹. Distinctio est, Bonũ triplex est. s. forma, subiectum, & habilitas subiecti ad formam. Prima conclusio est, Bonũ vt forma, tollitur totaliter per malũ, probatur, quia est sibi oppositum, & manifestatur, sicut lumen tollitur per tenebras, & visus per cæcitatem. Secunda conclusio est. Bonum vt subiectum, nec tollitur, nec diminuiẽ p malũ. & manifestaẽ in aere & tenebra. Tertia est, Bonũ vt habilitas subiecti ad actum, diminuitur per malum, & non totaliter tollitur. Et declaratur hæc conclusio. Primo, quantum ad diminutionem, secundo ibi, si igitur contrariæ dispositiones quãtum ad non totalem ablationé. Intendens ergo declarare, qualis, & quanta sit huiusmodi diminutio, insinuat duplicẽ diminuẽdi modũ iueniri s. p subtractioñẽ, & per remissionẽ. prima est quãtitatiua, secunda est qualitatiua. & rursus diminutio per remissionem, seu qualitatiua, dupliciter contingit. Primo, per remissionem ipsius qualitatis, & per contrarias dispositiões subiecti ad talem actũ. In proposito, diminutio sumenda est per remissionẽ, non qũolibet, sed per appositionem contrariarũ dispositionũ. Et pbatur hoc secũdũ sic: habilitas intenditur per dispositiones præparantes materiã ad actum, ergo remittitur per dispositiones impedientes potentiã ad actum. Antecedens manifestatur, quia quanto magis multiplicantur dispositiones materię, tãto habilior est ad actũ. Consequentia vero probaẽ, quia remissio sumitur ecõtrario intensioni. Deinde intendẽs manifestare, qũo nũquã tollit totaliter habilitatis bonũ: distiguit remissionem per cõtrarias dispositiões, dupliciter inueniri posse: primo finite, secundo infinite. Et neutro modo, totaliter habilitaté subiecti ad actũ tolli ostẽdit. Quòd.n. finita sit qñandoq; remissio habilitatis: probatur ex eo, φ finita est multiplicatio dispositionum contrariarum, vt patet in multiplicatiõe qualitatũ elemẽtorum, quibus materiæ habilitas ad formam ignis, verbi gratia, diminuitur.

Enchi.c.14 ante med. to.3.

a.1. huius quęst.

D.1058

D.291

* dicit Enchir. φ malum non est A nisi in bono.

Respon. Dicendum, φ sicut dictum est †: Malum importat remotionem boni. non autem quęlibet remotio boni, malũ dr. Põt.n. accipi remotio boni & priuatiue & negatiue. Remotio igiẽ boni negatiue accepta, mali rationem non habet. Alioquin sequereẽ, φ ea quę nullo modo sunt, mala essent. Et iterum, φ quælibet res esset mala ex hoc, φ non habet bonum alterius rei, vt pote: φ homo esset malus, quia nõ habet velocitatem capreæ, vel fortitudinem leonis: sed B remotio boni priuatiue accepta, malum dicitur: sicut priuatio visus, cęcitas dicitur. Subiectum [d] autem priuationis & formæ, est vnũ & idẽ. s. ens in potẽtia, siue sit ens in potentia simpliciter, sicut materia prima, quæ est subiectum formæ substãtialis & priuationis oppositæ: siue sit ens in potentia ẽm qd & in actu simpliciter, vt corpus C diaphanũ, quod est subiectũ tenebrarum & lucis. Manifestum est autem, φ forma per quam aliquid est actu, perfectio quædam est, & bonũ quoddã, & sic oẽ ens ĩ actu, bonũ quoddã est. Et similẽ oẽ ens in potentia, in quantum huiusmodi, bonum quoddam est, ẽm quod habet ordinem ad bonum. Sicut enim est ens in potentia, ita & bonum in potentia. Relinquitur ergo, φ subiectum mali sit bonum. [a]

Ad primvm ergo dicendum, φ Dion. intelligit malum nõ D esse in existentibus sicut partem, aut sicut proprietatem naturalem alicuius existentis [e].

Ad 2^m dicendum, φ non ens negatiue acceptũ, non requirit subiectum: sed priuatio est negatio in subiecto, [e] vt dicitur in. 4. Meta. & tale non ens est, malum.

Ad 3^m dicendum, φ malũ nõ est sicut in subiecto in bono, quod ei opponitur: sed in quodam alio bono. Subiectum.n. cæcitatis non est visus: sed animal. Videẽ tamen, E (vt Aug. † dicit) hic fallere dialecticorum regula, quæ dicit. Cõtraria simul esse non posse. Hoc tamẽ intelligẽdum est ẽm communem acceptionem boni & mali, non autem ẽm quod specialiter accipitur hoc bonum, & hoc malum. Albũ autem & nigrum, dulce & amarũ, & huiusmodi contraria, non accipiuntur nisi specialiter, quia sunt in quibusdam generibus determinatis. sed bonum circuit omnia genera. Vnde vnũ bonũ potest simul esse cũ priuatione alterius boni [c].

Ad 4^m sic dicendũ, φ Propheta imprecatur, Vęh illis, qui dicũt id quod est bonũ, ẽm quod est bonum, esse malum: hoc autem non sequitur ex præmissis, vt per prædicta patet *.

Articvlvs IIII.

Vtrum malum corrumpat totum bonum.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur, φ malum corrumpat totum bonum. Vnum enim contrariorum totaliter corrumpitur per aliud. Sed bonum & malum sunt contraria. Ergo malũ potest corrumpere totum bonum.

¶ 2 Præt. Aug. † dicit in Enchir. φ malum nocet inquantum adimit bonum. Sed bonum est sibi simile & vniforme. Ergo totaliter tollitur per malum.

¶ 3 Præt. Malum quandiu est, nocet, & aufert bonũ: sed illud a quo semper aliquid aufertur, quandoque cõsumitur, nisi sit infinitum, quod nõ potest dici de aliquo bono creato. Ergo malum consumit totaliter bonum.

Sed contra est, quod Aug. dicit in Enchir. φ malum non potest totaliter consumere bonum,

Respon. Dicendum, φ malum non põt totaliter cõsumere bonũ.

Ad cuius euidentiam considerandum est, φ est triplex bonum. Quoddam, quod per malum totaliter tollitur, & hoc est bonum oppositum malo. Sicut lumen totaliter per tenebras tollitur, & visus per cæcitatem. Quoddam vero bonum est, quod nec totaliter tollitur per malum, nec diminuitur. s. bonum quod est subiectum mali. Non enim per tenebras aliquid de substãtia aeris diminuitur. Quoddam vero bonum est, quod diminuitur quidem per malum, sed nõ totaliter tollitur, & hoc bonum est habilitas subiecti ad actum. Diminutio autem huius boni nõ est accipienda per subtractionem, sicut est diminutio in quãtitatibus, sed per remissionem, sicut est diminutio ĩ qualitatibus & formis. Remissio autem huius habilitatis est accipienda econtrario intensioni ipsius [c]. Intenditur enim huiusmodi habilitas per dispositiones, quibus materia pręparatur ad actum, quæ quanto magis multiplicantur in subiecto, tãto habilius est ad recipiendum perfectionẽ, & formã, & econtrario remittitur p disposi-

a 5a

In corp.ar.

255 12.q.85.a.1.2.& 4. Et 2.di.34.ar.5. Et.3.cõ.c.10.& 12. Et mal.q.2 ar.9.11.& 12. Et opu.3.117.& 118.

†ca.12.circa medium

Enchi.c.12 per totum tom.3.

260

minuitur. Quòd vero in huiusmodi remissione nõ tollatur totaliter habilitas, ex eo patet, quòd finitis existentibus, appositione contrariorũ & remissione, nõ ẽ opus eradicari habilitatẽ remanentis subiecti. Quòd autem infinita quãdoque sit remissio, manifestatur, ex infinita multiplicatione opacorum corporum, inter solem & aerem. Et proportionaliter, ex infinita multiplicatione peccatorum, inter iustitiæ solẽ & animam. Quòd vero ex hm̃oi infinita remissione non totaliter tollat habilitas. probatur ratione. Quia sẽper manet in sua radice quod est substantia subiecti: & manifestatur in allatis exẽplis, in naturalibus, & moralibus: in diaphano siquidem, respectu luminis, & aĩa, respectu gratiæ. Et sic patet principalis cõclusio, s. quòd nunquam malũ totaliter aufert bonũ: quoniam relinquit subiectũ, & aliquid habilitatis ad actũ.

¶ In responsione ad tertium nota, quòd tanta est differentia inter diminui p̃ se, & per accidens, i. rõne sui vel alterius: quòd cum impossibile sit finitum nõ cõsumi ĩfinita & æquali subtractione per se, Possibile tamen est, vt in litera dicitur, a finito in infinitum etiam æqualiter subtrahi, & tñ illud non consumi, quãdo diminutio ẽ per accidens. i. per aliud, vt in proposito: minuitur enĩ habilitas propter appositum impedimentum, & non ẽm se.

In corp. ar.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæoctauæ Articulum quintum.*

Titulus suscipiatur vt iacet: intelligendo per culpã malum quod agim⁹; per pęnam vero, malum quod patimur.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quęsito limitate. s. omne malum in rebus vo-

tiones contrarias. Quæ quanto magis multiplicatę sunt in materia, & magis intensę, tanto magis remittitur potentia ad actum. Si igitur contrariæ dispositiones in infinitum multiplicari & intendi nõ possunt: sed vsque ad certum terminum, neque habilitas pædicta in infinitũ diminuitur, vel remittitur, sicut patet in qualitatibus actiuis & passiuis elementorum. Frigiditas. n. & humiditas, per quę diminuitur siue remittitur habilitas materiæ ad formã ignis, nõ possunt multiplicari in infinitum. Si vero dispositiones contrariæ in infinitũ multiplicari possunt, & habilitas prædicta in infinitum diminuitur vel remittitur: non tñ totaliter tollitur, quia semper manet in sua radice, q̃ est substantia subiecti, sicut si in infinitum interponãtur corpora opaca inter solem & aerem, in infinitũ diminuetur habilitas aeris ad lumen: nunquam tamen manente aere tollitur totaliter, qui ẽm naturam suam est diaphanus. Similiter in infinitum potest fieri additio in peccatis, p quæ semper magis ac magis minuitur habilitas animæ ad gratiam. Quæ quidem peccata, sunt quasi obstacula interposita inter nos & Deũ, ẽm illud Isa. 59. c. Peccata nr̃a diuiserunt inter nos & Deum. Neq; tñ tollitur totaliter ab aĩa p̃dicta habilitas, q̃a cõsequitur naturã ipsius.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ bonum quod opponitur malo totaliter tollitur: sed alia bona nõ totaliter tollũtur, vt dictum est*.

Ad 2ᵐ dicẽdũ, ꝙ habilitas prædicta est media inter subiectum & actũ. Vnde ex ea parte qua attingit actũ, diminuit̃ p malũ: sed ex ea parte qua tenet se cũ subiecto, remanet. Ergo licet bonum in se sit simile, tñ pp comparationẽ eius ad diuersa, nõ totalr̃ tollit̃, sed in parte.

Ad 3ᵐ dicendũ, ꝙ quidã imaginãtes diminutionẽ boni p̃dicti ad similitudinẽ diminutionis quantitatis, dixerunt, ꝙ sicut continuũ diuiditur in infinitum, facta diuisione ẽm eandẽ ꝓportionẽ, vt puta ꝙ accipiat̃ mediũ medij, vel tertiũ tertij: sic in proposito accidit. Sed hæc rõ hic locũ nõ habet, quia in diuisione, in qua seruatur eadẽ proportio, semp subtrahit̃ minus. & min⁹. Minus enim ẽ mediũ medij, q̃ mediũ totius. Sed scđm peccatũ nõ de necessitate minus diminuit de habilitate prædicta, q̃ præcedens; sed forte aut æqualiter, aut magis. Dicendum est ergo, ꝙ licet

ista habilitas sit quoddam finitũ, diminuitur tñ in infinitũ, non per se, sed per accidens, ẽm quod contrariæ dispositiones, etiam in infinitum augentur, vt dictum est*.

Articvlvs. V.

Vtrum malum sufficienter diuidatur per pœnam & culpam.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur, ꝙ malũ insufficienter diuidatur per pęnã & culpã. Oĩs, n. defectus malum quoddã esse vr̃. Sed in oĩbus creaturis est quidã defectus, ꝙ se in esse conseruare non possunt, qui tñ nec pæna nec culpa est. Non ergo sufficiẽter malũ diuiditur p pœnã & culpam.

¶ 2 Præt. In rebus irrationalibus nõ inuenitur culpa nec pœna, inuenitur tñ in eis corruptio & defectus quæ ad rationẽ mali pertinent. Ergo non oẽ malũ est pęna vel culpa.

¶ 3 Præt. Tentatio quoddã malum est. Nec tñ est culpa, quia tentatio cui nõ consentitur, non est peccatũ: sed materia exercendę virtutis, vt dicitur in gl.† 2. Cor. 12. Nec ẽt pęna, quia tentatio præcedit culpã pęna aũt subsequit̃. Insufficiẽter ergo malũ diuiditur p pęnã & culpã.

Sed contra videtur, ꝙ diuisio sit superflua. Vt enim Aug.* dicit in Ench. malũ dicit̃ quia nocet. Quod aũt nocet, pęnale est. Oẽ ergo malum sub pœna continetur.

Respon. Dicendum, ꝙ malum (sicut supra dictum est*) est priuatio boni, quod in perfectione & actu consistit principaliter & per se. Actus autẽ est duplex: primus & secundus. Actus quidẽ primus, est forma & integritas rei. Actus autem secundus, est operatio. Contingit ergo malum esse dupliciter. Vno modo per subtractionem formæ, aut alicuius partis, quæ requiritur ad integritatem rei, sicut cæcitas malum est, & carere mẽbro. Alio modo per subtractionem debitæ operationis, vel quia omnino non est, vel quia debitum modum & ordinem non habet. Quia vero bonum simpliciter est obiectum voluntatis, malum quod est priuatio boni secundum specialem rationem, inuenitur in creaturis rationalibus habentibus voluntatem. Malum igitur, quod est per subtractionem formæ & integritatis rei, habet rationẽ pœnæ, & præcipue supposito, ꝙ omnia diuinæ prouidentiæ & iustitiæ subdantur, vt supra ostensum est*. De ratione enim pœnæ est, quòd sit contraria voluntati. Malum autem quod consistit in subtractione debitæ operationis in rebus voluntarijs, habet rationem culpæ. Hoc enim imputatur alicui in culpam, cũ deficit a perfecta actione, cuius dominus est ẽm voluntatem. Sic igitur oẽ malum

luntariis, est pęna vel culpa. In qua conclusione tria continentur. s. omne malum, & in rebus voluntariis, est pœna vel culpa. Et propterea hæc tria ordinate procedendo declarat. Primo igitur distinguit malum in communi: in malũ rei, & malũ operis. Quam distinctionẽ probat ex distinctione boni, in bonitatẽ per modũ actus primi, & actus secũdi. Secundo ostẽdit, ꝙ rationabiliter malũ in voluntariis sortitum est speciales rationes, distinctiones, & nomina: sic, bonũ simpliciter est obiectum voluntatis. ergo malũ ẽm specialẽ rõnẽ inuenit̃ i voluntariis creaturis. Probatur consequẽtia, quia malum est priuatio boni, ac per hoc, sicut bonũ specialiter reperitur in volũtario, ita & malum. Demum tertiũ principaliter intentum manifestat sic. Malum rei habet rõnẽ pęnæ in rebus voluntariis, supposito præcipue, quòd omnia diuinæ prouidẽtiæ & iustitiæ subduntur, malum vero operationis in eisdem, habet rationẽ culpæ. ergo omne malum in rebus voluntariis est pœna, vel culpa. Antecedens quo ad primã partẽ manifestatur, quia de ratione pœnæ est, quòd sit contraria voluntati. quo ad secundam vero, quia hoc alicui imputatur in culpam, qñ. s. deficit a perfecta actione existente in potestate eius, cõsequentia vero nota est, ex distinctione mali præposita.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæoctauæ Articulum sextum.*

Titulus clarus ex præcedentibus.

¶ In corpore vna est conclusio respõsiua quæsito, Culpa plus habet de ratione mali quàm pęna quæcunque, tam sensus quàm damni. Et probatur dupliciter: primo, ex malo culpæ fit aliquis malus, ex malo pęnæ, non: ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo authoritate Dionysii. 2. ratione sic. Bonũ simpliciter cõsistit in actu. ergo bonũ hominis simpliciter consistit in bono vsu rerum habitarũ. Ergo ex bona voluntate qua homo bene vtitur rebus habitis, dicitur bonus homo. & ex mala, malus. ergo perfectius habet rationem mali culpa quàm pęna. prima consequentia probatur, quia vltimus actus est operatio, seu vsus rerum: secũda vero, quia vtimur rebus omnibus per voluntatẽ, & ex planat̃ secũda pars consequentis eius. s. ex mala malus, quia potest quis etiam bono, male vti, vt patet de grammatico. Tertia aũt, q̃a culpa cõsistit in deordinato actu volũtatis, pę

malum in rebus voluntarijs consideratum, est pęna vel culpa.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ quia malum priuatio est boni, & non negatio pura, vt dictum est supra*, non omnis defectus boni est malum, sed defectus boni, quod natum est, & debet haberi. Defectus enim visionis non est malum in lapide, sed in animali: quia contra rationem lapidis est, ꝙ visum habeat. Similiter etiam cõtra rationem creaturæ est, ꝙ in esse conseruetur a seipsa, quia idem dat esse & conseruat. Vnde iste defectus non est malum creaturæ.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ pęna & culpa non diuidunt malum simpliciter, sed malum in rebus voluntarijs.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ tentatio prout importat prouocationẽ ad malum, semper malum culpæ est in tẽtante, sed in eo qui tentatur non est proprie, nisi secũdum quod aliqualiter immutatur. Sic enim actio agẽtis est in patiente. Secundum autem quod tẽtatus immutatur ad malum a tentante, incidit in culpam.

Ad 4ᵐ dicendum, ꝙ de ratione pœnæ est, quòd noceat agenti in seipso. Sed de ratione culpæ est, ꝙ noceat agenti in sua actione, Et sic vtrunq; sub malo cõtinetur, secũdum quod habet rationem nocumenti.

Articvlvs VI.

Vtrum habeat plus de ratione mali pœna, quàm culpa.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur, ꝙ habeat plus de ratione mali pęna quàm culpa. Culpa enim se habet ad pęnam, vt meritum ad præmiũ. Sed præmiũ habet plus de ratione boni quàm meritum, cum sit finis eius. Ergo pœna plus habet de ratione mali, quàm culpa.

¶ 2 Pręt. Illud est maius malũ, quod opponitur maiori bono. Sed pœna sicut dictum est*, opponitur bono agẽtis, culpa autem bono actionis. Cũ ergo melius sit agẽs quàm actio, videtur quòd peius sit pœna quàm culpa.

¶ 3 Præt. Ipsa priuatio finis, pęna quędam est, quæ dr̃ carentia visionis diuinæ. Malum autẽ culpæ est per priuationem ordinis ad finem ergo pęna est maius malũ q̃ culpa.

Sed contra, Sapiens artifex inducit minus malum ad vitandum maius, sicut medicus præcidit membrum ne corrũpatur corpus. Sed Dei sapientia infert pœnã ad vitandam culpam. Ergo culpa est maius malum quàm pœna.

Respon. Dicendum, ꝙ culpa habet plus de ratione mali quàm pœna. Et non solum quàm pœna sensibilis, quæ consistit in priuatione corporaliũ bonorũ, cuiusmodi pœnas plures intelligunt, sed etiã vniuersaliter accipiendo pœnam, ẽm quod priuatio gratiæ, vel gloriæ, pœnæ quædam sunt. Cuius est duplex ratio. Prima quidẽ est, quia

ex malo culpæ fit aliq̃s malus, nõ aũt ex malo pęnæ, ẽm illud Dion. * 4. c. de diui. no. Puniri non est malum: sed fieri pœna dignũ. Et hoc ideo est, quia cum bonum simpliciter consistat in actu & non in potentia, vltimus autẽ actus est operatio vel vsus quaruncunque rerũ habitarum, bonum hominis simpliciter consideratur in bona operatione, vel bono vsu rerum habitarum. Vtimur autem rebus omnibus per voluntatem. Vnde ex bona voluntate qua homo bene vtitur reb⁹ habitis, dicitur homo bonus *, & ex mala malus. Potest. n. qui habet malam voluntatem, etiã bono quod habet, male vti, sicut si grammaticus voluntarie incongrue loquatur. Quia ergo ipsa culpa cõsistit in deordinato actu volũtatis, pęna vero in priuatione alicuius eorũ q̃bus vtit̃ volũtas: pfecti⁹ habet rationẽ mali culpa q̃ pœna.

Secũda ratio sumi põt ex hoc, ꝙ Deus est author mali pœnæ. nõ aũt mali * culpæ. Cuius ratio est, quia malum pœnæ priuat bonũ creaturæ, siue accipiatur bonũ creaturæ aliquid creatũ, sicut cæcitas priuat visum, siue sit bonũ increatũ, sicut per carentiã visionis diuinæ, tollit creaturæ bonum increatum. Malũ vero culpæ opponit̃ proprie bono increato. Contrariatur. n. impletioni diuinæ volũtatis & diuino amori, quo bonũ diuinũ in seipso amat̃ & non solũ ẽm ꝙ participatur a creatura. Sic igitur patet, ꝙ culpa habet plus de ratione mali quàm pœna.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ licet culpa terminetur ad pœnam, sicut meritum ad præmium, tamen culpa non intenditur propter pęnam, sicut meritum propter præmiũ: sed potius econuerso, pœna inducitur vt vitet̃ culpa. Et sic culpa est peius q̃ pęna.

Ad 2ᵐ dicẽdũ, ꝙ ordo actionis q̃ tollit̃ p culpã, est pfectius bonũ agẽtis, cũ sit pfectio secunda, q̃ bonum quod tollitur per pœnam, quod est perfectio prima

Ad 3ᵐ dicẽdũ, ꝙ nõ est cõparatio culpæ ad pœnã, sicut finis & ordinis ad finẽ, quia vtrũq; põt priuari aliquo mõ, & p culpã & p pœnã. Sed p pœnã q̃dẽ, ẽm q̃d ipse homo remouetur a fine & ab ordine ad finem. Per culpam vero, secundum q̃d ista priuatio pertinet ad actionem, quæ non ordinatur ad finem debitum.

QVAESTIO XLIX.

De Causa mali, in tres articulos diuisa.

Consequenter quęritur de causa mali. Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum bonum possit esse causa mali.

¶ Secũdo, Vtrũ summũ bonũ, q̃d est De⁹, sit causa mali.

¶ Tertio, Vtrum sit aliquod summum malum, quod sit prima causa omnium malorum.

na vero in priuatione alicuius eorũ, quibus vtitur voluntas. Secunda vero ratio est, De⁹ est actor mali pœnæ, & non mali culpæ. ergo malũ culpæ est incomparabiliter prius. Antecedens probat̃ sic: Malum pęnę priuat bono creaturæ, malum vero culpæ opponitur proprie bono increato. ergo illius potest esse causa Deus. non huius. Antecedẽs hoc, quo ad primam partem manifestatur in duplici bono creaturæ s. possessio & participatio. Quoad secũdã vero pobatur sic, Malum culpæ contrariatur impletioni diuinæ voluntatis, & diuino amori, quo bonum diuinũ in seipso amatur. ergo opponitur bono increato.

¶ Esset hic dubitandum, quomodo bono diuino potest aliquid opponi, & diuina voluntas nõ impleri. Sed quoniam hoc in tractatu de voluntate diuina discussum est, & illud in quæstione sequenti, articulo tertio tractatur, ideo nũc trãseamus.

ca. 4. par. 4. circa me.

28

D. 503.
D. 840.

¶ Super Quæstionis quadragesimænonæ Articulũ primũ.

Titulus vt iacet: de causa i communi, sumendus est.
258 ¶ In corpore, duo facit: Primo, respondet qsito in cõi affirmatiue. Secundo, in speciali ẽm singula genera causarum.
¶ Quoad primũ cõclusio rñsiua est, Cã mali est bonum. Et pbat sic. Malũ ẽ defectus boni debiti. ergo oẽ malum habet aliquã causam: ergo causa mali est bonũ. Prima cõsequẽtia pbat: q.a defectus a naturali, & debita dispositione necessario prouenit ex aliqua causa trahente rẽ extra suã dispositionẽ. Qđ pbat iductiue: primo i malo rei, exẽplo mot⁹ grauis, scđo i malo actionis, qñ non nisi ex impedimento prouenit. Secunda autem consequentia probatur: quia esse causã soli bono cõuenit, quod dupliciter probatur. Primo vniuersal͡r: quia esse causã conuenit soli enti, ergo soli bono. & tenet sequela: quia omne ens inquãtũ huiusmodi, est bonum. Secundo, in singulis generibus causarũ. quia agens, finis, & forma perfectionem & cõsequenter bonitatem, important. Materia quoque, boni rationem habet, prout potentia bonum est. omnis igitur causalitas bono soli conuenit.
¶ Quoad scđm ponit q̃tuor cõclusiones, iuxta quatuor genera causarũ. prima est iuxta causam materialem. bonum est causa mali materialiter. Probatur: quia est eius subiectum. Secunda est: malũ non habet causam formalem. Probatur, quia est priuatio formæ. Tertia ẽ: malũ non habet causam finalem. Probatur, quia est priuatio ordinis ad debitum finẽ, ac per hoc boni vtilis. i. ad finẽ. Quarta est: malum habet causam efficiẽtem non per se, sed per accidens. Et hãc

1.2.qõ.75. ar,1. Et. 2. di.1.q.1 art.1. ad 2. Et di.34.ar.3. Et.2.cõ.ca. 46. Et lib. 3,c.9.& 10 Et mal.q.1 ar.3.

ca.4. parte. 4.a med.

† li.1. con. Iulia.ca.9. parum ante medium tom.7.

D.838.

254

D.291. Q. præced. art.4.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum bonum possit esse causa mali.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q bonum non possit esse causa mali. Dicit enim Matthæi 7. Nõ potest bona arbor malos fructus facere.

¶ 2 Præt. Vnum contrariorum nõ potest esse causa alterius. Malum autem est contrarium bono. Ergo bonum nõ potest esse causa mali.

¶ 3 Præt. Effectus deficiens, non procedit nisi a causa deficiẽte: sed malũ si causam habeat, est effectus deficiens. ergo habet causam deficientẽ. Sed oẽ deficiẽs malũ est. Ergo causa mali non est nisi malum.

¶ 4 Præt Dion*. dicit 4. ca. de diui. nomi. q malũ non habet causam: ergo bonum non est causa mali.

SED CONTRA est, quod August.† dicit contra Iulianum, Non fuit omnino vnde oriri posset malum, nisi ex bono.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere, quòd omne malum aliqualiter causam [d] habeat. Malũ enim est defectus boni, quod natum est, & debet haberi [e] Quòd autẽ aliquid deficiat a sua naturali & debita dispositione, non potest prouenire nisi ex aliqua causa trahente rem extra suã dispositionẽ. Nõ enim graue mouetur sursum, nisi ab aliquo impellẽte, Nec agẽs deficit a sua actione, nisi propter aliquod impedimentum. Esse autẽ causam non potest conuenire nisi bono: quia nihil potest esse causa nisi inquantũ est ens. Omne autẽ ens inquantum huiusmodi, bonũ est. Et si consideremus speciales rationes causarum, agens, & forma, & finis, perfectionem quandam important, quæ pertinẽt ad rationem boni. Sed & materia, inquãtũ est potentia ad bonum, habet rationem boni. Et quidem q bonũ sit causa [d] mali p modũ causæ materialis, iam ex præmissis patet*. Ostensum est enim, q bonum est subiectum mali. Causam autẽ formalem, malum non habet: sed est magis priuatio formæ. Et similiter nec causam finalem, sed magis est priuatio ordinis ad finem debitũ. Non solum enim finis habet rationem boni, sed etiam vtile, quod ordinatur ad finem [e]. Causam autem per modum agẽtis habet malum: non autem per se: sed p accidens.

Ad cuius euidentiam sciẽdum est, q aliter causatur malũ in actione, & aliter in effectu. In actione quidem causatur malum propter defectum alicuius principiorum actionis, vel principalis agẽtis, vel instrumentalis. Sicut defectus in motu animalis potest contingere, vel propter debilitatem virtutis motiuæ, vt in pueris, vel propter solam ineptitudinem instrumẽti, vt in claudis. Causatur autem malum in re aliqua, non tamẽ in proprio effectu agentis, quãdoque ex virtute agentis, quandoque autem ex defectu ipsius, vel materię. Ex virtute quidem vel perfectione agentis, quando ad formam intentam ab agente sequitur ex necessitate alterius formæ priuatio: sicut ad formam ignis sequitur priuatio formę aeris, vel aquæ. Sicut ergo, quanto ignis fuerit perfectior in virtute, tanto perfectius imprimit formam suam, ita etiam tanto perfectius corrumpit contrarium. Vnde malum, & corruptio aeris & aquæ est ex perfectione ignis, sed hoc est per accidens: quia ignis non intendit [d] priuare formam aquæ, sed inducere formam propriam, sed hoc faciendo causat & illud per accidens. Sed si sit defectus in effectu proprio ignis, puta, quòd deficiat a calefaciendo, hoc est vel propter defectum actionis, qui redundat in defectum alicuius principij, vt dictũ est*: vel ex indispositione materię: quæ non recipit actionem ignis agentis. Sed & hoc ipsum quod est esse deficiens, accidit bono, cui per se competit agere [e]. Vnde verum est, quòd malum secundum nullum modum habet causam nisi per accidens. Sic autem bonum est causa mali.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augustinus.* dicit contra Iulianum, arborem malam: appellat Dominus voluntatem malam, & arborem bonam, voluntatem bonam. Ex voluntate autem bona non producitur actus moralis malus, cum ex ipsa voluntate bona iudicetur actus moralis bonus. Sed tamen ipse motus malæ voluntatis causatur a creatura rationali quæ bona est. et sic est causa mali.

AD 2[m] dicendum, quòd bonum non causat illud malũ, quod est sibi contrarium, sed quoddam aliud. Sicut bonitas ignis causat malum aquæ, & homo bonus secundum suam naturam causat malum actum secundum morem. Et hoc ipsum per accidẽs est,

manifestat distinguẽdo sic. Malum actionis & malum rei diuersimode causant. Nam malum actionis causatur ex defectu principii principalis, vel instrumentalis: malũ vero rei, nõ curando, vtrum illa res sit effectus proprius agentis, vel non, causatur tripliciter: quandoque ex virtute agẽtis, qñq; ex defectu agentis, qñq; ex defectu materiæ. Hac distinctione stãte probatur, q nunquam malũ habet causam efficientẽ, nisi per accidens, & primo quidẽ, quãdo causatur ex virtute agentis, quia agens per se intendẽs inducere formã ppriã, p accidẽs intẽdit nocere oppositæ. Scđo reducit cæteros modos in vnũ, qđ est agẽs esse deficiẽs: & pbat intẽtũ sic, Esse deficiẽs accidit bono. ergo malũ ẽm nullũ modũ habet causam nisi p accidẽs. & tenet sequela: q.a bono p se cõpetit agere. Reductio aũt pfata fit sic, reliq. modi continebãt malũ, aut effect⁹ pprii, aut actionis: sed defectus effectus pprii est, vel ex defectu actiõis, vel ex defectu passiõis, & hoc quidẽ ex materia, ille vero ex defectu actiui principii procedit, & vterq; rursus constituit cãm deficere. ergo ois mod⁹, quo malũ puenit, ad deficere agẽtis reducitur, vndecũq; oriatur defectus. Et sic breuiter author oĩa mẽbra toti⁹ diuisiõis plustrauit, ad duo reducta. s. malũ effect⁹ extranei, & malũ effect⁹ pprii, i hoc. n. & malũ actionis cõprehendit quo ad cãm.
¶ In rñsione ad tertiũ, Aduerte, q cũ dĩ q defect⁹ subiectiõis regulę, nõ ẽ culpa: sed eũ sequit culpa, põt bene & male intelligi. Si intelligat de defectu tali absolute: verũ dĩ. Si ãt đ đfectu hoc. i. applicato ad hũc operãte sine regula, falsum est: qm ex ipsa applicatioẽ ad hũc, nunc sic operantem culpę rõnẽ sortitur.

vt dictum est.* Inuenit aũt q ẽt vnum contrariorum causat aliud per accidens. Sicut frigidum exterius ambiens, calefacit, inquãtũ calor retrahit ad interiora.

AD 3[m] dicendum, q malum habet causam deficientem, aliter in rebus voluntarijs, & naturalibus. Agens enim naturale, producit effectum suum talem, quale ipsum est: nisi impediatur ab aliquo extrinseco, & hoc ipsum est quidem defectus eius. Vnde nunquam sequitur malum in effectu, nisi præexistat aliquod aliud malum in agente, vel materia, sicut dictum est.* Sed in rebus voluntarijs, defectus actionis a voluntate actu deficiente procedit, inquantum non subijcit se actu suæ regulæ. Qui tamen defectus non est culpa, sed eum sequitur culpa, ex hoc quòd cum tali defectu operatur.

AD 4[m] dicendum, quòd malum non habet causam per se, sed per accidens tantum, vt dictum est.[e]

ARTICVLVS II.

Vtrum summum bonum, quod est Deus, sit causa mali.

AD SECVNDVM sic pceditur. Vr, q summum bonum, quod est Deus, sit causa mali. Dicitur enim Esa. 43. Ego dominus, & nõ est alter Deus formãs lucem, & creans tenebras, faciens pacẽ, & creans malũ. Et Amos. 3. Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit.

¶ 2 Præt. Effectus causæ secundæ reducitur in causam primam. Bonum autem est causa mali: vt dictum est.* Cum igitur omnis boni causa sit Deus (vt supra ostensum est †) sequitur quòd etiam omne malum sit a Deo.

¶ 3 Præt. Sicut dicitur in 2. Phys.* Idẽ est causa salutis nauis, & periculi. Sed Deus est causa saultis omnium rerum. Ergo est ipse causa omnis perditionis & mali.

SED CONTRA est, quod dicit Aug.† in lib. 83. q.q. Deus nõ est author mali, quia non est causa tendendi ad non esse.

RESPON. Dicendum, quòd sicut ex dictis patet,* malum quod in defectu actionis consistit, semper causatur ex defectu agentis. In Deo autem nullus defectus est, sed summa perfectio, vt supra ostensum est.† Vnde malum quod in defectu actionis consistit, vel quod ex defectu agentis causatur, nõ reducitur in Deum sicut in causam. Sed malum, quod in corruptione rerum aliquarum consistit, reducitur in Deũ, sicut in causam. Et hoc patet tam in naturalibus, quàm in voluntarijs. Dictum est enim, † q aliquod agens, in quantum sua virtute producit aliquam formam, ad quam sequitur corruptio & defectus, causat sua virtute illam corruptionem & defectum. Manifestum est autẽ, q forma, quam principaliter Deus intendit in rebus creatis, est bonum ordinis vniuersi. Ordo autem [d] vniuersi requirit, vt supra dictum est, * quòd quędã sint quę deficere possint, & interdum deficiant. Et sic Deus, in rebus causando bonum ordinis vniuersi, ex consequenti & quasi per accidẽs, causat corruptiones rerũ, secũdũ illud quod dicitur 1. Reg. 2. Dominus mort. & viuificat. Sed quod dicitur Sap. 1. quòd Deus mortem non fecit, intelligit quasi per se intentam. Ad ordinem autem vniuersi pertinet ordo iustitiæ, qui requirit, vt peccatoribus pœna inferatur. Et secundum hoc, Deus est author mali, quod est pœna, non autem [d] mali, quod est culpa, ratione supra dicta.[e]

AD PRIMVM ergo dicendũ, q authoritates illæ loquunt de malo pœnę: nõ aũt de malo culpę.

AD 2[m] dicendũ, q effectus causæ secundæ deficientis, reducitur in causam primam non deficientem, quantum ad id, quod habet entitatis & perfectionis: non autem quãtum ad id, quod habet de defectu. Sicut, quicquid est motus in claudicatione, causatur a virtute motiua: sed quod est obliquitatis in ea, nõ est ex virtute motiua: sed ex curuitate cruris. Et similiter, quicquid est entitatis, & actionis in actione mala, reducitur in Deum sicut in causam: sed qđ est ibi defect⁹ nõ causat a Deo, sed ex causa secunda deficiente.

AD 3[m] dicẽdum, quòd submersio nauis attribuitur nautæ vt causæ, ex eo quòd non agit, quod requiritur ad salutem nauis. Sed Deus non deficit ab agendo quod est necessarium ad salutem. Vnde non est simile.

¶ Super Quæstionis quadragesimænonæ Arti. secundum.

259 Titulus satis ex pdictis patet.
¶ In corpore duas conclusiones respõsiuas ponit iuxta duo genera malorum superius distincta. prima est. Malũ actionis, nõ reducitur in Deum sicut in causam. Et probatur sic. Malum actionis causatur ex defectu agentis: ergo non reducit in Deũ vt cãm: & tenet sequela, quia in Deo null⁹ est effect⁹, sed summa perfectio.
¶ Secunda conclusio est. Malum rerũ aliquarum, reducit in Deum sicut ĩ causam: & probatur hoc, tãm naturalibus quàm in voluntariis, & primo, in naturalibus sic. De⁹ intendit vt formam principaliter intentam in rebus creatis, bonum ordinis vniuersi, exigens q̃dam defectiua & actualiter interdum deficientia: ergo causando bonum ordinis vniuersi, per accidens causat mala rerum. Consequentia probatur: quia agens per se producens formam, ad quam sequitur corruptio & defectus, causat illam corruptionem & defectũ per accidens. Et confirmatur cõsequẽs, authoritate Scripturæ, & sic excludit instantia authoritatis, apparentis in opposítum, Sapientiæ primo. Deinde ex eodem membro pbat, ĩ volũtariis sic. Ordo vniuersi exigit ordinẽ iustitiæ punitricis peccatorũ. ergo malũ pęnæ est etiam a Deo.
¶ Circa hęc, dubiũ occurrit: an prima conclo intelligatur vl͡r de omni malo actionis, an tm̃ in voluntariis. Si. n. intelligitur vl͡r, tunc sequitur, quòd claudicatio Sortis nõ sit a Deo, quia est malum actionis. Et si hoc concedatur, manifeste sequit, Deũ non esse actorẽ mali pœnæ, cũ claudicatio sit de numero pœnarũ. Et quod de hoc dr̃, simile potest adduci de cæteris defectibus actionũ, puta visionis, auditionis &c. Et sic periret scriptorum sanctorũ doctrina, tradens hæc omnia esse a Deo, vel ad punitionem, vel ad augmentum meriti, &c. Si autem intelligitur in voluntariis tantum, oblitus videtur author limitationis: quod literæ non cõsonat, eo quòd manifeste secundam conclusionem vl͡r tractat: & locus iste de malo, vniuersalem tractatum exigit.
¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd conclusio, intelligitur de omni malo actionis, sed formaliter, inquãtum actio est. Et cum dicitur: ergo claudicatio Sortis non reducitur in Deum, distinguatur q claudicatio inquantum sonat defectum actionis vt sic, non reducitur in Deum vt effectiuam causam, sed in defectum causæ secundę. Et rursus, claudicatio inquãtum est voluntaria, reducitur in Deum vt authorem pœnæ: inquantum vero est a charitate ordinata, reducitur in Deum vt authorem meriti: & sic de aliis.
¶ In rñsione ad tertium aduerte, q tunc tm̃ absentia causæ agẽtis, dr̃ causa defectus, qñ debebatur pñtia. Et ppterea, q.a nũquã cum rebus debet, Deus subtrahit influxum: ideo non sequitur pprie loquẽdo, q Deus sit causa defectuũ ex hoc solo, q nõ facit. Quàmuis quãdoque Scriptura ipsum tali modo causam appellet: vt patet circa indurationem Pharaonis.

D. 806. Q. 48. ar. 2. & q. 22. artic. 2.

D. 503. 257

ARTICVLVS III.

Vtrum sit unũ summum malum, quod sit causa omnis mali.

AD TERTIVM sic pcedit. Vr q sit vnũ summũ malum

¶ Super quæstionis quadragesimænonæ Articu. tertium.

200 Titulus directe quærit de causa efficiente. 1.2.q.172. ar.6.cor. & 2.d.1.q.1. art.1. ad 1. & di.34.
¶ In corpore duo facit. Primo, respõdet quæsito

Universidad de Deusto
Biblioteca

ar. 1. ad 4. & ar. 2. cor. Et 3. cō. c. 13. & 15. Et por. q. 3. art. 6. Et op. 15. c. 16.

quæsito vnica conclusione negatiue. Secūdo, radicem erroris aliter opinantium ostendit.

¶ Quo ad primum conclusio est. Nō datur vnum summum malum, primū principium omniū malorum, sicut ecōtra, datur vnū summū bonum. Et probatur tripliciter. Primo, quia non datur malum per essentiam, i. aliquid per essentiam malū. Secūdo, quia non datur malum summum. i. integrum. Tertio, qa hæc duo repugnāt, primū principiū, & malū, & omnia clare patent in litera.

¶ Quo ad secundū, narrātur errores, & confutantur ex vna communi radice. Errarunt ponētes duo prima principia, bonum & malum in duobus. Primum est, aliqua natura est in se mala. Secundum est, prima principia sunt cōtraria. Ratio primi erroris fuit: quia considerauerunt naturam aliquam, puta igneam vt nociuam huic.

Confutatio autem eius est, quia simpliciter debet considerari vt pars totius vniuersi: quoniam sic omnis res ordinatissime suum locum obtinet, atque bona est. Ratio vero secundi erroris fuit, quia effectus contrarios in causas tātum contrarias, reducere nouerunt. Confutatio vero eius est, quòd reducēda sunt contraria in commune & vniuersalem causam: quod probatur: quia omnia contraria cōueniūt in aliquo, puta genere & subiecto. Par enim est iudiciū de vnitate formæ & agētis, cū similia sint, & actiui & passiui, cū debeant adæquari. & manifestat in corpore cœlesti respectu inferiorum.

¶ Communis autē radix horū, & similiū errorū est: quia particulares causas, & non vniuersalem causam entiū in eo quòd entia, attigerunt. Omnia enim ad vnū essendi principium reducuntur quoniam omnia in participatione esse conueniunt, vt patet ex supradictis.

¶ In responsione ad secundum, dubitum occurrit. Quoniam in arti. vltimo prædictis dēcētis qōnis, dictū est, & probatum, Quòd malū culpæ opponitur proprie bono increato, non vt in nobis, sed vt in seipso: hic autem dicitur & probatur, quòd bono increato nullum malum opponitur, non videtur ergo stare hæc duo simul.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd malū opponi increato bono, potest intelligi dupliciter, scilicet formaliter, vel obiectiue. Formaliter quidem est impossibile, malum alicui qđ, opponi diuino bono, Propter rationem in litera tactā, q. bonum habens malum formaliter oppositum, exigit poteriam, circa quam habet fieri malū: Deus autem est actus purus. ergo, Obiectiue autem, malū culpæ opponitur bono diuino in seipso: quod optime probat in loco allegato: ex obiecto charitatis. Vult enim explicite, vel interpretatiue quilibet peccans quantū in se est, Deum non esse vltimum finē: quod est opponi ei obiectiue secūdum id qđ in se est: sicut econtra, Amans ex charitate vult Deo quicquid est: & ei debetur, Et sic nō repugnant dicta.

Q. 6. art. 4.

Art. 1. & 2. præced.

Q. 44. ar. 1. D. 837.

Q. 6. art. 3. & 4. D. 291.

† q. 6. ar. 4. & q. præc. ar. 3. & 4.

234

258

* Text. 18.

† Q. 6. ar. 2 & 4.

quod sit causa omnis mali. Contrariorū. n. effectuū cōtrariæ sunt causæ. Sed in rebus inuenit cōtrarietas, sm illud Eccle. 33. cap. Contra malum, bonum est, & contra vitam, mors. Sic & contra virum iustum, peccator. Ergo sunt cōtraria principia: vnum boni, & aliud mali.

¶ 2 Præt. Si vnum contrariorū est in rerum natura, & reliquum, vt dicitur * in 2. de Cœlo & mundo. Sed summum bonum est in rerum natura, quod ē causa omnis boni, vt supra ostensum est. † Ergo est & summum malum ei oppositum causa omnis mali.

¶ 3 Præt. Sicut in rebus inuenitur bonum & melius: ita malum & peius. Sed bonum & melius dicūtur per respectum ad optimum. Ergo malū & peius dnr per respectū ad aliquod summum malum.

¶ 4 Præt. Omne quod est per participationem, reducitur ad illud qđ est per essentiam. * Sed res quę sunt malæ apud nos, non sunt malę per essentiam, sed per participationē. Ergo est inuenire aliquod summū malū, quod est causa omnis mali.

¶ 5 Præt. Omne quod est per accidens, reducitur ad illud quod est per se. Sed bonum est causa mali per accidens. Ergo oportet ponere aliquod summum malū, quod sit causa malorum per se. Neque potest dici, quòd malum non habeat causam per se, sed per accidēs tātum, quia sequeretur, quòd malum non esset vt in pluribus, sed vt in paucioribus.

¶ 6 Præt. Malum effectus, reducit ad malum causæ: quia effectus deficiens, est a causa deficiente, sicut supra dictum est. † Sed hoc non est procedere in infinitum. Ergo oportet ponere vnum primum malū, quod sit causa omnis mali.

SED CONTRA est, ꝙ summum bonum est causa omnis entis: vt supra ostensum est. * Ergo non potest esse aliquod principium ei oppositum, quod sit causa malorum.

RESPON. dicendum, quòd ex prædictis patet, † non esse vnum primum principium [d] malorum, sicut est vnum primum principiū bonorū. Primo quidē: quia primū principium bonorum est per essentiam bonū, vt supra ostensum est. * Nihil autem potest esse per suam essentiam malum. Ostensum [d] † est enim, quòd omne ens inquātum est ens, bonū est, & ꝙ malum non est nisi in bono, vt in subiecto. Secundo, quia primum bonorum principium est summum & pfectū bonum, quod præhabet in se omnē bonitatem, vt supra ostensum est. * Sūmum aūt malū esse nō pōt: quia sicut ostēsum est, [e] & si malū semper diminuat bonum, nūquā tamen illud pōt totaliter consume re. Et sic semper remanente bono, non pōt esse aliquid integre, & per fecte malum. Propter quod, Philosophus dicit in 4. Ethic. † ꝙ si malum integrū sit, seipsum destruet. Quia destructo omni bono (quod requiritur ad integritatem mali) subtrahitur etiam ipsum malum, cuius subiectum est bonum.

Tertio, qa ratio mali repugnat rationi primi principij, tum quia malum causat ex bono, vt supra ostensum est, * tum quia malū non potest esse causa nisi per accidens. Et sic non potest esse prima causa, quia causa per accidens est posterior ea quæ est per se, vt patet in 2. Physi. † Qui autem posuerunt duo prima principia, vnum bonum, & alterum malum, [e] ex eadem radice in hunc errorem inciderunt. ex qua & aliæ extraneæ positiones antiquorum ortum habuerunt: quia, scilicet non consideraverunt causam vniuersalem totius entis, sed particulares tantum causas particularium effectuū. * Propter hoc enim, si aliquid inuenerūt esse nociuum alicui rei per virtutem suæ naturæ, æstimauerunt naturam illius rei esse malam. * Puta, siquis dicat naturam ignis esse malā: quia combussit domū alicuius pauperis. Iudicium autem de bonitate alicuius rei, non est accipiēdum secundum ordinem ad aliquid particulare, sed sm seipsum, & sm ordinem ad totum vniuersum, in quo quælibet res suum locum ordinatissime tenet, vt ex dictis patet. * Si militer etiam, qui inuenerunt duorum particularium effectuum contrariorum, duas causas particulares contrarias, nesciuerunt reducere causas particulares contrarias, in causam vniuersalem communem. Et ideo vsque ad prima principia contrarietatem in causis esse indicauerunt. Sed cum omnia contraria conueniant in vno communi, necesse est in eis supra causas contrarias proprias inueniri vnam causam communem. Sicut supra qualitates contrarias elementorum inuenitur virtus corporis cœlestis. Et similiter, supra omnia quæ quocunque modo sunt, inuenitur vnum primum principium essendi: vt supra ostensum est. *

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd contraria conueniunt in genere vno, & etiam conueniunt in ratione essendi. Et ideo licet habeant causas particulares contrarias, tamen oportet deuenire ad vnā primam causam communem.

AD 2[m] dicēdum, quòd priuatio & habitus nata sunt

Q. 49. ar. 3. Q. 65. ar. 2. D. 339. 295.

Q. 48. ar. 1.

Q. 49. ar. 3.

Q. 48. ar. 1.

Q. 49. ar. 3.

Q. 48. ar. 1.

Q. 49. ar. 3

non distinguentes inter sensum, & intellectum, [e] nihil esse existimauerunt in mundo, nisi quod sensu & imaginatione apprehendi potest. Et quia sub imaginatione non cadit nisi corpus, existimauerūt quòd nullum ens esset, nisi corpus, [e] vt Philosophus dicit ī 4. Physi.* Et ex his ꝓcessit Sadducęorum error, dicentium non esse spiritū. Sed hoc ipsum ꝙ intellectus est altior sensu, rationabiliter ostendit esse aliquas res incorporeas, a solo intellectu comprehensibiles.

417 · 235 · Li. 4. Phys. text. 52. & 57. tom. 2.

G

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd substantiæ incorporeæ medium sunt inter Deum & creaturas corporeas. Medium autem cōparatum ad vnum extremū, videtur alterum extremum, sicut tepidum comparatum calido, videtur frigidum: & hac ratione dicitur, ꝙ angeli Deo comparati, sunt materiales &* corporei, nō quòd in eis sit aliquid de natura corporea.

H

Tertul. lib. 1. de an. c. 2. Hilar. can. 5. sup Mat. Gennad. de Eccle. dog. c. 11.

AD 2m dicendum, quòd motus ibi accipitur prout intelligere & velle, motus quidam dicuntur. Dicitur ergo angelus, substantia semper mobilis: quia semper est actu [d] intelligens, non quandoq; actu & quandoque potentia, [e] sicut nos. Vnde patet, quòd ratio procedit ex æquiuoco.

D. 134. 278

AD 3m dicendum, quòd circumscribi terminis localibus, est proprium corporum: sed circumscribi terminis essentialibus, est commune cuilibet creaturæ tā corporali quàm spirituali. Vnde dicit Ambro.* in libro de Spiritusancto, ꝙ licet quædam locis corporalibus nō contineantur, circumscriptione tn̄ substantię nō carent.

I

Li. 1. de spiritu san. ca. 7. in princ. tom. 2.

inferioribus respectu corporum cœlestium, & intelligentiarū. F
¶Secundum dubium est circa medium assignatum ad probandam secundam consequentiam, s. Deus agit ẜm intellectum & voluntatem, ergo vniuersum, quod eius est effectus perfecte similis, habet in se naturam intellectualem. Non enim videtur valere, quia secundum ipsum & omnes communiter ad perfectam similitudinem inter effectum & causam requiritur, & sufficit quòd effectus sit similis non naturæ, aut potentiæ agentis, sed rationi agendi: nō vt res est, sed vt ratio agendi est, vt patet de arte & artificiato. Intellectus autem & volūtas & natura intellectualis, siue in Deo siue ī quocunq; alio agente per artem, non se habet vt ratio agendi, vt ex se patet. igiẗ male illatum est, ergo oportuit esse naturas intellectuales.
¶Tertio dubitatur circa tertiam consequentiā. Non.n. videtur concludere intentum, quia ex hoc quòd ponitur aliqua creatura intellectualis, non sequitur. ergo omnino incorporea. Dicet.n. quispiam, quòd illa est anima intellectiua, quæ est pars substantiæ corporeæ, puta cœli, aut aereæ, aut humanæ creaturæ.
¶Ad primum horum dicitur, quòd sermo est de similitudine perfecta in genere creaturarum factibiliū. Vbi sciendum, ꝙ aliud est cōparare vniuersum ad gradus rerum, & aliud ad spāles modos habendi gradus illos. Gradus siquidem rerū finiti sunt actu & potentia, nisi forte in thesauris eē per essentiam lateat aliquis, & supremus inter eos, simillimúsq; Deo apud August. 14. de Trinit. est intellectualis. Modi autem essendi, quàmuis & actu simpliciter sint finiti, de potentia tamen logica & Dei loquendo, sunt infiniti: quia non datur suprema creatura factibilis a Deo. Vnde perfectio vniuersi, exigit quidem continentiam omnium graduum creabilium, sed non omnes creaturas creabiles. Et ideo ex perfectione vniuersi optime infertur gradus intellectualis, ac per hoc, perfectissima similitudo vniuersi ad Deum, vtpote consequens etiam perfectissimum gradum factibilem. Vniuersum igitur esse perfecte simile Deo in genere factibilium, dupliciter potest intelligi, s. graduum, aut creaturarum. primo modo est verum, secundo modo non. Et quia vt ex dictis patet, vniuersum perfecte simile secundo modo non est dabile, nec perfectio vniuersi exigit talem similitudinem: consequens est, quòd simpliciter & absolute loquendo, recte dicitur, vniuersum perfecte simile Deo, cum secundum omnes essendi gradus ei est simile. K
¶Ad secundum dubium dicitur præmittendo, quòd aliud est cō parare quemcunque singularem effectum suæ causæ, & aliud ipsum vniuersum, qui effectus est primo intentus, ꝑꝑ quem ceteri

F sunt effectus. ad hoc enim requiritur assimilatio ad cām ẜm omnes gradus possibiles participari ab illa causa. Ad primum vero S. T. hoc non requiriẗ. Dr̄ ergo, ꝙ per intellectū & voluntatem intendit formam intelligibilem, seu artem Dei, qua egit mundum per actionem intellectus & voluntatis.

ARTICVLVS II.
Vtrum angelus sit compositus ex materia & forma.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur, ꝙ angelus sit cōpositus ex materia & forma. Omne.n. quod cōtineẗ sub aliquo G gn̄e, est cōpositum ex gn̄e & dr̄ia, q̄ adueniens gn̄i, cōstituit spēm. Sed genus sumiẗ ex materia, dr̄ia vero ex forma, vt patet in 8. Meta.* Ergo omne qđ est in gn̄e, est cōpositū ex materia & forma. Sed angel⁹ est in gn̄e substantiæ. ergo est compositus ex materia & forma.

¶ 2 Præt. In quocunq; inueniūtur proprietates materiæ, ibi inueniẗ materia. Proprietates autem materię sunt recipere & substare. Vnde dicit Boe.† in lib. de Trinit. ꝙ forma simplex subiectū esse non pōt. H Hoc aūt inueniẗ in angelo. Ergo angel⁹ ē cōposit⁹ ex materia & forma.

¶ 3 Præt. Forma est actus. Quod ergo est forma tantū, est actus purus. Sed angelus non est actus purus. (hoc enim solius Dei est.) ergo non est forma tantum, sed habet formam in materia.

¶ 4 Præt. Forma proprie limitatur & finitur per materiam. [e] Forma ergo quę non est in materia, est forma infinita. [e] Sed forma angeli nō est infinita, quia omnis creatura finita est. Ergo forma angeli est I in materia.

SED CONTRA est, quod Dion.* dicit 4. c. de di. no. ꝙ primę creaturæ sicut incorporales, ita & immateriales intelliguntur.

RESPON. Dicendum, quòd quidam ponunt angelos esse compositos ex materia & forma: &

¶Et ad obiectioné in oppositum dicitur, quòd cum ratio agendi claudat in se duo, s. ipsam agendi rōné & modū essendi eiusdé, effectus qui assimilātur causis in rōne agendi tantum, minus perfecte eis assimilantur, quàm illi qui assimilantur ét in modis essendi. Domus enim in materia producta ab artifice, similior esset arti domificatoris, si esset immaterialis. Et ideo, cum Deus agat per formam habentem esse intelligibile: cōsequés est, ꝙ vniuersum in quo similitudo illius formæ ẜm omnes modos possibiles saluāda est, assimileẗ illi & in forma & in modo essé di, ac per hoc & sit tale, quale ibi describitur est, & sit talis, qualis illa est, & sic cōtineat in se esse intellectuale.
¶Ad tertiū dubiū dicitur tripliciter. Primo, quòd instantia non est ad propositum, eo quòd sermo noster, est de creaturis. Anima autem, quæ pars est cuiusque substantiæ, constat nō esse creaturam proprie loquendo, sed creaturæ partem essentialem. Secundo dr̄ iuxta calcem corporis huius artic. ꝙ ex ista instantia confirmaẗ magis propositū, eo ꝙ si poniẗ natura intellectualis creata, vt pars substantiæ corporeæ, rōnabile est, ꝙ ponatur in genere creaturarū substantia intellectualis altior, & a corpore absoluta. Tertio pōt dici iuxta explanationem tituli, quòd ly omnino incorporeum, non sumitur hic adeo stricte. Reliqua sunt plana. K

262 · 2. di. 3. q. art. 1. & cō. [illegible] · † Anc. [illegible] de Trinit. · Ca. 4. [illegible]

¶*Super Quæstionis quinquagesimæ Artic. secundum.*

TItulus clarus est. In eo tamen aduerte, ꝙ remota ab angelis corporeitate, hoc est substantia quātitati substrata, remanebat adhuc dubiū: an talis substantia indiuisibilis quātitatiue, esset diuisibilis essentialiter, i. composita ex materia & forma.
¶In corpore duo principaliter facit. Primo, refert opinionem Auicebron, secundo improbat eam.
¶Quo ad primum, quia ordinate refert fundamentum, positionem, & modum, s. quòd materia, quam ponebat in angelis, ponebaẗ tali mō ꝙ erat vna omniū, nō oportet aliter laborare.
¶Quo ad secundum, retrogrado ordine hæc tria impugnantur. Vnitas quidem materiæ: qa sequereẗ ꝙ angelus esset quāt. Positio vero materię, qa intelligere est opatio penit⁹ immaterialis. ergo substātia intellectualis est penitus immaterialis. cōsequētia teuet,

A hanc opinionem astruere nititur Auicerbron. in lib. fontis vitæ. Supponit enim, quòd quæcunque distinguuntur secundum intellectū, sint etiam in rebus distincta. In substantia autem incorporea, intellectus apprehēdit aliquid per quod distinguitur a substātia corporea, & aliquid per quod cum ea conuenit. B Vnde ex hoc, vult concludere quòd illud per quod differt substātia incorporea a corporea, sit ei quasi forma: & illud quod subiicitur huic formæ distinguēti, quasi commune, sit materia eius. Et ꝓpter hoc ponit, quòd eadem est materia vniuersalis spiritualium & corporalium: vt intelligatur ꝙ forma incorporeæ substantiæ, sic sit impressa in materia spiritualiū, sicut forma quātitatis est impressa in materia corporalium. Sed primo C aspectu, apparet esse impossibile vnam esse materiam spiritualium & corporalium. [e] Non enim est possibile quòd forma spiritualis & corporalis recipiatur in vna parte materiæ: quia sic vna & eadem res numero, esset corporalis & spiritualis. Vnde relinquitur, quòd alia pars materiæ sit quæ recipit formam corporalem, & alia quæ recipit formam spiritualem. Materiam autem diuidi in partes non conuenit, nisi secūdum quod D intelligitur sub quantitate: qua remota, remanet substātia indiuisibilis, vt dicitur in 1. Physico.* Sic igitur relinquitur, quòd materia spiritualium sit substantia subiecta quantitati, quod est impossibile. Impossibile est ergo, ꝙ vna sit materia corpaliū & spūaliū. Sed adhuc vlteri⁹ impossibile est, ꝙ substātia intellectualis hēat qualécūque materiā. Opatio.n. cuiuslibet rei, ē ẜm modū substātię ei⁹. Intelligere aūt est opatio penitus īmaterialis. [e] E

238 · Tex. 15. vt habetur t. 2.

tenet, quia modus operandi attestatur modo operantis. Ańs vero probatur ex natura obiecti, quia intellectum oportet esse immateriale, ergo & intelligere, quia ab obiecto operatio specificatur. Fundamētum autem elidit. Tum in communi: quia modus quo res intelligitur a nobis, non est modus quo res est in se, cuius signū est, quòd materialia simpliciori modo sunt in intellectu, quàm in se. Tum in speciali proposito, quia superiora intelligim⁹ per modum rerum compositarum, in quibus aliud est in quo conueniunt, & aliud in quo distinguuntur: & ex hoc emanauit fundamētum illud: tū in natura diuina.
¶Circa improbationé vniuersitatis materiæ, dubitatiuncula occurrit. Nam posset dici, consequētiam non valere, eo quòd, materia ista communis omnibus sic diuisa est, quòd per receptioné quātitatis, facta est vna pars materiæ corporalium. Reliquum vero materiæ absq; quantitate remansit & sic est materia spiritualis distincta a corporali ꝑ hoc, qđ non est affecta quantitate.
¶Ad hoc pōt tripliciter rńderi. primo, quòd quia S. T. præuidit hanc fugā: iō adiungit reprobationé materię simpl'r, quod erat principaliter intentū. Scđo & melius pōt dici, quòd ista responsio non euadit quin materia spūalis sit diuisibilis quantitatiue, quàmuis sustineat, quòd non sit diuisa actu: qm̄ cum sit vna ante receptionem quantitatis, nō est maior rō cur ẜm hanc portionem vel illā, affecta sit quantitate. Ponere autē substantias spirituales, esse actu vel potentia quantas, seu actu vel potētia diuisibiles quantitatiue, eiusdem rationis est. Tertio et melius pōt dici, ꝙ ista rń sio non pōt dari ab aliquo, qui teneat dari ad minus duos angelos, quia pari, imo eadem ratione argueretur, quomodo materia communis duobus angelis vel pluribus, cum sit eiusdem rationis, partita fuerit & distributa in plures angelos, si materia absque quantitate caret partibus &c. Vnde quia Auicebron consentiebat pluralitati spiritualium, ratio Sancti Tho. efficax fuit.
¶Circa efficaciā rōnis in lr̄a factæ cōtra positioné Auicebron, dubium ex Durādo occurit. Quia nō vr̄ valere, nisi cōtra tenentes angelos esse substātias intellectuales ẜm se totos. Stat náq; ꝙ detur substantia intellectualis secundum partem. i. formam: & tamen sit composita ex materia & forma, vt patet de hoīe & cœlo, si est animatum &c. Et si sic est, ergo nihil valet rō contra Auicebron: qm̄ ipse non videtur tenere illam viam.

369 · 399 · 461

Qđ ex eius obiecto apparet, a quo act⁹ qlibet recipit spēm & rōné. Sic .n. vnūquodq; ītelligiẗ īquātū a materia abstrahiẗ, qa formæ ī materia, sunt indiuiduales formæ, quas ītellectus nō apprehēdit ẜm qđ hmōi. Vn̄ relinquiẗ, ꝙ substātia intellect⁹ est oīno īmaterialis. Nō est aūt necessariū, ꝙ ea q̄ distinguunẗ ẜm in- B tellectū, sint distincta in rebus, qa intellectus nō apprehendit res ẜm modū rerū, sed ẜm modū suū. [e] Vn̄ res materiales, q̄ sunt infra intellectū nostrū, simpliciori mō sunt in intellectu nr̄o, q̄ sint in seipsis. Substātiæ aūt angelicæ, sunt supra intellectū nostrū. Vn̄ intellectus nr̄ non pōt attingere ad apprehēdēdū eas, ẜm qđ sunt ī seipsis, sed ꝑ modum suū, ẜm quod apprehēdit res compositas. Et sic etiam apprehendit C Deum, vt supra dictum est.*

79 85 c 2

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ dr̄ia est, q̄ cōstituit spēm. Vnumquodq; aūt cōstituiẗ in specie, ẜm qđ determinaẗ ad aliqué spālé gradū in entib⁹. quia spēs rerū sunt sicut numeri, q differūt ꝑ additioné & subtractioné vnitatis, vt dr̄ in 8. Met.* In reb⁹ aūt materialib⁹, aliud est ꝙ determinat ad spālé gradū, s. forma, & aliud ꝙ determinaẗ, s. materia. Vn̄ ab alio sumiẗ genus, & ab alio dr̄ia. Sed in reb⁹ īmaterialibus D nō est aliud determinās & determinatū, [e] sed vnaquæq; earū ẜm seipsam tenet determinatū gradū in entib⁹. Et iō gen⁹ & dr̄ia [d] in eis nō accipiẗ ẜm aliud & aliud, sed ẜm vnū & idé. [e] q̄ tn̄ differūt ẜm cōsiderationé nostrā. Inquātū.n. intellectus nr̄ cōsiderat illā ré vt indeterminate, accipiẗ in eis rō generis: inquantū vero considerat vt determinate, accipitur ratio differentiæ.

Q. 3. art. 3. ad 1. · 8. Met. tex. 10. tom. 3. · 371 d · 441 d · D. 116. · 264 2

AD 2m dicendum, quòd ratio illa, ponitur in libro fontis vitæ. E Et esset necessaria, si idem esset

A ¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd quicquid sit de mente Auicebron, ratio literæ manifeste concludit, quòd substantia intellectualis vt sic, est immaterialis, i. independens in esse a materia, hoc.n. ex operatione & obiecto ꝓbatur. Ac per hoc, si est substātia in specie completa, omnino est immaterialis, vt patet. Et qm̄ angeli nomine intelligimus omnes substantias completas in specie, cui⁹ signū est, quia alia est qō de animabus cœlorum & aliorum animatorum: & alia de angelis. ideo euidenter sequitur, quòd euadi non potest ab hac ratione per illā rńsionem obiiciédo allatam. negādo.n. quòd supponamus angelos esse secundum se totos intellectuales, dicimus, ꝙ supponimus qd nominis terminorum, scilicet quòd angelus significat substātiam intellectualem in specie completā. Et sic procedit formaliter ratio.
¶In responsione ad primum aduerte, ꝙ quia vis argumenti cōsistit ī illa propositione Philosophi, iō S.T. tria facit. Primo, ostendit quid formaliter requiritur ad rationé differentiæ, s. determinare ad aliqué gradū in entibus. Scđo, ex hoc declarat in quibus habeat locum propositio Philosophi, s. in materialibus. Tertio, ex eodé fundamento, ońdit aliter poni ī angelis dr̄iam & genus.
¶In eadé rńsiōe diligéter notato. S.T. a Peripateticis non discrepare, in ponendo angelos in gn̄e: quia vt hic patet ēt verba Aris. ex 8. Meta. textu vltimo imitatur: & nō ex parte rei, sed nostræ considerationis, genus dicit in eis distingui a differentia. Et hæc intellige de intrinsecis eorum loquendo.
¶In rńsione ad secundum, dubium est de differentia assignata inter receptioné materiæ & intellectus: quia illa recipiendo cōstituitur in esse specifico, & naturali receptæ formæ: hic aūt recipit formam ẜm ipsam rationem formæ. Quid est recipere ẜm ipsam rationem formæ? Aut hoc est recipere quod quid erat esse formæ: & hoc non, quia ēt materia hoc recipit. Aut est recipere solā formā: & hoc nō, quia ēt materia hoc habet. Aut est recipere intentionaliter: & hoc nō, qa ēt aer recipit intentionalr̄. Aut recipere vr̄r: & hoc non potest ẜm S.T. dici: quia apud ipsum, quicquid recipitur in intellectu, est indiuidualis, seu singularis res, puta hæc species intelligibilis.
¶Et augetur difficultas, quia hic distinguiẗ receptio formæ ẜm ipsam rōné formæ contra receptionem, qua res constituuntur in esse. Constat.n. quòd receptio contra istam distincta, est receptio intentionalis. Et tn̄ hæc est etiam receptio materialis, vt patet

ex S.T.secundo cõtra Genti.c.51.ratione tertia.

2 366

¶Ad hoc dicitur, quòd recipere secundum ipsam rationẽ formæ, est recipere formam per modũ formæ. Modus autẽ formæ est, quem secũdum se forma habet, hic autem est indeterminatio ad hoc, vel ad illud. Et ideo de primo ad vltimũ est recipere formam, salua eius cõmunitate & amplitudine ad q̃cũq; & hoc est recipere vl'r.

Li.1.de aĩa apud Aris. tex.25.t.3.

¶Ad obiectionem autem in oppositũ dicitur, quòd recipere vniuersaliter, non opponitur cuilibet singularitati, sed singularitati materiali, q̃ est ad hic & nunc: quoniam vnũ indiuiduum immateriale æquiualet infinitis materialis ordinis. Et species lapidis in anima, est lapis vniuersalis, quàmuis sit vna q̃dam res numero alterius ordinis, s. immaterialis.

D.168.

¶Ad secũdam obiectionem dr̃, quòd receptio intentionalis habet magnam latitudinem. Diuiditur enim in vniuersalẽ & particularem, q̃ conuenit sensui, & medio &c. Vnde non est intẽtio S.T. insinuare, quòd receptio secundũ ipsam rationem formæ, & receptio intentionalis conuertatur. Sed cum receptio sit triplex, scilicet pure materialis, quæ consistit in esse, & pure formalis, scilicet q̃ abstrahit ab omnibus materialibus, & media, quæ est partim materialis, & partim formalis, & hæc est intentionalis, particulariter cõueniẽs sensibus. Cõtra vnum extremũ s. receptionem simpliciter materiæ S.T. alterum extremũ distinxit, s. receptionem intentionalem vniuersalẽ, insinuãs etiam ex hoc, sapiẽtibus, distinctionem ipsius recipere intellectus a tota latitudine receptionis materiæ, siue totaliter, siue partialiter.

D.113. d 366 Q.3.art.4. D.736. D.112. 36

modus quo recipit intellectus, & quo recipit materia. Sed hoc patet esse falsum. [c]Materia enim recipit formam, vt secundum ipsam cõstituatur in esse alicuiꝰ speciei, vel aeris, vel ignis, vel cuiuscunque alterius. Sic autem intellectus non recipit formam: alioquin verificaretur opinio Empedo.* qui posuit quòd terram terra cognoscimus, & ignem igne. Sed forma intelligibilis est in intellectu, secundum ipsam rationem formæ: sic enim cognoscitur ab intellectu. Vnde talis receptio, non est receptio materiæ, sed est receptio substantiæ immaterialis. G

Ad 3[m] dicendum, quòd licet in angelo non sit compositio formæ & materiæ, est tamen in eo actus & potentia. Quod quidem manifestum potest esse, ex consideratione rerum materialium, in quibus inuenitur duplex compositio. Prima quidem formæ & materiæ, ex quibus constituitur natura aliqua. Natura aũt sic cõposita H nõ est suum [d] esse, sed esse est actus eius. Vnde ipsa natura comparatur ad suum esse, sicut potentia ad actum. Subtracta ergo materia, & posito quòd ipsa forma subsistat non in materia, adhuc remanet cõparatio formæ ad ipsum esse, vt potentiæ ad actum. Et talis compositio [d] intelligenda est in angelis. Et hoc est ꝙ a quibusdam dr̃, ꝙ angelus est cõpositus ex quo est & quod est: vel ex esse, & qđ est, ut [e] Boet. dicit. Nam quod est, est ipsa forma subsistens. Ipsum autem esse, est quo substantia est, sicut cursus est, quo currens currit. Sed in Deo non est aliud esse, & quo est: vt supra ostensum est.* Vnde solus Deus est actus purus. I

Ad 4[m] dicendum, quòd omnis creatura est finita [d] simpliciter, inquantum esse eius non est absolute subsistens, sed limitatur ad naturam aliquam cui aduenit. Sed nihil prohibet aliquam creaturam esse secundum quid infinitam. K Creaturę autem materiales habẽt infinitatem ex parte materiæ: sed finitatem ex parte formæ, quæ limitatur per materiam in qua recipitur. Substantiæ autem immateriales creatę, sunt finitę secũdum suum esse, sed infinitæ [d] secundum quod eorum formæ non sunt receptæ in alio, [e] sicut si diceremus albedinem separatam existẽtem, esse infinitam quantum ad rationem albedinis: quia non contrahitur ad aliquod subiectum. Esse tamen F eius esset finitum, quia determinatur ad aliquam naturam specialem. Et propter hoc dicitur in libro de causis, quòd intelligentia est finita superius, inquantum scilicet, recipit esse a suo superiori: sed est infinita inferius, inquantum non recipitur in aliqua materia.

Articvlvs III.

Vtrum angeli sint in aliquo magno numero.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ angeli nõ sint in aliquo magno numero. Numerus enim species quãtitatis est, & sequitur diuisionem continui. Hoc autem non potest esse in angelis, cum sint incorporei, vt supra ostensum est.* Ergo angeli nõ possunt esse in aliquo magno numero.

¶ 2 Præt. Quanto aliquid est magis propinquum vni, tanto minus est multiplicatum, vt in numeris apparet. Natura autem angelica inter alias naturas creatas est Deo propinquior [c]. Cum ergo Deus sit maxime vnus, videtur quòd in natura angelica inueniatur minimũ de multitudine.

¶ 3 Præt. Proprius effectus separatarum substantiarum, videtur esse motus corporum cœlestium. Sed motus corporum cœlestium sunt secundum aliquem determinatum numerum paucum, qui a nobis apprehendi põt. Ergo angeli nõ sunt in maiori multitudine, quàm motus corporum cœlestium.

¶ 4 Præt. Dion.* dicit 4.cap.de diui.no. quòd propter radios diuinæ bonitatis subsistunt intelligibiles, & intellectuales omnes substantiæ. Sed radius non multiplicatur, nisi secundum diuersitatem recipientium. Non autem potest dici quòd materia sit receptiua intelligibilis radij, cum substantiæ intellectuales sint immateriales, vt supra ostensum est.* Ergo videtur quòd multiplicatio substantiarum intellectualium nõ possit esse, nisi secundum exigentiam primorum corporum: scilicet cœlestium, vt ad ea quodammodo processus prę dictorum radiorũ terminetur. Et sic idem quod prius.

Sed contra est, quod dicitur Dan.7. Millia millium ministrabant ei, & decies cẽtena millia assistebant ei.

Respon. Dicendum, quòd circa numerum substantiarum separatarũ, diuersi diuersis vijs ꝓcesserũt. Plato.n. posuit* substãtias se-

¶Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum tertium.

Titulꝰ clarus est. ¶ In corpore sunt duo. Primo referuntur tres opiniones, Platonis, Aristotelis, & Rabbi Moy si, & singillatim improbantur. Secũdo respondetur quæsito tali conclone. Angeli sunt in quadã maxima multitudine, omnẽ materialẽ numerũ excedẽtes. Et ꝓbatur dupl'r. s. authoritate Dio. & rõne tali. Quãto aliqua sunt in entibus perfectiora, tanto in maiori excessu creata sunt. Angeli sunt perfectissimi, ergo. Maior ꝓbat̃ dupl'r, primo, q̃a perfectio vniuersi ẽ principl'r intenta. secundo, q̃a videmus corpora cœlestia creata in maximo excessu secundum magnitudinẽ. ¶Circa hanc rationem aduerte, quòd probatio maioris satis obscure habetur in litera, quia clarius posita fuerat in 2. contra Gẽt.c.92. vbi aperte ꝓbatur, ex hoc quòd perfectio vniuersi, quæ in ordine consistit, exigit vt partes eiꝰ principales, quæ ꝓpter seipsa sunt, plurificentur quãtum possibile est, eo q̃ hæc differentia est inter quæsita propter aliud, & quæsita propter se: quòd quæsita, ꝓpter aliud exiguntur in tanto numero, quã tus sufficit ad illum finẽ. Quæsita vero propter se, quãto plura sunt, tãto melius est vniuersum. Et q̃a ꝑfectiora in entibꝰ, inter ꝑtes ꝑꝑ se sunt, & imꝑfectiora sunt ꝑꝑ ipsas: ideo ab intendente principal'r vniuersi perfectionem, quanto aliqua sunt perfectiora, tãto in maiori excessu ẽm multitudinem, vel magnitudinem erant creanda.

Cap. ... quæst. ... Art. ... quæst. ... Ita ... Arist. ... cap. ...

¶Circa

¶Circa maiorem eiusdem rationis, occurrit dubium: quia nõ vr̃ verum, quòd quanto aliqua sunt perfectiora, excedunt alia magnitudine, vel multitudine. Aurum enim neutro modo excedit ferrum. Gemmæ quoque incomparabiliter exceduntur a lapidibus: & tamen constat hæc prætiosiora esse. A & lapillorum, & arenæ, & aliorum huiusmodi, non sapienter comparari videtur rebus intellectualibus.

¶Ad hoc dicitur, quòd sermo iste per se loquendo est de multitudine specifica. Tum, quia in angelis non reperitur alia multitudo. Tum, quia vis medii super quo fundatur ratio, non exit

¶ Ad hoc videtur dicendum, quòd, vt in 1. de cœlo & mundo discutitur, partes vniuersi sunt duplices. Quædã velut integrãtes substantiam eius: & hæc pertinẽt ad primam integritatem vniuersi. Quædam vero sunt velut perficientes ipsum ad secundariam perfectionem vniuersi, & sunt effectus primarum. Primæ partes sunt tantum elementa, corpora cœlestia, & intellectuales creaturæ. Secundæ vero sunt quæli bet mista. In primis partibus intelligenda est maior sancti Thomæ, & in illis est verissima: & satis sufficit proposito suo. Quoniam ex hoc, non solum concluditur, quòd numerus angelorũ, idest intellectualiũ substantiarum excedit numerum cœlorum, & elemẽtorũ. Sed quemadmodũ excessum magnitudinis incomparabiliter intuemur inter superiora corpora & inferiora, a fortiori, cum longe plus distent substantiæ immobiles & spirituales a corporalibus, quàm quæcunque corpora inter se, consequens est, eas incomparabiliter excedere & prædictorum & cæterorũ materialiũ multitudinem.

Li.1.Metext.31. per multos textus, t.3. 365 Li.12.Metext.43. com.3. b 541 Li.a.pple... ca.4. & 6. Li.12.Met. tex.43.t.3. Cap.14. in ... illius. b 152

¶Circa conclusionem principalẽ, dubium occurrit: an intelligatur de omni multitudine materiali, scilicet, secundum species, & secũdum numerum: an de multitudine specifica materialiũ tantum: an de multitudine primarum partium materialiũ vniuersi. Si hoc tertio, vel secundo modo intelligitur, non tam magnus & excessiuus videtur numerus angelorum, quantus dici solet. & tamen tertio modo intelligi oportere, solutio præcedens ostendit, Alioquin, æquiuocatio contingeret in præmissis, & conclusione. Si autem primo modo, absurditas non parua videtur: puta, quòd sint plures angeli quàm grana milii, frumenti &c. numerus enim horum,

paratas esse species rerum sensibilium, vtpote: si poneremus ipsam naturam humanam esse separatã: & secundum hoc oportebat dicere, quòd substantiæ separatæ sint secundum numerum specierum sensibilium. Sed hanc positionem improbat Ari. †ex eo, quòd materia est de ratione specierum sensibilium. [f] Vnde substãtiæ separatæ nõ possunt esse species exemplares horum sensibilium, sed habent quasdam naturas altiores naturis rerũ sensibilium. Posuit tamen Ari.* ꝙ illæ naturæ perfectiores habent ordinem ad sensibilia ista, secundum rationem mouẽtis & finis. Et ideo secundum numerum primorum motuum, conatus est adinuenire numerum substantiarum separatarum.* B

Sed quia hoc videt̃ repugnare documẽtis Sacræ scripturæ,* Rabbi Moy. Iudæus volens vtrumque concordare, posuit quòd angeli secundum quod dicuntur substãtiæ immateriales, multiplicantur secũdum numerũ motuũ vel corporũ cœlestium, ẽm Ari.* Sed posuit ꝙ angeli in scriptura dicuntur etiam homines diuina annuntiantes, & iterum virtutes rerum naturaliũ, quæ dei omnipotentiam manifestant. Sed hoc est alienum a cõsuetudine scripturæ, quòd virtutes rerum irrationabilium, angeli nominentur. Vnde dicendum est, quòd etiam angeli, secundum quod sunt immatariales substantiæ, in quadã multitudine maxima sunt, omnẽ materialem multitudinem excedẽtes. Et hoc est quod dicit Dion.* 9. cap. Cœlest. Hierarch. Multi sunt beati exercitus supernarum mentium, infirmam & constrictã excedentes nostrorum materialiũ numerorum commẽsurationem [e]. Et huius ratio est, quia cum perfectio vniuersi sit illud, quod prę cipue Deus intendit in creatione rerum, quanto aliqua sunt magis perfecta, tanto in maiori excessu sunt creata a deo: sicut autem in corporibus attenditur excessus secundum magnitudinem, ita in rebus incorporeis potest attendi excessus secundum multitudinem. Videmus autẽ, quòd corpora incorruptibilia, quæ sunt perfectiora inter corpora, excedunt quasi incomparabiliter secundum magnitudinem corpora corruptibilia. Nam tota sphæra actiuorum & passiuorum est aliquid modicum, respectu corporum cœlestium. Vnde rationabile est, quòd substantię immateriales excedant secundum multitudinem substantias materiales, quasi incomparabiliter. C D E

Ad primvm ergo dicendum, quòd in angelis non est numerus, qui est quantitas discreta, causatus ex diuisione continui, sed causatus ex distinctione formarũ prout multitudo est de transcendẽtibus, vt supra dictum est.*

Ad 2[m] dicendum, quòd ex hoc, quòd natura angelica est Deo propinqua, oportet quòd habeat minimum de multitudine in sui compositione. nõ autem ita, quòd in paucis saluetur.

Ad 3[m] dicendum, quòd ratio illa est Arist. in 11. Metaph. Et ex necessitate cõcluderet, si substãtię separatæ essent propter substantias corporales. Sic enim frustra essent immateriales substãtię, nisi ex eis aliquis motus in rebus corporalibus appareret. Non est autem hoc verum, quòd substãtiæ immateriales sint propter corporales: quia finis, nobilior est his, quę sunt ad finem. Vnde etiam Arist. dicit ibidem, ꝙ hæc rõ non est necessaria, sed probabilis. Coactus autem fuit hac ratione vti: quia ad cognoscendum intelligibilia, non possumus peruenire nisi per sensibilia.

Ad 4[m] dicendum, quòd ratio illa procedit secundum opinionem eorum, qui causam distinctionis rerum ponebant esse materiam. hoc autem improbatum est.* Vnde multiplicatio angelorum neque secundum materiam, neque secundum corpora est accipienda, sed secundum diuinam sapientiam, diuersos ordines immaterialium substantiarum excogitantem.

limites talis multitudinis: quia primę partes vniuersi elementa, & corpora cœlestia, scilicet, singulis indiuiduis cõtenta sunt. Nec ex hoc sequitur: nõ esse excessiuum numerum angelorum: quia multitudo incomparabiliter excedens multitudinem specificam materialem, valde magna est: quemadmodum magnitudo primi orbis incomparabiliter excedẽs quantitatem elemẽtalem, valde etiam magna est. Et hæc est absq; dubio mẽs San. Thomæ. Vnde inferius, quæst. 112. artic. 6. ad secũdum de hoc loquens, apposuit naturæ nomen, dicens, quòd excedunt omnes naturas corporeas. Et ĩ Quæst. de potẽtia Dei. quæst. 6. art. 4. in corpore: apposuit nomen speciei, dicẽs, quòd excedunt omnes species materialium. Id autem quod in oppositum obiicitur de primis partibus vniuersi, non obstat: quoniã primæ partes corporales vniuersi continẽt cæteras species; & si nõ formaliter, saltem virtualiter. Et ideo loq. de multitudine primarum partium vniuersi, & loqui de multitudine specifica omniũ materialium, non refert, nisi secũdum implicitum & explicitum. Ac per hoc excedens improportionabiliter multitudinem primarum materialium partiũ vniuersi, excedere etiam improportionabiliter intelligit multitudinẽ implicite, & virtual'r cõtẽtã in illis. Et si obiiciat̃, ergo intelligit̃ ẽt de materiali distinctione: q̃a ẽt virtual'r cõtinet̃ ĩ illis primis: patet r̃nsio, ꝙ nõ est sil'is rõ, q̃m cum ex habitudine partium vniuersi eiusq; perfectione, rõ robur trahat, vt patet ex dictis: & ꝓptera de illa tantum multitudine sermo esse debet, quæ ad perfectionem spectat vniuersi, qualis nõ est multitudo numeralis, sed specifica primarum partium formaliter, secundarum virtualiter.

a 552 Q.11. Q.47.ar.2.

¶ *Super quæstionis quinquagesimæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.
¶ In corpore duo. Primo, recitat tres opiniones clare. tertia est quam sequitur Sco. Secundo, impugnat simul omnes quo ad propositum dupliciter: vt patet.
¶ Prima ratio, Angeli non sunt compositi ex materia & forma: ergo nec plures in vna specie. cõsequentia probatur, quia quæcunque cõueniunt in specie, & differunt numero, conueniunt in forma, & differunt materialiter.
¶ Secundo impugnat, posito quòd essent materiales, ꝓbando eandem conclusionem, sic. Distinctio causata ex materia, aut est secũdũ diuersitatẽ quãtitatis, aut secundũ diuersitatem potentiæ: ibi non est prima, quia sunt incorporei. ergo esset secunda. sed hæc nõ solum excludit identitatem specificam, sed genericã: ergo.
¶ Circa probationẽ consequentiæ in prima ratione, occurrit dubium: quia aut assumit falsum, aut nihil ꝓbat. Si.n. ly differũt materialr, significat differre materia proprie dicta, quæ sit altera pars rei differentis, falsum assumitur: quia duæ animæ differũt materialiter, & tñ non differunt in materia, quia carent illa. Et similiter duæ lineæ mathematice sumptæ, & similiter duo accidẽtia eiusdem speciei in angelis. Si uero, ly differunt materialiter, significat differẽtiã in materia proprie dicta, non tamen q̃ sit pars rei differentis: tunc & falsum assumitur: vt patet ĩ duabus instantiis vltimo dictis. Et cõtra hoc sunt argumenta multa Scot. q̃ in q. de Ente & essentia habes. Et intẽtum nõ probat: eo quòd, differre materiali er hoc modo superius est ad differre materialiter, per hoc ꝙ est compositum ex materia & forma, & ad differre materialiter, per hoc, quòd aliquo mõ differt ẽm materiam. Ac per hoc, ex negatione compositionis non põt inferri negatio differentiæ materialis: sed est fallacia consequentis: ab inferiori ad superius negatiue. Si autem ly differunt materialiter, significat differentiam in materia communiter sumpta, i. in eo quòd se habet vt materiale respectu speciei hoc mõ acceptat ab omnibus. Sed tunc nihil omnino ꝓbatur ad propositum ꝑ eandem rationem: quia scilicet minor sub intellecta, s. angeli nõ differũt materialiter, non probatur ex hoc: quia nõ sunt cõpositi ex materia & forma, sed ẽ sophisma cõsequẽtis.
¶ Ad hoc dicitur ꝙ cũ ꝓpositio. S. Th. sit vẽis, tertio modo intelligenda est: in cuius signũ subdit exẽplum de plurificatione albedinis, quã constat indiuiduari non ex materia, sed ex quanto. Ad instãtiã aũt in oppositũ dicitur: ꝙ S. Th. breuitati studenti, fuit afferre probationem efficacem in illa materia, de qua loquebatur. Ad cuius euidentiam sciendum, quòd cum apud ipsum, omnis differentia pure materialis oriatur, aut ex quantitate (vt accidit in rebus materialib9,) aut ex subiecto, vt accidit in accidentibus spiritualibus, differentiam vero ex quãtitate orta in substantiis locum non habeat nisi ratione materiæ. Materia autẽ non alio pacto in substãtia completa sit, nisi vt pars eius: consequẽs est, quòd de substantiis cõpletis quales sunt angeli loquendo, sufficiẽter excludit ab eis differentia materialis, per hoc quòd excluditur ab eisdem compositio ex materia & forma.
¶ Circa primum argumentum nota, ꝙ S. T. non ex desiderio argumentorum ex propriis: vt consueuit, argumentatur, sed ex cõmunibus: sed argumẽtũ hoc propria angelorũ sectatur.
¶ Ad cuius euidentiã aduertendæ sunt duæ propositiones quasi per se notæ. Prima est, quòd in substantiis q̃ apud nos sunt, ratio generis inuenitur seorsum existens in rerum natura, absque nobilitate superadditæ naturæ. Corporeitas enĩ inuenitur absque perfectione misti, vt patet ĩ elemẽtis: & mistũ absq; vita, vt patet in mistis inanimatis. & viuũ absq; sensu, vt patet in plantis: & sensus absq; motu, vt patet in ostreis. & hoc absq; intellectu, vt patet in brutis. Secunda est, quòd intellectualitas est vltima & summa natura in vniuerso. Ex his.n. duabus ꝓpositionib9, ꝓductũ est argumẽtũ. Maior.n. ex prima, & minor ex secunda, scilicet propositione. Si enim genus seorsum inueniretur a summa natura, quia natura imperfectior: consequens est ꝙ non omnes angeli conueniant in summa natura. Et si conueniũt in summa natura, quòd illa non sit genus, quia non potest extra seipsam inueniri: sed angeli conueniunt in intellectualitate, quę est nobilissimũ omnium. ergo.

264 2.di.3.q.1. art.4. Et 2. cõ.c. 91. & 92. & 93. rõne 4. Et spi. a.9. Et opu. 30. le.6. & lec.9. prin. Et opu.32. cap.161.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angeli differant specie.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli non differant specie. Cum enim differentia sit nobilior genere, quæcunque conueniunt secundum id, quod est nobilissimum in G eis, conueniunt in vltima differentia constitutiua, & ita sunt eadem secundum speciem. Sed omnes angeli conueniunt in eo, quod est nobilissimũ in eis, s. in intellectualitate. Ergo oẽs angeli sũt vni9 spẽi.
¶ 2 Præt. Magis & minus non diuersificant speciem. Sed angeli nõ videntur differre ad inuicem nisi secundum magis & minus: ꝓut scilicet, vnus alio est simplicior, & perspicacioris intellectus. Ergo H angeli non differunt specie.
¶ 3 Præt. Anima & angelus ex opposito diuiduntur: sed omnes animæ sunt vnius spẽi. Ergo & angeli.
¶ 4 Præt. Quanto aliquid est perfectius in natura, tanto magis debet multiplicari. Hoc autem nõ esset, si in vna specie esset vnum tantum indiuiduum. Ergo multi angeli sunt vnius speciei.

SED CONTRA est, quòd in his quæ sunt vnius speciei, nõ est inuenire prius & posterius, vt dicitur in 3. Metaph.* Sed in angelis I etiam vnius ordinis sunt primi, & medij, & vltimi, vt dicit Dion.† 10. cap. Angelicæ hierar. Ergo angeli non sunt eiusdem speciei.

Li.3.meta. tex.11.t.3. †Cap.4. & 10. Cælest. Hierarch. a medio.

RESPON. Dicendum, quòd quidam dixerunt omnes substantias spirituales esse vnius speciei, etiam animas.[e] Alij vero, quòd omnes angeli sunt vnius speciei, sed non animæ. Quidam vero, quòd omnes angeli vnius Hierarchiæ, aut etiam vnius ordinis. K sed hoc est impossibile. Ea enim quæ conueniunt specie, & differunt numero, conueniunt in forma, sed distinguuntur materialiter. Si ergo angeli non sunt compositi ex materia & forma, vt dictum est supra:* sequitur[d] quòd impossibile sit esse duos angelos vnius speciei: sicut etiam impossibile esset dicere, quòd essent plures albedines separatæ,[e] aut plures humanitates, cum albedines non sint plures, nisi secundum qđ sunt in pluribus substantijs.[e] Si tamen angeli haberent materiam, nec sic possent esse plures angeli vnius speciei. Sic.n. oporteret, ꝙ principium distinctionis vnius ab alio esset materia: non quidem secundum diuisionem quantitatis, cum sint incorporei, sed secundũ diuersitatẽ potentiarum. Quæ quidẽ diuersitas materiæ, causat diuersitatẽ non solũ speciei sed generis.

368

Art.1. huius q. D. 115.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd differentia est nobilior genere: sicut determinatum indeterminato, & proprium communi, non autem sicut alia, & alia natura.[e] Alioquin oporteret, ꝙ omnia animalia irrationalia essent vnius speciei, vel quòd esset in eis aliqua alia perfectior forma, quàm anima sensibilis. Differunt ergo specie animalia irrationalia secundum diuersos gradus determinatos naturæ sensitiuæ. Et similiter omnes angeli differunt specie secũdum diuersos gradus naturæ intellectiuæ.

AD 2m dicendum, quòd magis & minus secundum quod causantur ex intensione & remissione vnius formæ, non[d] diuersificant speciem. Sed secũdum quòd causantur ex formis diuersorum graduum, sic diuersificant speciem: sicut si dicamus, quòd ignis est perfectior aere. & hoc modo angeli diuersificantur secundum magis & minus.

AD 3m dicendum, quòd bonum speciei præponderat bono indiuidui. Vnde multo melius est, quòd multiplicentur species in angelis, quàm quòd multiplicentur indiuidua in vna specie.

AD 4m dicendum, quòd multiplicatio secũdum numerum cum in infinitum protendi possit, non intenditur ab agente, sed sola multiplicatio secundum speciem, vt supra dictum est.* Vnde perfectio naturæ angelicę requirit multiplicationem specierum, non autem multiplicationem indiuiduorum in vna specie.

D. 112.

Q. 47. ar.1.

¶ Circa responsionẽ ad primum aduerte duo. Primo, quòd ibi non est sermo de quacumq; alietate inter naturam generis & differentiæ. Sed de alietate realis separationis, nõ rationis genericæ a ratione perfectioris differentię, sed ratio nis genericę a tota vna latitudine differentiarum perfectioris ordinis: puta viui a rationibus sentiendi, & sensitiui a rationibus bipedis, & quadrupedis &c. Ita quòd intẽdit auctor interimere primam propositionẽ: volens eam non esse necessariam vniuersaliter: quãuis quandoque verificetur. Et ꝓbat hoc dupliciter: primo, ostensiue, quia genus & differentia sat est ꝙ differant, vt indeterminatum & determinatum. Secũdo, ducendo ad inconueniens, scilicet, ꝙ in irrationalibus animalibus esset ꝓter naturam sensitiuam, quæ est genus, alia perfectior forma: vel essent vnius speciei. vtrãq; enim est inconueniens, vt inferius patebit.
¶ Secundo, quòd responsio formaliter consistit in hoc, ꝙ conuenire in nobilissimo sui, contingit dupliciter: Primo, in nobilissima natura. Secundo, in nobilissimo gradu naturæ eius communis. Primo modo, maior est falsa, secũdo vero modo, est vera, sed tunc minor est falsa.

265

ARTICVLVS V.

Vtrum angeli sint incorruptibiles.

AD QVINTVM sic proceditur. Vr̃, ꝙ angeli nõ sint B incorruptibiles. Dicit enim Dam.* de angelo, quòd est[e] substantia intellectualis, gratia & non natura immortalitatem suscipiens.
¶ 2 Præt. Plato dicit in Timæo,† O Dij deorum, quorum opifex idẽ paterque ego: Opera siquidẽ vos mea, dissolubilia natura. Hos autẽ deos nõ aliud quàm angelos intelligere potest. Ergo angeli natura sua sunt corruptibiles.
¶ 3 Præt. Secundum Gregor.* om C nia in nihilum tenderent, nisi ea manus omnipotẽtis conseruaret. Sed quod in nihilum redigi potest est corruptibile. Ergo cum angeli sint a Deo facti, videtur quòd sint corruptibiles secundum suam naturam.

SED CONTRA est, quod Dion. * dicit 4. cap. de diui. no. ꝙ intellectuales substantiæ vitam habent indeficiẽtem ab vniuersa corruptione, morte, & materia, & generatione, mundæ existentes. D

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere angelos secundũ suam naturam esse[d] incorruptibiles. Cuius ratio est: quia nihil corrumpitur nisi ꝑ hoc, quòd forma eius a materia separatur. Vnde, cũ angelus sit ipsa forma subsistens, vt ex dictis patet * impossibile est, ꝙ eius substantia sit corruptibilis. Quod enim conuenit alicui secundum se, nunquam ab eo separari potest.[e] Ab eo autem cui conuenit per aliud, potest separari, separa- E to eo secundum quod ei conuenie bat. Rotunditas enim a circulo separari non potest: quia conuenit ei secundum seipsum: sed æneus circulus potest amittere rotunditatẽ per hoc, quòd circularis figura separatur ab ære. Esse autem secundum se competit formę.[e] vnũquodque enim est ens actu secundum quod habet formam. Materia vero est ens actu per formam. Compositum igitur ex materia & forma desinit esse actu per hoc, ꝙ forma[d] separatur a materia. Sed si ipsa forma subsistat in suo esse, sicut est in angelis, vt dictũ est:* non potest amittere esse. ipsa igitur immaterialitas angeli est ratio, quare angelus est incorruptibilis secundum suam naturam. & huius incorruptibilitatis signum accipi potest ex eius intellectuali operatione. Quia enim vnumquodque operatur secundum quod est actu, operatio rei indicat modum esse ipsius.[e] Species autem & ratio operationis ex obiecto comprehẽdit'. Obiectum autem intelligibile, cũ sit supra tempus, est sempiternũ. vnde omnis substantia intellectualis est incorruptibilis secundum suam naturam.

44 367

D. 1131.

Art. 2. huius quæst.

367

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Damas. accipit immortalitatem perfectam, quę includit omnimodam immutabilitatem[e]: D quia omnis mutatio est quędam mors, vt August. † dicit. Perfectam autem immutabilitatem angeli non nisi per gratiam assequuntur: vt infra patebit.

AD 2m dicendum, quòd Plato. ꝑ deos intelligit corpora cœlestia, quę existimabat esse ex elemẽtis composita. Et ideo secundum suam naturam erant dissolubilia, sed voluntate diuina semper conseruabantur in esse[c].

AD 3m dicendum, quòd sicut E supra dictũ est,* quoddam necessa

44

Li.3. cont. Maximinũ c.12. a medio. to.6. & in epist. ad Diosc. fere circa med. *Q. 62.

338 b

Q.44. ar.1.

¶ *Super quæstionis quinquagesimæ Articulum quintum.*

Titulus clarus est.
¶ In corpore vna conclusio. Angeli sunt incorruptibiles secundum suam naturam. Probatur dupliciter. Primo sic. Omne quod corrumpitur, per hoc corrumpitur, quòd eius forma separatur a materia. ergo angeli sunt incorruptibiles. tenet consequentia: quia angeli sunt formæ subsistentes, & omnino immateriales, ac per hoc in eis non potest habere locum separatio formæ a materia. Antecedens vero probatur sic. esse per se conuenit formæ: ergo inseparabile est a forma. ergo in omni corruptione fit separatio a materia. Antecedens primum nunc assumptum probatur ex eo, quòd cuicumque conuenit esse, conuenit ratione formæ, vt patet in materia, quæ maxime distat a forma.
A Prima vero consequentia patet ex 1. Posterio. & declaratur exẽplo rotunditatis circuli & æris, seu circuli ænei. Secunda vero consequentia fundatur super duobus: primum est, Corruptio est mutatio de esse in non esse. Secundum est, In omni corruptione oportet materiam remanere. Ex his enim manifeste sequitur separatio formæ a materia: quia cum in omni corruptione destruatur aliquod esse, & esse non possit separari a forma, oportet quòd esse & forma simul ꝑgant. Et cum ex alia parte in oĩ corruptione oporteat subiectum remanere, necesse est, quòd si corruptio fit, quòd esse separetur a subiecto remanente: ac ꝑ hoc forma etiam ab eodem separetur: alioquin corruptio intelligi non potest.
¶ Circa primam rationem dubitatio accidit, de veritate illius propositionis assumptæ, scilicet, Esse ꝑ se conuenit formæ. Hæc enim, aut est falsa, aut nihil infert ad propositũ. Dupliciter enim interpretari potest. Primo, vt ly per se, distinguitur contra per aliud, & idem significat quod sine medio, seu immediate. Et hoc modo licet sit vera, propositum tamen non ꝑbat: quia ex hoc nõ sequitur ipsum esse, inseparabile esse a forma. Non enim valet, A conuenit B immediate. ergo inseparabiliter, vt patet de forma respectu materiæ, & de albedine respectu superficiei. Obstat ẽt huic interpretationi declaratio S. Th. ex rotũditate & circulo &c. Secundo modo, potest accipi ly per se, vt distinguitur cõtra per accidens. Et sic propositio est falsa, tum in doctrina S. Th. tum simpliciter. A pud S. Th. quidem, esse per accidens pręd icatur de qualibet forma citra Deum: ita quòd, nec est de essentia alicuius formæ, nec fluit ab illa ut passio: vt superius ĩ q.3. ar.4. dixit: quia nulla res est sibi sufficiens causa, quòd sit. Simpliciter autem, quia nulla res potest intelligi sub opposito eius, quod cõuenit per se. Constat autem, quòd absque contradictione, de quacumque forma, excepta diuina, potest dici quòd non est. igitur esse non per se conuenit formæ.
¶ Ad hoc dicitur, quòd ly per se, vtroque modo interpretari potest. Et quo ad primum modum, distinguendum est de medio, scilicet, de media actione, & de media forma. ex coniũctione enim aliquorum immediate, idest, sine media forma, non potest concludi inseparabilitas, vt obiiciendo probatum est. Quæ documque vero aliqua duo sic se habent, quòd coniunguntur vniuersaliter absque media actione coniungente, tunc illa duo

oportet

oportet esse inseparabilia ab inuicem, propterea quia quæcumque eadem generatione generantur, eadem quoque corruptione corrumpuntur. Talis autem immediatio actionis, non inuenitur inter materiam & formam, & alia huiusmodi: quoniam constat præexistentibus subiectis, agens sua actione coniungere illa. Sed inter formam quācunque, & existentiam rei, nulla mediat actio iungens hanc illi: quoniam non prius fit forma, & per aliā actionem iungitur existere: sed ipsum fieri formæ ad illam coniunctionem terminatur, & propterea inseparabiliter se hnt. ¶ Ad euidētiam vero secūdi modi sciēdum est: quòd aliquid cōuenire alicui per se .i. nō per accñs, cōtingit dupliciter. Vno mō simpliciter. Alio modo physice. Vocatur autem perseitas simpliciter, quæ fundatur super habitudine terminorū absolute sumptorum.

b 367

rium est quod habet causam suæ necessitatis. Vnde non repugnat necessario nec icorruptibili, quòd esse eius dependeat ab alio sicut a causa. Per hoc ergo quod dicitur, quòd omnia deciderent in nihilum, nisi continerentur a Deo & etiam angeli: non datur intelligi quòd in angelis sit aliquod corruptionis principium, sed quòd esse angeli dependeat a Deo sicut a causa. Non autem dicitur aliquid esse corruptibile, per hoc, quod Deus possit illud in non esse redigere, subtrahēdo suam conseruationē: sed per hoc, quòd in seipso aliquod principium corruptionis habet, vel contrarietatem, vel saltem potentiam materiæ.

Perseitas vero physica, quæ fundatur super habitudine terminorum in esse naturali positorum. Exemplum primi. Quinarius est impar. Exemplum secundi. Sortes quandoque corrumpetur. Conueniunt autem hæ duæ perseitates in hoc, quòd quemadmodum, quod conuenit alicui per se simpliciter, necessario & inseparabiliter adhæret illi absolute sumpto, ita proportionabiliter, quod conuenit alicui per se physice, necessario & inseparabiliter comitatur illud in esse naturali positum. Differunt vero, quia prædicata per se simpliciter, nihil non necessariū supponunt, quoniam respiciunt subiecta absolute sumpta: prædicata vero per se physice supponunt aliquid non necessarium, s. subiecta producta fuisse in rerum natura: productio autem rerum non semper est necessaria, & hoc est, quia talia prædicata respiciunt subiecta in esse physico. Ex hoc autem differunt secundo, quia perseitas prima adeo est necessaria, vt oppositum implicet cōtradictionē. Perseitas vero secunda non est necessaria, nisi necessitate naturalis cursus. & ideo oppositum non implicat contradictionem. Patet hæc oīa dicta de perseitate physica cōparando actualē corruptionē, non nunc, sed qñq; ad quodcūq; corruptibile. Non. n. accidit misto alicui, quod corrūpatur qñq; sed per se cōuenit illi ex principiis essentialibus: & tñ non implicat contradictionem illud nunquam corrumpi, sed illud suæ naturæ dimissum nūquā corrumpi. Et per hoc patet rñsio ad obiecta, quia existere est prædicatum accidentale respectu cuiusque naturæ citra diuinā, i. non per se simpliciter, & ideo oppositum non implicat contradictionem. Dicitur vero prædicatum per se respectu formæ, quia perseitate physica illi coniungitur: quoniam formā productā necessario comitatur existere, & non per accidens: & hoc est verū, & efficaciter infert propositum. Notandum est autem, & præ oculis hñda distinctio hæc: quoniam & ad theologalia, & ad physica in multis materiis est vtilis & necessaria. Soluitur quoq; ex dictis, obiectio de separatione existētiæ propriæ ab anima Christi, producta in rerum natura. Quoniam illa apud S.T. proprium nō habet esse existentiæ. Iam. n. ex dictis patet, quòd esse per se & inseparabiliter comitatur formam productam quantum est ex se, seu sibi dimissam. Anima autem Christi producta non sibi dimissa est, sed præuenta a verbo diuino, & ad illius esse, assumpta est.

¶ Secunda ratio a signo est ista. Obiectum intellectus est sempiternum. ergo intellectualis substantia est incorruptibilis. Antecedens probatur: quia est supra tempus. Consequentia vero, quia intellectionis species & ratio ex obiecto comprehenditur: & operationis modus, operantis essendi modum ostendit: quia vnumquodque operatur secundum quod est actu.

¶ Notanda hic sunt duo circa antecedens. Primo, quòd subiectum antecedentis, scilicet, ly obiectum intellectus: dupliciter sumi potest, scilicet materialiter pro re obiecta intellectui. Alio modo formaliter, idest pro intelligibili in actu, vt sic: primo modo, non sumitur hic, sed secundo. Secundo, quòd prædicatum antecedētis, s. ly sempiternum, dupliciter sumi potest, s. positiue & negatiue. Et quàmuis secundo modo expositum sit indubie verum: & primo modo aliqualiter sit ambiguum: in vtroque tñ sensu proposito seruit, & magis in primo. Nulli siquidem dubium est, quòd intelligibile in actu vt sic, cum abstrahat a motu & mutatione, sit immutabile & necessarium, ac per hoc perpetuum negatiue. Si quis quoque profundius scrutatus fuerit, inueniet, quòd quia intelligibile, vt sic, est supra tempus & motum consequens est & quod intelligibile per se loquendo, vendicet sibi sempiternitatem: quemadmodum motus velocibilitatē in infinitum, ac per hoc accidit intelligibili corrumpi, quia est sic intelligibile: puta in phantasmatibus: & quòd intelligibile in actu, si extra animam inquantum tale existeret, sempiternum positiue secundum suum esse poneretur: quoniam existere supra tempus & motum, poneretur habere intelligibile: ergo in actu vt sic, si existit, est sempiternum, positiue: & si nō, est sempiternū per se negatiue. ¶ Circa consequentiam aduerte, quòd vis consequentiæ consistit in hoc: Intelligibile in actu vt sic, est supra tempus, ergo intellectio est eorum, quę sunt supra tempus: ergo & intellectualis substantia. Prima consequentia probatur: H quia ratio operationis ex proprio obiecto formaliter sumpto, sumitur. Si enim intelligibile vt sic, supra motum, & tempus eleuatur, immobilitatem sempiternitatemque exposcit: consequens esse debet, vt intellectionis conditio ex immobilitate, & sempiternitate sumatur: ac per hoc ad eundem spectat ordinem. Secūda vero consequentia probatur: quia si intelligere est operari hoc modo, s. supra tempus &c. ergo modus essendi intellectualis substantiæ, erit etiam supra tempus & motum. ergo erit sempiternū ens. Aduerte bene hic, quòd ex sempiternitate obiecti, nō intulimus sempiternitatem operationis: sed illam esse de ordine sempiternorum, idest, eleuatam supra tempus & motum. Et hoc, per se loquendo de intellectione vt sic: quoniam per accidens contingit, quòd intellectio tali modo, s. per phantasmata sit cum cōtinuo, & tempore. Ex hoc autem quòd intellectio sic est eleuata supra tempus, signum habemus magnum, quòd intellectus vt sic, magis est eleuatus, ac per hoc subsistit incorruptibiliter.

QVAESTIO LI.

De comparatione Angelorum ad corpora, in tres articulos diuisa.

DEINDE quæritur de Angelis per cōparationē ad corporalia. Et primo, de comparatione angelorum ad corpora. Secundo, de cōparatione angelorū ad loca corporalia. Tertio, de comparatione angelorum ad motum localem.

Circa primum quæruntur tria.

¶ Primo. Vtrum angeli habeāt corpora naturaliter sibi vnita.

¶ Scdo. Vtrū assumant corpora.

¶ Tertio. Vtrum in corporibus assumptis exerceant opera vitæ.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Artic. primum.

I TItulus clarus est.

¶ In corpore articuli vna conclusio responsiua, s. Angeli nō habent corpora sibi naturaliter vnita. Probatur sic. Dantur aliquæ substantiæ intellectuales perfectæ, non indigentes accipere scientiam a sensibus: ergo dantur substantiæ intellectuales separatæ a corporibus. Tales dicimus angelos, ergo. Antecedens probatur: quia in quolibet genere in quo inuenitur imperfectū, oportet præexistere perfectum. Sed in genere substantiali intellectuali, inuenitur aliqua imperfecta indigens sensibus ad acquisitionem scientiæ: quia est potentia in genere intelligibilium: vt patet de anima humana. ergo &c. consequentia vero probatur sic. In antecedente duo assumpsimus, s. ly substantiæ intellectuales, & ly perfectę absque indigentia &c. Et ideo, primo probatur, quòd inquantum substantiæ intellectuales non habent K quòd sibi conueniat vniri corpori: deinde probatur, quòd nec in quantum tales substantiæ hoc habent. Primum ergo probatur sic: Intelligere non est actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ, ergo esse vnitum corpori non est de ratione intellectualis substantiæ vt sic: ergo non conuenit omni intellectuali substantiæ. Ista vltima consequētia probatur, quia quod accidit alicui naturæ, non vniuersaliter inuenitur in illa, & declaratur exemplo alarum respectu animalis. Secundum vero probatur sic. Substātiæ intellectuali accidit vniri corpori propter imperfectionem & indigentiam scientiæ, vt patet de anima hominis, sed hæc non inuenitur in substantiis perfectis ergo.

¶ Circa antecedēs, & eius probationem occurrit triplex dubium. Primo enim dubitatur de terminis assumptis, s. perfectum, & imperfectum: quomodo in illa probatione sumantur: cum dicitur, In quocūq; genere inuenitur imperfectū, in eodē oportet præexistere perfectum. Aut enim hęc propositio fundatur super illo principio, Actus est naturaliter prior potentia: & hoc non quia veritas illius principii, non certificatur nisi ex hoc: quia id quod est in potētia, oportet reduci ad actū ab eo, quod ē in actu, quod in proposito non habet locum. Ex hoc nanque principio non potest concludi, nisi aliqua substantia intellectualis quæ sit reductiue in actu animæ nostræ, q̄ est in potentia: talis aūt est intellectus agens qc- qd ille sit. Aut fundatur super illo alio principio, s. dñiarum eiusdem gñis oportet vnam se hře vt habitū & pfectionē, alteram vero vt priuationem & imperfectionem. Et hoc ēt nō sufficit proposito: quoniam ex hoc, nihil aliud pōt cōcludi, nisi quòd datur aliqua substantia intellectualis ꝭm naturā suæ spēi, perfectior aīa humana. Vtrum autē illa perfectior spēs habeat scientiā cōpletā ex se inditā aut nō, ex hoc principio nō sufficiēter concludit: quia stat esse spēm pfectiorē, & tñ nō hře tali mō scientiā. Et confirmat hoc, ex natura sensitiua: in qua quoniam inuenit natura sensitiua imperfecta in aialib⁹ imperfectis, cōsequēs est, vt dent animalia pfectiora, i. hñtia virtutes sensitiuas perfectiores. Nō tñ ex hoc sequitur, quòd dent aialia hñtia spēs sensibiles cōgenitas siue interiores, siue exteriores. sic ergo erit in pposito. Secūdo dubitat circa alium terminum ibidē assumptū, s. ly ī eodē gñe. Aut. n. sumitur genus stricte. Et hoc nō, quia sequeret quod ista rō non valeret, nisi ex suppositione quod angeli sunt ī gñe: quod ab omnibus nō concedit, immo a Peripatheticis discrepare vř. Aut sumit genus per coordinatione, iuxta consuetudinem qua solemus dicere in gñe entium, & in gñe intelligibilium &c. Et si sic sumit, intentum non concluditur, quàmuis verum assumat. Quoniam dicetur, quod substantia illa intellectualis perfecta, quam oportet præexistere in gñe intelligibilium, est Deus gloriosus: ac per hoc, male illatum est: tales dicimus Angelos. Tertio circa ipsum accidens dubitatiuncula occurrit: quoniam in numero pluraliter dř, quod sunt aliquæ substantiæ intellectuales &c. Et tñ ex probatione adducta non potest inferri nisi in numero singulari, ergo est aliqua substantia intellectualis perfecta &c. Male igitur cōclusum videtur illud antecedens.

266

¶ Ad euidentiam harum dubitationum notandum est, quod vis rationis assumptæ ad probandum añs consistit in hoc, quod qñcunq; datur aliqua natura distinguibilis per plures modos, aut dñas essentiales, necesse est, quòd si inuenitur ꝭm imperfectiorem modum aut differentiam, quod inueniatur etiam ꝭm perfectiorem. Et huius rō est multiplex: tum quia cum vtrunque sit possibile, natura non est magis solicita circa imperfecta, quàm circa perfecta. Tum, quia imperfectiora sunt propter magis perfecta. Tum, quia diuisiua naturæ plurificabilis, aut sunt simul natura, vt patet de differentiis condiuidentibus genus ex post prædicamentis: aut alterum se habet vt prius, & alterum vt posterius, vt cōtingit in diuisione analogi: & sic etiam posterius infert prius.

¶ Hoc igitur stante, dicitur ad primum dubium, quòd hic accipitur propositio ex secundo fundamento.

¶ Et ad obiectionem in oppositum rñdetur dupliciter. Primo, quòd quia hæc duo, scilicet pfectior natura intellectualis quàm sit tota anima humana: & natura intellectualis, ita perfecta, quod nō indiget acquirere scientiam a sensibilibus, conuertuntur adinuicem: ideo S.T. efficaciter cōclusum antecedens, pro constanti dimisit. Et declaratur conuertibilitas hæc ex īferius dicendis: dum manifestabitur in qō. 70. aīam intellectiuam pp ipsum intelligere, in solo hoīe indigere corpore. Et pōt ēt colligi ex dictis Aris. in 3. de anima, in fi. & pōt rōne pbari: sed nolo nūc insistere. Secūdo dř, quòd dato, quòd supra animā hominis essēt aliquæ substantiæ intellectuales, nō hñtes sciētiā inditā a natura, adhuc tñ rō cōcludit intentū: quoniam hře sciētiam congenitā, est mod⁹ possibilis ꝭm naturā intellectualis substantiæ, & est perfectus: ergo si dētur imperfecti modi habendi naturā intellectualē, debet inueniri modus perfectus habendi eādē: ac per hoc, dent substantiæ intellectuales, nō indigētes acquisitione scientiæ. Et per hoc patet rñsio ad cōfirmationē: quia nō est similis rō in natura itellectuali & sensitiua, quo ad hoc, scilicet quod in natura intellectuali modus habendi illam cum plenitudine virtutis & specierū ab intrinseco, est modus possibilis in natura. Modus vero habēdi naturam sensitiuam sic perfectam, quod habet etiam species sensibiles inditas, est modus impossibilis in natura: & ideo ratio procedit in natura intellectuali, non autem in sensibili.

¶ Ad secundam dubitationem dicitur, quòd quomodocunq; sumatur genus, intentum concluditur. Tum, quia Deus non clauditur in coordinatione substantiarum intellectualium: quoniam non est pars vniuersi, sed bonum separatum eiusdem: vt dicitur in 12. Metaph. tex. 52. Tum, quia restringendo minorem, E scilicet in genere intellectualium substantiarum conditarum, nihilominus sequitur propositum, vt patet discurrenti.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd numero plurali vsus est San. Tho. non ex vi rationis huius præcise: sed ex hac ratione simul & supradictis in præcedente quæstio. de numero intellectualium substantiarum.

¶ Circa probationem illius consequentiæ, scilicet, accidit, ergo non conuenit vniuersaliter, dubitari potest: quia non vř necessaria. Quoniam stat aliquid accidere alicui, & tñ conuenire omni. nihil enim prohibet colorem, vel quoduis aliud accidere animali: & tamen inueniri in omni animali.

¶ Ad hoc breuiter dř, quod accidentia, id est prædicata accidētalia, sunt in duplici ordine: & quædam sunt accidentalia & superiori & inferioribus: quædam vero sunt accidentalia quidem superiori, essentialia tñ & constitutiua inferiorū: vel cōsequentia essentialiter cōstitutiua inferiorū, vt rōnale vel risibile, respectu animalis est accidens: respectu vero hominis est essentiale. Cum ergo

Li. 8. ar. 1. Et 2. côt. c. 48. 89. & 90. Et pot. q. 6. arti. 6. & Mal. q. 16. ar. 1. Et q. 6. ar. 5. Et opusc. 11. c. & 21. Et opu. 15. c. 18.
* Li. 1. c. 6. in fine. t. 4.
† Serm. 5. & 6. circa prin.
Li. 3. c. 17 ... sup. ... c. 10. ... prin. t. 3.
† Hom. 10. in Euāg. circa princ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi unita.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod Angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. Dicit enim Orig. in lib. periarchon, * Solius Dei, idest Patris & B Filij & spiritussancti naturæ illud proprium est, vt sine materiali substantia & absque vlla corporeæ adiectionis societate, intelligatur existere. Bernardus etiam dicit in 6. Homil. † super cant. Demus Deo soli sicut immortalitatem, sic incorporeitatem, cuius natura sola neque propter se, neque propter aliū solatio indiget instrumenti corporei. Liquet autem omnem spiritum creatū, corporeo indigere so- C latio. Augustin. * etiam dicit super Genes. ad lit. Dæmones aerea dicū tur animalia: quia corporum aereorum natura indigent. Eadem autem est natura dæmonis & angeli. Ergo angeli habent corpora naturaliter sibi vnita.

¶ 2 Præt. Grego. † in Homil. Epiphaniæ, nominat angelum rationale animal. Omne autem animal cōponitur ex corpore & anima. Ergo angeli habent corpora naturaliter D sibi vnita.

¶ 3 Præt. Perfectior est vita in angelis, quàm in animabus. Sed anima nō solū viuit, sed etiā viuificat corpus. Ergo angeli viuificant corpora naturaliter sibi vnita.

SED CONTRA est, quod dicit Dio. * 4. c. de di. no. quòd angeli sicut incorporales intelligūtur, ita & immateriales. * Ca. 4. parū a princi.

RESPON. Dicendum, quòd angeli non habent corpora sibi naturaliter vnita. Quod enim accidit alicui naturæ, non inuenitur B vřiter in natura illa: sicut habere alas, quia non est de ratione animalis, non conuenit omni animali. Cum autem intelligere non sit actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ, vt infra patebit: * habere corpus vnitum, non est de rō ne substantiæ intellectualis inquātum hmōi, sed accidit alcui substātiæ intellectuali propter aliquid aliud, sicut humanę animæ compe tit vniri corpori: quia est imperfecta & in potentia existens * in gene C re intellectualium substantiarum, non habens in sui natura plenitudinem scientiæ, sed acquirens eā per sensus corporeos a sensibilib⁹ rebus, vt infra dicetur. * In quocumque autem genere inuenitur aliquid imperfectum, oportet prę existere aliquid perfectum in genere illo. Sunt igitur aliquæ substantiæ perfectę intellectuales in natura intellectuali, non indigentes acquirere scientiam a sensibilibus rebus. Non igitur omnes substantię intellectuales sunt vnitę corporibus, sed aliquę sunt a corporibus separatę. & has dicimus Angelos.

Q. 75. ar. 2.

390.

Q. 84. ar. 6. & 89. ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quod sicut supra dictū est, * quorundā opinio fuit, quòd omne ens esset

Q. 50. ar. 1.

ergo dicitur, quòd accidens alicui naturæ non conuenit ei vniuersaliter, vera & necessaria propositio est, de accidente secundo modo. Vera etiam vt in pluribus de accidente vt in primo modo. Et quia S.T. de accidente secundo modo loquebatur, ideo non solum ex veris, sed ex necessariis processit. F

¶ Circa probationé consequentiæ, quo ad secūdā partē dubitari posset, ꝙ non nisi vnus modus excluditur, quo substātia itellectualis corpus naturaliter vnitum habere potest, ille scilicet, quòd animæ humanæ cōpetit. Posset enim aliquis dicere, quòd insufficienter concluditur separatio naturalis a corpore ex hoc, nisi probet, quòd nullus alius modus ē possibilis. quod cum S.T. non fecerit, insufficiēter cōclusisse videtur.

Li.7.de Ciuit.Dei.c.6.tom.5.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ formaliter loquēdo de substantia intellectuali & tota eius latitudine per se, i. de omnibus substātiis intellectualibus, & inquantum intellectuales sunt, & inquantum sic vel sic intellectuales sunt: sufficiens fuit processus S.T. qm̃ hoc tm̃mō cōtingit, intellectualem operationem egere corpore, s. pp acquisitionem scientiæ & seruitiū phantasmatum, vt cōtingit in hoīe. Et quia S.Th. formal'r de substantia intellectuali loquebatur, ideo hoc vno mō excluso, pertransiuit. Et vere sapienter processit: qm̃ dato ꝙ alicui substantiæ intellectuali, puta aīæ cœli, vel alicui' corporis aerei, aliunde posset cōpetere naturalis vnio ad corpus: nihilominus rō ista in suo pseuerat robore: qm̃ si in latitudine intellectualiū discurrēdo p oēs drĩas intellectualitatis vt sic, nō inueniṫ vnio ad corpus, nisi pp impfectioné vis intellectualis: consequens est, vt pinueniatur perfecta vis intellectualis absq; indigentia corporis. Et sic interpretandus est processus S.T.

Ar.sequēti

corpus. Et ex hac existimatione deriuatum vr̃, ꝙ aliqui existimauerūt nullas substantias incorporeas esse nisi corporibus vnitas: adeo ꝙ, quidam etiam posuerunt Deum esse animam mūdi: vt Aug.* narrat in 7. de Ciuit. Dei. Sed quia hoc fidei catholicæ repugnat, q̄ ponit Deum super omnia exaltatum, s̄m illud G Psalm. 8. Eleuata est magnificentia tua super cœlos. Orig. hoc de Deo dicere recusans, de alijs secutus est aliorum opinionem, sicut & in multis alijs deceptus fuit, sequens antiquorum Philosophorum opiniones. Verbum autem Ber. pōt exponi, ꝙ spiritus creati indigeāt corporali instrumento, non naturaliter vnito, sed ad aliquid assumpto, vt infra dicetur.* August. autem loquitur non asserendo, sed opinione Platonicorum vtens, qui po- H nebant esse quædam animalia aerea, quæ dæmones nominabant.

AD 2m dicendum, quòd Gregor. nominat Angelum rationale animal metaphorice propter similitudinem rationis.

AD 3m dicendum, quòd viuificare effectiue simpliciter perfectionis est. Vnde & Deo conuenit, secundum illud 1. Reg. 2. Dominus mortificat & viuificat, sed viuificare formaliter est substātię, quæ est pars alicuius naturæ, & I non habentis in se integram naturam speciei. Vnde substantia intellectualis, quæ non est vnita corpori, est perfectior quàm ea, quæ est corpori vnita.

¶ Sed contra hanc rñsionem quis subtilem, instari potest: qm̃ ex vi istius pcessus non pōt inferri, ꝙ sint substantiæ tales a corporibus separatæ simplr, sed inquantum intellectuales sunt. Diceret aūt quispiā, ꝙ cū hoc stat, ꝙ sint coniunctæ corporibus aliunde, puta quia motiuæ seu operatiuæ sunt ad extra. Ad hoc dr̃, ꝙ opinari talem causam vnionis ad corpus, non est rōnabile circa omnes substantias intellectuales: quàmuis circa aliquas sit forte dubium propter earum imperfectionem: oportet enim tales esse tam limitatæ & imperfectæ virtutis motiuæ, vt non nisi cōiuncto secundum esse organo applicari possunt immediate: cæteris autem mediante illo. Vnde si substantia intellectualis inuenitur secundum hunc gradum imperfectum, necesse est quòd præinueniatur secundum gradum perfectum, in quo vis operatiua ad extra, sit proportionalis virtuti intellectiuæ, quòd scilicet vtraque sit eleuata, ita quòd neutra egeat coniuncti secundum esse, corporis adminiculo. Quia ergo intentio S.T. erat cōcludere particularem, scilicet quòd aliquę substātiæ intellectuales sunt separatæ a corporibus, non discutere vniuersalem, scilicet: an omnes substantiæ intellectuales perfectæ s̄m scientiam K sunt separatæ a corporibus: immo inferius quæst. 70. vertetur in dubium. Et per istammet rationem qua vsus est, excludebatur obiectio ista, pro quanto obstaret illi particulari, & ista instātia sumpta est a conditione extra latitudinem intellectualitatis, vt sic: & idcirco ab intendente processum ex vi intellectualitatis, potuit silentio pertransiri. Secundo potest dici, quòd instantia ista quàmuis possit facere ambiguitatem simpliciter, non potest tamen hanc parere, stantibus supradictis de numero angelorum, quòd tantus est numerus talium substantiarū, & quòd non sunt propter mouere: necesse est enim, vt latitudo earum attendatur nō penes mouere, sed penes intelligere. Tertio, potest dici, quòd intentio S.T. est quidem concludere specificatiuam hanc, scilicet ꝙ angeli quantum est ex meritis intellectualitatis eorum, sunt separati a corporibus. Affirmare autem simpliciter hanc, scilicet angeli sunt separati a corporibus: nec hoc vitiosum est. Tum, ex parte medii quo vsus est de perfecto & imperfecto, quod eadem ratione infert illam præiacentem, vt in prima responsione dictum est. Tum, ex parte illatæ conclusionis: qm̃ esse intellectiuum est principale & essentiale. Esse vero motiuum quasi accidētale & secundarium est: vt pote, rōne primi cōueniēs. Ac per hoc, si essentiale pcipuū non exigit corpus, & vnibile esse corpori, sit de numero essentialium, consequens est, vt aliquę tales sint nō egentes corporibus, iuxta secundam rñsionem. Tum, ex parte dicendorum inferius, vbi de eis inquantum motores, erit sermo. Nunc.n. cum de substantia eorum sit sermo, & substantialia rerum ex operatione principali pensanda sint, &c. suis propriis locis discutienda: sat est ostēdere quòd operatio propria & essentialis earum, ducit ad ponendam substantiam earum posse ita eleuatā, ꝙ corpore non egent. Ac per hoc, hic simpliciter dici pōt, ꝙ separatæ sunt a corporibus. In substātialibus.n. nō differūt possibile & necessarium.

ARTICVLVS II.

Vtrum angeli assumant corpora.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ angeli non assumāt corpora. In opere.n. angeli nihil est superfluum, sicut G neque in opere naturæ. Sed superfluum esset si angeli corpora assumerent. Angelus enim nō indiget corpore, cum eius virtus omnem virtutem corporis excedat. Ergo angelus non assumit corpus.

¶ 2 Præt. Omnis assumptio ad aliquam vnionem terminatur: quia assumere dr̃ quasi ad se sumere. Sed corpus non vnit' angelo vt formæ, sicut dictum est.† Ex eo autem, ꝙ vnitur sibi vt motori, non dicitur assumi: alioquin sequeretur, quòd H omnia corpora mota ab angelis, essent ab eis assumpta. Ergo angeli non assumunt corpora.

¶ 3 Præt. Angeli nō assumunt corpora de terra vel aqua: quia non subito disparerent. neque iterum de igne: quia comburerēt ea quæ contingerent. Neque iterum ex aere: quia aer infigurabilis est, & incolorabilis. Ergo angeli corpora non assumunt.

SED CONTRA est, quod August.* dicit 15. de Ciuit. quòd I angeli in assumptis corporibus Abrahæ apparuerunt.

RESPON. dicendum, quòd quidam dixerunt angelos nūquam corpora assumere, sed omnia quæ in scripturis diuinis leguntur de A apparitionibus angelorum, contigisse in visione prophetiæ, hoc est secūdum imaginationem. Sed hoc repugnat intētioni scripturæ. Illud enim quod imaginaria visione videtur, est in sola imaginatione videntis. Vnde non videtur indifferenter ab omnibus. Scriptura autē diuina sic introducit interdum angelos apparentes, vt communiter ab omnibus viderentur, Sicut angeli apparentes Abrahæ, visi sunt ab eo, & tota familia ei', & a Loth, & a ciuibus Sodomorum. Simi- B liter angelus qui apparuit Tobiæ, ab omnibus videbatur. Ex quo manifestum fit, huiusmodi contigisse secūdum corpoream visionem, qua videtur id, quod positum est extra videntem: vnde ab omnibus videri potest. Tali autem visione, non videtur nisi corpus, Cum igitur angeli, neq; corpora sint, neq; habeant corpora naturaliter sibi vnita, vt ex dictis patet,* relinquitur, ꝙ interdum corpora assumāt.

C AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ angeli non indigent corpore assumpto propter seipsos, sed propter nos, vt familiariter cū hominibus cōuersando, demōstrent intelligibilem societatē, quam homines expectant cum eis habendam in futura vita. Hoc etiam quòd angeli corpora assumpserūt in veteri testamento, fuit quoddam figurale indicium, quòd verbum Dei assumpturum esset corpus humanum. Omnes enim apparitiones veteris testamenti, ad il- D lam apparitionem ordinatæ fuerunt, qua filius Dei apparuit in carne.

AD 2m dicendum, quòd corpus assumptū vnitur angelo, non quidem vt formæ, neque solum vt motori, sed sicut motori repræsentato per corpus mobile assumptū. Sicut enim a Sacra scriptura proprietates rerum intelligibilium sub similitudinibus rerū sensibilium describuntur: ita corpora sensibilia diuina virtute sic formantur ab angelis, vt congruant ad repræsentādum angeli intelligibiles proprietates. Et hoc est angelum assumere corpus.

AD 3m dicendum, quòd licet aer in sua raritate manens, non retineat figuram neque colorem: quando tamen condensatur, & figurari & colorari potest: E sicut patet in nubibus. Et sic angeli assumunt corpora ex aere, condensando ipsum virtute diuina, quātum necesse est ad corporis assumendi formationem.

267 2.di.8.ar.4. Et pot. q.6.ar.7.

Ar.præced. & 1.q.50.

Lib.15.de Ciuit.Dei c.29. circa prin. & lib.16.c.29.

D.117.

¶ Super Q̃ōnis quinquagesimæprimæ Articulum secundum.

Titulus quo ad quid nois, nihil aliud exigit nisi notari duo. Primo ly assumere, quod significat ad se sumere, i. ad suipsius manifestationem, & non ad sua opera peragenda. Secundo, scripturæ consuetudo attendenda est: in qua introducunt angeli in corporibus apparentes.

¶ In corpore tria facit. Primo refert quādā opinioné Rabbi Moysi. Scđo, improbat eā. Tertio, rñdet quæsito vnica conclusione.

¶ Quo ad primum opinio illa dicit duo, scilicet, & quòd angeli non assumunt corpora. Et quòd ea quæ dicuntur in scripturis de corporea apparitione angelorum, intelliguntur de imaginaria tantum apparitione.

¶ Quo ad secundum, arguiṫ contra vltimū dictū sic. Cōiter visum ab omnibus videtur visione corporali, qua videtur illud, quod est positū extra videntem: sed angeli corporaliter apparentes fuerunt visi communiter ab omnibus: ergo. Maior patet ex drĩa inter visionem corporalem exteriorem & imaginariā, ex parte obiecti: quia pura imaginaria terminatur ad obiectū ītra: oculorū vero visio, terminatur ad obiectum extrinsecū. Et ex hoc sequitur alia drĩa: qa visum imaginarie, vt sic, solū est in imaginante, & consequenter sibi soli apparet. Visum autem oculis, quia extra videntem existit, ab omnibus cōmuniter videri pōt. Minor vero ex scriptura probatur, de angelis: qui apparuerunt Abrahæ, Loth, & Tobiæ.

¶ Quo ad tertiū cōclusio rñsiua est ista: angeli interdū assumūt corpa. Probaṫ sic. Q dē substātia, q̄ non est corp', nec habet corpus naturaliter vnitum, & qñq; videtur visione corporali, interdum assumit corpus: Angeli sunt huiusmodi: ergo. Minor nota est ex hoc articulo, & præcedentibus. & similiter maior.

ARTICVLVS III.

Vtrum angeli in corporibus assumptis, opera uitæ exerceant.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli in corporibus assumptis, opera vi- A tæ exerceant; angelos enim veritatis non decet aliqua fictio. Esset autem fictio, si corpus ab eis assumptum, quod viuum videtur, & opera vitæ habens, non haberet huiusmodi. Ergo angeli in assumpto corpore opera vitæ exercent.

¶ 2 Præt. In operibus angeli non sunt aliqua frustra: frustra autem in corpore assumpto per angelum formarent' oculi & nares, & alia sensuum instrā, nisi per ea angelus sentiret. Ergo angelus sentit per B corpus assumptum. Quod est propriissimum opus vitæ.

¶ 3 Præt. Moueri motu processiuo, est vnum de operibus vitæ, vt patet in 2. de anima.* manifeste autē angeli apparent in assumptis corporibus moueri. Dicitur enim Gene. 18. ꝙ Abraham simul gradiebatur deducēs angelos, qui ei apparuerant. Et angelus Tobiæ q̄renti, Nosti viam quę ducit in ciuitatem Medorum? respōdit, Noui, & omnia itinera eius frequēter ambula- C ui. Ergo angeli in corporib' assumptis, frequenter exercent opa vitæ.

¶ 4 Præt. Locutio est opus viuētis. Fit.n. per vocem, quæ est sonus ab ore animalis platus, vt dr̃ in 2. de anima.* Manifestum est autem ex multis locis scripturæ, angelos in assumptis corporibus locutos fuisse. Ergo in corporibus assumptis exercent opera vitæ.

¶ 5 Præt. Comedere est proprium opus animalis. Vnde Domin' post resurrectionem in argumētum re- D sumptæ vitæ, cum discipulis manducauit, vt habetur Lucę vlti. Sed angeli in assumptis corporibus apparentes comederunt, & Abrahā eis cibos obtulit: quos tamē prius adorauerat: vt habetur Gene. 17. Ergo angeli in assumptis corporibus, exercent opera vitę.

¶ 6 Præt. Generarę hominem est actus vitæ. Sed hoc competit angelis in assumptis corporibus. Dr̃.n. Genes. 6. Postquàm ingressi sunt filij Dei ad fil. hominum, illæq; gen. isti sunt potentes a seculo viri fa- E mosi. Ergo angeli exercent opera vitæ in corporibus assumptis.

SED CONTRA, Corpora assumpta ab angelis, non viuunt, vt supra dictum est.* Ergo nec opera vitæ per eos exerceri possunt.

RESPON. Dicendum, quòd quædam opera viuentium, habent aliquid commune cum alijs operibus: ut locutio, quæ est opus viuētis, conuenit cum alijs sonis inanimatorum, inquantum est sonus: & pcessio cū alijs motibus, inquā-

D.117.

268 2.d.8.ar.4. Et pot.q.6.ar.8. Et quo.9.ar.5.

¶ Super quæstionis quinquagesimæprimæ Articu. tertium.

Titul' clarus est i corpore artic.

¶ In corpe articuli vna cōclo rñsiua, s. Angeli per corpora assumpta, pñt opari quædam opera vitę quantū ad id, in quo communicant cum corporibus non vitalibus, non autē quātum ad id, quod est proprium viuentiū: conclusio ista & declaratur & probatur. Declaratur q. dem quantū ad distinctiones quas supponit. Probatur vero, quantum ad vltimam particulam. Distinctiones sunt istæ: operationum, quædam est vitalis, quæ scilicet, est ab anima inquantum anima: & quædam non vitalis, quæ.s. est a natura tātum, vt mot' sursum vel deorsum. Operationum rursus vitaliū, quædam habent aliquid commune cū non vitalibus, & aliquid proprium inquātū vitales sunt, quædam vero nihil habēt commune cū non vitalibus. Exēplum vtrarumque, habetur ī litera. Probatio vero vltimæ particulæ est: quia eius est actio, cuius est potentia, vt dicitur in lib. de Somno & vigilia: sed angelorum in corporibus assumptis non est potentia ppria aīę: ergo nec actio.

Li.2.de anima.tex.13.tom.2.

Li.2.de anima.tex.90.tom.2.

¶ Circa distinctioné secundam, & primam partem cōclusionis simul, dubiū occurrit. Quoniam cum assignatur talis distinctio, aut intendit, ꝙ in quibusdā operationibus inueniantur duo realiter distincta: alterum commune vitalibus & non vitalibus, & alterum proprium vitalib': aut ꝙ illa duo sint s̄m rōnem tm̄ distincta, quēadmodū supius & inferius. Si primo modo, falsum apparet, qm̃ operationes omnes animæ sunt simplices, & non cōpositæ ex duob' realiter distinctis. Si s̄ecūdo modo, falsum quoq; videtur: qa in hoc non differūt operationes animæ inter se, qm̃ omnes operationes animæ communicant cum operationibus inanimatorum in aliquō prædicato communi, & sic distinctio

Ar.preced. arg.2.precipue.

F tum est motus. Quantum ergo ad id, quod est commune vtrisq; operibus, possunt opera vitæ fieri ab angelis per corpora assumpta: nõ autem quantum ad id, quod est ꝓprium viuentium: quia secundum Philosophum in libro de som.* & vig. cuius est potentia, eius est actio. Vnde, nihil potest habere opus vitæ, quod non habeat vitã, quæ est potentiale principium talis actionis.

G AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut non est contra veritatem, q̃ in scriptura, intelligibilia sub figuris sensibilibus describuntur: quia hoc non dr̃ ad astruẽdum quòd intelligibilia sint sensibilia, sed q̃ per figuras sensibilium proprietates intelligibilium secundum similitudinem quandã dantur intelligi: ita non repugnat veritati sanctorum angelorum, q̃ per corpora ab eis assumpta, videntur homines viuentes, licet non sint. Non enim assumuntur, nisi H vt per ꝓprietates hominis & opera hominis, spirituales proprietates angelorum, & eorum spiritualia opera designentur. Quod non ita cõgrue fieret, si veros homines assumerent: quia proprietates eorum ducerent in ipsos homines, non in angelos.

AD 2m dicendum, quòd sentire est totaliter opus vitæ. Vnde nullo modo est dicendum, quòd angeli per organa assumptorum corporum sentiant: nec tamen su I perflue sunt formata. Non enim ad hoc sunt formata, vt per ea sentiatur, sed ad hoc vt per huiusmodi organa, virtutes spirituales angelorum designent: sicut p oculũ designatur virt⁹ cognitiua angeli, & per alia membra aliæ eius virtutes, vt Dio.* docet vlt. ca. cœl. Hierar.

AD 3m dicendum, quòd motus qui est a motore coniuncto, est proprium opus vitæ. Sic autem non mouentur corpora assumpta ab eis, quia angeli nõ sunt eo- K rum formę. Mouentur tamen angeli per accidens, motis huiusmodi corporibus: cũ sint in eis sicut motores in mobilibus, & ita sunt hic, quòd non alibi. quod de Deo dici non potest. Vnde licet Deus non moueatur motis his in quib⁹ est, quia vbique est: angeli tñ mouentur per accidens ad motum corporum assumptorum. Non aũt ad motum corporum cœlestium: etiamsi sint in eis, sicut motores in mobilibus: quia corpora cœlestia nõ recedunt de loco secundum totũ. Nec determinatur spiritui mouenti orbem locus, secundum aliquam determinatam partem substantiæ orbis, quæ nunc est in oriẽte, nunc in occidente, sed secundum determinatum situm: quia semper est in oriente virtus mouens, vt dicitur in 8. Physic.*

AD 4m dicendum, quòd angeli proprie non loquuntur per corpora assumpta, sed est aliquid simile locutioni, inquantum formant sonos in aere, similes vocibus humanis.

AD 5m dicendum, quòd nec etiam comedere, proprie loquendo, angelis conuenit, quia comestio importat sumptionem cibi cõuertibilis in substantiam comedẽtis. Et quàmuis in corpus Christi post resurrectionem cibus non cõuerteretur, sed resolueretur in prę iacentem materiam: tamen Christus habebat corpus talis naturæ, in quod posset cibus conuerti. Vnde fuit vera comestio. Sed cibus assumptus ab Angelis, neque conuertebatur in corpus assumptum, neque corpus illud talis erat naturæ, in quod posset alimentum conuerti. Vnde non fuit vera comestio, sed figuratiua spũalis comestionis. Et hoc est quod Angel⁹ dixit Tobiæ 12. Cum essem vobiscũ, videbar quidem manducare & bibere, sed ego potu inuisibili, & cibo vtor. Abraham aũt obtulit eis cibos, existimãs eos homines esse, in quibus tñ Deum venerabatur, sicut solet Deus esse in Prophetis, vt Aug.* dicit 16. de Ciuit. Dei.

AD 6m dicendum, quòd sicut August. † dicit 15. de Ciuit. Dei, multi se expertos, vel ab expertis audisse confirmant, Syluanos & Faunos (quos vulgus incubos vocat) improbos sæpe extitisse mulieribus, & earum expetisse atque peregisse concubitum. Vnde hoc negare impudentiæ videtur. Sed Angeli Dei sancti, nullo modo sic labi ante diluuium potuerunt. Vnde per filios Dei intelliguntur filij Seth, qui boni erant. Filias autem hominum, nominat Scriptura eas, quæ natæ erant de stirpe Cain. Neq; mirandum est, q̃ de eis gigãtes nasci potuerunt. Neq; enim omnes gigantes fuerunt, sed multo plures ante diluuium q̃ post. Si tamen ex coitu dæmonum aliqui interdum nascuntur, hoc non est per semen ab eis decisum, aut a corporibus assumptis, sed per semen alicuius hominis ad hoc acceptum, vtpote, quòd idem dęmon qui est succubus ad virũ, fiat incubus ad mulierem: sicut & aliarum rerum semina assumunt ad aliquarum rerum generationem (vt Aug.* dicit 3. de Trin.) vt sic ille qui nascitur, non sit filius dæmonis, sed illius hominis, cuius est semen acceptum.

ctio est nulla.
¶Ad hoc est dicendum, quòd intentio S. Th. (vt patet ex qõ.6. de potentia Dei. artic. 8.) est loqui de duobus realiter distinctis, non tamen componentibus operationem, sed cõcurrẽtibus ad ipsam. Ita quòd sensus distinctionis est, quòd operationum vitalium: quædam sunt communicantes cum non vitalibus in effectu, seu termino: quàmuis differant in principio. Quædam vero sunt q̃ nec ĩ principio, nec in termino, seu effectu communicant cum non vitalibus. Primæ sũt, locutio, & mot⁹ processiuus & generatio: quorum termini seu effect⁹ sunt diuisio aeris, motus localis, & alteratio: quæ possunt etiam per actiones non vitales causari. Secũdæ vero sunt, sentire, nutriri, & reliqua, quæ non solum ab anima sunt, sed ad aĩatũ corpus, vt sic terminantur.

Cap. 1. ante mediũ. t. 4.

¶Circa probationẽ conclusionis, aduerte diligenter, quòd ex ista ratione sufficienter cõcluditur, quòd angeli nullũ opus vitæ, absolute loquendo, in corporib⁹ assumptis exercent, eo quòd nullã potentiam vitalem in assumpto corpore habent. Et sic neq; locutio, neque motus progressiuus vere competit angelis. Sed quia quarũdam actionum vitalium terminus põt fieri sine actione animæ, ac per hoc sine potentiis animæ, vt verberare aerem, & moueri localiter: iõ talia opera vitæ angelis p corpora assumpta attribũtur: nõ ₰m quod opa vitæ, nec ₰m qđ talia opera vitæ, sed ₰m similitudinem effectus, i. attribuuntur eis opa similia istis vitalibus quo ad effectum. Similia autem dico, non metaphorice, sed ꝓprie, queadmodũ albũ albo sil̃e est. Nã metaphorica sil̃itudine, oĩa opa vitæ eis attribui possunt.

Ca. 15. inter principiũ. & medium.

¶Circa dicta S. T. in hac materia hic & in q. de potentia loco allegato, dubiũ occurrit: ex eo quòd ponit gñationem in gñe operũ vitalium communicantiũ cũ non vitalibus, sed separat eam a corporibus assumptis Angelorum: quia materia corporalis non obedit Angelis ad transmutationẽ formalem. Hoc enim non videtur verum: quia generatio vitalis, terminatur ad animatum, inquantum animatum est: & cõsequẽter dato q̃ n̄ cõcurreret, trãsmutatio formalis, esset discõueniẽs Angelo: & est sub altero genere operationum vitalium.
¶Ad hoc dicitur, q̃ distinctio ibidem facta a S. Thoma quãuis potuisset fieri amplior, restricta tamẽ est ab eo ad opera, quæ sunt ab eadem anima in eodem numero ab his quæ non sunt huiusmodi. Et sic generatio quæ terminatur ad animam non eandẽ numero, sed specie, posita est in secundo membro, & exclusa propter aliam causam. Non cõtradicit tamẽ his amplior distinctio, qua animæ opera distinguuntur in ea q̃ incipiunt ab anima, & terminantur ad animam, siue eandẽ numero, siue non: & ea quæ tantum incipiunt ab anima. Et sic generatio & nutritio ex duplici capite excluduntur, s. & quia terminantur ad animatũ vt sic: & q̃a sunt trãsmutationes formales.

Li. 8. ... com. ...
Lib. 16. de Ciuit. Dei c. 19. & tom. ... dio. com.
† Li. 15. de Ciuit. Dei ca. 23. parũ a prin.
Lib. 3. de ... cap. ... tom. ...

¶Super

QVAESTIO LII.

De comparatione Angelorum ad loca, in tres articulos diuisa.

DEINDE quæritur de loco Angeli.

Et circa hoc quæruntur tria.
¶Primo. Vtrũ Angel⁹ sit in loco.
¶Secũdo. Vtrum possit esse in pluribus locis simul.
¶Tertio. Vtrum plures Angeli, possint esse in eodem loco.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Angelus sit in loco.

AD PRIMVM sic ꝓcedit̃. Videtur, q̃ Angelus non sit in loco. Dicit enim Boet.* in lib. de Hebd. Communis animi conce B ptio apud sapientes est, Incorporalia in loco non esse. Et Arist. in 4. Phy. † dicit, q̃ nõ omne quod est, est in loco, sed mobile corpus. Sed Angelus non est corpus (vt supra ostensum est.*) Ergo Angelus non

¶*Super Qõnis quinquagesimæsecundæ Articulum primum.*

Titulus clarus est.
¶In corpore duo facit. Primo, respondet quæsito vnica cõclusione. Secundo, ex ipsa conclusione deducit quasi tria corollaria.
¶Quo ad primum, cõclusio est ista, Angelus est in loco: æquoce tamẽ respectu corporis. Probat̃ sic secũda pars directe. Corpus est in loco per contactum quãtitatiuum: ergo angelus est in loco per contactum virtualem: tenet consequẽtia: quia in Angelo non est quantitas dimensiua.
¶Quo ad secundã partẽ. Tres proprietates corporis inquãtum locati excludit a locatione Angeli, scilicet, commensurationem, situationem, & continentiam passiuam, vt clare patet in litera.
¶Circa probationem positæ conclusionis, aduertenda sunt duo. Primo, quòd licet formaliter quæratur: an Angelus sit in loco, intentio tamen theologorum quærentium, est quærere de modo, quo Angelus est in loco, quia hoc tantum cadit sub dubio. Et idcirco S. T. de prima parte conclusionis, non nisi implicite curauit, & secundæ directe respondit. Secundo, quòd vis conclusionis San. Thomæ consistit in hoc, omne quod est in loco, ratione C suæ quantitatis est in eo: quantitas autem est duplex, virtutis & molis. Igitur quod habet quantitatem molis, ratione illius locari potest. Quod autem caret illa, non nisi propter quantitatem virtutis in loco esse potest. Rursus: cum neutra quantitas actualiter sit ratio essendi in loco, nisi per actualem coniunctionem eius in loco: consequens est, vt quemadmodum corpus actualiter non locatur, nisi tactu quantitatiuo coniungatur loco, ita res spiritualis actualiter non est in loco, nisi quantitas virtutis contactu virtuali coniungatur loco. Ac per hoc æquiuoce vtrumque locari dicitur.
¶Circa dicta occurrunt multa dubia. Et primo dubitatur circa conclusionem, quid intendat S. T. per contactum seu applicationem virtualem. Aut enim intendit aliquem actum primum, aut secundum. Si actum primum, aut absolutum, aut respectiuum. Si actum secundum, aut immanentem, aut transeuntem. Sed nihil horum quatuor põt dici. ergo. Quòd em̃ non sit actus D primus absolutus, probatur dupliciter. Primo, quia omne absolutum in angelo, aut est substantia, aut qualitas omnino immaterialis, ac per hoc abstrahens a loco. Secundo, quia tactus virtutis secundum actum primum attenditur penes esse, ac per hoc penes coniunctionem, quæ est inter formam & materiam, siue substantialem, siue accidentalem: inter eas quidem, cum non nisi forte per accidens sit quantitatiuus tactus per se loquendo, virtualis tñ contactus est secundum esse substantiale vel accidẽtale. Constat aũt, nihil Angeli dare aut recipere formaliter esse a loco. igitur. Quòd autem non sit actus primus respectiuus, ex eo probatur: quia omnis respectus de nouo adueniens alicui, sequitur aliquam mutationem: non autem apparet quæ, & qualis est illa mutatio, quam sequitur hæc forma respectiua. Quoniam non est necesse, quòd sequatur fieri secundum substantiã, neque quantitatem, neque qualitatem, neque motum localẽ: E quia nec est necesse, quòd Angelus fiat in loco, nec quòd moueatur ad locum, ad hoc, quòd sit in loco. Patent hæc, si supponatur, Angelos creatos fuisse ante creaturam corpoream, vt multi doctores tenuerunt. hac enim hypothesi facta, saltem conditionaliter, patet quòd creata postmodum creatura corporea, angeli non cœperunt esse in loco per hoc tantum, quòd locus qui non erat, est: quia non esset maior ratio ex hoc, quare hic esset in hoc loco: & ille in illo: nec oportuit moueri tunc motu locali, quia nusquam erat. moueri enim localiter præsupponit esse in loco. Quòd vero non sit actus secundus immanens, patet. Tum, quia omnis actio immanens Angeli est omnino immaterialis. Tum, quia intelligere aut velle locum, non sufficit quòd aliquis sit in loco. Quòd demum non sit actio transiens, multipliciter probari potest. Primo, ex eo quòd omnis actio trãsiens est cum motu, aut mutatione formali, vel locali subiecti, in quod transit: non facile autem est fingere quomodo aliquid horum conuenit angelo respectu cœli Empirei. Secundo, quia A hoc videtur cõtra Sanctum Thomam in Quol. quolibeto. 1. q. 2. artic. 1. vbi expresse exponens illam propositionem, scilicet, Angelus est in loco solum per operationem, dicit, Quòd si per operationem intelligimus motionem, quòd propositio non est vera: Si vero per operationẽ intelligimus quamcumq; vnitionem virtutis, propositio est vera: aliud igitur apud ipsum significat in hac materia contactus virtutis, quàm actionem trãseuntem.
¶Tertio, cõtra hoc sunt sex argumenta Scoti in 2. Senten. distinct. 2. q. 6. quæ habes a Capreolo distin. 2. q. 1.
¶Ad euidẽtiam huius ambiguitatis, quantum tribuere dignabitur qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, sciendum est, quòd omnes, & Philosophi, & Theologi concedentes Angelos esse substantias immateriales, conueniunt in hoc, quòd Angelus est in loco non per quantitatem molis, nec per contactum quantitatiuum, sed per quantitatem & contactum virtualem. Et rursus, in hoc etiam conuenire omnes videntur, quòd contactus ille sit relatio præsentiæ Angeli ad locum causaliter vel formaliter. Sed differentia opinionum & difficultas consistit in assignando quod sit illius præsentiæ fundamentum. Excedit enim euidentia eius, humani ingenii capacitatem: propterea, quia ex sacris eloquiis habemus Angelos alicubi esse: & non apparet quomodo tangant illum locum. Propterea quinque hic videnda occurrunt, Primo, quot modis ex sensibilibus imaginamur rem locatam præsentem esse loco. Secundo, quæ præsentia inter numeratas sit certa, & quæ dubia. Tertio, applicabimus ad Angelos. Quarto, videbimus quæ sit mens Sancti Thomæ, & sic respondebitur quæsito. Quinto, satisfiet obiectionibus.
¶Quo ad primum, Præsentia rei existentis in loco ad locum est duplex, scilicet circunscriptiua & diffinitiua. Prima importat commensurationem partium quantitatiuarum locati ad partes loci. Secunda vero, importat tantum limitationem seu determinationem ad locum, idest, esse ita hic, q̃ non alibi. Et hæc subdiuiditur in præsentiam substantialem, & præsentiam causalem. Vocatur autem præsentia substantialis, relatio præsentię, qua formaliter substãtia etiam indiuisibilis præsens est ita huic loco, quòd non alii: etiam si nullam causalitatem habere posset respectu loci. Causalis autem præsentia secundum triplicem statum causæ effectiuæ, distinguitur in triplicem, s. in pręsentiã ordinis, & præsentiam approximationis, atque præsentiam operationis. Appellatur autem præsentia ordinis, relatio proportionis, quæ est inter agens & patiens: quando sunt in potentia proxima præparata & immediata, sufficienteque ad opus, exclusis omnibus impedimentis. Præsentia vero approximationis, vocatur relatio approximationis immediate agentis in patiens immediate: quæ præuenit actionem, ordine naturæ saltem. Præsentia autem operationis, dicitur relatio agentis ad passum immediate, inseparabilis ab actione: ita q̃, vel est ipse respect⁹ in actione importatus: vel non est sine illo. Possunt autem hi tres modi præsentiæ causa exempli declarari in nauta & naui. Est enim primo nauta præsens naui præsentia ordinis, existentis inter virtutem suam, & nauem, vt gubernabilis ab ipso est. Et deinde præsens eidem ₰m approximationem, dum ipse prius natura intelligitur approximatus naui, quàm operetur. Tertio, fit præsens naui ₰m actualem operationem, siue hæc relatio præsentiæ concomitans operationem, sit idem quod relatio mouentis ad motũ, siue ab illa distinguatur, vt dictum est. Hæc de primo.
¶Quo ad secũdũ sciẽdũ est, q̃ harũ quinq; p̃ñtiarũ: tres tm̃ sunt certæ, s. circũscriptiua, & ordinis, & opatiõis. Aliæ aũt duæ ambiguæ valde sunt & coincidunt, & ꝑp eas est vniuersa hæc difficultas. Et de p̃ñtia qdẽ circũscriptiua laborare nõ oportet: q̃a est nota ad sensum. P̃ñtia vero ordinis ex hoc conuincit̃, q̃ si nullũ corpus esset, & vna substantia intellectualis posset aliquid recipere ab alia: antequã intelligeret̃ agere vna in aliã, esset iter eas ordo actiui ad passum: quo altera posset potẽtia proxima expedita & præparata agere, & altera recipere. Hæc.n. p̃ñtia cõsequit̃ rõnes potentiæ actiuæ & passiuæ proximę deductis impedimentis &c. Et inuenitur tam in corporalibus, quàm in spiritualibus.
Præsentia

269
1. d. 37. q. 3. art. 1. & 2. Et 2. dist. 6. ar. 3. Et po. q. 3. art. 19. Et quol. 11 q. 1.
* Boe. in li. An oẽ qđ ẽ, bonũ sit. circa prin.
† Li. 4. Physic. tex. 45. & 57. to. 2.
* Q. 50. artic. 1.

Universidad de Deusto Biblioteca

Præsentia vero operationis manifesta est, oportet enim, agens immediatum immediatione suppositi, indistans esse a patiente, quandiu agit, vt patet 7. Physic. longo processu. Ambiguitatem vero habent reliquæ duæ præsentiæ, propter rationes ex vtraque parte. Et pro parte quidem affirmatiua præsentiæ substantialis, ratio est potissima: quia talis præsentia nō est res impossibilis: cū non implicet contradictionem, substantiam esse sic pręsentem loco. Igitur ponenda est in quæstione tam difficili. Antecedens declaratur, non solū de possibili, sed de facto, sic. Substantia particularis, puta hæc terra, locata ĩ hoc loco, puta in hoc vase, si per intellectum separaretur ab ea sua quantitas, nihilominus esset ita in hoc vase, quòd non alibi, quod est habere relationem præsentiæ substantialis ad hunc locum. Daī ergo pñtia substantialis, qua substātia indiuisibilis pñs est loco, seclusa omni habitudine actiui ad passiuum, vel econuerso. Pro parte vero negatiua est: quia positio ista nō est intelligibilis. Omnis.n.respectus, siue intrinsecus, siue extrinsecus adueniens, exigit aliquod fundamentum. Sed talis respectus pñtiæ substantialis, nullum habet fundamentum. ergo fictio est ponere ipsum. Maior probatur. Tum inductiue, Tū, quia aliter voluntarie posset quilibet respectus cuilibet attribui: ex quo, fundamentū nullum requirendum est, quod sit rō, quare hoc sibi conueniet respectu actus vel potentiæ. Tū, quia respectus omnis, aut couuenit om̄ni enti, aut aliquibus. Si omni enti, assignanda est eius rō ex ente inquantum ens: vt patet de respectu intelligibilitatis & appetibilitatis. Si quibusdam, assignanda est rō, quare illis potius q̄ aliis ex fundamento in illis, & non aliis inuento. Tū quia posse certum respectum habere, est prædicatū demonstrabile de re, quàmuis habere illum in actu sit forte contingens: ergo habet in subiecto cām necessariam, per quam a priori infertur, & per quā inest illi: alioquin contingenter inesset. Causa autē illa, aut fundamentum est, aut ex ipsa illud hr̄. Minor vero probatur: qm̄ aut fundamentum talis respectus, est aliquod absolutum inuētū in pura substantia: aut absolutum cum aliquo extrinseco connotato. Sed neutrum potest poni. ergo. Quòd.n.non sit absolutum aliquod, patet distinguendo ea, quæ in pura substantia inueniuntur, scilicet ratio substantiæ, & limitatio eiusdem, & similiter virtus eius & limitatio eiusdem. Substantia.n.inquantum substantia, hunc non fundat respectum. Tum, quia non omnis substantia potest illum fundare. Tum etiam, quia ponētes illum, fatentur iuxta articulum Parisiensem 218. φ substantia non est rō essendi in loco diffinitiue. Inquantum vero limitata siue ad genus, siue ad speciem, siue ad singulare, hoc etiam non habet: qm̄ æquiuoce dr̄ limitatio de determinatione essentiali seu entitatiua, & de determinatione ad locum. Modi.n.entis & differentiæ essentiales & indiuiduales, contrahunt ad tale & hoc ens, & non ad ens in loco seu locabile: nisi cum contrahitur ens per quantum, quantitate molis. Tunc.n.manifeste contrahitur consequenter ad locabile. Per alios aūt entis modos, cum per se primo non contrahatur ad locabile, oportet assignare qūo consequenter contrahatur, & cum non possit assignari, restat φ sit fictio: simile quoq; iudicium est de virtute substantiæ, quæ ponit̃ eadem realiter cum substantia & limitatione eius: qm̄ limitatio virtutis entitatiua est limitatio ad talem & tm̄ effectum, non localis. Quòd autem fundamentum & ratio talis respectus non sit substantia, connotato aliquo alio, probatur. Tale extrinsecum nō potest esse, nisi aut negatio, aut relatio: sed relatio non est: quia iterum de illius fundamento quærendo, eadem redibit quæstio. Negatio vero non apparet ad propositum, nisi indistantiæ: vt putari forte possit φ substantia indistans a loco, fundat presentiæ relationem ad locum. Sed hoc nihil est: quia talis negatio conuenit substantiæ indiuisibili, etiā nusquam existenti: vt patet. & sic substantiam nusquam existentem contingeret esse præsentem huic loco: ac p hoc esset nusquā, & esset hic, quod implicat cōtradictionē. Si hæc vera sunt, patet φ imaginatio ponentiū talē respectū, in falso fundaī. Credit.n. φ quēadmodū hęc aqua existēs in vase, habet duo, s. φ sit ibi diffinitiue, & sit ibi circūscriptiue, ita habeat duo fundamenta, s. quantitatem fundantem circun-

est in loco.

¶ 2 Præt. Locus est quantitas positionem habens. Omne autem qđ est in loco, habet aliquem situm: sed habere situm non potest cōuenire Angelo, cum substantia sua sit immunis a quantitate, cuius propria differentia est positioné hēre. Ergo Angelus non est in loco.

¶ 3 Præt. Esse in loco est mensurari loco, & contineri a loco, vt patet per Philosophum in 4. Physi.† Sed Angelus non potest mensurari neque contineri a loco: quia conti-

† Lib. 4. ex tex. 119.

F scriptionem, & substantiam fundantem diffinitionem. Cum tñ ex prædictis habeatur, φ vnum tm̄ est hic fundamentum, s. quantitas: mediante qua, hæc aqua & diffinitur & circunscribit hic. Et ex hoc vlterius sequitur, φ quemadmodum hæc aqua seclusa colore, implicat cōtradictionem φ sit visibilis: ita seclusa quantitate, φ sit locabilis. Et hoc loquēdo, vt mō loquimur de substātia, seclusa oī virtute actiua & passiua quocunq; mō. Et sic positio illa, est impossibilis simplr. Ad exemplū quod adducitur de hac aqua existēte in vase, remota per intellectū quātitate &c. dr̄, φ imaginatio in hoc decipitur: qm̄ seclusa quantitate, aqua illa nusquam remaneret: qm̄ nullam habitudinē haberet ad locum. Sed restaret cum negatione distantiæ ab illo loco, & quocunq; alio. Et ppterea nō oportet q̄rere quo ierit: sed vas plenū aere reperiretur, aqua indiuisibili reddita, & nusquam existente. Nec hoc est mirabile, sed consequens ad hypothesim factam. Sicut si poneretur a Sorte remoueri quantitatem, oporteret consequenter fateri, φ non haberet partes integrales, s. cor, hepar, caput &c. quæ remaneret substantia indiuisibilis: & tñ imaginamur, φ remaneret Sortes. Vnde istis imaginationibus non est credendum. Pro

H parte quoque affirmatiua præsentiæ approximationis agētis ad passum, præueniētis actionem, potissima rō est: quia agens agere in passum immediatum, & agens esse simul cum passo immediato, sunt aliud & aliud: & inter se habent naturæ ordinem. Et cum actio non sit prior simultate, relinquitur φ simultas est prior actione. declarantur singula. Primum: quia cum dr̄ ex 7. Physic. φ oportet agēs & patiēs ĩmediata esse simul, si esse simul nihil aliud est q̄ illud agere & hoc pati, dicendo oportet agens & patiens esse simul, nihil aliud diceremus, q̄, oportet agens agere, & patiens pati: quod est ridiculum. Differunt ergo hæc inter se. Deinde declaratur scd'm, s. φ sint hæc ordinata inter se: quia vbi est pluralitas sine ordine, ibi est confusio. Demū declaratur tertium, scilicet φ actio non sit prior simultate: qm̄ non ideo agens proximum est passo quia agit: sed quia approximatum est passo, ideo agit. Pro parte vero negatiua est, quia talis præsentia præueniens operationem, aut coincidit cū prædictis, aut est vna fictio. Qm̄ vel vtrumq;, s. agens & patiens est corporeum, aut vtrumque spirituale, aut alterum spirituale, & alterum

I corporeum. Si vtrumque est corporeum, simultas præueniens actionem, est quantitatiuus contactus, vt patet in 7. Phys. hic autem ad pñtiam circunscriptionis pertinet. Si vero vtrumque est spūale, ēt si fingendi daret̃ licentia, simultas pueniens actionem est pñtia ordinis, nō cuiuscunq;, sed talis, s. immediati &c. Et merito, quia vt Aug. docuit: hoc facit ordo in spiritualibus, quod situs in corporalibus. Et propterea sicut approximatio agentis ad passum in corporibus, attenditur secundum situm: ita in spiritibus ₤m ordinem. Si aūt alterum est spirituale, & alterum corporeum, approximatio ista non potest fingi φ sit situalis: quia spirituale insituabile est. Oportet ergo, φ coincidat cum approximatione ordinis, & approximatione ₤m substantiam. Non facile.n.esset, tertium quid fingere. Et si prædicta vera sunt, ita φ præsentia substantialis sit fictio, restat vt sola præsentia ordinis intelligi possit præueniens operationem. Et sic, ista præsentia

K approximationis coincidit cum præsentia ordinis, & addit in corporalibus præsentiam secundum contactū quantitatiuū, aut pura fictio est, si aliquid aliud esse dicatur. Rationi autem pro parte affirmatiua adductæ, satisfit ex nunc dictis: concedendo φ simultas agētis & passi, sit aliud ab operatione, & quòd sit prior natura quàm operatio. Sed negatur, quòd sit aliud quid, quàm pręsentia ordinis in communi loquendo. Descendendo autem ad corporalia, negatur quòd sit aliud a præsentia ordinis & situs. hæ enim duæ sufficiunt ad hoc, quòd illud immediate agat, & illud immediate patiatur. Situalis quidem præsentia requiritur quia quanta sunt: ordinis vero, quia actiua & passiua sunt. Et qm̄ vtriusque huius ambiguitatis tractatæ, pars negatiua rationi magis est consona, & ex notis nobis resolute intellectum quietare videtur: ideo partem negatiuam tenendam arbitror. Et sic, tres tantum præsentias acceptabimus, secundum situm, secundum operationem, & secundum ordinem.

nens est formalius contento, sicut aer aqua: vt dr̄ in 4. Physi.* Ergo Angelus non est in loco.

SED CONTRA est, quod in collecta dicitur. † Angeli tui sancti ha. in ea, nos in pace custodiāt.

RESPON. Dicendum, quòd Angelo conuenit esse in loco:
G æquiuoce tamen dicitur Angelus esse in loco, & corpus. Corpus enim est in loco per hoc, quòd applicatur loco secūdum contactum dimensiuæ quantitatis. Quæ quidē in Angelis non est, sed est in eis

¶ Sed

¶ Sed dubium circa præsentiam ₤m operationem remanet, an formaliter in communi loquendo inter agens in actu & patiens præter relationes agentis & patientis, sit relatio præsentiæ adinuicem: præsentiæ dico, non præuenientis, sed concomitantis operationem, qua relatione ipsum agens formaliter dicatur præsens passo, & econuerso. Si.n.ponitur, cū talis præsentia sit relatio æquiparantię, ac per hoc exigens fundamentum eiusdem rationis in vtroque extremo, surgit quæstio de fundamento eius, & deinde de inseparabilitate eius ab operatione. Nec video quomodo possit his quæstionibus satisfieri, stātibus suprædictis. Si vero non ponitur: nullas patiemur angustias, quoniā nulla est necessitas eam ponendi. Ex ratione nanque agentis & patientis vt sic, nullam oportet consurgere aut concomitari relationem æquiparantiæ. Et ex hoc habetur ratio ad parté negatiuam, quia pluralitas sine necessitate ponenda non est. Sufficit ergo inter agens & patiens, Primo, esse simultatem secundum præsentiam ordinis, Secundo, secundum operationem. Et in corporibus accidit tertia, secundum quantitatiuum contactum. hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium, dicendum breuiter est, licet quidam, de quorum numero est Sco. in. 2. sen. di. 3. posuerunt angelum esse in loco, per præsentiam substantialem, penes quam etiam attendi dicunt approximationem agentis ad patiens. Quia tamen præsen-
C tia huiusmodi voluntaria, ac sine ratione ponitur, immo contra dicit notis nobis ex sensibus, vt ex dictis patet. & angeli substantiæ sunt in corpore & immateriales, & consequenter a præsentia situali alienæ, non nisi duobus modis præsentes esse possunt loco, scilicet secundum præsentiam ordinis, vel secundum præsentiam operationis. hęc de tertio.

¶ Quo ad quartum. Circa mentem. S. T. diuersimode a diuersis dicitur. Quidam in duabus his propositionibus consistere eius opinionem putant. Prima est. Sola operatio transiens, est angelo ratio essendi in loco. Secunda est. Substantia angeli est sic coniuncta huic loco quòd est ab alio loco distans. Imaginantur enim quòd quemadmodum quantitas est ratio substantiæ corporeę, φ sit in loco, & cum hoc ipsa substantia corporea mediante quantitate est in loco sic, quòd vere ab alio loco distat & alteri propinquior est: Ita operatio transiens sit ratio angelo φ existat in loco, ipse tamen angelus per illam ad locum diffinitur, ita quòd a re-
D motiori magis distat loco, quàm a propinquo. Quidā autem primæ propositioni non consentiunt, sed dicunt φ vel operatio trāsiens vel quæcunque relatio per modum operationis transeuntis significata, est angelo ratio essendi in loco, propter verba S. Th. ex Quolibetis adducta. De secunda vero propositione affirmant primam partem. s. φ substantia angeli est coniuncta loco, & non solum operatio eius. Fundant autem vtrique secundam propositionem super verbis Sanct. Tho. expresse in tertia parte. quæstio. 52. articu. 2. dicentis, quòd anima Christi fuit in loco inferni dupliciter, scilicet per operationem & per substantiam, in aliis vero per operationem, seu effectum tantum. Et in Quolibeto. 6. articu. 2. respondens argumento primo tali, Si angelus ageret per imperium voluntatis, posset ita agere in propinquum sicut in distans, & sic non oporteret ipsum descendere de cœlo in terram, vt hic operaretur, dicit, φ quia oportet mouens esse simul cum mobili quod ab eo mouetur, vt dicitur in. 7. Physi. ideo oportet substantiam angeli aliqualiter coniū-
E gi rebus quas mouet. Ex his clare habetur, φ etiam apud substantias spirituales, modus essendi in loco per substantiam, distinguitur a modo essendi in loco per operationem, & quòd vterque cōuenit substantiæ spirituali. Quinetiam ex secunda authoritate videtur haberi distantia & propinquitas, quæ posita est in secunda propositione. Mihi autem dicendum occurrit, quòd tria quærantur: ratio essendi in loco, res existens in loco, & modus secundum distantiam & propinquitatem. Primum apud S. T. est quantitas virtualis tangens locum. Tactus autem iste nihil aliud est, quàm præsentia secundum operationem & præsentia ordinis siue vtraque simul concurrat, siue altera. Sed diligenter aduertenda sunt hic duo. Primo, φ præsentia ordinis non distinguitur a præsentia operationis, sicut potentia ab actu secundo, sed potius quemadmodum habitus ab actu secundo. Non enim ex hoc φ angelus potest operari alicubi, dicitur ibi esse. Sed supra posse addit præsentia ordinis ex parte substātiæ angeli, negationē situa-

quantitas virtualis*. Per applicationem igitur virtutis Angelicę ad aliquē locū qualitercūque, dr̄ Angelus esse in loco corporeo. Et secundum hoc patet, φ non oportet dicere φ Angelus commensuretur loco, vel φ habeat sitū in cōtinuo; hoc enim cōuenit corpori locato, prout est quantum quantitate dimensiua. Similiter etiam nō oportet propter hoc φ contineaī a loco. Nam substantia incorporea sua virtute contingens rem corpoream, continet ipsam, & nō continetur ab ea. Anima enim est in corpore vt continens, & non vt contenta[c]. Et similiter Angelus dicit̃ esse in loco corporeo, non vt cōtentum,
B sed vt continens aliquo modo.

Et per hoc patet rn̄sio ad obiecta.

A lis distantię, eo modo, quo sibi potest conuenire, vt inferius dicetur: Ex parte vero intellectus cognitionem practicam talis operis in hoc corpus, vt a se exercendi: Ex parte vero potentiæ executiuę, expeditionem, ita quòd potētia sua nec detineatur seu impediaī virtute aliqua superiori, nec occupata sit ad opus aliud: sed ad hoc parata prōptaq;, habeatur. Ex parte aūt voluntatis electionem pręd ictæ præparationis ad hoc op' in hoc corpus exercendū. Hæc .n. est ratio habitus, vt cū voluerit quis operetur. Secundo sciendum est, quòd quēadmodum operationū duplex est genus, quoniā quædā sunt cū continua exteriori actione, vt mouere. Quædam vero interpolata actione exteriori sunt contentæ, vt præsidere custodire & his similia. ita dupliciter contingit angelos præsentes esse loco secundum operationem. Vno modo, quia actualiter exteriori operatione attingunt corpora. Alio modo, quia actualiter attendunt & vacant, vt cœpta bene succedant, quàmuis non continue exteriori operatione aliquid ibi agant. Et hoc modo Angeli custodiētes homines, præsidentes prouinciis aut locis, dicuntur ibi esse. Non enim qui custodit aut præsidet, oportet quòd semper in custodito aut subdito aliquid faciat: sed quòd semper vigilet, studeat, & vacet ad hoc, & nunc impedimenta amoueat, nunc vero promoueat, nunc euentum rei expectet occurrentibus proui-
C surus &c. De secundo vero .s. cum dicitur, angelum alicubi esse, quæ res sit existens in loco, dicitur, quòd non solum operatio seu effectus angeli est in loco, sed ipsa substantia proculdubio. Sed diuersimode. Nam operatio est in corpore, vt perfectio in perfectibili. Substantia vero angeli est vt res per seipsam, seorsum habens suum subsistere. Locatum enim non est idem secundum esse substantiale vel accidentale ipsi loco, cum neutrum alterius accidens aut substantia quoquo modo sit.

¶ Sed est aduertendum, quòd sicut dupliciter contingit Angelum operari in corpus, scilicet immediate immediatione suppositi, & mediate: ita dupliciter potest dici esse in loco mediante operatione, scilicet per potentiam, & per substantiam. In corpore enim, in quo immediate operatur, est per operationem, & p potentiā, quia attingit illud sua virtute, & per substantiam, quia immediate immediatione suppositi attingit ipsum, concurrente negatione distantiæ situalis, vt causa, seu conditio-
D ne, sine qua non. In corpore vero in quo mediate agit, est per operationem, & per potentiam, non autem per substantiam. Tertium autem, scilicet: an substantia angeli existens in loco, distet ab alio loco, distinctione eget. Distantia enim dupliciter sumi potest. Primo proprie pro distantia locali seu situali. Secundo pro distantia inter agens & patiens vt sic, id est in proportione inter hoc & illud, vt alterum agat, & alterum patiatur ab eo. Si hoc secundo modo loquimur de distantia, tunc manifeste patet, Angelum esse vni loco proprinquiorem q̄ alteri, quia hoc nihil aliud est, quàm esse proportionatum agens respectu vnius magis q̄ alterius. Si autē loquimur de distātia situali, tunc distinguendum est, per se, aut per accidens. Et per accidens dupliciter, iuxta doctrinam Phil. 8. Physico. tex. 45. & dicenda sunt tria. Primo, quòd angelus non est per se distans aut propinquus loco alicui. Secundo, quòd Angelus secundum seipsum, non est per accidens distans, aut propinquus alicui loco, quemadmodum albedo quanta per accidens in vno loco distat
E per accidens ab alio loco. Tertio, quòd angelus est per accidens distans, aut propinquus loco alicui secundum corpus in quo est, ita quòd distantia non redundat in ipsum angelum: sed prædicatur de ipso ratione corporis in quo est, & sic est propinquus loco propinquo illi corpori, & distat a distante: sicut apud Aristote. motor orbis inferioris dicitur moueri per accidens ad motum superioris. Et per hæc patet quomodo diuersa San. Tho. dicta sint intelligenda. Nam ea quæ dixit in tertia parte de anima Christi, ideo dixit, quia in vna parte inferni immediate operari ipsam posuit, in aliis vero mediate. Non quòd nuncium miserit, sed quia mediante effectu quem in limbo patrum habuit, ad alios descendit, quoniam per virtuosum descensum ad limbum patrum, & damnatos confutauit, & purgandis spem dedit &c. vt ex verbis, Sanct. Tho. in responsione ad tertium ibidem patet. Potest quoque, in vno tantum inferni loco fuisse animam Christi, secundum substantiam, intelligi alia ratione, quia. s. ab aliis partibus erat di-

stans, per accidens, modo præexposito, & tamen diuinitatis vir-
tute, effectū in illa loca faciebat. Quæ vero in quolibeto.6.dixit
propter simultatem ordinis, quæ præuenit operationé, & exclu
dit distantiam istam situalem, per accidens, dixit. Patet quoq; ex
his ratio: quare S.T.in quolibeto.1.distinxit contactum virtutis
ab operatione, quia
s.contactus virtutis
attenditur, non solū
ẜm exteriorem ope-
270 rationem continue
1.dis.17.q.3.arti.2.Et q.4.arti.1.cor. Et 4.di.44.q.2.art.3.q.2.ad 1.Et po.q.3.art.29.ad 1.
exercitam: sed etiam
penes studium & at
tentionem ad cœpta
sequenda &c. Vnde
ibidé statim subdit,
quòd per operatio-
né, nō sola motio in
telligatur, sed quæ-
cunque vnitio, qua
sua virtute contin-
git corpus, siue præsidendo, siue continendo. Et intendit non de
continentia substantiali, qua in superioribus inferiora naturali-
ter continentur eminenter, quia sic quilibet Angelus esset vbiq;,
sed de continentia quæ nata est competere formis, quæ est si-
mul tenere corporis partes: hoc.n.modo anima continet corpus,
vt dicitur in.1.de ani.tex.90.in cuius signum, ipsa recedéte, par
tes defluunt &c. Assistentia ergo angeli ad simul tenendum cor-
pus, quo ad aliquid esse vel operari, est continentia sufficiens ad
hoc, quòd angelus ibi dicatur esse. Nec ex his mihi.s.imponas, ꝙ
dixerim angelos locari apud S.T.ex sola præsentia ordinis, hoc
enim adhuc non est habitum. Sed ad hoc tantum peruētum est,
quòd angelus præsens est loco dupliciter, ẜm operationé, & ẜm
ordinem. Et quòd ista præsentia præuenit naturaliter illam, quia H
est: ipsa appropinquatio agentis ad patiens. Vtrum autem talis
præsentia sufficiat ad hoc, quòd angelus dicatur esse in loco, cre
diderim ego distinguendum, quòd esse in loco angelum, cōtingit
dupliciter. Vno modo, cōplete, & sic non sufficit præsentia ordi-
nis. Alio modo, incomplete, & sic sufficit. Cum.n.sola est præsen
tia ordinis, inchoata quidem est præsentia angeli ad locum: sed
non est cōpleta. Cū vero actualiter incipit operari, tunc est com-
plete præsens. Et ẜm hoc, possent diuersa theologorum dicta in-
terpretari, mō de esse i loco cōplete, mō de esse in loco incōplete
De S.T.aūt ītétione nō clare cōstat, q.a ipse & ī illo.1.Quolibet
& hic, notāter dixit, ꝙ per applicationé virtutis Angelicę quali
tercunq; ad locū, Angelus est in loco, & consequenter cū hic ap
plicationis modus non sit extra qualitercunq;, inclusus videtur
ab eo, & vere sic est exponendus, nisi obstet quòd applicationis
modus de quo loquitur, est talis, quòd duo angeli non possunt si
mul habere illum, respectu eiusdem loci. Videtur autem quòd I
præsentia ordinis respectu eiusdé loci, posit pluribus angelis si
mul conuenire. Secundo potest obstare, quòd in responsione cu-
iusdā argumenti in prædicto Quolibeto dicitur, quòd quo ad es
se in loco, prius natura é operari quàm esse in loco, ergo præsen
tiā ordinis, quæ prius natura est quàm operatio, non tenuit suffi-
cere ad esse in loco, q.a sic prius esset in loco, quàm operaret. Sed
ad hoc pōt dupliciter dici. Primo, quòd apud S.T.præsentia ordi
nis includitur sub præsentia ẜm operationem qualitercunq;, qm̄
ut ex dictis patet, tripliciter pōt variari, vel ẜm continuatā exte
riorem operationem, vel ẜm continuatā attentionem, interceptā
vero exterioré operationé cum reliquis conditionibus (vt supra
dictum est) vel ẜm habitualem applicationem, quam importat
præsentia ordinis. Et sic cōmuniter accipiendo operari actualiter
vel habitualiter, clare constat operari nō prius esse in loco quàm
esse, immo sunt idem, sed eo modo quo ratione distinguūtur, ope
rari est prius, quia est ratio essendi in loco. Secundo potest dici, K
quòd responsio S.T.intelligenda est formaliter.i.vt euacuat vim
argumenti, dato etiā quòd per solam operationé actualiter exer-
citam Angelus esset in loco, quicquid de hoc sit, oportet.n.respō
sionem illā ab omnibus admitti, quicquid sit de conclusione. Vn
de & Sco.in.37.dist.1.fingens, præsentiā immensitatis inter Deú
& vbiq;, fatetur quòd prius natura potentia Dei habet terminū
suæ operationis, quàm eius immensitas terminum compræsenté.
De primo vero obstaculo quid dicendum sit, in.3.ar.huius q.di-
scutietur. Satis ergo nunc sit nosse, quòd relatio præsentiæ sub-
stantiæ spiritualis ad locum, semper pertinet ad actioné, vel etiā
passionem transeuntem actualiter vel habitualiter exercitam,
Quantum ego capere hactenus possum, hæc de quarto.
¶ Quo ad quintum vt dictum iam est, Scot.multipliciter cōtra
S.T.arguit: quę quoniam diffuse a Capreolo tractantur in 1.q.2
dist.2.sen.breuiter perstringenda duxi. Et primo arguit, quòd de
tur præsentia substantialis dupliciter. Primo ad hominem, quia
S.T.in hac prima parte q.8.ar.1, hāc posuit, & nunc negat.ergo.

ARTICVLVS II.

Vtrum Angelus possit esse in pluribus locis simul.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ Angelus
possit esse in pluribus locis simul.
Angelus enim non est minoris vir G
tutis, quàm anima, sed anima est
simul in pluribus locis, quia est to
ta in qualibet parte corporis, vt
August.*dicit. Ergo angelus potest
esse in pluribus locis simul.

¶ 2 Præt. Angelus est in corpore
assumpto, & cum assumat corpus
continuum, videt' ꝙ sit in qualibet
eius parte. Sed secūdū partes eius
cōsiderant' diuersa loca. Ergo An-
gelus est simul in pluribus locis.

Li.6.de Tr.c.6.

F Deinde simpliciter. Virtus operatiua angeli, aut se habet media-
te, aut immediate ad actionem in loco: si mediate, quæratur de il
lo medio, & sic deinceps, si immediate, ergo substantia operantis
est immediata loco, & habetur intentum.
¶ Sed ad hęc patet responsio ex dictis. Ad primū quidé ex dictis
in q.8. ad scdm ve
ro ex nunc ostensis:
conceditur.n. imme
diatio suppositalis,
& indistantia loca-
lis, vtraque enim est
conditio præsentiæ,
tam, secundum ordi
nem quàm secundū
operationé. Ad has
enim, tantum ratio
illa ducit, & non ad
aliquam positiuam
præsentiam substan-
tialem, vt argués fin
git, & nulla hoc ratione probauit, sed supposuit.
¶ Secundo arguit, quòd operatio non sit ratio angelo essendi in
loco tripliciter. Primo ducendo ad incōueniés tripliciter.s.quòd
angelus frequenter esset nusquā, quia in cœlo empireo nihil ope
ratur. Et quòd angelus mouens cęlum, esset in toto cœlo, quia
totum primo mouet, quia est sibi proportionatum, ita quòd si ad
deretur stella orbi, moueret cū labore. secundo cœli.textu.71. Et
quòd angelus esset in loco cōmensuratiue: quia operatio sua est
in loco cōmensuratiue per accidens, & ipse nō nisi per eā ibi est.
Secūdo ostēsiue. Rō essendi in loco est in angelo formaliter, alio-
quin angelus nō esset formaliter in loco, sed operatio trāsiés nō
est in angelo formaliter. ergo. Tertio authoritatibus Damasceni,
quæ dicunt angelum operari & esse in loco. ergo aliud est opera- H
ri, & aliud esse i loco ī angelo, alioquin superflue vtrūq; diceret.
¶ Sed ad hæc quoq; ex dictis facile respondetur. Primum quidé
qđ reputat' incōueniens.s.Angelū nusquā esse, nō incōuenit, im
mo vt Arist.primo cœli.tex.100.dixit, entia illa beata, non sunt
apta esse in loco. Quod vero in argumento miscetur de operatio
ne circa cœlū empireū, pōt multipliciter solui. Primo quòd ange
los esse in cœlo empireo, est locutio Metaphorica, q.a sunt in glo
ria, ad quā sanctificatū est cœlū empireū. Cuius signū est, quod
(vt Magister adducit in.2.di.secundi) dr̄ quòd cœlū illud est ple
nū angelis, quod nō pōt nisi Metaphorice intelligi. Secundo, ꝙ
angeli in cœlo empireo operantur, sed nos latet qualis est opera-
tio illa. Quod aūt a quibusdā dr̄, quòd sunt ibi per exornationé,
vel aliquid huiusmodi, quod est relatio per modū operationis si-
gnificata, imaginarie magis quàm rōnabiliter dictū puto, nihil
enim ad q.hanc de mō significandi qui a nobis fit. Si ergo ẜm ré
solus respectus sine omni operatione actu vel habitu tāgente lo- I
cū, poni pōt in angelo, quo formaliter præsens sit angelus loco, iā
iā ponitur ẜm ré præsentia substantialis superius impugnata, iā
angelus ponitur in loco, & non vt operans in operato, & vniuer-
sa quæ diximus ruunt. At siquis rationabilé non putat hāc ope
rationis ignorantiā, primā necesse est amplectatur respōsionem,
si authoritaté Gregorii Nazianzeni negare veretur. Ait.n.quòd
abusiue dicimus angelos esse in loco, qm̄ deberemus dicere ꝙ
operantur in loco. Alterius vero incōuenientis, sequela negatur.
vt.n.patet.8.Phy. Motor cœli non est primo in toto cœlo, sed in
circulo æquinoctiali, cuius motus est velocissimus. Nec in toto il
lo, sed in loco orientali, ut patet in.2.cœli, quia ibi est dextrū ex
natura rei determinatū nō materialiter, sed formaliter, vt dicit
Auer. & bene.in.2.cœli. cō.15. Nec est quærendū vbi quiescat,
qm̄ nō eget loco, nec quiescit, sed est immobilis omnino. Tertii
quoque inconuenientis sequela nulla est, vt patet de se, per acci-
dens enim effectus tali modo non redundat in causam: immo, vt K
S.T.dicit. Angelus est ꝑ se in loco nō simpliciter, sed vt operans.
¶ Ad rationem ostensiuam dicitur, quòd licet maior sit vera de
esse in loco localiter, non tamé de esse in loco æquiuoce.s.vt ope
rans in eo, vt patet. Ad authoritatem Damasceni, dicitur, quòd
propter nostrum modum intelligendi, quo superiora inferiorum
more apprehendimus & nominamus, cum hic aliud sit operari
in loco, & aliud esse in loco, copulauit de illis loqués esse & ope
rari. Vnde ibi non distinguuntur re: sed ratione tantū concipien
te modum illum per modū operationis & per modū præsentiæ.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsecundæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est. Hoc tamen in eo notandum est, quòd ly
possint, dicit potentiam naturalem ipsorum Angelorum,
& ordinariam ipsius Dei, quoniam hic nō examinamus qđ Dei
potentia de hac re possit absolute, sed quid rerum ordo habeat.
¶ In corpore articuli quinque facit. Primo respōdet quæsito. Se
cundo ex hoc excludit quendam errorem. Tertio remouet quan A
dam obiectionem. Quarto infert, quàm differéter Corpus, Ange
lus, & Deus sint in loco. Vltimo ex dictis soluit argumenta.
¶ Quo ad primū, cōclusio rñsiua habet tres partes, & est hęc. An
gelus non est vbiq;, sed in vno particulari loco. Et probātur sin-
gulæ particulæ. Pri-
mo, quòd non sit vbi
que, ex differétia in-
ter virtuté Angeli,
& uirtutem diuinā:
quia altera est fini-
ta, altera infinita. Al
tera est causa parti-
cularis, altera est vni
uersalis omniū. De-
inde probant' secūda
& tertia particula si
mul.s.ꝙ sit in vno
loco, & quòd sit in
particulari loco, sic.
Angelus non potest
habere nisi vnū effe-
ctū particularē. ergo
non potest esse nisi
in vno loco particu
lari. Antecedens pro
batur, quo ad primā
partē, quia quodcū-
que cōparat' ad ali-
quā vnā virtuté, cō-
paratur vt vnum. Quo ad tertiam vero sic: sicut se habet vniuer
sum ens ad Dei vniuersalé virtuté, sic aliquod particulare ens, ad
virtuté angeli. ergo &c. consequentia auté probatur, quia Ange C
lus non est in loco nisi per applicationé virtutis suæ ad locum.
¶ Circa hanc partē, multiplex dubitatio occurrit. Et primo in
probatione secundæ particulæ conclusionis: qm̄ aut ibi assumit'
falsum, aut non probatur intētū. Tū ex parte prædicati assumptæ
propositionis. Tū ex parte subiecti. Cū.n.dicit, quodcūq; cōpara
tur ad vnam aliquā virtuté, cōparatur vt vnum, aut est sermo de
omni virtute vniuersaliter, aut de aliqua, puta creata. Si de ali-
qua, tria inconuenientia sequunt'. Primo, ꝙ assumitur probandū.
Secundo ꝙ male intulisset S.T.ex hac propositione proportiona
litaté vniuersi entis, ad virtuté Dei, & particularis entis ad virtu
té angeli. Tertio, ꝙ esset irrationabilis restrictio, aut salté ambi-
gua: qm̄ ex duobus capitibus posset forte restringi propositio
hæc.s.ex differētia inter virtuté naturalé & voluntariā, aut inter
virtuté finitā & infinitā. Sed neutra ratione potest restringi, qm̄
Angelus ét est agés a ꝓposito: ac ꝑ hoc, si ꝓpositio nō tenet nisi
de virtute naturali, nō erit ad propositū. Finiti aūt & infiniti rō D
nihil facit ad vnitaté & pluralitaté effectus, qm̄ virtus naturalis
siue finita, siue infinita, ad vnū est determinata: volūtaria vero, si
ue finita, siue īfinita, ad opposita se habet, ut patet. 10. Meta. ergo.
Si aūt uniuersaliter de oī uirtute intelligit', qō emergit. Tū q.a ex
hoc sequit', ꝙ diuina uirtus est determinata ad unū. Tū, quia ex
hoc ēt sequit', ꝙ uirtus agens a proposito sit determinata ad vnū.
¶ Secūdo, dubiū est, de quali unitate uirtutis sit hic sermo, reali.
s.an formali, an utraq; simul. Si reali tantū, instantia est manife-
sta, de uirtute generatiua, spiratiua, & creatiua Dei, quæ sunt
una res, & tñ nō est determinata ad unū. Si uero de formali est
sermo, tūc propositio quāuis sit uera, nō tñ est ad propositū, qm̄
ponere multas uirtutes formaliter tantū distinctas in Angelis,
non inconuenit, puta uirtuté motiuā, uirtuté custoditiuā, & sic
de aliis, iuxta diuersas rationes formales effectus. Et sic ex hac rō
ne nō ꝓbaret' intētū, qm̄ dici posset, ꝙ angel' quis ẜm unā uirtu
té sit in uno tantū loco, ẜm plures tamé est in pluribus locis. Nō E
enim inconuenit unum & idem agens, uti pluribus uirtutibus si
mul, ut patet de anima, quæ simul audit & uidet, & operationes
partis uegetatiuæ & intellectiuæ agit unica existens, apud San-
ctū Tho. Et per idem habetur ꝙ non intelligit de reali & for-
mali simul: hoc enim membrum infertur a præmisso, ut patet.
¶ Tertio, dubiū est, de quali unitate effectus sit sermo.s.de forma
li, an numerali. Si de formali, nō sequit' intétū, qm̄ ex unitate for
mali nō sequit' unitas numeralis effectus. Si de numerali, aut in-
telligit' de uno numero simpliciter, seu oīno, & tunc hoc est fal-
sum. Quia sic sequeret' ꝙ Angelus nō posset mouere simul duos
lapillos discontinuos, qm̄ motus illorū essent distincti numero a
distinctione subiectorū, nec possent dici unus numero, nisi forte
ẜm quid. Aut intelligit' unū numero quocunque modo, quo etiā
modo aceruus lapidū est vnus, & sic etiā vr̄ esse falsum. Tū, quia
sequeret', ꝙ Deus nō posset producere plura numero, ut plura.
Tū, quia inter angelū & deum, non esset differentia in producen
do simul unū, aut plura: sed maius aut minus tantū. Et similiter
nō esset differentia inter eos in existendo in uno, aut pluribus lo
cis, sed in maiore aut minore tantū: oīs.n.uirtus determinatur ad
unū numero ẜm hoc, sed diuina ad unū.i.totū uniuersum, cæte
ræ uero ad particularia qq;. Hoc aūt est manifeste incōueniens,
qm̄ Deus pōt simul plura, ut plura, producere, & in pluribus si-
mul esse. Tū, quia se
quereretur oppositum
principalis intenti.
Angelum.s.posse si-
mul esse in pluribus
locis. Nā si talis uni
tas numeralis posi-
bilis est in effectu ip
sius Angeli, cū hæc
unitas non requirat
cōtinuitaté, qua rō-
ne pt mouere simul
duos lapides distan-
tes abinuicé per cu-
bitū, pari rōne pōt
mouere distātes per
decé cubitos, cū non
sit opus agendo in
eos, agere simul i di
stantiā mediā, & sic
posset simul mouere
duos lapillos, alterū
Romæ & alterū in
Frācia, & cōsequéter
esset ī multis locis.
¶ Ad euidétiā harū difficultatū, sciendū est, quòd effectus dupli-
citer pōt cōparari ad suā causam. Primo, ut obiectū ad potentiā.
Secundo, ut effectus ad causam, uerbi gratia, calefactum compa-
ratur ad uirtutem calefactiuam ut obiectum possibile, & ut effe
ctus executioni mandatus. Primo modo attenditur comparatio
inter rationé formalé effectus, & rationé operandi ipsius causæ.
Secundo uero modo, attenditur suppositū seu indiuiduū ipsum
effectus, & operatio causæ in actu exercito. His ergo duobus mo
dis cum interpretari posset propositio assumpta, dicitur, quòd si
primo modo interpretet' hæc propositio, æquiualet illi, Ab uno
inquantū unū, non procedit nisi unū, quæ de unitate formali tā
causæ q̄ effectus intelligitur, & est uniuersaliter uera. Qm̄ oīs
uirtus respicit unam rationem formalem in suo adæquato obie
cto, alioquin, una nō esset formaliter. Nec ex hoc sequitur, quòd
potentia rationalis non sit ad opposita, aut quòd uirtus diuina
non posit plura formaliter producere, nisi multiplicata forma-
liter: qm̄ tam potentia rationalis, q̄ uirtus diuina, per se primo
respicit unū. Et de potentia quidem rationali ex.10.Meta. patet,
ubi dicitur, ꝙ potentia rationalis per se primo, agit alterū oppo-
sitorum, reliquum uero per se secundo. De potentia uero diuina
patet: quia per se primo respicit esse: reliqua uero inquātū sunt
essendi modi & participationes, & propterea pōt plura produce-
re formaliter sub ente, quemadmodū & uisus potest plures colo-
rū species uidere, sub uno tñ genere. Et per hoc excluditur instan
tia de multiplicatione formali uirtutis Angelicæ. Dicit.n. ꝙ in
angelo est una uirtus operatiua, sed eius unitas formalis nō at-
tēdit' penes istas rōnes formales specificas, sed penes genericam,
seu analogā aliquā rōné, sub qua cōprehédūtur multæ specifi-
cæ rationes formales. Vnde nō solū realiter, sed etiā formaliter
eadé est uirtus, qua Angelus custodit, præsidet, mouet, & facit
quicquid facit. Et sic ꝓpositio ista in hoc sensu uera est, nō tñ sic
principaliter intéta, qm̄ unitaté numeralé loci concludere inten
dimus. Dixi aūt principaliter, quia secundario est sic intéta, qm̄
ut dr̄.5.Met. Qđ est unū numero per se, est etiā unū rōne. Quia
ergo in secundo sensu, propositio hæc est principaliter intéta, ad
eius euidétiā sciédū est, ꝙ quéadmodū ex parte causæ inuenitur
usitata distinctio in causam totalé, & in causas partiales.i.in cau
sam quæ in suo ordine sola sufficit, & causas, quæ plurium cōcur
sum requirūt eiusdé ordinis, ut patet de pluribus trahentibus na
ué, & de uno solo trahente nauiculā, ita ꝓportionaliter ex parte
effectus distingui pōt, ita ꝙ quidā est effectus totalis, & quidā ef-
fect' partialis. Ita ꝙ quéadmodū partiales causæ alicuius effect'
dicūtur nō quæcūq; duæ causæ ét eiusdé generis, sed illæ tantū
quæ & in eodé genere causæ, & in eodé ordine cōcurrūt ad inte-
grādā unā illius ordinis causam. Nō.n sol & homo partiales cau
sæ Sortis sunt. Sed plures trahentes naué partiales causæ tractus
dicūtur, quia ad integrandā unū perfecte trahenté conueniunt.
Ac per hoc uim unius causæ totalis obtinent, cōcurrentibus tñ
superiorib' causis in ordinib' suis. Similiter effectus partiales ali
cuius uirtutis dicūtur, nō quicūq; duo effectus illius, sed illi tm̄,
qui ad integrandum vnum totalem effectū producuntur. Ac per
hoc, rō effectus partialis distinguitur a ratione effectus totalis in-

Li.1.Orth. fide.c.3.Et lib.1.c.17.

¶ 3 Præt. Damasc. † dicit, ꝙ vbi
Angelus operat', ibi est. Sed aliquā
do operatur simul in pluribus lo
cis, vt patet de Angelo subuertēte
Sodomam. ergo Angelus. potest
esse in pluribus locis simul.

Luc.3.circa med.

SED CONTRA est, quod Da
masc*. dicit, quòd Angeli dum sunt
in cœlo, non sunt in terra.

RESPON. dicendum, ꝙ Ange
lus est virtutis & essentiæ finitę. Di
uina autem virtus & essentia infi-
nita & é vniuersalis causa omniū,
& ideo sua virtute oīa contingit,
& nō solum in pluribus locis est,
sed vbique: virtus autem Angeli,
quia finita est, non se extendit ad
omnia, sed ad aliquid vnum deter
minatū. Opor tet enim quicquid
comparatur ad vnam virtutem, vt
vnum aliquid cōparari ad ipsam.
Sicut igitur vniuersum ens, com-
paratur vt vnum aliquid ad vni-
uersalé Dei virtuté, ita & aliquod
particulare ens comparatur vt ali-
quid vnū ad Angeli virtuté. Vnde
cū Angelus sit in loco per applica-
B tioné uirtutis suæ ad locū, sequit'
ꝙ non sit vbique, nec in pluribus
locis, sed in vno loco tantum.

Circa hoc tamen aliqui decepti
sunt. Quidam enim imaginationé
transcédere non valentes, cogita-
uerunt indiuisibilitaté Angeli ad
modū indiuisibilitatis puncti. Et
iō crediderūt, ꝙ Angel' nō posset
esse nisi in loco punctali. Sed ma-
nifeste decepti sunt. nam pūctum

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc. quòd ille necessario sit vt pars alterius, iste vero absolute. ¶ Secundo sciendum est, q̃ effectus totalis, ad aliquam virtutem tripliciter comparari potest, scilicet, vt defectiuus, ut excessiuus, & vt adæquatus. Verbi gratia, respectu virtutis motiuæ hominis, triplex est mobile, aliquod adæquatū, aliquod excedens, & aliquđ minus, ita q̃ maiꝰ illo pót mouere. Tertia distinctio ẽ, de fieri simul vel successiue. Ex his.n.tribus distinctionibus habeť interpretatio illius ꝓpositionis. ᵃ Est.n.sic interpretãda: quodcunq; cõparatur vt effectus totalis & adæquatus, vel qua si & simul, ad virtutem vnã realiter & formaliter, comparatur vt vnum numero: & sic est vniuersaliter vera de oĩ virtute siue finita, siue infinita, siue naturali siue libera. Vñ & S.T. in hoc articulo, post hãc propositionẽ statim subintulit, virtuti diuine respondere vniuersum eius, quasi adæquatum effectũ. Sed aduertito, q̃ licet istæ tres conditiones sint intelligendæ in propositione illa absolute, secunda tamẽ nõ est opus si contrahitur ad virtutem Angelicã: quia etiã duos effectus defectiuos, non poterit simul producere. Tertia quoq; opus nõ est, si contrahitur ad virtutẽ infinitã: qm̃ illa, quicquid potest producere successiue, poterit etiam producere simul, nihil sit repugnantia ex parte effectus. Nec ex hoc sequitur aliquod illorum trium inconuenientium, quæ obiiciendo adducta sunt. Non sequitur ꝓrimo, q̃ Deus nõ possit producere plura numero vt plura: qm̃ illud vnum numero, quod respondet suæ virtuti, vt adæquatus effectus, compatitur secum totam latitudinem tam numeralem quam formalem possibilẽ. Est.n.illud vniuersum ens. Vnde quemadmodum cum determinatione uirtutis creatiuæ ad vnũ formaliter. i. ad esse, stat q̃ possit plura formaliter iuxta plures modos essendi: ita cum determinatione virtutis eiusdem in actu exercito ad vnum numero. i. vniuersum, stat multitudo ista rerũ, ex quibus consurgit vniuersum. Nec huic determinationi obstat, q̃ Deus possit simul extra hoc vniuersum aliud vniuersum, vel aliam creaturã produxisse. Tum, quia vniuersum hoc, & quicquid, & quotcunq;, qualitercunque separatim & seorsum produci ponant, necessario partes erunt vniuersi entis, quãmuis non essent partes huius, vel illius vniuersi. Propter quòd, notanter S.T. in litera, non asignauit virtuti diuinæ velut adæquatũ effectum vniuersum, sed vniuersum ens: Nec dixit, quodcunque fit ab aliqua vna virtute &c. sed quodcunque comparatur, vt in sinuaret quòd de adæquato, vel quasi adæquato effectu loquebatur, qualem constat non esse respectu diuinæ, quodcunque ens factum aut factibile, sed vniuersum ens tantum. Tum, quia vt in titulo quæstionis dictum est, de potentia ordinaria hic est sermo, a qua non nisi vnum vniuersum emanare potest, vt effectus adæquatus cõcludens in se multos defectiuos & partiales effectus. Nõ sequitur etiã scđm inconueniens: qm̃ attingere aliquos effectus partiales, contingit dupliciter. Primo, ſm id in quo conueniunt tantum. Secundo, ſm ea etiam in quibus distinguuntur, & in hoc differunt virtus diuina & angelica: qm̃ angelica attingit multos effectus partiales ſm id tantum, in quo vniuntur. Virtus vero diuina attingit in omnibus vniuersi partibus, etiã ea in quibus distinguuntur: & ideo angelus vnum tantum numero potest simul facere: Diuina vero plura: quia illa non attingit plura nisi ut unum, hæc uero attingit plura, vt unum, & vt plura. Propter quod S.T. in litera utrunque insinuans, duo dixit: & conuenientiam uirtutis angelicæ & diuinæ, in hoc, quòd sunt determinatæ ad vnum numero, & differentiam in hoc, q̃ diuina est determinata ad tale vnum numero. Ex quo sequitur necessario, ipsam attingere plura sub illo vno. Ex hoc nãque, quòd vniuersum ens attingitur, consequens est, quòd multitudo vt multitudo est, attingatur: qm̃ de ratione uniuersi est habere nõ solum multa ut unũ, sed multa ut multa. i. nõ solũ id in quo multa cõueniunt, puta ordinẽ: sed ea ſ q̃bꝰ distiguunt. A angelica uero uirtꝰ est determinata ad vnũ tale, ex quo nõ sequit multitudo, q̃a ad particulare, ens.

li.8.tex.84 com.2.

40 D. 112.

¶ Ad tertiũ demũ inconueniens dicitur, quòd quãmuis angelus possit mouere duos lapides discontinuos, vt partialia mobilia unius totalis motus consurgentis ex duabus passiuis partialibus motionibus, non tamen posset mouere eosdem ut duo mobilia totalia, idest, quòd neutrum moueretur vt compars alterius, sicut patet in trahente paruum lignũ per tenteq; trahere simul unũ aliud æquale. Is.n. posset trahere ambo simul, ut duo partialia mobilia eadẽ actione tracta, non tñ posset distrahi vnũ, alia actione seorsum trahere aliud. Quanta autẽ distantia intercipi possit inter duos partiales effectus, certũ nõ habemus. Necessarium tamen videtur: quòd quemadmodũ cæteræ uirtutes finitæ naturales habent certam sphærã actiuitatis suæ, vltra quã non possunt immediate operari, ita quod de sensũ & sensato, mul coagulari, vt dicit. 2. de anima, ita quoq; uirtus angelica, habet certã sphærã suæ actiuitatis, infra quãcunque simul mouear, tanquã in loco vno existentia respicit. Nec posset illamet simul mouere, si alterũ eorũ extra sphæram actiuitatis suæ poneretur. Et propterea, negatur quòd fit eadẽ ratio de parua & magna distantia partialium effectuum inter se. Vnde nõ sequitur, q̃ angelus possit esse simul in duobus locis, ¶ Circa illã propositionẽ. ſ. Angelo pót attribui locus indiuisibilis, uel diuisibilis, maior, uel minor, ſm qđ uoluerie applicat uirtutẽ suã, dubiũ occurrit: an Angelus possit in loco diuisibili quãcũq; paruo, aut quãtũcũq; magno esse. Sco.n.in 2. Sen.d.2.q.6. tenet pariter negatiuã: & dupliciter probat angelũ nõ posse esse in loco quãtũcũq; paruo, quãuis cõcedat i loco pũctali. Primo, ex 3. lib. Euclidis, vbi dr, q̃ qcqd pót esse in vno æqualiũ, pót et esse in alio, si sibi figuratio nõ repugnat. Ex hoc inquit Sco. sequit, q̃ angelus pót esse in loco quãtũcũq; lógo: q̃a semp est inuenire tam trãgulũ strictius æquale cuicũq; quadrato dato. Secũdo, nõe naturali, a q̃ sequeret, angelũ esse infinitæ uirtutis. Probat cõsequentia, vero probatur ex eo, quòd angelum esse in loco, nihil aliud est, quam perfecte & immediate continere illum, in genere causæ efficientis.

¶ Circa hanc conclusionem aduerte, quòd dupliciter potest intelligi. ſde potentia naturali & de potentia logica. Et si quidem intelligatur de potentia logica, multas habet instantias. Tũ, quia nulla apparet contradictio, plures angelos virtute diuina alligabus damnatorũ æqualis omnino demeriti. Tũ quia confusio operationum, quãmuis sit inconueniens quoddam, sequens ex hoc, nõ tamen est inconueniens quoddam, sequens ex hoc, quòd angeli sunt in eodem loco, non liquet tamen quòd sit omnino impossibilis. Tum quia duo corpora simul esse in eodem loco non est sic impossibile. quamuis nisi hoc fide teneremus, dicemus quòd implicat contradictionem. Si vero de naturali potentia, tria obstant. Primum est, medium assumptũ a S. Tho. propositio enim illa, Impossibile est duas causas completas immediatas eiusdem ordinis esse simul eiusdem, verificatur de impossibili logico, quoniam fundatur super hoc, quòd sequeretur aliter duo cõtradictoria. ſ. q̃ idẽ simul dependeret & non dependeret a sua per se causa: patet sequela, quia stante dualitate causarum per se ex vna parte sequitur. ergo effectus dependet ab vtraque, quia ponuntur illius per se causæ in esse vel fieri. Ex altera vero parte sequitur. ergo effectus a neutra dependet: patet sequela, quia ab illa non dependet, qua secluſa nihil minus esset vel fieret. Sed quãuis altera earũ secluſa, effectus esset vel fieret. ergo a neutra pendet. ergo implicat contradictionem. Secundo, quia non inconuenit, in vno & eodem loco ſm easdẽ partes esse plures angelos simul duos diuersarũ rationũ effectus ab agentibus diuersarum rationũ: potest.n. vnũ & idẽ ſm eandẽ partẽ ab vno agente fieri calidũ, & ab alio fieri album, & ab alio fieri dulce. simul ergo poterunt & naturaliter plures angeli in eodẽ esse loco. Tertia est, q̃ ſm hoc præsentia ordinis non vt esse sufficiens rõ existendi in loco, qm̃ plures angeli possunt vni & eidẽ loco præ-

sentes sic esse, quoniã ex hoc non sequitur confusio operationũ. ¶ Ad hoc breuiter dicitur indicio meo, q̃ conclusio intelligenda est non de potentia logica, sed potentia naturali. Moueor autem ad hoc, ex parte medii assumpti a S.T. qm̃ illud medium nõ haberet locũ nisi in naturali modo, quo angelus est in loco. ſ. per operationem suam. Cũ tamen constet dæmones locari per pati, potiꝰ quàm per agere. Moueor quoque ex parte conclusionis propositæ in litera: fecit enim categoricam propositionẽ de inesse. ſ. q̃ duo angeli non sunt simul in eodem loco, & nõ modalem de possibili. Moueor tertio, ex cõsuetudine S. Tho. qui semp ex ꝓpriis & de propriis rei de qua agitur, determinare cõsuevit: Quærimus enim hic (vt in titu. diximus) qđ rerum ordo habeat, non quid Dei potentia possit. Vnde ad instantias in oppositum dicendum est, & ad primam dicitur dupliciter. Primo, q̃ cũ tales duæ causæ se habeant, vt causæ eiusdem rationis solo numero distinctæ, vt patet, dicitur, quòd ibi non est contradictio. Tum, quia non ab omnibus videtur concedi quòd hic effectus sit per se ab hac causa, propterea quia posset esse hic & non ab hac causa. vt dicunt. Tum, quia concessa perseitate, non sequitur contradictio, sed superfluitas. Nam non sequitur, quòd dependeat ab vtraq; & neutra: sed quòd dependeat ab vtraque inquantum vniuntur, cum quo stat, quod ambæ istæ sint falsæ, abvtraq; dependet, & a neutra dependet. Declaratur hęc, & patet: si fingas duo luminosa eiusdẽ rationis & virtutis, æque proxima alicui ſm se totũ medio primo illuminabili perfecte i. in summo a quouis eorũ, & vt nõ neget ista fictio, nec dissimilis in sit propositio, ponantur per Dei potentiam illa duo luminosa in eodem loco. Tunc quæritur: aut medium illuminatum erit ab alterutro, aut vtroque &c. Est enim iste præcise casus de quo disputamus. Vnde cum talis fictio non implicet contradictionem, sed de potentia Dei absoluta posset poni in esse: sequitur, quòd ponere duas totales &c. non sit impossibile logicum, sed physicũ. Quo circa, in tali casu, illa duo luminosa se haberent vt partes vnius luminosi, superexcedẽtis in duplo vel amplius sua actiuitate, potentiã passiuã cui approximatur, a quo cõstat, quòd non ſm partem passiuã cui approximatur, a quo cõstat, quòd non ſm partem passiuã cui approximatur, a quo cõstat, quòd non ſm partem

¶Circa probationem consequentiae, dubium occurrit: quoniam assumpta propositio. s. Angelus est in loco per modum continentis perfecti, non videtur necessaria, Quoniam perfectio causalitatis, aut est conditio necessario requisita ad hoc; ꝙ angelus sit in loco, aut est cōditio necessario cōcomitans ad idé. Sed neutrū potest dici, ergo &c. Quod enim non necessario requiratur, patet ex duobus. Tū ex pluribus trahentibus nauem, quorū quilibet seclusa corporeitate diceretur esse ibi. Tum ex eo quod supra dixit S. Tho. quòd angelus est in loco per applicationem suae virtutis immediate qualitercunque. Quòd vero non necessario concomitetur, ex eo patet, quòd angeli sunt virtutis finitae, & possunt eiusdem rationis effectum immediate producere in loco. ex his enim duobus manifeste sequitur, quòd est possibile aliquem effectum, puta motum localem alicuius cōcutiendae molis, debere produci, ad qué plurium angelorum motiuae virtutes requirantur.

¶Ad hoc est dicendum, quòd cum praesens quaestio sit de potentia naturali & non logica; sat est, si propositio ista necessaria est, necessitate physica. i. vt in pluribus. Et quoniam haec sunt remotissima a sensibus, sat est si est nobis nota propositio haec ex mediis rationabilibus, vt patet ex. 2. coeli. &. 12. Met. Consentaneum siquidé est rationi, vt quilibet angelus tantum dignitatis inter causas obtineat, vt imperfectionis huius, quę est esse causam partialé, expers sit: quoniam dignitas haec, astris omnibus tributa a natura creditur, quanto magis in materialibus causis, quarum minima excedit incomparabiliter omné corporalem causam. Accedit ad haec, quòd boni angeli virtute suffulti diuina, ad loca haec applicātur, & ideo ad omnia, ad quae mittuntur sufficere dixit S. Tho. in. 1. sent. dist. 37. Vnde ad rationes in oppositum, non oportet aliter respondere: quoniam fatemur, quòd propositio illa non est necessaria necessitate logica, sed physica. Et rursus, quòd eius necessitas talis non est, nisi probabiliter nota nobis. Et propterea, posset sustineri, si quandoque inuenitur a sanctis, aut illustribus doctoribus dictum, angelos plures esse in eodem loco, quod Ricar. sentire videtur.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ plures angelos esse in vno loco, non impeditur propter impletioné loci, sed propter aliam causam, vt dictum est*. (In corp. ar.)

Ad 2^m dicendū, quòd angelus & corpus non eodem modo sunt in loco. Vnde ratio non sequitur.

Ad 3^m dicendum, ꝙ nec etiam dęmon & anima comparantur ad corpus, secundum eandem habitudiné causae, cum anima sit forma, non autem daemon. Vnde ratio non sequitur.

QVAESTIO LIII.

De Motu locali angelorum, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER cōsiderandum est, de motu locali angelorun.

Et circa hoc, quaeruntur tria.

¶Primo, Vtrū angelus possit moueri localiter.

¶Secūdo, Vtrū moueatur de loco ad locū, pertranseundo mediū.

¶Tertio, Vtrum motus angeli sit in tempore vel in instanti.

ARTICVLVS I.

Vtrum angelus possit moueri localiter.

272 — 1. di. 17 q. 4. art. 1. Et opu. 15. ca. 18. Et mat. 28. ca. 3.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd angelus non possit moueri localiter. Vt enim probat Philosophus in 6. physic*. nullum impartibile mouetur: qa dum aliquid est in termino a quo, non mouetur, nec etiam dum est in termino ad quem, sed tunc mutatum est. Vnde relinquitur, quòd omne qđ mouetur, dum mouet, partim est ī termino a quo, & partim in termino ad quem. Sed angelus est impartibilis. Ergo angelus non potest moueri localiter.

¶2 Praet. Motus est actus imperfecti, vt dicitur in 3. physic.† Sed angelus beatus non est imperfectus. Ergo angelus beatus non mouetur localiter.

¶3 Praet. Motus non est, nisi propter indigentiam. Sed sanctorum angelorum nulla est indigentia. Ergo sancti angeli localiter non mouentur.

SED CONTRA: eiusdé rationis est angelum beatum moueri, & animam beatam moueri. Sed necesse est dicere animam beatam localiter moueri: cum sit articulus fidei, quòd Christus secundū animam descendit ad inferos. Ergo angelus beatus mouetur localiterr

RESPON. Dicendum, quòd Ang. beatus potest moueri localiter. Sed sicut esse in loco ęquiuoce conuenit corpori & angelo [c]: ita etiam & moueri secūdum locum. Corpus enim est in loco, inquantū continetur sub loco, & commensuratur loco. Vnde oportet quòd etiam motus corporis secundum locum, commensuretur loco, & sit secundum exigentiam eius. Et inde est, ꝙ secūdum continuitaté magnitudinis, est continuitas motus. et secundū prius & posterius in magnitudine, est prius & posterius in motu locali corporis, vt dicitur in 4. Phys.* (lib. 4. Phys. tex. 99. to. 2) Sed angelus nō est in loco, vt commensuratus & cōtentus, sed magis vt continens. Vnde motus angeli in loco, non oportet ꝙ commensuretur loco, nec quòd sit secūdum exigentiam eius, vt habeat continuitatem ex loco, sed est motus nō continuus. Quia enim angelus nō est in loco, nisi secundum cōtactum virtutis, vt dictum est*: necesse est, quòd motus angeli in loco, nihil aliud sit, quàm diuersi contactus diuersorum locorum successiue, & non simul: quia angelus non potest simul esse in pluribus locis, vt supra dictum est †. Huiusmodi auté [d] contactus, non est necessariū esse continuos, Potest tamen in huiusmodi contactibus cōtinuitas quędam inueniri: quia, vt dictū est*, nihil prohibet angelo assignare locum diuisibilem per contactū suae virtutis: sicut corpori assignat' locus diuisibilis per contactum suae magnitudinis. Vnde sicut corpus successiue & non simul, dimittit locum in quo prius erat, & ex hoc causatur continuitas in motu locali eius: ita etiam angelus potest dimittere successiue locum diuisibilé in quo prius erat. Et sic motus eius erit continuus. Et potest etiā totum locum simul dimittere, & toti alteri loco simul se applicare. Et sic motus ei⁹ nō erit cōtinuus.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illa ratio dupliciter deficit in proposito. Primo quidem, quia demonstratio Arist. procedit de indiuisibili ſm quantitatem, cui respondet locus de necessitate indiuisibilis. Quod non potest dici de angelo [e]. Secundo, quia demonstratio Aristot. procedit de motu continuo. Si enim motus non esset continuus, posset dici, quòd aliquid mouetur dum est in termino a quo, & dum est in termino ad quem: quia ipsa successio diuersorum vbi, circa eandem rem motus diceretur. Vnde in quolibet illorum, vbi res esset, illa posset dici moueri. Sed continuitas motus hoc impedit, quia nullum continuum, est in termino suo, vt patet, quia linea non est in puncto. Et ideo oportet quòd illud quod mouetur, totaliter non sit in altero terminorum dū mouetur, sed partim in vno, & partim in altero. Secūdum ergo quòd motus angeli non est continuus, demonstratio Arist. non procedit in proposito: sed ſm quòd motus angeli ponitur continuus, sic concedi potest, ꝙ angelus dum [d] mouet', partim est in termino a quo, & partim in termino ad quem, vt tamen partialitas non referatur ad substantiam angeli, sed ad locum, quia in principio [d] sui motus cōtinui, angelus est in toto loco diuisibili, a quo incipit moueri. Sed dū est in ipso moueri, est in parte primi loci, quē deserit, & in parte secundi loci, quem occupat. Et hoc quidem ꝙ possit occupare partem duorum locorum, competit angelo ex hoc, quòd potest occupare locum diuisibilem per applicationem suae virtutis, sicut corpus per applicationem magnitudinis. Vnde sequitur de corpore mobili secundum locum, ꝙ sit diuisibile secundum magnitudinem, de angelo autem, quòd virtus eius possit applicari alicui diuisibili.

¶Super Quaestionis quinquagesimaetertiae Articulum primum.

TItulus clarus est.

¶In corpore articuli duo principaliter facit. Primo proponit conclusionem responsiuam habétem duas partes. s. Angelus potest moueri localiter, aequiuoce tamen respectu corporis. Secūdo declarat, & probat simul eam quo ad tria. Primum est, quòd non eadem ratione motus competit corpori & angelo. Secundū est, qđ sit ipse motus angeli. Tertium, qualis sit. Quo ad primū, talem rationem inducit. Corpus est in loco vt contentum & cōmensuratum, igitur motus eius necessario est ſm exigentiam loci, ac per hoc ex continuitate eius, est continuitas motus, & ex priori, & ex posteriori eiusdé, est prius & posterius in motu. Angelus vero est in loco vt continens locum, non commensuratum eidem: igitur eius motus non est necessario ſm exigentiam loci, nec continuus. Assumpta patent ex dictis in praecedente quaestione, & ex. 6. Physi. Remanent tamen hic duo dubia. Primum est: quia S. Tho. in praesenti, arguit a destructione antecedentis, ad destructioné consequentis, ac per hoc sophystice procedere videtur. Secūdum est: an vera sit propositio illa causalis, ꝙ cōtinuitas ex magnitudine, seu spatio, redundet in motum, per hoc, ꝙ mobile commensuratur illi magnitudini: ex hoc enim pédet quaestionis multiplicis solutio: an. s. idiuisibile possit moueri vt subiectū vere motus localis continui, & an diuisibilitas spatii sola, sit sufficiens ratio continuitatis mot⁹ &c. Et qm̄ haec dubitatio. 6. Physi. est propria, ideo ibidem discutienda est, Domino cōcedéte: vbi opinio & rōnes Scoti circa hoc i. 2. sen. di. 2. q. 9. examinabuntur.

¶Ad primam tamé dubitationem, pro nunc, dicédum est, ꝙ processus S. Tho. fundatur super illa regula tradita in primo Posterior. Si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negatiōis, quae tenet i propriis causis, qualé se assumere supponit hic. Quoad secūdā intédit hoc. Motus angeli est diuersorū locorū virtualis cōtact⁹ successiue. Et declarat quo ad duo, & ꝙ sit cōtactus: quia esse in loco nihil aliud est, q̄ virtualiter tangere locū. Et ꝙ sit diuersorū locorū, quia nō pōt esse simul ī pluribus locis, ac p hoc diuersa loca tangi successiue oportet. Sed qm̄ diuersa loca contingit non simul tangere, intercedente quiete media: et tunc tales contactus non dicerentur angeli motus, ideo additur ly successiue, id est, immediate & consequenter se habendo. Quo ad tertium intendit hoc. Motus angeli potest esse continuus, & non continuus. Et declaratur vtraq; pars, quia potest totum locum simul deferédo, ad alium se transferre, & potest paulatim vnum deserendo, partem alterius continue occupando acquirere.

¶Circa pdicta aduerte diligenter, ꝙ més S. T. expresse, & absque dubitatione sentit, motū localé proprie loquendo, non conuenire substantiis spiritualibus. Sed quemadmodum abusiue, & aequiuoce, noībus vtendo vt plures, dicitur substātias spirituales esse in loco: ita & moueri localiter: vnde moueri eas, nō est esse subiectū motus, sicut nec locari est eas esse subiectū vbi: sed virtualiter tangere in genere causae efficientis diuersa loca. Et ex hoc patet primo, ꝙ inanis fuerit labor Scoti, in loco allegato, ad pbandum angelum posse vere moueri localiter, quia susceptiuum alicuius generis, & non indeterminatū nec illimitatum &c. Supponit. n. quod nunquā probauit, angelū. s. esse susceptiuū ipsius vbi diffinitiue ſm substantiam, vt in quaestione praecedente dictum est. Patet secundo, quòd non consona eorum videtur sententia, qui vel S. T. attribuunt substantias spirituales motu locali localiter vere moueri. vel hoc de mente eius suspirantes, vt verum asserunt. Et quòd amplius est, gloriantur se intelligere S. Tho.

¶Circa continuitatem motus angeli, dubium occurrit: an ibi sit vna tantum operatio, an multae. Si enim vna est, in vno tantum loco per illam erit, & sic moueretur, & nō moueretur simul: quia esset in diuersis locis propter motum, & esset in vno tantum loco propter vnitatem operationis. Sequitur etiam, quòd motus angelicus male diffinitus esset per diuersitaté contactuum, quoniā vnitas operationis, i fert vnitatem contactus. Si vero necessario multae ibi sunt operationes, sequitur, quòd non sit motus continuus. Et si quaeretur etiam, ꝙ angelus non posset manutenere, seu cōtinuare eandé operationé de loco ad locum, quod tamen homo potest.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ cum dicitur angelus moueri motu continuo, contingit & vna tātum & multas interuenire operationes. Ad cuius euidentiam duae distinctiones notandae sunt. (Q. praec. ar. 1.) Prima est: dupliciter potest intelligi angelum continue applicari diuersis locis. (Q. praec. ar. 2.) (D. 118.) Primo modo, ita quòd loc⁹ & patiens sese comitentur, quo ad vnitaté & diuersitaté. (Q. praeced. art. 1.) Alio modo, vt cū diuersitate locorū sit vnitas patientis. Tertius siquidé modus, scilicet cum diuersitate patientium sit vnitas loci, non est ad propositum, quia localis mutatio ibi non interuenit, de qua mō loquimur. Secunda distinctio est, quòd operationé esse vnam aut multas, contingit dupliciter. Vno mō, secū dum quod exit ab operante. Alio modo, secundum quod terminatur in patiens. Et hoc dupliciter. s. vel in ordine ad aliquid extrinsecum ipsi patiēti, vel ſm seipsum. Ex his etiam patet primo, quòd siue angelus dicatur moueri ex eo quòd eundem lapidem defert de loco ad locum, siue ex eo, quòd vnam magnam aquam paulatim per partem post partem continue mouet: semper interuenit diuersitas cōtactus & operationis ex parte patientis, vel in ordine ad extrinsecum tantum. s. magnitudiné, seu spaciū, vt quando defert lapidem: vel in ordine ad extrinsecum & secundum seipsum patiens, vt quando modo praedicto mouet aquam. Concurrere autem in hac continuitate diuersitatem operationis ex parte operantis, nec uideo esse necessarium, nec impossibile. Sat enim est ad saluandam descriptionem motus angelici, talis diuersitas cōtactuum, ex parte patiētis. Neq; sequitur ex vnitate operationis, quòd per eam non attingat diuersa loca continue, sicut ex vnitate corporis locati non sequitur semper in eodé loco esse. Sed quemadmodū cū corpus mouetur, in qualibet parte temporis & in quibuscunque instantibus, est in diuersis locis, alioquin quiesceret, in singulis tamé instātibus in vno sibi adaequato est loco; Ita angelus, operans operatione vna ex parte sui, multiplici vero ex parte passi simpliciter, vel secundum quid, in quocunque instanti vnum respicit locum, in singulis tamen partibus temporis, & in quibuscunque duobus instantibus diuersa attingit loca.

¶In responsione ad primum, dubiū occurrit, eo quòd S. Tho. & sibiipsi & veritati contrarius videtur, dum dicit, quòd angelus potest dici moueri, dum est in termino a quo, vel ad quem. Nā in. 1. sent. distin. 47. q. 4. art. 1. ad tertiū, dicit, quòd angelus in neutro termino mouetur: sed in successione vnius ad aliū, & ratio est, quia motus angeli non componitur ex motibus, sed ex mutatis esse potius, ac p hoc, partes motus eius non sunt motus, & consequenter in neutro termino mouet. Et cōfirmatur, quia motus angeli comparatur ad esse in terminis, sicut numerus ad vnitates, apud S. Tho. Et consequenter, sicut numer⁹ nō potest dici esse, altera tantū vnitate existente, nec angelus moueri altero tantū termino existéte. (D. 119.) Et sic, quemadmodum motus cōtinuus nō est suo termino adueniente, ita nec motus angeli, cuius oppositum hic dicitur. (D. 120.)

¶Ad huius difficultatis solutioné, duo attendéda sunt. Primum est, quòd termini motus angelici sunt de natura instātanearum mutationum quo ad hoc, ꝙ in eis inuenitur simul fieri & factum esse, vt dicit. 6. Physi. ita quòd termin⁹ quicūq; angelici motus potest distingui in fieri & factum esse. Et inquantum cōtinet in se factum esse, verificatur negatiua. s. quòd in eo angelus non mouetur, inquantum vero continet in se fieri, verificatur affirmatiua. s. ꝙ in eo angelus mouetur. Et merito, quia terminus a quo mot⁹ angelici, non habet rōné partis motus, nec rationé termini a quo, nisi in respectu ad succedenté terminū, & ecōtra de termino ad quem: ſm tales tn̄ respectus, successio attenditur terminorū, & consequenter motus angelicus. Secundo attendendum est, ꝙ cū motus sit de genere successiuorū & nō pmanētiū, mot⁹ angelic⁹ se habet nō vt numer⁹ pmanés, sed vt numer⁹ successiuus. Numerū āt successiuū cōstat sufficiéter esse si ī successione suarū vnitatū est. Vnde nō requirit vnitates, ex qbus cōponit simul esse, sed esse in actu successiuo, & ex his patet rn̄sio ad obiecta. Nec mihi imponas, ꝙ ī loco termini a quo, dixerim respectū esse ad terminū ad qué, cū angelus relinquédo lapidé in quo fuit, coelo empireo se applicauerit. Sed ex verbis meis accipito potius, quòd in ipso angelo operante circa vnum terminum, est actus permistus potentiae, pro quanto operando circa illud, operabitur immediate circa aliud. Et similiter operatio circa terminum ad

b 40 270

Universidad de Deusto Biblioteca

quem, habet necessario duo. s. succedere præcedenti, terminando prædictam potentiam, et id quod est absolute, & quandoque tertium. s. permistam potentiam ad succedentem operationem.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimætertiæ Articulum secundum.*

TItulus clar' est. ¶ In corpore quatuor facit. Primo, distinguit motũ angeli in continuũ, & non continuum. Secundo, respondet quæsito conclusione affirmatiua, de motu continuo. Tertio, respondet quæsito quo ad motũ non continuum conclusiõe negatiua. Quarto, reddit causam emergentis differentiæ inter motum angeli, & inter motum corporis, respectu medii.

¶ Quo ad primũ: nihil oportet addere. quia ex præcedente articulo manifesta est distinctio, hic repetita.

¶ Quo ad secundũ: conclusio est ista: Angelus motu continuo, necessario per trãsit media. Et probatur ex ratione medii, ex. 6. Physico. Et eius ratio adducitur ex. 4. Physico. vt patet in litera.

273. 1. di. 37. q. 4. arti. 2. Et quol. 1. q. 3 a. 2. Et vir. q. 1. art. 13. ad 14.

¶ Quo ad tertium cõclusio est ista. Angelus motu non continuo, nõ potest pertransire omnia media. Et probatur sic. Media inter quæcũque extrema loca, sunt infinita. ergo motu discontinuo, aut pertransiri omnia non pñt, aut infinita actu numerabũtur. Sed infinita, actualiter numerando consumi est impossibile. ergo ĩpossibile est, quòd omnia media discontinuo motu pertranseant. Antecedens probatur. Tum, quo ad loca indiuisibilia Tũ, quo ad loca diuisibilia, ratione & exemplo, quæ satis patent in litera. Cõsequentia vero deducitur ex eo, quòd infinitas locorum non consumitur a mobili quocunq;, nisi propter continuitatem motus, & merito: quoniam infinitas potentialis ab infinitate potentiali æquari potest, sibique inuicem possunt respondere, vt quemadmodum in locis sunt infinitæ partes, & infiniti termini in potentia, ita in correspondente sibi, sit potentialis infinitas partium & terminorum, vt partes partibus, & termini terminis æquentur: stat ergo vis probationis in hoc. Infinita loca sola continuitate motus, a mobili quocunque consumi possunt. ergo motu discõtinuo aut non pertranseunt, aut si transiri dicãtur actu dinumerabuntur: quoniam singula loca actualiter terminabunt partiales mutationes, integrantes motum discontinuum.

¶ Quo ad quartum, quia ex dictis sequitur, ꝙ angelus potest pertransire de extremo ad extremum nullo medio pertransito, quãdo mouetur motu discõtinuo, immo necessario oportet ipsum in tali motu aliqđ medium omittere. Et ex alia parte constat, corpus non posse transire de extremo ad extremũ, nisi per omnia media. Differentiæ huius, ratio redditur: quia corpus continetur sub loco, actu, vel potentia, secundum totum vel partes. Angelus vero cõtinet locum &c.

¶ Circa antecedens assumptum ad secũdam conclusionem, q̃stiuncula occurrit: quomodo sit verũ, inter quælibet duo loca diuisibilia, esse infinita loca media, cum manifeste pateat, inter duas medietates alicuius cõtinui, vnum tantum medium inueniri. s. ĩdiuisibile, quod est terminus cõmunis, ad quem copulãtur, & nullum inter eas inueniri medium diuisibile.

¶ Ad hoc est dicendum breuiter, quòd aliud est loqui de duabus partibus cõtinui, & aliud de duobus locis. Quoniam formaliter loquẽdo, duo loca nõ sunt, q̃ vt sic, situaliter nõ distant. Et ppea, duæ partes cõtinuæ magnitudinis, dupliciter sumi possunt: vno modo ex ea parte, qua continuãtur, vel contiguantur, & sic cum in eodem sint loco, duorum locorum rationem habere non possunt. Nec inter eas localis motus eẽ potest. Si vero sumãtur ex ea parte, qua aliqualiter abinuicem distant, sic de vna in aliam potest esse motus localis, & inter eas sunt infinita media, tam diuisibilia, vt patet ex ratione continui. Et quia S. Tho. loquebatur de pluralitate locorum vt plura sunt, formaliter & non de partibus continui absolute: ideo optime dixit, ꝙ inter quælibet duo loca, sunt infinita loca media, & non dixit, quòd inter quaslibet duas partes, sunt infinitæ partes.

¶ Circa secundam conclusionem aduerte, ꝙ Sco. in. 2. dist. 2. q. vlti. tenẽs, ꝙ angeli non possint instantanea mutatione acquirere terminum distantem a termino a quo, nisi pertransito medio, arguit tali ratione. Ordo præfixus a superiore agente, videtur esse necessarium cuicunque agenti inferiori, quando habet actionem circa talia ordinata. Sed ordo partium vniuersi, penes quem attenditur distantia situalis, est præfixus a Deo cuilibet virtuti creatæ, igitur quando angelus mouet se per talia corpora, non potest absque tali ordine de vno in aliud se transferre. & confirmatur. Quia alioquin nulla quantacunque distãtia aut distinctio, impediret actionem eius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ minor est falsa simpliciter: qm̃ talis ordo nõ est præfixus virtuti immateriali, inquãtũ motiua est in motu discontinuo, quoniam ex parte sui absoluta est a legibus distãtiæ situalis, vtpote, superioris ordinis. Nec ex parte effect' alligatur ad ordinẽ istũ: quoniam discõtinui ponuntur. Ad confirmationem vero dicitur, ꝙ nec distantia locorum inter se, nec distinctio eorũ impedit, quin succedens operatio possit ad alterũ terminari, quoniam ab soluta ab vno loco operatione, indifferẽter & indistanter se habet ad quẽcunq; locum.

AD 2m dicendum, quòd motus existentis in potentia, est actus imperfecti. Sed motus qui est secundũ applicationem virtutis, est existentis in actu: quia virtus rei est secundum quòd actu est.

AD 3m dicendum, quòd motus existẽtis in potẽtia, est propter indigentiam suam: sed motus existentis in actu, non est propter indigẽtiam suam: sed propter indigentiã alterius. Et hoc modo, angelus propter indigẽtiam nostram localiter mouetur, secũdum illud Heb. 1. Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.

ARTICVLVS II.

Vtrum angelus transeat per medium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ angelus non transeat per medium. Omne enim quod pertransit medium, prius pertransit locũ sibi æqualem, quàm maiorẽ. Locus autẽ æqualis angeli, q est indiuisibilis, est locus punctalis. Si ergo angelus in suo motu pertransit medium, oportet ꝙ numeret puncta infinita suo motu. quod est impossibile.

¶ 2 Præt. Angelus est simplicioris substantiæ, quàm anima nostra. Sed aĩa nostra sua cogitatione potest trãsire de vno extremo ĩ aliud: non pertranseundo medium. possum enim cogitare Galliam, & postea Syriam, nihil cogitando de Italia, quæ est in medio. Ergo multo magis angelus põt de vno extremo trãsire ad aliud, nõ per mediũ.

SED CONTRA, si angelus mouetur de vno loco ad alium, quando est in termino ad quẽ, nõ mouetur, sed mutatus est. Sed ante omne mutatum esse præcedit mutari. ergo alicubi existens mouebatur. Sed non mouebatur dum erat in termino a quo. mouebatur ergo dũ erat in medio. Et ita oportet, quòd pertranseat medium.

RESPON. dicendũ, quòd sicut supra dictum est, motus localis angeli potest esse continuus, & non continuus. Si ergo sit continuus, non potest angelus moueri de vno extremo in alterum, quin transeat per medium: quia, vt dicitur in 6. Physic.† Mediũ est in qđ prius venit quod continue mutat, quàm in quod mutatur vltimum. Ordo enim prioris & posterioris in motu continuo, est secundum ordinem prioris & posterioris in magnitudine, vt dicitur in 4. Phys. * Si autem motus angeli nõ sit cõtinuus, possibile est ꝙ pertranseat de aliquo extremo in aliud, non pertransito medio. quod sic patet. Inter q̃libet. n. duo extrema loca, sunt infinita loca media: siue accipiant loca diuisibilia, siue ĩdiuisibilia. Et de ĩdiuisibilib' manifestũ ẽ: quia ĩter q̃libet duo pũcta, sunt infinita pũcta media, cum nulla duo puncta consequantur se inuicem sine medio, vt in 6. Phys. probat. De locis autẽ diuisibilius necesse est hoc dicere. Et hoc demonstrat, ex motu cõtinuo alicuius corporis. Corpus enim non mouetur de loco ad locum nisi in tempore. In toto autem tempore mensurante motum corporis, non est accipere duo nunc, in quibus corpus, qđ mouetur, nõ sit ĩ alio & alio loco. Quia si in vno & eodẽ loco, esset in duobus nunc, sequeretur, quòd ibi quiesceret: cum nihil aliud sit quiescere, quàm in loco eodẽ esse nunc & prius. Cum igit, inter primum nunc & vltimum temporis mensurantis motum, sint infinita nunc, oportet quòd inter primum locum a quo incipit moueri, & vltimũ locũ ad quem terminatur motus, sint infinita loca, & hoc sic etiã sensibiliter apparet. Sit enim vnum corpus vnius palmi, & sit via per quam transit, duorum palmorum, manifestum est, ꝙ locus primus a quo incipit motus, est vnius palmi, & locus ad quem terminatur motus, est alterius palmi. Manifestum est autem, ꝙ quando incipit moueri, paulatim deserit primum palmum, & subintrat secũdum.

Secundum ergo, quod diuiditur magnitudo palmi, secũdũ hoc multiplicãtur loca media: qa quodlibet pũctũ signatum in magnitudine primi palmi, est principium vnius loci: & punctũ signatum in magnitudine alterius palmi, est terminus eiusdẽ. Vnde cum magnitudo sit diuisibilis in infinitum, & puncta sint etiam infinita in potentia in qualibet magnitudine: sequitur quòd inter quælibet duo loca, sint infinita loca media. Mobile aũt infinitatẽ mediorũ locorũ nõ cõsumit, nisi p cõtinuitatẽ motus: quia sicut loca media sunt infinita in potentia, ita & in motu cõtinuo est accipere infinita quædam in potentia. Si ergo motus nõ sit continuus, omnes partes motus erunt numeratæ in actu. Si ergo mobile quodcunque moueatur motu non continuo, sequitur ꝙ vel non transeat omnia media, vel ꝙ actu numeret media infinita. quod est impossibile. Sic igitur secundum quod motus angeli non est continuus, non pertransit omnia media. Hoc autem. s. moueri de extremo in extremum, & non per medium, potest conuenire angelo: sed non corpori: quia corpus mensuratur, & cõtinetur sub loco, Vnde oportet, ꝙ sequatur leges loci in suo motu. Sed substantia angeli non est subdita loco vt contenta, sed est superior eo vt cõtinens. Vnde in potestate eius est, applicare se loco, prout vult vel p medium vel sine medio.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ locus angeli, non accipitur ei æqualis secundum magnitudinẽ: sed secundum contactum virtutis. Et sic locus angeli potest esse diuisibilis, & non semper punctalis. Sed tamen loca media etiam diuisibilia, sunt infinita, vt dictum est*. Sed consumuntur per continuitatẽ motus, vt patet ex pdictis.

AD 2m dicendum, quòd angelus dum mouetur localiter, applicatur eius essentia diuersis locis, animæ autem essentia non applicatur rebus quas cogitat: sed potius res cogitatæ sunt in ipsa. Et ideo non est simile.

AD 3m dicendum, ꝙ in motu continuo, mutatũ esse nõ est pars moueri, sed terminus. Vnde oportet, ꝙ moueri sit ante mutatum esse. Et ideo, oportet quòd talis motus sit per medium. Sed in motu nõ continuo, mutatũ esse est pars, sicut vnitas est pars numeri. Vnde successio diuersorum locorum, ẽt sine medio, constituit talẽ motũ.

ARTICVLVS. III.

Vtrum motus angeli sit in instanti.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ motus angeli sit in instãti. Quãto enim virtus motoris fuerit fortior, & mobile minus resistens motori, tanto motus est velocior. Sed virtus angeli mouentis seipsum, improportionabiliter excedit virtutem mouentem aliquod corpus. Proportio autem velocitatum, est secundum minorationem tẽporis. Omne autem tempus, omni tempori proportionabile est. Si igitur aliquod corpus mouetur in tempore, angelus mouetur in instanti.

¶ 2 Præt. Motus angeli simplicior

¶ *Super Quæstionis quinquagesimætertiæ Articulũ tertium.*

TItulus eget diligentissima annotatione. Aduertẽdum est enim, ꝙ cũ motus nomen, commune sit motui & mutationi. tripliciter intelligi põt quæstio ista. Primo, de simplici acquisitiõe loci: vtrum. s. angelus in instanti acquirat locũ. Et talis sensus nõ est ad propositum, patetque solutio eius: Quoniam potest angelus in instanti applicare se ad locum, si prius nusquam fuisset. Secundo modo, potest intelligi, de acquisitione loci succedẽte mansioni angeli in altero loco. Et hoc dupliciter. primo, vt quæstio sit de mensura transitus de vno in alium, seu, quòd idem est: de mensura desitionis prioris loci, & acquisitionis posterioris. Et hæc quæstio euidentem etiam habet solutionem, quoniam constat talem mensuram esse instantis: nec in isto sensu quæritur a S. Tho. Et propterea multa argumenta Grego. recitata a Capreolo. in. 6. dist. 2. quia ad hunc sensum spectant, contra S. Tho. non sunt. Nihil enim aliud inferunt, nisi ꝙ in instanti acquiritur terminus ad quem, in quo etiam deseritur terminus a quo: cuius oppositum creditur nos opinari, Alio igitur modo potest intelligi, de cõparatione mẽsuræ propriæ acquisitionis termini ad quem, ad mensuram propriã termini a quo, vtrum. s. se habeant hæ duæ mensuræ vt instans & instans, aut vt tempus & tempus, aut vt instans & tempus. Et hæc est quæstio præsens, quam discutere intendit S. Th. Vnde quærere: vtrũ motus angeli sit in instanti, in proposito est quærere: vtrum mensura transitus angeli de loco ad locum sic se habeat, ꝙ mensura acquisitionis termini ad quem, se habeat ad terminum a quo, vt instans ad tempus: & hoc est valde notandum.

¶ In corpore articuli facit quinque. Primo, refert quandam opinionem. Secundo, impugnat illam. Tertio, respondet iuxta propriam opinionẽ ibi: sed oportet assignare. Quarto, ostendit qualis sit tempus in quo mouetur angelus. ibi: continuo quidem. Quinto, ostẽdit quo modo differat tale tẽpus a tempore cõmuni, ibi: sed istud tempus.

¶ Quo ad primum, quatuor propositiones opinionis refert. In corp. ar. Prima est, ꝙ cum angelus mouetur, in toto tempore præcedẽti est in termino a quo, in vltimo autẽ instanti, est in termino ad quem, ac per hoc mouetur instantanee. Secunda est, quòd inter duos terminos, non est aliqđ mediũ: sicut nec inter tempus & terminum temporis. Tertia est, quòd non est dare vltimum nũc, in quo fuit in termino a quo, sicut nec ĩ gñatione &c. Quarta est, quòd est dare vltimum tempus in quo fuit in termino a quo, & hæc est opinio quam sequitur Scotus.

274. 1. di. 57. q. 4. arti. 3. Et 4. dist. 44. q. 2. ar. 3. q. 3. Et quol. 1. q. 3. ar. 2. Et quol. 9. q. 4. ar. 3. Et quol. 11. arti. 4.

¶ Quo ad secũdũ: impugnatur prima propositio tali ratione. Omnis mutatio instantanea, est terminus alicuius motus: sed motus angeli non est terminus alicuius mot'. ergo non est mutatio instantanea. Minor est per se nota. Maior vero probatur ex cõuenientia inter motum & quietẽ, quo ad mensurã: in hoc, quòd quicquid mouetur in aliquo toto tẽpore, in quolibet illius temporis aliter & aliter se habet. Et similiter, qcquid quiescit in aliquo toto tpe, in quolibet illius eodem modo se habet. Ex hac enim conuenientia sequuntur duæ modales. Altera est: Impossibile est aliquid toto aliquo tempore quiescere, & in vltimo illius aliter se habere. Altera est: Possibile est aliquid toto aliquo tempore moueri, & in vltimo illius aliter se habere. Ex his autẽ manifeste patet maior.

¶ Quo ad tertium, conclusio responsiua est ista. Motus angeli, necessario est in tempore.

¶ Et probatur sic: In motu angeli, sunt duo nunc. ergo ibi est tẽpus. Antecedẽs patet, quia in eius motu sicut & in quolibet alio, oportet assignare prius & posterius: sed in motu angeli illud prius non potest esse tempus, sed est vltimum nunc in quo fuit in termino a quo, & posterius est alterum nunc, vt patet ex improbatione præcedentis opinionis. Consequentia vero probatur, ex eo quòd vbicunque sunt plura nũc, ibi necessario est tempus.

¶ Quo ad quartum dicitur, quòd motus angeli continuus est in tempore continuo, motus vero discõtinuus est in tẽpore discreto. Et probatur, quia tempus habet continuitatem a motu.

¶ Quo ad quintum dicitur, quòd vtrunque tempus mensurans motum angeli, aliud est a tempore, mensurante motum cœli: quia motus angeli non dependet ex eo.

¶ Circa

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Circa improbationem primæ opinionis, dubium occurrit, de propositione illa, super qua fundatur ratio S. Th. s. Impossibile est aliquid in aliquo toto tempore quiescere, & in vltimo instanti illius temporis aliter se habere. Et similiter de illa, Omne quiescés in aliquo toto tempore, in quolibet instanti illius eodem modo se habet. Dubium inquam est: an sint veræ de forma, an gratia materiæ. Si enim dicunt veritatem habere gratia formæ, oportet eas, in omni materia verificari. Et tamen habet multas instantias. Quoniam ista non est vera necessario, Omne quod mouetur in aliquo toto tempore, in quolibet instanti illius mouet. Tū, quia in nullo instanti mouetur. Tū, quia in primo instanti, nō aliter se habet nunc & prius. Alioquin sequeretur, q̄ daretur primum mutatū esse in motu. Nec ét quicquid est albū, aut homo, in aliquo toto tēpore, in quolibet instanti illius est homo, aut album. Sed stat, quòd i vltimo instanti illius nō sit, vt patet in corruptione omnium permanentium. De his enim vere enūtiatur quòd in toto tempore præcedēte sint, & quòd in vltimo instanti non sunt. Si autem est vera gratia materiæ, ita q̄ in istis terminis, scilicet in quiete, & eodem modo se habere verificentur tātum, oportet primo reddere rationē: quare tenet in ista materia & in aliis non. Deinde oportet excludere instantias, quas cōtra hoc affert Sco. in. 2. dist. 2. q. 11. quas etiam habes recitatas in Capreolo. in. 6. dist. 2. Et prima instantia est, de instantanea transsubstantiatione panis in corpus Christi, cum tamen in toto tempore præcedente, panis quieuerit.

Art. precc.

¶ Secunda vero est, de aere tenebroso, & subito illuminato, quoniam in toto tempore præcedēti quieuit sub tenebra. Et si dicatur, inquit ipse, quòd illuminatio est terminus motꝰ localis, hoc nihil facit. Tū, quia hoc est per accidens. Tum, quia deus posset instantanee producere corpus luminosum, præsens aeri quiescenti in tenebris, toto tempore præcedēte. Tum, quia ex hoc nō euaditur, quin ex parte subiecti, aer quieuerit toto tempore in rei veritate: & tamen in vltimo instanti aliter se habet.

¶ Tertia instantia est, de ipso angelo, quoniam ex ista propositione sequeretur, quòd angelus aliquo tempore quiescens, nūquàm moueretur postmodum. Probatur sequela: quoniam posito, quòd in vna hora quiescat: aut incipiet moueri in vltimo instanti illius horæ, & hoc non per te: aut in aliquo instanti mediato, vel immediato illi. Non mediato, quia tunc in tempore intermedio quieuisset. Nec immediato, quia instans non est immediatū instanti. Et si dicatur incipere in instanti temporis discreti: quæratur, quid de tempore nostro respondet illi instanti: an. s. vltimū instans horæ, an tempus immediate sequens, an aliquod instans mediatum. Et cum non possit assignari nisi tempus immediate sequens, sequitur quòd angelus quiescens, non potest incipere moueri instantanee, quod est inconueniens.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, primo videndus est sensus propositionis. deinde respondendum quæsito.

¶ Quo ad primum, sciendum est, quòd quidam duas distinctiones subintelligi putant in prædictis propositionibus. Vna est, de ly in toto aliquo tempore. s. primo, vel non primo. Altera est, de

est quàm aliqua mutatio corporalis: sed aliqua mutatio corporalis est in instanti vt illuminatio: tum quia non illuminatur aliquid successiue: sicut calefit successiue: tū quia radius nō prius pertingit ad propinquum, quàm ad remotum. Ergo multo magis motus angeli est in instanti.

¶ 3 Præt. Si angelus mouetur in tempore de loco ad locum, manifestū est, q̄ in vltimo instanti illius temporis est in termino ad quem: in toto autē tempore præcedenti aut est ī loco īmediate præcedenti, qui accipitur vt terminus a quo, aut partim in vno, & partim in alio. Si autem partim in vno & partim in alio, sequitur quòd sit partibilis: quod est impossibile. Ergo in toto tempore præcedenti est in termino a quo. Ergo quiescit ibi: cum quiescere sit in eodē esse, nunc & prius, vt dictum est. Et sic sequitur, quòd non moueatur nisi in vltimo instanti temporis.

SED CONTRA. In omni mutatione est prius & posterius. Sed prius & posterius motus numerat secūdū tēpus. Ergo omnis motus est in tempore, etiā motus angeli, cum in eo sit prius & posterius.

RESPON. Dicendū, q̄ quidam dixerūt, motū localē angeli esse in instanti. Dicebant enim, quòd cum angelus mouetur de vno loco ad aliū in toto tempore præcedenti, angelus est in termino a quo, in vltimo autē instanti illius tēporis, est in termino ad quē. Nec oportet esse aliquod medium inter duos terminos, sicut nō est aliquod medium inter tempus, & terminum temporis. Inter duo autem nunc temporis, est tēpus medium. Vnde dicunt quòd non est dare [d] vltimū nūc, in quo fuit in termino a quo: sicut in illuminatione: & in generatione substantiali ignis, non est dare vltimum instans, in quo aer fuit tenebrosus, vel in quo materia fuit sub priuatiōe formę ignis. Sed est dare vltimum tempus, ita quòd in vltimo illius temporis est vel lumen in aere, vel forma ignis in materia. Et sic [d] illuminatio & generatio substātialis, dicūtur motus instantanei. Sed hoc nō habet locum in proposito, quod sic ostēditur. De ratione enim quietis est, quòd quiescēs nō aliter se habeat nunc & prius. Et ideo, in quolibet nunc tēporis mensurantis quietē, quiescens est in eodē, & in primo, & in medio, & in vltimo. Sed de ratione motus est, quòd id quod mouetur, aliter se habeat nunc & prius. Et ideo, in quolibet nunc

terminum, comparatur ad illud, vt prius ad posterius. Necesse A non quiescat sub tenebra, nec moueatur, sed habens eam continuē, aliter se habeat propter motum alterius, secundum esse respectiuum ducens ad exclusionem tenebræ, & acquisitionem luminis. Et vtrumque horum ponitur ſæpe rationabiliter. Nā quia ad relationem non est motus, ergo nec quies, quoniam circa idē habent fieri, sed loco motꝰ est aliter se habere, & loco quietis eodem modo se habere. Et quia priuatio luminis, scilicet tenebra, non radicatur in aliqua forma cōtraria lumini, sed in relatione distātiæ seu absentiæ, inter diaphanū & lucēs, consequēs est, quòd aer absque motu in se, aliter se habet cō tinue secundum esse tenebrosum consecutiue, ex hoc, quòd aliter se habet continue secundum esse propinquum ad solem per motum ipsius solis. Tertia deinde instantia multipliciter deficit, non intelligens mentem S. Thomę, loquentis de propria mensura motus angelici, & de aliter, vel eodem modo se habere in vltimo instanti, in ratione termini ad quem, & non qualitercunque, & de motu, non per acquisitionem simplicē ipsius termini, sed vt exposuimus in titulo. Vnde instantia illa æquinocat. Primo de motu angeli, intendens motus nomine, termini acquisitionem. Secundo conueniendo etiam secum in vocabulo, dico, quòd angelus potest in vltimo instanti temporis alicuius esse in aliquo loco, & vt in termino ad quē, & vt in principio motus, vt in prīcipio quidem motus: quia potest postquam nusquam fuit, in vno instanti sui temporis coexistenti vltimo instanti alicuius horæ applicare se loco. Tunc enim in tota hora nusquam fuit, & in vltimo illius est hic, quod apud S. Thomam non est moueri, sed mutatum esse. Vt in termino vero ad quem, quia potest angelus in duobus instātibus sui temporis immediatis, diuersis locis succesiue se applicare: ita quòd illa duo instantia coexistant vni horæ, sic quòd secundum coexistat vltimo instanti horæ, & primū toti tempori præcedenti. Et si dicatur, quòd hoc est quod dicebat prima opinio, & quòd impugnatur hic a S. Tho. respondetur q̄ non est verum, sed ex malo intellectu S. Thomæ hoc creditur. Vt enim in titulo dictum est: quæstio præsens est de comparatione propriæ mensuræ termini ad quem, ad mensuram propriam termini a quo. Et prima opinio dicebat, quòd se habent vt instans & tempus immediate præcedens, & ideo non datur vltimū instās in termino a quo &c. S. Thomas vero vult, quòd se habēt vt instans, & instans immediata, & quòd detur vltimum in termino a quo. Et si contingat illa instantia coexistere tempori, nostro modo prædicto, hoc est per accidens, & coexistenter, & non tanquam in propria mensura. Et rursus, quòd etiam in tali contingentia coexistenter loquendo & non mensuratiue, non dicetur angelus in toto tempore præcedente quieuisse, sed inchoasse motum. Et sic in vltimo, esse in termino ad quem, vel in toto tēpore præcedente non motum fuisse, in vltimo autem inchoare motum. Et quia hæc non aduerterunt Scotus, & alii; ideo ipsum

Art. 1. huiꝰ quæst. lib. 4. Phy. tex. 99. tomo. 2.

D. 719.

temporis mensurantis motum, mobile se habet ī alia & alia dispositione. Vnde oportet quòd in vltimo nunc, habeat formam, quam prius non habebat. Et sic patet, q̄ quiescere in toto tempore in aliquo, puta in albedine, est esse in illo, in quolibet instanti illius tem B poris. Vnde non est possibile, vt aliquid in toto tempore precedēte quiescat in vno termino: & postea in vltimo instanti illius temporis sit in alio termino. Sed hoc est possibile in motu, quia moueri in toto aliquo tempore, non est esse in eadē dispositione, in quolibet instanti illius tēporis. Igit̄ omnes huiusmodi mutationes instantaneę, sunt termini motus continui. Sicut generatio est terminus alterationis materiæ, & illuminatio terminus motus localis, corporis C illuminantis. Motus autē localis angeli, non est terminus alicuius alterius motus cōtinui, sed est per seipsum a nullo alio motu dependens. Vnde impossibile est dicere, quòd in toto tempore sit in aliquo loco, & in vltimo nunc, sit in alio loco. Sed oportet assignare nunc, in quo vltimo fuit in loco præcedenti. Vbi autem sunt multa nunc sibi succedentia, ibi de necessitate est tempus, cum tēpus nihil aliud sit, quàm numeratio prioris, D & posterioris in motu. Vnde relinquitur, quòd motus angeli sit in tempore. In [d] cōtinuo quidē tempore si sit motus eius continuus: in non continuo autem si motus sit non continuus. Vtroque enim modo contingit esse motū angeli, vt dictum est. ¶ Continuitas enim temporis est ex continuitate motus, vt dicitur in. 4. Phy. Sed istud tempus siue sit tēpus continuum siue non, nō est idem cum tēpore, quod mensurat motū cæli & quo mensurantur omnia corporalia, quæ habent mutabilitatem ex motu cæli. Motus enim angeli, non dependet ex motu cæli.

AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd si tempus motus angeli non sit continuum, sed successiuo quædam ipsorum nunc, non habebit proportionem ad tempus, quod mensurat motum corporalium, quod est continuum: cum non sit eiusdem rationis. Si vero sit continuum, est quidē proportionabile: non quidem propter proportionē mouentis & mobilis, sed propter proportionē magnitudinū in quibus est motus. Et propter ea, velocitas motus angeli, non est secūdū quantitatem suæ virtutis, sed secūdū determinationē suæ voluntatis.

AD 2m dicendum, quòd illuminatio [d] est terminus motus, & est alteratio, non motus localis: vt intelligatur lumen moueri prius ad proprinquum, quàm ad remotū. Motus autem angeli est localis, & non est terminus motus. Vnde non est simile.

AD 3m dicendum, quòd obiectio illa, procedit de tempore cōti

ipsum non intellexerunt impugnantes ignotum.
¶ Circa quartam partem & quintam, vbi S.T. ponit motum angeli non mensurari tempore, quod est mensura primi motus, sed alio, siue continuo siue discreto, dubitatio multiplex est. s. de natura talis temporis discreti, & necessitate ponendi illud. Et similiter de diuersitate, talis tpis continui a tempore communi. Et quoniã hæc, partim spectant & tractata sunt in qõ. 10. partim seorsum tractanda essent specia li quæstione, ideo hic tantum afferendas censui eas obiectiones, quæ ex parte motus angelici se tenent. Scotus igitur in. 2. dis. 2. q. 11. cõtra tempus discretũ tripliciter arguit. Primo, quia pluralitas non est ponenda sine necessitate, nulla autem ratio cogit ponere tale tempus: quod declaratur tripliciter. Primo, quia angelus est in loco apud te, per operationem: aut ergo trãseuntem, aut immanentem. Si immanẽtem, illa mẽsuratur æuo, si transeuntem illa mensuratur tempore communi, vel instanti. Secundo, quia quicquid saluatur per tempus discretum, potest saluari per tempus continuũ. Tertio, quia quemadmodum nõ incõuenit angelos cõuenire cũ corporibus in aliqua corporali cõditione eiusdẽ rõnis aliquo modo. s. esse in loco, ita non inconuenit ẽm tale esse, mẽsurari eadẽ mẽsura, qua mẽsurant similes conditiones in corporibus. Secũdo specialiter arguit cõtra alietatem talis tẽporis cõtinui. Quia si poneretur, pp hoc, maxime deberet poni, quia motus angeli non dependet a motu cœli. Sed hoc nĩhil facit ad propositum. Tum, quia mensuratio qualis a quali, vel quanti a quanto, non exigit dependentiam essentialem, sed sufficit ꝙ quantitas huius, certa cognitione certificari posit ex illo. Tum, quia ambulatio Petri post resurrectionem non potest fingi, quòd mensuraretur alio tempore quàm communi, & tamẽ non dependet a motu cœli, qui tunc non erit. Tum etiam, quia quies cęli tempore communi mensurabitur, & tamen motus cœli non erit. Tum etiam, quia tempore Iosue stante cœlo, motus qui facti sunt interim, tempore communi mensurabantur.
¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd necessitas ponendi tempus discretum ex natura operationum angelicarum cõsequenter se habentium, in q. 10. est ostensa. Necessitas vero ponendi aliud tempus cõtinuum a tempore cõmuni, assignatur a S.Th. hic ex hoc, ꝙ mutabilitas alicui⁹ nõ depẽdet a motu cœli. Ad obiectiones ãt in oppositũ respondendo dicit̃, ꝙ prima instantia falsum vtrinq; assumit. Nam neque operationes immanentes naturales angeli mensurantur æuo, sed tempore discreto. Neque operationes trãseuntes, quas secũdũ communem cursum habent, quod dico propter motores orbium, vt sic mensurantur tempore communi, aut eius instanti, vt in litera dicitur. Secunda quoque instantia falsum assumit: nam sine tempore discreto non potest saluari, ꝙ detur vltimum esse operationis angelicæ. Nec potest saluari ꝙ habeant mensuras sibi proportionales: inconueniens siquidẽ est quòd operationes angelicæ, quæ immediate se consequuntur (ita quòd ambæ totæ simul, successiuæ tamen existunt) ad temporis nostri mensurationem aptentur: qm̃ vt patet, neque tempus nostrum ẽm quancunq; partem est totum simul, neque instans nostrum est stabile. Tertia similiter instantia falsum supponit, angelum. s. esse subiectũ ipsius vbi & motus localis, vt ex dictis patet. Ad primam vero obiectionem specialiter contra motum continuum dicitur, quòd verum est, independentiam & motus & mutabilitatis alicuius mobilis esse rationem, ꝙ nõ mẽsuret̃ a motu cœli. Et ad rationem in oppositum dicitur, ꝙ quãtũ mensurari a quanto, contingit dupliciter. s. per se, & per accidẽs. Et quàmuis ad mensurari per accidens sufficiat certitudo cognitionis, ad mẽsurari tñ per se ab aliquo, requiritur dependere per se ab illo, in genere causæ efficientis, vt q. 10. art. vlt. ad vltimum docuit author, sed in genere causæ formalis eo mõ, quo simpliciora in entibus exẽplaria p se sunt cæterorũ; ita ꝙ alia non possunt eorum simplicitati pfectioni que æquari, nedũ excedere. Intelligi enim non potest, vt ex natura alicuius insit illi mensurabilitas ab A, & tñ ab A, non dependeat, vnde. & in. 10. Metaphy. tex. 21. Arist. dicit, quòd mensurabile refertur quidẽ ad mensurã, sed mẽsura non refertur ad ipsum. Vnde nullũ inconueniens est, dicere ambulationem Petri post resurrectionem, non mensurari per se tempore communi, sicut & motũ angeli de quo loquimur, quia potest esse velocior motu cœli, &c. Mansio autem cœli tunc si quietis rationem haberet, tempore communi potentiali rationaliter mensurati diceretur. Sed qm̃ nõ quietis, sed fixionis miraculosę rationẽ habebit, ideo cœlum stans, æuo potius mensuratur, vtpote nulla in ipso existente potentia, ad fixionis status remotionem. Tempore autem Iosuæ, primum mobile stetisse non constat, sed tantũ corpus solare. Vnde instantia nõ est ad propositũ, Quàmuis posset etiam, concessa cessatione primi motus, dici, ꝙ miraculum nõ aufert quin motus inferiores ex natura sua nõ depẽdeat a primo. Quàmuis quia ista dependentia est respectu extrinsecũ diuina virtus suspendere aut supplere eam posit.

Art. præced. D. 119. 120.

Art. 1. huius quæst.

D. 7.9.

nuo. Tempus autem motus angeli potest esse non continuum. Et sic angelus in vno instanti potest esse in vno loco, & in alio instanti in alio loco, nullo tẽpore [d] inter medio existente. Si autẽ tẽpus motus angeli sit continuũ, angelus in toto tempore præcedenti vltimũ nunc, variatur per infinita loca, vt prius expositum est*. Est tamen partim [d] in uno locorum cõtinuorum, & partim in alio: non ꝙ substantia illius sit partibilis, sed quia virtus sua applicatur ad partẽ primi loci, & ad partem secundi, vt etiam supra dictum est †.

QVAESTIO LIIII.

De Cognitione Angelorum, in quinque articulos diuisa.

CONSIDERATIS his, quæ ab substantiam angeli pertinẽt, procedendum est ad cognitionem ipsius. Hæc autem consideratio, erit quadripartita. Nam primo considerandum est de his, quæ pertinẽt ad virtutem cognoscitiuam angeli. Secũdo, de his quæ pertinent ad medium cognoscendi ipsius. Tertio, de his quæ ab eo cognoscuntur. Quarto, de modo cognitionis ipsorum.

Circa primum quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrũ intelligere angeli, sit sua substantia.
G ¶ Secũdo, Vtrum eius esse, sit suum intelligere.
¶ Tertio, Vtrum eius substantia sit sua virtus intellectiua.
¶ Quarto, Vtrum in angelis sit intellectus agens & possibilis.
¶ Quinto, Vtrum in eis sit aliqua alia potẽtia cognoscitiua, quàm intellectus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intelligere angeli sit eius substantia.

H AD PRIMVM sic proceditur. Videt̃, ꝙ intelligere angeli sit eius substantia. Angelus. n. est sublimior & simplicior quàm intellectus agens animæ. Sed substantia intellectus agentis est sua actio, vt patet in 3. de Anima per Ari.* & eius comm. Ergo multo forti⁹ substãtia angeli est sua actio quæ est intelligere.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in. 11. Metaph. † quòd actio intellectus est vita: sed cum viuere sit esse viuẽtibus, vt dicitur in 2. de Anima, *. videtur ꝙ vita sit essentia. Ergo [a] actio intellectus est essentia intelligentis angeli.

¶ 3 Præt. Si extrema, sunt vnum, medium non differt ab eis, quia extremum magis distat ab extremo, quàm mediũ. Sed in angelo idem est intellectus & intellectũ, ad minus, inquantum intelligit essentiã suam. Ergo intelligere, quod cadit medium inter intellectum & rem intellectam, est idem cum substantia angeli intelligentis.

SED CONTRA. Plus differt actio rei a substantia eius, quàm ipsum esse ei⁹: sed nullius creati suũ esse, est sua substantia: Hoc enim solius Dei proprium est: vt ex superioribus patet*. Ergo neq; angeli:

I

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum primum.*

TItulus clarus est. Tantummodo requirit vt notetur, ꝙ substantia pro essentia, & non pro esse substantiali Angeli supponit. Et quòd ista quæstio est cum philosophis tenentibus, in substãtiis immaterialibus omnino, quales sunt intelligẽtiæ, nullum esse accidens, vt Auer. tenet in. 12. Meta. comm. 25.
¶ In corpore vna conclusione responsiua tripliciter probata respondetur. Est autem cõclusio talis. Nec intelligere, nec actio cu K iuscũq; creaturæ est eius substãtia. Hæc cõclusio habet duas partes. Altera est de ĩtelligere respectu angeli. Altera est de quacũq; actione respectu cuiuscũq; substantiæ creatæ: & prima quidẽ ratione vtrãq; partem intẽdit S.T. probare. Duabus vero reliquis, circa intelligere persistere. Est ergo prima ratio talis. Solus actus purus est sua actualitas. Solus Deus est actus purus. Ergo solus Deus est sua actualitas. Sed agere est propria actualitas virtutis quemadmodũ esse est propria actualitas essentiæ, igitur sol⁹ Deus est suũ esse, & suũ agere. Maior propositio habet duas expõnẽtes s. actus pur⁹ est sua actualitas, & nihil aliud ab actu puro est sua actualitas, & quo ad hãc secũdã probat̃ in litera sic. Omne aliud ab actu puro habet aliquid potentialitatis admistum. ergo nõ est sua actualitas, quia actualitas potentialitati repugnat.
¶ Circa hanc rationẽ, dubiũ occurrit de veritate assumptarũ propositionũ, efficaciaq; earundẽ ad propositũ inferendũ. Et rõ dubitandi est: quia aut propositiones assumptæ intelligendæ sunt formaliter, aut materialiter. Si formaliter, duo incõuenientia sequũtur. Primũ est, quòd prima exponens maioris, implicat in adiecto dicens,

dicens, actus purus est sua actualitas. Qm̃ si est sua actualitas formaliter loquendo. ergo aliquid puri actus habet rationem actuantis, & aliquid habet rationẽ eius, quod actuatur. Tenet sequela: quia ratio formalis actus est respectiua. Et si ad intrinseca rei terminatur, vt hic dicitur, per illud pronomẽ, Sua, necesse est quòd terminus eius, s. potentia vel potentiale sit in eodem, & sic non est actus purus. Secundũ incõueniẽs est, quòd actio & virtus, esse & essentia formaliter, & communissime sumpta, ex propriis rationibus formalibus, vendicarẽt sibi hoc, quòd alterũ. s. puta actio esset actualitas alterius, s. virtutis, & similiter esse respectu essentiæ. Patet sequela: quia super hac propositione fundatur processus S. T. vt patet in litera, si formaliter intelligatur. Et confirmatur: quia cum dicit S.T. actio est propria actualitas virtutis, sicut esse essentiæ, aut intendit de eis in cõmuni, aut in speciali. Nõ in speciali, quia non potuisset ex hoc arguere communiter ad Deum & creaturam, vt fecit. ergo in communi. Quòd autem concedere hanc propositionem sit incõueniens, ex eo patet, quia sequeretur, quòd in quocunque ista formaliter inuenirentur, alterum esset actus, & alterum potentia: Alioquin ẽm suas rationes formales in eo non essent. Si vero intelligendæ sunt materialiter, tunc etiam duo sequuntur incõuenientia. Primo, petitio principii in maiore dicẽdo: solus actus purus est sua actualitas. i. operatio: hoc est. n. quod vertitur in dubium, & quod a sectatoribus oppositæ opinionis negat̃, vt patet de Auer. 12. Meta. com. 25. Secundo nullitas processus S. T. non. n. facile esset fingere, quomodo processus iste apparentiam aliquam, ne dicam veritatem, haberet, si ratio actus & potentiæ præcidatur: cum totus super his fundetur.
¶ Circa secundam exponentem maioris. s. nihil aliud ab actu puro est actualitas, dubium occurrit. Qm̃ inefficax videtur eius probatio. Nã, aut intendit hic concludere distinctionem formalem tantum: aut formalem & realem simul. Non primum, quia ex hoc non haberetur intentũ: vt de se patet. ergo scd̃m. Sed hoc nõ sequitur. Tum, quia illa propositio assumpta, Actualitas potẽtialitati repugnat, est vera de identitate formali, non autem reali. Stat. n. ꝙ eadẽ res sit actualis & potentialis, vt patet de ipsa essentia angeli, quæ actualitas quædam est, & potentialis ad existentiam. Tum, quia ex habere aliquid potentiæ admistum, nõ sequitur exclusio omnis actualitatis, sed puræ tantũ. Non. n. valet, A, habet aliquid de potentia permistũ. ergo non est actus: sed. ergo non est actus purus. Et tamen S.T. hoc assumpsit, dicẽs. Quicquid habet aliquid potentiæ, non est sua actualitas. Et confirmatur ex illo verbo, Sua, ꝙ idem importat quod ppria, sic, Propria actualitas rei habentis aliquid potentiæ admistum, est defectiua, & quodammodo potentialis, cum non sit actus purus. ergo nullam habet repugnantiam, vt identificetur rei, quæ sic est actus, quòd habet aliquid potentiæ admistum. Patet sequela: propter proportionem quam habent adinuicem.
¶ Ad euidentiã huius rationis S.T. sciendũ est primo, quòd duę rationes formales quadrupliciter se habere possunt ad identitatem realẽ. Aut. n. ex seipsis vendicant sibi identitatẽ realẽ, & istæ in quocunque inueniuntur, sunt eædem realiter, vt ratio entis, & ratio boni, & similia. Aut ex seipsis vendicant non identitatem, seu distinctionem realem, vt ratio albedinis & dulcedinis, & tales in quocunq; inueniũtur, distinguũtur realiter. Aut ex seipsis neutrum sibi vendicant. Et hoc dupliciter contingit: quia quædã indifferenter se habent ad identitatem & diuersitatem realẽ: quę dam vero magis ad diuersitatem, quàm identitatem declinant. Sunt. n. quædã rationes formales rerũ, quæ nec ex seipsis, nec ex conditionibus quæ comitarentur eas, si inuenirentur sibiipsis derelictæ, aliquam per se vnionem haberent, vt patet de rationibus iustitiæ & sapiẽtiæ. Quædã vero sunt, quæ quàuis ex seipsis neutrum sibi vendicent: tamen ex seipsis aliquã inter se sibi vendicant per se coniunctionem, & ex conditionibus concomitantibus eas, quantũ est ex parte ipsarũ si solæ inuenirentur, coniunctio illa realem distinctionẽ exigeret extremorum. Et tales sunt rationes virtutis & operationis. Nam nec ex seipsis identitatem realẽ habẽt: alioqn i oĩb⁹ essent idẽ realiter. Nec ex se ipsis diuersitatẽ habẽt realẽ: alioquin in Deo distinguerent̃ realiter. Nec ex seipsis abstrahunt ab omni coniunctione inter se, ĩmo & ex seipsis habent coniunctionem quandã per se: quasi vt propria perfectio, & id cuius est illa perfectio. Et si rationes istæ solæ considerentur, quantum ex earum meritis pendet coniunctio ista, nõ est aliter per se quàm per naturam actus & potentiæ. Nullo. n. alio modo, etiam si fingendi daretur licentia, imaginari potest talium per se coniunctio. Ex hoc autem quòd coniungerentur per se vt actus & potentia, sequitur vlterius, quòd distinguerẽtur realiter. Si. n. essent realiter idẽ, iã essent coniuncta identice. Et sic neutrum esset actus alterius. Quãuis. n. posset forte intelligi vt actus suiipsius: intelligẽdo vnũ vt duo, impossibile tamen est, vt idem sit actus suiipsius. In coniunctione autem aliquorum per se, vt actus & potentiæ, alterũ non solũ intelligit̃, sed est vere act⁹, & alterũ vere potentia illius. Sciendum est secundo, ꝙ aliqua duo habere se vt actum & potẽtiam, contingit dupliciter. s. formaliter & virtualiter. Formaliter quidẽ, qñ alterũ ita inuenitur in re alteri coniunctum, quòd actuat ẽm rẽ reliquũ: Virtualiter aũt, qñ aliqua duo identice quidẽ sunt vnũ, habẽt tñ tales rationes formales, quæ si cõiungerentur abstrahendo ab eo, ex quo habent quòd sint vnũ, identice, alterũ, reliquum ẽm rẽ actuaret. Et hoc modo se habẽt virtus & operatio. Nã in quibusdã actualiter operatio virtutem ẽm rem actuat, & virtus operatiua per illã perficitur, vt patet in nobis. In quibusdam vero virtus & operatio eadẽ res sunt: ac per hoc operatio virtutẽ ẽm rem perficere nequit. Non perdit tamẽ operatio ex hoc, quin sit tale ens, quod si nõ præueniretur ab idẽtificante ipsam cũ virtute, actuaret ẽm rẽ illã. Et propterea põt dici, quòd se habent adinuicem tunc, sicut actus & potentia virtualiter seu conditionaliter. Quemadmodũ æternitas & immutabilitas dicimus, quòd se habent sicut causatũ & causa, non formaliter (quia æternitas non causatur ẽm rẽ ex immutabilitate, quia sunt idẽ) sed virtualiter: quia si causaretur, ex immutabilitate causaretur. Ex his autem patet, & vis rationis S. Tho & responsio ad obiecta. Vis quidẽ rationis in hoc cõsistit. Quæ se habent vt proprius actus & propria potentia, non sunt idem nisi in actu puro. Virtus & operatio se habent vt proprius actus & propria potentia. ergo. Maior fundatur super hoc: quia talia in quocunque inueniuntur, cum ratione actus & potentiæ, inter se distinguuntur realiter. ergo a destructione consequentis, si non distinguuntur realiter, non saluantur coniuncta vt proprius actus & propria potentia. ergo, aut vtrũq; in illo habebit rationẽ potẽtiæ, quod est ipossibile, aut vtrũq; rationẽ actus. Vel, ergo illud in quo talia identificantur absq; remansione actus & potentiæ, aut est actus purus, & habetur intentũ, aut est potentia pura. Sola enim hæc duo per se loquendo sunt propriæ rationes & causæ excludentes permistionem actus & potentiæ: sed impossibile est quòd sit pura potentia. Quia talis nec formaliter nec virtualiter cõtinet actũ, immo est imperfectissimũ oĩum entiũ. ergo ẽ actus purus, qui eminenter cõtinet in se & rationẽ actus & rationẽ potẽtiæ. Et ex eo, quòd actus, actualitatem habet, ex eo vero, quòd purus, imperfectionem omnem potentialitatis excludit.
¶ Ad obiecta vero in oppositũ dicit̃, quòd propositiones assumptæ intelligendæ sunt formaliter: sed cũ formali intellectu propositionũ stat distinctio supra dicta de actualiter & virtualiter, vt patet in exẽplo adducto, & similibus. Et expresse etiã docetur ab Arist. in. 2. Cœli, qui hanc propositionẽ. Motus cęli incipit ab oriente, nõ materialiter, sed formaliter sustinens, exponit dupliciter. s. actualiter, & sic dicit quòd est falsa, quia apud ipsum, motus cęli nunquã incœpit, vel virtualiter. i. si inciperet, ab oriente inciperet. & sic dicit esse verã. Similiter igitur in proposito. Act⁹ purus est sua actualitas, distingui potest formaliter intellecta, actualiter vel virtualiter. Et primo modo videtur implicare, vt obiiciendo tactum est. Secundo vero modo est verissima: & proculdubio ad hũc sensum fiunt huiusmodi propositiones a doctoribus. Nõ. n. intẽdunt dicere quòd actus purus sit id, quod ipsum actuat: sed sit id, quod ipsum actuaret: si actuabilis esset. Sicut cũ dicimus, quòd Deus sit sua perfectio, nõ intendimus ꝙ Deus sit id, quod perficit ipsum, sed quod ipsum perficeret: si esset perfectibilis. Illa vero propositio communis: Operatio & virtus se habẽt vt actus & potẽtia: de virtute & operatione in cõmuni intelligitur. Sed vtendum est eadem distinctione. s. actualiter vel virtualiter, & sic nõ sequitur, vel quòd in Deo inueniantur cũ rõne act⁹ & potẽtiæ, vel quòd ratio sit inefficax: qm̃ vt ostẽdendo vim rationis

Text. 39.

Text. 37.

A B C D E

Q. 3. art. 4. & q. 44. ar. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ționis declarauim⁹,hoc sufficit.Ex his quoq; patet, q̃d ad secun dã dubitationẽ dicẽdũ sit:vnica siquidẽ distinctione oĩa soluuntur s.q̃ aliud est loqui de actu & potentia absolute, & aliud de actu proprio & potentia propria. Quãuis.n.vna res quæ non sit actus purus, possit habere rationem actus & potentiæ respectu diuersorum: impossibile tamẽ est,quòd vna res sit proprius actus & propria potentia, nisi sit actus purus, qui hæc emineter prehabeat:qm̃ si actualiter inueniũtur, distingueretur realiter,aut idẽ esset proprius actus suiipsius,quod non est intelligibile. Dicitur ergo,quòd intendit S.T.inferre distinctionem realẽ & q̃ illa propositio,Actualitas potentialitati repugnat,est vera quo ad identitatẽ realem, si potentialitas propriæ actualitati de qua loquimur,comparetur . Et sĩr,quãuis ista consequẽtia non valeat, A habet aliquid potentialitatis admistum. ergo non est actualitas aliqua:valet tñ ista.ergo nõ est propria actualitas, respectu cuius est potentialis.Et similiter,quãuis nihil prohibeat rem habentẽ aliquid potentiæ esse actũ defectiuũ : imposse tamẽ est esse suum actũ , quãuis defectiuũ : quia iam (vt pluries dictũ est)actus suus non esset, quãmuis intelligeretur. Aduerte tñ dili gẽter,q̃ prædictæ propositiones dupl⁹ possunt applicari ad intẽtum S.Th. Primo ad ostẽdendũ q̃ angel⁹ nõ sit sua operatio: q̃a est potẽtialis respectu illius.Et sic in hoc processu supponeretur, angelũ esse in potentia respectu operationis.& probaẽ ex hoc distinctio realis ab eadem.Secũdo ad ostẽdẽdũ, quòd in angelo nõ est ratio idẽtificationis inter virtutẽ & operationẽ,quæ se habẽt vt proprius actus, & propria potentia. & secundũ hoc supponit, angelũ nõ esse actũ purũ. Et probatur distinctio realis angeli a sua operatione : quia ratio identitatis actus & potentiæ propriæ illius actus: non est nisi puritas actus.Et ad hoc,nõ ad primũ, applicãdæ sunt ꝓpositiones adductę:qm̃ primo mõ supponeret quo dãmõ ꝓbãdũ.Sedo vero efficax reddit,ꝓcessus,vt patet ex dictis.
¶ Secũda rõ est ducens ad impossibile sic.Si intelligere angeli esset eius subsistantia.ergo esset subsistens.ergo vnũ tantũ.ergo vn⁹ angelus,neq; distingueretur ab altero,neq; a deo , Secunda consequentia probatur:quia intelligere subsistens nõ potest esse nisi unũ,q̃d probat:quia nullũ abstractũ subsistẽs potest esse nisi vnũ.
¶ Circa hanc rationẽ, multiplex dubitatio occurrit. Primo,dubitatur circa primã consequentiã.s.Si intelligere angeli esset subsistantia eius,esset subsistens. Aut.n.ibi sumitur subsistere simpliciter, & sic ista quidẽ consequentia est optima, qm̃ de substantia completa,de qua hic est sermo loquẽdo,ista cathegorica est necessaria, Substantia est subsistens:sed secunda consequentia,tunc nihil valet.s.est subsistens.ergo unum tantũ, vt in sequenti dubio patet. Aut ibi sumit subsistere in seipso ꝓrecidendo oĩ posterius. & sic cõsequẽtia ista nihil valet, q̃a ista cathegorica nõ est necessaria,sed cõtingens:substãtia est subsistens in seipsa abstracte. Perfectio nãque simpliciter,substãtiæ non importata,indifferẽter se habet ad subsistendũ in seipsa,vt cõtingit in Deo,& ad subsistendũ in aliquo cõtrahente ipsam ad naturam permistam potentiæ. vt contingit in angelis & aliis completis substantiis,sicut intelligere cõtingit esse substãtia,puta in Deo,& accidẽs,puta in nobis
¶ Secundo dubitaẽ an illa consequẽtia, Intelligere angeli est subsistens.ergo vnũ tantũ,intelligenda sit gratia materiæ,vel gratia formæ.Nõ gratia formæ,quia nõ tenet in oĩbus. Nõ.n.valet, A est subsistens.ergo nõ est nisi vnũ specie & numero.de tali.n.vnitate est hic sermo,vt patet de prædicatis quidditatiuis ipsarũ substantiarũ.Tale.n.est cõe pluribus substantiis ſm speciẽ & tñ subsistit.Nõ.n.inficiari põt,quin aliquod prædicatũ essentiale sit cõmune plurib⁹ angelis,& tamen subsistat in eis.Et sic nõ valet:tra lis res est subsistens,ergo est vna tantũ specie & numero. Similiter si essent albedo & nigredo subsistẽtes nõ valeret, Color ẽ subsistens.ergo est vnũ tantum ſm speciem & numerum. Nec etiam gratia materiæ.Tum,quia oporteret assignare illam conditionẽ in intelligere angeli,ratione cuius teneret,quod hic nõ fit.Tum, quia probatio assumpta in litera est vniuersalis , ac per hoc significans,quòd non gratia materiæ est sermo.
¶ Tertio circa illã cathegoricã assumptã ad ꝓbationẽ secũdæ cõsequentiæ.s.Intelligere subsistens nõ põt esse nisi vnũ,dubiũ occurrit.Q̃m aut nõ est ad propositũ,aut est falsa.Probatur hoc diſtinguẽdo,primo ly intelligere, secũdo coniũctionẽ ei⁹cũ ly subsistẽs.Intelligere.n.põt supponere vel pro intelligere puro,vel ꝓ intelligere tali.i.tãtæ pfectionis,puta quãtã ponit naturalis itel lectio Gabrielis.Si intelligaẽ de intelligere simpliciter,dato q̃ ꝓ positio sit vera,nõ est ad propositũ: qm̃ intelligere angelicũ non

neque alterius creaturæ,sua actio, est eius substantia.
RESPON. Dicẽdum,q̃ impossibile est , q̃ actio angeli vel cuiuscunque alterius creaturæ sit eius substantia . Actio enim est proprie actualitas virtutis , sicut esse, est actualitas substantiæ , vel essentiæ . Impossibile est autem , quòd aliquid quod non est purus actus, sed aliquid habet de potentia admistum , sit sua actualitas : quia actualitas potẽtialitati repugnat. Solus autẽ Deus est actus purus . Vnde in[d] solo Deo sua substãtia est suum esse, & suum agere.
¶ Circa vltimam consequentiã in eadẽ ratione illa.s.ergo nõ distingueretur a substantia Dei,dubiũ occurrit , qm̃ nõ v.valere. Posset nãq; saluari quòd intelligere subsistens distingueretur a substantia Dei per hoc,quòd intelligere Dei esset non solum intelligere,sed velle,& quicquid in Deo est.Intelligere autem subsistens, nõ esset nisi intelligere. Et cõsimatur,quia ex hoc quod alicui rei tribuitur subsistere, nulla perfectio intrinseca ei accedit,vt patet,si fingamus albedinẽ subsistere per diuinã potentiã, eiusdem.n.rationis intrinsecæ esset subsistens , & non subsistens, quamuis differẽter se haberet ad sentiri, ad depẽdere a subiecto, agere & pati , & similia.
¶ Ad has obiectiões dicẽdũ est tali ordine,quòd primo ad quartã,secundo ad secundã,tertio ad tertiã,quarto ad primã,& quinto ad quintam dicendum est,quia sic exigit ordo doctrinæ, vt magis vniuersalia & formalibus,ad minus vniuersalia & materialia descendamus.
¶ Ad quartã igitur dubitationẽ dicitur,quòd in illa propositione vniuersali, Omne abstractũ subsistẽs non potest esse nisi vnum ex parte subiecti,duo termini ponũtur,ly abstractũ, & ly subsistẽs.Et ly quidẽ subsistẽs,modũ essendi significat,ly vero abstractũ, modũ cõcipiẽdi.Ita q̃ sensus ꝓpositionis est : oĩs res abstracte concepta seu conceptibilis,si sic abstracte subsistit, non potest esse nisi vna.Et est sermo de abstractione in communi a quacunque contrahente seu contractiuo,siue illud sit receptiuum,siue sit differentia essentialis &c.Et sic intellecta propositio hæc omnino est euidens,nec habet aliquam instantiã,quoniã color albedo & nigredo sunt differentiæ essentiales per se actus intelligendi , quia obiecta per ipsas , quoniã differentia eius quod est esse,rei pars est per se,vt patet ex dictis. Formaliter.n.multiplicari non potest ab ordine ad obiectum suũ formale. Quoniã si quæ dã sint differentiæ essentiales actus intelligendi sumi in ordine ad talia obiecta,ita q̃ non sunt absolubiles a tali ordine.Et hoc rationaliter dici potest, quoniã nec ipsum intelligere absolubile est ab ordine ad obiectum suũ formale. Quoniã si quæ dã sint differentiæ essentiales per se actus intelligendi , quia obiecta per ipsas , quoniã differentia eius quod est esse,rei pars est per se,vt patet ex dictis. Formaliter.n.multiplicari non potest ab ordine ad obiectum suũ formale. Quoniã si quæ dã sint differentiæ essentiales actus intelligendi sumi in ordine ad talia obiecta,ita q̃ non sunt absolubiles a tali ordine.Et hoc rationaliter dici potest, quoniã nec ipsum intelligere absolubile est

per accidens, sed semper sunt conditiones essentiales rerum. Tũ, quia hoc solo modo posset dici, ꝙ intelligere subsistit per accidẽs. quia identitas cũ substantia non conuenit sibi ex parte sui, sed ex parte substantiæ. Sed hoc extraneũ erat a proposito, quia substantia angeli iam declaratum est, quòd est res finitæ perfectionis & nõ est actus pur⁹, ac per hoc non habet in se, vnde vendicet sibi identitatẽ cũ oĩ eo, quod sibi con-
b uenit. Propter has
392 enim cõditiones, substantia Dei est q̃cq̃d habet, & per hoc iã patet rñsio ad obiecta, et ĩ quo cõsistit vis S.T. Quãuis.n. sit rõ ducens ad im-
112 possibile: mediũ tñ
364 super quo firmatur,
c est causa conclusionis. Fundatur.n. super quantitate perfectionis ipsius intelligere angeli: & intendit quòd si tantæ perfectionis est, vt sibi vendicet substantialitatẽ, nõ cõpatieť secũ multitudinẽ, sed erit vnũ tãtũ. Et probat seq̃elã, quia sic subsisteret in sua abstractione: omnino aũt abstractũ subsistẽs vnũ tantũ est. vnde manifeste patet ex dictis, ꝙ nihil obstat distinctio de subsistere identice & formaliter: nec de intelligere tali. Et ꝙ categorica illa sic accipiť, itelligere ex sua ꝑfectione subsistẽs, nõ est nisi vnũ.

¶Ad primã aũt dubitationem dr̃, ꝙ cõsequentia illa intendit de subsistere in se, seu abstracte. Et ꝙ categorica eius nõ est ista: substantia est subsistens in se præcise, sed ista: substantia angeli, puta Gabrielis, est subsistẽs in seipsa, qm̃ prædicatũ antecedẽtis est totũ hoc. s. substantia angeli, vt patet in litera. Sed hoc nõ saluat cõsequẽtiã, quia ꝭm hoc nõ sequereť. ergo intelligere angeli, esset subsistẽs in seipso intelligere, sed in seipsa substãtia angeli. Cũ tñ cõstet, ꝙ primũ oportet inferre, & nõ ꝭm tãtũ, vt ex dictis patet. Quòd aũt sophisma amphibologiæ hic cõmitteretur, exẽplo declarať supposito. Albedine.n. subsistente, color esset res subsistẽs in seipsa, quia esset albedo quæ in seipsa subsisteret, nõ tñ color in seipso esset subsistens, sed in albedine contractus. Et similiter substantia, cõe prædicatũ Deo & creaturis, est substantia Gabrielis, quæ in seipsa subsistit: non tñ sequitur. ergo est in seipsa abstracte subsistens. Et si dicatur, ꝙ istæ instantiæ non habẽt locũ in proposito, quia cõstat liquido, ꝙ intelligere & substãtia nõ possunt se habere sicut superius & inferius, quia neutrius differẽtiæ, alterius esse possunt per se: facile hoc retunditur obiiciendo ꝙ quàmuis hoc cõstet, nõ tñ cõstat quin intelligere & substantia immaterialis se habeant sicut ens & bonũ, quorũ per se differentiæ q̃uis sint aliæ formaliter, identice tñ coincidunt. Et sic, quẽadmodũ nõ valet, bonitas est idem quod substantia angeli quæ subsistit in seipsa, ergo est subsistens in seipsa, ita nec de intelligere. Aliter ergo dicendũ est, prænotando qũo hi duo modi subsistendi se habeant adinuicẽ, & in ordine ad substantiã. Subsistere igitur in alio, vt animal in homine, & subsistere in seipso, vt homo si subsisteret separatus, se habent vt imperfectum & perfectum in eodẽ genere. Perfectius nanque lõge est in seipso subsistere, quàm ab alio subsistentiam mendicare, vt de se patet, & vt prius & posterius, quia id quod est per se in quolibet genere, prius est eo quod est per aliud, vt patet secundo physicorũ tex. 66. Cõparantur autem hæc ad substantiam hoc pacto, ꝙ esse substantiam sequitur subsistere, siue in se, siue in alio, nisi imperfectio, puta quia est pars substantiæ, magis quàm substantia prohibeat. Esse autẽ substãtiam perfectibilem formaliter, vel contrahibilẽ indiuidualiter, sequitur subsistere in alio. Esse vero substantiam sic completam, vt excludat cõtrahens omne tam formale quàm materiale, sequitur subsistere in seipso. His autem stantibus dicitur, quòd quemadmodũ in antecedente duo continentur, alterum explicite. s. si intelligere angeli esset substantia, & alterum implicite. s. si intelligere angeli est tãtę perfectionis ꝙ vendicet sibi esse substantiam: ita in consequente duo intelligenda sunt, alterum explicite. s. ergo esset subsistens, accipiendo ly subsistens communiter, alterum implicite. s. ergo in seipso subsisteret. & sicut explicitum sequitur ex explicito: ita implicitum ex implicito. Et quòd in antecedente illud contineatur, ex dictis patet, & ex eo quia per se notum est, ꝙ istæ duæ perfectiones simpliciter, ꝭm se disparatæ sunt. Nec habent ex propriis rationibus, nec ex eo ꝙ sunt perfectiones simpliciter, vnde iungantur: sed ñ iunguntur, ex magnitudine perfectionis alterius vel vtriusque prouenit. Quòd autem ex implicito hoc, sequatur illud, ex duobus patet. Primo, quia si intelligere ponitur tantę perfectionis, ꝙ vendicet sibi perfectissimam naturam, qualis est natura substantiæ, consequens est, ꝙ vendicet quoq; sibi perfectissimum modum illius naturæ,

essentiam, sed per cõcomitantiam: quia cũ sit in actu eius substantia, statim quantum est in se concomitatur ipsam actio. Quod nõ est de intellectu possibili[e], qui nõ habet actiones nisi postquam fuerit factus in actu.

AD 2m dicendum, ꝙ vita nõ hoc modo se habet ad viuere: sicut essentia ad esse, sed sicut cursus ad currere[e], quorum vnum significat actũ in abstracto, aliud ĩ cõcreto. Vnde nõ sequiť, si viuere sit esse, ꝙ vita sit essentia. Quamuis etiam quandoq; vita pro essentia ponať: secundum quòd Aug.* dicit in li. de tri. quòd memoria & intelligẽtia, & voluntas sunt vna essentia, vna vita: sed sic nõ accpitur a Phi-
G losopho cum dicit, quòd actio intellectus est vita.

AD 3m dicendum, quòd actio

[illegible]

F qualis natura est subsistere in seipso. Secundo, quia cum intelligere perfectio simpliciter sit, ac per hoc independens a materia ꝭm rationem, & ꝭm esse: si cum tanta perfectione infra propriam rationem ponitur in rerum natura, vt vendicet sibi identitatem, cum tam perfectissima natura & extranea ab ipso ꝭm se, a fortiori supponitur esse tæ perfectiõis, ꝙ excludat a se determinabilitatem formaliter & materialiter: quoniã vtraque imperfectionẽ iportat. ac per hoc ꝙ sit de ordine rerũ non mẽdicãtium esse ab aliquo contrahente. Et in talibus manifeste patet consequentia: quia si est substãtia, non potest esse nisi substantia sic perfecta, ꝙ non expectet esse a contrahente, & consequenter oportet ꝙ subsistat in seipso. Accipiendo igitur consequentiam tam secundum id quod explicite, quàm id quod implicite continetur: quoniam prædicatum consequentis non est simplex, sed duo continet. s. subsistere in seipso, prædicatum quoque antecedentis compositum oportet esse. Et sic categorica eius erit quasi de copulato subiecto & prædicato, & erit ista. Substantia ex tanta perfectione, est ratio subsistendi in seipso.

¶Ad quartum dubiũ dicitur, ꝙ subsistere accipitur dupliciter, vno modo vt significat tãtum affirmationem essendi in rerũ natura, & negationem sustentationis in alio quocunque. Alio modo, subsistere importat quendam naturalem entis modum, cui naturaliter annexæ sunt talis negatio & talis affirmatio. In propo-
H sito non est sermo de subsistere primo modo, sed secundo. Quoniã de subsistentia naturali ipsius intelligere loquimur, quæ substantialitas est, & perfectionem simpliciter ponit, & non nisi ex perfectione summa ipsius intelligere sibi cònuenit. Vnde ad obiectionem in oppositũ dicitur, quòd si intelligere naturaliter subsisteret, esset tantæ perfectionis, quãtã potest habere actus intelligendi, qm̃ nulla limitatione propriæ latitudinis modificaretur, quemadmodum humanitas subsistẽs apud Platonem, totam hominis perfectionem sibi vendicaret. Et consequenter, cum intelligere sit perfectio simpliciter, ac per hoc nata sit esse infinitæ perfectionis simpliciter, oporteret ꝙ intelligere subsistens esset infinitum: ac per hoc identificaret sibi omnem aliam perfectionem simpliciter. & sic esset Deus ipse. Vnde falsum est, ꝙ si intelligere subsisteret, ꝙ esset sic purum intelligere, ꝙ non esset velle, imo esset, & velle, & voluntas, & deitas &c.
I ¶Ad cõfirmationẽ vero diciť, ꝙ æquiuocat de subsistere: quãuis .n. subsistere primo modo, perfectionẽ non augeat intrinsecã, vendicare tñ sibi subsistentiam, magnã perfectionẽ ponit: & in perfectionibus simpliciter arguit perfectionem infinitam. Quod etiã ex eo patet, quia cum intelligere ex propria ratione non sit de genere substantiæ, si tantæ perfectionis est, vt hanc perfectionẽ simpliciter quæ est esse, substantiam sibi vendicat, par ratio est, vt ex eadem perfectione sua, omnem aliam perfectionem simpliciter sibi identificet: quæ enim est maior ratio de ista quàm alia? & sic intelligere esset actus purus &c. Et hæc distinctio de subsistere cum hac confirmatione vltima, est notanda, quoniam ex illa Scotistæ, ex ista vero Auerroistæ retunduntur.
¶Tertia rõ est ista. Si ĩtelligere angeli esset substãtia, nõ possent esse gradus in intelligendo perfecte, & minus perfecte. Probat cõsequentia, quia tales gradus attenduntur secundum diuersam participationem ipsius intelligere.
K ¶Circa istam rõnẽ, primo notandus est sensus consequentis: nã consequens illatum, potest habere duos sensus. Alter est, quòd in eodem angelo nõ possit esse intelligere perfectius & minus perfecte: & sic consequentia plana est, quia substantia vnius & eiusdem angeli non suscipit magis & minus: sed quomodo cõsequẽs sit impossibile non video; cum nulla ratio appareat cogens ad diuersitatem magis & minus intelligendi in eodem angelo. Alter igitur & intentus sensus a S.T. est, quòd nõ essent diuersi gradus intelligendi simpliciter. Et confirmatur ista consequentia super præcedente ratione, quoniam si intelligere subsisteret, non esset nisi vnũ, ac per hoc excluderet distinctionẽ ĩ multos gradus.
¶Secũdo circa hãc rõnẽ dubitať, quia nõ vr̃ cõsequẽtia valere formaliter: qm̃ nõ valet, substãtialitas est substãtia, seu subsistit, ergo nõ distinguiť in diuersos gradus substãtialitatis. Et tñ substãtialitas est perfectio simpliciter, sicut & intelligere. Quòd aũt non valeat de substantialitate consequentia hæc, de se patet, q̃a substãtialitas in oĩbus angelis & cõpletis substantiis, cũ tãta graduum diuersitate ꝭm magis & minus perfectum inuenitur.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd consequentia est optima formaliter: & quòd si substantialitas in sua abstractione subsisteret, non esset nisi vna, nec compateretur graduum diuersitatem. Sed argumentum fallitur, qm̃ de substantialitatis subsistere æquiuocat: dupliciter.n. contingit. Vno modo, quòd ex sua perfectione quam dicit, præcidẽdo ab omni mistione imperfectionis, sic abstracta subsistat: & hoc mõ, vt dictum est, nõ est nisi vna. Alio mõ vt admistũ habet aliq̃d impfectionis ex eius per se differentiis diuisiuis, quales sunt omnes drĩæ in gñe substantiæ: & sic ꝓcedit obiectio. Et iõ non est cõtra ꝓpositum. Habet aũt sola ista perfectio simpliciter, s. substantialitas vtrumq; modũ subsistendi possibilẽ: quia omnes differentiæ & modi ꝑ se illius, constituunt substantiam aliquã in aliquo esse substãtiali, & consequenter subsistente.

q̃ trãsit in aliquid extrinsecũ, ẽ realiter media inter agens & subiectũ recipiens actionẽ. Sed actio q̃ manet in agente, nõ est realiter mediũ inter agens & obiectũ, sed ꝭm modum significandi tm̃. Realiter vero cõsequitur vnionẽ obiecti cũ agen-
B te. Ex hoc enim quòd intellectum fit vnum cum intelligente, consequitur intelligere quasi quidã effectus differens ab vtroque.

256
4. c. c. 11
1. p. q. 10
ad 5.

Tex. 37.

ARTICVLVS II.

Vtrum intelligere angeli sit eius esse.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd intelligere angeli sit eius esse. Viuere enim viuentibus est esse, vt dicitur in 2. de Aĩa.* Sed intelligere est quod-
C dam viuere, vt in eodẽ dr̃.† Ergo intelligere angeli est eius esse.

¶2 Præt. Sicut se habet causa ad causam, ita effectus ad effectum. Sed forma per quam angelus est, est eadem cum forma, per quam intelligit ad minus seipsum. Ergo eius intelligere est idem cum suo esse.

¶Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Art. secundum.

TItulus clarus. ¶In corpore articuli quatuor facit. Primo, proponit cõclusionem rñsiuam: s. quòd neque actio angeli: neq; actio alicuius creaturæ, est eius esse. Secundo, distinguit duplex genus actionis, scilicet immanentis & transeuntis. Tertio, probat conclusionem propositam, quo ad actionem transeuntem. Quarto, quo ad actionẽ immanentem. Et medium quidem assumptum ad probandum de actione transeunte est: quia est effluxus ab agente ĩ actum, es-
D se autem significatur, idest, est res significata intra ipsum agens: vt etiam significatio ostendit. ly enim significatur, ex parte rei se tenet, & non tantum ex parte modi significandi. De actione autem immanente medium est: quia actio immanens est infinita simpliciter, vel secundum quid, idest in aliquo gñe: esse autem cuiusque rei, est finitum & determinatum ad certum genus, & ad certam speciem rei, scilicet cuius est: ergo non sunt idem. Maior declaratur distinguendo duplex genus actionis immanentis: alterum pertinens ad partem intellectiuam, alterum ad partem sensitiuam. Primum enim est infinitum simpliciter, quia obiectum eius ad omnia se extendit. Secundum vero est infinitum secundum quid: quia obiectum eius ad quasdã tantum species se extendit, & omnia clara sunt in litera.
¶Circa hanc rationem aduerte, quòd operatio immanens dupliciter sumi potest, s. in communi, puta intelligere, videre &c.
E Et in speciali, seu contracte ad tale vel tale subiectum, puta intelligere humanum, videre bouinum &c. In proposito non est sermo de istis in communi, quia sic non esset differentia inter eas, & esse in communi: sed est de eis sermo vt contractæ sunt ad subiecta. Ita quòd intendit, quòd quia esse humanum est certæ speciei, intelligere vero humanum, non: sed est infinitum, ideo non sunt idem. Aduerte secundo, quòd determinari seu esse in aliqua specie, contingit dupliciter: vno modo per accidens, seu extrinsece. Alio modo per se, & intrinsece. In proposito, nõ est sermo de specificatione extrinseca, seu per accidens: quia sic ratio nihil valeret, vt patet discurrenti facillime. Sed de specificatione intrinseca & essentiali, ita quòd intendit, quòd quia esse humanum est essentialiter determinatum ad speciem hominis, intelligere vero humanum non est essentialiter in specie hominis, sed essentialiter potest specificari ab omnibus speciebus entis, seu veri: ac per hoc, est infinitum & indeterminatum simpliciter, iõ nõ sunt idẽ. & simile est in aliis. Et ex hoc patet, quàm

SED CONTRA. Intelligere angeli est motus eius, vt patet per Dionysium * 4. c. de diui. nomin. Sed esse non est motus. Ergo esse angeli non est intelligere eius. Cap. 4. par. 1. a medio.

RESPON. Dicendum, quòd actio angeli non est eius esse, neq; actio alicuius creaturæ. Duplex.n. est actionis genus, vt dr̃ 9. meta-
B physicorum.* Vna. s. quæ transit in aliquid exterius, inferens ei passionẽ, sicut vrere & secare. Alia vero actio est quæ non transit in rẽ exteriorẽ, sed magis manet in seipso agente: [c] sicut sentire, [d] intelligere & velle. Per hmõi.n. actionem, nõ immutatur aliquid extrinsecum, sed totum in ipso agente agitur. De prima ergo actione manifestũ est, ꝙ nõ põt esse ipsum esse agẽtis. nam esse agentis significatur intra
C ipsum: actio aũt talis est effluxus in actum ab agente. Secunda autem actio de sui ratione hẽt infinitatem vel simpliciter, vel ꝭm quid. Simpliciter quidẽ sicut intelligere, cuius obiectũ est [d] verum, & velle, cuius obiectũ est bonũ. Quorũ vtrunque cõuertitur cũ ente. Et ita intelligere & velle, quantũ est de se, habent

Li. 9. Met. tex. 16. t. 3.

A conformiter S.T. dixerimus in præcedenti articulo, nõ admittẽdo intelligere esse speciem atomam. Si enim esset perfectio indiuisibilis formaliter, iam esset determinatum ad certam speciem essentialiter: super cuius opposito fundatur hæc ratio.
¶Circa fundamentum huius rationis dubium est: quia duplex credi potest, scilicet vel hoc. Quorumcumque sunt diuersæ essentiales differentiæ specificæ, illa diuersæ sunt res: Vel hoc, Ea quorum alterum est certæ speciei, alterum vero ad plures species essentialiter determinari põt: sunt diuersæ res. Et si quidem prima propositio fundamentũ huius rõnis est, cõcedere oportet omnem distinctionem formalem & specificam esse realem: qđ nec a Thomistis tenẽtibus relationem esse idem fundamẽto, acceptatur. Nec videtur consonũ doctrinæ S. Thomæ, qm̃ sicut bonum distinguitur formaliter ab ente, ita species boni & differentiæ per se bonĩ a speciebus & differẽtiis entis distinguuntur formaliter, & tamẽ sunt idem realiter. Si vero propositio hæc falsa dicatur, & super secunda ꝓpositione fundetur processus iste, redit rursus ambiguitas similis, & forte maior. Tum, quia secundæ propositio non differt a prima nisi penes vnum. Quoniam in prima alietas tantum specificarum differentiarum enuntiatur causa distinctionis realis. In secunda vero alietas & pluralitas,
D quia scilicet, ex vna parte est vna differentia constituens, ex alia vero parte sunt plures differentiæ specificæ: sic enim se habent esse humanum & intelligere: difficile autem valde videtur vnde habeat pluralitas differẽtiarum aliarum, quòd faciat distinctionem realem a se vnius alius differentiæ, si vnitas alius differentiæ ad hoc non sufficit. Quoniam pluralitas ista, nihil aliud operatur, nisi quòd id cui conuenit, se habeat vt natura generica, quemadmodum vnitas differentiæ facit, quòd res cui conuenit, se habet vt natura specifica. Nec apparet ratio aliqua: quare res vnius speciei non possit esse idem cum re naturæ genericæ alterius ordinis, si potest esse idem cum re naturæ specificæ alterius ordinis. Tum, quia nec propositio potest acceptari a prædictis Thomistis, quoniam albedo est vnius certæ speciei: relatio autem quæ ponitur identificata illi, ad multas indifferens est species, quoniam diuiditur in relationem similitudinis & dissimilitudinis &c. Et confirmatur, quia cuicumque non
E repugnat pluralitas differentiarum specificarum, illi nec repugnant magis tres quàm quatuor aut decem differentiæ. Et propterea, si vna res esse potest, & tamen esse in duabus speciebus, non minus vna res esse poterit, & esse in omnibus speciebus vnius generis.
¶Ad hoc dubium dicitur, quòd processus Sanct. Tho. directe & proxime super secunda propositione fundatur, absque primæ tamen negatione: ita quòd proximum fundamentum est hæc propositio. Determinatum essentialiter secundum esse specificum, non est res determinabilis essentialiter per plura esse specifica. Quæ propositio videtur esse per se nota, alioquin, vnamet res esset essentia completa formaliter vltimo complemento formali, & non esset cõpleta vltimo cõplemento formali, qđ implicat cõtradictoria simul. Et licet in hoc nõ referat: vtrum res ponatur determinabilis per vnum esse specificũ, aut per plura, quẽadmodum natura generica per plura specificatur, sequuntur tamen plura impossibilia ex secundo, quàm ex primo.

D. 1122 81 a 140 283

D. 752

Quoniam si ponitur quòd res specifica vnius ordinis, est identi-
ce res specifica alterius ordinis, non sequitur nisi hoc, q determi-
natum essentialiter vltima determinatione formali, est deter-
minabile essentialiter alia determinatione formali: & sic esset
determinatum vltimate, & non determinatum vltimate. Si
vero ponitur, quòd res specifica vnius ordinis, est identice res generica alteri⁹ ordinis, præter prædictum incõueniẽs sequuntur duo alia, scilicet, quòd determinatum formaliter vltima determinatione esset natura formabilis essentialiter multis differentiis: & quòd esset duæ naturæ oppositæ, quia esset idem cũ duabus differentiis extremis, diuidentibus rem illam genericam. Sicut si superficies esset natura coloris, sequeretur quòd vna & eadẽ superficies esset albedo & nigredo. Quia oĩs superficies esset identice color, ac p hoc, hęc superficies esset non solum talis color, puta albedo: sed esset identice omnis color, quod implicat contradictioné. Sicut si quis poneret colorem significare vnum numero, & tñ esse genus. Ex hoc patere potest, q quàmuis ambæ propositiones veræ forte sint, ad propositum tamen non spectant de necessitate. Nisi illæ quæ de identitate & distinctione inter rem specificam & rem genericam alterius ordinis loquuntur, quæ habent maiorem euidentiam.

Ca. 4. par. 1. parũ añ medium.

280

262

¶Vnde ad obiectiones in oppositum, nihil aliud puto esse dicendum, nisi quòd sermo præsens limitandus est duabus vel tribus conditionibus. Prima est, quòd hic loquimur de differentiis realibus, idest addentibus aliquam rationem realem. Et per hoc excluduntur obiectiones de bono & sibi similes: qm̃ non addũt rem realem, sed relationem rationis tm̃. Secunda est, quòd loquimur de identitate per se, quoniam per accidens excluditur ab arte. Et per hoc excluduntur imaginationes eorum, qui loquuntur in aere, fingentes aliqua esse eadem realiter, & eandem rem esse essentialiter determinatam vltima differentia: & determinabilem alia vltima differentia alterius ordinis: hoc enim per se loquendo non est intelligibile. Per accidens autem, dato q non implicaret contradictionem, nulla tamen ratione tale per accidens poni videtur: quoniam natura quantum possibile est, horret per accidens, & ad per se semper intendit. Tertia conditio est ab illis apponenda, qui relationem tenent idem cum fundamento, s. quòd sermo præsens est de absolutis. Sed aduertãt qui hanc apponunt tertiam conditionem, quomodo prædicta in conuenientia, & maxime tertium, possint euadere, cum prædicta non gratia materiæ absolute vel respectiue, sed ex rationibus vltimæ differentiæ generis & speciei, quæ communia sunt absolutis, & respectiuis, deducta sint.

¶Super quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum tertium.

IN titulo notandum est, quòd cum potentia sit principium actiuum, vel passiuum operationis, duo in se claudit, scilicet relationem principii, & rem absolutam, quæ est proxima ratio agendi vel patiendi. In ppósito, non est qõ de relatione, sed de re absoluta. Ita quòd sensus tituli est: vtrũ potentia nõ p respectu, sed p re absoluta, quã significat, sit idem cum substantia angeli.
¶In corpore vnica est conclusio responsiua negatiue, & est vl̃is tam de angelo, quàm de quacunque creatura, scilicet. Nulla vir-

se ad omnia, & vtrunq; recipit speciem ab obiecto. Secundum quid autem infinitum est sentire, quod se habet ad omnia sensibilia, sicut visus ad omnia visibilia. Esse autẽ cuiuslibet creaturę, est determinatum ad vnum sm genus & speciẽ. Esse aũt solius Dei, est simplr̃ infinitum, in se omnia comprehẽdẽs, vt dicit Dion. 4. c.* de diuin. nom. Vnde solum esse diuinum, est suũ intelligere, & suum velle.

AD PRIMVM ergo dicendum, q viuere qñq; sumitur p ipso esse viuentis, quandoq; vero p operatione vitæ, id est, per quam demonstratur aliquid esse viuẽs.* Et hoc modo Philosophus dicit, quòd intelligere est viuere quoddam. Ibi enim distinguit diuersos gradus viuentium secundum diuersa opera vitæ.

AD 2ᵐ dicendum, quòd ipsa essentia angeli est ratio totius sui esse, non autem est ratio totius sui intelligere, quia non omnia intelligere pôt p suam essentiam.* Et iõ sm ppriam rõnem, inquantum est talis essentia, cõparatur ad ipsum esse angeli. Sed ad eius intelligere comparatur secundum rationem vniuersalioris obiecti, scilicet veri vel entis. Et sic patet q licet sit eadem forma, non tñ secũdum eãdem rationem est principiũ essendi, & intelligendi. Et propter hoc non sequitur, quòd in angelo sit idem esse & intelligere.

G

ARTICVLVS III.

Vtrum potentia intellectiua angeli, sit eius essentia.

AD TERTIVM sic procedit̃. Videt̃ quòd virtus, vel potentia intellectiua in angelo, nõ sit aliud quàm sua essentia. Mens enim & intellectus, nominant potentiã intellectiuã. Sed Dionys.* in pluribus locis suorũ librorum nominat ipsos angelos intellectus & mentes. Ergo angelus est sua potentia intellectiua.

H

¶2 Præt. Si potentia intellectiua in angelo est aliquid præter eius essentiam, oportet quòd sit accidens. Hoc enim dicimus esse accidens alicuius, quod est prçter ei⁹ essentiã. Sed forma simplex subie-

F tus operatiua siue angeli, siue cuiuscunq; creaturæ, est eius substantia. & pbat̃ sic. Nullius creaturæ esse est sua operatio. ergo nulli⁹ creaturæ substantia est sua potẽtia operatiua. Añcedens patet ex pcedẽte articulo: cõsequẽtia vero deducit̃, quia sm diuersitatem actuũ, oportet esse diuersitatẽ potẽtiarũ ppriarũ: qa vnusquisq; actus pprius, rñdet ppriæ potentiæ: sed operatio & esse sunt actus diuersi, quorũ ppriæ potẽtiæ sunt substãtia & vis operatiua. ergo substantia & potentia operatiua sunt diuersę.
¶ Circa rationem prædictam, ex multis capitibus occurrit dubium. Et primo, in illa propositione, Diuersitas actuum, exigit diuersitatem potentiarum. Aut enim est sermo de diuersitate absolute, aut tali. Si absolute, nil concludit: quia distinctio in principiatis, non infert distinctionem in principiis, nisi forte distinctionem formalem potentiarum, quæ non sufficit pposito. Si de tali, aut de formali, & sic etiam non infert propositum: aut de reali, & sic est falsa manifeste: quia cũ diuersitate realium actuum, stat vnitas potentiæ, vt patet in potentia visiua: & aliis, immo cum contrarietate reali actuum, vt patet 2. Cœli. comment. 18. Rursus, aut est sermo de omni actu, aut de tali: si de omni, manifeste sequitur processus in infinitum, qm̃ ipsa potentia operatiua, actus
I quidam est apud te: cum accidens ponatur & subiectiue in anima. Et sic, si vnusquisque actus exigit propriam potentiam, præerit alia potentia prior: & cum illa quoque esset actus quidam, præexigeret aliam priorem, & sic in infinitum. Si vero de actu tali, non facile erit assignare qualis sit. Si enim dicitur, quòd est fuga q sermo de actibus vltimatis, deprehenditur quòd hic est vltimatus inquantum actus vltimadam, ex eo, quia sic actus vltimatus inquantum exigere potentiam tus est, haberet hanc proprietatem, scilicet exigere potentiam propriam. Sed hoc est falsum: quoniam vt patet in 12. Metaphysic. & 2. de anima. & 3. Physico. quilibet actus qui per se fit, fit in propria potentia. Constat autem quòd non omnis actus qui est p se terminus actionis, alicuius est actus vltimatus, quoniam omnis forma accidentalis absoluta, ad aliquam operationem ordinatur. Si vero dicitur, quòd est sermo de actu tali, id est de actu per se expectato ab eo cuius est actus, deprehenditur falsum hoc esse, ex dicto Sancti Thomæ hic subsumentis
K sub istis propositionibus, quòd esse est talis actus respectu essentiæ. Constat enim quòd essentia non expectat esse, nec aliquod mediat fieri ad coniungendum talem actum tali potentiæ: sed eadem generatione generantur & corrumpuntur. Est & tertia ratio dubitandi, ex propositionibus subsumptis, scilicet. Essentia est propria potentia respectu esse, & potentia operatiua respectu operari. Si enim hæ propositiones veræ sunt cum antedictis, manifeste sequitur, quòd quemadmodum operari & esse distinguuntur semper formaliter & realiter: ita etiam semper omnis essentia distingueretur realiter ab omni operatiua potentia: quod implicat contradictionem. Tum, quia nulla essentia alicuius formæ accidentalis esset potentia operatiua, & sic calor non esset potentia calefactiua. Tum, quia nulla potentia operatiua haberet esse: quia non esset essentia.
¶Circa conclusionem ipsam, multæ sunt dubitationes, & obiectiones, p quanto ponit q nulla substantia creata est immediatũ principium alicuius operationis. Quoniam, aut vl̃r intelligit de principio tam actiuo quàm passiuo, aut de actiuo tantum. Si de

Inf. q. 77. ar. 1.

*Cap. 9. de diu. & c. 11. Cæl. Hier.

ctum esse non potest, vt Boetius dicit in lib. de trinit. * Ergo angelus non esset forma simplex: quod est contra præmissa. †

¶3 Præt. August. dicit 12. Confessionum* quòd Deus fecit angelicam naturam prope se, materiam autem primam, prope nihil. Ex quo videtur, quòd angelus sit simplicior quàm materia prima, vtpote Deo propinquior. Sed materia prima est sua potentia. Ergo multo magis angelus est sua potentia intellectiua.

B

SED CONTRA est, quod Dion. dicit 2. c.* angelicæ hierar. quòd angeli diuiduntur in substãtiam, virtutem, & operationem. Ergo aliud est in eis substantia, & aliud virtus, & aliud operatio.

RESPON. Dicendum, quòd nec in angelo, nec in aliqua creatura virtus vel potẽtia ᵈ operatiua est idem quod sua essentia. Quod sic patet. Cum enim potentia dicatur ad actum, oportet quòd sm diuersitatem actuum, sit diuersitas potentiarum. Propter quod

Ante med. lib. de trin.

† Q. 50. ar. 1. & 2.

* Li. 12. confess. c. 7. in princ. to. 1.

C. 11. circa med. illius.

D. 748

Si de vtroque, sequitur quòd substantia nullius transmutationis subiectum proximum esse potest. hoc autem est inconueniẽs. Tum, quia oppositum apparet in materia prima. Tum, quia hoc saluari non potest, nisi ponendo in omni substantia quædam accidentia potentialia congenita ipsi substantiæ: quibus mediantibus esset transmutabilis diuersis trãsmutationibus: hoc aũt est volũtarium & irrationabile: quia pluralitas nõ est ponenda sine necessitate. Natura enim facit ex paucioribus quantum potest, vt patet 1. Physico. Si autem est sermo de principio actiuo tantum, sequitur quòd supponatur hic, omnes potentias partis sensitiuæ & intellectiuæ, esse actiuas, eo quòd sunt potentiæ operatiuæ. Et tamen in 2. de anima manifeste dicitur, sensus esse potentias passiuas, & similiter intellectum possibilẽ in tertio eiusdem. Deinde contra hoc sunt obiectiones Sco. in 2. dist. 16. & in 4. dist. 12. Et primo arguit sic. Ordinatum ad finẽ quãto immediatius ordinatur ad illum, tãto nobilius ordinatur: substantia creata nobilissimo modo ordinatur ad finẽ per operationem attingendum, ergo immediate operabitur: Et confirmatur: quia operari immediate conuenit formæ ignobiliori, scilicet accidentali, & formæ nobiliori, s. deitati: ergo conuenit etiam formæ mediæ, scilicet substantiali creatæ. Et confirmatur secundo, quia alioquin substantia intellectualis esset beata per accidens, quod est inconueniens. probatur consequentia: quia esset subiectum beatitudinis per receptiuum medium, in quo reciperetur beatitudo, si esset separatum a substantia. Secundo sic: Substantiam oportet produci a substantia, etiam tãquam a principio quo agens agit, ergo substantia est principium actiuum vt quo: quod nihil aliud est quàm potentia actiua. Et confirmatur hoc, quia apud te, forma in qua genitum assimilatur generanti, est ratio & principium generandi. ergo potentia generatiua in quacumque substantia, est substantia. Et si dicatur concedendo, quòd substãtia est principium actiuum quo operationis & generationis, non proximum, sed primum, vt dr̃ in diffinitione naturæ, & quòd potentia operatiua nominat principium proximum, Contra hoc multipliciter obiicitur. Tum, quia negari nõ potest quin substantia sit immediatum principium talis potentię operaturæ, quam ponis esse accidens. Tum, quia negari ẽt non potest quin substantia sit immediatum principium substantialis productionis: quoniã aut substantialis productio elicitur immediate a forma substantiali, vel a forma accidentali. Si a substantiali, hr̃ intentum: si ab accidentali, aut virtute propria, & hoc non: vt de se patet. Aut virtute substãtiæ, quia est eius instrumentum, & hoc esse etiam falsum declaratur quadrupliciter. Primo, qa instrumentum apud te non mouet nisi motum a principali agente. ergo aliqua est operatio substantiæ, qua mouet accidens ad agendum, quod est principale intentum. Secundo, quia causa principalis & instrumentalis sunt ordinatæ essentialiter, sicut superior & inferior. Constat autem, quòd causa superior prius natura attingit effectum, q̃ inferior. Et si est naturalis, quicquid vel quãtum pôt, prius naturaliter agit q̃ inferior. In illo ergo priori producta est substantia immediate a substantia. Et consequẽter in secundo signo naturæ, in quo terminatur actio causæ secũdariæ, nõ producitur substantia nisi idẽ bis producatur. Tertio, quia quo instrumentum non se extendit, illuc oportet principalis agentis actionem pertingere. Sed actio accidentis nõ attingit nudæ materiæ primæ essentiam, ergo gñationem substantialem quæ in ea fit, a substantia immediate elici oportet. Quarto, quia cum dr̃ accidens causare substãtiam in virtute substantiæ, ly in virtute: aut addit aliquid absolutum, aut respectiuum. Si absolutum, cum illud sit accidẽs, eadem qõ erit. Si respectiuum, manifeste patet, quòd ex respectu superaddito, accidens non pôt facere substantiam, qm̃ relatio non largitur virtutem actiuam: & etiam illa relatio esset accidens. Tum, quia non pôt negari quin substantia in suo ordine sit immediatum principium alicuius ppriæ operationis, vt patet ex rõne causæ superioris principalis, vt diximus. Et cõfirmatur, quia quãuis Deus apud philosophos non causet nisi mediantibus causis secundis, tñ ipse est immediata causa ppriæ operationis in suo ordine. ergo similiter se habe-

A bunt substantia creata & forma accidentalis: dato quòd non causet nisi mediante accidente. Tertio arguitur ducendo ad impossibile. quia sequeretur quòd posset fieri per diuinam potentiã substantia intellectualis sine intellectu, & econuerso: quia omne absolutum prius pôt fieri sine alio absoluto distincto realiter a se. Et si dicat̃, quòd hoc nõ potest fieri propter necessariam connexionem inter ea, ex hoc magis habetur intentũ propter duo. Primo, quoniam ista connexio attenditur nõ secundum cõnexionẽ potentię ad actũ: quia omnis potentia, est potentia contradictionis, vt dicitur 9. Meta. tex. 17. sed sm connexionẽ causæ actiuæ naturaliter ad suum effectum. Vnde & apud te, potentiæ fluunt ab essentia, ergo substantia est immediate actiua: qđ est principale intentum. Secundo: quia cum Deus possit supplere vicem omnis causæ extrinsecæ, quantumcunque talis connexio videatur necessaria, poterit tñ Deus facere vnum sine alio. Quarto arguitur ex confessis & experientia. Fatemur in primis, quòd angelus intelligit substantiam propriam per se ipsam. igitur essentia angeli est proximum principium intellectionis. Experimur quo-
C que, quòd aqua calefacta frigesit a seipsa: ergo propria substantia est principium proximum frigefactionis.
¶Ad euidentiam præsentis materiæ, notandæ sunt aliquæ distinctiones. Prima est de actu. Quidã est adæquatus potentiæ: vt intelligere respectu intellectus, & videre respectu visus. Quidam vero inadæquatus, vt tale intelligere, puta intelligere bouẽ, & tale videre, puta album. In ppósito est sermo de actibus adæquatis tantum: qm̃ de talibus tantum verificatur, quòd potentię distinguuntur per actus. Secũda est de graduatione rerum. Quædam. n. res sunt, quæ primaria intentione intendunt̃ a natura vt actus. Quædã vero vt potentiæ: q̃uis contingat res intentas vt actus, habere aliquid potentiæ admistum: Et similiter res intẽtas vt potentias, habere aliquid actualitatis admistum. Et illæ quidem sunt per se primo & essentialiter actus: & per hoc simplr̃ locantur in coordinatione actuum. Istæ vero sunt per se primo & essentialiter potentiæ. Et consequenter simpliciter locantur in ordine potentiarũ: ita quòd imaginandũ est, q queadmodũ in ge-
D nere substantiæ est inuenire quasdã res a natura intentas per se primo, vt principia aliorum sint, ita in quolibet gñe sint quædã res per se primo intẽtæ a natura, vt principia proxima aliorum. Et si ita est, ex hoc habet̃ tertia distinctio actus & potentiæ, qa vterque est duplex. Actuum. n. quidam est per se primo actus & secundario potentia. Quidam vero econuerso. Et similiter potentiarũ, quædã est per se primo potentia, & secundario actus: quædam vero econtra. Quãuis in his sit latitudo quædam: qm̃ potẽtiæ passiuæ sunt actus tm̃ modaliter pro quanto subiectis inhærent aliquæ earũ: habẽt. n. ex hoc quẽdã actus modũ. Potentiæ vero actiuæ, actus qdem sunt, sed tales, quòd sunt essentialiter intenti: & ad hoc producti in natura, vt principia operationum sint. Et propter hoc, in genere principiorum essentialiter locantur. In proposito ergo, sermo est de actu per se primo intento in rõne actus, & de potentia per se primo intenta in rõne potẽtiæ. Quòd autem dentur in natura tales res, specialem quæstionem exigeret. In prõptu tñ apparet rõnabiliter eas poni posse. Quan-
E doquidem habitus omnes practici, vt docuit Aristot. in Ethic. res tales sunt: qm̃ ad nihil aliud sunt nisi ad operari. Similiter formalia significata potẽtiarũ aĩæ ad nihil aliud sunt nisi ad operari. His præsuppositis, ad obiectiones contra rationem S. Tho. factas, respondetur, quòd præsens sermo est de diuersitate reali: non quacumque, sed formali: non quorumcunq; actuũ, sed adæquatorũ, & per se primo intentorũ in ratione actus, talis. n. diuersitas totalis potentiarũ diuersitatem exigit nõ a posteriori, sed a priori inferens eã: qm̃ actus adæquatus est finis potẽtiæ: & ex 2. phy. expresse patet, quòd ex fine assignare rationẽ & conditionem eius, quod est ad finẽ, est reddere causam a priori, immo potissimam causam in rebus naturalibus: quia naturalia sunt pp finẽ. Et propterea argumentũ illud: Distinctio in principiatis nõ arguit distinctionẽ in principiis, sophisma est accidẽtis: qm̃ actus potentiarũ, nõ in eo q effectus, sed in eo quòd fines, potentias distinguũt. Ad id vero qđ obiicit̃ cõtra propositiones subsumptas,

dicitur, ꝙ proprius actus respondet propriæ potentiæ. In omni autem creato, essentia differt a suo esse, & cōparatur ad ipsum sicut potentia ad actum, vt ex supra dictis patet.* Actus autem, ad quem comparatur potentia operatiua, est operatio. In angelo autem non est idē intelligere & esse: nec aliqua alia G operatio, aut in ipso, aut in quocunque alio creato. Vnde essentia angeli nō est eius potentia intellectiua,° nec alicuius creati essentia, est eius operatiua, potentia.

Ar. 1. & 2. præced. & q. 3. ar. 4.

Ad primum ergo dicendū, quòd angelus dicitur intellectus & mens: quia tota eius cognitio est intellectualis. Cognitio autem animæ partim est intellectualis, & partim sensitiua [c].

Ad 2^{m} dicendum, quòd forma simplex, quę est act° purus, nullius H accidentis potest esse subiectum: quia subiectum comparatur ad accidens, vt potentia ad actum. Et huiusmodi est solus Deus. & de tali forma loquitur ibi Boetius. Forma autem simplex quæ non est suū esse, sed cōparatur ad ipsum vt potentia ad actum, potest esse subiectum accidentis: [c] & præcipue eius quod consequitur speciem. Huiusmodi autem accidens pertinet ad formam. Accidens vero quod est indiuidui, non consequens totam speciem, consequitur materiam, quæ est indiuiduationis principium. Et talis forma simplex est angelus.

Ad 3^{m} dicendum, quòd potentia materiæ est ad ipsum esse substantiale, [c] & non potentia operatiua, sed ad esse accidentale. Vnde non est simile.

dicitur quòd (vt patet ex verbis S.T. in responsione ad vltimum argumentum) esse hic non sumitur vniuersaliter, prout est commune quid ad actum primum substantialem & accidētalem, sed pro esse substantiali tantum. Et ratio est: quia hic sumitur vt totaliter distinguitur contra esse, quod datur per operari. Tale autem est esse accidentale: quia operari est quoddam accidentale esse habere. Et ideo non est mirum, si forma accidētalis proximum principium essendi, & operādi est: qa & esse eius, & operari eiusdem, est quoddam esse accidentale. Non sic autem se habent operari & esse substantiale, vt de se patet: quia illud est substātia, & hoc accidens. 299

¶ Ad obiectiones cōtra conclusionem ordinate dicendo, respondetur: quòd sermo præsens proprie loquēdo, est tātum de potētia operatiua, siue actiue, siue passiue operari dicatur, mō ibi vera operatio sit. Et per hoc excludūtur omnes potentiæ puræ receptiuæ, i. quæ non media aliqua operatione aliquid habent vt actum, qualis est potentia subiecti respectu propriæ passionis, & vniuersaliter respectu eorum quę per se congenita sunt rei. Vnde non videtur incōueniens ponere potentialitates tales, congenitas substantiis rerum. Nec multiplicantur entia sine necessitate. Quoniam vt patet 12. Metaphysic. in tex. 26. & 28. in quolibet genere, est dare propriam potentiam, & proprium actum, quæ sunt vt principia illius generis. Ex hoc enim sequitur manifeste, quòd oportet alterum duorum dicere. Aut quòd substantia sit reductiue in aliis generibus, vt potentia reducitur ad genus actus. Aut quòd dentur istæ potentiæ congenitę: & cum primum sit inconueniens, vt ēt ipse Sco. fatetur, oportet dicere secundum. Neque potest ad illum tex. Arist. responderi: ꝙ loquitur de potentia obiectiua: qm̄ expresse loquitur de potētia & actu, vt principia sunt eius, quod I est in genere. Constat autem, quòd potentia obiectiua principiū non est rei, immo est res ipsa, vt possibilis est esse. Ad id vero, qđ de potentia materiæ obiicitur, patet rñsio a S. Th. intendente, quòd potentia materiæ est ad esse substātiale, nulla mediāte operatione, quæ sit vere operatio, ac per hoc accidens inter ipsam materiam & formam substantialem: qm̄ in instanti generationis, nulla res est in materia, nisi forma substantialis, cum consequentibus ad ipsam.

¶ Ad primam aūt rōnem Sco. dr̄, quòd esse principium operationis contingit tripr̄, s. vel ꝓximum tm̄: vel principale tm̄, vel ꝓximum & principale simul, & quòd elicere operationē vt principium ꝓximū tm̄, est impfectionis: quia oportet esse de gñe accidentis. Elicere vero opationē, vt ꝓximū & principale simul, est summę perfectionis: qa ponit in re pfectionē substantiæ, & accidentis. Elicere vero vt principale tm̄, mediū est, & ꝓpterea rōnabiliter cōuenit substantiæ creatę, quæ media est inter Deū & ac- K cidētia. Vn̄ ad primū dr̄, ꝙ substantia debet ordinari ad finē, nobilissimo mō, possibili tn̄. Immediatio aūt per exclusionem potētiæ mediæ, est modus impossibilis substantiæ creatæ. Et per hoc patet ad primam cōfirmationem, quia s. rōne nimiæ perfectionis quam haberet, repugnat substantiæ creatæ, esse proximum principium operationis, qm̄ esset proximum & principale simul.

¶ Ad alteram vero confirmationem (si non velimus abuti vocabulis) negatur consequentia: qm̄ operari mediante virtute propria, vt quo, non est operari per accidens. Et ad probationē negat̄, ꝙ beatitudo comparetur ad potentiam substātiæ intellectualis: & ad ipsam substantiā intellectualē, vt color ad superficiem & substātiā corporeā. Ita ꝙ, quēadmodū color informaret superficiē, si esset separata a corpore, ita beatitudo potētiā, si esset separata a substātia. Dico. n. ꝙ ista cōditionalis est falsa: qm̄ beatitudo est essentialr̄ operatio vitalis, quam nō est itelligibile esse nisi viuentis. Tū ēt quia beatitudo nō pōt esse nisi in beato. Nō pōt F autem fingi, ꝙ potentia separata esset beata, quēadmodū superficies esset colorata: vn̄ nō solū antecedēs & cōsequēs illius conditionalis sunt impossibilia, sed etiam conditionalis ipsa.

¶ Ad secundam rationem Sco. conceditur, substantiam oportere fieri a substantia, tanquam a causa principali, non autem proxima. Et ad primā instantiam de causatione accidentis a substantia, dicitur, quòd nullum accidens causatur a substantia immediate per operationē mediā. Cū hoc tñ stat: ꝙ multa accidentia consequunt̄ substantiam & in genere causæ effectiuæ, & materialis, p modum naturalis sequelæ. Et hoc modo substātia est causa suarum passionum & potentiarū.

¶ Ad instantiam vero de propria causalitate causæ principalis, & superioris, dupliciter dici potest. Primo, negādo ꝙ substantia & sua potentia operatiua sunt, proprie loquēdo, causa principalis & instrumētalis, superior & inferior: & propterea, obiectiones non habēt locum. Et potest esse ratio negationis, quòd substantia & potentia operatiua concurrunt, non vt duæ causæ, sed vt causa, & quasi conditio causæ. Secundo potest dici, admittendo ꝙ se habeant nō vt causa superior & inferior, sed quodammodo vt principalis & instrumentalis. Et ꝙ instrumentum est duplex, coniunctum & separatum. Et rursus inter instrumenta coniuncta datur latitudo: quoniam calor & potentia augmentatiua, coniuncta instrumenta animæ dici possunt: potentia tamen magis coniunctum instrumentum est. Nec opus est, omne coniunctum instrumentum moueri a principali, sed operari principaliter, concurrente ad illud operari principali agente: quoniam sic large accipiendo instrumentum, hanc sufficit haberi instrumēti conditionem. Vnde nō oportet obiectis aliter respondere, supponentibus substantiam & potentiam operatiuam se habere vt duas causas.

¶ Ad id tamen quod tangitur de proximo principio elicitiuo generationis substantialis dicitur, quòd s̄m rem, gñatio substātialis instantanea, non est operatio aliqua, sed est terminus generationis transmutantis materiam vsq; ad hoc. Vnde non oportet quærere aliud illius principium, sed illud idem, quod in toto tempore præcedente generabat, in instanti vltimo illius temporis generat, terminando actionem suam.

¶ Et cum queritur: qūo alteratio, aut quodcunq; accidens virtute substātiæ substātiā faciat: qd est illa virt°? breuiter dico, dupliciter dici posse. Primo a qbusdā dr̄, ꝙ est res qdā intentionalis eo mō, quo intētio coloris dr̄ esse in aere: & ꝙ licet sit accidens s̄m esse, est tñ causaliter sobstātia, nō vt principalis cā, sed vt vis quodāmodo instrumētalis, quā cōstat posse esse imperfectiorē effectu: vt patet de formis seminū, & approbat̄ 12. Meta. tex. 40. Secūdo dr̄, ꝙ accidēs ipsum ex hoc ipso ꝙ est cōiūctū substantię, tale est eius organum coniunctum: & est ipsius virtus, nec oportet aliam superaddere virtutem. Et hoc puto verum in his, quæ non sunt vera instrumenta: sed ipsum & substantia sunt vna causa.

¶ Ad tertiam aūt rōnem dicitur primo: quòd illa propositio absoluta, Realiter distincta sunt separabilia ab inuicem, est falsa, ēt in doctrina sua: qm̄ partes essentiales simul sumptæ apud ipsum, distinguuntur realiter a toto: & tamen non posset alterum sine altero fieri. Deinde dicitur, quòd connexio necessaria inter substantiam & eius potentiam: dato ꝙ esset ex causalitate actiua, non tamen inferret substantiam esse immediatum principiū alicuius operationis, vt patet ex dictis: non infert etiam quòd Deus possit eas separare, quia potest supplere vicem causæ efficientis: quoniam hoc intelligitur de efficiente proprie, scilicet per operationem mediam. Tale autem non est substantia respectu suæ passionis, vt ex dictis iam patet.

¶ Ad illud qđ obiicit̄ de essētia angeli, dr̄, ꝙ substātia angeli ē elicitiuū principiū itellectiōis, sed potētia. Et quis substātia absque

media specie intelligibili ad intellectionem concurrat: non A tamen concurrit vt eliciens, sed vt fons intellectus in actu respectu sui: vt infra patebit.

¶ Ad vltimum vero de frigefactione aquæ calidę, dupliciter dicitur. Primo, quòd principium illius frigefactionis est forma mediante frigiditate, quæ in aliquo gradu in ea remansit: quoniam non potest totaliter ab ipsa expoliari. Nec obstat, quòd frigiditas illa sit minor calidi tate itroducta: quāuis enim sit minor formaliter, est tamen maior radicaliter, seu virtualiter, propter formā substantialem propriam eius radicē, cuius est virtus, & proprietas. Contingere autem potest, totum quodāmodo pati a toto, propter contrarietatem qualitatum actiuarum in toto existentium in continua pugna. Secundo dicitur, & melius, quòd frigesit per se a generante, & a forma propria, per modum tantum sequelæ, eo modo quo graue grauitando frangit prohibens ipsum descendere, & deorsum mouetur: Imaginādū est. n. & ita est, ꝙ quēadmodū ad formā grauis geniti extra locū suū, naturaliter sequeret̄ motus deorsum, nisi aliquid ꝓhiberet: ita ad formā aquæ sequitur esse frigidum in tanta pfectione. Et si impe C diatur a tanta perfectione, sequitur, remoto prohibente, frigefactionis motus. Et quemadmodum graue grauitando vincit ꝓhibens quandoque, ita frigidum frigendo vincit calidum prohibens. Qñ calidū illud, ab agente illud fouēte, destituitur. Et rursus, quēadmodū graue sequit̄ motus deorsum mediāte grauitate: ita aquā frigefactio, mediante frigiditate illa, a qua nō est denudabilis. Quòd autem altero istorum modorum, qui valde ꝓpinqui sunt, fiat, ex hoc patet, quia nisi sic dicatur, oportebit recurrere ad causas extrinsecas, puta ad continens: sed hoc non pōt rationabiliter dici. Tum quia aqua efficitur frigidior continente. Tum quia si circumscriberetur continens, aut poneretur neutrale, nihil minus aqua calida frigefieret: cuius signum euidēs est, quia aqua calida posita in continente nō calido, tepescit. Vnde continens, & quæcumque alia causa extrinseca, non potest poni nisi causa per accidens, vt remouens prohibēs. Oportet. n. naturalis accidentis alicuius, naturam causam ponere, quæ in- D trinsecum principium est, ut patet 2. Physi.

Articvlvs IIII.

Vtrum in angelo sit intellectus agens & possibilis.

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quòd in angelo sit intellectus agens & possibilis. Dicit enim Philosophus in 3. B de anima.* quòd sicut in omni natura est aliquid, quo est omnia fieri, & aliquid, quo ē omnia facere, ita etiam in anima. Sed angelus est natura quædam. Ergo in eo est intellectus agens & possibilis.

li. 3. de anima tex. 17. tom. 2.

¶ 2 Præt. Recipere est proprium intellectus possibilis: illuminare autē est proprium intellectus agētis: vt patet in 3. de anima.* Sed angelus recipit illuminationem a superiori, & illuminat inferiorē. Ergo in eo est intellectus agens, & possibilis.

li. 3. de anima tex. 2. 3. & 18. tom. 2.

Sed contra est, quòd in nobis intellectus agens & possibilis est, per comparationem ad phātasmata. Quę quidem cōparant ad intellectum possibilem, vt colores

¶ *Super quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum quartum.*

Titulus eget recordatione eorum, quæ traduntur in 3. de anima, vbi ponuntur in anima nostra duæ virtutes ad intelligendum concurrentes: vna actiua, vocata intellectus agens: & altera passiua, vocata intellectus possibilis. Hoc enim est quod vertitur nunc in dubium, de Angelis: An scilicet vis intellectiua angelorum, distinguatur in duas potētias, actiuam scilicet & passiuam, an non: hoc enim est quærere: vtrum in eis sit intellectus agens & intellectus possibilis.

¶ In corpore articuli, vnica conclusione quæsito respondet negatiue, scilicet. In angelis non est intellectus agens, neque possibilis, nisi æquiuoce, probatur: ratio necessitatis vtriusque intellectus non habet locum in angelis. ergo: antecedens declaratur, primo quo ad intellectum possibilem, secundo quo ad intellectum agentem. Possibilis enim ponitur propter potentiam ad actum duplicem, scilicet ad actum primum, & ad actum secun- E dum, qui nō habet locum in angelo quo ad naturalia, de quibus est sermo. Agens vero ponitur ꝓp defectum intelligibilis: quia scilicet oportet intelligibile in potentia, transferri ad ordinem intelligibilium in actu, quod etiam non habet locum in angelis: qa proprium intelligibile eorum, est quidditas immaterialis, de se intelligibilis, quemadmodum lumen est de se visibile.

¶ Circa rationem probantem non dari intellectum possibilem in angelis, obiectiones Scoti occurrunt in 2. dist. 3. q. vlt. directe intendentes confutare eam sic. In angelis est potentia receptiua specierum intelligibilium: ergo in eis est intellectus possibilis. Probatur consequentia: quia nihil refert: an potentia receptiua præcedat duratione actum receptum, an natura tm̄, in quo tu ponis differre intellectum angeli a nostro possibili. Et confirmatur: quia si Deus dedisset homini species intelligibiles, nihil minus haberet intellectum possibilem, vt patet in Christo.

¶ Contra rationem adductam de intellectu agente, arguit Scot. A ibidem: ostendens falsam esse minorem, & oppositum concludere. Quoniam primum, id est adæquatum obiectum intellectus angelici, quod dicis esse intelligibile in actu, aut est aliqua res singularis, aut vniuersalis: non singularis, quia nullum singulare continet virtualiter omnia cognoscibilia ab angelo. ergo est aliqua ratio vniuersalis per prędicationem ad omnia cognoscibilia ab angelo. & cum talia sint non solum immaterialia, sed etiā sensibilia, quæ sunt intelligibilia in potentia: ergo primū obiectū intellectus angelici, erit abstractum ab intelligibili in potentia. ergo non est ex se omnino intelligibile in actu: ergo debet poni intellectus agens in eis.

¶ Contra conclusionē instat ēt ibidē sic. Potentia actiua q̄ est pfectionis in creatura inferiori, non est neganda a creatura superiori. Intellectus agens est huiusmodi. ergo. Præterea. Natura nobilissima debet habere eas virtutes, quibus possit acquirere sibi perfectionem suam, si non habet eam: ergo natura angelica debet habere intellectum agentem & possibilem, vt possit sibi acquirere cognitionem: vniuersalium quidem si non haberet inditam, & singu- C larium quam non habet congenitam.

¶ Ad has obiectiones facile est respondere, si natura angelorum consideretur. Vt em̄ patet ex superioribus quæstionibus, natura angeli media est inter actum purum, & potentiam puram in genere intelligibilium. Tantumque obtinet perfectionis, vt ex eo quod habet perfectionis ac actualitatis, fluat intellectus nō informis: sed formatus naturis, omnium naturaliter cognoscibilium ab angelo: vt patet ex supradictis, & a philosophis tam Peripateticis, quàm Platonicis concorditer asseritur. Quàmuis ex eo quod habet potentialitatis, comparetur ad intellectū formatum, vt recipiens ad receptum. Quemadmodum in sensibilibus ex actualitate naturæ prouenit, quòd ex ea fluant proprietates, & ex potentialitate fit vt recipiantur in ea. Et quia natura sicut non deficit in necessariis, ita non abundat dando superflua: propterea nulli tali rei ad quam per modum sequelæ naturalis non impedibilis nata est sequi pfectio ꝓpria: oportuit naturā solicitari ad dandū sibi virtutes, quibus posset acquirere sibi D suam perfectionem. Cum enim talis natura sic sit instituta, ꝙ eā necessario comitatur sua perfectio, superflue adiunctæ essent virtutes, quibus naturaliter acquirere posset perfectionē, qua naturaliter carere non potest. Ex hac ēt radice manifeste prouenit, & quòd intellectus angelicus nullum habet obiectum motiuū eius quo ad actum primum, & quòd intellectus eius numquam naturaliter est in statu potentiæ: & consequenter nullo eget actiuo.

¶ Ad obiectiones autem in oppositū de intellectu possibili dicit̄, quòd nihil valent: quia nō distinguunt inter per se, & per accidens. Potētia. n. receptiua duplex est. Quædā per accidēs, coæua suo actui: & de tali ꝓcedunt obiectiones, q̄ imaginantur intellectū angelicū esse, sicut intellectū nostrū, cui accidere pōt quòd habeat species coæuas. Quędā vero est per se coæua suæ perfectioni, quia. s. est naturaliter inseparabilis ab ea, quēadmodum figura respectu cœli: & talis non potest vocari possibilis, qm̄ nūquā est in statu potentiæ. Vnde ridiculum esset dicere, quòd cœlū est E possibile respectu suæ figuræ, apud philosophos, vt patet 9. Met. tex. 17. & talis potentia est in intellectu angeli.

¶ Ad obiectiones vero de intellectu agente, dr̄ quòd peccāt. Primo, quia obiectū illud quod ponit̄ adæquatum p prædicationē, nō est vl̄e abstractū a sensibilib°, neq; totaliter, neq; partialiter. Sed ex hoc ipso factū, quòd illius species naturaliter sunt inditæ angelis: & ideo non oportet ponere aliquod agens ob illius abstractiones. Peccant secundo, quia necessitas ponendi intellectū agētem, non est ex parte obiecti inquātū est vl̄e p prædicationē, sed inquātum est in rerum natura actualiter perfectiuum & motiuum intellectus. ponitur enim vt cooperetur obiecto ad actuandum intellectum possibilem. Patet autem ex dictis, tale obiectū, scilicet in ratione motiui, nullum esse respectu angeli: nisi forte substantiā propriam, aut alicuius alterius superioris intelligentiæ, quas constat esse actus intelligibiles. Peccant tertio, quoniam obiectum per prædicationem adæquatum, commune est omnibus intellectibus, scilicet ens, aut verum: ac per hoc nullius

ad viſum, ad intellectum autem agenté vt colores ad lumen, vt patet ex 3. de anima*. Sed hoc non eſt in angelo. Ergo in angelo non eſt intellectus agens & poſſibilis.

Li.3.de anima.tex.18. tom.2.

RESPON. Dicendum, quòd neceſſitas ponendi intellectũ poſſibilem in nobis, fuit propter hoc, quòd nos inuenimur quandoque intelligentes in potentia & non in actu. Vnde oportet eſſe quandam virtutem, quæ ſit in potentia ad intelligibilia, ante ipſum intelligere, ſed reducitur in actum eorum, cũ fit ſciens, & vlterius cum fit conſiderans. Et hæc virtus vocatur intellectus poſſibilis. Neceſſitas autem ponendi intellectum agentem fuit, quia naturæ rerum materialium, quas nos intelligimus, non ſubſiſtunt extra animam immateriales & intelligibiles in actu, ſed ſunt ſolum intelligibiles in potentia extra animam exiſtétes. Et ideo oportuit eſſe aliquam virtuté, quæ faceret illas naturas intelligibiles actu. Et hæc uirtus dicitur intellectus agens [e] in nobis. Vtraque autē neceſſitas deeſt in angelis: quia neque ſunt quãdoque intelligẽtes in [d] potẽtia tm̃ reſpectu eorũ q̃ naturaliter ĩtelligũt: neq; intelligibilia eorũ ſunt intelligibilia in potẽtia, ſed in actu. Intelligunt.n. primo & principaliter res immateriales, vt infra patebit*. Et ideo non poteſt in [d] eis eſſe intellectus agẽs & poſſibilis, niſi æquiuoce.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Philoſophus intelligit iſta duo eſſe in omni natura, in qua cõtingit eſſe generari vel fieri, vt ipſa verba demonſtrant. In angelo autem non generatur ſcientia, ſed naturaliter adeſt [e] Vnde non oportet ponere in eis agens & poſſibile.

AD 2m dicendum, quòd intellectus agentis eſt illuminare: non quidem [q] alium intelligẽtem, ſed intelligibilia in potentia inquantum per abſtractionem facit ea intelligibilia actu. Ad intellectum autem poſſibilem, pertinet eſſe in potentia reſpectu naturalium cognoſcibilium, & quandoque fieri actu. Vnde quòd angelus illuminat angelum, non pertinet ad rationem intellectus agentis. Neque ad rationem intellectus poſſibilis pertinet, quòd illuminat de ſupernaturalibus myſterijs, ad quę cognoſcenda quandoque eſt in potentia. Si quis autem velit hæc vocare intellectum agenté & poſſibilem, æquiuoce dicet, nec de nominibus eſt curandum.

ARTICVLVS V.

Vtrum in angelis ſit ſola intellectiua cognitio.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ in angelis non ſit ſola intellectiua cognitio. Dicit enim Auguſt.*8. de Ciuitate Dei, quòd in angelis eſt vita, quæ intelligit & ſentit. Ergo in eis eſt potentia ſenſitiua

¶ 2 Præt. Iſidorus † dicit, ꝙ angeli multa nouerunt per experiẽtiam, Experiẽtia aũt fit ex multis memorijs, vt dr̃ in 1. Metaphyſi.* Ergo in eis eſt etiã memoratiua potẽtia.

¶ 3 Præt. Dionyſ. † dicit 4. cap. de Diui. nominib. quòd in dæmonibus eſt phantaſia proterua. Phantaſia autem ad vim imaginatiuã pertinet. Ergo, in dæmonibus eſt vis imaginatiua. Et eadem ratione in angelis, quia ſunt eiuſdem naturæ.

SED CONTRA eſt, quod Gregorius.* dicit in Homilia de Aſcenſione, quòd homo ſentit cum pecoribus, & intelligit cum angelis.

RESPON. Dicendum, quòd in anima noſtra ſunt quædam vires, quarum operationes per organa corporea exercentur, [e] & huiuſmodi vires ſunt actus quarundam partium corporis, ſicut eſt viſus in oculo, & auditus in aure. Quędam vero vires animæ noſtræ ſunt, quarum operationes per organa corporea nõ exercẽtur, vt intellectus & voluntas: & hm̃oi nõ ſunt actus aliquarum partium corporis. Angeli autem non habent corpora ſibi naturaliter vnita. vt ſupra ex dictis patet.* Vnde de viribus animæ non poſſunt eis cõpetere niſi intellectus [d] & voluntas. Et hoc etiam Commentator dicit 12. Metaphyſico. quòd ſubſtantiæ ſeparatæ diuiduntur in intellectum & voluntatem. Et hoc conuenit ordini vniuerſi, vt ſuprema creatura intellectualis ſit totaliter intellectiua, & non ſecundum partem, vt anima noſtra. Et pp hoc ẽt angeli vocãtur intellect' & mentes, vt ſupra dictum * eſt.

Ad ea vero, quæ in contrarium obiiciuntur, poteſt dupliciter reſponderi. Vno modo, ꝙ authoritates illæ, loquuntur ſecundũ opinionem illorum, qui poſuerunt angelos & dęmones habere corpora naturaliter ſibi vnita. Qua opinione frequenter Auguſtinus * in libris ſuis vtitur, licet eam aſſerere non intendat. Vnde dicit 21.* de Ciuit. Dei, quod ſuper hac inquiſitione non eſt multum laborandum. Alio modo poteſt dici, quòd authoritates illæ, & conſimiles, ſunt intelligendæ [d] per quandam ſimilitudinem, quia cum ſenſus certam apprehẽſionem habeat de proprio ſenſibili, eſt in vſu loquẽtium, vt etiam ſecundum certam apprehenſioné intellectus aliquid ſentire dicantur. Vnde etiam ſententia nominatur. Experientia vero angelis attribui poteſt per ſimilitudiné cognitorum, & non per ſimilitudinem virtutis cognoſcitiuæ. Eſt enim in nobis [d] experientia dum ſingularia per ſenſum cognoſcimus. Angeli autem ſingularia cognoſcunt, vt infra patebit, * ſed non per ſenſum. Sed tñ memoria in angelis poteſt poni ſecundum quod ab Aug.* ponitur in mente, licet non poſſit eis competere ſecũdũ quod ponitur pars animę ſenſitiuæ. Similiter dicendum, quòd phantaſia proterua attribuitur dęmonibus, ex eo quòd habent falſam practicam exiſtimationem de vero bono. [e] Deceptio autem in nobis proprie fit ſecundum phantaſiam, per quam interdum ſimilitudinibus rerũ inhęremus, ſicut re bus ipſis, vt patet in dormiẽtibus & amentibus. [e]

Commentary (left page):

intellectus propria venanda ſunt. Sed proprium obiectum cuiuſque intellectus eſt ens, & verum modificatum in per ſe primo obiecto motiuo, vel quaſi motiuo illius. Quemadmodum ad intellectum noſtrum ſe habet quod quid erat rei ſenſibilis, & ad quemlibet angelum ſe habet ſubſtantia propria: & penes talia obiecta diſtinguuntur inter ſe intellectus, & propriæ eorum conditiones accipiuntur. Vnde poſſet dici, & bene, quòd obiectũ primo, & p̃ ſe adæquatum in ratione motiui naturalis intellectus angelici cuiuſlibet, eſt res ſingularis in eſſendo, ſcilicet eſſentia propria. Et cum obiicitur quòd non continet virtualiter omnia, dicendum eſt, quòd non eſt opus obiectum continere virtualiter omnia, ſed ſat eſt quòd contineat omnia naturaliter cognoſcibilia, ſecundum conditiones naturaliter cognoſcibiles a tali intellectu repræſentatiue: & hoc conuenit eſſentiæ angeli, diuerſimode tamen reſpectu diuerſorum: quoniam ſuperiora repræſentat quaſi vt effectus cauſam: Inferiora vero econuerſo: quaſi vt cauſa effectum. & vniuerſaliter tã ſuperiorum, quàm inferiorum repræſentatiuas ſpẽs virtualiter cõtinet, quã uis non eorum naturas: & hoc vltimum ſufficit. Quoniam ſat eſt, quòd primum obiectum contineat virtualiter cognitiones omnium. Diuini nãque obiecti propriũ eſt, & cognitiones, & naturas omnium continere.

¶ Ad obiectiones vero contra concluſionem iã patet ex dictis: quoniam falſum eſt, quòd intellectus agẽs pertineat ad pfectionem ſimpl'r naturæ humanæ, ſed pertinet ad perfectionem ei' inquantum eſt natura imperfecta, immo imperfectiſſima in genere intellectualium: quoniam pertinet ad pfectionem acquiſitiuam propriæ perfectionis, quæ præſupponit eius naturalem abſentiã quæ imperfectioné importat manifeſtẽ. Vnde illa propoſitio, Potentia actiua, quæ eſt perfectionis &c. non eſt vera, niſi de perfectione ſimpliciter: quoniam multa pertinent ad perfectionem inferiorum, quę eſſent imperfectiones in ſuperioribus Patet etiam falſum eſſe, quòd in omni natura ponendæ ſunt virtutes quibus poſſet acquirere ſuam perfectionem ſi careret illa, quoniam hoc non habet locum, niſi in his quæ naturaliter carere poſſunt ſua perfectione. Alioquin oporteret etiam in Deo ponere intellectum agentem & poſſibilem. De cognitione autem ſingularium, inferius erit ſermo, pro nunc autem negatur intellectum angeli eſſe in potentia naturali ad quemcumque actum primum, ſiue ſit obiectũ vl'e, ſiue ſit ſubiectum ſingulare.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæ quartæ Art. quintum.*

TItulus clar' eſt. ¶In corpore articuli vna eſt concluſio reſponſiua. In angelis ẽ ſola intellectiua cognitio. Probatur quadrupliciter. Primo ratione tali, In angelis, de virtutib' aiæ ſunt ſolæ illæ, quæ non ſunt actus corporis: ergo in eis eſt tantum intellectus, & voluntas. ergo in eis eſt ſola intellectiua cognitio. Antecedens patet: quia angeli non habent corpora naturaliter vnita. Prima vero conſequentia declaratur, diſtinguendo duplex genus potentiarum animæ, ſ. organicarũ, & non organicarum: ſecunda vero relinquitur p̃ ſe nota. Secundo p̃batur authoritate Auer. 12. Meta. commentario 37. Tertio probatur ex cõgruentia ordinis vniuerſi, quia ſcilicet, infima pars eſt tota ſenſibilis: & media, partim de genere ſenſitiuo, & partim de genere intellectiui: vnde reſtat, vt ſuprema ſit intellectiua totaliter. Quarto, ex nominibus, quia vocantur mentes, & intellectus, idem ſuadetur. ¶Circa primam cõſequẽtiam dubium occurrit. Q'm mala videtur, ex eo quòd in angelis eſt etiam potentia motiua, q̃ non eſt actus alicuius corporis.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd, vt patet tertio de Anima, motiuum ſecundum locum ex parte animæ, coincidit cum appetitiuo: quàmuis ex parte corporis aliquid addat. Vnde cum in angelis non ſint corpora, vis motiua eorum cum appetitiua coincidit. Propterea dixerũt Ariſtoteles, & Auerroys loco allegato, quòd intelligentiæ mouent amando, & deſiderando intellectualiter. Et propterea conſequentia fuit optima, vis enim motiua, vt non eſt virtus organica, non differt ab intellectu & voluntate. Poteſt quoque & tutius dici; quòd quia excluſio non fit a concomitantibus, non eſt excluſa potentia motiua ex affirmatione intellectus & voluntatis tantum. Comes enim eorum inſeparabiliter eſt.

Margin: 391; D. 134.; Q. ſequẽti ar.2.; D. 136. 137. 146.; 281; 291; D. 126. 147.

QVAESTIO LV.

De medio cognitionis angelicæ, in tres articulos diuiſa.

CONSEQVENTER q̃ritur de medio cognitionis angelicæ.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶Primo. Vtrũ angeli cognoſcant omnia per ſuam ſubſtantiam, vel per aliquas ſpecies.

¶ Secũdo. Si per ſpecies: vtrum p̃ ſpecies connaturales, vel per ſpecies a rebus acceptas.

¶Tertio. Vtrum angeli ſuperiores cognoſcant per ſpecies magis vniuerſales, q̃ inferiores.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angeli cognoſcant omnia per ſuam ſubſtantiam.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ angeli cognoſcant oĩa per ſuam ſubſtãtiam. Dicit.n. Diony.* 7.c. de Diui.nom. quòd angeli ſciunt ea, quæ ſunt in terra, ſecundum propriã naturam mentis. Sed natura angeli eſt eius eſſentia. Ergo angelus per ſuam eſſentiã res cognoſcit.

¶ 2 Præt. Secundum Philoſophum in *12. Metaphy. & in 3. de anima, in his quæ ſunt ſine materia, idem eſt intellectus & quod intelligitur. Id autem quod intelligitur, eſt idem intelligenti, ratione eius quo intelligitur. Ergo in his, quę ſunt ſine materia, ſicut ſunt angeli, id quo intelligitur, eſt ipſa ſubſtantia intelligentis.

¶3 Præt. Omne quod eſt in altero, eſt ĩ eo p̃ modũ eius in quo eſt. Sed angelus habet naturã intellectualé. ergo quicquid eſt in ipſo, eſt in eo p̃ modũ ĩtelligibilé. Sed omnia ſunt in eo: quia inferiora in entibus ſunt in ſuperioribus eſſentiali ter, ſuperiora vero ſunt in inferioribus participatiue. Et ideo dicit Dion.* 4. cap. de diui.nomi. quòd Deus tota in totis cõgregat, id eſt omnia in omnibus.

Commentary (right page):

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæquintæ Articu. primum.*

IN titulo nota quatuor terminos. Primo, ly itelligãt: ſtat enim pro cognitione diſtincta. Secũdo ly omnia: diſtribuit namque p̃ omnibus rebus, & rerum prædicatis ac conditionibus naturaliter cognoſcibilibus ab angelo. Tertio, ly per, denotat habitudinem cauſæ formalis, eo modo quo ratio intelligendi formaliter ad intellectionem concurrere creditur. Quarto, ly ſubſtantiam ſuam, intellige cum præciſione, id eſt ſolam, ad excludendũ ſpecies intelligibiles & ſuperiores ſubſtãtias, ita quòd ſenſus quæſtionis eſt: vtrũ eſſẽtia angeli ſit ſufficiens ratio intelligendi omnia ab angelo naturaliter cognoſcibilia, tãtum, quantum poteſt illa cognoſcere.

¶In corpore eſt vna concluſio reſponſiua quæſito negatiue, ſcilicet. Angelus non cognoſcit omnia per eſſentiã ſuã, ſed per ſimilitudines ſuperadditas. Probatur ſic. Nulla forma complete perficit aliquam potentiam, niſi contineat omnia ad quæ ſe extendit potentia illa: ſed eſſentia angeli ſe habet vt forma reſpectu ſuæ intellectiuæ potentię: & non continet omnia quæ poteſt angelus intelligere: ergo nõ eſt ei forma adęquata: & conſequẽter non omnia per illam intelligit angelus. Maior propoſitio declaratur a poſteriori, in forma & materia ſenſibilium: minor vero, quo ad primam partem probatur: quia quo intellectus intelligit, ſe habet ad ipſum vt forma eius. Quod probatur, quia quo agens agit eſt forma. Secunda vero pars probatur, quia intellectus angelicus extendit ſe ad omnia. Quod probatur, quia ens & verum eſt obiectum intellectus omnis. Eſſentia autem angeli non continet in ſe omnia. Quod probatur. Tum, quia eſt determinata ad genus & ad ſpeciem. Tum, quia cõtinere in ſe omnia, eſt propriũ eſſentiæ diuinæ, quæ eſt infinita ſimpliciter. Nota primo, quòd ſecunda pars concluſionis per modum cuiuſdam ſequelæ a Sancto Thoma appoſita ẽ, & non probata, ſed quaſi per ſe nota dimiſſa, apud ſupponentes, angelos habere cognitioné de rebus omnibus ſecundum proprias rationes earum, & cõcedentes dari ſpecies intelligibiles. Vnde duæ hic annectuntur queſtiones. Altera: an angeli cognoſcant omnia ſecũdum proprias rationes. Altera: an dentur ſpecies intelligibiles. Et ſecunda quidem ſeorſum tractabitur. Ad primam autem, quia directe ſpectat ad p̃poſitum, & expreſſe hoc ſumitur in minore: eſſet nunc dicendum, niſi inferius multis q̃ſtionib' ſingillatim diſcutienda eſſet, vnde pro nunc ſupponatur. Nota ſecundo, quòd in præſenti ratione ſupponitur, eſſentiam angeli poſſe eſſe ei rationem intelligendi: et diſcutitur: an reſpectu omnium intelligibilium ab eo, ſit ratio, an non reſpectu omnium. Illud autem quod præſupponitur, in ſequenti q̃ſtione articu. 1. explanabitur, & diſcutietur: hoc autem tanquam communiter confeſſum ſupponitur. Nota tertio, quod continentia, de qua eſt ſermo in maiore & minore, eſt continentia completa, ſiue formalis ſiue virtualis ſit: completa autem continentia dicitur, quando aliquid continetur ſecũdum omnes ipſius conditiones formaliter, vt genus in ſpecie, vel virtualiter, vt creaturæ ſunt in creatoris potentia. Nam niſi de huiuſmodi continẽtia ſit ſermo, forma nõn adæquaret potentiam quantumcumque eſſet continens alias. Et ſic minor clara eſt: quoniam eſſentia angeli ſola, etſi ſit inferiorum quaſi exemplar, & ſuperiorum quaſi effectus, & ex ea fluant ſpecies omnium, in ſe tamen ſecundum ſe ſolam, non æquiualet ſpeciebus ex ea fluentibus: quoniam multa addunt in repræſentando, quæ ſola per ſe ipſam repræſentare nequit,

Margin: D.136.; Art.3.hui' q. ad 1. arg.; Aug. lib.2. ſuper Gen. c.17. ad finẽ: & li.3. c.10.; Lib.21. de Ciuit. Dei. c.10. paulo poſt princ. tom.5.; D.766.; D.142.; Q.57. ar.2.; Li.10. de Trinit. c.11. tom.3.; 289; 291; 280; 2.di.12.ar.3.5. Et 3.d.14.ar.1.q.2.cor.& 1.; * Cap. 7. a medio.; *Li.12.Meta.tex.51. Et 3.de anima.tex.15. tom.2.; Cap.4.par.1.parũ ante mediũ.

Ergo angelus omnia in sua substātia cognoscit. F

Sed contra est, quod Dionysi.* dicit in eodem capite, ꝙ angeli illuminantur rationibus rerum. ergo cognoscūt per rationes rerum, & non per propriam substantiam.

Respon. Dicendum, quòd illud, quo intellectus intelligit, cōparatur ad intellectum intelligentem, vt forma eius, [c] quia forma est quo agens agit. Oportet autē ad hoc quòd potentia perfecte cōpleatur per formam, quòd omnia contineantur sub forma, ad quæ potentia se extendit. Et inde est, quòd ī rebus corruptibilibus, forma non perfecte complet potentiam materiæ: [c] quia potentia materiæ ad plura se extendit, quàm sit continentia formæ huius, vel illius. Potentia autem intellectiua angeli se extendit ad intelligendū omnia: quia obiectum intellectus est [d] ens, vel verum commune. [e] G

H Ipsa autem essentia angeli non cōprehendit in se omnia, cum sit essentia determinata ad genus & ad speciem. Hoc autem proprium est essentiæ diuinæ, quæ infinita est, vt in se simpliciter omnia comprehendat perfecte. [c] Et ideo, solus Deus cognoscit omnia per suam essentiā: angelus autem per suam essentiam non potest omnia cognoscere, sed oportet intellectum eius, aliquibus speciebus perfici ad res cognoscendas.

Ad primvm ergo dicendum, quòd cum dicitur angelum secūdum suam naturam res cognoscere: ly secundum, non determinat medium cognitionis, quod est similitudo cogniti: sed virtutem cognoscitiuam, quæ conuenit angelo secundum suā naturā. I

Ad 2[m] dicendum, quòd sicut sensus in actu est sensibile in actu, [c] vt dicitur in 2. de Anima, non ita, quòd ipsa vis sensitiua sit ipsa similitudo sensibilis, q̄ est in sensu: sed quia ex vtroq; fit vnum, sicut ex actu & potentia: ita & intellectus [d] in actu, dicitur esse intellectum in actu: non quòd substantia intellectus sit ipsa similitudo per quam intelligit, sed quia illa similitudo est forma eius. Idem est autem quod dicitur: in his quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur, ac si diceretur: quòd intellectus in actu, est intellectum in actu. Ex hoc enim aliquid est intellectum in actu, quòd est immateriale. [e]

417 Ad 3[m] dicendum, quòd ea quæ sunt infra angelum, & ea quæ sunt supra ipsum, sunt quodammodo in substantia eius: & non quidem perfecte, neque secundum propriam rationem, cum angeli essentia finita existens, secundum propriam rationem ab alijs distinguatur, sed secundum quandam rationem communem. [c] In essentia autem Dei, sunt omnia perfecte, & secundum propriam rationem, sicut in prima & vniuersali virtute operatiua, [c] a qua procedit quicquid est in quacumque re proprium, vel commune. Et ideo, Deus per essentiam suam habet propriam [d] cognitionem de rebus omnibus: non autem angelus, sed solam communem. K

nequit, Quia ea, quæ repræsentātur, in solo Deo continētur, secundum omnes eorum conditiones, quia addunt aliquid positiui, qđ in angelorum essentiis non continetur: quia sunt finitæ.

Cap.4.non remote a princ.

Nota quarto, quòd cum in litera probatur, quòd quo intellectus intelligit,
832 est forma eius, quia
417 quo agens agit, est forma eius: sumitur agens & agere communiter, vt etiam comprehendit actionem immanentem, quæ non est actio, sed qualitas, vis
338 tamen rationis non
399 infirmatur ex hoc, immo valida magis redditur: Quoniam si intelligere est tale agere, qđ est esse tale, a fortiori sequitur, ergo quo sic
D.752. agit, est eius forma:
276 quia est quo intelligens habet tale esse.

23
85

81
a
425
D.762.

417
417
a
D.472.

Articvlvs II.

Vtrum angeli intelligant per species a rebus acceptas.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, quòd angeli intelligant per species a rebus acceptas. Omne enim quod intelligitur per aliquam sui similitudinem, in intelligente intelligitur. Similitudo autem alicuius in altero existens, aut est ibi per modum exemplaris, ita quòd illa similitudo sit causa rei: aut est ibi per modum imaginis, [c] ita ꝙ sit causata a re: oportet igitur quòd omnis sciētia intelligentis, vel sit causa rei in intellectæ, vel causata a re. Sed scientia angeli, non est causa rerum existentium in natura, sed sola diuina scientia. [c] Ergo oportet, ꝙ oēs species, per quas intelligit intellectus angelicus, sint a rebus acceptæ.

§ 2 Præt. Lumen angelicum est fortius quàm lumen intellectus agentis in anima. Sed lumen intellectus agentis abstrahit species intelligibiles a phantasmatibus. ergo lumē intellect⁹ angelici potest abstrahere species, etiam ab ipsis rebus sensibilibus. Et ita, nihil prohibet dicere, quòd angelus intelligat p species a rebus acceptas.

§ 3 Præt. Species quæ sunt in intellectu, indifferenter se habent ad præsens & distans, nisi quatenus a rebus sensibilibus accipiuntur. Si ergo angelus non intelligit per species a rebus acceptas, eius cognitio indifferenter se haberet ad propinqua & distantia, et ita frustra secundum locum moueretur.

Sed contra est, quod Dion. dicit * 7. cap. de diui. nom. ꝙ angeli non congregant diuinam cognitionē a rebus diuisibilibus, aut a sensibilibus.

Respon. Dicendum, quòd species per quas angeli intelligūt, non sunt a rebus acceptæ, sed eis connaturales. Sic. n. oportet intelligere distinctionem spiritualium substantiarum & ordinem, sicut est distinctio & ordo corporaliū. [e] Suprema autem corpora habēt potentiam in sui natura totaliter perfectam per formam. In corporibus autem inferioribus, potentia materiæ non totaliter perficitur p formam, sed accipit nunc vnam, nunc aliam formam ab aliquo agēte. Similiter & inferiores substantiæ intellectiuæ, scilicet animæ humanæ, habent potentiam intellectiuam, non completam naturaliter. Sed completur in eis successiue: [c] per hoc quòd accipiunt species intelligibiles a rebus. Potentia vero intellectiua in substantijs spiritualibus superioribus, ideſt ī angelis, naturaliter completa est per species intelligibiles connaturales, inquantum habent species intelligibiles connaturales ad omnia intelligenda, [c] quæ naturaliter cognoscere possunt. Et hoc etiā ex ipso modo essendi huiusmodi substantiarum apparet. Substantiæ enim spirituales inferiores, B scilicet animæ, habēt esse affine corpori, inquantum sunt corporum formæ, & ideo ex ipso modo essendi cōpetit eis vt a corporibus, & per corpora suam perfectionem intelligibilem consequantur, [e] alioquin, frustra corporibus vnirentur. Substantiæ vero superiores, ideſt angeli, sunt a corporibus totaliter absolutæ immaterialiter, & in esse intelligibili subsistentes: & ideo suam perfectionem intelligibilem consequuntur per intelligibilem effluxum, quo a Deo

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquintæ Artic. secundum.*

Titul⁹ clarus est. ¶ In corpore articuli vna est conclusio rñsiua. Spés p quas angeli intelligunt, non sunt a rebus acceptæ, sed sūt eis connaturales. Et probatur tripliciter, duabus rationibus, & vnica authoritate Augustini. Prima ratio est. Distinctio, ordoque corporalium habet, vt corpora inferiora sint in potentia ad perfectiones suas, & successiue acqrant eas: corpora vero superiora congenitas habeant suas perfectiones, sintque naturaliter completa &c. ergo distinctio ordoque substantiarū intellectualium hoc idem habebunt, vt scilicet inferiores intellectus sint in potentia ad suas perfectiones: superiores vero habeant eas naturaliter cōgenitas. Tales autem perfectiones sunt species intelligibiles. ergo.

281

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd Scotus in 2. dist. 3. q. vltima, dicit hāc rōnem non concludere ppositum, sed magis oppositum. Quia perfectiones cœlestes sunt causabiles a Deo solo: perfectiones vero angelicæ sunt causabiles a creaturis. Ex hoc enim sequitur, & quòd ratio non concludit: quia non est idem iudicium de vtrisque; & quòd inferat oppositum: qa perfectiones causabiles a creaturis, facit prouidentia diuina per secundas causas. Constat autem quòd obiectum & intellectus, possunt causare speciē: ergo. Durādus quoque tripliciter dicit hanc rationem peccare. Primo, in proportionalitate corporum superiorum ad inferiora, & angelorū ad animas nostras: quia aut intelligitur vniuersaliter, & sic est falsa: quoniam superiora corpora generāt inferiora: angeli autem non generant animas: aut particulariter, & sic nihil cōcludit. Secundo, in complemento naturali corporum cœlestium: quia aut intelligit de perfectione substantiali, & sic non est ad propositum, aut de accidentali etiam, & sic falsum assumit, quia luna & stellæ recipiunt lumen a sole. Tertio, ducendo ad impossibile: quia stantibus assumptis ppositionibus tuis, sequeretur quòd angelus eēt sic naturaliter perfectus: quòd non eēt in potentia ad aliquam accidentalem perfectionē, & consequēter nullam de nouo posset habere actualem cognitionem: quod tu negares. A

293
428
373

415

¶ Ad has obiectiones facile respondetur, notando duas distinctiones. Prima est de perfectionib⁹ angelicis, siue cœlestibus, quòd dupliciter possumus de eis loqui. Vno modo secundum rationem communem, & sic vtreque sunt causabiles a creaturis. Figura enim motus, & lumen, & species intelligibiles in communi, entia sunt, acquisibilia per actionem creaturarum de nouo. Alio modo secundum proprias rationes, prout & inquantum sunt in tali, & tali natura, scilicet cœlesti & angelica. Et hoc pacto, supponere perfectiones angelicas esse causabiles ab extra, aut non causabiles, est petitio principii: quia C hoc est quod quærēdo vertitur in dubium. Et Sanctus Thomas rationabiliter ex hoc, quòd natura indidit corporibus cœlestibus perfectiones suas, quæ tamen in communi sunt de nouo acquisibiles, intulit a fortiori, intelligentias esse tales naturas, quibus congenitæ sint propriæ perfectiones, quæ etiam in communi sunt de nouo acquisibiles. Et ex hoc a priori sequitur, quòd neutrę vt in tali natura sunt, sunt causabiles ab extra, sed ab actore naturæ tantum. Et ex hoc patet responsio ad Scotum. Secunda distinctio est de potentia, quia vt dicitur 8. Phys. dupliciter contingit aliquid esse in potentia, scilicet essentiali, idest, ad actum primum, aut accidentali, ideſt ad actum secūdum. Et vt patet in 2. & 3. de Anima, intellectus tunc dicitur esse in potentia essentiali, quando est sicut tabula nuda. Tunc autem in potentia accidentali, quando est sicut sciens, non actu intelligens. In proposito ergo, sermo est de potentia essentiali, & ad perfectionem secundum actum primum: non aliquam, D sed omnem, tam substantialem quàm accidentalem, naturalem tamen. Vnde ad primam instantiam dicitur, quòd obiectio est satis puerilis: quoniam aliud est arguere ex propositionibus particularibus, & aliud est arguere ex vna conditione particulari alicuius naturæ. Arguimus enim hic ex ista corporum cœlestium conditione: quia scilicet sunt naturaliter completa, & tamen facimus propositionem vniuersalem de omnibus corporibus primis. Vnde proportionalitas illa est particularis quo ad conditionem, in qua attenditur, & est vniuersalis quo ad prædicationem.

81

¶ Ad secundam vero instantiam dicitur, quòd corpora cœlestia quamuis comparentur ad perfectiones accidentales, vt potentia ad actum, quia se habent vt receptiuum ad receptum: non tamen sunt in potentia essentiali aut accidentali, respectu earum. Vnde non est ad propositum talis potentialitas.

¶ Ad tertiam vero instantiam dici potest dupliciter. Primo, ꝙ proportionalitas inter angelos & corpora cœlestia, magis attenditur secundum potentiam essentialem quàm accidentalem, qa E actus secundus corporū est operatio transiens: angelorū vero immanens, actus vero primus, vtrobique est in eo: cuius est, & quo ad hoc eiusdem ordinis. Tum, quia actus primus vtrobiq; est naturalis: actus vero secundus non, sed angelorum est operatio libera, corporū vero naturalis. Et propterea, hæc absque imperfectione non essent in potentia accidentali. Illi vero ex libertate, in natura tñ finita, habent potentiam accidentalem. Secūdo dici potest, quòd quemadmodū in corporibus cœlestibus potest de nouo aliquid acquiri partialiter, vt patet de partibus motus & terminis eius, & similiter de partibus lunæ, quo ad illuminari: ita in angelis est potentia accidentalis ad aliquam nouam cognitionem, proportionaliter enim se habent. Corpora nāq; cœlestia semper mouentur, & tamen mutanē de termino in terminum: & luna semper illuminatur, & tamen semper mutatur. Angeli autem & semper actu intelligunt, saltem seipsos, & mutantur de vna intellectione in aliam, respectu aliorum cognitorum.

¶ Secunda ratio est: modus quo res naturaliter perficitur, causatur ex naturali modo essendi eiusdem. Cuius signum est. ꝙ in anima nostra, cuius naturalis modus essendi est esse in corpore, naturalis etiam modus quo perficitur est, vt accipiat a corpore: alioquin frustra vniretur corpori, cum materia sit propter formam, & nō ecōuerso. Sed angeli subsistūt absque omni coniūctione ad corpus, ergo perficiuntur absque acceptione a corpore, per influxum intelligibilem, ab actore naturæ. 58 494 260

¶ Circa hanc rationem Scot. vbi supra dicit, quòd quàmuis ex modo essendi animæ, concludatur modus quo perficitur, ex incorporeitate tamen angeli, non potest concludi, quòd non perficiatur ab obiecto corporeo: quoniam independentia a corpore, vt materia, nō infert independentiam a corpore vt obiecto.

¶ Ad hoc dicitur, quòd processus Sancti Thomæ iuxta doctrinā traditam 1. Posteriorum procedit, scilicet, Si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis: & tenet in causis propriis. Si enim propria causa, quare anima accipit perfectionem suam a corpore, est modus essendi eius: consequens est, quòd negatio talis modi essendi, erit causa negationis talis modi perficiendi, immo oppositus modus essendi, erit causa oppositi modi perficiendi. Quòd autem modus essendi animæ sit propria causa modi perficiendi passiue, probatur a S. T. quia aliter vnio animæ intellectiuæ ad corpus, quæ importat talem modum essendi, frustra esset. Et tenet sequela, quia talis vnio, aut est primo propter bonum animæ, aut propter bonum corporis. Sed hoc non potest dici, quia forma non est propter materiam. relinquitur ergo illud, quia materia est propter formam. Constat autem proprium bonum animæ intellectiuæ in pfectione intellectuali cōsistere. Et ex hoc patet ꝙ indepēdētia naturalis a corpore vt a materia, infert indepēdētiā ab eodē, vt obiecto.

¶ Sed contra hoc tamen instat iterum Scotus in 4. distin. 45. dicens, dupliciter posse solui hanc rationem, primo dicendo, quòd non sequitur, animam frustra vniri, si per hanc viam, & per aliā possit perfectio acquiri: sicut non sequitur, frustra potionem sumere infirmum, qui etiam per sectionem absque potione posset sanari. Secundo, dicendo quòd anima non vnitur propter bonum proprium, nec materiæ, sed totius compositi, & sic vtroque modo negatur, quòd modus essendi talis, sit propria causa talis modi perficiendi.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd in generatione entium & perfectorum, non contingit ponere plures modos, vt patet in naturalibus, non ergo est rationabile, perfectionem substantiæ intellectualis pluribus modis posse naturaliter fieri: quoniam vnius naturæ, vnus est modus naturalis suæ perfectionis. Secundo, quòd frustra fit per plura, quod fit per pauciora æque bene. Sed sic esset in proposito, immo melius anima perficeretur immediate ab obiecto, quàm a vice obiecto, ideſt phantasmate: igitur aut iste non erit naturalis, aut ille.

¶ Ad secundum autem dicitur, quòd quia intellectuale vt sic, non est actus corporis, consequenter vt sic, non est pars compositi corporei: ergo loquendo de substantia intellectuali formaliter, non potest dici quòd primo est propter compositum, nisi assignetur ratio, quare vnibilis est corpori. Nec potest dici, qa est talis forma, puta intellectiua simul & sensitiua, quia de hac coniunctione quæritur eodem modo, aut propter bonum sensitiui aut intellectiui: Non primum, quia illud est vt materia. Ergo secundum, s. vt a sensibus accipiat: & habetur intentum.

¶ In responsione ad secundum, vbi ponuntur duæ viæ respondendi, aduerte, quòd Scotus in locis allegatis impugnat primā responsionem tripliciter. Primo, contra eius efficaciam arguit sic: Esse imaginabile, aut ponitur medium inter esse intelligibile & sensibile ex parte obiecti, seu rei cognitæ, aut ex parte intellectus, seu potentiæ abstrahentis. Si ex parte rei, sequeretur, ꝙ ēt Deus non posset intelligere lapidē, nisi media imaginatione, aut eē imaginabili. Si ex parte intellect⁹, argumētū nō cōcludit. qa stat quòd aliquid sit mediū virtuti inferiori & tñ non sit mediū virtuti

Universidad de Deusto
Biblioteca

virtuti superiori, sicut (verbi gratia) gradus caloris vt quatuor, habet rationem medii, respectu virtutis calefactiuæ debilis, paulatim calefactientis: & non virtutis vehementis, subito magnum calorem inducentis.

¶Secundo ad idem arguit sic. Nihil est in phantasmate, p quod sufficiat ad causandum speciem intelligibilem in suo ordine, quod non eminentius sit in re, cuius est phantasma, ergo res sensibilis in se ipsa, potest communicare speciem. igitur phantasma est mediū per accidens, id est pro statu isto. Antecedens probat: quia phantasma per hoc tantum agit, qa est repræsentatiuum obiecti.

284 * Li.2. sup Gene. c. 8. circa princip. tom. 3.

¶Tertio contra eius veritatem instat, volés falsum esse, quòd esse imaginabile sit mediū inter esse intelligibile & sensibile: quoniam esse imaginabile comprehēditur sub hoc extremo, quod est esse sensibile: quemadmodum imaginatio sub cognitione sensitiua

Li.2. super Gene. c. 8. circa med. tom. 3.

¶Ad has obiectiones, dupliciter dici potest. Primo quòd S.T. ideo addidit secundam rationem, quia videbat rationem hanc pati calumniam, nec credidit ipsam esse necessariam, sed probabilem. Ego autem, puto opinatum esse ipsum cū Auerroy in de Sensu & sensato, hanc rationem necessario cōcludere, si philosophiæ propositiones, vt Philosophos decet, admittantur. Addidit tamen secundam responsionem: vt theologantibus & secundum imaginationem loquentibus, satisfaceret. Dicendum est ergo, quòd ratio efficax est, quòd medium hoc est essentiale: non tantum in essendo, sed etiam in causando: non simpliciter, sed respectu talis causæ, scilicet rei sensibilis. Quòd enim esse imaginabile sit medium in essendo, inter esse sensibile exterius, & esse intelligibile: per se notum est: quia quod quid erat esse imaginabilis, partim est materiale, & partim spirituale. Quòd vero sit medium in causando esse intelligibile non simpliciter, ex eo patet, quòd effectus iste, scilicet esse intelligibile, potest causari absque esse imaginabili concurrente: vt patet de speciebus congenitis ipsis angelis. Quòd autem sit medium essentiale in causando eundem effectum respectu talis causæ, scilicet sensibilis exterioris, idest quòd si esse intelligibile causari debet a re sensibili extrinseca, causari non potest nisi per tale medium, scilicet esse imaginabile. Et loquimur semper de potentia & ordine naturali. Declaratur ex illa maxima Diony. 7. cap. de diui. nomi. scilicet, quòd ordo vniuersi hoc habet, vt supremum infimi, attingat infimum supremi. Ex hac enim habeo, quòd sensibile non nisi in suo supremo, pertingit ad infimum ordinem intelligibilem. Constat autem, quòd supremum in ordine sensibilium est, esse imaginabile: quia est spiritualissimum & propinquissimum intelligibilitati: & quòd infimum in ordine intelligibili, est concurrere ad speciem intelligibilem educendam de potentia ad actum: igitur naturalis ordo rerum exigit, vt res sensibilis sm esse omnino materiale, non possit esse immediatum cooperans virtuti intellectuali, pducēti esse intelligibile. Sed si cooperari debet, oportet, quòd prius ad summum gradum perueniat. Habeo ēt secundo, qp solus intellectus humanus, qui est infimus in ordine intellectualium, coniungit supremo sensibilium, quod est concurrere cum sensibilibus ad hebendum & colligendum esse intelligibile. Intellectus vero superiores, altiori modo illud obtinent. Et ex hoc patet responsio ad obiecta. Nam dicendum est ad primum: quòd esse imaginabile est mediū nō solū ex parte virtutis intellectiuæ, sed ēt ex parte sensibilis rei cognitæ. Non inquantum habet rationem obiecti seu termini, sed inquantum habet rationem causæ & motiui. Et sic patet instantias non obstare.

species rerum cognitarum, accepe runt simul cum intellectuali natura. ᵉ Vnde Augustin. dicit* 2. super Genesim ad literam, quòd cætera quæ infra angelos sunt, ita causantur, vt prius fiant in cognitione rationalis creaturæ, ac dein de in genere suo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in mente angeli, sunt similitudines creaturarum, non quidem ab ipsis creaturis acceptę, sed a Deo, qui est creaturarum causa, & in quo primo similitudines rerum existunt. Vnde Augustinus dicit in eodem* lib. quòd sicut ratio qua creatura conditur, prius est in verbo Dei quàm ipsa creatura quæ conditur: sic & eiusdem rationis cognitio prius fit in creatura intellectuali: ac deinde est ipsa conditio creaturæ.

AD 2ᵐ dicendum, quòd de extremo ad extremum non peruenitur nisi per medium. Esse autē formæ in imaginatione, quod est quidem sine materia, non tñ sine materialibus conditionibus, medium est inter esse formæ, quæ est in materia, & esse formæ, quę est in intellectu per abstractionem a materia, & a cōditionibus materialibus. Vnde quantumcunq; sit potens intellectus angelicus, nō posset formas materiales reducere ad esse intelligibile: nisi prius reduceret eas ad eē formarū imaginatarū. Quod est impossibile, cum careat imaginatione, vt dictum* est. Dato etiam quòd posset abstrahere species intelligibiles a rebus materialibus: non tamē abstraheret, quia non indigeret eis, cum habeat species intelligibiles connaturales.

AD 3ᵐ dicendum, quòd cognitio angeli indifferēter se habet ad distans & propinquum secundum locum. Non tamen propter hoc, motus eius localis est frustra. Non enim mouetur localiter ad cognitionem accipiendam, ᵉ sed ad operandum aliquid in loco.

¶Ad secundam vero, negatur assumptum: quoniam spiritualitas phantasmatis, non per accidens, sed per se concurrit ad talem causalitatem, vt ex dictis iam patet. Ad probationem autem dicitur, quòd phantasma agere ratione naturæ repræsentatæ tantum, potest dupliciter intelligi. Vno modo, tanquam ratione agendi, & sic cōcedit. Alio modo, tanquam cōdition agentis, & sic est falsum. Quidditas enim boui, non secundum quòd quę esse, est principium suppositum in esse intelligibili, sed sm esse spirituale dinis, scilicet sensibilis. Vnde quemadmodum quòd q erat esse bouis, est prima ratio agendi in generatione naturali, cum bos generat bouem: esse autem materialiter & sensibiliter, vt bos est: in rerum natura, est conditio & rationis agendi, phantasma speciem intelligibilem constat (cum phantasma nihil aliud sit quàm natura bouina in tali esse spirituali) nō agendi, sed ipsa natura, sed conditio rōnis agendi & agentis, est talis spūalitas, quæ non eminentius cōtinetur in obiecto extrinseco, qm ipsa est ab anima, non quacunq; sed suprema, seu sm sui supremum, qm sensitiuum ex coniunctione ad intellectiuum, obtinet vim cogitatiuæ, a qua est tanta spiritualitas. Nec obstat, quòd phantasma sit quantū quoddā & materiale, ac per hoc conueniens in modo essendi cum obiecto extrinseco: qm vt ex dictis patet, modus iste essendi, quāmuis sit eiusdē generis, est tamen alterius & nobilioris rationis, adeo vt differat ab illo plusquam genere physico, & sit supremus in tota latitudine modorum essendi sensibilium: vt summa propinquitas eius ad ordinem intelligibilium testatur. Et propterea, vt dictum est, quidditas in tali esse, potest esse naturalis conceptus esse intelligibilis, nō autem quidditas in esse omnino materiali.

¶Ad tertium vero dicitur, quòd esse sensibile duobus modis potest. Vno modo communiter: & sic cōstat quòd esse imaginabile est eius species. Alio modo magis stricte, & vitiatum p sensibili exteriori: & sic constat imaginabile esse mediū: & quia de tali sensibili est sermo, vt per se notum est, ideo obiectio est satis friuola.

¶In responsione ad tertium, aduerte quòd Scot. in 4. dist. 45. q. 2. tenens distantiam localem impedire cognitionem tam angeli, quàm animæ separatæ, authoritatibus munit se, scilicet Aug. in lib. de cura agenda pro mortuis, & Gregorii, in homilia, decentium, animas separatas nescire quæ fiunt hic, sed ea discere vel ab angelis, vel ab animabus hinc euntibus, vt sancti Patres didicerunt a Ioan. Bapti. descensum ad inferos. Adducit etiam duas authoritates Arist. alteram ex 8. Phys. vbi vult intelligentiam mouentem orbem, esse præsentem illi parti vnde incipit, seu vbi est velocissimus motus: alteram ex 7. Physico, vbi vult ageus & patiens esse simul, simultate contactus in corporibus, vel simultate maiore, scilicet mutuæ præsentiæ in spiritualibus: apud ipsum ergo requiritur præsentia, nec æqualiter se habet intelligentia ad distans & propinquum.

¶Ad has obiectiones dicitur, quòd peccant primo, quia supponunt angelum seu animam separatam accipere cognitionem a rebus sensibilibus: peccant secundo, secūdum non causam vt ea fam: quoniam aliunde prouenit ignorantia eorum, quæ sunt apud nos, & non ex distantia, vt infra patebit. Vnde authoritates Aug. & Greg. non sunt ad propositum, similiter & authoritates Arist. quia loquuntur de actione & passione: quāmuis ex superius dictis in quæstione de loco angelorum iam pateat, quomodo authoritas intelligenda sit de præsentia ordinis.

¶Super Qōm quinq̄agesimæquintæ Articulum tertium.

INtitulo aduertendum est, quòd cum vniuersalitas speciei intelligibilis non sit in prædicādo, seu essendo, nec in causando, sed in repræsentando: intelligere per species vniuersaliores, nihil aliud est, quàm intelligere per species ad plura se extendē tes in repræsentando. Et qm hoc contingit dupliciter, Vno modo per repræsentationem rei magis vniuersalis, Alio modo per repræsentationem plurium in actu, eo mō quo species repræsentati ua animalitatis, & omnium per se differētiarū eius actuali ter, vniuersalior species diceret & esset, quam repræsentati ua animalitatis aut humanitatis tūm, & hoc modo sumitur vniuersalior in proposito, & nō primo modo.

282 3. dist. 14. q. 3. art. 1. Et. 2. q. 96. Et. 3. dist. 8. a. 1. ad 3. & 4. quæst. 2. a. 1. ad 2. & 3. & 4. dist. 49. q. 2. a. 2. q. 1. ad 3. & 4. dist. 50. q. 1. a. 3. q. 1. ad 2. & 4. dist. 45. q. 2. a. 3. q. 1. ad

Universidad de Deusto Biblioteca

¶Ad secundam vero obiectionem, ex parte actus, conceditur F quòd angelus quilibet potest habere actum adæquatum cuilibet suæ speciei. Nec nos dicimus oppositum, dicendo quòd nõ potest simul plura intelligere: quoniam formaliter loquimur, & intendimus, quòd non potest simul plura vt plura intelligere simul. Non est autẽ plura vt plura intelligere, quando multa intelliguntur per vnam speciem, vel etiã per plures species ordine quodam se habentes, vel in ordine ad vnum.

Ca.12.cœlest.hierar.

In propos. 10. hř iste li. inter opera Arist. t.3.

SED CONTRA est, quod dicit Dion.* 12.c.angelicæ Hierar. ꝙ superiores angeli participãt sciẽtiam magis in vniuersali, quàm inferiores. Et in lib.* de causis dicitur, quòd angeli superiores habẽt formas magis vniuersales.

RESPON. Dicendum, quòd ex hoc sunt in rebus aliqua superiora, quòd sunt vni primo, quod est Deus, ꝓpinquiora & similiora. G In Deo autem tota plenitudo intellectualis cognitionis cõtinetur in vno, scilicet in essentia diuina, per quam Deus omnia cognoscit. Quæ quidem intelligibilis plenitudo, in intelligibilibus creaturis inferiori modo & minus simpliciter inuenitur. Vnde oportet, quòd ea quæ Deus cognoscit per vnum, inferiores intellectus cognoscant per multa: & tãto amplius per plura, quanto amplius intellectus inferior fuerit. Sic igitur, quãto angelus fuerit superior, tãto per pauciores species vniuersitatem intelligibilium apprehendere poterit: & ideo oportet, ꝙ eius formæ [d] sint vniuersaliores, [e] quasi ad plura se extendentes vnaquæque earum. Et de hoc, exemplum aliqualiter in nobis perspici potest: sunt enim quidam, qui veritatem intelligibilem capere non possunt: nisi eis particulatim per singula explicetur. Et hoc quidem ex debilitate intellectus eorum cõtingit. Alij vero qui sunt fortioris intellectus, ex paucis multa capere possunt.

¶Contra eandem conclusionem instatur, quia videtur contradicere supradictis, quoniam sequitur ex ea, quòd posset dari aliquis angelus, qui omnia intelligeret per essentiam suam solã; & tenet sequela, adiuncta alia propositione tua, scilicet, quòd Quolibet angelo facto, põt Deus facere perfectiorem substantialiter: ex hoc enim sequitur, quòd si facto angelo qui omnia intelligat per duas species, scilicet H essentiam propriam & vnam superadditam, fiat alter superior: ille intelliget per pauciores species, & sic per vnam tantum, quæ proculdubio erit essentia sua.

¶Ad hoc dicitur breuiter, negando consequentiam, quoniam stante illa hypothesi, quicquid de illa sit, dicitur, quòd creato superiore angelo, necessario omnibus inferioribus angelis superadderetur noua species, qua distincte possent illum intelligere, & sic in illo qui erat supremus, erunt tres species: in isto vero nouiter facto essent duæ tantum, & consequenter pauciores. Et sic eodem modo dicendum est, si procedatur in infinitum: semper superior habebit pauciores species, non per minorationem dualitatis, sed per additionem seu multiplicationẽ pluralitatis in inferioribus.

¶In responsione ad vltimum argumentum: dubium occurrit circa illam propositionem, Species intellectus angelici propter sui excellentiam est ratio, seu similitudo multorũ distincte, quẽ- I admodum essentia diuina est ratio omnium. Hoc enim videtur esse falsum & impossibile, quoniam talis excellentia, aut est in essendo, aut in repræsentando tantum. Sed non potest dici quòd sit in repræsentando tantum. Tum quia ratio seu proportionalitas ad essentiam diuinam nulla esset, quoniam essentia diuina propter excellentiam in essendo, quia.s.est præhabens omnem essendi rationem & modum, habet excellentiam in repræsentando omnia. Tum quia reddendo rationem: quare species angelica vna existens, est multorum distincte repræsentatiua: qa est excellens, i. qa excellenter repræsentat, esset idẽ ꝑ idẽ declarare, & nullam reddere causam nisi secundum verba, quia idem est multa distincte repræsentare, & singula excellenter seu inadæquate repræsentare. Nec etiam dici potest, quòd sit ꝓpter excellentiam in essendo. Tum quia sequeretur quòd vna species in mente angeli, esset in essendo excellentior multis substantiis sensibilibus, specifice distinctis, immo multis substantiis K angelicis, immo forte omnibus substantiis actu creatis, inferioribus, supremo angelo: quoniam inferiora intelligunt angeli per huiusmodi species excellentes. Tum quia illa species esset etiã nobilior in essendo quàm essentia sui angeli: quoniam quod est tantæ excellentiæ in essendo, vt habeat in se vnde sibi assimilentur omnia inferiora: secundum proprias eorum quidditates, nobilius est in essendo quàm id quod non habet. Tum, quia hoc repugnat doctrinæ Sancti Thomæ & communi: quoniam quẽadmodum communicari nequit substantiæ angeli, vt sit tantæ excellentiæ in essendo, quòd sit propria similitudo multorum: ita nec tali speciei, cum vtrumque creatura sit, & determinatum ad genus & speciem.

¶Ad euidentiam huius difficultatis, notandum est primo, quòd duo sunt genera entium. Quædam ad hoc primo instituta vt sint: quàmuis forte secundario alia repræsentent: & hæc vocamus res. Quædam vero ad hoc primo instituta sunt naturaliter, vt alia repræsentent: & hæc vocamus intentiones rerum, & species sensibiles, seu intelligibiles. Necessitas aũt ponendi hæc duo rerum gña, est: quia oportet cognoscitiuum esse non solum ipsum, sed alia: intellectiuum vero esse omnia, vt patet ex q.14. & communi animi Philosophorum conceptione, conuenientium in hoc, quòd simile simili cognoscitur. Nec naturæ rerum ꝟm seipsas põt esse in cognoscitiuo: quia lapis non est ĩ aĩa: nec ipsum cognoscitiuum ꝟm suam substantiã solam & finitam, põt esse tantæ excellentiæ, vt hẽat in se vñ distincte sibi assimilentur naturæ rerũ cognoscibilium ꝟm proprias earum rõnes. Vñ restat, cum nec esse naturæ cognoscitiui sit ratio cognoscibilium, nec esse naturale cognoscibilium sit ꝟm se in cognoscitiuo: vt oportuerit institui a natura ens intentionale, quo cognoscitiuũ esset cognoscibilia.

¶Notandum est secundo, quòd cognoscitiuum & intentionale, non distinguunt sicut duo rerum ordines: sed potius vt concurrentia ad perfectionem vnius ordinis, s. naturarum cognoscitiuarum, qm̃ intentionale, complementum intrinsecum cognoscitiui est. Complementum quidem: quia ad supplendum quod substantiæ cognoscitiuæ debetur, s. esse cognoscibilia, inuentum est. Intrinsecum vero: quia ad perficiendũ & eliciendum intrinsecam eius operationem, adiungitur. Vnde ex hoc proportionaliter se habent: & quo ad actum & potentiam, & quo ad altitudinem gradus. Quo ad actum quidem: quia cognoscitiuo in actu, inditum est actu esse intentionale, quo est sua cognoscibilia. Cognoscitiuo vero in potentia, inest in potentia tale esse intentionale, vt patet & in anima intellectiua & sensitiua nostra. Quo ad altitudinem vero gradus, qm̃ quanto vis cognoscitiua est altior, tãto magis vnite se habet ad cognoscibilia, vt patet ascendendo a sensibus particularibus ad sensum communem, & sic deinceps. Quanto autem magis virtus cognoscitiua vnitur, tanto minorem diuersitatem exigit in esse intentionali, quo est cognoscibilia: ac per hoc, quanto virtus cognoscitiua est altioris ordinis, tanto altius, & consequenter minus distinctum, & magis vniuersale in repræsentando sibi vendicat esse intentionale, quo cognoscibilia est: quod nihil aliud ẽ, quàm, id quod vocamus species intelligibiles, & hoc modo mirabilis naturæ intellectiuæ gradus, a primo intellectu ordinate prouenienes, perpenditur. Nam ipse omnia est per substantiam suam, & per eam solã omnia nouit. Et cum hoc aliis cõicari non potuerit, quia entia limitata sunt, collatum est eis, vt tales essent substantiæ, ac tantæ perfectionis, vt quod secundũ esse substantiale habere non possunt, secundum esse intentionale haberent: magis & minus vniuersaliter, iuxta maiorem & minorem perfectionem substantiæ cognoscitiuæ, adeo quòd anima nostra vltima in ordine intellectualium, diuisibilis sit ꝟm esse intentionale, tanta diuersitate, quanta materia secundum esse naturale. His stantibus, ad obiecta dicitur, quòd hic est sermo de excellentia in essendo. Quæ dupliciter intelligi potest, vel respectu eorum quę repræsentantur: vel respectu aliarum specierum repræsentatiuarum eorundem obiectorum. Si respectu naturarum cognoscibilium intelligatur excellentia, nõ potest intelligi nisi in modo essendi: ꝓ quanto species superioris angeli, habet modum essendi altioris ordinis, quàm habeant non solum sensibilia, sed etiam angeli inferiores, & ꝑp talem excellẽtiam potest plurium esse rõ distincta. Si vero intelligatur respectu specierum intelligibilium, tunc clarius & facilius, & absque ambiguitate relucet intentum: & intelligitur de excellentia non solum in mõ essendi, sed in ipsa perfectione essendi: ita quòd imaginamur, quòd cum in anima nostra sint diuersæ species iuxta diuersitatem rerum repræsentatarum, puta species bouis, species leonis, species aquilæ &c. ascendendo erit dare vnam spẽm altioris ordinis, æquiualentem excellenter seu eminenter, illis tribus, seu quatuor speciebus. Et consequenter repræsentantẽ distincte altiori mõ & illã, & quæ repræsentant per illas quatuor species. Hoc.n.est cognoscere per rõnẽ vniuersalem

vniuersalem obiecta specialia, quod est maximæ perfectionis. Et hoc modo clare patet: adductas instantias nihil obstare. Nã non oportet dicere, speciem vniuersaliorem esse perfectiorem naturis repræsentatis, sed esse perfectiorẽ repræsentatiuis adæquatis earum: quod est necessarium. Nec est idem iudicium de esse substantiali angeli, & esse intentionali apud se: sed proportionale. Non esse idem quidem ex eo patet, qa impossibile cõmuniter fatemur esse, quòd angelus secundum esse suũ substantiale, repræsentet propriam differentiã lapidis: & iam concedimus pariter, quòd secundum esse intentionale sibi additũ illa repræsentatur. Vnde patet repugnare esse substantiali finito, quòd sit ad certam naturam limitatũ, & sit alterius secundũ propriam illius differentiã repræsentatiuum, & non repugnare hoc, esse intentionali. Nam species bouis in anima, ad certam entis naturam definitũ ens est, inter accidentia, & tamẽ bouinæ differentiæ propriæ repræsentatiua est. Et ratio huius diuersitatis est ea, quã supra tetigimus, quia scilicet ens intentionale est primo a natura institutum ad repræsentandum pro complemento substantiæ cognoscitiuæ. Ipsæ vero res quarum sunt intentiones, sunt primo institutæ ad essendum. Proportionale autem iudicium de substantia intellectiua & esse intentionali est. Quia quanto substantia est altior, tanto esse intentionale proprium illi est altius, imo ex altitudine substantiæ prouenit altitudo intentionis, maioremque perfectionẽ, æquiuocam tamẽ, ponit in angelo altitudo gradus substantialis, quàm altitudo intentionis: qm̃ hæc nihil aliud ponit nisi eminenter æquiualere repræsentatiuis adæquatis rerum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd accidit vniuersali, vt a singularibus abstrahatur: [e] inquantum intellectus ille cognoscens, a rebus cognitionem accipit. Si vero sit aliquis intellectus a rebus cognitionem non accipiens, vniuersale ab eo cognitum non erit abstractum a rebus, sed quodammodo ante res præexistens: vel secundum ordinem causæ, sicut vniuersales rerum rationes sunt in verbo Dei: vel saltem ordine naturæ, sicut vniuersales rerum rationes sunt in intellectu angelico.

AD 2m dicendum, ꝙ cognoscere aliquid in vniuersali, dicitur dupliciter. Vno modo ex parte rei cognitę, vt scilicet cognoscatur solum vniuersalis natura rei. Et sic cognoscere aliquid in vniuersali, est [d] imperfectius. Imperfecte.n. C cognosceret hominem, qui cognosceret de eo solum quòd est animal. Alio modo, ex parte medii cognoscendi. Et sic perfectius est cognoscere aliquid in vniuersali. Perfectior enim est intellectus qui per vnum vniuersale medium potest singula propria cognoscere, quàm qui non potest.

AD 3m dicendum, quòd idem non potest esse plurium propria ratio adæquata. Sed si sit excellens, potest idem accipi vt ꝓpria D ratio & similitudo diuersorum. [e] Sicut ĩ homine est vniuersalis prudentia quantum ad omnes actus virtutum: & potest accipi vt propria ratio & similitudo particularis prudentię, quæ [d] est in leone ad actus magnanimitatis, & eius q̃ est in vulpe, ad actus cautelæ, & sic de aliis. Silr̃ essentia diuina accipit̃ ꝑp sui excellentiã, propria rõ singulorum q̃ sunt in ea. Vñ sibi singula similantur ꝟm ꝓprias rõnes. Et eodem mõ dicendum est de rõne vl̃i, E q̃ est in mente angeli, ꝙ ꝑ eam ꝑp ei9 excellentiam multa cognosci possunt, propria cognitione.

QVÆSTIO LVI.

De Cognitione angelorũ ex parte rerum immaterialium, in tres articulos diuisa.

¶*Super Quæstionis quinquagesimæsextæ Articu. primum.*

IN titulo hoc solũ notandum est, ꝙ præsentis intẽtionis A est discutere principaliter modum, quo angelus cognoscit seipsum: quoniam quòd cognoscat seipsum, apud sapientes dubium non est, sed de modo, an scilicet per substantiam suam, an per aliquam speciem superadditam seipsum cognoscat, dubitatur.

DEINDE quæritur de cognitione angelorũ ex parte rerum, quas cognoscũt. Et primo de cognitione rerum immaterialium. Secundo de cognitione rerum materialium.

Circa primum quæruntur tria.

¶Primo, Vtrum angelus cognoscat seipsum.

¶Secũdo, Vtrum vnus cognoscat alium.

B ¶Tertio, Vtrum angelus per sua naturalia cognoscat Deum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angelus cognoscat seipsum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ angelus seipsum non cognoscat. Dicit enim Diony.* 6. cap. Angelicę hierar. quòd Angeli ignorant proprias virtutes. C cognita autem substantia, cognoscitur virtus. Ergo angelus non cognoscit suam essentiam.

¶2 Præt. Angelus est quædam substantia singularis, alioquin nõ ageret, cum actus sint singularium subsistẽtium. Sed nullum singulare est intelligibile. Ergo non potest intelligi. & ita cum angelo non adsit nisi intellectiua cognitio, non poterit aliquis angelus cognoscere seipsum.

¶3 Præt. Intellectus mouetur ab D intelligibili: quia intelligere est quoddam pati, vt dr̃ in * 3. de anima. Sed nihil mouetur: aut patitur a seipso, vt in rebus corporalibus apparet. Ergo angelus non potest intelligere seipsum.

SED CONTRA est, quòd Aug. dicit 2.super Genes. ad lit. * quòd angelus in ipsa sua confirmatione, hoc est, in illustratione veritatis, cognouit seipsum.

RESPON. Dicendum, quòd sicut ex supradictis * patet, obie- E ctum aliter se habet in actione quæ manet in agente, & in actione, quæ transit in aliquid exterius. Nam in actione quæ transit in aliquid exterius, obiectum siue materia, in quam transit actus, est separata ab agente: sicut calefactum a calefaciente, & ædificatum ab ædificante. Sed in actione quæ manet in agente, oportet ad hoc quòd procedat actio, ꝙ obiectum vniatur agenti, sicut oportet quòd sensibile vniatur sensui, ad hoc quòd sentiat actu: & ita

¶In corpore articuli vnam conclusionẽ intẽdit, affirmatiue rñsiuam q̃sito, s. Angelus ĩtelligit seipsum ꝑ suã substantiã. Et ꝓbat eã syllogismo hypothetico sic. Si aliqd in gñe intelligibiliũ se habet vt forma ĩtelligibilis subsistens, illud tale intelligit seipsum ꝑ seipsum: sed quilibet angelus est huiusmodi, ergo. &c. Primam ꝓpositionem conditionalẽ probat Sanct9 Thomas quo ad id, qđ hic intenditur, discurrendo cõditiones intelligibilis ꝑ seipsum. Vbi aduerte, quòd in prædicato cõsequentis assumptæ conditionalis, quatuor dicũtur, s. quòd illud tale intelligit, & ꝙ intelligitur, & ꝙ a seipso, & quòd ꝑ seipsum. Et primũ iã superius discussum est conuenire angelo. Reliqua vero hic intendũtur: quartum tñ principaliter: ideo tota intentio huius corporis versat̃ circa intelligibile, declarãdo qđ per se, & qđ per accidens cõcurrit ad intelligibile in actu respectu alicuius intellectus. Vnde quatuor p̃mittit cõditiones, quas examinat de obiecto intelligibili, s. coniũctionem, causalitatem, motionem & inhæsionem. Ostendit ergo primo, quòd intelligibile in actu oportet esse coniunctum intelligenti, ex differentia inter obiectum operationis transeuntis & immanentis. Secũdo, quòd intelligibile in actu, coniunctũ se habet ad intellectionẽ, vt principium formale, sicut calor ad calefacere, & species visibilis ad videre. Tertio, quòd mouere intelligẽtẽ accidit ex eo quòd intelligẽs est in potentia: & cõsequẽter

283
2. q 87.ar. 1.Et 2.cõt. c. 96.Et li. 4.c.11.cor. 1. & 2. Et ver.q.8.ar. 6.Et causis lect.13 fin. *c.6 eccles. hierar.non procol a fi.

li.3. de anima tex.12. to.2.

li.2.de.Ge. c.8.in principio fere. to. 3.

Q.54.ar.2

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter, quòd non per se requiritur ad intelligibile in actu, quòd mo-
ueat intelligentem. Quarto, quòd inhærere intelligenti, quē-
admodum species sensibilis inhæret sentienti, accidit ex eo quòd
est accidens: quia si esset subsistens, nihil minus ad eundem effe-
ctum concurreret, & consequenter quòd non requiritur ad in-
telligibile in actu
quòd informet in-
tellectum per inhæ
sionem. Ex his.n.
quatuor deducitur
assumpta conditio-
nalis, dum ex his
habetur, quòd ad
intelligibile in actu
ab aliquo intelle-
ctu, nihil aliud re-
quiritur, nisi quòd
sit coniunctum, &
sic coniunctum in-
telligēti, vt sit prin
cipium formale in-
tellectionis in eo,
siue hoc moueat ip
sum, siue non: siue
inhæreat sibi, siue
non, sed subsistat.
Ex hoc enim mani-
feste sequit, ꝙ si ali
quid in genere intel
ligibilium se hēt vt
forma intelligibilis
subsistens, quòd il-
lud tale habet ratio
nem completam in
telligibilis in actu,
respectu suiipsius,
quod præsupponi-
tur esse intellectiuum: ac per hoc intelligi a seipso per seipsum.
& si diligenter inspexeris, aduertes, quòd quatuor hæ conditio-
nes tribus illis conditionibus in consequente positis respondēt:
quoniam primæ duæ inferunt, quòd illud tale intelligitur. ter-
tia vero, quòd a seipso: quarta autem, quòd per seipsum. Ex
quarta enim habetur, quòd non oportet speciem mediare quæ
inhæret intelligenti. Ex tertia vero, quòd non oportet distin-
ctum esse ab intelligente, propter rationem mouentis, & moti.
Ex secunda vero & prima, quòd oportet esse vt actum & formā
in genere intelligibilium. Minor autem propositio assumpta, ꝙ
batur a Sancto Thoma: quia angelus est forma subsistens intel-
ligibilis in actu.

¶ Circa maiorem seu conditionalem assumptam & conclusio-
nem, dubium occurrit multiplex, tactum a Sco. in 2. Senten. di-
stin. 2. quæst. 8. Sed antequam illa afferam, moneo vnum du-
bium circa processum San. Tho. quod etiam aliqualiter tangi-
tur a Sco. sub alia forma: & consistit in hoc: quia videtur pro-
cessus iste aduersari sibiipsi, & aliis dictis San. Tho. & veritati.
Sibiipsi quidem, quia in primis duabus conditionibus dicitur
quòd oportet intelligibile esse vnitum intellectui vt principium
formale, quo operans operatur. Deinde vero dicitur, quòd non
oportet coniunctionem istam fieri secùdum inhæsionem. Quali
ter ergo informabitur intellectus ab ipso intelligibili? Et confir
matur: quia coniunctio ista intelligibilis cum intellectu, aut est
in esse, aut operari. Non in operari, quia tu dicis quòd coniun
ctio ista præuenit operationem, immo est eius causa, ergo est
secundum esse: non substantiale, quia substantia angeli non
est forma substantialis sui intellectus realiter distincti ab ipsa
apud te, ergo secundum inhæsionem. Et confirmatur, inquit
Scot. exemplo tuo: quia calor si esset subsistens, quāmuis esset
principium calefaciendi, non tamen esset quo formaliter li-
gnum calefaceret. Ita quāmuis substantia angeli sit secundum
se actu intelligibilis, & possit esse principium formale intel-
lectionis, sicut calor calefactionis: non tamen posset esse prin-
cipium formale, quo formaliter intellectus aliquis intelligit, si
non insit illi intellectui, sed per se subsistat. Aliis vero dictis
Sancti Thomæ obstant hæc: quoniam ipse in 3. contra Genti.
cap. 51. dicit, hoc esse proprium diuinæ substantiæ, ex hoc quòd
est veritas ipsa, & purus actus etiam in genere intelligibilium,
quòd possit esse principium formale, quo intellectus intelligit:
& non informare illum intellectum secundum esse. Non igitur
stat simul quòd hic dicitur. Contra veritatē autem inquit Scot.
quia impossibile est, aliquid esse quo formaliter res operatur
operatione immanente, & illud non esse in ea: vt patet ex
3. de anima. Vbi per hoc medium, scilicet quo formaliter
se habet obiectū unitū potētiæ ad
huiusmodi actionē, sicut forma q̄
est principium actionis in aliis agē
tibus. Sicut enim calor est princi-
piū formale calefactionis in igne.
ita species rei visæ est principium
formale visionis in oculo.

Sed considerandum est, ꝙ hu-
iusmodi species obiecti quando-
que est in potentia tantum in co-
gnoscitiua virtute: & tunc est co-
gnoscens in potentia tātum. Et ad
hoc ꝙ actu cognoscat, requiritur
quòd potentia cognoscitiua redu-
catur in actum speciei. Si autem
semper eam actu habeat, nihilomi
nus p eā cognoscere potest absq;
aliqua mutatione, vel receptione
præcedenti. Ex quo patet, quòd
moueri ab obiecto, non est de ra-
tione cognoscentis inquantum est
cognoscens, sed inquantum est po
tentia cognoscens. Nihil aūt diff-
fert ad hoc quòd forma sit princi-
pium actionis, ꝙ ipsa forma sit aliq̄ inhærens & ꝙ sit per se subsi-
stens. Non enim minus calor calefaceret si esset per se subsistens, q̄
calefacit inhærens. Sic igitur, etsi
aliquid in genere intelligibiliū se
habeat vt forma intelligibilis subsi-
stens, intelligit seipsum. Angelus
autem cum sit immaterialis, est
quędam forma subsistens: & per
hoc intelligibilis actu. Vnde sequi
tur, ꝙ p suam formam, quæ est sua
substantia, seipsum intelligat.

Ad primvm ergo dicen-
dum, quòd litera illa est antiquæ
translationis, quæ corrigitur per
nouā, in qua dicitur. Præterea, Et
ipsos, scilicet angelos cognouisse
proprias virtutes. Loco cui° habe
batur in alia trāslatione: & adhuc
eos ignorare ꝓprias virtutes. Quā
uis etiā litera antiquæ translatio-
nis saluari possit quantū ad hoc, ꝙ
angeli nō perfecte cognoscunt sua
quia ponitur nō inhærens eius intellectui. Nos enim dicimus &
sentiam esse ipsi angelo, non solum in esse naturæ intrinsecam:
sed etiam in esse intelligibili. Ita quòd est obiectum actu intel-
ligibile magis intime vnitum, quàm per informationem seu in-
hæsionem, quia est coniunctum per identitatem. Vbi aduer-
tendum est, quòd causa huius erroris est, non discernere inter in-
telligibile extrinsecum & intrinsecum. Cum enim oporteat in-
telligentem ad hoc quòd intelligat, habere in se naturam intel
ligibilis, creditur, quòd quemadmodum aliorum intelligibilium
naturas per informationem habet, ita & suiipsius oporteat hu-
bere: cum tamen ratio euidenter ducat ad oppositum: quo-
niam, quemadmodum intelligens diuersimode se habet ad esse
dum ipsum, & ad essendum alia, ita diuersimode se habet ad
intelligendum se & alia. Et propterea, quia est ipsummet in-
tali esse naturæ, quòd est etiam illud in esse intelligibili, quia il-
lud esse naturæ est actu intelligibile, ideo seipsum per seipsum
intelligere potens est. Quia vero alia non est, neque secundum
esse naturale, neque secundum esse intelligibile, nisi aliquid ta
peraddatur: ideo oportet species ponere aliorum. Patet ergo
quid dicendum sit ad obiecta. Negādum est enim poni hic obie-
ctum separatum, quoniam ponitur coniunctum, non per inhæ-
sionem, sed per identitatem & per subsistentiam, non secundum
& separatim ab intelligente, vt Scotus intellexit, sed in ipso
intelligente. Et ad hoc deseruit exemplum de calore, quo ligna
calefacit: qui scilicet si subsisteret in ipso ligno identice, non ma-
nus esset quo formaliter lignum calefaceret. Et similiter si spe-
cies visibilis esset per se subsistens per identitatem in videntem,
set nihilominus principium formale visionis in eo.

¶ Ad id autem, quod oppositum est obiiciendo, quòd intellectus
apud S. Thom. distinguitur realiter ab ipso angelo, dicendum
est, quòd nihil refert ad propositum distinctio, vel identitas in-
tellectus cum angelo. Vt enim ex libro de anima patet, sine pos-
natur quòd substantia animæ habeat in se naturas obiectorum
sensibilium & intelligibilium, siue ponatur quòd potentiæ ipsi
sensitiuæ & intellectiuæ tales naturas habeant: idem est tota-
cium, quo ad posse & non posse, operari. Imaginandum est
enim, quòd quia intelligere primo est opus substātiæ intelligen
tis, perfectius intelligere fit, si substantia ipsa vtranque vim ha-
bet, scilicet & obiecti, & operantis, quāmis mediante aliqua
proprietate illam operationem eliciat, quàm si solam vim opera-
tis habeat: & mediante illamet proprietate, obiecti vim accu-
dentaliter adipiscatur. Nec obstat hoc aliis dictis S. Tho. quo-
niam esse formam intelligibilem alterius, dixit proprium esse in-
tis, non autem esse formam intelligibilem suiipsius: quod ita
posito affirmamus, dum dicimus, quòd substantia angeli, qua

est subsistens & perfecta in esse immateriali: habet & quòd sit in
tellectiua, & quòd sit actu intelligibilis: ac per hoc fluat ab ea
vis, qua intelligit respectu suiipsius, non egens alia formatione,
supplente substantia præueniente: & magis intrinseca & modis
catiua ipsius, quàm quodcumque superadditum. Et ex his etiā
patet, quòd hoc nō
repugnat demōstra
tioni factæ in 2. de
anima, quia nō po-
nimus intelligibi-
le separatum, sed
magis coniunctum
operanti, quàm per
informationem. Sed
quod multos fallit
est, quia consideran
tur intellectus ange
li & substantia eius,
quasi duæ res seor-
sum, & quæritur
quomodo vniūtur,
cum tamen secun-
dum veritatem in-
tellectus fluat ab es
sentia actu intelligi
bili: magis quia in-
timius formatus il-
la, quàm quacun-
que intētionali spe
cie: & hoc in gene-
re intelligibili. Vn-
de qui hic non vult
decipi, non distin-
guat iter intellectū
& intelligentem vt
hic: sed vtatur eis vt vno, & quiescet.

¶ Ad obiectionem Scoti contra tertiam conditionem dicitur, ꝙ
cum cognoscens seu intelligens, vt in 2. & 3. de anima duplici-
ter dicatur, in potentia scilicet essentiali, & accidentali, seu ad
actum primum & secundum: moueri ab obiecto attenditur secū
dum actum primum in intellectu, & non secundum actum se-
cundum: quoniam vt patet in 3. de anima, intellectus in actu,
primo attendendo motionem cognoscentis a cognito, quo ad
actum secundum, quæ nulla est: sed cognoscens & cognitum
coniuncta, sunt vna completa causa actus secundi in fieri, & in
esse. Et ideo hoc modo & non aliter, verificatur cognitionem
dependere ab obiecto in actu in esse & fieri. Secundo, quia ma
le interpretatur San. Thom. intelligens quòd assignauerit pro
causa motionis ab obiecto, differentiam temporalem, scilicet
quandoque esse in actu, & quandoque esse in potentia: cum ta-
men hoc non inueniatur in San. Thoma, sed assignatur pro cau
sa, esse in potentia, loquendo de potentia ad actum primum,
quod est manifeste verum & euidenter. Ex hoc enim quòd co-
gnoscens ex natura sua non habet in se cognitum, sed est in po-
tentia ad illud: sequitur quòd moueatur ab illo, & fiat actu ta-
le, quale cognitum est. Vnde vt subdit Sanctus Thomas, si co
gnoscens ex se vel aliunde, actu haberet in se naturam cogniti,
non moueretur a cognito, vt de se patet, quia nihil est mobile ad
id quod habet.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsextæ Artic. secundum.*

IN titulo articuli, illud tantum aduertendum est, quòd hic si-
mul intenditur, & an vnus angelus cognoscat alium, & quo-
modo.

¶ In corpore vna conclusione affirmatiua respondet quæsito:
Quilibet angelus cognoscit alios, per inditas omnium rerū ratio
nes in eo. Declaratur conclusio ex authoritate August. dicentis,
res esse productas a Deo non solum in esse naturali, sed etiam
in esse intelligibili in mentibus angelorum. Ex hoc enim mani
festē habetur, quòd in vnoquoque angelo sint rationes omnium
rerum corporalium, quoniam ly omnium, distribuit etiam pro ipso an-
gelo cognoscente: ideo S. T. ad confirmationem præcedentis ar-
gumenti solicitē fuit hic, vt declararet quomodo in ipso angelo in-
telligente ipsemet productus sic secundum esse intelligibile, ne
crederes, ipsum secundum esse intelligibile, aliquam intentio-
nem in seipso superaddere, supra esse naturale ipsius.

¶ In responsione ad primum, dubium occurrit, quomodo re-
sponsio illa satisfaciat argumento: videtur enim consistere in
quadam exceptione, quasi dicat, quòd cognoscens potest ex na-
tura sua habere actu aliquā ex naturis cognoscibilibus ab ipso:
quando natura ipsa est habens affinitatem cum aliis, & ordine
quodam secundum perfectius & imperfectius est ab eis distin-
cta, & quia sic se habet natura angeli cuiusque ad cæteros:
ideo stat, quòd habeat seipsum in actu intelligibili & naturali,
& nō impediat a co
gnitione aliorum.
Sed hoc patitur ma
gnam difficultatē.
Tum, quia vt dicit
Auerrois in 3. de
anima com. 5. pro-
positio dicens: quòd
Recipiēs debet esse
denudatum a natu
ra recepti: intelligi
tur a natura generis
proximi rerum rece
ptarum. Et conse-
quenter ex hoc, ꝙ
natura intranea ha
bet affinitatem cum
extraneis: magis ob
stat propositio. Et
confirmatur, quia
apud S. T. omnes an
geli sunt eiusdē ge-
neris proximi, cum
nēget in eis genera
subalterna. Tum,
quia secundum hāc
glosam rueret pro-
cessus Aristo. in 3.
de anima: quoniam
posset quispiam di-
cere, animā habere actu aliquam de naturis cognoscibilium, pu
ta seipsam: vel vt antiqui dicebant, aliquod elementum, &
quòd hoc nōn impedit aliorum cognitionem, quoniam ordine
quodam se habet ad alia, secundum perfectius & imperfectius,
vt de se patet, & habet affinitatem cum eis propter proximita-
tem in essendo, aut principiando. Tum, quia habere affinita-
tem distinguique ordine quodam, non remouet causam, quare
intus existens prohibet extraneum. Causa enim est, quia deter
minatum ex se ad certam naturam in actu, nō potest ad alias de
terminari, sicut nec illa natura ad quam determinatur, potest
determinari ad alias. Vnde & Auerrois in 1. Physico. com. 63.
dicit, quòd si materia prima haberet ex natura sua aliquam for-
mam, non reciperet omnes formas. Et similiter si haberet ali-
quam priuationem, non reciperet omnes priuationes. Constat
autem, quòd causa hæc habet locum in naturis quātumcunque
affinibus, & se habentibus secundum perfectum & minus perfe-
ctum, quoniam commune est omnibus naturis specificis actua-
libus: quòd vltima differentia vnius non potest determinari per
vltimam differentiam alterius. Et quo ad actum discernendi
experimur, quòd sensus, affectus quocunque sensibili, impedi-
tur a discretione aliorum, secundum id, in quo differunt.

¶ Ad euidētiam huius difficultatis, duo breuiter tangēda sunt.
Primo, fundamentum illius maximæ: quare, Intus existens, pro-
hibet extraneum. Secundo, sensus literæ.

¶ Quo ad primum, sciendum est, quòd propria ratio huius est:
quia vna natura non est determinabilis per aliam, si enim esset
aliqua forma determinabilis per omnes formas, materia prima
habendo illam, non impediretur a receptione omnium. Et si-
militer intellectus animæ nostræ habendo tale intelligibile, sci-
licet determinabile per omnia intelligibilia, non impediretur in
telligere omnia. Vnde si cholera in lingua febricitantis, ipsa sal
ua, esset determinabilis per dulcedinem, non impediretur a pu
stu dulcedinis. Ex hoc autem relinquitur, quòd propositio illa
non tenet in naturis, quarum vna est determinabilis per alteram
sed in his tantum, quarum neutra potest alterius esse determi-
natio. Propterea manifeste non tenet in naturis, quæ se habent
vt potentia & actus. Non enim receptiuum omnium forma-
rum sensitiuarum vt sic, impediretur a receptione earum, si es-
set actu vegetatiuum, quia natura vegetatiua determinabilis est
per sensitiuam, vt potentia per actum.

¶ Quo ad secundum, verba literæ dupliciter intelligi possunt,
iuxta duplicem modum considerandi naturas cognoscibiles, p-
pter duplicem ordinem cognoscibilium. Constat enim, quòd na
turæ cognoscibiles sunt duplicis ordinis. Quædam enim co-
gnoscibiles tantum, vt patet de sensibilibus. Quædam vero
sunt cognoscibiles & cognoscitiuę, non per accidens, pura, quia
ratione vnius cognoscit, & ratione alterius cognoscitur, vt con-

ARTICVLVS II.

Vtrum unus angelus alium cognoscat.

AD SECVNDVM sic pro
ceditur. Videtur, ꝙ vnus an
gelus alium non cognoscat. Dicit
enim Philosophus in *3. de ani-
ma, quòd si intellectus humanus
haberet in se aliquam naturam de
numero naturarum rerum sensi-
bilium, illa natura interius exi-
stens, prohiberet apparere extra-
nea. sicut etiam si pupilla esset co-
lorata aliquo colore, non posset
videre omnem colorem: sed sicut
se habet intellectus humanus ad
cognoscendas res corporeas, ita se
habet intellectus angelicus ad co-
gnoscendas res immateriales. Cū
igitur intellectus angelicus ha-
beat in se aliquam naturam deter-

284
2. con. c. 96. Et vir. q. 8. art. 7.
* Lib. 3. de aia tex. 4. to. 2.

fingit in animalibus, sed per se: ita quòd idem est secundũ se cognoscẽs & cognitum actu, vt contingit in separatis a materia. Et ex hoc prouenit, quòd naturæ cognoscibiles possunt dupliciter considerari, scilicet, vt cognoscibiles præcise, & vt cognoscentes cognitæ: vbi vtrumque inuenitur. Ex his enim duabus distinctionibus oritur, & veritas sensuum, & veritatis claritas. Prima nãque facie, sensus literæ videtur, qui iam tactus est, quòd scilicet, natura eiusdem generis solo ordine graduq; specifico ab aliis naturis cognoscibilibus differens, si intus existit, nõ phibet alias, quia sunt affines. Et videtur fundata ista ratio super hoc, quòd cognitio fit per assimilationem, ac per hoc in naturis similibus, quales sunt prædictæ, vna non prohibet cognitionem alterius. Et quia naturæ spirituales angelorum sunt huiusmodi, ideo natura vnius non impedit cognitionem alterius. Et hic sensus considerat naturas, vt cognoscibiles tantum, & par facit iudiciũ de naturis spiritualibus & corporalibus. Sed obstat huic sensui experiẽtia, preter authoritates, & rationes allatas: quoniam experimur, vnum colorem impedire cognitionem aliorum, & similiter in saporibus. Et tamen constat, quòd colores inter se, & similiter sapores inter se, sola specie differunt, & in genere cõueniũt. Interius autem contemplantibus, sensus literæ videtur, quòd non est idem iudicium de naturis sensibilibus, q̃ sunt intelligibilia nostra, & de naturis spiritualibus. Et propter hoc, non sic se habet intellectus angelicus ad naturas spirituales, sicut intellectus noster ad naturas sensibiles:

Propos. 8. in princ. habetur hic liber inter opera Ari. to. 3.

264

Q. 50. ar. 4. & q. 55. ar. 1.

Propos. 11. in princ. habetur hic liber inter opa Arist. to. 3.

* Li. 2. c. 8. per totum. to. 3.

minatam de numero illarum naturarum, videtur quòd alias cognoscere non possit.

¶ 2 Præt. In * lib. de causis dicitur, quòd oĩs intelligentia scit quod est supra se, inquantum est causata ab eo: & quod est sub se inquãtum est causa eius. Sed vnus angelus non est causa alterius. Ergo vnus angelus non cognoscit alium.

¶ 3 Præt. Vnus angelus non potest cognoscere alium per essentiam ipsius angeli cognoscentis: cum omnis cognitio fit ſm rationem similitudinis. [e] Essentia autem angeli cognoscentis non est similis essentiæ angeli cogniti, nisi in genere, vt ex supradictis* patet. Vnde sequeretur, quòd vnus angelus non haberet de alio cognitionem propriã, sed generalem tantum. Similiter ẽt nõ potest dici, quòd vnus angelus cognoscat alium per essentiam angeli cogniti, quia illud quo intellectus intelligit, est intrinsecũ intellectui. sola autẽ Trinitas illabitur menti. Similiter etiam dici non potest, quòd vnus cognoscat alium p speciem, quia illa species non differt ab angelo intellecto: cũ vtrũque sit immateriale. Nullo igitur modo videtur, quòd vnus angelus possit intelligere alium.

¶ 4 Præt. Si vnus angelus intelligit alium: aut hoc esset per speciem innatam, & sic sequeretur, quòd si Deus nunc de nouo crearet aliquẽ angelum, quòd non posset cognosci ab his qui nunc sunt. Aut per speciem acquisitam a rebus; & sic sequeretur, quòd angeli supiores nõ possent cognoscere inferiores, a quibus nihil accipiunt. Nullo igitur modo videtur, quòd vnus angelus alium cognoscat.

SED CONTRA est, quod dicitur in * lib. de causis, quòd omnis intelligentia scit res, quæ non corrumpuntur.

RESPON. Dicendum, quòd sicut Aug. dicit * 2. super Gen. ad lit. Ea quæ in verbo Dei ab æterno præextiterunt, dupliciter ab eo fluxerunt. Vno modo, in intellectum angelicum: alio modo, vt subsisterent in proprijs naturis. In intellectum autem angelicum processerunt p hoc, quòd Deus menti angelicæ impressit rerũ similitudines, quas in esse naturali produxit, In verbo autem Dei ab æterno extiterunt, non solum rationes rerum corporalium, sed etiam rationes omnium spiritualium creaturarũ. Sic igitur vnicuique spiritualium creaturarum a verbo Dei impresse

F sunt omnes rationes rerum oĩum, tam corporalium q̃ spiritualium, ita tamen, quòd vnicuique angelo impressa est ratio suæ speciei secundum esse naturale, & intellectuale simul, ita scilicet, quòd in natura suæ speciei subsisteret, & per eam se intelligeret. Aliarum vero naturarum, tã spiritualium quàm corporalium rationes sunt ei impressæ secundum esse intellectuale tantum, [c] vt videlicet per huiusmodi species impressas, tam creaturas corporales quàm spirituales cognosceret.

G AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd naturæ spirituales angelorum ab inuicem distinguuntur ordine quodam, sicut supra dictum * est. Et sic natura vnius angeli non prohibet intellectum ipsius a cognoscendis aliis naturis angelorum, cum, tam superiores quàm inferiores habeant affinitatem cũ natura eius, differentia existente tantum secundum [d] diuersos gradus perfectionis. H

AD 2m dicendum, quòd ratio causæ & causati, non facit ad hoc, quòd vnus angelus alium cognoscat nisi ratione similitudinis, inquantum causa & causatum sunt similia: & ideo, si inter angelos ponatur similitudo, absque causalitate, remanebit in vno cognitio alterius.

AD 3m dicendum, quòd vnus angelus cognoscit alium per speciem eius, in intellectu suo existentem, I quæ differt ab alio angelo cuius similitudo est: non secundum esse materiale & immateriale, sed secundum esse naturale & intentionale. Nam ipse angelus est forma subsistens in esse naturali: non autem species eius quę est in intellectu alterius angeli, sed habet ibi esse intelligibile tãtum, sicut etiam & forma coloris in pariete habet esse naturale, in medio autem deferẽte, habet esse intentionale tantum.

K AD 4m dicendum, quòd Deus vnamquãque creaturam fecit proportionatam vniuerso, quod facere disposuit. Et ideo, si Deus instituisset facere plures angelos, vel plures naturas rerum, plures species intelligibiles mentibus angelicis impressisset. Sicut si ædificator voluisset facere maiorem domum, fecisset maius fundamentum. Vnde eiusdem rationis est, quòd Deus adderet aliquam creaturam vniuerso, & aliquam speciem intelligibilem angelo.

super quo tñ stabat vis argumẽti. Quòd aũt nõ sit idem iudicium, ex affinitate spũalium inter se, ex hoc, quòd sola specifico ordine distant, apparet. Vbi scito, quòd pximitas naturarum põt applicari ad cognoscibilia tm̃, & sic vt dictũ est, Intus existẽs prohibet aliud. & põt applicari ad cognoscibilia cognoscitiua: & sic nõ impedit, imo iuuat cognitionẽ. Quòd.n. nõ ipediat, probatur quia remouetur causa impedimenti, quę est indeterminabilitas vnius naturæ p aliam, vt patet ex dictis. Ex hoc.n. quòd ponitur aliqua vna natura intellectiua, necessario ponit determinabilis p alias: vnde si albedo esset non solum visibilis, sed visiua, ex hoc ipso esset determinabilis per alios colores, sicut potẽtia visiua. Modo aũt, quia ẽ visibilis tm̃, nõ est determinabilis p eos, & propterea modo intus existens, prohibet alios: tunc autem non impediret. Quòd autem magis adiuuet, ex eo patet: quòd cognitio fit per assimilationem: & minor opus est supueniat assimilatio, vbi tanta est pximitas. Quia igitur constat ex supradictis: substãtias spirituales esse intellectiuas & intelligibiles actu, & in istis pximitas naturarum non prohibet cognitionem: ideo authores respondendo, affinitatem naturarũ spiritualium, pro rõne respõsionis sumpserunt: & argumento satisfecit proportionalis affinitatẽ apud nos impedientem, ibi nõ impedire dicens. Et ex his patet solutio obiectionũ omniũ: quoniam de naturis cognoscibilium aut receptibilium absolute loquũtur. Nos autem hic de cognitis & cognoscentibus in actu, de quibus est alia, imo opposita ratio, vt patet ex dictis.

¶ Super

¶ Super Quæstionis quinquagesimæsextæ Articulum tertium. A

Titulus clarus est, hoc adiecto, quòd, vt in præcedentibus diximus, inquirimus simul modum quo angelus naturaliter cognoscit Deum.

¶ In corpore articuli quatuor facit. Primo, proponit cõclusionem responsiuam affirmatiue, hanc. s. Angeli possunt per sua naturalia aliquã cognitionem habere de Deo. Secundo, declarat eam ponendo modum talis cognitionis. Et hoc facit distinguẽdo tres modos, quibus res est visibilis, & applicando eos ad Deum, respectu intellectuum creatorum, medio loco ponẽdo modũ, quo Deus realiter cognoscitur ab angelo, & clare patent omnia in litera. Tertio, probat conclusionẽ iam modificatã, s. q angelus cognoscit Deum per similitudinem immediate ab eo habitã sic, in angelo est impressa substantialiter similitudo diuina. ergo per suam substãtiam intelligit Deũ tanquam per speciẽ immediate sumptã ab eo, & tenet consequentia, quia substãtia a solo Deo est. Quarto, respondet tacitæ obiectioni, qua posset quisquã credere, q talis cognitio Dei esset eius visio, propterea quia experimur in nobis, cognitionem per speciẽ immediate ab obiecto impressam, visionis rationem habere. Facit autẽ hoc, assignando primo causam, quare talis cognitio Dei in angelo nõ est visio Dei, quia. s. nulla similitudo creata sufficit ad repræsentandum Deum perfecte. Secundo declarando, q talis cognitio magis declinat in alterum extremum. s. visionem specularem ex illamet causa. i. elongatione a primo extremo, scilicet visione faciali, & ex hoc quòd angelus dicitur speculum Dei.

285

ARTICVLVS III.

Vtrum angeli per sua naturalia Deum cognoscere possint.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli p sua naturalia Deum cognoscere non possint, Dicit enim Diony.*9. cap. de diui. nomi. q Deus est super omnes cœlestes mentes, incomprehensibili virtute collocatus. Et postea subdit, quòd quia est supra omnem substantiã, ab omni cognitione est segregatus.

¶ 2 Præt. Deus in infinitum distat ab intellectu angeli. Sed in infinitum distantia non possunt attingi. Ergo videtur q angelus per sua naturalia nõ possit Deũ cognoscere. C

¶ 3 Præt. 1. Corin. 13. dicitur. Videmus nunc per speculũ in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. ex quo videtur, quòd sit duplex Dei cognitio. Vna qua videtur per sui essentiam, secundum quam dicitur videri facie ad faciem. Alia secundum quod videt in speculo creaturarum. Sed primam Dei cognitionem angelus habere non potuit per sua naturalia, vt supra ostensum * est. Visio autem specularis, angelis non conuenit: quia non accipiunt diuinã cognitionẽ D a rebus sensibilibus: vt dicit Dion. * 7. cap. de diui. nom. Ergo angeli per sua naturalia Deum cognoscere non possunt.

SED CONTRA. Angeli sunt potentiores in cognoscẽdo quàm homines: Sed homines per sua naturalia Deum cognoscere possunt B secundũ illud Rom. 1. Quod notũ est Dei, manifestũ est in illis. Ergo multo magis angeli.

RESPON. Dicendũ, q angeli aliquam cognitionem de Deo habere possunt per sua naturalia.

Ad cuius euidentiam considerandũ est, quòd aliquid tripliciter cognoscitur. Vno modo per præsentiã [d] suæ essentiæ in cognoscẽte, sicut si lux videatur in oculo. Et sic dictũ est * quòd angelus intelligit seipsum. C Alio modo per præsentiã suæ similitudinis in potentia cognoscitiua: sicut lapis videtur ab oculo per hoc, quòd similitudo eius resultat in oculo [e]. Tertio modo p hoc, quòd similitudo rei cognitæ nõ accipitur immediate ab ipsa re cognita, sed a re aliqua, in qua resultat: sicut videmus hominẽ in speculo. Primæ igitur cognitioni assimilatur diuina cognitio, qua p essentiam suam videtur. Et hæc cognitio Dei, non potest adesse creaturæ alicui per sua naturalia, vt

¶ Circa hanc conclusionem sic modificatam, dubium occurrit ex tribus cap. Primo, ex imperfectione cognitionis talis, quoniã ſm hoc sequeretur, q angelus non haberet nisi cognitionem cõfusam de ipso Deo, & tenet sequela, quia substãtia angeli nõ repræsentat id, quo Deus constituitur in esse proprio, & distinguitur ab aliis, sicut nec repræsentat id, quo alius angelus distinguitur ab eo. Et confirmatur: quia si angelus per solam substantiam suam cognosceret alios angelos, non cognosceret eos distincte, propter rationem prædictam. ergo cognoscendo Deum per solã substantiam suam, non cognoscit eum distincte: quod est inconueniens. Secundo obiicit. Scotus in. 2. di. 3. q. 9. ex ratione discursus, sic. Cognitio per similitudinem repræsentantem vt cognitã, est cognitio discursiua: sed cognitio angeli de Deo p substantiã angeli, est per similitudinẽ repræsentantem vt cognitam. ergo est discursiua. hoc est inconueniens apud te, qui negas discursum in angelis, & esset inconueniens simpliciter ponere, q prima & perfectissima cognitio naturalis, quam habet angelus de Deo, sit discursiua, dato q angelus posset discurrere. Maior ppositio patet, ex differentia inter speciem repræsentantem vt rationem cognoscendi, qualis est species in oculo, & repręsentantem vt cognitã, qualis est species in speculo. Minor vero relinquitur per se nota: quoniam, angelus non nisi cognoscendo se, cognoscit Deum, cũ cognoscit ipsum per suam substãtiam. Tertio arguit idem ibidẽ, ex possibilitate & rationabilitate ponendi in mente angelica spe- E

A ciem intelligibilem repræsentantem distincte, non tamen adæquate & comprehensiue Deum, quemadmodum ponitur species intelligibilis alterius angeli. Et tripliciter nitit hoc probare. Primo, quia homo in statu innocentiæ habebat cognitionem, de vltimo fine in speciali, & non solum in cõi, vt modo habet. ergo angelus ſm naturã suam habet cognitionem de illo ĩ speciali maiorem: quod est cognoscere distincte: tenet cõsequentia: qa beatitudo naturalis angeli est maior naturali beatitudine hominis in statu naturæ conditæ. Secũdo sic. Paulus raptus ad vidẽdum Deum, potuit meminisse eius quod viderat. ergo potuit in eo imprimi species obiecti quod viderat. tenet consequentia, quia aliter non meminisset. Antecedẽs vero ex ipso Apostolo patet, qui recordabatur se audisse arcana verba, quæ non licet homini loqui &c. Tertio, quia cognitio matutina apud Augustinum, est cognitio rerum in verbo, & prior cognitione vespertina, & cõpetens angelis ante beatitudinem. ergo erat in eis cognitio distincta Dei, per aliquam speciem intentionalem vt rationẽ cognoscendi. tenet consequentia: quia cognitio matutina est distincta cognitio rerum in verbo, impossibile est autẽ quòd in causa confuse cognita, cognoscantur effectus distincti, & ordinati.

cap. 7. inter pricipium & medium

D. 828.

Ar. 1. huius quæst.

283 63 & b 84

¶ Ad euidentiam huius difficultatis consistentis in hoc: an. s. ponenda sit aliqua species intelligibilis ipsius Dei, an ipsa essentia substantiæ intellectualis, locum speciei intelligibilis repræsentãtis Deũ tali intellectui, sufficiẽter suppleat. Primo vidẽdum est, qd requirit ad distincte repræsentare aliqd. Secũdo: an sit possibile dari repsentatiuũ Dei distincte in esse naturali, vel intẽtionali.

¶ Quoad primũ, breuiter sciendũ est quòd repręsentari distincte non dicitur res, nisi repræsentetur illa conditio, qua formaliter constituitur in suo proprio & essentiali esse, vt patet inductiue. Non. n. homo distincte repræsentatur, nisi rationali repræsentato, supposito quòd rationale sit propria & essentialis differentia hominis. Et similiter albedo distincte non repræsentatur, nisi vltima sua differentia repræsentetur. Vnde Deus non distincte repræsentabitur, nisi repræsentetur id, quod se habet ad ipsum quasi essentialis & propria differentia constitutiua eius, in hoc, quòd est esse Deum. Hæc de primo.

¶ Quoad secũdũ ex parte repręsentatiui, sciendũ est, q quantũ contingit esse repræsentatiuũ, tantã contingit esse cognitionẽ. Et propterea a destructione consequentis arguendo, si non contingit esse tantã cognitionem, nec possibile erit esse tantũ repræsentatiuum: sed impossibile est dari naturaliter tãtã cognitionẽ Dei in creatura. s. quòd sit eius cognitio disticta. ergo impossibile est dari repręsentatiuũ Dei distincte. Quòd autem talis cognitio sit impossibilis, probat ex eo, quòd cognoscere distincte, est cognoscere vltimam differentiam, vel id, quod se habet vt vltima differentia. Cognoscens autem rem vsq; ad vltimã differentiã inclusiue, non solũ ſm quod terminat qõnẽ an est, seu quia est, sed ſm quod terminat quæstionẽ quid est, cognoscit sufficienter ex natura rei a priori omnia cõuenientia illi rei: qm̃ sermo diffinitiuus soluit omnes difficultates, & principium omnis demonstrationis est quod quid est, quod nulli creaturæ naturaliter conuenire

pôt respectu Dei, de tali obiecto qđ est Deus. Ex parte vero obie F
cti aduertendũ est, ꝙ si de diuinis balbutiendo loqui licet, irrepræsentabilitas eius relucet ex eo quòd infinitũ entitatiue vt sic, non est distinctè repræsentabile. Vnde q̃uis sapientia diuina possit repræsentari per aliquod creatũ distinctè, non tamen distinctè repræsentatur inquã-
Q.12.ar.4. tũ infinita, nisi quo ad q̃onem an est: sed cõstitutiuũ propriũ Dei, puta Deitas vt sic, est ens infinitũ. ergo est irrepræsentabile distinctè. patet minor, quia non est imaginãdũ, quòd ĩfinitas se habeat ad deitaté quẽadmodũ se habet ad rõnes attributales. Non.n. quẽadmodũ sapientia & bonitas sunt quędã rõnes formales seu realitates ₰m se, & infinitatẽ vel finitaté sortiuntur, vt modũ quãtitatis pfectionalis, ita deitas sortitur infinitaté, sed ĩfinitas est ipsum quod quid erat esse deitatis: alioquin De⁹ nõ esset primo essentialiter & ĩtrinsece ens infinitũ.
D. 485. 56
¶ Ex his autẽ patet, quid dicẽdũ sit ad primã obiectionem. Nã vocando oẽm cognitionem rei citra quidditatiuã cognitioné cõfusam, cõcedit quòd oĩs cognitio possibilis haberi de Deo a creatura naturaliter ẽ cõfusa, quia nõ q̃dditatiua.
D. 366. 61
¶ Ad secundã vero obiectioné, quæ est Scoti, dř ꝙ maior est simpliciter falsa, vt patet de cognitione Sortis per specié eius ĩ speculo. Talis .n. fit per similitudiné repræsentanté vt cognitã: & tñ nõ est discursiua. Nec obstat si dicat, quòd Sortes tunc nõ apprehendit ab eadé potẽtia .s. visiua: sed per accidens ab altiori potentia: quẽadmodũ videntes Sorté, dicuntur videre viuũ, hoc.n. magis facit ad propositũ, qm̃ ex hoc, non impeditur responsio data, sed siue per se, siue per accidens, siue per eandé potentiã, siue per diuersam, satis est quòd cognoscens per similitudiné vt cognitã, non oportet quòd discurrat. Hoc.n. firmato, facillime patet, q̃uo angelus absq; discursu p essentiã suã cognoscere potest Deum ex illo principio. Quę sunt diuersa & dispersa in inferioribus, vnite præhabent in vno superioris ordinis. Et propterea, quẽadmodũ angelus per vnã virtuté cognoscitiuã percipit nobiliori mõ, quicquid nos per tot virtutes cognoscitiuas apprehendimus & inuestigamus: ita per vnã virtuté & vnã specié, eminentius pôt habere quod nobis conuenit p diuersas potentias ac species se consequentes. Ac per hoc poterit per specié repræsentanté vt cognitã, eminentius repræsentati cognitioné elicere absq; discursu per eandé virtuté, & absq; alia specie, sicut nos absq; discursu, per consequenté tamen specié & potentiam facimus. Dicitur secundo, quòd similitudo repræsentans vt cognita, est duplex, quædã vt cognita tantum, quædã vt cognita, & rõ cognoscẽdi simul, vt patet de essentia diuina respectu oĩum simpliciter. Et tunc dico, quòd quicquid sit de repræsentante primo modo, falsa est maior de repræsentante secundo mõ, & quòd essentia angeli tali mõ repræsentat ex sua excellentia: vnde & S.T. in corpore articuli dicit, quòd cognitio ista asimilatur cognitioni per specié ab obiecto impressam immediate, repræsentantem tamen imperfecte. Et sic argumentum peccat & propter excellentiã substantiæ angelici, & propter excellentiã substantiæ eius vt repræsentatiuæ. Nec obstat ꝙ essentia angeli nõ cõtinet Deũ virtualiter: sufficit.n. qđ contineat ipsum participatiue.
¶ Ad obiectiones aũt tertio loco adductas ex Sco. dř ꝙ nec homo, nec angelus in quocunq; statu naturæ potuit habere cognitioné distinctã idest quidditatiuam ipsius Dei, quàmuis in latitudiné cognitionis non quidditatiue pfectius homo cognouerit in statu innocentiæ q̃ nunc, & pfecti⁹ angeli q̃ hõ, & ĩter eos, vnus perfecti⁹ altero. Sed arguẽs decipitur in hoc, quia supponit quòd cognitio Dei nõ in cõi, sed in speciali sit cognitio qd ditatiua, quã negamus ab angelis, cũ tñ constet, quòd stat cognoscere aliquid in speciali, & nõ qd ditatiue. Ad id vero quod obiicit de memoria rapti, dř a S.T. expresse, ꝙ nõ potuit remanere spẽs obiecti, q̃uis potuerit accipe spẽs rerũ visarũ in obiecto, vnde & Paul⁹ nõ meminit obiecti, nisi in cõfuso, & q a fuit, sed rerũ visarũ, pp qđ dicit ĩ numero plurali, arcana verba, quę nõ licet hoĩ loq. Ad vltimũ de cognitione matutina, dř negando ꝙ cognitio matutina fuerit ĩ angelis ante beatitudinem. Quàmuis etiã consequentia non videatur necessaria, quia nõ est remotũ quòd in causa non quidditatiue cognita, aliqui effectus ordinati cognoscantur distincte, q̃uis impossibile sit, in tali cognitione cognoscere oẽs effect⁹.

suprà dictum * est. Tertiæ autem cognitioni, assimilať cognitio qua nos cognoscimus Deũ in via per similitudiné eius, in creaturis resultãté, ₰m illud Ro.1. Inuisibilia Dei p ea q̃ facta sunt intellecta cõspiciũtur. unde & dicimur Deũ videre ĩ speculo. Cognitio aũt, qua angelus p sua naturalia cognoscit Deũ, me- G dia est inter has duas: & similať illi cognitioni, qua videtur res p speciem ab ea acceptam. Quia enim imago Dei est in ipsa natura angeli impressa p suam essentiã, angelus deum cognoscit, inquantũ est similitudo dei: non tamen ipsam essentiam Dei videt, qa nulla similitudo [d]creata est sufficiẽs ad repræsentandam diuinam essentiam[e]. Vnde magis ista cognitio tenet se cum speculari, quia & ipsa natura angelica H est quoddam speculum, diuinam similitudiné repræsentans.

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ Diony. loquitur de cognitione [d] comprӕhẽsionis, vt expresse eius verba ostendunt. Et sic a nullo intellectu creato cognoscitur[e].

Ad 2^m dicendum, ꝙ propter hoc, quòd intellect⁹ & essentia angeli in infinitum distant a Deo, sequitur, ꝙ nõ possit ipsum comprehendere, nec p suam naturam eius essentiã videre. non tamen sequiť, ꝙ propter hoc nullã habeat eius cognitioné: quia sicut Deus in infinitũ distat ab angelo: ita cognitio, quam Deus habet de seipso, in infinitum distat a cognitione, quã angelus habet de eo.

Ad 3^m dicẽdũ, ꝙ cognitio quã naturaliter angelus habet de Deo, est media inter vtramque cognitionem: & tamen magis se tenet cum vna, vt supra dictum * est.

QVAESTIO LVII.

De angelorum cognitione respectu rerum materialium, in quinque articulos diuisa.

Deinde quęritur de his materialibus, quæ ab angelis cognoscuntur.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum angeli cognoscãt naturas rerum materialium.
¶ Secũdo, Vtrum cognoscant sin- H gularia.
¶ Tertio, Vtrum cognoscãt futura.
¶ Quarto, Vtrum cognoscant cogitationes cordium.
¶ Quinto, Vtrum cognoscant omnia mysteria gratiæ.

Articvlvs. Primvs.

Vtrum angeli cognoscant res materiales.

Ad primvm sic proceditur. Vĩ, ꝙ angeli nõ cognoscant I res materiales. Intellectũ enim est perfectio intelligentis. Res autem materiales non possunt esse perfectiones angelorum, cum sint infra ipsos. Ergo angeli non cognoscunt res materiales.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulum primum.*

Titulus clarus est.
¶ In corpe articuli vna cõclusio rñsiua. Angeli cognoscunt res materiales p species intelligibiles existẽtes in eis. Et pbať sic. Añs In angelis cõtinenť res materiales ₰m esse ĩtelligibile. ergo. Añs K habet duas partes, & quo ad primã .s. ꝙ cõtineanť, probať a S.T. quia ordo vniuersi hoc habet, vt inferiora in superioribus, cõtineanť excellẽtiori mõ .s. magis vnite & simplicius, & declarať ex cõtinẽtia oĩum in Deo. Sed angeli sunt suprema in entibus, qa ppinquissimi Deo, igiť. Quo ad secũdã vero parté, qa quæ cõtinẽtur in aliquo, sunt in eo ₰m modũ cõtinẽtis, ac p hoc, cũ angeli sint intellectualis: naturæ, oĩa quæ sunt in eis, sunt in eis ĩtelligibiliter: & declaratur ex simili pportione rerũ ad cõtinẽtia Dei. ¶ Aduerte hic vnũ, quòd ex vi istius processus nihil aliud infertur, nisi quòd angeli cõtinẽt res materiales intelligibiliter. Vtrũ ãt illud esse ĩtelligibile, quo simpliciori & ĩmaterialiori mõ sunt in angelis res materiales, q̃ in anima nostra sint ipsæmet res materiales: sit esse substãtiale ipsorũ angelorũ, vt quidã Peripatetici credunt, vel esse intẽtionale p species .s. intelligibiles, ex hoc processu non habetur. Sed S.T. conclusit, tale esse fore intentionale, quia iam in precedẽte quæstione determinauerat, quòd esse substantiale angeli ₰m se solum, non est tãtæ perfectionis, vt habeat vnde sibi asimilentur alia secundum proprias eorũ differentias.

¶ 2 Præt.

Elicitur ex Augu. 12. sup. Gene. ad literam c.14.15.10.3.
¶ 2 Præt. Visio intellectualis est eorum, quæ sunt in aĩa A per sui essentiam, vt dicitur in * glo. 2. ad Cor. 12. Sed res materiales nõ possunt esse in anima hominis, vel in mente angeli p suas essentias. Ergo nõ possunt intellectuali visione cognosci, sed solũ imaginaria, qua apprehẽdũtur similitudines corporũ: & sensibili, quæ est de ipsis corporib⁹. In angelis autẽ, nõ est visio imaginaria & sensibilis, sed solũ intellectualis. Ergo angeli materialia cognoscere non possunt.
¶ 3 Præt. Res materiales nõ sunt intelligibiles ĩ actu, sed sunt cognoscibiles apprehensione sensus & imaginationis, quæ nõ sunt in angelis. Ergo angeli materialia non cognoscunt.

Sed contra. Quicquid potest inferior virtus, B potest virtus superior. Sed intellect⁹ hominis qui est ordine naturæ infra intellectũ angeli, pôt cognoscere res materiales. Ergo multo fortius intellectus angeli.

Respon. Dicendum, ꝙ talis est ordo in rebus, ꝙ superiora in entibus sunt perfectiora inferioribus[c], & qđ in inferioribus cõtinetur deficiẽter, & partialiter, & multipliciter, in superioribus cõtineť eminẽter, & per quandã totalitaté & simplicitaté. Et ideo in Deo, sicut in summo rerũ vertice, oĩa supersubstantialiter præexistunt, secũdũ ipsum suũ simplex esse, vt Diony. dicit in * lib. de diui. no. Angeli autẽ inter cæteras creaturas sunt Deo propinquiores & similiores. Vnde & C plura participant ex bonitate diuina & perfectius, vt Diony. dicit † 4. cap. cœ. hierar. Sic igiť oĩa materialia in ipsis angelis præexistunt, simplicius quidẽ & immaterialius, quàm in ipsis rebus: multiplici⁹ autẽ & imperfectius q̃ in Deo. Omne aũt quod est ĩ aliquo, est in eo per modũ eius in quo est. Angeli aũt secũdũ suã naturã sunt intellectuales[c]. Et ideo sicut Deus per suã essentiã materialia cognoscit, ita angeli ea cognoscũt per hoc, ꝙ sunt in eis per suas intelligibiles species.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ intellectum est perfectio intelligentis secundũ speciem intelligibilem, quã habet ĩ intellectu. Et sic species intelligibiles quæ sunt in intellectu angeli, sunt perfectiones & D actus intellectus angelici.

Ad 2^m dicẽdũ, ꝙ sensus nõ apprehendit essentias rerũ, sed exteriora accidẽtia tantum: similiter neque imaginatio: sed apprehendit solas similitudines corporum: intellectus aũt solus apprehendit essentias rerum. Vnde in * 3. de anima dicit, ꝙ obiectũ intellectus est quod [d] quid est, circa quod non errat, sicut neque sensus circa proprium sensibile. Sic ergo essentię rerũ materialiũ sunt in intellectu hominis, vel angeli, vt intellectũ est in intelligente, & nõ secũdũ esse suũ reale[c]. Quædã vero sunt quæ sunt in intellectu vel in aĩa ₰m vtrunq; esse. Et vtrorũq; est visio intellectualis.

Ad 3^m dicendũ, ꝙ si angelus acciperet cognitioné E rerũ materialium ab ipsis rebus materialib⁹, oporteret ꝙ faceret eas intelligibiles actu, abstrahendo eas: non autẽ accipit cognitioné earum a rebus materialibus, sed per species actu intelligibiles rerũ sibi cõnaturales[c]. rerũ materialium notitiã habet, sicut intellectus nř ₰m spẽs quas intelligibiles facit abstrahendo.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulũ secũdũ.*

Titulus est clarus aduertẽti, quòd de singularibus materialibus est hic q̃stio, & de modo cognoscendi.

Articvlvs II.

Vtrum angelus cognoscat singularia.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, ꝙ angelus singularia nõ cognoscat. Dicit.n. Philosophus in * 1. Post. ꝙ sensus est singularium: ratio vero vel intellectus, vniuersalium. In angelis autem non est vis cognoscitiua, nisi intellectiua, vt ex superioribus patet. † Ergo singularia non cognoscunt.
¶ 2 Præt. Omnis cognitio est per assimilationem aliquam cognoscentis ad cognitum. Sed non videtur quòd possit esse aliqua assimilatio angeli ad singulare, inquantum est est singulare, cum angelus sit immaterialis, vt supra * dictum est; B singularitatis vero principium sit materia. Ergo angelus non potest cognoscere singularia.
¶ 3 Præt. Si angel⁹ scit singularia, aut per species singulares, aut per species vniuersales. Non per singulares: qa sic oporteret quòd haberet species infinitas. Neque per vniuersales: quia vniuersale nõ est sufficiens principium cognoscẽdi singulare inquãtum est singulare, cum in vniuersali singularia non cognoscantur nisi in potẽtia. Ergo C angelus non cognoscit singularia.

Sed contra. Nullus potest custodire quod nõ cognoscit: sed angeli custodiunt homines singulares, secundum illud Psal. 90. Angelis suis mãdauit de te &c. Ergo angeli cognoscunt singularia.

Respon. Dicendum, quòd quidã totaliter subtraxerunt angelis singulariũ cognitioné. Sed hoc primo quidem derogat catholicæ fidei, quæ ponit hæc inferiora ad- D ministrari per angelos[c]: secundum illud Heb. 1. Omnes sunt administratorij spiritus. Si autem singularium notitiam non haberent, nullam prouidentiam habere possent de his, quæ in hoc mundo agũtur, cum actus singulariũ sint. Et hoc est contra illud qđ diciť Ecclesi. 5. Ne dicas, coram angelo nõ est prouidentia. Secundo etiam derogat philosophiæ documentis, secũdũ quæ, ponuntur angeli motores cælestium orbium: & ꝙ eos moueãt secundum intellectũ & voluntaté. E Et ideo alij dixerũt, quòd angelus habet quidem cognitionem singularium: sed ĩ causis vniuersalibus[c]. ad quas reducuntur particulares omnes effectus: sicut si astrologus iudicet de aliqua eclipsi futura p dispositiones cœlestiũ motuum. Sed hæc positio, prædicta inconuenientia nõ euadit: quia sic cognoscere singulare in causis vniuersalibus, non est cognoscere ipsum vt est singulare: hoc est, vt est hic & nunc. Astrologus.n. cognoscens eclipsim futuram per cõputationé

¶ In corpore quatuor facit. Primo tractat opinionem totaliter negatiuam, quę videtur Auerrois .s. quòd angeli non cognoscunt hæc singularia. Et impugnat eam dupliciter. Primo ex prouidentia & administratione angelorũ circa hæc, ex authoritate Apostoli. Secũdo, ex motione orbium cœlestium per intellectũ & voluntaté, iuxta Arist. 12. Meta. com. 36. & .37. Secundo, tractat opinioné aliã forte Auicennæ, dicẽtis, intelligẽtias cognoscere singularia cognoscendo vniuersales causas. Et ĩpugnat eã simili modo dupliciter, eisdẽ mediis adiũgẽs hoc, quòd cognoscere singulare in causis vniuersalibus, nõ est cognoscere singulare, vt singulare est. Et declarat hoc exemplo cognitionis, quã habet astrologus de hac eclipsi, quã semper ignorat vt hanc, nisi sensu percipiat eam.
Q.54.ar.5. Q.50.ar.2.
¶ Circa rationẽ hãc dubium occurrit. Quia non videtur verum illud assumptum .s. cognoscens singulare in causis vniuersalibus, nõ cognoscit singulare inquantũ hoc: qm̃ sequendo exemplum de astrologo, manifestum est, quòd sciẽs recte computare motus astrorum, sciet non solum eclipsim quandoque esse, sed etiam tali tunc .i. tali hora, & tali minuto, & in tali loco. & breuiter sciet nũc & hic esse. Quia huiusmodi singularia, ẽt inquantum singularia, sunt determinata in causis suis quo ad omnes conditiones, nec possunt aliter se habere. 541
¶ Ad hanc obiectionẽ dicitur, quod nũquã astrologus habebit certam cognitionem de aliquo singulari quantuncunque necessario, nisi per sensum, quia cõclusio singularis, nõ potest sciri ex maiore & minori in vniuersalibus: sed oportet alteram præmissarũ esse singularẽ. 58 90

Singularē aūt propositionem cogitatiua format. Et decipitur in hoc obiiciens, quia nō aduertit quòd scire nunc solē esse in tali signo, & lunā in tali, non ad scientiā, sed ad sensum pertinet, & tn̄ sine hoc non pōt cōputari. ergo in tali anno erit eclipsis. Ad scientiā.n. hoc vniuersale tantū spectat.s. quòd quotienscunque sol & luna sunt in talibus signis &c. & quòd a tali signo ad aliud signū tantū tēporis cōputatur, & similia. Ex quibus nūquā scit aliquod singulare, nisi subsumatur: sed nunc est sic, quod per sensum oportet haberi.

¶ Tertio respondet quæsito vna conclusione affirmatiua.s. Angeli cognoscunt singularia. Et ꝓbat eā, quia quæ sunt dispersa in inferioribus, conueniunt vnite in superiori, vt patet de sensibus particularibus respectu sensus cōis. Igitur quæ nos per diuersas potentias cognoscimus, angelus vnica apprehendit. Et confirmatur authoritate Arist. reputantis inconueniens, litem cognosci a nobis & non a superioribus.

282
286

cœlestium motuum, scit eam in vniuersali, & non prout est hic & nunc, nisi per sensum accipiat. Administratio autem & prouidentia, & motus sunt singulariū, ꝓut sunt hic & nunc. Et ideo aliter dicendū est, ꝙ sicut homo cognoscit diuersis viribus cognitiuis omnia rerum genera, intellectu quidem vniuersalia & īmaterialia, sensu autem singularia & corporalia: ita angelus per vnam intellectiuā virtutē vtraque cognoscit, hoc enim rerū ordo habet, ꝙ quanto aliquid est superius, tanto habeat virtutē magis vnitam & ad plura se extendentem[e]. sicut in ipso homine patet, ꝙ sensus communis, qui est superior quàm sensus proprius, licet sit vnica potētia, omnia cognoscit quæ quinque sensibus exteriorib⁹ cognoscuntur, & quædā alia quæ nullus sensus exterior cognoscit, scilicet differētiam albi & dulcis. Et simile etiam est in alijs considerare. Vnde cum angelus naturæ ordine sit supra hominem, inconueniēs est dicere, ꝙ homo quacūque sua potentia cognoscat aliquid, qđ angelus p vnam vim suam cognoscitiuam scilicet intellectum, non cognoscat: Vnde Aristot. pro incōuenienti habet, vt litem quam nos scimus, Deus ignoret. vt patet in *1. de anima. & in † 3. metaphys. Modus autem quo intellectus angeli singularia cognoscit, ex hoc considerari potest, ꝙ sicut a Deo effluunt res vt subsistāt in proprijs naturis, ita etiam vt sint in cognitione angelica[c]. Manifestū est autē ꝙ a Deo effluit in rebus non solū illud quod ad naturā vniuersalē ptinet, sed etiā ea q̄ sunt indiuidua-

¶ Circa rationē adductā ad probandū hanc primā conclusionē, dubiū occurrit. Propterea, quia illud principiū, Quæ sunt dispersa in inferioribus, adunantur in superiori, pōt intelligi dupliciter.s. quòd adunentur eminenter & formaliter: quemadmodum in sensu cōi adunantur sentire propria sensibilia sensuum exteriorū, & in Deo perfectiones attributales. Alio modo, eminenter quidem, sed non formaliter, quemadmodū inferiora sunt in sole. Et si primo modo, ad hoc propositum assumptum dicatur, cū nō sit verū, vniuersaliter rō ruet. Si vero secūdo mō, cōcludit oppositū. Si aūt indistincte assumptum sit, indistincte etiam infert: ergo oēs cognitiones nostræ eminenter continentur in angelo. Et non potuerit inferri ex hoc: ergo cognitio singularium erit in eo formaliter, qm̄ dicā quòd cognitio angeli est altioris ordinis, & non formaliter continens cognitionem singularium. Et confirmatur obiectio hæc, quia constat quòd intellectus noster est virtus altior omnibus sensibus, & tamen in ipso non adunantur cognitiones singularium sic, quòd ipse cognoscat singularia, nisi forte arguitiue & indirecte, ex admistione ad sensus. Vnde si ratio valeret, concluderet etiam de intellectu nostro, & quia non concludit de illo, igitur simpliciter non valet.

¶ Ad obiectionē hanc dicitur, ꝙ propositio illa indistincte sumitur sic, vt intelligatur quantū possibile est, iuxta modum superioris. Ita quòd sensus est, dispersa inferius adunari superius eminentiori mō, quo adunari possint, iuxta tn̄ modū & capacitatē superioris. Et propterea in his quæ possunt adunari eminēter & formaliter, infert adunationem talē. In his aūt quæ cōtingit eleuari eminenter tantū, non infert nisi adunationem eminētiæ. Et qm̄ cognoscere quodcunque obiectū, est de genere eorum, quæ possunt eleuari formaliter: ideo in his infert adunationē eminentem & formalem. Et ad instantiam de intellectu nostro dupliciter dici pōt, primo negando, quòd ipse non cognoscat singularia, qm̄ saltē in statu separationis cognoscet ea. Secundo, & melius (iudicio meo) dicitur, quòd intellectus humanus non constituit alium gradum in ordine rerum, sed clauditur in illo rerū gradu, in quo hō locatur. Et ꝓpterea nō oportet ꝙ in ipso habeat locū dicta propō simpliciter, quæ de natura rei superioris cōpletæ in specie intelligenda est. Res.n. incōpletas non oportet simpliciter præhabere inferiora: sed magis conuenire & adunari cū eis ad integrādū vnū ꝑfectū, vt contingit in hoīe. Dixi aūt simpliciter, quia quodammodo quicquid potest virtus nostra inferior, pōt & nostra superior, dum rem eandē perfectius vel nobilius attingit.

¶ Quarto respondet quæsito, quo ad modum cognoscendi, dicēs quòd angeli cognoscunt singularia per species influxas a Deo, & probat, seu declarat hoc sic. Res omnes causantur a Deo, & quantū ad formalia, & quātum ad materialia earum in propriis naturis. ergo quo ad eadem causantur a Deo in mentibus angelorum. ergo per tales species cognoscent angeli singularia. Antecedens supponitur. Prima vero consequentia ex Augustino est supponitur, volente res factas esse non solum in seipsis, sed etiam in mentibus angelorum. Secunda vero consequētia probatur ex proportionalitate, quia quemadmodū se habet essentia Dei per quam omnia causat ad cognitionem eius, ita similitudines illius essentię ſm quod est causa talium rerum, ad intellectus, i quibus sunt illæ similitudines. Sed Deus scit omnia per illam & quo ad vniuersales, & quo ad particulares conditiones; quia illa est similitudo omnium quo ad omnia: et quia scientia sua est causa rerū, ergo angelus per species exēplatas ab illa summa similitudine cognoscet omnia facta, & quo ad conditiones vniuersales & singulares.

¶ Circa rationē adductam ad probandum hanc secundā cōclusionem, de modo cognoscendi, occurrūt obiectiones Scoti in 2. di. 3. q. vltima. Vbi tripliciter illam rationem impugnat. Primo, quia non valet consequētia: Res fluūt a Deo quo ad materiam & formam. ergo fluunt in mente angeli quo ad cognitionem singularitatis, præcipue apud te, qui tenes contra Cōmentatorem, ꝙ materia sit pars quidditatis: sed sufficit ꝙ fluant in mente angeli vt partes quidditatis in esse cognito. Secundo, quia species influxa non est ratio cognoscendi nisi quidditatem, vt aliàs probatum est. Tertio, quia cum dicis: Essentia diuina est ratio cognoscendi tam singulare quàm quidditatē. ergo & species in mente angeli, dico, quòd ibi est sophisma procedendo a magis perfecto ad minus perfectum affirmatiue.

¶ Circa ipsam conclusionem secundam multiplex obiectio occurrit. Et primo contra eam arguit Sco. in quæst. eadem, intendens ꝙ angelus cognoscat singularia per species acquisitas a rebus, & non per species influxas. primo, quia singulare, puta Sortes, cognoscitur vt hoc, & non per speciem quidditatis. ergo per propriam speciem. ergo aut in angelo sunt inditæ omnium singularium propriæ species, quod non est rationabile, aut acquirit species singularium, cum cognoscit illa, quod est intentum. Antecedens pro prima parte supponitur, quo ad secundam vero patet, ex eo quòd hoc singulare non continetur determinate sub quidditate, vt hoc singulare est. Et probatur ab eodem multipliciter in 2. di. 9. q. 2. contra primum argumētum, vnde sumpsit Capreolus argumenta quę recitat, quæ nec sunt facta a Scoto contra San. Thomam, nec militant contra eum omnia: sed quædā quæ inferius adducentur.

¶ Secundo sic, Singulare cognoscitur ab angelo quoad suam existentiam actualem. ergo per speciem acquisitam: tenet consequentia, quia nec ex notitia vniuersalium, nec ex rationibus terminorum certificatur intellectus de complexo contingenti, quoniam illæ rationes, aut repræsentant determinate me sedere, seu me esse cras, aut indeterminate, Si determinate, igitur impossibile est ipsum per ipsos terminos habere notitiam, quòd hoc sit contingens. Si indeterminate, ergo nunquam per hos terminos habebit quòd determinate sedeā: igitur oportet quòd accipiat aliunde notitiam huius.

¶ Tertio sic: Singulare cognoscitur ab angelo intuitiue. ergo accipit cognitionem ab ipso. tenet consequentia, quia ad cognitionem intuitiuā necessario cōcurrit ipsa res ut præsens. Et confirmatur, quia impossibile est cognitionem intuitiuā esse per speciē eodem modo repræsentantem, re manēte & non manēte, vt de se patet.

¶ Quarto directe contra conclusionem adduco rationes Scoti, ex dist. 9. loco allegato ad probandum, quòd vnamet species intelligibilis non potest esse ratio angelo intelligendi omnia singularia alicuius speciei. Et prima ratio est talis: Species vna repræsentat infinita singularia distincte. ergo est infinitæ perfectionis, consequens est impossibile, consequentia vero probatur, quia vbi pluralitas infert maiorem perfectionem, infinitas infert infinitam perfectionem. Sed posse repræsentare plura, concludit maiorem perfectionem: quoniam includit perfectionem duarum rationū repræsentatiuarum adæquate. ergo posse repræsentare infinita, concludit infinitam perfectionem. Secunda vero est, Ista species quam ponis, aut repræsentat similiter opposita pertinentia ad existentias singularium, aut alteram partem contradictionis determinate, aut successiue modo vnam, modo aliam. Nō primum, quia sic nihil repræsentaret. Non scd̄m, quia, sic semp angelus cognosceret vnum oppositū tantum, & nunquā reliquum. Non tertium, quia naturale repræsentatiuum & vniforme in se, & in intellectu, nō repræsentat difformiter aliquid. Tertia ratio est, quia ex ista positione sequitur, quòd quodlibet singulare existens, statim esset notum naturaliter cuilibet angelo, & ita distantia localis non impediret &c.

Q. 14. ar. 8.

tionis principia[e]. Est.n. causa toti⁹ substātię rei, & quātū ad materiā & quantū ad formā. Et ſm qđ causat, sic & cognoscit, qa sciētia ei⁹ est causa rei, vt supra ostensum est*. Sicut igitur Deus per essentiam suam p quam omnia causat, est similitudo omnium, & per eam omnia cognoscit nō solum quantum ad naturas vniuersales, sed etiam quātū ad singularitatem, ita angeli per spēs a Deo inditas, res cognoscūt: non solum quantum ad naturam vniuersalem, sed etiam ſm earum singularitatem, inquantum sunt quædā repræsentationes multiplicatæ illi⁹ vnicæ & simplicis essētiæ.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ philosophus loquitur de intellectu nostro qui non intelligit res nisi abstrahendo, & per ipsam abstractionem a materialibus conditionibus id quod abstrahit, fit vniuersale. Hic aūt modus intelligēdi non conuenit angelis, vt supra dictum est: et ideo nō est eadē ratio.

Ad 2^m dicendum, ꝙ secūdum suam naturam angeli non assimilantur rebus materialibus: sicut assimilatur aliquid alicui ſm conuenientiā in genere vel in specie, aut in accidente, sed sicut[d] superi⁹ habet similitudinē cum inferiori, vt sol cum igne. Et per hunc etiā modum in Deo est similitudo omniū,[d] & quantū ad formā & quantum ad materiam: inquātū in ipso præexistit vt in causa, quicquid in rebus inuenitur. Et eadem ratione species intellectus angeli, q̄ sunt quædam deriuatæ similitudines a diuina essentia, sunt similitudines rerum: non solum quātum ad formam, sed etiā quātum ad materiā.

Ad 3^m dicendum, ꝙ angeli cognoscūt singularia per formas vni-

¶ Ad obiectiones contra rōnē ad secūdā conclusionem dicitur, quòd per se primo & directe intentū S.T. est, quòd qa a Deo effluit in angelum similitudo Sortis, non solum quo ad cōditiones communes, sed quoad conditiones singulares: ideo angelus intelligit ipsum. Sed qa opinatur materiam esse principiū singularitatis in rebus materialibus, & formam cōmunitatis: Ideo in quæstionibus de ve. q. 8. ar. 2. inuenitur, rationem quā hic expressit per vniuersale & indiuiduale, expressisse per formam & materiam. Vnde dupliciter responderi potest. Primo, quòd quantum ad præsens spectat propositum, per accidens se habet materia & forma, quoniam vis rationis consistit in hoc, quòd in angelo indita est similitudo omnium tam vniuersalium quàm indiuidualium conditionum, quæcunque sint, & per quæcunque naturalia principia habeantur. Secūdo, quòd de materia possumus loqui dupliciter. Vno modo, ſm seipsam. i. prout est in rerum natura. Alio modo, ſm quòd ex ordine ad formam per intellectum abstrahitur, & quòd materia secundo modo cadit in quidditate rei naturalis. Primo vero modo indiuiduat, & quòd in proposito est sermo de materia, non vno tantum modo, sed omnibus modis. Ita quòd intendit, quòd in angelo sit similitudo materiæ repræsentans eam ſm esse naturale, quod habet existendo in rerū natura in rebus, & non solum similitudo eius ſm quod est pars diffinitionis rerum naturalium. Quod breuius dici posset, quòd in eo est similitudo non materiæ: sed materiæ signatæ, quam cōstat in diffinitione non poni.

¶ Ad secundam obiectionem contra idem negatur, quòd species influxa sit ratio cognoscendi tantum quidditatem, nec aliquam adduxit vnquam arguens rationem efficacē ad oppositū.

¶ Ad tertiam dicitur, quòd nulla est fallacia arguendo a communi exemplari ad consimilitudinem exemplatorum, immo est locus necessarius, & non tantum rationabilis, quoniam quicquid conuenit vni similium, vt sic, conuenit & alteri. Talis autem est processus iste fundatus super hoc, quòd a Deo fluxerunt res in duplici esse, naturali, & intētionali in mentibus angelorum. Ex hoc.n. manifeste sequitur nō ex ratione perfecti, aut imperfecti, sed ex ratione similiū quòd similitudo rei in esse naturali apud Deum existens, effecerit esse intentionale simile sibi in mente angelica: ac per hoc illa species intētionalis repræsentet illammet, quam repræsentat diuina similitudo, a qua est exemplata, nihil obstante differentia secundum perfectum & imperfectum.

¶ Ad obiectiones vero contra conclusionem ordinate respondendo ad primam, dicitur, quòd cognosci per propriam speciem, dupliciter contingit. s. adæquate vel excellenter. Et quòd singulare ab angelo non cognoscitur p propriā speciem adæquate, quia sic sequeretur infinitas specierum, sed per speciem excedentem. i. repræsentantem nō solum hoc, sed multa alia. Rursus, cognosci p speciem quidditatis contingit dupliciter. s. adæquate & excellenter. Et quòd singulare non cognoscitur per speciem quidditatis adæquate, quia sic non cognosceretur vt hoc, nisi forte arguitiuę & valde imperfecte: sed per speciem quidditatis excessiue. i. repræsentantem non solum ipsam, sed etiam singulares eius conditiones quas habet in rerum natura. Et hæc est via S.T. Nō.n. putat ipse, quòd angelus cognoscendo quidditatem, puta æquitatē ex vi talis obiecti cogniti, cognoscat singularia illius, immo hāc viam in q. de ve. loco allegato, reprobat: sed opinatur, quòd cognoscendo, quidditatē cognoscat indiuidua illius. i. p eādē spēm per quā cognoscit qdditatē, cognoscit indiuidua illi⁹, qm̄ spēs illa ē distincte repręsentans vtrūq; excellenter. Q. 54. ar. 4 & q. 55. ar. 2.

D. 1146.

¶ Ad secundam vero & tertiam obiectionem simul dicitur, quòd species angelica repræsentat quidditatem rei, puta humanitatem, & oēs varietates eius, ſm omnes conditiones eius naturales, vt S. T. loco allegato dicit: vnde & repræsentat humanitatem existere hic & ibi, in hoc & in illo, talem & tantam, & sic de aliis conditionibus. D. 471.

¶ Ad cuius euidentiam, quoniam ex hoc pendet intellectus & ratio huius materiæ, videnda sunt duo, scilicet, quid repræsentatur, & quomodo repræsentatur.

¶ Quo ad primum sciendum est, quatuor esse in rebus. s. quidditatem, singularitatem, existentiam, seu coniunctionem vnius cū alio in rerum natura, & durationem talis existentiæ seu coniunctionis. Et hæc omnia oportet sciri ab intellectu, habente perfectam notitiam de singularibus. Suntq; separabilia ab inuicem in esse cognito, qm̄ vnū potest cognosci alio ignoto, vt patet discurrēdo per singula. Et qm̄ cognitio fit per assimilationē, necesse est intellectui cognoscenti hæc, repræsentari illa. Et de primis quidem duobus non est difficile concipere, quòd indita sit angelo eorum similitudo: quoniā vtrūq; spectat ad quæstionem quid est: quoniam per primum scitur quid est Sortes vniuersaliter conceptus. i. inquantū homo: per scd̄m vero quid est Sortes inquantū Sortes singulariter apprehensus: quod a nobis nō est scibile. Sed de reliquis duobus difficile est videre & præcipue de quarto, qm̄ hoc ad qōnē, an est, & qn̄ est, spectat. Et vt plene lustremus rem hanc, sciendum est, quòd coniunctio aliquorum & eius duratio, multipliciter potest repræsentari intellectui. s. in suis causis, vel in seipsa. In suis causis quidem, quemadmodum coniunctio humanitatis cum risibilitate præsentatur intellectui, repræsentatis sibi quod quid erat esse vtriusque. Ex his.n. intellectus cōspicit coniunctionem & coęuitatem eorum, sed hoc non habet locum in contingentibus, vt de se patet. In seipsa autem repræsentari potest dupliciter. Vno modo, ita quòd duratio illius coniunctionis sit repræsentata, sicut qualitas aliqua rei repræsentatæ, quemadmodum albedo figuræ repræsentatur visui. Alio modo, vt ipsa coniunctio sola sit res repræsentata, & eius duratio concurrat vt conditio necessaria ad hoc quòd repræsentetur. Quēadmodum de facto se habet duratio seu præsentia coloris ad colorē visum repræsentatum oculo. Non.n. species visibilis repræsentat durationem præsentiæ, sed videri ac repræsentari color non potest, nisi præsenti tempore mensuraretur. Et cum ita sit, species angelicæ apud S.T. non solum repræsentāt humanitatem & sorteitatem: sed etiam in seipsa coniunctionem eorum, cum existere in rerum natura, & cum quocunque alio esse accidentali & naturali. Sed non repræsentāt durationem talium coniunctionum, tanquam rem repræsentatā, sed tanquā conditionem, sine qua coniunctio illa non repræsentatur. Quòd.n. non repræsentetur duratio contingentis coniunctionis ex eo patet, quòd firmiter credimus, angelos non cognoscere futura contingentia. Si nanq; in angelo esset indita similitudo sessionis meæ crastinæ, præsciret euidenter sessionē mihi cōiungendā cras. Quòd aūt repræsentet durationē vt conditionē sine qua nō, & quòd hoc sufficiat, declaratur, & primo scd̄m: quia constat sufficienter a nobis haberi cognitionē etiā intuitiuā rei per talē speciem, vt patet in visu nostro.

ſtro. & clarius patet, ſi fingas viſum eſſe virtutē oīum cognoſcitiuam. Tunc.n. per talem ſpeciem qua repræſentaretur ſibi color præſens vt mō repræſentatur. ſ. quòd præſentia concurrit vt cōditio ſine qua non cognoſceret non ſolum hunc colorē, ſed hunc colorē exiſtentem in præſenti tēpore. Deinde declaratur primū ex eo, quòd duratio alicuius nullam habet repugnantiam, vt ſit talis conditio ſine qua, res non repræſentetur. Et cōfirmat: quia quemadmodum duratio coloris eſt eius conditio, ſine qua color nec imutat viſum, nec videtur: ita eſt etiam conditio ſine qua nō repræſentat. Et hæc de primo.

Q.55.ar.3.

Infra q.86. art.4. Et.2.2.q.95.art.1.&.1.diſt.38.ar.5. Et 2.di.7.q.2.art.2. Et 1.co.c.67. Et li.3.ca.154 Et veri.q.8 artic.12. Et ma.q.16.arti.7. Et opuſcu.3.ca.135.& 136

¶Quo ad ſcd̄m vero modū. ſ. repræſentandi, breuiter dicit, ꝙ apud S. Thomam ſpecies impreſſa angelo a Deo, reſpectu prædictorum ſe habet ſicut ſi in oculo eſſet naturaliter congenita ſpecies alicuius obiecti, puta huius albi. Tunc.n. per talē ſpeciem nec repræſentaretur, nec cognoſceretur hoc album, niſi quando exiſteret: quoniam inter repræſentās & repræſentatum requiritur ſimilitudo. Nec hoc album ſimile eſt illi ſpeciei repræſentanti, niſi hoc album exiſtat: quoniam ſpecies illa, repręſentat hanc albedinē exiſtentem: & ſic per illam ſpeciem videret ocūlus hoc album, quando illud eſſet, & nō videret illud, quādo illud nō eſſet: & ſic duratio huius albi in rerū natura ſe haberet vt conditio ſine qua hoc albū, nec repræſentaretur, nec videret, non ex defectu ſpeciei viſibilis, ſed ex defectu ipſius obiecti. Nec per mutationē ſpeciei, ſed per mutationem ipſius obiecti cognoſceret hoc album nunc eſſe, & poſtmodū perciperet illud nō eſſe ex defectu aſſimilationis illius. Et ex hoc patet qūo ſtat, quòd ſpecies ſit indita, & nō cauſata ab obiecto ſingulari. Et quòd naturaliter repræſentet, & ſit ratio cognoſcendi rem p ſe primo & directe quando eſt, ex conſequenti autē quādo nō eſt. Et quoniā vnū indiuiduum ſuperioris ordinis æquiualere poteſt multis nō ſolum indiuiduis, ſed ſpeciebus inferioris ordinis: eleuationē naturæ angelicæ ſupra corporea intuitus S. Th. poſuit quòd vna ſpēs in angelo ſit tātæ excellentiæ, quòd diſtincte quidē excellenter tamē ſit ratio repræſentatiua multarū quidditatū & ſingularium, & multarum cōiunctionum contingentiū in rerū natura. Ita quòd quādocūq; coniūctio illa ponit in rerū natura, ſtatim aſſimilatur illi ſpeciei, & ſic repræſentatur & cognoſcitur, deſinente autem deſinit repræſentari: quia deſinit aſſimilari. Et ex his facillime patet reſpōſio ad obiecta. Nam ſecūda obiectio ſupponit, quòd coniūctio cōtingens repræſentetur, non in ſeipſa, ſed in rationibus terminorum tm̄. Tertia vero ſupponit, ꝙ p̄ſentia tēporalis nō concurrat neceſſario ad rē cognitā, niſi qa eſt cauſa cognitiōis: cū tn̄ liquido cōſtare poſſit, quòd hoc albū dupliciter cōcurrit ad viſionē. ſ. vt cauſa immutās viſum, & vt obiectū terminās, & quòd præſentia tēporalis exigitur ad ipſum non ſolū inquantum immutans, ſed inquantū terminans. Ita quòd ſi terminaret, & nō immutaret, nihilominus præſentiā exigeret temporalem: & ſic ſe habet in propoſito, vt patet ex dictis.

¶Ad confirmationē aūt dicitur, quòd illa propoſitio, ſupra quā ſæpiſſime ſe fundat Sco. ſ. ꝙ ſpēs repræſentās re abſente & p̄ſente, nō ſufficit ad cognitionem intuitiuā, nō eſt vniuerſaliter vera: quoniā hoc dupliciter cōtingit. ſ. per hoc quòd abſtrahit a præſentia & abſentia rei, quemadmodum ſe habent ſpecies intelligibiles apud nos, & de talibus eſt vera propoſitio. Alio modo non per abſtractionē, ſed per excellentiam; ideſt quia tantę excellentiæ eſt, vt repræſentet rē & ſm cōditiones ei° abſolute, & ſm cōditiones pręſentiæ: vel tāquā rē repræſentatā, vt ſpēs diuina, vel vt cōditionē ſine qua nō, vt ſpecies angelica: & de talib° non eſt vera propoſitio. Species ergo non propter abſtractionem, ſed excellentiam ſui eodem modo repræſentans ex parte ſui: ſiue res ſit, ſiue non, ſufficit ad cognitionem intuitiuam: quia poſita re, aliquid noui repræſentat non per ſui, ſed rei repræſentatæ mutationem, ſeu nouitatem. Et hoc bene nota.

¶Ad primā vero rationē ex di.9. adductā. 4. loco dicit, negādo cōſequentiā. Et ad probationem, qua dicit, Qn̄ pluralitas infert maiorē pfectionē, infinitas infert īfinitā: dicit primo ꝙ falſum

F aſſumit. debet.n. ſub diſiūctiōe cōcludi, ſi pluralitas infert maiorē pfectionē, infinitas infert vel infinitā perfectionē, vel altioris ordinis pfectionē. Stat.n. ꝙ vna pfectio altioris ordinis tātæ pfectionis, ꝙ excedat infinitas pfectiones inferioris ordinis: & eminēter æquiualeat eis. Rurſus ſecundo, dr̄ ꝙ cū aliqd eē infinitæ pfectiōis cōtingat dupl̄r. ſ. ſimpl̄r, vel in tali gn̄e, aut ſpē, nec oportet qd ē īfinitū in tali gn̄e, aut ſpē, eſſe infinitū ens ſimpl̄r, vt patet de albedine infinita; ſi eſſet intenſiue infinita: nō.n. ppterea eſſet pfectior q̃ ſubſtātia, ſed eſſet infinitæ pfectionis, iſta ſpēm tn̄ albedinis. Vn̄ in ppoſito, dato ꝙ infinitas cōtētorū inferret īfinitatē cōtinētis, nō ſequit, ergo illud cōtinēs ē infinitæ perfectionis ſimpl̄r, ſed ī tali gn̄e, aut ſpecie. Et ſic rō hæc ex duplici defecit capite, primo quia non ſequitur infinitas niſi ſub diſiunctione: ſecundo, quia etiam qn̄ ſequitur infinitas, nō ſequit infinitas pfectionis ſimpl̄r. ſed pfectionis in gn̄e vel in ſpē, queadmodū pluralitas nō infert tūc maiorē perfectionē niſi eiuſdē ratiōis. Et quoniā Scot° ſæpe vtit

H iſta rōne ad diuerſa propoſita, & in diuerſis materiis, oportet diligēter notare quæ diximus, & applicare ad materias. Quantū ad præſentē aūt ſpectat, iam patet quòd ponimus ſpeciem altioris ordinis & ſimiliter actum intelligendi ſpeciei proportionatum.

¶Ad ſecūdā aūt rōnem ex dictis habet rn̄ſio. Supponit.n. rō vnū falſum. ſ. ꝙ ſpēs in mēte angelica repſentet duratione cōiūctionis cōtingētis, tāquā rē repſentatā, cui° oppoſitū diximus, immo hoc ppriū eſt eſſentiæ diuinæ, & forte nō ē cōmunicabile alicui ſpeciei, quoniā hoc eſt repſentare ea quæ futura ſunt cōtingēter in ſeipſis determinate. Et iō cū dr̄: aut repſentat vtrūq; oppoſitorū &c. rn̄det cū triplici diſtinctione. ſ. de repſentari tāq̃ rē repſentatā, & condōnē ſine qua nō, & de oppoſitis ſecundū differentias tpis & abſolute, & de oppoſitis poſitiue & contradictorie. Et dicit ꝙ ſpēs in mēte angelica, repræſentat tāquā rē repſentatā alterū oppoſitorū poſitiuorū abſolute, & nō cū aliqua differentia

I tpis: repn̄tat.n. cōiūctionē Sortis cū ſeſſione, & nō cōiūctiōē eius cū ſeſſione & nō ſeſſionē cōtradictorie. Nec repræſentat cōiūnctionē Sortis cū ſeſſione duratura hodie vel cras, ſed abſolute cōiunctionē ei° cū ſeſsiōe, & cōiūctiōē ei° cū curſu. Et ſi dicas: quo ergo angelus cognoſcet reliquū cōtradictoriū? Et ſimiliter: qua certitudinē habebit per talē ſpēm de hodierna ſeſſiōe Sortis, & craſtino eius curſu? Iam ex dictis patet ꝙ cū ponitur in effectu ſeſſio Sortis, ſtatim fit aſſimilatio īter Sortē ſedētē & illā ſpēm & pn̄s tpis differētia repræſentat p illā, tāquā conditio ſine qua nō. Et ſic cognoſcitur Sortes nunc ſedēs. Cognoſcitur vero poſt horā p eādē ſpēm Sor. nō ſedēs, deſinēte aſſimilatione inter ipm vt ſedētē, & illā ſpēm. Et cras cognoſcet currēs, facta aſſimilatione inter illā, & Sortē vt currētē. Et ſic falſum ē, ꝙ ſi repn̄tat alterū oppoſitorū determinate, ꝙ nūquā p ipſum cognoſcet reliquū, immo

¶Ad tertiam aūt rationē iam patet, quòd nō incōuenit, immo eſt neceſſariū & oia naturalia ſtatim cum fiūt, cōgenita eſſe ang. cognitione habitualiter, & diſtātiam localem non impedire ang. cognitionem.

K

¶Super Quæſtionis quinquageſimæſeptimæ Articulum tertium.

Titulus clarus eſt: accipitur enim in cōmuni futurum vt ſit. ¶In corpore duas diſtinctiōes ponit. Alterā de cognoſci vel in ſua cā, vel in ſeipſo. Alterā de futuro neceſſario, vel vt in pluribus°, vel vt in paucioribus°. Et duo facit: quia primo examinat oīa mēbra ſcdæ diſtinctiōis, qūo ſe habeāt ad primū mēbrū primæ, & ſcdo, qūo ſe habeāt ad alterū eiuſdē primę diſtictiōis mēbrū.

¶Quo ad primū tres cōcl'ones dicit. Prima ē. Futura neceſſaria cognoſcūt i ſuis cāis ab angelo p certitudinē. Scda ē. Futura vt in plurib° cognoſcūt in ſuis cāis ab angelo p cōiecturā, & declarat: q̄a etiā hoīes hāc habent cognitionē, ſed angeli tāto magis, quāto vniuerſali° & pfectius ītimas cauſarū cōditiões penetrāt. Tertia ē. Futura vt ī paucioribus, in ſua cauſa ſunt penit° ignota.

¶Quo ad ſecūdū vnica eſt cōcluſio. Futura tā neceſſario q̃ vt in pluribus quàm in paucioribus, i ſeipſis a ſolo Deo cognoſcuntur. Et

uerſales, quæ tamen ſunt ſimilitudines rerum, & quantum ad principia vniuerſalia, & quantū ad indiuiduationis principia. Quomodo autem p eandē ſpeciem poſſunt multa cognoſci, iā ſupra dictū* eſt.

ARTICVLVS III.

Vtrum angeli cognoſcant futura.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ angeli cognoſcant futura. Angeli.n. potentiores ſunt in cognoſcēdo q̃ hoīes. Sed hoīes aliqui cognoſcūt futura multa. ergo multo fortius angeli.

¶2 Præt. Præſens & futurum ſunt differentiæ temporis. Sed intellectus angeli eſt ſupra tēpus: participatur.n. intelligentia æternitati.i. æuo: vt dicitur in * lib. de cauſis. Ergo quantum ad intellectum angeli nō differunt præteritū & futurū, ſed īdifferēter cognoſcit vtrūq;.

¶3 Præt. Angelus non cognoſcit per ſpecies acceptas a rebus, ſed p

G ſpecies innatas vniuerſales. Sed ſpecies vl̄es æqualiter ſe habent ad præteritū & futurū. Ergo videtur ꝙ angeli indifferenter cognoſcant præterita, & præſentia, & futura.

¶4 Præt. Sicut aliqd dicit diſtans ſm tempus, ita ſm locum. Sed angeli cognoſcunt diſtantia ſm locum. Ergo etiam cognoſcunt diſtantia ſecundum tempus futurū.

A SED CONTRA. Id, quòd eſt proprium ſignum diuinitatis, nō conuenit angelis. Sed cognoſcere futura eſt proprium ſignum diuinitatis, ſecundū illud Eſa. 12. Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus ꝙ dij eſtis vos. Ergo angeli nō cognoſcūt futura.

RESPON. Dicendum, quòd futurum dupliciter poteſt cognoſci. Vno modo, in cauſa ſua. & ſic futura quæ ex neceſſitate ex cauſis ſuis proueniunt, per certā ſcientiā cognoſcūtur, vt ſolem oriri cras. Quæ vero ex ſuis cauſis pueniūt vt in pluribus, cognoſcūtur non p certitudinem, ſed per coniecturā, ſicut medicus præcognoſcit ſanitatē infirmi. Et iſte modus cognoſcēdi futura adeſt angelis, & tāto magis quàm nobis, quanto magis rerū cauſas & vniuerſalius & perfectius cognoſcunt, ſicut medici, qui acutius vident cauſas, melius

C de futuro ſtatu ægritudinis proſticant. Quæ vero proueniunt ex cauſis ſuis vt in paucioribus, penit° ſunt ignota, ſicut caſualia & fortuita. Alio modo, cognoſcūt futura in ſeipſis. & ſic ſolius Dei eſt futura cognoſcere: non ſolum quæ ex neceſſitate proueniūt, vel vt in pluribus, ſed etiam caſualia & fortuita: quia De° videt omnia in ſua æternitate: quę cum ſit ſimplex, toti tempori adeſt, & ipſum cōcludit. Et ideo vn° Dei intuitus fertur in omnia, quæ aguntur per totum tempus ſicut in præſentia,

D & videt omnia vt in ſeipſis ſunt, ſicut ſupra dictum eſt*, cū de Dei ſcientia ageretur. Angelicus autē intellectus & quilibet intellectus creat°, deficit ab ęternitate diuina. Vn̄ nō pōt ab aliquo ītellectu creato cognoſci futurū, vt eſt ī ſuo eſſe.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ homines nō cognoſcunt futura, niſi in cauſis ſuis, vel Deo reuelante. Et ſic angeli multo ſubtili° futura cognoſcunt.

E AD 2m dicēdū, ꝙ licet intellect° angeli ſit ſupra tēpus, quo menſurant corporales motus: eſt tn̄ in intellectu angeli tempus ſecundū ſucceſſionem intelligibilium conceptionum, ſecūdum quod dicit Aug. * 8. ſup. Gen. ad lit. ꝙ Deus mouet ſpiritualē creaturā per tēpus. Et ita, cū ſit ſucceſſio ī intellectu angeli, nō omnia quæ aguntur per totū tēpus, ſunt ei præſentia.

AD 3m dicendum, ꝙ licet ſpecies quæ ſunt in intellectu angeli, quātū eſt de ſe, æqualiter ſe habeāt ad præſentia, præterita, & futura, tn̄ p̄ſentia, præterita, & futura non æqualiter ſe habēt ad rationes. Quia ea, q̄ præſentia ſunt, habent naturā p quā aſſimilant ſpeciebus, quæ ſunt in mente angeli. Et ſic per eas cognoſci poſſunt. Sed quæ futura ſunt, nondū habent naturā p

A quā illis aſſimilent. Vnde p eas cognoſci nō poſſunt.

AD 4m dicendum, ꝙ diſtantia ſecundum locum ſunt in rerum natura, & participant aliquam ſpeciē, cuius ſimilitudo eſt in Angelo. quod non eſt verum de futuris. vt dictum * eſt. Et ideo non eſt ſimile. In corp. ar.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angeli cognoſcant cogitationes cordium.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ Angeli cognoſcant cogitationes cordiū. Di-

B cit.n. Greg. in Moralibus ſup illud Iob. 28. Nō æquabitur ei aurū vel vitrum, ꝙ tūc. ſ. in beatitudine reſurgētium vnus erit perſpicabilis alteri, ſicut ipſe ſibi: cum vniuſcuiuſq; intellectus attenditur, ſimul conſcientia penetratur. Sed reſurgentes erunt ſimiles angelis, ſicut habetur Matth. 22. ca. Ergo vnus angelus poteſt videre id, quod eſt in conſcientia alterius.

C ¶2 Præt. Sicut ſe habent figuræ ad corpora, ita ſe habent ſpecies intelligibiles ad intellectū. Sed viſo corpore videtur eius figura. Ergo viſa ſubſtātia intellectuali, videtur ſpecies intelligibilis quæ eſt in ipſa. Ergo cū angelus videat aliū angelū & etiā animam, videtur ꝙ poſſit videre cogitationem vtriuſque.

¶3 Præt. Ea quę ſunt in intellectu noſtro, ſunt ſimiliora angelo, q̃ ea quæ ſunt in phātaſia, cum hæc ſint intellecta in actu, illa vero in potētia tantū. Sed ea quæ ſunt in phantaſia, poſſunt cognoſci ab angelo,

D ſicut corporalia, cum phantaſia ſit virtus corporis. Ergo videtur ꝙ angelus poſſit cognoſcere cogitationes intellectus.

SED CONTRA eſt, quòd proprium Dei non conuenit angelis. Sed cognoſcere cogitationes cordium eſt proprium Dei, ſm illud Ierem. 17. Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile. & quis cognoſcet illud? Ego dn̄s ſcrutās &c. ergo angeli nō cognoſcūt ſecreta cordiū.

E RESPON. Dicendum, ꝙ cogitatio cordis dupliciter poteſt cognoſci. Vno modo, in ſuo effectu, & ſic non ſolum ab angelis, ſed ēt ab homine cognoſci pōt, & tanto ſubtilius quāto effectus huiuſmodi fuerit magis occultus. Cognoſcitur.n. cogitatio interdum non ſolum per actum exteriorem, ſed etiam per immutationem vultus. Et etiam medici, aliquas affectiones animi per pulſum cognoſcere poſſunt, & multo magis angeli, vel etiam dæmones, quanto ſubtilius huiuſmodi immutatiões oc-

Et probatur: quia ſolus intuit° Dei æternitate menſuratur æqualiter ſe habente ad omnes temporis differentias, ac p hoc æqualiter reſpiciens ſimul oīa quæ ſunt ſm quancūq; temporis differētiā.

¶Aduerte hic duo. Primū eſt, quod S. T. multa hic dicit q̄ non probat, vel quia ſunt p ſe nota exercitatis, puta quòd effectus neceſſarii cognoſcuntur per certitudinē in ſuis cauſis, vel quia ſunt ſuperius diſcuſſa, puta quòd futurum contingens in ſua cauſa vt ſic, ſit penitus ignotū. hoc enim in q.4. vētilatum fuit. D. 41. Nota ſecūdo, quòd cū duæ rationes aſſignari poſſint reſpectu cognitionis futurorum contingētiū in ſeipſis. ſ. æternitas intuitus, & plenitudo rationis repræſentatiuæ, quia. ſ. repræſentat rē & eius durationem &c. S. T. nō curans de hac ſecunda, excluſione primæ ab angelis, ſufficienter intentū concludi voluit. Propterea, vt arbitror, qa mutuo ſe conſequūtur, & excluſio vni° ē excluſio alterius, qa illa ſpectat ad infinitatē, hęc ad æternitatē. Tā autē æternitas, quàm infinitas ſoli Deo conueniunt. Maluit autem ex ęternitate arguere, quia euidentius conſtat, Angelis repugnare æternitatem intuitus, q̄ plenitudinem talis repræſentatiui. Dubia vero quæ ſunt circa hanc rationem de æternitate intuitus, in quæſtione. 14 tractata ſunt, vnde nunc tranſeundum eſt ad alia.

¶Super Quæſtionis quīquageſimæſeptimæ Articulū quartum.

IN titulo aduerte, quòd preſens quęſtio eſt de cognitione cogitationis cordis alterius in particulari, & complete, ſcilicet quo ad quæſtionem an eſt, tam in ſe, quàm reſpectu termini. i. vtrū angelus cognoſcat, ſi actualiter cogitē de aliquo, quid cogito, quid delibero &c.

289 1. cō. c. 68. & lib. 3. ca. 154. princ. Et veri. q.8. artic. 13. Et mal. q. 16. art. 8

¶In corpore vnica ponitur diſtinctio bimembris. ſ. quòd cogitatiò poteſt cognoſci dupliciter. ſ. in ſuo effectu, vel in ſeipſa. Et duæ concluſiones ponuntur iuxta duo prædicta membra. Prima eſt. Cogitatio cordis alterius poteſt cognoſci ab angelo in ſuo effectu. Et probatur a fortiori: quia ſic etiam poteſt cognoſci ab homine p immutationem vultus & diſpoſitionē corporis, vt medici diſcernunt quādoque. Et hoc confirmatur authoritate Augu. Secunda concluſio eſt, quòd cogitationes cordium in ſeipſis ſeu quod idē eſt, vt ſunt in voluntate, ſoli Deo ſunt naturaliter cognitæ, & probatur ſic. Mere voluntaria ſoli Deo & volēti ſunt nota: cogitationes cordiū ſunt pure voluntariæ, quia ex ſola voluntate dependet ꝙ aliquis actu cogitet, aut velit aliqd, qm̄ habitus eſt, quo quis vtitur cum vult. ergo. Maior probatur, quia voluntas ſoli Deo ſubiacet, qui ſolus in ea operari pōt, vt primū obiectum & finis vltimus. Et cōfirmatur concluſio, authoritate Apoſt. 1. ad Co. 2

¶Circa rationē adductam ad ſecundā cōcluſionem, dubiū occurrit a Durando in. 2. diſt. 8. motū, & eſt tale. Si voluntarium ſoli Deo eſt cognitum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gnitũ, quia voluntariũ est, ex aliqua harũ quinq; cõditionum proueniẽt, scilicet aut quia volũtas soli Deo subiacet, quo ad cauſari, et ex hoc nõ: quia sic etiã materia prima, & essentia animæ soli Deo essent nota: Aut quia soli Deo subiacet quo ad moueri. et ex hoc non: quia sic erã motus primi mobilis, si a solo Deo esset, sibi soli cognit⁹ esset. Aut q̃a libera est formaliter. & ex hoc nõ, quia libertas est a coactione, nõ a cognitione. Aut q̃a est i determinata ad utrunq; oppositorũ. et ex hoc nõ, q̃a in determinatio collit cogitatione posita i actu: ia. n. determinata tũc est. Aut q̃a a volũtate fit, et ex hoc pcise nõ: q̃a sic ois actus imperatus a volũtate, esset soli Deo notus: & sic ét actus exteriores voluntarii, ignoti essent angelis. Et confirmatur, quia apud te, angeli intelligũt per species innatas quę q̃cunq; repręsentãt actus interiores & exteriores, spirituales & corpales.

lib. de Diuini. dæmo. cap. 5. post med. to. 3.

li. 2. retrac. c. 30. to. 1.

Q. 63. ar. 1. & q. 105. arti. 5.

¶ Contra eádem rationem arguit Scotus in 2. dist. 9. q. 2. dupliciter. primo, quia non est maior ratio: quare voluntas posit occultare cogitationem positam in actu, quam ipsam essentiam & voluntatem suam. Secundo, quia si cogitatio occultat volitione, illa volitio aut erit alteri manifesta, aut occulta: si manifesta, hr intẽtũ: si occulta, ergo alia volitiõe occultabit: & iterũ q̃reꝫ de alia, & sic in infinitum.

a 524

¶ Contra conclusionẽ, multa refert Capreo. in di. 9. secundi argumẽta ex Sco. quorũ q̃dã in Sco. nõ inuenio. Quædã autẽ argumẽta sunt ad hoẽm a Sco. cõtra Hẽri. facta, & quædã eádẽ habẽt difficultatẽ, ita q̃ ex solutione præcedentiũ vno adiuncto argumento, quod Sco. directe contra cõclusionẽ facit, omnia essent clara. Tãgit ergo vbi supra tale medium. Cogitatio, præcipue angelica, posita in actu, est obiectum actu intelligibile in se, & proportionatum cuicunque intellectui angelico, & sufficienter præsens omni tali intellectui. ergo põt naturaliter intelligi ab altero angelo. consequentia est nota, & potest confirmari ex illa maxima, Actiuo & passiuo naturaliter proportionatis & approximatis non impeditis, sequitur actio. Antecedens vero quo ad omnes sui partes est per se notum, supponendo quòd distãtia localis nõ impedit actionem & passionem omnino immaterialem, de qualis est sermo. Et potest confirmari: quia quicquid potest inferior, potest & superior. ac p hoc, si Michael cognoscit propriã cogitatio nẽ intuitiue, poterit eandẽ multo eminentius intueri Seraphim.

¶ Ad euidentiam difficultatis huius sciendum est, quòd ſm duplicem opinionem de intellectu angelico, dupliciter in materia hac procedi potest. Secundum namque opinantes intellectum angeli moueri ab obiecto, scrutari oportet an cogitatio voluntaria posita in actu, sit obiectum proportionatum, & sufficienter præsens in ratione motiui, respectu cuiuscunque intellectus angeli. Sco. n. tenet partem affirmatiuam, Grego. de Arimi. partem negatiuam. Sed hæc quæstio non habet locum apud opinantes intellectum angelicum non esse naturaliter mobilem ab aliquo obiecto: sed oportere ipsum intelligere quicquid naturaliter intelligit per species innatas. Iuxta enim hanc viam, vanus est sermo omnis de actiuo & passiuo, motiuo & mobili & aliis huiusmodi. Sed oportet scrutari: an coniunctio volũtatis cum sua libera operõne in actu exercito, repræsentetur per aliquam speciẽ innatam in angelis, an nõ. Et hoc n. pẽdet tota difficultas. Dictũ est. n. supẽm in mẽte angeli esse tãtæ excellẽtiæ, vt habeat se vnde sibi assimilẽtur Sor. sedens, Sor. scribens Sor. currens. Cur igitur non hẽt in se vnde sibi assimiletur Sor. volens, aut Sor. cogitans? Vt autẽ clare patet ex dictis S. T. hic & in nõ. de veri. q. 9. ar. 1. 2. & in qõ. de damonibus ar. 8. arbitrat Diuus T. cogitationes cordium, quo ad esse actuale in particulari &c. non repræsentari per species innatas: quia sunt altioris ordinis, q̃ illius naturalia. Ita q̃ ex eo, quòd volũtas vt volens, A, vel B, est supra ordinem causarum & effectuum naturaliũ, ideo nõ repræsentatur per species innatas, quæ pręsentatiuæ tantũ sunt causarum, & effectuũ naturaliũ. Et huc tendit rõ S. T. vbique. Probat. n. semper altitudinem voluntatis vt operatis ex exẽptione & dependentia, & connexione, a quibuslibet naturalibus: ita q̃ vnaquæq; vis rõnis suæ excellit in hoc, quòd voluntas vt operãs in particulari &c. est extra ordinem rerum naturaliũ, ergo est naturaliter occulta &c.

¶ Ad obiectiones vero Scot. contra eádẽ rõnẽ ex eodẽ principio patet rñsio: quia alia rõ est de essentia, volũtate, & intellectu angeli, & de his vt sunt in actu secũdo mere voluntario: quæ nõ pertinẽt ad naturalẽ ordinẽ rerũ, hæc aũt nõ. Et similiter nõ dicimus istã fatuitatẽ, q̃ cogitatio occulteturvolitione volita quodãmodo velamine, vt argues imaginat, q̃rẽs aliud illi⁹ velaminis, sed dicimus q̃ cogitatio eo q̃ a volita seu libera, est naturaliter occulta. Et hæc rõnẽ suæ occultationis, libertatẽ ipsãtis, vt dictũ ac ex positis

¶ Ad

¶ Ad obiectionem demũ. Sco. cõtra conclusionem dicitur, quòd tam hæc quàm omnes aliæ, supponũt vnum falsum. Scilicet cũ separatũ accipere cognitionẽ a reb⁹ cognitis, hoc. n. est falsissimũ: qm̃ ois intellectus separatus intelligit p̃ species influxas, & non aliter, nisi seipsum & Deũ, vt ex dictis patet. Et i hoc stãdo, oẽs obiectiões soluunt.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulũ quintum.*

TItulus clarus ẽ.

¶ In corpore articuli vnam ponit distinctionem de cognitione, bimẽbrẽ. Et iuxta vtrunque membrũ duabus cõclusionibus respondet quæsito. Distinctio est. In angelis ẽ duplex cognitio, scilicet naturalis, & hæc est per essentias ipsorum, & per species innatas. Et supernaturalis, & beatifica, & hæc cognitio est quam habent in verbo Dei. Prima autem conclusio est negatiua, q̃ angeli cognitione naturali nõ cognoscũt mysteria gratiæ. Et probatur, quia ista ex sola Dei voluntate dependẽt. Et confirmatur ex hoc, quòd non cognoscunt naturaliter cogitationes cordiũ. Et cõfirmatur tã vis q̃ mod⁹ arguẽdi, authoritate Apostoli primæ ad Cori. 2.

¶ Circa hanc conclusionem aduerte, quòd eadem est ratio quare cogitationes cordium, & quare mysteria gratiæ sunt occulta, quia. s. sunt extra ordinem naturalium, quia. s. a solũ volũtatis sunt connexa diuinæ. Illa vero voluntaris diuinæ & cogitantis tantũm. Et propterea apud pones intellectũ angelicum moueri ab obiecto, qua ratione dicunt moueri ipsum a cogitationib⁹ cordium iam positis in actu, eadẽ rõne ponẽt moueri ipsum a mysteriis gr̃æ i actu positis, nih. aliũde ipediant⁹ virtute diui. Et hoc expresse sentit Sco. in 4. dist. 10. q. Nec est opus ali ter hic immorari, quo ad ipsum negando illud suppositum fundamentum eorũ quòd scilicet intellect⁹ separatus sit mobilis ab obiecto, q̃ totũ eo dictum est. Secunda conclusio est affirmatiua, habens tamen multas conditiones. Angeli in verbo cognoscunt mysteria gratiæ, non omnia tamen, neque æqualiter, neque simul. Conclusio ipsa probatur authoritate Apostoli, primæ ad Corint. 2. Nobis autem reuelauit &c. Prima vero conditio declaratur, quia superiores angeli plura & altiora mysteria cognoscunt, ea ratione, quia perspicacius diuinam contemplantur sapientiam. Secunda vero conditio, quia superiores de his mysteriis illuminant inferiores. Tertia autem, quia quædam horum non uerunt a principio: quædã vero in dies addiscunt, prout eorũ congruit officiis.

¶ Circa hanc conclusionem dubiũ occurrit: quoniam nõ videtur verũ quòd angeli cognitione beatifica cognoscãt mysteria gratiæ. Arguit. n. Sco. in. 4. di. 10. q. 1. cõtra hoc sic. Beatus nõ distinguitur a non beato, nisi videndo obiectũ beatificum vt sic, & ea quæ in ipso includũtur vt sic: sed mysteria gratiæ nõ claudũtur in obiecto beatifico vt sic. ergo. Minor patet, quia non spectat ad beatitudinem cognoscere gratiam conferri huic, vel illi &c.

¶ Præt. Arguo ego ad hominẽ hic. apud S. T. uidere plura in diuina essentia, ferta posteriori uidere magis ipsam diuinã essentiã, ut patet ex quæst. 12. Et rursus apud ipsum & veritatem actus beatificus ad minus angelorum (quicquid sit de anima separata,) nunquam intenditur essentialiter. ergo impossibile est, angelos in uerbo de nouo aliq̃d uidere, quod prius nõ uiderant. Hoc enim altera prædictarũ propositionũ destruit, quoniam si de nouo aliquid uidet. ergo aut nõ magis uidet uerbum contra primam propositionẽ, aut magis videt contra secundam.

¶ Ad hanc dubitationem breuiter dico, q̃ cognoscere aliq̃d in uerbo, contingit dupliciter: uno mõ formaliter, alio modo causaliter. Et dico q̃ S. T. non intendit angelos quoscũq; de nouo uidere aliquid in uerbo formaliter: sed tm̃ causaliter, i. ex diuinis illuminationibus, quæ se habent ad visionem verbi, sicut accidentia quædã cõcomitãtia, nõ simul sed successiue, iuxta successiuam dispositionem

1. Timoth. 6. habitat in lucem inaccessibilem

2. dist. 1 1. q. 2. arti. 4. Et opus. 1. ca. 26. Et Eph. 3. lect. 3.

d 329

Argum. sed contra.

D. 366.

dispositionem ipsorum secūdū cōgruētiam ad officia sua exequenda. Cū hoc tamē stat, quòd quædā mysteria gratiæ Angeli omnes, vel aliqui in verbo formaliter videant ab initio beatitudinis suæ. Nec tamē oportet hæc pertinere ad obiectum beatificū, vt sic. Iam enim in quæstione decimasecunda declaratum est, ꝙ videre aliquid ī verbo formaliter, cōtingit dupliciter, scilicet ꝑ se primo, & secundario. Et ꝙ ipse Deus tantum

Homil. 16. in Ezech. a medio illi⁹ videt per se primo, creaturæ autem secundario. Et propterea ipse solus beat⁹, iuxta illud August. qui autem te & illa nouit: non propter illa beatior, sed propter te solū beatus. Vnde ratio Scoti cōcludit quòd gratis concedimus, imo qđ edocem⁹, scilicet omne aliud a Deo non necessario pertinere ad obiectum beatitudinis, sed non infert esse impossibile in obiecto beatifico multa alia a Deo secundario, & quasi cōcomitanter videri eadē numero visione

¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum primum.

IN titulo hoc solū aduertendum est, quòd hic est sermo de actu & potentia, vt sunt modi cognitionis angelicæ, siue naturalis, siue supernaturalis.

¶ In corpore duas distinctiones ponit. Alteram de intelligere in potentia, scilicet essentiali, vel accidentali. Alterā

291 12.q.50. arti.5.cor. Et 2.cō.c. 95. & 96. Et ver.q.8.ar. 5. Et ma.q. 16.ar.5.co. Et 6. cor. lec.4. tex. 6.to.2.

de cognitione, naturali scilicet & supernaturali & hac duplici, scilicet per reuelationem & per visionem verbi. Et examinat oīa membra huius secundæ distinctionis, applicando ea ad vtrūq; membrum primę distictiōis singillatim. Et tria facit. Primo, ponit, & declarat mēbra primæ distinctionis ex tertio de anima. Secūdo, ostēdit qūo se habeat cognitio angelica ad potentiā essentialē. Tertio, qūo se hēat ad potentiam accidentalem. Quo ad secūdum duo dicit. Primū est, ꝙ angeli non sunt in potētia essentiali secundum cognitiōē naturalē. Secundum est, ꝙ angeli sunt in tali potentia secundum cognitionem per reuelationē. Et probat vtrunq; ex proportionalitate inter angelos & corpora cœlestia, secundum potentiam ad esse permanens substātiale vel accidentale: & secundū potentiam ad illuminari.

¶ Nota hic ꝙ Scot. ī 2. di. 9. q. vlt. iterū contra hanc rōnē ex corporibus cœlestibus sumptā, instat. Et quoniam obiectiones suæ coincidunt cum superius recitatis, ideo eas omitto.

¶ Quo ad tertium duo dicit, scilicet, ꝙ angeli q̄ cognoscūt naturaliter, nō actu omnia considerant: & quòd secundum cognitionē in verbo sp actu cōsiderant: quia beatitudo consistit in actu, illa aūt est eorū beatitudo.

AD 3^m dicendum, ꝙ quicquid Prophetæ cognouerunt de mysterio gratiæ per reuelationem diuinam, multo excellentius est Angelis reuelatum. Et licet Prophetis ea quæ Deus facturus erat circa salutem humani generis, in generali reuelauerit, quędā tamen specialia Apostoli circa hoc cognouerunt, quæ Prophetæ non cognouerant, ꝯm illud Ephe. 3. Potestis legentes intelligere prudentiam meā in mysterio Christi, quod alijs generationibus non est agnitum: sicut reuelatum est sanctis Aposto. eius. Inter ipsos ēt Prophetas, posteriores cognouerūt qđ priores nō cognouerunt, ꝯm illud Ps. 118. Sup senes intellexi, Et Grego.* dicit ꝙ per successiones temporum, creuit diuinæ cognitionis augmentum.

QVAESTIO LVIII.

De modo cognitionis angelicæ, in septem articulos diuisa.

POST hęc considerādum est de modo Angelicæ cognitionis.

Et circa hoc, quæruntur septem.

¶ Primo, Vtrum intellectus angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu.

¶ Secūdo, Vtrum angelus, possit simul intelligere multa.

¶ Tertio, Vtrum intelligat discurrendo.

¶ Quarto, Vtrum intelligat componendo & diuidendo.

¶ Quinto, Vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas.

¶ Sexto, Vtrum cognitio Angeli posit dici matutina & vespertina

¶ Septimo, Vtrum sit eadem cognitio matutina & vespertina vel diuersæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum intellectus angeli quandoq; sit in potentia, quandoque in actu.

AD PRIMVM sic procedit̄. Videtur ꝙ intellectus angeli quandoq; sit in potentia. Motus enim est actus existentis in potentia. vt dicitur. *3. Physi. Sed mentes angelicæ intelligendo mouentur, vt dicit Diony. 4. c. de diui. nomi. Ergo mentes angelicæ quādoque sunt in potentia.

¶ 2 Præt. Cū desideriū sit rei non ha- F bitæ, possibilis tñ haberi, quicūq; desiderat aliquid intelligere, est in potētia ad illud. Sed. 1. Pet. 1. dr̄. In quē desiderāt angeli ꝓspicere. Ergo ītellect⁹ angeli qñq; ē ī potētia.

¶ 3 Præ. In * li. de causis dr̄, ꝙ intelligētia intelligit ꝯm modū suæ substantię. Sed substantia angeli habet aliquid de potentia permistū. ergo quandoque intelligit in potentia.

SED CONTRA est, qđ Augu. dicit *. 2. super Gen. ad li. ꝙ angeli ex quo creati sunt in ipsa verbi G æternitate, sancta & pia cōtemplatione pfruunt̄. Sed intellectus contēplās nō est ī potētia, sed in actu. Ergo ītellect⁹ angeli nō ē ī potētia.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut Philosophus dicit in *3. de aīa, & in † 8. Physi. intellectus dupliciter est in potētia. Vno modo, sicut ante addiscere vel īuenire. i. antequā habeat habitum scientiæ. Alio modo, dicitur esse in potētia, sicut cū iā habet habitū scientiæ, sed nō cōsiderat. Primo igitur modo, intelle- H ctus angeli nunquā est in potentia respectu eorum, ad quę eius cognitio naturalis se extendere potest. Sicut. n. corpora superiora. s. cœlestia nō habent potentiā ad esse quæ nō sit completa per actū, ita cœlestes intellectus. s. angeli non habent aliquā intelligibilem potentiam, quę nō sit totaliter cōpleta per species intelligibiles cōnaturales eis[c]. Sed quantū ad ea, quę eis diuinitus reuelantur, nihil prohibet intellectus eorum esse in potētia, quia sic etiā corpora cœlestia sunt[d] in potentia, I qñq; vt illuminentur a sole. Secūdo vero modo, intellectus angeli pōt esse in potentia ad ea quæ cognoscit naturali cognitione. Non. n. oīa quę naturali cognitione cognoscit, semper actu considerat, sed ad cognitionem verbi, & eorum quæ in verbo videt, nūquā hoc modo est in potentia, quia semper actu intuetur verbū, & ea quæ in verbo videt. In hac. n. visione eorum beatitudo consistit. Beatitudo aūt nō cōsistit in habitu sed in actu, vt dicit Philosophus in *. 1. Ethico. cap. 8.

ADPRIMVM ergo dicēdū, ꝙ motus ibi nō sumit̄, sed ꝯm qđ est actus īperfecti. i. existētis in potētia, sed ꝯm qđ est actus pfecti. i. existentis in actu. Sic. n. intelligere & sentire dicuntur motus, vt dicitur in. 3. de anima.

K AD 2^m dicendū, ꝙ desideriū illud angelorū non excludit rem desideratā, sed eius fastidium. Vel dicuntur desiderare Dei visionē, quantū ad nouas reuelationes, quas ꝓ oportunitate negotiorū a Deo recipiunt.

AD 3^m dicendum, ꝙ in substantia angeli non est aliqua potentia denudata ab actu. Et similiter nec intellectus angeli sic est in potentia, ꝙ sit absque actu.

ARTICVLVS II.

Vtrum Angelus simul posit multa intelligere.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videt̄, ꝙ Angelus nō posit simul multa intelligere. Dicit. n. Philo. * 2. Topi. ꝙ cōtigit multa scire, sed vnū tantū intelligere.

¶ 2 Præt. Nihil intelligit nisi ꝯm qđ ītellectus format̄ per speciē intelligibilē: sicut corpus formatur ꝑ figurā. Sed vnum corpus non potest formari diuersis figuris. Ergo vn⁹ intellectus non potest simul intelligere diuersa intelligibilia.

¶ 3 Præt. Intelligere est motus q-dam. Nullus autē motus terminat̄ ad diuersos terminos. Ergo nō cōtingit simul multa intelligere.

SED CONTRA est qđ dicit Augu. *4. sup Gen. ad lit. Potētia spiritualis mētis angelicæ cuncta q̄ voluerit, facillime simul cōprehēdit.

RESPON. Dicēdū, ꝙ sicut ad vnitatē mot⁹ requirit̄ vnitas termini, ita ad vnitatē operationis requirit̄ vnitas obiecti. Cōtingit aūt aliqua accipi vt plura, & vt vnum: sicut partes alicuius continui: si enim vnaquæque per se accipiatur plures sunt. Vnde & non vna operatione, nec simul accipiuntur per sensum & intellectū. Alio modo accipiuntur secūdum quod sunt vnū in toto. Et sic simul vna operatione cognoscuntur[e], tam per sensum, quàm per intellectū, dū totum continuum consideratur, vt dicitur in *3. de Anima. Et sic etiam intellectus noster simul in- B telligit subiectum & prædicatum, prout sunt partes vnius propositionis, & duo cōparata secundum quod cōueniunt in vna comparatione. Ex quo patet, quòd multa secundum quod sunt distincta, non possunt simul intelligi, sed secundum quod vniuntur in vno intelligibili, sic simul intelliguntur. Vnumquodque autem est intelligibile in actu, secundū quod eius similitudo est in intellectu. Quæcūque igitur per vnam speciem intel- C ligibilem cognosci possunt, cognoscuntur vt vnum intelligibile, & ideo simul cognoscunt̄. Quæ vero ꝑ diuersas species intelligibiles cognoscuntur, vt diuersa intelligi-

¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum secūdum.

TItulus clar⁹ est. ¶ In corpore rñdet quæsito, tribus cōclusionib⁹. Prima est. Angeli ī verbo cognoscunt oīa simul. Secunda est. Angeli possunt naturali cognitione oīa ea simul cognoscere, quæ per vnā speciē repræsentātur. Tertia est. Angeli nō possūt simul cognoscere naturaliter ea, quę ꝑ diuersas species innatas eis repræsentantur. Probantur aūt hæ oēs conclusiones eodē medio sic. Multa non vt multa, sed vt vnū intelligibile, possunt vna operatione & simul intelligi. Sed repræsentata per vnā speciē habent rōnē vnius intelligibilis: repræsentata vero per plures habēt rōnē pluriū intelligibiliū. ergo. Tunc vltra: cognitio in verbo est per vnā speciē tantū, essentiā. s. diuinā: igit̄. Et cōfirmatur hæc cōclusio prima, authoritate Augu. Maior primo probatur, quo ad primā partē ex hoc, quòd vni⁹ operationis debet esse vnū obiectū, quēadmodū vnius motus vnus terminus. Secundo declaratur quo ad distinctionem quā pręsupponit. s. quòd multa possunt dupliciter cōparari ad virtutē perceptiuā. s. vt multa & vt vnū, & hoc ī sensu respectu partiū cōtinui, & intellectu nostro, respectu partiū ꝓpositionis. Et vlr respectu extremorū cuiuscūq; cōparationis. Et declarat simul veritas toti⁹ maioris assumptę ex sensu, & intellectu nostro. Minor vero probat̄ sic. Esse intelligibile cōuenit rep̄sentatis ꝑ spēm intelligibilē, q̄a vnūquodq; est intelligibile ī actu, ꝯm ꝙ eius similitudo est in intellectu. ergo esse vnum intelligibile cōuenit eisdem per vnitatem speciei intelligibilis, & tenet sequela, quia in omni genere, ex eodem res habet esse & vnitatem.

¶ Circa hūc processum occurrūt duo dubia. Primū est, q̄a hic nō distinguit̄ inter simul cognoscere, & vna operatione cognoscere, cū tñ hæc multū inter se differāt, cū experiamur simul nos ꝑcipere sonū & colorē, & tñ nō vna operatione, & breuiter ꝑ se nota est eorū diuersitas. Qđ āt hic cōfundant̄, patet ex eo, ꝙ cōclusio & q̄ō, de simultate ītelligēdi loquit̄. Probatio āt maioris de vnitate operationis sermonē facit, & sic processus videt̄ esse nullus.

¶ Secundū dubiū est circa probationē minoris: q̄m illa propositio, Vnūquodq; est intelligibile in actu ꝯm quòd eius similitudo est in intellectu, habet locū tantū in his sensibilibus quæ ꝯm se sunt intelligibilia in potētia, & nō in separatis a materia, quę ꝯm se sunt actu intelligibilia, vt manifestum est. Et consequenter ista rō non erit nisi probatio particularis. s. quòd sensibilia repræsentata per vnā speciē, sunt vnū intelligibile, & per diuersas diuersa, & nō ē rō vl̄is de oībus reprę sentatis, qđ tñ erat ꝓbādū.

¶ Circa vltimā cōclusionē dubiū ex duplici capite occurrit. Primo ex eo, quòd angelus apud S.T. pōt simul per tres species intelligere. s. per essentiā diuinā, per essentiā propriā, & per aliquā speciē innatā: alioquin cū semper intelligant Deū & se, nunquā possent intelligere aliud: non vr̄ igitur stare quod hic dicitur. Secundo ex eo, quòd angelus cognoscit, & ponit differētiam inter cognita per diuersas species, puta inter animal & lapidē. ergo simul cognoscit per diuersas species: & tenet sequela ex doctrina secundi de anima, in ca. de Sensu communi. Et augetur difficultas ex hoc capite, quia non videtur valere processus factus ad cōcludendā hanc conclusionē, eo quòd stat aliqua cognosci vt vnū intelligibile pro quanto cognoscuntur vt comparata adinuicem secundum diuersitatem, & tamen per diuersas species.

¶ Circa primā & vltimā cōclusionē, dubiū pulchrū occurrit sic. Angelus pōt omnia simul intelligere per vnam speciem. ergo potest oīa quorū species habet, simul intelligere. Antecedens est prima conclusio, consequens vero est oppositū vltimę: consequentia aūt probatur sic. Angelus simul nouit se & oēs suas pfectiones: Sed inter suas perfectiones est esse intelligibilia: immo hæc est magna essentiæ angelicæ pfectio, quòd sit ipsa & alia tali mō. er- A go simul intuet̄ se esse tale ens q̄dditatiue, & talia entia ītētionaliter. Sed hoc est nosse oīa rep̄sentata ꝑ species q̄ sunt illa esse intētionalia. ergo angel⁹ simul & vno actu oīa nouit, quorū spēs hēt.

¶ Ad euidentiā harū difficultatū sciendum est, species per quas ītelligit angelus, nō esse eiusdē rationis. Nā quædā inter se eiusdē ordinis: quædā vero se habent adinuicem ordine quodā, quemadmodū etiam in naturalib⁹. Quædā formæ existentes in materia, sunt eiusdē ordinis inter se, vt forma leonis, & bouis, & similes. Quædā vero ordine quodā se habent, vt vegetatiuū & sensitiuum. Nec intendo ꝑ hoc exēplū aliud insinuare nisi ordinē inter quasdā species intelligibiles in angelo. Habent aūt inter se ordinē species illæ, quæ se excedūt ī repræsentādo idē, q̄uis diuersimode, & tales sunt essentia diuina, quę cum nulla specie ponit ī numerū, quia est omnium perfectissimū repræsentatiuum, & essentia propria ipsius angeli, cum qua nulla eius species ponit in numerum, quia ipsa essentia est omnium a se intelligibilium species, imperfecta tamē. Et per superadditā intelligibilē speciē pficitur, & determinat̄ quodāmodo, vt sit distincte repræsentans talia, puta aīalia. Species vero illæ eiusdem inter se ordinis sunt, quæ disparatæ inter se sunt in repræsentādo, quales sunt oēs species inditæ singulis angelis. Rursus, species istæ disparatæ dupliciter accipi possūt. s. vt extrema sunt in repræsentādo relationes alicuius & absolute. His aūt stantibus, dr̄ quòd q̄uis aliud sit si- D mul intelligere, & aliud sit vna operatione intelligere, in proposito tñ, eadē est difficultas de simultate & vnitate, & notius est ꝓpositū de vnitate: eadē. n. est difficultas, quia totaliter diuersa intelligibilia vt sic absolute, & repugnat simul intelligi & vna operatione intelligi, quēadmodū repugnat dici, vt & in. 4. Meta. tex. 10. dr̄, ꝙ q̄ vnū nō intelligit, nihil intelligit, & in 3. de Aīa, contingit multa scire, vnū aūt intelligere. Notius aūt est, ꝙ vni operationi vnū debet̄ obiectū, q̄ pluribus eiusdē potētiæ simul, q̄uis & hoc sit verū. Et ideo S.T. vtrūq; explicauit, & probādo a notiori tradidit disciplinā, Et per hæc patet rñsio ad primū dubiū. Et ad vltimū, qđ est cōtra vltimā cōclusionē: fatemur. n. ꝙ angelus pōt simul ꝑ plures spēs intelligibiles ordinē inter se habentes intelligere, q̄m ītelligibile earū nō ē totaliter diuersum. Sed quēadmodū species excedit & cōtinet speciē quodāmō vt totū partē. ita intelligibile vnius se habet ad intelligibile alterius. Et similiter discernere inter intelligibilia disparatarū specierū, est vnū E intelligere, & nō ꝑ diuersas species absolute: sed ꝑ diuersas spēs, vt ad vnū relatiuū intelligibile coeunt. Nec ꝓpea insufficiēs aut falsus fuit ꝓcessus, quo vnitas ītelligibilis ex vnitate speciei adæquatæ declarata est: q̄m q̄d regulariter exigat vnitas intelligibilis, tractabat̄ & tractari debet. Exceptio. n. hæc nota est, & iō nihil officit vl̄i regulæ, quæ traditur, & tradēda est de cognoscibili absolute: et similiter de speciebus disparatis absolute sumptis. Respectiua nāq; cōstat vtrūq; exigere extremū. Vnde & in q̄ō. de veritate. q. 8. art. 14. ad primum in contrarium, dicit S.Th. quòd nihil prohibet, multa vt vnū simul intelligi, vel per vnā formā.

¶ Ad secūdā āt dubitationē dr̄, ꝙ aliud est esse intelligibile actu, & aliud esse intelligibile actu huic ītellectui. Et ꝙ licet res īmateriales & materiales in hoc inter se differāt, ꝙ illæ sunt intelligibiles actu in seipsis: istæ vero intelligibiles in potētia ꝯm seipsas: in hoc tñ cōueniūt, ꝙ huic aut illi intellectui intelligibiles actu nō sunt, nisi ꝯm qđ sunt in hoc, aut illo intellectu. Supponim⁹ ēt supradictis, ꝙ sunt ī hoc aut illo, nō nisi ꝑ similitudinē. Et iō seq̄t̄, ꝙ eē ītelligibile huic ītellectui, sortit̄ vnaquęq; res ꝑ hoc qđ ē ī illo ītellectu ꝯm suā spēm, & hoc mō ītelligēd⁹ ē hic S.T.

¶ Ad

¶ Ad dubiũ, vltimo contra primã & tertiã conclusioné motũ, respondetur, quòd intelligibilia repræsentata per species, dupliciter possunt intelligi. Vno modo absolute: alio modo, vt sunt aliquid intelligentis seu intellecti, puta perfectio. Primo modo nõ simul intelliguntur, sed secundo. Nec hoc est contra determinata. Sed hæc respõsio

86 patitur difficultaté,
64 Quia, cũ cõe sit oĩ
427 substantiæ separatæ intelligere alia a se per modũ substãtiæ suæ, nulla intelligẽtia cognoscit aliqd aliud a se, nisi ẽ₃ qđ ipsa est illud. Et sic Gabrielé cognoscere lapidé absolute, est cognoscere lapidé, vt est in Gabriele, aut seipsum Ga-

Lib. 15. de tri. c. 16. circa finé, tomo. 3. brielé ẽm quod ẽ lapis, quod idé est. Nõ enim plus cognoscit de lapide, q̃ ipse Gabriel sit intentionaliter. Ad hoc dicitur, quòd rñsio est bona, & quòd istæ duæ cognitiones differunt sicut visio partium in toto, & visio partiũ seorsum. Quàmuis.n.idem videatur vtraq; visione, ali-

D. 765. quid tñ impedit visioné partis seorsũ, quod nõ impedit visionem eius in toto. Et rursus, acutius videtur pars seorsum, q̃ in toto, vt patet cũ video totã domũ, & cũ distincte appli-

293 care volo visioné ad

3. cõ. c. 44. & 91. Et veri. q. 8. arti. 15. & q. 24 arti. 3. discernendũ singulas partes eius. Prius enim oés partes simul in toto video, sed cũ distincte singula perspicio, ab aliis partib⁹ visioné intentio animæ ad vnam dedita subtrahit. Ita proportionaliter contingit in angelo, quòd quàmuis primo oĩa simul in se vt toto quodã videat, si tamen singula distincte ẽm seipsa absolute perspicaciter intueri vult, dũ vni attendit alterũ

li. 1. de summo bono c. 12. post medium. negligit, quia non põt finita vis simul eẽ ĩ actu pfecto ẽm duo esse eiusdẽ generis & ordinis &c.

bilia capiuntur [e]. Angeli igitur ea cognitione qua cognoscunt res p verbũ, omnia cognoscunt vna intelligibili specie, quę est essentia diuina. Et ideo, quantũ ad talé cognitionem omnia simul cognoscunt: sicut & in patria nõ erunt volubiles nostræ cogitationes ab alijs in alia euntes atque redeũtes, sed omnem scientiam nostram simul vno conspectu videbimus: ut Augu. dicit in* 15. de. Trin. cap. 16. Ea vero cognitione, qua cognoscunt res p species innatas, omnia illa simul possunt intelligere, quę vna specie cognoscunt, nõ aũt illa q̃ diuersis.

Ad primvm ergo dicẽdum, ꝙ ĩtelligere multa vt vnũ, est quodammodo vnum intelligere.

Ad 2m dicẽdum, ꝙ intellectus formatur p intelligibilem speciem quã apud se habet. Et ideo, sic potest vna specie intelligibili [d] multa simul intelligibilia intueri, sicut vnum corpus p vnã figurã potest simul multis corporib⁹ assimilari.

Ad 3m dicẽdũ, sicut ad primũ.

Articvlvs. III.

Vtrum angelus cognoscat discurrendo.

Ad tertivm sic proceditur. Vr̃, ꝙ angel⁹ cognoscat discurrẽdo. Discursus.n.ĩtellectus attenditur ẽm hoc, quòd vnũ per aliud cognoscitur. Sed angeli cognoscunt vnum per aliud: cognoscũt.n.creaturas p verbũ. Ergo ĩtellect⁹ angeli cognoscit discurrẽdo.

¶ 2 Præt. Quicquid potest virtus inferior, potest & virtus superior. Sed intellectus human⁹ potest syllogizare & in effectibus causas cognoscere, ẽm quæ discursus attenditur. Ergo intellectus angeli, qui superior est ordine naturæ, multo magis hoc potest.

¶ 3 Præt. Isidorus dicit*, ꝙ dæmones per experiẽtiam multa cognoscunt. Sed experimẽtalis cognitio est discursiua. ex multis.n.memorijs fit vnum experimentum: & ex multis experimentis fit vnum vniuersale: vt dr̃* in fin. Posteriorũ, & in principio † metaphysicæ. Ergo cognitio angelorũ est discursiua.

Sed contra est, qđ Dion. dicit* 7. cap. de diui. nom. ꝙ angeli non cõgregant diuinã cognitionẽ a sermonib⁹ diffusis, neque ab aliquo communi ad ista specialia simul aguntur.

Respon. Dicendũ, ꝙ sicut sæpius† dictũ est, angeli illum gradũ tenent in substantijs spiritualib⁹, quem corpora cœlestia ĩ substãtijs corporeis. Nam & cœlestes mentes a Diony.* dicuntur. Est autem hæc differentia inter cælestia & terrena corpora, ꝙ corpora terrena p mutationẽ & motum adipiscunt suam vltimam perfectionem, corpora vero cœlestia statim ex ipsa sua natura, suam vltimam perfectionem habent. Sic igitur & inferiores intellectus, scilicet hominum, per quendam motum & discursum intellectualis operationis perfectionem in cognitione veritatis adipiscuntur: dum scilicet ex vno cognito, in aliud cognitũ procedunt. Si autem statim in ipsa cognitione principij noti, inspicerent quasi notas omnes conclusiones consequentes, in eis discursus locum non haberet. Et hoc est in [d] angelis, quia statim ĩ illis q̃ primo naturaliter cognoscunt, inspiciunt omnia quæcunque in eis cognosci possunt [e]. Et ideo dicuntur intellectuales, qa etiã apud nos ea quæ statim naturaliter apprehenduntur, intelligi dicũtur. Vnde intellectus, dicitur habitus primorũ principiorum. Animæ vero humanæ, quæ veritatis notitiam p quendam discursum acquirunt [c], rationales vocantur. Quod quidẽ contingit ex debilitate intellectualis luminis in eis. Si enim haberẽt plenitudinem intellectualis luminis,

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua [a], dupliciter probata, primo ratione sic. Angeli inter substantias spirituales eum tenent locum, quem corpora cœlestia inter substantias corporeas: ac per hoc differunt a substantiis spiritualibus inferiorib⁹ proportionaliter, quemadmodũ corpora cœlestia a corporibus inferioribus. Sed inter hæc corpora tñ differt, vt inferiora per motũ suas perfectiones vltimas acquirant. Superiora vero statim habent suas vltimas perfectiones. Et substantiæ spirituales inferiores, quales sunt animæ humanæ, per motum discursiuum perfectioné vltimam, quæ in veritatis contẽplatione consistit, acquirunt. ergo relinquitur quòd Angeli, veritatis contẽplationem cõplete statim absq; discursu naturaliter habeãt. Prima propositio authoritate Diony. firmatur. Aliæ vero quo ad corpora per se notæ sunt. Quo ad substantias vero spirituales, experimento in nobis patent. Deinde confirmatur conclusio, ex differentia nominum conuenientiũ substantiis spiritualibus superioribus & inferioribus: quia.s. illæ dicuntur intellectuales, istę vero rationales. Et omnia clara sunt.

li. 1. poster. tex. vlt. circa medium. & li. 1. Metaph. ca. 1. parum a principio. cap. 7. inter prin. & medium.

¶ Sed aduerte, quòd in his declarationibus S.T. ĩmiscet rõné fundãtem, & proportionalitatem primæ rõnis, & differẽtiã signi secundo loco adducti. Et est rõ pfecti & ĩperfecti luminis intellectualis. Ita ꝙ, qa superiores spũs a nostris differunt penes perfectũ & imperfectũ lumé, & imperfectionis est ad videndã veritaté discursu egere: cuius signum est, quòd si tantũ haberet anima nostra luminis, quòd visis principiis videret in eis quæ in eorum virtute continentur, non discurreret, relinquitur ꝙ substantiæ illæ quæ in apprehẽso aliquo obiecto apprehendunt quicquid virtualiter cõtinet, veritaté & principii, & cõclusionis, absq; discursiuo motu héant.

† Ar. 1. huius quæst. & q. 51. a. 1.

de diui. no. c. 7. & 9. & ca. 12. cæ. hier.

D. 140.

¶ Circa prædicta occurrit primo Sco. in 2. di. 7. q. 1. dicẽs, nõ esse probabile ab angelis negare cém discursum, & remittit se ad procœmiũ primi, in illa q̃st. vtrũ theologia sit sciétia: vbi hanc rõné inuenio, directe quidem cõtra cognitioné in verbo, & cõsequẽter contra oés alias. Arguit ergo sic. Quidditas subiecti puta linea ĩ quocũq; lumine visa, continet virtualr veritates suarũ passionũ, & ẽ prius natura nota illis. ergo ẽ earũ cãtiua ĩ quo cũq; ĩtellectu ab illa passiuo. ergo erit discursus. Añs cũ prima cõsequẽtia est euidẽs. Vltima vero pbat: qa ad rõné discursus nõ exigit ordo tpis, sed ordo naturæ, & causalitatis, s. ꝙ hoc sit pri⁹ nãliter notũ illo, & ꝙ p hoc agnoscamus illud, q̃uis simul tpe.

414

396

¶ Occurrit deinde Greg. de Arim. in. 2. di. 7. q. 5. dicens pcessum S.T. super nulla rõne fundari: sed sola suasione de corporibus cœlestibus, & ꝙ cõclusio deducit ad ĩposibile. Qm̃ si angel⁹ absq; discursu cognoscit viso aliquo subiecto oés eius passiones, sequitur ꝙ aut habet simul infinitas intellectiones specie distinctas, aut vnã æquiualenté infinitis distinctis, quorũ vtrũq; est impossibile, quia esset infinitũ ens, & tenet sequela, de passionibus numeri & figuræ, q̃ sunt infinitę, sicut & spẽs numerorũ & figurarũ. ¶ Ad

¶ Ad hęc breuiter dicitur, & primo quòd ratio Scot. quadrupliciter peccat. Quia idem supponit esse iudicium de re cognita in se, & cognita in alio, cum tamen multum intersit. Secundo, quia supponit intellectum angelicum & beatum esse passiuum a re visa in alio, cum tamen & hoc sit falsum, & vniuersaliter ĩtellectus angelicus nõ sit mobilis ab obiecto extrĩseco. Tertio, quia discursus est effect⁹ se tenens ex parte intellect⁹ magis quàm obiecti, qm̃ de omni no simplicissimo, intellectus noster discurrit, puta Deo. Et ideo, quantuncũque obiectũ in se habeat, vnde causet discursum, & intellectus sit mobilis ab obiecto, & illud cognoscatur in seipso: non sequitur hic effectus qui est discurrere, nisi in intellectu apto discurrere: & sic imperfecto, vt statim in qđ quid ẽ viso, nõ penetret virtutem eius. Et tamẽ in argumento quasi tota causa sumitur ex parte obiecti.

398 Quarto, quia ad rationem discursus nõ sufficit, ꝙ veritas

D. 142. vnius causetur a veritate alterius, imo nec hoc requiri-

379 tur, vt patet in discursu a posteriori, sed exigitur, ꝙ cognitio vnius causetur ex cognitione alterius in illo intellectu, quod locum habere non potest, quã do vna & eadem cognitione cognoscitur vtrũque. quoniã idem non est ẽm rẽ causa sui ipsius, & sic est in proposito.

1. p. q. 3. q. 1. ... q. 16. ... ad 19.

¶ Ad Greg. vero dicitur, ꝙ S.T. proportionalitatem angelorũ ad corpora cœlestia, super ratione fundauit perfecti & imperfecti luminis, & nihilominus authoritate Diony. eam fulsit, vt Arist. docuit in secundo cœli, in huiusmodi rebus tam occultis & arduis, satis dicitur, quãdo rationabile aliquid dicitur: præsertim ꝙ hæc conlusio, communis animi conceptio philosophorum videtur esse. Ea vero quo arguens obiicit in oppositum, facile soluuntur a recolentibus, ꝙ non inconuenit vnum indiuiduum superioris ordinis, æquiualere infinitis inferioribus, etiam si specie distinguerentur, arctatis tamen ad certum aliquod genus. Et aduertentibus, ꝙ si essent infinitæ species coloris: lux nihilominus omnibus illis eminenter pręstaret. Nec tamẽ esset ens infinitum: sicut nec illæ species constituerent ens infinitum: sed finitæ perfectionis in ratione entis, infinitæ vero ẽm quid in ratione coloris. Et hoc dico, nõ curando pro nunc: an angelus possit simul intelligere distinctè oés species figurarũ & numerorũ.

sicut angeli: statim in primo aspectu principiorum totam virtutem eorum comprehenderent intuendo qcqd ex eis syllogizari posset.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd discursus quendam motum nominat [c]. Omnis autem motus est de vno priori in aliud posterius. Vnde discursiua cognitio attendit secũdũ quod ex aliquo pri⁹ noto, deuenitur in cognitioné alterius posteri⁹ noti, quod prius erat ignotum. Si autem vno inspecto, simul aliud inspiciatur, sicut in speculo inspicitur simul imago rei & res, non est propter hoc cognitio discursiua. Et hoc modo cognoscũt angeli res in verbo.

Ad 2m dicẽdum, ꝙ angeli syllogizare possunt tanq̃ syllogismum cognoscẽtes. Et in causis effect⁹ vidẽt, & in effectibus causas, non tñ ita, ꝙ cognitioné veritatis ignotæ acquirant syllogizando [c] ex causis in causata, & ex causatis in causas.

Ad 3m dicendum, quòd [d] experientia in angelis & dæmonibus dicitur secundum quandam similitudinem [c]. prout scilicet cognoscunt sensibilia præsentia, tamen absque omni discursu.

Articvlvs IIII.

Vtrum angeli intelligant componendo & diuidendo.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur, quòd angeli intelligant cõponẽdo & diuidẽdo. Vbi enim ẽ multitudo ĩtellectuũ, ibi est cõpositio intellectuum, vt dicitur in.* 3. de Anima. Sed in intellectu angeli est multitudo intellectuum: cũ p diuersas species diuersa intelligat, & nõ omnia simul. Ergo in intellectu angeli est compositio & diuisio.

¶ 2 Præt. Plus distat negatio ab affirmatione, quàm quæcũquæ duæ naturæ oppositæ, quia prima distinctio est per affirmationem & negationem. Sed aliquas naturas distantes angelus non cognoscit p vnũ, sed p diuersas species, vt ex dictis patet*. Ergo oportet ꝙ affirmationem & negationem cognoscat per diuersa. Et ita videtur quòd angel⁹ intelligat cõponendo & diuidẽdo. ar. 2. huius quæst.

¶ 3 Præt. Locutio est signum intellectus. Sed angeli hominibus loquentes proferunt affirmatiuas & negatiuas enuntiationes (quæ sunt signa compositionis & diuisionis in intellectu) vt ex multis locis sacræ scripturæ apparet. Ergo videt quòd angelus intelligat componẽdo & diuidendo.

Sed contra est, quod Diony. dicit* 7. cap. de diui. nomi. ꝙ virtus intellectualis angelorũ resplendet perspicaci diuinorũ intellectuum simplicitate, sed simplex intelligentia est sine compositione & diuisione, vt dicitur in * tertio de Anima. Ergo angelus intelligit sine compositione & diuisione. cap. 7. inter principiũ & mediũ. li. 3. de anima tex. 21. & 22. to. 2.

Respon. Dicendum, quòd sicut in intellectu ratiocinante cõparatur conclusio ad principium, ita in intellectu cõponente & diuidente comparatur prædicatum ad subiectum. Si enim intellectus noster statim in ipso principio videret conclusionis virtutem, nũquã intelligeret discurrendo, vel ratiocinãdo [c]. Similiter si intellect⁹ statĩ in apprehẽsione qdditatis subiecti

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito vna conclusione negatiua. Secundo, respondet cuidam tacitæ obiectioni. Conclusio est talis. Angeli non cognoscunt componendo & diuidendo. Probatur sic. Intellectus in prima apprehensione alicuius primi apprehensi obiecti cognoscens statim quæcunque possent illi attribui: intelligit non componendo nec diuidendo. Intellectus angelicus est huiusmodi. ergo &c. Maior probatur & declaratur. Declaratur quidem ex proportionali similitudine, inter principiũ & cõclusioné in ordine ad discursum ex vna parte, & subiectũ & prędicatum ex altera parte, in ordine ad compositionem & diuisionem: vtrobiq;.n. eadé est necessitatis rõ, quia s. primo apprehenso non inspicitur quod in eius potentia latet. Probatur autem ex inserto in hac pportionalitate medio. s. ꝙ sublata causa, aufertur effectus, iuxta illud primi posteriorũ, Si affirmatio est causa affirmationis, sed propria ratio necessitatis ad intelligendũ tã componendo q̃ discurrẽdo, est in simplici apprehensione obiecti non intueri alia: igitur intellectus statim in primo apprehenso cætera vidés, nec discursu, nec cõpositione eget. Minor vero probatur sic. Quod cõuenit ĩtellectui nostro ex defectu intellectualis luminis, nõ est attribuẽdũ intellectui angelico, in quo est lumen intellectuale perfectũ, qđ probatur per Dio. Sed in primo apprehẽso nõ inspicere annexa, puenit in nobis ex defectu intellectualis luminis, vt de se patet. ergo. Deinde explicat, quõ angelus intelligat enũtiationes, & breuiter dicit ꝙ quia intelligit mobilia immobiliter, & composita simpliciter &c. ideo intelligit & cõpositionem non cõponendo, & discursum nõ discurrendo: quod est dicere, ꝙ compositio, & diuisio, & similiter

93

discursus in actu exercito, puta, animal rationale est risibile, Sortes est animal rõnale &c. cõparãtur ad intellectũ angelicũ, vt res visa tantũ, & non vt modus videndi: ad nostrũ vero, vtroq; mõ.

¶ Circa maioré adductæ rõnis, dubiũ occurrit, qm̃ insufficiẽs vr̃. Ex eo quòd causa illa, nõ est vniuersalis causa cõponẽdi & diuidendi, sed particularis. Est.n. causa quare nõ opus sit cõpositione & diuisione, ĩ cognoscẽdis his q̃ p se insunt, vel absunt subiecto. Nõ aũt ĩ his q̃ sunt p accidẽs, & casualibus seu fortuitis. qđ dupliciter pbat. Primo qa nõ ex defectu luminis pueniт, ꝙ aliquo subiecto cognito, nõ videãtur ea q̃ sunt p accidẽs vel saltẽ casualia: qm̃ quãtũcũq; pfecte cognoscat subiectũ aliquod, nũquã ex eo videbit accidẽtalis cõiũctio, & maxime fortuita. Tũ, qa sequẽdo pportionalitaté S.T. illa pdicata cognoscunt in subiecto viso q̃ se habét ad subiectũ vt cõclusio ad principiũ, hæc aũt constat, nõ oĩa, sed illa tãtũ esse, q̃ virtualiter claudunt in subiecto, quẽadmodũ cõclusio in principiis, qualia nõ sunt accidentalia & fortuita. Et cõfirmat, quia alioquin quilibet effectus haberet aliquã per se causam, contra Aristo. 6. Meta. & 2. Physicorum. ¶ Circa minoré eiusdé rõnis, dubiũ occurrit: quia nõ valet cõsequẽtia hæc, puta, Cõponere, & diuider, seu discurrere cõuenit intellectui nostro ex imperfectione. ergo opposita pfectio cõuenit intellectui Angelico, cũ possit q spiã dicere, ꝙ illa ĩperfectio cõis est intellectui no-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cuĩ nostro & Angelico, quoniam constat intellectum Angelicũ, non excludere omnem imperfectionem, & sic, cum ista ratio super hac consequentia fundetur, inefficax videtur.

¶ Ad euidentiam primæ dubitationis sciẽdum est primo: quòd aliqua plura simplici & vno intuitu simul videri, contingit tripliciter. Primo vnũ cum alio, vt si simul videantur albedo & rubedo, & quæcũq; duo vel disparata. Secũdo, vnum cum & in alio, vt quodcunque accidens & vniuersaliter prædicatũ in subiecto. Tertio, cum in & ex alio, vt passio propria, & vniuersaliter effectꝰ quandoque cognoscitur cum causa, in causa, & ex causa. Sciendum est secundo, quòd quamuis quocunque modo simul plura absolute cognoscere simpliciter intuitu, attestetur perfectioni cognoscentis: differt tamẽ primus modus ab aliis in hoc, quòd in telligere intuendo vnum cum alio, prouenit ex perfectione intellectus absolute. Intelligere vero intuendo vnum in alio, prouenit nõ solum ex perfectione intellectus absolute: sed ex perfectione intellectus vt attingentis primum obiectũ. i. in quo, seu ex quo aliud cognoscitur. Tum, quia ex hoc quòd magis penetrat intellectus causam, aut subiectum cognitũ prouenit simul intueri quæ in eis, aut ex eis fiunt & sunt, quia quanto magis aliquid cognoscitur, tanto virtus seu potentia eius magis penetratur. Nam ex penetratione potentiæ sciuntur ea, ad quæ se extendit proportionaliter. i. quòd ex generatione potentiæ fm esse quidditatiuum, quidditatiue quoque sciuntur ea, ad quæ se extendit. Ex penetratione vero potentiæ secundum esse existentiæ & indiuiduale cum annexis conditionibus, cognoscuntur ea, ad quæ se extendit secundum existentiam, quando tamen sunt. Tum, quia ad perfectiorem cognitionem alicuius obiecti spectat, non solum potentiam, sed etiam omnia ad ipsum quomodolibet pertinentia cognoscere, & cõsequenter ad perfectiorem cognitionem naturalem alicuius obiecti spectat cognoscere omnia infra latitudinem naturaliũ, quomodolibet pertinentia ad obiectum illud. His stantibus, ad obiectiones in oppositum respondetur. Et ad primam dicitur, quòd ratio assignata contra necessitatem compositionis & diuisionis, & discursus, est ratio vniuersalis & non particularis. Et cum dicitur, quòd nõ est ex defectu luminis, sed ex naturis cognoscibiliũ patere obiectum & latere contingens, vel casuale: negatur hoc vniuersaliter de lumine intellectuali loquendo & casualibus, aut contingentibus naturalibus: quoniam ex modicitate luminis intellectualis prouenit, quòd viso Sorte qui actualiter inuenitur a debitore in foro, non simul videatur inuentio a debitore iam illi coniuncta, sed oporteat componendo propositionem formare, quæ feratur in Sortem vt inuentum a debitore.

Ar, præced.

ca. 4. par. 4. parum ante medium

D. 142.

¶ Ad secundam vero obiectionem dicitur, quòd proportio inter subiectum & prædicatum, & principium & conclusionem, attenditur in proposito, secundum potentiam, non secundum virtualem continentiam. Virtus. n. principium actiuum seu operatiuũ nominat. Potentia autem commune nomen est etiã ad potentiã passiuam ad esse. Ita quòd similitudo proportionalis consistit in potentialiter cõtinere per se, vel per accidens, & quomodolibet, infra latitudinem tamen, vt dictum est, naturalium. Vel cõsistit quòd sicut se habet discursus ad continentiam virtualem conclusionum in principiis, ita se habet compositio & diuisio ad contenientiam potentialem prædicatorum in subiecto. Et hoc magis consonat literæ, virtutis nomen experimentis in principio, potentiæ autem in subiecto, dũ dicit, quæcũque possunt attribui subiecto. Quòd autem prædicata omnia potentialiter faltem contenta in subiecto, inductiue patet. Quoniam spectantia ad materiam naturalẽ actiue, vel virtute, claudũtur in eo, vt effentialia & passiones. Spectantia vero ad materiam contingentẽ (quamuis infinita sint in potentia, quæ tamen actu quandoque inerunt alicui) finita & certa sunt, cũ sunt. Acper hoc potentia iam reducta ad actum, continẽtis in illius potentia manifestat. Spectantia vero ad materiam remotam, dabium non est, virtualiter claudi in subiecto: quoniam negationes, repugnantia ex affirmatione subiecti, necessario consequuntur. Et per hoc patet, quòd non oportet casualibus dare causam per se, ex hoc quòd ponuntur cognosci cũ subiecto, & pertinere ad perfectiorem eius cognitionem: sequeretur enim hoc, si pro tanto essent, quia necessitatem habent ad esse, non autẽ quòd cognoscãtur esse. Quoniã, quæcũq; modum esse eius in quo est in rerum natura, & illius quoddam esse est, quamuis accidentale, ab hoc quòd habeat per se causam, sic & intellectus, si perfecte cognoscit subiectum illud, omne ei' esse intuetur, quod actualiter habet, absque perfeitate coniunctionis illorum.

F

G

H

I

K

¶ Ad dubitationem vero contra minorem dicitur, quòd defectus intellectus est duplex. Quidam communis omni intellectui creato, & quidam specialis & proprius intellectui nostro. Communis quidem est, quòd virtus ipsa intellectiua potentialitatis alicuius rei, & certa sunt, & per hoc potentia iam reducta ad actum, continẽtis in illius potentia manifestat. Spectantia vero ad materiam remotam, dabium non est, virtualiter claudi in subiecto: quoniam negationes, repugnantia ex affirmatione subiecti, necessario consequuntur. Et per hoc patet, quòd non oportet casualibus dare causam per se, ex hoc quòd ponuntur cognosci cũ subiecto, & pertinere ad perfectiorem eius cognitionem: sequeretur enim hoc, si pro tanto essent, quia necessitatem habent ad esse, non autẽ quòd cognoscãtur esse. Quoniã, quæcũq; modum esse eius in quo est in rerum natura, & illius quoddam esse est, quamuis accidentale, ab hoc quòd habeat per se causam, sic & intellectus, si perfecte cognoscit subiectum illud, omne ei' esse intuetur, quod actualiter habet, absque perfeitate coniunctionis illorum.

sit simplex, potest apprehendi compositum ex partibus discohærētibus vel cohærentibus: ac per hoc, verū vel falsū. Et ex hoc patet, ꝙ ad secundam operationem intellectus, non sufficit, nec requiritur necessario, compositio ex parte rei cognitæ, sed
D.440. exigitur, & sufficit compositio ex parte modi cognoscendi. Et vlteri⁹ sequitur, quòd ad primā operationē intellectus, non exigitur simplicitas rei cognitæ: sed modi conoscēdi. Sequitur etiam vlterius, ꝙ in prima operatiōe ītellect⁹, et si non possit esse falsitas, aut veritas
379 ratione modi cognoscendi, potest tamen in ea esse veritas aut falsitas ratione rei cognitæ, quando.s.res cognita est composita. Et propterea 9. Met. dicitur.quòd in simplicibus, nullo mō est falsitas, quia.s. nec ex parte rei, nec ex parte modi cognoscendi, si prima ope-
296 ratione cognoscunt
2.dis.12.ar.3.co.Et ver. q.8.art.16. &17.Et op. 3.c.224. Et Eph.3. lec. 3.Et Hebr. 8.lec.3. qualem cognoscēdi modum simplicitas exigit.Et si quærat, qūo in prima operatione ex parte rei cognitæ possit inueniri ratio veri, aut falsi, cum in prima operatione intellectus nihil affirmet aut neget: facile respondetur, quòd cū concipit quidditatē seu rem cōpositam, quàmuis non formaliter affirmet, aut neget, virtualiter tamē est ibi affirmatio & negatio. Dum.n.intuetur A.B, si hæc cohærent, concipit verum virtualiter, quia cōcipit sic esse
lib.3.de anima tex. 38. tom.2. sicut est. Si vero non cohærent, concipit, falsum virtualiter, quoniam cōcipit sic esse sicut non est. Dicitur autem veum & falsum inueniri p
lib.2. super Gen.c.8. p totū, to. 3. accidens, in prima operatione intellectus. Tum, quia cōpositio sup qua fundatur ratio veri & falsi, accidit primæ operationi non solū ea ratione, quia ac-
lib.4. super Gen.ca.22. cidit eius obiecto, dum non omni, sed

tem p cognitionē quidditatis rei, non iudicant de his, quæ supernaturaliter ad rē pertinēt, nisi salua ordinatione diuina. Vnde ī eis nō potest esse falsitas aut error. Dæmones vero per voluntatē peruersam subducentes intellectum a diuina sapientia, absolute interdū de reb⁹ iudicant secundum naturalem cōditionē. Et in his quæ naturaliter ad rem pertinent, nō decipiuntur. Sed decipi[d] possunt quātum ad ea, quæ supernaturalia sunt. Sicut si considerans hominem mortuum, iudicet eum nō resurrecturum. et si videns hominem Christum, iudicet eum non esse Deum.

Et per hoc patet respōsio ad ea, quæ vtrinque obijciuntur. Nam proteruitas dæmonum est secundum quod non subduntur diuinæ sapientię[e]. Nescientia autem est in angelis non respectu naturalium cognoscibiliū, sed supernaturaliū. Patet etiam, quòd intellectus eius quod quid est, semper est verus: nisi per accidens secundum quod indebite ordinatur ad aliquam cōpositionem, vel diuisionem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum in angelis sit cognitio matutina & uespertina.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod in angelis non sit vespertina, neque matutina cognitio. Vespere enim & mane admistionem tenebrarū habēt. Sed in cognitione angeli non est aliqua tenebrositas: cum non sit ibi error vel falsitas. Ergo cognitio angeli non debet dici matutina vel vespertina.

¶ 2 Præt. Inter vespere & mane cadit nox, & inter mane & vespere cadit meridies. Si igiť in angelis cadit cognitio matutina & vespertina, pari rōne vř ꝙ ī eis debeat esse meridiana & nocturna cognitio.

¶ 3 Præt. Cognitio distinguitur: secundum differentiā cognitorum. Vnde ī *3. de anima dicit Philosophus, quòd scientiæ secantur quē admodum & res. Triplex autem est esse rerum, scilicet in verbo, in propria natura, & ī intelligētia angelica, vt Aug. dicit † 2. super Gen. ad li. Ergo si ponatur cognitio matutina in angelis & vespertina, ꝓpter esse rerum in verbo, & in ꝓpria natura, debet etiā in eis poni tertia cognitio, propter esse rerū in intelligentia angelica.

SED CONTRA est, ꝙ Aug.*4. super Gene. ad lite. & 11. de Ciuit. Dei, distinguit cognitionem angelorum per matutinā & vespertinā.

RESPON. Dicendum, quòd hoc quod dicitur de cognitione [d] matutina & vespertina ī angelis, introductum est ab Augu.* qui 6. dies, in quib⁹ Deus legitur fecisse cuncta. Gen. 1. intelligi vult non hos vsitatos dies, q solis circuitu peraguntur: cum sol quarto die factus legatur, sed vnum diē, scilicet cognitionem angelicam sex rerum generibus præsentatam.[e] Sicut aūt in die cōsueto, mane est prīcipium diei, vespere autem terminus: ita cognitio ipsius primordialis esse rerum, dicitur cognitio matutina. Et hæc est secundū quod res sunt in verbo. Cognitio autem ipsius esse rei creatæ secundum quod in propria [d] natura consistit, dicitur cognitio vespertina [e]. Nam esse rerum fluit a verbo sicut a quodam primordiali principio. Et hic effluxus terminatur ad esse rerum, qd in propria natura habet.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd vespere & mane non accipiuntur in cognitione angelica secundum similitudinem ad admistionem tenebrarum, sed secūdum similitudinē principij & termini. Vel dicendum, quòd nihil prohibet, vt dicit Aug.*4. super Gene. ad lit. aliquid in comparatione ad vnum dici lux, & in comparatione ad aliud dici tenebra: sicut vita fidelium & iustorū, in cōparatione ad impios dicitur lux, secundum illud Eph. 6. Fuistis aliquando tenebrę, nunc autem lux in domino. Quæ tamen vita fidelium in comparatione ad vitam gloriæ, tenebrosa dicitur: secundum illud 2. Petr. 1. Habetis propheticum sermonē, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucēti in caliginoso loco. Sic igitur cognitio angeli qua cognoscit res in propria natura, dies est per comparationē ad ignorātiā vel errorē: sed obscura est per cōparationem ad visionem verbi.

AD 2^m dicēdum, quòd matutina & vespertina cognitio ad diē pertinet, idest ad angelos illuminatos, qui sunt distincti a tenebris[e]. idest a malis angelis. Angeli autē boni cognoscentes creaturam, nō in ea figuntur, quod esset tenebrescere & noctē fieri: sed hoc ipsum referunt ad laudē Dei: in quo sicut in principio omnia cognoscunt. Et ideo post vesperam nō ponitur nox, sed mane: ita ꝙ mane sit finis ꝑcedētis diei, & prīcipiū sequētis, inquātū angeli cognitionē pręce-

cuidam conuenit: sed quia obiectum primæ operationis, est incomplexum, vt incomplexū est, qd vt sic nullā cōponē dicere patet: & consequenter nullā veritatē aut falsitatē. Et propterea, sicut accidit incōplexo cōpati ī se compositionē, ita & veritatem & falsitatem. Et ꝓpter hoc dicitur, & bene, ꝙ veritas & falsitas, sicut & cōpositio, ꝑ se nō sunt nisi in secunda operatione: cuius obiectum est cōplexum, vt cōplexum est. Ex his autem patet respōsio ad obiecta: nā cum angelus omnia cognoscat per modum primæ operationis, dū cognoscit cōposita, falsum virtualiter īcurrere potest, ratione compositionis adiūctæ ī obiecto. Et hoc est qd intendebat S.T. per radices, quas in articulo enumerauit, falsitatis aut veritatis, ex parte rei cognitæ simplicis aut compositæ, cum naturali cō aut supernaturali habitudine, aut habitudine quacunque. Et sic veritas vel falsitas, formaliter semper est in compositione ex parte intellectus. Veritas vero, vel falsitas virtualiter est in compositione, aut diuisione obiectiua, quāmuis non modali.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum sextum.

TItulus ex dicēdis in corpore articuli, manifestus erit.

¶ In corpore respōdendo quæsito affirmatiue duo facit. Primo authorem & radicē huius distinctionis ostendit. Authorem quidē Aug. Radicē vero, qa cognitio angelica dies vocatur. Gene. 1. & per hoc, rationabiliter partes diei, differentiæ cognitionis angelicæ ponunt, & ex mane & vespere, cognitio matutina & uespertina dicta est. Secundo, quia differentiæ istæ, metaphorice dicuntur de

de cognitione angelica: ondit penes qd attenditur similitudo, dicens attendi in hoc, quòd est esse principium, & esse terminū. Ita quòd cognitio illa dicitur matutina, quæ respicit primordiale esse rei, idest esse rei in eius prima causa. Illa vero vespertina, quæ respicit vltimū esse rei, i. esse rei in seipsa. Et omnia clara sunt in litera.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Artic. septimum.

TItu. clarus est.

¶ In corpore sub distinctione respondetur quæsito, examinando diffinitionem vespertinæ: & duo facit. Primo examinat rationem cognitionis vespertinæ. Secundo respondet quæsito duplici conclusione.

¶ Quo ad primum: qa cognitio vespertina ē cognitio creaturæ in ꝓpria natura, ẜm quod ly in, triplicem habitudinē denotare pōt, tripliciter exponiť cognitio vespertina. Pōt.n. denotare habitudinē causæ, habitudinem medii, & habitudinem termini. Et quòd denotet habitudinem termini, dubium nō est. Sed an cum hoc denotet ēt habitudinē causæ, vel habitudinem medii, discutitur. Et sic tria hic discūtur, Primū, quòd nō denotet habitudinē causæ: qa angelus nō accipit cognitionē a re cognita, vt superi⁹ iā discussum est. Secūdū, ꝙ pōt denotare habitudinem medii ita scilicet, & ꝙ creatura sit terminus cognitiōis, & sit ēt medium seu ratio cognoscendi, quia. s. cognoscitur ꝑ spēm innatam in ipso angelo, siue sit adequate, siue non. non est curæ. Tertiū, quòd potest denotare habitudinem termini pure & præcise: ita scilicet quòd creatura sit terminus cognitionis, & nō causa neque rō. Sed rō cognoscendi sit ipsa essentia diuina.

297 Locis supra ar.6. inductis.

Locis citatis ar. pręcedenti, in princi. cor.

dentis operis ad laudem Dei referunt. Meridies autem sub nomine diei comprehenditur, quasi mediū inter duo extrema. Vel potest meridies referri ad cognitionem ipsius Dei, q̄ nō habet principiū, nec finē.

AD 3^m dicendum, quòd etiam ipsi angeli creaturę sunt. Vnde esse rerum in intelligentia angelica, cōprehenditur sub vespertina cognitione, sicut & esse rerum in propria natura.

ARTICVLVS VII.

Vtrum una sit cognitio matutina & uespertina.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd vna sit cognitio vespertina & matutina. Dicitur enim Genesi. 1. Factū est vespere & mane, dies vnus. Sed per diem intelligitur cognitio angelica, vt Augu.* dicit. Ergo vna & eadem est cognitio in angelis, matutina & vespertina.

¶ 2 Præt. Impossibile est vnam potētiam simul duas operationes habere. Sed angeli semper sunt in actu cognitionis matutinę, quia semper vident Deū & res in Deo, secundum illud Mat. 18. ca. Angeli eorum, semper vident faciem patris mei &c. Ergo si cognitio vespertina esset alia a matutina, nullo modo angel⁹ posset esse in actu cognitionis vespertinę.

¶ 3 Præt. Apostolus dicit 1. Corin. 13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quòd ex parte est. Sed si cognitio vespertina sit aliud a matutina, comparatur ad ipsam sicut imperfectum ad perfectum. Ergo non poterit simul vespertina cognitio esse cum matutina.

IN CONTRARIVM est, quod dicit Aug.* 4. super Gen. ad lit. quòd multum interest inter cognitionem rei cuiuscunque in verbo Dei, & cognitionem eius in natura eius, vt illud merito pertineat ad diem, hoc ad vesperam.

RESPON. Dicendum, quod sicut dictum est,* cognitio vespertina dicitur, qua angeli cognoscūt res in propria natura. Quòd non potest ita intelligi quasi ex propria rerum natura cognitionem accipiant, vt hæc præpositio in, indicet habitudinem principij: quia non accipiunt angeli cognitionem a rebus, vt supra habitum* est. Relinquitur igiť, quòd hoc quod dicit in propria natura, accipiať ẜm rationem cogniti, secundum quod subest cognitioni, vt scilicet cognitio vespertina in angelis dicať, secundum quod cognoscūnt esse rerum, quod habent res in propria natura. Quod quidem per duplex medium cognoscunt, scilicet per species innatas, & per rationes rerum in verbo existētes. Non enim videndo verbum, cognoscunt solum illud esse rerum, quod habent in verbo, sed illud esse quod habent in propria natura: sicut Deus per hoc quod videt se, cognoscit esse rerum, quod habent in propria natura. Si ergo dicatur cognitio vespertina secundum quod cognoscūt esse rerum, quod habent in propria natura videndo verbum: sic vna & eadem secundum essentiam est cognitio vespertina & matutina, differens solum secundum cognita. Si vero cognitio vespertina dicatur secundum quod angeli cognoscunt esse rerum, quod habēt in propria natura per formas innatas, sic alia est cognitio vespertina & matutina. Et ita videtur intelligere Augu. cum vnam ponat imperfectam respectu alterius.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut numerus sex dierum ẜm intellectum Aug.* accipiť secundum sex genera rerū, quæ cognoscuntur ab angelis: ita unitas diei accipitur ẜm vnitatē rei cognitæ, quæ tn̄ diuersis cognitionibus cognosci potest.

AD 2^m dicendum, quòd duæ operationes possunt simul esse vnius potentiæ, quarum vna ad aliam refertur[e]: vt patet cum voluntas simul vult & finē, & ea, quæ sunt ad finem. Et intellectus simul intelligit principia, & conclusiones per principia, quando iam sciētiam acquisiuit. Cognitio autem vespertina in angelis refertur ad matutinam, vt Augu.* dicit. Vnde nihil prohibet vtranque simul esse in angelis. c 317 Li.4. super Gen. c.23. tom.3.

AD 3^m dicendum, quòd veniente perfecto, euacuatur imperfectum, quod scilicet ei opponitur: sicut fides, quæ est eorum quæ non videntur, euacuatur visione veniente. Sed imperfectio vespertinæ cognitionis non opponitur pfectioni matutinæ.[e] Quòd enim cognoscatur aliquid in seipso, non est oppositum ei, quòd cognoscatur in sua causa. Nec iterum quòd aliquid cognoscatur per duo media, quorum vnum est perfectius, & aliud imperfectius, aliquid repugnans habet: sicut ad eandem conclusionem habere possumus & medium demonstratiuum & dialecticum. Et similiter eadem res potest sciri ab angelo per verbum increatum, & per speciem innatam. a 317

¶ Quo ad secundū, prima conclusio est, quod cognitio vespertina habēs creaturam pro termino & medio, differt essentialiter a cognitione matutina. Secunda est, cognitio vespertina habens creaturam ꝓ termino tantum, est eadē realiter cum cognitione matutina, differens solum ẜm terminos seū cognita, quod idem est.

¶ Aduerte hic, quòd quia oppositorum eadē est disciplina: cum ex præcedenti articulo decisum sit matutinum & vespertinum in cognitione attendi, & differre penes esse primordiale & vltimaium, idest esse rei in verbo, & esse in seipsa: & esse rei in verbo vno tantum modo inspiciatur, scilicet videndo verbum, vt per Augustinum patet: consequens fuit, vt tota latitudo differētiæ inter cognitionem matutinam & vespertinam, ex diuersitate modorum cognoscendi esse rei secundum ꝓpriam naturam ostēderetur. Locis citatis in prin. cor. ar. pręcedētis.

QVAESTIO LIX.

De uoluntate Angelorum, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER cōsiderādū est de his q̄ ptinēt ad volūtatē angelorū.

¶ Super Quæstionis quinquagesimænonæ Articulum primū.

TItu. clarus est.

¶ In corpore vnica est cōclo rnsiua quęsito affirmatiue, s. In angelis est

est voluntas. et probatur sic. In habentibus intellectū, est appetitus boni vniuersaliter apprehensi: angeli sunt intellectuales. ergo in eis est talis appetitus: ergo volūtas. Tenet hæc vltima cōsequētia ex q̄d noīs volūtatis: minor est nota. maior vero cōtinet ī se duo, s. quòd intellectualib⁹ insit appetit⁹ boni, & q̄ insit talis appetit⁹, s. boni vl̄is. Et quo ad primū probatur, ex eo quòd oīa habēt appetitū boni: q̄a ꝑcedunt ex volūtate diuina, q̄ non nisi in bonū tēdere & ordinare potest. Quo ad secūdū vero declarat, ondēdo triplicē gradū appetitus, iuxta triplicē ordinē naturarū appetētiū, i. sine cognitione, cū cognitione particulari, & cū cognitione vl̄i, vt clare patet in litera.

Et primo considerabimus de ipsa voluntate. Secundo de motu ei⁹, qui est amor, siue dilectio.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum in angelis sit voluntas.

¶ Secūdo, Vtrum voluntas angeli sit ipsa natura eorum, vel etiam ipse intellectus eorum.

¶ Tertio, Vtrum in angelis sit liberum arbitrium.

¶ Quarto, Vtrum in eis sit irascibilis & concupiscibilis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in angelis sit uoluntas.

398
2. cō. c. 46. Et opu. 3. c. 76.
*Text. 42. tom. 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd in angelis non sit voluntas. Quia, vt dicit Philosophus * in 3. de Anima, Voluntas in ratione est: sed in angelis non est ratio, sed aliquid superius ratione. Ergo in angelis non est voluntas, sed aliq̄d superius voluntate.

Li. 3. de aīa tex. 48. & sequē. vsq; ad 54. to. 2.

¶ 2 Præt. Voluntas sub appetitu continetur, vt patet per Philosophum in * 3. de Anima: sed appetitus est imperfecti. est enim eius quod nondum habetur. Cum igitur in angelis, maxime in beatis, non sit aliqua imperfectio, videtur quòd non sit in eis voluntas.

† Lib. 3. de anima. tex. 54 to. 2.

¶ 3 Præt. Philosophus dicit in † 3. de Anima, quòd voluntas est mouens motum, mouetur enim ab appetibili intellecto: sed angeli sunt immobiles, cum sint incorporei. Ergo in angelis non est voluntas.

Li. 10. c. 11. & 12. to. 3.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit * 10. lib. de Trin. quòd imago Trinitatis inuenitur in mēte secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem: imago autem Dei inuenitur non solum in mente humana, sed etiam in mente angelica, cum etiā mens angelica sit capax Dei. ergo in angelis est voluntas.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est ponere in angelis voluntatem.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cū omnia procedant ex voluntate diuina, [c] omnia suo

118 modo per appetitum inclinantur in bonum, sed di-
b uersimode. Quædam enim inclinantur in bonum
31 per solam naturalem habitudinem absque cognitio-
402 ne, sicut plantæ & corpora inanimata: [e] et talis incli
115 natio ad bonum, vocatur appetitus naturalis. Quæ-
113 dam [d] vero ad bonum inclinantur cum aliqua cogni-
D. 225. tione: non quidem sic q̄ cognoscant ipsam rōnem boni, sed cognoscunt aliquod bonum particulare, sicut sensus, qui cognoscit dulce & album, & aliquid huiusmodi. inclinatio autem hanc cognitionem sequens dicitur appetitus sensitiuus. Quædam vero inclinantur ad bonum cum cognitione, qua cognoscunt ipsam boni rationem, quod est proprium intel

113 lectus. [e] Et hæc perfectissime inclinantur in bonum: non quidem quasi ab alio solummodo directa in bonum, sicut ea quæ cognitione carent: neque in bonū particulariter tantum, sicut ea in quibus est sola sensitiua cognitio, sed tm̄ inclinata in ipsum vl̄e bonum.

F et hæc inclinatio dr̄ voluntas. Vnde, cum angeli per intellectum cognoscant ipsam vniuersalem rationem boni, manifestum est quòd in eis sit voluntas.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ aliter ratio transcendit sensum, & aliter intellectus rōnem. Rō. n. transcendit sensum ꝓm diuersitatem cognitorum. nā sensus est particularium, rō vero vniuersalium. Et ideo oportet q̄ sit alius appetitus tendens in bonum vniuersale, qui debet rationi: & alius tendens in bonū particulare, qui debetur sensui. Sed intellectus & ratio differunt quantum ad modum cognoscendi: quia scilicet intellectus cognoscit simplici intuitu, rō vero discurrendo de vno in aliud: sed tamen ratio per

G discursum peruenit ad cognoscēdum illud, quod intellectus sine discursu cognoscit, scilicet vniuersale. Idem est ergo obiectum quod appetitiuę proponitur & ex parte rationis, & ex parte intellectus. Vnde in angelis qui sunt intellectuales tantum, non est appetitus superior voluntate.

AD 2[m] dicendum, q̄ licet nomen appetitiuæ partis sit sumptum ab appetendo ea quæ non habentur, tamen appetiua pars non solum ad hæc se extendit, sed etiam ad multa alia. Sicut & nomen lapidis sumptum est a læsione pedis, cum tamen lapidi non hoc solum conueniat. Similiter irascibilis potentia denominatur ab ira, cum tamen in ea sint plures aliæ pas-

H siones, vt spes, & audacia, & huiusmodi.

AD 3[m] dicendum, quòd voluntas dicitur mouens motum, secundum quod velle est motus quidā & intelligere, [c] cuiusmodi motū nihil ꝓhibet in angelis esse: q̄a talis mot⁹ est act⁹ ꝑfecti, vt dr̄ ī * 3. de anima. Tex.

ARTICVLVS II.

Vtrum in angelis uoluntas differat ab intellectu.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ in angelis non differat voluntas ab intellec

I ctu & natura. Angelus enim est simplicior quàm corpus naturale, sed corpus naturale per suam formam inclinatur in suum finē, qui est eius bonum. ergo multo magis angelus. Forma autem angeli est vel natura ipsa in qua subsistit, vel species quę est in intellectu ei⁹. ergo angelus inclinatur in bonum per naturam suam, & per speciem intelligibilem. Hæc autem inclinatio ad bonum, pertinet ad voluntatē. Voluntas igit̄ angeli nō est aliud

K quàm eius natura, vel intellectus.

¶ 2 Præt. Obiectum intellectus est verum, voluntatis autem bonum. Bonum autem & verum non differunt realiter, sed secundum rationem tantum. Ergo voluntas & intellectus non differunt realiter.

¶ 3 Præt. Distinctio cōis & ꝓprij, nō diuersificat potentias. Eadē. n. potentia visiua est coloris & albedinis: sed bonum & verum videntur se habere sicut commune & ꝓprium; nam verum est quoddam

¶ *Super Quæstionis quinquagesimænonæ Articulum secundū.*

TItul⁹ apud Thomistas cōiter & indubie interpretatur de dr̄ia reali. ¶ In corpore vnā ē conclusio duas partes hn̄s negatiuas, Voluntas angelorū neq; est intellectus, neq; est natura eorū. Et ꝓbat̄ quo ad singulas sigillatim. Et primo quòd non sit natura sic: Quicquid se extendit ad id q̄d est extra rē, non est rei essentia: volūtas angelica se extendit ad id quod est extra rem. ergo. Maior ꝓbatur dupliciter, Primo rōne a priori: quia essentia rei ītra rē ipsam apprehēdit. Secūdo a posteriori, quia videmus in sensibilibus quòd inclinatio ad intrinsecū est intrinseca: inclinatio vero ad extrinsecū ē extrinseca. Minor vero ꝓbat̄ sic. Volūtas habens bonū infinitū extra volētē, extēditur naturaliter extra se: at volūtas creata habet bo

bonum, scilicet intellectus. Ergo voluntas cuius obiectū est bonum, non differt ab intellectu, cuius obictum est verum.

SED CONTRA. Voluntas in angelis est bonorum tm̄, intellect⁹ autem est bonorum & malorum. cognoscunt enim vtrumque. Ergo voluntas in angelis est aliud q̄

B eius intellectus.

RESPON. Dicendum, quòd voluntas in angelis est quędam virtus, vel potentia: quę nec est ipsa eorum natura, [c] nec eorum intellectus. Et q̄ non sit eorum natura, apparet ex hoc, q̄ natura vel essentia alicuius rei, intra ipsam rem cōprehenditur: quicquid ergo se extēdit ad id, quod est extra rem, nō est rei essentia. Vnde videmus in corporibus naturalibus, quòd in

C clinatio quæ est ad esse rei, non est per aliquid superadditum essentię sed per materiam quę appetit esse antequam habeat, & per formam quæ tenet rem in esse postquā fuerit. Sed inclinatio ad aliquid extrinsecum est per aliquid essentiæ superadditum, sicut inclinatio ad locum est per grauitatem, vel leuitatem. Inclinatio autem ad faciēdum sibi simile, est per qualitates actiuas. [e] Voluntas autem habet inclinationem in bonum naturaliter. [e] Vnde ibi solum est idem es-

D sentia & voluntas, vbi totaliter bonum continetur in essentia volentis. s. in Deo qui nihil vult extra se, nisi ratione suę bonitatis. [c] Quod de nulla creatura potest dici, cū bonum infinitum sit extra essentiam cuiuslibet causati. Vnde nec voluntas angeli, nec alterius creaturæ potest esse idem quod eius essentia. Si militer nec pōt esse idem [d] quod intellect⁹ angeli vel hominis. [e] Vnde ea ratione se extendit eius intellectus in id quod est extra se: secundū quod illud quod extra ipsum est per essentiam, natum est aliquo modo in eo esse. Nam cognitio fit per hoc quòd cognitū est in cognoscēte. Volūtas vero se extēdit in id

B quod extra est, secundū quod quadam inclinatione quodammodo tendit in rem exteriorem. Alterius autē virtutis est, q̄ aliquid habeat in se quod est extra se, & quod ipsum tendat in rem exteriorem. Et ideo oportet, q̄ in qualibet creatura sit aliud intellectus & voluntas. Nō autem in Deo, qui habet & ens vniuersale & bonum vniuersale in seipso. Vnde tam voluntas quàm intellectus est eius essentia.

C AD PRIMVM ergo dicendū, quòd corpus naturale per formam substantialem inclinatur in esse suum: sed in exterius inclinatur per aliquid additum, vt dictū est.

AD 2[m] dicendum, quòd potētiæ non diuersificantur secundum materialem distinctionem obiectorum, sed secundum formalem distinctionem, quæ attenditur se-

o
379 cundum rationem obiecti. [c] Et id-
301 eo diuersitas secundum rationem boni & veri, sufficit ad diuersita-

D tem intellectus & voluntatis.

AD 3[m] dicendum, quòd quia bonum & uerum conuertuntur secundum rem: inde est, quòd & bonum ab intellectu intelligitur sub ratione veri: & verum a voluntate appetitur sub ratione boni. Sed tamen diuersitas rationum ad diuersificandum potentias sufficit, vt dictum * est.

In corp. ar. adiūcto ar. 3. & 4. q. 16.

nūm infinitum extra volentem, ergo. Maior huius prosyllogismi probatur sic. Voluntas naturaliter tendit in bonū. ergo sola illa nō tendit in bonū extrinsecum, in cuius essentia continetur totaliter bonum: quod in solo Deo locum habere constat.

¶ Circa maiorem assumptā aduerte, quòd duplicem sensum habere potest, secundū quod ly extra rem, dupliciter exponi potest. Vno modo vt supponat pro re appetēte. & hoc modo propositio est falsa, quoniam materia appetit formam per appetitum qui est essentia eius, & tñ forma est extra rē appetētem. Alio modo, vt supponat pro re pertinente ad integritatem substātiæ completæ, vt sit sensus, quòd quicquid se extendit ad id quod est extra integritatem completæ substantiæ, non est essentia rei, id est nec essētia, nec pars essentię, nec aliquid ad complementum essentię spectans. Et secundum hunc sensum assumpta est a San. Tho. & probatur in litera.

¶ Circa probationē maioris principalis, dubium occurrit, eo q̄ digredi videtur: quoniam ex hoc q̄ natura ē intra rem, quāuis bene sequatur, ergo appetitus ad extra rem, non est appetitus ad naturam: non tamen apparet vnde sequitur, ergo appetitus ad extra non est ipsa natura. Stant nā que hæc duo simul, q̄ quidditas alicui⁹ sit sibi intrinseca, & tamē appetitus ei⁹, qui est ipsamet, sit ad aliquid extrinsecum. Et confirmat̄, quia ista consequentia, Natura est intra rem, ergo quicquid se extēdit ad extra, nō est natura, si est necessaria, tenet in omni natura: quod tamen esse falsum videmus, quia natura grauitatis est intrinseca indiuiduo grauis, & tamen extendit se ad extra.

¶ Ad hoc breuiter dicendū est, q̄ cum vere & proprie ens sola cōpleta substantia sit, qm̄ & partes & accidentia, vt substātiæ aliq̄d sint, instituta sunt a natura. In proposito, naturæ vel essentię nomine, integram quidditatem solius substantiæ, quæ sola est ens per se & propter se, intelligitur. Esse aūt vel apprehendi intra, nihil aliud significat, nisi essentialem independētiam tam in esse, q̄ in diffiniri ab extrinseco: sicut per oppositū extędere se ad extra, nihil aliud est q̄ essentialiter ordinari & institutū esse ad aliquid extrinsecū a substantia rei: qm̄ non de quacumq; extensione ad extra est sermo, cum constet substantiam rei esse principiū generationis, & motus, & quietis: sed de extensione proxime & immediate, ac essentialiter: ita q̄ vis rōnis consistit in hoc: Quidditas substantiæ cōpletæ diffinitur apprehendēdo tantū intrinseca rei: extendens se essentialiter ad extra, non pōt diffiniri nisi per illud extrinsecum. igitur extendēs se ad extra, non est quidditas rei, nec intra eam, sed voluntas & vniuersaliter potentia ad operari: & ad quodcūq; esse accidentale, extēdit se ad extra hoc

A modo, vt ex superioribus quæstionibus patet: ergo. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Circa probationem maioris secundi syllogismi dubium occurrit: quia non videtur valere consequentia: Voluntas naturaliter inclinatur in bonum. ergo voluntas habēs bonum infinitum extra se, tendit in aliquid extrinsecū: quoniam non tenet in omni materia. Materia enim substantiæ naturaliter inclinatur in bonū, & tamen non extēdit se ad extra: igitur ratio nulla.

D. 769.
404
99

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̄ consequētia est bona formaliter, & accidit deceptio propter æquiuocationem eius, quod est inclinari in bonū: dupliciter enim potest intelligi: vno modo, vt bonum distinguitur cōtra malum, & sic appetitus materiæ & vniuersaliter omnis appetitus naturaliter inclinatur in bonum. Alio modo, vt bonū distinguitur contra tale vel tale bonū, & sic solus appetitus intellectiuus tēdit in bonum. Quoniam solus intellectus ipsam boni rationem vt bonū est, apprehendit: & quia bonū vt bonum est, omne bonum comprehendit, cōsequēs est, vt id quod naturaliter inclinatur in bonum vt bonum: non quiescat nisi in omni bono, ac per hoc, si infinitum bonum habet extra se, tendat in aliquid extra. Non sic autem est de eo, quod inclinatur naturaliter in tale bonum tantū: quoniam si tale bonum intra substantiam rei cōcluditur, ad extra nō tendit, quamuis infinitum bonum extra remaneat. Et per hoc patet responsio ad obiectum: quia hic sumitur inclinari ad bonum simpliciter, quod non dicitur de materia, nec de quocunque alio appetitu, nisi de intellectiuo, qui appella-

E tur voluntas.

¶ Quo ad aliam vero partem conclusionis, scilicet, quòd non est intellectus, adducitur ratio talis. Alterius virtutis est, habere in se aliquid extrinsecum, & tendere in ipsum: sed intellectus & voluntas penes hos modos differunt, scilicet habere in se, & tendere in illud. igitur sunt duæ virtutes, & hoc in creaturis, in quibus neque obiectum voluntatis, neque obiectum intellectus complete continetur in substantia earum, cuius oppositum inuenitur in Deo, qui est infinitum ens, & infinitum bonum.

¶ Circa vtranque partem conclusionis aduerte simul, quòd ex rationibus aliquid concluditur directe & immediate, scilicet distinctio quidditatiua voluntatis a natura & intellectu. Aliquid vero concluditur mediate, scilicet distinctio realis eorundem: quoniam cum quodlibet horum sit ens limitatum, si quidditatiue distinguuntur, & ex neutrius quidditate prouenit identitas vnius cum alio, consequens est, vt distinguatur realiter: distinctio enim realis nō pōt conuenire entib⁹ accidentaliter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter. Et quod hic supponitur, s. ꝙ ex neutrius quidditate ꝓuenit, quòd sint idem, seu vnum identice, probare opus non fuit probata distinctione quidditatiua, quia regulariter hoc non apparet, nisi ex duabus causis prouenire, scilicet vel ex infinitate, vt inuenitur in Deo, vel ex essentiali ordine generationis & perfectionis, vt inuenitur in vegetatiuo & sensitiuo, quorum posterius semper in cludit in se prius, & aliqd vltra. Vtrū que autem horum constabat locum nō habere in ꝓposito. Et ideo sat fuit sic respondere quęsito. Et confirmari pōt sufficiētia huiꝰ modi ꝓcēdēdi authoritate Arist. qui in 4. Physico. concludit distinctionem rea lem existentis in ali quo ab eo i quo exi stit, ex distinctione qdditatiua harū rationum, scilicet esse in aliquo, & in quo est aliquid.

300 2. distin. 7. q. 1. ¶1. ad 1. Et 2. con. c. 47. Et ver. qst. 23. arti. 1. cor. Et qō. 24. ar. 2. & 3. Et Mal. q. 16. art. 5. cor. Et op. 3. c. 76. * Li. 3. c. 3. & li. 6. c. 9. tom. 5.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimę nonę Articulum tertium.*

†. 58. artic. 5. IN titulo hoc solum notandū est, quòd licet voluntas & liberum arbitriū sint vnamet potentia secundum veritatem, ac per hoc videri posset, quòd posita volūtate, nō debeat reuocari in dubium liberum arbitrium, & sic articulus iste sit superfluus: si quis tñ diligenter cōsideret, ne cessitatem huius articuli ex duobus pendet. Primo, quia liberum arbitrium facultatem commu nem sonat intellectus & voluntatis, cum dicat quid cōpositum ex libertate & arbitrio, ac per hoc, incertū adhuc est in hoc loco, an sit idem quod volūtas, quin etiā a quibusdam hoc nō acceptatur. Secundo ex eo, ꝙ voluntas appetitum intellectiuum ipsius boni nominat, & nō modum appetendi. s. liberę vel non libere, & ꝓterea post stabilitam voluntatem, i. appetitum boni intellecti in angelis, merito restabat quærere de modo appetendi: utrum libere vel non libere, quod in præsenti articulo intenditur, sub vocabulo liberi arbitrii, quod nihil aliud significat, nisi actum liberum.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua affirmatiue, In angelis est liberum arbitrium. Et probatur sic. Intellectuale est iudicii liberi: Angelus est intellectualis, ergo. Maior probatur duplicitèr. Primo a posteriori, quia agit iudicio libero: quod manifestatur ex triplici ordine agentium, s. sine arbitrio vt naturalia: & cum arbitrio seu iudicio, sine tamen libertate, vt sensitiua iudicantia ex instinctu naturæ: & cum arbitrio & libertate, vt habentia intellectum. Secundo a priori, quia apprehendit, vniuersalem rationem boni: & consequenter pōt hoc ꝓponere illi, & econuerso, quod est libere iudicare. Ex eo enim ꝙ illam boni rationem apprehendens non arctatur ad hanc, vel

Vtrum in angelis sit liberū arbitrium.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd in angelis non sit liberum arbitrium. Actus enim liberi arbitrii est eligere: sed electio non potest esse in angelis, cum electio sit appetitus præconsiliati: consilium autem est inquisitio quædam: vt dicitur in * 3. Ethico. Angeli autem non cognoscunt inquirendo: quia hoc pertinet ad discursum rationis. ergo videtur quòd in angelis non sit liberum arbitrium.

¶ 2 Præt. Liberum arbitrium se habet ad vtrumlibet. Sed ex parte intellectus non est aliquid se habens ad vtrumlibet in angelis, quia intellectus eorum nō fallitur in naturalibus intelligibilibus, vt dictum † est. Ergo nec ex parte appetitus liberum arbitriū in eis esse potest.

¶ 3 Præt. Ea quę sunt naturalia in angelis, conueniunt eis secundum magis & minus: quia in superioribus angelis natura intellectualis est pfectior q̄ in inferioribus. Liberum autem arbitriū nō recipit magis & minus. Ergo in angelis non est liberum arbitrium.

SED CONTRA. Libertas arbitrij ad dignitatem hominis pertinet: sed angeli digniores sunt hominibus. Ergo libertas arbitrii, cum sit in hominibus, multo magis est in angelis.

RESPON. Dicendum, quòd quędam sunt quæ non agunt ex aliquo arbitrio, * sed quasi ab alijs acta & mota: sicut sagitta a sagittante mouetur ad finem. Quędam vero agunt quodam arbitrio, sed non libero, sicut animalia irrationalia. Ouis enim fugit lupum ex quodam iudicio, quo existimat eum sibi noxium. Sed hoc iudiciū non est sibi liberum, sed a natura inditum. Sed solum id quod habet intellectum, potest agere iudicio libero, inquantum cognoscit vłem rōnem boni*: ex qua pōt iudicare hoc, vel illud esse bonum. Vñ vbicunq; est intellectus, est liberū arbitrium. Et sic patet liberū arbitriū esse in angelis ét excellentius q̄ in hominibus, sicut & intellectum.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Philosophus loquitur de electione fm quod est hominis. Sicut aūt extimatio hominis in speculatiuis differt ab extimatione angeli in hoc, ꝙ vna est abstq; inquisitione, alia vero per inquisitione. * ita & in operatiuis. Vnde in angelis est electio, non tamen cum inquisitiua deliberatione consilij, sed per subitam acceptionem veritatis.

AD 2m dicendum, quod sicut dictum * est, cognitio fit per hoc, quòd cognita sunt in cognoscēte. Ad imperfectionem aūt alicuius rei pertinet, si nō sit in ea id quod natum est in ea esse. * Vnde angelus non esset perfectus in sua natura, si intellectus eius non esset determinatus ad omnem veritatē, quā naturaliter cognoscere potest. * Sed actus appetitiuę virtutis est ꝓ hoc, quòd affectus inclinatur ad rē exteriorem. Non autem dependet perfectio rei ex omni re, ad quam inclinatur, sed solum ex superiori. Et ideo, non pertinet ad imperfectionem angeli, si non habet volūtatem determinatam respectu eorum quę infra ipsum sunt. Pertineret autem ad imperfectionem eius, si indeterminate se haberet ad illud, quod supra ipsum est.

AD 3m dicendum, quòd liberū arbitrium nobiliori modo est in superioribus angelis, quàm in inferioribus, sicut & iudicium intellectus. Tamen verum est, ꝙ ipsa libertas, secundum quod in ea consideratur quędā remotio coactionis, nō suscipit magis & minus: quia priuationes, & negationes non remittunt, nec intendunt p se, sed solum per suam causam, * vel secundum aliquā * affirmationē adiūctā.

* contra Deum peccat, iuxta illud. Tibi soli peccaui: consequēs est, vt omnia inquantum referibilia in Deum &c. sint superiora angelo, ac per hoc determinata voluntas quo ad superiora, sit de terminata quo ad rectitudinē simpliciter, infra tamen naturalia. Cum hoc tn stat indeterminatio quo ad hoc vel illud, nunc vel

Vtrum in angelis sit irascibilis & concupiscibilis.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur, ꝙ in angelis sit irascibilis & cōcupiscibilis. Dicit. n. Dion. * 4. c. de diui. no. ꝙ in dæmonibus est furor irrationabilis, & concupiscentia amens. Sed dęmones eiusdem naturę sunt cum angelis, quia peccatum non mutauit in eis naturam. Ergo in angelis est ira scibilis & concupiscibilis.

¶ 2 Præt. Amor & gaudium in concupiscibili sunt; ira vero, spes & timor in irascibili. Sed hæc attribuuntur angelis bonis & malis in scripturis. Ergo in angelis est ira scibilis & concupiscibilis.

¶ 3 Præt. Virtutes quędā dicuntur esse in irascibili & concupiscibili, sicut charitas & temperantia videtur esse in concupiscibili, spes aūt & fortitudo in irascibili. Sed virtutes hæ sunt in angelis. Ergo in angelis est cōcupiscibilis & irascibilis.

SED CONTRA est, ꝙ Philosophus dicit in * 3. de Anima, quod irascibilis & concupiscibilis sunt in parte sensitiua, quæ non est in angelis. Ergo in eis non est irascibilis & concupiscibilis.

RESPON. Dicendum, quòd intellectiuus appetitus non diuiditur per irascibilem & concupiscibilē, sed solū appetitus sensitiuus. Cuius ratio est: quia cum potentiæ non distinguantur secundum distinctionem materialem obiectorum, sed * solum secundum rationem formalem obiecti *, si alicui potentiæ respondeat aliquod obiectum secundum rationem communem, non erit distinctio potentiarum secundum diuersitatem propriorum, quæ sub illo communi continentur *. Sicut si propriū obiectū potētię visiuę est color fm rationē coloris, nō distinguuntur plures potentiæ visiuę fm differentiā albi & nigri. Sed si propriū obiectum alicuius potentię esset album inquantum album, distingueretur potentia visiua albi, a potentia visiua nigri. Manifestum est autem ex dictis *, quòd obiectum appetitus intellectiui, qui voluntas dicitur, est bonum secundum communem boni rationem. Nec potest esse aliquis appetitus nisi boni. Vñ in parte intellectiua appetitus non diuiditur secundum distinctionem aliquorum particularium bonorum, * sicut diuiditur appetitus sensitiuus qui non respicit bonum secundum cōem rationem, sed quoddā particulare bonum. * Vnde cum in angelis non sit nisi appetitus intellectiuus, eorum appetitus non distinguitur p irascibilem & concupiscibilē, sed remanet indiuisꝰ, & vocat volūtas.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd furor & concupiscentia metaphorice dicuntur esse in dęmonibus: sicut & ira q̄nq; Deo attribuit pp similitudinem effectus.

AD 2m dicendum, ꝙ amor & gaudium, secūdum quod sunt passiones, sunt in concupiscibili: sed secundum quod nominant * voluntatis actum, sic sunt in intellectiua parte: * prout amare est velle bonū alicui, & gaudere est quiescere volūtatem in aliquo bono habito. Et vniuersaliter nihil horum dicit de angelis secundum passionem, vt Aug. dicit * 9. de ciuit. Dei.

AD 3m dicendum, quòd charitas, secundum quòd est virtus, non est in concupiscibili, sed in voluntate. Nam obiectum concupiscibilis, est bonum delectabile secundum sensum. Hmōi autem non est bonum diuinum: quod est obiectum charitatis. Et eadem ratione dicendum est, quòd spes non est in irascibili: quia obiectum irascibilis est quoddam arduum, quod est sensibile, circa quod non est spes, quę est virtus, sed circa arduum diuinum. Temperātia autem fm quod est virtus humana, est circa concupiscētias delectabilium sensibiliū, quę pertinent ad vim concupiscibilem. Et similiter fortitudo est * circa audacias & timores, quę sunt in irascibili. Et ideo temperantia, secundum quod est virtus humana, est in cōcupiscibili & fortitudo in irascibili. Sed hoc modo non sunt in angelis. Non enim in eis sunt passiones concupiscentiarum, vel timoris & audaciæ: quas oporteat per temperantiam & fortitudinem regulari. Sed temperantia in eis dicitur, secundum quod moderate suam voluntatem exhibent secundū regulā diuinę volūtatis. Et fortitudo in eis dr, fm quod volūtatē di

appetitum sensitiuum, quemadmodum hoc quod dico, qualitas sensibilis, ad sensum exteriorem.

uinam firmiter exequuntur. Quod totum fit per voluntatem, & non per irascibilem & concupiscibilē.

QVAESTIO LX.

De Amore & dilectione Angelorū, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de actu volūtatis, qui ē amor, siue dilectio. Nā oīs act° appetitiuæ virtutis ex amore, seu dilectione deriuatur.

Et circa hoc quærūtur quinq;.

¶ Primo, Vtrum in angelis sit dilectio naturalis.

¶ Secūdo, Vtrū in eis sit dilectio electiua.

¶ Tertio, Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali, an electiua.

¶ Quarto, Vtrū vnus angel° diligat alium dilectione naturali, sicut seipsum.

¶ Quinto, Vtrū angel° naturali dilectiōe diligat Deū pl° q̄ seipsū.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in angelo sit amor, seu dilectio naturalis.

302
12.q.26.ar.1.2. Et 3.distin.27.q.1.arti.2.cor. Et quoli.1.q.4.art.3.

AD PRIMVM sic ,pcedit. Videt, φ in angelis nō sit amor vel dilectio naturalis. Amor.n.naturalis diuidit cōtra intellectualē: vt patet per Diony. * 4.ca. de diui. nomi. Sed amor angeli est intellectualis. Ergo non est naturalis.

*Ca.4.par.2.

¶ 2 Præt. Ea q amāt amore naturali, magis agūtur q̄ agant. Nihil.n.hēt dñium suæ naturæ. Sed angeli non agunt sed agunt: cū sint liberi arbitrii, vt ostēsum* est. Ergo in angelis nō est amor seu dilectio naturalis.

¶ 3 Præt. Oīs dilectio aut est recta, aut nō recta. Dilectio aūt recta ptinet ad charitatē, dilectio aūt nō recta ptinet ad iniquitatē. Neutrū aūt horum pertinet ad naturam: quia charitas est supra naturam, iniquitas aūt est contra naturā. Ergo nulla dilectio naturalis est in angelis.

SED CONTRA est, φ dilectio sequitur cognitionē. Nihil.n. amat nisi cognitū, vt Aug. dicit * de Trini. Sed in angelis est cognitio naturalis. Ergo & dilectio naturalis.

RESPON. Dicēdū, φ necesse ē in angelis ponere dilectionē naturalē. Ad cuius euidētiā cōsiderādū ē, φ semp prius saluat in posteriori. Natura aūt prior est q̄ intellectus: quia natura cuiuscūq; rei est essentia ei°. Vñ id quod est naturæ, oportet saluari ēt in hñtibus intellectū. Est aūt hoc cōe omni naturæ, vt habeat aliquā inclinationē, q̄ est [d] appetitus naturalis vel amor. Quę tñ inclinatio [d] diuersimode inuenit in diuersis naturis ī vnaquaq; ſm modū eius. [c] Vñ in natura intellectuali inuenit inclinatio naturalis ſm volūtatē: ī natura aūt sensitiua ſm appetitū sensitiuū: in natura vero carēte cognitione, ſm solum ordinē naturæ in aliqd. Vñ cū angel° sit natura intellectualis, oportet φ ī voluntate eius sit naturalis dilectio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectualis amor diuidit cōtra naturalem, qui est solū naturalis inquantū est naturæ, quæ non addit supra rationē naturæ perfectionem sensus, aut intellectus.

¶Super Quæstionis sexagesimæ Articu. primum.

IN titulo aduerte, φ amor naturalis dupliciter sumitur. Vno modo pro inclinatione naturali alicuius in aliquid, ita φ inclinatio illa nō sit operatio aliqua, nec aliqua passio ex operatiōe derelicta, sed naturalis quædam aptitudo ad illud. Et hoc modo nō est dubium in omni re esse appetitum, siue amorem naturalem ad aliquid. Alio mō sumitur amor naturalis, p actu elicito potētiæ appetitiuę. Et sic ad rōnē amoris naturalis requiruntur duo, scilicet quòd sit amor, & ex hoc oportet, quòd sit talis actus elicitus, qualis est amor, idest primus actus appetitus: & quòd sit naturalis, & ex hoc oportet ex natura amantis conuenire ei. Ex natura aūt dico, vt distinguit contra electionē. Et sic quærit in proposito: vtrum in angelis sit dilectio naturalis: ita quòd sensus est: vtrum in eis sit aliqs act° amādi, nō ex electione seu libertate, sed a natura proueniens.

¶Ad cuius maiorē euidētiā sciēdū est, φ cum naturale sumatur hic, vt distinguitur contra liberum, & aliquid dupliciter liberum dicatur, s. quo ad exercitium, vel quo ad specificationē actus secundi, per oppositum: dupliciter etiam dicetur naturale. Ita quòd operationum, alia est libera quo ad vtrumq;, vt electio: quia & libere eligimus: & libere si eligimus, determinamus nos ad alteram partem contradictionis ex parte obiecti. Alia vero est libera quo ad exercitium, sed naturalis quo ad specificationem, vt velle bonum, & intelligere principia: quoniam libere exercemus aut abstinemus nos ab vsu talium actuum. Sed si circa hæc obiecta operandum nobis est, non est in libertate nostra determinare nos ad alteram partem contradictionis ex parte obiecti. Alia autem est naturalis vtroq; mō, vt sunt omnes operationes nullo modo subditæ libertati. In proposito igitur, sermo præsens est de naturali quo ad specificationem actus, quicquid sit de exercitio eius. Ita φ cum q̄rimus in quæstione, aut affirmamus in conclusione, amorem naturalem in angelis, intendimus, quòd in eis est amor naturalis obiectiue, non autem elicitiue, ita φ naturalitas determinat ordinem actus ad obiectum, & non ordinem actus ad potentiam. Nec intēdimus per hoc negare naturalitatē actus quo ad exercitium, sed intendimus quòd quicquid sit de hoc, in præsenti q̄stione non est sermo nisi de naturalitate quo ad specificationem actus.

¶In corpore vnica est conclusio responsiua ad quæsitum affirmatiue. In angelis est amor naturalis. Et probatur tali ordine, quia primo probatur φ in rebus intellectualibus inuenitur inclinatio naturalis. Secūdo, φ talis inclinatio inuenitur in eis ſm voluntatem. Ex his enim duobus, manifeste sequitur intenta conclusio. Primum probatur sic: Omni naturæ commune est, vt ex ea fluat aliqua inclinatio ad aliquid. ergo intellectualibus etiam conuenit habere aliquam inclinationem ex natura. tenet consequentia, tum ab vniuersali ad partem subiectiuam, tum a priori naturaliter ad suum posterius. Natura enim prior est intellectu, sicut essentia virtute. ergo naturale prius est intellectuali, sicut vt essendi communior gradus, minus communi essentialiter communiorem supponente, & non nisi in eo fundabili. Secundum vero probatur sic. In vnaquaq; re inuenitur inclinatio naturalis secūdū modū eius, ergo in angelo inuenit ſm voluntatem. Antecedens declaratur in triplici ordine rerum, scilicet pure naturalium, sensitiuorū, & intellectualium. Consequentia vero tenet, ex eo φ angelus est naturæ intellectualis.

¶Circa prædicta occurrit dubium, quo modo in probatione primi sumitur ly inclinatio, & similiter ly natura. Aut enim inclinatio sumitur pro actu primo, aut pro actu secundo. Si pro actu primo, nihil concluditur, nisi forte, quòd in natura intellectuali est aliqua inclinatio, quæ est appetitus intellectiuus, quam vocamus volūtatē: quod in pręcedente quæstione conclusum fuit, & nunc non est ad propositum. Si vero sumitur pro actu secundo, cum nō sit sermo vniuersalis quo ad actum, idest de omni actu secundo, sed de aliquo, nihil aliud concluditur, nisi φ ex natura intellectuali potest sibi conuenire aliquis actus secundus. Et tunc patet, quòd in probatione secūdi, cum subsumitur, quòd hoc conuenit intellectualibus ſm voluntatem, nihil valet quod dicitur: quia stat quòd conueniat eis secundum intellectum. Similiter ambiguum est, quomodo sumitur ly, natura: an scilicet pro substantia rei, vt distinguitur contra potentias eiusdem, an pro essentia, seu quidditate cuiuscunque, siue sit substantia, siue potentia rei. Si enim sumitur secundo modo, manifeste sequitur destructio libertatis, quoniam sequeretur quòd potentia libera naturaliter operaretur: quod implicat contradictionem. Si autem sumitur primo modo, aut intelligitur secundum omnes eius potentias conuenire sibi talem inclinationem, aut secundum aliquam. Non secundum omnes, quia sic concluderetur amor naturalis non magis in voluntate, quàm in intellectu. Nec secundum aliquam, quia si ratio San. Thomæ valet, scilicet quia id quod est prioris, saluatur in posteriori, ita concludit de vna potentia, sicut de alia.

¶ Circa illam propositionem assumptam, scilicet, Semper prius saluatur in posteriori, dubium occurrit: quomodo accipiatur in proposito: an scilicet de saluari formaliter, eo modo quo superius saluatur in suo inferiori: aut de saluari virtualiter, eo modo, quo prius efficiens, saluatur in posteriori agente. Si enim primo modo sumitur, nihil aliud infert, nisi quòd in intellectualibus saluatur ratio naturæ, quia natura in communi est prior, & superior natura intellectuali: ex hoc aūt non habetur, nisi, quòd conditiones essentiales naturæ conueniāt intellectualibus, quemadmodum homini conditiones animalis. Si autem sumitur secundo modo, nihil aliud infertur, nisi quòd potentiæ omnes operantur in vi essentiæ, a qua fluunt. Et confirmatur, quia aut intendis φ vis, aut ratio prioris saluatur in posteriori, quo ad operari, aut quo ad modum operandi. si quo ad operationē ipsam, nihil aliud infertur nisi φ operatio posterioris, est quodammodo ēt operatio prioris: φ qd̄ non est ad propositum. Si quo ad modum operandi (ita quòd mod° operādi prioris, sit etiam modus operandi posterioris) falsissima est propositio, vt patet de libero arbitrio, quod operatur libere, & tamen substantia a qua egreditur, causat naturaliter: & agentium in vniuerso, alia libere, alia naturałr agūt, & tñ primū agēs nō agit nisi vno modo.

¶Ad has obiectiones est dicēdum breuiter, φ hic est sermo de inclinatione actuali, quæ est act° secundus. Sed non est de qualicunque actu secundo, sed de illo tantum, qui habet rationem tendentiæ in aliud, & de natura, vt dicitur de substantia rei. Ita quòd sensus est, quòd commune est omni naturæ, idest substantiæ, habere aliquam inclinationem actualem naturalem. Et quoniam inclinatio actualis non conuenit nisi mediante inclinatione habituali, consequens est, vt omni naturæ insit talis actus secundus, qui est inclinatio actualis secundum inclinationem habitualem: quæ cum nihil aliud sit, q̄ proprius appetitus fluens ex illa natura, oportet, quòd talis inclinatio actualis insit secundum appetitum. Et consequenter inclinatio actualis naturæ intellectualis inest ei secundum proprium illius appetitum, qui est appetitus intellectiuus, qui vocatur voluntas. Et sic patet, quòd non est par ratio de omni actu secundo, aut de omni potentia rei. Sed quemadmodum ex quæstione præcedente ostēsum est, quòd ad omnem naturam sequitur potentia aliqua appetitiua, & consequenter ad naturam intellectualem appetitus intellectualis: sic nunc consequenter ostenditur, φ omni naturę conuenit, φ ex ea fluat actualis aliqua inclinatio determinata ad vnum, hoc.n. idem est dicere, φ naturalis, & consequenter φ hoc conueniat naturæ intellectuali ſm eius proprium appetitum, quo habitualiter inclinatur ad aliud, vt inclinatio inclinationi respondeat.

¶Ad secūdā vero qōnē, qua inquirit sensus probationis adductę ad præfatā maiorē, breuiter dr, φ hic est sermo de illo mō saluandi, quo superius imbibitum, saluat in suo inferiori: ita φ q̄a natura intellectualis nec habet in se duo, & φ sit natura, & φ sit talis natura, puta intellectualis, nec habet rōnem naturæ ſm aliquem aliū gradū, q̄ intellectualem: cōsequēs est, φ appetitus pprius totius, seu suppositi hñtis naturā intellectualē, habeat in se aliquid ex substantia intellectuali, inquantū natura est, & aliqd inquantum intellectualis est. Et cum ex hoc, quòd intellectualis est, sortiatur libertatem, ex eo φ habet rōnem naturæ, naturalitatem libertati non repugnantem sortiri debet: talis aūt est naturalitas obiectiua primi actus sui. Et ex hoc patet φ cum sermo S. Tho. sit de natura vt natura est, vt distinguitur contra liberum vt liberum est, si cōparemus rōnem naturæ ad rationem intellectualis gradus, intendit, quòd prius, eo modo quo superius dr prius formaliter, saluatur in suo posteriori, quia ratio naturæ prior est & superior gradu intellectuali. Non tamen credas, quòd sic sit superior quemadmodum animal respectu hominis, sed potius quemadmodum ens & vnum respectu omnium rerum, quia scilicet natura non dicit alium gradum a quidditate, in qua saluatur, sed eundem penitus. Ita quòd, quemadmodum dicendo ens homo, non dico duos gradus, sed hominem tantum, sub duabus tamen rationibus: sic dicendo, humanitas natura, aut natura humana, nō dico duos gradus rerum, sed humanitatem tantum. Non sic autem est, dicendo, animal homo, quia dicuntur duo gradus, scilicet sensitiuus & intellectiuus. Et ideo notāter dixi, quòd hic est sermo de illo modo, quo superius imbibitum saluatur in suo inferiori: oportet enim cōditiones talis prioris imbibitas, esse in proprietatibus inferioris, & penetrare quodammodo eas, & non seorsum conuenire, quemadmodum pprietates animalis, conueniunt homini. Et sic, ex hoc sequitur, quòd appetitus intellectualis in propria operatione naturalitatem simul cum libertate habeat, illam obiectiue, respectu tamen alicuius obiecti, hanc elicitiue. Et sic nō solū sequitur quòd cōditiones naturæ insint naturæ intellectuali, sed ēt quòd sint illi imbibitæ. Si vero cōparet rō naturæ ad ipsam potentiam appetitiuā, tunc posset vterq; modus saluationis sustineri: superioris quidē ī inferiori, q̄a voluntas natura q̄dam est: prioris vero agentis, aut quasi agentis, in posteriori, quia voluntas a natura, idest substantia intellectuali emanat, vt coniuncta proprietas eius.

¶Ad cōfirmationē vero qua q̄ritur, aut tenet in operatione, aut mō operandi: rñdetur, φ non est limitanda ,ppositio illa, sed indistincte & abstracte intelligenda, φ vis prioris saluatur in posteriori, iuxta tñ capacitatem posterioris, siue hoc sit quo ad operari, siue quo ad modum operandi, siue quo ad vtrumque. Et qm̄ in proposito, ratio naturæ consistit in hoc, quod est determinari seu deteminatum esse ad vnum: consequens est, vt in omni habēte rationem naturæ, secundum omnes eius vires inueniatur determinatio ad vnum, iuxta capacitatem eius. Et sic natura intellectualis secundum omnes vires suas, erit determinata ad vnū secundum capacitatem eius. Non compatitur autem gradus intellectualis ratio, determinationem ad vnum elicitiue, nec determinationem ad vnum obiectiue vniuersaliter, sed respectu alicuius obiecti tantum. Et ideo, non conclusimus vniuersalem, sed particularem, scilicet, quòd aliquis amor conuenit naturaliter ipsi intellectuali. Nec sequitur negatio libertatis: nec est eadem ratio de aliquo actu appetitus intellectiui, & de omni: quia naturalitas in aliquo, quo ad aliquid, non repugnat intellectualitatis capacitati, sed bene repugnaret naturalitas in omni actu. Iam enim dictum est, prius oportere saluari in posteriori, iuxta capacitatem posterioris, & non econtra.

AD 2m dicendum, quòd omnia quæ sunt in toto mundo, aguntur ab aliquo præter primū agens, quod ita agit, quòd nullo modo ab alio agitur. In quo est idem natura & voluntas. Et ideo non est inconueniens, si angelus agatur inquantū inclinatio naturalis est sibi indita ab authore suæ naturæ. Non tamē sic agitur quòd non agat, cū habeat liberam voluntatem.

AD 3m dicendum, quòd sicut cognitio naturalis semper est vera, ita dilectio naturalis semper est recta, cū amor naturalis nihil aliud sit, quàm inclinatio naturæ indita ab authore naturæ. Dicere ergo, quòd inclinatio naturæ non sit recta, est derogare authori naturæ. Alia tamen est rectitudo naturalis dilectionis, & alia est rectitudo charitatis & virtutis, quia vna rectitudo est perfectiua alterius: sicut etiam alia est veritas naturalis cognitionis & alia est veritas cognitionis infusæ, vel acquisitæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum in angelis sit dilectio electiua.

303
Infr. q.62.ar.2.cor. Et 1.2.q.10.ar.1.cor. Et 2.2.q.154.ar.12.cor. Et ueri. q.22.ar.6.co.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur, quòd in angelis non sit dilectio electiua. dilectio enim electiua videtur esse amor rationalis, cum electio sequatur consilium quod in inquisitione consistit, ut dicitur in * 1. Ethic. Sed rationalis amor diuiditur contra intellectualem, qui est proprius angelorū, vt dicitur † 4. cap. de diui. nomi. Ergo in angelis non est dilectio electiua.

*Li.3.Eth.c.3.a med.

† C.4.non lōge a princip.

¶ 2 Præt. In angelis non est nisi cognitio naturalis pter cognitionem infusam, quia nō discurrūt de principiis ad acquirendum conclusiones. Et sic ad oīa quę naturaliter cognoscere possunt, sic se habēt, sicut intellectus ad prima principia, quę naturaliter cognoscere potest. Sed dilectio sequitur cognitionē, vt dictum * est. Ergo in angelis præter dilectionē gratuitā, non est nisi dilectio naturalis. non ergo electiua.

*Ar. præcedenti & q.19.ar.1.

¶Super Quæstionis sexagesimæ Articulum secundum.

TItulus clarus est: electiua, idest libera totaliter, & quo ad obiectum, & quo ad exercitium actus.

¶In corpore quatuor facit. Primo proponit duas conclusiones ad quæsitum. Secundo, probat secundam. Tertio, probat primam. Quarto, aperit prædicta omnia habere locū in naturalib°.

¶Quo ad primum, prima conclusio est. In angelis est dilectio duplex, naturalis scilicet, & electiua. Secunda vero est. Naturalis dilectio in eis est principium electiuæ.

¶Quo ad scd̄m ,pbat scd̄a cōclō sic. Qd̄ spectat ad naturam est pricipiū ī quolibet: ergo dilectio naturalis ī angelis, ē pricipiū di-

lectionis electiuę. Añcedens dupłr ꝓbatur. primo rõne, quia natura est primum in vnoquoque: ac per hoc, sicut ipsa est fundamentum omnium, ita id quod spectat ad ipsam, est principium reliquorum. Probaẗ sequela a posteriori, quia s. vłr videmus, id quod habet rõnem principii in vnoquoque, pertinere ad prius in illo. Secundo, manifestaẗ dictum añcedens in natura intellectuali nobis nota, in homine. s. tam quo ad intellectũ, q̃ quo ad volũtatem: & clare patet in lr̃a.

¶ Circa hanc cõclõne dubiũ occurrit, in quo gñe causæ, dilectio naturalis sit causa electiuæ.

302 ¶ Ad hoc dr̃, ꝙ dilectio naturalis ex parte obiecti, est causa finalis electiuæ, quia ꝑꝑ naturalem dilectum diligimus alia. Ex parte vero actus est causa per modum efficientis, sicut cognitio principii, est causa efficiens cognitionis cõclõnis. Voluntas .n. ex volitione finis facit se volẽtẽ alia, facit aũt libere vtendo volitione natura-

415 li ad causandum dilectionem electiuã. Vñ non adimiẗ libertas ex concursu hoc, sicut nec ex cõcursu alicuius habitus ad electionem. Li.2.Phys. tex.89.t.2.

¶ Quo ad tertiũ ꝓbatur prima conclõ sic. Habere vtrãque dilectionem, naturalem, s. & electiuam, nullam ponit imperfectionem in intellectuali natura: ergo non est negandum ab angelis. Añcedẽs ꝓbaẗ ex dr̃ia dupli ci, inter dilectionem & cognitionẽ. prima est in hoc, ꝙ cognitio fit per hoc, ꝙ cognitum hr̃ a cognoscente. Dilectio vero ꝑ hoc, ꝙ diligẽs tendit in rem dilectam, & ex hac seq̃tur secunda, s. ꝙ cognitio inquisitiua ꝓueniat ex imperfe- Q. pc. ar. 2.

ctione naturæ intellectualis. Dilectio aũt electiua, non ꝓuenit ex imperfectione appetentis. Et probaẗ sequela huius dr̃iæ ex priori, quia cognitio inquisitiua, cũ importet discursum ex noto ad ignotum, ponit in cognoscente priuationem cognoscibilium: & consequenter priuationem alicuius perfectionis in seipso, quia cognitio fit per hoc, ꝙ cognitum hr̃ in cognoscente. Dilectio aũt electiua, cũ importet appetitum vnius, non ꝑꝑ se, sed ꝑꝑ aliud, ponit priuationem bonitatis in ipso obiecto appetibili ꝑꝑ aliud. Ex hoc enim ꝙ non ꝑꝑ se, sed ꝑꝑ alterius bonitatem appetibilis rationem habere imperfectæ bonitatis conuincitur, non ponit priuationem alicuius perfectionis in appetente, quia appetitus ipse actualis non fit per hoc, ꝙ appetibile sit in appetente, sed ꝑ hoc, quòd appetens tendit in ipsum appetibile.

¶ Nota hic, ꝙ præsens sermo est non de appetente ẽm omnia cõcurrentia ad actum appetendi: quoniam sic oportet etiam appetibile esse in appetente, sed de appetente secundum vim appetitiuam præcise formaliter, inquantum appetens est. Sic enim

Sed contra, naturalibus neq; meremur, neq; demeremur. Sed angeli sua dilectione aliqua merentur vel demerent. Ergo in eis est aliqua dilectio electiua.

Respon. Dicendum, quòd in angelis est quædam dilectio naturalis, & quædam electiua. et naturalis dilectio in eis est principiũ electiuæ, quia semper id quod pertinet ad prius, [c] habet rationem principij. Vnde cũ natura sit primum quod est in vnoquoque, oportet quòd id quod ad naturam pertinet, sit principium in quolibet. Et hoc apparet in homine quantum ad intellectum, & quantum ad voluntatem. Intellectus. n. cognoscit principia naturaliter. Et ex hac cognitione causatur in homine scientia conclusionum, quæ non cognoscuntur naturaliter ab homine, sed per inuentionem vel doctrinam. [c] Similiter in voluntate, finis hoc modo se habet, sicut principium in intellectu, vt dicitur in 2.* Physico. Vnde voluntas naturaliter tendit in suum finem vltimum: omnis enim homo naturaliter vult beatitudinem. Et ex hac naturali voluntate, causantur omnes aliæ voluntates, cum quicquid homo vult, velit propter finem. Dilectio igitur boni, quod homo naturaliter vult sicut finẽ, est dilectio naturalis: dilectio autem ab hac deriuata, quæ est boni quod diligitur propter finem, est dilectio electiua. Hoc tamen differenter se habet ex parte intellectus & voluntatis: quia, sicut supra dictum * est, cognitio intellectus fit, secundum quod res cognitæ sunt in cognoscente. Est autem ex imperfectione intellectualis naturæ in homine, quòd non statim eius intellectus naturaliter habet omnia intelligibilia, sed quædã, * a quibus in alia quodãmodo mouetur. Sed actus appetitiuæ virtutis est econuerso, secundum ordinem appetentis ad res. Quarum quædam sunt secũdum se bona, & ideo secundum se appetibilia: G quædam vero habent rationem bonitatis ex ordine ad aliud, & sunt appetibilia propter aliud. [c] Vnde non est ex imperfectione appetentis, quòd aliquid appetat naturaliter vt finem, & aliquid per electionem, vt ordinatur in finem. Quia igitur natura intellectualis in angelis perfecta est, inuenitur in eis sola cognitio naturalis, non autem ratiocinatiua: sed inuenitur in eis dilectio, & naturalis & electiua. Hæc autem dicta H sunt, pretermissis his quæ supra naturam sunt. Horum enim natura non est principium sufficiens. De his autem infra * dicetur.

Ad primum ergo dicendum, quòd non omnis dilectio electiua est amor rationalis, secundum quod rationalis amor diuiditur contra intellectualem. Dicitur enim sic amor rationalis, qui sequitur cognitionem ratiocinatiuam. Non omnis autem electio consequitur discursum rationis, vt supra dictum est, * cum de libero arbitrio ageretur, sed solum electio I hominis. unde rõ non sequiẗ.

Ad 2m patet respõsio ex dictis. [e]

Articvlvs III.

Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali & electiua. [*]

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quòd angelus nõ diligat seipsum dilectione na- A turali & electiua. Dilectio. n. naturalis est ipsius finis, sicut dictũ * est, dilectio autem electiua eorũ quæ sunt ad finem. Sed idem non potest esse finis, & ad finẽ respectu eiusdẽ. Ergo non potest esse eiusdẽ dilectio naturalis & electiua.

¶ 2 Præt. Amor est virtus vnitiua & concretiua, vt Diony. dicit † 4. cap. de diui. no. Sed vnitio & concretio est diuersorum in vnum reductorum. Ergo non potest angelus diligere seipsum.

¶ 3 Præt. Dilectio est quidam motus. Sed omnis motus in alterum tẽdit. Ergo videtur, quòd angelus non possit amare seipsum dilectione naturali, nec electiua.

Sed contra est, quod Philosophus dicit * 9. Ethic. quòd amicabilia quæ sunt ad alterum, veniunt ex amicabilibus quæ sunt ad seipsum.

Respon. Dicendum, quòd cum amor sit boni, bonum autem C sit in substantia & accidente, vt patet * 1. Ethico. dupliciter aliquid amatur. Vno modo vt bonum subsistens: alio modo vt bonum accidentale, siue inhærens: illud quidem amatur vt bonum subsistẽs, quod sic amatur, vt ei aliquis velit bonum. Vt bonum vero accidentale seu inhærens amatur id, quod desideratur alteri. Sicut amatur scientia, nõ vt ipsa sit bona, sed vt habeatur. Et hũc modũ amoris, quidã nominauerũt cõcupiscentiam, primum vero amici D tiam. [c] Manifestum est autem quòd in rebus cognitione carentibus, vnumquodque naturaliter appetit cõsequi id, quod est sibi bonũ, [c] sicut ignis locum sursum. Vnde & angelus & homo, naturaliter appetunt suum bonum & suã ꝑfectionẽ. Et hoc est amare seipsum. Vnde naturaliter tã angelus quàm homo diligit seipsum inquantum aliquod bonum naturali appetitu sibi desiderat. Inquantum vero sibi desiderat aliquod bonum per electionem, intantum amat E seipsum dilectione electiua.

Ad primum ergo dicendum, quòd angelus aut homo nõ diligit se dilectione naturali & electiua secundum idem, sed secundum diuersa: vt dictum * est.

Ad 2m dicẽdũ, ꝙ sicut plus est esse vnum quàm vniri: ita amor magis est vnus ad seipsum, quàm ad diuersa quæ ei vniuntur. [c] Sed ideo Dio. vsus fuit nomine vnitionis & concretionis, vt ostenderet A deriuationem amoris a se in alia, sicut ab vno deriuatur vnitio.

Ad 3m dicendũ, ꝙ sicut amor est actio manens in agente, ita est motus manens in amante: non autem tendens in aliquid aliud ex necessitate, sed potest reflecti super amantem, vt amet seipsum, sicut & cognitio reflectitur in cognoscentem, vt cognoscat seipsum.

Articvlvs IIII.

B *Vtrum unus angelus naturali dilectione diligat alium, sicut seipsum.*

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur ꝙ vnus angelus non diligat naturali dilectione alium, sicut seipsum. Dilectio enim sequitur cognitionem. Sed vnus angelus non cognoscit alium sicut seipsum: quia seipsum cognoscit per suam essentiã, alium vero, per eius similitudinem, vt supra dictum * est. Ergo C videtur quòd vnus angelus nõ diligat alium sicut seipsum.

¶ 2 Præt. Causa est potior causato, & principium eo, quod ex principio deriuatur. Sed dilectio q̃ est ad aliũ, deriuatur ab ea quæ est ad seipsum. sicut dicit Philosoph. * 9. Eth. Ergo angelus non diligit aliũ sicut seipsum, sed seipsum magis.

¶ 3 Præt. Dilectio naturalis est alicuius tanquam finis, & non potest remoueri. Sed vnus angelus non est finis alterius, & iterum D hæc dilectio potest remoueri, vt patet in dæmonibus, qui non diligunt bonos angelos. Ergo vnus angelus non diligit alium naturali dilectione sicut seipsum.

Sed contra est, quia illud quod inuenitur in omnibus etiam ratione carentibus, videtur esse naturale. Sed sicut dicitur Eccle. 13. Omne animal diligit sibi simile: ergo angelus diligit naturaliter alium sicut seipsum.

Respon. Dicendum, quòd sicut dictum * est, angelus & ho- E mo naturaliter seipsum diligit. Illud aũt qđ est vnũ cum aliquo, est ipsummet. Vnde vnumquodq; diligit id, quod est vnum sibi. Et si quidẽ sit vnum sibi vnione naturali, diligit illud dilectione naturali. Si vero sit vnũ secũ vnione nõ naturali, diligit ipsum dilectione nõ naturali. Sicut homo diligit ciuem suum, dilectione politicę virtutis, consanguineũ autẽ suum, dilectione naturali, inquantum est vnum cum eo in principio generationis naturalis

F saluantur differentiæ assignatæ.

¶ Quo ad quartum manifeste aperit, de naturaliter conuenientibus angelis se loqui.

¶ In responsione ad secundum, dubium restat: quia ex prædictis non videtur euacuari dubium: quia si intellectus est determinatus ad vnum, ergo nõ potest vtrãque contradictionis partem proponere volũtati: ergo nec volũtas potest vtrã que contradictionis partem eligere, libertas enim voluntatis, indifferẽtiam supponit in intellectu.

¶ Ad hoc dicitur, quòd intellectũ esse determinatũ ad vnum, contingit tripliciter: vno modo in actu primo, alio modo in actu secundo, tertio in particulari obiecto. Determinationẽ in actu primo, voco determinationem ad speciem intelligibilẽ. Determinationẽ in actu scd̃o voco determinationem ad operationem intellectus. Determinationem ad particulare obiectum, voco determinationẽ intellect⁹ ad tale obiectum, id est ad hoc: ita quòd non ad illius oppositum, id est ad hanc contradictionis partem, ita quòd non ad alterã. Et dico quòd licet intellectus angeli speculatiu⁹ sit a natura determinatus omni modo, intellectus tamen practicus nõ est vniuersaliter determinatus tertio modo. Est siquidẽ intellectus vterque habẽs actu omnes species intelligibiles, sed speculatiuus si exit in actũ est determinatus ita ad hãc partem contradictionis, s. eam, quæ vera est, quòd non potest cadere in alteram, vt in nobis experimur in principiis. Practicus vero vtrãque põt cõtradictionis partẽ sub rõne veri boni apprehẽdere & ꝓponere cũ de bonis particularibus agiẗ: qm̃ vtraq; pars põt fini cõsonare. Nõ aũt põt vtraq; pars in speculatiuis poni vera, sed altera tantum, quę non cognoscitur in particulari nisi qñ est, vt ex dictis patet. Negandũ est ergo, ꝙ intellectus non possit vtramque contradictionis partem proponere. Nec ex hoc sequitur imperfectio intellectus, quia nõ priuaẗ intellectus aliquo esse obiecti in se ĩ actu primo. hæc. n. priuatio est de qua ĩ artic. dr̃, ꝙ poneret imꝑfectionẽ. Nec fuit diminutus S. Th. si hoc tacuit: qm̃ eiusdem rõnis est libertas voluntatis, & ista indeterminatio intellectus practici, & alterum dicens, alterum insinuauit studiosis.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vnica conclusio habens duas partes. Angelus diligit seipsum dilectione naturali & electiua. Et probaẗ sic. Angelus desiderat sibi aliqđ bonũ naturali appetitu, & aliquod ꝑ electionẽ: ergo. Antecedẽs quo ad secundã partem est ꝑ se notum. Quo ad primã vero probatur, ex eo ꝙ vniuersaliter etiã in rebus cognitione carentibus, inuenitur vnumquodq; naturaliter appetere suã perfectionẽ. Consequentia vero probatur, qa hoc est amare seipsum: quod declaraẗ distinguendo duos modos, quibus res amatur. s. aut vt substantia, aut vt accidens: & probatur distinctio ex ratiõe obiecti amoris. s. boni, quod in hęc duo distinguitur: & omnia clara sunt.

¶ Aduerte hic, ꝙ bonũ distingui in substantiã & accidens, dupliciter intelligi põt. Vno mõ, vt sit distictio in res. alio mõ, vt sit distinctio in modos. Et si quidẽ est distinctio realis, sensus est, ꝙ bonorũ, aliud ẽm rem est accidens, aliud substãtia: et sic hęc distinctio ĩfert secundã. s. ꝙ aliud hẽt rationem boni ꝑ modum accidentis, & aliud ꝑ modũ substantiæ. Nec tñ membra harũ distinctionum mutuo se inferũt: qm̃ stat aliquid esse substantiã ẽm rẽ, & tñ habere rõnẽ boni & accidẽtalis, & substantialis respectu diuersorũ, vt patet in his substantiis quæ assumũtur in vsum nostrũ: a seipsis. n. diliguñ ꝑ modũ substãtiæ, a nobis vero per modum accidentis. In proposito autẽ, vtraque distinctio est necessaria. Tũ quia sermo est de dilectiõe suiipsius ĩ reb⁹ habẽtibus ꝑfectiones supradictas de natura accidentiũ. Tũ quia secunda distinctio q̃ principaliter est intenta (vt in litera patet ex ly vt subsistens, & vt accidẽtale) fluit ex prima: & propterea in litera ex prima posita in 1. Ethicorũ, deducitur secunda, & ex ea assignatur ratio distinctiõis amoris in amorem amicitiæ & concupiscentiæ.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum quartum.*

Titu. clarus est.

¶ In corpore vna cõclusio habẽs duas partes. Angelus vnus diligit aliũ dilectione naturali, quo ad aliquid, & quo ad aliquid nõ. Et probaẗ sic. vnũquodq; diligit quod est sibi vnum, & eo modo, quo est sibi vnũ. ergo quod est sibi vnum ẽm naturã diligit dilectione naturali, & qđ nõ, non. ergo naturaliter diligit quod est sibi vnum in specie, vel in genere: ergo tã homo quàm angelus naturaliter diligit alium quo ad aliquid, scilicet ẽm conuenientiã in natura, & quo ad aliquid non, scilicet ẽm id, aut in quo aliter conuenit, puta per electionem, aut consuetudinẽ: aut differt, quia ẽm hoc forte odio habetur. Antecedẽs probatur quo ad primam partem, quia vnum alicui vt sic, est ipsummet, vnũquodque autem seipsum naturaliter diligit: quo ad secundam vero declaratur in amore consanguinei & conciuis. Secunda vero consequentia probatur, ex eo, quòd vnũ genere vel specie est vnum secundum naturam. Et quoniam super veritate huius consequẽtis fundatur prima pars conclusionis directe respondens quæsito, probatur idem consequens a San. Thoma a posteriori, ex naturali appetitu generantis, quod per se primo tendit ad bonum speciei, quia, scilicet ignis naturaliter generat alium, sicut etiam naturaliter appetit bonum proprium, quod est esse sursum: reliqua plana sunt.

Marginal notes: *Ar. præcedenti. — †C.4. par. 1. & et non longe a fi. c. — Li.9. Ethi. c.8. paulo a prin. t.5. — Li.1. Ethi. c.6. paulo post principium to.5. — *In corpo. & art. præcedenti. — 305 Virtu. q.2. ar.7. ad 6. & Ioã. 17. l.5.1. fin. — *Q.56. ar.1. & 2. — *Li.9. Eth. c.8. non remote a pri. — *Ar. præcedenti.

naturalis. Manifestum est autem, ꝙ id quod est vnum cum aliquo, genere vel specie, est vnum per naturam. Et ideo dilectione naturali quælibet res diligit id, qđ est secum vnum secundum speciem, inquantum diligit speciem suam. Et hoc etiam apparet in his quæ cognitione carent. Nā ignis, naturalem inclinationē habet, vt communicet alteri suam formam, quod est
116 bonum eius. ᶜ sicut naturaliter inclinatur ad hoc ꝙ quærat bonum suum, vt esse sursum. Sic ergo dicendum est, quòd vnus angelus diligit alium naturali dilectione, inquantum conuenit cum eo in natura. Sed inquantum conuenit cum eo in aliquibus aliis, vel etiam inquantum differt ab eo secundum quædam alia, non diligit eum naturali dilectione.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quod dico sicut seipsum, potest vno modo determinare cognitionem seu dilectionem ex parte cogniti & dilecti: & sic cognoscit alium sicut seipsum, quia cognoscit alium esse, sicut cognoscit seipsum esse. Alio modo potest determinare cognitionem & dilectionem ex parte diligentis & cognoscentis: & sic non cognoscit alium sicut seipsum. Quia se cognoscit per suam essentiam, alium autem non per eius essentiam. Et similiter non diligit alium sicut seipsum, quia seipsum diligit per suam voluntatem, alium autem non diligit per eius voluntatem.

AD 2ᵐ dicendum, quòd ly sicut, non designat æqualitatem, sed similitudinem. Cum.n. dilectio naturalis super vnitatem naturalem fundetur, illud qđ est minus vnum cum eo, naturaliter minus diligit. Vnde naturaliter plus diligit quod est vnū numero, quàm quod est vnum specie, vel genere. Sed naturale est quòd similem dilectionem habeat ad alium, sicut ad seipsum: quantum ad hoc, quòd sicut seipsum diligit inquantum vult sibi bonum, ita alium diligat inquantum vult eius bonum.

AD 3ᵐ dicendum, quòd dilectio naturalis dicitur esse ipsius finis, non tanquam cui aliquis velit bonum, sed tanquam bonum, quod quis vult sibi, & per consequens alij, inquantum est vnum sibi. Nec ista dilectio naturalis remoueri potest etiam ab angelis malis, quin dilectionem naturalem habeant ad alios angelos, inquantum cum eis communicant in natura: sed odiunt eos, inquantum diuersificantur secundum iustitiam & iniustitiam.

ARTICVLVS V.

Vtrum angelus naturali dilectione diligat Deum plus quàm seipsum.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd Angelus naturali dilectione non diligat Deum, plus quàm seipsum: quia vt dictum * est; dilectio naturalis fundatur super vnione naturali. Sed natura diuina maxime distat a natura angeli. Ergo naturali dilectione, angelus minus diligit Deū q̃ se, vel etiam alium angelum.

¶ 2 Præt. Propter quod vnūquodque, & illud magis. Sed naturali dilectione quilibet diligit alium propter se. Vnumquodq; enim diligit aliquid inquantum est bonū sibi. Ergo dilectione naturali, angelus nō diligit Deū plus q̃ seipsum.

¶ 3 Præt. Natura reflectitur in seipsam. uidemus enim ꝙ omne agēs naturaliter agit ad conseruationē sui. Non aūt reflecteret in seipsam natura, si tenderet in aliud plus q̃ in seipsam. Non ergo naturali dilectiōe diligit angelus Deū plus q̃ se.

¶ 4 Præt. Hoc videtur esse propriū charitatis, vt aliquis Deum plus q̃ seipsum diligat. Sed dilectio charitatis non est naturalis in angelis, sed diffunditur in cordibus eorū per spiritumsanctū, qui datus est eis, vt dicit Aug.* 12. de ciuit. Dei. Ergo nō diligunt deum angeli dilectione naturali plus q̃ seipsos.

¶ 5 Præt. Dilectio naturalis semꝑ manet manente natura. Sed diligere Deum plus quàm seipsum, non manet in peccante angelo vel homine. quia (vt Aug. dicit * 14. de ciuitat. Dei.) fecerunt ciuitates duas amores duo, terrenam scilicet, amor sui vsque ad Dei contemptū, cœlestem vero, amor Dei vsq; ad cōtēptū sui. Ergo diligere Deū supra seipsum, nō ē naturale.

SED CONTRA. oīa moralia legis præcepta, sunt de lege naturæ. Sed præceptum de diligendo Deum supra seipsum, est præceptum morale legis. Ergo est de lege naturæ. ergo dilectiōe naturali angelus diligit Deum supra seipsū.

RESPON. Dicendum, quòd quidā dixerunt, quòd angelus naturali dilectione diligit Deū plus quàm se, amore concupiscentiæ, quia scilicet plus appetit sibi bonum diuinum, quàm bonum suū. Et quodammodo amore amicitię, inquantum scilicet Deo vult naturaliter angelus maius bonum, q̃ sibi. Vult enim naturaliter Deum esse deum, se autem vult habere naturam propriam. ᶜ Sed simpliciter loquendo, naturali dilectione plus diligit se, q̃ Deum, quia intensius & principalius naturaliter diligit se, quàm deum. Sed falsitas huius opinionis manifeste apparet, siquis in rebus naturalibus cōsideret, ad quid res naturaliter moueatur. Inclinatio enim naturalis in his quæ sunt sine ratione, demōstrat inclinationem naturalē in voluntate intellectualis naturę. Vnūquodq; autē in rebus naturalibus, quod ſm naturam hoc ipsum quod est, alterius est, principalius & magis inclinatur in id cuius est, q̃ in seipsum. Et hæc inclinatio naturalis demonstratur ex his, quæ naturaliter aguntur. Quia vnum-

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articu. quintum.*

306 TItu. clarus est. ¶In corꝑe duo facit. Primo refert quandam opinionē circa quæsitum. Secundo, determinat vnica conclusione, simul improbando relatam opinionē. Quo ad primū, tria dicit opinio illa. Primo, ꝙ angelus naturaliter diligit Deū plꝰ quàm se, amore concupiscentiæ. Secundo, quòd etiam quodammodo amore amicitiæ. Tertio, quòd simpliciter diligit plus se q̃ Deū. qa intensius & principalius. Quo ad secundum conclusio respōsiua ē hęc, Angelꝰ naturali dilectione diligit plus Deum, quàm se. Et ꝓbatur dupliciter. primo sic. Vnum quodque, quòd id quod est, alterius est, naturaliter magis diligit id, cuius est, quàm seipsum: ergo natura intellectualis ſm appetitū sibi proprium, magis diligit id cuius est, quàm seipsum: ergo angelus magis diligit Deum, quàm seipsum. Antecedens probatur a posteriori dupliciter. Primo ex hoc signo, ꝙ in naturalibus, pars absque deliberatione exponitur ꝓ toto, & consequenter naturaliter, quia vnumquodque sic agit naturaliter, sicut aptum natum est agere. Secundo ex signo in rationalibus: quia bonꝰ, seu fortis, exponit se pro salute reipublicæ: & proculdubio si ex natura esset ciuis, naturaliter inclinaretur ad hoc, nunc autem, facit hoc ex ratione, & est signum naturæ, quia ars imitatur naturam, & quia si ciuilitas esset a natura, opus hoc esset naturale. Consequentia vero primo patet ex eo, ꝙ inclinatio naturalis in his quæ sunt sine ratione, arguit, & ostendit naturalem inclinationem in appetitu intellectuali proportionaliter. Consequētia autem secunda tenet, ex eo, quòd Deus est vniuersale bonum. Et angelus sicut & omnis creatura continetur sub eo: quia omnis creatura, secūdum id quod est, Dei est. Deinde ꝓbatur eadem conclusio ducendo ad impossibile duplex. primum est, quòd naturalis dilectio esset peruersa. Secundū vero, ꝙ naturalis dilectio nō ꝑficeret per charitatem, sed destrueretur: hoc.n. esse impossibile, est euidens. Nec consequentia est ambigua, vt de se patet.

1.2.q.109. ar.3. Et 2.2 q.26. ar.3. co. Et quo. 1. ar. 8. co.

**Art. præced.*

quodque sicut agitur naturaliter, sic aptum natum est agi, vt dicitur in * 2. Physic. Videmus enim, quòd naturaliter pars se exponit ad conseruationem totius corporis. Sicut manus exponitur ictui, absque deliberatione, ad conseruationem totius corporis. Et quia ratio imitatur naturam, huiusmodi imitationem inuenimus in virtutibus politicis. Est enim virtuosi ciuis, vt se exponat mortis periculo pro totius reip. conseruatione. Et si homo esset naturalis pars huius ciuitatis, hæc inclinatio esset ei naturalis. Quia igitur bonum vniuersale est ipse Deꝰ, & sub hoc bono cōtinetur etiam angelus & homo, & omnis creatura, qa omnis creatura naturaliter secundum id quod est, Dei est: sequitur, ꝙ naturali dilectione etiam angelus & homo plus & principalius diligat Deum quàm seipsum: alioquin, si naturaliter plus seipsum diligeret quàm Deum, sequeretur quòd naturalis dilectio esset peruersa, & quòd non perficeretur per charitatem, sed destrueretur.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ratio illa procedit in his, quæ ex æquo diuiduntur, quorum vnum non est alteri ratio existendi & bonitatis. In talibus enim, vnūquodque diligit naturaliter magis seipsum, quàm alterum, inquantum est magis sibiipsi vnum, quàm alteri. Sed in illis quorum vnum est tota ratio existendi, & bonitatis alij, magis diligitur naturaliter tale alterum quàm ipsum, sicut dictum est, * quòd vnaquæque pars diligit naturaliter totū, plus q̃ se. Et quodlibet singulare naturaliter diligit plus bonum suæ speciei, q̃ bonum suum singulare. Deus autem non solum est bonum vnius speciei, sed est ipsum vniuersale bonum simpliciter. Vnde vnumquodque suo modo naturaliter diligit Deum, plus quàm seipsum.

AD 2ᵐ dicendum, quòd cum dicitur, quòd Deus diligitur ab angelo inquantum est ei bonus, si ly inquantum, dicat finem, sic falsum est. Non enim diligit naturaliter Deum propter bonum suum, sed propter ipsum Deum. Si vero dicat rationem amoris ex parte amantis, sic verum est: non em̄ esset in natura alicuius quòd amaret Deū, nisi ex eo, ꝙ vnumquodq; dependet a bono, quod est Deus.

AD 3ᵐ dicendum, quòd natura reflectitur in seipsam, non solum quātum ad id, quod est ei singulare, sed multo magis quantum ad commune. Inclinatur enim vnumquodque ad conseruandum non solum suum indiuiduum, sed etiam suam speciem. Et multo magis habet naturalem inclinationē vnumquodque in id, quod est bonum vniuersale simpliciter.

AD 4ᵐ dicendum, quòd Deus secundum quod est vniuersale bonum, a quo dependet omne bonum naturale, diligitur naturali dilectione ab vnoquoq;. ᶜ Inquantum vero est bonū beatificans naturalr oēs supernaturali beatudine, sic diligit dilectione charitatis.

AD 5ᵐ dicendum, quòd cum in Deo sit vnum & idem eius substantia, & bonum commune, omnes qui vident ipsam Dei essentiā, eodem motu dilectionis mouentur in ipsam Dei essentiam, prout est ab alijs distincta, & secundum quod est quoddam bonum commune. Et quia inquantum est bonum commune, naturaliter amatur ab omnibus: quicumque videt eum per essentiam, impossibile est quin diligat ipsum. Sed illi qui non vident essentiam eius, cognoscunt eum per aliquos particulares effectus, qui interdū eorum volūtati contrariantur. Et sic hoc modo dicuntur odio habere Deum, cum tamen inquantum est bonum commune omnium, vnūquodque naturaliter diligat ᶜ plus Deum, quàm seipsum.

¶Circa rationem primam adductam ad conclonem, aduertēdū est, quòd cum esse alterius contingat multis modis, scilicet vt pars totius, vt possessio possidentis, & vt effectus est causæ: & hoc multipliciter: & impossibile sit, vniuersaliter intelligi ſm omnem modum alterius illam propositionem assumptam: Vnū quodq; quod est alterius, magis diligit ipsum q̃ seipsum. quoniam manifeste esset falsa: consequens est, quòd intelligatur de aliquo speciali modo essendi alterius. Et vt ex adiunctis haberi potest, de illo modo essendi alterius quo pars est sui totius intelligēda est. ita quòd, vis rationis stat ī hoc, quòd pars naturaliter magis diligit totum q̃ seipsam. Sed tunc occurrunt obiectiones Scoti in 3. distinct. 27. quæst. 1. vbi licet teneat conclusionem, & assentiat secundæ rationi, & illi signo de forti politico, ad hoc ꝙ naturalis ratio inclinat ad magis Deum diligendū quàm seipsum, hanc tamen primā rationem destruere nititur, & in duobus deficere eam dicit. Primo, falsum esse dicit hoc fundamentum, s. ꝙ pars naturaliter diligit plus totum, quàm seipsam: Et ad signum, ꝙ manus exponit pro salute totius, dicit falsum eē quòd manus exponat se pro toto: sed quòd ipsum totum diligens magis seipsum quàm partem, aut partes principales, q̃ minus principales: exponit partem pro toto, & minus principale pro magis principali. Secundo dicit, quòd dato, quòd pars naturaliter exponeretur pro toto, hoc esset propter identitatem esse sui cum toto: quia s. intendit saluare seipsam inquantum habet esse in toto. Et sic falsum subsumitur cum dicitur, ꝙ angelus seu quæcunq; creatura se habet ad Deū vt pars ad totum: quia non habet hanc partis conditionem requisitam ad propositum, scilicet, quòd sit aliquid eius quod reputatur vt totum: nulla enim creatura est aliquid Dei.

¶Ad primam obiectionem respondetur, fundamentum illud esse non solum verum, sed sufficienter probatum a San. Thoma ex adductis signis.

¶Ad impugnationem autem primi, facillime patet, quid dicendum sit: quia siue pars exponatur a toto, siue a seipsa pro salute totius, dummodo naturaliter exponatur, semper sequitur, quòd pars habet magis inclinationem naturalem in bonum totius, quàm suiipsius, ex eo quòd, vnumquodque, sicut naturaliter agit & mouet siue a seipso siue ab alio, sic aptū natū est agi, & ecōuerso: vt patet ī 2. Ph. tex. 78.

¶Ad secūdā autem obiectionem dr̄, ꝙ ratio quare pars exponitur pro toto, nō est identitas, quæ est inuenta inter partē & totum. Et huius manifestum signum hr̄ ex hoc, ꝙ pars exponitur ad perdēdam identitatem cum toto, vt saluetur esse totius. Non ergo ratio inclinationis talis, est identitas, aut vt saluet seipsam in toto, sed vt saluet esse totius ſm se, ēt cum nō esse ipsius partis. Sed ratio talis inclinatiōis est, quam assignauit S. Tho. quia. s. & natura & substantia partis hoc ipsum quod est essentialiter, & primo, propter totū & totius esse est. Quod cōuenire cuilibet creaturæ respectu Dei patet: quia quælibet creatura secūdum suā naturā, ē naturalis pars vniuersi. Ac ꝑ hoc naturaliter diligit plꝰ vniuersum q̃ seipsam, iuxta primū fundamentū: ergo a fortiori, magis diliget ipm bonum vl̃e. Tū, qa est eminentius totū vniuersum. Tū, qa est omne bonū. Tū, qa bonū ipsum vl̃e, quod est Deus gloriosus, est finis & bonū ipsius vniuersi: & cōsequenter a quocunq; magis amat vniuersum, ab eodē magis amabit ipse: vt patet de exercitu & duce, iuxta doctrinam 12. Metaphysi. tex. 52.

Li. 2. Phys. tex. 78. t. 2.

In corp. ar.

13

220
231

318

QVÆSTIO LXI.

De Productione Angelorum in esse naturæ, in quatuor articulos diuisa.

POST ea quæ ꝑmissa sunt de natura angeli, & cognitione, & volūtate eo-

¶ *Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum primum.*

IN titulo hoc solum aduertendum est, quòd de causa effectiua est sermo.

¶In corpore breuiter vna conclusione affirmatiua respondet q̃sito. Angelus est creatus a Deo. Et probatur, quia omne ens per participationem est ab ente per essentiam, sicut ignitum ab igne. Solus autem Deus est ens per essentiam, quia solus est suum

Biblioteca Universidad de Deusto

suum esse. ergo. Recole hic quæ supra, cum de vniuersali creatione tractaretur, diximus.

rum, restat considerandum de eorum creatione: siue vniuersaliter de eorum exordio. Et hæc consideratio est tripartita.

¶ Nam primo cõsiderabimus quomodo producti sunt in esse naturæ. Secundo, quomodo perfecti sunt in gratia vel gloria. Tertio, quomodo aliquis ex eis facti sunt mali.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum angelus habeat causam sui esse.
¶ Secũdo, Vtrum angelus sit ab æterno.
¶ Tertio, Vtrum angelus sit creatus ante corporalem creaturam.
¶ Quarto, Vtrũ angeli fuerint creati ĩ cœlo empyreo.

Articvlvs primvs.

Vtrum angeli habeant causam sui esse.

307 quoli. 3. arti. 6. cor. Et opu. 1. c. 35. Et opus. 3. cap. 74. Et opus. 15. c. 3. 9. & 17.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ angeli non habeant causam sui esse. De his enim quæ sunt a Deo creata, agitur Gene. 1. Sed nulla mentio fit ibi de angelis. Ergo angeli non sunt creati a Deo.

* Tex. 16. tom. 3.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in 8. Metaphysi.* quòd si aliqua substantia sit forma sine materia, statim per seipsam est ens & vnum, & non habet causam quæ faciat eam ens & vnum. Sed angeli sunt formæ immateriales, vt supra ostensum est. † Ergo non habẽt causam sui esse.

† Q. 50. artic. 2.

¶ 3 Præt. Omne quod fit ab aliquo agente, per hoc quod fit, accipit formam ab eo. Sed angeli cum sint formæ, non accipiunt formam ab aliquo agente. Ergo angeli non habent causam agentem.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 148. Laudate eum omnes angeli eius. Et postea subdit, Quoniam ipse dixit, & facta sunt.

RESPON. dicendum, quòd necesse est dicere & angelos, & omne id, quod præter Deum est, a Deo factum esse. Solus enim Deus est suum esse, in omnibus autem alijs differt essentia rei & esse eius, vt ex superioribus patet.* Et ex hoc manifestum est, quòd solus Deus est ens per suam essentiam, omnia vero [d] alia sunt entia per participationem. Omne autem quod est per participationem, causatur ab eo quod est per essentiam: sicut omne ignitum causatur ab igne. Vnde necesse est, angelos a Deo creatos esse.

Q. 3. art. 4.

D. 113.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augu. dicit in 11. de ciuit.* Dei: quòd angeli non sunt prætermissi in illa prima rerum creatione, sed significantur nomine cœli, aut etiam lucis. Ideo autem vel prætermissi sunt, vel nominibus rerum corporalium significati: quia Moyses rudi populo loquebatur, qui nondum capere poterat incorpoream naturam. Et si eis fuisset expressum aliquas res esse super omnem naturam corpoream, fuisset eis occasio idololatriæ, ad quam proni erant, & a qua Moyses eos præcipue reuocare intendebat.

Li. 12. de ciui. Dei. ca. 33. circa. finem. to. 5.

AD 2m dicendum, quòd substantiæ, quæ sunt formæ subsistentes, non habent [d] causam aliquam formalem sui esse & suæ vnitatis, nec causam agentem per transmutationem materiæ de potentia in actum, [e] sed habent causam producentem totam substantiam. Et per hoc patet solutio ad tertium.

D. 646.

366

Articvlvs ii.

Vtrum angelus sit productus a Deo ab æterno.

AD SECVNDVM sic proceditur. Vt, ꝙ angelus sit ꝓductꝰ a Deo ab æterno. Deus.n. est causa angeli per suum esse. Non.n. agit per aliquid additum suæ essentiæ. Sed esse eius est æternum. Ergo ab æterno angelos produxit.

¶ 2 Præt. Omne quod qñque est, & quandoque non est, subiacet tempori. Sed angelus est supra tempus, vt dicitur in libro de causis.* Ergo angelus non quandoque est, & quandoque non est, sed semper.

¶ 3 Præt. Augus. † probat incorruptibilitatem animæ per hoc, quòd per intellectum est capax veritatis. Sed sicut veritas est incorruptibilis, ita est æterna. Ergo quæ ex hoc ipso quòd habent naturam, per quam sunt capaces veritatis, sunt incorruptibiles. Sed hanc naturam non habuerunt ab æterno; sed data fuit eis a Deo quando ipse voluit. Vnde non sequitur, quòd angeli sint ab æterno.

SED CONTRA est, quòd dicitur Prouer. 8. ex persona Sapientiæ genitę, Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret a principio. Sed angeli sunt facti a Deo, vt ostensum est.* Ergo angeli aliquando non fuerunt.

RESPON. Dicendum, quòd solus Deus pater, & filius, & spiritus sanctus est ab æterno. Hoc [d] enim fides catholica indubitanter tenet: & omne creaturarum est sicut hæreticum refutandum. Sic enim Deus creaturas produxit, ꝙ eas ex nihilo fecit, idest postquã nihil fuerat.[e]

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd esse Dei est ipsum eius velle. Per hoc ergo quòd Deus ꝓduxit angelos, & alias creaturas per suum esse, non excluditur quin eas produxerit per suam voluntatem. Voluntas autem Dei non de necessitate se habet ad productionem craturarum, vt supra dictum est.* Et ideo ꝓ duxit & quæ voluit, & quando voluit.

AD 2m dicendum, quòd angelus est supra tempus, quod est numerus motus cœli: quia est supra omnem motum corporalis naturæ. Non tamen est supra tempus, quod est numerus successionis esse eius posita in operationibus eius. Vnde Augusti. dicit 8. super Gene. ad lit.* quòd Deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

AD 3m dicendum, quòd angeli & animæ intellectuales non habuerunt ab æterno; sed data fuit eis a Deo quando ipse voluit. Vnde non sequitur, quòd angeli sint ab æterno.

Articvlvs. iii.

Vtrum angeli sint creati ante mundum corporeum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli fuerint creati ante mundum corporeum. Dicit enim Hieron.* super epistolam ad Titum. Sex milia nondum nostri temporis complentur annorũ. Et quanta tẽpora, quantasq; seculorũ origines fuisse arbitrandum est, in quibus angeli, throni, dominationes, cæteríque ordines Deo seruierunt? Da masc. † etiã dicit in 2. li. Quidã dicunt, ꝙ ante omnem creationem geniti sunt angeli, vt theologus dicit Gregor. Primum quidem excogitauit angelicas virtutes & cælestes, & excogitatio opus eius fuit.

¶ 2 Præt. Angelica natura est media inter naturam diuinam, & naturam corporeã. Sed natura diuina est ab æterno, natura autem corporea, ex tẽpore. Ergo natura angelica facta est ante creationem temporis, & post æternitatem.

¶ 3 Præt. Plus distat natura angelica a natura corporali, quàm vna natura corporalis ab alia. Sed vna natura corporalis fuit facta ante aliam. Vnde & sex dies productionis rerum in principio Genes. describuntur. Ergo multo magis natura angelica facta est ante omnem naturam corporalem.

SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 1. In principio creauit Deus cælum & terram. Nõ autẽ hoc esset verum, si aliquid creatũ esset antea. Ergo angeli non sunt ante naturam corpoream creati.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc inuenitur duplex sanctorum doctorum sentẽtia: illa tñ probabilior videtur, quòd [d] angeli simul cum creatura corporea sunt creati. Angeli enim sunt quædam pars vniuersi. Non enim constituunt per se vnum vniuersum, sed tã ipsi quàm creatura corporea in constitutionẽ unius vniuersi conueniunt. Quod apparet ex ordine vnius creaturæ ad aliã. Ordo enim rerum adinuicem est bonum vniuersi. Nulla autẽ pars perfecta est a suo toto separata. Non est [d] igit probabile, vt Deus, cuius perfecta sunt opera, vt dr. Deut. 32. creaturam angelicã seor sum ante alias creaturas creauerit. Quàmuis contrarium nõ sit reputandum erroneum, præcipue pp sententiam Greg. Nazan. cuius tanta est in doctrina Christiana authoritas, vt nullus vnquã eius dictis calũniã iferre psumpserit, sicut nec Athanasii documẽtis, vt Hie. dicit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Hieron. loquitur secundum sententiam doctorũ Græcorum, qui omnes hoc concorditer sentiunt, quòd angeli sunt ante mundum corporeum creati.

AD 2m dicendum, quòd Deus non est aliqua pars vniuersi: sed est supra totum vniuersum, [e] præhabens in se eminentiori modo totam vniuersi perfectionem, [e] Angelus autem est pars vniuersi. Vnde non est eadem ratio.

AD 3m dicendum, quòd creaturæ corporeæ omnes sunt vnum in materia: sed angeli non conueniunt in materia cum creatura corporea. [e] Vnde creata materia corporalis creaturæ, omnia quodammodo sunt creata: non autẽ creatis angelis, esset ipsum vniuersum creatum. Si vero contrarium teneat: quòd dicitur Gen. 1. In prin. creauit Deus cælum & terram. exponendum est, in principio, idest in filio, vel in principio tẽporis, [e] non autem in principio, idest, antequod nihil, nisi dicatur ante quod nihil in genere corporaliũ creaturarum.

Articvlvs iiii.

Vtrũ angeli sint creati in cælo empyreo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli non sint creati in cælo empyreo. Angeli enim sunt substantiæ incorporeæ. Sed substantia incorporea non dependet a corpore secundum suum esse: & per consequens, neque secundum suũ fieri. Ergo angeli non sunt creati in loco corporeo.

¶ 2 Præt. August. dicit 3. super Gene.* ad lit. quòd angeli fuerunt creati in superiori parte aeris. Nõ ergo in cælo empyreo.

¶ 3 Præt. Cælum empyreum dicitur esse cælum supremum. Si igitur angeli creati fuissent in cælo empyreo, non conuenisset eis in superius cælum ascendere. Quod est contra id, quod ex persona angeli peccantis dicitur Isa. 14. Ascendam in cœlum.

SED CONTRA est, quòd Strabus dicit super illud,* In principio crea. Deus cœl. & ter. Cœlum non visibile firmamentũ hic appellat, sed empyreum, idest igneũ vel intellectuale, quod nõ ab ardore, sed a splẽdore dicitur. Quod statim factum, angelis est repletũ.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictũ est, ex creaturis corporalibus & spiritualibus vnũ vniuersũ constituitur. Vñ sic creatæ sunt spirituales creaturæ, ꝙ ad creaturam corporalem aliquem ordinẽ habent, & toti creaturæ corporali ꝑsident. [e] Vnde conueniens fuit ꝙ angeli in supremo corpore crearentur, tanquã toti naturæ corporeæ ꝑsidentes, siue id dicatur cœlum

A

B

C

D

E

*Lib. 3. sup Gen. c. 10. ante mediũ tom. 3.

Referẽ in glosa ordinaria sup hoc verbũ. & in com. gen. cap. 1.

Art. præce.

& b 541

lum empyreum, siue qualitercunque nominetur. Vñ Isi. dicit, ꝙ supremũ cœlũ est cœlũ angelorũ, sup illud Deut. 8. c. Dñi Dei tui est cœlum, & cœlum cœli.

Ad primvm ergo dicendum, quòd angeli nõ sunt creati in loco corporeo, quasi dependentes a corpore secundum suum esse, vel secundum suum fieri. Potuisset enim Deus, angelos ante totam creaturam
309 corporalem creasse, vt multi sancti doctores tenent.[e] Sed facti sunt in loco corporeo, ad ostẽdendum ordinem eorum ad naturam corpoream, & quòd sua virtute, corporea contingunt.

Ad 2^m dicendum, quòd August. forte per supremam partem aeris, intelligit supremam partem cœli: cum quo aer quãdam conuenientiam habet, propter suam subtilitatem & diaphaneitatem. Vel loquitur non de omnibus angelis, sed de illis qui peccauerũt, qui secundum quosdam fuerunt de inferioribus ordinibus. Nihil autem prohibet, dicere quòd superiores angeli habentes virtutem eleuatam & vłem supra oĩa corpora, sint in supremo creaturæ corporeę creati: alij vero habentes virtutes magis particulares sint creati in inferioribus corporibus.

Ad 3^m dicendum, ꝙ loquitur ibi non de cœlo aliquo corporeo, sed de cœlo sanctæ Trinitatis: In quod angelus peccans ascendere voluit, dum voluit aliquo
Q.63.ar.3. modo Deo æquiparari, vt infra patebit.*

QVAESTIO LXII.

De perfectione angelorum in esse gratiæ & gloriæ, in nouem articulos diuisa.

¶ Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articu. primum.

Titulus clar' est hoc attento, ꝙ quàmuis de beatitudine in cõmuni quęratur, principalis tamen intentio versatur circa beatitudinem quam credimus, quam simpliciter dicimus beatitudinem.

¶ In corpore tria facit, Primo, dicit qd nominis beatitudinis, scilicet quòd est vltima perfectio intellectualis naturæ. Secundo, distinguit beatitudinẽ in duas species, scilicet naturalem & supernaturalem. Tertio, respõde quæsito duabus conclusionibus iuxta duas beatitudines. Altera affirmatiua, Angel' fuit creatus beatus beatitudine naturali: quia pfectiones naturales angelus nõ acquirit p motũ discursiuum, sed statim, sicut nos prima principia. Altera negatiua. Angelus non fuit creatus beatus, beatitudine supernaturali: quia hæc nõ inest ex natura, sed est naturæ finis.

311
2.di.4.ar.1. Et quol. 9. q.ar.3.cor.

Consequenter inuestigandũ est, quomodo angeli facti sunt ĩ esse gratiæ vel gloriæ.

Et circa hoc quæruntur nouẽ.

¶ Primo, Vtrum angeli fuerint in sua creatione beati.

¶ Secũdo, Vtrum indiguerint gratia ad hoc, quòd ad Deum conuerterentur.

¶ Tertio, Vtrum fuerint creati in gratia.

¶ Quarto, Vtrum suam beatitudinem meruerint.

¶ Quinto, Vtrum statim post meritũ, beatitudinẽ adepti fuerint.

¶ Sexto, Vtrum gratiam & gloriam secundum capacitatẽ suorum naturalium receperint.

¶ Septimo, Vtrum post consecutionem gloriæ, remanserit in eis dilectio & cognitio naturalis.

¶ Octauo, Vtrum postmodum potuerint peccare.

¶ Nono, Vtrum post adeptionem gloriæ, potuerint proficere.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angeli fuerint in sua creatione beati.

Ad primvm sic ꝓcedit. Videtur, quòd angeli fuerint
F creati beati. Dicitur enim in lib. de Eccle. dog.* quòd angeli qui in illa in qua creati sunt beatitudine, perseuerant, non natura possident bonum quod habẽt. Sunt ergo angeli creati in beatitudine.

§ 2 Præt. Natura angelica est nobilior quàm corporalis. Sed creatura corporalis statim in principio suæ creationis fuit creata formata, & perfecta: nec informitas præcessit in ea formationem tempore, sed natura tantum, vt Augu. dicit. 1. super Genes. ad lit.* Ergo nec naturam angelicã creauit Deus, informem & imperfectam. Sed eius formatio & perfectio est per beatitudinem, secundum quod fruitur Deo. Ergo fuit creata beata.

G § 3 Præt. Secundum August. super Genes. ad lit.* ea, quæ leguntur facta in operibus sex dierum, simul facta fuerunt. Et sic oportet, quòd statim a principio creationis rerum fuerint omnes illi sex dies. Sed in illis sex diebus (secundum eius expositionem) mane fuit cognitio angelica, secundum quam cognouerũt verbum, & res in verbo. Ergo statim a principio creationis, cognouerunt verbum & res in verbo. Sed angeli, beati sunt per hoc, quòd verbum vidẽt. Ergo statim a principio suæ creationis angeli fuerunt beati.

Sed contra, De ratione beatitudinis est stabilitas siue confirmatio in bono. Sed angeli non statim vt creati sunt, fuerunt confirmati in bono: quod
H casus quorundam ostendit. Non ergo angeli in sua creatione fuerunt beati.

Respon. Dicendum, quòd nomine beatitudinis intelligitur vltima perfectio rationalis, seu intellectualis naturæ,[e] & inde est, quòd naturaliter desideratur: quia vnumquodque naturaliter desiderat suam vltimam perfectionem. Vltima autem perfectio rationalis seu intellectualis naturæ, est duplex. Vna quidẽ, quã possunt assequi virtute suæ naturæ: & hæc quodammodo beatitudo, vel fœlicitas dicitur. Vnde & Arist.* perfectissimam hominis contemplationẽ, qua optimum intelligibile, quod est Deus, contemplari potest in hac vita, dicit esse vltimam hominis fœlicitatem. sed super hanc fœlicitatem est alia fœlicitas, quã
I in futuro expectamus: qua videbimus Deum sicuti est. Quod quidem est supra cuiuslibet intellect' creati naturam, vt supra ostensum est.* Sic igitur dicendum est, quòd quantum ad primam beatitudinem, quam angelus assequi virtute suę naturę potuit, fuit creatus beatus. Quia perfectionem hmõi angelus nõ acquirit per[d] aliquem motum discursiuum, sicut homo, sed statim ei adest propter suæ naturæ dignitatẽ, vt supra dictum est.* Sed vltimam beatitudinem, quę facultatem naturæ excedit, angeli non statim in[d] principio suæ creationis habuerunt: quia hæc beatitudo non est aliquid naturæ, sed naturæ finis. Et ideo nõ sta
K tim eam a principio debuerunt habere.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ beatitudo ibi accipitur pro illa perfectione naturali, quam angelus habuit in statu innocentiæ.

Ad 2^m dicendum, quòd creatura corporalis statim in principio suæ creationis habere nõ potuit perfectionem, ad quam per suam operationem perducitur. Vnde ꝑm Aug.* germinatio plantarũ, ex terra non statim fuit in primis operibus, in quibus virtus sola germinatiua plantarũ data est terræ. Et similiter, creatura angelica in principio suæ creationis habuit perfectionem suæ naturæ, non autem perfectionem, ad quam per suam operationem peruenire debebat.

Ad 3^m dicendum, quòd angelus duplicem habet

verbi cognitionem: unam naturalem, & aliam glo
A riæ. Naturalem quidem, qua cognoscit verbum per eius similitudinem in sua natura relucentem.[e] Cognitionem vero glorię, qua cognoscit verbum per suam essentiam. Et vtraque cognoscit angelus res in verbo. Sed naturali quidem cognitione imperfecte, cognitione vero gloriæ perfecte. Prima ergo cognitio rerum in verbo, affuit angelo a principio suæ creationis: secunda vero non,[e] sed quando facti sunt beati per conuersionem ad bonum. Et hæc proprie dicitur cognitio matutina.

¶ Super Quæstionis sexagesimæsecũdæ Articulum secundum.

312
2.di.5.q.2.ar.1.
In titulo aduerte, quòd conuerti in Deum, nihil aliud est, q̃ habere actum voluntatis, quo voluntas tendat recte in Deum: vt beatitudo supernaturalis est quocũque id modo eueniat, vt in responsione ad tertiũ dilucidatur. Gratia autem hic sumitur communiter ꝓ gratuito dono Dei: gratuitum autem dicitur, quod non debetur naturæ, sed gratis datur.

Q.60.ar.5.
¶ In corpore vna est conclusio affirmatiua. Angelus nõ potest cõuerti in Deũ, nisi adiutus auxilio gratię. Et probatur: quia nulla volũtas potest ferri in id qđ est supra facultatem naturæ volẽtis, nisi adiuta ab eo quod potest in illud: sed vltima beatitudo excedit facultatem cuiusque naturæ creatæ. ergo. Maior ꝓbaĩ dupliciter, Primo, quia omnis motus volũtatis initiatur ex motu eius naturali, ac per hoc nõ se extendit supra illum. Secundo, declaratur in igne respectu calefactionis & generationis carnis. Minor vero probaĩ: quia visio Dei per essentiã excedit omnem naturam creatam, vt in quæstio. 12. probatum fuit.

ARTICVLVS II.

Vtrũ angelus indiguerit gratia ad hoc, quòd conuerteretur in Deum.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur quòd angelus non indiguerit gratia ad hoc quòd conuerteretur in Deum. Ad ea enim quæ naturaliter possum', gratia non indigemus: sed naturaliter angelus cõuertitur in Deũ, quia naturaliter Deum diligit, vt ex supradictis patet.* Ergo angelus non indiguit gratia ad hoc, ꝙ conuerteretur in Deum.

§ 2 Præt. Ad ea tantum videmur indigere auxilio, quæ sunt difficilia: sed conuerti ad Deum nõ erat difficile angelo, cum nihil esset in eo, quod huic conuersioni repugnaret. Ergo angelus non indiguit auxilio gratię ad hoc, quòd conuerteretur in Deum.

§ 3 Præt. Conuerti ad Deum est se ad gratiam præparare. Vnde Zach. 1. dr̃, Conuertimini ad me, & ego
D conuertar ad vos, sed nos non indigemus gratia ad hoc quòd nos ad gratiam præparemus, quia sic esset abire in infinitum. Ergo non indiguit gratia angelus ad hoc, ꝙ conuerteretur in Deum.

Sed contra, per conuersionem ad Deum angel' peruenit ad beatitudinem. Si igitur non indiguisset gratia ad hoc ꝙ conuerteretur in Deum, sequeretur quòd non indigeret gratia ad habendam vitam æternam: quod est contra illud Apost. Roma. 6. Gratia Dei, vita æterna.

Respon. Dicendum, quòd angeli indiguerunt gratia ad hoc quòd conuerterentur in Deum, prout est obiectum beatitudinis. Sicut enim superius dictum est,* naturalis motus voluntatis est principium omnium eorum q̃ volumus: naturalis aũt inclinatio voluntatis est ad id, quod est conueniens secundum naturam. Et ideo, si aliquid sit supra naturam, voluntas in id ferri non potest, nisi ab aliquo alio supernaturali principio adiuta: sicut patet, ꝙ ignis habet naturalem inclinationem ad calefaciendum, & ad generandum ignem. Sed generare car-
A nem est supra naturalem virtutem ignis. Vnde ignis ad hoc nullam inclinationem habet, nisi secundum quod mouetur vt instrumentum ab anima nutritiua. Ostensum est autem supra,† cum de Dei cognitione ageretur, quòd videre Deum per essentiam, in quo vltima beatitudo rationalis creaturæ consistit, est supra naturam cuiuslibet intellectus creati. Vnde nulla creatura rationalis potest habere motum voluntatis ordinatum ad illam beatitudinem,[d] nisi nota a supernaturali agente. et hoc dicimus auxilium gratiæ. Et ideo dicendum est, quòd angelus in illam beatitudinem voluntate conuerti non potuit, nisi per auxilium gratiæ. Q.12.ar.4 & 5. D.685.

B Ad primvm ergo dicendum, quòd angelus naturaliter diligit Deum inquantum est principium naturalis esse. Hic autem loquimur de conuersione ad Deum, inquantum est beatificans per suæ essentiæ visionem.

Ad 2^m dicendum, quòd difficile est quod transcendit potentiam: sed hoc contingit esse dupliciter. Vno modo, quia transcendit potentiam secundum suum naturalem ordinem, & tunc si ad hoc possit peruenire aliquo auxilio, dicitur difficile: si autem nullo modo, dicitur impossibile, sicut impossibile est hominem volare. Alio modo, transcendit aliquid potentiam, non secundum ordinem naturalem po-
C tentiæ, sed propter aliquod impedimentum potentiæ adiunctum: sicut ascendere non est contra naturalem ordinem potentiæ animæ motiuæ, quia anima quantum est de se, nata est mouere in quamlibet partem, sed impeditur ab hoc propter corporis grauitatem. Vnde difficile est homini ascendere. Conuerti autem ad beatitudinem vltimam, homini quidem est difficile, & quia est supra naturam, & quia habet impedimentum ex corruptione corporis & infectione peccati: sed angelo est difficile propter hoc solum, quod est supernaturale.

Ad 3^m dicendum, quòd quilibet motus voluntatis in Deum, potest dici conuersio in ipsum. Et ideo triplex[d] est conuersio in Deum. Vna quidem per dilectionem perfectam, quæ est creaturæ iam Deo fruentis. et ad hanc conuersionem requiritur gratia consummata. Alia conuersio est, quæ est meritũ beatitudinis. et ad hanc requiritur[d] habitualis gratia, quæ est merendi principium.[e] Tertia conuersio est, per quam aliquis præparat se ad gratiam habendam. et ad hanc non exigitur aliqua habitualis gratia, sed operatio Dei ad se animam conuertentis:[e] secundũ illud Tren. vlt. Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. Vnde patet quòd non est procedere in infinitum. D. 339. D. 153. a 519 143

ARTICVLVS III.

E *Vtrum angeli sint creati in gratia.*

Ad tertivm sic proceditur. Videtur quòd angeli non sint creati in gratia. Dicit enim August. 2. super Gene. ad lit. quod angelica natura primo erat informiter creata, & cœlum dicta. Postmodum vero formata est, & lux appellata: sed hęc formatio est per gratiam. Ergo non sunt creati in gratia.

¶ Super Quæstionis sexagesimæsecũdæ Articulum tertium.

313
2.2.q.5.ar.1.cor. Et 2. dist.4.ar.3. & di.5.q.2. ar.2.cor. Et quo.9.q.4. art.3.cor.
In titulo hoc solũ aduertendum est, quòd hic est sermo de gratia gratum faciente.

¶ In corpore duo facit. Primo, duas refert opiniones contrarias. Secundo, affirmatiuam ostendit esse probabiliorem

rē tali ratione. Omnia, quæ processu temporis diuina ꝓuidentia facta sunt, in prima rerum conditione, secundum quasdam rationes seminales, producta fuerunt. ergo & beatitudinis status secundum gratiam ꝓductus fuit in creaturis intellectualibus: quemadmodum naturales effectus virtualiter in creaturis corporalibus. Antecedens probatur authoritate Augustini. consequentia fundatur super authoritate Ioannis, dicentis, gratiam esse rationem seminalem beatitudinis, & super ꝓportionalitate naturalium & supernaturalium.

Li.12.de ciui.Dei,c.9. a med. t.3.

476

F ¶ 2 Præt. Gratia inclinat creaturam rationalem in Deum. Si igitur angelus in gratia creatus fuisset, nullus angelus fuisset a Deo auersus.

¶ 3 Præt. Gratiam medium est inter naturam & gloriam. Sed angeli non fuerunt beati in sua creatione. Ergo videtur quòd nec ēt creati sint in gratia, sed primo in natura tantum: postea autem adepti sunt gratiam, & vltimo facti sunt beati.

G SED CONTRA est, quod Augu.* dicit 12. de Ciuitate Dei: Bonam voluntatem quis fecit in angelis, nisi ille qui eos cum sua voluntate, idest cum amore casto quo illi adhærent, creauit simul in eis condens naturam, & largiēs gratiam[c]?

RESPON. Dicendum, quòd quàmuis super hoc sint diuersę opiniones, quibusdam dicētibus, quòd creati sunt angeli in naturalibus tantum: alijs vero quòd sunt creati in gratia: hoc tamen probabilius videtur tenendum, & magis dictis sanctorum H consonum est, quòd[d] fuerunt creati in gratia gratum faciente. Sic enim videmus quòd omnia quę processu temporis per opus diuinæ ꝓuidentiæ creata a Deo operante sunt producta, in prima rerum conditione producta sunt secundum quasdam seminales rationes, vt August. dicit super Genes.* ad lit. sicut arbores, & animalia, & alia huiusmodi. Manifestum est autem, quòd gratia gratum faciens, hoc modo cōparatur ad beatitudinem, sicut ratio seminalis in natura, ad effectū naturalem. Vnde 1. Ioan. 3. Gratia semen Dei nominatur. Sicut igitur secundum opin. August. ponitur, quòd statim in prima creatione corporalis creaturę, inditę sunt ei seminales rationes omnium naturalium effectuum, ita statim a principio sunt angeli creati in gratia.

D.149.

Li.8. ca. 3. to.3. Et 5. de Gen. ad lit. cap.24.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd informitas illa angeli, potest intelligi vel per comparationem ad formationem gloriæ. & sic præcessit tempore informitas formationem: vel per comparationem ad formationem gratiæ, & sic non pręcessit ordine temporis, sed ordine naturæ, sicut etiam de formatione corporali Aug.* ponit.

Li.1. super Gen. c.15. tom. 3.

AD 2m dicendum, quòd omnis forma inclinat suum subiectum secundum modum naturæ eius. Modus autem naturalis intellectualis naturæ est, vt libere feratur in ea quæ vult. Et ideo, inclinatio gratię[d] non imponit necessitatem, sed habens gratiam potest ea non vti & peccare.

D.723. D.819.

AD 3m dicendum, quòd quàmuis gratia sit medium inter naturam & gloriam ordine naturæ, tamen ordine temporis in natura creata, non debuit simul esse gloria cum natura, quia est finis operationis ipsius naturę per gratiam adiutæ. Gratia autem, non se habet vt finis operationis, quia non est ex operibus, sed vt principium bene operandi. Et ideo, statim cum natura gratiam dare conueniens fuit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angelus creatus suam beatitudinem meruerit.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus creatus, suā beatitudinem non meruerit. Meritum enim est ex difficultate actus meritorij. Sed nullam difficultatem angelus habuit ad bene operandū. Ergo bona operatio non fuit ei meritoria.

¶ 2 Præt. Naturalibus non meremur. Sed naturale fuit angelo ꝙ conuerteretur ad Deum. Ergo per hoc non meruit beatitudinem.

¶ 3 Pręt. Si angelus beatus beatitudinē suā meruit, aut ergo antequā eam haberet, aut post: sed non ante, quia (vt multis videtur) ante non habuit gratiam, sine qua nullum est meritum: nec etiā post. quia sic etiam modo mereretur. quod videtur esse falsum: quia sic minor angelus merendo ad superioris angeli gradum posset pertingere: et non essent stabiles distinctiones graduum gratię. quod est inconueniens. Non ergo angelus beatus suam beatitudinem meruit.

SED CONTRA, Apoc. 21. dicitur, quòd mensura angeli in illa cœlesti Hierusalem, est mensura hominis. Sed homo ad beatitudinem pertingere nō pōt, nisi per meritum. Ergo neque angelus.

I RESPON. Dicendum, quòd soli Deo beatitudo perfecta est naturalis, quia idem est sibi esse & beatum esse. Cuiuslibet autē creaturę esse beatum, non est natura, sed vltimus finis. Quęlibet autem res ad vltimum finem per suā operationem pertingit: quæ quidem operatio in finem ducens, vel est factiua finis, quando finis non excedit virtutē eius quod operatur propter finem, sicut medicatio est factiua sanitatis: vel est meritoria K finis, quando finis excedit virtutem operantis propter finem. Vnde expectatur finis ex dono alteri⁹. Beatitudo autē vltima, excedit & naturam angelicam & humanam, vt ex dictis patet* Vnde relinquitur, quòd tam homo quàm angelus suam beatitudinē meruerint. Et si quidem angelus in gratia creatus fuit, sine qua nullum est meritum, absq; difficultate dicere possumus, ꝙ suā beatitudinē meruerit. Et similīr si quis diceret, quòd qualitercunque gratiam habuerit antequā gloriā. Si vero gratiā non

¶ Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articu. quartum.

TItu. clarus est. ¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito affirmatiue, ostenden do, quòd angel⁹ meruit suam beatitudinem. Secundo ostēdit hoc idem ex diuersitate modorum habendi beatitudinem in angelis.

¶ Quo ad primum lustrat tres modos, quibus posset imaginari quod esse beatum cōuenit alicui, scilicet, aut ꝑ naturam sine operatione media: sicut esse risibile conuenit homini. Aut per operationem sufficientem ex vi naturæ ad faciendum esse beatum. Aut per operationem expectantem ex alterius dono beatitudinis præmium. Et fundatur sufficientia distinctiōis horū modorū sup hoc, ꝙ beatitudo perfecta, est vltimus finis. talem eṁ oportet aut naturaliter inesse, aut per operationē acq̄ri. Sed cū soli Deo sit naturalis, in quo solo idem est esse & beatum esse, idest substantia & beatitudo: reliqua per operationem beatitudinem assequuntur. Et cum non ꝑ operationem sufficientem ex vi naturæ operantis, quia finis hic excedit virtutem operantis, relinquitur quòd per operationem meritoriam: quod erat probandum.

¶ Circa prędicta aduerte primo, quòd hæc dicta, accipienda sunt simpliciter de beatitudine in ordine ad puras creaturas, sic enim omnia consonant: alioquin, inficiationi esset locus: quoniā si ad Christum spectemus, nec prima distinctio est sufficiens: quoniam beatus est, nec per naturam nec ꝑ acquisitionem, sed ex simplici dono per assumptionem. Nec beatitudo ei⁹ habet præmii rationē, sed communicatæ felicitatis

314 2.d.5.q.1. artic.2. quol.9. art.8.

Ar.1. huius Erg. 4.8.

citatis absque merito, quia ꝙ in Maria natum est, non qualecun A que natum est: sed sanctum natum est.

¶ Circa hunc articulum aduerte secundo, ꝙ inter decisiones huius articuli, & determinationem factam in.2. sent. dist. 1. hæc est differentia, ꝙ S.T. ibi quidem sub dubio relinquit: an angeli sint creati ī gratia, & defendit quartam opinionem: hic autem amplectitur opinionē, ꝙ angeli pręhabuerunt gratiam, & reliquas omnes improbat. Et vt inferi⁹, q.63. ar.6. ostendet, opinio S.T. ex vtrisque dictis hic. s. & ibi conflatur.

¶ Quo ad secundū, circuit quatuor modos, quibus imaginari potest, angelū meruisse beatitudinem. Primo, habendo gratiam prius non solū natura, sed duratione, q̄ beatitudinem. Et hoc modo, null⁹ est scrupul⁹. Vel habēdo beatitudinem absque præcedente gratia, & sic oportet aliquod horū trium dicere, vel absq; merito, vel per actus cōsequentes beatitudinem, vel ꝙ vnus & idem actus fuit meritori⁹ & fruitio beata: sed nihil horum potest dici. ergo relinquitur primum. Sufficienti⁹ distinctionis satis facile patere potest, quoniam aut angeli acceperunt beatitudinem sine merito, & sic est sc̄dm mēbrū. Aut cum merito, & tunc vel præcedente, & sic est primum membrū, vel simultaneo, & sic est quartum, vel consequente, & sic est tertium. nec potest quintus modus īmaginari. Destructio autē singulorum trium modorum, satis plane habetur in litera: q̄a carere merito est cōtra rationē præmii. consequi autē præmium: est contra rationem meriti. Eundem vero actum mereri & frui, est contra rationem gratiæ fruentis & merētis: quia illa ꝑfecta, ista imperfecta est.

¶ Circa hanc partē aduerte, ꝙ Scotus in 2. dist. 5. consentiens cōclusioni dicit, hāc vltimam rationem ad quartum mēbrū excludendum non cogere: quia falsum est, quòd gratia merentis sit necessa

Li. 2. dist. 5. q. 1. art. 1.

D. 810. D. 824. 827. D. 154. 155.

habuit antequam esset beatus, sic oportet dicere, quòd beatitudinē absque merito habuit, sicut nos gratiam[e]. quòd tamen est contra rationem beatitudinis, quæ habet rationem finis, & est præmium virtutis, vt etiam Philosophus dicit in 1. Ethic.* Vel oportet dicere ꝙ angeli merētur beatitudinem per B ea, quæ iam beati operantur in diuinis ministerijs, vt alij dixerunt. quod tamen est contra rationem meriti. nam meritum habet rationem viæ ad finem. ei autē qui iam est in termino, non conuenit moueri ad terminum: & sic nullus meretur quod iam habet. Vel oportet dicere ꝙ vnus & idem actus conuersionis in Deum, inquātum est ex libero arbitrio, est meritorius, & inquantum pertingit ad finem, C est fruitio beata. Sed nec hoc[d] etiā videtur esse cōueniens, quia libe. arb. nō est sufficiens causa meriti. Vnde actus nō[d] potest esse meritorius s̄m q̄d est ex libero arbitrio, nisi inquantū est gratia informat⁹. Non autem simul potest informari gratia imperfecta, quæ est principium merendi, & gratia perfecta, quæ est principium fruendi. Vnde non videtur esse possibile ꝙ simul fruatur, & suam fruitionē mereat̄. Et ideo melius dicendū est, quòd D gratiam habuit angelus anteq̄ eēt beatus, ꝑ quā beatitudinē meruit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd difficultas bene operandi nō est in angelis ex aliqua contrarietate, vel impedimēto naturalis virtutis, sed ex hoc, ꝙ opus aliquod bonū est supra virtutem naturæ[e].

AD 2m dicendum, quòd conuersione naturali angelus non meruit beatitudinem: sed conuersione charitatis, quæ est per gratiam.

AD 3m patet r̄nsio ex dictis[e]. E

ARTICVLVS V.

Vtrum angelus statim post unū actum meriti, beatitudinem habuerit.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non statim post vnum actum meritorium beatitudnem habuerit. Difficilius enim est homini bene operari, quàm angelo. Sed homo non præmiatur statim post vnum actum. Ergo neque angelus.

¶ 2 Præt. Angelus statim in principio suæ creationis & in instanti actū aliquem habere potuit, cum etiā corpora naturalia in ipso instanti suæ creationis moueri incipiant. & si motus corporis in instanti esse posset, sicut opera intellectus & voluntatis, in primo instanti suæ generationis motum ha B berent. Si ergo angelus per vnum motum suæ voluntatis beatitudinem meruit, in primo instanti suæ creationis meruit beatitudinem. Si ergo eorum beatitudo non retardatur. statim in primo instanti fuerunt beati.

¶ 3 Præt. Inter multum distantia oportet esse multa media. Sed status beatitudinis angelorum multū distat a statu naturæ eorum. medium autē inter vtrunque, est meritum. Oportuit igitur quòd per C multa media angelus ad beatitudinem perueniret.

SED CONTRA. Anima hominis & angelus similiter ad beatitudinem ordinātur. unde sanctis promittitur æqualitas angelorū. Sed anima a corpore separata, si habeat meritum beatitudinis, statim beatitudinem cōsequit̄, nisi aliud sit impedimentum. Ergo pari ratione & angelus. Sed statim in primo actu charitatis habuit meritū D beatitudinis. Ergo cum in eo non esset aliquod impedimentum, statim ad beatitudinem peruenit per solum vnum actum meritorium.

RESPON. Dicendū, quòd angelus post primum actum charitatis quo beatitudinem meruit, statim beatus fuit. Cuius ratio est. Quia gratia perficit naturam s̄m modum naturę, sicut & omnis perfectio recipitur in perfectibili s̄m modum eius. Est autem hoc proprium naturæ angelicæ, quòd naturalem perfectionem non per discursum[d] acquirat, sed statim per naturam habeat, sicut supra ostensum est.* Sicut autē ex sua natura angelus habet ordinem ad perfectionem naturalem, ita ex merito habet ordinem ad gloriam. & ita statim post meritū in angelo fuit beatitudo consecuta. Meritum autē beatitudinis nō solū in angelo, sed etiam in homine esse potest ꝑ vnicū actum. quia quolibet actu charitate informato homo beatitudinem meretur. Vnde relinquit̄, ꝙ statim[d] post vnū actū. charitate

D. 142.

Ar.1. huius q. & q. 58. ar.3. & 4.

D. 160.

rio imperfectior gratia fruentis, quàmuis vsus eius sit in patria perfectior quàm in via. Stat enim, æqualem gratiam habere aliquem in via, & in patria.

¶ Sed ad hoc dicendum est, quòd quicquid sit de hac quæstione, an possibile sit gratiam viatoris æquari secundum essentiam gratiæ comprehensoris, quoniam hoc exigit specialē quæstionē, ratio S.T. non se restrinxit ad perfectū & imperfectum secundum essentiam: sed simpliciter & absolute assumpsit gratiam fruentis, oportere esse perfectam, merentis vero imperfectam: quod quo ad statum, dubium nō habet, quoniam illa est in statu consummato, ista nō. Et similiter quo ad actum. & hoc sufficit in proposito, vt ipsemet Scotus fatetur ibidem.

¶ Circa eandem rationem aduerte, ꝙ videtur quòd hęc ratio S.T. efficax non sit: sed soluta sit ab ipsomet i Quolibet. 9. art. ubi expresse dicit, quòd ex mereri & beatum esse simul, nō sequitur. ergo gratia perfecta & īperfecta simul: sed. ergo gr̄a perfecta & terminus gratiæ imperfectæ simul. Sed hoc non est ita, q̄m ibi loquitur de mereri, vt termino vię, hic vero de mereri, vt in via, vt plenius patebit in quæstione sequente articulo sexto.

¶ Super Quæstionis sexagesimæsecundae Articulū quintū.

TItulus clar⁹ est. ¶ In corpe vnica est conclusio r̄nsiua affirmatiue. Angelus statim post primum actum charitatis, quo beatitudinē meruit, fuit beatus. Et probatur sic. Angelus naturalē perfectionē nō ꝑ discursum acquirit, sed statim ex natura h̄et. ergo supernaturalē beatitudinē statim ex merito consequitur: sed meritū per vnicū actū habetur. ergo statim post primū actū meritoriū, fuit beatus. Antecedens patet ex supra dictis. consequentia vero ꝓbatur: q̄a ex merito ita se habet ad gl̄iā angel⁹, sicut ex nā ad beatitudinē naturalem.

naturalem. Et modus perueniendi ad gloriam, proportionalis est modo, quo natura assequitur suam fœlicitatem naturalem, quia gratia perficit naturam per modum illius naturæ, quia omnis perfectio recipitur in perfectibili secundum modum eius. Propositio vero subsumpta probatur ex eo, q̃ homo pōt vnico actu meteri. ergo & angelus.

¶ Circa hanc cōclusionem & rationem aduerte, q̃ Scotus in 2. dist. 5. q. 1. ad vltimum argumentum, dupliciter hoc impugnat. Primo, conclusionem ad hominē, quia si esset vera, sequeretur q̃ nullus angelus esset damnatus, quia apud S. T. quilibet meruit vni co actu beatitudinē. Secundo, rationem: quia assumptum est falsum de perfectione naturali ipsius angeli, & multo falsius extenditur ad perfectionem supernaturalem, quæ non competit ex vi naturæ: sed ex arbitrio donātis. Tertio, contra cōclusionem simpliciter. Præmium debetur secundum legē præmiantis: sed lex Dei est, non quòd qui vnum actū aut duos fecerit, sed per seuerauerit vsque in finē, hic saluus erit: igitur nisi quis vsq; in finem vitæ suæ meruerit, quāmuis prius per vnum vel plures actus meruisset, beatitudinē non consequitur.

¶ Ad euidentiā horū duo notāda sunt. Primo vis processus S. T. secundo, verificatio eius. Quo ad primum, cū ea quæ ex sola diuina volūtate dependent, nobis nota non sint nisi ipso reuelante, & nulla habeatur specialis reuelatio in sacra scriptura de tempore beatificationis angelorum, vt supponimus consequēs, vt fm generales regulas, beatitudinē eis datam esse credamus. Et qm̃ communis lex est, vt in termino viæ cuiusque beatitudo detur, nō aliunde ostendi potest quando beatificati sint angeli, q̃ ex duratione viæ eorū. Nec aliud intendit hic S. T. nisi q̃ angelus statim post primum actum meritorium est in termino viæ suæ. Et propterea idē est quærere: utrum angelus post informatum angelus beatus fuit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo secundum suam naturam, non statim natus est vltimam perfectionem adipisci, sicut angelus: & ideo homini longior via data est ad merendum beatitudinem quàm angelo.

AD 2m dicendum, q̃ angelus est supra tempus rerum corporalium. Vnde instātia diuersa in his quæ ad angelos pertinent, non accipiuntur nisi fm successionem in ipsorum actibus. Non autem potuit simul in eis esse actus meritorius beatitudinis, & actus beatitudinis, qui est fruitio, cum vnus sit gratiæ imperfectæ, & alius gratiæ consummatæ. Vnde relinquit q̃ oportet diuersa instantia accipi: in quorum vno meruerit beatitudinem, & in alio fuerit beatus.

AD 3m dicendum, q̃ de natura angeli est, q̃ statim suam perfectionem cōsequatur, ad quam ordinatur. Et ideo non requiritur nisi vnus actus meritorius, qui ea ratione medium dici potest: quia secundum ipsum angelus ad beatitudinem ordinatur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum angeli sint consecuti gratiam & gloriam secundum quantitatem suorum naturaliū.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, q̃ angeli non sint consecuti gratiam, & gloriam fm quantitatem suorum naturalium. Gratia. n. ex mera Dei volūtate datur, Ergo & quantitas gratiæ depēdet ex volūtate Dei, & non ex quātitate naturalium.

¶ 2 Præt. Magis propinquum videtur ad gratiam actus humanus, quàm natura: quia actus humanus præparatorius est ad gratiam. Sed gratia non est ex operib. vt dicitur Rom. 11. Multo igitur minus quātitas gratiæ in angelis est secundū quantitatem naturalium.

¶ 3 Præt. Homo & angelus pariter ordinātur ad beatitudinē vel gratiam. Sed homini non datur plus de gratia secundum gradum naturalium. Ergo nec angelo.

SED CONTRA est qd Magister dicit 3. dist. secundi sententiarum, q̃ angeli qui natura magis subtiles, & sapientia amplius perspicaces creati sunt: hi etiam maioribus gratiæ muneribus prædi ti sunt.

RESPON. Dicendum, q̃ rationabile est, q̃ fm gradū naturalium angelis data sint dona gratiarum, & perfectio beatitudinis. Cuius quidem ratio ex duobus accipi potest. Primo quidem ex parte ipsius Dei, qui per ordinem suæ sapientiæ diuersos gradus in angelica natura constituit. Sicut autem natura angelica facta est a Deo, ad gratiam & beatitudinē consequendam, ita etiam gradus naturæ angelicæ ad diuersos gradus gratiæ & gloriæ ordinari videntur, utpota, si ędificator lapides polit ad cōstruendam domum: ex hoc ipso q̃ aliquos pulchri & decētius aptat, videtur eos ad honoratiorē partē domus ordinare. Sic igitur videt q̃ Deus angelos, quos altioris naturæ fecit, ad maiora gratiarū dona & ampliorem beatitudinem ordinauerit. Secundo apparet idem ex parte ipsius angeli: non. n. angelus est compositus ex diuersis naturis, vt inclinatio vnius naturæ, impetum alterius impediat, aut retardet, sicut in homine accidit: in quo motus intellectiuæ partis aut retardatur, aut impeditur ex inclinatione partis sensitiuę. Quādo autem non est aliquid quod retardet, aut impediat, natura in id fm totam suam virtutem mouetur. Et ideo rationabile ē q̃ angeli, qui meliorem naturā habuerūt, etiam fortius & efficacius ad Deū sint cōuersi. Hoc autem etiam in hominibus cōtingit: quia fm intensionem conuersionis in Deum datur maior gratia & gloria. Vnde uidetur q̃ angeli qui habuerūt meliora naturalia, habuerunt plus de gratia & gloria.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q̃ sicut gratia est ex mera Dei volūtate, ita etiam & natura angeli. Et sicut naturam, Dei voluntas ordinauit ad gratiam, ita & gradus naturæ ad gradus gratiæ.

AD 2m dicendum, q̃ actus rationalis creaturæ sunt ab ipsa: sed natura est immediate a Deo, Vnde magis videtur quòd gratia detur secundum gradū naturæ, quàm ex operibus.

AD 3m dicendū, q̃ diuersitas naturaliū aliter ē in angelis, q̃ differunt specie, & aliter in hominib, qui differunt solo numero. Differentia. n. fm speciem est propter finem: sed differentia fm numerū est propter materiam. In homine etiam est aliquid, quod potest impedire vel retardare motum intellectiuæ naturæ, nō autē in angelis. Vnde non est eadē ratio de vtroq;.

ARTICVLVS VII.

Vtrum in angelis beatis, remaneat cognitio naturalis.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, q̃ in angelis beatis nō remaneat cognitio & dilectio naturalis. quia vt dicitur 1. Cor. 13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Sed dilectio & cognitio naturalis, est imperfecta respectu cognitionis & dilectionis beatæ. Ergo adueniente beatitudine, natura lis cognitio & dilectio cessat.

¶ 2 Præt. Vbi vnum sufficit, aliud superflue existit. Sed sufficit in angelis beatis cognitio & dilectio gloriæ. Superfluū ergo esset, q̃ remaneret in eis cognitio & dilectio naturalis.

¶ 3 Præt. Eadem potētia nō habet simul duos actus, sicut nec vna linea terminatur ex eadem parte ad duo puncta. Sed angeli beati sunt semper in actu cognitionis & dilectionis beatæ. fœlicitas. n. non est fm habitum, sed fm actum. vt dicitur in 1. Ethic. Ergo nunquam in angelis potest esse cognitio & dilectio naturalis.

SED CONTRA. Quandiu manet natura aliqua, manet operatio eius: sed beatitudo nō tollit naturā, cum sit perfectio ei. Ergo non tollit naturalem cognitionem & delectionem.

RESPON. Dicendum, q̃ in angelis beatis remanet cognitio & dilectio naturalis. sicut. n. se habent principia operationum adinuicē, ita se habent & operationes ipsæ. Manifestum est autē, q̃ natura ad beatitudinem comparatur, sicut primū ad sēdm, quia beatitudo naturæ additur. Semper autem oportet saluari primum in secundo. Vnde oportet, q̃ natura saluetur in beatitudine. Et similiter oportet, q̃ in actu beatitudinis saluetur actus naturæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ perfectio adueniens, tollit imperfectionē sibi oppositam. Imperfectio autem naturæ, non opponitur perfectioni beatitudinis, sed substernit ei, sicut imperfectio potētiæ, subternitur perfectioni formæ. et non tollitur potentia per formam, sed tollitur priuatio, quæ opponitur formæ. et similiter etiam imperfectio cognitionis naturalis: nō opponitur perfectioni cognitionis glorię. nihil. n. prohibet simul aliquid cognoscere p diuersa media. sicut simul potest aliqd cognosci per mediū probabile & demonstratiuum. Et similiter potest angelus simul Deum cognoscere per essentiā Dei, quod pertinet ad cognitionem gloriæ: & per essentiam propriam, quod pertinet ad cognitionem naturæ.

AD 2m dicendum, q̃ ea quæ sunt beatitudinis, p se sufficiunt: sed ad hoc q̃ sint, præexigunt ea q̃ sunt naturæ: quia nulla beatitudo est per se subsistens, nisi beatitudo increata.

AD 3m dicendum, q̃ duæ operationes nō possunt esse simul vnius potentiæ, nisi vna ad aliam ordinetur. Cognitio autem & dilectio naturalis, ordinantur ad cognitionem & dilectionē gloriæ. Vnde nihil prohibet, in angelo esse & cognitionē & dilectionem naturalem, & cognitionem & dilectionem gloriæ.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum angelus beatus peccare possit.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q̃ angelus beatus peccare possit. Beatitudo. n. nō tollit naturam, vt dictum est. Sed de ratione naturæ creatæ est, q̃ possit deficere. Ergo angelus beatus potest peccare.

¶ 2 Præt. Potestates rationales, sunt ad oppositа, vt Philosoph dicit. Sed voluntas angeli beati non desinit esse rationalis. Ergo se habet ad bonum & malum.

¶ 3 Præt. Ad libertatē arbitrij pertinet, q̃ homo possit eligere bonū & malum. Sed libertas arbitrij nō minuitur in angelis beatis. Ergo possunt peccare.

SED CONTRA, est quod Aug. dicit 11. super Gen. ad lit. q̃ illa natura quæ peccare nō potest, in sanctis angelis est. Ergo sancti angeli peccare non possunt.

RESPON. Dicendum, q̃ angeli beati peccare non possunt. Cuius ratio est: quia eorum beatitudo in hoc cōsistit, q̃ p essentiam Deum vident. Essentia autem Dei, est ipsa essētia bonitatis. Vnde hoc modo se habet angelus videns Deū ad ipsum, sicut se habet quicūque nō videns Deum ad communem rationem boni. Impossibile est autem, q̃ aliquis quicquam velit vel operetur, nisi attēdens ad bonum, vel q̃ velit diuertere a bono, inquātū huiusmodi. Angelus igitur beatus non potest velle vel agere, nisi attendēs ad Deū: sic aūt volens vel agens, nō pōt peccare. Vnde angelus beatus nullo modo peccare potest.

AD PRIMVM ergo dicendum q̃ bonum creatum in se consideratum deficere potest. Sed ex coniunctione perfecta ad bonum increatū, qualis est coniunctio beatitudinis, adipiscit, quòd peccare non possit ratione iam dicta.

Ad 2[m] dicendum, quòd virtutes rationales ſe habent ad oppoſita in illis ad quæ nõ ordinãtur naturaliter. Sed quãtũ ad illa, ad quę naturaliter ordinant, nõ ſe habẽt ad oppoſita. Intellectus.n. nõ poteſt nõ aſſentire principijs naturaliter notis. et ſimiliter voluntas nõ poteſt nõ adhærere bono, inquãtũ eſt bonũ: quia in bonũ naturaliter ordinat, ſicut ĩ ſuũ obiectũ. Voluntas igitur angeli ſe habet ad oppoſita, quãtũ ad multa faciẽda vel nõ faciẽda: ſed quãtũ ad ipſum Deũ quẽ vident eſſe ipſam eſſentiã bonitatis, nõ ſe habent ad oppoſita: ſed ſm ipſum ad omnia diriguntur, quodcunque oppoſitorum eligant. quod ſine peccato eſt.

Ad 3[m] dicendũ, ꝙ liberũ arbitriũ ſic ſe habet ad eligendũ ea q̃ ſunt ad finẽ: ſicut ſe habet intellect[9] ad cõcluſiones. Manifeſtũ ẽ aũt, ꝙ ad virtutẽ intellect[9] ptinet, vt ĩ diuerſas cõcluſiones pcedere poſſit ſm principia data: ſed ꝙ in aliquã cõcluſionem pcedat prætermitendo ordinem principiorũ, hoc eſt ex defectu ipſius. Vnde ꝙ liberũ arbitriũ diuerſa eligere poſſit ſeruato ordine finis, hoc ptinet ad perfectionẽ libertatis eius: ſed ꝙ eligat aliquid diuertendo ab ordine finis, quod eſt peccare: hoc ptinet ad defectũ libertatis. Vnde maior libertas arbitrij eſt ĩ angelis qui peccare non poſſunt, quàm in nobis, qui peccare poſſumus.

Articvlvs IX.

Vtrum angeli beati in beatitudine poſſint proficere.

Ad nonvm ſic pceditur. Videtur, ꝙ angeli beati in beatitudine pficere poſſunt. Charitas.n. eſt principiũ merendi. Sed in angelis eſt perfecta charitas. Ergo angeli beati poſſunt mereri. creſcẽte aũt merito. & prẹmiũ beatitudinis creſcit. ergo angeli beati, in beatitudine proficere poſſunt.

¶ 2 Præt. Auguſt. dicit in lib. de doct. Chriſt*. ꝙ Deus vtitur nobis ad noſtram vtilitatem, & ad ſuam bonitatẽ: et ſimiliter angelis, quibus vtitur in miniſterijs ſpiritualibus, cum ſint adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis, vt dicit Heb. 1. Non antem hoc eſſet ad eorum vtilitatem ſi p hoc non mererentur, nec in beatitudine proficerent. Relinquitur ergo, ꝙ angeli beati, & mereri & in beatitudine proficere poſſunt.

lib. 1. de doctr. Chriſt. c. 32. in prĩ. tom. 3.

¶ 3 Præt. Ad imperfectionem pertinet, ꝙ ille qui non eſt in ſummo, non poſſit proficere. Sed angeli nõ ſunt in ſummo. Si ergo ad maius proficere nõ poſſunt, videtur ꝙ in eis ſit impfectio & defect[9]. quod eſt inconueniens.

Sed contra eſt, ꝙ mereri & proficere pertinent ad ſtatum viæ. Sed angeli non ſunt viatores, ſed comprehenſores. Ergo angeli beati non poſſunt mereri, nec in beatitudine proficere.

F Respon. Dicẽdum, ꝙ in vno quoque motu, motoris intentio fertur in aliquid determinatum, ad quod mobile perducere intendit. intentio enim eſt de fine cui repugnat infinitum. Manifeſtum eſt autem, quòd cum creatura rationalis per ſuam virtutem conſequi nõ poſſit ſuam beatitudinem, quæ in viſione Dei conſiſtit, vt ex ſuperioribus patet*, indiget vt ad beatitudinem a Deo moueatur. Oportet igitur, ꝙ ſit aliquid deter-

G minatum ad quod quælibet creatura rationalis dirigatur, ſicut in vltimum finem. Et hoc quidem determinatum non poteſt eſſe in diuina viſione, quantum ad ipſum quod videtur: quia ſumma veritas ab omnibus beatis ſecundum diuerſos gradus conſpicitur, ſed quátum ad modum viſionis, præfigitur diuerſimode terminus ex intentione dirigentis in finem. Non enim poſſibile eſt, ꝙ ſicut rationalis creatura producitur ad viden-

H dum ſummam eſſentiam, ita producatur ad ſummum modũ viſionis: qui eſt [d] comprehenſio. Hic.n. mod[9] ſoli Deo competere poteſt, vt ex ſupradictis patet*. Sed cũ infinita efficacia requiratur ad Deũ comprehendũ, creaturæ vero efficacia in videndo nõ poſſit eſſe niſi finita, ab infinito autem, finitum quodlibet infinitis gradib[9] diſtet: multis modis contingit creaturam rationalem intelligere Deũ, vt clarius & minus clare. Et ſicut beati-

I tudo cõſiſtit in ipſa viſione, ita gradus beatitudinis in certo modo viſionis. Sic igit vnaquæque creatura rationalis a Deo perducitur ad finem beatitudinis, vt etiam ad determinatũ gradum beatitudinis pducatur ex prædeſtinatione Dei. Vnde cõſecuto illo gradu, ad altiorem [d] tranſire non poteſt.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ mereri eſt eius quod mouetur ad finem. Mouetur autẽ ad finem creatura rationalis, non ſo-

K lum patiendo, ſed etiam operãdo. Et ſi quidem finis ille ſubſit virtuti rationalis creaturæ, operatio illa dicetur acquiſitiua illius finis: ſicut homo meditando acquirit ſcientiam. Si vero finis nõ ſit in poteſtate eius, ſed ab alio expectetur, operatio erit meritoria finis[f]. Ei autem quod eſt in vltimo termino, non conuenit moueri, ſed mutatum eſſe. Vnde charitatis imperfectæ, quæ eſt viæ, eſt mereri: charitatis autem perfectæ non eſt mereri, ſed potius præmio

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæſecundæ Articulũ nonũ.

Titulus clar[9] eſt.

319 ¶ In corpore reſpondet quæſito negatiue vna concluſione. Angelus beatus non poteſt proficere in beatitudine. Et probat eã ſic. Omne mobile mouetur in aliquid determinatum & vltimum ex intentione motoris. Sed angelus ad beatitudinem tẽdit vt mobile ab ipſo Deo, ergo ex intentione diuinæ prædeſtinationis mouetur ad aliquid determinatum & vltimum. ergo ad certum gradum beatitudinis. ergo non põt amplius pficere. Maior ppoſitio probat ex eo, ꝙ intentio eſt de fine, cui repugnat infinitum, vt patet in 2. Metaph. Minor vero probat ex eo, quòd creatura rationalis non eſt ſufficiens vt perducat ſeipſam ad beatitudinem. Cõſequentia vero ſubiuncta probatur perluſtrando modos, quibus poſſet imaginari inueniri in beatitudine determinatum & vltimum, & ſic, aut illud determinatum attendit ſm determinationẽ obiecti, aut ſm determinationem gradualem ipſius beatitudinis, ſeu quod idẽ eſt, ſm determinationẽ modi fruẽdi illo obiecto. Et ſi ſm determinationẽ grad[9] beatitudinis, tripl'r hoc credi poſſet. Prĩo, ꝙ ille grad[9] determinatus eſſet ſumm[9] ſimpliciter. Secundo, ꝙ eſſet gradus quidam cert[9] ex natura rei. Tertio, ꝙ determinatio talis gradus eſſet ex intentione dirigentis, ſtatuẽtis dirigere, & perducere ad talem gradũ, ita ꝙ non ad inferiorẽ neque ad ſuperiorẽ. Et ſic, cum ſint quatuor modi, quibus credi poſſet inueniri determinationem & vltimitatem in motu ad beatitudinem, diſcurrendo per ſingulos, & tres primos excludendo, quartũ cõcludit. Ac per hoc conſequentia probatur manifeſte ſic, Illud determinatum & vltimũ ad quod mouetur angelus a Deo, nõ eſt obiectũ, nec ſummus gradus habendi illud, nec aliquis certus grad[9] ex natura ipſius modi habendi tale obiectum. ergo relinquitur, ꝙ ſit certus gradus beatitudinis determinatus ex prædeſtinatione diuina. Prima pars huius aſſumpti probatur. Tũ quia obiectum commune eſt omnibus beatis. illud autem determinatum proprium eſt cuilibet. Tum, quia in beatitudine ſunt diuerſi gradus, quibus obiectum cõmunicatur diuerſis: obiectũ aũt ipſum in ſeipſo non habet iſtam diuerſitatem graduum. Secunda vero pars probatur, quia ſumma viſio cum ſit comprehenſio talis obiecti, eſt incõmunicabilis creaturæ, & ſoli Deo poſſibilis, cum requirat efficaciam infinitam, vt patet x q. 12. Tertia vero pars probatur ex hoc, ꝙ inter viſionem Dei & cõprehenſionẽ eius eſt infinita diſtantia: ac p hoc multi, immo infiniti gradus videndi Deum ſunt medij, & conſequenter modi videndi, & ſic nullus eſt determinatus modus videndi magis hic

hic q̃ ille, ad quem debeat moueri creatura rõnalis a Deo, & declaratur diſtantia infinita ex hoc, ꝙ inter quodlibet finitum & infinitum, ſunt infinita media. Conſequentia autẽ quarti modi relinquitur per ſe nota, ex ſufficientia diſtinctionis factæ. Vltima autem conſequẽtia principalis per ſe nota eſt, q̃a aſſequuto termino, vlterius tranſire non poteſt. ¶ Circa hanc rationem dubium occurrit, quoniam maior videtur falſa, vt manifeſte patet in motu cœli, qui procul dubio poſſet a Deo perpetuari, quàmuis non teneamus philoſophos dicentes ipſum de facto fore ppetuũ. Erit ergo aliquod mobile, quod non mouebitur ad aliquid determinatũ & vltimũ. Nec pbatio adducta ſufficienter ipſam pbat: qm̃ cum intentione finis certi (puta communicare bonitatẽ ſuam, vel aſſimilari bonitati diuinæ) ſtat infinitas motionis, vt Auerrois. 12. Meta. 36. cõmẽto dicit. ¶ Ad hoc dupliciter reſpõderi poteſt. Primo, ꝙ duplex eſt motus. Quidam ordinatus ad cõſequẽdam aliquam perfectionem ipſius mobilis, vel alicui[9] nobilioris ſe. Et tale mobile impoſſibile eſt moueri motu infinito: quoniam moueretur ad impoſſibile, ſ. ad conſequendum id, ad quod peruniri non poteſt, quia infinitas motus nunquam terminabitur. Quidam vero eſt motus nõ per ſe primo ordinatus ad conſequendã aliquam perfectionẽ, ſed magis ex conſequuta, ſeu naturaliter habita, aut communicata perfectione emanans: et talis motus poteſt eſſe infinitus. Nec propterea intẽtio motoris ad infinitum tendit, ſed ad aliquod determinatum extrinſecũ ab infinito motu, nõ conſequendum per motum: ſed magis aut conſeruandum, aut communicãdũ: ita ꝙ omni motui commune eſt, ꝙ intentio motoris tendit ad aliquid certũ & determinatum; quia fini cuius eſt intentio, repugnat ratio infiniti. i. nũquã haberi poſſe, quod eſt de ratione infiniti. Sed differentia inter motus eſt in hoc, quòd quidam ordinatur ad illum certum finem, vt conſequendum, quidam vero non, ſed vt conſeruãdum, aut communicãdum. Et qm̃ in propoſito ſermo erat de motu conſequutiuo ipſius finis intenti, quoniã quæſtio eſt de motu ad beatitudinem, idcirco maior S.T. cũ ei[9] probatione, & ſolida ſtat vniuerſaliter & propoſitũ infert. Nõ.n. aſſumpſit omne mobile moueri motu finito: ſed ad certum finem, quod vniuerſaliter verum eſt. Et ſi reſtringatur ad motũ per ſe primo aſſequutum, ſeu ordinatum ad conſequendum, nulla erit inſtãntia ẽt apparenter, & habetur intentum. Si vero ſimpliciter & abſolute, nihil minus habetur intentũ applicando ĩ ſubſumptis propoſitionibus pportionaliter illam certitudinem finis, puta, ſi motus requirit certum finem, ſubintelligitur quòd motus cõſequutiuus requirit certum finem cõſequendum, & ſic patet reſponſio ad obiecta. Secũdo, poſſet dici, quòd S.Th. non ſimpliciter, ſed vt theologus, aſſumpſit illam maiorem: quoniã de facto omnis motus eſt ad aliquem finem conſequendum. nam & cœlum mouetur vt impleatur numerus electorum, ſed prima rñſio ẽ ſolidior.

frui [e]. Sicut & ĩ habitib[9] acquiſitis operatio præcedens habitũ, eſt acquiſitiua habitus. Quæ vero eſt ex habitu iam acquiſito, eſt operatio iam perfecta cum delectatione. Et ſimiliter actus charitatis perfectæ, non habet rationẽ meriti, ſed magis eſt de perfectione præmij.

Ad 2[m] dicendum, ꝙ aliquid dicitur vtile dupliciter. Vno modo, ſicut quod eſt ĩ via ad finem: & ſic vtile eſt meritũ beatitudinis: alio modo, ſicut pars eſt vtilis ad totũ, vt paries ad domũ. Et hoc modo miniſteria angelorum ſunt vtilia angelis beatis, inquantum ſunt q̃dam pars beatitudinis ipſorũ. Diffundere.n. perfectionem habitam in alia, hoc eſt de ratione perfecti, inquantum eſt perfectum [c].

Ad 3[m] dicendum, ꝙ licet angelus beatus non ſit in ſummo gradu beatitudinis ſimpliciter, eſt tamen in vltimo quantum ad ſeipſum ſm prædeſtinationem diuinam. Poteſt tamen augeri [d] angelorum gaudium de ſalute eorum q̃

C per ipſorum miniſteriũ ſaluantur, ſm illud Luc. 15. Gaudium eſt angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiã agente. Sed hoc gaudium ad præmium accidentale pertinet. quod quidẽ augeri poteſt vſque ad diem iudicij. Vnde quidam dicunt, ꝙ quãtum ad præmiũ accidẽtale, etiam mereri poſſunt. Sed melius eſt vt dicatur, ꝙ nullo modo aliquis beatus mereri [d] poteſt, niſi ſit ſimul viator & comprehenſor:

D vt Chriſt[9]. qui ſolus fuit viator & comprehenſor [e]. Prædictum.n. gaudium magis acquirunt ex virtute beatitudinis, q̃ illud mereantur.

Qvæstio LXIII.

De Angelorum malitia quo ad culpã. in nouem articulos diuiſa.

Deinde conſiderãdũ eſt, quõ angeli facti ſunt mali. Et primo quantum ad malum culpę. Secundo, quantum ad malum pœnæ.

Circa primũ quærũtur nouẽ.

¶ Primo, Vtrum malum culpæ in angelo eſſe poſſit.

¶ Secũdo, Cuiuſmodi peccata in eis eſſe poſſunt.

¶ Tertio, Quid appetẽdo, angelus peccauit.

¶ Quarto, Suppoſito ꝙ aliqui peccato ppriæ volũtatis facti ſunt mali: vtrum aliqui naturaliter ſint mali.

A ¶ Quinto, Suppoſito ꝙ nõ, Vtrum aliquis eorum in primo inſtãti ſuæ creationis, potuerit eſſe malus per actũ propriæ voluntatis.

¶ Sexto, Suppoſito ꝙ non, Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapſum.

¶ Septimo, Vtrum ſupremus inter cadẽtes, fuerit ſimpliciter inter omnes angelos ſummus.

¶ Octauo, Vtrum peccatum primi angeli, fuerit aliis aliqua cauſa peccandi.

B ¶ Nono, Vtrũ tot ceciderint quot remanſerunt.

Articvlvs primvs.

Vtrum malum culpæ poßit eſſe in angelis.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ malum culpæ in angelis eſſe non poſſit. Quia malum culpæ nõ poteſt eſſe niſi ĩ his quæ ſunt in potẽtia: vt dicit in 9. Metaph *. Subiectum.n. priuatio-

C nis eſt ens in potentia. ſed angeli, cum ſint formæ ſubſiſtẽtes, non habent eſſe in potentia. Ergo in eis non poteſt eſſe malum culpæ.

¶ 2 Præt. Angeli ſunt digniores q̃ corpora cœleſtia. Sed in corporibus cœleſtibus non poteſt eſſe malum, vt Philoſophi dicunt. Ergo neque in angelis.

¶ 3 Præt. Id quod eſt naturale, ſemper ineſt. Sed naturale eſt angelis quòd moueantur motu dilectionis in Deum. [e] Ergo ab eis remo-

D ueri non poteſt: ſed diligendo Deũ non peccant. ergo angeli peccare non poſſunt.

¶ 4 Præt. Appetitus nõ eſt niſi boni, vel apparentis boni. Sed in angelis non poteſt eſſe apparens bonum quod non ſit verum bonum: quia in eis vel omnino error eſſe non poteſt, vel ſaltem non poteſt præcedere culpam. Ergo angeli nõ poſſunt appetere niſi id, quod eſt vere bonum. Sed nullus appetẽdo id quod eſt vere bonum, peccat.

E Ergo angel[9] appetendo nõ peccat.

Sed contra eſt, quod dicitur Iob. 4. In angelis ſuis reperit prauitatem.

Respon. Dicendũ, ꝙ tam angelus quàm quæcunque creatura rationalis ſi in ſua natura conſideretur, poteſt [d] peccare. Et cuicunque creaturæ hoc conuenit vt peccare nõ poſſit, hoc [d] habet ex dono gratiæ, non ex conditione naturæ. Cuius ratio eſt, quia peccare nihil eſt aliud quàm declinare a rectitudine actus, quã debet habere, [e] ſiue

320 12. q. 89. ar. 4. Et. 2. diſ. 5. q. 1. ar. 1. Et. 3. cõt. c. 108. 109. & 110. Et opuſ. 15. c. 19. & 20. lib. 9 text. 19. tom. 3.

306

¶ Super Quæſtionis ſexageſimætertiæ Articulum primum.

D. 996. Titulus clar[9] eſt. Malum ſuperi[9] declaratũ fuit, culpę contra pœnã, quod tripl'r differt &c.

D. 723. ¶ In corpore vna eſt concluſio reſpõſiua, affirmatiue. Omnis creatura

b 152

creatura rationalis in solis naturalibus constituta, potest peccare. & probatur sic. Sola virtus operatiua, quæ est sua regula operandi, non potest declinare a rectitudine actus. ergo sola volūtas diuina, non potest declinare a rectitudine actus voluntarii. Antecedens probatur ex ratione peccati in cōmuni, quia. s. nihil aliud est q̄ declinatio a rectitudine, quā debet habere actus. Et declaratur seu manifestatur hæc ratio in peccato naturæ, artis, & moris. Et declaratur exemplariter in manu, & regula incidēdi, respectu actus incisionis. Cōsequentia vero quo ad expositionem primam probatur, quia voluntas diuina nō habet superiorē, ac per hoc, est sibiipsi lex. Quo ad secundam vero, quia quælibet alia voluntas regulanda est ſm voluntatem diuinam, quod probatur. Tū, quia eius est propriū obiectum vltimus finis simpliciter. Tum qa vniuersaliter voluntas inferioris regulanda est voluntate superioris, vt patet in milite & duce, & vniuersaliter ī omnibus subordinatis voluntariis agentibus. D. 149.

¶ Circa antecedens, dubitatiuncula occurrit, qm̄ secunda exponēs illius falsa videt. s. Omnis virtus quæ non est sua regula, potest declinare a rectitudine actus: stat. n. ꝙ non sit sua regula, & tn̄ habeat ipsam immobiliter congenitā, sicut homo risibilitatem, & sic non possit declinare ab actus rectitudine.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ eiusdē rationis est, & pro eodem in proposito reputatur, virtutem aliquā esse suam regulam, vel habere eam immobiliter congenitā, quoniam hoc redit in idem. Et tantum differt in hoc, ꝙ primo modo natura virtutis operatiua esset sua regula formaliter, vel identice: secundo vero modo, esset sua regula virtualiter: vnde nihil obest proposito, quocunq; id modo accipiatur. Cōstat. n. nullam voluntatem, excepta diuina, esse tantæ perfectionis, ꝙ aut sit sua regula, aut ꝙ habeat eam congenitam ex natura, quoniam hoc includit ꝙ ex natura flueret immobilis amor omnis boni, tā naturalis quàm supernaturalis, tam cōgeniti naturaliter quàm per reuelationem ostensi: quod implicat contradictionem manifeste, quàmuis ex aliquo, gratuito Dei dono, immobilitatē talis amoris consequi possit.

¶ Ad euidentiam antecedentis scito, ꝙ fundatur super hoc, ꝙ actus rectus dicit duo, actum & rectitudinem: ac per hoc principia eius sunt duo. s. potentia operatiua, & regula. Et propterea ſm coniunctionem potentiæ cum regula, erit coniunctio actus cum rectitudine, ita ꝙ, si coniūctio est inseparabilis, etiam actus necessario erit rectus, & si coniunctio illorum principiorum est separabilis, actus etiā poterit esse nō rectus. Et similiter, si coniūctio est ex natura, actus naturaliter erit rectus, & si ex dono gratiæ, actus, stante dono, erit rectus, & non ex vi naturæ. Et propterea, ꝑ se nota est illa propositio, Virtus operatiua, quæ est sua regula, non potest naturaliter deficere a rectitudine actionis, expo-

accipiatur peccatū in naturalib⁹, siue in artificialibus, siue in moralibus. Solum autem illum actum a rectitudine declinare non cōtingit, cuius regula est ipsa virtus agētis. Si. n. manus artificis esset ipsa regula incisionis, nūquam posset artifex nisi recte lignum incidere, sed si rectitudo īcisionis sit ab alia regula, cōtingit incisionē esse rectā & nō rectā. Diuina autē volūtas sola est regula sui actu's, qa nō ad superiorem finem ordinatur. Omnis autē voluntas cuiuslibet creaturę, rectitudinem in suo actu non habet, nisi ſm quod regulatur a volūtate diuina, ad quam pertinet vltimus finis: sicut quælibet voluntas inferioris debet regulari ſm volūtatem superioris: vt voluntas militis ſm voluntatē ducis exercitus. Sic igitur in sola voluntate diuina peccatum esse non potest: in quali bet autem voluntate creaturæ potest[d] esse peccatum, secundum cōditionem suæ naturæ.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ in angelis non est potētia ad esse naturale. est tamē in eis potentia ſm intellectiuam partem ad hoc ꝙ conuertatur in hoc vel in illud. Et quantum ad hoc potest in eis esse malum.

Ad 2m dicendum, ꝙ corpora cœlestia non habent operationem nisi naturalem. Et ideo sicut in natura eorum non potest esse corruptionis malum, ita nec in actione naturali eorum potest esse malum inordinationis. Sed supra actionē naturalem in angelis est actio libe-

F ri arbitrii, secundum quam contingit in eis esse malum.

Ad 3m dicendum, ꝙ naturale est angelo, ꝙ conuertatur motu dilectionis in Deū, ſm quod est principium naturalis esse[c]. Sed ꝙ conuertatur in ipsum secundum quod est obiectum beatitudinis super-

G naturalis: hoc est ex amore[d] gratuito, a quo auerti potuit peccando.

Ad 4m dicendū, ꝙ peccatū mortale[d] in actu liberi arbitrii cōtigit esse dupl'r. Vno modo ex hoc ꝙ aliquod malū eligit: sicut homo peccat eligendo adulterium, qđ ſm se est malum. Et tale peccatū semper procedit ex aliqua ignorantia vel errore. Alioquin, id quod ē malū, [d] nō eligeretur vt bonū. Errat quidem adulter in particulari, eligens hanc delectationē inordinati act⁹

H quasi aliquod bonū ad nunc agendum, propter inclinationem passionis aut habitus: etiam si in vniuersali non erret, sed verā de hoc sententiā teneat. Hoc autem modo in angelo peccatū esse non potuit: quia nec in angelis sunt passiones: quibus ratio aut intellectus liget, vt ex supradictis patet[e]: nec iterū primum peccatum habitus procedere potuit ad peccatum inclinās.

I Alio modo contingit peccare per liberum arbitrium, eligendo aliqd quod ſm se est bonum, sed non cū ordine debitæ mēsuræ aut regulę: ita ꝙ defectus inducens peccatum sit solum ex parte electionis, quæ non habet debitū ordinem nisi ex parte rei electę: sicut si aliqs eligeret orare, nō attēdens ad ordinem

F nendo ly est sua regula, vt diximus.

¶ Circa consequentiam aduerte duo. Primum est, quòd non intendimus solam voluntatē diuinam absolute, excludēdo omnia alia agentia, esse regulam sui actus, sed inter voluntates sola ipsa est regula sui actus, ita quòd dictio exclusiua, nō excludit omnem aliam virtutē operatiuam, sed tantum omnem aliam voluntatem. Quoniam naturaliter virtutes naturales declinare non possunt a rectitudine sui actus, suntq; sibi ipsis agendi regulæ. Secundum est, quòd non intendimus ꝙ quælibet alia voluntas possit deficere in quolibet suo actu voluntario, quoniam angelus in puris naturalibus respectu obiectorum naturalium, non potest deficere, sed ꝙ omnis alia voluntas potest in aliqua sua actione deficere: hoc enī sufficit ad hoc, ꝙ possit peccare.

¶ Circa probationē illius exponentis, Quælibet alia voluntas non est sua regula, quia ordinat ad vltimum finem, qui pertinet ad voluntatem diuinā, & quia habet superiorē, dubiū occurrit. Quia si ista ratio est efficax, concludit, quòd omne agens ſcđm, pôt naturaliter deficere in sua actione, quoniā habet superius, & ordinatur ad finē vltimum simpliciter &c. quod tamen Sanct. Tho. negat.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ista rō est efficax nō in omni agente, sed in voluntario: nec in omni operatione voluntaria, vt dictū est, sed aliqua: ita quòd optime infert. ergo voluntas omnis secūda, potest in aliqua operatione deficere. Et ratio diuersitatis est difformitas ordinis ad vltimum finem, & disparitas regularum operationis liberæ & naturalis. Operatio nanque naturalis ordinatur ad vnum, mediante quo respicit Deum, vt vltimum finem naturalis esse. Et ideo ad regulandum eam, sufficit ratio illius vnius boni, quam cum particulare bonum ponat, non inconuenit connaturalem esse alicui creaturæ. Operatio vero libera potest in omne bonū, ac per hoc, ordinatur ad vltimum finem in seipso, & prout est finis naturalis & supernaturalis. Et ideo ad regulandum eam, exigitur ratio omnis boni, quam constat non posse connaturalē esse creaturæ, quia sic ex vi naturæ haberet omne bonū simpliciter, quis posset superaddi naturæ ex gratia. Quia ergo volūtas ordinatur in finem vltimū in seipso, vt supernaturalis est, cuius ratio soli voluntati diuinæ est cōnaturalis: hoc. n. importāt illa verba textus, ad quā pertinet vltimus finis, & quia sic habet superiorē, ideo ex hoc optime infertur. ergo non est sua regula: sed regulatur diuina voluntate. Hæc autē non conueniunt agentibus naturalibus nec voluntariis omnibus respectu naturalium obiectorum: quare &c.

¶ Super

¶ Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum secundum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore est vnica distinctio bimembris, & tres conclusiones responsiuæ: prima iuxta primum membrum, & aliæ iuxta scđm. Distinctio est de mō essendi peccati in aliquo: dupliciter. n. cōtingit. s. ſm reatum, aut ſm affectū. Et vocatur ſm affectū. i. formaliter. Secūdum vero reatū. i. ſm obligationem ad pęnam illius peccati, quæ obligatio ē effectus maculę, quę est formaliter peccatū remanens. Et qm̄ nemo obligatur seu reus est pro peccato cuius non est causa, esse ſm reatū, vt distinguitur contra esse ſm affectū, est esse in eo causaliter. Prima cōclusio ē, Omnia peccata possunt esse in angelis ſm reatū. Secūda cōclusio est, ſm affectum in angelis primum peccatum nō potest esse aliud q̄ supbia. Tertia est, ſm affectum potuit consequēter in angelis esse peccatū inuidiæ. Prima cōclusio probatur, quia possunt īducere homines ad omnia peccata. Secūda vero sic: primum peccatū fuit in affectione deordinata ad bona spiritualia. ergo fuit in non subiectione superioris regulæ. ergo non fuit nisi superbia. Antecedens probatur, qa angelus non potest affici nisi ad bona spiritualia, quod ꝓbatur, quia nihil afficitur nisi ad conueniens quodam modo naturæ suæ. Prima vero cōsequentia probatur, quia in affectione ad spiritualia nō cōtingit aliter peccare, nisi quia superioris regula non seruatur. Secunda autem consequentia probatur: ex eo ꝙ non subdi superiori, superbię est. Tertia cōclusio probatur quo ad duo singillatim, primo, quo ad posse: secundo, quo ad modū quo fuit. primum. s. ꝙ potuit consequenter ibi esse inuidia, probatur. quia eiusdē rationis est tendere in bonum, & reniti opposito, qđ est actus inuidiæ, quia inuidus dolet de bono alterius, inquantum impeditiuum proprii, quod amat. Secundum. s. quomodo inuidit, manifestatur sic. Angelus malus affectauit excellentiam singularem. ergo doluit de bono hominis, & de excellentia diuina. Antecedēs probatur, quia non aliter potuisset habere ibi locum inuidia. Cōsequentia vero manifestatur ex eo, ꝙ singularis excellētia cessat, & ex excellentia cōmunicabili homini, & ex excellētia diuina.

¶ Circa rationem adductam pro secunda conclusione, dubiū occurrit ex duplici capite. Primo, ex eo quòd hic assumitur. s. quòd immoderatus affectus ad spiritualia, non potest esse aliud peccatum nisi superbia. Secundo, ex ratione adducta ad probandum hoc. s. affectus ad spiritualia non est malus, nisi quia declinat a regula superioris, ergo est superbia. Contra primum. n. obstat Tū, quia multa videtur esse uitia habentia pro obiecto bonum spirituale. Tum, quia appetitus immoderatus boni spiritualis delectabilis, vt sic, ad luxuriā magis reduci videtur, q̄ ad superbiam. Vnde Sco. in. 2. di. 6. q. vl t. ponit ꝙ appetitus quo angelus inordinate cōcupiuit beatitudinē ad luxuriā magis reducit, qa est appetitus nō excellētiæ: sed delectabilis. Cuius signū adducit, ꝙ pctm̄

A quo inordinate delectatur quis in speculatione conclusionis geometricæ, ad luxuriam reducitur. Contra secūdū vero obstat, quia sic sequeretur ꝙ omnis inordinata affectio ad quodcunq; bonū, esset superbia, quoniam nulla affectio ad bonum quodcunque, habet rationem mali: nisi quia Dei regula non seruat in tali affectu, & sic, & luxuria & auaritia essent superbiæ species. Lib.14.c.3. a med.to.5

¶ Circa secundam conclusionem occurrit dubium non dissimulādum, quia videtur contrariari dictis in præcedēti articulo, in responsione ad quartum, vbi dixit S. T. ꝙ peccatū angeli fuit ex parte electionis, & non ex parte rei electę. Nūc vero dicitur, quòd est peccatum superbiæ. Si enim fuit peccatum superbiæ. ergo elegit non subiici Deo. ergo peccauit ex parte rei electæ. Et tenet consequentia prima, ex differentia inter superbiam & alia peccata, in hoc quòd auersio a diuina regula in aliis peccatis inuenitur ex consequenti, in superbia autem per se, ex hoc ipso. s. quòd superb⁹ non vult Deo & eius regulis subiici, vt expresse dicit S. T. in secunda secūdæ q. 162. ar. 6. & 7. Preterea hic dicit, quòd angelus appetiit excellentiam singularem. ergo peccauit ex parte rei electæ.

¶ Circa secundam conclusionem occurrit dubium secūdo, quid fuit illud bonū spirituale appetitū in primo peccato angeli. An scilicet, fuerit ipsemet, vt amatus a seipso puro amore amicitiæ: an beatitudo vt desiderata sibi, vel quod idem est, ipsemet vt concupita est sibi beatitudo. Et est occasio dubitādi, quoniam apud S. T. non inuenitur aliter primum angeli peccatum, nisi per inordinatum affectum sui, vt beatificabilis. Apud Scotū vero loco allegato habetur, quòd ibi fuerunt duo peccata, primum superbiæ deordinans amorē amicitiæ erga seipsum: scđm luxuriæ, deordinans amorem concupiscentiæ, quo sibi beatitudinem concupiuit. Et eius ratio est, quia inordinata concupiscen-

E tia necessario supponit inordinatam amicitiam, quoniam quem tantum inordinate amo, illi inordinata concupisco.

¶ Circa modum assignatum vltimæ conclusionis, dubium occurrit, quoniam falsum videtur, quòd non aliter potuit esse inuidia, nisi affectata excellentia singulari. Potest enim inuidus dolere de bono alterius non solum inquantum impedit eius singularitatem, sed etiam inquantum impedit quancunque aliam conditionē affectati boni, puta delectationē, liberū vsum, & alia huiusmodi, & si sic est, videt magnā pati calumniā ꝓcessus S. T.

¶ Ad primam dubitationem dicitur, quòd non est mens Sancti Thó. dicere simpliciter, quòd circa spiritualia non contingit inordinate affici, nisi superbe. cum constet circa eadem, posse esse vitium superbiæ oppositum, tanquam extremum alterum, & humilitati tanquam virtuti mediæ, quoniam opposita habent fieri circa idem. Sed mens sua est, quòd primo circa affectum spiritualium, non peccatur nisi superbe. Quoniam cum proprium obiectum superbiæ sit excellens, non quomodocunque aut qualitercunque, sed excellens mensurans a Deo

ab ecclesia institutum. Et huiusmodi peccatum nō præexigit ignorantiam, sed absentiam solum cōsiderationis eorum, quæ cōsiderari debent. Et hoc modo angelus peccauit conuertendo se per liberum arbitriū ad propriū bonū, absq; ordine ad regulā diuinæ voluntatis.

B

Articvlvs II.

Vtrum in angelis possit esse tantū peccatum superbiæ & inuidiæ.

Ad secundum sic procedit. Videt, ꝙ ī angelis nō possit esse solum peccatū superbiæ & inuidiæ. In quęcunque. n. cadit delectatio alicuius peccati, potest cadere peccatum illud. Sed dæmones delectantur etiam in obscœnitatibus carnalium peccatorum, vt Aug. dicit 14. de Ciuit. Dei.* Ergo in dæmonibus etiam peccata carnalia possunt esse.

C

¶ 2 Præt. Sicut superbia & inuidia sunt peccata spiritualia, ita accidia & auaritia, & ira. Sed spiritui conueniunt peccata spiritualia, sicut & carni peccata carnalia. Ergo nō solū supbia & inuidia ī angelis esse potest: sed etiā accidia & auaritia.

¶ 3 Præt. Secundum Greg*. in moralibus, ex superbia nascunt plura vitia, & similiter ex inuidia. Posita autē causa ponitur effectus. Si ergo supbia & inuidia in angelis esse possunt, pari ratione & alia vitia in eis esse possunt.

D

Sed contra est, ꝙ Aug. dicit 14. li. de Ciuit Dei*, ꝙ angelus nō est fornicator, aut ebriosus, neque aliquid huiusmodi. Est tamen superbus & inuidus.

Respon. Dicendū, ꝙ peccatum aliquod, in aliquo esse pôt dupliciter. Vno modo ſm reatum: alio modo ſm affectum. Secundum reatū quidē, omnia peccata in dæmonibus esse contingit, quia dum homines ad omnia peccata inducūt, omnium peccatorum reatū incurrunt. Secundum affectum vero, illa solum[d] peccata in malis angelis esse possunt, ad quæ cōtingit affici spiritualē naturā. Spiritualē autē naturā affici, nō contingit ad bona q̄ sunt propria corpori, sed ad ea q̄ in rebus spiritualib⁹ inueneri possunt. nihil. n. afficitur nisi ad id, qđ suę naturę potest esse quodāmodo cōueniens. In spiritualibus autem bonis, non potest esse peccatum dum aliquis ad ea afficitur, nisi per hoc quòd in tali affectu superioris regula non seruatur: & hoc est peccatum superbiæ, non subdi superiori in eo quo debet. Vnde peccatū primū angeli, nō pôt eē aliud q̄ superbia. Sed cōsequēter potuit in eis esse etiā inuidia. Eiusdē. n. ratio nis est, ꝙ affectus tēdat in aliqd appetendum, & quòd renitatur opposito. Inuidus autem ex hoc de bono alterius dolet, inquantum bonum alterius æstimat sui boni impedimentum. Non autem bonū alteri⁹ poterat æstimari īpedimētū D. 150. 421. 444.

2.di.5.q.1. ar.3.Et di. 21.q.1.ar. 1.cor.Et 3. con.c.109. de mal. q. 16.ar.2.4.

Li.14.c.3. a med.to.5

Ps.31.Moral.c.31.

a Deo præfixam vt ſic·ita ꝙ in quacunq; re excellentia menſuræ vt a Deo taxatur, eſt proprium obiectũ ſuperbiæ. Bona vero ſpiritualia cum ſecundum ſe exceſſiua eſſe non poſſint, quoniam quanto maiora habentur, tanto meliora ſunt, & conſequenter ſecundum ſe amari nimis, non poſſunt, conſequens eſt, vt ex hoc primo habeant rationem vitioſi appetibilis, ex quo primo habent rationem excedentis, & incommenſurati alicui: hoc autem conſtat eſſe diuinam diſpenſationem & regulam. Et propterea affectus prim⁹ inordinatus ad ſpiritualia, ſuperbia rationabiliter eſt tendẽs in id, vnde primo habẽt ſpiritualia rationẽ vitioſi appetibilis. Notanter autẽ vtitur S. T. vocabulo affectionis, inſinuans per hoc quòd primum peccatum oportuit eſſe actum volitionis, qui fertur in bonum vt ſic, & non actum nolitionis, qui reſpuit malũ vt ſic. Vnde ad primam obiectionẽ in oppoſitũ dicitur, quòd quàmuis in affectu ſpiritualium poſſint eſſe plura vitia, primum tamen oportet eſſe ſuperbiã. Vitium enim ſibi oppoſitum cum tendat in vilius ipſo appetente, aut in angelis reſpectu ſpiritualium omnino locum nõ habet, aut primum locum habere non potuit: quoniam longe ſimilius eſt naturæ tam excellenti appetere aliquid ſupra ſe q̃ infra, cum etiam omnibus inditum naturaliter videatur, ad magna tẽdere. Vitia autem cetera circa ſpiritualia, aut cõſiſtunt circa nolle, & ſic non potuerunt eſſe prima, vt odium & inuidia, & huiuſmodi, aut oriuntur ex affectu ſuperbiæ, vt inanis gloria, & conſequenter non poſſunt eſſe prima. Nec obſtat appetitus ad delectabile vt ſic, quem obiicit Sco. Tum, quia ſicut delectabile non poteſt eſſe primum appetitum: ſed appetitus delectabilis ſequitur naturaliter appetitum cõuenientis: ſicut ipſa delectatio eſt quies in bono conuenienti coniuncto, ita prima deformitas in appetitu alicuius obiecti, non eſt deordinatio appetitus delectabilis, ſed illius boni, ad quod conſequitur ratio delectabilis. Tum, quia inordinata affectio ad delectabile, nullum ſpeciale vitium conſtituit: ſed ſpectat ad eadem vitia quæ reſpiciunt illa bona delectabilia. Ita quòd inordinata affectio ad delectari in cibo, in potu, in venereis, in honoribus, in poteſtate, in diuitiis, in ſcientia, & in aliis, non ſpectant ad vnum vitium, nec quælibet earũ conſtituit ſeorſum aliquam ſpeciem vitii: ſed ſingulæ ad illas vitii ſpecies pertinent, quæ obiecta, puta poteſtatem, ſcientiam, potum, cibum &c. inordinate reſpiciunt: quemadmodum per oppoſitum ordinate delectari in aliquo bono non conſtituit vnam aut plures virtutes: ſed eſt conditio ſequens ſingulas. Iuſtus enim ordinate delectatur in bono ad alterum. Tẽperans vero in bono ſenſibili moderato, & ſic de aliis. Vnde ponere luxuriam velut vitium generale ad delectabile vt ſic, voluntarium videtur. Et quòd dicitur de inordinata concluſionis geometricæ delectatione, reſpõdetur, ꝙ ſpectat ad illud vitium, ad quòd ſpectat ratio boni apprehenſi fundantis delectabile quicquid ſit illud: non enim contingit aliter delectari. Tum, quia ipſemet Scotus fatetur, ꝙ ſi excellentia appetitur, appetitus talis delectabilis ad ſuperbiã, nõ ad luxuriã ſpectat. Ex hoc.n. habeo duo. Primo, id quod nũc dictum eſt, ſ. ꝙ inordinata affectio alicuius delectabilis ſpectat ad idem vitium ad qđ ꝑtinet inordinata affectio ſui fundamẽti: ſicut inordinata affectio ad delectari in excellẽtia, ſpectat ad inordinatũ appetitũ excellentiæ, q. a ad ſuperbiã. Secũdo, ꝙ appetitus beatitudinis nõ fuit luxuria: ſed ſupbia, q. a fuit appetitus inordinatus excellẽtiæ propriæ: qm̃ beatitudo eſt ſtatus oĩum bonorũ aggregatione pfectus, & ſic appetendo beatitudinẽ, appetiit primo excellentiã, in qua plurimum conſiſtere credimus beatitudinem. Et præterea

D.1061.

boni affectati per angelum malũ, niſi inquantum affectauit excellentiam ſingularem: quæ quidem ſingularitas per alterius excellẽtiam ceſſat. Et ideo poſt peccatum ſuperbiæ, conſecutum eſt in angelo peccante malum inuidiæ, ſm qđ de bono hominis doluit: & etiã de excellentia diuina, ſm qđ eo Deus contra voluntatem ipſius diaboli vtitur in gloriam diuinam.

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ dæmones nõ delectantur in obſcœnitatibus carnaliũ peccatorũ, quaſi ipſi afficiantur ad delectationes carnales. Sed hoc totum ex inuidia procedit, ꝙ in peccatis hominum quibuſcunquæ delectantur, inquantum ſunt [d] impedimenta humani boni.

Ad 2m dicendum, ꝙ auaritia, ſm qđ eſt ſpeciale peccatum, eſt immoderatus appetitus rerum temporaliũ, quæ veniunt in vſum vitę humanæ, quæcunque pecunia ęſtimari poſſunt: & ad iſta non afficiuntur dæmones: ſicut nec ad delectationes carnales. Vnde auaritia proprie ſumpta, in eis eſſe non poteſt. Sed ſi auaritia dicatur omnis ĩmoderata cupiditas habẽdi quodcunque bonum creatum, ſic auaritia cõtinetur in ſuperbia quæ eſt in dæmonibus. Ira vero cum G quadam paſſione eſt, ſicut cõcupiſcentia. Vnde ipſa in dæmonibus eſſe non poteſt niſi metaphorice. Accidia vero eſt quædam triſtitia, qua homo reddit tardus ad ſpirituales actus propter corporalem laborẽ, qui dæmonibus non competit. Et ſic patet ꝙ ſola ſuperbia & inuidia, ſunt pure ſpiritualia peccata, quæ dæmonibus competere poſſunt: ita tamen, quòd inuidia non ſumatur pro paſſione: ſed pro voluntate renitente bono alterius.

H Ad 3m dicendum, quòd ſub inuidia & ſuperbia, prout in dæmonibus ponuntur, comprehenduntur omnia peccata quæ ab illis deriuantur.

F nulla maior excellentia ipſa fœlicitate ẽ, quæ omnis appetibilis excellentiã ſummumq; gradum in ratione ſua claudit. alias beatitudo vltimi finis rationem non haberet.
¶ Ad id vero quod obiicitur ex alio capite, dicitur, ꝙ bonum aliquod appeti, non ſeruata ſuperioris regula, dupliciter contingit, ſcilicet, per ſe. i. ꝙ ꝑ ſe deſpiciat ſuperioris regula. Alio modo ex conſequenti, ſeu per accidens. Et primo modo infertur ſuperbia, cuius proprius actus eſt cõtemptus ſuperioris: ſecundo modo commune eſt cæteris vitiis digredi a diuina regula.
¶ Ad primum contra ſecundam concluſionem dicitur, ꝙ procuͤldubio aſpernari ſuperiorem, ꝑ ſe conuenit ſuperbiæ & cæteris ex conſequenti. Sed quia tale per ſe cõtingit dupliciter, ideo vniuerſaliter loquendo, tribus modis fit ſuperioris regulæ contẽptus. Primo obiectiue, & modaliter ſimul. Et in hoc conſiſtit ſupremus grad⁹ ſuperbiæ, quo eligitur non ſubiici Deo & vt res electa, & vt modus ipſius electionis, namq; ipſamet electio non regulatur diuina tũc regula. Secundo fit modaliter & ex conſequenti: & in hoc conſiſtit auerſio cæterorũ peccatorum mortalium, quoniam dum tendunt ad ſua obiecta, concomitatur auerſio a diuina regula. Tertio fit modaliter & per ſe, & in hoc conſiſtit ratio ſuperbiæ, dum ad ſecundum ſe bona tendit ſuperbe. Ex eo nãq; ꝙ talis appetitus eſt ad bonum, ſequitur, quòd ex obiecto non redundet deformitas in actu, ac per hoc non comitatur auerſio. Et ex eodẽ patet, quòd auerſio tunc non I concurrit obiectiue tanquam res electa. Ex eo vero quòd in bona ſuperbe tendit, ſequitur quòd ibi interueniat nõ ſubiectio diuinæ regulæ vt modus ipſius appetitionis, & quòd voluntarie ibi interueniat talis modus: alioquin peccatum nõ eſſet. Et ſi his adiungas, quòd non ex paſſione, aut ignorantia, aut infirmitate hic aduenit modus, reſtat vt per ſe inueniatur nõ ſubiectio iſta. & ſic auerſio eſt per ſe volita: non vt obiectũ volitionis: ſed vt modus eiuſdẽ. & hoc modo fuit peccatum angeli, ſuperbia. Nec requiritur ad per ſe volitũ, vt priuatiuum modũ electionis, quòd ſit cognitum actu, quoniam hæc eſt conditio voluntarii obiectiue: ſed ſufficit quòd potuerit cognoſcere & vitare illud, ſi voluiſſet, & voluntarie non vtatur eius oppoſito. ſ. regula. Cum ergo dicit S.T. quòd ſuperbia eſt auerſio per ſe, ex hoc quòd non vult Deo & eius regulæ ſubiici: intelligendum eſt obiectiue, vel modaliter. Sufficit enim ad peccatum ſuperbiæ, quòd nõ per aliud, ſed mere voluntarie aſpernetur quis diuinam regulam vt modũ K ſuæ electionis, ideſt pure & voluntarie eligat nõ vtens diuina regula. & ad hoc ſufficit in intellectu incõſideratio regulæ. Et quoniam hæc omnia cõcurrunt in peccato angeli, vt ex dictis patet, ideo optime dictum eſt, quòd peccatum fuit ſuperbia. Ad ſecundum dicetur inferius in articulo ſequenti.
¶ Ad ſecundum dubium dicitur, quod cum amare ſit velle bonũ alicui: non video quomodo poſſet eſſe amor amicitiæ ſiue ad ſe, ſiue ad alterum purus, ideſt abſque aliqua concupiſcentia. Amicum enim amare, eſt velle eum habere ad minus ea quæ habet, & ſimiliter amare ſeipſum, eſt ſibi velle ſeipſum ad minus. Vnde ſuperius cum author quæſiuit: quomodo angelus amet ſe, pro tãto dixit amare ſe naturaliter vel electiue, pro quãto aliquod bonum ſibi naturaliter vel electiue vult. Et propterea ad quæſitum dicẽdum eſt, quòd quæſtio ſupponit falſum, quòd angelus amet ſe pura amicitia. talis enim amor non videtur poſſibilis. Et rurſus, ſi admitteretur, oporteret mõſtrare, quomodo abſque digreſſione ad concupiſcentiam aliquam peccatum eſſet. Ex parte nãque obiecti, peccatum non eſt, ex parte vero modi amãdi peccatũ non

nõ video, niſi quia nimis ſe amaret. Quod ad hoc reducitur, ꝙ aliquid ſibi vult, ꝙ ei non conuenit, qđ eſt concupiſcere, puta ꝙ tantũ ſe amet, vt non curet de diuina beatitudine: hoc.n. eſt velle ſibi ſufficientiam ad beatitudinem. Vnde diſtingui poteſt, non curando de veritate membrorum in rerum natura, ꝙ amor amicitiæ ad ſeipſum dupliciter contingit. Vno modo, ĩ ſua puritate, & ſic non fuit primum peccatũ angeli. Alio modo, vt ratio eſt concupiſcẽdi ſibi aliqđ, & hoc modo primum peccatũ angeli fuit ex nimio amore ſui: ſed ille nimius amor ex hoc primo habuit rationem exceſſiui, ꝙ fuit ratio cõcupiſcẽdi ſibi beatitudinem ſupra ſe. Et per hoc patet reſponſio ad fundamẽtũ Scoti: diſtinguendo, ꝙ inordinatam concupiſcẽtiam prouenire ex inordinata amicitia cõtingit dupliciter. Primo, ꝙ illa amicitia in ſe abſolute ſit mala, & ex eius malitia fiat mala concupiſcentia, & hoc modo non contingit in propoſito. Alio modo, ꝙ ſimul & vna numero in ordinatione vtrunq; deformetur: ſed vnum ſit ratio alterius. Nec prius natura vnum ſit đforme q̃ alterũ, ſed ſit quaſi pri⁹ origine formali tm̃: ita ꝙ amicitia non vt prior in ſe, ſed vt ratio concupiſcendi ſit primo mala & inordinata, quia. ſ. eſt inordinata ratio concupiſcẽdi. Et ſic accidit in peccato angeli: ac per hoc primum eius peccatum fuit amor, vnus & idem numero cõcupiſcentiæ & amicitiæ, ſi tamen amor dici debet appetitus ardui.
¶ Ad tertiam dubitationem breuiter dicitur, ꝙ ratio S. T. nõ affert ſolam ſingularitatem pro ratione inuidiæ: ſed totum coniunctum. ſ. excellentiam ſingularem, & propterea ex vtroq; eorũ poteſt ſumi ratio inuidiæ. Vnde & ipſe dolorem de excellentia humana intulit ex ſingularitate: dolorem vero de excellentia diuina, intulit potius ex excellentia appetita, eius enim proprium eſt dolere de poteſtate deprimẽtis. Et per hoc patet rñſio ad obiecta.

322

Articvlvs III.

Vtrũ diabolus appetierit eſſe ut Deus.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ diabolus nõ appetierit eſſe ut Deus. Illud.n. ꝙ non cadit in apprehenſione, nõ cadit in appetitu: cum bonum apprehenſum moueat appetitũ vel ſenſibilem, vel rationalẽ, vel intellectualẽ, in ſolo.n. huiuſmodi appetitu cõtingit eſſe peccatum. Sed creaturã aliquã eſſe æqualem Deo non cadit in apprehenſione: implicat.n. contradictionẽ, quia neceſſe eſt finitum eſſe infinitũ, ſi æquatur infinito. Ergo, angelus non potuit appetere eſſe vt Deus.

¶ 2 Præt. Illud qđ eſt finis naturæ, abſque peccato appeti poteſt. Sed aſſimilari Deo eſt finis in quem tẽdit naturaliter quęlibet creatura. Si ergo angelus appetijt eſſe vt Deus, nõ per æqualitatẽ, ſed ꝑ ſimilitudinẽ, videtur ꝙ ĩ hoc nõ peccauerit.

¶ 3 Præt. Angelus in maiori plenitudine ſapientiæ conditus eſt q̃ homo. Sed null⁹ homo niſi omnino amẽs, eligit eſſe æqualis angelo nedum Deo: quia electio non eſt niſi poſſibiliũ, de quibus eſt cõſiliũ. Ergo multo minus peccauit angelus appetendo eſſe vt Deus.

Sed contra eſt qđ dicit Iſaie. 14. cap. ex perſona diaboli: Aſcendam in cœlum & ero ſimilis altiſſimo. Et Aug*. dicit in lib. de quæſtionibus vet. teſt. ꝙ elatione inflatus, voluit dici Deus.

Respon. Dicendum, ꝙ angel⁹ B abſque omni dubio peccauit appetendo eſſe vt Deus: ſed hoc poteſt intelligi dupliciter. Vno modo per æquiparantiã: alio modo, per ſimilitudinem. Primo quidẽ modo, nõ potuit appetere eſſe vt Deus: quia ſciuit hoc eſſe ĩpoſſibile naturali cognitione. nec primũ actum peccãdi in ipſo pręceſsit vel habitus, vel paſsio ligãs cognoſcitiuã ipſi⁹ virtutẽ[c], vt in particulari deficiens C eligeret impoſſibile, ſicut ĩ nobis interdum accidit. Et ideo dato: ꝙ eſſet poſſibile, hoc eſſet cõtra naturale deſideriũ: eſt.n. vnicuiq; naturale deſideriũ ad cõſeruãdũ ſuũ eſſe[c]. quod nõ cõſeruaret ſi trãſmutaretur ĩ alterã naturã. Vnde nulla res q̃ eſt in inferiori gradu naturæ, põt appetere ſuperioris naturæ gradũ, ſicut aſinus nõ appetit eẽ equus: quia ſi transferretur in gradũ ſuperioris naturæ, iam ipſum nõ eſſet. Sed in hoc imaginatio decipitur: quia.n. homo appetit eſſe ĩ altiori

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimætertiæ Articulum tertium.*

Titulus clarus eſt.
¶ In corpore tria principaliter facit. Primo, proponit cõcluſionem reſponſiuam quæſito in communi affirmatiue. Secundo, E in ſpeciali oſtendit quale fuit primum peccatum angeli. Tertio, oſtendit hoc idem, in ſecundario eius peccato.
¶ Quo ad primum concluſio eſt, Angelus peccauit appetendo eſſe vt Deus.
¶ Quo ad ſecundum, quatuor principaliter dicit, tractãs tria mẽbra reſultantia ex diſtinctione & ſubdiſtinctione huius appetibilis. ſ. eſſe vt Deus. Diſtinguitur.n. in modum æqualitatis, & aſſimilationis. Et hic ſubdiſtinguitur penes aſſimilationẽ in eo, quo natũ eſt aliquid aſſimilari, & penes aſſimilationem eius in quo non poteſt aliquid aſſimilari. i. penes cõicabile & incõicabile illi creaturæ. & ſic reſtant tria mẽbra diſcutiẽda. Et primo, iuxta primũ quidẽ ponit cõcluſionẽ negatiuã. Angelus nõ appetiit eſſe vt Deus per æqualitatẽ. Et probat eã dupliciter, primo ſic. Impoſſibile naturaliter cognitũ nõ eligitur ab appetẽte, cuius virt⁹ cognoſcitiua nullo habitu aut paſsione, impeditur. Sed eſſe vt Deus per æqualitatẽ reſpectu primæ electionis angelicæ eſt huiuſmodi. ergo. Patet minor, quia primũ peccatũ non præceſsit ali

A qua talis paſsio. Secundo ſic. Vnicuiq; ineſt naturale deſideriũ ad conſeruandum ſuum eſſe. ergo contra naturale deſideriũ cuiuſq; eſt appetere gradũ altioris naturæ. ergo impoſsibile eſt quòd angelus inferior appetat eſſe æqualis Deo, aut etiã angelo ſuperiori. Prima conſequentia probatur, primo ex eo quòd eſſe in gradu naturæ ſuperioris, habet neceſſario annexũ non eſſe ſubiecti appetentis. Deinde excluditur obiectio, qua quis poſſet dubitare de hoc, ex appetitu quem experimur ĩ nobis ad habendas conditiones aliarum naturarum & conſiſtit excluſio in hoc, quòd appetitus iſte, eſt ad conditiones accidentales, quas nobis volumus ſaluis ſubſtantiis, & nõ ad ſubſtantiales, q̃uis imaginatio nõ diſcernẽs inter hæc, q̃nq; fallat. Scđo, tractat mẽbra ſubdiſtinctionis ĩ cõi, oſtẽdẽs q̃uo ĩ eis accidit peccatũ, ĩ altero quidẽ, ꝙ eſt ſecũdũ totius diſtinctionis mẽbrũ ex parte modi: in altero vero ex parte obiecti appetiti. Tertio, in ſpeciali iuxta hæc mẽbra rñdet q̃ſito vna cõcluſione diſiunctiua. Angelus peccauit appetendo eſſe vt Deus, quo ad hoc, quòd eſt quieſcere in naturali ſibi fine, vel quo ad hoc, quòd eſt habere beatitudinẽ illã ſupernaturalẽ virtute propria. Et declarat pri-
D mã partẽ pertinere ad tertiũ membrũ, diſtinguẽdo propria Dei, duo. ſ. nulli ſubeſſe ſimpliciter, & excludẽdo hoc ab appetitu angeli, quia implicat nõ eſſe appetẽtis, & nulli ſupernaturali ſubeſſe fini, & hoc appetiit. Secunda uero pars Anſel. authoritate firmatur. Quarto, reducit partes ambas ad tertium mẽbrum, quia ſecunda pars videbatur magis ꝑtinere ad ſcđm. Tertio principaliter quo ad ſecundariũ peccatũ angeli. Angelus ſecundario peccauit appetendo aſſimilari Deo in principatu ſuper alia, quia id quod eſt per ſe, prius & cauſa eſt eius; quod eſt per aliud.
¶ Circa primã concluſionẽ dubiũ occurrit dupliciter, primo circa primã rationem, deinde circa ſecundam. Scotus.n. in. 2. diſt. 6. q. 1. multipliciter probare nititur, ꝙ voluntas perfecta poteſt eſſe reſpectu impoſſibiliũ. Tum, quia odio habẽs Deũ, vult ipſum nõ eſſe, ex. 3. Rhetorico. Tũ, quia voluntas põt vti fruẽdis & frui vtendis, apud Aug. lib. 83. q. ac ꝑ hoc, põt frui ſe: ac per hoc velle ſibi ſummum bonum. & tenet iſta vltima ſequela: quia eiuſdem rõnis eſt, velle ſibi frui paſſiue, & ſummã bonitatẽ, qm̃ ſola ſumma bonitate fruendũ eſt. Tũ, quia voluntas ſm vtrũq; actũ amãdi. ſ. amore amicitiæ & concupiſcentiæ, habet totũ ens pro obiecto. Propterea ſoluens rõnẽ S.T. diſtinguit ꝙ electionis nomine, duo poſſumus intelligere. ſ. vel actũ voluntatis efficacem. i. conſequentem concluſionem conſilii, & talis non poteſt eſſe impoſſibilium, vel actum voluntatis conſequentem plenam apprehenſionem obiecti, & talis poteſt eſſe impoſsibilium.
¶ Secundũ dubiũ, eſt contra ſecundã rõnẽ, ab eodẽ ibidẽ motũ, eo ꝙ rõ illa dupliciter deficit. Primo, quia voluntas põt velle antecedens abſq; volitione cõſequẽtis, quẽadmodũ etiã intellectus põt intelligere vnũ ſine alio. Secũdo deficit, quia ſecus eſt de voluntate ordinata, & ſecus de inordinata. hæc.n. põt acceptare antecedens abſq; cõſequenti intrinſeco vel extrinſeco, q̃uis illa nõ poſsit. Videtur quoq; mihi aliũ pati defectũ. Nã rõ ſupponit id, qđ eſt cõtra deſideriũ naturale nõ poſſe appeti, cũ tñ conſtet hoc nõ eſſe verũ, niſi loquẽdo de per ſe appetibili. Cõtingit.n. ꝑ accidẽs, velle cõtra naturale deſideriũ, vt patet in interficientibus ſe.
¶ Ad

Q. 113. 2 mep. to.4.

d 320

115 25

¶ Ad euidentiam horum sciendum est primo, quòd cum obiectũ volũtatis sit bonũ cognitũ, & boni rõ absq; existere aut inexistere, nec esse, nec intelligi possit, oportet vt volibile duas habeat conditiones. Prima est, ordo ad existere aut inexistere. s. quòd sit aut insit actu vel potentia. Secunda est, apprehensio eius vera vel falsa, qm̃ nihil differt, esse aut apparere bonũ vt dr̃ i 2. ph. Et ex hoc manifeste sequitur, quòd ƒm primam operationẽ intellectus purã, nũquam præsentatur appetibile, qm̃ illa nõ intelligit rem in ordine ad esse. Sequitur etiam, ꝙ volibile vt sic, complexum quoddam sonat non abstrahens a possibili & impossibili. Quòd autem boni ratio ab existere nõ abstrahat, patet tum ex eo, quòd nullus appetit sapientiam aut iustitiam absolute: sed eam esse aut inesse sibi vel alteri: Tum ex eo, ꝙ omnis amor, si est amicitię, tendit ad rem amatam, quia est: si cõcupiscentiæ, vt sit simpliciter vel ƒm q d: Tum ex eo, ꝙ in mathematicis non inuenitur bonum, quia abstrahunt a causis conferentibus esse. Sciendum est secundo, ꝙ tam impossibile q̃ appetibile aliquid dicitur dupliciter. s. per se & per accidẽs. Impossibile per se vocatur, non ꝙ hic aut nunc, aut propter talem hypothesim est impossibile: sed simpliciter est impossibile. Per accidẽs vero, ꝙ redditum est impossibile ex aliqua suppositione. Appetibile autem per se & per accidens quid dicatur, manifestum est.

gradu quantum ad aliqua accidẽtalia, quæ possunt crescere absque corruptione subiecti: æstimatur ꝙ possit appetere altiorem gradum naturæ, in quem peruenire nõ posset, nisi esse desineret. Manifestum est autem, ꝙ Deus excedit angelũ, non ƒm aliqua accidẽtalia: sed ƒm gradum naturæ: & etiam vnus angelus alium. Vnde impossibile est, ꝙ vnus angelus ĩferior appetat esse æqualis superiori, nedũ ꝙ appetat esse æqualis Deo. Appetere autem esse vt Deus per similitudinem, cõtingit dupliciter. Vno modo quãtum ad id, in quo aliquid natum est Deo assimilari. & sic si aliqs quãtum ad hoc appetat esse Deo similis, non peccat, dummodo similitudinẽ Dei, debito ordine appetat adipisci, vt. s. eã a Deo habeat. Siqs autem appeteret ƒm iustitiam esse similis Deo, quasi propria virtute,

¶ His stantibus dico tria. primo, ꝙ impossibile per se, nõ est per se appetibile. Secundo, ꝙ impossibile per se, potest appeti per accidens. Tertio, ꝙ impossibile per accidens, potest appeti per se. Et ab hoc tertio inchoando, declaratur ex cõtinua in nobis experiẽtia. Quilibet.n. seclusa fide, de omnipotentia Dei, & resurrectione mortuorum, & immortalitate animæ, mortuo filio desiderat eius vitam, & totaliter perdito ac absciso membro, desiderat corporis integritatem, & alia huiusmodi quæ supponuntur impossibilia, per accidens tamen, quoniam hic aut nũc reddita sunt hęc impossibilia, quemadmodum desiderans aliquod peccatum non fuisse. Secundum vero ex Dei odio manifestatur: odientes.n. eum non solum volunt hoc impossibile per acccidens. s. ipsum vt punitorem non esse: sed volunt hoc impossibile per se. s. ipsum qui punit, non esse. Sed hoc appetunt per accidens: pro quanto illius non esse, apprehenditur coniunctum alicui appetibili apparenti, & conuenienti odientibus eum. Primum autem est per se notum, qm̃ impossibile per se ƒm seipsum nec habet rationem entis, nec non entis, quia implicat contradictoria, & consequenter nõ potest sub propria ratione appeti. Et sic, cum hoc quod est me esse æqualem Deo, sit impossibile per se, non potest esse per se appetibile. Et si hic obiicias, quòd hoc est naturaliter cognitum & euidens angelo, in quo passio locum habere nõ potuit, cõsequẽs est, quòd non potuit hoc appetere. Et ex dictis patet responsio ad obiecta primi dubii. Nã prima obiectio de odio Dei, nihil aliud concludit, nisi quòd per accidens appetunt odientes Deum, illũ non esse, quod non est inconueniens. Secunda quoque aut nihil infert, aut idem. s. ꝙ per accidẽs appetitur impossibile. Nihil quidem, quia ex frui se, non sequitur nisi velle se esse summum bonũ sibi, & non summum bonum simpliciter. Idem autem, qm̃ patet se esse sibi summum bonum, non nisi consequenter & per accidens appeteretur. Tertia obiectio, & assumit falsum, quia amicitia non est ad inanimata, vt dicitur. 8. Eth. et supponit falsum. s. ꝙ ens incomplexum vt sic, sit concupiscibile. Et subsumit falsum. s. ꝙ hoc. s. creaturã esse ęqualem Deo, sit ens quoddam, cum implicet contradictoria, & consequenter nec ens, nec nõ ens. Solutionem autem Sco. non oportet aliter infringere, quia ex dictis patet, quòd distinctio illa locum habet respectu impossibilium per accidens tantum, loquendo de appetitu per se.

¶ Ad obiectiones aũt Scoti contra scd̃m dubiũ, breuiter dicitur

F quòd nec voluntas ordinata, nec deordinata, potest velle antecedens & non consequens, si necessaria sequela est cognita, & loquor de velle siue principaliter, siue ex consequenti, per se, vel per accidens. Alioquin, quilibet excusaretur a peccato, dum vellet antecedens. s. bonum delectabile & non consequens. s. deformitatem annexam. Verum de implicat, ꝙ aliquis velit episcopatum, & sciat ipsi necessario annexum sacerdotium, & saltẽ ex consequenti non velle illud.

¶ Ad vltimam autẽ obiectionẽ dicitur, ꝙ ratio S.T. non supponit illud: sed supponit ꝙ sermo sit de primo peccato angeli, quòd nec ignorãtia, nec passione potest excusari, & ad obiectum ad quod natura appetẽtis incitatiuum præbebat, oportuit terminari. Constat.n. ꝙ natura seclusis ignorantia & passionib⁹, nõ impellit etiã per accidens ad eius per se primo oppositum. s. non esse eius.

¶ Circa conclusionẽ responsiuam affirmatiue, dubiũ duplex occurrit. Primo, quia expresse hic dicit, quòd angelus primo peccauit appetendo beatitudinem finalem ex propria virtute: sed hoc est quoddam malum ƒm se respectu angeli. ergo peccauit ex parte rei electæ, & appetiit non solum male, sed malũ: cuius oppositum in articulo primo, fuit dictum. Probatur minor, quia si loquimur de beatitudine supernaturali, constat quòd illa ex virtute creata habẽda, est appetibile malum. Et si loquimur de beatitudine naturali, constat quòd q̃uis quiescere finaliter in illa, non sit malum respectu naturæ creatæ in puris naturalibus: immo est eius optimum: nec posset vlteriorẽ appetere, quia nullius alterius notitiam haberet, est tamen in se malum respectu naturæ, cui reuelatione & gratia ostensus est vlterior finis: cui declaratum est a conditore, quòd ordinata est ad hunc vlteriorem

I finem &c. Secundo dubitatur: quia ex conclusione S.T. habetur oppositum præmissarum. Qm̃ ex hoc habetur, quòd angelus appetiit impossibile, qm̃ habere finalem beatitudinem ex propria virtute, est quoddam impossibile, & nõ solum malum. Et de beatitudine quidem supernaturali, patet ex dictis in q. 12. De beatitudine vero naturali, patet ex immutabilitate ordinis diuinæ sapientiæ, quia statuisse se manifestauerat angelos & omnem intellectualem naturam in finem supernaturalem, tanquã vltimum, ordinasse, & non in naturalem.

¶ Ad primũ horũ dicitur, quòd obiectum appetitus angelici, cũ peccauit, fuit secundum se bonum, & non malum: sed modus tẽdendi in illud fuit malus, quia electio illa, diuinæ regulæ ordine destituta fuit. Cum autem dicitur, quòd appetiit finalem beatitudinem virtute propria, interpretandum est quòd beatitudo fuit res appetita, & vis naturæ sit modus appetendi, nõ autem conditio aliqua rei appetitæ. Quia ex illo modo negatiuo, immo pri-

K uatiuo, scilicet, destitutione regulæ diuinæ, quo deformata est electio angeli, sequitur iste modus. s. quòd naturaliter voluit habere. Ex hoc enim, quòd voluit & non supernaturaliter, ergo naturaliter. Vnde si appetiit beatitudinem supernaturalem, quia appetiit illam, & non secundum ordinem diuinæ misericordiæ, ergo conuincitur quòd appetiit illam ex virtute naturæ. Et si appetiit beatitudinem naturalem, vt vltimam simpliciter, fuit hoc modo, quia appetiit beatitudinem vt rem appetitam. & quia nõ ordinauit illam in beatitudinem supernaturalem, cõuincitur appetiisse vt vltimam, & consequenter finalem beatitudinẽ ex virtute naturæ, quia habet eam ex vi naturæ. Omnis ergo cõditio malificans talem appetitionem ex parte modi appetẽdi, nõ obiecti appetiti, se tenet formaliter. Quamuis ex cõsequenti & implicite ex modo redundet in obiectum, propter quam redundantiam, vtuntur doctores tali modo loquendi ex parte obiecti. Ista enim redundantia nihil officit proposito, quia & consequens est non præueniens, & quia implicite inuentæ sunt ibi istæ

& nõ ex virtute Dei, peccaret. Alio vero modo, põt aliquis appetere similis esse Deo, quantum ad hoc ĩ quo nõ natus est assimilari: sicut siquis appeteret creare cœlum & terram: qđ est propriũ Dei: in quo appetitu esset peccatũ. Et hoc modo diabolus appetijt esse vt Deus,

G non vt ei assimilaretur quantũ ad hoc, quod est nulli sub esse simpľr. quia sic suum non esse appeteret, cum nulla creatura esse possit, nisi per hoc, quòd sub Deo esse participat. Sed in hoc appetijt esse similis Deo, quia appetijt vt finem vltimum beatitudinis id ad quòd virtute suæ naturæ poterat peruenire: auertens suum appetitum a beatitudine supernaturali, quæ est ex gratia Dei. Vel si appetijt vt vltimum finem illam Dei similitudi-

H nem, quæ datur ex gratia, voluit hoc habere per uirtutem suę natu-

conditiones positiuæ & non explicite. Et quia ex parte illius primi modi, qui primo constituit rationem peccati, oriuntur, & nõ ex parte obiecti illius. Et per hoc responsio patet ad obiectionem factam in præcedenti arti. quia eodem modo exponẽdum est, angelum appetiisse excellentiam singularem interpretatiue implicite, & consequẽter ad modum appetendi. Ex eo.n. ꝙ sic aduerse appetiit singularitatem, conuincitur appetiisse per exclusionem communicationis cum aliis in habendo summã excellentiam ex misericordia: noluit.n. in hoc cum aliis conuenire.

Ecc. 4. li. de casu diaboli haberi potest.

¶ Ad secundum dubium dicitur dupliciter. Primo quòd S.T. dicit, quòd impossibile non potest appeti vt res appetita. Ex dictis autẽ nũc, patet quòd res electa non solum possibilis: sed bona fuit. Impossibilitas consequitur modum appetendi, vt patet ex dictis. Secundo dicitur, ꝙ quo ad beatitudinem supernaturalem fuit per accidens volitum impossibile per se, & non fuit per se volitum: quo ad beatitudinẽ naturalem vt finalẽ, dicitur & quòd hoc est impossibile per accidens ex suppositione. s. superadditi ordinis supernaturalis, & nihilominus fuit etiam volitum per accidens ex consequenti &c.

323 1. di. 7. q. 1. ar. 1. co. Et 3. cõ. c. 107 vsque. 111. Et malo q. 16. art. 2. ... q. 11. pa. a princ.

¶ Circa dicta Sancti Tho. aduerte duo. Primo, quòd cũ dicitur angelum appetendo beatitudinem naturalem, appetiisse assimilari Deo, in eo in quo nõ est natus assimilari, propterea qa solus De⁹ habet naturale pro beatitudine: intelligendum est, ƒm ordinem iam statutum a diuina sapientia, a qua omnes creaturæ beatificabiles, q̃ sunt solæ intellectuales, ordinatæ sunt, vt obiectum beatitudinis diuinæ habeatur pro vltima beatitudine. Et non est intelligendum absolute ƒm solas rerum naturas, quoniam si non superadditus esset a Deo ordo ille supernaturalis, quilibet intelligẽtia vltimum naturale absq; peccato haberet pro beatitudine vltima: hoc enim modo philosophi posuerunt entia illa beata.

ca. 4. par. 4. circa med.

¶ Secundo aduerte, ꝙ peccatum angeli, rationabilius ponitur in

A appetitu quiescẽdi in naturali beatitudine, quàm in appetitu volendi supernaturalem absq; misericordia. Tum, quia ille appetitus est angelo naturalis, & natura magis impellit superbum ad illud q̃ ad hoc, vt etiã in nobis experimur, dum superbe vellemus in nostris quiescere, diuina Deo relinquendo. Et hæc opinio, iudicio meo, placet S.T. In cuius signum hãc simpliciter posuit. aliam vero sub conditionali. Et tũc Ansel. interpretãdus est ꝙ illud ad quod peruenisset, nõ facit demonstrationem personalem, sed simplicẽ. i. demonstrat beatitudinem vltimam & non hanc vel illã. Constat.n. ꝙ si stetisset, ad vltimã beatitudinẽ peruenisset,

ræ, non ex diuino auxilio ƒm Dei dispositionem. Et hoc consonat dictis Ansel*. qui dicit ꝙ appetiit illud ad quod peruenisset, si stetisset. Et hæc duo quodãmodo in idem redeunt: quia ƒm vtrumque appetiit finalem beatitudinem per suã virtutẽ habere, quod est propriũ Dei: quia vero quod est per se, est principium & causa eius quod est per aliud: ex hoc etiã cõsecutũ est quòd appetiit aliquem principatũ super alia habere. In quo etiam peruerse voluit Deo assimilari.

Et per hoc patet responsio ad omnia obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliqui dæmones sint naturaliter mali.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aliqui dæmones sint naturaliter mali. Dicit.n. Porphy. vt August. introducit 10. de Ciuit. Dei *. ꝙ est quoddam genus dæmonum natura fallax, simulans Deos, & aĩas defunctorũ. Sed esse fallacẽ, ẽ esse malũ. Ergo aliqui dęmones sũt naturaliter mali.

¶ 2 Præt. Sicut angeli sunt creati a Deo, ita & hoĩes. Sed aliqui hoĩes sunt naturaliter mali: de quibus dicitur Sap. 17. Erat eorum malitia naturalis. Ergo & angeli aliqui possunt esse naturaliter mali.

¶ 3 Præt. Aliqua animalia irrationalia habent quasdam naturales malitias: sicut vulpes naturaliter est subdola: & lupus naturaliter est rapax, & tamẽ sunt creaturę Dei. Ergo & dæmones, licet sint creaturæ Dei, possunt ẽe naturaliter mali.

SED CONTRA est, quod Diony.* dicit 4. cap. de di. no. ꝙ dæmones non sunt naturaliter mali.

RESPON. Dicendum, ꝙ omne quod est, inquantum est, & naturã habet aliquam, in bonum aliquod naturaliter tendit, vtpote ex principio bono existens. quia semper effectus conuertitur in suum principium. Contingit autẽ alicui bono particulari, aliquod malũ esse adiunctum, sicut igni coniungitur hoc malum, quod est esse consumptiuum aliorũ. Sed bono vniuersali nullum malum potest esse adiunctum. Si ergo aliquid sit, cuius

natura quidem ordinetur in aliquod bonum particulare, potest naturaliter tendere in aliquod malũ, non inquantũ malum, sed per accidẽs, inquantum est coniunctum cuidã bono. Si vero aliquid sit, cuius natura ordinetur in aliquod bonũ, ƒm communem boni rationem,

B hoc ƒm suam naturam non potest tendere in aliquod malum. Manifestum est autem, ꝙ quęlibet natura intellectualis, habet ordinem in bonũ vniuersale. quod potest apprehendere, & quod est obiectum voluntatis. Vnde cum dæmones sint substãtiæ intellectuales, nullo modo possunt habere inclinationem naturalem in aliquod quodcunque malum. Et ideo non possunt esse naturaliter mali.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ,

C ꝙ August. ibidẽ reprehendit Porphy. de hoc, quod dixit, ꝙ dæmones erãt naturaliter fallaces: dicẽs eos non esse naturaliter fallaces, sed propria voluntate. Porphy. autem hac ratione posuit dæmones esse natura fallaces: quia ponebat dæmones esse animalia habẽtia naturam sensitiuam. Natura autẽ sensitiua ordinatur ad aliquod bonũ particulare, cui potest esse coniunctum malum. Et secũdum hoc, ali-

D quam inclinationem naturalẽ habere possunt ad malum per accidens tamen, inquantum malum est coniunctum bono.

AD 2m dicendum, ꝙ malitia aliquorum hominum potest dici naturalis, vel propter cõsuetudinem quæ est altera natura, vel propter naturalem inclinationem ex parte naturæ sensitiuæ ad aliquam inordinatam passionem, sicut quidam dicuntur naturaliter iracundi vel concupiscentes. non autem ex parte naturæ intellectualis.

E AD 3m dicendum, ꝙ animalia bruta secundum naturam sensitiuam habent naturalem inclinationem ad quædã particularia bona, quibus cõiuncta sunt aliqua mala, sicut vulpes ad quærendum victũ sagaciter, cui adiũgitur dolositas. Vnde esse dolosum nõ est malum vulpi, cum sit ei naturale, sicut nec esse furiosum est malum cani: sicut Dion.* dicit 4. cap. de di. nomi.

¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulũ quartum.* 298

TItulus clar⁹ est. ¶ In corpore una conclusio respõsiua negatiue. Dæmones non sunt naturaliter mali. Probatur sic. Inclinati ex natura ad bonũ vniuersale, nõ inclinantur ad malũ. ergo nec substãtiæ intellectuales. ergo nec dæmones. ergo nõ sunt naturaliter mali. Antecedẽs probatur & declaratur simul, ostẽdẽdo modũ, causam, & cõditionẽ inclinationis naturalis in malũ. Modus est ꝑ accñs, qm̃ nulla natura ordinaẽ per se in malũ sed ĩ bonũ, qa ex bono principio est, & vniuersaliter effect⁹ in suã cõuertit causam. Causa est cõiunctio mali alterius cum proprio bono, ad quod per se tẽdit. patet exemplo. Cõditio est particularitas boni, ad qđ ꝑ se inclinatur natura. Patet, quia particulari bono potest aliud bonum contrariari: ac per hoc, malum illius huic coniungi, & econuerso. vniuersali aũt bono cũ oĩs boni rationẽ cõtineat, impossibile est alicuius malũ cõiũgi. Ex his manifeste patet antecedens. Et nota diligẽter, ꝙ non diximus particularitatẽ boni esse causam mali: sed conditionem boni fundantis malũ, quia nõ est opus, omne alicuius malum esse particulare bonum. Prima consequẽtia patet. Appetitus intellectiuus naturaliter inclinatur in bonum ut sic, quia non est minor intellectu præsentante:

302
318
ca. 4. par. 4. parũ a medio.

cante: sed adæquat ipsum. Secūda patet, quia dæmones sunt intellectualis naturæ. Tertia patet ex terminis.

¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum quintum.*

Titulus clar9 est. ¶ In corpe tria principaliter, iuxta tres opiniones quas tractat. In pria opinione tria dicit. Primum ē ipsa opinio, s. quòd fuit malus in primo instāti: scdm quòd nō spectat ad Manichæos ex Augu. tertium quòd repugnat scripturę. In secunda opinione, tria dicit. Primum est ipsa opinio, φ potuit peccare ī primo instanti: sed non peccauit. Secundum est improbatio quorundam ex ratione ordinis actionis creaturæ, ad actionē qua creatur. Tertium est exclusio istius rationis, quia habet locū in successiuis, nō in instantaneis, quales sunt creaturę & volitio. In tertia opinionem propriā ponit, & probat. Conclusio est, φ nec peccauit, nec potuit peccare in primo instanti sui esse. Et probat sic. Deus seu agens quod angelos in esse produxit, nō potest esse causa peccati. ergo angelus non potuit in primo instanti peccare. Antecedens supponitur tā per se q̃ per accidēs. Consequentia probatur: quia operatio incipiēs cū esse rei, inest ab agēte illius. Quod declaratur & in operatione naturali. s. motus sursum respectu ignis, & in operatione defectiua. i. claudicatione tibiæ a natiuitate, & hoc quia peccatum ē operatio defectiua.

324
2. di. 3. q. 2. Et ma. q. 16 ar. 4. Et Io. 8. l. 6.

lib. 1. super Gen. c. 15. parū a principio. Et li. 1. de Gen. ad lrām. c. 5.
† lib. 2. c. 9. parū a pri.

¶ Circa rationē adductam pro vltima opinione, dubiū occurrit ex multis capitibus. Primo, quia illa ppositio fundamētalis, Omnis operatio incipiens cum esse rei, est ei ab agente a quo habet esse, aut intelligitur φ sit ab agente, seu a generāte immediate. i. sine agēte medio: sicut creditur de motu grauium & leuium: et sic propositio est manifeste falsa; sequeretur. n. φ ignis non calefaceret, & vniuersaliter φ res naturales non essent propriæ causæ effectiuæ. Aut intelligitur in cōi siue mediate, siue immediate. et tunc obstat primum verbum S.T. subiungētis: sicut moueri sursum inest igni a generante. Obstat secundo, quia cum de operatione dupliciter possit esse sermo. s. quo ad substantiam eius, & quo ad conditiones eiusdē, & hic sit sermo secundo modo, alioquin non esset ad propositū: propositio ista, neq; est per se nota, neq; cū aliqua probatione assumpta, & ideo videtur voluntaria. Obstat tertio F Scotus in. 5. dist. 2. q. 2. sic. In causa secunda sunt duo, perfectio quā hēt ab agēte, & defectus quidā. ergo operatio incipiens cū esse rei pōt in duas causas reduci. s. in authorem naturę, quo ad substantiā, & in defectum secundæ causæ quo ad conditionem defectuosam ipsius operis. non ergo totaliter attribuitur agenti naturæ. Et confirmatur in proposito, quia cū Deus, cui in proposito cōueniat rō generātis, sit causa nō solum in fieri, sed et in conseruari: par rō est, φ operatio coexistens ipsi fieri, attribuatur authori naturæ quæ fit, & operatio coexistens ipsi conseruari, attribuatur ipsi conseruatori. Et sic, aut omnis operatio naturæ a Deo productæ ei attribuet, aut nulla: neque est maior rō de prima, q̃ de aliis. ¶ Dubiū quoq; est in applicatione medii ad cōclusionem, qm vr repugnare dictis Aug. 11. de Ciui. Dei, relatis hic a S.Th. Q m ille dicit non sapere Manichæam hæresim, angelū volūtarie peccasse in primo instāti sui esse. S.T. vero dicit φ ex hoc sequitur, Deum esse causam mali culpæ immediate: sicut generans ignem est causa motus sursum. Et ex hoc vlterius sequitur, ergo De9 est malus, & redit hæresis Manichæa cum pluralitate deorum, boni & mali. igitur & Aug. sibiipsi videtur contradixisse: & hæc obiectio tangitur etiam a Scoto vbi supra. ¶ Circa conclusionē ipsam, obiectiones occurrunt Scoti, vbi supra, dupliciter cōtra illam partem. s. (non potuit in primo instāti peccare.) primo arguentis. primo ad hominem. Angelus in primo instanti (apud te) potuit mereri. ergo potuit peccare, & patet sequela, quia eiusdem rationis est quo ad tēpus, mereri & peccare. Deinde simpliciter, quia angelus in primo instanti habuit potentiam operatiuam perfectā ad operandū, & non determinatam necessario ad rectitudinem operationis. ergo: & probatur antecedens quo ad secundam partem, quia non magis in primo, quàm in secundo instanti habuit necessario tale determinans.

Q. 61. ar.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, φ ratio S.T. in hoc fundatur, φ vt superius iam dictum est, primum in vnaquaq; re est naturæ rō, & consequenter prima operatio cuiusq; rei est naturalis, vtpote a re illa, inquantum naturæ rationem habet proueniens. Et quoniā operatio naturæ vt sic, opus est actoris naturæ illius, ideo vniuersaliter omnis prima operatio rei, & naturalis est; & actori naturæ attribuitur. Nec hoc deficit in natura intellectuali, eo φ libera est: qm etiā in ipsa libera potestate naturæ, A ratio primum locum obtinet, vt ex supradictis iam patet. Vnde ad obiecta contra primam propositionem respondendo dicitur, quòd propositio illa intelligitur in communi. Et intendit quòd prima operatio cuiusq; rei, inest illi ab agente. i. inest illi ratione eius quod habet ab agente. Nec refert, vtrū illud quod habet ab agente, cōcurrat ad talem operationem effectiue proprie; sicut ignis calefacit, aut per modū principii formalis, vt quidam putant, in motu grauitatem concurrere. Comparatio. n. adducta in litera, similitudinē denotat, quo ad hoc quod est attribui ei quod est ab agente, & non quo ad modum attribuendi. Quod vero obiicit de resolutione operationis in duas radices. s. perfectionē & defectum, locum non habet in proposito, qm æquiuocatio ibi committitur. nam defectus tam naturæ q̃ operationis est duplex. s. negatiuus, puta q a non est infinitæ, seu maioris pfectionis: et priuatiuus, puta quia non habet perfectionem, quam habere debet. Et sermo noster est de defectu operationis priuatiuo, qui contrariatur perfectioni aptæ naturæ haberi, & debitæ naturæ intellectuali. Et pptérea, si operatio prima tota resoluenda est quo ad conditiones positiuas & priuatiuas, quàmuis non negatiuas in id, quod est ab actore naturæ illius, oportet defectū operationis in aliquem defectum priuatiuum acceptæ naturæ reducere, vt optime manifestatur in litera exemplo claudicantis tibiæ a natiuitate. Et per hoc patet responsio ad confirmationem: quoniam non est par ratio, quòd primus actus sit naturæ, & φ alii: sicut non est par ratio de fundamento, & consequenter se habentibus. Vnde obiectio de causalitate Dei in fieri & cō- E seruari, nihil facit ad propositum, qm hæc sunt per accidens. ¶ Ad dubiū aūt ex authoritate Aug. occasionatum, breuiter dicitur, sustinendo dictum Aug. a S.T. ratificatum, quòd, vt patet ex dictis & ex litera, tenentes angelum peccasse, aut potuisse peccare ex libertate voluntatis, non deducuntur ad hoc quòd Deus sit malus: sed ex communi suppositione φ Deus sit optimus, & φ non sit causa peccati aliquo pacto, arguuntur ignorantiæ, quòd scilicet ignorent naturam appetitus intellectualis. Ex ignorātia enim, quòd primus motus volūtatis est naturalis, arguuntur, & non ex suspecta in Deo malitia. Vnde expresse S. T. supponit cū aduersariis oppositum Manicheæ hæresis, & coassumpta propositione metaphysicali, non ducendo ad impossibile: sed ostensiue concludit intentum, vt patet in formatione corporis. ¶ Ad obiectionē primam contra conclusionem, non oportet aliter respondere, quia in litera habetur. Ad secundam vero negatur secunda pars consequentis, quoniam, vt ex dictis patet, in primo instanti ratio naturæ determinabat ad rectitudinem, non sic autem in secundo: quia actus primus erat naturalis, secundus autem liber. Et scito quòd hæc Scoti argumenta Sanctus Thomas contra se fecerat in quæst. disp. de dæmonibus, articulo. 4.

¶ In responsione ad tertium dubium occurrit duplex. Primū ex Scoto vbi supra, contra hoc quod dicitur, φ angelus potuit in primo instanti mereri. prima. n. operatio angeli non erat sua, sed actoris naturæ apud te. ergo in ea non potuit mereri. tenet sequela, quia nullus meretur in operatione non sua. Secundum, quia aut prima operatio est totaliter naturalis; aut partim naturalis, & partim libera. non totaliter naturalis. Tum, quia in pure naturalibus nō meremur, nec demeremur. Tum, quia apud S. T. respectu cuiusq; actus, viator est liber quo ad exercitiū actus. ergo operatio prima est secūdum quid libera. Et si sic est, cur voluntas, vt libera, non potuit apponere aliquam circunstantiā deformitatis? Nulla enim rō de hoc apparet. Et confirmatur, quia si fuit libera quo ad exercitiū actus. ergo poterat elicere illum actum & non elicere. ergo poterat peccare peccato omissionis, etsi non commissionis. ¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd operatio angeli prima fuit quidem naturalis, quo ad specificationem & rectitudinē actus: ita quòd natura angeli determinat ipsum ad hoc φ primū eius velle sit consonū naturæ volentis. hoc. n. est voluntatem inchoarē actū sub ratione naturæ. i. rei determinatæ ita ad hoc, quod non ad oppositum: & ita ad rectitudinem quòd non ad oppositum. Determinat enim natura ad amandum Deum vt finem & naturæ actorem, & seipsum, & ad sic intense amandū: ita quòd non ad oppositū, qđ in primo actu saluari debet. Sed fuit liber quo ad exercitiū actus, quia non necessitatur volūtas angeli necessitate naturæ ad eliciendū hunc actū in primo instanti, q̃uis si exeat in actū, ad actū naturæ consonū naturali necessitate determinata sit: unde operatio illa fuit sua, & consequenter potuit esse meritoria. Non potuit aūt volūtas libera circunstantiā deformitatis apponere, quia ad rectitudinē eius determinata est a natura. Omisionē aūt actus, q̃uis potuisset incurrere, alioquin libertas nulla fuisset, non tñ potuit omisionis peccatū incurrere, qm peccatū omisionis rōnē voluntariæ declinationis pincludit: ac p hoc, actū volūtatis nō rectū habet necessario annexū. Iā aūt dictū est, φ volūtas angeli determinata naturaliter ē ad rectitudinē primi act9, & ppea eadē rōne nō potuit ī primo īstāti pctm̄ eē omisionis, qua nō potuit esse cōmisionis.
¶ In rñsione ad quartū, occurrit dubiū in sequēti artic. tractādū.

ARTICVLVS V.

Vtrum diabolus fuerit malus in primo instanti suæ creationis, per culpā propriæ uoluntatis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, φ diabolus in primo instāti suæ creationis fuerit malus per culpam propriæ voluntatis. dicit. n. Ioan. 8. de diabolo: Ille homicidina erat ab initio.

¶ 2 Præt. Secundum Aug. 1. super Gen. ad lit*. Informitas creaturæ non præcessit formationem tempore, sed origine tantum. Per cœlum autem quod legitur primo creatū: vt ipse dicit in 2. lib. † intelligitur natura angelica informis. Per hoc autem φ dicitur φ Deus dixit, Fiat lux, & facta est lux; intelligitur formatio eius per conuersionē ad ver H bū. simul ergo natura angel. creata est, & facta est lux. Sed simul dum facta est lux, distincta ē a tenebris, per quas intelliguntur angeli peccantes. Ergo in primo instanti suæ creationis quidam angeli fuerunt beati, & quidam peccauerunt.

¶ 3 Præt. Peccatū opponitur merito. Sed in primo instanti suę creationis aliqua natura intellectualis potest mereri, sicut anima Christi; vel etiam ipsi boni angeli. Ergo & I dæmones ī primo instanti suæ creationis potuerunt peccare.

¶ 4 Præt. Natura angelica virtuosior est, quàm natura corporea. Sed res corporalis statim in primo instāti suæ creationis, incipit habere suam operationem, sicut ignis in primo instanti quo generatus est, incipit moueri sursum. Ergo & angelus in primo instanti suæ creationis potuit operari. Aut ergo habuit operationem rectam, aut nō rectam. si rectam, cum gratiam ha K buerint, per eam meruerunt beatitudinem. In angelis autē statim ad meritum sequitur præmium, vt supra dictum est*. Ergo fuissent statim beati, & ita nunquam peccassent. quod est falsum. Relinquitur ergo φ in primo instanti nō recte operando peccauerunt.

SED CONTRA est, quod dicitur Genes. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. G Inter ea autem erant etiam dæmones. Ergo & dæmones aliquando fuerunt boni.

RESPON. Dicendum, φ quidam posuerūt φ statim dæmones in primo instāti suæ creationis mali fuerunt, non quidē per naturā, sed per peccatum propriæ voluntatis: quia ex quo est fact9 diabol9, iustitiam recusauit. Cui sententię, vt August.*dicit 11. de Ciuit. dei, quisquis acquiescit, non cum illis hæreticis sapit, idest Manichæis, q dicunt, φ diabolus habet naturam mali. Sed quia hæc opinio authoritati scripturæ contradicit: (dicitur enim sub figura principis Babylonis de diabolo, Isa. 14. Quomodo cecidisti Lucifer qui mane oriebaris? et Ezech. 28. In deliciis paradisi Dei fuisti, dicitur ad diabolū sub persona regis Tyri) ideo a magistris hæc opinio tanquā erronea rationabiliter reprobata est. Vnde aliqui dixerunt, φ angeli in primo instanti suæ creationis peccare potuerunt, sed non peccauerunt. Sed hæc opinio etiā a quibusdam improbatur ea ratione: quia cū duæ operationes se consequuntur, impossibile videtur, φ in eodē nunc, vtraque operatio terminetur. manifestum est autem, φ peccatū angeli fuit operatio, creatione posterior: terminus autem creationis est ipsum esse angeli: terminus vero operationis peccati est φ sunt mali. Impossibile ergo videt' φ in primo instāti quo angelus esse cœpit, fuerit malus. Sed hæc ratio nō videtur sufficiens. habet. n. solum locum in motibus temporalibus,

qui successiue aguntur. sicut si motus localis sequitur ad alterationē, non potest in eodem instanti terminari alteratio & localis motus. Sed si sunt mutationes instātaneæ, simul, & in eodem instanti potest esse terminus primæ & secūdæ mutationis: sicut in eodem instanti in quo illuminatur luna a sole, illu- B minatur aer a luna. Manifestum est autem, φ creatio est d instantanea, & similiter mot9 liberi arbitrij in angelis: non. n. indigēt collatione & discursu d rationis, vt ex supra dictis patet*. Vnde nihil prohibet, simul & in eodem instanti esse terminum creationis, & terminum liberi*arbitrij. Et iō aliter dicēdū est, φ impossibile fuit angelum in primo instanti peccasse per inordina- C tum actum liberi arbitrij. Quāuis enim res aliqua in primo instanti quo esse īcipit, simul incipere possit operari: tamen illa operatio q̃ simul incipit cum esse rei, est ei ab agente a quo habet esse: sicut moueri sursum inest igni a generāte. Vnde si aliqua res habeat esse ab agente deficiente, quod possit esse causa defectiua actionis, poterit in primo instāti ī quo incipit esse, habere defectiuā operationē: sicut si tibia, quæ nascitur clauda ex debilitate seminis, statim īcipiat claudicare. Agens autē quod angelos D in esse produxit. s. Deus, nō potest esse causa d peccati. Vnde non potest dici, φ diabolus in primo instanti suæ creationis fuerit malus.

D. 413.
D. 142. Q. har. 3
D. 746.
D. 503.
lib. 11. c. 15 circa med.

AD PRIMVM ergo dicēdū, φ sicut Aug. * dicit 11. de Ciuit. Dei: cum dicit φ diabolus ab initio peccat, nō ab initio ex quo creatus est, peccare putandus est: sed ab initio peccati, scilicet quia nunquam a peccato suo recessit.

AD 2m dicendū, φ illa distinctio lucis & tenebrarum, sm qd p tenebras peccata dæmonū intelliguntur: accipiēda est sm Dei præscientiam. Vnde August.*dicit 11. B de ciuit. Dei, φ solus lucem ac tenebras discernere potuit, qui potuit etiam priusquam caderent, præscire casuros.

lib. 11. c. 19 in medio tomo. 5.

AD 3m dicēdum, φ quicquid est in merito, est a Deo. et ideo in primo d instanti suæ creationis angelus mereri potuit. Sed non est similis ratio de peccato, vt dictū est*.

D. 155.
In corp. ar.

AD 4m dicendum, φ Deus nō discreuit inter angelos ante auersionem quorundam & conuersio- C nem aliorum, vt Aug.* dicit 11. de ciuit. Dei. et ideo omnes in gratia creati in primo instanti meruerūt. Sed quidam eorum statim impedimentum præstiterunt suæ beatitudinis præcedens meritum mortificantes. et ideo beatitudine, quam meruerunt, sunt priuati.

li. 11. de Ciui. Dei, ca. 11. &. 33. tom. 5.

ARTICVLVS VI.

Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli.

325
quoli. 9. ar. 8. cor.

AD SEXTVM sic proceditur. Vr, φ aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli: dicitur. n. Ezech. 28. Ambulasti pfectus in vijs tuis a die conceptionis tuæ, donec inuēta est iniquitas in te. Sed ambulatio, cum sit mot9 continuus, requirit aliquam moram. Ergo aliqua mora fuit inter creationē diaboli, & eius lapsum.

¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum sextum.*

Titulus clarus est.
¶ In corpore tria facit. Primo vtramque opinionē refert & comparat

comparat. Secundo, radices primæ, tertio, radices secundæ ponit.
¶ Quo ad primum duo dicit. s. opiniones, & negatiuã. s. non fuit mora, præfert, ex authoritate, & ex probabilitate rei in se.
¶ Quo ad secũdũ duas radices ponit. s. angelũ prorupisse in actũ liberi arbitrii in primo instãti, & quod fuit creatus in gratia. Ex his. n. adiuncto tertio illo fundamẽto, scilicet ꝙ per vnum actũ pergunt ad beatitudinẽ, sequitur ꝙ statim beatitudinẽ accepissent, nisi statim impedissent.

Homi. 1. in Ezechielẽ, aliquantulũ ante medium to. 2.

¶ Quo ad tertium dicit, ꝙ quocunque horum duorum negato, sequitur oppositũ: vbi aduerte, ꝙ licet etiam negato tertio fundamento, & concessis duobus, poneretur mora inter creationem & casum, vt Sco. negat: tamen quia hoc fundamentum tertium ex philosophiæ principiis euidenter sequitur, nõ connumerauit illud S. T. cum illis duobus, de quibus diuersæ substinentur opiniones.

Lib. 11. de Ciuit. Dei, ca. 15. parũ ante mediũ tomo. 5.

¶ Hoc in loco occurrit dubium magnũ valde, quia secundũ instãs fuit libertatis & meriti, ita quòd, liberum fuit omnibus immediate post creationis instãs mereri & demereri. ergo erant omnes viatores. ergo nullus tunc fuit beatus. Et sic falsum est primo, quòd angeli creati in gratia, & merentes in primo instanti statim beatitudinem accepissent nisi &c. Falsum est secundo, quòd per tantũ vnum actum meritorium ad beatitudinem veniant, quia vnum omnes habuerunt. Repugnat & tertio, quòd via angelorum, vna meritoria aut demeritoria operatione expleatur, & tamen possit post illam impedimẽtum præstari: hæc sunt quæ hanc S. Tho. doctrinam difficilem reddunt.

¶ 2 Præt. Orig.* dicit, ꝙ serpens antiquus non statim supra pectus & ventrem suum ambulauit. Per qđ intelligitur eius peccatũ. Ergo diabolus non statim potest primum instans suæ creationis peccauit.

¶ 3 Præt. Posse peccare, commune est homini & angelo. Fuit autem aliqua mora inter formationẽ hominis & eius peccatum. Ergo pari ratione, fuit aliqua mora inter formationem diaboli & eius peccatũ.

¶ 4 Præt. Aliud instans fuit in quo diabolus peccauit ab instãti ĩ quo creat⁹ fuit. Sed inter quælibet duo instantia, cadit tempus mediũ. Ergo aliqua mora fuit inter creationem eius & lapsum.

SED CONTRA est, ꝙ dicitur Ioan. 8. de diabolo, ꝙ in veritate nõ stetit. Et sicut August.* dicit 11. de Ciuit. Dei. oportet vt hoc sic accipiamus ꝙ in veritate fuerit, sed non permanserit.

RESPON. Dicendum, ꝙ circa hoc est duplex opinio. Sed probabilior & sanctorũ dictis magis consonans est, ꝙ statim post primum instans suæ creationis diabol⁹ peccauit. Et hoc necesse est dicere, si ponatur ꝙ in primo instanti suæ creationis, in actum liberi arbitrij proruperit, & cũ gratia fuerit creatus, vt supra diximus.* Cum enim angeli per vnum actum[d] meritoriũ ad beatitudinem perueniant, vt supra dictũ est, si diabolus in primo

G instanti in gratia creatus meruit, statim post primum instans beatitudinem accepisset, nisi statim impedimentum præstitisset peccãdo. Si vero ponatᷓ, ꝙ angelus in gratia creat⁹ nõ fuerit, vel ꝙ in primo instãti actum liberi arbitrij nõ potuerit habere: nihil ꝓhibet aliquã morã fuisse inter creationẽ & lapsum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ per motus corporales, qui per tempus mensurantur, quandoque in sacra scriptura intelligũtur me-

H taphorice motus spirituales instãtanei. Et sic per ambulationem intelligitur motus liberi arbitrij tendentis in bonum.

AD 2[m] dicẽdũ, ꝙ Orig. dicit ꝙ serpẽs antiquus nõ a pricipio, nec statim supra pectus ambulauit ꝓꝓ primũ instans, in quo malus nõ fuit.

¶ Quo ad quartum... ¶ Ad quartum ...

Ad quartum dubium, ...

¶ Ad hæc breuiter dicendum est, quòd vt apparet ex quolibetis S. T. quolibeto. 9. ar. 8. via angelorum ex duobus instantibus integratur. Sed alterum ita est via, quòd non terminus. Alterũ vero est simul via & terminus. via, inquãtum est ex libero arbitrio, Terminus, inquantum consummate a deo perfunditur gratia. Quemadmodum in conuersione peccatoris ad Deum, idẽ instãs est conuersionis & infusionis gratiæ. Et vniuersaliter quemadmodum in instantaneis simul est fieri, & factum esse. Esse igitur secũdum instãs libertatis & meriti, dupliciter intelligi potest. primo modo, vt viæ distinctæ contra terminum. & sic negatur. Alio modo, vt in termino viæ. & sic cõceditur. Esse autem in termino, stat cum libertate, merito & beatitudine, qm̃ actus ille vt inchoat ex libero arbi. & gratia, meritorius est. Inquantum vero completur per gloriam, beatitudo est. Et sic verificãtur omnia dicta, & quòd statim post primũ actũ beatitudinẽ acceperint, & quòd per vnũ tantum actum meritorium perueniant ad beatitudinem, vnũ. s. vt viam, cũ quo stat quód exigatur alter vt terminus. Et sic stat quòd post vnum vt viam, posit impedimentum præstari, per alterum vt terminum. Via. n. pura in vno consistit: sed aggregatum ex via & termino ex duobus actibus meritoriis, & instantibus cõstat. Et hæc est resolutio vltima. Sed contra hoc sunt obiectiones multæ Scoti in. 2. dist. 5. in responsione ad qõ. motam in dis. 4. & duo dicta S. T. impugnat. Primum est, quòd in secundo instanti simul fuit meritum & præmium. Quia meritum præcedit duratione præmium, vt ex quæstione præcedente probatum fuit, ex ratione gratiæ perfectæ, & imperfectæ secundum statum. Secundum est, quòd in secundo instanti quidam posuerũt obicẽ. Quia merentes vsque ad nũc præmiationis, in illo nũc præmiati sunt: sed omnes per te meruerunt vsque ad nunc præmiationis, quia vsq; ad scđm nunc, quod apud te est nũc præmiationis. ergo oẽs præmiati sunt, & sic nullus peccauit. Maior probatur. Tũ, quia

F in nunc præmii non sunt amplius in via, ponentes autem obicẽ sunt in via. Tum, quia homo in tota vita sua existens in merito in instanti mortis non potest demereri, aut obicem ponere quia præmietur: meruit. n. vt daretur sibi tunc impeccabilitas. Minor autem est tua, supposito quòd via omniũ angelorũ fuerit æqualis. s. ĩ duob⁹ istãtib⁹ seu morulis apud te.

¶ Ad primum respõdetur, quòd meritũ dupliciter contingit viæ puræ, & vt termini. Et ꝙ meritum puræ viæ præcedit duratione præmiũ. Sed meritum vt in termino, potest esse simul cum præmio. Nec sequitur, quòd simul sit gratia perfecta & imperfecta: sed ꝙ simul sit terminus gratiæ imperfectæ, & gratia perfecta. Meritũ. n. queãdmodũ dupliciter cõtingit. s. vt in via, & vt in termino: ita infert imperfectionem gratiæ, vel vt in via, vel in termino. Et propterea ex ratione meriti rationabiliter infertur, quòd merens prius duratione meruit, quàm premiatus est, vt hic intulit S. T. Non tamen infertur, quod nullum instans meriti sit instans præmii. Ex eo. n. quòd meritum oportet esse in termino viæ, & in via, necesse est duratione ꝓcedere ꝓmiũ, & gratiã esse imperfectã secundum statum. Ex eo vero, ꝙ post meritum viæ, sequitur meritum termini, necesse est simul esse meritum illius instantis cum præmio, & esse terminum gratiæ imperfectæ. Et sic falsa pace, minus bene intellectus est S. T. ab his, qui dixerunt doctrinam S. T. in summa hac non esse eam, quam in quolib. tradiderat. Iam enim apparet, hanc doctrinam sine illa non posse saluari, veruntamen diligenter aduerte, quòd licet in sua opinione hic & ibi non discrepet, quia vtrobique tenet duplicem actum meritorium concurrisse. Alterum vt viã duratione præcedentẽ. In hoc mium: alterum vt terminum natura tantum præcedentem præmium. Tamen difformitas quædam est, quod vbi non reputauit falsam opinionem dicentem vnum tantum fuisse actum meritorium vel illum. s. vt in termino fuit, & nullum præcessisse meritorium, in quo via, quam tamen opinionem hic reputauit falsam, dum in ꝙ præcedente expresse voluit, meritum præcedere duratione præmium. Nec hoc est mirum consideranti, quòd continue intellectus studiosus perficitur. Tota tamen illa doctrina, quam pro rationabilitate illius opinionis adduxit, simpliciter admittenda est, & approbanda ad meritum in termino. Ideo enim sic diligenter illam est prosecutus, quia suam opinionem illa egere doctrina videbat, cuius signum est, ꝙ argumenta in oppositum soluit ex illa doctrina. Et tamen constat, ꝙ ipse per se illam opinionem elegerat ibidem. Et constat etiam, ꝙ mos eius & omnium, nisi aliud specificetur, est respondere ad argumenta secundum propriam scribentis opinionem. Quia ergo videbat argumenta illa, communia esse & suæ & illi opinioni, ideo ex doctrina vtrique communi responsiones conflauit communes, & hæc bene nota.

¶ Ad secundum vero dicitur, ꝙ mereri vsque ad nunc præmiationis contingit dupliciter, exclusiue & inclusiue. Et hoc quidẽ modo verum est quòd præmiantur: sed non primo modo. Et ad primam probationem in oppositum dicitur, quòd in nunc præmiationis sunt in termino viæ, & possunt ponere obicem tanquã id termino viæ existentes. Ad secundam vero dicitur, quòd in termino viæ hominis consumatur meritum cuiusque. Nec videtur verum, quòd tunc sit impeccabilis: sed quilibet est liber vt in termino viæ existens, quemadmodum de angelo dictum est.

¶ In responsione ad tertium, dubium est non paruum. Quia hæc videntur sibiinuicem repugnantia. s. quòd actus vnus angeli sit primus,

primus, naturalis, & meritorius. Si enim est meritorius. ergo est informatus gratia, & non sufficit esse habentis gratiam, vt patet. Et rursus. ergo actualiter vel virtualiter tendit in Deum, vt principium gratiæ, & obiectũ beatitudinis supernaturalis, quia gratia, seu charitas sua omnia sic in Deum ordinat. Et quia est primus. ergo actualiter tendit in Deum vt obiectum beatitudinis, quia actualiter tendere est prius q̃ virtualiter: sicut vniuersaliter id qđ est ꝑ se, prius est eo qđ est per aliud. Cõstat nanque quòd actus virtualiter tendens in aliquod, ideo virtualiter tendit, quia manet in eo vis prioris actus actualiter tendẽtis in illud. Si autem est naturalis, siue quo ad exercitium actus, siue quo ad specificationem. ergo non est meritorius. Et de exercitio quidẽ patet, quia sic nullo modo actus esset liber, & cõsequẽter nullo modo meritorius. De specificatione vero deducitur facile, quia sic act⁹ ille sisteret ad obiectum naturale. ergo non tenderet in obiectum beatificum supernaturale aliquo modo. ergo nõ informatur gratia. ergo non meritorius. Et augetur maxime dubitatio, quia S. T. in q. de malo q. 16. ar. 4. vult, naturalitatem primi actus angelici esse talem, vt angelus non potuerit simul ferri in obiectum naturale, & supernaturale in illo primo instanti.

5

330

Li. 6. Phys. tex. 2. & sequentibus. tom. 2.

AD 3[m] dicendum, quòd angelus habet liberum arbitrium inflexibile post electionẽ[e]. Et ideo nisi statim post primum instãs, in quo naturalem motum habuit ad bonum, impedimentum beatitudini præstitisset, fuisset firmatus in bono: sed non est simile de homine. Et ideo ratio non sequitur.

AD 4[m] dicendum, quòd inter quælibet duo instantia, esse temp⁹ medium, habet veritatem inquantum tempus est continuum: vt ꝓbatur in*6. Phys. Sed tamen in angelis, qui non sunt subiecti cœlesti motui, qui primo per tempus continuum mensuratur, tempus accipitur pro ipsa successione operationum intellectus, vel etiam affectus[e]. Sic igitur instans primum in angelis, intelligitur respõdere operationi mentis angelicæ, qua se in seipsam conuertit per vespertinam cognitionem, quia in primo die commemoratur vespere, sed non mane: et hæc quidẽ operatio in omnibus bona fuit. Sed ab hac

B operatione quidam per matutinã cognitionẽ ad laudem verbi sunt conuersi: quidam vero in seipsis remanentes facti sunt nox, per superbiam intumescentes, vt August.* dicit 4. super Genes. ad lit. Et sic prima operatio fuit omnibus communis. Sed in secunda sunt distincti. Et ideo in primo instanti omnes fuerunt boni[e], sed in secundo fuerunt boni a malis distincti.

¶ Ad hanc obiectionem dicitur, ꝙ si verba S. T. ponderentur, apparebit solutio difficultatum. In primis, non dixit illum actum angeli esse naturalem absolute: sed esse naturalem motum in bonum. ita ꝙ naturalitas, vt prius declaratum est, determinat actũ non simpliciter: sed in ordine ad obiectum. Et nunc adiungimus, quòd determinat actum in ordine ad tale obiectum. s. bonum. Vnde intentio S. T. est accipiendo naturale vt distinguitur cõtra liberum, dicere, quòd primus actus angeli nõ fuit totaliter liber, libertate, quæ nata est naturaliter conuenire libero arbitrio creato. s. ad bonum & malum: sed fuit motus naturalis quo ad hoc, ꝙ tenderet in bonum, quia nõ poterat esse malus: et non quo ad hoc, ꝙ terminaretur ad obiectum pure naturale, vt sic naturalitas determinet actum quo ad specificationem a bono, siue naturali, siue supernaturali, & determinet obiectũ naturale sic, ꝙ nõ ad oppositum eius. i. malum. non autem sic, ꝙ non ad aliud quodcũque quia potest esse simul ad aliud non oppositum: sed perficiens, quale est supernaturale. Vnde actus primus angeli dupliciter est naturalis. Primo, quia tendit naturaliter. i. non libere, in bonum. Secundo, quia tendit necessario in obiectum vel pure naturale, puta si non habuit gratiam: vel non dissonum a naturali: sed perfectiuũ eius, puta, si creatus fuit in gratia. Et per hãcmet distinctionem vltimam patet, quomodo intelligenda est doctrina S. T. in q. de malo. Quoniam tendere in supernaturalia contingit dupliciter. s. absolute, & vt conformia naturalibus. Tendere in supernaturalia absolute, est tendere in ea indifferenter: ac per hoc bene vel male &c. Tendere vero in ea vt conformia naturalibus, arctatur ad tendere bene, eo ꝙ malum est præter naturã. Et quia iam dictum est, ꝙ angelus in secundo instanti liber fuit ad bonum & malum: in primo autem ex natura ad bonum determinatus est: consequens est, quòd non potuit tendere in primo instanti in naturalia & supernaturalia, nisi vt supernaturale est perfectio naturalis. Et quòd hæc sit mens S. T. patet, quia constat, ꝙ apprehendere naturale & supernaturale vt perfectio est naturalis simul, non incõuenit, q̃uis absolute sit impossibile. Vnde ex hoc, ꝙ angelus in primo instanti non potuit apprehendere naturale & supernaturale absolute, optime sequitur, quòd non potuit peccare tunc, cum oportebat ipsum in naturalia ferri. Cũ hoc tamen stat, quòd simul potuerit apprehendere aliquid super naturale vt perfectionẽ naturalis, eo modo quo finis vlterior, est ꝑfectio finis anterioris, ordinati in illum: quemadmodum vniuersaliter simul apprehendere & tendere possumus in finem, & in ea quæ sunt ad finem.

¶ Circa eandem responsionem dubium aliud occurrit. An angeli in primo instanti vere & proprie meruerint vitam æternam. Si

A enim dicitur quòd sic. ergo habuerunt actum dilectionis electiuæ respectu supernaturalis obiecti beatitudinis: & si sic fuit, cũ electio eorum sit inflexibilis. ergo redditi sunt omnes impeccabiles, quòd est hæreticum. Si vero dicitur quòd non. ergo nõ amauerunt Deum vt obiectum supernaturalis beatitudinis. ergo nullo modo meruerunt: quod est oppositum doctrinæ tuæ. Secunda consequentia est per se nota, quia meritum non est nisi ꝑ actum charitatis, cuius obiectum cõstat esse Deum, vt obiectum supernaturalis beatitudinis. Prima vero probatur, quia aut amauerunt Deum vt obiectum beatitudinis supernaturalis dilectione electiua, aut naturali, nõ enim datur tertia. Sed non naturali: quia illa non se extendit supra obiectum naturale, vt patet. ergo. Si nõ electiua, nullo modo amauerunt Deũ vt obiectum supernaturalis beatitudinis, quod erat deducendum.

b 308 427

lib. 4. c. 24. in fine, habetur ĩ sensu to. 3.

324.

C ¶ Ad hoc respondetur dupliciter. Primo, quòd non proprie meruerunt. Tum, quia S. T. in responsione ad tertium dicit, illũ motum fuisse naturalem. Tum, quia in responsione ad quartum expresse dicit, quòd primum instans respondet operationi, qua mens angelica conuersa est in seipsam. Tum, propter rationem in oppositum adductam, quia. s. vere meritũ est actus electiuus. Sed insufficienter motos esse ad hanc opinionem sic dicentes, tripliciter declaratur. Primo ex eorum falsa suppositione. credunt enim quòd angelus in primo instanti ad naturalia tantum se cõuerterit, cum gratia tamen, & ideo meruerit. Quod tamen est impossibile, quia ad rationem actus meritorii non sufficit, quòd sit actus non malus habentis gratiam, sed exigitur, quòd sit informatus gratia actualiter vel virtualiter: sicut vniuersaliter ad rationem cuiusque actus spectantis ad quemcunque habitum, exigitur, quòd informatus sit illo habitu: alioquin ex illo habitu ni

D hil haberet: quoniã actus nullo alio modo aliquid habet ab habitu nisi per informationem: si autem informatus fuit charitate, ergo tetendit in obiectum charitatis, quod est Deus supernaturaliter videndus. Et si adiunxeris, quòd primus actus non virtualiter, sed actualiter, in obiectũ charitatis tendit, vt probatum est, restat vt impossibile fuerit primum actum meritorium ad naturalia sistere. Secundo, ex ratione vere & proprie meriti. Nihil. n. aliud exigit, nisi vt de condigno & sufficienter quis vitã æternã mereatur: hoc autem omnibus fuit cõe, qm̃ beatitudine quã meruerunt, inquit S. T. fuerunt quidã priuati: sufficiẽter autem meruisse intellige vt in via, non vt in termino, nisi ꝑseuerantes vsq; in finem. Tertio, ex solutione obiectionum. Iam enim declaratũ est quomodo motus ille non fuit naturalis absolute, sed in bonũ.

¶ Quod vero in rñsione ad quartũ dicit S. T. nihil obstat: quia ut ibi patet, non loquitur de cõuersione angeli in se absolute: sed per cognitionem vespertinam, vt distinguitur contra matutinã

E proprie dictam, quæ est visio beata. Et intendit, quòd duo distantia attendunt penes duas opationes angelicas, quarũ una succedit alteri, & prima est vespertina, secũda matutina. Sed sub prima vespertina, si erãt in gratia, cõprehendit oĩs cognitio citra beatã, quæ est sola matutina, ita quòd cognitio vespertina distinguitur in naturalem & reuelatam. Er similiter omnis conuersio in se & in Deum citra conuersionem fruitionis. Patet autem hãc esse vere mẽtẽ literæ. Tũ, quia expresse loquitur de vespertina cõuersione, vt distinguitur contra matutinam. Tũ, quia de successione sollicitus erat. Constat autem, quòd quotquot operationes simultaneas ponamus, non ponunt in numerum quo ad mensuram durationis: sed ad vnum tantũ instans spectant, & ideo non fuit opus multiplicitatem operationis in primo instanti explicare. Designauit aũt illud magis ab actu naturæ. s. conuersionis in se, quia ille fundamẽtum est omnium & certior. Cũ aũt quæritur: aut dilectione electiua, & c. respõdetur, ꝙ cũ dilectio electiua significet idem ꝙ libera dilectio non solũ quo ad exercitium, sed etiã quo ad specificationẽ actus, & hæc sit duplex, distinguẽdũ est iuxta supra dicta: et dicẽdũ, ꝙ quędam est dilectio libera totaliter,

Universidad de Deusto Biblioteca

taliter, & quædã non totaliter. Et loquimur de libertate naturaliter conueniente voluntati creatæ. illa est libera totaliter, quæ est etiã libera ad bonũ & malũ. Nã hæc libertas nata est naturaliter conuenire libero arbitrio creato. Illa vero est libera: sed nõ totaliter, quæ q̃uis sit indifferens ad hoc & illud, non tamen ad bonũ & malum. Vnde angelus dilexit libere, seu dilectione electiua, non totaliter in primo instanti, quia non poterat pro tunc eligere malum. Quando vero dicitur, q electio angeli est inflexibilis, intelligitur de electione totaliter libera, quæ non potuit eẽ ante scd̃m instans. Posset quoque dici, q illa dilectio fuit naturalis non angelo absolute: sed habenti gratiam in primo instã ti sui esse, & tũc operanti, qm̃ ex quo in illo instanti non potest fieri actus dissonans a gratia, consequens est, q liberũ arbitrium si supernaturalibus se imiscet, determinatur ad cõformiter gratiæ se habendũ. Et sic, q̃uis dilectio naturalis absolute non tẽdat ad supernaturalia, dilectio tñ naturalis habentis gratiã, in primo instanti tendit in supernaturale. Et dicitur dilectio ista naturalis, quia est determinata ad vnũ ad cõforme s. gratiæ ita q nõ ad opposĩtũ. Et hæ duæ rñsiones, in idem redeũt.

¶ Circa p̃dicta adhuc non quiescit intellectus: sed dubiũ cõsurgit. Quia si angeli oẽs in primo instanti vere meruerunt per actum dilectionis Dei, vt obiectum est beatitudinis supernaturalis. ergo in secundo instanti non tenebantur ad actualiter dirigendũ actũ suũ in obiectũ charitatis. ergo nõ peccauerũt eligendo bonũ non cum debita subiectione ad Deũ: sed aut nõ peccauerũt, aut peccauerunt eligendo malum. Prima consequẽtia probatur, quia præceptũ charitatis est affirmatiuũ, & obligat pro principio ad actualiter amandum, q constat impleri a quolibet habẽte charitatẽ, quia in primo actu in Deũ tendit vt sui suorumq; omnium finem, & sic omnia sua consequentia, modo non repugnent virtualiter, tẽdunt in obiectum charitatis, virtute s. primi actus. Secunda vero consequentia probatur sic. Eligere bonum absq; actuali ordinatione ad Deũ immediate post primũ actũ charitatis, non est malum, immo est actus charitatis virtualiter: sed talis fuit actus angeli in secundo instanti apud S. T. vt patet ex supradictis. ergo male dictum superius fuit, quòd sola inconsideratio actualis regulæ diuinæ ad peccatum angeli sufficit.

¶ Ad hoc dr̃, q argumentũ procedit ex malo intellectu dictorũ S. T. Imaginatur nãq;, q primũ peccatum angeli cõsistit in sola omissione actualis regulæ. Cũ tñ peccauerit faciendo actũ cõtrariũ regulæ. Licet.n. ex parte intellectus sola fuerit inconsideratio, liberum tñ arbitriũ cũ illa inconsideratione nõ solũ elegit sine illa, sed cõtra illã modaliter, nõ obiectiue: sicut si icidẽs aliquid absq; regula, incidat oblique. Act9.n. tũc non solũ fit absq; regula: sed cõtra regulã. Patet aũt sic angelũ peccasse, quia superbię peccatũ cõmisit. Superbia.n. cõtrarie opponit humilitati, & diuinæ regulæ, qm̃ vt Boe. dicit, sola superbia se opponit. Vnde angel9 peccãs recessit a virtualitate charitatis, quã i primo actu habuit volũtarie supbiẽdo. Posset quoq; dici, q angelus i secũdo instãti (qa erat primũ & vltimũ totalis sue libertatis ad bonum & malũ) tenebatur deliberare de fine vitę suæ, sicut hõ i principio suæ libertatis.

326 Infra. ar. 9. ad 3. Et 2. di. 2. art. 1. Et 3. cõ. ca. 109. fin. Et opusc. 15. c. 19. Et Eph. 2. & Iob. 40

*ca. 6. & 7. cœlest. Hierarc.

Homil. 34. in Euang. ante med.

lib. 2. ca. 4.

Li. 8. c. 6. & 7. & lib. 10 ca. 9. 10. & 11. tom. 5.

ARTICVLVS VII.

Vtrum angelus supremus inter peccantes, fuerit supremus inter omnes.

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur q ille angelus qui fuit supremus inter peccantes, nõ fuerit supremus inter omnes. Dicitur.n. Ezech. 28. Tu Cherub. extentus & protegens, posui te in monte sancto Dei. Sed ordo cherubim est sub ordine seraphim, vt Dio.* dicit 7. c. angelicæ hier. Ergo angelus q fuit suprem9 inter peccãtes. nõ fuit supremus inter omnes.

¶ 2 Præt. Deus fecit naturam intellectualem propter beatitudinem consequendam. Si igitur angelus qui fuit suprem9 inter omnes peccauit, sequitur quòd ordinatio diuina fuerit frustrata in nobilissima creatura. quod est inconueniens.

¶ 3 Præt. Quanto aliquid magis inclinatur in aliquid, tanto minus potest ab illo deficere. Sed angelus quãto est superior, tanto magis inclinatur in deum. Ergo minus potest a deo peccãdo deficere. Et sic videtur, quòd angelus qui peccauit, non fuerit supremus inter omnes, sed de inferioribus.

SED CONTRA est, qđ dicit Greg.* in homil. de Centum ouibus, quòd primus angelus qui peccauit, dum cunctis agminibus angelorum prælatus, eorum claritatem transcenderet, ex eorum comparatione clarior fuit.

RESPON. Dicẽdum, quòd in peccato est duo considerare. s. pronitatem ad peccandum, & motiuum ad peccandum. Si ergo considerenius in angelis pronitatem ad peccandum, minus videtur quòd peccauerint superiores angeli, quàm inferiores. Et ꝓpter hoc Damas.* dicit, quòd maior eorum, qui peccauerũt, fuit terrestri ordini prælatus. Et videt̃ hæc opinio consonare positioni Platonicorum, quam Aug. recitat in lib. de Ciuit. Dei, † octauo & decimo. Dicũt.n. quòd omnes dij erant boni: sed dæmonum, quidam boni, quidã mali. Deos nominantes substantias intellectuales, quæ sunt a globo lunari superius: dæmones vero substãtias intellectuales, quæ sunt a globo lunari inferius, superiores hominibus ordine naturæ. Sed est abijcienda hæc opinio tanquam a fide aliena: quia tota creatura corporalis administrat̃ a Deo per angelos, vt August. dicit tertio de Trini.* Vnde nihil prohibet dicere, inferiores angelos diuinitus distributos esse ad administrãdum inferiora corpora, superiores vero ad administrandum corpora superiora, supremos vero ad assistendum Deo. Et ẽm hoc, Damasc. † dicit, quòd illi qui ceciderunt, fuerunt de inferioribus. In quorum etiã ordine, aliqui boni angeli permãserunt. Si vero consideretur motiuum ad peccandum, maius inuenitur in superioribus, quàm in inferioribus. Fuit.n. dæmonum peccatum superbia, vt supra dictum est*. cuius motiuũ est excellentia, quæ fuit maior in superioribus. Et ideo Gregor. † dicit, quòd ille qui peccauit, fuit superior ĩter omnes. et hoc videtur probabilius: quia peccatum angeli non processit ex aliqua pronitate, sed ex solo lib. arbit. Vnde magis videtur considerãda esse ratio q̃ sumitur a motiuo ad peccãdũ. Non est tamẽ inde alij opinioni præiudicãdũ, qa etiam in principe iferiorũ angelorũ, potuit esse aliquod motiuũ ad peccandũ.

AD PRIMVM ergo dicendum, q Cherubin interpretatur plenitudo sciẽtiæ, seraphin interpretantur ardentes, siue incendentes. Et sic patet, q cherubin denominat̃ a scientia, q̃ pôt esse cũ mortali peccato: ᶜ Seraphim vero denominat̃ ab ardore charitatis, q̃ cũ peccato mortali esse nõ potest. Et ideo primus angelus peccans, nõ est denominatus seraphin, sed cherubin.

AD 2^m^ dicendum, q diuina intentio non frustratur, nec in his qui peccant, nec in his qui saluantur. Vtrorumq; enim euentũ

¶ Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ Articulum septimum.

Titulus clar9 est. ¶ In corpe quatuor. Primo radices duas diuersimode opinãdi: secũdo opinionẽ Damasceni penes primã radicẽ tractat: tertio, opinionẽ Gregorii penes secũdã. quarto, cõparat eas adinuicẽ, tã opiniones q̃ radices. ¶ Quo ad primũ radices sũt, pnitas ex pte peccãtis, & motiuũ ex pte obiecti. ¶ Quo ad scd̃m quatuor dicit. Prio, opinionẽ q de inferiori ordine fuerũt mali: & q maior inter prelatos terrestribus fuit primus ex prima radice. Secũdo, qd superficieten9 suppone re vr̃ hęc opinio ẽm Platonicos. Tertio, rephẽdit illud suppositũ. Quarto, ostẽdit quõ pôt bene ĩtelligi opinio Da. & oĩa clara sũt. ¶ Quo ad tertium, ex secunda radice, & q superiores peccauerunt, & quòd supremus peccantium erat supremus simpliciter. ¶ Quo ad quartũ, cõparat opiniones ex radicibus quo ad probabilitatẽ, & dicitur secũda probabilior, quia radix melior. Et quo ad falsitatem, & dicit q non ꝓpterea prima indicanda est falsa, quia etiam in his habet locum secunda radix, omnia clara. ¶ Super

Deus præcognoscit, & ex vtroque habet gloriam, dum nos ex sua bonitate saluat, illos ex sua iustitia punit. Ipsa vero creatura intellectualis dum peccat, a fine debito deficit. Nec hoc est inconueniens in quacunque creatura sublimi. Sic enim creatura intellectualis instituta est a Deo, vt in eius arbitrio positum sit, agere propter finem.

AD 3^m^ dicendum, quòd quantacunque inclinatio ad bonum fuerit in supremo angelo, tamen ei necessitatem non inducebat. Vnde potuit per liberum arbitrium, eam non sequi.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum peccatum primi angeli, fuerit alijs causa peccandi.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd peccatum primi angeli peccantis, non fuit alijs causa peccandi. Causa enim prior est causato. Sed omnes simul peccauerunt: vt Damas.* dicit. Ergo peccatum vnius non fuit alijs causa peccandi.

¶ 2 Præte. Primum peccatum angeli, non potest esse nisi superbia, vt supra dictum est.* Sed superbia excellentiam quærit. magis autem excellentiæ repugnat, quòd aliquis inferiori subdatur quàm superiori. Et sic non videtur quòd dæmones peccauerint per hoc, q voluerunt subesse alicui superiorũ angelorum potius quàm Deo. sic autem peccatum vnius angeli fuisset alijs causa peccandi, si eos ad hoc induxisset, vt sibi subijcerentur. Non ergo videtur, quòd peccatum primi angeli fuerit causa peccandi alijs.

¶ 3 Præt. Maius peccatum est velle subesse alteri contra Deum, q̃ contra Deum alteri velle præesse: quia minus habet de motiuo ad peccandum. Si ergo peccatum primi angeli fuit alijs causa peccandi in hoc, quòd eos vt sibi subijcerentur induxit, grauius peccassent inferiores angeli, quàm supremus. quod est contra illud Psalm. 103. Draco iste, quem formasti. Dicit glos.* Qui cæteris in esse erat excellentior, factus est in malitia maior. Non ergo peccatum primi angeli fuit alijs causa peccandi.

SED CONTRA est, quod dicitur Apoc. 12. quòd Draco traxit secum tertiam partem stellarũ.

RESPON. Dicendum, quòd peccatum primi angeli fuit alijs causa peccandi: non quidem cogens, sed quadam quasi exhortatione inducens. Cuius signum ex hoc apparet, quòd omnes dæmones illi supremo subduntur, vt manifeste apparet per illud, quod dicit Dominus Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Habet enim hoc ordo diuinæ iustitiæ, vt cuius suggestioni aliquis consentit in culpa, eius potestati subdatur in pœna, secundum illud 2. Pet. 2. A quo quis superatus est, huic seruus addictus est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet simul dæmones peccauerint, tamẽ peccatũ vnius, potuit esse alijs cã peccãdi. Angel9 enim non indiget ad eligendum, vel exhortandum, vel etiam consentiẽdum temporis mora: ᵉ sicut homo, qui deliberatione indiget ad eligendum & ad consentiendũ, & locutione vocali ad exhortandum: quorum vtrumque tempore agitur. Manifestum est autem, quòd etiam homo simul dum aliquid iam corde concepit, in eodẽ instanti incipit loqui. Et in vltimo instanti locutionis, in quo aliquis sensum loquentis capit, pôt assentire ei quod dr̃: vt patet maxime in primis conceptionibus, quas quisq; probat auditas. Sublato ergo tẽpore deliberationis, quod in nobis requiritur, in eodem instanti, in quo primus angelus suam affectionem intelligibili locutione expresit, possibile fuit alijs in eam consentire.

AD 2^m^ dicendum, q superbus, cæteris paribus, magis vult subesse superiori, quàm inferiori. Sed si aliquã excellentiã cõsequat̃ sub inferiori, quã sub superiori cõsequi nõ possit, magis eligit inferiori subesse, q̃ superiori. Sic igitur non fuit cõtra superbiam dæmonum, q subesse inferiori voluerunt in eius principatum consentientes: ad hoc eum principem & ducem habere volentes, vt virtute naturali suã vltimam beatitudinem consequerentur: præsertim quia supremo angelo naturæ ordine, etiam tunc subiecti erant.

AD 3^m^ dicendum, quòd sicut supra dictum est,* Angelus non habet aliquid retardans, sed secundum suam totam virtutem ᵈ mouetur in illud, ad quod mouetur, siue in bonum, siue in malum. Quia igit̃ supremus angelus maiorẽ habuit naturalẽ virtutẽ, q̃ inferiores, intẽsiori motu in peccatũ prolapsus est. & iõ factus est etiam in malitia maior. Q. 62. ar. 6. D. 1158. et 121.

ARTICVLVS IX.

Vtrum tot peccauerunt, quot permanserunt.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd plures peccauerũt de angelis, q̃ permanserũt. quia vt dicit Philosophus, Malum est vt in pluribus, bonum vt in paucioribus. 328 Li. 2. Ethi. c. 6. a medio. tom. 5.

¶ 2 Præt. Iustitia & peccatum eadẽ ratione inueniuntur in angelis & hominibus. Sed in hominibus plures inueniuntur mali quàm boni:

¶ Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum octauum.

327 Titu. clarus est. ¶ In corpore vna conclusio responsiua. Peccatum primi angeli fuit alijs causa peccandi, non cogens, sed quasi exhortatione inducens. Probatur sic ab effectu. Cæteri dæmones sunt subditi primo. ergo eius suggestione peccauerunt. Antecedens probatur authoritate Christi. Matth. 25. Diabolo & angelis ei9, idest nuntius & ministris eius. Consequentia probatur: quia ordo diuinæ iustitiæ hoc habet, vt cuius suggestioni aliquis consentit in culpa, eius potestati subdatur in pœna: quod probatur secũdæ Petri 2. A quo quis &c. ¶ In responsione ad primum, dubium occurrit ex Scoto, vbi supra: contra hoc scilicet, quod secundum instãs est mora indiuisibilis, seu instantanea. Tũ, quia angeli peccauerunt pluribus peccatis diuersarum specierum, & non simul, sed ordine quodam. Tum, quia peccatum malorum angelorum tentauit bonos: ita quòd Apoc. 11. uictoria tentationis in laudem, & excellens meritũ bonis ascribitur. ergo. & tenet sequela. Tum, quia si in instanti omnia perfecta essent, non fuisset, aut facillimum fuisset præliũ inter eos. Tum, quia mali prius peccauerunt, deinde tẽtauerunt, & vltimo victoria bonorum resistentiũ, subsequuta est. Non ergo instãtanea fuit mora pugnæ & meriti.

¶ Ad hæc dicitur breuissime, quòd totus ille ordo, tam peccatorum, quàm pugnæ, & victoriæ &c. cum sit ordo operationum indiuisibilium seu instantanearum, non est ordo durationis, sed naturæ & præsuppositionis. Quẽadmodum quotcũque illuminationes ordinatæ in eodem sunt instanti: Victoriæ autem instãtaneæ apud eos, qui non sunt naturę discursiuæ, sed omnia complete habẽt in instanti, summę sunt laudis: quàmuis apud nos, qui cum continuo & tẽpore intelligimus, pro nihilo habeantur. 127

¶ Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum nonum.

Titulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio responsiua. Plures remanserunt quàm ceciderunt. Probatur: qa præter naturam inuenitur in paucioribus: peccatum autem est contra naturam angelorum. ergo.

secundum illud Eccle. 1. Stultorum infinitus est numerus. Ergo pari ratione in angelis.

¶ 3 Præt. Angeli distinguuntur secundum personas, & secundum ordines. Si igitur plures personæ angelicæ remanserunt, videtur etiam, quòd non de omnibus ordinibus aliqui peccauerunt.

SED CONTRA est, quod dicitur 4. Reg. 6. Plures nobiscum sunt q̃ cum illis: quod exponitur de bonis angelis, qui sunt nobiscum in auxilium, & de malis qui nobis aduersantur.

RESPON. Dicendum, quòd plures angeli permanserunt quàm peccauerunt: quia peccatum est contra naturalem inclinationem. Ea vero quæ cō-
D. 839. tra naturam fiunt, vt in [d] paucioribus accidunt. Natura enim consequitur suum effectum, vel semper, vel vt in pluribus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philoso-
D. 295. phus loquitur quantum ad homines, in quibus [d] malum contingit ex hoc, quòd sequuntur bona sensibilia, quæ sunt pluribus nota, deserto bono rationis, quod paucioribus notum est. In angelis autem non est nisi natura intellectualis: unde non est similis ratio. Et per hoc patet responsio ad secundum.

AD 3m dicendum, quòd secundum illos qui dicunt, quòd diabolus maior, fuit de inferiori ordine angelorun, qui præsunt terrestribus: manifestum est, quòd non de quolibet ordine ciderunt, sed de infimo tantum. Secundum vero illos, qui ponunt maiorem diabolum de supremo fuisse ordine, probabile est, quòd de quolibet ordine aliqui ciderūt: sicut in quemlibet ordinem homines assumuntur in supplementum ruinæ angelicæ. In quo etiam magis comprobatur libertas liberi arbitrij, quæ secundum quemlibet gradum creaturæ, in malum flecti potest. In sacra scriptura tamen, nomina quorundam ordinum vt Seraphin & Thronorum, dæmonibus non attribuuntur, quia hæc nomina sumuntur ab ardore charitatis, & ab habitatione Dei: quæ non possunt esse cum peccato mortali. Attribuuntur autem eis nomina Cherubin, Potestatum, & Principatuum: quia hæc nomina sumuntur a scientia & potentia,
326 quæ bonis malisque possunt esse communia. [c]

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Artic. primum.*

QVAESTIO LXIIII.

De pœna dæmonum, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de pœna dæmonum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, De obtenebratione intellectus.

¶ Secūdo, De obstinatione voluntatis.

¶ Tertio, De dolore ipsorum.

¶ Quarto, De loco pœnali ipsorū.

TItu. clarus est. ¶ In corpore duo. Primo distinctionem trimembrē ponit. Secūdo, iuxta singula membra cō clusiones. Distinctio est: cognitio duplex, naturalis, & gratuita: & hæc duplex, speculatiua, & affectiua. Prima conclusio, Cognitio naturalis nec est ablata, nec diminuta: probatur dupliciter. Primo, quia cōsequitur naturam simplicem. Secundo, authoritate Dionysi. Secunda. Cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata, sed diminuta. Probatur: quia pauca, & obscure eis reuelantur quantum oportet, & per angelos seu effectus. aliis autem plura & clarius. Tertia. Cognitio affectiua est totaliter ablata. Probatur: qa charitas est ablata.

329 2.di 7.q.2. artic. 1. Et Mal.q. 16. art.6.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis ueritatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd intel-
F lectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis veritatis. Si enim aliquam veritatem cognoscerent, magis cognoscerent seipsos, quod est cognoscere substantias separatas. Hoc autem eorum miseriæ non conuenit, cum ad magnam beatitudinem pertinere videatur, intantum, quòd quidam vltimam beatitudinem hominis posuerunt in cognoscendo substantias separatas. Ergo dæmones priuantur omni cognitione veritatis.

G ¶ 2 Præt. Id quod est maxime manifestum in natura, videtur esse maxime manifestum in angelis, siue bonis, siue malis. Quòd enim non sit nobis maxime manifestum, contingit ex debilitate intellectus nostri a phantasmatibus accipientis: sicut ex debilitate oculi noctuæ contingit, quòd non possit videre lumen solis. Sed dæmones non possunt cognoscere Deum, qui est secundum se manifestissimus, cum sit in summo veritatis, eo quòd non habent mundum cor, quo solo videtur Deus. Ergo nec alia cognoscere possunt.

¶ 3 Præt. Cognitio rerum angelis conueniens est, duplex, secundum August.* scilicet matutina & vesper-
H tina. Sed cognitio matutina non competit dæmonibus, quia non vident res in verbo: nec cognitio vespertina, quia cognitio vespertina refert res cognitas ad laudem Creatoris: unde post vespere fit mane, vt dicitur Genes. 1. Ergo dæmones non possunt cognitionem de rebus habere.

¶ 4 Præt. Angeli in sua conditione cognouerunt mysterium regni Dei, vt Augustin. † dicit quarto super Genes. ad literam. Sed dæmones hac cognitione priuati sunt: quia si cognouissent, nequaquā dominum gloriæ crucifixissent, vt dicitur 1. Corinth. 2. Ergo pari ratione omni alia cognitione veritatis sunt priuati.

I ¶ 5 Præt. Quamcunque veritatem aliquis scit, aut cognoscit eam naturaliter, sicut nos cognoscimus prima principia: aut accipiendo ab alio, sicut quæ scimus addiscendo: aut experientia longi temporis, sicut scimus inueniendo. Sed dæmones non possunt cognoscere veritatem per suam naturam, quia ab eis diuisi sunt boni angeli, sicut lux a tenebris, vt August.* dicit. Omnis autem manifestatio fit per lumen, vt dicitur Ephes. 5. Similiter etiam neque per reuelationem, neque addiscendo a bonis angelis: quia nō est conuentio lucis ad tenebras, vt dicitur 2. Corinth. 6. Neque per experientiam longi temporis: quia experientia a sensu oritur. Ergo nulla in eis
K est cognitio veritatis.

SED CONTRA est, quod Dionys.* dicit 4. ca. de diui. nom. quòd data sunt dæmonibus aliqua dona, quæ nequaquam mutata esse dicimus: sed sunt integra & splendidissima: inter ista autem naturalia dona, est cognitio veritatis. Ergo in eis est aliqua veritatis cognitio.

RESPON. Dicendum, ꝙ duplex est cognitio veritatis. Vna quæ hr̄ per gratiam: alia quæ habetur per naturam: & ista quæ habetur per gratiam est duplex. Vna quæ est speculatiua tm̄, sicut cum alicui aliqua secreta diuinorum reuelantur. Alia vero, quæ est affectiua ꝓducens amorem Dei: & hæc proprie pertinet ad donum sapientiæ. [c] Harum autem trium cognitionum prima in dæmonibus nec est ablata, nec diminuta. consequitur enim ipsam naturam angeli, qui secundum suam naturam est quidam intellectus, vel mens. Propter simplicitatem autem suæ substantiæ a natura eius aliquid subtrahi non potest: vt sic per subtractionem naturalium puniatur, sicut homo punitur per subtractionem manus, aut pedis, aut alicuius huiusmodi. Et ideo dicit Dionys.* quòd dona naturalia in eis integra manēt. vnde [d] naturalis co-
Loco citato in argu. sed contra. D. 440. gnitio in eis non est diminuta. Secunda autem cognitio, quæ est per gratiam in speculatione consistens, non est in eis totaliter ablata, sed diminuta: quia de huiusmodi secretis diuinis tantum reuelatur eis, quantum oportet, vel mediantibus angelis,
B vel per aliqua temporalia diuinæ virtutis effecta, vt dicit August. 9. de ciuit. Dei: * Non autem sicut ipsis sanctis angelis, quibus plura & clarius reuelantur in ipso verbo. A tertia vero cognitione sunt totaliter priuati, sicut & a charitate.
Li. 9. de ciuit. Dei. c. 21. circa medium. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fœlicitas consistit in applicatione ad id, quod superius est. Substantiæ autem separatæ sunt ordine naturæ supra nos. vnde aliqualis ratio fœlicitatis esse potest homini, si cognoscat substantias separatas, licet perfecta eius fœlicitas sit in cognoscendo primam substantiam, scilicet Deum. Sed substantiæ separatæ, cognoscere substantiam separatam, est connaturale, sicut &
C nobis cognoscere naturas sensibiles. Vnde sicut in hoc non est fœlicitas hominis, quòd cognoscat natu-
D. 274. ras sensibiles, ita non est fœlicitas angelo in [d] hoc ꝙ cognoscat substantias separatas.

AD 2m dicendum, quòd illud quod est manifestissimum in natura, est nobis occultum propter hoc quòd excedit proportionem intellectus nostri, & non solum propter hoc, quòd intellectus noster accipit a phantasmatibus. Excedit autem diuina substantia non solum proportionem intellectus humani, sed etiam intellectus angelici. vnde nec ipse ange-
D. 143. lus secundum suam naturam potest [d] cognoscere Dei substantiam. potest tamen altiorem cognitionem
D de Deo habere per suam naturam, quàm homo, propter perfectionem sui intellectus: et talis cognitio remanet etiam in dæmonibus. Licet enim non habeant puritatem, quæ est per gratiam, habent tamen puritatem naturæ, quæ sufficit ad cognitionem Dei, quæ eis competit ex natura.

AD 3m dicendum, quòd creatura tenebra est cōparata excellentiæ diuini luminis. et ideo cognitio creaturæ in propria natura, vespertina dicitur. Vespere enim est tenebris adiunctum, habet tamen aliquid de luce: cum autem totaliter deficit lux, est nox. Sic igitur & cognitio rerum in propria natura, quando refertur ad laudem creatoris, vt in bonis an-
E gelis, habet aliquid de luce diuina, & potest dici vespertina: si autem non referatur in Deum, sicut in dæmonibus, non dicitur vespertina, sed nocturna. Vnde & in Genes. legitur, quòd tenebras quas Deus a luce separauit, vocauit noctem.

AD 4m dicendum, quòd mysterium regni Dei,
a 290 quod est impletum per Christum, omnes quidem angeli a principio aliquo modo cognouerunt, [c] maxime ex quo beatificati sunt visione verbi, quam dæ-
b 123 mones nunquam habuerunt: non tamen omnes angeli cognouerunt perfecte, neque æqualiter. [c] Vnde dæmones, multo minus, Christo existēte in mundo, perfecte mysterium incarnationis cognouerunt.

A non enim innotuit eis, vt August.* dicit, sicut angelis sanctis, qui uerbi participata æternitate perfruuntur, sed sicut eis terrendis, innotescendum fuit per quædam temporalia effecta. Si autem perfecte & per certitudinem cognouissent ipsum esse filium Dei, & effectum passionis eius, nunquam dominum gloriæ crucifigi procurassent.
Li.9. de ciuit. Dei. ca. 21. nō procul a prin. tom. 5.

AD 5m dicendum, quòd dæmones tribus modis cognoscunt veritatem aliquam. Vno modo subtilitate suæ naturæ: quia, licet sint obtenebrati per priuationem luminis gratiæ, sunt tamen lucidi lumine intellectualis naturæ. Secundo, per reuelationem a sanctis angelis, cum quibus non conueniunt qui-
B dem per conformitatem voluntatis: conueniunt autem similitudine intellectualis naturæ, secundum quam possunt accipere quod ab alijs manifestatur. Tertio modo cognoscūt per experientiam longi temporis, non quasi a sensu accipientes, [c] sed dum in rebus singularibus completur similitudo eius speciei intelligibilis, quam sibi naturaliter habent inditam, aliqua cognoscunt præsentia, quæ non præcognouerunt futura, vt supra de cognitione angelorum dictum est.* b 279
Q. 57. ar. 3.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Arti. secundum.*

ARTICVLVS II.

C *Vtrum uoluntas dæmonum sit obstinata in malo.*

TItu. clarus est. ¶ In corpore duo. Primo tractat opinionem Origenis. Secundo determinat veritatem. ¶ Quo ad primum duo. Primo opinionem in duobus punctis & causa eorum scilicet, ꝙ omnes mobiles pter Christum: cā primi, libertas, cā secundi, vnio Verbi. Secundo dicit hanc tāquam erroneam vitandam, ratione & authoritate. Ratio est, quia ruit ratio beatitudinis sanctorum. Authoritas, Christi. ¶ Quo ad secundū tria dicit. Primo cōclusioné rn̄siuam, s. Dæmones sunt obstinati in malo, & sancti confirmati in bono. Secundo, vnde huius causa sumenda sit ostendit, scilicet non ex grauitate tantum culpæ, quia omnes culpę remissibiles sūt: sed ex cōditione status, scilicet quòd extra viam sint: quia hoc est angelis casus, quod hominib[us] mors. Tertio, causam ipsam assignat. Vbi aduerte primo, quod grauitatē culpæ non dixit San. Tho. non esse causam, sed non tātum esse causam: quia in rei veritate grauitas culpæ

330 2.di.7.q.1. ar.2. Et veri.q.24. ar. 1. & art. 2. cor. Et mal. q.16. art.5. 232

232

Q. præce. artic. 8.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ voluntas dæmonum non sit obstinata in malo. Libertas enim arbitrij ad naturam intellectualis naturæ pertinet, quæ manet in dæmonibus. [c] Sed libertas arbitrij per se & prius ordinatur ad bonum quàm ad malum. Ergo voluntas dæmonis nō est ita obstinata in malo, quin possit redire ad bonum.

¶ 2 Præt. Maior est misericordia Dei, quæ est infinita, quàm dæmonis malitia, quæ est finita. a malitia aūt culpę ad bonitatē iustitiæ, nullus redit nisi p Dei misericordiam. Ergo ēt dæmones a statu malitiæ pn̄t reddire ad statū iustitiæ.

¶ 3 Præt. Si dæmones habent voluntatem obstinatam in malo, maxime haberent eam obstinatam in peccato quo peccauerunt. Sed illud peccatum in eis nūc non ma-
E net, s. superbia, quia nec motiuum manet, scilicet eius excellentia. Ergo dæmon non est obstinatus in malitia.

¶ 4 Præt. Gregor. dicit, quòd homo per aliū reparari potuit, quia p alium cecidit. Sed dæmones inferiores per primum ceciderunt, vt supra dictum est.* Ergo eorum casus per alium reparari potuit. ergo non sunt in malitia obstinati.

¶ 5 Præt. Quicunque est in malitia obstinatus, nunquam bonū opus operat. Sed dæmon aliqua bona

Universidad de Deusto
Biblioteca

culpæ tanta, quanta est peccati mortalis quædam causa demeritoria: & ex genere, quia mortalis: & ex specie, quia superbiæ: & ex causa, quia ex malitia: & ex conditione peccantis. quia tam spiritualis, &c. est obstinationis, eo quòd iustum est, vt qui non venialiter sed vsque adeo delinquit vt impotentem se faciat ad bene faciendū, hac pœna mulctetur, vt bene velle non possit. Non tamen hæc sufficiens & proxima est obstinationis causa, quia quā tumeūque grauior sit culpa, remissibi litatem ex grauitate non excludit. Ad uerte secundo, quòd causas duas obstinationis inquirimos, subordinatas tamē: quoniam causa proxima quare mali sint obstinati, & illi sint confirmati, est status eorum: q̄a scilicet sunt iam ex tra viam. Conditio enim viatorum est mutabilitas de bono in malum. Sed causa quare angel⁹ cadendo fiat extra viam sicut homo moriendo est anterior causa huius obstinationis & confirmationis: quoniam est causa status extra viam, qui est causa obstinationis. et consequenter est causa principalis. Et propterea post assignatam status cōditionem ex authoritate Damasceni in litera, proponitur venanda obstinationis causa, scilicet principalis: vbi tria facit. Primo causam assignat talem. Angelus apprehendit immobiliter. ergo appetit immobiliter. et sic postquam semel elegit bonum aut malum, inflexibilis est. Antecedens probatur: quia angelus apprehendit sine discursu omnia, sicut nos principia. Consequentia vero probatur. Tum, quia vniuersaliter appetitus proportionatur apprehensiuæ virtuti, sicut mobile suo motori. Quod declaratur in nobis, quia appetitus particularis, sequitur apprehensionem singularem, & vniuersalis vlem, Tum ex opposito, quia apprehensionem mobilem sequitur appetere mobiliter, vt patet in homine, cuius apprehensio differt ab angelica: quia mobilis est, quia discursiua ad vtrumque oppositorum: electio quoque mutabilis est. Secundo confirmatur cōsueta differentia inter liberum arbitriū angeli & hominis. Tertio, remittit se ad locum alium in tertia parte de obstinatione hominum, cuius meminerat. I

¶ Circa añs assumptum occurrit dubium. Primo ex rōne discursus negati ab angelo, de quo supra dictum est. Secundo: quia equocatur de apprehensione: q̄m immobilitas conuenit apprehensioni naturali: modo aūt loquimur de apprehensione practica supernaturaliū, respectu quorum peccatū est, quam non esse immobilem patet in dæmone procurāte mortem Christi, & postmodū disuadente per vxorem Pilati. Tertio: quia erratur in radice immobilitatis: q̄m non discurrere nō est sufficiens rō immutabilis apprehensionis: q̄m & immutabilis cognitio stat cum discursu, vt patet in conclusionibus geometricis. Et cum negatione discursus stat mutabilis cognitio, propter successionem cognitionum simpliciū: quia cognoscens actu absq; discursu aliquid, est in potentia ad cognitionem oppositi: vt si cognosceus quòd omne totum est maius sua parte, esset in potentia ad cognoscendum oppositum per simplicem apprehensionem: vnde si per simplicem apprehensionem cognoscatur ratio aliqua alicuius conclusionis, & postmodum per simplicem apprehensionem apprehendatur ratio alia probabilior, ad oppositum intellectus flecti potest ad hanc secundam, Quarto, quia omittitur vera radix immobilitatis, scilicet cōnaturalitas, Ex eo enim quòd aliquorum cognitio est naturaliter indita siue speculatiue, siue practice, oritur immutabilis apprehensio, vt patet in primis principiis. Ex hoc enim excluditur potentia ad oppositum, & non ex eo quòd per simplicem apprehensionem cognoscitur, vt experimur in prima operatione intellectus, Quinto, quia si angelus apprehendit immobiliter cum in primo instanti omnes apprehenderint Deum, vt obiectum beatificum, amabilem super omnia, & cætera: ergo semper hanc cognitionem practicam seruant, & sic in secundo instanti non peccauerunt.

Li.4.par.4. parū a medio & non multū ante finem.

Li.1.periar chon. c.6.a medio, & c.5.tom. 4.

F ¶ Circa consequentiam occurrit dubium, quo ad vtramq; probationem, et simpliciter. Et quidē contra primam probationem arguit Scotus in 2.distin.7. Primo: aut intendis de motore sufficiente, aut insufficiente: si de insufficiente, manifestū est, quòd oportet mobile proportionari tali motori, quātum ad illum verum sit volitum moueri sic ab intellectu. Si de sufficiente, quamuis vt sic, mobile oportere proportionari motori, falsum videtur, & rep. gnans dictis tuis, quia intellectum esse motorem sufficientem respectu voluntatis. Falsum quidem, vt in 25. distin. huius declarabitur. Rep. gnans vero, quia quando ex hoc sequuntur, primo, quòd angel. non potuerit peccare. Secundo, quòd non solum post primam electionem, sed in prima vel ante primam electionem sit voluntas immobilis. Primum deducitur sic. intellectus non fundatur super alio fundamento, q̄ eo quod posuit S. Tho. in litera. s. negatione discursus. Sed intelligendum est, non solum de discursu in actu, sed in potētia. Quarto, quia apud te omnes angeli in primo instanti meruerunt & adhæserunt bono: ergo inflexibiliter, & sic impeccabiles: quod est falsum.

¶ Contra eandem arguunt Durandus & Gregorius: quia ex hoc sequitur q̄ angeli boni sint naturaliter cōfirmati i bono, nec male velle possit: quod est contra Damasceli. 2. c.3. Nūc immobiles sūt ad malum, non natura sed gratia.

¶ Ad dubium contra antecedēs rndet: q̄ positio S. T. fundatur super duabus propositionibus. Prima est, quòd natura cognitio angeli est immobilis. Secūda est, quòd superna turalis cognitio est per modū naturalis, & cōsequēter immobilis. Prima propositio

Universidad de Deusto
Biblioteca

causam sui actus, potest dupliciter intelligi. Primo vt ly actu, distribuatur pro omni actu voluntatis simpliciter: & est sensus, voluntas vt prior omni sua opatione est causa omnis sui velle: & in hoc sensu propositio est falsissima, sic enim est causa tantum primi sui velle: quoniam volunras affecta primo suo actu, qui est amor finis, vult cætera: & nuda nihil vult nisi finem, quem primo vult. Secundo vt ly actu, distribuatur accommode: & est sensus, voluntas vt prior actu eliciendo, est, cã illius: & sic est verissima, qm vlr cã efficiens est prior natura, effectu. Nec est quærenda alia causa huius, nisi ipsa natura voluntatis cui naturaliter conuenit, quòd aliter causat nuda, & aliter affecta, eo quòd transit in affectionis suæ naturam. Ad cõfirmationẽ vero dicitur, qp voluntas obstinata est libera, & libere causat actus suos: quãuis nõ sit libera hac libertate, scilicet ad bonum & malum. vnde simpliciter loquendo, argumentum non valet: est determinata ad malũ immobiliter, ergo non est libera: immo est sophisma consequentis a negatione minus communis, ad negationem magis communis. Quemadmodum enim cum libertate voluntatis stat immobilis determinatio eius ad bonum formaliter. quia nemo operatur respiciens ad malum: ita cum determinatione ad malum stat libertas plurium eligibilium sub illo malo. Quod si ad libertatem respectu boni & mali restringatur argumẽtum, dicendum est, quòd causare libere ad bonum & malum, esse modum causandi conuenientem voluntati ex se, potest intelligi dupliciter. Vno modo vt ly ex se, aut per se, teneatur positiue: vt sit sensus, quòd voluntas vendicat sibi per se iuxta aliquem modum perfectatis talem modum causandi. Alio modo vt ly per se, teneatur negatiue, idest nullo addito: vt sit sensus, quod voluntas creata nulla sibi additione facta, habet hunc modum causandi, scilicet libere ad bonum & malum. Et hac distinctione stante, dicitur, quòd si in argumento sumatur ly per se positiue, maior est vera, sed minor falsa: quoniam nulli voluntati conuenit talis libertas per se in primo, aut in secundo modo dicendi per se: alioquin oporteret dicere, quòd voluntas beatorum potest peccare: quod enim conuenit alicui per se, necessario & inseparabiliter conuenit. Si veto sumatur ly per se, negatiue, tunc minor est vera, sed maior est falsa: quoniam oppositum eius quod conuenit alicui per se negatiue, idest nude sumpto, potest conuenire per aliquid adiunctum, vt manifeste patet: & sic est in proposito: quoniam voluntas si nuda est, libera est ad bonum & malum: si affectione determinata ad malum aut ad bonum, amplius talem libertatem non habet: libera tamen semper remanet respectu eorum quæ sunt ad finem suum siue bonum, siue malum. Ad tertiam autem & quartam obiectiones, patet responsio ex supradictis.

In 7. parte quam non absoluit.

In corp. ar.

¶ Ad obiectionem Durandi & Gregorii dicitur negando consequentiam, absolute loquendo: & de bono moris supernaturali, de quo est sermo: qm quẽadmodũ bene operari principaliter est ex gratia, & secundario ex voluntate angeli: ita continuatio bonæ operationis principalius est ex gratia, quàm ex naturæ qa gratia est causa & in fieri & in conseruari talis bonitatis. Cum hoc tamen stat, quòd quia gratia perficit naturam per modum illius naturæ, quòd conditio naturæ redundet in conditionem gratiæ: & sic immobilitas naturæ immobilitat gratiam, & voluntati mobili gratia mobiliter inhæret. Et hoc modo dicimus angelos confirmatos in bono, & non quòd natura sit principalis causa confirmationis.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit: videtur enim repugnare determinationi factæ in corpore articuli. Nam hic dr, quòd peccatum angeli non perseueraꝛ quo ad opinionem assequendæ excellẽtiæ. ergo apprehensio illa qua peccauit, non est immobilis. & patet sequela: quia de facto mutata est.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, negando consequentiam. Tum quia apprehensio qua peccauit, fuit iudicium talis eligibilis, & opinio talis possibilis. hoc aũt iudiciũ, vt in littera dr, pertinaciter immobile. Tũ, quia opinio talis possibilis nõ ponitur, sed magis cõcomitata est iudiciũ electionis. Non. n. oporter, quòd illa affectio ineſt volũtati, ſimobiliter determinat velut natura ad vnũ. Ex eo. n. qp illa eſt reſpectu finis vltimi ſimpliciter, & nõ in hoc, vel i illo ordine, habet rõnẽ principii reſpectu omniũ actuũ volũtariorũ ſequẽtiũ, eo qp finis in opabilib⁹ ſe habet vt principium in ſpeculabilib⁹. Ex his aũt patet facile rñſio ad oia obiecta.

¶ Ad obiecta nãque Sco. cõtra primũ dicitur dr, qp voluntas nec ſe, nec aliã vim põt ſine oĩ ſuo actu ſuſpẽdere: qa velle ſuſpẽdere ſe, vt alia, actus volũtatis eſt: & ille act⁹ eſſet malus, pp vim primæ electionis, quãuis in oppoſito negãdũ ſit, volũtatẽ obſtinatã eſſe huiꝰ libertatis: qm̃ non põt facere qn doleat, & odiẽat dãnationẽ &c. Et manifeſte ſophiſma figuræ dictionis cõmittit, a volũtate ad volũtatẽ obſtinatã arguẽdo. Nec inconuenit, imo oportet omnẽ actũ volũtatis obſtinatæ, eſſe tuſdẽ rõnis virtualiter. Queadmodũ actus omniũ virtutũ ſunt act⁹ charitatis virtualiter. Cũ tali ſit idẽcitate ſpecifi ca, ſtat diuerſitas ſpecifica formalẽ eorũdẽ actuũ: vt patet in exẽplo adducto. Nec obſtat Duradi obiectio, quia nihil refert an finis ſit malus ex gñe, an nõ, mõ affectio ad illũ ſit mala & imobilis, & ad vltimum ſimpliciter.

¶ Ad obiecta vero cõtra ſecũdũ iã patet, qp ſi nõ valeat ſimplr, ſit nõ bñ, ergo male: valet trñ in oppoſitum. pp imobilitatem finis vltimi ſimplr. Et propter eandẽ cãm non dãr actus medius volũtarius in ſtatu extra viã, quãuis deſ in viã. Et pp hoc met, patet rñſio ad obiecta cõtra tertiũ: qa cũ oẽs act⁹ ſecũdi, ſi ſint naturæ cõformes in angelo, volũtati ſue ſint ſubiecti quo ad exercitium actus, & volũtas de monijs ſit determinata ad talẽ finẽ, neceſſe ẽ vt oĩb⁹ illud velit, quod eſt finis eius. Et ſic oẽs eius operationes, ẽt naturales, & vt ibi oſtenditur, ſecundum ſolam receptionem non dicitur paſſio doloris, vel gaudii, ſed ſecundum quod patiens trahitur ad agens, quod in omni actu voluntatis ſit: Facti ſunt enim ſicut ea quæ dilexerunt: vnde omnes actus voluntatis hoc modo paſſiones vocantur, ſed propria locutio non eſt, vt per Auguſt. 9. de Ciui. Dei. ibidem allegatum patet.

¶ Quo ad ſecundum, concluſio eſt. Dolor neceſſario eſt in dæmonibus. probatur ſic: Dæmones multa eſſe volunt, quæ non ſunt: & non eſſe quæ ſunt. ergo dolent. Conſequentia pbãr ex

ſcilicet ex voluntate deliberata procedens, & is proprie poteſt dici actus eius. Et talis actus dæmonis, ſemper eſt malus. Quia, etſi ali quando aliquod bonũ faciat, nõ ta mẽ benefacit. Sicut dũ veritatẽ dicit vt decipiat, & dum non voluntarie [4] credit & confitetur, ſed rerum euidentia coactus. Alius aũté actus dæmonis eſt naturalis: qui bonus eſſe poteſt, & atteſtatur bonitati naturæ. Et tamen tali bono actu abutuntur ad malum.

D. 607.

Articvlvs iii.

Vtrum dolor ſit in dæmonibus.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quòd dolor non ſit in dæmonibus. Cum enim dolor & gaudium opponantur, nõ poſſunt eſſe ſimul in eodem. Sed in dæmonibus eſt gaudium. Dicit enim Auguſt.* cõtra Manichæos: diabolus poteſtatem habet in eos, qui Dei præcepta contemnunt, & de hac tam infœlici poteſtate lætatur. Ergo in dæmonibus non eſt dolor.

¶ 2 Præt. dolor eſt cauſa timoris. de his enim timemus dum futura ſunt, de quibus dolemus dum p̃ſentia ſunt. Sed in dæmonibus nõ eſt timor: ſm illud Iob 16. Factus eſt vt nullum timeret. Ergo in dæmonibus non eſt dolor.

¶ 3 Præt. Dolere de malo, eſt bonum. Sed dæmones non poſſunt benefacere. Ergo non poſſunt dolere ad minus de malo culpę, quod pertinet ad vermem conſcientiæ.

Sed contra eſt, quòd peccatum dæmonis eſt grauius q̃ peccatum hominis. Sed homo punitur dolore pro delectatione peccati: ſecundum illud Apoca. 18. Quantum glorificauit ſe, & in delicijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Ergo multo magis diabolus qui maxime ſe glorificauit, punitur doloris luctu.

Respon. Dicendum, qp tiſio a pati ſumitur. Vnde quot modis dr pati, tot dicitur paſſio, mor, dolor, gaudium & hmõi, ſm quod ſunt paſſiones, in dæmonibus eſſe non pñt. *Sic. n. ſunt ꝓprię appetitus ſenſitiui, qui eſt virtus i organo corporali: ſed ſm quod nominant ſimplices [5] actus volũtatis, ſic poſſunt eſſe in dæmonibus. Et neceſſe ẽ dicere, qp in eis ſit dolor: quia dolor ſm quod ſignificat ſimplicem actum voluntatis, nihil eſt aliud q̃ reniſus volũtatis ad id, qđ eſt vel non eſt. Patet aũt, qp dæmones multa vellent nõ eſſe quę ſunt, & eſſe quæ non ſunt. Vellent enim cum ſint inuidi, damnari eos qui ſaluantur: unde oportet dicere, quòd in eis ſit dolor: et præcipue, quia de ratione pœnæ eſt, quòd voluntati repugnet: priuantur etiã beatitudine quam naturaliter appetunt: et in multis eorum iniqua voluntas cohibetur.

Ad primvm ergo dicendum, qp gaudium & dolor de eodem, ſunt oppoſita, non autem de diuerſis. Vnde nihil prohibet, vnum ſimul dolere de vno, & gaudere de alio: & maxime ſecũdũ qđ dolor & gaudium, important ſimplices voluntatis actus: quia non ſolum in diuerſis, ſed ẽt in vna & eadem re poteſt eſſe aliquid quod volumus, & aliquid qđ nolumus.

Ad 2[m] dicendum, qp ſicut in dæmonibus eſt dolor de præſenti, ita & timor de futuro. Quod autem dicitur, Factus eſt vt nullum timeret: intelligiẽ de timore Dei cohibẽte a peccato. Alibi nanq; ſcriptũ ẽ, qp dęmones credũt & cõtremiſcũt.

Ad 3[m] dicendum, qp dolere de malo culpæ pp ſe, atteſtatur voluntatis bonitati, cui malum culpæ opponitur. Dolere autem de malo pœnæ, vel de malo culpæ pp pœnam: atteſtatur bonitati naturæ, cui malum pœnę opponitur. Vnde Aug. dicit 19. de Ciuit. Dei, *qp dolor amiſſi boni in ſupplicio, teſtis eſt naturæ bonæ. Dæmon ergo cum peruerſæ ſit voluntatis & obſtinatæ, de malo culpæ non dolet.

Ad 4[m] dicendum, qp ſicut in dæmonibus eſt dolor de præſenti, & timor de futuro. Quod autem dicitur, Factus eſt vt nullum timeret: intelligiẽ de timore Dei cohibẽte a peccato. Alibi nanq; ſcriptũ ẽ, qp dęmones credũt & cõtremiſcũt.

Ad 3[m] dicendum, qp dolere de malo culpæ pp ſe, atteſtatur voluntatis bonitati, cui malum culpæ opponitur. Dolere autem de malo pœnæ, vel de malo culpæ pp pœnam: atteſtatur bonitati naturæ, cui malum pœnę opponitur. Vnde Aug. dicit 19. de Ciuit. Dei, *qp dolor amiſſi boni in ſupplicio, teſtis eſt naturæ bonæ. Dæmon ergo cum peruerſæ ſit voluntatis & obſtinatæ, de malo culpæ non dolet.

Ad 4[m] dicendum, qp ſicut in dęmonibus eſt dolor de præſenti, ita & timor de futuro. Quod autem dicitur, Factus eſt vt nullum timeret: intelligiẽ de timore Dei cohibẽte a peccato. Alibi nanq; ſcriptũ ẽ, qp dęmones credũt & cõtremiſcũt.

Ad 2[m] dicendum, qp ſicut in dęmonibus eſt dolor de præſenti, ita & timor de futuro. Quod autem dicitur, Factus eſt vt nullum timeret: intelligiẽ de timore Dei cohibẽte a peccato. Alibi nanq; ſcriptũ ẽ, qp dęmones credũt & cõtremiſcũt.

Ad 3[m] dicendum, qp dolere de malo culpæ pp ſe, atteſtatur voluntatis bonitati, cui malum culpæ opponitur. Dolere autem de malo pœnæ, vel de malo culpæ pp pœnam: atteſtatur bonitati naturæ, cui malum pœnę opponitur. Vnde Aug. dicit 19. de Ciuit. Dei, *qp dolor amiſſi boni in ſupplicio, teſtis eſt naturæ bonæ. Dæmon ergo cum peruerſæ ſit voluntatis & obſtinatæ, de malo culpæ non dolet.

Ad 4

ex diffinitione doloris sic sumpti. Antecedens vero probatur quadrupliciter. primo, quia inuidi sunt: secundo, qa pœnis addicti. de rōne enim pœnæ est inuoluntarium: tertio, quia beatitudine priuantur: quartо, quia iniqua eorum voluntas cohibetur a multis.

332 4.di.45.q.1.ar.3.cor.&ad 4.& dis.47.q.1.art.3.q.4.ad 2.

¶Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articu. quartum.

Titu. clarus est. ¶In corpore duo. Primo respondet quæsito vna conclusione. Secundo rñdet tacitæ obiectioni.

Li.3. super Gen. c.10. a med.t.3.

¶Quo ad primum conclusio est ista. Angelis malis duplex locus pœnalis conuenit: infernus simpliciter, & aer caliginosus, vsq; ad diem iudicii. Prima pars relinquitur p se nota: secunda probatur sic. Rō diuinę prouidentiæ habet, quòd inferiorū bona per superiora ꝓcuret. ergo conueniēs est, q hominū bonum indirecte p dæmones procuret: ergo conueniens est eos iuxta nos in aere isto locari vsq; ad diem iudicii. Prima consequentia & declaratur & ꝓbatur. Declaratur quidem distinguendo, duplr ꝓcurari bonum hominis, s. directe & indirecte per exercitiū cōtrarii. Probatur vero: qa dęmones sunt medii īter Deū & homines, & non totalr exclusi ab vtilitate naturalis ordinis. Nec habiles sūt vt directe ꝓmoueāt nos ad bonū. restat ergo vt īdirecte, impugnādo s. & exercēdo nos. Secūda vero cōsequentia quo ad primā partē, patet: qa locus debet esse cōueniēs exercitio. Quo ad secūdā aūt ꝓbat: quia pugna & exercitiū nostrum, vsq; ad diem est iudicii: & declaratur ex opposito, quia angeli boni etiam vsq; ad illud tempus huc mittuntur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aer iste sit locus pœnalis dæmonum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd aer iste non sit locus pœnalis dęmonum. Dæmon enim, est natura spiritualis. Natura autem spiritualis non afficitur loco. Ergo nullus locus est dæmonibus pœnalis.

¶2 Præt. Peccatum hominis nō est grauius quàm peccatū dæmonis: sed locus pœnalis hominis est infernus. Ergo multo magis dæmonis. ergo non aer caliginosus.

¶3 Præt. Dæmones puniuntur pœna ignis. Sed in aere caliginoso nō est ignis: ergo aer caliginosus non est locus pœnæ dęmonum.

SED CONTRA est, qđ Aug. dicit 3. super Genes. ad lit.* quòd aer caliginosus est quasi carcer dæmonibus vsq; ad tempus iudicij.

RESPON Dicendum, quòd angeli secundum suam naturā, medij sunt inter Deum & homines. Habet autem hoc diuinæ prouidētiæ ratio, quòd inferiorum bonum per superiora procuretur. Bonum aūt hominis duplr procuratur per diuinam prouidētiam, vno modo directe, dum. s. aliquis inducitur ad bonum, & retrahitur a malo, & hoc decenter fit per angelos bonos: alio modo indirecte, dum scilicet aliquis exercetur impugnatus per impugnationē cōtrarij. Et hāc ꝓcurationem boni humani, cōueniens fuit per malos angelos fieri, ne totaliter post peccatum ab vtilitate naturalis ordinis exciderent. Sic ergo dæmonibus duplex locus pœnalis debetur. Vnus quidem ratione suæ culpæ, & hic est infernus: alius autem ratione exercitationis humanæ, & sic debetur eis caliginosus aer. Procuratio autem salutis humanæ protenditur vsque ad diem iudicij. Vnde & vsque tunc durat ministerium angelorum & exercitatio dęmonum. Vnde & vsque tunc, & boni angeli ad nos huc mittuntur, & dæmones in hoc aere caliginoso sunt ad nostrum exercitium: licet eorum aliqui, etiam nunc in inferno sint ad torquendum eos, quos ad malum induxerunt, sicut & aliqui boni angeli sunt cum animabus sanctis in cœlo. Sed post diem iudicij omnes mali, tā homines quàm angeli, in inferno erunt, boni vero in cœlo.

AD PRIMVM ergo dicen- F dum, q locus non est pœnalis angelo, aut animæ, quasi afficiēs alterādo naturā, sed quasi afficiēs, volūtatē cōtristādo, dū angelus vel anima apprehendit se esse in loco nō conuenienti suæ voluntati.

AD 2^{m} dicendum, quòd anima secundum ordinē naturæ non præfertur alteri animæ, sicut dæmones ordine naturæ præferuntur hominibus. Vnde non est similis ratio.

AD 3^{m} dicendum, q aliqui dixerunt, vsq; ad diē iudicij differri pœnam sensibilem, tam demonum q̄ G animarum, & similiter beatitudinem sanctorum differri vsque ad diem iudicij. Quod est erroneum & repugnans Apostoli sententiæ, qui dicit 2. Corin. 5. Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluat, domū habemus in cœlo. Alij vero, licet hoc non concedant de animabus, concedunt tamen de dęmonibus. Sed melius est dicendum, q idem iudicium sit de malis animabus & malis angelis: sicut idem iudiciū est de bonis animabus & bonis angelis. Vnde dicendum est, quòd sicut locus cœlestis pertinet ad gloriā angelorum, tamen gloria eorum non minuitur cum ad nos veniunt: quia considerant illum locum esse suum, eo modo quo dicimus honorem episcopi non H minui dum actu non sedet in cathedra. Similiter dicendum est, quòd dęmones, licet non actu alligentur gehennali igni, dum sunt in aere isto caliginoso: tamen ex hoc ipso q sciunt illam alligationem sibi deberi, eorum pœna non diminuitur. Vnde dicitur in quadam Gl.* Iacobi 3. q portant secum ignem gehennæ quocunque vadant. Nec est contra hoc, quòd rogauerunt Dominum, vt non mitteret eos in abyssum: vt dicitur Luc. 8. quia hoc petierunt reputantes sibi pœnam, si excluderentur a loco, in quo possunt hominibus nocere. Vnde Matth. 8. dicitur, quòd deprecabantur eum, ne expelleret eos extra regionem.

¶Quo ad secundū dicit cum his stare, q aliqui angeli mali mittantur etiam nunc in infernum, sicut etiā boni multi non sunt hic, sed cum animabus sanctis. Post iudicium vero omnes hi in inferno, & omnes illi in cœlo.

I *QVAESTIO LXV.*

De Opere creationis creaturæ corporalis, in quatuor articulos diuisa.

POST considerationem spiritualis creaturæ, considerandum est de creatura corporali. In cuius productione tria opera scriptura cōmemorat, scilicet opus creationis, cū dicitur, In principio creauit Deus cœlum & terram &c. Opus di- K stinctionis, cum dicitur, Diuisit lucem a tenebris: & aquas, quæ sunt supra firmamentum, ab aquis quæ sunt sub firmamento. Et opus ornatus, cum dicitur, Fiant luminaria in firmamento &c. Primo ergo considerandum est de opere creationis. Secundo, de opere distinctionis. Tertio, de opere ornatus.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum creatura corporalis sit a Deo.

¶Secundo. Vtrum sit facta propter bonitatem Dei.

¶Tertio, Vtrum sit facta a Deo mediantibus angelis.

¶Quarto, Vtrum formæ corporum sint ab angelis, an immediate a Deo.

¶Super Quæstionis sexagesimæquintæ Artic. primum.

Titulus clarus, ly a Deo, tenetur effectiue. ¶In corpore tria facit. Primo, refert opinionem quādā. Secundo, determinat veritatem contra eam, respondendo quæsito. Tertio satisfacit motiuo aduersariorum. ¶Quo ad primum duo. Primū est opinio Manichæa, Visibilia sunt a deo malo: secūdum, authoritas 2. ad Corin. 4. ¶Quo ad secundū conclusio responsiua ad quæsitū est. Corporalia, immo oīa sunt a Deo, probat sic. Quæcūq; ī diuersis inuenit aliquid vnū, oportet q illa diuersa illud vnum ab aliqua causa vna recipiant. Sed in omnibus tā corporalibus, quàm spiritualib⁹ inuenitur esse. ergo ab aliqua vna essendi causa inuenitur: ille est Deus. ergo. maior declaratur exemplo seu inductione in habentibus calorem &c. Et probatur ratione: quia diuersa vnita, seu communicātia in aliquo (quod idem est) aut ex se, aut ab alio vniuntur. Et cum non ex se, quia diuersa vt sic non vniuntur. ergo ab aliqua causa vnionis. ¶Aduerte hic, quòd San. Tho. breuitati studens, maiorem absolute assumpsit, sciens tamē sub distinctione debere intelligi, quòd quandocunque in diuersis inuenitur aliqd vnum specie, genere, siue analogia, oportet vel quòd in omnibus illis illud vnum sit causatum ab aliqua causa extrinseca, vel quòd vnum sit causa, & reliqua sint causata ab eo, cui primo illud conuenit: & sic intellecta propositio ista euidens est in philosophia. Tertio, exponit quomodo intelligenda sit authoritas Apostoli adducta ab hæreticis: & patet in litera.

333 2.dist.37.q.1.ar.2.cor. Et 2.con.c.6.&15. Et lib.3.ca.1. Et po.q.3.a.5.cor. Et opu.20.li.3.cap.1.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum creatura corporalis sit a Deo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd creatu- B ra corporalis non sit a Deo. Dicitur enim Eccle. 3. Didici quòd omnia quæ fecit Deus, perseuerant in æternum. Sed corpora visibilia non perseuerant in æternum. dicitur enim 2. Corinth. 4. Quæ videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Ergo Deus non fecit corpora visibilia.

¶2 Præt. Genes. 1. dicitur, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Sed creaturæ corporales sunt malæ: experimur enim C eas in multis noxias: vt patet in multis serpentibus in æstu solis, & huiusmodi. Ideo autem aliqd dicitur malum, quia nocet. Creaturæ igitur corporales non sunt a Deo.

¶3 Præt. Id quod est a Deo, non retrahit a Deo, sed ducit in ipsum. Sed creaturę corporales retrahunt a Deo. Vnde Apostolus dicit 2. Corinth. 3. Non contemplantibus nobis quæ videntur. Ergo creaturæ corporales non sunt a Deo. D

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 120. Qui fecit cœlum & terrā, mare, & omnia quæ in eis sunt.

RESPON. Dicendum, quòd quorundam hæreticorum positio est, quòd visibilia ista non sunt creata a bono Deo, sed a malo principio. Et ad argumētum sui erroris assumunt quod apostolus dicit 2. Corint. 4. Deus huius seculi, excæcauit mentes infidelium: Hæc autem positio est omnino impossibilis: si enim diuersa in aliquo vniantur, necesse est huius vnionis causam esse aliquam: non enim diuersa secūdum se vniuntur.[c] Et inde est, quòd quandocunq; in diuersis inuenitur aliquid vnū, oportet q illa diuersa E illud vnum ab aliqua vna causa recipiant, sicut diuersa corpora calida habent calorem ab igne. Hoc autem quod est esse, communiter inuenitur in omnibus rebus quantumcunque diuersis. Necesse est ergo esse vnum essendi principium, a quo esse habeant quęcunque sunt quocumque modo, siue sint inuisibilia & spiritualia, siue sint visibilia & corporalia.[c] Dicitur autem diabolus esse Deus huius seculi, non creatione, sed quia seculariter viuentes ei seruiunt, eo modo loquendi, quo Apostolus loquitur ad Philip. 3. Quorum Deus venter est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes creaturæ Dei, secundum aliquid in æternum perseue- A rant, ad minus secundum materiam: quia creaturæ nunquam in nihilum redigentur, etiam si sint corruptibiles. Sed quanto creaturæ magis appropinquāt ad Deum qui est immobilis, tanto magis sunt immobiles.[c] Nam creaturæ corruptibiles in perpetuū manent secundum materiam, 47
[c] sed mutantur secundum formam substantialem. Creaturæ vero incorruptibiles permanent quidem secundum substantiam, sed 511
sunt mutabiles secundum alia, puta secūdum locū,[c] 43
vt corpora cœlestia: vel secundū affectiones, vt creaturæ spirituales. 49
Quòd autem Apostolus dicit, quæ videntur, temporalia sunt: & si verum sit etiam quā tum ad ipsas res in se consideratas, secundum quod B omnis creatura visibilis subiacet tempori, vel secundum suum esse, vel secundum suum motum: tamen Apostolus intendit loqui de visibilibus secundum quod sunt hominis præmia. Nam præmia hominis quæ sunt in istis rebus visibilibus, temporaliter transeunt. Quę autem sunt in rebus inuisibilibus, permanent in ęternum. Vnde & supra pręmiserat, Aeternum gloriæ pondus operatur in nobis.

AD 2^{m} dicendum, quòd creatura corporalis secundum suam naturam est bona: sed non est bonum vniuersale: sed est quoddam bonum[d] particulare & D. 285.
contractum: secundum quam particularitatem & cōtractionem, sequitur in ea contrarietas,[e] per quam 323
C vnum contrariatur alteri, licet vtrumque in se sit bonum. Quidam autem æstimantes res non ex earum natura, sed ex suo proprio commodo: quęcunque sibi nociua sunt, simpliciter mala arbitrantur, non considerantes quòd id quod est vni nociuum quantum ad aliquid, vel alteri, vel eidem quantum ad aliquid est proficuum. Quod nequaquam esset, si secū dum se corpora essent mala & noxia.

AD 3^{m} dicendum, quòd creaturę, quantum est de se, non retrahunt a Deo, sed in ipsum ducunt: qa inuisibilia Dei per ea quę facta sunt, intellecta conspiciuntur, vt dicitur Rom. 1. Sed quòd auertant a D Deo, hoc est ex culpa eorum, qui insipienter eis vtuntur. Vnde dicitur Sap. 14. quòd creaturæ factę sunt in muscipulam pedibus insipientium: et hoc ipsum quòd sic a Deo abducunt, attestatur quòd sunt a Deo, Non enim abducunt insipientes a Deo, nisi alliciendo secundum aliquid boni in eis existēs,[c] quod 25
habent a Deo.

ARTICVLVS II.

Vtrum creatura corporalis sit facta propter Dei bonitatem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd creatura corporalis non sit facta propter Dei bonitatem. Dicitur enim Sapien. 1. Creauit Deus vt essent omnia. Ergo omnia sunt creata ꝓpter proprium esse, & non propter Dei bonitatem.

¶2 Pręt. Bonum habet rationem finis. Ergo id quod est magis bonum in rebus, est finis minus boni. Creatura autem spiritualis cōparatur ad corporalem, sicut maius bonum ad minus bonum. Ergo creatura corporalis est propter

¶Super Quæstionis sexagesimæquintæ Arti. secundum.

Titu. clarus est. ¶In corpore tria facit. Primo adducit opinionem Origen. Secundo excludit illam. Tertio respondet quæsito.

334 Supra q.25 ar.5.cor. Et opu.3. cap. 100.& 101

¶Quo ad primum duo refert, opinionem, & radicem eius. Opinio est, quòd creatura corporalis non est facta ex prima Dei intentione, qua ad bonitatem suam aspicit, sed ad pœnam creaturæ spiritualis peccantis. Radix vero est prioritas creationi

tionis spiritualium æqualitas naturalium, libertas arbitrii, & difformitas quo ad meritum & demeritum, vt patet in litera.

¶ Quo ad secundũ, dupliciter ꝓbat hãc solutionem esse erroneam. Primo, quia contrariat̃ Scripturæ, dicenti creaturam corporalem esse per seipsam bonam. Secundo, ducendo ad impossibile, scilicet, quòd dispositio corporalis mundi quę nunc est, esset casualis, vt patet in litera.

¶ Quo ad tertium, conclusio responsiua est hæc. Diuina bonitas est finis omnium corporalium: & probatur sic. Totum vniuersum cũ singulis suis partibus ordinat̃ in Deũ sicut in finem. ergo diuina bonitas est finis omnium corporalium. Antecedẽs declaratur, ostẽdendo & graduando fines alicuius totius & partiũ eius, 250 iuxta quadruplicẽ habitudinem & gradum: primo, partiũ ad sua opera: secundo, partiũ inter se: tertio, partium ad totum: & quarto, totius ad finem extrinsecum Et probatur: quia vniuersum est ad imitãdum & repræsentandum diuinam bonitatem, quod est ad eius gloriam ordinari: consequentia vero probat̃ ex eo, quòd ex omnibus creaturis constituitur vniuersum, sicut totum ex partibus. Ac ꝑ hoc, idem est finis totius & illarum, communiter loquendo. Nihil enim prohibet, quasdam partes peculiarius secundum proprias rationes ordinari in diuinam bonitatem per proprias operationes, iuxta primum gradum, vt de creaturis rationalibus patet.

spiritualem, & non propter Dei bonitatem.

¶ 3 Præt. Iustitia non dat inæqualia nisi inæqualibus. Sed Deus est iustus. Ergo ante omnem inæqualitatem a Deo creatã, est inæqualitas a deo non creata. Sed inæqualitas a Deo non creata, non potest esse nisi quæ est ex libero arbitrio. Ergo omnis inæqualitas sequitur ex diuersis motibus liberi arbitrij. Creaturæ autem corporales sunt inæquales spiritualibus. ergo creaturæ corporales sunt factæ ꝓpter aliquos motus liberi arbitrij, & non propter Dei bonitatem.

Sed contra est, quod dicitur Prouerbiorum 16. Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

Respon. Dicendum, quòd Orig. posuit, quòd creatura corporalis non est facta ex prima Dei intentione, sed ad pœnam creaturæ spiritualis peccantis. Posuit enim, quòd Deus a principio creaturas spirituales solas fecit, & omnes æquales.[e] Quarum, cum essent liberi arbitrij, quædam conuersæ sunt in Deum, & secundum quantitatem conuersionis sortitæ sunt maiorem vel minorem gradum, in sua simplicitate remanentes. Quædam vero auersæ a Deo, alligatæ sunt corporibus diuersis, secũdum modum auersionis a Deo. Quæ quidẽ positio erronea est. Primo quidem, quia contrariatur scripturæ, quæ narrata productione cuiuslibet speciei creaturæ corporalis, subiungit: Vidit Deus quia hoc esset bonum: quasi diceret, quòd vnumquodque ideo factum est, quia bonum est ipsum esse. Secundum autem opinionem Orige. creatura corporalis facta est, non quia bonum est eam esse, sed vt malum alterius puniretur. Secundo, quia sequeretur, quòd mundi corporalis dispositio quæ nunc est, esset a casu. Si enim ideo corpus solis tale factum est, vt cõgrueret alicui peccato spiritualis creaturę puniendo: si plures creaturæ spirituales similiter peccassent, sicut illa propter cuius peccatum puniendum ponit solem creatum, sequeretur quòd essent plures soles in mundo. et idem esset de alijs: hæc autem sunt omnino inconuenientia. Vnde hac positione remota tanquam erronea, considerandum est, quòd ex omnibus creaturis constituitur totum vniuersum,[c] sicut totum ex partibus. 309 Si autem alicuius totius & partium eius velimus finem assignare, inueniemus primo quidem, quòd singulæ partes sunt propter suos actus, sicut oculus

F ad videndum. Secundo vero, quòd pars ignobilior est propter nobiliorem, sicut sensus propter intellectum, & pulmo propter cor. Tertio vero, omnes partes sunt propter perfectionem totius, sicut & materia propter formam. Partes[d] enim sunt quasi materia totius. Vlterius autem, totus homo est propter aliquem finem extrinsecum, puta vt fruatur Deo. Sic igitur & in partibus vniuersi, vnaquæque creatura est propter suum proprium actum & perfectionẽ. Secundo autem, creaturæ ignobiliores sunt propter nobiliores, sicut creaturæ quæ sunt infra hominem, sunt propter hominem. Vlterius autem, singulæ creaturæ sunt propter perfectionem totius vniuersi. Vlterius

G autem, totum vniuersum cum singulis suis partibus ordinatur in Deum sicut in finem, inquantum in eis per quandam imitationem diuina bonitas repræsentatur ad gloriam Dei: quàmuis creaturæ rationales speciali quodam modo supra hoc habeãt finem Deum, quem attingere possunt sua operatione, cognoscendo & amando.[e] Et sic patet, quòd diuina bonitas est finis omnium corporalium.

Ad primvm ergo dicendum, quòd in hoc ipso quòd creatura aliqua habet esse, repræsentat diuinum esse, & bonitatem eius.[e] Et ideo per hoc, quòd Deus creauit omnia vt essent, non excluditur quin creauerit omnia propter suam bonitatem.

H Ad 2m dicendum, quòd finis proximus non excludit finem vltimum. Vnde per hoc quòd creatura corporalis facta est quodammodo propter spiritualem, non remouetur quin sit facta propter Dei bonitatem.

Ad 3m dicendum, quòd æqualitas iustitiæ locũ habet in retribuendo. Iustum enim est quòd æqualibus æqualia retribuantur: non autem habet locũ in prima rerum institutione.[e] Sicut enim artifex, eiusdem generis lapides in diuersis partibus ædificij ponit absque iniustitia, non propter aliquam diuersitatem in lapidibus præcedentem, sed attendens ad perfectionem totius ædificij, quæ non esset, nisi lapides diuersimode in ædificio collocarentur: sic & Deus a

I principio vt esset perfectio in vniuerso, diuersas & inæquales creaturas instituit secundum suam sapientiam absque iniustitia, nulla tamen præsupposita meritorum diuersitate.

Articvlvs III.

Vtrum creatura corporalis sit producta a Deo mediantibus angelis.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, quòd creatura corporalis sit ꝓducta a Deo,

K mediantibus angelis. Sicut enim res gubernatur per diuinam sapiẽtiam, ita omnia sunt per Dei sapiẽtiam facta, secundum illud Psal. Omnia in sapientia fecisti: sed ordinare est sapientis, vt dicitur in prin.* Metaph. Vnde in gubernatione rerum inferiora per superiora reguntur quodam ordine: vt Augu. dicit* 3. de Trin. Ergo & in rerum ꝓductione talis ordo fuit, quòd creatura corporalis tãquam inferior per spiritualem tanquam

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ Artic. tertium.*

Titu. clarus est. ¶ In corpore duo facit. Primo refert opinionem Auicennæ. Secundo excludit eam, determinando cõclusionem responsiuam quæsito, ratione & authoritate.

¶ Quo ad primum opinio est affirmatiua, & patet.

¶ Quo ad secundũ conclusio est, Creatura corporalis est ĩmediate a Deo prima ꝓductione. Probatur primo ratione. Creatio est actio impossibilis creaturæ: prima ꝓductio creaturæ corporeæ est creatio, ergo. Minor patet ex identitate effectus. Ad primam enim productionem spectat producere primum ordine gñationis, & consequenter id qđ est imperfectissimũ & in re: quia imperfectius est sicut pri⁹. Ad creationem quoque spectat idẽ, qm̃ extendit se vsque ad productionem materiæ primæ. ergo. Maior vero probat̃ sic. Causa quanto superior, tanto ad plura se extendit in causando. ergo ad cõmunius. ergo ad magis substratum. ergo quod primo in omnibus substernitur, proprie pertinet ad causalitatem supremæ causæ. ergo nulla causa secũda põt aliquid producere, non præsupposito in re ꝓducta aliquo causato a prima cã. ergo nulla cã secunda põt creare. Añs & prima consequentia patent. Secũda vero probatur, quia substratũ communius inuenit̃ semper, q̃ informans illud: quia informare est restringere & terminare, vt patet de esse, viuere, & intelligere: in q̃bus est graduũ informatio: & materia & forma, in q̃bus rerum duarũ, est per formationem vnio. Vltima aũt cõsequẽtia probatur ex ratione creationis: quia scilicet creatio est productio rei secũdum totam substantiam, nullo præsupposito creato vel increato. Deinde affertur authoritas Scripturæ ad conclusionem.

¶ Aduerte hic primo, ꝙ cum dicitur, de ratione creationis esse, producere rem nullo præsupposito, quòd non negatur simpliciter omne præsuppositum: quoniam semper præsupponitur agens, & quandoque materia, vt pater in creatione animę intellectiuæ: sed negatur omne præsuppositum, quod sit aliquid illius qđ est per se primo terminus illius creatio

superiorem est producta.

¶ 2 Præt. Diuersitas effectuum demonstrat diuersitatem causarum: quia idem semper facit idem. Si ergo omnes creaturæ tam spirituales quàm corporales sunt immediate a Deo productæ, nulla esset inter creaturas diuersitas, nec vna magis distaret a Deo q̃ alia. quod patet esse falsum: cum propter lõge distare a Deo, dicat Philosoph⁹ quædam corruptibilia esse.

¶ 3 Præt. Ad producendum effectum finitum, non requiritur vir- B tus infinita. Sed omne corpus finitum est. Ergo per finitam virtutem spiritualis creaturæ produci potuit, & productum fuit. Quia in talibus non differt esse & posse: ꝓsertim quia nulla dignitas competens alicui secundum suam naturam, ei denegatur, nisi forte ob culpam suam.

Sed contra est, quod dicitur Genesis 1. In principio creauit Deus cœlum & terram. Per C quæ creatura corporalis intelligitur. Ergo creatura corporalis est immediate a Deo producta.

Respon. Dicendum, quòd quidam posuerunt gradatim res a Deo processisse. Ita scilicet, ꝙ ab eo immediate processit prima creatura: & illa produxit aliam: & sic inde vsque ad creaturam corpoream.[e] Sed hæc positio est impossibilis: quia prima corporalis creaturę productio est per creationem, per quam etiam ipsa materia producitur.[e] Imperfectum enim est D prius quàm perfectum, in fieri. Impossibile est[d] autem aliquid creari nisi a solo Deo.

Ad cuius euidentiam considerãdum est, quòd quanto aliqua causa est superior, tanto ad plura se extendit in causando.[e] Sẽper[a] autẽ id quod substernitur in rebus, inuenitur cõmunius quàm id, qđ informat & restringit ipsum: sicut esse quàm viuere, & viuere quàm intelligere,[e] & materia quàm forma. Quanto ergo aliquid est ma- E gis substratum, tanto a superiori causa directe procedit, Id ergo quod est primo substratum in omnibus, proprie pertinet ad causalitatem supremæ causæ. Nulla igitur secunda causa potest aliquid producere non pręsupposito in re producta aliquo, quod causat̃a superiori causa. Creatio autem est productio alicuius rei secũdum suam totam substantiam, nullo præsupposito quod sit vel increatum, vel ab aliquo creatum.[e] Vñ relinqui-

A tur, ꝙ nihil potest aliquid creare nisi solus Deus, qui est prima causã. Et ideo vt Moyses ostẽderet corpora omnia immediate a Deo creata, dixit, In principio creauit De⁹ cœlum & terram.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ in productione rerum est aliquis ordo: non quidem vt vna creatura creetur ab alia[e] (hoc em̃ impossibile est) sed ita quòd ex diuina sapiẽtia diuersi gradus in creaturis constituuntur.

B Ad 2m dicendum, ꝙ ipse Deus vnus absque suę simplicitatis detrimento, diuersorum cognoscitiuus est, vt supra ostensum* est. Et ideo etiam est secundũ diuersa cognita diuersorum productorum causa ꝑ suam sapiẽtiam: sicut & artifex apprehẽdendo diuersas formas, producit diuersa artificiata.

Ad 3m dicendum, ꝙ quantitas virtutis agentis non solum mẽ C suratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi:[e] quia vnum & idem aliter fit & a maiori, & a minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo vt nihil præsupponatur est virtutis[d] infinitæ. Vnde nulli creaturæ competere potest.

Articvlvs IIII.

Vtrum formæ corporum sint ab angelis.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur quòd formę D corporum sint ab angelis. Dicit. n. Boe. in lib.* de Trini. ꝙ a formis q̃ sunt sine materia, veniunt formæ q̃ sunt in materia. Formæ aũt quæ sunt sine materia, sunt substãtię spirituales: formę aũt q̃ sunt in materia, sunt formæ corporũ. Ergo formæ corporum sunt a spiritualibus substantijs.

¶ 2 Præt. Omne quod est ꝑ participationẽ, reducit̃ ad id quod est per essentiã.[e] Sed spũales substãtiæ per suã essentiã sunt formæ, creaturæ E aũt corporales participãt formas. Ergo formæ corporaliũ rerũ sunt a spiritualib⁹ substantijs deriuatæ.

¶ 3 Præt. Spirituales substãtiæ magis habent virtutẽ causandi quàm corpora cœlestia. Sed corpora cœlestia causant formas in istis inferioribus: unde dicuntur esse generationis & corruptionis causa. Ergo multo magis a spiritualib⁹ substantijs formæ quæ sunt in materia, deriuantur.

Sed contra est, quod Aug. dicit* 3. de Trini. quòd non est pu

nis. Ita quòd creari dicit̃ illud quod sic producitur, qđ nihil eius præsupponitur. Tunc enim tota eius substantia syncategorematice producitur. Notãter autẽ dixi, quod per se primo terminat productionem: alioquin omnes formæ crearentur, quoniam nihil earum supponitur, quoniam subiectum nihil est earum: secundum tamen veritatem ideo non creantur, quia non fiunt per se, sed ad fieri compositorum, vt Aristoteles adinuenit: quia hac sola via creationem effugere potuit. Requiruntur ergo & sufficiunt ad creari duo, & quòd per se fiat, & quòd nihil eius præsupponatur, neque ordine temporis, neque ordine naturæ. hoc est em̃ ex nihilo fieri.

¶ Aduerte secũdo, quòd ratio adducta hic ad excludendũ creationis actum a causis secundis, si subtiliter perspiciãtur, & ad memoriam reducantur dicta superius in q̃st. 45. concludit, non solum quòd nulla secũda causa potest propria virtute creare, quod prima facie sonat, sed etiam ꝙ nec instrumentaliter aliqua earũ hoc possit: quoniam si primum ordine cõpositionis in re est proprius effectus primæ causæ, nihil fingi potest præuium, quod ad causam aliquam instrumentalem spectet, quoniã ante primum nihil est: & tamen cõstat instrumentum omne ad præuium aliquid agendum apponi, vt ex supra dictis patet.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articu. quartum.*

Titu. clarus est. ¶ In corpore duo principaliter facit: primo refert opinionem affirmatiuam, diuersimode tamen a Platone, Auicenna & quibusdam modernis hæreticis

97 a 509

Q. 14. arti. 11. Et q. 15 art. 2.

e 242

D. 409.

336 1. dist. 36. q. 2. ar. 1. cor. Et 2. dis. 1. q. 1. artic. 4. ad 4. Et dist. 18. q. 2. ar. 3. cor. Et 3. con. c. 24. & 69. Et opu. 34. cap. 2

*Ante medium libri.

136

*Libr. 3, de Tri. ca. 8 in princ. to. 3.

reticis dictam. Secundo respondet quæsito.
¶Quo ad primum quatuor refert ex Platone, scilicet & quòd ponebat formas materialium separatas, & quòd ponebat eas iuxta ordinem formarum materialium: & quòd ab his formis deriuantur formæ materiales in materia, & quod hoc fit p modum participationis & assimilationis cuiusdam. Ex Aui. vero refert tria scilicet, quòd sunt quædam substantię separatæ non de naturis inferiorum, quas angelos dicimus: & quòd in mente earum sunt for-
D. 642. mæ naturaliũ sicut in artifice, & ꝙ ab illis effluunt formæ naturales. Ex hæreticis autem duo, s. Deum esse creatorẽ omnium, & diabolũ formare materiam corporalem per varias species. Quo ad
542 secundum tria. Pri-
419 mo, ꝙ formæ corporum non per se fiũt. Secundo, ꝙ eo mõ quo fiunt, fiunt ab agentibus corporalibus, vt a causis propinquis, a substãtiis separatis vt motoribus ad formas, & a Deo vt a prima causa. Tertio, ꝙ in prima rerũ cõditione, formæ corporales ꝑductę sunt a solo Deo. prima cõclo ꝓbat sic. Ei⁹ est fieri cuius est esse, & eodem mõ: quia fieri terminatur ad esse: sed formæ non sunt per se, sed quasi ipsis cõposita sint. igitur nec fiũt ꝑ se. Et confirmatur authoritate Arist. 7. Meta. Et sic patet radix erroris omniũ recitatorũ. Secũda vero conclusio ꝓbatur eodẽ medio, adiũcta alia ꝓpositione, s. ꝙ vnũ quodq; fit a sibi siñ, sic. Cõpositũ per se primo fit, & forma nõ fit nisi ad factionẽ cõpositi: ergo for-
542 mæ corporales cau-
242 santur nõ quasi in-
249 fluxę ab aliqua forma immateriali, sed quasi materia reducta de potẽtia ĩ actũ ab aliquo agẽte cõposito. Et ꝓbatur cõ sequẽtia: q2 oẽ qđ fit, fit a sibi simili. Ex hoc.n. ꝓbaĩ prima pars sic. Forma nõ fit. ergo nõ oportet ab aliqua forma
Li. 7. Meta. tex. 26. 27. & 32. Et li. 8. tex. 8. tom. 3. immateriali eã deriuari. Et añcedẽs patet, tum ex 7. Meta. tum ex rõne: quia eiusdem & eodem
F modo est esse & fieri: formæ aũt nõ sunt, quasi ipsæ fint[?] ... sunt. Deducatur etiam secunda pars sic. Compositum fit, ergo a composito, aliàs non fieret a sibi simili: ergo a trãsmutante materiam de potentia in actum. Nullo enim alio modo compositũ agere potest. Et his si adiungas, quòd forma non alia rõne est, nisi vt qua compositum est, sequitur euidenter quòd ab eodem composito per transmutationem materiæ educitur forma. Reliquæ vero partes huius secundæ cõclonis, s. quòd formæ fiunt a substantiis spiritualibus tãquam a mouẽtibus ad formas, & a Deo tanquã a prima causa, Et probãtur: q2 composita agentia mouentur a substantiis spiritualibus, vt Aug. dicit. Et ipsæ species intellect⁹ Angelici reducũtur in primã causam: quasi rõnes seminales sagẽs pfectum & primarium. Tertia conclusio, Formæ corporales in prima rerũ cõditione fuerũt im mediate a Deo. Et ꝓbatur: quia nulla ibi interuenit trãsmutatio de potẽtia ad actũ: & soli Deo obedit materia ad nutum. Secũdo confirmaĩ authoritate scripturæ, Genesis, & patet in litera.
¶Aduerte hic diligenter, ꝙ formã fieri per transmutationem, & ipsam educi de potẽtia ad actũ, non differunt. Et præterea, non est idem formã recipi in materia, & educi de ipsa: sed oportet quòd forma ex vi transmutatiõis resultet. Imaginandum est enim, formas omnes educibiles præesse materia in potentia sub quasi latitantes sub potestate ipsius: & esse in ea vim causatiuam earum, materialiter tamen: ita quòd accedente determinato agẽte ad certam speciem, & transmutante materiam, illa ex vi talis mutationis mutaĩ: non ex eo quòd habet in se aliquid extrinsecus aduenies, sed ex eo quòd habet indeterminate, paulatim determinaĩ ad habẽdum distincte qđ ĩ se prius hẽbat cõfuse. Hæc .n. ẽ vis determinatę trãsmutationis.

tandum, angelis ad nutum seruire hanc corporalem materiam, sed potius Deo. Illi autẽ ad nutum dicitur seruire corporalis materia a quo spẽm recipit: non ergo formæ corpales sũt ab angelis, sed a Deo.

RESPON. Dicendum, quòd opinio fuit quorũdam, quòd om- G nes[d] formæ corporales deriuentur a substantijs spiritualibus, quas angelos dicimus. Et hoc quidem dupliciter aliqui posuerunt. Plato enim posuit formas quæ sunt in materia corporali, deriuari & formari a formis sine materia subsistẽtibus, per modum participationis cuiusdam[e]. ponebat enim hominem quendam immaterialiter subsistentem, & similiter equum, & sic de alijs, ex quibus constituũtur hæc singularia sensibilia, secũ- H dum quod in materia corporali remanet quædam impressio ab illis formis separatis, per modum assimilationis cuiusdam, quam participationem vocabat. Et secundum ordinem formarum ponebant Platonici ordinem subitãtiarum separatarum: puta ꝙ vna substantia separata est, quæ est equus, quæ est causa omniũ equorum: supra quam est quædam vita separata, quam dicebant per se vitã & cãm omnis vitæ. Et vlteri⁹, quandam quam nominabant ipm esse, & causam omnis esse. Auicen. vero & quidam alij, non posuerũt formas rerum corporalium in materia per se subsistere, sed solum in intellectu. A formis ergo in intellectu creaturarum spiritualium existentibus, quas quidem ipsi intelligentias, nos autem angelos dicimus, dicebant procedere omnes formas, quæ sunt in materia corporali: [c] sicut a formis, quæ sunt in mente artificis procedunt formæ artificiatorum. K Et in idem videtur redire quod quidam moderni hæretici ponunt, dicentes quidem Deum creatorem omnium, sed materiam corporalem a diabolo formatam, & per varias species distinctam. Omnes autem hæ opiniones ex vna radice ꝓcessisse videntur. Quærebant.n. causam formarum, ac si ipsę formę fierent secundum seipsas. Sed sicut probat Aristo. in * 7. Metaph. id quod proprie fit, est compositum. Formæ autem corruptibilium rerum habent vt aliquando sint, aliquando non sint absque hoc, quòd ipsæ generentur, aut corrumpantur: sed compositis generatis, aut corruptis, quia etiam formæ non habent esse, sed composita habẽt esse per eas: sic enim alicui competit fieri sicut & esse. G Et ideo cum simile fiat a suo simili, non est quærenda causa formarum corporaliũ aliqua forma immaterialis, sed aliquod compositum, secundum quod hic ignis generatur ab hoc igne. Sic igitur formæ corporales causantur, non quasi influxæ ab aliqua immateriali forma, sed quasi materia reducta de potẽtia in actum ab aliquo agente composito. Sed quia agẽs compositum, quod est corpus, mouetur a substantia spirituali H creata, [e]vt August. dicit * 3. de Trini. sequitur vlterius, quòd etiam formæ corporales a substantijs spiritualibus deriuentur, non tanquam influentibus formas, sed tãquam mouentibus ad formas. Vlterius autem reducũtur in Deum sicut in primam causam etiam species angelici intellectus: quę sunt quædam seminales rationes corporalium formarum. In prima autem corporalis creaturæ productione, non consideratur aliqua I transmutatio de potentia in actũ. Et ideo formæ corporales, quas in prima productione corpora humana habuerunt, sunt immediate a Deo productæ, [c] cui soli ad nutum obedit materia tanquam propriæ causæ. Vñ ad hoc significãdũ Moyses singulis operib⁹ ꝑmittit: Dixit Deus, fiat hoc, vel illud. In quo significatur formatio rerum ꝑ verbum Dei facta, a quo secundum August.* est omnis forma, & compago, & concordia partium.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Boe. intelligit per formas quæ sunt sine materia, rationes rerum quæ sunt in mente diuina, sicut etiam Aposto. dicit Hebr. 11. Fide credimus aptata esse sęcula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Si tamen per formas quæ sunt sine materia, intelligit angelos, dicẽdum est, quòd ab eis veniunt formæ q̃ sunt in materia, nõ per influxum, sed per motum.

AD 2m dicẽdum, ꝙ formæ participatæ ĩ materia, reduçunt nõ ad formas aliquas per se subsistentes rationis eiusdem, A vt Platonici posuerunt: sed ad formas intelligibiles, vel intellectus angelici [e] (a quibus per motum procedunt) vel vlterius ad rationes intellectus diuini (a quibus etiam formarum semina sunt rebus creatis indita) vt per motum in actum educi possint.

AD 3m dicendum, quòd corpora cœlestia causant formas ĩ istis inferioribus nõ influẽdo, sed mouẽdo[c].

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ sextæ Artic. primum.*

Titu. clarus est. ¶In corpore tria principaliter facit. Primo, refert diuersitatem opinionum. Secundo, ostẽdit sententiam Augustini oportere veram fateri. Tertio, sententiam aliorum tractat.
¶Quo ad primum duo dicit, scilicet ipsas opiniones contrarias de quæsito, & radicem, quòd in rei veritate nõ sunt contrariæ, propter æquiuocationem informitatis.
¶Quo ad secundũ duo dicit. Primo qđ nominis ipsius informitatis apud Augu. significat enim negationem omnis formę. Secundo, cõclusionem responsiuam apud eundem. Infomitas materiæ non præcessit duratione eius formationem, aut distinctionem, sed natura tãtum. Et de formatione quidem ꝓbatur: quia sequeretur, quòd esset ens in actu sine actu. De distinctione vero: quia sequeretur opinio antiquorum naturalium, ponentium subiectum generationis ens in actu. Et consequenter generari non esset nisi alterari: quia omnis forma genita, non faceret ens simpliciter, sed adueniret illi. Quòd autem præcedat natura, sicut potentia actum, & partes totum, probatur ex eo quòd talis informitas est conditio materiæ primæ secundum se.
¶Circa hanc partem aduerte, quòd ad hunc locum videntur spectare quæstiones duæ: altera est: an materia possit esse sine forma: altera, an detur forma corporeitatis, quasi forma coæua materiæ. Sed prima quidem non directe ad hũc spectat locum: quoniam non de diuina potentia, sed de rerũ ordine sermo est. Constat autem etiã secundum aduersarios, quòd secundũ rerum ordinem materia non potest esse sine forma. Vnde de hoc, specialis requiratur quæstio in commentariis de ente & essentia. Secunda autem, cum de pluralitate formarum inferius tractabiĩ, aliqualiter tractabitur.
¶Quo ad tertium, quinque dicit. Primo, quid nominis informitatis apud Basilium, Ambrosium & Chrysostomum, scilicet negationem formositatis. Secundo, conclusionem responsiuam: informitas ꝑcessit duratione formationem. Tertio, discordiam Augusti. & cõcordiam in hoc. Quarto, triplicem distinguit formositatem ex scriptura: luminis in cęlo & corpore diaphano, visibilitatis in terra, & decoris vegetantium in eadem. Quinto, informitates oppositas ex verbis scripturæ accipit: & patet in litera.

QVAESTIO LXVI.

De ordine creationis ad distinctionem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE cõsiderãdum B est de opere distinctionis. Et primo cõsiderandum est de ordine creationis ad distinctionem. Secundo de ipsa distinctione secundum se.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum informitas materiæ creatæ, præcesserit tempore distinctionem ipsius.
¶Secũdo, Vtrum sit vna materia omnium corporalium.
¶Tertio, Vtrum cœlum empyreũ sit cõcreatũ materię ĩformi.
¶Quarto, Vtrum tempus sit eidem concreatum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum informitas materiæ, tẽpore præcesserit formationem ipsius.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd informitas materiæ tempore præcesserit formationem ipsius. Dicitur D enim Gene. 1. Terra erat inanis & vacua: siue inuisibilis & incomposita, secundum aliam literam. Per quod designatur informitas materiæ, vt Augu.* dicit. Ergo materia fuit aliquando informis antequam formaretur.

¶2 Præt. Natura in sua operatione, Dei operationem imitatur: sicut causa secũda imitatur causam primam. Sed in operatione naturæ, informitas tpe præcedit formationẽ: ergo & in operatione Dei.

¶3 Præt. Materia potior est accidẽ E te: quia materia est pars substãtiæ. Sed Deus potest facere ꝙ accidens sit sine subiecto: vt patet in sacramento altaris. Ergo potuit facere quòd materia esset sine forma.

SED CONTRA, Imperfectio effectus attestatur imperfectioni agentis. Sed Deus est agens perfectissimum. Vnde de eo dicitur Deutero. 32. Dei perfecta sunt opera. Ergo opus ab eo creatum, nũquam fuit informe.

A ¶Præt. Creaturæ corporalis formatio, facta fuit per opus distinctionis. Distinctioni aũt opponitur cõfusio, sicut & formationi informitas. Si ergo informitas præcessit tẽpore formationem materiæ, sequitur, a principio fuisse cõfusionem corporalis creaturæ, quam antiqui vocauerunt, Chaos.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones sanctorum. * Aug. enim vult, ꝙ informitas materiæ corporalis non B præcesserit tempore formationem ipsius, sed solum origine, vel ordine naturæ. Alij vero, vt Basilius,† Ambrosius, & Chrysostomus, volunt, quòd informitas materiæ tẽpore præcesserit formationem. Et quàmuis hæ opiniones videantur esse contrariæ, tamen parum ab inuicem differunt. Aliter enim accipit informitatem materiæ August. quàm alij. Aug. enim accipit informitatem materiæ pro carentia omnis formæ: & sic impossibile est di- C cere quòd informitas materię tempore præcesserit vel formationem ipsius, vel distinctionem. Et de formatione quidem manifestum est. Si enim materia informis pręcessit duratione, hęc erat iã in actu, hoc enim duratio importat. Creationis enim terminus est ens actu: ipsum autem quod est actus, est forma. Dicere igitur materiam præcedere sine forma, est dicere ens actu sine actu. quod implicat contradictionem. Nec etiam potest dici, D quòd habuit aliquam formam cõmunem, & postmodum superuenerunt ei formæ diuersæ quibus sit distincta: quia hoc esset idem cum opinione antiquorum naturalium, qui posuerunt materiam primam esse aliquod corpus in actu, puta ignem, aerem, aut aquam, aut aliquod mediũ. ex quo sequebatur quòd fieri non esset nisi alterari. quia cum illa forma præcedens daret esse in actu in genere substantiæ, & faceret esse hoc aliquid: sequebatur, quòd superueniens forma, nõ faceret simpliciter ens actu, sed ens actu hoc. quod est proprium formæ accidentalis. et sic sequentes formæ essent accidentia, secundum quæ non attenditur generatio, sed E alteratio. Vnde oportet dicere, quòd materia prima neque fuit creata omnino sine forma, neque sub forma vna communi, sed sub formis distinctis. Et ita, si informitas materiæ referatur ad conditionem primæ materiæ, quæ secundum se non habet aliquam formam, informitas materiæ non præcessit formationẽ seu distinctionem ipsius tempore, vt August.* dicit; sed origine seu natura tantum, eo modo quo potentia est prior actu, & pars toto. Alij vero sancti accipiunt informitatem, non secundum quod excludit omnem formam, sed secundum quod excludit istam formositatem & decorem, qui nunc apparet in corporea creatura. Et secundum hoc dicũt quòd infor-

Aug. lib. 1. super Gen. c. 15. parũ a prin. t. 3.

† Ambr. li. 1. hexamerõ. c. 8. t. 4. Basilius ex Homil. 2. sui hexam. paulo a prĩcipio. Chrysost. Homil. 2. ĩ Gene. a medio illius, tom. 1.

Loco citato in prin. corp. arti.

mitas materiæ corporalis, duratione præcessit formationem eiusdem. [e] et sic secundum hoc quantum ad
5 aliquid cum eis August. concordat, & quantum ad
351 aliquid discordat, vt infra patebit.* Et quantum ex
Q.69.ar.1. litera Genesi. accipi potest, triplex formositas deerat: propter quòd dicebatur creatura corporalis informis. Deerat enim a toto corpore diaphano, quod dicitur cœlum, pulchritudo lucis. Vnde dicitur, quòd Tenebræ erãt super faciem abyssi. Deerat autem terræ duplex pulchritudo. Vna quam habet ex hoc, quòd est aquis discooperta, & quantum ad hoc dicitur, quòd Terra erat inanis & vacua, siue inuisibilis, quia corporali aspectui patere non poterat, propter aquas vndique eam cooperientes. Alia vero, quam habet ex hoc, quòd est ornata herbis & plantis. et ideo dicitur, quòd erat vacua & incomposita, idest non ornata, secundum aliam literam. Et sic, cum præmisisset duas naturas creatas, s. cœlũ & terrã, informitatẽ cœli expressit, p hoc qđ dixit, Tenebrę erãt sup faciẽ abyssi, secũdũ qđ sub cœlo ẽt aer includitur. Informitatem vero terræ p hoc quod dixit, Terra erat inanis & vacua.

Ad primvm ergo dicendum, quòd terra aliter accipit in loco isto ab August. & ab alijs sanctis. Augu.* enim vult, quòd nomine terrę & aquæ, significetur in hoc loco ipsa materia prima. Non enim poterat Moyses rudi populo primam materiam exprimere, nisi sub similitudine rerum eis notarum. Vnde & sub multiplici similitudine eam exprimit, non vocans eam tantum aquam, vel tantum terram, ne videatur secundum rei veritatem materia prima esse vel terra, vel aqua. Habet tamen similitudinem cũ terra, inquantum subsidet formis: & cum aqua, inquantum est apta formari diuersis formis. Secundũ hoc ergo dicitur terra inanis & vacua, vel inuisibilis & incomposita, quia materia per formam cognoscitur. Vnde in se considerata dicitur inuisibilis vel inanis, & eius potentia per formam repletur. Vnde & Plato* materiam dicit esse locum. Alij vero sancti p terram intelligunt ipsum elementum: quæ, qualiter secundum eos erat informis, dictum* est.

Locis citatis in arg. Et lib. 1. de Gene. cõt. Manichęos c. 5. & 7. tomo. 1.

In li. 32. & est de natura, i vno fo. añ med. li. *In cor. ar.

Ad 2m dicendum, quòd natura producit effectum in actu de ente in potentia. et ideo oportet vt in eius operatione potentia tempore præcedat actũ, & informitas formationem. sed Deus producit ens actu ex nihilo. et ideo statim potest producere rem perfectam secundum magnitudinem suæ virtutis.

Ad 3m dicendum, quòd accidens cum sit forma, est actus quidam: materia aũt secundum id quod est, est ens in potentia. Vnde magis repugnat esse in actu materiæ sine forma, quàm accidenti sine subiecto.

Ad primvm vero quod obiicitur in contrarium, dicendum est, [f] quòd si secundum alios sanctos informitas tempore præcessit formationem materiæ: non fuit hoc ex impotentia Dei, sed ex eius sapientia, vt ordo seruaretur in rerum conditione, dum ex imperfecto ad perfectum adducerentur.

Ad 2m dicendum, quòd quidam antiquorum naturalium posuerunt confusionem, excludentem omnem distinctionem, præter hoc quòd Anax. posuit solum intellectum distinctum & immistum. Sed ante opus distinctionis scriptura sacra ponit multiplicem distinctionem. Primo quidem cœli & terræ: in quo ostenditur distinctio etiam secundum materiam, vt
Q.69.ar.1. infra* patebit. et hoc cum dicit, In principio Deus creauit cœlum & terram &c. Secundo per distinctionem elementorum, quantum ad formas suas: p hoc

F quòd nominat terram & aquam. Aerem autem & ignem non nominat, quia non est ita manifestum rudibus, quibus Moyses loquebatur, huiusmodi esse corpora, sicut manifestum est de terra & aqua: quamuis Plato aerem intellexerit significari per hoc, quod dicitur* spiritus Domini: quia etiam aer spiritus dicitur: ignem vero intellexerit significari per cœlum, quod igneæ naturæ esse dixit, vt Augu. refert in † 8. lib. de ciuita. Dei, c. 11. Sed Rabbi Moyses *in alijs cũ Platone concordans, dicit ignem significari per tenebras: quia vt dicit, in propria sphæra ignis non lucet. Sed magis videtur esse conueniens, quod prius dictum est: [c] quia spiritus Domini in scriptura non
G nisi pro spiritusancto consueuit poni. Qui aquis superferri dicitur, non corporaliter, sed sicut voluntas artificis superfertur materiæ quam vult formare. Tertia distinctio significatur secundum situm: quia terra erat sub aquis quibus inuisibilis reddebatur. Aer vero qui est subiectum tenebrarum, significatur fuisse super aquas: per hoc, quod dicitur, Tenebræ erant super faciem abyssi. Quid autem distinguendum remaneret, ex sequentibus apparebit.*

Articvlvs II.

Vtrum una sit materia informis omnium corporalium.

H Ad secvndvm sic proceditur. Videtur quòd vna sit materia informis omnium corporalium. Dicit enim Augu. 12. confes.* Duo reperio quæ fecisti. Vnum quod erat formatũ: alterũ quod erat informe. Et hoc dicit eẽ terram inuisibilẽ & incõpositã, p quam dicit significari materiã rerũ corporalium. Ergo vna est materia omnium corporalium.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in † 5.
I Meta. quòd illa quæ sunt vnum in gñe, sunt vnũ in materia: Sed omnia corporalia conueniunt in genere corporis. Ergo omnium corporalium est vna materia.

¶ 3 Præt. Diuersus actus fit in diuersa potentia, & vnus in vna. Sed omnium corporũ est vna forma, scilicet corporeitas. Ergo omniũ corporalium est materia vna.

¶ 4 Præt. Materia in se considerata, est solum in potentia. Sed distinctio est per formas. Ergo materia
K in se considerata, est vna tantum omnium corporalium.

Sed contra. Quæcunque conueniunt in materia, sunt transmutabilia adinuicem, & agũt & patiuntur abinuicem: vt dicit in* 1. de generatione. Sed corpora cœlestia & inferiora non sic se habent adinuicem. Ergo eorum materia non est vna.

Respon. Dicendum, quòd circa hoc fuerunt diuersæ opiniones philosophorum. Plato em̃ & omnes philosophi ante Aristo. po

¶ Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum secundum.

Titulus clarus. Vna proprie sumitur pro vnitate generis physici, quę proprie est vnitas materiæ, vt patet 5. Metaphysico.

¶ In corpore duo principaliter. Primo, tractat opiniones partis affirmatiuæ. Secundo partis negatiuæ.

¶ Quo ad primum duas opiniones tractat, prima est antiquorum, secunda est Auicebron. Vtrique enim ponunt vnam omnium materiam. In opinione antiquorum tria dicit, s. opinionem eorum, & Platonis defensionem, & Aristo. contra eos impugnationem. In opinione Auicebrõ, tria quoq; dicit, scilicet opinionem ei[us], & fundamẽtũ eius, & impugnationem contra eum: quia sequitur quòd generari non est nisi alterari.

¶ Quo ad secundũ, duas quoq; opiniones tractat, s. Auer. & suam: tali ordine. Primo probat hãc negatiuam, Materia corruptibiliũ & incorruptibiliũ non est vna. In hac enim conuenit cum Auer. & discrepat ab oĩbus supra dictis: ex eisdem em̃ fundamentis elidit opposita

opposita opinio. Probat autem eam, tali ratione, Materia secundũ id quod est, est in potentia ad formam. ergo secundum se est potentia ad omnes formas, quibus est cõis. ergo habendo vnam illarum, remanet in potentia ad oẽs alias formas. ergo est simul sub forma vna & priuatione alterius. ergo si vna est corruptibilis & incorruptibilis compositi, erit idem simul corruptibile & incorruptibile ſm naturã. ergo impossibile est esse vnam materiã corruptibilium & incorruptibilium. Secunda consequẽtia probatur: quia si habendo vnã, non remaneret in potentia ad reliquas, hoc esset quia illa forma, quam habet, perficeret eam sic, quod non relinqueret potẽtiã ad alias: sed hoc non potest esse. Probatur dupliciter. primo, quia materia per vnã nõ fit actu, nisi ſm potentiam ad illam: secundo, & est exclusio responsionis, quia materia secundum se, indifferenter se habet ad formam perfectam & imperfectam.

¶ Circa hanc partem aduerte, quòd Sco. contra conclusionem, Aegidius vero contra rationem & conclusionem instat. Vnde hic in 2. dist. 12. rationem hanc nititur soluere, negando secundã consequentiam: imaginatur. n. q̃ materia lunæ non sit in potẽtia ad formam ignis, quia forma lunæ non habet contrarium, & sic non est priuata, nec appetit illam. Sed reuera mirum est de tã præclaro discipulo, qũo a tanto declinauit magistro, in re tam patula. Priuatio enim (vt habetur quarto Meta.) est negatio in subiecto apto nato: sed materia lunæ est secundum se apta nata recipere formam ignis, & habet negationem eius. ergo in materia lunæ est priuatio formæ ignis. Nec potest responderi ad hoc, nisi negando rõnem priuationis. Vnde S.T. & Sco. conati sunt excludere responsionem in litera tactam, quia apparentiã habet, non istam quæ nihil valet: stat ergo ratio. Contra conclusionem autem, dupliciter arguitur: primo, impugnãdo in cœlo materiam quæ est pura potentia, secundo, impugnando quòd
D alterius rationis. Contra primum arguit Sco. in 2. dist. 14. q. 1. In cœlo non est potentia contradictionis. ergo in eo non est materia quæ est pure potentia. Antecedens ex nono Meta. text. 17. Consequentia probatur. Potentia pura, est secundum se ad esse & non esse. Et confirmatur hoc motiuum: quia pura potentia pri[us] natura habet priuationem quàm formam. probatur, quia priuationem habet ex se, formam ab alio: sicut aer se habet ad tenebras & ad lumen. Et confirmatur: quia materia est per quam res potest esse & non esse: & materia 1. Physico. est principium vnum subiecto, & duo secundum rationem, propter priuationem, ergo. Arguunt quoque contra idem alii: quia si cœlum esset compositum ex materia & forma, non esset opus anima siue intelligentia motrice: & tenet sequela: quia formam sequeretur motus circularis: sicut motus deorsum sequitur formam grauis. Contra secundum vero arguit primo Scot. vbi supra.
E non dantur duo primi fines, nec duo prima agentia. ergo nec dãtur primæ materiæ duæ.

¶ Præt. Materia solis, dato quòd non sit in potentia ad aliam formam, est tamen secundum se in potentia ad formam solis & eius priuationem. ergo est in potentia contradictionis, & cõsequẽter corruptibile erit, quantũ est ex se corpus cœleste. Aegidius vero vbi supra, contra hoc idem arguit. Primo, quia negatio omniũ formarũ cõstituit vnitatem materiæ ſm se, sed seclusa omni forma, tam cœlesti quàm inferiori, inuenitur omnis materia cum abnegatione omnis formæ: ergo omnis materia secundum se est vna & eadem negatiue, vt de materia omnium inferiorum dicimus. Secundo, quia actus est qui distinguit & separat 7. Metaph. tex. 49. ergo in pura potentia nulla potest esse distinctio seclusis actibus. Tertio, si darentur diuersæ puræ potentiæ, sequeretur quòd inter actum & potentiam puram non esset maxima distantia positiua: hoc non potest intelligi, ergo: & probatur sequela: quia positis duabus puris potentiis diuersa-

fuerunt omnia corpora esse de natura 4. elementorum. Vnde cum 4. elementa communicent in vna materia, vt mutua generatio & corruptio in eis ostendit: per consequẽs sequebatur, quòd omnium corporum sit materia vna. Quòd autem quædam corpora sint incorruptibilia, Plato* ascribebat non conditioni materiæ, sed voluntati artificis, scilicet Dei, quem introducit corporibus cœlestibus dicentem, † Natura vestra estis dissolubilia, [c] voluntate autem mea indissolubilia: quia voluntas mea maior est nexu vestro. Hanc autem positionem Aristo.* reprobat per motus naturales corporum. Cum enim corpus cœleste habeat naturalem motum diuersum a naturali motu elementorum, sequitur quòd eius natura sit alia, a natura quatuor elementorum. Et sicut motus circularis, qui est proprius corporis cœlestis, caret contrarietate: motus autem elementorum sunt inuicem contrarij (vt qui est sursum ei qui est deorsum) ita corpus cœleste est absque con-
B trarietate: corpora vero elementaria sunt cum contrarietate: & quia corruptio & gñatio sunt ex contrarijs, sequitur quòd secundum suã naturam corpus cœleste sit incorruptibile, [e] elementa vero sunt corruptibilia. Sed non obstante hac differentia corruptibilitatis & incorruptibilitatis naturalis, Auicebron posuit vnã materiã omnium corporũ, attẽdẽs ad vnitatem for-

In Timeo circa finem 5.6. a principio libri numerando.

† Ita refert Aug. 13. de ciui. Dei, c. 16.

b 265 *Lib. 1. de cœlo, a tex. 3. vsque ad 4. tom. 2.

A rum rationum, vt hic ponitur, oportet quòd altera magis distet ab actu puro, quàm altera: ergo distantia vnius potentiæ puræ, non est maxima. hæc sufficiant hic: quoniam solutio horum erit manifestatio reliquorum.

¶ Ad euidentiam huius rei aduerte diligentissime, quòd siquis naturã materiæ vt sic cõsiderauerit, facile omniũ rõnem reddet. Materia. n. ſm se, secũdũ id qđ est, vt in litera dr̃, nõ est aliquod ens nisi substantialis potentia ad formã, nec aliã naturã habet: & hoc est eius quod quid est. Verũ, hoc nõ cõtingit vno modo, sed duobus: quia esse ad formã contingit dupliciter, s. ad formam ſm genus, & ad formam talem secũdum speciem. Cum enim oporteat potentiam omnem, aliquẽ actũ per se primo respicere vt adæquatum sibi per quem diffinienda est, vt patet 9. Metaphys. consequens est, vt substantialis potentia materiæ respiciat vt adæqua-
C tum actum, aut formam talem ſm genus, aut ſm speciem: indiuidua enim extra artem sunt. Inter hos autem duos modos hæc est in manifesto dr̃ia, q̃ potẽtia ad formam vnam genere tantũ, est ad plures species: potentia vero tantum ad formam vnam specie, non est ad plura, nisi forte per accidens, puta quia species illa multiplicabilis esset numeraliter. Ex hac autem differentia sequitur alia, scilicet, quòd potentia primo modo habet priuationem annexam: potentia vero secundo modo non. & patet sequela: quia materia q̃ est in potentia ad plura, habẽdo vnũ actu, adhuc est in potentia ad aliud: ac per hoc priuatur illo. potentia enim ad aliquid cum negatione illius in eo constituit priuationem, vt patet. Materia vero cuius est potentia ad vnum solũ, cum habendo illud, nullo sibi possibili careat, nullam habet priuationem. Nec pertransibis hic, sed philosophice subsiste: & considera q̃ nulla res appetit negationem, aut malum, nisi quia appetit bonum, cui est annexa negatio alterius. Sicut calefa-
D ctibile appetendo calorem, appetit negationem frigoris, & ignis appetendo perpetuitatem sui, corruptionem aquæ ex consequẽti appetit. Et propterea, si potentia aliqua non est ad aliam formam, non habet congenitam priuationem eius formæ quàm habet, aliter appeteret primo non esse, quod non est intelligibile. Vnde in proposito sic contingere rationi consonat. Et quòd materia prima horum inferiorum, est potentia substantialis respectu omnium formarum rerum generabilium & corruptibilium, ac per hoc respicit per se primo vt actum adæquatum formam substantiæ generabilis: sub qua, qm̃ multæ sunt species, oportet ipsam sub vna esse in potentia ad aliam, & consequenter illa priuatam: & sic omnia sunt adinuicem generabilia &c. Et quòd materia cœlestis corporis non est ad actum vnum tantum secundũ genus, sed vnum specie atoma: ita quòd non est putandum, q̃ materia cœli respiciat formam cœlestem vt actũ adæquatum, quia sic sequeretur potentia ad plura, & priuatio & corruptibilitas
E ab intrinseco: sed quòd materia lunæ est in potentia secundum se ad formam lunæ tantum, & materia solis ad formam solis tãtum, & sic de aliis: ita q̃ quot sunt species corporum cœlestiũ, tot sunt genera physica eorum. Et hoc quod dico, cœli materia, non significat aliquam vnam materiam, sed quoddam analogum omnibus materiis cœlestium corporum. Ad rationem ergo Sco. & Auer. dicito dupliciter, primo secundum rem, secundo ad hominem, idest secundum modum loquendi Arist. 9. Metaph. Secundum rem distingue, quòd potentia passiua est duplex. Quædam pure receptiua, quæ scilicet nulla passione media, recipit formam. Quædam vero receptiua & passiua simul: ita q̃ & agitur ab agẽte & recipit formam. Modo dico, & ita est, q̃ potentia pure receptiua non est potentia contradictionis. potentia autem receptiua & passiua simul hæc est contradictionis. Ex dictis autem patet, quòd materia lunæ est potentia receptiua tantum, quoniam nulla passione, aut actione media, materia habet illam formam: & patet hanc distinctionem esse veram

rã in potẽtia cœli respectu suæ figuræ. Illa.n.nõ est cõtradictionis,& tñ receptiua,nõ tñ passiua. Et si cõtra instet, q̃a potentia ſm se est indifferẽs ad actũ & negationẽ:vel ꝙ plus est,prius natura habet negationẽ:quia ſm se, ex Aui.6.Met.c.2.Rñdeat, negãdo cõsequẽtiã, si añs fiat negatiue: vel añs,si fiat positiue. Ista em̃ ꝓpositio negatiua est vera, Potẽtia nõ ex se habet actũ: sed ex hac nõ sequitur affirmatiua. ergo ex se habet non actũ ꝙ est esse in potẽtia cõtradictionis ſm se, ad actũ,s.& nõ actũ: illa vero affirmatiua, Potentia ex se habet nõ actũ, est falsa: & siŕ ista est falsa,Potentia ex se nõ habet actũ magis q̃ non actũ: qm̃ ex se in ꝓprio gñe causæ,s.materialis, ita vẽdicat sibi actũ talẽ,ꝙ nullo mõ oppositũ:qm̃ ita talẽ ꝙ nullũ aliũ. Ad hominẽ vero scito,ꝙ Ari. 9.Meta.tex. 27. qui allegaẽ,nõ vocat potẽtiã nisi potẽtiã vt potẽtiã: potentia autem vt potentia, nõ est qñ iã est sub actu: & sic potẽtiã pure receptiuã nõ vocat potẽtiã: & ꝓpterea dicit, ꝙ omnis potẽtia est potentia cõtradictionis. Et si vis ẽt ꝓpteruos cõuincere, affer codicẽ,& videbis ibidem ꝙ negat in cœlo esse potẽtiã ad motũ localẽ,cũ tñ cõstet ꝙ motus est actus entis in potẽtia: inquãtũ in potẽtia. Quia.n.posuit motũ cœlo coæternũ,sicut & figurã, ac per hoc, cœlũ nunquã est in statu potẽtiæ respectu motus,sed semꝑ in actu,ideo dixit nõ esse in potẽtia ad motũ, sed in potentia ad terminos motus.vñ & quo ad quos cõtinue agiẽ a motore deperdẽdos & acquirendos. Ad cõfirmationes aũt dr̃ dupŕr. Primo,distinguẽdo de nõ esse & priuatione simpŕr,vel ſm quid. & ꝙ materia est ꝑ quã põt res nõ esse saltẽ ſm q̃d,& siŕ est idẽ subiecto cũ priuatione ſm quid saltẽ. Scđo,põt dici & melius,ꝙ istę ꝓpositiones pñt dupŕr exponi. Primo,vt subiectũ vẽdicet sibi prædicatũ,& sic nõ sunt veræ, nisi cũ disiũctione simpŕr: vel ſm quid: alio mõ vt prædicatũ determinet sibi subiectum. & sic sunt veræ absolute. Vbicunq; namq; est potentia ad esse & non esse,ibi est materia. siŕ vbi est priuatio, ibi est idẽ subiecto cũ materia, & nõ ecõtra. Ad argumentũ aliorũ negaẽ sequela:& rõ est: q̃a motus circularis est mot⁹ animalis & nõ mere naturalis: & ꝓpterea nõ supefluit forma cœli. Nec est dicendũ,ꝙ est principium pure passiuum respectu motus circularis: sed ꝙ quẽadmodum forma cordis cõcurrit ad motũ cordis medio mõ inter pure passiuum & actiuũ,& tñ nõ nisi ab anima motus ille esse põt, ita forma cœli natura talis est ad quã in cõiunctione ad animã, seu intelligẽtiã natus est sequi motus circularis. Vñ substãtia corporalis cœli,est principiũ naturale mot⁹ circularis:alioq̃n rueret tot⁹ ꝓcessus ĩ 1. de cœlo & mũdo,ad inferẽdã q̃ntã essentiã: & nihilominus animã oportet adiungere:sicut patet in motu cordis.Est.n.prim⁹ motus in vniuerso,sicut motus cordis in animali,vt patet in 8.Phy.

¶Ad rõnẽ aũt primã Sco.cõtra secũdũ dictũ,negãda est sequela: qm̃ nõ ẽ par rõ de causis extrinsecis & ĩtrinsecis:qm̃ istę sunt partes rei,& intrãt cõpositionẽ rerũ,ac ꝑ hoc oportet eẽ varias iuxta rerũ varietates,extrinsecę aũt nõ. Ad scđm vero iã patet rñsio ex dictis.negaẽ siquidẽ,ꝙ materia solis sit in potẽtia ſm se ad priuationẽ suæ formæ:& rõ est,q̃a potẽtia ad priuationẽ hui⁹ formæ, fundatur super potentia ad aliam formam, vt patet ex dictis.

¶Ad primũ vero Aegidii,modificaẽ illa ꝓpositio, negatio oĩum formarũ cõstituit vnitatẽ materiæ.põt.n.dupŕr intelligi. Primo absolute,vt sonat,& sic est falsa: q̃a negatio absolute dr̃ de nihilo.Alio mõ in subiecto apto nato,& sic est vera:sed subiectũ aptũ in ꝓposito,est materia cõis multis.hæc.n.est vna negatiue nõ positiue:sed materia cõis multis, cum materia ꝓpria vni nõ sortiẽ vnitatẽ ex negatione:q̃a ex hoc ipso ꝙ hæc est cõis his,illæ non, iam sunt diuersæ. Ad secundũ aũt cõcediẽ,ꝙ solus actus distinguit: & dico ꝙ duæ puræ potentiæ distinguuntur actibus, quos per se primo respiciunt,& per quos diffiniuntur, & a quibus nõ pñt abstrahi,ẽt per primam operationẽ intellectus. Et si quæras distinctiuum intrinsecũ in eis, dico ꝙ est ipsa cuiusq; substantialis cõmensuratio ad actũ sibi adæquatum.Et si de ipsa substãtiali

F commensuratione ad actũ quæras,dico ꝙ est nõ solũ idẽtice, sed formaliter ipsa essentia cuiusq; puræ potentiæ. Et ꝓpterea, sicut actus adæquati sunt diuersi seipsis, ita potẽtiæ ꝓpriè ad eos sunt per se diuersæ ꝑ ꝑ actus. Sicut enim materia est ꝑ ꝑ formam, ita distinctio materiæ est propter diuersitatem formarum. Ad tertium quo ad rem dicitur,ꝙ nullum inconueniens est, vnã puram potentiã magis distare ab actu puro,quàm aliã puram potentiã: nõ per inclusionẽ alicuius actualitatis in vna magis quàm in alia: quia non essent ambæ puræ potentiæ: sed per vnius cõmensurationem ad perfectiorem actũ adæquatum respectu alterius, ita ꝙ ex hoc vna pura potentia, est altera pura potẽtia minus ab actu distans, quia est capacitas pfectioris act⁹. Sed caue hic ne fallaris sophismate cõsequentis, aut figuræ dictionis, a pura potentia, ad puram potentiam, ad talem actum. Illa enim est prope nihil, & maxime distans a Deo &c. sed habet latitudinem propter actus respectos,modo declarato. Singularum autem pure potentiarum nulla, nisi cõmẽsurata īfimo actui, ẽ maxiẽ distãs. & ꝓpe nihil. Ex his aũt puto facile reliqua solui posse:quare trãseam ad alia.

¶In litera deinde,author destruit hãc affirmatiuã, q̃ est positio Auer. Materia cœli est simplex substãtia corporea,tali rõne. Omne ens actu,vel est actus seu forma, vel habẽs actũ seu formã: sed corporeitas cœli,secluso motore,est ens actu,& nõ est habẽs actũ seu formam:ergo est actus seu forma. Discursus bonus cum præmissis euidentibus, saltem naturaliter & ad hominem, scilicet Auer. falsitas autem conclusionis probatur sic. Si corporeitas illa esset actus, esset intellecta in actu, quod repugnat cœlesti corpori, quia est sensibile, vt patet.

¶Circa hanc rationem aduerte, quòd calumniam patitur, propterea quia fundatur super hac propositione, Omne quod est secundum se totum actus, est intellectum in actu, vt patet. hoc autem esse falsum patet ex eo, quòd hæc albedo, est secundum se tota actus: & similiter hæc forma huius bouis est tota actus:

I nihil enim horum habet plures partes,quarũ vna sit actus vel forma,& altera nõ. Et tñ cõstat, ꝙ nihil horũ est intellectũ in actu, sed sensibile in actu & intelligibile in potẽtia. Et simiŕ diceret Auer.de illa corporeitate,ꝙ est de gñe substãtiæ sensibilis: & tñ tota est actus potentiæ admistus, quia mobilis, & subiectus quantitati, figuræ, & cæteris accidentibus.

¶Ad euidentiam huius scito, ꝙ esse ens in actu, contingit dupliciter. Vno modo proprie, alio modo cõiter. Et cõiter quidem vocatur ens in actu,omne quod quomodolibet extra causas suas est. Proprie autem illud tantum, cuius proprie est esse, quod scilicet est per seipsum, non quia aliquid est alicuius. hoc autem in his quæ fiunt, est illud qđ fit,idest compositum. vt patet 7.Met. In his aũt q̃ nõ gñanẽ nec corrũpunẽ,est illud quod fieret, si fieret. In proposito non est sermo de ente in actu communiter, sed proprie. Et propterea instantiæ nihil valent: nulla enim forma

K apud nos est, aut fit, nisi quia est, aut fit compositum. Vnde ratio literæ,ex resolutione substantiæ robur trahit. Cum enim substantia diuidatur sufficienter in materiam & formam,& cõpositum ex illis,& materia diffinita sit ꝙ non est secundum se hoc aliquid:forma vero sit secundum quam fit hoc aliquid: oportet quòd corporeitas cœlestis,cum manifeste sit hoc aliquid, scilicet secluso motore, patet quòd non cadat sub membro primo, scilicet materia, sed secundo vel tertio, scilicet forma vel composito. Et cum Auerrois neget compositum, ergo restat quòd est forma: & est ratio, quia aliquid alicuius est, sed est per seipsam, ita quòd si fieret, eius esset per se primo fieri:ac per hoc,eius est per se primo esse. Omnis autem forma, quæ per se primo est, est intellecta in actu, quoniam vt in 3. de Anima dicitur, omnino ita se habent quæ circa intellectum sunt, sicut circa separationem a materia. Duo igitur sequuntur ad positionẽ Auer. Ex eo quòd per se primo est ens in actu:sequiẽ quòd sit de genere intellectorũ ĩ actu. Ex eo vero qđ subiicitur quantitati potentiæ ad vbi.& c. sequitur quòd sit de genere sensibilium. Sunt ergo hæc incõpossibilia. Nec potest ab hac ratione euadere quis,nisi ponendo quartum genus substãtiæ,quod ab Ari. philosophia alienum esse patet. Quòd.n.aliqui ponunt.s. corporeitatẽ illam comprehendi sub primo membro, scilicet sub materia, distinguentes materiam, in materiã ad esse, & in materiam ad vbi, contradicit diffinitioni seu proprietati materiæ, q̃ ipsum est primũ mẽbrum, vt patet in.2. de Ani.Cõtrariatur quoq; doctrinę Ari. alibi,vt ostẽdi facile posset,si cõtra Auerroim,modo scribendum esset.Tertio,infert tres propositiones.prima est, Materia cœli secundum se non est in potentia, nisi ad formam quam habet.Secunda est, quòd non remanet in potẽtia ad esse,sed ad vbi. Tertia, ꝙ materia corporum corruptibiliũ & incorruptibilium, nõ est eadem, nisi analogice: & est responsio ad quæsitum directe.

572

mæ corporalis: sed si forma corporeitatis esset vna forma per se, cui superuenirent aliæ formæ, quibus corpora distinguuntur, haberet necessitatẽ:qđ dr̃, quia illa forma immutabiliter materiæ inhæreret, & quantum ad illam esset omne corpus incorruptibile: sed corruptio accideret per remotionem sequentium formarum: quæ non esset corruptio simpliciter,sed secundũ quid,quia priuationi substerneretur aliquod ens actu, sicut etiam accidebat antiquis naturalibus,qui ponebant subiectum corporum aliquod ens actu, puta ignem,aut aerem, aut aliquid huiusmodi. *Supposito autem quòd nulla forma q̃ sit in corpore corruptibili, remaneat vt substrata generationi & corruptioni, sequitur de necessitate, quòd non sit eadem materia corporum corruptibilium & incorruptibilium. Materia enim secundũ id quod est, est in potentia ad formam. Oportet ergo quòd materia secundum se considerata, sit in potentia ad formam omnium illo-

G rum, quorum est materia communis: per vnam autem formam nõ fit in actu, nisi quantum ad illam formam: remanet ergo in potentia quantũ ad omnes alias formas. Nec hoc excluditur, si vna illarum formarum sit perfectior & continens in se virtute alias: quia potentia quantum est de se, indifferenter se habet ad perfectum & imperfectum. Vnde, sicut quãdo est sub forma imperfecta, est in potẽ-

H

A tia ad formam perfectam, ita ecõuerso Sic ergo, materia secũdũ qđ est sub forma incorruptibilis corporis, erit adhuc in potẽtia ad formam corruptibilis corporis. Et cũ non habeat eam in actu, erit simul sub forma & priuatione; quia carentia formæ in eo qđ est in potentia ad formam, est priuatio. Hæc autem dispositio, est corruptibilis corporis. Impossibile ergo est, ꝙ corporis corruptibilis & incorruptibilis per naturam, sit vna mate-

B ria. Nec tamen dicendum est*, vt Auerrois fingit, ꝙ ipsum corpus cœleste sit materia cœli, ens in potentia ad vbi & non ad esse, & forma eius est substãtia separata, quæ vnitur ei vt motor. quia impossibile est ponere aliquod ens actu, quin vel ipsum totum sit actus & forma, vel habeat actum seu formam. Remota ergo per intellectũ substantia separata, quę poniẽ motor, si corpus cœleste non est ha-

C bens formã (ꝙ est componi ex forma & subiecto formæ) sequitur ꝙ sit totum forma & actus. Omne autem tale, est intellectum in actu. quod de corpore cœlesti dici non potest, cum sit sensibile. Relinquiẽ ergo, ꝙ materia corporis cœlestis ſm se considerata non est in potentia, nisi ad formam quam habet[c]. Nec refert ad propositum quæcũque sit illa, siue anima, siue aliquid aliud. Vnde illa forma sic perficit illam materiam, ꝙ nullo modò in ea remanet potentia ad esse: sed ad vbi tantum, vt Arist. * dicit. et sic nõ est eadem materia corporis cœlestis & elementorum, nisi secundum analogiam, secundum quod conueniunt in ratione potentiæ.

In li. de substantia orbis, ca. 2.

39

Li. de Cœlo, tex. 20. & in 8. Phy. ca. 31.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augusti. sequitur in hoc opinionem Platonis, non ponentis quintam essentiam. Vel dicendum, quòd materia informis est vna vnitate ordinis, sicut omnia corpora sunt vnum in ordine creaturæ corporeæ.

Li. 10. Met. tex. 26. to. 8.

AD 2ᵐ dicendum, quòd si genus consideretur physice, corruptibilia & incorruptibilia non sunt in eodem genere, propter diuersum modum potentiæ in eis, vt dicitur*10. metaphy. Secundum autem logicam considerationem, est vnum genus omnium corporum propter vnam rationem corporeitatis.

In corp. ar.

AD 3ᵐ dicendum, quòd forma corporeitatis nõ est vna in omnibus corporibus, cum non sit alia a formis quibus corpora distinguuntur, vt dictum est*.

AD 4ᵐ dicendum, quòd cum potẽtia dicatur ad actum, ens in potẽtia est diuersum ex hoc ipso, quòd ordinatur ad diuersum actum, sicut visus ad colorem & auditus ad sonum. Vnde ex hoc ipso, materia cœlestis corporis est alia a materia elementi, quia non est in potentia ad formam elementi.

A ARTICVLVS III.

Vtrum cœlum empyreum sit concreatum materiæ informi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ cęlum empyreum non sit concreatum materiæ informi. Cœlum enim empyreum, si est aliquid, oportet ꝙ sit corpus sensibile. Omne autem corpus sensibile, est mobile. cœlũ au-

B tem empyreum non est mobile, quia motus eius deprehenderetur per motũ alicuius corporis apparentis. quod minime apparet. Non ergo cęlum empyreũ est aliquid materiæ informi concreatũ.

¶2 Præt. Aug. dicit in * 3. de Trin. ꝙ inferiora corpora per superiora quodam ordine reguntur. Si ergo cęlum empyreum est quoddam supremũ corpus, oportet ꝙ habeat aliquam influentiã in hæc inferiora corpora. Sed hoc non videtur,

C præsertim si ponatur immobile, cũ nullum corpus moueat nisi motũ. non est ergo cœlum empyreũ materiæ informi concreatum. Si dicatur ꝙ cœlum empyreum est locus contemplationis non ordinatũ ad naturales effectus. Contra. Aug. dicit in * 4. de Trin. ꝙ nos secundum quod mente aliquod æternum capimus, non in hoc mundo sumus. Ex quo patet, ꝙ cõtemplatio mentem supra corporalia eleuat. Non ergo contemplationi locus corporeus deputatur.

¶3 Præt. Inter corpora cœlestia inuenitur aliquod cor-

D pus partim diaphanum, & partim lucidum, scilicet cęlum sidereum. Inuenitur etiam aliquod cœlum totũ diaphanum, quod aliqui nominant cœlum aqueum vel crystallinum. Si ergo est aliud superius cœlũ, oportet quòd sit totum lucidum. sed hoc esse non potest, quia sic continue aer illuminaretur, nec vnquam nox esset. Non ergo cœlum empyreum materiæ informi est concreatum.

SED CONTRA est, quod Strabus* dicit, ꝙ cum dicitur, In principio creauit Deus cœlum & terram, cęlum dicit non visibile firmamentum, sed empyreũ, idest igneum.

E RESPON. Dicendum, ꝙ cœlum empyreum non inuenitur positum nisi per authoritates Strabi & Bedæ, & iterum per authoritatem Basilij. In cuius positione, quãtum ad aliquid conueniunt. s. quantum ad hoc ꝙ sit locus beatorũ. Dicit.n. Strabus, * & etiã Beda, ꝙ statim factum, angelis est repletum. Basi. etiã dicit in secũdo hexame. Sicut damnati in tenebras vltimas abiguntur, ita remuneratio pro dignis operibus restauratur in ea luce, quæ est extra mũdũ, & ibi quietis domicilium sortientur. Differunt tñ quantũ ad rationem ponendi. Nam Strabus & † Beda ponunt cęlũ empyreum ea ratione, quia firmamẽtum per quod cęlum sidereum intelligunt, non in principio, sed secũda die dr̃ factum. Basi.* vero ea ratione ponit, ne videatur simpliciter Deus opus suum a tenebris inchoasse qđ Manichæi calumniãtur, Deum veteris testamenti,

¶ Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum tertium.

TItulus clar⁹ ex vsu. Cœlum immobile.

¶ In corpe quinq; facit. Primo, vnde habemus cœlum empyreum esse, idest a tribus tantum. Secũdo, in quo conueniunt hi tres: quia in fine, & in quo differũt, q̃a in ratione Tertio, librat eorum rationes. Quarto, rationem magis congruã assignat. Quinto, ostendit secundã partẽ exclusiuę propositæ, excludendo Augustinum a ponentibus tale cœlũ. omnia clara sunt.

¶ In responsione ad secundum aduerte, ꝙ S. Thomas suam olim in secundo sententiarum, distinctione 2. quæstione secũda, articulo tertio, relinquit opinionẽ de negatione influentiæ cœli empyrei: quam etiam in quolibeto sexto, quæstione vndecima reprehendit: quare hic dicta amplectere.

339 2.di.12.ar. 5.

Libr. 3. de Tri. c.4. & 5.tom.3.

Li.4. c.20. parũ a medio,tom.3.

Habetur in glosa ordinaria Gen. 1. super illud, In principio creauit Deus.

Habetur ĩ glosa ordinaria Gen. 1. super illud, In pri. creauit; & refertur 2. sent. di.51. Et Beda in Com. Gen. ca. 1.

† loco nunc citato.

Homil. 2. in hexam. a medio.

Universidad de Deusto Biblioteca

Deum tenebrarum nominantes. Hæ aũt rationes, nõ ſunt multũ cogentes: nam quæſtio de firmamento qđ legitur factum in ſecunda die, aliter ſoluitur ab Aug. & aliter ab alijs ſanctis. Quæſtio autẽ de tenebris ſoluitur ſm Aug. * per hoc, ꝙ informitas, quæ per tenebras ſignificatur, non præceſſit duratione formationẽ ſed origine. Secundum alios vero, cum tenebræ non ſint creatura aliqua: ſed priuatio lucis diuin. ſapi. atteſtatur, vt ea, quæ produxit ex nihilo, primo in ſtatu imperfectionis inſtitueret, & poſtmodum eã perduceret ad perfectũ. Põt aũt conuenientior ratio ſumi ex ipſa conditione gloriæ: expectatur enim in futura remuneratione duplex gloria. ſ. ſpiritualis & corporalis, non ſolum in corporibus humanis glorificandis: ſed etiam in toto mundo innouando. Inchoata eſt autẽ ſpiritualis gloria ab ipſo mundi principio in beatitudine Angelorũ, [c], quorum æqualitas ſanctis ꝑmittitur. Vnde cõueniens fuit, vt etiã a principio corporalis gloria inchoaret in aliquo corpore, qđ ẽt a principio fuerit abſq; ſeruitute corruptionis, & mutabilitatis, & totaliter lucidũ: ſicut tota creatura corporalis expectat poſt reſurrectionẽ futurã. Et iõ illud cœlũ dr̃ empyreum. i. igneum non ab ardore: ſed a ſplendore.

Li. 9. ſuper Gen. ad li. c. 15. & li. 7. cap. 27.

c 356

Sciendum eſt autem ꝙ Aug. * 10. de Ciui. Dei. dicit, ꝙ Porphyrius diſcernebat a dæmonibus angelos, vt aerea loca eſſe dæmonum, ætherea vero vel empyrea diceret angelorum. Sed Porphyrius tanquam Platonicus cœlum iſtud ſidereũ, igneum eſſe exiſtimabat. Et ideo empyreum nominabat vel æthereum, ſm quod nomen ætheris ſumitur ab inflammatione, & non ſm qđ ſumitur a velocitate motus, vt Ariſt. * dicit. Quod pro tanto dictũ ſit, ne aliquis opinet Aug. cœlũ empyreũ poſuiſſe, ſicut nunc ponit a modernis.

Li. 10. de ciui. Dei, ca. 9. & 27. tomo. 5. ἔμπυρος. i. ignitus αἰθὴρ quaſi ἀεὶ θεῖν uel αἴθειν. Lib. 1. Meteo. ca. 3. & 1. de cœlo, tex. 22. tomo. 2.

Ad primvm ergo dicẽdũ, ꝙ corpora ſenſibilia ſunt mobilia ſecundum ipſum ſtatum mũdi, quia per motum creaturæ corporalis, procuratur elementorum multiplicatio. Sed in vltima conſumatione glorię ceſſabit corporum motus: & talem oportuit eſſe a principio diſpoſitionem cœli empyrei.

Ad 2[m] dicendum, ꝙ ſatis probabile eſt, ꝙ cœlum empyreum, ſecundum quoſdam cum ſit ordinatum ad ſtatum gloriæ, non habet [d] influentiam in inferiora corpora, quæ ſunt ſub alio ordine, vtpote, ordinata ad naturalem rerum decurſum. Probabilius tamen videtur dicendum, ꝙ ſicut ſupremi angeli, qui aſſiſtunt, habent influentiam ſuper medios & vltimos, qui mittuntur, quàmuis ipſi non mittantur ſm Dyo. * ita [d] cœlum empyreum habet influẽtiam ſuper corpora quæ mouentur, licet ipſum non moueatur. Et propter hoc poteſt dici, ꝙ influit in primum cœlum, quod mouetur, non aliquid tranſiens & adueniens per motum: ſed aliquid fixũ & ſtabile: puta, virtutẽ continendi & cauſandi, vel aliquid huiuſmodi ad dignitatẽ ꝑtinẽs.

D. 836.

Ca. 8. cęle. hierar. circa principium id innuit.

D. 333. 336.

Ad 3[m] dicẽdũ, ꝙ locus corporeus deputatur cõtemplationi, non propter neceſſitatem, ſed propter congruitatem, vt exterior claritas interiori cõueniat. Vnde Baſilius. * dicit, ꝙ miniſtrator ſpiritus non poterat degere in tenebris: ſed in luce & lætitia degendi ſibi habitum poſſidebat.

Hom. 3. in hexam. a medio illi[o]

Ad 4[m] dicendum, ꝙ ſicut * Baſi. dicit in 2. Hexam. conſtat factum eſſe cœlum rotunditate cõcluſum, habens corpus ſpiſſum, & adeo validũ, vt poſſit ea quæ extrinſecus habent, ab interioribus ſeparare. Ob hoc neceſſario poſt ſe, regionem relictam carẽtem luce cõſtituit, vtpote, fulgore qui ſuperradiabat excluſo. Sed quia corpus firmamenti etſi ſit ſolidum, eſt tamẽ diaF phanũ, qđ lumen nõ impedit (& patet per hoc, ꝙ lumen ſtellarum videmus non obſtãtibus medijs cœlis) poteſt aliter dici, ꝙ habet lucem cœlum empyreũ nõ condenſatã vt radios emittat, ſicut corpus ſolis, ſed magis ſubtilem, vel habet claritatem gloriæ quæ non eſt conformis cum claritate naturali.

Hom. 3. in hexam. inter prin. & medium.

Articvlvs IIII.

Vtrum tempus ſit concreatum materiæ informi.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæſextæ Articulum quartũ.*

Titulus clar[9] eſt. ¶ In corpe tria. Primo, concluſionẽ reſpõſiuã affirmatiue: Cõmuniter dicitur quatuor eſſe con creata. Secundo, oſtẽdit hoc non verificari apud Auguſtinũ: & cõſequẽter apud Auguſtinum negatiue reſpondetur quæſito. Tertio, oſtendit hoc verificari apud alios omnia clara.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ tẽpus non G ſit concreatum materiæ informi. Dicit * enim Auguſt. 12. confeſ. ad Deum loquens, Duo reperio quæ feciſti carentia temporibus. ſ. materiam primam corporalem, & naturam angelicã. Nõ ergo tempus eſt concreatum materiæ informi.

¶ 2 Præt. Tempus diuiditur ꝑ diẽ & noctẽ. Sed a principio, nec nox, nec dies erat: ſed poſtmodũ cũ diuiſit Deus lucẽ a tenebris. ergo a pricipio nõ erat tpš.

¶ 3 Præt. Tempus eſt numerus motus firmamenti, quod legitur factum ſecundo die. Ergo non a prin-H cipio erat tempus.

¶ 4 Præt. Motus eſt prior tempore. Magis igitur debebat numerari inter primo creata, quàm tempus.

¶ 5 Præt. Sicut tempus eſt menſura extrinſeca, ita & locus. Non ergo magis debet computari inter primo creata tempus, quàm locus.

Sed contra eſt, qđ Augu. * dicit ſuper Gen. ad lit. ꝙ ſpiritualis & corporalis creatura, eſt creata in principio temporis.

Respon. Dicendum, quòd communiter dicitur, quatuor eſſe primo creata. ſ. naturam angelicam, cœlum empyreum, materiam corporalem informem, & tempus. Sed attendendum eſt, ꝙ hoc dictũ non pro-I cedit ſm Aug. * opinionem. Aug. enim ponit duo primo creata. ſ. naturam angelicam, & materiam corporalem, nulla mentione facta de cœlo empyreo. Hæc autẽ duo. ſ. natura angelica, & materia informis, præcedunt formationem non duratione, ſed natura. Et ſicut natura præcedunt formationẽ, ita etiam & motum, & tempus. unde tempus non poteſt eis connumerari. Procedit autem prædicta enumeratio ſm opinionẽ aliorũ ſanctorum, ponẽtium ꝙ informitas materię duratione præceſſit formationem, & tunc pro illa duratione neceſſe eſt ponere tempus aliquod: aliter enim menſura durationis accipi non poſſet.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ Aug. hoc di-K cit ea ratione qua natura angelica, & materia informis præcedunt origine, ſeu natura, tempus.

Ad 2[m] dicendũ, ꝙ ſicut ſecundum alios ſanctos materia erat quodammodo informis, & poſtea fuit formata: ita tempus quodammodo fuit informe, & poſtmodũ formatũ, & diſtinctum per diem & noctẽ.

Ad 3[m] dicendum, ꝙ ſi motus firmamenti non ſtatim a principio incepit: tunc tempus quod præceſſit, non erat numerus motus firmamenti, ſed cuiuſcunq; primi motus. Accidit enim [d] tẽpori ꝙ ſit numerus motus firmamenti, inquãtum hic motus eſt primus motuũ. Si aũt eſſet alius motus primus, illius motus eſſet tẽporis menſura, quia oĩa menſurantur [d] primo ſui generis. Oportet aũt dicere, ſtatim a principio fuiſſe aliquem

quem motum, ad minus ſecundum ſucceſſionem cõ- A ceptionum & affectionum in mente aliqua. Motum autẽ non eſt intelligere ſine tempore, cum nihil aliud ſit tempus q̃ numerus prioris & poſterioris in motu.

Ad 4[m] dicendum, quòd inter primo creata computantur ea, quæ habent generalem habitudinem ad res. Et ideo computari debuit tempus, quòd [d] habet rationem communis menſuræ, non autem motus, qui comparatur ſolum ad ſubiectum mobile.

D. 1150

Ad 5[m] dicendum, quòd locus intelligitur in cœlo empyreo omnia continente. Et quia locus eſt de permanentibus, concreatus eſt totus ſimul. tempus autem quod non eſt permanens, concreatum eſt in ſuo principio, ſicut etiam modo nihil eſt accipere in B actu de tempore, niſi nunc.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæſeptimæ Articulum primũ.*

Titulus clarus. ¶ In corpe vna diſtinctio de ſignificatione duplici nominis. ſ. quo ad primã impoſitionem, & quo ad vſum. iuxta vtrũq; membrũ reſpondet quæſito: iuxta primum negatiue, iuxta ſecundũ affirmatiue.

QVAESTIO LXVII.

De opere diſtinctionis ſecundum ſe, in quatuor articulos diuiſa.

Consequenter conſiderandum eſt de opere diſtinctionis ſecundũ ſe. Et primo, de opere primæ diei. Secundo, de opere ſecundæ diei. Ter C tio de opere tertiæ.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ lux, proprie in ſpiritualibus dici poſſit.
¶ Secũdo, Vtrum lux corporalis, ſit corpus.
¶ Tertio, Vtrum ſit qualitas.
¶ Quarto, Vtrum cõueniens fuit prima die fieri lucẽ.

341 2. di. 13. ar. 1. Et quol. 6. Et Io. 1. l. 8. prin.

Articvlvs primvs.

Vtrum lux proprie in ſpiritualibus dicatur.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ lux proprie in ſpiritualibus dicatur. Dicit enim D Augu. * 4. ſuper Gen. ad lit. ꝙ in ſpiritualibus melior & certior lux eſt. & ꝙ Chriſtus nõ ſic dicitur lux, quo modo lapis: ſed illud proprie, hoc figuratiue.

Cap. 28. a medio.

¶ 2 Præt. Diony. * 4. ca. de diui. no. ponit lumen inter nomina intelligibilia dei. Nomina autem intelligibilia, proprie dicũtur in ſpiritualibus. Ergo lux proprie dicitur in ſpiritualibus.

Ca. 4. par. 1

¶ 3 Præt. Apoſtolus dicit ad Ephe. 5. Omne quod manifeſtatur, lumen eſt. Sed manifeſtatio magis proprie eſt in ſpiritualibus, quàm ĩ corporalibus. Ergo & lux.

Sed contra eſt, quod Amb. in * lib. de Fide, ponit ſplendorẽ inter ea, quæ de Deo metaphorice dicũtur. E

Ambi pri. Volu. li. 2. de fide ad Gratiapũ, tom. 2.

Respon. Dicendum, ꝙ de aliquo nomine dupliciter conuenit loqui. Vno modo, ſecundum primam eius impoſitionem. Alio modo, ſecundum vſum nominis, ſicut patet in nomine Viſionis, quod primo impoſitum eſt ad ſignificandum actum ſenſus viſus: ſed propter dignitatem & certitudinem huius ſenſus, extenſum eſt hoc nomen ſecundum vſum loquentium, ad omnem cognitionem aliorum ſenſuum. Dicimus enĩ, Vide, quomodo ſapit, vel quomodo redolet, vel quomodo eſt calidũ. Et vlterius, etiam ad cognitionẽ intellectus: ſecundum illud Matthæi 5. cap. Beati mũdo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.

Et ſimiliter dicendum eſt, de nomine lucis. Nã primo quidem eſt inſtitutum ad ſignificandum id, quod A facit manifeſtationem in ſenſu viſus: poſtmodum autem extenſum eſt ad ſignificandum omne illud, quod facit manifeſtationem ſm quãcunq; cognitionem. Si ergo accipiatur nomen luminis, ſecundum ſuam primam impoſitionem, metaphorice in ſpiritualibus dicitur, vt Ambroſius dicit. Si autem accipiatur ſecundum quod eſt in vſu loquentium ad omnem manifeſtationem extẽſum, ſic proprie in ſpiritualibus dicit.

Et per hoc, patet reſponſio ad obiecta.

Articvlvs II.

Vtrum lux ſit corpus.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæſeptimæ Articulũ ſecundũ.*

Titulus clar[9] eſt. ¶ In corpe vna concluſio reſponſiua negatiue, Lux nõ eſt corpus. Probatur clare ex tribus motiuis ſcilicet loco, motu, & generatione & corruptione, & clare patẽt ſine quæſtione.

342 2 diſ. 2. q. 1 ar. 3. ad. 4. & di. 13. ar. ti. 3. & diſt. 30. q. 2. art. 1. cor. Et 2. cœl. lec. 10. princ. Et. 2. de anima. lec. 14. * Li. 3. c. 5. a medio, tomo. 1.

Ad secvndvm ſic proB ceditur. Vĩ, ꝙ lux ſit corpus. Dicit. n. Auguſt. * in li. de lib. arbit. quòd lux in corporibus primum tenet locum. Ergo lux eſt corpus.

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit, quòd lumen eſt ſpecies ignis. Sed ignis eſt corpus. Ergo lumen eſt corpus.

¶ 3 Præt. Ferri, interſecari, & reflecti, eſt proprie corporum. hæc autem omnia attribuuntur lumini vel radio. * coniungũtur etiam diuerſi radij, & ſeparantur, vt Dionyſi. dicit † 2. c. de diui. no. quod etiam videtur non niſi corC poribus conuenire poſſe. Ergo lumen eſt corpus.

† c. 2. par. 1. circa med.

Sed contra, Duo corpora non poſſunt ſimul eſſe in eodem loco: ſed lumen eſt ſimul cum aere Ergo lumen non eſt corpus.

Respon. Dicendum, ꝙ impoſſibile eſt lumen eſſe corpus. quod quidem apparet tripliciter. Primo quidem, ex parte loci, Nam locus cuiuſlibet corporis eſt alius a loco alterius corporis, nec eſt poſſibile ſm naturam duo corpora eſſe ſimul in eodem loco qualiacunque corpora ſint: quia contiguum, requirit diſtinctionẽ in ſitu. Secundo apparet idem, ex ratione motus. Si. n. lumen eſſet corpus, illuminatio eſſet motus localis corporis. Nullus autem motus localis D corporis põt eſſe in inſtãti: quia oẽ quod mouetur localiter, neceſſe eſt ꝙ prius perueniat ad mediũ magnitudinis, q̃ ad extremum. illuminatio autem fit in inſtanti, nec poteſt dici quòd fiat in tempore imperceptibili. quia in paruo ſpatio poſſet tempus latere, in magno autem ſpatio, puta ab oriente in occidentem, tempus latere non poſſet. Statim. n. cum ſol eſt in pũcto horizontis, illuminatur totum hemiſphæriũ vſq; ad punctum oppoſitum. Eſt etiam aliud conſiderandum, ex patre motus: quia omne corpus, habet motũ naturalem determinatum. Motus autem illuminationis eſt ad omnem partem, nec magis ſm circulum, q̃ E ſecundum rectitudinem. Vnde manifeſtum eſt, quòd illuminatio non eſt motus localis alicuius corporis. tertio apparet idẽ, ex parte generationis & corruptionis. Si. n. lumen eſſet corpus, quando aer obtenebreſcit per abſentiam luminaris, ſequeretur ꝙ corpus luminis corrũperetur, & ꝙ materia eius acciperet aliam formam. quod non apparet, niſi aliquis dicat, etiam tenebras eſſe corpus, Nec etiam apparet ex qua materia tantũ corpus qđ replet mediũ hemiſphæriũ, quotidie generetur. Ridiculum eſt etiã dicere, ꝙ ad ſolã abſentiam luminaris, tãtũ corpus corrumpatur. Si quis etiam dicat ꝙ non corrumpitur, ſed ſimul cum ſole accedit & circũfertur, quid dici poterit de hoc, quòd ad interpoſitionem alicuius corporis circa cãdelã, tota domus obſcuratur? Nec videt, ꝙ lumen congregetur

Universidad de Deusto Biblioteca

tur circa candelam: quia non apparet ibi maior claritas post, quàm ante. Quia ergo omnia hæc non solum rationi: sed sensui etiam repugnant, dicendum est, quòd impossibile est lumen esse corpus.

Aug. Ep. 3. ad volus. li. 4. de Gene. ad lit. c. 22.

AD PRIMVM dicendum, quòd August. accipit lucẽ pro corpore lucido in actu, scilicet pro igne, quod inter quatuor elementa nobilissimum est.

AD 2^m dicendum, ꝙ Arist. lumen nominat ignẽ in ꝓpria materia: sicut ignis in materia aerea, dr̃ flãma, & in materia terrea, dicitur carbo. Nõ tñ est multũ curãdũ de eis exẽplis, q̃ Aristo. inducit in libris logicalibus: quia inducit ea vt probabilia secundũ opinionem aliorũ [c].

AD 3^m dicendum, ꝙ omnia illa attribuunt lumini metaphorice: sicut ẽt possent attribui calori. Quia .n. motus localis ẽ naturaliter primus motuum (vt ꝓbatur in 8. physi.) vtimur nominibus pertinentibus ad motum localem in alteratione & in omnibus motibus: sicut etiam nomen distantiæ deriuatum est a loco ad omnia contraria, vt dicitur in * 10. metaphysi.

tex. 13.

ARTICVLVS III.

Vtrum lux sit qualitas.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ lux non sit qualitas. Omnis enim qualitas permanet in subiecto, etiam postquã agens discesserit: sicut calor in aqua postquam remouetur ab igne. Sed lumen non remanet in aere recedente luminari. Ergo lumen non est qualitas.

¶ 2 Præt. Omnis qualitas sensibilis habet contrarium, sicut calido contrariatur frigidum, & albo nigrum. Sed lumini nihil est contrarium. tenebra enim est priuatio luminis, Ergo lumen non est qualitas sensibilis.

¶ 3 Præt. Causa est potior effectu. Sed lux cœlestium corporum causat formas substantiales in istis inferioribus: dat etiã esse spirituale coloribus, quia facit eos visibiles actu. Ergo lux non est aliqua qualitas sensibilis: sed magis substantialis forma, aut spiritualis.

SED CONTRA est, qđ Damas. dicit in lib. * 2. ꝙ lux est quædam qualitas.

Lib. 1. Orthod. fidei, ca. 9. & lib. 2. c. 7.

RESPON. Dicendum, ꝙ quidã dixerunt, ꝙ lumen in aere non habet esse naturale, sicut color in pariete: sed esse intentionale, sicut similitudo coloris in aere. Sed hoc non potest esse [d] propter duo. Primo quidem, quia lumen denominat aerem. fit. n. aer luminosus in actu. color [d] vero non denominat ipsum. non. n. dicit̃ aer coloratus.

F Secũdo, quia lumen habet effectũ in natura. quia per radios solis calefiũt corpora. intentiones autem non causant transmutationes naturales. Alij vero dixerũt, ꝙ lux est forma substantialis solis. sed hoc etiã apparet impossibile propter duo, Primo quidem, quia nulla forma substãtialis est per se sensibilis, quia quod quid est, est obiectũ intellectus, vt dicitur in * 3. de Anima. Lux autem est secundum se visibilis. Secundo, quia impossibile G est vt id quod est forma substãtialis in vno, sit forma accidentalis in alio [e]; quia formæ substantiali per se conuenit constituere in specie. unde semper & in omnibus adest. ei. Lux autem non est forma substantialis aeris: alioquin ea recedente corrumperetur, unde non potest esse forma substantialis solis. Dicendum est ergo, quòd sicut calor est qualitas actiua, cõsequẽs formam substantialem ignis, ita lux est qualitas actiua, consequens H formam substantialem solis: vel cuiuscunque alterius corporis a se lucentis, si aliquod aliud tale est. Cuius signum est, quòd radij diuersarum stellarum, habent diuersos effectus, secũdum diuersas naturas corporum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd cum qualitas consequatur formam substantialem, diuersimo de se habet subiectum ad receptionem qualitatis, sicut se habet ad receptionem formæ. cum enim ma- I teria perfecte recipit formam, firmiter stabilitur etiam qualitas cõsequens formam, sicut si aqua cõuertatur in ignem. Cum vero forma substantialis recipitur imperfecte secundum inchoationẽ quandam, qualitas consequens manet quidem aliquandiu: sed non semper [e]: sicut patet in aqua calefacta, quæ redit ad suam naturam. Sed illuminatio non fit per aliquam trãsmutationem materiæ ad susceptionẽ formę substãtialis, vt fiat quasi K inchoatio aliqua formæ. & ideo lumen non remanet nisi ad præsentiam agentis.

AD 2^m dicendum, quòd accidit luci, quòd non habeat contrarium, inquantum est qualitas naturalis primi corporis alterantis: quod est a contrarietate elongatum.

AD 3^m dicendum, quòd sicut calor agit ad formam ignis, quasi instrumentaliter in virtute formæ substantialis: ita lumen agit quasi instrumentaliter in vir-

A tute corporum cœlestium ad producendas formas substantiales: & ad hoc quòd faciat colores visibiles [d] actu, inquantum est qualitas primi corporis sensibilis.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ septimæ Articulũ tertiũ.*

252

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria: iuxta tres opiniones duas extremas, prima est, tenẽtium lumen intentionem. secũda, tenentium lucem substantiam, & mediam, s. esse qualitatem actiuam cõsequentem corpus lucens ex se. Quo ad primum duo, primũ opinio, lumen non habet esse naturale, sed intentionale. Secundum contra dupliciter: primo, quia denominat, secũdo, quia causat effectus naturales.

343
2. di. 13. ar. 3. & 4.
Et spũ. arti. 8. ad 12. Et 2. de Anima lec. 14. Et opusc. 9. q. 7. & 2. cæli. lec. 10.

¶ Hic aduerte quòd Scot⁹ in 2. distin. 13. & Aegidius in secũdo de anima: & in 2. senten. distin. 23. tenent lumen intentionale esse habere. Et ad primam rationẽ S. Thom. dicit Sco. quòd maior non est necessaria: sed vera in multis per accidens: quia non habemus denominatiua propria. Ad secundã vero negat maiorẽ: affert autem Scot. rationem pro se, cõtra S. Thomam difficilem, lumẽ recipitur in organo visus, ergo habet esse intentionale. Antecedẽs probat authoritate Auerrois in de sensu & sensato: & Aristotelis ibidem, ponentis lumen intrinsecum oculo: consequentia probatur: quia sensibile positũ supra sensum, non causat sensationem.

¶ Ad hoc breuiter videtur mihi dicendum, quòd esse luminis neque est esse pure intentionale, neque naturale, vt distinguitur cõtra intentionale: sed est esse altius præhabẽs in se virtualiter id quod spectat ad esse naturale & intẽtionale. Ita ꝙ est vtrũque & neutrum, & alterum. s. naturale vt S. Thomas dicit. Neutrum quidem, quia non habet esse naturale qđ distinguitur contra intentionale, idest esse naturale sic materiale: quemadmodum sensibilia obiecta sensuum habent, quæ ob suam materialitatem sentiri nõ possunt, posita supra sensum ſm se: quia sensus non est receptiuus nisi specierũ sine materia. nec habet esse intentionale, vt distinguitur cõtra naturale: quia scilicet non est tantum intẽtio rei sensibilis, sed res ipsa sensibilis. Nec deficit a cõplemẽto essendi, quod natũ est in natura conuenire qdditati lucis: quemadmodum intentio albedinis non habet esse illud quod natũ est in natura cõuenire quod qđ erat esse albedinis. Vtrũque vero, quia hoc ostẽdit efficacia ei⁹, recipitur. n. in organo, & non impedit, immo facit sensationem: ergo habet qđ est intentionis. Causat rursus transmutationes reales in rebus inanimatis calefaciendo &c. ergo habet quod est esse naturalis, Alterum autem. s. naturale: quia hoc esse altius, in quo lumen præhabet qđ est vtriusque naturale esse, illius est, vt subiecti ostendit. Esse siquidẽ naturale alicuius quidditatis ab intentionali eiusdem, in subiecto differũt: vt patet ĩ omnibus inductiue. Subiectum autem lucis & luminis idẽ est. s. diaphanum inquantum huiusmodi: igitur. Sed qm̃ hoc esse, est spirituale valde. ideo habet etiã id quod ẽ intẽtionis. Et hoc ex eadem radice venit: quia organum visus est eiusdem naturæ cum eius subiecto: quia diaphanũ est: vt patet ĩ de sensu & sensato: & hoc modo omnes aliquo modo dixerũt verũ.

D. 826.

D. 86.

¶ Quo ad secundũ duo: primũ opinio, ꝙ est forma substantialis: secundũ, cõtra dupliciter, quia sensibile per se, & quia in vno accidens.

D. 828. 361.

¶ Quo ad tertium conclusio respõsiua. Lux est qualitas actiua, consequens substantiã corporis ex se lucẽtis. Probatur dupliciter. Primo, quasi per locum a diuisione: quia nullum prædictorum est. ergo. Secundo a signo: quia radii stellarum habent diuersos effectus, iuxta stellarum diuersitatem.

¶ Sed circa hoc signũ, est dubiũ, ad quid adductũ sit hoc signũ. Non. n. ad hoc ꝙ lux sit qualitas, nec ad hoc ꝙ sit actiua: quia vtrunq; horum probatũ est. ergo ad hoc ꝙ est cõsequens formã corporis lucentis ex se. Sed hoc non infertur ex hoc signo, nisi tenendo omnes stellas lucere ex se; quod est aut falsum, aut dubiũ. B Et patet hoc, quia diuersitas effectuum, non arguit lucem consequi corpus ex se lucens, nisi quia quælibet lux agit in virtute illius corporis, ex quo fluit. sic enim iuxta diuersitatem corporum, erit diuersitas actionum.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd quicquid sit de causalitate lucis ex stellis, ad propositum distinguere sufficit, quòd lucem sequi corpus lucens, contingit dupliciter. s. quo ad agere, & quo ad esse. Et ꝙ dato ꝙ lux sequatur quo ad vtrũq; simul, tãtum corpus lucens ex se, & illud sit sol: sequitur tamen ad agere quodlibet corpus lucens, quoniam lux imbibitur in eo, & agit ſm proprietatem eius: & inde est, ꝙ lux lunæ habet proprium effectũ, q̃uis sit a sole. Ex hoc igit̃, ꝙ lux sequitur cuiuslibet corporis lucentis proprietatem quo ad agere, vt patet in radiis diuersarum stellarum, habẽtibus diuersum effectum iuxta earum diuersitatem, C signum habetur, ꝙ lux sequitur quo ad esse, & quo ad agere simul corpus lucens ex se, tanquam primum subiectum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter lucis productio in prima die ponatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter lucis productio, in prima die ponat̃. Est. n. lux qualitas quædam, vt dictum * est. Qualitas autẽ cũ sit accñs, nõ hẽt rõnẽ primi, sed magis rõnẽ postremi: nõ ergo prima die debet poni ꝓductio lucis. D

Art. præce.

¶ 2 Præt. Per lucẽ distinguitur nox a die: hoc aũt fit per solem, qui ponitur factus die quarta. Ergo nõ debuit poni ꝓductio lucis prima die.

¶ 3 Præt. Nox & dies fit ꝑ circularẽ motum corporis lucidi. Sed circularis motus est proprius firmamẽti, quod legitur factum die secunda. Ergo nõ debuit poni in prima die ꝓductio lucis distinguẽtis noctẽ & diẽ. Si dicatur, ꝙ intelligitur de luce spirituali: Cõtra. Lux quæ legitur facta prima die, facit distin- E ctionem a tenebris: sed non erant in principio spirituales tenebræ, qa ẽt dæmones fuerunt a principio boni, vt supra dictum est *. non ergo prima die, debuit poni productio lucis.

Q. 63. ar. 4.

SED CONTRA. Id sine quo nõ põt esse dies, oportuit fieri ĩ prima die. Sed sine luce nõ põt esse dies. Ergo oportuit lucẽ fieri prima die.

RESPON. Dicendum, ꝙ de productione lucis, est duplex opinio. Aug. * enim videtur dicere, ꝙ non fuerit conueniens Moysen prætermisisse spiritualis creaturæ productionem. et ideo dicit, ꝙ

Li. 11. de Ciuit. Dei. ca. 9. & 33. & li. ... tom. 5.

A cum dicitur, In principio creauit Deus cœlum & terram, per cœlum intelligitur spiritualis natura adhuc informis, per terram autem intelligitur materia informis corporalis creaturæ. Et quia natura spiritualis dignior est q̃ corporalis: fuit prius formanda. Formatio igitur spiritualis naturæ, significatur in productione lucis, vt intelligatur de luce spirituali [c]. Formatio. n. naturæ spiritualis est per hoc, ꝙ illuminatur vt adhæreat verbo Dei. Alijs autem videtur, ꝙ sit prætermissa a Moyse productio spiritualis creaturæ. sed huius rationem diuersimode assignãt. Basil. enim dicit, quòd * Moy. principium narrationis suæ fecit a principio, quod ad tempus pertinet sensibilium rerum: sed spi- B ritualis natura. i. angelica prætermittitur, quia fuit ante creata. Chrisost. autem assignat aliam rationẽ, quia Moy. * loquebatur rudi populo, qui nihil nisi corporalia poterat capere, quẽ etiam ab idololatria reuocare volebat. Assumpsissent autem idolatriæ occasionem, si propositæ fuissent eis aliquæ substantiæ supra omnes corporeas creaturas: eas enim reputassent deos, cum etiam proni essent ad hoc, quòd solem, & lunam, & stellas colerent tãquã deos, quod eis inhibetur Deute. 4. Præmissa autem fuerat circa creaturã corporalem, multiplex informitas [c]. Vna quidem in C hoc, ꝙ dicebatur, Terra erat inanis & vacua: alia vero in hoc, ꝙ dicebatur, Tenebræ erant super faciem abyssi. Necessarium autem fuit, vt informitas tenebrarum primo remoueretur per lucis productionem propter duo. Primo quidem, quia lux, vt dictum est, * est qualitas primi corporis. vnde ſm eam, primo fuit mundus formandus. Secundo, propter communitatem lucis: communicant enim in ea inferiora corpora cum superioribus. Sicut autem in cognitione proceditur a communioribus, ita etiam in operatione: nam prius generatur viuum quàm animal: & animal quàm homo, vt dicitur in lib. * de generatione animalium. Sic ergo, oportuit ordinem diuinæ sapiẽtiæ manifestari, vt prima inter opera distinctionis ꝓduceret̃ lux, tanquam primi corporis forma, & tãquam cõmunior. D Basi. * tamen posuit tertiam rationem, quia per lucẽ omnia alia manifestãtur. Potest & quarta ratio addi, quæ in obijciendo est tacta, quia dies non potest esse sine luce. vnde oportuit in prima die fieri lucem.

341

Homil. 1. hexam. in fol. 2. a pri. illius.

Homil. 2. in Gen. circa medium illius to. 1.

337

Arti. 3. huius quæst.

Li. 2. de generat. animalium c. 3. tom. 4.

Homil. 3. hexamel. a medio illi⁹.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſm opinionẽ, quæ ponit informitatem materiæ, duratione præcedere formationem [e], oportet dicere, ꝙ materia a principio fuerit creata sub formis substantialibus, postmodum vero fuerit formata ſm aliquas conditiones accidentales, inter quas primum locum obtinet lux.

337

AD 2^m dicendum, quòd quidam dicunt lucem illam fuisse quandam nubem lucidam, quæ postmodum facto sole, in materiam præiacentem redijt. Sed E istud non est conueniens: quia scriptura in principio Gene. commemorat institutionem naturæ, quæ postmodum perseuerat. vnde non debet dici quòd aliquid tunc factum fuerit, quod postmodum esse desierit. Et ideo alij dicũt, quòd illa nubes lucida adhuc remanet, & est coniuncta soli, vt ab eo discerni non possit. Sed secũdum hoc, illa nubes superflua remaneret. nihil autem est vanum in operibus Dei. Et ideo alij dicunt, quòd ex illa nube formatum est corpus solis. Sed hoc etiam dici non potest, si ponatur corpus solis non esse de natura quatuor elementorum: sed esse incorruptibile per naturam: quia secundum hoc, materia eius, non potest esse sub alia forma. Et ideo est dicendum, ꝙ vt Dion. dicit * 4. c. de diui. no. ꝙ illa lux

ca. 4. par. 1. inter principiũ & medium.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulũ quartũ.*

344
2. di. 13. ar. 4. Et Gala. 4. lec. 6. fin.

TItulus clar⁹ est.

¶ In corpe duo. Primo respondetur ſm Augustinũ. Secundo apud alios. & iuxta vtranquæ opinionem affirmatiue. Sed differentia est, ꝙ primo modo lux supponit ꝓ luce spirituali: secũdo vero, pro corporali. Prima respõsio. Lux conueniẽter primo fit, qa naturę spiritualis informitas primo debuit formari: & ea non debuit taceri. Quo ad secundum duo. Primo, arguit oppositum secundæ partis primæ, tripliciter. Tum, quia illa fuit ante creata apud Basil. Tum, qa apud Chryso. qa occasio idololatriæ: tũ quia rudis populus docebatur. Secũdo, ponitur secunda responsio quadrupliciter probata. Tũ, qa lux est primi corporis forma: Tũ, quia cõmunior: Tum, qa est manifestatiua cæterarũ: Tum, quia dies, non poterat esse sine luce.

Universidad de Deusto Biblioteca

lux, fuit lux solis: sed adhuc informis quãtũ ad hoc, ꝙ iam erat substãtia solis: & habebat virtutẽ illuminatiuam ĩ communi: sed postmodũ data est ei specialis & determinata virtꝰ ad particulares effectꝰ[c]. Et sm hoc,
351 b in ꝓductione huiꝰ lucis, distincta ẽ lux a tenebris, quãtum ad tria. Primo quidem, quantum ad causam, sm quod in substantia solis erat causa luminis: in opacitate autem terræ causa tenebrarum. Secundo, quantũ ad locum: quia in vno hemisphærio erat lumen, in alio tenebræ. Tertio quantum ad tempus: quia in eodem hemisphærio sm vnam partem temporis erat lumen, secundum aliam, tenebræ. & hoc est quod dicitur. Lucem vocauit diem, & tenebras noctem.

Homel. 3. i hexamer. a medio illiꝰ. Ad 3m dicẽdũ, ꝙ Basi.* dicit lucẽ & tenebras tũc fuisse p emissionẽ & cõtractionẽ luminis, & nõ p motũ.

†li. 1. super Gen. ad lit. ca. 16. to. 3. Sed contra hoc obijcit Augu. † ꝙ nulla ratio esset huius vicissitudinis emittẽdi & retrahendi luminis, cum homines & animalia nõ essent, quorum vsibus hoc deseruiret. Et præterea hoc nõ habet natura corporis lucidi, vt retrahat lumẽ in sui præsentia, sed miraculose põt hoc fieri. In prima aũt institutione naturæ, non quæritur miraculum: sed quid natura rerũ habeat, vt Aug.* dicit. Et ideo dicendũ est, quòd duplex est motus in cęlo. Vnus communis toti cęlo, qui facit diem & noctẽ, & iste videtur institutus primo die[c]. Alius autem est, qui diuersificatur per diuersa corpora: secundum quos motus, fit diuersitas dierum adinuicem, & mensium, & annorũ. Et ideo in prima die, fit mentio de sola distinctione noctis & diei, quæ fit per motum communem. In quarta autem die, fit mentio de diuersitate dierum, & temporum, & annorum cum dicitur, Vt sint in tempora & dies & annos, quæ quidem diuersitas fit per motus proprios.

Li. 2. super Gen. ad lit. cap. 1. parũ a prin. to. 3.
c
359

Ad 4m dicendum, ꝙ sm Aug. * informitas non præcedit formationem duratione. Vnde oportet dicere, ꝙ p lucis productionem intelligatur formatio spiritualis creaturæ, non quæ est per gloriã perfecta, cum qua creata nõ fuit, sed quæ est per gratiã pfecta, cum qua creata fuit, vt dictum est. * Per hanc ergo lucẽ, facta est diuisio a tenebris. i. ab ĩformitate alterius creaturæ non formatæ: sed si tota creatura simul formata fuit, facta est distinctio a tenebris spiritualibus: non quæ tunc essent, quia diabolus non fuit creatus malus, sed quas Deus futuras præuidit[c].

L. 1. super Gen. ad lit. ca. 15. to. 3.
Q. 62. ar. 5.
b
324

¶ Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulum primum.

Titulus clarꝰ est. ¶ In corpe duo principaliter. Primo, pmittit duo generalia documenta Aug. Primum, quòd ueritas saluetur scripturæ. Secundum, quòd nulla opinio immobiliter attribuatur illi. Secũdo, respõdet quæsito iuxta tres opiniones de firmamento (scilicet quòd aut cœlum sidereum compositum ex elementis, aut cœlum sidereũ corpus simplex, & hoc, vel vnũ elementorũ, vel quinta essẽtia, aut superior
345 pars aeris in qua nubes) sub diffinitione & cõclusione bimẽbri. Si ordo dierum dicat ordinem temporis, firmamentum primo modo potest dici secunda die factum, secundũ substantiam, non autem secundo. Idem autem est iudicium de tertio, sed secundum formationẽ aliquam factum dicitur. Si vero dicat ordinẽ naturæ, potest dici secundum substantiam secũda die factum, quocunque modo sumatur. prima pars patet: quia firmamentum primo modo est compositum. secũda, quia formę simplicium corporum, pertinent ad productionẽ primo die factam. Secundũ mẽbrũ patet ex se.

QVAESTIO LXVIII.

De opere secundæ diei, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerãdum est, de Opere secũdæ diei. Et circa hoc quærũtur quatuor.

¶ Primo, Vtrum firmamentum sit factum secunda die.

¶ Secũdo, Vtrum aliquæ aquæ sint supra firmamentum.

¶ Tertio, Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis.

¶ Quarto, Vtrum sit vnum cœlum tantum, vel plures.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ firmamẽtũ sit factũ secunda die.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ firmamentũ
F non sit factum secunda die. Dicitur. n. Gene. 1. Vocauit deus firmamentum cœlum. Sed cœlum factũ est ante omnẽ diem, vt patet cum dicitur, In principio creauit deus cœlum & terrã. Ergo firmamẽtum nõ est factum secunda die.

¶ 2 Præt. Opera sex dierum, ordinantur sm ordinem diuinæ sapientiæ. Nõ conueniret autem diuinæ sapientiæ, vt posteriꝰ faceret quod est naturaliter prius: Firmamẽtum autem est naturaliter prius aqua
G & terra, de quibus tamen fit mentio ante formationem lucis, quæ fuit prima die. nõ ergo firmamentum factum est secunda die.

¶ 3 Pręt. Omne qđ est factum per sex dies, formatũ est ex materia prius creata ante oẽm diẽ. Sed firmamẽtum nõ potuit formari ex materia præexistente, quia sic esset generabile & corruptibile. Ergo firmamẽtum non est factum secunda die.

Sed contra est, quod dicitur Genes. 1. Dixit Deus, Fiat firmamentum. & postea sequitur. Et factũ
H est vespere & mane dies secundus.

Respon. Dicendum, ꝙ sicut Aug.* docet, in huiusmodi quæstionibus, duo sunt obseruanda. Primo quidem, vt veritas Scripturæ inconcusse teneatur. Secundo, cum scriptura diuina multipliciter exponi possit, ꝙ nulli expositioni aliquis ita pcise inhæreat, ꝙ si certa rõne cõstiterit hoc esse falsum, quòd aliqs sensum scripturæ esse asserere psumat: ne scriptura ex hoc verbo ab infidelibus derideatur, & ne eis via credẽdi præcludatur. Sciendum est ergo, quòd hoc quod legitur firmamentũ secunda die factum, dupliciter intelligi põt. Vno modo, de firmamento in quo sunt sidera. &
I sm hoc, oportet nos diuersimode exponere sm diuersas opiniones hominum de firmamento. Quidam. n. dixerunt, firmamentum illud esse ex elementis compositũ. Et hæc fuit opinio Empedoclis, qui dixit ideo illud corpus indissolubile esse, quia in eius cõpositione lis nõ erat: sed amicitia tantum. Alij vero dixerunt firmamentum esse de natura quatuor elementorum: non quasi ex elementis cõpositũ, sed quasi elementum simplex, & hæc opinio fuit Platonis, qui posuit corpus cęleste esse elemẽtũ ignis. Alij vero dixerunt, nõ esse de natura quatuor elemẽtorũ: sed esse quintum corpus, pter quatuor elemẽta. Et hęc est opinio Arist. * Secundum igitur primã opinionem absolute posset
K cõcedi, ꝙ firmamentum factum fuerit secunda die, etiam sm suã substantiã. nã ad opus creationis ptinet pducere ipsam elementorum substantiam, ad opus aũt distinctionis & ornatus ptinet formare aliqua ex præexistentibus elementis. Secundum vero opinionem Platonis nõ est cõueniens, ꝙ firmamentum credatur sm suã substantiã esse factum secunda die. Nam facere firmamentum sm hoc, est producere elementum ignis. Productio autem elemẽtorum, pertinet ad opus creationis, sm eos qui ponunt informitatem materiæ tempore præcedere formationem[c], quia formæ elementorum sunt, quæ primo adueniunt materiæ. *Multo autem minus secundum opinionem Arist.* poni potest, ꝙ firmamentum sm suam substantiam sit secunda die productum, secundũ quod p istos dies successio temporis

poris designatur. Quia cœlũ, cũ sit sm suã naturã incorruptibile, habet materiã q̃ nõ põt subesse alteri formæ. Vnde impossibile est, ꝙ firmamẽtũ sit factũ ex materia prius tẽpore existente. Vnde productio substãtiæ firmamenti, ad opus creationis ptinet. Sed aliqua formatio eius sm has duas opiniones, ptinet ad opus secũdæ diei: sicut etiã Dio. dicit 4. ca. de diu. no. ꝙ lumẽ solis fuit informe ĩ primo triduo, & postea fuit ĩ quarta die formatũ. Si autẽ p istos dies nõ designetur temporis successio, sed solũ ordo naturæ: vt Aug.* vult[c]: nihil prohibebit dicere sm quãcunq; harũ opinionũ, formationẽ sm substantiã firmamẽti ad secundã diem ptinere. Põt autem & alio modo intelligi, vt p firmamẽtum qđ legitur secũda die factum, nõ intelligatur
B firmamẽtum illud in quo fixæ sunt stellæ, sed illa pars aeris, in qua cõdensantur nubes. Et dicitur firmamentum, pp spissitudinẽ aeris in parte illa. Nam qđ est spissum & solidum, dicitur esse corpus firmum, ad differentiam corporis mathematici, vt dicit * Basi. Et sm hanc expositionem, nihil repugnãs sequitur cuicũq; opinioni. Vnde Aug. † 2. super Gene. ad lit. hanc expositionem commendans, dicit. Hanc considerationem, laude dignissimã iudico. Quod. n. dixit, neq; est cõtra fidem, & in promptu posito documẽto credi potest.

b
346

Ad primum ergo dicendum, ꝙ sm Chry. primo Moyses summarie dixit quid Deus fecit, præmit-
C tens. In princ. creauit Deus cœ. & ter. postea per partes explicauit, sicut siquis dicat, Hic artifex fecit domũ istã, & postea subdat. primo fecit fundamenta, & postea erexit parietes, tertio superposuit tectũ. & sic non oportet nos aliud cœlum intelligere, cũ dicitur, In prin. crea. Deus cœ. & ter. & cum dr̃, ꝙ secunda die factum est firmamẽtum. Põt ẽt dici, aliud esse cœlum qđ legitur in principio creatũ, & qđ legitur secũda die factum. Et hoc diuersimode. Nã sm Aug.* cęlum qđ legitur primo die factũ, est natura spiritualis informis. Cœlum autem qđ legitur secunda die factum, est cœlũ corporeum. Secundũ vero † Bedam & Strabum, cœlum ꝙ legitur primo die factum, est cœlum empyreũ.
D Firmamẽtum vero qđ legitur secunda die factum, est cœlum sidereum. Secundum vero Dam.* cęlum qđ legitur prima die factum, est quoddã cœlum sphæricũ sine stellis: de quo philosophi loquuntur, dicentes ipsum esse nonã sphęrã, & mobile primũ qđ mouetur motu diurno. Per firmamentum vero factum secũda die, intelligitur cœlum sidereum. Secundum autem aliam expositionem quam Aug.* tangit, cœlum prima die factum, est etiam ipsum cœlum sidereum. Per firmamentum vero secunda die factum, intelligitur spatium aeris, in quo nubes cõdensantur, qđ etiam cœlũ æquiuoce dicitur. Et ideo ad æquiuocationẽ designã-
E dam, signanter dicitur, Vocauit Deus firmamentũ cœlũ, sicut & supra dixerat, Vocauit lucẽ diem, quia dies etiam pro spatio vigintiquatuor horarum ponitur. Et idem est ĩ alijs obseruãdũ, vt* Rabbi Moyses dicit.

Ad 2m & 3m patet solutio ex supradictis[c].

¶ Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulũ secundum.

346 Titulus clarꝰ est. ¶ In corpe duo pricipaliter. Primo, respõdet quæstioni, an ẽ, affirmatiue, authoritate scripturæ. Secundo quæstioni quid est. i. quid sint illę aquæ. Et quo ad hoc, tria facit. primo, tractat an sint spirituales, an corporales inter Origenẽ & Basilium: concludens corporales, respõdet secundo tripliciter iuxta tres opiniones de firmamento: iuxta Platonem, ꝙ sint de natura elemẽtari: iuxta Aristotelẽ, quòd sint de quinta essentia diaphanæ: iuxta æquiuocationem firmamenti, quòd sint aquæ pluuiales, &c. Tertio, excludit errorem dicentium, vapores aqueos supra sidera eleuari quinque rationibus, vt patet in litera.

ARTICVLVS II.

Vtrum aquæ sint supra firmamentum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd aquæ non sunt supra firmamentũ. Aqua enim est naturaliter grauis. Locus autem proprius grauis, nõ est esse sursum, sed solum deorsum. Ergo
A aquæ non sunt supra firmamentũ.

¶ 2 Præt. Naturaliter aqua est fluida. Sed ꝙ est fluidum, non põt consistere super corpus rotundum, vt experimẽto patet. ergo cum firmamentum sit corpus rotundũ, aqua non potest esse supra firmamentũ.

¶ 3 Præt. Aqua cũ sit elemẽtũ, ordinatᷣ ad gñationẽ corpis misti: sicut ĩperfectũ ordinatᷣ ad pfectũ. Sed supra firmamẽtũ, nõ ẽ locꝰ mistiõis, sed supra terrã. Ergo frustra aqua esset supra firmamẽtũ. Nihil aũt in
B operibus Dei est frustra. Ergo aquę non sunt supra firmamentum.

Sed contra est, quòd dicitur Gene. 1. ꝙ Diuisit aquas quæ erant supra firmamentum, ab his quæ erant sub firmamento.

Respon. Dicendum. ꝙ sicut dicit Aug.* 2. super Gene. ad lit. Maior est scripturæ huius authoritas, quàm omnis humani ingenij capacitas. Vnde quõ & quales aquæ ibi sint, eas tñ ibi esse, minime dubitamus. Quales autem sint illæ aquæ, non eodem modo ab omnibus assignatur. Orig.* n. dicit, ꝙ aquæ illæ quæ super cœlos sunt,
C sunt spirituales substantiæ. Vnde in Psal. 148. dicitur, Aquæ quæ super cœlos sunt, laudent no. do. & Dan. 3 Benedi. aquæ omnes q̃ sup cœlos &c. Sed ad hoc respondet Basi.* in 3. Exam. ꝙ hoc non dicitur eo quòd aquæ sint rationales creaturæ, sed quia consideratio earum prudenter a sensu habentibus contemplata, glorificationem perficit Creatoris. Vnde ibidem dr̃ idẽ de igne & grandine, & huiusmodi, de quibus constat, ꝙ non sunt rõnales creaturæ. Dicendum est ergo, ꝙ sunt aquæ corporales: sed quales aquæ sint, oportet diuersimode diffinire, sm diuersam de firmamẽto sententiam. Si. n. per firmamentum intelligitur cœlum si-
D dereum, qđ ponitur esse de natura quatuor elemẽtorum, pari rõne & aquæ quæ super cœlos sunt, eiusdẽ naturæ poterunt credi cum elementaribus aquis. Si autem p firmamẽtum intelligatur cœlum sidereum, qđ nõ sit de natura quatuor elemẽtorũ, tunc & aquæ illæ, quæ sunt supra firmamentum, non erunt de natura elementarium aquarum. Sed sicut sm Strabum, * dicitur cœlum empyreum. i. igneum, propter solis splẽdorem, ita dicetur aliud cœlum aqueum, propter solam diaphaneitatẽ, qđ est supra cœlum sidereum. Posito etiam, ꝙ firmamentum sit alterius naturæ præter quatuor elementa, adhuc põt dici, ꝙ aquas diui-
E dit, si per aquam non elementum aquæ, sed materiam informem corporum intelligamus, vt Aug. * dicit super Gen. ad lit. contra Manichæos, quia sm hoc, quicquid est inter corpora, diuidit aquas ab aquis. Si autẽ per firmamentum intelligatur pars aeris, in qua nubes condensantur, sic aquæ quæ supra firmamentum sunt, sunt aquæ, quæ vaporabiliter resolutæ, supra aliquam partem aeris eleuantur, ex quibus pluuiæ generantur: dicere. n. ꝙ aquæ vaporabiliter resolutæ eleuẽtur supra cœlum sidereum (vt quidam dixerunt, quorum opinionem Aug. tangit in* 2. sup Gene. ad lit.) est oĩno impossibile. Tum, pp soliditatem cœli. Tum, pp regionem ignis mediam, quæ huiusmodi vapores cõsumeret. Tum, quia locus quo feruntur leuia & rara, est infra concauum orbis lunæ. Tũ etiã, quia sensibiliter apparet, vapores nõ eleuari vsq; ad cacumina quorundam

Lib. 2. ca. 5. in fine.
Homi. 1. in Gen. nõ lõge a princi. tom. 1.
Homi. 1. hexame. non multũ procul a fine: sed nõ sunt omnia hæc verba.
Habetur in glossa ordinaria Gen. 1. super illud: In pri. creauit De.
Li. 1. de Gene. cõn. Manich. c. 5. & 7. tom. 1.
Lib. 2. ca. 4. tom. 3.

Universidad de Deusto Biblioteca

fundam motiũ. Quòd etiã dicũt de rarefactione corporis in infinitũ, propter hoc ꝙ corpus est in infinitũ diuisibile: vanũ est. nõ.n.corpus naturale in infinitũ diuiditur, aut rarefit, sed vsque ad certum terminum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ quibusdam vr̃ ratio illa soluenda per hoc, ꝙ aquę quàmuis sint naturaliter graues, virtute tamẽ diuina super cœlos contin-
Li.2 super Gene.ca.1. paulo a principio. nẽtur. Sed hanc solutionẽ Aug. excludit* 2. lib. super Gen. dicens, ꝙ nunc quemadmodũ Deus instituit naturas rerũ, cõuenit quærere nõ qđ in eis ad miraculũ suæ potẽtiæ velit operari. Vnde aliter dicẽdũ est, ꝙ ſm duas vltimas opiniones, de aquis & firmamẽto patet
In cor.art. solutio ex præmissis*. Secundum aũt primã opinionẽ, oportet ponere aliũ ordinẽ in elemẽtis, quàm Aristo. ponat, vt quædam aquæ spissæ sint circa terram: quędam vero tenues circa cœlũ, vt sic se habeant illæ ad cœlum, sicut istæ ad terram. Vel ꝙ per aquam intelli-
In corp.ar. gatur materia corporum, vt dictum est[c].

AD 2^m etiam patet solutio ex præmissis secundũ duas vltimas opiniones. Secũdũ vero primã, respõdet
Basil.hom. 3. hexam. aliquantulum ante medium. Basi.* dupliciter. Vno modo, quia nõ est necessariũ, vt omne ꝙ in cõcauo apparet rotũdũ, sit etiã supra rotũdũ: sed cõuexũ. Secũdo, quia aquæ q̃ sunt supra cœlos, non sunt fluidæ: sed quasi glaciali soliditate extra
Cœlũ dicitur, quia totũ diaphanũ vt aqua cęlũ firmatæ. Vñ & a quibusdã dicunt cęlũ crystallinũ.

AD 3^m dicẽdũ, ꝙ secundum tertiã opinionẽ, aquæ sunt supra firmamentũ vaporabiliter eleuatæ, propter vtilitatẽ pluuiarũ. Secundum vero secundã opinionẽ, aquę sunt supra firmamẽtũ, idest cœlũ totũ diaphanũ absque stellis. Quod quidã ponunt primum mobile, qđ reuoluit totũ cęlum motu diurno, vt operetur per
509 motũ diurnũ continuitatem generationis[c]. sicut cœlũ in quo sunt sydera per motum, qui est secundum Zodiacum, operatur diuersitatem generationis & corruptionis per accessum & recessum, & p diuersas vir-
Basi. hom. 3.hexã.ante medium tutes stellarum. Secundũ vero primã opinionẽ, aquæ sunt ibi, vt Basil. dicit, ad contemperandum calorẽ cœlestium corporum. Cuius signum acceperunt ali-
†Aug.li.2. sup.Gen.c.5.per totũ. qui, vt August.† dicit, quòd stella Saturni propter vicinitatem aquarum superiorum, est frigidissima.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulũ tertiũ.*

Titulus clar° est. ¶In corpe duo.
347 Po.q.4.ar.1.cor. Primo tractat quandam falsam opinionem. Secundo respõdet q̃sito tripliciter. ¶Quo ad primum, refert opinionem in duobus punctis. Primum, quòd sit corpus infinitum.
Li.1.Topicorum c.6. parũ a principio. to.1. Secũdum, quòd cœlum non contineat omnia: sed quasdã partes illius infiniti. Et applicat primum ad abyssum, & secundũ ad aquas ab aquis. Et forte fuit ista opinio Thaletis. Deinde improbat dupliciter: in se quidẽ, quia hoc est falsum. ergo. In radice vero, quia superficies literæ nõ est vt iacet, accipienda, quia rudi populo &c. cuius signum est de aere tacito, & tamen insinuato. ¶ Quoad secũdum, aquæ dupliciter: materia informis, vel corpus diaphanum. primo modo saluatur quomodolibet sumendo firmamentum, vt in præcedente articulo Aug. dixit. Secũdo vero modo dupliciter iuxta firmamentum, vel pro cœlo inter diaphana vtrinque, vel pro aere nubiloso inter superiorem & inferiorẽ partẽ eiusdẽ, & vtrãq; diaphanã & hanc aquis contiguã, & aquarũ nomine cõprehensam.

ARTICVLVS III.

Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd firmamentum non diuidat aquas ab aquis. Vnius.n.corporis secundũ speciem est vnus locus naturalis. Sed omnis aqua omni aquæ est eadem specie, vt dicit* Philosophus. Non ergo aquæ ab aquis sunt distinguendæ secundum locum.

Si dicatur, quòd aquæ illæ quæ sunt supra firmamentum, sunt alterius speciei ab aquis, quæ sunt sub firmamẽto, contra. Ea quę sunt secundum speciem diuersa, nõ indigent aliquo alio distinguente. Si ergo aquę superiores & inferiores specie differunt, firmamentum eas ab inuicem non distinguit.

¶2 Præt. Illud videt aquas ab aquis distinguere, quod ex vtraque parte ab aquis contingitur: sicut si ali-
F quis paries fabricetur ĩ medio fluminis. Manifestum est autẽ, quòd aquæ inferiores non pertingunt vsque ad firmamentum. Ergo non diuidit firmamẽtũ aquas ab aquis.

SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 1. Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.

RESPON. Dicendum, quòd aliquis considerando superficietenus literam Gen. posset talem imaginationem concipere secundum
G quorundam antiquorum Philosophorum positionem. Posuerunt enim quidam, aquã quoddam infinitum corpus, & omnium aliorum corporum principium. Quã quidem immensitatem aquarum accipere posset in nomine Abyssi, cum dicitur, quòd tenebræ erant super faciem abyssi. Ponebant etiam, ꝙ istud cœlum sensibile quod videmus, nõ continet infra se omnia corporalia: sed est infinitum aquarum corpus supra cœlum. Et ita posset aliquis dicere, ꝙ firmamentum cœli diuidit aquas exteriores ab aquis interioribus, idest, ab omnibus corporibus, quę infra
H cœlum continentur, quorum principium aquam ponebant. Sed quia ista positio per veras rationes falsa deprehenditur, non est dicendum hunc esse intellectũ Scripturæ: sed considerandum est, quòd Moyses rudi populo loquebatur, quorum imbecillitati cõdescendẽs, illa solũ eis proposuit, quæ manifeste sensui apparent. Omnes autem quantumcunque rudes terram & aquam esse corpora sensu deprehendunt. Aer autem non percipitur ab omnibus esse corpus, in tantum quòd etiam quidam philosophi, aerem dixerunt nihil esse, plenum aere vacuum nominantes. Et ideo Moyses de aqua & terra mentionem facit expressam, aerem autem nõ expresse nominat, ne rudibus quod-
I dam ignotum proponeret. Vt tamen capacibus veritatem exprimeret, dat locum intelligendi aerem, significans ipsum quasi aquæ annexum, cum dicit, quòd tenebræ erant super faciem abyssi. Per quod datur intelligi, super faciẽ aquæ esse aliquod corpus diaphanũ, quod est subiectum lucis & tenebrarum. Sic igitur siue per firmamentum intelligamus cœlum in quo sunt sidera, siue spatium aeris nubilosum, conueniẽter dicitur, quòd firmamẽtum diuidit aquas ab aquis secundum quod per aquam materia informis significatur, vel secundum quod omnia corpora diaphana sub omni conuenientia aquarum intelliguntur. Nam cœlum sidereũ distinguit corpora inferiora diapha-
K na a superioribus. Aer vero nubilosus distinguit superioris aeris partem, in qua generantur pluuiæ, & huiusmodi ĩpressiones ab inferiori parte aeris, quæ aquę connectitur, & sub nomine aquarum intelligitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si per firmamentum intelligatur cœlum sidereum, aquæ superiores non sunt eiusdem speciei cum inferioribus. Si autem per firmamentum intelligatur nubilosus aer, tunc vtræque aquæ sunt eiusdem speciei, & deputantur tunc duo loca aquis nõ eadem ratione, sed locus superior est locus generationis aquarum, locus autẽ inferior est locus quietis earum.

AD 2^m dicendum, quòd si accipiantur aquæ diuersæ secundum speciem, firmamentum dicitur diui-

dere aquas ab aquis: non sicut causa faciens diuisio- A nem: sed sicut terminus vtrarumque aquarum.

AD 3^m dicendum, quòd Moyses propter inuisibilitatem aeris & similium corporum, omnia huiusmodi corpora, sub aquæ nomine comprehendit. Et sic manifestum est, quòd ex vtraque parte firmamẽti qualitercunque accepti sunt aquæ.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulũ quartũ.*

348 2.di.14.ar. 4.Et 1.Me-ta.l.7.fin. Titulus clar° est. ¶ In corpore duo. Primo discordiam inter Chrysostomũ & Basiliũ quo ad vnum, vel plures cœlos. Secũdo iuxta diuersas acceptiones, numerat eos. ¶Quo ad discordiam: quia ille vnũ, hic multos. in voce
1.1.de Cę. lo.tex.95. tom.2. tamen tantum dissonant, quia æquiuocant dum ille totũ, iste partes respicit. ¶Quo ad secundũ. Cœli nomẽ distiguitur, in tres signationes.s. ꝓprie, participatiue, & metaphorice. Proprie, & primo modo tres cœli, totaliter lucidum, totaliter diaphanũ, & partim vtrumq;. proprie & participatiue. Secũdo modo, etiam tres, apud Damascenum, aereum, sidereum, & supremum. Sed hic vtitur Cœli nomine, participatiue in primo, & ꝓprie ĩ reliquis. Apud Rabanũ participatiue, & proprie septem: igneũ, olympiũ, æthæreũ, aereum, sidereum, aqueum, & empyreum. Metaphorice
Basil.hom. 3.hexam.in te mediũ & finem. vel sancta trinitas vnum, vel bona diuina ĩ cœlis: vel tria genera, supernaturalis visionis: corporalis, imaginaria & intellectiua.
†Dam.lib. 2.Orthod. fidei ca.7.
*Chryso.ho mi.4.in Gene.ante medium, to.1.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum sit unum cœlum tantum.

AD QVARTVM sic proceditur. Vr̃, ꝙ sit vnum cęlũ tantum. Cœlum.n.contra terram diuiditur, cũ dicitur, In principio B creauit Deus cœlum & terrã. Sed terra est vna tantum. Ergo & cœlum est vnum tantum.

¶2 Præt. Omne quod cõstat ex tota sua materia, est vnum tantum: Sed cœlum est huiusmodi, vt probat Philosophus* in 2. de Cœlo. Ergo cœlum est vnum tantum.

¶3 Præt. Quicquid dicitur de pluribus vniuoce, dicitur de eis secundum vnam rationem communẽ. Sed si sunt plures cœli, cœlum dicitur vniuoce de pluribus, quia si C æquiuoce, non proprie dicerentur plures cęli. Oportet ergo si dicunt plures cœli, quòd sit aliqua ratio communis, secundum quam cœli dicantur. Hanc autem non est assignare. Non est ergo dicendũ quòd sint plures cœli.

SED CONTRA est, qđ dicit in Psal. 150. Laudate eũ cœli cęlorũ.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc videtur esse quædam diuersitas inter Basi. & Chryso. Dicit enim Chryso. non esse nisi vnum D cœlum, & quòd pluraliter dicitur Cœli cęlorum, hoc est propter proprietatem linguæ Hebręæ, in qua cõsuetum est, vt cœlum solum pluraliter significetur, sicut sunt etiã multa nomina in Latino, quæ singulari carent. Basil.* autem & Dama.† sequens eum, dicunt plures esse cœlos. Sed hæc diuersitas magis est in voce quàm in re. Nã Chryso.* vnum cęlum nominat totum corpus, qđ est supra terram & aquã. Nam etiam aues E quæ volant in aere, dicunt propter hoc volucres cęli. Sed quia ĩ isto corpore sunt multæ distinctiones: propter hoc Basi. posuit plures cœlos.

Ad distinctionem ergo cœlorũ sciendam, considerandum est, ꝙ cęlum tripliciter dicitur in scripturis. Quandoque enim dicitur proprie & naturaliter. et sic dicitur cęlum corpus aliquod sublime & luminosum actu vel potentia, & incorruptibile per naturam. Et secũdum hoc ponuntur tres cęli. Primum totaliter lucidum, quod vocant empyreum. Secundum totaliter diaphanum, qđ vocant cœlum aqueum & crystallinum. Tertium partim diaphanum, & partim lucidum actu, qđ vocant cœlum sydereum. Et diuiditur in octo sphæras, scilicet in sphærã stellarum fixarũ, &
A septẽ sphæras planetarũ, quæ possunt dici septẽ cœli, uel septẽ sphęræ. Secundo dr̃ cęlũ per participationẽ alicuius ꝓprietatis cœlestis corporis.s. sublimitatis & luminositatis, actu vel potẽtia. Et sic totum illud spatiũ, qđ est ab aquis vsq; ad orbem lunæ, Dama.* ponit Dama. lib. 2.Orthod. fidei ca.7.
vnum cęlum, nominans illud aereum. Et sic secundũ eum sunt tres cœli, aereũ, sydereum, & aliud superius de quo intelligit, ꝙ Apostolus legitur raptus vsq; ad tertiũ cœlũ. Sed quia istud spatiũ continet duo elemẽta.s. ignis, & aeris, & in vtroq; eorum vocatur superior & inferior regio: ideo istud cœlum Rabanus di- Raban. in Gen. ca.1.
stinguit in quatuor, supremam regionem ignis, nominans cœlum igneũ: inferiorẽ vero regionẽ, cęlũ olympium ab altitudine cuiusdam mõtis, qui vocat Olympus. Supremã uero regionem aeris, vocauit cœlũ ęthereũ pp inflãmationẽ, inferiorẽ vero regionẽ, cœlũ aereũ. Et sic cũ isti quatuor cœli trib° superioribus cõnumerãtur, fiunt in vniuerso ſm Rabanum, septẽ cœli corporei. Tertio dicitur cœlum metaphorice. Et sic qñq; ipsa sancta trinitas dr̃ cœlũ pp eius spiritualem sublimitatẽ & lucẽ. De quo cęlo exponitur diabolum dixisse, Ascendã in cœlum.i.ad æqualitatẽ Dei. Qñque etiã spiritualia bona, in quibus est sanctorũ remuneratio propter eorũ eminẽtiã, cęli nominantur, vbi dr̃ Merces vestra multa est in cœlis, vt Augu.* exponit. li.1.de Ser.do.in monte.cap.9.
Quandoq; vero tria genera supernaturalium visionũ scilicet corporalis, imaginariæ, & intellectualis, tres cœli nominantur. De quibus Augu.* exponit, quòd Lib.12.ca.29. &.34. tom.3.
Paulus est raptus vsque ad tertium cœlum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ terra se habet ad cęlum, vt centrũ ad circunferentiam. Circa vnum autem centrum possunt esse multæ circunferentię. Vnde vna terra existente, multi cęli ponuntur.

AD 2^m dicendum, ꝙ ratio illa procedit de cœlo, secundum qđ importat vniuersitatẽ creaturarum corporalium. Sic enim est vnum cœlum tantum.

AD 3^m dicẽdũ, ꝙ in oĩbus cœlis inuenitur cõiter sublimitas & aliqua luminositas, vt ex dictis patet*. In corp.ar.

QVAESTIO LXIX.

De opere tertiæ diei, in duos articulos diuisa.

DEINDE cõsiderãdũ est de opere tertiæ diei. Circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, De congregatione aquarum.

¶ Secũdo, De productione plantarum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ aquarũ cõgregatio cõ uenienter dicatur facta tertia die.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd aquarũ congregatio non conuenienter dicatur facta tertia die. Ea enim, quæ facta sunt prima & secũda die, uerbo factionis exprimuntur. Dicitur enim, Dixit Deus, fiat lux, & fiat firmamentum. Sed tertia dies cõdiuidit duabus primis. Ergo opus tertię diei, debuit exprimi verbo fa-

¶ *Super Quæstionis sexagesimænonæ Articulum primum.*

Titulus clar° est. ¶In corpe duo. Primo respõdet ſm Aug. secundo, secundũ alios sanctos. Differunt siquidem in ordine naturę vel tẽporis: tam comparãdo informitatem ad formationem, quàm vnam formationem ad aliam. Et rursus differũt, quia ille ad spirituales & corporales, isti ad corporales tantum se extendunt. Iuxta tres igitur informitates & tres formationes, tria vtriq; dicũt: sed 349 2.dist.14.art.5.
primo Augustinus duo. Cœlum.i. naturam angelicã & materiam informẽ corpoream, formatã luce, Fiat lux, & forma cœlesti, Fiat firmamentum, & forma elementari, Congregentur aquæ: omnia ordine naturæ. Alii

Universidad de Deusto
Biblioteca

Alíſ vero tria, cœlũ, aquã, & terrã prius tempore, & primo die cœlum formatũ luce & tempore: Secundo aquam diſtinctiõe & ordine, Fiat firmamentum. Tertio, terrã diſtinctione a mari & viſibilitate. Congregentur aquæ.

ctionis, & non ſolum verbo congregationis.

¶ 2 Præt. Terra prius vndiq; erat aquis cooperta. propter hoc enim inuiſibilis dicebatur. Non erat ergo aliquis locus ſuper terram, in quo aquæ congregari poſſent.

¶ 3 Præt. Quæ non ſunt continuata adinuicem, non habent vnum locum. Sed non omnes aquæ habent adinuicem continuitatem. Ergo non ſunt omnes aquæ congregatæ in vnum locum.

¶ 4 Præt. Congregatio ad motũ localem pertinet. Sed aquæ naturaliter videntur fluentes, & ad mare currentes, Non ergo fuit neceſſarium ad hoc diuinum præceptum adhiberi.

¶ 5 Præt. Terra etiã in principio ſuæ creationis noĩatur cũ dr̃: In principio creauit Deus cœlũ & terrã. Inconuenienter ergo dicit̃ tertia die, nomen terræ impoſitũ.

SED in contrarium ſufficit authoritas Scripturæ.

RESPON. Dicendum, q̃ hic oportet aliter dicere ſm expoſitionẽ Aug. * & aliorum ſanctorum, Augu. n. in oĩbus his operibus, non ponit durationis ordinem: ſed ſolum originis & naturę. Dicit enim creatam naturã ſpiritualẽ informem, & naturam corporalem abſq; oĩ forma, quã dicit *primo ſignificari nomine terræ & aquæ: non quia hæc informitas formationem præceſſerit tẽpore, ſed origine tantum. Neq; vna formatio ſm eum præceſſit aliã duratione, ſed ſolum naturę ordine. Secũdum quem ordinem neceſſe fuit, vt primo poneretur formatio ſupremæ naturæ. ſ. ſpiritualis, per hoc, q̃ legitur prima die lux facta. Sicut ãt ſpiritualis natura præeminet corporali, ita ſuperiora corpora præeminent inferioribus. Vnde ſecundo loco, tangitur formatio ſuperiorum corporũ cũ dicitur, Fiat firmamẽtum. Per quod intelligitur impreſſio formæ cœleſtis in materiã informẽ, non prius exiſtentem tẽpore, ſed origine tãtũ. Tertio vero loco, ponitur impreſſio formarũ elementariũ in materiã informẽ, non tempore, ſed origine præcedentem. Vnde per hoc q̃d dicitur, Congregentur aquæ, & appareat arida, intelligitur q̃ materiæ corporali impreſſa eſt forma ſubſtãtialis aquæ, per quã cõpetit ſibi talis motus, & forma ſubſtantialis terræ, per quã cõperit ſibi ſic videri. Sed ſm *alios ſanctos, in his operibus etiã ordo durationis attenditur. Ponunt. n, q̃ informitas materiæ tempore præceſſit formationẽ, & vna formatio aliã *. Sed informitas materiæ ſm eos, non intelligitur carentia omnis formæ, quia iam erat cœlum, & aqua, & terra, quæ tria nominantur tanquã manifeſte ſenſu perceptibilia. Sed intelligitur informitas materiæ, carentia debitæ diſtinctionis, & conſummatæ cuiuſdam pulchritudinis. & ſm hæc tria nomina, poſuit Scriptura tres informitates. Ad cœlum. n. qd̃ eſt ſuperius, pertinet informitas tenebrarum, quia ex eo eſt origo luminis. Informitas vero aquæ, quæ eſt media, ſignificatur nomine Abyſſi, quia hoc nomen ſignificat quandam immenſitatem inordinatã aquarũ, vt Aug.* dicit contra Fauſt. Informitas vero terræ tangitur in hoc, quod dicitur, q̃ Terra erat inanis & inuiſibilis, p hoc q̃ erat aquis cooperta. Sic igitur formatio ſupremi corporis facta eſt prima die: & quia tẽpus ſequitur motũ cœli, tempus aũt eſt numerus motus ſupremi corporis, per huiuſmodi formationem facta eſt diſtinctio tẽporis, noctis. ſ. & diei. Secundo vero die, formatum eſt medium corpus. ſ. aqua, per firmamentum accipiẽs quã-

lib. 1. ſuper Gene. c. 15. & lib. 4. ca. 22. & 34. tom. 3.

Aug. lib. 1. contra manich. c. 5. & 7. tom. 1.

citatos q̃s. 66. art. 1. in corp. & locis ibidem notatis.

337

Ff. 22. contra Fauſ. c. 11. tom. 6.

dam diſtinctionẽ & ordinem: ita q̃ ſub nomine aquę etiam alia comprehenduntur, vt ſupra dictum eſt. Tertio vero die, formatũ eſt vltimum corpus. ſ. terra, per hoc q̃ diſcooperta eſt aquis, & facta eſt diſtinctio in infimo, quæ dicitur terræ & maris. Vnde ſatis congrue ſicut informitatem terræ expreſſerat dicens, q̃ terra erat inuiſibilis vel inanis: ita eius formationem exprimit per hoc quod dicit, Et appareat arida.

AD PRIMVM ergo dicẽdum. q̃ ſm Aug. * ideo in opere tertiæ diei non vtitur Scriptura verbo factionis, ſicut in præcedentibus operibus, vt oſtendatur q̃ ſuperiores formæ. ſ. ſpirituales angelorũ & cœleſtiũ corporũ ſunt perfectæ in eſſe, & ſtabiles: formæ vero inferiorũ ſunt imperfectę & mobiles: & ideo per congregationem aquarum & apparentiam aridæ, impreſſio taliũ formarũ deſignatur. Aqua. n. eſt labiliter fluxa, terra ſtabiliter fixa. vt ipſe dicit in * 2. ſuper Gene. ad lit. Secundum vero alios dicẽdũ eſt, q̃ opus tertiæ diei eſt perfectum, ſm ſolum motum localẽ. Et ideo, non oportuit q̃ Scriptura vteretur verbo factionis.

AD 2m patet ſolutio ſm Aug. * quia non oportet dicere, q̃ terra primo eſſet cooperta aquis, & poſtmodum congregatæ, ſed q̃ in tali congregatione fuerunt productę. ſm vero alios, tripliciter reſpondetur. vt Aug. dicit * 1. ſuper Gen. ad lit. Vno modo, vt aquæ in maiorẽ altitudinẽ ſint eleuatæ in loco vbi ſunt cõgregatæ. nã mare eſt altius terra, vt experimento compertũ eſt in mari rubro, vt Baſil. * dicit. Secundo, vt dicatur, q̃ rarior aqua velut nebula terras regebat, quæ cõgregatione dẽſata eſt. Tertio mõ, vt dicatur, q̃ potuit aliquas partes ſphere cõcauas, q̃bus cõfluentes aquę reciperẽtur. Inter quas, prima videt̃ probabilior.

AD 3m dicendũ, q̃ omnes aquæ vnum terminum habent. ſ. mare in quo confluunt vel manifeſtis, vel occultis meatibus. Et propter hoc, dicuntur aquæ congregari in vnũ locũ. uel dicit vnũ locũ nõ ſimpliciter: ſed per comparationẽ ad locum terræ ſiccæ, vel ſenſus, Cõgregẽtur aquæ in vnũ locũ. i. ſeorſum a terra ſicca. Nam ad deſignãdã pluralitatem locorũ aquæ, ſubdit, q̃ congregationes aquarum appellauit maria.

AD 4m dicendum, q̃ iuſſio Dei naturalem motum corporibus præbet. Vnde dicitur q̃ ſuis naturalibus motibus, faciũt velle eius. vel poteſt dici, q̃ naturale eſſet, q̃ aqua vndiq; eſſet circa terram, ſicut aer vndique circa aquam & terram: ſed propter neceſſitatem finis, vt. ſ. animalia & plantę eſſent ſuper terram, oportuit quòd aliqua pars terræ eſſet diſcooperta aquis. Quod quidem aliqui Philoſophi attribuunt actioni ſolis, per eleuationem vaporum deſiccantis terram. ſed ſacra Scriptura attribuit poteſtati diuinæ: non ſolum in Gen. ſed etiam in Iob. 38. c. vbi ex perſona Domini dicitur. Circũdedi mare terminis meis, & ſeras. Me ergo non timebitis, ait Dominus, qui poſui arenam terminum mari?

AD 5m dicendum, q̃ ſm Augu. * per terram, de qua primo fiebat mentio, intelligitur materia prima: nunc autem intelligitur ipſum elementum terræ. Vel poteſt dici ſm Baſi. * quòd primo nominabatur terra ſm naturam ſuam, nũc autem nominatur ex ſua principali proprietate, quę eſt ſiccitas Vnde dicitur, quòd vocauit aridam, terrã: uel poteſt dici ſm Rabbi Moyſem, q̃ vbicunque dicitur, Vocauit, ſignificatur equiuocatio nominis. * Vnde prius dictum eſt, q̃ vocauit lucem diem propter hoc, q̃ etiam dies vocatur ſpatium vigintiquatuor horarum, ſm quod ibidem dicitur, Factum eſt veſpere & mane, dies vnus.

Similiter

Similiter dicendum eſt, q̃ firmamentum. i. aerem vocauit cœlum, quia etiam cœlum dicitur, qd̃ eſt primo creatum. Similiter etiam dicitur, q̃ aridam. i. illã partem, quæ eſt diſcooperta aquis, vocauit terrã, put diſtinguitur contra mare: q̃uis communi nomine terra vocetur, ſiue ſit aquis cooperta, ſiue diſcooperta. Intelligitur autem vbiq; per hoc, q̃ dicitur vocauit. i. dedit naturam vel proprietatem, vt poſſit ſic vocari.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimenonæ Articulum ſecundum.

TItulus clar⁹ eſt. ¶ In corpe duo. Primo, directe reſpõdetur quæſito affirmatiue. Secũdo, qua lis ſit productio plãtarum, tractatur. ¶ Quo ad primum, concluſio. Productio plantarũ conuenienter tertio die facta eſt. probatur: quia pertinet ad formationẽ tertiæ. Declaraf hoc, ex duplici informitate terræ. ¶ Quoad ſcđm tria. Primo, diuerſitas opinionũ Auguſtini & aliorum: quia ille cauſaliter, iſti actua liter, plantas produ cias ponũt. Secũdo, motiua Auguſt. ab authoritate Gen. ſecundo: & ratione differentiæ inter opus creandi & adminiſtrandi propagãdo. Tertio, motiua aliorum ex oppoſito, & ratione: quia inſtitutio perfectorũ ad opus creationis ſpectat, & nihilominus ſaluatur differentia inter propagationẽ & creationem: & ab authoritate eadem Geneſis ſecundo. Et hanc partem videt̃ author declinare.

Super Gene. ad lit. c. 20. & 21.

350

Gene. 1.

Ad Auguſt. ſuper Gene. ad lit. c. 19. & 20.

Aug. ſuper Gene. ad lit. c. 19.

Aug. ſuper Gene. ad lit. c. 19.

Aug. ſuper Gene. ad lit. c. 19

quarto cœlũ: quinto aquas: sexto terram. Tertio, ostendit Augustinũ cũ aliis cõuenire quo ad actũ & quare: oĩa patẽt. ¶ Nota hic, ꝙ Scriptura in creationis opere, secundo loco ponit terram, & tertio aquas: in distinctionis vero & ornatus opere, ecõuerso. Quia quo ad eẽ, simpliciter terra habet priorem necessitatẽ: quia primo propter cœlum, vt patet in secundo cœli, commen. 18. &c. quo ad nobilitatẽ vero, est vltimum.

corruptibilia naturaliter. Ergo eorum materia, non potest esse absq; formis eorum. Sed eorum materia producta est ĩ opere creationis ante omnem diem. Ergo & eorũ formæ. nõ ergo sunt facta quarta die.

¶ 2 Præt. Luminaria sunt quasi vasa luminis. Sed lux est facta prima die. Ergo luminaria fieri debuerũt prima die, & non quarta.

¶ 3 Præt. Sicut plantæ fixæ sunt in terra, ita luminaria fixa sunt in firmamento. vnde Scriptura dicit, ꝙ posuit ea in firmamento. Sed productio plantarũ simul describitur cũ formatione terræ, cui inhęrent. Ergo & productio luminarium simul debuit poni secunda die cum productione firmamenti.

¶ 4 Pręt. Sol & luna, & alia luminaria, sunt causæ plãtarũ. Sed naturali ordine causa pcedit effectũ. Ergo luminaria nõ debuerũt fieri quarta die, sed tertia vel ante.

¶ 5 Præt. Multę stellę secundum astrologos, sunt luna maiores. Non ergo tantum sol & luna, debuerunt poni duo magna luminaria.

Sed in contrarium, sufficit authoritas Scripturæ.

Respon. Dicendum, ꝙ in recapitulatione diuinorum operũ, Scriptura sic dicit, Igitur perfecti sunt cœli, & terra, & hominis ornat⁹ eorũ. in qbus verbis triplex opus intelligi põt. s. opus creationis: per qđ cęlum & terra pducta legũtur, sed informia. et opus distinctionis, per qđ cœlũ & terra sunt pfecta: siue per formas substantiales attributas materiæ omnino informi, vt Augu.* vult: siue quãtũ ad cõuenientẽ decorem & ordinẽ, vt alij sancti dicunt. et his duobus operibus addit ornatus, & differt ornatus a pfectione. nã pfectio cœli & terrę ad ea ptinere videtur. quę cœlo & terræ sunt intrinseca: ornatus vero ad ea, q̃ sunt a cœlo & terra distincta. sicut homo perficitur p proprias partes & formas, ornatur aũt p vestimenta, vel aliqd huiusmodi. Distinctio aũt aliquorum, maxime manifestatur p motum localem, quo abinuicem separãtur.* et ideo ad opus ornatus ptinet pductio illarum rerũ, quæ habent motum in cœlo & in terra. Sicut aũt supra dictum* est, de tribus fit mentio in creatione. s. de cœlo, & aqua, & terra. Et hæc tria etiam formantur p opus distinctionis trium dierum. Primo die cœlum: Secundo die distinguuntur aquæ: Tertio die fit distinctio in terra, maris & aridæ. Et similiter in opere ornatus, Primo die, q est quartus, pducũtur luminaria, q̃ mouent in cœlo, ad ornatum ipsius: Secũdo die, qui est quintus, aues & pisces, ad ornatũ medij elementi, qa habent motum in aere & aqua, quæ pro vno accipiuntur: Tertio die, qui est sextus, producuntur animalia quæ habẽt motum in terra ad ornatum ipsius.

Sed sciendum est, ꝙ in pductione luminarium nõ discordat Aug.* ab alijs sanctis, Dicit. n. luminaria esse facta in actu, nõ in virtute tantum. nõ. n. habet firmamentum virtutem productiuã luminarium, sicut habet terra virtutem productiuam plantarum. vnde Scriptura nõ dicit, Producat firmamẽtum luminaria, sicut dicit, Germinet terra herbam virentem.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ẜm* Augusti. nulla difficultas ex hoc oritur. non. n. ponit successionem temporis in istis operibus. et ideo non oportet dicere, ꝙ materia luminarium fuerit sub alia forma.

Lib. 2. sup Gen. c. 11. tom. 3.

111 338

Q. præc. ar ti. 1.

Li. 5. super Gene. ca. 5. tom. 3.

Li. 4. super Gen. ca. 22. & 34. & 11. de Ciuita. Dei. c. 9. to mo. 3. & 5.

F Secũdum eos aũt, qui ponunt cœlestia corpora e[illegible] naturæ quatuor elementorum, nulla difficultas accidit, quia põt dici, ꝙ sunt formata ex piacẽti materia, sicut animalia & plantæ. Sed ẜm eos, qui ponũt corpora cœlestia esse alterius naturæ ab elemẽtis, & incorruptibilia p naturam, oportet dicere, ꝙ substantia luminariũ a principio fuit creata. sed prius erat ĩformis, & nũc formatur: non quidem forma substantiali, sed p collationem determinatę virtutis. Ideo tamẽ nõ fit mẽtio a principio de eis, sed solum quarta die, vt Chrysost.* dicit: vt p hoc remoueat populũ ab idolatria, ostẽdẽs luminaria nõ esse deos, ex quo nec a principio fuerunt.

Ad 2m dicẽdum, ꝙ ẜm † August. nulla sequitur difficultas: G qa lux, de qua prima die facta est mentio, fuit lux spiritualis, nunc aũt fit lux corporalis. Si aũt lux primo die facta, intelligit lux corporalis, oportet dicere, ꝙ lux primo die fuit pducta ẜm cõmunem lucis naturam: quarto aũt die attributa est luminaribus determinata virtus ad determinatos effectus: ẜm quod videmus alios effectus habere radiũ solis, & alios radium lunæ, & sic de alijs. Et pp hanc determinationẽ virtutis, dicit Dio.* 4. c. de diui. nomi. ꝙ lumen solis, quod primo erat informe, quarto die formatum est.

Ad 3m dicendum, ꝙ ẜm Ptolomeũ, luminaria nõ sunt fixa in sphæris, sed habent motũ seorsum a motu sphærarum. Ideo Chrysost.* dicit, ꝙ nõ ideo dicitur, ꝙ H posuit ea in firmamẽto, qa ibi sint fixa: sed quia iussit vt ibi essent, sicut posuit hominem in paradiso, vt ibi esset. Sed ẜm opinion. Arist. stellæ, fixę sunt in orbibus, & nõ mouentur nisi motu orbium ẜm rei veritatem: tñ motus luminarium sensu percipitur, nõ aũt motus sphærarum. Moyses aũt rudi populo condescendẽs, sequutus est q̃ sensibiliter apparent: vt dictũ est*. Si aũt sit aliud firmamentum, quod factum est secunda die, ab eo in quo posita sunt sidera ẜm distinctionem naturæ, licet sensus nõ discernat, quem Moyses sequitur, vt dictum est:* cessat obiectio. nã firmamentum factum est secunda die quantum ad inferiorem partẽ. In firmamento aũt posita sunt sidera quarta die, quantum ad superiorem partem, vt totum pro I vno accipiatur, secundum quod sensui apparet.

Ad 4m dicẽdum, quòd sicut dicit* Basil. præmittitur productio plantarum luminaribus, ad excludendam idolatriam. Qui enim credunt luminaria esse deos, dicunt quòd primordialem originem habent plantæ a luminaribus: quàmuis (vt Chrysosto.† dicit) sicut agricola cooperatur ad productionem plantarum, ita etiam & luminaria per suos motus.

Ad 5m dicendum, ꝙ sicut Chrysost.* dicit, dicuntur duo luminaria magna, non tam quantitate quàm efficacia, & virtute: quia etsi aliæ stellæ sint maiores quantitate, q̃ luna, tñ effectus lunæ magis sentitur in K istis inferioribus, & etiã ẜm sensum maior apparet.

Articvlvs II.

Vtrum conuenienter causa productionis luminarium describatur.

Ad secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter causa productionis luminarium describatur. Dicitur. n. Ierem. 10. A signis cœli nolite metuere, quæ gentes timẽt. Non ergo luminaria in signa facta sunt.

¶ 2 Præt. Signum cõtra causam diuidit. Sed luminaria sunt causa eo-

¶ Super Quæstionis septuagesimæ Articulum secundũ.

Titulus: causa, vt luceãt super terrã in signa & tẽpora. ¶ In corpore duo. Primo quadruplicẽ causam finalem ostẽdit posse de creatura corporali assignari. Actũ proprium, secundo Cœli, text. 17. Aliam creaturã, secundo phy. text.

vniuersum. 12. Metaphy. Et Deus ibidem. Secũdo respõdet quæsito, quòd Moyses vnam tantũ tetigit, propter idololatriæ occasionem tollendam: & illa est vtilitas humana tripliciter, vt patet.

rum quæ hic aguntur. Ergo non A sunt signa.

¶ 3 Præt. Distinctio temporum & dierum, incepit a primo die. Nõ ergo facta sunt luminaria in tempora & dies, & annos, idest in horum distinctionem.

¶ 4 Præt. Nihil fit, propter vilius se: quia finis est melior ijs quę sunt ad finem. Sed luminaria sunt meliora quàm terra. Nõ ergo facta sunt vt illuminent terram.

¶ 5 Præt. Luna nõ præest nocti, quando est plena. Probabile aũt est, ꝙ luna facta fuerit plena. Sic. n. homines incipiũt cõputare. Ergo luna nõ est facta vt pẽsit nocti. B

In contrarium sufficit authoritas Scripturæ.

Q. 65. ar. 2.

Respon. Dicendũ, ꝙ sicut dictum est supra*, creatura aliqua corporalis põt dici esse facta, vel pp actum pprium, vel pp aliam creaturam, vel pp totum vniuersum, vel pp gloriam Dei. Sed Moyses, vt populum ab idololatria reuocaret, illã solam causam tetigit ẜm quod sunt facta ad vtilitatem hominum. Vnde dicitur Deut. 4. Ne forte eleuatis oculis ad cœlũ, videas solem & lunam, & oĩa astra cœli, & errore deceptus, adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus in ministerium cunctis gentibus. hoc aũt ministerium explicat in principio Gene. per tria. Primo. n. puenit vtilitas hominibus ex luminaribus quantum ad visum, C qui est directiuus in operibus, & maxime vtilis ad cognoscendas res. & quantum ad hoc dicit, Vt luceant in firmamento, & illuminent terram. Secundo, quantũ ad vicissitudines tẽporũ: qbus & fastidiũ tollitur, & valitudo cõseruat, & necessaria victui oriunt: quæ non essent, si semp esset aut ęstas, aut hyems, & quãtũ ad hoc dicit, Vt sint in tempora, & dies, & annos. Tertio, quãtũ ad opportunitatẽ negotiorum & operum: inquantũ ex luminaribus cœli accipitur significatio pluuiosi temporis, vel sereni, quæ sunt apta diuersis negotijs. Et quantum ad hoc dicit, Vt sint in signa.

Ad primum ergo dicẽdum, quòd luminaria sunt in signa corporalium transmutationum, non au- D tem eorum, quę dependent ex libero arbitrio.

Ad 2m dicendum, quòd per causam sensibilem quandoque ducimur in cognitionem effectus occulti, sicut & econuerso. Vnde nihil prohibet, causam sensibilem esse signum. Ideo tamen potius dicit signa, quàm causas, vt occasionem idololatriæ tolleret.

Ad 3m dicendum, quòd in prima die facta est communis distinctio temporis, per diem & noctem, secundum motum diurnum, qui est communis totius cœli: qui potest intelligi incepisse primo die*. Sed speciales distinctiones dierum & temporum, secundum quod dies est calidior dię, & tempus tempore, E & annus anno: fiunt secundum speciales motus stellarum, qui possunt intelligi quarto die incepisse.

Ad 4m dicendum, quòd in illuminatione terræ, intelligitur vtilitas hominis, qui secundum animam præfertur corporibus luminarium. Nihil tamen prohibet dici, quòd dignior creatura facta est propter inferiorem, non secundum quod in se consideratur: sed secundum quod ordinatur ad integritatem vniuersi.

Ad 5m dicendum, ꝙ luna quãdo est perfecta, oritur vespere & occidit mane. & sic præest nocti. Et satis probabile est, ꝙ luna fuerit facta plena, sicut & herbæ factæ sunt in sua perfectione facientes semen, & similiter animalia, & homo. Licet enim naturali processu ab imperfecto ad perfectum deueniatur: simplici-

A ter tamẽ perfectum prius est imperfecto. Aug.* tamẽ hoc non asserit, quia dicit non esse inconueniens ꝙ Deus imperfecta fecerit, quæ postmodũ ipse perfecit.

Lib. 2. sup. Gen. c. 15. parum ante medium tom. 3.

Articvlvs III.

Vtrum luminaria cœli sint animata.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ luminaria cœli sint animata. Superius. n. corpus, nobilioribus ornamentis ornari debet. Sed ea quæ pertinẽt ad ornatum inferiorũ corporũ, sunt B animata. s. pisces, aues, & terrestria animalia. Ergo & luminaria quæ pertinent ad ornatum cœli.

¶ 2 Præt. Nobilioris corporis, nobilior ẽ forma. Sed sol & luna, & alia luminaria sunt nobiliora q̃ corpora plantarum & animalium. Ergo habent nobiliorem formam. Nobilissima autẽ forma est anima, quæ est principium vitæ: quia vt Augu. dicit in lib.* de vera religi. quęlibet substantia viuens, naturæ ordine, pfertur substantiæ nõ viuẽti. C Ergo luminaria cœli sunt animata.

¶ 3 Præt. Causa nobilior est effectu. Sed sol & luna & alia luminaria sunt causa vitæ, vt patet maxime ĩ animalibus ex putrefactione generatis, quæ virtute solis & stellarum vitam consequuntur. Ergo multo magis corpora cœlestia viuunt, & sunt animata.

¶ 4 Præt. Motus cœli & cœlestium corporum sunt naturales: vt patet in* 1. de cœlo. Motus aũt naturalis est a principio intrinseco. Cũ igit D principium motus cœlestium corporum, sit aliqua substantia apprehensiua, quæ mouetur sicut desiderans a desiderato, vt dicitur in* 11. Metaph. vr̃ ꝙ principiũ apprehendẽs sit principiũ intrinsecũ corporib⁹ cœlestib⁹. Ergo sunt animata.

¶ 5 Præt. Primũ mobile est cœlũ. In genere aũt mobilium, primũ est mouens seipsum: vt probat in* 8. physic. quia qđ est per se, prius est eo quod est p aliud. Sola aũt aĩata mouẽt seipsa, vt in eodẽ lib. † ostẽ- E dit. Ergo corpa cœlestia sunt aĩata.

Sed contra est, qđ Damasce nus* dicit in lib. Secundo, Nullus aĩatos cęlos, vel luminaria ęstimet, inanimati. n. sunt & insensibiles.

Respon. Dicendũ, ꝙ circa istã q̃stionem apud philosophos fuit diuersa opinio. Anaxagoras. n. vt August. refert lib.* 18. de ciuit. Dei, factus est reus apud Athenienses: qa dixit solem esse lapidẽ ardẽtem, negans vtiq; ipsum esse Deum, vel aliquid animatum. Platonici vero posuerũt corpora cœlestia anima-

¶ Super Quæstionis septuagesimæ Articulũ tertium.

Titulus clar⁹ est. ¶ In corpe quatuor. Primo opiniones refert. Secundo inuestigat qualitatẽ illius vnionis: supposito, quòd principiũ motiuum sit cognoscitiuũ. Tertio probat suppositum hoc. Quarto cõcludit responsionem.

¶ Quo ad primum, opiniones philosophorũ, Anaxagoræ & Platonis. Et rursus theologorũ, Origen. Hieronymique & Damasceni cum Basilio. August. demum neutraliter.

¶ Quo ad ẜm. Cœlesti corpori non est cõiuncta aliqua anima vt forma: sed vt motor. Probat summarie sic. Vnio illa non est nisi propter motionem, ergo sufficit cõiũctio ut motor. Antecedens pbatur: quia materia est propter formã: & forma ppter opus, & ab opere cognoscitur: & non propter vegetationem nec sensationẽ, nec intellectionẽ, ergo propter motionẽ tãtum. Assumpta omnia clare patent in litera quia ibi non est phantasma, &c. cõsequentia vero declaratur, ex Aristot. 8. physi. & Platone.

¶ Quo ad tertium: probat corpora cœlestia non moueri a natura, vt grauia & leuia, sed ab apprehensiua virtute, dupliciter. Primo ratione: qa natura, ad vnum est determinata. Secũdo authoritate August.

¶ Quo ad quartũ, primo responsio est, corpora cœlestia sũt animata æquiuocę ab istis inferioribus. Secundo est correlatiuũ: ꝙ inter vtrãq; opinionẽ nulla quasi est differẽtia in re.

¶ In secundo dubiũ occurrit: quia Sanctus Thomas in secũdo cõtra Gen. c. 70. vult quòd ẜm Aristo. oportet cœlũ ponere animatum, ita quòd

353

2. cõ. c. 69. Et po. q. 6. artic. 6. Et quol. 12. arti. 9. Et spũ. art. 6. Et 2. cęl. lec. 3. & lec. 13. & lecti. 18. & 19. princip.

Lib. de vera relig. ca. 29. circa medium tomo. 1.

Lib. 1. de cęlo, tex. 7. & 8. & sequẽ. tom. 2.

Lib. 11. Meta. text. 35. tom. 3.

Li 8. Physi. text. 34. & sequẽ. to. 2.

† li. 8. Phy. tex. 29. to. 2.

Dama. lib. 2. Ortho. fidei c. 6. circa fi.

Lib. 18. de Ciuit. Dei ca. 41. ante medium tomo. 5.

Lib. 1. periar. c. 7. tomo. 4.

quòd anima vniatur cœlo vt forma: hic dicit ex Arist. quòd sufficit vniri vt motorem mobili.

¶ Ad hoc, nõ video responsionem, nisi alteram duarum. Vel quòd hic melius dixit, quia & posteri⁹ scripsit. Vel ꝙ ibi intendebat, ꝙ oportet ſm Arist. cœlum esse proprie animatum, saltem non repugnanter, eo ꝙ doctrina sua ad hoc tẽdit. Quàmuis. n. posset iterpretari vt hic fecit. ex his tamen quæ in secundo Cœli dicũtur, habemus ꝙ animatum indistincte posuit. oportet ergo non repugnare, ꝙ sit animatum ſm substantiã. Et hoc sat erat contra Auerroim, cõtra quẽ loquebatur. Sustinent autem verba illa hanc glosam: q̃a quando cõtra Auer. erat sermo, fas erat declinare in oppositum, vt Aug. contra Pelagianos facit. Posset tertio forte dici, ꝙ hic ſm propriã opinionem, ibi ſm Aristotelẽ. & quàmuis adducat Aristotelem, non tamen asserit hanc esse eius opinionem: sed ex dictis eius sibi seruit.

†Dam. lib. 2. c. 6. ad finem. Basil. homi. 3. in hexam. a med. Aug. lib. 2. super Gen. c. 15. Et Enchirid. c. 58 ad fi. tom. 3

373

424

363 c 368

❡ In respõsione ad quintum, dubiũ est, quomodo potest dici moueri ab intrinseco, si vnitur motor solum, vt motor. & est hoc dubium tam contra Aristotelem, quàm Auerroim, & cæteros.

ta. Similiter etiam apud doctores fidei, fuit circa hoc diuersa opinio. Origenes* enim, posuit corpora cœlestia animata. Hieronymus etiam idem sentire vr̃, exponens illud Ecclesiastici primo. Lustrans vniuersa per circuitum pergit spiritus. Basilius vero† & Damascenus asserunt. corpora cœlestia non esse animata. Augustinus vero sub dubio dereliquit, in neutram partem declinans, vt patet in* 2. sup Genesim ad literã, & in Enchiridion. Vbi ẽt dicit, ꝙ si sunt animata cœlestia corpora, pertinent ad societatem Angelorum, eorum animæ. In hac aũt opinionum diuersitate, vt veritas aliquatenus innotescat, considerãdũ est, ꝙ vnio animę & corporis, non est pp corpus: sed pp animam. Non. n. forma est pp materiam, sed econuerso[c]. Natura aũt & virtus animæ, deprehenditur ex eius operatione, quæ etiam quodammodo est finis eius. Inuenitur aũt corpus nostrum necessariũ ad aliquã operationem animæ, q̃ mediante corpore exercetur: sicut patet in operibus animę sensitiuæ & nutritiuę. Vnde necesse est, tales animas vnitas esse corporibus pp suas operationes. Est aũt aliqua operatio animæ, quæ non excercet̃ corpore mediante[e], sed tñ ex corpore aliquod adminiculum tali operationi exhibetur, sicut per corpus exhibentur animæ humanæ phantasmata, qui bus indiget ad intelligendum[c]. Vnde etiam talẽ animã necesse est corpori vniri pp suã operationẽ[c], licet contingat ipsam separari. Manifestum est aũt, ꝙ anima cœlestis corporis non põt habere operationes nutritiuæ animæ, q̃ sunt nutrire, augere & generare: huiusmodi enim operationes, non competũt corpori incorruptibili p naturam. Similiter etiã, nec operationes animæ sensitiuæ corpori cœlesti conueniunt, quia omnes sensus fundantur super tactũ, qui est apprehensiuus qualitatum elementorum. Omnia etiam organa potentiarum sensitiuarum, requirũt determinatam proportionem ſm commistionẽ aliquã elementorum, a quorum natura corpora cœlestia ponuntur remota. Relinquitur ergo, ꝙ de operationib⁹ animæ, nulla potest cõpetere animæ cœlesti, nisi duę, intelligere & mouere. Nam appetere, cõsequitur sensum & intellectum, & cum vtroque ordinatur. Intellectus autem operatio, cum non exerceatur per corpus, non indiget corpore, nisi inquãtum ei per sensus ministrantur phantasmata. Operationes autẽ sensitiuæ animę, corporibus cœlestibus non conueniunt, vt dictum[*] est. Sic igitur propter operationem intellectualem, anima cœlesti corpori non vniretur. Relinquitur ergo, ꝙ propter solam motionem. Ad hoc autem ꝙ moueat, nõ oportet ꝙ vniatur ei vt forma: sed per cõtactum virtutis, sicut motor vnitur mobili. Vn

In isto art.

F de Aristoteles lib. 8. Physico. postquam ostendit, ꝙ primum moués seipsum, componitur ex duabus partibus: quarum vna est mouens, & alia mota, assignãs quõo hæ duæ partes vniantur, dicit, * ꝙ per contactũ vel duorum adinuicẽ, si vtrunq; sit corpus, vel vnius ad alterum, & non econuerso, si vnum sit corpus, & aliud nõ corpus. Platonici etiam, animas corporibus vniri non ponebant, nisi per cõtactum virtutis, sicut motor mobili[c]. Et sic per hoc, ꝙ Plato ponit corpora cœlestia animata, nihil aliud datur intellligi, q̃ quòd substantiæ spirituales vniuntur corporibus cœlestibus, vt motores mobilibus. Quòd autem corpora cœlestia moueantur ab aliqua substantia apprehendẽte, G & nõ solũ a natura, sicut grauia & leuia, patet ex hoc, ꝙ natura non mouet, nisi ad vnum, quo habito quiescit. quod in motu corporum cœlestium non apparet. Vnde relinquitur, quòd mouentur ab aliqua substantia apprehendente. Augustinus etiam dicit* 3. de Tri. Corpora omnia administrari a Deo per spiritum vitæ. Sic igitur patet, ꝙ corpora cœlestia nõ sunt aĩata eo mõ, quo plantæ, & aĩalia: sed æquiuoce. Vnde inter ponẽtes ea esse animata, & ponẽtes ea inanimata, parua vel nulla differẽtia inuenit̃ in re: sed in voce tãtũ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ad ornatum pertinent aliqua ſm proprium motum. Et quantũ ad hoc luminaria cœli conueniunt cum alijs, quæ ad or- H natum pertinent, quia mouentur a substantia viuẽte.

AD 2[m] dicendum, ꝙ nihil prohibet aliquid esse nobilius simpliciter, quod tñ non est nobilius quantum ad aliquid. Forma ergo cœlestis corporis, etsi nõ sit simpliciter nobilior anima animalis, est tamen nobilior, quantum ad rationem formæ. perficit. n. totaliter suam materiam, vt nõ sit in potentia ad aliam formam. quod anima non facit. Quantum etiam ad motũ, mouẽtur corpora cœlestia a nobiliorib⁹ motorib⁹.

AD 3[m] dicendum, ꝙ corpus cęleste, cum sit mouens motum, habet rationem instrumenti, quod agit in virtute principalis agentis[c]. Et ideo ex virtute sui I motoris, qui est substantia viuens, põt causare vitã.

AD 4[m] dicendum, ꝙ [d] motus corporis cœlestis est naturalis, non propter principium actiuum: sed propter principium passiuum: quia. s. habet in sua natura aptitudinem, vt tali motu ab intellectu moueat̃.

AD 5[m] dicendum, ꝙ cęlum dicitur mouere seipsum, inquantum componitur ex motore & mobili, non sicut ex forma & materia, sed ſm contactum virtutis, vt dictum est *. Et hoc etiã modo potest dici, ꝙ eius motor est principiũ intrinsecum: vt sic etiam motus cęli possit dici naturalis ex parte prĩcipij actiui, sicut motus voluntarius dicitur esse naturalis aĩali, inquantum est animal, vt dicitur in *8. Physicorũ.

K

QVAESTIO LXXI.

De opere quintæ diei.

¶ *Super Quæstionem septuagesimamprimam.*

TItulus clar⁹ est. ¶ In corpe duo. Primo, respondet affirmatiue, quia quinta dies rñdet scdo. Secundo differentiã inter Aug. & alios: qualis sit productio piscium & auium, actu vel virtute.

DEINDE considerandũ est, de opere quintæ diei. Et videtur, ꝙ incõueniẽter hoc opus describatur. Illud. n. aquæ producunt, ad cuius productionẽ sufficit virtus aquæ: sed uirtus aquæ nõ sufficit ad productionẽ omniũ pisciũ & auiũ, cũ videamus plura eorũ generari ex semine. Nõ ergo cõueniẽter dicitur, Producant aquæ reptile aĩę viuentis, & volatile super terrã.

¶ 2 Præt. Pisces & aues nõ tantũ ꝓducuntur ex aqua, A sed in eorum cõpositione vr̃ magis terra dominari q̃ aqua: quia corpora eorum naturaliter mouentur ad terram. Vnde & in terra quiescunt. Non ergo conuenienter dicitur, pisces & aues ex aqua produci.

¶ 3 Præt. Sicut pisces habent motum in aquis, ita & aues in aere. Si ergo pisces ex aquis producuntur, aues non deberent produci ex aquis: sed ex aere.

¶ 4 Præt. Non omnes pisces reptant in aquis, cum quidam habeant pedes, quibus gradiuntur in terra: sicut vituli marini. Non ergo sufficienter productio piscium designatur in hoc quod dicitur, Producant aquæ reptile animæ viuentis.

¶ 5 Præt. Animalia terrestria sunt perfectiora auibus B & piscibus. quod patet ex hoc, quòd habent membra magis distincta, & perfectiorem generationem. generant enim animalia. Sed pisces & aues generant oua. perfectiora autem præcedunt in ordine naturæ. Non ergo quinta die debuerunt fieri pisces & aues ante animalia terrestria.

IN CONTRARIVM sufficit authoritas Scripturæ.

Quæst. præced. art. 1.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est*, opus ornatus per ordinem respondet ordini distinctionis. Vnde sicut inter tres dies distinctioni deputatos, media (quæ est secunda) deputatur distinctioni medij corporis, scilicet aquæ: ita inter dies deputatos ad opus ornatus, media, idest quinta, depu- C tatur ad ornatum medij corporis per productionem auiũ & piscium. Vnde, sicut Moyses in quarta die nominat luminaria & lucem, vt designet, ꝙ quarta dies respondet primæ, in qua dixerat lucem factam: ita in hac quinta die facit mentionẽ de aquis & de firmamẽto cœli, vt designet, ꝙ quinta dies respõdet secũdę.

350 Sed sciendum est, quòd sicut in productione plantarum differt August. ab alijs[c]: ita & in productione piscium & auium. Alij enim dicunt, pisces & aues quinta die esse productos in actu. August. autem dicit* 5. super gene. ad lit. quòd quinta die aquarum natura produxit pisces & aues potentialiter.

Lib. 5. super Gen. c. 5. a med. to. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Auicen. po- D suit omnia animalia posse generari ex aliquali elemẽtorũ cõmistione absq; semine, etiam p viam naturæ[c]. Sed hoc vr̃ incõueniẽs: quia natura determinatis medijs ꝓcedit ad suos effectus. Vnde illa quæ [d] naturaliter generãtur ex semine, nõ possunt naturaliter sine semine generari. Et ideo dicendum est aliter, ꝙ in naturali generatione animalium, principium actiuum est virt⁹ formatiua, q̃ est in semine in ijs, q̃ ex semine generant̃. loco cuius virtutis in ijs, q̃ ex putrefactione generant̃, est virtus cęlestis corporis. Materiale aũt principium in vtrorunq; animalium generatione est aliquod elementũ, vel elemẽtatum. In prima aũt rerũ in- E stitutione fuit principium actiuũ, verbum Dei, qđ ex materia elementari produxit animalia, vel in actu ſm alios sanctos, vel virtute ſm Aug. non, ꝙ aqua aut terra habeat in se virtutem ꝓducẽdi omnia animalia, vt Auic. posuit: sed quia hoc ipsum, quòd ex materia elementari virtute seminis, vel stellarum possunt animalia produci, est ex virtute primitus elemẽtis data.

b 456 & 213. 414.

Lib. 5 de Gen. ad lit.

AD 2[m] dicẽdum, ꝙ corpora auium & piscium, possunt dupliciter cõsiderari. Vno modo ſm se. & sic necesse est, ꝙ in eis magis terrestre elemẽtum dominet̃. quia ad hoc, ꝙ fiat cõtẽperatio mistionis in corpore animalis, necesse est, ꝙ quantitatiue abundet in eo elementũ, quod est min us actiuum. s. terra. Sed si cõsiderentur ſm quod sunt nata moueri talib⁹ motibus, sic A habent affinitatem quandã cum corporibus in quibus mouentur. Et sic eorum generatio hic describitur.

AD 3[m] dicendum, ꝙ aer, quia insensibilis est, nõ p seipsum connumeratur, sed cum al ijs[c], partim quidẽ cum aqua, quantum ad inferiorem partẽ, q̃ exhalationibus aquæ ingrossatur, partim etiã cum cœlo quantum ad superiorem partem: aues aũt motum habent in inferiori parte aeris. Et ideo sub firmamẽto cęli volare dicuntur, etiam si firmamẽtũ p nebuloso aere accipiatur. Et ideo productio auium aquæ ascribitur.

351 & 347

AD 4[m] dicendũ, ꝙ natura de vno extremo ad aliud transit p media. Et ideo inter cœlestia & aquatica animalia sunt quædã media, q̃ cõicant cum vtrisq; & cõ- B putantur cum illis cum quibus magis cõicant, ſm id, quod cum eis cõicant, non ſm id, quod cõicant cum alio extremo. Tamen, vt includantur omnia huiusmodi, quæ habent aliquid speciale inter pisces, subiungit postquam dixerat, Producant aquæ reptile animæ viuentis: Creauit Deus cete grandia &c.

AD 5[m] dicendum, ꝙ productio horum animalium ordinatur ſm ordinem corporũ, quæ eis ornãtur magis quàm ſm propriam dignitatem. & tamen in via generationis ab ĩperfectiorib⁹ ad perfectiora ꝑuenit̃.

QVAESTIO LXXII.

De opere sextæ diei.

¶ *Super Quæstionem septuagesimamsecundam.*

C TItulus clar⁹ est. ¶ In corpe duo Primo, respondet affirmatiue, q̃a sextus dies respondet tertio. Secundo, differẽtiam Augustini, & aliorũ, qualis sit productio animalium terrestrium, actu vel virtute.

355 Supra qõ. 70. ar. 1. co.

DEINDE quærit̃ de opere sexti diei, Et vr̃, ꝙ incõuenienter describatur. Sicut enim aues & pisces habent viuentem animam, ita etiam & animalia terrestria. Non autem terrestria animalia sunt ipsa anima viuens. Ergo incõuenienter dicitur, Producat terra animam viuẽtem: sed debuit dici, Producat terra quadrupedia animæ viuentis.

¶ 2 Præt. Genus nõ debet diuidi cõtra speciẽ. Sed iumẽta & bestię sub quadrupedib⁹ cõputant̃. Incõueniẽ- D ter ergo quadrupedia cõnumerant̃ iumẽtis & bestijs

¶ 3 Præt. Sicut alia animalia sunt in determinato genere & specie, ita & homo: sed in factione hominis non fit mentio de suo genere vel specie. Ergo nec in productione aliorum animalium debuit fieri mẽtio de genere vel spẽ, cũ dr̃: In genere suo vel specie sua.

¶ 4 Præt. Animalia terrestria magis sunt similia homini qui a Deo dicitur benedici, quàm aues & pisces. Cum igitur aues & pisces dicantur benedici, multo fortius hoc dici debuit de alijs animalibus.

¶ 5 Præt. Quædam animalia generãtur ex putrefactione, quæ est corruptio quædam. Corruptio autem nõ E conuenit primæ institutioni rerum. Non ergo animalia debuerũt in prima rerũ institutione produci.

¶ 6 Præt. Quædam animalia sunt venenosa & homini noxia. Nihil autem debuit esse homini nociuũ ante peccatum. Ergo huiusmodi animalia, vel omnino fieri a Deo non debuerunt, qui est bonorum author, vel non debuerunt fieri ante peccatum.

IN CONTRARIVM sufficit authoritas Scripturæ.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut in die quinto ornatur medium corpus, & respondet secũdę diei[c]: ita in sexto die ornatur vltimũ corpus. s. terra p productionem animalium terrestrium, & respondet tertiæ diei. unde vtrobiq; fit mentio de terra. Et hic etiã secundũ Augu.* animalia terrestria producũtur potentialiter: secundum vero alios sanctos, in actu. 351

Lib. 5. sup Gen. c. 5. tom. 3.

Universidad de Deusto Biblioteca

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ Basil. dicit*, Diuersus gradus vitę, qui in diuersis viuentibus inuenitur, ex modo loquendi Scripturæ colligi pōt. Plantæ enim, habent imperfectissimam vitā & occultā. Vnde in earum productione nulla mentio fit de vita, sed solum de generatione: quia ſm hāc solum inuenitur actus vitæ in eis. Nutritiua enim & augmentatiua generatiuæ deseruiunt, vt infra dicetur.* Inter alia vero animalia perfectiora sunt (communiter loquēdo) terrestria, auibus & piscibus: non ꝙ pisces memoria careant, vt Basi. dicit* & Aug. improbat: sed propter distinctionē membrorum, & perfectionē generationis. Quantum autem ad aliquas sagacitates, etiam aliqua animalia impfecta magis vigēt, vt apes & formicæ. et ideo pisces vocat non animam viuentem: sed reptile animæ viuentis. Sed terrena animalia vocat animā viuētem propter perfectionē vitæ in eis, ac si pisces sint corpora habētia aliquid animę, terrestria vero animalia propter perfectionem vitæ, sint quasi animæ dominātes corporibus. Perfectissimus aūt gradus vitę est in homine. Et ideo vitam hominis non dicit produci a terra vel aqua, sicut cęterorum animalium: sed a Deo.

Ex hom. 8. sui hexam.
Q.78. ar.2
Basi. homi. 7. in hexamer. aliquātulū a prī. Li.3. Gene. ad lit. c.8.

Ad 2m dicendum, ꝙ per iumenta vel pecora intelliguntur animalia domestica, quæ homini seruiunt qualitercunq;. Per bestias aūt intelligūtur aīalia sęua, vt vrsi & leones. Per reptilia vero, aīalia q̄ vel non habent pedes quibus eleuentur a terra, vt serpentes, vel habent breues, quibus parū eleuātur, vt lacertæ & formicæ. Sed quia sunt quædā aīalia quæ sub nullo horū cōprehenduntur, vt cerui & caprei, vt etiā ista cōprehēderent, addidit quadrupedia. Vel quadrupedia ṗmi sit quasi genus, & aīalia subiunxit, quasi species. Sunt .n. quædā reptilia quadrupedia, vt lacertę & formicæ.

Ad 3m dicēdum, ꝙ in alijs animalibus & plantis mentionem fecit de genere & specie, vt designaret generationes similium ex similibus. In hoīe aūt non fuit necessariū vt hoc diceretur: quia qđ pręmissū fuit de alijs, etiam de homine intelligi pōt. Vel ꝙ animalia & plantæ producuntur ſm genus, & speciem suā, quasi longe a similitudine diuina remota: homo autem dicitur formatus ad imaginem & similitudinem Dei.

Ad 4m dicendum, quòd benedictio Dei dat virtutem multiplicandi per generationem. Et ideo qđ positum est in auibus & piscibus, quæ primo occurrunt, nō fuit necessarium repeti in terrenis animalibus: sed intelligitur. In hoībus aūt iteratur benedictio, quia in eis est quædā specialis multiplicationis rō, pp complēdū numerū electorum. et ne quisquā diceret in officio gignendi filios nullū esse peccatū. Plantę vero nullū habent ꝓpagādæ prolis affectū, ac sine vllo sensu generāt. unde īdignę iudicatę sunt, benedictionis verbis.

Ad 5m dicendum, ꝙ cū generatio vnius sit corruptio alterius, ꝙ ex corruptione ignobiliorū generētur nobiliora, non repugnat primæ rerū institutioni. Vnde animalia, quæ generantur ex corruptione rerū inanimatarum, vel plantarum, potuerunt tunc generari: non autem quæ generantur ex corruptione animalium, tunc potuerunt produci, nisi potentialiter tātū.

Li.1. de Gene. cō. Manich. c.16. parū a prī. to.1.

Ad 6m dicendū, ꝙ Aug. dicit in. 1. super Gen.* cōtra Manichæos, ꝙ si in alicuius opificis officinā imperitus intrauerit, videt ibi multa instrumenta, quorum causas ignorat. et si multū est insipiens, superflua putat. Iā vero si in fornacē intus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto se vulnerauerit, noxia existimat ibi esse multa, quorum vsum, quia nouit artifex, insipientiam eius irridet. Sic in hoc mundo quidam audent

F multa reprehendere, quorum causas non vident. Multa enim, etsi domui nostræ non sunt necessaria, in eis tamen completur vniuersitatis integritas. Homo aūt ante peccatum ordinate fuisset vsus rebus mundi. Vnde animalia venenosa ei noxia non fuissent.

QVAESTIO LXXIII.

De ijs, quæ pertinent ad septimum diē, in tres articulos diuisa.

G DEINDE considerandum est de ijs, quæ pertinēt ad septimum diem.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, De completione operū.
¶ Secūdo, De requie Dei.
¶ Tertio, De benedictione, & sanctificatione huius diei.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum completio diuinorum operum, debeat septimo diei ascribi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ cōpletio H diuinorum operum non debeat septimo diei ascribi. Omnia .n. quæ in hoc seculo aguntur, ad diuina opera pertinent. Sed consumatio seculi erit in fine mūdi, vt habet Matth. 13. tēpus ēt incarnationis Christi est cuiusdā cōpletionis tempus. vnde dicit tēpus plenitudinis. Galat. 4. et ipse Christus moriēs dixit, Cōsummatū est, vt dicitur Io. 19. Nō ergo cōpletio diuinorum operum competit diei septimo. ¶ 2 Præ. Quicūq; cōplet op' suū, aliqd facit. Sed De' nō legit septimo die aliqd fecisse, quinimmo ab oī opere quieuisse. Ergo cōpletio operū, nō cōpetit septimo diei. ¶ 3 Præt. Nō dicitur aliquid esse cōpletū, cui multa superadduntur, nisi sint illa superflua, quia pfectū dicitur I cui nihil deest eorū quæ debet habere. Sed post septimū diē multa sunt facta, & productio multorū indiuiduorū, & etiā quarundā nouarū specierū quæ frequenter apparent, præcipue in animalibus ex putrefactione generatis. quotidie etiā Deus nouas aīas creat. Nouū etiā fuit incarnationis opus. De quo dr̄ Hiere. 31. Nouū faciet dn̄s sup terrā. Noua etiā sunt miraculosa opera. de ꝗbus dr̄ Eccl. 36. Innoua signa, & īmuta mirabilia. Innouabuntur etiam omnia in glorificatione sanctorum, ſm illud Apoc. 21. Et dixit qui sedebat in throno, Ecce noua facio omnia. Completio ergo diuinorum operum non debet attribui septimo diei.

SED CONTRA est, qđ dicitur Gene. 2. Compleuit K Deus die septimo opus suum quod fecerat.

RESPON. Dicendum, ꝙ duplex est rei perfectio, prima & secūda. Prima quidē perfectio est, ſm quod res in sua substantia est pfecta. Quæ quidē pfectio est forma totius, quę ex integritate partiū cōsurgit. Perfectio aūt secūda ē finis, finis āt vel est opatio, sicut finis citharistę ē citharizare, vel est aliqd ad qđ p opationē puenit, sicut finis ędificatoris est dom', quā ędificādo facit. Prima aūt pfectio, est causa secundę, qa forma est principium operationis. Vltima aūt perfectio, quę est finis totius vniuersi, est perfecta beatitūdo sanctorū, quæ erit in vltima consumatione seculi. Prima autem perfectio, quæ est ī integritate vniuersi, fuit in prima rerū institutione. Et hæc deputatur septimo diei.

¶ *Super Quæstionis septuagesimætertiæ Articulū primū.*

Titulus clar' est. ¶ In corpe vna conclusio respōsiua. Prima perfectio vniuersi congruæ septimæ diei ascribitur, vltima autem consumationi seculi. Declarantur primo termini in cōmuni, distinguendo duplicē perfectionem, primā & secundam, & hāc dupliciter, ordinando eas. Probat deinde, & quo ad secundam partem, quia illa est beatitudo sanctorum perfecta, & quo ad primā, quia consistit in integritate vniuersi.

In corp. ar.
In corp. ar.

Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut dictum est,* perfectio prima, est causa secundæ. Ad beatitudinem autem consequendam, duo requiruntur, natura, & gratia. Ipsa ergo beatitudinis perfectio, erit in fine mundi, vt dictum est. † Sed ista consummatio præcessit causaliter, quantum ad naturam quidem in prima rerum institutione, quantum ad gratiam vero, in incarnatione Christi: quia gratia & veritas per Iesum Christum facta est, vt dicitur Ioan. 1. Sic igitur in septima die fuit consumatio naturæ, in incarnatione Christi consummatio gratiæ, in fine mundi consumatio gloriæ. A

Ad 2m dicendum, quòd septima die Deus aliquid operatus est, non nouam creaturam condendo, sed creaturam administrando, & ad propriam operationem eam mouendo: quod iam aliqualiter pertinet ad inchoationem quandam secundæ perfectionis. Et ideo consumatio operum secundum nostram translationem, attribuitur diei septimæ: Sed secundum aliam translationem, attribuitur diei sextæ: & vtrunque potest stare, quia consumatio quę est secundum integritatem partium vniuersi, competit sextæ diei: consumatio quæ est secundum operationem partium, competit septimæ. Vel potest dici, quòd in motu continuo, quandiu aliquid potest moueri vlterius, non dicitur motus perfectus ante quietem: quies enim demonstrat motum consumatum. Deus autem poterat plures creaturas facere, præter illas quas fecerat sex diebus. Vnde hoc ipso ꝙ cessauit nouas creaturas condere in septima die, dicitur opus suum consumasse. B C

Ad 3m dicendum, quòd nihil postmodum a Deo factum est totaliter nouum, quin aliqualiter in operibus sex dierum præcesserit. Quædam enim præextiterunt materialiter, sicut quòd Deus de costa Adæ formauit mulierem. Quædam vero præextiterunt in operibus sex dierum, non solum materialiter, sed etiam causaliter: sicut indiuidua, quæ nunc generantur, præcesserunt in primis indiuiduis suarum specierum. Species etiam nouæ, si quæ apparent, D præextiterūt in quibusdā acquisitis virtutibus: sicut & animalia ex putrefactione generata, producuntur ex virtutibus stellarum & elementorum, quam a principio acceperunt, etiam si nouæ species talium animalium producantur. Animalia etiam quædam secundum nouam speciem, aliquando oriuntur ex cōmistione animalium diuersorum secūdum speciem: sicut cum ex asino & equa generatur mulus, & hęc etiam prçcesserunt causaliter in operibus sex dierum. Quædam vero præcesserunt secundum similitudinem, sicut animæ quæ nunc creantur.* Et similiter incarnationis opus: quia vt dicitur Philip. 2. Fili' Dei est in similitudinem hominum factus. Gloria ēt E spiritualis secundum similitudinem præcessit in angelis, corporalis vero in cœlo præcipue empyreo.* Vnde dicitur Eccle. 1. Nihil sub sole nouum. Iam enim præcessit in seculis, quæ fuerunt ante nos.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus septima die requieuit ab omni opere suo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ Deus septima die non requieuit ab omni suo opere. Dicitur enim Ioan. A 1. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Non ergo septima die requieuit ab omni opere. ¶ 2 Præt. Requies, motui opponitur, vel labori, qui interdum causatur ex motu. Sed Deus immobiliter & absque labore sua opera ꝓduxit. Non ergo dicendum est, septima die a suo opere requieuisse.

Si dicatur, quòd Deus requieuit die septima, quia fecit hominem requiescere: contra, requies contraponitur eius operationi. B Sed quod dicit', Deus creauit, vel fecit hoc vel illud, non exponit', ꝙ Deus hominem fecit creare, aut facere. Ergo nec cōueniēter exponi pōt, vt dicatur Deus requieuisse, quia fecit hominem requiescere.

SED CONTRA est, qđ dr̄ Gen. 2. Requieuit De' die septimo ab omni opere quod patrarat.

RESPON. dicendum, quòd quies, proprie opponitur motui. & per consequens labori, qui ex motu cōsurgit. Quàmuis aūt mot' C ꝓprie acceptus sit corporum, tn̄ nomen motus, etiam ad spiritualia deriuatur dupliciter. Vno modo, secundum quod omnis operatio, motus dicitur: sic enim & diuina bonitas quodammodo mouetur & procedit in res, secundum quod se eis communicat, vt Dionys.* dicit 2. cap. de diui. nomi. Alio modo, desiderium in aliud tendens, quidam motus dicitur, Vnde, & requies dupliciter accipitur. Vno modo, pro cessatione ab operibus. Alio modo, pro impletione desiderij: & vtroque modo, dicitur Deus requieuisse die septima. Primo quidem, quia die septima cessauit nouas creaturas condere: nihil enim postea fecit, quod non aliquo modo præcesserit in primis operibus, vt dictum est.* Alio modo, D secundum quod rebus conditis ipse non indigebat, sed seipso fruendo beatus est. Vnde post conditionem omnium operum, non dicitur, quòd in suis operibus requieuit, quasi eis ad suam beatitudinem indigens, sed ab eis requieuit vtique in seipso, quia sufficit sibi, & implet desiderium suum. Et quamuis ab æterno in seipso requieuerit, tamen, quòd post opera condita in seipso requieuit, hoc pertinet ad septimum diem: & hoc est ab operibus requiescere, vt Aug.* dicit super Genes. ad lit.

Ca. 2. par. 1. & a medio.
Q.69. ar. 2.
Li.4. c.15.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Deus vsquemodo operatur, conseruando & administrando E creaturam conditam, non autem nouam creaturam condendo.

Ad 2m dicendum, quòd requies non opponitur labori, siue motui, sed productioni nouarum rerum, & desiderio in aliud tendenti, vt dictum est.* In corp. 1.

Ad 3m dicendum, quòd sicut Deus in solo se requiescit, & se fruendo beatus est: ita & nos per solam Dei fruitionem beati efficimur. Et sic etiam facit nos a suis & nostris operibus in seipso requiescere. Est ergo conueniens expositio, vt dicatur Deus requieuisse, quia nos requiescere facit. Sed non est hæc sola ponenda, sed alia expositio est principalior & prior.

¶ *Super Quæstionis septuagesimætertiæ Artic. secundum.*

Titu. clarus est. ¶ In corpore tria. Primo, quomodo requies dupliciter inuenitur in spiritualibus, sicut & motus, cui primo opponitur, s. p cessatione, & p impletione desiderii. Secundo, rn̄det vna cōclone bimembri. Deus vtroq; mō requieuit septimo die. Et probat quo ad primum: quia cessauit a nouis: quo ad secūdū, quia in seipso qeuit. Tertio, excludit obiectio contra hoc secūdū: q.a. s. nō debet hoc mō magis septima die, q̄ alia die quiescere: quia semper hoc modo quieuit, & nunquā habuit motum oppositū. Et hoc excludit, ꝙ satiari seipso nō absolute: sed post cōdita opera attribuit septimo diei. Et hoc nō semp cōuenit, quàmuis nec oppositus motus. Et explicauit hoc scriptura ut ōnderet Deum non egere factis.

¶ Super Quæstionis septuagesimætertiæ Arti. tertium.

358
2.di.15.q.3.ar.3.

Titu. clarus est. ¶ In corpore duo. Primo enumerat duo in die septimo. Scđo rñdet qsito affirmatiue. Bndictio debet diei septimo Probatur: quia in eo inchoat administratio, & requies in Deo post opera: vtrique aũt debetur bñdictio & sanctificatio, primũ primo, & secundum secundo, vt patet.

ARTICVLVS III.

Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur diei septimæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd benedictio & sanctificatio non debeat diei septimæ. Tempus eñ aliquod consueuit dici benedictum, aut sanctum, pp aliquod bonũ quod in illo tempore euenit: aut propter hoc quòd aliquod malum vitatur. Sed Deo nihil accrescit, aut deperit, siue operet, siue ab operã do cesset. Nõ ergo spãlis bñdictio & sanctificatio debet diei septimę.

¶ 2 Præt. Benedictio a bonitate dicitur. Sed bonum est diffusiuum & communicatiuum sui, secundum Dion. Ergo magis debuerunt benedici dies in quibus creaturas produxit, quàm ille dies, in quo a producendis creaturis cessauit.

¶ 3 Præt. In singulis creaturis quædam benedictio cõmemorata est, dum in singulis operibus dictum est: Vidit Deus quòd esset bonum. Non oportuit igitur φ post omniũ productionem, dies septima bñdiceret.

SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 2. Benedixit Deus diei septimo, & sanctificauit illum, quia in illo cessauerat ab omni opere suo.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum

Ar. prędeed. est,* requies Dei in die septima dupliciter accipitur. Primo quidem quantum ad hoc, quòd cessauit a nouis operibus condendis, ita tamen quòd creaturam conditam conseruat & administrat. Alio modo, secundum quod post opera requieuit in seipso. Quantũ ergo ad primũ, competit septimæ diei benedictio:

Q. 62. ad 4. arg. quia sicut supra dictum est, * benedictio ad multiplicationem pertinet. Vnde dictum est creaturis quas benedixit, Crescite & multiplicamini. Multiplicatio autem rerum fit per administrationem creaturæ, secundum quam ex similibus similia generãtur. Quantum vero ad secũdum, competit septimæ diei sanctificatio: maxime enim sanctificatio cuiuslibet attenditur in hoc, quòd in Deo requiescit. Vnde & res Deo dedicatæ, sanctæ dicuntur.

AD PRIMVM ergo dicendum, φ non pp hoc dies septimus sanctificatur, quia Deo possit aliquid accrescere, vel decrescere, sed quia creaturis aliquid accrescit per multiplicationẽ & quietem in Deo.

AD 2^m dicendum, φ in primis sex diebus, productæ sunt res in suis primis causis. Sed postea ex illis primis causis res multiplicant & conseruant: quod ẽt ad bonitatẽ diuinam pertinet. Cuius etiam perfectio in hoc maxime ostẽditur, φ in ipsa sola, & ipse requiescit, & nos requiescere possumus, ea fruentes.

AD 3^m dicẽdum, φ bonum quod in singulis diebus commemoratur, pertinet ad primam naturæ institutionem: benedictio autem diei septimæ pertinet ad naturæ propagationem.

¶ Super Quæstionis septuagesimæquartæ Arti. primum.

Titu. clarus est. ¶ In corpore tria. Primo, respondet quęsito in cõmuni. Secundo, in speciali secundũ alios.

QVÆSTIO LXXIIII.

De omnibus septem diebus in communi, in tres articulos diuisa.

DEINDE quæritur de omnibus septem diebus in communi.

F Et quæruntur tria.

¶ Primo, De sufficientia horum dierum.

¶ Secũdo, Vtrum sint vnus dies, vel plures.

¶ Tertio, De quibusdam modis loquendi, quibus Scriptura vtitur enarrando opera sex dierũ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ sufficienter isti dies enumerentur.

G AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sufficienter isti dies enumerẽtur. Nõ minus eñ distinguitur opus creationis ab operibus distinctionis & ornatus, quàm hæc duo opera abinuicem. Sed alij dies deputant distinctioni, & alij ornatui. Ergo ẽt alij dies debent assignari creationi.

¶ 2 Præt. Aer & ignis sunt nobiliora elementa, φ terra & aqua. Sed vn⁹ dies deputatur distinctioni aquæ, & alius distinctioni terræ. Ergo alij dies debent deputari distinctioni ignis & aeris.

¶ 3 Præt. Non minus distant volucres & pisces, quàm

H volucres & terrestria animalia. Homo etiam plus distat ab alijs animalibus, quàm alia quæcunq; animalia ab inuicem. Sed alius dies deputatur productioni piscium maris, & alius productioni animalium terræ. Ergo & alius dies debet deputari productioni auium cœli, & alius productioni hominis.

SED CONTRA videtur, quòd aliqui dies superflue assignentur. Lumen enim ad luminaria se habet vt accidens ad subiectum. Simul autem producitur subiectum cum proprio accidente. Non ergo alia die debuit produci lux, & alia luminaria.

¶ Præt. Dies isti deputantur primæ institutioni mundi. Sed in septima die nihil primitus est institutum.

I Ergo septima dies non debet alijs connumerari.

RESPON. dicendum, quòd ratio distinctionis horum dierum ex præmissis potest esse manifesta.* Oportuit enim primo distingui partes mũdi, & postmodum singulas partes ordinari per hoc, quòd quasi suis habitatoribus replentur. Secundum ergo alios sanctos, in creatura corporali tres partes designãtur. Prima, quæ significatur nomine cœli. Media, quæ significatur nomine aquæ. Infima, quæ significatur nomine terræ. Vnde & secundum Pythagoricos, perfectio in tribus ponitur, principio, medio, & fine: vt dicitur in 1. de Cœlo.* Prima ergo pars distinguitur prima die, & ornatur quarta. Media distinguitur

K secunda die, & ornatur quinta. Infima distinguitur tertia die, & ornatur sexta. August. vero conuenit quidem cum eis in vltimis tribus diebus, differt autem in tribus primis. Quia secundum eum, in primo die formatur creatura spiritualis, in duobus alijs creatura corporalis: ita quòd in secundo corpora superiora, in tertio corpora inferiora. Et sic perfectio diuinorum operum respondet perfectioni senarij numeri, qui consurgit ex suis partibus aliquotis coniunctis, quæ quidem partes sunt, vnum, duo, tria. Vna enim dies deputatur formationi creaturæ spiritualis, duæ formationi creaturæ corporalis, & tres ornatui.

AD PRIMVM ergo dicendum, φ secundum August. opus creationis pertinet ad productionem

Tertio, secundũ Aug. Conclusio affirmatiua, Sex dies sufficienter numerantur. Quæ conclusio probatur: quia in eis oportuit opus distinctionis, & ornatus partium mundi fieri: Secundũ alios, tres corporez partes sunt mundi: singulæ duobus dieb⁹, altero distinguẽte, altero ornante egẽt. ergo. Sed secundum Aug. creatura spiritualis admiscetur & consumatur primo die, secundo corporalis superior, tertio inferior, in reliquis conuenitur.

materiæ informis, & naturæ spiritualis informis. Quæ quidem duo sunt extra tempus, vt ipse dicit in 12. confes.* Et ideo creatio vtriusque, ponitur ante omnem diem. Sed secundum alios sanctos potest dici, quòd opus distinctionis & ornatus attenditur secundum aliquam mutationem creaturæ quæ tempore mensuratur. Opus autem creationis, cõsistit in sola diuina actione in instanti rerum substantiam producentis. Et ideo quodlibet opus distinctionis & ornatus dicitur factum in die, creatio autem dicitur facta in principio: quod sonat aliquid indiuisibile.

Li. 12. confes. c. 12. & 9. tom. 1.

351
D. 413.

AD 2^m dicendum, quòd ignis & aer, quia nõ distinguuntur a vulgo, inter partes mũdi non sunt expresse nominata a Moyse: sed computantur cum medio, s. aqua, maxime quãtum ad inferiorem aeris partem. Quantum vero ad superiorem, computantur cum cœlo: vt August. dicit.

Li. 2. super Gen. c. 13. tom. 3.

AD 3^m dicendum, quòd productio animalium recitatur, secundum quod sunt in ornatum partium mundi. Et ideo dies productionis animalium distinguuntur, vel vniuntur, secundum hanc conuenientiam, vel differentiam, qua conueniunt vel differũt in ornando aliquam partem mundi.

AD 4^m dicendum, quòd prima die facta est natura lucis in aliquo subiecto. Sed quarto die facta sunt luminaria: non quia eorum substantia sit de nouo pducta, sed quia sunt in aliquo modo formata, quo prius non erant, vt supra dictum est.*

Q. 70. ar. 1.
Li. 4. super Gen. c. 15. tom. 3.

AD 5^m dicendum, φ septimæ diei secundum Aug.* deputatur aliquid post omnia, quæ sex dieb⁹ attribuũtur, s. φ Deus a suis operibus in seipso requiescit. Et ideo oportuit post sex dies fieri mentionem de septimo. Secũdum vero alios potest dici, φ in septimo die mũdus habuit quendam nouum statum, vt, s. ei nihil adderetur de nouo. Et ideo post sex dies ponitur septima, deputata cessationi ab opere.

¶ Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articu. secundum.

Titu. clarus est. ¶ In corpore quatuor. Primo, diuersitatem opinionum Aug. & aliorũ: s. quia ille vnũ multipliciter præsentatum, isti multos. Secundo, diuersitatem opinionũ ad literã Gene. vbi ex Augu. quqs. Primo, dies est cognitio in mẽte angelica: qa lux pprie in angelo. Secundo, dies primas, cognitio illa respectu primi operis: secundus respectu secundi: tertius tertii &c. Tertio, fieri in die, quia oĩa præfuunt in mente angelica. Quarto, vnitas diei: quia omnia simul in verbo. Quinto, distĩctio eorum non successiu cognitionis, aut productionis, sed ordine naturæ inter res cognitas & Dei opera. Ex alijs vero, successio, & temporalium

ARTICVLVS II.

Vtrum omnes isti dies, sint vnus dies.

D AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd omnes isti dies, sint vnus dies. Dicitur enim Gen. 2. Istę sunt generationes cœli & terræ, qñ creatæ sunt in die quo fecit dominus cœlum & terram, & omne virgultum agri antequam oriretur in terra. Vnus ergo est dies, in quo fecit cœlum & terram, & omne virgultum agri. Sed cœlum & terrã fecit in prima die, vel potius ante omnem diem, virgultum autem agri tertia die. Ergo

E vnus est primus dies & tertius: & pari ratione, omnes alij.

¶ 2 Præt. Eccle. 18. dicitur, Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Sed hoc non esset, si dies horum operum essent plures, quia plures dies nõ sunt simul. Ergo nõ sunt plures dies, sed vnus tantum.

¶ 3 Præt. Die septimo cessauit De⁹ a nouis operibus condendis. Si ergo septima dies ẽ alia ab alijs diebus, sequitur φ illam diem nõ fecerĩt. Quod est inconueniens.

A ¶ 4 Præt. Totum opus quod vni diei ascribitur, in instanti perfecit, cum in singulis operibus dicatur, Dixit, & factum est. Si igit sequẽs opus in diem alium reseruasset, sequeretur quòd in residua parte illius diei cessasset ab opere. quod esset superfluum. Non igitur est alius dies sequentis operis, a die operis præcedentis.

SED CONTRA est, quòd Genes. 1. dicitur: Factum est vespe

B re & mane dies secundus, & dies tertius, & sic de alijs. Secundum autem & tertium dici non potest, vbi est vnum tantum. Ergo non fuit vnus dies tantum.

RESPON. Dicendum, quòd in hac quæstione Aug. ab alijs expositoribus dissentit. Augu.* enim vult 2. super Gen. ad lit. & 11. de ciui.† Dei, & ad Orosium, φ omnes qui dicuntur septem dies, sunt vn⁹ dies, septempliciter rebus præsentat⁹. Alij vero expositores, sentiũt

C φ fuerunt septem dies diuersi, & non vnus tantum. Hæ autẽ duæ opiniones si referantur ad expositionem literæ Gen. magnam diuersitatem habent. Nam secundum August. per diem intelligitur cognitio mentis angelicæ, vt sic primus dies sit cognitio primi diuini operis: secundus dies, cognitio secundi operis: & sic de alijs. Et dicitur vnumquodque opus esse factum in aliqua die: quia nihil Deus pduxit in rerũ natura, quod non impresserit menti angelicæ.

D quæ quidem multa simul potest cognoscere, præcipue in verbo, in quo omnis angelorũ cognitio perficitur, & terminatur. et sic distinguitur dies, secundum naturalem ordinem rerum cognitarũ: non secundum successionem cognitionis, aut secũdum successionem productionis rerum. Cognitio autem angelica proprie & vere, dies nominari potest, cum lux quæ est causa diei, proprie in spiritualibus, secundum Aug.† inueniatur. Secundũ vero alios, per istos dies & successio dierum temporalium ostenditur, & successio productionis rerum. Sed si istæ duæ opiniones refe-

E rantur ad modum productionis rerum, nõ inuenitur magna differentia. Et hoc, propter duo, in quibus exponẽdo, diuersificatur Aug. ab alijs, vt ex supradictis* patet. Primo quidẽ, quia Aug. per terrã & aquã prius creatam, intelligit materiam totaliter informem. per factionem autem firmamenti, & cõgregationẽ aquarum, & apparitionem aridæ, intelligit impressionem formarum in materiam corporalem. Alij vero sancti per terrã & aquam primo creatas, intelligunt ipsa elemẽta mundi, sub pprijs formis existẽtia. Per sequẽtia autem opera, aliquam distinctionem in corporibus prius existentibus, vt supra dictum est.* Secundo aũt differunt quantum ad productionem plantarum & animalium

dierũ, & productionis rerum. Tertio, diuersitatẽ opinionum ad modum pductionis rerum: vbi duo dicit. scilicet φ est differentia, & φ non magna. Et quidem quòd non magna, tum ex opere formationis, seu distinctionis: quia conueniũt, dum ponũt elementa primo pducta. Tum, ex opere ornatus, quia conueniunt, quòd primo virtualiter, deinde actualiter pducta sunt animantia & plantæ. Quòd vero dĩa restat, ĩ quatuor manifestat. Primo, quia post primã pductionẽ, fuit tẽp⁹ sine luce: scđo, sine firmamẽto formato: tertio sine apparitione terræ: quarto, sine formatione luminarium. iuxta primos quatuor dies. Quarto, respondet quæsito dicens neutri preiudicãdũ esse. ¶ Nota φ S. T. differẽtiam inter Aug. & alios non posuit, nisi in quatuor primis diebus. & non in quinto & sexto. Quia vt ex conuenientia apparet, vtrique conueniunt in hoc, quòd vegetabilia & animalia fuerunt ordine temporis facta in actu post primam institutionem rerum: quãuis applicãdo ad literã Gen. illi dicãt φ tertio, quinto & sexto die. Aug. non: sed cũ in principio temporis hæc virtualiter fecerit, post, actu facta sunt.

Li. 4. super Gen. c. 8. & 22. & 34. tom. 3.
296
† Li. 11. de ciui. Dei. c. 9. 7. to. 5.
In dialogo quęs. 65. ad Orosiũ ca. 26. tom. 4.

284

Li. 4. super Gen. c. 28. tom. 3.
341
344

Q. 16. ar. 1. & 69. ar. 1.

Q. 67. ar. 1. & 4. q. 69. ar. 1.

animalium, quæ alij ponunt in opere sex dierum esse producta in actu. Augustin. vero potentialiter tantum. † In hoc ergo, quòd Augustin. ponit opera sex dierum esse simul facta, sequitur idem modus productionis rerum. Nam secundum vtrosque, in prima rerum productione materia erat sub formis substantialibus elementorum, ° & secundum vtrosque in prima rerum institutione non fuerunt animalia & plantæ in actu. ° Sed remanet differentia quantum ad quatuor: quia secundum alios sanctos, post productionem creaturæ, fuit aliquod tempus in quo non erat lux. Item in quo non erat firmamentum formatum. Item in quo nõ erat terra discooperta aquis. et in quo nõ erãt formata cœli luminaria: quod est quartum. ° Quæ non oportet ponere secundum expositionem Aug. Vt igitur neutri sententiæ præiudicetur, vtriusque rationibus respondendum est.

† Aug. li. 5. super Gen. c. 5. tom. 3.

337 349 350 355

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in die in quo creauit Deus cœlum & terram, creauit etiam omne virgultum agri nõ in actu, sed antequam oriretur super terrã, idest potentialiter, quod Augu. ascribit tertiæ diei: alij vero primæ rerum institutioni.

AD 2m dicendum, ꝙ Deus creauit omnia simul quantum ad rerum substantiam quodammodo informem: sed quantum ad formationem quæ facta est per distinctionem & ornatum, non simul. Vnde signanter vtitur verbo creationis.

AD 3m dicendum, quòd in die septimo cessauit Deus a nouis opib⁹ cõdendis, non aũt propagandis quibusdam alijs: ad quam propagationem pertinet, quòd post primum diem alij succedunt.

AD 4m dicendum, quòd non est ex impotentia Dei quasi indigentis tempore ad operandum, quòd omnia non sunt simul distincta & ornata: sed vt ordo seruaretur in rerum institutione: et ideo oportuit vt diuersis statibus mundi diuersi dies deseruirent. Semper autem per sequens opus, nouus perfectionis status mundo est additus.

In locis citatis i principio corp. arti.

AD 5m dicendum, quòd secundum Augustin. ° ille ordo dierum referendus est ad naturalem ordinem operum, qui diebus attribuitur.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articulum tertium.*

361 2. d. 5. 13. q. 1. ar. 4.

TItu. clarus est. ¶ In corpore rñdet dupl͂r. Primo secũdũ Aug. ꝑsona filii exprimit͂ in omni opere, diuersimo de tñ, s. vt principiũ & vt verbũ in creatione & aliis duob⁹: quia illa ad informitatem, hęc ad formationem pertinent. secundum alios vero primo creatur, dein de imperatur ia. facto p ly dixit. Nota quòd cum quæstio sit de oibus, in corpore (qũ est ẽt rñsio ad primũ) S.T. rñdet de communibus ad creationẽ & alia, inquantum Deum respiciunt.

¶ In rñsionib⁹ vero argumẽtorũ ad alia verba descendit.

ARTICVLVS. III.

Vtrum Scriptura utatur conuenientibus uerbis ad exprimendum opera sex dierum.

AD TERTIVM sic procedit͂r. Videtur, quòd Scriptura non vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera sex dierum. Sicut enim lux, & firmamentum, & hmõi opera p Deũ verbum sunt facta, ita cœlum & terra: quia omnia per ipsum facta sunt, vt dicitur Ioan. 1. c. Ergo in creatione cœli & terræ, debuit fieri mentio de verbo Dei, sicut in alijs operibus.

¶ 2 Præt. Aqua est creata a Deo: quæ tamen creata non commemoratur. Insufficienter ergo, rerum creatio describitur.

¶ 3 Præt. Sicut dicitur Genes. 1. vidit Deus cũcta quæ fecerat: & erãt valde bona. In singulis ergo operibus debuit dici, Vidit Deus quòd esset bonum. Inconuenienter ergo prætermittitur in opere creationis, & in opere secundæ diei.

¶ 4 Præt. Spiritus Dei est deus. Deo autem non competit ferri, nec situm habere. Inconuenienter ergo dicitur quòd spiritus Dei ferebatur super aquas.

¶ 5 Præt. Nullus facit quod iã factum est. Inconueniter ergo postquam dictum est, Dixit deus, fiat firmamentum, & factum est ita: subditur, Et fecit Deus firmamentum. et similiter in alijs operibus.

¶ 6 Præt. Vespere & mane non sufficienter diuiduntur diem, cum sint plures partes diei. Ergo inconuenienter dicitur, quòd factum est vespere & mane dies secundus, vel tertius.

¶ 7 Præt. Secundo & tertio non conuenienter correspondet vnum, sed primum. Debuit ergo dici, Factũ est vespere & mane dies primus, vbi dicitur dies vnus.

RESPON. Dicendum ad primum, quòd secundum Augu. * persona filij commemoratur tam in prima rerum creatione, quàm in rerum distinctione & ornatu, aliter tamen & aliter. Distinctio enim & ornatus pertinet ad rerum formationem. Sicut aũt formatio artificiatorum est per formam artis, quæ est in mente artificis: quæ potest dici intelligibile verbum ipsius, ita formatio totius creaturæ est per verbum Dei. et ideo in opere distinctionis & ornatus fit mentio de verbo. In creatione autem cõmemoratur filius vt principium, cũ dicitur, In principio creauit Deus: quia per creationem intelligitur productio informis materiæ. Secundum vero alios ꝙ ponunt primo creata elementa sub proprijs formis, oportet aliter dici. Basilius enim dicit, * ꝙ per hoc quòd dicitur, Dixit Deus: importatur diuinum imperium. Prius autem oportuit produci creaturam quæ obediret, quàm ei mentionem de diuino imperio.

AD 2m dicendum, quòd secundum Augustin. * per cœlum intelligitur spiritualis natura informis, per terram autem materia informis omnium corporum. Et sic nulla creatura est prætermissa. Secundum Basilium vero ponuntur cœlum & terra tanquam duo extrema, vt ex his intelligantur media, præcipue quia ordinium mediorum motus, vel est ad cœlum, vt lucidum, vel ad terram, vt grauium. Alij vero dicunt, quòd sub nomine terræ comprehendere solet Scriptura omnia quatuor elemẽta. unde in Psa. 148. postquam dictum est, Laudate dominum de terra, subditur, Ignis, grando, nix, glacies.

AD 3m dicendum, quòd in opere creationis ponitur aliquid correspondens ei, quod dicitur in opere distinctionis & ornatus: Vidit Deus hoc, vel illud esse bonum.

Ad cuius euidentiã cõsiderãdũ est, ꝙ spiritus sanctus amor est. Duo autem sunt, vt Augu. * dicit primo lib. Gen. ad lit. propter quæ Deus amat creaturã suam, vt sit, & vt permaneat. Vt ergo esset qđ permaneret, ꝙ spiritus Dei ferebatur super aquas, secundũ quod per aquam materia informis intelligitur, secundũ quod artificis fertur super materiam aliquam, vt ex ea formet opus. ut autem maneret quod fecerat, dicitur, Vidit Deus ꝙ esset bonum. In hoc enim significatur quædam cõplacentia Dei opificis in re facta, nõ ꝙ alio mõ cognosceret, aut placeret ei creatura iã facta, quàm antequam faceret. Et sic in vtroq; opere creationis & formationis, trinitas personarum insinuatur. In creatione quidem persona patris per Deum creantem: persona filij per principium, in quo creauit: spiritus sancti, qui supertertur aquis. In formatione vero, per persona patris in Deo dicente: persona vero filij, in verbo, quo dicitur: persona spiritussancti, in complacentia, qua vidit Deus esse bonum quod factum erat: in opere vero secundæ diei non ponitur, Vidit Deus quòd esset bonum: quia opus distinctionis aquarum tunc inchoatur, & in tertio die perficitur. Vnde qđ ponitur in tertia die, refertur etiam ad secundam. Vel quia distinctio quæ ponitur secũda die, est de his quæ non sunt manifesta populo: ideo huiusmodi approbatione scriptura non vtitur. Vel iterum ꝓpter hoc, quòd firmamentum simpliciter, intelligitur aer nubilosus, qui non est de partibus permanentibus in vniuerso, seu de partibus principalibus mundi. & has tres rationes Rabbi Moyses ponit. * Quidam autem, assignant rationem mysticam ex parte numeri: quia binarius ab vnitate recedit. Vnde opus secundæ diei non approbatur. *

AD 4m dicendum, quòd Rabbi Moyses per spiritum domini intelligit aerem vel ventum: sicut & Plato intellexit: & dicit quòd dicitur, spiritus domini secũdum quod scriptura consueuit vbique, flatum ventorum Deo attribuere. Sed secundum sanctos, ꝑ spiritum domini intelligitur spiritussanctus, qui dicitur superferri aquæ, ° idest materiæ informi secũdum Augu. * ne faciendo opera sua propter indigentiæ necessitatem, putaretur Deus amare. Indigentiæ enim amor, rebus quas diligit, subiicitur. Cõmode autem factum est, vt prius insinuaretur aliquid inchoatum, cui superferri diceretur. Non enim supertertur loco, sed prꝫexcellente potentia, vt Augustin. * dicit 1. super Genes. ad lit. Secundum Basilium † vero, superferebatur elemento aquę, idest fouebat & viuificabat naturam aquę ad similitudinem gallinæ cubantis, vitalem virtutem his, quæ fouentur, iniiciens. habet enim aqua prꝫcipue vitalem virtutem, quia plurima animalia generantur in aqua. & omnium animalium femina sunt humida. Vita etiam spiritualis datur per aquam baptismi. unde dicitur Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu.

AD 5m dicendum, quòd secundum Augu. * per illa tria, designatur triplex esse rerum. Primo quidem esse rerum in verbo, per hoc quod dixit, Fiat. Secundo, esse rerum in mente angelica, per hoc quod dixit, Factum est. Tertio, esse rerum in propria natura, per hoc quod dixit, Fecit. Et quia in primo die describitur formatio angelorum, non fuit necesse vt ibi adderet, fecit. Secũdũ alios vero pót dici, ꝙ in hoc qđ dicit, dixit Deus, fiat, importat imperiũ Dei de faciendo: per hoc autem quod dicit, factum est, importatur complementum operis. Oportuit autem, vt subderetur quomodo factum fuit: præcipue propter illos qui dixerunt omnia visibilia per angelos facta. & ideo ad hoc remouendum subditur, quod ipse Deus fecit. Vnde in singulis operibus, postquam dicitur, & factum est, aliquis actus Dei subditur, vel fecit, vel distinxit, vel vocauit, vel aliquid huiusmodi.

AD 6m dicendum, quòd secundum Augustin. * per vespere, & mane intelligitur vespertina & matutina cognitio in angelis: de quibus dictum est supra. † Vel secundum Basilium * totum tempus consueuit denominari a principaliori parte, scilicet a die: secundum quod dixit Iacob, Dies peregrinationis meę: nulla mentione facta de nocte. Vespere autem & mane ponuntur vt termini diei, cuius mane est principium, sed vespere finis. Vel quia per vesperę designatur principium noctis, per mane principium diei. Congruum autem fuit, vt vbi commemoratur prima distinctio rerum, sola principia temporum designarentur. Præmittitur autem vespere: quia cum a luce dies inceperit, prius occurrit terminus lucis, quod est vespere, quàm terminus tenebrarum & noctis, quod est mane. Vel secundum Chrysostomum * vt designetur quòd dies naturalis non terminatur in vespere, sed in mane.

Hom. 3. in Genes. circa mediũ, sed clarius Homil. 5. 2 medio, t. 1.

AD 7m dicendum, quòd dicitur vnus dies in prima diei institutione, ad designandum quòd viginti quatuor horarum spatia pertinent ad vnum diem. vnde per hoc quòd dicitur Vnus, præfigitur mensura diei naturalis. vel propter hoc, vt significaret diem consumari per reditum solis, ad vnum & idem punctum. vel quia completo septenario dierum, redditur ad primum diem, qui est vnus cum octauo. et has tres rationes Basilius * assignat.

Basil. Hom. 2. Hexam. non remote a fine.

QVAESTIO LXXV.

De Hoĩe qui ex spũali & corporali substãtia cõponitur, & primo quantũ ad essẽtiã aiæ, in septẽ articulos diuisa.

POST considerationem creaturę spiritualis & corporalis, considerandum est de homine, qui ex spirituali & corporali substantia componitur, Et primo, de natura ipsius hominis: secundo, de eius productione. Naturam autem hominis cõsiderare, pertinet ad theologum ex parte animæ, non autem ex parte corporis, nisi secundum habitudinem quam habet corpus ad animam. et ideo prima consideratio circa animam versabitur. Et quia secundum Diony. 2. cap. angelicæ Hierar. tria inueniuntur in substantijs spiritualibus, scilicet essentia, virtus, & operatio. Primo, cõsiderabimus ea, quæ pertinent ad essentiam animæ. Secundo, ea quæ pertinent ad virtutem siue potentias eius. Tertio, ea quæ pertinent ad operationem eius.

¶ Circa primum, duplex occurrit cõsideratio. Quarum prima est, de ipsa anima secundum se. Secunda, de vnione eius ad corpus.

Circa primũ, quærũtur septẽ.

¶ Primo, Vtrum anima sit corp⁹.

¶ Secũdo, Vtrum anima humana sit aliquid subsistens.

¶ Terno, Vtrum animæ brutorũ sint subsistentes.

¶ Quarto, Vtrum anima sit homo: vel magis homo sit aliquid cõpositum ex anima & corpore.

¶ Quinto, Vtrum sit composita ex materia & forma.

¶ Sexto, Vtrum anima humana sit incorruptibilis.

¶ Septimo, Vtrum anima sit eiusdẽ speciei cum angelo.

Hiero. Math. c. 10. Genad. de Eccle. dog. c. 11. Tertul. lib. de anima. Hila. Matthe. 6.

tale principium dicimus, sed intus in rebus viuentibus existens.
¶ Quo ad secundum, opinio antiquorum: Anima est aliquod corpus. probatur. Sola corpora sunt res · ergo corpus aliquod est principium cognitionis & motus. ergo anima. Probatur hæc vltima sequela: quia vita his operibus manifestatur: añs vero ex defectu intellectus.
¶ Quo ad tertium, conclusio respōsiua: & destructiua opinionis antiquorum est, habens duas partes.
362 2. cōtra c. 64. & 80. Et de anima ar. 19.
Anima nō est corpus, sed corporis actus. Probatur. Non corpus, sed alicuius corporis actus est primum viuendi principium: anima est primum viuendi principium. ergo anima non est corpus, sed corporis actus. Maior primo declarat, quòd totam vim suam ponit in ly primum:
Li. 8. Phys. a text. 45. vsq; ad 53. tom. 2.
quia esse principiū vitę conuenit corpori, vt patet de corde, non tamen esse primū vitæ principiū. Deinde pbatur ipsa maior. corpus est principium vitæ, vel viuens, nō in eo quòd corpus. ergo aliquod corpus est viuẽs, seu vitæ principium inquantum tale. ergo habet q sit viuens, aut vitæ principium ab actu eius, quod est intentū. Añs probatur: quia alioquin omne corpus viueret.
¶ Secunda quoque consequentia proba
Li. 6. de Trini. c. 6. circa mediū. t. 3.
tur: quia quod est actu tale, habet hoc ab aliquo principio, quod est eius actus. Minor aũt pbat: qa animæ nomine non quodcũq; vitę principium, sed primum tantū intelligimus. quod manifestatur:
369
quia alioquin oculus, animæ nomine intelligeretur.
111
¶ Circa illam consequentiam. Esse principium vitæ conuenit corpori inquantū tale. ergo p actū eius. ergo nō inquãtum corpus: dubiū occurrit. quia pos-
35
set quis inficiari, q
451
est sophisma consequẽtis, quoniam ly tale, potest conuenire corpori per aliquam corporeitatis differentiam, puta igneitatem · & consequẽter diceret, q per hanc rõnem non concluditur, nisi q anima nō est corporeitas simpliciter, cum quo stat, q sit corpus tale, vt antiqui dicebãt: & q omne tale corpus est principium vitæ.
¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum hic non intendatur aliud nisi concludere quòd anima sit actus, seu perfectio corporis, non

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima sit corpus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd anima sit corpus. Anima enim est motor corporis, non autem est mouens non motum. Tum, quia videtur, quòd nihil possit mouere nisi moueatur: quia nihil dat alteri quod non habet, sicut quod nō est calidum, non calefacit. Tum, quia si aliquid est mouens non motum, causat motum sempiternū, & eodem modo se habentem, vt probatur in 8. Physi. * quod non apparet in motu animalis, qui est ab anima. Ergo anima est moués motum: sed omne mouens motum est corpus. ergo aĩa est corp⁹.

¶ 2 Præt. Omnis cognitio fit p aliquam similitudinem. non pōt aũt esse similitudo corporis ad rem incorpoream. Si igitur anima non esset corpus, non posset cognoscere res corporeas.

¶ 3 Præte. Mouentis ad motum oportet esse aliquem contactum. contactus autem non est nisi corporum. Cum igitur anima moueat corpus, videtur quòd anima sit corpus.

SED CONTRA est, quòd August.* dicit 6. de Trinita. quòd anima simpliciter dicitur respectu corporis, quia mole non diffunditur per spatium loci.

RESPON. Dicendum, quòd ad inquirendum de natura animę, oportet præsupponere, quòd anima dicitur esse primum principiū vitæ, [e] in his quæ apud nos viuūt. Animata enim viuentia dicimus, res vero inanimatas vita carẽtes. [e] uita autem maxime manifestatur duplici opere, scilicet cognitionis & motus. Horum autem principium, antiqui philosophi imaginationem transcendere non valentes, aliquod corpus ponebant, sola corpora res esse dicentes, [e] & quod non est corpus, nihil esse. & secundum hoc, animam aliquod corpus esse dicebant. Huius autem opinionis falsitas, licet multipliciter ostendi possit, tamen vno vtemur, quo etiam communius & certius patet animam corpus nō esse. Manifestum est enim, quòd non quodcunque vitalis operationis principium est anima: sic enim oculus esset anima, cum sit quoddam principium visionis. & idem G esset dicendum de alijs animæ instrumentis: sed primum principium vitæ dicimus esse animam. Quàmuis autem aliquod corpus possit esse quoddam principium vitæ, sicut cor est principium vitæ in animali: tamen non potest esse primum principium vitæ, aliquod corpus. Manifestum est em̃, quòd esse principium vitæ vel viuens, non conuenit corpori ex hoc quòd est corpus, alioquin omne corpus esset viuens aut principium vitæ. H conuenit igitur alicui corpori quòd sit viuens, vel etiam principium vitæ, per hoc quòd est tale corpus. Quod aũt est actu tale, habet hoc ab aliquo principio, quod dicitur actus eius. Anima igitur, quæ est primum principium vitæ, non est corpus, sed corporis actus: sicut calor qui est principiū calefactionis, nō est corpus, sed quidam corporis actus.

AD PRIMVM ergo dicendum, q cum omne quod mouet, ab alio moueatur, qd non potest in infinitum procedere, necesse est I dicere, quòd non omne mouens mouetur. [e] Cum enim moueri sit exire de potentia in actum, mouens dat id quod habet mobili, inquãtum facit ipsum esse in actu. Sed sicut ostendit in 8. Physic.* est quoddam mouens penitus immobile, quod nec per se, nec per accidens mouetur: & tale mouens potest mouere motum semper vniformem. Est autem aliud mouens, K quod nō mouetur per se, sed mouetur per accidens. & propter hoc non mouet motum semper vniformem. & tale mouens est anima. Est autem aliud mouens, quod p se [d] mouetur, scilicet corpus. Et quia antiqui naturales nihil esse credebant nisi corpora, posuerũt, quòd omne mouens mouetur, &

F corpus ipsum: idem est iudicium de corpore animato in communi, & de tali, puta igne: quia si ignis est principium vitæ, aut ergo primo ratione corporeitatis, idest partis materialis, aut ratione principii, quo cōstituitur in esse tali. Nō primum, quia sic, omne in quo illud materiale absque tali constitutione esset, viueret. ergo secūdū, & hoc vocamus animam. Sed adhuc restat dubitatio, primo, qa si noĩe corporis, pars materialis rei intelligit, nō caret vitio articul⁹ iste. nũquid materię vocabulū deficiebat? Secundo, quia adhuc non habetur intentum: quia diceret quispiã, q illud corpus principium vitę primū est, rõne sui totius, & nō huius, vel illi⁹ partis: sicut oculus est principiū visionis, nō ratione huius vel illius componentis, sed ratione totius resultãtis ex tali mistione, & quòd omne tale est principium vitæ.
¶ Ad primum horū dicitur, q aliud est circumloqui aliqd, & aliud est vim rōnis alicuius extendi ad aliquid: quia idẽ est iudicium de illo. In proposito S. Thomas nomine corporis intelligit nō materiam, sed vere corpus subiectum trinę dimensioni, quicqd sit illud. Sed ratio quæ cōcludit de corpore, concludit eadem ratione de omni parte materiali. Vsus est autem magis corporis nomine, quia vsitatissimũ apud omnes est, aut matum duo dicere, scilicet corpus viués: per hoc ẽt Arist. hinc incepit tractatum de anima.
¶ Ad secundum vero dicitur, quòd quàmuis aliqua passio vel operatio possit sic primo conuenire composito, q nulli alteri prius tã quam subiecto: nulla tamen passio, aut operatio potest conuenire ei sic primo, quin conueniat prius alicui eius parti essentiali, tanquã priori principio: qm partes essentiales cōpositi, radices primę sunt omnium illi cōuenientium. Et propterea ly primum, in ratione assumptum, non denotat primo, idest adæquate, sed primum, idest principale: ita quòd vis rationis stat in hoc. prima radix vitæ in corpore viuente, aut est corporeitas, aut actus is quo viuit. Cōpositum enim esse non potest, sed corporeitas non. ergo: & est processus resolutiuus vt

vt etiam Ari. fecit, alio tamen medio.
¶ Quo ad argumẽta nota, q primũ argumentum pcedit de anima secũdum quod est principiū mot⁹: & quo ad primã partẽ est anti-
426
quorũ in 1. de anima, text. 20. quo ad secũdã vero 8. Phy. tex. 52. & 85. & rñsio eius ex 51. & 52.
¶ Argumentum vero secũdũ, pcedit de anima secũdum qd est principiū cognitionis: & est antiquorum, ibidem in tex. 25. & 26.
¶ In rñsione autem ad tertium, vide in
417
2. contra Gent. cap. 56. triplicem differẽtiam inter tactum virtualem, & quãtitatium.

q anima p se mouet, & est corpus.

A AD 2m dicendum, q non est necessarium, q similitudo rei cognitæ, sit actu in natura cognoscentis: sed si aliquid sit quod prius est cognoscens in potentia, & postea in actu, oportet q similitudo cogniti non sit actu in natura cognoscentis, sed in potentia tm̃. [e] sicut color non est actu in pupilla, sed in potentia tantum. Vnde non oportet, q in natura animę sit similitudo rerum corporearũ in actu, B sed q sit in potentia ad huiusmodi similitudines. Sed quia antiqui naturalers nesciebant distinguere inter actum & potentiã, ponebant animam esse corpus ad hoc q cognosceret omnia corpora: & quòd esset composita ex principijs omnium corporum. [e]

AD 3m dicendũ, q est duplex contactus, quantitatis & virtutis. Primo modo, corpus non tangitur nisi a corpore.
113
Secundo modo, corpus potest tangi a re incorporea quæ mouet corpus. [e]

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Artic. secundum.*

363
Titulus. Subsistens multipl'r accipi pōt: in pposito tñ sumitur vt distinguitur contra inexistere formæ materialis. hæc. n. existit in materia: ita q non sustinet suũ esse, sed cōstituitur in esse per materiã in qua sustinet. Subsistere aũt diceret, si ita esset in materia, q nō depẽderet ei⁹ esse a materia. Et p hoc patetquō Sco. defecerit circa hunc terminum subsistere, seu habere esse per se, assumptum a S. Tho. vt habes in illius 4. dist. 43. quæst. 2. ar. 2.
¶ In corpore tria facit. Primo, proponit cōcl'onem rñsiuam affirmatiue, habentem duas partes. Secundo, pbat primã partem. Tertio ibi: Ipsum igitur intellectuale: pbat secũdã partem. Conclusio, Anima humana est principium incorporeum & subsistens.
¶ Vbi nota primo, q vnũ quæsiuit, scilicet an subsistens: & duo respōdet, incorporea & subsistens: quia mutuo se inferunt hæc, & ad secũdum per primũ manuducimur a posteriori. Nota secundo, q incorporeum sumitur hic non solum vt distinguitur contra corporeum, idest extensum ad extensionem corporis de prædicamento quantitatis (qm̃, vt infra patebit apud S. Th. multæ formæ materiales sunt sic incorporeæ) sed ẽt vt distinguit cōtra corporeum, i. cōclusum infra corporis perfectiones: ita q incorporeum dr̃ per negationẽ naturę, seu formæ non excedentis corporis facultatem, idest eductę de potentia materiæ, quales sunt oẽs q corporal'r seu cũ cōditionibus materialibus gñantur. Nota tertio, q aĩa pōt dici incorporea, idest inextẽsa, & supra facultatẽ corporum, dupliciter, s. in essendo, & i operando: & ideo in litera pbatur prima pars conclusionis quo ad vtrumq;, eodem medio tñ. Quo ad secũdũ, prima pars, s. q anima humana sit incorporea in essendo, pbat sic a priori. Cognoscitiuum omnium corporum nullam habet naturam corporis: anima humana est huiusmodi. ergo. Minor patet, quia homo per intellectum pōt cognoscere oĩa corpora. 369
maior pbatur ex illa maxima, Cognoscitiuum aliquorum, nihil eorũ habet i sua natura: quæ probatur, quia vnum impediret cognitionem aliorũ: quod declaratur experientia in sensu gustus. Deinde q sit incorporea i operando, c 366
eadem probatur rōne: quia si per corporeum organũ operaret, natura illius organi impediret omnium cognitionẽ: & pbat experiẽtia in sensu visus.
¶ Circa hanc partem nota primo sensum rationis. Cognoscitiuum aliquorum, dupl'r inuenitur, in potẽtia essen D. 674.
tiali, & in potentia accidentali, idest in habitu. 353
Habere in natura sua obiectũ dupliciter, s. secundum

ARTICVLVS II.

Vtrum anima humana sit aliquid subsistens.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q anima humana non sit aliquid subsistẽs. Quod enim est subsistens, dr̃ hoc aliquid. Anima aũt non est hoc aliquid, sed compositum ex anima & corpore. Ergo anima non est aliquid subsistens.

D ¶ 2 Præt. Omne quod est subsistens, potest dici operari. Sed anima non dicitur operari, quia vt dicitur in * 1. de anima, Dicere animam sentire, aut intelligere, simile est, ac si dicat eam aliquis texere vel ædificare. Ergo anima non est aliquid susibstens.

¶ 3 Præt. Si anima esset aliquid subsistens, esset aliqua eius operatio sine corpore. Sed nulla est eius operatio sine corpore, nec etiam intelligere: quia non contingit E intelligere sine phantasmate. phantasma autem non est sine corpore. Ergo anima humana non est aliquid subsistens.

SED CONTRA est, quod Augu.* dicit 10. de Trin. Quisquis videt mentis naturam, & esse substantiam, & non esse corpoream, videt eos qui opinantut eam esse corpoream, ob hoc errare, quòd adiungunt ei ea, sine quibus nullam possunt cogitare naturam, scilicet corporũ phantasias. Natura ergo mentis humanæ, non solum A est incorporea, sed etiam est substantia, s. aliquid subsistens.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere id quod est principium intellectualis operationis, quod dicimus animam hominis, esse quoddam principium incorporeum & subsistens. Manifestum est enim, quòd homo per intellectum cognoscere potest naturas omnium corporum. Quod autem potest cognoscere aliqua, oportet vt nihil eorum habeat in sua na- B tura: quia illud quod inesset ei naturaliter, impediret cognitionem aliorum: sicut videmus, quòd lingua infirmi, quæ infecta est cholerico & amaro humore, non potest pcipere aliquid dulce, sed omnia videntur ei amara. Si igitur principium intellectuale haberet in se naturã alicuius corporis, non posset oĩa corpora cognoscere: omne autem corpus, habet aliquã naturam determinatam. Impossibile est igitur, quòd principium C intellectuale sit corpus. Et similiter impossibile est, quòd intelligat per organum corporeum: quia si esset natura determinata illius organi corporei, prohiberet cognitionem omnium corporũ: sicut si aliquis determinatus color, sit nō solum in pupilla, sed etiam in vase vitreo, liquor infusus eiusdem coloris videtur. Ipsum igitur intellectuale principium, quod dicitur mens, vel intellectus, habet operationem per se, cui non communicat corpus. [e] Nihil autem potest D per se operari, nisi quod per se subsistit: non enim est operari nisi entis in actu. Vnde eo modo aliquid operaẽ, quo est. propter quod nō dicimus quòd calor calefacit, sed calidum. Reliquitur igitur, animam humanam quæ dicitur intellectus vel mens, esse aliquid incorporeum [e] & subsistens.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc aliquid potest accipi dupliciter. Vno modo, p quocumque subsistente: alio modo, E pro subsistente completo in natura alicuius speciei. Primo modo, excludit inhærentiam accidentis & formæ materialis. Secundo modo excludit imperfectionem partis. unde manus posset dici hoc aliquid primo modo, sed non secundo modo. Sic igitur cum anima humana sit pars [d] speciei humanæ [e] pōt dici hoc aliquid primo mō quasi subsistẽs, sed nō secundo mō: sic enim compositum ex anima & corpore, dicit hoc aliquid.

Universidad de Deusto Biblioteca

dum esse naturale, vel secundum esse intentionale. Et rursus ly, in natura sua, dupliciter: vel in natura sua inhæsiue, vt formæ sunt in materia: vel in natura sua compositiue, seu intrinsece, vt cōponentia sunt in cōposito, & vr̃ ea quæ actu sunt intrinseca essentiæ rei, dñr esse in natura illa, vt animal in homine, vt vegetatiuum in intellectiuo &c. In ꝓposito, directe intendit de cognoscitiuo in potentia essentiali: q̄a tale est aīa: & de esse naturali obiecti, q̄a tale constitueret corporeū: & de habere intrinsece in natura cognoscentis, q̄a essentiā & quod q̄d est animę venamur. Ita ꝙ sensus est, cognoscitiuū in potentia essentiali aliquorū, nō habet in se intrinsece obiectū secūdū naturale esse illius. & est ista ꝓpositio ꝑ se nota: q̄a alioquin esset simul in potētia essentiali, & nō esset in potentia essentiali: si.n. hēret in se actu obiectum, iā cū eo posset illud cognoscere, & sic non in potentia essentiali: vt in 2. de anima, tex. 52. patet, & declarat ex effectu in litera: q̄a impediret alia.

¶ Sed tunc occurrit dubiū triplex. Primo, qūo cū veritate istius ꝓpositionis stat, ꝙ anima nostra cognoscat seipsam in potentia essentiali: & tñ ipsa sit in seipsa intrinsece s̃m esse naturale? Secundo, qūo cum hac propositione stat, quòd anima nostra hēat in se intrinsece naturam entis seu substantiæ s̃m esse naturale, & tñ sit in potentia essentiali ad cognitionē entis & substantiæ? Tertio, quomodo cum hac propositione stat, ꝙ cogitatiua cognoscat omnia sensibilia in particulari: vt dicit Auer. in 2. de anima. com. 63. & tamen ipsa est quoddam sensibile?

¶ Ad primum breuiter dicitur, ꝙ propositio illa intelligitur de cognitione directa, non aūt reflexa. & rō est: quia directe cognitum recipitur secundum se, aut suam speciem in cognoscente: reflexe vero non: quàmuis etiam dici possit, ꝙ anima non est in potentia essentiali ad cognitionem sui, sed magis remota a sui cognitione, quam aliorum ad quæ est in potentia essentiali: quia oportet prius illa, q̄ se, & mediantibus illis, se cognoscere. Melius aūt & vniuersalius dr̃, ꝙ propositio illa intelligitur tm̃ de natura cognoscibili contracta, & indeterminabili per alias: vtpote cōtra eas distincta ut nūc nūc dicetur: qualis nō est natura animæ.

¶ Ad secundum dr̃, ꝙ propositio illa intelligitur de natura determinata obiecti, & non de natura cōi: vt ex dictis in qō. 56. de angelis patet: & Auer. in com. 4.3. de anima innuit. Determinatum autem, & cōmune nō dicimus hîc secundum genus, aut speciem: sed determinata natura vocatur, quæ indeterminabilis est per naturas cæterorum obiectorum illius cognoscitiuæ naturæ, qualis est species quælibet, respectu alterius speciei eiusdem ordinis: vt albedo respectu aliorum colorum. Cōis vero vocatur, q̄ licet in se natura quædam sit, determinari nata est per reliquorum naturas cognoscibilium ab illa potentia: vt diaphaneitas respectu colorum, & sensus visus. Et rō huius glosæ patet ex rōne Arist. & S.T. pro tanto enim cognoscitiuum debet esse expers cognoscibilis, ꝓ quanto impediretur a discernendis aliis. Constat autem ꝙ natura communis non impedit, sed promouet magis: sed bene natura cōtracta. Non enim visus impeditur diaphaneitate, sed albedine, aut nigredine: cum tñ diaphanum vnum sit visibilium. Et propterea superius dictum fuit, quòd stat, angelum habere actu naturam suam cognitam, & tamen non prohiberi a cognitione aliorum: quia natura sua velut communis natura, est determinabilis ꝑ reliqua cognoscibilia ab eo. Propter hæc etiam S. Tho. hic, non superflue apposuit illam propositionem: Omne autem corpus habet aliquam naturam determinatam. hæc enim propositio cum ratione non potest aptari nisi subintelligendo quod ipse videbat, quòd scilicet maiores assumptæ non habent veritatem nisi in naturis contractis & determinatis: quales sunt corporeæ, quæ scilicet determinabiles per omnes non sunt. Hoc enim intellectu perspecto in maioribus, ratio nihil valeret, nisi subsumeretur, omne corpus esse determinatæ naturæ: substantiam autem, & ens, & vniuersaliter natu-

Ad 2m dicendum, quòd verba illa, Aristo. dicit non secundum ꝓpriam sententiam, sed secundum opinionem illorum, qui dicebāt, quòd intelligere est moueri, vt patet ex ijs, quæ ibi præmittit. Vel dicendum, quòd per se agere conuenit per se existenti. Sed per se existens quandoque potest dici ali-
G quid si non sit inhærens, vt accidens, vel vt forma materialis, ét si sit pars. Sed proprie & per se subsistens dicitur, quod neque est prædicto modo inhærens, neq; est pars. Secundum quem modum, oculus aut manus non posset dici per se subsistens: & per consequēs nec per se operans. Vnde & operationes partium attribuuntur toti per partes. Dicimus enim quòd homo videt per oculum, & palpat per manum, aliter quàm calidum calefacit per calorem: quia calor nullo modo calefacit, proprie loquēdo. Potest igitur dici, ꝙ anima intelligit, sicut oculus videt: sed magis proprie dicitur quòd homo intelligat per animam.

Ad 3m dicendum, quòd corpus requiritur ad actionem intellectus, non sicut organum quo talis actio exerceatur, sed ratione obiecti. [c] phantasma enim comparatur ad intellectum sicut color ad visum. Sic autem indigere corpore, non remouet intellectum esse subsistentem: alioquin animal non esset aliquid subsistens, cum indigeat exterioribus sensibilibus ad sentiendum.

F ram incorpoream determinabilem dicere naturam, per omnē certū est, & in substantia angelica, & nostræ an mæ: & iō nō obstat. Et propterea Arist. non conclusit, intellectum nullius esse naturæ simpl'r, sed huius, s. ꝙ possibilis vocatus est, insinuās cōmunitatē suæ naturæ, vt determinet per omnes. Nec ꝓpterea sequit, ꝙ substātialitas, & hmōi, possit intelligi ab aīa ꝑ se ipsam: q̄a nō sunt in ipsa aīa actu in gñe intelligibili, sed modificata ad naturā animæ, quæ est pura potentia in tali genere. Vñ ex hoc, ꝙ omne intelligibile in ea, est determinabile per cetera, habet ꝙ nō impediatur a cognitiōe aliorum: ex hoc vero, quòd omne tale est vt in potentia in ea, habet ꝙ non possit actu intelligere secūdum se solam.

¶ Ad tertium autē dicitur, quòd cogitatiua seipsam directe non cognoscit, propter rationē assumptam: nec ip-
H sa est secundum se actu cogitabilis, alioquin posset se cogitare absque motu facto a sensu secundum actum. Sed si ita est, maior surgit difficultas, quomodo scilicet cogitatiua est nota: secundum hanc enim doctrinam, ipsa nulli exteriori sensui, aut interiori subiacet, & consequenter nec intellectui.

¶ Ad hoc breuiter dr̃, ꝙ cum dici non possit, ꝙ sit reflexiua super seipsam, & par sit iudicium de propria, & aliena, quia omnes sunt eiusdem naturæ, & non sit rationabile aliquam naturā sensibilem esse, quæ per propriam speciem cognosci non possit quātum est de se: vr̃ mihi, ꝙ cogitare, percipiatur a cogitatiua non absolute, sed vt coniungitur intellectui ipsa cogitatiua: quemadmodum visus vt iungitur sensui communi, percipit suum videre: & phantasia vt iungitur cogitatiuæ, percipit suum actū, tandem quodammodo a seipsa, ꝑ Cogitatiua autem in actu percepta, vt possit ꝑ possibilem cogitata, tæ est spiritualitatis, & ita est sufficienter priam spēm cū intellectu agēte imprimere ī intellectū possibilē
I & sic ē nota & sensui & intellectui, ét salua ꝓpositiōe assumpta.

¶ Si aūt ꝓpositio intelligat de cognoscitiuo aliquorū quomodolibet, scito, ꝙ oportet aut nullum obiectorum habere in sua natura, vt in potētia cōtingit essentiali: aut quodlibet, vt ī puro actu: aut vnum, s. seipsum determinabile per reliqua, vt in intelligentiis patet. Habere aūt aliquod aliud, vnum, aut plura, est omnino impossibile: quia intus existens ꝓhibet extraneum: quod non solum sensibili experientia patet, sed ratione conuincitur. quia si in cognoscitiuo aliquo intus est solum aliquod determinatum obiectum, quia obiectum est determinatum: ergo specificat aliquam illius cognoscitiui cognitionem, ita ꝙ non omnē: & quia intus est in natura cognoscitiui. ergo specificat omnem illius cognitionē, & q̄a ab intrinseco essentiali, nulla operatio pōt subterfugere: & rursus, quia determinatum est. ergo nō determinabile per alia obiecta: & quia intus. ergo determinabile ꝑ alia: quia ipsa natura cognoscitiui per omnia est determinabilis sua
K obiecta: vnde si Geometria sola, aut eius obiectū, esset de essentia animæ, sequeretur, ꝙ omnis cognitio animæ esset geometrica, & ꝙ anima non esset aliorū discretiua: & sic impediretur ab aliis cognoscendis. Et vlterius esset aīa, & nō esset anima, vt patet: & ita est in aliis cognoscitiuis tam intellectuali, q̄ sensitiua cognitione. Et ꝓpterea princeps philosophorum super hac ꝓpositione stabiliuit suam de anima doctrinam: quam tñ Scot. in 2. dist. 3. q. 8. ad tertium, non intellexit, & vim medii Arist. non penetrans, ad extranea deuiauit. Habet enim testimonium fundamentum hoc, ex ratione & sensu: ita vt vtrinque resoluatur in per se nota. Sed de his require in 3. de anima diffuse.

¶ Circa eandem partem dubium est, quomodo anima est perfectio corporis, & consequenter corporis natura, iuxta præcedētē articulum: & tñ nullam in se claudit naturam corporis, vt hic dicitur: hoc enim implicat, nisi seipsam possit a se excludere.

¶ Ad hoc breuiter dicimus, inferius magis rē hanc discussuri, ꝙ æquiuocatio hîc interuenit eius quod dicitur perfectio, seu natura corporis: dupliciter enim sumi potest, vel quo ad informationem

tionem & constitutionem corporis, vel quo ad inclusionem in corpore. Primo modo, omnis anima est forma & natura corporis. Secundo modo, ceteræ præter intellectiuam corporeæ dicuntur, ipsa autem incorporea: quia eleuatur supra corpus, ipsum informando.

¶ Quo ad tertium secūda pars probat sic. Anima intellectiua igitur hēt operationem per se, cui non cōicat corpus. ergo per se subsistit. Antecedens cōcluditur ex prima parte conclusionis. Consequētia ꝓbat, q̄a nihil ꝑ se opat, nisi ꝑ se subsistat. Probat: q̄a nihil operat nisi ens in actu: & modus operandi est s̃m modum essendi. quod declaratur a signo: quia non dicimus quòd calor calefaciat, sed calidum.

364 Leo. ca. 80. & 82. Ecli. 46. 39.

¶ Circa hāc partē, quia (vt patet ex titulo) hinc vt a prima radice pendet tota scientia de ïmortalitate aīæ: scito ꝙ Sco. in 4. dist. 43. q. 2. hanc consequentiam inficiatur, dicens, Ani-
C mam habere operationem per se, pōt dupliciter intelligi, scilicet absque corporeo organo, & sic non valet. ergo est subsistens, vt nos accipimus subsistens: quia stat quòd communicet vt ratio qua totum compositum corporeum, puta homo, operatur. Alio modo per se omnino, idest quòd non communicet corpori vt organo: nec vt ei quod ipsa operatur: & tunc valet consequentia: sed antecedens est falsum, quia omnis operatio animæ est hominis, vt quod operatur.

¶ Ad hanc dubitationem non oportet respondere, faciendo vim in modo loquendi: puta quia dicimus non solum ꝙ homo intelligit per animam, sed etiam ꝙ anima intelligit (iuxta illud 3. de anima) de parte animæ, qua intelligit & sapit anima: quoniā in tanta re, etsi modus loquendi non sit despiciendus, in fundamento tamen locari nequaquam debet. Ad rem autem ipsam spectando, notanda sunt tria. Primo, distinguendi sunt modi q̄-
D bus potest dici animam operari per se. Secundo, quid ex quo sequatur, dicendum est. Tertio, respondendum est obiectioni.

¶ Quo ad primū, quatuor modis dici pōt anima operari per se, idest absque corpore. Primo, absq; corporeo obiecto: puta si intelligeret absq; phantasmate. Secundo, absq; corporeo organo: ita quòd nulla pars corporis sit, qua talē exerceat operationē: vt per oppositum contingit in videre & audire. Tertio, absq; corporeo correceptiuo, idest, ꝙ sola anima recipiat illam operationem: & non compositum aliquod ex ipsa & corpore, sit proximum receptiuum illius operis. Quarto, absque corporeo supposito, idest quòd anima ita sola exerceat & recipiat operationem, ꝙ non sit ratio alicui supposito corporeo, quòd operetur per illam tale opus: vt si anima haberet aliquam intellectionem, quæ non esset hominis, vt Auerrois finxit. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundum, omisso primo modo, nunc, quoniam inquātum tangit subsistentiam animæ, sat tractatur in 3. argumento in litera: inquantum vero separabilitatem animæ, non tangi-
E tur hic, sed in 6. articu. huius quæst. vbi discutietur: secundus & tertius modus, quodammodo coincidunt, & quodāmodo differunt: coincidunt quidem, quia in proprio organo operationem recipi credimus: & consequenter in vtroque modo operatio recipitur in composito ex anima & corpore tanquam in proximo susceptiuo. Differunt autem, quia secundus infert tertium, & non econuerso: si enim est operatio organica, ergo corporalis: si autem corporalis, non sequitur, ergo organica: vt in operatione seminis apparet: & vniuersaliter in omni opere quod conuenit primo toti, non mediante aliqua eius parte integrali. Talis enim est corporea, non tamen organica: quia organum partem certam significat animati corporis. Sed hæc differentia inter totum & partem, etsi concedatur quo ad aliquid, nihil tamen facit quo ad hoc, quod est esse determinatæ naturæ, & quo ad hoc, quod est esse quale, vel quantum: totum enim corpus & quælibet pars est certæ naturæ: & similiter tam totum quàm quælibet pars, qualis & quanti rationem habet: quo ad hæc igi-

ARTICVLVS III.

Vtrum animæ brutorum animalium sint subsistentes.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur, quòd animæ brutorum animalium sint subsistē-
B tes. Homo enim conuenit in genere cum alijs animalibus. Sed anima hominis est aliquid subsistens, vt ostensum est.* Ergo & animæ aliorum animaliū sunt subsistētes.

*Ar. præce.

¶ 2 Præt. Similiter se habet sensitiuum ad sensibilia, sicut intellectiuum ad intelligibilia. Sed intellectus intelligit intelligibilia sine corpore. Ergo & sensus apprehendit sensibilia sine corpore. Animæ autem brutorū animalium sunt sensitiuæ. Ergo sunt subsistentes pari ratione, qua & anima hominis quæ est intellectiua.

¶ 3 Præt. Brutorum animalium anima mouet corpus. Corpus autem non mouet, sed mouetur. Anima ergo bruti, habet aliquam operationem sine corpore.

SED CONTRA est, quod dicitur in libr. de Eccle. * dogmatibus. Solum hominem credimus habere animam substantiuam: animalium vero animæ non sunt substantiuæ.

Cap. 16. in princ. to. 3. inter opera August.

RESPON. Dicendum, quòd antiqui philosophi nullam distinctionem ponebant inter sensum & intellectum: & vtrumq; corporeo principio attribuebant, vt dictum est. * Plato autem distinxit inter

Q. 50. ar. 1.

A tur idem est de toto & parte iudicium. Et ꝓpterea cuicumq; repugnat corporea communicatio rōne determinatæ naturæ in corpore, aut ratione qualis & quanti, eidem repugnat communicatio tam organi quàm totius corporis: sed animæ humanæ in operatione hac, quæ est intelligere, repugnat communio cum corpore, ratione determinatæ naturæ corporeæ, & qualitatis, & quātitatis. ergo eadē rōne qua excludit corporeum organum, excludit vr̃ corporeū correceptiuum. Minor patet in litera in prima parte cōclōnis, & habetur in 3. de anima text. cō. 4. 5. & 6. Et ꝓpterea ī litera vtrāque cōmunicationē cū corpore S. Tho. exclusit, eodem medio vtens: & primo exclusit tertium modū, vtpote communiorem: & deinde secundum. quicquid ergo in ꝓposito sequitur ad secundum modū, sequitur etiam ad tertium, & econuerso.

Vt inferius autem patebit, ex hoc quòd anima operatur per se vtroque hoc mō, sequit. ergo est subsistēs: & ex negatione talis modi operandi sequitur negatio, s. ergo non est subsistens. Quartus autem modus per se operandi, manifeste infert subsistentiam: sed negatio eius non infert negationem subsistentiæ.

¶ Quo ad tertium, aut Scot. intendit quòd anima non operatur per se tertio modo, idest absque corporeo correceptiuo: aut quarto, idest absque corporeo supposito, cuius sit illa operatio, vt suppositi: siue hoc, vel illo modo intelligat, sibiipsi aduersatur & veritati. Sibiipsi quidem: quia ipse tenet duas propositiones: alteram in 4. distin. 43. quæst. 2. quòd in nobis est operatio quædam, transcendens omnem operationem sensibilem. alteram, in Quolib. 9. quòd ex hoc quòd operatio aliqua est sic immaterialis, quòd recipitur in sola anima, & non in composito ex anima & corpore vt proximo receptiuo, infertur bene. ergo anima est separabilis a corpore. Ex his siquidem duabus, manifeste sequitur tertia, scilicet quòd intelligere recipitur de facto in sola anima, & non in composito vt proximo receptiuo, alioquin esset quantum, & qualitate sensibili affectum, & infra genus sensibilis cognitionis: & vlterius sequitur quarta propositio, scilicet quòd anima est immortalis, quod tamen ipse dicit nesciri: sed de hoc aliàs. Nunc autem pateat, quòd si intendit in obiectione, quòd anima est ratio intelligendi toti composito, sic, vt corpus sit correceptiuum proximum, & propter hoc non est subsistens, facit consequentiam optimam, sed contradicit assumptum propositioni quam dixit in 4. quia sic intelligere, esset operatio sensibilis. Si vero intendit, quòd anima est ratio operandi toti composito, sic vt totum sit suppositum quod operatur, & propter hoc non est subsistens: assumptum quidem verum est, sed illatio contradicit propositioni quam dixit in Quolibeto illo. igitur vndique obiectio sua contra sese obiicit. Veritati autem aduersatur obiectio, quia antecedens intelligit (vt ex dictis patet) affirmando secūdū & tertiū modū per se operandi, ita quòd sensus est: anima humana habet operationem per se, idest sine corpore tam toto quàm parte correceptiuo ipsius operationis: iuxta hunc enim sensum probatum fuit in litera, & sic excluditur obiectio Sco. si intendit negationem tertii modi: & consequentia infert, ergo est subsistens, id est, independens in esse a corpore: cum quo stat, quòd sit ratio qua suppositum corporeum intelligat, vt omnes tam Platonici q̄ Auerroistæ etiā fatentur: & sic obiectio Scotica nihil obstat.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum tertium.*

TItulus clarus ex præcedente.

¶ In corpore tria. Primo opinionem antiquorum in vno extremo, quòd principium tam intelligendi, quàm sentiendi est corporeum: & hanc sequitur Alexan. in parte. Secundo, Platonis in altero extremo, quòd vtrumq; incorporeum.

Tertio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tertio, mediâ Arist. quòd intellect⁹ incorporeus, sensus vero corporeus. Et ex hoc, respondet quæsito vna conclusione negatiua. Animæ brutorum non sunt subsistentes.

Li.1.de aïa text.64. & 66. Et li.3. tex.6. & 7. Et li.1.tex. 12. tom. 2. Probatur sic, Animæ brutorum non per se operantur: ergo non subsistunt. Antecedens probatur: quia omnis operatio animæ sensitiuæ est coniuncti, probatur: quia fit cum aliqua corporis immutatione. Consequentia probatur: quia vnumquodq; similiter se habet ad esse, & operari.

quo relinquitur, quòd cum animæ brutorum animalium per se non operent, non sint subsistẽtes. Similiter.n. vnumquodq; habet esse & operationem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo etsi conueniat in genere cum alijs animalibus, specie tamen differt. Differentia autem speciei attenditur secundum differentiam formæ. nec oportet quòd omnis differentia formæ, faciat generis diuersitatem.

AD 2m dicendum, quòd sensitiuum quodammodo se habet ad sensibilia, sicut intellectiuum ad intelligibilia, inquantum scilicet vtrumque est in potentia ad sua obiecta. Sed quodammodo dissimiliter se habent, inquãtum sensitiuum patitur a sensibili cum corporis immutatione. Vnde excellentia sensibilium corrumpit sensum. quod in intellectu non contingit. Nam intellectus intelligens maxima intelligibilium, magis potest postmodum intelligere minora. Si vero in intelligendo fatigetur corpus, hoc est per accidẽs, inquãtu intellectus indiget operatione viriũ sensitiuarum, per quas ei phantasmata præparantur.

AD 3m dicendum, quòd vis motiua est duplex. Vna quæ imperat motum, scilicet appetitiua. [c] Et huius operatio in anima sensitiua, non est sine corpore, sed ira & gaudium, & huiusmodi passiones, sunt cum aliqua corporis immutatione. Alia vis motiua est exequens motum, per quam membra redduntur habilia ad obediendum appetitui: [c] cuius actus nõ est mouere, sed moueri. Vnde patet, quòd mouere nõ est actus animæ sensitiuæ sine corpore.

403

d 365

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum quartũ.*

365 3.di.5.q.3. ar.2. Et di. 22.q.1. arti.1. cor. Et 2. cõ. c.56. Et po. q.5. art.10.cor.

TItulus in corpore declarat diffuse.

¶ In corpore tria facit. Primo, distinguit sensum tituli. Secundo, tractat primum sensum. Et tertio, tractat secundum.

¶ Quo ad primum duo dicit. Primo, dat duplicem sensum. Primus, quòd anima & homo sumantur tantum in

ARTICVLVS IIII.

Vtrum anima sit homo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd anima sit homo. Dicitur enim 2. ad Cor. 4. Licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is, qui intus est, renouatur de die in diem. Sed id quod est intus in homine, est anima. Ergo anima est homo interior.

¶ 2 Præt. Anima humana est substantia quædam: non autem est substantia vniuersalis. ergo est substantia particularis. ergo est hypostasis, vel persona: sed non nisi humana. ergo anima est homo. nam persona humana est homo.

SED CONTRA est, quòd Augustꝰ 9. de ciuit. Dei commendat Varronem, quòd hominem nec animam solam, nec solũ corpus, sed animam simul & corpus esse arbitrabatur.

RESPON. Dicendum, quòd animam esse hominem, dupliciter potest intelligi. Vno modo, ꝙ homo sit anima, sed hic homo nõ sit anima, sed compositum ex anima & corpore, puta, Socrates. Qd ideo dico, quia quidam posuerũt, solam formam esse de ratione speciei, materiam vero esse partem indiuidui, & non speciei. [c] quod quidem non potest esse verum. nã ad naturã speciei pertinet id, quod significat diffinitio. Diffinitio autem in rebus naturalibus non significat formam tantum, sed formam & materiam. [c] Vnde materia est pars speciei in rebus naturalibus: non quidem materia signata, quæ est principium indiuiduationis, sed materia communis. Sicut enim de ratione huius hominis est, quòd sit ex hac anima, & his carnibus, & his ossibus: ita de ratione hominis est, quòd sit ex anima, & carnibus, & ossibus. oportet enim de substantia speciei esse quicquid est communiter de substãtia omnium indiuiduorum sub specie contentorum. Alio vero modo potest intelligi sic, quòd etiam hæc anima sit hic homo. & hoc quidem sustineri posset, si ponereturꝙ quòd animę sensitiuæ operatio esset eius propria, sine corpore, quia omnes operationes quæ attribuuntur homini, conuenirent soli animæ. Illud autem est vnaquæque res, quod operatur operationes illius rei. Vnde illud est homo, quod operatur operationes hominis. Ostensum est autem, [*] quòd sentire non est operatio animæ tantum. Cum igitur sentire sit quædam operatio hominis, licet non propria, manifestum est quòd homo non est anima tãtum, sed aliquid compositum ex anima & corpore. Plato vero ponens sentire esse proprium animæ [c] ponere potuit, quòd homo esset anima vtens corpore.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Philosophum in 9. Ethic.* illud potissime videtur esse vnumquodque, quod est principale in ipso. Sicut quod facit rectorꝰ ciuitatis, dicitur ciuitas facere. Et hoc modo, aliquãdo quod est principale in homine, dicitur homo. aliquando quidẽ pars intellectiua secũdum rei veritatẽ, quæ dicitur homo interior. aliquãdo vero pars sensitiua cum corpore secundum æstimationem quorũdam, qui solum circa sensibilia detinent. Et hic dicit homo exterior.

AD 2m dicendum, ꝙ non quælibet substantia particularis est hypostasis, vel persona: sed quæ habet completam naturam speciei. Vnde manus vel pes, non potest dici hypostasis, vel persona. & similiter nec anima, cum sit pars speciei [c] humanæ.

ARTICVLVS V.

Vtrum anima sit composita ex materia & forma.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ anima sit cõposita ex materia & forma. Potentia enim contra actum diuiditur. Sed omnia quæcunque sunt in actu, participãt primum actũ, qui Deus est: per cuius participationẽ omnia sunt & bona, & entia, & viuentia, vt patet per doctrinam Dionysij [c] in lib. de di.no. Ergo quæcunque sunt in potentia, participant primam potentiam. sed prima potentia est materia prima. cum ergo anima humana sit quodammodo in potẽtia, quod apparet ex hoc quòd homo quandoque est intelligens in potentia, videtur ꝙ anima humana participet materiam primam, tanquam partem sui.

¶ 2 Præt. In quocunque inueniuntur proprietates materiæ, ibi inuenitur materia. Sed in anima inueniuntur proprietates materiæ, quę sunt subijci & transmutari. subijcitur enim scientiæ & virtuti, & mutatur de ignorantia ad scientiam & de vitio ad virtutem. Ergo in anima est materia.

¶ 3 Præt. Illa quæ non habent materiam, non habent causam sui esse: vt dicitur in 8. Metaph. * Sed anima habet causam sui esse, ꝙ creatur a Deo. Ergo aïa habet materiã,

¶ 4 Præt. Quod non habet materiã. sed est forma tantum, est actus purus & infinitus. Hoc autem solius Dei est. Ergo anima habet materiã.

SED CONTRA est, ꝙ Aug.* probat in. 7. super Gen. ad lit. ꝙ anima non est facta nec ex materia corporali, nec ex materia spirituali.

RESPON. Dicendum, ꝙ anima nõ habet materiam. & hoc potest considerari dupliciter. Primo quidem, ex ratione animæ in communi. est enim de ratione animæ, ꝙ sit forma alicuius corporis. Aut igitur est forma secundum se totã, aut secundum aliquam partẽ sui. Si secundum se totam, impossibile est ꝙ pars eius sit materia. si dicatur materia aliquod ens in potentia tantum, quia forma, inquantum forma est actus. id autẽ quod est in potentia tantum, non potest esse pars actus, cum potentia repugnet actui, vtpote contra actum diuisa. Si autem sit forma secundum aliquam partem sui, illam partem dicemus esse animam: & illam materiam, cuius primo est actus, dicemus esse primum animatum [c]. Secundo specialiter ex ratione humanæ animæ, inquantum est intellectiua. Manifestum est enim, ꝙ omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modum recipiẽtis. Sic autem cognoscitur vnumquodque sicut forma eius est in cognoscente. Anima autem intellectiua cognoscit rem aliquam in sua natura absolute [c], puta lapidem, inquãtum est lapis absolute. Est igitur forma lapidis absolute, secundum

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum quintum.*

TItulus clarus. Nomine materiæ, ens in potentia tãtũ in genere substantiæ, subiectũ formarũ & priuationũ, & occasionem sumpsit a positione Auicebron, vt patet in q. de aïa artic. 6.

¶ In corpore duæ conclusiones respõsiuæ, altera vniuersalis, altera specialis. Prima cõclusio, Anima non est composita ex materia & forma. Secunda, Anima intellectiua non est composita ex materia & forma. Prima probatur sic. Aïa est forma corporis. ergo aut secundum se totam, aut secundum aliquid sui. Si primo modo. ergo non est composita, quia potentia tantũ non potest esse actus alterius, etiam partialis, vt patet: repugnat enim potentię esse partem actus. Si secũdo. Illud aliquid vocamus animam, & reliquum primum animatũ, & sic habetur intentum. Secunda probatur dupliciter: ostensiue, & ad impossibile. ostensiue sic. Lapis cognoscit ab anima intellectiua absolute. ergo, est in ea absolute. ergo anima intellectiua est forma absoluta. Antecedens patet: quia intelligitur lapis & non lapis hic. Prima consequẽtia probatur: quia vnumquodq; eo modo quo cognoscitur, est in cognoscente, & econuerso. Secunda vero consequentia probatur: quia Vnũquodque recipitur in alio secundum modum recipiẽtis. Ad impossibile vero sic. Si anima intellectiua esset composita ex materia & forma, nõ recideret formas nisi vt indiuiduales, & consequẽter non cognosceret nisi singularia. Et probatꝰ consequentia dupliciter. primo, quia hoc ex primum in sensibus. Secundo, ratione: quia materia est principium indiuiduationis.

Lib. 8. tex. 16. tom. 3. 369 Li.7.c.7.8. & 9.to.3. 262

¶ Circa hanc rationem ostensiuam aduerte, ꝙ sumitur forma absoluta vt distinguitur contra contractionem, ad condictiones indiuiduales & materiales: de tali enim absolutione, est semper hic sermo. Et iuxta tales modos absolutionis ab indiuiduantibus & contractionis ad illa, tenent omnes propositiones assumptæ, tam de modo cognoscendi, quàm recipiendi, vt patet.

¶ In respõsione ad primum, nota pulchram doctrinam, quòd in ordine actuum, qui est ordo causæ efficientis, fit reductio ad vnum numero, a quo omnes alii actus sunt. In ordine vero potentiæ, qui est ordo causæ materialis, non fit reductio totius vniuersi ad vnam numero potentiam, sed ad vnam potentiam analogia, idest, in multas potentias ordinatas ad diuersos actus, & cõuenientes

uenientes inter se p portione: quia quelibet se habet ad actum suum, vt alia ad suum. Ordo autem inter eas est, iuxta ordinem actuū, quorum sunt capaces. Et sic reductio in genere causæ materialis tripliciter fieri potest. Primo omniū eiusdem generis, & sic ad vnā numero potentiam. Secundo totius vniuersi: & sic ad vnā analogia. Tertio ipsarum potētiarum: & sic vna non resolui in aliam vniuersaliter loquēdo: qa nec potentia intellectus in potentiam materiæ, nec econuerso, resolui pōt: quāmuis vna inter eas sit infima ordine imperfectionis, puta materia prima. Et ratio subtilissima Sancti Thomæ est: quia potentia etiam prima est intrinseca rei cuius est: & ideo oportet esse diuersorum diuersam. Efficiens vero primum nihil est rerum: & ideo stat vnum omnium esse. Causa enim materialis est intrinseca, effectiua vero extrinseca.

propriam rationem formalem in anima intellectiua. Anima igitur intellectiua, est forma absoluta, nō autem aliquid compositum ex materia & forma. Si enim anima intellectiua esset composita ex materia & forma, formæ rerum recipe rentur in ea, vt indiuiduales. Et sic, nō cognosceret nisi singulare, sicut accidit in potētijs sensitiuis, quæ recipiunt formas rerum in organo corporali. Materia enim, est principiū indiuiduationis formarum. Relinquitur ergo, quòd anima intellectiua, & omnis intellectualis substantia, cognoscens formas absolute, caret compositione formæ, & materiæ.

Ad primvm ergo dicēdū, ꝙ primus actus, ē vniuersale principium omnium actuum, quia est infinitum virtualiter, in se omnia præhabens, sicut dicit Diony. Vnde participat a rebus, non sicut pars, sed secundum diffusionem processionis ipsius. Potentia autem, cum sit receptiua actus, oportet quòd actui proportionetur. Actus vero recepti, qui ꝓcedunt a primo actu infinito, & sunt quædam participationes eius, sunt diuersi. Vnde non potest esse potentia vna, quæ recipiat omnes actus, sicut est vn' actus influens omnes actus participatos: alioquin potentia receptiua adæquaret potentiam actuam primi actus. Est autem alia potentia receptiua in anima intellectiua, a potentia receptiua materiæ primæ, vt patet ex diuersitate receptorum. Nam materia prima recipit formas indiuiduales, intellectus autem, recipit formas absolutas. Vnde talis potentia in anima intellectiua existēs, nō ostē dit ꝙ anima sit composita ex materia & forma.

Ad 2m dicendum, ꝙ subiici & transmutari conuenit materiæ, secundum quod est in potentia. Sicut ergo est alia potentia intellectus, & alia potentia materiæ primæ: ita est alia ratio subiiciendi, & transmutandi. Secundum hoc enim intellectus subiicitur scientiæ, & transmutatur de ignorantia ad scientiam: secūdū quòd est in potentia ad species intelligibiles.

Ad 3m dicendum, quòd forma est causa essendi materiæ & agens: unde agens inquantum reducit materiam in actum formæ transmutando, est ei causa essendi. Si quid autem est forma subsistens, non habet esse per aliquod formale principium, nec habet causam transmutantem de potentia in actum. Vnde post verba præmissa Philosophus concludit, quòd in his quæ sunt composita ex materia & forma: nulla est alia causa, nisi mouens ex potestate ad actum. Quæcunque vero non habēt materiam, omnia simpliciter sunt, quasi vere entia aliquid.

Ad 4m dicendum, quòd omne participatum, cōparatur ad participans, vt actus eius. Quæcunque autem forma creata per se subsistens, ponatur, oportet quòd participet esse: quia etiam ipsa vita, vel quicquid sic diceretur, participat ipsum esse: vt dicit Dionys. 5. cap. de diuin. nomi. Esse autem participatum, finitur ad capacitatem participantis: unde solus Deus, qui est ipsum suum esse, est actus purus & infinitus. In substantijs vero intellectualibus, est compositio ex actu & potentia, non quidem ex materia & forma, sed ex forma & esse participato. Vnde a quibusdam dicuntur componi ex quo est, & quod est. ipsum enim esse, est quo aliquid est.

Articvlvs VI.

Vtrū anima humana sit corruptibilis.

Ad sextvm sic procedi tur. Videtur quòd anima humana sit corruptibilis. Quorum enim est simile principium, & similis processus, videtur esse similis finis. Sed simile est principium generationis hominum, & iumentorū, quia de terra facta sunt, similis est et vitę processus in vtrisque: quia similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumēto amplius, vt dicitur Eccle. 3. Ergo, vt ibidem concluditur, Vnus est interitus hominis & iumentorum, & æqua vtrisque conditio. Sed anima brutorum animalium est corruptibilis. Ergo & anima humana est corruptibilis.

¶ 2 Præt. Omne qđ est ex nihilo, vertibile est in nihilū: quia finis debet respondere principio. Sed sicut dicitur Sap. 2. Ex nihilo nati sumus. quod verum est, non solum quantum ad corpus, sed etiā quātum ad animam. Ergo, vt ibidem concluditur, post hoc erimus tanquam non fuerimus: etiam secundum animam.

¶ 3 Præt. Nulla res est sine propria operatione. Sed propria operatio animæ, quæ est intelligere cum phantasmate: non potest esse sine corpore. nihil enim sine phantasmate intelligit anima: phantasma autem non est sine corpore, vt dr in lib. de anima. † Ergo anima non pōt remanere, destructo corpore.

Sed contra est, quod Dion.* dicit 4. cap. de di. no. quòd animæ humanæ habent ex bonitate diuina, quòd sint intellectuales: & quòd habeant substantialem vitam inconsumptibilem.

Respon. Dicendum, quòd necesse est dicere animam humanam, quam dicimus intellectiuū principium, esse incorruptibilē. Dupliciter enim aliquid corrumpitur. Vno modo per se, alio modo per accidens. Impossibile est autem aliquid subsistēs generari, aut corrumpi per accidens, ideſt aliquo generato vel corrupto. Sic. n. competit alicui generari & corrumpi, sicut & esse, quod per generationem acquiritur, & p corruptionem amittitur. Vnde quod per se habet esse, non potest generari vel corrumpi, nisi per se. Quæ vero nō subsistunt, vt accidentia & formæ materiales, dicuntur fieri & corrumpi per generationem & corruptionē compositorum. Ostensum est autem supra, ꝙ animæ brutorum non sunt per se subsistentes, sed sola anima humana. Vnde animæ brutorum corrumpuntur corruptis corporibus: anima autem humana non posset corrumpi, nisi per se corrumperetur. Quod quidem omnino est impossibile non solum de ipsa, sed de quolibet subsistente: quod est forma tantum. Manifestum est em, quòd id, quod secundum se conuenit alicui, est inseparabile ab ipso. Esse autem per se conuenit formæ, quæ est actus. Vnde materia secundum hoc acquirit esse in actu, ꝙ acquirit formam: ſm hoc autem accidit in ea corruptio, ꝙ separatur forma ab ea. Impossibile est autem, ꝙ forma separetur a seipsa. unde impossibile est, quòd forma subsistens desinat esse. Dato etiam, quòd anima esset ex materia & forma composita, vt quidam dicunt, adhuc oporteret ponere eam incorruptibilem. Non em inuenitur corruptio, nisi vbi inuenitur contrarietas. Generationes enim & corruptiones, ex cōtrarijs & in contraria sunt. Vnde corpora cœlestia, quia non habent materiam contrariētati subiectam, in corruptibilia sunt. In anima autē intellectiua non potest esse aliqua contrarietas: recipit enim secundum modum sui esse. Ea vero, q̄ in ipsa recipiuntur, sunt absque cōtrarietate, quia etiam rationes cōtrariorum in intellectu nō sunt contrariæ, sed est vna scientia contrariorum. impossibile est ergo, ꝙ anima intellectiua sit corruptibilis. Potest etiam huius rei accipi signum ex hoc, quòd vnumquodque naturaliter suo modo esse desiderat. Desiderium autem in rebus cognoscētibus, sequitur cognitionem. Sensus autem non cognoscit esse nisi sub hic & nunc: sed intellectus apprehendit esse absolute, & ſm omne tempus. Vnde omne habens intellectum, naturaliter desiderat esse semper. Naturale autem desiderium non potest esse inane. Omnis igitur intellectualis substātia est incorruptibilis.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ Salomon inducit rationē illam ex persona insipientium, vt exprimitur Sap. 2. Quod ergo dicitur, ꝙ homo & alia aialia habēt simile generationis principium, verum est quantum ad corpus: similiter em de terra facta sunt omnia animalia, non autem quantum ad animam. Nam anima brutorum producitur ex virtute aliqua corporea, anima vero humana a Deo. et ad hoc significandum dicitur Gen. 1. quātum ad alia animalia. Producat terra animā viuē-

nem fieri oportet, siaut separando esse, aut formā, aut vtrumque ab aliquo in corruptione. Maior vero manifestat in corruptione compositi, & facile patet: quia alioquin esset annihilatio.

¶ Contra probationem primæ partis maioris Sco. in 4. di. 43. q. 2 arguit sic. Cum dicis, Anima humana habet esse per se: aut mis ly per se, vt distinguitur contra in esse accidētis. et tūc nihil valet argumētum: quia etiam forma ignis habet sic esse per se. Aut vt ly per se dicit modum essendi cōpositi seu suppositi. Et sic falsum assumitur, quia illud esse incommunicabile est. Aut accipis ly per se non solum vt distinguitur contra inesse accidentis: sed vt dicit naturalem independētiam illius esse a corpore. et tunc est propositio credita, & non probata sufficienter.

¶ Contra secūdam probationem ibidē arguit Sco. negando quòd omnis corruptio fiat per separationem alterius ab altero: quia esse angeli, si ponaſ aliqd aliud ab essentia, est destructibile p successionē oppositis & tñ nō est separabile. ergo.

¶ Ad argumentum contra primā dr breviter, ꝙ tertio mō sumit ly se. Et ꝓpositio illa, ē ꝓbata sufficienter in 2. art. ex operandi modo.

¶ Ad instantiam cōtra secūdū patet, ꝙ instantia Scoti nulla est, quia de annihilatione instat: nos aūt de corruptione loquimur: imo instantia est, ꝙ nobis, q. quòd forma subsistens, aut annihilatur, aut est, nec potest corrumpi.

¶ Quo ad secundum probatur sic, Omnis corruptio est cū contrarietate: sed in anima intellectiua nulla est contrarietas. ergo. Maior probatur dupliciter. Primo, quia generationes & corruptiones sunt ex contrariis & in contraria. 5. Phys. Secundo, qa in corporibus cœlestibus hoc videmus. Minor probatur sic. recepta in anima sunt absq; contrarietate. ergo & ipsa anima. Antecedens probatur, quia ēr rōnes contrariorum in anima non sunt contrariæ. probatur: quia vna vtriusq; scientia est. consequentia probatur: quia vnumquodq; recipit secundum modū sui esse.

¶ Circa hanc partem occurrit dubium: qa non vr verum ꝙ in anima nulla sit contrarietas. Primo, quia in anima recipiuntur opiniones contrariæ: vt patet in 2. Periherme. Et rursus, animæ immutatio de ignorantia prauæ dispositionis in scientiam, est immutatio de cōtrario in cōtrariū. Secūdo, qa aut intendis ꝙ anima intellectiua ſm suam substantiam caret contrario: aut etiā secundum accidentia sibi propria. Si primo modo, hoc est commune omni substantiæ. Si secundo, hoc est manifeste falsum: qa dispositiones conseruantes animam intellectiuam, contrarias habent, vt patet: alioquin homo nunquam moreretur.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd opiniones & vniuersaliter entia in anima dupliciter sumi possunt: vt Auer. dicit 3. de anima. cō. 5. s. vt entia quædam sunt, scilicet ex parte subiecti: & vt vera vel falsa sunt, i. obiectiue. Primo modo in eis non est cōtrarietas, sed secundo. Quod ex eo patet, quòd contrarietas & error non accidunt nisi ratione veri aut falsi. Veritas autem & falsitas non inueniuntur in anima ex parte subiecti, sed obiecti: quoniam, vt in prædicamentis dicitur, Ab eo quòd res est vel non est, oratio dicitur vera vel falsa. Sunt igitur ea, quæ in anima recipiuntur, & contraria in ordine ad obiecta: & absque contrarietate in ordine ad subiectum. Et sic, cum anima mutatur de errore in scientiam, mutatur de contrario in contrarium obiectiue, non subiectiue. cuius signum euidens est, quòd eadem propositio subiectiue est successiue vera & falsa, absque sui mutatione: vt in prædicamētis dicitur. Et hoc sufficit propositō: vbi recepta in anima ex parte animæ considerabimus, & eius natura inuestigabimus.

¶ Ad secundum vero dicitur, ꝙ aliud est loqui de dispositionibus animæ intellectiuæ absolute, & aliud de dispositionibus vnionis eius ad corpus nostrum. Istæ habent contrarium, in illis impossibilis est contrarietas: qa aut nullæ sunt, si sic per se subsistens absque corpore: aut immobiles sunt, vt corporum cœlestiū, si sint composita ex materia & forma. et de istis loquitur San. Tho. quoniam distuntit quid animę intellectiuæ ex eo quòd intellectiua est, conueniret, si esset composita ex materia & forma.

¶ Quo ad tertium probat sic. Habens intellectum, naturaliter desiderat esse semp. ergo intellectꝰ est incorruptibilis: consequentia nota, quia desiderium naturale non potest esse frustra. Antecedens probat sic: apprehendens esse absolute, & secundum omne tempus appetit naturaliter esse semp intellectus est hmōi. Probatur assumptū, quia appetitus sequitur cognitionem proportionaliter.

¶ Circa hanc partem dubium occurrit duplex. Primo ex Scoto vbi supra, volente ꝙ ex desiderio naturali, non possit certificari immortalitas animæ, taliratione. Desiderium naturale ad semper esse, aut supponit animam posse semper esse, aut apprehensionem mouentem esse rectam: sed verunque horum est æque ignotum aut magis. ergo. Antecedens patet, quia desiderium naturale potest dici dupliciter, vel de inclinatione naturali, & tunc coincidit cum potentia naturali: aut de actu elicito conformi naturæ, & tunc oportet ostendere hunc actum esse conformem naturæ: aut per potentiam naturæ, & redit primum: aut per rectitudinem cognitionis repræsentantis tale appetibile, quod erat secundum.

¶ Secundo dubitatur, & difficilius, circa medium Sancti Thomæ: quia scilicet intellectus apprehendit esse semper. Vr enim ex hoc nullo modo sequi intenta conclusio. Esse enim semper, dupliciter contingit, s. positiue, vt in Deo: & negatiue, vt in vniuersali. Aut ergo intendit positiue: & tunc aut esse proprium, aut alienum, aut aliquod in communi. Nullo autem istorum modorum infert, naturale desiderium talis apprehensi: ex hoc tanque quòd apprehendimus esse proprium sempiternum specu latiue,

Universidad de Deusto
Biblioteca

latiue, nihil sequitur. Practice autem falsa est apprehensio, respectu totius compositi. Respectu autem animæ solius, hoc non experimur: nec scimus eam esse rectam, nec naturaliter inesse. sed probandum hoc esset. Ex eo vero, ꝙ apprehendimus esse alterius, puta Dei sempiternum, non sequitur. ergo volumus esse semper. Ex eo quoque, quòd apprehendimus aliquod esse, esse sempiternū: nec ēt sequitur. ergo volumus esse semper, nisi velleitate quadā; qua omnes vellemus perfectiones ēt impossibiles, vt volare &c. Aut intendit negatiue: & tunc idem est esse semper, & esse in vniuersali. Et antecedens quidem, est verissimum: qa naturaliter appetimus esse semper: sed ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quòd naturaliter appeatᵐ eé in vti & in cōi, & nō solū hic & nūc: quod gratis concedit. Sed ex hoc non sequitur. ergo appetimus esse semper: imo est fallacia amphibologiæ: qa q̄stio est de naturali appetere esse semp, ita quòd ly semper, est pars obiecti appetiti. i. quòd appetat hoc totū esse semp. Ista vero ratio loquitur de esse semper: vt ly semper, est conditio sine qua res appetita, scilicet esse, non repræsentatur & appetitur. vnde esse semper, in quæstione idem est, quòd esse sempiternum. In ratione vero, æquiualet huic quod dico, esse sempiterno modo oblatum: quia vniuersaliter. Et rursus quæstio est de esse semper positiue: & ratio militat de esse semper negatiue.

¶ Ad has obiectiones, præpostero ordine dicendum est cum Dei adiutorio: præmittendo, quòd in proposito est sermo de desiderio naturali pro actu elicito, quia de sequente cognitionem, vt patet in litera, & diffusius in secundo contra Gentes. cap. 55. Nec est sermo de desiderio naturali nostro, ideſt totius compositi, sed animæ intellectiuæ. Nec est sermo de esse nostro, sed de esse animæ, non curando, vtrum animæ, & nostri, sit vnum, aut diuersum esse. Ita quòd intentio Sanct. Thom. est ex eo, quòd in natura intellectiua est naturaliter inditum, vt optet esse semper, inferre a posteriori eius incorruptibilitatem. Quod autem talis appetitus illi insit, non ex eo quod statim oblata optatur sempiternitas probauit: quoniam velleitatem tantum hoc infert, vt patet in nobis: quos cum constet mortales esse, propositam tamen immortalitatem concupiscimus. Sed ex eo probauit, quòd intellectus apprehendit esse semper, & intendit non de esse ꝓprio: aut alieno: sed simpliciter & absolute de esse. Sempiternitate autem, iudicio meo vtitur etiam in communi: sue positiua, siue negatiua non curando, & hoc extendendo sicut in rei veritate extenditur hoc signum, ad totam naturam intellectualem. Et quoniam de sempiternitate negatiue in nostra anima hoc experimur, ex illa nobis dilucidandum est intentum: hoc enim manifestato, de reliqua erit planum. Sciendum est igitur, quòd quia appetitus sequitur cognitionem, & res appetita est bonum apprehensum, ex hoc quòd cognitio non se extendit ad bonum nisi in hoc, & nunc, necesse est, quòd appetitus sequens talem cognitionem non ferat nisi ad hoc, & hic, & nunc bonum. Et consequenter ex eo quòd cognitio se extendit ad bonum, non in hoc, aut illo, non hic, aut ibi, non nunc, aut tunc, sed ad bonum absolute, abstrahendo ab omnibus temporis, loci, indiuidualibus cōditionibus: appetitus quoq; talem cognitionem sequēs, fertur in bonum absolute abstrahendo ab his. Et ꝓp hoc voluntas est vtiū, sicut & intellectus, Vnde & in 2. Rhetoricorum dicitur, quòd

tem. Quantum vero ad hominem dī, ꝙ Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Et ideo concluditur Eccl. vlt. Reuertatur puluis in terrā suā, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Silꝫ processus vitæ, est similis quantum ad corpus, ad quod pertinet, quod dicitur in Eccle. Similiter spirant omnia: & Sap. 2. Fumus & flatᵘ est in naribus nostris &c. Sed non est similis processus quantum ad animam: quia homo intelligit, nō autē animalia bruta. unde falsum est quod dī, Nihil habet homo iumēto amplius. et ideo similis est interitus, quantum ad corpus: sed nō quantum ad animam.

Ad 2ᵐ dicendum, quòd sicut posse creari dicitur aliquid, nō per potentiam passiuam, sed solum p potentiam actiuam creantis, qui ex nihilo potest aliquid producere: ita cum dicitur aliquid vertibile in nihil, non importatur in creatura potentia ad non esse, sed in creatore potētia ad hoc, quòd esse non influat. Dicitur autem aliquid corruptibile per hoc, quòd ineſt ei potentia ad non esse.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ intelligere cum phātasmate, est ꝓpria operatio aiæ fm quod corpori est vnita. Separata aūt a corpore hēbit aliū modū intelligēdi, similē alijs substantijs a corpore ſeparatis: vt infra melius patebit.

Articvlvs vii.

Vtrum anima & angelus sint unius speciei.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur, ꝙ anima & angelus sint vnius speciei. Vnūquodque enim, ordinatur ad proprium finem per naturam suæ speciei, per quam habet inclinationē ad finem. Sed idem est finis animæ & angeli, scilicet beatitudo æterna. Ergo sunt vnius speciei.

¶ 2 Præt. Vltima differentia specifica est nobilissima: quia completionem speciei. Sed nihil est nobilius in angelo & anima, quàm intellectuale esse. Ergo conueniūt anima & angelus in vltima differētia specifica. Ergo sunt vniꝰ speī.

¶ 3 Præt. Anima ab angelo differre non videtur, nisi per hoc, quòd est corpori vnita. Corpus autem cum sit extra essentiam animæ, nō videtur ad eius speciem pertinere. Ergo anima & angelus sunt vnius speciei.

Sed contra, Quorum sunt diuersæ operationes naturales, ipsa differunt specie. Sed animæ & angeli sunt diuersæ operationes naturales, qa vt dicit Dionys.* 7. cap. de diui. nomi. Mentes angelicæ simplices & beatos intellectus habent, non de visibilibus congregantes diuinam cognitionem: cuius contrarium postmodum de anima dicit. Anima igit & angelus non sunt vnius speciei.

Respon. Dicendū, ꝙ Orig.* posuit oēs animas humanas & angelos esse vnius speciei: et hoc iō, quia posuit diuersitatem gradus in huiusmodi substantijs inuentam, accidentalem, vtpote, ex libero arb. prouenientem, vt supra dictum est. * Quod non potest esse: quia in substantijs incorporeis nō potest esse diuersitas secūdum numerum absque diuersitate secundum speciem, & absque naturali inæqualitate. Quia cum non sint compositæ ex materia & forma, sed sint formæ subsistentes: manifestum est, quòd necesse erit in eis esse diuersitatem in specie. Non enim potest intelligi, quòd aliqua forma separata sit, nisi vna vnius speciei: sicut si esset albedo separata, non posset esse nisi vna tantum. hæc enim albedo non differt ab illa nisi per hoc, quòd est huius vel illius. Diuersitas autem secūdum speciem, semper habet diuersitatem naturalem concomitantē: sicut in speciebus colorum vnus est perfectior altero, et similiter in alijs. Et hoc ideo: quia differentiæ diuidentes genus sunt contrariæ. Contraria autem se habent secūdum perfectum & imperfectū: quia principium contrarietatis est priuatio & habitus, vt dicitur in 10. Meta.* Idem etiam sequeretur, si huiusmodi substantiæ essent cōpositæ ex materia & forma. Si enī materia huius distinguitur a materia illius, necesse est, ꝙ vel forma sit principium distinctionis materiæ: vt scilicet materiæ sint diuersæ propter habitudinem ad diuersas formas: & tūc sequitur adhuc diuersitas secundum speciem & inæqualitas naturalis, vel materia erit principiū distinctionis forma eadem responsio per hanc declarata.

¶ In responsione ad tertiū, aduerte, quòd Sco. in 2. dist. 1. q. 6. non impugnat, ꝙ differentia secūdum esse vnibile, vel non vnibile materiæ infert diuersitatē specificam: sed quòd ista sit prima radix distinctionis specificæ: quod San. Thom. non dixit, ideo non oportet respondere. Sed esset hic alia difficultas: quomodo vnibilitas est de essentia animæ, vt S. Thomas hic dicit. de hoc vide quę scripta sunt in commētariis de Ente & essentia, in materia de indiuiduatione animæ separatæ: & in q. de inhærentia accidentis.

¶ Quo ad alia quæ dicit Sco. hic, vide q. specialem, quomodo angelus, & anima differūt specie.

Q. sequēti art. 2. ad 1. arg.

2 264

D. 173. 174. 1 269 266 281 378

Ad 3ᵐ dicēdū, ꝙ corpus nō est de essentia animæ, sed anima ex natura suæ essentię habet, ꝙ sit corpori vnibilis. Vñ nec ꝓprie anima est ī specie: sed cōpositū. Et hoc ipsum, ꝙ anima quodammodo indiget corpore ad suam operationem, ostendit ꝙ anima tenet inferiorem gradum intellectualitatis, q̄ angelus, qui corpori non vnitur.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulum primū.*

QVAESTIO LXXVI.

De unione animæ ad corpus, in octo articulos diuisa.

Deinde considerandum est de vnione animæ ad corpus.

Et circa hoc quærūtur octo.

¶ Primo, Vtrū intellectiuum principiū vniatur corpori vt forma.

¶ Secnndo, Vtrum intellectiuum principium numero multiplicetur, secundum multiplicationem corporum, vel sit vnus intellectus omnium hominum.

¶ Tertio, Vtrum in corpore, cuius forma est principium intellectiuum, sit aliqua alia anima.

¶ Quarto, Vtrum sit in eo aliqua alia forma substantialis.

¶ Quinto, Quale debeat esse corpus, cuius intellectiuum principium est forma.

¶ Sexto, Vtrū tali corpori vniat mediante aliquo alio corpore.

¶ Septimo, Vtrum mediante aliquo accidente.

¶ Octauo, Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis.

In titu. ly forma. Ad rationem formæ substantialis, vt dicitur in 2. contra Genti. cap. 67. duo requirūtur. Primo, quòd forma sit principium formale illius, cuius est forma: formale dico essendi substantiam. Secundo, quòd forma & materia conueniant in vno numero esse, quo compositum ex eis est. Sed nota, ꝙ apud nō admittentes materiæ & formæ esse vnum solū esse, admittitur tamē, quòd vtrumque eē in vno compositi esse conuenit. Auer. tamen, contra quem disputamus, illas duas conditiones admittit: quia re uera ita est simpliciter.

¶ In corpore, tria principaliter facit. Primo, respōdet q̄sito affirmatiue, ꝓbando eam dupliciter. Secundo, respō det cuidam tacitæ obiectioni,

Universidad de Deusto
Biblioteca

obiectioni, ibi, Considerandum est. Tertio, respondet cuidam alteri quæstioni, ibi, Est autem attendendum.

¶ Quo ad primum, concluso est, Necesse est intellectiuum principium, esse hominis formam substantialem. Sed quo ad primā probationem, tali ordine procedit. Primo, ponit rationem. Secundo, tractat modos, quibus aliqua operatio potest alicui attribui, vt ostēdat & conuincat ad assentiendum præmissæ rōni Aristo. Tertio, affert opinio. Auer. & improbat. Quarto, affert quorūdam aliorum opinionē, & improbat quadruppliciter. & sic cōclūdit intentum propositum ex rōne primo inducta, & postmodum aggreditur secundam rationem principalem. Ratio ergo prima, est ista.

369 2. cōra 56. 68. & 69. 70. & 71. Et quol. 12 arti. 10. Et spiritus, ar. 2. Et de anima art. 19. Et opusc. 3. c. 80. & 3. de anima. * Tex. 6. & 7. tom. 2.

Quo primo operamur quocunque vitali opere, est forma eius, cui operatio attribuitur: sed intellectiua anima ē quo primo Sortes intelligit. ergo est forma Sortis. Maior, patet inductiue, in sanitate & scientia: minorem experimur. igitur. Et quoniam hęc ratio sumpta est ex Arist. in 2. de anima, tex. 24. formaliter: & ibi diffuse de hoc scripsimus, examen huius ratio nis quæratur ibi.

†Q. præce. ar. 2. & 5.

366 ¶ Quo ad secūdam partem, ponit ex 5. Physic. in principio tres modos clare: secundum totum, vel partem, vel accidēs. Non secundum accidens: quia intelligit inquantum homo, quod est prædicatū essentiale. Non secūdum se totum: quia corpus est pars Sortis. probatur: quia Sortes experiř se sentire corpore. ergo corpus est eius pars. ergo secundum partem: est igitur intellectus pars, seu aliquid Sortis. Et sic oportet videre, quomodo possit saluari quòd intellectus sit aliquid Sortis. Et venitur ad tertium, scilicet, positionem Auerrois in tertio de anima, commento quinto. Vbi nota, quòd æquiuoce vtitur, ly subiecti nomine: quoniam phantasma dicit subiectum speciei intelligibilis, ideſt obiectum quod vocatur subiectum, quia est subiectum veritatis eorum: quoniam in ordine ad phantasmata vt ad obiecta, sumitur adæquatio specierum. Intellectus vero, vocatur subiectum inhæsionis; quod vsu frequenti dicimus subiectum.

¶ Reprobatio huius consistit in hoc, quòd ista coniunctio largitur Sorti vt intelligatur, nō vt intelligat: & formatur rō sic, Vnio speciei visibilis ad obiectū, non sufficit ad hoc ꝙ obiectū videat, sed vt videat. ergo nec vnio speciei intelligibilis ad phātasmata, dat phantasianti vt intelligat: sed vt intelligatur: tenet sequela exdoctrina Arist. 3. de anima text. 3. Intellectiuę animæ phantasmata &c.

¶ Sed occurrit hic dubium, quoniā vt sui sequaces dicunt, Auer. non ponit quòd ex tali vnione præcise Sortes habet quòd intelligat. Sed vnio ista consistit primo quo ad esse. Primo, quia intellectus habet esse essentialiter coaptatum humano corpori sic, quòd coexigit esse corporis humani. Secundo, quia esse eius est indiuisum loco, & subiecto a corpore humano. Deinde, quo ad operari: quia in sua essentiali operatione, quæ est intelligere, dependet a corporea phantasia eius tripliciter. Primo, tanquam a motiuo proprio. Secundo, tanquam termino proprio. Tertio, tanquam necessario cooperante: quia oportet semper in actu secundo, quando intellectus est in actu secundo. Demum, quo ad operari operatione secundaria, scilicet, mouere corpus humanum, vt ad propositum mobile essentialiter sibi respondens, vt intelligētia ad orbem. Et sic ex omnibus his concedit, quòd anima intellectiua est forma Sortis per informationē. alitiæ, non inexistentiæ. Et sic dicunt, quòd Sortes intelligit, quemadmodum cœlum mouet se.

¶ Sed de vnione quo ad mouere, erit dictum sermone S. T. & similiter de tali compositō. Nunc autem scito, ꝙ vnio, quæ ad operari primo, & essentiali operari, nihil facit quoniam illa triplex habitudo nō dat Sorti nisi quòd videat: & addit hoc ꝙ actu phantasiato, quod constat non esse intelligere. Quia si partes cēe aliquo & aliqua vitali ope ratiōe citra vitam, videretur, nihil minus nō propter hoc videret. Vnio vero secundum illam cōexigentiā, & coaptationem in esse huius dat, nisi ordinem ad sentialem & dependentiam, qualis est inter magis, & minus perfectum. Nō quod esse vnius in aliquo genere causæ & cō intrinsecæ, causæ & cō se alterius. Indiuisio quoq; secundum locum, & subiectum cum non sit nisi negatiua, nec fundetur super aliquo cōmuni ei vtriusq; vt cōtingit in indiuisione animæ sensitiuæ cum anima, nihil dat nisi quòd nulla distātia situalis impedire posit vnionem intellectus cum phantasia. Vnde, ex his omnibus potest videri qui sic. Ex omnibus istis simul non habet, nisi quòd Sortes est prius minister intellectus, & in quo est obiectum intellectus. ergo ex his Sor. non intelligit, oia enim hæc faciunt ad hoc, quòd illa operatio sit in Sorte vt in habēte ipsam, quod tamen oportet ponere: quia est intelligens, sicut album oportet habere in subiecto album. Quarto igitur ponit positionem Platonis, & quorundam etiā Auerroistarum, ꝙ volunt saluare, dicēdo quòd ex intellectiua & homine fit vnum sicut ex motore & mobili: sicut & ex intelligentia & orbe: ita quòd Sortes intelligit: sicut & ex homine fit vnum, quod constat non esse intelligere. Quia tres se tenent ex parte ipsius mouere & moueri, seu actualitas rationis: ita quòd intēdunt, ꝙ quod penes vnionē secundum actum lem motionem, non pōt saluari, ꝙ Sortes intelligat. Primo, quia dine inter mouere & intelligere, sic: Intelligere est prius ꝙ mouere. ergo ꝙ vnionē in motu, Sortes non intelligit. Consequentia nota. Antecedens patet: quia motus aīæ fit appetitu, qui est prior cognitione. Secundo, ex differentia operum penes transitiua & trāsitiue: quia intelligere est operatio immanes, motus transiens. ergo ex motu non attribuitur intelligere. Tertio, ex differentia penes cōmunicari instrumēto: quia operatio motoris non cōmunicatur moto, nisi vt instrumento: sed intelligere non est cōmunicabile. ergo. Vltima ratio se tenet ex parte ipsorū vnitorum. Sc. motoris & moti, quia diceret aduersarius, ꝙ non ex vnione penes motū habet Sortes, quòd intelligat, sed ex vnione, quæ fundat quòd hoc est intrinsecus motor, & illud motum: ex illa inquam habet Sortes quòd intelligat. Sed illam vnionem de scribimus & declaramus tanquam ab effectu, per mouere & moueri. Et ppterea addit ista quarta rō, euacuans hāc rationē sic. Aut hoc quod dico, Sortes, significat tm̄ parte cor poream cōpositi ex motore & mobili, aut totū cōpositum. Si parte tantū, ergo sibi nō pōt attribui intelligere. Probatur sequela, quia operatio partis non attribuit alteri parti nisi forte p accidens. & dixit forte, q̄a etiā ꝙ accidens nō est in visu. Si totum, ergo Sortes nō est vnum simpliciter. ergo nec ens simpliciter. patet prima sequela: q̄a ex motore & mobili, nō fit vnū simpř. secunda patet: quia vnūquodq; eo mō ē ens, quo vnū.

¶ Nota hic, ꝙ sectatores Auer. nescientes, neq; propriā vocē cōpositi & dicūt, ꝙ est vnū simpř, q̄a est vnū substātialiter: indiuisa substantialiter. ergo quis vere aīa & corpus sint duæ res, indiuisa substantialiter. ergo ſm aliquā esse substātiale: sicut indiuisa ſm quātitatē, & qualitatē, & vbi &c. semp sunt ſm aliquā dātem, qualis est dentiam, & magnus perfectum. Nō aliquo genere

¶Ad rationes autem in oppoſitum dicitur, ſm ea quæ de facto tenet S.T. quòd anima intellectiua ſecundum omnem ſui gradū informat materiam: ſed potentia intellectiua, nullius corporis eſt actus: nec per ſuperexcedere materiā intendit S.Tho. non informationem ipſius corporis ab anima: ſed ſeparationē virtutis intellectiuæ & intellectionis a corpore: & hanc tanquam effectū eſſentialis exceſſus ipſius animæ ſupra corpus, vt patet in textu. Vnde formaliter reſpondēdo dicitur, ꝙ Sortes intelligit per animā intellectiuam & inquantum ſupergreditur materiam, & inquantum eſt vnita materiæ. Sed ly inquantum, in prima, notat rationem operandi: & in ſecūda, conditionē rationis operandi. Anima enim ſecundum illum ſupremū gradum, ex quo habet ſubſiſtētiam indepēdentē a materia & ſeparationem ab ea negatiue, eſt ratio intelligēdi Sorti. Sed non eſt illi ratio niſi habeat hanc conditionem, quòd ſit illi vnita.

Li. 5. de natura hominis, nō multum procul a fine.

Q. 75. ar. 4.

Li. 3. tex. 5. & 36.

¶Vltimo in corpore articuli, quia ſuperius oſtendit concluſiones ſuas ſeq., ſiue anima ponatur forma ſubſiſtens, ſiue compoſita ex materia & forma: & nūc potuiſſet hoc idem hic quæri. Ideo oſtendit, quòd ſi anima etiā eſt cōpoſita ex materia & forma, quòd impoſſibile eſt ipſam eſſe formam humani corporis: quia aut ſecundum ſe totam, aut ſecūdum aliquid ſui: non primo modo, quia implicat: nec ſecundo; quia ſua materia eſſet primum animatum, ergo.

¶In reſponſione ad primum nota, quòd quia præſens negotium arduum valde eſt: & debet ſi poteſt, intenta concluſio ſaluari ſecundum omnem opinionem, quæ non euidenter eſt impoſsibilis, vt ſolicitudo S.T. in ſuperioribus oſtendit, cum de diſtinctione ītellectus ab anima, ſcrupuloſa valde quæſtio ſit: Thomiſtis tenentibus diſtingui ipſum realiter ab ea: Scotiſtis dicentibus ipſum eſſe idem realiter quod eſſentia animæ: ſed diſtingui formaliter ab ea, quàmuis de facto reſponſio iſta, quam dat S.T. ſuſtinēda ſit: non videtur tamen mihi arctanda tāta res ſub iugo iſtius alterius quæſtionis: Sed dicendum potius, quòd quicquid ſit de diſtinctione intellectus ab anima, anima intellectiua ſecundum eſſentiam eſt actus corporis, & ſm potentiam nō eſt actus corporis, quia anima intellectiua inquantum poteſt intelligere, corpus nō perficit. Cuius ſignum eſt, ꝙ intelligere non ſuſcipitur in corpore, eiuſdē enim eſt actus cuius eſt potētia, vt dicitur de Somno & vigilia. Et ſi inſtetur, quomodo eſt poſsibile, ſi anima idem eſt intellectui, quòd ipſa ſit actus corporis, & non ſit actus corporis: facile reſpondetur, quòd ipſa quidem eſt actus corporis: ſed ipſa inquantum intellectiua non eſt actus corporis: ideſt anima intellectiua identice non formaliter eſt actus corporis. Vel & melius: intellectus identice, non formaliter eſt actus corporis, & hoc eſt dictu, quòd ſecundum rem eſt res recepta in corpore: ſed non habet ex hoc quòd ſit in corpore: ſed ex hoc habet quòd ſit independens a corpore. Et ſi contra hoc inſtetur. Primo, quia ſic anima intellectiua non differret ab aliis gradibus metaphyſicalibus, de quibus vere dicitur, ꝙ formaliter non dependēt a materia, & tamen quando ſunt recepti in materia, ſunt vere materiales, anima.n. bouis inquantum ſubſtantia non habet ꝙ ſit corporis actus, vt patet, & tamen non propterea poteſt vere dici, ꝙ ſubſtantia aīæ bouis non eſt actus corporis. ergo nec de aīa intellectiua: Secundo, quia videmur incidere in id quod dicit Ariſt. in. 1. de anima. te. 13. vel. 14. quòd anima eſt ſicut curuum

F aut ſphæra, cui formaliter ſumpto attribuitur aliquid, cum tñ nihil illius realiter inueniatur niſi in materia, ſic.n. ſm hoc ſcire mur de intellectu, ex quo ſm rem in materia ponitur, quis non formaliter: Dicēdū eſt ad iſta, ꝙ anima intellectiua ex hoc quòd intellectiua eſt, nō hac tantum gaudet negatione, quòd ex hoc nō habet ꝙ ſit corporis actus: ſed vendicat ſibi poſitiue hoc quòd habet ſecundum rē eſſe independens a corpore, & conſequēter ſecundum rē poſſe & operari abſq; dependentia ex corpore; quod neq; gradibus metaphyſicalibus, neq; mathematicalibus conuenit. Aīa.n. intellectiua & informat corpus, & independēt ſm eſſe realiter a corpore, & operatur realiter operatione abſq; cōmunicatione corporis, ita quòd operatio illa a ſola, & iā ſola anima eſt, quis ipſa anima ſit in corpore, & hoc, quia ipſa anima habet eſſe independens a corpore. Nihil ergo obſtat veritati, attribuere, & ꝙ non ſit actus corporis, & iā determinationē ad naturam corpoream & receptionem vniuerſaliter, exceſſui eſſentiali animæ intellectiuæ ſupra corpus: i. ſubſiſtētiæ ſeu independentiæ eius ſm eſſe a corpore, qm̄ ſm veritatem iſta eſt radix, ſiue ſit proximum fundamentum ſm rem, ſiue non: ſed mediante potētia independenter a ſe diſtincta. Ex hoc.n. quòd anima habet eſſe independens a corpore, ſequitur, & ꝙ eſt forma non materialis, & cōſequenter I nō determinata ad aliquā naturā corporeā, & ꝙ pōt recipere ſola, & cōſequenter vniuerſaliter. Nec hæc latuerunt diuū Tho. immo ab ipſo hæc didici, qm̄ in quæſtione præcedente probauit eſſentiā animæ, quā modo fatetur actum corporis, eſſe formā incorporeā, ſubſiſtentē & vniuerſalē in recipiēdo, a poſteriori, quā ſ. cognoſcit naturas omniū corporū: neq; .n. de vno accidente ſupponitur intellectus: ſed de ipſa animæ ſubſtantia conditiones eſſentiales tradidit. Quàmuis igitur vtatur quādoq; S.T. propria opinione de diſtinctione intellectus ab anima, non tamen ſic intelligendus eſt, vt alligauerit hoc ad illā: immo ex ſua intelligi, & hęc bene notauit doctrina, ēt ſine illa reliqua poſſe intelligi, & hęc bene notauit doctrina.

¶In eadē reſponſione ad primū, diſcuriēda eſſet illa propoſitio, Anima ītellectiua eſt finis generationis humanæ, quia videt ſalſa, & a multis negat: ſed qm̄ ex propoſito tractabitur de productione animæ in q. 118. huius, ideo illucuſq; res hæc differatur.

K ¶In reſpōſione ad quartū, aduerte ꝙ S.T. reſpōdet ad materiam ſed quia multi faciunt vim in forma, ſcito quòd rñſio cōſiſtit in negatione minoris. ſ. intellectus eſt abſtractior eſſentia aīæ. Et ad probationē. ſ. intellectus nō eſt actus corporis, eſſentia animæ eſt actus corporis, ergo ītellectus eſt abſtractior eſſentia, dicit quòd committitur ſophiſma figuræ dictionis, mutando qūo, in magis. i. modum abſtractionis in maiorem abſtractionē. Quāmuis enim intellectus habeat hunc modum abſtractionis. ſ. non actuare corpus, & eſſentia animæ nō habeat illum, eſſentia tamē anime habet alium modū abſtractionis quo magis abſtrahit a corpore. ſ. ſubſiſtere in ſuo eſſe, ſeu habere eſſe ſubſtantiale non pendens a materia Et hic modus eſt cauſa æquiuoca illius modi abſtrahendi, qui conuenit intellectui, & potior illo, ſicut vniuerſaliter cauſa effectu, & hoc eſt, qđ S.Tho. intēdit, vt patet intuenti.

¶In reſponſione ad quintum ſunt quatuor dicta, circa quæ eſt difficultas, & quæſtio. Primum, Eſſe animæ intellectiuæ eſt ipſum eſſe compoſiti. Secundum, quòd hoc non conuenit aliis formis. Tertium, quòd propter hoc aīa intellectiua nō corrumpitur.

enim ei inquantum eſt homo, qđ eſſentialiter prædicat' de ipſo. Aut ergo oportet dicere, quòd Sortes intelligit ſecūdum ſe totum, ſicut Plato poſuit *, dicēs hominem eſſe animam intellectiuam: aut oportet dicere, quòd intellectus ſit aliqua pars Sortis. Et primum quidē ſtare non poteſt, vt ſupra oſtēſum eſt†: propter hoc, quòd ipſe idem homo eſt qui percipit ſe intelligere & ſentire, ſentire autem nō eſt ſine corpore. Vnde oportet corpus aliquam eſſe hominis partem. Relinquitur ergo, quòd intellectus quo Sortes ītelligit, eſt aliqua pars Sortis: ita quòd intellectus aliquo modo corpori Sortis vniat'. Hanc autem vnionē. Commentator in 3. de anima * dicit eſſe per ſpeciem intelligibilem. Quæ quidē habet duplex ſubiectum: vnum. ſ. intellectum poſſibilem, & alium ipſa phātaſmata, quæ ſunt in organis corporeis. Et ſic per ſpeciem intelligibilem cōtinuatur intellectus poſſibilis corpori huius vel illius hominis. Sed iſta cōtinuatio vel vnio non ſufficit ad hoc, quòd actio intellectus ſit actio Sortis. Et hoc patet per ſimilitudinem in ſenſu, ex quo Ariſt. procedit ad conſiderandum ea quę ſunt intellectus. Sic.n. ſe habent phantaſmata ad intellectum, vt dicitur in 3. de anima *. ſicut colores ad viſum. Sicut ergo ſpecies colorum ſunt in viſu, ita ſpecies phantaſmatum ſunt in intellectu G poſſibili. Patet autem, quòd ex hoc, quòd colores ſunt in pariete, quorū ſimilitudines ſunt in viſu, actio viſus non attribuitur parieti. Non.n. dicimus, quòd paries videat, ſed magis quòd videatur. Ex hoc ergo quòd ſpecies phātaſmatum ſunt in intellectu poſſibili, non ſequitur quòd Sortes, in quo ſunt phantaſmata intelligat: ſed quòd ipſe, vel eius phantaſmata intelligantur. Quidam autem dicere voluerunt, quòd intellectus H vnitur corpori vt motor *, & ſic ex intellectu & corpore fit vnum, vt actio intellectus toti attribui poſſit. Sed hoc eſt multipliciter vanū. Primo quidem, quia intellectus non mouet corpus niſi per appetitum, cuius motus p̄ſupponit operationē intellect'. Nō ergo, qa mouet Sortes ab intellectu, iō intelligit, ſed potius econuerſo, quia intelligit, ideo ab ītellectu mouetur Sortes. Secundo, quia cum Sortes ſit quoddam indiuiduum in natura, cuius eſſentia eſt vna compoſita ex materia & forma: ſi intellectus non ſit forma eius, ſequitur ꝙ ſit præter eſſentiam eius, & ſic intellectus comparabitur ad totum B Sortē, ſicut motor ad motū. Intelligere autem eſt actio quieſcens in agente, non autem tranſiens in alterum, ſicut calefactio. Non ergo intelligere poteſt attribui Sorti ꝓpter hoc, quòd eſt motus ab intellectu. Tertio, qa actio motoris nūquam attribuitur moto, niſi ſicut inſtrumento, ſicut actio carpentarij ſerræ. Si igitur intelligere attribuitur Sorti, quia eſt actio motoris eius: ſequitur, quòd attribuatur ei ſicut inſtrumento. Quod eſt cō- C tra Philoſophum *, qui vult, quòd intelligere non ſit per inſtrumentum corporeum. Quarto, quia licet actio partis attribuatur toti, vt actio oculi homini, nunquam tñ attribuitur alij parti, niſi forte per accidens. Nō enim dicimus, quòd manus videat, propter hoc, quòd oculus videt. Si ergo ex intellectu & Sorte fit vnum, actio intellectus non poteſt attribui Sorti. Si vero Sortes eſt totū, quod componitur ex vnione intellectus ad reliqua, quæ ſunt Sortis, & tamen intellectus non vnitur alijs, quæ ſunt Sor B tis, niſi ſicut motor: ſequit', quòd Sortes nō ſit vnum ſimpliciter, & per conſequens nec ens ſimpliciter: ſic enim aliquid eſt ens quomodo & vnum. Relinquitur ergo ſolus modus, quem Ariſtot. * ponit. quòd hic homo intelligit, quia principium intellectiuum eſt forma ipſius. Sic ergo ex ipſa operatione intellectus apparet, quòd intellectiuum principiū vnitur corpori, vt forma. Poteſt etiam idem manifeſtari ex ratione ſpeciei hu- C manæ. Natura enim vniuſcuiuſq; rei ex eius operatione oſtenditur. Propria autem operatio hominis inquantum eſt homo, eſt intelligere. Per hanc enim omnia alia tranſcendit. Vnde & Ariſtot. * in libro Ethic. in hac operatione, ſicut in propria hoīs, vltimam felicitatem

rumpitur. Quartum, ꝙ òd propterea etiam aliæ corrumpuntur. A

¶Contra primum enim Sco. in. 4. diſt. 43. q. 1. & in quol. q. 9. arguit tripliciter. Tum, quia omne ens habet aliquod proprium eſſe. Nec capio, inquit, aliquod eſſe ens extra cauſam ſuam, & nō habere proprium eſſe: ſed compoſitum, puta homo eſt aliud ens ab anima. ergo. Tū, quia cōtradicit S.T. ſibiipſi, quia ſm hoc anima non eſſet perfectior coniuncta q̄ ſeparata, ꝙ S.T. tenet. Probatur ſequela. Primo, quia nullum habens totaliter idem eſſe eſt imperfectius ex hoc, ꝙ non communicat illud eſſe alteri. probatur, quia communicare perfectionem, ſupponit, non dat. Secundo, quia ſi ipſa retinens eſſe proprium eſt imperfecta in eſſendo, quomodo compoſitum habens illudmet erit perfectum in eſſendo? Tum, quia ſi remanet eſſe totius cōpoſiti, cōſequēs ē, ꝙ cōpoſitū remaneat.

Li. 3. de anima, tex. 12.

¶Contra ſecundū arguo, quia hoc repugnat doctrinæ S.T. quoniam in boue & cæteris non ſunt duo eſſe ſubſtantialia, ſed vnum tantū, quo compoſitum primo eſt & forma & materia participatiue, apud S.Tho.

¶Cōtra tertium arguit Sco. ibidem dupliciter. Primo, ꝙ ex hoc ſequitur magis oppoſitum, quia generatio eſt via ad eſſe compoſiti, & corruptio ab eſſe eiuſdem. ergo ſi eſſe compoſiti eſt illudmet qđ eſt proprium animæ, eſſe animæ intellectiuæ erit generabile & corruptibile. Secundo, quia ſi ita eſt. ergo ratio tua in q. præcedente ad incor- D ruptibilitatē animæ, quia eſt iſeparabilis ab eſſe, nihil valet: quia cum illud eſſe ſit eſſe compoſiti, dicetur quòd quemadmodum anima eſt ſeparabilis a compoſito, ſic & ab eſſe, & ſic male illatū fuit. ergo ſepararetur a ſeipſa.

¶Contra quartū arguit Sco. ibidē, quia ratio, quare aliæ formæ corrūpuntur eſt, non habere aliud eſſe a cōpoſito: ſed vel contrarietas ad corrūpēs, vel ſeparabilitas a cōpoſito. Pōt quoq; argui, ꝙ hoc eſt magis rō oppoſiti: quia ſi id quod proprie corrūpitur, eſt cōpoſitū, & ſi aliud eſt eſſe cōpoſiti, & aliud formæ, nō eſt neceſſe corrupto compoſito corrumpi formam: ſicut nec vniuerſaliter corrupto ente poſteriori corrumpi prius.

¶Ad euidentiā horū notāda ſunt duo. Primo, cōuenientia & differentia inter aīam intellectiuā, & alias formas reſpectu eſſe. Secūdo, cōuenientia & differētia inter cōpoſitionē ſubſtantialē & accidentalē radicaliter tangēda eſt, & breuiter. Quo ad primū, cōe eſt oī formæ, ꝙ eſſe exiſtentiæ, de quo eſt p̄ſens ſermo, ſit ſibi E propriū ita ꝙ p ſe primo ſibi cōuenit, qđ manifeſtat ex eo ꝙ formæ cōuenit eſſe, & nō p aliud, quia nec p materiā nec p cōpoſitū, cū tā materia ſit actu p formā q̄ cōpoſitum, vt patet 7. Meta. tex. 7. & cōſequēter cuicūq; cōuenit, rōne formę cōuenit. Sed cū dupl'r intelligi poſſit ꝙ eſſe eſt propriū formæ. ſ. vel vt rōnis eſſendi, ſeu quo eſt, vel ſubiecti, ſeu qđ eſt, i hoc cōicare dicēdū eſt oēs formas, ꝙ eſſe eſt eis propriū ſaltē vt rōnibus eſſendi. In reliquo aūt. ſ. vēdicare ſibi eſſe, vt qđ eſt, differentia eſt inter formas: Qm̄ quędā ſunt independentes a materia ſeu ſubiecto, & iſtis eſſe eſt propriū vtroq; mō, vt quo, & vt qđ, & ideo vocantur formæ ſubſiſtentes, & inquantū formæ ſunt, eſſe eas comitaẽ, inquātū vero tales, puta indepēdētes, eſſe ſuū ipſæ ſuſtētāt. Quędā vero ſunt depēdētes a ſubiecto, & talibus eē nō eſt ꝓpriū, vt qđ eſt: quia nunquam aliqua earum eſt naturale qđ eſt. Et fundamētū huius differentiæ eſt, quia forma dicitur eſſendi cauſa, inquantū facit formaliter completum ſuſceptiuum ipſius eſſe, vt diaphaneitas quodammodo complet proprium ſubiectum luminis.

A ¶Et propterea illæ formæ, quæ tantū imperfectionis habent vt a receptiuo egeant ſuſtentari, quia formæ ſunt, eſſe ſecū ferunt, quia vero ſuſtinere per ſeipſas ſolas illud nequeunt, perficiunt cōpoſitū ex ſe & receptiuo, vt ꝓpriū receptiuū ipſius eſſe. Aliæ vero quæ ſuſtentante non egent, ſufficientes ſunt, vt per ſeipſas ſuum ſuſtineant eſſe ac ſubſiſtant: & propterea eſſe dicitur & eſt omnino ꝓpriū formarū ſubſiſtentiū, quia vt quo & qđ ſibi illud vendicant: reliquæ vero vt quo tantū. Et qm̄ formæ iſtæ ſubſiſtentes, ſunt duplicis ordinis, quędā ſic ſubſiſtūt, vt nō poſſint eſſe aliis rationes eſſendi, & has vocamus intelligentias: Quędā vero ſic ſubſiſtunt, vt tamē poſſint eſſe aliis rōnes eſſendi, vt aīa intellectiua hoīs & cœli, ſi eſt aīatū: Cōſiderādū eſt, ꝙ iſtę habēt in ſe tria ordinate, & ꝙ ſint formæ, & ꝙ ſubſiſtētes ſeu indepēdētes, & ꝙ rōnes eēndi cōpoſitis, quorū ordo ex effectibus patet, nam ex primo habēt, ꝙ eſſe comitetur inſeparabiliter eas: ex ſecundo habent, ꝙ ſuſtineāt ſufficienter illud, ex tertio habēt, ꝙ cōicēt illud cōpoſito. Rurſus, ex primo hñt, ꝙ ſint quo ex ſecūdo ꝙ ſint qđ, ex tertio ꝙ ſint pars alicui' cōpoſiti cū quo illo eſſe gaudeant. Et rurſus, in primo cōueniūt cū oibus formis, in ſecūdo cū intelligētiis, in tertio cū formis materialibus. Eſt ergo differētia inter aīam intellectiuā, & alias formas ſenſibiliū in D hoc, ꝙ eſſe eſt ſibi vere propriū vt quo & quod, reliquis vero vt quo tantū, ita ꝙ eſſe, quo homo eſt, prius conuenit aīæ intellectiuæ, & non ſolū vt quo: ſed vt qđ eſt, q̄ cōpoſito. In reliquis vero, eē prius cōuenit formæ vt quo, nō tñ vt qđ: ſed cōpoſito cōuenit prius vt quod eſt, & per cōpoſitū formæ. Et ratio diuerſitatis iam dicta eſt, quia in reliquis cōpoſitū tantū habet rationem ſufficiētis ſuſceptiui ipſius eſſe, reliqua vero ſunt inquantū ſunt aliquid illius. In homine vero non ſolum compoſitum, ſed anima eſt ſufficiēs receptiuū ipſius eſſe, & prius natura ipſa anima, quæ prior eſt naturaliter cōpoſito, & ex ſua ſubſtantiali & intrinſeca perfectione, hanc habet independentiā, qua ſuſtinet in ſe eſſe. Et propterea, ſingulariter attribuitur animæ intellectiuæ, ꝙ eſſe ſibi ſit propriū, & ꝙ illud cōmunicat cōpoſito, & dicitur, ꝙ hoc non cōuenit aliis formis, & ꝙ propter hoc anima intellectiua non corrumpitur cum compoſito: ſed retrahit illud eſſe ſecum. Cæteræ autem formæ, quia hoc non habent, corruptibiles ſunt cum E compoſitis, quorum ſunt: hæc enim omnia manifeſte ſequuntur ex prædicto fundamento. Si enim anima eſſe habet independens a corpore, illud retrahit ſecum, compoſito corrupto, & ſic non corrumpitur neceſſario, compoſito corrupto. hæc de primo.

¶Quo ad ſcđm, delibandū eſt breuiter, ꝙ compoſitio ſubſtantialis & accidētalis in hoc cōueniūt, ꝙ vtraq; cōſtat ex actu & potētia. Sed differunt in hoc, ꝙ in ſubſtātiali fit ens & vnū per ſe, in accidētali vero nō. Et radix huius diuerſitatis eſt, qa ens & vnū per ſe oportet in aliquo vno tantum genere & ſpecie eſſentialiter eſſe: ac per hoc ex eſſentialiter actu & eſſentialiter potentiā componi ſi compoſitum eſt, alioquin nō eſſet eſſentialiter in vna ſpecie. Eſſentialiter autem potentiam alicuius actus, illam & ſolam eſſe cōſtat quæ nihil aliud eſt q̄ potētia illius, vt figurabile reſpectu figuræ, & calefactibile reſpectu caloris ſignificat, & ſic de aliis. Quandocunq; aūt vnus ſolus actus cū ſola potentia aduatur, vnum tantū eſſe interuenit ſm illū actū: ac ꝑ hoc, ꝑ ſe ens & vnū fit. Quādo vero duo act' vniunt, duo quoq; eſſe neceſſe eſt fieri: ac per hoc, nō per ſe ens, nec per ſe vnum, ſed ens & vnum

Li. 2. de anima, tex. 25. & 26. to. 2.

Li. 10. Eth. c. 7. tom. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per accidens, propterea 7. Meta. dicitur, quòd ex duobus actibus, non fit vnum per se. Verbi gratia: calidum constat ex calore & calefactibili: calefactibile autem non est tatum hoc, quod significat calefactibile, idest capacitas caloris, sed est in se alterius naturæ puta ligneæ, vel aqueæ. Et propterea ex calefactibili & calore, non fit per se ens, & vnum: quia ex illa substrata natura, puta aqua vel ligno, & calore, nó potest fieri per se ens & vnũ: ponit enim vtrunq; eorum suũ esse proprium, & consequenter duo entia constituuntur. Sed si calefactibile nõ esset aliquis certæ naturæ: sed huius tantum, quòd naturaliter esset potentia ad calorem & frigus, tunc ex calefactibili & calido fieret per se vnum ens, quia ibi nullũ interueniret esse, nisi caloris: calefactibile enim nullum aliud ex se adduceret esse, sed ad caloris esse specificaretur: ac per hoc in vnum tantum quod quid erat esse vtrũque adunaretur, qd est esse per se ens & vnum. Et quoniam in compositione substantiali, subiectum est ens in pura potẽtia, in accidẽtali vero ens in actu, vt dicitur in 2. de anima commento. 4. ideo ibi fit vnum per se, hic vero vnum per accidens. Patet ergo, quòd radix quòd compositum sit per se ens & vnum, est vnitas esse, & quòd non sit per se ens & vnũ, est pluralitas esse, & quòd vnitas & pluralitas esse attenditur secundũ vnitatem & pluralitatem formæ, quia per se primo formæ conuenit. Et propterea intollerabilis est Physic. error dicentium, in composito esse tot esse, quot entitates. Destruit enim hoc naturã compositionis essentialis, & illud maximum metaphysice principium iam probatum, quòd Esse per se, primo conuenit formæ, & multa alia. vnde præclare Arist. in 2. de anima in text 7. excluit quæstionem, quomodo ex anima & corpore fiat vnum, per hoc q̃ ente & vno multipliciter dicto, cuius propriũ est esse, actus est.

¶ His prælibatis, dicendum est ad rationes in oppositum. Et ad primã dr̃, q̃ omne ens habet aliquod esse proprũ, vt proprũ distinguitur contra extraneum, quia nulla res est per se extraneũ a se, non aũt vt proprium distinguitur contra commune, immo nulla pars habet esse proprium hoc modo, quia quælibet habet esse commune sibi & toti, dum in toto est. Ad secundam dicitur, quòd stant hæc duo simul, & quòd anima intellectiua suum esse composito communicet, & quòd sit imperfectior separata, sicut stat cum sua independentia, quòd sit naturaliter pars speciei humanæ. Et cum obiicitur, quòd communicare non dat perfectionem, respondetur, quòd communicare formaliter, addit perfectionem communicanti, communicare effective, non. Modo anima communicat formaliter se & suum esse composito, & acquirit perfectionem in sui coniunctione ad corpus. Et quamuis idẽ omnino esse habeat separata, & coniuncta, non tamen eodem modo, quia coniuncta habet illud integrando humanam speciẽ cuius est pars: separata vero, non integrando. Et quia alio & alio mõ habet, ideo mirum non est, si perfectiorem statũ habet in cõposito quam extra. Attenditur enim perfectior status iuxta modum habendi. & hinc patet ad illud quæsitum, Quare, & quomodo separata est imperfecta in essendo, & cõpositum perfectũ in essendo: hoc enim est ratione modi habendi idem esse, scilicet in integritate speciei, & absque integritate illius.

¶ Ad tertiam autem, iam patet ex dictis, & quare potest remanere esse compositi corrupto composito, quia illud esse non conueniebat primo composito, etiam vt quod: sed formæ vt quo, & vt quod. Vnde esse hominis est formæ vt proprium, hominis vero vt communicatum, & ideo non est mirum si remanet, corrupto, ideist homine, corrupto.

¶ Ad rationes contra secundã & quartam, simul dicitur, quòd procedunt ex malo intellectu verborum 3. Tho. cum enim dicit. 3. in licera (quod non accidit in aliis formis) ly quod, non refert identitatem esse formæ cum composito: sed proprietatem esse respectu formæ. Ita quod non est sensus, habere idem esse cum composito, nó conuenit aliis formis, quamdiu hoc conuenit cuiuslibet substantialiter. Sed est sensus, habere esse compositi vt proprium, vt quod, non conuenit aliis formis, quamdiu hoc conuenit tantum in dependentibus a subiecto formalis, vt patet ex dictis.

¶ Ad rationes autem contra tertium dr̃um, respondetur. Et ad primam negatur sequela quia esse animæ non potest esse compositi vt proprium, sed vt communicatum, & ideo corruptio quæ fit ab esse compositi non facit vt esse animæ desinat esse, sed hoc facit vt esse compositi desinat esse proprium.

¶ Ad quartam dr̃um, quòd vnio non est dispõ: sed est ipsa cõstitutio & integratio cõpositi non sit: sed vt non sit compositi: ex quo enim non est compositi, sequitur quòd non auferatur ipso ablato. Et si desinat ipsius esse, & cum eo cuius est proprium compositi, corrupto compositi, his vero, quorum esse est proprium composito, corrupto composito necesse est esse corrumpi, vtpote eius proprium, & consequenter forma remanere non potest. vnde optime ratio illa inducta de corruptibilitatem animæ intellectiuæ, & corruptibilitate animarum. Et per hoc idem patet responsio ad secundum, quamuis forma sit separabilis a composito, non tamen ab esse compositi: quia aut illud esse est primo compositi vt quod, & tunc cum ipso corrumpitur, & consequenter forma: aut illud esse, est primo formæ etiam vt quod, & tunc non est compositi nisi communicatum, formæ vero vt omnino proprium, & consequenter forma est omnino inseparabilis ab esse compositi. Nec potest separari ab illo, nisi separetur a seipsa, cui per se primo convenit illud esse: a composito autem nihil prohibet separari propter solubilem eorum connexionem, vnde non est idem accidentium de separatione a composito & ab esse eius, quando esse non est eius vt proprium: sed vt communicatum, vt in homine accidit. Quare omnia stant solida.

¶ In responsione ad sextum, circa unionem animæ intellectiuæ ad corpus, duo sunt notanda. Primum est, quid sit vnio illa. Secundum, quomodo naturalis. De quidditate enim illius vnionis multi dubitant, an sit substantia vel accidens: absolutum vel respectiuum: proprium vel separabile ab anima. Si enim est substantia, ergo aliquid subsistentiæ animæ desinit esse in mortem hominis, quando vnio illa definit. Si accidens proprium, ergo remanet separata post mortem, & sic anima est separata & vnita simul. Si accidens separabile, puta relatio, ergo anima constituit hoc vnum per accidens. Et si dicatur, concedendo & distinguendo hoc vltimũ mẽbrũ, q̃ illa vnio est relatio: sed animam constituere subsistentiam compositam per relationem contingit dupliciter, scilicet positiue vel formaliter, & q̃ primo modo non inconueniens, & secundo mediãte vnione accidẽte cõstituit subsistãtiã. Cõtra hoc est primo quia vnio nõ est dispõ: sed est ipsa cõstitutio & integratio cõpositi secund

Universidad de Deusto Biblioteca

attenditur penes vnitatem principalis agentis, constat autem, quòd intellectus est principale inter omnia quæ sunt in homine, & quæ faciunt ad intelligere, quia omnia sibi obediunt. Assumptum vero manifestatur ex differentia inter agens principale & instrumentale, in hoc, quòd est dare vnitatem & pluralitatem operantis, qm̄ vnitas, vel pluralitas operantis attenditur penes vnitatē & pluralitatem agētis principalis. Quo ad secundam vero
368 264 partem, probatur cōsequētia sic. Pluralitas operationis in eodem operante respectu eiusdem obie
Q.75.ar.5 cti, aut est rōne pluralitatis organorū, aut ratione pluriū formarum: sed neutrum hic potest dici. ergo. Maior hæc, quo ad primam partē manifestatur ex supradicta differentia: quo ad secundā vero, quia contingit idem pluribus formis plures actiones elicere, sufficientia autem disiūctiuæ relinquitur per se nota. Minor vero quo ad primam partem probatur: quia intelligere, nullo exercetur organo. Quo ad secūdam vero, quia vnica tātum in vno intellectu est forma vnius intelligibilis, s. species abstracta a phantasmatibus, nō phantasmata ipsa. Quod probatur: qa ex phantasmatibus eiusdem speciei non abstrahitur nisi vna species. quod manifestatur in singulis hominibus: in vno enim & eodem homine, nullus ponit abstrahi plures species a pluribus phantasmatib⁹ eiusdem. Et hinc concluditur corollarie, quòd intollerabilis sit error Auerrois, qui propter pluralitatem phantasmatum in hoc & in illo, posuit plurificari intellectiones: & tenet sequela: quia illa non sunt formæ intellectus: sed obiecta quodammodo, vt colores respectu visus.

¶ Circa hanc rationē aduerte, quòd Auerroistæ sunt diuisi. Quidam enim adeo insaniunt, vt concedant conclusionem ſm rem: dicentes Sortis & Plat. esse non solum vnum intellectum, & vnā speciem intelligibilem, si species acceptatur, sed vnum numero intelligere subiectiue, plura vero obiectiue quodāmodo ex parte. s. phantasmatum. Quidam vero ipsi Auerroi consentientes, ponunt aliam esse intellectionem Sortis, aliam Platonis quāuis vnum ponant intellectum & speciem intelligibilem in vtroque. Vtrique tamen eodem modo respondent, in hoc tantum differentes, quòd dicta illorum applicantur ad actum primum, & secundum: istorum vero ad actum primum tantum. Dicunt ergo, quòd ex pluralitate phantasmatum prouenit pluralitas operationis, vel simpliciter apud secundos, vel ſm quid apud primos. Quomodo autem hoc accidat nesciunt dicere: nisi quòd quia id quod est in intellectu, est vnum & multiplex, vnum, ex parte intellectus, multiplex, ex parte qua respicit phantasmata istius & illius. Vnum inquantum est in se ens, multiplex, inquantum est verum secundum adæquationem, aut inadæquationem ad phātasmata. Et hanc multiplicitatem dicunt sufficere ad hoc q Sortis & Plat. sit diuersum intelligere simpliciter, vel ſm quid: qm̄

F id quod est intellectus, continuatur Sorti & Plat. ex hac parte, qua est multiplex, & non ex illa parte, qua est vnum. Sed contra hos, latior habendus esse sermo, quàm locus iste exigat, & aut in 3. de anima, aut in speciali tractatu hoc faciemus, Deo concedente. Nunc autem aduertendum est, q S. Th. non disputat hic contra primos, quia contra Auerroim agebat: cuius illorum opinio repugnat, vt patet in cōmēto 5. tertii de anima, vbi vult potentiam phantasmatū esse actiuam respectu intētionis intellectæ, quod saluari non potest in esse vero, nisi addatur aliquod esse, fatuitas, quod esse relatiuum, habeat per se motorem. Secunda horum responsio, quæ ex Auerroi sumpta est, præuisa & excusa est a S. Thom. hoc quod dixit, q actio vnius agentis nō multiplicatur in duobus modis. Nō enim n. dixit, actio .i. operatio ex parte operantis .i. ſm quod exit ab operante, qm̄ quis ab eadē forma numero, quæ est vna in se, & multiplex in respectu, possint inferri multæ passiones eiusdē rationis secundum diuersitatem simul patientium, vt patet, cum multa simul calefiunt ab vno calido, non tamen illa multiplicitas respectuum in calore, sufficit ad hoc q sint multæ calefactiones actiuæ: nisi forte curratur ad diuersitatem partium caloris calefacientis. Sed hoc facile subtrahitur, si ponamus tale agens esse indiuisibile. Tunc. n. actio necessario est vna, quāuis passiones sint plures: cum ergo intellectus sit impartibilis, ex hoc quòd species intelligibilis est multiplex, secundum respectū ad diuersa phantasmata, nō pōt saluari pluralitas intellectionis. Tum, quoniam ista pluralitas, est pluralitas operationis ex parte operantis, cum sit actio immanens & non transiens in aliquid extra. Tum, quoniam Sortes intelligit vt operans, & nō vt passum seu
K materia ad quam terminatur, vt experimur in nobis. Et propterea dixit S. T. quòd nisi ponatur quòd phantasmata sint formæ intellectus, non potest ex eorū diuersitate inferri diuersitas actionis. Sed isti sunt sine ratione loquentes: quare omittamus eos: non enim sunt digni de quibus hic verba fiant.

¶ Circa dicta San. Thomæ hic, est vnum aliud dubium. Quomodo, scilicet, est possibile, qd̄ in vno homine sint diuersa phantasmata eiusdem speciei, cum duo accidentia eiusdem speciei nō possint simul in eodem esse. Ad hoc quàmuis possit dici, quòd in litera non dicitur quòd sint simul, & consequēter potest intelligi, quòd sunt successiue: intentio tamen literæ obstat, quia intendit contra Auerroim, quòd a diuersis phantasmatibus eiusdem speciei simul non abstrahitur, nisi vna species. Nulla enim fuisset instantia contra hoc, ex eo quòd ex multis phantasmatibus successiue, non generatur nisi vna species, quemadmodum ex multis guttis aquæ cadentibus, non fit nisi vna cauatio lapidis, vltima in virtute præcedentium agente. Vnde

cundum multiplicationē corporum, sed sit vnus intellectus in omnibus hominibus. Nulla enim substātia immaterialis multiplicatur ſm numerū in vna specie[e]. Anima autem humana est substantia immaterialis. non enim est cōposita ex materia & forma, vt supra ostensum est[x]. Non ergo sunt multæ in vna specie: sed omnes homines sunt vnius speciei. Est ergo vnus intellectus omniū hominū.

¶ 2 Præt. Remota causa remouetur effectus. Si ergo secūdum multiplicationem corporum multiplicarentur animæ humanæ, consequēs videretur quòd remotis corporibus, multitudo animarum nō remaneret: sed ex omnibus animabus remaneret aliquod vnum solum. quod est hereticum. periret. n. differētia pmiorū & pœnarū.

¶ 3 Præt. Si intellectus meus est alius ab intellectu tuo: intellectus meus est quoddam indiuiduum, & similiter intellectus tuus. particularia enim sunt, quæ differunt numero, & conueniunt in vna specie. Sed omne quod recipitur in aliquo, est in eo per modū recipientis. Ergo species rerum in intellectu meo & tuo, reciperent̄ indiuidualiter. quod est contra rationem intellectus, qui est cognoscitiuus vniuersalium.

¶ 4 Præt. Intellectum est in intellectu intelligente. Si ergo intellectus meus est alius ab intellectu tuo, oportet quòd aliud sit intellectū a me, & aliud sit intellm̄ a te: & ita erit indiuidualiter numeratū & intellectū in potentia tātū, & oportebit abstrahere intentionem cōem ab vtroq;: quia a quibuslibet diuersis, contingit abstrahere aliquod commune intelligibile. quod est contra rationem intellꝰ: quia sic nō videret̄ distingui intellectus, a virtute imaginatiua. Videtur ergo relinqui, quòd sit vnus
G intellectus omnium hominum.

¶ 5 Præt. Cum discipulus accipit scientiā a magistro, non potest dici, quòd scientia magistri generet scientiam in discipulo: quia sic etiam scientia esset forma actiua, sicut calor. quod patet esse falsum. Videtur ergo, quòd eadem numero scientia, quæ est in magistro, cōmunicetur discipulo. Quod esse nō potest, nisi sit vnus intellectus vtriusq;. Videtur ergo, q sit vnus intellectus discipuli & magistri, &
H per cōsequens omnium hominū.

¶ 6 Præt. Aug*. dicit in lib. de quātitate animæ, Si plures tantum animas humanas dixerim, ipse me ridebo. Sed maxime videtur anima esse vna quātum ad intellectū. Ergo est vnus intellectꝰ oīum hoīum.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in secundo Physic. * quòd sicut se habent causæ vniuersales ad vniuersalia, ita se habent causæ particulares ad particularia. Sed impossibile est, quòd
I vna anima secundum speciem sit diuersorum animalium secūdum speciē. Ergo impossibile est, quòd anima intellectiua vna numero sit diuersorum secundum numerum.

RESPON. Dicendum, q intellectum esse vnum omnium hominum, omnino est impossibile. Et hoc quidem patet, si secundū Platonis sententiam homo sit ipse intellectus[c]. Sequeret̄ enim, si Sortis & Platonis est vnus intellectus tantū, quòd Sortes & Plato sint vnus homo: & quòd non distinguantur abinuicem, nisi per hoc, quòd est extra essentiam vtriusque: & erit tunc distinctio Sortis & Platonis non alia quàm hominis tunicati & cappati, quod est omnino absurdum. Similiter etiā patet hoc esse impossibile, si secundum sententiā Aristotelis † intellectꝰ ponat̄ pars, seu potentia animæ, quæ est hominis forma: impossibile est enim plurium numero diuersorum esse vnam formam: sicut impossibile est quòd eorum sit vnum esse: nā forma est essendi principium. Similiter etiam patet hoc esse impossibile, quocunque modo quis ponat vnionem intellectus ad hunc, & ad illum hominem. Manifestū est enim, quòd si sit vnum principale agens & duo instrumēta, dici poterit vnum agens simpliciter, sed plures actiones. sicut si vnus homo tangat diuersa duabus manibus, erit vnus tangens, sed duo tactus. Si vero ecōuerso instrumētum sit vnum, & principales agentes diuersi, dicentur quidem plures agentes, sed vna actio. sicut si multi vno fune trahant nauē, erūt multi trahentes, & vnus tractus. Si vero agens principale sit vnum, & instrumentum vnum, dicetur vnum agens, & vna actio. sicut cū faber vno martello pcutit; est vnus percutiens, & vna percussio. Manifestum est autem, quòd qualitercunque intellectus seu vniatur, seu copuletur huic vel illi homini, intellectus inter cætera, quæ ad hominem pertinent, principalitatem habet. obediunt enim vires sensitiuæ intellectui, & ei deseruiunt[e]. Si ergo poneretur q essent plures intellectus, & sensus vnus duorū hominum, puta si duo homines haberent vnum oculum, essent quidem plures videntes: sed vna visio. Si vero intellectus est vnus (quantumcunque diuersificentur alia, quibus omnibus intellectus vtitur, quasi instrumentis) nullo modo Sortes & Plato poterunt dici nisi vnus intelligens.
B Et si addamus, quòd ipsum intelligere, quod est actio intellectus, nō sit per aliquod aliud organum, nisi per ipsum intellectum, sequetur vlterius, quòd sit & agens vnū, & actio vna, idest, quòd omnes homines sint vnus intelligens, & vnum intelligere. dico autem respectu eiusdem intelligibilis. Posset autem diuersificari actio intellectualis mea & tua, per diuersitatem phantasmatum: quia scilicet aliud est phātasma lapidis in me,
C & aliud in te: si ipsum phantasma secundum quod est aliud in me, & aliud in te, esset forma intellectus possibilis: quia idem agens secundum diuersas formas producit diuersas actiones, sicut secundum diuersas formas rerum respectu eiusdem oculi sunt diuersæ visiones. Sed ipsum phantasma non est forma intellectus possibilis: sed species intelligibilis, quæ a phantasmatibus abstrahitur. In vno autem intellectu a phantasmatibus
D diuersis eiusdem speciei, non abstrahitur nisi vna species intelligibilis. Sicut in uno homine apparet, in quo possunt esse diuersa phantasmata lapidis, & tamen ab omnibus eis abstrahitur vna species intelligibilis lapidis: per quā intellectus vnius hominis operatione vna intelligit naturam lapidis non obstante diuersitate phantasmatum. Si ergo vnus intellectus esset omnium hominum, diuersitates phātasmatum, quæ sunt
E in hoc & in illo, non possent causare diuersitatē intellectualis operationis huius, & illius hominis, vt Commentator * fingit in tertio de Anima. Relinquitur ergo, quòd omnino impossibile, & inconueniens est, ponere vnum intellectum omnium hominum.

te. Vnde dicendum est, quòd duo phantasmata esse eiusdem speciei, contingit dupliciter: vel in repræsentando tantum, vel in essendo & repræsentando, & quòd prima possunt esse simul in eodem, alia vero non. Exemplum primorum, phantasmata huius lapidis, & phantasmata illius: exemplum secundorum, duo phātasmata vni⁹, & eiusdem lapidis. Et quoniam a phantasmatibus secundum re-
365 a præsentatam naturā fit abstractio speciei, ideo S. T. vtens phantasmate ex parte repræsentatæ naturæ, simpliciter vocauit phantasmata eiusdem speciei, quæ sunt eiusdem speciei repræsentatiua, & posuit ea simul ī eodem, vt phantasmata duorum lapidū. Loquit̄ ergo de eis in repræsentando,
Li. de animæ, tex. 52. & li. 3. tex. 25. & 26. non in essendo. Non enim videtur eiusdē rationis esse sufficere ad repræsentandā hanc proprietatē indiuidualem, & illā: nisi quis dicat, quòd indiuiduatio phantasmatis est repræsentatiua indiuiduationis obiecti. Et tūc oporteret dare tertiam responsionem, dicēdo, quòd quàmuis phātasmata sint simul & eiusdē speciei, nō tamē in eadem parte subiecti. Veruntamen, secunda responsio videtur probabilis, quoniam indiuiduatio phantasmatis Sortis, ex parte ipsius phantasiæ, & non rei repræsentatæ, se tenere videtur, & consequenter ipsa natura phātasmatis proprietatem indiuidualē Sortis repræsentat, ac per hoc diuersorum indiuiduorū diuersa secundum naturā phantasmata sunt, & consequenter distinguuntur specie. Et cōfirmatur hoc, quia alioquin cogitatiua nō posset formaliter directe cognoscere intentiones indi-
† 408 uiduales omnium.

¶ In responsione ad secundum, aduerte primo, quòd quēadmodum corpus non est causa animæ, nec in esse, nec in fieri: sed occasio & materia in qua fit: ita non est causa vnitatis & multitudinis earum: sed occasio & materia in qua. Et in hoc stat responsio S. T. vnde minor proprie loquendo negatur. Vel distinguatur de vera causa & occasione: a vera enim causa rem dependere oportet. Aduerte secūdo, tu Thomista, quòd S.T. loquitur hic de vnitate & multiplicatione numerali, & dicit idem esse iudicium de esse rei, & illius vnitate, & multiplicatione. Et fundamentum huius est in

A 4. Meta. quòd ens & vnum dicunt eandem naturam. Nec refert, vtrum illud ens sit specifica, aut numeralis res, quemadmodum enim, idem est homo, & ens homo, & vnus homo &c. Ita idem est Sortes, & ens Sortes, & vnus Sortes, & diuersus Sortes: & in proposito, idem est hæc anima, hæc vna anima, hæc diuersa anima. Nec ab alia causa pendet hæc anima, & ab alia vnitas eius, & ab alia diuersitas eius. Omnia enim hæc cum eandem dicant naturam, ab eadem sunt causa. Et propterea optime īfertur in litera, quòd quia ens quod est anima, nō pendet a corpore, q nec vnitas eius, nec multiplicatio pēdet a corpore. Et tu infer, quòd quia Sortes nō ē Sortes quātitate: sed substantia formaliter. ergo nec vnus numero, nec diuersus numero quātitate formaliter: alioquin ruit doctrina hæc, aut voluntario priuilegio singularis dicetur.

¶ In responsione ad tertiū, diligenter aduerte primo, q S.T. inchoat ab immaterialitate absolute: sed postmodum descendit ad immaterialitatem talem. s. per abstractionem a materia, quia ex primo species intelligibilis habet, quòd sit ratio intelligendi absolute: ex secūdo vero quòd sit ratio intelligendi vniuersale tantum. i. qd̄ quid erat esse rei: ita quòd non singularitatem eius, & hoc directe ad minus. Vnde nō docet, quòd species immaterialis est species quidditatis tantū: sed quòd species sit immaterialis. s. p abstractionem a materialibus phantasmatibus & singularibus, vt patet literam diligenter inspicienti. Hoc aūt dico, ne quis putet oblitum S. T eorum q̄ supra docuit de angelis.

¶ Aduerte secūdo, q Auerroistæ rn̄sionē hanc inficiantur, dicētes, q ratio Auerrois non intendit, q singularitas impediat ītellectionē, accipiendo singulare, vt distinguitur contra vniuersale in prędicando, qm̄ optime nouerat Auerrois omnes intelligentias esse isto modo singulares. Sed intendit q singularitas vt distinguitur contra vniuersalitatem speciei in essendo, si inueniretur vniuersalis in essendo, vt Plato finxit. Et ratio huius est, quia quod est hoc modo particulare, nō totā in se habet naturam: sed partem tantum: ac per hoc vniuersalem cognitionem impedit, & ad hoc oportebat rn̄dere. Li. 3. cō. 5. & 36.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd obiectio ista supponit quoddā falsum.s.quòd singulare inueniatur duobus tantum modis. Ad cuius euidentiam scito, quòd secundum veritatem intentio Auerrois est, non quòd singularitas, sed quòd singularitas materialis impedit intellectionem. & in hoc conuenimus. Sed putat ipse, quòd quæcūq; sunt singularia per diuisionem naturæ specificæ, in eis sunt sin-
368 gularia materialia,
369 quia materialiū proprietas est, esse mul-
266 ta vnius speciei: ac per hoc, si intellect⁹ multiplicantur, infert. ergo essent par-
264 ticulares, eo.s.mō, quo ista entia materialia sūt particularia, & consequenter īpediret intellectio. ¶ Sanctus Thomas autē, quia in responsione ad primum iā euacuauerat hoc fūdamentum, ponens tertium genus singu-
e larium, ita quòd sin-
369 gularium quædam sunt tota natura specifica, & ista nō multiplicantur numeraliter: sed sunt velut vniuersalia in essendo, quę manifestum est nō officere intellectioni, & hæc sunt intelligentiæ. Quædam sunt participātia naturam specificam, & multiplicantur numeraliter. Sed hæc sunt duplicis ordinis, quia quę dam sunt materialia, & ista impediūt
283 intellectionem ra-
b tione conditionum materialium, quoniā per separationē a materia fit intellectio: quædam vero sunt immaterialia, & ista nō impediūt intellectionē, quia non ratione singularitatis: nec rōne materialitatis, qua carent: nec ratione participationis naturæ specificæ, quia vtrūque.s.participatum & participans, est immaterialis ordinis, & talia sunt intellectus nostri. Quòd autem diuisio numeralis possit fieri, & esse absque materia, multiplicatio luminis gloriæ in beatis ostendit. Nec contradicit hoc S.Th. quoniam impossibilem ponit multiplicationē absq; materia.i.absq; K receptiuo, vt patet exercitatis in doctrina sua.
¶ In responsione ad quartum aduerte, quòd loquentes in aere, instant dicentes, hanc responsionem non euacuare vim argumēti Auerrois, quoniam in æquiuoco laborat. Ille enim arguit de vnitate intellecti vt sic. hic vero respondet de vnitate rei intellectæ, dum dicit quòd siue intellectus sit vnus, siue multiplex, semper id quod intelligitur, est vnum, puta quidditas lapidis. vnde vis rationis in hoc stat. intellectum lapidis est vnum. ergo intellectus est vnus. Antecedens patet, quia si multiplicaretur, esset intellectum in potentia. Consequētia probatur, quia intellectum, aut sumit pro esse reali qđ ponit in intellectu.s.esse speciei intelligibilis, vel actus intelligēdi: aut pro esse diminuto aliquo obiectiuo, quo.s.formale obiectū dr̄ itellectus, quicquid sit illud esse. Et vtroq; modo oppositū consequentis, infert oppositū antecedētis.s. multa eiusdem rationis. ergo intellectum in eis non est vnū ſm esse subiectiuū: sed multiplex numero, vt patet*. & similiter ſm esse obiectiuum: q illud multiplicatur numeraliter ad mul-

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd licet anima intellectiua non habeat materiam ex qua sit, sicut nec angelus*: tamen est forma materiæ alicuius, quod angelo nō cōuenit*. Et ideo ſm diuisionē materiæ, sunt multæ animæ vnius speciei: multi autem angeli vnius speciei omnino esse non possunt*.

AD 2m dicēdū, q vnūquodq; hoc modo habet vnitatem, quo habet esse: & per cōsequens, idem est iudicium de multiplicatione rei, & de esse ipsius. Manifestū est aūt, q anima intellectualis ſm suum esse, vnitur corpori vt forma: & tamē destructo corpore remanet anima intellectualis in suo esse*, & eadem ratione multitudo animarum est ſm multitudinem corporū, & tñ destructis corporib⁹ remanēt animæ in suo esse multiplicatę.

AD 3m dicendū, q indiuiduatio intelligētis aut speciei, per quā intelligit, non excludit intelligentiam vniuersalium: alioquin, cum intellectus separati sint quædam substantiæ subsistentes & per consequens particulares: non possent vniuersalia intelligere. Sed materialitas cognoscētis & speciei, per quam cognoscitur, vniuersalis cognitionem impedit*. Sicut.n. omnis actio est ſm modū formæ, qua agens agit, vt calefactio ſm modū caloris, ita cognitio est ſm modum speciei, qua cognoscens cognoscit. Manifestum est autem, q natura communis distinguitur, & multiplicatur ſm principia indiuiduantia, quæ sunt ex parte materiæ. Si ergo forma, per quam fit cognitio

F tiplicationem numeralem rationum intelligibilium, in quibus relucet: cuilibet.n. speciei in intelligibili respondet obiectum proprium, relucens ita illius relucentia, quòd non alterius.
¶ Ad hoc est dicendū. quòd responsio intendit de intellecto vt sic, nec in æquiuoco laborat, sed male intelligitur. Ad cuiusque euidentiam sciēdū est, quòd cum natura lapidis nō inueniatur nisi in hoc, vel illo lapide existens, & sciētia sit de rebus: oportet scientiā terminari ad lapideitatē existentē in hoc, Et quia scientia nō est de singularib⁹ vt sic, non terminatur ad lapideitatem huius lapidis, vt est in hoc, sed absolute, id est ad ipsam, non ad eius singularitatem. Et quia par est ratio de singulis lapidib⁹, & lapideitas seclusis singularitatibus, non habet penes qđ multiplicetur, consequens est, quòd lapideitas, vt terminat actū intellectus, sit vna non solū formaliter, sed per negationem omnis differentiæ numeralis. De tali.n. vnitate intelligitur illa propositio, Intellectum oportet esse vnum. Verum, quoniam lapideitas vt itellecta, duo dicit.s. lapideitatem, & esse cognitum: si de esse reali loquimur, esse cognitum nullum esse addit supra lapideitatem, nisi esse phātasmatum ī quibus substinetur, & intelligibilium specierū quibus diuersi intellectus ei assimilantur. Et hoc modo proculdubio multiplicato intellectu, multiplicatur intellectum, scilicet secundum esse subiectiuum in intelligētiis, San. Tho. Si

sit materialis, non abstracta a conditionib⁹ materię, erit similitudo naturæ speciei, aut generis secūdū quod est distincta & multiplicata per principia indiuiduantia. & ita non poterit cognosci natura rei in sua communitate. Si vero species
G sit abstracta a conditionibus materiæ īdiuidualis, erit similitudo naturę absq; ijs quæ ipsam distinguūt & multiplicāt. & ita cognoscetur vniuersale. Nec refert quantum ad hoc: vtrum sit vnus intellectus vel plures, quia si etiam esset vnus tātū, oporteret ipsum esse aliquem quendam, & speciem per quā intelligit esse aliquam quandam.

AD 4m dicendum, q siue intellectus sit vnus, siue plures, id, quod intelligitur, est vnum*. Id.n. quod intelligit, nō est in intellectu
H ſm se, sed ſm suam similitudinē. Lapis.n. non est in anima: sed species lapidis, vt dicitur in 3. de Anima*. & tamen lapis est id quod intelligitur, non autem species lapidis, nisi per reflexionem intellect⁹ supra seipsum*: alioquin scientiæ non essent de rebus: sed de speciebus intelligibilibus. Contingit enim eidem rei diuersa secundum diuersas formas assimilari. Et quia cognitio fit secundum assimilatio-
I nem cognoscentis ad rem cognitam, sequitur quòd idē a diuersis cognoscentibus cognosci contingit, vt patet in sensu. Nam plures vident eundem colorem secundū diuersas similitudines. Et similiter plures intellectus intelligunt vnā rem intellectam. Sed hoc tantum interest inter sensum & intellectū

te: sed de hoc in præcedente articulo tractauerat San. Tho. Si vero de esse obiectiuo est sermo, tunc ſm veritatem cum tale esse non sit, nisi esse relatiuum relatione rationis, vt patet in hoc colore viso, cui esse obiectum visum nihil addit, nisi relationem rationis, qua intelligitur terminus visionis, secundū diuersas opiniones de multiplicatione numerali relationis, diuersimode dici pōt. Secundum.n. tenentes, in vno termino relationem eiusdē rationis non multiplicari, quātumcunque termini multiplicentur ex altera parte, oportet dicere, quòd quāmuis ex parte plurium specierum intelligibiliū in diuersis intellectibus sint multæ repræsentationes lapideitatis: ex parte tñ lapideitatis est vna repræsentatio, quæ est vnū repræsentatum omnibus: quemadmodum Sortes albus est vnū simile vnica similitudine mille albis. & hæc est opinio San. Tho. ideo apud ipsum lapideitas est vnū intellectum omnino: & per priuationem omnis differentiæ numeralis, & per positionem vnius numero esse relatiui, quo est intellecta. Nec quo ad hoc differt, vnū vel plures ponere intellectus: quia nec illa vnitas negatiua, nec ista positiua, variatur propter pluralitatē intellectuum, vt patet ex dictis. Secundum vero ponentes relationem plurificari plurificato altero termino, dupliciter dici pōt. Primo, quòd q omnes relationes eiusdē rationis in vno termino se habent ut vna, ideo simpliciter conceditur q lapi-

lapideitas est vnum obiectum numero in esse obiectiuo, quemadmodum Sortes dicitur vnum simile, multis consimilibus, quāmuis plures sint relationes similitudinis in Sorte. Secundo potest dici q quia in obiecto res ipsa est termin⁹ cognitionis, esse vero obiectiuum est conditio sine qua nō, non inconuenit concedere quòd
Lij.de anima.tex.38. tom.2. intellectum lapidis apud diuersos intellect⁹ sit vnū & multiplex: vnū ſm rem quæ terminat cognitionem, multiplex, secundum conditionem sine qua nō. Ex hoc.n. non sequitur quòd intellectum lapidis plurificetur numero in me & in te: sed quòd cōditio ei⁹ sine qua non, multiplicetur: quia intellectum quidem est
416 vnum per negatio-
414 ne omnis numeralis differentiæ, & tamē habet multos respectus eiusdem rationis ad multos intellectus. Et sic patet,
Q.117.ar.1. q ex vnitate intellecti vt intellectum, & obiectiue, non sequitur vnitas intellectus: sed bene sequeretur ex vnitate intellecti secundum esse subiectiuum in intellectu: & si sic, esset necessario vnum cuius oppositum patuit in præcedenti responsione.

371 2.contra c. 58. Et de spi.art.11. Et quol.1. q.4.ar.1. Et quol.11.ar 5. Et opu 45.c.90. 91.& 92.

¶ Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum tertium.

TItulus clarus. ¶ De animarū tantum pluralitate, non omnium formarum substantialium inquirens, in forma tria facit. Primo, tra-
Q.75.ar.6. ctat opinionem Platonis. Secūdo, respōdet quæsito negatiue. Tertio, ostendit modū suæ positionis ¶ Quo ad primum tria dicit. Primo refert Platonem tene-
Li.10.Met. tex.26.to.3 re partem affirmatiuam.s.tres animæ distinguuntur essentia & loco, secundo in quo Arist.eum arguerit.s.quo ad sensitiuam & vegetatiuam propter animalium partes decisas, vitam vtrāq; habentes. quo ad intellectiuam vero, sub dubio reliquit quo ad locum. Tertio, quomodo opinio Platonis potest sustineri, & quomodo non: quia ponendo vnionem animæ vt motoris tantum potest, vt formæ substantialis nequaquam, vt probabitur.
¶ Quo ad secundum, conclusio responsiua. Eadem numero anima in homine est nutritiua, sensitiua, & intellectiua. probatur tripliciter. Primo, quia si essent plures animæ in eodem, illud non esset vnum simpliciter, probatur sequela tripliciter. Primo ratione: quia vnitas simpliciter est ab vnitate formæ. Tum, quia ab eodem res habet esse & vnitatem. Tum a posteriori, quia ea, quæ denominantur a diuersis formis, non sunt vnum simpliciter, vt homo albus. Secundo ex argumentatione Arist. contra Platonem 3. Meta. text. 20. Tertio, ex argumentatione eiusdem in pri-

secundum sententiam Aristot*. q a res sentitur ſm illam dispositionem, quam extra animam habet in sua particularitate: natura autem rei, quæ intelligitur, est quidem extra animam: sed nō habet illum modum essendi extra animam, secundum quem intelligitur*. Intelligitur enim natura commu- B nis seclusis principiis indiuiduantibus: non autem hunc modum essendi habet extra animam. Sed ſm sententiam Platonis res intellecta eo modo est extra animam, quo intelligitur*. Posuit enim naturas rerum, a materia separatas.

AD 5m dicendum, quòd scientia alia est ī discipulo, & alia in magistro. quomodo autem causetur, in sequentibus ostendetur*.

AD 6m dicendū, q August. intelligit animas nō esse plures tātū, C quin vniant in vna ratione speciei.

ARTICVLVS III.

Vtrum præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ, per essentiam differentes.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q præter animam intellectiuam, sint in homine aliæ animæ per essentiam diffe-
rentes, scilicet sensitiua & nutriti- D ua. Corruptibile enim & incorruptibile, non sunt vnius substantiæ. Sed aīa intellectiua est incorruptibilis, aliæ vero animæ, scilicet sensitiua, & nutritiua, sunt corruptibiles, vt ex superioribus patet*. Ergo in homine non potest esse vna essentia animæ intellectiuæ, & sensitiuæ, & nutritiuæ.

¶ 2 Si dicat q anima sensitiua in homine est incorruptibilis, cōtra, Corruptibile & incorruptibile differunt secūdum genus: vt dicitur E in 10. Metaph*. Sed anima sensitiua, in equo & leone, & alijs brutis

A mo de Anima. text. 90. omnia clara sunt in textu.
¶ Circa hanc rationem & sequentes aduerte, q rationes istæ cōmuniter arguunt, & non solum cōtra pluralitatem animarum, sed vniuersaliter formarum substantialium in eodem. Vnde nō quantum ad conclusionem huius articuli: sed simpliciter in sua communitate, vt se extendunt ad inferēdam vnitatē formæ, in composito impugnantur a Sco. in 4. di.11.q.3. Et contra hanc primam rationem, dicit duo. Primo, q falsum est, q vnum esse sit ab vna sola forma. Nescio.ī quit istam fictionē, q esse sit superueniens essentiæ: sed esse diuiditur in simplex & compositum quēadmodum ens. Secundo, q compositum ex pluribus formis cōstat ex vltima forma, & cōposito ex materia & forma, vel formis præcedentibus, vt ex proprio actu & propria potētia. & sic totale esse compositi est ab vna forma completiue, cum quo stat, q sit ex formis præuiis incōplete. Sed hæc respōsio tripliciter deficit. Primo, q a non intelligit rationem S.T. quam affert: respondens nanq; primo dicto, loquit de esse actualis existentiæ, & S. T. vt patet in textu, loquitur de vnitate entis simpliciter, quod primo attenditur penes essentiæ, & quod quid erat esse vnitatem, quāmuis vnitas esse actualis existentiæ, & essentiæ, se consequantur. Secundo, quia vt alibi probatum est, in omni re citra Deum, existentia distinguitur realiter ab essentia, & necessario est simplex, quāmuis ab ipso nesciatur: sed hoc est præsenti negotio impertinens. Tertio deficit ex illa communi caligine, qua naturā entis & vni⁹ per compositionem non vident, & tamen in eius principiis fatentur, dum quotidie resonamus q ex duobus existentibus in actu, nō potest fieri vnū per se ens: sed ex actu & potentia. Nec est alia causa quærenda, & tamen cum hæc applicanda sint, ad glossas venitur, operientes positam patulam veritatē. Ideo nanq; ex actu & actu nō potest ens nisi per accidens constitui, quia quilibet actus, quantumcunq; imperfectus, naturam quandam & quod quid erat esse cōstituit, ponit.n. vel quid, vel quale, vel quantum &c. Ex duabus autem naturis & quidditatibus, quantumcunq; imperfectis, cōstat non fieri vnum per se. Nihil enim refert, an sit perfecta vel imperfecta essentia vel quidditas, ad hoc q non possit cum alia vnum per se facere. Quoniam hoc repugnat non ex perfectione quidditatis: sed ex hoc, q in se quædā quidditas est. Ex quibusq; nāq; duabus speciebus par est impossibilitatis ratio, q fiat vnū, quàmuis

animalibus est corruptibilis. Si igitur in homine sit incorruptibilis, non erit eiusdem generis anima sensitiua in homine, & bruto. Animal autem dicitur ex eo quòd habet animam sensitiuam. Neque ergo animal erit vnum genus commune hominis & aliorum anima-
B lium. quod est inconueniens.

¶ 3 Præt. Philosophus dicit in lib. de gener.* animalium, quòd embrio pri⁹ est animal, quàm homo: Sed hoc esse non posset, si esset eadem essentia animę sensitiuę & intellectiuæ. est enim animal per animam sensitiuam, homo vero per animam intellectiuam. Non ergo in homine est vna essentia animæ sensitiuæ, & intellectiuæ. Lib.2.. c.3. tom.4.

¶ 4 Præt. Philosophus dicit in 8. Metaph.* quòd genus sumitur a Lib.8.Meta.tex.6.tomo.3.
C materia, differentia vero a forma. Sed rationale, quod est differentia constitutiua hominis, sumitur ab anima intellectiua, animal vero dicitur ex hoc, quòd habet corpus animatum anima sensitiua. Anima ergo intellectiua comparatur ad corpus animatum anima sensitiua, sicut forma ad materiam. Non ergo anima intellectiua est eadem per essentiam cum anima sensitiua in homine: sed præsuppo-
D nit eam sicut materiale suppositū.

SED CONTRA est, quod dicitur in lib. de Eccle*.dog. Neque duas animas esse dicimus in homine vno: sicut Iacobus, & alij Sirorum scribunt vnam animalem, qua animatur corpus, & immista sit sanguini: & alteram spiritualem, quæ rationi ministret: sed dicimus vnam & eandem esse animam in homine, quæ & corpus sua societate viuificat, & semetipsam sua ratione disponit. Lib.de Eccles.dog. c. 15.in prin. to. 3. inter opera August.

RESPON. Dicendum, quòd E Plato† posuit diuersas animas esse in corpore vno: etiam secundum Ita refert Ari.li.1.de anima:tex. 90.Et li. 3. tex.41.to.2.

Universidad de Deusto Biblioteca

quàmuis vna magis repugnet quàm altera ex propriis. Ex potentia vero & actu ideo manifeste fit vnum, quia potẽtia vt sic, nullam naturam aut quidditatem ponit. non enim ponit quid, aut quale, aut quantum: sed hoc tantum qu d potẽtiale est respectu talis naturæ. Actu vero, naturam secum aut formaliter, aut causaliter: causalitate tamen formali afferente: nõ nisi vnum qđ quid erat esse constitui põt ex eo, & tali receptiuo. Et propterea non oportet quęrere, quõ ex actu & potentia fiat vnum.

Lib.3.tex. 41.& sequẽtibus, to.2.

Sed si res illa quę est potentia, aliam ponit naturam, & non est potẽtia tantum, iam componitur res non ex actu & potẽtia tantum: sed ex actu & actu, & consequenter nõ fit ens ex tali cõpositione, nisi per accidẽs: nec oportet aliam quærere causam. Vnde intolerabilis est cæcitas eorum, qui ponunt compositũ per se ens, constare ex actu & potẽtia, cõstante ex actu & potẽtia. est enim implicatio in adiecto, quoniam est ponere ꝙ fiat ex duobus actibus, & ꝙ fiat nõ ex per se potentia, qm̃ accidit præcedenti composito talis potentia, est.n. præter eius rationem, vt patet. Nec posset reddi ratio, quare magis sit per se vnum ex anima & corpore, q̃ ex proximo illuminabili, puta diaphano & lumine, sunt enim proprius act[9], & propria potentia. Et super hoc fundatur ratio S.Th. quæ vnitatẽ entis ex vnitate formæ probat, quia, alioquin vnũ ens non esset.

372

D. 650. 315.

516

¶ Secunda ratio, Si dicerẽt diuersas formas, aut per accidẽs esset prædicatio, aut in secundo modo dicendi per se, sed neutrum horum est: sed animal prædicatur de homine per se in primo modo. ergo dicunt eãdem animã. Conditionalis probatur, quia formæ diuersæ, & coeuntes aut ordinatæ iter se sunt, aut non: si nõ, ergo pariunt prædicata per accidens: si sic. ergo forma præambula fundat subiectum, & forma reliqua prædicatum secundi modi, quia prima ponitur in ratione secundæ, vt superficiatum ostẽdit respectu colorati. Destructio vtriusq; partis patet. prima quidem, quia animal per se dicitur de homine: secũda vero, quia homo, quod est subiectum, non ponitur in ratione animalis, quod est prædicatum: sed econuerso.

Lib.3.tex. 20.tom.3.

Li.1 de anima, tex.90. tom.2.

¶ Contra hanc rationem Scotus vbi supra tria dicit. Primo, ꝙ F prima facie ex hoc non habetur: nisi ꝙ prædicatum a forma posteriore, non prædicatur per se de subiecto a forma priore, & consequenter, ꝙ hæc non esset per se, Animal est homo, quod gratis conceditur. Secundo, ꝙ regula de prædicatis sumptis a diuersis formis, est ista.s. ꝙ si sumantur ab eis præcise, neutrum de altero per se prædicatur, & ex hoc optime sequeretur. ergo nec genus de differẽtia, nec differẽtia de genere prædicatur per se, quod etiam gratis conceditur. Tertio, ꝙ ex hoc non sequitur, genus nõ prędicaretur per se de specie, quia species non dicit præcise differentiam, quã uis illam principaliter iportet: sed claudit in se genus, tanquam de per se conceptu eius. Et tamẽ S.T. hoc inferebat.

¶ Ad hęc dicitur, ꝙ arguens dissimulando quodãmodo primum obiecit. nam in promptu est solutio ex litera: fundatur enim ratio super hoc, ꝙ duorum terminorum a diuersis formis sumptorum, prædicatio aut esset per accidens, aut ille qui habet subiecti rationẽ, ponitur in ratione alterius. ergo, si animal & homo a diuersis formis sumuntur, aut erit prædicatio omnino per accidens, aut homo ponetur in ratione animalis, quia homo est naturaliter subiectum respectu animalis, quoniam ista est directa prædicatio, homo est animal, conuertens vero sua, nõ: sed est indirecta. Vnde patet, & ꝙ prima & secunda facie, processus infert intẽtum ex pręmissis. Quod vero secũdo loco dicitur, euitando & reprehẽdendo implicite regulam S.T. quam assumpsit in maiorẽ, manifeste falsum ẽ: qa ista est p se, terra est grauis, ignis est calidus, & tamẽ subiectum & prędicatũ sumiẽ a diuersis formis præcise, quia terra a forma substantiali, & graue a forma accidentali: ita ꝙ neutrius ratio in alterius conceptu intrinsece clauditur, vt patet. Ergo, stat regula S.T. ꝙ vel omnino per accidens, vel in secundo modo per se, fit horum prædicatio: nec est aliqua instãtia. Ad id vero, quod tertio subditur, quasi diceret, ꝙ illa regula quocunque modo sit, verificatur in terminis præcise sumptis ab illis, & non in specie &c. respondetur, ꝙ illa regula verificatur in terminis, siue præcise, siue non præcise sumptis ab illis, dummodo sumantur formaliter: nihil enim refert differentia præcisionis, nisi forte

organa distinctas, quibus diuersa opera vitę attribuebat, dicens: vim nutritiuam esse in hepate, concupiscibilem in corde, cognoscitiuã in cerebro. Quam quidem opinionem Aristot. reprobat in lib. de Anima, quantum ad illas animæ partes, quæ corporeis organis in suis operibus vtuntur, ex hoc, quòd in animalibus, quæ decisa viuunt, in qualibet parte inueniũtur diuersæ operationes animæ, sicut sensus & appetitus. Hoc autẽ non esset, si diuersa principia operationum animæ tanquam per essentiam diuersæ, diuersis partibus corporis distributa essent. Sed de intellectiua sub dubio videtur relinquere, vtrũ sit separata ab alijs partibus animæ solum ratione, an etiam loco. Opinio autem Platonis sustineri vtique posset, si poneretur, ꝙ anima vnitur corpori, non vt forma: sed vt motor, vt posuit Plato[e]. Nihil enim inconueniens sequitur, si idem mobile a diuersis motoribus moueatur, pręcipue secũdum diuersas partes. Sed si ponamus animam corpori vniri sicut formam, omnino impossibile[d] videtur, plures animas per essentiam differentes in vno corpore esse. quod quidem triplici rõne manifestari potest. Primo quidem, quia animal non esset simpliciter vnum, cuius essent animę plures*. nihil enim est simpliciter vnũ, nisi per formam vnam, per quã habet res esse. ab eodem.n. habet res ꝙ sit ens, & ꝙ sit vna. et ideo ea quæ denominantur a diuersis formis, non sunt vnum simpliciter, sicut homo alb[9]. Si igitur homo ab alia forma haberet ꝙ sit viuũ.s. ab anima vegetabili, & ab alia forma ꝙ sit animal.s. ab anima sensibili, & ab alia ꝙ sit homo.s. ab anima rationali, sequeretur ꝙ homo non esset vnum simpliciter, sicut & Aristo. argumentatur contra Platonẽ in 3. Meta. † ꝙ si alia esset idea animalis, & alia bipedis, nõ esset vnũ simpliciter animal bipes. Et propter hoc, in 1. de Anima* contra ponẽtes diuersas animas in corpore, inquirit quid contineat illas.i. quid faciat ex eis vnum. Et non potest dici, ꝙ vniantur per corporis vnitatem, quia magis anima continet corpus, & facit ipsum esse vnum, q̃ econuerso. Secundo, hoc apparet impossibile ex modo prædicationis.

G Quæ.n. sumuntur a diuersis formis, prædicantur adinuicem, vel per accidens, si formæ nõ sint adinuicem ordinatæ, puta cũ dicimus ꝙ album est dulce, vel si formæ sint ordinatæ adinuicẽ, erit prædicatio per se, in secundo modo dicendi per se, quia subiectum ponitur in diffinitione prædicati, sicut superficies præambula est ad colorem. Si ergo dicamus, ꝙ corpus superficiatum est coloratum, erit secundus modus prædicationis per se.

H Si ergo alia forma sit, a qua aliquid dicitur animal, & a qua aliquid dicitur homo, sequeretur ꝙ vel vnum horum non possit prędicari de altero, nisi per accidens: si istæ duæ formæ adinuicem ordinem non habent, vel ꝙ sit ibi prædicatio in secundo modo dicẽdi per se, si vna animarũ sit ad aliam pręambula. Vtrunque autẽ horum est manifeste falsum, quia animal per se de homine prædicatur, non per accidens:

I homo autẽ non ponitur in diffinitione animalis: sed econuerso. ergo oportet eãdem formam esse, per quã aliquid est animal, & per quam aliquid est homo. Alioquin homo non vere esset id quod est animal: vt sic animal per se de homine prædicetur. Tertio, apparet hoc esse impossibile, per hoc ꝙ una operatio animæ cum fuerit intensa, impedit aliam. quod nullo modo contingeret, nisi principium actionum esset per essentiam vnum.

K Sic ergo dicendum, ꝙ eadem numero est anima in hoie sensitiua, & intellectiua, & nutritiua. Quo modo autem hoc contingat, de facili considerari potest, siquis differentias specierum, & formarum attendat. Inueniuntur enim rerum

forte ad modum significandi, quod non est ad propositum. Qm̃ supposito congruo modo significandi ipsis speciei, & generi, loquimur: ita quòd sensus regulæ est, quod illi termini formaliter sumpti sic se habent. Et cum contra hoc dicitur, quòd species importat genus tanquam de per se conceptu eius. respondetur, quòd licet de facto ita sit: stante tamen hypothesi, quòd essent diuersæ formæ generica & specifica, tunc homo aut solã formam specificam significaret per modum totius & determinati: & in hoc differret a differentia, quæ significaret per modum determinãtis formaliter: aut significaret habens vtranq; formam genericã & specificã. sicut si aliquod vnũ nomen significaret habens igneitatẽ & leuitatem. Et tunc optime sequitur, ꝙ homo non vere esset id quod est animal: nisi vel ratione partis, qđ repugnat verę & directę prædicationi primi modi, iuxta hanc significationem: vel per accidens, quia habens hanc formam, est etiam habens illam iuxta primam significationem, qđ etiã repugnat pdicationi directæ primi modi, quia prædicatum nullo modo debet esse per accidẽs, idest extra essentiã subiecti.

369

Lib.8.text. 10.tom.3.

†Lib.2.de anima, tex. 30.& 31.tomo.2.

¶ Tertia ratio est a signo. Intensa vna operatione animæ, impeditur alia. ergo principium earum est vnum per essentiam, alioquin vna nõ impediret aliam.

D. 633.

¶ Quo ad tertium, ostendit modũ quo omnes animæ vna sunt in homine ex ordine perfectionis, & ordine continentiæ. Perfectionis quidem, quia se habent sicut numeri ex additione. ex 8. Meta. tex. 10. Continentię vero, quia se habent sicut figuræ. ex 2. de anima: ex his conflatur, ꝙ superflueret alia anima, & est quarta ratio.

¶ Contra hanc quartam rationem, quam Sco. dicit plus cæteris valere, dicit ibidem, ꝙ facile soluitur, dicendo, ꝙ non est superfluum: sed necessarium ponere præter animam intellectiuã aliã formam, quia illa recedente, alia remanet. ergo hæc non est illa. Antecedens patet. Ad hoc breuiter dicitur. primo, ꝙ superfluitas non potest subterfugi, quoniam natura secundum eos posuisset duas corporeitates substantiales in homine: alteram in anima intellectiua, quæ continet omnes imperfectiores, vt tetragonũ trigonum, & alterã in illa alia forma, & tñ natura non põt abundare in superfluo, nec deficere vt in pluribus. hoc autem esA set in omnibus hominibus, & animabus. igitur. Secundo dicitur, quòd antecedens est falsum, & ad rationes pro illo, in sequenti articulo respondebitur.

species, & formæ differre abinuicẽ secũdum perfectius & minus perfectum. Sicut in rerum ordine, animata perfectiora sunt inanimatis, & animalia plãtis, & homines animalibus brutis[e]. et in singulis horum generum sunt gradus diuersi. Et ideo Aristot. in 8. Metaph*. assimilat species rerum numeris, qui differunt specie secũdum additionem, vel subtractionem vnitatis. Et in 2. de anima†, comparat diuersas animas speciebus figurarum, quarum vna continet aliam: sicut pentagonum cõtinet tetragonum, & excedit. Sic igitur, anima intellectiua cõtinet in sua virtute quicquid habet anima sensitiua brutorum & nutritiua plantarum. Sicut ergo superficies, quæ habet figurã C pentagonam, non per aliam figuram est tetragona, & per aliam pentagona (quia superflueret figura tetragona, ex quo in pentagona cõtinetur) ita nec per aliam animam Sortes est homo, & per aliam animal: sed per vnam & eandem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd anima sensitiua nõ habet incorruptibilitatem ex hoc ꝙ est sensitiua: sed ex hoc quòd est intellectiua, ei incorruptibilitas debetur. Quando ergo anima est sensitiua tantũ, corruptibilis est: quando vero cum sensitiuo intellectiuũ D habet, est incorruptibilis. Licet enim sensitiuum incorruptionem non det, tamẽ incorruptionem intellectiuo auferre non potest.

AD 2^{m} dicendum, quòd[d] formæ non collocantur in genere vel in specie: sed composita. Homo autem corruptibilis est, sicut & alia animalia. Vnde differentia secundum corruptibile & incoruptibile, quæ est ex parte formarum, non facit hominem secundum genus ab alijs animalibus differre[e]. E

AD 3^{m} dicendum, quòd prius embrio habet animam, quę est sensitiua tantum, qua ablata, aduenit perfectior anima, quæ est simul sensitiua & intellectiua: vt infra plenius ostendetur*.

AD 4^{m} dicendum, quòd non oportet secundum diuersas rationes vel intentiones logicas, quæ consequuntur modum intelligendi, diuersitatem[d] in rebus naturalibus accipere: quia ratio vnum & B idem secundum diuersos modos apprehendere potest. Quia igitur, vt dictum est*, anima intellectiua virtute continet id, quod sensitiua habet: & adhuc amplius, potest seorsum ratio cõsiderare quod pertinet ad virtutem sensitiuæ, quasi quoddam imperfectum & materiale[e]. Et quia hoc inuenit commune homini & alijs animalibus: ex hoc rationem generis format. Id C vero ĩ quo anima intellectiua sensitiuam excedit, accipit quasi formale & completiuum, & ex eo format differentiam hominis.[e]

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuam.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd in homine sit alia forma præter animam intellectiuã. Dicit enim Philosophus in secundo de anima*, quòd anima est act[9] corporis Physici, D potẽtia vitam habentis. Comparatur igitur anima ad corpus, sicut forma ad materiam. Sed corpus habet aliquam formam substantialem, per quam est corpus. Ergo ante animam præcedit in corpore aliqua forma substantialis.

¶ 2 Præt. Homo & quodlibet animal est mouens seipsum. Omne autem mouens seipsum, diuiditur in duas partes, quarum vna est mouens, & alia est mota, vt probatur in 8. Physic*. Pars autem moués est E anima. Ergo oportet quòd alia pars sit talis quæ possit esse mota. Sed materia prima non potest moueri, ut dicitur in 5. Physic†. cum sit ens solũ in potẽtia, quinimmo

¶ Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulũ quartum.

TItulus clarus, de forma substantiali. Q.118.ar. 2,ad.2.

¶ In corpore quatuor. Primo, quid secundum Platon. dicendum. Secũdo, respondet quæsito negatiue. Tertio, ostendit modum positionis. Quarto, extendit dicta ad omnes cõpositas substãtias.

D. 211.

In corp.ar.

¶ Quo ad primũ, vnum dicitur. s. ꝙ respondendum esset affirmatiue. Et probatur: quia oportet ponere formam, qua constitueretur corpus motum.

a 262

¶ Quo ad secũdum vna est conclusio responsiua. In homine nulla est forma substantialis nisi anima intellectiua. Probatur, ducendo ad impossibile. Si præter animam intellectiuam præexisteret alia forma, anima non daret esse simpliciter, nec esset forma substantialis, nec per aduentũ animæ esset generatio simpliciter: sed hæc falsa impossibilia. ergo. Consequentia probatur, ex differentia inter formã substantialem & accidentalem quo ad esse, fieri, & corrũpi simpliciter, vel s̃m quid, quia penes substantialẽ omnia hęc sunt simpliciter, penes accidentalem secundum quid. Et cõfirmantur hæ differentiæ ex errore antiquorum. 1. Physi. vel de generatione: falsitas consequẽtis ex dictis patet. Aduerte hic ꝙ Sco. in 4. dist. 11. q. 3. dicit hanc rationem non concludere intentũ: quia ly simpliciter potest dupliciter sumi. Primo, vt opponitẽ ei, qđ est, nullo mõ, & sic ex non ente simpliciter nihil fit apud Philosophos. Alio modo, vt opponitur ei quod est secũdum quid. & sic nihil aliud significat esse simpliciter, q̃ esse primum naturaliter, & esse secundũ quid, esse naturaliter posterius. Et hoc modo verum est, quòd omnis forma substantialis dat esse simpliciter, & accidentalis secundum quid, & hoc siue forma substantialis præcedat generationis ordine accidentalem, siue non. Semper enim esse datum a forma substantiali s̃m suã naturam est prius, & illud posterius, sicut substantia accidente. Vnde ex hoc non sequitur. ergo vna est forma in composito, quia stat vni composito habenti vnum esse prius naturaliter

d 426 372 18

372 Locis supra ar.3.citatis.

Li.3.de anima.text.4. & 5.to.2.

Lib.8.Physi. text.30. tom.2.

Lib.5.Physi.tex.8.to. 2.

liter accidentali forma aduenire aliud perfectius esse, etiã prius naturaliter, q̃ sit esse accidentale. Sed quòd responsio hæc voluntaria & nulla sit, facile manifestatur. Quòd voluntaria quidem sit, patet, quia ad placitum exponit terminos, & non secundum vsum philosophorum loquentium in hac re. Ly enim simpliciter, duplicem tantũ habet apud philosophos significationẽ, primo, vt idem est, quod ly totaliter, & sic ĩtelligitur ex nõ ente simpliciter. i. totaliter, nihil fit. Et sic dicimus, multa non esse simpliciter completa, quando non sunt totaliter facta. Secundo, vt idẽ est, quòd nullo addito, iuxta illud Topicorũ, Simpliciter dico, quòd nullo addito dico. Et hoc modo est frequentissimum apud Aristotelem & vsum oĩum, & sic sumitur in proposito. Nec potest inficiari, nisi propriã loquelã ipsemet Scotus cum cæteris velit negare. Sed aduerte quòd ĩ hoc deceptus videtur Scotus & multi eadem tenentur cæcitate, quòd non discernũt ĩ ly simpliciter actũ exercitum ab actu signato, cum tamẽ distent sicut cœlum a terra. Vti nãq; ipso ĩ actu signato est ponere ly, simpliciter, in ipsa re, de qua est sermo: vt cum dicimus, quòd generatio hominis, est generatio simpliciter: generaio vero hominis albi est secundũ qđ &c. Vti vero ipso in actu exercito, est loqui de ipsa re, de qua est sermo, absque adiectiuo aliquo, vt in generatione hominis dicimus homo fit, cum dealbatur vero, non dicimus, homo fit, sed homo fit albus. Aristote. enim & Sanctus Thomas & cæteri, ponunt differentiam inter formam substantialem, & accidentalem penes simpliciter & secundũ quid in actu exercito. Nec eget probatione, qm̃ etiam in ipsis artificialibus, quando fiunt secundum id quod est constitutiuum eorum in esse specifico, ac per hoc induit rationẽ substantialis, dicimus etiam fieri simpliciter, vt patet in factione domus: dicimus. n. q domus fit, & quod facta est: cũ aũt decoratur, non dicimus q fit, sed cum adiectiuo, quòd fit alba aut pulchra. Est ergo vsitatissimum, & proprissimum formæ substantiali, dare esse simpliciter, & fieri secundum eas composita simpliciter. Et iuxta hoc patet procedere rationem S.Th. quia si forma substantialis aduenit enti in actu per aliam formam, iam illud est simpliciter, id est, de illo verificatur quòd est. ergo non potest de illo verificari quòd fit, sed quòd fit tale. quod est fieri secundum quid. Nec hoc potest subterfugi, nisi conceden-

375

Art. 1. huius quæst. D. 650.

omne quod mouetur est corpus. Ergo oportet, quòd in homine, & in quolibet animali sit alia forma substantialis, per quam constituatur corpus.

¶ 3 Præt. Ordo in formis attenditur secũdum habitudinem ad materiam primam. Prius enim & posterius, dicitur per cõparationem G ad aliquod principium. Si ergo nõ esset in homine aliqua forma substantialis præter animam rationalem, sed immediate materię primę inhæreret: sequeret, quòd esset in ordine imperfectissimarũ formarũ, quæ ĩmediate inhærẽt materię.

¶ 4 Præt. Corpus humanũ est corpus mistum. Mistio autem non fit secundum materiam tantum, quia tunc esset corruptio sola. Oportet ergo, quòd remaneant formæ elementorum in corpore misto, quæ H sunt formæ substantiales. Ergo in corpore humano sunt aliæ formæ substantiales præter animam intellectiuam.

SED CONTRA. Vnius rei est vnum esse substantiale. Sed forma substantialis dat esse substantiale. Ergo vnius rei est vna tantum forma substantialis. Anima autem est forma substantialis hominis. Ergo impossibile est, quòd in homine sit aliqua alia forma substantialis, quàm anima intellectiua.

RESPON. Dicendum, quòd si poneret anima intellectiua non vniri corpori vt forma, sed solum vt motor, vt Platon. posuerunt[e], necesse esset dicere, quòd in homine esset alia forma substantialis, per quam corpus ab anima mobile in suo esse constitueretur. Sed si anima intellectiua vnitur corpori vt forma substãtialis, sicut supra iam diximus*: impossibile[d] est, quòd aliqua alia forma substantialis præter eam inueniatur in homine.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd forma substan-

F do quòd de vno, & eodem potest absolute, & absque adiectione aliqua concedi quòd est & fit. Quod quantæ subtilitatis sit, eis relinquo iudicandum. Et hoc bene nota, quoniam in hoc lumine videbis clare multa secreta apud Aristote. & complures tenebras apud alios.

¶ Quo ad tertium, modus positionis est illemet, qui in præcedenti articulo positus est. s. rationes ordinis perfectionis, & continentiæ.

¶ Quo ad quartum dicitur, quod prædicta habent locum in omnibus compositis substantialibus eisdem rationibus & modis.

¶ Circa hanc partẽ occurrit dubiũ, quia Henricus de Gandauo, in Quolibeto secũdo, q. 2. & tertia, & Quolibeto quarto, q. 13. & 14. tenet quòd nõ est eadem ratio de homine & aliis, & quòd quamuis anima intellectiua sufficiat in homine pro sensitiua & vegetatiua, non tamen pro forma mistionis & corporeitatis, quia illa ẽ inextensa, istę vero sunt extẽsę. vnde arguit sic. Omne p se agẽs habet aliquem per se proprium terminum. ergo vbi sunt duo per se diuersa agentia, & diuersæ actiones, ibi non est eadẽ forma vtriusq; terminus: sed sic est ĩ solo homine, quia anima a Deo p creationem, reliqua a semine per generationem. ergo duæ formæ. Antecedens patet ex se, & 5. Phys. vbi negatur reductio eandem sanitatem propter diuersitatẽ actionis. Consequentia patet. Et confirmatur, quia idẽ terminus, aut est forma, aut compositum: si compositũ, ergo homo creatur: si forma, ergo anima intellectiua generatur ex semine.

¶ Ad hoc breuiter. Primo dicitur a S. T. quòd accipiendo proprium vt distinguitur contra commune, & loquendo de termino formali, maior nõ est vera, quando sunt agentia subordinata, qualia sunt generans & creans animam intellectiuam. Secundo dicitur, q habere eundem terminum formalem eodem modo, licet sit inconueniens, nõ tamen diuersimode, vt hic accidit, quia anima terminat creationem intrinsece, & generationẽ extrinsece, & sic forma est idem terminus vtriusq; sed non eodem modo. Ideo non sequitur. ergo generatur. Tertio dicitur, quòd cuilibet actioni datur proprius per se primo terminus, quamuis non formalis, & quòd generationis terminus prior prius, est compositum: creationis, anima intellectiua: sed de his quæstio 118. ex proposito est sermo.

¶ In responsione ad primum, vbi agitur de forma corporeitatis, aduerte

tialis in hoc a forma accidẽtali differt, quia forma accidentalis non dat esse simpliciter, sed esse tale[f]: sicut calor facit suum subiectũ nõ simpliciter esse, sed esse calidum. Et cum aduenit forma accidentalis, non dicitur aliquid fieri vel generari simpliciter, sed fieri tale, aut aliquo modo se habens. Et similiter, cum recedit forma accidentalis, non dicitur aliquid corrumpi simpliciter, sed secundum quid. Forma autem substantialis dat esse simpliciter: et ideo p eius aduentum dicitur aliquid simpliciter generari: & per ei⁹ recessum simpliciter corrumpi. Et propter hoc, antiqui naturales, qui posuerunt materiam primã esse aliquod ens actu, puta ignem, aut aerem, aut aliquid huiusmodi[c], dixerunt, quòd nihil generatur aut corrumpitur simpliciter, sed omne fieri statuerunt alterari, vt dicitur in 1. Physi*. Si igitur ita esset, quòd præter animam intellectiuam pręexisteret quęcunq; alia forma substantialis in materia, per quam subiectum animæ esset ens actu, sequeretur, quòd anima non daret esse simpliciter, & per cõsequens quòd non esset forma substãtialis, & quòd per aduentum animę non esset generatio simpliciter: sed solum secũdum quid. quæ sunt manifeste falsa. Vnde dicendum est, q nulla alia forma substantialis est in homine, nisi sola anima intellectiua, & q ipsa sicut virtute continet animã sensitiuam & nutritiuam, ita virtute continet omnes inferiores formas, & facit ipsa sola quicquid imperfectiores formę in alijs faciunt. Et similiter est dicendum de anima sensitiua in brutis, & de nutritiua in plantis: & vniuersaliter de omnibus perfectioribus respectu imperfectarum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q Aristot. non dicit animam esse

aduerte q Sco. in 4. vbi supra, dupliciter probat in homine præter animam intellectiuam esse aliam formam corporeitatis, seu mistionis. Primo, ex identitate corporis Christi viui & mortui, quia fuit idẽ numero: & huic annectitur de identitate Eucharistiæ in triduo mortis Christi: quoniam idem est iudicium de idẽtitate corporis Christi in se, & Eucharistia. Secũdo, ex idẽtitate specifica formæ cadaueris: quia non potest esse regulariter idem effectus a quibuscunque & quantuncunque diuersis agentibus: sed corpus viuum quomodocunque moriatur, modo nõ statim dissoluatur ĩ elemẽta: ad sensum apparet eiusdẽ rationis. ergo nõ producitur noua forma, sed remanet quæ erat forma corporeitatis. Henricus autem cũ multis aliis, arguit ex parte effectus sic. Anima intellectiua non potest supplere effectus & operationes formæ corporeitatis & mistionis. ergo præter eã oportet aliam formam ponere. Cõsequẽtia plana, & antecedẽs probat: quia esse diuisibile, quantũ, extensum, figuratum, corruptibile &c. nõ sunt ab anima intellectiua: quoniã esse eius est indiuisibile, est inextensibile, incorruptibile, immateriale &c. ergo. Et hoc præcipue militat aduersus S. T. nullũ aliud esse ponentem in homine, nisi illud quod est animæ intellectiuæ. Et confirmatur: q a non videtur intelligibile q compositũ sit quantum, extensumq;, & quælibet pars eius non sit quanta & extensa.

¶ Ad primum horum, iam dixit S. Th. quòd corpus Christi in triduo fuit simpliciter idem numero: quia idem suppositaliter & materialiter: & quo ad esse actualis existentiæ. & quòd nõ valet, ergo idem formaliter. Et hoc sufficit ad verificãdas omnes sanctorum authoritates: & similiter in Eucharistia. Ita q, in hostia cõsecrata aut retenta triduo, cõtinebatur illud compositum ex materia, & illa forma cadaueris, quod tunc erat verum Christi corpus idem cũ viuo tripliciter modo dicto. Et in resurrectione in eadem hostia fuisset compositũ ex materia & anima ĩtellectiua, vt dat esse corporeum. Ita quòd, par est ratio varietatis hic & ibi. E Nec hic est aliquod inconueniens, nisi incoueniens fuerit, corpus Christi variari ẽm vitam & mortem: hoc. n. ad hoc sequitur. Sed trepidauerunt timore, vbi non erat timor: quia non vident naturam compositionis substantialis.

¶ Ad secũdum dicitur, q ibi dicuntur tria. Quorum vnum est dubium, & duo sunt falsa. Dubiũ siquidẽ est, cadauer esse eiusdem rationis: quoniam sustineri potest rationabiliter, vtraq; cõtradictionis pars. Potest enim dici, quòd cadaueris forma est diuersarum rationum, iuxta diuersitatem naturalium agentium: puta ignis, aut aquæ: ita quòd cadauer mortui ex dominio choleræ, sit alterius rationis, a mortuo ex dominio phlegmatis. Et merito: quia illud ab igne corruptum, ad ignem tendit ex intentione agentis: reliquum ab aqua, in aquam, vt aliis existentibus terminis, alia etiam sit via. Nec refert vtrũ gladio vel suspendio, sed quo elemento dominante moriatur: quoniam illa se habent vt excitãtia & applicãtia actiua passiuis. Potest etiam dici, quòd forma cadaueris est vnius rationis: & quòd est forma imperfecta & communis via a viuo ad quodlibet elementũ. Nec inconuenit

actum corporis tãtum: sed actum corporis Physici organici potentia vitam habentis, & q talis potẽtia non abijcit animam. Vnde manifestum est q in eo, cuius anima dicitur actus, etiam anima includitur, eo modo loquendi, quo calor est actus calidi, & lumen est actus lucidi: non q seorsum sit lucidum sine luce: sed quia est lucidum per lucem. Et similiter dicitur, q anima est actus corporis &c. quia per animam, & est corpus, & est organicũ, & est potentia vitam habẽs. Sed actus primus, dicitur respectu actus secũdi, qui est operatio. Talis enim potentia est non abijciens, idest non excludens animam.

AD 2m dicendum, q anima non mouet corpus per esse suum, secũdum qđ vnitur corpori vt forma: sed per potentiam motiuam, cuius actus præsupponit iam corpus effectum in actu per animam: vt sic anima secundum vim motiuam sit pars mouens, & corpus animatum sit pars mota.

AD 3m dicendũ, q in materia cõsiderantur diuersi gradus perfectionis: sicut esse, viuere, sentire, & intelligere. Semper autem secũdũ superueniens priori, perfectius est[e]. forma ergo, quæ dat solũ primum gradum perfectionis materiæ, est imperfectissima: sed forma,

A eam esse communẽ, & vnius rationis: quia est medium remotum ad illa. Falsum vero est, quòd effectus vnius rationis, non possit ab hac agentium diuersitate produci: quoniam aliquid producitur dupliciter, vt medium est, aut terminum principaliter intentum. Et rursus, vt medium proprium, vel cõmune. Et quòd quia forma cadaueris producitur vt commune mediũ ad omnia elementa, ideo põt a quolibet eorũ produci. Nec est hic quantacunq; diuersitas agentium, sed quadruplex tãtum, iuxta numerum elementorum. Falsum quoq; est, & contra Aristo. 2. de genera. tex. 17. quòd incorruptione hoĩs non fiat noua forma: qm̃ tunc nõ semper corruptio vnius esset generatio alterius, & natura operaret aspiciens ad malum. qđ est impossibile.

¶ Ad tertium dicitur, supposita distinctione de ly esse quãtum, dupliciter. s. p se, & per accidẽs: & q hic non est quæstio, nisi de quãto & extenso per accidẽs, idest subiectiue: qm̃ nulla res extra prędicamentum quantitatis, dat formale esse per se quãtum, vt patet: q quia anima intellectiua claudit in se omnes formas priores se ordine generationis: sicut tetragonum trigonum, ipsa potest supplere, imo necessario facit omnẽ effectum & operationem formæ mistionis & corporeitatis. Et vt satisfiat verbis arguentium, potest distingui, q in anima intellectiua inueniri esse corporeum, materiale, quantum, & figuratum &c. potest intelligi dupliciter. Vno modo formaliter: alio modo virtualiter. Et q quãuis in ea non inueniantur hæc formaliter, sunt tamen in ea virtualiter: sicut trigonum etiam non est in tetragono formaliter, sed virtualiter: & sic anima dat qđ habet virtualiter, & hoc sufficit. Est. n. anima intellectiua tãtæ excellentiæ, vt & faciat ens materiale quantitati subiectum &c. inquantum habet in se vim priorum: & vt det esse intellectuale & indiuisibile, inquãtũ formaliter excedit omnes alias. facileq; percipi potest, q compositum sit quantum & figuratum subiectiue: & tamen illius forma sit indiuisibilis formaliter, si priuatus quis non est naturali lumine, quo discernere datum est, q inter formam pure indiuisibilem, vt sunt intelligentiæ, & formam pure diuisibilem, vt sunt omnino materiales, mediat forma indiuisibilis fomaliter & diuisibilis virtualiter: cui ex formali indiuisibilitate conuenit esse non quantum: & ex virtuali diuisibilitate, conuenit facere formaliter ens extẽsum subiectiue. Et nota, q cum dicimus animam intellectiuam dare esse extensum composito, intelligitur non de esse actualis existentiæ, sed de esse essentiæ. Illud nanq; indiuisibile & immateriale, sicut anima ipsa: hoc vero diuisibile & materiale: illud est vnum simplicitate communicatum tãtum composito & materiæ, hoc vero est vnum compositione ex materia & forma. Et ex hoc apparet nihil obstare prædicta, positioni San. Thomæ de vnitate esse in composito: quoniã in æquiuoco laboratur, dum quæstio est de esse essentiæ, qđ est ipsum compositum subiectum quantitati, & positio loquitur de esse existentiæ.

¶ In responsione ad scđm aduerte, q diuisio animalis in partẽ mouentem & partem motam in cæteris animalibus, est diuisio in partes integrales formaliter, & non in partes essentiales, nisi causaliter.

quæ dat primum, & secundum, & tertium, & sic deinceps, est perfectissima: & tñ materiæ immediata.

AD 4m dicendum, q Aui. posuit formas substantiales elementorũ integras remanere in misto: mistionem autem fieri secundum qđ contrariæ qualitates elementorum reducuntur ad medium. B Sed hoc est impossibile: quia diuersæ formæ elementorum non possunt esse nisi in diuersis partibus materiæ, ad quarum diuersitatem oportet intelligi dimensiones, sine quibus materia diuisibilis esse non potest. Materia autẽ dimensioni subiecta, non inuenitur nisi in corpore. diuersa autem corpora nõ possunt esse in eodem loco. unde sequitur, q elementa sint in misto distincta secundum situm. & ita non C erit vera mistio, quæ est secundum totum: sed mistio ad sensum, quæ est secundum minima iuxta se posita. Auer. autem posuit in 3. de cœlo*, q formæ elemẽtorum propter sui ĩperfectionẽ, sunt mediæ inter formas accidentales, & substantiales. & ideo recipiunt magis & minus. & ideo remittuntur in mistione: & ad medium reducuntur, & conflatur ex eis vna forma. Sed hoc est etiam magis impossibile, D nam esse substãtiale cuiuslibet rei in indiuisibili consistit: & omnis

Li. 3. de cœlo, cõm. 67

additio & subtractio, variat speciem, sicut in numeris : vt dicitur in 8 . Metaphi.* Vnde impossibile est, quòd forma substantialis quæcunque recipiat magis & minus*. Nec minus est impossibile aliquid esse medium inter substantiam & accidens. Et ideo dicendum est secundum Philosophum in primo de generatione†, quòd formæ elementorũ manẽt in misto nõ actu : sed virtute. Manent enim qualitates propriæ elementorum, licet remissæ, in quibus est virtus formarum elementarium. Et huiusmodi qualitas mistionis, est propria dispositio ad formam substantialem corporis misti, puta, formam lapidis vel animæ cuiuscunque.

causaliter : quoniã omne animal integratur ex duabus partibus corporeis,quarum vna actuatur potẽtia motiua ipsius animalis, & est pars mouens, & reliqua mouetur. In homine autem:quia habet duplex motiuum iuxta duplicem appetitum , sensitiuum scilicet, & intellectiuum, est diuisio in partes integrales,quo ad motum prouenientem ab appetitu sensitiuo : quia ille est actus cuiusdam partis corporis.Et quodammodo in partes essentiales , quo ad motum prouenientem ab appetitu intellectiuo : quia ille nullius corporis est actus,& sic pars mouens est anima, quæ est pars essentialis. Dixi autem quodã modo , quoniã pars mota non est ꝓprie pars essẽtialis, quoniam est corpus in actu , quod non est pars,nisi per synecdochem realiter loquendo:sed est,& dicitur pars hominis inquantũ homo aut animal,qa formaliter sumendo animam,corpus,& animal , componitur animal ex anima & corpore tanquam ex partibus essentialibus,corpus tamen non est vere pars,vt dictum est.

Li.8.Meta. text.10. tomo.3.

b 581

377

ex tex. 18. videtur haberi to. 3.

¶ In responsione ad tertium nota, quòd responsio redarguit argumentum , quòd peccat secundum non causam:non enim immediate vniri materiæ primæ infert imperfectionem formæ , sed dare illi primum tãtum perfectionis gradum. Vnde hinc habes , quòd esse formam propinquam materiæ primæ contingit dupliciter. Vno modo quo ad vnionem,& sic omnis forma substantialis est æque propinqua materiæ primæ , quia in ipsa immediate recipitur, & penes hanc propinquitatem non attenditur perfectio,vel imperfectio formarum substantialium. Alio modo, quo ad gradualem perfectionem,& sic non omnis forma est æque propinqua materiæ primæ.Sed quãto aliqua forma est propinquior materiæ,tanto imperfectior,& quanto magis elongata,tãto perfectior.Et sic formæ elementorum dicuntur imperfectissimæ & immediatæ materiæ,& primæ formæ eius, & deinde mistorum, & sic deinceps. vocatur autem forma propinquior materiæ secũdum perfectionem,quæ primum ordine generationis gradũ perfectionalem dat tantum:remotior vero quæ primum & secundũ, & sic procedendo,data latitudine in quolibet gradu.

¶ In responsione ad quartum,vbi mistio elementorum tractatur,longius esset habendus sermo , si cuncta adducenda essent obiecta. Vnde in loco proprio in primo de generatione requirantur:hic sat sit rationes has tractare.Tria ergo sunt in hac responsione.Primo,opinio Auicen.quę satis efficaciter impugnatur.Secundo,opinio Auerrois in 3.cœli.comment.62. Cuius rationes sunt,quia si corrumperentur totaliter,non saluaretur ratio elementi:nec materia reciperet formas mistorum mediis elementis: sed primo & essentialiter omnes.Ad quas nos dicimus, ꝙ optime saluatur ratio elementi,quia elementũ est, ex quo fit aliquid cum insit actu, vel virtute. Et quòd materiam recipere formas mistorum immediate,potest dupliciter intelligi. Primo quo ad vnionem formæ cum materia,& sic est necessarium : alio modo quo ad transmutationem,& sic mediant elementa, ita ꝙ elemẽta media sunt in transmutatione,non in informatione.Vel dicatur,ꝙ non solum in fieri ,sed in esse elementa sunt media,nõ formaliter,sed virtualiter:sicut & manent non formaliter : sed virtualiter.Sed aduerte hic,quòd Auerroistę derident secundam rationem S.T.contra Auerroim,quia manifeste patet in commento illo,ꝙ Auerr.posuit formas elemẽtorũ esse substãtias, medias aũt iter substãtias perfectas, & accidẽtia, & ex earũ iperfectione ꝙ ꝓximæ sunt accidẽtibus,possunt suscipere magis & minus, & non posuit aliquod medium inter substantiam & accidens. Sed isti dum;derident,quàm se derisibiles exhibeant si viderent,tacerent.Non penetrant subtilitatem formalitatemq;.S.Tho.qui ad philosophos loquebatur,non sciolos.Ad cuius euidentiam sciendum est,ꝙ ratio San. Tho.non tendit contra conclusionem, sed contra rationem Auer.Sustentatur enim Auer.super ratione medii,vt expresse patet in commento illo,ita ꝙ ideo dicit esse possibile,formas elementorum misceri magis & minus,quia esse carum est medium inter formas substantiales perfectas,& accidentia.Contra hanc rationem arguit S.T.quia inter substantiam & accidens,impossibile est esse aliquid habens vere rationem medii.Et verificatur hoc,non solum accipiendo totum genus substantiæ ex vna parte, & accidentium ex alia,sed sumendo quamcunq; substantiam ex vna parte : quoniã,vt patet 10. Meta.medium oportet esse eiusdem generis cum extremis,nulla autem substantia est eiusdem generis cũ accidente.Si dicatur quòd Auer. non loquitur de vere medio per participationem, hoc est, quod volumus , quia ex hoc habetur, quòd nulla fuit ratio sua ex ratione medii vt medium est : & hoc intendebat Sanctus Thomas. Et confirmatur : quia aut ratio sua fundatur super ratione medii, & tunc, aut per participationem : & hoc non, vt patuit. Aut per abnegationem, & hoc non,vt de se patet.Aut per comparationem : & hoc non , quia forma elementi non est accidens in respectu ad substantiam,& substantia in respectu ad accidẽs, sed:est absolute substantia.Et similiter non verificatur, ꝙ suscipit magis & minus in respectu ad substantiam & non suscipit in respectu ad accidens:quoniam apud ipsum absolute suscipit magis & minus,& secundum veritatem non suscipit absolute. Aut per appropinquationem,& de hoc proculdubio intendit.Sed nihil infert,quia aut ratio fundatur super ratione medii, & nulla est,quia non est vere medium. Aut super ipsa appropinquatione naturæ,& tunc nihil aliud est dicere,nisi ꝙ quia formæ elementares sunt imperfectissimæ,& vicinissimæ accidentibus,ideo suscipiunt magis & minus. Et apparet tunc duplex defectus. Primo, ꝙ ratio medii non est ad propositum , vt subtiliter exclusit S.T.Secundo,ꝙ ratio assignata est nulla, quia ex hoc quòd aliquid est imperfectissimum,& infimum in aliquo genere,non excluditur a communibus conditionibus sui generis,sed potius eo ipso ꝙ infra genus continetur,illas habet:cõstat ꝙ suscipere magis & minus communis est conditio generis substantiæ,vt patet in prædicamentis. Taceant ergo,& voluntarie fateantur Auerroim esse locutũ,& nõ ex medii rõne,vt tamẽ loqui se credidit.

¶ Tertio in hac responsione S.T.ponit opinionem propriam, ꝙ elementa remanent non actu,sed virtute.Sed aduerte,ꝙ elementa remanere virtute, põt dupliciter intelligi. Vno modo in forma substãtiali misti,eo modo quo vegetatiuum est in forma sensitiua,& hæc est opinio Sco.in 2.sen.dist.15.Alio modo in qualitate,quæ est propria dispositio ad formam misti,& hæc est opinio S.T.Et quàmuis opinio Sco.contra viam S.T.sit, & rationi aduersetur,quia non est eadem proportio formæ perfectioris,pu ta sensitiua ad formas specificas elemẽtorum,& ad gradus genericos,vt quemadmodum hos continet, ita illas contineat, quoniam illarum prædicatio sibi repugnat,non autem horũ.Et sensui contradicit,quia operatio elementi non æque perfecte, aut perfectius est in forma misti,sed longe imperfectior:cuius oppositionem videmus in omnibus virtualiter clausis in formis posterioribus.sensitiuum enim perfectiori modo operatur opera vegetatiui,quàm pure vegetatiuum:quia tamen non est contra præsentem intẽtionem,in qua pluralitatem formarum excludimus, discutienda relinquatur in loco proprio : sed hæc sint ad discretionem opinionis Sancti Thomæ dicta.

ARTICVLVS V.

Vtrum anima intellectiua conuenienter tali corpori uniatur.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur,quòd anima intellectiua incõuenienter tali corpori vniatur . Materia enim debet esse proportionata formæ. Sed anima intellectiua est forma incorruptibilis . Non ergo conuenienter vnitur corpori corruptibili.

¶ 2 Præt.. Anima intellectiua est forma maxime immaterialis. Cui⁹ signum est, quòd habet operationem, in qua non communicat materia corporalis . Sed quanto corpus est subtilius , tanto minus habet de materia . Ergo anima deberet subtilissimo corpori vniri , puta igni, & non corpori misto & terrestri magis.

¶ 3 Præ.Cum forma sit principium speciei , ab vna forma non proueniunt diuersæ species . Sed anima intellectiua est vna forma . Ergo non debet vniri corpori , quod componitur ex partibus dissimilium specierum.

¶ 4 Præt. Perfectioris formæ debet esse perfectius susceptibile . Sed anima intellectiua est perfectissima animarum . Cum igitur aliorum animalium corpora habeant naturaliter insita tegumenta, puta pilorũ loco vestium , & vnguium loco calciamentorũ : habeant etiã arma naturaliter sibi data, sicut vngues, dentes, & cornua: ergo videtur quòd anima intellectiua non debuerit vniri corpori impfecto, tanquam talibus auxilijs priuato,

SED CONTRA est, qđ dicit Philosoph⁹ in 2. de Anima,* quòd anima est actus corporis Physici, organici,potentia vitam habentis.

RESPON. Dicendum , ꝙ cum forma non sit propter materiam : sed potius materia propter formã* ex forma oportet rationem accipere quare materia sit talis , & non econuerso . Anima autem intellectiua , sicut supra habitum est, secundum naturæ ordinem, infimũ gradum in substantijs intellectualibus tenet : intantum , quòd non habet naturaliter sibi inditam notitiam veritatis , sicut angeli* : sed oportet, quòd eam colligat ex rebus diuisibilib⁹ per viã sensus: vt Dionys.*dicit 7.cap.de diui.nomi. Natura autem nulli deest in necessarijs,Vnde oportuit, quòd anima intellectiua non solum haberet virtutem intelligendi : sed etiam virtutem sentiendi*, Actio autem sensus non fit sine corporeo instrumento *. Oportuit igitur animam intellectiuam corpori vniri, quòd possit esse conueniens organum sensus . Omnes autem alij sensus fundantur supra tactum* . Ad organum autem tactus requiritur , quòd sit medium inter contraria, quæ sunt calidum & frigidum, humidum & siccum, & similia, quorum est tactus apprehensiuus . Sic enim est in potentia ad contraria, & potest ea sentire. Vnde quãto organum tactus fuerit magis reductum ad æqualitatem complexionis: tanto perceptibilior erit tact⁹. Anima autem intellectiua habet completissime virtutem sensitiuã: quia quod est inferioris, præexistit perfectius in superiori : vt dicit Dionys. in lib. de diui. nomi . Vnde oportuit corpus cui vnitur anima intellectiua , esse corpus mistum inter omnia alia magis reductum ad æqualitatem complexionis *. Et propter hoc homo inter omnia animalia melioris est tactus . Et inter ipsos homines, qui sunt melioris tactus , sunt melioris intellectus. Cuius signũ est, quòd molles carne bene aptos mente videmus, vt dicitur in 2. de Anima *. Li. 2. de anima, tex. 94. tom. 2.

a 457

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hanc obiectionem aliquis forte vellet euadere p hoc, ꝙ diceret corpus hominis ante peccatũ incorruptibile fuisse . Sed hæc responsio nõ vr̃ sufficiens . Quia corpus hominis ante peccatum immortale fuit, non p naturam : sed p gratiæ diuinæ donum : alioquin immortalitas eius p peccatum sublata nõ esset, sicut nec immortalitas dæmonis. Et ideo aliter dicendum est , ꝙ in materia duplex conditio inuenitur. Vna q̃ eligitur ad hoc ꝙ sit conueniens formæ: alia, q̃ ex necessitate consequitur priorem dispositionem. Sicut artifex ad formam serrę eligit materiam ferream aptam ad secãdum dura. Sed ꝙ dentes serræ hebetari possint, & rubiginẽ contrahere, sequitur ex necessitate materiæ. Sic igitur & animę intellectiuæ debet̃ corpus, qđ sit æqualis cõplexionis. Ex hoc aũt de necessitate materiæ sequit̃ , ꝙ sit corruptibile. Si quis vero dicat, ꝙ Deus potuit hanc necessitatem vitare, dicendum est, ꝙ in constitutione rerum naturalium nõ consideratur quid Deus facere possit: sed quid naturæ rerum conueniat, vt August.*dicit 2. super Genes. ad lite. Prouidit tamen Deus adhibendo remedium contra mortem per gratiæ donum. Li. 2. super Gene cã. 1. paulo post princ. to. 3.

AD 2^m dicendum, ꝙ animæ intellectiuæ non debetur corpus pp ipsam intellectualem operationẽ s̃m se: sed pp sensitiuam virtutem, quæ requirit organum æqualiter complexionatum*. Et ideo oportuit animã intellectiuam tali corpori vniri , & non simplici elemento vel corpori misto in quo excederet ignis secũdum quantitatem : quia non posset esse æqualitas cõplexionis pp excedentem ignis actiuam virtutem. Habet aũt hoc corpus æqualiter complexionatum quãdam dignitatem , p hoc, ꝙ est remotum a contrarijs . In quo quodammodo assimilatur corpori cœlesti.

c 455

AD 3^m dicendum , quòd partes animalis, vt oculus , manus , caro , & os, & huiusmodi , non sunt in specie: sed totum . et ideo non potest dici proprie loquendo, quòd sint diuersarum specierum : sed quòd sint diuersarum dispositionum. Et hoc competit animæ intellectiuæ , quæ quamuis sit vna secundum essentiam , tamen propter sui perfectionem est multiplex in virtute* . Et ideo ad diuersas operationes indiget diuersis dispositionibus in partibus corporis cui vnitur . Et propter hoc videmus , quòd maior est diuersitas partium in animalibus perfectis , quàm in imperfectis, & in his, quàm in plantis. 378

AD 4^m dicendum, quòd anima intellectiua, quia est vniuersalium comprehensiua , habet virtutem ad infinita* . Et ideo non potuerunt sibi determinari a natura vel determinatæ existimationes naturales, vel etiam determinata auxilia , vel defensionum vel tegumentorum: sicut alijs animalibus, quorum animæ habent apprehensionem & virtutem ad aliqua particularia determinata . Sed loco horum omnium, homo habet naturaliter rationem & manus : quæ sunt organa organorum* : quia per ea homo potest sibi præparare instrumenta infinitorum modorum, & ad infinitos effectus.

b 63

457 b

mistũ, pbat sic, aĩa intellectiua non habet inditam cognitionem intellectiuã. ergo est etiam sensitiua. ergo exigit corpus organũ tactus. ergo medium inter cõtraria, ergo mistũ. Antecedens huius probationis probat̃, ex eo ꝙ tenet infimũ gradũ in ordine intelligentium , ac per hoc est vt pura potentia, vt patet ex supradictis. Prima cõsequentia probatur , quia natura non deficit in necessariis, acquisitio autem notitiæ in anima , oportet ꝙ fiat ex sensib⁹, vt patet, & Dio. cõfirmat. Secunda vero cõsequentia probatur , quia omnes sensus fundãtur super tactum, vt patet in. 3. de Anima. Tertia autẽ probatur , quia organũ tactus debet esse in potẽtia ad cõtraria calidũ & frigidũ, & reliqua tangibilia. Quarta autẽ relinquitur per se nota , quia constat corpus animalis non posse esse medium per abnegationem, immo nullum corpus potest esse in potentia ad tangibilia, vt medium per abnegationem. Secunda autẽ pars antecedentis , scilicet, maxime reductum ad æqualitatẽ, probatur sic: anima intellectiua habet perfectissime virtutem sensitiuã. ergo exigit corpus maxime ad æqualitatẽ reductũ. Antecedens probatur, quia inferius perfectius continetur in superiori : vt patet per Diony. Consequentia probatur ex eadẽ radice, quia. s. vis sensitiua fundatur sup tactu: constat. n. ꝙ quanto organum tactus fuerit æqualius , tanto melius pcipiet, quia ab excellẽtiis remotius meli⁹ discernit.

¶ Corollaria sunt duo. Primum, ꝙ ex hoc hõ pstat tactu cæteris aĩalib⁹. Secũdum, inter hoĩes meliorẽ habẽs tactũ, est melioris ingenii. Pa tet sequela huius de primo ad vltimũ, & declaratur signo ex 2. de Anima.

249 368

Q. 55. ar. 2

a 378

Ca. 7. inter principiũ & mediũ.

281 335 364 & c

455 c

¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulũ quintum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primo, respondet quæsito vna conclusione affirmatiue. Secundo, ex conclusione deducit duo corollaria. Conclusio responsiua est. Corpus cui vnitur anima intellectiua, oportet ꝙ sit mistum, & maxime ad æqualitatem reductũ, quale est nostrum. Probatur sic. Anima intellectiua exigit corpus habens has duas conditiones. ergo. Probatur consequentia, quia ex forma accipitur ratio materiæ, quoniam materia est propter formã, & nõ ecõuerso. Antecedẽs vero quoad primam partem. s. mystum

¶ Super

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulũ sextum.*

IN titulo, hoc solum aduerte, quòd hic est sermo de mediatione informationis: non autem transmutationis tantum. Ita q̃ quęstio est: vtrum in instanti quo anima recipitur in materia, medient inter ipsam & materiam accidentia aliqua, quibus prius natura, etsi non tempore, materia informetur, quàm ipsa forma substantiali. Et est quæstio contra Auerro. & vniuersaliter cõtra oẽs ponẽtes idẽ numero accidẽs, ĩ genito & corrupto saluari. ¶ In corpore duo facit. Primo tractat, quid secundum Plato. respondendam esset, scilicet affirmatiue. Secundo, quid secundum determinata, quia negatiue. Primum de se patet. Secundum est conclusio respõsiua. Anima & vniuersaliter omnis forma substantialis recipitur in materia, nullo mediante accidente. Probatur sic. Materia est in potẽtia ad omnes act⁹ ordine quodam. ergo primo ad esse in actu. ergo ad formam substãtialem, ergo prius recipitur forma substantialis, ac per hoc anima, quàm quodcunque accidens. Antecedens patet ex .7. Metaphysico. prima cõsequentia probatur: quia esse in actu est actus primus simpliciter. secunda vero, quia sola & omnis forma substantialis facit esse simpliciter. tertia relinquitur per se nota.

374 2.contra.c.71. Et veri. q.13.art.4. cor. Et ma. q.4.arti.4. cor. Et spũ. art.3. Et de anima art. 9. & ar.10. co. Et 2. li. de anima. lec.1.fin.

368

Li.7. Met. tex.4.to.3.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd dupliciter cauillari potest. Primo quantum ad ordinem, dicendo, quòd materia est primo in potẽtia ad esse substantiale primitate intentionis, non autem primitate executionis, quia primum in intentione, est vltimum in executione: & ideo prius ordine generationis recipit dispositiones accidentales, quàm formam substantialem. Secundo, quantum ad secundam consequentiam: quia concesso quòd esse in actu est prius ordine generationis, non sequitur. ergo esse datum a forma substantiali, est prius ordine generationis, sed quòd est sophisma consequentis: quoniam esse in actu commune est omnibus prædicamentis, vt patet 3. Physi.text.3. ac per hoc clauditur intrinsece in esse accidentali, & consequenter faciendo esse quantum, aut quale, fit esse in actu. Et sic nihil aliud concluditur ex hoc, quòd esse est primus actus ordine generationis, nisi quòd prius fit esse in actu, quàm esse tale, quod saluatur etiam in forma ac-

F cidentali, quia dum calor facit esse calidum, prius natura dat ly esse, quam ly calidum: non ergo ex hoc potest inferri: ergo prius recipit formam substantialem. Sed ad hæc breuiter, & simul dicitur, quòd sermo præsens principaliter est de ordine generationis, ita quòd materia est in potentia ad omnes actus ordine generationis, ac per hoc ad actum primum ex natura sua ordine generationis est primo ordine generationis in potentia: & cõsequẽter prius recipit illũ, ordine executionis. Quod autem forma substantialis sit prior accidente ordine generationis, probatur sufficienter in litera ab effectibus earum formalibus: quia scilicet esse in actu, est prius quàm esse tale: quod non solum verificatur, propterea quia in quolibet esse, prius intelligitur esse, q̃ specificatio eius, vt obiiciendo tactum est, quod est extra propositum: sed necessario est verum, & intentum in proposito, propterea quia nulla res potest suscipere esse tale, nisi prius natura de ipsa verificetur absolute, quòd habet esse. Impossibile est enim imaginari domum suscipere esse album, aut pulchrum, nisi imaginemur quòd domus ipsa est absolute, seu sine additione aliqua. Si ergo materia secundum se nullum esse in actu habet, impossibile est imaginari, quòd sit talis, si non prius natura de ea verificetur, quòd habet esse absolute, & sine additione aliqua: sed dare esse ita quòd sine additione aliqua verificetur de aliquo quòd est, est proprius effectus formalis formæ substantialis, vt superius declaratũ fuit. ergo impossibile est, materiam prius recipere accidens quod facit solum esse tale quàm formam substantialem, quæ facit esse simpliciter, idest sine additione aliqua. Nullum est ergo sophisma arguere ex hoc, quòd esse simpliciter, idest sine additione aliqua, est primus actus ordine generationis, ergo forma substantialis, quia hoc non clauditur intrinsece in forma accidentali, sed præsuppositiue, sed in forma substantiali tantum, & ideo ista est prior ordine generationis. Est autem ratio apparentiæ in argumento, quia esse potest dici absolute, dupliciter. Vno modo per abstractionem & simpliciter, & secundum quid, & hoc modo simpliciter dicimus quòd esse dicitur de esse in omnibus generibus, & sic accipiebatur in arguendo, & hoc modo esse nec excludit, nec includit simpliciter, aut secundũ quid. Alio modo, per exclusionem secundum quid, & inclusionem simpliciter: & hoc modo, dicimus in actu signato, quòd forma substantialis dat esse simpliciter, & in actu exercito, quòd per formam substantialem ignis est, per calorem vero ignis non est: sed est calidus. Et sic vsus est S.T. esse simpliciter seu absolute in proposito. Vnde patet quòd diuersimode sumit esse, cũ dr̃, quòd calor faciẽdo esse calidum, dat prius eẽ, quàm calidum: & cum dicit, quòd forma substantialis dat esse. Et vtrobiq; vtimur ly eẽ absolute: qm̃ ibi esse dicit actũ cõfuse & potẽtiale ad simpliciter & s̃m quid: hic vero, dicit actũ excludentem secundum quid.

ARTICVLVS VI

Vtrum anima intellectiua uniatur corpori, mediantibus dispositionibus accidentalibus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd anima intellectiua vniatur corpori mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus. Omnis enim forma, est in materia sibi propria & disposita. Sed dispositiones ad formam sunt accidentia quædam. Ergo oportet præintelligi accidentia aliqua in materia ante formam substantialem: & ita ante animam, cum anima sit quædam substantialis forma.

¶ 2 Præt. Diuersę formæ vnius speciei, requirũt diuersas materiæ partes. diuersæ autem partes non possunt intelligi nisi secundum diuisionem dimensiuarum quantitatum [c]. Ergo oportet intelligere dimensiones in materia, ante formas substantiales, quæ sunt multæ unius speciei.

¶ 3 Præt. Spirituale applicat corporali per contactum virtutis. Virtus autem animæ est eius potẽtia. Ergo videtur, quòd anima vnitur corpori mediante potentia, quæ est quoddam accidens.

SED CONTRA est, quòd accidens est posterius substantia & tẽpore, & ratione, vt dicitur in *7. Meta. Non ergo forma accidentalis aliqua, potest intelligi in materia ante animam, quæ est forma substantialis.

RESPON. Dicendum, quòd si anima vniretur corpori solum vt motor, nihil prohiberet, immo magis necessariũ esset, esse aliquas dispositiones medias inter animã & corpus: potẽtiam scilicet ex parte animæ, per quam moueret corpus, & aliquam habilitatẽ ex parte corporis, per quã corpus esset ab anima mobile. Sed si anima intellectiua vnitur corpori vt forma substantialis, sicut iam supra dictũ est*: impossibile est, quòd aliqua dispositio accidentalis cadat media inter corpus & animã, vel inter quancunque formam substantialem & materiam [d] suam. Et hu-
G ius ratio est: quia cum materia sit in potentia ad omnes actus ordine quodã, oportet quòd id quod est primum simpliciter in actibus, primo in materia intelligatur. Primum autem inter omnes actus, est esse. Impossibile est ergo intelligere materiã prius esse calidam vel quantam, quàm esse in actu. Esse autem in actu habet per formam substantialem, quę facit esse simpliciter: vt iam dictum est*. Vnde impossibile [d] est, quòd quęcunque di-
H spositiones accidentales præexistãt in materia ante formam substantialem, & per consequens neque ante animam.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd sicut ex prædictis* patet, forma perfectior, virtute continet quicquid est inferiorum formarum. Et ideo vna & eadem existens, perficit materiam secundum diuersos perfectionis gradus. Vna enim & eadem forma est per essentiam, per quam homo est ens actu, & per
I quam est corpus, & per quam est viuum, & per quam est animal, & per quam est homo. Manifestum est autem, quòd vnumquodq; genus, consequuntur propria accidentia. Sicut ergo materia præintelligitur perfecta secundum esse, ante intellectum corporeitatis, & sic de alijs, ita præintelliguntur accidentia, quæ sunt propria entis, ante corporeitatem. Et sic præintelliguntur dispositiones in materia an-
K te formam, non quantum ad omnem eius effectum: sed quantum ad posteriorem.

Art. 4. huius quæst.

AD 2m dicendum, quòd dimensiones quantitatiuæ sunt accidentia consequentia corporeitatem, quæ toti materiæ conuenit. Vnde, materia iã intellecta sub corporeitate & dimẽsionibus, potest intelligi, vt distincta in diuersas partes: vt sic accipiat diuersas formas, secũdum vlteriores perfectionis gradus. B Quàmuis enim eadem forma sit secũdum essentiam, quę diuersos perfectionis gradus materiæ attribuit, vt dictum est:* tamen secundum considerationem rationis differt.

AD 3m dicendum, quòd substantia spiritualis, quæ vnitur corpori solum vt motor, vnitur ei p potentiam vel virtutem. Sed anima intellectiua corpori vnitur, vt forma per suum esse. [c] Administrat tamen ipsum, & mouet p suã C potentiam & virtutem.

b 372

ARTICVLVS VII.

Vtrum anima uniatur corpori animalis, mediante aliquo corpore.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd anima vniatur corpori animalis, mediante aliquo corpore. Dicit.n. August.* 3. super Genesim ad literam, quòd anima per lucem, idest, ignem & aerem, quæ sunt similiora D spiritui, corpus administrat. Ignis autem & aer sunt corpora. Ergo anima vnitur corpori humano, mediante aliquo corpore.

¶ 2 Præt. Id, quo subtracto, soluit vnio aliquorum vnitorum, videtur esse medium inter ea. Sed deficiente spiritu, anima a corpore se parat. Ergo spiritus, qui est quoddam corpus subtile, medium est in vnione corporis & animæ.

¶ 3 Præt. Ea, quæ sunt multum distantia, non vniuntur nisi per me- E dium. Sed anima intellectiua distat a corpore, & quia est incorporea, & quia est incorruptibilis. Ergo videtur, q̃ vniatur ei mediante aliquo, quod sit corpus incorruptibile. et hoc videtur esse aliqua lux cœlestis, quæ conciliat elementa, & redigit in vnum.

373 Locis supra arti. 6. huius.

Li.3. sup Genes.c.5. to.3.

¶ In responsione ad primũ, aduerte propter instantiam, quę posset fieri de ordine reali, quòd forma exigit materiam realiter dispositam, & nõ solum ordine rationis. Aduerte inquam, quòd formã vniri materiæ dispositæ, potest quadrupliciter intelligi. Primo, dispositionibus præcedentibus ordine durationis. Et sic verificatur: q a immediate ante instans gñationis, materia erat summe disposita pro forma introducta. Secundo, dispositionibus simultaneis: & hoc modo etiam est verum: quia in instanti introductionis formæ substantialis, adsunt etiam omnes dispositiones requisitę in ipsa materia. Tertio, dispositionibus simultaneis, p̃suppositis tamẽ reali ordine naturæ. Et sic est falsum, formam vniri materiæ dispositæ: quoniam ipsa forma præcedit reali naturę ordine, omnia accidentia: vt in corpore articuli probatũ est. Quarto, dispositionibus simultaneis & præsuppositis ordine naturæ, secundum intellectum. Et hoc modo est verum, nõ de ipsa forma substantiali absolute, sed de ipsa secundũ posteriorẽ eius gradum & effectum. Non est quidem verum de ipsa: quia materia secundum seipsam nulla eget dispositione ad hoc, vt suscipiat formam substantialem si nihil addatur, quàmuis egeat disponi, vt recipiat formam substantialem talem. Est autem verum de ipsa, quantum ad vlteriorem gradum: quia, vt in litera dicitur, formam substãtialẽ vt sic, intelligitur comitari proprietates entis* & sub-
A stantiæ: ac per hoc capacem esse corporeitatis, quam comitantur dimensiones &c. Et sic intelligitur capax mistionis, quam sua accidentia comitantur: & sic semper forma secundum vlteriorem gradum, & effectum formalem, & accidentia propria, perfecta intelligitur aduenire materiæ dispositæ. Vnde patet, quòd propositio illa maxima, Forma & actus fit in materia disposita, tripliciter verificatur: duobus modis, realiter scilicet, dispositionibus præcedentibus & simultaneis, loquendo vtrobiq; de ordine durationis: & vno modo secundum rationem, loquendo de ordine naturæ: & hunc tãtum posuit hic San. Tho. quia erat obscurus. Et hæc bene memora, in tota hac materia. De qua & materia sequentis articu. vide in Commẽtariis de ente & essentia, si nostra videre vis.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in * 2. de Anima, quòd non oportet quærere si vnum est anima & corpus: sicut neque ceram & figuram. Sed figura vnitur ceræ nullo corpore mediante. ergo & anima corpori.

Li.2. de aĩa tex.7.to.2.

RESPON. Dicendum, quòd
B si anima secundum Platonicos corpori vniretur solum vt motor, [c] cõueniens esset dicere, quòd inter animam hominis vel cuiuscũque animalis & corpus, aliqua alia corpora media interuenirent. conuenit enim motori, aliquid distans p media magis propinqua, mouere. Si vero anima vnitur corpori vt forma, sicut iam dictum * est: impossibile [d] est, quòd vniatur ei aliquo corpore mediante. Cuius ratio est, quia sic dicit[e] aliquid vnũ,
C quomodo & ens. Forma autẽ per seipsam facit rem esse in actu, cum per essentiam suam sit actus, nec dat esse per aliquod medium. Vnde, vnitas rei compositæ ex materia, & forma est per ipsam formã, quæ secundum seipsam vnitur materiæ, vt actus eius. Nec est aliqd aliud vniens nisi agens, quod facit materiam esse in actu: vt dicitur in * 8. Metaphysic. Vnde, patet esse falsas opiniones eorum, qui
D posuerunt aliqua corpora esse media inter animam & corpus hominis. Quorum, quidam Platonici dixerunt, quòd anima intellectiua habet corpus incorruptibile sibi naturaliter vnitum, a quo nunquam separatur, & eo mediante vnitur corpori hominis corruptibili. Quidam vero dixerunt, quòd vnitur corpori mediante spiritu corporeo. Alij vero dixerũt, q̃ vnit̃ corpori mediante luce, quam dicũt esse corpus, [e] & de natura quintæ essentiæ: ita quòd anima vegeta
E bilis vnit̃ corpori mediante luce cœli siderei, anima vero sensibilis mediante luce cœli crystallini: anima vero intellectualis, mediante luce cœli empyrei. Quod fictitiũ & derisibile apparet. Tũ, quia lux non est corpus, [e] Tũ, quia quinta essentia nõ venit materialiter in cõpositionẽ corporis misti: cũ sit

371

Ar. præcedenti. Et ar tic.1. huius quæst.

D. 542.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Arti. septimum.*

TItul. clarus est. ¶ In corpore tria. Primo, respondet secundum positionem Platonis, & dicit quòd cõueniẽs eẽt ponere aliquod medium pp distantiam naturæ animæ a natura corporis: quoniam illa motor incorruptibilis, hoc mobile corruptibile: & ideo medium aliud conuenit. Secundo, quid secundum positionem determinatã. cõcl'o rñsiua, Aĩa non vniri põt, mediãte aliquo corpore. Probatur dupliciter, Primo, ratione, Forma seipsa immediate facit formaliter cõpositũ ex se, & materia ens in actu. ergo & vnũ. Añs probatur: quia forma per essentiam suã est actus. consequentia probatur: quia vnumquodq; eodem modo est ens & vnum. Secundo, probatur authoritate 8. Metaphys. Tertio, excludit opiniones oppositas, enumerans tres earũ, & tertiam tripliciter excludit. oĩa clara sunt in litera.

Li.8. Meta. text.15. in fin.tom. 3.

455 b

342 b

¶ In responsione ad tertium, aduerte, quòd responsio innuit hanc distinctionem, quòd multum distantia dupliciter: dissimilitudine conditionum, vel proportione coniunctionis. Primo modo, forma & materia multum distant, non secundo. Et inter multum distantia primo modo tantum, non oportet esse

esse medium: sed inter distantia vtroq; mó oportet esse media.

¶ Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum octauum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore. Primo, quid secundum positionem Platonis diceretur, s. nega b tiue respondendum 455 esset. Secundo, secũ 369 dum veritatem di 74 cendo, respondet q̃si to affirmatiue. Tertio, ostendit differentem modũ, quo anima est in toto & partibus, ĩ fine articuli.

¶ Primum est clarũ, quod non ideo repetitum toties est a S. Thoma, vt quasi opinio Platonis vt dubia semper tractaretur, sed vt ostendatur continue, quanta oritur diuersitas ex illa radice, & cõfirmetur intentum, ex differentia inter vnionem per modũ motoris, & per modum formæ.

¶ Quo ad secũdum, conclusio responsiua est. Anima est tota in toto, & tota in qualibet parte. Et probatur tali ordine. Primo, probatur quòd anima in toto & in qualibet 369 e parte est. Secundo, quòd ĩ toto, & qualibet parte, est tota. Primum probat̃ dupliciter, seu tripliciter. Primo ex differentia inter formam substãtialem & accidentalem, sic. Dare esse formale toti, & non partibus singulis, est cõditio ꝓpria formæ accidentalis. ergo non conuenit animæ, quæ est forma substantialis. Antecedens declarat̃ in formis, quæ sunt compositio & ordo. Secundo ex effectu, sic. Recedente anima, nec totum nec partes remanent, nisi æquiuoce. ergo anima est actus totius & partium. Antecedens probatur authoritate Philosophi 7. Metaph. & ratione, quæ potest esse tertia probatio seorsum a signo, sic. Recedente anima, nulla pars corporis retinetbo prium opus. ergo non remanet eiusdem speciei. ergo anima erat in eis. Antecedens patet ad sensum: prima cõsequentia patet, quia retinens speciem, retinet operationem. secunda vero, quia actus est in eo cuius est actus, ac per hoc, cum anima recedens sit ille actus partium, quo habebant illa opera. ergo in eis erat. Secundum vero probat tali ordine. Primo, distinguit triplicem totalitatem. Secundo, comparat eas ad formas in communi. Tertio, applicat quæstionem propositam ad formas habentes omnes totalitates, & soluit eam. Quarto, descendit ad intentum respondendo quæsito distincte.

¶ In primo horum ponitur triplex totalitas: quantitatiua, essentialis & potestatiua, iuxta triplex genus totius & partium.

¶ In secundo ponitur differentia inter totalitatem quantitatiuã & alias, respectu formarum quo ad hoc quòd illa non inuenitur in formis, nisi per accidens, istæ per se: illa in solis formis, q̃ indifferenter respiciunt totum & partes, istæ non sic. quia perfectio essentiæ, & rationis, & esse principium operationis per se, conuenit formæ. Ex his sequitur tertia differentia, quòd illa non inuenitur in anima, præcipue animalium perfectorum, istæ sic. & tenet sequela, quia anima non eadem ha-

inalterabilis: sed virtualiter tm̃.* Tum etiam, quia anima immediate corpori vnit̃ vt forma materiæ.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ Aug. loquitur de anima in quantum mouet corpus. vnde vtitur verbo administrationis. Et verum est, ꝙ partes grossiores corporis p subtiliores mouet. Et primũ instrumentum virtutis motiuæ est spiritus, vt dicit Philosophus in libro de causa motus *animalium.

In lib. de motu animalium, c. 6. nõ remote a fin. ca. tom. 4.

Ad 2^m dicendum, ꝙ subtracto spiritu, deficit vnio animæ ad corpus, non quia sit medium, sed quia tollitur dispositio, per quam corpus est dispositum ad talẽ vnionem. Est tñ spiritus medium in mouendo, sicut primum instr̃m mot⁹.

Ad 3^m dicendum, quòd anima distat a corpore plurimum, si vtriusque conditiones seorsum cõsiderentur. Vnde, si vtrumque ipsorũ separatim esse haberet, oporteret quòd multa media interuenirent. Sed inquantum aĩa est forma corporis, nõ habet esse seorsum ab esse corporis: * sed per suum esse corpori vnitur immediate. Sic enim & quælibet forma, si consideretur vt actus, habet magnam distantiam a materia, quæ est ens in potentia tantum.

376
1. di. 8. q. 5. art. 3. Et 2. cõ. c. 72. & li. 4. ca. 67. fi. Et de spũ ar. 4. Et de aĩa, art. 10. Et opu. 61. c. 47.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd anima non sit tota in qualibet parte corporis. Dicit enim Philosophus in * lib. de causa motus animaliũ, Nõ opus est in vnaquaq; corporis parte esse animam: sed in quodam principio corporis existente alia viuere: eo quòd simul nata sunt facere proprium motum per na-

G turam.

¶ 2 Præt. Anima est in corpore cuius est actus. Sed est actus corporis organici. Ergo non est nisi in corpore organico: sed non quælibet pars corporis hominis ẽ corpus organicum. ergo aĩa non est in qualibet parte corporis tota.

¶ 3 Præt. In * 2. de Anima dicitur, ꝙ sicut se habet pars animæ ad partem corporis, vt visus ad pupillá, ita anima tota ad totũ corpus animalis. Si igitur tota anima est in

H qualibet parte corporis, sequit̃ ꝙ quælibet pars corporis sit anima.

¶ 4 Præt. Omnes potentiæ animæ, in ipsa essentia aĩæ fundant̃. Si igit̃ aĩa tota est in qualibet parte corporis, sequit̃ ꝙ omnes potentiæ animæ sint in qualibet corporis parte: & ita visus erit in aure, & audit⁹ in oculo. quod est incõueniẽs.

¶ 5 Præt. Si in qualibet parte corporis esset tota aĩa, q̃libet pars corporis immediate depẽderet ab aĩa. Non ergo vna pars dependeret ab alia, nec vna pars eẽt principalior q̃ alia. quod est manifeste falsum.

I nõ ergo anima est in qualibet parte corporis tota.

Sed contra est, quod Aug. dicit in * 6. de Trin. ꝙ anima

F bitudine respicit totum & partes, quia requirit manifeste diuersitatem in partibus corporis.

¶ In tertio dicit tria. Primum est, quòd si fiat hic quæstio de albedine, idest, forma habente omnes istas totalitates, oportet distinguere de totalitate quantitatiua &c. Secundum, quòd de duabus totalitatibus, scilicet quantitatiua & virtuali, respondendum est negatiue, quia vna pars est extra aliam: & in maiori quanto, est maior virtus. Tertium, quòd de totalitate essentiali respondendum est affirmatiue.

¶ In quarto, dicit tria. Primo, quòd non oportet distinguere in aĩa, de omnibus totalitatib⁹, sed essentiali & virtuali tantum. probatur: quia non est quanta per se, nec per accidens. Secundo, respondet q̃sito affirmatiue quo ad totalitatem essentiæ. Anima secundum essentiam est tota in toto, & tota in qualibet parte. Tertio, secundum totalitatẽ virtualem, negatiue scilicet, quòd nõ est tota in qualibet parte, sed secundum vnam potentiam in vna parte, & aliam in alia.

¶ Quo ad tertium principale, ponit differentiã inter modum essendi totam animam in toto, & in qualibet parte. In hoc modo enim differre ait, ꝙ quãuis totum & quælibet pars conueniant in hoc, quòd anima est in eis vt actus, differunt tamen in modo, quia anima est actus totius, vt per se primo perfectibilis, singularum vero partium, vt partium primo perfectibilis.

¶ Circa hæc dicta, sunt multa dubia. Primum est, circa totalitatem quantitatiuam, quid sit differens habitudo formę ad totum & partes, quæ comitatur inextensioné formæ. Aut enim diuersa ista habitudo attenditur penes distinctionem primi perfectibilis, a non primo perfectibili in actu, & hoc non, quia sic omnis forma esset inextensa, quoniam omnis forma respicit totum vt primum perfectibile in actu, partes vero non vt primum

K perfectibile, sed vt partes primi. aut penes distinctionem primi perfectibilis a non primo, tam actu, quàm potentia: ita quòd pars nec sit, nec esse possit primum perfectibile a tali forma. Et hoc non, quia sic anima vegetatiua esset inextensa: quoniam sic differenter respicit totum & partes, quòd totum est eius primo perfectibile, & nulla pars eius potest ei respondere vt primo perfectibile, quoniam nulla pars plantæ, habet omnia organa plantæ, sine quibus non habetur ratio primi perfectibilis, vt patet ex diffinitione animæ. aut penes distinctionem perfectibilis a non perfectibili, ita quòd pars sic perficiatur in toto a forma, quòd extra totum non possit esse perfectibilis tali forma. & hoc non, quia sic forma minimi naturalis esset inextensa: quoniam nulla eius pars potest tali forma seorsum perfici. Nullo igitur modo, videtur posse intelligi differentem habitudinem ad totum & partes comitari inseparabiliter negationem totalitatis quantitatiuæ in forma.

¶ Dubium

¶ Dubium secundo est circa eandem totalitatem: qm̃ S. Tho. a communi opinione discordare videtur hoc in loco, eo quòd ponat præter animam intellectiuam, aliquam aliam formam in materia inextensam, scilicet animam sensitiuam animalium perfectorum, cum tamen vix possit sustineri, quòd anima intellectiua deforis veniens, informet secũdum esse, & sit inextensa. Tum, quia sequitur idem indiuisibile simul moueri & quiescere. Tum quia sequeret̃, quòd manus intelligeret, existente ibi essentia animæ, & consequẽter intellectu. Voluntarie quoque & absque probatione aliqua dicit̃ hoc, vt patet in litera, & in 2. contra Gent. cap. 72. quod nõ decet Philosophum.

Art. pced.

¶ Dubium tertio est circa totalitatẽ essentialem, quia male dicitur illam conuenire formis & animę per se. Quia aut intendis positiue, & sic constat esse falsum, quia non habet partes essentiales, cum sit simplex. Aut negatiue; & sic etiam cõtingit totalitas quã titatiua animæ intellectiuæ, nam caret partibus quantitatiuis, quemadmodum & essentialib⁹, igitur pari ratione dicẽdum erat, quòd nõ habet essentialẽ totalitatem, sicut nec quantitatiuam.

Li. 2. de aĩa

¶ Ad primum horũ dicitur, quòd intelligitur secundo modo ista differens habitudo. Sed oportet ꝙ subintelligat̃ de totaliter differente, & non secundum quid. Ad cuius euidentiam sciendum, triplex esse gen⁹ formarum. Quædam omnino æqualiter respicientium totum & partes, vt primum perfectibile, & tales sunt formæ mere naturales, vt aquæ, ignis, & aliorum huiusmodi. Et loquimur de formis quantum est ex parte sui, & de toto & partibus absolute, & non de tanto toto, aut tanta parte: liquet enim quòd forma aquę quantum est ex se, indifferenter respicit vt primum perfectibile materiam bicubitam & cubitalem, quæ sunt totum & pars, & sic de aliis. Nec E instantia de partibus minimi mouere debet, quoniam mutatur totum in tantum, & pars in partem tantam: quod est sophisma figuræ dictionis. minimum. n. significat totum tm̃, & sil̃r pars eius. Iam aũt diximus quòd sermo noster est absolute cõparãdo formam specificã ad totum & partes, vt primo pfectibile. Quędam vero sunt omnino inæqualiter respicientes totũ & partes. Et hæc ita totum sibi vendicant vt primum perfectibile, quòd nulla pars seorsum põt habere rõnem, non solum primi perfectibilis, sed nec perfectibilis: hmõi aũt est proculdubio aĩa intellectiua, & vt videbitur, aĩæ animaliũ perfectorũ. Nec te moueat quòd abscissa tibia: aut brachio, anima perficit reliquã partẽ. qm̃ secũdũ veritatẽ, reliquũ corpus, in quo mẽbra principalia restãt, nõ proprie vocat̃ pars, sed totũ imperfectũ quod in tm̃ differt a partis rõne quòd in 5. Met. Arist. fecerit ppriũ capitulũ de colobõ, i. truncato. Quædam aũt sunt mediæ formæ, quæ partim æqualiter, & partim inæqualiter respiciunt totũ & partes: & hæ sunt, quæ sic totum respiciunt vt primo, perfectibile, ꝙ partem

in quocunque corpore, & in toto est tota, & in qualibet eius parte tota est.

Respon. Dicendum, quòd sicut in alijs iam dictũ * est: si anima vniretur corpori solum vt motor, posset dici, quòd non esset in qualibet parte corporis, sed in vna tantum, per quam alias moueret. Sed quia anima vnitur corpori vt forma, necesse est quòd sit in toto, & in qualibet parte corporis. non enim est forma corporis accidentalis, sed substantialis. Substantialis autem forma non solum est perfectio totius, sed cuiuslibet partis. Cum enim totum consistat ex partibus, forma totius, quæ non dat esse singulis partibus corporis, est forma, quæ est compositio & ordo, sicut forma domus, * & talis forma est accidentalis. anima vero est forma substantialis. Vnde oportet, quòd sit forma & act⁹ non solum totius, sed cuiuslibet partis. Et ideo recedente anima, sicut non dicitur animal, & homo nisi æquiuoce, quemadmodum & animal pictum vel lapideum, ita est de manu & oculo, aut carne & osse, vt Philosophus * dicit. Cuius signum, est quòd nulla pars corporis habet proprium opus anima recedente: cum tamen omne quod retinet speciem, retineat operationem speciei. Actus autem est in eo cuius est actus. Vnde oportet animam esse in toto corpore, & in qualibet eius parte. & ꝙ tota sit in qualibet parte eius, hinc considerari põt: quia cũ totũ sit quod diuidit̃ in partes s̃m triplicẽ diuisionem, est triplex totalitas.* Est enim quoddam totum, quod diuiditur in partes quantitatiuas, sicut tota linea, vel totum corpus. Est etiam quoddam totum, quod diuiditur in partes rationis & essentiæ*: si-

B cut diffinitum in partes diffinitionis, & compositum resoluitur in materiam & formam. Tertium aũt totum est potentiale, quod diuiditur in partes virtutis. primus aũt totalitatis modus non cõuenit formis, nisi forte per accidens: & illis solis formis, quæ habent indifferẽtem habitudinem ad totum quantitatiuum & partes eius. Sicut albedo quantum est de sui rõne, æqualiter se habet, vt sit in tota superficie, & in qualibet supficiei parte*.

C Et ideo diuisa superficie diuiditur albedo per accidens. Sed forma, q̃ requirit diuersitatem in partibus, sicut est anima, & præcipue aĩaliũ perfectorum, non æqualiter se habet ad totum, & partes. unde non diuiditur per accidens, s. per diuisionem quantitatis. Sic ergo totalitas quãtitatiua, non põt attribui aĩæ, nec per se, nec per accidẽs. Sed totalitas secunda, quæ attendit̃ secundũ rõnis & essentiæ perfectionem, proprie & per se conuenit

D formis. Similiter aũt & totalitas virtutis, quia forma est operationis principium. Si ergo quæreret̃ de albedine, vtrũ esset tota in tota supficie, & in qualibet ei⁹ parte: distinguere oporteret, q̃a si fiat mẽtio

A pñt habere non vt primum perfectibile simpliciter, sed secundũ quid. Et tales sunt anima vegetatiua & sensitiua animalium imperfectorum: hæ enim ita totum animatum corpus ex omnibus organis ex propria rõne sibi vendicant vt primo perfectibile, ꝙ tñ in partibus eius seorsum saluari pñt, non vt in primo pfectibili simpl̃r, vt accidit in formis naturalibus, sed secũdũ q d. Et inter has est latitudo. nam vegetatiua saluatur in parte, vt in primo perfectibili secũdũ quid, idest virtualiter; qm̃ pars in eis est totum corpus organicum virtualiter. Sensitiuum aũt imperfectorum est in parte, vt in primo perfectibili secũdũ quid, idest secũdũ quãdã rõnẽ particularem, s. secũdum rõnem corporis. Est enim pars decisa viuens, vere quoddã corpus animatum totum, non tñ est vere quoddã totum animal. Vnde cum in litera dr̃, quòd totalitas quãtitatiua inuenit̃ per accidens in solis formis, quæ indifferentem habent habitudinem ad totum & partes, intelligitur vt ad primum perfectibile, siue simpl̃r, siue secũdũ quid. Et per oppositum, cum dr̃ illas formas esse inextensas, quæ differentem habent habitudinem ad totũ & partes, intelligitur vt ad primũ pfectibile, excludẽdo tã simpl̃r q̃ secundũ quid: ita ꝙ, illa tm̃ pars totum differenter respicit, quæ nec põt esse talis formæ primũ perfectibile simpl̃r, nec secundũ quid: & sic est totaliter differens habitudo formæ ad totum & partes. In cæteris vero est aliquo modo conueniens, & aliquo modo differens. Et per hoc patet responsio ad primum dubium.

a 577 40 c 40

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd doctrina hic tradita, est quidem contra modernorum communem phantasiam, sed non contra philosophicas rationes: parum est autem de horum authoritate curandum. Cum autem dicitur, quòd sine ratione hoc est dictum, respondetur quòd ratio insinuata est a posteriori, quia scilicet diuersam totaliter habet habitudinem ad totum & partem ipsa forma ex propria ratione. Si enim habet totaliter diuersam habitudinem ad totum & ad partes, hoc prouenit ex indiuisibilitate formæ. Quia si diuideretur forma ad diuisioné totius, iam pars formæ proportionaretur parti corporis. & cum pars quantitatiua formæ sit tota essentia formæ. ergo ipsa forma secundum rationem suæ essentiæ non habet totaliter diuersam habitudinem ad totum & ad partes: sed vtrumq; , scilicet tam totum quàm partem respicit vt proportionatum perfectibile. Et confirmari potest ista ratio, quia forma extensa ex vi solius diuisionis, non desinit esse secundum illam partem quã habet in parte decisa: immo quæ quodammodo erat per modũ potentiæ perficitur, & fit actu seorsum, vt patet in formis naturalibus. ergo a destructione cõsequentis, si ex sola diuisione pars decisa non potest retinere eandem speciem. ergo non erat extẽsa & diuisibilis ad diuisionem subiecti. Potest quoque principalis hæc conclusio de animabus animalium perfectorum probari

Universidad de Deusto
Biblioteca

per hoc, quòd forma extensa in maiori est maior, & in minori minor, ℈m virtutē: quia in maiori quanto est maior virtus, loquēdo de virtutibus extensis. In animalibus vero, videmus sæpe totū oppositum, eo quòd animalia magni corporis ℈m rōnem speciei suæ, videmus debiliora illis eiusdem speciei, quæ sunt cōmēsuratæ magnitudinis, tanquam anima non sufficiente ad tantam corporis molem fouendum. Nō est ergo sine ratione dictū, quòd animæ aliquæ præter intellectiuam sunt tantę perfectionis, quòd sunt inextensæ, tam per se, quàm per accidēs: quāquam potentiæ omnes earū sint extensæ per accidens: qualitates enim, sunt corporis partibus accommodatæ. Ad ea, quæ contra indiuisibilitatem animæ intellectiuæ adducuntur, facile respondetur, negando consequentias. primam quidē, quia anima non mouetur neque per se, neque per accidens ad motum vni⁹ tm partis, sed totius: & ratio est: quia in nulla parte est diffinitiue, idest, ita in ea quòd non in alia. Spirituale autē non mouetur per accidens, nisi ad motū illius in quo est diffinitiue. Et propter hanc eandem rationem, angelus nō mouetur ad motum cœli, quàmuis moueretur ad motum ei⁹, si totum cœlū mutaret locum subiecto. Secundam vero: quia plus requiritur ad hoc, ℙ corpus aliquod denominetur intelligēs, q̄ quòd sit cōpositū ex anima intellectiua & corpore: exigitur enim quòd ly, corpore, supponat pro corpore primo perfectibili ab ipsa anima: quoniam oportet esse animal & suppositum quoddam id, quod intelligit. Tale autem nulla est pars, sed Sortes tantum.

In isto art.

¶ Ad tertium dubium dupliciter respondetur. Primo, quòd totalitas essentialis est duplex, scilicet ex partibus secundum rem: & hæc non conuenit formæ, fed essentiæ compositæ, et ex partibus ℈m rōnē suæ diffinitionis: & hæc cōuenit formis: ita quòd sic, totalitas essentialis sumit positiue, sed distribuit pro partibus diffinitionis, nō rei: & est dicere quòd est totum essentialiter, i. secundum omnes partes suæ diffinitionis intrinsecas. Secundo dicitur, quòd sicut totum idem est quod perfectum, ita totalitas essentialis sumitur pro perfectione essentiali. Vtraque autem totalitas, per se conuenit formis: quoniam & diffinitur vnumquodq; & perfectionem habet, ratione formæ. Et vtraque respōsio tangitur in litera: prima, vbi dicitur quoddam totum esse quod diuiditur in partes rationis & essentiæ, vt diffinitum: & econuerso. Secunda vbi dicitur, quòd ista totalitas attenditur, secundum rationis & essentiæ perfectionem. Et secundum vtranque responsionem, dicitur forma tota positiue.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articu. primum.*

IN titulo nota, ly sit secundum rem.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua negatiue, dupliciter probata. conclusio est. Impossibile est animæ substantiam esse suam potentiam. Ratio prima est. Operatio animæ non est genere substantiæ. ergo nec potentia operatiua. Et tenet consequentia. Antecedens probatur: quia hoc est proprium substantia. Antecedens probatur: quia hoc est proprium quòd operatio sit substantia. consequentia probatur: Potentia est in eodem genere in quo est actus. probatur: quia subiectum & potentia dicuntur ens & quodlibet genus entis. Et quia ratio de esse viuo & operati in actu. Antecedens patet: consequentia probat ex differentia inter hęc genera causarū: quia causa actiua potest esse in primo tāntum absque secūdo actu, formalem vero implicat esse absq; esse actu formali. Secundo arguo contra pbationem sic. Negatio formalis non infert identicam, sed tia animæ esset mediatum principium siue operans, semper habens animā, haberet alia opera vitæ: sed hoc est falsum. ergo ex eis sequencia probatur duplicter: primo, quia anima secundum essentiam est actus, secundo actus talis, scilicet

RESPON. Dicendum, quòd impossibile est dicere, quòd essentia animæ [d] sit eius potentia: licet hoc quidam posuerint. Et hoc dupliciter ostenditur quātum ad pręsens. Primo, quia cum potentia & actus diuidant ens, & quodlibet genus entis: oportet ꝙ ad idē [d] genus referatur potentia & actus: & ideo, si actus nō est in genere substantię, potentia quę dicitur ad illum actum, non potest esse in genere substantiæ. [e] Operatio autem animę non est in genere substātię, sed in solo Deo, cuius operatio est eius substantia. Vnde Dei potentia, quę est operationis principiū, est ipsa Dei essentia. quod non potest esse verū, neq; in anima, neq; in aliqua [d] creatura, vt supra etiam de angelo dictum est.* Secundo hoc etiam impossibile apparet in anima, nam [d] anima secundum suā essentiam est actus. Si ergo ipsa essentia animæ esset immediatum operationis principium, semper habens animam actu, haberet opera vitæ, sicut semper habens animam actu, est viuum. Non enim inquantum est forma, est actus ordinatus ad vlteriorem actum: sed est vltimus termin⁹ generationis. Vnde quòd sit in potentia adhuc ad alium actum, hoc non competit ei secundum suam essentiam, inquantum est forma: sed secundum suam potentiam. [e] & sic ipsa anima secundum quod subest suæ potētiæ, dicitur actus primus, ordinatus ad actum secundum. Inuenitur autem habens animam nō semper esse in actu operum vitæ. Vnde etiam in diffinitione animæ dicitur, quòd est actus corporis potentia vitam habentis, quæ tamen potentia non abijcit animam. Relinquitur ergo, quòd essentia animæ non est eius potentia. nihil.n. G est in potentia secundum actum, inquantum est actus.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ Aug. loquitur de mente secundū quod noscit se, & amat se. Sic ergo notitia & amor, inquantum referuntur ad ipsam, vt cognitam & amatam, substantialiter vel essentialiter sunt in anima: quia ipsa substātia vel essentia animæ cognoscitur & amatur. Et similiter intelligendum est quod alibi dicit: ꝙ sunt vna vita, vna mens, vna essen-
H tia, [e] Vel sicut quidam dicunt, hæc locutio verificatur secundum modum, quo totum potestatiuū prędicatur de suis partibus, quod medium est inter totum vniuersale, & totum integrale. Totum enim vniuersale, adest cuilibet parti secundum totam suam essentiam & virtutem, vt animal homini & equo, & ideo proprie de singulis partibus prædicatur. Totum vero integrale, non est in qualibet parte, neque secundum totam es-
I sentiam, neque secundum totam virtutem. Et ideo nullo modo de singulis partibus prædicatur: sed aliquo modo, licet improprie, de omnibus simul: vt si dicamus ꝙ paries, tectum, & fundamentum

non ad probandum, sed declarandum. Secundo, quòd licet nō sit simile quo ad genus causæ: est tamen simile quo ad actum, vel potentiam: quod solum erat ad propositum. Et cum contra hoc dr̄, quòd causa efficiens potest esse sine actu secundo, nō aūt formalis: respondetur, quòd licet hoc sit verum simpliciter & in communi, nō tamen est verum in causa actiua, cuius actio sequitur im- [D. 568.] mediate actum, secundum quòd est actus: quoniam ab actu inquantū act⁹, non prouenit poten- [D. 71.] tia. constat autem quòd esse ī actu primo tantum, est esse in potentia, & ideo par est ratio de effectu formali, & causalitate effectiua, [277] quo ad actum & potentiam.

¶Ad id, quod secundo obiicitur, in quo stat tota vis, dicitur, quòd quāuis absolute negatio formalis nō inferat idē- [D. 168.] ticam, infert tamen [Q.59.ar.2.] eam in rebus, quæ sunt essentialiter oppositarum rationū. [D. 113.] Dico oppositarum, propter rationes superioris & inferioris. Dico essentialiter, propter ea, quę secundum quid sapiunt rationes eorū: huiusmodi aūt sunt res, de quibus loquimur, quia anima est essentialiter actus, & potentiæ operatiuæ aīæ sunt essentialiter potentiæ, & constat rationes actus, & potentiæ opponi: & similiter esse terminū [277] vltimum generatio- [389] nis, & ordinari ad vlteriorem actum, opponunſ: & vtrūque inueniſ in anima essentialiter. ergo secundum diuersa: igiſ primum secundum substantiam, & reliquum secundum accidens coniunctum. Non sic autem est de potētia receptiua, aut actiua, seu potius earum modis, quibus ab anima fluunt passiones in ea: quoniam nullam rem oportet ponere, quæ sit essentialiter potētia propter hoc, vt patet ex dictis.

¶Ad ea, quæ tertio obiiciuntur, dicitur, quòd potentia actiua sumi potest dupliciter. Primo pro proximo operationis principio effectiuo vt quo: & sic argumentum concludit: sed non proprie sumitur potentia actiua hoc modo, quia non perfecte. Et iō proprie loquendo, talis potentia actiua, non potentia, sed principium actiuum vocatur. Secundo pro proximo operationis effectiuo principio, vt quo, habente statum potentiæ, & tunc habet complete rationem potentiæ actiuæ, & sic sumitur in proposito, vbi proprie loquimur. Primo modo, calor est potentia calefactiua: secundo modo nō. Et vr̄r nulla res est ꝑprie potentia actiua, nisi sit talis quòd sibi conueniat quandoque esse in actu primo tantum: hoc enim est habere statum potentiæ, vt patet in 9. Metaphy. tex.9. vel 7. Vnde proprie loquendo, ad primam obiectionem dicitur, quòd aliud est loqui de principio actiuo, & aliud de potentia actiua: illud enim simpliciter sequitur actum, & non opponitur illi. De hac vero distinguendum est: quia duo includit, scilicet rationem causandi, & conditionem: & quo ad rationem causandi, dicit actum inquātum actus est: quo ad conditionem dicit potentiam inquātum potentia est. Et ideo in solo actu permisto potentiæ, inuenitur proprie potentia acti-
F ua, quàmuis in Deo summe recipiatur potentia, idest principium actiuum. At si minus consonum doctrinæ Sancti Thomæ videtur, quòd ad completam rationem potentiæ actiuæ spectet potentialitas: dicito, quòd huiusmodi potentialitas est de ratione potentiæ actiuæ essentialiter, idest entis, quod ad hoc per se primo est institutū, vt sit potentia actiua: & hoc sufficit proposito, quoniam de huiusmodi potentia est sermo.

¶Ad secundam autem obiectionē omnium difficillimā, qua affert permistionem actus essentialis, & potentiæ essentialiter, absque distinctione reali, dicēdum est, quòd habere permistionē actus & potentiæ essentialiter, contingit dupliciter, scilicet per se primo, & per accidens, seu per aliud: & quòd sermo noster est de habente hæc per seipsum: & non de habente hæc ratione alterius. Et rationabiliter ac merito hoc dicitur: quoniam eius, quod conuenit alicui per aliud, assignanda est ratio ex illo alio, & nō ex se: & ꝑ oppositum eius, quod conuenit alicui per seipsum, assignanda est in seipso causa ꝑpria: modo constat, quòd habere in se hæc duo, actum essentialiter, & potentiam essentialiter, animæ conuenit ex propria ratione, quia ex hoc ipso ꝙ est actus primus, qđ est eius diffinitio: & consequenter in ipsa ponenda est ꝑpria causa huius permistionis, quę, vt ex dictis patet, est distinctio generica actus a potentia, cui coniungitur, & consequenter distinctio realis. Habitui vero cuicunq;, nō conuenit ex seipso, sed ex ipsa anima. Ex hoc.n. habent habitus, & reliqua quæ in anima sunt, quòd nō semper vigilent, sed quandoque sint, vt somnus, quia ipsius animæ sunt. Cuius signū est, quòd in solis qualitatibus animæ hæc permistio inuenitur. Et confirmatur ex diffinitione habitus 3. de Anima. text. & com.
K 17. habitus est quo quis vtitur cum vult. vbi libertas animæ ponitur causa vigiliȩ & somni ipsius habitus. Nec obstat, quòd leue non semper ascendat: qm̄ deductis impedimentis & de operationibus conuenientibus rei in sua naturali dispositione philosophicus sermo intelligendus est, qn̄ de operationibus rerum habetur. Vnde, cum in eis non sit talis permistio actus & potētiæ, nisi rōne subiecti: consequens est, quod hæc instantia non sit contra rationem factā, quæ causam permistionis talis in eo, in quo ex se inuenitur, assignat distinctionem realem permistorum includere. Et in hoc gratias ago Deo meo.

¶Ad ea, quæ quarto obiiciuntur, & similia, iam ex dictis patet responsio. Omnes enim formæ, quæ gñationem per se terminant, & sunt tñ proxima operationum principia, aut non sunt propriæ potentię actiuæ, vel passiuæ, vt de calore patet ex dictis, & consequenter non ordinantur essentialiter ad vlteriorem actum: vtpote quibus repugnat status potentiæ. Aut si sunt ꝑpriæ potentiæ, non sunt ex se habentes statum potentiæ, sed ex anima, vt de habitibus, patet ex dictis.

¶Ia

sunt domus. Totum vero potentiale adest singulis partibus secundum totā suā essentiā, sed non secundum totam virtutem. Et ideo quodammodo potest prędicari de qualibet parte, sed nō ita proprie, sicut totum vniuersale. Et per hūc modum Aug.* dicit, quòd memoria, intelligentia, & voluntas, sunt vna animæ essentia.

AD 2m dicendum, quòd actus, ad quem est in potentia materia prima, est substantialis forma.* Et ideo potentia materiæ, non est aliud quàm eius essentia.

AD 3m dicendum, quòd actio est compositi, sicut & esse. existētis enim est agere. Compositum autem per formam substantialem habet esse substantialiter, per virtutem autē quæ consequitur formam substantialem operatur. Vnde sic se habet forma [d] accidentalis actiua ad formam substantialē agentis, vt calor ad formam ignis, sicut se habet potentia animæ ad animam.

AD 4m dicendum, quòd hoc ipsum quòd forma accidentalis est actionis principium, habet a forma substantiali. Et ideo forma substantialis est primum actionis principium, sed non proximum. Et secun- [Li.2.de aīa tex.24.t.2.] dum hoc, Philosophus * dicit, quòd id, quo intelligimus & sentimus, est anima.

AD 5m dicendum, quòd si accidens accipiatur [D.24. d 372] secundum quod diuiditur contra substantiam, sic nihil [d] potest esse medium inter substantiam & accidens, [e] quia diuiduntur secundum affirmationem & negationem, scilicet secundum esse in subiecto, & non esse in subiecto. Et hoc modo, cum potentia [D.201.] animæ non sit eius essentia, oportet quòd sit acci- D dens: & [d] est in secunda specie qualitatis. Si vero accipiatur accidens secundum quod ponitur vnum quinque vniuersalium, sic aliquid est medium inter substantiam & accidens: quia ad substantiam pertinet quicquid est essentiale rei, non autem quicquid est extra essentiam, potest sic dici accidens, sed solum id, quod non causatur ex principijs essentiali- [D.1138.] bus speciei. Proprium enim non est de essentia rei, sed [d] ex principijs essentialibus speciei causatur. Vnde medium est inter essentiam & accidens, sicut dictum est. [e] Et hoc modo potentiæ animæ possunt dici mediæ inter substantiam & accidens, quasi proprietates animæ naturales. Quod autem Augustinus dicit, quòd notitia & amor non sunt in anima, sicut E [In sol. ad 1 argum.] accidentia in subiecto, intelligitur secundum modum prædictum,* prout comparantur ad animam, non sicut ad amantem & cognoscentem: sed prout comparantur ad eam sicut ad amatam & cognitam. Et hoc modo procedit sua probatio: quia si amor [D.1136.] esset in anima amata sicut in subiecto, sequeretur ꝙ accidens transcenderet suum [d] subiectum: cum etiam alia sint amata per animam.

AD 6m dicendum, quòd anima licet non sit composita ex materia & forma, habet tamen aliquid de [Q.75.ar.5.] potentialitate admistum: vt supra dictum est.* Et ideo potest dici subiectum accidentis. Propositio autem inducta locum habet in Deo, qui est actus pu-
A rus: in qua materia Boe.* eam introducit. [Loco citato in argu.]

AD 7m dicendum, quòd rationale & sensibile, prout sunt differentiæ, non sumuntur a potentijs sensus & rationis: sed ab ipsa anima sensitiua & rationali. [e] Quia tñ formæ substātiales, quæ s̄m se sunt nobis [2] ignotæ, innotescūt p accidētia, nihil ꝓhibet interdum [389] accidentia loco differentiarum substantialium poni.

¶In tertio argumēto & eius rñsione diligenter aduerte, & accipe hic qđ apud S.Tho. cum accidēs dr̄ agere in virtute substantiæ, est constructio intrāsitiua, [Loco citato in argu.] idest, est ipsa virtus substantiæ: huc.n. tendit tota responsio, quòd accidentalis vis non sua, sed substantiæ est vir- [277 c] tus. Quoniam eius est virtus, cuius est agere, quod est eius cuius est esse: quod non est nisi compositi, quod substantiali forma est, & accidentali vt virtute operaſ. Nō ergo fingas intentionalē aliquam formam, qua accidens salues agere in virtute substātiæ, vt quibusdam [D.651.] visum fuit.

ARTICVLVS II.

Vtrum sint plures potentiæ animæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd nō B sint plures potentiæ animæ. Anima enim intellectiua maxime ad diuinam similitudinem accedit: sed in Deo est vna & simplex potētia. ergo & in anima intellectiua.

¶2 Præt. Quanto virtus est superior, tanto est magis vnita: sed anima intellectiua excedit omnes alias formas in virtute. ergo maxime debet habere vnam virtutem, seu potentiam.

¶3 Præt. Operari est existentis in actu. Sed per eandem essentiā ani- C mæ, homo habet esse secundum diuersos gradus perfectionis, vt supra * habitum est. Ergo per eandē potentiam animæ operatur diuersas operationes diuersorū graduū.

SED CONTRA est, quod Philosophus in * 2. de Anima ponit plures animæ potentias.

RESPON. Dicendū, ꝙ necesse est ponere plures animæ potētias. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd sicut Philosophus dicit in * 2. de cœ. quæ sunt in rebus infima, non possunt consequi perfectam bonitatem, sed aliquam imperfectam consequuntur paucis motibus. Superiora vero his adipiscuntur perfectam bonitatem motibus multis. His autem superiora sunt, quæ adipiscuntur perfectam bonitatem motibus paucis. Summa vero perfectio inuenitur in his, quæ absque motu perfectam possident bonitatem. Sicut infime est ad sanitatem dispositus qui non potest perfectā consequi sanitatem, sed aliquā modicam consequitur paucis remedijs. Melius autē dispositus est, q potest perfectam consequi sanitatē, sed remedijs multis: & adhuc melius qui remedijs paucis: optime autem qui absque remedio perfectam sanitatem habet. Dicendū est ergo, quòd res, quæ sunt infra hominem, quædam particularia bona consequuntur. Et ideo quasdam paucas, & determinatas operationes habent, & virtutes. Homo autem potest consequi

¶Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Arti. secundum.

Titu. clarus est. [378]

¶In corpore tria. Primo proponitur conclusio responsiua affirmatiue. Secundo probatur in communi. Tertio in speciali, de hominis anima. Cōclusio est. Necesse est ponere in anima plures potentias. Probatur in communi sic, Quatuor sunt rerum gradus. Primus respectu boni imperfecti, & tres respectu boni perfecti. Ille, quia ad paucum bonū, paucis eget consequenter motibus. Isti graduantur, quòd aliqui multis, aliqui paucis, aliqui nullo motu perfectū habent: & quāto a pluralitate recedit, tanto perfectior gradus. ergo rationabiliter accidit, quòd res infra hominē paucis motibus, & consequēter potentiis, homo multis, angelus paucis, De⁹ nullo eget motu, aut potentia. Antecedēs patet ex 2. cœl. tex.62. & declaratur exemplo sanitatis. Consequētia probatur: quia infra hominem res ad particulare quoddam bonum ordināntur, homo autem & superiora ad vniuersale: quia ad ipsam beatitudinem in seipsa, & homo, infimum tenet locum inter capacia beatitudinis. Deinde affertur ratio specialis de Anima humana: quia est in confinio spiritualiū & corporalium. ergo habet vtrarumq; potentias. tenet sequela ex ratiōe medii & compositi.

¶Circa istam rerum graduationem essent multa discutienda, q̄ in 2. cœli require in loco proprio: hoc tamen hic aduerte

[2.cōt.c.72. fin. Et q. de aīa ar.3. Et 1. li. de aīa fi. & li.2. l. 2. fin.]
[Q.76.art.3.& 4.]
[Li.2.de aīa text.13. & sequent. & tex.27.t.2.]

vniuersalem & perfectam bonitatem: quia põt adipisci beatitudinem. Est tñ in vltimo gradu, ẽm naturam eorum, quibus cõpetit beatitudo.[e] Et ideo multis & diuersis operationibus & virtutibus indiget anima humana.[e] Angelis vero minor diuersitas potentiarum cõpetit. In Deo vero non est aliqua potẽtia vel actio, præter eius essentiam. Est & alia ratio quare anima humana abundat diuersitate potẽtiarum, videlicet, quia est in cõfinio spiritualium & corporalium creaturarũ. Et ideo cõcurrũt in ipsa virtutes vtrarumq; creaturarũ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc ipso magis ad similitudinem Dei accedit anima intellectiua quàm creaturę inferiores, φ perfectam bonitatem consequi potest, licet per multa & diuersa. In quo deficit a superioribꝰ.

AD 2^{m} dicendum, quòd virtus vnita est superior, si ad æqualia se extendat. Sed virtus multiplicata est superior, si plura ei subiiciantur.

AD 3^{m} dicendum, quòd vnius rei est vnum esse substantiale: sed possunt esse operationes plures. Et ideo est vna essentia animæ, sed potentiæ plures.

ARTICVLVS III.

Vtrum potentiæ distinguantur per actus & obiecta.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod potentiæ nõ distinguantur per actus & obiecta. Nihil enim determinatur ad speciem per illud, quod posterius, vel extrinsecum est. Actꝰ autem est posterior potentia, obiectum autem est extrinsecum. Ergo per ea potentiæ non distinguuntur secundum speciem.

G ¶ 2 Præt. Contraria sunt quæ maxime differunt. Si igitur potentię distinguerentur penes obiecta, sequeretur quòd contrariorum non esset eadem potentia. quod patet esse falsum fere in omnibus. nam potentia visiua eadem est albi & nigri, & gustus idem est dulcis & amari.

¶ 3 Præt. Remota causa, remouet effectus. Si igitur potentiarum differentia, esset ex dr̃ia obiectorum, idem obiectum non pertineret ad diuersas potentias, quod patet esse
H falsum. Nam idem est quod potentia cognoscitiua cognoscit, & appetitiua appetit.

¶ 4 Præt. Id quod per se est causa alicuius, in omnibus causat illud. Sed quædam obiecta diuersa, quæ pertinent ad diuersas potentias, pertinent etiam ad aliquam vnam potentiam: sicut sonus & color pertinent ad visum & auditum, quæ sunt diuersæ potentiæ, & tñ pertinent ad vnam potentiam sensus communis. Non ergo potentiæ distinguuntur secundum differentiam
I obiectorum.

SED CONTRA, Posteriora distinguuntur secundum priora. Sed Philosophus dicit * 2. de Anima, φ priores potẽtijs actus & operationes ẽm rõnem sunt. Et adhuc his priora sunt opposita siue obiecta. Ergo potentiæ distinguuntur secundum actus & obiecta.

RESPON. Dicendum, φ potentia, secundum illud φ est potentia, ordinatur ad actũ. Vnde oportet rationẽ potentię accipi ex actu, ad quem ordinatur: & per consequens oportet, φ ratio potentiæ diuersificetur vt diuersificatur ratio actus. Ratio autem actus, diuersificatur secundum diuersam rationẽ obiecti: omnis enim actio vel est potentiæ actiuæ, vel passiuæ. Obiectum autem comparatur ad actum potentiæ passiuæ, sicut principium, & causa mouens. Color enim inquantum mouet visum, est principium visionis. Ad actum autem potentiæ actiuæ comparatur obiectum, vt terminus & finis:[e] sicut augmentatiuæ virtutis obiectum est quãtum perfectũ, quod est finis augmenti. Ex his autem duobus, actio speciẽ recipit, scilicet ex principio, vel ex fine seu termino. Differt enĩ calefactio ab infrigidatione, secundum quod hæc a calido. s. actiuo ad calidum, illa autem a frigido ad frigidum pcedit: vnde necesse est, quòd potentiæ diuersificentur secundum actus & obiecta. Sed tamen considerandum est, φ ea quæ sunt per accidens, non diuersificant speciem: quia enim coloratum accidit animali, non diuersificant species aĩalis per dr̃iam coloris, sed p dr̃iam eius quod per se accidit animali: p differentiam scilicet animę sensitiuæ, quæ quandoque inuenitur cum ratione, quandoque sine ratione. Vnde rationale & irrationale, sunt differentiæ diuisiuæ animalis, diuersas eius species constituentes. Sic igitur non quæcunque diuersitas obiectorum diuersificat potentias animæ, sed differentia eius, ad quod per se potentia respicit.[c] Sicut sensus per se respicit passibilem qualitatem, quæ per se diuiditur in colorem, sonũ, & huiusmodi. Et ideo, alia potentia sensitiua est coloris, scilicet visus, & alia soni, scilicet auditus. Sed passibili qualitati aut colorato, accidit esse musicum, vel grammaticum, vel magnum & paruũ, aut hominem, vel lapidẽ. Et ideo penes huiusmodi differentias, potentiæ animæ non distinguuntur. 3 7

AD PRIMVM ergo dicendũ, φ actus[d] licet sit posterior potentia in esse, est tñ prior in intentione, & secundum rationem sicut finis agente.[e] Obiectum autem licet sit extrinsecum, est tamen principiũ vel finis actionis. Principio autem & fini proportionantur ea, quæ sunt extrinseca rei. D.52. 88. a 27 28 426 a

AD 2^{m} dicendum, quòd si potentia aliqua per se respiceret vnũ contrariorum, sicut obiectum, oporteret, quòd cõtrarium ad aliã potentiam pertineret. Sed potentia animæ non per se respicit propriam rationem contrarij, sed cõmunem rationem vtriusque con-

---

aduerte, quòd ista graduatio fit secundum ordinem causæ finalis & quia ex fine potissimum medium sumitur in redditione causarum rerum naturalium, vt patet in 2. Physico. ideo hæc ratio persuadere debet, non vt probabile quid, sed vt potissimam causam quæsiti assignans. Quoniam cum natura agat φ finem, & distinctio potentiarum opus naturæ sit, ex fine oportuit distinctionis rationem reddere.

e 368
¶ *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum tertium.*
c 174

TItulus, aduerte tres terminos. Primo ly distinguãtur. quærit. n. vtrũ distinguantur, & nõ vtrum manifestent distinctæ. Et rursus quæritur de distinctione formali p se & directe, de reali autem consequenter, quia sequitur ad eam, supposita distinctione reali potentiarum ab essentia. Secundo ly per: quia ly p, notat causalitatem. Tertio ly actus & obiecta in numero plurali, q a denotat eorum diuersitatem, ita quòd non quæritur: vtrũ obiectum sit causa distinctionis potentiarum, sed: vtrum diuersitas obiectorum & actuum, sit causa distinctionis essentialis potentiarum animæ.

¶ In corpore duo. conclusio respõsiua affirmatiue, secundo, modificatio vniꝰ termini in conclusione positi, scilicet diuersitas obiecti.

379 1.di.17.q.1.ar.4.cor. Et 2.di.44.q.2.a.1.cor. Et q.de aia ar.23. Et q. de aia le.2. princ.& le.6. & le.8

¶ Conclusio est. Potentiæ diuersificantur secundum actuũ & obiectorum diuersitatem. Et quoniam duas subordinatas causas conclusio hæc assignat, scilicet diuersitatem actuum & diuersitatem obiectorum, probatur quo ad vtranque causam simul sic. Potentia essentialiter seu secundum id quod est, ordinatur ad actum. ergo eius ratio sumitur ex actu. ergo eius diuersitas est ex diuersitate actuum. ergo ex diuersitate obiectorum. Antecedens patet: prima consequentia est per se nota, & similiter secunda: quia eadem sunt principia essendi & distinguendi. Vltima vero consequentia probatur sic. Ratio actus diuersificatur secundum diuersitatem obiecti. ergo diuersitas actuum diuersitatem obiectorum supponit: consequentia nota, & assumptum probatur diuidendo sic, Actus aut est operatio potentiæ passiuæ, aut actiuæ, sed vterque specificatur ex obiecto. probatur quo ad actum potentiæ passiuæ sic. Obiectum est efficiens actum illius. ergo specificat illum: quo ad actum vero actiuæ sic. Obiectum est finis seu proprius terminus actus illius. ergo specificat illum. Et tenet sequela vtrobique: quia operatio a principio, aut termino proprio specificatur. Calefactio enim aut a calore calefaciente, aut a calore terminãte eã, speciem habet, & similiter frigefactio &c.

¶ Quo ad secundum: quia vt patet ex discursu facto, radix distinctionis & actuum & potentiarum est diuersitas obiecti. Et hæc est multiplex, ideo in litera subditur quòd in proposito non est sermo de qualicunque diuersitate obiecti, sed tantum de per se diuersitate illius vt obiectum est, id est illius rationis for-
F malis, quæ per se primo obiicitur potentiæ: & manifestatur exemplariter. Quæ autem dicantur per se differentiæ alicuius, in Metaphy. & 6. Topi. dicitur. In litera autem exemplariter manifestantur in differentiis animalis: & ad propositum in differentiis sensibilis vt sic.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis, sciẽdum, quòd potentias distingui per actus & obiecta, quadrupliciter intelligi põt: Primo, quòd ly per, denotet differentiam distinctiuam, ita φ actus sint principia quibus formaliter, vt propriis differentiis potentiæ distinguuntur. Et hoc est omnino impossibile: quia differentia intima est rei. Et idẽ est quo formaliter res est in se talis, & vna in se & diuersa ab alia essentialiter. Secũdo, quòd ly p, denotet principium declaratiuum tãtũ: ita quòd sit sensus potentiæ distinguitur per actus, idest manifestatur distinctę per actus & obiecta a posteriori. Et hæc opinio pcessit ex ignorantia philosophiæ naturalis, & distinctionis inter actus, vt effectꝰ sunt potentiarum, & vt fines sunt earum, eo quòd, vt dicitur in 2. cœli, tex. 17. vnũquodque est propter suam operationem. Si enim hanc distinctionem considerassent, cũ ex 2. Phys. expresse habeat φ rerum naturalium optima redditur rõ a priori, cum ex fine sumitur, distinctionem potentiarum φ actus, non dixissent esse a posteriori sed a priori, vt responsione ad primũ S.T. hic explicat. Tertio quòd ly per, denotet principium distinctiuum omnino extrinsecũ. Ita quòd potentiæ distinguuntur per actus & obiecta, vt per causas extrinsecas, puta finalem & efficientẽ: sicut vniuersaliter de aliis rebus possumus dicere, quòd distinguuntur per suas causas omnes in suo genere causandi, per formalem scilicet intrinsece, & effectiuam extrinsece &c. Et horum opinio, quàmuis magis veritati propinqua sit, eam tamen non penetrauit. Tum, quia nihil singulare a patribus accepissemus, quoniam de quibusdam tantummodo entibus specificarunt, quod distinguũtur per actus & obiecta,
K hoc enim de potentiis & habitibus singulariter tradiderunt. Tum, quia horum entium naturam perspicue non attingit. Vnde est quarta opinio, quòd ly per, denotet principium diffinitiuũ extrinsecum quidem a re, sed intrinsecum diffinitioni rei. Ita φ potentiæ distinguuntur per actus a priori, non tanquam per differentias, nec tanquam per causas omnino extrinsecas, sed tãquã per causas inclusas necessario in diffinitionibus primis earũ. Inclusas autem dico per additamentum, eo modo quo alterum correlatiuum cadit in diffinitione alterius. Et fundamentum huius est id, quod in antecedente assumitur, in litera scilicet: Quia potentia secundum id quod est, ad actum dicitur, & est, idest, quia potentia secundum suam entitatem non est res absoluta ab actu & obiecto, quàmuis sit res absoluta a termino, & propterea non est in genere relationis. Imaginamur enim secundum diuum Thom. quòd potentiæ & habitus, & alia huiusmodi sunt entitates

tes quædam mediæ, inter absolutas omnino & respectiuas totaliter: ita quòd non per aliquid superadditum, sed per suas essentias essentialiter ordinem habent ad actus: ita quòd absq; eis intelligi etiam in prima operatione intellectus non possint: non quia differentiæ earum sint, sed quia earũ dr̃iæ sumuntur ab ordine ad illos: ordine autem dico, non relationis prædicamẽtalis, sed transcendente. Et hæc est radix prima, & vltima in resolutione, tã in hac materia q̃ in similibus, scilicet de motu, de materia prima, de actione & passione, habitu &c. Et hoc stante, patent omnia in litera. Vñ nõ oportet afferre alr̃ obiectiones aliorum, nec alr̃ examinare hæc. Omnia enĩ ex hoc vno pendent: quòd potentia, actio, & passio, & hmõi entia, essentialiter specificãtur esse, & vnitatem & diuersitatẽ habent ex intrinseca quidem dr̃ia, sed non abstrahente ab extrinseco obiecto agẽte, fine, vel actu. Et hęc si vis in ppo sito intelligere, imaginare naturã agere pp finem, & pducere potentias pportionatas actibus intentis, ideoq; tales facere potentias: qa tales, actuum qddi tates exigãt, & non econuerso: & quia potentias non accidentaliterr ordinat ad actus, consequens est, quòd ideo potentiæ sint tales essentialiter: qa actus exigit eas tales secũdum essentiam: & sic non abstrahunt essentialiter a transcẽdẽti ordine ad actus. Aduerte hic, quòd de potentiis animæ possumus dupliciter loqui. Vno modo, inquantum potentiæ sunt, & sic est totus sermo præsens. Alio modo inquantum proprietates sunt talis naturæ: & sic non loquimur. Sic enim distinguuntur iuxta diuersitatem naturarum, quibus insunt. iuxta illud Auerrois in 1. de Anima. com. 65. Membra hominis diuersa sunt speciẽ a membris leonis.

365

¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit circa illam conditionalem, Si potentia per se respiceret vnum contrariorum vt obiectum, oporteret alterum ad aliam potentiam pertinere: E quoniam obuiare sibi videtur Aristo. 10. Metaphy. seu ipsemet dicens quòd habitus, puta scilicet scientia est per se vnius contrarii: & tamen est etiam alterius contrarii. ergo a fortiori vna potentia potest esse per se vnius contrarii, & tamen ẽt alterius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd solutio huius habetur in litera, ex ly, vt obiectum: per hoc enim insinuauit obiectum adæquatum: & clare liquet, quòd si aliquis habitus vel potentia habet pro obiecto adæquato vnum contrariorum, quòd nunquam attinget alterum contrarium secundum naturam positiuam, quę non includitur in altero, quàmuis attingeret secundum priuationem annexam alterius: quia negatio non nisi ad affirmationis, & priuatio non nisi ad habitus potentiam vel habitum spectare potest. In 10. vero Metaphy sic. non sic sumitur contrarium per se respici, scilicet vt obiectum adæquatum: sed per se, idest principaliter seu non per aliud. Ita quòd ibi intendit, quòd eadem
A potentia rationalis est vnius contrarii ratione sui, & alterius ratione illius primi: & sic vnius principaliter, alterius secundario: vnius per se, alterius per accidens, idest per aliud, nullius tamen eorum ut obiecti adæquati.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit: quia diuersitas rationis in obiecto, non videtur sufficiẽs causa diuersitatis realis potẽtiarũ. Tum, quia ens reale non causatur ab ente rationis, quoniã effectus non est perfectior causa finali, aut effectiua. Tum, quia minor distinctio non est sufficiens causa maioris. Tum quia nullo ente rõnis existente, distinctiones reales rerum essent: qm̃ non dependet ab opere animę.

¶ Ad hæc breuiter dr̃, quòd obiectiões hæ procedũt ex malo intellectu illius propositiõis: Distinctio obiectorum est causa distinctionis potentiarum, oportet namque distinguere, ly distinctio, & ly causa. Potest namque esse sermo de distinctione actualiter & virtualiter, & similiter dè causa vt ratione causandi, & vt conditione causantis. Si enim velimus proprie loqui, nulla causarum distinctio videtur esse propriè causa effectiua, vt rõ causandi: quoniam diuersitas non est forma actiua, quàmuis sit quandoque conditio causarum necessaria. Secundũ autem causalitatem finalem, quàmuis diuersitas possit esse ratio causandi, quia propter diuersitatem aliquorum, vt finem, potest aliquid fieri aut ordinari: in proposito tamen, conditio est causarum finalium: non enim distinctio potentiarum ordinatur ad distinctionem obiectorum vt finem: sed quoniam talis potẽtia ordinatur ad talem finem proprium, & talis ad talem, & hi fines habent hãc conditionem, quòd sunt diuersi, oportet quòd etiam potentias exigant diuersas. Si velimus quoque proprie loqui de distinctione obiectorum, quæ non realiter distinguuntur, dicemus, quòd non est sermo de distinctione eorum actualiter: quia illa fit per opus intellectus &c. sed de distinctione eorũ virtualiter, seu fundamentaliter. ita quòd non ideo intellectus, & voluntas distinguuntur ratione actualiter, sed quia ens, & bonum distinguuntur ratione actualiter: sed quia ens & bonum distinguuntur tali distinctione formali virtualiter, quod non est per opus intellectus, sed ex ipsa re. Et sic distinctio virtualis obiectorum, est causa vt conditio causæ distinctionis potentiarum. Et per hoc, patet respõsio ad obiectum primum & vltimum: iam enim patet, quòd non ponitur ens tale pendere ab ente rationis.

¶ Ad secundum autem dicitur, quòd cum diuersitate effectuũ stet vnitas in causa, mirum non est, si cum maiore diuersitate effectuũ stet minor distinctio in causa. Vnde falsum est, φ minor distinctio non sit cã maioris, vt conditio causæ. Tum, quia & vnitas causæ põt esse cã distinctionis. Tũ, quia distinctio non est res dicẽs perfectionẽ, vt oporteat ab vniuoca, aut pfectiori distinctione pcedere: sed magis spectat ad ordinẽ imperfectorũ, vt pote

Universidad de Deusto
Biblioteca

te ab vnitate recedẽs, vt patet in astrologiis Pythagorę 1. Metaphy.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum quartũ.*

TItulus clarus. ¶ In corpore duo facit. Primo, trãdet quæsito affirmatiue, & directe vna conclusione. In potẽtiis animæ est ordo. Probat. Ab vno nõ venit ad multa sine ordine: sed essentia animæ est vna, potẽtiæ multæ. ergo. Et recordare, quòd est sermo de progressu naturali. Natura enim non transfert se ab vno ad multa, absque ordine, qñ in operibus eius cõfusio non habet locum. Vbi autem pluralitas sine ordine, ibi confusio. Secundo ostẽdit, quotuplex, qualis, & quis, quarum potẽtiarũ ordo sit. Quotuplex, qa triplex. Qualis, in communi, quia duplex, secundum dependentiam vnius potentiæ ab alia. & tertius, secundum ordinem obiectorum. Et rursus ordinis, qui secundum dependẽtiam potentiarum: alter, secundum ordinem naturę & perfectionis: alter, secũdum ordinem generationis est. Quis vero, cui cõueniat: quia ordine perfectionis, intellectiuæ præsunt sensitiuis, in cuius signum regũt & imperãt eis, & hæ vegetatiuas præcedunt. Ordine vero gñationis econtra: in cuius signũ, nutritiuæ præparãt corpus illis &c. Ordine autem obiectorum ordinant quędam sensitiuæ inter se, visus & auditus, olfactus: qa obiectũ illius primũ, & secũdi secundum, & tertii tertium: vt patet ex subiectis cœlestibus: scilicet aere & misto.

¶ Circa hanc partẽ occurrit dubitãdũ, propter quid, in litera tertius ordo attribuitur tribus sensibus, & non aliis potentiis enumeratis: cum ordo secundum obiecta manifestus sit, & in aliis constat namque intellectum esse prius sensibili, & sensibile esse prius vegetabili. cur ergo non vniuersaliter huic ordinem applicauit, sicut alios duos?

¶ Ad hoc dicitur, quòd nõ propterea ad tres sensus ordinem obiectalem applicauit, quia in eis solum saluetur, aut pateat, sed quia solus ille ordo in illis saluatur. Et si contra hoc instatur, qa etiã isti tres sensus ordinem habent perfectionis, quia vnus est perfectior alterovt patet: & generationis, quia vnus generatur prius altero, vt patet ex eo, quòd quibuscũq animalibus ineſt naturaliter vt̃ sine aliorum perfectionibus, q̃ sunt priora ordine generationis insint, & ad posteriora nõ attingunt, Dicendum est, quòd ordinari secundum perfectionem, aut generationem, potest dupliciter. Vno modo, secũdum ipsas res ordinatas in seipsis. Alio modo secundum habitudinem seu dependentiam earum ad inuicem. Ad ordinem perfectionis primo modo, sat est quòd hoc perfectius sit, illud minus perfectum. Sed ad ordinem perfectionis secundo modo, ex eo tãtum, quòd hoc dicitur, quòd illud est perfectio illius. Et similiter ad ordinem generationis primo modo, sufficit quòd hoc prius generẽtur illud. Sed ad ordinem generationis secundo modo, requiritur, quòd generatio huius ordinetur materialiter ad generationem illius. In ꝓposito autem, sermo est de vltimo ordine secũdo modo, vt patet ex signis adductis in litera, & apertissime in reſponsione ad tertium: vbi cõceditur quòd dam esse potentias animæ, inter quas est solus tertius ordo. non enim visus perficit auditum, neque auditus ministrat materialiter visui: sed intellectus perficit sensum, & regendo & cognoscendo, vt patet in cogitatiua. Et sensitiua perficit vegetatiuam partem, vt patet ex eo quòd vegetatiuum cõiunctum sensitiuo, facit carnem, quod per seipsum nunquam faceret.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Artic. quintum.*

TItulus clarus. Potentia vocatur proximum & completum principium elicitiũ operationis.

¶ In corpore cõclusiones duæ. Prima. Potentiæ non organicæ sunt ſ sola aia vt in subiecto. Secũda. Potentiæ organicæ sunt in coniũcto vt subiecto. Probat. vtraq; conclo simul, eodẽ medioſic. Subiectũ opatiuæ potentiæ est potẽs operari. ergo ipsum operans, ergo anima ſola est subiectum nõ organicarum, & cõpositum organicarum. Antecedens ꝓbatur: qa omne accidens denotat suum subiectum: prima cõſequentia ꝓbatur dupliciter. Primo: quia idem est quod potest & actu. Secundo authoritate Arist. secunda vero consequentia probatur ex dictis: qa operationes non organicarum potentiarum sola anima dicit, organicarum vero compositum.

¶ Aduerte quòd ex supradictis, & hic, patet, quòd sola anima dicitur potẽs intelligere, & intelligere & subiectũ esse intellectionis vt per se primo potens intelligẽs & subiectũ: compositum aũt dicitur, quòd hoc perfectio illius. Et similiter ad ordinem generationis, primo modo, sufficit quòd hoc prius generẽtur illud. Sed ad ordinem generationis secundo modo, requiritur, quòd generatio huius ordinetur materialiter ad generationem illius. In ꝓposito autem, sermo est de vltimo ordine secũdo modo, vt patet ex signis adductis in litera, & apertissime in reſponsione ad tertium: vbi cõceditur quòd dam esse potentias animæ, inter quas est solus tertius ordo. non enim visus perficit auditum, neque auditus ministrat materialiter visui: sed intellectus perficit sensum, & regendo & cognoscendo, vt patet in cogitatiua. Et sensitiua perficit vegetatiuam partem, vt patet ex eo quòd vegetatiuum cõiunctum sensitiuo, facit carnem, quod per seipsum nunquam faceret.

ARTICVLVS V.

Vtrum omnes potentiæ animæ sint in anima sicut in subiecto.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd omnes potentiæ animę sint in anima sicut in subiecto. Sicut enim se habent potentię corporis ad corpus, ita se habent potentiæ animę ad animam. Sed corpus est subiectum corporalium potentiarum. Ergo anima est subiectum potentiarum animæ.

¶ 2 Præt. Operationes potentiarũ animæ attribuuntur corpori propter animam: quia vt dicitur in * 2. de Anima, anima est quo sentimus & intelligimus primum. Sed prima principia operationum animæ sunt potentiæ: Ergo potentiæ per prius sunt in anima.

¶ 3 Præt. Aug. dicit * 12. super Gene. ad literam, quòd anima, quædã sentit non per corpus, immo sine corpore, vt est timor, & huiusmodi. quædam vero sentit per corp⁹. Sed si potentia non esset in sola anima sicut in subiecto, nihil posset sine corpore sentire. Ergo anima est subiectum potentiæ sensitiuæ, & pari ratione, omnium aliarum potentiarum.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in lib. * 2. de somno & vigilia, quòd sentire non est proprium animæ, neque corporis, sed coniuncti. Potentia ergo sensitiua est in coniũcto sicut in subiecto. Non ergo sola anima est subiectum omnium potẽtiarum suarũ.

RESPON. Dicendum, quòd illud est subiectum operatiuæ potentiæ, quod est potens operari. omne enim accidens denominat proprium subiectum. idem autem est quod potest operari, & quod operatur. Vnde oportet quòd eius sit potentia sicut subiecti, cuius est operatio: vt etiam Philosophus * dicit in princi. de somno & vigilia. Manifestum est autem ex supra dictis, † quòd quædam operationes sunt animæ, quę exercentur sine organo corporali, vt intelligere & velle. Vnde potentiæ, quæ sunt harum operationum principia, sunt in anima sicut in subiecto. Quædam vero operationes sunt animæ, quæ exercentur per organa corpalia, sicut visio per oculum, auditus per aurem. Et simile est de omnibus alijs operationibus nutritiuæ, & sensitiuæ partis. Et ideo potentiæ, quæ sunt talium operationum principia, sunt in cõiuncto sicut in subiecto, & non in anima sola.[c]

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omnes potentiæ dicuntur esse animę non sicut subiecti, sed sicut principij: [c] quia per animam coniunctum habet, quòd per tales operationes operari possit.

AD 2ᵐ dicendum, quòd omnes huiusmodi potentię, per prius sunt in anima quàm in coniuncto, non sicut in subiecto, sed sicut in principio.

AD 3ᵐ dicendum, quòd opinio Platonis fuit, quòd sentire est operatio animæ propria, sicut & intelligere. [c] In multis autem, quę ad philosophiam pertinent, Aug. vtitur opinionibus Platonis, non asserendo, sed recitando. Tamen quantum ad prẽsens pertinet, hoc qd dicitur, anima, quædam sentire cum corpore, & quædam sine corpore, dupliciter potest intelligi. Vno modo, quòd hoc quod dico cum corpore, vel sine corpore, determinet actum sentiendi secundũ quod exit a sentiente: & sic nihil sentit sine corpore, quia actio sentiendi non potest procedere ab anima, nisi per organum corporale. [c] Alio modo potest intelligi, ita ꝙ prædicta determinent actum sentiendi ex parte obiecti, quod sentitur. Et sic quędam sentit cum corpore, idest in corpore existentia, sicut cum sentit vulnus, vel aliquid huiusmodi: quędam vero sentit sine corpore, i. non existentia in corpore, sed solum in apprehensione animæ, sicut cum sentit se tristari, vel gaudere de aliquo audito.

ARTICVLVS VI.

Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia.

AD SEXTVM sic procedi tur. Videtur, quòd potentiæ animę non fluant ab eius essentia. Ab vno enim simplici, non procedunt diuersa. Essentia autẽ animę est vna & simplex. Cum ergo potẽtię aię sint multę & diuersę, nõ possunt accedere ab eius essentia.

301 300 380 1. at. 7. cor. & de Aia, art. 23. ad 20. Li. 2. de aia text. 30. & 31. tom. 2. 381 Isra. at. 6. Et de fide. art. 4. & 3. Et ar. add. 20. Et opu. 3. cap. 49. & 92. Li. de aia q. 14. a. 12. Cõtra. gen. cap. 2. 1. Cor. 6. ar. 1. 384 382 364 364 382 1. di. 3. q. 4. ar. 2. Et ve. ri. q. 14. ar. 5. cor. Et opuſ. 3. ca. 90.

¶ 2 Præt. Illud, a quo aliquid procedit, est causa eius. Sed essentia animæ non potest dici causa potentiarum, vt patet discurrenti per singula causarum genera. Ergo potentiæ animæ non fluunt ab eius essentia.

¶ 3 Præt. Emanatio quendam motum nominat. Sed nihil mouetur a seipso: vt probatur in * 7. lib. Physic. nisi forte ratione partis: sicut animal dicitur moueri a seipso, quia vna pars eius est mouens, & alia mota. neque etiam anima mouetur, vt probatur in * 1. de Anima. Non ergo anima causat in se suas potentias.

SED CONTRA, Potentiæ animæ sunt quædam proprietates naturales ipsius. [c] Sed subiectum est causa propriorũ accidentium. unde & ponitur in diffinitione accidentis, vt patet in * 7. Metaph. Ergo potentiæ animæ procedunt ab eius essentia, sicut a causa.

RESPON. Dicendum, quòd forma substantialis & accidentalis partim conueniunt, & partim differunt. Conueniunt quidem in hoc, quòd vtraque est actus, & secundum vtranq; est aliquid quodammodo in actu. differunt autem in duobus. Primo quidem, quia forma substantialis facit esse simpliciter, & eius subiectum est ens in potentia tantum, forma autem accidentalis non facit esse simpliciter: sed esse tale, aut tantum, aut aliquo modo se habens. [e] Subiectum enim eius est ens in actu. Vnde patet, quòd actualitas per prius inuenitur in forma substantiali, quàm in eius subiecto. Et quia primum est causa in quolibet genere, forma substantialis causat esse in actu in suo subiecto. Sed econuerso actualitas, p prius inuenitur in subiecto formæ accidentalis, quàm in forma accidentali. K unde actualitas formæ accidentalis causatur ab actualitate subiecti, ita quòd subiectum inquantum est in potentia, est susceptiuũ formæ accidentalis: inquantum autem est in actu, est eius productiuum. Et hoc dico de proprio, & per se accidente. Nam [d] respectu accidentis extranei, subiectum est susceptiuum tantum. Productiuum vero talis accidentis, est agens extrinsecum. Secũdo autem differunt substantialis forma & accidentalis, quia cum minus principale sit propter principalius, ma- G teria est propter formam substantialem: sed econuerso forma accidentalis est propter complexionẽ subiecti. Manifestum est autem ex dictis * quòd potentiarum animæ subiectum est, vel ipsa anima sola, quæ potest esse subiectum accidentis secundum quod habet aliquid potentialitatis, vt supra dictum est †: vel compositum. compositum autem est in actu per animam. Vnde manifestum est, quòd omnes potentiæ animæ, siue subie- H ctum earum sit anima [d] sola, siue compositum, fluunt ab essentia animæ, sicut a principio. Quia iam dictum est, * quòd accidens causatur a subiecto secundũ quod est actu, & recipitur in eo inquantum est in potentia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ab vno simplici possunt naturaliter multa procedere ordine quodam.

Et iterum propter diuersitatem recipientium. Sic igitur ab vna essentia animæ procedunt multæ, & diuersæ potentiæ: tum propter I ordinem potentiarum, tum propter diuersitatem organorum corporalium.

AD 2[m] dicendum, quòd subiectum est causa proprij accidentis & finalis, & quodammodo actiua: & etiam vt materialis inquantum est susceptiuum accidentis. Et ex hoc potest accipi quòd essentia animę est causa omnium potentiarum sicut finis, & sicut principium actiuum, quarundam autem sicut susceptiuum.

AD 3[m] dicendum, quòd emanatio propriorum accidentium [d] a subiecto, non est per aliquam trãsmutationem, sed per aliquam naturalem resultationem: [e] sicut ex vno naturaliter aliud resultat, vt ex luce color.

hæc præmittit. Secundo, quòd quia vt patebit in responsione ad secundum, subiectum est causa proprii accidentis in triplici genere causæ: ideo secundam differentiam adiecit S.Th.cum tamen ad probandam conclusionem articuli, prima differentia sola deseruiat. Tertio, quàm subtiliter proceditur in litera, ex hoc namq; φ forma substãtialis est talis naturæ, quòd facit ens in actu absolute: oritur quòd nõ supponit ens in actu: non enim absolute & sine additione aliqua faceret ens actu, si iã esset ens in actu: sed cum additione

In princ. libri.tom.2.

faceret ens tale in actu. Ex hoc autem oritur ordo, quòd prius actualitas cõuenit formæ substãtiali, q̃ subiecto: quod nihil habet

Li.1.de aĩa tex.66.t.2.

actualitatis ex se. Et ex hoc clare sequit̃, quòd forma substantialis causat nõ esse in actu, sed totum esse in actu sui subiecti. Tum, quia nihil in se actualitatis habet subiectum. Tũ,

c

377

quia primũ in quolibet ordine rerum est causa cæterorũ. Et per oppositum: quia forma accidentalis non est actus faciens formaliter nisi ens in actu tale: quod naturał̃r supponit ens in actu absolute: oportet φ causet in subiecto suo, esse quidem in actu aliquo, sed nõ totum esse in actu sui subiecti: ita φ ex hoc ipso φ supponit subiectum in actu, constat quòd nõ facit illius actualitatem absolute. Et si huic coniungas, φ primum est causa reliquorum: sequitur quòd actualitas accidentis est ex actualitate subiecti.

Li.7.Meta. a text.12. vsq; ad 16. tom.3.

372

¶ Quo ad secundũ conclusio responsiua est. Omnes potẽtiæ animę fluunt ab essentia animæ. Probatur sic. accidens ꝓpriũ causat̃ a subiecto secundum quod est actu: & recipit̃ in eo secundum esse in potẽtia. ergo omnes potentiæ animę fluunt ab essentia. Antecedẽs patet ex prima differẽtia: cõsequentia probatur diuidendo: quia potentiæ aĩæ, aut sunt in sola anima subiectiue: & sic, ergo ab ipsa secundum rationem actualitatis & in ipsa ratione potentialitatis admistæ sunt: aut in composito, & sic, ergo ab ipsa anima sunt: quia compositum non est actu nisi ratione animæ.

¶ Circa rationem adductam ad probandam causalitatem subie- F cti respectu proprii accidentis, dubium occurrit: quia si illa ratio esset efficax, concluderet etiam quòd accidens per accidens flueret a subiecto cui inest: quod est manifeste falsum, & contra literam. Probatur sequela: quia eadem ratio locum habet, scilicet quòd actualitas subiecti est prior actualitate eius: omni.n. accidenti conuenit præsupponere subiectum in actu, & præcedi ab actualitate eius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt ex litera patet, ratio S. Tho. est, quòd primum in quolibet genere &c. Illa autẽ maxima ĩtelligitur in his, quæ habent per se ordinem, non autem per accidens ordinatis. Vñ obiectio supponit falsum. s. quòd prioritas sola sit ratio causalitatis: est enim prioritas habentis per se ordinẽ ad reliqua, hoc autem nõ oportebat exprimere: qa in illa maxima subintelligebatur. Et propterea eadem vi intulit causalitatem subiecti respectu ꝓprii, & formæ respectu materię: vtrobique enim est primitas, & per se ordo; quàmuis diuersimode: qa ibi inter duas actualitates, hic vero ipsius actus ad recipiẽs & participãs ipsum. Posset quoque iuxta doctrinã sequẽtis articuli dici, quòd illa maxima metaphysicalis applicata ad materiã emanationis, intelligitur stante eodem ordine emanationis: modo constat quòd subiectũ & proprium eodem emanant ordine, qa eadem generatione generãtur, & corruptione corrũpunt̃: quàmuis non in eodem gradu, quia illud primo, hoc consequenter: substãtia vero & accidens per accidens non ad eũdem spectant productionis ordinem: & ideo non obstat.

¶ In responsione ad secundum, aduerte, quòd multi putant, & male, doctrinam hãc ab Auerroi dissentire, eo quòd in 4. Metaphy. com. 2. dixerit, φ substantia non est agens aut finis accidentium, sed subiectum. Sed reuera hi quàmuis multi, tamen cæci sunt. Auerrois enim in primis hoc non dixit, sed declarans qualis est analogia inter substantiam & accidentia in entis nomine dicit, quòd prædicta non attribuuntur substantiæ, quia sit agens, aut finis, sed subiectum. Ex quibus verbis

Art. ... dentis

D.i...

D.i...

Ar.4.huiꝰ quæst.

D.1...

D.1...

ARTICVLVS VII.

Vtrum una potentia animæ, oriatur ab alia.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd vna potentia animę nõ oriatur ab alia. Eorum enim, quæ simul esse inci- B piunt, vnum non oritur ab alio. Sed omnes potentiæ animæ, sunt simul animæ concreatæ. Ergo vna earum ab alia non oritur.

¶ 2 Præt. Potentia animę oritur ab anima, sicut accidens a subiecto. Sed vna potentia animę non potest esse subiectum alterius: quia accidentis non est accidens. Ergo vna potentia non oritur ab alia.

¶ 3 Præt. Oppositum non oritur a suo opposito, sed vnumquodque oritur ex simili secũdum speciem. C Potentię autem animę ex opposito diuidũtur, sicut diuersę species. Ergo vna earũ nõ procedit ab alia.

SED CONTRA, Potentiæ cognoscuntur per actus. Sed actus vnius potentiæ causatur ab alio, sicut actus phantasię ab actu sensus, Ergo vna potentia animæ causatur ab alia.

RESPON. Dicendum, φ in his, quę secundum ordinem naturalem procedunt ab vno, sicut pri- mum est causa omnium, ita qđ est D A primo propinquius est quodammodo causa eorum, quæ sunt magis remota. Ostensum est autem supra * φ inter potentias animæ, est multiplex ordo. Et ideo vna potentia animæ ab essentia animæ procedit mediante alia: sed quia essentia animæ comparatur ad potentias, & sicut principium actiuum & finale, & sicut principium susceptiuum [e], vel seorsum per se vel simul cum corpore: agens autem & finis est perfectius: susceptiuum au- E tem principium inquãtum huiusmodi est minus perfectum, consequens est, φ potentiæ animæ, quæ sunt priores secundum ordinem perfectionis & naturæ, sint principia aliarum per modũ finis & actiui principij. Videmus enim φ sensus est propter intellectum, & non econuerso [e]. Sensus etiam est quædam deficiens participatio intellectus, vnde secundum naturalẽ originem quodammodo est ab intellectu, sicut imperfectum a perfecto [e]. Sed s̃m viã susceptiui principij, ecõuerso potẽtię imperfectiores inueniũtur principia respectu aliarum. Sicut anima secũdum qđ habet potentiam sensitiuam consideratur sicut subiectum, & materiale quoddam respectu intellectus. Et propter hoc, imperfectiores potentię sunt priores in via ge- B nerationis. Prius enim animal generatur quàm homo.

AD PRIMVM ergo dicendum, φ sicut potentia animę ab essentia fluit, non per transmutationem, sed per naturalem quandam resultationem [c], & est simul cum anima: ita est etiam de vna potentia respectu alterius.

AD 2[m] dicendum, φ accidens per se non potest esse subiectum accidentis: sed vnum accidens per prius recipitur in substantia quàm C aliud: sicut quantitas, quàm qualitas. et hoc modo vnum accidens dicitur esse subiectum alterius, vt superficies coloris, inquantum substantia vno accidente mediante recipit aliud. Et similiter potest dici de potentijs animæ.

AD 3[m] dicendum, φ potentię animę opponuntur adinuicem oppositione perfecti, & imperfecti: sicut etiam species numerorum & figurarum. Hęc autem oppositio non impedit originem vnius ab D alio, quia imperfecta naturaliter a perfectis procedunt.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum omnes potentiæ animæ, remaneant in anima a corpore separata.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, φ omnes potẽtię animę remaneãt in anima a corpore separata. Dicitur enim in lib. * de spiritu & anima, φ anima recedit a corpore secum trahens sensum & imaginationem, rationem, E & intellectum, & intelligentiam, concupiscibilitatẽ & irascibilitatẽ.

¶ 2 Pręt. Potentię animę, sunt eius naturales proprietates. Sed proprium semper inest, & nunquam separatur ab eo cuius est propriũ. Ergo potentię animę sunt in ea, etiam post mortem.

¶ 3 Pręt. Potentiæ animę etiam sensitiuę non debilitantur debilitato corpore, quia vt dicitur in * 1. de Anima: si senex accipiat oculum iuuenis, videbit vtiq; sicut & iuuenis. Sed debilitas est via ad cor-

verbis optime habetur, quòd in nomine entis non importatur A analogia secundum causam finalem: neque secundum causam efficientem, sed secundum causam materialem. Cum hoc tamen euidenter patet stare: quòd substantia sit efficiens, & finis accidentis. non enim oportet quòd omnis habitudo, quæ est inter substantiam & accidens importetur entis nomine. Deinde ibidem est sermo de accidentibus absolute in ordine ad substantiam cui insunt: & non de accidente proprio, de quo nos loquimur. Patet autem hanc esse Auerrois mentem: quia constat subiectum esse finẽ sui proprii accidentis, grauitas enim est propter conseruationem substantiæ grauis &c. Vnde in hac re, nulla est inter hos philosophos dissensio.

383

1.di.3.q.4. ar.3. Et 2. di.24.q.1. ar.2.cor. Et vir.q.6. 14.artic.5. cor.& q.25 art.6.ad 1. Et de aĩa artic.13.ad 7.& 8.

¶ Responsionẽ ad tertium diligentissime notato: quoniã ex ea soluũtur multæ difficultates. Scilicet, & quomodo substantia est immediate causa effectiua: & quomodo causa effectiua non potest ĩpediri: & quomodo aliquid agit in seipsum: & alia huiusmodi, quæ in suis locis soluimus, vtendo hac distinctione de causa actiua per actionem mediam, & sine aliqua media actione per solam naturalem resultationem, hoc enim modo actiua multa habent, quæ aliis impossibile est conuenire.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articul. septimum.*

TItulus clarus.

b

381

¶ In corpore duo. Primo, conclusio responsiua affirmatiue. Secundo, in speciali distinguit: & respõdet duabus conclusionibus.

¶ Quo ad primum conclusio est. Vna potentia animæ oritur ab alia. Probatur sic: in procedentibus naturali ordine ab vno, primo ꝓpinquius est quodammodo causa remotiorum: potentię aĩæ ꝓcedũt multiplici ordine naturæ ab vno. ergo prior est causa subsequẽtis. Minor patet ex dictis: maior probatur sic: in istis pri-

384

386

mum est causa omnium. ergo propinquius primo est causa remotioris. Et tenet sequela: quia proportionaliter se habent: sicut primum ad omnia, ita prius ad sequentia naturæ ordine: cõstat autem essentiam animæ, & potentias ordine quodam produci, & essentiam: quia primo producitur, esse omnium potentiarum causam: vt in præcedenti articulo definitum est. ergo restat, vt quæ prius naturalis fluit potẽtia, causa sit mediante qua remotiores ab essentia fluãt.

¶ Quoad sc̃d̃m distinctio est, φ ordo naturalis inter potẽtias est triplex. s. s̃m causam actiuam, finalẽ, & materialẽ: quia anima est his tribus modis causa earum sola, vel cum corpore. Prima conclusio in speciali, Potentiæ imperfectiores, oriuntur a perfectioribus ordine finali & actiuo. Secũda in speciali, Potentię perfectiores, oriũtur ab imperfectioribus ordine materiali. Probantur primo ambæ simul in communi: quia agens & finis vt sic, est perfectius, susceptiuum autem vt sic, est imperfectum. Deinde declaratur prima in speciali: qa intellectus est principium finale, & actiuum quodammodo sensus. Finale quidem, quia sensus est propter intellectum, & non econuerso. Actiuum vero, quia sensus est quædã participatio intellectus. Diuinum nanq; lumen, cuius participatione & intellectꝰ & sensus oĩs percipit & discernit ĩ intellectu subsistens, exemplare quoddã est defluentis offuscatiq; luminis ĩ corpore cognitionẽ parietis. exẽplare aũt habet annexũ genꝰ actiuæ cãæ, cũ nihil aliud sit q̃ extriseca forma: formare.n. extrinsece agẽtis, aut ꝑ agẽs est. Demũ, declarat̃ secũda quoq; in speciali: qa sensitiuũ est prĩcipiũ materiale intellectus, qm̃ aĩal s̃m qđ hẽt sensitiuã virtutẽ, subiectũ & materiale, & ĩ potẽtia est respectu itellectꝰ vt patet.

382

c

384

4.di.44.q.3.ar.3.q.1. & di.50.q.1.ar.1.cõr. Et 2.cõ.c. 81.ad 5. Et vir. q.19. ar.1. Et de anima art. 10. Cap.15.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articu. octauum.*

Li.1.de anima tex.66. tom.2.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo

Universidad de Deusto
Biblioteca

duo facit: primo rñdet quæsito duabus cõclusionibus. Secundo, corollarie excludit duas opiniones.

¶ Quo ad primum, prima conclusio est. Potentiæ existentes in sola anima, vt subiecto, remanent destructo corpore. Secunda. Potentiæ existentes in composito, vt subiecto, non remanẽt actu, sed virtualiter tm̃. Declarantur & probantur simul, ex conuenienti & discõuenienti habitudine potentiarum ad animam. Conuenienti quidem in hoc, quòd oẽs sunt a sola anima, vt principio: disconuenienti vero in hoc, quia quædã in sola anima, quædam in composito sunt. Ex hoc ꝓbatur specialiter secunda conclusio, quo ad primam partem: quia corrupto subiecto, impossibile est accidẽs remanere: quo ad secũdã vero, ꝙa anima est radix omniũ.

Lib. de Memoria & reminis. c. 1. & 4. to. 2.

¶ Quo ad secundũ excludit positio dicentium, potentias oẽs remanere actu, & dicentiũ actus remanere. Quod ideo est falsius, quia dato quòd manerẽt potẽtiæ, vt Plato dicit, non maneret tm̃ actꝰ ꝓp defectum organi ministrantis: sicut non remaneret locutio sine lingua, quãuis in homine esset vis locutiua.

Lib. 12. ca. 32. circa medi. to. 3.

¶ Circa illam propositionẽ, ſ. Omnes potentiæ animæ comparãtur ad animam solam, sicut ad principium: dubium occurrit. Quia ſi sola anima est principiũ omnium potẽtiarũ. ergo nihil aliud ab anima est principiũ alicuius potẽtiæ animæ. ergo compositũ nullius potentiæ est principium. ergo falsum est, ꝙ subiectũ sit causa proprii accidentis in triplici genere causæ.

Lib. de Eccles. dog. c. 19. tom. 3. inter opera Auguſt.

Art. 6. & 7. huius q̃st.

381
382

¶ Ad hoc dupliciter respondet. Primo, distinguendo ly esse principium, ſ. primo, vel ratiõe partis, & dicendo, quòd sola anima ẽ primo principium potẽtiarũ omnium: & ꝙ cõpositum non est earũ principiũ nisi ratione partis, ſ. animæ. Vnde superius in litera, non est dictum absolute, ꝙ subiectũ sit principium proprii, sed quòd subiectum secũdum quod est actu, est principium proprii: constat autem subiectum compositum esse actu secundum formam. igitur secundum eam habet hoc, quòd sit principium actiuum potentiarum: & propter hoc in litera proponitur hæc propositio, vt ex dictis deducta.

¶ Secundo, sustinendo compositum ratione tertiæ entitatis esse principiũ actiuũ cõpletum respectu potentiarum illarum: ly sola, recte cadit hegemoraticè: ita ſolitarie sumpta. Nullã enim habet hoc ꝙ sit principium actiuum omnium potentiarũ. Cũ hoc tamen stat, ꝙ cõpletum etiã sit actiuum principium quarundam, quãmis diuersimode: ꝙ alia incompletum, hoc completum. Et hic fenſus etiã hꝫ ex ſupra dictis. Dum dicimus, ꝙ essentia animæ sit actiuum principium omnium potentiarum non explicando cõpletum, vel incompletum. & ad intellectum nunc deferam, quia intenta diſtinctia faluatur, quòd aia ſola, i. pia vegetatiua differt ab aia ſola, i. pia ſenſitiua, ſtinguitur contra ea positum, habet hoc quòd est principium omnium potentiarum, ſed quarundam, oportet esse cõpoſitũ, ex hac natura dicta cõclusiones deducte ſũt, vt patet.

Aristo. de aia. text. 3. to. 2.

¶ *Super Quæſtionẽ ſeptuageſimamoctauam Artic. primum.*

QVAESTIO LXXVIII.

De potentijs animæ in ſpeciali, in quatuor articulos diuiſa.

DEIN DE considerandum est de potentijs animæ in speciali. Ad considerationem autem Theologi pertinet inquirere specialiter ſolum de potentijs intellectiuis & appetitiuis, in quibus virtutes inueniunt. Sed quia cognitio harum potẽtiarum quodammodo dependet ex alijs, ideo nostra conſideratio de potentijs animę in ſpeciali, erit tripartita. Primo namque considerandũ est de his, quæ ſunt præambula ad intellectum. Secundo, de potentijs intellectiuis. Tertio, de potentijs appetitiuis.

Circa primum, quæruntur quatuor.

¶ Primo, De generibus potentiarum animę.

¶ Secũdo, De ſpeciebus vegetatiuæ partis.

¶ Tertio, De ſenſibꝰ exterioribꝰ.

¶ Quarto, De sẽſibꝰ interioribus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum quinque genera potentiarum animæ, ſint diſtinguenda.

AD PRIMVM ſic procedi tur. Videtur, quod non ſint quinque genera potentiarum animæ diſtinguenda, ſcilicet vegetatiuum, ſenſitiuum, appetitiuum, ſecũdum locum motiuum, & intellectiuum. Potentiæ enim animæ, dicũtur partes ipſius. Sed tantũ tres partes animæ communiter ab omnibus aſſignantur, ſcilicet anima vegetabilis, anima ſenſibilis, & rationalis. Ergo tãtum tria ſunt genera potentiarum animæ, & non quinque.

¶ 2 Præt. Potẽtiæ animæ ſunt principia operum vitæ. Sed quatuor modis dicitur aliquid viuere. dicit enim Philoſophus in *2. de Anima. Multipliciter ipſo viuere dicto, & ſi vnum aliquod horum inſit ſolum, aliquid dicimus viuere: vt intellectus & ſenſus, motus & ſtatus ſecundum locum: Adhuc autem motus ſecundum alimentum, & decrementum, & augmentum. Ergo tantum quatuor ſunt genera potentiarum animæ, appetituo excluſo.

¶ 3 Præt. Ad illud quod est cõe omnibus potentijs, nõ debet deputari aliquod ſpeciale animæ genus. Sed appetere conuenit cuilibet potentiæ animæ. uiſus. n. appetit viſibile conueniens. nñ dr̃ Eccleſ. 40. Gratiam & ſpecie deſiderabit oculus, & ſuper hoc virides ſationes. & eadẽ rõne, quælibet alia potẽtia deſiderat obiectũ ſibi conueniens. Ergo nõ debet poni appetitiuum, vnũ ſpãle genus potẽtiarũ animę.

¶ 4 Præt. Principium mouens in animalibus est ſenſus, aut intellectus, aut appetitus, vt dicitur in 3.* de Anima. Non ergo motiuũ debet poni ſpeciale genus animæ præter prædicta.

SED CONTRA est, quod Philoſophus dicit in † 2. de Anima. Potentias autem dicimus, vegetatiuum, ſenſitiuum, appetitiuum, motiuum ſecundum locũ, & intellectiuum.

RESPON. Dicendum, quòd quinque ſunt genera potentiarum animæ, quæ numerata ſunt. tres vero dicunt animæ. quatuor, uero dicuntur modi viuendi. Et huius diuerſitatis ratio est, quia diuerſæ animæ diſtinguuntur ſecundum quod diuerſimode operatio animæ ſupergreditur operationẽ naturæ corporalis. Tota enim natura corporalis ſubiacet animæ, & comparatur ad ipſam ſicut materia, & inſtrumẽtum. Est ergo quędam operatio animæ, quæ intantum excedit naturam corpoream, quòd neque etiam exercetur per organum corporale: & talis est operatio animæ rationalis. Est autem alia operatio animæ infra iſtã, quæ quidem fit per organum corporale, non tamen per aliquam corpoream qualitatem. & talis est operatio animę ſenſibilis. quia etſi calidum & frigidum, & humidum & ſiccum, & aliæ huiuſmodi qualitates corporeæ requirãtur ad operationem ſenſus, non tamen ita, quòd mediante virtute talium qualitatum operatio animæ ſenſibilis procedat. ſed requiruntur ſolum ad debitam diſpoſitionem organi. Infima autem operationum animæ est, quæ fit per organum corporeum, & virtute corporeæ qualitatis. Supergreditur tñ operationem naturæ corporeæ, quia motiones corporum ſunt ab exteriori principio. huiuſmodi autem operationes ſunt a principio intrinſeco, hoc. n. cõe est omnibus operationibus animæ. Omne enim animatum, aliquo modo mouet ſeipſum. & talis est operatio animæ vegetabilis. Digeſtio enim, & ea quæ conſequuntur, fit inſtrumentaliter per actionem caloris, vt dicitur in *2. de Anima. Genera vero potentiarum animæ, diſtinguuntur ſecundum obiecta, quanto enim potentia est altior, tanto reſpicit vniuerſalius obiectum, vt ſupra dictum est.† Obiectum autem operationis animæ, in triplici ordine potest conſiderari. Alicuius enim potentiæ animæ obiectum est ſolum corpus animæ vnitum. & hoc genus potentiarum animæ dicitur vegetatiuum. Non enim vegetatiua potentia agit niſi corpus, cui anima vnitur. Est autem aliud genus potentiarũ animæ, quod reſpicit adhuc vniuerſalius obiectum, ſcilicet omne corpus ſenſibile, & non ſolum corpus animæ vnitum. Est autẽ aliud genus potentiarum animæ, quod reſpicit adhuc vniuerſalius obiectum, ſcilicet non ſolum corpus ſenſibile, ſed vniuerſaliter omne ens. Ex quo patet, quòd iſta duo ſecunda genera potentiarum animæ, habent operationem non ſolum reſpectu rei coniunctæ, ſed etiam reſpectu rei extrinſecæ. Cum autem operans oporteat aliquo mõ cõiungi ſuo obiecto, circa quod operatur, neceſſe est extrinſecam rem, quæ est obiectum operationis animæ, ſecundum duplicem rõnẽ ad animam comparari. Vno modo, ſecundum quod nata est animæ coniungi, & in aĩa eſſe per ſuam ſimilitudinem. Et quantum ad hoc, ſunt duo genera potẽtiarum, ſcilicet ſenſitiuum, reſpectu obiecti minus cõmunis, quod est corpus ſenſibile: & intellectiuũ, reſpectu obiecti cõmuniſſimi, quod est ens vniuerſale. Alio vero modo, ſm qđ ipſa anima inclinatur, & tendit in rem exteriorem; & ſecundum hanc etiam comparationem

Li. 2. de aĩa text. 50. Et li. 3. de partibꝰ animalium. ca. 3. tom. 2. † Q. præce. art. 3. ad 4. argum. D. 210.

tionem, sunt duo genera potentiarum animæ. Vnum quidem, scilicet appetitiuum, secundum quod anima comparatur ad rem extrinsecam, vt ad finem, qui est primum in intentione. Aliud autem motiuum secundum locum, prout anima comparatur ad rem exteriorem, sicut ad terminum comparationis & mot⁹. Ad consequendum enim aliquod desideratum, & intentum, omne animal mouetur. Modi vero viuendi
113 distinguuntur secundum gradus viuentium. [c] Quædã enim viuentia sunt, in quibus est tantum vegetatiuũ, sicut in plantis. Quędam vero, in quibus cum vegetatiuo est etiam sensitiuum, non tamen motiuum secundum locum: sicut sunt immobilia animalia, vt cõchilia. Quædam vero sunt, quæ supra hoc habẽt motiuum ſm locum, vt perfecta animalia, quæ multis indigent ad suam vitam. Et ideo indigent motu, vt vitæ necessaria procul posita, quærere possint. Quædam vero viuentia sunt, in quibus cum his est intellectiuum, scilicet in hominibus. Appetitiuum autem non constituit aliquem gradum viuentium: quia in quibuscunque est sensus, est etiam appetitus, vt
Li.2.de aĩa text.27.to.2. dicitur in * 2. lib. de Anima.

Et per hoc, soluuntur duo prima obiecta.

Ad 3^m dicendum, ꝙ appetitus naturalis, est inclinatio cuiuslibet rei in aliquid, ex natura sua. Vnde naturali appetitu, quælibet potentia desiderat sibi conueniens. Sed appetitus animalis, cõsequitur formam ap-
c 402 prehensam. [c] Et ad huiusmodi appetitum, requiritur spiritualis animæ potentia, & non sufficit sola apprehensio. Res enim appetitur prout est in sua natura. Non est autem secundum suam naturam in virtute appetitiua, sed secundum suam similitudinem. Vnde patet ꝙ visus appetit naturaliter visibile solum ad suum actum, s. ad videndum. Animal autem appetit rem visam per vim appetitiuam, non solum ad videndum, sed etiã ad alios vsus. Si autem non indigeret anima rebus perceptis a sensu, nisi propter actiones sensuum, s. vt ea sentiret, non oporteret appetitiuum ponere speciale genus inter potentias animæ: quia sufficeret appetitus naturalis potentiarum.

Ad 4^m dicendum, quòd quàmuis sensus & appetitus sint principia mouentia in animalibus perfectis, non tamen sensus & appetitus, inquantum huiusmodi, sufficiunt ad mouendum, nisi superaddetur eis aliqua virtus. Nam in immobilibus animalibus est sensus, & appetitus: non tamen habent vim motiuam. Hæc autẽ vis motiua nõ solum est in appetitu, & sensu vt imperante motum, sed etiam est in ipsis partibus corporis vt sint habilia ad obediendũ appetitui animæ mouentis. [c] Cuius signum est, ꝙ
c 364 quando membra remouentur a sua dispositione naturali, non obediunt appetitui ad motum.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Articu. secundum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, respondet, Secundo, comparat. Conclusio responsiua, Tres sunt partes vegetatiuæ. Probatur. Corpus viuẽs vt sic, eget tribus operibus. Corp⁹ viuẽs vt sic, est obiectũ vegetatiuæ. ergo obiectum vegetatiuæ exigit tria opera. ergo tres potentias in vegetatiuo: talia sunt generari, nutriri, & augeri. ergo: maior patet, quia eget esse, & perfecta quantitate, & conseruatione vtriusque, minor ex dictis: relinquitur qua plana.

¶ Quo ad secundũ, primo, dr̃iam ponit inter has: quia generatiua ad alienũ, aliæ vero ad ppriũ corpus. Deinde ordinẽ dignitatis, quia generatiua dignior, ex supradicta conditione, vtpote attingens ad vim sensitiuam, & cõfirmat authoritate Diony. Deinde ordinem ministerij: qa illi hæ seruiũt, & augmẽtatiuæ nutritiua. Nota quòd tres dñr potentię vegetatiuę i gñe. Verũ aũt plures sint ſm speciem specialissimá potentiæ vnius pcipuæ, puta digestiua, attractiua, expulsiua &c. nõ est pñs speculationis.

386
4.con.c.58. Et q.d Ani. art. 13. cor. ad 2. & 15. Et lib.2. de Ani. le.9.fi.

Articvlvs II.

Vtrum conuenienter partes uegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuum.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, quòd inconueniẽter partes vegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuum. Huiusmodi enim vires, dicuntur naturales. Sed potẽtiæ animæ sunt supra vires naturales. ergo huius-
F modi vires non debent poni potentiæ animæ.

¶ 2 Præt. Ad id, quod est commune viuentibus & non viuentibus, non debet aliqua potentia animæ deputari. Sed generatio est cõmunis omnibus gñabilibus & corruptibilibus, tam viuentibus q̃ non viuentibus. Ergo vis generatiua non debet poni potentia animæ.

¶ 3 Præt. Anima est pars potẽtior natura corporea. Sed natura corporea eadẽ virtute actiua, dat spe-
G ciem & debitam quantitatem. Ergo multo magis anima. Non est ergo alia potentia animæ augmentatiua a generatiua.

¶ 4 Præt. Vnaqueq; res conseruatur in esse per id, quod esse habet: sed potẽtia generatiua est per quã acquiritur esse viuentis. ergo per eandem res viua conseruatur. Sed ad conseruationem rei viuẽtis ordinatur vis nutritiua, vt dicitur in 2.* de Anima. Est enim potentia potens saluare suscipiens ipsam.
H Non debet ergo distingui nutritiua potentia a generatiua.

Sed contra est, quod Philosophus dicit in* 2. de Anima, quòd opera huius animæ sunt generare, & alimento vti, & iterum augmentum facere.

Respon. Dicendum, quòd tres sunt potentiæ vegetatiuæ partis. Vegetatiuum enim, vt dictum est, * habet pro obiecto ipsum corpus viuens per animam, ad quod quidem corpus triplex animæ operatio est necessaria. Vna quidem, per quam esse acquirat: & ad hoc ordinatur potentia generatiua. Alia vero, per quam corpus viuum acquirit debitã quan-
I titatem: & ad hoc ordinatur vis augmentatiua. Alia vero, per quam corpus viuentis saluatur, & in esse, & in quantitate debita: & ad hoc ordinat^r vis nutritiua.

Est tamen quædam differentia attẽdenda inter has potentias. Nam nutritiua & augmentatiua habent suum effectum in eo in quo sunt, quia ipsum corpus vnitum animæ augetur & conseruatur per vim augmentatiuam & nutritiuam in eadem anima existentem. Sed vis generatiua habet effectum suum, non in eodem corpore, sed in alio: quia nihil est generatiuum suiipsius. Et ideo, vis generatiua quodammodo appropinquat ad dignitatem animæ sensitiuæ, q̃ habet operationem in res exteriores, licet excellen-
K tiori modo & vniuersaliori. Supremum enim inferioris naturæ attingit id, quod est infimũ superioris, vt patet p Dion. in *7. cap. de diui. nomi. Et ideo inter istas tres potentias finalior, & principalior, & perfectior est generatiua, vt dicitur in * 2. de Anima. Est enim rei iam perfectæ facere alteram, qualis ipsa est. Generatiuę autem deseruiunt & augmentatiua & nutritiua, augmentatiuæ vero nutritiua.

Ad primvm ergo dicendum, quòd huiusmodi vires dicuntur naturales. Tum, quia habent effectum similem naturę, quę etiam dat esse, & quãtitatẽ, & conseruationem, licet hæ vires habeant hoc altiori modo. Tum, quia hæ vires exercent suas actiones instrumentaliter per qualitates actiuas & passiuas, quæ

quæ sunt naturalium actionum principia.

Ad 2^m dicendum, ꝙ generatio in rebus inanimatis, est totaliter ab extrinseco. Sed generatio viuentium est quodam altiori modo per aliquid ipsius viuentis [c], quod est semen in quo est aliquod principium corporis formatiuum. Et ideo oportet esse aliquam potentiam rei uiuentis, per quam semen huiusmodi præparetur. & hæc est vis generatiua.

Ad 3^m dicendum, quòd quia generatio viuentium est ex aliquo semine, oportet, quòd in principio animal generetur paruæ quantitatis. Et propter hoc necesse est, quòd habeat potentiam animæ per quam ad debitam quantitatem perducatur. Sed corpus inanimatum generatur ex materia determinata ab agen-
B te extrinseco, & ideo simul recipit speciem & quantitatem, secundum materiæ conditionem.

Ad præced.

Ad 4^m dicendum, ꝙ sicut iam dictum est*, operatio vegetatiui principij completur mediante calore, cuius est humidum consumere. Et ideo ad restaurationem humidi deperditi, necesse est habere potentiam nutritiuam, per quam alimentum conuertatur in substantiam corporis. Quod etiã est necessarium ad actum virtutis augumentatiuæ, & generatiuæ.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Articulum tertiũ.*

387
Li.2.q.2. a.ad 5.fi. Et q.de ani art.13. Et 3.li. de aia.le.7.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo principaliter. Primo, tractat penes qd attẽdi debet distinctio, & numerus sensuum. Secundo, assignat ipsam rationem vtriusque.

¶ Quo ad primum tria. Primo, refert tres opiniones. s. ex organis, ex mediis, & rebus sensatis. Secundo, reprehendit omnes. Et primas quidem, quia potentiæ nõ sunt propter organa, aut media: sed econuerso. Tertiã vero, quia diuersitas sensibilis secũdũ simplex aut mistum subiectum, pertinet ad intellectũ. Aduerte hic, quòd primæ opiniones nõ arguũtur falsitatis, sed quia non assignant causam quæsiti, sed effectum. tertia vero assignat causam per accidẽs, & ideo peior oĩbus. Tertio igit̃ dicit distigui debere sensus penes diuersitatem immutatiui exterioris. Et sic ponitur prima cõclusio rñsiua affirmatiue, Sensus distinguuntur secundum diuersitatẽ immutatiui exterius: probatur sic, Sensus est potentia passiua per se primo immutabilis ab extrinseco sensibili. ergo. Antecedens patet, & consequentia est euidens, quia constat diuersitatem alicuius, ex eo quod per se primo respicit, pendere.

Tex.63. & Opusc.2.

¶ Quo ad secundum conclusio, Sensus sunt quinque iuxta quinque species immutatiui. Probatur, præmittendo tria. distinctionem immutationis in naturalem & spiritualem, & descriptionem vtriusque, & in qua earum consistat sentire, & clara sunt omnia: probat ergo sic, Immutatio spiritualis, aut est sola, & est visus: aut mista ex parte obiecti; & tunc, aut motui locali, & fit auditus: aut alterationi, & fit olfactus: aut ex parte organi, & tunc aut secundum eandẽ qualitatem, & fit tactus: aut secundum præambulam, & fit gustus, vt ex responsione ad vltimũ habetur.

¶ De hac materia & his, quæ in respõsionibus argumentorum hic dicuntur, vide in additionibus sup libros de animã.

Articvlvs III.

Vtrum cõuenienter distinguantur quinque sensus exteriores.
C

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter distinguantur quinq; sensus exteriores. Sensus. n. est cognoscitiuus accidentium. sunt autem multa genera accidentium. Cũ ergo potẽtiæ distinguantut per obiecta, videtur, ꝙ sensus multiplicẽtur secundum numerum, qui est in generibus accidentium.

¶ 2 Præt. Magnitudo & figura, &
D alia quæ dicuntur sensibilia communia, non sunt sensibilia per accidens, sed contra ea diuiduntur in* 2. de anima: diuersitas autẽ per se obiectorum diuersificat potentias. Cum ergo plus differant magnitudo & figura a colore, quàm sonus: videtur, ꝙ multo magis debeat esse alia potentia sensitiua cognoscitiua magnitudinis, aut figuræ, quàm coloris & soni.

¶ 3 Præt. Vnus sensus est vnius cõ-
E trarietatis: sicut visus albi & nigri. Sed tactus est cognoscitiuus plurium contrarietatum, scilicet calidi & frigidi, humidi & sicci, & huiusmodi. Ergo nõ est sensus vnus, sed plures. Ergo plures sensus sunt quàm quinque.

¶ 4 Præt. Species non diuiditur contra genus. Sed gustus est tactus quidam. Ergo non debet poni alter sensus præter tactum.

Sed contra est, quod Philosophus dicit in * 2. de anima, ꝙ nõ est alter sensus pręter quinque,

A Respon. Dicendũ, ꝙ rationẽ distinctionis & numeri sensuũ exteriorũ, quidã accipere voluerunt ex parte organorum: in quibus aliquod elementorũ dominatur, vel aqua, vel aer, vel aliquid huiusmodi: quidam autem ex parte medij, quod est vel coniunctum, vel extrinsecum: & hoc vel aer, vel aqua vel aliquid huiusmodi: quidam autem ex diuersa natura sensibilium qualitatũ, secũdum quod est qualitas simplicis corporis, vel
B sequens complexionem. Sed nihil istorum conueniens est. non. n. potentiæ sunt propter organa, sed organa propter potentias. unde non propter hoc sunt diuersę potentię quia sunt diuersa organa. Et ideo natura instituit diuersitatem in organis, vt cõgruerent diuersitati potentiarum. Et similiter diuersa media diuersis sensibus attribuit, secundum quod erat cõueniens ad actus potentiarum. Naturas autem sensibilium qualitatum cognoscere, non est sensus, sed intel-
C lectus. Accipienda est ergo ratio numeri & distinctionis exteriorum sensuũ secundum illud, quod proprie & per se ad sensum pertinet. Est aũt sensus, quędam potẽtia passiua, quæ nata est immutari ab exteriori sensibili. Exterius ergo immutatiuũ est, quod per se a sensu percipitur, & ſm cuius diuersitatẽ sensitiuę potẽtię distinguunt^r. Est aũt duplex immutatio, vna naturalis, & alia spiritualis. Natura-
D lis quidẽ, ſm ꝙ forma immutantis recipitur in immutato ſm esse naturale, sicut calor ĩ calefacto. Spiritualis aũt, ſm quod forma immutantis recipit^r in immuta-
to secundum [d] esse spirituale, vt forma coloris in pupilla, quę nõ fit per hoc colorata. Ad operationẽ autem sensus, requiritur immutatio spiritualis, per quam intentio formę sensibilis fiat in organo sensus. Alioquin, si sola immutatio naturalis sufficeret ad sentiendũ, oĩa corpora naturalia sentirent dum alterant^r. Sed in quibusdã sensibus inuenitur immutatio spiritualis tantum, sicut in visu. In quibusdã aũt, cum immutatione spirituali etiam naturalis, vel ex
E parte obiecti tantũ, vel etiam ex parte organi. Ex parte aũt obiecti, inuenitur trãsmutatio naturalis, ſm locum quidem in sono, qui est obiectum auditus. nam sonus ex percussione causatur, & aeris commotione. Secundũ alterationem vero in odore, qui est obiectũ olfactus. Oportet. n. p calidum alterari aliquo modo corpus ad hoc, ꝙ spiret odorem. Ex parte aũt organi est immutatio naturalis in tactu & gustu. Nam & manus tangens calida calefit, & lingua humidatur p humiditatẽ saporum. Organũ vero olfactus aut auditus, nulla naturali immutatione immutat^r ĩ sentiẽdo, nisi p accidens. Visus aũt, quia est absq; immutatione naturali organi & obiecti, est maxime spiritualis, & pfectior inter omnes sensus & cõmunior. Et post hoc auditus,

D.1119

Universidad de Deusto Biblioteca

auditus, & deinde olfatus, q habēt immutationē naturalē ex parte obiecti. Motus tñ localis est pfectior & naturaliter prior q̃ motus alterationis, vt pbatur in * 8. Physi. Tactus aũt & gustus, sunt maxime naturales, de quorum distinctione post dicetur †. Et inde est, quòd alij tres sensus non fiunt per medium coniunctum, ne aliqua naturalis transmutatio pertingat ad organum, vt accidit in his duobus sensibus.

Lib. 8. Phy. tex. 55. to. 2
† In solut. ad. 3. & 4. argum.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ non omnia accidentia habēt vim immutatiuã ſm se: sed solæ qualitates tertię speciei, ſm quas cõtingit alteratio. Et ideo, solæ huiusmodi qualitates sunt obiecta sensuum: qa vt dicitur in *7. Physic. secundum eadem alteratur sensus, secundum quæ alterantur corpora inanimata.

Li. 7. tex. 11

Ad 2m dicendũ, ꝙ magnitudo & figura, & huiusmodi, quæ dicũtur cõmunia sensibilia, sunt media inter sensibilia p accidens, & sensibilia propria, quę sunt obiecta sensuum. Nam sensibilia propria, primo & p se, immutant sensum, cũ sint qualitates alterantes: sensibilia vero cõmunia, oĩa reducũtur ad quantitatem. Et de magnitudine quidem & numero patet, ꝙ sunt species quantitatis. Figura aũt est qualitas circa quãtitatē, cũ consistat ratio figuræ in terminatione magnitudinis. Motus aũt & quies sentiuntur, ſm quod subiectũ vno modo, uel pluribus modis se habet ſm magnitudinem subiecti vel localis distantiæ quantũ ad motum augmenti & motũ localē, vel etiã ſm sensibiles qualitates, vt in motu alterationis. Et sic sentire motũ & quietē, est quodãmodo sentire vnũ & multa. Quantitas aũt est pximum subiectum qualitatis alteratiuæ, vt superficies coloris. Et ideo sensibilia cõmunia nõ mouent sensum primo & p se, sed ratione sensibilis qualitatis, vt superficies ratione coloris. Nec tñ sunt sensibilia p accidens: qa huiusmodi sensibilia aliquã diuersitatē faciũt in immutatione sensus. Alio enim modo immutatur sensus a magna superficie, & a parua: quia etiam ipsa albedo dicitur magna vel parua. & ideo diuiditur secũdum proprium subiectum.

Ad 3m dicẽdũ, ꝙ sicut Philosophus videtur dicere in *2. de anima, Sensus tactus est vnus ĩ genere: sed diuiditur in multos sensus ſm speciem, & pp hoc, est diuersarum contrarietatum. Qui tñ nõ separantur ab inuicem ſm organum: sed per totum corpus se concomitantur. & ideo eorum distinctio non apparet. Gustus aũt qui est perceptiuus dulcis & amari, concomitatur tactum in lingua, non aũt per totum corpus. & ideo de facili a tactu distinguitur. Posset tñ dici, ꝙ omnes illæ contrarietates, & singulæ conueniunt in vno genere proximo, & omnes in vno genere communi, quod est obiectum tactus ſm rationem communē. Sed illud genus cõmune, est innominatũ, sicut etiã genus proximũ calidi & frigidi, est innominatũ.

li. 2. de Anima tex. 106 vsq; ad 120 tom. 2.

Ad 4m dicendum, ꝙ sensus gustus ſm * dictum philosophi, est quædã species tactus, quę est in lingua tantum. Non aũt distinguitur a tactu in genere, sed a tactu quantum ad illas species, quæ per totum corpus diffunduntur. Si vero tactus sit vnus sensus tantum pp vnam rationē communē obiecti, dicẽdũ erit, ꝙ ſm rationem diuersam immutationis, distinguitur gustus a tactu. Nam tactus immutatur naturali immutatione: & non solum spirituali quantum ad organũ suum secundum qualitatem, quæ ei proprie obijcitur. Gustus aũt organum, nõ immutatur de necessitate, naturali immutatione ſm qualitatem, quę ei pprie obijcitur, vt. s. lingua fiat dulcis vel amara, sed secun-

li. 2. de Anima, tex. 28. & 94. to. 2.

F dum præambulam qualitatem, in qua fundatur sapor, scilicet secundũ humorē qui est obiectũ tactus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum interiores sensus, conuenienter distinguantur.

Ad qvartvm sic proceditur. Vr̃, quòd interiores sensus inconuenienter distinguantur. Commune. n. nõ diuiditur cõtra proprium. Ergo sensus communis non debet enumerari inter G vires interiores sensitiuas, præter sensus exteriores proprios.

¶ 2 Prꝫt. Ad id, ad qd sufficit sensus pprius & exterior, nõ oportet ponere aliquam vim apprehensiuam interiorem: sed ad iudicãdũ de sensibilibus, sufficiunt sensus pprij & exteriores, unusquisque. n. sensus iudicat de pprio obiecto*. Similiter etiam vidẽtur sufficere ad hoc, ꝙ pcipiãt suos actus: quia cũ actio sensus sit quodammodo medium inter potentiam & obiectum, vr̃ ꝙ H multo magis visus possit suam visionem tanquam sibi ppinquiorē pcipere, q̃ colorē. & sic de alijs. Nõ ergo necessariũ fuit ad hoc ponere ĩteriorē potẽtiã, q̃ dicat̃ sensus cõis.

¶ 3 Præt. Secundũ Philosophum*, phantasticũ & memoratiuũ, sunt passiones primi sensitiui. Sed passio nõ diuidit̃ cõtra subiectũ. Ergo memoria & phantasia, nõ debent poni aliæ potentiæ præter sensum.

¶ 4 Præt. Intellectus minus dependet a sensu, q̃ quæcunque potẽtia I sensitiuæ partis. Sed intellectus nihil cognoscit nisi accipiẽdo a sensu. unde dr̃ in* 1. Poster. ꝙ quibus deest vnus sensus, deficit vna sciẽtia. Ergo multo minus debet poni vna potentia sensitiuæ partis ad pcipiẽdum intentiones, quas nõ pcipit sensus, quã vocãt æstimatiuã.

¶ 5 Præt. Actus cogitatiuæ, qui est cõferre, & cõponere, & diuidere, & actus reminiscitiuæ, qui est quodam syllogismo vti ad inquirẽdũ, K nõ minus distat ab actu ęstimatiuę & memoratiuæ, q̃ actus æstimatiuæ ab actu phantasiæ. Debẽt ergo, vel cogitatiua & reminiscitiua poni aliæ vires præter æstimatiuã & memoratiuã: vel ęstimatiua & memoratiua non debent poni aliæ vires, præter phantasiam.

¶ 6 Præt. Aug. 12. super. Gen.* ad literã, ponit tria genera visionũ. s. corporalem, quæ fit p sensum, & spiritualem, quæ fit per imaginationem siue phantasiam: & intellectualem, quę fit per intelle-

¶ *Super Quaestionem septuagesimamoctauam Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore [illegible] una cõclusio [illegible] q̃sito ĩ calce posita. Nõ est necesse ponere iteriores vires sensitiuę pris, nisi quatuor: sensum cõem phãtasiã, æstimatiuã & memoratiuã. Et qm̃ ista cõclusio cũ sit exclusiua, habet duas exponẽtes, affirmatiuã. s. sensus interiores sũt quatuor: & negatiuã. s. nõ sũt plures q̃ quatuor. Id circo, tria facit i corpore. Primo figit duo optima fundamẽta. Secũdo ex eis deducit exponẽtem affirmatiuã. Tertio negatiuam, & sic de mũ infert cõclusionem integram.

¶ Quoad primũ, ponuntur duæ radices distinguendi ac multiplicãdi potentias animæ. Prima est, de multiplicatiõe actionũ. s. tot oportet ponere actiones, quot ad perfectam vitam animalis perfecti sufficiunt. probatur: quia natura non deficit ĩ necessarijs, nec etiã abũdat superfluis, qa nihil ociose agit. Secũda est, de habitudine diuersitatis actionũ ad diuersitatē potẽtiæ. s. actiones, q̃ non possunt in vnũ reduci principium, exigũt diuersas potẽtias & [illegible] probatur: quia potentia animæ nihil aliud est, quàm proximũ principiũ operationis ipsius [illegible]. Et sunt hæ veræ radices quia cãs [illegible] diuersificãdi potentias, cũ sint pp act[illegible].

¶ Quoad scdm, quatuor virtutes dupl'r diuersificãtur, & quoad hoc q aliquę sunt receptiuæ & aliquæ retẽtiuæ, & quo ad hoc, ꝙ aliquæ sunt inferioris ordinis, vt pote circa extrinseca tñ versã, aliquæ superioris ordinis, ad itentiões [illegible] ra se extẽdẽtes, ideo [illegible] expositis regulis [illegible] mo distinguit apprehẽsiuas a cõseruatiuis: secũdo, vtrasq; vni' ordinis ab vtrisque alterius ordinis. Dicit ergo ex prima radi-

radice ꝙ in animali perfecto sunt duæ actiões necessariæ, s. non solum recipere, sed retinere. probatur: quia oportet apprehendere rem non solum præsentem, sed absentem. probatur, ducendo ad impossibile: quia aliter non appeteret, & moueretur ad absẽs. & tenet sequela: quia appetitus, & motus animalis cognitionem sequitur. Ex secunda vero radice, ꝙ hæc duo opera non sint eiusdem corporei principii, probatur: quia bene recipere est humidi, bene retinere est sicci: & sic sequitur prima cõclusio subseruiens, Conseruatiuæ virtutes sũt aliæ à receptiuis. Deinde rursus ex prima radice dicit: In animali perfecto sunt necessariæ duę actiones, scilicet nõ solum circa sensibilia vt sic, sed circa intentiones insensatas, ad commodum & utile suum spectantes. Probatur: quia animal non solum mouetur propter delectabile, aut tristabile secundum sensum, sed propter commodum, & vtile suum. Probatur quo ad tristabile in fuga ouis respectu lupi: quo ad delectabile uero, in collectione paleæ hirundinis, in respectu ad constructionem nidi. Ex secunda vero radice, quòd hæ actiones non eiusdẽ sunt principii, probatur ex diuersitate immutatiuorum: quia scilicet ad illã imutat sensibile exterius, ad hanc nõ, sed interius. Et sic sequitur secunda pręambula conclusio, Potentiæ uersantes circa intentiones insensatas, sunt aliæ à respicientibus sensata. Et consequenter habetur tota exponẽs affirmatiua, scilicet, ꝙ sunt quatuor uirtutes interiores: apprehẽsiua sensatorum sensus cõis, retẽtiua eorũdẽ imaginatio, apprehensiua intẽtionum æstimatiua, cõ-

ctum. Non est ergo aliqua vis interior, quæ sit media inter sensum & intellectũ: nisi imaginatiua tãtũ.

Sed contra est, quod Auicẽ. in suo lib. de anima, ponit quinque potẽtias sensitiuas interiores, scilicet sensum communem, phantasiam, imaginatiuam, æstimatiuam, & memoratiuam.

Respon. Dicendum, quòd cũ natura non deficiat in necessarijs, oportet esse tot actiones animę sensitiuæ, quot sufficiãt ad vitam animalis perfecti. Et quæcumque harum actionum non possunt reduci in unum principium, requirunt diuersas potentias, cum potentia animæ nihil aliud sit quàm proximum principium operationis animæ. Est autem considerandum, quòd ad vitam animalis perfecti, requiritur quòd non solum apprehendat rem apud præsentiam sensibilis, sed etiam apud eius absentiam: alioquin cum animalis motus & actio, sequantur apprehensionem, non moueretur animal ad inquirendum aliquid absens. Cui* contrarium apparet maxime in animalibus perfectis, quæ mouentur motu processiuo. mouentur enim ad aliquid absens apprehensum. Oportet ergo, quòd animal per animam sensitiuam non solum recipiat species sensibilium, cum præsentialiter immutatur ab eis, sed etiam eas retineat, & conseruet. recipere autem, & retinere reducuntur in corporalibus ad diuersa principia. Nam humida bene recipiunt, & male retinent: econtrario autem est de siccis. Vnde cum potentia sensitiua sit actus organi corporalis, oportet esse aliam potentiam, quæ recipiat species sensibilium, & quæ conseruet. Rursus considerandum est, quòd si animal moueretur solum propter delectabile, & contristabile secundum sensum, non esset necessarium ponere in animali, nisi apprehensionem formarum quas percipit sensus, in quibus delectatur, aut horret. Sed necessarium est animali, ut quærat aliqua vel fugiat, non solum quia sunt conuenientia, vel non conuenientia ad sentiendum, sed etiam propter aliquas alias commoditates & utilitates, siue nocumenta. Sicut ouis uidens lupum uenientem fugit, non propter indecentiã coloris, vel figuræ, sed quasi inimicum naturæ. Et similiter auis colligit paleam, non quia delectet sensum, sed quia est vtilis ad nidificandum. Necessarium est ergo ani-

A mali, quòd percipiat huiusmodi intentiones, quas non percipit sensus exterior. Et huius perceptionis oportet esse aliquod aliud principium, cum perceptio formarum sensibilium sit ex immutatione sensibili, non autem perceptio intentionum prædictarum. Sic ergo ad receptionem formarum sensibiliũ ordinatur sensus proprius & communis. de quorum distinctione post dicetur* Ad harum autem for-
B marum retentionem, aut conseruationem, ordinatur phantasia, siue imaginatio, quasi thesaurus quidã formarum per sensum acceptarũ. Ad apprehẽdendum autem intentiones, quæ per sensum non accipiuntur, ordinatur vis æstimatiua. Ad conseruandum autem eas, uis memoratiua, quæ est thesaurus quidam huiusmodi intentionum. cuius signum est, quòd principium memorandi fit in animalibus ex aliqua huiusmodi intentio-
C ne, puta quòd est nociuum, vel cõueniens. Et ipsa ratio præteriti, quã attendit memoria, inter huiusmodi intentiones computatur. Considerandum est autem, quòd quantũ ad formas sensibiles, non est differentia inter hominem, & alia animalia: similiter enim immutantur a sensibilibus exterioribus. Sed quantum ad intentiones prædictas differentia est. Nam alia animalia percipiunt huiusmodi intentiones solum naturali quodam in-
D stinctu, homo autem per quandam collationem. Et ideo, quæ in aliis animalibus dicitur æstimatiua naturalis, in homine dicitur cogitatiua*, quæ per collationem quandam huiusmodi intentiones adinuenit. Vnde etiam dicitur ratio particularis, cui medici assignant determinatum organum, scilicet mediam partem capitis. Est enim collatiua intentionum indiuidualiũ, sicut ratio intellectiua intentionũ vniuersalium. Ex parte autem me-
E moratiuæ non solum habet memoriã, sicut cætera animalia in subita recordatione pręteritorum, sed etiam reminiscẽtiam, quasi syllogistice inquirendo præteritorum memoriã, secundũ indiuiduales intentiones*. Auic. vero ponit quintam potentiam mediã inter æstimatiuam, & imaginatiuã, quæ componit & diuidit formas imaginatas, ut patet, cũ ex forma imaginata auri, & forma imaginata mõtis, componimus unam formã montis aurei, quã nunquã vidimus. Sed ista operatio non apparet in aliis animalibus ab hoĩe, in quo ad hoc sufficit virtus imaginatiua. Cui etiam hanc actionem attribuit Auer. in lib. quodã quẽ fecit de sensu, & sensibilibus. Et sic non est necesse ponere nisi quatuor vires interiores sensitiuæ partis. s. sensum communem, & imaginationem

In solut. ad 1. & 2. arg.

seruatiua earũdem memoratiua. Et cõfirmat̃ hoc vltimũ signo duplici. Primo, quia recordatio ex aliqua intẽtione innasci solet vtilitatis, vel nocumenti. Secundo, quia ipsa ratio pteriti, penes quã attenditur memoria, ut patet ĩ de memoria, & reminiscentia, una harum est intentionum.

¶ Quo ad tertiũ, qa ex duobus capitib* cogitari posset, ꝙ plures prædictis essent potentiæ. s. ex actibus interiorib* hoĩs. s. cogitare, & reminisci: & ex opinione Auic. nata ex illo actu, qui est cõponere sensata ad aliquod insensatũ: idcirco utrũq; ordinate excludens, cõuenientiam & differentiam inter hoĩs & aliorũ sensus assignat, ex qua apparet, illos actus nõ requirere alias potentias à prædictis. Deinde cõtra Auic. ratione, & teste se cõuertit. Conueniẽtia est in actione sensuũ respectu sensibiliũ: & eius ratio est similiter immutari ab eis. Differẽtia est in actione respectu intentionũ, & quo ad apprehensiuã: quia cætera instinctu, hõ collatione apprehẽdit, & quo ad retentiuã: quia cætera subita recordatiõe, hõ ĩquisitiuo discursu. Vnde & noĩbus etiã differunt, dũ illorũ æstimatiua, in nobis est cogitatiua, & memoratiua est reminiscentia. Ratio cõtra Auic. est, qa ad operationẽ illã sufficit imaginatiua ĩ hoĩe, in quo solo hæc operatio apparet. Testimonium est Auer.

406

æstimatiuam, & memoratiuam.

Ad primvm ergo dicendū, ꝙ sensus interior nō dr̄ communis p prędicationem sicut genus, sed sicut communis radix & principiū exteriorū sensuum.

Ad 2^m dicendū, ꝙ sensus proprius iudicat de sensibili proprio, discernēdo ipsum ab alijs quæ cadunt sub eodē sensu: sicut discernendo album a nigro vel a
D.1123. viridi. Sed discernere album a dulci non pôt ^d neq; visus, neq; gustus, quia oportet quòd qui inter aliqua discernit, vtrumq; cognoscat. Vnde oportet ad sensum cōmunē ptinere discretionis iudicium, ad quem referantur sicut ad cōmunē terminum omnes apprehensiones sensuum, a quo etiam percipiantur intēsiones sensuum, sicut cum aliquis videt se videre, Hoc.n.nō pôt fieri p sensum ꝓprium, qui non cognoscit nisi formā sensibilis, a quo immutatur, in qua immutatione pficitur visio, & ex qua immutatione sequit̄ alia immutatio in sensu communi, qui visionem percipit.

Ad 3^m dicendum, ꝙ sicut vna potentia oritur ab
Q.77.ar.7. anima, alia mediante, vt supra dictum est*: ita etiam anima subijcitur alij potentiæ, mediante alia. Et secūdum hunc modum, phantasticum & memoratiuum dicuntur passiones primi sensitiui.

Ad 4^m dicēdum, ꝙ licet intellectus operatio oriat̄ a sensu, tamē in re apprehensa per sensum; intellectus multa cognoscit, quæ sensus percipere non potest. Et similiter æstimatiua, licet inferiori modo.

Ad 5^m dicendum, ꝙ illam eminentiam habet cogitatiua & memoratiua in homine: nō p id, quod est proprium sensitiuæ partis, sed per aliquam affinitatē & propinquitatem ad rationem vniuersalem secundum quandam refluentiam. Et ideo, non sunt aliæ vires, sed eædem, perfectiores q̃ sint in alijs animalibus.

Ad 6^m dicendum, quòd Augusti. spiritualem visionem dicit esse, quæ fit per similitudines corporum in absentia corporum. Vnde patet, quòd communis est omnibus interioribus apprehensionibus.

QVAESTIO LXXIX.

De potentiis intellectiuis, in tredecim articulos diuisa.

Deinde quæritur de potentijs intellectiuis.

Circa quod quæruntur 13.

¶ Primo, Vtrum Intellectus sit potentia animæ, vel eius essentia.

¶ Secūdo, Si est potentia, vtrum sit potentia passiua.

¶ Tertio, Si est potentia passiua, vtrum sit ponere aliquem intellectum agentem.

¶ Quarto, Vtrū sit aliquid animæ.

¶ Quinto, Vtrum intellectus agens sit vnus omnium.

¶ Sexto, Vtrum memoria sit in intellectu.

¶ Septimo, Vtrum sit alia potentia ab intellectu.

¶ Octauo, Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu.

¶ Nono, Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ.

¶ Decimo, Vtrum intelligentia sit
F alia potentia, præter intellectū.

¶ Vndecimo, Vtrū intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ.

¶ Duodecimo, Vtrū synderesis sit aliqua potētia ītellectiuæ partis.

¶ Tertiodecimo, Vtrū cōsciētia sit aliqua potētia ītellectiuę partis.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum primum.*

In titulo aduerte, quòd non quæritur hic distinctio potentiæ ab essentia, sed supponit̄ ex superioribus, & quæritur sub quo contineatur intellectus.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua. Intellectus in solo Deo est substantia, in reliquis est potentia. Probatur. In solo illo proximum operationis principium est substantia, in quo operatio est esse: sed hoc est ī solo Deo. ergo. Maior probat̄, quia operatio est propri⁹ actus potentiæ operatiuæ, vt esse essentiæ: ac per hoc, vt actus ad actum, ita potentia ad potentiam, & identitas actuum inferret idē titatem propriorum actuabilium, & diuersitas diuersitaté. Omnia hæc discussa sunt superi⁹ in q.54. ar.3. &c. & sic patet cōclusio, sustinēdo, quòd intellectus nomine significamus proprium operationis, quæ intelligere est principium.

Articvlvs primvs.

Vtrum intellectus sit aliqua potentia animæ.

Ad primvm sic proceditur. Videtur, quòd intellectus non sit aliqua potentia animæ, sed
G sit ipsa eius essentia. Intellectus.n. idem videtur esse, quod mens. Sed mens non est potentia animæ, sed essentia. dicit enim Aug.* 9. de Trinita. Mens & spiritus non relatiue dicuntur, sed essentiam demonstrāt. Ergo intellectus est ipsa essentia animæ.

¶ 2 Præt. Diuersa genera potētiarū animæ non vniunt̄ in aliqua potentia vna, sed in sola essentia animæ. Appetitiuum aūt & intellectiuū sunt diuersa genera potentiarū animæ: vt dr̄ in * 2. de Anima: cōueniunt aūt in mente, quia Augusti. † 10. de Trinitate, ponit intelligentiā & voluntatem in mente. Ergo mens & intellect⁹ est ipsa essentia animę, & nō aliqua eius potētia.

H ¶ 3 Præt. Secundum Gregorium* in Homil. Ascensio. homo intelligit cum Angelis. Sed Angeli dicunt̄ mentes & intellectus. Ergo mens & intellectus hominis, non est aliqua potentia animæ, sed ipsa anima.

¶ 4 Præt. Ex hoc conuenit alicui substantiæ, quòd sit intellectiua, quia est immaterialis. Sed anima est immaterialis per suam essentiam ^e. Ergo videtur, quòd anima per suam essentiam sit intellectiua.

Sed contra est, quod Philosophus ponit intellectiuū potentiā animæ: vt patet in * 2. de anima.

Respon. Dicendum, ꝙ necesse est dicere ſm præmissa*, ꝙ intellectus sit aliqua potentia animę, & non ipsa animæ ^d essentia. Tunc enim solum immediatum
I principium operationis, est ipsa essentia rei operantis, quando ipsa operatio est eius esse. Sicut enim potentia se habet ad operationem, vt ad suum actum, ita se habet essentia ad esse. In solo Deo autem idem est intelligere, ꝙ suum esse. unde in solo ^d Deo intellectus est eius essentia ^e, in alijs autem creaturis intellectualibus, intellectus est quædā potentia intelligētis.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ sensus accipit aliquando ꝓ ipsa anima, aliquando vero ꝓ potentia sensitiua, nomine principalioris suæ potētiæ, q̃ est sensus. Denominat̄.n. anima sensitiua. Et similiter aīa intellectiua quādoq; nominat̄ nomine ītellectus, quasi a principaliori sua virtute, sicut dr̄ in primo* de anima. Et etiam hoc
K modo Aug. dicit, quòd mens est species vel essentia, ꝙ intellectus est substātia quædam. Et etiam hoc modo Aug. dicit, quòd mens est species vel essentia.

Ad 2^m dicendū quòd appetitiuū & intellectiuū sunt diuersa genera potentiarum animæ, secundum diuersas rationes obiectorum. Sed appetitiuum partim conuenit cum intellectiuo, & partim cum sensitiuo, quantum ad modum operādi per organum corporale, vel sine huiusmodi organo, nam appetitus sequitur apprehensionem. & secundum hoc Augu. ponit voluntatem in mēte, & Philosophus in ratione.

Ad 3^m dicēdum, quòd in Angelis non est alia vis quàm natura intellectiua ^d & voluntas, quæ ad intellectum consequitur. Et propter hoc, Angelus dicitur mens vel intellectus ^e: quia tota virtus sua in hoc consistit.

sistit. Anima aūt habet multas alias vires, sicut sensitiuas & nutritiuas. et ideo non est simile.

Ad 4^m dicendum, ꝙ ipsa immaterialitas substantiæ intelligentis creatæ, non est eius intellectus: sed ex immaterialitate habet virtutem ad intelligendū. Vnde nō oportet,
B ꝙ intellectus sit substantia animæ: sed eius virtus & potentia.

Articvlvs II.

Vtrum intellectus sit potentia passiua.

Ad secvndvm sic proceditur. Vr̄, ꝙ intellectus non sit potentia passiua. Patitur.n. vnumquodq; ſm materiam: sed agit rōne formę. Sed virtus ītellectiua cōsequitur immaterialitatem substātiæ intelligentis. Ergo videtur, ꝙ intellectus nō sit potentia passiua.

¶ 2 Præt. Potētia ītellectiua est incorruptibilis, vt supra dictū*. Sed intellectus si est passiuus est corruptibilis, vt dr̄ in † 3. de anima. Ergo potētia intellectiua nō est passiua.

¶ 3 Præt. Agens est nobilius patiē te, vt dicit August. * 12. super Gen. ad literam. & Arist. in † 3. de anima. Potentiæ autem vegetatiuæ partis omnes sunt actiuæ: quæ tamē sunt infimę inter potentias animę. Ergo multo magis potētię ītellectiuę, q̃ sunt supremæ, omnes sunt actiuæ.

Sed contra est, quod Philosophus dicit in * 3. de anima, ꝙ intelligere est pati quoddam.

Q.75.ar.6.

Li.3.de anima tex.20. tom.2.

Aug.li.12. c.16. in medio, tom.3. † Aristo.3. de anima, text.19. tomo.2.

Li.3.de anima tex.12 tom.2.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum secundum.*

A In titulo aduerte, quòd quæstio ista tripliciter tractari potest. Primo communiter, vtrum intellectus sit potentia passiua. i. receptiua quocūq; id mō cōtingat, & quicquid sit illud receptū. Secūdo proprie, vtrū intellectus sit potentia passiua, potentia essentiali, quæ dicit priuationē actus primi, & proprii illius. Tertio pure, vtrū intellectus sit in potentia pure passiua: ita ꝙ tā respectu actus primi q̃ secūdi, non nisi passiue cōcurrat. In proposito hic tertius sensus nō tractatur hic: sed nos dicemus de hoc inferius in ar. Primus quoq; sensus hic nō ītēdit̄, qm̄, vt in corpore patet, intellectus angelic⁹ non dr̄ pati, neq; potentia passiua, vt mō loquimur, & tn̄ cōstat ꝙ intelligere eius ī eo recipit̄. Vnde relinquit̄, ꝙ secūdus sensus sit intētus. & merito, qm̄ de ipsa potētia intellectiua nuda debet esse prima qō, vtrū sit passiua. Passibilitas aūt poten
C tiæ ſm seipsam solā, attenditur ſm ordinē quē habet ad propriū actū, & nō ad hūc vel illū: ac p hoc passibilitas intellectus absolute, & primo attenditur ſm coniunctionem intellectus ad intelligibile: hoc.n. est illius propria perfectio: si.n. intellectus est in potentia essentiali respectu intelligibilis, potentia est: si non, nō: quamuis sit forte passiuum respectu alicuius.

¶ In corpore duo facit. Primo, declarat illum terminum pasiua. Secundo, respondet quæsito vnica cōclusione affirmatiue.

¶ Quo ad primum: quia pasiuum a pasione & pati dicitur, distinguit ly pati, tripliciter, propriisime, & proprie, & communiter, & satis clara sunt in litera.

¶ Et aduerte primo duo: conuenientiam. s. & differentiā. Cōueniunt.n. quia in omnibus modis inueniuntur duo. s. ordo, quòd prius erat in potentia, postmodū est in actu, & receptio alicuius. Discrepant aūt, quia in primo comitatur perditio conuenientis, in secundo perditio sola, non curando, an conuenientis, an discō
D uenientis. In tertio autem nulla perditio necessario comitatur.

¶ Secundo aduerte, quòd licet receptū iuxta tertium modū, possit esse tam actus secundus, q̃ primus, & consequenter pati dici possit hoc modo quodcunq; recipiens, & ita hic tertius modus patiēdi latitudinem habeat, in proposito tamē de summo & primo gradu patiendi, infra hunc tamen modum, sermo est interpretandus: quoniam ab eo dicitur primo & absolute potentia pasiua, a secundario autem gradu patiendi, scilicet recipiendo actum secundum, non primo; neque absolute dicitur potētia pasiua: sed secundum quid, quo ad hoc scilicet.

¶ Tertio aduerte, quòd ordo inter recipiens & receptū q̃uis possit esse naturæ solius, vt patet de subiecto & pasione: materia & forma cœli: stella & lumine, quod habet a sole, & naturæ & tēporis simul, vt patet in his quæ generantur de nouo: ac per hoc ex hac quoq; parte videatur habere latitudinē tertius modus patiē
E di: in proposito de ordine durationis sermo est, vt inferius clare patet, & ratio dicetur. Et intelligitur secundum naturæ cursum, idest quòd ſm ordinem rebus inditum talis potētia nata est præcedere actum suum, vel (& in idem redit) exponatur negatiue. i. quòd ex vi naturæ suæ non conuenit sibi quòd sit coæua suo actui, & hinc patet miracula, quibus poneretur Deum influere alicui ab initio scientiam nihil obstare proposito.

¶ Quo ad scd̄m conclusio responsiua est: Intellectus noster est potētia pasiua, probatur. Intellectus noster est in potētia separata ab actu. ergo eius intelligere est pati tertio modo. ergo intellectus est potentia pasiua. Antecedens habet duas partes. s. ꝙ sit in potentia, & quòd separata ab actu. quo ad primam probatur sic. Intelligere est operatio circa ens in vniuersali. ergo intellectus vt actus, se habet ad vniuersale ens, vt actus totius entis. ergo solus intellect⁹ diuinus est ſm id, qđ est in puro actu. ergo reliqui sunt in potentia: hoc vltimū antecedens est per se notū: nō arctatur.n. intelligere ad hoc, vel illud ens. Prima vero sequela probatur, quia ex diuersa habitudine ad vniuersale ens tanquā ad propriā perfectionē obiectiuā, attenditur esse in actu, vel potētia ipsum intellectum: sicut vniuersale quodlibet perfectibile penes accessum ad suum mensuratur perfectiuū. Secunda vero sequela patet, & quo ad exponentem affirmatiuam, quia intellectus diuinus ē Dei essentia, in qua insunt omnia, & quo ad negatiuā, quia oporteret intellectum creatū esse ens infinitū. Tertia aūt sequela euidens est ex se. s.n. diuinus solus est actus omniū, & quilibet intellectus aut actu, aut potentia respicit omnia, cōsequēs est, vt reliqui omnes sint in potentia, nō respectu singulorū, sed alicuius intelligibilis: respectu siquidem alicuius nō prohibetur creatus intellectus esse in actu. Quo ad secundā vero partē, antecedens probatur ex distinctione potētiæ in potētiā semp perfectā, & nō semp perfectā: sed procedētē de potentia ad actū, applicata ad differentiā inter intellectū angelicū & humanū, q2
C ille propter propinquitatem ad primum intellectum, qui est purus actus, est semper in actu omnium naturaliter a se intelligibilium: hic vero propter hoc quòd est vltimus & maxime remotus a primo, est in principio sicut tabula rasa, cui signum affertur, quia in principio sumus intelligentes in potentia, deinde in actu. prima vero consequentia ex rōne ipsius pati tertio modo liquet: si enim pati dicitur omne, quod procedendo de potētia ad actum perficitur, & intellectus noster vt assumptū probatumq; est, huiusmodi est. ergo patitur. Secunda vero est per se nota.

¶ Circa primā consequentiā aduerte primo, quòd tripliciter illatum consequens intelligi pôt. s. formaliter, causaliter, & concomitanter. Et formaliter quidem intellectū, plurimū habet ambiguitatis, diuersasq; opiniones, dū alii intelligere putant esse pati, sicut illuminari pasionem significat: alii actionem immanentem tantum, ac per hoc pasionis habētem naturam admistam, vt lucere, si fingatur quòd sit operatio a lucido, in ipsomet quie
D scens. Causaliter vero seu indistincte, siue formaliter, siue causaliter intellectum, apud vere Peripatheticos nō vertitur ī dubiū: dū intelligere cōtingere credūt ex pasione intellectus ab intelligibili. Et qm̄ in proposito, pati in cōi nihil aliud importat nisi recipere perfectionē, ad quā erat in potentia, & in speciali intellectū pati nihil aliud est, quàm recipere intelligibile, ad qđ erat in potentia: ideo quo ad vim huius rōnis, sat est ꝙ inferat̄, & verificetur siue formaliter, siue causaliter. Vtroque enim modo infert. ergo intellectus est potentia pasiua. Si enim formaliter est pati, constat quòd intellectus est potentia non solum pasiua, sed pure pasiua. Si autem causaliter, quia scilicet causatur ex pasione intellectus ab intelligibili, adhuc intellectus erit potentia pasiua simpliciter, quia respectu sui proprii obiecti, quicquid sit de concursu ad actum intelligendi.

¶ Tertio autem modo. s. indistincte, siue formaliter, siue causaliter, siue concomitanter intellectum, apud omnes verificatur, qm̄
E quidem nullus est qui nō credat intelligere recipi in intellectu, & saltem ea ratione esse pati, quia recipitur in intellectu. Sed iuxta hunc sensum non infert. ergo intellectus est potentia pasiua simpliciter loquendo, sed ſm quid, inquantum. s. recipit operationem propriam, quod est cōmune omni potentiæ operatiuæ operatione immanente. Secūdus ergo sensus, est directe intētus, & ad propositum, vt patet. Tum, ex eo quòd in litera infertur, intelligere esse pati, non ex eo quòd intellectus est in potentia, sed ex eo quòd est in potentia separata ab actu. Tum, ex eo quòd infertur ex differentia inter intellectum angelicum & humanū. si enim tertium sensum intendisset, sat erat nota natura potētiæ in intellectu, & in hoc non erat differentia inter angelos & animam. Tum, ex eo quòd pati a quo potentia pasiua, vt in hoc patebit articulo, requirit eductionem potentiæ ad actum primum.

¶ Circa antecedētis probationem, dubium est in illa parte, qua probatur possibilitas intellectus, quia non semper est perfectus. Hæc.n. ratio assumit id, quod est per accidens: prioritas nanque durationis, per accidens se habet ad esse passiuum. Tum, quia du

Biblioteca

ratio ipsa extranei est generis a genere passionis. Tũ, quia stat eẽ potentiã vere & pure passiuã, & tamen coæuã actui, vt patet de potẽtia passiua, qua partes orbis ꝓpinquę Soli, semp illuminãt. ¶ Ad hoc dubium dicitur, quòd ratio ista est a posteriori, ita quòd prioritas durationis manifestat, non facit potentiam passiuam. Sed hoc nihil est. Tum, quia, vt ex secunda obiectione patet, prioritas ista est effectus per accidens, super quo non debet fundari rõ aliqua. Tum, quia radicem proponit se assignaturum S. T. vnde intellectus potẽtia sit passiua. Dicendum est igit, ꝙ differẽtia potentiæ ſm præexistere, aut nõ præexistere, respectu actus propri, posita est ad circumloquẽdũ propriã differẽtiã potentiarũ ſm separabilitatem & iſeparabilitatem ex intrinseco ab actu proprio: quædam nanq; sunt, quibus ab intrinseca earũ natura repugnat separabilitas ab actu, & hæ dictæ sunt coęuę suis actibus, & ſem per perfectæ, quædam vero sunt quibus separari ab actu non repugnat ex intrinseco, ꝙis separari non possint. Et hæ comprehenduntur sub potentiis, quæ non semper sunt perfectę, quia nõ per se & ab intrinseco habẽt, quòd semper sint perfectæ ꝑ actus suos. Rursus, potẽtiæ passiuæ nõ sunt, quia nulla passione media actum recipiunt, ꝙis receptiuæ sint: sed eadem generatione generantur cum suis actibus: reliquæ autem non solum receptiuæ, sed passiuæ sunt, quia passione intercedente actus sortiuntur, & propterea subtiliter in litera ex hac differentia infertur, quòd intellectus noster est potentia passiua potentia essentiali. Vnde patet responsio ad obiecta. Ad primum quidem, quia ordo durationis ad circumloquendum positus est occultam differentiã. Ad secdm vero, quia potentia corporis illuminabilis ab alio, non est ab intrinseco coæua suo actui, sed propter perpetuã præsentiã illuminantis. Intellectus aũt angelicus ab intrinseco est coæuus suæ sciẽtiæ, quia ex natura eius fluit vt passio a subie cto. Glosanda est ergo litera, quòd intelligitur de potẽtia semper aut nõ semp, pfecta ab intrinseco, & sic p se, & a priori ẽ, pcessus.

¶ Circa hæc, tria supersunt dubia. Primo: an intelligere sit causaliter pati. Secundo, an sit formaliter pati. Tertio, quantum valeat præsens ratio S. T. Ex his. n. consurgit manifestatio quarti principaliter intenti, an intellectus sit potẽtia passiua, & etiam, an sit potentia pure passiua, quod S. T. hic discutere nõ curauit.

¶ Circa primam dubitationem tria sunt agẽda. Primo, declarandus est titulus, & quo ad hoc aduertendum est, ꝙ cum esse causaliter pati nihil aliud sit, quàm causari ex passione, & in proposito, si aliqua passio præuenit intellectionem, illa est passio intellectus, quo intelligentes dicimur ab intelligibili. Ideo quærere, vtrum intelligere sit causaliter pati, est quærere: vtrum intelligere causetur ex passione intellectus ab intelligibili.

¶ Quo ad secm, tres sunt de re hac opiniones. Quidã tenent, ꝙ intellectus non patitur ab intelligibili: ita quòd intelligibile eõ currit ad intellectionem terminatiue tantum, & non causaliter. Et hãc opinionẽ tenet Henricus in Quolibeto 4. q. 7. & sic, apud istos intelligere nõ est pati causaliter. Alii vero tenẽt, quòd intellectus patitur quidẽ ab intelligibili: sed per accidens: ita quòd ꝑ se loquendo, nõ patitur ab intelligibili: concutrit tñ intelligibile ad intellectionẽ nõ solũ terminatiue, sed causaliter; non immutando intellectũ: sed simul cũ intellectu gignendo essẽtiae intellectionem. Et hæc est opinio Scot. in 1. Sent. di. 3. q. 7. Et sic apud istos intelligere nostrũ nõ est pati causaliter nisi ꝑ accidens. Alii aũt arbitrantur, quòd intellectus noster patitur & per se ab intelligibili: ita quòd intellectus factus in actu, ab intelligibili intellectionem elicit. Et hæc est doctrina Auer. & S. Th. imo Arist. ut patebit. Et sic apud hos, intelligere est causaliter, & ꝑ se pati.

¶ Quo ad tertium singulæ sunt discutiendæ opiniones. Prima opinio super nob. citate intellectus, & animæ fundatur. Eo enim, quòd præstantior est corpore, a phantasmate pati non potest: iuxta illud Aug. Nullũ corpus agit in spiritũ. Eo vero, quòd præstantior est cæteris formis: se sola potest operari, quia actibus actualitatẽ sequitur, & constat ꝙ se solo agere conuenit informatis ab authoritates Augustini. Sed hæc facile solũtur, qm intellectus agentes vt patitur a phãtasmate principaliter: sed ab intellectu agentes in responsione ad vltimũ in litera dicit, nobilius est pati ex tanta excellentia, & agere vilis.

¶ Secunda vero opinio, cũ duo dicat, quòd ambo obiecti & intellectus sunt causa actiua intellectionis, & quòd intellectus nihil habẽs ab obiecto, aut econuerso, sed, nisi per accidens. Primum quidẽ fundatur super duas conditiones intellectionis, s. & quòd sit operatio vitalis, & ꝙ sit ad talem naturã obiecti determinata. Primũ. n. ab intellectu quidẽ ab obiecto dicit. Secundum vero, quòd intellectus oportet. Sed secundã dem, in quo ꝙ obiecti nulla rõe ghabẽt, ꝙ credidit Scot. ꝙ quòd quidditas obiecti, quæ est obiectum primum intellectus, sit ens, & ꝙ ens sit obiectum primum intellectus, & ꝙ ens sit obiectum primum intellectus, & ꝙ ens sit obiectum primum intellectus

prie loquẽdo, nihil aliud est q̃ propriam operationem exercere, quam quia immanens est, concomitatur quòd sit in ipsa, & ab ipsa simul. Quod nullum inconueniens esse qui non aliter videre potest, cõsideret, quòd grauitas lapidea est a lapide & in lapide. Et vel sic animaduertat in his, quæ non proprie dicuntur agere & pati, locum non habere principia illa. Quàmuis singillatim dici possit, ꝙ materia ex qua, non coincidit cum agente, materia vero in qua, coincidere potest, & quòd omnino idem non est patiens & agens, neq; refertur ad se. Sed bene aliquo modo idem, & aliquo modo diuersum, patitur & agit, & refertur realiter ad se. In proposito autem, intellectus est agens, & materia in qua est intellectio. Et est aliquo modo diuersus, quia patitur inquantum nudus, agit vero se toto primo. Et sic diuersimode, est simul in actu & potentia.

Lib.1.Eth. c.vlt. to.5.

¶ Circa tertiam dubitationem, quantũ s. valeat ratio S. Tho. aduertendum est, quod tripliciter calumniam potest pati. Primo diceret Scot. quòd peccat ratione potentiæ communiter sumptæ, inferens potentiam proprie sumptam. Ex eo. n. quòd intellectus non est in se actus totius entis, sequitur bene. ergo est in potentia, sumendo potẽtiam communiter prout omne deficiens ab actu puro, dicitur esse permistum potentiæ: sed ex tali potentialitate non sequitur. ergo est in potentia receptiua quæ est proprie potentia, vt de se patet, & tamen S. T. hãc potentiam infert. Et confirmatur ista obiectio: quia intellectus agens cum non sit actus purus, est in potentia, & tamen non in potentia receptiua. Secundo diceret quispiam, quòd deficit in præsupposito: supponitur. n. quòd quilibet intellectus naturaliter sit capax totius entis, oportet. n. hoc supponi, alioquin non possent graduari intellectus in respectu ad totum ens, penes esse actu aut potentia totum ens, & tamen constat hoc suppositum esse falsum, in via S. T. pcipue. Tũ, q̃a nullus intellectus creat⁹ est capax essentię diuinæ in esse intelligibili. Tum, quia intellectus noster non est capax substantiarum immaterialium. Et confirmatur: quia intellectus noster nõ est possibilis omnia fieri, nisi quæ intellectus agẽs est potens facere: sed hic non est potens facere omnia simpliciter cognoscibilia, sed tantum materialia. ergo.

¶ Tertio, deficere videtur, quia si ratio valeret, cõcluderet quòd etiam voluntas sit potentia passiua, quoniam ipsa est respectu totius entis, quoniam bonum vt sic respicit, & non est vt actus totius entis, aut perfecta semper per illud: consequens est inconueniens, quoniam voluntas mouet actiue intellectum, & cæteras vires, & sic velle est actionis species.

¶ Ad solutionem horum manifestandam, non oportet alia iacere fundamenta, quoniam ex natura vis cognoscitiuæ euidenter dissoluuntur. fundatur ergo processus iste super naturam cognoscitiuam in communi. s. quòd oportet cognoscitiuum esse rem cognitam, quod fuit communis animi conceptio antiquorũ in primo de anima, & approbatum ab Aristo. & super tali natura cognoscitiua. s. intellectiua. s. quòd intellectus cognoscit ens in cõmuni, quod est per se notum. Ex his. n. habetur, quòd cum intellectus non sit arctatus ad hoc vel illud entis genus: sed vniuersale ens respiciat vt obiectum, vt visus colorem, & consequenter quòd potest cognoscere omne ens: oporret quòd aut sit actu, aut potentia: aut quodammodo actu, & quodammodo potentia omne ens. Et quia quod non est actu tale, & potest esse tale, est vere in potentia receptiua, qua potest fieri aut esse tale: ideo ex hoc quòd intellectus non se habet vt actus totius entis, optime sequitur non solum quòd sit in potentia, sed quòd sit in potentia vt sit ens illud quod non est actu: ac per hoc sit in eo vere potentia receptiua illius esse. Et sic patet responsio ad primo obiecta, Non enim ex esse in potentia illatum est, esse in potentia tali, sed ex esse in potentia cognoscitiuum per intellectum, quod, vt

F ex dictis patet, optime infert propositum. Nec hoc conuenit intellectui agenti, si vis est nostræ animę non intelligens, sed faciens tantum intellecta in actu. Ad ea vero, quæ secundo obiiciuntur, dicitur quòd vt in textu patet, ex hoc quòd intelligere est circa ens in communi, sequitur, ergo & intellectus: ac per hoc circa omne ens. alioquin obiectum excederet operationem & virtutem operatiuam. Vnde cõcedendum est, quòd omnis intellectus est circa oẽ ens. Sed diligenter animaduerte ne fallaris a cognitione ad modum cognitionis declinans: ad cognoscere quippe omne ens, sufficit cognoscendo attingere omne ens: ita q ad omne ens terminari posit cognitio illius. ad modum vero cognoscendi spectat quòd cognoscat perfecte vel imperfecte, per propriã speciem vel alienam, per causam vel effectum &c. Constat autem quòd omnis intellectus in omne ens potest, quàmuis non perfecte, aut per species proprias, vt instantiæ adductæ ostendunt. Vnde ratio S. Tho. stat solida super hoc, quòd quia intelligere est circa omne ens terminatiue, oportet quodlibet intelligens esse omnia. Aut actu puro, vt Deus gloriosus. Aut quodammodo actu & quodammodo potentia, & hoc habet magnam latitudinem, vt intelligentiæ. Aut in potentia pura, & hoc est anima humana, quæ est omnia, non per omnium similitudines, sed per similitudines naturalium rerum, quæ proculdubio similes sunt Deo & intelligentiis, quàmuis imperfecte.

¶ Ad tertiam autem obiectionem de voluntate dicitur, quòd quia ratio illa manifeste loquitur de respicientibus totum ens, vt in se habere debentibus totum ens, cconsequens est, quòd locum non habet in voluntate, quæ in hoc differt ab intellectu. Illa enim tendit in ens, iste vero habet in se. Vnde intellectus non I habens omne intelligibile, est in potentia & imperfectus, voluntas autem non volens omne volibile, non est in potentia, nec imperfecta. Stat ergo ratio solida in his, quorum perfectio & operatio est in habendo ens vniuersale, & per hoc quoque solui possunt primo obiecta.

modum passionis, & per consequẽs intellect⁹ est potẽtia passiua.

A D P R I M V M ergo dicendũ, quòd obiectio illa procedit de primo & secũdo modo passionis, qui sunt proprij materię primę. Terti⁹ autem modus passionis est cuiuscunq; in potentia existentis, quod in actum reducitur.

A D 2^m^ dicendum, ꝙ intellectus passiuus secundum quosdam dicitur appetitus sensitiuus, ĩ quo sunt animæ passiones, qui etiã in*. 1. Ethi. dicitur rationalis p participationem, quia obedit rationi. Secundum alios aũt, intellectus passiuus dicit virtus cogitatiua, quæ nominatur ratio particularis. Et vtroq; modo passiuum accipi põt secũdum primos duos modos passionis, inquantum talis intellectus sic dictus, ẽ actus alicuius organi corporalis. Sed intellectus, qui est

G in potentia ad intelligibiliá (quem Arist. *ob hoc nominat intellectũ possibilem) non est passiuus, nisi tertio mõ: quia nõ est actus organi corporalis. Et iõ est ĩcorruptibilis.

A D 3^m^ dicendum, ꝙ agens est nobilius patiẽte, si ad idem actio & passio referantur, non autem semper, si ad diuersa. Intellectus autem est vis passiua, respectu totius entis vniuersalis. Vegetatiuũ aũt est actiuum, respectu cuiusdã entis particularis. s. corporis cõiũcti. Vnde nihil ꝓhibet, huiusmodi passiuũ esse nobilius tali actiuo.

A R T I C V L V S I I I.

V trũ sit ponere intellectum agentem.

A D T E R T I V M sic proceditur. Videtur, ꝙ non sit ponere intellectum agentem. Sicut H enim se habet sensus ad sensibilia,

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulũ tertium.*

T Itulus clarus.

¶ In corpore, respondet primo secundum Platonis fundamenta falsa. Secundo, secundum Aristo. Ex Platone duo dicit: alterum certum, & alterum dubium. Vbi scito, quòd duo operatiua attribui possunt intellectui agenti. Vnum est facere intelligibilia in potentia, esse intelligibilia in actu: alterũ, illuminare intellectum possibilé, iuxta duo quæ cõueniunt intellectui possibili, & K . s. recipere intelligibile, & huic respondet factio intelligibilis, & iudicare, & huic respondet illuminatio. Vnde, quia Plato posuit intelligibile in actu esse per se: in rerum natura, sequitur quòd non oportuit ponere intellectum agentem, vt fieret intelligibile in actu. & hoc est primum, & certum ex Platone. Quod probatur, quia posuit ideas, ex quibus tam materia quàm anima formatur: illa vt essent res, hæc vt cognoscerentur. Et si coniunximus his, quòd Plato posuit nostrum scire non esse nisi reminisci, videbimus quòd apud eum intellectus noster non recipit de nouo aliquod intelligibile: sed a principio est formatus omnibus. Ambiguum vero est: an propter secundum opus posuerit intellectum agentem.

¶ Ex Aristo. vnam habemus responsiuam conclusionem, quòd necesse est ponere intellectum agenté. probatur sic. Omne quod est in potentia, nõ reducitur in actum, nisi per aliquod ens actu: sed intellectus noster est in potentia ad intelligibile. ergo non reducitur in actum nisi per intelligibile in actu: sed intelligibile in actu quo ad quidditates naturales nõ inuenitur in rebus. ergo oportet

oportet fieri. ergo ex parte intellectus oportet ponere virtutem factiuam, & hanc vocamus intellectum agentem.

¶ Nota hic, quòd duarum operationum, quas diximus attribui intellectui agenti: illuminatio non vsquequaque clara est. Quoniam dicet quispiam, quòd ipsa vis intelligendi quæ est intellect⁹ possibilis lumẽ, est sufficiens sibi ad cognoscẽdum intelligibile in actu oblatum per speciem, & sustẽtatum per phãtasmata, quẽadmodum in sensu ipsa vis sentiendi sat est ad iudicium de sensibilibus. Nec oportet distinguere sensum, in illustratiuũ & receptiuum. Sed altera operatio quæ est facere obiectum in actu, cõuincit ad ponendum intellectum agẽtẽ. Quẽadmodũ si natura non posset facere visibile in actu, conuinceremur ex parte sensus ponere sensum vel visum agentem. Et propterea concludẽdo dicitur in litera: & hæc est necessitas ponendi intellectum agentem.

¶ Circa hũc articulum, aduerte quòd etiam posteriores discordes sunt. Nam Durandus Platonẽ sequitur in negatione intellectus agentis. Godofredus, etsi concedat intellectũ agentem, negat tamen ipsum effectiue illuminare: credit. n. quòd formaliter illuminet. Sed de hac opinione erit in sequẽtibus sermo: modo cũ quæstio an est ventilatur, cum Durando disputandum est. Est autem forma rationis eius, quia si intellectus agens ponitur, vel ratione operationis in phantasma, aut in intellectũ possibilem, aut vtrumque ponitur: sed nihil horum est. ergo. probatur ꝙ nõ in phantasma, quia nec influendo illi aliquid, vt patet: nec abstrahendo ab eo aliquid, vt magis est notum: nec educendo de potẽtia eius, vt ex eo liquet, quia eductum est post eductionem in eo ex quo educitur. similiter probatur quòd nõ in intellectum: quia aut solus agit in illum, & hoc non: aut simul cum phantasmate, & hoc non. Tum, quia si phantasma secundum se est impotens in intellectum agere, vtpote immaterialem. ergo etiam erit impotens ad coagendum: non enim est mutatum. aut si secundũ se erat potens, & sic non oportet ponere intellectum agentem, sicut nec sensum agentem cum obiecto sensibili.

Li.3.de anima tex.17.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ (vt in litera dicitur) necessitas in- E tellectus agentis est, vt ens sensibile sit nobis intelligibile in actu. Ad hoc autem requiritur operatio & in phantasma, & in intellectum possibilem. & de actione quidem in phantasma erit sermo proprius in q. 85. art. 1. ad. 4. Quàmuis breuiter dici possit, ꝙ agit educendo de potentia phantasmatis non subiectiua, sed ministeriali: & ideo eductum non est in eo, sed in potentia subiectiua quæ est intellectus possibilis. De actione vero in intellectum possibilem dicitur, ꝙ necesse est ponere præter phantasma aliud agens, quia intelligibile in actu distat ab intelligibili in phantasmate genere, & non sicut vnus gradus alicuius generis ab alio eiusdem, vt in sensu & sensibili cõtingit, dũ vtrũq; materiale, intelligibile vero actu, immateriale esse oportet. Et cũ dicitur, Phantasma solum est impotens. ergo immutatum semper erit impotens, respondetur concedendo antecedens, & distinguendo consequens: Immutatum in se, vel in ordine ad aliud. Primo modo, est immutatum, sed nihil obstat, quoniam sufficit ꝙ sit mutatum in ordine ad aliud. Et consistit ista mutatio in hoc: quia de seorsum agente, transit in ministrum alterius: con-

ita se habet intellectus ad intelligibilia. Sed quia sensus est in potẽtia ad sensibilia, non ponitur sensus agens, sed sensus patiens tantum. Ergo, cum intellectus noster sit in potentia ad intelligibilia, videtur quòd non debeat poni intellectus agens, sed possibilis tantum.

2 Si dicatur, ꝙ in sensu etiam B est aliquod agens, sicut lumen: contra. Lumen requiritur ad visum, inquantum facit medium lucidum in actu. nam calor ipse secũdum se, est motiuus lucidi. Sed in operatione intellectus non ponitur aliquod medium, quod necesse sit fieri in actu. Ergo nõ est necessariũ ponere intellectum agẽtẽ.

¶ 3 Præt. Similitudo agentis recipitur in patiente, secundum modum patientis. Sed intellectus possibilis est virtus immaterialis. Er- C go immaterialitas eius sufficit ad hoc, quòd recipiantur in eo formæ immaterialiter. Sed ex hoc ipso aliqua forma est intelligibilis in actu, quòd est immaterialis. Ergo nulla necessitas est ponere intellectum agentem, ad hoc, quòd faciat species intelligibiles in actu.

S E D C O N T R A est, quod Philosophus dicit in *3. de anima, quòd sicut in omni natura, ita & in aĩa est aliquid. quo est omnia fieri, & aliquid quo est omnia facere. Est ergo ponere ĩtellectũ agentẽ.

R E S P O N. Dicendum, quòd secũdum opinionem Platonis, nulla necessitas erat ponere intellectum agentem ad faciendum intelligibilia in actu, sed forte ad præ- B bendum lumen intelligibile intelligenti, vt infra dicetur*. Posuit enim Plato, formas rerum naturalium sine materia subsistere, & per consequens eas intelligibiles esse: quia ex hoc est aliquid intelligibile actu, quòd est immateriale. & huiusmodi vocabat species, siue ideas. ex quarum participatione, dicebat etiam materiam corporalem formari ad hoc, quòd indiuidua naturaliter constituerentur in proprijs generibus & speciebus: C & ĩtellectus nostros ad hoc, quòd de generibus, & speciebus rerum scientiam haberẽt*. Sed quia Aris.* non posuit formas rerum naturalium subsistere sine materia, formæ autẽ in materia existentes non sunt intelligibiles actu: sequebatur, quòd naturæ, seu formæ rerũ sensibilium, quas intelligimus, nõ essent intelligibiles actu. Nihil autem reducitur de potentia in actũ, nisi per aliquod ens actu: si-

Ar. sequẽt. & q. 84. arti. 6.

416 Li.3. Meta. a tex. 10. vsque ad finẽ libri. to. 3.

A stat autem, ꝙ eadem vis aliquid potest sub alterius authoritate, quod sola non posset. Et cum dicit arguens, ꝙ mirum est, ꝙ ex assistentia alterius aliquid possit quod prius non posset, respondendum est, quòd propter admirari cœpit Philosophia: causa. n. huius inferius patebit in loco prædestinato.

¶ Circa hunc tertiũ articulum, est non parua dubitatio. An intelligibile ĩ actu, quod est effectus intellectus agentis sit prius, quàm species intelligibilis. An ipsa species intelligibilis sit ipsum intelligibile in actu, quod dicitur effectus intellectus agentis. Quòd enĩ sit prius saltẽ natura, ex hoc articulo habetur dupliciter. Primo, ex calce corporis articuli, vbi dicitur ꝙ quia id quod est in potentia, non reducitur in actum nisi p aliquod ens actu, quemadmodum sensus per sensibile, & intelligibile in actu quod debet reducere intellectum existentem in potentia ad actum, non inuenitur in rebus: oportet ponere intellectum agentem faciẽtem intelligibile in actum, eductiuũ intellectus possibilis de potentia ad actũ. Hic enim videt planus sensus literæ: ex hoc autem liquido habetur, ꝙ intelligibile in actu præuenit speciem intelli- D gibilem, immo est ipsius causa. Secundo, ex responsione ad secundum vbi expresse dicitur, ꝙ si lumen requiritur ad visionem ex parte coloris, ꝙ similitudo inter lumen & intellectum agenté tenet, non solũ quo ad necessitatem, sed quo ad eius causam, quia propter idem requiritur: sed lumen, stante illa hypothesi, facit colorem in actu visibilem, a quo producitur species visibilis in oculo. ergo lumen intellectus agentis facit phantasma actu intelligibile, & sic a phantasmate illuminato, producitur species intelligibilis in intellectu possibili. Ad oppositũ aũt est, quia phantasma semp est quid de genere sensibiliũ & materialiũ. ergo intelligibiliũ in potentia. Intelligibile. n. ĩ actu oportet abstrahere ab hic & nunc, qđ est impossibile conuenire phantasmati. Et cõfirmatur: quia cũ cogitatiua possit cõprehendere quicquid reprę sentat actu suũ phãtasma, si phãtasma esset intelligibile ĩ actu, phãtasia cognosceret intelligibile ĩ actu: hoc ãt est intelligere, & sic cogitatiua esset ĩtellect⁹, & ĩtellectus nõ differret a sensu &c.

¶ In hac difficultate, sunt duo modi dicendi. Alter communis, alter singularis. Communiter quidem tenetur, ꝙ species intelligibilis est ipsum intelligibile in actu, qđ dicitur effectus intellectus agẽtis. Ita tñ, ꝙ actio intellectus agentis, q̃ terminat primo ad speciẽ intelligibilẽ, terminatur secundario ad rẽ repræsentatã per speciẽ: puta naturã bouinã aut leoninã, quæ vt sic, repræsentata est denominatione extrinseca intelligibilis ĩ actu, ĩtelligibilitate actuali. i ĩmaterialitate existẽte in ipẽ intelligibili, nõ ĩ se.

¶ Et iuxta hanc viam, glossanda erunt verba S. T. in corpore articuli dicendo, ꝙ caute & artificiose processit: quoniam non sub sumpsit, ꝙ oportet ponere intelligibile in actu, quod reducat intellectum de potentia ad actum, quod apparet ꝙ subsumi debuisset: sed subsumpsit ꝙ oportet ponere aliquam virtutem ex parte intellectus, quæ faciat intelligibile in actu per abstractionem specierum &c. quasi subintellexerit ꝙ oportet alterũ duorum subsumere, aut ꝙ ponatur intelligibile in actu reductiuum intellectus de potentia ad actũ, aut oportet ponere aliquid ęquiualens. s. virtutem reductiuam intellectus de potentia ad actũ, &

Universidad de Deusto Biblioteca

cut sensus fit in actu per sensibile
in actu. Oportet igitur ponere ali-
quam virtutē ex parte intellectus,
quæ faceret intelligibilia in actu
p abstractionē specierū a cōditioni
bus materialibus. Et hęc est necessi
tas ponendi intellectū agentem [e].

AD PRIMVM ergo dicēdū,
quòd sensibilia inueniuntur actu
extra animam: & ideo non opor-
tuit ponere sensum agētem. Et sic
patet, quòd in parte nutritiua om
nes potentiæ sunt actiuæ: in parte
autem sensitiua omnes [d] passiuæ.
In parte vero intellectiua est ali-
quid actiuū, & aliquid passiuum.

AD 2m dicendū, quòd circa ef
fectum luminis, est duplex opinio,
Quidā enim dicunt, quòd lumen
requiritur ad visum, vt faciat co-
lores [d] actu visibiles. Et secūdum
hoc similiter requirit, & propter
idem intellectus agens ad itelligē-
dum, propter quod lumen ad vi-
dendum. Secundum alios vero, lu
men requiritur ad videndum, non
propter colores vt fiant actu visi-
biles: sed vt medium fiat actu luci
dum, vt Comment. dicit in *2. de
anima. Et secundum hoc, similitu-
do qua Arist. assimilat intellectum
G agentem lumini, attenditur quan-
tum ad hoc, quòd sicut hoc est ne-
cessarium ad videndum, ita illud
ad intelligendum: sed nō ppidem.

AD 3m dicēdum, ꝙ supposito
agente, bene contingit diuersimo-
de recipi eius similitudinem in di
uersis propter eorum dispositionē
diuersam. Sed si agēs nō pręexistit,
nihil ad hoc faciet dispositio reci-
piētis. Intelligibile aūt in actu non
est aliquid existens in rerū natura
quantum ad naturam rerum sensi
H bilium, quæ non subsistunt pręter
materiam. Et ideo ad intelligendū
nō sufficeret immaterialitas itelle-
ctus possibilis, nisi adesset intelle-
ctus agens, qui faceret intelligibi-
lia in actu p modum abstractionis

& exprimēs modum dixit, per abstractionē specierum &c. Ver-
ba quoque responsionis ad secundum glossanda sunt, ꝙ lumen
intellectus agentis requiratur propter idē. i. ex parte obiecti quo
ad hoc, quia obiectum de se non sufficit mouere potentiam, &
non oportet ꝙ intelligatur quo ad hoc, ꝙ sicut color lumine fit
actu visibilis, ita phā
tasma illustratū. Fa
uēt autem huic opi-
nioni verba S.Th. in
multis locis, dum
appellat ipsam spe-
ciem intelligibilem,
intelligibile in actu.
278 Et dum dicit intelli
gibile in actu fieri
per abstractionē spe
ciei a conditionibus
materialibus. Et ſm
hanc viam, vbicūq;
inuenitur, ꝙ intelli-
gibile in actu mouet
D. 204. intellectum nostrū,
glossanda sunt du-
pliciter, aut intelli-
gibiliter quo ad a-
ctū secūdū: aut mo-
uet nō effectiue: sed
formaliter, etiā quo
ad actum primum.
¶Singularis autem
dicendi modus oc-
D. 361. currit mihi non de-
spiciendus. Et consi-
stit in hoc, ꝙ lumen
intellectus agentis
facit intelligibile in
actu in phantasma-
te per modum ab-
stractionis, prius natura, q̃ fiat species intelligibilis in intellectu.
Ad cuius euidentem perceptionem, ab effectu luminis & abstra-
ctionis procedendum est. effectus luminis duplex est. s. formalis
& obiectiuus: Formalis quidem est, esse luminatiuum, vt patet in
diaphano. Obiectiuus vero est, apparere, vt patet in colore. color
enim non apparet nisi illustratus. Abstractio autem in qua nō est
mendacium, cum consistat in acceptione vnius & non alterius si
bi coniuncti, eius proprius quasi effectus est, apparere vnum, non
apparendo aliud, vt de se patet. Vnde in proposito imaginor, ꝙ
cum in phantasmate sit natura hæc adueniente lumine intelle-
ctus agentis, phantasma illustratur non formaliter, vt diaphanū,
sed obiectiue, vt color, quia illustratione splendet atq; relucet in
phantasmate non totum quod est in eo: sed quidditas seu natura
tantum, & non singularitas illius ei coniuncta, ita ꝙ ista illumi-
natio est abstractiua, quia facit apparere vnum. s. quodquid est,
non apparendo aliud. s. principium indiuiduans: ac per hoc splen
det in phantasmate intelligibile in actu, natura. s. abstrahens ab
hic & nunc, & tale intelligibile in actu mouet intellectum possi
bilem. Et si quæritur, cur non relucet etiam singularitas, in prom
ptu causa est. Quia singularitati materiali, de qua est sermo, repu
gnat esse intelligibile in actu, quidditati autem non, nisi ratione
talis singularitatis. Vnde sicut lumen corporeum facit colorem
pomi apparere, & non saporem, aut odorem, quia repugnat his
reddi apparibiles lumine, non autem colori: ita quidditas rei sen
sibilis potest reddi apparibilis lumine, non autem illius singula-
ritas. Quod ex eo patet, ꝙ species intelligibiles non posuimus ge
nerari tales, ꝙ sint similitudines singularium. Nec ex hoc sequi-
tur, ꝙ singularitas materialis a nullo intellectu sit per se intelli-
gibilis: quoniam intelligi eam posse per speciem non ab ipsa, sed
aliunde habitam, nihil obstat prædictis: non.n. tunc ipsa singula
ritas est actu intelligibilis, nisi extrinseca denominatione ab illa
specie sumpta. Nec ex his pono, ꝙ phantasma sit ens intelligibi-
le: sed ꝙ in phantasmate illustrato relucet actu intelligibile, ip-
sum autem phantasma est de genere sensibilium. Nec hoc est mi
rabile, contemplantibus vim abstractionis, & perspicue videnti-
bus quòd hoc nihil aliud est, q̃ phantasma illustrari quo ad vnū,
& non quo ad aliud. Nec superfluit propterea species intelligibi
lis, sicut non superfluit species visibilis, & tamē color est actu vi
sibilis. Nec propterea intellectus agens minus principaliter aut
mediate concurrit ad speciei productionem: immo cum vnum-
quodq; agat secundum quod est actu, & phantasma non habeat
intelligibile in actu, nisi lumine intellectus agentis, consequens
est, ꝙ ipsum lumen sit primum agens, & immediatum, nullū.n.
inter ipsum & speciem mediat agens. Non.n. est imaginandū, ꝙ
F ab intellectu agente fluat lumē in phantasma, & ꝙ phātasma il-
lo suffulctū lumine producat speciē, quēadmodū corp⁹ illumina
tū, mouet visum. Sed ꝙ ipse intellectus agens est lumē, quo splen
det obiectiue phantasma ſm quidditatem in eo existentem, &
sic producitur species ab vtroq;, ita ꝙ ab intellectu agente imme
diate pcedit vtrūq;,
ordine tamen quo-
dam: quia prius na-
tura illustratur phā
tasma, quā a se, & a Li.3.de ani
phantasmate actue ma tex.
tur intellectus possi tom.2.
bilis, & est simile, si
fingamus lucem cor
poris lucentis non
diffundere lumen in
medio, sed approxi-
matam colori illum
illustrando visibilē
reddere: ac sic videri.
Vnde S.T. in 2. con-
tra Gentiles, ca.77.
expsse dicit, ꝙ actio
intellectus agentis
in phātasmate, pręce
dit receptionē in-
tellectus possibilis.
Et in eodē ca. expri
mens quid sit actio
ista, dicit: In anima
intellectiua est vir-
tus actiua in phan-
tasmata, faciēs intel
ligibilia in actu &c.
Consonant quoque
huic positioni di-
cta eiusdem in eodē
lib.ca.62. vbi dicit.
Aris. attribuit possibili intellectui pati ab intelligibili: suscipere
species intelligibiles, esse in potentia ad eas &c. Vbi patet, ꝙ con
tra species intelligibiles diuidit intelligibile in actu: non.n. pati
pōt intellectus ab intelligibili nisi in actu. In quæstione quoq;
de anima q.15. dicit, ꝙ intellectus agens per phantasmata facta
ab eo intelligibilia in actu, causat scientiā in intellectu possibili.
¶Ad obiecta vero in oppositum facile respondetur, notando, ꝙ
intelligibile in actu inuenitur dupliciter, formaliter & obiecti-
I ue. Formaliter, est species intelligibilis cum reliquis immateriali
bus. Obiectiue vero, est quidditas relucens in phantasmate, lumi
ne intellectus agentis. Differentia autem multipliciter est inter
vtrūq;: quia formale est immateriale ſm esse, obiectiuum vero
ſm relucentiam tantum. Et ideo formale abstrahit ab hic & nūc
ſm esse: obiectiuum vero, secundum relucentiam tātum. Forma-
le, quod est species intelligibilis, secundum se totum, non est nisi
similitudo quidditatis: obiectiuum vero vt sic, quidditatis tantū
est imago, secundum tamen totum quod est, repręsentat singula-
ritatem materialem, quia in essendo materiale est. Et ideo dilige
ter ac caute oportet attendere in hac re vocabula qđ formaliter
importent, vt formaliter loquamur. Phātasma.n. sonat imaginē
singulariū, & ideo simpliciter cōcedatur, ꝙ est de genere sensibi
liū & materialiū, & non abstrahentiū ab hic & nūc. Et ꝙ est in-
telligibile in potentia, & ꝙ potest comprehendi a cogitatiua &c.
¶Sed quidditas in phātasmate illustrata lumine intellectus agē
tis, sonat aliquid a sensibus eleuatum, & abstractum per relucen
K tiam ipsius, & non relucentiam indiuiduantium sensibiliū mate
rialiū &c. Et propterea concedo, ꝙ est intelligibilis in actu. Et
cū dicitur, ergo vna res. s. phantasma est in duobus generibus. s.
sensibili & intelligibili, cōceditur ſm diuersa esse, quia ſm reale
est sensibilis, & ſm esse relucentiæ est intelligibilis. Et hoc con-
sonat connexioni vniuersi, qm̄ sic supremū infimi, attingit infi-
mū supremi. Nec oportet cogitatiuam comprehendere omni eo
modo, quo phantasma repræsentat qualitercūq; sumptū: sed suf
ficit ꝙ adæquet phantasma vt phantasma: nō autē vt illustratū
superiori lumine, qm̄ hoc sortitur in homine, vt ministrat intel-
lectui, & non absolute. Vnde phantasma dormientis nō est actu
intelligibile: sed tunc tantum, cum actualiter relucet lumine in-
tellectus agentis. Et iuxta hanc viam omnia facile saluantur, &
dicta peripathetica diuersa concordātur, & glossantur cū prædi-
cto fundamento, suisq; distinctionibus, optimeq; ac plano sensu
interpretatio præsentis articuli fit: dū vere ponimus intelligibile
in actu, & effectū intellect⁹ agētis, & motiuū intellect⁹ possibilis.
¶In responsione ad primum, est quæstio de sensu agente pro-
pter Auer. in secundo de anima. com.60. ¶Super

ARTICVLVS IIII.

Vtrum intellectus agens sit aliquid animæ.

AD QVARTVM sic proce-
ditur. Vr̄ ꝙ intellectus agēs
non sit aliquid animæ nostræ. Intel
lectus enim agentis effectus, est il-
luminare ad intelligendum. Sed
hoc fit per aliquid, quod est altius
anima: secundum illud Ioan. 1.
Erat lux vera, quæ illuminat omnē
hominem venientem in hunc mū
dum. Ergo videtur, quòd intelle-
ctus agens, non sit aliquid animæ.

¶2 Præt. Philosophus in *3. de ani
ma, attribuit intellectui agenti, ꝙ
non aliqñ intelligit, & aliquando
non intelligit. Sed anima nostra
non semper intelligit: sed aliquan-
do intelligit, & aliquando non in-
telligit. Ergo intellectus agens non
est aliquid animæ nostræ.

¶3 Præt. Agens & patiēs sufficiūt
ad agendum. Si igitur intellectus
passiuus est aliquid animæ nostræ
qui est virtus passiua: & similiter
intellectus agens, qui est virtus
actiua, sequitur, quòd homo sem-
per poterit intelligere cum volue-
rit, quod patet esse falsum. Non est
ergo intellectus agens aliquid ani-
mæ nostræ.

¶4 Præt. Philosophus dicit in* 3.
de anima, quòd intellectus agens
est substātia actu ens. Nihil autem
est respectu eiusdem in actu, & in
potentia. Si ergo intellectus possi-
bilis qui est in potentia ad omnia
intelligibilia, est aliquid animæ no
stræ, videtur impossibile, quòd in-
tellectus agēs sit aliqd aīæ nostræ.

¶5 Præt. Si intellectus agens est
aliquid animæ nostræ, oportet,
quòd sit aliqua potentia: non est
enim nec passio, nec habitus. Nam
habitus & passiones, non habent
rationem agentis respectu passio-
num animæ: sed magis passio est
ipsa actio potentiæ passiuæ, habi-
tus autem est aliquid, quod ex acti
bus consequitur. Omnis autem
potentia fluit ab essentia animæ:
sequeretur ergo, quòd intellectus
agens ab essentia animæ procede-
ret. Et sic non inesset animæ per
participationem ab aliquo supe-
riori intellectu. quod est incon-
ueniens. Nō ergo intellectus agēs
est aliquid animæ nostræ.

SED CONTRA est, quod Phi
losophus dicit *3. de Anima. quòd
necesse est in aīa has esse differen-
tias. s. intellectū possibilē & agētē.

RESPON. Dicendum, quòd
A intellectus agens, de quo Philoso-
phus loquitur, est aliquid animæ.
Ad cuius euidentiam conside-
randum est, quòd supra animam
intellectiuam humanā, necesse est
ponere aliquem superiorem intel
lectum, a quo anima virtutem in-
telligendi obtineat. Semper enim
quod participat aliquid, & quod
est mobile, & quod est imperfectū
præexigit ante se aliquid, quod est
per essentiam suam tale, & quod
B est immobile & perfectum. Anima
autē humana intellectiua dicitur
per participationem intellectualis
virtutis. Cuius signum est, quòd
non tota est intellectiua, sed secun
dum aliquam sui partē. Pertingit
etiam ad intelligentiam veritatis
cum quodam discursu & motu ar
guendo. Habet etiam imperfectam
intelligentiam. Tum, quia nō om
nia intelligit. Tum, quia in his quę
intelligit, de potentia procedit ad
actum. Oportet ergo esse aliquem
C altiorem intellectum, quo anima
iuuetur ad intelligendum. Posue-
runt ergo quidam hunc intellectū
secūdum substantiam separatum,
esse intellectum agentē: qui quasi
illustrādo phantasmata facit ea in-
telligibilia actu [e]. Sed dato, quòd
sit aliquis talis intellectus agens
separatus, nihilominus tamē opor
tet ponere in ipsa anima humana
aliquam virtutē ab illo intellectu
superiori participatam, per quam
anima humana facit intelligibilia
in actu. Sicut & in alijs rebus natu
D ralibus perfectis, præter vniuersa-
les causas agentes, sunt ppriç virtu
tes inditę singulis rebus perfectis
ab vniuersalibus agentibus deriua
tę. Non.n. solus sol generat homi-
nem, sed est ī homine virtus gene-
ratiua hominis: & similiter in alijs
animalibus pfectis. Nihil aūt est p-
fectius in īferioribus rebus aīa hu
mana. Vnde oportet dicere, ꝙ ī ip-
sa sit aliqua virtus deriuata a supe
riori ītellectu, p quā possit phātas-
mata illustrare. Et hoc experimēto
E cognoscimus, dū pcipimus nos ab
strahere formas vniuersales a cōdi
tionib⁹ particularibus, qđ est face
re actu ītelligibilia. Nulla aūt actio
cōuenit alicui rei, nisi per aliquod
principiū formaliter ei inherēs, vt
supra dictū *est, cū de ītellectu potē
tiali ageret. Ergo oportet, virtutē q̃
est pricipiū huius actionis, esse ali-
quid in aīa. et ideo Arist. * cōpara-
uit intellectum agentē lumini, qđ
est aliquid receptum in aere. Plato
aūt intellectum separatum impri-
mentem in animas nostras, com-

¶Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum quartum.

Titulus clarus.
329 ¶In corpore
quinque facit. Pri-
2.con.c.76. mo, proponit cōclu-
&78. Et de sionem responsiuam
anima ar.5. affirmatiue. Secūdo,
ponit occasionem di
uersitatis opinionū
Tertio, ponit opinio
nem oppositā. Quar
to, improbat eam, si
mul probando intē-
tā, tripliciter. Quin
to, ad bonitatem do
ctrinæ addit, quid
sentiendum sit de il
Li.3.de ani lo alio intellectu.
ma tex.20. ¶Quo ad primum
tom.2. cōclusio est ista. In-
tellectus agens, de
quo philosophus lo
quitur, est aliquid
animæ nostræ. Vbi
nota, quòd non ab-
solute, sed cum de-
terminatione illa. s.
de quo Philosophus
loquitur, proponit
conclusionem: quo-
niam, vt in quæstio-
nibus disputatis pa-
tet, multi per intel-
lectū agentē intel-
ligunt Deum glorio
sum. qui verissime
est intellectus sim-
pliciter, & summe
Li.4.de ani agens: sed extra pro
ma tex.19. positum nostrū quo
tom.2. nobis propria inqui
rimus.
¶Quo ad secundū
occasio diuersitatis
est: quia oportet po-
nere intellectū quen
dam superiorem no
stro, a quo noster in
telligendi vim ha-
beat. Probatur tri-
plici medio. Tum,
qa ante participās,
est per essentiam ta-
le. Tū, qa ante mobi
le, est immobile. Tū,
quia ante imperfe-
ctum, est perfectum
Constat.n. ꝙ anima
nostra quo ad pri-
mum, est intelligens
per participationē,
in cuius signum nō
tota totalitate pote
statiua est ītellectua
lis: sed secūdum ali-
quas suas vires est ī-
tellectiua, & secūdū
aliquas sensitiua. Et
quo ad secundū est
mobilis, dum intel-
ligit cum discursu.
discursus.n. in ītelle
ctualibus est, vt mo
tus in mobilibus ad
Li.3.de Ani acquisitionem termi
ma tex.17. ni. Et quo ad tertiū
& 18.to.2. est imperfecta. Tū,
quia non omnia. s.
per proprias species
intelligit. Tum, quia
procedit de potētia
ad actū. A tali aūt p
essētiā & immobili
& perfecto, dubium
non est, emanare qđ
est tale per partici-
pationē mobile &
imperfectum. Est igi
tur aliquis superior
intellectus, a quo no
stra anima dependet
in intelligendo.
¶Quo ad tertiū opi
nio multorum fuit,
ꝙ ille intellectus su
perior & separatus,
est intellectus agens
illustrās phātasma-
ta &c. Et hæc opinio
est Auer. & est Pla-
tonis, vt in litera dr̄.
¶Quo ad quartum
probatur: ꝙ dato ꝙ
iste intellectus illu-
straret phātasmata,
adhuc oportet pone
re alium intellectū
agentē, q̃ sit aliquid
animæ nostræ, quod
est conclusio propo-
sita. Et probatur tri-
pliciter. Primo, rōne
tali. In omni natura
perfecta, præter agē-
tia vniuersalia, indi
tæ sunt virtutes acti
uæ proprię ad perfi-
ciēda propria illius
opera: sed anima hu 369
mana est natura p-
fecta, immo perfectis
sima omniū inferio-
rū. ergo præter agē-
tia vniuersalia, sunt
in ea virtutes pro-
priæ quasi vniuocæ,
ad opera propria p-
ficienda.
¶Circa hanc rōnē
dubiū occurrit, quia
vr̄ petere principiū
in minore: subsumit
.n. vel supponit, ꝙ
facere intelligibilia
in actu, sit opus ani-
mæ humanæ: hoc.n.
est de quo disputat
cū ponētibus intelle
ctū agētē separatū:
¶Ad hoc dicitur, ꝙ
(vt apparet ex secū-
do cōtra Gen. cap.
76. in.4. ratione cō-
tra Auer. & Alex.)
ista ratio nō suppo-
nit neq; subsumit, ꝙ
facere intelligibilia
in actu, sit nostrum
opus: sed pbat hoc:
subsumit aūt, ꝙ in-
telligere sit opus hu
manum, & consistit Q.79.ar.1.
ī agere intellecta in
actu, & pati ea. ergo
principiū pprium agē
di & patiēdi est ī ea, Li.3. de ani
alioqui iperfectiora ma tex.18.
habuissent oia prici tom.2.
pia necessaria ad sua
opa, & humana aīa
perfectissima, non.
¶Se-

¶ Secundò sic, experimur nos abstrahere vniuersalia a phantasmatibus. ergo intellectus agens est aliquid nostri. cõ-
Q.106.ar.2 sequentia probatur, quia actio non conuenit alicui, nisi principium illius quod est ratio agendi, insit illi, cui attribuitur actio. Antecedẽs vero liquet ex eo, ꝙ ad libitum quæcunque oblata intelligimus in communi, hoc.n. absq; abstra-
In corp.ar. ctione fieri nequit.
Li.3.de Anima tex. 19 tom.3. ¶ Tertio, probatur authoritate Ari. qui comparauit ipsum lumini ad differentiam Platonis, qui comparauit soli.
275 c
¶ Quo ad quintũ, quia diuersæ sunt opiniones de illo intellectu separato, dũ aliqui tenent illum esse vltimã intelligẽtiã, vt Auice. aliqui penultimã, vt Auerrois: aliqui Deum, vt doctores catholici. Et quia magni refert ad fidem: quoniam in illius consequutione tanquam in proprię causę adeptione consistit beatitudo: iõ S.T. solicit° de his quæ sunt fidei, statim subdidit, ꝙ ſm fidei documẽta, intellectus ille habens illas tres, quas diximus cõditiones, est Deus gloriosus, in quo solo beat aĩa, & a quo solo est signatũ lumẽ ĩ nobis.

parauit soli, vt Themistius dicit in comment. tertij de anima. Sed intellectus separatus secundum nostræ fidei documẽta, est ipse Deus, qui est creator animæ, & in quo solo beatificat, vt infra patebit*. Vnde ab ipso aĩa humana lumẽ intellectuale participat, ſm illud Psal. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ illa lux vera, illuminat sicut causa vniuersalis, a qua aĩa humana participat quandam particularem virtutem, vt dictum est*.

Ad 2m dicẽdũ, ꝙ* Philosophus illa verba nõ dicit de ĩtellectu agẽte, sed de intellectu in actu *. Vnde supra de ipso præmiserat, idẽ aũt est ſm actum scientia rei: vel si intelligatur de intellectu agente, hoc dr̃, quia non est ex parte intellectus agẽtis hoc, qd̃ qñq; intelligimus, & qñq; non intelligimus: sed ex parte intellectus qui est in potentia.

Ad 3m dicendũ, ꝙ si intellectus agẽs cõpararetur ad intellectũ possibilẽ, vt obiectũ agẽs ad potẽtiã, sicut uisibile ĩ actu ad uisum, sequeret, ꝙ statim oĩa intelligeremus, cũ intellectus agẽs sit, quo est oĩa facere: nũc aũt nõ se habet vt obiectũ: sed vt faciẽs obiecta in actu, ad qd̃ requiritur præter præsentiã intellectus agentis, præsentia phantasmatũ, & bona dispositio viriũ sensitiuarũ, & excercitium in huiusmodi opere: quia p vnũ intellectũ, fiunt etiã alia ĩtellecta, sicut p terminos, propositiones, & per prima principia, conclusiones. Et quantum ad hoc non differt, vtrum intellectus agens sit aliquid animę, vel aliquid separatum.

Ad 4m dicendum, ꝙ aĩa intellectiua est quidẽ actu immaterialis: sed est in potentia ad determinatas species rerũ. Phãtasmata aũt ecõuerso, sunt quædam actu similitudines specierũ quarundã, sed sunt potentia immaterialia. Vnde nihil ꝓhibet vnã & eandẽ aĩam inquãtum est immaterialis in actu habere aliquã virtutẽ, p quam faciat immaterialia in actu, abstrahendo a cõditionibus indiuidualis materię, q̃ quidem virtus dr̃ intellectus agens: & aliam uirtutem receptiuam huiusmodi specierum, quæ dicitur intellectus possibilis,
399 inquantum est in potentia ad huiusmodi species*.

Ad 5m dicendum, ꝙ cũ essentia aĩę sit immaterialis, a supremo ĩtellectu creata, nihil ꝓhibet virtutẽ q̃ a supremo intellectu participatur, p quã abstrahitur a materia, ab essentia ipsius procedere: sicut & alias eius potentias.

¶ Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum quintum.

Titulus clarus, vnus numero.
¶ In corpore respondet quæsito iuxta vtranq; viam. s. ꝙ si intellectus agens est substantia separata,
393 De anima ar.5. est vnus numero, si aliqd aĩæ, multiplicat cũ ea, vt patet.

Articvlvs V.

Vtrum intellectus agens sit unus in omnibus.

Ad qvintvm sic proceditur. Vr̃, ꝙ ĩtellectus agens F sit vnus in omnibus. Nihil.n. quod est separatũ a corpore, multiplicatur ſm multiplicationem corporum. Sed intellectus agens est separatus, vt dicitur in*3. de anima, Ergo non multiplicatur in in multis corporibus hominum: sed est vnus in omnibus.

¶ 2 Præt. Intellectus agens facit vniuersale, quod est vnum in multis. Sed illud, quod est causa vnitatis, magis est vnũ. Ergo ĩtellectus agens est vnus in omnibus.

¶ 3 Præt. Omnes homines conueniunt in primis conceptionibus intellectus. His autem assentiunt per intellectum agentem. Ergo conueniunt omnes in vno intellectu agente.

Sed contra est, qd̃ Philosophus dicit in*3. de anima, quòd intellectus agens est sicut lumen: non G autem est idem lumen in diuersis illuminatis. Ergo non est idem intellectus agens ĩ diuersis hominibus.

Respon. Dicẽdum, ꝙ veritas huius quæstionis dependet ex præmissis*. Si.n. intellectus agens non esset aliquid animæ, sed esset quædam substantia separata, vnus esset intellectus agẽs omnium hominum: & hoc intelligunt qui ponũt vnitatẽ intellectus agentis. Si aũt intellectus agens sit aliquid aĩæ, vt quędã virtus ipsius, necesse est dicere, ꝙ sint plures intellectus agentes, ſm pluralitatem animarum, quæ multiplicantur secundum multiplicationem hominum, vt su-H pra dictum est*. Non enim potest esse, quòd vna & eadem virtus sit diuersorum subiectorum.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ Philosophus probat intellectum agentem esse separatum p hoc, ꝙ possibilis est separatus. quia (vt ipse* dicit) agens est honorabilius patiente. Intellectus aũt possibilis dicitur separatus, quia non est actus alicuius organi corporalis. & ſm hunc modum, etiam intellectus agens dicitur separatus, non quasi sit aliqua substantia separata.

Ad 2m dicendum, quòd intellectus agens causat vniuersale abstrahendo a materia. Ad hoc autem non requiritur, quòd sit vnus in omnibus habentibus intellectum: sed quòd sit vnus in omnibus secundum habitudinẽ ad omnia, a quibus abstrahit vniuersale, I respectu quorum, vniuersale est vnum. Et hoc competit intellectui agenti in quantum est immaterialis.

Ad 3m dicendum, quòd omnia quæ sunt vnius speciei, communicant in actione consequente naturam speciei: & per cõsequens in virtute, quę est actionis principium, nõ quòd sit eadem numero in omnibus. Cognoscere autẽ prima intelligibilia est actio cõsequens speciem humanam. Vnde oportet, ꝙ omnes homines communicent in virtute, quæ est principium huius actionis. et hęc est virtus ĩtellectus agentis. Nõ tamen oportet ꝙ sit eadem numero in omnibus: oportet tamen, quòd ab vno principio in omnibus deriuetur. Et sic illa communicatio hominum in primis K intelligibilibus, demonstrat vnitatem intellectus separati, quem Plato comparat soli, non autem vnitatem intellectus agentis, quem Arist.* comparat lumini.

Articvlvs VI.

Vtrum memoria sit in parte intellectiua animæ.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur, quòd memoria non sit in parte intellectiua animæ. Dicit enim August.*12. de Trini. quòd ad partem superiorẽ animæ pertinẽt quæ non sunt homi-

¶ Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum sextum.

Titulus clarus.
¶ Memoria vt patet in de memoria & reminiscentia significat vim cõseruatiuam cognitorum vt præteritorũ vt præterita sunt. Et patet hoc

ex communi vsu loquentium: nullus enim dicit se recordari alicuius, nisi sub ratione alicuius præteriti actus & noti.
¶ In corpore, subintellecta distinctione duorum quæ inueniuntur in memoriæ ratione, quæ sunt conseruatio specierum ac rerum apprehensarum, & præteritio rei apprehensę, duo principaliter facit. Primo, respondet quæsito iuxta primam memoriæ conditionem. s. conseruare. Et secundo, iuxta secundam rationem obiecti.
¶ Quoad primum, primo refert opinionem Auic. secundo, respondet ſm propriam opinionẽ. Ex Auicen. refert tria: radicem opinionis, opinionẽ ipsam, & concomitans ipsam. Et sic quarto applicando ad propositũ respondetur quæsito negatiue secundum Auicen.
¶ Circa radicẽ opinionis aduerte, ꝙ satis profunda est. Ad cuius euidentiã sciẽdum est, ꝙ aliquid esse in aliquo, contingit dupliciter. s. cognoscibiliter, & realiter. Cognoscibiliter vocatur esse in aliquo, quod est in eo vt cognitum in cognoscente, realiter vero quod est in eo, vt res in re, quomodo quælibet forma est in eo quod informat. Hac autem distinctione verissima supposita, vlterius Auic. vtens alia propositione. s. Vis cognoscitiua non recipit nisi cognoscibiliter, sub ea subsumebat: sed intellectus est vis cognoscitiua. ergo non recipit nisi cognoscibiliter. Tunc vltra: sed retinere species absque cognitione, est habere eas non cognoscibiliter, sed realiter, quia non per modum cogniti, sed rei retinẽtur, vt quę libet forma in subiecto. ergo nulla vis cognoscitiua retinet species, q̃ primum definit habere cognitum vt cognitum. Vnde, ut in parte sensitiua conseruarentur species, distinxit vires sensitiuas, in cognoscitiuas, & hæ non seruãt, & in thesauros specierum, in quibus apprehensa conseruantur. Et quoniam talis distinctio virium sensitiuarũ permittitur, quia tota pars sensitiua est organica, ex hoc habet, ꝙ retineat aliquid per modum rei, communicans in hoc cum materia corporali, & intellectiua pars, quia ab omni corpore est eleuata, cõsequẽs est, ꝙ pars intellectiua recipiat tãtum cognoscibiliter, & consequenter ꝙ non conseruet, & sic patet radix opinionis Auic. Ipsa autẽ opinio consistit in hac negatiua. s. ꝙ non conseruat, & in affirmatiua. s. quòd quotiens intelligit, fluit in ipsum ab intellectu agente species intelligibilis. Comitatur autem ipsam, ꝙ apud ipsum doctus differt ab inscio, habilitate se conuertendi ad intellectum agentem. Et sic patet responsio ad quæsitum apud illum.

† lib.12.de Trin.c.2.in prin.tom.3 nibus pecoribusque, communia. Sed memoria est hominibus pecoribusque communis. Dicit.n.† ibidem, quòd possunt pecora sentire per corporis sensus corporalia, & ea mandare memoriæ. Ergo memoria non pertinet ad partem animæ intellectiuam.

¶ 2 Præt. Memoria, præteritorum B est. Sed præteritum dicitur ſm aliquod determinatum tempus. Memoria igitur est cognoscitiua alicuius sub determinato tempore, qd̃ est cognoscere aliquid sub hic, & nunc. hoc aũt non est intellectus, sed sensus. memoria igitur non est in parte intellectiua, sed solum in parte sensitiua.

¶ 3 Præt. In memoria conseruant species rerum, quæ actu non cogitantur. Sed hoc non est possibile accidere in intellectu, quia intelle- C ctus fit in actu per hoc, quòd informatur specie intelligibili. Intellectum autem esse in actu, est ipsum intelligere ĩ actu. & sic intellectus omnia intelligit in actu, quorum species apud se habet. non ergo memoria est in parte intellectiua.

Lib.10.de trini.c.11.pa. ante medium to.3. Sed contra est, qd̃ Aug. dicit* 10. de Trini. ꝙ memoria, intelligẽtia, & volũtas, sunt vna mens.

Respon. Dicendum, quòd cum de ratione memoriæ sit cõser D uare species rerum, quæ actu non apprehenduntur, hoc primum cõsiderari oportet: vtrum species intelligibiles sic in intellectu conseruari possint. Posuit.n. Aui, hoc esse impossibile. In parte.n. sensitiua dicebat hoc accidere quantum ad aliquas potentias, inquãtum sunt actus organorum corporalium, in quibus conseruari possunt aliquæ species absque actuali apprehẽsione. In intellectu aũt qui caret orga E no corporali, nihil existit nisi intelligibiliter. Vnde oportet intelligi in actu illud, cuius similitudo in ĩtellectu existit. Sic ergo ſm ipsũ, quàm cito aliquis actu desinit intelligere aliquam rem, desinit esse illius rei species in intellectu: sed oportet si denuo vult illam rem intelligere, quòd conuertat se ad intellectum agentem, quem ponit substantiam separatam*, vt ab illo effluãt species intelligibiles in intellectũ possibilem. Et ex exercitio & vsu conuertendi se ad intellectũ agentẽ, relinquitur ſm ipsum quędam habilitas in intellectu possibili conuertendi se ad intellectum agentem, quem dicebat esse habitum scientiæ. Secundũ igitur hanc positionẽ, nihil cõseruatur in parte intellectiua, quod non actu intelligatur. Vnde non poterit poni memoria in parte intellectiua ſm hunc modum. Sed hæc opinio manifeste repugnat dictis Ari. Dicit.n. in*3. de anima, quòd cum intellectus possibilis sic fiat singula, vt sciens dicitur quis ſm actum, & quòd hoc accidit cum possit operari per seipsum: est quidẽ igitur & tunc potentia quodammodo, non tamen simpliciter vt ante addiscere, aut inuenire. Dicitur autẽ intellectus possibilis fieri singula, ſm quod recipit species singulorum, Ex hoc ergo, quòd recipit species intelligibilium, habet quòd possit operari cum voluerit, non autem quòd semper operetur: qa & tunc est quodammodo in potentia: sed aliter quàm ante intelligere, eo. s. modo quo sciens in habitu est in potentia ad considerandũ in actu. Repugnat etiam prædicta positio rationi. Quod.n. recipitur in aliquo, recipitur in eo ſm modum recipientis. Intellectus autẽ est magis stabilis naturæ, & immobilis, quàm materia corporalis. Si ergo materia corporalis formas, quas recipit, nõ solum tenet, dum per eas agit ĩ actu, sed etiam

A ¶ Ex propria opinione S.T. arguit contra Auic. primo authoritate Arist. secundo ratione. tertio concludit responsionem ad quæsitum affirmatiue: omnia clara sunt in litera, & habes hoc diffusius in secundo contra Gent. cap. 74.
¶ Aduerte hic, quòd Aui. in hoc videtur esse deceptus, quòd nõ subtiliter distinxit latitudinẽ actus & potentiæ. Concesso siquidẽ toto suo processu, & conclusione quæ sequitur. s. ꝙ intellectus nihil recipit nisi intelligibiliter, vlterior consequentia. s. ergo non recipit nisi quandiu actu cognoscit, supponit vnũ falsum. s. quòd recipere cognoscibiliter cõtingat vno tantum modo. s. in actu: cum tamen contingat duobus. s. in actu puro, & in actu permisto potentiæ. i. in actu secundo, & in actu primo. Vnde in diffinitione animæ ponitur, quòd est actus primus sicut somn°, quod nõ saluaretur si tunc tantum non operaretur cum est in potentia: cũ hoc sit commune omnibus passiuis principiis: sed optime saluatur cũ anima ponitur talis natura, quòd est actu quandoque, vt somnus, quandoque vt vigilia. Constat autem, ꝙ esse actu vt somnus, est esse in actu primo, & rursus constat, quòd esse actũ primũ præcipue conuenit animæ intellectiuæ. igitur non ex hoc quòd organica est pars sensitiua, sed ex alia ratione, in qua communicat cum intellectiua, habet ꝙ retineat species, & actu non cognoscat. Nec species conseruari est esse p modum rei, sed est esse cognoscibiliter, non actu, nec potentia, sed medio modo inter actum & potẽtiã. i. partim ĩ actu, & partim in potentia. Cognoscitiuum enim tripliciter potest se habere ad cognitum. s. in pura potentia. Et tunc, nec est cognoscibile in actu, nec cognitum in actu, sed vtrũq; in potentia. Vel partim in actu, & partim in potentia: & tunc est cognoscibile in actu, & nõ est cognitum in actu, sed est in potentia vt sit cognitum in actu. Vel totaliter in actu, & tunc est ipsum cognitum in actu. Vnde cum species conseruatur, obiectum est in cognoscitiuo cognoscibiliter, quia vt cognoscibile, quàmuis non vt cognitum. Et quia obiectũ esse cognoscibiliter vtroq; modo. s. vt cognoscibile, & vt cognitũ, non aduertit Auic. ideo putauit speciem remanere per modũ rei. Et ipsum sequitur multa illustrium virorum turba, in hoc tamen minus perspicacium. Et ideo tu bene nota hæc, quoniam ex hac radice multæ soluũtur quæstiones, & nobilitas cognoscitiuæ naturæ sustinet.
¶ Quo ad scd̃m, respondet iuxta secundã cõditionem memoriæ negatiue.

419

Li.3.de anima, text.8.

Universidad de Deusto Biblioteca

negatiue. Et ratio satis clara est, quia potentiæ vniuersalis, obiectum non est particulare: præteritum autẽ vt sic, particulare est, quia ad certam temporis differẽtiam est determinatum. est.n.sermo de præterito in actu exercito. Præteritũ.n.in actu signato, importatur hoc nomine præteritũ: in actu vero exercito verbis præteriti temporis, vt fui, percussi, locutus sum, & cætera. Constat autem ꝙ quẽadmodum intellectus non immutatur a colore hoc, ita nec a colore, vt sensatus fuit heri, quia abstrahit a particulari, & tamen constat, ꝙ cũ memoramur, immutamur ab obiectis, vt tunc occurrerũt. ergo.

¶ Circa hanc partẽ aduerte duo. Primũ est, ꝙ ex hoc, ꝙ ĩtellectus reflexe respicit singulare, non sequitur ꝙ in eo sit memoria, quia cognitio reflexa nõ ponit in eo speciem ipsius singularis, cuius conseruatione possit habere rationem memoriæ, oportet enim memoriam præteriti vt sic, habere obiecti præteriti vt sic, ac per hoc singularis speciem. Et ideo in litera ex negatione singularitatis in obiecto intellectus vt sic, infertur negatio memoriæ vt præteriti per se: non tamen inconuenit intellectum reflexe reminisci singulariũ, sicut & cognoscit ea, & hoc bene nota. Secundum est, ꝙ Sco. in 4.quæst. disti.45. quæsti.3. tenet memoriam singulariũ sensibilium vt præteritorum &c. esse in intellectu. Sed quia (vt ipsemet dicit) supponit intellectũ cognoscere intuitiue hæc singularia sensibilia, & actiones sẽsuũ nostrorũ, & inferius erit specialis quæstio: vtrũ ĩtellectus noscat singularia: ideo illucusque differatur solutio rationum suarũ.

Li.3. de anima, text.6. tom.2.

¶ Circa hunc sextũ articulum, remanet dubium nõ dissimulandum, & est tale. In anima separata est memoria quo ad vtrãq; conditionẽ.s. conseruationẽ obiecti, & præteritionẽ tam actus, quàm obiecti sensibilis, ergo in parte intellectiua est memoria complete. Antecedens patet, quia aliter non recordaretur malorum sensibilium quæ fecit, puta, ꝙ fecit tale furtum, tũc, cum tali &c. cõsequentia autem est per se nota, quia quod remanet in anima se- F parata, ad solam partem intellectiuam pertinet. Ad hoc non potest complete dici, donec de anima separata determinetur. Veruntamen concesso antecedente: de cuius veritatis modo in q.89. erit sermo: dicitur, ꝙ præteritio obiecti dupliciter inueniri potest in memoria. Vno modo, vt cognita, & memorata, & sic inuenitur in aĩa separata. Alio modo, vt immutans ad memorandum, & sic non inuenitur in anima intellectiua, & tamen ad memoriam proprie dictam requiritur præteritio obiecti vtroque modo, vt experimur in nobis: immutamur.n.cũ reminiscimur a rebus, vt tunc, & ibi cognitis, & sic recordamur eas tũc, & ibi nobis occurisse: anima autem separata nouit quidem se tunc ibi hoc commisisse: sed non immutatur ab illo, vt tunc ibi cõmisso. Negatur ergo antecedens quo ad præteritionem obiecti vt immutatiuã, conceditur tamẽ vt terminatiuã. Et hoc modo cõcedit etcõsequẽtia, qa illa memoria nõ est nisi memoria reflexa & idẽ memoria recta, q̃ nõ est ꝑprie & cõplete memoria, vt ex dictis patet & ex dicendis, cum de intellectione singularium erit sermo, clarius patebit. Et hæc vera videntur, si anima separata ꝑ species hinc delatas, horum recordatur.

postquam agere cessauerit, multo fortius intellectus immobiliter & inamissibiliter recipit species intelligibiles, siue a sensibilibus acceptas, siue etiam ab aliquo superiori intellectu effluxas. Sic igitur, si memoria accipiatur solum pro vi conseruatiua specierum, oportet dicere memoriam esse in intelle- G ctiua parte. Si vero de ratione memoriæ sit, quòd eius obiectum sit præteritum vt præteritum, memoria in parte intellectiua non erit: sed sensitiua tantum, quæ est apprehensiua particularium. Præteritũ enim vt præteritum, cum significet esse sub determinato tempore, ad conditionẽ particularis ptinet.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd memoria, ꝭm quod est conseruatiua specierum, non est nobis H pecoribusque cõmunis: species enim cõseruantur nõ in parte animæ sensitiua tantum: sed magis in coniuncto, cum vis memoratiua sit actus organi cuiusdam. Sed intellectus ꝭm seipsum est conseruatiuus specierum præter concomitantiam organi corporalis. Vnde Philosophus dicit in* 3. de anima, quòd anima est locus specierum non tota: sed intellectus.

A 2m dicendum, quòd præteritio pôt ad duo referri.s. ad obiectum, quod cognoscitur, & ad cognitionis actum. Quæ quidẽ duo I simul coniunguntur in parte sensitiua, quæ est apprehensiua alicuius per hoc, ꝙ immutatur a præsenti sensibili. Vnde simul animal memoratur se prius sensisse in præterito, & se sensisse quoddam præteritum sensibile. Sed quantum ad partem intellectiuam pertinet præteritio accidit, & non per se conuenit ex parte obiecti intellectus. Intelligit.n. intellectus hominẽ in- K quãtum est homo. Homini autem inquantum est homo accidit, vel in præsenti, vel in præterito, vel in futuro esse. Ex parte vero actus, præteritio per se accipi potest, etiã in intellectu, sicut in sensu: quia intelligere animæ nostræ est quidã particularis actus in hoc, vel in illo tẽpore existens: ꝭm quod dicitur homo intelligere nunc, vel heri, vel cras. Et hoc non repugnat intellectualitati: quia huiusmodi intelligere, quàmuis sit quoddam particulare, tamẽ est immaterialis act⁹, vt supra de intellectu dictum est*. Et ideo sicut intelligit seipsum intellectus, quàmuis ipse sit quidam singularis intellectus, ita intelligit suũ ĩtelligere, qđ est singularis act⁹ vel in præterito, vel in ꝑsenti, vel ĩ futuro existens. Sic igit̃ saluatur ratio [d] memoriæ, quantum ad hoc, quòd est præteritorum in intellectu, ꝭm quod intelligit se prius intellexisse, non autem secundum quod intelligit præteritum, prout est hic, & nunc.

AD 3m dicẽdũ, ꝙ species intelligibiles aliqñ sunt in intellectu ĩ potentia tantum. Et tunc dicitur intellectus esse in potentia. Aliquando autem ꝭm vltimam completionem actus: & tunc intelligit actu. Aliquando medio modo se habet inter potentiam & actum: & tunc dicitur esse intellectus in habitu [e]. Et secundum hunc modum intellectus conseruat species, etiã quãdo actu non intelligit.

ARTICVLVS VII.

Vtrum alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Vĩ, ꝙ alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus. August.n.in* 10. de Trini. ponit in mente memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Manifestum est autem, ꝙ memoria est alia potentia a voluntate. Ergo similiter est alia ab intellectu.

¶ 2 Præt. Eadem ratio diffinitionis est potentiarum sensitiuæ partis & intellectiuæ. Sed memoria in parte sensitiua est alia potentia a sensu, vt supra dictum est †. Ergo memoria partis ĩtellectiuæ est alia potentia ab intellectu.

¶ 3 Præt. secundum Aug.* Memoria, intelligentia, & voluntas sunt sibi inuicem æqualia & vnum eorum ab alio oritur. Hoc autem esse nõ posset, si memoria esset eadem potentia cum intellectu. Non est ergo eadem potentia.

¶ Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum septimum.

TItul⁹ clarus est. ¶ In corpore vnica conclusio responsiua negatiue. Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu possibili. Probatur sic. in intellectu nulla potest esse diuersitas potentiarũ nisi agentis & possibilis. ergo memoria non est alia potentia ab intellectu possibili. Antecedẽs quo ad vtrãq; partẽ probatur, vigore talis disiunctionis implicite, diuersitas potentiarum, aut est ex diuersitate formali obiecti, aut ex diuerso genere attingendi idem obiectũ formaliter: Sed intellectus diuersitas non potest esse primo modo, & secundo modo solum causatur distinctio inter agentẽ & possibilem, ergo in intellectu non potest alia esse potentiarũ diuersitas, nisi agẽtis & possibilis. Disiunctiua quo ad disiunctionis sufficientiam per se nota relinquitur: quoniam non facile esset tertium modũ fingere. Primus.n. complectitur obiectũ, ad quod est potentia. Secundus vero, genus ipsius potentiæ. præter quæ duo nihil est essentialiter. Quo ad membra vero disiũctionis, singillatim in litera declarãtur tali ordine. Primo, probatur quo ad primam partem sic. Potẽtia ꝭm id quod est, est ad obiectũ. ergo secundum diuersitatẽ formalẽ obiecti, diuersificatur.

Li.3. de anima, text.6. tom.2.

Ar. præced.

¶ Secundo probatur minor, etiam quo ad primam partem sic. Potentia respiciens rationẽ communẽ, non diuersificatur ꝑ iferiores differẽtias. ergo potentia respiciens rationem entis nõ diuersificatur penes aliquas entis differentias. ergo intellectus nullã ex parte obiecti diuersitatem sortitur.

Q.77.ar.3.

Q.77.ar.3.

¶ Tertio, quo ad secũdam partem tam maioris q̃ minoris: quia ad idem obiectum alia est ratio agentis, alia patientis, qa illud vt actus ad potentiam, hoc vt potentia ad actũ se habet: consequentia vero dicit duo, & ꝙ memoria non est alia ab his, & ꝙ coincidit cum intellectu possibili. Et quo ad primum quidẽ, probatione nõ eget, quia si illæ sunt solæ, non datur ergo tertia. Quo ad scd'3 vero, probatur in litera, quia conseruare, ꝙ est actus prius memoriæ, est actus potentiæ passiuæ, sicut & recipere, & non potentiæ actiuæ: igit̃ nõ coincidit cum intellectu agente: sed possibili.

D.752.

¶ Circa hunc processum, dupl'r dubitatur. Primo simpliciter, deinde ad hominem. Simpliciter quidem, quia ex ista ratione videtur sequi, ꝙ nulla sit diuersitas specifica inter quoscũque intellectus formaliter sumptos, nisi inter agentem & possibilem, & consequenter, ꝙ intellectus angeli & hominis sunt eiusdem speciei, immo omnes intellectus sunt eiusdẽ speciei. Quòd autem hoc sequatur, patet vtendo hac ratione sic. Nulla differẽtia entis, diuersificat intellectum. ergo nullus intellectus distinguitur ab alio intellectu ex parte obiecti: omnes ergo intellectus sunt eiusdem speciei obiectiue, vt visus hominis & leonis, & sic non differunt formaliter vt intellectus sunt, sed vt proprietates sunt naturarum diuersarũ, vt visus hominis & visus leonis. Antecedens est S.T. qui & probat illud, quia entis ratio est obiectũ intellectus, consequentia est nota: quia non nisi penes entis differentias diuersa obiecta sumi possunt, nullus enim intellectus esse potest respectu non entis vt obiecti proprii. ¶ Ad hominem vero, quia ipsemet S.T. superius in q.12. assignauit diuersitatem in intellectu ex parte obiecti, cum posuit triplicem gradum intellectus, iuxta triplicem modum essendi rei cognitæ.s. esse in materia, subsistere absq; materia, & esse absq; omni potentia. Quomodo ergo hic dicit nullam esse differentiam entis ex parte obiecti, penes quam diuersificari possit intellectiua vis? & ibi posuit tres entis differentias, esse obiecti intellectus differentias: ita quòd essent diuersificatiuæ illius?

SED CONTRA, de ratione memoriæ est, ꝙ sit thesaurus vel locus conseruatiuus specierum. Hoc autẽ Philosophus in † 3. de anima attribuit intellectui, vt dictũ est *. Nõ ergo ĩ parte intellectiua, est alia potentia memoria ab intellectu.

RESPON. Dicendum, ꝙ (sicut supra dictum est*) potentiæ animæ B distinguuntur ꝭm diuersas rationes obiectorum, eo ꝙ ratio cuiuslibet potentiæ consistit in ordine ad id, ad quod dr̃, quod est eius obiectum. Dictum est etiã supra *. ꝙ si aliqua potentia ꝭm ꝑpriam rationem ordinetur ad aliquod obiectum ꝭm cõmunem rationem obiecti, non diuersificabitur illa potentia ꝭm diuersitates particulariũ differentiarum. Sicut potentia visiua, quæ respicit suum obiectũ ꝭm rationẽ colorati, nõ diuersificatur ꝭm rationem albi & nigri. Intelle- C ctus aũt, respicit suum obiectũ ꝭm communem rationem [d] entis, eo quòd ĩtellectus possibilis est, quod est omnia fieri. Vnde, ꝭm nullã differentiam entium, diuersificat̃ differentia intellectus possibilis: Diuersificatur tñ potentia intellectus agentis, & intellectus possibilis: quia respectu eiusdẽ obiecti, aliud principium oportet esse potẽtiam actiuam, quæ facit obiectũ esse in actu, & aliud potentiam passiuam D quæ mouet̃ ab obiecto in actu existente. & sic potentia actiua cõparatur ad suum obiectum, vt ens in actu, ad ens in potẽtia. Potẽtia aũt passiua, comparatur ad suum obiectum econuerso, vt ens in potẽtia ad ens ĩ actu [e]. Sic igitur, nulla alia differentia potentiarum in intellectu eẽ pôt, nisi possibilis & agẽtis. Vnde patet, ꝙ memoria [d] nõ est alia potẽtia ab intellectu. Ad rationẽ.n. potentiæ passiuæ pertinet conseruare, sicut & recipere.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ quàmuis in tertia distinctione primi sententiarum dicatur, ꝙ memoria, intelligentia, & voluntas sint tres vires, tñ hoc nõ est ꝭm intentionẽ Augu. [e] qui expresse dicit in 14. de Trini.* ꝙ si accipiatur memoria [d] intelligentia, & volũtas ꝭm quod semper præsto sunt animæ, siue cogitentur, siue non cogitentur, ad solã memoriã pertinere videntur. Intelligentiam aũt nunc dico, qua intelligimus cogitantes: & eam voluntatem siue amorem, vel dilectionem, quæ istam prolẽ parentemque coniungit. Ex quo patet, quòd ista tria nõ accipit August. pro illis tribus potentijs, sed memoriam accipit pro habituali animæ retentione: intelligentiam autem pro actu intellectus, voluntatem autem pro actu voluntatis.

AD 2m dicendum, quòd præteritum & præsens, possunt esse propriæ differentiæ potentiarum sensitiuarum, secundum diuersitatem obiectorum, non autem potentiarum intellectiuarum, ratione supra dicta*.

AD 3m dicendum, quòd intelligentia oritur ex memoria, sicut actus ex habitu. Et hoc modo etiã æquatur ei, non autem sicut potentia potentiæ.

A ¶ Ad euidentiam horum sciendũ est, triplicem esse de hac quæstione opinionem. Quidam.n.tenent intellectiuas potentias omnium angelorum & animæ, esse omnino eiusdem speciei, & in hanc opinionem declinat quodammodo Scotus in.2.di.1.q.vlt. quàmuis sub dubio relinquat. Alii vero, tenent intellectiuas potentias omnium angelorum, & animæ, esse eiusdem speciei. vt potentiæ sunt.i. in ordine ad obiecta. Esse autẽ diuersarum specierum, vt proprietates sunt diuersarum naturarũ, quemadmodum dicimus de potentiis sensitiuis exterioribus. Alii vero, credunt prædictas potentias esse omnino diuersarum specierũ, & hæc est via peripatetica, & S.Th. Fundatur autẽ opinio hæc vltima & ratio contra alias, quia naturæ, quarũ sunt proprietates, diuersæ sunt specie, & operationes earum diuersarum sunt rationum: vt patebit. Sed vide in quæstione speciali. Nunc solum discutienda est ratio posita in litera, & dicendum ꝙ apud S.T. & veritatem, diuersitas intellectuum, non sumitur ex prima radice s. ex diuersitate obiecti: sed ex secunda.s. diuersitate actus, & potentiæ. Et rõ primi dicti est, quia cũ obiectũ respectu alicuius intellectus ponatur dupliciter.s. terminatiuũ & motiuum, aut quasi motiuũ, diuersitas non attenditur penes diuersitatẽ obiecti motiui, quia illud non adæquatur potentiæ intellectiuæ: sed penes diuersitatẽ obiecti terminatiui, qđ constat æquari potentiæ & econuerso extensiue, oportet enim de intellectu sicut de aliis potentiis loqui. Videmus autem, ꝙ visus hominis non distinguitur specie a visu noctuæ ex obiecto, quia vtriusq; obiectum terminatiuum est idem: puta lux, quàmuis noctuæ visus a tenebroso tantum lumine, hominis vero a claro moueatur. Vnde cum obiectum terminatiuũ omnis intellectus, E sit entis ratio, nulla ex parte obiecti diuersitas intellectus diuersificat, quàmuis motiuum obiectum intellectus nostri sit aliud a motiuo angelorum, quoniam quod quid est rei sensibilis, mouet nostrum intellectum, quilibet autem angelus propriã habet substantiam vt obiectum quasi motiuum. Ratio vero secundi dicti est, quia intelligere est actus perfecti. perfectum autem consequitur actus. & ideo sicut substantia immaterialis se habet substantialiter ad actum & potẽtiam, ita se habet ad intelligere. Vnde, primus intellectus, vt patet 12. Meta. stabilitur puritate actus: infimus vero, in tertio de anima, constituitur pura potentia, & consequenter medii permistione, actus & potentiæ diuersa consurgunt. & hæc est illamet radix, qua intellectus possibilis distinguitur in litera ab intellectu agente, quia hic.s. actu, ille potentia.

¶ Vnde ad primam dubitandi rationem respondetur, concedendo ꝙ diuersitas potentiarum intellectiuarum nõ ex obiectis prouenit, sed neq; ex agere & pati, sed ex radice & fundamento, vnde oritur distinctio inter agẽtem & possibilem.s. ex actu & potentia.

& d 392 398

D. 866.

469 c. 10. & 11. tom.3.

D. 721.

Ar. præced.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu.

AD OCTAVVM sic proceditur. Vr, ꝙ ratio sit alia potentia ab intellectu. In libro.n. de spiritu & anima* dicitur: Cum ab inferioribus ad superiora ascendere volumus, prius occurrit nobis sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, deinde intellectus. Est ergo alia potentia ratio ab intellectu, sicut imaginatio a ratione.

¶ 2 Præt. Boet.† dicit in li. de conso. ꝙ intellectus comparatur ad rationem, sicut æternitas ad tempus. Sed nō est eiusdem virtutis, esse in æternitate, & esse ĩ tēpore. Ergo nō est eadē potētia ratio, & ĩtellectus.

¶ 3 Præt. Homo communicat cum angelis in intellectu, cū brutis vero, in sensu. Sed ratio, quæ est propria hominis, qua animal rationale dicitur, est alia potentia a sensu. Ergo pari ratione est alia ab intellectu, qui proprie conuenit angelis. Vnde & ĩtellectuales dicūť.[c]

SED CONTRA est, ꝙ Aug. dicit 3. super Gen.* ad literam, ꝙ illud quo homo irrationabilib⁹ animalibus antecellit, est ratio, vel mens, vel intelligentia, vel si quo alio vocabulo commodius appellatur. Ratio ergo & intellectus, & mens, sunt vna potentia.

RESPON.[d] Dicendum, ꝙ ratio & intellectus in homine non possunt esse diuersę potētię. Quod manifeste cognoscitur, si vtriusq; actus consideretur. Intelligere.n. est simpliciter veritatem intelligibilem apprehendere. Ratiocinari aũt, est procedere de vno ĩtellecto ad aliud, ad veritatem intelligibilē cognoscēdam[e]. Et ideo angeli, qui perfecte possident ſm modum suę naturæ cognitionem intelligibilis veritatis, non habent necesse procedere de vno ad aliud: sed simpliciter & absque discursu veritatem rerum apprehendunt: vt Diony*. dicit 7. cap. de diui. no. Homines aũt ad intelligibilem veritatem cognoscendam perueniunt, procedē do de vno ad aliud, vt ibidem dicitur: & ideo rationales dicuntur[c]. Patet ergo, ꝙ ratiocinari comparať ad ĩtelligere, sicut moueri ad quiescere, vel acquirere ad habere: quorum vnum est perfecti, aliud autē imperfecti. Et quia motus semper ab immobili procedit, & ad aliqd quietum terminať; inde est, quòd ratiocinatio humana, ſm viam

F acquisitionis vel inuentionis, procedit a quibusdam simpliciter intellectis, quæ sunt prima principia. Et rursus, in uia iudicij resoluēdo redit ad prima principia, ad quæ inuenta examinat. Manifestum est autem, ꝙ quiescere & moueri non reducuntur ad diuersas potentias, sed ad vnam & candem etiam in naturalibus rebus: quia per eandē naturā aliquid mouetur ad locū, & quiescit in loco. Multo ergo magis per eandem potentiam intelli-

G gim⁹, & ratiocinamur. Et sic patet, quòd in homine eadem potentia est ratio[d] & intellectus.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illa enumeratio fit ſm ordinem actuum, non secundum distinctionem potentiæ, quàmuis liber ille nō sit magnę authoritatis.[e]

AD 2m patet respōsio ex dictis*. Aeternitas.n. comparatur ad tempus, sicut immobile ad mobile. Et ideo Boet. comparauit intellectū æternitati, rationē vero tempori.

H AD 3m dicendum, ꝙ alia animalia sunt ita infra hominem, ꝙ nō possunt attingere ad cognoscē- dam veritatem, quam ratio inquirit. Homo vero attingit ad cognoscēdam intelligibilem veritatem, quam angeli cognoscunt, sed imperfecte. Et ideo vis cognoscitiua angelorum, non est alterius generis a vi cognoscitiua rationis, sed comparatur ad ipsam, vt perfectū ad imperfectum.

I ARTICVLVS. IX.

Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ.

AD NONVM sic procedit. Videtur, ꝙ ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ. Dicit.n. August.* 12. de Trini. ꝙ imago trinitatis est in superiori parte rationis, non autem in inferiori. Sed partes animæ sunt ipsæ eius potentiæ[c]. ergo duæ potentiæ sunt ratio superior & inferior.

K ¶ 2 Præt. Nihil oritur a seipso. Sed ratio inferior oritur a superiori, & ab ea regulatur & dirigitur. Ergo ratio superior, est alia potentia ab inferiori.

¶ 3 Præt. Philosophus dicit in 6. Ethic.† quòd scientificum animæ, quo cognoscit anima necessaria, est aliud principium, & alia pars animæ ab opinatiuo & ratiocinatiuo, quo cognoscit contingentia. Et probat† per hoc, quia ad ea, quæ sunt genere altera, altera genere particula animæ ordinatur.

tentia. Vnde cum in antecedēte dicitur, In intellectu nō est distinctio potentiarum nisi agentis & possibilis, intellige vel respectu intellectus nostri, vel simpliciter, glosando exceptiuā, nisi agentis & possibilis.i. nisi ſm radicem, qua distinguuntur agens & possibilis .s. actū & potentiam.

395 Verit.q.15. arti.1. & q. 16. ar.1. cō. fin. Et 1. de aía.41. fin. Aug.ca.14. ante mediū tom.1.

¶ Ad secundam vero obiectionē dr̄, ꝙ illa distinctio & graduatio intellectuū, non est facta ad distinguendum intellectus simpliciter, qm̄ hoc non erat in qstione illa ad propositum, sed ad ostē dendum efficaciam intensiuam cuiusq; intellectus: qm̄ ex illa prouenit, ꝙ intellectus possit ex naturalibus videre.i. quidditatiue cognoscere Dei substātiā. Et ideo per obiecta quasi motiua, graduauit intellectus: obiecta enim motiua sunt adæquata intensiue potentiis. Vnde, nō obstat proposito, vbi de obiecto terminatiuo, penes qđ distiguiť simpliciter potentia, est sermo. Diuersitas.n. potentiarū ex obiectis, penes obiecta terminatiua attenditur, non motiua: efficacia autem penes motiua, non terminatiua. Et hoc loquendo ex propriis, qm̄ concomitanter etiam penes motiua distinguuntur, vt patet ex dictis.

† li.5. ex ꝓsa 4. a med. & prosa vltim. simul sumptis.

293

Libr. 3. De Gene. c.20. Et lib.15. de Trinit.c.15. tom.3.

D 1084.

415 ¶ *Super Quæstionis septuagesimænonae Articulū octauū.*

TItuli ratio est, quia dicim⁹ hominem habere intellectum, dicimus & ipsum rōne vigere. Vtrū igitur hæc dicētes, eandem significemus virtutē animæ, an diuersam.

Ca.7. inter principium & medium

293

¶ In corpe vna conclusio respōsiua quę sito negatiue. Intellectus & ratio in homine nō sunt diuersæ potentiæ. Probať ex actibus sic. Quiescere & moueri non reducuntur in diuersas potentias, sed eā dē: sed intelligere & ratiocinati se habēt vt qescere & moue- ri. igiť nō ꝑtinēt ad diuersas potentias. Huius rōnis in litera primo ꝑponiť cō- clusio, deinde ꝓba- tiones minoris cū sa: vltimo maior cū sua ꝓbatione. In cō- clusione aūt notātet dr̄ in hoīe, quia ſm ꝑr̄ loquēdo, virtus, q̄ est intellectus tm̄, alia potētia & natu- ra est a virtute quæ est rō, qm̄ illa repu- gnat discursui, hæc āt discursiua est: sed illa in hoie nō inue- nit, sed in angelo: in- tellectus.n. in hoie modica est partici- patio in primis prin- cipiis. Minoris āt ꝓ- batio est duplex. pri- mo a qđ nōis intel- ligere & ratiocina- ri. q2. s. illud signať apprehēdere simpli- hoc aūt ꝓcedēdo de vno ĩ aliud: ꝙ decla- rať ab effectu. Diffe- rētia. s. quo ad nōis ĩter angelos & nos, quia illi intellectua- les, nos rōnales voca- mur. Secūdo a ꝓprie- tatibus motus: mot- .n. ois ab immobili & ad quietū aliqd tēdit. rōcinari quo- que ab intellectu ve- nādo, & ad intelle- ctū resoluēdo proue- nit: hēt igiť intelle- ctus manentis rōnē & qescētis: rō āt mo- tus. Et cōfirmať, q2 illud est pfecti, hoc i- perfecti. maior vero ꝓbať p locū a mino- ri, q2 sicut in natura- libus moueri & qe- scere reducunť in eā- dē potentiā. ergo & in intellectualibus. antecedens patet de graui & leui, conse- quētia fundať sup il- la maxima, ꝙ natu- ra spiritualis est vni- tior ma eriali, imo q̄ ĩ hac diuersa sunt in superiori vniunť.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum nonū.*

TItulus ex Aug. 12. de Tri. verbis occasionē sumiť.

¶ In corpe vna conclusio bimēbris. Ratio inferior & superior apud Aug. non sūt diuersę potētiæ, sed distinguunť officiis & habitib⁹. Probatur primo prima pars: secūdo, secūda. Prima sic. Mediū & con-

conclusio ad eandem potentiam pertinent: sed obiecta rationis inferioris & superioris se habent vt medium & cōcło. ergo eiusdem sunt potentiæ. Minor prius ꝓbať sic: æternum & tp̄ale se habent vt medium & cōcło, vt patet in via inuētionis, & in via iudicii, q̄uis ecōuerso se habeant: sed hæc sunt obiecta rōnis ĩsferioris & superioris: A quiť, igiť nō ꝑtinēt ad diuersas potētias. minor aūt ex authoritate Aug. &c. in litera patet. Singulare aūt & vle, q̄uis vt mediū & cōcło se habeant, & ex hoc nō diuersificēt potētiā: mag s tn̄ distant in ordine ad cognitionem, q̄ vt medium & conclusio, vt patet: singulare enim materialiter, vle vero immaterialiter co- gnoscitur &c. & iō

vt patet ex Aug. q rōnis superioris offi cium dicit, æterna conspicere & consulere: inferioris vero temporalia. maior vero probatur dupliciter. primo ex dr̄ia inter habitum & potētiam quo ad hoc: quia, s. medium & conclusio ad diuersos habitus pertinēt quandoque: vt patet de primis principiis & eorum conclusionib⁹, & in sciētiis subalternātibus & subalternatis. Secundo, quia eiusdē mobilis est moueri, & ad terminum ꝑtingere: sed medium & conclusio se habēt vt motus & terminus, potentia vero vt mobile. ergo eadem est potentia respiciens medium & conclusionem. Secunda vero pars conclusionis iam patet: quo ad diuersitatem officiorum. Quo ad diuersitatē vero habituum declaratur: quia in superiori sapiētiā, ĩ ĩferiori aūt scientiam locauit.

Lib. 12. de Trin. c. 7. in princ. tom. 3.

Libro 10 Metaphysi. c. 22.

¶ Circa hunc processum dubium occurrit, in doctrina San. Tho. præcipue: quoniam illa propositio, Medium & cō clusio ad eandē potentiam pertinent, aut intelligitur permissiue, aut necessario: non permissiue, tum, quia sic etiam pertinerent ad eundem habitum: tum, quia non concludetur intētum. ergo necessario. sed sic est falsa, vt patet in particulari syllogismo, in quo medium est vniuersale, & cōcło particularis: cōstat eñ tunc ꝙ medium spectat ad intellectū, & cōcło ad cogitatiuā, apud S. Tho. & Auerroim.

Lib. 12. de Trin. c. 4. in princ.

Lib. 12. de Trin. c. 7.

¶ Ad hoc breuiter dr̄, ꝙ sermo S. T. est formalis, vt iā pluries dictum est: & de medio cōclusioneq; vt sic intelligēd⁹: & nō de his, q̄ extra eorū rōnes sunt. ita ꝙ intēdit ꝙ q̄cunq; res inquātū differūt vt mediū & cōclusio, nō diuersificāt potētiā, q̄uis habitū qñq;, vt patet ex dictis, sed æternū & tp̄ale distāt tm̄ vt mediū & cōcło: loquēdo de distātia in ordine ad cognitionē, hęc.n. sola est ad ꝓpositū. optime ergo se-

Contingens autem & necessarium sunt altera genere: sicut corruptibile & incorruptibile. Cum autē idem sit necessariū quod æternū: & tēporale idem quod cōtingēs: videtur quòd idē sit quod Philosophus vocat scientificum, & superior pars rationis, quæ secundū August*. intendit æternis conspi-

B ciendis & consulendis: & quòd idem sit quod Philosophus vocat ratiocinatiuum, vel opinatiuum, & inferior ratio, quæ Secundum August†. intendit temporalibus disponendis. Est ergo alia potentia animæ, ratio superior, & ratio inferior.

§ 4 Præt. Damas*. dicit quòd ex imaginatione fit opinio, deinde mens dijudicans opinionem siue vera sit, siue falsa, dijudicat veritatem. unde & mēs dicitur a me-

C tiendo. De quibus igitur iudicatū est iam & determinatum, vere dicitur intellectus. Sic igitur opinatiuum, quod est ratio inferior, est aliud a mente & intellectu, per qđ potest intelligi ratio superior.

SED CONTRA est, quod August. dicit 12. de Trini*. quòd ratio superior & inferior non nisi per officia distinguūtur. Nō ergo sunt duæ potentiæ.

RESPON. Dicendum, quòd ratio superior & inferior secundū

D quod ab August. accipiunť, nullo modo duæ potentiæ aīæ esse possunt. Dicit enim* quod ratio superior est, quæ intēdit æternis cōspiciendis, aut consulendis. Conspiciendis quidem secundū quod ea in seipsis speculatur; consulēdis vero secundum quod ex eis accipit regulas agendorum. Ratio vero inferior ab ipso dicitur, quæ intendit temporalibus rebus. Hæc autem duo. s. temporalia & æterna comparantur ad cognitionem no-

E stram hoc modo, ꝙ vnum eorum est medium ad cognoscendum alterum. Nam secundum viam inuētionis, per res temporales in cognitionem deuenimus æternorum secundum illud Apost. ad Roma. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.

In via vero iudicij, per æterna iam cognita de temporalibus iudicamus, & secūdum rationes æternorum, temporalia disponimus. Pōt autem cōtingere ꝙ medium & id ad quod per medium peruenitur, ad diuersos habitus pertineant, sicut principia prima in demonstra-

B bilia pertinent ad habitum intellectus: conclusiones vero ex his deductę ad habitum scientiæ. Et ideo ex principijs Geometriæ contingit aliquid concludere in alia scientia, puta in perspectiua. Sed eadem potentia rationis est, ad quam pertinet & medium & vltimum. Est enim actus ratiōis quasi quidam motus de vno ĩ aliud perueniens. Idem autem est mobile quod pertransiens medium pertingit ad terminū. Vnde vna & eadē

C potentia rationis est ratio superior & inferior, sed distinguuntur secundū Augu.* per officia actuū, & secundum diuersos habitus. Nam superiori rationi attribuitur sapientia, inferiori vero scientia.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quod secundum quamcunque rationem participationis potest pars dici: inquantum vero ratio diuiditur secundū diuersa officia, ratio superior & inferior partitiōes dicuntur, & non quia sunt diuer-

D sæ potentiæ.

AD 2m dicendum, quòd ratio inferior dicitur a superiori deduci, vel ab ea regulari, inquantū principia, quibus vtitur inferior ratio, deducuntur & diriguntur a principijs superioris rationis.

AD 3m dicendum, quòd scientificum, de quo Philosophus loquitur, non est idem quod ratio superior. nam necessaria scibilia inueniuntur etiam in rebus temporalibus, de quibus est scientia naturalis & mathematica. Opina-

E tiuū aūt & ratiocinatiuū, in minus est q̄ rō inferior; q̄a est cōtingentiū tm̄. Nec tn̄ est simpliciter dicendū, ꝙ sit alia[d] potētia qua intellect⁹ cognoscit necessaria, & alia qua cognoscit cōtingētia: quia vtraq; cognoscit ſm eādē rationem obiecti, scilicet secūdū rōnē entis & veri.[c]

ad diuersas potētias pertinent. Non intēdit igiť negare S. T. quin mediū & conclusio ad diuersas qñq; potentias spectēt simpliciter, vel quodāmodo ex alia dr̄ia. sed ꝙ ex sola dr̄ia medii & cōclusionis, nunquā potētia diuersificať: q2 tunc non differunt, nisi sicut motus & terminus. Notanter aūt dixi ad potētias diuersas quodāmodo: qm̄ cū cōcłonis singularis predicatū est vle, illius propositionis subiectum cogitatiua, prędicatum intellect⁹, apud S. T. format. Et cōsequēter ē cōcło quodāmodo eiusdē potētiæ, s. intellectus rōne ꝑdicati: & quodamodo est alteri⁹, s. cogitatiuæ rōne subiecti. Qñ vero cō clusio est vndiq; singularis, concło est simpliciter alterius potentię: & hoc loquendo de cognitione directa: indirecte eñ vtrunq; ad intellectum pertinere potest, vt inferius patebit.

Lib. 12. de Trin. ca. 4. in princ.

¶ Circa ꝓbationem maioris dubitať de illa ꝓpositione, Act⁹ rationis de vno in aliud procedēs, hoc est de principio seu medio ad conclusionem est vt motus. Est autem ratio dubitandi: quia si hæc rō est efficax, oportet quòd conclusio sit vt terminus motus, medium sit medium motus, & ipse rationis discursus sit vt motus. sic enim optime concludetur identitas, respectu medii & conclusionis: sed hæc proportionalis similitudo non tenet quo ad id, quod est propositum. ergo: probatur minor, quia medium motus est medium inter actū & potentiam passiuam: & ideo eiusdē

D. 1115.

395

est potentiæ, vt patet 5. Physico. comment. 9. medium vero syllogismi est potentia actiua respectu conclusionis: vnde æquiuocatio intercedit, immo ex ratione talis medii oppositum videtur inferri: quia non est eiusdem potentiæ effectus & potentia actiua: sed conclusio & mediū sic se habēt. ergo similiter non

nō est vt mot⁹ progressus de potentia actiua in effectū: sed est potius conuersio patiētis ad agēs, aut ecōuerso. ergo.
¶ Ad hoc breuiter, φ cognitio medii ad notitiā cōclonis duplicē habet habitudinē, s. illationis & cōfusiōis. Et quo ad vim illatiuā nō habet rōnē medii motus, vt argutum est. Sed quo ad cōditionē cōfusiōis quā habet, vt mediū mot⁹ se habet. Nā notitia medii, notitia cōfusa conclonis est: ac per hoc itellectio tēdēs ꝑ mediū ad cōclonē incipit a pura potētia, mediat in cognitiōe cōfusa cōclonis
D. 923. ĩ medio: & cōsequēter naturalr media inter potētiā & actū vt ĩ motu cōtingit. Et hoc mō vsus est hic S. T. notitia medii, & nō primo. Et iō rō est efficax. vñ signāter nō dixit, φ mediū syllogismi sit mediū mot⁹, quāuis fuisset verū quo ad
365 cōditionē cōfusiōis: sed ad excludendas calūnias, dixit: φ ipse actus rōnis, s. discursus de vno in aliud ꝓueniens, est quasi mot⁹, vt insinuaret ex hoc, φ de cōditiōe ipsi⁹ cognitionis, vt ꝓgredit̄ de imꝑfecto ad ꝑfectū, de cōfuso ad distinctum, loquebatur.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonae Articu. decimum.*

398 Titulus occasionatus ex dictis theologorum, præci
1. di. 3. q. 4. art. 1. pue qui hoc vocabulo vti pluries videntur.
*Lib. 1. de spi. & ani. cap. 11. ¶ In corpore respondet quæsito vnica conclusione habente duas partes sic. Intelligentia distinguitur ab intellectu: non sicut potentia a potētia, sed sicut actus a potentia. Et declaratur
*Lib. 5. de cō sol. prosa 5. dupliciter. primo ex quid nominis intelligentiæ: secundo ex eo quòd hæc distinctio consonat dictis Philosophorū. Et in primo ponitur duplex significatio ly intelligentia, scilicet propria, & ꝓ

Vnde & necessaria q̄ habent perfectum esse in veritate, perfecte cognoscit: vtpote ad eorum quidditatem pertingens, per quam propria accidentia de his demonstrat. Contingentia vero imperfecte cognoscit, sicut & habent imperfectū esse & veritatē. Perfectum autem & imperfectum in actu, nō diuersificant potentiam, sed diuersificāt actus quantum ad modum agēdi: & per consequens principia actuū & ipsos habitus. Et ideo Philosophus posuit duas particulas aīæ, scientificum, & ratiocinatiuum: non quia sunt duæ potentiæ, sed quia distinguūtur secundū diuersam aptitudinem ad recipiendum diuersos habitus, quorū diuersitatem ibi inquirere intēdit. Contingentia^d enim & necessaria etsi differant secundū propria genera, conueniunt tamen in communi ratione entis, quam respicit intellectus, ad quam diuersimode se habent, secundum perfectum, & imperfectum.

AD 4^m Dicendum, quòd illa distinctio Damasc. est secundum diuersitatem actuum, non secundum diuersitatem potentiarum. Opinio enim significat actum intellectus, qui fertur in vnam partem contradictionis cū formidine alterius. Diiudicare vero vel mēsurare est actus intellect⁹ applicātis principia certa ad examinationem propositorum. Et ex hoc sumitur nomen mentis. Intelligere autem est cum quadam approbatione diiudicatis inhærere.

ARTICVLVS X.

Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd intelligentia sit alia potentia ab ĩntellectu. Dicit enim in lib. de spiritu & aīa,* φ cū ab ĩferioribus ad superiora ascēdimus, prius occurit sensus, deinde imaginatio, deinde rō, postea intellectus, & postea intelligentia. Sed imaginatio & sensus sunt diuersæ potentiæ. Ergo & intellectus, & intelligentia.

¶ 2 Præt. Boet.* dicit in 5. de conso. quòd ipsum hominē, aliter sensus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentia intuetur. Sed intellectus est eadem potentia cum ratiōe. Ergo vr̄ quòd in telligentia sit alia potentia quàm intellectus: sicut rō est alia potētia quàm imaginatio & sensus.

F ¶ 3 Præt. Actus sunt præuij potentijs, vt dicitur in 2. de Anima.* sed intelligentia est quidam actus ab alijs actibus, qui attribuuntur intellectui, diuisus. Dicit. n. Damasc.† φ primus motus intelligentia dr̄: quæ vero circa aliquid est intelligentia, intentio vocatur: quæ per manens & figurans animam ad id quod intelligitur, excogitatio dr̄. Excogitatio vero in eodē manēs, & seipsam examinās & diiudicās, phronesis dicitur, idest, sapientia.
G phronesis autem dilatata, facit cognitionem, idest interius dispositum sermonem. Ex quo ait ꝓuenire sermonem per linguam enarratum. Ergo videtur φ intelligentia sit quædam specialis potentia.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit ĩ 3. de Anima*, quòd intelligentia indiuisibilium est, in quibus non est falsum. Sed huiusmodi cognoscere ꝑtinet ad intellectum. Ergo intelligentia non est alia potentia præter intellectum.

H RESPON. Dicendum, quòd hoc nomen intelligentia, proprie significat ipsum actum intellectus, qui est intelligere. In quibusdam tamen libris de Arabico translatis, substātiæ separatæ, quas nos angelos dicimus, intelligentiæ vocātur, forte propter hoc quòd huiusmodi substantię semper actu intelligunt. In libris tamen de Græco translatis, dicuntur intellectus, seu mentes. Sic ergo intelligentia ab intellectu non distinguitur sicut potentia a potentia, sed sicut actus a potentia. inuenitur enim talis diuisio etiam a Philosophis. Quandoq; enim ponūt quatuor intellectus, scilicet intellectum agentē, possibilem, & in habitu, & adeptum: quorum quatuor,
I intellectus agens & possibilis sunt diuersæ potentiæ: sicut & in omnibus est alia potentia actiua, & alia passiua. Alia vero tria distinguuntur secundum tres status intellectus possibilis, qui quandoque est in potentia tm̄: & sic dr̄ possibilis. Qn̄q; aūt in actu primo qui est scientia. & sic dr̄ intellectus in habitu. Quandoq; autem in actu secundo: qui est considerare. & sic dr̄ intellect⁹ in actu^c, siue ĩtellect⁹ adeptus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si recipi debet illa authoritas, ^e intelligentia ponitur pro actu intellectus. & sic diuiditur contra intellectum sicut actus contra potentiam.

K AD 2^m Dicendum, quòd Boet. accipit intelligentiam pro actu intellectus, qui transcendit actū rationis. Vnde ibidem dicit*, quòd ratio tantum humani generis est sicut intelligentia sola Dei: proprium enim Dei est quòd absque omni inuestigatione omnia intelligat.

AD 3^m Dicendum, quòd omnes illi act⁹, quos Damasc. enumerat, sunt vnius potentiæ, scilicet intellectiuæ, quæ primo quidem simpliciter aliquid apprehendit. Et hic actus dicitur intelligentia. Secūdo vero id quod apprehendit, ordinat ad aliquid aliud cognoscendum vel operandum: & hic vocatur intentio. Dum vero persistit ĩ inquisitiōe illius quod intendit, vocat̄ cogitatio. Dū vero id quod est excogitatū examinat ad aliqua certa, dr̄ scire vel sapere: qđ ea

actu secundo: & assumptiua, particularis scilicet apud Arabes, non Grecos. In secundo ponitur distinctio intellect⁹ in quatuor clare: & habetur ex Alexan. Themistio, Auerroi, & aliis antiquis: & tu nota eam, vt intelligas terminos in 3. de Anima.
¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd inuestigationis vocabulo, large hic vtitur pro acquisitione qualicunque. Et similiter in responsione ad tertium, intentionis nomen, non proprie, sed extensiue accipit potius causaliter quàm formaliter, vt patet ex prima secundæ.

est phronesis vel sapientia. Nam sapientiæ est iudicare, vt dicitur in 1. Metaphys.* Ex quo autem habet aliquid pro certo, quasi examinatum, cogitat quomodo possit aliud alijs manifestare: & hæc est dispositio interioris sermonis, ex qua procedit exterior locutio. Non enim omnis differentia actuum potētias diuersificat, sed sola illa, quæ non potest reduci in idem principium, vt supra dictum est.^c

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Artic. undecimum.*

399 Titul. clarus est. ¶ In corpore vna conclo rñsiua negatiue. Intellect⁹ speculatiuus & practicus non sunt diuersæ potentiæ. Probatur sic. Drīæ per accidens obiecti, nō diuersificant potentiam. ergo ordinari & non ordinari ad opus, non diuersificāt intellectum. ergo intellectus speculatiuus & practicus nō sunt diuersæ potentiæ. Antecedens & est per se notum. & declaratur in differentiis obiecti visus. Prima vero consequentia probatur: quia apprehēso per intellectum accidit ordinari, aut non ordinari ad opus. Secunda autem probatur: quia istæ differentiæ sunt, penes quas differunt intellectus speculatiuus & practicus. Quod dupliciter declarat̄: primo, ex officiis eorum, secundo ex authoritate Arist. in 3. de Anima.
¶ Circa hanc rationem: aduerte duo. Primo, quòd per ordinari, & non ordinari ad opus, nō sumitur actualiter tātum, sed aptitudinaliter, & non per accidens, sed per se: ita φ intellect⁹ speculatiuus differt a practico in hoc, φ hic versatur circa id quod ex se est aptū natum ordinari ad opus alterius potentiæ, quàm intellectus: ille vero circa id quod ex se opus hoc non habet, sed soli⁹ veritatis cognoscendæ gratia a natura institutum est, quamuis per accidēs aliqs illud ordinet ad opus: vt si qs triāguli speculationem ordinet ad diuitias, aut honorē. Secūdo, φ non est hic sermo

ARTICVLVS XI.

Vtrum intellectus speculatiuus & practicus, sint diuersæ potentiæ.

AD VNDECIMVM sic ꝓceditur. Videtur, quòd intellect⁹ speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ. Apprehensiuum enim & motiuum sunt diuersa genera potentiarum, vt patet in 2. de Anima.* Sed intellectus speculatiuus est apprehēsiu⁹ tm̄, intellect⁹ aūt practicus est motiuus. ergo sunt diuersæ potentiæ.

¶ 2 Præt. Diuersa ratio obiecti diuersificat potentiam. Sed obiectum sepeculatiui intellectus est verum: practici autem bonum: quæ differunt ratione. Ergo intellectus speculatiuus & practicus, sunt diuersæ potentiæ.

¶ 3 Præt. In parte intellectiua ĩtellꝰ practicus cōparat̄ ad speculatiuū, sicut ęstimatiua ad imaginatiuā in parte sensitiua. Sed ęstimatiua differt ab imaginatiua, sicut potentia a potētia, vt supra dictū ē.* Ergo & ĩtellectus practicus a speculatiuo.

SED CONTRA est, quod dicitur in 3. de Anima,* quòd intellectus speculatiuus, per extēsionem fit practicus. Vna autem potentia non mutatur in aliam. Ergo intellectus speculatiuus & practicus non sunt diuersæ potentiæ.

RESPON. Dicendum, φ intellectus practicus & speculatiuus non sunt diuersæ potentiæ. Cuius ratio est, quia vt supra dictum est, id *quod accidētaliter se habet ad obiecti rationem, quam respicit aliqua potentia, non diuersificat potentiam. Accidit enim colorato quòd sit homo, aut magnū, aut paruum. Vnde omnia huiusmodi, eadem visiua potentia apprehenduntur. Accidit autem alicui apprehēso per intellectum, quòd ordinetur ad opus, vel non ordinetur. Secundum hoc autem differunt intellectus speculatiuus & practicus. Nam intellectus speculatiuus est, qui quod apprehendit, non ordinat ad opus, sed ad solam veritatis considerationem. Practicus vero intellectus dicitur, qui hoc quod apprehendit, ordi-

A nat ad opus. Et hoc est quod Philosophus dicit in 3. de Anima,* φ speculatiuus differt a practico, fine. vnde & a fine denominatur vterque. Hic quidem speculatiuus, ille vero practicus, i. operatiuus. Lbi. 3. de Aia, text. 49. tom. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectus practicus est^a motiuus non quasi exequens motum, sed quasi dirigens ad motum. Quod conuenit ei secundum modum suæ apprehensionis. D. 780.

AD 2^m dicendum, quòd verum & bonum se inuicem includunt.^c Nam verum est quoddam bonū, 2 410
B alioquin non esset appetibile. et bonum est quoddā verum, alioquin non esset intelligibile. Sicut igitur obiectum appetitus potest esse verum, inquātum habet rationem boni, sicut cum aliquis appetit veritatem cognoscere, ita obiectum intellectus practici est bonum ordinabile ad opus, sub ratione veri. Intellectus enim practicus veritatem cognoscit, sicut & speculatiuus, sed veritatem cognitam ordinat ad opus.

AD 3^m dicendum, quòd multæ differentiæ diuersificant sensitiuas potentias, quæ non diuersificant potentias intellectiuas: vt supra dictum est.† †In isto ar. Et 7. Et q. 77. ar. 3.

ARTICVLVS XII.

C *Vtrum synderesis sit quædam specialis potentia ab alijs distincta.*

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd synderesis sit quędam specialis potentia ab alijs distincta. Ea enim quæ cadunt sub vna diuisione, videntur esse vnius generis. Sed in glos. Hieron.* Ezech. 1. diuiditur synderesis contra irascibilem, & concupiscibilem, & rationalem: quæ sunt quædam potentiæ. Ergo
D synderesis est quædam potentia.

¶ 2 Præt. Opposita sunt vnius generis: sed synderesis & sensualitas opponi videntur, quia synderesis semper inclinat ad bonum, sensualitas autem semper ad malum: vnde per serpentem significatur: vt patet per August. 12. de Trin.* Videtur ergo quòd synderesis sit potētia, sicut & sensualitas.

¶ 3 Præt. August.† dicit in lib. de libero arbit. quòd in naturali iudicatorio adsunt quædam regulæ,
E & semina virtutum, & vera & incommutabilia. hæc autem dicimus synderesim. Cum ergo regulæ incommutabiles quibus iudicamus, pertineant ad rationem secundum sui superiorem partē, vt Aug. dicit 12. de Trin.* videtur φ synderesis sit idem quòd ratio. et ita est quædam potentia.

SED CONTRA. Potentiæ rationales se habent ad opposita, secundum Philosophum.† Synderesis autem non se habet ad opposita, sed ad bonum tantū inclinat.

de qbuscūq;, sed de primis drīis ĩter ĩtellectū speculatiuū & practicum: distāt. n. primo ꝑdictis drīis, a qb⁹ & nomē sumpserūt. Et ꝓpterea ꝓcessus iste nullam patitur calumniam.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articu. duodecimum.*

IN titulo. Synderesis, idest, instigatoriū ad bonum, & murmur, quem sentimus in nobis de malo moris. Specialis, contra communem. Potētia, cōtra actum & habitum. Ita quòd duo quæruntur: an hic murmur spectet ad quādam specialem potentiam animæ, an ad communem iam dictam, scilicet intellectum. Et siue spectet ad ĩtellectū, siue ad aliam potentiam, an sit ipsa potentia, an non. 400 2. di. 24. q. 2. art. 3. Et veri. q. 16. ar. 1. Et ar. 2. ad 4.
¶ In corpore tria. Primo, proponit responsionē appositis duabus opinionibus contrariis. Secūdo, præmittit quoddam præsuppositum necessariū ad veritatē habendam. Tertio, probat propositam conclusionem.
¶ Quo ad primum, determinatio est, φ synderesis non est potentia, sed habitus. Prima opinio tenet, quòd est potētia & specialis, altior, s. ratione. Secūda, quòd est quidem potētia, sed nō specialis, sed sub spāli rōne: tenet. n. φ est ratio, non vt rō, sed vt natura.
¶ Quo ad secūdum præsupponit̄, φ nobis

* Sup illud quatuor facies vni, tomo 5.
Lib. 12. de Trin. ca. 12. & 13.
† Lib. 2. de lib. arbi. ca. 10. post medium. to. 1.
Lib. 12. de Trini. ca. 2. circa finē, tom. 3.
† Arist. li. 9. Meta. text. 3. tom. 3.

bis sunt indita principia operabilium sicut & speculabiliũ. quod ꝓbat̃ sic. Omnis ratio cum motus sit, a naturaliter notis est, & terminatur resolutiue ad illa. ergo & ratiocinatio de operabilibus. ergo naturaliter sunt nobis indita operabilium principia. omnia patent.

συντήρησις Hierony. Ezech. c. 1.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua est, Synderesis nõ est potentia, sed naturalis habit⁹ intellectus respectu principiorũ in operabilibus. Probatur sic, Indita cognitio principiorum speculabilium, non est potentia: sed naturalis habitus intellectus speculatiui. ergo indita cognitio principiorum operabilium, nõ est potentia, sed naturalis habitus: sed synderesis est talis prædicta cognitio operabilium principiorum. ergo. Processus totus est notus: & minor probatur ab actu, scilicet ĩstigare & murmurare: sunt enim hi actus a principiis naturaliter notis, ac per hoc ad vnũ determinatis, & immobilibus, prouenientes. Et sic patet quomodo etiam illę falsæ opiniones aliqualiter verum dixerunt: est enim synderesis altior ratione: quia immobilis ad bonum. determinata est etiam ratio vt natura, idest vt determinata naturaliter ad verũ operabile, quia tamen vtrunque horum indito habitu fit, ideo errarunt.

Art. 8. hui⁹ quæst.

Li. 6. Ethi. c. 6. tom. 5.

Ergo synderesis non est potentia. si enim esset potentia, oporteret quòd esset rationalis potẽtia. Non enim inuenitur in brutis.

RESPON. Dicendum, quòd synderesis non est potentia, sed habitus: licet quidam posuerint synderesim esse quandam potentiã ratione altiorem: quidam vero dixerint eam esse ipsam rationem, non vt est ratio, sed vt est natura.

Ad huius autem euidentiã considerandum est, quòd sicut supra dictum est*, ratiocinatio hominis, cum sit quidã motus, ab ĩtellectu progreditur aliquorũ, scilicet naturaliter notorum absque inuestigatione rationis: sicut a quodam principio immobili: & ad intellectum etiam terminatur, inquantum iudicamus per principia per se naturaliter nota de his, q̃ ratiocinando inueniunt̃. Cõstat aũt quòd sicut rõ speculatiua ratiocinat̃ de speculatiuis, ita rõ practica ratiocinatur de operabilibus. Oportet igitur naturaliter nobis esse indita, sicut principia speculabilium, ita & principia operabilium. Prima autem principia speculabilium nobis naturaliter indita non pertinẽt ad aliquam specialem potentiam, sed ad quendam specialem habitũ, qui dicitur intellectus principiorum, vt patet in* 6. Ethic. Vnde & principia operabilium nobis naturaliter indita, non pertinent ad specialem potentiam, sed ad specialem habitum naturalem, quem dicimus synderesim. Vñ & synderesis dr̃ instigare ad bonũ, & murmurare de malo, inquantum per prima principia procedimus ad inueniendum, & iudicamus inuenta. Patet ergo ꝙ synderesis non est potentia, sed habitus naturalis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd illa diuisio Hiero. attenditur secundum diuersitatem actuum, non secundum diuersitatem potẽtiarum. Diuersi autem actus possunt esse vnius potentiæ.

AD 2m dicendum, quòd oppositio sensualitatis & synderesis, attenditur secũdũ oppositionem actuũ, non sicut diuersarum specierum vnius generis.

AD 3m dicendum, ꝙ huiusmodi incommutabiles rationes, sunt prima principia operabilium, circa quæ nõ cõtingit errare: & attribuuntur rationi, sicut potentiæ, & synderesi sicut habitui. Vnde & vtroq;, s. ratione & synderesi naturaliter iudicamus.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Art. decimũ tertiũ.*

Titulus clarus.
¶ In corpore duo, iuxta duo mẽbra implicitę distinctionis, i. cõscientiæ nomẽ sumit̃ dupl̃r, s. pprie & cõmuniter. Primo, quid sit proprie. Secundo, quid communiter. ¶ Quo ad primũ, conscientia proprie est actus, non potentia, aut habitus. Probatur dupliciter. Primo ex quid nominis. Secundo, ex tribus generibus actuum et attributorũ, scilicet testificationis, quo ad præterita, & ligationis, quo ad futura, & excusationis, quo ad bene vel male, & omnia clara sunt. ¶ Quo ad secundum, conscientia communiter sumitur pro habitu primo, scilicet synderesi, qui est correspondens scientiæ principalis radix & regula. Declaratur authoritatibus Hieronymi, Damasc. & Basilii: & reddit cã: quia consuetum est, causas effectuũ nominib⁹ appellent, & habitus ab actibus nuncupemus.

401 2. di. 24. q. 2. arti. 4. Et veri. q. 17. ar. 1. Et Roma. 2. le. 3.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum cõscientia sit quædam potẽtia.

AD TERTIVMDECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd F conscientia sit quædam potentia. Dicit enim Orig.* quòd conscientia est spiritus correctot & pædagogus animæ sociatus, quo separatur a malis, & adhæret bonis. Sed spiritus in anima nominat potentiam aliquam, vel ipsam mentem, secundum illud Ephes. 3. Renouamini spiritu mentis vestræ: vel ipsam imaginationem. Vnde & imaginaria visio spiritualis vocatur: vt patet per August. 12. super Genes. ad lit.* Est ergo G conscientia quædam potentia.

¶ 2 Præt. Nihil est peccati subiectum nisi potentia animæ. Sed cõscientia est subiectum peccati. dicit̃ enim ad Tim. 1. de quibusdã, ꝙ inquinatæ sunt eorum mentes & conscientia. Ergo videtur quòd conscientia sit potentia.

¶ 3 Præt. Necesse est quòd cõsciẽtia sit actus vel habitus, vel potentia. Sed non est actus, quia non semper maneret in homine. nec etiam habitus: non enim esset H vnum quid conscientia, sed multa. Per multos enim habitus cognoscitiuos dirigimur in agendis, Ergo conscientia est potentia.

SED CONTRA. Conscientia deponi põt, nõ autem potẽtia. Ergo cõsciẽtia non est potentia.

RESPON. Dicendum, quòd conscientia proprie loquendo, non est potentia, sed actus. Et hoc patet, tum ex ratione nominis: tum etiam ex his quę secundum communem vsum loquendi conscientiæ attribuuntur. Conscientia enim secundum proprietatem vocabuli, importat ordinem scientiæ ad aliquid. nam conscientia dicitur cum alio scientia. Applicatio autem scientiæ ad aliquid, fit per aliquem I actum. Vnde ex ista ratione nominis, patet, quòd conscientia sit actus. Idem autem apparet ex his, quæ conscientiæ attribuuntur. Dicitur enim conscientia testificari, ligare, vel instigare, vel etiam accusare, vel etiam remordere siue reprehendere. Et hæc omnia consequuntur applicationem alicuius nostræ cognitionis vel scientiæ ad ea, quæ agimus. Quæ quidem applicatio fit tripliciter. Vno modo secundum quod recognoscimus aliquid nos fecisse, vel non fecisse, secundum illud Eccl. 7. Scit conscientia tua te crebro maledixisse alijs. Et secundum hoc conscientia dicitur testificari. Alio modo, applicatur secundum quod per nostram cõsciẽtiã iudicamus aliquid K esse faciendum, vel non faciendum. Et secundum hoc dicitur conscientia ligare, vel instigare. Tertio modo applicatur secundum quod per conscientiam iudicamus, quòd aliquid quod est factum, sit benefactum, vel non benefactum. Et secundum hoc conscientia dicitur excusare vel accusare, seu remordere. Patet autem quòd omnia hæc consequuntur actualem applicationem scientiæ ad ea quæ agimus. Vnde proprie loquendo, conscientia nominat actum. Quia tñ habitus est principium actus, quandoq; nomen cõscientiæ attribuitur primo habitui naturali, scilicet synderesi: sicut Hiero.* in glo. Ezech. 1. synderesim cõscientiã nominat: & Basilius* naturale iudicatoriũ, Et Damas.† dicit, quòd est lux ĩtellect⁹ nostri. Cõsuetũ enim est, quòd causæ & effectus per inuicẽ nominent̃.

Basil. in Princ. Prouerb. † Damasc. lib. 4. de fi. cap. 22.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd cõsciẽtia dicitur spiritus, s̃m qđ spiritus pro mẽte ponitur, quia est quoddam mentis dictamen.

AD 2m dicẽdum, quòd inquinatio dicitur esse in conscientia non sicut in subiecto, sed sicut cognitũ in cognitione: inquãtum scilicet, aliquis scit se esse inquinatum.

AD 3m dicendum, quòd actus, etsi nõ semper maneat, semper tñ manet in sua causa, quę est potẽtia & habitus. Habitus autem, ex quibus cõsciẽtia informatur, etsi multi sint, omnes tamen efficaciã habent ab vno primo principio, s. ab habitu primorum principiorum, qui dicitur synderesis. Vnde specialiter hic habit⁹ ĩterdũ cõscientia nominat̃, vt supra dictũ est*.

In corp. ar.

QVÆSTIO LXXX.

De Potentiis appetitiuis in communi, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de potentiis appetitiuis. Et circa hoc, considerãda sunt quatuor. Primo, de appetibili in communi. Secundo, de sensualitate. Tertio, de volũtate. Quarto, de libero arbitrio.

Circa primum, quæruntur duo.

¶ Primò, Vtrum debeat poni appetit⁹ aliqua spãlis potẽtia aĩæ.

¶ Secundo, Vtrũ appetit⁹ diuidat̃ in appetitũ sensitiuũ & ĩtellectiuũ, sicut in potentias diuersas.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ Articu. primum.*

Titulus clarus ĩ se. Eius autem ratio est, quia cum omnibus rebus attribuatur appetere suum bonum, animalib⁹ specialiter attribuit̃, ꝙ appetũt. ¶ In corpore, vna cõclusio responsiua affirmatiue. Necesse est ponere quandam animæ potentiam appetitiuam. Probatur. In cognoscentibus inuenitur forma altiori modo, quàm in cognitione carentibus. ergo in illis inuenitur inclinatio altior quàm ĩ istis. ergo appetitiua potentia. Antecedens ꝓbat̃: quia ĩ reliquis, forma determinat vnũquodque ad proprium & naturale tm̃ esse: In cognoscentibus aũt non solum ad hoc, sed ad alienũ & intẽtionale esse se extẽdit. declaratur, q a sic anima est quodã modo omnia. Prima cõsequentia fundat̃ super hoc, ꝙ omnẽ formã sequit̃ ꝓportionaliter ĩclinatio aliqua, quod patet tã in ꝓpriis vt formã ignis sequit̃ inclinatio sursum, q̃ ĩ alienis, vt ꝑfecta sequitur ĩclinatio ad gñationẽ similiũ. Secunda vero cõsequẽtia fundat̃ sup hoc, ꝙ talis superior inclinatio ad appetitiuã potẽtiã ꝑtinet, cui⁹ ꝓbatio insinuat̃ ex eo ꝙ ꝑ appetitiuam potentiã, aĩal potest appetere non solum ꝓpria & naturalia; sed apprehensa.

402 2. di. 37. q. 1. ar. 4. Et veri. q. 15.

Li. 1. Ethi. c. 1. to. 5.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum appetitus sit aliqua specialis animæ potentia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ appetitus non sit aliqua specialis animæ potentia. Ad ea enim, quæ sunt communia animatis & inanimatis, nõ est aliqua potentia animæ assignãda. Sed appetere est commune animatis & inanimatis, quia bonum est quod omnia appetunt, vt dicitur in 1. Ethic*. Ergo appetitus nõ est specialis potentia animæ.

¶ 2 Prẹt. Potẽtiæ distinguũtur secundum obiecta. Sed idẽ est quod cognoscimus & appetimus. Ergo vim appetitiuam nõ opportet esse aliam præter vim apprehensiuam.

¶ 3 Præt. Commune non distinguitur contra proprium. Sed quælibet potentia animæ appetit quoddam particulare appetibile, scilicet obiectũ sibi cõueniẽs. Ergo respectu huius obiecti quod est appetibile in communi, non opportet accipi A aliquã potẽtiã ab aliis distinctam, quæ appetitiua dicatur.

SED CONTRA est, qđ Philosophus in 2. de Anima*. distinguit appetitiuum ab aliis potẽtiis. Damasc†. etiam in 2. lib. distinguit vires appetitiuas a cognitiuis.

Lib. 2. de Aĩa, tex. 27. tom. 2. † Damasc. li. 2. ortho fid. c. 12.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est ponere quandam potẽtiam animæ appetitiuam. Ad cuius euidentiam cõsiderandum est, quòd[d] quãlibet formam sequitur aliqua ĩclinatio[e]. Sicut ignis ex sua B forma inclinatur in superiorẽ locum, & ad hoc quòd generet sibi simile. Forma autem in his, quæ cognitionẽ participãt, altiori modo inuenitur quàm in his, quæ cognitione carẽt[e]. In his enim, quæ cognitione carẽt, inuenitur tantummodo forma ad vnũ esse propriũ determinãs vnumquodque, quod etiam naturale vniuscuiusque est. Hanc igitur formam naturalem sequitur naturalis inclinatio, quæ C appetitus naturalis vocatur. In habentibus autem cognitionem, sic determinatur vnumquodque ad proprium esse naturale per formã naturalem, quòd tamen est receptiuum specierum aliarum rerum, sicut sensus recipit species omniũ sensibilium, & intellectus omniũ intelligibilium. Et sic anima hominis scit omnia quodammodo secundum sensum & intellectum, in quo quodãmodo cognitionem habentia ad Dei similitudinem appropinquant, in quo omnia præ D existunt, sicut Dionys. dicit. Sicut igitur formæ altiori modo existunt in habentibus cognitionem supra modum formarum naturalium, ita opportet quòd in eis sit inclinatio supra modum inclinationis naturalis, quæ dicit̃ appetitus naturalis. Et hæc superior inclinatio pertinet ad vim animæ appetitiuã, per quã animal appetere potest ea, quæ apprehẽdit, non solum ea ad quæ inclinatur ex forma naturali. E Sic igitur, necesse est ponere aliquã potentiam animæ appetitiuam.

D. 645. 221. 225. 115

80 298 385

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd appetere inuenitur in habẽtibus cognitionem supra modum communem, quo inuenitur in omnibus, vt dictũ est*. Et ideo oportet ad hoc determinari aliquã potentiam animæ.

AD 2m dicendum, quod id quod apprehenditur & appetitur, est idẽ subiecto, sed differt ratiõe[c]. Apprehenditur enim vt est ens sensibile, vel intelligibile, appetitur vero, vt est conueniens, aut

¶ Aduerte hic, ꝙ rõ ista S. T. subtilissima est, & a priori ostendit necessitatẽ quare appetitiuum ponit specialem potentiam, seu virtutẽ distinctã cõtra alias potencias in habentibus cognitionem, in aliis vero nõ. Cũ enim appetere nihil aliud sit quàm inclinari in aliq̄d, & appetit⁹ inclinatio ipsa sit, & vnãquãq; naturã, imo vnãquãque rẽ comitet̃ inclinatio sua, ad aliq̄d sibi ꝓportionatũ, cõsequẽs est, vt quẽad modũ rerũ naturæ ꝓportionaliter inueniunt̃ & non vnius rõnis ꝑfectionẽ habent, ita ẽt ꝓportionales comitent̃ inclinationes, ita ꝙ quemadmodum forma excedit formã, non secundum gradum perfectionis tãtum, sed secũdum rerum ordinẽ, quia scilicet vna est in altiori rerum ordine quàm alia, ita inclinatio sit superior inclinatione, & in hoc fundatur prima consequentia literæ. Vid emus autem duos rerum ordines in toto vniuerso. Vnum eorum, quorum naturæ hoc solũ hñt, ꝙ sunt tm̃ ipsęmet, vt patet in omnibus inanimatis & ẽt vegetabilibus tm̃, alterum vero eorũ, quorum naturis nõ sufficit vt sint ipsęmet, se extendunt se ad hoc, vt sint ẽt alia, vt patet in sentientibus & intelligentibus. Si igitur vnamquanque naturam, proportionalis sequitur inclinatio, primi ordinis naturas sequetur inclinatio ad naturalia & propria tm̃: secũdi vero ordinis naturas, sequetur inclinatio nõ solum ad naturalia, sed ad apprehensa: sunt enim ipsæ & apprehẽsa, illæ vero sunt tãtũ ipsæ. Et ex hoc vlterius sequit̃, ꝙ inclinatio rerũ primi ordinis multiplicat̃ in eodem, iuxta multiplicationem rerum, quẽadmodũ & esse ꝓprium & naturale cuiusque cum re ipsa multiplicatur.

b 399

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et propterea aliud é naturalis appetitus leuis ad esse sursum, & illius eiusdem ad generandum sibi simile &c. ille enim est leuitas, hic autem calor, vel quicquid est sua vis productiua. Inclinatio vero consequens naturas secundi ordinis, non multiplicatur in eodem, iuxta rerum multiplicationem: sed est vna quædã specialis vis:

399 alioquin proportionata non esset naturæ a qua fluit. Natura enim ipsa vna existens, est ipsa, & alia. ergo & inclinatio si proportionalis est, debet se extendere ad vtraque, naturalia scilicet, & apprehensa. Ex amplitudine igitur naturæ, qua non solum est ipsa, sed alia, oriẽ

c 385 ꝙ appetitus eius sit vnus respectu vtrorunq; ; ac ꝓ hoc sit ſpalis vis potestasq; naturæ. Et hoc fuit fundamentum secũdæ consequentiæ, vt patet in litera.

¶ In rñsione ad secũdum, memẽto ꝙ ea rõne dr̃ens intelligibile, aut sensibile apprehẽsionis obiectũ, qua in 2. de Anima, dicitur visibile obiectum visus. Non enim intenditur in litera, quòd ens sub ratione intelligibilitatis, aut sensibilitatis, sit obiectum apprehensionis, sicut nec color sub ratione visibilitatis est obiectum visus, sed intenditur quòd obiectũ apprehensionis est ipsum ens, intelligibile quidem respectu intellectiuæ, & sensibile respectu sensitiuæ: ita quòd distinctio apprehensiuæ vis ab appetitiua in hoc stat, quòd ratio obiecti illi⁹ est entitas, istius vero est bonitas, siue conuenientia.

¶ In responsione ad tertiũ, nota hinc, ꝙ in cognoscẽtibus quẽad modum est vtriusq; rõ, s. naturæ cognoscitiui, ita est vterq; appetitus naturalis: qui nihil aliud est, q̃ ipsa naturalis potentia cuiusque ad suam perfectionem, & animalis qui non fertur nisi ad actum cognitum. Et propterea videre, audire, & alia huiusmodi, & etiam ipsum appetere, dupliciter appetimus. Naturaliter, secundum partem, idest secundum illam potentiam cuius est perfectio, & animaliter, cum apprehensum visionis aut volitionis bonum concupiscimus, & conseruare conamur.

¶ Super Quæstionis octuagesimæ Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua affirmatiue, Appetitus intellectiuus, & sensitiuus, sunt diuersæ potentiæ. Probatur. Passiua & mobilia distinguunt̃ fm distinctionẽ actiuorũ & motiuorũ: appetitus est potẽtia passiua ab apprehẽso. ergo appetitus diuersitas, est fm diuersitatẽ apprehensi: sed apprehẽsum p intellectũ diuersi est gñis ab apprehẽso p sensum. ergo appetitus intellectiu⁹ alia est potẽtia ab appetitu sensitiuo. Maior ꝓbat dupliciter. primo: mobile oportet esse ꝓportionatũ motori. Secũdo, q̃a ipsa potẽtia passiua, rõnẽ habet ex ordine ad suũ actiuũ. minor vero ꝓbat, quia appetibile apprehensum solũ est mouens nõ motum, vt patet in 3. de Anima, reliqua per se nota relinquuntur.

¶ Circa maiorem & illius probationem nota duo. Primo, quòd quàmuis debeat esse mutua ꝓportio inter motiuum & mobile, & similiter inter actiuum & passiuum, quia tamen materia est ꝓp formam, & non econuerso, vt patet 2. Physi. passiuum autẽ & mobile materialiter se habeãt respectu actiui & motiui, quæ rõne formæ agunt & mouent, distinctio passiuorũ & mobiliũ ex actiuis & motoribus est a priori, econuerso vero assignaret a posteriori. Vnde rõ ista, est a priori. Et ex hoc habes secũdũ. i. driã inter primam ꝓbationem & secũdã: prima. n. sumpta est ex proportione mutua inter actiuum & passiuum: secunda vero ex proprijs potentiæ passiuæ, s. quòd diffinitionem suam sortitur ex ordine ad suum actiuum, sicut materia ex ordine ad formam. De hoc autem multa superius scripta sunt, quomodo scilicet huiusmodi entia diffiniuntur in ordine ad extrinseca.

¶ Circa minorem, dubium non paruum occurrit, an appetibile moueat appetitum in genere causæ efficientis. Habet enim hoc difficultatem simpliciter, & in via S. Thom. Simpliciter quidem, quia si mouet actiue, aut efficit in appetitu aliquid præuium actui, aut actum ipsum. Non aliquid præuium. Tum, quia ficticium est ponere tale ens præuium, vt patet ex dicta. 6. Ethic. de his, quæ sunt in anima. Tum, quia ipsum apprehensum est sufficiens ratio appetẽdi ipsi appetitum: quia aut vt agens totale & sufficiens, & hoc non: tunc periret libertas, voluntate pure passiua existente. Actum ipsum, non ergo partiale. Tum, quia totaliter libera est electiua, totaliter libera est vna causa naturalis, & alia libera. Tum, quia quod ab alio totaliter, & non ab se, illud totaliter est voluntarium. Tum, quia secundum quod aliquid ab alio mouetur, secundum illud ab alio patitur, & reliqua. Et sic, dicendum est, quòd non mouet actiue, sed formaliter & finaliter tantum concurrere. Alias quomodo efficax via ad probãdum aliquid pati ab alio, si appetitus, non experimur ab appetibili moueri, negamus pati ab ipso, dicentes ꝙ ipse seipsum agit ad præsentiam appetibilis, & non appetibile mouet ipsum: hoc n. mõ dicemus quoque de intellectu respectu obiecti, hoc de sensu respectu sensibilis, quin etiã de ligno respectu comburentis. In doctrina vero S. T. specialiter est hoc dicit has motiones esse diuersorum generum, quia appetibile mouet in genere causæ finalis, voluntas effectiue. Vbi certe negare videtur quæ hic dicit: quia si appetitus ab appetibili mouetur vt agens a fine. ergo appetitus non est in genere potentiæ passiuæ, vt distinguitur contra actiuam, vt actum. rursus. ergo appetibile non mouet appetitum, vt actum ipsum. Et rursus. ergo ratio hic facta, cum hoc articulo pertinet.

¶ In hac dubitatione multa possent dici, breuiter tamen & dicaliter tractãdo rem, tria faciam. Primo, opiniones ponam. Secundo, veritatem. Tertio, obiectis respondebo.

¶ Quo ad primum, opiniones simpliciter sunt tres. Alii tenent appetitum esse causam actiuã volitionis, & in his sunt in 2. dist. 25. Henri. & Capreol. q̃ uis forte de causalitate obiecti differant, quia aut ponitur causa sine qua nõ, vel remouens, aut bens, s. pura ignorantiam, aut ét eã formalis & finalis. Alii tenent solum obiectum esse cãm actiuam, & in his Scotus, Dodredus. Alii autem tenent vtrumq; obiectum, & appetitum actiue concurrere. Et in his Herueus, Greg. & Adam Wodham. Opiniones vero in via S. Thom. sunt duæ. Capreolus mouet dum de Gãnauo sequens, tenet apud S. Thom. obiectum mouere, sed formaliter & finaliter tantum concurrere. Alias videtur, quòd ét apud S. T. actiue concurrat, particulariter duo, s. exercitium ipsius & specificatio, & vtrunq; mouere per se & de nouo, oportet vtriusq; ponere aliquam causalitatem nere causæ efficientis, alioquin daretur aliquid aliud a Deo uentum per se & de nouo, absque per se efficiente, & hoc est impossibile omnino. Exercitii autem appetitus, & hoc est proculdubio appetitus ipse causa est actiua, liberum. Et hoc quod sui causa est, seruit autem omne, quod agitur. Et sic faliter cum appetitus moueus sit animalia motu locali, & hoc si appetere non esset aliquo modo agere, non esset mouere. sed potius quo moueretur animal. Et in hoc fere omnes conuenimus. Sed de specificationis causa quæstio est. oportet enim appetitum vel obiectum talem esse causam: præter enim quod nihil per se requiritur ad appetendum, supposito vnius, & de te Deo glorioso, de quo non est sermo, cum ꝓprias vnius, & num nostrarũ ꝙrimus. Quòd aũt appetitus ng̃ se causa, & cienter effectiue, ad specificationem sui actus, patet ex

quòd ómnes actus eius, essent vnius speciei, sicut ipse vnius est naturæ, & sicut omnes actiones a calore & quauis alia forma immediate prouenientes: relinquitur igitur, quòd ab obiecto effectiue sit specificatio actus. Nec video, quomodo possit satisfaciendo responderi huic rationi. Decepti siquidem mihi apparẽt, qui assignantes actũ specificum ex obiecto, vt termino, forma & fine, credidere sat̃is dixisse. Manifeste enim posuerũt specificationem actus absq; causa effectiua. voluntatem enim negant illius specificationis causam. Quemadmodum enim motus, vt eorum vtar exemplo, a termino specificatur, & tamen ipsa motus specificatio causam aliquam per se actiuam exigit, ita & volitionis specificatio. ergo obiectum est effectiue specificans ipsam apperitionem. Et sic appetibile apprehensum est actiuum non totale, sed partiale appetitionis. Nec causat aliquid præuium actui: sed actum ipsum nõ totaliter: sed quo ad aliquid eius, s. quo ad specificationem eius. Nec concurrit cum appetitu ex æquo ad causandum actum: sed appetitus est causa actiua principalis, obiectum vero secundaria: immo si recte loquendum est, appetitus est vere causa actiua, & obiectum non est proprie alia causa actiua, sed ipsi appetitui rõ causandi effectiue speciem ipsius actus. Q̃m ab appetitu quasi in formato obiecto prouenit actiue & sufficiẽter appetitio talis, puta ambitio, quæ inquantum ab appetitu est, appetitio est. inquãtum vero est ab obiecto, talis est. constat. n. ꝙ prius natura est subsistentia actus, q̃ eius qualitas, etiam specificans. Nec obstat ꝙ appetibile dicat in 3. de Anima, & in 12. Meta. primum mouens & immobile, appetitus vero, secundarium & mouens motum. Q̃m de appetibili, vt efficiens est loquendo, secluſa causalitate finali formaliter, non radicaliter, quia efficientia obiecti finaliz andi rationem consequitur, dicendum est, ꝙ appetibile, & appetitus possunt dupliciter comparari, s. in ordine ad actum appetitionis, communem vtriusque effectum, & inter se. Si comparentur ad communem effectum, sic appetitus inuenitur causa prior ꝓp diuersam rationem, semper enim quod est prius in effectu, respõdet priori causæ, & quod est posteri⁹ posteriori. cõstat aũt ꝙ specificatio actus, posterius quid est, quàm sit subsistẽtia actus specifi cata, & ꝙ specificatio rñder obiecto, & subsistentia actus appetitui. igitur appetitus prior inuenitur causa efficiens in ordine ad actum. Si autem comparentur inter se, sic appetibile inuenitur causa prior, quia appetibile reducit appetitum de potentia ad actum specificationis, & non econuerso: & ideo etiam in genere causæ efficientis appetibile obtinet primarum, & est mouens immobile, appetitus autem mouens motum ab ipso appetibili: oportet enim appetitum specificatum ab obiecto mouere, quodcunq; appetendo mouet. Similiter non obstat, quòd inest appetitui: oportet enim iuxta naturarum diuersitatem, diuersimode & diffinitiones, & proprietates assignare. Singulare aũt est hoc in appetitu, ꝙ ratio agendi in appetente quidem non mediante appetitu, sed apprehensiua vi, esse debet. Et merito, q̃m appetibile opus est vtriusq; virtutis, nec sibi, sed appetenti animali appetitus appetit. sibi enim naturaliter appetitus appetit, sicut & cæteræ potentiæ. Vnde appetibile mouens appetitum, dupliciter

ex ordine ad suum actiuum. Quia igitur [d] est alterius generis apprehensum per intellectum, & apprehensum per sensum, consequens est quòd appetitus itellectiuus sit alia potentia a sensitiuo.

AD PRIMVM ergo dicendú, quòd appetibili non accidit esse apprehensum per sensum, vel intelle- G ctum, sed per se ei conuenit. Nam appetibile [d] non mouet appetitum, nisi inquantum est apprehensum. Vnde differentiæ apprehensi, sunt per se differentiæ appetibilis. Vnde potentiæ appetitiuæ, distinguuntur secundum differentiam apprehensorum, sicut secundum propria obiecta.

AD 2m dicendum, quòd [d] appetitus intellectiuus, etsi feratur ī res, q̄ sunt extra animā singulares, fertur tñ in ea ſm aliquam [d] rationem vniuersalem, sicut cum appetit aliquid, quia est bonum. Vnde Philosophus dicit in sua Rhetorica,* quòd odium potest esse de aliquo vniuersali, puta cum odio habemus omne latronum genus. Similiter etiam per appetitum intellectiuum appetere possumus immaterialia bona, quæ sensus non apprehendit, sicut scientiam, virtutes, & alia huiusmodi.

AD 3m dicendum, ꝙ sicut dicitur in 3. de Anima,* Opinio vniuersalis non mouet nisi mediante particulari, & similiter appetitus superior mouet mediante inferiori. Et ideo non est alia vis motiua cõsequens intellectum & sensum.

bonum. Hoc enim commune est omni appetitui, immo, ét omni potentiæ, tendere in res secundum aliquam rõnem vniuersalem. Visus enim fertur in omnia sub ratione colorati, & similiter cõcupiscibilis appetit sub ratione delectabilis secũdum sensum, vñ ista differentia, nulla videtur. Secundo, dubitatur circa idem, a quo, scilicet mouetur appetitus intellectiuus, cum fertur in istas res singulares sensibiles. Si eñ mouetur ab ipso singulari apprehenso, cum apprehẽsio ista fiat per sensum, s. p cogitatiuam, ruit ratio facta in corpore articuli: qm̃ fundata est super hoc, ꝙ quia apprehensum per intellectum, est diuersi generis ab apprehenso p sensum, oportet mobilia ab istis esse diuersa, iã enim idem ponet moueri ab vtroque. Si aũt mouetur ab vli, nunquam appetet hoc singulare signatũ determinate, quia vle non determinat magis ad hoc quàm illud: sed aut ad omnia simul singularia distribuit, H aut nullum determinat in actu, sed confuse & in potentia omnia offert. Experimur tamen nos per appetitum intellectiuum appetere hoc singulare sensibile, & nunc & hic determinate, vt patet, cum eligimus sectionem alicuius membri, aut aliam passionem, parti sensitiuæ contrariam.

D. 228. 230.

D. 223. 228.

D. 222.

¶Ad euidentiam primi dubii, duas oportet recolere distinctiones. Prima est, quòd in termino alicuius actus sunt duo, scilicet terminus, & ratio terminandi. terminus est res ipsa, ad quam cognitio vel appetitio terminatur, quæ scilicet, cognoscitur & appetitur. Ratio autem terminandi, iuxta nomen suum est id, quo formaliter terminus ipse habet quòd terminet actum illum. verbi gratia, cum video hoc album, terminus est res visa, scilicet hoc album, ratio terminandi est eius albedo, ex ea enim formaliter habet hoc album, quòd visionem terminet. Et in proposito, cum appetimus sanari, res appetita est corpus sanũ, ratio vero terminandi appetitum, est sanitatis bonitas.

¶Secunda distinctio est. Natura aliqua dupliciter sumitur in cõ I muni, scilicet aduerbialiter & nominaliter. Aduerbialiter q-dem, vt cum dicitur quòd color in communi est obiectum visus: non enim color communis aut vniuersalis, sed color communiter & vniuersaliter est obiectum visus: quoniam visio non terminatur ad colorem vniuersalem, hoc enim solo intellectu attingitur, sed ad colorem vniuersaliter, ideſt in quocunq;, quãdocunque, & vbicunq; inuenitur. Nominaliter autem, cum dicitur, quòd color in communi intelligitur, scitur, diffinit̃ &c. Quoniam color vniuersalis, ideſt abstractus ab indiuiduantibus conditionibus hæc terminat.

¶His stantibus dicitur, quòd obiectum appetitus nostri quadrupliciter potest variari, diuersimode combinando terminum appetitus, & rationem terminandi. Quia, aut vterque est vlis, vt cum appetimus aliquod vle, puta omnes homines saluari. Aut vterque singularis, vt cum appetimus hãc vin- K dictam, quia nunc, hic, in hoc, &c. conueniens vr̃. Aut terminus est singularis, & ratio terminandi est vlis, vt cum appetimus aliquid impertinens scire: quia omne scire, perfectionis est. Aut terminus est singularis, & ratio terminandi est communis communiter, ita quòd ly communiter, sit conditio diminuens. Et hic videtur frequentissimus noster appetitus, continue enim appetimus aliquod singulare vtile, delectabile, aut honestũ, ꝑpter aliquam conditionem communiter inuentam in pluribus, quæ moueret etiam non minus nos ad appetendum, si in illo alio singulari præsentaret̃. Nihil.n.refert, vt appetenti hunc potum, alter solo numero differẽs, tribuat̃. Inter hæc aũt appetibilia tm̃ distat, ꝙ duo tm̃ appetitum sensitiuum terminant, secundũ scilicet & quartum, quibus nihil vniuersalitatis admiscetur. Ad appetitum vero intellectiuum, omnia referri possunt, prout experientia docet. In litera tamen, duo tantum nominantur, primum, in quo vtrunque est vniuersale, ex authoritate Arist. & tertium, in quo appetibile est singulare, & ratio terminandi vniuer-

F salis, in quo inchoat differentia inter intellectiuum, & sensitiuum appetitum. Quoniam sensitiuus fertur in singulare rõne cõditionis: aut singularis, aut communis vniuersaliter, non vniuersalis: quia nec sensus nec potentia aliqua, nisi intellectiua ad vle terminat̃. Intellectiuus aút, extendit se ad singulares, tione cõditionis ... considerata, & præter hoc ad vniuersale ... le ipsum, & præter hoc ad immateriale omnino bonum, vt in secunda differentia dicitur. ¶Ad secundam dubitationem dicitur, ꝙ appetitus intellectiuus, semper mouetur ab intellectu practico, cuius est et apprehendere sensibilia singularia, siue directe, siue reflexe, nõ est cura; non.n.oportet ꝙ apprehensum reflexè sit appetitum reflexe, multa.n.reflexè intelligimus, vt quæ in anima sunt, & directe volumus. Nec obstat si intellectus practico, oportet ...

quandoque immisceri apprehensum per cogitatiuam ad perfecte H mouendum: quoniam apprehensum per sensum, exclusum est à motione appetitus intellectiui virtute propria, & secundum se, non autem vt adiungitur apprehenso per intellectum. Ita ex hoc diuersificatur appetitus intellectiuus & sensitiuus, quia illius secundum se, & propria virtute motiuum est apprehensum per intellectum, huius autem per se & propria virtute motiuum est apprehensum per sensum. Cum hac tamen differentia penes diuersitatem motiuorum secundum se, stat quòd penes adiunctionem & colligationem tam virium, quàm obiectorum sensatum vt coniunctum intellecto, compleat quandoque motiuum intellectiui appetitus. Seorsum autem & secundum seipsum sensatum, sit proprium motiuum solius appetitus sensitiui.

¶In responsione ad tertium, dubium occurrit: quia quamuis appetitus superior quandoque moueat mediante inferiori, non tamen semper. Non enim est simile de parte apprehensiua & appetitiua, oportet enim partem sensitiuam esse in actu, quando I intellectus est in actu, quia oportet intelligentem phantasmata speculari, sed non oportet quòd quicquid appetimus appetitu, quod speculari, sed non oportet quòd quicquid appetimus, vt patet. Nec rursus oportet ... tate, id appetamus sensitiuo appetitu a se mouere ... tet, vt si appetitus intellectiuus ad appetitum sensitiuo, cum ... ꝙ illud appetibile appeti faciat ab appetitu per sensum, vel con tingat illud esse supra ordinem appetibilium per sensum, vel contrarium appetibili secundum sensum. Dupliciter ergo peccare videtur responsio ista. primo, quia hoc fallum dicit. Secundo, qa restat vis arguměti, ꝙ oportet diuersificare vim motiuam appetitiuę diuersitatē, ex quo īmediate vterq; appetitus mouet ſm locum ...

¶Ad hoc dr̃, ꝙ quia absolute loquendo potentia ſm locum motiua, communis est intellectiuo puro, vt credimus de corporibus cœlestibus, si sunt animata, & sensitiuo puro, vt patet in brutis, & composito ex intellectiuo & sensitiuo, vt patet in hominibus. Idcirco, dato ét ꝙ appetitus superior immediate moueret corpus, K non vr̃ necessario sequi, ꝙ multiplicetur potentia motiua: cum enim habilitate aptum potest esse corpus ad obediendum appetitui superiori & iferiori simul, & vtrique singillatim. Hæc ideo dixerim, quia nullam rõnem ex propriis cogentē ad hoc video, ꝙ superior appetitus moueat semper mediante inferiori, cum contingat appetitum superiorem ferri cõplete in aliquod appetibile singulare, secundum certum locum & tempus &c. absq; appetitu inferiori. constat enim, ꝙ ad appetitum completum singularium sequitur motus, si impedimentum nõ adsit ex parte corporis. Ex cõibus tñ rõnabile vr̃, ꝙ appetitus superior semper moueat mediante inferiori, qa ordo naturæ habet, vt infima a summis per media moueantur. Et quia vt in pluribus hoc accidere vr̃, ideo in litera innuitur hoc, nõ expresse dr̃. Nam de parte apprehẽsiua in litera fit exclusiua, dum dr̃, ꝙ rõ vlis mouet tantum mediante particulari. de parte vero appetitiua absque exclusione dicit̃, quòd appetitus superior mouet mediante inferiori, & forte disparitas ista fuit ad insinuandum hoc esse verum, vt in pluribus, & non semper, sicut de parte apprehensiua. Quia

QVAESTIO LXXXI.

De Sensualitate, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de sensualitate.

Circa quam quæruntur tria.

¶Primo, Vtrum sensualitas sit vis appetitiua tantum.

¶Secũdo, Vtrum diuidatur sensualitas in irascibilem & concupiscibilem, sicut in diuersas potentias.

¶Tertio, Vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum sensualitas, solú sit appetitiua.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ sensualitas non solum sit appetitiua, sed etiã cognitiua. Dicit enim August. 12. de Trinit.* quòd sensualis animæ motus, qui in corporis sensu intenditur, nobis pecoribusque communis est. Sed corporis sensus sub vi cognitiua continetur. ergo sensualitas est vis cognitiua.

¶2 Præt. Quæ cadunt sub vna diuisione, videntur esse vnius generis. Sed Aug.† in 12. de Trin. diuidit sensualitatem contra rationem D superiorem & inferiorem, quæ ad cognitionem pertinẽt. ergo sensualitas etiam est vis cognitiua.

¶3 Præt. Sensualitas in tentatione hominis, tenet locum serpentis. Sed serpens in tentatione primorum parentum se habuit, vt nuntians & proponens peccatũ, quod est vis cognitiuæ. ergo sensualitas est vis cognitiua.

SED CONTRA est, quòd sensualitas diffinitur esse appetit⁹ rerum ad corpus pertinentium. E

RESPON. Dicendũ, quòd nomen sensualitatis sumptum videt̃ a sensuali motu, de quo Augu. loquitur 12. de Trin.* sicut ab actu sumitur nomen potentiæ, vt a visione visus. Motus autem sensibilis, est appetitus apprehensionẽ sensitiuam consequens. actus eñ apprehensiuæ virtutis, nõ ita proprie dicitur motus sicut actio appetitus. Nam, operatio virtutis apprehensiuæ perficitur in hoc, ꝙ res apprehensæ sunt in apprehendente: operatio autem virtutis appetitiuæ perficitur in hoc, quòd appetens inclinatur in rem appetibilem. Et ideo, operatio apprehẽsiuæ virtutis assimilatur quieti, operatio autem virtutis appetitiuæ magis assimilatur motui. unde per sensualem motum intelligitur operatio appetitiuæ virtutis. Et B sic sensualitas est nomen appetitus sensitiui.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ per hoc quod dicit Aug. ꝙ sensualis animæ motus intenditur in corporis sensu, non datur intelligi quòd corporis sensus sub sensualitate comprehendãtur, sed magis quòd motus sensualitatis, sit inclinatio quædã ad sensus corporis, dum scilicet appetimus ea, C quę per corporis sensus apprehenduntur. Et sic corporis sensus pertinẽt ad sẽsualitatẽ quasi p̃ambuli.

AD 2m dicẽdum, ꝙ sensualitas diuiditur cõtra rationem superiorem & inferiorem, inquantum cõmunicant in actu motionis; vis.n. cognitiua, ad quam pertinet ratio superior & inferior, est motiua sicut & appetitiua, ad quam pertinet sensualitas.

AD 3m dicendum, quòd serpens non solum ostendit & proposuit peccatum, sed etiam inclinauit in affectum peccati. Et quantum ad hoc, sensualitas per serpentem significatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum appetitus sensitiuus distinguatur in irascibilem & concupiscibilẽ, sicut in potentias diuersas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd appetitus sensitiuus non distinguat̃ in irascibilem & cõcupiscibilem, sicut in potentias diuersas. Eadem enim potentia animæ est vnius cõtrarietatis, vt visus albi & nigri, vt dicitur in 2. de Anima.* Sed cõueniens & nociuum sunt contraria. Cum ergo concupiscibilis respiciat conueniens, irascibilis vero nociuum, videtur quòd eadẽ potentia animæ sit irascibilis, & concupiscibilis.

¶2 Præt. Appetitus sensitiuus nõ est nisi conuenientium secundum sensum, sed conueniens secundũ sensum est obiectum concupiscibilis. Ergo nullus appetitus sensi-

ergo, quod est verum vt in pluribus, in materia naturalium re- A rum vniuersale est, ideo etiam absolute verificatur, appetitum superiorem non mouere nisi medio inferiori.

¶Et ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd licet principale appetitum, ab appetitu superiori quãdoque excedat, vel sit cõtra appetitum inferiorem, quilibet tamen locus ad quem mouere potest appetitus superior, potest reddi appetibilis appetitui inferiori, vt obedit parti superiori, cum locus de genere sensibilium sit, & infinitas rationes conuenientiæ possit ad rationem particularẽ habere. Non oportet autem, quòd appetitus inferior idẽ appetat quod superior, si mediare debet in mouẽdo, sed satis est, quòd feratur in aliquid ordinatum ad appetibile intentum a superiori, quod semper fieri posse patet.

404 Verit. q. 25. a. 1.

¶Super Quæstionis octuagesimæprimæ Articu. primum.

Lib. 12. de Trin. c. 12. paũa principio.

TItulus clarus, appetitiua, vt distinguitur contra apprehensiuam.

¶In corpore, vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Sensualitas est nomẽ appetitus sensitiui. Probatur sic, Per motum sensualem, intelligitur motus appetitus sensitiui. ergo sensualitas est nomen appetitus sensitiui. consequẽtia probatur: qa sensualitatis nomen a motu sensuali sumptũ videtur, sicut ab actu potentia. Añs probat̃, qa act⁹ appetitiuæ partis magis habet rationẽ motus quàm apprehensiuæ. ergo motus sensualis magis proprie insinuat actũ appetitus. Probat̃ assumptũ, qa appetere perficitur secũdum inclinari ad res, apprehẽdere vero secundũ esse rerũ in anima: & inclinari pertinet ad motũ, esse vero, magis pertinet ad quietẽ.

Lib. 12. de Trin. c. 12. ante mediũ tom. 3.

Lib. 12. de Trin. c. 12. & 13. to. 3.

¶Super Quæstionis octuagesimæprimæ Artic. secundum.

TItulus clarus.

¶In corpore quatuor. Primo, p- ponit conclusionem. Secundo, declarat vnam eius partem. Tertio, reliquam. Quarto, ex conclusione reddit duorum accidentium rationem.

¶Quo ad primum, conclusio est affirmatiue responsiua quæsito. Sensualitas est genus potentiæ appetitiuæ, diuisum in irascibilem & concupiscibilem, vt diuersas species. Hæc conclusio, licet multas partes videatur habere, omnia tñ ex dictis clara sunt, præter duo, scilicet quòd ĩ parte sensitiua sit vtrũque principiũ, scilicet irascibilis & concupiscibilis. Secundo, ꝙ sint diuersa principia, quod est quæsitum. Et iõ quo ad hæc duo, conclusionem ꝓbare intẽdit ordinate.

¶Quo ad secundũ, probatur, quòd in parte sensitiua sint irascibilis & concupiscibilis. Naturalibus natura prouidit de naturali inclinatione, seu appetitu ad tria, ideſt, tendendum in conuenientia, fugiendum disconuenientia, & resistendum tam impedientibus, quàm corrumpentibus. ergo animalibus secũdum appetitum animalem, prouidit ét de his. ergo in eis sunt concupiscibilis & irascibilis. añs patet in igne. Prima consequentia ꝓbatur, quia proportionaliter appetitus naturalis sequitur formam naturalem, & animalis sequit̃ formam apprehensam per sensum. Secunda consequentia declaratur, ex actibus concupiscibilis & irascibilis.

¶Quo ad tertium probatur, quòd hę vires sint diuersæ tripliciter. Primo, ex diuersitate obiecti ex qua prouenit, ꝙ contra inclinationem concupiscibilis, propter obiectũ irascibilis prosequẽdum, tristia amplectuntur animalia. Si enim idem esset vtriusq; obiectum, vtrique consonaret quod alteri conuenit, cum proprium obiectum potentiæ conueniens sit. Si igitur irascibili consonat prosequi, & concupiscibili discõuenit, diuersum est vtriusque obiectũ, & consequenter diuersæ

405 Ver. q. 1. & ar. 3. cor. 5. q. 25. ar. 2. Et 2. Ethic. le. 5. Et 3. de anima, le. 14.

* Lib. 2. de anima, tex. 170. co. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

uersæ sunt potentiæ. Secundo, ex repugnantia passionū vtriusq; quia intensæ in vna alterius passiones minuunt.

¶ Tertio, ex hoc quòd ira irascibilis est propugnatrix respectu concupiscibilis, quemadmodum calor respectu leuitatis ipsius ignis. Quamuis hoc tertium signū possit aliter introduci, non in vi medii ad cōclusionem,

sed potius vt initium quartæ partis corporis articuli, ita quòd probata conclusione dupliciter tantum: cum declarasset quòd irascibilis & concupiscibilis sunt in parte sensitiua, & quòd sunt diuersæ potentiæ, modo declarat quo modo se habeāt adinuicem dicens, q̄ se sic habent, quòd irascibilis est ꝓpugnatrix respectu cōcupiscibilis, quod tripliciter declarat. Primo nanque infert illud ex dictis, & optime sequit ex dictis i prima parte cōclusionis. Secūdo, ex effectu interiori, passiones irascibilis inchoantur a concupiscibili, & terminantur in eam. Tertio, ab exteriori effectu, quia propter hæc concupiscibilia, pugnāt animalia.

¶ In responsione ad secundum memēto Nouitie, q̄ sensus nomine, exteriorem tm sensum significamus, cum ab eo delectabilia, aut tristia secundum sensum dicimus: nō. n. hirundo colligit paleam, quia delectet visum, aut gustum eius palea, sed quia vtilis ad nidum. Et iuxta hanc significationem, distinguūtur in parte sensitiua duo gña appetibilium ℈m conuenientiā & disconuenientiā ad sensus. Et ℈m conuenientiā & disconuenientiā ad ipsū aial. Ad primo rū appetitū mouēt sēsata, ad secūdorū, intētiones elicitę ex speciebus sensatis.

Sup illud Matt. 13. Simile est regnum cœlorum fermēto, to. 9.

† Nissenus li. 4. Philo. c. 8. in prin. * Dama. li. 2. de fi. c. 12 circa finē.

¶ *Super Quæstionis octauæ sextæ primæ Artī. tertium.*

TItulus clarus. ¶ In corpore tria. Primo, ponit bi membrem conclusionem respōsiuam quæsito affirmatiue. Secundo, probat primam partē. Tertio, secundam.

¶ Quo ad primum conclusio est ista. Irascibilis & concupiscibilis obediunt superiori parti dupliciter. Vbi aduerte, quòd potentias istius obedientiæ attenditur vtrinque, scilicet ex parte imperantis, quia duo sunt præcipientes, scilicet intellectus & vis appetitiua, & ex parte obsequentis, quia quo ad duo parent irascibilis & concupiscibilis. Et hoc quia irascibilis & concupiscibilis sunt duæ potentiæ sensitiuæ appetitiuæ, & quo ad duo sensitiui appetitus, scilicet quo ad motum localem, & quo ad cognitionem.

¶ Prima ergo conclusionis est, q̄ irascibilis & concupiscibilis obediūt rationi quo ad actus suos interiores. Secundo autem quòd obediunt rationi quo ad motum localem, patet clare in brutis. ¶ Quo ad secundum, probatur prima pars dupliciter, sed tamen ordine primo, quia ratio talis, Appetitus sensitiuus in homine mouetur & dirigitur a cogitatiua, quæ est ratio particularis, ita mouetur & dirigitur a ratione vniuersali, ergo de primo ad tertium, appetitus sensitiuus mouetur & dirigitur a ratione, ergo concupiscibilis & irascibilis obediunt rationi. Prima probatur. ℈ proportionali conuenientia inter maiorē & minorē. Le motium appetitus sensitiui in homine & aliis animalibus, quia cognitiua est in homine & in eis, cognitiua eorum aliorum animalium, cuius est mouere appetitū in aliis, patet in oppositis. Nam vero probatur quia conclusio particularis non infertur nisi ex vniuersali, vt patet. Secundo vero cōsequentia, quia appetitus sensitiuus in homine mouetur & dirigitur a ratione vniuersali, ergo a fortiori a ratione particulari

¶ *Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articu. primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, distinguit de necessario. Secundo, respondet quæsito tribus conclusionibus.

¶ Quo ad primum, distinguit necessarium iuxta quatuor genera causarum, tali ordine. Primo ponit, quòd dicitur multipliciter. Secundo, assumit illius qd nominis, scilicet ꝙ non potest esse. Tertio, hoc quid nominis distribuit distinguendo, vel extrinseco, & sic materiali: vel formali, & sic est necessitas naturalis & absoluta. Vel extrinseco, & sic siue simpliciter, aut propter melius, & hæc est necessitas ex suppositione, aut vtilitate: Vel agente, & hęc est coactionis. est ergo triplex necessitas, naturalis, suppositionis, & coactionis.

¶ Quo ad secundū, iuxta triplicem necessitatem prędictā, tres conclusiones responsiuas ponit. Prima est, Voluntas nihil potest velle, necessitate coactionis. Et probatur dupliciter, duabus scilicet rationibus subordinatis. Primo sic. violentum est cōtra inclinationem eius qđ

subduntur imperio rationis, quæ potest non solum instigare vel mitigare affectus appetitiuæ virtutis, sed etiā formare imaginatiuæ virtutis phantasma.

QVAESTIO LXXXII.

De uoluntate, in quinque articulos diuisa.

Deinde considerādum est de voluntate.

Circa quā, quærūtur quinque.

¶ Primo, Vtrum volūtas aliquid ex necessitate appetat.

¶ Secūdo, Vtrum omnia ex necessitate appetat.

¶ Tertio, Vtrum sit eminentior potentia, quam intellectus.

¶ Quarto, Vtrum volūtas moueat intellectum.

¶ Quinto, Vtrum voluntas distinguatur per irascibilem & concupiscibilem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uoluntas aliquid ex necessitate appetat.

407 1.2.q.10.a.1. & q.80. ar.1.cor. Et ver.qō.22. artic. 6. Et Ma.q.6.ar. vnico.

Ad primvm sic proceditur. Videtur, ꝙ voluntas

cogitur: sed velle non potest esse contra inclinationem voluntatis. ergo velle non potest esse violentum. minor probatur: quia ipse motus voluntatis est inclinatio illius in aliquid. Secūdo sic. Sicut naturale ad naturæ inclinationem, ita voluntarium ad voluntatis inclinationem se habet: ergo sicut impossibile est aliqd simul esse naturale & violentum, ita simul voluntarium & coactum simpliciter. consequentia nota, & antecedens ex ratione præcedente oritur, vt patet.

¶ Circa hanc partem, est dubium dupliciter. Primo, quia volūtas potest violentari quo ad quiescere, etsi non quo ad operari. posset nanque per diuinam potētiam cohiberi, ne omnino exeat in actum, cum nulla appareat contradictionis implicatio in hoc. Secundo, quia si ratio assignata valet, sequitur quòd nullus appetitus naturalis est violentabilis simpliciter. & tenet sequela: quia omnis appetitus operatio, est inclinatio quædam in connaturale. quod probatur, quia operatio appetitus nihil est aliud quàm appetere, appetere autem, est naturaliter vel libere inclinari in aliquod conueniens.

¶ Ad primum horum dicitur, ꝙ cum Deus solus hoc posse dicatur, & nihil quod facit in creaturis ex omnipotentia sua supra creatā facultatem, sit alicui violentum, quoniam in omnibus est potentia obedientiæ ad supernaturalia: consequens est, ꝙ si voluntas per diuinā potētiā quiesceret, nō ibi esset violentia.

¶ Ad secundum dicitur, quòd operatio dupliciter conuenire potest appetitui, s. originaliter & subiectiue. Exemplum primi est in ascensu leuis. Exemplum secundi vero, est in descensu eiusdē. Et quòd appetitus ille, cui non conuenit operatio nisi oriatur ab ipso, est violentiæ expers: quia repugnat oriri ab eo & violente. Appetitus vero, cui operatio conuenire potest subiectiue tantum, est violentabilis, vt patet. Inter voluntatem autem, & appetitum naturalem hoc interest, quòd illa omnem suū motum sustinet & inchoat, iste vero non semper hæc habet, sed quandoque sustinet & non confert ad illum, immo renititur, vt patet in ascensu grauis, vnde non est par ratio.

¶ Secunda conclusio est, quòd voluntas potest velle aliquid ex

F necessitate finis, seu suppositionis. Probatur: quia quando vno tantum medio ad finem perueniri potest, ad illud vnum medium necessitatur, vt patet in accessu ad insulas.

¶ Tertia conclusio est. Voluntas aliquid vult necessitate naturali. Probatur sic. Voluntas necessitate naturali vult vltimum finem, puta beatitudinem. ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo, ex proportione ad intellectum: sicut intellectus hæret principio, ita voluntas fini. ergo sicut ille naturaliter principia, ita hæc naturaliter finem. Antecedens hoc patet ex 2. Physi. Finis in operabilibus est vt principium in speculabilibus. Secundo, q̄a fundamentū & principium aliorū oportet inesse naturaliter. probatur hoc: quia natura rei est primum in vnoquoque. Tertio, q̄a fundamentum & principiū alicuius oportet inesse immobiliter. probatur: quia omnis motus, ab aliquo est immobili, & quàmuis aliter possint introduci hæc duo media, clarius tamen principale intentum sic conuersa ostendunt.

nihil ex necessitate appetat. Dicit enim Aug.* in 5. de Ciuitate Dei, ꝙ si aliquid est necessarium, nō est voluntarium. Sed omne quod voluntas appetit, est voluntarium. Ergo nihil quod voluntas appetit, est necessario desideratum.

¶ 2 Pręt. Potestates rationales secundum Philosophum† se habent ad opposita: sed voluntas est potestas rationalis, quia vt dicitur in 3. de Anima,* Volūtas in ratione est. Ergo voluntas se habet ad opposita. ad nihil ergo de necessitate determinatur.

¶ 3 Præt. Secundum voluntatem sumus domini nostrorum actuū. Sed eius quod ex necessitate est, nō sumus domini. Ergo actus voluntatis, non potest de necessitate esse.

G

Sed contra est, quod Augu. dicit in 13. de Trinit.† quòd beatitudinem omnes vna voluntate appetunt. Si autem non esset necessarium, sed contingens, deficeret ad minus in paucioribus. ergo voluntas ex necessitate aliqd vult.

H

Respon. Dicendum, quòd necessitas, dicitur multipliciter.[c] Necesse est enim, quod non potest non esse. Quod quidem conuenit alicui, vno modo ex[d] principio

*Li.5.c.10. tom.5.

† Arist.li.9. Meta.text. 3.tom.3.

*Lib.3.de Aia, text. 42. tom.2.

† Li.13. de Trini.c.4.i principio.

115 c

D.931

¶ Circa hanc cōclusionem notandus est primo sensus conclusionis. Scito, ꝙ vltim⁹ finis siue beatitudo, duplicitet

potest considerari, in communi scilicet, & in speciali, & sic, vl

aut naturalis, aut supernaturalis. Et si omnibus forte modis, vl

I timus finis in proposito sumi potest, directe tamen, & primo intenditur de vltimo fine in communi, idest beatitudine in cōmuni, quam experimur naturaliter desiderare: Et secundario, de vltimo fine in particulari supernaturali, essentia scilicet diuina clara visa, in qua plenissime ratio beatitudinis saluatur. Et consequēter sic euidēs esset, de vltimo fine in speciali etiam, sed naturali, Deo scilicet scito, quātum possibile naturaliter est, quoniam in eo etiam ratio naturalis beatitudinis saluatur. Sed hoc tertium relinquitur: quia de facto Deus creaturam rationalē ad vlteriorē finē ordinauit. vñ duobus primis modis sumem⁹.

¶ Rursus scito, ꝙ appetere naturaliter, cōtingit dupliciter. Vno modo, quo ad specificationem actus. Alio modo, quo ad exercitium illius. Cum enim natura ad vnum determinata sit, appetere tantum habet naturalitatis, quantum determinationis ad vnum: vnde si actus alicuius potentiæ est determinatus ad vnū

K obiectum, ita quòd non potest ad oppositum, est naturalis quo ad specificationem actus: quia necessario specificatur a tali obiecto, ex quo ad oppositum tendere non potest, vt patet de appetere respectu boni. Si autem potentia ipsa est determinata ad eliciendum talem actum, ita quòd non est in potestate sua suspendere illum, actus ille est naturalis quo ad exercitium actus: q̄a necessario exercetur. In proposito, directe, & primo est sermo de appetitu naturali quo ad specificationem, de naturali vero quo ad exercitium, non nisi in confuso forte. Dico autem hoc, q̄m voluntas dupliciter potest sumi, scilicet absolute, & secundum talem statum, scilicet videntis diuinam essentiam. Et si absolute de ea loquimur, nullus actus est ei naturalis vtroq; modo, quoniam respectu omnis obiecti libera est quo ad exercitiū actus. Si vero de voluntate videntis diuinam essentiam sit sermo, tunc actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentiæ, est naturalis vtroq; modo. Et quoniam hic de vltimo fine & de voluntate nostra absolute potius est sermo, quàm de ea secundū talem statum, quàmuis in illa secundum illum statum hæc veri-

verificentur. Idcirco conclusionis sensus principaliter intentus est, quòd volūtas nostra appetit aliquid naturaliter quo ad specificationem actus. Et rursus, quòd voluntati non repugnat aliquid velle naturaliter, tam quo ad specificationem, quam exercitium actus. Vnde in sequenti articulo, explicando ea, quæ naturaliter appetūtur, Deus clare visus adducitur.

A

¶ Circa conclusionem hanc iam expositā, aduerte primo, ꝙ Sco. in 4. di. 49. q. 9. distinguit primo de appetitu voluntatis, s. naturali & libero: & primum dicēs esse inclinationem, & non actum elicitum, arguit primo contra id, quod in litera dicitur, quòd appetimus naturaliter beatitudinem in communi, dupliciter. Primo, quia appetitus iste est ad perfectionem intrinsecam realem, qua voluntas perficitur. ergo est ad aliquid particulare, & tenet sequela: quia perfectio realis non est aliquid vniuersale, quo voluntas perficitur. Secundo, quia vniuersale non est obiectum nisi intellectus, aut consequentis actum intellectus, appetere autem istud non sequitur cognitionem, quia tunc esset liberū. ergo appetitus iste, non est nisi beatitudinis in particulari. Sed ad hoc facile respondetur ex illa distinctione, quæ fit inter respicere aliquid vniuersale & vniuersaliter: nulla enim vis respicit vniuersale, nisi quæ attingit illud in sua vniuersalitate, vt patet de actu intellectus & voluntatis. Omnis autem potentia & appetitus non determinatus ad vnum numero obiectum, respicit aliquid vniuersaliter. Materia enim prima, appetit formā & informari vniuersaliter, & non solum hanc vel illam: & visus naturaliter appetit videre, & non solum hoc vel illud videre, & sic de aliis. Vnde appetitus naturalis voluntatis primo est ad perfectionem non solum intrinsecam, sed obiectiuam, idest, ad beatitudinem, & velle illam, & non ad hoc velle illius: q̄a hoc inadæquatur sibi, illud vero æquatur. Neganda est ergo sequela primi argumenti, & probatio eius æquiuocat de vniuersali & vniuersaliter, nec distinguit inter rem obiectiuam, seu appetibilem, & modum quo obiicitur, dum quia non appetit vniuersalitatem, infertur. ergo in particulari, cum tamen stet me dium, s. ꝙ vīr. Et ex hac distinctione patet solutio secundi.

intrinseco, siue materiali, sicut cum dicimus, quòd omne cōpositum ex contrariis, necesse est corrumpi: siue formali, sicut cum dicimus, quòd necesse est triangulū habere tres angulos æquales duobus rectis. Et hæc est necessitas naturalis, & absoluta. Alio modo

B

cōuenit alicui quòd non possit nō esse ex aliquo extrinseco, vel fine, vel agente. Fine quidē, sicut cū aliquis nō pōt sine hoc cōsequi, aut

¶ Deinde arguit contra idem dictum expositum de appetitu, vt est actus elicitus, quadrupliciter, dicens, quòd videtur sibi implicare contradictionem, naturaliter velle beatitudinem in cōmuni, & non in particulari. Primo igitur arguit: quia beatitudo vera in particulari, includit omne bonum, & excludit omne malum. ergo si in communi, etiam in particulari, appetit naturaliter. Secundo. Particulare maiorem perfectionem includit quàm vniuersale. ergo si vniuersale, necessario & illud. Tertio. Appetitus, idest inclinatio naturalis voluntatis, est ad beatitudinem in particulari. ergo & actus elicitus. probatur sequela: quia ponitur vt sit conformis illi. Quarto. Intellectus indubius de fine particulari appetit in particulari sicut commune: quia est par rō. ergo idē appetit necessario & nō necessario.

C

¶ Ad primum horum breuiter dicitur, quòd vera beatitudo omnibona &c. si videretur, naturaliter appeteretur, & plus naturaliter quàm in communi, vt patet de Deo clare viso, negatio enim nostra est de particulari non clare viso. Et per hoc patet solutio secundi.

D

¶ Ad tertium dicitur, & quòd falsum assumit, vt prius patuit, & quòd conformitas ista est quo ad obiectum extra, vt scilicet actus secundus tendat in idem obiectum quo inclinatio tāquam in obiectum, & non tanquam operationem, inclinatio autem voluntatis, licet sit ad operationem vniuersaliter, est tamen ad obiectum vniuersale. Inclinamur enim in velle beatitudinem abstrahendo ab hac & illa numero, specie, & genere, vt experimur in nobis, & sic saluatur in proposito.

E

¶ Ad quartum dicitur, quòd ad naturaliter volendum finem vltimum in particulari, non sufficit indubietas, quoniam hæc est in quolibet fideli: sed exigitur euidentia, quæ solis videntibus Deum conuenit. Aliter enim intellectus est certus adhæsione, & aliter euidentia, vt patet. quare.

¶ Aduerte secundo, quòd non dissentit Sco. quo ad primum sensum conclusionis, ipse enim accipit naturale omnino, scilicet quo ad specificationem & exercitium. Et sic vult primo, quòd non detur in voluntate appetitus naturalis qui sit actus elicit⁹.

A Secundo, quòd respectu beatitudinis in communi, voluntas est determinata quo ad specificationem actus, non quo ad exercitium, vt patet intuenti: quàmuis non vtatur istis terminis. Vtrumq; autē horum docuit S. Th. Vnde nos appellamus naturalem appetitum, non solum inclinationem voluntatis in obiectum &c. sed illum actum elicitum determinatū quo ad specificationem, ipse vero non vult vocare illum appetitū naturalem propter libertatem, quæ est in exercitio eius, ex qua parte, nec nos dicimus naturalē. Est ergo quæstio in verbis, & ideo omittenda. Id tamen aduertas, quòd sermo noster vsui loquendi conformis

D. 919.

bñ cōseq finē aliquē, vt cibus dicit necessarius ad vitam, & equus ad iter. & hæc vocat necessitas finis quæ interdum etiam vtilitas dicit. Ex agente autē hoc alicui cōuenit: sicut cū aliquis cogitur ab[d] aliquo agente, ita quòd non possit cōtrarium agere. & hæc vocatur necessitas coactionis. Hæc igit coactiōis necessitas omnino repugnat volūtati. Nam hoc dicimus esse violentum, quòd est contra inclinationē

B

est, vnde in 1. Meta. desiderium sciendi naturale vocauit Arist. Et ex ipso Scoto conuinci potest, quia quod est vt in pluribus, est naturale, 2. Phys. Talis autem est hic actus apud ipsum, imo si respectu eius aliquis actus habetur, est in omnibus. ergo est naturalis. Sed in secundo conclusionis sensu, scilicet ꝙ voluntati non repugnat habere aliquem actum elicitum, qui sit ei omnino naturalis, scilicet quo ad specificationem & exercitium, differimus non solum verbis, sed re ipsa, dum nos tenemus, ꝙ vltimo fine Deo glorioso per essentiam viso, voluntas necessario exercet actum amoris & delectationis respectu illius, ipse aūt

C tenet quòd libere, vt 1. sent. dist. 1. q. 4. patet: sed quoniam hoc in sequenti articulo exprimetur, ideo de hoc vide infra. Vnde rationes Scoti, quæ sunt contra naturalem appetitum beatitudinis supernaturalis, idest Dei clare visi, soluere debemus tūc: eas vero quæ sunt contra naturam voluntatis absolute, quibus scilicet nititur probare quòd voluntati repugnat habere actum elicitum naturalem omnino, cum de modo processionis Spūssancti, libere. s. vel naturaliter tractauimus, solutas credimus.

¶ Circa rationes pro conclusione adductas aduerte, quòd Scot. duo assumpta in eis impugnat. Primo, pportionē īter intellectū respectu principiorum, & voluntatem respectu finis, dicens, tā in primo q̄ quarto vbi supra, quòd non tenet quo ad habitudinem voluntatis absolute respectu volitorum: sed quo ad ordinem volitorum inter se, & quo ad habitudinem voluntatis ordinate respectu volitorum: ita quòd sicut principium est ex quo pendet conclusio, & ex quo scitur conclusio, ita finis est ex quo pendet id, quod est ad finem, & propter quem voluntas ordina

D te volens vult id quod est ad finem. Non autem sicut intellectus necessario inhæret principio, ita voluntas fini. Et hoc pbat tripliciter. Primo ducendo ad impossibile, quia sequeretur, quòd sicut conclusiones scimus necessario propter principia, ita quod est ad finem, necessario vellemus volito fine, quod est falsum. Secundo, quia non est necesse, quòd voluntas eūdē seruet ordinem in actibus suis, qualem nata sunt habere volibilia ex natura sua. Tertio, quia adhæsio intellectus causatur ex euidentia obiecti necessario, adhæsio autem voluntatis ex nulla obiecti bonitate necessario causatur: sed libera est, sicut respectu boni, ita & respectu maioris & minoris boni. Secundo impugnat illam rationem: quia omnis motus procedit ab aliquo immobili: inquit enim, quòd illud immobile, non oportet ꝙ sit actus secundus, alioquin calefactiones procederent ab vna immobili calefactione. Et voluntas volens aliquid ad finem, esset sub duobus actibus, aut saltē sub vno referēte hoc ad illud, sed est actus primus, puta ipsa voluntas.

E ¶ Ad has obiectiones dupliciter respondendum arbitror, prout dupliciter rationes contra quas fiunt, adduci possunt ad propositum ostendendū. Possunt enim induci primo ad concludēdum appetitum naturalem respectu vltimi finis in communi. Et pñt induci ad concludendum appetitum naturalem respectu Dei clare visi. Et vt patet ex dictis, iuxta primam intentionem, inducuntur ad ostendendam naturalem necessitatem quo ad specificationem actus tantum. Iuxta secundam vero, ad ostendēdam naturalem necessitatem, & quo ad specificationem, & quo ad exercitium: & quia vtrumq; eorum sub intentione præsenti cadit, efficaciam harum rationum quo ad vtrumque saluare intendimus. Et de primo quidem intento solicitum esse non oportet: quia nec obiectiones contra illam intentionem sunt factæ a Sco. sed contra naturalitatem sunt factæ vtroque modo, quam in voluntate possibilem fore negat. Pro defensione autem secundæ intentionis dicendum est, quòd ratio illa non

est

Universidad de Deusto Biblioteca

est per locum a simili: sed ex proportione quæ est inter intellectum & intellectiuum appetitum. Et cum dicitur, quòd non sunt proportionales quo ad necessitatem, inconsiderate dicitur, quoniam in litera probatur hoc, ex eo quòd primū in vnaquaque re naturæ ratio est. Quam probationem noluit videre Sco. quæ tamen est prima radix positionis S.T. vt superius pluries patuit. Ex hac enim fit, ꝙ in voluntate primum est naturæ ratio, ac per hoc naturæ cōditio, quæ est naturalis necessitas, sibi non repugnat, sed saltem respectu sui primi obiecti, quod est vltimus finis clare visus sibi conuenit.

D.353.

¶ Ad primam autē obiectionem dicit, ꝙ (vt in sequentis articuli litera dicit) falsum est quòd omnia ad finem ex necessitate appetantur sine necessario volito: verissimum tamen est, quòd aliqd ad finem ex illo fine necessario appetat.

¶ Ad secundam vero dicitur eodē modo, quòd respectu aliquorū volibiliū, oportet voluntatem eundem seruare ordinem, non autem respectu omnium: oportet enim primo velle finem, deinde alia.

318
113

*Li.2.Physic.tex. 89. tom. 2.

¶ Ad tertiam negatur, ꝙ nulla bonitas cum tali modo euidentiæ sit necessitās adhæsionem, qm̄ bonitas diuina clare visa necessitat illam.

Li.5. de ciuit.Dei, ca. 10. in prin.

¶ Ad ea vero, quæ contra secundū motiuum adducuntur, ex rerum ordine atque progressu patet responsio: videmus enim ꝙ actus primi variabiles, reducūtur in actū primū inuariabilē, & actus secūdi in actū secūdū, vt semꝑ in quolibet ordine pluralitas ab vnitate ꝑcedat, vnde & in ipsis motibus oēs mot⁹ ab vno motu immutabili, quātū possibile est in motu inuenire immobilitatē, ꝑcedunt. Oportet ergo in motibus volūtariis, cū varii sint quo ad specificationē, ꝙ reducant̄ in vnū immobilem quo ad specificationē. Et hoc experimur: qa oēs fundant̄ suꝑ appetitu boni: & cū sint variabiles quo ad exercitiū, ꝙ ꝑcedant ab vno necessario exercito, quod in Deo scimus esse de facto, in nobis aūt est possibile respectu diuinæ bonitatis clare visæ. Nec instātiæ Scoticæ aliqd valēt: nā quod dr̄ de calefactionibus, nihil est: calefaciens em̄ imobilr̄ & vniformiter ex parte sua calefacit: volūtatē aūt, aut simul habere plures actus, quorū vnus sit rō alterius, aut vnū respectu finis & eorum quæ ad finem, nullum inconueniens est.

¶ In rn̄sione ad primū nota, ꝙ cū dr̄ ꝙ necessitas naturalis non aufert libertatē, pōt bene & male intelligi. Male qdem, si intelligat̄ ꝙ necessitas naturalis tā obiectiue q̄ elicitiue stat cum libertate illius actus: hoc.n. nō est intelligibile. Bene vero intelligendo, ꝙ naturalis necessitas actus quo ad specificationē seu obiectiue, nō aufert libertatē eiusdē: qa stat, quòd libere eliciatur.

¶ In responsione ad tertium recolito, ꝙ quemadmodum beatitudinis appetitus est naturalis obiectiue: ita non est in potestate nostra obiectiue: & quēadmodum est liber elicitiue, ita est in ꝑtāte nostra elicitiue. Vnde appetendo beatitudinem in cōi, non meremur rōne obiecti naturalis, sed rōne actus electi.

F rei. Ipse autem motus voluntatis est inclinatio quædam in aliquid. Et ideo sicut dicitur aliquid naturale, quia est secundum inclinationem naturæ, ita dicitur aliquid voluntarium, quia est secundum inclinationē voluntatis. Sicut ergo impossibile est, quòd aliqd simul sit violentum & naturale: ita impossibile [d] est, quòd aliquid simpliciter sit coactum siue violentū & voluntarium. Necessitas autem finis non repugnat voluntati, qn̄ ad finem non potest perueniri nisi vno modo. Sicut ex voluntate trāseundi mare fit necessitas in volūtate, vt velit nauem. Similiter ēt nec necessitas naturalis repugnat voluntati, quinimo necesse est ꝙ sicut intellectus ex necessitate inhæret primis principijs, ita volūtas ex necessitate inhæreat vltimo fini, [e] qui est beatitudo. Finis enim se habet in operatiuis sicut principium in speculatiuis, vt dicitur in 2. Physi.* Oportet enim quòd illud, quod naturaliter alicui conuenit & immobiliter, sit fundamentum & principium omnium aliorum: quia natura rei est primum in vnoquoque, [e] & omnis motus procedit ab aliquo immobili.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ verbum Aug.* est intelligēdum de necessario necessitate coactionis. Necessitas autē naturalis non aufert libertatem voluntatis, vt ipsemet in eodem libro dicit.

AD 2m dicendum, quòd voluntas secundum quod aliquid naturaliter vult, magis respondet intellectui naturalium principiorū q̄ rationi, q̄ ad opposita se habet. Vnde secūdum hoc, magis est intellectualis q̄ rationalis potestas.

AD 3m dicendum, quòd sum⁹ domini nostrorum actuum secundum quod possumus hoc vel illud eligere. Electio autem nō est de fine: sed de his quæ sunt ad finem, vt dicitur in 3. Ethic.* Vnde appetitus vltimi finis non est de his quorum domini sumus.

ARTICVLVS II.

Vtrum uoluntas ex necessitate omnia uelit, quæcunque uult.

AD SECVNDVM sic ꝑceditur. Videtur, quòd voluntas ex necessitate omnia velit quæcunque vult. Dicit enim Dionys.* 4. cap. de diui. nomin. quòd malum est præter voluntatem. Ex necessitate ergo volūtas tendit in bonum sibi propositum.

¶ 2 Præt. Obiectum voluntatis cōparatur ad ipsam sicut mouens ad mobile. Sed motus mobilis necessario consequitur ex mouente. Ergo videtur ꝙ obiectum voluntatis ex necessitate moueat ipsam.

¶ 3 Præt. Sicut apprehensum secū dum sensum est obiectum appetitus sensitiui, ita apprehensum secūdum intellectum est obiectum intellectiui appetitus, qui dicit̄ voluntas. Sed apprehensum secundum sensum ex necessitate mouet appetitum sensitiuum. Dicit em̄

¶ Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Voluntas non quæcunque vult, ex necessitate vult. Probatur ex proportione intellectus & voluntatis sic. Voluntas inhæret fini, & his q̄ sunt ad finem ꝑportionaliter, vt intellectus principiis & cōclusionibus, sed intellectus necessario quidē assentit principiis & conclusionibus demonstratis, non autem contingentibus, aut indemonstratis. ergo voluntas necessario quidem inhæret fini & necessario ac euidenter connexis fini, nō autem contingēter, aut incerte cōnexis. non ergo omnia ex necessitate vult. Maior ex 2. Physi. stabilita est: minor patet distinguēdo duo genera conclusionum, scilicet cōtingentiū & necessariarum: & rursus necessariarū, demonstratarum, & demōstrabiliū quidem, sed non demōstratarum. Et similiter ex parte volitorum fiat distinctio, & omnia clara sunt in litera.

Li.3.Ethi. ca.3. in medio, tom.5.

408 Locis supra at.L. citatis.

* Ca.4. parte 4. nō multum remote ante fin.

¶ Verumtamen aduerte ad intellectū literæ, ꝙ quatuor appetibilia San.Th. numerat, beatitudinem, Deum, ea quibus Deo inhærem⁹, & quæ Dei sunt. Quæ aliter ordinanda sunt secundum se, & aliter quo ad nos. Nam secundū se, Deus ipse habet primo rationem finis & beatitudinis: deinde ea quibus Deo inhæremus, deinde beatitudo in communi: ea autem quæ Dei sunt, ad finem, non finis sunt. Quo ad nos vero, beatitudo in communi primo habet finis rationem, & deinde Deus, & ea quibus Deo inhæremus: quia nos beatitudinem appetimus naturaliter: Deum autem per inuestigationem. Et huius ratio est: quia obiectum voluntatis integratur ex duobus, scilicet bonitate & apparentia: bonum enim cognitum tantummodo est appetibile, & pro pterea quàmuis Deus sit in se maius & eminentius vniuersale bonum quàm beatitudo in communi, quia tamen non est euidens & apparens nobis sub tali rōne sicut beatitudo, iō in litera cum fine, beatitudine scilicet, coordinatur, cum differentia tamen apparentis & non apparentis, & inter ea quæ sunt ad finem quodammodo numeratur. Vnde ei tria necessario attribuntur. Et ꝙ in eo solo vera beatitudo consistit, atque illi connexa necessario appetantur illo viso, & hæc spectant ad rationem finis. Et quòd voluntas non necessario inhæret illi, nec his quæ illius sunt, nisi postquàm videtur, & hoc spectat ad rationem non apparentis. Et quòd ea quibus Deo inhæremus sunt vt conclusiones, necessariam, occultam tamen connexionem habentes cum beatitudine, & hoc spectat ad rationem eius, quod est ad finem. Ita, vt non Deus ipse numeretur inter ea, quæ sunt ad finem, sed apparentia eius & coniunctio ipsius nobiscum, & propterea notanter in litera inter ea, quæ necessariam habent connexionem cum beatitudine, sicut conclusiones cū principio, non

A non numeratur Deus, sed ea quibus Deo inhæremus.

¶ Aduerte secundo, quòd cum ex parte intellectus quatuor enumerauerit litera, scilicet principia, conclusiones contingentes, demonstratas, & demonstrabiles, & totidem dixerit esse in voluntate, tria tantum in voluntate numerauerit, scilicet beatitudinem vt finem, & eligibilia ad vtrū libet vt contingentia, & diuina vt necessaria demonstrabilia: quartum aūt, scilicet necessaria vt demonstrata omisit: nō quia nulla sunt, sed quia manifesta sunt, vt esse, viuere, nolle, negatio mali, &c. Hæc enim & similia necessitate naturali appetimus quo ad specificationem act⁹, quēadmodum beatitudinem: quàmuis minus quàm beatitudinem: propter quod per accidēs appetūt aliqui, occidētes se, non viuere.

¶ Circa illam probationem, s. quòd voluntas non necessario inhæret Deo in speciali, occurrit dubium ex duplici capite. Primo ex Scoto in 1. distin. 1. q. 4. qui non propositionem in se, sed in comparatione ad rationes ꝑ alia conclusione, s. ꝙ voluntas necessario inhæret vltimo fini in vniuersali, impugnat illam dicens, quòd rationes illæ si accetantur, concludunt contra hoc: sed quoniam illæ rationes hic non ponuntur a San.Tho. sed alibi, & vnico verbo respondetur Scoto, quòd scilicet ex defectu apparentiæ diuinæ bonitatis hoc prouenit, ideo omittantur hic. Secundo ex doctrina S. T. qua tenet, quòd omnis creatura diligit naturaliter plus Deum q̄ seipsam, ex hoc enim arguitur sic. Voluntas nostra naturaliter diligit bonum proprium. ergo Deum. tenet sequela: quia naturaliter plus diligit Deum, quàm se. & loquimur de Deo in speciali: sic enim est principium naturalis esse omnium, & naturaliter diligi dicitur ab omnibus.

D ¶ Ad hoc dupliciter dici potest. Primo, quòd æquiuocatur ly naturaliter, vbique: quoniam hic sumitur naturaliter, vt distinguitur contra libere, vt patet ex dictis: cum autem dr̄ ꝙ omnis natura intellectualis naturaliter plus diligit Deum q̄ se, sumit̄ naturaliter vt distinguitur contra supernaturaliter. Intendunt enim doctores, ꝙ nō solum ex infusa charitate, sed ex natura inclinamur ad Deum plusquàm nosipsos amandum: q̄uis diuersimode, quia natura ad illum inclinat vt principium naturæ, sed charitas vt principium cœlestis patriæ. Secundo dici pōt, ꝙ etiā sumendo vniuoce hic & ibi naturale, adhuc saluatur intentum: quia cum loquimur de amore elicito, semper supponitur cognitio, eo quòd incognita diligere nequaquam possumus: & propterea omnis inclinatio voluntatis ad amandum, est ad cognitum. Vnde quælibet creatura intellectualis inclinatur naturaliter ad plus amandum Deum cognitum, quàm se cognitam. Sed quoniam ipsamet est sibi naturaliter euidens, ideo simpliciter naturaliter se amat: Deus vero non naturaliter est creaturæ euidens, & ideo in litera dicitur, quòd non naturaliter amatur. Vnde consequentia opposita est neganda. Et ad probationem distinguendum est de Deo cognito, vel non cognito. Et hæc intellige extendendo literam ad Deum, vt est omnis esse principium naturale, quoniam si euidens esset, naturaliter amaretur plus quàm viuere & esse proprium.

E ¶ Circa id quod supponit conclusio ista, scilicet quòd omne volitum, aut amatur vt finis, aut ad finem: dubium occurrit ex Scoto in primo, distinctio. 1. quæst. 3. & in 4. distinctio. 49. quæst. 10. quòd enim hoc hic supponatur, patet ex eo, quòd aliter non euacuaretur sufficienter quæsitum: quæritur em̄ hic, an omnia de necessitate voluntas velit, et respondetur tantū de fine, & eo quod propter finem amatur, quasi omnia amentur aut vt finis, aut ad finem. Si namque tertium esset appetitorum genus, satisfactum non esset quæsito: quòd autem dubium

Augu. super Gene.* ad literam, ꝙ animalia mouentur visis. Ergo videtur, quòd apprehensum secundum intellectū ex necessitate moueat voluntatem.

SED CONTRA est, quod Aug†. dicit quòd voluntas est qua peccatur & recte viuitur. & sic se habet ad opposita. Nō ergo ex necessitate vult quæcunque vult.

RESPON. Dicēdū, ꝙ volūtas nō ex necessitate vult q̄cunq; vult.

Ad cuius euidentiam considerādum est, quòd sicut ītellectus naturaliter ex necessitate inhæret primis principiis, ita voluntas vltimo fini, vt iam dictum est *. Sunt autem quædam intelligibilia, quæ non habent necessariam cōnexionem ad prima principia: Sicut cōtingentes propositiones, ad quarū remotionem nō sequit̄ remotio primorum principiorū. Et talib⁹ nō ex necessitate assentit ītellect⁹.

A hoc sit, ex contraria Sco. opinione habet. Distinguit ergo primo in communi ipse triplex genus appetitorum, scilicet finem, & ad finem, & neutrum: & probat. Primo, quia voluntati potest offerri tripliciter bonum, scilicet propter se, propter aliud, & absolute: primum habet rationem finis: secundum ad finem: tertium neutrius. Secundo in speciali arguit, quòd non quicquid appetitur, appetit̄ propter hūc finem, qui est beatitudo. Primo, qa voluntas potest velle aliquid, non propter beatitudinem, vt ly non, tenetur pure negatiue. Tū, quia non quandocunq; volūtas vult aliquid, intellectus cogitat de beatitudine. ergo nec ipsa vult propter beatitudinem. Tum, qa intellectus pōt cognoscere, & offerre aliquid vt in se bonum, non vt ad beatitudinem. ergo & voluntas potest velle absolute illud. Secundo, quia voluntas potest velle aliquid, non propter beatitudinem: vt ly nō, tenetur contrarie, vt patet in certe tenente beatitudinem in Deo &c. & sciente fornicationem contrariari, & tamen volente fornicationem.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis sciendum est, ꝙ id quod facit dubitare in re hac, est: quia quædam sunt quæ absolute velle aut nolle dicimus, quæ tamen in ordine ad finem aliter voluntas appetit, vt patet de proiectione mercium in mare: hanc em̄ nauta nolle dicitur: & tn̄ attento fine, salute. s. quæ ex alleuiatione nauis speratur, vult. Vnde vr̄, ꝙ proiectio mercis sit obiectum nolitionis, nec vt finis, nec vt ad finem: & similiter accidit in aliis huiusmodi. Veruntamen si diligentius consideremus, non est hoc tertium genus appetibilium: sed latet ibi q̄dam appetendi modus, participans modum quo appetitur finis, & modum quo amatur quod est ad finem, & ideo medius non per abnegationem, vt Scotus dixit, sed per participationem, si tamen sic in hac materia loqui licet, appetuntur siquidē hæc vt ad finem, non formaliter, sed virtualiter. Ideo nanq; Christus & Martyres volebant vitam, & nō mori absolute: quia hæc absolute consonant beatitudini, quam naturaliter appetūt: quod est virtualiter ꝑꝑ finem appetere. Et rursus appetuntur hæc vt finis, pro quanto habent hanc cōditionem finis, ꝙ ꝑꝑ bonum, aut malum proprium in eis amantur vel refutantur: & non vt actualiter relata in aliud. Quocirca, quia medium modo huius, modo illius extremi induit rationem, ideo sapientis erit lectoris discernere, quomodo iuxta diuersa proposita hæc amari, aut odio haberi dicantur. Ex his autem patet responsio ad Sco. nam quàmuis sit aliquod bonum secundum propriam bonitatem, non tamen sine dependentia a primo bono: & non solum ita in re & appetibilitate ex parte rei, sed ꝑportionaliter quo ad nos: ita ꝙ licet multa sint a nobis appetibilia propter proprias bonitates, non tamen sine dependentia ad primum appetibile a nobis, qd̄ est beatitudo in cōmuni, sicut nullum complexum est cognoscibile sine dependētia ad prima cognita a nobis, scilicet prima principia, propter ordinem essentialem omnium ad primū. Falsum est ergo inueniri tertium appetibile per abnegationem vtriusque: nec intellectus potest proponere absque actuali, vel virtuali, seu implicita dependentia ad beatitudinem: & similiter nec voluntas potest aliter velle. Nec obstat de fornicatore ex proposito, &c. Quoniam nihil refert bonum vel apparens in ordine ad beatitudinem absolute: putat enim nonnihil beatitudinis participare, faciendo quod vult. At si instetur inferendo: igitur præter finem, & ad finem est neutrum: siue illud sit medium per abnegationem, siue per participationem: dicendum est, quòd secundum veritatem simpliciter loquendo, quodlibet quod actualiter appetitur, aut vt finis, aut vt ad finem appetitur: quoniam & mortem recusant martyres propter esse, & ipsam

B Quædam autē propositiones sunt necessariæ, quæ habent cōnexionem necessariam cum primis prīcipijs: sicut cōclusiones demonstrabiles, ad quarum remotionē sequitur remotio primorum principiorum. Et his ītellectus ex necessitate assentit cognita cōnexiōe necessaria conclusionum ad principia per demōstratiōis deductionem. Non autē ex necessitate assentit antequā huiusmodi necessitatem connexiōis per demōstrationem cognoscat. Similiter etiā ex parte voluntatis. Sunt enim q̄dam particularia bona, quæ non habent necessariam connexionem ad beatitudinē, quia sine his potest aliquis esse beat⁹, & huiusmodi, voluntas non de necessitate inhæret [e]. Sunt autem quædam ha-

C bentia necessariam connexionem ad beatitudinem, quibus scilicet homo Deo inhæret, in quo solo

117

Universidad de Deusto Biblioteca

& ipsam acceptant propter Christū, & similiter nauta mercis iacturā recusat propter bonum tuendum, & illam vult propter euasionem. & sic de aliis.

¶ Circa illa verba literæ. s. ꝙ voluntas videntis Deū, necessario inhæret Deo, dubiū occurrit ex Scoto in primo, dist. 1. q. 4. & cōsistit vis rationis suę in hoc, Volūtas Pauli videntis & non videntis Deum, eodē mō se habet, & non videndo cōtingēter īhæret Deo. ergo ēt videndo cōtingēter inhæret. Antecedēs probatur, quia stat æqualē esse charitatem in vidēte, & nō vidente. Et si diceretur, ꝙ voluntas nō eodē modo se habet in vidente & nō vidēte, propter ipsam differentiā, quæ est inter visum & non visum: cōtra. Deꝰ visus a seipso cognito & viso, non differt nisi sicut magis & minus approximatū obiectū. ergo nō differt penes necessario & contingenter amari, sed penes magis & minus amari. Antecedens hoc patet, & cōsequētia ꝓbatur, quia maior & minor approximatio agentis, non facit necessariū vel contingēs: sed magis vel minus, vt patet.

¶ Ad hæc breuiter dico, ꝙ voluntas non eodē modo se habet: quoniam aliter se habet respectu visi, & non visi, quia hæc spectant per se ad obiecti differentiā, eo quòd bonum cognitum & non bonū absque cognitione, est obiectum voluntatis. Et falsum est, ꝙ visum & non visum differant tm̄ sicut magis & minus in eadē specie: immo differunt sicut res diuersarum rationum obiectiuarū, ita ꝙ Deus visus est obiectum diuersæ rationis obiectiuæ a seipso cognito citra visionē. Quod si quis non penetrat, ex hoc percipiat effectu, ꝙ visus beat: nō visus, non. Constat enim, quòd beatus est alterius rationis a non beato. Cætera Adam argumenta vide, si vis, in Capreolo in primo, distinctione prima, quæstione tertia.

vera beatitudo consistit. Sed tamē antequam per certitudinē diuinæ visionis necessitas huiusmodi cōnexionis demonstretur, voluntas non ex necessitate Deo inhæret, nec his, quæ Dei sunt. Sed volūtas videntis Deum per essentiam, de necessitate inhæret Deo, sicut nunc ex necessitate volumus esse beati. Patet ergo, quòd voluntas nō ex necessitate vult quęcūq; vult.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd voluntas in nihil potest tendere nisi sub ratione boni. Sed qa bonū est multiplex, propter hoc non ex necessitate determinatur ad vnum.

AD 2^m dicendum, quòd mouens tūc ex necessitate causat motum in mobili, quando potestas mouentis excedit mobile, ita ꝙ tota eius possibilitas mouēti subdatur. Cum autē possibilitas voluntatis sit respectu boni vniuersalis & perfecti, non subijcitur eius possibilitas tota alicui particulari bono. Et ideo non ex necessitate mouetur ab illo.

AD 3^m dicendum, quòd vis sensitiua nō est vis collatiua diuersorum, sicut ratio, sed simpliciter aliquid vnum apprehēdit. Et ideo secundum illud vnum determinate mouet appetitum sensitiuum. Sed ratio est collatiua plurium. & ideo ex pluribꝰ moueri potest appetitus intellectiuus, s. voluntas & non ex vno ex necessitate.

ARTICVLVS III.

Vtrum uoluntas sit altior potentia quàm intellectus.

3. dist. 27. q. 1. art. 4. Et uer. q. 22. ar. 11.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtꝰ, ꝙ voluntas sit altior potentia quàm intellectus. Bonum enim & finis est obiectum voluntatis. Sed finis est prima & altissima causarum. Ergo voluntas est prima & altissima potētiarum.

¶ 2 Præt. Res naturales inueniuntur procedere de imperfectis ad perfecta. & hoc etiam in potentiis animæ apparet. proceditur enim de sensu ad intellectum, qui est nobilior. Sed naturalis processus est de actu intellectus in actum volūtatis. Ergo voluntas est perfectior & nobilior potentia q̄ intellectus.

¶ 3 Præt. Habitus sunt proportionati potentijs, sicut perfectiones perfectibilibus. Sed habitus, quo perficitur voluntas, scilicet charitas, est nobilior habitibus, quibus perficitur intellectus. dicitur. n. 1. ad corin. 13. Si nouerim mysteria omnia, etsi habuero omnem fidem, charitatem autem non habeā nihil sum. Ergo voluntas est altior potentia quàm intellectus.

SED CONTRA est, ꝙ Philosophus in 10. Ethicorū * ponit altissimā potētiam aīæ esse intellectum. Li. 10. Eth. ca. 7. tom. 5.

RESPON. Dicendum, quòd eminentia alicuius ad alterum, potest attendi dupliciter. Vno modo simpliciter: alio modo secundum quid. Consideratur autem aliquid tale simpliciter, prout est secundum seipsum tale: secundum quid autem, prout dicitur tale secūdum respectum ad alterum. Si ergo intellectus & voluntas considerentur secundum se, sic intellectus eminentior inuenitur. & hoc apparet ex comparatione obiectorū adinuicem. Obiectum enim intellectus est simplicius, & magis ab-

¶ Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articu. tertium.

TItulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primo distinguitur titulꝰ, Secundo, respondetur iuxta primū sensum. Tertio, iuxta secūdum. Quarto, colligitur totalis responsio in speciali.

¶ Quo ad primū, nobilius dupliciter, simpliciter, & secundū quid. Declarantur termini: nobilius simpliciter, idest secundum se: secundum quid, idest in ordine ad alterum.

¶ Quo ad secundum, Intellectus est potentia nobilior simpliciter, quàm voluntas, Probatur sic. Obiectum intellectus est simpliciter nobilius obiecto voluntatis. ergo. Antecedens probatur: quia est simplicius & magis absolutum. quod probatur: quia est ipsa ratio boni, quod est obiectum voluntatis: constat enim quòd ratio simplicior & absolutior est eo, cuius est ratio. consequentia probatur: quia propria ratio potentiæ est secundum ordinem ad obiectum.

¶ Quo ad tertium, Voluntas est interdum nobilior secundū quid intellectu. Vbi nota duas conditiones. s. ꝯm quid, & interdum. Probatur sic. Obiectum voluntatis interdū inuenitur in altiori re, q̄ sit obiectum intellectus. ergo voluntas secundū quid, est interdū nobilior intellectu. Antecedens probatur sic. Obiectū voluntatis est in rebus, intellectus in anima. ergo est interdum in altiore re, q̄ obiectū intellectus. Hoc antecedens probatur dupliciter: Ratione, quia actio volūtatis terminatur ad res in se: intellectus vero ad rationē conceptam: Et authoritate Arist. 6. Met. Consequentia vero hęc secunda declaratur, quia interdū res in qua bonū amatur, est altior anima, vt Deus, interdū inferior, vt creatura corporalis. Prima vero consequentia principalis declaratur dupliciter. Primo, exponendo ꝙ hoc est esse nobilius secundum quid, ex ratione comparationis ad alterum: habere scilicet obiectum interdum in altiori re. Secundo, exemplo de visu & auditu respectu rei coloratæ & rei sonoræ.

¶ Quo ad quartum, tria concluduntur. s. amor Dei est nobilior cognitione eius. Cognitio corporalium, nobilior est eorum amore. Simpliciter autē, est intellectus nobilior voluntate.

¶ Circa rationē pro prima conclusione dubiū occurrit quadrupliciter, primo, Sco. in 4. dist. 49. q. 4. arguit contra illā propositionem. Ratio veri, est nobilior ratione boni. Quia aut intendis realiter, & sic est falsum, quia sunt vna res, & consequenter neutra secundum rē est altera nobilior. Aut secundum rationem consequentem opus intellectus, & sic nō est ad propositum, quia hoc est relatio rationis. constat enī quòd relatio rationis non est formalis ratio primi obiecti intellectus, aut volūtatis. Aut secūdum rationem antecedentem opus intellectus ex natura rei, & tūc oportet probare, ꝙ istæ rationes, scilicet boni & veri, addant aliquid absoluti supra rationem entis: quoniam tunc duarum rationum distinctarum supponitur alteram altera esse nobiliorē, quando non sunt formaliter relatiuæ.

¶ Secundo, arguit contra illam aliam propositionē suppositā. s. Primum Bonum est obiectum voluntatis, & verum intellectus. Primum inquit, est dubium, secundum vero est falsum, vt in primo, dis. 3. q. 3. probatum fuit. Sed ad hoc dictum est in q. 16. ar. 1.

¶ Tertio, arguit contra illam propositionem, Quanto aliquid est abstractius, tanto nobilius. Aut loqueris de abstractione ꝯm rem, aut ꝯm rationē. Si ꝯm rem, q̄uis maior sit vera, minor tamē est falsa, quia ratio veri non est absolutior ratione boni ꝯm rem, cum sint vna res, verum & bonū. Si ꝯm rōnē, q̄uis minor sit vera, ipsa tn̄ ꝓpositio maior euidēs nō est, qa abstractio negatiōe, nullam dicens perfectionē: nisi forte ratione imperfectionis negatæ, puta materiæ vel potentiæ. In proposito autem, constat quòd verum non dicitur abstractius, quia magis recedat a materia aut potentia: cum bonum a quo abstrahi dicitur verum, neque materiam neque potentiam aliquam includat: vt patet ex eo quòd actui purissimo conuenit. ergo ex hoc, quòd abstractius est verum, non habetur quòd sit nobilius, quamuis optime habeatur, quòd sit prius natura.

¶ Quarto, arguit contra probationem antecedentis. s. quia ratio ipsa boni est obiectum intellectus: bonum autem ipsum est obiectum voluntatis. Primo, quia falsa ac chimerica videtur differentia ista inter bonum, & boni rationem: quòd ista intellectus, illud voluntatis sit: quoniam boni ratio bonitas est. Bonitas autem ratio formalis est obiecti voluntatis: eo quòd bonum inquantum bonum appetibile est, primo Ethi. ergo & bonitas & bonum ad voluntatem spectant: immo plus. ergo est implicatio in adiecto, quòd bonum sit proprium obiectum voluntatis, & bonitas non sit obiectum illius. Secundo, quia aut nomine obiecti intendis obiectum formale: aut tantummodo esse obiectū. i. terminare actū illius potētiæ: obijci illi, &c. Si de obiecto formali locutio est, falsum manifeste est, ꝙ boni ratio sit obiectū intellectus. nā obiectum formale intellectus est entis, aut veri ratio, non boni. Cuius ratio est obiectum formale voluntatis. Si autem per esse obiectum intellectus & voluntatis, nihil aliud intendis quàm terminare actus intellectus & voluntatis, intelligi, scilicet & amari, primo sequitur quòd differentia assignata nulla est: quia hoc modo non solum boni ratio, sed bonum est obiectum intellectus: vtrunque enim intelligitur, & vtrunque similiter est obiectum voluntatis, quia vtrunque amatur. Secundo sequitur quòd non habeatur intentum: quia nobilitas ex nobilitate diuersa formaliū obiectorū, iudicāda est simpliciter

simpliciter & ꝯm se potentiarū, quæ in litera inquiritur, & nō ex nobilitate partis subiectiuæ obiecti, qualis est boni ratio respectu obiecti intellectus.

¶ Contra conclusionem ipsam arguit Scot. ex dictis in secunda conclusione. primo sic. Amor superiorum est nobilior cognitione eorū per te. ergo actus volūtatis ꝯm genus suum, est nobilior actus. ergo voluntas intellectu. tenet sequela, quia si optimum est nobilius optimo. ergo & genus genere, & species specie. Secundo sic. Actus coniungēs obiecto secundū nobilius esse, est nobilior simpliciter: sed actus voluntatis respectu obiecti beatifici coniungit obiecto ꝯ3 nobilius esse, quia vt in se est: actꝰ vero intellectus vt in cognoscēte. ergo. Probatur maior, quia actus intātum habet pfectionis rationem, inquantum cōiūgit obiecto perfecto: qui ergo ex genere suo coniungit obiecto secundum perfectius esse, est ex genere suo simpliciter perfectior.

¶ Circa differentiam positam inter intellectum & voluntatem in secunda conclusione ex authoritate Aristo. dubium occurrit ex Scoto vbi supra. Inquit enim, quòd in hoc non est differentia inter intellectum & voluntatē, qm̄ proportionaliter vterq; ad extra & intra terminatur. Nam cognitio ītuitiua terminatur ad rem in se, & similiter dilectio illam sequens. Et cognitio abstractiua terminatur ad rē in anima, & similiter dilectio illā sequēs. ergo nulla ē differētia. Authoritas vero Philosophi nō iuuat, qa loquitur de cognitione abstractiua, & de volūtate desideratiua nō respectu obiecti: sed respectu termini, seu effectꝰ, q. res futura est.

¶ Ad obiectiones Scoti cōtra illā propositionē, Ratio ueri est nobilior ratione boni, respondetur, quòd vt pluries dictum est, sermo est de rationibus formalibus rerum, distinctis tamen actuali distinctione, ita quòd ipsæ rationes nō sunt ab intellectu: sed distinctio earū actualiter. Cū ergo arguitur: aut est nobilior realiter &c. dicitur, quòd est nobilior formaliter, seu ꝯm rationē formalem præuenientem intellectus opus, tam in se quàm in sua distinctione virtuali ab alia, vt comparatio ꝯm nobilitatē habeat distinctionem extremorū præuenientem. Vnde non est opus fingere distinctionem aliquam actualem ex natura rei inter eas: ad omnia. n. sufficit, quòd distinguūtur virtualiter. Distingui. n. virtualiter est habere, & vēdicare sibi omnia ad distinctionē pertinentia, ac si essent distincta, vt in materia de distinctione diuinorum dictū est. Nec oportet propterea supponere aut probare, quòd rationes istæ addant res absolutas supra ens: sed ad hoc vt vna altera nobilior sit, sufficit quòd res relatiue concepta vel cōceptibilis, nobilior sit sic relatiue sumpta, q̄ sic ēt relatiue sumpta.

¶ Ad obiectionem contra illam propositionem, Quāto aliquid est abstractius &c. respōdetur quòd propositio verificatur de abstractione formali in communi, siue secundum rem, siue secundū rationem, cæteris tamen paribus. Nō enim quantitas mathematica est nobilior simpliciter substantia sensibili, quàmuis sit abstractior, quia huius natura est substantia, illius accidens. Et cū dicitur, quòd negatio coniunctionis cum alio non dicit perfectionem, nisi ratione imperfectionis negatæ, cōceditur. Et dicitur, ꝙ quia abstractio formalis incipit ab exclusione materiæ, & continue ascendit excludendo potētialitatis gradus, signum est quòd cum ventum fuerit ad eas rationes formales, quæ nullam materiæ, aut potentiæ rationem claudunt, quòd quanto aliqua est abstractior, tanto perfectior, vtpote remotior & magis distās ab his quæ potentiam claudunt. Cum enim omnes rationes formales ordinem inter se habeant, & ad vnam primam, scilicet entis rationem abstractissimam: consequens est quòd quanto aliqua ratio minus abstracta est, tanto vicinior est his quæ sunt potentialitati admistæ, & quanto abstractior, tāto ab his remotior: ac per hoc nobilior, & perfectior secundum seipsam.

¶ Ad obiecta āt cōtra illā differentiā inter bonū, & boni rōnē, respondetur, quòd male intelligitur litera, nec penetrat ītētio eius.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in re qualibet sunt duo, quidditas, & existentia: non curando pro nunc quomodo distinguantur. Inter hæc autem, hanc non tam ratione quàm experientia videmus differentiam, quòd quidditas est ratio rei quòd intelligatur: existere autem quòd appetatur. Experimur siquidē quòd sanitas nō minus ītelligitur si nō est, q̄ si est, nullus tamen appetit sanitatē nisi vt sit, aut quia est. Intātum autem proprium est existētiæ appeti, & quidditati intelligi, vt ipsa existentia nō qualitercūq;, sed in actu exercito in re vel in spe, sit ratio appetibilis vt sic. Ita quòd nullius quodquid erat esse, etiā si ipsa existentia sit quidditas illius, desideratur, amatur, aut delectat nisi vt sit, aut quia est ī actu exercito. Et similiter ipsum quodquid erat esse, non qualitercūque, sed in actu exercito ipsius quodq d est (si tamē sic loqui licet in hac re, vbi nullum est exercitiū). i. vt habet rationē quidditatis. i. vt non curat de actu exercito existētiæ, est ratio intelligibilis, vt sic. Ita quòd, etiā si ipsam existere intelligitur, inquantū intelligit, induit rōnē q̄dditatis, qm̄ accidit sibi vt sic exercitiū existētiæ: intelligitur. n. ipsum esse tale q̄d. Nec ideo intelligitur, qa actū habet existentiæ, quàmuis ipsa existētia sit cognita.

¶ Ex hac aūt differētia oritur primo, quòd in primo & adequato obiecto intellectus sint duo. s. ratio obiectiua, puta q̄d quid erat esse entis, & cōditio obiectiua. s. ratio seu modus quidditatis: ita quòd ens significat obiectū intellectus ex parte rationis obiectiuæ, quod quid est autem significat idē, ex parte conditionis obiectiuæ. Oritur secundo intenta differentia in litera, quòd obiectū intellectus sit abstractius obiecto voluntatis, quia quælibet res vt habet rationē quod q d est, est abstractior seipsa vt habet actū existentiæ. illo modo est obiectū intellectus, hoc voluntatis. Vbi aduerte diuinū S. T. ingenium, quòd cū de nobilitate inter obiectū intellectus & voluntatis tractaret, & in obiecto vtroque sit considerare duo. s. rationē obiectiuā & conditionē obiectiuā, ꝯm quam ratio obiectiua obiectū est, & rationis obiectiuæ sint vna res non solū realiter, sed formaliter, seclusis relationibus rationis, vt patet de entitate & bonitate: ad ostendendam differentem eorum nobilitatem, ad conditiones obiectiuas se cōuertit, & obiecta intellectus & volūtatis vt obiecta sunt formaliter & per se cōsiderās, ostēdit quòd obiectū intellectus est abstractius. i. ratio formalis obiectiua intellectus vt obiicitur intellectui, est abstractior ratione formali obiectiua voluntatis vt obiicitur voluntati, dato etiam quòd illa ratio sit eadē cū ista: ita quòd abstractio maior directe ponitur in conditione obiectiua, ac per hoc in obiecto, vt obiectum est. Ostendit autem hoc, quia obiectum intellectus est res vt quod quid est: voluntatis autem vt habēs esse. Cōstat. n. ꝙ quod quid est, abstractius est habente esse: ita ꝙ in ipso Deo, cuius quodquid est, est existentia: abstractior secundum rationem est existentia vt quod quid est, quàm ipsamet vt est existere in actu exercito. Et sic simpliciter obiectum intellectus, est abstractius obiecto voluntatis, formaliter loquendo. Et per hoc soluitur potissima obiectio quæ cōtra hāc remanserat rationem. s. esse est abstractius quidditate: quia contrahitur ꝑ illā: in cuius signū, esse vtpote abstractiuū, ponitur nomē propriissimū nomē Dei: ergo ratio formalis obiecti volūtatis est abstractior ratione formali obiecti intellectus. Iā. n. patet, quòd esse dupliciter sumi pōt, s. in actu exercito ipsius existentiæ, & per modū quidditatis: & ꝙ ut exercet existētiā, addit supra seipsū ut q̄d q d est: & cōsequēter ut obiectū intellectus est abstractiꝰ: quia est obiectū uolūtatis ꝯm q̄d stat in actu exercito existētiæ, intellectus aūt ꝯm q̄d rōnē habet quidditatis cuiusdā in seipso.

¶ Ex his autem facile respondetur ad obiecta. Iam. n. patet quid nomine obiecti intelligitur, scilicet obiectum vt obiectum. i. ratio obiecti cum conditione eius obiectiua. Et quid nomine rationis boni, scilicet quod quid est non solum boni vt sic, puta bonitas: sed boni qualitercunq; sumpti, & quid nomine boni, s. ip-

sum bonum vt sic, quod nihil aliud est dictu, quàm res in ordine ad esse conueniens. Vnde cũ dicitur in prima obiectione, ꝙ tam bonum q̃ boni ratio spectat ad volũtatẽ, quia bonitas &c. respõdetur, quòd boni ratio potest accipi dupliciter: vno modo vt ratio: alio modo vt existens, & quòd secundo modo spectat ad voluntatem, primo mo-

102 do ad intellectum. Et q̃a de ipsa vt habet rationẽ qđ quid est, loquebatur S. T. ideo vocauit eam appropriato vocabulo rationem boni.

¶ Cum vero in secunda obiectione dicitur, Aut noĩe obiecti intendis obiectũ formale &c. respondetur, quòd noĩe obiecti ꝓprie & explicite neutrũ illorũ intelligimus: sed obiectũ vt obiectum est, quod cõstituitur per cõditionẽ obiectiuã rationis formalis obiecti. Et ideo cum arguitur falsum eẽ, ꝙ ratio boni sit obiectũ intellectus, dicitur quòd rõ boni vt ratio est, est cõditio

solutũ q̃ obiectũ voluntatis. *Nam obiectũ itellectus, est ipsa ratio boni appetibilis. Bonũ aũt appetibile cuius rõ est in intellectu, est obiectũ voluntatis. Quanto aũt aliquid est simplici⁹ & abstractius, tãto sm se est nobilius & altius. Et ideo obiectum itellectus est altius, q̃ obiectũ voluntatis. Cũ ergo propria ratio potentiæ sit sm ordinẽ ad obiectũ, sequitur ꝙ sm se & simpliciter intellectus sit altior & nobilior voluntate. Secũdũ quid aũt, & per cõparationẽ ad alterum, voluntas inuenitur interdum altior itellectu, ex eo. s. ꝙ obiectum voluntatis in altiori re inuenitur q̃ obiectũ intellectus. Sicut si dicerem auditum esse sm quid nobiliorẽ visu, inquantũ res aliqua, cuius est sonus, nobi-

obiectiua: ac per hoc, cõstituit obiectũ intellectus in esse obiecti, vt patet ex dictis. Nec hoc magis conuenit rationi boni q̃ veri, & cuiuscunq; alterius: qm̃ hoc conuenit rationi vt ratio est: sed adducta est boni ratio magis q̃ aliorum, quia ad ipsum fiebat cõparatio. Et hæc est directe & explicite intentio literæ: ac si dixisset, quòd bonum abstractiori modo offertur intellectui, quia per modum rationis & quod quid est, quàm voluntati, quia per modum ipsius entis boni, & ideo obiectum intellectus vt sic, abstractius est quàm obiectum voluntatis vt sic. Quia tamen implicite subintelligitur in obiecti nomine, etiam ratio formalis obiectiua sic cõditionata, põt de rõne illa quoque implicite tacta, saluari litera, quàmuis nõ sit opus, dupliciter. primo. Quia ens & bonũ conuertuntur, & sunt idẽ. & nulla est entis ratio quæ nõ sit boni ratio: cum ratio entis sit ratio obiectiua: veridice quoq; dici potuit, quòd boni ratio est obiectum formale intellectus. boni. n. ratio, non solũ bonitas, sed entitas est, & quæcunq; alia ratio. Dicitur secundo, & in idẽ redit conclusio, quòd boni ratio insinuat oẽ qđ quid est vt sic: fecit. n. S. Th. vt soliti sunt doctores, ab vno insinuare cætera. Merito autem, magis meminit rationis boni: quia respectu obiecti voluntatis, quod bonum est, maiorem abstractionẽ ostẽdere volebat in obiecto intellectus. ita quòd perinde est ac si dixisset, obiectum intellectus esse abstractius obiecto voluntatis, manifestat, quia etiam in ipso voluntatis obiecto id quod intellectus obiectũ est vt sic, abstractius est eo, quod voluntati obiicitur, quoniam voluntati obiicitur ipsum bonũ, intellectui autem illius ratio. Nec fallaris ex his concipiendo aliud esse quod apprehenditur, & aliud quod appetitur, cum impossibile sit appeti incognitum: ac per hoc idem, & sm idem oportet esse appetitũ & cognitum, sed accipe ex his, quòd idẽ & sm idẽ est appetitũ & cognitũ. Sed tamen & ratio & conditio obiectiua cogniti vt sic, est alia a rõne & conditione appetiti vt sic, & quo ad hæc, obiectum intellectus est abstractius obiecto voluntatis.

¶ Ad obiectiones Scoti contra conclusionem ipsam respondetur. Et primæ, negatur sequela. Et ad probationem dicitur, quòd illa maxima, Cuius optimum est nobilius optimo &c. intelligitur de nobiliori & perfectiori simpliciter, non aũt sm quid, modo amor superiorum est nobilior sm quid cognitione eorũ, vt in litera dicitur, non simpliciter. Secundæ vero, distinguitur dupliciter maior. s. actus coniungens obiecto sm perfectius esse est nobilior. Primo, qm̃ potest dupliciter intelligi: primo de perfectiori esse obiecti, vt obiectum est, & sic vera est: sed minor falsa. s. ꝙ actus voluntatis iungat obiecto sm perfectius esse, quia vt in litera ostẽditur, obiectũ intellectus vt obiectum, est nobilius: quia abstractius: & cõsequenter perfectius vt obiectũ: quia in his, idẽ nobilius est & melius. Alio modo, de perfectiori esse obiecti vt res est, & sic dato quòd minor esset vera, maior est falsa. Secũdo, qm̃ potest intelligi de obiecto absolute, & sic tantummodo est ad propositum, vel in tali materia, puta superiorum, & sic non infert nisi maiorem nobilitatem sm quid. Resoluendo igitur obiectionem, si sermo est de obiecto absolute vt obiectum est, nega-

F tur minor. Et ad probationem, quia esse in re, est perfectius q̃ esse in anima: respondetur primo, quòd hoc non est verum vniuersaliter, & consequenter nec absolute, vt patet de inferioribus. Secundo, quòd falsum supponitur. s. quòd obiectum intellectus vt sic, constituatur per esse in anima, quàmuis esse in anima sit vna conditio illius: actus enĩ intellectus coniũgit obiecto absolute vt quicquid est, in se est: & per hoc differt primo ab actu voluntatis cõiũgẽti obiecto vt exercet esse. Modo dicitur, quòd licet actus coniungens obiecto sm esse extra coniũgat obiecto secundũ perfectius esse, vt res est, quàm actus cõiũgens obiecto absolute: tamen ecõtra iste coniungit obiecto secundum perfectius esse vt obiectum est, quàm ille, quia sm abstractiorem modum. Et quia nobilitas potentiarum, attenditur penes nobilitatem obiectorum, nõ vt res sed vt obie-

lior est aliqua re, cuius est color, quàmuis color sit nobilior, & simplicior sono. Vt enim supra dictũ est *, actio intellectus [d] consistit in hoc, quòd ratio rei intellectę est in intelligente, actus vero voluntatis perficitur ex eo, quòd volũtas inclinatur ad ipsam rem prout in

G se est. Et ideo Philosophus dicit in 6. Meta. * ꝙ bonum, & malum, quæ sunt obiecta voluntatis, sunt in rebus: verũ & falsum, quæ sunt obiecta intellectus, sunt in mente. Quando igitur res, in qua est bonum, est nobilior ipsa anima, in qua est ratio intellecta: per cõparationẽ ad talẽ rẽ, voluntas est altior intellectu. Quãdo vero res, in qua est bonum, est infra animam, tunc etiam in comparatione ad talem

Q.16.ar.1 & q.27 4. D.1...

Li.6.Meta. tex.8...

H cta sunt, ideo simpliciter intellectus nobilior est volũtate. Si vero sermo est de obiecto tali, puta beatifico, vt Scot. insinuat, tunc distingue vel in via, vel i patria. Et dic, quòd ratio cõcludit amorẽ talis obiecti in via esse nobiliorẽ cognitione: non autẽ in patria, quia æque nobile immo idem est esse Dei in se, & in anima beatorum, quia secundum essentiam, immediate intelligitur, & consequenter remanet actus intellectus nobilior nobilitate sui generis, & non excessus nobilitate sm quid, vt in via excedebat.

¶ Ad ea quæ contra differentiam inter intellectum & voluntatẽ in secunda conclusione, ex Arist. positã obiicit Sco. dicitur, quòd quia philosophus obedit rationi, cui sensus testimonium perhibet, & in nobis nullam experimur cognitionem intuitiuam sm intellectũ: ideo in. 2. de Anima, Arist. inter obiectum intellectus & sensus, differentiam esse dixit, quòd illud in anima, istud extra animam est. Vnde, sicut hoc non impugnatur, ita nec impugnari debet idem repetitũ in 6. Meta. in ordine ad voluntatem:

I vtrobiq;. n. dicit, obiectũ intellectus esse in anima. Et verũ est, Tũ quia intuitiuã cognitionẽ non experimur. Tũ, quia absolute loquendo de intellectione & non tali vel tali, puta intuitiua, intellectum vt sic, in intelligẽte habetur. i. res intelligitur vt vnitur intelligenti, amatur vero ecõtra, vt amans vnitur amato, & hoc saluatur in omni cognitionis modo, etiã intuitiuo. Vnde, si nõ quo ad rem, saltẽ quo ad modũ, semper intellectus obiectũ est intra, voluntatis extra. Et hæc est prima differentia in qua deficit Sco. Secunda est, ex parte voluntatis, cũ dicit, quòd dilectio sequens cognitionem abstractiuã terminatur ad intra: manifeste experimur ꝙ abstractiue cognoscimus balneũ, & amamus illud sm esse extra. volumus. n. extrinsecus balneari: & nõ balneari intentionaliter. Et cũ dicit, quòd hoc est respectu voluntatis desideratiuæ, nõ respectu obiecti, sed termini aut effectus, rudis glo. est: qm̃ hoc experimur, nõ solum respectu desiderii, quo optamus futura, sed respectu amoris, quo amamus rem absolute. Intelligen-

K tes. n. abstractiue amicũ, amamus ipsum sm esse reale suũ, & nõ intẽtionale. Rursus, quod dr̃ respectu termini seu effectus nõ obiecti, falsum est, qm̃ obiectum desiderãtis balneũ est id, quod desideratur, quod cõstat esse balneũ extra, quàmuis hoc idẽ sit terminus actionis executiuæ ex desiderio prouenientis. Stat ergo solida differentia assignata: & quo ad modum simpliciter, & quo ad rem in nobis, secundum eos quos experimur actus:

¶ In responsione ad primum, nota triplicem comparationem inter bonum & verum. Prima est sm seipsa: & sic boni ratio magis dicitur ad alterum, ratio vero veri, dicitur magis absolute. Et ex hoc soluitur argumentum: nam cũ obiiceretur, illud est nobilius quod fundat nobilissimam causalitatem, respondetur modo, ꝙ hoc est verum de nobilitate in ordine ad alterum: non absolute in se, quia esse causam in ordine ad alterum attẽditur. Secunda, secundum mutuam inclusionem: & sic vnumquodq; eorum materialiter sumptũ, est pars subiectiua alterius, bonũ enĩ est quoddam verum: & verum est quoddam bonum: quod declaratur in litera: quia verum est bonum intellectus ad quod naturaliter inclinatur

[incli]natur intellectus, sicut quælibet res naturaliter tendit ad suam perfectionem. Tertia est sm nobilitatem vtriusq; in ratione boni, & sic dicitur, quòd verum est nobilius bonum quocũq; alio bono, quia est finis nobilioris potentiæ, quacunq; alia potẽtia. quod intentio literæ est, non solum saluare ꝙ obiectum intellectus sit nobilis obiecto voluntatis. i. verum vt verũ, bono vt bono, quod in prima comparatione factum est: sed ostendere quòd etiã verum vt bonum intellectus, est nobili⁹ obiecto voluntatis, vt sic intellectus omnino inueniatur nobilior. Sed est hic locus quæstioni, quoniam falsum videtur hoc: nã finis voluntatis est bonum vt bonum, finis vero itellect⁹ est quoddam bonum. Constat autẽ, quòd nullum particulare bonum est melius ipso bono, ergo verum & bonum, nõ est magis bonum quàm finis voluntatis. Et confirmatur, quia bonũ per participationem non est melius bono per essentiam, verum aũt est quoddam bonum, & consequenter per participationem bonum:

rem intellectus est altior voluntate. unde melior est amor Dei quàm cognitio, ecõtrario autem melior est cognitio rerum corporalium q̃ amor [e]. Simpliciter tamen intellectus est nobilior, quàm voluntas.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ratio causæ accipitur sm comparationem vnius ad alterum: & in

B tali comparatione, ratio boni principalior inuenitur: sed verum dicitur magis absolute, & ipsius boni rationem significat. unde & bonum quoddam verum est. Sed rursus & ipsum verum est quoddam bonum, sm quod intellectus res quædam est, & verum finis ipsius. Et inter alios fines, iste finis est excellentior, sicut intellectus inter alias potentias.

AD 2[m] dicendum, ꝙ illud, qđ

C est prius generatione & tempore, est imperfectius: quia in vno eodemque, potentia tempore præcedit actũ, & imperfectio perfectionem. Sed illud, quod est prius, sim-

[bo]num autem est ipsum bonum essentialiter, & vniuersaliter. er[go]. Sed ad hoc est dicendum, quòd in obiecto voluntatis est considerare duo. s. rationẽ vniuersalem, qua. s. est totum vniuersale respectu omnis boni, & specialem rationem perficiẽdi, qua. s. ita respicit. & perficit talem potentiam, puta voluntatem, quòd nõ omnes. Quàmuis enim omne bonũ sit pars subiectiua boni, qđ est finis & obiectum voluntatis: non tamen perfectio qua vnũ-

D quodque bonum perficit id cuius est bonum, est pars subiectiua perfectionis voluntatis a bono: non enim perfectio visus a colore, est pars subiectiua perfectionis voluntatis, vt patet. Rursus, vniuersalis ratio obiecti põt accipi dupliciter. s. simpliciter, vel distributiue: sicut quodlibet aliud vniuersale, vt patet. Ex hoc autem dico tria. Primo, quòd comparando obiectum voluntatis ad alia, vt totum vniuersale simpliciter: tamen sic verũ est nobilius bono, vt prima species est nobilior generica rõne, quicquid sit de aliis speciebus boni, obiectis. s. aliarum potentiarum, quod pro tanto dico, quia non attingunt ad immaterialem ordinem in qua generica ratio boni eleuata residet. Secundo, quòd comparando obiectum voluntatis ad alia secundum specialem finalizationem & perfectionem: sic in obiecto voluntatis inuenitur quædam species boni, & non omne bonum, quia non bonũ oculi, nec est prima species boni, sed secunda, quod a posteriori declarauit S. T. in litera, quia finis nobilioris potentiæ est excel-

E lentior. ergo bonum quod est finis intellectus, est excellentius. Antecedens autem iam in corpore probatum, supponitur. Tertio, quòd comparando obiectum voluntatis distributiue ad singula sub eo contenta, sic bonũ quod est obiectum voluntatis, includit omnẽ boni rationẽ, nec vlla fit cõparatio nisi inter totũ & partẽ, voluntas. n. non solum vult sibi: sed vult intellectui & oculo, & auri, & pedi, & manui, cæterisq; proprias perfectiones, & proprios modos suarum perfectionum. Nec est dubium, quòd hoc modo bonum intellectus cadit sub fine voluntatis, nec potest comparari illi, cum comparatio supponat distinctionem, nisi, vt dictum est, sicut pars ad totum, & sm hoc dicetur in litera sequentis articuli ad primũ, quòd voluntas est altior intellectu. Et ex his patet solutio ad obiecta. Ad primum. n. dicit, quòd ratio primæ speciei boni, est nobilior ipsa boni ratione: sicut prima spẽs ratione sui generis. Talis aũt est ratio boni in vero. Ad secundum negatur, ꝙ bonũ per essentiã sit proprium obiectum & finis voluntatis. Aliud. n. est dicere bonum in vniuersali, & aliud bonum per essentiam: hoc. n. est omne bonum inclusiue, illud per exclusiue: hoc actu, illud potentia: hoc distincte, illud confuse. Si

A aũt fiat vis, quia bonũ vniuersaliter est nobilius bono particulari, iam dictum est, quòd accipiendo bonum vniuersale distributiue, sic inuenitur obiectum altius, & voluntas potentia altior: sed hæc ẽ altitudo sm quid, quia in ordine ad aliud, & nõ ex natura obiecti absolute & primo. Accipiendo autem simpliciter, sic prima eius species est eo excellentior.

pliciter & sm naturæ ordinem, est perfectius. sic. n. actus [d] est prior potentia [e]. Et hoc modo [d] intellectus est prior voluntate, sicut motiuum mobili, & actiuum passiuo. Bonũ. n. itellectũ, mouet volũtatẽ.

D.52. a 426 D.770.

AD 3[m] dicendum, ꝙ illa ratio procedit de voluntate sm compa-

B rationem ad id, quod supra animã est. Virtus enim charitatis, est qua Deum amamus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum uoluntas moueat intellectum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ voluntas non moueat intellectum. Mouens enim est nobilius & prius moto, quia mouens est agens, Agens au-

410 1.2.q.9.ar.1.& q.17. ar.1.Et ver. q.14.art.1 & 2. Et q.22.ar.11.

C tem est nobilius patiente, vt Aug. dicit 12. super Gene. ad lit.* & Philosophus in 3. de anima †. Sed intellectus est prior & nobilior voluntate, vt supra dictum est. *Ergo voluntas non mouet intellectum.

Lib.12. super Gen. c. 16. tom. 3. Li.3. de anima. tex.19. tom.2. Art. præce.

¶ In rñsione ad secũdũ nota breuissimã & integerrimã glossam illius propositionis, Prius generatione est imperfectius, intelligit pri⁹ generatione tantum Si. n. est prius generatione, & alio modo, non est imperfectius: tale autem est intellectus respectu voluntatis, quia est prior non solum generatione: sed simpliciter, vt actus potentia, vt finis, eo quod est ad finem, & hãc glos. intẽdit S. T. hic

¶ In responsione ad tertium esto cautus, quia responsio ista non concedit nisi in via, habitum voluntatis esse nobiliorẽ habitibus itellect⁹, secus. n. est ĩ patria: lumen. n. gloriæ perfectius est charitate: Cuius signum est, ꝙ non solum non potest esse informe, sed non compatitur imperfectionem viæ, quam tamen charitatis habitus compatitur: & quod plus est, essentia diuina, vt in q. 12. habitum est, est loco habitus intellectualis: quia vicem supplet speciei intelligibilis: non autem supplet vicem alicuius habitus aut cuiuscunque inhærentis voluntati.

D ¶ *Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articulum quartum.*

TItulus. Moueat, idest reducat intellectũ de potẽtia ad actũ.

¶ In corpore tria. Primo, proponitur distinctio bimẽbris, & iuxta primum membrum, prima conclusio. Secundo, iuxta secũdum secunda conclusio, quæ est directe responsiua quæsito. Tertio, ponitur exceptio a secunda conclusione.

¶ Quo ad primum, distinctio est ista: mouere dupliciter, finaliter & effectiue: conclusio iuxta primum membrum est, quòd intellectus mouet voluntatem finaliter. Probatur: quia bonum intellectum, est obiectum voluntatis, mouens ipsam vt finis.

¶ Circa hanc conclusionem ea quæ dicenda essent, non oportet repetere, quoniam in q. 8. arti. 2. iam dicta sunt, vbi declaratum est, quomodo bonum intellectum mouet vt finis, & actiue quo ad specificationem actus voluntatis.

¶ Quo ad secundum, secunda conclusio iuxta secundum mem-

E brum & responsiua quæsito est: quòd voluntas mouet intellectũ & omnes vires animæ effectiue. Probatur dupliciter: primo authoritate Anselmi, secundo ratione. In omnibus potentiis actiuis ordinatis, respiciens vniuersalem finẽ, mouet actiue, respiciẽs fines particulares: voluntas & reliquæ animæ vires sunt huiusmodi, ergo. Maior probat inductione: tam in naturalibus de cœlo q̃ in politicis de rege. Minor habet duas partes. s. ꝙ voluntas & aliæ vires sint actiuæ, & ꝙ voluntas respiciat finem vniuersalem: aliæ particulares. prima pars non probatur, sed secunda; quia bonũ in communi est obiectũ & finis voluntatis. tale autẽ bonũ est huius vel illius potentiæ finis & perfectio, vt patet de visu & intellectu: hæc enim non sunt vniuersale & particulare.

¶ Circa hanc rationem, aduerte, quòd in litera prima pars minoris, neq; exprimitur, neq; probatur. Tũ, quia supponitur, nulla. n. vis animæ est adeo passiua, quę facta ĩ actu, nõ sit quodãmodo actiua: vnde & sensus exterior actiue cõcurrit ad eliciendum sensationẽ, & expresse in. 2. de anima tex. 37. dicitur, quòd anima est causa actiua huius alterationis, quæ est sentire. Tum, quia nihil minus habetur intentum, etiã si non omnes vires animæ sint aliquo modo actiuæ, quoniam si volũtas mouet omnes

actiuas,a fortiori mouet passiuas,vel mediantibus actiuis, a quibus mouentur passiuæ,vel applicando saltem passiua actiuis,ponendo vel amouendo obstacula,vt patet de visu. Prima tñ respõsio,est ₤m veritatẽ & mentẽ S.T. Aduerte secundo,quòd voluntatẽ mouere vires animæ non quãtũ ad specificationẽ,sed quãtũ ad exercitiũ actus intelligitur, & cũ magna latitudine, non enim cõsistit in indiuisibili obedientia ista:sed aliquæ vires magis,& aliquæ minus obediũt. Sũt.n. rationales,p participationẽ magis & minus. Vnde exteriores vires minus obediunt q̃ interiores, & inter interiores, quanto superiores, tanto magis obedire videntur.

403

¶ In responsione ad primũ, diligenter recolito dicta in respõsione ad primũ præcedentis articuli.

Li.2.Orth. fidei, ca.16. ad finem.

¶ In rñsiõe ad scd̃ 3, recolito dicta in art. 2.q. 80. vbi hæc responsio declaratur.

¶ In rñsione ad tertiũ, dubiũ occurrit quo ad duo. Primo, cur reducitur in litera motus animi nostri in Deum, scũ in promptu esset causa proxima.s.natura ĩ quã primus motus ĩtellectus reducitur. Secundo, quid intẽdit per hanc primã motionẽ a Deo, an s.generalẽ ĩfluxũ in intellectualia in sui principio,an specialẽ aliquã operationẽ aliter ĩ hoc q̃ in illo.

¶ 2 Præt. Mouens non mouetur a moto, nisi forte p accidens. Sed intellectus mouet voluntatẽ: quia appetibile apprehensum per intellectum est mouens non motum [c]: appetitus aũt mouens motũ. Ergo intellectus nõ mouet a voluntate.

¶ 3 Præt. Nihil velle possumus, nisi sit intellectum. Si igitur ad intelligendum mouet voluntas volẽdo intelligere, oportebit, q etiã illud velle præcedat aliud intelligere: & illud intelligere aliud velle: & sic in infinitum, quod est impossibile. Nõ ergo voluntas mouet ĩtellectũ.

SED CONTRA est, q Damas.* dicit: q in nobis est percipere quãcunq, volumus artem, & non pcipere. In nobis autem est aliquid p voluntatem: percipimus autem artes per intellectum. Voluntas ergo mouet intellectum.

RESPON. Dicendum, q aliquid dicitur mouere dupliciter. Vno modo per modum finis, sicut dicitur, quòd finis mouet efficientem. & hoc modo intellectus mouet voluntatem: quia bonum intellectum est obiectum voluntatis & mouet ipsam vt finis. Alio modo dicitur aliquid mouere per modum agentis, sicut alterans mouet alteratum, & impellens mouet impulsum. & hoc modo volũtas mouet intellectum, & omnes animæ

I

F vires, vt Ansel.* dicit in lib. de similitudinibus. Cuius ratio est, quia in omnibus potentijs actiuis ordinatis, illa potentia, quæ respicit finem vniuersalem, mouet potentias, quæ respiciunt fines particulares. Et hoc apparet tam in naturalibus quàm in politicis. Cœlum

G enim, quod agit ad vniuersalem cõseruationem generabilium & corruptibilium, mouet omnia inferiora corpora, quorum vnumquodq; agit ad conseruationem propriæ speciei: vel etiam indiuidui. Rex etiam, quia intendit bonum commune totius regni, mouet per suũ imperium singulos præpositos ciuitatum: qui singulis ciuitatibus curam regiminis impẽdunt. Obiectum autem voluntatis, est bonum & finis in communi [e]. Quælibet au

H tem potentia comparatur ad aliquod bonum proprium sibi conueniens, sicut visus ad perceptionem coloris, intellectus ad cognitionem veri. Et ideo voluntas per modum agẽtis mouet omnes animæ potentias ad suos actus, prẹter vires naturales vegetatiuæ partis, quæ nostro arbitrio non subdunt.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd intellectus dupliciter considerari potest. Vno modo, secundũ qđ intellectus est apprehẽsiuus entis [d] & veri vniuersalis. Alio

I

Rursus, quia frequentius sensus mouentur ab vniuersalissimis: vtpote cũ oibus sensatis concurrentibus non casu, sed ex ordine naturẹ est, q primo moueatur intellectus a cõmunissimis: iuxta ea quẹ diximus in q. de primo cognito, in commentariis de Ente & essentia. Si igitur nec impotentia, nec casus ad talem reductionem ducunt, inquirenda est alia ratio eius, cum temerariũ videatur, concordẽ taliũ tãtorumq; Philosophorũ Aris. & diui T. sententiam inficiari. Dicendũ ergo videtur mihi, q intellectio prima duplicitur dicitur. vno mõ simplr prima, quam.s. puer primo hẽt, alio mõ prima in tali ordine, quã s.in aliquo negotio tractãdo aliquis primo habet. Et q̃uis de vtraq; sit hic sermo, & ₤m superficiẽ literæ magis de prima simpliciter: ₤m tñ profunditatẽ, de secũda nõ minus intẽdit: immo de ea directe loquit Aris. in loco allegato, diffuse. Reducere ergo primas simplr intellectiones in Deũ, contigit rõ eadẽ, q̃ astringimur reducere oẽs motus in primũ motũ. Ita q, sicut dicimus q ignis nõ cõbureret cessante primo motu: ita dicimus q motus intellectuales, qui sunt extra motus corporeos (vt patet i 3. de aĩa) oportet q reducant in primũ intellectualiter motũ.i.ĩ primũ intellectũ in actu. Et cũ motus intellectuales nostri sint ordinati, motus volũtatis reducunt medio motu intellectiuo: motus aũt intellectus p seipsum: & quia motus intellectus vt intellectus, nõ est qui imperat a volũtate, sed qui præuenit voluntatẽ, qualis est prima intellectio simpliciter, ideo prima intellectio reducitur in Deũ vt vniuersale & primũ principiũ intellectualiũ, non vt primũ cæli motorẽ. Nec ad hoc exigitur aliqua specialis influẽtia: sed generalis est influxus in oẽs nõ solũ aĩas nostras, sed angelicos spiritus, eadẽ rõne. Reduci aũt primos intellectus motus in tali ordine in Deum, eadẽ rõ ostẽdit. Si.n. motus ĩtellectus puri.i.absq; mistione imperii voluntatis, reducuntur immediate in primũ intellectũ, cũ primas motiones in multis negotiis habeamus, nõ ex electione & discursu, sed nescientes vnde eas habuerimus: cõsequẽs est vt principiũ primũ taliũ intellectionũ, sit ipse primus intellectus. Nec vlla est hic differẽtia: nisi quia cõceptiones primæ simpliciter sortitæ sunt Deũ principiũ rõne sui vniuersalis influxus in intellectualia. Cõceptiones aũt primæ in tali re aduenientes (nõ ex electione & discursu) sortiunt primũ intellectũ vt causam rõne suæ prouidẽtiæ quã habẽt de intellectualibus, vtpote de prima parte vniuersi. Et cõfirmat: qa motus intellectuales nõ sunt deterioris cõditionis q̃ mot9 corpales: sed hi oẽs reducunt ĩ causam aliquã p se sui ordinis: saltẽ in primũ motũ. ergo motus intellectuales isti reducuntur in aliquã p se causam sui ordinis. Sed ipsi sunt in ordine actuũ secũdorũ: sunt.n. cõsiliũ & ĩtellect9 ĩ actu. ergo debẽt reduci in aliqđ eminẽtius cõsilio & intellectu in actu: tale aũt nõ est ĩtellectus in aĩa nostra. ergo est altius mouẽs ad huiusmodi cõsilia & intellectiones. Et hæc rõ vr̃ iduxisse Aris. ad hãc sententiã in libro de bona fortuna hic allegato. Quã uis.n. causam istius intellectionis magis q̃ illius, poneremus præsentiã & dispositionẽ huius phantasmatis magis q̃ illius, nõ pp hoc saluaretur q hic effectus tam nobilis, haberet causam per se sui ordinis. Et confirmatur: quia experimur non solũ nos habere tales

In li. similit.

301

¶Ad euidentiã huius obscuræ dubitationis, sciendũ est, q propter alterã duarum causarum aut vtranq;, posset credi necessitas reductionis talis in Deũ. Primo, propter impotẽtiã intellectus. Secũdo, propter euitationẽ casus. Propter impotentiã quidem, vt quia intellectus est ₤m se in potentia omnino: & cum in principio præsentatur sibi obiectũ, nec adest voluntas, habet sufficiens motiuũ quo ad specificationẽ actus.s.obiectũ, sed nullũ habet motiuũ quo ad exercitiũ actus, quia deest volũtas quæ nata est ipsum mouere quo ad hoc. Vnde restat intellectus impotẽs ad exeundũ in actũ, nisi aliquod aliud adsit motiuũ, & propterea poni oportet altius motiuũ ad exercitiũ, qđ dicim9 Deũ. Propter euitationẽ vero casus, qa si nec uolũtas nec aliqua superior causa ponit mouere intellectũ magis ad intelligẽdũ q̃ nõ intelligẽdũ, aut magis ad hoc q̃ illud intelligendũ, a casu est omnis prima intellectio: prout.s.contingit sic, aut aliter offerri obiecta &c. Sed si diligenter consideremus, neutra harũ causarũ ad propositã resolutionẽ ducit. Impotentia in primis, falso imponitur intellectui, qm̃ & sensus exterior aut saltẽ æstimatiua (quã clarius patet actiue operari) sufficit ex se exire in actũ scđm: si reducit in actũ primũ ab obiecto, nullo præcedente appetitu, vt patet de primis sensationibus brutorũ. Nec est minoris efficaciæ intellectus possibilis informatus specie obiecti, q̃ sensus informatus specie sensibili. Vnde quẽadmodũ nõ oportet ponere altius motiuũ sensuũ ad primas sensationes quo ad exercitiũ actus, sed ipsa sensuũ natura sufficit: ita nec in intellectu. Sufficit.n. ad hoc naturalis vis intelligendi indita animæ, mediante intellectu agente & possibili. Casualitas deinde male attribuit, qm̃ quẹ ex frequenti vsu proueniunt, casu nequaquã fiunt: cõstat aũt quòd vniuersale qđ est propriũ motiuũ intellectus, ex multis rationibus, memoriis, & experientiis colligitur, vt dicitur in secundo posteriorũ & proẹmio Met. non igitur casu, sed ex frequẽtioribus actibus sensuũ circa hoc, magis q̃ circa illud prouenit, q prius intelligatur hoc q̃ illud.

K

tales intellectiones qualitercunque: sed efficaces & impetuosas: quod a superiori emanare oportet natura, cessantibus passionibus & habitibus & voluntate. Verum, quia anima nostra coniungitur motui phantasmatũ & tempori &c. idcirco has motiones diuina exercet prouidentia, ₤m naturã recipientis diuerso mode: modo excitatione aut compositione phantasmatum: modo confortatione luminis intellectualis, modo interiori impulsu, & cætera. Consonum quippe his etiã quæ dicuntur 12. Meta. tex.52. est, vt singulari mõ habeat De9 prouidentiam de intellectualibus vt sic, (quia sunt in vniuerso vt filii) q̃ de aliis. Quàmuis nostri animi in hoc pa... a filiis minoren..., quòd temporũ varietatibus iungun...: & propterea casus aliquo modo in his habeat locũ. Nõ tamen propterea totaliter excludũtur a aliis: sed ratione immaterialis naturæ, superiores influxus intellectualium aliquo modo recipiũt. Et tanto magis, quã to magis ab his corporalibus recedunt, vt in eodem li. Aris. dicit: & sic patet ad quæsita, q natura non sufficit ad primos actus: nec ponimus miracula, sed generalem influxum, & non solum in corporibus, sed in ordine intellectuum, & specialem de eis prouidentiam.

D. 11

¶ Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articulum quintũ.

Titulus clarus.

¶ In corpore vnica cõclusio respõsiua quæsito negatiue. Appetitus intellectiuus, seu voluntas, nõ distinguitur per irascibilẽ & cõcupiscibilem. Probatur. Potentia ordinata ad bonũ ₤m communẽ rationẽ, nõ diuersificatur per differentias speciales illius rationi:

modo secundum quod est quædam res & particularis potentia, habẽs determinatum actum. Et similiter voluntas dupliciter considerari potest. Vno modo, secundum communitatem sui obiecti, prout scilicet, est apprehensiua boni cõmunis. Alio modo, secũdum quod est quædam determinata animæ potentia, habens determinatum actum. Si ergo comparentur intellectus & voluntas secundum rationem communitatis obiectorum vtriusque, sic dictum est su-

B pra*, quòd intellectus est simpliciter altior & nobilior voluntate. Si autem consideretur intellectus secundum communitatem sui obiecti, & voluntas secundũ quod est quædam determinata potentia, sic iterum ĩtellectus est altior & prior voluntate, quia sub ratione entis & veri, quam apprehendit intellectus, continetur voluntas ipsa & actus eius, & obiectum ipsius. Vnde, intellectus intelligit volunta-

C tem, & actum eius, & obiectũ ipsius, sicut & alia specialia intellecta, vt lapidem, aut lignũ: quæ continentur sub communi ratione entis & veri. Si vero consideretur voluntas secundum communem rationem sui obiecti, quod est bonũ, intellectus autẽ secũdum quod est quædam res & potentia specialis, sic sub communi ratione boni cõtinetur, velut quoddam speciale, & intellectus ipse, & ipsum intelligere, & obiectum eius, quod est ve-

D rum, quorum quodlibet est quoddam speciale bonum. Et secũdum hoc volũtas est altior intellectu, & potest ipsum mouere. Ex his ergo apparet ratio, quare hẹ potẽtiẹ suis actibus inuicem se includũt: quia intellectus, intelligit voluntatem velle, & voluntas, vult intellectum intelligere [c]. Et simili ratione bonũ cõtinetur sub vero, inquantum est quoddam verum intellectum, & verũ continetur sub bono, inquantum est quoddã bonũ desideratũ.

E AD 2m dicendum, quòd intellectus alio modo mouet voluntatem, quàm voluntas intellectum, vt iam dictum est*.

AD 3m dicendum, quòd non oportet procedere in infinitũ, sed statur in intellectu, sicut in primo. Omnem enim voluntatis motum necesse est quòd [d] præcedat apprehensio: sed non omnem apprehensionem præcedit motus voluntatis: sed principium consiliandi & intelligendi, est aliquod intellectiuum principium altius intelle-

A ctu nostro, quod est De9, vt etiam Arist. dicit in 8. Ethic. Et per hunc modum ostendit, quòd nõ est procedere in infinitum.

ARTICVLVS V.

Vtrum irascibilis, & concupiscibilis, distingui debeant in appetitu superiori.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd irascibilis & concupiscibilis distin-

B gui debeant in appetitu superiori, qui est voluntas. Vis enim concupiscibilis dicitur a cõcupiscendo: & irascibilis ab irascendo. Sed aliqua concupiscentia est quæ nõ potest pertinere ad appetitum sensitiuum: sed solum ad intellectiuũ, qui est voluntas: sicut concupiscẽtia sapiẽtiæ, de qua dicitur Sapien. 6. Concupiscentia sapientiæ perducit ad regnum perpetuum. Est etiam quædam ira, quæ non potest

C pertinere ad appetitum sensitiuũ, sed intellectiuum tantũ: sicut cum irascimur contra vitia. Vnde & Hieron.* super Matth. monet, vt odium vitiorum possideamus in irascibili. Ergo irascibilis & concupiscibilis distingui debent in appetitu ĩtellectiuo, sicut & ĩ sensitiuo.

¶ 2 Præt. Secundum quod communiter dicitur, charitas est in cõcupiscibili, spes autem in irascibili. Non autem possunt esse in appetitu sensitiuo, quia non sunt sensi-

D bilium obiectorum, sed intelligibilium. Ergo concupiscibilis & irascibilis, sunt ponenda in parte intellectiua.

¶ 3 Præt. In libro de spiritu & anima dicitur,* quòd has potentias, scilicet irascibilem & concupiscibilem, & rationalem, habet anima antequã corpori misceatur. Sed nulla potentia sensitiuæ partis est animæ tantum, sed coniuncti, vt supra dictum est. † Ergo irascibilis & concupiscibilis sunt in voluntate, q̃ est appetit9 ĩtellectiuus.

E SED CONTRA est, quod Grego. Nissenus dicit,* quòd rationalis pars animæ, diuiditur in desideratiuum & irascitiuum. Et idem dicit Damasc. † in lib. 2. & Philosophus dicit in tertio de Anima,* q voluntas in ratione est. In irrationali autem parte animæ, cõcupiscẽtia & ira, vel desideriũ & animus.

RESPON. Dicendum, quòd irascibilis & concupiscibilis non sunt partes intellectiui appetitus, qui dicitur voluntas: quia, sicut supra dictum est,* potentia, quæ

sed appetitus intellectiuus respicit communem boni rationẽ. ergo non distinguitur penes speciales differẽtias boni. Tũc vltra: sed concupiscibilis & irascibilis distinguuntur penes tales differẽtias. ergo volũtas nõ distinguit per concupiscibilẽ & irascibilẽ. Maior pbaf dupliciter, Primo ex verificatiõe ipsius ĩductiue in potẽtia visiua, & cõsequẽter ĩ aliis: secundo, ex opposito, quia.s.si visus esset albi, vt sic, esset alius a visu nigri. Et tangitur hic probatio illa, Si affirmatio est causa affirmationis, &c, Si.n. respicere rõnem specialẽ est rõ diuersitatis, nõ respicere specialẽ, erit causa non diuersitatis. Minor vero est p se nota, qa bonũ intellectũ est vniuersale. Propositio ãt subsumpta alterius probatur: cõcupiscibilis respicit rõnẽ cõueniẽtis, irascibilis rationẽ nocumẽti propellẽdi.

¶ Aduerte hic, q licet ad integritatem formalẽ rõnis p cõclusione sufficerent hæc, q̃ ex litera ad hanc formã reducta sunt, ad claritatẽ tñ & bonitatẽ doctrinæ, in litera inferuntur duæ aliæ manifestationes non seorsum, sed mistæ: vna est ex opposito, seu ex differentia inter appetitum sensitiuũ & intellectiuum, nõ q de appetitu sensitiuo minus sufficiẽter dictum fuerit in qõne præcedente, sed vt ostendatur ex eadem radice procedere, q ille diuersificetur per has differẽtias, & iste nõ: & sic ratio ista firmior reddatur. Vnde duas maximas proposuit, se habentes sicut se habẽt affirmatio ad affirmationẽ, & negatio ad negationẽ: primã de cõitate obiecti; secũdã de specialitate eiusdem, & cõsequẽter duo deduxit, vnitatẽ superioris, & diuersitatẽ inferioris appetitus, qa nõ habet obiectũ illud cõe, qa nec sensus illud apphendit.

411 Supra q.59 arti.4. Et 3. di.17. ar.1. q.3. Et ver. q.25. art.3. Et 3. de anima lec: 14.

In Matth. ca.13. super illud, Simile est regnũ cœlorũ fermento, to.9

ca.13. a medio, tom.3.

Q.77.ar.5. & 8.

Li.4. de viribus animæ, c.9.

† Dam.li.2. Orth. fidei, ca.12. ad fi. Aristo.3. de anima, tex. 42. tomo.2.

Q.77.ar.3. & q.79. ar. 7.

¶ Altera est, ex apprehensiua præuia, quam ĩ calce ponit, quòd quemadmodũ vis apprehensiua in parte superiori non multiplicatur, ita nec appetitiua. Oppositũ autẽ ẽ in parte inferiori, quia & apprehensiuæ, & appetitiuæ multiplicãtur: licet non æquali numero, satis est proposito nostro differentia inter partẽ inferiorem & superiorem in multiplicatione & nõ multiplicatiõe, tam apprehensiuarum q̃ appetitiuarũ, quicquid sit de numero, quẽ
330
constat non oportere esse æqualẽ, quia
301
non ponitur appetitus primo propter apprehẽsiuarum potentiarum bona propria: sed propter ipsius animalis bonũ, vt dictum est. Nec apprehensorum per se differentiæ constituunt, aut pariunt
410 totidem per se differentias genericas appetibiliũ: immo omnia sensu percepta, duabus tantum boni per se differentiis quas modo diximus in qõ. præce. cõprehendunt. & iõ duas tm̃ appetitiuas potẽtias, in parte sensitiua distinxit superi⁹.

¶ Super Quæstionis octuagesimætertiæ Articulum primum.

b
301
TItulus clarus.
¶ In corpore vna est cõclusio responsiua quæsito affirmatiue: circa quã
D. 978. tria facit. Primo ponit eam, & probat ducendo ad impossibile: secundo manifestat: tertio probat a priori.
b
¶ Quo ad primũ, cõ
361 clusio est: Homo est lib. arb. probatur ducendo ad impossibile, quia frustra essent sex: consilia &c.
¶ Quo ad secundũ graduãtur res in triplici ordine, quo ad hoc: quædam operantur sine iudicio, quædã cum iudicio, nõ collatiuo, sed naturali: quædam cum iudicio libero. prima sunt inanimata:
b
301 secunda sunt bruta,
†Aug. c. 13 a medio, tomo. 3. tertia rõnalia, inter quæ est homo. Vbi

ordinatur ad aliquod obiectũ secũdum communem rationem, non diuersificatur per differentias speciales sub illa ratione communi contentas. Sicut, quia visus respicit visibile secundum rationem colorati, non multiplicantur visiuæ potentiæ, secundum diuersas species colorũ. Si autem esset aliqua potentia quæ esset albi inquãtum est album, & non inquantum est coloratum, diuersificaretur a potentia quæ esset nigri, inquantum
G est nigrum. Appetitus autem sensitiuus, non respicit communem rationem boni: [c] quia nec sensus apprehendit vniuersale. Et ideo secũdum diuersas rationes particularium bonorum, diuersificãtur partes appetitus sensitiui. [c] Nam concupiscibilis respicit propriam rationem boni, inquantum est delectabile secundum sensum, & conueniens naturæ. Irascibilis autem respicit rationem boni, secundum quod est repulsiuũ & impugnatiuum eius, quod infert nocumen-
H tum. sed voluntas respicit bonum sub cõmuni ratione boni. [e] Et ideo non diuersificantur in ipsa quę est appetitus intellectiuus, aliquæ potentię appetitiuę, vt sit in appetitu intellectiuo alia potentia irascibilis, & alia concupiscibilis, sicut etiam ex parte intellectus nõ multiplicantur vires apprehensiuæ, licet multiplicẽtur ex parte sensus.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ amor, concupiscentia, & huiusmodi, dupliciter accipiũtur. Quan-
I doque quidem, secundum quod sunt quædam passiones: [c] cum quadã scilicet concitatione animi prouenientes: & sic communiter accipiuntur: & hoc modo sunt solum in appetitu sensitiuo. Alio modo, significant simplicem [d] affectum absque passione vel animi concitatione. & sic sunt actus voluntatis. & hoc etiam modo attribuũtur angelis & Deo. Sed prout sic accipiuntur [c], nõ pertinẽt ad di-
K uersas potentias: sed ad vnam tãtum potentiam, quæ dicit̃ volũtas.

Ad 2[m] dicendum, ꝙ ipsa voluntas potest dici irascibilis prout vult impugnare malum, nõ ex impetu passionis, sed ex iudicio rationis. & eodem modo potest dici concupiscibilis propter desiderium boni. Et sic in irascibibili & cõcupiscibili sunt charitas & spes, idest in voluntate [c], secundũ quod habet ordinẽ ad huiusmodi act⁹. Sic etiam potest intelligi, quod dicitur in libro † de Spiritu & Ani-

F ma, quòd irascibilis & concupiscibilis sunt animæ, antequam vniatur corpori: vt tñ ĩtelligatur ordo naturæ & non temporis, licet non sit necessarium verbis illius libri fidem adhibere [e]. Vnde patet solutio ad tertium.

QVAESTIO LXXXIII.

De Libero arbitrio, in quatuor articulos diuisa.

G DEinde quæritur de Libero arbitrio.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum homo sit liberi arbitrij.
¶ Secũdo, Quid sit liberum arbitrium, Vtrum sit potentia, vel actus, vel habitus.
¶ Tertio, Si est potentia, Vtrum sit appetitiua, vel cognitiua.
H ¶ Quarto, Si est appetitiua, Vtrum sit eadem potentia cum voluntate, vel alia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homo sit liberi arbitrij.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ homo non sit liberi arbit. Quicunque. n. est liberi arbitrij, facit quod vult. Sed homo nõ facit quod vult. Dicit̃. n. Rom. 7. Non. n. quod volo bonũ
I hoc ago: sed quod odi malum, illud facio. Ergo hõ nõ est lib. arb.
¶ 2 Præ. Quicũq; est liberi arbi. eius est velle & nõ velle, operari & nõ operari. Sed hoc nõ est hominis. dr̃. n. ad Rom. 9. Nõ est volentis. s. velle, neq; currentis. s. currere. Ergo homo non est liberi arbitrij.
¶ 3 Præ. Liberũ est qđ sui causa ẽ: vt dr̃ in 1. Met. * quod ergo mouet̃ ab alio, nõ est lib. Sed deus mouet voluntatẽ. Dr̃. n. Prou. 21. Cor regis in manu Dei: & quocũque voluerit
K vertet illud. & Philip. 2. Deus est q̃ operat̃ in nobis velle & perficere. Ergo homo non est liberi arbitrij.
¶ 4 Præt. Quicũq; est lib. arb. est dominus suorũ actuũ: sed hõ nõ est dominus suorũ actuũ: qa vt dr̃ Hier. 10. Nõ est ĩ hoĩe via ei⁹, nec viri est vt dirigat gressus suos. Ergo homo non est liberi arbitrij.
¶ 5 Pręt. Philoso. dicit in * 3. Ethic. Qualis vnusquisque est, talis finis vr̃ ei. Sed nõ est ĩ potestate nr̃a aliquales esse, sed hoc nobis ẽ a natura. Ergo naturale ẽ nobis, ꝙ aliquẽ finẽ sequamur. nõ ergo ex lib. ar.

nota, ꝙ iudiciũ seu arbitriũ liberũ, distiguit̃ cõtra naturale: naturale ãt est, qđ ẽ đ terminatũ ad vnũ: agere ergo iudicio naturali, nihil aliud ẽ q̃ agere iudicio nõ ĩdifferẽti ad hoc & oppositũ: sed deter-
384 minato ad alterum oppositorũ: hoc mõ bruta agũt. agere ãt arbit. liber. est agere iudicio indetermina to ad hoc, & oppositũ. Nec attendit̃ ista differẽtia in hoc, ꝙ qñ agit, iudiciũ liberũ est indeterminatũ, & naturale determinatũ, qa qñ exit in actũ, oportet oẽ iudiciũ determinatũ esse ad vnũ, sed attẽdit̃ penes hoc, ꝙ iudiciũ brutorũ ẽm se, nõ est indifferens ad hoc & oppositũ: rõnaliũ vero sic. potentiæ. n. rõnales, vt dr̃ 10. Met. se habẽt ad opposita: irrationales vero, ad vnũ tantũ oppositorum.
¶ Quo ad tertiũ, p. bat cõclusio a priori sic. R õ circa contingentia, habet viã ad opposita. ergo circa particularia operabilia. ergo nõ habet iudiciũ determinatũ ad vnũ. ergo habet iudiciũ liberum. Antecedens patet, tam in dialecticis. i. probabilibus, quàm in rhetoricis, quæ sunt minus probabilia, vtpote verisimilia. Prima cõsequentia patet, quia particularia opabilia a nobis, manifeste sunt cõtingẽtia. Secunda vero, patet ex terminis: determinari. n. ad vnũ oppositũ, & posse in vtrũq; oppositorũ, ecõtrario diuidunt̃. Tertia quoque patet ex terminis: qm̃ nihil aliud est iudiciũ liberũ q̃ indifferẽs: ex quo cõcludit̃ de primo ad vltimũ, ꝙ ex hoc ꝙ homo est rationalis, sequitur, est lib. arb.
¶ Circa hanc rationẽ aduerte, ꝙ hinc habes quòd prima radix libertatis est ratio, ita ꝙ ex hoc primo inest libertas alicui, quia ratio indeterminata est, & indifferens ad hoc & oppositũ: & quoniã hæc est ante omnem actum voluntatis,

tatis, consequens est ꝙ minus bene Scotus in 2. dist. 38. dixerit libertatem primo quærendã in voluntate. Quàmuis possit distingui ꝙ primo est in voluntate formaliter, & primo in ratione radicaliter. Vnde ad rationem Scoti ibidem. s. quicquid intelligitur ante omnem actum voluntatis, intelligitur mere naturaliter. ergo nulla ẽ ibi libertas, Respondetur, quòd antecedẽs quocũq; modo formetur, põt habere duplicẽ sensum. Primus est, ꝙ omnis actus intellectus ante voluntatis actũ, est mere naturalis elicitiue. & sic est verum: quoniam ante volũtatis actũ, quemcunq; actum intellectus elicit, a natura, non ab electione elicit. Secundus sensus est, quòd omnis actus intellectus præueniens voluntatem, est mere naturalis obiectiue. Et in hoc sensu potest dupliciter intelligi, vel quo ad conditiones positiuas, vel quo ad conditiones negatiuas, seu negatiue monstratas. Si intelligamus de cõditionibus positiuis, verum est: si de negatiuis, vniuersaliter non est verũ. Quoniam actus intellectus præueniẽs voluntatem, etsi obiectum habeat a natura oblatũ, & quicquid in eo cognoscit & iudicat, naturaliter cognoscat & iudicet: habet tamen respectu contingentium operabilium, hanc negatiuam cõditionem. s. indeterminationẽ, & indifferentiam iudicii respectu vtriusq; partis contradictionis, q̃ opponitur directe naturæ, qm̃ natura determinat ad vnũ. Et hæc conditio, est radix libertatis. Si enim iudicium tale esset determinatum, voluntas non posset ad quam vellet contradictionis partem declinare, sed necessitaretur a determinato iam iudicio de volendo, vel non volendo hoc,

Sed contra est, quod dicitur Eccle. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Glos. * 1. in libertate arbitrij.

Respon. Dicendum, quòd homo est liberi arbitrij: alioquin frustra essent consilia, exhortationes, præcepta, prohibitiones, præmia, & pœnæ.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd quædam agunt absque iudicio. sicut lapis mouetur deorsum: & similiter omnia
B cognitione carentia. Quædam autem agunt iudicio, sed non libero, sicut animalia bruta. Iudicat enim ouis videns lupum, eum esse fugiendum naturali iudicio, & non libero, quia non ex collatione, sed ex naturali instinctu hoc iudicat. et simile est de quolibet iudicio brutorum animalium. Sed homo agit iudicio: quia per vim cognoscitiuam, iudicat aliquid esse fugiendum vel prosequẽdum [c].
C Sed quia iudicium istud non est ex naturali instinctu in particulari operabili, sed ex collatione quadam rationis, ideo agit libero iudicio, potens in diuersa ferri. Ratio enim circa contingentia habet viã ad opposita, vt patet in dialecticis syllogismis, & Rhetoricis persuasionibus. Particularia autem operabilia, sunt quædam contingentia: et ideo circa ea iudicium rationis ad diuersa se habet, & non
D est determinatum ad vnum. Et pro tanto necesse est, quòd homo sit liberi arbitrij, ex hoc ipso, quòd rationalis est.

Ad primum ergo dicendũ, quòd sicut supra dictum est *: appetitus sensitiuus, etsi obediat rationi, tamẽ potest in aliquo repugnare, concupiscendo contra illud qđ ratio dictat [e]. Hoc ergo est bonum, quòd homo non facit cum vult, scilicet non concupiscere cõtra rationẽ, vt glo. August. ibidẽ dicit†.

E Ad 2[m] dicendum, quòd verbũ illud Apostoli non sic est intelligẽdum, quasi homo non velit & nõ currat libero arbitrio: sed quia liberũ arbitriũ ad hoc non est sufficiẽs nisi moueat̃ & iuuetur a Deo.

Ad 3[m] dicendum, quòd liberum arbitrium est causa sui motus: quia homo per liberum arbitrium seipsum mouet ad agendũ. Non tamen hoc est de necessitate libertatis, ꝙ sit prima causa sui, id quod liberum est: sicut nec ad hoc, quòd aliquid sit causa alterius, requiritur ꝙ sit prima cau-

A sa eius. Deus igitur est prima causa mouens & naturales causas, & voluntarias. Et sicut naturalibus causis mouendo eas, non aufert quin actus earum sint naturales, ita mouendo causas voluntarias, non aufert quin actiones earum sint voluntarię [c]: sed potius hoc in eis facit. operatur enim ĩ vnoquoque secundum eius proprietatem.

Ad 4[m] dicendum, quòd dicitur non esse in homine via eius, quantũ ad executiones electionũ:
B in quibus homo impediri põt, velit, nolit. electiones aũt ipsę sunt in nobis, supposito tñ diuino auxilio.

Ad 5[m] dicendũ, quòd qualitas hominis est duplex. Vna naturalis & alia superueniens. Naturalis autem qualitas accipi potest, vel circa partem intellectiuam, vel circa corpus & virtutes corpori annexas. Ex eo igitur quòd homo est aliqualis qualitate naturali, quæ attẽditur secundum intellectiuam partem, naturaliter homo appetit vlti-
C mum finem, scilicet beatitudinem. Qui quidem appetitus naturalis est, & non subiacet libero arbitrio, vt ex supradictis patet *. Ex parte vero corporis & virtutum corpori annexarum, potest esse homo aliqualis naturali qualitate, secundũ quod est talis complexionis, vel talis dispositionis ex quacunque impressione corporearum causarũ, quæ non possunt in intellectiuam partem imprimere, eo quòd non
D est alicuius corporis actus [e]. Sic igitur qualis vnusquisque est secundum corpoream qualitatem, talis finis videtur ei: quia ex huiusmodi dispositione, homo inclinatur ad eligendum aliquid vel repudiandũ. Sed istæ inclinationes subiacẽt iudicio rationis, cui obedit inferior appetitus, vt dictum est [e]. vnde per hęc libertati arbitrij non præiudicatur. Qualitates autẽ superuenientes sunt sicut habitus & passiones, ẽm quas aliquis ma-
E gis inclinatur in vnum, q̃ in alterũ, tamen istæ etiam inclinationes, subiacent iudicio rationis. Et huiusmodi ẽt qualitates ei subiacẽt inquãtũ in nobis est, tales qualitates acqrere, vel causaliter vel dispositiue, vel a nobis excludere. Et sic nihil ẽ qđ libertati arbitrij repugnet.

ARTICVLVS II.

Vtrum liberum arbitrium sit potentia.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd liberum arbitrium non sit potentia. Arbitrium enim liberum

Quia vero rationis iudicium circa hoc amandum, vel non amandum ante voluntatis actum indifferẽs est, & vtrinque rationes habẽs, suspensum stat, nec natura, nec electione determinatũ ẽm
se. Hinc iudiciũ tale & naturale non est, quo ad talem indifferentiam, immo naturæ repugnat, & libertatem fundat. Et sic patet quòd distincto antecedente Scoti, iuxta sensum in quo verificatur antecedens, neganda est cõsequentia: in alio vero sensu, antecedẽs est negandum, quia falsum est, vt patet. Et si instetur, quòd aut indifferentia iudicii est naturalis aut libera: respondendũ est quòd neutra est formaliter, sed est radicaliter libera. i. libertatis radix. Est. n. implicatio in adiecto, dicere indeterminatio naturalis, quia si naturalis. ergo deter- Q. præced. ar. 2.
minata ad vnum, & si indifferẽs. ergo nõ naturalis. Inhæsio tamen talis indeterminati iudicii est naturalis, vt de libertate formaliter etiam dicetur in sequenti articulo.

569

¶ Super Quæstionis octuagesimætertiæ Articulum secundum.

TItulus clarus.
¶ In corpore duo. primo distiguit significationes huius nominis, liberũ 406
arbitrium. Secundo respondet quæsito Q. 81. ar. 3.
vnica conclusione affirmatiue.
¶ Quo ad primum dupliciter sumitur, proprie, & ex accõmodatione vsus. Primo modo significat actum. Secũdo, principium huius actus, & de hoc est quæstio.
¶ Quo ad scđm cõclusio respõsiua est. Liberũ arbitriũ est potentia. Probatur sic. Aut est habitus 419
aut potentia, aut potẽtia cũ habitu: sed 2. dis. 24. q. 1. ar. 1. & 2
nec habit⁹, nec potẽtia cũ habitu ẽ. ergo Et verit. q.
potentia. Assumptũ 24. ar. 4.

probatur, quia principium actus in nobis, aliquod horũ est: probatur, quia his dicimur vt principiis cognoscere. minor vero probatur dupliciter. primo sic. Si esset habitus. ergo esset habitus naturalis. Sed hoc est impossibile, quia naturalitas est contra rationem libertatis, & esse habitum, est contra rationẽ naturalitatis liberi arbit. consequentia patet: quia liberum arbitriũ nõ acquiritur aut infunditur, sed connascitur nobiscum. Destructio consequẽtis quo ad primam probationẽ patet, quia si est naturale, ergo non subest libero arbitrio, & si sub est libero arbitrio, ergo nõ ẽ naturale, vt patet de assensu pricipiorum & appetitu beatitudinis.

Nõ multũ remote a prin. libri.

¶ Circa hanc partẽ duo dubia parua sunt. Primum est, quia videtur contra dictio in eodem contextu literæ, dum dicitur, & quòd rationi liberi arbitrii repugnat naturalitas, & simul dicitur quòd est naturalis. Secundum est, quia si liberum arbitrium non ponitur habitus naturalis, ponitur tamen potentia naturalis, vt patet. ponitur enim in secunda specie qualitatis. ergo contra rationem eius non est naturalitas. Ad hæc duo simul dicitur, quòd naturale hic sumitur vt distinguitur contra liberum: ita quòd naturale vocamus determinatum ad vnum: cuius oppositum conuenit libero. Potest autem cadere naturalitas supra duo: vel supra rõnem rei de qua est sermo, vel supra inhæsionem illius rationis i subiecto. Et si quidem determinet inhæsionẽ, omnia quæ congenerãtur alicui, naturalia sunt, quia non libere insunt: sed a natura determinantur ad habenda illa, & hoc modo liberum arbitrium est naturale, quia inest nobis a natura, vt in litera dicitur. Et ex hac naturalitate secundum inhæsionẽ infertur in litera, ꝙ si esset habitus, esset naturalis: vt patet. Si vero determinet ipsam rationem rei sic non omnia congenita sunt naturalia: sed aliquid naturale, & aliquid liberum: quia aliquod est determinatum ad vnum, aliquod indifferens ad hoc, & oppositum: & sic naturalitas repugnat libero arbitrio. Et ideo notanter in litera dicitur: Contra rationem liberi arbitrii est naturalitas, scilicet determinans rationem, non inhæsionem, & per hoc patet etiam responsio ad secundum dubium: quia scilicet vocatur potentia naturalis ratione inhæsionis, distinguitur tamen contra potentias naturales, & dicitur potentia libera secundum rationem potentiæ. Sed adhuc non quiescit animus. Cur simpliciter dicitur quòd libero arbitrio repugnat esse habitum naturalem, & non naturalem potentiã cum vtriusque naturalitas, quo ad rationem, repugnet, & quo ad inhæsionem, conueniat? Ad hoc dicitur, quòd in habitu illæ duæ naturalitates sunt inseparabiles: ita ꝙ si est naturalis quo ad inhæsionem, est etiam naturalis quo ad rationem, quàmuis non econtra, vt patet in potentia vero non, sed naturalitas inhæsionis stat cum libertate rationis. Vnde naturalitatẽ habitus tanquam omnino repugnantem, liberum arbitrium excludit: potentiæ vero tanquam permissiue compatientem secum libertatem nõ sic excludit, & ex hoc patet responsio ad obiectionem quartam, quæ posset contra literam moueri. Quia in hac ratione ex naturalitate inhæsionis liberi arbitrii, infertur naturalitas habitus secundum inhæsionem, & tamen probatio postmodum fit contra naturalitatem rationis: hæc enim probatur repugnare libero arbitrio: & sic videtur inefficax processus, & in æquiuoco laborans. Iam enim patet satisfactio, quòd quia ĩ habitu naturalitas rationis euidens est, quoniam omnis habitus ad vnum determinat, nulla op⁹ erat probatione circa hoc, & ideo licuit deducta naturalitate inhæsionis, ex alia naturalitate f. rationis, tanquam per se nota procedere, & ex naturalitate rationis inferre repugnantiã ad libertatem. Qui processus non liceret loquendo de potentia, quia illata naturalitate inhæsionis, non haberetur secunda naturalitas sicut in habitu.

¶ Secundo probatur sic. Libero arbitrio indifferenter nos habemus ad bene vel male eligendum. ergo non est habitus. Tenet sequela, quia habitus est, quo bene vel male inclinamur: probatur authoritate & inductione in intellectu, & appetitu.

Enchiridii ca. 30. circa princ. to 3.

nihil est aliud quàm liberũ iudicium. Iudicium autem non nominat potentiam, sed actum. Ergo liberum arbitrium nõ est potentia. ¶ 2 Præt. Liberum arbitrium dicitur esse facultas voluntatis & rationis. Facultas autem nominat facilitatem potestatis, quæ quidẽ est per habitum. Ergo liberum arbitrium est habitus. Ber. *etiam dicit, quòd lib. arbit. est habitus animæ liber sui. Nõ ergo est potentia. ¶ 3 Præt. Nulla potentia naturalis tollitur per peccatũ: sed liberum arbitrium tollitur per peccatum. Aug. enim dicit†, quòd homo male vtens libero arbit. & se perdit & ipsum. Ergo liberum arbitrium non est potentia.

SED CONTRA est, quòd nihil est subiectum habitus, vt videtur, nisi potentia. Sed liberum arbitrium est subiectum gratiæ, qua sibi assistente bonum eligit. Ergo liberum arbitrium est potentia.

RESPON. Dicendum, quòd quàmuis liberum arbitrium nominet quendam actum secundum propriam significationem vocabuli: secundum tamen communem vsum loquẽdi, liberum arbitrium dicimus id, quod est huius actus principium, scilicet quo homo libere iudicat. Principium autem actus in nobis est & potentia & habitus. Dicimur enim aliquid cognoscere & per scientiã & per intellectiuam potentiam. oportet ergo, quòd liberũ arbitrium vel sit potentia, vel sit habitus, vel sit potentia cum aliquo habitu. Quòd autem non sit habitus, neque potẽtia cum habitu, manifeste apparet ex duobus. Primo quidẽ, quia si est habitus, oportet, quòd sit habitus naturalis. Hoc enim est naturale homini, ꝙ sit liberi arbitrij. Nullus autem habitus naturalis adest nobis ad ea, quę subsunt libero arbitrio, qa ad ea, respectu quorum habemus habitus naturales, naturaliter inclinamur: sicut ad assentiendum primis principijs. Ea autem, ad quæ naturaliter inclinamur, non subsunt libero arbitrio, sicut dictum est * de appetitu beatitudinis. Vnde contra propriam rationem liberi arbitrij est, quòd sit habitus naturalis. Contra naturalitatem autem eius est, quòd sit habitus non naturalis. Et sic relinquitur, quòd nullo modo sit habitus. Secundo hoc apparet: quia habitus dicuntur secũdum quos nos habemus ad passiones, vel ad act⁹ bene vel male, vt dicit' in 2. Ethi*. Nam per temperantiam bene nos habemus ad concupiscentias, per intemperantiam autem male: per scientiam etiam bene nos habemus ad actum intellectus, dum verum cognoscimus, per habitum autem cõtrarium male: lib. autem arbitr. indifferenter se habet ad bene eligendum vel male. Vnde impossibile est, quòd liberum arbitrium sit habitus, Relinquitur ergo, quòd sit potentia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd consuetum est potentiam significari nomine actus ᶜ. Et sic per hũc actum, qui est liberum iudicium, nominatur potentia quæ est huius actus principium: alioquin si liberum arbitrium nominaret actum: non semper maneret in homine.

AD 2ᵐ dicendum, quòd facultas nominat quandoque potestatem expeditam ad operandum. Et sic facultas ponitur in diffinitione liberi arbitrij. Ber. autem accipit habitum non secundum quod diuiditur contra potentiam, sed secundum quod significat habitudinem quandam, qua aliquo modo se aliquis habet ad actũ. quod quidem est tam per potentiã quàm per habitum. Nam per potentiam homo se habet vt potens operari, per habitum autẽ vt aptus ad operandum bene vel male.

AD 3ᵐ dicendum, quòd homo peccando, liberum arbitrium dicitur perdidisse, non quantũ ad libertatem naturalem, quæ est a coactione, sed quantum ad libertatẽ, quæ est a culpa & a miseria. de qua infra in tractatu moralium dicetur ĩ secũda parte huius operis.

¶ Su-

ARTICVLVS III.

Vtrum liberum arbitrium sit potentia appetitiua.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd liberũ arbitrium non sit potentia appetitiua: sed cognitiua. Dicit enim Damasc*. quòd cum rationali confestim comitatur liberum arbitriũ. Sed ratio est potentia cognitiua. Ergo liberum arbitrium est potentia cognitiua. ¶ 2 Præt. Liberum arbitrium dicitur quasi liberum iudicium: sed iudicare est actus cognitiuæ virtutis. Ergo liberum arbitrium est cognitiua potentia. ¶ 3 Præt. Ad lib. arbit. præcipue pertinet electio. Sed electio videtur ad cognitionẽ pertinere: quia electio importat quandam comparationẽ, vnius ad alterũ, qđ est ꝓpriũ cognitiuæ virtutis. Ergo liberũ arbitriũ est potẽtia cognitiua.

SED CONTRA est quòd Philosophus dicit in tertio Ethic*. ꝙ electio est desiderium eorum, quæ sunt in nobis. Sed desiderium est actus appetitiuæ virtutis. Ergo & electio. Liberum autem arbitrium est secũdũ ꝙ eligimus. Ergo liberũ arbitrium est virtus appetitiua.

RESPON. Dicendũ, quòd proprium liberi arbitrij est electio. Ex hoc enim ᵈ liberi arbitrij esse dicimur, quòd possumus vnum recipere, alio recusato, quod est eligere: & ideo naturam liberi arbitrij ex electione considerare oportet. Ad electionem autem concurrit aliquid ex parte cognitiuæ virtutis, & aliquid ex parte appetitiuæ, Ex parte aũt cognitiuæ, requirit' cõsilium, ꝑ quod diiudicatur quid sit alteri præferendum. Ex parte autẽ appetitiuæ requiritur, quòd appetendo acceptetur, quod per cõsiliũ diiudicatur. Et ideo Aristot. in sexto Ethic.* sub dubio derelinquit, vtrum principalius pertineat electio ad vim appetitiuam, vel ad vim cognitiuam: dicit enim, quòd electio vel est intellectus appetitiuus, vel appetitus intellectiuus. Sed in tertio Ethic*. in hoc magis ᵈ declinat, quòd sit appetitus intellectiuus, nominans electionem desiderium cõsiliabile, & huius ratio est, quia ꝓprium obiectum electionis est illud, quod est ad finem. hoc autem inquantũ huiusmodi habet rationẽ boni, quod dicitur vtile. Vnde cũ bonum inquantũ huiusmodi, sit obiectũ appetit', sequit', ꝙ electio sit principaliter actus appetitiuę virtutis, Et sic liberũ arbitriũ est appetitiua potentia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potentiæ appetitiuæ concomitantur apprehensiuas ᶜ. Et secundum hoc dicit Damasc. quòd cum rationali cõfestim concomitatur liberum arbitrium.

AD 2ᵐ dicendum, quòd iudicium est quasi conclusio & determinatio consilij. Determinatur autem consilium, primo quidem per sententiam rationis, & secundo per acceptationem appetitus. Vnde Philosophus dicit in 3. Ethic*. quòd ex consiliari iudicantes desideramus secundum consilium. Et hoc modo ipsa electio dicitur quoddam iudicium, a quo nominatur liberum arbitrium. Li. 3. Ethic. c. 3. ad finẽ tom. 5.

AD 3ᵐ dicendum, quòd ista collatio, quæ importatur in nomine electionis, pertinet ad consilium præcedens, quod est rationis. Appetitus enim quamuis non sit collatiuus, tamen inquantum a vi cognitiua conferente mouetur, habet quandam collationis similitudinem, dum vnum alteri præoptat.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum liberum arbitrium sit alia potentia a uoluntate.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd liberum arbit. sit alia potentia a voluntate. Dicit enim Damasc *. in lib. 2. quòd aliud est thelisis, aliud vero bulisis. Thelisis autem est volũtas, bulisis autem videtur arbitrium liberum: quia bulisis secundum ipsum est voluntas quæ est circa aliquid, quasi vnius per cõparationem ad alterũ. Ergo videt', ꝙ liberũ arbitriũ sit alia potẽtia a volũtate. ¶ 2 Præt. Potentię cognoscunt' per actus. Sed electio, quæ est actus liberi arbitrij, est aliud a voluntate, vt dicitur in 3. Ethic.* quia voluntas est de fine, electio autem de iis quæ sunt ad finem, Ergo liberũ arbitrium est alia potẽtia a volũtate. ¶ 3 Præt. Voluntas est appetitus intellectiuus. Sed ex parte intellectus sunt duæ potentiæ, scilicet agens & possibilis. Ergo etiam ex parte appetitus intellectiui debet esse aliqua potentia præter voluntatem: & hæc non videtur esse nisi liberum arbitrium. Ergo liberum arbit. est alia potẽtia p̃ter volũtatẽ.

Lib. 2. c. 22 — θέλησις — βούλησις

Li. 3. Ethi. cap. 2. ante med. to. 5.

SED CONTRA est, quòd Damasce. dicit in 3. quòd liberum arbitrium nihil aliud est q̃ voluntas.

Lib. 3. Orthod. fidei, ca. 14. ante medium.

RESPON. Dicendum, quòd potentias appetitiuas oportet esse proportionatas potentijs apprehensiuis, vt supra dictum est *. Sicut autem ex parte apprehensionis intellectiuæ se habent intellectus & ratio: ita ex parte appetitus intellectiui se habent voluntas & lib. arbit. quod nihil aliud est quàm vis electiua: & hoc patet ex habitudine & obiectorum & actuum. nam intelligere importat simplicem acceptionem alicuius rei. Vnde intelligi dicuntur proprie principia, quę sine collatione per seipsa cognoscuntur ᶜ. Ratio-

Q. 64. ar. 2 & q. 80. ar. 2.

¶ Super Quæstionis octuagesimætertiæ Articulum tertium.

TItulus clarus. ¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Liberum arbitrium est potentia appetitiua. Probatur. Electio est principaliter actus appetitiuæ virtutis. ergo liberum arbitriũ est appetitiua potẽtia. Huius rationis primo probatur consequentia in litera, qa proprius actus liberi est electio, quod probatur, quia ex hoc dicimur liberi, quia possumus optare vnum, altero refutato, quod est eligere. Secundo, declaratur, & probatur antecedens. Declaratur quidem, declarã do primo, quòd ad electionem duo concurrũt, iudicium ex parte consilii & intellectus, & acceptatio seu velle iudicatum ex parte appetitus: ponendo secũdo quid in hoc senserit Aristot. in 6. li. Ethic. & quid in tertio. Probatur vero sic. Obiectũ electionis est id qđ est ad finem vt sic. ergo est bonũ vtile. ergo electio est proprie act⁹ appetitiuæ virtutis. Antecedens hoc cũ prima consequentia patet: secunda vero probatur, quia bonũ vt bonum, & consequenter omnis boni species, vt sic, ad appetitiuæ potẽtiæ obiectũ ꝓpriũ spectat. ¶ Circa hanc partẽ esset quæstio de electione, quære in prima secundæ.

¶ Super Quæstionis octuagesimætertiae Articulum quartũ.

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Voluntas & liberum arbitriũ non sunt duæ: sed vna potentia. probatur. Sicut se habet intellectus ad rationem, ita voluntas ad lib. arb. seu (quod idem est) vim electiuam: sed intellectus & ratio sũt vna potẽtia. ergo volũtas & lib. arb. Maior probatur dupliciter. Primo ex communi ratione: quia oportet appetitiuas esse proportionatas apprehensiuis, ac per hoc sicut in apprehensiua sunt duo, ita in appetitiua. Secundo ex specialibus rationibus horũ ex parte obiectorũ & actuũ. Actuum quidem, quia, intelligere est simplex, & ratiocinari est discurrere, & similiter velle & eligere: obiectorum vero, quia exinde illorũ primũ est principii: sc'dm conclusionis. horum quoq; primum est finis, secundum ad finem. ¶ Constat autem ꝙ hæc proportionaliter se habent: minor vero nõ solum probatur, quia eiusdẽ est virtutis, quies & motus: sed idem medium intentam hic conclusionem inferre dicitur. Et sic duobus quodammodo mediis, probauit intentam conclusionem, scilicet ex proportionalitate inter apprehensiuam & appetitiuam virtutem, & ex habitudine

415 locis supr ar. 3. iduct

293
396

Universidad de Deusto Biblioteca

tudine inter actum lib.arb. & actum volũtatis:quia.ſ.ſe habent vt quies & motus,vt ſupra dictum fuit de intellectu & ratione.

¶ Super Quæſtionis octuageſimæquartæ Articulum primũ.

TItulus clarus.

¶In corpe quinque. Primo, refert antiquorum opiniones : ſcdo,Platonis tertio,arguit contra opinione Plat. quarto,fundamentũ eius examinat& dſtruit. quinto infert cõcluſionem reſponſiuã quęſito affirmatiuè.

D.1084. Q.79.ar.8. ¶Quo ad primũ,antiquorum poſitio eſt quòd corporeorum nulla eſt certa cognitio,quia ſunt in cõtinuo motu: & ex hoc ꝙ corporale varium, nullius rei eſt aliqua certa cognitio,quia ſola corporea entia ponebant.

¶Quo ad ſecundũ, Platonis poſitio, ꝙ corporum ſenſibiliũ ſecundum ſeipſa nõ eſt certa ſcientia:ſed ſm eorũ ideas, quia hæc ſunt materialia & fluxa, illæ autem ſunt ſpecies horum.

In corp. ¶Quo ad tertium, dupliciter arguitur. Primo, ducendo ad impoſſibile, quia.ſ. materia & mot⁹ excluderentur a ſcientia tam in ratione obiecti quàm in ratione medii, & ſic periret ſcientia naturalis, quæ & de mobili, & per principia motus eſt. Secundo, ducendo ad inopinabile, ꝙ dum horum manifeſtorũ ſciẽtiam quærimus, aliorum quæ neſcimus,ſcientiam inueniam⁹, quæ nõ ſunt horum ſubſtantiæ, per quæ de his iudicare nequimus, & tamen iudicamus.

¶Quo ad quartum. primo fundamentũ Platonis: fundauit ſe Plato ſuper tres propoſitiones. Prima eſt, ꝙ cognitio fit p aſſimilationẽ, primo de anima. ſecunda, quòd iſta ſimilatio debet eſſe non ſolum in forma,ſed in modo formæ. Tertia, ꝙ inter intellectum & res

cinari autem, proprie eſt deuenire F ex vno in cognitionẽ alterius. Vnde, proprie de concluſionibus ratiocinamur, quæ ex principijs innoteſcunt. Similiter ex parte appetitus, velle, importat ſimplicẽ appetitum alicuius rei. Vnde volũtas dicitur eſſe de fine, qui propter ſe appetitur. Eligere autem, eſt appetere aliquid propter alterum conſequẽdum. vnde proprie eſt eorũ, quæ ſunt ad finem. Sicut autem ſe G habet ĩ cognitiuis, principium ad concluſionem, cui propter principia aſſentimus, ita in appetitiuis ſe habet finis ad ea, quæ ſunt ad finem, quæ propter finem appetuntur. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ ſicut ſe habet intellectus ad rationem, ita ſe habet volũtas ad vim electiuam, ideſt ad liberum arbitrium. Oſtenſum eſt [d] autẽ ſupra*, ꝙ eiuſdem potentiæ eſt intelligere & ratiocinari, ſicut eiuſdem virtutis eſt quieſcere & moueri. Vnde etiã eiuſ H dem potentiæ eſt, velle & eligere. Et propter hoc, volũtas & liberũ arbitriũ nõ ſunt duę potẽtię, ſed vna.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ buleſis diſtinguitur a theleſi, nõ propter diuerſitatẽ potẽtiarũ, ſed propter differẽtiã actuum.

AD 2m dicendum, ꝙ electio & voluntas, ideſt ipſum velle, ſunt diuerſi actus: ſed tamen pertinent ad vnam potentiã, ſicut etiam intelligere & ratiocinari, vt dictũ eſt *.

AD 3m dicendum, ꝙ intelle- I ctus cõparatur ad volũtatẽ vt mouens. et ideo non oportet in volũtate diſtinguere agẽs & poſſibile.

QVAESTIO LXXXIIII.

Quomodo anima coniuncta intelligat corporalia quæ ſunt infra ipſam.

CONSEQVENTER cõſiderandum eſt de actibus & habitibus animę, quãtũ ad potentias intellectiuas & appetitiuas. Aliæ enim potentiæ, non pertinẽt directe ad conſiderationẽ theologi. Actus autem & habitus appetitiuæ partis ad conſiderationem moralis ſcientiæ pertinẽt. Et ideo in ſecũda parte huius operis de eis tractabitur, in qua conſiderandũ eſt de morali materia. Nunc autẽ de actibus & habitibus intellectiuæ partis agetur. Primo quidẽ de actibus. Secũdo, de habitib⁹. In conſideratione vero actuum, hoc modo procedemus. Primo nãque conſiderandum eſt, quomodo intelligit anima corpori coniuncta. F Secundo, quomodo intelligit a corpore ſeparata. Prima autem conſideratio erit tripartita. Primo nanque conſiderabitur, quomodo anima intelligit corporalia quæ ſunt infra ipſam. Secundo, quomodo intelligit ſeipſam & ea, quæ in ipſa ſunt. Tertio, quomodo intelligit ſubſtantias immateriales, quę ſunt ſupra ipſam.

Circa cognitionem vero corpo G ralium, tria cõſideranda occurrũt. Primo quidem, per quid ea cognoſcit. Secundo, quomodo & quo ordine. Tertio, quid in eis cognoſcit.

Circa primũ quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum anima cognoſcat corpora per intellectum.

¶ Secũdo, Vtrum intelligat ea per eſſentiam ſuam, vel per aliquas ſpecies.

¶ Tertio, Si p aliquas ſpecies, Vtrũ ſpecies omnium intelligibilium ſint ei naturaliter innatæ.

H ¶ Quarto, Vtrum effluant in ipſam ab aliquib⁹ formis immaterialibus ſeparatis.

¶ Quĩto, Vtrum anima noſtra omnia quæ intelligit, videat in rationibus æternis.

¶ Sexto, Vtrum cognitionem intelligibilem acquirat a ſenſu.

¶ Septimo, Vtrum intellectus poſſit actu intelligere per ſpecies intelligibiles, quas penes ſe habet, non conuertendo ſe ad I phantaſmata.

¶ Octauo, Vtrum iudicium intellectus impediatur per impedimẽtum ſenſitiuarum virtutum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima cognoſcat corpora per intellectum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ anima non cognoſcat corpora per intellectũ. Dicit enim Auguſt.* in 2.ſol. ꝙ cor K pora intellectu comprehendi non poſſunt: nec aliquod corporeum niſi ſenſibus videri poteſt. Dicit etiam 12. ſuper Geneſ. ad literam †, ꝙ viſio intellectualis eſt eorum, quæ ſunt per eſſentiam ſuam in anima. huiuſmodi autem nõ ſunt corpora. Ergo anima per intellectũ corpora cognoſcere non poteſt.

¶ 2 Præt. Sicut ſe habet ſenſus ad intelligibilia, ita ſe habet intellectus ad ſenſibilia. Sed anima per ſenſum nullo modo põt cognoſcere ſpiritualia quæ ſunt intelligibilia. Ergo nullo modo per intellectum poteſt cognoſcere corpo-

corporales non poteſt eſſe iſta aſſimilatio, ſed bene inter animam & ideas. Et hanc tertiam propoſitionem probauit, quia ĩ anima, rei cognitæ forma eſt immaterialiter, vniuerſaliter, & immobiliter, quod ex operatione apparet: quia experimur intelligere vniuerſaliter, & neceſſario: operatio enim eſt ſecundum modum formæ, in corporibus autẽ his oppoſito modo ſunt formæ: in ideis autẽ ſunt ſimili modo.ſ. vniuerſaliter, immaterialiter, & abſque motu, ergo.

¶ Deinde deſtruit hoc fundamentum, oſtendendo ſecundã propoſitionem eſſe falſam dupliciter. Primo, in aſſimilatione abſolute. Secũdo, in aſſimilatione cognoſcentis ad cognitũ: abſolute quidem, quia inter ſimilia nõ oportet quòd ſit ſimilitudo modi eſſendi, neq; intrinſece, vt patet de intẽſo & remiſſo: neque extrinſece, vt patet de duobus albis, altero dulci, & altero non. In cognoſcente autem, quia ſenſus eſt ſimilis ſenſato in forma, non in materia. ergo iuxta hunc eũdem modũ dici poteſt, ꝙ intellectus reſpicit ſpecies rerum abſq; materia, motu & particularibus, quia Vnũquodq; recipitur in aliquo per modum recipientis.

416 Verit.q.10 ar.4. ¶ Aduerte hic quòd (vt patet ex ſupradictis) iſta rõ, Vnũquodque recipit per modum ſuum, non ſufficeret ad propoſitum niſi præſuppoſito actiuo ſufficiẽte: quia tamẽ ſuperius ex propoſito hoc declarauerat, vbi de intellectu agente tractabatur, ideo ſuppoſitis illis, nunc non curat ſic breuiter & quaſi diminute loq.

¶ Quo ad quintũ, infertur cõcluſio reſpõſiua, Anima per intellectum cognoſcit corpora cognitione immateriali, vniuerſali, & neceſſaria. Vbi aduerte, quòd hæ tres conditiones

tiones, determinant cognitionem ſm genus proprium & in ordine ad obiectum. Secundũ genus quidem proprium, quia cognitio iſta eſt de genere cognitionũ immaterialium, vniuerſalium, & immobilium, ſeu neceſſariarum, quod idẽ ẽ: neceſſariũ. n. eſt qđ mutari non põt. omnis.n. intellectio in tali gñe eſt. In ordine vero ad obiectũ, quia cognitio iſta ĩmaterialiter, vniuerſaliter, & ĩmutabiliter attingit obiectum: nulla n. materia mediante, nulla conditione particularitatis interceden te, nulla mutationis ſpecie obuiante, intelligim⁹ ſpecies corporum, quæ ſm eſſe ſunt materiales, particulares, & motui ſubiectæ.

ra, quæ ſunt ſenſibilia.

¶ 3 Præt. Intellect⁹ eſt neceſſariorum, & ſemper eodem modo ſe habẽtiũ. Sed corpora omnia ſunt mobilia, & non eodem modo ſe habẽtia. Anima ergo, per intellectum corpora cognoſcere non poteſt.

SED CONTRA eſt, ꝙ ſcientia eſt in ĩtellectu. Si ergo ĩtellectus nõ cognoſcit corpora, ſequitur ꝙ nulla ſcientia ſit de corporibus. Et ſic peribit ſcientia naturalis, quæ eſt de corpore mobili.

RESPON. Dicendum ad euidentiã huius quæſtionis, ꝙ primi Philoſophi, qui de naturis rerum inquiſiuerunt, putauerunt nihil eſſe in mundo præter corpus [c]. Et qa videbant omnia corpora mobilia eſſe, & putabant ea in cõtinuo fluxu eſſe, exiſtimauerũt, ꝙ nulla certitudo de rerũ veritate haberi poſſet a nobis. Quod enim eſt in continuo fluxu, per certitudinem apprehendi non poteſt: quia prius labitur, q̃ mente diiudicetur: ſicut Heraclitus dixit, ꝙ nõ eſt poſſibile aquam fluuij currentis bis tãgere, vt recitat Philoſoph. in 4. Meta.* His aũt ſuperueniens Plato, vt poſſet ſaluare certã cognitionẽ veritatis, a nobis per intellectũ haberi, poſuit præter iſta corporalia aliud genus entiũ a materia & motu ſeparatũ, quod nominabat ſpecies ſiue ideas, p quarũ participationem, vnumquodq; iſtorũ ſingularium & ſenſibiliũ, dicitur vel homo vel equus, vel aliquid huiuſmodi. [c] Sic ergo dicebat, ſcientias & diffinitiones & quicquid ad actum intellectus pertinet, nõ referri ad iſta corpora ſenſibilia, ſed ad illa immaterialia & ſeparata [e], vt ſic aĩa non intelligat iſta corporalia, ſed intelligat horũ corporaliũ, ſpecies ſeparatas. Sed hoc dupliciter apparet falſum. Primo quidẽ, quia cũ illæ ſpecies ſint immateriales & immobiles, excluderetur a ſcientijs cognitio motus & materiæ, qđ eſt propriũ ſcientiæ naturalis, & demonſtratio p cauſas mouẽtes & materiales. Secundo, quia deriſibile vr̃, vt dum rerum, quæ nobis manifeſtæ ſunt notitiã quærimus, alia entia in mediũ afferamus, quę nõ poſſunt eſſe eorũ ſubſtantiæ, cũ ab eis differant ſm eſſe. Et ſic illis ſubſtantijs ſeparatis cognitis, nõ propter hoc de iſtis ſenſibilibus iudicare poſſemus. Vr̃ aũt in hoc Plato deuiare a veritate: quia cũ æſtimaret omnem cognitionem p modum alicuius ſimilitudinis eſſe, credidit ꝙ forma cogniti ex neceſſitate ſit in cognoſcente, eo modo quo eſt in cognito. Conſiderauit aũt, ꝙ forma rei intellectæ eſt ĩ intellectu vniuerſaliter, & immaterialiter, & immobiliter: quod ex ipſa operatione intellectus apparet, qui intelligit vniuerſaliter & per modum neceſſitatis cuiuſdam: modus enim actionis eſt ſm modũ formæ agentis. Et ideo exiſtimauit, ꝙ oporteret res intellectas hoc modo in ſeipſis ſubſiſtere.ſ. immaterialiter & immobiliter. Hoc aũt neceſſarium non eſt: quia etiam in ipſis ſenſibilibus videmus, ꝙ forma alio modo eſt in vno ſenſibilium, quàm in altero: puta cum in vno eſt albedo intenſior, in alio remiſſior: & cum in vno albedo cum dulcedine, in alio ſine dulcedine. Et per hunc etiam modum, forma ſenſibilis alio modo eſt in re, quæ eſt extra animã, & alio

A modo in ſenſu, qui ſuſcipit formas ſenſibilium abſq; materia [c], ſicut colorẽ auri ſine auro. Et ſimiliter ĩtellectus ſpecies corporũ, quæ ſunt materiales & mobiles, recipit immaterialiter, & immobiliter, ſm modũ ſuum. nã receptũ eſt in recipiente p modũ recipiẽtis. Dicendũ eſt ergo, ꝙ anima p intellectũ cognoſcit corpora, cognitiõe immateriali, vniuerſali, & neceſſaria. b 425

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ verbum Auguſt. eſt intelligendum quantum ad ea, quibus intellectus cognoſcit, non autem quantum ad ea, quæ intellectus cognoſcit. Cognoſcit enim corpora intelligendo, ſed non per corpora, neque per ſimilitudines ma B teriales & corporeas, ſed p ſpecies immateriales & intelligibiles, quæ p ſui eſſentiam in aĩa eſſe poſſunt [e]. d 63

AD 2m dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit 22. de Ciuit. dei, * Non eſt dicendum, ꝙ ſicut ſenſus cognoſcit ſola corporalia, ita intellectus cognoſcit ſola ſpiritualia: quia ſequeretur, ꝙ Deus & angeli corporalia non cognoſcerent. Huius autem diuerſitatis ratio eſt, quia inferior virtus non ſe extendit ad ea quæ ſunt ſuperioris virtutis: ſed virtus ſuperior ea, q̃ ſunt inferioris virtutis, excellentiori modo operatur [c]. Li.22. de ciui. dei, ca. 29. declinãdo ad finẽ tom.5. b 542

AD 3m dicendum, ꝙ omnis motus ſupponit aliquid immobile. Cum enim tranſmutatio fit ſecundũ qualitatem, remanet ſubſtantia immobilis: & cum C tranſmutatur forma ſubſtãtialis, remanet materia immobilis. Rerum etiam mutabilium, ſunt immobiles habitudines: ſicut Sortes etſi non ſemper ſedeat, tamen immobiliter eſt verum, quòd quando ſedet, in vno loco manet. Et propter hoc, nihil prohibet de rebus mobilibus, immobilem ſcientiam habere.

ARTICVLVS II.

Vtrum anima per eſſentiam ſuam corporalia intelligat.

D AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ anima p eſſentiam ſuam, corporalia intelligat. Dicit. n. Auguſt*. 10. de trin. ꝙ anima imagines corporum conuoluit, & rapit factas in ſemetipſa de ſemetipſa. Dat. n. eis formãdis, qddam ſubſtantiæ ſuæ. Sed p ſimilitudines corporũ corpora intelligit. Ergo p eſſẽtiã ſuã, quã dat formãdis talib⁹ ſimilitudinib⁹, & de qua eas format, cognoſcit corporalia.

E ¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in tertio de anima, * ꝙ anima quodãmodo eſt omnia. Cum ergo ſimile ſimili cognoſcatur, videt̃, ꝙ anima p ſeipſam corporalia cognoſcat.

¶ 3 Præt. Anima eſt ſuperior corporalibus creaturis. Inferiora aũt ſunt ĩ ſuperioribus eminẽtiori mõ q̃ ĩ ſeipſis: vt Dion.* dicit. Ergo omnes creaturæ corporeæ nobiliori modo exiſtunt in ipſa eſſentia aĩæ q̃ in ſeipſis. Per ſuã ergo ſubſtantiã põt creaturas corpeas cognoſcere.

SED CONTRA eſt, qđ Aug.* dicit 9. de Tri. ꝙ mens, corporearũ rerũ notitias, p ſenſus corporis colligit. Ipſa aũt aĩa nõ eſt cognoſcibilis p corporis ſenſus. Nõ ergo co-

¶ Super Quæſtionis octuageſimæquartæ Articulũ ſecundũ.

TItulus per eſſentiam vt rationẽ cognoſcendi, eo modo quo ſpecies intelligibilis dicitur ratio cognoſcendi: ita quòd, ſola eſſentia animę ſit ei ſufficiẽs ratio cognoſcẽdi omnia corpora. 417 Verit.q.10 ar.4.cor. Lib. 10. de Tri.c.5.circa finem, tomo13.

¶ In corpore quatuor: primo, ponit opiniones antiquorum: ſecũdo, arguit cõtra: tertio, oſtẽdit modum quo cognitum oportet eſſe in cognoſcẽte: quarto, reſpondet quæſito. Li.3.de anima, tex.37. tom.2.

¶ Quo ad primũ, quatuor narrat. primo concluſionem reſponſiuam ſm antiquos.ſ. quòd anima cognoſcit omnia corpora per eſſentiam ſuam. Secundo, commune fundamentũ omnibus antiquis.ſ. quòd cognitio fit aſſimilatione: vt patet in primo de anima. Tertio, quomodo diuerſimode ſuper eodẽ fundamento, Plato & alii fabricauerũt, quia ille ab anima Ca.12. cœleſt.Hierar. Li.9.de Tri c.3.in fine, tom.3.

nia inchoans,posuit cognita immaterialiter existere per se, vt in anima: isti a rebus inchoantes,posuerunt cognita materialiter existere in anima vt in se.Quarto,quo ad omnia extendebāt animæ similitudinem & cognitionem.s.per naturam, aut naturas principii,seu principiorum,quia principiata ex principiis constituūtur & cognoscūtur, & declarantur discurrendo per opiniones eorū & Empedoclis.omnia clara sunt in litera.

¶Aduerte hic,quòd fundamētū illud cōmune verū in se est, & ideo cōmune fuit & est sapientibus & insipientibus:sed qa male ītellectū fuit, ideo fuit occasio erroris. Nāq; tam Plato quàm alii intellexerūt de similitudine & in forma, & in modo formæ, & propterea vtrique errarunt, & in extremas inciderūt opin. Arist.autem distinguens similitudinē in forma a similitudine in modo illius, & videns primā sufficere ad cognitionem, media via incessit, quam sectamur, putātes quòd, licet requiratur similitudo inter cognoscens & cognitū in forma : stat tñ dissimilitudo in modo : immo respectu corporalium requiritur dissimilitudo in modo formæ. Et sic vterq; processus tam a modo animæ ad res, quàm a mō rerum ad animā, ducit ad falsum.

416

261
421

¶Quo ad scdm arguit contra alios, nō cōtra Platonē, quia ipse nō ponebat animam per suam substantiam cognoscere omnia, sed p species participatas ab ideis, quāmuis cōueniret cū antiquis in malo intellectu illi⁹ fundamenti. Dupliciter autem reprehenduntur antiqui. Primo quo ad vltimum dictum eorū, s. quòd omnia cognoscuntur per naturas principiorum. Secundo, quo ad primum dictum, quòd corpora sunt in anima materialiter. Cōtra primū arguitur. Ratio cognoscendi oportet quòd sit actu cognitum, quod probatur ex eo, quòd etiā potentia cognoscitur per actū. 9. Met. & non econuerso: sed principiū materiale nō est actu suū principiabile: sed potentia. ergo.

Li. 9. Met. tex.20. tomo.3.

436

Li.1.de anima, tex.77. tom.2.

¶Nota, quòd maior intelligitur de esse actu formaliter vel eminenter naturam illius cogniti : neutrum autem potest conuenire principio materiali.

¶Cōtra scdm vero, qa si res deberet materialiter esse in anima

gnoscit corporea p suam substātiā.

Respon. Dicendum, quòd antiqui Philosophi posuerunt, ꝙ anima p suam essentiam cognoscit corpora. Hoc.n. animis omnium communiter inditum fuit, ꝙ simile simili cognoscitur. Existimabāt autē ꝙ forma cogniti sit in cognoscēte, eo modo quo est in re cognita. Econtrario tamen Platonici posuerunt. Plato.n. quia perspexit intellectualem animam immaterialē esse, & immaterialiter cognoscere, posuit formas rerum cognitarum immaterialiter subsistere [e]. Priores vero naturales, quia considerabant res cognitas esse corporeas & materiales, posuerūt, oportere res cognitas etiam in anima cognoscente, materialiter esse. Et ideo, vt animæ attribuerent omniū cognitionem, posuerunt eam habere naturam communē cum omnibus. Et quia natura principiatorū ex principijs constituitur, attribuerunt animæ naturam principij : ita, ꝙ qui dixit principium omnium esse ignem, posuit animam esse de natura ignis : & simil'r de aere & aqua. Empedocles aūt, qui posuit quatuor elementa materialia, & duo mouentia, ex his etiā dixit animā esse constitutam. Et ita cum res materialiter in anima ponerēt, posuerunt omnem cognitionem animæ materialem esse, non discernentes inter intellectum & sensum [e]. Sed hæc opinio improbat'. Primo quidem, quia materiali principio de quo loquebātur, non existunt principiata, nisi in potentia. Nō autem cognoscit aliquid ſm ꝙ est in potētia: sed ſm ꝙ est actu, vt patet in 9. Metaphysic.* Vnde nec ipsa potentia cognoscitur nisi per actū. [e] Sic igitur non sufficeret attribuere animæ principiorum naturā ad hoc, ꝙ omnia cognosceret, nisi inessent ei naturæ & formæ singulorum effectuū: puta ossis, & carnis, & aliorum huiusmodi, vt Aristot. contra Empedoclem argumentatur in primo de Anima.* Secūdo: qa si oporteret rem cognitam materialiter ī cognoscente existere, nulla ratio esset, quare res, quæ materialiter extra animam subsistunt, cognitione carent: puta, si anima igne cognoscit ignem, & ignis etiā qui est extra animā, ignem cognosceret. Relinquitur ergo, ꝙ oportet materialia cognita in cognoscēte existere non materialiter: sed magis immaterialiter. Et huius ratio est: qa actus cognitionis se extēdit ad ea, quæ sunt extra cognoscentem. Cognoscimus.n. etiā ea, quę extra nos sunt. Per materiam autem determinatur forma rei ad aliquid vnum [e]. Vnde manifestum est, ꝙ ratio cognitionis, ex opposito se habet ad rationem materialitatis. Et ideo, quæ non recipiunt formas nisi materialiter, nullo modo sunt cognoscitiua [e], sicut plantæ: vt dicitur in 2. lib. de Anima, * Quanto autem aliquid immaterialius habet formam rei cognitæ, tanto perfectius cognoscit. Vnde & intellectus, qui abstrahit speciem non solum a materia: sed etiam a materialibus cōditionibus indiuiduantibus, perfectius cognoscit quàm sensus, qui accipit formā rei cognitæ, sine materia quidem: sed cum materialib⁹ cōditionibus. Et īter ipsos sensus, visus est magis cognoscitiu⁹, quia est minus materialis, vt supra dictum est*. Et inter ipsos intellect⁹, tanto quilibet est perfectior, quanto immaterialior.

Ex his ergo patet, ꝙ si aliquis intellectus est, qui per essentiā suā cognoscit oīa, oportet, ꝙ essentia eius habeat in se materialiter oīa, sicut antiqui posuerunt essentiā animæ actu cōponi ex principijs omniū materialium, vt cognosceret oīa. Hoc autē est proprium Dei, vt sua essentia sit immaterialiter comprehensiua omniū, prout effectus virtute præexistunt in causa. Solus igitur Deus per essentiam suam omnia intelligit: [c]non autem anima humana, neque etiam angelus.

Ad primvm ergo dicendū ꝙ Aug. ibi loquit' de visione imaginaria, quę fit p imagines corporū. Quibus imaginibus formādis dat aīa aliqd suæ substātiæ: sicut subiectum datur vt informetur p aliquā formā. Et sic de seipsa facit huiusmodi imagines : non ꝙ anima vel aliquid animæ conuertatur, vt sit hæc vel illa imago : sed sicut dicit' de corpore fieri aliquid coloratū, prout informat' colore. Et hic sensus apparet ex his q̃ sequūtur.† Dicit.n. ꝙ seruat aliquid.s. nō formatū tali imagine, quod libere de specie talium imaginū iudicet. Et hoc, dicit esse mentē vel intellectū. Partē autē, quæ informatur hmōi imaginibus.s. imaginatiuam, dicit esse communem nobis & bestijs.

Ad 2[m] dicēdū, ꝙ Aris. nō posuit aīam esse actu compositā ex omnibus, sicut antiqui naturales : [c] sed dixit quodāmodo aīam esse oīa, inquātum est in potentia ad oīa. Per sensum quidē ad sensibilia, per intellectum vero ad intelligibilia [c].

Ad 3[m] dicendum, ꝙ quælibet creatura habet esse finitum & determinatū. Vnde essentia superioris creaturæ, etsi habeat quandam similitudinem inferioris creaturę, prout communicant in aliquo genere, non tamen complete habet similitudinem illius [c] : quia determinatur ad aliquam speciem præter quam est species inferioris creaturæ. sed essentia Dei est perfecta similitudo omnium quantū ad oīa, quæ in rebus inueniuntur sicut vniuersale principiū omniū.

F ad cognitionē, ratio nulla esset quare res extra nō cognosceret.

¶Sed est hic locus quæstionis, vnde valet ista cōsequētia facta: videtur.n. nulla, qm̄ ratio esset in promptu, quare ignis extra nō cognoscit, & intus cognoscendi est ratio, quia interior est in anima, cuius natura est cognoscitiua, exterior nō. Si quæratur aūt, quare anima est cognoscitiua, nulla est ratio, nisi quia ipsa est ipsa, sicut nec quare homo est homo. Ad hoc est dicēdum, quòd cōsequētia facta est optima, & fundat' sup hoc, Esse cognoscitiuū, sequitur esse immateriale, vt in q.14. dictum fuit, & modo replicabitur. Vnde si ignis interior est materialis, sicut exterior, aut vterque, aut neuter est cognoscēdi ratio, quia eiusdem sunt virtutis, naturæ & modi: nec alter magis exit latitudinem materialis, q̃ reliquus, & ideo par est ratio. Nec suffragatur dicere quòd interior est in natura cognoscitiua, quia est implicatio in adiecto, quia esse in natura cognoscitiua, est esse in natura immateriali, qđ repugnat materiali, & quāmuis quærere, quare cognoscitiuū est cognoscitiuū, sit quæstio nulla, quærere tñ, quare talis substantia est cognoscitiua, & talis non, est qstio subtilissima. Vnde & ī 2. de Anima redditur ratio, quare plantæ nō cognoscūt, quia.s. sunt materiales.

¶ Quo ad tertium conclusio est. Cognitum oportet esse in cognoscente immaterialiter, & probatur quadrupliciter. Primo infertur per locum a diuisione ex dictis. aut.n. materialiter, aut imaterialiter oportet res in cognoscente esse: sed nō materialiter, vt probatū est. ergo immaterialiter. Secundo firmatur ratio sic. Actus cognitionis se extendit ad ea, quæ sunt extra cognoscētem. ergo non est per materialem naturam, sed immaterialem: antecedens patet, quia experimur nos cognoscere, quæ extra nos sunt. consequentia probatur, quia materia determinat ad vnum.

¶Aduerte quòd ratio ista est subtilissima, & est eadem cum antedicta in q.14.ar.1. & fundatur super duas propositiones. Prima est, ꝙ cognoscens non est tantū ipsum, sed alia: hoc.n. est idē quòd dicere quòd actus cognitionis se extendit ad ea, quæ sunt extra cognoscentē : oportet siquidē cognoscentem esse non solū seipsum, sed illa quæ extra ipsum sunt, quæ cognoscit. Secunda est, quòd per materiā res arctatur & determinatur ad vnum: cuius signū manifestum est, quòd natura quæ infima agendi est rō vtpote materialis, ad vnum determinatur, & quāto magis a materia receditur, tanto minus ad vnū res determinatur. Vnde & plantarum principiū, ad multa quodammodo se habet, supra naturā se eleuās, dū mouet ad diuersas positiōes &c. Ex his. n. sequit' ꝙ cognoscitiuum oportet a materia eleuari, vtpote non determinatū ad vnū.s. esse proprium: sed extendens se ad essendum etiā alia, quod est oppositæ conditiōis ad materialia : immateriale igitur oportet omne cognoscitiuum esse, ac per hoc cognoscendi rationem. Tertio probatur ab effectu, qa s. quæ recipiunt formas tantum materialiter, nullo modo cognoscunt, vt plantę. Quarto, ex gradibus cognoscentium, quia quāto aliquid immateriali⁹ habet formā rei cognitæ, tanto perfectius cognoscit : vt patet de sensu, & intellectu, & de visu & aliis sensibus, & vno intellectu respectu alterius intellectus.

¶Quo ad quartū, cōclusio respōsiua q̃sito est vna exclusiua. Solus Deus cognoscit omnia per essentiam suam. Probatur sic : Si aliquis itellectus cognoscit omnia per suā essentiam, oportet quòd eius essentia sit immaterialiter omnia: sed sola essentia diuina est huiusmodi. ergo. Cōditionalis probatur dupliciter. Primo infertur ex dictis, vt patet: secūdo ex authoritate antiquorum. Minor vero probatur, quia Dei proprium est esse omnia virtualiter, vt & 5. Meta.c. de perfecto, dicitur.

¶Sed occurrit dubium hic, quia quæstio pręsens est de cognitione omniū corporū, & nō de cognitione omniū simpliciter. Respō. autem literæ, est de cognitione omniū simpliciter: non igitur cōueniens videt'. Ad hoc breuiter dicitur, quòd, vt apparet & ex supradictis in tractatu de angelis, & hic ex responsione ad tertium, par est ratio de continentia virtuali omnium corporum, & omniū rerū, quia eadem est ratio repugnātiæ respectu vtriusq;, quia. s. actus limitatus non continet perfecte vltimas differentias extranearum specierum, & dico extranearum, propter differentias proprietatum & passionum, quas perfecte forte claudunt in se quidditates a quibus fluunt : sed illæ non sunt species extraneæ quàmuis distinctæ. Si enim quidditas aliqua limitata contineret differentias vltimas corporum, nulla esset ratio quare aliqua limitata prohiberetur continere differentias omnium rerū, saltem inferiorum se, quoniam iam cessaret ratio limitationis. Vnde, propter identitatem rationis in litera eleuatur responsio respectu omnium, & sufficienter satisfit respectu omnium corporum vtrobique.

Q.78.ar.

Li.3.de anima, tex. 14.

ARTICVLVS III.

Vtrum anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ aīa intelligat oīa p species sibi naturaliter inditas. Dicit.n. Gregor.* in homil. ascēsionis, ꝙ homo habet commune cum angelis intelligere. Sed angeli intelligunt omnia naturaliter per formas inditas. unde in lib. de † caus. dicitur ꝙ omnis intelligētia est plena formis. Ergo & anima habet species rerum naturalium inditas, quibus corporalia intelligit.

Hom.29.in euāg. nō remote a principio.

†Propo.10 in prin. habetur inter opera Aris. tom.3.

B ¶2 Præt. Anima intellectiua est nobilior q̃ materia prima corporalis. Sed materia prima est creata a Deo sub formis, ad quas est in potētia. Ergo multo magis anima intellectiua est creata a Deo sub specieb⁹ ītelligibilib⁹. & sic aīa ītelligit corpalia p spēs sibi naturaliter inditas.

¶ 3 Præt. Nullus potest verum rñdere, nisi de eo, qđ scit. Sed aliquis etiam idiota non habens scientiā acquisitam respōdet verum de singulis, si tñ ordinate interrogetur C vt narratur in Menone Platonis * de quodā. Ergo antequam aliquis acquirat scientiam, habet rerū cognitionem. quod non esset nisi aīa haberet species naturaliter īditas. intelligit igitur anima res corporeas per spēs naturaliter inditas.

Sed contra est qñ Philosophus dicit in 3. de anima*, de intellectu loquens, quòd est sicut tabula in qua nihil est scriptum.

Li.3.de anima, tex.14. tom.2.

Respon. Dicēdum, ꝙ cum D forma sit principiū actionis, oportet vt eo modo se habeat aliquid ad formam, quæ est actionis principium, quo se habet ad actionem illā : sicut si moueri sursum est ex leuitate, oportet quod in potētia tantum sursum fertur, esse leue solum in potentia, quod autem actu sursum fertur, esse leue in actu. Videmus autem, ꝙ homo est quan-

A ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartae Articulum tertium.*

Titulus clarus, omnia corporalia.

¶Sed circa ordinem huius tituli, statim oritur dubiū, quia videtur diminutus progressus iste, & omissa vna quæstio valde difficilis : An.s. anima ītelligat per species. In hac.n. quæstione sunt diuersæ opiniones, & hoc loco erat tractanda. Ante namq; quàm inquiratur an p species cōgenitas influxas aut acquisitas, stabiliēdum erat ꝙ intelligit p species. Dicerent.n. alii qđ neq; per substantiā propriam, neque per speciem aliquam intelligit anima, sed ipse actus intelligendi est similitudo quodammodo obiecti.

¶Ad hoc videt' mihi dicendū, quòd D. Tho. subtilius intuitus vidit in hac quæstione quę omissa dicitur, latere duo quęsita. Primum est, an dētur in ītellectu nostro species intelligibiles. Secundum, an dentur species intelligibiles præuiæ actibus. Et primam quidem quęstionē omitti oportuit, quia cōmunis animi conceptio omnium & antiquorū & posteriorum est, ꝙ cognitio fit p assimilationē: idem autem intendimus per species intelligibiles & similitudines : nec in hoc est diuersitas opinionū, & si fuisset hoc quærendū, debuisset ante primū articulū hoc in dubium verti. Secundam vero quæstionem in qua sunt diuersæ opiniones, hic tractare non debuit, sed in loco suo. Tanget aūt eam in quęstione sequēti ar.2. Vnde patet, ꝙ nihil omissum est. nullus.n. negat in anima cognoscente, esse similitudinē cogniti. Sed an illa similitudo pręueniat actū, aut sit actus, aut terminet actū, alterius est quæstionis. Vnde in litera supponitur in quærendo cōmuniter conces-E sum, cognitionem fieri per assimilationem, & quęritur vnde ista assimilatio proueniat. Nec obstat prædictis, si ante articulum secundum, sequentis quæstionis vtetur litera specie intelligibili pro principio. Tum, quia ex tractatu de angelis hoc semipatet. Tū, quia nihil prohibet supponere probādū, præsertim in breui.

declinando ad medium illius.

¶ In corpore tria: primo respondet quæsito, negatiue. Secundo, refert opinionem oppositam Platonis. Tertio, arguit contra illā.

¶Quo ad primū conclusio est, Anima non intelligit per species inditas. Probat' ratione & authoritate. ratio est ista, Homo qñq; est cognoscens in potentia tantū, tam ſm sensum, quàm ſm intellectū, & reducitur in actū quo ad sensum per actiones sensibiliū, & quo ad intellectū per disciplinā, aut inuentionē. ergo ſm se est in potentia ad similitudines, quæ sunt principia sensationū & intellectionum. ergo non habet eas inditas. Antecedens patet experientia: cōsequentia vero probatur: quia eo modo aliquid se habet ad formā, quæ est principiū actionis, quo ad actionem ipsam, quod declaratur in leuitate, & ferri sursum, quia quod est in

est in potentia ad vnum, est in potentia ad reliquum, & quod in F actu vnius, etiam in alterius est actu.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd in ea sunt duo manifesta, & tertiũ ambiguitatem habet aliquam. Patet in primis, quòd in probatione consequentiæ non est sermo de quocũq; modo: sed de his duob⁹, s. actu & potẽtia: ita quòd ꝓpositio assumpta, quòd vnumquodq; eo dem modo se habet ad formam principiantem actionẽ, & actionem ipsam, intelligitur quo ad hoc, quod est habere actu vel potentia. Patet secundo, quòd hæc propositio est vera in formis, quæ sunt principia naturalia, & deductis impedimentis: In naturalibus quidẽ, quia ipsæ statim cũ sunt operantur, nec prius duratione sunt, & postea principiant actionẽ, vt patet in elementis: deductis autem impedimẽtis quia si per accidens contingit formã impediri, ipsa actu habebitur, & actio in potentia, vt patet in leui detẽto deorsũ: sed hoc est per accidens, vt in litera dicitur: per se aũt propositio ista est verissima. Sed ambiguum est, an ista propositio sit vera in formis principiantibus voluntarie: si. n. in his dicatur vera, obstat, quia experimur falsum esse, quòd forma volũtarie exeat ĩ actũ statim cũ est, immo habemns multas tales, secundum quas non operamur actu. Si aũt dicatur, quòd non tenet nisi in formis quæ sunt principia naturalia, frustra ad propositũ adducta videtur, qm̃ similitudines intelligibiles operantur, & cessant ab opere s̃m imperium nostrę voluntatis. Et hoc præcipue s̃m doctrinã S. T. qui ponit species intelligibiles cõseruari in intellectu, etiam quando non intelligimus.

Li. 3. de anĩma, tex. 14. tom. 2.

doque cognoscens in potentia tãtum, tam s̃m sensum, quàm secundum intellectum. Et de tali potentia in actum reducitur, vt sentiat quidem per actiones sensibilium in sensum, vt intelligat autem per disciplinam, aut inuentionem. G Vnde oportet dicere, ꝙ anima cognoscitiua sit in potentia, tam ad similitudines, quæ sunt principia sentiendi, quàm ad similitudines, quę sunt principia intelligẽdi. Et propter hoc Aristotel.* posuit, ꝙ intellectus, quo anima intelligit, nõ habet aliquas species naturaliter inditas: sed est in principio in potentia ad huiusmodi species oẽs. Sed quia id, quod habet actu formam, interdum nõ põt agere s̃m formã propter aliquod impedimentum, H sicut leue si impediatur sursum ferri: propter hoc, Plato posuit ꝙ intellectus hominis naturaliter est plenus omnibus speciebus intelligibilibus: sed per vnionẽ corporis impeditur, ne possit in actũ exire Sed hoc non videtur conuenienter dictum. Primo quidem, quia si habet anima naturalem notitiam omnium, non videtur esse possibile, ꝙ huius naturalis notitiæ tantã obliuionem capiat, ꝙ nesciat se huiusmodi scientiam habere. Nullus I .n. homo obliuiscitur ea, quæ naturaliter cognoscit: sicut, ꝙ Omne totum sit maius sua parte, & alia huiusmodi. Pręcipue autem hoc videtur esse incõueniens si ponatur esse animę naturale corpori vniri, vt supra habitum est.* Inconueniens .n. est, ꝙ naturalis operatio alicuius rei totaliter impediatur per id, quod est sibi s̃m naturam. Secũdo, manifeste apparet hui⁹ positionis falsitas ex hoc, ꝙ deficiente aliquo sensu deficit scientia eorum, quæ apprehẽduntur s̃m illum sensum, K sicut cæcus natus nullã potest habere notitiam de coloribus. Quod nõ esset, si intellectui animæ essent naturaliter inditæ omnium intelligibilium rationes. Et ideo dicendum est, quòd anima non cognoscit corporalia per species naturaliter inditas.

Q. 76. ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ homo quidem cõuenit cum angelis in intelligendo: deficit tamẽ ab eminẽtia intellectus eorum, sicut & corpora inferiora, quæ tantum existunt. s̃m Gregorium* deficiunt ab existẽtia superiorum corporum. Nam materia inferiorum corporum, non est completa totaliter per formam: sed est in potentia ad formas, quas non habet: materia autem cœlestium corporum est totaliter completa per formã: ita, ꝙ non est in potentia ad aliam formam, vt supra habitum est.* Et similiter intellectus angeli est perfectus per species ĩtelligibiles s̃m suã naturã: intellectus aũt human⁹ est ĩ potẽtia ad huiusmodi species.

AD 2m dicendum, ꝙ materia prima habet esse substantiale p formam: & ideo oportuit, ꝙ crearetur sub aliqua forma[c]: alioquin nõ esset in actu. Sub vna tamen forma existens, est in potẽtia ad alias. Intellectus autem nõ habet esse substantiale per speciem intelligibilem. & ideo non est simile.

AD 3m dicendum, ꝙ ordinata interrogatio, ꝓcedit ex principijs communibus per se notis ad propria. Per talem autem processum scientia causatur in anima addiscẽtis. Vnde cum verum respondet de his de quibus secundo interrogatĩ, hoc non est, quia prius ea nouerit, sed quia tunc ea de nouo addiscit. Nihil. n. refert vtrũ ille qui docet proponendo, vel interrogando, ꝓcedat de principijs communibus ad conclusiones. Vtrobique enim animus audientis certificatur de posterioribus, per priora.

¶ Ad hoc breuiter dicit, quòd propositio assumpta tenet in omnibus formis, tam naturalibus q̃ volũtariis: sed propositio restringenda est ad potentiam essentialem, & actum sibi correspondentem. Ita quòd sensus est, quod vnumquodq; ita se habet ad formam, quæ est actionis principiũ, sicut ad actionem, quo ad hoc, quòd si est in potentia essentiali ad operationem: est etiã in potentia essentiali ad formam, & si non, non: & sic cessat instantia: quia nunquam aliquis est in potentia essentiali ad ĩtellectionẽ, & in actu habet speciem intelligibilem: immo hoc implicat, quia si actu habet ergo potest cum vult intelligere. Et si potest cum vult. ergo non est in potentia essentiali, sed accidentali tantum, vt patet ex 8. Physicorum. & 2. & 3. de anima. Patet autem hãc esse mentem literæ, quia ex potẽtialitate qua experimur nos nõ posse intelligere ad libitum quæ volumus, infert non esse nobis inditas habituales species rerum. Si enim essent inditæ, intelligeremus omnia cum vellemus, vt experimur in his, quorum sensum habuimus.

¶ Quo ad scd̃m refert duo. Primo obuiationem: qua non obstante præmissa ratione, Plato tenuit oppositum. Secundo opinionem ipsam. Opinio est pars affirmatiua quæsiti. Obuiatio ad rationem, est positio impedimenti, scilicet vnionem ad corpus.

¶ Circa obuiationẽ ad rationem præmissam dubium occurrit, quia videtur S. T. numerare species intelligibiles inter formas naturaliter agentes, quæ. s. ideo non agunt, quia impediuntur. Cum tamen constet eas agere voluntarie: intelligimus enim cum volumus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd habere impedimentum, commune est formis naturaliter & volũtarie agentibus. Nec in hoc differunt: sed in hoc differentia est, quia naturales non impeditæ agunt statim, voluntariæ ad libitum. Vnde ex hoc quòd species intelligibiles impeditæ poni dicuntur, & ideo non posse exire in actum, non sequitur. ergo numerantur inter naturales formas, sed ẽ sophisma cõsequẽtis.

¶ Quo ad tertium arguitur dupliciter cõtra Platonem. Primo, quia ponitur effectus. s. obliuio sine causa sufficienti, & probatur, quia experimur nos non obliuisci eorum, quæ naturaliter nouimus: scilicet, Omne totũ est maius sua parte: etsi vnio ad corpus est naturalis, vt probatum est, & præcipue hoc procedit, quia non solum ponitur effectus sine causa: vtpote causa, sed ponitur contrarius effectus prouenire ex causa: ex vnione naturali prouenire impedimentum naturalis operationis. Secundo, quia carens sensu, caret scientia sensibilium illius, vt patet, & habetur primo posteriorum. ergo non est indita omnium scientia. Si enim scientia omnium inesset animæ ex se ex multa excitatione, & expergefactione circa sensibilia quatuor sensuum, cæci anima posset quandoque vti omnibus speciebus quas habet: & consequenter colorum: quod experimur falsum. Et patet sequela, quia sensibilia non requiruntur nisi ad excitandam animam apud eos, & experimur reminiscentiam fieri ex quodam in quiddam. ergo a fortiori sic fiet reminiscentia intellectualis.

¶ Super

ARTICVLVS IIII.

Vtrum species intelligibiles effluant in animam, ab aliquibus formis separatis.

AD QVARTVM sic proceditur Videtur, ꝙ species intelligibiles effluant in animam ab aliquibus formis separatis. Omne enim qđ per participationem est tale, causatur ab eo, quod est per essentiam tale: sicut quod est ignitum, reducitur sicut in causam in B ignem. Sed anima intellectiua secundum quod est actu intelligens participat ipsa intelligibilia. intellectus enim in actu, quodãmodo est intellectũ in actu. Ergo ea quæ secundum se, & per essentiam suã sunt intellecta in actu, sunt causæ animæ intellectiuæ, quòd actu intelligat. intellecta autem in actu per essentiam suam, sunt formæ sine materia existẽtes. Species igitur intelligibiles, quibus anima intelligit, causantur a formis aliqui- C bus separatis.

¶ 2 Præt. Intelligibilia se habent ad intellectum, sicut sensibilia ad sensum. Sed sensibilia, quæ sunt in actu extra animam, sunt causæ ipsorum sensibilium, quæ sunt in sensu, quib⁹ sentim⁹. Ergo species intelligibiles, quibus intellectus noster intelligit, causantur ab aliquibus actu intelligibilibus, extra animam existentibus. Huiusmodi autem non sunt, nisi formæ a ma- D teria separatæ. Formæ igitur intelligibiles intellectus nostri, effluunt ab aliquibus substantijs separatis.

¶ 3 Præt. Omne quod est in potentia, reducitur in actum per id quod est actu. si ergo intellectus noster prius in potentia existens, postmodum actu intelligat, oportet, quòd hoc causetur ab aliquo intellectu qui semper est in actu. hic autem est intellectus separatus. Ergo ab aliquibus substantijs E separatis causantur species intelligibiles, quibus actu intelligimus.

SED CONTRA est, quia secundum hoc, sensibus non indigeremus ad intelligendum: quod patet esse falsum, ex hoc præcipue, quòd qui caret vno sensu, nullo modo potest habere scientiam de sensibilibus illius sensus.

RESPON. Dicendum, quòd quidam posuerunt species intelligibiles nostri intellectus procedere ab aliquibus formis, vel substantijs separatis. Et hoc dupliciter. Plato enim, sicut dictum est, A * posuit formas rerum sensibiliũ per se sine materia subsistẽtes, sicut formam hominis, quam nominabat per se hominem: & formam, vel ideam equi, quam nominabat per se equum, & sic de alijs. Has ergo formas separatas ponebat participari, & ab anima nostra, & a materia corporali. Ab anima quidem nostra, ad cognoscendum: a materia vero corporali, ad eẽndũ: vt sicut materia corporalis p hoc, quòd participat ideam lapidis, fit hic lapis; ita intellectus noster per hoc, quòd participat ideam lapidis, fit intelligens lapidem. Participatio autem ideæ, fit per aliquam similitudinem ipsius ideæ in participante ipsam, per modum quo exemplar participatur ab exemplato. Sicut igitur ponebat formas sensibiles, quæ sunt in materia corporali effluere ab ideis, sicut quasdam earum similitudines, ita ponebat species intelligibiles nostri intellectus, esse similitudines quasdam idearum ab eis effluentes. Et propter hoc, vt supra dictum est*, scientias & deffinitiones ad ideas referebat. Sed quia cõtra rationem rerum sensibilium est, quòd earũ formæ subsistant absque materijs vt Aristot.* multipliciter probat; ideo Auicen. hac positione remota, posuit omnium rerum sensibilium intelligibiles species, nõ quidem per se subsistere absque materia, sed præexistere immaterialiter in intellectibus separatis. A quorũ primo, deriuantur huiusmodi species in sequẽtem: & sic de aliis vsque ad vltimum intellectum separatum: quem nominat intellectũ agẽtem. A quo, vt ipse dicit, effluũt species intelligibiles in animas nostras, & formæ sensibiles in materiam corporalẽ. Et sic in hoc Auicen. cum Platone concordat, quòd species intelligibiles nostri intellectus, effluunt a quibusdam formis separatis, quas tamen Plato dicit p se subsistere. Auicen. vero, ponit eas in intelligentia agente. Differunt etiam quantum ad hoc, quòd Auicen. ponit species ĩtelligibiles nõ remanere in intellectu nostro postquam desinit actu intelligere: sed ĩdiget, vt iterato se cõuertat ad recipiendũ de nouo[c]. Vnde, nõ ponit scientiã aĩæ naturaliter inditã sicut Plato, qui ponit participationes idearũ immobiliter in aĩa ꝑmanere[e]. Sed s̃m hanc positionem, sufficiẽs ratio assignari nõ posset, quare aĩa nostra corpori vniretur. Nõ .n. põt dici, ꝙ aĩa intellectiua cor-

¶ Super Quæstionis octuagesimaequartae Articulum quartũ.

Titulus clarus.

¶ In corpore quinq;. Primo, proponit opinionem tenẽtem affirmatiuã, dupliciter: & refert Platonis viam. Secũdo, Auicen. Tertio, in quo isti cõueniũt & differũt. Quarto, arguit vtrũq;. Quinto, respondet quæsito negatiue.

¶ Quo ad primum, tria de Platone: primo, ideas sensibiliũ subsistentes. Secũdo, duplicem participationem earum, materialiter & intelligibiliter. Tertio, corollarium, ideo scientiã dicebat idearum nõ sensibilium. Et nota ibi, quòd quẽadmodum nos Aristot. sequẽtes, quia species ex sensibilibus ĩ animam prouenire fatemur, scientiam de ipsis sensibilibus esse dicimus: ita Plato, q̃a species ab ideis, scientiam de ideis posuit.

¶ Quo ad secundũ, tria ex Auicen. Primo, naturas sensibilium immateriales nõ p se, sed in intellectib⁹ separatis. Secũdo, deriuationem ordinatã earũ, a primo vsq; ad vltimũ. Tertio, nomẽ & officium istius vltimi: nomen intellectus, agens officium: quia ipse influit formas sensibiles dupliciter: materiæ corporali, materialiter, & aĩæ nostræ intelligibiliter.

¶ Quo ad tertium: cõuenientia in vno: quia vterq; ponit species intelligibiles aĩæ nostræ effluere a formis separatis: & sic respõdet quæsito affirmatiue. differẽtia in tribus. Primo, q̃a Plat. formas separatas dicit subsistẽtes, Aui. ĩ intellectibus. Secundo, quia Plat. ponit ĩmobiliter recipi influxũ in aĩa. Auicẽ. mobiliter. immo tãtũ dũ actualiter ĩfluit. Tertio q̃a ex hoc Plato sciẽtiã ponit ingenitã aĩæ. Auicen. vero nõ, sed acquiri de nouo successiue.

¶ Quo ad quartum, quatuor. Primo, ꝓ- ponit ĩpossibile qđ sequĩ ad vtrũque. s. ꝙ aĩa frustra vniret corpori. Secũdo, probat sequelã sic, Aĩa nõ vniĩ corpori ꝑꝑ corpus, sed ꝑꝑ aiam q̃a. s. corpus necessariũ est ad eius propriã operationẽ, quę est ĩtelligere: sed s̃m viã vtrãq;, hæc operatio nõ eget corp̃e. ergo aĩa frustra vniĩ corpori. Maior, quo ad primã & secũdã partẽ probatur: quia nec forma ẽ propter materiã, & hoc contra positionẽ Auic. nec motor, ꝑꝑ mobile: & hoc cõtra Pla. sed econtra. Quo ad tertiã vero, relinquiĩ p se nota, loquendo de aĩa ĩtellectiua vt sic, immo innuitur eius probatio: quia intelligere est propria operatio eius a corpore non pẽdens: quasi dicat, aĩa aut eget corpore quo ad esse, & hoc non: aut quo ad operari, & hoc nõ: quia intelligere est operatio a corpore nõ pẽdens. Minor vero probaĩ: quia si aĩa naturaliter accipit species a substãtiis separatis, nulla restat indigentia sensibiliũ ad intellectionem. Tertio, refert responsionem Pla. & refellit. Responsio est, quòd sensibilia requiruntur ad excitandã animã ad considerandũ ea, quorũ habet species. Repulsio est, quòd hoc nõ respõdet q̃sito: qm̃ excitatio ponitur ad auferẽdũ quasi soporẽ cõueniẽtẽ aĩę ex vnione ad corpus, & nõ ex se. Vñ cũ ex se nõ sit sopita, cur vniĩ corp̃i, vt ĩcurrat talẽ soporẽ? ¶ Quarto, refert respõsionẽ Auic. & refellit. Respõsio est: ꝙ sensibilia sunt necessaria ad excitãdã aĩam ad conuersionẽ ad intellgẽtiã agẽtẽ. Repulsio est: q̃a si ex natura sua aĩa est receptiua ab intelligẽtia agẽte, ergo quãdo ex sola natura cõuerteĩ absq; excitatione, vel saltẽ excitata ĩã a visibilib⁹, poterit se cõuertere ad spẽs audibiliũ & ecõuerso: sed vtrũq; est falsum: q̃a cæcus nat⁹ nescit colores.

Art. 1. huius quæst.

Art. 1. huius quæst.

Li. 7. Meta. a tex. 44 vsque ad 58. tom. 3.

vt refert Aristot. 1. Met. tex. 6. & 25 tom. 3.

res. vide in secundo contra Gentiles circa probationem consequẽtiæ cõtra Aui.
443
¶ Quo ad quintum, concludendo respondet quæsito negatiue: vt patet in calce corporis.
¶ In responsione ad tertium esto cautus: nec intelligas intellectiuũ recipere species ab itellectu agẽte, qui est potentia animæ nostræ: sed recolito illius distinctionis: qua in specie intelligibili cõsideratur intelligibilitas actu, & determinatio &c. sat fuit hic excludere, quòd nec etiã quo ad intelligibilitatem reducitur intellectus possibilis de potẽtia ad actum ab intellectu aliquo separato, tanquàm a proximo agente.

pori vniatur propter corpus: quia nec forma est propter materiam [c], nec motor propter mobile: sed potius econuerso. Maxime autem videtur corpus esse necessarium animæ intellectiuæ ad eius propriam operationem, quæ est intelligere: quia ſm esse suum a corpore nõ dependet. Si aũt aĩa species intelligibiles ſm suam naturã apta nata esset recipere per influẽtiã aliquorũ separatorum principiorum tantũ, & nõ acciperet eas ex sensibus, nõ indigeret corpore ad intelligendũ: vnde frustra corpori vniretur. Si autem dicatur, quòd indiget aĩa nostra sensibus ad intelligendum, quibus quodãmodo excitetur ad consideranda ea, quorum species intelligibiles a principijs separatis recipit, hoc non videtur sufficere: quia huiusmodi excitatio nõ videtur necessaria animæ, nisi inquãtũ est cõsopita ſm Platonicos quodãmodo, & obliuiosa propter vnionem ad corpus [c]: & sic sensus non
579
pficerent aĩæ intellectiuæ nisi ad tollendũ impedimẽtum, quod aĩæ puenit ex corporis vnione. Remanet igitur quærendũ, quæ sit causa vnionis aĩæ ad corpus. Si aũt dicat̃ ſm Aui. q̃ sensus sunt aĩę necessarij, quia p eos excitatur, vt conuertat se ad intelligentiam agentem, a qua recipit species: hoc quidẽ nõ sufficit: quia si in natura aĩę est, vt intelligat p species ab intelligentia agente effluxas: sequeretur, q̃ quandoq; aĩa possit se cõuertere ad intelligentiã agentem ex inclinatione suæ naturæ, vel etiam excitata p alium sensum, vt conuertat se ad intelligentiã agentẽ, ad recipiendum species sensibilium, quorum sensum aliquis non habet. Et sic cæcus natus posset habere sciẽtiã de coloribus, qđ ẽ manifeste falsum. Vnde dicẽdũ ẽ, q̃ spẽs ĩtelligibiles, qbus aĩa nr̃a ĩtelligit, nõ effluũt a formis separatis.

Ad primum ergo dicendum, q̃ species intelligibiles quas participat noster intellectus, reducuntur sicut in primã causam in aliquod principium p suã essentiã intelligibile. s. in Deũ. Sed ab illo principio pcedunt mediãtibus formis rerum sensibilium, & materialium, a quibus sciẽtiã colligimus, vt Diony. dicit.

Ca. 7. de diui. no. inter principium & medium.

Ad 2[m] dicendũ, q̃ res materiales ſm esse qđ habent extra aĩam, possunt esse sensibiles actu: nõ autem actu intelligibiles. Vnde nõ est simile de sensu & ĩtellectu.

Ad 3[m] dicendum, q̃ intellectus noster possibilis reducitur de potentia ad actum per aliquod ens actu, idest per intellectum agentem, qui est virtus quædam animæ nostræ, vt dictum est: * nõ autem per aliquem intellectum separatum, sicut per causam propriam proximam: sed forte sicut per causam remotam.

Q. 79. ar. 4.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum quintũ.*

420
Infra. q. 88. artic. 3. ad 1. Et ver. q. 8. ar. 7. ad 6 Et q. 10. ar. 1. cor. & ad 6. & art. 8. cor.

Titulus in corpore declarat̃. ¶ In corpore duo. Primo declarat̃ origo tituli, & titulus ipse. Secundo, respõdetur quæsito. ¶ Quo ad primum

Articvlvs V.

Vtrum anima intellectiua cognoscat res immateriales in rationibus æternis.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur, q̃ anima intellectiua non cognoscat res immateriales in rationibus æternis.

F Id enim in quo aliquid cognoscitur, ipsum magis & per prius cognoscitur. Sed anima intellectiua hominis in statu præsentis vitæ non cognoscit rationes æternas: quia non cognoscit ipsum Deum in quo rationes æternæ existunt, sed ei sicut ignoto coniungitur: vt Diony. dicit in 1. ca. mysticæ theologiæ. Ergo anima non cognoscit omnia in rationibus æternis.

G ¶ 2 Præt. Rom. 1. dicitur, q̃ inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt cõspiciunt̃. Sed inter inuisibilia Dei numerantur rationes ęternę. Ergo rationes æternæ p creaturas materiales cognoscunt̃ & nõ ecõuerso.

¶ 3 Præt. Rationes æternæ nihil aliud sunt quàm ideæ. Dicit enim Augu. * in lib. 83. q. q̃ ideæ sunt rationes stabiles rerum in mente diuina existẽtes. Si ergo dicatur, q̃ anima intellectiua cognoscit omnia in rationibus æternis, redibit opinio Platonis, qui posuit omnẽ H scientiam ab ideis deriuari [c].

Sed contra est, qđ dicit Aug. † 12. cõfes. Si ambo videmus verum esse quod dicis, & ambo videmus verum esse quod dico, vbi quæso id videmus? Nec ego vtique in te, nec tu in me: sed ambo in ipsa, quæ supra mentes nostras est, incommutabili veritate. Veritas autem incommutabilis in æternis rationibus continetur. ergo anima intellectiua omnia vera cognoscit in rationibus æternis.

I Respon. Dicendum, quòd sicut Aug. dicit in 2. de doct. * Christiana: qui philosophi vocantur, si qua forte vera, & fidei nostræ accomoda dixerunt, ab eis tanquam ab iniustis possessoribus in vsum nostrum vendicanda sunt. Habent .n. doctrinæ Gentilium quędam simulata, & superstitiosa figmenta, quæ vnusquisque nostrum de societate Gentilium exiẽs, debet euitare: & ideo Aug. qui doctrinis Platonicorũ imbutus fuerat, si qua inuenit fidei accommoda in eorũ dictis, assumpsit: quæ vero inuenit fidei nostrę aduersa, in melius cõmutauit. Posuit autem Plat. * sicut supra dictũ est, † formas rerum p se subsistere a materia separatas, quas ideas vocabat, p quarum participationẽ dicebat intellectũ nostrum oĩa cognoscere: vt sicut materia corporalis p participationẽ ideæ lapidis fit lapis: ita ĩtellectus noster p participationem eiusdem ideæ cognosceret lapidẽ. Sed quia videtur esse alienum a fide, quòd formæ rerum extra res per se sub-

duo inducuntur. Primo, regula in cõmuni circa philosophorum doctrinam seruanda, & tam quo ad bene, quàm quo ad male dicta ex Augu. Secundo inducitur quõ ipse Augu. hãc regulã seruauit in hac materia circa doctrinam Platonicam: accepit.n. rationes æternas, & mutauit modũ essendi earũ: & sic patet sensus tituli, & eius origo: omnia clara sunt ĩ litera. Aduerte tñ, quòd positio Platonis propter duo, extranea iudicatur a fide. Primo, qa ponebat sapientiã & vitã, & alia huiusmodi, quæ sunt pfectiones simpliciter, p se subsistere, & non solũ naturas sensibilium. s. bouis, equi, leonis &c., sequitur. n. q̃ daret vita infinitæ pfectionis, & simpliciter sapiẽtia ĩfinita &c. extra Deũ. Et insinuatur in litera, vbi ad innuẽdũ hoc, adducuntur exẽplariter hę pfectiões simpliciter. Secũdo, quia ponuntur istæ formæ creatrices, cũ solius Dei sit creare. hoc in litera etiã exprimitur. ¶ Quo ad secũdũ, respõdetur sub distinctiõe duorũ sensuũ, quos potest habere questio, tali ordine. Primo, ponitur conclusio respõsiua sub vno sensu. Secundo, ponitur alia conclusio rñsiua sub alio sensu, & probat. Tertio ostẽditur, q̃ prima cõclusio est de intẽtione Aug. Distinctio est. cognosci omnia ĩ rationibus æternis dupliciter. s. obiectiue, vel causaliter. Prima cõclusio ẽ. In rõnibus eternis obiectiue ſm statũ præsenté, anima non cognoscit omnia, sed bene aĩa beata: ista ex se est euidens. Secunda conclusio est, In rationibus æternis causaliter, sed nõ solis, anima nunc cognoscit oĩa. Probat quo ad primã partẽ, quia oĩa cognoscit lumine naturali. ergo rõnibus æternis. Probat cõsequẽtia, qa hoc nihil aliud est q̃ participatio diuini luminis, in quo sunt

sũt illæ. Probat̃ hoc authoritate Psal. Signatum est &c. deinde probatur quo ad secundam partẽ, scilicet non tamen solis, dupliciter: ratione, quia præter lumen requiruntur species intelligibiles a rebus sumptæ: & authoritate Aug. in 4. de Trin. Quòd autem prima cõclusio sit de mente Augu. eius authoritate in lib. 83. q. probatur.

sistant absque materia, sicut Platonici posuerunt: dicentes per se vitam, aut per se sapientiã esse, quasdam substãtias creatrices: [c] vt Diony. * dicit 11. c. de di. no. ideo Augu. in lib. 83. q. posuit † loco harum idearum, quas Plato ponebat, rationes omnium creaturarũ in mente diuina existere, secundum quas omnia formantur: & secundum quas etiam anima humana omnia cognoscit. Cũ ergo quæritur, vtrũ anima humana in rationibus [d] æternis omnia cognoscat, dicendum est B quòd aliquid in aliquo dicitur cognosci dupliciter. Vno modo sicut in obiecto cognito, sicut aliquis videt in speculo ea, quorum imagines in speculo resultant: & hoc modo anima in statu præsentis vitæ, non potest videre omnia in rationibus æternis: sed sic in rationibus æternis cognoscunt omnia beati qui Deũ vident & oĩa in ipso. Alio modo dicitur aliquid cognosci in aliquo sicut in cognitionis principio: sicut si dicamus quòd in sole videntur ea, quæ videntur per solem: & sic necesse est dicere, quòd anima humana omnia cognoscat in rationibus æternis: per quarũ participationem omnia cognoscimus. Ipsum enim lumen C intellectuale, quod est in nobis, nihil est aliud quàm quędã participata similitudo luminis increati, [e] in quo continent̃ rationes æternę. Vnde in Psal. 4. dicitur: Multi dicunt, Quis ostẽdit nobis bona? Cui quæstioni Psal. respondet dicens, Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Quasi dicat, Per ipsam sigillationem diuini luminis in nobis omnia demõstrant̃. Quia tamen præter lumen intellectuale in nobis exiguntur species intelligibiles a rebus acceptæ, ad scientiam de rebus materialibus habendam, ideo non per solam participationem rationum æternarum de reb[9] materialibus notitiã habemus: sicut Platonici posuerunt, quòd sola idearum participatio sufficit ad scien- D tiam habendam. Vnde Augu. dicit in * 4. de Trinita. Nunquid quia Philosophi documentis certissimis psuadent æternis rationibus omnia temporalia fieri, propterea potuerunt in ipsis rationibus perspicere: vel ex ipsis colligere, quot sunt animalium genera, quę semina singulorum? Nonne ista omnia per locorum ac temporum historiam quæsierunt? Quòd autẽ Augu. non sic intellexerit, omnia cognosci in rationibus æternis, vel in incõmutabili veritate quasi ipsę rationes æternæ videantur: patet per hoc quod ipse dicit * in lib. 83. q. quòd rationalis anima non omnis & quæcunque, sed quæ sancta & pura fuerit, asseritur illi visioni, scilicet rationum æternarum esse ido- E nea: sicut sunt animæ bonorum. Et per hæc patet responsio ad obiecta.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Artic. sextum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore quatuor. Primo Democriti: secũdo Platonis: tertio Aristo. opinionem tractat: quarto respõdet q̃si iuxta opi. Arist. ¶ Quo ad primum quatuor refert. Primo, quòd cognitio

Articvlvs VI.

Vtrum intellectiua cognitio, accipiatur a rebus sensibilibus.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur, quòd intellectiua cognitio non accipiatur a rebus sensibilibus. Dicit enim Augu. * in lib. 83. q. q̃ non est expectanda synceritas veritatis a corporis sensib[9]. Et hoc probat dupli-

A citer. Vno modo per hoc, q̃ omne quod corporeus sensus attingit, sine vlla intermissione temporis cõmutatur: quod autem non manet. percipi non potest. Alio modo per hoc quòd omnia, quæ per corpus sentimus, etiam cum non adsunt sensibus, imagines tamen eorum patimur: vt in somno, vel furore. Non autem sensibus discernere valemus, vtrũ ipsa sensibilia, vel imagines eorum falsas sentiamus: nihil autem percipi potest quod a fal B so non discernitur. Et sic cõcludit, quòd non est expectanda veritas a sensibus. Sed cognitio intellectualis est apprehensiua veritatis. Non ergo cognitio intellectualis est expectanda a sensibus.

¶ 2 Præt. Augu. dicit * 12. super Gene. ad lit. Non est putandum facere aliquid corpus in spiritum, tanquam spiritus corpori faciẽti, materiæ vice subdatur. Omni eñ modo præstantior est, qui facit, ea re de qua aliquid facit. Vnde con- C cludit q̃ imaginem corporis non corpus in spiritu, sed ipse spiritus in seipso facit. Non ergo intellectualis cognitio a sensibus deriuat̃.

¶ 3 Præt. Effectus non se extendit vltra virtutem suæ causæ. Sed intellectualis cognitio se extendit vltra sensibilia: intelligimus enim quędam, quæ sensu percipi non possunt. Intellectualis ergo cognitio nõ deriuat̃ a rebus sensibilibus.

Sed contra est, quòd Phi- D losophus pbat * 1. Metaph. & in fine † Poster. q̃ principium nostræ cognitionis est a sensu.

Respon. Dicendum, quòd circa istam quęstionem triplex fuit philosophorum opinio. Democritus enim posuit, quòd nulla est alia causa cuiuslibet nostrę cognitiõis, nisi cum ab his corporibus, quę cogitamus, veniunt atque intrãt imagines in animas nostras, vt Augu. † dicit in epistola sua ad Dioscorum. Et Arist. etiam dicit in lib. de som. * E & vigil. quòd Democritus posuit cognitionem fieri per idola & defluxiones. Et huius positionis ratio fuit: quia tam ipse Democritus q̃ alij antiqui naturales, non ponebãt intellectum differre a sensu, vt [e] Aristo. dicit † in lib. de Anima. Et ideo, quia sensus immutatur a sensibili, arbitrabantur omnem nostram cognitionem fieri per solam immutationem a sensibilibus. Quam quidem immutationem Democritus asserebat fieri per imaginum defluxiones. Plato vero ecõtrario, posuit intellectum [d] differ-

inest omnibus a sensibilibus. Secundo, q̃ a solis. Tertio, q̃ p defluxionẽ. Quarto radicẽ, qa intellectum ponebat eiusdem ordinis cũ sensitiua parte: omnia patent in litera.
¶ Quo ad secundũ quatuor. Primo, oppositionem radicis prædictæ. Secundo, quòd intellectualis nõ a sensibilib[9] nisi excitatiue. Tertio, q̃ sensitiua nõ a sẽsibilib[9] nisi quo ad organa, sed a seipsa. Quarto, radicẽ huius: quia sentire posuit opus proprium animæ.
¶ Quo ad tertium tria. Primo, conuenientiam & drĩam eius circa radicem, tam cũ Plat. quàm Democ. vbi duo. Primo, intellectus discretus a sensu, cum Plato. contra Democ. Secũdo, operatio sensitiua non animæ tantum: sed coniuncti, cum Democ. contra Plat. Secundo quo ad cognitionem sensitiuam: vbi duo. Primo, q̃ sit sufficienter a sensibilib[9], cõtra Plat. cũ Demo. qa cõiuncti &c. Secundo, q̃ nõ p defluxionẽ, sed immutationẽ cõtra Democ. Tertio, quo ad cognitionem intellectiuã: vbi duo. Primo, quòd ad eã requiritur agens superius sensibilibus, cum Plato. contra Democ. Secundo, q̃ ipsa non fit a solo illo agente, sed etiam phantasmatibus per modum abstractionis, contra Plat.
¶ Quo ad quartũ, conclusio responsiua est: Intellectualis cognitio fit a sensibili, non sicut a pfecta & totali causa, sed magis sicut a materia causę. Probatur prima pars: quia fit a phantasmate. Secũda vero, quia etiam ab intellectu agente. Tertia autem, quia phantasma fit actu intelligibile ab intellectu agente: conditio enim materię ẽ, esse in potẽtia tale.
¶ Aduerte hic, q̃ q̃ hic discutiẽda essent de modo concursus phantasmatis cũ intellectu

Lib. 12. ca. 16. in medio, tom. 3.
Li. 1. meta. c. 1. tom. 3. † Lib. 2. Poster. tex. 27. tom. 1.
Aug. to. 2. episto. 56. a medio. * Li. de diuin. per so. c. 2. añ medi. tom. 2.
417
† Lib. 2. de Aĩa, text. 150. & 151 tom. 2.
D. 1121.

Universidad de Deusto Biblioteca

364 tellectu agente ad intelligẽdum, ſuperius diſcuſſa ſunt. Diuina tñ hic vox notanda eſt: quòd phantaſma magis materia cauſæ, quã cauſa ſit.

re a ſenſu: [c] & intellectum quidem eſſe virtutem immaterialem organo corporeo non vtentem in ſuo actu. Et quia incorporeum non poteſt immutari a corporeo, poſuit quòd cognitio intellectualis non ſit per immutationem ĩtellectus a ſenſibilib⁹, ſed per participationem formarum intelligibilium ſeparatarum, vt dictum eſt.* Senſum etiã poſuit virtutem quandam per ſe operantem. Vnde nec ipſe ſenſus, cum ſit quędam vis ſpiritualis, immutatur a ſenſibilibus, ſed organa ſenſuũ a ſenſibilibus immutantur. Ex qua immutatione, anima quodãmodo excitatur, vt in ſe ſpecies ſenſibiliũ formet. Et hanc opinionem tangere videtur Auguſt.* 12. ſuper Gen. ad lit. vbi dicit, quòd corpus non ſentit, ſed anima per corpus, quo velut nuntio vtitur ad formãdum in ſeipſa quod extrinſecus nuntiatur. Sic igitur ſecundum Platonis opinionem, neque intellectualis cognitio a ſenſibili procedit, neque etiam ſenſibilis totaliter a ſenſibilibus rebus, ſed ſenſibilia excitant animam ſenſibilem ad ſentiendum: & ſimiliter ſenſus excitant animam intellectiuam ad intelligẽdum. Ariſto.* autem media via proceſſit. Poſuit enim cum Platone intellectum differre a ſenſu. Sed ſenſum poſuit propriam operationem non habere ſine communicatione corporis, ita quòd ſentire non ſit actus animæ tantum, ſed coniuncti. Et ſimiliter poſuit de omnibus operationibus ſenſitiuæ partis. Quia igitur non eſt inconueniens, quòd ſenſibilia, quæ ſunt extra animam, cauſent aliquid in coniunctum: in hoc Ariſtot. cum Democrito concordauit: quòd operationes ſenſitiuæ partis cauſentur per impreſſionem ſenſibilium in ſenſum: non per modum defluxionis, vt Democritus poſuit, ſed per quandam operationẽ. nam & Democritus omnem actionem fieri poſuit per influxionẽ atomorum, vt patet in primo de * generatione. Intellectum vero poſuit Ariſtot. † habere operationem abſque communicatione corporis. nihil autem corporeum imprimere poteſt in rem incorpoream. [c] Et ideo ad cauſandam intellectualem operationem ſecundum Ariſtot. non ſufficit ſola impreſſio ſenſibilium corporum, ſed requiritur aliquid nobilius, quia agens eſt honorabilius patiente, vt* ipſe dicit. Non tamen ita quòd intellectualis operatio cauſetur ex ſola impreſſione aliquarum rerum ſuperiorum, vt Plato poſuit: ſed illud ſuperius, & nobilius agens, quod vocat intellectum agentem, de quo iam ſupra diximus,* quòd facit phantaſmata a ſenſibus accepta intelligibilia in actu, per modũ abſtractionis cuiuſdam. Secundum hoc ergo, ex parte phantaſmatum intellectualis operatio a ſenſu cauſatur. Sed quia phantaſmata non ſufficiunt immutare intellectum poſſibilem, ſed oportet quòd fiant intelligibilia actu per intellectum agentem, non poteſt dici, quòd ſenſibilis cognitio ſit totalis, & perfecta cauſa intellectualis cognitionis, ſed magis quodammodo eſt materia cauſæ.

Art. 4. & 5. præcedentibus.
Li. 12. c. 24. in medio. tom. 3.
Lib. 2. de Aĩa, text. 152. tom. 2.
Li. 1. de generat. text. 56. & ſeq.
† Lib. 1. de Aĩa, text. 12. tom. 2. 569 570
* Lib. 3. de Aĩa, text. 19. to. 2.
Q. 79. ar. 3. & 4.

Ad primvm ergo dicendum, quòd per verba illa Auguſt. datur intelligi, ꝙ veritas non ſit totaliter a ſenſibus expectanda. Requiritur enim lumen intellectus agentis, per quod immutabiliter veritatem in rebus mutabilibus cognoſcamus, & diſcernamus ipſas res a ſimilitudinibus rerum [e].

417

Ad 2^m dicendum, quòd Auguſtin. non loquitur de intellectuali cognitione, ſed de imaginaria. Et

F quia ſecundum Plato. opinionem, vis imaginaria habet operationem, quæ eſt animæ ſolius, eadem ratione vſus eſt Auguſtin. ad oſtendendum, quòd corpora non imprimunt ſuas ſimilitudines in vim imaginariam: ſed hoc facit ipſa anima, qua vtitur Ariſto.* ad probãdum intellectum agentem, eſſe aliquid ſeparatum: quia ſcilicet, agens eſt honorabilius patiente. Et proculdubio oportet ſecundum hanc poſitionem in vi imaginatiua ponere, non ſolum potentiam paſſiuam, ſed etiam actiuam. Sed ſi ponamus ſecundum opin. Ariſto.* quòd actio virtutis imaginatiuæ ſit coniuncti, nulla ſequitur difficultas: quia corpus ſenſibile eſt nobilius organo animalis, ſecun-
G dum hoc quòd comparatur ad ipſum, vt ens in actu ad ens in potentia: ſicut coloratum in actu ad pupillam, quæ colorata eſt in potentia. Poſſet tamen dici, quòd quàmuis prima immutatio virtutis imaginariæ ſit per motum ſenſibilium, quia phantaſia eſt motus factus ſecundum ſenſum: vt dicitur in lib.* de Anima: tamen eſt quædam operatio animæ in homine, quæ diuidendo & componendo format diuerſas rerum imagines, etiam quæ non ſunt a ſenſibus acceptæ. [e] Et quantum ad hoc, poſſunt accipi verba Auguſt.

Lib. 3. de Aĩa, text. 19. tom. 2.
Lib. 2. de Aĩa, text. 152. & 153. vſq; ad lib. 3. de ſom. & vig. c. 1. tom. 2.
Lib. 3. de Aĩa, text. 161. tom. 2.

425

Ad 3^m dicendum, quòd ſenſitiua cognitio non eſt tota cauſa intellectualis cognitionis. Et ideo non
H eſt mirum, ſi intellectualis cognitio vltra ſenſitiuam ſe extendit.

Articvlvs VII.

Vtrum intellectus poſſit actu intelligere per ſpecies intelligibiles, quas penes ſe habet, non conuertendo ſe ad phantaſmata.

Ad septimvm ſic proceditur. Videtur, quòd intellectus poſſit actu intelligere per ſpecies intelligibiles, quas penes
I ſe habet: non conuertendo ſe ad phantaſmata. Intellectus enim fit in actu per ſpeciem intelligibilem qua informatur. Sed intellectum eſſe in actu, eſt ipſum intelligere. Ergo ſpecies intelligibiles ſufficiũt ad hoc, quòd intellectus actu intelligat, abſque hoc ꝙ ad phantaſmata ſe conuertat.

¶ 2 Præt. Magis dependet imaginatio a ſenſu, q̃ intellectus ab imaginatione. Sed imaginatio poteſt imaginari actu, abſentibus ſenſibilib⁹.
K Ergo multo magis intellectus poteſt intelligere actu, non conuertendo ſe ad phantaſmata.

¶ 3 Præt. Incorporalium non ſunt aliqua phantaſmata: quia imaginatio, tempus, & continuum non tranſcendit. Si ergo intellectus noſter non poſſet aliquid intelligere in actu, niſi conuerteretur ad phantaſmata: ſequeretur, quòd non poſſet intelligere incorporeũ aliquid. quod patet eſſe falſum. Intelligimus enim veritatem ipſam, & Deum & angelos.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæquartæ Articu. ſeptimum.*

Titulus clarus. ¶ Conuerti. n. ad phantaſma, nihil aliud ſignificat, niſi vti phantaſmate actualr ad tale op⁹. ¶ In corpore tria facit. Primo ꝑponit cõclonem rñſiuam, negatiue quidẽ, ſed cum quibuſdam limitationibus. Secũdo, manifeſtat eam quo ad quia eſt, ex duobus indiciis. Tertio, aſſignat illius ꝓpter quid.

¶ Quo ad primũ cõcluſio eſt iſta. Intellect⁹ cõiũct⁹ corpori paſſibili, nõ põt ĩtelligere niſi cõuertẽdo ſe ad phantaſmata: vbi nota duas limitationes. Prima, ꝙ nõ eſt hic ſermo de intellectu noſtro abſolute, aut ſecũdum ſtatum ſeparationis a corpore: ſed de eo vt coniunctus eſt corpori. Secũda eſt, quòd non loquimur de eo, vt coniunctus eſt corpori glorioſo, vt in reſurrectione erit, ſed corpori paſſibili.

¶ Quo ad ſecundum, manifeſtatur ſic cõcluſio. Primo, ex impeditione intellectus prouenientе a parte ſenſitiua. Secundo

Infra q. 89. art. 1. & 2. Et 3. q. 11. art. 2. Et 4. ar. 2. cõt. 61. Et 2. cont. 59. & 3. cõt. 7. Et 4. c. 11. Et 1. cõt. lec. 3.

423

Sed contra eſt, qđ Philoſophus dicit in *3. de Anima, ꝙ nihil ſine phãtaſmate intelligit anima.

Respon. Dicendum, quòd impoſſibile eſt intellectum ſecundum præſentis vitæ ſtatũ, quo paſſibili corpori coniungitur, aliquid intelligere in actu [d] niſi conuertẽdo
B ſe ad phantaſmata. Et hoc duobus indicijs apparet. Primo quidem, quia cum intellectus ſit vis quædã non vtens corporali organo, nullo modo impediretur in ſuo actu per læſionem alicuius corporalis organi, ſi nõ requireretur ad eius actũ, actus alicuius potentiæ vtentis organo corporali. Vtuntur autem organo corporali ſenſus, & imaginatio, & aliæ vires ptinẽtes ad partem ſenſitiuam. Vnde manifeſtum eſt, quòd ad hoc quòd intellectus
C actu intelligat, nõ ſolum accipiendo ſcientiam de nouo, ſed etiam vtendo ſciẽtia iam acquiſita, requiritur actus imaginationis & cæterarum virtutum. Videmus enim quòd impedito actu virtutis imaginatiuæ per læſionem organi, vt in phreneticis: & ſimiliter impedito actu memoratiuæ virtutis, vt in lethargicis: [e] impedit homo ab intelligendo in actu etiam ea, quorum ſcientiam præaccepit. Secundo, quia hoc quilibet in ſeipſo experiri poteſt, quòd quando aliquis conatur aliquid intelligere, format ſibi aliqua phantaſmata per modum exemplorum: in quibus quaſi inſpiciat quod intelligere ſtudet. Et inde eſt etiam,
B quòd quando aliquem volumus facere aliquid intelligere, proponimus ei exempla, ex quibus ſibi phantaſmata formare poſſit ad intelligendum. Huius autem ratio eſt, quia potentia cognoſcitiua proportionatur cognoſcibili. Vnde intellectus angeli, qui eſt totaliter a corpore ſeparatus, obiectum proprium eſt ſubſtantia intelligibilis a corpore ſeparata, & per huiuſmodi intelligibilia, materialia cognoſcit. Intellectus
C autem humani, qui eſt coniunctus corpori, proprium obiectum eſt [d] quidditas, ſiue natura in materia corporali exiſtens, & per huiuſmodi naturas viſibilium rerum, etiam in inuiſibilium rerum aliqualẽ cognitionem aſcendit. [e] De ratione autem huius naturæ eſt, quòd in aliquo indiuiduo exiſtat: quod non eſt abſque materia corporali: ſicut de ratione

D. 752.

424

Secundo experientia, tã in docendo ſeipſum, q̃ in docẽdo aliũ: vtrunq; ſiquidem pertinet ad vſum ſpecierum: & omnia clara: ¶ Quo ad tertium, oſtenditur a priori non ſic eſſe, ſed quare ſic eſt. Vnde eſt ratio dicens propter quid tantum, & non dicens ſimul quia eſt, & propter quid eſt: eſt ergo ratio talis. Propriũ obiectum noſtri intellectus eſt natura habens eſſe in particulari ſenſibili: ergo intellectus ad hoc, vt cognoſcat ſuum obiectum, oportet vt conuertatur ad phãtaſma. Antecedens ꝓbatur ſic. Quidditas rei materialis, ẽ proprium obiectũ. ergo. Aſſumptũ hoc iam patet: & conſequẽtia hæc probatr, quia de ratione talis quidditatis eſt, eſſe in particulari materiali. Conſequentia autẽ principalis fundatur ſuper tres ꝓpoſitiones. Prima eſt, quòd potẽtia cognoſcitiua eſt ꝓportionata cognoſcibili, ꝓprio, ſcilicet & cõnaturali: quæ declaratur ad propoſitũ in angelis & nobis, ex differentia inter obiectum angelicum & noſtrum. Secunda eſt, quòd natura rei materialis non poteſt vere & ꝑfecte cognoſci, niſi cognoſcatr vt in particulari exiſtens: & probatur, quia de ratione talis naturæ eſt, eſſe in particulari. Tertia eſt, quòd intellectus noſter non cognoſcit particulare, niſi vt continuatur cum viribus ſenſitiuis: & hæc accipitur vt per ſe nota. Ex his autem liquere poteſt conſequentia. Si obiectum & poten-
D tia proportionata ſunt iuxta primam propoſitionem, & obiectum tam quo ad eſſe, quàm quo ad cognoſci, claudit in ſe duo, ſcilicet naturam & indiuiduum, oportet quòd potentia habeat vnde vtrumque attingat: & cum non habeat vnde particulare cognoſcat niſi vt coniunctus phantaſmati, reliquum eſt, vt quicquid eſt rei materialis, exigat intellectum, vt coniunctum phantaſiæ, vt potentiam ſibi proportionatam: quod erat in illa conſequentia aſſumptum. Deinde manifeſtatur eadem conſequentia ab oppoſito: quia. ſ. ſi obiectum noſtri intellectus eſſet ſeparata ſubſtantia, puta angelus, aut quod quid eſt ſenſibiliũ, ſubſiſteret abſq; particularibus materialibus, vt Plato putauit, non opus eſſet conuerſione ad phantaſma, ac per hoc, ſi negatio eſt cauſa negationis, affirmatio eſt cauſa affirmationis, & econuerſo. Sed ſunt hic multæ ambiguitates.

¶ Dubium eſt primo circa antecedens: quia quidditas rei materialis non eſt obiectum intellectus, ſed ens. Et ad hoc ſunt argumenta Scoti in primo diſt. 3. quæſt. 3.

¶ Dubium ſecundo eſt circa illam propoſitionem: De ratione naturæ ſenſibilis eſt, eſſe in particulari. Hoc enim videtur falſum: quoniam eſſe in particulari eſt modus naturæ, vt ſuperius in tractatu de perſonis habitum eſt. Conſtat autem quòd modus eſſendi, poſterior eſt quidditate: non ergo eſt de ratione ſeu diffinitione naturæ ſenſibilis eſſe in particulari, ſiue ſignato, ſiue vago.

¶ Dubium tertio eſt circa ſecũdam propoſitionem quo ad duo. Primo, quo ad cognitionem: quia aut eſt ſermo de cognitione intuitiua, quæ apud San. Tho. vocatur ſcientia viſionis: aut de cognitione abſtractiua, quæ apud noſtros vocatur ſcientia ſimplicis intelligentiæ. Non de prima, vt patet, quia exigetur quòd intellectus videret naturam nõ ſolum in aliquo particulari, ſed in hoc exteriori ſenſibili ſicuti eſt. ergo de ſecunda: ſed ad ſecundam perfecte habendam ſufficit cognoſcere qđ
A quid erat eſſe rei ſecundum omnia prædicata quidditatiua, vſq; ad vltimam differentiam incluſiue: vt patet. eſſe autem in particulari, non eſt prædicatum quidditatiuum alicuius naturæ ſenſibilis. ergo natura ſenſibilis poteſt perfecte cognoſci abſq; hoc quòd cognoſcatur vt exiſtens in particulari.

¶ Deinde dubium eſt circa ly, vt exiſtens in particulari: aut eñ denotat rẽ obiectam; aut modũ obiecti vt obiicitur. Si enim denotat rem obiectã, ſenſus eſt, quòd natura ſenſibilis non perfecte cognoſcitur, niſi cognitio terminet etiam ad modũ exiſtendi illius: ita ꝙ etiã modus naturæ cognoſcatr. Si vero denotat modum obiecti vt obiectum eſt, tunc eſt ſenſus, quòd natura ſenſibilis non cognoſcitur perfecte niſi modus eſſendi eius, ſ. in particulari, ſit etiã modus repræſentandi, ſeu obiiciendi illã. Neutro autem ſenſu vera, aut efficax eſt propoſitio iſta: & contra primum ſenſum præcedens argumentatio militat: & tamen dato quòd eſſet vera propoſitio iuxta illum ſenſum, non infert intentum: qm̃ cum tam natura q̃ modus eius ſint res vniuerſales, vt patet in q. de potentia, q. 9. poteſt natura ſub tali modo cognoſci ab intellectu, abſq; cognitione ſingularis: ꝑ quod hic dicitur requiri phantaſma: & confirmatur, quia indi-
D uiduum vagum ab intellectu cognoſcitur. conſtat autẽ quòd de rõne hominis non eſt eſſe in hoc ſignato homine, ſed in aliquo forte. ergo. Contra ſecundum vero ſenſum eſt, quia ſequeretur quòd natura ſenſibilis ab intellectu ſeparato a corpore non poſſet perfecte cognoſci: quia illi non poteſt offerri vt exiſtens in particulari: ita quòd exiſtere in particulari ſit quo obiicit, quia nec in particulari extrinſeco: quia ſupponimus intellectus ſeparatos non accipere ſcientiã a rebus, nec in particulari imaginato, quia ſeparatus nõ eſſet a corpore, ſi imaginatio miniſtraret illi.

¶ Dubium quarto eſt circa quartam propoſitionem, An intellectus noſter cognoſcat per ſe ipſum ſingulare. Sed quia de hoc erit inferius ex propoſito quæſtio, ideo illuc vſque differatur.

¶ Dubiũ 5. eſt circa vim rationis ex duplici capite. Primo, quia ex vi eius non ſequitur, omnem cognitionem intellectus egere phantaſmate, ſed perfectam tantum: quia enim obiectum non poteſt perfecte cognoſci, niſi vt exiſtens in particulari: ideo phãtaſmate opus eſſe dicitur. Quando ergo imperfecte obiectum co-
E gnoſcendum eſt, nulla monſtratur neceſſitas phantaſmatis. Et ſic hæc ratio peccat ad concluſionem vniuerſalem, afferens cauſam particularem. Secundo, quia ex vi iſtius rationis, ita ſequitur de intellectu coniuncto corpori paſſibili: ſicut de coniuncto corpori impaſſibili: quoniam ex natura obiecti & natura potentiæ procedit: conſtat enim eandem eſſe naturam obiecti ſenſibilis tunc & nunc: & ſimiliter eandem naturam potentiæ: ſed de corpore glorioſo hoc negatur. ergo ex hac parte peccat rõ adducẽs cãm vlem ad concluſionem particularem. Et confirmatur: quia iſtam rationem locum habere vult S. Tho. etiam de intellectu coniuncto corpori ſano, ſcilicet in ſtatu innocentiæ: vt patet inferius in q. 94. artic. 2.

¶ Ad primum dubium dictum fuit in q. 12. ar. 4. & alibi. Sco. nanq; male interpretatus mentem S. T. arguit cõtra eũ: quidditatem. n. rei ſenſibilis obiectum non quodcunque, ſed naturaliter ꝓportionatũ intẽſiue ponimus intellectus noſtri: quia nihil

potest naturaliter intellectus cognoscere quidditatiue, nisi naturas sensibilium. Et pro statu isto non solum est intensiue, sed extensiue obiectum intellectus: quia nihil potest intellectus noster naturaliter intelligere, nisi in ordine ad quidditatem sensibilem. Quicquid enim de Deo, aut angelis naturaliter attingimus, causalitatis, aut excellentiæ, aut negationis respectu sensibilium, conditione vestitum cognoscitur, vt experimur. Vnde & ipse Scotus a veritate coactus dicit, quòd quidditas sensibilis est intellectus nostri pro statu isto obiectum in ratione motiui, quàmuis minus philosophice loquens, neget in ratiõe terminatiui: vt patet ex dictis. sed non est in verbis facienda vis, modo de rebus constet. Quid autẽ sit obiectum intellectus, id est ratio formalis, quòd aliquid sit intelligibile, non est præsentis intentionis: vbi de intelligibili in hoc statu, & non simpliciter est quæstio. 419

naturæ lapidis est, ꝙ sit in hoc lapide: & de ratione naturę equi est, ꝙ sit in hoc equo, & sic de alijs. Vnde natura lapidis, vel cuiuscunque materialis rei cognosci non potest complete & vere, nisi secũdum qđ cognoscitur, vt in particulari existens. Particulare autem apprehendimus per sensum, & imaginationem. Et ideo necesse est ad hoc, ꝙ intellectus intelligat suum obiectũ proprium, quòd conuertat se ad phantasmata, vt speculetur naturam vniuersalem in particulari existentem. Si autẽ proprium obiectũ intellectus nostri esset forma separata, vel si formæ rerum sensibiliũ subsisterent non in particularibus scđm Platonicos, °nõ oporteret, ꝙ intellectus noster semper intelligẽdo cõuerteret se ad phantasmata.

Ad primvm ergo dicẽdum, ꝙ species conseruatæ in intellectu possibili, in eo existũt habitualiter quando actu non intelligit, sicut supra dictum est.* Vnde ad hoc ꝙ intelligamus in actu, non sufficit ipsa conseruatio specierum: sed

q.79.ar.6. & 7. ¶ Ad secundum dubium dicitur, vtendo duplici distinctione, prima est de ly esse in particulari: quod potest sumi dupliciter, scilicet, radicaliter, vel formaliter. secunda est de ly esse de ratione alicuius: quod contingit duplr. Vno mõ simplr. Alio mõ, vt modus intrinsecus, seu essentialis. Et tunc dico tria. Primo, ꝙ eẽ i particulari est radicalr simplr de rõne sensibilis naturæ. Secundo, quòd esse in particulari formaliter, est de rõne naturę, vt modus. Tertio, quòd in proposito sumitur esse in particulari vtroque modo: & similr esse de ratione, singula singulis applicãdo. Primum ex dría inter Platonem & Arist. apud Peripatheticos est, vt per se notum. Plato enim posuit solam bouinam formam esse quidquid erat bouis: & illam per se absque carnibus & ossibus &c. ac per hoc ponens naturam bouinam vniuersaliter subsistentem, negabat de ratione eius esse, particulariter subsistere. Arist. autem posuit, quòd bouina natura non põt absque carnibus & ossibus subsistere, sed necessario oportere esse in carnibus & ossibus: quàmuis non his, aut illis determinate, ac per hoc posuit radicem huius modi, qui est particulariter subsistere, id est carnes & ossa, id est materiam esse de ratione naturæ sensibilis. Et propterea dixi, quòd particulariter existere, radicaliter sumptum, est simpliciter de ratione naturæ sensibilis: hoc.n.nihil aliud est, quàm materia esse de ratione naturæ sensibilis. Et ex hoc patere iam facile potest secundum. Cõstat enim, quòd particulariter, aut vlr existere, modi naturæ sunt valde inter se diuersi, & quòd posteriores sunt naturaliter naturis ipsis: prius nanque est homo quàm homo aliquis, aut homo idealis: & quòd non aduentitii, aut accidentales modi sunt, sed ex substantiali ratione naturæ deriuantes, non accidens superadditum, sed substantiam eandem prædicant cum natura, cuius sunt, quàmuis alio modo. Non enim homo aliquis aliam naturam substantialem, aut accidentalem addit supra hominem, sed hominem dicit hoc modo existentem. tertiũ vero ex sequentibus manifestum erit.

¶ Ad tertium dubium, quo ad primam dubitãdi rationem dr̃, quòd sermo præsens proculdubio est de cognitione abstractiua, quidditatiua tamen: & ꝙ naturæ sensibilis quidditas, nõ perfecte cognoscitur ignorato suo substãtiali modo essendi: & quãuis modus sit aliqualiter posterior quidditate, nõ tamen potest quidditas perfecte, absque eius cognitione penetrari.

¶ Ad cuius euidentiam scito, quòd aliquid esse posterius aliquo coniuncto sibi, contingit multipliciter: In ꝓposito tñ logice, & metaphysice loquẽdo, dupliciter accidit. Primo, quia illud conuenit ei extra primum modũ perseitatis: & sine tali potest perfecte prioris natura cognosci quidditatiue. Secundo, quia illud conuenit ei infra primum modum perseitatis, & a tali posteriori perfecta cognitio quidditatiua dependere potest: vt patet de perfecto & imperfecto: hæc enim prædicata sunt rerum, infra primum modum per se: nec absque eis habetur cõplete quidditatiua cognitio. Vnde Arist. 1. cœli. Primũ quod prædicatum inuestigat de mundo, est ly, perfectũ. Et Diuus Tho. post simplicitatem, quæ pertinet primo ad quod quid esse rei, statim de pfectione Dei quæstionẽ subdit in princi. huius operis: cũ ergo modus essendi particulariter sit substãtialis ei cuius est: nec aliam rem, aut rationem formalẽ superaddat naturę: sed eãdẽ dicat alio mõ: extra prędicata primi modi nequaquã continetur. Ac per hoc, sine eius cognitione perfecte natura cognosci nõ põt. Et cõfirmaẽ: qa modus iste nõ ẽ simplr posterior natura, sed aliqualiter. Nõ simpliciter quidem: qa cum omne prius reducatur ad illum modum, s.a quo non conuertitur consequentia, vt patet in 5. Metaph. & constet, quòd si est homo, est homo aliquis, quàmuis non hoc: & econuerso, consequens est, quòd natura non sit prior simpliciter modo isto substantiali. Dico autem, quòd si est homo, est homo aliquis, non eo modo quo sequitur, si est homo, est risibilis: sed eo modo, quo in nullo instanti naturæ verificari potest de aliquo quòd sit homo: & tamen non adhuc sit homo aliquis. Quàmuis enim prius natura generetur homo quàm risibile: & quodãmodo, quàm hic homo: non tamen quàm homo aliquis: vt patet apud Peripatheticos. Aliqualiter tamen est prior: quia secundum abstractionem intellectus, homo prius est, quàm homo aliquis.

oportet quòd eis vtamur secundũ qđ conuenit rebus, quarũ sunt species: quæ sunt naturæ in particularibus existentes.

Ad 2m dicendum, ꝙ etiam ipsum phantasma est similitudo rei particularis. vñ non indiget imaginatio aliqua alia similitudine particulari, sicut indiget intellectus.

Ad 3m dicendum, ꝙ incorporea, quorum nõ sunt phãtasmata, cognoscuntur a nobis per comparationem ad corpora sensibilia, quorum sunt phantasmata: sicut veritatem intelligimus ex consideratione rei, circa quam veritatem speculamur. Deũ autẽ, vt Dionysi.* dicit, cognoscimus vt causam, & per excessum, & per remotionem. Alias etiam incorporeas substantias ĩ statu pręsentis vitę cognoscere nõ possumus, nisi per remotionem, vel aliquam comparationem ad corporalia. Et ideo, cũ de huiusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus conuerti ad phãtasmata corporum, licet ipsorum non sint phantasmata.

¶ Quo ad secundam vero dubitandi occasionem dr̃, quòd ly, vt existens in particulari, denotat rem cognitam. Et ad primam obiectionem contra hoc, iam patet responsio ex nunc dictis. Ad secundam vero dicit, quòd licet modus ille sit vniuersale quoddam: principium tñ illius est singulare, vt S.T. dicit in loco allegato: & propterea absq; singulari apprehensione, cognosci perfecte nequit. Quàmuis possit arguitiue cogitari naturam habere modum essendi particulariter ex cognitione naturæ, & modi essendi particulariter in communi: sed hæc non generant perfectam notitiam naturæ, tali modo existentis. Impossibile est enim ignorato principio, plene nosse principiatum. Habet quoque se singulare ad talem modum, vt terminus: ignoto autem termino, sciri plene nequit terminatum.

¶ Ad quintum autem dubium dr̃, quòd arg. ex primo capite deficit in consideratione conditionum immaterialis cognitionis. Cum.n. intelligere sit operatio immaterialis: & cõsequẽter a corpore & corporeis cõditionibus sese eleuans: si intellectio pfecta alicuius obiecti in aliquo intellectu adeo depressa, atque obligata corpori est, vt phantasmate egeat corporeo, a fortiori intellectio imperfecta, cui minus debetur eleuatio a materialibus conditionibus, magis alligata erit phantasmati. Experimur enim in nobis, quòd quanto perfectius contemplamur, tanto purior reddiẽ a phãtasmatibus cognitio, quàmuis totaliter denudatam nõ habeamus. Oportet igiẽ, in omni nostra cognitione phantasma concurrere, si perfecta absque phantasmate fieri nequit. Iuxta illud: De quo minus videtur inesse &c.

¶ De materia autem quæ tangitur in argumento ex 2. cap. scito diuersas esse opiniones. Scotus enim in 1. di 3. q. 3. & in d. 45. q. 2. consentiens conclusioni principali, scilicet quod nihil sine phantasmate intelligimus, dissentit in medio. vult enim quòd hoc non insit intellectui nostro ex se absolute: quia sic anima separata non intelligeret, nec ex hoc quod coniunct° ẽ corpori, qa sic aĩa in corpore glorioso egeret phãtasmate, sed quòd hoc inest, aut in pœnam peccati originalis. iuxta illud Aug. 15. de tri c. 27. Quæ causa, vt ipsam lucem fixa acie videre non possis, nisi infirmitas, & quis eam tibi fecit, nisi iniquitas? aut propter ordinem potentiarum naturalium hoc habentem, quòd vna potentia attingente obiectũ: aliæ q natæ sunt illud attingere coattingunt idem. Diuus aũt T. vt hic & alibi patet, tenet hoc eẽ naturale animæ cõiũctæ corpori passibili, ex parte obiecti relati ad potẽtiã, sub tali modo essendi. Ita quòd, qa obiectũ habet in se illa duo supradicta, s. naturã & particularitatẽ: & intellectus cõiũctus nõ potest vtrũq; ꝑcipere, nisi ministerio sensus alterũ cognoscatur: inde est indigẽtia phãtasmatis. Ad obiecta vero ĩ oppositũ dr̃: quòd hoc est naturale aĩæ nostræ ex mõ essendi, s. in cõiũctione ad corpus. vñ cõueniebat et in statu innocentiæ. Et cum inferẽ. ergo cõuenit ẽt aĩæ in corpore glorioso, negaẽ consequẽtia: qm̃ de statibus pure naturalibus loquimur, & nõ de miraculosis. Et si instet, ꝙ glorificatio nõ aufert naturã, sed pficit, ciẽdet, ꝙ cõditiones naturales dicentes impfectionẽ hoc mõ, i. quarũ oppositæ sunt pfectiones simplr: & pñt salua integritate naturę auferri: glorificatio auferẽdo pficit, vt patet de passibilitate corporis. Talis est autem obligatio ad phantasmata. Nec habet locum rõ pñs ĩ statu corporis glorificati: qm̃ deest secunda cõditio ex parte intellectus, s. quòd ipse non põt per seipsum cognoscere singulare. Hæc.n. conditio etsi vera sit de intellectu coniuncto ẽm naturalẽ statũ, falsa tñ est de eo ẽm statum glorificati corporis: qm̃ põt quicquid, & eodẽ mõ intelligere: quod & quo mõ põt anima separata. Verũ rõ assignata a Sco. nihil valet: immo potius oppositũ infert: qa vna potẽtia animæ intensa in opere suo: aliæ ab operãdo impediuntur, vt experiẽtia testaẽ: intentio ergo operationis intellectus nõ erigit phantasiã: immo deiicit quãtũ est ex hoc. Et præterea ex hoc nõ haberet vlr: quòd sine phãtasmate nihil intelligimus, vt patet. Nec est eadẽ ratio, aut maior, de imperfecta intellectione: vt nos dicebamus. Rõ vero ex pctõ orignali, non est naturalis: hoc autem est naturale, vt mori &c.

Articvlvs viii.

Vtrum iudicium intellectus impediatur per ligamentum sensus.

Ad octavvm sic proceditur. Videtur, quòd iudicium intellectus non impediatur per ligamentum sensus. Superius enim non dependet ab inferiori: sed iudicium intellectus est supra sensum. Ergo iudicium intellectus non impeditur per ligamentum sensus.

¶ 2 Præt. Syllogizare est actus intellectus: in somno autem ligaẽ sensus vt dicitur in lib. de * som. & vig. Contingit tamen quandoque quòd aliquis dormiens syllogizat. Ergo non impeditur iudiciũ intellectus per ligamẽtum sensus.

Sed contra est, quòd in dormiendo, ea quæ contra licitos mores contingunt, non imputantur ad peccatum, vt August. in * 12. super Gene. ad literam dicit. Hoc autem non esset si homo in dormiendo liberũ vsum rationis & intellectus haberet. Ergo impeditur rationis vsus per ligamentum sensus.

Respon. Dicendum, quòd sicut dictum est, * proprium obiectum intellectui nostro proportionatũ, est natura rei sensibilis[c]. Iudicium autem perfectum de re aliqua dari non potest, nisi ea omnia, quæ ad rem pertinent cognoscãtur, & præcipue si ignoraretur id, quod est terminus & finis iudicij. Dicit autem Philosophus in 3.*de cœlo, quòd sicut finis factiuæ scientiæ est opus, ita naturalis scientiæ finis, est quod videẽ principaliter secundum sensum. Faber enim non quærit cognitionem cultelli nisi propter opus, vt operetur hunc particularem cultellum. Et similiter naturalis, non quærit cognoscere naturam lapidis & equi, nisi vt sciat rationes eorum, quæ videntur secundum sensum. Manifestum est autem, quòd non posset esse perfectum iudicium fabri de cultello, si opus ignoraret. Et similiter nõ potest esse perfectum iudicium scientiæ naturalis de rebus naturalibus, si sensibilia ignorentur. Omnia autem quæ in præsenti statu intelligimus, cognoscũtur a nobis per comparationem ad res sensibiles naturales. [c] Vnde impossibile est, quòd sit in nobis iudicium intellectus perfectũ cum ligamento sensus, [c] per quem res sensibiles cognoscimus. 422

Ad primvm ergo dicendum, quòd quàmuis intellectus sit superior sensu, accipit tamen aliquo modo a sensu, & eius obiecta prima & principalia in sensibilibus fundantur. Et ideo necesse est, quòd impediatur iudicium intellectus ex ligamento sensus. 495 457 a

Ad 2m dicendum, ꝙ sensus ligatur in dormientib° propter euaporationes quasdam & fumositates resolutas: [c] vt dicitur in* lib. de somno & vigi. Et ideo secundum dispositionem huiusmodi euaporationum, contingit esse ligamentum sensus maius, vel min°. Quando enim multus fuerit motus vaporum, ligatur non solum sensus, sed etiam imaginatio: ita vt nulla appareant phantasmata, sicut præcipue accidit, cum aliquis incipit dormire post multum cibũ & potum. Si vero motus vaporum aliquantulum fuerit remissior, apparent phantasmata, sed distorta & inordinata, sicut accidit in febricitantib°. Si vero adhuc magis motus sedeẽ, apparent phantasmata ordinata, sicut maxime solet cõtingere in fine dormitionis, & in hominibus sobrijs, & habentib° fortem imaginatiõem. Si autem mot° vaporum fuerit modicus, non solũ imaginatio remanet libera, sed etiã ipse sensus cõmunis ex parte soluitur, ita ꝙ homo iudicat interdum in dormiendo ea, quæ videt somnia esse, quasi dijudicans inter res, & rerũ similitudines. Sed tamẽ ex aliqua parte, remanet sensus communis ligat°. Et ideo licet aliquas similitudines discernat a rebus: tamen semper in aliquibus decipitur. Sic igitur per modum quo sensus soluitur, & imaginatio in dormiendo, liberatur iudicium intellectus: non tamen ex toto. Vnde illi qui dormiendo syllogizant, cum excitantur, semper recognoscunt se in aliquo defecisse. 547 Li. de som. & vig. c. 4. tom. 2.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articu. octauum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclõ rñsiua qñ to affirmatiue. Iudiciũ intellectus impediẽ ligato sensu. Probaẽ sic. ignotis ꝑtinẽtibus ad rẽ, & præcipue fine, seu termino iudicii, necesse est iudicium impediri: sed ligato sensu hoc accidit. ergo: maior patet, & minor ꝓbatur: quia ligato sensu, ignoraẽ particulare, quod est termin° iudicii. Quod ꝓbaẽ triplr. Primo rõne, qa ꝓpriũ obiectũ nostri intellect°, est natura sensibilis. Secũdo authoritate Aristo. in 3. cœli. Et tertio: qa oĩa q̃ cognoscim°, discernim° in ordine ad sensitiua.

¶ In rñsione ad secũdũ nota quatuor gradus ligamẽti sensitiuæ partis.

¶ Nota hic diligẽtissime & cautissime, quòd quia iudicium intellectuale iõ fallitur ligato sensu, qa non potest resoluere quod iudicat, in particulare sensibile: cõsequens est, quòd multo magis intellectuale fallatur, quãdo despiciuntur particularia: nec est curæ, vt habeat iudicium rationis, testimonium a sensibilibus. Et propterea in plurimos contingit labi errores, qui a superioribus inchoant iudicium, & ordinant doctrinas suas inconsultis sensibus. Vnde pater philosophorum Aristot. nunquam a sensibus recedens, semper iuxta veritatem iudicauit.

¶*Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum primum.*

TItulus.

¶Circa titulum occurrit statim dubium, quia videtur superfluus articulus iste, aut impertinens. In quæstione siquidem præcedente, determinatum est: an anima intelligat per species acceptas a sensibilibus &c. igitur aut superflue repetitur, aut tractanda erant hæc ibi. & tenet sequela: quia nihil aliud est abstrahere a phãtasmatibus, q̃ recipere a sensibus, & egere illis in vsu.

¶Ad hoc breuiter dr̃, quòd præsens articulus, bene distinctus, & ordinatus est. Distinctus quidem, quia aliud est formaliter quærere & scire: an habeamus intelligibiles species a sensibilibus & phantasmatibus: & aliud, an intelligamus abstrahẽdo. Hoc.n. includit, & modũ quo habẽt species a phãtasmatibus, scilicet per abstractionẽ, & modũ quo intellect⁹ attingit res sensibiles, s. denudando eas a cõditionib⁹ phantasiatis. illud vero hoc in se non claudit, nisi forte virtualiter. Sed quæstiones cum sint æquales numero his quæ vere scimus, distinguendæ sunt penes quęsita formaliter, non virtualiter. Ordinatus vero, q a vt patet in diuisione quæstionis præcedẽtis, tota præcedens quæstio quærit formaliter de his, per quæ intelligimus, vt sic: ista vero de mõ & ordine, quo intelligimus: & ideo ab vniuersalissimo modo incœpit, scilicet abstractione a phantasmatib⁹. hic enim modus communis est omni nostræ intellectioni, vt patebit.

424 Infra q. 87. art. 2. ad 2. Et q. 101. ar. 1. & 3. q. 61. ar. 2.

¶In corpore duo. primo respondet q̃sito. Secundo, refert opinionem Plat. oppositam in calce.

¶Quo ad primum conclusio respõsiua affirmatiue est hæc. Intellectus noster ĩtelligit materialia abstrahendo a phantasmatibus. Vbi primo nota, quòd abstrahere a phantasmate quandoque significat operationẽ intellectus agentis, quandoq; operatio-

F nem intellectus possibilis. Intellectus agentis quidem, quando dicitur, quòd abstrahimus species intelligibiles a phantasmatibus. Intellectus vero possibilis, quando dicitur quòd cognoscimus quod quid est hominis, abstrahendo ab hoc, & illo homine. Tantum autem interest inter abstractionem vtrãque, quòd abstractio illa, est realis productio rei abstractæ, scilicet, speciei intelligibilis. ista autem solum est expoliatio rei abstractæ: non per realem denudationem, sed p negationem actionis, seu cõsiderationis, vt in responsionis ad primum clare patet in litera. Et quoniam secũda est effectus primæ, & eiusdem rationis cũ ea, vt patebit: ideo præsens cõclusio de vtraque intelligitur indistinctè. Lib. 3. Aĩa, text. 18. to. 2.

¶Deinde probatur conclusio. Intellectus noster sic non est act⁹ corporis, quod tamẽ est virtus animæ existẽtis in corpore. ergo propriũ eius est cognoscere formam in materia hac, non prout est hac in materia. Hoc est abstrahere a phã tasmatibus. ergo. Antecedens supponitur ex dictis, & declaratur distinguendo triplicem gradũ virtutis cognoscitiuæ, s. actum corporis: non actum corporis: & quodã modo sic, & quodam modo non. Consequentia vero probatur ratione: q a obiectum proportionatur virtuti cognoscitiuæ. Et confirmatur distribuendo p portionata obiecta singulis gradib⁹ cognoscentium. Lib. 3. Aĩa, text. 17. & 18. tom. 2.

¶Nota, quòd maxima illa, Obiectũ proportionatur virtuti cognoscitiuæ, absque dubio tenet quo ad cognitionẽ & eleuationem a materia, quicquid obiici possit de aliis conditionibus. Impossibile nãque est, quòd vis corporea possit in aliquid supra corporea eleuatum, & rursus, vt vis i corporea sit naturaliter obligata ad corpora. Et propterea intellect⁹ noster medio modo se habẽs, ad medio modo se habẽtia, vt ad propria obiecta se extendit.

¶Sed occurrit dubitatio hic: quia falsum videtur quod assumptum est & habetur in litera, q scilicet considerare naturam existentem in hac materia, non prout est in hoc, est abstrahere a phantasmatibus. Angeli in primis, intelligunt quandoque quod quid est alicuius rei materialis, non intelligendo ipsum vt in hoc, & tamen nõ abstrahunt. nos quoque, si vera esset opinio Platonis, nihilominus intelligeremus quod quid erat esse hominis, nõ intelligẽdo hũc vel illum, & tñ non abstraherem⁹. ergo. Ad hoc dr̃, quòd dictũ illud est verissimum, modo sane intelligatur, s. per se primo. Angeli, vt in litera dicitur, nõ cognoscũt materialia per se primo, sed res separatas a materia: & in illis illarũque connaturalibus speciebus materialia percipiunt: Nostri quoque acies intellectus (si vera est Platonis opinio) ad quidditates separatas, s. per se hominem, & per se bouem primo terminatur, & nõ ad naturã existentem in Sorte non prout est in Sorte. Vñ in litera vtraque obiectio excluditur. Prima, cum obiectum proprium intellectui Angelico datur. Secunda, cum Plat. opinio refertur, de cuius opinione tria refert. Primũ ex parte animę, q naturã intellect⁹, nõ modum essendi considerauit. Secundũ, ex parte obiecti: q ppterea posuit obiectum res separatas & immateriales, & sic actus intellectus nostri apud eũ, primo terminat ad ideas. Tertiũ, ex parte modi, de quo est quæstio, s. quòd non abstrahẽdo, sed potius abstracta participãdo intelligim⁹.

¶In responsione ad secũdum esset quęstio, an materia sit pars quidditatis rei naturalis: sed quia hoc ad quæstionem hanc nihil refert, & alibi tractatum est, ideo transeo.

¶In responsione ad quartũ difficile occurrit dubium: an illuminatio intellectus agentis super phantasmata aliqd positiuum ponat in eis. Quibusdã enim videtur, quòd sic,

A per hæc verba literæ: aiunt nanque, phantasmata suscipere quandam intentionalem virtutem per modum fluentis, qua redduntur formaliter habilia ad abstractionem. Et confirmatur hoc: quia regulariter est apud San. Tho. quòd instrumentum impotens ad principalem effectũ, sumit a principali agente intentionem: qua instrumẽtaliter possit in illũ. Cõstat autẽ, phantasma se habere ad intellectũ agẽtem vt instrumentũ &c. aliis vero videt hoc impossibile. q a vis illa, aut est de ordine materialium, aut immaterialiũ: si materialium, ergo erit hæc & particularizata vt phãtasmata: non ergo erit propterea phantasma habilius. si immaterialis, ergo nõ erit subiectiue i phãtasia: quia quicquid est ibi subiectiue, est particularizatum vt ipsa, cum vnũquodque recipiatur per modum recipientis. D. 760.

¶Mihi autem non ppter has rationes; sed propter rerum ordinem, & literæ verba diligentius pspecta, videt quòd illuminatio ista nullam rem addendo, habilitet.

¶Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd vt in litera dicitur, pars sensitiua tria sortitur gradatim, ex coniũctione ad intellectum. Primo, redditur virtuosior: secundo, habilis ad abstractionẽ: tertio, ab ea abstrahitur spẽs ĩtelligibilis. Et primũ quidẽ cõuenit ipsis virib⁹ seu potẽtiis sensitiuis ex hoc, quòd naturalr̃ connatæ sunt cum intellectiuo: quemadmodum vegetatiuum redditur virtuosius ex cõiunctione ad sensitiuũ. Vnde vegetatiuũ in aĩali generat carnẽ, & sensitiuum i nhomine potest particularia conferre. Secundum vero, quia naturæ ordo exposcit, vt si natura naturæ, & potentia potẽtiæ cõiũcta vigoratur, quòd multo magis actus actui coniũctus vigoretur. Id circo hoc ex actuali assistentia phãtasiæ in ministrãdo intellectui agẽti sortit: phãtasmata.n. habilia fieri & eẽ ad hoc vt abstrahatur spẽs ab eis, nihil aliud est

QVAESTIO LXXXV.

De modo & ordine intelligendi, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de modo & ordine intelligendi.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶Primo, Vtrum intellectus noster intelligat abstrahendo species a phantasmatibus.

¶Secundo, Vtrum species intelligibiles abstractæ a phantasmatibus, se habeant ad intellectum nostrum, vt quod intelligitur, vel sicut id, quo intelligitur.

¶Tertio, Vtrũ intellectus noster naturalr̃ ĩtelligat pri⁹ magis vl̃e.

¶Quarto, Vtrũ intellectus noster possit multa simul intelligere.

¶Quinto, Vtrũ intellectus noster ĩtelligat cõponẽdo & diuidẽdo.

¶Sexto, Vtrũ ĩtellect⁹ possit errare.

¶Septimo, Vtrũ vnus possit eandẽ rem melius intelligere q̃ alius.

¶Octauo, Vtrum intellectus noster per prius cognoscat indiuisibile, quàm diuisibile.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas, & materiales per abstractionem a phantasmatibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectus noster non intelligat res corporeas & materiales, p abstractionem a phantasmatibus. Quicunque enim intellectus intelligit rẽ aliter quàm sit, est falsus. Formæ autem rerum materialium, non sunt abstractæ a particularibus, quorum similitudines sunt phantasmata. Si ergo intelligamus res materiales per abstractionem specierum a phantasmatibus, erit falsitas in intellectu nostro.

¶2 Præt. Res materiales sunt res naturales, in quarum diffinitione cadit materia. Sed nihil potest intelligi sine eo, quod cadit in diffinitione eius. Ergo res materiales non possunt intelligi sine materia: sed materia est indiuiduationis principium. ergo res materiales non possunt intelligi per abstractionem vniuersalis a particulari, quod est abstrahere species intelligibiles a phantasmatibus.

¶3 Præt. In 3.* de Anima dr̃, q phantasmata se habẽt ad animam intellectiuam, sicut colores ad visum. Sed visio non fit per abstractionem aliquarum specierum a coloribus, sed per hoc, quòd colores imprimunt in visum. Ergo nec G intelligere cõtingit per hoc, quòd aliquid abstrahatur a phantasmatibus, sed per hoc, quòd phantasmata imprimunt in intellectum.

¶4 Præt. Vt dicitur in 3.* de Anima, ĩ intellectiua anima sunt duo, scilicet, intellectus possibilis, & agens. Sed abstrahere a phantasmatibus species intelligibiles non pertinet ad intellectum possibilem, sed recipere species iam abstractas: sed nec etiã videtur pertinere ad intellectum agẽtem, qui H se habet ad phantasmata, sicut lumen ad colores: quod non abstrahit aliquid a coloribus: sed magis eis influit.[c] Ergo nullo modo intelligimus abstrahendo a phantasmatibus.

¶5 Præt. Philosophus in 3.* de Anima dicit, quòd intellectus intelligit species in phãtasmatibus. non ergo eas abstrahendo.

SED CONTRA est, quod dicitur in 3.* de Anima, quòd sicut res sunt separabiles a materia, sic circa intellectum sunt. Ergo oportet quòd materialia intelligantur, I inquantum a materia abstrahuntur, & a similitudinibus materialibus, quæ sunt phantasmata.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est,* obiectum cognoscibile proportionatur virtuti cognoscitiuæ. Est autẽ triplex grad⁹ cognoscitiuę virtutis.[c] Quędam enim cognoscitiua virtus, est act⁹ organi corporalis, scilicet sensus. Et ideo obiectum cuiuslibet sensitiuæ potẽtię est forma, prout K in materia corporali existit. Et q a huiusmodi materia est indiuiduationis principium, ideo omnis potentia sensitiuæ partis, est cognoscitiua[d] particularium tantum. Quædam autẽ virtus cognoscitiua est, quæ neque est actus organi corporalis, neq; est aliquo modo corporali materiæ coniuncta, sicut intellectus angelicus. Et ideo huius virtutis cognoscitiuæ obiectũ, est forma sine materia subsistẽs. Etsi.n. materialia cognoscãt, non tamen nisi in immaterialibus ea intuentur, vel in seipsis, vel in Deo. Intellectus autem humanus medio modo se habet. non enim est actus alicuius organi, sed tamẽ est quædam virtus animæ, quę est forma corporis, vt ex supra dictis patet. * Et ideo proprium eius est B cognoscere formam, in materia quidem corporali indiuidualiter existentem, non tamen prout est in tali materia. Cognoscere vero id, quod est in materia indiuiduali, nõ prout est in tali materia, est abstrahere formam a materia indiuiduali, quam repræsentant phantasmata. Et ideo necesse est dicere, quòd ĩtellectus noster intelligit[d] materialia, abstrahendo a phãtasmatibus, & per materialia sic cõsiderata in immaterialiũ aliqualẽ congnitionẽ C deuenimus: sicut econtra, Angeli per ĩmaterialia, materialia cognoscunt.*Plato vero attendens solum immaterialitatem intellectus humani, non autem ad hoc quòd est corpori quodammodo vnitus, posuit obiectum intellectus, ideas separatas, & quòd intelligimus, non quidẽ abstrahẽdo, sed magis abstracta participãdo, vt supra dictũ est.*

AD PRIMVM ergo dicendũ, q abstrahere contingit dupliciter. D Vno modo, per modum compositionis & diuisionis, sicut cum intelligimus aliquid non esse in alio, vel esse separatum ab eo. Alio modo, per modum simplicitatis: sicut cum intelligimus vnũ, nihil considerando de alio. abstrahere igitur per intellectum ea, quæ secundum rem non sunt abstracta secundum primum modum abstrahendi, non est absque falsitate. Sed secundo modo abstrahere per intellectum, quæ non sunt abstracta secundum rem, non habet fal- E sitatem,[e] vt in sensu apparet. Si enim dicamus colorem non inesse corpori colorato, vel esse separatũ ab eo, erit falsitas in opinione, vel in oratione. Si vero consideremus colorem & proprietatem eius, nihil considerantes de pomo colorato: vel sic, quod intelligimus voce exprimamus: erit absque falsitate opinionis, & orationis. pomum enim non est de ratione coloris. Et ideo nihil prohibet colorem intelligi, nihil intelligendo de pomo. Similiter dico, quòd ea quæ pertinent ad rationem speciei cuiuslibet rei materialis, puta lapidis, aut hominis, aut equi, possunt considerari sine principijs indiuidualibus, quæ non sunt de ratione speciei. Et hoc est abstrahere vniuersale a particulari, vel speciem intelligibilem a phantas- B matibus: considerare scilicet naturam speciei absque cõsideratione indiuidualium principiorum, quæ per phantasmata repræsentantur. Cum ergo dicitur, quòd intellectus est falsus, qui intelligit rem aliter[d] quàm sit, verum est, si ly aliter, referatur ad rem intellectam. Tũc enim intellectus est falsus, qñ intelligit rem esse aliter quàm sit.[e] Vnde falsus esset intellectus, si sic abstraheret speciem lapidis a materia, vt intelligeret eam non esse C in materia, vt Plato posuit. Non est autem verum quod proponitur, si ly aliter, accipiatur ex parte intelligentis. Est enim absque falsitate, vt alius sit modus intelligentis in intelligendo, quàm mod⁹ rei in essendo: quia intellectum est in intelligente immaterialiter per modum intellectus, non aũt materialiter per modum rei materialis.

AD 2[m] dicendum, quòd quidam putauerunt, quòd species rei naturalis sit forma solum, & quòd D materia non sit pars speciei.[e] Sed secundum hoc in diffinitionibus rerum naturalium non poneretur materia. Et ideo aliter dicendum est, quòd materia est duplex, scilicet communis & signata, vel indiuidualis. Communis quidem, vt caro & os, indiuidualis autem vt hæ carnes & hęc ossa. Intellect⁹ igitur abstrahit speciem rei naturalis a materia sensibili indiuiduali, non autem a materia sensibili commu- E ni. Sicut speciem hominis abstrahit ab his carnibus, & his ossibus, quæ non sunt de ratione speciei: sed partes indiuidui, vt dicitur in 7.* Metaph. & ideo sine eis considerari potest. Sed species hominis non potest abstrahi per intellectũ a carnibus, & ossibus. Species autem mathematicę, possunt abstrahi per intellectum a materia sensibili, non solum indiuiduali, sed etiã communi: non tamen a materia intelligibili communi: sed solum indiuiduali. Materia enim sensibilis, dicitur materia corporalis,

c 79 61 c d 430

363

Li. 7. Meta. text. 34. & 35. tom. 3.

est quàm ipsa fieri, & esse in summo spiritualitatis gradu citra intelligibilem ordinem: & hoc conuenit eis cum ordinata sunt actualiter, & summe disposita vt cooperentur intellectui agenti: hoc autem est, cum intellectus agens conuertitur super ea, illuminando ea, non formaliter sed obiectiue, sicut colores illuminantur. Phantasia ergo, existente in actu secundo, & ordinando rite sua phantasmata, intellectus agens assistit illis & fit illis propinquus: immo cõiunctus coniunctione qua lumen coniungit colori, & sic illuminãtur phãtasmata obiectiue: & hac obiectiua illuminatione, attingunt summum spiritualitatis gradum: & sic reddũtur & sunt habilia, vt ex eis species ĩtelligibilis abstrahatur: quod est tertiũ inter ea quæ assequitur pars sensitiua, quæ abstractio nihil aliud in pductione speciei est, quàm vti ipsis phantasmatibus quo ad naturam repræsentatam, & non quo ad indiuidualia. Sic autem esse, & secundum veritatem, & apud S. Th. non est difficile videre. Secundum veritatem quidem, quia ordo rerum exigit, vt supremũ infimi attingat infimum supremi: ac per hoc natura sensitiua in sui supremo, i. in cogitatiua in actu, pueniat ad summum spiritualitatis & actualitatis gradum: cũ latitudine tñ quadam infra ordinem intellectualium. Et confirmatur: quia natura horret superflua, nec superaddit intẽtiones his, quæ pñt
In corp.ar. Et ar. 7. q̃stio. prçce. per ipsas res perfici: immo hoc est addere intentiones intentionibus: quia phantasmata ipsa intentiones sunt. Secundum mentem vero S.T. apparet: qm̃ docens illustrari phantasmata, dicit hoc esse, quemadmodũ pars sensitiua vigo-
90 a ratur ex cõiunctione ad intellectũ: vbi constat nihil aliud superaddi &c. Nec obstat regula de instrumentalibus agẽtibus: qm̃ de secretis his, vt possumus, loquimur: nõ.n.est ibi pprie instrm̃, cũ phãtasma (vt supra

secundum quod subiacet qualitatibus sensibilib⁹, scilicet calido & frigido, duro, & molli, & huiusmodi. Materia vero intelligibilis dicitur substantia, secũdum quod subiacet quantitati. Manifestum est autem, quòd quãtitas prius inest substantiæ quàm qualitates sensibiles. Vnde quantitates (vt numeri & dimensiones & figuræ, quç sunt terminationes quãtitatũ) possunt considerari absque qualitatibus sensibilibus, quod est eas abstrahi a materia sensibili: non tamen possunt considerari sine intellectu substantiæ quantitati subiectæ, quod esset eas abstrahi a materia intelligibili communi. Possunt tamen cõsiderari sine hac vel illa substãtia: quod est eas abstrahi a materia intelligibili indiuiduali. Quædam vero sunt, quæ possunt abstrahi etiam a materia intelligibili communi, sicut ens, vnum, potentia, & actus & alia huiusmodi, quæ etiã esse possunt absque omni materia, vt patet in substantijs immateralib⁹. Et quia Plato nõ considerauit quod dictũ est de duplici modo abstractionis; oia q̃ dixim⁹ abstrahi p intellectũ, posuit abstracta esse s̃m rem.

AD 3m dicendum, quòd colores habent eũdem modum existendi, prout sunt in materia corporali indiuiduali, sicut in potentia visiua. & ideo, possunt iprimere suam similitudinem in visum. Sed phãtasmata cũ sint similitudines indiuiduorum, & existant in organis corporis, non habent eũdem modum existendi, quem habet ĩtellectus human⁹, vt ex dictis patet*. & ideo non possunt sua virtute imprimere in intellectum possibilem. Sed virtute intellectus agẽtis, resultat quædam similitudo in ĩtellectu possibili ex cõuersione intellectus agentis supra phantasmata, quæ quidem est repræsentatiua eorum, quorum sunt phantasmata solum quantum ad naturã speciei. Et per hunc modum dicitur abstrahi species ĩtelligibilis a phantasmatibus, non q aliqua eadẽ numero forma, quæ prius fuit ĩ phantasmatibus, postmodum fiat in intellectu possibili ad modum, quo corpus accipitur ab vno loco & trãsfert ad alterũ.

AD 4m dicendũ, quòd phantasmata & illuminantur ab intellectu agente, & iterum ab eis per virtutem intellectus agentis species intelligibiles abstrahuntur. Illuminantur quidem: quia sicut pars sensitiua ex coniunctione ad intellectum efficitur virtuosior: ita phantasmata ex virtute intelle-
G ctus agentis redduntur habilia, vt ab eis intentiones intelligibiles abstrahantur. Abstrahit autem ĩtellectus agens species intelligibiles a phantasmatibus: inquantũ per virtutem intellectus agẽtis accipere possumus in nostra cõsideratione naturas specierum sine indiuidualibus conditionibus: secundum quarũ similitudines intellectus possibilis informatur.

AD 5m dicendum, quòd ĩtellectus noster & abstrahit species ĩ-
H telligibiles a phantasmatibus: inquantum considerat naturas rerũ in vniuersali, & tamen intelligit eas in phantasmatibus: quia non potest intelligere ea, quorũ species abstrahit, nisi cõuertẽdo se ad phantasmata, vt supra dictũ est.*

ARTICVLVS II.

Vtrum species intelligibiles a phantasmatibus abstractæ, se habeant ad intellectũ nostrum, sicut id quod intelligitur.

I AD SECVNDVM sic pceditur. Videtur, quòd species intelligibiles a phantasmatibus abstractç, se habeant ad intellectũ nostrum, sicut id quod intelligitur. Intellectũ enim in actu, est in intelligente: quia intellectũ in actu est ipse intellectus in actu. Sed nihil de re intellecta est in intellectu actu intelligente, nisi species intelligibilis abstracta. Ergo
K huiusmodi species est ipsum intellectum in actu.

¶ 2 Præt. Intellectum in actu oportet ĩ aliquo esse, alioquin nihil esset. Sed non est in re quæ est extra animam: quia cum res quæ est extra animam, sit materialis, nihil quod est in ea, potest esse intellectũ ĩ actu. Relinquitur ergo, quòd intellectũ in actu, sit in intellectu. & ita nihil est aliud quàm species intelligibilis prædicta.

¶ 3 Præt. Philosoph⁹ dicit in* 1. Periher. quòd voces sunt notæ ea-

F dixit) non tam est causa speciei, quàm causa materiæ.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articu. secundum.*

Titulus clarissimus est, si notetur attente, ly quod intelligitur, vt distinguitur contra quo intelligitur. Et est sermo de intellectione directa: propter hanc enim est quæstio.

¶ In corpore duo facit. Primo, tractat opinionem affirmatiuam impugnando illam. Secundo, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duo. Primo, refertur opinio in communi & in speciali. In cõmuni quidem: quia nulla vis nostra pcepitiua cognoscit nisi suam passionem. In speciali vero: quia intellectus nõ intelligit nisi speciem intelligibilem: & sic ipsa est id qđ directe & primo intelligit. Secundo, impugnatur dupliciter. Primo, quia sequeretur quòd scientia nõ esset de rebus extra: & declaratur sequela ex simili apud Platonicos. Secũdo, quia omnia quæ vident, essent vera, et contradictoria. & probatur sequela: quia nõ esset nisi res visa, nõ esset nisi passio videntis. omnia patent in litera.

¶ Quo ad secundũ, ponuntur tres conclusiones p euacuatione hui⁹ materiæ. Prima est: species intelligibilis est quo intellect⁹ intelligit. Secunda est, species intelligibilis est qđ secundario intellectus intelligit. Tertia est: res cuius species intelligibilis est similitudo, est quod primo intellectus intelligit. Prima probatur sic: intelligere est actio immanẽs, ergo fit secundum aliquam formam. ergo secũdum similitudinem obiecti. Antecedens probat ex 9. Meta. distinguendo duplicem actionẽ. prima consequentia relinquitur per se nota de vtraque actione: quia commune est omni agenti, agere secundum quod est actu: & vt dicitur 3. Phy. text. 17. semper æstimabitur species mouere. Secũda vero, pbatur ex proportionali similitudine inter actionem immanentem & transeuntem. Secunda vero conclusio probatur ex eo, quòd intellectus est potentia reflexiua super seipsum: ac per hoc, super ea quæ in ipso sunt, immo prius reflectitur ordine generationis super speciem, & vltimo super se: sed ordine intentionis & causalitatis, primo reflexio est super se: quia enim est super se reflexiua potentia, iõ etiam super sua, & eadem est reflexio super sua & se, eo modo quo est eadẽ generatio animalis, & hominis: ita quòd sicut prius generat animal q̃ homo, & tandem vnico actu numero simul generat Sortes animal, & homo existẽs, ita prius reflectimur super speciem intelligibilem, & tandem simul eodẽ actu intelligimus intellectum perfectum specie, vt materiam forma, aut potius potẽtiam proprio actu: & idem est iudiciũ de specie & actu intelligendi: illa enim est vt potẽtia, respectu actus secundi.

¶ Tertia autem conclusio simul cũ prima probatur ex authoritate Aristo. ex dictis antiquorum manifestata. duo ponebãt antiqui: obiectum, scilicet terrã extra: & principiũ, scilicet terrã intus. in vno reprehendũtur ab Arist. s. in terra interiori, non omnino, sed quo ad modũ essendi: quia non terra, sed terræ species est in anima: relinquitur ergo obiectum, idest id quod cognoscitur esse rẽ extra, & speciẽ illius, esse principium intelligendi illam: quod est primæ & tertiæ cõclusionis sententia.

¶ In responsione ad primũ & sedm, eet tractanda materia de intellectu ĩ actu, & intellecto in actu. Sed ne idem pluries repetatur, in commentariis librorum de anima vide diffuse: vel fiet quæstio specialis.

¶ In responsione ad tertium, ttia occurrunt. Primo notandum, quòd hic fundat S.T. distinctionem verbi a specie intelligibili, super testimonio partis sensitiuæ: quicquid.n. perfectionis inuenitur in inferioribus dispersum, totũ vnitũ eminentius præ-
A inuenitur in superiori ordine. Et propterea, cum sensitiua pars perficiat dupliciter, scilicet secundum immutationem ab obiecto, & secundum formationem a seipsa, pars intellectiua, cui primum quod alicuius imperfectionis est non repugnat, secundum consequenter sibi vendicat. id autem quod intellectus in se format, verbum dicitur in prima operatione & in secunda, compositio & diuisio, &c.

¶ Secundo occurit dubium: quia hoc Li. 9. Met. tex.16. t.3.
in loco expresse dicitur, quòd sensus exterior secundum 113
solam immutationẽ ab obiecto operatur & consequẽter pure passiue sensus videtur sentire, cuius oppositum determinatum est.

¶ Tertio, occurrit dubium circa principale intentum: qa ex hac responsione non satisfit difficultati tactæ in argumẽto: quia licet ex hac responsione euadat, quòd voces nõ significent species intelligibiles, non tñ euaditur quin significẽt istas conceptiones, seu formationes, immo hoc asseritur. Et 81
si ita est, cũ istæ sint animæ passiones, & entia in anima, sequitur quòd id qđ primo ĩtelligit & significatur vocibus &c. 432
est res in anima: & 438
consequenter scientia non primo est de rebus extra: & sic redit oppositum determinationis factæ 417
in corpore articuli.

¶ Ad primam dubitationem, facillime Lib. 3. de
patet ex litera respõ- Aĩa tex.38
sio. Non enim ibi di- tom.2.
citur, quòd aliqua pars sensitiua perficiatur sola immutatione: sed dicitur, quòd operatur secũdum solam immutationem. Vbi manifeste præter immutationem, operatio ponitur. Est igitur differentia non in operãdo actiue, vel passiue, sed in operãdo b
secundum solã for- 280
mam, quæ producitur ab extra: & secũ- 436
dum formam quam c
ipsamet virtus sensitiua sibiipsi parit.

¶ Ad tertium autẽ dubiũ dicitur, quòd ex vltimis verbis literæ apparet responsio. Tam enim species intelligibiles q̃ cõceptiones formatæ, possunt dupliciter sumi, vno modo secundum

rũ, quç sunt in anima, passionũ. Sed voces significãt res ĩtellectas. id enim voce significamus quod intelligimus. Ergo ipsæ passiones animæ, s. species intelligibiles, sunt ea quæ intelliguntur in actu.

SED CONTRA, Species intelligibilis se habet ad intellectũ, sicut species sensibilis ad sensum.
B Sed species sensibilis non est illud quod sentitur, sed magis id quo sensus sentit. Ergo species intelligibilis non est quod intelligitur, sed id, quo intelligit intellectus.

RESPON. Dicendum, quòd quidam posuerũt quòd vires quæ sunt in nobis cognoscitiuæ, nihil cognoscunt, nisi proprias passiones: puta quòd sensus non sentit nisi passionem sui organi. Et secũdum hoc, intellectus nihil intelligit nisi suã passionem, scilicet spe-
C ciem intelligibilẽ in se receptam: Sed hçc opinio, manifeste apparet falsa ex duobus. Primo quidem, quia eadem sunt quæ intelligim⁹, & de quibus sunt scientiæ. Si igitur ea quæ intelligimus, essent solum species, quæ sunt in anima, sequeretur quòd scientiæ omnes non essent de rebus, quæ sunt extra animam, sed solum de specieb⁹ intelligibilibus, quæ sunt in anima: sicut secundum Platonicos omnes scientiæ sunt de ideis: quas
D ponebant esse intellecta in actu.[e] Secundo, quia sequeretur error antiquorum dicẽtiũ, omne quod videtur, esse verum. & similiter q contradictoriæ essent simul veræ. Si enim potentia nõ cognoscit nisi propriam passionem, de ea solum iudicat. Sic autem videtur aliquid secundum quod potentia cognoscitiua afficitur. Semper ergo iudicium potentiæ cognoscitiuæ erit de eo, quod iudicat. s. de propria passione secundum quod est:
E & ita omne iudicium erit verum. puta si gustus non sentit nisi propriam passionẽ, cum aliquis habens sanum gustũ iudicat mel esse dulce, vere iudicabit. Et similiter si ille, qui habet gustum infectũ, iudicet mel esse amarum, vere iudicabit. uterque enim iudicabit secũdum quod gustus eius afficit. Et sic sequitur, quòd omnis opinio çqualiter erit vera, & vniuersaliter omnis acceptio. Et ideo dicẽdum est, quòd species intelligibilis se habet ad intellectum, vt quo intelligit intellectus. Quod sic patet. Cum enim sit duplex actio: sicut dicit. 9.* metaph. vna quæ manet in agente, vt videre & intelligere: & altera quç transit in rem extertiorem, vt calefacere & secare: [e] vtraque fit secundum aliquam formam. Et sicut forma secundum quam prouenit actio tendens in rem exteriorem, est similitudo obiecti actionis, vt calor calefaciens est similitudo calefacti: similiter forma secundum quam prouenit actio manens in agẽte, est similitudo obiecti. Vnde similitudo rei visibilis est secũdum quã visus videt: & similitudo rei intellectæ, quç est species intelligibilis, est forma secundũ quam intellectus intelligit. Sed quia intellectus, supra seipsum reflectitur, secundum eandem reflexionem intelligit & suũ intelligere, & speciem qua intelligit[e]. Et sic species intellecta secũdario, est id quod intelligitur. Sed id qđ intelligitur primo, est res cuius species itelligibilis est similitudo[e] Et hoc etiam patet ex antiquorũ opinione, qui ponebant simile simili cognosci. Ponebant enim quòd anima per terrã quæ in ipsa erat, cognosceret terram quæ extra ipsam erat: & sic de alijs [e]. Si ergo accipiam⁹ spẽm terrç loco terrç s̃m doctrinam* Aristo. qui dicit, quòd lapis nõ est in anima: sed species lapidis, sequet quòd anima per species ĩtelligibiles cognoscat res, quæ sunt extra animã.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd intellectus est in intelligẽte per suam similitudinem. Et per hunc modum dicitur, quòd intellectũ in actu est intellect⁹ in actu, inquantum similitudo rei intellectæ est forma intellect⁹, sicut similitudo rei sensibilis est forma sensus in actu[e]. Vnde non sequit, quòd species ĩtelligibilis abstracta sit id quod actu intelligitur, sed quòd sit similitudo eius.

AD 2m dicendum, quòd cum dicitur intellectum in actu, duo importantur, s. res quç intelligit, & hoc quod est ipsum intelligi, Et similiter cum dicitur vniuersale abstractum, duo intelligunt, s. ipsa natura rei, & abstractio seu vniuersalitas. Ipsa igitur natura

secundum quod res sunt quædam in anima: & sic de neutris est scientia, nisi reflexa. Alio modo secundum quod sunt rerũ imagines aut intentiones: & sic inter eas hæc est differentia, quòd species vt imagines sunt quibus intellectus intelligit, vt in corpore dictum est: conceptiones autem vt intentiones sunt quas intelligit: & hoc iõ, quia species præsentat intellectui rem, vt comprincipium intelligendi: conceptus autem præsentat illam obiectiue. Significari autẽ & sciri res extra primo, & conceptiones non vt res, sed vt intentiones sunt rerũ extra, idem est: quia idem est motus animæ in imaginem vt imago est, & in rẽ: vt dicitur in de Memoria & reminiscẽtia.

cui accidit vel itelligi, vel abstrahi, vel intentio vniuersalitatis, non est nisi in singularibus, sed hoc ipsum qđ est itelligi, vel abstrahi, vel intentio vniuersalitatis est in intellectu. & hoc possumus videre per simile in sensu. Visus enim videt colorem pomi sine eius odore. Si ergo quæratur vbi sit color, qui videtur sine odore, manifestum est quòd color, qui videtur, non est nisi in pomo. Sed quòd sit sine odore perceptus, hoc accidit ei ex parte visus: inquantum in visu est similitudo coloris, & non odoris. Similiter humanitas quę intelligit, non est nisi in hoc, vel in illo homine, sed quòd humanitas apprehendatur sine indiuidualibus cõditionibus, quod est ipsum abstrahi, ad quod sequitur intentio vniuersalitatis: accidit humanitati,[c] secundum quod percipitur ab intellectu, in quo est similitudo naturæ speciei, & nõ indiuidualium principiorum.

Ad 3m dicendum, quòd in parte sensitiua inuenitur duplex operatio. Vna secundum solam immutationem. & sic perficitur operatio sensus, per hoc quòd immutatur a sensibili. Alia operatio est formatio, secundum quod vis imaginatiua format sibi aliquod idolum rei absentis, vel etiam nunquam visæ. & vtraque hæc operatio coniungitur in intellectu. Nam primo quidem consideratur passio intellect⁹ possibilis secundum quod informatur specie intelligibili. Qua q̃dem formatus[d] format secundo vel diffinitionem, vel diuisionem, vel compositionem, quæ per vocẽ significatur. Vnde ratio quam significat nomen, est diffinitio: & enũtiatio significat compositionem & diuisionem intellectus. Non ergo voces significant ipsas species intelligibiles: sed ea quæ intellectus sibi format ad iudicandum de rebus exterioribus.

❡*Super Quæstionis octuagesimæquintæ Artic. tertium.*

Titulus absolute sumẽdus est vt iacet: nec est arctandus. Et hoc bene nota propter quæstiones modernorũ de primo cognito: de quo vide si vis diffusam quæstionem in commẽtariis de Ente & essentia. vbi cõtra eum, qui hunc articulum, quo ad quinque impugnauit, disputatum est. Intelligendus est ergo titulus hic absolute. Et quoniam intellectui nostro directe nõ occurrit, nisi aut vniuersali⁹, aut minus vniuersale, cõsequens est, quòd hic quæritur, quid absolute prius cognoscatur ab intellectu, magis aut min⁹ vniuersale. Dico autem absolute, & nõ in tali ordine, puta cognitionis confusæ aut distinctæ: & consequenter hic est qõ de primo cognito, & hic soluit. Nec putes me aut immemorem, aut retractare quod scripsi in commentariis: quoniam & illud verum est, scilicet quòd hic nõ quæritur, nec tractatur de primo cognito in tali ordine, scilicet cognitionis confusæ actualis: & hoc verum est, scilicet quòd hic quæritur de primo cognito absolute.

D. 758.

426

126

❡In corpore quinque sunt. Primo ad bonitatem doctrinæ comparatur cognitio vniuersalis cognitioni singularis. Secũdo, vniuersalioris ad minus vniuersale secundum intellectum. Tertio, eorundem secundum sensum. Quarto, redditur ratio ordinis vtriusque. Quinto, epilogus dictorum fit.

❡Quo ad primum conclusio est. Cognitio singularium est quo ad nos, prior cognitione vniuersaliũ. Probatur: quia sensitiua est prior intellectiua.

❡Quo ad secũdum conclusio est. Notitia vniuersalioris est prior notitia minus vniuersalis. probatur. Omne exiens de potentia ad actũ, prius peruenit ad actum incompletũ medium inter potentiam & actum perfectum, quàm ad actũ perfectum: sed intellectus est exiens de potentia ad actũ, & intellectus actus perfectus est notitia distincta: actus vero incompletus, & medius, est notitia confusa. ergo prius indistincte quam distincte cognoscit. Tũc vltra: cognoscere vniuersalius distincte, est cognoscere minus cõmune: cognoscere vero vniuersalius indistincte, est cognoscere magis commune. ergo prius cognoscit magis commune, q̃ minus commune. Maior est per se nota: minor probatur dupliciter, & rõne, quia cognoscere aliqd cõfuse, est cognitio secũdũ quid, & quodãmodo in potentia: & authoritate Philosophi in 1. Physi. Antecedens vero vlterioris processus probatur. Tũ, ex ratione cognitionis confusæ: quia scilicet in hoc stat, quòd cognoscatur aliquid in quo plura continentur sine propria singulorum notitia. Tum, ex applicatione hmõi cognitionum ad totũ vniuersale, & ad totum integrale. Tũ, tertio explanatione huiusmodi cognitionum in toto vniuersali, puta animali & homine.

❡Quo ad tertium conclusio est. Prius secundum sensum iudicamus magis cõmune, quàm minus commune. Probatur ratione eadem: qa, s. sensus exit de potentia ad actum. Explanatur deinde secundum duplicem prioritatem, localem & temporalem. Confirmaturque authoritate 1. Physi. vltima prioritas. Aduerte hic, quòd cum dicitur sensum prius cognoscere magis commune, quàm minus commune, exponendũ est non de ipsis communibus in seipsis, sed in suis indiuiduis, id est cognosci pri⁹ indiuiduum rei magis communis, q̃ indiuiduũ minus cõmunis: vt hoc corpus quàm hoc viuum: & hoc animal quàm hũc hominẽ.

❡Quo ad quartum redditur ratio secũdi & tertii simul: quia, s. cognitio indistincta, media est inter potentiam & actum: quod pbatur: quia sciens aliquid indistincte, adhuc est in potentia vt sciat distinctionis principiũ: quod manifestatur exemplo generis & differentiæ, animalis & rationalis.

❡Quo ad quintum patet epilogus primi, secũdi, & tertii.

❡Circa hunc processum, occurrit dubium, quo ad principale intentum: videtur enim processus iste sophisticus, & peccare secundũ accidens. Ad cuius euidentiam recolendum est, quòd vt in litera dicitur, magis & minus commune possunt comparari diuersimode adinuicem sub ratione totius & partis: nam vniuersale vt sic, est totũ, & minus vniuersale est eius pars subiectiua. Et tamẽ min⁹ vniuersale, est totum diffinibile, & vniuersalius est eius pars diffinitiua. Et rursus, vniuersalius & minus vniuersale possunt comparari ad inuicem absolute: puta, animal ad hominem, & ecõuerso, non considerando in eis rationem aliquã cuiuscunque totius, aut partis. Ex his autẽ dubitãdi ratio meritò consurgit, quoniam ex processu literæ nihil aliud hr̃, nisi quòd res prius naturali ordine cognoscitur confuse: quàm distincte: & hoc est verissimum. Et sub hac propositione consequenter infertur optime, quòd totum vniuersale prius cognoscitur quàm pars eius subiectiua vt sic: & similiter quòd totum diffinibile prius cognoscitur quàm pars eius diffinitiua vt sic: & vtrobique eadem est ratio: quia, s. cognitio totius præueniens notitiam partium, est confusa, quæ naturaliter est prior distincta. Sed ex hoc nõ habetur, quid absolute sit prius cognitum, magis, an minus vniuersale: id est res substracta maiori vniuersalitati, an minori: totus enim processus est comparatiuus rerum, vt vestitæ sunt has intentiones, s. totius & partis &c. Et ex hoc duo errores in hoc articulo apparẽt. Primus est quẽ diximus, s. quòd nescitur de ordine cognitionis rerũ absolute. Secundus est valde maior: quia non respondetur q̃sito. nam vt patet ex dictis, hinc ita habemus, ꝙ minus vniuersale prius cognoscitur quàm magis vniuersale: sicut econuerso, diuersimode illa comparãdo sub ratione toti⁹ & partis.

b

425

❡Ad hæc respondetur ordine præpostero: & ad hoc vltimo adductum inconueniens, negatur quòd pari ratione habeatur, quod minus commune sit prius cognitum, magis communi: nam ordo notitiæ, inter totum vniuersale & partem subiectiuam ex vna parte, & ordo notitiæ, inter totum diffinibile, & partem diffinitiuã ex alia parte, nõ est vniformis. Sed ille est ordo simpliciter, iste secundum quid. Nam pars diffinitiua non dependet secũdum se in cognosci, a toto diffinibili, sed tãtũ secundum quod est pars illius: possum enim prius perfecte nosse quid est animal: & postmodum nosse quòd animal est pars diffinitiua Pygmæi. Pars v° subiectiua, simpliciter depẽdet in cognosci a notitia vniuersalioris, vt de se patet. Licet ergo cognitio toti⁹, vtrobique præcedat notitiam partis, non tamẽ quamlibet notitiam. Sed notitia totius vniuersalis p̃uenit cognitionem simpl'r partis subiectiuæ, non solum inquantum pars huius est: & ideo magis

34

D. 1021.
380

D. 969.

ARTICVLVS III.

Vtrum magis uniuersalia sint priora in nostra cognitione intellectuali.

Ad tertium sic proceditur, Videtur, quòd magis vniuersalia non sint priora in nostra cognitione intellectuali.[e] Quia ea quæ sunt priora & notiora secundum naturam, sunt posteriora & minus nota secundum nos. Sed vniuersalia sunt priora secundum naturam: quia prius est a quo non conuertitur subsistendi cõsequentia. Ergo vniuersalia sunt posteriora in cognitione nostri intellectus.

¶ 2 Præt. Composita sunt priora quo ad nos quàm simplicia: sed vniuersalia sunt simpliciora. Ergo sunt posterius nota quo ad nos.

¶ 3 Præt. Philosophus dicit in 1* Physi. quòd diffinitum prius cadit in cognitione nostra quàm partes diffinitionis. Sed vniuersaliora sunt partes diffinitionis minus vniuersalium: sicut animal est pars diffinitionis hominis. Ergo vniuersalia, sunt posterius nota quo ad nos. Li.1.Phys. tex.5.10.

¶ 4 Præt. Per effectus deuenimus in causas & principia: Sed vniuersalia sunt quædam principia. Ergo vniuersalia sunt posterius nota quo ad nos.

Sed contra est, quod dicitur in * 1. Physi. ꝙ ex vniuersalib⁹ ĩ singularia oportet deuenire. Li.1.Phys. tex.

Respon. Dicendum, quòd in cognitione nostri intellectus, duo oportet considerare. Primo quidem, quòd cognitio intellectiua aliquo modo a sensitiua primordium sumit. Et quia sensus est singularium, intellectus autẽ vniuersalium: necesse est ꝙ cognitio singulariũ quo ad nos, prior sit quàm vniuersalium cognitio. Secundo oportet considerare, quòd intellectus noster, de potentia in actum procedit. Omne autem quod procedit de potentia in actum, prius peruenit ad actum incompletum, qui est medius inter potentiam & actum, quàm ad actum perfectum. Actus autem perfectus ad quem peruenit intellectus, est scientia completa: per quam distincte & determinate res cognoscuntur. Actus autem incompletus est sciẽtia imperfecta, per quam sciuntur res indistincte sub quadam confusione. Quod enim sic cognoscitur, secundum quid cognoscitur in actu, & quodammodo in potentia. unde Philosophus dicit in * 1. Physi. quod sunt primo nobis manifesta & certa, confusa magis. Posterius autem cognoscimus, distinguendo distincte principia, & elementa. Manifestum est autem, ꝙ cognoscere aliquid in quo plura continentur, sine hoc quòd habeatur propria notitia vniuscuiusque eorum, quæ continentur in illo, est cognoscere aliquid sub confusione quadam. Sic autẽ potest cognosci tam totum vniuersale, in quo partes continentur in potentia, quàm etiam totum integralæ. vtrunque enim totũ, potest cognosci in quadam cõfusione sine hoc, quòd partes distincte cognoscantur. Cognoscere autem distincte, id quod continetur in toto vniuersali, est habere cognitionẽ de re minus communi. sicut cognoscere animal indistincte, est cognoscere animal, in quantum est animal: cognoscere autem animal distincte, est cognoscere animal inquantũ est animal rationale vel irrationale, quod est cognoscere hominem vel leonem. Prius igit' occurrit intellectui nostro cognoscere animal, quàm cognoscere hominẽ. et eadem ratio est, si comparemus quodcunque magis vniuersale ad minus vniuersale. Et quia sensus exit de potentia in actum, sicut & intellectus: idem etiam ordo cognitionis apparet in sensu. Nam prius secundũ sensum dijudicamus magis commune, q̃ minus commune: & secundum locum, & secundum tempus. Secundum locum quidem, sicut cum aliquid videtur a remotis, prius deprehẽditur esse corpus, quàm deprehendatur esse animal, & prius deprehenditur esse animal, quàm deprehẽdatur esse homo: & prius homo, quàm Sortes vel Plato. Secundum tempus autem, quia puer a principio prius distinguit hominem a non homine, quàm distinguat hunc hominem ab alio homine. et ideo pueri a principio appellant omnes viros, patres, posterius autem determinant vnumquemque, vt dicitur* in 1. Physi. Et huius ratio manifesta est: quia qui scit aliquid indistincte, adhuc est in potentia, vt sciat distinctionis principium, sicut qui scit genus, est in potentia, vt sciat differentiã. et sic patet quòd cognitio indistincta, media est inter potentiam & actum. Est ergo dicendum, quòd cognitio singulariũ est prior quo ad nos, quàm cognitio vniuersalium: sicut cognitio sensitiua q̃ cognitio intellectiua. Sed tam secundum sensum quàm secundum intellectum, cognitio magis communis est prior, quàm cognitio minus communis.

Ad primum ergo dicendum, quòd vniuersale dupliciter potest considerari.[c] Vno modo, secundum quòd natura vniuersalis consideratur simul cum intentione vniuersalitatis. Et cum intentio vniuersalitatis (vt s. vnum & idem habeat habitudinem ad multa) ꝓueniat ex abstractione intellectus, oportet quòd secundum hunc modum, vniuersale sit posterius. Vnde in 1.* de Anima dicitur, ꝙ animal vniuersale, aut nihil est, aut posterius est. Lib. 1. de Aia tex. 8. tom. 2. Sed secundum Platonem qui posuit vniuersalia subsistentia[c], secundum hanc considerationem vniuersale esset prius q̃ particularia: quæ secundum eum non sunt nisi per participationem vniuersalium subsistentium, quæ dicuntur ideæ. Alio modo, potest considerari quantum ad ipsam naturam, s. animalitatis vel humanitatis: prout inuenitur in particularibus. Et sic dicendum est quòd duplex est ordo[d] naturæ.[e] Vnus, secundum viam generationis & temporis: secundum quam viam, ea quæ sunt imperfecta & in potẽtia, sunt priora. et hoc modo magis commune est prius secundum naturam: quod apparet manifeste in generatione hominis & animalis. Nã prius generatur animal quàm homo: vt dicitur in lib.* de generatione animaliũ.[c] Li. 2. de generatione animalium c.3.tom.4. Alius est ordo perfectionis siue intentionis naturæ, sicut actus simpliciter est prius secundum naturam quàm potentia: & perfectum prius quàm imperfectum. Et per hunc modum, minus commune est prius secundum naturam, quàm magis commune, vt homo, quàm animal. Naturæ enim intentio non sistit in generatione animalis, sed intendit generare hominem.

Ad 2m dicendum, quòd vniuersale magis commune, comparatur ad minus commune, vt totum & vt pars. Vt totum quidem secundum quod in magis vniuersali[d] nõ solum continetur in potentia minus vniuersale, sed etiam alia: vt sub animali non solum homo, sed etiam equus. Vt pars autem, secun

gis hinc habetur, quòd communius sit prius notum, quàm econuerso. Ordo.n.cognitionum simpliciter, magis attendendus est: & prior naturaliter est, quàm secundum quid. Ad id vero quod primo obiicitur, similiter negatur, quòd hinc non habeatur, qd absolute prius cognoscitur. Ex hoc namque, quòd docemur vniuersalius eē pri⁹ notum minus vniuersali, non solum secundum quid, idest, inquantum est pars subiectiua vniuersalioris, sed simpliciter, idest, inquātum est talis res (prius notum autē dico, ordine generationis, & potentiæ ad actum:) dicere cogimur consequenter, quòd notitia vniuersalioris quantūcunque perfecta, secūdū id quod actualiter in ipso claudit, est potentialis ad cognitionē minus cōmunis, ac p hoc naturaliter præcognoscitur magis commune non solum vt totum, sed absolute, quàm minus commune. Nec est sophisma accidētis, aut figuræ dictionis ab vniuersaliori ingredi ad rem, quæ nominatur vniuersalior: sed est declaratio occulti, quasi causæ a manifestiori effectu. Ex hoc enim quòd vniuersalius est notius partibus potestatiuis suis, declarat, quòd res denominata vniuersalior, est notior rebus denominatis a minore vniuersalitate: immo si rectius loqui volum⁹, cum in litera tradit iste ordo noīe magis vl̄is, intelligitur res ipsa & secūdum se, & vt totum, & non tm̄ vt totū. Et sic̄t nomine minus vniuersalis, vt patet in litera: & explanatur in responsionibus argumētorum. Quia ergo res denominata vniuersalior est naturaliter nobis notior, cōsequēs est, quòd simpliciter primum notum nobis, sit res denominata vniuersalissima, puta ens. Et aduerte, quòd hæc ratio si acuto subiiciatur ingenio, valde efficax est, pro primo cognito: ostendit.n. vniuersalius prius naturaliter obiici intellectui nostro, quantum est ex parte obiecti & intellectus, quàm minus commune: quia medium naturaliter est. Ostendit etiam, quòd hunc naturalem ordinem, sensuum ministeria non mutant aut impediunt, immo quòd ad eum conferunt, nam in sensu, idem secundum naturam ordo comprobatur. Ac per hoc & ex parte intellectus & sensus, naturalis ordo habet quòd magis commune præueniat, absolute loquendo, non in hoc vel illo ordine. ergo &c.

c 427

D. 752.

Li.7.Meta. tex.45.t.3.

dum quod minus commune, continet in sui ratione non solū magis commune, sed etiam alia: vt homo non solum animal, sed etiam rationale. Sic igitur animal consideratum in se, prius est in nostra cognitione quàm homo, sed homo est prius ī nostra cognitione quàm quòd animal sit pars rationis eius. G

A D 3ᵐ dicendum, quòd pars aliqua dupliciter potest cognosci. Vno modo absolute, secundum qđ in se est. & sic nihil prohibet prius cognoscere partes, quàm totum: vt lapides quàm domum. Alio modo, secundū quod sunt partes huius totius. et sic necesse est quòd prius cognoscamus totum quàm partes. [c] Prius enim cognoscimus domum quadam confusa cognitione, quàm distinguamus singulas partes eius. Sic igitur dicendum H est, quòd diffinientia absolute considerata, sunt prius nota quàm diffinitum: alioquin non notificaret diffinitum per ea: sed secūdum qđ sunt partes diffinitionis, sic sunt posterius nota. Prius enim cognoscimus hominem quadam confusa cognitione, quàm sciamus distinguere omnia quæ sunt de hominis ratione.

A D 4ᵐ dicendū, quòd vniuersale [d] secundum quod accipitur cū intentione vniuersalitatis, est qui- I dem quodāmodo principium cognoscendi, prout intentio vniuersalitatis consequitur modum intelligendi, qui est per abstractionem. Nō autem est necesse, quòd omne quod est principium cognoscendi, sit principium essendi, vt Plato existimauit: cum quandoque cognoscamus causam per effectum, & substantiam per accidentia. Vnde vniuersale sic acceptum secundum sententiam Arist. non est prin- K cipium essendi neque substantia, vt patet in * 7. Metaphys. Si autem consideremus ipsam naturam generis & speciei, prout est in singularibus, sic quodammodo habet

F ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articu. quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore tria: primo conclusio responsiua: secundo explanatio eius: tertio probatio illius.

rationem principij formalis respectu singularium. Nam singulare est propter materiam, ratio autem speciei sumitur ex forma. Sed natura [d] generis comparatur ad naturam speciei magis per modum materialis principij, quia natura generis sumitur ab eo quod est materiale in re, ratio vero speciei ab eo, quod est formale, [e] sicut ratio animalis a sensitiuo, ratio vero hominis ab intellectiuo. Et inde est, ꝙ vltimæ naturæ intentio est ad speciem, non autem ad indiuiduum [e] neque ad genus: quia forma est finis generationis, materia vero est propter formam. Non autē oportet, ꝙ cuiuslibet causę vel principij cognitio, sit posterior quo ad nos, cum quādoque cognoscamus per causas sensibiles, effectus ignotos, quandoque autem econuerso.

ARTICVLVS IIII.

Vtrū possimus multa simul intelligere.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd possimus multa simul intelligere. Intellectus enim est supra tempus. Sed prius & posterius ad tempus pertinent. Ergo intellectus non intelligit diuersa secundum prius & posterius, sed simul.

¶ 2 Præt. Nihil prohibet diuersas formas nō oppositas simul eidem actu inesse, sicut odorem & colorem pomo. Sed species intelligibiles nō sūnt oppositæ. Ergo nihil prohibet intellectum vnum simul fieri in actu, secundū diuersas species intelligibiles. et sic potest multa simul intelligere.

¶ 3 Præt. Intellectus simul intelligit aliquod totum: vt hominem vel domum. Sed in quolibet toto continentur multæ partes. Ergo intellectus simul multa intelligit.

¶ 4 Præt. Non potest cognosci differentia vnius ad alterum, nisi simul vtrunque apprehendatur: vt dicitur in lib.* de Anima, & eadē

¶ Quo ad primum conclusio est, Intellectus non pōt multa per modum multorum intelligere, sed vnius.

¶ Quo ad secundū, declaratur quid sit dicere per modum vnius, aut plurium, scilicet per vnam, aut plures species. Et ratio hui⁹ explanationis assignatur: quia mod⁹ actionis consequitur formā, quæ est actiōis principium: & confirmatur hæc explanatio ex intellectionis diuinæ modo.

¶ Quo ad tertiū, pbatur conclusio explanata: Impossibile est idem subiectū simul perfici pluribus formis eiusdem generis: sed omnes species intelligibiles sunt eiusdem generis. ergo &c. maior declaratur inductiue in corpore respectu colorū & respectu figurarū &c. Minor probatur, qa omnes sunt pfectiones vnius intellectiuæ potentiæ.

¶ Circa hoc occurrunt dubia: primo circa explanationē; quia non est verum quòd idem sit dictu intelligere multa vt multa, & per multas species: & per modum vnius, & p vnam speciem. Cū enim ponitur differentia inter hominē & lineam, hoc fit p multas species: & tamen non cognoscimus tunc multa vt multa, sed vt vnū. consequentia nota. antecedens probat: quia sensus communis, qui est virtus lōge inferior intellectu, ponens differentiam inter album & dulce, discernit simul per plures species multa vt vnū. ergo. Et hæc ratio militat, tā cōtra explanationem, q̄ cōtra responsionem ad tertiū.

D. 670.

b 371

d 164 488

427

¶ Circa rationem assignatā præfatæ explanationis, dubiū quoq; est: quia licet aliquis modus actionis consequatur formam, quæ est actionis principium, non tamen omnis, & specialiter iste, s. per modum vnius aut multorum: quàmuis enim intensio vel remissio actionis consequatur quantitatem intensionis formæ, vt calefactio caloris principiantis illam, non tamen est necesse, formis existentibus multis, actiones plurificari per modum plurium, cum contingat ex duabus formis & vnam actionem puenire, vt patet in actu discernendi apud sensum communem: & plures actiones ad vnum tendere, vt patet cum simul inducens cognoscit præmissam & conclonem, vt dicitur in 1. Poster.

¶ Circa rationem pro conclusione dubium occurrit: tum quia maior videtur falsa: vt patet de speciebus albedinis & nigredinis, in eadem parte aeris ex opposito constitutis, albo & nigro secundum situm: tū quia illius probatio (inquit Sco. in 1. di. 3. q. 6. ad tertium) nihil valet, quia hic tollitur oppositio, q est ratio impossibilitatis. Rōnes enim oppositorū, nō sunt oppositæ in intellectu, vt Aristot. & Auer. volunt: tum qa minor est falsa, vt patet in intellectu angelico: essentia enim sua & aliæ spēs nō sunt eiusdē generis. Et ex hoc sequitur, quòd probatio minoris allata nihil valet. nam tam essentia angeli quàm species intelligibiles sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ: & tñ non sunt eiusdē generis. Tum, quia ex hac ratione si valet, concluditur, ꝙ in intellectu non cōseruantur vndique actualiter plures species intelligibiles: quia sunt spēs eiusdem generis. Et si dicatur, quòd quando sunt in habitu, non sunt in actu completo. Contra (inqt Durandus) formam informare, & dare esse formaliter, ē ipsam esse in actu cōpleto: sed hoc habet species intelligibilis conseruata. ergo. ꝙ si aliud requirit ad hoc, vt sit in actu simpliciter, exprimatur illud: & si dicatur quòd est actualiter operari: absque ratione, immo ridiculose hoc dicitur: quia aliud est loqui de esse completo formæ in se, & aliud de actuali operatione: hoc enim est non distinguere inter actum primum & secundum: non enim minus est perfecte figura, aut color in corpore, si causant visionem sui actualiter, q̄ si non.

¶ Ad euidentiam horum, recolenda sunt quæ superius in q. 58. dicta sunt, quæ applicando his, facile liquet quid ad multa horum dicendum sit. Est enim sermo præsens de speciebus intelligibilibus vt sic, eiusdem ordinis & absolute. de his enim hoc modo verificatur, quòd idem est dictu, per modum vnius intelligibilis, vt sic, & per vnam speciem: & per modum plurium, & per plures species: quoniam plures species intelligibiles, vt sic, non habentes ordinem adinuicem & absolute sumptæ, de necessitate ponunt plura intelligibilia vt sic, & vnitas vnitatē, nec oppositum potest intelligi a percipientibus terminos. Vnde non obstat discerni quandoque inter diuersa per plures species: quia tunc non sunt plures species absolute: sed vt sunt quasi partes tertiæ speciei, quæ repræsentat differentiam inter illa, pp quod in litera dicitur esse idē iudicium de cognitione partium in toto, & diuersorum in diuersitate: non negatur ergo quandoque concurrere simul plures species ad intelligendum quomodolibet, sed absolute & simpliciter: ut vniuntur autē ad vnum aliud præsentandum, non negamus. Nec oportuit hæc in litera explicari: quia absolute prolatus sermo, absolute quoque interpretandus est. Et ex hoc, patet responsio ad secundam obiectionem: quoniam multas species ad vnum obiectum concurrentes vt sic, non multas, sed vnam dixerim, quia vim vnius habent. Vnde, siue vna intellectio, siue plures simul, ex pluribus speciebus vt ad vnum sunt intelligibile ordinatæ proueniat, semper modus actionis modum formæ sequitur, quia forma se habēte vt vna, sequitur actio per modum vnius: & se habente forma vt pluribus absolute, sequunt actiones p modū plurium.

ratio est de quacunque alia comparatione. Sed intellectus noster cognoscit differētiā vnius ad alterū. Ergo cognoscit multa simul.

S E D C O N T R A est, quod dicitur in * lib. Topic. quòd intelligere est vnū solū, scire vero multa.

R E S P O N. Dicendum, quòd intellectus quidem potest multa B intelligere per modum vnius, non autem multa per modū multorū. Dico autem per modum vnius vel multorum, per vnā vel plures species intellgibiles: [e] nam modus cuiusque actionis, cōsequitur formam, quæ est actionis principium. Quęcunque ergo intellectus potest intelligere sub vna specie, simul intelligere potest. & inde est quòd Deus omina simul videt per vnū, quod est essentia sua. [c] Quęcunque vero ītellect⁹ per diuersas [d] species C intelligit, non simul intelligit. Et huius ratio est: quia impossibile est, idem subiectum perfici simul pluribus formis vnius generis, & diuersarum specierum: sicut impossibile est, quòd idem corpus secundum idem, simul coloretur diuersis coloribus, vel figuretur diuersis figuris. Omnes autem species ītelligibiles sunt vni⁹ generis, quia sunt perfectiones vnius intellectiuę potentiæ: licet res, quarum sunt species, sint diuersorum gene- D rum. Impossibile [d] est ergo, quòd idem intellectus simul perficiatur diuersis speciebus ītelligibilibus, ad intelligēdum diuersa in actu.

A D P R I M V M ergo dicendum, quòd intellectus est supra tēpus, quod est numerus motus corporalium rerum. Sed ipsa pluralitas specierum intelligibilium, causat vicissitudinem quandam intelligibilium operationum, secundū B quā vna operatio est prior altera. [e] Et hanc vicissitudinem Augustin. nominat tempus, cum dicit * 8. super Gene. ad literam, quòd Deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

A D 2ᵐ dicendum, quòd non solū oppositæ formæ, nō possunt esse in eodē subiecto, sed nec quęcunque formæ eiusdem generis, licet non sint oppositę: sicut patet per exemplum inductum de coloribus & figuris. [e]

A D 3ᵐ dicendum, quòd partes C possunt intelligi dupliciter. [c] Vno modo sub quadam cōfusione, prout sunt in toto. & sic cognoscunt per vnam formam totius. & sic simul cognoscuntur. Alio modo cognitione distincta: secundum qđ quælibet cognoscitur per suā speciem. & sic non simul intelligunt.

A D 4ᵐ dicendum, ꝙ quando intellectus intelligit differentiam vel comparationem vnius ad alterum, cognoscit vtrunque differen- D tium vel comparatorum, sub ratione ipsius comparationis vel differentiæ, sicut dictum est. * quòd cognoscit partes sub ratione totius.

¶ Ad obiecta autē tertio loco contra rationem, pro conclusione dicitur notando, quòd quia tam sensum quàm intellectum contingit dupliciter pati a sensibili, aut intelligibili. s. vt quādam rem, & vt sensum vel intellectum: patitur autem vt res est, recipiendo realiter, seu inhæsiue, similitudinem rei sensibilis, aut intelligibilis: patitur vero vt sensus, vel ītellectus, recipiēdo obiectū, non vt causam, sed vt obiectum est, obiectiue specificans ipsum, quia sic inquam est, ideo species intelligibilis potest dupliciter considerari, scilicet, vt res, & vt intelligibilis: seu in genere est rei vt sic, & in genere intelligibili vt sic, & si de eis vt res sunt sermo est, in actu sunt suo: quādo actualiter informant intellectum vt res est: si vero in genere intelligibili considerentur actu, tūc simpliciter sunt: quando intellectum vt intellectus est, actualiter informāt, quod patet non accidere, nisi cum actu intellectus intelligit. In tali enim pati consistit, sentire & intelligere: & quia formalis est sermo omnis philosophicus, idcirco in genere intelligibili omnia sumenda hic sunt, vbi intelligendi modum venamur. Ad obiectionem ergo de speciebus sensibilibus in medio, dicitur, quòd non sunt in actu completo vt sensibiles sunt, vt patet in 2. de Anima in calce: spēs enim sensibiles nunquam sunt in actu, nisi in sensu in actu. Ad Sco. dicitur, ex responsione ad primum in litera, quòd non oppositio, sed vnigeneitas specierum, prohibet illas esse simul in actu in eodem indiuisibili. Ad obiecta autem contra minorem & eius probationem, dicitur, quòd non est eadem ratio de E speciebus intellectus nostri pro statu isto, & de speciebus angelorum: quoniam omnes nostræ, sunt eiusdem ordinis, non autem angelicæ: & cum dicitur: ergo non sumitur vnitas generica specierum ex vnitate potentiæ intellctiuæ (vt in litera dicit) respondetur, negando sequelam, & dicendo, quòd & species naturales eiusdem ordinis & subordinatæ, sunt vnius generis propter vnitatem potentiæ: sed tamen species subordinatas non inconuenit simul actuare, vt patet in angelis: quia se habent vt commune, & proprium, & consequenter non habent rationem multorum absolute: species vero eiusdem ordinis nō subordinatas, est impossibile: quia habent rationem multorum actuum vnius secundum idem, eodem modo & simul, & quàmuis essentia angeli, & species sint diuersorum generum in esse reali, sunt tamen eiusdem generis in esse intelligibili.

¶ Ad vltimo vero obiecta, iam patet responsio ex dictis: quia. s. noster sermo est de his intentionibus rerum non in esse reali, sed in esse intelligibili in quo non esse actu eas, patet ex dictis. Vnde non fugimus de actu primo ad secundum, sed naturas taliū entium

253

Lib.8.c.20 & 22.to.3.

In corp.

426 c

Ex corp. arti. & sol. argumētorū. 3. elicitur.

Universidad de Deusto Biblioteca

entium penetrando, quid genus intelligibile habeat, penes qd eius actualitas attendatur, discutimus & docemus.

¶Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum quintum.

Titulus clarus ex superius dictis in quæstio. de angelis: ex quibus totus iste articulus clarus est redditur.

¶In corpore vna cõclusio respõsiua. Intellect⁹ noster intelligit componẽdo & diuidendo. Probat simul ex ratione, ex proportionalitate, ex diuersitate, ex discursu: hæc.n. oĩa mẽbra tãgunt simul in hac probatione. Ratio radicalis est: quia intellectus noster procedit de potentia ad actum, idest, natus est naturaliter exire de potentia essentiali ad actum primũ naturalem. Ex hoc itaque oritur, quòd intellect⁹ noster proportionalem habet similitudinem cum rebus generabilib⁹: vt sicut hæc non statim, sed successiue suam assequunt perfectionem, ita intellectus &c. Confirmaturq; hoc ex differentia inter intellectum angelicum diuinumque & nostrum. Vterque siquidem ille proportionalis est rebus incorruptibilibus vt sic, q statim sunt id quod sunt: & sic intelligũt statim totum simpliciter &c. Et declaratur quarto: quia paris rationis est intelligere componendo & diuidendo, & intelligere discurrendo.

428 sup.qõ.58. art.4. & 5. Et 3. dist. 35.q.2.art. 2.q.1.cor.

Li.1. piher. c.1.tom.1.

¶Sed est circa prædictum processum, dubium: quia ex ratione potentiæ prædictæ, non videtur sequi intentum. Nã aut intendit quòd intellectus sit similis gñabilibus quo ad modum acquirẽdi singulas pfectiones, aut quo ad successionem earum, aut quo ad compositionem earum. Si primo modo, sequeretur quòd intellectus nõ naturaliter perficeretur in instanti, sed successiue: quod est falsum. Si secundo modo, nihil aliud sequitur nisi quòd intellectus acquirit suas perfectiones vnam post aliã: quod non est discur-

293 281

D.752.

F rere, nec componere, aut diuidere, vt patet. Tertio vero modo est manifeste falsum. Communis quoque ratio dubitandi, secundum quencunque modum est: quia ex hoc quòd intellectus noster exit de potentia ad actum, nihil aliud sequitur, nisi quod non habet inditam suam perfectionem, & non quòd tali aut tali modo acquirat.

198 ¶Ad hoc breuiter dicitur ordine retrogrado, quòd ex hoc quòd aliquid est naturaliter in potentia essentiali ad aliquam perfectionẽ, habet quòd naturaliter nõ acquirat illam perfecte statim, sed successiue: diuersimode tñ, iuxta naturas perfectionũ & perfectibilium. & hoc patet inductiue tam in potentia respectu perfectionis substantialis, quàm quãtitatiuæ & qualitatiuæ. Vnde etiã lumen non acquirit nisi medio motu locali, existẽte subiecto in potẽtia essentiali. Vnde hic modus perficiendi passiue ẽ, qui sequitur ex potentia essentiali, & est intentus in litera: ita quòd intendit quòd ex hoc quòd intellectus noster est in potentia essentiali, similis est generabilib⁹ quo ad modum acquirendi singulas suas perfectiones completas. Et cũ dicitur, ergo itellectui repugnat perfici in instanti, respondetur, q intellectui licet non repugnet recipere & intelligere in instanti, repugnat tamen naturali modo quo pfici naturaliter debet, quòd suam cõpletam perfectionẽ in instanti naturaliter assequat. Vbi nota duo: primo q quàmuis hæc duo mutuo se inferant, intellectum, vt rẽ, & intellectum vt in tellectũ esse in actu primo, in proposito tamen, sermo est de intellectu, vt intellectus est respectu suę perfectionis quæ est intellectum vt intellectum est. Secundo, quòd intellectus non comparatur hic ad omnia, aut plura intellecta simul, vel successiue: sed ad vnũquodque intellectũ perfecte, idest secundum se & omnia q virtualiter ĩ eo clauduntur: ita q quidditas & passiones & accidentia &c. eius non nisi vnius intellectũ loco computantur. Et sic, ex hoc quòd intellectus noster vt intellectus est, est in potentia pura, habet quòd intellectum perfectum bouis, vel leonis, non simul acquirat, id est apprehendat actu: sed successiue totum illud apprehendat. Hæc autem successio nihil aliud est, quàm componere primo apprehensum; puta quidditatem cum reliquo: puta passionem, & hanc cum alia &c. Ergo. Oportet enim successionem diuersimode secundũ diuersitatem materiæ subiectæ ponere.

D.142. 194

Articvlvs V.

Vtrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd intellect⁹ noster non intelligat componendo & diuidendo. Compositio enim & diuisio non est nisi multorum. Sed intellectus non potest simul multa intelligere. Ergo non potest intelligere cõponendo & diuidẽdo.

¶2 Pręt. Omni compositioni & diuisioni adiungitur tempus præsens, præteritum, vel futurum. Sed intellectus abstrahit a tempore sicut etiam ab alijs particularibus cõditionibus. Ergo intellectus nõ intelligit cõponendo & diuidẽdo.

¶3 Præt. Intellectus intelligit p assimilationem ad res. Sed compositio & diuisio nihil est in rebus. nihil enim inuenitur in rebus, nisi res quæ significatur per prædicatũ & subiectũ: quæ est vna & eadem, si compositio est vera. Homo enim est vere id quod est animal. Ergo intellectus nõ cõponit & diuidit.

SED CONTRA, Voces significant conceptiones intellectus, vt dicit Philosophus in * 1. Periher. Sed in vocibus est compositio & diuisio: vt patet in propositionib⁹ affirmatiuis & negatiuis. Ergo intellectus componit & diuidit.

RESPON. dicendum, quòd intellectus humanus necesse habet intelligere componendo & diuidendo. Cũ enim intellectus humanus exeat de potentia ĩ actum, similitudinem quandam habet cũ rebus generabilibus: quæ non statim perfectionem suam habẽt, sed eam successiue acquirunt.[c] Et similiter intellectus humanus non statim in prima apprehensione capit perfectam rei cognitionẽ: sed primo apprehendit aliquid de ipsa, puta, quidditatem ipsius rei, quæ est primum [d] & proprium obiectũ intellectus, & deinde intelligit proprietates & accidentia & habitudines circunstantes rei essentiam. Et secundum hoc, necesse habet vnũ apprehensum alij componere & diuidere, & ex vna compositione & diuisione ad aliam procedere. quod est ratiocinari. Intellect⁹ autem angelicus & diuinus, se habet sicut res incorruptibiles, quæ statim a principio habent suã totam perfectionem.[c] Vnde intellectus angelicus & diuinus statim perfecte totam rei cognitionem habet, Vnde in cognoscendo quidditatẽ rei, cognoscit de re simul quicqd nos cognoscere possumus componendo & diuidendo, & ratiocinãdo. G Et ideo intellect⁹ humanus cognoscit componendo, & diuidendo, sicut & ratiocinando. Intellectus autem diuinus & [d] angelicus, cognoscunt quidem compositionem & diuisionem & ratiocinationem, non componendo & diuidẽdo & ratiocinando, sed per intellectum simplicis quidditatis.[e]

AD PRIMVM ergo dicendũ quòd compositio & diuisio intellectus per quandam differentiam vel comparationem fit.[e] Vnde sic intellectus cognoscit multa H componendo & diuidendo, sicut cognoscendo differentiam vel comparationem rerum.

AD 2ᵐ dicendum, quòd intellectus abstrahit a phantasmatibus & tamen non intelligit actu, non conuertendo se ad phantasmata, sicut supra dictũ est.* Et ex ea parte, qua se ad Phantasmata conuertit, compositioni & diuisioni intellectus adiungitur tempus.

AD 3ᵐ dicendum, quòd similitudo rei recipitur in intellectu secundum modum intellectus, & I non secundum modum rei. Vnde compositioni & diuisioni intellectus, respondet quidem aliquid ex parte rei, tamen non eodem modo se habet in re, sicut in intellectu. Intellectus enim humani propriũ obiectum, est quidditas rei materialis,[c] quæ sub sensu & imaginatione cadit. Inuenitur autem duplex compositio in re materiali: prima quidem formæ ad materiã, & huic respondet compositio in- K tellectus, qua totum vniuersale de sua parte prædicatur. Nã genus sumitur a materia cõmuni, differẽtia vero completiua speciei a forma, particulare vero a materia indiuiduali. Secunda vero compositio est accidentis ad subiectum. & huic compositioni respondet compositio intellectus secundum quã prædicatur accidens de subiecto, vt cum dicitur, homo est albus. Tamen differt compositio intellectus a compositione rei. nã ea, quę cõponuntur in re, sunt diuersa. Compositio autem intellectus, est signũ identitatis eorum, quæ componũtur. Non enim intellectus sic componit, vt dicat quòd homo est albedo: sed dicit quòd homo est albus, idest habens albedinem. & simile est de compositione formæ & materiæ. Nam animal significat id B quod habet materiam sensitiuam, rationale vero, quod habet naturam intellectiuam: homo vero qd habet vtrũque: Sortes vero, quod habet omnia hæc cum materia indiuiduali. Et secundum hanc identitatis rationem, intellectus noster vnum componit alteri prædicãdo.

¶Super Quæstionis octuagesimæquintæ Artic. sextum.

Titulus clarus. ¶In corpore sunt duæ cõclusiones responsiuę quęsito. Prima. Intellectus circa quod qd est, non fallitur, nisi per accidens. Secũda. Intellectus circa ea q circũdãt qdditatẽ, põt falli cõponẽdo, diuidẽdo, vel ratiocinando. ¶Has cõclusiones probat dupliciter, Primo, similitudine, super Arist. authoritate innixa. Secũdo, ratione probante in communi intentum, tam in hoc, quàm in simili. Vñ quatuor in corpore articuli facit. Primo, ponitur similitudo: & dicit quòd apud Arist. intellectus est similis sensui quo ad veritatem & falsitatem iudicii. Secũdo, narrant duo, vel tria de sensu. Primum, quòd respectu proprii obiecti, est verus per se. Secũdum, quòd implicite insinuatum est, est quòd per accidens respectu proprii obiecti est falsus: tale accidẽs est indispositio organi &c. Tertium est, quòd respectu sensibilium communiũ et per accidẽs fallit, vt patet. Tertio, assignatur rõ vniuersalis & communis sensui & intellectui: & est, quia ordo potentiæ ad propriũ obiectum, semper eodem modo se habet. probatur: quia cõuenit potentiæ secundum quod ipsa: & potes syllogizare sic: Potentia semper eodem modo se habet, ipsa manente ad propriũ obiectum. ergo nunquam ab eo deficit, & consequenter non fallitur circa illud, cum falli in defectu consistat. Consequentia nota, & antecedens probatur: quia potentia per se & secundum qd A ipsa ordinatur ad proprium obiectum. ergo semper eodem modo. & tenet sequela: quia secundum quod ipsum, infert necessarium & sempiternum, vt patet in 1. Posterio. Quarto, applicatur similitudo & ratio ad intellectum: & totidem dicuntur de intellectu, proportionaliter tamen. Vnde sex dicit. Primo, assignat proprium obiectum intellect⁹, quasi subsumendo sub ratione communi præposita. Secundo, infert primam conclusionem, similem primo dicto de sensu. Tertio, infert secundam conclusionem, similem vltimo dicto de sensu, vt patet. Quarto, ad robur primæ cõclusionis ex ea reddit rationem omnis alterius infallibilitatis, inuentæ in intellectu, dicens, q propter hoc quia intellect⁹ circa quidditatem non fallit, oritur infallibilitas intellectus circa prima principia complexa: & consequẽter circa omnes conclusiones scientificas. & quòd inde nascatur hoc, probatur: quia hoc cõuenit eis, quia euidentes sunt ex sola quidditate terminorum. principia enĩ cognoscimus, inquãtum terminos cognoscimus, vt dicitur in 1. Posterio. Habent ergo principia infallibilitatem ex vicinitate ad qdditatem, quæ est propriũ intellectus obiectum: proprium.n. & primum intellectus obiectum est incomplexum, quod simplex termin⁹ significat & quia circa illud errare non potest, merito circa ea quæ sufficiens habẽt lumẽ ex illo, errare quoque non potest. Est autem hoc ad magnam primæ conclusionis firmitatem: quoniam tunc vere sufficientem reddimus causam accidentis alicuius, quando ex reddita causa in omnibus accidẽs illud dependere ostendimus. Infallibilitatis igitur intellectus causa, optime dicta est, ordo ad quod qd est: cũ ex illo ostenditur omnis intellectus infallibilitas: vt hic fit. Quinto declaratur, quõ per accidens ẽt intellectus circa quidditatem fallitur: sed hoc accidens nõ sicut in sensu est impedimẽtũ organi: sed cõpositio qdditatis, & propterea dupl'r contingit, vt patet in litera. Sexto, ad plenitudinem doctrinæ dicit, quòd circa quidditates simplices nec per

422

109 295

Li.9.Meta. tex.22.t.3.

Articvlvs VI.

Vtrum intellectus possit esse falsus.

AD SEXTVM sic proceditur. C Videtur, quòd intellectus possit esse falsus. Dicit enim philosophus in * 6. metaphy. quòd verũ & falsum sunt in mente. Mens autem & intellectus idem sunt, vt supra dictum † est. ergo falsitas est in intellectu.

¶2 Præt. Opinio & ratiocinatio ad intellectum pertinent. Sed in vtraque istarũ inuenitur falsitas. Ergo potest esse falsitas in intellectu.

¶3 Præt. Peccatum in parte intellectiua est. D Sed peccatum cum falsitate est. errant enim qui operãtur malum, vt dicitur Pro. 14. Ergo falsitas potest esse in intellectu.

SED CONTRA est, quod dicit August. in lib.* 83. quæst. quòd omnis, qui fallitur, id in quo fallitur non intelligit. Et Philosoph⁹ dicit in lib.† de Anima, quòd intellect⁹ semper est rectus.

RESPON. Dicendum, quòd Philosophus in * 3. de Anima, comparat quantum ad hoc intellectũ, sensui. Sensus enim circa propriũ E obiectum non decipitur, sicut visus circa colorem: nisi forte per accidens,[c] ex impedimento circa organum contingente: sicut cum gustus febrientium dulcia iudicat amara, propter hoc quòd lingua malis humoribus est repleta. Circa sensibilia vero communia decipitur sensus, sicut iudicando de magnitudine vel figura, vt cum iudicat solem esse pedalem, qui tamen est maior terra. Et multo magis decipitur circa sensibilia per accidens, vt cum iudicat fel esse mel, propter coloris similitudinem. Et huius ratio est in euidẽti: B quia ad proprium obiectum vnaquæque potẽtia per se ordinatur, secundum quod ipsa. Quæ autem sunt huiusmodi, semper eodem modo se habent. Vnde manente potentia, non deficit eius iudiciũ circa proprium obiectum. Obiectum autem proprium intellectus, est quidditas rei.[c] Vnde circa quidditatem rei, per se loquendo, intellectus non fallitur. Sed circa ea, q circunstant rei essentiã, vel quidditatem, intellectus potest falli: C dum vnum ordinat ad aliud, vel componendo, vel diuidendo, vel etiam ratiocinando.[c] Et propter hoc, etiã circa illas propositiones errare non potest, quæ statim cognoscuntur cognita terminorum quidditate, sicut accidit circa prima principia, ex quibus etiam accidit infallibilitas veritatis, secundum certitudinem scientiæ circa conclusiones. Per accidens tamen contingit intellectum decipi circa quod quid est, in rebus cõpositis, D non ex parte organi, quia intellectus non est virtus vtens organo, sed ex parte compositionis interuenientis circa diffinitionem, dũ vel diffinitio vnius rei est falsa de alia, sicut diffinitio circuli de triãgulo: vel dum aliqua diffinitio est in se falsa, implicans cõpositionẽ impossibiliũ: vt si accipiatur hoc vt diffinitio alicuius rei, animal rationale alatum. Vnde in rebus simplicibus, in quarum diffinitionib⁹ compositio interuenire nõ potest, E non possumus decipi: sed deficim⁹ in totaliter non attingendo, sicut dicitur in * 9. Metaphy.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd falsitas dicitur esse in mente secundum compositionem & diuisionem. Et similiter dicendum est ad 2ᵐ de opinione & ratiocinatione. Et ad 3ᵐ de errore peccantium,

qui consistit in applicatione ad appetibile. Sed in absoluta consideratione quidditatis rei, & eorum, quæ per eam cognoscuntur, intellectus nunquam decipitur. Et sic loquuntur authoritates, in cõtrarium inductæ.

ARTICVLVS VII.

Vtrum unam & eandem rem unus alio melius intelligere possit.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd vnam & eãdem rem vnus alio melius intelligere non possit. Dicit enim in lib.*83.q. Quisquis vllam rem aliter q̃ est, intelligit: non eã intelligit. Quare non est dubitandum esse perfectam intelligẽtiam, qua præstantior esse non possit. Et ideo non est per infinitum ire, ꝙ quælibet res intelligitur: nec eam posse alium alio plus intelligere.

¶ 2 Præt. Intellectus intelligendo verus est. Veritas autem cum sit æqualitas quædam intellectus & rei, non recipit magis & minus: non enim proprie dicitur aliquid magis, & minus æquale. Ergo neq; magis & min⁹ aliqd intelligi dicit.

¶ 3 Præt. Intellectus est id, quod est formalissimum in homine. Sed differentia formæ causat differentiam speciei. Si igitur vnus homo magis alio intelligit, videtur quòd non sint vnius speciei.

SED CONTRA est, quòd p experimentum inueniũtur aliqui aliis ꝓfundius intelligentes. Sicut profundius intelligit qui conclusionem aliquã põt reducere in prima principia & causas primas, q̃ qui potest reducere solum in causas proximas proprias.

RESPON. Dicendum, quòd aliquem intelligere vnã & eãdẽ rẽ magis q̃ aliũ, põt intelligi dupliciter. Vno mõ sic, ꝙ ly magis, determinet actũ intelligẽdi ex parte rei intellectæ. & sic non potest vnus eandem rem magis intelligere q̃ alius. Quia si intelligeret eã aliter q̃ sit, vel melius, vel peius, falleretur, & non intelligeret: vt arguit Aug.* Alio modo põt intelligi, vt determinet actum intelligendi ex parte intelligentis. Et sic vnus alio potest eandem rem melius intelligere: quia est melioris virtutis in intelligendo: sicut melius videt visione corporali rẽ aliquã, qui est perfectioris virtutis, & in quo virtus visiua est perfectior. Hoc aũt circa intellectum contingit dupliciter. Vno quidem modo ex parte intellectus, qui est perfectior. Manifestum est enim, quòd quanto corpus est melius[d] dispositum, tanto meliorem sortitur animam. quod manifeste apparet in his, q̃ sunt secundum speciem diuersa. Cuius ratio est, quia actus & forma recipitur in materia secũdum materiæ capacitatem. Vnde cum etiam in hominibus quidam habeant corpus melius dispositum, sortiuntur animam maioris virtutis in intelligendo. Vnde dicitur in * 2. de Anima, quòd molles carne bene aptos mente videmus.[e] Alio modo contingit hoc ex parte inferiorum virtutum, quibus intellectus indiget ad sui operationem. Illi enim, in quibus virtus imaginatiua & cogitatiua, & memoratiua est melius disposita, sunt meli⁹ dispositi ad intelligẽdũ.

AD PRIMVM ergo patet solutio ex * dictis. Et similiter ad 2m. Veritas enim intellectus in hoc cõsistit, quòd intelligatur res esse sicuti est.

AD 3m dicendum, quòd differentia formæ, quæ non prouenit nisi ex diuersa dispositione materiæ, non facit diuersitatem secundum speciem, sed solum secundum numerum. Sunt enim diuersorum indiuiduorum diuersæ formæ, secundum materiam diuersificatæ.

per se, nec per accidens fallitur: sed aut vere cognoscuntur, aut nõ attinguntur. & firmatur authoritate 9. Metaphysicæ. hoc in loco recolenda sunt quæ superius in quæstio. 58. dicta sunt, cum de compositione, veritate, & falsitate in angelis esset sermo: ex illis enim patet, quòd cum prima operatio intellectus ex parte sua sit simplex: si ex parte quoq; obiecti est incõplexio omnimoda, nulla compositio, & consequenter nulla veritas aut falsitas accidere ibi potest. Ac per hoc si accidit in prima operatione falsitas, hoc est ratione compositionis in obiecto: ratione cuius est ibi falsitas aut veritas virtualiter, &c. omnino em̃ simplex a simplici operatione non potest ex parte attingi, quàmuis a cõplexa operatione possit falso attingi ex parte operationis.

430 sup. q. 12. ar. 6. cor. Et 4. dist. 49. q. 2. ar. 4. ad 1. Et veri. q. 2 ar. 2. ad 11. * Q. 32. in princip.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Art. septimum.*

Titulus clarus: occasionatus ex Augustini verbis, vt reor.

¶ In corpore respõdet quæsito cum distinctione bimẽbri duabus cõclusionibus, iuxta illa membra.

¶ Distinctio est, ꝙ quæstio potest habere duos sensus, scilicet ex parte obiecti, & ex parte potẽtiæ. prima conclusio est negatiua. Eandem rem non contingit melius intelligere: si ly melius, determinet actum ex parte obiecti. Probat: quia falso intelligeretur: quia aliter q̃ esset. & confirmatur processu Augustini. Secunda conclusio est affirmatiua. Eãdem rem contingit melius intelligere, si ly melius, determinet actum ex parte potentiæ. probat: quia vn⁹ est melioris virtutis in intelligendo: & declaratur sequela a simili in visione corporali. Assumptum autem & probatur & manifestatur ex duplici capite. Primo, quia non omnes animæ humanę sunt æquales: sed meliorum corporum meliores sunt animæ: qđ probatur dupliciter: & ratione: actus fiũt proportionati his quorum sunt actus: vt manifeste patet in formis diuersarum specierum, & authoritate Arist. 2. de anima. Secũdo, quia virtutes ministrantes intellectui, non sunt æque dispositæ in omnibus: & quorum melior est dispositio, horum maior est vis ad intellectus opus.

¶ Circa causam primam secundæ conclusionis, scilicet inæqualitatem animarum nostrarum, aduertendum est, quòd non solũ hi qui a San. Tho. se dissentire fatentur, sed etiam Thomistæ aliqui contrariantur: adeo vt dicant non esse mentem S. Tho. animarum humanarum substantias esse inæquales, cum tamen aperte hic etiam in corpore, & in responsione ad vltimum aperte hoc dicatur: & in 2. Sententiarum distin. 32. expresse idem scriptum sit. Vnde hos tanquam cæcos omittentes, ad aliorum rationes nostrã dirigamus aciem. Durandus, Henricus, & Bernardus de Gannaco, negando substantialem hanc inæqualitatem, contra ipsam & eius ratione arguũt. Cõtra ipsam quidem, dupliciter. Primo, quia substantia susciperet magis & minus proprie dicta. & tenet sequela ex 7. Physico. vbi dicitur, quòd participatio vnius formæ secundum speciem, secundum diuersos gradus, est proprie comparatio secundum magis & minus. & in prædicamentis idem confirmatur. Secundo, quia forma indiuidualis nullam substãtiã includit, præter specificam formam. ergo non est substantialiter perfectio: consequentia nota, & antecedẽs patet, quia nec formam, nec materiã, nec cõpositum. Contra fundamentum vero eius, scilicet quia forma proportionatur corpori melius disposito, dupliciter etiã arguitur. primo, quia dispositiones corporis nõ redundant in formam non eductam de materia, qualis est anima nostra. ergo. Secundo, quia si melius dispositi corporis melior est anima. ergo anima vnius & eiusdẽ variabitur substantialiter, iuxta variationem dispositionum corporis eiusdẽ. hoc est falsum. ergo. probatur sequela, quia nõ maioris sunt efficaciæ dispõnes prævię ad introductionem formæ, q̃ dispositiones conseruantes ipsam formam in materia: sed istæ possunt variari. ergo corp⁹ etiã peius dispositũ, ergo anima q̃ erat melior, efficietur peior.

¶ Ad hæc argumenta facile satisfit ab aduertentibus, qualis sit habitudo animæ intellectiuæ ad corpus: & in quo consistat suscipere magis & minus proprie dicta. Quemadmodum enim anima in communi est coaptata corpori organico physico, & anima humana corpori reducto ad æqualitatem tangibiliũ, & ita oportet hanc animam esse substantialiter coaptatam & commensuratam corpori ad talem gradum æqualitatis reducto. Nõ enim consistit in indiuisibili æqualitas cõplexionis requisita ad corpus humanum vt patet ad sensum. alii enim aliis præstant bonitate tactus. Et quia anima humana, non causatur ex corpore: sed in suo tantum fieri dependet ex corpore, non vt causa, sed vt occasione: consequens est, ꝙ anima hæc cum sit, sortiatur commensurationem substantialem ad corpus. sic complexionatum vt inuenitur in illo initio, & eam semper retineat necesse est, quia intransmutabilis substantiæ est. Suscipere vero magis & minus motum, aut mutationem, habet annexum de magis in minus, aut econuerso. Alioquin proprie non sumuntur: quod ex eo patet, q a nihil aliud est suscipere magis & min⁹ q̃ intẽdi & remitti: sed hæc sine mutatione de minus in magis, aut econuerso itelligi nequeũt. ergo. Vnde ad obiecta, & ad primũ dicitur, q a seclusis modis significãdi, q̃uis vna res sit perfectior altera siue eiusdem, siue alterius speciei, nunquã dicitur suscipere magis & minus: nisi possit esse motus aut mutatio de magis in minus, aut econuerso, vt patet ex dictis: hoc autem nõ cõuenit animæ intellectiuę, quã commẽsurationem illam quã semel accepit, imperdibiliter sortita est: quia est idem realiter quod substantia sua, quæ est ingenerabilis & incorruptibilis. Ad secundum vero dicitur, quòd proprie loquendo, hæc forma non addit supra formam substãtiã, sed modum potius substantiæ, qui est secũdum rem substãtia. Commensuratio. n. hui⁹ animæ ad hoc corpus, est idiuidualis differentia, cõtrahẽs animã ad hãc, & est itrinseca huic animæ: sicut differẽtia specifica est itrinseca speciei. Ad obiecta autem cõtra fundamentum, patet similiter ex dictis responsio. fatemur. n. ꝙ dispositiones corporis redundare in animam per substãtiã, cõtingit dupliciter. Vno modo causaliter, alio modo occasionaliter. Et primo est impossibile respectu animæ nostræ. Secundo vero modo est necessariũ, loquendo de dispositionibus vltimis pro anima inducenda. Et cum contra hoc obiicitur, quia non sunt maioris efficaciæ præcedentes q̃ conseruantes: respondetur ꝙ ratio peccat secundum non causam vt causam. Nõ enim maior aut minor efficacia dat præuiis occasionare talem gradum animæ: sed status corporis dispositi per eas. Ex hoc quòd afficiunt corpus in statu illo quo occasionalis causa est animæ, habent quòd occasionaliter concurrant ad talem commensurationem animæ. Vnde si dispositiones conseruantes, aut quæcunque aliæ infra latitudinem humanam inuenirentur in statu illo, ipsæ redundarent hoc modo in substantiam animæ: quòd autem redundantia hæc rationabilis sit, iam patet ex dictis, quia scilicet, anima essentialiter est perfectio coaptata suo perfectibili.

Loco citato in argu.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum intellectus per prius intelligat indiuisibile, quàm diuisibile.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, ꝙ intellectus per prius intelligat indiuisibile q̃ diuisibile. Dicit. n. Philosophus in *1. Physi. ꝙ intelligimus & scimus ex principiorum & elementorum cognitione. Sed indiuisibilia, sunt principia & elemẽta diuisibilium. Ergo per prius sunt nobis nota indiuisibilia, quàm diuisibilia.

¶ 2 Præt. Id, quod ponitur in diffinitione alicuius, per prius cognoscitur a nobis: quia diffinitio est ex prioribus & notioribus, vt dicit in*6. Topi. Sed indiuisibile ponitur in diffinitione diuisibilis, sicut punctum in diffinitione lineæ.[c] Linea. n. vt Euclides dicit † est longitudo sine latitudine, cuius extremitates sunt duo puncta: & vnitas ponitur in diffinitione numeri: quia numerus est multitudo mensurata per vnũ, vt dicitur in* 10. Metaph. Ergo intellectus noster p prius intelligit indiuisibile q̃ diuisibile.

¶ 3 Præt. Simile simili cognoscit: sed indiuisibile est magis simile ĩtellectui quàm diuisibile, quia intellectus est simplex, vt dicitur in † 3. de anima. Ergo intellectus noster prius cognoscit indiuisibile.

SED CONTRA est, quod dicitur in*3. de Anima, ꝙ indiuisibile monstratur sicut priuatio. Sed priuatio per posterius cognoscit. Ergo & indiuisibile.

RESPON. Dicendum, quòd obiectũ intellectus nostri secundũ præsentẽ statum, est quidditas rei materialis, quam a phãtasmatibus abstrahit, vt ex præmissis patet.*Et quia id, quod est primo & p se cognitum a virtute cognoscitiua, est proprium eius obiectum: considerari potest quo ordine indiuisibile intelligatur a nobis ex eius habitudine ad huiusmodi quidditatem. Dicitur autẽ indiuisibile tripliciter vt dicitur in*3. de Anima. Vno modo sicut cõtinuum est indiuisibile, quia est indiuisum in actu, licet sit diuisibile in potentia. Et huiusmodi indiuisibile prius est intellectũ a nobis quàm eius diuisio, quæ est in partes: quia cognitio cõfusa est prior quàm distincta, vt dictũ est.* Alio modo dicitur indiuisibile ſm speciem, sicut ratio hominis est quoddam indiuisibile. Et hoc etiã modo indiuisibile est prius intellectum quàm diuisio eius in partes rationis, vt supra dictũ est. *Et iterum prius quàm intellectus componat & diuidat affirmando, vel negando. Et huius ratio est, quia huiusmodi duplex ĩdiuisibile: intellectus ſm se intelligit sicut proprium obiectum. Tertio modo dicitur indiuisibile, quod est omnino indiuisibile, vt punctus & vnitas: quæ nec actu nec potentia diuiduntur. & huiusmodi indiuisibile per posterius cognoscitur p priuationẽ diuisibilis: unde punctum priuatiue diffinitur. Punctum est cui pars nõ est[c]. Et similiter ratio vnius est ꝙ sit indiuisibile, vt dicitur in 10. Meta. Et huius ratio est: quia tale indiuisibile habet quãdã oppositionẽ ad rẽ corporalẽ: cuius quidditatẽ primo & p se ĩtellectus accipit. Si aũt intellectus noster intelligeret p participationẽ indiuisibiliũ separatorũ, vt Platonici posuerunt[e]: sequeretur quòd indiuisibile huiusmodi esset primo intellectum, quia secundum Platonicos prius participantur a rebus.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ in accipiendo scientiã, nõ semp principia & elementa sunt priora: quia quãdoq; ex effectibus sensibilib⁹ deuenimus ĩ cognitionẽ principiorum & causarũ intelligibiliũ. Sed in cõplemẽto scientiæ semper scientia effectuũ depẽdet ex cognitione principiorum & elemẽtorũ: quia vt ibidem dicit Philosophus, *Tũc opinamur nos scire, cũ principia possum⁹ in causas resoluere.

AD 2m dicendũ, ꝙ punctũ nõ ponitur in diffinitione lineæ communiter sumptę. Manifestũ est enim, ꝙ in linea infinita, & etiam in cir-

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum octauũ.*

Titulus: p pri⁹, ordine generationis: cetera sumũtur in communi.

¶ In corpore tria. Primo, ostenditur radix & via veritatis quæsitæ. Secũdo, respondetur quæsito duplici cõclusione. Tertio, ex tertia cõclusione confirmatur posita radix, & destruit simul opinio Platonica. Ar. 3. huius q. ad 3. arg. præcipue. Art. 2. hui⁹ q. ad 3. arg.

¶ Quo ad primũ, est hæc cõclusio. Ordo quo indiuisibile cognoscit a nobis, ex habitudine ad quidditatem sensibilem pensandus est. Probatur, quia quidditas materialis est proprium obiectum intellect⁹ nostri hic: ergo prio cognitũ, ergo ex appropiquatione ad ipsam, indiuisibile vel diuisibile erit prius notum. Omnia clara sunt. 52 d 89 a

¶ Quo ad secundũ, ponitur distinctio ĩdiuisibilis trimembris. & circa prima duo membra ponitur prima conclusio affirmatiua, iuxta tertium, secunda negatiua. Prima ergo conclusio est, Indiuisibile actu, tam secundum continuitatem quàm ſm diffinitionem, est prius notum opposita diuisione. Probatur vtraque pars simul dupliciter. Primo, quia cognitio confusa ẽ prior distincta. Secundo, quia vtrũque indiuisibile, est species proprii obiecti intellectus: ac p hoc secundum seipsum & nõ per aliud pri⁹ cognitũ cognoscit. Est. n. quodlibet horũ quidditas quædam rei corporeæ. 419 Loco citato in argu.

¶ Aduerte hic, quòd litera in secũda parte cõclusionis inferit, ꝙ indiuisibile ſm rationẽ. i. incõplexũ, est prius notũ, etiã antequã intellectus cõponat, quod quidem probatione non eget, quia prima operatio intellectus est prior secunda, & cognitio complexa necessario præexigit incomplexam.

¶ Secunda conclusio est. Indiuisibile omnino, scilicet actu & potentia est posterius notum diuisibili. Probatur dupliciter. Primo, quia hæc priuatione cognoscuntur: vt patet de puncti diffinitione & vnitatis. Secundo, quia hæc oppositionem quãdam habent ad

Universidad de Deusto Biblioteca

ad rem corpoream: quæ est proprium intellectus motiuum.
¶Aduerte hic, quòd genus hoc tertiũ indiuisibilium, quod solũ proprie dicitur indiuisibile, dicitur opponi rei corporeæ, quia priuatiue opponitur illi, dum hoc priuatione diuisionis reperibilis in continuo & numero, indiuisibile est, & dicitur.

¶ Quo ad tertiũ eliditur opinio opposita radici positæ, ex vltima conclusione. Quia.n. genus hoc indiuisibiliũ. s. actu & potẽtia posterius experimur nos cognoscere, sequitur quòd intellectus noster nõ moueatur & actuetur ab indiuisibilibus separatis sed a quidditate sensibili. Si.n. ab illis actuaretur, illa prius intelligeret. & probatur sequela, quia priora prius participantur a rebus, & consequẽter intellectu. Potest quoque hæc pars introduci ad ostendendã necessitatẽ huius articuli, q.a.s. opiniones habet diuersas, ẽm diuersa pricipia.

culari nõ est punctum nisi in potentia. Sed Euclides diffinit lineam finitam rectam: & ideo posuit punctum in diffinitione lineæ, sicut terminũ in diffinitione terminati. Vnitas vero est mensura numeri. Et ideo ponitur in diffinitione numeri mensurati, non autem ponitur in diffinitione diuisibilis: sed magis econuerso.

Ad 3m dicendum, ꝙ similitudo, per quam intelligimus, est species cogniti in cognoscẽte. Et ideo non ẽm similitudinem naturæ ad potentiam cognoscitiuam est aliquid prius cognitum: sed per conuenientiam ad obiectum: alioquin magis visus cognosceret auditum quàm colorem.

QVAESTIO LXXXVI.

Quid intellectus noster in rebus materialibus cognoscat: in quatuor articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandũ est, qd intellectus noster in rebꝰ materialibꝰ cognoscat. Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum cognoscat singularia.
¶Secũdo, Vtrũ cognoscat infinita,
¶Tertio, Vtrum cognoscat contingentia.
¶Quarto, Vtrum cognoscat futura.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶In corpe duę cõclusiones responsiuæ. Prima ẽ. Singulare materiale, intellectus noster nõ potest directe & primo cognoscere. Probaẽ, Intellectus ĩtelligit abstrahendo a materia indiuiduali. ergo directe intellectũ est non singulare, sed vniuersale. Añs patet, cõsequentia probatur, quo ad primã partem: quia materia indiuidualis est principium singularitatis, quo ad secũdam vero, quia abstractum ab indiuidualibus est vniuersale. Secunda conclusio est, quòd intellectus noster potest intelligere singulare indirecte. Probatur. Intelligens non nisi per conuersionem ad phantasmata singularium, indirecte potest intelligere singulare. intellectus noster est huiusmodi. ergo &c.

¶Circa primã conclusionẽ occurrunt obiectiones cõtra duo. Primo contra illud. s. quòd vniuersale sit primo cognitum ab intellectu nostro, arguit Durandus dupliciter. Tum, quia obiectum & omnis eius per se conditio, præcedit actum potentiæ, qm̃ potentia non facit, sed supponit obiectum: sed vniuersale non præcedit omnem actum intellectus. ergo. Tum, quia repræsentatiuum reale & naturaliter repræsentat rem ẽm eius conditionem realẽ, sed vniuersalitas non est conditio realis. ergo non repræsentatur per realem speciem &c. vt ponis. Secundo cõtra aliud, s. quòd singulare non directe, & primo intelligitur: tripliciter. Primo, quia intellectus incipit vbi terminatur sensus: sed sensus terminatur ad singulare. ergo a singulari incipit. Secundo, quia vniuersale abstrahitur a singulari, vt a termino a quo. ergo singulare prius cognoscitur: abstractio.n. non nisi a noto fit. Tertio, quia singulare primo mouet intellectum. ergo primo intelligitur: consequentia nota. Antecedens probatur, quia actiones sunt singularium: talis enim motio actio quædam est.

¶Ad primum horum dicitur, falsum esse assumptum, & quòd intellectus. i. tota pars intellectiua nõ supponit, sed facit obiectum intellectus: potentia.n. actiua non prohibetur construere suum obiectũ: sed arguens, quia negat intellectũ agẽtẽ & species, fallit.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd repræsentari vniuersale, põt dupliciter ĩtelligi: uno modo vt vniuersalitas sit cõditio repręsen-
F tata, & sic non dicimus speciem repręsentare vniuersale. Alio modo vt vniuersalitas sit conditio consequẽs modum quo repræsentatur, & hoc modo dicimus, quòd species intelligibilis bouis, repręsentat naturã bouinã vniuersalẽ, q.a.s. repræsentat eã, & non repsentat indiuiduales cõditiones. Ex hoc.n. quòd sic repræsentatur, sequitur quòd vniuersalis repræsentet, quia nec vt vna numero, nec vt multipicata numero &c. & sic patet nullitas cõsequẽtię.

¶Ad argumenta cõtra ipsam conclusionem dicitur, præmittendo quòd in actione & passione intellectus duo ordines operationũ attendũtur. Primus realis, qꝰ conuenit intellectui vt res est. Secũdus intelligibilis, qui cõuenit intellectui vt intellectus est. Per primũ, mouetur intellectus possibilis ab intellectu agente effectiue principaliter: ab obiecto vero in phantasmate secundario: a specie autẽ intelligibili ab illis ꝓducta formaliter. Per secũm vero, pficitur ab ĩtelligibili vt intelligibile est obiectiue: ab actu vero intelligendi formaliter. His itaq; stantibus, facile patet rñsio ad oĩa, distinguẽdo, de quo ordine operationum sit sermo. In primo nãq; oĩa sunt singularia: sed nõ singularia materialia nisi phantasma, & tũc patet inceptio intellectus a phantasmate. In secundo vero, obiectũ est vniuersale. Singillatim ergo rñdendo, ad primũ cõceditur totũ ĩ primo ordine: sed cõsequentia nihil valet, quia in illo nulla est intellectio. Si vero de intellectu, vt intellectus est loquatur, dr̃ ꝙ intellectus incipit nõ ab eo in quo finit sensus, sed a proximo sibi: hoc autem est vniuersale corporeũ: falsum est n. ꝙ potentiarũ ordinatarũ posterior ĩcipiat a termino prioris: sed bene a proximo sibi. Vnde cogitatio non a sensatis, sed elicitis intentionibus primo perficitur.

¶ Ad secundũ vero dr̃, falsum esse ꝙ oporteat abstractionẽ fieri a noto, tam de abstractione intellectus possibilis q̃ agentis, & de agẽte quidẽ patet, de possibili vero manifestũ fit ex sensu: visus.n. abstrahit colorẽ ab odore pomi ignoto sibi: tali.n. pacto ĩtelle-
K ctꝰ possibilis cõsiderat vniuersale & nõ particulares cõditiones.

¶Ad tertiũ aũt dr̃, ꝙ si est sermo de intellectu vt re, conceditur quòd primũ mouens est singulare sed non materiale: sed immateriale. s. intellectus agens: falsum.n. supponitur. s. quòd in tali motione obiectũ sit primo mouens. Sed tũc consequẽtia nihil valet. ergo singulare primo cognoscitur, quia intellectus agẽs & obiectũ in phantasmate in hoc primo ordine non mouent obiectiue, sed actiue potius. Si vero est sermo de ĩtellectu vt intellectus est, sic cõcesso quòd primo mouens sit obiectũ, negatur quòd sit singulare: sed dicitur quòd est natura vniuersalis quæ obiectiue pficit, mouet, & facit esse ĩ actu intellectũ, qm̃ illa est primo repsentata ꝑ speciẽ intelligibilẽ, & primo intelligibilis, vt in litera dr̃.

¶Circa secundã conclusionẽ dubiũ occurrit: quia cũ oĩs cognitio fiat per assimilationẽ, & intellectus nunq̃ neq; in actu recto neq; reflexo assimiletur singulari, sequitur quòd nunquã cognoscat ipsum. Et cõfirmaẽ, quia si intellectus intelligit singulare siue recte siue reflexe, sequiẽ. ergo format ĩ se cõceptũ ipsiꝰ singularis: cũ oĩs ĩtellectio ĩ cõceptu aliquo cõsistat, & ꝓpositio singularis for-

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intellectus noster cognoscat singularia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videẽ, ꝙ intellectus no-
G ster cognoscat singularia. Quicunque.n. cognoscit compositionem, cognoscit extrema cõpositionis: sed ĩtellectus noster cognoscit hãc compositionem, Sortes est homo, eius.n. est propositionem formare. Ergo intellectus noster cognoscit hoc singulare, quod est Sortes.

¶2 Præt. Intellectus practicus dirigit ad agẽdũ. Sed actꝰ sunt circa singularia. Ergo cognoscit singularia.

¶3 Præt. Intellectus noster intelligit seipsum. Ipse autem est quoddã
H singulare, alioquin non haberet aliquem actum. actus.n. singularium sunt. Ergo intellectus noster cognoscit singulare.

¶4 Præt. Quicquid potest virtus inferior, potest superior. Sed sensus cognoscit singulare. Ergo multo magis intellectus.

SED CONTRA est, quod dicit Philosophus in *1. Physic ꝙ Vniuersale secundũ rationẽ est notũ, singulare autem secundũ sensum.

RESPON. Dicendum, quòd
I singulare in rebus materialibus intellectus noster directe & primo cognoscere non potest. Cuius ratio est: quia principium singularitatis in rebus materialibus, est materia indiuidualis: intellectus autẽ noster, sicut supra dictum est, *intelligit abstrahendo speciem intelligibilem ab huiusmodi materia. Quod autẽ a materia indiuiduali abstrahitur, est vniuersale. Vnde ĩtellectus noster directe non est cognoscitiuus nisi vniuersalium. Indirecte autem, & quasi per quãdã reflexionem potest cognoscere singulare. Quia sicut supra dictũ est,* etiam postquam species intelligibiles abstraxerit: non potest secundum eas actu intelligere, nisi conuertendo se ad phantasmata, in quibus species intelligibiles intelligit, vt dicitur in*3. de Anima. Sic igitur ipsum vniuersale per speciẽ intelligibilem directe ĩtelligit, indirecte autem singularia, quorum sunt phantasmata. Et hoc modo format hanc propositionem, Sor. est homo. Vnde patet solutio ad primum.

Ad 2m dicendum, ꝙ electio particularis operabilis est quasi conclusio syllogismi intellectus practici, vt dicitur in*7. Ethic. Ex vniuersali autẽ propositione directe non potest concludi singularis, nisi mediãte aliqua singulari ꝓpositione assumpta. Vñ uniuersalis rõ intellectus practici non mouet nisi mediante particulari apprehensione sensitiuæ partis, vt dr̃ in*3. de Aĩa. Li.3.de anima tex.58. tom.2.

Ad 3m dicendum, ꝙ singulare non repugnat intelligenti inquantum est singulare: sed inquantum est materiale: quia nihil intelligi-
B tur nisi immaterialiter. Et ideo, si sit aliquod singulare & immateriale, sicut est intellectus, hoc non repugnat intelligenti.

Ad 4m dicendum, ꝙ virtus superior potest illud, quod virtus inferior: sed eminentiori modo. Vnde id quod cognoscit sensus materialiter & concrete (qđ est cognoscere singulare directe) hoc cognoscit intellectꝰ immaterialiter & abstracte, qđ est cognoscere vniuersale.

ris formari non potest nisi conceptus incomplexus termini singularis habeatur: sed in intellectu non potest esse conceptus materialis indiuidui vt sic. ergo. Probatur minor, quia conceptus est similitudo expressa rei conceptæ: repugnat aũt intellectui nostro hic habere similitudinẽ materialis idiuidui, vt patet, quia aliter non abstraheret ab hic & nunc. Et nihil prohiberet ponere species intelligibiles singulariũ in intellectu nostro: par enim est ratio quo ad hoc, de similitudine impressa & expressa.

¶Ad oppo aũt dicit demõstratio Aristo. ĩ 2. de anima de sensu cõmuni, quòd oportet iudicem discernentem aliqua duo, cognoscere vtrũque: sed intellectus ponit differentiam inter vniuersale, & singulare. ergo.

¶In hac difficultate dicendũ mihi videtur, & quòd intellectꝰ cognoscit vtrũque, & quòd nõ format propriũ conceptũ singularis: sed intelligit ipsum in cõceptu alterius, qui tñ est eius quodãmodo. Ad quorũ euidẽtiã sciendũ est, quòd dupliciter experimur nos intelligere aliquid. s. ĩ seipso, & in alio. In seipso quidem, cũ cognoscendo formamus in nobis cõceptum illius rei quã ĩtelligimus, sicut cũ intelligimꝰ graue, formamus in nobis cõceptũ propriæ rationis formalis ipsius grauitatis, & cum percipimus bonũ, formamus in nobis conceptũ propriæ differentiæ &c. In alio vero, cũ vnũ concipimus, & aliud in illo cõcepto arguimus inueniri, quod tñ quid sit non concipimus. Sicut cũ concipimus sapientiã infinitã esse, rẽ quandã excellẽtissimã subesse arguimus, quid tñ sit res illa ignotũ est. Sic.n. res illa, & nota quodãmodo & ignota est. Nota quidẽ in alio. s. in conceptu sapiẽtiæ infinitę, ignota ẽm suã rationẽ formalẽ, & consequenter in proprio conceptu: nota arguitiue, ignota directe: nota quantũ ad quæstionem quia est, ignota quantũ ad quæstionẽ quid est. Et hoc modo singulare materiale notũ est intellectui nostro. Nunquã.n. cõcipere nos experimur siue directe siue indirecte Sorteitatẽ, q̃uis concipiamus singularitatẽ in cõmuni. Si.n. conciperemus hoc album, aut hunc hominem proprio conceptu: illo intellectus vt intellectus est, esset hoc materiale signatũ, & quidditatiuã cognitionẽ haberet singularis vt sic: cũ nil aliud sit nosse quod quid erat esse alicuius, quàm cõcipere illud ẽm propriũ illius conceptũ vt sic. E
Sed bene experimur quòd ponimus differentiam inter Sortẽ, & quod quid erat esse hominis, ĩter hoc & vniuersale. Et ideo oportet quòd vtrũq; cognoscatur: sed ad hoc sufficit cognitio arguitiua. Concipientes.n. in nobis hominẽ & singularitatẽ, & quòd hõ nõ subsistit per se &c. arguitur & cõcluditur ab intellectu in re tũ natura res q̃dã singularis &c. differens ab vniuersali sibi oblato per differẽtiã sibi incognoscibilẽ quidditatiue. s. Sorteitatem, vt de deitate exempliriter manifestũ est. Concipitur ergo singulare ab intellectu nostro, non proprio, sed alieno conceptu, qui tamen est aliquo modo. s. confuse & arguitiue eius. non repręsentatiue, quẽadmodũ deitas concipitur in alieno conceptu, qui est tamen deitatis cõceptus non repræsentatiue, sed arguitiue: & hoc sufficit ad ponendũ differentiã inter deitatem sic cognitã, & id quod directe cõcipimus. Et propterea diuus Th. in corpore articuli intellectũ cognoscere singulare dicit, & in respõsionibus ad colligationem partis sensitiuæ cum intellectiua confugit, insinuans per hoc, ꝙ nũquã intellectus hoc signatũ indiuiduũ cõce-
A ptu proprio, nisi in cogitatiua attingit, & quòd per illã ipse intellectus arguitiue attingit ad illud. Et hoc expressius indicat in q. de anima. ar. 20. in responsione ad primum, secundo loco obiectorũ, vbi dicit, quòd ista reflexio non perficitur nisi adiunctione virtutis imaginatiuæ. Et hæc si bene perspexeris, multa obscura patefient tibi.

Nec te moueat ꝙ ĩ calce corporis articuli dicat, quòd intellectus cognoscendo indirecte singulare, format hanc propositionẽ, Sor. ẽ hõ, propterea quia formare hanc propositionem exigit formare conceptũ Sor. Perspice supradicta, & vide quòd intellectus format hãc propositionẽ de ignota deitate, si vocaretur A. A est substantia prima &c. & tñ careret proprio conceptu ipsius A. ita intellectus format propositionẽ hanc, Sor. est hõ, solo illo conceptu confuso & qđ nõis cotẽtꝰ in seipso, vt patet ex dictis.

¶In rñsione ad quartũ nota duo. Primũ est, quòd rñsio cõsistit ĩ hoc, ꝙ arguẽdo cõmittiẽ sophisma figuræ dictionis, a qd ad qũo, qm̃ idẽ dr̃ esse qđ cognoscitur a sensu & intellectu: sed nõ eodẽ mõ, qa a sensu cõcrete, ab ĩtellectu abstracte, & ideo cũ subsumitur, sensus cognoscit singulare, perinde ẽ, ac si diceretur, ꝙ sensus
D cognoscit concrete: hoc.n. est cognoscere singulare, vt in litera diciẽ. Secundũ est, quòd hinc habes ꝙ aliquid defert secũ species visibilis, quod visu non discernitur, & similiter species audibilis & similes: percipiunt.n. sensus obiecta sua tantũ signate, quidditates aũt & passiones eorũ quæ simul vehuntur, ab altiori potentia discernunẽ, quod tñ nõ est alia cognoscere nisi oblata per species sensibiles: alio modo quàm sensus exterior, aut vis inferior.

¶In hoc arti. aduerte quòd Scotus in 4. dist. 45. q. 3. tenet, quòd intellectus noster intelligit singulare sensibile intuitiue, hoc album &c. quod sentitur, & sensationem ipsam: & affert pro se primam & quartam rationes, quæ in litera fiunt arguendo sed quia soluuntur in litera, non oportet aliter laborare.

b 283

C
ARTICVLVS II.

Vtrum intellectus noster possit cognoscere infinita.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ intellectus noster possit cognoscere infinita. Deus enim excedit omnia infinita. Sed intellectus noster potest cognoscere Deum, vt supra dictũ est. *Ergo multo magis potest cognoscere omnia alia infinita.

433 Inf.q.87 arti.3.ad 2. Et opusc. 9. q.81.

Q.12.ar.1.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. ¶In corpe sunt tres cõclusiones: aut vna habẽs tres partes s. Intellectꝰ noster, nec actu nec habitu põt ĩtelligere infinita: sed in potẽtia tm̃. Et ꝓbaẽ in litera tali ordine: quia primo probatur pars affirmatiua. s. quòd in potentia. Secundo prima negatio. s. quòd non actu. Tertio, secũda negatio, scilicet quòd nec habitu.

¶Quo ad primum ratio est hæc. Obiectũ intellectus nostri non cõpatitur infinitũ nisi in potentia. ergo intellectus noster põt intelligere infinita in potentia. Antecedens probatur, quia illud est quidditas sensibilis, quæ non habet infinitatẽ nisi in potẽtia, vt patet 3. Phy. Cõsequentia vero probatur, quia eodẽ modo oporteret se habere intellectũ ad infinitũ, quo se habet illius obiectũ, quod probaẽ, qa oportet potẽtiã proportionari obiecto proprio.

¶Circa hãc rationẽ aduerte primo, quòd tenet: propterea quia quidditas rei materialis supponiẽ obiectũ & motiuũ & adæquatũ intensiue respectu intellectus nostri pro statu isto, de quo est sermo: si.n. ĩtellectus ab ea mouetur, & in nihil põt qđ illius aliquid aliquo modo non sit vt sic, cõsequens est, quòd vnũquodq; ita se habet ad cognosci a tali ĩtellectu, quomodo se habet ad ta-

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ 2 Præt. Intellectus noster natus est cognoscere genera, & species. Sed quorundam generum sunt infinitæ species, sicut numeri, ꝓportiones & figuræ. Ergo intellectus noster potest cognoscere infinita.

¶ 3 Præt. Si vnũ corpus non impediret aliud, ab existendo in vno & eodẽ loco, nihil prohiberet infinita corpora ĩ vno loco esse. Sed vna species intelligibilis nõ prohibet aliam ab existẽdo simul in eodem intellectu: contingit.n. multa scire in habitu. Ergo nihil prohibet intellectum nostrum infinitorum scientiam habere in habitu.

¶ 4 Præt. Intellectus cum non sit virtus materiæ corporalis, vt supra dictum est, *videtur esse potẽtia infinita. Sed virtus infinita potest esse super infinita. Ergo intellectus noster põt cognoscere ĩfinita.

Q.79.ar.4. ad 1.

SED CONTRA est, quod dicitur in *1. Physi. quòd infinitum inquantum est infinitũ, est ignotũ.

Li.1. Physi. text. 35. & li.3.tex.65. tom.2.

RESPON. Dicendum, quòd cum potentia proportionetur suo obiecto, oportet hoc modo se habere intellectũ ad infinitũ, sicut se habet eius obiectum, quod est q̃dditas rei materialis. In rebus autẽ materialibus non inuenitur [d] infinitum in actu, sed solum in potentia ꝭm quod vnum succedit alteri vt dicitur in*3.Phy. Et ideo in intellectu nostro inuenitur infinitum in potentia, in accipiendo.s. vnũ post aliud[e]: quia nũquam intellectus noster tot intelligit, quin possit plura intelligere. Actu aũt vel habitu, nõ põt cognoscere infinita intellectus noster. Actu quidẽ nõ, quia intellectus noster nõ põt simul actu cognoscere, nisi quod ꝑ vnã speciẽ cognoscit [c]. Infinitũ aũt nõ habet vnã speciẽ: alioquin haberet totã rationẽ totius & ꝑfecti.

G et ideo nõ põt intelligi, nisi accipiendo partẽ post partẽ, vt ex eius diffinitione patet in *3. Physic. Est .n. infinitũ cui⁹ quantitatẽ accipiẽtibus semper est aliquid extra accipere. et sic infinitum cognosci nõ posset actu, nisi omnes partes eius numerarent: quod est impossibile. Et eadẽ ratione nõ possumus intelligere infinita ĩ habitu. In nobis.n. habitualis cognitio causatur ex actuali consideratione. Intelligẽdo enim efficimur sciẽtes, vt dr̃ in * 2. Ethic.

H Vñ nõ possemus habere habitũ infinitorũ ꝭm distinctam cognitionẽ, nisi cõsiderauissemus oĩa infinita, numerando ea ꝭm cognitionis successionem, quod est impossibile. Et ita nec actu, nec habitu intellect⁹ noster põt cognoscere ĩfinita: sed ĩ potẽtia tm̃, vt dictũ ẽ*.

D. 736.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ sicut supra dictũ est † Deus dicit infinitus sicut forma, quæ non est terminata ꝑ aliquã materiã[e]. In rebus aũt materialib⁹ aliq̃d dr̃ ĩfinitũ

I ꝑ priuationẽ formalis terminationis. Et q̃a forma ꝭm se nota est, materia autẽ sine forma ignota: inde est, quòd infinitum materiale est secũdũ se ignotum. Infinitum autem formale, quod est Deus, est ꝭm se notum[c]: ignotũ autem quo ad nos propter defectum intellectus nostri, qui ꝭm statum præsentis vitæ habet naturalem aptitudinẽ ad materialia cognoscenda. Et ideo in præsenti Deum cognoscere nõ possumus, nisi per materiales effect⁹.

Li.3.Physi. text. 56. & 57.tom.2.

B In futuro autem tolletur defectus intellectus nostri per gloriam, & tunc ipsum Deum in sua essentia videre poterimus, tamen absque [d] comprehensione.

AD 2[m] dicendum, ꝙ intellectus noster natus est cognoscere species per abstractionem a phantasmatibus[e]. Et ideo illas species numerorum & figurarum, quas quis non est imaginatus, non potest cognoscere, nec actu nec habitu, nisi forte in genere, & in principijs vniuersalibus. quod est co-

C gnoscere in potentia & confuse.

AD 3[m] dicendũ, ꝙ si duo corpora essent in vno loco vel plura, non oporteret, ꝙ successiue subintrarẽt locum, vt sic per ipsam subintrationis successionem numerarentur locata. Sed species intelligibiles ingrediuntur intellectũ nostrum successiue: quia non multa simul actu intelliguntur. Et ideo oportet numeratas & non infinitas species esse ĩ intellectu nostro.

AD 4[m] dicendum, ꝙ sicut intellectus noster est infinitus virtute, ita infinitum cognoscit[e]. Est.n. virtus eius infinita ꝭm quod non determinatur per materiam corporalẽ: & est cognoscitiuus vniuersalis, qđ est abstractũ a materia indiuiduali. et ꝑ cõsequẽs nõ finitur ad aliqđ indiuiduũ: sed quantũ est de se, ad infinita indiuidua se extẽdit.

ARTICVLVS III.

Vtrum intellectus sit cognoscitiuus contingentium.

AD TERTIVM sic proceditur. Vr̃, ꝙ intellectus non sit cognoscitiuus contingentium. Quia, vt dicitur in*6.Ethico. intellectus, & sapientia, & scientia non sunt cõtingentiũ, sed necessariorũ.

434 6 Ethi.le.1 fin. Et veri. q.15.art.2. ad 3. *ca.6.to.5.

¶ 2 Præt. Sicut dicit in*4. Physic. ea quę quandoq; sunt, & quãdoq; non sunt, tempore mensurantur. Intellectus aũt a tẽpore abstrahit, sicut & ab alijs conditionibus materiæ. Cum igitur proprium contingentium sit, quandoque esse & quandoque nõ esse: videtur, quòd contingentia non cognoscantur ab intellectu.

Li.4.physi. tex.120. tomo.2.

SED CONTRA Omnis scientia est in intellectu. Sed quædã sciẽtiæ sunt de contingentibus, sicut scientiæ morales quæ sunt de actibus humanis subiectis libero arbitrio: & etiã scientiæ naturales quã-

D tũ ad partẽ quæ tractat de generalibus & corruptibilibus, Ergo intellect⁹ est cognoscitiu⁹ cõtigẽtiũ.

RESPON. Dicendum, ꝙ cõ-

---

lem quidditatem: quod ergo in tali quidditate in potentia tantum inuenitur, in intellectu quoq; illo potentialiter tantum inueniri oportet, & ideo infinita vt quidditas sensibilis in essendo, sic intellectus in cognoscendo, non nisi in potentia habet.

¶ Aduerte secundo, quòd hæc rõ non tantũ probat partem affirmatiuã.s. quòd intellectus ĩtelligit in potentia ĩfinita: sed negatiuam.s. quòd nõ actu. Veruntamen in litera ex propriis ĩfiniti & act⁹, addit rõ specialis ad partem hanc negatiuã.

¶ Quo ad secundũ ergo probatur dupliciter, ex eadẽ tamen radice. Primo sic, Infinitum non habet vnam speciem. ergo non põt actu cognosci ab intellectu nostro. cõsequentia nota, quia intellectus noster nõ põt simul actu intelligere, nisi vnica specie repræsentata. Antecedens probatur, quia alioquin infinitũ habet rationẽ totius & ꝑfecti. Secundo sic, Infinitũ nõ põt cognosci nisi accipiendo partem post partẽ. ergo nõ põt actu cognosci, nisi numerãdo partes: sed hoc ẽ ĩpossibile fieri actu. ergo nõ põt actu cognosci. Antecedens patet, ex diffinitione eius 3.Phy. consequentiæ sunt per se notæ.

¶ Circa primã rõnẽ dubiũ occurrit. Q̃m aut falsum assumit, aut cõcludit, quòd ĩfinita a nullo intellectu possunt simul actu cognosci, cuius tñ oppositũ superius in 14.q. diffinitũ ẽ, respectu intellectus diuini. Cũ.n. infinita possint dupliciter repræsentari & cognosci.s. per modum infiniti.i. per partem post partem, & per modũ finiti.i. simul, vt ibidem dictum fuit. Si in antecedente est sermo de infinito per modum infiniti, verum est, & infert, ergo infinitum a nullo intellectu est cognoscibile actu. Si autem est sermo de infinito per modum finiti, sic falsum est antecedens, quia nõ repugnat infinitis repsentari simul vnica specie, vt patet de specie intellect⁹ diuini.

b 168 438 b

¶ Ad hoc dicitur, quòd prima facie aspicienti, ambigua occurrit intentio literæ: q̃m si attendimus ad conclusionẽ intentam, constat quòd sermo est de infinitorũ actuali cognitione quocũq; modo.s. siue per modum infiniti, siue per modum finiti, dummodo distincte infinita cognoscantur. Intendit nãq; concludere, ꝙ intellectus noster non põt actu cognoscere infinita distincte, vt patet in calce corporis articuli, & de se notũ est. Si vero attendimus ad mediũ terminũ, sic videt quòd sit sermo restrictus ad infinitum per modum infiniti, q̃m mediũ assumptũ se tenet ex parte conditionũ ipsius infiniti ꝭm se, quia.s. habet rationẽ partis & imperfecti. Si.n. ex hoc repugnat sibi habere vnã speciẽ: ergo repræsentari per vnam speciem repugnat sibi ex intrinseco: & consequenter impossibile est, quòd vna specie repræsentetur cuicũq; intellectui. Sed cũ hoc sit falsum, quia infinita vna specie repræsentantur actu simul Deo & animæ Christi &c consequens est, vt medium hoc intelligatur de infinito per modũ infiniti: sic.n. repugnat ex intrinseco repræsentari vna spẽ actu & cognosci. Et manifestatur sensus iste ex secunda ratione, quæ manifeste loquitur de infinito per modum infiniti. Subtilius tñ perspicientibus

F ambiguitatis solutio apparet, recolendo quòd non de quacunque specie & cognitione, sed nostri intellectus, & naturali, pro statu isto est sermo. Ad cuius euidentiam scito primo, quòd infinita (sicut & quodcũq; aliud obiectum intellectus nostri) duplicem habitudinem habent respectu intellectus nostri: seu suæ speciei & cognitionis.s. causæ & repręsentati. Causæ quidẽ, quia sciẽtia nostra causat & mẽsuratur a rebus. Repręsentati ãt, q̃a res cognita ꝑ speciẽ propriã, qualis est infinitũ sensibile, si cognoscitur distincte, repręsentatur ꝑ propriã speciẽ. Scito secũdo, quòd infinito repugnat ex intrinseco causare speciẽ sui adæquatam, & hoc, quia habet rationem partis & imperfecti.i. q̃a id qđ actu est, aut habet de infinitis, partis & imperfecti rationem habet, q̃m semper est extra aliquid sumere, vt dicitur in 2. Physi. Ex hoc.n. ꝙ extra id quod actu sumitur, aut cõsideratur, semper restat extra aliquid infiniti, sequitur quòd nũquam totũ cõcurrit ad causandũ sui speciẽ, sꝫ semꝑ vt pars: nunquã vt completũ: sed semper vt incõpletũ, & cõsequẽter nunquã poterit adæquatã sui speciẽ causare: omne.n. totũ causans adæquatã sui spẽm, oportet ꝭm se totũ causare illã. Scito tertio, ꝙ q̃uis infinito non repugnet distincte repręsentari vnica specie, per modũ finitæ absolute loquẽdo, repugnat tñ sibi repręsentari sic vnica specie naturali nostri intellectus. Prima pars huius dicti, patet de infinitis cognitis a Deo. Secunda pars patet ex eo, ꝙ species intellectus nostri est causata a rebus: infinito aũt repugnat habere vnã speciẽ: & vtriusq; rõ est, quia ĩfinito repugnat habere vnã speciẽ proportionalẽ sibi. Si.n. proportionata est infinito, cũ ipsum habeat rationẽ incõpleti. ergo ipsa incõplete repræsentabit. Si ãt est species excessiue repræsentans, quales sunt spẽs nõ acceptæ a rebus, tunc nõ oportet eas cõmensurari, & proportionari infinitæ naturæ. Intendit ergo tã conclusio q̃ medium de repræsentatione

K & cognitione infiniti distincte, siue per modũ finiti, siue per modũ infiniti: respectu intellectus tñ nostri quo ad naturalia tantũ, sed respectu cuius obiectũ habet rationẽ non solũ repræsentati, sed etiã causæ & mensuræ, quã nõ habet respectu speciei intellectus diuini. Et ideo, hæc doctrina nõ repugnat superiorib⁹ documentis. Secunda quoque ratio seruit eidem sensui, quoniam ostendit esse quòd infinitũ cognitione ei proportionata, qualem supponit esse nostram, quæ ab obiecto causatur, & mensuratur, non potest cognosci actu, nisi numerando partem post partem.

Li.3.Phy. tex.65.

¶ Circa eãdẽ rõnẽ aliud dubiũ occurrit: quia nõ vr̃ bene fundata sup hoc, ꝙ infinitũ haberet rationẽ totius & ꝑfecti. Hæc.n. cõsequẽtia quę fit in litera.s. Si infinitũ haberet vnã speciẽ, haberet rõnẽ totius & ꝑfecti: fundatur super ista cathegorica. Habẽs vnã speciẽ, habet ratione totius & perfecti: hæc.n. cõstat ex prædicato antecedẽtis & cõsequẽtis: sed hæc est falsa, q̃m sequeretur, quòd nulla pars haberet vnã speciem, similiter nullũ imperfectũ &c.

¶ Ad hoc breuiter dicit, quòd illa cathegorica si sane intelligatur, verissima est & necessaria: cum.n. omne habens vnã speciẽ, adæquetur & comprehendatur ab ill , & nihil cuius aliq̃d extra manet, cõprehẽsum aut adæquatum sit: consequens est, quòd quicquid vna repræsentante specie cõtentum est vt completum & totum se habeat: alioquin aliquo irrepræsentato remanente, non adæquaret ꝭm quodlibet sui. Ad obiecta vero dicitur, quòd pars & imperfectũ possunt sumi dupliciter.s. materialiter, & formaliter. Et materialiter quidẽ, vna possunt speciẽ præsentari: sed tũc habẽt rationẽ totius, quia cõprehensi totaliter. Formaliter vero, impossibile est vna specie præsentari: q̃m distincte presentari nõ potest nisi q̃cquid est eius, repręsentet: sed imperfectio, vt sic, & parti hoc repugnat: nã vt sic sine perfectione qua priuat, repręsentatur imperfectum, & pars sine co cuius est pars. Vnde oportet horũ plures esse species proprias

¶ Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶ In corpe tria. Primo distinguit. Secũdo, rñdet q̃sito. Tertio, infert corollariũ.

¶ Quo ad primum. Prima ipsa distinctio. Contingentia dupliciter: vt contingentia, & vt necessaria habent inferius. Secundo distinctio probationis: q̃m nihil est adeo contingens, in quo non sit aliquid necessitatis. probatur inductiue ex cursu Sor. &c.

¶ Quoad secũdũ, cõclusio rñsiua trimẽbris: Cõtingẽtia vt sic, directe sensu, indirecte intellectu: vt aũt necessitatis ac vniuersalitatis aliquid habent directe intellectu cognoscunt. Primo probatur quo ad primas partes simul sic. Indiuidua materialia his modis noscunt: cõtingentia sunt indiuidua materialia. ergo &c. probat minor, quia idẽ.s. materia est principiũ indiuiduationis, & cõtingẽtiæ. Probat hoc vltimũ: cõtingẽtia orit ex potẽtia cõtradictionis.s. esse & nõ esse: potẽtia talis est ex materia. ergo. Secũdo probat quo ad vltimã partẽ ꝑ oppositũ sic: Vniuersalia directe ab intellectu noscunt: sed cõtingẽtia vt necessaria, sunt vniuersalia.

E Probat, q̃a idẽ est prĩcipiũ necessitatis & vniuersalitatis, forma.s. Et ꝙ vniuersalitatis, ꝓbat: vniuersale fit ꝑ abstractionẽ a materia: oportet.n. vel formã vel materiã esse illius radicẽ: quòd vero necessitatis, probat, q̃a quæ sequunt formã, ex necessitate ĩsunt.

¶ Corollariũ ꝑ qđ habetur rñsio ad obiecta est, ꝙ ly necessariũ vel cõtingẽs cũ possit sumi pro re ipsa, vel vniuersali rõne rei. Si primo mõ, sic.s. secatur sciẽtia in eã quæ est de necessariis, & eã quæ de contingentibus. Si secundo modo, sic omnis scientia est de necessariis. nec habet in hoc sensu locum diuisio illa: sed tũc fit diuisio scientiæ a sensu & opinione &c.

¶ Circa probationem primæ partis cõclusionis dubitat, q̃a falsum assumitur, seu supponitur, vel ꝓcessus est ex particularib⁹. Tota.n. vis probationis stat ĩ hoc, quia cõtingẽs est cõtingẽs ꝑꝑ materiã, quæ est indiuiduationis principiũ, vt patet. ex hoc.n. infertur, ergo a sensu directe cognoscitur &c. Sed hæc propositio, aut est particularis, & sic nõ cõcludit nisi particulariter. ergo q̃dã cõtingentia directe a sensu tm̃ noscũtur &c. cũ tñ litera vniuersaliter q̃rat de cõtingẽtibus. Aut est vniuersalis, & sic est fal-

A sa, tũ quia dantur cõtingẽtia immaterialia, vt patet in actibus liberi arbitrii, tũ quia dãtur cõtingẽtia vniuersalia, vt hominẽ cõburi &c. neutra enim ex materia indiuiduante oriũtur, cũ ab ipsa hęc abstrahant, illa vero omnino aliena sunt.

¶ Circa ꝓbationẽ vltimæ partis dubitatur: quia nulla vr̃ esse ista differẽtia inter cõsequẽtia formã, & cõsequẽtia materiam, quo ad necessitatem & contingẽtiã. Q̃m cõsequẽtia materiã distinguũtur in necessaria, & cõtingentia: mors.n. & corruptio necessario ĩsunt & tñ ex materia. Et similiter cõsequẽtia formã, distinguũtur in necessaria & contingẽtia: ridere.n. est operatio seq̃ns formã, & tñ cõtigẽter inest nõ.n. opꝫ Sor. ridere

¶ Circa cõclusionẽ principaliter intẽtã totumq; articulum, dubiũ occurrit, quia totus iste labor ociosus vr̃, & ꝑ accidẽs. Ociosus q̃dẽ, q̃a nihil hic habet nisi ꝙ cõtingẽtia in particulari ꝑ sensum, in vniuersali ꝑ intellectũ cognoscunt. hoc ãt & scitũ erat prius ex hoc, ꝙ intellect⁹ est vľium, & sensus singulariũ. Et rursus in hoc nulla differẽtia est ĩter cõtingẽs & necessariũ, q̃m vtraq; in particulari ad sensum, in vľi ad ĩtellectũ spectãt. Per accidẽs vero, quia ex vniuersalitate & particularitate pẽdet solutio, vt patet in litera: necessitas autẽ & cõtingẽtia ꝑ accidẽs his cõditionibus annexæ sunt. ergo &c.

¶ Ad euidẽtiã horũ ex q̃dq̃d est cõtingẽtis & necessarii, ꝓcedẽdũ est. Cõtingẽs.n. cũ sit qđ põt esse & nõ esse, necessariũ aũt qđ impossibile est aliter se habere, vt patet 5. Met. cõsequẽs est, ꝙ cõtingẽtia & necessitas entiũ reales nõ logicæ differentię, diuersas habeant radices: ita ꝙ cõtingẽtia ex potẽtia, necessitas vero ex actu oriat. Cuius etiã signũ est, ꝙ in his inferioribus, in quibus plurimũ est de potentia, maxime viget cõtingẽtia: in rebus vero superioribus maxime actus naturã participãtibus, aut oĩno nõ est, aut ꝭm q̃d est cõtingẽtia: simpliciter.n. entia illa necessaria sunt, & tm̃ habẽt cõtingẽtiæ, quãtũ potẽtiæ cuiusdã admistione patiunt. Vnde actus purus oĩno, liber est a cõtigẽtia oĩno. Verũ q̃a potentia in rebus materialibus, differẽtia substantialis aut ꝓprietas materiæ est, & actualitas ex parte formæ se tenet, ideo cõtingentia nõ simpliciter: sed sensibilium ex materia: necessitas aũt ex forma oriri in litera de sensibiliũ cognitione tractante dicit. Et q̃m materia vt materia est, in indiuiduis tantũ sensibilibus, inuenit in esse reali: forma aũt esse habet & ꝑfectius absq; sensibili natura admista, idcirco cõtingẽtia indiuiduis materialibus in litera attribuit: non ꝙ sola aut oĩa indiuidua materialia sint cõtingẽtia: cũ etiã in vniuersalibus materialibus dẽtur contingẽtia, & in cęlestibus nihil sit cõtingẽs: sed q̃a indiuidua materialia sunt primo cõtingẽtia in genere materialiũ, vniuersalia .n. eorũ cũ a materia recedere incipiant & formæ rationẽ indui, secũdario cõtingentia sunt. Et propter hoc, cõtingentia & singulare sensibile cõnexa sunt nõ ꝑ accidẽs, sed ꝑ se, rõne ꝓprii principii vtriusq; Nec propterea remouet quin materiã aliqua necessitas sequatur, aut formam aliqua cõtingentia comitetur: sed bene sequitur, quòd formæ nulla contingentia adiũgatur, nisi rõne potẽtię admistę, & similiter materia nullius necessitatis sit causa

Universidad de Deusto Biblioteca

nisi rõne actus quẽ participat. Materia.n.rõne potẽtiæ, cũ vtrãq; cõtradictionis partẽ respiciat: necessarium nõ respicit: participatione vero actus, necessitatis expers nõ est. Et hoc dupliciter, qa vel vt participat actualitatẽ, induẽdo modũ actus, puta qa hoc ipsum quod est esse in potentia, habet actu, & sic conuenit sibi necessitas ordinis ad vtrãq; contradictionis partem sub disiũctione: & hinc prouenit necessitas corruptionis vtriusq;. Vel vt participat actum per analogiam, seu proportionem ad ipsum, & sic cõuenit sibi necessitas dispositionũ materialiũ: & hinc fit, vt qdã accidẽtia dicantur consequi materiam, vt quantitas &c. Et similiter formam, cum ratione actualitatis non consequatur potentiam contradictionis: sed potius actuale aliqd, qcqd ipsam non inseparabiliter comitatur, totũ vt sic ratione potentiæ sequitur: dico autem vt sic.i. inquantum separabilis rationem habet, quantum.n.separabilitatis, tantum habet elongabilitatis ab actu, & proximitatis cum potentia. Vnde facile patet respõsio ad omnia quęsita & obiecta.

Ar.1.huius quæst.

Art. 1. huius quæst.

D.392.

¶ Ad primum ergo dubium dicitur dupliciter. Primo, ꝙ cõtingentia attribuitur indiuiduis materialibus nõ tantum, sed primo: non simpliciter: sed in genere sensibilium, de quorum cognitione est quæstio, & ideo non obstat quòd detur contingentia & in rebus immaterialibus sm esse vt ĩ voluntate, & secundũ rationem vt in vniuersalibus. Secundo dicitur, quòd quantum ad præsentẽ literam spectat, cõtingentia distinguũtur hic non tantum cõtra necessaria: sed etiam cõtra rationes contingentiũ, ita quòd vniuersalia contingentiũ in litera cõprehenduntur sub rationibus contingentiũ & nõ sub ipsis contingentibus. Nec contra hoc potest obiici, quòd sic nulla esset differentia inter contingentia & necessaria in sensibilibus quoad cognosci: qm̃ nec ipsa necessaria directe intelligũtur, sed rationes eorum. Soluit.n.hoc per interemptionem, qm̃ entia necessaria vt sic, abstrahunt ab omni tempore & mutatione, cũ sint impossibilia aliter se habere: ac per hoc cũ ista sint cõsequẽtia materiã necessaria, quãto magis appropinquant ad materiã, tanto minus sunt necessaria. Entia vero contingentia econuerso se habent. Et propterea formaliter loquendo, negatur, quòd necessaria sensibilium repugnent intelligibilitati, qm̃ inquantum necessaria sunt, non habent aliquã repugnantiam, immo habent proximitatem, quia scibile oportet esse necessariũ: sed quod quædam necessaria sensibilia directe non intelligantur, hoc est per accidens, quia sunt particularia sensibilia: sed ipsa contingentia habent per se repugnantiam ad intelligibilitatem, quia vt con-

435
Supr.q.14. ar.13. & q. 57.ar.3.Et 22.q.95.ar. 1.Et 1.dist. 38.art.5.Et 2.di.7.q.2. arti.2.Et 1. cõ,c.67. Et ver.q.8.ar. 12. Et ma. 16.art.7.Et opusc.3.ca. 135.& 136

tingentia dupliciter possunt considerari. Vno modo, sm quod cõtingentia sunt. Alio modo, sm quod in eis aliquid necessitatis inueniť. Nihil.n.est adeo contingens, quin in se aliquid necessarium habeat. Sicut hoc ipsum quod est Sortem currere, in se quidẽ cõtingẽs est: sed habitudo cursus ad motũ, est necessaria: necessariũ.n.est Sortẽ moueri si currit. Est aũt vnumquodq; contingens ex parte materiæ, quia contingens est quod potest esse & non esse. Potentia autẽ pertinet ad materiam, necessitas autem consequitur rationem formæ, quia ea, quæ cõsequuntur ad formam, ex necessitate insunt. Materia aũt est indiuiduationis principium. Ratio aũt vniuersalis accipitur sm abstractionẽ formæ a materia particulari. Dictũ autem est supra,* ꝙ per se, & directe intellectus est vniuersalium, sensus autẽ singularium, quorum etiam indirecte quodammodo est ĩtellectus, vt supra dictum est. * Sic igitur cõtingentia, prout sunt contingẽtia, cognoscuntur [d] directe quidẽ sensu, indirecte autem ab intellectu: rationes autem vniuersales & necessariæ contingentium cognoscũtur per intellectum. Vnde si attendantur rationes vniuersales sensibilium, omnes scientiæ sunt de necessarijs. Si autem attendantur ipsæ res, sic quædam sciẽtia est de necessarijs, qdã vero de cõtingẽtib9. Et p hoc patet solutio ab obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum intellectus noster cognoscat futura.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ ĩtellectus noster cognoscat futura. Intellect9 enim noster cognoscit per species intelligibiles, quæ abstrahũtur ab hic & nunc, & ita se habent indifferenter ad omne tempus. Sed potest cognoscere pręsentia. Ergo potest cognoscere futura.

¶2 Præt. Homo quando alienatur a sensibus, aliqua futura cognoscere põt, vt patet in dormiẽtibus & phreneticis. Sed quãdo alienatur a sensibus, magis indiget intellectu. Ergo intellectus quantũ est de se, est cognoscitiuus futurorum.

¶3 Præt. Cognitio intellectiua hominis, efficacior est q̃ cognitio quęcunq; brutorum animalium. Sed quædam animalia sunt quę cognoscunt quædam futura: sicut corniculæ frequenter crocitantes, significant pluuiam mox futuram. Ergo multo magis intellectus humanus potest futura cognoscere.

SED CONTRA est, quod dicitur Ecclesi.8. Multa hominis afflictio, qui ignorat præsentia: & futura nullo potest scire nuntio.

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ de cognitione futurorũ eodẽ modo distinguẽdũ est, sicut de cognitione cõtingẽtiũ. [e] Nã ipsa futura vt sub tẽpore cadunt, sunt singularia, quæ intellectus humanus nõ cognoscit nisi per reflexionẽ, vt supra dictũ est*. Rõnes aũt futurorum possunt esse vniuersales, & intellectu pceptibiles: & de eis etiã possunt esse scientiæ. Vt tñ cõiter de cognitione futurorum loquamur, sciẽdũ est, ꝙ futura dupliciter cognosci possũt. Vno mõ in seipsis, alio mõ in suis causis. In seipsis qdẽ futura cognosci nõ possunt nisi a Deo, cui etiã sunt pręsentia dum in cursu rerũ sunt futura, inquantum eius æternus intuitus simul fertur supra totũ tẽporis cursum, vt supradictum est,* cum de Dei scientia ageretur. Sed prout sunt in suis causis, cognosci possunt etiam a nobis. Et si quidem in suis causis sint, vt ex quibus ex necessitate proueniant, cognoscuntur per certitudinẽ sciẽtiæ, sicut astrologus præcognoscit eclipsim futuram. Si autem sic sint in suis causis, vt ab eis proueniant vt in pluribus, sic cognosci possunt per quandam coniecturam [e], vel magis vel minus certam, secundum quod causæ sunt, vel magis vel minus inclinatę ad effectus.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ratio illa procedit de cognitione, quæ fit per rationes vniuersales causarum, ex quibus futura cognosci possunt, secundum modum ordinis effectus ad causam.

AD 2m dicendum, quòd sicut Augusti. dicit 12. confes. anima habet quandam vim sortis, vt ex sui natura possit futura cognoscere. Et ideo quando retrahitur a corporeis sensibus, & quodammodo reuertitur ad seipsam, fit particeps notitiæ futurorum. Et hæc quidem opinio rationabilis esset, si poneremus, quòd anima acciperet cognitionem rerum, secundum participationem idearum, sicut Platonici posuerunt [c]: quia sic anima ex sui natura cognosceret vniuersales causas omnium effectuũ: sed impeditur per corpus. unde quando a corporis sensibus abstrahitur, futura cognoscit. Sed quia iste modus cognoscendi nõ est cõnaturalis intellectui nostro, sed magis vt cognitionem a sensibus accipiat, non est secundum naturam animæ, quòd futura cognoscat, cum a sensibus alienatur: sed magis per impressionem aliquarũ causarum superiorum spiritualiũ & corporalium. Spiritualium [e] quidem, sicut cum virtute diuina ministerio angelorum intellectus humanus illuminatur: & phãtasmata ordinantur ad futura aliqua cognoscenda, vel etiam cum per operationem dęmonum fit aliqua cõmotio in phantasia [c], ad præsignandum aliqua futura quæ [d] dæmones cognoscunt, vt supra dictum est.* Huiusmodi autem impressiones spiritualium causarum magis nata est anima humana suscipere cum a sensibus alienatur: quia per hoc propinquior fit substantijs spiritualibus, & magis libera ab exterioribus inquietudinibus. Contingit autem & hoc, per impressionẽ superiorum causarum corporaliũ materialium. Manifestum est enim quòd corpora superiora imprimunt in corpora inferiora. Vnde cum vires sensitiuæ sint actus corporalium organorum, consequens est quòd ex impressione cœlestium corporũ, immutetur quodammodo phantasia. Vnde cum cœlestia corpora sint causa multorum futurorum, fiunt in imaginatione aliqua signa quorũdam futurorum. Hæc autem signa magis percipiuntur ĩ nocte & a dormiẽtibus quàm de die & a vigilantibus: quia, vt dicitur in libro *de som. & vigil. quæ deferũtur de die, dissoluuntur magis. Plus est enim sine turbatione aer noctis, eo quòd silẽtiores sunt noctes: & in corpore faciunt sensum propter somnum, quia parui motus interiores, magis sentiũtur a dormientibus quàm a vigilantibus. Hi vero motus faciunt phãtasmata ex quibus præuidenť futura.

AD 3m dicendum, quòd animalia bruta non habent aliquid supra phantasiam, quod ordinet phãtasmata, sicut habent homines rationem. & ideo phantasia brutorum animalium totaliter sequitur impressionem cœlestem. & ideo ex motibus huiusmodi animaliũ, magis possunt cognosci quædam futura (vt pluuia & huiusmodi) q̃ ex motibus hominum, qui mouentur per consilium rationis. Vnde Philosophus dicit in* libro de som. & vigil. quòd quidam imprudẽtissimi sunt maxime præuidentes. Nã intelligentia horum, non est curis affecta: sed tanquam deserta, & vacua ab omnibus, & mota secundum mouens ducitur.

tingentia sunt, ex materia sunt, quia ex potentia quæ ex materiæ differentia: rationes autem eorum, quia a materia aliqualiter abstrahunt, quanto a materia recedunt, tanto a contingentia separãtur, & perceptibiles sunt ab intellectu, & ppterea merito ab ipsis cõtingentibus distinctæ sunt ĩ pposito. Vtraq; tamen respõsio quo ad rẽ, in idẽ redit: sed pro literæ intellectu, hæc explicari expedit.

¶ Ad scdm vero dr, ꝙ distinctio illa quę adducitur, sane intellecta, vera est. Nec obstant differẽtiæ assignatæ in litera. vt.n.ex dictis patet, differentia inter consequẽtia formã, & materiã in hoc quòd illa necessaria, hæc cõtingentia sunt, intelligiť de forma vt forma seu actu, & materia vt materia seu potẽtia. Distinctio vero cõsequentiũ tam formam q̃ materiam in necessaria & contingẽtia, intelligitur de forma vt cõplectitur in se rationem actus & potentiæ, & similiter de materia vt habet rationẽ potentiæ, & sapit rationẽ actus aliquo modo, vt expositũ est.

¶ Ad tertiũ ãt dr, ꝙ articulus iste cũ suo processu, necessarius & p se est. Nec est verũ, ꝙ nihil aliud hic habeať, nisi ꝙ cõtingẽtia in particulari p sensum, in vlĩ vero p ĩtellectũ apprehendunť. Sed hic habeť ꝙ cõtingẽtia absolute loquẽdo, sensu, nõ intellectu apprehẽdunť nisi indirecte. Vñ nõ discutitur hic prius notũ: sed ponit subtilis differẽtia inter necessariũ & cõtingẽs quo ad cognosci, qa necessariũ spectat ad ĩtellectũ, cõtingẽs ad sẽsum, & hoc qa cõtingẽtia in reb9 sensibilib9 est cõditio consequẽs materiã indiuiduantẽ sensibilia: necessitas ãt formã fundãtẽ oẽm vniuersalitatẽ. Vnde nõ p accidẽs se habent cõtingẽtia & necessitas ad vniuersalitatẽ & particularitatẽ: sed p se, q̃uis nõ p se primo, sed rõne cõis radicis. Materia.n.vt materia, radix est cõtingẽtiæ atq; indiuiduationis, & similiter forma vt forma, radix ẽ necessitatis & vniuersalitatis. Et hæc cõnexio aperte assignať ĩ litera rõ cõclusiõis, quare &c.

Ar.1.huius quæst.

¶ Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulum quartum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primo respõdet quæsito directe. Secundo amplificando qõnẽ, rñdet vniuersaliter de cognitione futurorũ.

¶ Quo ad primum est vnica distinctio bimembris, cum cõclusionibus iuxta singula mẽbra. Distinctio est, Futura dupliciter, sm seipsa, vel sm eorũ rationes, vt de contingentibus dictũ est &c.

¶ Conclusio prima. Futura vt sic, intellectu non nisi reflexe noscuntur. Probatur, quia sunt singularia.

¶ Cõclusio secũda. Futurorũ rationes ĩtellectu pceptibiles sunt, & sciẽtiæ possunt esse de eis &c. Probatur, qa vniuersales sunt. Omnia declaranda relinquuntur, iuxta distinctionem in pręcedenti articulo de contingentibus.

¶ Quo ad secundũ, extenditur quæstio ad omnia futura, & non solum sensibilia, & ad omnem intellectum, & non solum humanũ. Atq; respondetur cum distinctione trimẽbri, singulis conclusionibus iuxta membra singula appositis.

¶ Distinctio est, Futura dupliciter, in seipsis, vel causis suis & his, vel necessariis vel ut in pluribus.

¶ Conclusio prima, Futura in seipsis a solo Deo cognoscũtur propter æternitatis intuitum.

¶ Conclusio secunda, Futura in causis necessariis a nobis noscuntur certe, declaratur in eclipsi.

¶ Conclusio tertia, Futura in causis, vt in pluribus noscuntur per coniecturam plus, & min9, iuxta inclinationem causarum, patet ex se. Circa hæc, nihil occurrit repetendum: sed pertinentia ad primo dicta, in præcedẽti articulo: pertinentia ad nunc dicta in q.14. videanť.

¶ In responsione ad scdm, afferunť duæ opiniones de causa præuisionis futurorũ ab anima nostra, iuxta mortem præcipue. vt Greg. vult in quarto dialogo. & in somnis, vt experimur, & similiter in extasi, & vniuersaliter in alienatione a sensibus.

¶ Prima est, ꝙ aĩa ex sui natura hoc habet. Secũda est, ꝙ aĩa habet hoc ex participatione superiorũ causarũ. Primam ex Aug. & Platonicã dicit & irrationabilẽ, quia talis modus cognoscẽdi. s. per participationem superiorũ seu idearũ, non est connaturalis animæ nostræ.

¶ Secundã declarat, primo distinguendo causas superiores, in spirituales & corporales &c. & reddẽdo causam, quare magis ĩ alienatione sensũ: quia. s. maior approximatio, seu conuersio ad spiritualia p recessum a corporalibus quo ad primas, & quia noctes silentiores aer quietus, & in somnis parui motus interiores pcipiunť, vtpote aliis nõ impediẽtib9 & aĩa etiã nõ ĩtẽta, aut occupata aliis, quo ad secundas.

QVAESTIO LXXXVII.

Quomodo anima intellectiua seipsam, & ea, quæ sunt in ipsa, cognoscat, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandũ est quomodo anima intellectiua cognoscat seipsam, & ea quæ in se sunt.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ cognoscat seipsam per suam essentiam.
¶ Secũdo, Quomodo cognoscat habitus in se existentes.
¶ Tertio, Quomodo intellect9 cognoscat proprium actum.
¶ Quarto, Quomodo cognoscat actum voluntatis.

¶ Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulum primũ.

TItulus ex sæpe dictis clarus. Ly.n.p, notat rõnẽ intelligẽdi qualẽ ponimus in specie ĩtelligibli. Ita ꝙ sensus est: an ipsa essentia animę sit sibiipsi, vt species intelligibilis respectu sui, vt cognitæ.

Li. de diuina. per som. cap.2. circa med. tom.2

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua q̃sito habẽs duas partes: alterã affirmatiuam, alterã negatiuã. s. aĩa nostra nõ p essentiã suam: sed p actũ suũ se cognoscit. Circa quam facit tria. Primo, probat eã quo ad vtranque partẽ simul. Secũdo, declarat partẽ affirmatiuã, quid. s. sit ille suus act9, ibi. Si igitur intellectus human9. Tertio, manifestat modos quibus anima cognoscit se per suũ actũ.

Li. de diuina. p som. c.2. a medio tom.2.

¶ Quo ad primum ponitur talis ratio, Intellect9 noster est pura potentia in genere intelligibili. ergo nõ cognoscit se p propriã essentiã: sed p actũ suũ. Huius rationis in litera primo ponit ratio cõsequẽtiæ expresse, & antecedẽtis elicitiue Deinde pbať antecedens, & tertio respõdetur tacitę obiectioni, ibi, Sic etiã Platonici &c.

¶ Rõ antecedẽtis & cõsequẽtię simul, est hæc propositio. Vnũ quodq; est cognoscibile sm qđ est ĩ actu & nõ sm qđ in potẽtia. Probatur primo authoritate Arist.9. Met.tex.20. Secũdo, ex rõne obiecti cognoscibilis, scilicet entis & veri, hoc mõ nulla res habet rõnẽ alicuius entis: aut veri, nisi sm qđ ĩ actu rationẽ illius habet, vel participat. &c. et

Universidad de Deusto Biblioteca

go nec rationem naturæ cognoscibilis, consequentia patet, quia nihil cognoscitur nisi ens, & verum. Antecedens est per se notū: non. n. domus in potentia habet rationem domus, nec album in potentia, habet rationem albi. vnde nō potest cognosci vt domus & album. Tertio, inductione inchoante a sensibilibus vt cognoscuntur a sensibus, quia coloratum non sentitur visu nisi sit actu coloratum: & deinde a sensibilibꝰ, vt percipiūtur intellectu nostro: in cuiꝰ signum, materia nō cognoscitur, nisi per analogiam ad formā, ex primo Phys. Et demum ad separata a materia deueniendo, quia in eis quælibet ita se habet ad hoc quòd sit intelligibilis p seipsam: sicut se habet ad hoc ꝙ sit actu. Et manifestatē hoc, graduando intelligētias penes actum & potētiam. Prima. n. quia est actꝰ purus, nulli omnino potentiæ admistus, & cōpletus ſm totam entis latitudinē, ita ꝙ sua actualitas continet omnia actu eminentissimo, quia sic inquam est in essendo, ita est in intelligendo, ita quòd est intelligibilis per seipsam continens omnia itelligibilia: & sic per essentiam suam intelligit non solum se, sed omnia alia, & nihil extra se intelligere potest. Aliarum vero intelligētiarum essentiæ, sunt actus: nō tamē puri nec cōpleti, ita ꝙ eo quia actꝰ sunt in genere intelligibilium, ideo per seipsas itelligibiles sunt actu: eo vero quia nō sunt puri, sed potentiæ permisti, plus, & minus: ac p hoc non continent omnia intelligibilia in seipsis actu: ideo per seipsas nō sufficienter cognitionem pariunt aliorum. Vltimæ autem intellectualis substantiæ essentia, pura potentia iure est in genere intelligibilium: ac per hoc nec suiipsius, nec aliorū per seipsam cognitionem nata est facere. Ex his. n. habetur ratio, & consequentiæ & antecedentis. consequentiæ quidem, quia si vnumquodq; sicut se habet ad actū, ita ad intelligibilitatem, consequens est, si aliquid ex se nihil habet actus, nihil habet ſm se intelligibilitatis: ac per hoc intellectus, qui est pura potentia in genere intelligibilium, nō est per seipsum intelligibilis. Antecedēs vero, quia ex quo intellectus supremus est actus purus, & consequenter se habentes, habēt aliquid actus & aliquid potētiæ, crescente semper potentia cum elongatione ab actu puro: cōsequens est iuxta rerum ordinem, vt vltimus intellectus pura potentia sit in illo genere. Deinde probatur antecedēs specialiter authoritate Aristot. 3. de Anima. text. 5. & a quid nominis, quia possibilis nominatur. Tertio, respondet tacitæ obiectioni. vbi aduerte, quòd obiectio cū eius origine est hæc. Quia. n. ex dictis in litera expresse habentur duo. Primum, ꝙ intellectus noster ex seipso habet virtutē, vt intelligat. Secūdū, quòd intellectus noster ex seipso non habet virtutē vt intelligatur: hinc fit, vt ordo itellectuū sit infra ordinem intelligibiliū. Si. n. perfectio intellectus nostri quā ex se habet, sufficit ad hoc, quòd intelligat: & nō ad hoc, quòd intelligatur, necessario sequitur, quòd plus perfectionis requiritur ad hoc, quòd aliquid intelligatur, quàm ad hoc quòd aliquid intelligat. Et quoniam videbat diuus T. hoc ex dictis cōsequi, & hoc prima facie non videtur esse verum, immo tanquam incōueniēs poterat sibi obiici: ideo excludit hanc phātasiam, ostendens hoc esse acceptādum vt conueniens: nō solū Peripatheticis (secūdum quorum documenta processit) sed etiā Platonicis. Vnde inquit, quòd etiam Platonici posuerunt intellectum infra intelligibile, & probat, quia intellectus non intelligit, nisi participatione intelligibilis: participans autem, constat esse īfra participatū.

¶ Circa antecedens occurrit dubiū, quia falsum videtur, quā siue intellectus sit idem quòd esse animæ, siue non: oportet inquit Sco. in 1 dis. 3. q. 7. vt sit in se actus quidam. Tū, quia potentia ad accidens seu operari: non fundatur supra pura potentia. Tū, quia substantia animæ actus est, vt in 2. de Anima dicitur, & intellectus quoq; si potentia est, in ipsa essentia est, vt subiecto. ergo &c.

¶ Circa idem antecedens dubium est, an sit facienda vis in vocabulo, Intelligibilis, an ly intelligibile, sumatur communiter pro omni re immateriali. Et primū est quærere: an intellectꝰ noster sit pura potentia in genere itelligibiliū, idest, sub hoc genere quod vocatur intelligibile. Secundū vero, an sit pura potentia in genere intelligibilium, idest entiū immaterialium. Refert autem plurimum, quouis modo intelligatur: quoniam iuxta primum sensum limitata est propositio, iuxta secundum vero extensa est, tam ad ordinem intelligibiliū vt sic, quàm ad ordinem intellectuum vt sic. Ita ꝙ sensus esset, quòd intellectus noster est pura potentia, & in ordine intelligibilium, & in ordine intellectuum. Est autem præter diuersitatem sensuum ratio dubitandi: quia si intellectus noster est pura potētia in genere vtroque, consequens est, quòd sicut ex se nō habet rationem intelligibilis, ita non habet virtutem intelligendi: cuius oppositum in litera dicitur. Si autem in altero genere, scilicet intelligibilium est pura potentia, sequitur, quòd intellectus noster non est infimus in ordine intellectuum: quia potest dari inferior, qui, scilicet sit pura potentia in ordine intellectuū, maxime distans a primo qui est purus actus.

¶ Circa illam propositionem, scilicet, quòd ordo intelligibiliū est supra ordinem intellectuū, dubium occurrit: quia aut intelligitur simpliciter, aut secundum quid. Non secundum quid: quia penes ordinem secundū quid non graduantur entia in vniuerso. Nec simpliciter, quia constat quòd intellectus vt sic, nobilior est quàm intelligibile. quoniam intellectus significat aliquid viuēs: & cum intelligere viuere sit, intelligibile vero abstrahit a viuo & non viuo. Et rursus, intelligibile est propter intellectum, sicut accidens propter substantiam, & non ecōuerso. Et similiter intelligibile potest esse accidens, vt patet de speciebus intelligibilibus: intellectus autem est substantia. Et confirmatur, quia ex hoc sequitur, quòd quilibet intellectus vt sic, esset pura potentia, aut si datur latitudo inter eos, quòd quanto intellectus est superior, tanto est magis in potentia, quod est manifeste falsum. Probatur sequela, quia si intelligibile est supra intellectū, hoc non est nisi sicut actus est supra potētiam, & cū quilibet intellectus extendat se ad ens secundum communem eius rationem, consequēs est, quòd quilibet se habeat ad totum ens vt potentia ad actum, ac per hoc, quilibet sit pura potentia, vel si aliqua datur latitudo, cum cōstat quòd quāto itellectus est superior, tāto plures & magis entis differentias nouit, sequetur quòd altior intellectus habet ampliorem potentiam, vtpote respectu amplioris itelligibilis, & sic intellectus diuinus vt intellectus est, esset purissima potentia, quod nefas est cogitare.

¶ Ad euidentiā horum sciendum est, quòd cum duplex rerum ordo in vniuerso inueniatur. s. intelligibilis & sensibilis, & ille immaterialitate, iste materia constet, vterque (vt concludit Auer. in 3. de anima, cō. 5.) diuiditur in materiā & formam: ita quòd quemadmodū in genere sensibilium aliquid est vt in pura potentia, & aliquid vt actus &c. ita in genere rerum immaterialium. Cum autem intelligere exigat intellectum & intelligibile, & proportio intellectus vt sic ad intelligibile, sit proportio perfectibilis ad propriam perfectionem, cum in hoc consistat intellectus in actu, quòd sit intelligibile, vt ex supra dictis patet: consequens est, vt entia immaterialia in duos distribuantur ordines. s. intelligibilium & intellectuum. Et quoniam intelligibile constat ex immaterialitate perfectiua, consequens est vt sicut res se habet ad hoc, ꝙ sit immaterialiter perfectiua, ita se habet ad hoc, quòd sit itelligibilis. Quòd enim intelligibile exigat immaterialitatem, patet ex eo quòd nullum materiale est intelligibile, nisi per abstractionem a materia. Quòd vero exigat perfectiuitatem: patet ex eo quòd intellectus ex hoc constituitur in actu, quia habet ipsum intelligibile. Vnde sub hoc genere quod est intelligibile, essentia diuina est omnino vt actus purus, quia immaterialis cum sit, ita est perfectiua intellectus respectu omnis intelligibilis, ꝙ respectu nullius habere potest rationem perfectibilis. Essentia vero angelica, se habet vt actꝰ quidē, sed permistus potētię: quia sic pficit intellectū, vt sit perfectibilis p alia intelligibilia, vnde quælibet intelligentia præter primam, intelligit aliquid extra se. Essentia vero animæ nostræ, se habet vt pura potentia. Ex eo enim quòd est immaterialis, cōtinetur infra istud genus: sed ex eo, ꝙ perfectiuitatem nullam habet in actu ex se, quod manifestat receptio omnium intelligibiliū in ea, & ipsius in nullo, puræ potentiæ locum tenet: ac per hoc infimo loco posita, terminat genus intelligibilium. Sensibilia siquidem dicuntur intelligibilia in potentia æquiuoce ab anima: anima enim est intelligibilis in potentia, vt infra genus intelligibilium contenta: res vero sensibilis dicitur intelligibilis in potētia, vt res extra genus. Et rursus, anima dicitur intelligibilis in potētia propria, res vero sensibilis dicitur intellectualis potentia extrinseca, immo alterius generis, scilicet ipsius animæ, quæ potest facere eam intelligibilē. Vnde Auer. in lib. de sen. & sensato, pulchre dixit, ꝙ res sensibilis transfertur de ordine in ordinem, cum sit per intellectum agētem intelligibilis actu. Quia vero intellectus constat immaterialitate perfecta, seu perfectibili per ipsum intelligibile, cōsequēs est, vt vnūquodq; quēadmodum se habet ad hoc quòd sit per intelligibile, vt sic perfectum: ita se habet quòd intelligat. Quòd enim ad intellectum exigatur quòd sit immaterialis, planū est: quòd vero sit perfectus, vel perfectibilis per intelligibile ex radice cognoscitiui gradus patet: ostensum ē enim supra, quòd ex hoc ipso quòd res est, non solum ipsa, sed alia, est cognoscitiua, & consequēter ex hoc quòd res est, non solum ipsa: sed alia intelligibiliter, est intellectiua, esse autem alia intelligibiliter cum contingat & actu & potentia, nihil aliud est quàm perfectum vel perfectibile esse per intelligibile vt sic. Vnde in ordine intellectuum, diuinus intellectus, qui est ipsum totum suum intelligibile in actu secūdo, est actus purus. Angelicus vero, qui est totum suum naturale intelligibile in habitu, seu in actu primo, cum nō omnia simul actu intelligat, habet rationem actus permisti potentiæ, & hic est magna latitudo secundum quod quilibet intellectus est semper suū primo intelligibile, quod est propria essentia. Intellectus enim qui est actualius & vniuersalius intelligibile, est nobilior: intellectus vero humanus, qui nullū actu intelligibile est, eo quòd est sicut tabula rasa, est pura potētia in ordine etiam intellectuum: habet enim ꝙ intellectus sit ex eo ꝙ perfectibilis p intelligibile vt sic, quòd vero in pura potentia, ex eo quòd nullum actu intelligibile aut habitu, habet ex sui natura. Ex his autem facile responderi potest ad dubia mota. Ad primum enim iam patet, ꝙ stat aliquid esse puram potentiam in genere immaterialium, & tamen actum in genere sensibilium. Vnde Sco. deceptus est, ac si pura potentia in genere intelligibili esset pura potentia simpliciter in genere entium. Anima enim est actus corporis sensibilis: est autem potentia pura intelligibilis.

¶ Ad secundum vero iam patet, quòd intellectus noster est pura potentia in vtroq; ordine. s. intelligibilis & intellectus: diuersa tamen ratione. Et ad obiectionem in oppositum, negatur sequela: quoniam non est par ratio de intellectu & intelligibili respectu puræ potentiæ: quia potentia est conditio diminuens rationem intelligibilis, non autem rationem intellectus. Et hoc, quia intelligibile habet rationē perfectiui, intellectus vero huius disiuncti quod est perfecti, aut perfectibilis. Constat. n. quòd potentia minuit rationem perfectiui, non autē perfectibilis. Et ad hoc pertinet ratio, quæ innuitur in litera, quia. s. plus requiritur ad hoc, quòd aliquid dicatur absolute intelligibile, quàm intellectus, quia ordo intellectuum est infra ordinem intelligibilium.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd quàmuis possit dici, ꝙ intellectus & intelligibile se habent sicut excedentia & excessa, quia ille substantia, viuēs, finis, gratia cuius &c. Illud uero actus & propria

---

RTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima intellectiua seipsam cognoscat per suam essentiam.

436
2. con. c. 96. pri. Et li. 3. c. 46. Et ver. q. 8. ar. 6. Et 2. de anima lec. 6. fin. Et li. 3. le. 8.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd anima intellectiua seipsam cognoscat per suam essentiam. Dicit enim Aug.* 9. de Trinita. quòd mens seipsam nouit per seipsam, quoniam est incorporea.

Li. 9. c. 3. in fine.

¶ 2 Præt. Angelus & anima humana conueniunt in genere intellectualis substantiæ. Sed angelus intelligit seipsum per essentiam suā. Ergo & anima humana.

¶ 3 Præt. In his quæ sunt sine materia, idē est intellectus & quod intelligitur, vt dicitur † 3. de Anima. Sed mens humana est sine materia: non enim est actus corporis alicuius, vt supra dictum est*. Ergo in mente humana est idem intellectus, & quod intelligitur. Ergo intelligit se per essentiā suā.

† tex. 15. tomo. 2.
Q. 75. ar. 2.

SED CONTRA est, quod dicit in * tertio de Anima, quòd intellectus intelligit seipsum, sicut & alia. Sed alia non intelligit per essentiam eorum, sed per eorum similitudines. Ergo neque se intelligit per essentiam suam.

Li. 3. de anima tex. 15. tom. 2.

RESPON. Dicendum, quòd vnumquodq; cognoscibile est secundum quod est in actu, & non secundum quod est in potentia, vt dicitur in * 9. Metaphysico. Sic enim aliquid est ens & verum, quod sub cognitione cadit, prout actu est, & hoc quidem manifeste apparet in rebus sensibilibus. Non enim visus percipit coloratum in potentia: sed solum coloratum in actu. Et similiter intellectus, manifestum est, quòd inquantum est cognoscitiuus rerum materialium, non cognoscit nisi quod est actu. Et inde est, quòd non cognoscit materiam primam, nisi secundum proportionem ad formam, vt dicitur in* primo Physicorum. Vnde & in substantijs immaterialibus secundum quod vnaquæq; earum se habet ad hoc, quòd sit in actu per essentiam suā, ita se habet ad hoc, quòd sit per suam essentiam intelligibilis. Essentia igitur Dei, quæ est actus purus, & perfectus, est simpliciter, & perfecte secundum seipsam intelligibilis. Vnde Deus per suam essentiam non solum seipsum, sed etiam omnia intelligit. Angeli autem essentia, est quidem in genere intelligibilium vt actus, non tamen vt actus purus, neque completus. vnde eius intelligere non cōpletur per essentiam suam. Etsi enim per essentiam suam se intelligat angelus *, tamen non omnia potest per essentiam suam cognoscere: sed cognoscit alia a se per eorum similitudines *. Intellectus autem humanus se habet in genere rerum intelligibilium, vt ens in potentia tantum, sicut & materia prima se habet in genere rerum sensibilium *. vnde possibilis nominatur. Sic igitur in sua essentia consideratus, se habet vt potentia intelligens. Vnde ex seipso habet virtutem vt intelligat, non autem vt intelligatur, nisi secundum id, quod fit actu. Sic enim etiam Platonici posuerunt ordinem entium intelligibilium supra ordinē intellectuum: quia intellectus nō intelligit nisi per participationem intelligibilem. participans autem est infra participatum, secundum eos. Si igitur intellectus humanus fieret actu per participationes formarum intelligibilium separatarū vt Platonici posuerunt *, per huiusmodi participationem rerum incorporearū intellectus humanus seipsum intelligeret. Sed quia connaturale est intellectui nostro secundum statum præsentis vitæ, quòd ad materialia & sensibilia respiciat, sicut supra dictum * est: consequens est, vt sic seipsum intelligat intellectus noster, secundum quod fit actu per species a sensibilibus abstractas per lumen intellectus agentis, quod est actus ipsorum intelligibilium: & eis mediantibus intelligit intellectus possibilis. Nō ergo per essentiam suā, sed per actum suum se cognoscit intellectus noster *, et hoc dupliciter. Vno quidem modo particulariter, secundum quod Sortes vel Plato percipit se habere animam intellectiuam ex hoc, quòd percipit se intelligere. Alio modo in vniuersali, secundum quod naturam humanæ mentis ex actu intellectus consideramus. Sed verum est quòd iudicium & efficacia huius cognitionis per quam naturā animæ cognoscimus, competit nobis secundum deriuationem luminis intellectꝰ nostri a veritate diuina, in qua rationes omnium rerum continētur, sicut supra dictum est* Vnde Augusti. dicit in* 9. de Trini. Intuemur inuiolabilem veritatē, ex qua perfecte quātum possumus diffinimus, non qualis sit vniuscuiusque hominis mēs, sed qualis esse sempiternis rationibꝰ debeat. Est autem differētia inter has duas cognitiones. nam ad primam cognitionem de mēte habendam sufficit ipsa mentis præsentia, quæ est principium actus, ex quo mens percipit seipsam: & ideo dicitur se cognoscere per suam præsentiam. Sed ad secundam cognitionem de mente habendam, nō sufficit eius præsentia: sed requiritur diligens & subtilis inquisitio. Vnde & multi naturā animæ ignorant, & multi etiam circa naturam animæ errauerunt. Propter quod August. dicit* 10. de Trinita. de tali inquisitione mentis. Non velut absentem se quærat mens cernere: sed præsentē quærat discernere, idest cognoscere differentiam suam ab alijs rebus, quod est cognoscere quidditatem, & naturam suam.

Li. 9. Meta. tex. 20. to. 3
Li. 1. Phys. tex. 69. to. 2.
Q. 84. ar. 5
Li. 9. de Trini. c. 6. paulo a prin. tomo. 3.
Li. 10. de trini. c. 9. to. 3.

Ad primvm ergo dicendū. quòd mens, seipsam per se nouit, quia tandem in suiipsius cognitionem peruenit, licet p suum actū*. Ipsa enim est quæ cognoscitur, quia ipsa seipsam amat, vt ibidem subditur. Potest enim aliquid dici per se notum dupliciter. Vel quia per nihil aliud in eius notitiam deuenitur, sicut dicuntur prima principia per se nota. Vel quia nō sunt cognoscibilia per accidens, sicut color est per se visibilis, substantia autem per accidens.

Ad 2m dicendum, quòd essentia angeli est sicut actus in genere intelligibilium. & ideo se habet & vt intellectus, & vt intellectum. Vnde angelus suam essentiam per seipsum apprehendit, non autem intellectus humanus: qui vel est omnino in potentia respectu intelligibiliū, sicut intellectus possibilis: vel est actus intelligibiliū quæ abstrahuntur a phātasmatibus sicut intellectus agens.

Ad 3m dicendum, quòd verbum illud Philosophi, vniuersaliter verum est in omni intellectu. Sicut enim sensus in actu est sensibile propter similitudinem sensibilis, quæ est forma sensus in actu, ita intellectus in actu est intellectū in actu, propter similitudinem rei intellectæ, quæ est forma itellectus in actu*. Et ideo intellectus humanus, qui fit in actu per speciem rei intellectæ, per eandem speciem intelligitur, sicut per formam suam. Idem autē est dicere, ꝙ in his, quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur: ac si diceretur, quòd in his quæ sunt intellecta in actu, idē est intellectus &, quod intelligitur, Per hoc enim aliquid est intellectum in actu, ꝙ est sine materia. Sed in hoc est differētia: quia quorundam essentiæ sunt sine materia, sicut substantiæ separatæ, quas angelos dicimus: quarū vnaquæque & est intellecta, & est intelligens. Sed quædam res sunt, quarum essentiæ non sunt sine materia, sed solum similitudines ab eis abstractę. Vnde & Commen. dicit in *3. de anima, quòd propositio inducta non habet veritatē nisi substantijs separatis. Verificatur enim quodammodo in eis, quod nō verificatur in alijs, vt dictū est*.

pria perfectio viuentis, vt sic &c. Videtur tamen mihi, ꝙ formaliter loquendo de intellectu, & intelligibili vt sic, superior simpliciter sit ordo intelligibiliū, quoniam proportio intellectus ad intelligibile, est proportio vel perfecti vel perfectibilis ad propriam perfectionem. Constat autem, quòd duarum rationum formaliū se habentium vt propria potentia & prius actus, illa quæ habet rationē actus, est simpliciter nobilior, vt patet. Et confirmatur hoc authoritate Aris. 12. Met. ca. 51. vbi vult, ꝙ si Deus itelligeret aliquid extra se, ꝙ haberet aliquid nobilius, quia intelligere est propria perfectio intellectus. Ad obiecta vero in oppositū dicitur, & primo ad primū dupl'r: primo ꝙ falsum est, ꝙ itelligibile abstrahat a vita, imo eiusdem vitæ cū nobilior est intelligibile q̄ intellectus, q2 hæc vt materia, illud vt forma. Secūdo dicit, ꝙ esse vivum, esse substantiam, & alia huiusmodi, accidunt intellectui & intelligibili vt sic, sicut esse figuram accidit triangulo vt habet tres, & vniuersaliter omne quod ē extra differentialem cōceptū inferioris alicuius, siue superius sit siue inferius, accidens. i. extra rationem formalem est. Vnde penes ista non est consideranda nobilitas rerū: & ratio in promptu est, quia rationes rerū pensandæ sunt ex propriis tantum, quæ conueniunt eis per se primo, & non ratione superiorum, aut inferiorum. intellectui autem & intelligibili vt sic, conuenit prædicta proportio, fm quam intellectus manifeste est inferior. Ad confirmationem vero vltimo adductam negatur sequela. Et ad probationē admissa illa negatiua. s. ꝙ intelligibile nō est supra intellectū, nisi sicut actus supra potentiā. Rñdetur, ꝙ cum ordo superioritatis supponat distinctionē inter superius & inferius, consequens est, ꝙ vbi intellectus & intelligibile sunt idē, ibi ordo præuenitur ab identitate: nec potest esse ordo fm rē, sed rationem tantum: & quoniam identitas præuenit habitudinem potentiæ ad actum, quæ distinctionē exigit, restat ꝙ ordo intellectuum & intelligibilium, non nisi vbi intelligibile distinguitur aut distingueretur ab intellectu, proprie locum habet. Et ideo falsa est illa conseq. ergo quilibet intellectus se habet ad totum ens vt potentia ad actum: immo intellectus diuinus se habet ad totū ens vt actus totius entis, vt superius discussum fuit. et quanto intellectus est superior, tanto est magis in actu respectu totius entis. Quælibet enim intelligentia est totum ens, partim in actu secundo, & partim in actu primo. Et inter eas quanto superior, plus entis est in actu secundo, & minus in actu primo, quia tanto habet vniuersaliorē essentiam, quā semper intuetur, & vniuersaliores species concomitantur. Noster autem solus intellectus est, qui est totum ens in potentia, ita quòd nec in actu primo nec secundo, est aliquid eorum quæ sunt, vt dicitur in. 3. de Anima: sed possibilis tantum vocatus intellectus.

¶ Quo ad secundum, ostendit quid sit ille actus, per quem intellectus noster nouit seipsum. Et hoc ostendit ex differentia inter modum intelligendi attributum intellectui a Plat. & attributum ab Arist. Ille enim posuit, quòd intelligimus per participationem idearum: iste quòd per collectionem a sensibus. & consequenter apud illū actus intellectus est participatio idearū: apud istum acceptio a sensibilibus: ac per hoc apud illū actus per quē intellectus nouit seipsum, est participatio superiorum: apud Aristo. vero, species a sensibus collecta lumine intellectus agētis, & quia hoc experimur connaturale nobis pro statu isto &c.

F ¶ Circa hanc partem aduerte diligēter inserta verba in litera. s. quòd intellectus agēs est actus ipsorum intelligibilium, quæ abstrahuntur a materia, & eis mediantibus intelligit intellectus possibilis. Remāserāt. n. duo dubia ardua valde: alterū de intellectu possibili, alterū de intellectu agente. De possibli quidē, tale, Res sensibilis itelligibilis in potētia, sufficienter fit ex præsentia intellect9 agētis itelligibilis actu, ergo intellectus possibilis sub lumine intellectus agentis fit intelligibilis ī actu. ergo anima nostra p seipsam, seipsam nouit. Prima consequētia probatur: quia si id quod est in potentia remotiori potest secluso omni alio a tali agente fieri tale in actu. ergo id qđ est in potētia minus remota: sed constat rem materialem esse intelligibile in potētia remotiori, quàm sit intellectus possibilis, quia q̄uis vtrūque sit intelligibile in potentia, intellectus tamen est intra genus intelligibiliū, res autem materiales, extra. Si igit̄ phātasma sensibile cum intellectu agēte sat est ad faciendum intelligibile ī actu, cur non hoc intelligibile quod est intellectus possibilis, vna cū agēte ad hoc sat ē cū sit spiritualior? tex. 15. In solu. ad 2. præcedē.

De agente vero, q2 si intellectus agēs est pars potestatiua aīæ (vt superius determinatū est) cum ipse non sit pura potentia, sed sit actus in genere intelligibilium (vt patet hic, & in. 3. de anima) cur ipse per seipsum non intelligitur ab anima, & sic anima per seipsam. i. absq; omni extraneo obiecto intelligit seipsam? Ambo siquidem hæc dubia, his pauculis verbis interiectis, diuinus ille intellectus exclusit: dum patefecit ordinem, quo intellectus agens, actus est & perfectio possibilis. Recolendum est, quòd ad hoc quòd aliquid sit intelligibile in actu, exigitur quòd possit perficere intellectum obiectiue: alioquin intelligibile in actu nō est, & propterea eo modo quo aliquid se habet ad perficiendum intellectum obiectiue, ita se habet ad hoc, quòd sit intelligibile in actu: duobus autem modis cōtingit hoc fieri. s. mediate, & immediate, & quòd immediate quidem potest, cōstat quòd per seipsum intelligibile est in actu, quòd vero mediate non nisi mediante illo, quod est naturaliter medium, vt de se patet. Vnde quia intellectus agens respectu intelligibilium materialium est actus immediate: respectu vero intellectus possibilis est actus mediantibus intelligibilibus rerum materialiū, vt in litera dicitur, ideo res sensibiles possunt immediate. i. absq; alio obiecto medio perficere intellectum obiectiue, ipse autem seipsum, non. Et similiter quia intellectus agens non perficit obiectiue intellectum possibilem immediate, sed mediantibus intelligibilibus materialiū, quorum primo est actus, ideo nec ipse per seipsum absque alio medio obiecto intelligitur: omnia ergo soluuntur ex ordine mediationis in litera assignato.

¶ Quo ad tertium, modos duos, quibus intellectus per suū actū se nouit, ostensurus, tria dicit. Primo, modos ipsos. Alter terminat quæstionem an est, alter quæstionem quid est. Secūdo, respōdet tacitæ obiectioni ex authoritate Aug. dicētis, quòd nouimus quid est anima per veritatem diuinam: æquiuocatio. n. ostenditur in ly per, quoniam ly per actum suum, denotat habitudinē medii termini: ly vero per veritatem primam, denotat habitudinē causæ primæ, a qua est omnis efficacia iudicii &c. Tertio, pro declaratione quoq; doctrinæ Aug. addit differentias inter has cognitiones ad propositum, quòd ad primam sufficit anima præsens suo actui, ad secūdā exigitur valde diligens inquisitio, quoniam

Articvlvs II.

Vtrum intellectus noster cognoscat habitus animæ per essentiam eorum.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, ꝙ intellectus noster cognoscat habitus animæ per essentiam eorum Dicit. n. Aug. † 13. de Trini. Nō sic videtur fides in corde, in quo est, sicut anima alterius hominis ex motibus corporis videtur: sed eā tenet certissima scientia, clamatq; cōscientia. Et eadē rō est de aliis habitibus animæ. Ergo habitus animæ non cognoscūtur p actus: sed p seipsos.

¶ 2 Præt. Res materiales, quæ sunt extra animam, cognoscuntur per hoc, ꝙ similitudines earum sunt præsentialiter in anima, Et ideo dicuntur per suas similitudines cognosci. Sed habitus animæ præsentialiter per suam essentiam sunt in aīa. Ergo p suā essentiā cognoscūt.

¶ 3 Præt. Propter qđ vnū quodq; tale, & illud magis. Sed res aliæ cognoscuntur ab anima propter habitus, & species intelligibiles. Ergo ista magis per seipsa ab anima cognoscuntur.

Sed contra. Habitus sunt principia actuum, sicut & potentiæ. Sed sicut dicitur *2. de Anima, priores potentijs fm rationē actus & operationes sunt. Ergo eadem rōne sunt priores habitib9. Et ita habitus per actus cognoscūtur sicut & potentiæ.

Respon. Dicendum, ꝙ habitus quodammodo est medium inter potētiam puram & purū actū. Iam autem dictum est, *ꝙ nihil cognoscitur nisi secundū qđ est actu. Sic ergo inquantum habitus deficit ab actu perfecto, deficit ab hoc, vt non sit per seipsum cognoscibilis: sed necesse est, ꝙ per actum suum cognoscatur: siue dum aliquis percipit se habere habitum p hoc, ꝙ percipit se producere actū propriū habitus, siue dum aliquis inquirit naturam & rationem habitus ex consideratione actus. Et prima quidē cognitio habitus, fit per ipsam præsentiam habitus: qa ex hoc ipso, quòd est præsens, actū causat, in quo statim percipitur. Secunda autem cognitio habitus fit per studiosam inquisitionē, sicut supradictum est de mente*. art. præced.

Ad primvm ergo dicendū, ꝙ etsi fides non cognoscatur per exteriores corporis motus, percipitur tamē etiam ab eo in quo est, per interiorem actum cordis. Nullus enim fidem se habere scit, nisi per hoc, quòd se credere percipit.

Ad 2m dicendum, ꝙ habitus sunt præsentes in itellectu nostro, non sicut obiecta intellectus: quia obiectū intellectus nostri secundū statum pręsentis vitę est natura rei materialis: vt supradictū est: *sed sunt præsentes in intellectu, vt quibus intellectus intelligit. Q. 84. ar. 7.

Ad 3m dicendum, ꝙ cum dicitur, Propter quod vnumquodq; illud magis; veritatem habet, si intelligatur in his quæ sunt vnius ordinis: puta in vno genere causæ. Puta si dicatur, ꝙ sanitas est desiderabilis propter vitam, sequitur, ꝙ vita sit magis desiderabilis. Si autē accipiantur ea quæ sunt diuersorū ordinum, non habet veritatem. Vt si dicatur, ꝙ sanitas est desiderabilis propter medicinam, non ideo sequitur, ꝙ medicina sit magis desiderabilis: quia sanitas est in ordine finium, medicina autem in ordine causarum efficiētium. Sic igitur si accipiamus duo, quorū vtrūque sit per se in ordine obiectorū cognitionis: illud propter quod aliud cognoscit̄, erit magis notū: sicut principia cōclusionibus. Sed habitus nō est de ordine obiectorum inquantum est habitus: nec propter habitū aliqua cognoscunt̄ sicut propter obiectū cognitum, sed sicut propter dispositionem, vel formā, qua cognoscens cognoscit, Et ideo ratio non sequitur.

niam vt 1. de Anima dicitur, omnino & penitus dificillimorum est, aliquam de ea fidem accipere.

¶ In responsione ad secundū occurrit, quod restabat dub. quō. s. stat simul, quòd anima fm substantiam sit pura potentia, & ꝙ fm vnā eius, & ab ea virtutem. s. intellectum agenté, sit actus in codé genere: impossibile. n. est vt vis alicuius naturæ excedat naturā a qua sufficienter fluit. Ad hoc dr̄, negādo quòd intellectus agens sit actus in genere intelligibili: nec oppositū dr̄ ī litera, aut ī 3. de Anima. Ad cui9 euidentiā scito primo, quòd aliud est esse actum in genere intelligibili: & aliud esse actum respectu intelligibilium materialium: primū importat esse actū absolute & simpliciter, scđm vero p cōparationē: ī litera aūt & ī lib. de aīa fm S. T. affirmat̄ scđm & nō primum, Et qm̄ hoc ē difficile scito secūdo, quòd cū intellectus agens ponatur vt lumē quoddam, dupliciter imaginamur aliquid illuminare. uno mō sic, ꝙ in se sit lux q̄dam & ex ea emanet lumen diffusum in alia, vt patet de luce solari &c. Alio modo, vt in se non sit lux: sed sic habeat tm̄ naturā actūq; luminis. s. esse, quo alia vidē tur. Quod illuminat primo modo, est visibile dupliciter. s. p se, & vt aliorū lumē. Quod vero secundo tm̄ modo illuminat, nō est visibile in actu p se: sed vt ratio aliorū. Ad propositū ergo, si intellectus agens ponitur separatus a possibili, est lux primo modo, & est actu intelligibilis. Si vero ponit̄ pars potestatiua animæ, sic est lumen secundo modo tātū. Ex illuminare secūdo modo nō pōt inferri esse in se lucē aut visibilē actū sine alio visibili vt patet. Et quia hanc secūdā viā sequi (vt ex supradictis patet) rōni cōgruit & Ari. verbis, cū posuit itellectū agētē actū vt lumē & habitū aliorū, & nō lucidū in se, iō dico, ꝙ intellectus agens non est actus in genere inteligibiliū, quia nō est obiectiue pfectio intellectus fm se: sed vt aliorū lumē, quāuis sit actus horū. s. intelligibiliū materialiū. Et si instetur, aut est actus, aut potētia in genere intelligibili: respondeatur quòd propriissime loquēdo neq; intelligibilis in potentia, neq; in actu: sed vt act9 intelligibiliū in actu. Quòd nō in potētia, patet ex eo, quòd nō eget faciente ipsum de potētia intelligibili actū intelligibilē, ꝙ etiā nō in actu ex eo patet, quòd experimur nō esse sufficiens perfectiuum intellectus nostri obiectiue: quod tamen exigitur ad intelligibile in actu: Quòd autem ut actus aliorum, experientia docet: & sic nihil obstat naturæ substantiali ipsius animæ: stat enim quòd ipsa sit pura potentia in genere intelligibiliū: & quòd in genere intellectuū (quia est infima inter intellectuales substantias) habeat vim itellectiuā nō vnitā, sed partitā: ita ꝙ fm vnā sui partē. s. receptiuā, quę est intellectus possibilis, est pura potentia ī genere vtroq;: fm alterā vero partē. s. actiuā, ad actū simpliciter nō ascendit: sed q2 in suo supremo substātial ter attingit infimū superioris. s. in intelligentiarū: in summa sua virtute tantum actualitatis manifestat, vt nō vt lux: sed vt aliorū lumē act9 inueniat̄. hæc. n. oia naturæ vniuersique ordini cōsonāt &c.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulū secundū.*

Titulus clarus.

¶ In corpe duo. Primo cōclusio responsiua. Secūdo distinguit modos cognoscendi habitum.

¶ Quo ad primum, cōclusio habēs duas partes ē ista. Habit9 nō per seipsum, sed p actū cognoscitur. Probatur. Quod nō est actus, nō cognoscitur nisi p actum: sed habitus non est actus. ergo nō nisi p actū cognoscit̄. Maior patet ex pcedēti articulo. Minor probatur: quia habitus est medium inter potentiam & actum.

¶ Circa hanc partē dubiū est. Tum quia hoc cōtradicit superioribus, in quibus dictū est, ꝙ species intelligibiles sunt actu itelligibiles: habitus n. intellectus, aut est ipsa species, aut idem est iudiciū de specie, & habitu, quo ad esse actu, vel potentia. Tum quia si ex hoc, quòd habitus est actus admist9 potentiæ, infertur, ergo non est actu intelligibilis, sequeretur, quòd nihil esset actu intelligibile nisi actus purus: quod repugnat etiam dictis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia medium vtroq; extremorum nomine vocatur, sicut vtriusq; rationem participat fm cōpositionem ad diuersa: idcirco species modo dicuntur intelligibilia in actu: & hoc cū comparantur sensibilibus, & intellectui possibili: quæ sunt intelligibilia in pura potētia. Modo dicūtur intelligibilia in potentia: & hoc cum his comparantur quæ simpliciter sunt in actu: cōtingit. n. eis vtrunq; habere: quia mediū tenent inter actum & potentiam. Ad scđm vero dicitur, ꝙ male percipitur ratio literæ: nō. n. ex hoc, ꝙ aliquid habet potentiæ admistum

Universidad de Deusto Biblioteca

admistum res, ideo negatur intelligibilis in actu: sed ex eo quòd in genere intelligibili medium est inter potētiam & actū. Aliud enim est esse medium inter puram potentiam & purum actum, & aliud est esse medium inter actum & potētiā. Hoc.n. est cōius & est a quo non conuertit̄ consequentia. essentia.n. angeli media est inter purū actum & purā potentiā, est tñ simpliciter actus & non media inter potentiam, & actū. Quàmuis omne mediū inter potentiam & actum, sit etiā medium inter purā potentiā & purū actū vt patet. Quo ad secundum, concludit duo. Primo modos duos cognoscēdi habitum per actum.s. quo ad q̄st. an est, & quo ad quæstioné, quid est. Deinde ponit differentiā, quia ad primum sufficit p̄sentia: ad sc̄dm requiritur diligens inquisitio, vt prædictū est de potentiis.

438 2.contra.c. 73.

¶ Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articulum tertium.

Titulus clarus. ¶In corpe duo Primo respōdet quęsito vnica conclusione. Secundo, ostēdit diuersos modos in diuersis intellectibꝰ ad cognoscendū proprium actum.

Li.1.de anima text. 136. & sequentib. tomo.2.
Lib. 10. de Tri.c.10.& 11.
Art.1.& 2. huius q̄st.

¶ Quo ad primum conclusio est. Primū quod de intellectu intelligitur, est ipsum eius intelligere Probat̄ sic. Intellectus ē actu simpliciter per intelligere. ergo primum quod ītelligitur de eo, est intelligere. Antecedens probatur, quia ītelligere est vltima perfectio intellectꝰ: probatur, quia non est actio transiés, sed immanés. cōsequentia probatur, quia Vnumquodque intelligitur ƒm quod est actu.

Li.9.Meta. tex.16. tomo.3.

a 313

¶Quo ad secundum assignantur tres modi diuersi, quibus diuersimode se habent tres intellectus.s. diuinus, angelicus, & humanus, circa cognoscendum ipsum intelligere. Et de diuino quidē dicit, quòd omnia ibi sunt idem. De angelico vero, quòd simul & eodem actu intelligere potest essentiam suam, & intelligere suū. De nostro vero, quòd prius intelligit actum suum quàm se. Ratio eadem est vtriusque, secundum affirmationem & negationé, quia scilicet primum obiectū intelligere angelici, est essentia angeli, nostri vero non, sed aliquid extraneum.

¶Quo fit, vt intelligere illud sit essentiæ vt obiecti, & vt subiecti: nostrum vero sit essentiæ vt subiecti nō obiecti: exterioris rei vero, vt obiecti non subiecti, & propterea sicut eodem actu quo cognoscitur subiectum, cognoscitur & sua perfectio puta coloratum: ita eodem actu quo cognoscitur essentia, cognoscitur etiam vt intelligés. Et quia prima cognitione cognoscitur essentia angeli, quia est primum obiectum sui intelligere: ideo eadem prima cognitione cognoscitur ipsa vt intelligens, quod est cognoscere suum intelligere. Et per oppositū de nostro intellectu, quia primum obiectum nostri intelligere non est nostra essentia: sed quod quid naturale, ideo obiecta apud nos ante actus, & hi ante potentias cognoscuntur.

ARTICVLVS III.

Vtrum intellectus cognoscat proprium actum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ intellectus non cognoscat proprium actum. Illud enim proprie cognoscitur, qđ est obiectum cognoscitiuæ virtutis. Sed actus differt ab obiecto. Ergo ītellectꝰ nō cognoscit suū actū.

¶ 2 Præt. Quicquid cognoscitur, aliquo actu cognoscitur. Si igitur intellectus cognoscit actum suū, aliquo actu cognoscit illum, & iterum illum alio actu. Erit ergo procedere in infinitum, quod videtur impossibile.

¶ 3 Præt. Sicut se habet sensus ad actum suum, ita & intellectus. Sed sensus proprius non sentit actum suū: sed hoc pertinet ad sensum cōmunem: vt dicitur in *lib. de anima. Ergo neque intellectus intelligit actum suum.

SED CONTRA est, ꝙ Aug. dicit *10. de Tri. Intelligo me ītelligere.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut iam dictum est,* Vnumquodq; cognoscitur ƒm quod est actu. Vltima autem perfectio intellectus est eius operatio. Non.n. est sic actio tendens in alterū, quæ sit perfectio operati: sicut ædificatio ædificati, sed manet in operāte, vt perfectio & actus eius, vt dicitur in*9. Metaph. [c]Hoc igit̄ est primū, qđ de intellectu intelligitur.s. ipsum eius intelligere. Sed circa hoc diuersi intellectus, diuersimode se habent. Est.n. aliquis intellectus.s. diuinꝰ, qui est ipsum suum intelligere. Et sic in Deo idem est, ꝙ intelligat se intelligere, & ꝙ intelligat suam essentiam, quia sua essentia est suum intelligere. Est etiam alius intellectus.s. angelicus, qui non est suum ītelligere, sicut supra dictū est:*sed tñ primū obiectū sui intelligere est eius essentia. Vnde etsi aliud sit in angelo ƒm rationem, ꝙ intelligat se intelligere, & ꝙ intelligat suā essentiā, tñ simul & vno actu vtrunque intelligit: quia hoc quod est intelligere suā essentiā, est propria perfectio suæ essentiæ, Simul autē & vno actu intelligitur res cū sua perfectione. Est autem alius intellectus.s. humanus, qui nec est suū intelligere, nec suū intelligere est obiectū primū ipsa eius essentia, sed aliquid extrinsecū.s. natura materialis rei [c]. Et ideo id, qđ primo cognoscit̄ ab intellectu humano, est huiusmodi obiectum, & secundario cognoscitur ipse actus quo cognoscitur obiectum: & per actū cognoscitur ipse ītellectus, [e] cuius est perfectio ipsum intelligere. Et ideo Philosoph. *dicit, quòd obiecta præcognoscuntur actibus, & actus potentijs.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ obiectū intellectus est cōmune [d]quoddam.s. ens & verū: sub quo cōprehenditur etiam ipse actus intelligēdi. Vnde intellectus pōt suū actū intelligere: sed non primo: q̄a nec primum obiectum intellectus nostri secūdum prçsentem statum est quodlibet ens & verū: sed ens & verum consideratum in rebus materialibus, vt dictum est: *ex quibus in cognitionem omnium aliorum deuenit.

¶Circa ea quæ dicuntur, notato tria. Primo, quòd cum quæstio esset de intelligere nostro tantum, conclusio tamen responsiua data est vniuersalis respectu omnis intelligere & ītellectus, & hoc, tū ad bonitatem doctrinæ, tum ad ostendendum, quòd vna eademq; est radix, vnde prouenit intellectioni cognitio omnibus, quia.s. est perfectio propria ītellectus vt sic. Secūdo, quòd cū per conclusionem responsiuam ostensus est ordo quo intelligere cognoscitur in comparatione ad intellectum, & ea quæ in eo sunt, & manifestum esset, quòd intelligere tenet primum locum in cognosci inter omnia quæ intus sunt, propterea quia est actꝰ simpliciter: eleganter in secunda parte corporis, ostenditur ordo simpliciter: an s. intelligere sit primum inter cognita simpliciter: sicut est primum inter cognita pertinētia ad intus. Et manifestatur quòd in Deo est primum simpliciter in angelo, licet non sit primum, eodem tamen actu, & simul cognitum cum primo: in homine autē est de secundario reflexeq; cognitis. Tertio, quòd hic est sermo de intelligere tā quo ad quæstionem an est, q̄ quo ad quæstionem quid est: in nobis enim vtrúque reflexa cognitione habemus: superiora vero vtrumq; recto & primo intuitu cōspiciunt. Sicut si nos simul intueremur subiectum & passioné, & quo ad an est, & quo ad quid est. Intuēdo.n. essentias suas, intuent̄ intelligere, ꝓpriū, uel quia idem vt in Deo, vel quia illius perfectio vt in angelo. Nos autē cum intelligimus lapidem, cum nostrū intelligere lapidis perfectio non sit: ac per hoc non pertineat ad completum intellectum lapidis apprehendere nostram intellectionem, nullo modo illam intelligimus, nisi postmodū reflectendo nos super opere nostro.

¶Circa differentiam in litera assignatam inter angelū & Deū, occurrit dubium. Quia dicitur, quòd in Deo est omnino idē.s. re & ratione, intelligere se & intelligere suam essentiam: in angelo vero etsi sit idem re, est tamē aliud ƒm rationem: hoc.n. expresse habetur in litera ex parte angeli, & implicite per locum ab opposito ex parte Dei. Et tamē videtur manifeste falsum: quia sicut intelligere dei, & eius essentia distinguūtur rōne, ita intelligere essentiam, & ipsum intelligere distinguentur ratione. Ad hoc potest dupliciter responderi. Primo, quòd licet intelligere dei & essentia quo ad nos distinguātur ratione: ƒm se tñ, vt in deo sunt, sunt vnamet ratio: & quia hic est sermo de cognitione, qua ipse Deus seipsum nouit, vt in se est, ideo intelligere eius quo intelligit suum intelligere, vti est in se, est omnino idem quod intelligere essentiam, quia ipsum intelligere subsistens est quod quid erat esse Dei: non est autem sic in angelo, vt patet. Secundo dicitur, ꝙ intelligere esse aliud, vel idem ratione, potest dupliciter intelligi: Vno modo, ita quòd alietas oriatur ex alietate formali & reali. Alio

Alio modo ex alietate formali tantum. Modo dicitur, quòd licet tam in Deo quàm in angelo intelligere quo intuentur suam essentiam & suum intelligere sit idem re, in angelo tamen est aliud ratione correspondente diuersitati formali, & reali inter intelligere & essentiā: in Deo autem est idē, non quia non sit aliquo modo aliud ƒm rōné, sed quia nō est aliud rōne fundata in distinctione reali obiectorū.s. intelligere & essentię diuinæ. Prima, verior ac profundior. Secunda vero, famosior & facilior.

¶ Circa intelligere nostrum, dubium occurrit. Quia si ut in litera dicitur, ē intelligibile in actu, cur non statim positum in intellectu intelligitur: nihil.n. aliud requirit̄ ad hoc, ꝙ aliquid intelligatur nisi quòd sit intelligibile in actu, & positum in actu secundo in intellectu: sed hæc conueniunt nostro intelligere. ergo &c. Ad hoc breuiter dicitur, quòd ad hoc quòd aliquid intelligatur actu ab hoc intellectu plus requiritur q̄ quòd in se sit intelligibile in actu. Exigit̄ nāque, quòd sit p̄sens huic intellectui non qualitercunq;, sed obiectiue: modo licet ītelligere sit actu intelligibile, & p̄sens intellectui formaliter, non tamen obiectiue, qñ directe intelligimus, & ideo non potest tūc intelligi. Quare autē in directa intellectione ipsum nō fit p̄sens obiectiue, iam dictum est, quia.s. intellectus noster ē p se primo perfectibilis obiectiue a quiditate sensibili, & non a substantia animæ, ex hoc.n. est, ꝙ intelligere nostrum neq; primū obiectū, vt in Deo, neq; aliquid primi obiecti, vt in angelo est, & consequenter, ꝙ nō sit in primo ordine intelligibilium a nobis.

AD 2m dicendum, ꝙ ipsum intelligere humanum, non est actus & perfectio naturæ intellectæ, vt sic possit vno actu intelligi natura rei materialis & ipsum intelligere: sicut [d] vno actu intelligitur res cū sua perfectione. Vñ alius [d] est actus, quo intellectus intelligit lapidem, & alius est actus, quo intelligit se intelligere lapidem, & sic deinde. Nec est inconueniens intellectum esse infinitum in potentia, vt supra dictum est*.

AD 3m dicēdū, ꝙ sensus ꝓprius sentit ƒm immutationē materialis organi a sensibili exteriori. Non est aūt possibile, ꝙ aliquid materiale immutet [d] seipsum: sed vnum immutatur ab alio: et ideo actus sensus proprij ꝑcipitur p sensum cōmunē. Sed intellectus noster non intelligit p materialē immutationē organi: et ideo non est simile.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum intellectus intelligat actum uoluntatis.

AD QVARTVM sic proceditur. Vr̄, ꝙ intellectus nō intelligat actū voluntatis. Nihil.n. cognoscit̄ ab intellectu nisi sit aliquo modo præsens in intellectu. Sed actus volūtatis nō est præsens in intellectu, cum sint diuersæ potentiæ. Ergo actus voluntatis nō cognoscitur ab intellectu.

¶ 2 Præt. Actus habet speciem ab obiecto. Sed obiectū volūtatis differt ab obiecto intellectus. ergo & actus voluntatis speciem habet diuersam ab obiecto intellectus. Nō ergo cognoscitur ab intellectu.

¶ 3 Præt. August. in lib.*10. cōfes. attribuit affectionibus aīæ, ꝙ cognoscuntur, neq; p imagines, sicut corpora, neq; p præsentia, sicut artes, sed p quasdā notiones. Non vr̄ aūt, ꝙ possint esse aliæ notiones rerum in aīa, nisi vel essentiæ rerum cognitarum, vel earum similitudines. Ergo impossibile est, quòd intellectus cognoscat affectiones animæ, quæ sunt actus voluntatis.

SED CONTRA est, qđ Aug. dicit* 10. de Tri. Intelligo me velle.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, * actus voluntatis nihil aliud est, q̄ inclinatio quędam cōsequens formā intellectā, sicut appetitus naturalis est inclinatio cōsequens formā naturalem. Inclinatio aūt cuiuslibet rei est in ipsa re p modum eius. Vnde inclinatio naturalis est naturaliter in re naturali, inclinatio aūt, quæ est appetitus sensibilis, est sensibiliter in sentiente: & similiter inclinatio ītelligibilis quæ est actus voluntatis, est ītelligibiliter in intelligēte, sicut ī principio & in proprio subiecto: vñ & Philosophus hoc modo loquēdi vtitur in* 3. de Anima, ꝙ volūtas in ratione est. Quod aūt intelligibiliter est in aliquo intelligente, cōsequens est vt ab eo intelligatur. Vnde actus voluntatis intelligitur ab intellectu, & inquantū aliquis percipit se velle, & īquantū aliquis cognoscit naturā huius actus, & p cōsequens naturā eius principij, qđ est habitꝰ, vel potētia.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ratio illa procederet, si voluntas & ītellectus, sicut sunt diuersę potentiæ, ita etiā subiecto differrent. Sic.n. quod est in voluntate, esset absens ab intellectu. Nunc aūt cū vtrūq; radicetur in vna substantia animæ, & vnum sit quodammodo principium alterius, consequens est, vt quod est in voluntate, sit etiam quodammodo in intellectu.

AD 2m dicendum, ꝙ bonū & verū, quæ sunt obiecta voluntatis & intellectus, differunt ratione: verū tamē vnū eorū cōtinetur sub alio, vt supradictum est:* nam verū est quoddam bonū, & bonū est quoddam verum. Et ideo quæ sunt volūtatis cadunt sub intellectu, & quæ sunt intellectus, possunt cadere sub voluntate.

AD 3m dicendum, ꝙ affectus animæ nō sunt in intellectu, neq; per similitudinem tantum, sicut corpora, neq; p præsentiam vt in subiecto, sicut artes: sed sicut principiatum in principio, in quo habetur notio principiati. Et ideo Aug.* dicit affectus animæ esse in memoria per quasdam notiones.

QVAESTIO LXXXVIII.

Quomodo anima humana cognoscat ea, quæ supra se sunt, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est quomodo anima humana cognoscat ea, q̄ su-

¶ Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulū quartū.

Titulus clarus. ¶In corpe duo. Primo respōdet quęsito. sc̄do distinguit modos, vt supra. ¶Quoad primū, cōclusio responsiua est: Actus voluntatis cognoscitur ab intellectu probatur: actus voluntatis nihil aliud est quàm inclinatio consequens formam intellectam vt sic. ergo est in intelligente intelligibiliter. ergo intelligitur ab eo. Antecedens est per se notum. Prima consequentia probatur, ex proportionalitate, & ratione. Ratione q̄dé, quia vnūquodq; est ī eo cuius est, ƒm modū illius in quo est. ergo quod sequitur intellectū vt sicut ī ipso, est in ipso intelligibiliter. Proportionalitate vero, teste rationis: quia sicut appetitus consequēs formam naturalem inest naturaliter, & sensibilis consequēs formā sensatā inest sensibiliter: ita intelligibilis consequens formā intellectā, intelligibiliter. Deinde declaratur sensus cōsequentis quo ad modū, & dicit, actꝰ voluntaris est in intelligente intelligibiliter duobus modis.s. & eo mō quo operatio est in principio actiuo, & eo mō quo operatio est in suo obiecto a quo speciē habet. Et confirmatur modus loquendi, ex authoritate Ari. ī 3. de Aīa.

Li.3.de anima tex. 42. tom.2.

¶Aduerte hic, ꝙ intelligens habet causalitatē respectu volitionis ī duplici genere causæ.s. efficiētis, quia operationes vitales sunt effectiuæ a supposito viuēte cuius sunt, & finalis, quia obiectū voluntatis est bonū cognitū: constat aūt obiectū esse finē voluntatis. Nec hęc insunt p accidés intelligenti, qm̄ & bonū cognitū vt cognitū est, est finis, & obiectū volūtatis. Vnde īcognita diligere nō possumus, & ab intelligēte vt sic, q̄uis mediate procedit amor, vt patet. Secūda consequentia relinquitur per se nota, sicut & est.

Q.82.ar.2. ad 2. & q̄ō. 16.art.4 ad 1.

¶Quoad secūdū, distinguuntur duæ cognitiōes vt superiꝰ, idest, quo ad q̄nē an est, quę terminat̄ ad particulare, & quo ad q̄nē quid ē, per quam venamur etiam habitus, & potētiā voluntatis &c.

Li.10.cōfes. ca.14.to.1.

¶ Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulū primū.

Titulus: per seipsas.i. nō per naturas

Universidad de Deusto
Biblioteca

turas sensibiliũ aut
species earum, siue
hoc cõcingat p pro-
prias species (vt Pla
to dixit) siue per cõ
tinuationẽ quandã
(vt Aue. fingit) siue
quonis alio modo.
¶ In corpore qua-
tuor. Primo opinio
Pla. Secundo, Arist.
Tertio, Auer. Quar
to, inuehitur contra
Auerroim.
¶ Quo ad primum
duo dicũtur. Primo
principalis cõclusio
Platonica est, Sub-
stantiæ immateriã-
les cognoscuntur a
nobis. Primo proba
tur: quia ideæ sunt
prima obiecta no-
stri intellectus. Secũ
do reddit ratio, qua
re sensibilibus se im
miscet itellectus. Et
dicitur, q̃ est pro-
pter phãtasiã & sen
sum, quæ immiscen
tur intellectioni, &
probatur a signo, qa
intellectus quanto
purior, tanto magis
superiora percipit.
¶ Quo ad secundũ
conclusio Arist. est:
Substantias immate
riales nõ possumus
per se primo intelli
gere. Probatur, quia
itellectus noster pri
mo respicit naturas
sensibilium: cuius si
gnum est, quia sine
phantasmate nihil
itelligimus. Et quia
hoc magis experi-
mur, restat cõsueta
opinio Plato. seu
affirmatiua, quo ad
ly primo, & nõ sim-
pliciter. Hoc enim
insinuant literæ ver
ba, inferendo conclu
sionem Arist. Et me
rito: quia Ari. mouit
hãc q. in 3. de anima
tex. 36. & nõ soluit,
sed dixit posteri⁹ es-
se perscrutandũ. Vn
de eius sententia nõ
expresse haberur de
reliqua quæstionis
parte, de qua Auer.
i 3. de anima cõ. 36.
diffuse disputat.
¶ Quo ad tertium,
opinio Auer. ponit
in quatuor proposi-
tionibus. Prima est
supposita. s. q̃ intel-
lectus agens sit sub-
stantia separata na-
turaliter intelligens
alias. Secũda: quòd
per intellectiua spe-
cularia intellectus
agens nobis vnitur
vt forma, sic, q̃ quã-
to plura adepti fue-
rimus intellecta, tan

440
2. con. c. 50. Et li. 3. c. 41 41. 42. 43. 44. 45. 46. fi. Et de ani ma, arti. 16. Et opus. 42. c. 6. *c. 2. in fin. tom. 3.

†Q. 86. art. 2. ad 4.

Li. 3. de ani ma tex. 7. to mo. 2.

pra se sunt, scilicet, immateriales substantias.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum anima humana fm statũ præsentis vitæ possit in telligere substantias imateriales (quas angelos dicim⁹) p seipsas.
¶ Secũdo, Vtrũ possit ad earũ notitiã peruenire, per cognitionem rerum materialium.
¶ Tertio, Vtrum Deus sit id, quod primo a nobis cognoscitur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima humana secundum statum uitæ præsentis, possit intelligere substantias immateriales per seipsas.

AD PRIMVM sic procedi-
tur. Videtur, q̃ anima huma
na fm statum vitæ præsentis possit
intelligere substantias immateria-
les p seipsas. Dicit. n. Aug. in *. 9. de
trin. Mens ipsa sicut corporearum
rerũ notitias p sensus corporis col
ligit, sic incorporearum rerũ per
semetipsam. Hmõi aũt sunt substã-
tiæ immateriales. Ergo mens sub-
stantias immateriales intelligit.
¶ 2 Præt. Simile simili cognoscit.
Sed magis assimilat mens humana
reb⁹ immaterialibus, q̃ materialib⁹
cũ nostra mens sit immaterialis, vt
ex supradictis patet †. Cũ ergo mẽs
nra intelligat res materiales, multo
magis intelligit res immateriales.
¶ 3 Præt. Quòd ea quæ sunt fm se
maxime sensibilia, nõ maxime sen-
tiantur a nobis, prouenit ex hoc, q̃
excellentiæ sensibiliũ corrũpũt sen
sum. Sed excellentiæ intelligibiliũ
nõ corrumpunt intellectũ, vt dr̃ in
*3 de anima. Ergo ea quæ sunt fm
se maxime intelligibilia nobis: sed cũ
res materiales nõ sint itelligibiles,
nisi quia facimus eas intelligibiles
actu abstrahẽdo a materia, manife
stũ est, q̃ magis sint fm se itelligibi
les substãtiæ, q̃ fm suã naturã sunt
imateriales. Ergo multo magis itel
liguntur a nobis q̃ res materiales.
¶ 4 Præt. Commentator dicit in se
cundo Metaph. q̃ si substãtiæ ab-
stractæ nõ possent itelligi a nobis,
tunc natura ociose egisset: quia fe-
cit illud, quod est naturaliter in se
intellectũ, nõ intellectũ ab aliquo.
Sed nihil est ociosum, siue frustra
in natura. Ergo substantiæ immate
riales possunt intelligi a nobis.
¶ 5 Præt. Sicut se habet sensus ad
sensibilia: ita intellectus ad intelli-
gibilia. Sed visus noster põt videre

omnia corpora, siue sint superiora
& incorruptibilia, siue sint inferio
ra, & corruptibilia. Ergo intellect⁹
noster potest itelligere omnes sub-
stãtias intelligibiles, & superiores
& immateriales.

SED CONTRA est, quod dr̃
Sapien. 9. Quæ in cœlis sunt, quis
inuestigabit? In cœlis aũt dicuntur
huiusmodi substãtiæ esse, fm illud
Matt. 18. Ang. corũ in cœlis &c. Er
go nõ possunt substãtiæ imateriales
p inuestigationẽ humanã cognosci.

RESPON. Dicẽdũ, q̃ fm opi-
nionem Platonis, substantiæ imma
teriales nõ solũ a nobis itelliguntr̃,
sed etiã sunt prima a nobis intelle
cta. Posuit. n. Plato* formas imma-
teriales subsistẽtes, quas ideas voca
bat⁹, esse propria obiecta nostri in-
tellectus: & ita primo & p se intel
liguntur a nobis. Applicatur tn aiæ
cognitio reb⁹ materialibus, fm qd
intellectui permiscetur phãtasia &
sensus. Vn quãto magis intellectus
fuerit depuratus, tanto magis per-
cipit immaterialium intelligibilẽ
veritatẽ. Sed fm Aristo. sententiam
quam magis experimur, intellect⁹
nostẽr fm statum præsentis vitę na
turalẽ respectũ habet ad naturas re
rũ materialiũ. un nihil intelligit ni
si cõuertendo se ad phantasmata,
vt ex dictis patet. *Et sic manifestũ
est, q̃ substãtias immateriales, quæ
sub sensu, & imaginatione non ca
dunt, primo, & p se fm modum co
gnitionis nobis expertũ, itelligere
non possumus. Sed tn Auerrois in
commen. *3. de Anima ponit, q̃ in
fine in hac vita, homo puenire põt
ad hoc, q̃ intelligat substantiã sepa
ratam p continuationẽ, vel vnionẽ
cuiusda substãtię separatæ a nobis,
quã vocat intellectũ agentem. qui
quidem, cũ sit substantia separata,
naturaliter substãtias separatas intelligit. Vn cũ fiterit
nobis vnitus, sic vt p eum intelligere possimus: intel-
ligemus & nos substantias separatas, sicut nunc p in-
tellectũ possibilẽ nobis vnitũ intelligimus res mate-
riales: ponit aũt intellectũ agentẽ sic nobis vniri. Cũ
.n. intelligamus p intellectũ agentem, & p intelligibi-
lia speculata, vt patet cũ conclusiones intelligimus p
principia intellecta: necesse est, quòd intellectus agẽs
cõparet⁹ ad intellecta speculata, vel sicut agẽs principa
le ad instrumenta, vel sicut forma ad materiã. His. n.
duobus modis, attribuit⁹ actio aliqua duobus princi-
pijs. Principali quidẽ agẽti & instrumẽto, sicut fectio
artifici & ferre: formę aũt & subiecto, sicut calefactio
calori, & igni. Sed vtroq; modo intellectus agẽs cõpa
rabit⁹ ad intelligibilia speculata, sicut pfectio ad perfe-
ctibile, & actus ad potẽtiã. Simul aũt recipit⁹ in aliquo
perfectũ & perfectio, sicut visibile in actu & lumẽ in
pupilla. Simul igit⁹ in intellectu possibili recipiunt⁹ in-
tellecta speculata, & intellectus agens: & quãto plura
intellecta speculata recipimus, tãto magis appropin-
quamus ad hoc, quòd intellectus agẽs perfecte vniat⁹
nobis: ita q̃ cum omnia intellecta speculata cognoue
rimus, intellectus agens perfecte vnietur nobis: & p o
terimus per eum omnia cognoscere materialia & im-
materialia; & in hoc ponit vltimam hominis felicita-
tem. Nec refert, quantum ad propositũ pertinet, vtrũ
in nullo statu felicitatis, intellect⁹ possibilis intelligat
substantias separatas per intellectũ agentem, vt ipse
sentit: vel vt ipse iponit Ale. intellectus possibilis nũ
quam intelligat substantias separatas propter hoc, q̃
ponit intellectum possibilem corruptibilem: sed ho-
mo intelligit substantias separatas per intellectum
agentem. Sed prædicta stare non possunt.
Primo quidẽ, quia si intellectus agens est substãtia
separata, impossibile est, q̃ p ipsam formaliter intelli-
gamus. Quia id quo formaliter agẽs agit, est forma &
actus agentis, cũ omne agens agat inquantũ est actu,
sicut supra dictum est* circa intellectum possibilem.
Secundo, quia fm modum prædictum, intellectus
agens si est substantia separata, non vnietur nobis fm
suam substantiam: sed solum lumen eius, fm quod
participatur in intellectis speculatiuis: & non quan-
tum ad alias actiones intellectus agentis, vt pos-
simus p hoc intelligere substãtias immateriales, sicut
dum videmus colores illuminatos a sole, nõ vnit⁹ no-
bis substantia solis, vt possimus actiones solis agere:
sed solũ nobis vnitur lumẽ solis ad visionem colorũ.
Tertio, quia dato q̃ fm modum prædictum vnire-
tur nobis substantia intellectus agentis, tn ipsi nõ po-
sunt, q̃ intellectus agens totaliter vniatur nobis, fm
vnum intelligibile vel duo, sed fm omnia intellecta
speculata. Sed omnia intellecta speculata deficiunt a
virtute intellectus agentis, quia multo plus est intelli
gere substantias separatas, q̃ intelligere omnia mate-
rialia. Vn manifestum est, quòd etiam intellectis om-
nibus materialibus, nõ sic vniretur intellectus agens
nobis, vt possemus itelligere p eũ substãtias separatas.
Quarto, quia intelligere omnia intellecta mate-
rialia, vix competit alicui in hoc mundo, & sic nullus
vel pauci ad felicitatẽ puenirent: quod est cõtra Phi-
losophum in* 1. Ethico. qui dicit, q̃ felicitas est quod-
dam bonũ commune, qd potest peruenire omnibus
non orbatis ad virtutem. Est etiam contra rationem,
quòd finem alicuius speciei vt in paucioribus con-
sequantur ea, quæ continentur sub specie.
Quinto, qa Philosophus dicit expresse in *1. Ethic.
q̃ felicitas est operatio fm perfectã virtutem. Et enu-
merans multis virtutibus in *10. concludit, q̃ felici-
tas vltima consistens in cognitione maximorũ intelli-
gibilium est fm virtutem sapientiæ, quã posuerat in
6. Arist. esse caput sciẽtiarum speculatiuarum. Vnde patet,
q̃ Arist. posuit vltimam felicitatem hominis in cogni
tione substantiarum separatarum, qualis potest habe
ri per scientias speculatiuas: & non per continuatio-
nem intellectus agentis a quibusdam confictam.
Sexto, quia supra ostensum est, *q̃ intellectus agens
non est substantia separata: sed virtus quædam animæ
ad eadem actiue se extendens, ad quæ se extendit intel
lectus posibilis receptiue. Quia vt dicitur in † 3. de
anima, intellectus posibilis est, quo est oia fieri, intel
lectus agens, quo est omnia facere. Vterque ergo intel
lectus se extendit secundum statum præsentis vitæ ad
materialia sola, quæ intellectus agens facit intelligibi
lia actu: & recipiũtur in intellectu posibili. Vnde fm
statum præsentis vitæ, neq; p intellectũ posibilem,
neque per intellectum agentem, possumus intelligere

A substantias separatas immateriales secundum seipsas.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ ex illa authori-
tate. Aug. haberi põt, q̃ illud, quod mens nostra de co
gnitione incorporaliũ rerum accipere põt, p seipsam
cognoscere possit. Et hoc adeo verũ est, vt etiã apud
Philosophum* dicatur, q̃ scientia de aia est principiũ quoddam ad cognoscendum substãtias separatas. Per hoc. n. q̃ anima nostra cognoscat seipsam, pertingit ad cognitionem aliquam habendã de substantijs incor-
poreis: qualem eam contingit habere, non q̃ simpli-
citer & perfecte eas cognoscat, cognoscendo seipsam.

Elicitur ex text. 2. li. 1. de anima, tom. 2.

AD 2^m dicendum, q̃ similitudo naturæ non est ra
tio sufficiens ad cognitionem, alioquin oporteret di-
cere, quod Empe. dixit, q̃ anima esset de natura om-
nium, ad hoc, quòd omnia cognosceret. Sed requiri-
tur ad cognoscendum, vt sit similitudo rei cognitæ in
cognoscente, quasi quædam forma ipsius. Intellectus
aut noster possibilis secundum statum præsentis vi-
tæ, est natus informari similitudinibus rerum mate-
rialium a phantasmatibus abstractis: & ideo cogno-
scit magis materialia quàm substantias immateriales.

AD 3^m dicẽdum, q̃ requiritur aliqua proportio
obiecti ad potentiã cognoscitiuã, vt actiui ad passiuũ
& perfectionis ad perfectibile. Vnde, q̃ excellẽtia sen-
sibilia nõ capiantur a sensu, nõ sola ratio est, quia cor-
rumpunt organa sensibilia, sed etiã quia sunt impro-
portionata potentijs sensitiuis. Et hoc modo substan-
tię immateriales sunt improportionatę intellectui no
stro fm præsentem statũ, vt nõ possint ab eo intelligi.

AD 4^m dicendum, quòd illa ratio Commentato-
ris multipliciter deficit. Primo quidem, quia non se-
quitur, q̃ si substantiæ separatæ nõ intelliguntur a no
bis, non intelligantur ab aliquo intellectu: intelligun
tur enim a seipsis, & a se inuicem. Secundo, quia non
est finis substantiarum separatarum vt intelligantur
a nobis. Illud autẽ ociose & frustra esse dicitur, quod
non consequitur finem ad quem est: & sic non sequit.
substantias immateriales esse frustra, etiamsi nullo mo
do intelligerentur a nobis.

D AD 5^m dicendum, q̃ eodem modo sensus cogno
scit & superiora & inferiora corpora. s. p immutatio-
nẽ organi a sensibili: nõ aũt eodem modo intelliguntr̃
a nobis substantiæ materiales, quæ intelliguntr̃ p modũ
abstractionis, & substãtiæ immateriales, q̃ nõ possunt
sic a nobis itelligi, qa nõ sunt earũ aliqua phãtasmata.

ARTICVLVS II.

Vtrum intellectus noster per cognitionem rerum materialium, possit peruenire ad intelligendum substantias immateriales.

¶ *Super Quæstionis octauagesimæctauæ Articulũ secundũ.*

TItulus clarus.
¶ De cognitione perfecta i. quiddi
tatiue completa sub
stantiarum immate
rialium.
¶ In corpore duo.
Primo, opinio Auẽ
pace. Secundo, im-
probatio eius, & si-
mul cõclusionis re-
sponsiuæ probatio.
Quo ad primũ. Auẽ
pace (vt refert Auer
rois in com. 36. 3. de
anima) tenuit partẽ
affirmatiuam quæ-
stionis: & probat ra
tionem in litera po-
sitã clarissime, sic,
Abstrahendo a mate-
ria

441
Locis supr. art. 1. inducẽtis.

*ca. 1. circa medium.

Universidad de Deusto Biblioteca

Dam. li. 2. ca. 3.

teria aut est procedere in infinitum, & hoc non: aut deuenietur ad quidditatem puram: sed talis est quidditas substãtiæ imaterialis, ergo &c.

¶ Quo ad secundũ, cõclusio responsiua est negatiua. Per substãtias materiales nõ possumus pfecte cognoscere substantias immateriales. Probatur simul improbando fundamentum Auempacæ sic. Quidditas alteri⁹ rationis ab omni abstrahibili & denudabili a materia, non potest perfecte sciri per res materiales: sed substantiarũ immaterialium natura est alterius rationis &c. Minor est per se nota apud peripateticos. Maior vero probatur: quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis: cõstat, quòd similitudo inter q̃dditatem abstrahibilem, & quidditatem separatã secundũ rẽ, est ratio, & fundamentum quare illa cognita, ista cognosci inferatur. ergo si non est similitudo, nõ erit cognitio: sed nõ est similitudo nisi apud Platonicos, ponẽtes naturas subsistẽtes, esse naturas sensibilium differentes tantum in modo essendi. ergo &c.

Cap. 1. non multũ ꝓcul a principio

Lib. 3. text. 36.

¶ Aduerte Nouitie, ꝙ inter nos & Sco. non est in re hac differentia, nisi forte in verbis. Cõuenimus enim, quòd ꝓ statu isto nõ cognoscimus cognitione perfecta vsque ad vltimas differentias substantias immateriales: & ꝙ cognoscimus de eis multa prædicata cõmunia substantialia tam affirmatiua, q̃ negatiua. &c. puta ꝙ sunt substãtię immateriales, act⁹ &c. Sed nos Peripatetico sermone vtentes dicimus, ꝙ tota quã habemus, cognitio est quia est, & quid nõ ẽ &c. & ꝙ nõ cognoscim⁹ de eis q̃d sunt, quoniam cognitio per cõmunia, cognitio quia est, primo posteriorũ appellatur. Illi vero, quia cognoscimus prædicata pertinentia ad quęstionẽ quid est, topica lingua vtentes dicunt, quòd cognoscim⁹ quid sunt, imperfecte tamẽ. Vnde est q̃o omittẽda, q̃a de verbis tm̃ &c.

tias immateriales.

¶ 2 Præt. Scientia est in intellectu: Sed scientiæ & diffinitiones sunt de substantijs immaterialibus. Diffinit. n. Dam.* angelũ. & de angelis aliqua documenta traduntur: tam in theologicis quàm in philosophicis disciplinis. Ergo substãtię ĩmateriales ĩtelligi possũt a nobis.

¶ 3 Præt. Anima humana est de genere substantiarum immaterialiũ: Sed ipsa intelligi potest a nobis per actum suum, quo intelligit materialia. Ergo & aliæ substãtiæ immateriales intelligi possunt a nobis p suos effectus ĩ rebus materialibus.

¶ 4 Præt. Illa sola causa per suos effectus comprehendi non potest, quæ in infinitum distat a suis effectibus. Hoc autem solius Dei est proprium. Ergo aliæ substantiæ immateriales creatæ intelligi possunt a nobis per res materiales.

Sed contra est, quod Dio. dicit* 1. c. de di. no. ꝙ sensibilibus intelligibilia, & compositis simplicia, & corporalibus incorporalia apprehendi non possunt.

Respon. Dicendum, ꝙ sicut Auer. narrat in* 3. de anima: quidã Auempace nomine posuit, ꝙ per intellectum substantiarum materialium peruenire possumus s̃m vera philosophiæ principia ad intelligendum substantias immateriales. Cum. n. intellectus noster natus sit abstrahere quidditatem rei materialis a materia: si iterum in illa quidditate sit aliquid materię, poterit iterato abstrahere: & cum hoc in infinitum non procedat, tãdem peruenire poterit ad intelligibilium aliquam quidditatem, quæ sit omnino sine materia. Et hoc est intelligere substantiam immaterialem. Quod quidem efficaciter diceretur, si substantiæ materiales essent formæ & species horum materialium: vt Platonici posuerunt. Hoc autem non posito: sed supposito, quòd substantiæ immateriales sint omnino alterius rationis a quidditatibus materialium rerum: quantumcunque intellectus noster abstrahat quidditatem rei materialis a materia, nũquam perueniet ad aliquid simile substantiæ immateriali. Et ideo per substantias materiales non possumus perfecte substantias immateriales intelligere.

Ad primum ergo dicendũ, quòd ex rebus materialibus ascendere possumus in aliqualem cognitionem immaterialium rerum, nõ tamẽ in perfectam, quia nõ est suf-

F ficiens comparatio rerum materialium ad immateriales: sed similitudines, si quæ a materialibus accipiuntur ad immaterialia intelligenda, sunt multum dissimiles, vt Dio. dicit* 2. cœle. hier.

Ad 2m dicẽdũ, ꝙ de superioribus rebus ĩ sciẽtijs maxime tractat̃ p viã remotionis: Sic. n. corpora cœlestia notificat Arist.* per negationem proprietatũ inferiorum corporum. Vnde multo magis immateriales substantiæ a nobis cognosci non possunt, vt earum quidditates apprehendamus. Sed de eis nobis in scientiis documenta tradunt̃ p viã remotiõis, & alicuius habitudinis ad res materiales.

Ca. 2. parũ ante medium & a medio

*li. 1. de cœlo, text. 18. & 19. tom. 3.

G Ad 3m dicendum, quòd anima humana intelligit seipsam per suum intelligere, quod est actus proprius eius: perfecte demonstrans virtutem eius & naturam. Sed neque per hoc, neque per alia, quæ in rebus materialibus inueniuntur, perfecte cognosci potest immaterialium substantiarum virtus & natura: quia huiusmodi non adæquant earum virtutes.

Ad 4m dicendum, ꝙ substantiæ immateriales creatæ, in genere quidem naturali nõ conueniunt cũ substantijs materialibus, quia non est in eis eadem ratio potentiæ & materiæ, conueniunt tamen cum eis in genere logico: quia etiam substãtiæ immateriales sunt in prædicamento substantiæ: cum earũ quidditas non

H sit earum esse: sed Deus non conuenit cum rebus materialibus, neque secundum genus naturale, neque secundum genus logicum: quia Deus nullo modo est in genere, vt supra dictum est.* Vnde per similitudines rerum materialium aliquid affirmatiue potest cognosci de angelis s̃m rationem communem, licet nõ s̃m rationem speciei: de Deo autem nullo modo.

¶ Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulũ tertiũ.

Titulus clarus. Primum ordine originis.

¶ In corp. duo. Primo, rñdet directe q̃sito. Secũdo ostẽdit, quid sit primum cognitum.

¶ Quo ad primum, conclusio est, Deus non est primũ quod a nobis cognoscitur. Probat̃ dupliciter. primo sic: substãtiæ immateriales creatæ non possunt a nobis cognosci. ergo nec Deus. Secundo sic, Deus cognoscit̃ a nobis per creaturas. ergo nõ primo. Antecedens patet ad Rom. primo.

¶ Quo ad secundũ, cõclusiõ est, Primũ cognitũ a nobis est quidditas rei materialis. Probat̃, quia est propriũ obiectũ intellectus nostri.

¶ Aduerte hic duo. Primo, ꝙ primitas cognitionis cũ sit primitas obiectiua, q̃a oportet primo cognitũ primo esse obiectum intellect⁹, & primitas obiectiua nulli conuenire possit, nisi ꝑ ꝓpriã speciẽ aut essentiã ĩmediate sit cognitũ. cõsequẽs est, vt id q̃d ꝓpriã spẽm nõ hẽt in itellectu, nec p essentiã suã immediate obiicit̃, nõ possit eẽ primo cognitũ. Ac ꝑ hoc optime argumẽtat̃ litera: ex hoc, ꝙ substãtiæ ĩmateriales nõ cognoscũtur a nobis ꝑ ꝓprias spẽs. ergo nec Deus. ergo non primo potest cognosci.

¶ Aduerte secũdo, quod cum primũ dicat̃ in ordine ad cõsequentia, iuxta diuersitatẽ ordinũ rerũ, diuersimode quęri põt de primo cognito: ordinãdo enim vniuersum in tres ordines, scilicet q̃dditatis materialis, & immaterialis, & actus puri: dicitur quòd primũ cognitum ab intellectu nostro ordine generationis, est quidditas materialis. Si vero quærit̃ inter q̃dditates rerum materialium quæ est primo cognita, hoc alterius inquisitionis est. Et iam de hoc scripsi in commentaris de Ente & essentia, quæstionem nõ paruam.

Articulus III.

Vtrum Deus sit primum quod a mente humana cognoscitur.

I Ad tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus sit primum quod a mẽte humana cognoscitur. Illud, n. in quo omnia alia cognoscuntur, & per quod de alijs iudicamus, est primo cognitũ a nobis: sicut lux ab oculo, & principia prima ab intellectu. Sed omnia in luce primæ veritatis cognoscimus, & per eam de omnibus iudicamus, vt dicit Aug. ĩ lib. de Tri. *& in lib. de vera reli. Ergo Deus est id q̃d primo cognoscit̃ a nobis.

K ¶ 2 Præt. Propter q̃d vnumquodque & illud magis. Sed Deus est causa omnis nostrę cognitionis: ipse. n. est lux vera, quę illuminat omnem hominem venientem in hũc mundum, vt dicitur Ioan. 1. Ergo Deus est id quod primo & maxime, est cognitum nobis.

¶ 3 Præt. Id quod primo cognoscit̃ in imagine, est exemplar quo imago formatur. Sed in mente nostra est Dei imago, vt August. dicit. Ergo id quod primo cognoscitur in mente nostra, est Deus.

Sed contra est, quod dicit Ioan. 1. Deũ nemo vidit vnquã.

Respon. Dicendum, quòd cum intellectus humanus secundum statum præsentis vitę nõ possit intelligere substantias immateriales creatas, vt dictum est: *multo minus potest intelligere essentiam substantiæ increatę. Vnde simpliciter dicendum est, quòd Deus non est primum, quod a nobis cognoscitur, sed magis per creaturas in Dei cognitionem peruenimus secundũ illud Apostoli ad Rom. 1. B Inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Primum autem quod intelligitur a nobis secundum statum præsentis vitæ, est quidditas rei materialis, quæ est nostri intellectus obiectũ, vt multoties supra dictum est.*

Ad primum ergo dicendũ, quòd in luce primæ veritatis omnia intelligimus & iudicamus, inquantum ipsum lumen intellect⁹ nostri, siue naturale, siue gratuitũ, nihil aliud est quàm quędam impressio veritatis primæ, vt supra dictum est. *Vnde cum ipsum lumen intellectus nostri non se habeat ad intellectum nostrum sicut quod intelligitur, sed sicut quo intelligit̃, multo min⁹ Deus est id q̃d primo a nostro intellectu ĩtelligit̃.

Ad 2m dicendum, quod propter quod vnũquodque illud magis, intelligendum est in his quæ sunt vnius ordinis, vt supra dictũ est. *Propter Deum autem alia cognoscuntur, non sicut propter primum cognitum, sed sicut ꝓpter primã cognoscitiuæ virtutis causam.

Ad 3m dicendum, quòd si in anima nostra esset perfecta imago Dei: sicut filius est perfecta imago patris, statim mens nostra intelligeret Deum. Est autem imago imperfecta. Vnde ratio non sequitur.

¶ Super Quæstionis octuagesimænonæ Artic. primum.

Titulus clarus.

¶ Hoc tamẽ in eo aduerte, quòd supponitur hic, animam dari separatã a corpore, & quæritur de hac operatione, quæ est intelligere.

¶ In corpore quatuor. Primo, ostendit in quo est ratio difficultatis in hac quæst. Secundo, ostẽdit modum soluendę quæstionis. Tertio, auget difficultatem. Quarto, soluit, ibi, considerandum.

¶ Quo ad primum duo dicit: effectum certum, & causæ incertitudinem. Effectus certus est modus intelligendi, scilicet per conuersionem ad phantasmata: hoc enim in nobis experimur, ꝙ sine phantasmate nihil intelligimus, sed quare sic intelligimus, an scilicet causa huius sit natura animæ, an poti⁹ alligatio animæ ad corp⁹, ambiguũ est: & inde prouenit difficultas nostræ quæstionis. Si enim causa huius est non natura animæ, sed hoc conuenit ei per accidens, s. propter alligationem ad corpus, vt Plat. posuit: aut ꝓpter dispositionem ex sensibilibus, vt Auic. dixit, facilis quidem est solutio quæstionis nostræ, vt patet. Sed obstat q̃a sic vnio animæ ad corpus non esset propter melius animæ, contra illud principium, Materia est propter formam. Si vero causa huius est natura animæ: licet saluetur hoc principiũ, non tamen solui potest quæstio mota: quoniã cũ nunquam anima perdat suam naturam, nũquam intelliget sine phantasmate: & sic separata erit ociosa. Vndique ergo restat difficultas.

¶ Aduerte hic, ꝙ S. Tho. breuitati studens, omisit opinionem mediam q̃ est Auicen. quia eam superius reprobauerat, cum de scientia nostra esset quæstio. Et quia quo ad propositum in idem redit, cum Pla. quoniam apud vtrunque vnio aĩæ ad corpus non est ꝓꝑ melius: qm̃ aĩa seipsa apud vtrũq; habilis est vt ꝓportionatã sibi pfectionẽ a substãtiis ĩmaterialib⁹ suscipiat. In cuius signũ, aĩa separata ab infante oĩa pfecte nouit: nõ ergo vnitur corpori ꝓꝑ melius: si tñ distincte cõtra eã ꝓcedere placet, vide ĩ q. de Anima q. 15.

¶ Circa

Quaestio LXXXIX.

De cognitione animæ separatæ, in octo articulos diuisa.

Deinde considerandũ est de cognitione animæ separatæ.

Et circa hoc quærũtur octo.

¶ Primo, Vtrum anima separata a corpore, possit intelligere.

¶ Secundo, Vtrum intelligat substantias separatas.

¶ Tertio, Vtrum intelligat omnia naturalia.

¶ Quarto, Vtrum cognoscat singularia.

¶ Quinto, Vtrum habitus sciẽtiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata.

A ¶ Sexto, Vtrum possit vti habitu scientiæ hic acquisitæ.

¶ Septimo, Vtrũ distantia localis ĩpediat cognitionẽ aię separatę.

¶ Octauo, Vtrum animæ separatæ a corporibus, cognoscant ea quæ hic aguntur.

Articulus primus.

Vtrum anima separata aliquid intelligere possit.

3. q. 11. arti. 2. Et 3. di. 31. q. 2. art. 4. Et 4. dis. 50. q. 1. ar. 1. & 2. Et veri. q. 19. ar. 1. & 2. Et de Anima arti. 15. 16. & 17.

Ad primum sic proceditur. B Videtur, quòd anima separata nihil omnino intelligere possit. Dicit enim Philosophus in 1. de Anima,* quòd intelligere corrumpit̃ interius quodam corrupto. Sed oĩa interiora hominis corrumpuntur per mortem. Ergo & ipsum intelligere corrũpitur.

*Lib. 1. de Aĩa, text. 66. tom. 2.

¶ 2 Pręt. Anima humana impeditur ab intelligendo per ligamentum sensus, & perturbata imaginatione, sicut supra dictum est.† Sed morte totaliter sensus & imaginatio corrumpuntur, vt ex supra dictis patet.* Ergo anima post mortem nihil intelligit.

†Q. 84. ar. 7. & 8.

*Q. 87. artic. 8.

¶ 3 Præt. Si anima separata intelligit, oportet quòd per aliquas species intelligat. Sed non intelligit per species innatas: quia a principio est sicut tabula, in qua nihil est scriptũ: neq; per species quas abstrahat a rebus, q̃a nõ habet organa sensus & imaginationis, quibus mediantibus species intelligibiles abstrahuntur a reb⁹. D Neque etiam per species prius abstractas & in anima conseruatas: quia sic anima pueri nihil intelligeret post mortem: neque etiam per species intelligibiles diuinit⁹ influxas. hæc enim cognitio non esset naturalis, de qua nunc agitur, sed gratiæ. Ergo anima separata a corpore nihil intelligit.

Sed contra est, q̃d Philosophus dicit in 1. de Anima,* quòd si non est aliqua operationum, animæ propria, non contingit ipsam separari. E Contingit autem ipsam separari. Ergo habet aliquam operationem propriã & maxime eam, q̃ est intelligere. Intelligit ergo, sine corpore existẽs.

Lib. 1. de Aĩa, text. 13. to. 2.

Respon. Dicendum, quòd ista quæstio, difficultatem habet ex hoc, quòd anima quandiu est corpori coniuncta, non potest aliquid intelligere nõ conuertendo se ad phãtasmata, vt per experimẽtum patet. Si autem hoc nõ est ex natura aię, sed p accidẽs hoc conuenit ei ex eo ꝙ corpori

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Circa hanc partem primam occurrit dubium: quia insufficiés videtur distinctio suppositа in litera, scilicet quòd oporet anima intelligere aut per conuersionem ad phantasmata, aut per conuersionem ad superiora. Srat enim quòd intelligat tertio modo, scilicet per conuersionem ad obiecta cognoscibilia, quæcunque sint illa, siue corporea, siue incorporea. Et hic modus, & est communior vtroq;, & est naturalis animæ in omni statu: & sic ex hoc quòd anima intelligit per cõuersionẽ ad phantasmata, non consurgit tanta difficultas huius q. eo quòd phantasmata sunt quædam obiecta intellectus: vt patet in 3. de Anima. Quòd autem detur hic tertius modus intelligendi, scilicet per conuersionẽ ad obiecta corporea præter phantasmata, probat Sco. in 4. dist. 45. quæst. 2. tripliciter. Primo, quia quicqd potest phãtasma cũ intellectu agente, potest etiam obiectum, cuius est phantasma cum eodem. Secundo, quia aliter natura animæ esset vilissima. probatur sequela: quoniam ipsa ex intrinsecis, etiam extrinsecis concurrentibus obiectis, in nullam posset operationem: cum tamen lapis possit ex intrinseco in proprium opus: puta descendere. Tertio, quia pluralitas non est ponenda sine necessitate: sed nulla necessitas cogit ponere istam mediationem specierum a Deo vel angelis: quia ipsa natura animæ sufficit, cum obiectis ad actuã dum seipsam. ergo &c.

¶ Ad hoc breuiter dicẽdum est, quoniam materia ista superius fuit discussa: quòd distinctio posita est sufficientissima: & apud philosophos est vt principium, & est a naturæ solicitudine demonstratum. Vt quid enim natura tot præparationibus quidditates sensibilium, spirituales magis per sensus cõtinue redderet, si obiecta extra, sat essent cooperari intellectui agenti?

¶ Ad primam ergo obiectionem negatur assumptum, & ad p̃bationes eius, superius responsum fuit.

¶ Ad secundam vero dicitur, quòd ratio peccat. Primo, q̃ nulla est vilitas alicuius naturæ passiuæ: si non concurrentibus p̃priis actiuis nõ reducat in actũ. Mõ obiecta corporea extra, sunt intelligibilia in potentia, actiua aũt respectu possibilis sunt intelligibilia in actu: qualia sunt phantasmata illustrata: nõ lapis illustratus: qa lapidi p̃ p̃ esse i summo gradu materialitatis repugnat illustrari, nõ aũt phantasmati: quod in summo gradu spiritualitatis est. Peccat secundo, quia vnumquodq; tunc vr vile, qñ concurrentibus his quæ sui generis sunt, non posset in proprium opus: non autẽ si non posset concurrentibus rebus aliorum generum: modo anima separata est de genere substantiarum intellectualium, & non corporum: & ideo vilis esset si cum substantiis separatis nõ intelligeret: nõ aũt si cũ corporibus. Peccat tertio, quia, vt dr in 2. cœli, non est vilius quod pluribus extraneis eget ad tuum opus illo, quod nullo eget extraneo: quãdo opus egentis pluribus, est altioris ordinis: hoc vero inferioris, vt patet ibi: modo constat q̃ intelligere quod est finis & opus animæ, est longe altioris ordinis quàm sit bonum lapidis & aliorum inferiorum: & ideo dato quòd anima valde multis extraneis egeret, & alia non: propterea non sequeretur vilitas animæ. Peccat quarto: quia imaginatur arguens modum intelligendi per conuersionem ad superiora, esse extra ordinem naturalis perfectionis ipsius animæ, ac si ponamus q̃ anima separata cum omnibus sui naturaliter cooperantibus non possit intelligere, ac per hoc ponatur destituta ꝓpria operatione: & quòd quasi ex quadam largitate superiora impartiant ei species. Sed hæc puerilia sunt: vt enim in rñsione ad vltimum in litera dr, cooperatio superiorum ad formationem animæ naturalis est, & cum primum anima separata est, conuertitur naturaliter ad superiora tanquam ad propria perfectiua illius pro statu illo. Vnde patet responsio ad tertiam: nulla. n. ponitur superfluitas, imo est summa necessitas ponendi talem modum intelligendi, eo q̃ aliter non posset anima de nouo aliquid naturaliter nosse.

¶ Circa eandem partem occurrit dubium ex alio capite. Quia stante sufficientia distinctionis, nulla uidetur nasci difficultas: vt propter hoc anima videretur vniri corpori nõ propter melius. Ad hoc enim facillime posset dici cũ Scoto, vbi supra: quòd anima vniri corpori propter melius, potest dupliciter intelligi. Vno modo propter melius sibi: alio modo propter melius compositi. Et licet anima nõ vniretur corpori propter sui melius, vniretur tamẽ propter melius hominis, & sic non oportet tantam soli citudinem, quanta in hoc articulo assumpta est, propter hoc assumere. Et cõfirmatur hoc: quia partes sunt propter totum: cuius esse & perfectio absque earum vnione haberi non potest.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd licet ista fuga prima facie appareat rationabilis: perspicientibus tamen philosophiæ principia, fuga vi-

Verum quippe est partes esse propter totum, & vniri p̃p melius totius: cum hoc tamen necessario exigit, vt verum ẽ sit, q̃ materia sit p̃p formam, & quòd vnio partium sit etiam p̃p melius formæ: super hoc autem consurgit difficultas quæstionis. Et cõfirmatur, quia si vniuersaliter corpus est propter animam, vt materia propter formam, maxime debet esse propter formam, quæ habet proprium operari: cui non communicat materia nec cõpositum: quoniam hæc maxime habet rationem optimi & finis. sed anima intellectiua est huiusmodi. ergo de ea maxime verificari debet, quòd vniatur propter melius, non solum compositi, sed proprium: & sic stat difficultas in isto dubio.

¶ Quo ad secundum dicit quatuor. Primo, quòd stat animam habere duos modos operandi, scum phantasmate & sine phantasmate, & hoc ꝓbat sic. Anima habet duos modos essendi actu, ergo duos modos operandi. Antecedens supponitur: quia habet quandoq; esse coniunctum corpori, & quandoque separatum ab eo. Consequentia probatur ex eo, quòd vnumquodq; operatur secundum quod est actu, ideſt operatio sequitur esse in actu. ergo & modus operandi modum essendi in actu. Secundo, ibi, manente tamen, excludit obrectionẽ prætactam in difficultatione quæstionis, dicens stare hæc duo simul, s. & quòd vniri corpori sit ex natura animæ & quòd natura animæ non mutatur habendo alium modum essendi: hoc enim est, quòd difficultatem faciebat. Si ex natura sua anima vendicat sibi corpus, quo pacto manente eadem natura, poterit absque corpore operari? Manifestat autem hæc stare simul exemplo a naturalibus: grauia enim & leuia non mutant naturas suas, & tamen aliud conuenit eis, cum sunt in propriis locis, & aliud cum sunt extra propria & naturalia loca. Tertio, declarat quales sint isti modi tam essendi quàm operandi quo ad naturalia ibi, Animæ igitur: & concludit, quòd esse in corpore & intelligere cum phantasmate est naturale animæ: esse vero separatum & intelligere cum conuersionem ad superiora, est ei præter naturam. Quarto ex hoc applicat ad propositum, concludendo, quòd anima vnitur corpori propter melius: quia propter naturalem modum intelligendi consequendum.

¶ Circa hanc secundam partem dubium occurrit circa illam cõsequentiam: Anima habet duos modos essendi, scilicet conuentum & separatum. ergo duos operandi, scilicet per conuersionẽ ad phantasmata & superiora. Videtur enim inefficax. Quoniã cum operatio modificetur & ex parte operationis & ex parte obiecti: verum quidem est quòd modus operandi ex parte operantis causetur ex modo essendi: sed rationi non consonat, quòd modus operandi ex parte obiecti, causetur ex modo essendi operantis. In proposito autem constat, quòd hi modi, s. p conuersionem ad phantasmata & per conuersionem ad superiora se tenẽt ex parte obiecti, vt patet. ergo diuersitas horũ modorũ non rite infertur ex diuersitate modi essendi ipsius animæ. Sed bene potuisset inferri ex tali diuersitate diuersus modus operandi: puta vt quod, & vt quo. Vnde Scot. in quarto distin. 45. quæst. 2. Ex hoc inquit, q̃ anima est separata a corpore in essendo, non sequitur q̃ sit separata a corpore vt obiecto in operando: ita. n. potest separata sicut coniuncta corpori, obiecto copulari operando. Prætinquit, si ex esse separato aia cõuerteretur ad superiora, sequeret, q̃ anima separata, esset capacior influentiæ supetioris, quam anima cõiuncta corpori gloriosо: sed hoc est falsum. ergo &c.

¶ Ad hæc dicitur, q̃ quemadmodum in litera dr, cũ vnũquodq; operetur secundum quod est actu: cõsequẽs est, quòd iuxta modũ essendi, sit ẽt modus operandi: ita q̃, vario modo essendi, oportet variari modum, operandi, secundum id, quod ex modo essendi causatur: & hoc est p̃caldubio verum.

¶ In proposito autem dico, quòd hi modi, licet pũncãt ad obiecta, non tamen pure, immo radicaliter se tenent ex parte modorum essendi intelligentis, ita quòd negandum est, quòd hi modi non teneant ex parte operantis.

¶ Ad cuius euidentiam breuissime recolito, quòd ex hoc, q̃ aia intellectiua est forma immaterialis, & rñ in materia, vt dr in 2. Phy. tex. 26. nascitur q̃ ꝓprium perfectiuum eius est partim immateriale, & partim in materia: intelligibile enim in actu, quòd est perfectiuũ aiæ in phantasmate & intellectu agẽte existens, immateriale & in materia quodãmodo est, vt ex dictis patet. Cessante ergo tali modo essendi ipsius aiæ, necesse est cessare illius effectum, s. esse pfectibilem a tali pfectiuo, s. partim materiali & partim immateriali: & cõsequẽter succedẽte alio mõ essendi, omnino sine materia, cõsentaneũ est, vt succedat alter effectus, s. q̃ sit pfectibilis ab his q̃ oĩno sunt sine materia. Et sic hi modi, quis cõcernãt diuersitatẽ ex parte obiecti, nascuntur ex parte operantis: immo ex modis essendi operantis. Cuius signũ est, quòd apud philosophos, omnis substantia intellectualis separata naturaliter a corpore, nihil accipit a corporibus.

¶ Ad primum vero eorum quæ dicit Sco. iam patet, quòd separatio in essendo infert separationem in operando, & iã superius ostensum est, quòd impossibile est separatum aliquid, pati a corpore imprẽsionem aliquam intelligibilem &c.

¶ Ad vltimum vero dicitur, quòd est impertinens: quoniam de naturali cognitione & conditione animæ est sermo: status autem animæ in corpore glorioso, miraculosus est. Vnde nihil obstat, proposito, si anima coniuncta tali corpori sit magis, aut non minus capax talis influentiæ. Non enim quærimus, quid Deus per miracula possit: sed quid rerum ordini absque miraculis congruat. unde non sunt miraculosa inferenda.

¶ Circa hanc partem dubium est, quia in litera dicitur, quòd intelligere per conuersionem ad superiora est præternaturale animæ. Hoc enim videtur falsum. Tum, quia præternaturale exorbitat a naturali: ac per hoc non potest esse perpetuum nec diuturnius naturali: constat autem hunc modum intelligendi esse, & diuturniorem alio, & perpetuum secundum naturæ cursum. Tum, quia præternaturale non nascitur ex natura rei, cui est præternaturale, vt patet: constat autem quòd ex natura animæ humanæ nascitur vterq; modus essendi successiue in ea. ergo vterq; modus intelligẽdi. ergo neuter est præternaturalis.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis scito, quòd est duplex modus essendi. Alter sequẽtiũ Auic. & dicentium, quòd vterq; modus essendi & intelligendi est naturalis animæ successiue: nam ee in corpore est naturale ei in principio: esse vero extra, est naturale ei in fine, quemadmodũ homini inest duplex modus viuẽdi, scil. in vtero materno in principio, & extra vterum in fine, seu post principium, & secundum hanc viam facile solui videntur omnia. Derelicta tamen est a S. Tho. quia vt ex dictis apparuit, profundius scrutatus est naturam animæ. Est ergo alter modus dicendi qui habetur in litera, quòd scilicet, vnus est naturalis, & alter præternaturalis. Vbi scito, quòd præternaturale non est idem, quod contra naturam, sed est communius quid & superius ad id, quod conuenit alicui contra naturam, & supra naturam, & extra naturam, & quomodolibet aliter, quàm secundum propriam naturam: in proposito autem sumitur præternaturale pro eo, quod est supranaturale, non miraculose, sed supra naturam propriam ipsius animæ.

¶ Ad cuius euidentiã scito, quòd quẽadmodũ ignis habet duos motus, alterũ naturalẽ, s. quo mouetur sursum, alterũ præternaturalẽ, i. supra ꝓpriã naturã, quo mouetur circulariter, sequẽs motũ diurnũ: & iste præter naturalis est perpetuus, & conuenit ei, ẽm quod participat naturã superioré cœlestẽ, s. q̃ participatio cõuenit ei ex eo, quòd obtinet prima tũ in sphæra elementari: semper. n. supremũ infimi attingit infimũ suprẽmi, vt dr in 7. c. de di. No. Ita in proposito, aia intellectiua, quia est suprema forma i materia existẽtium secundum sui supremum, participat aliquid de natura substantia rum separatarum: & secundum seipsam absolute aliquid aliud vẽdicat sibi proprium: secũdum enim propriam naturam vt sic, vendicat sibi esse in corpore, & intelligere per conuersionem ad phantasmata: qm̃ est essentialr pars: ẽm vero quòd participat substãtias separatas, habet quòd sit ẽt extra corpus, vt illæ sunt, & intelligat per conuersionem ad intelligibilia simplr, vt illæ intelligunt: & sic ille modus est simplr naturalis animæ, hic vero p̃ternaturalis. Nec incõuenit, quòd huiusmodi præternaturale sit diuturnius aut perpetuum: qm̃ non ea rõne dr præternaturale, quia exorbitet a natura, quia nõ est contra illam, sed quia est supra illam: vt patet manifeste in motu circulari ignis, qui indefesse semper ei actu conuenit. motus autem sursum non conuenit ei semper actu. Nec inconuenit etiam tale præternaturale innasci ex natura ipsius rei, non absolute, sed secundum quod participat in sui supremo naturam sp̃eriorem: vt patet in motu circulari ipsius ignis, qui innascitur ex hoc, quòd ignis est in illo loco: esse autẽ in illo loco conuenit ex hoc, quòd est suprẽmum inter elementa: esse aũt suprẽmum inter elementa habet annexũ hoc, quòd participet naturam superiorem, cœlestem s. &c. ergo de primo ad vltimum, &c. Ita in proposito ex hoc, quòd anima humana est immortalis, & infima inter intellectuales, habet duo. Et quòd exigat corp̃ us medium inter contraria, & consequenter corruptibile, & quòd possit remanere sola. Sed primũ ex propriis habet, ex q̃ibus habet quòd ratiocinetur, & colligat scientiam ex sensibus. Secundum vero, ex participatione superiorum in sui suprẽmo: ex qua etiam nunc habet, quòd intelligat principia, & quod quid est. Et qm̃ hoc profundioris erat perscrutationis, & rationi magis est consonum, quis difficilius: ideo diuus Thomas hanc semper tradidit vbiq; doctrinam: nec vnquam voluit Auicennæ facilitatem sectari.

¶ Quo ad tertium obiicitur contra dicta, ex cõparatione istorũ modorum intelligendi, quo ad nobilitatem, sic. Intelligere per conuersionem ad superiora est nobilius, q̃ per conuersionem ad phantasmata: & vterque modus conuenit animæ per prædicta. ergo ille magis affirmandus est naturalis animæ, q̃ iste: & tenet sequela, quia vnumquodque semper naturaliter ordinatur ad melius de possibilibus: tũc vlterius: ille modus ẽ naturalis animæ. ergo anima non eget vnione ad corpus, propter consequendum suum naturalem modum intelligendi.

¶ Quo ad quartum, soluit, distinguendo antecedens: & dicendo, quòd intelligere per conuersionem ad superiora est nobilius, & melius simpliciter, sed non animæ: & ideo, cum vnaquæq; res naturaliter ordinetur, non in melius simpliciter, sed in melius sibi, cõsequẽs est, quòd anima non ordinatur naturaliter ad intelligendũ per modũ substãtiæ separatæ, quod est melius simpr, sed ad intelligendum p̃ conuersionem ad phãtasmata, quod est melius sibi: & ideo naturaliter vnitur corpori propter melius ipsius animæ, vt prius dicebatur. Primam partem huius distinctionis, scilicet. Intelligere per conuersionem ad superiora, est

D. 133. 282

ditur illud lumē & diuersificatur, sicut accidit in lineis a centro egredientibus. Et inde est quòd Deus ꝑ suam essentiam omnia intelligit, superiores autem intellectualium substantiarum, & si per plures formas intelligant, tamen intelligunt ꝑ pauciores[d] & magis vniuersales,[e] & virtuosiores ad comprehensionem rerum propter efficaciam virtutis intellectiuæ, quæ est in eis. In inferioribus autē sunt formæ plures & minus vniuersales, & minus efficaces ad comprehensionem rerum: inquantum deficiūt a virtute intellectiua superiorum. Si ergo inferiores substantiæ haberent formas in illa vniuersalitate, in qua habent superiores, quia non sunt tantæ efficacię in intelligendo: non acciperent per eas perfectam cognitionem de rebus, sed in quadam cōmunitate & confusione. quod aliqualiter apparet in hominibus. Nam qui sunt debilioris intellectus, per vniuersales conceptiones magis intelligentium, nō accipiūt perfectam cognitionē, nisi eis singula in speciali explicentur. Manifestum est autem inter substantias intellectuales secūdum naturæ ordinem, infimas esse animas humanas. Hæc autem perfectio vniuersi exigebat, vt diuersi gradus ī rebus essent. Si igitur animæ humanæ sic essent institutæ a Deo, vt intelligerēt per modum qui competit substantijs separatis, non haberent cognitionem perfectam, sed confusam in communi. Ad hoc ergo quòd perfectam & propriā cognitionē de rebus habere possent, sic naturaliter sunt institutæ, vt corporibus vniātur, & sic ab ipsis rebus sensibilibus propriam de eis cognitionem accipiunt. Sicut homines rudes ad sciētiam induci non possunt, nisi per sensibilia exēpla. Sic ergo patet, quòd propter melius animæ est, vt corpori vniatur, & intelligat per cōuersionem ad phātasmata: & tamē[d] esse potest separata, & alium modum intelligendi habere.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd si diligenter verba Philosophi discutianť, Philosophus * hoc dixit ex quadam suppositione pri⁹ facta, scilicet quòd intelligere sit quidam motus coniuncti, sicut & sentire. Nondum enim differentiā ostenderat inter intellectū & sensum. Vel potest dici, quòd loquiť de illo modo intelligendi, qui est per cōuersionē ad phātasmata. de quo etiam procedit secunda ratio.

AD 3^m dicendū, quòd anima separata non intelligit per species innatas, nec per species quas tunc abstrahit, nec solum per species cōseruatas, vt obiectio probat: sed per species ex influentia diuini luminis participatas, quarum anima fit particeps, sicut & aliæ substantiæ separatę, quàmuis inferiori modo. Vnde tam cito cessante conuersione ad corpus, ad superiora conuertitur. Nec tamen propter hoc cognitio vel potentia non est naturalis, quia Deus est author, non solum influentię gratuiti luminis, sed etiam naturalis.

Eodem lib. 1. de Aïa, textu ...

ARTICVLVS II.

Vtrum anima separata, intelligat substantias separatas.

AD SECVNDVM sic proceditur, Videtur, quòd anima separata non intelligat substantias separatas. Perfectior enim est anima corpori coniuncta, quàm a corpore separata, cum anima sit naturaliter pars humanę naturę. quęlibet autem pars perfectior est in suo toto. Sed anima coniuncta corpori non intelligit substantias separatas, vt supra habitum est.*Ergo multo minus cum fuerit a corpore separata.

¶ 2 Pręt. Omne qđ cognosciť, vel cognosciť ꝑ sui pręsentiā, vel ꝑ suā speciem. Sed substantię separatę nō possunt cognosci ab anima per suam præsentiam: quia nihil illabitur animę nisi solus Deus. Neque etiam per aliquas species quas anima ab angelo abstrahere possit: qa angelus simplicior est quàm anima. Ergo nullo modo anima separata potest cognoscere substantias separatas.

¶ 3 Pręt. qdā Philosophi posuerunt in cognitione separatarū substātiarū consistere vltimā hominis fęlicitatē.[e] Si ergo aīa separata potest intelligere substātias separatas, ex sola sua separatione consequitur fęlicitatem. quod est inconueniens.

SED CONTRA est, ꝙ animę

440

nobilius simpliciter, quàm per conuersionem ad phantasmata: litera relinquit vt per se notam. Secundam vero, scilicet quòd non sit melius animæ, probat. Modus cognoscendi quo cognitio confusa hř ab aliquo, minus bonus est, modo quo habetur cognitio distincta ab eodem: sed anima illo modo confuse, isto distincte cognoscit. ergo iste sibi melior. Probatur minor: quia ille modus est īproportionatus virtuti intellectiuæ animæ ꝑ excessum, Probatur hoc sic. modus ꝓprius substantiis superiorib⁹ est improportionat⁹ inferiorib⁹: iste est ꝓprius substātiis superioribus, q̄ s. naturaliter sunt separatæ. ergo est īproportionat⁹ aīæ. Probať maior sic. Vis itellectualis quāto magis recedit a primo, tanto magis diuersificatur. ergo intellectus quāto superior, tāto magis per vnū, aut pauciores vniuersaliores, & efficaciores species intelligit. ergo modus superioris est improportionatus inferiori, quia per plures min⁹ vniuersales, & min⁹ efficaces debet intelligere: & propterea si secūdum species superioris itelligeret, non posset penetrare quod in eis est. Antecedens nūc assumptum declaratur exemplo linearum, egredientium a centro: consequētia vero non probatione, sed manifestatione eget: & dupliciter declaratur. Primo, quia inde ꝓuenit, quòd Deus ꝑ vnū quod est ipse, omnia intelligit, vt pote habēs vim intellectualem maxime vnitam: & successiue superiores præstant inferioribus in paucitate & vniuersalitate specierum, propter efficaciam intellectualis luminis. Intellectiua enim vis quanto maior est, tanto minus partitur in intelligibilia: & consequenter paucioribus speciebus eget. Secundo declaratur in hominibus: experimur.n.in nobisipsis, quòd præstanti ingenio fulti, paucissimis perceptis, multa sciunt: & econuerso, rudiorem animā sortiti, multis adhibitis, & syllogismis, & exemplis, & dearticulationibus rerum vsq; ad minima, vix illa tm̄ comprehendunt, nec in illis alia nosse possunt: quo fit vt nullum ex se iudicium habeant de rebus. Minor autem, scilicet quòd iste modus sit naturalis substantiis superioribus quæ naturaliter sunt separatæ, probatur ex eo, quòd animæ humanæ sunt vltimæ inter substantias intellectuales: ex hoc.n.sequitur. ergo vltimus modus intelligendi est ei connaturalis, & non penultimus, sed infra istū datur inferior, scilicet per conuersionem ad phantasmata. ergo ille non animæ, sed superiori est connaturalis: animæ vero vltimus: vt sic vniuersi perfectio omnes gradus essendi habeat &c. Reliqua sunt per se nota.

¶ Circa hanc quartam partem dubitatur. Cū.n.dř quòd modus intelligendi per conuersionem ad superiora est nobilior: aut intelligitur positiue, aut permissiue. Si permissiue, non oportet esse verum nisi particulariter: & nihilominus vana est tanta solicitudo literæ: ex nobilitate illius modi exorta. Si positiue: ergo si vniuersaliter verum est, & tunc sequitur implicatio in litera, dū dicitur quòd iste est vniuersaliter nobilior, & subditur quòd iste in anima nostra est imperfectior: si enim in anima nostra est imperfectior: ergo non vniuersaliter iste modus est perfectior: & si vniuersaliter, ergo & in anima.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd positiue est perfectior. Et cum dicitur. ergo vniuersaliter, concedatur. Et cum dicitur. ergo in anima, negetur argumentum: quia est sophisma figuræ dictionis, dū ab intellectione per conuersionem ad intelligibilia, descenditur ad intellectionem per conuersionem ad intelligibilia improportionata huic intellectui. Et ideo nulla est in litera contradictio: qm̄ prius dixit ꝙ est simpliciter, idest sine additione aliqua nobilior: & hoc est verum vniuersaliter: deinde subditur, quòd ille mod⁹, vt est possibilis animæ nostræ, idest nō simpliciter, sed qualificatus ordine ad intellectum ita debilem, est imperfectior. Et propterea glossando literam diximus, quòd ille modus est nobilior in se & absolute, nō tamen animæ: non quòd ille modus in anima retineat nobilitatem in se, sed quia in anima non ponitur ille modus absolute, sed conditionatus conditione diminuente, scilicet in proportione & in cōmensuratione specierum ad intellectum. Quòd autē ille modus absolute sit nobilior, ex eo patet, quòd purior est: lumē.n.nō admistū tenebris nobilius est tenebroso seu vmbroso: sed ille mod⁹ est in puro lumine, qa in solis intelligibilibus in actu puris consistit: iste vero est in lumine obumbrato, quia consistit in respectu ad intelligibilia obumbrata materiæ phantasmatum. ergo ille nobilior. Et ex hoc patet defectus Scoti in 4.distinct.45.q.2. ad secundum: vbi negat intellectionem sine phantasmate esse perfectiorem positiue: & adducit rationem satis leuem: quia agēs quod potest cum instrumento & sine agere, non propterea perfectius positiue agit, quia sine instrumento agit. Hæc enim ratio nihil pro se facit: quoniam constat, quòd ceteris paribus, modus agendi sine instrumento, est nobilior modo agendi cum eodem. Vnde laudamus artifices qui paucioribus instrumentis rem perficiunt, & multo magis si cum vno, & si cum nullo.

¶ Præt. Operatio ex genere suo incorporea, quàmuis permittatur admisceri quoquomodo corpori, quanto elongatior a corporeo instrumento, tanto perfectior positiue: quia magis accedit ad sui generis perfectionem: sed intelligere secundum omnes est huiusmodi. ergo &c. Deceptus autem videtur Scotus, quia non vidit sophisma prædictum latere: cum dicitur: quodlibet intelligere per conuersionem ad intelligibilia simpliciter est nobilius. ergo tale conueniens animæ est nobilius.

D. 111

¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd ibi sumitur naturale, vt distinguitur contra miraculosum. sic enim influxus iste est naturalis: q̄uis non sit naturalis secundum propriam naturam ipsius animæ: vt in corpore articuli dictum est. Nec putes influxum istum dici diuinum, quia fit a Deo immediate: quoniam fit mediantibus angelis: vt patet in quæst. de Anima, q̄st. 20. sed quia sunt resultationes quædam specierum diuinarum, quæ sunt factrices rerum secundum omnia quæ in eis sunt, tam formalia quàm materialia.

¶ Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum secundum.

IN titulo intelligat quidditatiue: de tali enim cognitione est dubium. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua, habens duas partes: Anima separata, habet de aliis animabus perfectā cognitionem naturalem: de angelis vero imperfectam & deficientem. Probatur sic. Anima separata seipsam per seipsam cognoscit. ergo reliqua incorporea per modum, quo sunt in ipsa. ergo per modum ipsius animæ. ergo alias animas perfecte, angelos vero imperfecte. Antecedens probatur: quia non intelligit conuertendo se ad phantasmata. Prima vero consequentia probatur authoritate August. volentis quòd mens nostra rerum incorporearum notitiam per seipsam accipiat. Secunda vero consequentia probatur: quia vnumquodque intelligibile est in intelligente, per modum ipsius intelligentis: & constat quòd intelligitur per modum quo est in eo: & inde emanauit illa maxima, quòd Commune est omni substantiæ separatæ intelligere tam superiora q̄ inferiora per modum substantiæ suę. Tertia vero consequentia, quo ad vtramque partem probatur: quia modus substantiæ animæ, est conformis modo aliarum animarum separatarum: & est infra modum substantiæ angelicæ.

¶ Circa antecedens, dubium magnum occurrit: quoniam anima nostra est pura potentia in genere intelligibilium: vt Auer. & S.Thom. ex Arist. dixerunt: quomodo per seipsam intelligi potest? Intelligibili enim in potentia pura, repugnat per seipsum intelligi: quoniam conditio intelligibilis in actu, est esse perfectiuum per seipsum, idest, sine alio obiecto medio ipsius intellectus, vt de se patet. Et sic videtur duplex peccatum, in hoc processu accidere. Primo, obliuionis doctrinæ datæ. Secundo, fallaciæ secundum non causam vt causam: non enim causa quare anima nūc nō nouit se, est cōuersio ad phātasmata, sed intelligibilitas eius in potentia, cuius effectus est naturalis conuersio ad phantasmata, vt ad proprium perfectiuum & actuatiuū: vnde soluta conuersione ad phantasmata, si intellectus non est actuatus, remanet intelligibilis in potentia vt erat: & consequēter non per seipsum, sed per aliquem actum, puta a superioribus susceptum debet fieri & esse intelligibilis in actu. Et si ex sola separatione a corpore est intelligibilis ī actu. ergo prius erat & intelligibilis in actu, quantū est in se: q̄uis nobis non esset intelligibilis nisi in potentia remota: pp naturaliter habere prius ordinem ad phantasmata: sed hoc destruit doctrinam 3.de Anima Arist. dicentis, quòd nullam habet naturam &c. & manifeste contradicit doctrinæ supra datæ.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd anima nostra secundum propriā naturam est intelligibilis in pura potentia: & quòd cum separatur, fit intelligibilis in actu absque aliquo extraneo influxu: & ideo merito tunc intelligitur per seipsam, & nunc non.

¶ Ad quorum euidentiam recolenda sunt prædicta, & applicanda ad propositum. Anima nostra, vt dictum fuit, habet in se ꝓpriā naturā vt sic: & habet participatiue aliquid de natura substantiarū immaterialiū. Et ex ꝓpria q̄dē natura cū vendicet sibi vnionē ad corpus, liquet, quòd habet quòd sit infima intellectualis substātia, nō solū gradu, sed in modo essendi: vtpote exigens modū essendi ꝓprium formis materialibus, s. esse in corpore per informationem. Et quia vniuscuiusque dispositio in entitate, est ē quātū est in se, eius dispositio in intelligibilitate, oportet quòd ex hac eadem radice ꝓueniat, quòd aīa sit infima in modo intelligibilitatis: ac per hoc sit intelligibilis in pura potētia.

Et quia talem modum essendi exigit propter bonum suum: ex eadem radice pullulat conuersio ad phantasmata tam secundum intellectum possibilem, quàm agentem: & consequenter quòd intellectus agens non sit actus ipsius intellectus possibilis, nisi mediantibus intelligibilibus sensibiliū &c. & consequenter quòd anima non cognoscat se nisi per actum suum &c. Hęc enim omnia ex eadem radice oriuntur, scilicet ex propria natura animæ vt sic. Et quia ad ꝓpriam naturam animæ spectat modus essendi in corpore, & intelligendi ꝑ phantasmata: ideo hæc in litera & alibi attribuūtur modo essendi vel intelligendi tanquam notioribus proprietatibus occultæ causæ. Ex eo vero, quòd participatiue sapit de natura substantiarum separatarum, nō habet infimum modū essendi, & consequēter nec intelligibilitatis: sed habet superiorem modum essendi, s. separatum a corpore: & consequenter superiorem modum intelligendi tam actiue q̄ passiue: ita tn̄ vt sicut modum essendi similem superioribus non ab initio sibi vendicat actu, sed ptāte tm̄: ita & modum intelligibilitatis similem superioribus non statim, sed ordinate post modū essendi ordine naturæ sortiať. Et ideo notanter dixi, quòd ipsa est intelligibilis in pura potentia ex ꝓpria natura, & quòd sit in separatione intelligibilis in actu. Q̄uō aūt hoc fiat, nō videtur difficile, si aduerterimus quòd quemadmodum ex natura propria animæ fluit simpliciter conuersio ad corpus & phantasmata ꝫm omnes vires suas, ita ex participatione superiorum, cū incipit actu sortiri modum essendi separatum, ex consequenti ex eadem radice sortitur conuersionem omnium virium suarum ad seipsam: principium enim aspectus omnium substantiarum separatarum, est primo respectu suimet. Et propterea ipsa inquantum sapit naturam earū, hāc cōformitatē sortiť, vt primo cōuertatur ī seipsam, ac per hoc intellectus agēs ex eadē radice cōuertiť ad illustrandū primo substātiā aīæ: & sit actus illius vt obiecti, & intellect⁹ possibilis vt potentiæ: & sic substantia animæ de se intelligibilis in pura potētia, fit intelligibilis in actu ꝑ seipsam sine alio obiecto, aut specie per conuersionem luminis intellectus agentis sup ipsam: quæ conuersio consequitur separationem, quæ consequiť non naturam animæ ꝓpriam, sed superiorum participatam in aīa. Et sic patet, quòd nec obliuionem passus est D.Thomas, nec fefellit eū sophisma: qm̄ naturalis cōuersio ad phātasmata causa vere est, quare nō intelligim⁹ animā ꝑ seipsam, sed ꝑ actū suum: q̄uis talis cōuersio nō sit causa primaria, sed secūdaria: vt patet ex dictis. Et quia hoc iam dixerat superius in loco ꝓprio, nō oportebat sic explicare: qm̄ consequentia intelligenda sunt ꝓut discussa sunt in antecedentibus in locis propriis.

¶ Circa primam consequentiā aduerte, quòd q̄uis authoritas Aug. loquatur de aīa nostra in statu isto: subtilissime tn̄ ad ꝓpositum applicata est. Cum.n. aliqua ordinarie se consequunť, sic semper posterius commensuratur priori, vt vltimum commēsuretur primo. Vn̄, quia in p̄nti statu cognoscim⁹ aīam per actū & obiecta, & deinde incorporea cognoscimus per animā: oportet vt cognitio rerum superiorum tanta sit, quanta pōt oriri ex prima cognitione, quam s. ex sensibilibus habemus. Sed si prima cognitio esset cognitio animæ, cognitio superiorū nō cōmēsuraretur nisi ipsi animæ, & idcirco ex hoc quòd anima per seipsam nouit seipsam, coassumpta illa ꝓpositione Aug. quòd ꝑ seipsam nouit incorporea, optime infertur in litera, quòd nouit incorporea oīa ꝫm q̄d sunt in ea. Ex eo.n. quòd per seipsam seipsam nouit, constat quòd perfecte cōprehendit se: ex eo vero quòd ex seipsa alia nouit, sequiť quòd cognitio aliorum non arctatur nisi ad modum quo in ipsa sunt & non ad aliquam aliam priorem cognitionem: & sic excluditur duplex arctatio, quam nunc patimur, scilicet ad imperfectam cognitionem animæ de seipsa, & ad priorem cognitionem sensibilium.

¶ Circa secundam consequentiā dub. occurrit. Quia aut intēdit

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd anima cognoscit incorporea per propriam substantiam tanquam per rõnem cognoscendi, aut tãquam per obiectũ præcognitum, aut tanquã per virtutẽ cognoscitiuã. Si primo mõ, optime procedit cõsequentia: sed expresse cõtradicit rñsioni ad secundum in litera, vbi dr, quòd aia separata cognoscit angelos per spẽs influxas: nõ ergo ꝑpria substantia est ei rõ cognoscẽdi eos. Nec oportet spẽs impfecte repfentare, sicut substantia animæ repfentat eos: vt patet in ipsis angelis, in q bus iõ superadditur

Lib. 9. de Trin. c. 3. in fin. tom. 3.

species etiã respectu inferiorum, vt supleatur quod deest substãtiæ. Si secũdo modo, aut ista erit

† Q. 88. ar. 1.

cognitio discursiua, sicut per mediũ cognitum nouimus cõclusionẽ, aut redibit primum membrũ, quòd substantia sit eadem ratio intelligendi, vt diximꝰ de substãtia angeli: qñ intelligunt naturaliter Deum per suas substantias absque discursu, intuendo Deum in se, vt in speculo, utrunque horum non consonat, hoc enim nunc reprobatum est: discursus autem non habet locum in proposito apud S. Tho. Si autem tertio modo, vanus est totus conatus corporis articuli. Iam enim liquidum erat hoc, quòd anima quidquid cognoscit per propriam substantiam, nouit vt per primum operandi principium intrinsecum: sed quòd ex hoc resultet imperfectio cognitionis, non probatur: nec authoritas August. esset ad propositum: quæ de anima vt cognita, loquitur.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd omnibus illis modis verificatur animam per modum suæ substantiæ intelligere & inferiora & æqualia, & superiora directe, nihilominus proposito primus & secundus deseruiunt: ita quòd substantia animæ concurrit, vt obiectum, & species secundum se incompleta: per superadditam autem speciem completa, complemento apto, nato inueniri in ea.

¶ Vbi aduerte, quòd dupliciter contingit intellectum aliquem per speciem intelligere. Vno modo, immediate aspiciendo repræsentatum per illam speciem, sicut cum per speciem in oculo immediate respicimus coloratum. Alio modo, immediate aspiciendo ipsam speciem, & mediante ipsa, repræsentatum per illam: vt patet, cum Deus intelligit alia a se intuendo essentiam suam, quæ est species omnium. In primo modo, species habet rationem speciei tantum. In secundo vero, tenet locum speciei & obiecti, prius natura, non tempore noti: in quo aliud relucet obiectum. Vtroque autem modo cognoscendo, cognitio commensuratur modo substantiæ cognoscẽtis. Quod sic patet: Cognoscens habere speciem cogniti nihil aliud est quàm esse ipsum cognitum in esse intentionali. cum multis autem modis contingat, cognoscentem esse vnum atque idem cognitum, (quoniam multam habet latitudinem modus essendi, quo cognoscens est cognitum: alio nanque modo, angelus est lapis, & alio modo, Deus est lapis, & alio modo, anima est lapis,) & diuersitas ista non est ex parte rei cognitæ, quia vna & eadem est: ex parte ergo cognoscentis est naturæ, quæ diuersitatẽ tãtã habet: ita quòd modꝰ quo cognoscens est cognitum, cõmensuratur cognoscentis substantiæ. Et sic si substantia cognoscens est altioris ordinis quàm cognitum, consequens est, vt sit illud altiori modo quàm sit in seipso: & quia esse altius & superioris ordinis præhabet vnitius, quicquid habent inferiora diffusa, efficacius est illud esse, ad cognoscendum inferius obiectũ, quàm si æquale sibi esset. Si vero substantia cognoscens sit inferioris ordinis, q̃ obiectum, tunc est illud imperfectiori modo, quàm sit ipsum in se: ac ꝑ hoc esse, nõ potest comprehendere illud: quãuis magis vel minus perfecte potest ipsum nosse iuxta ꝓportionem defectus sui ab illo. Iuxta modum ergo gradus, & perfectionis substãtiæ cognoscentis, est modus essendi cogniti in illa: iuxta modum autẽ essendi illorum in ea est cognitio. igitur de primo ad vltimum, cognitio commensuratur substantiæ cognoscentis. Quod vt clarius percipiatur, exemplariter declaretur: cum anima separata comprehendit seipsam, cum inter perfectiones suas sit non solum quòd ipsa est sic imitans substantias immateriales in natura, & modo essendi, sed etiam ꝙ ipsa est intentionaliter Gabriel, Raphael, Michael &c. cõprehendendo sua perfectionem, videt se & vt ipsa est, & vt alia est: & sic videt per se ipsam & speciem superadditam in ratione obiecti & speciei simul. Manifestum est autem, quòd impossibile est hoc modo plus nosse de aliis, quàm habetur ex modo quo ipsa anima est alia: non enim nouit alia hoc modo nisi quia seipsam nouit sic esse illa: & sic par est iudicium quo ad hoc, si per solam substantiam, & si per substantiam & speciem super additam, cognitio fiat. Cum vero anima per speciem additam immediate tendit in Gabrielem, species in illa non est efficacior quàm in prima cognitione fuerat, cum speciei tantum locum teneat, prius autem speciei & obiecti simul, nec alia ratione Gabrielem cognoscere facit, nisi quia est id quo cognoscens est ipse Gabriel. Tantum autem facit formaliter cognoscentem esse Gabrielem, quantum cognoscens capax est. Capacitas autem istius est secundum modum substantiæ suæ: cognitio igitur etiam ista substantiæ cognoscentis commensuratur.

¶ Et sic patet responsio ad quæsita & obiecta: quia nulla est cõtradictio in litera: dum substantia animæ species & obiectum: & species superaddita ponitur quandoque vt ratio cognoscendi tantum, quandoque etiam vt obiectum: vt dictum est &c. Et iuxta hunc modum, põt anima separata omnia quæ nouit simul intelligere: secundum quod superius de angelis dictum est.

¶ Circa hanc quoque partem aduerte, quòd licet ad cognoscendum quidditatiue alias animas separatas, anima non egeat specie superaddita, quia sua substantia ad hoc sufficit: ad cognitionem tamen an est, & ad cognitionem pertinentẽ ad locutionem & auditionem exigitur species superaddita, quoniam hæc non repræsentantur per substantiam intelligentis animæ. Et ideo simpliciter concedendum est, quòd vna anima intelligit aliam per speciem. Vnde S. Thom. indistincte hic de eis loquitur: & in quæst. de Anima. q. 20. dicit, quòd anima Lazari nosse potuit animam Abrahæ, sicut alias substantias separatas.

¶ Super

¶ Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum tertium.

ARTICVLVS III.

Vtrum anima separata omnia naturalia cognoscat.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd anima separata omnia naturalia cognoscat. In substantijs enim separatis sunt rationes omnium rerum naturalium. Sed animæ separatę cognoscunt substantias separatas. Ergo cognoscunt omnia naturalia.

¶ 2 Præt. Qui intelligit magis intelligibile, multo magis potest intelligere minus intelligibile. Sed anima separata intelligit substantias separatas, quę sunt maxima intelligibilium. Ergo multo magis potest intelligere omnia naturalia, quę sunt intelligibilia minus.

SED CONTRA, In dęmonibus magis viget naturalis cognitio, quàm in anima separata, Sed dęmones non omnia naturalia cognoscunt, sed multa addiscunt ꝑ longi temporis experientiam, vt Isidorus dicit.* Ergo neque animæ separatę oĩa naturalia cognoscunt.

¶ 3 Præt. Si anima statim cum est separata, omnia naturalia cognoscęret, frustra homines studerẽt ad rerum scientiam capescendã. hoc autem est inconueniens. Non ergo anima separata omnia naturalia cognoscit.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictũ est,* anima separata intelligit ꝑ species separatas, quas recipit ex influentia diuini luminis, sicut & angeli: sed tamen quia natura animę est infra naturã angeli, cui isse modus cognoscendi est naturalis: anima separata ꝑ huiusmodi species non accipit perfectã rerum cognitionem, sed quasi in communi & confusam. Sicut igitur se habent angeli ad perfectam cognitionem rerum naturalium ꝑ huiusmodi species, ita animę separatæ ad imperfectam & confusam. Angeli autem per huiusmodi species cognoscunt cognitione perfecta omnia naturalia: quia omnia, quę Deus fecit in proprijs naturis, fecit in intelligentia angelica, vt dicit Aug. super Gen. ad lit.* Vnde & animę separatę de omnibus naturalibus cognitionem habent, non certam & propriam, sed communem & confusam.*

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ nec ipse angelus per suam substantiam cognoscit omnia naturalia, sed per species quasdam, vt supra dictum est.* Et ideo non propter hoc sequitur, quòd anima cognoscat omnia naturalia: quia cognoscit substantiam separatam.

AD 2m dicendum, quòd sicut anima separata non perfecte intelligit substantias separatas: ita nec omnia naturalia perfecte cognoscit, sed sub quadam confusione: vt dictum est.*

AD 3m dicendum, quòd Isidor. loquitur de cognitione futurorum: qua nec angeli, nec dæmones, nec animę separatę cognoscũt nisi, vel in suis causis, vel per reuelationem diuinam. Nos autem loquimur de cognitione naturali.

AD 4m dicendum, quòd cognitio, quę acquiritur hic per studium, est propria & perfecta, illa autem est confusa. Vnde non sequitur, quòd studium addiscendi sit frustra.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum anima separata cognoscat singularia.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur, quòd anima separata non cognoscat singularia. Nulla enim potentia cognoscitiua remanet in anima separata, nisi intellectus, vt ex supradictis patet.* Sed intellectus non est cognoscitiuus singularium, vt supra habitum est. † Ergo anima separata singularia nõ cognoscit.

¶ 2 Pręt. Magis est determinata cognitio qua cognoscitur aliquid in singulari, q̃ illa, qua cognoscitur aliquid in vniuersali. Sed anima separata non habet aliquam determinatã cognitionem de speciebus rerum naturalium. Multo igitur minus cognoscit singularia.

¶ 3 Pręt. Si cognoscit singularia, & non per sensum, pari ratione omnia singularia cognoscit. Sed nõ cognoscit omnia singularia. Ergo nulla cognoscit.

SED CONTRA est, ꝙ dies in inferno positus dixit, Habeo quinq; fratres. vt habetur Luc. 16.

RESPON. Dicendum, quòd animæ separatę aliqua singularia cognoscunt, sed non omnia etiã quæ sunt præsentia.

Ad cuius euidentiam considerandum est, ꝙ duplex est modus in telligendi. Vnus per abstractionẽ a phantasmatibus: & secundum istum modum singularia per intellectum cognosci non pũt directe, sed indirecte, sicut supra dictum est.* Alius modus intelligendi est per influentiam specierum a Deo. Et per istum modum intellectus potest singularia cognoscere. Sicut enim ipse Deus per suam essentiam, inquantum est causa vłtima gulæ, obiecta aũt in gñe sẽsibiliũ cũ sint q̃ddãtes, oportet etiam hęre singulas spẽs iuxta numerũ q̃ddãtũ: hoc autẽ ex phãtasmatibꝰ fit, nõ ex superiorũ influxu, vbi oĩa sunt vnite & indistincte.

In corp. ar.

¶ Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum quartum.

TItulus. Singularia seu sẽsibilia: de his. n. est qõ. 446

¶ In corpore tria. Primo, ꝓponit conclusionem respõsiuã. Secũdo, distinguit. Tertio, declarat conclusionem propositã ibi. In hoc tamẽ est differentia.

¶ Quo ad primum, conclusio est: Aia separata cognoscit q̃dam singularia: sed non omnia etiã præsentia, aduerte quòd vltima particula posita est ad differẽtiã angelicæ cognitionis: dictum enim fuit superius, quòd angeli naturaliter cognoscunt omnia singularia præsentia, non omnia simpliciter.

¶ Quo ad secundũ, distinguitur modus intelligendi per abstractionem a phantasmate, & ꝓ influxum specierum a Deo. Inter quos ad propositũ hæc differẽtia est, quòd iuxta primũ, impossibile est nosse singularia nisi indirecte, vt probatum est: iuxta secũm vero pũt cognosci, vt ostẽsum ẽ de Deo & angelis. Et tangitur rõ, quia essentia diuina est præhabẽs in se principia indiuiduantia: & consequenter species exemplaręs ab illa repręsẽtare pũt eadem &c. hæc sunt superius discussa in locis suis.

¶ Quo ad tertiũ, declaratẽ cõclo & quo

4. dist. 50. q. 1. art. 3. Et veri. q. 19. ar. 2. Et de Anima ar. 15. & 20.

* Q. 77. ar. tic. 8.

† Q. 86. ar. tic. 1.

Q. 86. ar. 1.

ad partē affirmatiuam, & negatiuam, & limitatiuam, ostendendo differentiam inter angelos & animam in cognoscendo per huiusmodi species. angeli, quia per huiusmodi species perfecte cognoscunt, quia iste modus est eis naturalis: consequens est quòd per eas non solum specierum, sed indiuiduorum participātium ipsas notitiam habent: animæ vero quia per eas imperfecte cognoscūt, nec species nec indiuidua distincte norunt, nisi aliunde determinētur: quia omne quod recipitur in aliquo, recipitur per modū recipientis: & sic cognoscunt aliqua & non omnia, sed ea ad q̄ determinātur aliūde. Subdit quatuor modos, quib⁹ fit ista determinatio, scilicet vel præuiam cognitionem, vel affectionem, vel naturalem ordinationem, vel Dei ordinem.

D. 472. Q.14.ar.11.

¶ Circa hanc partē dubiū ē, vn̄ & qūo affectio, cognitio, & ordo, determinēt ad cognitionem singularium. Aut enim species illæ repræsentant ipsi animæ singulare, aut non: si non, nihil horum largietur eis vim repræsentatiuam, vt patet. Si sic, sed non percipitur ab anima. ergo ista dāt animæ vim perceptiuam: sed hoc est manifeste falsum: inest enim illa a natura. ergo &c.

In corp.ar.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia, vt sæpe dictum est, cognitio fit per hoc quòd cognoscens est cognitum, & anima nostra secundum se non est actu, sed potentia ipsa cognoscibilia, potentia autē habet rationem determinabilis, secundū quod anima magis determinatur ad vnum, quàm ad aliud, consequens est, q̄ secundum hoc magis accedit ad esse actu vnum, q̄ aliud. Determinatur aūt anima ad aliquid vnum, vel per naturæ, aut Dei ordinem, in rōne actiui vel passiui &c. vel per vestigium aliquod illius in parte perceptiua, vel per affectionem in parte appetitiua: & sic determinatio huiusmodi appropriat animam ad illud: non ita quòd faciat illam esse illud, sed ita quòd propinquam reddat illam ad esse illud. Ex hac autem ꝓpinquitate fit vt spēs influxæ, quæ ideo improportionatæ dicuntur animæ: quia plures in se continent quàm anima possit per eas intelligere, cum recipiuntur in anima, sic ꝓpinqua determinentur ad efficaciter actuandum ipsam animam s̄m illa obiecta distincte, remanente s̄m alia repræsentata, confusa actuatione. Et merito, quia anima ē disposita & magis determinabilis per species quo ad hæc, quàm quo ad alia. Et hæc est ratio, quæ redditur in litera: dum dicitur, quia vnumquodq; recipitur in alio per modum recipientis, i. secundum modum quo dispositum est recipiens.

In corp.ar.

¶ Ad quæsitum ergo dicitur, quòd species repræsentant singulare, sed non distincte huic animæ: & cū dr̄. ergo ordo iste largitur vim perceptiuam, dicitur, quòd non dat vim perceptiuā, sed

& indiuidualium principiorum, cognoscit omnia & vniuersalia[d] & singularia, vt supra dictum est: † ita substātiæ separatæ per species, quæ sunt quædam participatę similitudines illius diuinæ essentiæ, pn̄t singularia cognoscere. In hoc tamē est differētia īter angelos & animas separatas: quia angeli per huiusmodi species habent perfectā & propriam cognitionem de rebus, animæ vero separatæ, confusam. Vnde angeli propter efficaciam sui intellectus per huiusmodi species non solum naturas rerum in speciali cognoscere possunt, sed etiam singularia sub speciebus cōtenta. Animę vero separatæ, non possunt cognoscere per huiusmodi species nisi solum singularia illa, ad quæ quodāmodo determinantur, vel per præcedētem cognitionem, vel per aliquam affectionem, vel per naturalem habitudinem, vel per diuinam ordinationem:[e] quia omne qd̄ recipitur in aliquo, recipitur in eo per modum recipientis.

Ad primum ergo dicendū, q̄ intellectus per viā abstractionis nō est cognoscitiuus singularium. Sic autem anima separata non intelligit, sed sicut dictum est. †

Ad 2[m] dicendum, q̄ ad illarū rerum species, vel indiuidua cognitio animæ separatæ determinatur, ad q̄ anima separata habet aliquā determinatam habitudinem, sicut dictum est.*

Ad 3[m] dicendum, q̄ anima separata nō se habet æqualiter ad omnia singularia, sed ad quædam habet aliquam habitudinem, quā nō habet ad alia. Et iō non est æqualis ratio, vt oīa singularia cognoscat.

F reddit ipsam habilem & ꝓportionatā speciei inquantū repræsentat tale singulare: & sic facit dispositiue ipsam illud percipere.

¶ In responsione ad primum occurrit dub. superius in q.79. art. 6. tactum: & est tale. Anima separata recordatur criminum cōmissorū. ergo cognoscit singularia, & singularia sunt sensibilia, & cum cōstet quòd nouit ea p spēs quas secum detulit, ergo male hic dr̄, quòd p spēs abstractas non nouit singularia.

Articvlvs V.

Vtrum habitus scientiæ hic acquisitæ, remaneat in anima separata.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur, quòd habitus scientiæ hic acquisitæ, nō remaneat in anima separata. Dicit enim G Apost. 1. ad corin. 13. Scientia destruetur.

¶ 2 Præt. Quidam minus boni in hoc mundo, scientia pollent, alijs magis bonis carentibus scientia. Si ergo habitus scientiæ permaneret etiam post mortem in anima, sequeretur, quòd aliqui minus boni etiā in futuro statu, essent potiores aliquibus magis bonis: quod videtur inconueniens.

¶ 3 Præt. Animæ separatæ habebunt H scientiam per influētiam diuini luminis. Si igitur scientia hic acquisita in anima separata remaneat, sequetur quòd duæ erūt formæ vni⁹ speciei in eodem subiecto. Quod est impossibile.

¶ 4 Præt. Philosophus dicit in lib. prædic.* quòd habitus est qualitas difficile mobilis. Sed ab ægritudine vel ab aliquo huiusmodi quandoque corrumpitur scientia. Sed nulla est ita fortis immutatio in hac vita, sicut immutatio quæ est per mortem. Ergo videtur quòd habit⁹ scientiæ per mortem corrumpatur.

I Sed contra est quod Hieron.* dicit in epist. ad Paul. Discam⁹ in terris, quorum scientia nobis ꝑseueret in cœlo.

Respon. Dicendum, quòd quidam posuerunt habitum scientiæ non esse in ipso intellectu, sed in viribus sensitiuis, scilicet imagi-

¶ Ad hoc posset breuiter dici, glossando hanc authoritatem, & cæteras similes, quòd loquuntur de cognitione noua, & nō recordatione, & secundum hāc viam responsum fuit superius in qōne præ dicta. Sed qm̄ hæc via non est consona S.T. Tum, quia hęc cognitio non posset esse nisi reflexa & in alio: vt patet in his quæ de cognitione singularium sunt dicta: reflexa autem cognitio sine singulari ad quod fit reflexio intelligi nequit: singulare aūt p sensus offertur. Et ideo in qōnibus de Anima, q. 20. in responsione ad primum in oppositum dicit. S. Tho. quòd quia præ fata reflexio non cōpletur sine sensu, anima separata non cognoscit singularia vt cognoscebat coniuncta. Tum, quia vnum de determinātibus species influxas ad cognitionem singularium in anima separata, est pręcedens cognitio: vt quia ipsa præcedens cognitio nō sufficit propter variatū modum essendi ipsarū specierū abstractarū saltem fit præparatio & dispositio sufficiens ad hoc, quòd anima per speciem influxam cognoscat

447 12.q.67.ar.2. Et 3.dist.31.q.2.ar.4. Et 4.dist.50.q.1.ar.2. Et 2.cōt.c.79. fin. Et quo.3.q.9.ar.1. Et quo. li.12.ar.3. & 13.

In prædica. mēto qualitatis, to.1.

quæ nouerat singularia alio modo. Et sic cum anima separata cognoscit quæ commisit, illa cognitio, est noua cognitio quo ad modum cognoscendi & species cognitorum: & recordatio ratione præcedentis, quæ remansit in suo effectu, vt dispositio & K præparatio ad cognoscendum illa. Et hoc modo patet, quid dicendum est ad dubium in quæstio. 79. motum: quia, scilicet necgandum est quod supponit, scilicet quòd aīa separata recordetur commissorum sufficienter per species hinc delatas. Quòd cognoscat ergo & recordetur est certum, sed de modo ambiguitas est, quæ iudicio meo, secundum San. Thom. doctrinam, sic soluenda est.

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, refert duas opiniones de subiecto habitus scientifici. Secūdo, rn̄det quæsito vna conclusione.

¶ Quo ad primum de prima opinione refert tria: de secunda vero duo. Primum ad primam opin. est ipsa positio, scilicet, Sciētia non est in intellectu, sed in viribus sensitiuis. Secundum est ratio:

tio eius: quia species intelligibiles non conseruantur in intellectu. Tertium est. quid consequenter secundum hoc responden dum esset quæsito, scilicet quòd scientia non remanet. ꝓbatur: quia destructo corpore, destrueretur. De secūda opi. primum est positio, s. quòd scientia partim. s. formaliter est in intellectu, & partim, scilicet materialiter & dispositiue, est in viribus sensitiuis. Secundū est eius ratio: & quo ad primam partem probat: primo, quia intellectus est locus specierum: quo ad vtrāque vero, quia habitus sunt similes actib⁹ intellectus, ex quibus fiunt: sed illi sunt partim illic, partim hic in intellectu formaliter: & in illis dispositiue & materialr̄. ergo.

¶ Quo ad secundum, conclusio responsiua est. Habit⁹ scientiæ, secundū quod est in intellectu, remanet in anima separata. ꝓbatur: non corrumpitur per accidens, nec per se. ergo remanet. consequentia probatur authoritate Aristo. quia forma altero modo corrumpitur. Antecedens quo ad primam partem probatur: quia subiectum est incorruptibile: quo ad secūdā vero, quia eius scire caret contrario: quod probatur: quia primæ operationi intellectus nihil est contrarium. Et excluditur obiectio, qua posset dici, quòd scire in secundo & tertio opere intellectus habet contrarium a quo per se corrūpitur. quod probatur ratione, quia vero contrariatur falsum: & authoritate Arist. ponētis duos modos corruptionis per se ipsius scientiæ. Hoc excludit dicēs, hæc non habere locum in aīa separata, ita quòd vis probationis consistit in carere cōtrario: quia primæ operationi nihil est contrariū. Scd̄a nō habet ibi locū. Anima enim separata, intelligit per modum substātiarū imaterialiū, non cōponendo aut discurrēdo, sed intuendo.

¶ Circa hanc partem aduerte, quòd nostra scientia dicitur per se corrumpi per deceptionem, quantum ad id, quod est in intellectu: & per obliuionem, secundum quod est in partibus sensitiuis. Iam enim dictum est, quòd est partim hic, & partim ibi:

natiua, cogitatiua, & memoratiua: & quòd species intelligibiles non conseruantur in intellectu possibili. Et si hæc opinio vera esset, sequeretur quòd destructo corpore, totaliter habitus scientiæ hic acquisitæ destrueretur. Sed quia scientia est in intellectu, qui est locus specierū (vt dicitur in 3. de Anima*) oportet B quòd habitus sciētiæ hic acquisitæ partim sit in prædictis viribus sensitiuis, & partim in ipso intellectu. Et hoc potest considerari ex ipsis actibus, ex quibus habitus sciētiæ acquiritur. Nam habitus sunt similes actibus ex quibus acquiruntur, vt dicitur in 2. Ethic.* Actus autē intellectus, ex quibus in præsenti vita scientia acquiritur, sunt per conuersionem intellectus ad phantasmata, quæ sunt in prædictis viribus sensitiuis. Vnde per tales act⁹ C & ipsi intellectui possibili acquiritur facultas quædam, ad considerādū per species susceptas, & in prędictis inferioribus viribus acquiritur quædam habilitas, vt facilius per conuersionem ad ipsas intellectus possit intelligibilia speculari. Sed sicut actus intellectus principaliter quidem & formaliter est in ipso intellectu, materialiter autē & dispositiue in inferioribus viribus, idem etiam dicendum est de habitu. Quantū ergo ad id, quod D aliquis præsentis scientiæ habet in inferioribus viribus, non remanebit in anima separata: sed quantū ad id quod habet in ipso ītellectu, necesse est vt remaneat: quia vt dicitur in lib. de longitudine * & breuitate vitæ, dupliciter corrumpitur aliqua forma. Vno modo per se, quando corrumpitur a suo contrario, vt calidum a frigido. Alio modo per accidens, scilicet per corruptionem subiecti. Manifestum est autem, quòd per corruptionem subiecti, scientia, quæ est in E intellectu humano, corrumpi nō potest, cum intellectus sit incorruptibilis, vt supra ostensum est.* Similiter etiam nec per contrarium corrumpi possunt species intelligibiles, quæ sunt in intellectu possibili: quia intentioni intelligibili nihil est contrarium, & præcipue quantum ad simplicem intelligentiam, qua intelligitur quodquid est. Sed quantum ad operationē, quia intellectus componit & diuidit, vel etiam ratiocinatur, sic inuenitur contrarietas in intellectu, secundum quod falsum in propo- B sitione, vel in argumentatione est contrarium vero. Et hoc modo interdum scientia corrūpitur per contrarium, dum scilicet aliquis per falsam argumentationem abducitur a scientia veritatis. Et ideo Philosophus in lib.* prædicto, ponit duos modos, quibus scientia per se corrūpitur, scilicet per obliuionem ex parte memoratiuæ, & deceptionem ex parte argumentationis falsæ. Sed hoc non habet lo- C cum in anima separata. Vnde dicendum est, quòd habitus scientiæ secundum quod est in intellectu, manet in anima separata.

Li. de longitu. & breui. vitæ, ca. 2. nō ꝓcul a princip. to.2.

Ad primvm ergo dicendū, quòd Apostolus non loquitur ibi de scientia quantum ad habitum, sed quantum ad cognitionis actū. Vnde ad huius probationem inducit, Nunc cognosco ex parte.

Ad 2[m] dicendū, quòd sicut secūdum staturam corporis, aliquis minus bon⁹, erit maior aliquo ma- D gis bono: ita nihil prohibet, aliquem minus bonum habere aliquem scientiæ habitum in futuro, quem non habet aliquis magis bonus. Sed tamen hoc quasi nullius momenti est, in comparatione ad alias prærogatiuas, quas meliores habebunt.

Ad 3[m] dicendum, quòd vtraque scientia nō est vnius rationis. Vnde nullum inconueniēs sequit̄.

Ad 4[m] dicendū, q̄ rō illa procedit de corruptione scientiæ quātum ad id, quod est ex parte sensitiuarum virium.

Articvlvs VI.

Vtrum actus scientiæ hic acquisitæ, maneat in anima separata.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur, quòd actus scientiæ hic acquisitæ, non maneat

A ita quòd corruptio per obliuionem respicit per se scientiam vt est in parte sensitiua, non vt in intellectu.

¶ In responsione ad tertium aduerte errorem Sco. in 4. dist. 45. q. 2. imponentis S. Tho. & quòd anima separata non intelligat per species cōseruatas, quas hic accepit: sed ꝑ influxas tm̄: & arguētis cōtra ipsum: si conseruantur ex eo quòd duo accidētia eiusdem rationis non possunt esse in eodē. iā enim apertissime vtrumq; horum in hoc arti. exclusit. Et cum dicit Scot. quòd non potest fingi differentia specifica inter speciem lapidis conseruatam hic, & influxam ibi: quia non differunt nisi in modo fiendi, sicut oculus a natura factus, & a Deo restitutus. Mirum est de ista q̄stione: iam enim millies dicitur in litera, quòd species influxæ sunt vniuersaliores, quàm acquisitæ hic: & propterea manifeste distinguuntur specifice. Putat Scot. q̄ quemadmodum species acquisita lapidis, habet pro obiecto adæquato lapidem, ita species influxa repræsentās lapidem. Nos autē dicimus, quòd speciei influxę obiectū adæquatum, est qd̄ communius, extendens se ad lapidem, & multa alia: & ꝓpterea sunt diuersorum ordinum. Qualiter autem ex huiusmodi speciebus possit proportionatus eis intellectus singulorū repræsentatorum propriam & perfectam cognitionem accipere, superius in tractatu de angelis, dictum fuit.

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articu. sextum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito. In anima separata manet actus scientiæ acquisitæ, sed non eodem modo. Probatur sic, Species intelligibiles remanēt in anima, status vero animæ mutatur. ergo actus scientiæ remanet, & modus eius mutatur. Antecedens quo ad vtranque partem patet: consequentia vero probatur quo ad primam partem: quia species actus ex obiecto pensatur: cuius similitudo & vicaria est species intelligibilis: quo ad secundam vero, quia modus actus ex virtute seu dispositione agentis pensatur.

448 12.q.67.ar.2. Et 3.dis.51.q.2.art.4.cor.fi. Et 4.dist.50.q.1.arti.2. ad 2.

Declararut

Declaratur probatio exéplo, in visione lapidis acuta. consequens quoque declaratur quo ad secundam partem : q. scilicet, sint isti modi, scilicet per conuersionem ad phantasmata, & per modum substantiæ separatæ : ab illo enī fit mutatio in hunc.

*Text. 66. tom.2. in anima separata. Dicit enim Philosophus in * 1. de Anima, quòd corrupto corpore, anima neq; reminiscitur neque amat. Sed considerare ea quæ prius nouit, est reminisci. Ergo anima separata nō potest habere actum scientiæ, quā hic acquisiuit.

¶ 2 Præt. Species intelligibiles nō erunt potentiores in anima separata quàm sint in anima corpori vnita. Sed per species intelligibiles non possumus modo intelligere, nisi conuertendo nos super phantasmata, sicut supra * habitum est. (Q.84.ar.7.) Ergo nec anima separata hoc poterit. Et ita nullo mō p species intelligibiles hic acquisitas, aīa separata intelligere poterit.

Li.2. Ethi. cap.1.& 2. tom.5. ¶ 3 Præt. Philosophus dicit in 2.* Ethic. quòd habitus similes actus reddunt actibus per quos acquiruntur. Sed habitus scientiæ hic acquiritur per actus intellectus conuertentis se supra phantasmata. Ergo non potest alios actus reddere. sed tales actus non competunt animæ separatæ. Ergo anima separata nō habebit aliquem actum scientiæ hic acquisitæ.

SED CONTRA est, quod Lucæ 16. dicitur ad diuitem in inferno positum, Recordare quia recepisti bona in vita tua.

RESPON. Dicendum, quòd in actu est duo cōsiderare, scilicet speciem actus, & modum ipsius. Et species quidem actus consideratur ex obiecto, in quod actus cognoscitiuæ virtutis dirigitur per speciem, quæ est obiecti similitudo. Sed modus actus pensatur ex virtute agentis. Sicut quòd aliquis videat lapidem, contingit ex specie lapidis, quæ est in oculo : sed quòd acute videat, contingit ex virtute visiua oculi. Cum igitur species intelligibiles maneant in anima separata, sicut dictum est, * (Art. præce.) status autem animæ separatæ non sit idem, sicut modo est, sequitur quòd secundum species intelligibiles hic acquisitas, anima separata intelligere possit quæ prius intellexit, non tamen eodem modo, scilicet per conuersionem ad phantasmata, sed per modum conuenientem animæ separatæ. Et ita manet quidē in anima separata actus scientiæ hic acquisitæ, sed nō secundum eundem modum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur de reminiscentia, secundum quod memoria pertinet ad partem sensitiuam, non autem secundum quod memoria est quodammodo in intellectu, vt dictum est.* (Q.79.ar.6.)

AD 2m dicendum, quòd diuersus modus intelligendi non prouenit ex diuersitate specierum, sed ex diuerso statu animæ intelligentis.

AD 3m dicendum, quòd actus per quos acquiritur habitus, sunt similes actibus quos habitus causant quantum ad [d] speciem actus : non autem quantum ad modum agendi. (D. 59.) Nam operari iusta, sed non iuste, idest, delectabiliter causat habitū iustitiæ politicæ, p quem delectabiliter operamur.

¶ Super Quæstionis octuagesimanonæ Artic. septimum.

449 4.di.5.q.1. arti.4.& de Aīa, ar.20. ad 3. & 4.

IN titulo dubium est, cum anima separata sit incorporea, & a nullo corpore distet localiter,

ARTICVLVS VII.

Vtrum distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd distantia localis impediat cognitio- F nem animæ separatæ. Dicit enim August. * in lib. de cura pro mort. agenda, quòd animæ mortuorum ibi sunt, vbi ea quæ hic fiunt, scire non possunt. sciunt autem ea quæ apud eos aguntur. Ergo distantia localis impedit cognitionē animæ separatæ.

¶ 2 Præt. Aug.* dicit in lib. de diuinatione dæmonum, quòd dæmones propter celeritatem motus aliqua nobis ignota denuntiant. Sed agilitas motus ad hoc nihil faceret, G si distantia localis cognitionē dæmonis non impediret. Multo igitur magis distātia localis impedit cognitionem animæ separatæ, quę est inferior secundum naturā, quàm dęmon.

¶ 3 Pręt. Sicut distat aliquis secundum locum, ita secundum tempus. Sed distantia temporis impedit cognitionem animæ separatę, non enim cognoscunt futura. Ergo videtur ꝙ etiam distantia secundum locum, animę separatæ H cognitionem impediat.

SED CONTRA est, quod dicitur Luc. 16. ꝙ diues cum esset in tormentis eleuans oculos suos, vidit Abraham a longe. Ergo distantia localis non impedit animæ separatę cognitionem.

RESPON. Dicendum, quòd quidam posuerunt quòd anima separata cognosceret singularia abstrahendo a sensibilibus. Quod si esset verum, posset dici quòd distātia localis impediret animæ separa I tæ cognitionem. Requireret enim, quòd vel sensibilia agerent in animam separatam, vel anima separata in sensibilia. & quantū ad vtrūque requireretur distantia determinata. Sed prædicta positio est īpossibilis: quia abstractio specierum a sensibilibus fit mediantibus sensibus, & alijs potentiis sensitiuis, [e] quæ in anima separata actu non manent. [f] Intelligit autem anima separata singularia, per influxum specierum ex diuino lumine, quod K quidem lumen æqualiter se habet ad propinquū & distans. Vnde distantia localis nullo modo īpedit animæ separatæ cognitionem.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd August. non dicit, quòd propter hoc quod ibi sunt animę mortuorū, ea q̄ hic sunt, videre nō possint: [g] ut localis distātia huius ignorantiæ causa esse credatur: sed hoc potest propter aliquid aliud contingere, vt infra dicetur.*

AD 2m dicendum, quòd August. ibi loquitur secundum opi-

quomodo quæritur, vtrum distantia localis &c. Titulus enī videtur supponere quod negatum est superius. (* Cap. 15. tom.4.)

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd de aīa separata dupliciter loqui possumus. Primo, secūdum se. Et sic nusquam est, & a nullo distat, & de ea sic non quæritur. Alio modo, vt supponitur definita ad aliquem locum, & per accidens distat ab aliis secundū distantiam sui loci ab illis: & hoc modo hic quærit, vtrū anima separata distans suo modo, sci licet per accidens ratiōe definitiōis suæ ad vnum locum, impediatur propter distantiam a cognitione aliorum. (Cap.4. & habet tomo.3.)

¶ In corpore tria. Primo refert quandam opinionem affirmatiuam. Secūdo, reprobat. Tertio, respondet quæsito vna conclusione negatiua.

¶ Quo ad primum, opinio est, quam sequitur Scot. in 4.di. 45.q.2. quòd distantia localis impedit cognitionem animæ separatæ. Probatur, Anima recipit cognitionem a rebus. ergo inter ipsam & res requiritur determinata distantia. Nec refert, vtrum anima patiatur a rebus, an agat in eas, vel vtrunq; habeat in hac acceptione. Semper enim exigit determinata distantia inter agens & patiens, altero saltem existente corporeo, & neutro infinito.

¶ Quo ad secundū, improbatur dicta positio quo ad suam radicem, sic, Abstractio specierum a sensibilibus fit mediātibus sensib⁹ &c. ergo non potest fieri apud aīam separatā. Antecedēs patet, & cōsequētia tenet: q2 vires sensitiuæ non remanent in anima separata.

¶ Contra hanc rationem dicit Scot⁹ vbi supra, quòd non concludit. Quia sensus, seu phantasmata nō sunt media necessario requisita ad abstractionem

stractionē simpliciter, sed pro statu isto: & dicit quòd antecedēs A est verum pro statu isto, non simpliciter. Probat aūt dictum suū, dupliciter. Primo, quia esse imaginabile, non est medium inter esse sensibile & intelligibile, sed cadit sub altero extremo, s. sub esse sensibili. Secundo, quia stat aliquod esse medium vni virtuti actiuę, quod non est mediū respectu alterius: vt patet de medio locali respectu diuinæ virtutis: & sic, licet eē imaginabile sit medium inter sēsibile extra, & intelligibile: non est respectu oīs virtutis abstractiue, sed respectu virtutis imperfectę, qualis est intellectus noster cōiūct⁹.

¶ Ad hæc iam responsum est superi⁹ in q.55.art.2. quare vide ibi: quoniā declarauim⁹ & probauim⁹, quòd esse imaginabile est necessario medium in abstrahēdo, vel in causando eē intelligibile ab exteriori sensibili, secundum naturæ ordinem, cui omnis creata virt⁹ subest: qm̄ nulla virtus creata pōt essentialem naturæ ordinē, virtute propria præterire, quicquid diuina virtus possit.

¶ Quo ad tertium, conclusio respōsiua est. Anima separata æque intelligit propinquum & distās. Probatur, Intelligit singularia per influxum specierum a diuino lumine. ergo. antecedens supponitur. consequentia nota: quia lumen illud, & in se, & diffusum per species, nō magis respicit propinquū quā distans.

¶ Circa hanc partem, quę dicenda essent de istis speciebus, quomodo scilicet, possunt causare notitiam intuitiuā, & tamen repræsentant & absentia, & præsentia : in superioribus, cum de angelorum cognitione tractaretur, discussa sunt. Rationes quoque Scoti in 4. disti. 45. quæst.2. in fine: quòd distantia localis impediat cognitionem, nō oportet aliter afferre : quia supponunt animam accipere cognitionē a rebus: & de impedimēto actionis & passionis loquuntur: & nihilominus superius sunt solutæ in tractatu de angelis.

nionem illam, qua aliqui posuerunt quòd dæmones habent corpora naturaliter sibi vnita: secundum quam positionem etiam potentias sensitiuas habere possunt, ad quarum cognitionem requiritur determinata distantia. Et hanc opinionem etiam in eodē lib. Au- B gust.* expresse tāgit: licet hanc opinionem magis recitādo, quàm asserendo tangere videatur, vt patet per ea q̄ dicit 21. lib. de ciuit. Dei.*

AD 3m dicendum, quòd futura, quæ distant secundum tempus, non sunt entia in actu. Vnde in seipsis non sunt cognoscibilia: quia sicut deficit aliquid ab entitate, ita deficit a cognoscibilitate. Sed ea quæ sunt distātia secundū locū, sunt entia in actu, & secundum se cognoscibilia. Vnde non est eadem C ratio de distantia loci, & de distantia temporis.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur.

AD OCTAVVM sic proceditur quòd animæ separatæ cognoscant ea quæ hic agūtur. nisi enim ea cognoscerent, de eis curam non haberent. Sed habent curam de his, quæ hic aguntur: fm D illud Luc. 16. Habeo quinque fratres, vt testificetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Ergo animæ separatæ cognoscunt ea, quæ hic aguntur.

¶ 2 Præt. Frequenter mortui viuis apparent vel dormientibus, vel vigilantibus: & eos admonent de ijs quę hic aguntur: sicut Samuel apparuit Sauli, vt habetur 1. Reg. 28. Sed hoc nō esset si ea quæ hic sunt, nō cognoscerent. Ergo ea quæ hic aguntur cognoscunt.

¶ 3 Præt. Animæ separatæ cognoscunt ea, quæ apud eas aguntur. Si ergo quæ apud nos aguntur, non cognoscerent, impediretur earum cognitio per localem distantiam: quod supra negatum est.*

SED CONTRA est, quòd dr̄ Iob 14. Siue fuerint filij eius nobiles, siue ignobiles, nō intelliget.

RESPON. Dicēdum, quòd secundum naturalem cognitionem, de qua nūc hic agitur, animæ mortuorum nesciunt quę hic aguntur. Et huius ratio ex dictis accipi potest.* Quia anima separata cognoscit singularia per hoc, ꝙ quodammodo determinata est ad illa: vel per vestigium alicuius pręcedentis cognitionis, seu affectionis, vel per ordinationem diuinam. Animæ autem mortuorum secundum ordinationem diuinam, & secundum B modū essendi segregatæ sunt a conuersatione viuentium, & cōiunctę conuersationi spiritualium substātiarum, quæ sunt a corpore separatæ. unde ea quæ apud nos aguntur, ignorant. Et hanc rationem assignat Gregor.* in 12. moralium dicens, Mortui vitam in carne viuentium post eos qualiter disponatur nesciunt, quia vita spiritus longe est a vita carnis: & sicut corporea atque incorporea diuersa sunt genere, ita sunt distincta cognitione. C Et hoc etiam Aug.* videtur tāgere in lib. de cura pro mor. agenda, dicens, quòd animæ mortuorum rebus viuentium non intersunt. Sed quantum ad animas beatorum, videtur esse differentia inter Greg. & Aug. Nam Greg.* ibidem subdit. Quod tamen, de animabus sanctis sentiendum non est, quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendū est, quòd sit foris aliquid quod igno- D rent. August.* vero in lib. de cura pro mortuis agēda, expresse dicit, quòd nesciūt mortui (etiam sancti) quid agant viui, & eorum filij, vt habetur in glo. super illud, Abrahā nesciuit nos. Isa. 63. Quod quidem confirmat per hoc, quòd a matre sua non visitabatur, nec in tristitijs consolabatur, sicut quando viuebat. Nec est probabile, vt sit facta vita feliciore, crudelior. & per hoc quòd Domin⁹ promisit Iosiæ regi, quòd prius moreretur, ne videret E mala quæ erant populo superuentura, vt habetur 4. Reg. 22. Sed Aug. † hoc dubitando dicit. Vnde prēmittit. Vt volet accipiat quisq;, quod dicā. Greg. autem assertiue. Quod patet per hoc quod dicit,* Nullo modo credendum est, Magis tamen videtur secundum sententiā Greg. quòd animæ sanctorum Deum videntes, omnia præsentia, quæ hic aguntur cognoscant. Sūt enim angelis ęquales. De quibus etiam August.* asserit, quòd ea quę apud viuos aguntur, non ignorāt. Sed quia sanctorum animæ sunt p-

¶ Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulum octauum.

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, respondet quæsito. Secundo ad bonitatem doctrinæ respondet quæsito, de cognitione etiam gratuita loquendo.

¶ Quo ad primum, est vna conclusio responsiua, Animæ separatæ nesciunt naturaliter q̄ hic agūtur. Probatur dupliciter. primo ratione. Aīæ separatę sunt per diuinam ordinationem segregatæ a cōuersatiōe nostra, & coniunctæ cōuersationi spiritualiū. ergo ista nostra nesciunt. Antecedens patet ex modo essendi earum: consequētia probatur ex dictis, scilicet ꝙ anima separata, non nouit singularia nisi p vestigium, aut affectum aut ordinem ad ea : sed de vestigio aut affectu constat, quòd nō est ad omnia. ordo autem est ad ea quæ alteri⁹ vitæ sunt ergo &c. Secundo confirmat & conclusionem & rationem, authoritatibus Gregorii & August.

¶ Quo ad secundū, quatuor dicit. Primo, differentiā inter Grego. & August. Apud Gregorium animæ sanctorum sciunt nostra, apud Augustinum nō. Ratio illius est: quia Deum vident: istius vero, ex facto matris, & ex pmissione Iosiæ. Secundo dicit, quòd non totaliter discrepant: quia Aug. dubitādo, Greg. asserēdo. ¶ Tertio, comparat conclusiones eorū: & pręfert Gregorii sententiam ratione cōsona Augustino, quia animæ sanctæ æquales sunt angelis, qui apud Aug. sciunt nostra. Et sic conclusio Grego. est etiā Augustini implicite.

¶ Quarto, soluit motiua Augusti. quia animæ separatæ nō tristantur. Et per hoc responderetur ad promissionem Iosiæ, si beatus statim fuisset : sed quia nō fuit, in eo locum nō habet cognitio beatorum : sed naturalis tantum pro tūc, secundum quam nō vidit quod secutum est

Art.4. hui⁹ quæst.

Li.12. Moral. c.13. in principio.

Cap.13. parū a princ. to.4.

Eodem lib. 12. Moral. cap. 13.

Cap. 13. & cap. 16. in prin. to.4.

Ca.13. circa princip. tom.4.

* Loco iam citato.

Eodem lib. de cura p.

Universidad de Deusto Biblioteca

est malum. Nec rebus nostris se ingerunt, nisi secundum quem vident ordinē diuinum. Et sic soluit obiectio de matre & Abrahā &c. Et fundamentū omnium est, quia sunt perfectissime coniūctæ diuinæ iustitiæ. ¶ Circa hanc secundam partem articuli, dubium est. Quia si sancti omnes vident omnia quę hic aguntur, vana in primis videtur specialis quæstio: An sancti videant orationes nostras ad se directas. Videtur.n. hinc sequi, ꝙ quilibet beatus siue dirigatur ad se oratio, siue non, eam videat: ex quo videt omnia, q̄ hic fiunt. Et tamen in 4. 45. dist. disputatur. Superfluæ quoque videtur reuelationes, q̄ fiunt inferioribus angelis a superioribus. Nec ēt vř priuilegiū aīæ Chři, vt cognoscat omnia q̄ nouit Deus scientia visionis. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ si verba literæ notentur, & distribuantur sano intellectu: omnes phantasiæ huiusmodi cessant. In litera in primis restringitur ista cognitio ad præsentia singularia, & non extenditur ad futura: q̄ præsentia participāt speciem actu, non futura. Distribuendum est autem ly, omnia præsentia, vt patet in 3. cōtra Gēti. cap. 59, & ex diuersis locis superius haberi potest: non respectu eorum, q̄ pertinent ad solam voluntatem diuinā, vt electio: & alia ꝑtinentia ad sanctificationem creaturarum, qualia sunt ecclesiæ mysteria: de quibus sunt reuelātiones in cœlestib⁹. Nec respectu eorū, quæ ad solam volūtatem etiam creaturarum spectant: vt cogitationes cordiū: inter quas sunt orationes nostræ. Et iō merito de eis q̄stio fit, nec omnibus innotescunt, nec respectu rationum supernaturaliū ex diuina bonitate sumptarum: ꝓpter quas multi effectus fiūt: quoniam diuini ordinis sunt. Quæ tñ omnia anima Chri nouit ab initio. Et rationabile videtur, quòd omnes post iudicium videbunt, q̄ videt Deus scientia visionis: Sed respectu omnium pertinentium ad naturalem ordinē vniuersi iuxta determinata superius, cum de cognitione cogitationum cordis ageret.

Cap. 15. in prin. to. 4.

Li. de cura pro mort. agen. c. 10. paulo post princ. to. 4.

In corp. ar.

fectissime iustitiæ diuinę cōiunctę, nec tristantur, nec rebus viuentiū se ingerunt, nisi secundum quod iustitiæ diuinæ dispositio exigit.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd animæ mortuorum possunt habere curam de rebus viuentiū, etiam si ignorent eorum statum, sicut nos habemus de mortuis, eis suffragia impendendo, quàmuis eorum statum ignoremus. Possunt etiam facta viuentium non per seipsos cognoscere, sed vel per animas eorū, qui hinc ad eos accedūt, vel per angelos seu dęmones, vel etiam spiritu Dei reuelante, sicut August.* in eodem lib. dicit.

AD 2^m dicendum, quòd hoc quòd mortui viuentibus apparent qualitercunquę: vel contingit per specialem Dei dispensationem: vt animę mortuorum rebus viuentiū intersint, & est inter diuina miracula computandum: vel huiusmodi apparitiones fiūt per operationes angelorum bonorum vel malorum, etiā ignorātibus mortuis, sicut etiam viui ignorantes alijs viuentibus apparent in somnis, vt Aug.* dicit in lib. prędicto. Vnde & de Samuele dici potest, quòd ipse apparuit per reuelationem diuinam: secundum hoc quod dicitur Eccle. 46. quòd dormiuit & notū fecit regi finem vitę suę. Vel illa apparitio fuit procurata per dęmones: si tamen Ecclesiastici authoritas non recipiatur propter hoc, ꝙ īter canonicas scripturas apud Hebræos non habetur.

AD 3^m dicendum, quod ignorantia huiusmodi non cōtingit ex locali distātia, sed propter causam prędictam.*

QVAESTIO XC.

De Prima hominis productione quantum ad animam, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, de prima hominis ꝓductione.

¶ Et circa hoc considerāda sunt quatuor. Primo, de productione ipsius hominis. Secundo, de fine productionis. Tertio, de statu & cōditione hominis primo producti. Quarto, de loco eius.

¶ Circa productionem autem cōsideranda sunt tria. Primo, de productione hominis, quātum ad animam. Secundo, quantū ad corpus viri. Tertio, quantum ad productionem mulieris.

Circa primum, quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum anima humana sit aliquid factū, vel sit de substantia ipsius Dei.

¶ Secūdo, Supposito ꝙ sit facta, vtrum sit creata.

¶ Tertio, Vtrum sit facta mediantibus angelis.

¶ Quarto, Vtrum sit facta ante corpus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima sit facta, uel sit de substantia Dei.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd anima non sit facta, sed sit de substantia Dei. Dicitur enim Genes. 2. Formauit Deus hominem de limo terrę, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ: & factus est homo in animam viuentem. Sed ille qui spirat, aliqd a se emittit. Ergo anima qua homo viuit, est aliquid de substantia Dei.

¶ 2 Pręt. Sicut supra *habitum est, anima est forma simplex. Sed forma est actus. Ergo anima est actus purus, quod est solius Dei. Ergo anima est de substantia Dei.

¶ 3 Pręt. Quęcunque sunt, & nullo modo differunt: sunt idem. Sed Deus & mens sunt, & nullo modo differunt: quia oporteret quòd aliquibus differentijs differrent, & sic essent composita. Ergo Deus & mens humana idem sunt.

SED CONTRA est ꝙ Aug.* in lib. de origi. animę enumerat q̄dā, quę dicit esse multū aperteque peruersa, & fidei catholicę aduersa. Inter quę primū est, quòd quidā dixerunt, Deum animam non de nihilo, sed de seipso fecisse.

RESPON. Dicendum, quòd dicere animam esse de substantia Dei, manifestā improbabilitatē cōtinet. Vt enim ex dictis patet,* anima humana est quandoque intelligens in potentia, & scientiā quodāmodo a rebus acquirit, & habet diuersas potētias.* quæ omnia aliena sunt a Dei natura: qui est actus purus, & nihil ab alio accipiens, & nullam in se diuersitatem habens, vt supra probatum est.* Sed hic error principium habuisse videtur ex duab⁹ positionibus antiquorū. Primi enim, qui naturas rerum cōsiderare incęperunt, imaginationem transcendere non valentes, nihil pręter corpora esse posuerunt. Et ideo Deum dicebant esse quoddā corpus, quod aliorum corporum iudicabant esse principium. Et quia animā ponebant esse de natura illius corporis, quod dicebant esse principium, vt dicitur in primo de anima:* per consequens sequebatur, quòd anima esset de substantia Dei. Iuxta quam positionem etiam Manichæi, Deum esse quandam lucem corpoream existimantes, quādam partem illius lucis animam esse posuerunt corpori alligatam. Secundo vero processum fuit ad hoc, quòd aliqui aliquid incorporeum esse apprehenderunt: non tamē a corpore separatum, sed corporis formā. Vnde & Varro dixit, quòd Deus est anima, mūdū intuitu, vel motu & ratione gubernās: vt Aug. narrat. 7. de Ciuit. Dei.* Sic igitur illius totalis animæ partem, aliqui posuerunt animam hominis: sicut homo est pars totius mūdi: non valentes intellectu pertingere ad distinguendos spiritualiū substantiarum gradus, nisi secundum distinctiones corporum. Hęc autem omnia sunt impossibilia, vt supra probatum est,* Vnde manifeste falsum est, animam esse de substantia Dei.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd inspirare non est accipiendū corporaliter. Sed idem est Deum inspirare, quòd spiritum facere. Quàmuis & homo corporaliter spirans, non emittat aliquid de sua substantia, sed de natura extranea.

AD 2^m dicendum, quòd anima etsi sit forma simplex secundū suam essentiam: non tamen est suū esse, sed est ens per participationē: vt ex supra dictis patet.* Et ideo non est actus purus sicut Deus.

AD 3^m dicendum, quòd differens proprie acceptum, aliquo differt. Vnde ibi quæritur differentia, vbi est conuenientia. Et propter hoc oportet differentia esse composita quodammodo, cum in aliquo differant, & in aliquo conueniant. Sed secundum hoc, licet omne differens sit diuersum, non tamen omne diuersum est differens: vt dicitur in decimo Metaphys.* Nā simplicia diuersa sunt seipsis: non autem differunt aliquibus differentijs ex quibus componantur. Sicut homo & asinus differunt rationali & irrationali differentia: de quibus non est dicere, quòd vlteri⁹ alijs differentijs differant.

¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum primum.

451

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, respondet quæsito. Secundo, ostendit radices erroris appositi. ¶ Quo ad primum conclusio est. Anima non est substantia Dei, sed est facta. probatur, anima est in potentia & accipit scientiam a rebus, habetque diuersitatem potentiarum. ergo non est de substātia Dei: tenet sequela: quia deitas est actus purus, nihil accipiens aliunde, & nullam in se diuersitatē habens. Aduerte hic, quòd cum conclusio habeat duas partes, negatiuam tantum probat litera: quoniam affirmatiua ex illa negatiua sequitur, adiuncta determinatione superius facta, scilicet quòd omne aliud a Deo sit factum. ¶ Quo ad secundū ponit duas radices, ex quibus ortus videtur hic error: prima est opinio ponentiū tantum corpora esse, & animā de natura primi corporis, quod Deus erat: secunda est opinio ponētium, nihil esse nisi in corpore: & sic animam mundi & animam partis mundi. s. hominis, partem animę totius &c. omnia clara sunt in litera.

¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum secundum.

TItulus clarus. ¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Anima rationalis sola inter formas sensibilium necessario fit per creationem. Probatur, anima rationalis sola est subsistens. ergo sola proprie habet esse. ergo fieri: & non ex materia præiacente. ergo per creationem. Antecedēs patet ex supradictis q̄. 75. Prima consequentia probatur. Primo, ex differētia inter substantiam & accidēs: quia substantia proprie dicitur esse, accidens vero est, quo aliquid est. Secundo, ex ratione entis: quia scilicet ea ratione aliquid dicitur ens, qua se habet ad subsistere, vt patet de albedine. Tertio, authoritate Arist. confirmatur. Secunda vero consequentia probatur: quia fieri eorundē tantum est, quorum esse, quia est via ad esse. Appositio autē vlterior ꝓbatur ex diuisiōe, quia aut ex materia corporali, aut spirituali. Non prima: quia sic non subsisteret, sed esset forma materialis & corporea. Nec secunda: quia sic substantiæ spirituales transmutarentur ad inuicem: & consequenter essent corruptibiles. Haberent enim materiam cōmunem, ex cuius potentia educerentur: sicut formæ corporales habent materiam sensibilem. Vltima consequentia est per se nota. ¶ Circa primas consequentias aduerte, quòd hic est sermo de esse, & fieri simpliciter, idest sine additione aliqua: & est sermo de eorum proprijs subiectis in propositione. Ita quòd sensus est, ꝙ de solis subsistentibus, vere & proprie prædicatur, est, & fit, quia sola hæc sunt ea quibus conuenit esse vt quod, reliquis autem conuenit vt quo. Nec obstat quòd animæ rationali conueniat etiam esse vt quo: quia est qua homo est, & viuit: quia nō conuenit ei vt quo tantum, sed vt quo, & quod simul, ceteris autem formis vt quo tantum. Vnde Aristoteles, vt Auerrois 18. comment. 12. Metaph. dicit, sola hac via euitauit creationē formarum: quia negauit eas fieri: quia tamen & sunt & fiunt: dixit quòd fiunt inquantum composita fiunt, & sunt, inquantum sunt ea quibus composita sunt. & ideo subtiliter Diuus Thomas ex eodem fundamento ꝓcessit, subsumendo quòd anima rationalis vere & proprie ē, & fit, qa subsistit. ¶ Circa vltimam cōsequētiam aduerte, quòd posteriores: de quorum numero est Scotus in 4. putantes se distinctius cautiusq; loqui, distinxerunt quòd creatio potest dupliciter sumi. Vno modo, pro factiōe rei, nulla omnino materia supposita: & sic sumitur ꝓprie creatio. Alio modo, pro factione rei in aliquo subiecto præiacente, non tamen de cuius potentia educatur, sed ab extra: & sic dicūt animam creari. Et licet hoc dictum nō sit falsum, est tamen rude & offuscans ingenium, dum liquida veritas occultatur. Processit enim hoc ex ignorantia creationis, & fieri naturalis, penes qd distinguantur. Creari.n. est ex nihilo fieri, idest, vt magnus inquit Albertus, ex nihilo sui fieri. Philosophicum autem fieri, est ex aliquo sui fieri: & ideo subsistentia tm̄ fiunt, & non formæ materiales, nec accidentia. Et ideo nihil obstat creatiōi simpliciter, & proprie præsupponere subiectum, modo id nihil sit eius, quod proprie fit: vt contingit in productione animæ rationalis. Vnde subtilissime diuus Thomas, cum probasset quòd anima rationalis proprie fit, subdidit quòd non ex materia corporali, neque spirituali: q̄ scilicet, sit aliquid sui, sicut materia est aliquid: quia est pars ei⁹, quod fit ex ea. Et supra hoc fundantur reliquæ consequentiæ, quòd esset corporeæ naturæ. Et hoc bene nota: quoniam est peripatetica doctrina, præcipuumq;

ARTICVLVS II.

Vtrum anima sit producta in esse per creationem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd anima nō sit producta in esse per creationem. Quod enim in se habet aliqd materiale, fit ex materia. Sed anima habet in se aliquid materiale, cum non sit actus purus. Ergo anima est facta ex materia. non ergo est creata.

¶ 2 Præt. Omnis actus materiæ alicuius, videtur educi de potentia materiæ. Cum enim materia sit in potentia ad actum, actus quilibet præexistit in materia, in potentia. Sed anima est act⁹ materiæ corporalis, vt ex eius diffinitione apparet. Ergo anima educitur de potentia materiæ.

¶ 3 Præt. Anima est forma quædam. Si igitur anima fit per creationem, pari ratione omnes aliæ formæ. Et sic nulla forma exibit in esse per generationē. quod est incōueniēs.

SED CONTRA est, quod dicitur Genes. 1. Creauit Deus hominē ad imaginem suam. Est autem homo ad imaginem Dei secundum animam. Ergo anima exiuit in esse per creationem.

RESPON. Dicendum, quòd anima rationalis non potest fieri nisi per creationem: quod non est verum de alijs formis. Cuius ratio est, quia cum fieri sit via ad esse, hoc modo alicui competit fieri, sicut ei competit esse. Illud autem proprie dicit͛ esse, quod ipsum habet esse, quasi in suo esse subsistens. Vnde solæ substantiæ proprie & vere dicuntur entia: accidens vero non habet esse, sed eo aliquid est: & hac ratione ens dicitur. sicut albedo dicitur ens, quia ea aliquid est album. Et propter hoc dicitur in 7. Metaphysic.* quòd accidens dicitur magis entis quàm ens. Et eadem ratio est de omnibus alijs formis non subsistentibus. Et ideo nulli formæ non subsistenti, proprie conuenit fieri, sed dicuntur fieri per hoc, quòd composita subsistentia fiunt. Anima autem rationalis, est forma subsistens, vt supra habitum est.* Vnde sibi proprie competit esse & fieri. Et quia non potest fieri ex materia præiacente,

452 Infra quęs. 118. arti. 2. Et 2. di. 18. q. 2. ar. 1. & 2. Et pot. q. 3. art. 9. Et quo. 9. art. 11. Et opu. 3. c. 93. 131. 229. & 230 Et opu. 28. cap. 5.

Li. 7. Meta. tex. 2. to. 3.

Q. 75. ar. 2.

præcipuumque Aristotelis fundamentum.
¶In responsione ad secundum, nota secretum aliud Peripateticum: quid scilicet, est formam educi de potentia materiæ: formam esse in potentia materiæ, est esse in ea, vt causa non actiua, sed materiali: esse autem in aliquo, vt causa materiali, est habere esse dependens ab ea: cum omnis effectus a sua dependeat causa in suo genere causæ: & habere esse confusum id est indistincte in ea. Non enim in potentia materiæ distinctum esse habet forma aquæ, aut ignis: sed vnum est eorum omnium esse, vt in ea sunt. Et merito, quia actus est distinguere, esse autem in potentia materiæ distinguitur contra esse in actu: habente ergo materia in se formam, secundũ esse potentiale, nihil aliud est educi formam de eius potentia, quàm materiam transmutari trāsmutatione sufficiente: ita quòd ex vi trāsmutatiōis materiæ, forma resultet: ex quo enim erat in ea secundum esse confusum, ipsa transmutatio cōtinue appropriat & distinguit ipsam materiā ad esse illius distinctum: quoniam cōtinue aliter, & aliter se habet secundũ illud per ipsam mutationem formaliter. Et sic completa trāsmutatione qua præcedens compositum transmutatur in aliud compositũ, resultat forma. Vnde per oppositum, cũ fit homo, quoniam ex vi transmutationis, qua præcedens compositum mutatur in hominem: nũquam resultaret anima rationalis, qm̄ causalitas materiæ, non se extendit ad intellectus opera. ideo non educitur de potētia materię. Educi ergo formam de potētia materię, est ipsam ex vi trāsmutationis resultare in ea &c.

17 367

Q.75.ar.2.

In corp.ar.

453 Locis supra ar.2. notatis.

Cap.4.par. 1.aliquātulum ante finem.

Cap. 5. eccles. Hiera. par. 1. titulo de sacerdotum perfection. in prin. a 242

Super Quæstionis nonagesimæ Articulum tertium.

Titulus clarus. ¶In corpore duo. Primo, respondet quæsito. Secundo, soluit obiecta. ¶Quo ad primum,

neque corporali, quia sic esset naturæ corporeæ: neque spirituales quia sic, substantiæ spirituales inuicem trāsmutarentur: necesse est dicere, ꝙ non fiat nisi per creationē.

Ad primum ergo dicendũ, quòd in anima est sicut materiale ipsa simplex essentia: formale autē in ipsa, est esse participatum: quod G quidem ex necessitate simul est cum essentia animæ: quia esse per se consequitur ad formam. Et eadem ratio esset, si poneretur cōposita ex quadam materia spirituali, vt quidam dicunt, quia illa materia non est in potentia ad aliā formam, sicut nec materia cælestis corporis, alioquin anima esset corruptibilis. Vnde nullo modo anima potest fieri ex materia præiacente.

Ad 2^m^ dicendum, quòd actũ extrahi de potentia materię nihil H aliud est, quàm aliquid fieri actu, quod prius erat in potentia Sed qa anima rationalis nō habet esse suũ dependens a materia corporali, sed habet esse subsistens, & excedit capacitatem materiæ corporalis, vt supra dictum est.* propterea non educitur de potentia materiæ.

Ad 3^m^ dicendum, quòd non est simile de anima rationali, & de alijs formis: vt dictum est.*

ARTICVLVS III.

Vtrum anima rationalis sit producta a Deo immediate.

Ad tertivm sic procedi tur. Videtur, quòd anima rationalis non sit producta a Deo immediate, sed mediantibus angelis. Maior enim ordo est in spiritualibus, quàm in corporalib⁹. Sed corpora inferiora producuntur per corpora superiora: vt Dionys.* dicit 4. ca. de di. No. Ergo, & inferiores spiritus qui sunt animæ rationales, producuntur per spiritus superiores, qui sunt angeli.

¶2 Præt. Finis rerũ respōdet principio. Deus enim est principium & finis rerum. Ergo & exitus rerũ a principio, respondet reductioni rerum in finem. Sed infima reducuntur per prima, vt Dion. *dicit. Ergo & infima procedunt in esse per prima, s. animæ per angelos.

¶3 Præt. Perfectũ est, quod potest sibi simile facere: vt dicitur in 4. Metaph.† Sed spirituales substantiæ sunt multo magis perfectæ, q̃ corporales. Cum ergo corpora faciant sibi similia secundum speciē, multo magis angeli poterunt facere aliquid infra se, secundum speciem naturæ, scilicet animam rationalem.

Sed contra est, quod dicitur Gen. 2. quòd Deus ipse inspirauit in faciem hominis spiraculum vitæ.

Respon. Dicendum, quòd quidam posuerunt quòd angeli secundũ quod operantur in virtute Dei, causant animas rationales. Sed hoc est omnino impossibile & a fide alienum. Ostensum est enim,* ꝙ anima rationalis non potest produci nisi per creationem. Solus autē Deus potest creare: quia solius primi agentis est agere, nullo præsuposito: cum semper agens secũdũ, præsupponat aliquid a primo agente, vt supra habitum est.* Quod autem agit aliquid ex aliquo præsupposito, agit transmutando: & ideo nullũ aliud agens agit nisi transmutando: sed solus Deus agit creando. Et quia anima rationalis non producitur per transmutationem alicuius materiæ, ideo non potest produci nisi a Deo immediate. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Nā ꝙ corpora causant vel sibi simi I lia vel inferiora, & ꝙ superiora reducũt inferiora: totũ hoc ꝓuenit ꝑ quandam transmutationem.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum anima humana fuerit producta ante corpus.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur, quòd anima humana fuerit producta ante corpus. Opus enim creationis præcessit opus distinctionis & ornatus: K vt supra habitum est. *Sed anima producta est in esse per creationē: corpus autem factum est in fine ornatus, vt supra habitum est.† Ergo anima hominis producta est ante corpus.

¶2 Præt. Anima rationalis magis conuenit cum angelis, quàm cum animalibus brutis. Sed angeli creati fuerunt ante corpora, vel statim a principio cũ corporali materia: corpus autem hominis formatum est sexto die, quando & bruta animalia sunt producta. Ergo anima

simul refert opinionem contrariam: & impugnando illam, infert conclusionem intentam. Opinio opposita, est pars affirmatiua, scilicet, Anima fit a Deo mediantibus angelis. Conclusio intenta est eius contradictoria, Anima fit a Deo immediate. Ratio pro hac, & contra illam est ista, Anima fit non per trāsmutationem, sed per creationem. ergo a Deo immediate. Antecedens patet ex præcedenti articulo. consequētia probatur, ex differentia inter primum agens & alia agentia: quia illius tantum est creare, & horum est trāsmutare tantũ. Quę differētia probatur sic. Omne agens secundum, præsupponit aliquid a primo agente. ergo agit ex aliquo præsupposito. ergo agit trāsmutando. ergo solius primi agētis est agere nullo præsupposito. ergo creare. Omnia sunt superius in quæst. 44. discussa. ¶Quo ad secundũ, clara omnia in litera.

Super Quæstionis nonagesimæ Articulum quartum.

Titulus clarus. ¶In corpore quatuor. Primo, refert opinionem Origenis. Secundo, Augu. Tertio, examinat illam. Quarto, respondet q̄sito. ¶Quo ad primũ, apud Origenē, Omnes animæ ante corpora &c. sed superius discussum est hoc. ¶Quo ad secundũ, apud August. tria. Primo, conclusio, Anima primi hominis ante corpus est producta. Secundo ratio eius: quia corp⁹ causaliter primis diebus, anima vero i se ipsa producta fuit, cum non possit dici, quòd fuit in causis suis ꝑducta: quia solus Deus est eius causa. Tertio, modus opinandi, scilicet, quòd non asseritiue hæc dixit: vt patet ex verbis eius. ¶Quo ad tertium, examinatur hæc ꝑpositio, secundum duas vias, scilicet dicentium animam per se speciem, vt Platonici, & partē speciei, vt Peripatetici. Apud primos, pōt sustineri apud

apud secundos est impossibile: q̄a anima est cōdita in statu perfecto. ergo cōiūcta corpori. tenet sequela: quia pars non est perfecta nisi in toto.
¶Quo ad quartũ, conclusio respōsiua est, Anima est simul producta cum corpore. Probatur secundum vtramque viam, scilicet Aug. & aliorum sanctorũ de operibus sex dierum. Augustini quidem, quia ratio ad oppositũ adducta non cogit: qa anima i primis operibus poni potest ꝓducta non in seipsa, nec i suis causis, sed in suo genere, scilicet intellectuali natura, in qua communicat cum angelis. Aliorum vero sanctorum, quia simul in primis operibus sunt ambo in seipsis ꝓducta apud eos.

hominis fuit creata ante corpus.

¶3 Præ. Finis proportionatur principio. Sed anima in fine remanet post corpus. Ergo & in principio fuit creata ante corpus.

Sed contra est, ꝙ actus proprius fit in potentia propria. Cum ergo anima sit proprius act⁹ corporis, anima producta est in corpore.

Respon. Dicendum, quòd Orig.* posuit non solum animam primi hominis, sed animas omniũ B hominum ante corpora simul cũ angelis creatas, propter hoc quòd credidit, omnes spirituales substātias, tam animas quàm angelos, æquales esse secundum suæ naturę conditionem, sed solum merito distare, sic quòd quædam earum corporibus alligantur, quæ sunt animę hominũ, vel cœlestium corporum: quædam vero in sui puritate secundum diuersos ordines remanent. de qua opinione supra iam diximus.* Et ideo relinquat ad præ- C sens. Aug. vero in 7. super Gen.† ad lit. dicit, quòd anima primi hominis, ante corpus cum angelis est creata pp aliam rationem:* quia scilicet ponit quòd corpus hominis in illis operibus sex dierum, nō fuit productum in actu, sed solum secundum causales rationes. quod nō pōt de aīa dici: qa nec ex aliqua materia corporali aut spirituali præexistente facta fuit, nec ex aliqua virtute creata produci potuit. Et ideo videtur, quòd ipsamet anima in operibus sex dierum in quibus omnia facta fuerunt, simul cum angelis fuerit creata: & quòd postmodum propria voluntate inclinata fuit ad corpus administrandum. Sed hoc nō dicit asserendo, vt eius verba demōstrant.* Dicit enī, D Credatur, si nulla scripturarũ authoritas seu veritatis ratio contradicit, hominem ita factum sexto die, vt corporis quidem humani ratio causalis in elementis mundi, anima vero iam ipsa crearetur. Posset autem vtique hoc tolerari secundum eos, qui ponunt quòd anima habet per se speciem & naturam completam: & quòd non vnitur corpori vt forma, sed solum ad ipsum administrādum. Si autem anima vnitur corpori vt forma, & est naturaliter pars humanæ naturę: hoc omnino esse nō potest. Manifestum est enim, quòd deus primas res instituit in perfecto statu suæ naturæ: secundum ꝙ vniuscuiusque rei species exigebat. Anima autem cum sit pars humanæ na- E turæ, non habet naturalem perfectionem, nisi secundũ quod est corpori vnita. Vnde non fuisset conueniens, animam sine corpore creari. Sustinēdo ergo opinionem August. de operibus sex dierum, dici poterit, quòd anima humana præcessit in operibus sex dierum, secũdum quandam similitudinem generis: prout conuenit cum angelis in intellectuali natura, Ipsa enim fuit creata simul cum corpore. Secundum alios vero sanctos, tā anima quàm corpus primi hominis in operibus sex dierum sunt producta.

Ad primvm ergo dicendum, quòd si natura animæ haberet integram speciem, ita quòd secundũ se crearetur, ratio illa procederet vt per se in principio A crearetur. Sed quia naturaliter est forma corporis, non fuit seorsum creanda, sed debuit creari in corpore. Et similiter est dicendum ad secundum. Nam anima si per se speciē haberet, magis conueniret cum angelis. Sed in quantum est forma corporis, pertinet ad genus animalium, vt formale principium.

Ad 3^m^ dicendum, quòd animam remanere post corpus accidit per defectum corporis, qui est mors. qui quidem defectus in principio creationis animæ esse non debuit.

QVAESTIO XCI.

De productione corporis primi homi- B nis, in quatuor articulos diuisa.

Dein de considerandum est, de ꝓductione corporis primi hominis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, De materia ex qua productum est.
¶Secũdo, De authore, a quo productum est.
C ¶Tertio, De dispositione, quæ ei per productionem est attributa.
¶Quarto, De modo & ordine productionis ipsius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum corpus primi hominis sit de limo terræ.

Ad primvm sic proceditur. Videtur, quòd corpus primi hominis non sit de limo terræ. Maioris enim virtutis est facere D aliquid ex nihilo, quàm ex aliquo: quia plus distat ab actu non ens, quàm ens in potentia. Sed cum homo sit dignissima creaturarum inferiorum, decuit vt virt⁹ Dei maxime ostenderetur in productione eius: Ergo non debuit fieri ex limo terræ, sed ex nihilo.

¶2 Præt. Corpora cœlestia sunt nobiliora terrenis. Sed corpus humanum habet maximā nobilitatem, cum perficiatur a nobilissima forma, quę est anima rationalis. Ergo non debuit fieri de corpore terre- E stri, sed magis de corpore cœlesti.

¶3 Præt. Ignis & aer sunt nobiliora corpora q̃ terra & aqua. Quod ex eorum subtilitate apparet. Cum igitur corpus humanum sit dignissimum, magis debuit fieri ex igne & ex aere, quàm ex limo terræ.

¶4 Præt. Corpus humanum est cōpositum ex quatuor elementis. Nō ergo est factum ex limo terræ, sed ex omnibus elementis.

Sed contra est, quod dicitur Gen. 2. Formauit Deus ho-

Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum primum.

Titulus clarus. ¶In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue cum vno corollario. Conclusio est, Homo conueniēter dicitur formatus de limo terræ, idest, terra aquæ commista. Probatur sic. Deus est perfectus in se & suis operibus. ergo ab ea ꝑfectio in omnes naturas deriuatur secundum earum modum. ergo in hominem per cōpositionem ex omnibus. ergo cum intellectu & elongatione a contrariis, ꝑ mistionem ęqualem ex omnibus elemētis. ergo cum abundantia inferiorũ elemētorum secũdum quātitatem. ergo cōuenienter ex limo terræ. Antecedens est ꝑ se notũ. Prima consequentia ꝓbat̄ authoritate Deuteronomii. Secunda vero probatur, ostēdendo modum, quo ꝑfectio est in Deo, scilicet vnite, vt in causa omniũ, ex authoritate. Subintellecta enim illa maxima, quòd quæ in superiori sunt vnite, ab inferioribus sparsim participant̄ gradatim, optime infertur, quòd ꝑfectũ esse secundum omnia in Deo simpliciter existens, ad intelligentias intellectualiter deriuatur: ad hominem vero vltimam creaturarum nobilium, composite & materialiter deuenit: & consequenter homo est omnium perfectionem habens per cōpositionem ex omnibus. Secunda cōsequentia satis clare patet: quia aliter non possunt omnia componere

455 2.dis.18.q.1.ar.1.ad 5. Et art.3.ad 2. Et 3.dis.3.q.2.ar.2. cor. et ad 4.

componere vnā partialem speciem. dico autem partialē, ad differentiam vniuersi: quod vnum ens cum sit, ex omnibus constat creaturis: sed hoc est totale ens & vnū nō per vnam substantialem formam, sed per ordinem. Tertia vero consequentia probatur: quia aliter non saluaretur ęqualitas mistionis. probatur: quia superioribus habentibus longe plus virtutis in pari quantitate, si essent paria in quātitate, mistio non esset æqualis. oportet ergo inferiora plus quantitatis habeant, ac per hoc æquam virtutē: qa in maiori quāto, est maior virtus: & sic mistio fiet æqualis, vt humana requirit complexio a contrariis remotissima.

¶ Corollarium est, quòd homo est minor mundus. patet, quia constat ex omnibus.

¶ Caue hic ne fallaris ex hoc articulo, putans S. Thomam oblitum doctrinę ꝓpriæ de māsione elemētorum in misto: propterea, quia hic expresse dicit elemēta in homine secundum substantiam. Aduertēdū est eñ, ad rationem dicendi: vt autem patet in litera, dixit hoc ad differentiam corporum cœlestium, quæ non nisi secundum aliquid eis simile veniunt in cōpositionē hominis: ipsa vero elementa secundum substantiam dicuntur componere, non distinguendo, an formaliter, an virtualr. Rursus, dr̄ elemēta cōponere hominem secundum substantiā, non formalem, sed materialem: nō tātum communem, scilicet materiā primam, sed propriam, seu appropriatam. Elementa enim ex vi mistionis alterata sic vniunt in misto, quòd materiæ eorum transeunt in materiam misti cū dispositionibus appropriatis illis elementis: puta sicci-

23 Ca.5.de diui.no.paulo añ med.

281

minem de limo terræ.

Respon. Dicendum, quòd cum Deus perfectus sit in operibꝰ suis, perfectionem dedit omnibus secundnm eorum modum: secundum illud Deute. 32. Dei perfecta sunt opera. Ipse autem simpliciter perfectus est ex hoc, quòd omnia in se præhabet: non per modum compositionis, sed simpliciter & vnite, [c] vt Diony.* dicit eo modo, quo diuersi effectus præexistunt in causa, secundum eius virtutem vnam. Ista aūt perfectio ad angelos quidem deriuatur, secundum qđ omnia sunt in eorum cognitione, quæ sunt a Deo in natura producta per formas diuersas. Ad hominem vero, deriuatur inferiori modo huiusmodi perfectio: [c] nō enim in sua cognitione naturali habet omnium naturalium notitiā. Sed est ex rebus omnibus quodammodo compositus, dum de genere spiritualium substantiarum habet in se animam rationalem, de similitudine vero cœlestium corporum habet elongationem a contrarijs per maximam æqualitatem cōplexionis. Elementa vero secundum substantiam: ita tamen, quòd superiora elementa prędominantur in eo secundum virtutem, scilicet ignis & aer: quia vita præcipue cōsistit in calido, quod est ignis, & humido, quod est aeris. Inferiora vero elementa, abundant in ea, secundū substantiam. Aliter enim non posset esse mistionis æqualitas, nisi inferiora elementa, quæ sunt minoris virtutis, secundum quantitatē in homine abundarent. Et ideo dicit corpus hominis de limo terræ formatum, quia limus dicitur terra aquæ permista. Et propter hoc, homo dicitur minor mundus, qa omnes creaturę mundi quodammodo inueniuntur in eo.

Ad primvm ergo dicendum, quòd virtus Dei creātis manifesta est in corpore hominis: dū eius materia est per creationem ꝓducta. Oportuit autem, vt ex materia quatuor elementorum fieret corpus humanum: vt homo haberet conuenientiam cum inferioribus corporibus, quasi mediū quoddam existens inter spirituales & corporales substantias.

Ad 2^m^ dicendū, quòd quàmuis corpus cœleste sit simpliciter nobilius terrestri corpore: tamen quantum ad actus animæ rationalis est minus conueniens. Nam anima rationalis accipit notitiam veritatis quodammodo per sensus:

F quorum organa formari non possunt ex corpore cœlesti, cum sit impassibile. [c] Nec est verum quod qdam dicunt, aliquid de quinta essentia materialiter ad compositionem humani corporis aduenire, ponentes animam vniri corpori mediante quadam luce. [c] Primo enim falsum est quod dicunt, lucē esse corpus. [c] Secundo vero, impossibile est aliqd de quinta essentia, vel a corpore cœlesti diuidi, vel elementis permisceri, propter cœle-

G stis corporis impassibilitatem. Vnde, non uenit in cōpositionem mistorum corporum, nisi secundum suæ virtutis effectum.

Ad 3^m^ dicendum, quòd si ignis & aer, quæ sunt maioris virtutis in agendo, etiam secundum quantitatem in compositione humani corporis abūdarent: omnino ad se traherent alia, & non posset fieri æqualitas commistionis, quæ est necessaria in compositione hominis ad bonitatem sensus tactus, qui est fundamentum sensuum aliorum. [c] Oportet enim organum cuiuslibet sensus non habere in actu contraria, quorum sensus est perceptiuus, sed in potentia tantum: vel ita quòd omnino careat toto genere contrariorū:

H sicut pupilla caret colore, vt sit in potentia ad omnes colores. Quod in organo tactus non erat possibile, cū sit compositum ex elementis: quorum qualitates percipit tactus. Vel ita quòd organum sit medium inter contraria, vt necesse est in tactu accidere. Medium enim est in potentia ad extrema.

Ad 4^m^ dicendum, quòd in limo terræ est terra & aqua conglutinans partes terræ & aquæ. De alijs autem elementis Scriptura mentionem non fecit: tum quia minus abundant secundum quantitatem in corpore hominis, vt dictum est: * tum etiam, quia in tota rerum productione de igne & aere, quæ sensu non

I percipiuntur a rudibus, mentionem non fecit Scriptura, quæ rudi populo tradebatur.

tate, grauitate, humiditate &c. Ita quòd illa elementa dicuntur prędominari in aliquo secūdum substantiā, seu quantitatem. De quorum materia dispositá plꝰ saluatur in misto. Illa vero secundum virtutem, de quorum vi plus saluatur in eo. & hæc est directe mēs huiꝰ literę. 358 375 348 178

Articvlvs II.

Vtrum corpus humanum sit immediate a Deo productum.

Ad secvndvm sic ꝓceditur. Videtur. quòd corpus humanum non sit immediate a Deo productum. Dicit enim Augu.* in 3. de Tri. quòd corporalia disponuntur a Deo per angelicam creaturam. Sed corpus humanum

K formatum fuit ex materia corporali: vt dictum est.* Ergo debuit produci mediantibus angelis, & non immediate a Deo.

¶ 2 Præt. Quod fieri potest virtute creata, non est necessarium quòd immediate producatur a Deo. Sed corpus humanum produci potest per virtutem creatam cælestis corporis: nam & quædam animalia ex putrefactione generātur per virtutem actiuam corporis cælestis. Et Albumasar dicit, quòd in locis in quibus nimis abundat calor

¶ Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum secundum.

Titulus clarus. ¶ In corpore vnica cōclusio respōsiua quæsito. Corpꝰ hominis primo fuit a Deo immediate formatum. Hæc cōclusio postquam pꝰ posita est in litera, probatur tali rōne. Corpus hominis nō potest formari, nisi aut a Deo immediate, aut a semine humano p viā gñationis: sed in prima formatione nullum pcessit humanum corpus a quo per viam gñatiōis formari potuisset corpus primi hominis. ergo est formatum immediate a Deo: huius rōnis in litera primo tractatur maior: deinde subditur minor, & infertur cōclusio. ¶ In

tractando maiorē, primo ponitur opinio illius cōtraria. Deinde improbatur: deinde excludit obiectio quędā: & deinceps ponitur ipsa maior, & deducitur vnum corollarium. ¶ Opinio cōtraria ē, ꝙ quidā putauerūt hanc disiunctiuā assumptam insufficiētem, ac per hoc falsam, ponentes tertiū agens immediatū.s. formas imateriales. & hi sunt Auicen. & Plat. ante ipsum, & multi sequaces, dicentes formas materiales deriuari immediate a formis sine materia: corporalia autem agentia esse dispositiua agentia tātum. Improbatio est. Forma nō fit nisi ratione compositi, ergo non fit a forma immateriali. Antecedens supponitur ex dictis: quia esse & fieri, non est nisi subsistentium. consequētia probatur. Compositum fit a composito: ergo nō fit a forma immateriali. ergo nec forma quę solum fit ad factionē ipsius compositi. Antecedens probatur: quia factū & faciens oportet esse similia: cōsequentia est per se nota ex eodē fundamēto, tam prima q̄ secunda, quia forma imaterialis nec ē similis cōposito, nec formæ in materia. ¶ Obiectio autē exclusa est, quia si ista ratio concludit, sequit ꝙ nec Deꝰ possit esse causa proxima cōpositi, aut formæ materialis: & patet sequela. q̄a Deus ipse est forma immaterialis: ac p hoc nō est inter formam materialem aut compositum, & ipsum, similitudo. Excludit.n. hęc obiectio ex hoc, quòd Deus est non quomodolibet forma imaterialis, sed sic excellēter vt etiā materiæ causa existat: ac per hoc compositū est ei simile, etiam ratione materiæ, quod non potest dici de aliis. Et sic habemus maiorem. Ex quo.n. habemus hęc tria.s. quòd forma imaterialis nō est immediata causa for-

aut frigus, homines non generantur: sed in locis temperatis tantū. Ergo non oportuit, ꝙ immediate corpus humanū formaret a Deo.

¶ 3 Præt. Nihil fit ex materia corporali, nisi per aliquam materiæ transmutationem. Sed omnis trāsmutatio corporalis causat ex motu cœlestis corporis, qui est primus motuum. Cum igitur corpus humanum sit productum ex materia corporali, videt quòd ad eius formationem aliquid operatū fuerit corpus cœleste.

¶ 4 Præt. Aug.* dicit super Gen. ad lit. quòd homo factus est secundum corpus in operibus sex dierum, secundum causales rationes, quas Deus inseruit creaturæ corporali, postmodum vero fuit formatum in actu, sed quod prçexistit in corporali creatura, secundum causales rationes per aliquam virtutem corpoream produci pôt. Ergo corpus humanum productum est aliqua virtute creata, & non immediate a Deo.

Sed contra est, qđ dr̄ Eccles. 17. Deus de terra creauit hominē.

Respon. Dicendum, quòd prima formatio humani corporis non potuit esse per aliquam virtutem creatam: sed immediate a Deo. Posuerunt siquidem aliqui formas, quæ sunt in [d] materia corporali a quibusdam formis immaterialibus deriuari. [c] Sed hanc opinionem repellit Philosophus in 7.

D Meta. * per hoc, quòd formis non com petit per se fieri: sed composito, vt supra expositum est. † Et qa oportet agens esse simile facto, nō conuenit, quòd forma pura quæ est sine materia, producat formam quæ est in materia, quæ non fit nisi per hoc, quòd compositum fit. Et ideo oportet, quòd forma quæ est in materia, sit causa formæ q̄ est in materia secūdum qđ compositum a composito generatur. Deus autē,

E quàmuis omnino sit imaterialis, tamen solus est, qui sua virtute materiam producere potest creando. [c] Vnde ipsius solius est formā ꝓducere in materia absq; adminiculo præcedentis formæ materialis. Et ꝓpter hoc, angeli nō possunt trāsmutare corpora ad formā aliquā, nisi adhibitis seminibus quibusdā vt Aug.* dicit in 3. de Tri. Quia igitur corpus humanū nunquam formatum fuerat, cuius virtute per viam generationis aliud simile in specie formaretur, necesse fuit, quòd primum corpus hominis immediate formaretur a Deo.

A Ad primvm ergo dicendū, ꝙ etsi angeli aliquod ministerium Deo exhibeāt in his quæ circa corpora operantur: aliqua tamē Deus in creatura corporea facit, quę nullo modo angeli facere possunt: sicut, quòd suscitat mortuos, & illuminat cæcos. Secundum quam virtutem, etiam corpus primi hominis de limo terræ formauit. Potuit tñ fieri, vt aliqđ ministeriū ī formatione corpis primi hoīs angeli exhiberent: sicut exhibebūt in vltima

B resurrectione, pulueres colligēdo[i].

Ad 2^m^ dicendum, ꝙ animalia perfecta quæ generantur ex semine, nō possunt generari per solam virtutē cœlestis corporis: vt Auic. fingit [e]: licet ad eorū generationē naturalē cooperetur virtus cęlestis corporis: prout Philosophus dicit ī 2. Phys.* quòd hō generat hominem ex materia, & sol. Et exinde est[f], ꝙ exigitur locus tēperatus ad generationem hominum & aliorū

C animalium perfectorum. sufficit [d] autem virtus cœlestium corporū ad generandum quędam animalia īperfectiora ex materia disposita[i]. Manifestū est.n. ꝙ plura requirunt ad ꝓductionem rei perfectę, quàm ad productionem rei imperfectæ.

Ad 3^m^ dicendum, ꝙ motus cœli est causa transmutationum naturaliū: nō tamen trāsmutationum, quæ fiunt præter naturæ ordinem & sola virtute diuina, sicut ꝙ mor

D tui resuscitantur, ꝙ cæci illuminantur[i]. Quibus est simile, quòd homo ex limo terræ formatur.

Ad 4^m^ dicendum, quòd secūdum rationes causales in creaturis, dicitur aliquid præexistere dupliciter. Vno modo, secundum potentiam actiuam & passiuam: vt non solum ex materia præexistenti fieri possit: sed etiā, vt aliqua prçexistens creatura hoc facere possit. Alio modo, secundum potentiam passiuam tantum: vt scilicet de ma

E teria prçexistenti fieri possit a Deo. Et hoc modo, s̄m Aug. † corpus hominis præexistit in operibus productis secundū causales rationes.

Articvlvs III.

Vtrum corpus hominis habuerit conuenientem dispositionem.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, ꝙ corpus hominis non habuerit conueniētem dispositionem. Cum enim homo sit nobilissimum animalium, corpus hominis debuit esse dispositum optime ad ea quæ sunt ꝓpria

mæ materialis, & ꝙ compositum est causa immediata: & ꝙ Deus ex sua excellētia, qua cōtinet etiā materiā, potest esse causa immediata: colligitur maior, ꝙ corpus humanū, & vniuersaliter omnis res materialis aut a Deo, aut a cōposito īmediate formatur. Deducuntur autem hinc duo corollaria. Primum, quòd soliꝰ Dei est absq; adminiculo pcedētis formæ. trāsmutare materiā ad formā. Secūdū, ꝙ angeli nō possūt trāsmutare materiā nisi adhibitis actiuis, passiuis: vt Aug. dicit. Minor āt manifesta subdita p3 cū cōclusiōe: quare &c.

a 354

Li.2.Phys. tex 26. tomo.2.

¶ Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulū tertiū.

Titulus clarus. nomine dispositionis, intelligendo dispositiones qualitatiuas, & quātitatiuas, & mēbrales &c. ¶ In corpore duo simul fiunt: respondet .n. quæsito cōclusione affirmatiua: & excluditur obiectio quædam. Conclusio responsiua est, Deus instituit corpus humanū in optima dispositione, s̄m cōuenientiam ad animā rationalē & eiꝰ opera. Probatur sic: quilibet artifex intendit dare effectui suo dispositionem optimā, non simpliciter, sed s̄m conuenientiā ad finem propriū illius effectus. ergo Deus dedit optimā dispositionem rebus naturalibus s̄m cōueniētiam ad proprios fines: ergo corpori humano s̄m conueniētiam ad talē formā & illius opera.s. animam rationalem & opera eius. Antecedens est per se notū, & declaratur in artifice serræ. Prima consequentia probatur, ex eo quòd Deus est artifex rerū naturaliū. Et confirmat authoritate Ari. Secunda vero ex eo, ꝙ corpꝰ humanū est vnū naturaliū & illiꝰ finis ꝓpriꝰ ē aīa rōnalis cū suis opibꝰ: qđ ꝓbat qa materia ē pp formam, & hoc quo ad aīam: & instrumēta

D. 213.

Loco citato in arg.

457 2.2.q.164. ar.1.ad.1. Et mal. q. 5.ar.5.cor. Et de anima art. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt pp actiones, & hoc quo ad opa. Obiectio autē est ista. Optimum dicitur, quia vel est omni alio melius, vel saltem nihil est melius ipso simpliciter, vel in tali ordine, vt patet. sed id in quo inuenitur defectus aliquis, potest esse melius, q̄a posset esse, sine defectu. ergo qd est cum defectu, non est optimum: sed dispositio rerum naturalium habet multos defectus annexos. ergo nō est optima. Hanc obiectionem ex eadem radice simul excludit, quia. s. nullus artifex curat de defectibus consequentibus necessitatem materiæ idoneæ ad finem proprium. ergo nec Deus respectu materialium ergo nec respectu corpis humani. Siqui igitur sunt in corpore humano defectus, non sūt ab actore electi, sed ex necessitate materiæ emergunt. Totus processus est clarus.

animalis. s. ad sensum & motum. Sed quædam animalia inueniuntur acutioris sensus, quàm homo, & velocioris motus: sicut canes melius odorant, & aues velocius mouentur. Ergo corpus hominis non est conuenienter dispositum.

¶ 2 Præt. Perfectum est, cui nihil deest. Sed plura desunt humano corpori, quàm corporibus aliorū animalium, quæ habent tegumenta & arma naturalia ad sui p̄tectionem: quæ homini desunt. Ergo corpus humanū est imperfectissime dispositum.

¶ 3 Præt. Homo plus distat a plāta, quàm ab animalib⁹ brutis. Sed plantæ habent staturam rectam: animalia autem bruta pronam. Ergo homo non debuit habere staturam rectam.

SED CONTRA est, qd dr̄ Eccles. 7. Deus fecit hominem rectum.

RESPON. Dicendum, q̄ non omnes res naturales p̄ducte sunt ab arte diuina. Vnde sunt quodam mō artificiata ipsius Dei. Quilibet autem artifex intēdit suo operi dispositionē optimam inducere, nō simpliciter, sed per comparationē ad finem. Et si talis dispositio habet secum adiunctum aliquem defectum, artifex non curat. Sicut artifex, qui facit seram ad secandum, facit eam ex ferro, vt sit idonea ad secandum: nec curat eam facere ex vitro, quæ est pulchrior materia: qa talis pulchritudo, esset impedimentum finis. Sic igitur Deus vniuersaliter rei naturali dedit optimam dispositionem, non quidē simpliciter: sed s̄m ordinem ad proprium finē. Et hoc est, qd Philos.* dicit in 2. Phys. Et quia dignius est sic, non tamen simpliciter: sed ad vniuscuiusque subst̄iam. Finis autem proximus humani corporis est aīa rationalis: & operationes ipsius. Materia. n. est pp formam, & instrumenta propter actiones agentis. Dico ergo, q̄ Deus instituit corpus humanum in optima dispositione, s̄m conuenientiam ad talem formam, & ad tales operationes. Et si aliquis defectus in dispositione humani corporis esse videtur, considerandū est, q̄ talis defectus sequitur ex necessitate materiæ ad ea, quæ requiruntur in corpore, vt sit debita proportio ipsius ad animam, & ad animæ operationes.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ tactus, qui est fundamētum aliorum sensuum, est perfectior in homine, q̄ in aliquo alio animali. Et pp hoc oportuit, q̄ homo haberet temperatissimam complexionē inter omnia animalia. Præcedit etiam homo omnia alia animalia, quantum ad vires sensitiuas interiores: sicut ex supra dictis apparet.* Ex quadam aūt necessitate contingit, q̄ quantū ad aliquos exteriores sensus, homo ab aliis animalibus deficiat: sicut homo inter oīa animalia habet pessimum olfactum. Necessarium. n. fuit, q̄ homo inter oīa animalia respectu sui corporis haberet maximum cerebrum. Tum, vt liberius in eo perficerētur operationes interiorū virium sensitiuarū, quæ sunt necessariæ ad intellectus operationē: vt supra dictū est.* Tum etiā, vt frigiditas cerebri tēperaret calorē cordis, quem necesse est in homine abundare ad hoc, q̄ homo sit rectę staturę. Magnitudo aūt cerebri pp eius humiditatem, est impedimentum olfactus, qui requirit siccitatē. Et similiter pōt assignari ratio, quare quędā animalia sunt acutioris visus & subtilioris auditus q̄ homo, pp impedimentū horum sensuum. Quod necesse est consequi in homine, ex perfecta complexionis æqualitate. Et eadē etiā ratio est assignāda de hoc, q̄ quædā animalia sunt hoīe velociora: cui excellētiæ velocitatis repugnat æqualitas humanæ cōplexionis.

AD 2ᵐ dicendum, q̄ cornua & vngulæ, quę sunt quorundā animaliū arma, & spissitudo corij, & multitudo pilorū, aut plumarū, quæ sunt tegumenta animalium attestantur abūdantiæ terrestris eleméti: quæ repugnat æqualitati & teneritudini cōplexionis humanę: & ideo hęc homini nō cōpetebāt. Sed loco horū habet rōnem & manus: q̄bus pōt parare sibi arma, & tegumenta & alia vitæ necessaria, infinitis modis, uñ & manus, in tertio de anima,* dicitur organum, organorum. Et hoc etiam magis competebat rationali naturæ, quæ est infinitarum conceptionum, vt haberet facultatem infinita instrumenta sibi parandi.

AD 3ᵐ dicendum, q̄ habere staturam rectam, conueniens fuit homini pp quatuor. Primo quidē, quia sensus sunt dati homini nō solum ad vitæ necessaria procuranda, sicut alijs animalibus: sed etiam ad cognoscendum. Vnde cū cetera animalia nō delectētur i sensibilibus, nisi p ordinē ad cibos & venerea, solus homo delectatur in ipsa pulchritudine sensibiliū s̄m seipsam. Et ideo, quia sensus præcipue viget in facie, alia animalia habent faciē pronā ad terrā, quasi ad cibū quęrendū, & prouidendū sibi de victu: homo vero habet faciē erectā, vt p sensus, & præcipue per visum, qui est subtilior, & plures differentias rerū ostendit, libere possit ex omni parte sensibilia cognoscere, & cœlestia & terrena, vt ex omnibus intelligibilē colligat veritatem. Secundo, vt interiores vires liberius suas operationes habeāt, dū cerebrū, i quo quodāmodo proficiuntur, nō est depressum: sed super oēs partes corporis eleuatū. Tertio, quia oporteret, q̄ si homo haberet pronā staturā, vteretur manibus loco anteriorū pedū, & sic vtilitas manuū ad diuersa opera pficienda cessaret. Quarto, quia si haberet pronā staturā, & vteretur manibus loco anteriorū pedū, oporteret, q̄ cibū caperet ore. Et ita haberet os oblōgū, & labia dura & grossa, & linguā etiā durā: ne ab exterioribus lęderet, sicut patet i alijs animalib⁹: & talis dispositio omnino impediret locutionē, quę est propriū opus rationis. Et tū homo staturā rectā habens, maxime distat a plantis. Nam homo habet superius sui. i. caput versus superā mundi, & inferius sui versus inferius mundi. Et ideo est optime dispositus s̄m dispositionē totius: plāte vero habent superius sui, versus inferius mundi, nam radices sunt ori proportionales, inferius autem sui, versus superius mundi. Animalia vero bruta medio modo: nam superius animalis est pars, qua accipit alimētum: inferius autem est pars, qua emittit superfluum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter corporis humani productio in Scriptura describatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̄ inconuenienter corporis humani productio in Scriptura describat̄. Sicut enim corpus humanum est factū a Deo, ita & alia opera sex dierum. Sed in alijs operibus dicitur: Dixit Deus fiat, & factum est. Ergo similiter dici debuit de hominis productione.

¶ 2 Præt. Corpus humanū a Deo immediate est factum: vt supra dictum est.* Ergo inconuenienter dicitur, Faciamus hominem.

¶ 3 Præt. Forma humani corporis est ipsa anima, quæ est spiraculum vitæ. Inconuenienter ergo postquam dixerat, Formauit Deus hominem de limo terræ, subiunxit, Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.

¶ 4 Præt. Anima quæ est spiraculum vitæ, est in toto corpore, & principaliter in corde. Non ergo debuit dicere, quòd inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.

¶ 5 Præt. Sexus masculinus & femininus pertinent ad corpus, imago vero Dei ad animam. Sed anima secundum August.* non fuit facta ante corpus. Inconuenienter ergo, cum dixisset, Ad imaginem suam fecit illum, addidit, Masculum & feminam creauit eos.

IN CONTRARIVM, Est authoritas Scripturæ.

RESPON. Dicendum ad primum, q̄ sicut August.* dicit in 6. super Gen. ad lit. non in hoc præeminet homo alijs rebus, q̄ Deus fecit ipsum hominem, quasi alia ipse nō fecerit, cum scriptū sit, Opera manuū tuarum sunt cœli, & alibi, Aridā fundauerunt manus eius: sed in hoc q̄ ad imaginem Dei factus est homo. Vtitur tamen Scriptura in productione hominis speciali modo loquendi, ad ostendendū, q̄ alia propter hominem facta sunt. Ea enim quę principaliter intendimus, cū maiori deliberatione & studio consueuimus facere.

AD 2ᵐ dicendum, q̄ non est intelligendum Deū angelis dixisse, Faciamus hominem, vt quidam perperam intellexerunt: Sed hoc dicitur, ad signādam pluralitatem diuinarum personarum, quarum imago expressius inuenitur in homine.

AD 3ᵐ dicendum, q̄ quidam intellexerunt corpus hominis prius tempore formatum, & postmodū Deum formato iam corpori, animā infudisse. Sed contra rationem perfectionis primæ institutiōis rerū est, q̄ Deus vel corpus sine anima, vel animam sine corpore fecerit: cum vtrunque sit pars humanæ naturæ. Et hoc etiam est magis inconueniens de corpore, quod dependet ex anima, & non econuerso. Et ideo ad hoc excludendum, quidam posuerunt, q̄ cum dicitur, Formauit Deus hominem, intelligitur productio corporis simul cum anima: quod autem additur, Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, intelligitur de spiritu sancto: sicut & dominus insufflauit in Apostolos dicens, Accipite spiritum sanctum. Ioan. 20. Sed hæc expositio, vt dicit Aug. in lib. de Ciui. Dei*, excluditur per verba Scripturæ. Nā subditur ad prædicta, Et factus est homo in aīam viuentē. Quod Apostolus 1. ad Cor. 15. nō ad vitā spiritualē: sed ad vitā animalem refert. Per spiraculū ergo vitæ intelligitur anima, vt sic qd dicit, Inspirauit in faciē eius spiraculū vitę, sit quasi expositio eiⁿ qd præmiserat: nā aīa est corporis forma.

AD 4ᵐ dicendum, q̄ quia operationes vitæ, magis manifestantur in facie hoīs pp sensus ibi existētes, ideo dicit, in faciem hoīs inspiratū esse spiraculū vitę.

AD 5ᵐ dicendū, q̄ s̄m Aug.* oīa opera sex dierū simul sunt facta. Vnde aīam primi hoīs, quā ponit simul factā cū angelis, non ponit factam ante sextā diē: sed in ipso sexto die ponit esse factā & aīam primi hoīs in actu, & corpⁿ eius s̄m rōnes causales. Alij vero docto res ponūt, & aīam & corpⁿ hoīs factū sexto die ī actu.

Li. 4. super Gen. ad lit. c. 34.

QVAESTIO XCII.

De productione mulieris, in qua tuor articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ secundæ Articulum primū.*

DEINDE considerandum est, de productione mulieris.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum in illa rerum productione, debuerit mulier produci.

¶ Secūdo, Vtrum debuerit fieri de viro.

¶ Tertio, Vtrum de costa viri.

¶ Quarto, Vtrum facta fuerit immediate a Deo.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum mulier debuerit produci in prima rerum productione.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, q̄ mulier non debuit produci in prima rerū productione. Dicit enim Philosophus in lib. de generatione animaliū*, q̄ femina est mas occasionatus. Sed nihil occasionatū & deficiens, debuit esse in prima rerum institutione. Ergo in illa prima rerū īstitutione mulier producenda nō fuit.

¶ 2 Præt. Subiectio & minoratio ex peccato est subsecuta: nam ad mulierem dictum est post peccatum Gene. 3. Sub viri potestate eris. Et Grego. dicit* quod vbi non delinquimus omnes pares sumus. Sed mulier naturaliter est minoris virtutis & dignitatis quàm vir: semper enim honorabilius est agens patiente, vt dicit Augus. 12. super Gen. ad lit.† Ergo non debuit mulier produci in prima rerum productione ante peccatum.

¶ 3 Præt. Occasiones peccatorum, sunt amputandæ. Sed Deus præsciuit q̄ mulier esset futura viro in occasionem peccati. Ergo non debuit mulierem producere.

SED CONTRA est, qd dicitur

459 Opus. 73. c. 17.

† li. 2. de generatione animalium c. 3. nō procul a fine, tom. 4.

* In Pastorali part. 2. c. 6. parū a prin. habet in sentent.

† li. 12. c. 16 i medio tomo. 3.

Universidad de Deusto Biblioteca

quod plantæ semper. Quartus ergo, vel supremus ordo tertii gradus est, vt generatiua: tamen sortita excellentissimum omniũ opus, scilicet (intelligere) habeant maxime diuersitatem sexuum cum temporali commistione. Et hæc quidem maxima diuersitas insinuatur in hoc, quòd seorsum describit factio mulieris a productione viri, cum in ceteris animantibus simul factus vterq; sexus commemoretur. Cõmistio in eo qđ subditur, Et erunt duo in carne vna. Ex his patet ratio antecedẽtis taliter. Natura viuẽs generatiua sortita excellentissimã operationem.s.intelligere, exigit maximam sexus diuersitatem, cum eorum quãdoq; cõmistiõe: natura humana est hmõi.ergo. Solus ergo vir non sufficit: sed oportuit dari sibi adiutorium ad generationis opus.

¶ Circa probationẽ consequẽtiæ dubiũ occurrit. Non.n.videtur verum, quod ibi dicitur. s. quòd ad omne opus, melius viro per alium virum adiutorium præstatur, quàm per feminam: excepta generatione. inquit enim Ari. ĩ 3. Oeconomicorũ, quòd alia sunt propria opera viri, & alia vxoris in domo. Et ĩ sequẽti articulo expresse dicitur, quòd in humana specie mas & femina coniunguntur, nõ solum ad generationem: sed ad domesticam vitam, in qua alia sunt maris, alia feminæ opera. Constat autem, quòd vnumquodq; opus, melius fit per eũ, cui est propriũ, quàm p aliũ. Igitur præter generationẽ alia sunt, quæ per feminã melius parantur, quàm per virũ: iuxta illud. Vbi non est mulier, ingemiscit æger. Ad hoc est dicendum cũ duplici distĩctione: prima, quòd aliud est loqui de vxore in cõparatiõe ad maritũ, & aliud absolute de femina & viro. Secũda est, quòd aliud est loq. de femina & viro, ceteris parib⁹: & aliud est loqui de femina, sic affecta, aut erudita, vel assueta &c. Sermo siquidẽ est literę, de femina & viro absolute. Arist. & articulus sequẽs loquũtur de fœmina in cõparatione ad maritũ. Et verum est, quòd multa sunt in domestica vita, quæ non solum melius fiunt per vxorem: sed simpliciter non decent maritum: quin potius nec scire debet talia, vt ibidem dicitur. Sed ex hoc non sequitur, quin ista melius fierent per vnũ, aut plures alios viros: ex hoc.n. ꝙ melius per ipsam q̃ per maritum fit: nõ sequit. ergo melius q̃ per virum. Multa quoque sunt opera, quæ melius sperantur a muliere, q̃ a viro, ratione affectus maioris, consuetudinis, istructionis &c. & propter hoc, Vbi non est mulier, ingemiscit æger. Et secundum hoc, mas & femina in hominibus iungunt ad opera vitæ domesticæ, quia maximum vinculũ amicabilis & ꝑpetuæ cõiũctionis reddet magis idoneã feminã vxorem ad huiusmodi opa, quàm virum: cum quo non est ratio tãti vinculi. Stat ergo solidum dictum literæ ex August. acceptum.

Genes. 2. Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi.

RESPON. Dicendum, quòd necessarium fuit feminam fieri, sicut Scriptura dicit, in adiutorium viri: non quidem in adiutorium alicuius operis, vt quidã dixerunt. cum ad quodlibet aliud opus conuenienti⁹ iuuari possit vir per aliũ virum, quàm per mulierem: sed in adiutorium generationis. Quod manifestius videri potest, si in viuentibus modus generationis consideretur. Sunt.n.quædam viuentia, quæ in seipsis non habent virtutem actiuam generationis: sed ab agente alterius speciei generantur: sicut plantæ & animalia, quæ generantur sine semine ex materia cõuenienti per virtutem actiuam cœlestium corporum. Quædam vero habent virtutem generationis actiuam & passiuam coniunctam, sicut accidit in plantis, quæ generantur ex semine. non.n.est in plãtis aliquod nobilius opus vitæ, q̃ generatio. Vnde conuenienter omni tempore, in eis virtuti passiuæ coniungitur virtus actiua generationis. Animalibus vero perfectis competit virtus actiua generationis, secũdum sexum masculinum, virtus vero passiua secundum sexum femininum. Et quia est aliquod opus vitæ nobilius ĩ animalibus quàm generatio, ad quod eorum vita principaliter ordinatur: ideo non omni tempore sexus masculinus fœminino cõiungitur in animalibus perfectis: sed solum tempore coitus, vt imaginemur per coitum, sic fieri vnum ex mare & femina, sicut in planta, omni tempore coniunguntur vis masculina & feminina: etsi in quibusdã plus abundet vna harum, in quibusdam plus altera. Homo autem adhuc ordinatur ad nobilius opus vitæ, quod est intelligere. Et ideo adhuc in homine debuit esse maiori ratione distinctio vtriusq; virtutis, vt seorsum produceretu fermina a mare, & tamen carnaliter coniungerentur in vnum, ad generationis opus. Et ideo statim post formationem mulieris, dicitur Gẽ. 2. Erunt duo in carne vna.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ per respectum ad naturam particularem femina est aliquid deficiens & occasionatũ: quia virtus actiua quæ est in semine maris, intendit producere sibi simile perfectum, secundum masculinum sexum. Sed ꝙ femina generetur, hoc
F est propter virtutis actiuæ debilitatem: vel propter aliquam materiæ indispositionem: vel etiam ꝓpter aliquam transmutationem ab extrinseco: puta a ventis australibus, qui sunt humidi: vt dicitur in li. de generatione animalium.* Sed per comparationem ad naturam vniuersalem femina non est aliqđ occasionatum: sed est de intentione naturæ ad opus generationis ordinata. Intentio autem naturæ vniuersalis dependet ex Deo, qui
G est vniuersalis auctor naturę. Et ideo instituendo naturam, non solum marem, sed etiam feminam produxit.

AD 2^m dicendum, ꝙ duplex est subiectio [e]. Vna seruilis, secundum quam præsidens vtitur subiecto ad subijpsius vtilitatem. & talis subiectio ĩtroducta est post peccatũ. Est autem alia subiectio œconomica vel ciuilis: secundum quã præsidens vtitur subiectis ad eorum vtilitatem & bonum. & ista
H subiectio fuisset etiam ante peccatum. Defuisset.n.bonum ordinis in humana multitudine, si quidã p alios sapientiores gubernati non fuissent. Et sic ex tali subiectione naturaliter femina subiecta est viro: quia naturaliter in homine magis abundat discretio rationis. Nec inæqualitas hominũ excluditur p ĩnocentiæ statũ: vt infra dicetur*.

AD 3^m dicendum, ꝙ si omnia, ex quibus homo sumpsit occasionem peccandi, Deus subtraxisset a
I mundo, remansisset vniuersum imperfectum. Nec debuit bonum cõmune tolli, vt vitaretur particulare malum [c], præsertim cum Deus sit adeo potens, vt quodlibet malũ possit ordinare in bonum.

ARTICVLVS II.

Vtrum mulier debuerit fieri ex uiro.

AD SECVNDVM sic proceditur. Vĩ, ꝙ mulier non debuit fieri ex viro. Sexus.n.communis est homini & alijs animalibus.
K Sed in alijs animalibus feminæ non sunt factæ ex maribus. Ergo nec in homine fieri debuit.

¶ 2 Præt. Eorũ quæ sunt eiusdẽ speciei, eadẽ est materia. Sed mas & femina sunt eiusdẽ speciei. Cũ igitur vir fuerit fact⁹ ex limo térrę ex eodẽ debuit fieri femina, & nõ ex viro.

¶ 3 Præt. Mulier facta est ĩ adiutoriũ viro ad generationẽ. Sed nimia propinquitas reddit pſonã ad hoc ineptã. Vñ pſonę ꝓpinquę a matrimonio excludunt̃. vt patet Leui. 18. Ergo mulier ñ debuit fieri ex viro.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Mulier conueniẽter ex viro formata est, magis q̃ femina cuiusq; aĩalis ex eo. Quod probatur quadrupliciter, Primo, ex parte dignitatis viri. Secundo, ex parte amabilitatis mulieris. Tertio, ex parte finis secundarii, s. domesticæ vitæ. Quarto, ex parte sacramenti. Omnia patent.

SED CONTRA est, quod dicitur Ecclesia. 17. Creauit ex ipso.s.viro, adiutorium sibi.s.mulierem.

RESPON. Dicendum, quòd conueniens fuit mulierem in prima rerum institutione ex viro formari, magis quàm in alijs animalibus. Primo quidem, vt in hoc quædam dignitas primo homini seruaretur: vt secundum Dei similitudinem, esset & ipse principium totius suæ speciei [c], sicut Deus est principium totius vniuersi. Vnde & Pau. dicit Act. 17. quòd Deus fecit ex vno, omne genus hominum. Secundo, vt vir magis diligeret mulierem, & ei inseparabilius inhæreret, dũ cognosceret eam ex se esse productã. Vnde dicitur Gen. 2. De viro sumpta est. Quamobrem, relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Et hoc maxime necessarium fuit in specie humana, in qua mas & femina cõmanent p totam vitam. quod nõ contingit in aliis animalibus. Tertio, quia, vt Philosophus dicit in 8. Ethic.* mas & femina coniunguntur in hominibus: non solũ pp necessitatem generationis, vt in alijs animalibus: sed etiã pp domesticam vitã, in qua sunt aliqua opera viri & feminæ, & in qua vir est caput mulieris. Vñ cõuenienter ex viro formata est femina, sicut ex suo pricipio. Quarta vero est ratio sacramentalis. Figuratur.n. p hoc, ꝙ ecclesia a Christo sumit principiũ. Vnde Apostolus dicit ad Ephe. 5. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. et per hoc patet responsio ad primum.

AD 2^m dicendum, ꝙ materia est ex qua aliquid fit. Natura autem creata habet determinatum principiũ: et cum sit determinata ad vnum: etiam habet determinatum processum, vnde ex determinata materia producit aliquid in determinata specie. Sed virtus diuina, cum sit infinita, potest idem secundum speciem ex quacunque materia facere, sicut virum ex limo terræ, & mulierem ex viro.

AD 3^m dicendum, quòd ex naturali generatione cõtrahitur quædam propinquitas, quæ matrimonium impedit. Sed mulier non est producta a viro p naturalem generationem, sed sola virtute diuina. vnde Eua nõ dicit̃ filia Adæ. Et propter hoc ratio non sequitur.

ARTICVLVS III.

Vtrum mulier debuerit formari de costa uiri.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ mulier nõ debuerit formari de costa viri. Costa.n.viri fuit multo minor quàm corpus mulieris. Sed ex minori nõ potest fieri maius, nisi vel per additionem, quod si fuisset, magis ex illo addito mulier formata diceret̃ q̃ de costa: vel est per rarefactionem quia (vt dicit Augu. super Gen. ad lit. *) nõ est possibile vt aliquod corpus crescat, nisi rarescat. Nõ autem inuenitur corpus mulieris rarius quàm viri ad minus ĩ ea proportione, quã habet costa ad corpus Euæ. Ergo Eua nõ fuit formata de costa Adæ.

¶ 2 Præt. In operibus primo creatis non fuit aliquid superfluum. Costa ergo Adæ fuit de perfectione corporis eius. Ergo ea subtra-
A cta remansit imperfectum: quod videtur inconueniens.

¶ 3 Pręt. Costa non potest separari ab homine sine dolore. Sed dolor non fuit ante peccatum. Ergo costa non debuit separari a viro, vt ex ea mulier formaretur.

SED CONTRA est, quod dicitur. Gen. 2. Ædificauit dominus Deus costam, quam tulerat de Adã in mulierem.

RESPON. Dicendum, quòd conueniens fuit mulierem forma-
B ri de costa viri. Primo quidẽ, ad significandum ꝙ inter virum & mulierem debet esse socialis coniunctio. Neque enim mulier debet dominari in virum. et ideo non est formata de capite. Neque debet a viro despici tanquã seruiliter subiecta. et ideo non est formata de pedibus. Secundo, propter sacramentum. quia de latere Christi dormientis in cruce fluxerũt sacramẽta, idest sanguis & aqua, quibus est
C Ecclesia instituta.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd quidam dicunt, per multiplicationem materiæ absque alterius additione formatum fuisse corpus mulieris: ad modũ quo Dominus quinque panes multiplicauit. Sed hoc est oĩno impossibile. Multiplicatio enim prædicta, aut accidit secundum transmutationem substãtiæ ipsius materiæ, aut secundum transmutationẽ dimensionũ eius [c].
D non autem secundum transmutationẽ substãtiæ ipsius materiæ: Tũ quia materia in se cõsiderata, est omnino in transmutabilis, vtpote existens in potentia, & habens solum rationem subiecti: Tum etiam, quia multitudo & magnitudo sunt præter essentiam ipsius materiæ. et ideo nullo modo potest multiplicatio materiæ intelligi, eadẽ materia manẽte absque [d] additione: nisi per hoc, ꝙ maiores dimensiones accipiat. Hoc aũt est rarefieri. s. materiã eandẽ accipere maiores dimensiones: vt Philosophus dicit in 4. Phys.* Dicere ergo materiã multiplicari absq; rarefactione, est ponere contradictoria simul. s. diffinitionem absq; diffinito. Vnde, cũ non ap-
E pareat rarefactio in talibus multiplicationibus, necesse est ponere additionem materiæ, vel per creationẽ, quod probabilius est: vel per cõuersionem. Vnde Augu.* dicit super Ioan. ꝙ hoc modo Christus ex quinq; panibus satiauit quinq; millia hominũ, quo ex paucis granis producit multitudinẽ segetũ. quod fit p cõuersionem alimenti. Dicitur tamen vel ex quinq; panibus turbas pauisse, vel ex costa, mulierẽ formasse, quia additio facta est ad materiã præexistentẽ costæ, vel panũ.

AD 2^m dicendũ, ꝙ costa illa fuit de pfectione Adę, non prout erat indiuiduum quoddam, sed prout erat principium speciei: sicut semen est de perfectione generantis, quod operatione naturali cum delectatione resoluitur. Vnde multo magis virtute diuina corpus mulieris potuit de costa viri formari absque dolore. & per hoc patet solutio ad 3^m.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Articulum tertiũ.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Cõueniẽs fuit mulierẽ formari de costa viri. Probatur dupliciter. Primo, ex parte coniunctionis socialis non dominatiuæ, ex quacunque parte. Secundo ex parte sacramẽti. Omnia clara sunt.

¶ In responsione ad primum aduerte, ꝙ quia materia præuenit actus omniũ prędicamẽtorum, vt dicitur 7. Meta. nec est quid, nec quale, nec quantũ: sed omnia in potentia, idcirco præter essentiã materiæ est & magnitudo & multitudo quæ ad prædicamentum quantitatis pertinent: præter essentiam autẽ eius sunt hæc in actu, non in potentia. Verũ non est putandum materiam existẽtem sub quacunq; dimensione, esse in potentia ad quantamcunque dimẽsionem, sed est certus limes, vltra quem nec in potẽtia extenditur. Et propterea communiter & bene dicitur, ꝙ licet in essentia materiæ non detur maius aut minus, multitudo, vel paucitas, datur tamen in ea plus & minus, ita ꝙ plus materiæ est sub pedali terræ, quam sub pedali ignis: hoc patet ex rationibus rari & dẽsi, qm̃ hoc habet multum materiæ sub paruis, illud parum sub magnis dimensionibus. Et propterea, materia existens sub costa, non erat in potẽtia ad quantamcunque quantitatem. Et rursus, licet fuerit in potentia ad quantitatem maiorem mulierẽ, non tamen seruata densitate debita ad corpus muliebre, & ideo oportuit pl⁹ materię haberi a corpore longe maiori, & non longe rariore.

583

D.968.

Li.4.Phys. tex.84.to.2

Tract.24.in Ioan.tom.9

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ secundæ Articulũ quartũ.*

Titulus clarus. ¶In corpe vna
462 Sup·qra 92 ar.2. conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Solus De⁹ mulierem de costa viri potuit formare. Probatur. Solus naturæ institutor potest prę ter naturæ ordinem res in esse producere. ergo solus Deus potest corpus mulie
Li.3.de Trini.c.4.to.3. ris de costa viri formare. Antecedẽs patet: cõsequentia probatur, quia corpus mulieris est præter naturæ ordinem formatũ, quod probat sic. Generatio cuiusque speciei est ex determinata materia. ergo corporis humani naturalis generatio, est ex semine humano, ergo productio ex quacunq; alia materia, nõ est naturalis. ergo formatio corporis ex costa, nõ est naturalis: oĩa clara sunt.

Li.9.ca.15. tom.3. † li.9.super Gene. c.15. parũ a principio, to.3.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum mulier fuerit immediate formata a Deo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ mulier nõ fuerit ĩmediate formata a Deo. Nullum enim indiuiduum ex simili ẽm speciem productum, fit immediate a Deo. Sed mulier facta est de viro, qui est eiusdem speciei cum ipsa. Ergo non est facta immediate a Deo.

¶ 2 Præt. August. dicit 3. de Trin. † ꝙ corporalia dispẽsantur a Deo per angelos. Sed corpus mulieris ex materia corporali est formatũ. Ergo est factum p ministeriũ angelorum, & non immediate a Deo.

¶ 3 Præt. Ea quæ præextiterunt in creaturis ẽm rationes causales, pducũtur virtute alicuius creaturæ, & non immediate a Deo. Sed ẽm causales rõnes, corpus mulieris in primis operib⁹ pductũ fuit, vt Au. dicit 9. supGen. ad lit.* ergo nõ fuit pducta mulier immediate a Deo.

SED CONTRA est, qđ Aug. dicit in eodem li. Formare vel ædificare costã vt mulier esset, non potuit nisi Deus a quo vniuersa natura subsistit.

Ar.2.huius quæst. RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est,* vniuscuiusque speciei generatio naturalis, est ex determinata materia. Materia autem, ex qua naturaliter generatᷣ homo, est semen humanũ viri vel feminæ. Vñ ex alia quacunq; materia indiuiduũ humanæ speciei generari nõ põt naturaliter. Solus aũt Deus, qui est naturæ institutor, põt præter naturæ ordinem res in esse producere. Et ideo, solus Deus potuit vel virum de limo terræ, vel mulierem de costa viri formare.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio procedit quando indiuiduum generatur ex simili secundum speciem, generatione naturali.

AD 2^m dicendum, ꝙ sicut Aug. dicit 9. super Gen.
Li.9.ca.15. parũ a principio tom.3 ad lit.* An ministeriũ angeli exhibuerint Deo in formatione mulieris, nescimus: certum tamen est, quòd sicut corpus viri de limo non fuit formatum per angelos, ita nec corpus mulieris de costa viri.

AD 3^m dicendum, quòd sicut Aug. in eodem lib.
Li.9.ca.18. parũ a medio, tom.3. dicit,* Nõ habuit prima rerũ conditio, vt femina omnino sic fieret: sed tamẽ hoc habuit, vt sic fieri posset. Et ideo secundum causales rationes præexistit corpus mulieris in primis operibus, non secundum potentiam actiuam, sed secundum potentiam passiuam tantum, in ordine ad potentiam actiuam Creatoris.

¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum primum.*

Titulus, Dei, quo ad naturam, non artem. ¶ In corpore duo. Primo, incipit ostendere, quid requiratur ad rationẽ imaginis, tam perfectæ, quàm imperfectæ.

QVAESTIO XCIII.

De fine, siue termino productionis hominis, in nouem articulos diuisa.

DEINDE cõsiderãdũ est, de fine, siue termino productionis hominis, prout dicitur factus ad imaginem & similitudinem Dei.

F

Et circa hoc quæruntur nouem.

¶ Primo, Vtrũ in homine sit imago Dei.

¶ Secũdo, Vtrum imago Dei sit in irrationalibus creaturis.

¶ Tertio, Vtrum imago Dei sit magis in angelo quàm in homine.

G ¶ Quarto, Vtrum imago Dei sit in omni homine.

¶ Quinto, Vtrũ in homine sit imago Dei per comparationẽ ad essentiam, vel ad personas diuinas omnes, aut vnam earum.

¶ Sexto, Vtrum imago Dei sit in homine secundum potentias, aut secundũ habitus, aut actus.

¶ Septimo, Vtrum per cõparationẽ ad omnia obiecta.

¶ Octauo, Vtrum imago Dei inueniatur in homine solum secundum mentem.

H ¶ Nono, De differentia imaginis & similitudinis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum imago Dei sit in homine.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ imago Dei non sit in homine. Dicitur.n. Isai. 40. Cui similem fecisti Deum, aut quam imaginem ponetis ei?

¶ 2 Præt. Esse Dei imaginem, est pprium primogeniti: de quo dicit.
I Apostolus ad Colos. 1. Qui est imago Dei ĩuisibilis primogenitus omnis creaturæ. Non ergo in homine inuenitur Dei imago.

¶ 3 Prę t. Hilar. dicit in lib. de syno. *ꝙ imago est eius rei ad quam imaginatur species indifferens. Et iterum dicit, ꝙ imago est rei ad rẽ coæquãdam indiscreta & vnita similitudo. Sed non est species indifferens Dei, & hominis, nec potest esse æqualitas hominis ad Deũ. Ergo in hoĩe nõ põt esse imago Dei.

K SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut Aug. *dicit in lib. 83. q. vbi est imago, cõtinuo est & similitudo: sed vbi est similitudo, non continuo est imago. Ex quo patet, ꝙ similitudo est de ratione imaginis, & imago aliquid addit supra rationem similitudinis, scilicet ꝙ sit ex alio expressum. Imago enim dicitur ex eo, quòd agitur ad imitationem alterius. Vnde ouum, quãtũcunq; sit alteri ouo simile & æquale, qa tamẽ nõ est expressum ex illo, non dicitur ad imaginem eius.

Secundo, respondet quæsito affirmatiue. ¶ Quo ad primum, tres cõditiones imaginis venatur. Primo, quòd sit similitudo, ex authoritate Aug. Secundo, ꝙ sit deducta ex illo: probatur ex quid nominis, quia imago dicitur ex eo, ꝙ imitatur alterũ, & ab oppositio, quia ouum nõ dr imago oui &c. Tertio, ꝙ sit aut nõ sit cũ æqualitate: & penes hoc differt pfecta ab ipfecta imagine: ex authoritate Aug. & rõne, qa perfectæ imagini nihil deest imaginati. ¶ Quo ad secundũ, conclusio est. In homine est imago Dei imperfecta: probatur dupliciter. Primo, ex assignatis cõditionibus imaginis. In homine ẽ aliqua Dei similitudo deducta ab eo, non secundum æqualitatem. ergo in eo est imago Dei imperfecta. Antecedens quo ad primam partem, est per se notũ, quo ad secundam, probatur, quia homo est exemplatus a diuina natura. quo ad tertiã pbatur, quia Deus in infinitum excedit hominẽ: consequentia tenet, ex conditionibus imaginis. Secundo, probatur conclusio ex authoritate Scripturæ dicentis, hominẽ ad imaginem Dei, quia ly, ad, exprimit imperfectionem. probatur, quia importat accessum. ergo distantiã. Accessus.n. nõ nisi distantis est. ¶ Circa hanc partẽ occurrit dubiũ ĩ probatione cõsequẽtiæ. Si n. valet: sequitur, ergo in boue: immo, ergo in lapide est imago Dei. patet sequela, quia omnes illæ conditiones saluãtur in oĩ creatura respectu Dei, vt patet discurrendo per singulas. Et si dicatur, vt in articulo sequẽti dicitur, ꝙ istæ conditiones nõ sufficiunt ad rationem imaginis. ergo sophisma consequentis cõmissum ẽ hic: in hac rõne. a superiori ad inferi⁹ affirmatiue: inferẽdo, est similitudo

12. in pr... Et in... 3. Ep... 16... 4... 26. Et... q. 10... cor.

* Hilar. li. de Syn. in 2. fol. a princi.

Lib. 83. q. 51. ... finem.

militudo deducta non secundum æqualitatem. ergo imago. Antecedens.n. est superius ad imaginem vt patet. ergo &c. Ad hæc dicitur ꝙ cum hæc quæstio sit non tam de re q̃ de authore, nec cadere potest in sapientis cuiusquam mẽtem, vt in cõsequentibus immediate se eiusdẽ questionis articulis, oblitus sui fuerit tãtus author: distiguẽdũ est, ꝙ imago potest sumi dupliciter. Vno modo proprie: alio modo communiter, & quòd ĩ hoc articulo vsus est imaginis vocabulo communiter: in secundo vero proprie, & ideo nullũ sophisma cõmissum est. Et quòd hæc sit mens literæ, colligitur ex calce corporis sequentis articuli, vbi dicit: solæ creaturæ intellectuales proprie loquendo sunt ad imaginem Dei: insinuãs distinctionem præfatam de communiter & proprie. Ratio autẽ quare diminute in hoc articulo imaginẽ acceperit, fuit vt reor triplex. Prima, quia non incurritur inconueniens in conclusione imaginis in homine, eo ꝙ secundum rẽ saluatur in eo etiam reliqua conditio perficiẽs imaginis rationem. Secunda est, vt a communionibus etiam conditionibus ad speciales procederet disciplina: non diuersarum quæstionum: sed eiusdẽ quæstionis ẽm diuersos articulos: non.n. tã exacta in primo articulo requiritur doctrina, sed sat est si successiue p alios articulos natura quæsiti discutitur perfecte. Tertia, quia ambiguitas imaginis proprie dictæ habebat specialẽ difficultatẽ vt in argumẽtis articuli sequẽtis patet, & ideo reseruata est speciali artic.

¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulũ secundũ.*

Titulus. imago dei, pprie dicta. ¶ In corpore duo.

Æqualitas autem non est de ratione imaginis: quia, vt Aug.* ibidem dicit, Vbi est imago, non continuo est æqualitas, vt patet in imagine alicuius in speculo relucẽte. Est tamen de ratione perfectæ imaginis. nam in perfecta imagine nõ deest aliquid imagini, quòd insit illi de quo expressa est. Manifestũ est aũt, ꝙ in homine inuenitur aliqua Dei similitudo, quæ deducitur a Deo, sicut ab exemplari, non tamen est similitudo ẽm æqualitatem: quia in infinitũ excedit exemplar hoc, tale exemplatum: et ideo in homine dicitur esse imago Dei, non tñ perfecta, sed imperfecta. Et hoc significat Scriptura, cum dicit hominem factum ad imaginem Dei. Prę positio.n. ad, accessum quendam significat, qui competit rei distãti.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Propheta loquitur de corporalibus imaginibus ab homine fabricatis. & ideo signãter dicit, Quam imaginem ponetis ei? Sed Deus ipse sibi in homine posuit spiritualem imaginem.

AD 2^m dicendum, ꝙ primogenitus omnis creaturæ est imago Dei perfecta, perfecte implens illud cuius imago est. Et ideo dicitᷣ imago, & nunquam ad imaginem. Homo vero & propter similitudinem dicitur imago, & propter imperfectionẽ similitudinis, dicitur ad imaginem. Et quia similitudo perfecta Dei non potest esse nisi in identitate naturæ, imago Dei est in filio suo primogenito, sicut imago regis in filio sibi cõnaturali: in homine aũt sicut in aliena natura, sicut imago regis ĩ nũmo argẽteo, vt patet p Aug.* in li. de decẽ chordis.

AD 3^m dicendum, ꝙ cũ vnum sit ens indiuisum, eo modo dicitur species indifferẽs quo vna. Vnum autem dicitur aliquid: non solum numero, aut specie, aut genere; sed etiam ẽm analogiã vel proportionem quandam: et sic est vnitas vel conuenientia creaturæ ad Deum. Quòd autem dicit rei ad rem coæquandam, pertinet ad rationem perfectæ imaginis.

ARTICVLVS II.

Vtrum imago Dei inueniatur in irrationalibus creaturis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ imago Dei inueniatᷣ in irrationalib⁹ creaturis. Dicit.n. Dion.* in li. de di. no. Habent causata causarum suarum

A contingentes imagines. Sed Deus est causa non solum rationalium creaturarum, sed etiam irrationalium. Ergo imago Dei inuenitur in irrationalibus creaturis.

¶ 2 Præt. Quanto est expressior similitudo in aliquo, tanto magis accedit ad rationem imaginis. Sed Dion. † dicit 4. c. de diui. no. ꝙ radius solaris maxime habet similitudinem diuinæ bonitatis. Ergo est ad imaginem Dei. † ca. 4. aliquãtulum a princ.

B ¶ 3 Præt. Quanto aliquid est magis perfectum in bonitate, tãto magis est Deo simile. Sed totum vniuersum est perfectius in bonitate, quàm homo: quia etsi bona sint singula, tamen simul omnia dicuntur valde bona Gene. 1. Ergo totũ vniuersum est ad imaginem Dei, & non solum homo.

¶ Præt. Boet.* in lib. de cõso. dicit de Deo: Mũdũ mẽte gerẽs, similiq; imagine formãs. Ergo totus mundus est ad imaginem Dei, & nõ so- Li.3.metro 9. parum a princ.
C lum rationalis creatura.

SED CONTRA est quod dicit Aug. 6. sup Gen. ad lit. *Hoc excellit in homine, qa Deus ad imaginẽ suã hominẽ fecit pp hoc, ꝙ dedit ei mentẽ intellectualẽ, qua præstat pecoribus. Ea ergo quæ nõ habẽt intellectum, nõ sunt ad imaginẽ Dei. Li.6.c.12. circa mediũ tom.3.

RESPON. Dicendum, ꝙ non quælibet similitudo, etiã si sit expressa ex altero, sufficit ad rationẽ imaginis. Si.n. similitudo sit ẽm ge
D nus tm̃, vel ẽm aliquod accidẽs cõmune, nõ pp hoc diceᷣ aliquid esse ad imaginẽ alterius. Non.n. posset dici, ꝙ vermis, qui oritur ex homine, sit imago hominis pp similitudinem generis. Neq; iterum põt dici, ꝙ si aliquid fiat album ad similitudinẽ alterius, ꝙ pp hoc sit ad ei⁹ imaginẽ, quia albũ est accidens cõmune pluribus speciebus. Requiritᷣ aũt ad rationem imaginis, ꝙ sit similitudo ẽm speciem, sicut imago regis est in filio suo: vel ad min⁹
E secundum aliquod accidens proprium speciei, & præcipue secundum figuram: sicut hominis imago dicitur esse in cupro. Vnde signanter Hila. *dicit, quòd imago est species indifferens. Manifestum est autem, quòd similitudo speciei attenditur secundum vltimam differentiam: assimilantur autem aliqua Deo, primo quidem & maxime communiter, inquantum sunt. secundo vero, inquantum viuunt. tertio vero, inquantum sapiunt vel intelligunt. Quæ, vt August. *dicit in libro. 83. q. ita sunt Deo similitudine proxima, vt in creaturis nihil sit ppinquius. Sic ergo patet, ꝙ solæ intellectuales creaturæ proprie loquendo, sunt ad imaginem Dei.

In li. de Synod. in 2. fol. a prin. libri.

Li.83. quæstio. Q. 51. in medio, tom.4.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ omne imperfectũ est quædam participatio perfecti. Et ideo etiam ea

Primo, complet rationẽ imaginis proprie dictæ. Secũdo, respondet quæsito. ¶ Quo ad primum dicit duo, alterũ negatiuum, alterũ affirmatiuũ. Negatiuum est. Non quælibet similitudo deducta ab alio, sufficit ad rationem imaginis. Probatur, quia nec similitudo ẽm genus, vt patet de verme respectu hominis: nec ẽm accidens commune, vt patet de albo: non respectu albi formaliter, sed respectu subiecti quod per accidens denominatur album. Affirmatiuũ est: quòd requiritur aut similitudo secundũ speciem, vt patet in filio respectu patris, aut ẽm propriũ speciei & præcipue figuram, vt patet in denario. & probatur authoritate Hilarii. ¶ Quo ad secundũ, conclusio responsiua hæc est, Solæ intellectuales creaturæ proprie loquendo sunt ad imaginẽ Dei. Probatur. Solæ creaturę intellectuales assimilãtur Deo, vt ĩtelligit & sapit. ergo solæ creaturæ intellectuales assimilãtur Deo, secundum quasi vltimam differentiam. ergo solæ assimilantur ẽm speciem. ergo solæ sunt ad imaginem. Antecedens patet, & prima consequentia declaratur, graduando res ẽm similitudinem ad Deũ in tres gradus. Et probatur authoritate Augustini dicentis nullum gradum esse proximiorem Deo, q̃ sit intellectiuus: tenet ergo locũ vltimæ differentiæ: ceteræ consequẽtiæ sunt euidentes.

161

Universidad de Deusto Biblioteca

quæ deficiunt a ratione imaginis, inquantum tamen aliqualem Dei ſimilitudinem habent, participant aliquid de ratione imaginis. Et ideo Dio. dicit, quòd cauſata habent cauſarum contingentes imagines, ideſt, quantum contingit ea habere, & non ſimpliciter.

Ad 2m dicendum, ꝙ Diony. aſſimilat radium ſolarem diuinæ bonitati quantum ad cauſalitatem, nõ ſm dignitatẽ naturæ, quæ requirit ad rõnẽ imaginis.

Ad 3m dicendum, ꝙ vniuerſum eſt perfectius in bonitate quàm intellectualis creatura, extenſiue & diffuſiue. Sed intenſiue & collectiue ſimilitudo diuinę pfectionis, magis inuenitur in intellectuali creatura, quæ eſt capax ſummi boni. Vel dicendum, ꝙ pars nõ diuiditur contra totum: ſed contra aliam partem. Vnde cum dicitur, ꝙ ſola natura intellectualis eſt ad imaginem Dei, non excludit quin vniuerſum ſecundum aliquam ſui partem ſit ad imaginem Dei: ſed excluduntur aliæ partes vniuerſi.

Ad 4m dicendum, quòd imago accipitur a Boet. ſecundum rationem ſimilitudinis, qua artificiatum imitatur ſpeciem artis, quæ eſt in mente artificis. Sic autem quælibet creatura eſt imago rationis exemplaris, quam habet in mente diuina. Sic autem non loquimur nunc de imagine: ſed ſecundum quod attenditur ſecundum ſimilitudinem in natura: prout ſcilicet primo enti aſſimilantur omnia inquantũ ſunt entia: & primæ vitæ, inquantum ſunt viuentia: & ſummę ſapientiæ, inquantum ſunt intelligentia.

Articvlvs III.

Vtrum angelus ſit magis ad imaginem Dei, quàm homo.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur, ꝙ angelus non ſit magis ad imaginem Dei, quàm homo. Dicit enim Augu.*in ſermone de imagine, ꝙ Deus nulli alij creaturæ dedit, ꝙ ſit ad imaginem ſuam niſi homini. Non ergo verum eſt, ꝙ angelus magis dicatur ad imaginem Dei, q̃ homo.

¶ 2 Præt. Secundum Aug. † in lib. 83. q. Homo ita eſt ad imaginem Dei, vt nulla interpoſita creatura formetur a Deo. & ideo nihil eſt illi coniunctius. Sed imago Dei dicitur aliqua creatura inquãtum Deo coniungitur. Ergo angelus non eſt magis ad imaginem Dei, q̃ homo.

¶ 3 Præt. Creatura dicitur ad imaginem Dei inquantum eſt intellectualis naturæ. Sed intellectualis natura non intenditur nec remittitur: non enim eſt de genere accidentis, cum ſit in genere ſubſtãtiæ. Ergo angelus nõ eſt magis ad imaginem Dei, quàm homo.

Sed contra eſt, qđ dicit Greg.*in quadam Homil. ꝙ angelus dicitur ſignaculum ſimilitudinis: quia in eo ſimilitudo diuinæ imaginis magis ĩſinuatur expreſſa.

Respon. Dicendum, quòd de imagine Dei loqui dupliciter poſſumus. Vno modo, quãtũ ad id F in quo primo cõſideratur ratio imaginis, quod eſt intellectualis natura. & ſic imago Dei eſt magis in angelis, q̃ ſit in hominibus: quia intellectualis natura perfectior eſt in eis, vt ex ſupradictis patet. Q.62.ar.6. & q.75.arti.7. Secundò, põt cõſiderari imago Dei in homine quantũ ad id, in quo ſecũdario cõſideratur: prout. ſ. in homine iuenit quędã Dei imitatio: inquantum. ſ. homo eſt de homine, ſicut Deus de Deo: & inquantum anima hominis eſt tota in toto corpore eius, & iterum tota in qualibet parte ipſius, ſicut Deus ſe habet ad mundũ. Et ſm hæc & ſimilia, magis inuenitur Dei imago in homine, q̃ in angelo. Sed quantũ ad hoc, non attenditur p ſe ra- G tio diuinæ imaginis in hoĩe, niſi præſuppoſita prima imitatione, quæ eſt ſm intellectualẽ naturã: alioquin etiã animalia bruta eſſent ad imaginem Dei. Et ideo, cum quantum ad intellectualem naturam angelus ſit magis ad imaginem Dei, quàm homo, ſimpliciter concedendum eſt, angelum magis eſſe ad imaginem Dei, hominem autem ſecundum quid.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Aug. excludit a Dei imagine alias inferiores creaturas intellectu carentes, non autem angelos.

Ad 2m dicendum, ꝙ ſicut ignis dicitur eſſe ſubtiliſſimum corporum, ſecundum ſuam ſpeciem, cũ tamen vnus ignis ſit alio ſubtilior: ita dicitur, ꝙ nihil H eſt coniunctius Deo quàm mens humana, ſecundum genus intellectualis naturę: quia ſicut ipſe ſupra pręmiſerat, Quę ſapiũt, ita ſunt illi ſimilitudine proxima, vt in creaturis nihil ſit propinquius. Vnde p hoc non excluditur, quin angelus ſit magis ad Dei imaginem.

Ad 3m dicendum, ꝙ cum dicitur, ꝙ ſubſtantia non recipit magis & minus, nõ intelligitur, ꝙ vna ſpecies ſubſtantiæ non ſit perfectior quàm alia: ſed, ꝙ vnum & idem indiuiduum nõ participet ſuã ſpeciem quandoq; magis, quãdoq; minus. Nec etiã a diuerſis indiuiduis participat ſpecies ſubſtãtię, ſm magis & minꝰ.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimætertiæ Articulum tertium.*

465

Titulus clarus. ¶ In corpe vna concluſio bimẽbris. Angelus eſt ſimpliciter magis ad imaginẽ Dei, homo aũt ẽ magis ſm quid: pbat̃ quo ad vtrãque partẽ ſimul. Angelus eſt ſimilior Deo ſm intellectualẽ naturã. ergo ſm id in quo primo conſideratur rõ imaginis, homo vero eſt ſimilior Deo ſm quædã ſ. cõmunicationẽ naturæ, præſentiã animæ in toto & partibus. ergo ſm ea in quibus ſecũdario attenditur ratio imaginis. ergo non per ſe. ergo non ſimpliciter, ſed ſm quid. Antecedẽs tã pro angelo q̃ pro hoĩe eſt euidẽs: primæ vero conſequentiæ declarantur diſtinguẽdo, quòd de imagine dupliciter: quo ad principale, & ſecũdariũ Secunda vero de homine probatur, quia alioquĩ bruta eſſent ad imaginẽ Dei: cũ in eis ſaluentur hæc ſimilia. Nõ ergo hęc ptinẽt ad imaginẽ, niſi quia in natura intellectuali. vltimę conſequentiæ patẽt ex terminis.

1.diſ.3.q.3. arti.1.ad 4. Et 2.di.16. arti.3 Et 3. di.2.q.1.ar.1.q.1.& 2. cor. Et pſ.8.
* In ſermo. 27.de verb. Apo.to.10. Et de verb. Dñi, ſer.63
† Q.51. in medio.
*Homi.34. in euãg. inter principium & medium eius.

Articvlvs IIII.

Vtrum imago Dei inueniatur in quolibet homine.

I Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ imago Dei nõ inueniatur in quolibet homine. Dicit enim Apoſtolus 1.ad Cor. 11. ꝙ vir eſt imago Dei, mulier autem eſt imago viri. Cum ergo mulier ſit indiuiduum humanæ ſpeciei, non cuilibet indiuiduo conuenit eſſe imaginem Dei.

¶ 2 Præt. Apoſtolus dicit Rom.8. K quòd, illos quos Deus præſciuit conformes fieri imagini filij ſui, hos prædeſtinauit. Sed non omnes homines prædeſtinati ſunt. Ergo non omnes homines habent conformitatem imaginis.

¶ 3 Præt. Similitudo eſt de ratione imaginis, vt ſupra dictum eſt.* Sed per peccatũ fit homo Deo diſſimilis. Ergo amittit Dei imaginẽ.

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſal. 38. Veruntamen in imagine pertranſit homo.

Respon. Dicendum, quòd cum homo ſecundum intellectualem naturam ad imaginem Dei eſſe dicatur *, ſm hoc eſt maxime ad imaginem Dei, ſm quod intellectualis natura Deum maxime imitari poteſt. Imitatur autem intellectualis natura maxime Deum quãtum ad hoc, ꝙ Deus ſeipſum intelligit & amat. Vnde imago Dei tripliciter poteſt conſiderari in homine. Vno quidem modo, ſm quod homo habet aptitudinẽ naturalẽ ad intelligẽdum & amandũ Deũ *. Et hæc aptitudo cõſiſtit in ipſa natura mentis, quæ eſt communis omnibus hominibus. Alio modo ſm quod homo actu vel habitu Deum cognoſcit & amat: ſed tamẽ imperfecte. Et hæc eſt imago p cõformitatem gratiæ. Tertio modo, ſm quod homo Deum actu cognoſcit & amat perfecte. Et ſic attenditur imago ſm ſimilitudinem gloriæ. Vnde ſuper illud Pſa. *4. Signatum eſt ſuper nos lu. vul. tui Do. Glo. diſtinguit triplicẽ imaginẽ. ſ. creationis, & recreationis, & ſimilitudinis. Prima ergo imago inuenitur in omnibus hominibus. Secunda, in iuſtis tantum. Tertia vero, ſolum in beatis.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ tam in viro quàm in muliere inuenitur Dei imago quãtum ad id, ĩ quo principaliter ratio imaginis conſiſtit. ſ. quantum ad intellectualem naturam. Vnde Gen. 1. cum dixiſſet, Ad imaginem Dei creauit illum. ſ. hominẽ, ſubdidit, Maſculũ & feminam creauit eos. Et dixit pluraliter eos (vt Aug.*dicit) ne ĩtelligatur in vno indiuiduo, vterq; ſexus fuiſſe coniunctus. Sed quantum ad aliquid ſecundarium, imago Dei inuenitur in viro ſm quod nõ inuenitur in muliere: nam vir eſt principium mulieris & finis, ſicut Deus eſt principiũ & finis totius creaturæ. Vnde, cũ Apoſtolus dixiſſet, ꝙ vir imago & gloria eſt Dei, mulier autem eſt gloria viri: oſtendit quare hoc dixerit, ſubdẽs, Non enim vir eſt ex muliere, ſed mulier ex viro: & vir nõ eſt creatꝰ pp mulierẽ: ſed mulier pp virum.

Ad 2m & 3m dicendum, ꝙ illæ rationes procedũt de imagine, quæ eſt ſecundum conformitatem gratiæ & gloriæ.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimætertiæ Articulum quartum.*

466

1.diſ.3.lec.2. in lit. Et veri. q.10. arti.1.ad 3. Et po. q.9. ar.9. cor.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna concluſio trimẽbris: Imago creationis eſt in omnibus hominibus, recreationis in iuſtis tãtũ, ſimilitudinis vero, ſolum in beatis. Probatur ſimul diſtinctio. Graduatio & applicatio harũ imaginum ad aſſignata ſubiecta dupliciter: ratione & authoritate. Ratio eſt. Homo eſt ad imaginẽ ſecundũ intellectualem naturã. ergo eſt magis & maxime ad imaginẽ ſm qđ magis, aut maxime intellectualiter deũ imitatur. ergo ſm 3 qđ magis intelligit, & amat Deum. ergo tripliciter. ſ. ex natura, gratia, & gloria, Et ſic prima omnibus, ſecunda iuſtis, tertia beatis conuenit. Antecedens patet cum prima conſequentia. Secunda vero probatur, quia hoc eſt ſummum & primum intellectualitatis in Deo, quòd ſcilicet intelligit & amat ſe, & hoc ẽ ſupremum, ad quod poteſt omnis intellectualis natura pertingere, quòd intelligat & quieſcat in primo intelligibili, & patet vtrũq; 12. Meta. Tertia vero cõſequentia, diſtinguẽdo lumẽ triplex &c. patet, & omnia clara ſunt. Sed nota ꝙ in primo mẽbro nomine aptitudinis naturalis, non intelligo aptitudinem vt diſtinguitur contra habitum aut actũ: quoniam ad hoc primum membrũ ſpectat non ſolum poſſe ĩtelligere & amare Deum: ſed etiam intelligere & amare tã actualiter q̃ habitualiter, loquẽdo de cognitione & amore in puris naturalibus: ſed itelligo aptitudinem naturalẽ, vt diſtinguitur contra ſupernaturalem tãtum. Fecit autem ſpecialem mentionẽ in primo membro de aptitudine, & in ſecundo de actu & habitu, ad inſinuandum quòd notitia & affectio ex natura extendit ſe vſque ad aptitudinem, gratiæ vero vſq; ad habitum tantũ, & conſequenter gloriæ ad actum tantum. Authoritas vero ẽ gloſſæ ſuper Pſalmum, & clara eſt.

Ar.1. huius quæſti

¶ *Super Quæſtionis nonageſimætertiæ Articulum quintum.*

Titulus clarus. ¶ In corpe duo. Primo, oſtendit quomõ ſe habeant adinuicem imago naturę, & perſonarũ. Secũdo, reſpõdet q̃ſito. ¶ Quo ad primum concluſio eſt. Imago naturæ non excludit imaginem perſonarum: ſed potius ĩfert illam. Probatur ſic. Diſtinctio diuinarũ perſonarũ eſt ſm originẽ, ſeu originis relationes. ergo eſt ſm quod conuenit naturæ diuinæ, ergo imitatio naturæ non excludit, ſed cauſat potiꝰ imitationẽ perſonarũ. ergo &c. Antecedẽs ſupponitur ex antedictis. Prima conſequentia probatur, quia modus originis variatur ſm quod exigit diuerſitas naturarum: quod manifeſtatur ex differẽti origine inanimatorum & animatorum: & rurſus plantarũ & animalium. Modus ergo diuinæ originis eſt ſecundũ quod natura diuina exigit: ergo & diſtinctio perſonarum. cætera ſunt p ſe nota. ¶ Aduerte hic, quòd hæc quæ dicuntur, procedunt ex altera propoſitione credita & altera ſcita, quæ enim pertinent ad vnitatem naturæ & imaginem eius, ſunt ſcita: ea vero, quæ ad pluralitatẽ perſonarũ & imaginẽ earũ vt ſic, ſunt credita: & ideo cum dicitur quòd imago trinitatis ſequitur ad imaginẽ naturæ intelligendum eſt, vt creditum non vt ſcitum, ſicut & trinitas ipſa reſpectu naturę diuinæ.

¶ Quo ad ſecundũ concluſio reſpõſiua eſt: In hoĩe eſt imago Dei & quantum ad naturam diuinã & quantum ad trinitatem perſonarũ. Probatur, quia in ipſo Deo vna natura exiſtit in tribus pſonis. Aduerte hic, ꝙ concluſio ſupponit eſſe in homine imaginem Dei quo ad diuinam naturam, & intendit tãtũ probare, quòd ſit etiam quo ad trinitatẽ perſonarũ. Vnde vis pbationis conſiſtit in duabus propoſitionibus. ſ. ꝙ natura diuina eſt trina ſuppoſitaliter, & ꝙ in hoĩe eſt imago naturæ diuinæ: Ex his. n. optime infertur, ergo in eo eſt imago trinitatis: quia illa imago infert iſtam vt in prima parte huius articuli deciſum eſt.

Articvlvs V.

Vtrum in homine ſit imago Dei quantum ad trinitatem perſonarum.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ in homine non ſit imago Dei quantum ad A trinitatem diuinarum perſonarũ. Dicit. n. Aug. in lib. *de fide ad Pe. Vna eſt ſanctæ trinitatis eſſentialiter diuinitas & imago ad quam factus eſt homo. Et Hila. † in 5. de Trin. dicit, ꝙ homo fit ad communem trinitatis imaginem. Eſt ergo in homine imago Dei quantum ad eſſentiam & non quantum ad trinitatem perſonarum.

¶ 2 Præt. In lib.*de eccleſi. dog. dicitur, quòd imago Dei attenditur in homine ſm æternitatẽ. Damaſ. B † etiam dicit, ꝙ hominem eſſe ad imaginẽ Dei, ſignificat intellectualem, & arbitrio liberum, & per ſe poteſtatiuum. Gre.† etiã Niſſenus dicit *, quòd cũ ſcriptura dixit hominem factum ad imaginem Dei, tale eſt ac ſi diceret, humanam naturam omnis boni factã eſſe participem. Bonitatis. n. plenitudo diuinitas eſt. Hæc autem omnia non pertinent ad diſtinctionem perſonarum: ſed magis ad eſſentiæ vnitatem. ergo in homine eſt imago C Dei, non ſm trinitatem perſonarũ, ſed ſecundum eſſentiæ vnitatem.

¶ 3 Præt. Imago ducit ĩ cognitionem eius cuius eſt imago. Si igitur in homine eſt imago Dei ſm trinitatem perſonarum, cum homo per naturalem rationem ſeipſum cognoſcere poſſit: ſequeretur, ꝙ per naturalem cognitionem poſſet homo cognoſcere trinitatem diuinarum perſonarum: quod eſt falſum vt ſupra oſtenſum eſt*.

D ¶ 4 Præt. Nomen imaginis nõ cuilibet trium perſonarum cõuenit, ſed ſoli filio. Dicit. n. Aug. in *6. de Trin. ꝙ ſolus filius eſt imago patris. Si igitur in homine attenderetur Dei imago ſecundum perſonã, non eſſet in homine imago totius trinitatis: ſed filij tantum.

Sed contra eſt, quod Hila. dicit in *4. de Trin. Per hoc, ꝙ homo dicitur ad imaginem Dei factus, oſtendit pluralitatem diuinarum perſonarum.

E Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra habitum eſt,* diſtinctio diuinarum perſonarum nõ eſt niſi ſm originẽ, vel potius ſm relationes originis. Non autem eſt idem modus originis in omnibus: ſed modus originis vniuſcuiuſque eſt ſm conuenientiam ſuæ naturæ. Aliter enim producuntur animata, aliter inanimata, aliter animalia atque aliter plantæ. Vnde manifeſtum eſt, quòd diſtinctio diuinarum perſonarum eſt ſm quod diuinæ naturæ conuenit. Vnde eſſe ad imaginem Dei ſm imitationẽ diuinæ naturæ, non excludit hoc, quod eſt eſſe ad imaginem Dei ſm repræſentationem trium perſonarum,

ſed

*c.1.a med.
†Hila.li.5. de Trin. in fine pri.folii a prin.li.
*ca.88.habetur inter oper. Aug. tom.3.
†Dam.li.2 ca.12. non tũ a prin.
†li. de creati.hominis ca.9.
18
Q.32.ar.1.
Li.6.de Trini.c.2. circa medium tomo.3.
Li.4.de Trini.circa medium.
Q.40.ar.2.

sed magis vnum ad alterum sequitur. Sic igitur dicendum est in homine esse imaginem Dei, & quãtum ad naturã diuinã, & quãtum ad trinitatem personarum. Nã & in ipso Deo in tribus psonis vna existit natura.

Et per hoc patet responsio ad duo prima.

Ad 3^{m} dicendum, ꝙ ratio illa procederet, si imago Dei esset in homine perfecte repræsentans Deum. Sed sicut Aug. dicit in* 15. de Trin. maxima est differentia huius trinitatis, quę est in nobis, ad Trinitatem diuinam. Et ideo (vt ipse ibidem dicit) trinitatem quæ in nobis est, videmus potius q̃ credimus: Deum vero esse Trinitatem, credimus potius quàm videmus.

Lib. 15. de Tri. 6. c. tomo. 3.

Ad 4^{m} dicendum, ꝙ quidam dixerunt in homine esse solum imaginem filij. Sed hoc improbat Aug. in *12. de Trin. Primo quidem per hoc, ꝙ cum secundum æqualitatem essentiæ filius sit patri similis, necesse est si homo sit factus ad similitudinem filij, ꝙ sit factus ad similitudinem patris. Secundo, quia si homo esset factus solum ad imaginem filij, non diceret pater: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostram, sed tuam: cum ergo dicitur, Ad imaginem Dei fecit illũ, non est intelligendũ ꝙ pater fecit hominẽ solũ ad imaginẽ filij qui est Deus (vt quidã exposuerũt) sed intelligendũ est, ꝙ Trinitas Deus fecit hominẽ ad imaginẽ suã. i. totius Trinitatis. Cum autem dicitur ꝙ Deus fecit hominẽ ad imaginem suam, dupliciter põt ĩtelligi. Vno modo, ꝙ hæc præpositio Ad, designet terminum factionis, vt sit sensus, Faciamus hominẽ taliter, vt sit in eo imago nostra. Alio modo, hæc præpositio Ad, potest designare causam exemplarem: sicut cũ dicitur, Iste liber est factus ad illum. Et sic imago Dei est ipsa essentia diuina, quæ abusiue imago dicit̃, secundum quod imago ponitur pro exemplari: vel secundum quod quidam dicunt, diuina essentia dicitur imago, quia secundum eã vna persona aliã imitatur.

Lib. 12. de Tri. c. 5. & 6. tom. 3.

¶ Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum sextum.

468

Titulus, secũdũ mentem tantũ Dei: tam quo ad naturam q̃ trinitatẽ. ¶ In corpore vna cõclusio bimẽbris. In homine inuenitur Dei similitudo per modum imaginis secundum mentẽ, ẽm vero alias eius partes per modũ vestigii. Probat̃, Imago repræsentat ẽm similitudinẽ speciei, vestigium vero nõ pertingendo ad similitudinem speciei suæ causæ. ergo imago Dei inuenitur in sola rationali creatura, vestigium vero in ceteris. ergo imago Dei inuenitur in rationali creatura ẽm id, in quo excedit cetera, vestigium vero Dei in eadem, secundum alias partes. ergo in homine inuenitur Dei similitudo per modum imaginis secundum mẽtem, secundum vero

1. di. 3. q. 3. Et. 2. di. 16. art. 3. Et 4. cont. c. 26.

Li. 12. c. 7. & 24. to. 3.

Articvlvs VI.

Vtrum imago Dei sit in homine solum secundum mentem.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur, ꝙ imago Dei non sit in homine solum ẽm mentem. Dicit. n. Apostolus 1. ad Cor. 11. quòd vir est imago Dei. Sed vir nõ est solũ mens. Ergo imago Dei non attenditur solum ẽm mentẽ.

¶ 2 Præ. Gen. 1. dr̃. Creauit Deus hominẽ ad imaginẽ suã, ad imaginẽ Dei creauit illũ: masculũ & fęminam creauit eos. Sed distinctio masculi & fęminæ est ẽm corp⁹. Ergo ẽm corpus attenditur Dei imago in homine, & non ẽm mentẽ tãtũ.

¶ 3 Pręt. Imago pręcipue videtur attendi secundum figuram. Sed figura ad corpus pertinet. Ergo imago Dei attenditur in homine etiam secundum corpus & non secundum mentem tantum.

¶ 4 Præt. Secundum Aug.* 12. super Gene. ad literam: triplex visio inuenitur in nobis. s. corporalis, spiritualis siue imaginaria, & intellectualis. Si ergo secundum visionem intellctualem: quæ ad mentę pertinet, est aliqua Trinitas in nobis, secundũ quam sumus ad imaginem Dei, pari ratione & in alijs visionibus.

Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Eph. 4. Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem. Ex quo datur intelligi, quòd renouatio nostra quæ fit secundum noui hominis indumentum, ad mentem pertinet: sed ad Colos. 3. dicit, Induentes nouum hominem, qui renouatur in agnitionem Dei secundum imaginem eius, qui creauit eũ. Vnde renouationem, quæ est secundum noui hominis indumentũ, attribuit imagini Dei. Esse ergo ad imaginem Dei pertinet solum ad mentem.

Respon. Dicẽdũ, ꝙ cum in omnibus creaturis sit aliqualis Dei similitudo, in sola creatura rationali inuenit̃ similitudo Dei ꝑ modũ imaginis ut supra dictũ est*: ĩ alijs autẽ creaturis per modũ vestigij. Id autẽ in quo creatura rationalis excedit alias creaturas, est intellectus, siue mens. Vnde relinquitur, ꝙ nec in ipsa rationali creatura inuenitur Dei imago, nisi secundum mẽtẽ. In alijs vero partibus siquas habet rationalis creatura, inuenitur similitudo vestigij: sicut & in cæteris rebus quibus secundũ partes huiusmodi assimilatur. Cuius ratio manifeste cognosci potest: si attendatur modus quo repræsentat vestigium, & quo repræsentat imago. Imago n. repræsentat secundum similitudinem speciei, vt dictum est*, vestigium autem repræsentat per modum effectus, qui sic repræsentat suam causam, quòd tamen ad speciei similitudinem non pertingit. Impressiones enim, quæ ex motu animalium relinquuntur dicuntur vestigia. Et similiter cinis dicitur vestigium ignis; & desolatio terræ, vestigiũ hostilis exercitus. Potest ergo huiusmodi differentia attendi inter creaturas rationales & alias creaturas, & quantũ ad hoc, quòd in creaturis rationalibus repræsentatur similitudo diuinæ naturæ, & quantũ ad hoc quòd in eis repręsentatur similitudo Trinitatis increatę, Nam quantum ad similitudinem diuinę naturę pertinet, creaturę rationales videntur quodammodo ad repræsentationem speciei pertingere inquantũ imitantur Deum: non solũ in hoc ꝙ est & viuit: sed etiam in hoc, ꝙ intelligit, vt supra dictũ est.* Alię vero creaturę non intelligunt: sed

Art. 1. & 2. huius quæst.

alias eius partes, per modum vestigii. Antecedens quo ad primam partem, patet ex dictis. Quo ad secundam declaratur, in vestigio animaliũ ignis, & exercitus. Prima vero cõsequẽtia, fundatur super quatuor. Primũ est expressum & præmissum, scilicet ꝙ in omnibus creaturis est aliqualis Dei similitudo. Secundũ est implicite subiunctum. s. quòd similitudo Dei aut est per modum imaginis, aut vestigii. Tertiũ est differentia inter imaginem & vestigium, & hæc assumpta in antecedente. Quartum est, quòd sola ĩtellectualis natura pertingit ad similitudinem quasi specificã ipsius Dei. Et hoc licet supponatur quodammodo ex primo articulo, exprimitur hic distinguendo & applicando ad imaginem & vestigium ad diuinam naturam, & trinitatem duabus differentiis. Prima. Rationalis est similis specifice naturæ diuinæ: ac per hoc ꝑ modũ imaginis. cęteræ ex dispositione earum significãt, ꝙ Deus est intellectualis. ergo vestigiũ naturæ Dei. Secunda, Rationalis est similis specifice trinitati: quia principium verbi &c. ergo ĩ ea imago trinitatis: reliquę innuũt ex modo & specie & ordine, ꝙ in Deo sint principium verbi, verbũ & amor vtriusq;. ergo vestigiũ. Ex his manifeste patet tota prima consequentia explicata quo ad ly Dei, scilicet naturã & personas.

¶ Circa differentiã assignatã inter imaginem & vestigium, occurrit dubium ex Sco. in 1. dist. 3. q. 5. Nulla creatura repræsentat Deũ ẽm conceptũ speciei specialissimæ: sed solũ ẽm conceptus communes. ergo differentia assignata nihil valet. Antecedẽs patet, & consequentia est euidens, quia in hoc stat tua differentia, quòd imago ad speciem

Art. 2. huius quæst.

speciem, vestigium non. Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ quicquid sit de antecedẽte intellecto de specie specialissima repræsentantis, quia in proposito est sermo de specie repræsentati, ad quã pertingit imago: nõ militat contra sensum assignatum, quia in nomĩe speciei ĩ his, quæ non sunt in specie qualis est Deus, nõ intelligimus proprie speciẽ nec differentiam: sed vltimum gradum in illa natura inuentũ, vt patet ex dictis. Vltimus autem, vt per Aug. probatur, est intellectiuus, & ꝑpterea in hoc optime consistit differentia inter imaginẽ & vestigiũ Dei, quòd illa fundatur super imitationem s. speciei idest, vltimi gradus, idest naturæ intellectualis, istud vero sũ ꝑ repræsentationẽ, quòd talis grad⁹ sit in Deo, & nõ super assimilari sibi ĩ illo. ¶ Reliqua pertinentia ad differentiam inter vestigium & imaginem, tractata sunt superius in 45. q. ar. 7. &c.

apparet in eis quoddam vestigiũ intellectus producentis, si earum dispositio consideretur. Similiter, cum increata trinitas distinguatur ẽm processionem verbi a dicente, & amoris ab vtroque, vt supra habitum est:* in creatura rationali, in qua inuenitur processio verbi ẽm intellectũ, & processio amoris ẽm voluntatem, potest dici imago trinitatis increatæ per quandam repræsentationem speciei. In aliis autem creaturis non inuenitur principium verbi, & verbũ, & amor, sed apparet in eis quoddã vestigiũ, ꝙ hæc inueniantur in causa producente. Nam hoc ipsum, ꝙ creatura habet substantiam modificatam & finitam, demonstrat, ꝙ sit a quodã principio. Species vero eius demõstrat verbum facientis, sicut forma domus demonstrat cõceptionem artificis. Ordo vero demõstrat amorem producentis, quo effectus ordinatur ad bonum*: sicut vsus ædificij demõstrat artificis voluntatẽ. Sic igitur ĩ homine inuenitur Dei similitudo per modũ imaginis ẽm mentem: sed secundum alias partes eius per modum vestigij.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ homo dicitur imago Dei: non quia ipse essẽtialiter sit imago: sed quia in eo est Dei imago impressa ẽm mẽtem: sicut denarius dicitur imago Cæsaris, inquantum habet Cęsaris imaginem. Vnde non oportet, quòd secũdum quamlibet partem hominis accipiatur Dei imago.

Ad 2^{m} dicendum, ꝙ sicut Aug. dicit 12. de Tri.* quidam imaginem trinitatis in homine posuerunt, non ẽm vnum indiuiduum: sed ẽm plura: dicentes, ꝙ vir patris personam intimat: filij vero personam, qui de viro ita processit, vt de illo nasceretur, atq; ita tertiam personã velut Spiritũsanctũ dicũt esse mulierẽ, quæ ita de viro processit, vt non ipsa esset filius aut filia. Quod prima facie absurdum videtur. Primo quidem, quia sequeretur ꝙ Spiritussan. esset principiũ filij: sicut mulier est principiũ prolis, quæ nascitur de viro. Secundo, quia vnus homo non esset nisi ad imaginem vnius personę. Tertio, quia ẽm hoc Scriptura de imagine Dei in homine, mentionem facere nõ debuisset, nisi producta iam prole. Et ideo dicendum est, ꝙ Scriptura, postquã dixerat, Ad imaginẽ Dei creauit illum: addidit, Masculum & feminam creauit eos: nõ vt imago Dei ẽm distinctiones sexuũ attendatur: sed quia imago Dei vtriq; sexui est cõmunis: cũ sit ẽm mẽtem, in qua nõ est distinctio sexuũ. Vnde Apostolus ad Col. 3. postquam dixerat, Secũdũ imaginem eius qui creauit illum, subdit: Vbi non est masculus & femina.

Ad 3^{m} dicendum, ꝙ quàmuis imago Dei in homine non accipiatur ẽm figuram corpoream: tamen quia corpus hominis non solum inter terrenorũ animalium corpora non pronum in aluum prostratũ est: sed tale est ut ad cõtẽplãdũ cœlũ sit aptius, magis ĩ hoc ad imaginem & similitudinem Dei q̃ cetera corpora animalium factum, iure videri potest: vt Aug. dicit in li. 83. q.* Quod tamen non est sic intelligendum, quasi in corpore hominis sit imago Dei, sed quia ipsa figura humani corporis repræsentat imaginem Dei in anima per modum vestigij.

Lib. 83. q̃st. q. 51. tom. 4.

Ad 4^{m} dicẽdum, ꝙ tam in visione corporali quàm imaginaria inuenitur quædã trinitas, vt Aug. dicit in lib. de Trini.* In visione. n. corporali est quidem primo species exterioris corporis. Secundo vero, ipsa visio quæ fit per impressionẽ cuiusdã similitudinis prædictæ speciei in visum. Tertio, est ibi intentio voluntatis applicans visum ad videndum, & eum in re visa detinens. Similiter etiam in visione imaginaria inuenitur primo species in memoria reseruata. Secundo, ipsa imaginaria visio, quę prouenit ex hoc ꝙ acies animæ. i. ipsa vis imaginaria informatur ẽm prædictam speciem. Tertio vero, inuenitur intentio voluntatis coniungens vtrunq;. Sed vtraq; trinitas deficit a ratione diuinæ imaginis. Nã ipsa species exterioris corporis, est extra naturã animæ. Species autẽ quæ est in memoria, etsi non sit extra animã, est tñ aduẽtitia animæ. Et ita vtrobiq; deficit repræsentatio connaturalitatis, & coæternitatis diuinarũ personarũ. Visio vero corporalis, nõ procedit tantum a specie exterioris corporis, sed simul cum hoc a sensũ videntis. Et similiter visio imaginaria non solum procedit a specie quæ in memoria conseruatur, sed etiam a virtute imaginatiua. Et ita per hoc non repræsentatur conuenienter processio filij a solo patre. Intentio vero voluntatis, quæ cõiungit duo prædicta, non ex eis procedit, neq; in visione corporea neq; in spirituali. Vnde nõ cõueniẽter repręsentatur processio Spiritussancti a patre & filio.

Ex li. 9. c. 6. & li. 11. c. 2. tom. 3.

Articvlvs VII.

Vtrum imago Dei inueniatur in anima secundum actus.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur, ꝙ imago Dei non inueniatur in anima secundũ actus: dicit. n. Aug. 11. de Ciui. Dei * ꝙ homo factus est ad imaginem Dei, ẽm quod sum⁹, & nos esse nouimus, & nostrum esse ad nosse dirigimus. Sed eẽ nõ significat actũ. Ergo imago Dei non attenditur in anima secundum actus.

¶ 2 Pręt. Aug in. 9. de Tri. † assignat imaginem Dei in anima secundum hæc tria, quæ sunt mens, notitia, & amor. Mens autem non significat actum: sed magis potentiam, vel etiam essentiã intellectiuę animæ. Ergo imago Dei non attenditur secundum actus.

¶ 3 Præt. Aug. * 10. de Tri. assignat imaginem Trinitatis in anima secundum memoriam, intelligentiã & voluntatem. Sed hæc tria sunt vires naturales animę, vt Magister dicit 3. di. 1. lib. sent. Ergo imago attenditur secundum potentias, & non secundum actus.

¶ 4 Præt. Imago trinitatis semp manet in anima. Sed actus nõ semper manet. Ergo imago Dei non attenditur in anima secundum actus.

¶ Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum septimum.

469

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio trimẽbris, responsiua quæsito: Imago trinitatis in mente primo attenditur secundũ actus verbi & amoris: secundario autẽ ex consequenti secũdũ potentias, & præcipue habitus. Probatur prima pars: Imago est repræsentatiua speciei. ergo primo attenditur in mẽte, ẽm quod maxime appropinquat ad speciem trinitatis. ergo ẽm quod accedit ad repræsentãdum processionem verbi a dicente, & amoris connectentis. ergo ẽm actus. Antecedens iam patet: prima consequẽtia est per se nota: secunda vero probatur, quia ẽm talem processionem constituit̃ trinitas. vltima autẽ probatur, quia verbum sine actuali cognitione non est, vt Aug. dicit. Secunda vero pars probatur, quia conditiones

1. di. 3. q. 4. ar. 1. & q. 5. Et vẽr. q. 10 ar. 3. *li. 11. c. 26. non longe a principio.

† ca. 4. to. 3. Lib. 10. de Tri. c. 11. tomo. 3.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

nes effectus sunt et suorũ principiorũ, pro quanto virtualiter sunt in eis: constat autem potẽtias & habitus esse principia actuum. ergo quæ couenient actibus, couenient etiã quodammodo potẽtiis & præcipue habitibus, quia proximioris principii rationem habẽt. & sic patet tertia pars. Et nota vltima verba literæ, quia limitant potẽtias & habitus, ꝙ nõ qualitercũq;, sed vt virtualiter se habent ad actus: sic sunt partes imaginis, nõ vt passiones, aut ꝓprietates &c. Et hæc in solutione argumentorũ patẽt.

108 ¶ In responsione ad quartum aduerte, ꝙ cũ ibi dicitur, posse dici, ꝙ anima seipsam intelligit percipiendo actum suũ, quandocũq; aliquid intelligit, interpretãdũ est de cognitione an est: hoc.n.modo seipsam semꝑ intelligit, modo se operari percipiat.

Li.9 de Trini.c 6.to.3.

Ar.2.huius quæst.

Li.14.de trini.c.7.a medio, tom.3.

D.721.

SED CONTRA est, quòd Augu.* 9.de Trin.assignat trinitatem in inferioribus animæ partibus, secundum actualem visionem sensibilem & imaginariam. Ergo & Trinitas quæ est in mente, secundũ quam homo est ad imaginem Dei, debet attendi secundum actualem visionem.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est,* ad rationẽ imaginis pertinet aliqualis repræsentatio speciei. Si ergo imago diuina debet accipi in anima, oportet ꝙ secundum illud principaliter attendatur, quod maxime accedit (prout possibile) ẽ ad repræsentandum speciem diuinarum personarum. Diuinæ autem personæ distinguuntur secundum processionem verbi a dicẽte, & amoris connectentis vtrunq;. [c] Verbũ autem in anima nostra sine actuali cogitatione esse nõ potest, vt Aug. dicit *14.de Tri. Et ideo primo [a] & principaliter attenditur imago trinitatis in mente secundũ actus, prout s. ex notitia quam habemus cogitando interius, verbũ formamus, & ex hoc in amorem prorumpimus. Sed quia prĩcipia actuũ sunt habitus & potentiæ, vnũquodq; autẽ virtualiter est in suo principio, secũdario & quasi ex consequenti, imago trinitatis potest attendi in

D.721. anima [d] secundum potentias, & præcipue secundum habitus, prout in eis scilicet, actus virtualiter existũt.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ esse nostrum ad imaginem Dei pertinet, quod est nobis proprium supra alia animalia. quod quidem esse competit nobis, inquantum mentem habemus. et ideo eadem est hæc Trinitas cum illa, quam Aug. ponit in * 9.de Tri. quæ consistit in mente, notitia, & amore.

Cap. citato in argu.2.

AD 2m dicendum, ꝙ Aug. hanc Trinitatem primo adinuenit in mente. Sed quia mens, etsi se totam quodammodo cognoscat, etiam quodammodo se ignorat, prout. s. est ab alijs distincta, & sic etiam se quærit, vt Aug. consequenter probat in* 10.de Tri. ideo, quia notitia non totaliter menti coæquatur, accipit in anima tria quædam propria mentis. s. memoriam, intelligentiam, & volũtatem, quæ nullus ignorat se habere, & in istis tribus potius imaginem trinitatis assignat, quasi prima assignatio sit quodammodo deficiens.

Lib. 10. de Trin.c.3.& 4.tom.3.

AD 3m dicendum, ꝙ sicut August. probat* 14.de Trin. Intelligere dicimur, & velle, seu amare aliqua, & quando de his cogitamus, & quando de his non cogitamus. Sed quando sine cogitatione sunt, ad solã memoriã pertinent, quæ nihil est aliud ẽm ipsum, quàm habitualis retentio notitiæ & amoris. [e] Sed quia vt ipse* dicit, verbum ibi esse sine cogitatione non potest: cogitamus enim omne quod dicimus, etiam illo interiori verbo, quod ad nullius gẽtis pertinet linguam: in tribus potius illis imago ista cognoscitur, memoria s. intelligentia, & voluntate. Hanc autem nunc dico intelligẽtiam, qua intelligimus cogitantes, & eam voluntatem siue amorem vel dilectionem, quæ ipsam prolem, parentemq; coniungit. Ex quo patet, ꝙ imaginem diuinæ Trinitatis potius ponit in intelligẽtia & voluntate actuali, q̃ secundum quod sunt in habituali retentione memoriæ. Licet etiam quantum ad hoc, aliquo modo sit imago trinitatis in anima, vt ibidem dicitur: et sic patet, quòd memoria, intelligentia, & voluntas non sunt tres vires, vt in sententijs dicitur.

Lib. 14. de Tri.c.7. tomo.3.

295 eod.c.7.lib. 14.tom.3.

D.866.

AD 4m dicendum, ꝙ aliquis respõdere posset per hoc, quod August. dicit * 14. de Trin. ꝙ mens semper meminit, semper se intelligit & amat. Quod quidã sic intelligunt, quasi animæ adsit actualis intelligẽtia & amor suiipsius: sed hũc intellectum excludit per hoc, quod subdit, ꝙ non semper se cogitat discretã ab his, quæ non sunt quod ipsa. Et sic patet, ꝙ anima semper intelligit & amat se, non actualiter, sed habitualiter. Quãmuis dici possit, ꝙ percipiẽdo actum suum, seipsam intelligit, quãdocunq; aliquid intelligit. Sed quia non semper est actu intelligens, vt patet in dormiente, ideo oportet dicere, ꝙ actus etsi nõ semper maneãt in seipsis, manent tamen semper in suis principijs. s. in potentijs & habitibus. Vnde Aug. dicit * 14. de Trin. Si secundum hoc, facta est ad imaginem Dei anima rationalis, ꝙ vti ratione atq; intellectu ad intelligẽdum & conspiciendum Deum potest, ab initio quo esse cœpit, fuit in ea Dei imago.

Li.14.de trini.ca.7.ad fi.& c.7.tomo.3.

Lib. 14. de Tri.c.4.circa prin.to.3.

ARTICVLVS VIII.

Vtrũ imago diuinæ trinitatis sit in anima solum per comparationem ad obiectum, quod est Deus.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, ꝙ imago diuinæ trinitatis sit in anima, non solũ per comparationem ad obiectum, quod est Deus. Imago enim diuinę trinitatis inuenitur in anima (sicut dictum est*) secundum quod verbum in nobis procedit a dicẽte, & amor ab vtroq;. Sed hoc ĩuenitur in nobis secundũ quodcunq; obiectum. Ergo secundum quodcunq; obiectum, inuenitur in mente nostra imago diuinæ Trinitatis.

¶2 Præt. Aug. dicit in * 12.de Trin. ꝙ cum quærimus in anima trinitatem, ĩn tota quærimus, & non separantes actionem rationalem in temporalibus a contẽplatione ęternorum. Ergo secundum temporalia obiecta inuenitur imago trinitatis in anima.

¶ 3 Præt. Quòd Deũ intelligamus & amemus, conuenit nobis secundum gratiæ donum. Si igitur secũdum memoriam, intelligẽtiam, & voluntatem seu dilectionem Dei, attendatur imago trinitatis in anima, non erit imago Dei in homine secundum naturam: sed secundum gratiam. Et sic non erit omnibus communis.

¶4 Præt. Sancti qui sunt in patria, maxime conformantur imagini Dei secundum gloriæ visionem. Vnde dicitur 2.Cor.3. In eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem. Sed secundum visionem gloriæ tẽporalia cognoscuntur. Ergo etiam per comparationem ad temporalia Dei imago attenditur in nobis.

¶ Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulũ octauũ.

TItulus clarus. ¶ In corpore duo, Primo respondet quæsito vna conclusiõe affirmatiue. Secundo, distinguit modos eius. ¶ Quo ad primum, conclusio est. Imago trinitatis attenditur in anima secundum quod fertur, aut nata est ferri ĩ Deũ, notitia, & amore &c. Probatur. Imago est similitudo repræsentans speciem. ergo imago trinitatis in anima est secundum repræsentationẽ speciei diuinarum personarũ. ergo ẽm repræsentationẽ verbi de ipsius Dei notitia, & amoris suiipsius. ergo secundum quod anima Deum intelligit & amat, actu vel potẽtia. Antecedens patet cum prima cõsequentia. secunda vero probatur ex hoc, ꝙ verbũ Dei, & similr amor in ipso Deo, ab ipso Deo, vt obiecto specificatur, vt patet ex dictis supra. Vltima vero cõsequẽtia probatur ex hoc, ꝙ diuersitas obiectorum variat speciem verbi & amoris. Et probatur in litera inductiue, ac ꝑ hoc, verbũ in anima de Deo obiectiue, & verbũ de quacunq; alia re differunt specie, & consequenter a specie diuini verbi, qđ de Deo est: verba de ceteris rebus recedunt, & dissimilia sunt ẽm speciẽ obiecti. verbum autẽ in aĩa de Deo, vt obiecto, conuenit in specie obiecti cum diuino verbo: & propterea ipsum maxime repræsentat speciem verbi diuini, & simile est dicendum de amore. ¶ Quo ad secũdum, ponitur duplex modus, quo anima fertur in Deũ. s. immediate & mediate. Immediate, dum de ipso speculamur, & ipsum amamus. Mediate, dum ipsum in anima nostra contẽplamur & amamus. Primus modus est, vt visio rei in se. Secũdus, vt visio in speculo. Facta est autẽ hæc distinctio propter beati Aug. authoritatem, vt patet in litera.

470 1.di.3.q.4. ar.4. Et verit.q.10.ar.7

*Ar.præce.

SED CONTRA est, quod Augu.di. * 14.de Tri. quòd non propterea est Dei imago in mẽte, quia sui meminit, & diligit, & intelligit se: sed quia potest etiã meminisse intelligere, & amare Deum a quo facta est. Multo igitur minus secũdum alia obiecta attenditur imago Dei in mente.

RESPON. Dicendum, ꝙ (sicut supradictum est*) imago importat similitudinem vtcunque pertingẽtem ad speciei repræsentationem. Vnde oportet, ꝙ imago diuinę Trinitatis attendatur in anima secundum aliquid, quod repræsentat diuinas ꝑsonas repræsentatione speciei, sicut est possibile creaturæ. Distinguuntur autem diuinæ personæ, vt dictum est*, secundum processionem verbi a dicente, & amoris ab vtroque. Verbum autem Dei nascitur de Deo secundum notitiã suiipsius, & amor procedit a Deo secũdum quòd seipsum amat. Manifestum est autem, quòd diuersitas obiectorum diuersificat speciem verbi & amoris. Non.n.idem est specie in corde hominis, verbũ conceptum de lapide & de equo: nec idem specie amor. Attenditur igitur diuina imago in homine, secundũ verbum conceptum de Dei notitia, & amorem exinde deriuatum. & sic imago attenditur in anima secũdum quod fertur, vel nata est ferri in deum. Fertur autem in aliquid mens dupliciter. Vno modo, directe & immediate. Alio modo, indirecte & mediate, sicut cum aliquis videndo imaginem hominis in speculo, dicitur ferri in ipsum hominem. Et ideo Augu. dicit in * 14.de Trinita. quòd mens meminit sui, intelligit se, & diligit se. Hoc si cernimus, cernimus trinitatem: nondum quidem Deum: sed iam imaginem dei. Sed hoc est, nõ quia fertur mens in seipsam absolute: sed prout per hoc, vlterius potest ferri in Deum, vt patet per authoritatem supra inductam *.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ad rationem imaginis non solum oportet attendere, ꝙ aliquid procedat ab aliquo: sed etiam quid a quo procedat. s. ꝙ verbum Dei procedit a notitia de Deo.

AD 2m dicendũ, ꝙ in tota quidem anima inuenitur aliqua trinitas: non quidem ita, ꝙ præter actionẽ temporalium & contemplationem æternorum quæratur aliquod tertium, quo trinitas impleatur, prout ibidem subditur: sed in illa parte rationis, quæ deriuatur a parte temporalium, etsi trinitas inueniri possit: non tamen imago Dei potest inueniri, vt postea dicitur: quia huiusmodi temporalium notitia aduentitia est animæ, & habitus etiam ipsi quibus tẽporalia cognoscuntur, non semper adsunt: sed quandoq; quidẽ præsentialiter adsunt, quandoque autem secundũ memoriam tantum, etiam postquàm adesse incipiunt. Sicut patet de fide, quæ temporaliter nobis aduenit in præsenti: in statu autem futuræ beatitudinis iam non erit fides: sed memoria fidei.

AD 3m dicendum, ꝙ meritoria Dei cognitio & dilectio non est nisi per gratiam. Est tamen aliqua cognitio & dilectio naturalis, vt supra habitum est *. Et hoc etiam ipsum naturale est, ꝙ mens ad intelligendũ Deũ ratione vti potest, secundum quòd imaginẽ Dei semper diximus permanere in mente: siue hęc imago Dei ita sit abolita, quasi obumbrata, vt pene nulla sit, vt in his qui non habent vsum rationis: siue sit obscura atq; deformis, vt in peccatoribus: siue sit clara & pulchra, ut in iustis, sicut Aug. dicit * 14.de Trin.

Ar.4.huius quæst.

Lib. 14. de Tri.c.4. tomo.3.

AD 4m dicendum, ꝙ ẽm uisionem gloriæ temporalia uidebuntur in ipso Deo. & ideo huiusmodi temporalium uisio ad Dei imaginẽ pertinebit. Et hoc est quod Aug. dicit * 14.de Tri. ꝙ in illa natura, cui mẽs feliciter adhærebit, immutabile uidebit omne quod uidebit. Nam & in ipso uerbo increato sunt rationes omnium creaturarum.

Lib. 14. de Tri.c.14.circa finẽ, to.3

ARTICVLVS IX.

Vtrum similitudo ab imagine conuenienter distinguatur.

AD NONVM sic proceditur. Videtur, ꝙ similitudo ab imagine non conuenienter distinguatur. Genus enim non conueniẽter distinguitur a specie. Sed similitudo comparatur ad imaginem, ut genus ad speciẽ, quia ubi est imago, ibi est continuo similitudo: sed non cõuertitur, ut dicitur in li.*83.q. Ergo inconuenienter similitudo ab imagine distinguitur.

¶2 Præt. Ratio imaginis attenditur non solum per repræsentationem diuinarum personarum: sed etiam secundum repræsentationem diuinæ essentiæ: ad quam repræsentationem pertinet immortalitas & indiuisibilitas. Non ergo conuenienter dicitur ꝙ similitudo est in essentia, quia est immortalis & indiuisibilis, imago autem in alijs.

¶3 Præt. Imago Dei in homine est triplex. s. naturæ, gratiæ. & gloriæ. ut supra habitum est.* Sed innocẽtia & iustitia ad gratiam pertinẽt. Incõuenienter ergo dicitur, ꝙ imago accipitur ẽm memoriam intelligentiam & uoluntatem, similitudo autem secundum innocentiam & iustitiam.

¶4 Præt. Cognitio ueritatis ad intelligentiam pertinet, amor autẽ uirtutis ad uoluntatem, quę sunt duę partes imaginis. Non ergo conuenienter dicitur, ꝙ imago sit in cognitione ueritatis, similitudo ĩ dilectione uirtutis.

SED CONTRA est, qđ Aug. dicit in li. * 83.q. Sunt qui nõ frustra intelligunt duo dicta esse ad imaginem & similitudinem, cum si una res esset, unum nomen sufficere potuisset.

¶ Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum nonum.

TIulus istius art. occasionatus est ex verbis Gen.1. vbi dicit, Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã. ¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito bimembris. Similitudo dupliciter potest distingui ab imagine. Vno modo, vt præambula ad ipsam. Alio modo, vt subsequens & perficiens ipsam. Probatur, & declaratur primo veritas distinctionis. Secundo, explanantur singula mẽbra. Distinctio probatur sic, Vnum est commune omnibus, & potest ad singula aptari, sicut bonum & verum. ergo, & similitudo, ergo vt bonũ se habet vt pãmbulum & subsequẽs respectu particularis boni, ita etiam similitudo se habere potest ad imaginẽ, vt præambula, & vt subsequens. Antecedens probatur, quia est transcendens sicut illa. Prima consequentia vero probatur, quia similitudo sequitur vnum, & ꝓbatur ex 5. Meta. Secunda vero cõsequentia probatur, quia ęqua est vtrobique ratio. Communitas.n. & perfectio respectu huius faciunt, ꝙ bonum habeat se vtroq; modo. Vtraque autem cõditio inuenitur in similitudine respectu imaginis, quia & communior est: non.n.omnis similitudo

471 1.di.28.q.2 ar.1.cor. Et 2.di.16. ar.4. Et 1. cor. 11.& 2.cor. 4.

*Quæst.51

Ar.4.huius quæst.

Lib.83.qđt. Q.51. non remote a prin.to.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tudo est imago, & vt perfectio eius sumitur, alioquin non diceremus imago similis, ad commẽdãdam eius perfectionem. Deinde explanantur singula membra singillatim. Et primo primum, ex duabus authoritatibus Aug. Secundo, secundum, iuxta authoritatem Damas. omnia clara sunt.

Li. 5. Metaphy. tex. 20. to. 3.

RESPON. Dicendum, quòd similitudo quædam vnitas est: unũ enim in qualitate similitudinem causat, vt dr in *5. Metaph. Vnum autem, cum sit de transcendẽtibus, & cõmune est omnibus, & ad singula potest aptari, sicut & bonum & verum. Vnde, sicut bonum alicui rei particulari potest comparari, vt præambulum ad ipsam, & vt subsequens, prout designat aliquã perfectionem ipsius, ita etiam est de comparatione similitudinis ad imaginem. Est enim bonum præambulum ad hominem, secundum quòd homo est quoddam particulare bonum. Et rursus bonum subsequitur ad hominem, inquantum aliquẽ hoiem spãliter dicimus esse bonũ, propter perfectionem virtutis. Et similiter similitudo consideratur vt præambulum ad imaginem, inquantum est communius quàm imago, vt supra dictũ est*.

Arti. 2. huius quæst.

Consideratur etiam vt subsequens ad imaginem, inquantum significat quãdam imaginis perfectionem. Dicimus enim, imaginẽ alicuius esse similem, vel non similem ei, cuius est imago, inquantum perfecte vel imperfecte repræsentat ipsum. Sic ergo similitudo potest ab imagine distĩgui dupliciter. Vno modo, prout est præambula ad ipsam, & in pluribus existẽs: & sic similitudo attenditur secũdũ ea, quę sunt communiora proprietatibus naturæ intellectualis, secundum quas proprie attenditur imago. Et secundum hoc dicitur in lib. *83. q. 4 spiritus, idest mens, ad imaginem Dei nullo dubitante factus est. Cetera autẽ hominis. s. quę pertinent ad inferiores partes animæ, vel etiam ad ipsum corpus ad similitudinem facta esse, aliqui volũt.

Li. 83. qst. Q. 51. circa finem, to. 4.

Ca. 2. to. 1.

Secundum hoc etiam in lib. *de quantitate animæ dicitur, q̃ similitudo Dei attenditur in anima, inquantum est incorruptibilis. Nam corruptibile & incorruptibile sunt differentiæ entis communis. Alio modo, potest considerari similitudo, secundum quòd significat imaginis expressionem & perfectionem. Et secũdum hoc Damas.* dicit, q̃ id quod est secundum imaginem, intellectuale significat, & arbitrio liberũ per se potestatiuum. Quòd autem secundum similitudinem virtutis, secũdum quòd homini possibile est habere similitudinem. Et ad idem refertur, quòd similitudo dicitur ad dilectionem virtutis pertinere: non enim est virtus sine dilectione virtutis.

Dama. li. 2. cap. 12.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ similitudo non distinguitur ab imagine, secundum communem rationem similitudinis: Sic.n. includitur in ratione ipsius imaginis, sed fm quod aliqua similitudo deficit a ratione imaginis, vel etiam est imaginis perfectiua.

AD 2m dicẽdum, q̃ essentia animæ pertinet ad imaginem, prout repræsentat diuinam essentiam secũdũ ea, quæ sunt propria intellectualis naturæ, nõ autem secundum conditiones consequentes ens in communi, vt est esse simplicem, & indissolubilem.

AD 3m dicendum, q̃ etiam virtutes quædam naturaliter insunt animæ, ad minus secundum quædam earum semina: & secundum has, posset attendi similitudo naturalis. Quàmuis non sit inconueniens, vt id, quod secundum assignationem vnam dicitur imago, secundum aliam dicatur similitudo.

AD 4m dicendum, q̃ dilectio verbi, quod est amata notitia, pertinet ad rationem imaginis: sed dilectio virtutis pertinet ad similitudinem, sicut & virtus.

ARTIC. I.

QVAESTIO XCIIII.

De statu & conditione primi hominis quantum ad intellectum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de statu, vel conditione primi hominis. Et primo, quantum ad animam. Secũdo, quantum ad corpus.

¶ Circa primum considerãda sunt duo. Primo, de conditione hominis quantum ad intellectum. Secundo, de conditione hominis quantum ad voluntatem.

Circa primum quæruntur quattuor.

¶ Primo, Vtrum primus homo viderit Deum per essentiam.

¶ Secũdo, Vtrum videre potuerit substantias separatas. i. angelos.

¶ Tertio, Vtrum habuerit omniũ scientiam.

¶ Quarto, Vtrum potuerit errare, vel decipi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum primus homo per essentiam Deum viderit.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videt, q̃ primus homo per essentiam Deum viderit, Beatitudo. n. hominis in visione diuinæ essentiæ consistit. Sed primus homo in paradiso cõuersans, beatam & omnium diuitem habuit vitam vt Damas. dicit in *2. lib. Et Aug. † dicit in 4. de Ciuitate dei. Si hominis habebant affectus suos quales nũc habemus, quomodo erat beati in illo inenarrabilis beatitudinis loco, idest paradiso? Ergo primus homo in paradiso vidit Deum per essentiam.

¶ 2 Præt. Aug. dicit *14. de Ciui. dei, quòd primo homini non aberat quicquam, quod bona volũtas adipisceretur. Sed nihil melius bona volũtas adipisci potest, quàm diuinæ essentiæ visionem. Ergo homo per essentiam Deum videbat.

¶ 3 Præt. Visio Dei per essentiam est, qua videtur Deus sine medio & sine ænigmate. Sed homo in statu innocẽtię vidit Deum sine medio, vt Magister dicit 1. dist. 4. lib. sen. Vidit etiam sine ænigmate, quia ænigma obscuritatem importat: vt Aug. dicit *15. de Trin. Obscuritas autem introducta est per peccatum. Ergo homo in primo statu vidit Deum per essentiam.

SED CONTRA est, q̃d Apostolus dicit 1. ad Cor. 15. quòd nõ prius, quod spirituale est, sed qd animale. Sed maxime spirituale est videre Deum per essentiam. Ergo primus homo in primo statu animalis vitæ, Deũ p essentiã nõ vidit.

¶ Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulũ primũ.

RESPON. Dicendum, quòd primus homo Deum per essentiã non vidit fm communem statum illius vitæ, nisi forte dicatur, q̃ viderit eum in raptu, quando Deus immisit soporem Adã, vt dicitur Gen. 2. Et huius ratio est, quia cũ diuina essentia sit ipsa beatitudo, hoc modo se habet intellectus uidentis diuinam essentiam ad Deũ, sicut se habet quilibet hõ ad beatitudinem. Manifestum est autem, quòd nullus homo potest per uoluntatem a beatitudine auerti. Naturaliter enim & ex necessitate homo vult beatitudinẽ, & fugit miseriam. Vnde nullus uidens Deum per essentiã, potest uoluntate auerti a Deo, quod est peccare. Et propter hoc omnes uidentes Deum p essentiam, sic in amore Dei stabiliuntur, q̃ in æternum peccare nõ possunt. Cum ergo Adam peccauerit, manifestum est, q̃ Deum per essentiam nõ videbat. Cognoscebat tamen Deum quadam altiori cognitione quàm nos cognoscamus. & sic quodammodo eius cognitio media erat inter cognitionẽ præsentis status, & cognitionẽ patriæ, qua Deus per essentiam videtur.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd visio Dei per essentiam diuiditur contra uisionẽ Dei per creaturam: quanto autem aliqua creatura est altior & Deo similior, tanto per eam Deus clarius uidetur: sicut homo perfectius uidetur per speculũ, in quo expressius imago eius resultat, & sic patet, q̃ multo eminentius uidetur Deus p itelligibiles effectus, quàm per sensibiles & corporeos. A consideratione autem plena & lucida intelligibilium effectuũ impeditur homo i statu præsenti per hoc, quòd distrahitur a sensibilibus, & circa ea occupatur. Sed sicut dicitur Eccles. 7. Deus fecit hominem rectum. Hæc autẽ fuit rectitudo hominis diuinitus instituti, vt inferiora superioribus subderentur, & superiora ab inferioribus non impedirẽtur. Vñ homo primus nõ impediebatur per res exteriores a clara & firma contemplatione intelligibilium effectuũ, quos ex irradiatione primæ ueritatis percipiebat, siue naturali cognitione, siue gratuita. Vnde dicit Aug. i* 11

super Gene. ad lit. q̃ fortassis Deus primis hominib⁹ antea loquebat, sicut cũ angelis loquitur, ipsa incommutabili ueritate illustrantes eorum, etsi non tanta participatione diuinæ essentiæ quantam capiunt angeli. Sic igitur per huiusmodi intelligibiles effectus Dei, Deum clarius cognoscebat, quàm modo cognoscamus.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ homo in paradiso beatus fuit, non illa pfecta beatitudine in quã transferendus erat, quæ in diuinæ essentiæ uisione consistit. Habebat tamen beatã uitam fm quendã modum: ut Aug. dicit *11. super Gene. ad lit. inquantum habebat integritatem & perfectionem quandam naturalem.

AD 2m dicendum, quòd bona uolũtas est ordinata uoluntas. Nõ autem fuisset primi hominis ordinata uoluntas, si in statu meriti habere uoluisset, quod ei promittebatur pro prẽmio.

AD 3m dicendum, q̃ duplex est medium. Quoddam, in quo simul uidetur, quod per medium uideri dicitur: sicut cum homo uidetur per speculum & simul uidetur cum ipso speculo. Aliud medium est, per cuius notitiam in aliquid ignotũ deuenimus: sicut est medium demonstrationis. & sine tali medio Deus videbatur: nõ tñ sine primo medio. Nõ enim oportebat primum hominem peruenire in Dei cognitionem p demõstrationem sumptã ab aliquo effectu, sicut nobis est necessarium, sed simul in effectibus præcipue intelligibilibus suo modo Deum cognoscebat. Similiter etiam est considerandum, q̃ obscuritas quæ importatur in nomine ænigmatis, dupliciter potest accipi. Vno modo, fm quòd quælibet creatura est quoddam obscurum, si comparetur ad immensitatem diuinæ claritatis. Et sic Adam videbat Deũ in ænigmate, quia videbat Deum p effectum creatũ. Alio modo põt accipi obscuritas quę consecuta est ex peccato, prout. s. impeditur homo a cõsideratione intelligibilium p sensibilium occupationem. & secundũ hoc non vidit Deum in ænigmate.

ARTICVLVS II.

Vtrũ Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit.

AD SECVNDVM sic proceditur. Vr, q̃ Adã in statu innocentiæ angelos per essentiam

¶ Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulũ secundũ.

TItulus per essentiam. i. quidditatiue intelligere.

¶ In corpore duo. Primo respõdet quę sito directe. Secundo ad bonitatem doctrinæ ostendit qualem cognitionẽ habuit primus homo de angelis.

¶ Quo ad primũ, conclusio est negatiua. Primus homo nõ potuit videre angelos per essentiam. Probatur. Primus homo naturaliter cognoscebat per cõuersionem ad phantasmata. ergo nõ poterat videre angelos per essentiam. Antecedens probatur distinguendo statum animæ dupliciter. s. fm diuersos modos essendi, & de his supra dictũ est, & fm integritatem & corruptionem eiusdem modi essendi. Et de hac diuersitate est modo sermo, & iõ assignatur conuenientia & differentia inter hæc membra. Cõueniunt in hoc, quòd in statu naturæ tam integræ q̃ lapsæ, anima est accõmodata corpori fm animalem vitã. Probatur authoritate, Quia factus est homo in animam viuẽtẽ. Differũt in hoc, quòd corpus erat totaliter animæ subditum, & non impediens in statu illo, nũc impedit. Ex his enim patet antecedẽs. Si. n. primus homo habuit animam accommodatam corpori fm animalem vitam, vt in conueniẽtia dictum est, ergo intelligebat per conuersionem ad phãtasmata hic. n. modus intelligendi ex illo essendi mõ nascitur. Et nota illud verbum, fm animalem vitam, qm̃ excludit obiectionem de anima corporis glorificati. Illa. n. nõ est accõmodata corpori ad perficiendũ ipsum fm vitã animalem: qm̃ tũc non viuet amplius vita animali, sed vt Apostolus dicit. Semina tur animale, & resurget

Li. 11. super Gene. c. 18. paulo a prin. to. 3.

D. 75.

473
2. dist. 23. q. 2. ar. 1. cor. Et veri. q. 8. arti. 5. & q. 4. arti. 6. cor.

*Cap. 1. in principio.

surget spirituale. Appellatur. n. aïalis vita quæ alimēto, ceterisq; necessariis eget, de qua inferius erit sermo. ¶ Consequētia probatur, itelligēdo, q per phantasmata aïa mouet s̄m tres grad⁹, & null⁹ eorū terminatur ad perfectā cognitionē, nisi primus. ergo nō potest videre angelos. Assumptū quo ad primam partem probatur ex Diony. & explanantur qui sunt illi gradus: prim⁹ ad animam, secūdus ad angelos, tertius ad Deum. Secūda pars singillatī quo ad singula membra probatur. Et primo, quòd primus ad perfectā, idest quidditatiuam cognitionem termini. i. animæ ducit, ex proportione medii: quia obiecto actus, actui potentia, potentiæ substantia cōmēsuratur. Secūdo, quòd secundus non, ex iproportione medii ad terminū, quia. s. prima media non sunt adæquata nisi substantiæ naturaliter intelligēti p phantasmata, & similiter ipsum proximū mediū. s. substantia animæ non adæquat substantiam superiorem modo naturaliter intelligentem: sed angelus nō intelligit per phantasmata. ergo ex anima visa nō videtur. Tertio probatur, q tertius minime perficitur propter excessum termini. s. Dei, non solum super animam, sed etiam sup angelum, qui etiam visus non sat esset, vt duceret seipsum in visionem Dei ob illius infinitū excessum. Quo ad sc̄dm, cōclusio est. Primus homo habebat excellentiorem cognitionis modū de angelis, quàm nos. Probatur ratione: quia fixior erat & certior circa intelligibilia. Et confirmatur authoritate Gregorii.

Q. 89. ar. 2.

In propos. 13. est hic li. inter opera Arist. tomo. 3.

Art. præce. † Q. 84. ar. 7.

D. 70.

viderit. Dicit. n. Greg. * in 4. dialo. F in paradiso quippe assueuerat homo verbo Dei perfrui, bonorum angelorū spiritibus cordis munditia, & celsitudine visionis itheresse.

¶ 2 Præt. Anima in statu præsenti impeditur a cognitione substantiarum separatum ex hoc, q est vnita corpori corruptibili, quod aggrauat animam, vt dicitur Sapi. 9. Vnde & anima separata substātias separatas videre potest: vt supra di G ctum est. * Sed anima primi hominis non aggrauabatur a corpore, cum non esset corruptibile. Ergo poterat videre substātias separatas.

¶ 3 Præt. Vna substātia separata cognoscit aliā cognoscendo seipsam, vt dicitur in lib. de causis. Sed anima primi hominis cognoscebat seipsam. Ergo cognoscebat alias substantias separatas.

SED CONTRA. Anima Adæ fuit eiusdem naturæ cū animabus nostris. Sed animæ nr̄æ nō possunt H nūc intelligere substātias separatas. Ergo nec anima primi hoīs potuit.

RESPON. Dicendum, q status animæ hominis distingui potest dupliciter. Vno modo, secundum diuersum modum naturalis esse. Et hoc modo distinguitur status animæ separatæ a statu animæ coniunctæ corpori. Alio modo, distinguitur status animæ secundum integritatem & corruptionem, seruato eodem modo essendi secundum naturam. & sic status innocē I tiæ distinguitur a statu hominis post peccatum. Anima enim hominis in statu innocentiæ erat corpori perficiēdo & gubernando accommodata, sicut & nūc. Vnde dicitur primus homo factus fuisse in animam viuentem, idest corpori vitam dantem, scilicet animalē. Sed huius vitæ integritatem habebat inquantum corpus erat totaliter animæ subditum, in ullo ipsam impediens, vt supra dictum est.* Manifestum est autem ex præ- K missis, † quòd ex hoc, quòd anima est accomodata ad corporis gubernationem & perfectionem secundum animalem vitam, competit animæ nostræ talis modus intelligendi, qui est per conuersionem ad phantasmata. Vnde & hic modus [d] intelligendi, etiam animę primi hominis competebat. Secundū autem hunc modum intelligendi, motus quidam inuenitur in anima, vt Dio. dicit* 4. cap. de di. no. s̄m tres gradus. Quorū primus est, s̄m quòd a rebus exterioribus aggregatur anima ad seipsam. Secundus aūt est, prout anima ascendit ad hoc, q vniatur virtutibus superioribus vnitis. s. angelis. Tertius aūt gradus ē, s̄m quod vlterius manuducitur ad bonum, quod est supra omnia. s. Deum. Secūdum igitur primum processum animæ, qui est a rebus exteriorib⁹ ad seipsam, perficitur animæ cognitio, quia. s. intellectualis operatio animæ, naturalem ordinē habet ad ea, quæ sunt extra, vt supradictum est.* Et ita p eorū cognitionem perfecte cognosci pōt nostra intellectualis operatio, sicut actus p obiectum. & p ipsam intellectualem operationem perfecte pōt cognosci human⁹ intellectus, sicut potentia per proprium actum [e]. Sed in secundo processu, nō inuenitur perfecta cognitio. Quia cum angelus non intelligat p conuersionem ad phantasmata: sed longe eminentiori modo (vt supra dictum est*) prædictus modus cognoscendi, quo aïa cognoscit seipsam, non sufficienter ducit in angeli cognitionem. Multo autem minus tertius processus ad perfectam notitiam terminatur. Quia etiā ipsi angeli p hoc, quòd cognoscunt seipsos, non possūnt pertingere ad cognitionem diuinæ substantiæ pp eius excessum. Sic igitur anima primi hominis non poterat quidem videre angelos p essentiam, sed tn̄ excellentiorē modum cognitionis habebat de eis, quàm nos habeamus: quia eius cognitio erat magis certa & fixa circa interiora intelligibilia, q̄ cognitio nostra. Et pp tantā eminentiam dicit Grego.* q intererat angelorum spiritibus. Vnde patet solutio ad primum.

Cap. 4. par. 1 iter prin. & mediū.

Q. 84. ar. 6. 438

Q. 55. ar. 474

Loco cito in arg. 1.

AD 2^m dicendum, quòd hoc, quòd anima primi hominis deficiebat ab intellectu substantiarum separatarum, non erat ex aggrauatione corporis: sed ex hoc, quòd obiectum ei connaturale, erat deficiens ab excellentia substantiarum separatarum. Nos autem deficimus propter vtrumque.

AD 3^m dicendum, quòd anima primi hominis nō poterat per cognitionem suijpsius pertingere ad cognoscendas substantias separatas, vt supra dictum est: *quia etiam vnaquæque substantia separata cognoscit aliam per modum suijpsius.

In corp.

ARTICVLVS III.

Vtrum primus homo habuerit scientiam omnium.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q primus homo nō habuerit scientiam omniū. Aut enim habuit talem scientiam per species acquisitas, aut per species connaturales, aut per species infusas. Non autem per species acquisitas. Huiusmodi enim cogni- K tio ab experientia causatur: vt dicitur in * 1. Meta. Ipse autem non tunc fuerat omnia expertus, Similiter etiam, nec per species connaturales, quia erat eiusdem naturæ nobiscum: anima autem nostra est sicut tabula, ī qua nihil est scriptū, vt dicitur in * 3. de Anima. Si autē per species infusas, ergo scientia eius quam habebat de rebus non erat eiusdem rationis cum sciētia nostra, quam a rebus acquirimus.

¶ 2 Præt. In omnibus indiuiduis eiusdē speciei, est idem modus cōsequendi perfectionē. Sed alij homines non statim in sui principio

¶ Super quæstionis nonagesimæquartæ Articulū tertiū.

Titulus clarus. ¶ In corpore est vna cōclusio responsiua trimembris. Primus homo habuit scientiam omnium naturaliter scibiliū, supernaturalium vero quantū opus erat ad vitæ regimē, neutra vero nesciebat. Probatur hæc conclusio tali ordine. Primo eni probatur quo ad omnes partes per cōmune mediū, quod est radix omnium mēbrorū: deide singillatim ex illo medio singula membra deducūtur. Est autem processus iste. Perfecta naturaliter sunt priora imperfectis, ergo res omnes istitutæ sunt a Deo in statu perfecto. ergo homo institutus est in statu, in quo posset statim esse aliorū principiū p instructionem & gubernationē.

474 2. dist. 23. 2. ar. 2. Et ver. 18. art. 4.

* Nō m rū a p lib. to

* lib. anima 14.

Tunc vltra. erat principiū per instructionē. ergo habebat omnium instruibilium scientiam. ergo omnium quæ virtualiter continentur in primis principiis. ergo omnium naturaliter scibilium. Et similiter erat principium per gubernationem. ergo habebat cognitionem supernaturalis finis. ergo & mediorū, reliquorumq; supernaturalium, tantam, quanta opus fuerat, notitiam habebat. Rursus: homo institutus est in statu perfecto, in quo &c. ergo eorum quæ neutra sunt, cognitionē non habuit. ¶ Antecedens declaratur & probatur. Declaratur, quòd de prioritate qua actus est prior potētia est sermo: probatur, q a ea quæ sunt in potētia, non reducuntur ad actū &c. Prima consequentia probatur, quia res institutæ sunt a Deo nō solum vt essent, sed vt aliorum principia essent. Hoc. n. est esse in statu priori & perfecto. Secunda vero consequentia probatur & confirmatur, quia homo potest esse aliorū principiū omnibus his modis. Confirmatur vero, quia sicut homo, q a potest esse principiū per generationem, factus est perfectus s̄m corpus, vt statim posset generare: pari ratione, quia potest esse ratione animæ principium per instructionem & gubernationem, factus est perfectus s̄m animā, vt statim posset instruere & gubernare. Aliæ vero singulares consequentiæ declarantur. Prima quidem, quia instructio sine scientia fieri nequit. Secunda vero, quia in vniuersis his homo natus est naturaliter instrui. Tertia est per se nota. Prima quoque cōsequētia quo ad aliā partē probatur, quia homo ordinatur ad finem supernaturalē. Secūda sequitur ex hac manifeste. Et confirmatur ex statu præsenti, quo ea quæ sunt fidei, nosse oportet. Ad tertium denique membrum cōsequētiæ probatio supponitur ex apposito. quia. s. sicut Deus non deficit in necessariis, ita non abundat superfluis in institutione rerū: sed notitia talium neutralium erat superflua, vt patet de notitia cogitationum, & futurorum & occultorum indiuiduorum &c. ergo. hæc. n. eo q a necessaria nec parti speculatiuæ, nec parti practicę erāt, vt patet ex dictis, superflua esse, p statu illo relinquuntur.

¶ In responsione ad primum notato, q non omnis scientia infusa distinguitur specie ab acquisita, sicut nec est eiusdem speciei cum acquisita. Sed acquisitio & infusio cōcurrūt quandoque per accidens, & hoc est quando illamet forma pōt vtroque modo haberi, & tunc sunt eiusdem speciei. Talis autem erat scientia Adæ & nostra, sicut & oculi cæci nati & nostri. Quandoq; vero cōcurrunt vt per se propriæ viæ ad tales terminos, & tūc semper sunt diuersarum specierum. Talis est autem scientia animæ separatæ & animæ coniunctæ, quia illa per infusionē tātum haberi potest. Spectandum autem est magis cum de diuersitate sciētiæ agitur ad obiectum, & si obiectum est eiusdē rationis, ipsa quoque scientia est eiusdē rationis. Scientiæ aūt Adæ & nostræ omnino est idē obiectū formale, sicut si esset acquisita, scientia autem animæ separatæ & aïæ Christi obiectū est vniuersalius & altius, & ideo alterius sunt rationis a nostra, nō ex sola infusione, vt ignorātes garriunt, sed ex formali ratione obiecti ipsarum specierum.

D. 553. D. 764.

D. 1111. D. 1190. Et 1183.

In corp. ar.

habent omnium scientiam, sed eā per temporis successionem acquirunt secundum suum modum. Ergo nec Adam statim formatus habuit omnium scientiam.

¶ 3 Præt. Status præsentis vitæ homini conceditur, vt in eo proficiat anima & quantum ad cognitionem & quantum ad meritum. B Propter hoc enim anima corpori videtur esse vnita. Sed homo in statu illo profecisset quantum ad meritum. Ergo etiam profecisset quātum ad cognitionem rerum. Non ergo habuit omniū rerū scientiā.

SED CONTRA est, quòd ipse imposuit nomina animalibus, vt dicitur Gene. 2. Nomina autem debent naturis rerum congruere. Ergo Adam sciuit naturas omniū animalium, & pari ratione habuit omnium aliorum scientiam. C

RESPON. Dicendum, quòd naturali ordine perfectum præcedit imperfectum, sicut & actus potentiam: [c] quia ea quæ sunt in potentia, non reducuntur ad actum nisi per aliquod ens actu: & quia res primitus a Deo institutæ sunt, non solum vt in se ipsis essent, sed etiā vt essent aliorū principia, ideo productæ sunt in statu perfecto, in quo possent esse principia aliorum. Homo autem potest esse principium alterius, non solum per generatio- D nem corporalem, sed etiam per instructionem & gubernationem. Et ideo sicut primus homo institutus est in statu perfecto quantū ad corpus, vt statim posset generare, ita etiam institutus est in statu perfecto [a] quātum ad animam, vt statim posset alios īstruere & gubernare. Nō pōt aūt aliquis instruere nisi habeat scientiā. Et ideo primus hō sic institutus est a Deo, vt haberet omnium scientiam, in quibus homo E nat⁹ est instrui. Et hæc sunt omnia illa, quę virtualiter existunt in primis principijs per se notis, quæcūque scilicet naturaliter homines cognoscere possunt. Ad gubernationem autē vitæ propriæ & aliorum, nō solum requiritur cognitio eorū quæ naturaliter sciri possunt, sed etiam cognitio eorum quæ naturalem cognitionem excedūt: eo quòd vita hominis ordinatur ad quendam finem supernaturalem: sicut nobis ad gubernationem vitę nostræ necessarium est cognoscere quæ fidei sunt. Vnde & de his supernaturalibus tantam cognitionē primus homo accepit, quanta erat necessaria ad gubernationem vitæ humanę secundum statum illum. Alia vero, quæ nec naturali hominis studio cognosci possunt, nec sunt necessaria ad gubernationem B vitæ humanæ, primus homo non cognouit: sicut sunt cogitationes hominum, futura contingentia, & q̄dā singularia, puta quot lapilli iaceāt in flumine, & alia huiusmodi.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd primus homo habuit scientiam [d] omnium per species a Deo infusas: nec tamē scientia illa [d] fuit alterius rationis a scientia nostra, sicut nec oculi quos [d] cæco nato Christus dedit, fuerūt alteri⁹ rōnis ab oculis, quos natura produxit. C

AD 2^m dicendum, quòd Adā debebat aliquid habere perfectionis, inquantum erat prim⁹ homo, quòd ceteris hominibus non competit: vt ex dictis patet.*

AD 3^m dicendum, quòd Adā in scientia naturalium scibilium non profecisset quantum ad numerum scitorum, sed quantū ad modum sciendi: quia quæ sciebat intellectualiter, sciuisset post modum per experimentum. Quantum vero ad supernaturalia cognita pro- D fecisset etiam quantum ad numerum per nouas reuelationes, sicut & angeli proficiunt per nouas illuminationes. Nec tamen est simile de profectu meriti & scientiæ: quia vnus homo non est alteri principium merendi, sicut & sciendi.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum homo in primo statu decipi potuißet.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd homo E in primo statu decipi potuisset. Dicit. n. Aposto. 1. ad Timo. 2. q mulier seducta in preuaricatione fuit.

¶ 2 Præt. Magister dicit 21. dist. * 2. sen. quòd ideo mulier non horruit serpentem loquētem: quia officiū loquendi eum accepisse a Deo putauit. Sed hoc falsum erat. Ergo mulier decepta fuit ante peccatum.

¶ 3 Præt. Naturale est quòd quanto aliquid remotius videtur, tanto minus videtur. Sed natura oculi non est contracta per peccatum. Ergo hoc idem in statu innocen-

¶ Super Quæstionis nonagesimaquart. Articulū quartum.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, opinio affirmatiua: secundo negatiua simul probat improbando oppositam. ¶ Quo ad primum tria dicit hæc opinio. Primo, quòd deceptio sumitur dupliciter, scilicet pro leui existimatione simplici eius quod non est, vel pro existimatione & assensu credulitatis. Secundum est, quòd primus homo neutro modo decipi potuit respectu scitorum. Tertium est, quòd

475 2. dist. 3. 2. arti. 3. veri. q. 18 ar. 6

* in fine 2 paragr.

quòd

Universidad de Deusto Biblioteca

tiæ contigisset. Fuisset ergo homo deceptus circa quantitatem rei visæ, sicut & modo.

Li. 12. c. 2. circa fin. & ca. 20. to. 3.

¶ 4 Præt. Augu. dicit* 12. super Gene. ad literam, quòd in somno adhæret anima similitudini tãquam ipsi rei. Sed hõ ĩ statu innocẽtiæ comedisset, & per consequens dormiuisset, & somniasset: Ergo de- G ceptus fuisset adhærendo similitudinibus tanquam rebus.

Ar. præced.

¶ 5 Præt. Primus homo nesciuisset cogitationes hominum, & futura contingentia, vt dictum est.* Si igitur aliquis super his sibi falsum diceret, deceptus fuisset.

Li. 3. de li. arbi. ca. 12. circa finem tom. 1.

SED CONTRA est, quod Augu. * dicit. Approbare vera pro falsis, non est natura instituti hominis: sed pœna damnati.

RESPON. Dicendum, quòd quidam dixerunt, quòd in nomi- H ne deceptionis duo possunt intelligi: scilicet qualiscunque existimatio leuis, qua aliquis adhæret falso tanquam vero, sine assensu credulitatis: & iterum firma credulitas. Quantum ergo ad ea quorum sciẽtiam Adam habebat, neutro istorum modorum homo decipi poterat ante peccatum. Sed quãtum ad ea, quorum scientiam non habebat, decipi poterat, large accepta deceptione pro existimatione qualicũque sine assensu cre- I dulitatis. Quod ideo est dictum: quia existimare falsum in talibus, non est noxium boni: & ex quo temere assensus non adhibetur, non est culpabile. Sed hæc positio non conuenit integritati primi status. quia, vt Aug. dicit* 14. de Ciuita. Dei, in illo statu erat deuitatio trãquilla peccati, qua manente, nullum malum omnino esse poterat. Manifestum est autem, quòd sicut verum est bonum intellectus, ita falsum est malum eius, vt dicitur K in † 6. Ethic. Vnde non poterat esse, quòd innocẽtia manente, intellectus hominis alicui falso acquiesceret quasi vero. Sicut. n. in membris corporis primi hoĩs erat quidẽ carentia perfectionis alicuius, puta claritatis, non tñ aliquod malum inesse poterat: ita in intellectu poterat esse carentia notitiæ alicuius, nulla tñ poterat ibi esse existimatio falsi. Quod etiam ex ipsa rectitudine primi status apparet. Sed quandiu anima maneret Deo subdita, tandiu in homine inferiora superioribus subderentur, nec superiora per inferiora impedirentur. Manifestum est autem ex præmissis, *quòd intellect⁹ circa proprium obiectum semper verus est. Vnde ex seipso nũquam decipitur: sed omnis deceptio accidit in intellectu ex aliquo inferiori, puta phantasia, vel aliquo huiusmodi. Vnde videmus, quòd qñ naturale iudicatorium non est ligatum, non decipimur per huiusmodi apparitiones: sed solum quando ligatur, vt patet in dormiẽtibus. Vnde manifestum est, quòd rectitudo primi status, non compatiebatur aliquam deceptionem circa intellectum.

Li. 14. de ciui. Dei ca. 10. ante medium to. 5.

† li. 6. Ethi. c. 2. & lib. 6 Met. tex. c. 10. 5. & tom. 3.

Q. 85. ar. 6.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd illa seductio mulieris, etsi non præcesserit peccatum operis, subsecuta tamen est peccatum internæ elationis. Dicit enim Augu. 11.* super Gen. ad literam, quòd mulier verbum serpentis non crederet, nisi iam inesset menti eius amor propriæ potestatis, & quædam de se superba præsumptio.

Lib. 11. sup. Gen. ad li. ca. 30. parũ a med. tom. 3.

AD 2m dicendum, quòd mulier putauit serpentem hoc accepisse loquendi officium, non per naturam, sed aliqua supernaturali operatione. quamuis non sit necessarium authoritatem Magistri sentent. sequi in hac parte.

AD 3m dicẽdum, quòd si aliquid repræsentatum fuisset sensui vel phantasiæ primi hominis aliter quàm sit in rerum natura, non tamẽ deciperetur, quia per rationem veritatem dijudicaret.

AD 4m dicendum, ꝙ id quod accidit in somno, non imputatur homini: quia non habet vsum rationis, qui est proprius hoĩs actus.

AD 5m dicendum, quòd alicui dicenti falsum de contingentibus futuris, vel cogitationibus cordium, homo in statu innocentiæ non credidisset ita esse: sed credidisset, quòd hoc esset possibile. & hoc nõ esset existimare falsum. Vel potest dici, quòd diuinitus ei subuentum fuisset, ne deciperetur in his, quorum sciẽtiam non habebat. Nec est instantia quam quidam afferunt, quòd in tentatione non fuit ei subuentum ne deciperetur, licet tunc maxime indigeret. Quia iam præcesserat

quòd primus homo respectu non scitorum potuit primo decipi. probatur, quia hoc non erat noxium homini nec culpabile, quia sine temerario assensu.

¶ Quo ad secundũ, conclusio est responsiua quęsito, Primus homo nullo modo decipi potuit tam respectu scitorum q̃ nescitorũ. Probat̃ dupliciter, primo, ex integritate primi status: Secundo, ex rectitudine eiusdẽ: Ex integritate quidem sic, In illo statu nullum malum esse poterat. ergo itellectui eius non poterat inesse falsum. Antecedens patet ex authoritate Augustini. Consequentia probatur, primo, quia falsum est malum intellectus, quod probatur ex. 6. Ethi. quia verũ est eius bonũ. Deinde confirmatur ex proportionali bono & malo in membris corporeis, sic, Quẽadmodum tunc cũ negatione alicuius boni circa membra, puta claritatis, non stabat inhęsio alicuius mali, ita in intellectu ponẽda est negatio sciẽtiæ aliquorum: non tamen deceptio aliqua. Et nota bene hanc confirmationem, qm̃ de directo confutat motiuum opinionis oppositę, quę ex nesciẽtia quorundam concedebat deceptionẽ aliqualem circa illa. Et per hæc satisfactum etiã est rationi eius, quia iã ostensum est, ꝙ omne falsum est malum intellectus: & consequenter noxium illi.

¶ Ex rectitudine vero ar. sic, Quandiu anima erat subdita Deo, inferiora hominis erant subdita superioribus absq; omni turbatione: ergo inferiora intellectu erant illi subdita. ergo non poterat decipi. Antecedens patet cum prima cõsequẽtia: secũda vero probatur, quia intellectus nõ decipitur nisi ex aliquo inferiori. quod probatur dupliciter. Primo a priori, quia semper est verus circa proprium obiectũ. ergo ex se semper est verus. ergo si decipit̃, est ab alio non superiori. ergo inferiori. Secundo a signo, qa videmus, ꝙ in apparitionibus seu phantasiis, quando natu- F rale iudicatoriũ est solutum non decipimur. Cum verò ligatur somno aut infirmitate &c. tunc fallimur.

¶ Circa hanc rationẽ occurrit dubiũ, qm̃ nõ videtur verũ, ꝙ intellectus semper decipiatur ex aliquo inferiori: qm̃ intellectus cõponẽdo & diuidẽdo & discurrendo versatur per se circa verũ & falsum: nec in his actibus est semp verus, vt ex superius dictis patet. Igitur ex se ęq; est falsus, & nõ ex phantasia, aut aliquo huiusmodi.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ noie intellectus hic non intelligo potentiam intellectiuã absolute, sed ipsam vt habet intelligendi officium. Est enim hoc supremũ in ipsa potentia intellectiua, vt patet ex antedictis. Intellectus aũt vt sic, habet pro obiecto incomplexũ vt sic, circa qđ semper est verus. Et qm̃ in ordine ad propriũ obiectũ semper est verus, cõsequens est, ꝙ ex se sit semp ver⁹. Ratio nãq; propria in ordine ad propriũ obiectũ cõsistit: ipso aũt existente vero ex se, cũ ad ipsum spectet omne iudiciũ, qm̃ & principiũ omnis cõpositionis, & finis omnis resolutionis est quod qđ est, oportet si falsum interuenit, aliunde accidere. Oẽ aliud aũt siue cõponendi & diuidendi officiũ, siue discursus, siue phãtasia &c. inferius est. Omnis igit̃ deceptio ex aliquo inferiori est. Vnde notã ter in litera dr̃: ex aliquo inferiori, puta phantasia vel aliquo huiusmodi, nõ curãdo quicquid illud esset. Quòd aũt sic accipiat̃ intellectus in proposito, ex eo patet quod dicit, ꝙ circa propriũ obiectum semp est verus: hoc enĩ, vt clare liquet, de intellectu quãtũ ad itelligẽdi officiũ, vt distiguit̃ cõtra officiũ cõponẽdi & discurrẽdi, iterpretat̃. Posset quoq; expedius dici, ꝙ noie phãtasię itellexit ipsam cũ cõcomitãtib⁹, & qa intelligere cõponẽdo & discurrẽdo est vnũ de cõcomitãtib⁹ eã, vt patet ex eo, ꝙ aĩa separata intelligit p modũ substãtiarũ separatarũ: ideo omnis deceptio d̄cta est prouenire ex phantasia &c.

¶ Su-

peccatum in animo, & ad diuinũ A auxilium recursum non habuit.

QVAESTIO XCV.

De his, quæ attinent ad uoluntatem primi hominis, gratia scilicet & iustitia: in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his, quæ pertinent ad voluntatẽ primi hoĩs.

¶ Et circa hoc consideranda sunt B duo. Primo quidem, de gratia & iustitia primi hominis. Secundo, de vsu iustitiæ quantum ad dominium super alia.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum homo creatus fuerit in gratia.

¶ Secũdo, Vtrum in statu innocentiæ habuerit animæ passiones.

¶ Tertio, Vtrũ habuit virtutes oẽs.

¶ Quarto, Vtrũ opera eius fuissent C æque efficacia ad merendum, sicut modo sunt.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd primus homo nõ fuerit creatus in gratia. Apostolus enim 1. Cori. 15. distinguens Adam a Christo dicit. Fact⁹ est primus Adam in animam vi- D uentem: nouissimus autem in spiritum viuificantem. Sed viuificatio spiritus est per gratiam. Ergo hoc est propriũ Christi, quòd fuerit factus in gratia.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in lib.* de quæstionibus veteris & noui testamẽti, quòd Adam non habuit spiritũ sanctum. Sed quicunq; habet gratiã, habet spiritum sanctum. Ergo Adam non fuit creatus in gratia.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in lib.* de correptione & gratia, quòd Deus sic E ordinauit angelorum & hominũ vitam, vt prius in eis ostenderet, quid posset eorum liberum arbitrium, deinde quid posset suæ gratię beneficium, iustitiæque iudicium. Primo ergo, condidit hominem & angelum in sola naturali arbitrij libertate, & postmodum ei gratiam contulit.

¶ 4 Præt. Magister dicit in * 23. distin. lib. 2. sent. ꝙ homini in creatione datum est auxiliũ per quod stare poterat: sed non poterat proficere. Quicunq; aũt habet gratiã, põt proficere per meritũ. Ergo primus hõ non fuit creatus in gratia.

¶ 5 Præt. Ad hoc quòd aliquis accipiat gratiam, requiritur consensus ex parte recipientis: cum per hoc perficiat̃ matrimoniũ quoddam spirituale inter Deum & animam. Sed consensus in gratiam esse non potest, nisi prius existentis. Ergo homo non accepit gratiam in primo instanti suæ creationis.

¶ 6 Pręt. Natura plus distat a gratia, q̃ gratia a gloria: q̃ nihil est aliud, quàm gratia cõsummata. Sed in homine gratia præcessit gloriã. Ergo multo magis natura p̃cessit gratiã.

Li. 12. de ciui. Dei, c. 9 a medio. tomo. 5.

313

SED CONTRA, Homo & angelus æqualiter ordinãtur ad gratiam: sed angelus est creatus in gratia: dicit enim Aug. *12. de Ciui. Dei, quòd Deus simul erat in eis, cõdẽs naturã, & largiens gratiam*. Ergo & homo creatus fuit in grã.

RESPON. Dicendum, quòd quidam dicunt, quòd primus homo non fuit creatus in gratia, sed tamen postmodum gratia fuit sibi collata antequam peccasset. Plurimæ autem sanctorum authoritates, attestantur hominem in statu innocentiæ gratiam habuisse. Sed quòd fuerit conditus in gratia, vt alij dicunt, videtur requi rere ipsa rectitudo primi status, ĩ qua Deus hominem fecit: secundũ illud Ecclesi. 7. Deus fecit hominem rectũ. Erat enim rectitudo secundũ hoc, quòd ratio subdebatur Deo, rationi vero inferiores vires, & animæ corpus. Prima autẽ subiectio erat causa & secũdæ & tertiæ. Quandiu enim ratio manebat Deo subiecta, inferiora ei subdebantur: vt Aug. * dicit. Manifestum est autem, ꝙ illa subiectio corporis ad animã, & inferiorum virium ad rationem non erat naturalis, alioquin post peccatum mansisset, cum etiã in dæmonibus data naturalia post peccatum permanserint, vt Dio. dicit* 4. cap. de di. no. Vnde manifestum est quòd & illa prima subiectio, qua ratio Deo subdebatur, non erat solum secundum naturam, sed secundum supernaturale donum gratiæ: non enim potest esse, quòd effectus sit potior quàm causa. Vnde August. dicit* 13. de Ciuita. Dei: quòd posteaquàm præcepti facta transgressio est, confestim gratia deserente diuina, de corporũ suorũ nuditate confusi sunt. Senserunt. n. motũ inobediẽtis carnis suæ, tanquam reciprocã pœnam inobedientiæ suę. Ex quo

*colligitur ex li. de natura & gratia, c. 15. & de correct. & grat. ca. 11. tom. 7.

Ca. 4. par. 4. parum a medio.

Li. 13. de ciui. Dei, ca. 13. in prin. tom. 4.

¶ Super Quæstionis nonagesimæ quintæ Articulum primũ.

Titulus clarus, ĩ gratia gratum faciente.

¶ In corpore duo. Primo, recitat̃ quædã opinio. Secundo, examinat̃ & respondet simul quæsito.

¶ Quo ad primũ, duo referuntur ex opinione. Primum est, ꝙ primus homo nõ est creatus in gratia. Secundum est, ꝙ prim⁹ hõ habuit gratiam anteq̃ peccaret, hęc de primo.

¶ Quo ad secundũ, examinantur singula. Et primo, scđm approbat̃, quia multi sancti hoc sonãt: deinde primũ reprobatur ex ratione rectitudinis primi status, & sic directe respondetur quæsito affirmatiue. s. ꝙ primus homo fuit creatus in gratia. probatur sic. Primus homo fuit factus in statu recto, in quo scilicet ratio Deo, inferiores vires rationi, & animæ corp⁹ subdebatur, & prima subiectio erat ratio secundæ, & secundæ tertiæ. ergo fuit factus in subiectione inferiorũ supernaturali. ergo ĩ subiectione rationis supernaturali: quod est esse factũ in gratia. Antecedens quo ad primam partem probatur authoritate Eccl. 7. quo ad secundã, authoritate Aug. Prima consequentia probatur, quia subiectio illa si fuisset naturalis, remansisset post peccatum, quia non abstulit naturam. Et confirmatur ex dæmonum naturalibus. Secunda vero consequentia probatur ratione, quia effectus non potest esse potior causa. Et cõfirmat̃ tota rõ authoritate Aug. dicẽtis inobedientiã inferiorũ esse effectũ desertionis diuinæ gratiæ. Si. n. negatio est causa negatiõis, affirmatio erit causa affirmationis. Et sic gratia subdens Deo rationẽ, erat ratio quare inferiora superiorib⁹ erãt subdita: super quod tota ratio stat.

¶ Circa hũc locũ aduerte, ꝙ Scotus in 2. di. 29. q. 1. q̃uis teneat nobiscũ ꝙ ad subiectionẽ talẽ, exigebat̃ aliqñ donũ supernaturale, discordat tñ ĩ hoc, ꝙ illud donũ supernaturale, nõ vult esse grãm gratũ facientem, seu charitatẽ, vt patet ĩ rñsione ad quartũ. Nec vllã ad hoc rõnẽ adducit: nisi quia nõ oportet donũ illud esse principium meriti. Posset tamẽ pro eo adduci, qa iustitia originalis stare põt cũ pctõ mortali: grã aũt gratũ faciẽs nequaquã. Assumptũ pbat̃ ex eo, ꝙ Eua post peccatũ mortale adhuc erat ĩ illo statu, vt patet ex eo, ꝙ nõ erubescebat: cũ tñ eẽt nuda. Ad hoc breuiter dr̃, ꝙ nõ ẽ doctrina S.T. ꝙ iustitia originaliter sit idẽ ꝙ gratia: sed ꝙ grã gratũ faciẽs, de qua est sermo, sit velut radix iustitiæ originalis. pro quãto subdit supremũ hoĩs Deo, vt patet hic, & interius q. 100. ar. 1. ad scđ 3. Et propterea facti ĩ iustitia originali, cõcludũtur etiã facti ĩ gratia, quasi iustitia originalis fuerit quasi grã q̃dã gratis data, fundata sup grã gratũ faciẽte. Qũõ aũt stetit cum pctõ mortali, cõis ẽ difficultas, qa talis grã cõcessa fuerat usq; ad pctm̃ exclusiue: siue fuerit cũ gratia gratum faciẽte, siue nõ. Et dicẽdũ mihi vr̃, ꝙ p primũ pctm̃ in mẽte, siue ĩ ope, perdita grã, perdita quoq; iustitia ẽ originalis, nõ simplr̃. i. totaliter: sed quo ad aliqd. Simplr̃ vero adimẽda reseruabat̃ pctõ Adæ s̃m ordinẽ diuinæ prouidẽtiæ, ea rõne, vt donũ naturæ a principio naturę primo auferret̃, de quo pricipiũ naturę inuestiuerat. Nec obstat, qa potuisset Adã post Euę pctm̃ non peccare. qm̃ p̃sciẽtia casus in rõne ordinis fuit. Et hoc cõsonat proportioni dictę. subnota. n. radice p̃nt aliquãdiu rami viuere.

datur intelligi, si deferente gratia, soluta est obedientia carnis ad animam, quòd per gratiam in anima existentem inferiora ei subdebantur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd apostolus illa verba inducit ad ostendēdum esse corpus spirituale, sicut corpus animale: quia vita spiritualis corporis incępit in Christo, qui est primogenitus ex mortuis: sicut vita corporis animalis incępit in Adam. non ergo in verbis Apostoli habetur, quòd Adam non fuit spiritualis secundum animam, sed quòd non fuit spiritualis secundum corpus.

AD 2^m dicendum, quòd sicut Aug. dicit in eodē lib.* non negatur quin aliquo modo fuerit in Adam spiritus sanctus, sicut & in alijs iustis: sed quòd non sic fuerit in eo, sicut nūc est in fidelib⁹, qui admittunt ad perceptionē hæreditatis æternæ statim post mortē.

* Loco citato in argu.

AD 3^m dicendum, quòd ex illa authoritate Aug. nō habetur, quòd angelus vel homo prius fuerit creatus in naturali libertate arbitrii, quàm habuisset gratiam: sed quòd ostendit quid in eis posset libe. arbit. ante confirmationem, & quid postmodum consecuti essent per auxilium gratiæ confirmantis.

AD 4^m dicendum, quòd Magister loquitur secundum opinionem illorum, qui posuerunt hominem nō esse creatum in gratia, sed in naturalib⁹ tātum. Vel potest dici, ꝙ etsi homo fuerit creatus in gratia, non tamen habuit quòd ex creatione naturæ posset proficere per meritum, sed ex superadditione gratiæ.

AD 5^m dicendum, quòd cum motus voluntatis non sit continuus, nihil prohibet etiam in primo instanti suæ creationis, primū hominē gratiæ cōsensisse.

AD 6^m dicendum, quòd gloriam meremur per actum gratiæ, non autem gratiam per actum naturæ, unde non est similis ratio.

ARTICVLVS II.

Vtrum in primo homine fuerint animæ passiones.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in primo homine non fuerint animæ passiones. Secundum enim passiones animæ contingit, quòd caro concupiscit aduersus spiritū. Sed hoc non erat in statu innocentiæ. ergo in statu innocentiæ nō erant animæ passiones.

¶ 2 Præt. Anima Adæ erat nobilior quàm corpus. Sed corpus Adę fuit impassibile. Ergo nec in anima eius fuerunt passiones.

¶ 3 Præt. Per virtutem moralem comprimuntur animæ passiones. Sed in Adam fuit virtus moralis perfecta. ergo totaliter passiones excludebantur ab eo.

SED CONTRA est, quod dicit Augustin.* 14. de Ciuit. Dei, ꝙ erat in eis amor imperturbatus in Deum, & quędam alię animę passiones.

*Li. 14. c. 10 nō procul a princip. t. 5

RESPON. Dicendum, quòd passiones animę sunt in appetitu sensuali, cuius obiectum est bonum & malum. Vnde omnium passionum animę, quędam ordinantur ad bonum, vt amor & gaudium: quędam ad malū, vt timor & dolor. Et quia in primo statu nullum malū aderat, nec imminebat, nec aliquod bonum aberat quod cuperet bona voluntas pro tempore illo habendum, vt patet per Aug.* 14. de Ciuita. Dei: omnes illę passiones quę respiciunt malum, in Adam non erant, vt timor, vt dolor, & huiusmodi. Similiter nec illę passiones, quę respiciunt bonū non habitum, & nūc habendum, vt cupiditas ęstuans. Illę vero passiones, quę possunt esse boni pręsentis, vt gaudium & amor, vel q̄ sunt futuri boni in suo tpe habendi, vt desiderium & spes non affligens, fuerunt in statu innocentię, aliter tamen quàm in nobis: nam in nobis appetit⁹ sensualis, in quo sunt passiones, non totaliter subest rationi. Vnde passiones quandoque sunt in nobis pręuenientes iudicium rationis, & impediētes, quandoque vero ex iudicio rationis consequentes, prout sensualis appetitus aliqualiter rationi obedit. In statu vero innocentię, inferior appetitus erat rationi totaliter subiectus. Vnde non erant in eo passiones animę, nisi ex rationis iudicio consequentes.

* Lib. 14. de ciui. Dei ca. 10. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd caro concupiscit aduersus spiritum per hoc, quòd passiones rationi repugnant. quod in statu innocentię non erat.

AD 2^m dicendum, quòd corpus humanum in statu innocentię erat impassibile, quantum ad passiones, quę remouent dispositionē naturalem, vt infra dicetur.* Et similiter anima fuit īpassibilis, quātum ad passiones, quæ impediūt rationem.

* Q. 97. ar. 2.

AD 3^m dicendum, quòd perfecta virtus moralis non totaliter tollit passiones, sed ordinat eas. Temperati enim est concupiscere sicut oportet, & quæ oportet, vt dicitur in* 3. Ethic.

*Li. 3. Ethi. co. ca. 11. ad fin. to. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum Adam habuerit omnes uirtutes.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd Adam nō habuerit omnes virtutes. Quędam enim virtutes ordinantur ad refręnandam immoderantiā passionum, sicut p temperantiā refręnatur īmoderata concupiscētia & p fortitudinē īmoderatus timor. Sed immoderantia passionum, nō erat in statu innocentiæ. Ergo nec dictæ virtutes.

¶ 2 Præt. Quædam virtutes sunt circa passiones respicientes malū, vt mansuetudo circa iras, & fortitudo circa timores. Sed tales passiones non erant in statu innocentiæ, vt dictum est.* Ergo nec huiusmodi virtutes.

¶ 3 Præt. Pœnitentia est quędam virtus, respiciens peccatum prius commissum. Misericordia etiam est quædam virtus respiciens miseriam. Sed in statu innocentiæ non erat peccatum, nec miseria. Ergo neque huiusmodi virtutes.

¶ 4 Præt. Perseuerantia est quędā virtus. Sed hanc Adam nō habuit, vt sequens peccatum ostendit. Ergo non habuit omnes virtutes.

¶ 5 Præt. Fides, quędam virtus est. Sed hęc in statu innocentiæ non fuit: importat enim ænigmaticam cognitionem, quæ perfectioni primi status repugnare videtur.

SED CONTRA est, quod Augu.* dicit in quadam Homil. Princeps vitiorum, vincit Adam de luto terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia armatum, temperantia compositum, claritate splendidū.

RESPON. Dicendum, quòd homo in statu innocētię aliqualiter habuit omnes virtutes. Et hoc ex dictis patet esse verum. Dictum est enim supra,* ꝙ talis erat rectitudo primi status, quòd ratio erat Deo subiecta, inferiores autem vires rationi. Virtutes autem nihil aliud sunt, quàm perfectiones quędam, quibus ratio ordinatur in Deum, & inferiores vires disponuntur secundum regulam rationis, vt magis patebit, cum de virtutibus agetur.* Vnde rectitudo primi status exigebat, vt homo aliqualiter oēs virtutes haberet.

Sed considerandum est, quòd virtutum quædam sunt, quę de sui ratione nullam imperfectionem important, vt charitas & iustitia. Et huiusmodi virtutes fuerunt in statu innocentiæ simpliciter, & quantum ad habitum, & quantum ad actum. Quædam vero sunt, quę de sui ratione imperfectionem important, vel ex parte actus, vel ex parte materiæ. Et si huiusmodi imperfectio non repugnat perfectioni primi status, nihilominus huiusmodi virtutes poterāt esse in primo statu, sicut fides, quę est eorum quæ non videntur, & spes, quę est eorum quę non habentur. Perfectio enim primi status non se extendebat ad hoc, quòd videret Deum per essentiam, & vt haberetur cum fruitione finalis beatitudinis. Vnde fides & spes, esse poterant in primo statu, & quantum ad habitum, & quantum ad actum. Si vero imperfectio, quæ est de ratione virtutis alicuius, repugnat perfectioni primi status, poterat huiusmodi virtus ibi esse secundum habitum, & non secundum actum, vt patet de pœnitentia, quę est dolor de peccato commisso, & de misericordia, quæ est dolor de miseria aliena. Perfectioni autem primi status repugnat tam dolor, quàm culpa & miseria. Vnde huiusmodi virtutes erant in primo homine secundum habitum, & nō ſm actū. erat. n. primus homo sic dispositus, vt si peccatū pcessisset, doleret; & similiter si miseriā ī alio videret, eā ꝓ posse repelleret: sicut Philosophus dicit in 4.* Ethic. ꝙ verecūdia q̄ est de turpi facto, cōtingit studioso, solum sub conditione. est enim sic dispositus, ꝙ verecundaretur si turpe aliquid cōmitteret.

Li. 4. Ethico. c. vlt. in fi. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd accidit temperantiæ & fortitudini, quòd superabundantiā passionum repellat, inquantum inuenit passiones superabundantes in subiecto. Sed per se conuenit huiusmodi virtutibus, passiones moderari.

AD 2^m dicendum, quòd illæ passiones ad malum ordinatæ, repugnant perfectioni primi status, quę habent respectum ad malum in ipso qui afficitur passione, vt timor & dolor. Sed passiones quæ respiciunt malum in altero, non repugnant perfectioni primi status. Poterat enim homo in primo statu, habere odio malitiam dæmonum, sicut & diligere bonitatem Dei. Vnde & virtutes quæ circa tales passiones essent, possent esse in primo statu, & quantum ad habitum, & quantum ad actum. Quæ vero sunt circa passiones, respicientes malū in eodem subiecto, si circa huiusmodi solas passiones sunt, non poterant esse in primo statu secundum actum, sed solum secundum habitum, sicut de pœnitentia & misericordia dictum est.* Sed sunt quædam virtutes, q̄ non sunt circa has passiones solum, sed etiam circa alias, sicut temperantia, quæ non solum est circa tristitias, sed etiam circa delectationes, & fortitudo, quæ non solum est circa timorem, sed etiam circa audaciam & spem. Vnde poterat esse in primo statu actus temperantiæ, secundum quòd est moderatiua delectationum, & similiter fortitudo, secūdum quòd est moderatiua audaciæ siue spei, non autem secundum quòd moderatur tristitiam & timorem.

In corp. ar.

AD 3^m patet solutio ex his, quæ dicta sunt.* In corp. ar.

AD 4^m dicendum, ꝙ perseuerantia dupliciter sumitur. Vno modo, prout est quędā virtus: & sic significat quendam habitum, quo quis eligit perseuerare in bono: & sic Adam perseuerantiam habuit. Alio modo, prout est circunstantia virtutis, & sic significat cōtinuationem quādā virtutis absq; interruptione. & hoc modo Adam perseuerantiam non habuit.

AD 5^m patet responsio per ea, quæ dicta sunt.* In corp. ar.

ARTICVLVS IIII.

Vtrū opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendum, quàm opera nostra.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendum, quàm opera nostra. Gratia enim ex Dei misericordia datur, quæ magis indigentibus, subuenit magis. Sed nos indigemus magis gratia, quàm primus homo in statu īnocētię. Ergo copiosius infunditur nobis gr̄a: q̄ cū sit radix meriti, opera nr̄a efficaciora ad merendum redduntur.

¶ 2 Præt. Ad meritum requirit̄ pugna quædam, & difficultas. Dicit̄ enim 2. ad Timo. 2. Non coronabi

---

¶ *Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum secundū.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito de ipsis passionibus. Secūdo de modo earum.

477 veri. qō. 26. ar. 8. con. fi. & ad 6.

¶ Quo ad primum, vnica distinctio cū subdistinctione, & conclusionibus iuxta singula mēbra. Distinctio est, Passionū aīæ, aliæ circa bonū, alię circa malū. Earū q̄ circa bonū, alię circa bonū habitū, vel suo tpe habēdū, alię circa bonū nō habitū, & tamē tunc habendū. Probatur distīctio, qa passiones omnes sunt ī appetitu habēte ꝓ obiecto bonū & malū. Iuxta primā distinctionē est conclusio negatiua. Passiones circa malū nō erāt ī statu innocētiæ. Probat̄ authoritate Augu. quia tunc nullū aderat. Iuxta secūdā duæ cōclusiones. Prima. Passiones circa bonū nō habitū, vt tū nunc habendum nō erāt in illo statu. Probat̄ eadē authoritate, qa nullū bonū aberat qđ cuperet bona voluntas. Secunda. Passiones circa bonū habitū aut tēpore suo habēdū, erant ibi. Relinquitur p se nota, qa hæ sūt naturales, & nullū malū ponūt.

¶ Quo ad secūdū, ponitur talis distinctio. Passionum duplex est modus, per modū præuenientis & impedientis, & p modum cōsequētis, & obedientis. Probatur distinctio in nobis ex eo, quod appetitus sensitiuus nō est totaliter subdit⁹ rationi, & quodāmodo rationi obedit in nobis. Et iuxta hāc distinctionē ponit vna cōclusio. Passiōes ī illo statu nō erāt vt pueniētes sed vt obediētes. Probat̄, qa appetit⁹ sensitiuus ibi totaliter erat rōni subditus.

¶ Circa primā cōclusionē aduerte, ꝙ Scot. in 2. dist. 29. q. 1. dicit, ꝙ forte non oportet illā cōclusionē tenere, eo quia visus potuisset triste visibile, & audit⁹ triste audibile offendere, & cōsequēter appetit⁹ sensitiu⁹ tristari de obiecto dissono, sicut de cōsono delectabili gaudet. Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ occurrētibus in proportionabilibus, aut tristib⁹ sensibilibus, non fuisset fixa acies sensus in ea, ac per hoc, nulla subsecuta fuisset tristitia. Fuisset enim a tristitiis & doloribus sicut a terrorib⁹ status ille præseruatus, ita ꝙ sicut occurrentibus terribilib⁹ non fuissent territi, ita oblatis tristibus non doluissent per auersionem, &c.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæquītæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. ¶ In corpe vna cōclusio rńsiua q̄sito habens duas partes. Hō ī statu innocētiæ habuit aliqualiter oēs virtutes. Probat̄ primo, ꝙ habuit oēs virtutes. Secūdo declarat̄ ly aliqualiter, qđ est declarare modum habēdi. Primū ꝓbatur ex rectitudine primi status sic. Rō hoīs erat subiecta Deo, & rōni inferiores vires. ergo in eo erant oēs virtutes. Aīs patet, cōsequētia ꝓbatur, qa virtutes nihil aliud sunt, q̄ pfectiōes subdentes superiora Deo, & inferiora rōni. Secūdū declaratur, distinguēdo virtutes ī duplicē ordinē, s. earū q̄ imperfectionē nullā cōtinēt, & hæ ſm habitū & actum inerāt, & q̄ imperfectionē importāt, & hæ duplices sunt, qa quarūdā imperfectio illi statui non repugnabat, & hæ sīr inerāt ſm habitū & actū, vt fides & spes: quarūdā vero illi statui repugnabat, vt pnia & misericordia. Et hæ ſm habitū. nō ſm actū erāt, qa malū, & cōsequenter dolor & culpa non fuissent. Oīa clara sunt: & ex 4. Ethi. de verecūdo habitualiter tantum, confirmantur.

478 2. di. 19. ar. 3. & ad primum. & in expli. 3.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum quartū.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo distinguit. Secundo iuxta singula distinctiōis membra respondet.

479 2. dist. 29. art. 4.

¶ Quo ad primum, Quātitas meriti ex duplici causa orit̄, s. gr̄a, & quantitate operis. Et quia hæc est duplex, s. absoluta & ꝓportionalis, fit triplex radix, gratia, quātitas operis absoluta, & quātitas ꝓportionalis: patēt in litera omnia. ¶ Quo ad secundum, sunt tres conclusiones. Prima est, Opa primi hoīs erāt effica-

efficaciora ex parte gratiæ. Probatur, quia maior gr̃a, ꝓbatur: quia nullo obstaculo impedita. Secũda cõclo est. Opera primi hoĩs erãt efficaciora ad meritum ex quãtitate operis absoluta. Probaẽ, q̃a maiora opera fecisset: ꝓbatur, q̃a maioris virtutis erat. Tertia est. Opera primi hoĩs erãt minus efficacia ex quantitate ꝓportionali operũ. Probaẽ, q̃a op̃a hæc parua magis excedũt ptãtem nostrã, q̃ illa magna potestatẽ illius, ꝓbatur, q̃a nos cum difficultate hæc, ille sine difficultate illa, & radix est, quia nos imbecilles, ille sanus, & robustus.

Li.2. Ethi. c 3. ad fin. tom.5.

Nõ ꝓcul a prin.di.24.

tur, nisi qui legitime certauerit. Et Philosophus dicit in 2.* Ethic. ꝙ virtus est circa difficile & bonum. Sed nunc est maior pugna & difficultas. Ergo & maior efficacia ad merendum.

¶ 3 Præt. Magister dicit 24.di.* 2. lib. Sen. quòd homo non meruisset, tentationi resistẽdo. nunc autẽ meretur, qui tentationi resistit. Ergo efficaciora sunt opera nostra ad merendum, quàm in primo statu.

G Sed contra est, quia secundum hoc, homo esset melioris conditionis post peccatum.

Respon. Dicendum, quòd quantitas meriti ex duobus potest pensari. Vno modo, ex radice charitatis & gratiæ. Et talis quantitas meriti respondet præmio essentiali, quod consistit in Dei fruitione. Qui enim ex maiori charitate aliquid facit, perfectius Deo fruitur. Alio modo, pensari potest quantitas meriti ex quantitate operis. Quæ quidem est duplex, scilicet absoluta, & proportionalis. Vidua enim quæ misit duo æra minuta in gazophylatium, minus opus fecit H quantitate absoluta, quàm illi, qui magna munera posuerunt. Sed quantitate proportionali, vidua plus fecit secundum sententiam Domini, quia magis eius facultatem superabat. Vtraque tamen quantitas meriti respondet præmio accidentali, quod est gaudium de bono creato. Sic igitur dicendum, quòd efficaciora fuissent hominis opera ad merẽdum in statu innocentiæ, quàm post peccatum, si attendatur quantitas meriti ex parte gratiæ, quæ tunc copiosior fuisset, nullo obstaculo in natura humana inuento. Similiter etiam, si consideretur absoluta quantitas operis: quia cum homo esset maioris virtutis, maiora opera fecisset. I Sed si consideretur quantitas proportionalis, maior inuenitur ratio meriti post peccatum propter hominis imbecillitatem. Magis enim excedit paruum opus potestatem eius, qui cum difficultate operatur illud, quàm opus magnum potestatem eius, qui sine difficultate operatur.

Ad primvm ergo dicendum, quòd homo post peccatũ ad plura indiget gratia, quàm ante peccatum, sed non magis, quia homo etiam ante peccatum[d] indigebat gratia ad vitam æternã cõsequẽdã, quæ est principalis necessitas gratiæ. Sed homo post peccatum super hoc indiget gratia, etiam ad peccati remissionem, & infirmitatis sustentationem.

D.74.

K Ad 2[m] dicendum, quòd difficultas & pugna pertinent ad quantitatem meriti, secundum quãtitatem operis proportionalem, vt dictum est.* Et est signum promptitudinis voluntatis, quæ conatur ad id, quod est sibi difficile: promptitudo autem voluntatis causatur ex magnitudine charitatis. Potest autem contingere, quòd aliquis ita prompta voluntate faciat opus aliquod facile, sicut alius difficile, quia paratus esset facere, etiam quòd sibi esset difficile. Difficultas tamen actualis, inquantum est pœnalis, habet etiam quòd sit satisfactoria pro peccato.

In corp.ar.

Ad 3[m] dicendum, quòd resistere tentationi, primo homini non fuisset meritorium, secundum opinionẽ ponentiũ, ꝙ gr̃am non haberet, sicut nec modo

F est meritorium non habenti gr̃am. Sed in hoc est differentia, quia in primo statu nihil erat interius impellens ad malum, sicut modo est. Vñ magis tunc poterat homo resistere tentationi sine gratia, quàm modo.

QVAESTIO XCVI.

De Dominio, quod homini in statu innocentiæ competebat, in quatuor articulos diuisa.

Deinde cõsiderãdũ est de dñio, quod cõpetebat homini in statu innocentiæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum homo ĩ statu innocentiæ animalibus dñaretur.

¶ Secũdo, Vtrum dominaretur omni creaturæ.

¶ Tertio, Vtrum ĩ statu innocẽtiæ oẽs homines fuissent æquales.

¶ Quarto, Vtrum homines hominibus dominarentur in illo statu.

Articvlvs primvs.

H *Vtrum Adam in statu innocentiæ animalibus dominaretur.*

Ad primvm sic procedit. Videtur, quòd Adam in statu innocentię animalibus non dominabatur. Dicit enim August. 9. super * Genesim ad literam, quòd ministerio Angelorum animalia sunt adducta ad Adam, vt eis nomina imponeret. Non autem fuisset ibi necessarium angelorum ministerium, si homo p̃ seipsum I animalibus dominabatur. Non ergo in statu innocentiæ habuit dominium homo super alia animalia.

¶ 2 Præt. Ea quæ adinuicem discordant, non recte sub vno dominio congregantur. Sed multa animalia naturaliter adinuicem discordãt, sicut ouis & lupus. Ergo omnia animalia sub hominis dominio non continebantur.

¶ 3 Præt. Hiero. dicit quòd homini ante peccatum non indigenti, Deus animalium dominationẽ de K dit. Præsciebat enim hominem adminiculo animalium adiuuandũ fore post lapsum. Ergo ad minus vsus dominij super animalia, non competebat homini ante peccatũ.

¶ 4 Præt. Proprium domini esse videtur pręcipere. Sed præceptum non recte fertur, nisi ad habentem rationem. Ergo homo non habebat dominium super animalia irrationalia.

Sed contra est, qđ dr̃ Gen. 1. de hoĩe, Præsit piscib⁹ maris, & volatilibus cæli, & bestijs terræ.

¶ Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum primum.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Adam in statu innocentiæ dominabatur animalibus, Probatur. Omnia animalia naturaliter subiecta, sunt homini. ergo in statu innocentiæ illi obediebant, quod est intentum. Consequentia probatur, quia ante inobedientiã Dei, nulla erat subditorum inobediẽtia, quod probatur, quia istorum inobediẽtia est effectus illius primæ inobedientię. Antecedens autem probatur tripliciter, Primo, ex processu naturę, Imperfectiora subsunt perfectis quidditatiue & vsualiter. Secundo, ex ordine diuinæ prouidentiæ. q̃a inferiora per superiora gubernat. Tertio, ex ꝓprietatibus vtriusque, q̃a quod est per partem tale, subest naturaliter ei, qđ est vniuersaliter tale, animalia sunt prudentia secundum partem, id est, ad aliquid, homo vniuersaliter. ergo. ¶ Circa hæc dicta occurrit dubitatiuncula, quoniam hic dicitur, quòd dominium super animalia est naturale homini. hic etiam dicitur, quòd perditum est tale dominium per peccatum: constat enim naturalia non esse ablata per peccatũ, quin ex hac ratione paulo superius probatum est, quòd subiectio viriũ inferiorũ rõni, non erat naturalis, q̃a nõ remãsit post peccatũ. Par aũt est hic rõ. ¶ Ad hoc breuiter dr̃, ꝙ distinguendũ est inter subiectionẽ & obediẽtiam: subiectio.n. & aĩalium homini & virium inferiorum rõni est naturalis, obediẽtia vero vtrorũque & similiũ erat super naturalis, gratia eñ p̃ficiebat naturam, & quod natura subiecerat, gratia obsequens reddebat. Sic igiẽ vtrobiq; obediẽtia p̃dita, q̃a supnaturalis ablata: subiectio naturalis remãsit cũ pugna, & ad vtrũq; insinuãdũ in litera dicitur, ꝙ id quod naturaliter est subiectũ homini, tũc nõ repugnabat, vbi expresse ambo explicata sunt.

480 2.dist.44.q. 1.art.3.Et opusc.20.li. 3.c.9. *Ca.14.ante medium tom.3.

A Respon. dicendum, quòd sicut supra dictum est, inobedientia ad hominem, eorum quæ ei debent esse subiecta, subsecuta est in pœnam eius, eo quòd ipse fuit inobediens Deo. Et ideo in statu innocentiæ, ante inobedientiam prędictam, nihil ei repugnabat, qđ naturaliter deberet ei esse subiectum. Omnia autem animalia sunt homini naturaliter subiecta. qđ apparet ex tribus. Primo, ex ipso naturę processu. Sicut enim in generatione rerum intelligitur qui- B dam ordo, quo proceditur de imperfecto ad perfectum, nam materia est pp̃ formã, & forma imperfectior pp̃ p̃fectiorẽ, ita ẽt est ĩ vsu rerũ naturalium. Nam imperfectiora cedunt in vsum perfectorum. Plantę enim vtuntur terra ad sui nutrimentum, animalia vero plantis, & homines plantis & animalibus: unde naturaliter homo dominatur animalibus. Et propter hoc Philo. dicit in 1.* Politi. quòd venatio syluestrium animalium est iusta & naturalis, quia per eam homo vendicat sibi quod est naturaliter suum. Secundo, apparet hoc ex ordine diuinæ prouidentiæ, quæ semper inferiora per superiora C gubernat.[c] Vnde cũ homo sit supra cetera animalia, vtpote ad imaginem Dei factus, conuenienter eius gubernationi alia animalia subduntur. Tertio, apparet idem ex proprietate hominis & aliorum animalium. In alijs enim animalibus inuenitur secundum æstimationem naturalem quędam participatio prudentiæ ad aliquos particulares actus, in homine autẽ vniuersalis prudentia, quę est ratio omnium agibiliũ. Omne autem quod est p̃ participationẽ, subditur ei quod est per essentiam, & vniuersaliter. Vnde patet, quòd naturalis est subiectio aliorũ aĩaliũ ad hominẽ.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd in subiectos multa potest facere superior potestas, quę nõ potest facere inferior. Angelus autem est naturaliter superior homine. Vnde aliquis effectus poterat fieri circa D animalia virtute angelica, qui non poterat fieri potestate humana, s. ꝙ statim oĩa animalia cõgregarentur.

Ad 2[m] dicendum, quòd quidam dicunt, ꝙ animalia, quę nunc sunt ferocia, & occidunt alia animalia, in statu illo fuissent mansueta, non solũ circa hominem, sed etiam circa alia animalia. sed hoc est omnino irrationabile. Non enim per peccatum hominis, natura animalium est mutata, vt quibus nunc naturale est comedere aliorum animalium carnes, tunc vixissent de herbis, sicut leones & falcones. Nec glos. Bedæ* dicit Gene. 1. quòd ligna & herbę datæ sunt omnibus animalibus & auibus in cibum, E sed quibusdam. Fuisset ergo naturalis discordia inter quędam animalia. Nec tamen propter hoc subtraherentur dominio hominis, sicut nec nunc propter hoc subtrahuntur dominio Dei, cuius prouidẽtia hoc totum dispensatur. Et huius prouidentiæ homo executor fuisset, vt etiam nũc apparet in animalibus domesticis. Ministrantur enim falconibus domesticis per homines gallinæ in cibum.

Ad 3[m] dicendum, quòd homines in statu innocentiæ nõ indigebant animalibus ad necessitatem corporalem, neq; ad tegumentũ, quia nudi erant, & non erubescebãt nullo instante inordinatę concupiscentię motu, neque ad cibum, quia lignis paradisi vescebantur, neque ad vehiculum, propter corporis robur; indigebant tamen eis ad experimentalem cognitionem sumendam de naturis eorum. Quod significatum est per hoc, quòd Deus ad eum animalia adduxit, vt eis nomina imponeret, quę eorum naturas designant.

Ad 4[m] dicendum, ꝙ omnia animalia habẽt[a] quãdam participationem prudentię & rationis secũdum æstimationem naturalem, ex qua contingit ꝙ grues sequuntur ducem, & apes obediunt regi. Et sic tunc omnia animalia per seipsa homini obediuissent, sicut nunc quędam domestica ei obediunt.

D.1077.

Articvlvs II.

Vtrum homo habuisset dominiũ super omnes alias creaturas.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, quòd homo nõ habuisset dominium super omnes alias creaturas. Angelus enim naturaliter est maioris potestatis, quàm homo. Sed sicut dicit August.* tertio de Trinitate, materia corporalis non obediuisset ad nutum etiam sanctis Angelis. Ergo multo minus homini in statu innocentię.

*Lib.3.ca. 8.circa medium præcipue, to.3.

¶ 2 Pręt. In plantis non sunt de viribus animæ: nisi nutritiua, & augmentatiua, & generatiua. Hæ autẽ non sunt natæ obedire rationi, vt in vno & eodem homine apparet. Ergo cum dominiũ competat homini secundum rationem, videtur quòd plantis homo in statu innocentiæ non dominaretur.

¶ 3 Pręt. Quicunque dominatur alicui rei, potest illam rem mutare. Sed homo non potuisset mutare cursum cœlestium corporum. D Hoc enim solius Dei est, vt Dio. dicit in episto.* ad Policar. Ergo non dominabatur eis.

Nõ procul a fine epist.

Sed contra est, quod dicitur Genes. 1. de homine: Præsit vniuersæ creaturę.

Respon. Dicendum, quòd in homine quodãmodo sunt omnia.[e] Et ideo secundum modum, quo dominatur his, quę in seipso sunt, secundum hunc modum cõpetit ei dominari alijs. Est autem E in homine quatuor considerare, s. rationem, secundum quam conuenit cum Angelis, vires sensitiuas, secundum quas conuenit cum animalibus, vires naturales, secundũ quas conuenit cum plantis, & ipsum corpus, secundum quod conuenit cum rebus inanimatis. Ratio autem in homine habet locum dominantis, & non subiecti dominio. Vnde homo angelis non dominabatur in primo statu. Et quod dicitũ omni creaturæ, intelli-

¶ Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum secundum.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio trimẽbris. Hõ nõ dñabatur Angelis, sed animalib⁹ ĩperãdo, plãtis vero & inaĩatis, vtẽdo absq; impedimẽto. probaẽ. Omnia sunt quodãmõ in homine, ergo dominium hoĩs respectu aliorũ est iuxta dñiũ inuẽtũ in ipso hoĩe. ergo nõ dñabatur Angelis, sed animalib⁹ imperãdo, & reliquis absq; impedimẽto vtendo. Antecedẽs ꝓbatur: q̃a in homine sunt quatuor q̃bus cũ omnib⁹ cõicat, rõ, sensus, vegetatio, & corp⁹. Prima cõsequentia est satis rõnabilis, qm̃ vnicuiq; conuenit præesse, vel subesse secundũ conformitatẽ ad gradum suũ. Et nota, quòd nõ solũ de dñio, sed de mõ dominii agitur in cõsequẽtia, vt manifeste explicatur in sequenti cõsequentia. Secunda vero consequentia quo ad primam partem, primo probatur, quia ratio in homine est sub ratione dominantis, & nulli in eo seruientis. Deinde respondetur tacitæ obiectioni, q̃a scilicet Gen. 1. dicit de homine, quòd præsit omni creaturę, glosat, nõ ad imaginem Dei. Quo ad secundam partem, probatur, quia ratio præest viribus sensitiuis per imperium. Quo ad tertiam vero, quia ratio præest parti vegetatiuæ & corpori, non imperando, nec immutãdo, vt patet, sed vtẽdo absque resistentia, habet enim dominium despoticũ.

481 Locis supra ar.1.notatis.

455

Universidad de Deusto Biblioteca

gitur quæ non est ad imaginem Dei. Viribus autem F sensitiuis, sicut irascibili & cõcupiscibili quæ aliqualiter obediunt rationi,ᵉ dominatur anima imperãdo. 406 unde in statu innocẽtiæ animalibus alijs per imperiũ dominabatur. Viribus autem naturalib⁹ & ipsi corpori homo dominabatur, non quidem imperando, sed vtendo. Et sic etiam homo in statu innocẽtiæ dominabatur plantis & rebus inanimatis, non per impe rium vel immutationem, sed absque impedimẽto vtẽdo eorum auxilio. Et per hoc patet rñsio ad obiecta.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. primo respõdet quo ad necessariũ: secundo, quo ad possibile.

¶ Quo ad primũ, cõclusio est rñsiua qsito affirmatiua de necessario. Necesse est aliquã disparitatem inter hoĩes in statu inocẽtiæ fuisse. Et pbaf quo ad duo, s. sexũ, & ętatẽ. Sexum qdẽ, qa aliter gñatio nõ fuisset: ætatẽ vero, qa semp priores, maiores filiis.

¶ Quo ad secũdum tria dicit. Primo ꝙ inæqualitas fuisset quo ad animã. Scđo quo ad corpus. Tertio ostendit, qũo ista inæqualitas se habebat ad malum. Secũdum animam inæqualitas ponif possibilis, & quo ad itellectum ratione sciẽtiæ, & quo ad volũtatem rõne iustitiæ, quia liberũ erat applicare se magis & minus ad sciendum vel operandum. Secundum corpus vero, ponitur inæqualitas possibilis rõne melioris cõplexionis, pulchrioris, robustioris, &c. quia corpus humanum magis & minus participasset, vel talẽ cęli influxũ, vel tales naturæ causas &c. omnia clara sunt. Demum nulla inæqualitas in his qui minus habebãt, esse poterat, quæ haberet rõnem mali, defectus, aut peccati, siue spectantium ad animam, siue ad corpus & p hoc omnis obiecto excluditur.

482 Supra q.92 arti.1. 2. Et infra art.4. cor.

*In sententia habetur in pastorali. par.2. c. c.6. parũ a princip.

Li.19.c.13. non multũ a principio to.5.

ARTICVLVS III.

Vtrum homines in statu innocentiæ fuissent æquales. G

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd homines in statu innocentiæ omnes fuissent æquales. Dicit enim Grego.* quòd vbi non deliquimus, omnes pares sumus. Sed in statu innocentiæ non erat delictum. Ergo omnes erant pares.

¶ 2 Præt. similitudo & æqualitas est ratio mutuæ dilectionis, secundum illud Eccles. 13. Omne animal diligit sibi simile, sic & om- H nis homo proximum sibi. In illo autem statu inter homines abundat dilectio, quę est vinculum pacis. Ergo omnes fuissent pares in statu innocentiæ.

¶ 3 Præt. Cessante causa, cessat effectus. Sed causa inæqualitatis inter homines videtur nunc esse ex parte quidem Dei, ꝙ quosdã p meritis præmiat, quosdam vero punit: ex parte vero naturæ, quia ꝓpter naturæ defectum, quidam nascuntur debiles & orbati, quidam autẽ fortes & perfecti: quæ in primo statu fuissent.

SED CONTRA est, qđ dr̃ Roma. 13. Quæ a Deo sunt, ordinata sunt. Ordo autem maxime videtur in disparitate consistere. Dicit enim August.* 19. de Ciuitate Dei, Ordo est parium, dispariumq́; rerum sua cuique loca tribuens, dispositio. Ergo in primo statu, q de cẽtissim⁹ fuisset disparitas ĩueniret.

RESPON. Dicendum, ꝙ necesse K est dicere aliquam disparitatem in primo statu fuisse ad minus quantum ad sexũ, quia sine diuersitate sexus, gñatio nõ fuisset. Similiter etiam quantum ad ætatem. Sic eñ quidam ex alijs nascebãtur, nec illi qui miscebantur, steriles erant. Sed & secundum animam diuersitas fuisset, & quantum ad iustitiã, & quantum ad scientiam. Non enim ex necessitate homo operabatur, sed per liberum arbitr. ex quo ratio habet, quòd homo possit magis & minus animum applicare ad aliquid faciendum vel volendum, vel cognoscendum: unde quidã magis profecissent in iustitia & scientia, quàm alij. Ex parte etiam corporis, poterat esse disparitas. Non enim erat exemptum corpus humanum totaliter a legibus naturæ, quin ex exteriorib⁹ agentibus, aliquod commodum aut auxilium reciperet magis & minus, cum etiam & cibis, eorum vita sustentaretur. Et sic nihil prohibet dicere, quin secundum diuersam dispositionem aeris & diuersum situm stellarum, aliqui robustiores corpore generarentur, quàm alij, & maiores & pulchriores, & melius complexionati: ita tamen quòd in illis, qui excederentur, nullus esset defectus siue peccatum, siue circa animam, siue circa corpus.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Greg. per verba illa intendit excludere disparitatem, quæ est secundum differentiam iustitiæ & peccati: ex qua contingit ꝙ aliqui pœnaliter sunt sub alijs coercendi.

AD 2ᵐ dicendum, quòd æqualitas est causa quòd dilectio mutua sit æqualis. Sed tñ inter inæquales potest esse maior dilectio q̃ inter æquales, licet nõ æqualiter vtrinque respõdeat. Pater enim plus diligit filiũ naturaliter, quàm frater fratrem, licet filius non tãtundem diligat patrem, sicut ab eo diligitur.

AD 3ᵐ dicendum, quòd causa disparitatis poterat esse ex parte Dei, non quidem vt puniret quosdã, & quosdam præmiaret, sed vt quosdam plus, quosdam minus sublimaret, vt pulchritudo ordinis magis in hominibus reluceret. Et etiam ex parte naturę poterat disparitas causari secundum prædictum modum, absque aliquo defectu naturæ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum homo in statu innocentiæ homini dominabatur.

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Vr̃, ꝙ homo in statu innocentiæ homini non dominabatur. Dicit enim Augusti.* 19. I de Ciuit. Dei, Hominem rationalem ad imaginem suam factum nõ voluit Deus nisi irrationabilibus dominari, non hominẽ homini, sed hominem pecori.

¶ 2 Præt. Illud quod est introductũ in pœnam peccati, non fuisset in statu innocentiæ. Sed hominem subesse homini, introductum est in pœnam peccati: dictum est.n. mulieri post peccatum, Sub potestate viri eris, vt dicitur Genesis 3. ergo in statu innocentiæ non erat homo homini subiectus.

¶ 3 Prẹt. Subiectio libertati opponitur. Sed libertas est vnum de præcipuis bonis, quod in statu innocentiæ non defuisset, quando nihil aberat quod bona voluntas cupere posset, vt Aug. dicit* 14. de Ciuita. Dei. Ergo homo homini in statu innocentiæ non dominabatur.

SED CONTRA, Conditio hominum in statu innocentiæ, non erat dignior quàm conditio angelorum. Sed inter angelos quidã

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum quartum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore tria. Primo, proponuntur conclusiones responsiuæ. Secundo, probatur negatiua. Tertio, affirmatiua.

¶ Quo ad primum duo: distinctio bimẽbris. & conclusiones iuxta singula membra. Distinctio est. Dñium duplex: vt distinguitur contra seruitutem, & vt cõtra subiectionẽ qualitercunq́;. Prima cõclusio. Dñiũ primo mõ nõ erat ĩ statu ĩnocẽtiæ. Secũda cõclusio, Dñiũ secũdũ, erat ĩ illo statu.

¶ Quo ad scđm, ꝓbaf prima cõclusio negatiua, s. Dñium primũ ĩportat ordinationẽ subditi ad bonũ dñi. ergo tristitiã subditi. ergo pœnã. ergo nõ fuisset tũc. Añcedẽs ꝓbaf ex differentia inter seruũ & liberum. 1. Met. quia, s. liberum est ꝓpter se, seruus propter aliud, idest dñm. Prima cõsequentia probaf, qa tristabile est vnicuique, ꝓpriũ bonũ ꝓpter alterũ tantum oportere ageret. Probaf, qa naturaliter amaf ad oppositũ. s. ꝓpter seipsũ. Scđa cõsequentia est p se nota, & sit̃ tertia.

¶ Quo ad tertium, probaf cõclusio affirmatiua, & duo fiũt. Primo, describitur natura talis dñii & dr̃ ꝙ ẽ ordinatiuũ subditi ad ipsius subditi vel cõe bonũ, qa est ad liberos, qui sunt ꝓpter se. Secũdo ꝓbaf dupliciter, primo. Hõ erat animal sociale, ergo opus erat vno dirigente, & intendẽte cõe bonũ. Añcedẽs patet, cõsequẽtia probaf dupl̃r, primo qa multa, multa per se intendũt, & vnum, vnũ: secundo authoritate Aristo. Secũdo probaf conclusio, ex disparitate hominũ. Aliqui pręstassent scientia & iustitia, ergo gubernassent alios. Probatur cõsequẽtia, authoritate Petri Apostoli. & Augu. &c.

483 22.q.164. ar.2.con. Et ad pri.36. 2.dis.44.q 1.arti.3. Et opus.20. 2.ca.9.to 1. Et li.3 9.si. Et 11.si. *Ca.15. lõge a princip. tom.

Ca.10.to.

alijs dominãtur, unde & vnus ordo dominationum vocatur. Ergo nõ est cõtra dignitatẽ status ĩnocẽtiæ, ꝙ homo homini dominaret.

RESPON. Dicendum, quòd dominium accipitur dupliciter. Vno modo, secũdum quod opponitur seruituti. & sic dominus dicitur cui aliquis subdit, vt seruus. Alio modo accipitur dominium, secũdum quod communiter refertur ad subiectum qualitercunque. & sic etiam ille, qui habet officiũ gubernandi & dirigendi liberos, B dominus dici potest. Primo ergo modo accepto dominio, in statu innocentiæ homo homini non domineretur, sed secundo modo accepto dominio, in statu innocentię homo homini dñari potuisset. Cuius ratio est. quia seruus in hoc differt a libero, quòd liber est causa sui, vt dicitur in prin.*Metaphysi. seruus autem ordinatur ad alium. Tunc ergo aliquis dominatur alicui vt seruo, quando eum C cui dominaf ad propriam vtilitatẽ sui, scilicet dominantis, refert. Et quia vnicuique est appetibile proprium bonum, & per consequens contristabile est vnicuique, quòd illud bonum quod deberet esse suum, cedat alteri tantum, ideo tale dominium non potest esse sine pœna subiectorum. Propter quod, in statu innocentiæ non fuisset tale dominium hominis ad hominẽ. Tũc vero dñaf aliquis alteri vt libero, qñ dirigit ipsum ad ꝓpriũ bonũ eius, qui dirigif, vel ad bonũ cõe. Et tale dñiũ hominis ad hoĩem in statu innocentię fuisset, ꝓpter duo. Primo, quia homo naturaliter est animal D sociale. unde homines in statu innocentiæ socialiter vixissent. Socialis autem vita multorum esse non posset, nisi aliquis pręsideret qui ad bonum commune intenderet. Multi enim per se intendunt ad multa, vnus vero ad vnum. Et ideo Philosophus dicit in princip. Politic. Quandocunque multa ordinantur ad vnum, semper inuenitur vnum vt principale & dirigens. Secundo, quia si vnus homo habuisset supereminentiam scientiæ & iustitiæ, inconueniens fuisset, nisi hoc exequeretur in vtilitatem aliorum, secundum quod dr̃ 1. Pet. 4. Vnusquisq; gratiam quam accepit, in alterutrum illam administrantes. Vnde Aug. dicit 19.* de Ciuit. Dei, ꝙ iusti non do E minandi cupiditate imperant, sed officio consulendi: hoc naturalis ordo præscribit, ita Deus hominem cõdidit. Et per hoc patet responsio ad omnia obiecta, quæ procedunt de primo modo dominij.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ septimæ Articulũ primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio rñsiua quæsito. homo in statu innocẽtiæ erat incorruptibilis effectiue non formal̃r. Hæc conclusio primo declaratur, scđo probatur. Declaratur distinguendo in corruptibile tripliciter, ex parte materiæ, ex parte formæ, ex parte efficientis: primo mõ, naturę: secundo, gloriæ, tertio, innocentiæ conuenit: omnia clara sunt in litera, probatur dupliciter. Primo authoritate Augustini. Secundo suasoria adaptatione: quia anima excedit materiã corporalem, vt materia concors animæ fieri posset.

¶ Circa conclusionẽ hanc, aduerte, ꝙ Sco. in 2. dist. 19. q. 1. relata hac opinione, impugnat eã nulla rõne ductus, sed quia se non videre fatetur, ꝙ qualitas in anima posita possit præseruare corp⁹ passibile, quin patiatur a contrario: cõstat autẽ quòd passio magis facta corrumpit, ergo, &c.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd si Sco. ocularia reuerentiæ ad beatum Aug. habuisset, vidisset vtique, ꝙ homo erat sibi author vitæ, quã diu anima erat subdita Deo. Cũ enim hæc credita ex facto pendeant & supernaturali virtute egeant, de his nulla maior ratio authoritate diuina est, per se vel per sanctos suos.

QVAESTIO XCVII.

De his, quæ pertinent ad statum primi hominis quantum ad indiuidui conseruationem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE cõsiderãdũ est de his, quæ pertinẽt ad statũ primi hoĩs s̃m corpus. A Et primo, quantum ad cõseruationem indiuidui. Secundo, quantũ ad conseruationem speciei.

Circa primum, quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis.
¶ Secũdo, Vtrũ esset impassibilis.
¶ Tertio, Vtrum indigeret cibis.
¶ Quarto, Vtrum per lignũ vitę, immortalitatem cõsequeretur.

B ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd homo in statu innocentiæ, non erat immortalis. Mortale enim ponitur in diffinitione hominis. Sed remota diffinitione non aufertur diffinitum. ergo si homo erat, non poterat esse immortalis.

C ¶ 2 Præt. Corruptibile & incorruptibile genere differunt, vt dr̃ in 10. Metaph.* Sed eorum quę differunt genere, non est transmutatio inuicem. Si ergo primus homo fuit incorruptibilis, nõ posset hõ in statu isto esse corruptibilis.

¶ 3 Præt. Si homo in statu innocẽtię fuit ĩmortalis, aut hoc habuit p naturam, aut per gratiam. Sed nõ per naturam: quia cũ natura eadem maneat secundum speciem, nunc quoque esset immortalis. Si- D militer nec per gratiam: quia primus homo gratiam per pœnitentiam recuperauit, secundum illud Sap. 10. Eduxit illũ a delicto suo. Ergo immortalitatẽ recuperasset: quod patet esse falsum. Non ergo homo erat immortalis in statu innocentiæ.

¶ 4 Præt. Immortalitas promittitur homini in præmium, secundum illud Apoca. 21. Mors vltra non erit. Sed homo non fuit conditus in statu præmij, sed vt præmium mereretur. Ergo homo in statu innocentiæ non fuit immortalis.

SED CONTRA est, quod dicitur ad Roma. 5. E ꝙ per peccatum intrauit mors in mundum. Ergo ante peccatum homo erat immortalis.

RESPON. Dicendum, quòd aliquid potest dici incorruptibile tripliciter. Vno modo ex parte materię, eo scilicet, quòd, vel non habet materiam, sicut Angelus, vel habet materiam, quę non est in potentia nisi ad vnam formam, sicut corpus cœleste: & hoc dicitur secundum naturam incorruptibile. Alio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte formæ, quia scilicet rei corruptibili per naturam inhæret aliqua dispositio, per quam totaliter a corruptione prohibetur: & hoc dicitur incorruptibile secundum gloriam: quia vt dicit Augusti. In episto. * ad Dioscorũ, Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius beatitudine redundet in corpus plenitudo sanitatis & in-

484 2.dist.19.q. 2. ar. 4. Et Mal.q.5.arti.5.cor.

*Text. 26. tom.3.

Est episto. 56. aliquãtulum ante medium illius. to.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& ícorruptionis vigor. Tertio modo dicitur aliquid F
Hic lib. hí to.4. & incipit, Quid fit Deus. qó. 19. in prin. ícorruptibile ex parte causæ efficientis. Et hoc modo, homo in ſtatu innocentiæ fuiſſet incorruptibilis & immortalis. Quia (vt Augu. dicit in lib. de Quæſtio.* no. & vete. teſta.) Deus enim hominẽ fecit, qui quãdiu non peccaret, immortalitate vigeret, vt ipſe ſibi author eſſet aut ad vitam aut ad mortem. Non enim corpus eius erat indiſſolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo exiſtentem, ſed inerat animę vis quædam ſupernaturaliter diuinitus data, per quam poterat corpꝰ ab omni corruptione præſeruare, quãdiu ipſa Deo ſubiecta manſiſſet. quod rationabiliter factum eſt. quia enim anima rationalis excedit proportionem corporalis materiæ, vt ſupra dictum eſt,* G
Q.76. ar.1. conueniens fuit, vt in principio ei virtus daretur, per quam corpus conſeruare poſſet ſupra naturam corporalis materiæ.

Ad primvm ergo, & 2m dicendum, quòd rationes illę procedunt de incorruptibili & immortali per naturam.

Ad 3m dicendum, quòd vis illa præſeruandi corpus a corruptione, nõ erat animæ humanæ naturalis, ſed per donum gratiæ. Et quàmuis gratiam recuperauerit ad remiſſionem culpæ, & meritum gloriæ, nõ tamen ad amiſſę immortalitatis effectum. hoc enim reſeruabatur Chriſto, per quem naturę defectus in H
3.p.q.1.ar.2. melius reparandus erat, vt infra dicetur.*

Ad 4m dicendum, quòd differt immortalitas gloriæ, quæ promittitur in præmium, ab immortalitate quæ fuit homini collata in ſtatu innocentiæ.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæſeptimæ Articu. ſecundum.*

Articvlvs II.

Vtrum homo in ſtatu innocentiæ fuiſſet paſſibilis.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur, quòd homo in ſtatu innocentiæ fuiſſet paſſibilis. Sentire enim eſt pati quoddam. Sed homo in ſtatu innocentiæ fuiſſet ſenſibilis. Ergo fuiſſet paſſibilis.

¶ 2 Præt. Somnus paſſio quædam eſt. Sed homo in ſtatu innocentiæ dormiuiſſet, ſecundum illud Geneſ. 2. Immiſit Deus ſoporem in Adam, ergo fuiſſet paſſibilis.

¶ 3 Præt. Ibidem ſubditur, quòd tulit vnam de coſtis eiꝰ. Ergo fuiſſet paſſibilis etiam per abſciſſionem partis.

¶ 4 Præt. Corpus hominis molle fuit. Sed molle naturaliter paſſiuum eſt a duro. Ergo ſi corpori K
primi hominis obuium fuiſſet aliquod corpus durũ, ab eo paſſum fuiſſet. Et ſic primus homo fuit paſſibilis.

Sed contra eſt, quia ſi fuiſſet paſſibilis, fuiſſet corruptibilis. Quia paſſio magis facta abijcit a ſubſtantia.

Respon. Dicendum, quòd paſſio dupliciter dicitur. Vno modo, ꝓprie. Et ſic pati dicitur quod a ſua naturali diſpoſitione remouetur. Paſſio eñ eſt effectus actionis. In rebus autem naturalibus cõtraria agunt & patiuntur adinuicem, quorum vnum remouet alterum a ſua naturali diſpoſitione. Alio modo dicitur paſſio communiter, ſecundum quancunque mutationem, etiam ſi pertineat ad pfectionem naturę, ſicut intelligere vel ſentire, dicitur pati quoddam. Hoc igitur ſecundo modo, homo in ſtatu innocentiæ paſſibilis erat, & patiebatur, & ſecundum animam & ſecundum corpus. Primo autem modo, dicta paſſione, erat impaſſibilis, & ſecundum animam & ſecundum corpus, ſicut & immortalis. Poterat enim paſſionem prohibere, ſicut & mortem, ſi abſque peccato perſtitiſſet. Et per hoc patet reſpõſio ad duo prima. Nam ſentire & dormire, non remouent hominem a naturali diſpoſitione, ſed ad bonũ naturę ordinantur.

Ad 3m dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* Q.92. ar.3. ad 2. coſta illa fuit in Adam, inquantum erat principium humani generis, ſicut ſemen in homine, inquantum eſt principium per generationem. Sicut igitur deciſio ſeminis non eſt cum paſſione, quę remouetur hominẽ a naturali diſpoſitione, ita etiam eſt dicendum de ſeparatione illius coſtæ.

Ad 4m dicendum, quòd corpus hominis in ſtatu innocentię poterat prẽſeruari, ne pateretur leſionem ab aliquo duro, partim quidem per propriam rationem, per quam poterat nociua vitare, partim etiam p diuinam prouidentiam, quæ ſic ipſum tuebatur, vt nihil ei occurreret ex improuiſo, a quo læderetur.

Articvlvs III.

Vtrum homo in ſtatu innocentiæ indigebat cibis.

Ad tertivm ſic procedit. Videtur, quòd homo in ſtatu innocentiæ non indigebat cibis. Cibus enim neceſſarius eſt homini ad reſtaurationem deperditi. Sed in corpore Adæ nulla fiebat deperditio, quia incorruptibile erat. Ergo non erat ei cibus neceſſarius.

¶ 2 Præt. Cibus eſt neceſſarius ad nutriendum. Sed nutritio nõ eſt ſine paſſione. Cum ergo corpus hominis eſſet impaſſibile, non erat ei cibus neceſſarius, vt dicit.

¶ 3 Præt. Cibus dicitur eſſe nobis neceſſarius ad vitę conſeruationẽ. Sed Adam aliter vitam poterat cõſeruare. quia ſi non peccaret, non moreretur. Ergo cibus non erat ei neceſſarius.

¶ 4 Præt. Ad ſumptionem cibi ſequitur emiſſio ſuperfluitatũ, quæ habent quandam turpitudinem non conuenientem dignitati primi ſtatꝰ. Ergo videtur, quòd homo in primo ſtatu cibis non vteretur.

Sed contra eſt, quod dr Geneſis 2. De omni ligno, quod eſt in paradiſo comedetis.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæoctauæ Articulum tertium.*

Respon. Dicendum, quòd homo in ſtatu innocentię habuit vitam animalem cibis indigentem. Poſt reſurrectionem vero habebit vitam ſpiritualem cibis non indigentem. Ad cuius euidentiam cõſiderandum eſt, quòd anima rationalis, & anima eſt, & ſpiritus. Dr autem eſſe anima ſecundum illud quod eſt ſibi cõmune & alijs animabus, quod eſt vitam corpori dare. Vnde dicitur Gene. 2. Factus eſt homo in animam viuentem, ideſt vitam corpori dantem. Sed ſpiri B
tus dr ſecundum illud quod eſt, ꝓprium ſibi, & non alijs animabus, quòd ſcilicet habeat virtutem intellectiuam immaterialem. In primo igitur ſtatu, anima rationalis communicabat corpori id, quod competit ei inquantum eſt anima. Et ideo corpus illud dicebat animale, inquantum ſcilicet habebat vitam ab anima. Primum autem principium vitæ in iſtis inferioribus, vt dr in libro* de Anima, eſt C
anima vegetabilis, cuiꝰ opera ſunt alimento vti, & generare, & augeri. Et ideo hęc opera homini in primo ſtatu competebant. In vltimo vero ſtatu poſt reſurrectionẽ, anima communicabit quodammodo corpori ea quæ ſunt ſibi propria, inquantum eſt ſpiritus. Immortalitatem quidem, quantum ad omnes, impaſſibilitatem vero, & gloriam & virtutem, quantum ad bonos, quorum corpora ſpiritualia dicentur. Vnde poſt reſurrectionẽ homines cibis nõ indigebunt. Sed D
in ſtatu innocentiæ eis indigebãt.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſicut dicit Augu. in libro de Quęſtio.* vete. & no. teſta. Quomodo immortale corpus habebat, qd cibo ſuſtentabatur: immortale eñ non eget eſca, neque potu. Dictum eſt enim ſupra,* quòd immortalitas primi ſtatus erat ſecundũ vim quandam ſupernaturalem in anima reſidentem, non autem ſecundum aliquam diſpoſitionem corpori inhærentem. Vnde per actio E
nem caloris aliquid de humido illius corporis poterat deperdi. Et ne totaliter conſumeretur, neceſſe erat per aſſumptionem cibi homini ſubueniri.

Ad 2m dicendum, quòd in nutritione eſt quædã paſſio & alteratio, ſcilicet, ex parte alimenti, quod conuertitur in ſubſtãtiam eius, quod alitur. Vnde ex hoc nõ poteſt concludi, quòd corpus hominis fuerit paſſibile, ſed quòd cibus aſſumptus erat paſſibilis. quãmuis ẽt talis paſſio eſſet ad perfectionẽ naturę.

Ad 3m dicendum, quòd ſi homo ſibi non ſubueniret de cibo, peccaret, ſicut peccauit ſumendo vetitum cibum. Simul enim ſibi præceptum fuit, vt a ligno ſcientię boni & mali abſtineret, & vt de omni alio ligno paradiſi veſceretur.

Ad 4m dicendum, quòd quidam dicunt, quòd homo in ſtatu innocentiæ non aſſumpſiſſet de cibo, niſi quantum fuiſſet ei neceſſarium. Vnde non fuiſſet ibi ſuperfluitatum emiſſio. Sed hoc irrationale videtur, quòd in cibo aſſumpto non eſſet aliqua fæculentia, quæ non eſſet apta, vt conuerteretur in hominis nutrimentum. unde oportebat ſuperfluitares emitti. Tamen fuiſſet diuinitus ꝓuiſum, vt nulla ex hoc indecentia eſſet.

Articvlvs IIII.

Vtrum homo in ſtatu innocentiæ, per lignum uitæ immortalitatem conſecutus fuiſſet.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur, quòd lignum vitæ non poterat eſſe cauſa immortalitatis. Nihil enim poteſt agere vltra ſuã ſpeciẽ. effectus. n. non excedit cauſam. Sed lignum vitę erat corruptibile, alioquin nõ potuiſſet in nutrimentum aſſumi, quia alimentum cõuertitur in ſubſtantiam nutriti, vt dictum eſt.* Ergo lignum vitæ incorruptibilitatem, ſeu immortalitatem conferre non poterat.

¶ 2 Præt. Effectus qui cauſantur a virtutibus plantarum & aliarum naturaliũ rerum, ſunt naturales. Si ergo lignum vitæ immortalitatem cauſaſſet, fuiſſet illa immortalitas naturalis.

¶ 3 Præt. Hoc videtur redire in fabulas antiquorum, qui dixerunt, ꝙ dij qui comedebãt de quodam cibo, facti ſunt immortales. quos irridet Philoſophus in 3.* Meta.

Sed contra eſt, quod dr Geneſ. 3. Ne forte mittat manum ſuam, & ſumat de ligno vitæ, & comedat & viuat in æternum.

¶ Præt. Augu. in lib. de quæſt.* vete. & no. teſtamen. dicit, Guſtus arboris vitæ corruptionem corporis inhibebat. Denique & poſt peccatum potuit inſolubilis manere, ſi permiſſum eſſet illi edere de arbore vitæ.

Respon. Dicendum, quòd lignum vitæ quodammodo immortalitatem cauſabat, non autem ſimpliciter. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd duo remedia ad conſeruationem vitæ habebat homo in primo ſtatu, contra duos defectus. Primus enim defectus eſt deperditio humidi pactio nem caloris naturalis, qui eſt animæ inſtrumentum. Et contra hũc defectum ſubueniebatur homini per eſum aliorum lignorum paradiſi, ſicut & nunc ſubuenitur no-

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæoctauæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.
¶ In corpore vna concluſio reſpõ ſiua bimembris. Lignum vitæ cauſabat immortalitatem quodammodo, non ſimpliciter. Primo, ꝓbatur quo ad primam partem: quia habebat vim fortificatiuã virtutis ſpecificę, cõtra defectũ proueniẽtẽ ex admiſtione extranei. Declaratur hoc, diſtinguẽdo duplicem defectum in corpore nutribili, ſcilicet deperditionem humidi, & debilitationẽ virtutis ex admiſtione, vt patet ex primo de generatione. Deinde probatur duplici authoritate Auguſt. Secundo probatur, quo ad ſecũdam partem dupliciter. Tum, quia virtus animæ non inerat a ligno vitæ. Tum, quia virtus finita non poteſt cauſare effectum durationis infinitæ. Probatur, quia quanto maior eſt virtus, tãto imprimit durabiliorem effectũ. Virtus autem ligni vitæ, ſicut cuiuſq; corporis, finita erat. ergo. Tertio, declaratur modus, quo veri ficatur vtraq; pars, & eſt conſeruatio p lignum vitæ, vſque ad certum tempus, & deinde, aut iterata comeſtione iteru conſeruaretur &c. aut tranſlatus fuiſſet in vitam ſpiritualem, qualis erit poſt reſurrectionem. Circa vtrumque iſtorũ defectuum dubium occurrit: quoniam ſi in ſtatu innocentiæ vterque fuiſſet, iam fuiſſet ibi paſſio ꝓprie dicta: deperditio ſiquidẽ humidi cum

485 2.di.19.ar.3. Et di.23. q.2. arr.3. Et diſt.29. ar.3.cor.

487 2.di.29.ar.5. ad 5. & 6. Et 3.diſt.16.q.1.art.3. ad 5. Et Mal. q6.5. art.5. ad 8. & 9.

Art. præcedẽti. ad 2.

Li.3. Meta. tex.15.t.3.

Q.19. circa mediũ habetur hic lĩber.to.4. incip. Quid fit Deus.

cum fiat actione calidi, manifeste in passione proprie dicta, consistit. Debilitatio quoque virtutis ex admistione extranei, aperte naturam remouet a naturali suo robore, igitur &c.

¶ Circa effectum ligni vitæ; dubium occurrit ex Sco. in 2. dis. 19. q. 1. Arguit enim contra hoc quòd lignum vitæ erat cōseruatiuū virtutis specificæ. & causabat immortalitatem. & mouetur tali ratione. Vis cōuersiua alimenti in Adam, etiam conuertendo lignum vitæ in substantiam suam, debilitabatur aliquantulum, quia omne agens Physicum, agendo debilitatur, & patet in exemplo Arist. 1. de Generatione, de vino, cui apponitur aqua, ergo secūda vice iterum debilitaretur, & sic tandem defecisset. Non ergo poterat hoc modo immortalitas haberi &c.

Lib. 1. text. 34. & 39.

¶ Ad primum dubium, videtur mihi distinguēdum, & dicendum de primo defectu, quòd fuisset actu, sed non sub ratione defectus: secūdus autem fuisset tātum in potentia. Ad cuius euidentiā notādū est, quòd passio proprie dicta, pro tanto statui innocētiæ repugnabat, pro quanto corpus hominis a naturali dispositione remouebat, & nō absolute. Et propterea notāter in litera arti. 2. descripta fuit passio nō per corruptionē absolute, sed per remotionem corporis a naturali dispositione. Vnde, siqua abiectio cōtrarii esse potuit absque remotione corporis humani a naturali dispositione sua, hoc nō repugnabat statui innocentiæ. Nec propterea corpus humanū dicebatur proprie pati, eo quòd ipsum nihil perdebat naturalis dispositionis: q̄uis aliq̄d eius, puta humidum, pateretur ꝓprie. In proposito autē inter deperditionem humidi & debilitationem virtutis tantū interest, quòd deperditio humidi non necessario remouet corpus a naturali dispositione, vt patet in pueris, imo talis passio est ad perfectionem naturæ, vt in respōsione ad secundum in præcedenti arti. S.T. dixit. Debilitatio autem virtutis, manifeste naturam a sua naturali integritate remouet. Vnde eadem ratione opponitur statui innocentiæ, qua senectus, quæ in tali debilitate consistit. Vnde, cum in litera dicitur, quòd lignum vitæ occurrebat huic defectui, interpretandum est, non qui fuit, sed φ fuisset, nisi lignum vitæ præuenisset, ita φ succurrebat huic defectui præueniendo, non restaurādo, & vt Sco. intellexit, & sic nullum inconueniens sequitur.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd vt patet ex dictis ēt recitatis ab ipso Scoto, causam immortalitatis ponit litera duplicem: alteram ex parte animæ, & alterā ex parte corporis. Ex parte animæ, vim quandam, qua corpus agendo in nutrimentum, nō repatiebatur ab eo: Alteram ex parte corporis, & ista est lignum vitæ, habēs virtutem conseruandi ad certum longū tempus. Vnde iungendo has duas causas simul ex sumptione ligni vitæ, nulla debilitatio sequebatur, quàmuis debilitatio in nobis sequeretur ex ligno illo. Vnde non viuerem⁹ immortales per illud, sed longo valde tēpore. Propter quā diuturnitatem dictum est, eiiciendo Adam, Ne forte sumat de ligno vitæ, & viuat in æternū, iuxta morem Scripturæ, quo vocātur diuturna æterna, vt montes æterni.

583

Li. 14. de ciui. Dei. ca. 26. cir. principium. tom. 5.

† Q. 19. in fi. to. 4. hr̄ hic li. & incipit, Quid sit Deus.

bis per cibos, quos sumimus. Secūdus autem defectus est, qa vt Philosophus dicit. 1.* de generatione, Illud quod generat̄ ex aliquo extraneo, adiunctum ei quod prius erat humido præexistenti, īminuit virtutem actiuam speciei: sicut aqua adiūcta vino, primo quidem cōuertitur in saporem vini, sed secundū quòd magis & minus additur, diminuit vini fortitudinē: & tandem vinum fit aquosum. Sic igitur videmus, quòd in principio virt⁹ actiua speciei est adeo fortis, quòd potest conuertere de alimēto, non solū qđ sufficit ad restaurationē depditi, sed ēt qđ sufficit ad augmētum. Postmodū vero quod aggeneratur, non sufficit ad augmentum, sed solum ad restaurationem deperditi. Tandem vero in statu senectutis, nec ad hoc sufficit. Vnde sequitur decrementum, & finaliter dissolutio corporis.[e] & contra hunc defectum, subueniebatur homini per lignum vitæ. Habebat enim virtutem fortificādi virtutem speciei, contra debilitatem prouenientem ex admistione extranei. Vnde Augustin. dicit in decimoquarto, * de Ciuitate Dei, quòd cibus aderat homini ne esuriret, potus ne sitiret, & lignū vitæ, ne senectus eum dissolueret. Et in lib. de quæst. † ve. & no. te. dicit, φ vitæ arbor medicinæ modo corruptionem hominum prohibebat. Non tñ simplr̄ immortalitatē causabat, quia neque virtus, quæ inerat animæ ad conseruandum corpus, causabatur ex ligno vitæ. Neque etiam poterat immortalitatis dispositionem corpori præstare, vt nunquam dissolui posset. Quod ex hoc patet, quia virtus cuiuscunque corporis est finita. Vnde non poterat virtus ligni vitę ad hoc se extendere, vt daret corpori virtutem durandi tempore infinito, sed vsque ad determinatum tempus. Manifestum est. n. quòd quanto aliqua virtus est maior, tanto imprimit durabiliorem effectum. Vnde, cum virtus ligni vitæ esset finita, semel sumptū præseruabat a corruptione vsque ad determinatum tempus; quo finito, vel homo translatus fuisset ad spiritualem vitā, vel indiguisset iterum sumere de ligno vitę. Et per hoc, patet respōsio ad obiecta.

Nam primę rationes concludunt quòd nō causabat incorruptibilitatem simpliciter. Aliæ vero cōcludūt, quòd causabat incorruptibilitatem impediendo corruptionem, secūdum modum prędictū. *

In corp. ar.

QVAESTIO XCVIII.

De Pertinentibus ad conseruationem speciei, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerādum est de his, quę pertinent ad cōseruationē speciei. Et primo, de ipsa generatione. Secūdo, de conditione ꝓlis genitę.

Circa primū, quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum in statu innocentię fuisset generatio.

¶ Secundo, Vtrum fuisset generatio per coitum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd in statu innocētię non fuisset generatio. Generationi enim corruptio est contraria, vt dicitur in 5.* physic. Cōtraria autem sunt circa idem. In statu autem innocentiæ non fuisset corruptio. Ergo neque generatio.

¶ 2 Pręt. Generatio ordinatur ad hoc, quòd conseruetur in specie, quod secundum indiuiduum cōseruari non potest: unde & in illis indiuiduis quæ in perpetuum durant, generatio non inuenitur. Sed in statu innocentiæ homo in perpetuum absque morte vixisset. Ergo in statu innocentiæ generatio non fuisset.

¶ 3 Præt. Per generationem homines multiplicātur. Sed multiplicatis dominis, necesse est fieri possessionum diuisionem, ad euitandam confusionem dominij. Ergo cum homo sit institutus dominus animalium, facta multiplicatione humani generis per generationem, secuta fuisset diuisio dominij: quod videtur esse contrarium iuri naturali, secundum quòd omnia sunt cōmunia, vt Isido.* dicit, Non ergo fuisset generatio in statu īnocētiæ.

488 2. dis. 20. q. 1. ar. 1.

*Li. 5. Physic. tex. 5. Et li. 8. tex. 26. tom.

Lib. 1. ethimolog.

SED CONTRA est, quod dicitur Gene. 1. Crescite & multiplicamini, & replete terram. Huiusmodi autem multiplicatio absque noua gñatióe fieri nó potuisset, cū duo tm̄ fuerint primit⁹ instituti. Ergo ī primo statu generatio fuisset.

RESPON.[a] Dicendum, quòd in statu innocentiæ fuisset generatio ad mutiplicationem humani gñis, alioqn pct̄m hoīs fuisset valde necessariū, ex quo tātū bonum consecutum est. Est ergo considerandum, quòd homo secundū suā naturam est constitutus quasi medium quoddā inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles. Nā anima eius est naturaliter incorruptibilis,[c] corpus vero naturaliter corruptibile.[e] Est autē cōsiderādum quòd alio modo intentio naturæ fertur ad corruptibiles, & incorruptibiles creaturas. Id autem per se videtur esse de intentione naturæ, quod est semper & perpetuum. Quod autem est solum secūdum aliquod tempus, non videtur esse principaliter de intentione naturæ, sed quasi ad aliud ordinatū, alioquin eo corrupto, naturæ intentio cassaretur. Quia igitur in rebus corruptibilibus nihil est perpetuum & semper manens nisi species, bonum speciei est de principali intentione naturæ,[e] ad cuius conseruationem naturalis generatio ordinatur. Substantiæ vero incorruptibiles manent semper non solum secundū speciem, sed etiam secundum indiuidua, & ideo etiā ipsa indiuidua sunt de principali intentione naturæ. Sic igitur homini ex parte corporis, quod corruptibile est secundum naturā suā competit generatio. Ex parte vero animæ, quæ incorruptibilis est, cōpetit ei quod multitudo īdiuiduorum sit per se intenta a natura, vel potius a naturę authore, qui solus est humanarum animarum creator. Et ideo ad multiplicationem humani generis, generationem in humano genere statuit, etiam in statu innocentiæ.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd corpus hominis in statu innocentiæ quantum erat de se, corruptibile erat, sed potuit præseruari a corruptione ꝑ animā. Et iō nō fuit homini subtrahenda gñatio, quæ debet̄ corruptibilibus reb⁹.

AD 2m dicendum, quòd generatio in statu innocentiæ, et si non fuisset propter conseruationē speciei, fuisset tamen propter multiplicationem indiuiduorum.

AD 3m dicendum, quòd in statu isto multiplicatis dominis, necesse est fieri diuisionem possessionum, quia cōmunitas possessionis est occasio discordię, vt Philosophus dicit in * 2. Polit. Sed in statu innocentiæ fuissent voluntates hominum sic ordinatæ, quòd absque omni periculo discordiæ communiter vsi fuissent (secūdū quòd vnicuique eorum competeret) rebus, quæ eorum dominio subdebātur, cum hoc etiam modo apud multos bonos viros obseruetur.

Li. 2. Polit. c. 3. añ medium, to. 5.

¶ Super Quæstionis nonagesimæoctauæ Articulum primum.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respōsiua quæsito. In statu innocentiæ fuisset gñatio ad multiplicationem generis humani. Probatur dupliciter: primo ducendo ad inconueniens, quòd peccatum fuisset necessarium valde, ꝓpter tantum bonū. Secundo, Homo est secundum animam incorruptibilis, & secundum corpus corruptibilis. ergo est medium secundum naturam inter creaturas corruptibiles & incorruptibiles, ergo ex parte corporis conuenit naturaliter generatio, ex parte animæ, quòd multitudo indiuiduorum sit per se intenta. Ergo ad multiplicationem humani generis, etiam in statu innocentiæ, statuta est generatio. Antecedens supponitur, & prima consequentia est clara. Secunda vero quo ad vtranque partem declaratur, & probatur ex differētia inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles ī hoc, quòd corruptibiles non sunt per se intentæ secundum indiuidua, sed secundum speciem, incorruptibiles vero & secundum indiuidua, & secundum speciē. Quæ differentia ꝓbatur ex hoc, quòd intentio naturæ per se est ad perpetuū, & non ad temporale. Probatur, ducēdo ad inconueniēs, quia alioquin cassaret intentio naturæ temporali deficiente. Ex hac autē differētia implicite hr̄ alia, quòd in rebus corruptibilibus generatio est naturaliter instituta propter speciem, quia ipsa sola est perpetua, in incorruptibilib⁹ nō oportuit generationem esse. Ex his autem manifeste patet cōsequentia quo ad vtranque partem, & clarum est.

¶ Sed sunt hic quędam dubia. Primo circa primam probationem, quoniam illud quòd infertur ꝓ inconuenienti, non est incōueniens, præsertim secūdum doctrinā S. Th. quoniā incarnatio filii Dei, quæ est maximum bonum, ex peccato consecuta est, ita φ peccatū fuit ad hoc necessariū, iuxta illud Gre. o certe necessariū Adæ peccatū &c. Ergo multo minus est inconueniens, quòd ꝓpter bonum multiplicationis humanæ, fuerit pct̄m necessarium.

¶ Ad hoc breuiter dupliciter respondetur. Primo, quòd bona sunt duplicis ordinis. Quædam supponentia malum, vt pœnitentia, patientia, martyrium &c. quædam vero omnifariam bona. Et ad prima quidem opus est esse mala, ad secūda vero oportete fieri mala inconueniens est. Multiplicatio autem humani generis est de genere bonorum omniquaque: pertinet enim ad ipsam perfectionem specificam, incarnatio autem verbi Dei, quàmuis secundum se sit etiam bonū omniquaque, & ideo simpliciter non oportebat occasionari ex peccato, vt tamen reuelata est nobis per sanctos, est de genere bonorum supponentium mala, quoniam reuelata est non nisi vt redemptrix, ac per hoc captiuorum, ac per hoc peccatorum &c. & hoc ex ordinatione diuina, quantum scimus.

¶ Secundo dicitur, quòd aliud est loqui de qualitate boni, & aliud de quantitate. Quàmuis enim ad tale bonū possit oportunum esse peccatum, non tamen ad tantum, quoniam si bonum aliquod extat absque peccato, inconueniens est quòd quātitas eius peccato egeat, sic autem est in proposito: quoniam multiplicatio generis humani, supposito iam homine in statu innocentiæ, dicit maioritatem boni, stando infra limitem humanæ bonitatis, & non plus. Incarnatio autem filii Dei eleuat naturam in aliam boni rationem, & ideo hic dicit tale bonum, quàmuis maximum, multiplicatio vero dicit tantum bonum. Vñ in litera notāter dr̄, incōueniēs esse tm̄ bonū cōseq ex pct̄ō.

¶ Circa probationem, quòd temporale nō sit per se de intentione naturæ, dubium occurrit, quia nō videtur valere, quoniā non sequitur quòd illo cessante cassaretur naturæ intentio, sed quòd completa fuerit. Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum præsens sermo non sit de natura particulari huius agentis, puta Sortis, aut Pla. quoniam constat, talia agētia vt sic, particularia ꝑ se facere & intendere, vt patet 12. Metaph. tex. 11. sed de natura vniuersali, consequens est quòd ratio adducta efficax sit: quoniam si vniuersalis naturæ intentio ad corruptibile per se intenderet, ex vna parte illo desinente, naturæ vniuersalis intentio non ampli⁹ saluaret̄, & ex alia parte, quia est vniuersalis, ac per hoc intendēs ad vniuersale bonum: Ergo intentio cassa, vana, frustraque est: nihil enim conferre poterit vniuerso, corrupto illo particulari per se intento.

¶ Circa rationem allatam in litera ꝓ conclusione aduerte miram subtilitatem processus, quia. n. generatio nō est de numero entium ꝑꝑ se, sed ꝑꝑ aliud, vt patet, & finis ꝓpri⁹ generatiōis sit cōseruatio esse specifici: & in proposito, hic finis nō poterat assignari, perspexit in esse specifico rationem finalizandi generationem, & cum ostendisset quòd est perpetuitas (vt Ari. expresse secundo de Anima dixerat, tex. 34.) ostendit talem rationem inueniri in singulis indiuiduis humanis ex parte animæ, ac per hoc ipsa indiuidua ex parte animæ, possunt esse per se fines generationis, quemadmodum in reliquis ipsa species ꝓpter eandem rationem: & sic cum generatio naturalis sit, & apparet in homine, dēpto illo fine, s. conseruatione speciei ꝑꝑ statum innocentiæ, restat alius finis, non alia, sed eadem finalizādi ratione, i. multiplicatio indiuiduorum perpetuorum.

¶ Circa finem generationis in statu innocentiæ assignatum, dubium occurrit, quoniam hic expresse dicitur, quòd multiplicatio generis humani est finis per se intentus, superius autem in q. 47. arti. 3. ad secundum expresse tenetur, quòd nullum agens intendit per se multitudinem numeralem, & probatur, quia est infinita: quomodo ergo stant hæc simul? Ad hoc breuissime dicitur, quòd hæc dicta si formaliter perspiciantur, suam aperiunt veritatem. Multitudo siquidem numeralis repugnat per se intentioni, quia non habet in se vnde possit per se intendi, caret enim finitate, sine qua impossibile est aliquid per se intendi, vt patet 2. Met. Multitudo autem numeralis perpetuorum pōt ꝑ se intendi, quia ex ly perpetuorū, finita conuincit̄ multitudo, ac ꝑ hoc intendibilis ꝑ seipsam: constat. n. φ perpetua per se spectant ad perfectionē vniuersi. Eorum aūt quæ per se exigunt̄ ad integritatē alicuius finiti, numerū oportet esse taxatū & certum, alioquin nec quantitas totius esset certa, siue de quantitate molis, siue perfectionis accipiatur: non ergo repugnat multiplicationem indiuiduorum humanorum perpetuorum ponere per se intentam, vt finem generationis, qm̄ vsq; ad certum prædestinatorum numerum complendum erat futura, & nō in perpetuum.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis nonagesimæoctauæ Articulum secundũ.*

TItulus clarus. ¶ In corpore tria. Primo, opinio recitatur Gregorii Niceni. Secũdo, improbatur. Tertio, respondetur quæsito. ¶ Quo ad primum, quatuor refert. Primo quorundam, & specialiter Gregorii opinioné quòd non per coitum. Secundo, rationé eius propter fœditaté illius. Tertio, quòd fuisset tamen multiplicatio hominum virtute diuina, sicut Angelorũ. Quarto, exclusionem obiectionis, quoniam in statu innocentiæ erat distinctio sexuum, quòd hoc fecit De[us] pſcius futuri casus. ¶ Quo ad secundũ, reprehenditur opinio hæc, quia naturalia per peccatum neq; ablata, neq; diminuta sunt: sed hoc est vnum de naturalibus: probatur dupliciter. Primo, qa hoc est naturale oibus aialibus pfectis. Secundò, ab effectu, quia natura dedit homini membra ad hunc vsum. Inconueniens est auté horum membrorũ naturalem vsum nõ fuisse sicut aliorũ. ¶ Quo ad tertium, conclusio responsiua est, Generatio fuisset p coitũ quo ad coniunctionem maris & fœminæ, non autem quo ad immoderatam concupiscentiam. Probatur conclusio dupliciter: primo ratione, secundo authoritate. ratio assignatur distinguendo in coitu illa duo, & assignãdo radices proprias eorum, ratio enim coniunctionis est coniunctio virtutis actiuæ cum passiua, ex hac.n. probatur prima pars conclusióis sic. Generatio fuisset per applicationé virtutis actiuæ ad passiuam. ergo per coniunctionem maris & fœminæ, probatur sequelã, quia vbicunque é distinctio sexuũ, virtus actiua est in mare, & passiua in foemina. Radix verò immoderatæ concupiscentiæ est inobedientia virium inferiorum ad rationis moderamen, ex qua arguitur sic. In statu illo vires inferiores omnino subdebantur rationi, ergo nõ fuisset coitus quo ad concupiscétiá immoderatam, authoritas est Augu. assignantis etiá modum, quo. s. membra alia voluntario vsu applicantur ad sua officia.

489 2. dist. 20. q. 1. art. 2.

*Dam. lib. 2. orthod. fidei. cap. 11. & lib. 4. ca. 25.

ARTICVLVS II.

Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd in statu innocentiæ non fuisset generatio per coitum. Quia, vt Damas. * dicit. Primus homo erat in paradiso terrestri, sicut angelus quidã. Sed in futuro resurrectionis statu, quando erunt homines Angelis similes, Neque nubent, neque nubẽtur, vt dicitur Matth. 22. Ergo neque in paradiso fuisset generatio per coitum. G

¶ 2 Præt. Primi homines in perfecta ætate conditi fuerunt. Si igitur in eis ante peccatũ generatio fuisset per coitum, fuissent etiam in paradiso carnaliter coniuncti, Qđ patet esse falsum, secũdũ Scripturã

¶ 3 Præt. In coniunctione carnali, maxime efficitur homo similis bestijs, propter vehementiam delectationis. Vnde etiam continentia laudatur, per quam homines ab huiusmodi delectationibus abstinent. Sed bestijs homo comparatur propter peccatum, secundũ illud psal. 48. Homo cũ in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Ergo ante peccatum non fuisset maris & feminæ carnalis coniunctio. H

¶ 4 Præt. In statu innocentię nulla fuisset corruptio. Sed per coitum corrumpitur integritas virginalis. Ergo coitus in statu innocẽtiæ nõ fuisset. I

SED CONTRA est, ꝙ Deus ante peccatum masculum & feminam fecit, vt dicitur Gene. 1. & 2. Nihil autem est frustra in operib[us] Dei. Ergo etiam si homo non peccasset, fuisset coitus, ad quem distinctio sexuum ordinatur.

¶ Præt. Gene. 2. dicitur. Mulier est facta in adiutorium viri. Sed non ad aliud nisi ad generationem, quę fit per coitum, quia ad quodlibet aliud opus, conuenientius adiuuari posset vir per virum, quàm per feminam. Ergo in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum. K

RESPON. Dicendum, quòd quidam antiquorum doctorum considerantes concupiscentiæ fœditatem, quę inuenitur in coitu in isto statu, posuerunt quòd in statu innocentiæ nõ fuisset generatio p coitum. Vnde Grego.* Nisse. dicit in lib. quem fecit de homine, quòd in paradiso aliter fuisset multiplicatum genus humanum, sicut multiplicati sunt angeli absque concubitu per operationem diuinæ virtutis. Et dicit, quòd Deus ante peccatum fecit masculum & feminã, respiciens ad modum generationis, qui futurus erat post peccatũ, cuius Deus præscius erat. Sed hoc non dicit rationabiliter. Ea enim, quæ sunt naturalia homini, neque subtrahuntur, neque dantur homini per peccatum. Manifestum est autem, quòd homini secũdum animalem vitam, quam etiam ante peccatum habebat, vt supra dictũ est, * naturale est generare per coitum, sicut & ceteris animalibus perfectis. Et hoc declarãt naturalia membra, ad hunc vsum deputata. Et ideo non est dicẽdum, quòd vsus horum membrorum naturalium non fuisset ante peccatum, sicut & ceterorum membrorum. Sunt igitur in coitu duo consideranda, secundum præsentem statum, Vnum, quod naturæ est, scilicet coniunctio maris & feminæ ad generandum. In omni enim generatione requirit virtus actiua & passiua. Vnde, cum in omnibus in quibus est distinctio sexuũ, virtus actiua sit in mare, virtus vero passiua in femina, naturæ ordo exigit, vt ad generandum conueniant per coitum mas & femina. Aliud autem quod cõsiderari potest, est quædam deformitas immoderatæ concupiscentiæ, quæ in statu innocentiæ non fuisset; quando inferiores vires omnino rationi subdebantur. Vnde Aug. dicit in * 14. de Ciui. Dei, Absit, vt suspicemur non potuisse prolem fieri sine libidinis morbo. Sed eo voluntatis nutu mouerentur illa membra quo cetera, & sine ardore & illecebroso stimulo, cum tranquillitate animæ & corporis.

Lib. 8. de prouiden. c. 3. & in li. de Hoie c. 18. Chrys. hom. 18 in Gen. Aug.

Dam. li. 4. de fi. c. 25. Euthim. ps. 50.

Q. præced. art. 3.

li. 14. ca. 26 ante medium tomo 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo in paradiso fuisset sicut angelus per spiritualem mentẽ, cum tamen haberet vitam animalem quãtum ad corpus. Sed post resurrectioné erit homo similis angelo, spiritualis effectus, & secundum animam, & secundum corpus. Vnde non est similis ratio.

AD 2m dicendum, quòd sicut Augusti. dicit* 9. super Genes. ad literam. Ideo primi parentes in paradiso non coierunt, quia formata muliere, post modicũ propter peccatum de paradiso eiecti sunt. Vel quia expectabatur diuina authoritas ad determinatum tẽpus cõmistionis, a qua acceperũt vniuersale mãdatũ.

lib. 9. ca. 4 in initio to[m].

AD 3m dicendum, quòd bestię carent ratione. Vnde secundum hoc, homo in coitu bestialis efficitur, quia delectationem coitus & feruorem concupiscentię ratione moderari non potest. Sed in statu innocẽtiæ nihil huiusmodi fuisset: quod ratione non moderaretur, non quia esset minor delectatio secundum sensum, vt quidam dicunt (fuisset enim tanto maior delectatio sensibilis, quãto esset purior natura, & corpus magis sensibile) sed quia vis concupiscibilis non ita inordinate se extulisset super huiusmodi delectatione regulata per rationem, ad quam non pertinet, vt sit minor delectatio in sensu, sed vt vis concupiscibilis non immoderate delectationi inhęreat. Et dico immoderate, propter mensuram rationis. Sicut sobrius in cibo moderate assumpto, non minorem habet delectationem quàm gulosus, sed minus, eius cõcupiscibilis super huiusmodi delectatióe requiescit. Et hoc sonant verba Aug. * quę a statu innocentię nõ excludunt magnitudinem delectationis, sed ardorem libidinis, & inquietudinem animi. Et ideo continentia in statu innocentiæ non fuisset laudabilis, quæ in tempore isto laudatur, non propter defectum fęcunditatis: sed propter remotionem inordinatæ libidinis. Tuncautem fuisset fęcunditas absque libidine. A

AD 4m dicendum, ꝙ sicut Aug. dicit* 14. de Ciui. Dei, in illo statu nulla corruptione integritatis infunderetur gremio maritus vxoris. Ita enim potuit vtero coniugis, salua integritate feminei genitalis, virile semen immitti, sicut nunc potest eadem integritate salua, ex vtero virginis fluxus menstrui cruoris emitti. Vt enim ad pariendum non doloris gemitus, sed naturalis impulsus feminea viscera relaxaret, sic ad concipiendum non libidinis appetitus, sed volũtarius vsus naturam vtramque coniungeret. B

¶ *Super Quæstionis nonagesimænonæ Articulum primum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua bimembris. Pueri mox nati, habuissent virtutem motiuam membrorũ sufficientem, non ad quoslibet actus, sed conuenientes pueritiæ. Probatur conclusio sic. Ex natura pueri nõ habent sufficientem vsum membrorũ. ex authoritate aũt Scripturæ, habuissent illum quo ad cõuenientia pueritiæ tantũ. ergo. &c. In litera, primo ꝓbatur cõsequẽtia ex illa regula, In naturalibus debemus sequi naturam rei, in supernaturalib[us] autẽ authoritaté Scripturæ, quia hæc sola fide tenemus, q̃ authoritati Scripturæ innituntur. Deinde probat prima pars antecedentis. Homo habet naturaliter cerebrum maius ceteris animalibus, ergo habet ĩ pueritia neruos non idoneos ad mouendum membra. ergo non habet sufficientem naturam motiuam. Antecedens patet ex anatomia &c. intellectum proportionaliter ad corpus. Cõsequentia prima ꝓbatur, cointellecta illa alia propositione, quòd homo habet cerebrum humidissimum, & quòd ætas infantilis, est plenissima humiditatis. ex his enim sequitur, quòd cum in maiori quanto naturæ & ætatis humidæ sit maior humiditas, quòd sit excellẽs humiditas ad neruos: experimur autem sensu neruos infusos diu in aqua, ineptos esse vt stẽt, & proportionaliter in corpore vt sint firmi, & ducant spiritus vitales. Secunda vero consequentia probatur: quia nerui sunt instrumẽta naturæ ad mouẽdum membra, cuius signum est, quòd patientes in neruis, efficiuntur immobiles secundum illa mẽbra. Deinde probat secũda pars. Homo factus est rect[us] corpore subdito animæ. ergo membra hominis non poterant deficere a recta hominis voluntate. ergo non ab actibus conuenientibus. ergo in pueritia obediebant ad actus conuenientes tantũ pueritiæ. Antecedens pro prima parte probatur authoritate Scripturæ: pro secunda, authoritate expositionis Aug. Prima vero consequentia manifeste patet, vtpote inferens particularem ex vniuersali, & nihilominus in litera confirmatur, quoniam sicut ex illa subiectione, membra quo ad esse nihil habebant repugnans voluntati, ita quo ad operari: Et est argumentum a fortiori, quia vsus membrorum est de genere voluntarii, non autem esse eorũdem, & propterea, si esse eorum cõsonat voluntati, quanto magis vsus? secunda vero consequentia probatur, quia volũtas ordinata est respectu actuum conuenientium tãtum. Tertia vero cõsequẽtia probatur: quia non omnes act[us] sunt conuenientes cuilibet ætati, sed puerilẽs tantum pueris.

QVAESTIO XCIX.

De conditione prolis generandæ quãtum ad corpus, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de conditione prolis generandæ. Et primo, quãtum ad corpus. Secundo, quantum ad iustitiam. Tertio, quantum ad scientiam. C

Circa primum quærun- tur duo.

¶ Primo, Vtrum in statu innocentię pueri mox geniti, habuissent perfectã virtutem corpoream.

¶ Secundo. Vtrum omnes fuissent nati in sexu masculino.

ARTICVLVS PRIMVS. D

Vtrũ pueri in statu innocẽtiæ, mox nati, uirtutem perfectã habuissent ad motum membrorum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd pueri in statu innocentię mox nati, virtuté perfectam habuissent ad motum membrorum. Dicit enim August. in lib. *de bap. paruul. quòd infirmitati mentis, congruit hæc infirmitas corporis, quæ scilicet in pueris apparet. Sed in statu innocentiæ nulla fuisset infirmitas mentis. Ergo neque talis infirmitas corporis fuisset in paruulis. E

¶ 2 Præt. Quædam animalia statim cum nascuntur, habent virtutem sufficientem ad vsum membrorũ: Sed homo est nobilior alijs animalibus. ergo multo magis est naturale homini, quòd statim nat[us] virtutem habeat ad vsum membrorum. & ita videtur esse pœna ex peccato consequens.

¶ 3 Pręt. Non posse consequi delectabile propositum, afflictionem inducit. Sed si pueri non habuissent virtutem ad mouendum mẽbra, frequenter accidisset, quòd nõ possent consequi aliquod delectabile eis propositum. Ergo fuisset in eis afflictio, quæ non poterat esse ante peccatum. non ergo in statu innocentiæ defuisset pueris virtus ad mouendum membra. A

¶ 4 Præt. Defectus senectutis videtur correspondere defectui pueritiæ. Sed in statu innocentiæ nõ fuisset defectus senectutis. Ergo neque etiam defectus pueritiæ. B

SED CONTRA est, quòd omne generatum prius est imperfectũ quàm perficiatur, sed pueri in statu innocentiæ fuissent per generationem producti. Ergo a principio imperfecti fuissent, & quantitate & virtute corporis.

RESPON. Dicendum, quòd ea quæ sunt supra naturam, sola fide tenemus. quod autem credimus, authoritati debemus. Vnde in omnibus asserendis sequi debemus naturam rerum, præter ea, quæ authoritate diuina tradũtur, q̃ sunt supra naturam. Manifestum est auté naturale hoc esse, vtpote & principijs humanæ naturæ competens, quòd pueri mox nati, non habeant sufficientem virtutem ad mouendum membra Quia homo naturaliter habet cerebrum mai[us] in quantitate, secundum proportioné sui corporis, quàm cetera animalia a. Vnde naturale est, quòd propter maximam humiditatem cerebri in pueris, nerui qui sunt instrumẽta motus, non sunt idonei ad mouendum membra. Ex alia vero parte nulli catholico dubium est, quin diuina virtute fieri posit, vt pueri mox nati, perfectam virtutem habeant ad motum membrorum. Constat autem per authoritatem Scripturæ, quòd Deus fecit hominem rectum. & hæc rectitudo consistit, Vt August.* dicit, in perfecta subiectione corporis ad animam. Sicut ergo in primo statu non poterat esse in membris hominis aliqd, quod repugnaret ordinatæ hominis voluntati, ita membra hominis deficere non poterant humanæ voluntati. Voluntas autem hominis ordinata, est quæ tendit in actus sibi conuenientes. Non sunt autem ijdem actus conuenientes homini secundum quamlibet ætatem. Dicendum est ergo, quòd pueri mox nati, non habuissent sufficientem virtutem ad mouendum membra ad quoslibet actus, sed ad actus pueritię conueniẽtes, puta ad sugendum vbera, & ad alia huiusmodi.

a 457

Habetur ĩ senté. in li. de natur. & gra c. 15. Et de corrept. & gra. c. 11 tom. 7.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augu. loquitur

Universidad de Deusto Biblioteca

quitur de ista infirmitate quæ nunc in pueris apparet, etiam quantum ad actus eorum pueritiæ conuenientes, vt* patet per ea quæ præmittit, quòd iuxta se iacentibus mãmis, magis põt esurientes flere, quàm sugere.

Aug. loco citato in argu. 1.

Ad 2m dicendum, quòd hoc, quòd quædam animalia statim nata habent vsum membrorum, non est ex eorum nobilitate, cum quædam animalia perfectiora hoc non habeant: sed hoc eis contingit ex siccitate cerebri, & quia actus proprij talium animalium sunt imperfecti, ad quos etiã parua virtus sufficere potest.

Ad 3m patet solutio per ea, quæ dicta sunt in corpore. Vel potest dici, quòd nihil appetiuissent: nisi ordinata voluntate conuenisset res secundũ statũ suum.

Ad 4m dicendum, quòd homo in statu innocentiæ generatus fuisset, sed nõ fuisset corruptus. Et ideo in statu illo potuissent esse aliqui defectus pueriles, qui consequũtur generationem, non autem defectus seniles, qui ordinantur ad corruptionem.

¶ *Super Quæstionis nonagesimænonæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua affirmatiue. In statu inocentiæ fuissent natæ feminę. Probatur: in illo statu fuisset quicquid spectat ad complementũ humanæ naturæ, ergo fuisset pducta diuersitas sexuum, ac per hoc feminæ. Antecedens est per se notum: cõsequentia probatur: quia sicut ad perfectioné vniuersi pertinet diuersitas graduum, ita ad perfectioné humanæ naturæ diuersitas sexuũ.

491 2.dis.20.q.2.arti.1.ad 1. Et quol. 3.q.11. Et quo. 5.q.5.ar.1. *li.2.c.3.tomo.4.

ARTICVLVS II.

Vtrum in primo statu feminæ natæ fuissent.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, quòd in primo statu feminæ natæ non fuissent. Dicit enim Philos. in * lib. 2. de Generatione animalium, quòd femina est mas occasionatus, quasi præter intentionem naturæ proueniens. Sed in statu illo nihil euenisset innaturale in hominis generatione. Ergo feminæ natæ non fuissent.

¶ 2 Præt. Omne generans generat sibi simile, nisi impediatur, vel pter defectum virtutis, vel pp indispositioné materiæ, sicut paruus ignis non potest comburere ligna viridia. In generatione autem vis actiua est in mare. Cum igitur in statu innocẽtiæ nullus fuisset defectus virtutis ex parte maris, nec indispositio materiæ ex parte feminæ, videtur quòd semper masculi nati fuissent.

¶ 3 Præt. In statu innocentiæ, generatio ad multiplicationem hominũ ordinabatur: Sed sufficienter homines multiplicari potuissent per primum hominem & per primam feminam, ex quo in perpetuum victuri erant. Ergo non fuisset necessarium, quòd in statu innocentiæ feminę nascerentur.

Sed contra est: quòd sic natura processisset in generando, sicut eam Deus instituit. Sed Deus instituit marem & feminam in natura humana, vt dicitur Gene. 1. & 2. Ergo etiam in statu illo fuissent mares & feminæ generati.

Respon. Dicendum, quòd nihil eorum quæ ad complementum humanæ naturæ pertinent, in statu innocẽtiæ defuisset. Sicut autem ad perfectionem vniuersi pertinent diuersi gradus rerum, ita etiam diuersitas sexus est ad perfectionem humanæ naturæ. Et ideo in statu innocentiæ vterque sexus per generationem productus fuisset.

Ad primvm ergo dicendum, quòd femina dicitur mas occasionatus, quia est præter intentionem naturæ particularis, non autem præter intentionem naturæ vniuersalis, vt supra dictum est*.

Q.92.ar.1. ad 1.

Ad 2m dicendũ, quòd generatio feminę non solum contingit ex defectu virtutis actiuæ vel indispositione materiæ, vt obiectio tãgit, sed quandoque quidem ex aliquo accidenti extrinseco, sicut Philosoph9 dicit in lib.* de Animalibus, quòd ventus septentrionalis coadiuuat ad generationem masculorum, australis vero ad generationem feminarum: quandoque etiam ex conceptione animæ ad quam de facili immutatur corpus. Et præcipue in statu innocentiæ hoc esse poterat, quãdo corp9 magis erat animę subiectũ, vt scilicet ẽm volũtatẽ generãtis distingueret sex9 in prole.

Li.4.de generatione animalium c.2. tom.4.

Ad 3m dicendum, quòd proles fuisset genita viuens vita animali, ad quam sicut pertinet alimento vti, sic etiam generare. Vnde cõueniebat quòd omnes generarẽt, & non solũ primi parẽtes. Ad qd cõsequens videt, q; tot fuissent generatæ feminæ, quot & mares.

QVAESTIO C.

De Conditione prolis generandæ, quantum ad iustitiam, in duos articulos diuisa.

Deinde considerãdum est de conditione prolis generãdę, qtũ ad iustitiã.

Circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrũ homines fuissent nati cum iustitia.

¶ Secundo, Vtrum nascerentur in iustitia confirmati.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homines fuißent nati cum iustitia.

Ad primvm sic proceditur. Videtur, quòd homines non fuissent cum iustitia nati. Dicit enim Hug. *de san. Vic. quòd primus homo ante peccatum generaret quidẽ filios sine peccato: sed non paternæ iustitiæ hęredes.

¶ 2 Præt. Iustitia est per gratiam, vt Apostolus dicit ad Roma. 5. Sed gratia non transfunditur, quia sic esset naturalis, sed a solo Deo infunditur. Ergo pueri cum iustitia nati non fuissent.

¶ 3 Præt. Iustitia in anima est. Sed anima non est ex traduce. Ergo nec iustitia traducta fuisset a parentibus in filios.

Sed contra est, qd Ansel. dicit in lib. † de conceptu virgin. quòd simul cum rationalem haberent animam, iusti essent, quos generaret homo, si non peccaret.

Respon. Dicendum, quòd naturaliter homo generat sibi simile secũdum speciem. Vnde quæcunque accidentia consequuntur naturam speciei, in his necesse est quòd filij parentibus similentur, nisi sit error in operatione naturæ, qui in statu innocentiæ non fuisset. In accidentibus autem indiuidualibus nõ est necesse, q; filij parentib9 similetur. Iustitia autẽ originalis, ĩ qua prim9 homo cõditus fuit, fuit accidens naturæ speciei non quasi ex principijs speciei causatum, sed tantum sicut quoddam donum diuinitus datum toti naturæ. Et hoc apparet: quia opposita sunt vnius generis: peccatũ aũt originale, quod opponit illi iustitię, dicitur esse peccatum naturæ, unde traducitur a parente in postereos. Et propter hoc etiam filij parentibus assimilati fuissent, quantũ ad originalé iustitiam.

Ad primvm ergo dicendum, quòd verbum Hugo. est intelligendum non quantum ad habitum iustitiæ, sed quantum ad executionem ad actus.

Ad 2m dicendũ, q; quidã dicunt q; pueri nõ fuissent nati cũ iustitia gratuita, quę est merendi principiũ, sed cũ iustitia originali. Sed cũ radix originalis iustitiæ, in cuius rectitudine factus est hõ, cõsistat in subiectioné supernaturali rõnis ad Deũ, q est p gratiã gratũ facientẽ, vt supra dictũ est,* necesse est dicere, q; si pueri nati fuissent in originali iustitia, q; etiã nati fuissent cũ gratia: sicut & de primo hoĩe supra diximus,* q; fuit cum gratia conditus. Nõ tñ fuisset pp hoc gratia naturalis: quia non fuisset transfusa per virtutem seminis, sed fuisset collata homini statim cum habuisset animam rationalem. sicut etiam statim cum corpus est dispositum, infunditur a Deo anima rationalis, quæ tamen non est ex traduce. Vnde patet solutio ad tertium.

¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua. Homines fuissent nati cum iustitia. Probatur, Homo generat sibi simile ẽm speciem. ergo ẽm accidentia. ergo ẽm iustitiam originalem. Antecedés patet. Prima consequẽtia probatur, ex differentia inter accidentia speciei & indiuidui: quia ẽm illa assimilatio secluso errore, qui in statu innocentiæ locum non habet: ẽm vero idiuidualia accidentia nõ opus est assimilari. Secunda vero consequentia pbatur dupliciter: primo, ex ipsa iustitia originali. Secundo, ex ei9 opposito. Ex ipsa quidé, quia erat accidés speciei. Sed quoniã hoc potest male intelligi, distinguitur accidens speciei dupliciter. Vno modo, cõsequés principia naturæ. Alio modo, collatum naturæ, & sic est hic. Ex opposito vero, q a peccatum originale est peccatũ naturæ: ac per hoc per generationem naturæ traducitur. ergo & iustitia originalis est naturæ. & probatur sequela: quia opposita sunt vnius generis, idest, habent idé genus subiectũ, & eandem generationem opposito modo. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd cum iustitia originalis, etiam pro gratia gratis data, vt principalr in anima: non plus talis iustitia pro quanto est in anima, traduceretur a generãte, q aia ipsa, quã cõstat pduci a Deo imediate.

492 12.q.81.ar. [illegible] Et 2.di.20. q.2.ar.3. Et dis.23.q.2. ar.2.cor. Ro.5. [illegible]

*li.1.de Sacram.par.6. ca.23.circa medium.

Ca.10.post medium illius.

ARTICVLVS II.

Vtrum pueri in statu innocentiæ nati fuissent in iustitia confirmati.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur q; pueri in statu innocẽtię nati, fuissent in iustitia confirmati. Dicit.n. Grego.* 4. Moralium, super illud Iob. Somno meo requiescerẽ. si parentẽ primũ nulla putredo peccati corrumperet, nequaquã ex se filios gehennæ generaret: sed hi, qui nunc p Redemptorem saluãdi sunt, soli ab illo electi nascerentur. Ergo nascerentur oẽs in iustitia cõfirmati.

¶ 2 Præt. Anselm. dicit in libro, † Cur Deus homo, q; si primi parentes sic vixissent, vt tentati non peccassent, ita cõfirmarentur cũ omni propagine sua, vt vltra peccare nõ possent. Ergo pueri nascerentur in iustitia confirmati.

¶ 3 Præt. Bonũ est potentius, q̃ malum: sed propter peccatum primi hominis consecuta est necessitas peccandi in his, qui nascunt ex eo. Ergo si primus homo in iustitia perstitisset, deriuaretur ad posteros necessitas obseruandi iustitiã.

¶ 4 Præ. Angelus adhærés Deo alijs peccantibus, statim est in iustitia cõfirmatus, vt vlterius peccare nõ posset. Ergo similiter & hõ, si tẽtationi restitisset, confirmatus fuisset, sed qualis ipse fuit, tales alios generasset. Ergo & eius filij confirmati in iustitia nascerentur.

Sed contra est, quod Augustinus dicit * 14. de ciuita. Dei, Tunc fœlix vniuersa esset humana societas, si nec illi, scilicet primi parentes, malum in posteros traijcerent: nec quisquam ex stirpe eorum iniquitatem cõmitteret, quę damnationem reciperet. Ex quo datur intelligi, quòd etiam si primi homines nõ peccassent, aliqui ex eorum stirpe potuissent iniquitatem committere. Non ergo nascerentur in iustitia confirmati.

li.14.de Ciui.Dei.c.10 a medio.tomo.5.

Respon. Dicendum, quòd non videtur possibile, quòd pueri in statu ĩnocentiæ nascerentur in iustitia confirmati. Manifestum est enim, quòd pueri in sua natiuitate non habuissent plus perfectionis, quàm eorum parentes in statu generationis. Parentes autẽ quandiu generassent, non fuissent confirmati in iustitia. Ex hoc enim creatura rationalis in iustitia confirmatur, quòd efficitur beata per apertam Dei visionem, cui viso non potest non inhærere, cum ipse sit ipsa essentia bonitatis, a qua nullus potest auerti, cum nihil desideretur & ametur, nisi sub ratione boni. & hoc dico secundum legem communem: quia ex aliquo priuilegio speciali secus accidere potest, sicut creditur de Virgine Matre Dei. Quàm cito autem Adã ad illam beatitudinem peruenisset, quòd Deum per essentiam videret, efficeretur spiritualis & mente & corpore, & animalis vita cessaret, in qua sola generationis vsus fuisset. Vnde manifestum est, quòd paruuli non nascerentur in iustitia confirmati.

Ad primvm ergo dicendum, quòd si Adam nõ peccasset, nõ generaret ex se filios gehennę, ita scilicet quòd ab ipso peccatum contraherent, quod est causa gehennæ. Possent tamen fieri filij gehennæ per liberum arbitrium peccando. Vel si filij gehennæ non fierent per peccatum, hoc non esset per hoc, quia essent in iustitia confirmati, sed propter diuinam prouidentiam, per quam a peccato conseruarentur immunes.

Ad 2m dicendum, quòd Ansel. hoc non dicit asserendo, sed opinando. Quod patet ex ipso modo loquendi, cum dicit: Videtur quòd si vixissent &c.

Ad 3m dicendum, q; ratio ista nõ est efficax, quàmuis p eã Ansel.

¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum secundum.*

Titulus, Confirmati .i. impeccabiles omnino, & non solum mortaliter, ita quòd nõ possunt cadere a iustitiæ rectitudine. ¶ In corpore vna cõclusio respõsiua. Pueri in statu innocẽtiæ non fuissent nati, cõfirmati ĩ iustitia. Probatur. Parentes quãdiu generassent, non fuissent cõfirmati in iustitia. ergo pueri nõ fuissent nati cõfirmati. Cõsequẽtia pbatur: quia pueri nõ plus perfectionis habuissent in sua natiuitate, q parẽtes qñ eos generauerũt, qm effectus non excedit causam. Antecedens probatur. Cõfirmati nõ possunt nõ inhærere Deo, aut auerti ab eo. ergo de lege communi sunt beati per apertam Dei visionem. ergo habent vitã spiritualem mẽte & corpore. ergo nõ generãt: & sic status generationis & cõfirmationis repugnãt, quia ille ad animalem, iste ad spiritualem vitam pertinet. Antecedens patet ex terminis. Consequentia probatur ex prima quidẽ parte, quia visio Dei ipsam essentiam bonitatis offert: ex secunda vero, quia nihil amatur, nisi sub ratione boni. Secunda vero consequentia cum tertia est per se nota.

¶ Circa probationẽ antecedentis dubiũ occurrit, quia in litera non probatur de cõfirmatis quòd sint beati, sed econuerso, quòd beati sunt confirmati: hoc.n. probant media allata. Ex hoc.n. quòd De9 est essentia bonitatis sequitur, quòd clare videntes nõ possint non inhærere sibi, & similiter quòd non possint auerti, quia ad aliquod bonũ diuerteretur: in eo aũt est omne bonum. ergo beati sunt necessario confirmati, sed non valet econtra, & tamen sua cõuertens erat probanda.

¶ Ad hoc dicit, qđ dum in litera probatur, quòd beati sunt cõfirmati, reducitur effectus cõfirmationis in propriam causam .s. beatitudiné: ita quòd intentio expressa literæ non est probare illam propositionem absolute, sed inquantum est reductiua effectus prędicati in propriam causam in subiecto positam. Constat autem, quòd si effectus ponatur, quod ponitur eius propria causa, & econuerso. & ideo subtiliter est ostensum, & q; beati sunt cõfirmati, & q; confirmati sunt beati. Et vt Nouitij intelligant, quis ex ista: Beati sunt cõfirmati, absolute & formaliter non sequatur sua vniuersalis conuertens: ex ipsa tñ causaliter intellecta causalitate propria, optime sequitur a priori sua conuertens. Et si quis obiiciat, quòd in litera probatur quidem, quòd beatitudo est causa cõfirmationis, sed non propria, facile respondetur. Tum quia sermo formalis de propria causa accipit, cũ scientia pro-

Lib. 1. cur Deus homo. c. 18. a medio. cedat ex propriis. Tū, quia apud Theologos hoc est per se notum de lege communi, quoniam in hoc differt comprehensor a viatore. s. in posse, & non posse peccare. Tū, quia apud Philosophos cōstat, quòd sola bonitatis essentia sufficit ad replendum, ac retinēdum voluntatem in vero bono, quoniam cuilibet alteri, vtpote particulari bono, malū aliquod annecti pōt. Q.64.ar.2. Et propterea vndiq; constat, quòd impeccabilitas voluntatis beatitudinis propri⁹ effectus est.

¶ Super Quaestionis centesimaeprimae Articulum primum.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio. Pueri non nascerentur p-fecti in scientia, sed absq; difficultate eā acquisiuissēt. Probatur. Naturale est homini nō habere sciētiam cōgenitam, sed acquirere eā ex sensibus. ergo in statu inocentiae non nati fuissent scientes &c. Antecedens probatur, quia anima vnitur corpori propter indigētiam illius ad hoc opus. Cōsequentia vero probat, quia vbi authoritas Scripturae non opponitur, naturalia asserenda sunt.

494 2. dist. 20. q. 2. art. 1. ad 3. & arti. 2. per totum. Et veri q. 19. ar. 7.

motus fuisse videat, vt ex eius verbis apparet. Non enim sic per peccatum primi parentis eius posteri necessitatem peccandi incurrunt, vt ad iustitiam redire nō possint: quod est tantum in damnatis. Vnde nec ita necessitatem non peccandi transmisisset ad posteros, φ omnino peccare non possent: quod est tantum in beatis. F

Ad 4^m dicendum, φ non est simile de hoīe, & angelo. Nā homo habet liberū arb. vertibile, & ante electionem, & post: non autem angelus, sicut supra dictum* est, cum de angelis ageretur. G

QVAESTIO CI.

De conditione prolis generandae quantū ad scientiam, in duos articulos diuisa.

Deinde considerandum est de cōditione prolis generādae quātū ad scientiā. H

Et circa hoc quaeruntur duo.

¶ Primo, Vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti.

¶ Secūdo, Vtrū statim post natiuitatem habuissent perfectū vsus rationis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in statu innocentiae pueri nati fuissent in scientia perfecti.

Ad primvm sic proceditur. Videtur φ in statu innocentiae pueri nati fuissent in scientia perfecti. Qualis. n. fuit Adam, tales filios generasset: sed Adam fuit in scientia perfectus, vt supra di- I

*Q.94.art. 3. ctum. est.*Ergo filij nascerentur ab eo scientia pfecti.

† Ca. 2. ad Roma. non remote a prin. tom. 3 & in Gen. ca. 1. ¶ 2 Praet. Ignorantia ex peccato causatur, vt Beda dicit: † sed ignorātia est priuatio scientiae. Ergo ante peccatum pueri mox nati omnem scientiam habuissent.

¶ 3 Praet. Pueri mox nati iustitiam habuissent: sed ad iustitiam requiritur scientia, quae dirigit in agendis. Ergo scientiam habuissent.

Sed contra est, φ aīa nostra p naturam est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptū, vt dr̄ in tertio* de Aīa: sed eadem aīae naturae est modo, quae tunc fuisset. Ergo aīae puerorum in principio scientia caruissent. K

Li. 3. de anima tex. 14. tom. 2.

Q.99.ar.1. Respon. Dicendū, φ sicut supra dictum est,*De his quę sunt supra naturam, soli authoritati creditur. Vnde vbi authoritas deficit, sequi debemus naturę cōditionem. Est aūt naturale [d] homini, vt scientiam per sensus acquirat, sicut supra dictum est:* & ideo anima vnitur corpori, quia indiget eo ad suam propriā operationem: quod non esset, si statim a principio scientiam haberet non acquisitam per sensitiuas virtutes. Et ideo dicendum est, φ pueri in [d] statu innocentiae non nascerentur perfecti in scientia, sed eam in processu temporis absque difficultate acquisiuissent inue-

D. 593. Q.55.ar.2. & q.84.ar. 6. D. 740. 70.

niendo, vel addiscendo.

Ad primvm ergo dicendum, quòd esse perfectum in scientia, fuit indiuiduale accidens primi parentis, inquantum scilicet ipse instituebatur, vt pater, & instructor totius humani generis. Et ideo quantum ad hoc, non generabat filios similes sibi, sed solum quantum ad accidentia naturalia, vel gratuita totius naturae.

Ad 2^m dicendum, quòd ignorantia est priuatio scientiae, quae debet haberi pro tempore illo: quod in pueris mox natis non fuisset. Habuissent enim scientiam, quae eis competebat secūdum tempus illud, unde ignorantia in eis non fuisset, sed ne sciētia respectu aliquorum, quam etiam Dionys. ponit in angelis sanctis, in septimo cael. hierar.* Post med. illius.

Ad 3^m dicendum, quòd pueri habuissent sufficiētem scientiam ad dirigēdum eos in operibus iustitię, in quibus homines diriguntur, & vniuersalia principia iuris, quam multo plenius tunc habuissent, quàm nunc naturaliter habemus, & similiter aliorum vniuersalium principiorum.

ARTICVLVS II.

Vtrum pueri mox nati habuissent perfectum usum rationis.

Ad secvndvm sic procedit. Videtur φ pueri in statu innocentię mox nati habuissent perfectum vsum rationis. Nunc. n. pueri perfectum vsum rationis nō habent propter hoc, φ anima per corpus aggrauatur: hoc autē tunc non erat, quia, vt dicitur Sapien. 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Ergo ante peccatum & corruptionem a peccato subsecutam, pueri mox nati perfectum vsum rationis habuissent.

¶ 2 Prętr. Quędam alia animalia mox nata habēt naturalis īdustrię vsum, sicut agn⁹ statim fugit lupū. Multo ergo magis hoīes in statu īnocentiae mox in nati habuissent vsum perfectum rationis.

Sed contra est, φ natura procedit ab imperfecto ad perfectum in omnibus generatis. Ergo pueri non statim a principio habuissent perfectum vsum rationis.

Respon. Dicendum, quòd sicut ex supra dictis patet, * Vsus rationis dependet quodammodo ex vsu virium sensitiuarum: vnde ligato sensu, & impeditis inferioribus viribus sensitiuis, homo perfectum vsum rationis nō habet, vt patet in dormientibus, & phreneticis. Vires autem sensitiuae sunt virtutes quaedam corporalium organorum: & ideo impeditis eorum organis, necesse est, quòd eorum actus impediantur, & per consequens rationis vsus. In pueris autem est impedimentum harum virium propter nimiam humiditatem cerebri. Et ideo in eis nō est perfectus vsus rationis, sicut nec aliorū membrorum: & ideo pueri in statu innocentię nō habuissent perfectū vsum rationis, sicut habituri erant in pfecta aetate. Habuissent

¶ Super Quaestionis centesimaeprimae Articulum secundum.

Titulus clarus. ¶ In corpe vna conclusio bimēbris. Pueri nō habuissent pfectū vsum rationis, sed ad opera puerilia idoneū. Probat prima pars. Organa virium sensitiuarum ex nimia humiditate fuissent impedita. ergo ipsae vires sensitiuae. ergo vsus rationis. Antecedēs patet. Prima consequentia probatur: quia actus earū pendēt ex organis, quia sunt actus eorū. Secūda consequentia probatur. quia vsus rationis pēdet ex viribus sensitiuis, vt patet in phreneticis, & dormientibus. Secūda pars: quia par ratio est de vsu rationis & membrorū, de quibus superius dictum est, quòd fuissent idonea ad actus pueritiae, & non simpliciter. Ex eadem siquidem radice. s. humiditate nimia cerebri, vtrūq; nascitur.

495 2. dist. 23. q. 2. ar. 2. con. Et verit. q. 18. ar. 8. Q.84.ar.7.

buissent tamen perfectionem quàm nunc, quantum ad ea quae ad eos pertinebant, quātum ad statum illū, sicut & de vsu membrorum superius est dictum*. A

Ad primvm ergo dicendum, φ aggrauatio accidit ex corruptione corporis in hoc, φ vsus rationis impeditur quantum ad ea etiam quae pertinēt ad hominem secundum quamcunque aetatem.

Ad 2^m dicendum, φ etiam alia animalia non habent ita perfectum vsum industriae naturalis statim a principio, sicut postea. Quod ex hoc patet, quòd aues docent volare pullos suos, & similia in alijs generibus animalium inueniuntur. Et tamen in homine est speciale impedimentum propter abundantiam humiditatis cerebri, vt supra dictum est*. B

¶ Super Quaestionis centesimaesecūdae Articulum primum.

Titulus clarus. ¶ In corpe vna cōclusio habēs duas partes. Paradisus est locus in Oriētis parte constitutus. Prima pars, scilicet qđ sit locus, probatur: quia ea quae de paradiso traduntur, per modū historiae narrantur. & cōfirmat̄ authoritate Aug. ponentis differentiam inter intellectum historicum & spiritualē quo ad hoc, & similia. Secunda vero pars ꝓbatur authoritate Isidori, & confirmatur ratione: qa nobilior locus in nobiliori cęli plaga ē. ergo in dextra: ergo in Oriēte patēt oīa. ¶ In responsione ad primum, nota authoritatē literae, et rationem contra id quod cōmuniter dici videtur, scilicet quòd paradisus sit supra locū pluuiarum. Dispositio siquidem illius aeris intemperata est valde humanae cōplexioni, quoniā abundat calido & subtilitate. Vnde ad montium cacumina eleuata supra pluuias, in quibus cineres inuēti dicuntur in primo Meteororū, spongijs olei aeré ingrossantibus, vti dicunt accedentes.

QVAESTIO CII.

De loco hominis qui est paradisus, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de loco hominis, qui est paradisus.

Et circa hoc quaeruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum paradisus sit locus corporeus. C

¶ Secūdo, Vtrum sit conueniens locus habitationis humanae.

¶ Tertio, Ad quid homo in paradiso positus fuit.

¶ Quarto, Vtrum in paradiso debuit fieri.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum paradisus sit locus corporeus.

Ad primvm sic proceditur. Videt̄ quòd paradisus non sit locus corporeus. Dicit enī Beda, † quòd paradisus pertingit vsque ad lunarem circulum: sed nullus locus terrenus talis esse potest, tum quia contra naturam terrae esset, quòd tantum eleuaretur: tum etiā quia sub globo lunari est regio ignis, q̄ terrā cōsumeret. Nō est ergo paradisus loc⁹ corporeus. D

¶ 2 Praet. Scriptura commemorat quatuor flumina in paradiso oriri, vt patet Gen. 2. Illa autē flumina quę ibi nominantur, alibi habent manifestas origines, vt patet etiā p Philosophū in li. Meteo.*ergo paradisus nō est loc⁹ corporeus. E

¶ 3 Praet. Aliqui diligentissime īquisierunt omnia loca terrae habitabilis, qui tamen nullam mentionem faciunt de loco paradisi. ergo nō videtur esse locus corporeus.

¶ 4 Praet. In paradiso describitur lignum vitę esse: sed lignū vitę est aliqd spirituale. dr̄. n. Prouerb. 3. de Sap. φ est lignum vitae his, qui apprehendunt eam. ergo & paradisus non est locus corporeus, sed spiritualis.

¶ 5 Praet. Si paradisus est locus corporalis, oporter φ & ligna paradisi sint corporalia: sed hoc non vr̄, cum corporalia ligna sint producta tertio die. de plātatione autem lignorum paradisi legitur Genes. 2. post opera sex dierum. ergo paradisus non est locus corporeus. A

Sed contra est, qđ Aug. † dicit 8. super Gen. ad lit. *Tres sunt de paradiso generales sententiae. Vna eorum, qui tantummodo corporaliter paradisum intelligi volunt: alia eorum, qui spiritualiter tantum: tertia eorum, qui vtroque modo paradisum accipiūt, quam mihi fateor placere sententiam. li. 8. in pri. li. tom. 5.

Respon. Dicendū, φ sicut August. dicit 13. de Ciuit. dei. *Quę commode dici possunt de intelligēdo spiritualiter paradiso, nemine prohibēte dicantur dū tamen & illius historiae fidelissima veritas, rerum gestarum narratione commendata credatur. Ea. n. quę de paradiso in Scriptura dicuntur, p modum narrationis historicae proponuntur. In omnibus aūt quae sic Scriptura tradit, est pro fundamento tenenda veritas historiae, & desuper spirituales expositiones fabricādę. Est ergo paradisus, vt Isid. dicit. in lib. Etymo. locus in Orientis partibus cōstitutus, cuius vocabulū a graeco in latinū vertit̄ Hortus. Cōuenienter aūt in parte Oriētali dicitur situs: quia credendum est, φ in nobilissimo loco totius terrae sit constitutus. Cum aūt Oriens sit dextera caeli, vt patet per Philosophum in 2. de cęl. *dextera aūt est nobilior q̄ sinistra, conueniens fuit vt in Oriētali parte paradisus terrenus institueret̄ a Deo. Li 13. c. 21 in fine, to. 5. B Li. 14. Etymol. ca 13 circa prin. παράδεισος Li. 2. de Cęlo, text. 15 tom. 2. C

Ad primvm ergo dicendum, φ Bedae verbum non est verum, si s̄m situm manifestū intelligatur. Pōt tamen exponi, φ vsque ad locum lunaris globi ascendit, non secundum situs eminentiam, sed secūdum similitudinem: quia est ibi perpetua aeris temperies, vt Isidor. dicit:* & in hoc assimilatur corporibus caelestibus, quae sunt absque contrarietate. Magis tamen fit mentio de lunari globo, quàm de alijs sphaeris: quia lunaris globus est terminus caelestium corporum versus nos: & luna etiam est magis terrae affinis inter omnia corpora cęlestia. Vnde & quasdam tenebras nebulosas habet quasi accedens ad opacitatem. Quidam autem dicūt, φ paradisus pertingebat vsque ad lunarem globum, idest, vsq; ad medium aeris interstitium, in quo generantur pluuiae, & venti, & hmōi: quia dominium super huiusmodi euaporationes maxime attribuitur lunae: sed secundū hoc locus ille non esset conueniens habitationi humanae, tum quia ibi est maxima intemperies: tum quia non est temperatus complexioni humanae, sicut aer inferior magis terrae vicinus. Li. 14. Etymol. c. 13. D

Ad 2^m dicendū, φ sicut Aug. dicit 8. super Genes. ad lit. *Credendum est φ locus paradisi a cognitione hominum est remotissimus: flumina autem, quorū fontes noti esse dicunt̄, alicubi esse sub terras, & post tractus prolixarum regionum, locis alijs erupisse. Nam hoc solere nonnullas aquas facere, quis ignorat? Li. 8. c. 7 ad finem, to. 5. E

Ad 3^m dicendum, φ locus ille seclusus est a nostra habitatione aliquibus impedimentis vel montium, vel marium, vel alicuius aestuosae regionis, quae pertransiri non potest. Et ideo scriptores locorum de hoc loco mentionem non fecerunt.

Ad 4^m dicendum, quòd lignum vitae est quaedam materialis arbor sic dicta, qa eius fructus habebat virtutem conseruandi vitam, vt supra dictum est *Et tamen aliquid significabat spiritualiter, sicut & Petra in deserto fuit aliquod materiale, & tn̄ significauit Christum. Similiter etiā lignum scientiae boni & mali materialis arbor fuit, sic nominata pp euētum futurū: quia post eius esum homo per experimentum pœnę didi- Q.97.ar.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cit quid interesset inter obedientiæ bonum, & inobedientiæ malum: & tamen spiritualiter potuit significare liberum arbitrium, vt quidam dicunt.

Lib. 5. sup Gen. ad lit. c. 5. Et li. 8. ca. 3.

AD 5^m dicendum, ꝙ secundum Augst. *Tertio die productæ sunt plantæ non in actu, sed secundum quasdam rationes seminales: sed post opera sex dierum productæ sunt plantæ tam paradisi, quàm aliæ in actu. Secundum alios vero sanctos oportet dicere, ꝙ omnes plantæ productæ sunt in actu tertio die, & etiam ligna paradisi. Sed quod dicitur de plantatione lignorum paradisi post opera sex dierū, intelligitur per recapitulationem esse dictum. Vnde litera nostra habet: Plantauerat dominus Deus paradisum voluptatis a principio.

530

¶ *Super Quæstionis centesimæ secundæ Articulum secundum.*

ARTICVLVS II.

Vtrum paradisus fuerit locus conueniens habitationi humanæ.

TItulus clarus.
¶ In corpore vna conclusio. Paradisus est locus cōueniens habitationi humanæ ſm primum primæ immortalitatis statum. probatur, Hō habebat corpus corruptibile quidē ex se, sed præseruandum a virtute animæ a corruptione. ergo habebat corpus corruptibile ab intrinseco & extrinseco. ergo egebat remedio alimētorū & aeris tēperati. ergo conuenientissime habitabat in paradiso. Antecedēs supponitur. Prima cōsequentia & est per se nota, & probatur: quia poterat corrūpi per consumptionē humidi, & debilitationem virtutis, & ab aere, reliquisque extra. Secunda vero patet, quia sunt propria remedia contra illos defectus. Vltima autē probatur: quia in paradiso concurrebat vtrumque remedium, vt patet ex authoritate Damasceni.

497 2 di. 29. ar. 5. cor. Et opusc. 3. ca. 192.

Li. 2. Orth. fidei, c. 11.

SED CONTRA est, quod Dama. *dicit de paradiso, quòd est diuina regio, & digna eius, qui secundum imaginem Dei erat, conseruatio.

Q. 97. ar. 1.

REPSON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, *homo sic erat incorruptibilis & immortalis, non ga corpus eius dispositionē incorruptibilitatis haberet, sed quia inerat aiæ vis quædā ad præseruandū corpus a corruptione. Corrumpi aūt pōt corpus humanum & ab interiori, & ab exteriori. Ab interiori quidē corrumpitur p consumptionē humidi, & p senectutē, vt

Q. 97. ar. 4.

supradictū est: *cui corruptioni occurrere poterat primus homo p esum ciborum. Inter ea vero quæ exterius corrumpunt, præcipuum videtur esse distemperatus aer: uñ huic corruptioni maxime occurritur p temperiem aeris. In paradiso aūt vtrunq; inuenitur: quia, vt Damas. *dicit, est locus temperato & tenuissimo & purissimo aere circūfulgens, plātis semp floridis comat^s. Vñ manifestū est, ꝙ paradisus est loc^s cōueniēs habitationi humanę ſm primę īmortalitatis statū.

Li. 2. Orth. fidei, c. 11. non longe a princ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ cælū empyreū est supremum corporalium locorum, & est extra omnem mutabilitatem. Et quantum ad primum horum est locus congruus naturæ angelicæ: quia sicut Aug.* dicit in 3. de Trin. Deus regit creaturam corporalem p spiritualem. Vnde conueniens est, ꝙ spiritualis natura sit supra omnem corporalem constituta, sicut ei præsidens. Quantum autem ad secundum, cōuenit statui beatitudinis, qui est firmatus in summa stabilitate. Sic igitur locus beatitudinis congruit angelo secundum naturam suam, unde ibi creatus est. Non aūt congruit homini secundum suam naturam, cum non præsideat toti corporali creaturæ per modum gubernationis, sed competit ei solum ratione beatitudinis. Vnde nō est positus a principio in cælo empyreo: sed illuc trāsferendus erat in statu finalis beatitudinis.

Li. 3. ca. 9 vers. 3.

AD 2^m dicendum, ꝙ ridiculum est dicere, ꝙ animę, aut alicui spirituali substantiæ sit aliquis locus naturalis: sed per congruentiam quandam aliquis specialis locus creaturę corporali attribuitur. Paradisus enī terrestris erat locus congruens homini & quantum ad animam, & quantum ad corpus, inquantum scilicet in anima erat vis præseruandi corpus humanum a corruptione: quod nō competit aliis animalibus. Et ideo, vt Damasc. *dicit, in paradiso nullū irrationaliū habitat: licet ex quadam dispensatione animalia fuerint illuc diuinitus adducta ad Adam, & serpens illuc accesserit per operationem diaboli.

Li. 2. Orth. fidei, c. 11. non longe a princ.

AD 3^m dicendum, ꝙ nō propter hoc locus est frustra, quia non est ibi hominum habitatio post peccatum: sicut etiam nō frustra fuit homini attributa immortalitas quædam, quam conseruaturus non erat. Per huiusmodi enim ostēditur benignitas Dei ad hominem, & quid homo peccando amiserit: quàmuis, vt dicitur, nūc Enoch & Elias i illo paradiso habitēt.

AD 4^m dicendum, ꝙ illi qui dicunt paradisum esse sub circulo equinoctiali, opinantur sub circulo illo esse locū temperatissimū propter æqualitatem dierū & noctiū omni tempore. Et quia Sol nūquàm multū ab eis elongatur, vt sit apud eos superabundantia frigoris: nec iterū est apud eos, vt dicunt, supērabundantia caloris, quia etsi Sol pertrāseat super eorū capita, non tamen diu moratur ibi in hac dispositione. Aris. tamen in lib. Meteor. *expresse dicit, ꝙ regio illa est inhabitabilis propter æstum, quod videtur probabilius: quia terræ, per quas nūquàm Sol pertrālit in directum capitis, sunt intemperatæ in calore propter solam vicinitatē Solis. Quicquid autem de hoc sit, credendum est, paradisum in loco temperatissimo constitutum esse, vel sub æquinoctiali, vel alibi.

Li. 2. Meteor. c. 5. text. 20.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo sit positus in paradiso, vt operaretur, & custodiret illum.

¶ *Super Quæstionis centesimæ secundæ Articulum tertium.*

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd homo non sit positus in paradiso, vt operaretur, & custodiret illum, quod

498

TItulus clarus.
¶ In corpore duplex expositio illorū verborum. Omnia clara sunt.

enim introductum est in pœnam peccati, non fuisset in paradiso in statu innocentiæ: sed agricultura introducta est in pœnam peccati, vt dicitur Genes. 3. ergo homo non fuit positus in paradiso, vt operaretur ibi.

Li. 2. Orth. fidei, c. 11. non long. a princ.

¶ 2 Præt. Custodia non est necessaria, vbi non timet violentus inuasor: sed in paradiso nullus timebatur violentus inuasor. ergo non erat necessarium vt paradisum custodiret.

¶ 3 Præt. Si homo positus est in paradiso, vt operaretur, & custodiret ipsum, videtur sequi quòd homo facius sit propter paradisum, & non econuerso: quod videtur esse falsum. Ergo homo non est positus in paradiso vt operaretur, & custodiret illum.

Li. 3. ca. 9 vers. 3.

SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 2. Tulit Dominus Deus hominem, & posuit illum in paradiso voluptatis vt operaretur, & custodiret illum.

RESPON. Dicendum, quòd sicut Augustinus dicit 8. super Gene. ad lit. verbum istud dupliciter potest intelligi. Vno modo sic, quòd Deus posuit hominem in paradiso, vt ipse Deus operaretur, & custodiret hominem. operaretur, inquam, iustificādo ipsum, cuius operatio si ab homine cesset, continuo obtenebratur, sicut aer obtenebratur si cesset influentia luminis: ut custodiret vero ab oī corruptione & malo. Alio modo potest intelligi, vt homo operaretur, & custodiret paradisum. Nec tamen illa operatio esset laboriosa, sicut post peccatū: sed fuisset iucunda propter experiētiam virtutis naturæ. Custodia etiam illa nō esset contra inuasorem, sed esset ad hoc quòd homo sibi paradisum custodiret, ne ipsum peccādo amitteret: et hoc totum in bonum hominis cedebat. Et sic paradisus ordinatur ad bonum hominis, & non econtrario: et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ *Super Quæstionis centesimæ secundæ Articulum quartum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum homo factus fuerit in paradiso.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd homo factus fuerit in paradiso. Angelus enim in loco suæ habitationis creatus fuit, scilicet in cœlo empyreo: sed paradisus fuit locus cōgruus habitationi humanæ ante peccatum. ergo videtur quòd in paradiso homo debuit fieri.

¶ 2 Præt. Alia animalia conseruantur in loco suæ generationis, sicut pisces in aquis, & animalia gressibilia in terra, vnde producta sunt, homo autem conseruatus fuisset in paradiso, vt dictum est. *Ergo in paradiso fieri debuit.

¶ 3 Præt. Mulier in paradiso facta fuit: sed vir dignior est muliere. ergo multo magis vir debuit fieri in paradiso.

SED CONTRA est, quod dicitur Genes. 2. Tulit Deus hominem, & posuit eum in paradiso.

RESPON. Dicendū, quòd paradisus fuit locus congruus habitationi humanæ quantum ad incorruptionem primi status. Incorruptio autem illa non erat hominis secundum naturam, sed ex supernaturali Dei dono. Vt ergo hoc gratiæ Dei imputaretur, non humanæ naturæ, Deus hominem extra paradisum fecit, & postea ipsum in paradiso posuit, vt habitaret ibi toto tēpore animalis vitæ: postmodum cum spiritualem vitā adeptus esset, trāsferend^s in cœlū.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd cælum empyreum est locus congruus angelis quantum ad eorum naturā: et ideo ibi sunt creati. Et similiter dicendum ad secūdum. Loca. n. illa congruunt animalibus secundum suam naturā.

AD 3^m dicēdum, quòd mulier facta fuit in paradiso non propter dignitatem suam, sed propter dignitatem principij, ex quo corpus eius formabatur: quia similiter & filij in paradiso fuissent nati, in quo parentes iam erant positi.

QVAESTIO CIII.

De Gubernatione rerum in communi, in octo articulos diuisa.

POSTQVAM præmissum est de creatione rerum, & distinctione earum, restat nunc tertio considerandum de rerū gubernatione. Et primo in cōmuni. Secundo in speciali de effectibus gubernationis.

Circa primū quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum mūdus ab aliquo gubernetur.
¶ Secundo, Quis sit finis gubernationis ipsius.
¶ Tertio, Vtrū gubernetur ab vno.
¶ Quarto, De effectibus gubernationis.
¶ Quinto, Vtrū omnia diuinæ gubernationi subsint.
¶ Sexto, Vtrum omnia immediate gubernentur a Deo.
¶ Septimo, Vtrū diuina gubernatio cassetur in aliquo.
¶ Octauo, Vtrum aliquid diuinæ prouidentiæ contranitatur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum mundus gubernetur ab aliquo.

AD PRIMVM sic procedit. Videt ꝙ mundus nō gubernetur ab aliquo. Illorum enim est gubernari q̄ mouent, vel operātur pp finem: sed res naturales q̄ sunt magna pars mūdi, nō mouent, aut operantur propter finem, quia nō cognoscunt finem. ergo mundus non gubernatur.

¶ 2 Præt. Eorum est proprie gubernari, quæ ad aliquid mouentur: sed mundus non videtur ad aliquid rei locus eius ex natura, cū unūquodq; naturaliter in naturali suo loco fiat deductis impedimētis, quæ in prima rerum factione non habent locū. nō ergo in eo factus, sed per gratiæ donum deinde est in eo positus, vtpote in conuenientissimo loco naturæ gratificatæ. Merito autem vltima pars relinquitur pro cōstati, quia habitatio habitanti respōdere debet. Paradisus autem & cælum in hoc manifeste differunt, q̄ ille ad vitam animalem deseruit: istud vitæ omnino spirituali, vtpote immutabili, congruit. Et propterea dum homo vitā degebat animali, habitator erat paradisi: cum in vitā trāsferebatur spiritualē, cælū inhabitare cōuenientissimum erat, vt status post resurrectionem ostendit.

D. 416.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum primum.*

TItulus clarus.
¶ In corpore duo. Primo refertur opinio falsa: secundo improbatur, & simul respōdet^r q̄sito.
¶ Quo ad primum duo referuntur, opinio, & ei^s ratio. Opinio est tenens partē negatiuam. s. ꝙ mundus non gubernatur ab aliquo. Ratio est, qa oia sunt fortuita.
¶ Quo ad secūdum dupliciter ostēditur opinio impossibilis. Primo ex modo operandi naturaliū sic. In rebus naturalib^s semp, aut in plurib^s, pōnit melius. ergo ab aliqua prouidētia diriguntur ad bonū. ergo gubernātur ab aliquo. Antecedens patet. Consequentia vero prima probatur, quia ordo manifestat ordinantem, vt patet in domo: & authoritate Aristo. apud Tullium. Secūda cōsequētia patet ex qd nois gubernationis. Scdo ex parte causæ actiuæ sic, Diuinę bonitatis est ꝙducere res. ergo ad ꝙfectū ducere. ergo ad cōsecutionē finis. ergo gubernāt. Antecedēs supponit^r. Prima cōsequētia pro-

500 1. 2. q. 91. ar. 1. cor. Et 2. di. 1. q. 1. ar. 1. Et 3. con tra c. 64. Et ver. q. 5. ar. 2. & 3. cor.

batur, quia optimi est optima producere. Secunda vero, quia vltima perfectio cuiusque consistit in consecutione finis. Tertia autem patet ex quid nois. ¶ Nota hic duo. Primo, quod cū sit tres opiniones, altera dicēs omnia casualia: altera omnia necessaria: & alia media, quædā necessaria, & quædam casualia, & hæc sola sit vera, nō allata est opinio dicens omnia necessaria, sed tantū dicens casualia: quia ista negat gubernationem, illa vero ponēdo omnia determinata, gubernationem affirmat, vt patet ex responsione ad secundum. Nota secūdo, quod prima ratio literę non solum contradictoriū opinionis recitatæ probat, sed rōnē illius cōfutat, dū naturalia euenire sēper, aut frequenter ait. cōstat. n. casualia extra semper & frequenter versari. ex 2. Physic.

Lib.3.Metro.9.i principio.

quid moueri, sed in se stabilitatem habet. ergo non gubernatur.

¶ 3 Præt. Id quod in se habet necessitatē, qua determinat ad vnū, non indiget exteriori gubernante: sed principaliores mundi partes quadam necessitate determinantur ad vnum in suis actibus, & motibus. Ergo mundus gubernatione non indiget.

Sed contra est, quod dicitur Sap. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia. & Boet.* dicit in libro de cōsol. O qui perpetua mūdū ratione gubernas. G

Respon. Dicendum, quòd quidam antiqui Philosophi gubernationem mundo subtraxerunt dicentes, omnia fortuito agi. Sed hæc positio ostenditur esse impossibilis ex duobus. Primo quidem ex eo quòd apparet in ipsis rebus. Videmus enim in rebus naturalibus prouenire, quòd melius est, aut semper, aut in pluribus: quod non contingeret, nisi per aliquam prouidentiam res naturales H dirigerentur ad finem boni, quod est gubernare. Vnde ipse ordo certus rerum manifeste demonstrat gubernationem mundi: sicut si quis intraret domum bene ordinatam, ex ipsa domus ordinatione, ordinatoris

Arif.li.12. Meta.text. 52. tom. 3. rationem perpenderet, vt ab Aristote.* dictum Tullius introducit in lib. de natura deorum. Secundo autem apparet idem ex consideratione diuinæ bonitatis, per quam res in esse productæ sunt, vt ex supradi-

† Q.19.ar. 4, & q. 44. ar. 1.& 2. ctis patet. † Cum enim optimi sit optima producere, non conuenit summæ Dei bonitati, quod res productas ad pfectū nō perducat. Vltima aūt perfectio est vniuscuiusque in consecutione finis. Vnde ad diuinam bonitatem pertinet, vt sicut produxit res in esse, ita etiā

D. 622. eas ad finem [d] perducat, quod est gubernare.

Ad primum ergo dicendum, quod aliquid mouetur, vel operatur pp finem dupliciter. Vno modo sicut agens seipsum in finem, vt homo, & aliæ creaturæ rationales: & talium est cognoscere rationē finis, & eo-

113 rū quæ sunt ad finem. [e] Aliquid aūt dr̄ operari, vel moueri propter finem, quasi ab aliquo actum, vel directū in finē: sicut sagitta mouetur directa ad signū a sagittante, qui cognoscit finem, nō autem sagitta. Vnde sicut motus sagittæ ad determinatū finem demonstrat aperte, quod sagitta dirigitur ab aliquo cognoscente: ita certus cursus naturaliū rerum cognitione carentium, manifeste declarat mūdum ratione aliqua gubernari.

Ad 2m dicendum, quòd in omnibus rebus creatis est aliquid stabile, ad minus prima materia, & aliquid ad motum pertinens, vt sub motu etiam operationē comprehendamus. Et quantum ad vtrunque, res indiget gubernatione: quia hoc ipsum, quod in rebus est stabile, in nihilum decideret, quia ex nihilo est, nisi

Q.104.ar. 1. manu gubernatoris seruaretur, vt infra patebit*.

Ad 3m dicendum, quod necessitas naturalis inhærēs rebus, quæ determinantur ad vnū, est impressio quædam Dei dirigentis ad finem: sicut necessitas qua sagitta agitur, vt ad certum signum tēdat, est impressio

F sagittantis, & non sagittæ [e]: sed in hoc differt, quia id quod creaturę a Deo recipiunt, est earū natura. Quod autē ab homine rebus naturalibus imprimitur præter earum naturam, ad violentiā pertinet. Vnde sicut necessitas violentiæ in motu sagittæ demonstrat sagittantis directionem: ita necessitas naturalis creaturarum demonstrat diuinæ prouidētiæ gubernationem. 508

Articvlvs II.

Vtrum finis gubernationis mundi sit aliquid extra mundum.

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum secundum.*

Ad secundum sic proceditur. Videtur quòd finis gubernationis mundi non sit aliquid extra mundum existens. Illud enim est finis gubernationis rei, ad quod res gubernata perducit: sed illud ad quod res aliqua perducitur, est aliquod bonum in ipsa re, sicut infirmus perducitur ad sanitatem, quæ est aliquod bonum in ipso. Ergo finis gubernationis rerum non est aliquod bonum extrinsecum, sed aliquod bonum in ipsis rebus existens.

H ¶ 2 Præt. Philosoph⁹ dicit 1. Ethi.* quod finium quidam sunt operationes, quidam opera, idest operata: sed nihil extrinsecum a toto vniuerso potest esse operatum: operatio autem est in ipsis operantibus. ergo nihil extrinsecum potest esse finis gubernationis rerum.

¶ 3 Præt. Bonum multitudinis videtur esse ordo & pax, quæ est tranquillitas ordinis, vt August. dicit 19. De ciuit. dei: † sed mundus in quadam rerum multitudine con-

I sistit. Ergo finis gubernationis mundi est pacificus ordo, qui est in ipsis rebus. non ergo finis gubernationis rerum est quoddam bonum extrinsecum.

Sed contra est, quod dicitur Prou. 16. Vniuersa pp se operatus est Dominus: ipse autem est extra totum ordinem vniuersi. ergo finis rerum est quoddam bonum extrinsecum.

Respon. Dicendum, quod cum finis respondeat principio, nō pōt fieri vt principio cognito, quid sit rerū finis ignoretur. Cū igitur principiū rerū sit aliqd extrinsecū a toto vniuerso. s. Deus, vt ex supra dictis

K patet,* necesse est, quod etiā finis rerū sit quoddā bonum extrinsecum: & hoc ratione apparet. Manifestū est. n. quod bonum habet rationem finis. Vnde finis particularis alicuius rei est quoddam bonum particulare: finis aūt vniuersalis rerum omnium est quoddam bonum vniuersale. Bonum aūt vniuersale est, quod est per se & per suam essentiam bonum, quod est in ipsa essentia bonitatis; [e] bonū aūt particulare est, quod est participatiue bonum. [f] Manifestū est aūt, quòd in tota vniuersitate creaturarū [d] nullū est bonū, quod nō sit participatiue bonū. Vn̄ illud bonū, quod est finis totius vniuersi, oportet, quod sit extrinsecum a toto vniuerso.

Ad primum ergo dicēdum, quòd bonum aliquod

Titulus clarus. 501 ¶ In corpore vna conclusio, Finis gubernationis mundi est bonum extrinsecum a toto vniuerso. Probatur dupliciter. Primo, Principium rerum est extrinsecum ab vniuerso. ergo finis. Antecedens patet ex dictis. Cōsequentia probatur, quia finis respōdet principio & secūdum esse, & secundū cognosci. Secundo, Finis vniuersalis omnium rerum est bonum vniuersale. ergo est bonum per essentiam. ergo nō est aliquod infra vniuersum. ergo est bonum extrinsecum a toto vniuerso. Antecedens probatur dupliciter. Primo, quia finis habet rationē boni: secundo, quia finis particularis alicuius est bonum particulare. Prima consequentia probatur ex differentia inter bonum vniuersale, & particulare: quia illud ipsa bonitatis essentia, hoc participatiue bonum. Secūda consequentia probatur, quia nihil est in vniuerso nisi participatiue bonum. vltima est per se nota.

12.q.1.art. 8. Et 3. contra c.17.25 & 27.6.

Li.1. Ethi. c.1. tom.5.

† Li.19. de Ciu. Dei. c. 13. tom.5.

Q.19.ar.4. & q.44.ar. 1.& 2.

234 33 34 D. 296

quod consequimur multipliciter. Vno modo sicut A formam in nobis existentem, vt sanitatem, aut scientiam. Alio modo vt aliquid per nos operatum, sicut ædificator consequitur finem faciendo domum. Alio modo sicut aliquod bonum habitum, vel possessum, vt ille qui emit, consequitur finem possidendo agrū. Vnde nihil prohibet illud, ad quod perducitur vniuersum, esse quoddam bonum extrinsecum.

Ad 2m dicendum, quod Philosophus loquitur de finibus artium, quarum quędā habent pro finibus operationes ipsas, sicut citharistę finis est citharizare. Quædam vero habent pro fine quoddam operatum, sicut ædificatoris finis non est ædificare, sed domus. Cōtingit aūt aliquid extrinsecum esse finem nō solum sicut B operatum, sed etiam sicut possessum, seu habitū, vel etiam seu repræsentatum: sicut si dicamus, quod Herculles est finis imaginis, quæ fit ad eum repræsentādum. Sic igitur pōt dici, quod bonum extrinsecum a toto vniuerso est finis gubernationis rerum sicut habitum & repræsentatum: quia ad hoc vnaquæque res tendit vt participet ipsum, & assimiletur ei quātum potest.

Ad 3m dicendum, quod finis quidem vniuersi est aliquod bonū in ipso existēs. s. ordo ipsius vniuersi: hoc aūt bonum non est vltimus finis, sed ordinatur ad bonum extrinsecum, vt ad vltimum finem: sicut etiā ordo exercitus ordinat ad ducem, vt dicitur in 2. Meta. C

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum tertium.*

Articvlvs III.

Vtrum mundus gubernetur ab vno.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod mundus non gubernetur ab vno. De causa enim per effectus iudicamus: sed in gubernatione rerum apparet, quod res non vniformiter gubernantur & operantur: quædam enim sunt contingentia, quædam vero ex necessitate, & secundum alias diuer- D sitates. ergo mundus non gubernatur ab vno.

¶ 2 Præt. Ea quæ gubernantur ab vno, a seinuicem nō dissentiunt, nisi propter imperitiam, aut insipiētiam, aut impotentiam gubernantis, quæ a Deo sunt procul: sed res creatæ a seinuicem dissentiunt, & contra seinuicem pugnant, vt in contrarijs apparet. non ergo mundus gubernatur ab vno.

¶ 3 Præt. In natura semper inuenitur quod melius est: sed melius est simul esse duos quàm vnum, E vt dr̄ Eccles. 4. ergo mūdus nō gubernatur ab vno, sed a pluribus.

Sed contra est, quod vnum Deum, & vnum Dominum confitemur, secundum illud Aposto. 1. ad Cor. 8. Nobis est vnus Deus pater, & Dominus vnus, quorum vtrunque ad gubernationē pertinet. nam ad Dominum pertinet gubernatio subditorum, & Dei nomen ex prouidentia sumitur, vt supra dictum est.* ergo mundus gubernatur ab vno.

Respon. Dicendum, quòd A necesse est dicere, quòd mundus ab vno gubernetur. Cum enim finis gubernationis mūdi sit quod est essentialiter bonum, quod est optimum [e], necesse est, quòd mundi gubernatio sit optima. Optima autem gubernatio est, quæ fit per vnum. Cuius ratio est, quia gubernatio nihil aliud est quàm directio gubernatorum ad finem, qui est aliquod bonū: vnitas autem pertinet ad rationem bonitatis, vt

Lib.3.pros. 11. Boet.* probat in tertio de conso. B per hoc, quòd sicut omnia desiderant bonum, ita desiderant vnitatem, sine qua esse nō possunt. nam vnumquodque intantum est, inquantū vnum est. Vnde videmus, quòd res repugnāt suæ diuisioni quantum possunt, & quod dissolutio vniuscuiusque rei prouenit ex defectu illius rei. Et ideo id, ad quod tendit intentio multitudinem gubernantis, est vnitas, siue pax: vnitatis autem causa per se est vnum. Manifestum est enim, quòd plures multa vnire & concordare non possunt, nisi ipsi aliquo mo C do vniantur. Illud aūt quod est per se vnum, potest esse causa vnitatis conuenientius quàm multi vniti: vnde multitudo melius gubernatur per vnum, quàm per plures. [e] Relinquitur ergo, quòd gubernatio mun 259 di, quæ est optima, sit ab vno gubernante. Et hoc

Li.12.Met. in fi. li.to.3 est quod Philosophus dicit in 12. Metaphys.* Entia nolunt disponi male, nec bonum pluralitas principatuum: vnus ergo princeps.

Ad primum ergo dicendum, quòd motus est actus mobilis a mouente. Difformitas ergo motuū est ex diuersitate mobiliū, quā requirit pfectio vniuersi,

Q.79.art.1. & 2. vt supra dictum est,* non ex diuersitate gubernātium.

Ad 2m dicendum, quod contraria etsi dissentiant quā- D tum ad fines proximos, conueniūt tn̄ quantū ad finē vltimū, prout concluduntur sub vno ordine vniuersi.

Ad 3m dicendum, quod in particularibus bonis duo sunt meliora quàm vnum: sed ei quod est essentialiter bonum, non potest fieri aliqua additio bonitatis.

Titulus clarus. ¶ In corpe vna conclusio. Mundus gubernatur ab vno. Probat dupliciter, Primo ratione. Finis gubernationis mundi est bonum per essentiam, ac per hoc optimū. ergo gubernatio mūdi est optima. ergo est ab vno. Antecedēs patet cū prima consequētia: secunda vero fundat super duas propositiones. Altera est, quod ōis gubernatio intendit vnitatem: secunda est, quod vnitas melius causatur per vnum, quàm per multos. Ex his manifeste consequentia tenet: quoniā gubernatio optima: quia gubernatio est ad vnū ex prima propositione: quia optima est ab vno ex secunda propositiōe. Prima propositio probatur in litera sic. Gubernatio est directio ordinatorū in finem. ergo bonū. ergo vnū. Probatur hæc vltima sequela, primo authoritate Boetii: secūdo rōne eius ex naturali appetitu, q æque est ad bonū & vnū: quod declaratur tū a priori, quia est ad effectū a posteriori, quia resistit diuidēti: tum etiam a posteriori, qa dissolutio, quæ opponitur vnitati, prouenit ex defectu in esse. Secunda vero propositio probatur, quia vnitatis per se, causa est per se vnum, quod manifestatur ex eo, qa multi non causant vnū, nisi inquātū aliquo modo vniuntur. Cōuenētius autē vnūquodq; fit per propriā causam, quàm per causam per accidens. ergo. Secundo confirmatur authoritate Aristo. hāc rationem paucis verbis tangentis. 53

Articvlvs IIII.

Vtrum effectus gubernationis sit unus tantum, & non plures.

¶ *Super Quæstionis cētesimætertiæ Articulum quartum.*

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod effectus gubernationis mundi sit vnus tan- E tum, & non plures. Effectus enim gubernationis esse videt id, quod per gubernationem in rebus gubernatis causatur: hoc autem est vnum, scilicet bonum ordinis, vt in exercitu patet. ergo gubernationis mundi est vnus effectus.

¶ 2 Præt. Ab vno natum est vnū tantum procedere: sed mūdus gubernatur ab vno, vt ostensum est. * ergo & gubernationis effectus est vnus tantum.

¶ 3 Præt. Si effectus gubernationis non est vnus tantum propter

Titulus clarus. ¶ In corpe vna cōclusio trimēbris. Effectus gubernationis principalis est vnus, generales sunt duo, in particulari sunt nobis innumerabiles. Hæc cōclusio probatur, & declaratur. Probatur autem & quantum ad ipsam trimembrē distinctionē sic. Effectus operationis est pertinctio ad finem. ergo effectus actionis ex fine pensari potest. ergo effectus gubernationis mundi ex bono per essentiam accipi potest. ergo tripliciter sumi 507

Art. præce.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sumi potest, scilicet & ex parte ipsius finis, & ex parte fundamẽti i generali & particulariter. ergo principalis est vnus, generales sunt duo, & particulariter innumerabiles. Antecedens patet cũ prima consequentia & secunda: quia assimilatio ad summum bonum est id, ad qđ omnia gubernata tẽdunt. Tertia vero cõsequentia cum sit de possibili, manifesta fit ex sufficientia ordinis ad finẽ. Aut enim ipsa est consecutio finis, & sic est effectus ex parte ipsius finis se tenens: quoniam ipse effectus est idem finis cũ fine extrinseco, sicut idem est finis apud auarum, puta pecunia & possessio eiꝰ: aut ex parte fundantium istam consecutionem, & sic numerandi iuxta numerum eorum, per quæ finem assequuntur: & hoc quidem in generali finitum est, in particulari vero sine numero. Vltima autem cõsequentia probatur explanandò, quòd primũ ẽ assimilatio ad summum bonum: in secundo loco sunt cõseruatio in bono, & motio ad bonũ. i tertio cõseruatio huiꝰ i hoc bono, hęc motio huius ad hoc bonũ.

Cap. 12. de diui. no. parũ ante medium.

¶ Aduerte hic, q̃ quia gubernatio nõ facit res gubernandas, ꝯ supponit eas: ideo non creatio, sed conseruatio ponitur primus gubernationis effectus. Et quia naturaliter res prius in se conseruatur, q̃ promoueatur ad bonum: ideo secundus effectus ponitur motio ad bonum, sub qua comprehenditur actio post conseruationem. Et nota, quòd semper vtitur boni nomine in hac materia, ut formaliter loquatur, vt consueuit: gubernatio enim non est, quæ ad bonum vt sic, nõ intendit.

501

In corp. ar. 504 Supr. q. 22. ar. 1. 2. & 3. Et 1. di. 39. q. 2 ar. 2. Et 3. contra c. 1 64. 94. & 111. Et veri q. 5. ar 2. & 4 Et opuscu. 3. c. 124 132. & 133.

¶ Super Quæstionis cẽtesimætertiæ Articulum quintum.

TItulus elatus ¶ Incorpore. vnitatem gubernantis, oportet q̃ multiplicetur secũdum multitudinem gubernatorum: hæc autem sunt nobis innumerabilia. ergo gubernationis effectus non possunt comprehendendi sub aliquo certo numero.

F

SED CONTRA est, quòd Dionys.* dicit, quòd deitas prouidentia & bonitate perfecta, omnia cõtinet, & seipsam implet: gubernatio autem ad prouidentiam pertinet. ergo gubernationis diuinæ sunt aliqui determinati effectus.

G

RESPON. Dicẽdum, quòd effectus cuiuslibet actionis ex fine eiꝰ pensari potest: nam per operationem efficitur, vt pertingatur ad finem. Finis autem gubernationis mundi est bonum essentiale, * ad cuius participationem & assimilationem omnia tendunt. Effectus igitur gubernationis potest accipi tripliciter. Vno modo ex parte ipsiꝰ finis: & sic est vnus effectus gubernationis, scilicet assimilari summo bono. Alio modo potest considerari effectus gubernationis secũdum ea, quibus ad Dei assimilationem creatura perducitur: & sic in generali sunt duo effectus gubernationis. Creatura enim assimilatur Deo quantum ad duo, scilicet quantum ad id, quòd Deus bonus est, in quantum creatura est bona: & quantum ad hoc, quòd Deus est alijs causa bonitatis, inquantum vna creatura mouet aliã ad bonitatem. Vnde duo sunt effectus gubernationis, scilicet conseruatio rerum in bono, & motio earum ad bonum. Tertio modo potest cõsiderari effectus gubernationis in particulari: & sic sunt nobis innumerabiles.

H

I

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd ordo vniuersi includit in se & cõseruationẽ rerum diuersarũ a Deo istitutarũ, & motionẽ earũ: qa fm hæc duo inuenit ordo i rebus, secundum scilicet quòd vna est melior alia, & secundum quòd vna ab alia mouetur. Ad alia duo patet responsio per ea quæ dicta sunt*.

K

ARTICVLVS V.

Vtrum omnia diuinæ gubernationi subdantur.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd non omnia diuinæ gubernationi subdãtur. Dicitur enim Eccle. 9. Vidi sub Sole nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientiũ panem, nec doctorũ diuitias, nec artificum gratiam, sed tempus casumque in omnibus: quæ autem gubernationi alicuius subsunt, nõ sunt casualia. ergo ea quæ sunt sub Sole, non subduntur diuinæ gubernationi.

¶ 2 Præt. Apost. 1. ad Corinth. 9. dicit, quòd non est Deo cura de bobus: sed vnicuique est cura eorũ, quæ gubernantur ab ipso. non ergo omnia subduntur diuinæ gubernationi.

¶ 3 Præt. Illud quod seipsum gubernare potest, non videtur alterius gubernatione indigere: sed creatura rationalis seipsam gubernare potest, cum habeat dominiũ sui actus, & per se agat, & non solum agatur ab alio, quod videtur esse eorum quæ gubernantur. ergo non omnia sunt diuinæ gubernationi subdita.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit 5. de Ciuit. Dei,* Deus non solum cælum & terram, nec solũ hominẽ & angelũ, sed nec exigui & cõtẽptibilis aũantis viscera, nec auis pennulã, nec herbę flosculũ, nec arboris foliũ sine suarũ partium conuenientia derelinquit. omnia ergo eius gubernationi subduntur.

RESPON. Dicendum, quòd secundum eandem rationem competit Deo esse gubernatorem rerũ, & causam rerum: quia eiusdem est rem producere, & ei perfectionem dare, quod ad gubernantem pertinet. Deus autem est causa nõ quidem particularis vnius generis rerum, sed vniuersalis totius entis, vt supra ostensum est.* Vnde sicut nihil potest esse quod nõ sit à Deo creatum, ita nihil potest esse, quod eius gubernationi non subdatur. Patet etiam hoc idem ex ratione finis. Intantum enim alicuius gubernatio se extendit, inquantum se extendere potest finis gubernationis. Finis autem diuinæ gubernationis est ipsa sua bonitas, vt supra ostensum est. * Vnde cum nihil esse possit, quod non ordinetur in diuinam bonitatem, sicut in finem, vt ex supradictis patet, †impossibile est quòd aliquod entium subtrahatur gubernationi diuinæ. Stulta igitur fuit opinio dicẽtum, quòd hæc inferiora corruptibilia, vel etiã singularia, aut etiam res humanæ non gubernantur a Deo. Ex quorum persona dicitur Ezech. 9. Dereliquit Dominus terram.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sub sole dicuntur esse ea, quę secundum ortum Solis generantur & corrumpuntur. In quibus omnibus casus inuenitur, non ita quòd omnia quæ in eis fiunt, sint casualia, sed quia in quolibet eorũ aliquid casuale inueniri potest: & hoc ipsum quòd aliquid casuale inuenitur in huiusmodi rebus, demonstrat ea alicuius gubernationi esse subiecta. Nisi enim huiusmodi corruptibilia ab aliquo superiori gubernarentur, nihil intenderent, maxime quę non cognoscũt, & sic non ueniret in eis aliquid prẽter intentionem, quod facit rationem casus. Vnde ad ostendendum, quòd casualia secundum ordinem alicuius superioris causæ proueniunt, non dicit simpliciter, quòd vidit casum esse in omnibus, sed dicit tẽpus & casum, quia scilicet secundum aliquem ordinem temporis, casuales defectus inueniuntur in his rebus.

A

AD 2m dicẽdum, quòd gubernatio est quædam mutatio gubernatorum a gubernante. Omnis autem motus est actus mobilis a mouente, vt dicitur in 3. Physic.* Omnis autem actus proportionatur ei cuius est actus: & sic oportet quòd diuersa mobilia diuersimode moueantur, etiam secundum motionem vnius motoris. Sic igitur secundum vnam artem Dei gubernantis res diuersimode gubernantur secundum earum diuersitatem. Quędam enim secundum suam naturam sunt per se agentia, tanquàm habentia dominium sui actus. Et ista gubernantur a Deo nõ solum per hoc quòd mouentur ab ipso Deo in eis interius operante, sed etiam per hoc quòd ab eo inducuntur ad bonum, & retrahuntur a malo per præcepta & prohibitiones, præmia & pœnas: hoc autem modo non gubernantur a Deo creaturę irrationales, e quæ tantũ aguntur & non agunt. Cum ergo Apostolus dicit, quòd Deo non est cura de bobus, non totaliter subtrahit boues a cura gubernationis diuinæ, sed solum quantum ad modum, qui proprie competit rationali creaturę.

B

C

AD 3m dicendum, quòd creatura rationalis gubernat seipsam p intellectum & voluntatem, quorum vtrunque indiget regi & perfici ab intellectu & voluntate Dei. Et ideo supra gubernationem, qua creatura rationalis gubernat seipsam tanquàm domina sui actus, indiget gubernari a Deo.

D

ARTICVLVS VI.

Vtrum omnia immediate gubernentur a Deo.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd omnia immediate gubernẽtur a Deo. Gre. enim Nyssenus* reprehẽdit opinionem Plat. qui diuisit prouidentiã in tria. Primam quidem primi dei, qui prouidet rebus cęlestibus, & vniuersalibus omnibus. Secundã vero prouidentiam esse dixit secũdorum deorum, qui cęlũ circumeunt, scilicet respectu eorum quæ sunt in generatione & corruptione. Tertiam vero prouidentiam dixit quorundam dæmonum, qui sunt custodes circa terram humanarum actionum. ergo uidetur q̃ omnia imediate a Deo gubernẽtur.

¶ 2 Præt. Melius est aliquid fieri p vnum quàm per multa, si sit possibile, vt dicitur in 8. Phys.* sed Deo potest per seipsum absque medijs causis omnia gubernare. ergo videtur q̃ omnia imediate gubernet.

C

¶ 3 Præt. Nihil in Deo est deficiens & imperfectum: sed ad defectum gubernatoris pertinere videtur, q̃ mediantibus aliquibus gubernet. sicut rex terrenus, quia nõ sufficit ad omnia agenda, nec vbique est presens in suo regno, propter hoc oportet, quòd habeat suæ gubernationis ministros. ergo Deus immediate omnia gubernat.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in tertio de Trini.* Quemadmodum corpora grossiora & inferiora per subtiliora & potẽtiora quodam ordine reguntur: ita omnia corpora per spiritum vitæ rationalẽ, & spiritus vitæ rationalis desertor atque peccator per spiritum vitæ rationalem pium & iustum, & ille per ipsum Deum.

RESPON. Dicendum, quòd in gubernatione duo sunt consideranda, scilicet ratio gubernationis, q̃ est ipsa prouidentia, & executio[c]. Quãtũ igitur ad rõnẽ gubernationis ptinet, De[o] immediate oĩa gubernat: quãtũ aũt ptinet ad executionem gubernationis, Deus gubernat quædã mediantibꝰ alijs, cuius ratio est: quia cum Deus sit ipsa essentia bonitatis, * vnumquodq; attribuendum est Deo fm sui optimũ. Optimum autem in omni genere, vel ratione, vel cognitione practica, qualis est ratio gubernationis, in hoc consistit, q̃ particularia cognoscantur, in quibus est actus. Sicut optimus medicus est qui non considerat sola vniuersalia, sed qui potest etiam considerare causas istituat. Antecedens probatur, quia gubernatio est perductiua gubernatorum ad perfectionem, consequentia vero probatur primo: quia maior perfectio est, quòd aliquid & sit in se bonum, & sit aliis causa bonitatis, q̃ in se tantum sit bonũ. Secundo manifestatur exemplo magistri & discipulorũ, quos faceret aliorũ doctores.

E

505 Supr. q 22. arti. 3. Et 3. cõ. c 76. 77. 83 & 94. Et opusc. 3. ca. 133. Li. 8. & est de prouidẽtia, ca. 3.

Li. 3. c. 4. circa principium, to. 3.

¶ Circa differentiã assignatã inter partes conclusionis penes mediationem & immediationem dubium occurrit, an sit sermo de mediatione & immediatione virtutis, an suppositi, vel vtriusque. Si enim est de immediatione suppositi, falsum ẽ, Deũ quãtum ad rationẽ omnia immediate gubernare, cum mediet ratio humana respectu humanorũ actuum &c. Si vero est sermo de immediatione virtutis, falsum est, quòd Deus quantum ad executionem mediate gubernet: qm̃ quicquid exequitur quodcũque ens, exequitur media virtute diuina, & non econuerso, vt in 3. cõtra Gen. c. 67. diffuse ostẽditur. Si forte dicatur, quòd in vno mẽbro est sermo de vna mediatione, & i alio de alia, sequitur qđ differentia assignata non est penes idẽ: nisi secundum vocabulum, quod ab arte & tanta doctrina alienũ esse oportet.

Li. 8. Phys. tex. 48. to. 2

¶ Ad hoc dicitur, q̃ formaliter loquẽdo, de neutra mediatione est sermo, sed de mediatione propria vnicuique. s. rationi & executioni, quãmuis prima pars verificetur de immediatione virtutis: secunda de mediatione suppositi. Ad quorũ euidentiam scito, q̃ inter rationẽ rectricem, seu gubernatricem, & res rectas, est se rationem mediã cõtingit dupliciter. vno modo vt supplẽtem notitiam & regulationem rationis principaliter, vt puta,

137

501

ta, quia principalis dedit regulas vniuersales, ordinauit principalia, dedit modum &c. & inferioribus curam aliorum reliquit secundum particularia occurrentia, vt in hominibus frequenter contingit. Alio modo vt ministram tantum rationis principalis, vtputa, quia principalis hęc agenda quo ad omnia discussa, inferiori tradit exequenda, vt in ministris artium contingit, præostensis omnib⁹ a magistris. Inter hos autē duos modos interest, quòd primo modo mediat rō vt rō, quia vt coniungens notitiam & regulationē vniuersale particularibus: in secundo vero mediat ratio vt minister, rōnalis tamen. in primo ratio principalis non se extendit ad vltima

237 immediate, quia non absq; media ratione ea nouit, aut regulā eorum habet. In secundo vero immediate ad vltima, quæ particularia sunt, se extēdit. Et qm̄ in oībus secūdum propria procedendū est, ideo de ratione loquendo, de tali mediatione intellexit. Quia autē talis mediatio coincidit cum mediatiōe virtutis: idcirco grā materię primum membrū intelligitur de immediatione virtutis.

506 Quemadmodum autem de media ratione distinctū est, ita de medio executore distingui potest. Cōstat enim quòd inter executorē vt sic, & effectum, dupliciter contingit mediū executorem poni. Vno mō ad suplēdam potentiam executiuā prioris: alio modo ad ministrandū tm̄ priori, & primum quidē per accidens se habet ad executoris rationē, qm̄ non conuenit ei nisi ratione impotentiæ, quæ accidit executori: non enim est necesse executorē esse impotentem. Secundum vero conuenit executori inquantū executor est: exequi enim de ratione sua

Supr. q.22. art. 2. ad 1. Et 2.d.6.ar. 1.ad. 3.

Li. 3. prosa 12. ante medium,

rare minima particularium. & idē patet in cæteris. Vnde oportet dicere, q Deus omnium etiam minimorum particularium rationem gubernationis habeat. Sed cū per gubernationem res quæ gubernātur, sint ad perfectionem perducēdæ: tanto erit melior gubernatio, quanto maior perfectio a gubernante rebus gubernatis communicatur. Maior autē perfectio est, quòd aliquid in se sit bonum, & etiā sit alij causa bonitatis, quàm si esset solummodo in se bonum. Et ideo sic Deus gubernat res, vt quasdam aliarum in gubernando causas instituat. Sicut si aliquis magister discipulos suos, non solum scientes faceret, sed etiam aliorum doctores.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd opinio Platonis reprehēditur, quia etiam quantum ad rationem gubernationis posuit Deum non immediate omnia gubernare: quod patet per hoc, q diuisit in tria prouidentiam, quæ est ratio gubernationis[e].

AD 2[m] dicendum, q si solus Deus gubernaret, subtraheretur perfectio causalis a rebus: unde non totum melius fieret per vnū, quod fit per multa.

AD 3[m] dicendum, q non solum pertinet ad perfectionem regis terreni, q executorem habeat suæ gubernationis, sed etiam ad regis dignitatē: qa ordine ministrorū potestas regis pręclarior reddit.

ARTICVLVS VII.

Vtrum aliquid præter ordinem diuinæ gubernationis contingere possit.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q aliquid præter ordinē diuinæ gubernationis contingere possit. Dicit enim Boet. * in tertio de conso. q Deus per bonum cuncta disponit. si ergo nihil in rebus contingit præter ordinē diuinæ gubernationis, sequeretur, q nihil esset malū rebus.

¶ 2 Præt. Nihil est casuale, quod euenit secundum præordinationem alicuius gubernantis. si igitur nihil accidit in rebus præter ordinem gubernationis diuinæ, sequitur quòd nihil in rebus sit fortuitum, & casuale.

¶ 3 Præt. Ordo diuinæ gubernationis est certus & immutabilis, quia est secundum rationem æternam. si igitur nihil possit contingere in rebus præter ordinem diuinæ gubernationis, sequitur q omnia ex necessitate eueniant, & nihil sit in rebus cōtingens: quod est inconueniens. potest igitur in rebus aliquid contingere præter ordinem gubernationis diuinæ.

SED CONTRA est, quod dicitur Hester 13. Domine Deus rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, & non est qui possit resistere tuę voluntati.

RESPON. Dicendum, quòd præter ordinem alicuius particularis causę aliquis effectus euenire potest, non autem pręter ordinem causæ vniuersalis, cuius ratio est: quia præter ordinem particularis causæ nihil ꝓuenit nisi ex aliqua alia causa impediente, quā quidē causam necesse est reducere in primam causam vniuersalem. Sicut indigestio contingit præter ordinem virtutis nutritiuæ ex aliquo impedimento, puta, ex grossitie cibi, quam necesse est reducere in aliam causam: & sic vsque ad causam primam vniuersalem. Cum igitur Deus sit prima causa vniuersalis non vnius generis tantum, sed totius entis, [e] impossibile est, quòd aliquid contingat præter ordinem diuinæ gubernationis. Sed ex hoc ipso, quòd aliquid ex vna parte videtur exire ab ordine diuinæ prouidentię, qui consideratur secundum aliquam particularem causam, necesse est quòd in eundem ordinem relabatur secundum aliam causam.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod nihil inuenitur in mundo, quòd sit totaliter [d] malum, quia malum semper fundatur in bono, vt supra ostensum est * Et ideo res aliqua dicitur mala per hoc, quòd exit ab ordine alicuius particularis boni. Si autem totaliter exiret ab ordine gubernationis diuinæ, totaliter nihil esset.

AD 2[m] dicendum, quòd aliqua dicuntur esse casualia in rebus per ordinem ad causas particulares, extra quarum ordinem fiunt. Sed quantum ad diuinam prouidentiam pertinet, nihil fit casu in mundo, vt Augustinus dicit in lib. 83. quæst.*

AD 3[m] dicendum, quòd dicuntur aliqui effectus contingentes per comparationem ad proximas causas, quæ in suis effectibus deficere possunt, non propter hoc q aliquid fieri possit extra totū ordinē gubernationis diuinę: qa hoc ipsum, q aliqd cōtingit pręter ordinē causę proximę, est ex aliqua causa subiecta gubernationi diuinæ.

importat ministerium quoddam, vt de se patet. Vnde cum de mediatione, vel imediatione executionis est sermo, ꝓprie loquendo de medio nō supplēte, sed ministrante, est sermo. Et quia mediū vt ministrās est medium vt suppositum, non vt virtus: ideo secundum mēbrum de mediatione suppositi gratia materiæ verificatur. Stat ergo responsio, quòd hic est sermo de mediatione & immediatione propria singulis: & quòd differentia inter rationem & executionē est, quòd illa immediate per negationē proprii medii, ista mediate per positionem proprii medii est: nec est differentia secundum vocē tantum, aut in æquiuoco. Et quoniam proprium medium illius est et mediū virtutis, istius esset mediū suppositi: ió materialiter nō formaliter ibi verificatur de vna, & hic de alia, & respicere ad hoc materiale dat causam dubitandi.

260

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum septimum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio responsiua. Impossibile est quòd aliquid cōtingat præter ordinē diuinę gubernationis. probatur. Nullus effectus potest euenire præter ordinem causæ vniuersalis: diuina gubernatio est vniuersalis causa non in vno genere, sed totius entis. ergo nihil potest præter ipsius ordinem euenire. Probat maior ex differentia inter causam particularē & vniuersalem in hoc, qđ præter particularem potest effectus contingere, præter vniuersalem nō. Et probatur differentia, quia præter particularē est alia causa sibi non subdita, ex qua potest effectus impediri: pręter vniuersalem vero nulla est, quia omnes causæ reducunt in

D. 29[illegible] D.83[illegible]

Q.44. ar.3 & q.49. ar. 3.

Q.24. circ. medium [illegible] mo.4.

in illam, & sic sub illius ordine cadit, quicquid per quamcūque causam fit: declaratur hoc ex emplo indigestionis.

¶ *Super Quæstionis centesimæ tertiæ Articulum octauum.*

TItulus. Circa titulum dubium occurrit, quia hic articulus videtur superfluus, aut coincidere cum præcedente, aut saltē male ordinatus. Si. n. conclusum est, quòd pręter ordinem diuinæ gubernationis nihil potest cōtingere, superfluū est solicitari, an contra illum possit aliud fieri. Præter. n. claudit in se & præter, & contra. superfluit ergo, aut pars est præcedentis, aut pri⁹ debebat quæri, vtrū contra, & deinde vtrū præter, quia stat quòd non cōtra, & tn̄ præter: sed nō econuerso, vt patet. ¶ Ad hoc dicitur, q iste articulus est omnino distinct⁹, & optimo loco necessario quæsitus. Differt. n. a præcedente, quia ille de euentu, iste de renitētia quærit. Vnde differunt quasi sicut actus, & promptitudo ad actum. In illo enim quęritur, an posit aliquid cōtingere præter diuinam gubernationem: hic non quęritur, vtrum aliquid posit facere contra diuinam gubernationē, sed vtrū aliquid sit renitens, i. aut non obediēs, vel difficile obediēs diuinæ gubernationi: hoc enim renitentia importat. Vnde post decisionē, quòd nihil præter diuinā gubernationem euenit, aut euenire potest, merito reliquū fuit discutere, vtrum res promptæ sint ad hoc ipsum, quod fieri diximus. i. ordinē diuinæ gubernationis implendum, an aliquæ contra renitātur, idest, resistāt, quàmuis oppositum facere non possint. ¶ In corpore duo. Primo proponit conclusio: secundo probatur. ¶ Quo ad primū, ponit vna distinctio, & cōclusio. Distinctio est, ordo diuinæ sapiētiæ dupliciter, in generali. & in speciali. Primo modo est in gubernatore vniuersali: secundo in gubernatoribus specialibus. Conclusio est bimembris, Nihil contranitit ordini diuinæ gubernationis in generali, sed in speciali. ¶ Quo ad secundum, probatur quo ad primam partem dupliciter. Primo, Vnaquæq; res sua operatione & conatu tendit ad bonum. ergo non contranititur diuinæ gubernationi in generali. Antecedens probatur: quia nihil operatur aspiciens ad malum, vt Diony. dicit. Cōsequentia probatur: quia ipsa diuina gubernatio totaliter tendit in bonum. Secundo omnis inclinatio siue naturalis, siue voluntaria, est impressio quædam a primo mouente. ergo omnia agentia, tā naturaliter, quàm voluntarie tendunt, quasi spōte, ad id ad quod diuinitus ordinantur. Antecedens supponitur ex supra dictis, & manifestatur exemplo impressionis in sagitta. Cōsequentia patet ex eisdem, & confirmatur: quia hic dicitur Deus disponere oīa suauiter. secūda pars vt nota relinquitur. ¶ Circa distinctionē & explanationē mēbrorum eius aduerte, quòd non materialiter, sed formaliter intelligēda sunt, ita quòd gubernatio in generali est, prout egreditur a gubernatore vniuersali vt sic: in speciali vero, vt egredit a causa particulari executiua vt sic. Dico autem vtrobique vt sic, qm̄ Deus non nisi vt gubernator toti⁹, clauditur sub primo mēbro: & ipsemet De⁹ dans præcepta moralia, vt ordinans Ecclesiam, & secundū similes rationes speciales, clauditur sub secundo mēbro, quoniā est vt causa particularis executiua per se ipsam quandoque. Non enim vt faciens aliquod horum, ordinat omnia entia, sed quædā tantum, vel ꝯm quasdā tantū dispositiones. & hoc si notaueris, solues multas argumentationes de peccato mortali, qūo est contra Deum, & contra amicitiam, & præcepta eius immediate siue ī homine, siue in angelo &c. ¶ In responsione ad primū aduerte, quòd peccantes mortaliter, duo inspiciūt, alterum intentum, & hoc cōstat esse aliqđ bonū, & sic implent aliquē ordinē diuinę gubernationis. Alterum præter intentionem, & hoc est deformitas actus consistēs in priuatione debiti ordinis &c. Et in hoc declināt a quodā determinato ordine boni, & cōtra illū nitunt: & sic nulla ex parte cōtra diuinā gubernationē in generali agunt: sed in speciali.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum aliquid possit reniti contra ordinem gubernationis diuinæ.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q aliquid possit reniti cōtra ordinem gubernationis diuinæ. Dicitur enim Isa. 3. Lingua eorum, & adinuentiones eorum contra Dominum.

¶ 2 Præt. Nullus rex iuste punit eos, qui eius ordinationi non repugnant. si igitur nihil contraniteretur diuinæ ordinationi, nullus iuste puniretur a Deo.

¶ 3 Præt. Quælibet res subiicitur ordini diuinæ gubernationis: sed vna res ab alia impugnatur. ergo aliqua sunt, quę contranituntur diuinæ gubernationi.

SED CONTRA est, quod dicit Boet. * in tertio de conso. Non est aliquid quod summo huic bono vel velit, vel possit obsistere. est igitur summū bonū quod regit cūcta fortiter, suauiterq; disponit, vt dicit Sap. 8. de diuina sapientia.

RESPON. Dicendum, quòd ordo diuinæ sapientiæ dupliciter potest cōsiderari. Vno modo in generali, secundū scilicet quòd progredit a causa gubernatiua totius. Alio modo in speciali, secundum quòd progreditur a causa particulari, quæ est executiua diuinæ gubernationis. Primo igitur modo, nihil contranititur ordini diuinæ gubernationis: quod ex duobus patet. Primo quidem ex hoc, q ordo diuinæ gubernationis totaliter in bonum tendit, & vnaquæque res in sua operatione & conatu nō tendit nisi ad bonum. nullus enim respiciens ad malum operatur, vt Dionys. dicit. Alio modo apparet idem ex hoc, q sicut supra dictum est, * omnis inclinatio alicuius rei vel naturalis, vel voluntaria, nihil est aliud, quàm quædam impressio a primo mouente: sicut inclinatio sagittæ ad signum determinatum, nihil aliud est quàm quædam impressio a sagittante. Vnde omnia quæ aguntur vel naturaliter, vel voluntarie, quasi propria sponte perueniunt in id ad quod diuinitus ordinantur: & ideo dicitur De⁹ omnia disponere suauiter.

AD PRIMVM ergo dicēdum, q dicuntur aliqui vel cogitare, vel loqui, vel agere contra Deum, nō quia totaliter renitantur ordini diuinæ gubernationis, quia etiā peccantes intēdunt aliquod bonum: sed quia contranituntur cuidam determinato bono, quod est eis cōueniēs secundum suam naturam, aut statum: & ideo puniuntur iuste a Deo. Et per hoc patet solutio ad secundum.

AD 3[m] dicendum, quòd ex hoc, quòd vna res alteri contra pugnat, ostenditur, q aliquid reniti potest ordini, qui est ex aliqua causa particulari: non autē ordini, qui dependet a causa vniuersali totius.

QVAESTIO CIIII.

De effectibus diuinæ gubernationis in speciali in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectib⁹ diuinæ gubernationis in speciali.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum creaturæ indigeāt vt conseruentur in esse a Deo.

¶ Secūdo, Vtrū cōseruentur a Deo immediate.

¶ Tertio, Vtrum Deus possit aliquid redigere in nihilum.

¶ Quarto, Vtrum aliquid in nihilum redigatur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum creaturæ indigeant ut a Deo conseruentur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd creaturæ non indigeant vt a Deo conseruētur in esse. Quod enim non potest non esse, non indiget vt conseruetur in esse: sicut quod non potest abscedere, non indiget, vt conseruetur ne abscedat: sed quædam crea-

508 22. q. 109. arti. 2. ad 2 & ar. 8. co. & art. 9. ad 1. Et 3. contra c. 65. & 67. ratione 3. & 94. Et pot. q. 5. articu. 1 Et Io. 5. lect. 2

¶ *Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum primum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore duo principaliter. Primo, proposita conclusio-

ne responsiua, distinguit de conseruatione, & iuxta duo distinctionis membra duas conclusiones ponit. Secundo prosequitur secundam conclusionem.

¶Quo ad primum, conclusio simpliciter responsiua quæsito est affirmatiua vniuersalis. s. Omnia conseruantur in esse a Deo, & hoc tam fide quàm rõne. Distinctio est. Conseruare dupliciter, directe, & indirecte: indirecte quidẽ per remotionem corrumpentium: directe vero per manutẽtionem dependentis a se. Conclusio prima est. Non omnia conseruantur indirecte. Probatur, quia non omnia egent remotione corrumpentiũ: quoniam quędam sunt quæ nulla habere possunt corrumpentia, vt angeli & corpora cælestia, & cetera. Conclusio secunda est, Omnia conseruari egent a Deo directe. probatͬ authoritate Grego.

Q.50.ar.2. & 5.

Q.66.ar.2

¶Quo ad secũdum tractatur secunda conclusio ratione: & intẽditur ratio talis. Effectus alicuiꝰ causæ nõ solum in fieri, sed in esse, eget conseruari directe ab illa: sed omnis creatura est effectus depẽdens a Deo in fieri, & esse. ergo omnis creatura eget cõseruari a Deo directe. Maior probatur ex illa maxima. Omnis effectus depẽdet a sua causa sm ꝙ est causa eius. s. si in fieri, in fieri: & si in esse, in esse. Minor vero ex illa, quòd solus Deus est ens per essentiam: reliqua enim participatione ipsius sunt entia. Vnde ad euidẽtiam huius rationis in litera primo dicit, quis sit effectus quo ad esse respectu alicuiꝰ causæ: scd̃o quę sit causa quo ad eẽ effectꝰ, ibi, Manifestum: tertio applicantur hæc ad creaturas, & ad Deũ: & sic infertur intenta conclusio ibi, Sic autem se habet.

¶Quo ad primum sunt tria, distinctio, descriptio distinctorum, & manifestatio per exempla. Distinctio est. Effectuum aliquis ab agente causatur sm fieri, & non sm esse directe: aliquis vero & sm fieri, & sm esse directe. Et bene notato ly directe: quoniam stultũ est dicere, fieri alicuius causari ab aliquo, & esse illius nõ: cum fieri rei nihil aliud sit, quàm acquirere esse. non ergo distinguitur inter effectum in fieri tãtum, & in esse & fieri simul absolute: sed subintellecto illo modo dependendi. s. directe. Ita quòd licet omnis effectus a sua sufficiente causa habeat & fieri & esse: aliquis tamen est cuius esse nõ directe causatur ab agẽte, sed fieri tantum: esse vero concomitanter, vt domus respectu ædificatoris: aliquis vero, cuius & fieri & esse directe ab agente pendet, vt lumẽ a sole. Descriptiones sunt. Effectus alicuius in esse, est cuius forma ꝑ se respicitur a tali agẽte. Effectus in fieri tm̃ est, cuius forma nõ ꝑ se respicitur a tali agẽte. Explanationes sunt in exem-

turæ sunt, quæ sm sui naturã non possunt non esse. ergo non omnes creaturæ indigent, vt a Deo conseruentur in esse. Probatio mediæ. Qđ per se inest alicui, necesse est ei inesse, & oppositum eius impossibile est ei inesse. Sicut necessarium est binarium esse parem, & impossibile est eum esse imparem. Esse autem ꝑ se cõsequitur ad formam: quia vnumquodque secundũ hoc est ens actu, quod habet formam. Quędã autẽ creaturæ sunt, q̃ sunt formæ quædam subsistentes, sicut de angelis dictũ est.* et sic ꝑ se inest eis esse. et eadem ratio est de illis, quorum materia non est in potẽtia: nisi ad vnã formã, sicut supra dictum est de corporibus cælestibus. Huiusmodi ergo creaturæ secundum suam naturã ex necessitate sunt, & non possunt non esse. Potentia enim ad nõ esse, nõ potest fundari neque in forma quam ꝑ se sequit̃ esse, neque in materia existente sub forma, quam nõ potest amittere, cum non sit in potentia ad aliam formam.

¶ 2 Præt. Deus est potentior quolibet creato agente: sed aliquod creatum agens potest cõmunicare suo effectui vt conseruetur in esse, etiam eius operatione cessante: sicut cessante actione ędificatoris, remanet domus, & cessante actione ignis, remanet aqua calefacta ꝑ aliquod tempus. Ergo multo magis Deus potest suæ creaturæ cõferre, quòd conseruetur in esse, sua operatione cessante.

¶ 3 Præt. Nullum violentum potest contingere absque aliqua causa agente: sed tendere ad non esse est innaturale & violentũ cuilibet creaturæ: quia quælibet creatura naturaliter appetit esse. Ergo nulla creatura potest tendere in nõ esse, nisi aliquo agẽte ad corruptionẽ. Sed quædam sunt ad quorum corruptionẽ nihil agere potest, sicut spirituales substãtię, & corpora cęlestia. Ergo huiusmodi creaturæ nõ possunt tendere in non esse, etiam Dei operatione cessante.

¶ 4 Præt. Si Deus conseruat res in G esse, hoc erit per aliquam actionẽ. Per quamlibet autem actionẽ agẽtis, si sit efficax, aliquid fit in effectu. Oportet igitur ꝙ per actionem Dei cõseruantis aliquid fiat in creatura: sed hoc non videtur. Non enim per huiusmodi actionẽ fit ipsum esse creaturæ: quia quod iam est, non fit: neque iterum aliquid aliud superadditum, quia vel non continue Deus conseruaret creaturam in esse, vel continue aliquid adderetur creaturę. quod est incõ- H ueniens. Non igitur creaturę conseruantur in esse a Deo.

SED CONTRA est, quod dicitur Hebr. 1. Portans omnia verbo virtutis suę.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ necesse est dicere & secũdum fidem, & secundum rationẽ, ꝙ creaturæ conseruant̃ in esse a Deo. Ad cuiꝰ euidentiam considerandum est, ꝙ aliquid conseruatur ab altero dupliciter. Vno modo indirecte, & ꝑ accidens: sicut ille dicitur rem cõseruare, qui remouet corrumpẽs, I puta, si aliquis puerum custodiat: ne cadat in ignem, dicitur eum cõseruare. Et sic etiam Deus dicitur aliqua conseruare, sed nõ omnia: quia quædam sunt quæ non habẽt corrumpentia, quæ necesse sit remouere ad rei conseruationẽ. Alio modo dicitur aliquid rem aliquã conseruare ꝑ se directe, quando scilicet illud qđ conseruatur, dependet a conseruãte, vt sine eo esse nõ possit. Et hoc modo oẽs creatu-

F plo de domo, in quo aperitur quõ forma non fit directe a domificatoræ, sed fieri tm̃, & intẽdit iductionẽ i ceteris artificialibus.

¶Quo ad secũdũ sunt tria, distinctio causarũ, diuersa distinctorũ proportio ad effectus, & manifestatio dictorũ a posteriori. Distinctio est clara, Agentiũ quædã sunt eiusdẽ rõnis cũ effectibus, & quędã diuersarũ. Diuersa ꝓportio ẽ sm duo ordinate secõsequẽtia, primo sm respectũ ad formã: secundo sm influentiã ad esse, vel fieri. Differũt igit̃ primo hæ causæ, quia causæ vniuocæ non pñt esse causę per se formarum effectus sui: causæ vero ęquiuocæ posſũt esse causę ꝑ se formæ effectus. Secũdo differũt, q̃a causæ vniuocæ sunt causæ tm̃ fieri effectus: causæ vero ęquiuocæ posſũt esse causæ esse effectus. Prima differentia probatͬ ex illa maxima. Causa ꝑ se alicuiꝰ, est causa illius i quocunq; inuenitur sm eandẽ rõnem. ergo si cã vniuoca, puta, Sortes causat formã humanitatis per se, dum generat Platonem, sequitur quòd causaret etiã humanitatem suam, cum sit in eo eiusdem rõnis. Secũda vero differentia sequitur ex prima, quia ex quo causa vniuoca non causat ꝑ se formam, & aliquid causat. ergo causat applicatione, seu coniũctione formæ in materia, hoc aũt est esse causam fieri effectꝰ. Et qm̃ i causa æquiuoca nõ saluatur forma effectus sm eandem rõnem, non repugnat ei esse ꝑ se causam formæ effectus, & cõsequenter esse cãm & fieri, & esse effectus. Manifestatio aũt prædictæ diuersæ ꝓportionis fit a testimonio sensibiliũ in differentia inter calorẽ aquę, & lumen aeris, quorũ K neutrum inest ab intrinseco in hoc, quòd ille remanet absq; conseruante, istud non: quia calor est eiusdem rationis in calefaciente & calefacto: lumen autem non, in illuminato & lucente.

¶Quo ad tertium tria, vis applicationis prædictorũ, explanatio eius ex proportione ad solem & lumẽ, & authoritates Aug. Vis est, quia Deus est causa essendi omnibus directe causans esse omnium, quia est ens per essentiam: cetera sunt entia per participationẽ: & sic creaturæ sunt effectꝰ Dei in esse, & Deus est cã earũ i esse. Explanatio, est ꝓportio Dei ad solẽ, & creaturę ad aerẽ illuminatũ, q̃ Aug. authoritate firmatͬ duplici, & clare patet lr̃a.

¶Circa distinctionẽ effectuũ dubiũ occurit de illa modificatione. s. directe. Omne. n. agens, nõ dico disponẽs, sed ꝑficiens, qđ. s. inducit formã, agit directe sibi simile sm formã qua agit. ergo directe agit ad formam effectus. Probatur consequentia: quia sola forma effectus est ratio assimilationis effectus ad causam. Vnde forma pręsente, cessat motus, vt dicitur in primo de generatione. Non ergo distinguitur per hoc effectus in fieri ab effectu in esse, quòd illius esse nõ directe est a propria causa, istius vero directe: immo hoc fictitium videtur.

¶Circa descriptiones quoq; eorundem, dubiũ occurrit, quid intelligatur per formam per se causari, aut respici a causa. Cum. n. sermones doctrinales sint formales, oportet accipi per se vt est modus causandi actiue, vel passiue. sic aũt inuenitur manifeste falsum, qđ dicitur, quoniam forma tunc per se respicitur ab agẽte, quãdo non per accidens respicitur, vt patet & in 1. Poste. c. de ꝑ se. & 5. Metaphy. vt statua per se respicitur a statuifico, per accidẽs autem a Polycleto: & similiter domus ab ædificatore, & sanitas a medico &c. Constat autẽ quòd multorum formæ per se, & nõ per accidẽs, fiunt ab agẽtibus, a quibus non dependent in esse, vt patet i exemplis datis. igitur ista ratio, seu descriptio effectus in esse nulla est.

¶Circa rationem assignatam in diuersa proportione inter causas vniuocas & ęquiuocas, dubium occurrit, vnde, aut quãtum valet hæc conclusio. Si Sortes esset causa per se formæ in Platone, esset causa suiipsius, quia est eiusdem rationis in vtroq;. Hæc. n. fundatur super illa propositione, Causa per se alicuius formæ causat illam in quocũq; inuenitur. Sed hanc esse falsissimã & ratione, & inductione manifestatur. Inductione quidẽ, quia sic corpora cælestia non causarent per se corpora inferiora, nec substantiæ superiores substantias inferiores, nec Deus entia: illa enĩ sunt corpora, hę sunt substantię, & hic est ens: & sic causarent seipsa, si in quocũq; illud inuenitur, oportet causare. Ratione aũt, quia ista propositio destruit illam maximam. Omne agens agit per se sibi simile sm formã, quæ est ratio agẽdi. Si enim per se agit sibi simile. ergo esse per se actiuũ supponit in agente fundamentum assimilationis. & si ex alia parte, esse ꝑ se actiuũ, exigit actiuitatẽ in omni, in quocunq; iuenitur tale fundamẽtũ. igitur nõ supponit, & sic hęc duo principia contradicũt, quare &c.

¶Ad primũ dubium dicitur, quòd in æquiuoco laborat ratio, quoniã cum dicitur, quòd omne agens agit sibi simile, intelligitur indistincte siue in fieri, siue in fieri & esse simul. Cũ vero dicitur, quòd alicuius effectus esse non directe fit, iam nõ indistincte est sermo, sed de esse, vt distinguitur contra fieri: unde non repugnãt adinuicẽ. Nõ. n. hic negatur effectũ directe fieri & intendi A simile agenti, sed quo ad esse non semper directe intendi & fieri.

¶Ad secundũ dubiũ dicitur, quòd per se etiam vt modus causandi, cum sumatur dupliciter. s. vt distinguitur contra per accidẽs, & contra per aliud, in proposito sumitur, vt distinguitur contra per aliud: ita quòd sermo est de forma aliqua non materialiter, sed formaliter, & de depẽdẽtia causæ actiua, quæ conuenit ei per se primo. Quòd enim naturæ alicuius formæ cõueniat per se primo dependentia ab agente, patet de proprio respectu proprii subiecti. Homini si quidẽ conuenit per se primo, quòd ab eo fluat risibilitas, & ecõuerso risibilitas exigit ex intrinseco, quòd sit ab homine. Intentio igitur literæ est, quòd forma, quę ꝑ se primo exigit dependentiã a tali agẽte, est ab eo sm esse & fieri: quæ aũt non hoc exigit, est ab eo secundum fieri tantum. Et manifestatur hoc sic. Dependẽtia ad causam actiuã per se primo conueniens formæ, non conuenit ei ratione sui fieri pręcise, quia fieri vt distinguitur contra esse, nec est intrinsecũ rationi formæ, nec necessario comitatͬ ipsam: alioquin cessante fieri, non maneret forma: dependentia autem illa conuenit formæ per se primo. igitur conuenit ei sm esse. Omnis ergo forma per se primo dependens ab aliquo, est effectus illius in esse, & econuerso, vt in litera dicitur. Cũ enĩ idẽ sit iudicium de forma & esse, intelligi nequit, quòd aliquis effectus sm esse ab aliquo dependeat actiue & directe, & tamen non secundũ formam per se primo. Si. n. formæ eius non per se primo cõuenit dependẽtia ad talẽ causam, sed per aliud dependet a tali agente, per separationẽ illius alius poterit non dependere ab ipso, & sic simul effectus erit dependens secundũ esse, & nõ dependens sm formã ab eodẽ agente, quod implicat duo contradictoria. Ad obiectiones vero in oppositũ iã patere põt respõsio: quia huiusmodi propositiones loquuntur indistincte de causa ꝑ se, & effectu per se, nõ distinguendo sm esse directe, vel sm fieri tantum. Potest quoq; iuxta nunc dicta dari secunda respõsio, qđ licet in instantis adductis, & similibus sit causa & effectus per se vt distinguitur contra per accidens, non tamen vt distinguitur cõtra per aliud: quia sunt effectus per fieri, quod est aliud ab eis.

¶Ad tertiũ dubiũ dicitur, quòd verũ est, consequentiã illã fundari super illo principio. s. Causa per se alicuius causat illud in quocũq; inuenitur: sed vt iã dictũ est, intelligitur de causa per se

ræ indigent diuina conseruatione. Dependet. n. esse cuiuslibet creaturæ a Deo, ita ꝙ nec ad momentum subsistere possent, sed in nihilum redigerentur, nisi operatione diuinæ virtutis conseruarentur in esse, *sicut Greg. dicit. Et hoc sic perspici potest. Omnis. n. effectus dependet a sua causa, sm quod est causa eius. Sed considerandum est, ꝙ aliquod agẽs est causa sui effectus sm fieri tantũ, & non directe sm esse eius: quod quidem conuenit & in artificialibus, & in rebus naturalibus. Ædificator. n. est causa domus quantum ad eius fieri, non aũt directe quantũ ad esse eius: manifestum est. n. ꝙ esse domus consequitur formã eius. Forma aũt domus est compositio & ordo, quæ quidẽ forma consequitur naturalẽ virtutem quarundã rerũ. Sicut. n. cocus coquit cibum adhibendo aliquam virtutẽ naturalem actiuã. s. ignis: ita ædificator facit domũ adhibendo cæmẽtum, lapides, & ligna, quæ sunt susceptiua & cõseruatiua talis cõpositionis & ordinis. Vñ esse domus depẽdet ex naturis harũ rerũ, sicut fieri domus depẽdet ex actione ędificatoris. Et simili ratiõe est cõsiderandũ in rebus naturalibus: quia si aliquod agens non est causa formæ inquantũ huiusmodi, nõ erit per se causa esse, quod cõsequitur ad talẽ formã, sed erit causa effectus sm fieri tantũ. Manifestum est autem, ꝙ si aliqua duo sunt eiusdem speciei, vnũ non põt esse per se causa formæ alterius, inquãtum est talis forma: quia sic esset causa formæ propriæ, cũ sit eadem ratio vtriusq;: sed põt esse causa huiusmodi formæ, sm quod est in materia. i. ꝙ hæc materia acquirat hanc formã. Et hoc ẽ esse causa sm fieri, sicut cũ homo generat hominẽ, & ignis ignem. Et ideo quandocunq; naturalis effectus est natus impressionẽ agentis recipere sm eandẽ rationem, secundum quã est in agente, tunc fieri dependet ab agente, non autẽ esse ipsius. Sed aliquãdo effectus non est natus recipere impressionem agentis sm eandem rationem, sm quam est in agente, sicut[a] patet in omnibus agentibus, quæ nõ agunt simile sm speciem: sicut cælestia corpora sunt causa B generationis inferiorum corporũ dissimilium sm speciẽ. Et tale agẽs põt esse causa formæ sm rationẽ talis formæ, & non solum sm quod acquiritur in hac materia: & ideo est causa non solum fiẽdi, sed essendi. Sicut igitur fieri rei non põt remanere cessante actione agentis, quod ẽ causa effectus sm fieri: ita nec esse rei potest remanere cessante actione agentis, quod est causa effectus nõ solum sm fieri, sed etiã C sm esse. Et hęc est ratio, quare aqua calefacta retinet calorem cessante actione ignis[c]: nõ aũt remanet aer illuminatus, nec ad momentũ cessante actione solis, quia. s. materia aquæ susceptiua est caloris ignis secũdũ eãdẽ rationẽ, qua est in igne: unde si perfecte perducatur ad formã ignis, retinebit calorẽ semper. Si aũt iperfecte participet aliquid de forma ignis sm quandã inchoationem, calor non semper remane- D bit, sed ad tempus, propter debilẽ participationem principij caloris. [c]Aer autem nullo modo natus est recipere lumen sm eandem rationem, sm quam est in Sole, vt. s. recipiat formam Solis, quæ est principium luminis. Et ideo quia nõ habet radicem in aere, statim cessat lumen cessante actione Solis. Sic aũt se habet omnis creatura ad Deum, sicut aer ad Solem illuminantem[c]. Sicut. n. Sol est lucens per suã naturã, aer autem fit luminosus parti- E cipando lumen a Sole, non tamen participando naturam Solis: ita solus Deus est ens per essentiam suã, quia eius essentia est suũ esse, [c]omnis autem creatura est ens participatiue, non ꝙ sua essentia sit eius

a 343

343 a

39

17

se primo alicuius, ita qđ perseitas, seu primitas se teneat ex parte vtriusq;.s.tā causæ q̄ effectus, proportionaliter tamē, sic qđ B conueniat per se primo dependere ab A, & A cōueniat per se primo esse actiuū B. Principium autem hoc nō eget probatione, sed est per se notum. Q̄m si B conuenit per se primo dependētię ab A, in quocunq; inuenitur, est cū tali dependentia. impossibile est.n. separare aliquid ab eo quod conuenit sibi per se. Et similiter si A conuenit per se primo quòd sit actiuum B, in quocunq; reperitur, est actiuum ipsius B: & sic si A & B, sunt eiusdem rationis, idem est per se primo actiuū suiipsius, quod est impossibile in litera deductum. Instantiæ autem ad oppositū adductæ, ex litera soluūtur, in qua expresse dicitur, quòd hęc dicuntur de esse ẽu eiusdem rationis: ita quòd sensus illius principii, Causa p se alicuius, causat illud in quocunque reperit, est, Causa p se alicuius, causat illud in quocūq; reperitur ƒm eandem rationem. Nec oportet quòd causet illud in quocunque æquiuoce, seu analogice inuenitur. Et in promptu huius sanę glossæ causa est, qa quando aliquid conuenit alicui per se, nō oportet propterea quòd conueniat suo æquiuoco, aut analogo: sed satis est, & exigitur, quòd conueniat sibi in quocunq; ƒm suam rationē inuenitur. Vnde si corpora cælestia causant corporeitatem inferiorum per se, & substantiæ immateriales substantialitatem &c. patet responsio: quia non est eiusdem rationis substātia, aut corporeitas in causatis, & in huiusmodi causis. De Deo autem constat, qđ ē causa p se primo entis inquātū entis, & nō sequitur. ergo causat ens in seipso: sed, ergo causat ens in quocunq; inuenit ƒm eādē rōnē, qua iuenit in causatis. nō falsum est, qđ i Deo inueniatur ƒm eandem rationem, cum ipse sit ens per essentiam, cætera non: sed reliqua sunt quodammodo eiusdem rationis, inquātum entia, quia sunt entia per participationē. Et hoc bene nota, q̄m Metaphysica hæc multos latuit illustres viros. Et ex his patet responsio ad rationem in oppositum: q̄m esse per se actiuum, supponit fundamentum assimilationis, non tamen semper ƒm eandem rationem, quam effectus habebit: sed quandoq; ƒm altiorem, quā effectus imitabitur. Et similiter ex alia parte, esse per se actiuum, exigit actiuitatem in quodcunq;, in quo fundamentū similitudinis inuenitur non qualitercūq;, sed ƒm eandem rationem, qua inuenitur in effectu. Et idcirco per se primo actiuū nō repugnat oī causæ, sed vniuocæ vt sic, vt in litera dr̃. Vnde illa duo principia sane ītellecta, vt decet, nō cōtradicūt, sed cōsonāt.

¶ Circa explanationem prædictæ differentiæ inter causam vniuocam & æquiuocam, dubium est de illa redditione causæ, quare aqua retinet calorem, & aer non conseruat lumen. Videtur.n. quòd causa assignata falsa sit: q̄m cum aqua calefit a Sole, conseruat etiam calorem remota a Sole: & tamē non est susceptiua formæ caloris ƒm eandem rationem, qua est in Sole, vt patet. Vnde si ratio esset bona, aqua calefacta a Sole nō conseruaret calorem, sicut aer nō seruat lumen. Pōt quoq; argui ex parte luminis: q̄m cum illuminatur aer a lucerna, est susceptiuus formæ illuminantis ƒm eandē rationē, quia communicant in materia, & tñ nō retinetur, sed dependet in fieri & conseruari a lucerna. ergo &c.

¶ Ad vtrāq; obiectionem eadem responsione dicitur, quòd cum iudicium de rebus non nisi ex propriis fieri debeat, id rebus simF pliciter & optime attribuitur, quod conuenit eis ex propriis causis: quod autem in ordine ad causas communes competere eis inuenitur, aut resecatur ab arte, aut propriorum iudicium non impedit. Vnde cum calor & lumen in hoc differāt manifeste, quòd calor ƒm esse quod habet ī propria causa, quam cōstat esse ignē, sit ƒm eādem rationē participabilis ab his inferioribus per calefactionem, & lumē ƒm esse quod habet ī propria causa, quā cōstat eē quintā essentiā siue ī Sole tātum, siue ī omni parte illustrata, non sit participabile per illuminationē. Ad propria respiciēs Diuus Tho. optimā rationem reddidit, quare calor remanet, & lumen non: qa.s.ille ƒm esse qđ ī ppria habet causa, p calefactionē ē participabilis ƒm eādē rationē, lumen vero non. Vnde ad obiectiones dr̃, qđ iō calor a Sole fact9 remanet, qa calor est talis forma quæ nata est a materia aeris suscipi ƒm esse quod habet in propria causa, non in causa communi, quæ est Sol. Et similiter lumen a lucerna non remanet, quia lumen est talis forma, quæ non est nata haberi ƒm eādem rationē qua est in propria causa, nō in lucerna. Quā uis etiā aer, nec eius materia possit per illuminationem peruenire ad habendum lumen ƒm eādem rationem, qua est in lucerna, sed per aliquam aliam actionē. Et quòd hoc vera sint, ex eo patet, quòd tam ab igne, q̄ a Sole vterq; prouenit effectus.s. calor & lumē. Sed q̄m respectu caloris Sol ē causa cōmunis, respectu luminis propria: ignis quoq; respectu caloris est causa propria, respectu luminis causa est non vt ignis, sed vt cum cælesti natura communicat, vt dicitur in 2. de Anima: ideo propria causa caloris vt sic, & vt calefaciens, participabilis est ƒm eandem rationem in aliis: & ideo calor in aliis conseruatur, vtpote non dependens in esse, quia eius propria causa est vniuoca aliis. Propria vero causa luminis vt sic, vt illuminans, non est participabilis ab aliis ƒm eandē rationē: & ideo lumē nō retinetur, vtpote depēdēs in esse & fieri, nō repugnāte huic propria causa, q̄m nō est vniuoca aliis. & sic patet ītētio & subtilitas lrę.

Li.4.ca.12. circa principium, to.3. Et ideo Aug. † dicit 4. sup Gen. ad lit. virtus Dei ab eis, quæ creata sunt, regendis si cessaret aliquādo, simul & illorum cessaret species, omnisq; natura cōcideret[e]. Et in 8. eiusdem lib. dicit, * ꝙ sicut aer

44 Li.8. super Gen. ad lit. ca.12. circa medium, tom.3.

pręsente lumine fit lucidus, sic homo Deo sibi pręsente illuminat, absente autem continuo tenebratur.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ esse p se consequit̃ formam creaturæ, supposito tamē influxu Dei: sicut lumen sequit̃ diaphanū aeris supposito influxu Solis. Vñ potētia ad non esse in spiritualibus creaturis, & corporibus cęlestibus, magis est in Deo qui potest subtrahere suum influxum, q̄ in forma, vel in materia talium creaturarum[e].

46

Ad 2[m] dicendum, ꝙ Deus non pōt communicare alicui creaturæ, vt conseruetur in esse sua actione cessante: sicut non pōt ei communicare, ꝙ non sit causa illius. Intantum enim indiget creatura conseruari a Deo, inquantum esse effectus dependet a causa essendi. Vnde nō est simile de agente, qđ non est causa essendi, sed fieri tantum.

Ad 3[m] dicendū, ꝙ ratio illa ꝓcedit de cōseruatione, quæ est p remotionē corrumpentis, qua nō indigēt oēs creaturæ, vt dictum est*.

Ad 4[m] dicendum, ꝙ conseruatio rerum a Deo non est per aliquā nouā actionē, sed p continuationē actionis, qua dat esse: [c] quæ quidē actio est sine motu & tempore, sicut etiam conseruatio luminis in aere est p cōtinuatū influxū a Sole.

G

Articvlvs II.

Vtrum Deus immediate omnem creaturam conseruet.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur ꝙ Deus immediate omnem creaturam cōseruet. Eadem.n. actione Deus est cōseruator rerum, qua & creator, vt dictum est: * sed Deus immediate est creator omnium. Ergo immediate est etiam conseruator.

H ¶ 2 Præt. Vnaquæq; res magis est proxima sibi, q̄ rei alteri: sed non pōt communicare alicui creaturæ ꝙ conseruet seipsam. Ergo multo minus pōt ei cōmunicari, ꝙ cōseruet aliam. Ergo Deus oīa cōseruat absque aliqua alia causa cōseruāte.

¶ 3 Præt. Effectus conseruatur in esse ab eo quod est esse eius non solum ƒm fieri, sed etiam ƒm esse: sed omnes causæ creatę, vt videtur non sunt causę suorum effectuū, nisi secūdum fieri. non sunt enim causæ nisi mouendo, vt supra habitum est. * Ergo non sunt causæ conseruantes suos effectus in esse.

Sed contra est, quòd p idem cōseruatur res, per quod habet esse: sed Deus dat esse rebus mediantibus aliquibus causis medijs. Ergo etiam res in esse conseruat mediantibus aliquibus causis.

Respon. Dicēdum, quòd sicut dictum est, * dupliciter aliquid rem aliquam in esse cōseruat. Vno B modo indirecte, & per accidens, p hoc qđ remouet, vel impedit actionem corrumpentis: alio modo directe & per se, quia ab eo depēdet esse alterius, sicut a causa depēdet effectus. Vtroque autem modo aliqua res creata inuenitur esse alterius conseruatiua. Manifestum est enim, quòd etiam in rebus corporalibus multa sunt, quæ impediunt actiones corrumpentium, & per hoc dicuntur rerum conser C uatiua: sicut sal impedit carnes a putrefactione, & simile est in multis alijs. Inuenitur etiam quòd ab aliqua creatura dependet aliquis effectus secundum suum esse. Cū enim sunt multæ causæ ordinatæ, necesse est quòd effectus dependeat primo quidem & principaliter a causa prima: secundario vero ab omnibus causis medijs. Et ideo principaliter quidem prima causa est effectus conseruatiua: secundario vero omnes mediæ causæ, & tanto magis, quanto causa fuerit D altior, & primæ causæ proximior. Vnde superioribus causis etiam in corporalibus rebus attribuitur cōseruatio, & permanentia rerum. sicut Philosophus dicit in 12. Meta. * quòd primus motus, scilicet diurnus, est causa cōtinuitatis generationis: secundus aūt motus, q est per zodiacum, est causa diuersitatis, quæ est secundū generationē & corruptionem. Et similiter astrologi attribuunt Saturno, qui est supremus planetarum, res fixas & E permanentes. Sic igitur dicendum est, ꝙ Deus cōseruat res quasdā ī esse, mediātib9 aliquib9 causis.

Ad primvm ergo dicēdū, ꝙ Deus īmediate omnia creauit: sed in ipsa rerum reparatione ordinem in rebus instituit, vt quædā ab alijs dependerent, per quas secundario conseruarentur in ęsse, præsupposita tamen principali cōseruatione, quæ est ab ipso.

Ad 2[m] dicendum, quòd cum propria causa sit conseruatiua effectus ab ea dependentis, sicut nulli effectui præstari potest quòd sit causa suijpsius, potest tamē ei præstari quòd sit causa alteri9, ita etiā nulli effectui præstari potest quòd sit suijpsius cōseruatiuus, [c] potest tamen ei præstari, quòd sit conseruatiuus alterius.

Ad 3[m] dicēdum, quòd nulla creatura potest esse causa alterius, quantum ad hoc quòd acquirat nouam formam, vel dispositionē, nisi per modū alicuius mutatio- B nis: quia semper agit præsupposito aliquo subiecto. [c] Sed postquā formam, vel dispositionem induxit in effectu, absque alia immutatione effectus, huiusmodi formam conseruat. Sicut in aere prout illuminatur de nouo, intelligitur q̄dā mutatio: sed conseruatio luminis est absque aeris immutatione ex sola præsentia illuminantis.

C

Articvlvs III.

Vtrum Deus possit aliquid in nihilum redigere.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit aliquid in nihilum redigere. Dicit enim Aug.* in lib. 83. q. quòd Deus non est causa tendēdi in non esse: hoc autem contingeret, si aliquam creaturam redigeret in nihilum. Ergo Deus nō potest aliquid in nihilum redigere.

¶ 2 Præt. Deus est causa rerum, vt sint, per suam bonitatem, quia vt D Aug. † dicit in li. de Doct. Christi. Inquātum Deus bonus est, sum9: sed Deus non potest non esse bonus. Ergo non potest facere, vt res non sint. quod faceret, si eas in nihilum redigeret.

¶ 3 Præt. Si Deus in nihilum aliqua redigeret, oporteret quòd hoc fieret per aliquā actionē: sed hoc nō pōt esse, quia omnis actio terminatur ad aliquod ens. unde actio corrumpentis terminatur ad aliquid generatum, quia generatio E vnius est corruptio alterius. Ergo Deus non potest aliquid in nihilū redigere.

Sed contra est, quod dicit̃ Iere. 10. Corripe me Domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me.

Respon. Dicendum, quòd quidam posuerunt, quòd Deus res in esse produxit agendo de necessitate naturæ. Quod si esset verū, Deus non posset rem aliquam in nihilum redigere: sicut nō potest

¶ *Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum secundum.*

K Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua. Deus conseruat res quasdam in esse mediantibus causis. Hæc conclusio primo declaratur quantum ad ly, cōseruat: deinde probatur. Declaratur quidem, repetendo distinctionem de conseruatione dupliciter indirecte, & directe: & dicendo, quòd hic vtroq; modo verificatur. Probatur autē quo ad conseruationem indirecte ex manifesto testimonio rerum corporalium, quarum multas videmus prohibere corruptionem aliquorum, vt sal respectu carnium &c. Quo ad conseruationem vero directe, probatur. Ab aliqua creatura depēdet aliquis effectus ƒm suū esse. ergo multæ sunt causæ essentialiter ordinatæ respectu alicuius effectus ƒm esse. ergo idem effectus dependet in esse, primo quidem a Deo, secundario ab aliis, & tanto magis, quanto causa est proximior primæ. Antecedens est per se notum. Prima quoque consequentia est manifesta ex vi præcedētis articuli, in quo decisum est, quòd omnis creatura dependet a Deo ƒm suum esse. Secunda similiter est ex se euidens, etiam quo ad ordinem dependentiæ adiectum: qui tamen ordo specialiter cōfirmatur, & authoritate Arist. attribuentis primo motui conseruationem perseuerātiæ motus: motui vero secundo, alternationis: & authoritate astrologorum dātiū Saturno, qui est supremus, res fixas. ex hoc enim liquet, quòd causa quanto superior, tanto magis causat ac conseruat effectum. In corp. ar.

509

¶ In responsione ad primū aduerte, ꝙ cū cōclusio sit particularis, scilicet quòd quædam res conseruātur a Deo mediate, & argumentum in oppositum nō cōcludit vniuersaliter, sed de rebus creatis, vt sic, non autem de aliis alio modo productis, facile potuisset responderi, quòd oēs creaturas quo ad conditiones creatas, immediate cōseruat Deus, quo ad conditiones vero aliter ꝓductas mediate. Sed quoniam in prima rerū institutione omnia fuerunt creata, etiam illa, quorum conseruatio pendet ex causis secundis, vt patet de primis indiuiduis leonū, & bouum &c. Idcirco argumentum applicatum ad prima instituta difficilius est, vt patet, & ad intentū respicit responsio. 509 Art. præc.

¶ Ad cuius euidētiā scito, quòd res sunt in duplici ordine, q̄dā sunt, quibus creari conuenit per se: q̄dam vero quibus cōuenit per accidens. Per se autem conuenire dico, non quòd exigant quòd creentur, sed quia exigūt, quòd si fiunt, eorum factio sit creatio. Per accidens vero, quæ possunt fieri per creationem, & per aliam viam. Ea quæ per se creantur, a solo Deo conseruantur, & in his est necessario verū, quòd eadē actio est conseruationis, & creationis. Talia sunt autem substātiæ immateriales, & vniuersaliter igenerabilia, & incorruptibilia. Ea vero quæ per accidens creantur, non oportet a solo Deo conseruari, & in his conseruatio non est creatio. Imaginandū est.n. ꝙ Deus creando bouē, supplet vicem omnium mediarum causarum, quo ad hoc quòd est daret illi esse: sed statim ꝙ dedit esse, desinit supplere vicem aliarum causarū respectu bouis illi9, & faciet vnamquāque causam in suo ordine habere influxū super illū, ac si fuisset ab eis productus. Et sic Deus in suo ordine cū aliis causis mediis conseruat hunc bouem, quem tamē solus creauit. Et hoc est quòd in hac respōsione breuiter dicitur, ꝙ Deus immediate omnia creauit, sed ordinē instituit, vt quædā ab his dependerent, a quibus conseruarentur. Hoc enim est verum quo ad creata p accidēs, quæ immediate post creationem subiecit ordini causarum secundarū: & cōsequēter conseruandas instituit a causis secundis, & a se principaliter. 3 256 240

¶ *Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. 510 Ver.q.5.ar.2 ad.6. Et po.q.5.ar.3 & 4. Et quo li.4.q.3.ar.1.

¶ In corpe duo. Primo, error oppositus: secūdo, conclusio responsiua. *Q.21. in medio.

¶ Quo ad primum duo primo error est, ꝙ Deus non potest aliquid in nihilū redigere. Probat̃. Deus produxit res de necessitate naturæ. ergo nō pōt nō dare esse. Antecedēs supponitur. & cōsequētia probatur: quia Deus nō est naturæ multiplicis. Secūdo reprobatio erroris authoritate Scripturæ. †Li.1. de doctri. Christ. c.32. to.3.

¶ Quoad secūdū cōclusio rñsiua, Deus pōt oīa in nihilū redigere. Probatur. Cōmunicare esse, ex libera prouenit volūtate Dei. ergo & cōseruare. ergo Deus pōt nō cōseruare, qđ est annihilare. Antecedens supponitur. Prima consequentia probatur: quia nihil aliud est conseruare, q̄ influxū essendi cōtinuare. Secūda vero probat̃, qa sicut pōt nō dare esse antequā det, ita nō cōtinuare postquàm dedit.

Q.19.ar.4. a sua natura mutari. Sed sicut supra est habitum,*hæc F positio est falsa, & a fide catholicæ penitus aliena, quæ confitetur Deum res libera voluntate produxisse in esse, secundũ illud Psal. Omnia, quæcunque voluit Dominus, fecit. Hoc igitur quod Deus creaturæ esse communicat, ex Dei voluntate dependet: nec aliter in esse conseruat, nisi in quãtum eis continue influit esse, vt
Art.1.& 2. huius q̃st. dictum est.* Sicut ergo antequã res essent potuit eis non cõmunicare esse, & sic eas non facere: ita postquã iã factæ sunt, potest eis non influere esse, et sic esse de
D. 896. sisterent: quod est eas in d nihilum redigere.

D. 782. Ad primum ergo dicendum, quòd nõ d esse nõ habet causam per se, quia nihil potest esse, causa nisi inquantum est ens: ens autem per se loquẽdo est causa G essendi. Sic igitur Deus non potest esse causa tendẽdi in non esse, sed hoc habet creatura ex seipsa, inquãtum est de nihilo. Sed per accidẽs Deus potest esse causa, quòd res in nihilum redigantur, subtrahendo scilicet suam actionem a rebus.

Ad 2m dicendum, quòd bonitas Dei est causa re-
518 rum, non quasi ex necessitate naturæ: e quia diuina bonitas non dependet ex rebus creatis, sed per liberam volũtatem. Vnde sicut potuit sine præiudicio bonitatis suæ res non producere in esse, ita absque detrimẽto suæ bonitatis potest res in esse non conseruare.

Ad 3m dicendum, quòd si Deus rem aliquã redigeret in nihilum, hoc nõ esset per aliquam actionẽ, H sed per hoc, quòd ab agendo cessaret.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæquartæ Articulum quartum.*

511 1.di.8.q.3. ar.2.co. Et po.q.5.art. 9.ad 1.

Titulus clarus. ¶ In corpe vna cõclusio responsiua. Nihil omnino in nihilum redigitur. Probatur. Naturæ creaturarum respectu naturalium, & gratiæ manifestatio respectu mirabilium, ostẽdit ꝙ res non redigũtur in nihilum. ergo nihil omnino in nihilum redigitur. Antecedens quo ad primam partem probatur, discurrendo per naturas: q̃a aut materiales, & remanet materia: aut immateriales, & manet tota. Quo ad secundam vero, quia non pertinet ad gratiæ manifestationem annihilatio. probatur: quia magis diuina bonitas, & potentia ostenditur conseruãdo. Consequentia vero probaẽ, distinguẽdo res, quæ fiunt in duos ordines. s. naturalium, & miraculosorum, & aperiendo ꝙ res naturales ex naturis miraculose ex gratiæ manifestatione pensantur, q̃d probatur authoritate Apostoli 1. ad Corinth. 12.

tex.78. tomo.2.

Q. sequenti, ar.6.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliquid in nihilum redigatur.

Ad quartum sic proceditur. Videẽ quòd aliq̃d in nihilũ redigatur. Finis enim respõdet principio: sed a principio nihil erat, nisi Deus. Ergo ad hunc finem res perducentur, vt nihil sit nisi Deus: & ita creaturæ in nihilum redigentur.

¶ 2 Præt. Omnis creatura habet potentiam finitam: I sed nulla potentia finita se extendit ad infinitum. Vnde in 8. Phys.* probatur, quòd potentia finita non potest mouere tempore infinito. Ergo nulla creatura potest durare in infinitũ: & ita quandoque in nihilũ redigeẽ.

¶ 3 Præt. Formã, & accidentia non habent materiam partem sui, sed quandoque desinunt esse. Ergo in nihilum rediguntur.

Sed contra est, quod diciẽ Eccl. 3. Didici ꝙ omnia opera, quæ fecit De9, pseuerãt in æternũ. K

Respon. Dicendum, quòd eorum, quæ a Deo fiunt circa creaturam, quædam proueniunt secũdum naturalem cursum rerum, quædam vero miraculose operaẽ præter ordinem naturalem creaturis inditum, vt infra dicetur.* Quę autẽ facturus est Deus secundum ordinem naturalem rebus inditũ, considerari possunt ex ipsis rerum naturis. Quę vero miraculose fiũt, ordinãtur ad gratię manifestationem, secundum illud Apost. 1. ad Cor. 12. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatẽ. Et postmodum inter cetera subdit de miraculorum operatione. Creaturarum autẽ naturæ hoc demonstrãt, vt nulla earum in nihilum redigatur: quia vel sunt immateriales, & sic in eis non est potentia ad non esse: vel sunt materiales, & sic saltem remanent semper secudum materiã, quæ incorruptibilis est, vtpote subiectum existens generationis, & corruptionis. Redigere etiam aliquid in nihilum nõ pertinet ad gratiæ manifestationem, cũ magis p hoc diuina potentia, & bonitas ostẽdatur, ꝙ res in esse conseruat. Vnde simpliciter dicẽdũ est, ꝙ nihil omnino in nihilũ redigeẽ.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ hoc, ꝙ res in esse productæ sunt, postquàm non fuerunt, declaraẽ potẽtiã producentis: sed ꝙ in nihilũ redigerenẽ, huiusmodi manifestationẽ impediret, cũ Dei potẽtia in hoc maximæ ostendatur, ꝙ res in esse conseruat, secundũ illud Apostoli Hebr. 1. Portãs oĩa verbo virtutis suæ.

Ad 2m dicendũ, ꝙ potentia creaturæ ad essendũ est receptiua tãtũ: sed potentia actiua est ipsius Dei, a quo est influxus essendi. Vnde ꝙ res in infinitũ durẽt, sequiẽ infinitatẽ diuinæ virtutis. Determinatur tamẽ quibusdam reb9 virt9 ad manendũ tempore determinato, inquantũ impediri possunt, ne pcipiant influxũ essendi, q̃ est ab eo, ex aliquo contrario agente, cui finita virtus nõ potest resistere tẽpore infinito, sed solũ tẽpore determinato. Et ideo ea, q̃ nõ habẽt contrariũ, quãuis habeant finitã virtutẽ, pseuerant in æternum.

Ad 3m dicẽdũ, ꝙ formæ, & accidẽtia nõ sunt entia cõpleta, cũ nõ subsistãt, sed q̃dlibet eorũ ẽ aliq̃d entis. Sic. n. ens dr̃, q̃a eo aliquid est. e & tamẽ eo modo, quo sunt, nõ oĩno ĩ nihilũ rediguntẽ, nõ q̃a aliqua pars eorũ remanet, sed remanet ĩ potentia materię, vel subiecti.

¶ In responsione ad secundum, esto cautus, Nec itelligas ꝑpter habere, aut non habere contrariũ, res esse naturæ æternæ, aut temporalis: sed hæc est manifestatio a posteriori: quia. n. cælum, & intelligentiæ sũt talis naturę, ideo æterno conseruantur a Deo, & exẽptæ a contrariis, & non econuerso, vt pa tet in primo cæli. & similiter, quia hęc inferiora sunt talia, iõ non sunt ex se cõseruabilia æterna, & sunt impedibilia a contrariis ne sint, & diuinum influxum percipiant &c.

QVAESTIO CV.

De mutatione creaturarum a Deo, in octo articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandũ est de secundo effectu gubernationis diuinæ, qui est mutatio creaturarũ a Deo. Et primo, de mutatione creaturarũ. Secundo, de mutatione vnius creaturæ ab alia.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo quæritur, Vtrum Deus immediate possit mouere materiam ad formam.
¶ Secundo, Vtrum immediate possit mouere aliquod corpus.
¶ Tertio, Vtrũ possit mouere intellectum.
¶ Quarto, Vtrum possit mouere voluntatem.
¶ Quinto, Vtrum Deus operetur in omni operante.

¶ Sexto, Vtrum possit aliquid facere prẹter ordinem rebus inditum. A
¶ Septimo, Vtrũ oĩa quæ sic Deus facit, sint miracula.
¶ Octauo, De diuersitate miraculorum.

¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpe vna conclusio respõsiua. Deus potest immediate mouere materiam ad formã. Probatur. Ens in potentia passiua potest immediate reduci in actũ a potentia actiua, quæ eam in potestate sua continet. ergo materia potest reduci in actum per diuinam potentiam immediate. ergo potest moueri ad formam a Deo immediate. Antecedens patet. Prima cõsequentia probatur. Materia continetur sub diuina potentia. quod probatur: quia est producta a Deo. Secunda consequentia probatur, quia actus materiæ est ipsa forma.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ Deus possit immediate mouere materiam ad formam.

Ad primum sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ possit immediate mouere materiam ad formam. Sicut enim probat Philosophus in 7. Metaph.* formam in hac materia nihil facere potest, nisi forma quæ est in materia, quia simile facit sibi simile in materia: sed Deus non est forma in materia. ergo B non potest causare formam in materia.

¶ 2 Præt. Si aliquod agẽs se habeat ad multa, nullum eorum producet nisi determinetur ad vnum per aliquid aliud. vt. n. in 3. de Anima dicitur,* vniuersalis opinio nõ mouet, nisi mediante aliqua particulari apprehẽsione: sed virtus diuina est vniuersalis causa omnium. Ergo non potest producere aliquam particularem formam, nisi mediante aliquo particulari agẽte.

¶ 3 Præt. Sicut esse cõe dependet a prima causa vniuersali, ita esse determinatum dependet a determinatis causis particularibus, vt supra habitum est: * sed determinatum esse alicuius rei est per propriam eius formam. C Ergo propriæ rerum formæ non producuntur a Deo, nisi mediantibus causis particularibus.

Sed contra est, quòd dicitur Genes. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ.

Respon. Dicendũ, ꝙ Deus immediate põt mouere materiã ad formã: quia ens in potẽtia passiua reduci põt in actũ a potentia actiua, quæ eã sub sua potestate continet. Cũ igitur materia contineatur sub potestate diuina, vtpote a Deo ꝓducta, põt reduci in actũ per diuinã potentiam. Et hoc est moueri materiam ad formam: quia forma nihil aliud est, q̃ actus materiæ.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ effectus aliquis inuenitur assimilari causæ agenti dupliciter. e Vno mõ secundũ eandem speciẽ, vt homo generatur ab homi D ne, & ignis ab igne. Alio modo secundũ virtualẽ continentiã, prout. s. forma effectus virtualiter cõtinetur in causa. Et sic animalia ex putrefactione generata, & plantæ, & corpora mineralia assimilantur Soli & stellis, quorũ virtute generantur. Sic igitur effectus causę agenti similatur secundũ totũ illud, ad q̃d se extendit virtus agentis. Virtus aũt Dei se extendit ad formam & materiã, vt supra habitũ est. * Vnde cõpositũ quod generatur, similatur Deo secundũ virtualẽ continentiã, sicut similatur cõposito generanti per similitudinem speciei. Vnde sicut compositũ generans põt mouere materiã ad formam generando compositum sibi E simile, ita & Deus: non aũt aliqua alia forma non in materia existens, quia materia non continetur in virtute alterius substantiæ separatæ. Et ideo dæmones & angeli operantur circa hæc visibilia, non quidem imprimẽdo formas, sed adhibendo corporalia semina. e

Ad 2m dicendum, ꝙ rõ illa procederet, si Deus ageret ex necessitate naturæ: sed quia agit per voluntatẽ, & intellectũ, e qui cognoscit rõnes proprias omnium formarũ, & nõ solũ vniuersales, inde est, ꝙ põt determinate hanc, vel illam formam materiæ imprimere.

Ad 3m dicendum, hoc ipsum, ꝙ causæ secũdæ determinantur ad determinatos effectus, est illis a Deo. Vñ De9, q̃a alias causas ordinat ad determinatos effectus, põt ẽt determinatos effect9 ꝓducere p seipsum.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus possit immediate mouere aliquod corpus.

Ad secundum sic proceditur. Videtur ꝙ Deus nõ possit immediate mouere aliq̃d corpus. Cum enim mouẽs & motum oporteat esse simul, vt probatur in 7. Phys. oportet esse contactum quendam mouentis & moti: sed non potest esse contactus Dei, & corporis alicuius. dicit enim Dio B nys.* in 1. cap. de diui. no. quòd Dei non est aliquis tactus. Ergo Deus non potest immediate mouere aliquod corpus.

¶ 2 Præt. Deus est mouens nõ motum: tale autem est appetibile apprehensum. Mouet igitur Deus sicut desideratũ & apprehensum: sed non apprehenditur nisi ab intellectu, qui nõ est corpus, nec virtus corporis. Ergo Deus nõ potest mouere aliq̃d corpus immediate.

¶ 3 Præt. Philosophus probat in C 8. Phys.* ꝙ potẽtia infinita mouet in instanti. sed impossibile est aliq̃d corpus in instãti moueri, quia cũ oĩs motus sit inter opposita, sequeretur ꝙ duo opposita simul inessent eidem, q̃d est impossibile. Ergo corpus non potest immediate moueri a potentia infinita. Potentia aũt Dei est infinita, vt supra habitũ est.* Ergo Deus nõ põt immediate mouere aliquod corpus.

Sed contra. Opera sex dierũ Deus fecit immediate, in quib9 continetur motus corporũ, vt patet per hoc q̃d dr̃ Gen. . Congregẽtur aquæ in locum vnum. Ergo Deus immediate potest mouere corpus.

Respon. Dicendum, quòd erroneum est dicere Deum non posse facere per seipsum omnes determinatos effectus, qui fiunt per quãcunque causam creatam. Vnde cum corpora moueantur immediate a causis creatis, nulli debet venire in dubium, quin Deus possit mouere immediate quodcunq; corpus. Et hoc quidem conueniens est ad ea, quæ supra dicta sunt.* Ar.1.huius quæst.
Nam omnis motus corporis cuiuscunque, vel consequitur formam, sicut motus localis grauium & leuiũ consequitur formam, quæ datur a generante, ratione cuius generans dicitur mouens: e uel est uia ad formã b
aliquam, sicut calefactio est uia ad formam ignis. Eius 111
dem autem est imprimere formam, & disponere ad formam, & dare motum consequentem formam. Ignis enim non solum generat alium ignem, sed etiã calefacit, & sursum mouet. Cum igitur Deus possit immediate formam materiæ imprimere, e cõsequens 512
est, ut possit secundum quemcunque motum corpus quodcunque mouere.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ duplex est tactus, s. corporalis, sicut duo corpora se tangunt: e & uirtua 353
lis, sicut dicitur ꝙ contristans tangit contristatum. Se 362
cundum igitur primum contactum, Deus cum sit in- c
corporeus, non tangit, nec tangitur: secundũ aũt uir-

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæquintæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio responsiua. Deus potest immediate mouere q̃dcunque corpus. Probatur dupliciter, primo necessario: secundo rõnabiliter. primo ergo sic. Erroneũ est Deum non posse p seipsum facere oẽs determinatos effect9 qui fiunt per quamcunque causam creatã. ergo Deus potest immediate mouere &c. Antecedens supponitur discussum ĩ q. 25. Consequentia probatur: quia vnus effectuum creatarũ causarum est mouere corpora, vt patet. Secundo, probaẽ sic. Omnis mot9 vel est via ad formam, vel consequitur ipsam. ergo est ab eodem a quo est forma. ergo põt esse a Deo. Antecedẽs declaraẽ inductione prima. Prima consequẽtia probaẽ: quia eiusdem est dare formam & disponere ad eã, & dare consequentia, q̃d declaratur in igne. Secunda vero consequentia probaẽ: quia Dei est dare formã, vt patet ex pręcedentibus.

513 Opusc.10.artic.1.& 5.

Ca. 1. a medio illius.

Lib. 8. Physic.text.79. tom. 2.

q.25.art.2.

tualem contactum tangit quidē mouendo creaturas, sed non tangitur: quia nullius creaturæ virtus naturalis potest ad ipsum pertingere. Et sic intellexit Dionysius, ꝙ non est tactus Dei, vt scilicet tangatur.

Ad 2^m^ dicendum, quòd mouet Deus sicut desideratum, & intellectum. Sed non oportet, quòd semper moueat, sicut desideratum & intellectū ab eo, quod mouetur, sed sicut desideratum & motum a seipso: quia omnia operatur propter suam bonitatem.

Ad 3^m^ dicendum, ꝙ Philosophus in 8. Phys.* intendit probare, ꝙ virtus primi motoris nō sit virtus in magnitudine, tali ratione, Virtus primi motoris est infinita. Qd probat per hoc, ꝙ potest mouere tēpore infinito: [c] virtus autem infinita, si esset in aliqua magnitudine, moueret in non tempore, quod est impossibile. Ergo oportet ꝙ infinita virtus primi motoris sit non in magnitudine. Ex quo patet, quòd corpus moueri in non tempore, nō consequitur nisi virtutem infinitā in magnitudine. Cuius ratio est, quia omnis virtus, quæ est in magnitudine, mouet secundum se totam, cum moueat per necessitatem naturæ. Potentia autem infinita improportionabiliter excedit quamlibet potentiam finitam. Quanto autem maior est potentia mouentis, tanto est maior velocitas motus. Cum igitur potentia finita moueat tempore determinato, sequitur quòd potentia infinita nō moueat in aliquo tempore: quia cuiuscunque temporis ad aliud tempus est aliqua proportio. Sed virtus, quæ non est in magnitudine, est virtus alicuius intelligentis, qui operatur in effectibus, sm qd eis conuenit. Et ideo cū corpori non possit esse coueniens moueri in non tempore, non sequitur ꝙ moueat in non tēpore.

Lib. 8. Physic. text. 78. 79. & 80. tomo 2.

151

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus moueat immediate intellectum creatum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non moueat immediate intellectū creatum. Actio enim intellectus est ab eo, in quo est: non. n. transit in exteriorem materiam, vt dicitur in 9. Meta.* Actio autem eius quod mouetur ab alio, non est ab eo in quo est, sed a mouente. Non ergo intellectus mouetur ab alio: et ita videtur quòd Deus nō possit mouere intellectum.

¶ 2 Præt. Id quod habet in se principium sufficiens sui motus, non mouetur ab alio: sed motus intellectus est ipsum intelligere eius, sicut dicitur quòd intelligere, vel sentire est motus quidam, secundum Philosophū in 3. de Anima.* Sufficiens autem principium intelligendi est lumen intelligibile inditum intellectui. Ergo non mouetur ab alio.

¶ 3 Præt. Sicut sensus mouetur a sensibili, ita intellectus ab intelligibili: sed Deus nō est intelligibilis a nobis, sed nostrum intellectū excedit. Ergo Deus non potest mouere nostrum intellectum.

Lib. 9. text. 16. tom. 3.

Li. 3. de anima, tex. 28. tom. 2.

SED CONTRA. Docens mouet intellectum addiscentis: sed Deus docet hominem scientiam, sicut dicitur in Psal. Ergo Deus mouet intellectum hominis.

RESPON. Dicendum, quòd sicut in motib^9^ corporalibus mouens dicitur quod dat formam, quæ est principium motus: ita dicitur mouere intellectum qd causat formam, quæ est principiū intellectualis operationis, quæ dicitur motus intellectus. Operationis autem intellectus est duplex principium in intelligente. Vnum scilicet, quod est ipsa virtus intellectualis, quod quidem principiū est etiam in intelligente in potentia. Aliud autem est principiū intelligēdi in actu, scilicet similitudo rei intellectæ. Dicitur ergo aliquid mouere intellectum siue det intelligēti virtutem ad intelligendum, siue imprimat ei similitudinem rei intellectę. Vtroque autem mō Deus mouet intellectum creatum: ipse enim est primum ens immateriale. Et quia intellectualitas cōsequitur immaterialitatem, sequitur quòd ipse sit primum intelligēs. Vnde cum primum in quolibet ordine sit causa eorum, quæ consequuntur, sequitur quòd ab ipso sit omnis virtus intelligendi. Similiter cum ipse sit primū ens, & omnia entia præexistant in ipso sicut in prima causa, oportet quòd sint in eo intelligibiliter secūdum modum eius. Sicut enim omnes rationes rerum intelligibiles primo existunt in Deo, & ab eo deriuantur in alios intellectus, vt actu intelligant: sic etiam deriuantur in creaturas, vt subsistant. [c] Sic igitur Deus mouet intellectum, inquantum dat ei virtutem ad intelligendum vel naturalem, vel superadditam, & inquantum imprimit ei species intelligibiles, & vtrunque tenet, & conseruat in esse.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd operatio intellectualis est quidem ab intellectu, in quo est sicut a causa secunda, sed a Deo sicut a causa prima. Ab ipso enim datur intelligenti, quòd intelligere possit.

Ad 2^m^ dicendum, quòd lumen intellectuale simul cum similitudine rei intellectę est sufficiens principium intelligendi, secundarium tamen, & ab ipso primo principio dependens.

Ad 3^m^ dicendum, quòd intelligibile mouet intellectum nostrum, inquantum quodammodo imprimit ei suam similitudinem, per quam intelligi potest. Sed similitudines, quas Deus imprimit intellectui creato, non sufficiunt ad ipsum Deum intelligendum per essentiam, vt supra habitum est.* Vnde mouet intellectum creatum, cum tamen non sit ei intelligibilis, vt dictum est. †

q. 56. art. ... q. 12. art. ...

¶ Super Quæstionis cētesimæquintæ Articulum tertium.

514

Titulus clarus, & clarior erit in corpore.

¶ In corpore tria. Primo, declarat qd, & quotuplex sit mouere intellectū. Scdo respondet quæsito. Tertio, epilogat.

¶ Quo ad primum duo, Primo quid. Et dicit quòd mouere intellectum est dare formā, quæ est principium intellectualis operationis. declaratur a simili in corporibus, ex quib^9^ nomen translatum est ad intellectus: quia mouere dicitur dans formam. Secundo, quotuplex, & dicit quòd est duplex iuxta duplicē formā, scilicet virtutem intellectiuam, & speciem intelligibilem.

¶ Quo ad secūdum conclusio responsiua bimembris est. Deus mouet intellectum creatum vtroq; modo, scilicet dando virtutem, & dando speciem intelligibilem. Probat prima pars primo. Deus est primum ens immateriale. ergo primum intelligēs. ergo est causa oīs virtutis intelligendi. Antecedens patet. Prima consequentia probatur: quia intellectualitas sequitur immaterialitatem. Secunda vero, Primum in quolibet ordine est causa cæterorum. Deinde probatur secunda pars. Deus est primū. ens ergo in se ipso omnia præexistūt intelligibiliter. ergo rationes intelligibiles omnium primo sunt in eo. ergo ab eo deriuantur in omnes intellectus. Antecedens patet. Prima consequentia probatur & quo ad præexistētiam, quia est prima causa: & quo ad modū, quia sunt in eo per modū eius: ipsum. n. supponit intellectualé esse. Secūda ē ex se euidens. Tertia similiter ex illa propositione, Primum in quolibet ordine: veruntamen in litera manifestatur ex hoc, quòd ab ipso deriuantur omnia in esse naturæ, vt sint.

¶ Quo ad tertium epilogus patet. Et nota, ꝙ lumen infusum non numeratur inter species, sed inter virtutes intellectiuas: quia nō se habet, vt ratio intelligendi, sed vt efficaciam præstans intellectui, confortando & eleuando ipsum, vt superius de lumine gloriæ dictū est.

184

¶ Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, dicit quotuplex est mouere volūtatem: secundo, respondet quæsito.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Deus possit mouere uoluntatem creatam.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus non possit mouere voluntatem creatā. Omne enim quod mouetur ab extrinseco, cogitur: sed voluntas nō potest cogi. Ergo non mouetur ab alio extrinseco: et ita non potest moueri a Deo.

¶ 2 Præt. Deus non potest facere ꝙ contradictoria sint simul vera. Hoc aūt sequeretur, si volūtatem moueret: nā voluntatē moueri est ex se moueri, & non ab alio. Ergo Deus non pōt voluntatē mouere.

¶ 3 Præt. Motus magis attribuitur mouenti, q̄ mobili. vnde homicidium non attribuitur lapidi, sed proijcienti. Si igitur Deus moueat voluntatem, sequitur quòd opera voluntaria non imputentur homini ad meritum, vel demeritum: hoc autem est falsum. Non igitur Deus mouet voluntatem.

SED CONTRA est, quod dicitur Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis velle, & perficere.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut intellectus, vt dictum est,* mouetur ab obiecto, & ab eo qui dedit virtutem intelligendi: ita voluntas mouetur ab obiecto quod est bonū, & ab eo qui creat virtutem volendi. Potest autē voluntas moueri sicut ab obiecto, a quocunq; bono, non autem sufficienter & efficaciter nisi a Deo. Non. n. sufficienter aliquid potest mouere aliqd mobile, nisi virtus actiua mouentis excedat, vel saltem adęquet virtutem passiuam mobilis. Virtus aūt passiua voluntatis se extendit ad bonum in vniuersali. Est. n. eius obiectum bonū vniuersale, sicut & intellect^9^ obiectū, est ens [d] vniuersale. Quodlibet autem bonum creatum est quoddam particulare bonum: solus autem Deus est bonū vniuersale. Vn̄ ipse solus implet voluntatem, & sufficienter eam mouet vt obiectum: [c] similiter autem & virtus volendi a solo Deo causatur. Velle autem nihil aliud est, quàm inclinatio quædā in obiectum voluntatis, quod est bonū vniuersale. Inclinare autem in bonū vniuersale est primi mouētis, cui proportionatur vltimus finis sicut in rebus humanis dirigere ad bonū cōe est eius qui præest multitudini. Vnde vtroque modo proprium est Dei mouere voluntatē, sed maxime secundo modo interius eam inclinando.

518

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud quod mouetur ab altero, dicitur cogi, si moueatur contra inclinationem propriam: sed si moueatur ab alio quod sibi dat propriam inclinationem, non dicitur cogi: sicut graue cum mouetur deorsum a generante, non cogitur. Sic igitur Deus mouēdo voluntatē, non cogit ipsam: quia dat ei eius propriam inclinationem. [c]

Ad 2^m^ dicendum, quòd moueri volūtarie est moueri ex se, idest, a principio intrinseco: sed illud principium intrinsecum potest esse ab alio principio extrinseco. Et sic moueri ex se non repugnat ei, quod mouetur ab alio.

Ad 3^m^ dicendum, quòd si volūtas ita moueretur ab alio, quòd ex se nullatenus moueretur, opera uoluntatis non imputarentur ad meritum, uel demeritum: sed quia per hoc quòd mouetur ab alio, non excluditur quin moueatur ex se, ut dictum est: * ideo per consequens non tollitur ratio meriti, vel demeriti.

¶ Quo ad primum dicit, ꝙ voluntatem mouere, dupliciter capitur. Vno modo sicut obiectum: alio modo sicut dans ipsam virtutem volendi. Declaratur a simili in intellectu ex pcedenti articulo. Et nota, ꝙ nō assimilat motionem voluntatis motioni intellectus quo ad habere similitudinē ab obiecto, quę sit principiū actus: quia in voluntate nō est talis progressus, qualis i intellectu, sed assimilat quo ad motionē absolute, q. a. s. vterq; mouet ab obiecto, quis dissimiliter.

¶ Quo ad secūdum, conclusio responsiua est, Propriū est Dei mouere voluntatem vtroq; modo, & maxime secundo. s. interius inclinando. hæc cōclusio declaratur, & probatur. Primo, quo ad primum modum. s. motionē obiectiuam, declaratur, quòd intelligitur de motione sufficienti, & efficaci, idest, ꝙ ex natura obiecti sufficiat non ad alliciendum, sed ad efficaciter ducendum voluntatem in actū secundum respectu sui, & hoc ad differentiam aliorum. Non. n. differt Deus ab aliis p hoc, ꝙ ipse solus possit voluntatem obiectiue mouere, quoniā hoc potest quodlibet bonum: sed per hoc, ꝙ ipse solus potest sufficienti efficacia obiectiue voluntatem mouere. Probatur autem sic, Sola virtus actiua excedens, aut adæquans virtutem passiuam, potest sufficienti efficacia ipsam mouere. ergo solū bonū vniuersale pōt sufficienter efficaciterque voluntatem mouere. ergo solus Deus implet voluntatem, & sufficienter eā mouet. Antecedens patet. & prima consequentia probatur: quia virtus passiua voluntatis se extendit ad bonum vniuersale. qd probatur: quia est eius obiectū. qđ manifestatur. quia intellectus obiectum est ens vniuersale. Scd̄a consequentia probatur: quia quælibet creatura est bonū particulare, Deus aūt vniuersale. Deinde probatur, quo ad scd̄m modum mouendi. s. dādo virtutē volitiuam sic. Inclinare in bonū vniuersale est primi mouentis. ergo inclinare in obiectū voluntatis ergo dare velle. ergo dare virtutē volitiuā. Antecedens probatur: quia finis vltimus proportionat̄ primo mouenti: qđ manifestatur exemplo in ciuilibus. Prima consequentia probatur: quia bonū vniuersale est obiectū volūtatis. Scd̄a, quia velle nihil aliud est, q̄ inclinatio in tale obiectū. Tertia est per se nota: eiusdē. n. est dare actū ab intrinseco, & potentiā: immo per hoc dr̄ dare actū ab intrinseco, quia dat principiū eius. Et nota vim huius rationis, ꝙ nō loquitur de velle tali vel tali. i. specificato ad tale obiectū, sed de velle absolute, cuius proprium obiectum est bonum, nō tale aut tale, & principiū est, nō voluntas sic, aut sic affecta, sed voluntas vt sic. Et ꝓpterea, si Dei est dare hūc actum qui est velle, oportet vt eius sit dare voluntaté. Vltima aūt pars, s. ꝙ maxime propriū Dei sit mouere secūdo modo, propterea dicta est: quia mouere obiectiue voluntatem cōicatur aliis, quāuis non sufficienti efficacia. Mouere autē ab intus nulli cōicatur: solus enim Deus illabi potest libero arbitrio, qui solus fecit, & cōseruat illud. Ea q̄ de motione voluntatis essent hic differēda, iā d̄terminata sunt supius.

c 412

ARTICVLVS V.

Vtrū Deus operetur in omni operante.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus nō operetur in omni operante. Nulla. n. insufficientia est Deo attribuenda. si igitur Deus operat̄ in omni

¶ Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum quintum.

Titulus clarus.

¶ In corpe duo pricipaliter. Primo, excludit quendā errorem: secundo, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum tria, vnū suppositū: aliud est ipse error: tertio reprehensio. Supponit hic quasi p cōstanti, Deū operari in oībus, sed de modo videtur tota qō. Error ergo est circa modum operādi: quidā. n. quos refert Auerrois 9. Meta. com. 7. dicūt Deum operari in omnibus sic, ꝙ nulla alia virtus operatur aliqd: reprehenduntur aūt hi dupliciter, ducendo ad impossibilia. Primo, quia periret ordo causarū, & consequenter esset impotentia in Deo. Tenet sequela, quia impotētis est nō posse facere alia cooperatiua sibi. Scd̄o, quia frustra essent virtutes operatiuę rerū, immo res oēs. Probatur prima consequentia quo ad primā partem, quia nō operarentur. quoad secundā, quia imperfectum est pp perfectius in eodē. ergo actus primi pp secundos. ergo res oēs pp operationes suas. ergo operationes sunt fines rerum. ergo sine eis frustra. Antecedens patet, & cōsequentia nota est, & confirmatur, sicut materia propter formam, cætera sunt clara.

¶ Quo ad secundū tria facit. Primo, proponit conclusionem responsiuam in vniuersali, Deus operatur in omni operante sic, ꝙ ipsæ

In solut. ad preced. arg.

516 3. cōtra ca. 66. & 67. Et lib. 4. c. 44. Et op. 3. c. 131. fin. & 145.

Universidad de Deusto Biblioteca

ipsæ res habent proprias operationes. Secundo, distinguit genera causarū, vbi dicit tria, numerum, ꝙ sunt quatuor: differentiā respectu agere, quia vnum, s. materia, non principium, sed subiectū: cætera sūt principia actionis: & ordinē, qa primo finis: scđo agens: tertio forma. ¶ Nota hic duo. Primo, ꝙ quia hic non egemus generib⁹ causarum in ordine ad esse, sed ad operari, vt patet ex titulo: iō litera nō accepit formā in agente, aut in effectu, sed instrumēto, quoniam forma instrumenti non est nisi pp operationē. Secundo, ꝙ litera distinguit genus causę formalis ab efficiente, & aliis in ordine ad operationem. Factum est autem hoc iudicio meo, non ꝙ supponať decisa hæc quęstio, an forma sit causa operationis in genere causę formalis, sed propter duo, alterum manifestū: alterum occultum. Manifestum est, ꝙ causare operationē, vt forma, & vt agēs, distinguuntur sicut causare vt quo, & vt quod. Occultum vero est, an omnis operatio sequens formā, sequatur eam effectiue, finaliter, vel materialiter, & nulla sequatur eā formaliter. Consuetus enim sermo obtinuit, vt dicamus etiam causas formales in operando in his, in quibus operatio resultat ex ea, quasi esse quoddam, vt in exemplo de lumine in litera adducto patet, & in his, quæ pertinēt ad intellectum contingit. Ratio autem ad oppositum videtur. Quouis autem modo sit, vt sermo præsens omnib⁹ opinionibus superstit, distinctum est, Deum esse non causam formalem, sed causam ratione formæ principiātis omnis operationis, vt ēt operationes attributas magis formis, q̄ agentibus intime cōprehenderet. Tertio, proponit conclusionē responsiuā in speciali iuxta

operante, sufficienter in quolibet operatur. Superfluū igitur esset, ꝙ agens creatū aliquid operaretur.

¶ 2 Præt. Vna operatio non est simul a duobus operantibus, sicut nec vnus numero motus pōt esse duorū mobiliū. Si igitur operatio creaturę ē a Deo ī creatura operāte, nō pōt esse simul a creatura: et ita nulla creatura aliq͂d operatur.

¶ 3 Præt. Faciens dicitur esse causa operationis facti, inquantum dat ei formam, qua operatur. Si igitur Deus est causa operationis rerum factarum ab ipso, hoc erit inquantum dat eis virtutem operādi: sed hoc est a principio quādo rem facit. Ergo videtur quòd vlterius nō operetur in creatura operante.

SED CONTRA est, quod dicitur Isa. 26. Oīa opera nostra operatus es in nobis Domine.

RESPON. Dicendum, ꝙ Deum operari in quolibet operante, aliqui sic intellexerunt, ꝙ nulla virtus creata aliquid operaretur in rebus, sed solus De⁹ immediate omnia operaretur, puta, ꝙ ignis non calefaceret, sed Deus in igne, et similiter de omnibus alijs. Hoc aūt est impossibile, Primo quidē, quia sic subtraheret ordo causæ & causati a rebus creatis, quod pertinet ad impotentiam creantis. Ex virtute enim agētis est, ꝙ suo effectui det virtutē agendi. Secundo, quia virtutes operatiuæ, quæ in rebus inueniuntur, frustra essent rebus attributę, si per eas nihil operarentur: quinimmo omnes res creatæ viderētur quodammodo esse frustra, si propria operatione destituerentur, cū omnes res sint propter suam operationē. Semper.n. imperfectum est propter perfectius. Sicut igitur materia est ꝓpter formam, ita forma quæ est actus primus, est propter suam operationē, quæ est actus secundus: & sic operatio est finis rei creatæ. Sic igitur intelligēdum est Deum operari in rebus, quòd tamen ipsæ res propriam habeant operationem.

Ad cuius euidentiam considerandum est, ꝙ cum sint causarum quatuor genera, materia non est principium actionis, sed se habet vt subiectum recipiens actionis effectum. Finis vero, & agens, & forma se habent vt actionis principium, sed ordine quodam. Nā primum quidem principiū actionis est finis, qui mouet agentem. Secundo vero, agens. Tertio autem, forma eius, quod ab agente applicatur ad agendum. Quāmuis & ipsum agēs per formam suam agat, vt patet in artificialibus. Artifex enim mouetur ad agendum a fine, qui est ipsum operatū, puta, arca, vel lectus, & applicat ad actionem securim, quæ incidit per suū acumen. Sic igitur secundum hęc tria Deus in quolibet operante operatur. Primo quidem, secundum rationem finis. Cum.n. omnis operatio sit propter aliquod bonum verum, vel apparens, nihil autem est, vel apparet bonū, nisi secundum quod participat aliquā similitudinem summi boni, quod est Deus, sequitur ꝙ ipse Deus sit cuiuslibet operationis causa, vt finis.

Similiter considerandum est, ꝙ si sint multa agentia ordinata, semper secundum agens agit in virtute primi. Nam primum agens mouet secundum ad agendum. Et secundum hoc omnia agunt in virtute ipsius Dei: et ita ipsa est causa omnium actionum agentium. Tertio, considerandū est, ꝙ Deus mouet nō solum res ad operandum, quasi applicando formas & virtutes rerum ad operationem, sicut etiam artifex applicat securim ad scindendum, qui tn̄ interdum formam securi non tribuit: sed ēt dat formam creaturis agētibus, & eas tenet in esse. Vnde non solum est causa actionum inquantū dat formam, quæ est principiū actionis, sicut generans dicitur esse cā motus grauium & leuiū: sed ēt sicut conseruans formas, & virtutes rerū, prout Sol dicitur cā manifestationis colorū, inquātum dat, & conseruat lumen, quo manifestantur colores. Et quia forma rei est intra rem, & tanto magis, quanto cōsideratur vt prior, & vniuersalior, & ipse Deus est proprie cā ipsius esse vniuersalis in rebus omnibus, qđ inter oīa est magis intimum rebus, [c] sequitur ꝙ Deus in omnibus intime operetur. Et pp hoc in sacra scriptura operationes naturæ Deo attribuūtur quasi operanti in natura, secundū illud Iob. 10. Pelle & carnibus vestisti me, ossibus & neruis compegisti me.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus sufficienter operatur in nobis ad modum primi agētis: nec pp hoc superfluit operatio secundorum agentiū.

AD 2m dicendū, ꝙ vna actio non procedit a duobus agētibus vnius ordinis. Sed nihil prohibet quin vna & eadē actio procedat a primo, & secūdo agēte.

AD 3m dicendum, quòd Deus non solum dat formas rebus, sed etiam conseruat eas in esse, & applicat eas ad agendum, & est finis omnium actionum, vt dictum est. *

hæc tria mēbra, De⁹ in quolibet operante operatur secundum hæc tria .s. finem, & agētem, & formam: & probat quo ad singulas partes singillatim. Et primo in rōne finis. Finis omnis operationis est bonū verum, aut apparēs. ergo participans similitudinem summi boni. ergo ipsū summum bonum. Deinde similiter in ratione agentis, Primum agens mouet secundum ad agendum. ergo agit in virtute ipsius. ergo ipse est causa omnium actionū agentium. Demum secundum formam, vbi duo, primo dicit modum qūo hoc cōuenit Deo: secundo deducit duo corollaria ordinate, Deus est causa operationū secundarum non solum vt applicās, nec solum vt dans principia actionum: sed vt dans, applicās, & cōseruans formas, quæ sunt principia actionum. ergo est causa omnium operationū secundum formam. Antecedēs declarat, & excludendo membra exēplo artificis & generātis graue: & declarando intentū exemplo Solis, & luminis respectu manifestationis. Primū corollariū est, Deus operatur in oib⁹ intime. probatur. Forma est intra rē. ergo q̄to vt prior & vniuersalior cōsiderata, est interior. ergo ēm esse ē intima. ergo vt est a Deo. ergo Deus intime operatur in omnib⁹. Totus ꝓcessus est clarus ex se: penultima vero consequentia probatur ex eo, ꝙ Deus est ꝓprie cā ipsius esse vniuersalis in rebus, vt patet ex superioribus. Secundum corollariū, Operationes naturæ ꝓpterea attribuūtur Deo in Scriptura, vt in Iob 10.

In corp.

ARTI-

¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum sextum.*

Titulus, Possit facere, non est quæstio de potentia, sed de actu exercito ipsius: an scilicet, de facto possit exire in actum faciendi aliquid præter ordinem inditum.

¶ In corpore duo. Primo distinguit ly, ordinem: secundo, respondet quæsito. ¶ Quo ad primū quatuor sunt, distinctio ordinum, ordinatio eorū, habitudo causarum ad eos, & explanatio exēplaris. Distinctio est Ordines multiplicantur secundum multiplicationem causarum. Probatur. Quælibet causa habet rationē principii. ergo a qualibet causa deriuatur aliquis ordo in suos effectus. ergo ordines multiplicantur secundum multiplicationem causarum. ¶ Circa primam cōsequentiā huius probationis dubitatur, vnde valeat. Ex hoc enim quod habet rationem principii, bene sequitur. ergo est caput ordinis inter se, & effectū: sed non sequitur. ergo ab ea est aliquis ordo in effectibus, ū non oportet omnem causam habere plures effectus, in quibus ponat ordinē, vt patet de causis vniuocis. ¶ Ad hoc dicitur, quòd cum hic sit sermo de causa principali in aliquo ordine, & non de instrumentali, quæ nō causa, sed causæ instrumentum dici debet, vt 12. Meta. com. 24. dicit Alex. & in cōsequente duo includantur, scilicet, pluralitas effectuum, & ordo in eis a causa: si recte perspiciamus, ordo directe infertur ex antecedente: pluralitas autem effectuum supponitur aut vniuersaliter, aut accommode. Vnde consequentia potest habere duos sensus. Primus est supponendo, quòd omnis causa habeat plures effectus, & tunc consequentia est optima: quia cum pluralitas non sit sine ordine, alioquin esset confusio, & causa habet rationem principii, a quo scilicet illi deriuantur, ergo ab ea est ordo illorum. Secundus est, accommodando consequens ad causas habentes plures effectus: & tunc etiam consequentia est optima, Causa est principium. ergo in causis habentibus plures effectus, a causa est ordo illorum ratione iam dicta: & ista via est planior, & sufficit proposito, Causa enim eo quòd habet rationem principii, & negatiue in illo ordine & positiue, sequitur. ergo ab ea est ordo in effectu siue ad ipsam causam, siue in seipso multiplicato, & sic vbi sunt plures effectus, aperte sequitur ordinem in eis esse, & esse a causa. Plures autem effectus dicuntur, vel plures differentiæ, vt partes organicæ viuentium respectu generantis, vel plures passiones, vt liquefactio ceræ, & induratio luti: vel plures cooperationes secundum pluralitatem inferiorum, vt generatio bouis & leonis, vt sunt a Sole: vel plures effectus ordinate se cōsequentes, vt leuitas sequitur formā ignis geniti &c. & sic potuit supponi pluralitas effectuum vniuersaliter, & consequenter sustineri potest primus sensus: quoniam nulla est causa per se & principalis, quæ non sit causa saltem duorum, veluti subiecti & passionis.

¶ Ordinatio vero horum ordinum est, quòd vnus cōtinetur sub altero, probatur: quia causa continetur sub causa. Habitudo autem causarum ad ordines hos est, quòd causa superior non continetur sub ordine causæ inferioris, sed econuerso. Manifestatio demum est ab exemplo in politicis, in patre & ordine domus, rectore & ordine ciuitatis, rege & ordine regni, & clara est lr̃a.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Deus possit facere aliquid præter ordinem rebus inditum.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ Deus non possit facere aliquid præter ordinem rebus inditum. Dicit.n. August.* 26. contra Faustū. Deus conditor & creator omnium naturarum nihil contra naturam facit: sed hoc uidetur esse contra naturam, quod est præter ordinem naturaliter rebus inditū. Ergo Deus non potest facere aliquid præter ordinem rebus inditum.

¶ 2 Præt. Sicut ordo iustitiæ est a Deo: ita & ordo naturæ: sed Deus non potest facere aliquid præter ordinem iustitiæ. faceret enim tūc aliquid iniustum. Ergo non pōt facere aliquid præter ordinē naturę.

¶ 3 Præt. Ordinem naturæ Deus instituit. Si igitur præter ordinem naturæ Deus aliquid faciat, videtur quòd ipse sit mutabilis, quod est inconueniens.

SED CONTRA est, quod August.* dicit 26. contra Faustum, ꝙ Deus aliquando aliquid facit contra solitum cursum naturæ.

RESPON. Dicendum, quòd a qualibet causa deriuatur aliquis ordo in suos effectus, cum quælibet causa habeat rationem principij. Et ideo secundum multiplicationem causarum multiplicantur & ordines, quorum vnus continetur sub altero, sicut & causa cōtinetur sub causa: vnde causa superior nō continetur sub ordine causæ inferioris, sed econuerso, cuius exemplū apparet in rebus humanis. Nam ex patre familias dependet ordo domus, qui continetur sub ordine ciuitatis, qui procedit a ciuitatis rectore, cum & hic cōtineatur sub ordine regis, a quo totum regnum ordinatur. Si ergo ordo rerum consideretur prout dependet a prima causa, sic contra rerū ordinem Deus facere non potest. Sic enim si faceret, faceret contra suam præscientiā. Si vero consideretur rerū ordo, prout dependet a qualibet secundarum causarum, sic Deus potest facere præter ordinem rerum: quia ordini secūdarum causarum ipse non est subiectus, sed talis ordo ei subijcitur: quasi ab eo procedens, nō per necessitatem naturę, sed per arbitriū volūtatis. Potuisset enim & alium ordinem rerum instituere. Vnde & potest pręter hunc ordinem institutū agere cum voluerit, puta, agendo effectus secundarum causarum sine ipsis, [c] vel producendo aliquos effectus, ad quos causę secundæ non se extēdunt [c]. Vnde & August.* dicit 26. cōtra Faustum, quòd Deus cōtra solitum cursum naturæ facit, sed contra summam legem nullo modo facit, quia contra seipsum non facit.

512 c 522

Cap. citato in argumē. sed contra.

¶ Quo ad secūdum respondetur quæsito duabus conclusionibus, iuxta duos ordines illatos ex præmissis. Distinctio ex præmissis illata est, quòd in rebus est duplex ordo, vnus vt sunt a prima causa: alter, & hic est multiplex, vt sunt a causis secundis. Prima conclusio responsiua est. Deus non potest facere contra ordinē rerum, vt dependet a prima causa. probatur ducendo ad impossibile: quia si faceret contra talem ordinem, faceret cōtra præscientiam suam, quod ē impossibile. ¶ Aduerte hic ex tertio contra Gen. cap. 98 quomodo potest dupliciter intelligi ista conclusio, scilicet aut quo ad res ordinatas, aut quo ad rationem ordinis. Et quòd secundo modo intelligitur hic, non primo. vide ibi circa principium cap. ¶ Secunda conclusio respōsiua est, De⁹ potest facere præter ordinem rerū, prout pendet ex qualibet secundarum causarum probatur, declaratur & cōfirmatur. Probatur quidem. Talis ordo ei subiicitur, vt procedens ab eo per arbitrium voluntatis. ergo potest præter talem ordinē agere. Antecedens habet tres partes. Prima patet ex præmissis, quia .s. causa superior non subiicitur inferiori ordini, sed econuerso. Secunda pro constanti supponitur, ex quo omnia sunt a Deo. Tertia vero probatur: quia potuisset alium ordinem instituere. Cōsequentia autē hic breuitatis causa relinquitur, quasi euidens: sed in tertio contra Gen. ca. 99. in principio probatur ex differentia inter agens naturale, & liberum in hoc, ꝙ naturale oportet agere secundum vltimum virtutis suæ, & consequenter effectū simillimū, & consequenter non pōt immediate agere effectū propriū causarum secundarum: causam vero libere agentem nō oportet sic agere, sed pōt agere immediate imperfectissimum effectū, vtendo virtute sua vt vult, vt patet in artifice perfectissimo, potente tn̄, si vult, facere opus imperfectū, quale nouitius in arte faceret. Declaratur vero ponēdo duos modos, quibus Deus præter hūc ordinē facit, & patet in litera. Cōfirmatur aūt authoritate Aug. nō solū hæc, sed prima cōclusio simul, vt patet in lr̃a. ¶ Circa vtranq; conclusionem simul dubium occurrit: quia aut hic est sermo de posse Dei absolute, & sic constat quòd potest Deus cōtra vtranq; ordinem, nec sequitur aliquis defectus præscientiæ diuinæ: aut est sermo de posse Dei, quo ad exercitium actus de facto: & sic etiam nulla est differentia inter vtranq; ordinem: quoniam sicut Deus præsciuit primum ordinem, ita & alios: & quemadmodum si pręter primum ordinem faceret, faceret contra præscientiam, ita si præter alios ordines faceret, faceret contra præscientiam suam: & sic tota litera ruere videtur. ¶ Ad hoc breuiter dr̃, ꝙ vt in titulo patet, hic ē sermo de potētia Dei scđo mō, & ꝙ quis vterq; ordo sit pscit⁹ & institutus a

Universidad de Deusto Biblioteca

Deo ab æterno: agere tñ pter primũ læderet præsciam, præter alios autem non. Ad cuius euidentiã scito, quòd omnis executio causæ secũdæ infert executioné in causa prima: quia ab actione illius pẽdet omnis actio, nõ aũt econuerso: quia põt causa prima p seipsam solam exequi, & perficere aliquid. & inde est qđ fieri aliquid præter executionem primæ

D.628. causæ é impossibile: fieri aũt aliquid pter executioné cuiuscũque, & omnium simul causarum secũdarum, non inconuenit. Cum autem ordo rerum ad primã causam attẽdat penes executioné primæ causæ, ordo auté

Li.26. contra Faustũ, ca. 3. ante mediũ, tomo.6. earum ad alias causas attendatur penes executiones illarũ, ratio primi ordinis in diuina præscientia oportet quòd cõtineat quicquid per ipsam primam causam qualitercunque exequendũ est: ratio autem cuiuscunque alterius ordinis in diuina præscientia, nõ continet nisi quicquid est p talem causam exequendum. & ideo non inconuenit aliquid fieri præter istos ordines & rõnes, ac præsciẽtias partiales, vt ita dixerim, eorum. Sed inconueniens manifeste esset, quòd præter ordinis primi rationem aliquid fie-

518 Po.q.6.art. 2. Et 2. dis. 18.q.1.art. 3. Et 3. contra ca. 101. & 102. ret: sic enim deficiẽs, aut mutabilis diuina præscientia conuinceretur: quoniam vt dictum est, debeť tali rationi comprehensio omnium executioni mandatorũ qualitercunque per primam causam, extra quæ nihil fieri de facto potest, quãuis de potentia absoluta multa possibilia restent, quæ nunquàm erunt.

¶ *Super Quæstionis centesimæ quintæ Articulum septimum.*

Titulus clarus ex articulo præcedenti.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua affirmatiue. Omnia quæ fiunt a Deo præter causas nobis

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd cum aliquid contingit in rebus naturalibus præter naturam inditam, hoc potest dupliciter cõtingere. Vno modo per actionem agentis, qui inclinationem naturalem non dedit: sicut cum homo mouet corpus graue sursum, quod non habet ab eo vt moueatur deorsum: & hoc est contra naturam. Alio modo per actionem illius agẽtis a quo dependet actio naturalis: & hoc non est contra naturam, vt patet in fluxu & refluxu [d] maris, qui non est contra naturam, quàmuis sit præter motum naturalẽ aquæ, quæ mouetur deorsum. Est enim ex impressione cęlestis corporis, a quo dependet naturalis inclinatio inferiorum corporum. Cũ igitur naturæ ordo sit a Deo rebus inditus, si quid pręter hunc ordinem faciat, non est contra naturam. Vnde Aug.*dicit 26. contra Faustum, quòd id est cuilibet rei naturale, quod ille fecerit, a quo est omnis modus, numerus, & ordo naturæ.

AD 2m dicendum, ꝙ ordo iustitiæ est secundum relationem ad causam primam, quæ est regula oĩs iustitiæ: & ideo præter hunc ordinem, Deus nihil facere potest.

AD 3m dicendum, quòd Deus sic rebus certũ ordinem indidit, vt tamen sibi reseruaret, quod ipse aliquando aliter ex causa esset facturus. Vnde cum pręter hunc ordinem agit, non mutatur.

ARTICVLVS VII.

Vtrum omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd non omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula. Creatio enim mundi, & etiam animarum, & iustificatio impij fiunt a Deo præter ordinem naturalem. nõ enim fiunt per actionem alicuius causæ naturalis: & tamen hæc miracula non dicuntur. Ergo non omnia quæ facit Deus præter ordinem naturalem rerum, sunt miracula.

¶ 2 Præt. Miraculum dicitur aliquid arduum & insolitum præter facultatem naturæ, & spem admirantis proueniens: sed quædam fiunt præter naturæ ordinem, quæ tamen non sunt ardua: sunt enim in minimis rebus, sicut in restauratione gemmarum, vel sanatione

F ægrorum. Nec etiam sunt insolita, cum frequenter eueniant: sicut cũ infirmi in plateis ponebantur, vt ad vmbram Petri sanarentur. Nec etiam sunt supra facultatem naturæ, vt cum aliqui sanantur a febribus. Nec etiam supra spem, sicut resurrectionem mortuorum omnes speramus, quæ tamen fiet pręter ordinem naturæ. Ergo non omnia quæ fiunt præter naturæ ordinem, sunt miracula.

G ¶ 3 Præt. Miraculi nomen ab admiratione sumitur: sed admiratio est de rebus sensui manifestis. Sed quandoque aliqua accidunt præter ordinem naturalem in rebus sensui non manifestis, sicut cum Apostoli facti sunt scientes, neque inuenientes, neque discẽtes. Ergo non omnia quæ fiunt præter ordinem naturæ, sunt miracula.

SED CONTRA est, qđ Aug. *dicit 26. contra Faustum. quòd cũ Deus aliquid facit contra cogni-
H tũ nobis cursum solitũq; naturæ, magnalia, vel mirabilia nominanť.

RESPON. Dicendum, quòd nomen miraculi ab admiratione sumitur. Admiratio autem consurgit, cum effectus sunt manifesti, & causa occulta. Sicut aliquis admirať cũ videt eclipsim Solis, & ignorat causam, vt diciť in principio Metaph. Potest autem causa effectus alicuius apparentis alicui esse nota, quæ tamen est alijs incognita. Vnde aliquid est mirũ vni, quod non est mirum alijs: sicut eclipsim Solis miratur rusticus, non autem astrologus. Miracu-
I lum autem dicitur quasi admiratione plenum, quod scilicet habet causam simpliciter, & omnibus occultam: hæc autem est Deus. Vnde illa quæ a Deo fiunt præter causas nobis notas, miracula dicuntur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ creatio, & iustificatio impij, etsi a solo Deo fiant, nõ tamẽ proprie loquendo, miracula dicuntur: quia nõ sunt nata fieri per alias causas, & ita non contingunt pręter ordinẽ naturę, cũ hęc ad facultatem naturę non pertineant.

AD 2m dicendum, ꝙ arduum dř miraculum non propter dignitatem rei in qua fit, sed quia excedit facultatem naturę. Similiter etiam insolitũ dř, nõ quia frequenter non eueniat, sed quia est pręter naturalẽ
K consuetudinẽ. Supra facultatẽ aũt naturę dř aliquid non solum pp substantiam facti, sed etiam pp modum & ordinem faciendi. Supra spem etiam naturæ miraculum esse dicitur, non supra spem gratiæ, quæ est ex fide, per quam credimus resurrectionem futuram.

AD 3m dicendum, ꝙ scientia Apostolorum q̃uis secundum se non fuerit manifesta, manifestabatur tamen in effectibus, ex quibus mirabilis apparebat.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum unum miraculũ sit maius alio.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur ꝙ vnum miraculum non sit maius alio. Dicit enim August. *in epistola ad Volu-

notas, miracula dicũtur. Probatur. Miraculũ dicitur ab admirationis plenitudine. ergo quæ fiunt a Deo præter causas nobis notas, dicunť miracula. Antecedens supponitur, & manifestatur quid importet, ostendẽdo qđ habeat ex admiratiõe, scilicet causam ignotam effectus patẽtis: & quid ex plenitudine, scilicet occultationem causæ, non respectu huius vel illius, sed simpliciter. Et hic insinuatur quædam probatio antecedentis ex differentia inter mirum & miraculũ, quia illud dicitur ex parte, scilicet respectu huius: hoc non, nisi ex toto, scilicet respectu omnium. Consequentia probatur, quia Deus est causa simpliciter occulta. Vnde per causas nobis notas idẽ intendit in conclusione, quod per causas secundas, seu naturales in titulo.

L.26.c.3.a medio illi tom.6.

Li.1.Metaph. cap.1.circa medium tom.3.

¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum octauum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Vnum miraculum

519 1.2.q.113. arti.10.co. Et 3. cõtra c.101.fin. *Aliquantulum ante mediũ est epi.3.to.2.

lum est maius alio. Probatur. Miraculũ dicitur non per comparationem ad diuinam potentiã, sed facultatem naturę excessę. ergo vnũ est maius alio. Antecedens quo ad primam partem patet, quia respectu diuinæ potentiæ quodlibet est minimum, quod probať authoritate Isaiæ, omissa ratione de infinitate potentiæ diuinæ. Quo ad secundam vero partem relinquitur per se nota, quasi per locum a diuisione. Cõsequentia vero probatur, quia natura secũdũ triplicem gradũ excedi potest. Primo secundum substantiã facti: secũdo ẽm materiã in qua: & tertio ẽm modũ faciendi &c. oĩa clara sũt.

¶ Circa primũ gradũ miraculorum dubiũ occurrit, qm̃ hic dicitur, quòd excedẽtia facultatẽ naturæ secundũ substantiã facti, tenent summũ locum in miraculis.

¶ In rñsione aũt ad primũ pcedentis articuli dictũ est, quòd creatio & iustificatio ipii nõ sunt proprie miracula, quia non sunt nata fieri per causas secundas. Igitur si rõ hæc ibi assignata est bona, excessus naturæ secundum substantiã facti minuit rationẽ miraculi. ergo nõ cõstituit summũ gradũ eorũ, vt hic dicitur.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ excedentia ẽm substãtiam facti: sunt in duplici differentia. Quædam pertinent ad communẽ influẽtiam: quædam vero ad specialem influxũ. Pertinentia ad communem influẽtiã sunt, & quæ De⁹ vt primũ agẽs quasi suprema natura facit, vt creatio, conseruatio, ordinatio vniuersi, & partiũ eius nõ aliter possibiliũ, q̃ per creationẽ &c. & quæ Deus vt tale agẽs, puta glorificator, manifestato nobis ordine facit, vt iustificatio impii, collatio gratiæ &c. Et hæc merito minuũt rationem miraculi, quia a Deo sunt non vt ignota causa. Et

sian. In rebus mirabiliter factis tota ratio facti est potentia facientis: A
sed eadem potentia, scilicet Dei, fiunt omnia miracula. ergo vnum non est maius alio.

¶ 2 Præt. Potentia Dei est infinita: sed infinitum improportionabiliter excedit omne finitum. Ergo non magis est mirandum, quòd faciat hunc effectum quàm illum. Ergo vnum miraculum nõ est maius altero.

SED CONTRA est, quod B
Dominus dicit Ioan. 14. de operibus miraculosis loquens Opera. quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet.

RESPON. Dicendum, quòd nihil potest dici miraculum ex cõparatione potentiæ diuinæ, quia quodcunque factum diuinæ potẽtiæ comparatum est minimum, secundum illud Isa. 40. Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum staterę reputatę sunt: sed dicitur aliquid miraculum per C
comparationem ad facultatem naturæ, quam excedit. Et ideo secundum quod magis excedit facultatẽ naturæ, secundum hoc maius miraculum dicitur. Excedit autem aliquid facultatem naturę tripliciter. Vno modo quantum ad substantiam facti, sicut quòd duo corpora sint simul, vel quòd Sol retrocedat, aut quòd corpus humanum glorificetur, quod nullo modo natura facere põt: & ista tenent summum gradum ĩ miraculis. Secun- D
do aliquid excedit facultatem naturæ, non quantum ad id quod fit, sed quantum ad id, in quo fit: sicut resuscitatio mortuorum, & illuminatio cæcorum, & similia. Potest enim natura causare vitam, sed non in mortuo: & potest præstare visum, sed non cæco: & hæc tenent secundum locum in miraculis. Tertio modo excedit aliquid facultatem naturæ, quantum ad modum, & ordinem faciendi. Sicut cum aliquis subito p virtutẽ E
diuinam a febre curatur absque curatione, & consueto processu naturæ in talibus: & cum statim aer diuina virtute in pluuias densatur absque naturalibus causis, sicut factum est ad preces Samuelis, & Eliæ: & huiusmodi tenent infimum locũ in miraculis. Quælibet tamen horum habent diuersos gradus, secundum, quod diuersimode excedunt facultatem naturæ. Et per hoc patet solutio ad obiecta, quæ procedunt ex parte diuinæ potentiæ.

QVAESTIO CVI.

Quomodo una creatura moueat aliã, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est quomodo vna creatura moueat aliam. Erit autem hęc consideratio tripartita, vt primo cõsideremus, quomodo angeli moueant, qui sunt creaturæ pure spirituales. Secundo, quomodo corpora moueant. Tertio, quomodo homines, q sunt ex spirituali & corpali natura cõpositi.

¶ Circa primum tria consideranda occurrũt. Primo, quomodo angelus agat in angelum. Secundo, quomodo in creaturam corporalem. Tertio, quomodo ĩ homines.

¶ Circa primum considerare oportet de illuminatione, & locutione angelorũ, & ordinatione eorum adinuicem tam bonorũ, q̃ malorũ.

Circa illuminationẽ quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ vnus angelus moueat intellectum alterius illuminando.

¶ Secũdo, Vtrum vnus moueat voluntatem alterius.

¶ Tertio, Vtrum inferior angelus possit illuminare superiorem.

¶ Quarto, Vtrum superior angelus illuminet inferiorem de omnibus, quæ cognoscit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum unus angelus illuminet alium.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ vnus angelus non illuminet alium. Angeli enim eandem beatitudinem possident nunc, quam nos in futuro expectamus: sed tunc vnus homo non illuminabit alium, secundum illud Iere. 31. Non docebit vltra vir proximum suum, & vir fratrem suum. Ergo etiam nunc vnus angelus non illuminat alium.

¶ 2 Præt. Triplex est lumen in angelis, naturæ, & gratiæ, & gloriæ: sed angel⁹ illuminatur lumine naturæ a creante, lumine gratiæ a iustificante, luminæ glorię a beatificante, quod totum Dei est. Ergo vnus angelus nõ illuminat alium.

¶ 3 Præt. Lumen est forma quędã mẽtis: sed mẽs rõnalis a solo Deo formať nulla ĩterposita creatura, vt Aug.†dicit ĩ lib. 83. qõ Ergo vnus angel⁹ nõ illuminat mẽtẽ alterius.

SED CONTRA est, ꝙ dicit Dio. *.8.cap.cęl. hierar. ꝙ angeli secũdę hierarchię purganť, & illuminanť, & pficiunť p angelos primę hiera.

de his dictum est in præcedẽti articulo, quòd non sunt proprie miracula. Et ratio ibi assignata, qa scilicet non sunt nata fieri per causas secundas, optima est, si ponderetur ly nata fieri, & applicetur negatio ad medias causas tantum: quasi diceretur, hæc sunt de genere eorũ, quæ sunt nata fieri, idest, habẽt quasi naturalem cursum in vniuerso, & nõ p medias causas secũdas. Oportet.n. ad miraculi rationẽ & quòd sit pręter causas secundas, & non sit a Deo quasi ẽm naturam, quia sic est causa nota, vt tamen sunt ista quæ pertinẽt ad communem influentiã. Ad specialẽ aũt influxũ Dei pertinent, quæ solus præter causas secũdas ẽm ordinẽ sibi soli notũ facit &c. & talia excedentia ẽm substantiã facti naturã, sunt in primo gradu miraculorum, vt transubstantiatio panis in corp⁹ Christi, & incarnatio verbi &c.

¶ *Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte, ꝙ q̃uis locutio angelorum sit naturaliter prior illuminatiõe, qm̃ nihil aliud est q̃ locutio quædã s. illuminatiua, illuminatio tñ est prior locutione, vt est mutatio, atq; gubernationis diuinæ effectus, qm̃ illuminatio per se importat actionẽ perfectiuam alterius, locutio aũt non. Et ideo hoc in loco prius de illuminatione, q̃ de locutione determinatur. Põt quoq; & alia rõ huius ordinis reddi, s. ꝙ illuminatio est naturaliter prior locutiõe, sicut naturale aĩali, & hoc ẽm nominis rationem: q̃uis secundum suppositionẽ in tali materia secundũ veritatẽ locutio sit prior illuminatiõe. Quæstiones.n. ordinanť ẽm rõnes q̃sitorũ in cõmuni, & non secundum ordinem cõclusionũ decidẽdarum.

520 2.di 9.ar.2. Et di.11.q. 2.ar.1. Et veri.q.9.ar. 1. Et 1 cor. 13.

Q.51. non pro. a fine, tom.4.

*ca.8. parũ ante mediũ et c.6. Eccl. hierarch.

Universidad de Deusto Biblioteca

RESPON. Dicendum, quòd vnus angelus illuminat alium. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd lumen secundum quòd ad intellectum pertinet, nihil est aliud quàm quædam manifestatio veritatis, secundum illud ad Eph. 5. Omne quod manifestatur, lumen est. Vnde illuminare nihil aliud est, quàm manifestationem agnitæ veritatis alij tradere, secundum quem modum Apostolus dicit ad Eph. 3. Mihi omniū sanctorum minimo data est gratia, illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a sæculis in Deo. Sic igitur vnus angelus dicitur illuminare alium, inquantum ei manifestat veritatem, quam ipse cognoscit. Vnde Dion.* dicit 7. cap. cæl. hierar. quòd theologi plane monstrant cælestium substātiarum ornatus a supremis mētibus doceri deificas scientias. Cum autem ad intelligendum duo concurrant, vt supra diximus,* scilicet virt° intellectiua, & similitudo rei intellectæ: secundū hæc duo vnus angelus alteri veritatem notam notificare potest. Primo quidem, fortificando virtutem intellectiuā eius. Sicut enim virtus imperfectioris corporis confortatur ex situali propinquitate perfectioris corporis, vt minus calidū crescit in calore ex pręsentia magis calidi: ita virtus intellectiua inferioris angeli confortatur ex conuersione superioris angeli ad ipsum. Hoc enim facit in spiritualibus ordo cōuersionis, quod facit in corporalibus ordo localis propinquitatis.

G Secundo autē vnus angelus alteri manifestat veritatem ex parte similitudinis intellectæ. Superior .n. angelus notitiam veritatis accipit in vniuersali quadam cōceptione, ad quam capiendam inferioris angeli intellectus non esset sufficiēs, sed est ei connaturale, vt magis particulariter veritatem accipiat. Superior uero angelus veritatem, quam velociter concipit, quodammodo distinguit, vt ab inferiori capi possit. Et sic eam co-
H gnoscendam illi proponit: sicut etiam apud nos doctores, quod in summa capiunt, multipliciter distinguunt, prouidentes capacitati aliorum. Et hoc est quod Dionys.* dicit 15. cap. cæl. hier. Vnaquæque substantia intellectualis datā sibi a diuiniore vniformem intelligentiam, prouida virtute diuidit, & multiplicat ad inferioris sursum ductricem analogiam.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd omnes angeli, tā superiores

*Ca.7. post medium.
*Q. præceden. art. 3.
*Ca. 15. nō multum remote a medio.

¶ In corpore tria. primo proponitur conclusio rńsiua affirmatiue s. Vnus angelus illuminat aliū. Secundo determinat quid sit illuminare in angelis, & dicit ꝙ est manifestare alii veritatē cognitā. Et probatur dupliciter, primo ex rōne illuminatiōis, q̄ habetur ex authoritate ad Ephe. 4. & trahitur ex ratione luminis assignata ad Eph. 5. secundo ex authoritate Dionys. 7. cap. cæl. hierarch.

¶ Aduerte hic, ꝙ manifestare aliquod ignotū contingit dupliciter. Vno modo per simplicem præsentationem obiecti: sicut habens pomū occultatum, proferens illud in mediū, manifestat videntibus. Alio modo per adhibitionem luminis adiuuantis, vt pateat alicui qđ occultū erat: sicut addens candelā dicitur manifestare quod priori lumine discerni non poterat. Manifestare primo modo non est illuminare, vt de se patet: sed manifestare secundo modo est illuminare. Vnde in litera ad significandū quòd illuminare non est quodcunque manifestare, dicitur quòd illuminare est manifestationē agnitæ veritatis tradere. vbi expresse vtrunque posuit de ratione illuminationis .s. offerre veritatem cognitam, & manifestationem illius, quod est per lumen adhibitū. Vnde & in hoc differt, vt patebit, locutio angelica ab illuminatione: quia illa obiectum simpliciter offert, ista vero obiectum simul cum lumine.

¶ Tertio ponit duos modos, quibus vn° angelus illuminat aliū angelum, & sic ponitur conclusio responsiua in speciali bimembris, Vnus angelus illuminat alium angelum & ex parte virtutis intellectiuæ, & ex parte similitudinis rei intellectę. Probatur primo prima pars, & secundo secunda. Prima pars probatur, & declaratur sic, Virtus imperfectioris corporis confortatur ex situali propinquitate perfectioris corporis. ergo virtus intellectualis inferioris angeli cōfortatur ex conuersione superioris angeli ad ipsum. ergo vnus angelus illuminat alium, fortificando virtutem intellectiuam. Antecedens declaratur exemplariter, in minus & magis calido. consequentia vero probatur: quia hoc facit ordo conuersionis in spiritualibus, quod ordo propinquitatis in corporalibus. Secunda vero pars probatur sic. Superior angelus veritatem sic vniuersaliter nouit, vt improportionata sit inferiori, ergo distinguit vt ab inferiori capiatur. ergo illuminat illum ex parte similitudinis rei cognitæ. Antecedens patet ex supradictis. Prima consequentia probatur, quia connaturale est inferiori particularius recipere: & declaratur exemplo apud nos magistri & discipuli, Et cōfirmatur authoritate Dionysii. 14. cap. Secunda consequentia est per se nota,

¶ Circa primā partē cōclusionis, & eius probationē occurrit dubiū tactū a Durando & Aureolo, consistens in hoc. Confortatio ista aut fit p actionē vni° in alium, aut p concursum amborū ad vnū cōem effectum. Si per actionē, dupliciter potest intelligi, aut causando intēsius lumē intellectus, aut adhibēdo aliqđ nouū lumē: Sed nullo horū modorum potest verificari. ergo. Quòd .n. ibi nō sit intensio luminis, patet ex eo, ꝙ lumē virtutis intellectiuę, de quo est sermo, nō suscipit magis & min°, cū sit naturalis potētia in natura inuariabili. Quòd ēt nō causet ibi nouū lumē s̄m esse intētionale, vt quidā dicūt, ex eo patet, ꝙ vnus angel° apud
F S. Tho. non pōt causare in alio speciē obiecti, quā cōstat habere esse intētionale, & esse quoddā intentionale lumen. Quòd aūt ista confortatio nō fiat p cōcursum vtriusq; intellectus ad intelligendū idē, patet dupliciter. Primo ex eo ꝙ impossibile est duas intellectiuas virtutes creatas eundē actum intelligendi causare, cum intellectio sit actio immanens: nec vnū accidens possibile sit esse in duobus. Secundo ex eo quòd etiam in corporalibus vnū agens non confortatur ex concursu alteri° ad idē, nisi ipsum aliquid recipiat ab illo concurrēte. Vnde & in litera dicitur, ꝙ minus calidum fortificatur ex præsentia magis calidi, quia crescit in calore. vbi ergo solus fit concursus ad tertium, non est fortificatio. Simili modo potest dubitari de illo ordine conuersionis in spiritualibus, posito in litera, quid sit ista conuersio, aut .s. est actiua in inferiorem, aut solum cōcursiua ad eundem effectum, & cetera, vt supra.

¶ Ad hoc dicitur, qđ conuersio & cōfortatio ista fit p actionē vnius in aliū, & per concursum vtriusq; ad idē, non p modū naturæ, sed artis cooperantis naturæ, nō p influxum pertinētem ad agens naturale, sed per influxum pertinentem ad docentem vt sic.

¶ Ad cuius euidentiā scito, ꝙ quantū
I ad propositū spectat, differentia inter ea quæ fiunt a natura, & quæ fiunt ab arte, non quacunque, sed cooperante naturæ, est, ꝙ illa fiunt ab agēte extrinseco, vt patet in generatione rerū naturaliū: ista vero fiunt partim ab extra, & partim ab intra, vt patet de sanitate adepta per curā medicorum. Nec est dubium quin hoc modo in nobis scientia per doctrinam fiat, vt inferius latius patebit: nunc vero supponatur. Scito secundo, quòd actio docentis vt sic, non est præbere prius aliquod lumen, & deinde offerre veritatem cognitam, sed offerre veritatem cognitam, vt illuminatā. Sic .n. illuminatur intellectus ad videndā veritatē illā, & consequenter fortificat̄ ex participatione luminis superioris participati per receptionem illius veritatis illuminatæ. Veritas aūt illustrata est: quū lumine itellectuali claret. Claret aūt: quū intellectuali intuitu penetratur: & sic de primo ad vltimū, cū aliquod
K occultū nō per solā absentiā, sed propter difficultatē, vel excellentiam &c. vt cognitum proponitur, vt illustratum profertur. Et quàmuis contingat illud non videri ab eo, cui offertur, propter debilitatem intellectualis visus, tamen quantum in se est, vt illustratum proponitur. Et hæc est prima radix illuminationis intellectualis in angelis. Profert enim quisque superior inferiori obiectum, vt cognitum & illustratum. Et quoniam ex hoc solo non sequitur ergo profertur obiectum, vt illustratum huic inferiori, eo quòd cognitum a superiore claret vt obiectum ipsius, & non vt obiectum cuiuscunque: sicut cognitum a magistro claret vt obiectum illius, & non addiscentis plerumque: Ideo cum hac prima radice, concurrit secunda, scilicet particularizatio conceptuum habilium vt percipiantur a tali inferiori, vt etiam apud nos contingit. Et sic dum angelus illuminat alium, regulariter vterque modus illuminationis coniungitur: quoniam & obiectum proponitur illuminatum & proportionatum inferiori, vt participanti hoc nostrum lumen. Sed prius natura est lumen, quàm diuisio. Et

quàm inferiores immediate vidēt Dei essentiam: & quantum ad hoc vnus non docet aliū. De hac enim doctrina propheta loquitur: un̄ dicit, Non docebit vir fratrem suū dicens, Cognosce dominum. Omnes enim cognoscent me a minimo eorum vsque ad maximum. Sed rationes diuinorum operum, quæ in Deo cognoscuntur sicut in causa, omnes quidem Deus in seipso cognoscit, quia seipsum comprehendit: aliorum vero Deum videntium tāto vnusquisque in Deo plures rationes cognoscit, quanto eum perfectius videt. Vnde superior angelus plura ī Deo de rationibus diuinorum operum cognoscit, quàm inferior, & de his eum illuminat. Et hoc est quod dicit Dion.* 4. ca. de di. no. quòd angeli existentium illuminant rōnibus.

AD 2m dicendum, quòd vnus angelus non illuminat alium tradendo ei lumen naturę, vel gratiæ, vel gloriæ, sed confortando lumen naturale ipsius, & manifestando ei veritatem de his, quæ pertinent ad statum naturæ, & gratiæ, & gloriæ, vt dictum est*.

AD 3m dicendum, quòd rationalis mens formatur immediate a Deo vel sicut imago ab exemplari, quia nō est facta ad alterius imaginem quàm Dei: vel sicut subiectum ab vltima forma cōpletiua: quia semper mens creata reputatur informis, nisi ipsi primæ veritati inhæreat. Alię vero illuminationes, quæ sunt ab homine, vel angelo, sunt quasi dispositiones ad vltimam formam.

ARTICVLVS II.

Vtrum unus angelus possit mouere uoluntatem alterius.

AD SECVNDVM sic ꝓcedit. Vr̄ qđ vnus angelus possit mouere volūtatē alterius. Quia secundum Dionys. sicut vnus angelus illuminat alium, ita purgat & perficit, vt patet ex authoritate supradicta*: sed purgatio & perfectio videntur pertinere ad voluntatem. nam purgatio videtur esse a sordibus culpę, quæ pertinet ad voluntatem: perfectio autem videtur esse per cōsecutionem finis, qui est obiectum voluntatis. ergo vnus angelus potest mouere voluntatem alterius.

B ¶ 2 Præ. Sicut Dion.* dicit 7. ca. cæl. hier. nomina angelorum designant eorum proprietates. Seraphim enim incēdentes dicuntur, aut calefacientes, quod est per amorem, qui ad voluntatem pertinet. unus ergo angelus mouet voluntatem alterius.

¶ 3 Præt. Philos. dicit in 3. de Ani.* ꝙ appetitus superior mouet appetitum inferiorem: sed sicut intellectus angeli superioris superior est, ita etiam appetitus. ergo
C videtur ꝙ superior angelus possit immutare voluntatem alterius.

SED CONTRA. Eius est immutare volūtatem, cuius est iustificare, cum iustitia sit rectitudo voluntatis: sed solus Deus est qui iustificat. ergo vnus angelus non potest mutare voluntatem alterius.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est,* voluntas immutatur dupliciter: vno modo ex parte obiecti: alio modo ex parte ipsius potentiæ. Ex parte qui-
D dem obiecti mouet voluntatem, & ipsum bonum quod est voluntatis obiectū, sicut appetibile mouet appetitum: & ille qui demonstrat obiectū, puta qui demonstrat aliquid esse bonum. Sed sicut supra dictum est,* alia quidem bona aliqualiter inclinant voluntatem, sed nihil sufficienter mouet voluntatem: nisi bonū vniuersale, quod est Deus. Et hoc bonum solus ipse ostendit, vt per essentiam videatur a beatis, qui dicenti Moysi,
E Ostēde mihi gloriā tuā, respondit, Ego ostendam tibi omne bonum, vt habetur Exo. 33. Angelus ergo non sufficienter mouet voluntatē, neque vt obiectum, neque vt ostēdens obiectum: sed inclinat eam, vt amabile quoddam, & vt mani-

ca. 7. cæl. hierar. i princi. & ca. 8. circa pricipiū
Lib. 3. de anima tex. 59. tom. 2.
Q. præced. artic. 4.
Q. præced. art. 4.

illud se tenet ex parte vis intellectiuæ. Est enim intellectus ex illo, nō solū potens ad hoc percipiendū, sed alia, ad quæ prius nō se extēdebat: hæc aūt se tenet ex parte speciei .i. cōceptus. Et p hæc iā patere pōt rńsio ad obiecta. superior .n. angelus cōuertit se ad inferiorē eo mō quo doctor ad discipulū, sublata tn̄ discursus iperfectiōe. Hæc autem conuersio nō consistit in actione, aut concursu per modum naturæ, vt obiectiones ꝓcedūt: sed i actione in aliū per modū artis cooperatiuæ naturæ. Et est in superiore actiua ordinatio conceptus ꝓprii illustrātis & cōmēsurātis rē cōceptā iferiori. In inferiore vero ·ē applicatio intellectus sui ad formādum in se cōceptum correspondentem ostenso conceptui de eadem re: sic enim participat superioris lumen p modum disciplinæ. Sic quodam modo fit in inferiore nouum lumen propter participationē prædictam, qua redditur de potentia illuminatus, actu illuminatus. Sic quodāmodo lumen inferioris intenditur, quia efficacior fit ad intelligendum, non quòd fit proprie intensio. Sic quodammodo est duorū concursus ad tertium: pro quanto doctor nihil prius dat discēti, sed ad formandū in ipso discente conceptum verum, proprium & clarum, & de re illa, suum conceptum cōuertit & ordinat. Hoc enim modo spiritualia cōtinuantur, & confortantur: continuatione, & crescunt, & non per præuiū aliquid adipisci, vt in corporalibus contingit. Hæc si non credis, lege quæst. 9. de Veritate artic. 1.

¶ Super Quæstionis cētesimæ sextæ Articulum secundū.

Titul° clar°. Possit, intelligit de potentia sufficiēte, alioquin nō dr̄ posse: nisi secūdū quid.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito negatiue. Vnus angelus nō pōt mouere voluntatē alterius. Probatur hæc cōclusio tali ordine. primo distinguit ly, mouere voluntatē, in duo mēbra: secūdo, probatur cōclusio quo ad primū membrū: & tertio quo ad secundum. Distinctio est. Volūtas pōt moueri dupliciter ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. Et rursus ex parte obiecti est duplex mouēs .s. ipsum obiectum, & ostendens obiectum. Omnia sunt clara ex supradictis. Probatio cōclusionis, quo ad primū mēbrum continet duo, primo quid nō possit .s. ꝙ vnus an-
A gelus non pōt mouere voluntatē alterius ex parte obiecti, & arguit sic. Bonū vniuersale tantū mouet sufficienter voluntatem obiectiue, & hoc a solo Deo ostenditur. ergo vnus angelus non pōt volūtatē obiectiue mouere. Cōsequētia nota est: & antecedens quo ad primam partem probatū fuit superius: quo ad secundā vero insinuat probatio rōne, & authoritate. Ratio est, quia solus Deus sufficit præsens facere obiectum beatitudinis .s. Deum, vt per essentiā videndum. Authoritas, Ego ostendam tibi omne bonū. Secundo, continet quid possit angelus ex hac parte .s. ꝙ potest inclinare voluntatem vtroq; modo, i. vt amabile, & vt ostēdēs amabile: quia est quoddā bonum, quo ad primum, & quia potest suadere, quo ad s̄m.

¶ Probatio vero cōclusionis quo ad secundā partē .s. volūtas nō pōt ex parte potētiæ ab angelo, sed a solo Deo moueri est, Sol° Deus ē author naturæ intellectualis. ergo solus ipse tribuit potentiā volendi. ergo solus pōt immutare inclinationē illius in volitum. ergo solus potest immutare operationē voluntatis. ergo solus pōt mouere eā ex parte potentiæ. Antecedens supponit ex dictis. Prima cōsequentia relinquit per se nota. Secūda vero probatur, Solus author naturæ, quā sequit īclinatio naturalis, pōt illā inclinationem mutare. ergo solus author intellectualis naturæ, quā sequitur inclinatio voluntariua, potest illam mutare. Tertia vero cōsequētia probatur: q a operatio voluntatis nihil aliud est, q̄ inclinatio volūtatis in volitum. Vltima vero consequentia relinquitur per se nota.

¶ Circa hāc rationem dubium occurrit. Quia quæstio est de motione voluntatis ad actū ꝓprium: probatio autem procedit de motione voluntatis ad actum extraneum. procedit .n. de mutatione inclinationis actualis ipsius volūtatis. Vnde dicet quispiam, quòd licet solus Deus possit variare inclinationem volūtatis: angelus tamen mouere ipsam voluntatem ad aliquas suarum inclinationum actualium potest. Ad hoc dupliciter dici potest: Primo negādo, ꝙ probatio literæ loquitur de variatione volūtatis a proprio opere ad extraneum. Dicam .n. ꝙ probatio fundatur super hoc tantum, ꝙ operatio per modum inclinationis a nullo extrin-

extrinseco inesse põt, nisi a datore virtutis. Hæc.n. est differétia inter operationé absolute, & operationé per modum inclinationis conueniété, quòd illa ab extra esse potest, ista nõ. Exemplũ, Graue potest descédere & ascédere: sed ascédere nõ inest sibi vt inclinatio, sed descé-
515
546
dere sic, & ideo graue a nullo extrinseco potest per se moueri deorsum, nisi a generante. Sub hac ꝓpositione posita in litera in illis verbis, Inclinationé solus põt mutare qui dat virtutem &c. posita est minor, imo pręposita .s. quòd omnis operatio voluntatis conuenit ei vt inclinatio: quia velle nihil aliud est q̃ inclinatio actualis volétis in volitum. igitur voluntas non potest educi de poté tia ad actum volédi
Art. præce. ex parte potentię ab aliquo extriseco, nisi a datore volũtatis & hæc rõ cõuincit:
D. 540. intellectum, & est ꝑ se nota. Cõstat.n. ꝙ
Cap. 6. eccles. hierar. par. 3. inter mediũ & fi. moueri ad actualem iclinationem vt sic, nõ nisi a se, aut a sui factore, a quo habitualem habet inclinationé, esse põt: inclinationis .n. rõné habere non põt respectu alicuius, qđ ab extra venit. Si quis aũt cõtédat ex superficie literæ, & nõ ex rõne inclinationis, sed variatiõe inclinationis, processum hũc interpretã dum omnino vult,
In cor. art. potest dari secunda responsio dicédo, ꝙ q̃a eiusdem rõnis est moueri appetitũ ali
E quẽ ex parte potentię ad suũ actũ naturalé, & moueri ad oppositũ: iõ ex negatiõe potẽtiæ motiuę ad oppositũ, optime infert negatio potẽtiæ motiuę ad actualé inclinationé. Qđ aũt eiusdé rõnis sit mouere ex parte potentiæ ad ꝓpriã inclinationé, & varia-
522
2.d.9.ar.2. re iclinationé, ex eo
Et veri.q.9 patet, qđ variari in-
ar.3. clinatio nõ põt nisi variata virtute, quã sequit iclinatio. Nõ .n. põt imaginari qđ varietur inclinatio

F festãs aliqua bona creata ordinata in Dei bonitatem: & per hoc inclinare potest ad amoré creaturæ, vel Dei per modum suadentis. Ex parte vero ipsius potentiæ voluntas nullo modo potest moueri nisi a Deo. Operatio.n. volũtatis est inclinatio quædam volentis in volitum. Hanc aũt inclinationẽ solus ille immutare potest, qui virtutem volendi creaturæ contulit[c]: sicut & naturalem inclinationẽ solum illud agẽs potest mutare, quod potest dare virtutem, quã consequit inclinatio naturalis. Solus autem Deus est, q̃ potentiã volẽdi tribuit creaturę, q̃a ipse solus Deus est author ĩtellectualis naturę. Vñ angel⁹ voluntatẽ alteri⁹ mouere nõ põt.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ ẜm modũ illuminationis est accipienda & purgatio, & perfectio. Et quia Deus illuminat immutando intellectum & voluntatẽ, purgat a defectibus intellectus & voluntatis, & perficit in finẽ intellectus & voluntatis: angeli autẽ illu-
H minatio refertur ad intellectũ, vt dictũ est:* ideo etiam purgatio angeli intelligitur a defectu intellectus, qui est[d] ne scientia: perfectio autem est cõsummatio in finẽ ĩtellectus, qui est veritas cognita. Et hoc est quod dicit Dion.* 6. ca. eccl. hierar. quòd in cęlesti hierarchia purgatio est in substantijs & essentiis tanquã ignotorum illuminatio inperfectiorem sciẽtiam inducẽs. Sicut si dicamus visum corporalem purgari, inquantũ remouentur tenebræ: illuminari vero, inquantum perfunditur lumine: perfici vero, secundum quod perducitur ad cognitionem colorati.

Ad 2[m] dicendũ, quòd vnus angelus potest inducere aliũ ad amorem Dei per modum persuadẽtis, vt supra dictum est*.

Ad 3[m] dicendum, ꝙ Philosophus loquitur de appetitu ĩferiori sensitiuo, qui potest moueri a superiori intellectiuo, quia pertinet ad eandem naturam animę, & quia inferior appetitus est virtus in organo corporali, quod in angelis locum non habet.

Articvlvs III.

Vtrum angelus inferior superiorem illuminare possit.

AD tertivm sic proceditur. Videt quòd angelus inferior superiorẽ illuminare possit. Ecclesiastica enim hierar. deriuata est a cęlesti, & eam repræsentat, vnde & superna Hierusalem
F dicitur mater nostra, Gal. 4. Sed in Ecclesia etiã superiores illuminãtur ab inferioribus & docentur, secũdum illud Apostoli 1. ad Cor. 14. Potestis omnes per singulos ꝓphetare, vt omnes discant, & omnes exhortentur. Ergo & in cęlesti hierarchia superiores ab inferioribus possunt illuminari.

¶ 2 Pręt. Sicut ordo corporalium substãtiarum dependet ex Dei voluntate, ita & ordo substantiarum spiritualium: sed sicut dictum est,
G * Deus quandoque præter ordinẽ substantiarum corporalium operatur. ergo etiam operatur præter ordinem spiritualium substantiarum illuminando inferiores, nõ ꝑ medios superiores. Sic ergo inferiores illuminati a Deo possunt superiores illuminare.

¶ 3 Præt. Vnus angelus alium illuminat, ad quem se conuertit, vt supra dictum est*: sed cum ista conuersio sit voluntaria, potest supremus angelus ad infimũ se con-
H uertere medijs prætermissis. Ergo potest eũ immediate illuminare, & ita põt illuminare superiores.

Sed contra est, ꝙ Dion.* dicit, hãc legem esse diuinitatis immobiliter firmatam, vt inferiora reducantur in Deũ per superiora.

Respon. Dicendum, ꝙ inferiores angeli nunquàm illuminãt superiores, sed semper ab eis illuminantur. Cuius ratio est, q̃a sicut supra dictum est*: ordo continet
I sub ordine, sicut causa continetur sub cã. Vnde sicut ordinatur cã ad causam, ita ordo ad ordinẽ. Et iõ non est inconueniens, si aliq̃ñ aliquid fiat præter ordinem inferioris causæ ad ordinandum in superiorem causam: sicut in rebus humanis prætermittit mandatũ præsidis, vt obediatur principi. Et ita contingit, vt præter ordinem naturæ corporalis aliquid De⁹ miraculose operetur ad ordinandum homines in eius cognitionem. Sed
K prætermissio ordinis, qui debetur spiritualibus substãtijs, in nullo ꝑtinet ad ordinationem hominũ in Deum, cũ operationes angelorum nõ sint nobis manifestę, sicut operationes visibiliũ corporum. Et iõ ordo, qui cõuenit spiritualib⁹ substãtijs, nũquàm a Deo pretermittit, quin semper inferiora moueãtur ꝑ superiora, & non econuerso.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd ecclesiastica hierarchia imitatur cælestem aliqualiter, sed non perfecte consequitur eius similitudinem. In cælesti enim hierarchia

lapidis respectũ motus localis, nisi facta mutatione circa grauitatẽ: stãte.n. illa, semper motus deorsum sequitur, vt inclinatio. Alii autem mot⁹ pñt quidem ei inesse, sed nõ vt inclinatio actualis. & rõ est in prõptu: q̃a inclinatio actualis supponit habitualẽ, & est ab ea: ideoque non põt actualis variari, nisi variata habituali. Cõstat autẽ qđ variare habitualem inclinationẽ est datoris naturæ, cui⁹ est illa virtus. Vnde non variat inclinatio terrę, nisi trãsmutata terra de graui in leue, quod sine substantiali trãsmutatione fieri nequit. Mutare igitur inclinationẽ etiã actualẽ nõ põt nisi dator virtutis ꝑꝑ necessariã connexionem inter actualẽ inclinationẽ & habitualẽ, qua ꝓhibetur agẽs extrinsecum attingere inclinationẽ actualẽ, nisi media habituali. Hæc autẽ est rõ, quare extrinsecum agens nõ potest educere appetitũ aliquẽ de potentia ad actũ ẜm suũ, quia .s. actus ille inest vt inclinatio, inclinatio aũt vt sic non põt ex parte potentiæ attingi, nisi media inclinatiõe habituali, ac ꝑ hoc si aliquod extrinsecum põt educere ꝑ se habitualem inclinationem ĩ actualẽ, oportet ꝙ possit dare talẽ habitualem inclinationẽ: & sic patet quõ prædictus processus valet. Prima tñ expositio breuior, & formalior ẽ.

Q. præce. ar. 6. & 7.

Art. 1. huius quæst.

Cap. 5. Eccl. hierar. in titulo de facerd. perfectionibus in princip.

Q. præced. art. 6.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæ sextæ Articulum tertium.*

TItulus clarus, Possit, potentia naturali & ordinaria, non de potẽtia Dei absoluta est quõ. ¶ In corpore vna cõclusio respõsiua q̃sito negatiue. Angeli inferiores nunquàm illuminãt superiores, sed econtra. Hęc conclusio continet duo. s. regularem ordinem inter illuminatum, & illuminãtẽ, quia. s. superiores sunt illuminantes, inferiores vero illu-

illuminati: & est varietas talis ordinis ĩ ly nũquã, & ly semper. Et quo ad vtrũque ordinate ꝓbat in litera. Primo quo ad primum: q̃a sicut causa ad causam, ita ordo ad ordinẽ. ergo sicut cã cõtinet sub cã, ita ordo sub ordine cõtinet. Deinde quo ad secundũ sic: prætermissio ordinis secundarũ causarum est propter ordinandum hominẽ in cognitione Dei: sed prætermissio ordinis in angelis nõ pertinet ad ordinandum hominẽ in cognitione Dei. ergo prætermissio ĩ angelis nunquàm. Antecedẽs includit duo, scilicet ꝙ pretermissio ordinis secundarum causarum fit propter ordinem ad primam causam, & qđ fit propter talẽ ordinem, s. manifestationes Dei ad homines: & quo ad vtrunque probatur. Quo ad primum dupliciter, s. ratione, quia ordo inferioris a superiori mutari potest, exẽplo in humanis p̃ceptis. Quo ad secundum vero, quia in corporalib⁹ causis hanc solam rationẽ videmus. Minor vero probatur, quia operationes angelorum non sunt nobis manifestę. Aduerte ꝙ tota hæc rõ fundata ẽ sup hoc, quòd operatiõis miraculosę finis est vtilitas cognitionis, & affectionis humanæ ad Deum, iuxta illud Apost. Vnicuique dat manifestatio spiritus ad vtilitatẽ: & subditur ibi de miraculis, vt superius dictum est. Constat enim ex dictis ĩ quæstione præcedente, quòd operatio Dei præter ordinem naturalẽ, ad miracula spectat. vide in 3. cõtra Gen. in calce. 99. cap. q̃tum valeat hæc rõ.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæ sextæ Articulum quartum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Secundo, ostendit dif-

tota ratio ordinis est ex propinquitate ad Deũ. Et ideo illi q̃ sunt Deo propinquiores, sunt & gradu sublimiores, & scientia clariores: & ꝑꝑ hoc superiores nũquàm ab inferioribus illuminãtur. Sed in ecclesiastica hierarchia interdũ q̃ sunt Deo per sanctitatem propinquiores, sunt gradu infimi, & scientia non eminentes: & quidam in vno etiam ẜm scientiam eminent, & in alio deficiunt. Et ꝑꝑ hoc superiores ab inferiorib⁹ doceri possunt.

Ad 2[m] dicẽdũ, ꝙ nõ est similis rõ de hoc, ꝙ Deus agat ꝑter ordinẽ naturæ corporalis & spũalis, vt dictũ est*. unde ratio non sequitur.

Ad 3[m] dicẽdum, ꝙ angelus voluntate conuertitur ad aliũ angelũ illuminandum: sed voluntas angeli semper regulatur lege diuina, quæ ordinem in angelis instituit.

Articvlvs IIII.

Vtrum angelus superior illuminet inferiorem.

AD qvartvm sic procedit. Videtur ꝙ angelus superior nõ illuminet inferiorem de omnibus quæ ipse nouit. Dicit n. Dion.* 12. ca. cæl. hierar. ꝙ angeli superiores habẽt sciẽtiam magis vniuersalẽ: inferiores vero magis particularẽ & subiectã: sed plura cõtinent sub scientia vniuersali, q̃ sub particulari. Ergo nõ oĩa q̃ sciũt superiores angeli, cognoscunt inferiores ꝑ superiorũ illuminationẽ.

¶ 2 Præt. Magister dicit ĩ 11. dis. 2. sent. ꝙ superiores angeli cogno-
D uerunt a seculis mysterium incarnationis: inferioribus vero ignotũ fuit vsquequo cõpletum est. Quod videtur per hoc, ꝙ quibusdam angelis quærentibus, Quis est iste rex gloriæ, quasi ignorantibus, alij respondent quasi scientes: Dominus virtutũ ipse est rex glorię, vt Dion.* exponit 7. ca. cæl. hierar. Hoc autem non esset, si superiores angeli illuminarent inferiores de omnibus q̃ ipsi cognoscũt. Nõ ergo eos illuminãt de omnibus sibi notis.

¶ 3 Præt. Si omnia superiores an-
E geli inferioribus annuntiant quæ cognoscunt, nihil inferiorib⁹ ignotum remanet, quod superiores cognoscant. Non ergo de cetero superiores poterunt illuminare inferiores: quod videtur inconueniens. Non ergo superiores de omnibus inferiores illuminant.

Sed contra est, qđ Greg.* dicit, ꝙ in illa cælesti patria licet q̃dam data sint excellẽter, nihil tñ possidet singulariter. Et Dion.† dicit 15. ca. cęl. hierar. ꝙ vnaquęq; cę-
A lestis essentia intelligentiã sibi a superiori datã inferiori cõicat, vt patet ex authoritate supra inducta*.

Respon. Dicendum, ꝙ omnes creaturę ex diuina bonitate participãt, vt bonũ quod habent, in alia diffundant: nam de ratione boni est, ꝙ se alijs communicet. Et inde est etiã, ꝙ agentia corporalia similitudinem suam alijs tradunt, quantum possibile est. Quanto igitur aliqua agentia magis in participatione diuinę bonitatis cõstituuntur, tanto magis perfectiones suas
B nituntur in alios transfundere, q̃tum possibile est. Vnde beatus Pet. monet eos, qui diuinam bonitatẽ per gratiam participant, dicens 1. Pet. 4. Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispẽsatores multiformis gratiæ Dei. Multo igitur magis sancti angeli, qui sunt in plenissima participatione diuinæ bonitatis, quicquid a Deo perci-
C piunt, subiectis impartiũtur: non tamẽ recipitur ab inferioribus ita excellẽter, sicut est ĩ superioribus. Et ideo superiores semper remanẽt in altiori ordine, & perfectiorem scientiam habentes. Sicut vnã & eandẽ rẽ plenius intelligit magister, q̃ discipulus q̃ ab eo addiscit.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ superiorũ angelorũ sciẽtia dicitur esse vniuersalior quantum ad eminentiorem modum intelligendi.

Ad 2[m] dicendũ, ꝙ verbũ Magistri nõ sic est intelligendum, ꝙ infe-
D riores angeli penit⁹ ignorauerint mysteriũ ĩcarnationis, sed quia nõ ita plene cognouerũt sicut superiores[c]: & in eius cognitione postmodum profecerunt, dum illud mysterium impleretur.

Ad 3[m] dicendũ, ꝙ vsq; ad diẽ iudicij semper noua aliqua supremis angelis reuelantur diuinitus de his, quæ pertinent ad dispositionem mundi, & præcipue ad salutem electorum. Vnde semper remanet, vnde superiores angeli inferores illuminent.

ferentiam remanentem inter illuminãtem & illuminatũ. ¶ Quo ad primum, conclusio responsiua est. Angeli superiores illuminãt inferiores de omnib⁹, quæ nouerunt. Probatur. Omnes creaturæ ex diuina bonitate participant, vt bonũ qđ habent, in alia diffundant. ergo pro quanto aliqua agentia magis participãt diuinam bonitatem, tãto magis nituntur transfundere in alios perfectiones suas. ergo sancti angeli quicquid a Deo percipiunt, subiectis impartiunt. Antecedẽs probat dupliciter. Primo, quia de ratione boni est, quòd se aliis cõmunicet. Secundo, ab effectu, quia agentia corporalia q̃tum possunt, assimilant sibi alia. Prima vero consequentia patet ex se: iuxta illud, Sicut simplr ad simpliciter. Et nihilominus confirmatur authoritate Petri Apost. Secunda autem ꝓbatur, q̃a sancti angeli sunt in plenissima participatiõe diuinę bonitatis. Quo ad secundũ differentia restans consistit in modo sciendi, & in vna conclusione ponitur, s. superiores semper remanẽt in altiori ordine, & perfectiorem scientiam habentes. Probatur, quia inferiores non recipiunt, ita excellenter: & declaratur in magistro & discipulo.

*Ar. 1. huius quæst. arg. sed cõt.

b
328

QVAESTIO CVII.

De locutionibus angelorum, in quinque articulos diuisa.

DEinde cõsiderandũ est de locutionib⁹ angelorũ.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum vnus angelus loquatur alij.
¶ Secũdo, Vtrũ inferior superiori.
¶ Tertio, Vtrum angelus Deo.

¶ *Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulum primũ.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue, In angelis est aliqua locutio. Hãc conclusionem postquã proposuit, ostẽdit quàm sit difficilis penetratu ex authoritate Grego. ac deinde probat, & declarat simul sic, Manifestare proprium con-

Universidad de Deusto Biblioteca

conceptum mentis alteri, est loqui alteri: sed ordinare proprium conceptū ad manifestādum alteri, est manifestare proprium conceptū mentis alteri. ergo ordinare cōceptum ad manifestandum alteri, est loqui: sed angeli ordināt quādoque sic suos conceptus. ergo loquuntur. Maior est per se nota: prædicatur.n. ibi diffinitum de diffinione. Minor vero declarať & probať. Declaratur quidem ostendendo quid importat ordinare conceptum ad alterum, vt videatur iuxta singulas partes. Ordinare est actus voluntatis. probatur, quia voluntas mouet intellectum ad actū: conceptum ad alterum: quia tripliciter potest intellectum inueniri in intelligente, habitualiter, actualiter, & relatum ad extra vt percipiatur: quia dupliciter potest referri ad extra, scilicet ad faciēdum, vt patet ī practicis: vel ad manifestandum, vt patet in loquēte. Probatur vero tripliciter. Primo, quia translatio cōceptus de habitu in actum, est loqui sibiipsi, vt patet ex verbi rōne tunc tātum formati. ergo. Secundo, q̄a ex ipsa ordinatione ad manifestandum innotescit alteri. ergo. Cetera nō egēt declaratione, cū cōstet angelos esse intellectualis naturæ: & in eis esse potentiam, & actum, & veritatē conceptionū & volūtatis &c. ¶ Circa minorem, & eius probationē aduerte, quòd Scot. & sequaces, naturā intellectualem puram modo aliarum rerū iudicantes, negāt hoc: & volunt, loqui consistere in causatione intellectionis in audiente, destruuntque ordinem naturæ, ponentes inferiorem agere in superiorem, & fingunt auditionem differre a visione: quia angelus audiens concurrit purè passiue ad intel-

[Margin: 524. 2. di. 11. q. 2. art. 3. Et veri. q 9. ar. 4. 5. & 7. Et 1. cor. in. 13. * Li. 18. moral. cap. 3. in fine. — *Li. 2. Moral. cap. 5. parum a principio. — *Q. 82. ar. 4. — * Li. 10. de trin. ca. 5. 8. 9. & 10. tomo. 3.]

¶ Quarto, Vtrum in locutione angeli aliquid distantia localis operetur.

¶ Quinto, Vtrū locutionem vnius angeli ad alterum omnes cognoscant.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum vnus angelus alteri loquatur.

F AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd vnus angelus alteri non loquatur. Dicit enim Grego. * 18. Mora. quòd in statu resurrectionis vniuscuiusque mētem ab alterius oculis mēbrorum corpulentia non abscondit: multo igitur minus mēs vnius angeli absconditur ab altero: sed locutio est ad manifestandum alteri quod latet in mente. Non igitur oportet quòd vnus angelus alteri loquatur.

G ¶ 2 Præt. Duplex est locutio. Interior, per quam aliquis sibiipsi loquitur: & exterior, per quam aliquis loquitur alteri. Exterior autē locutio fit per aliquod sensibile signum, puta voce, vel nutu, vel aliquo corporis membro, puta lingua, vel digito: quæ angelis cōpetere non possunt. Ergo vnus angelus alteri non loquitur.

H ¶ 3 Præt. Loquens excitat audientem, vt attendat suæ locutioni: sed non videtur quòd vnus angelus excitet alium ad attendēdum. hoc enim fit apud nos aliquo sensibili signo. Ergo vnus angelus non loquitur alteri.

I SED CONTRA est, quod dicitur 1. Cor. 13. Si linguis hominum loquar, & angelorum.

RESPON. Dicendum, quòd in angelis est aliqua locutio. Sed, sicut dicit Grego. * 2. Mora. Dignū est vt mens nostra qualitatem corporeæ locutionis excedēs, ad sublimes atque incognitos modos locutionis intimæ suspendatur.

K ¶ Ad intelligendum igitur qualiter vnus angelorū alii loquatur, considerandum est, quòd sicut supra diximus, * cum de actibus & potentiis animæ ageretur, voluntas mouet intellectum ad suā operationem. Intelligibile autem est in ītellectu tripliciter. Primo quidē habitualiter, vel secūdum memoriam, vt August. * dicit. Secundo autem vt in actu consideratum, vel conceptum. Tertio, vt ad aliud relatum. Manifestum est autem, quòd de primo gradu in secūdum transfertur intelligibile per imperium volūtatis. Vnde in diffinitione habitus dicit, quo quis vtitur cum voluerit. Similiter autem de secundo gradu transfertur in tertium per voluntatem. Nam per voluntatem cōceptus mentis ordinatur ad alterum, puta, vel ad agendum aliquid, vel ad manifestandum alteri. Quando autem mens conuertit se ad actu considerandum, quod habet in habitu, loquitur aliquis sibiipsi: nam ipse conceptus mentis interius, verbum vocatur. Ex hoc verò, quòd conceptus mentis angelicæ ordinatur ad manifestādum alteri per voluntatem ipsius angeli, conceptus mentis vnius angeli innotescit alteri: et sic loquitur vnus angelus alteri. Nihil est enim aliud loqui ad alterum, quàm conceptum mentis alteri manifestare.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in nobis interior mentis conceptus quasi duplici obstaculo clauditur. Primo quidem ipsa voluntate, quę conceptum intellectus potest retinere interius, vel ad extra ordinare. Et quantum ad hoc, mentem vnius nullus alius potest videre, nisi solus Deus, secundum illud 1. Corin. 2. Quæ sunt hominis nemo nouit, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Secundo autem clauditur mens hominis ab alio homine per grossitiem corporis. Vnde cum etiam voluntas ordinat conceptum mentis ad manifestandum alteri, non statim cognoscitur ab alio, sed oportet aliquod signum sensibile adhibere. Et hoc est quod Grego. dicit * 2. Mora. Alienis oculis intra secretum mentis, quasi post parietem corporis stamus. Sed cum manifestare nosmetipsos cupimus, quasi per linguæ ianuam egredimur, vt quales sumus intrinsecus, ostendamus. Hoc autem obstaculum non habet angelus: et ideo quàm cito vult manifestare suum cōceptum, statim alius cognoscit.

AD 2m dicendum, quòd locutio exterior quæ fit per vocem, est nobis necessaria propter obstaculum corporis. Vnde non conuenit angelo, sed sola locutio interior, ad quam pertinet nō solum quòd loquatur sibi interius concipiendo, sed etiam quòd ordinet per voluntatem ad alterius manifestationem Et sic lingua angelorum metaphorice dicitur ipsa virtus angeli, qua conceptū suū manifestat.

AD 3m dicendum, quòd quātum ad angelos bonos qui semper seinuicem vident in Verbo, non

lectionem, quæ est auditio &c. Tota autē vis rationū suarum supponit intellectum vnius angeli esse passiuum proportionatum respectu alterius, quod est falsissimū: cum intellectus angelicus respectu nullius creaturæ habeat rationē passiui naturalis: vt ex supradictis in tractatu de angelis patet. Quamuis intellectus inferiorū habeat rōnem passiui artificialis. i. disciplinabilis respectu superiorū, vt in præcedente patet: vnde quo ad nos vana sūt dicta Scot. in 2. dis. 9. qō. 2. nec opus est alia solutione.

¶ In responsione ad tertium aduerte, ꝙ dupliciter potest interpretari hęc responsio. Primo, vt intendat ponere aliquam specialem intentionem habentem vim excitatiuam ad audiendū. Et hoc licet demulceat aures, meo tamen intellectui non consonat, eo quòd quę dispersa sunt in inferiori, vnite poni debent in superiori, vt in litera dicitur. Secundo, vt intendat ponere in intellectuali locutione vim excitatiuam: & hoc consonat ordini rerum, ita quòd conueniētia inter locutionē corporalem & intellectualem posita in litera, cōsistit in hoc quòd vtrobique loquēs habet vim excitatiuam, ille per signum aliquod sensibile: iste per aliquā vim intelligibilem. Sed differentia est, quia ibi signum sensibile est obiectum sensibile: hic vero excitatio intelligibilis est de ipsius obiecti ratione. Ordinatio enim ipsa conceptus ad alterum vt videatur, habet in se virtutem excitatiuā ea ratione, q̄a facit hunc conceptū esse de pertinentibus ad illum cui loquitur. Oportet enim putare, ꝙ q̄a omnes sensus nihil aliud sunt, quàm diminutæ participationes intellectus, cum sint vires cognoscitiuæ quo-

[Margin: *Li. 2. Moral. cap. 5. paulo post principium.]

quorundam specialium generum, ipsę vero totius entis: intellectus ipse vbi purus inuenitur, qualis est angelicus, præhabet eminentius quicquid omnibus sensibus conuenit: ac per hoc intellectualis locutio præhabet quicquid locutio nostra habet, eminentiori modo, & consequenter unite, & similiter auditio intellectualis. Vnde nō oportet hic multiplicare entia, sed eleuare in vnitatē eminenter æquiualentē omnibus: & sic omnia soluuntur.

esset necessarium ponere aliquid excitatiuum: quia sicut vnus semper videt alium, ita semper videt in eo quicquid est ad se ordinatū. Sed quia etiam in statu naturæ cōditæ sibiinuicem loqui poterant, & mali ēt angeli nūc sibiinuicē loquuntur, dicēdum est, quòd sicut sensus mouetur a sensibili, ita intellectus mouetur ab intelligibili. B Sicut ergo p̄ signum sensibile excitatur sensus: ita per aliquam virtutem intelligibilem potest excitari mens angeli ad attendendum.

ARTICVLVS II.

Vtrum inferior angelus superiori loquatur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inferior angelus superiori non loquatur: quia super illud 1. Cor. 13 C Si linguis hominum loquar & angelorum, dicit glos. quòd locutiones angelorum sunt illuminationes, quibus superiores illumināt inferiores: sed inferiores nunquàm illuminant superiores, vt supra dictum est*. ergo nec inferiores superioribus loquuntur.

¶ 2 Præt. Supra dictum est†, ꝙ illuminare nihil est aliud, quàm illud quod est alicui manifestū, alteri manifestare: et hoc idem est loqui. Ergo idem est loqui & illuminare: et sic idem quod prius.

¶ 3 Præt. Grego. dicit * 2. Mor. ꝙ Deus ad angelos loquitur eo ipso, quòd eorum cordibus occulta sua inuisibilia ostēdit: sed hoc ipsum est illuminare. ergo omnis Dei locutio est illuminatio. Pari ergo ratione omnis angeli locutio est illuminatio. Nullo ergo modo angelus inferior superiori loqui pōt.

SED CONTRA est, ꝙ sicut Dion.* exponit 7. cæl. hierar. inferiores angeli superioribus dixerunt, Quis est iste rex gloriæ?

[Margin: Q. pręced. art. 3. — Art. 3. huius quæst. — Lib. 2. Mor. ca. 5. in me. — ca. 7. a med.]

¶ *Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulū secundū.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Inferiores angeli superioribus loqui possunt. Hęc conclusio postquàm posita est tali ordine, declaratur, & probatur ex differentia inter illuminationem, & locutionem, tria faciendo. Primo, ponitur habitudo iter illas. Secundo, assignantur p̄pria cōstitutiua singularum, ibi. Ea vero quæ mente. Tertio, infertur differentia inter illas quo ad ordinem suppositorum, in qua clauditur proposita conclusio, ibi. Manifestum est autem.

¶ Quo ad primū, Habitudo locutionis ad illuminationē est cōmunioris ad minus cōmune. Omnis.n. illuminatio est locutio, sed non econuerso. probatur ex rationibus earū supra assignatis.

¶ Quo ad s̄m, Proprium constitutiuum illuminationis est depēdentia ad primā veritatē: proprium vero cōstitutiuū locutionis est dependentia a voluntate loquētis. Declaranť hæc & p̄bātur. Declarātur resoluēdo, mente concepta, in duo principia s. primā veritatē, & voluntatē cōcipientis. Nec hæc resolutio, a ut distinctio principiorū eget p̄batione: q̄m cognitū vt sic, cū verū quoddā sit, a prima veritate dependere oportet, vt a mensura essentiali D extrinseca: & cū liberū quoddā sit, saltē quo ad vsum seu exercitiū actus, vt patet ex p̄cedēti articulo, oportet vt a volūtate depēdeat. Probať vero quo ad illuminationē sic. Veritas est lumen intellectus. ergo manifestatio alicuius, vt pendet a prima veritate, est illuminatio. probať consequētia: q̄a prima veritas est regula omnis veritatis. Quo ad locutionē vero, p̄ eandem radicē negatiue, quia. s. voluntas creata nō est lux, nec regula veritatis. Et cōfirmatur ratio pro vtraque parte simul: quia non pertinet ad p̄fectionem intellectus, quid tu velis, sed quid rei veritas habet.

¶ Circa rationem hanc, dubium occurrit non facile: q̄m rō videtur concludere oppositum intenti. Illa.n. propositio assumpta, Veritas est lumē intellectus, aut est formalis & vniuersalis, aut particularis. Si vniuersalis, omne verum est lumē intellectus: igitur manifestare quodcunque verum, est illuminare. igitur loqui verum est illuminare. Et sic si angelus vnus absque dolo, dicat alteri se intelligere nunc actu quidditatem bouis: quia dicit E verum, illuminaret illum, cuius oppositum in litera concludiť. Si autem est particularis, oportet dicere in qua materia est vera, & in qua non. Nec facile erit hoc fingere: quoniam neque differentia inter vniuersale & singulare adiuuat, quoniam illuminationes sunt de singularibus. Neque differentia inter necessarium & contingens: quoniam illuminationes sunt de contingentibus. Neque differentia inter naturale & liberum: quoniam illuminationes sunt de liberis, vt patet cum reuelantur angelis orationes nostræ. Vnde differentia hic assignata licet sit bona, male tamen probata videtur.

¶ Circa confirmationē quoq; occurrit dubium simile. Quia si ad perfectionem intellectus spectat scire, quid rei veritas habet: aut hoc intelligitur vniuersaliter, & tunc sequitur oppositum intenti. nam sequitur, ergo ad perfectionē intellectus pertinet scire, quid rei veritas habet de meo velle, & cogitare: hoc autem est scire quid ego volo. ergo. Si autem particulariter, oportet assignare materiam, in qua verificatur, & procedatur vt supra.

¶ Ad primum horū dicitur, ꝙ propositio illa est vniuersalis, sed formaliter intellecta. i. de veritate, inquantum veritas est. Et cū inferť ex illa. ergo manifestare quodcunq; verū, est illuminare: respondetur distinguendo, quòd manifestare verum contingit dupliciter. Vno modo, formaliter, idest, inquantum verum. & sic transeat. Alio modo, inquantum volitum voluntate, quæ nō est veritatis regula, & sic negať. Huiusmodi.n. manifestatio nō est illuminatio, s; simplex propositio, seu oblatio veri. Et propterea negatur vltima consequentia. s. ergo loqui verū, est illuminare. Quoniam loquens verum non manifestat verū vt uerū, sed vt liberū: locutio enim non aliter manifestat, nisi quia libere præsentat cōceptū. Et si instetur, q̄d in locutione vera sūt duo, q̄a est veritas p̄posita, & libertas proponens: & ꝙ licet rōne libertatis non sit ibi illuminatio, ratione tamen veritatis est ibi illuminatio: si veritas est lumen intellectus, vt litera dicit, iam patet quid dicendū, s. quòd plus requiriť ad illuminationē q̄ veritas. requiritur.n. q̄d sit proposita vt ueritas, cuius signū est, ꝙ eundē conceptū Michaelis, puta, quòd ipse uult suscipere animā Martini: si Deus p̄ponit Seraphim, fit illuminatio: si aūt ipse Michael manifestet illis, est sola locutio. Deus.n. proponit ut uerū, q̄a volūtas sua est regula ueritatis: Michael aūt proponit quidē uerū, sed nō ut uerum, sed ut uolitum a se, quem constat non esse ueritatis regulam. Vnde in litera ex hoc, ꝙ ueritas est lumen, infertur non quòd manifestatio eius sit illuminatio, sed quòd manifestatio eius, ut dependet a prima ueritate, est illuminatio.

D ¶ Ad secundum autem dicitur, ꝙ uelle, aut intelligere sumitur dupliciter. Vno modo, ut distinguitur contra rem uolitam, aut intellectam. Et sic cum res uolita, aut intellecta in nullo genere causæ pendeat a uolitione, aut intellectione ut sic, ut patet cum uolumus, aut intelligimus Deū esse &c. impertinēs est ad p̄fectionem intellectus debentis intelligere res ab aliis cognitas, aut uolitas, scire q̄d alii circa illas uelint, aut nouerint. Alio modo, ut ipsum uelle, aut intelligere est res quædā: et sic pertinet ad perfectionem intellectus, eo modo quo cogitationes cordium pertinent ad perfectionem illius, de quibus supra tractatum est. Cogitatio.n. cordis cognita, sicut & quodlibet singulare cognitū, perficit intellectum, ut perficere distinguitur contra inficere. Solum.n. falsum intellectum inficit, non aūt perficit, ut perficere distinguitur contra facere, & denotat quendā excessum, quia nō confortat intellectum: non enim ex hoc intellectus potētior redditur ad aliorū notitiam. In præsenti litera, nolle & intelligere E sumuntur primo modo, ut patet ex eo quòd distinguuntur tuū uelle, & tuum intelligere contra ueritatem rei. Et propterea optime dr̄, quòd non pertinet ad perfectionē mei intellectus, cognoscere quid tu uelis, aut cognoscas, sed quid rei ueritas habet.

¶ Obiectio autem in oppositū facta procedit de tuo uelle & intelligere, inquantū est quædā res in se, p̄pterea non militat contra propositum: quàmuis etiam isto modo, ut ex supradictis patet, uerificetur. Nec obstat pręsens litera dicēs, ꝙ ad perfectionem intellectus mei spectat, quid rei ueritas habet. Tum quia loquiť de re & distinguitur cōtra cognitionē & uolitionē. Tum quia non dicit, omnis rei. Tum quia sermones sunt intelligendi s̄m subiectam materiam: & sic est subintelligenda hic distributio accommoda, ita ꝙ sensus est, ꝙ ad perfectionem intellectus mei pertinet scire, quid rei ueritas habet in cognoscibilibus ab intellectu meo: quæ autem sunt cognoscibilia a me, aut angelo &c. non est præsentis negotii discutere, sed discussa iā sunt.

¶ Quo ad tertiū, inferť conclusio intenta in differentia inter has

ad

Universidad de Deusto Biblioteca

ad propositum consistente in hoc illuminatio solummodo ꝑ superiores ad inferiores deducitur: locutio vero per loquentem ad quoscunque deducitur, siue superiores, siue inferiores. Probatur ex distinctiuis preassignatis sic, Illuminatio est de cóceptis vt a Deo. ergo s'm ordinem angelorũ, vt a Deo. ergo per superiores ad inferiores. Añs patet ex dictis: prima consequentia nó nisi implicite habetur in litera, sed ꝓpter claritaté apposita est. secũda vero ꝓbatur: quia angeli dñr superiores & inferiores ꝑ ordiné ad Deũ. Quo ad aliam vero parté sic, Locutio est de conceptis, vt a voluntate. ergo s'm ordiné ad voluntatem loquentis. ergo ad quoscunque. Antecedés patet. prima cósequentia ꝓbaẗ: qa in his primus loquens habet rónem supremi principii: secũda vero est per se nota. & sic patet conclusio probata ex hoc, qa loqui vt sic, nullam dicit excelletiam supra audienté, sed libertaté tãtum ponit in loquente.

Ar. præced.

¶ In rñsione ad tertiũ, dubium esse posset: quia De⁹ pluries in Sciptura inuenit locutus ad angelos absq; illuminatióe, vt patet Iob. 2. & 3. Reg. 22. Ad hoc potest tripliciter dici. Primo, ꝙ litera loqtur de locutione enũtiatiua, q, s. enũtiat verum, vel falsum, vt patet ex róne reddita. Scd'o et meli⁹, ꝙ litera loquit de locutione proprie dicta, intellectuali tñ: Sriptura aũt oppositum sonans methaphorice, locutióe vti vr, vt patet ex authoritate Gre. 2. Mora. Tertio quòd etiã in his illuminatio q̃dã occurrit pro quanto fit manifestatio diuinæ permissionis, quòd adsit ad hoc, vel illud.

¶ Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulũ tertium.

In cor. art.

Titulus clarus. ¶ In corpore é

RESPON. Dicendum, quòd angeli inferiores superioribus loqui possunt. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd omnis illuminatio est locutio in angelis, sed non omnis locutio est illuminatio: quia sicut dictum est,* angelũ loq angelo nihil aliud est, q̃ conceptũ suũ ordinare ad hoc, vt ei innotescat per propriam voluntaté. Ea vero quæ mente cócipiuntur, ad duplex principium referri possunt, scilicet ad ipsum Deum, qui est prima veritas, & ad voluntaté intelligentis, per quã aliquid actu consideramus. Quia vero veritas est lumé intellectus, & regula omnis veritatis est ipse Deus, manifestatio eius quod mente cócipitur, secundum quod dependet a prima veritate, & locutio est, & illuminatio. Puta si vnus homo dicat alij, Cælum est a Deo creatum, vel, Homo é animal. Sed manifestatio eorum quæ dependet ex volũtate intelligentis, non potest dici illuminatio, sed locutio tantum. Puta si aliquis alteri dicat, Volo hoc addiscere, volo hoc vel illud facere: cuius ratio est, quia voluntas creata non est lux, nec regula veritatis, sed participans lucem. Vnde communicare ea quæ sunt a volũtate creata, in quantum huiusmodi, nó est illuminare. Non enim pertinet ad perfectionem intellectus mei, quid tu velis, vel quid tu intelligas cognoscere: sed solum quid rei veritas habeat. Manifestum est autem, quòd angeli dicuntur superiores, vel inferiores per comparationem ad hoc principium quod est Deus. Et ideo illuminatio quæ dependet a principio quod est Deus, solum per superiores angelos ad inferiores deducitur. Sed in ordine ad principium quod est voluntas, ipse volés est prim⁹ & supremus. Et ideo manifestatio eorum quæ ad volũtatem pertinent, per ipsum volentem deducitur ad alios quoscunque. Et quantum ad hoc: & superiores inferioribus, & inferiores superioribus loquuntur. Et per hoc patet solutio ad Primum, & ad Secundum.

AD 3m dicendum, quòd omnis Dei locutio ad angelos est illuminatio: quia cum voluntas Dei sit regula veritatis, etiam scire qd Deus velit, pertinet ad perfectionem & illuminationé mentis creatæ. Sed non est eadem ratio de voluntate angeli, vt dictum est.*

F ARTICVLVS III.

Vtrum angelus Deo loquatur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angel⁹ Deo non loquatur. Locutio. n. est ad manifestandum aliquid alteri: sed angel⁹ nihil potest manifestare Deo, qui omnia nouit. Ergo angelus non loquitur Deo.

Iob. 4.

§ 2 Præt. Loqui est ordinare conceptũ intellect⁹ ad alterũ, vt dictũ est: sed angel⁹ semper cóceptũ suę mentis ordinat in Deũ. Si ergo ali-

G quãdo Deo loquit semper Deo loquit: quod põt videri aliquib⁹ inconueniens, cũ aliqñ angelus angelo loquatur. Videtur ergo quòd angelus nunquàm loquatur Deo.

SED CONTRA est, quod dicitur Zachar. 1. Respódit angelus Deo, & dixit. Domine exercituũ vsquequo non misereberis Ierusalem? Loquitur ergo angelus Deo.

RESPON. dicendum, quòd sicut dictũ est,* locutio angeli est per hoc, quod conceptio mentis

H ordinat ad alterũ. Sed aliquid ordinat ad alterũ, dupliciter. Vno mó ad hoc, ꝙ cómunicet alteri: sicut ĩ reb⁹ naturalib⁹ agés ordinat ad patiés, & in locutione humana doctor ordinat ad discipulũ. Et quantum ad hoc nullo modo angelus loquitur Deo: neque de his quæ ad rerum veritatem pertinent, neque de his quę dependent a voluntate creata: quia Deus est omnis veritatis, & omnis volũtatis prin-

I cipium & conditor. Alio modo ordinatur aliquid ad alterum, vt ab eo aliquid accipiat sicut in rebus naturalibus passiuum ad agens, & in locutione humana discipulus ad magistrũ. Et hoc modo angelus loquitur Deo, vel consultando diuinam voluntatem de angelis, vel eius excellentiam quam nunquã comprehendit admirando: sicut Grego. dicit* 2. Moral. quòd angeli loquuut Deo, cum per hoc, quòd super semetipsos respiciũt, in mo-

K tum admirationis surgunt.

Art. 1. huius quæst.

Lib. 2. Moral. cap. 2. in medio.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ locutio nó semp est ad manifestandum alteri: sed quãdoq; ad hoc ordinat finaliter, vt loquẽti aliquid manifestetur, sicut cum discipulus quærit aliquid a magistro.

AD 2m dicẽdum, ꝙ locutione qua angeli loquunt Deo, laudátes ipsum & admirátes, semp angeli Deo loquunt. Sed locutióe qua ei⁹ sapientiã cósulũt sup agẽdis, tũc ei loquũtur quãdo aliqđ nouum per eos agendum occurit, super quo desiderant illuminari.

vna distinctio bimébris cũ duab⁹ có lusionib⁹ iuxta distinctionis membra. Distinctio est, Aliquid ordinat ad alterũ dupliciter, s. actiue, vel passiue. Ratio distinctionis huius, quare. s. adducat, assignat in litera, qa locutio angelica in ordinatione cócept⁹ ad alterũ cósistit: mébra distinctionis declarãtur in naturalib⁹, &c. humana locutione.

Art. 1. huius quæst.

¶ Cóclusio prima iuxta primũ mébrũ é negatiua, Angel⁹ nó loquit Deo ordinãdo cóceptũ respectu dei actiue: ꝓbat. De⁹ est pricipiũ oís veritatis & volũtatis. ergo sibi cómunicatiue ordinari non põt cócept⁹ aliqs de veritate, aut volũtario.

¶ Secunda cóclusio iuxta scd'm mébrũ é affirmatiua. Angel⁹ loquit de ordinãdo cóceptũ suum respectu Dei passiue. Declarat ex cósultatione, & admiratione, & confirmatur authoritate Gregorii.

¶ Circa hãc decisionẽ occurrit dubium: quia distinctio posita quis sit bona, nó tñ est sufficiés ad ꝓpositũ. Dat. n. terti⁹ mod⁹ ordinis, quo concept⁹ ordinat ad alterũ, qñ. s. ordinatur ad alterũ solũ, vt innotescat, vt dictũ est fieri in simplici locutione vni⁹ angeli ad alterũ: loqués. n. vt sic, nihil causat ĩ audiéte s'm S. Th. doctrinã. igitur &c.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ licet ordinans cóceptũ suum ad alterũ, ad hoc solum vt innotescat illi, non se habeat vt agés respectu audiétis, quia nec agit in illũ, nec ꝑsentat illi actiuũ, habet tñ se ad illũ cómunicatiue: qa facit præsens visibile, qđ si non faceret, esset illi absens. Et ꝓpterea dr cómunicare illi notitiã eius quod ipse cócipit: Deo aũt repugnat non solũ pati ab angelo, sed etiã cõicari sibi aliud ab illo eadem ratione: quia. s. sibi repugnat ratio potentię, & imperfectionis cuiusq;. Vnde hic mod⁹ cóprehéditur sub primo modo in litera posito. Et ad hoc insinuandum nó dicit in litera ĩ primo mébro, quòd ordinatur vt agat, sed quòd ordinatur ut communicet. Declarauit autem hoc ex ratione ordinis actiui & passiui, tũ vt a notioribus traderet disciplinam: tum qa communicatio manifestatiua quasi agere quoddã é reductiue: tũ quia in proposito, vt dictũ est, æquiualet ipsi agere. & sic sufficienter respósum est q̃sito.

¶ Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulũ quartũ.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respósiua q̃sito negatiue, In locutione angeli nullum impedimentum præstat distantia loci. Probat, Locutio angeli cósistit in intellectuali operatione. ergo abstrahit omnino a loco & tpe. ergo nihil operat in ea diuersitas loci, aut téporis. ergo &c. Añs patet. & prima consequentia ꝓbat, ex intelligere nostro, qa. s. abstrahit nisi ex ꝑte phantasmatũ, quæ ibi nó sunt: secunda vero est per se nota.

¶ Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulũ quintũ.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respósiua q̃sito negatiue, Locutioné vni⁹ angeli ad aliũ nó oés percipiunt. Probat, Propriũ cóceptũ mẽtis unus angel⁹ põt ordinare ex aliqua causa ad alterum, & non oés. ergo percipi põt ab vno, & nó ab aliis. Añs ꝓbat: qa ordinatio est voluntaria. Cósequentia probatur: quia ꝑ ordinationem percipit, idest, fit præsens vt percipiatur.

¶ Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulum primũ.

Titulus clarus. ¶ In corpe tria

ARTICVLVS IIII.

Vtrum localis distantia operetur aliquid in locutione angelica.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd localis distantia operetur aliquid in locutione angelica. Sicut enim dicit Damas.* Angelus vbi est, ibi operatur: locutio autem est quædam operatio angeli. Cum ergo angelus sit in determinato loco, videt quod vsque ad determinatam loci distãtiam angelus loqui possit.

§ 2 Præt. Clamor loquentis fit ꝓpter distantiam audientis: sed Isa. 6. dicitur de Seraphim, quòd clamat alter ad alterum. Ergo videt quòd in locutione angelorum aliquid operetur localis distantia.

SED CONTRA est, quòd sicut dicit Lucæ 16. Diues in ĩferno positus loquebatur Abrahæ, non impediente locali distãtia. Multo igitur minus localis distantia potest impedire locutioné vnius angeli ad alterum.

RESPON. Dicendum, quòd locutio angeli in ĩtellectuali operatione cósistit, ut ex dictis patet.* Intellectualis autem operatio angeli omnino abstracta est a loco & tempore: nam etiam nostra intellectualis operatio est per abstractionem ab hoc & nunc, nisi per accidés ex parte phantasmatũ, quę ĩ angelis nulla sunt. In eo aũt quod est omnino abstractũ a loco et tpe, nihil operatur neque tpis diuersitas, neq; loci distantia. Vnde in locutione angeli nullum impedimentum facit distantia loci.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd locutio angeli, sicut dictum est,* est locutio interior, quæ tamé ab alio percipit: et ideo est in angelo loquente, & per consequens vbi est angelus loqués. Sed sicut distantia localis non impedit, quin vnus angelus alium uidere possit: ita etiam non impedit, quin percipiat quod in eo ad se ordinatur, quod est eius locutioné ꝑcipere.

AD 2m dicendum, quòd clamor ille non est vocis corporeæ, q̃ fit propter distantiam loci, sed significat magnitudiné rei, quę dicebatur, vel magnitudiné effect⁹, secundum quod dicit Gre.* 2. Mora. Tanto quisque minus clamat, quanto minus desiderat.

ARTICVLVS V.

Vtrum locutionem unius angeli ad alterum omnes cognoscant.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd lo-

A cutioné vnius angeli ad alterum omnes cognoscant. Quòd enim vnius hominis locutionem non omnes audiant, facit inęqualis loci distantia: sed in locutione angeli nihil operatur localis distantia, vt dictum est.* Ergo vno angelo loquente ad alterũ oés percipiũt.

§ 2 Præt. Omnes angeli cómunicant in virtute intelligendi. Si ergo conceptus mentis vnius ordinatus ad alterum cognoscitur ab vno, pari róne cognoscit ab alijs.

B § 3 Præt. Illuminatio est quædam species locutionis: sed illuminatio vnius angeli ab altero peruenit ad omnes angelos: quia vt Diony. dicit* 15. cæl. hierar. Vnaquæque cælestis essentia intelligentiam sibi traditam alijs communicat. Ergo & locutio vnius angeli ad alterum ad omnes perducitur.

SED CONTRA est, ꝙ vnus homo potest alteri soli loqui. Multo igitur magis hoc in angelis esse potest.

C RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est,* conceptus mẽtis vnius angeli percipi potest ab altero per hoc, quòd ille, cuius est conceptus, sua voluntate ordinat ipsum ad alterum. Potest auté ex aliqua causa ordinari aliquid ad vnum, & non ad alterũ: et ideo potest conceptus vnius ab aliquo vno cognosci, & nó ab alijs. Et sic locutionem vnius angeli ad alterũ potest percipere vn⁹ absque alijs, non quidem impediente distantia

D locali, sed hoc faciente voluntaria ordinatione, vt dictum est.* Vnde patet rñsio ad Primũ & Secundũ.

AD 3m dicendum, quòd illuminatio est de his, quæ emanant a prima regula veritatis, quę est prĩcipium commune omnium angelorũ: et ideo illuminationes sunt omnibus communes.* Sed locutio potest esse de his, quæ ordinantur ad principium voluntatis creatæ, quod est proprium vnicuique angelo: et ideo non oportet, quòd

E huiusmodi locutiones sint omnibus communes.

QVAESTIO CVIII.

De Ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines, in octo articulos diuisa.

DEINDE cósiderádũ est de ordinatione angelorũ s'm hierarchias et ordines. Dictũ est *enim, ꝙ superiores inferiores illuminãt, & nó ecóuerso.

Primo distinguit: secundo rñdet quæsito, iuxta duo distinctionis mébra: tertio reprehendit errorem quendam.

¶ Quo ad primũ, distinctio est. Hierarchia potest dupliciter considerari, Vno modo ex parte principis. Alio modo ex parte multitudinis ordinatæ sub principe. Declarat distinctio ex qd nominis hierar. dicit. n. sacrũ principatum: principatus aũt hæc duo pędicta claudit ĩ se.

Art. præce

¶ Quo ad secundũ, sunt cóclusióes duę. Prima conclusio respósiua iuxta primũ modum est affirmatiua, Oés angeli, immo oés creaturę rónales, sunt vni⁹ hierarchię ex ꝑte principis. Probat, qa prĩceps omniũ, qui possunt sacrorum esse ꝑticipes, quales sũt rationales creaturę, est vnus De⁹ gloriosus. Et confirmatur authoritate Aug. ponétis vnã ciuitatem angelorũ & hominũ bonorum, alteram malorum.

Ca. 15. ante medium.

Ar. 1. huius quæst.

¶ Nec turberis: Nouitie, ex ista confirmatióe ponéte duas societates, & tñ adducta ad ꝓbandum vnitaté societatis: in hac enim authoritate duo dicuntur. Primũ, qđ angelorũ & hominum participũ sacrorum vna est societas: & hoc est ad propositũ. Secundũ est, qđ dæmonũ & hominũ deficientiũ a sacris, alia é societas: & hoc est ad cóplementũ authoritatis allatum, et seruit aliqualiter proposito pro quãto etiam hæc mala societas est etiam vna.

In isto arte & præced.

525

¶ Secunda vero conclusio iuxta s'm modum est negatiua. Angeli nec cum hominib⁹, nec inter se sunt vnius hierarchiæ, sed tres ĩter se constituunt hierarchias ex parte multitudinis ordinatæ. Ista cóclusio habet tres partes. Prima é de pluralitate hierarchię inter angelos & homines: secunda ĩter angelos: tertia est de certo numero hierarchiæ ange-

Q. 116 a. 3

Universidad de Deusto Biblioteca

angelicæ. Et probatur quo ad primam partem. Vnitas principat⁹ ex parte multitudinis est ex vnitate modi passiuæ gubernationis a principe, & pluralitas ex pluralitate. ergo angeli & homines nõ sunt vnius hierarchiæ. Antecedens ꝓbatur inductiue in politicis. Cõsequentia ꝓbatur: quia homines & angeli diuersis modis gubernãtur. Probatur, q̃a illi illuminationib⁹ puris, homines vero sub sensibilium similitudinibus, vt patet ex Dion. Secunda vero pars ex eadem authoritate probatur inferendo eodẽ modo. ergo angeli ĩter se nõ sunt vni⁹ hierarchiæ. probaẽ sequela, quia non eodem modo illuminãtur: quia superiores vniuersalius lumẽ, quàm inferiores recipiunt. Tertia autẽ pars probatur sic, Rationes, de quibus angeli illuminãtur, possunt in triplici gradu considerari. ergo acceptio cognitionis. ergo sunt tres hierarchiæ. Consequentiæ sunt notæ ex dictis. Antecedẽs declaraẽ, q̃a possunt sumi vt sunt a Deo: secundo vt ab vniuersalibus secundis: tertio vt a propriis, atque aplicatę ad singula. primus mod⁹ conuenit primæ hierarchiæ, vt confirmat Diony. secundus secundæ: & tertius infimæ.
¶ Quo ad tertium errant, & contra intentionem Dionysii loquũtur, ponentes hierarchiam in diuinis ꝑsonis. Probatur prima pars: quia hoc sequiẽ corollarie ex dictis: secũda vero, q̃a hierarchia apud Dio. 4. capitulo, exigit inter supposita habitudinẽ purgationis, illuminationis, & perfectionis: sed hæc procul sunt a diuinis personis. ergo &c. Causa erroris videtur: quia in diuinis personis est ordo quidam naturæ, sed non hierarchiæ: sed ille &c.

529 2.dis.9. ar. 1. Et Dion. lib. 2.
*Li. 12. metaphysico. in fine li. & 3. Poli. ca. 5
Cap. 3. in principio.
argu. 1. huius arti.
lib. 12. ca. 1. circa princip. tom. 5.

Circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum omnes sint vnius hierarchiæ.
¶ Secũdo, Vtrum in vna hierarchia sit vnus tantum ordo.
¶ Tertio, Vtrum ĩ vno ordine sint plures angeli.
¶ Quarto, Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinũ sit a natura.
¶ Quinto, De nominibus & proprietatib⁹ singulorũ ordinum.
¶ Sexto, De comparatione ordinum adinuicem.
¶ Septimo, Vtrum ordines durent post diem iudicij.
¶ Octauo, Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum omnes angeli sint unius hierarchiæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnes angeli sint vnius hierarchiæ. Cum enim angeli sint supremi ĩter creaturas, oportet dicere ꝙ sint optime dispositi: sed optima dispositio est multitudinis, secundum ꝙ continetur sub vno principatu, vt patet per Philosophum* 12. Meta. & in 3. Poli. Cum ergo hierarchia nihil sit aliud quàm sacer principatus, videtur ꝙ omnes angeli sint vnius hierarchiæ.

¶ 2 Præt. Dio. dicit ĩ* 3. ca. cæl. hierar. ꝙ hierarchia est ordo, scientia, & actio: sed omnes angeli conueniunt in vno ordine ad Deum quẽ cognoscunt, & a quo in suis actionibus regulantur. Ergo omnes angeli sunt vnius hierarchiæ.

¶ 3 Pręt. Sacer principatus, qui dicitur hierarchia, inuenitur in hominib⁹ & angelis: sed oẽs homines sunt vnius hierarchiæ. Ergo etiam oẽs angeli sunt vni⁹ hierarchiæ.

SED CONTRA est, ꝙ Dion. 6. cap. cæl. hierarch. distinguit tres hierarchias angelorum.

RESPON. Dicendum, quòd hierarchia est sacer principatus, vt dictum est. *In nomine autem prĩcipatus duo intelliguntur, scilicet ipse princeps, & multitudo ordinata sub principe. Quia igiẽ vn⁹ est Deus princeps non solum omnium angelorum, sed etiam hominum, & totius creaturæ: ideo non solum omnium angelorũ, sed etiã totius rationalis creaturæ, quæ sacrorum particeps esse potest, vna est hierarchia. Secundum quod August. dicit in * 12. de Ciui. Dei, duas esse ciuitates, hoc est societates, vnam in angelis bonis & hominibus: alteram in malis. Sed si cõsideretur principatus ex parte multitudinis ordinatę sub principe, sic vnus principatus dicitur secundum quod multitudo vno & eodẽ modo potest gubernationem principis recipere. Quę vero non possunt secundum eũdem modũ gubernari a principe, ad diuersos principatus pertinent: sicut sub vno rege sunt diuersæ ciuitates, quæ diuersis reguntur legibus & ministris. Manifestum est autem ꝙ homines alio modo diuinas illuminationes percipiunt, quàm angeli. Nam angeli percipiunt eas in intelligibili puritate: homines vero percipiũt eas sub sensibiliũ similitudinibus, vt Dio. dicit*. 1. ca. cæl. hierar. & ideo oportet distingui humanam hierarchiam ab angelica. Et per eundem modum in angelis tres hierarchiæ distinguuntur. Dictum est enim supra, † dum de cognitione angelorum ageretur, quòd superiores angeli habent vniuersaliorem cognitionẽ veritatis, quàm inferiores. Huiusmodi autem vniuersalis acceptio cognitionis secundum tres gradus in angelis distingui potest. Possunt enim rationes rerũ, de quib⁹ angeli illuminantur, considerari tripliciter. Primo quidem secundum quod procedunt a primo principio vniuersali, quod est Deus. Et iste modus cõuenit primę hierarchiæ, quæ immediate ad Deum extenditur, & quasi in vestibulis Dei collocatur, vt Diony. dicit* 7. cap. cæl. hierar. Secundo vero, prout huiusmodi rationes dependent ab vniuersalibus causis creatis, quæ iam aliquo modo multiplicantur: & hic modus conuenit secundæ hierarchiæ. Tertio autem modo secundum quod huiusmodi rationes applicantur singulis rebus, prout dependent a proprijs causis: & hic modus conuenit infimæ hierarchię, quod pleni⁹ patebit, cum de singulis ordinibus agetur. *Sic igitur distinguuntur hierarchiæ ex parte multitudinis subiectæ. Vnde manifestum est eos errare, & cõtra intẽtionem Dio. loqui, qui ponũt in diuinis personis hierarchiam, quam vocant supercęlestem. In diuinis enĩ personis est quidam ordo naturæ, sed non hierarchię. Nam vt Dion. dicit *3. ca. cæl. hierar. ordo hierarchiæ est alios quidẽ purgari, & illuminari, & perfici: alios autẽ purgare, & illuminare, & perficere. Quod absit vt in diuinis personis ponamus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de principatu ex parte principis: quia optimum est quòd multitudo regatur ab vno principe, vt *Philosophus in pluribus locis intendit.

AD 2^m dicendum, quòd quantum ad cognitionẽ ipsius Dei, quem omnes vno modo, scilicet per essentiam vident, non distinguũtur in angelis hierarchiæ, sed quantũ ad rationes rerum creatarũ, ut dictũ est.*

AD 3^m dicendum, quòd omnes homines sunt unius speciei, & unus mod⁹ intelligẽdi est eis cõnaturalis: nõ sic autẽ est ĩ angelis. Vnde nõ est similis ratio.

Cap. 1. cæles. hierar.
† Q. 55. ar. 3.
sot
Ca. 7. a medio
Art. 6. huius quæst.
Cap. 3. circa medium.
Locis in arg. 1. citatis.
In corp. ar.

ARTICVLVS II.

Vtrum in una hierarchia sint plures ordines.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ in vna hierarchia nõ sint plures ordines. Multiplicata .n. diffinitione multiplicatur & diffinitum: sed hierarchia, ut Dio.* dicit, est ordo. Si ergo sunt multi ordines, non erit una hierarchia, sed multæ.

¶ *Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore articuli tria. Primo ostenditur diuersitas ordinum in qualibet hierarchia, & sic directe respondetur quæsito. Secundo penes quid attenditur ista diuersitas. Tertio ostẽdit numer⁹. ¶ Quo ad primum ponitur conclusio responsiua. In qualibet hierarchia sũt diuersi ordines. Probaẽ ex ratione hierarchię sic. Vna hierarchia ẽ vna multitudo ordinata vno modo sub principe. ergo in ea sunt diuersi ordines. Probatur cõsequentia: quia aliter nõ esset multitudo ordinata, sed confusa. ¶ Aduerte Nouitie, quòd ad ordinẽ inter aliqua sequitur diuersitas ordinũ, pro quanto sequiẽ diuersus ordinatorũ gradus: oportet .n. in ordine vnum esse prius, & aliud posterius. Et sic consurgit duplex ordo, ordo priorum, & ordo posteriorũ. Nec refert ad propositũ, an vnum, vel plura sint in ordine priorũ, aut posteriorũ: satis est quòd ex hoc, quòd multitudo est ordinata, sequitur. ergo sunt ibi diuersi ordines iuxta diuersos ordinatorũ gradus, alioquin esset confusio. ¶ Quo ad secundũ, Diuersitas ordinũ penes diuersa officia, & act⁹, probaẽ ex dispositione ordinum in politicis. ¶ Quo ad tertium. In qualibet hierarchia sunt tres ordines, summus, medius, & infim⁹. Probatur dupliciter. primo ratione: quia oĩs diuersitas ordinũ penes officia &c. reducitur ad trinarium. quod probatur, tum quia multitudo perfecta reducit ad trinariũ, principium, mediũ, & finem, ex primo cæli: tum quia in politicis hoc experimur, vbi optimates, nobiles, & pp̃ls sunt summi, medii, & infimi. Tum authoritate Dionysii.

530 2.dis.9.ar. Et 3 ... 80. Eph. 1. * Ca. 3. cæl. hier. in principio.

¶ 2 Præt. Diuersi ordines sunt diuersi gradus, & gradus in spiritualibus constituuntur secundum diuersa dona spiritualia: sed in angelis omnia dona spiritualia sũt communia, quia nihil ibi singulariter possidetur. Ergo non sunt diuersi ordines angelorum.

¶ 3 Præt. In ecclesiastica hierarchia distinguuntur ordines secundum purgare, illuminare, & perficere. Nam ordo diaconorum est purgatiuus, sacerdotum illuminatiuus, episcoporum perfectiuus, vt Diõ. dicit * 5. cap. ecclesiasticæ hierar. sed quilibet angelus purgat, illuminat, & perficit. Non ergo est distinctio ordinũ in angelis.

SED CONTRA est, quod Apost. dicit ad Ephes. 1. quòd De⁹ constituit Christum hominem supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, qui sunt diuersi ordines angelorũ, & quidã eorũ ad vnam hier. pertinent, vt infra patebit*.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum est*, vna hierarchia est vn⁹ principatus, idest, vna multitudo ordinata vno mõ sub principis gubernatione. Non autem esset multitudo ordinata, sed confusa, si in multitudine diuersi ordines non essent. Ipsa ergo ratio hierarchiæ requirit ordinũ diuersitatem: quæ quidem diuersitas ordinum secundum diuersa officia, & actus consideratur, sicut patet, quòd in vna ciuitate sunt diuersi ordines secundũ diuersos actus. Nam alius est ordo iudicantium, & alius pugnantium, & alius laborantiũ in agris, & sic de aliis. Sed quãuis multi sint vnius ciuitatis ordines, omnes tamen ad tres possunt reduci, secundum quod quęlibet multitudo pfecta habet principium, medium, & finem. Vnde & in ciuitatibus triplex ordo hominum inuenitur. Quidam enim sunt supremi, vt optimates: quidã autem sunt infimi, vt vilis populus: quidam autem sunt medij, vt populus honorabilis. Sic igitur & inqualibet hierarchia angelica ordines distinguuntur secundum diuersos actus, & officia, & omnis ista diuersitas ad tria reducitur, scilicet ad summũ, mediũ, & ĩfimũ. Et pp hoc in qualibet hier. Dion. * ponit tres ordines.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo dupliciter dicitur. Vno modo ipsa ordinatio comprehendens sub se diuersos gradus: & hoc modo hierarchia dicitur ordo. Alio modo dicitur ordo gradus vnus: & sic dicũtur plures ordines vnius hierarchię.

AD 2^m dicendum, quòd in societate angelorum omnia possidentur communiter: sed tamen quædam excellentius habentur a quibusdam, quàm ab alijs. Vnumquodque autem perfectius habetur ab eo, qui potest illud communicare, quàm ab eo, qui non potest. Sicut perfectius est calidum, quod potest calefacere, q̃ quod non potest: & perfectius scit, qui potest docere, quàm qui non potest. Et quanto perfectius donũ aliquis communicare potest, tanto in perfectiori gradu est: sicut in perfectiori gradu magisterij est, qui potest docere altiorem scientiam. Et secundum hanc similitudinem cõsideranda est diuersitas graduũ, vel ordinũ in angelis, secundum diuersa officia, & actus.

AD 3^m dicendum, quòd inferior angelus est superior supremo homine nostrę hierarchiæ: secundum illud Matt. 11. Qui minor est in regno cælorum, maior illo, s. Ioanne Bapt. quo nullus maior inter natos mulierum surrexit. Vnde minor angelus cælestis hierarchiæ potest non solũ purgare, sed illuminare, & pficere, & altiori modo, q̃ ordines nostrę hierarchię. Et sic secũdum distinctionem harum actionũ non distinguuntur cælestes ordines, sed secundũ alias differentias actionũ.

ARTICVLVS III.

Vtrum in uno ordine sint plures angeli.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in uno ordine nõ sint plures angeli. Dictum est enim supra*, omnes angelos inęquales esse ad inuicẽ: sed vnius ordinis esse dicuntur, quæ sunt æqualia. Ergo plures angeli non sunt vnius ordinis.

¶ 2 Præt. Quod potest sufficienter fieri per unum, superfluũ est ꝙ fiat per multa: sed illud quod pertinet ad unum officium angelicũ, sufficienter potest fieri per unum angelum, multo magis, quàm per unum Solem sufficienter fit, quod pertinet ad officium Solis, quanto perfectior est angelus cælesti corpore. Si ergo ordines distinguuntur secundum officia, vt dictum est*, superfluum est, quòd sint plures angeli unius ordinis.

¶ 3 Præt. Supra dictum est † quòd omnes angeli sunt inæquales. Si ergo plures angeli sint vnius ordinis, puta tres, uel quatuor, infimus superioris ordinis magis conueniet cum supremo inferioris, q̃ cum supremo sui ordinis. Et sic videtur quòd magis sit unius ordinis cũ hoc, q̃ cũ illo. Non igiẽ sunt plures angeli unius ordinis.

SED CONTRA est, quod Isa. 6. dicitur, quòd Seraphim clamabant alter ad alterũ. Sunt ergo plures angeli in uno ordine Seraphĩ.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ ille qui perfecte cognoscit res aliquas, potest usque ad minima & actus, & virtutes, & naturas earũ distinguere. Qui autem cogno-

¶ *Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulũ tertium.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo est vna distinctio bimẽbris. Secundo sunt duæ conclusiones iuxta mẽbra distinctiõis. ¶ Quo ad primũ, distinguitur, Ly ordo, dupliciter sumitur, communis, & specialis: & ponitur differẽtia inter eos, quia communis sequitur incompletã notitiam ordinatorum, specialis vero perfectã. Quod declaratur & ratione, quia noticia imperfecta non distinguit nisi in vniuersali, & per pauciora: perfecta vero in singulã diuidit, omnia perlustrans. Et inductione, in corporib⁹ cælestibus, & inferiorib⁹ gradib⁹ rerũ. ¶ Aduerte hic, ꝙ differẽtia ĩter istos, sicut & inter alias res, potest dupliciter assignari. s. secũdum se, seu in esse: & quo ad nos, seu in cognosci a nobis. In litera utraq; differẽtia tãgitur, secũdũ se quidẽ, quia alter cõmunis, alter specialis: quo ad nos uero, q̃a iste nõ cognoscit, nisi perfecte cognitis rebus naturalibus, ille uero imperfecte notis. ¶ Quo ad secundũ ponũtur duæ cõclusiones rñsiuæ iuxta hos duos modos acci-

531 Locis super ar. 2. indu.
*Q. 47. ar. 2. & q. 50. 2. 4
Ar. præced.
Locis. in arg. citatis

accipiendi ordinem applicatos ad angelos. Prima eſt. Multi angeli ſunt in vno ordine nobis noto. Probatur. Nos non cognoſcimus angelos, niſi imperfecte, vt Dion. dicit. ergo nobis non eſt notus niſi ordo communis comprehẽdens multos. patet ſequela ex dictis in diſtinctiõe. Secũda. Quilibet angelus habet propriũ ordinem nobis in cognitum. Probatur prima pars a fortiori: quia quælibet ſtella habet proprium ordinem & officium. Secunda vero, quia propria officia igoramus, ex quorũ notitia perfecta reſultat cognitio prioris ordinis.

ſcit eas imperfecte, non poteſt diſtinguere, niſi in vniuerſali, quæ quidem diſtinctio fit p pauciora. Sicut q imperfecte cognoſcit res naturales, diſtinguit earũ ordines in vniuerſali, ponẽs in vno ordine cæleſtia corpora, in alio corpora inferiora inanimata, in alio plantas, in alio animalia. Qui autem pfectius cognoſceret res naturales, poſſet diſtinguere & in ipſis corporibus cæleſtibus diuerſos ordines, & in ſingulis aliorum. Nos au G tem imperfecte angelos cognoſcimus, & eorum officia, vt Dion. dicit* 6. cap. cæleſt. hierar. Vnde non poſſumus diſtinguere officia, & ordines angelorum, niſi in communi, ſecundum quem modum multi angeli ſub vno ordine continentur. Si autem perfecte cognoſceremus officia angelorũ, & eorum diſtinctiones, perfecte ſciremus, quòd quilibet angelus habet ſuum propriũ officiũ, & ſuũ propriũ ordinẽ in reb[9], & multo magis quàm quælibet ſtella, etſi nos lateat.

Cap. 6. cæ. hierar. parũ a princio.

H A D P R I M V M ergo dicendum, quòd omnes angeli vnius ordinis, ſunt aliquo modo æquales quantum ad communem ſimilitudinem, ſecundum quam conſtituuntur in ordine, ſed ſimpliciter non ſunt æquales. Vnde Dionyſ. dicit* 1o. cap. cæleſt. hierar. quòd in vno & eodem ordine angelorũ, eſt accipere primos, medios, & vltimos.

Ca. 4. a medio & c. 10.

A D 2[m] dicendum, quòd illa ſpecialis diſtinctio ordinum & officiorum, ſecundũ quã quilibet angelus habet proprium officium & ordinẽ, eſt nobis ignota.

A D 3[m] dicendum, quòd ſicut in ſuperficie quæ partim eſt alba, & partim nigra, duæ partes quæ ſunt in confinio albi & nigri magis conueniunt ſecun- I dum ſitum, quàm aliæ duæ partes albæ, minus tamen ſecundũ qualitatem: ita duo angeli, qui ſunt in terminis duorum ordinum, magis ſecum conueniunt ſecundum propinquitatem naturę, quàm vnus eorum cum aliquibus alijs ſui ordinis: minus autem ſecundum idoneitatem ad ſimilia officia, quæ quidem idoneitas vſque ad aliquem certum terminum protenditur.

¶ Super Quæſtionis centeſime octa uæ Articulũ quartũ.

TItulus clarus. ¶ In corpore ſunt duæ concluſiones reſpõſiuæ quæſito. Prima eſt. Diſtinctio ordinum in angelis per reſpectũ ad fidem naturalem ineſt a natura. Secũda eſt. Diſtinctio ordinum in angelis p reſpectum ad finem ſupernaturalẽ ineſt completiue a gratia: inchoatiue vero a natura. Hæ concluſiones primo probatur quo ad id, qđ ſupponũt ambæ: ſup ponitur in vtraque concluſione, quòd ordines angelici attendantur, & diſtinguantur in ordine ad finem. Et hoc probatur ſic. Ordo multitudinis ſub principatu exiſtentis, eſt ordo gubernationis paſſiuę. ergo eſt per reſpectũ ad finem. patet ſequela, quia de rõne gubernationis eſt finem reſpicere. Secundo repetitur diſtinctio de fine eorũ, naturali ſcilicet, & ſupernaturali, q̃ ſupponitur etiam. Tertio ponitur prima cõcluſio abſque pbatione, vtpote p ſe nota. Quarto ponitur ſecunda, quo ad primam partem, quia per ſolam gratiam attingi poteſt talis finis: quo ad ſecundam vero, quia angelis data ſunt gratuita ſecundũ capacitatẽ naturaliũ. Et ex hoc deducitur corollarie differentia iter angelorum, & hominum ordines in ordine ad finem ſupernaturalẽ, quod in illis eſt a gratia completiue, & a natura diſpoſitiue: in hominibus a gratia tantum, & hoc quia hominibus non dantur gratuita ſecundum naturalia, quemadmodum angelis.

532 2. d. 9. ar. 7.

†Cap. 1. eccle. hier. circa medium

K A R T I C V L V S IIII.

Vtrum diſtinctio hierarchiarum, & ordinum ſit a natura in angelis.

AD Q V A R T V M ſic proceditur. Videtur quòd diſtinctio hierarchiarum, & ordinũ non ſit a natura in angelis. Hierarchia enim dicitur ſacer principatus. Et in diffinione eius Dion. † ponit quòd deiformæ, quantum poſſibile eſt, ſimilat: ſed ſanctitas, & deiformitas eſt in angelis p F grãm, nõ p naturã. Ergo diſtinctio hierarchiarũ & ordinũ in angelis eſt per grãm, non per naturam.

¶ 2 Præt. Seraphim dicuntur ardentes, vel incendentes, vt Dion. dicit* 7. cap. cęl. hier. hoc autem videtur ad charitatem pertinere, quæ non eſt a natura, ſed a gratia. Diffunditur enim in cordibus noſtris per Spiritumſanctum, qui datus eſt nobis, vt dicitur ad Ro. 5. Quod nõ ſolum ad ſanctos homines pertinet, ſed etiam de ſanctis G angelis dici põt, vt Aug. dicit* 12 de ciui. Dei. Ergo ordines in angelis nõ ſunt a natura, ſed a gratia.

Cap. 7. ca prin.

Lib. 12. c. tom. 5.

¶ 3 Præt. Hierarchia eccleſiaſtica exemplatur a cæleſti: ſed ordines in hominibus non ſunt per naturã, ſed p donum grę. Non enim eſt a natura, q vnus eſt epiſcopus, & alius ẽ ſacerdos, & alius diaconus. Ergo neq; in angelis ſunt ordines a natura, ſed a gratia tantũ.

S E D C O N T R A eſt, q Magiſter dicit* 9. di. ſecundi ſen. q ordo H angelorum dicitur multitudo cæleſtium ſpirituum, qui inter ſe aliquo munere gratiæ ſimilantur, ſicut & naturalium datorum participatione conueniunt. Diſtinctio ergo ordinũ in angelis eſt non ſolũ ſ̃m dona gratuita, ſed etiam ſecundum dona naturalia.

Paragra.

R E S P O N. dicendum, q ordo gubernationis, qui eſt ordo multitudinis ſub principatu exiſtentis, attẽdit per reſpectũ ad finẽ. Finis aũt angelorũ poteſt accipi dupliciter. Vno modo ſecundũ facultatem ſuæ I naturę, vt. ſ. cognoſcant, & ament Deum naturali cognitione, & amore: & ſ̃m reſpectum ad hunc finem diſtinguuntur ordines angelorũ ſecundũ naturalia dona. Alio modo põt accipi finis angelicæ multitudinis ſupra naturalem facultatem eorum, qui conſiſtit in viſione diuinæ eſſentiæ, & in immobili fruitione bonitatis ipſius, ad quẽ finẽ pertingere non poſſunt, niſi p grãm. Vnde ſ̃m reſpectum ad hunc finem ordines diſtinguuntur in angelis, cõpletiue quidem ſecũdum dona gratuita, diſpoſitiue autem ſecundum dona naturalia: quia angelis data ſunt dona gratuita ſ̃m capacitatem naturalium, quod non eſt in hominibus, vt ſupra dictum eſt*. Vnde in hominibus diſtinguun K tur ordines ſ̃m dona gratuita tantum, & non ſecundum naturam. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Q. 62. ar.

A R T I C V L V S V.

Vtrum ordines angelorum conuenienter nominentur.

AD Q V I N T V M ſic proceditur. Videtur quòd ordines angelorum non conuenienter nominentur. Omnes enim cæleſtes ſpiritus dicuntur & angeli, & virtutes, & poteſtates cęleſtes: ſed nomina communia inconuenienter aliquibus approprĩantur.

¶ Super Quæſtionis centeſimæ octauæ Articulũ quintũ.

TItulus clarus. ¶ Angeli, & archangeli, & cætera nomina nouem ordinum angelorum. ¶ In corpore tria. Primo oſtendit viã veritatis q̃ſitæ inueniendæ. Secundo, viã ipſam pſequitur. Tertio, concludit reſponſionẽ ad quæſitum, ſecundũ duas expoſitiones.

533 2. di. 9. ar. 4. Et 3. contra cap. 80.

¶ Quo ad primũ. Via eſt cognitio pprietatum ipſorum ordinum. Probatur, quia nomina ordinum ſignificãt proprietates ipſorum: qđ authoritate Dionyſ. probatur.

¶ Quo ad Secũdũ, ſũt quatuor, diſtinguitur, deſcribũtur membra, cõparantur ad nominationẽ, & applicant omnia ad angelos. diſtictio eſt modi realis. Aliquid conuenit aliquib[9] ordinatis tripliciter, per pprietatẽ, per exceſſum, per participationẽ. Deſcriptiones horũ patẽt. Proportio eorum ad nominari patet: quia a cõueniente modo proprietatis nominãdũ eſt, vt patet in homine. Applicatio ad angelos ſatis clare quoque ponitur: quia ponitur & conuenientia in perfectionibus, & differẽtia in modo habendi, & gradus in ipſis pfectionibus habitis. Vñ prouenit, q vna cõueniat magis vt proprietas Seraphim, q̃ Thronis, & ecõuerſo, et ſimiliter vt participatum aut eleuatum.

¶ Quo ad Tertium, ponũtur duæ viæ, altera Dionyſii, q ordines nominantur ſ̃m conuenientiam ad ſpirituales perfectiones: altera Gregorii, quòd ordines nominantur ſ̃m cõuenientiam ad ſpiritualia miniſteria. Patet litera.

¶ Sed aduerte hic Primo, quòd iam habetur ſecundũ vtrãque viam reſponſio ad quæſita: quia vtroque modo conueniens nominatio oſtenditur, ex quo ſecundũ propria, nomina impoſita ſunt ſiue illa propria ſint perfectiones in ſe, ſiue exteriora miniſteria. Secũdo, quòd via pręmiſſa, etſi primo Dionyſii expoſitioni deſeruire videaẽ, ſeruit tñ ſ̃m veritatẽ vtriq; : quoniam etiam miniſterium, ſeu officium angelicũ, alicui conuenit vt pprium, alicui vt participãti, & alicui p exceſſum. Tertio, q iſtæ opiniones nõ ſunt contrariæ, ſed poti[9] diſparatæ ad diuerſa reſpicientes, vñ etiã ſtãt ſimul. Quid tñ iterſit de ordine virtutum, & principatuum, in ſequenti articulo dicetur.

Ergo incõueniẽter nominaẽ vnus ordo Angelorũ, & alius Virtutũ.

¶ 2 Præt. Eſſe dominum eſt proprium Dei, ſecundum illud Pſal. 99. Scitote quoniam Dominus ipſe eſt Deus. Ergo inconuenienter vnus ordo cæleſtium ſpirituũ Dominationes vocantur.

¶ 3 Præt. Nomen dominationis ad gubernationem pertinere videtur. ſimiliter autem & nomen principatuum, & poteſtatum. Inconueniẽter ergo tribus ordinib[9] hæc tria nomina imponuntur.

¶ 4 Pręt. Archangeli dicunẽ quaſi principes angeli. Non ergo hoc nomẽ debet imponi alij ordini, q̃ ordini principatuum.

¶ 5 Præt. Nomen Seraphim imponitur ab ardore, qui ad charitatem pertinet: nomen autem Cherubim imponitur a ſcientia: charitas autem, & ſcientia ſunt dona communia omnibus angelis. Non ergo debent eſſe nomina ſpecialium ordinum.

¶ 6 Pręt. Throni dicuntur ſedes: ſed ex hoc ipſo Deus in creatura rationali ſedere dicitur, q ipſum cognoſcit, & amat. Nõ ergo debet eſſe alius ordo Thronorum ab ordine Cherubim, & Seraphim. Sic igitur videtur, q incõuenienter ordines angelorum nominentur.

S E D C O N T R A eſt authoritas ſacræ Scripturæ, quę ſic eos nominat. Nomen enim Seraphim ponitur Iſai. 6. Nomen Cherubim Ezech. 1. Nomen Thronorũ Col. 1. Dominationes autem & Virtutes, & Poteſtates, & Principatus ponuntur Eph. 1. Nomen autem Archãgeli ponitur in canonica Iudæ. Nomina autem Angelorum in pluribus Scripturę locis.

R E S P O N. Dicendum, quòd in nominatione angelicorum ordinum cõſiderare oportet, quòd ppria nomina ſingulorum ordinũ proprietates eorum deſignant, vt Dion. dicit* 7. cap. cæl. hier. Ad videndum autem quæ ſit proprietas cuiuſlibet ordinis, conſiderare oportet, q in rebus ordinatis, tripliciter aliquid eſſe cõtingit, ſ. per proprietatem, per exceſſum, & per participationem. Per proprietatẽ autem dicitur eſſe aliquid in re aliqua, quod adæquatur, & proportionatur naturæ ipſius. Per exceſſum autem, quando illud quod attribuitur alicui, eſt minus, quàm res, cui attribuitur: ſed tamen cõuenit illi rei per quendã exceſſum, ſicut dictum eſt* de omnibus nominibus, quæ attribuuntur Deo. A Per participationem autem, quando illud quod attribuitur alicui, non plenarie inuenitur in eo, ſed deficienter: ſicut ſancti homines participatiue dicuntur dii. Si ergo aliquid nominari debeat nomine deſignante proprietatẽ ipſius, non debet nominari ab eo quod imperfecte participat, neque ab eo quod excedenter habet, ſed ab eo quod eſt ſibi quaſi coæquatum. Sicut ſiquis velit proprie nominare hominem, dicet eum ſubſtantiam rationalem, non autem ſubſtantiam intellectualem, quod eſt proprium nomen angeli: quia ſimplex intelligentia conuenit angelo per proprieta- B tem, homini vero participationem. Neque ſubſtantiam ſenſibilem, quod eſt nomen bruti proprium: qa ſenſus eſt minus, quàm id, quod eſt propriũ homini, & conuenit homini excedenter præ alijs animalibus. Sic igitur conſiderandum eſt in ordinibus angelorũ, q omnes ſpirituales perfectiones ſunt omnibus angelis communes, & omnes abundantius exiſtunt in ſuperioribus, q̃ inferioribus. Sed cũ in ipſis etiam perfectionibus ſit quidam gradus, ſuperior perfectio attribuitur ſuperiori ordini per proprietatem, inferiori vero per participationem: econuerſo autem inferior attribuitur inferiori per proprietatem, ſuperiori autẽ per exceſſum, et ita ſuperior ordo a ſuperiori perfe- C ctione nominatur. Sic igitur Dion. exponit ordinum nomina ſecundum cõuenientiam ad ſpirituales perfectiones eorum. Grego.* vero in expoſitione horum nominum, magis attẽdere uidetur exteriora miniſteria. Dicit enim, q angeli dicũtur qui minima nuntiãt: Archãgeli qui ſumma: Virtutes, p quas miracula fiũt: Poteſtates, quibus aduerſæ poteſtates arcẽtur, vel repelluntur: Principatus, qui ipſis bonis ſpiritib[9] pſunt.

Homil. 24. in euang.

A D P R I M V M ergo dicendum, quòd angelus nuntius dicitur. Omnes ergo cæleſtes ſpiritus, inquantum ſunt manifeſtatores diuinorum, angeli vocantur. Sed ſuperiores angeli habent quandam excellentiam in hac manifeſtatione, a qua ſuperiores ordi- D nes nominantur. Infimus autem angelorum ordo nullam excellentiam ſupra communem manifeſtationẽ addit: et ideo a ſimplici manifeſtatione nominatur. Et ſic nomen commune remanet infimo ordini quaſi proprium, vt dicit Dionyſ.* 5. cap. cęl. hier. Vel põt dici, quòd infimus ordo ſpecialiter poteſt dici ordo angelorum, quia immediate nobis annuntiant. Virtus autem dupliciter accipi poteſt. Vno modo cõmuniter, ſ̃m quod eſt media inter eſſentiam & operationẽ: et ſic omnes cæleſtes ſpiritus nominãtur cæleſtes virtutes, ſicut & cæleſtes eſſentiæ. Alio modo ſ̃m qđ importat quendam exceſſum fortitudinis: et ſic eſt p E prium nomen ordinis. Vnde Dion. dicit* 8. ca. cæl. hier. q nomẽ Virtutum ſignificat quandam virilem, & inconcuſſam fortitudinem. Primo quidem ad omnes operationes diuinas eis conuenientes: ſecũdo ad ſuſcipiendum diuina. Et ita ſignificat, quòd ſine aliquo timore aggrediũtur diuina quæ ad eos pertinẽt: quod videtur ad fortitudinem animi pertinere.

Ex capi. 5. elicitur.

Cap. 8. inter princip. & medium.

A D 2[m] dicendum, quòd ſicut dicit Dion.* 12. ca. de di. no. Dominatio laudatur in Deo ſingulariter per quendam exceſſum: ſed per participationem diuina eloquia vocãt dominos principaliores ornat[9], p quos inferiores ex donis eius accipiũt. Vnde & Dion.* dicit in 8. ca. cæ. hier. q nomẽ Dominationũ primo qdẽ ſigni-

Capit. 12. poſt medium.

Cap. 8. parum a prin.

Universidad de Deusto Biblioteca

gnificat quãdam libertatẽ, quæ est a seruili cõditione, & pedestri subiectione, sicut plebs subijcit, & a tyrãnica oppressione, quã interdum etiã maiores patiũtur. Secundo significat quandã rigidã, & inflexibilem gubernationẽ, quę ad nullum seruilẽ actum inclinatur, neq; ad aliquem actũ subiectorum, vel oppressorum a tyrãnis. Tertio, significat appetitũ, & participationẽ veri dominij, quod est in Deo. Et similiter nomen cuiuslibet ordinis significat participationem eius, quod est in Deo, sicut nomen virtutum significat participationem diuinæ uirtutis. Et sic de alijs.

Ad 3m dicendum, quòd nomen dominationis, & potestatis, & principatus diuersimode ad gubernationem pertinet. Nam dñi est solummodo præcipere de agẽdis. Et iõ Greg.* dicit, ꝙ quædam angelorũ agmina, pro eo ꝙ eis cætera ad obediendum subiecta sunt, dominationes vocãtur. Nomen vero potestatis, ordinationẽ quandã designat, fm illud Apost. ad Ro. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et ideo Dion.* dicit, ꝙ nomen potestatis, significat quãdam ordinationẽ, & circa susceptionẽ diuinorum, & circa actiones diuinas, quas superiores in inferiores agunt, eas sursum ducendo. Ad ordinem ergo potestatum pertinet ordinare, q̃ a subditis sint agenda. Principari vero, vt Greg.* dicit, est inter reliquos priorẽ existere, quasi primi sint in executione eorũ quæ imperantur. Et ideo Dion. dicit† 9. ca. cæl. hierar. quòd nomen principatuum significat ductiuũ cum ordine sacro. Illi. n. qui alios ducunt, primi inter eos existentes, principes proprie vocãtur, secundum illud Psal. 67. Prępenerunt principes coniuncti psallentibus.

Homil. 24. in euang.

Cap. 8. cælest. hierar. ante med.

Homil. 24. in euãg. ante medi.

† Cap. 9. circa princip.

D. 162.

Ad 4m dicendum, quòd archangeli d fm Dion.* medij sunt inter principatus, & angelos. Medium autem cõparatum vni extremo, videtur alterum, inquantum participat naturam vtriusque. Sicut tepidũ respectu, calidi est frigidũ: respectu vero frigidi, est calidum. Sic & archangeli dicunt quasi principes angeli: quia respectu angelorũ sunt principes, respectu vero principatuũ sunt angeli. Secundum Greg.* autẽ dicũtur archangeli ex eo, quòd principantur soli ordini angelorum, quasi magna nuntiãtes. Principatus autem dicũtur ex eo, quòd principanrur omnibus cælestibus virtutibus diuinas iussiones explentibus.

Cap. 9. cælest. hierar. non procul a principio.

Homil. 14. in euã. ante med. illius.

Ad 5m dicendum, quòd nomen Seraphim non imponitur tãtum a charitate, sed a charitatis excessu, quẽ importat nomẽ ardoris, vel incendij. Vnde Dion.* 7. ca. cæl. hierar. exponit nomen Seraphim secundum propietates ignis, in quo est excessus caliditatis. In igne autem tria possumus considerare. Primo quidem motum qui est sursum, & qui est continuus: per quod significat, ꝙ inclinabiliter mouẽtur in Deum. Secũdo vero virtutem actiuam eius, quę est calidum. Quod quidem non simpliciter inuenitur in igne, sed cum quadam acuitate: quia maxime est penetratiuus in agendo, & pertingit vsque ad minima, & iterum cum quodam superexcedenti feruore. Et per hoc significatur actio huiusmodi angelorum, quam in subditos potenter exercent, eos in sublimem feruorem excitãtes, & totaliter eos per incendium purgantes. Tertio consideratur in igne claritas eius. Et hoc significat, ꝙ huiusmodi angeli in seipsis habẽt inextinguibilem lucem, & quòd alios perfecte illuminãt. Similiter etiam nomem Cherubim imponitur a quodã excessu scientiæ: unde interpretat plenitudo scientię. Quod Dion.* exponit quãtum ad quatuor. Primo quidem, quantum ad perfectam Dei visionem. Secundo, quantum ad plenam susceptionẽ diuini luminis. Tertio, quãtum ad hoc, quòd in ipso Deo cõtemplantur pulchritudinem ordinis rerum a Deo deriuatã. Quarto, quãtum ad hoc, quòd ipsi pleni existentes huiusmodi cognitione, eam copiose in alios effundunt.

Cap. 7. non remote a princi.

Cap. 7. cæl. hiera. nõ procul a princ.

Ad 6m dicendum, quòd ordo Thronorum habet excellẽtiam prę inferioribus ordinibus in hoc, quòd immędiate in Deo rõnes diuinorũ operum cognoscere possunt. Sed Cherubim habent excellentiã sciẽtiæ: Seraphim vero excellentiã ardoris. Et licet in his duabus excellẽtijs includatur tertia, nõ tñ in illa, quæ est Thronorũ, icludunt aliæ duæ: & ideo ordo Thronorũ distinguit ab ordine Cherubim, & Seraphim. Hoc. n. est cõmune in omnibus, ꝙ excellentia inferioris cõtinetur in excellentia superioris, & non econuerso. Exponit aũt Dion.* nomẽ Thronorum p cõuenientiam ad materiales sedes, in quibus est quatuor considerare. Primo quidem situm: quia super terram sedes eleuantur. Et sic ipsi angeli, qui Throni dicunt eleuãtur vsq; ad hoc, quòd in Deo immediate rationes rerum cognoscant. Secundo in materialibus sedibus considerat firmitas: quia in ipsis aliquis firmiter sedet, hic aũt est econuerso: nã ipsi alij firmantur per Deũ. Tertio, quia sedes suscipit sedentẽ, & in ea deferri potest. Sic & ipsi angeli suscipiunt Deum in seipsis, & eum quodãmodo ad inferiores ferunt. Quarto, ex figura: quia sedes ex vna parte est aperta ad suscipiendum sedentem: ita & isti angeli sunt per promptitudinem aperti ad suscipiendum Deum, & famulandum ipsi.

Eod. c. 7. cæl. hierarch.

ARTICVLVS VI.

Vtrum conuenienter gradus ordinum assignentur.

¶ *Super Quæstionis centesimæ nonæ Articulum sextum.*

Ad sextvm sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter gradus ordinum assignentur. Ordo enim prælatorum videtur esse supremus: sed Dominationes, Principatus, & Potestates, ex ipsis nominibus prelationẽ quandã habent. Ergo isti ordines debẽt esse inter omnes supremi.

¶ 2 Pręt. Quanto aliquis ordo est Deo propinquior, tanto est superior: sed ordo Thronorum videtur esse Deo propinquissimus, nihil enim coniungitur propinquius sedenti, quàm sua sedes. Ergo ordo Thronorum est altissimus.

¶ 3 Præt. Sciẽtia est prior, q̃ amor, & intellectus vĩ esse altior, q̃ volũtas. Ergo & ordo Cherubim videt esse altior, quàm ordo Seraphim.

¶ 4 Præt. Greg.* ponit Principatus super Potestates. Non ergo collocantur immediate super Archangelos, vt Diony. † dicit.

Sed contra est, ꝙ Diony. ponit* in prima quidẽ hierarchia Seraphim, vt primos, cherubim vt medios, thronos vt vltimos. In media vero Dominatiões vt primos, Virtutes vt medios, Ptãtes vt ultimos. In ultima Principatus vt primos, Archangelos ut medios, Angelos ut ultimos.

Titulus clarus est de gradatione ipsorum ordinum, quis prior, & quis posterior.

534 2. di. 9. ar. 3.

¶ In corpore tria. Primo ponitur differentia inter Dion. & Greg. Secundo, tractat opinio Dio. Tertio, Gregorii.

¶ Quo ad primũ, tria, scilicet conueniẽtia, differẽtia, & fundamẽtũ vtriusq; partis ex Scriptura.

¶ Quo ad fm, tria. Primo, qui ordines ĩ qua hierarchia ex rõnib⁹ hierarcharũ sic, Hierarchiæ sic differũt. prima rõnes ĩ Deo: scda ĩ causis vniuersalibus: tertia in applicatiõe ad effectus. ergo prima de fine vniuersali: secunda de vniuersali dispositiõe: tertia de executione est. ergo ordines respicientes Deum in prima: vniuersale regimen in secũda: & executionem in tertia ponũtur. Prima sequela confirmatur: quia illa tria ĩ omni operatione inueniuntur. Secundo. Ipsi ordines in singulis hierarchiis positi inter se graduantur ex triplici respectu ad Deum, & totidem ad regimẽ vniuersale, & totidẽ ad executionẽ. Tertio, confirmatur assignata graduatio: quia supremũ infimi attingit infimum supremi. Et declaratur in ordinibus summo respectu Spiritus san. & septimo, & sexto, & quarto, & tertio: omnia clara sũt in litera.

¶ Quo ad tertium, ponitur clare ratio ordinum infra dominationes ex ordine eorũ, circa q̃ agunt, scilicet angelis bonis, malis natura corporali, magnis nuntiis, et paruis. Et cõfirmatur ordo authoritate Augustin omnia clara sunt.

Chry. ho. 5. de incõp. diui. naturæ.

Hom. 24. in euangelia.

† Cap. 9. cæl. hierarch. circa princ.

Cap. 6. & 7. cæl. hierar. & 8. & 9.

Respon. Dicendum, quòd gradus angelicorum ordinum assignãt & Greg.* & Dion. quantum ad alia quidem conuenienter, sed quantum ad principatus, & virtutes differenter. Nam Dion. collocat virtutes sub dominationibus, & supra potestates: principatus autẽ sub potestatibus, & supra archangelos. Gregor. autem ponit principatus in medio dominationũ, & potestãtum: virtutes vero in medio potestatum, & archãgelorum. Et vtraque assignatio fulcimẽtum habere põt ex authoritate Apostoli, q medios ordines ascẽdẽdo enumerãs, dicit Ephe. 1. ꝙ Deus instituit illum. s. Christum ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem. Vbi virtutem ponit inter potestatẽ, & dominationem, secũdum assignationem Dion. Sed ad Col. 1. enumerans eosdẽ ordines, descẽdendo dicit: Siue throni, siue dominatiões, siue principatus, siue potestates, omnia p ipsum, & in ipso creata sunt. Vbi principatus ponit medios inter dominationes, et potestates, fm assignationem Greg. Primo igitur videamus rõnem assignationis Dion. in qua considerãdum est, ꝙ sicut supra dictum est*, prima hierarchia accipit rõnes rerũ in ipso Deo: secunda vero in causis vniuersalibus: tertia vero fm determinationẽ ad speciales effectus. Et qa Deus est finis nõ solũ angelicorũ ministeriorũ, sed etiam totius creaturæ, ad primã hierarchiam pertinet cõsideratio finis: ad mediam vero dispositio vniuersalis de agendis: ad vltimam autem applicatio dispositionis ad effectũ, quæ est operis executio. hæc enim tria manifestum est in qualibet operatione inueniri. Et ideo Dion.* ex nominib⁹ ordinũ proprietates illorũ cõsiderans, illos ordines in prima hierarchia posuit, quorũ nomina imponũtur p respectũ ad Deũ, scilicet Seraphim, & Cherubim, & Thronos. Illos vero ordines posuit in media hierarchia, quorũ nomina designant communem quandã gubernationẽ, siue dispositionẽ in Dominationes, Virtutes, & Potestates. Illos vero ordines posuit in tertia hierarchia, quorũ nomina designãt operis executionẽ, s. Principatus, Angelos, & Archãgelos. In respectu autẽ ad finem tria considerari possunt. Nam primo aliquis considerat finẽ: secũdo vero pfectam finis cognitionẽ accipit: tertio vero intentionẽ suam in ipso defigit, quorũ fm ex additione se habet ad primũ, & tertium ad vtrũq;. Et quia Deus est finis creaturarũ, sicut dux est finis exercitus, vt dicitur in* 12. Metaph. põt aliquid simile huius ordinis cõsiderari ĩ reb⁹ humanis. Nam quidã sunt, qui hoc habẽt dignitatis, vt p seipsos familiariter accedere possunt ad regẽ, vel ducẽ: quidã vero super hoc habẽt, vt ẽt secreta eius cognoscãt: alij vero insuper circa ipsum semper inhærent, quasi ei cõiuncti. & fm hãc similitudinẽ accipere possumus dispositionẽ in ordinibus primæ hierarchiæ. Nã Throni eleuantur ad hoc, quòd Deum familiariter in seipsis recipiant, fm quod rationes rerum in ipso immediate cognoscere possunt: quod est propriũ toti⁹ primæ hierarchiæ. Cherubim vero supereminẽter diuina secreta cognoscũt: Seraphim vero excellũt in hoc, qđ est omnium supremum, s. Deo ipsi vniri. Vt sic ab eo quod est cõmune toti hierarchiæ, denominetur ordo Thronorũ: sicut ab eo quod est cõmune omnibus cælestib⁹ spiritib⁹, denominat ordo Angelorũ. Ad gubernationis autem rationem tria pertinent, quorum primũ est, distinctio eorũ, quæ agenda sunt. quod est ꝓpriũ Dominationum. Secundũ aũt est præbere facultatem ad implendum: quod pertinet ad Virtutes. Tertium aũt est ordinare qualiter ea, quæ p̃cepta, vel diffinita sunt, impleri possint, vt aliqui exequãtur: & hoc ptinet ad Potestates. Executio aũt angelicorũ ministeriorum consistit in annuntiando diuina: in executione autem cuiuslibet actus sunt quidam quasi incipiẽtes actionem, & alios ducentes: sicut in cantu præcentores, & in bello illi, qui alios ducunt, & dirigunt: & hoc pertinet ad Principatus. Alij vero sunt, qui simpliciter exequuntur: & hoc pertinet ad Angelos. Alij vero medio modo se habent: quod ad Archangelos pertinet, vt supra dictum est*. Inuenitur autem cogrua hæc ordinum assignatio. Nam semper summum inferioris ordinis affinitatem habet cum vltimo superioris: sicut infima animalia parum distãt a plantis. Primus autẽ ordo est diuinarũ personarum, qui termiatur ad Spiritum sanctum, qui est amor ꝓcedẽs, cũ quo affinitatẽ habet supremus ordo primæ hierarchiæ ab incẽdio amoris denominatus. Infimus autem ordo primæ hierarchiæ est Thronorum, qui ex suo ordine habent quandã affinitatem cũ dominationibus, Nam Throni dicuntur fm Greg.* per quos De⁹ sua iudicia exercet: accipiunt. n. diuinas illuminationes per conuenientiam ad immediate illuminandum secundam hierarchiam, ad quam pertinet dispositio diuinorum ministeriorum. Ordo vero Potestatum affinitatem habet cum ordine Principatuum: nam cũ potestatum sit ordinem subiectis imponere, hęc ordinatio statim in nomine Principatuum designatur, qui sunt primi in executione diuinorum ministeriorum, vtpote præsidentes gubernationi gentium, & regnorum, quod ẽ primũ principiũ in diuinis ministerijs. Nam bonum gentis est diuinius, quàm bonum vnius hominis. unde dicitur Dan. 11. Princeps regni Persarum restitit mihi. Dispositio etiam ordinum, quam Greg.* ponit, congruitatem habet: nam cum dominationes sint diffiniẽtes, & præcipiẽtes ea, quæ ad diuina ministeria ptinẽt, ordines eis subiecti disponunt fm dispositionẽ eorũ, in quos diuina ministeria exercent. Vt aũt Aug. dicit in* 3. de Trin. Corpora quodã ordine regunt, inferiora p superiora, & oĩa per spiritualem creaturã, & spiritus malus p spiritum bonum. Prim⁹ ergo ordo post Dominationes dr Principatuũ, qui etiam bonis spiritibus principantur. Deinde Potestates, p quas arcẽtur mali spiritus: sicut p potestates terrenas arcẽtur malefactores, vt habet Ro. 13. Post quas sunt Virtutes, q̃ habẽt potestatẽ sup corporalem naturã in operatione miraculorũ. Post quas sunt angeli, & archãgeli, qui nũtiant hominibus vel magna, q̃ sunt supra rõnem: vel parua, ad q̃ rõ se extendere põt.

Ar. præced. ad 4.

Ead. homil. 24. in euã.

Ead. homil. 24.

Lib. 3. de Trin. cap. 4. tom. 3.

Ad primvm ergo dicendum, quòd in angelis potius est, quòd subiiciuntur Deo, quàm quòd inferioribus præsident: & hoc deriuatur ex illo. Et ideo ordines nominati a prælatione non sunt supremi, sed magis ordines nominati a conuersione ad Deum.

Ad 2m dicendum, quòd illa propinquitas ad Deũ, quę designatur nomine Thronorum, conuenit etiam Cherubim, & Seraphim, & excellentius, vt dictũ est.* In corp. ar.

Q.37.ar.3. Ad 3m dicendum, quòd sicut supradictum est*, Cognitio est, secundum quod cognita sunt in cognoscente: amor autem, secundū quod amans vnitur rei
198 amatæ. Superiora autē nobiliori modo sunt in seipsis, q̃ in inferioribus: inferiora vero nobiliori modo
286 in superioribus, q̃ in seipsis. Et ideo inferiorū quidē cognitio prǫeminet dilectioni: superiorū autem di-
409 lectio, & præcipue Dei, præeminet cognitioni.

Ad 4m dicendum, quòd siquis diligenter conside ret dispositiones ordinum secundum Dion. & Greg.
Locis antea citatis. *parum, vel nihil differunt, si ad rem referantur. Exponit enim Greg. Principatuum nomen ex hoc, quòd bonis spiritibus præsunt: & hoc conuenit Virtutib⁹, secundum ꝙ in nomine virtutum intelligitur quædam fortitudo dans efficaciam inferioribus spiritibus ad exequenda diuina ministeria. Rursus virtutes, secundum Grego. videntur esse idem quod principatus secundum Dion. Nam hoc est primum in diuinis ministerijs, miracula facere. Per hoc enim paratur via annuntiationi archangelorum, & angelorum.

Articvlvs VII.

Vtrum ordines remanebunt post diem iudicij.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur quòd ordines non remanebūt post diē iudicij. Dicit.n. Apost. 1 ad Cor. 15. quòd Christus euacuabit omnem principatum, & potestatem, cum tradiderit regnum Deo & patri: quod erit in vltima cōsummatione. Pari ergo ratione in illo statu omnes alij ordines euacuabūtur.

¶ 2 Prǽt. Ad officium angelorum pertinet purgare, illuminare, & pficere: sed post diē iudicij vnus angel⁹ nō purgabit, aut illuminabit, aut perficiet alium: quia nō proficiēt amplius ī sciētia. Ergo frustra ordines angelici remanerent.

¶ 3 Prǽt. Apost. dicit ab Hebre. 1 de angelis. ꝙ omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi proper eos qui hæreditatem capiunt salutis. Ex quo patet, ꝙ officia angelorū ordinantur ad hoc, quòd homines ad salutem adducantur: sed omnes electi vsq; ad diem iudicij salutē consequuntur. non ergo post diē iudicij remanebunt officia, & ordines angelorū.

Sed contra est, quod dr̄ Iudic. 5. Stellæ manentes in ordine, & cursu suo: quod exponitur de angelis. Ergo angeli semper in suis ordinibus remanebunt.

Respon. Dicendum, quòd in ordinib⁹ angelicis duo possunt considerari, s. distinctio graduum, & executio officiorum. Distinctio autem graduum est in angelis secundum differentiam gratiǫ & naturæ, vt supra dictū est.* Et vtraq; differētia semper in angelis remanebit. Non enim naturarum differentiæ ab eis auferri possent, nisi eis corruptis. Differentia etiā gloriæ erit in eis semper secundum differentiam meriti præcedentis. Executio autem officiorum angelicorum aliquo modo remanebit post diem iudicij, & aliquo modo cessabit. Cessabit quidem, secūdum quod eorum officia ordinantur ad pducendum aliquos ad finē: remanebit autem ſm q̄d conuenit in ultima finis consecutione. Sicut etiā alia sunt officia militariū ordinū in pugna, & in triūpho.

Ad primvm ergo dicēdum, quòd Principatus & Potestates euacuabuntur in illa finali consummatione quantum ad hoc, ꝙ alios ad finē perducant: quia consecuto iam fine non est necessarium tendere in finem. Et hæc ratio intelligitur ex verbis Apostoli dicentis: Cum tradiderit regnum Deo, & patri, idest, cum perduxerit fideles ad fruendum ipso Deo.

Ad 2m dicendum, quòd actiones angelorum super alios angelos considerandæ sunt secundum similitudinem actionum intelligiblilium quæ sunt in nobis. Inueniūtur autem in nobis multæ intelligibiles actiones, quæ sunt ordinatæ secundū ordinem causæ & causati: sicut cū per multa media gradatim in unā cōclusionem deuenimus. Manifestum est autem, ꝙ cognitio conclusionis dependet ex omnibus medijs præcedētibus, nō solum q̃tum ad nouā acquisitionē scientiæ: sed etiā quantum ad scientiæ conseruationē. Cuius signum est, ꝙ siquis obliuisceretur aliquod prǫcedentiū mediorum, opinionē quidem, uel fidem de conclusione posset habere, sed nō sciētiā, ordine causarum ignorato. Sic igit̄ cū inferiores angeli rationē diuinorum operum cognoscāt per lumen superiorū angelorum, dependet eorum cognitio ex lumine superiorum, non solum qnantū ad nouam acquisitionē scientiæ: sed etiam quantū ad cognitionis conseruationem. Licet ergo post iudiciū non pficiant inferiores angeli in cognitione aliquarū rerum, non tñ propter hoc excludit̄, quin a superioribus illuminentur.

Ad 3m dicendum, ꝙ etsi post diem iudicij homines nō sint ulterius ad salutē adducendi p ministeriū angelorum: tñ illi qui iam salutem erunt consecuti aliquam illustrationem habebunt p angelorū officia.

¶ Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulū septimū.

535 2.dis.11.q. 2.ar.6. Et 4 dist.47.q.1. artic.2.q.4. cor. Et 1. cor. 15.l.3.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo distinguit: secūdo rn̄det. ¶ Quo ad primum distinctio. Ordo angelicus habet duo, distincti onem graduum, & executionem officiorum. Quo ad secundum, responsio cōsistit in duabus conclusionibus. Prima est simpliciter affirmatiua. Ordines remanebūt quo ad distinctionem graduum. Probatur. Distinctio graduum inest a differenti gr̄a & natura. ergo semp erit. tenet sequela: quia differētia naturǫ & gratiǫ semper erit. Probatur, quia illa tolli non potest nisi naturis corruptis: hæc est secundum p̄cedens meritum. Secunda est. Ordines quo ad executionē officiorū partim remanebūt, & partim nō. Probatur, & declarat̄ vtraq; pars. Probatur, Remanebunt vt in fine: cessabunt vt ad finem. ergo. Declaratur exēplo officiorum militum. Remanent, vt in triūpho: cessant vt in acie.

Ar.4. huius quæst. ¶ Responsionem ad secūdum, notato diligēter: quoniā mirabile q̄d dicit de dependentia luminis angelici, quod quia non de naturali, sed gratuito dicitur, de quo sola fides sufficit, cū veneratione suscipiendū est. Præstat nanq; in his ab excellentioribus p suaderi, q̃ temere secundum vires iudicare ingenii pprii.

Articvlvs VIII.

Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum.

Ad octavvm sic proceditur. Vr̄ ꝙ homines nō assumant̄ ad ordines angelorū. Hierarchia n. humana cōtinetur sub infima hierarchiarum cælestium, sicut infima sub media, & media sub prima: sed angeli infimæ hierarchiǫ nunq̄ trāsferent̄ in mediā, aut in primā. Ergo neq; homines trāsferent̄ ad ordines angelorum.

¶ 2 Præt. Ordinibus angelorum aliqua officia competunt, utpote custodire, miracula facere, dǫmones arcere, & huiusmodi, quæ nō uidentur cōuenire animabus sanctorum. Ergo non transferentur ad ordines angelorum.

¶ 3 Præt. Sicut boni angeli inducūtur ad bonum, ita dæmones inducunt ad malum: sed erroneum est dicere, quòd animæ hominum malorum conuertantur in dæmones. hoc.n. Chrysost.* reprobat super Matt. Ergo non videtur, ꝙ animæ sanctorum transfertur ad ordines angelorum.

Sed contra est, q̄d Dominus dicit Matth. 22. de Sanctis, ꝙ erunt sicut angeli Dei in cælo.

Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictum est*, ordines angelorum distinguuntur & secundum conditionem naturæ, & secū dum dona gratiæ. Si ergo considerentur angelorum ordines solum quantum ad gradū naturæ, sic homines nullo modo assumi possunt ad ordines angelorum, quia semp remanebit naturarum distinctio: quam quidam considerantes posuerunt quòd nullo modo homines transferri possunt ad æqualitatem angelorum, quod est erroneū. Repugnat enim promissioni Christi, dicentis Lucæ, 20. quòd filij resurrectionis erunt ǫquales angelis in cǫlis. Illud enim, quod est ex parte naturæ, se habet vt materiale in ratione ordinis. Completiuum vero est, quod est ex dono gratiæ, quæ dependet ex libertate Dei, non ex ordine naturǫ: & ideo per donū gratiæ homines mereri possunt tantam gloriam, vt angelis æquentur secundum singulos angelorum gradus: quod est homines ad ordines angelorum assumi. Quidam tamen dicunt, quòd ad ordines angelorum non assumuntur omnes, qui saluantur, sed soli virgines, vel perfecti: alij vero suum ordinem constituent, quasi condiuisum toti societati angelorum. Sed hoc est contra Augu. qui dicit* 12. de ciui. Dei, quòd nō erūt duæ societates hominū, & angelorum, sed vna: quia omnium beatitudo est adhǫrere vni Deo.

Ad primvm ergo dicendū, quòd gratia angelis datur ſm proportionem naturalium: nō aūt sic est de hominib⁹, vt supra dictū est.* Et ideo sicut inferiores angeli nō possunt transferri ad naturalē gradū superiorū, ita nec ad gratuitum. Hoīes vero possunt ad gratuitū cōscendere, sed non ad naturalem.

Ad 2m dicendū, ꝙ angeli ſm naturæ ordinē medij sunt inter nos, & Deum. Et ideo secundum legem communem per eos administrantur non solum res humanæ, sed etiam oīa corporalia. Homines autem sancti etiam post hanc vitā sunt eiusdem naturæ nobiscum. Vnde secundum legem communē non administrant humana, nec rebus viuorū intersunt, vt Aug.* dicit in lib. de cu. pro mor. agēda. Et quadam tamen speciali dispēsatione interdum aliquibus sanctis conceditur vel viuis, vel mortuis huiusmodi officia exercere, vel miracula faciendo, vel dæmones arcendo, vel aliquid huiusmodi, sicut Augu. in eodem lib.* dicit.

Cap. 13. & 16. in prin. tom 4.

Lib. de cur. pro mort. agen. ca. 16. vsq; ad medium.

Ad 3m dicendum, quòd homines ad pœnam dæmonū transferri non est erroneum: sed quidam erronee posuerunt dæmones nihil aliud esse, quàm animas defunctorum. Et hoc Chrysosto.* reprobat.

*Homi. 29. in Matt. ante medium. tom. 2.

¶ Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulū octauū.

536 2. d.9.ar.

Titulus clarus. ¶ In corpore tria. Primo distinguitur: secūdo rn̄detur iuxta vnum distinctionis mēbrum: tertio respondet̄ iuxta ſm membrum. ¶ Quo ad primum distinctio est. In ordinibus angelorum concurrunt duo, scilicet conditio naturæ, & dona gratiæ, vt patet ex dictis. ¶ Quo ad secundū, conclusio prima respōsiua quæsito est negatiua. Homines non possunt assumi ad ordines angelorū quo ad gradū naturæ. Probatur. Semper remanebit naturarū angeli, & hominis diuersitas. ergo nunquàm hæc ascendet ad gradū illius. ¶ Quo ad tertium, tria principalr̄ fiūt, destruuntur, s. duæ opiniones, & ponitur conclusio responsiua quæsito. Prima opinio est, quòd homines non assumuntur ad ordines angelorum, etiam secundū gradū gloriæ. & motiuū eius ē distātia naturarum. Hæc refellit in se quidē ex authoritate euangelii: in sua autem radice ex rōne, quia distantia naturæ nō concurrit, nisi materialiter: donum vero gratiæ completiue. Nec hoc oportet respondere naturǫ, sed libertati diuinæ. ¶ Secunda vero opinio est, ꝙ aliqui assumuntur ad ordines angelorum, vt virgines, vel perfecti: alii nō. Et hoc retūditur authoritate Augu. Cōclusio aūt respōsiua, quæ secundū literæ ordinē ī medio harū opinionū locatur, est. Homines indifferēter ad ordines angelorum assumunt̄. Probat. Tantā gloriā mereri ex dono gratiæ possūt, vt angelis æquētur ſm gradus singulos angelorum. ergo. ¶ Nota hic, ꝙ homines assumi ad ordines angelorum, duo includit, vnum est, ꝙ constituāt cū angelis vnā societatē, & hoc mō oēs hoīes sancti assumūtur ad ordines angelorū, siue sint maioris gloriæ quàm aliquis angelus, siue æqualis, siue minoris q̃ omnes angeli: ita ꝙ ex angelis, & hoībus, etiā iferiorib⁹ oībus angelis (quorū magnā rationabile est fore multitudinē) vna integrabitur societas. Et in hoc errauit secunda opinio, quæ solos perfectos quasi mistos iter angelos posuit: min⁹ vero perfectos q̄ angelos quasi separatos segregauit in aliā societatē. Nec aduertit, ꝙ latitudo odinis gratiæ, maior est latitudine ordinis naturæ, & ꝙ nō idē ponit limes vtrobiq;. Alterū est, ꝙ p ueniāt ad grad⁹ gloriæ, quib⁹ potiuntur angeli. Et hoc modo nō oēs homines assumuntur ad ipsos angelorū ordines, sed quidā supra ipsos, vt beata Virgo: quidā ad ipsos, vt Apostoli, & perfecti &c. & quidā infra ipsos, vt rationabiliter sunt oēs pueri post baptisma statim euolātes, & alii multi.

QVAESTIO CIX.

De ordinatione malorum angelorum, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de ordinatione malorum angelorum.

Et circa hoc queruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ordines sint in dæmonibus.
¶ Secūdo, Vtrū in eis sit prælatio.
¶ Tertio, Vtrū vn⁹ illuminet aliū.
¶ Quarto, Vtrum subiiciantur prǫlationibus bonorum angelorū

Articvlvs primvs.

Vtrum ordines sint in dæmonibus.

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd ordines non sint in dǫmonibus. Ordo.n. pertinet ad rationem boni, sicut & modus, & species, vt Aug. dicit in lib.* de natura boni, & econtrario in ordinatio pertinet ad rationem mali: sed in bonis angelis nihil est inordinatum. Ergo in malis angelis non sunt aliqui ordines.

*Aug. lib. de natu. bo. ca. 3. 4. to. 6.

¶ 2 Præt. Ordines angelici sub aliqua hierar. continetur: sed dæmones nō sunt sub aliqua hierarchia, quæ est sacer principatus, cum ab omni sanctitate sint vacui. Ergo in dæmonibus non sunt ordines.

¶ 3 Præt. Dǫmones de singulis ordinibus angelorū ceciderūt, vt cōmuniter dicitur. Si ergo aliqui dæmones dicunt̄ esse alicuius ordinis, q̄a de illo ordine ceciderunt, videtur ꝙ deberent eis attribui nomina singulorum ordinū: nunquā aūt inuenit̄, quòd dicantur seraphim, vel throni, vel dominationes. Ergo pari ratione non sunt in aliquib⁹ ordinibus.

Sed contra est, q̄d Apostolus dicit ad Ephe. vlt. ꝙ est nobis colluctatio aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harū.

Respon. Dicendum, quòd sicut iam dictum est, *Ordo angelicus consideratur & secundū gradū naturæ

Art. 4. & 8. præced. q̄ō.

¶ Super Quæstionis cētesimæ nonæ Articulum primum.

537 1. di.6.ar.4 Et 4.dis.47 q.1.ar.3.q.4.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo distiguitur: secundo respondetur quæsito iuxta singula distinctionis membra. ¶ Quo ad primum distinctio est. Ordines dupliciter quo ad naturam, & quo ad gratiā. Et sic dupliciter, vel consummatam, vel meritoriā. sunt igitur tria mēbra, ordo secundum naturam, ſm gratiam meritoriā, & secundum gloriā: patent ex dictis. ¶ Quo ad secundū sunt tres conclusiones responsiuæ. Prima, Dæmones neq; sunt, neq; fuerūt in ordinibus secundū statū gloriæ: & hæc patet. Secunda Dæmones non sunt, sed fuerunt in ordinib⁹ ſm statum gratiæ meritoriǫ: hoc patet expositiōe superius facta de angelis creatis in gr̄a. Tertia, Dǫmones pseuerāt in ordinib⁹ ſm naturæ conditionē. Probat̄: q̄a naturalia nō sūt ablata p peccatū, vt Dionysius dicit.

Universidad de Deusto Biblioteca

turæ, & ſecūdum gradū gratiæ. Gratia vero habet duplicē ſtatū, ſcilicet imperfectū, qui eſt ſtatus merendi: & perfectum, q eſt ſtatus gloriæ conſummatæ. Si ergo conſiderētur ordines angelici quantū ad perfectionē gloriæ, ſic dæmones neq; ſunt in ordinibus angelicis, neq; vnquā fuerūt. Si aūt cōſiderent quantū ad id, qđ eſt gratiæ imperfectæ, ſic dæmones fuerūt quidem aliquādo in ordinibus angelorū, ſed ab eis ceciderūt, ſecundū illud quod ſupra* poſuimus, omnes angelos in gr̄a creatos fuiſſe. Si autem cōſiderentur q̄tum ad id quod eſt naturæ, ſic adhuc ſunt in ordinibus: quia data naturalia non amiſerunt, vt Diony.* dicit.

Q.62.ar.3.

Ca.4.de diui.no.par.4 non remote a medio.

†Q.49.ar 3

G AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonū poteſt inueniri ſine malo: ſed malum non poteſt inueniri ſine bono, vt ſupra habitum eſt.† Et ideo dæmones inquantū habent naturam bonam, ordinati ſunt.

AD 2m dicendum, quòd ordinatio dæmonum, ſi cōſideretur ex parte Dei ordinantis, eſt ſacra: utitur enim dæmonibus propter ſeipſum. Sed ex parte voluntatis dæmonum non eſt ſacra: quia abutuntur ſua natura ad malum.

AD 3m dicendū, ꝙ nomen Seraphim imponit ab ardore charitatis: nomen aūt Thronorū ab inhabitatione diuina: nomē aūt Dominationū importat libertatem quandā: quæ omnia opponunt peccato. Et iō peccātib⁹ angelis huiuſmodi nomina nō attribuunt. H

Super Quæſtionis cēteſimæ nonæ Articulum ſecundū.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna concluſio affirmatiue reſpōſiua q̄ſito. In dæmonibus eſt prælatio. Probat̄ dupliciter. Primo. Naturæ dæmonum ſunt ſubordinatæ. ergo actiones eorum ſunt ſubinuicē ordinatæ. ergo in eis eſt prælatio. Antecedens patet. conſequentia probat̄ dupliciter. Primo, quia actio ſequit̄ naturā: ac per hoc naturam ſubditam ſequitur actio ſubdita. Secundo, quia hoc teſtantur corpora ſuperiora, & inferiora. Secunda vero conſequētia probat̄ ex ratione prælationis: quia ſcilicet cōſiſtit in hoc, quòd actio ſit ſubdita actioni. Secundo probatur concluſio ſic. Diuina ſapiētia attingit a fine &c. ergo nihil relinquit inordinatum. ergo congruit ſibi etiam in dæmonibus ordinem prælationis, ſecundum naturam inſtituere.

338 Supr.q.63. art.8. Et 2. diſ.6. ar.4. Et 4. di.47. q.1. ar.2. q.4.

In glo.ordi ſup. illud, cū euacuauerit omnē principat.

ARTICVLVS II.

Vtrum in dæmonibus ſit prælatio.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ in dæmonibus non ſit prælatio. Omnis enim prælatio eſt ſecundum aliquem ordinem iuſtitiæ: ſed dæmones totaliter a iuſtitia ceciderunt. Ergo in eis non eſt prælatio.

I ¶ 2 Præt. Vbi non eſt obedientia & ſubiectio, non eſt prælatio: hæc autem ſine concordia eſſe nō poſſunt, quæ in dęmonibus nulla eſt, ſecundum illud Prouer. 13. Inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia. Ergo in dæmonibus non eſt prælatio.

¶ 3 Præt. Si in eis eſt aliqua prælatio, aut hoc pertinet ad eorum naturam, aut ad eorum culpā, vel pœnam. Sed non ad eorum naturam: quia ſubiectio & ſeruitus nō eſt ex natura, ſed ē ex peccato ſubſecuta. Nec pertinet ad culpam, K vel pœnam: quia ſic ſuperiores dęmones, qui magis peccauerunt, inferioribus ſubderētur. Non ergo eſt prælatio in dęmonibus.

SED CONTRA eſt, qđ dicit glo.* 1. ad Cor. 15. Quādiu durat mūdus, angeli angelis, hoīes hoībus, & dęmones dęmonib⁹ p̄ſunt.

RESPON. Dicendum, quòd cum actio ſequatur naturam rei, quorūcūq; naturæ ſunt ordinatę, oportet quòd etiam actiones ſubinuicem ordinentur, ſicut patet in rebus corporalibus. Quia.n. inferiora corpora naturali ordine ſunt infra corpora cæleſtia, actiones & motus eorum ſub-

F duntur actionibus, & motibus cæleſtium corporum. Manifeſtum eſt autem ex præmiſſis*, quòd dæmonum quidam naturali ordine ſub alijs conſtituuntur: vnde & actiones eorum ſub actionibus ſuperiorum ſunt. Et hoc eſt quod rationem prælationis facit, vt ſcilicet actio ſubditi ſubdat̄ actioni prælati. Sic igitur ipſa naturalis diſpoſitio dæmonum requirit, quòd ſit in eis prælatio. Conuenit enim hoc diuinæ ſapientiæ, quæ nihil in vniuerſo inordinatum relinquit, quæ attingit a fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter, vt dicitur Sapien. octauo.

Ar.præced.

G AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prælatio dęmonum non fundatur ſuper eorum iuſtitia, ſed ſuper iuſtitia Dei cuncta ordinantis.

AD 2m dicendum, quòd cōcordia dæmonum, qua quidam alijs obediunt, non eſt ex amicitia quam inter ſe habeant, ſed ex communi nequitia, qua homines odiunt, & Dei iuſtitiæ repugnant. Eſt enim proprium hominum impiorum, vt eis ſe adiungant, & ſubijciant ad propriam nequitiam exequēdam, quos potentiores viribus vident.

AD 3m dicendum, quòd dæmones nō ſunt æquales ſecundum naturā. Vnde in eis eſt naturalis pręlatio: quod in hominibus nō cōtingit, qui natura ſunt pares. Quòd aūt ſuperioribus inferiores ſubdātur, nō H eſt ad bonum ſuperiorum, ſed magis ad malum eorū: quia cum mala facere maxime ad miſeriā pertineat, pręeſſe ī malis, eſt eſſe magis miſerū.

ARTICVLVS III.

Vtrum in dæmonibus ſit illuminatio.

Super Quæſtionis cēteſimæ nonæ Articulum tertium.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna concluſio reſpōſiua quæſito negatiue, cum vna annexa ſecundario. Reſponſiua eſt. In dæmonibus non eſt illuminatio. Probatur. Peruerſitas dæmonum habet vt vnus non ordinet ad Deū alium, ſed abducat. ergo non illuminat. Probatur ſequela: quia illuminatio eſt manifeſtatio in ordine ad Deum, vt patet ex differentia aſſignata inter duplicem manifeſtationem, ſcilicet illuminationem, & locutionem. Annexa vero concluſio eſt, quòd ī dæmonibus eſt quædam manifeſtatio veritatis adinuicem. Prob:tur: q̄a eſt in eis locutio.

339

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd in dęmonibus ſit illuminatio. Illuminatio enim conſiſtit in manifeſtatione veritatis: ſed vnus dæmon I poteſt alteri veritatem manifeſtare: quia ſuperiores magis acumine naturalis ſcientię vigent. Ergo ſuperiores dæmones poſſunt inferiores illuminare.

¶ 2 Præt. Corpus quod ſuperabundat lumine, poteſt illuminare corpus quod in lumine deficit, ſicut Sol Lunam: ſed ſuperiores dęmones magis abundant in participatione luminis naturalis. Ergo videtur quòd ſuperiores dæmones poſſunt inferiores illuminare.

K SED CONTRA. Illuminatio cū purgatione eſt, & p̄fectione, vt ſupra dictū eſt:* ſed purgare nō conuenit dęmonibus, ſ̄m illud. Eccl. 34. Ab immūdo qd mundabitur? Ergo etiam neque illuminare.

q.106. ar.2. & ar.1. ad 2. gu. ſed contra.

RESPON. Dicendū, ꝙ in dæmonibus nō poteſt eſſe illuminatio ꝑprie. Dictum eſt.n. ſupra* ꝙ illuminatio ꝑprie eſt manifeſtatio veritatis, ſ̄m quod habet ordinem ad Deum, qui illuminat omnem intellectū. Alia aūt manifeſtatio veritatis pōt eſſe locutio: ſicut cū vnus angelus alteri ſuū conceptū manifeſtat. Peruerſitas aūt dęmonū hoc habet, ꝙ vnus alium nō intēdit ordinare ad Deū, ſed magis ab ordine diuino abducere: & iō vnus dęmon aliū nō illuminat, ſed vnus alij ſuū conceptum p modū locutionis intimare pōt.

q.106. ar.1.

Ad

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non quælibet veritatis manifeſtatio habet rationem illuminationis, ſed ſolum quæ dicta eſt.*

Ar.præc.

AD 2m dicendum, quòd ſecundum ea, quæ ad naturalem cognitionem pertinent, nō eſt neceſſaria manifeſtatio veritatis neque in angelis, neque in dæmonibus: quia ſicut ſupra dictum eſt,* ſtatim a principio ſuæ conditionis omnia cognouerunt, quę ad naturalem cognitionem pertinent. & ideo maior plenitudo naturalis luminis, quæ eſt in ſuperioribus dæmonibus, non poteſt eſſe ratio illuminationis.

Super Quæſtionis centeſimænonæ Articulum quartum.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna concluſio reſponſiua quæſito affirmatiue. Boni angeli pręlati ſūt malis, & eos regūt. Probatur. Prælatio primo cōuenit Deo, participatiue autem creaturis. ergo creaturæ p̄fectiores habent influentiam ſuper alias. ergo ſancti angeli ſup dæmones. Antecedens eſt per ſe notū. Cōſequentia prima probatur: quia ſunt Deo propinquiores. Secunda vero: quia maxima perfectio, & maxime appropinquans Deo, eſt ſtatus fruitionis, in quo ſūt angeli, quo priuantur dæmones.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum boni angeli habeant prælationem ſuper malos.

B AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd boni angeli non habeant prælationem ſuper malos. Prælatio enim angelorum præcipue attenditur ſecūdum illuminationes: ſed mali angeli, cum ſint tenebræ, non illuminantur a bonis. Ergo boni angeli non ſunt prælati ſuper malos.

C ¶ 2 Præt. Ad negligentiam præſidentis pertinere videntur ea, quæ per ſubditos male fiunt: ſed dæmones multa mala faciunt. Si igitur ſubſunt prælationibus bonorum angelorum, videtur in angelis bonis eſſe aliqua negligentia, quod eſt inconueniens.

¶ 3 Præt. Prælatio angelorum ſequitur naturæ ordinem, vt ſupra dictum eſt:* ſed ſi dæmones de ſingulis ordinibus ceciderunt, vt cōmuniter dicitur, multi dæmones multis bonis angelis ſunt ſuperiores ordine naturæ. Non ergo boni angeli prælationem habent ſuper omnes malos. D

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit* 3. de Tri. quòd ſpiritus vitæ deſertor atq; peccator regitur per ſpiritum vitæ rationalem, pium, & iuſtum. Et Grego.* dicit, quòd poteſtates ſunt angeli, quorum ditioni virtutes aduerſæ ſubiectæ ſunt.

RESPON. Dicendū, ꝙ totus ordo prælationis primo & originaliter eſt in Deo, & participatur a creaturis, ſecūdū qđ Deo magis appropinquant. Illæ.n. creaturæ ſuper alias influentiā habēt, quæ ſunt perfectiores, & Deo propinquiores. Maxima autē perfectio, & per quā maxime Deo appropinquatur, eſt creaturarū fruentiū Deo, ſicut ſunt ſancti angeli, qua perfectione dæmones priuātur. Et ideo boni angeli ſuper malos prælationem habent, & per eos reguntur. E

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ per ſanctos angelos multa de diuinis myſterijs dęmonibus reuelātur, cū diuina iuſtitia exigit vt per dæmones aliqua fiant, vel ad punitionem malorum, vel ad exercitationē bonorū. Sicut in rebus humanis aſſeſſores iudicis reuelant tortoribus eius ſententiam. Hmōi aūt reuelationes, ſi ad angelos reuelantes comparentur, illuminationes ſunt: quia ordināt eas ad Deum. Ex parte vero dæmonū non ſunt illuminationes: quia eas in Deum nō ordinant, ſed ad expletionem propriæ iniquitatis.

AD 2m dicendum, quòd ſancti angeli ſunt miniſtri diuinæ ſapientiæ. Vnde ſicut diuina ſapientia

A permittit aliqua mala fieri per malos angelos, vel homines, propter bona quę ex eis elicit, ita & boni angeli non totaliter cohibent malos a nocendo.

AD 3m dicendum, ꝙ angelus, qui eſt inferior ordine naturæ, pręeſt dęmonibus, quāuis ſuperioribus ordine naturæ: quia virtus diuinæ iuſtitiæ, cui inhærent boni angeli, potior eſt q̄ virtus naturalis angelorum. Vnde & apud hoīes ſpiritualis iudicat oīa: vt dicitur 1. ad Cor. 2. Et Phil. dicit in li.* Ethic. ꝙ virtuoſus eſt regula, & menſura omnium humanorum actuum. Lib.3. Eth. c.4 ad fine. Et lib.10.c.5.tom.5.

QVAESTIO CX.

De præſidentia angelorum ſuper creaturam corporalem, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de p̄ſidentia angelorū ſup creaturā corporalē.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum creatura corporalis adminiſtretur p angelos.

C ¶ Secūdo, Vtrum creatura corporalis obediat angelis ad nutum.

¶ Tertio, Vtrum angeli ſua virtute poſſint immediate mouere corpora localiter.

¶ Quarto, Vtrum angeli boni, vel mali poſſint facere miracula.

Super Quæſtionis cēteſimædecimæ Articulum primum.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna cōcluſio reſponſiua quęſito affirmatiue. Omnia corporalia regunt̄ per angelos. Probatur dupliciter. Primo rōne, Omnis poteſtas particularis regitur per vniuerſalem: poteſtas corporea eſt particularis, angelica vniuerſalis. ergo corporea regitur p angelicam. Maior probatur inductiue in humanis, et in angelicis. Minor probat̄: quia corporea vis eſt hic ad materiā &c. angelica autem abſoluta, & intellectualis. Secundo, authoritate ſanctorum, & philoſophorum. ¶ In reſponſione ad ſecūdum, & tertium aduerte, quòd angelos habere immediatam præſidentiā ſuper corpora inferiora cōtingere poteſt. Vno modo, vt angeli ſint diſtributi ſecundum numerum ſpecierū ad explenda naturalia opera: et hoc fuit Platonicum, & reprobatur. Secundo mō, vt angeli ſint diſtributi iuxta ſpecierum quidē numerum, ſed nō ad opera naturalia, ſed propter diuina myſteria ſuper naturalia explenda. Et hoc cum magna reuerentia, & dexteritate interpretatur ponendum diuus Thomas in litera, ſi ſanctos doctores nominatos ibi ſequi volumus. Tertio modo, vt non iuxta numerū ſpecierum præſint, ſed vnus præſit omnib⁹ inferioribus ad naturalia opera. Et hoc fuit Auic. & reprobatur hic, & in artic. ſequenti, & alibi. Quarto modo, vt aliqui

541 2.di.14.ar.3. Et 3.con.c.78. & 83. Et veri. q.5 ar.8. Et op.3.c.125. Et opuſ.10.ar.1. vſque ad 16. Et opuſ.20.

530.

q.108.ar.2. & 6.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum creatura corporalis adminiſtretur per angelos.

AD PRIMVM ſic procedit. Videtur ꝙ creatura corpo- D ralis non adminiſtretur per angelos. Res.n. quæ habēt determinatum modum operandi, non indigēt gubernari ab aliquo præſidente. Ideo enim indigemus gubernari, ne aliter operemur, q̄ oporteat: ſed res corporales habent determinatas actiones ex naturis ſibi diuinitus datis. Non ergo indigent gubernatione angelorum.

¶ 2 Præt. Inferiora in entibus gubernātur per ſuperiora: ſed in corporibus quædam dicuntur infe- E riora, quædam ſuperiora. Inferiora igitur gubernantur per ſuperiora. Nō ergo eſt neceſſarium, quòd gubernentur per angelos.

¶ 3 Præt. Diuerſi ordines angelorum diſtinguuntur ſecundum diuerſa officia:* ſed ſi creaturæ corporales adminiſtrant per angelos, tot erunt officia angelorum, quot ſunt ſpecies rerum. ergo etiam tot erunt ordines angelorū, quot ſunt ſpecies rerum, qđ eſt contra ſupra dicta.* Non ergo corporalis creatura adminiſtratur per angelos.

quā

Universidad de Deusto Biblioteca

† lib. 3. de Tri. cap. 4. *4. dial. ca. 5. post medium.

qui angeli sint deputati præsidentiæ corporalium non iuxta numerum specierũ, sed potius secũdum numerũ modorum, quibus res corporeæ diuinæ subsunt regulæ in ordine ad prædestinationis finem. Et hæc via iudicio meo est secũdũ propriam mentẽ S. Thomæ, vt colligere possum & hinc, & ex aliis locis. Vnde in responsione ad secundum assertiue ponit pluraliter angelos oportere p̃sidere his corporibus propter mysteria diuina explenda: numerũ autem eorum iuxta numerum specierum recitatiue tantum, & ad bonum motiuum reducendo, & sustentabilem ostendendo affert, & nunquàm asserit, vt patet ex modo loquẽdi. Hoc, inquit, nõ est ponendũ propter hoc &c. Vbi se directorẽ magis, quàm assertorem illius opinionis euidenter ostendit.

q.55. art.3. & q.108. artic. 1.

Sed contra est, quod Aug. dicit† 3. de Trini. quòd omnia corpora reguntur per spiritum vitæ rationalem. & Grego. dicit in*4. dia. quòd in hoc mundo visibili nihil nisi per creaturam inuisibilem disponi potest.

Respon. Dicendum, quòd tam in rebus humanis, quàm in rebus naturalibus, hoc cõmuniter inuenitur, ꝙ potestas particularis gubernatur, & regit͛ a potestate vniuersali, sicut potestas balliui gubernatur a potestate regis. Et in angelis etiam est dictum,* ꝙ superiores angeli, qui præsunt inferioribus, habent scientiam magis vniuersalem. Manifestũ est autem, qđ virtus cuiuslibet corporis est magis particularis, quàm virtus spiritualis substantiæ. Nã omnis forma corporalis est forma indiuiduata per materiam, & determinata ad hic, & nunc: formæ aũt immateriales sunt absolutæ & intelligibiles. Et ideo sicut inferiores angeli, qui habent formas minus vniuersales, reguntur per superiores, ita omnia corporalia reguntur per angelos. Et hoc nõ solum a sanctis doctoribus ponitur, sed etiã ab omnibus Philosophis, qui incorporeas substantias posuerunt.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ res corporales habent determinatas actiones, sed has actiones non exercent, nisi secundum quod mouentur: quia proprium corporis est, ꝙ non agat, nisi per motũ. Et ideo oportet, ꝙ creatura corporalis a spirituali moueatur.

Lib.12. Metap. tex.44. tom. 3.

Ad 2m dicendum, ꝙ ratio ista procedit secundum opinionem Arist.* qui posuit, ꝙ corpora cælestia mouentur a substantijs spũalibus: quarum numerũ conatus fuit assignare secundum numerum motuũ, qui apparent in corporibus cælestibus: sed non posuit ꝙ essent aliquæ substantiæ spũales, quę haberent immediatã præsidẽtiã supra inferiora corpora, nisi forte animas humanas. Et hoc ideo, quia non considerauit aliquas operationes in inferioribus corporibus exerceri, nisi naturales, ad quas sufficiebat motus corporũ cælestiũ. Sed quia nos ponimus multa in corporibus inferioribus fieri præter naturales actiones corporũ,
569 ad quæ non sufficiunt virtutes cælestium corporum[e]: ideo secundum nos necesse est ponere, ꝙ angeli habeant immediatam præsidentiam, non solum supra cælestia corpora, sed etiam supra corpora inferiora.

Ad 3m dicendum, ꝙ de substantijs immaterialibus diuersimode Philosophi sunt locuti. Plato .n. posuit substantias immateriales esse rationes, & species sensibilium corporũ, & quasdam alijs vniuersaliores: & ideo posuit substantias immateriales habere presidentiam immediatam circa omnia sensibilia corpora,[e] & diuersas circa diuersas. Arist.* autem posuit ꝙ substantiæ immateriales non sunt species corporum sensibilium, sed aliquid altius, & vniuersalius: & ideo non attribuit eis immediatam præsidentiam supra singula corpora, sed solũ supra vniuersalia agentia, quæ sunt
263 corpora cælestia.[e] Auic. vero mediam viã secutus est.

137 Vide lib.1. Meta. tex.6 tom. 3.

F Posuit.n. cum Plat. aliquam substantiam spiritualem præsidentem immediate sphæræ actiuorũ, & passiuorum, eo ꝙ sicut Plat. ponebat, ꝙ formæ horum sensibilium deriuantur a substantijs immaterialibus, ita etiã Auicen. hoc posuit:[e] sed in hoc a Pla. differt, ꝙ posuit vnam tm̃ substantiam immaterialem præsidentẽ omnibus corporibus inferioribus, quam vocauit intelligentiam agentem. Doctores autem sancti posuerunt, sicut & Platonici diuersas rebus corporeis substantias spirituales esse pręppositas. Dicit.n. Aug. in li.*83. q. Vnaquęq; res visibilis in hoc mũdo, habet angelicam potestatem sibi præpositã. Et Damas.† dicit. Diabolus erat ex iis angelicis virtutibus, quæ præerant
G terrestri ordini. Et Orig.* dicit super illud Nume. 22. Cum vidisset asina angelum, ꝙ opus est mundo angelis, qui præsunt super bestias, & præsunt animalium natiuitati, & virgultorum, & plantationum, & cæterarum rerum incrementis: sed hoc non est ponẽdum propter hoc, ꝙ secundum suam naturã vnus angelus magis se habeat ad præsidendum animalibus, q̃ plantis: quia quilibet angelus, etiã minimus, habet altiorem virtutem, & vniuersaliorẽ, q̃ aliquod genus corporalium, sed est ex ordine diuinæ sapientiæ, quæ diuersis rebus diuersos rectores præposuit. Nec tamen propter hoc sequitur, ꝙ sint plures ordines angelorũ, q̃ nouem: quia sicut supra dictum est, ordines distin-
H guuntur secundũ generalia officia. Vnde sicut secundum Greg.* ad ordinem potestatũ pertinenr oẽs angeli qui habent proprie præsidentiã super dæmones: ita ad ordinem virtutũ pertinere vidẽtur omnes angeli, qui habent præsidentiam super res pure corporeas: horum.n. ministerio interdum etiam miracula fiunt.

419

Li.83. quęstio. q.79. in princ. to.4. † Dam. lib. 2. cap.4. in princip. * Orige. in Nume. Homi. 13.

4. Conui. cap.2.

Homil. 34. in euang.

Articvlvs II.

Vtrum materia corporalis obediat angelis ad nutum.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur quòd materia
I corporalis obediat angelis ad nutum. Maior est.n. virtus angeli, q̃ virtus animæ: sed conceptioni animæ maxime obedit materia corporalis. Immutatur enim corpus hominis ex conceptione animę ad calorem, & frigus, & quandoque vsque ad sanitatem, & ægritudinem. Ergo multo magis secũdum conceptionem angeli, materia corporalis transmutatur.

¶ 2 Præt. Quicquid potest virtus inferior, potest virtus superior:
K sed virtus angeli est superior, q̃ materia corporalis: corpus autẽ sua virtute põt transmutare materiam corporalem ad formam aliquam, sicut patet cũ ignis generat ignẽ. Ergo multo fortius virtute sua angeli possunt materiã corporalem transmutare ad aliquam formam.

¶ 3 Præt. Tota natura corporalis administratur per angelos, vt dictum est.* & sic videtur, quòd corpora se habent ad angelos, sicut instrumẽta. nam ratio instrumenti est, quòd sit mouẽs motum: sed

Ar. præced.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimædecimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, opinio ad p̃tẽ affirmatiuã. Scdo, simul destruit͛ pars affirmatiua, & construitur negatiua, & sic respõdetur quæsito negatiue. ¶ Quo ad primum, referũtur opiniones Pla. & Auic. ꝙ materia corporalis obedit substãtiis immaterialibus ad mutationem formalem. ¶ Quo ad secundum, ponitur cõclusio negatiua, Quod materia corpalis nõ obedit angelis immediate ad transmutationẽ formalẽ. Et ꝓbat͛ ex duobus ꝓpositionib⁹. s. Cõpositũ ex materia & forma tm̃ fit: &, Oẽ qđ fit, fit a sibi simĩ. Ex his .n. sequit͛, ꝙ trãsmutatio formalis ẽ a solo composito, aut ex eminentius cõtinente in seipsum cõpositũ. s. materiam & formam, quod est solus Deus, vt superi⁹ deducta sunt omnia.

542 12. arti. 8. ar.2. cor. & 3. cõ. c. 103. Et po. q. 6. ar.3 Et ma. q.16. artic. 9. & 10. Et quol. 9. art. 10.

A in effectibus aliquid inuenitur ex virtute principaliũ agentium, quod non potest esse per virtutem instrumenti: et hoc est id quod est principalius in effectu. Sicut digestio nutrimenti est per virtutem caloris naturalis, qui est instrumentum animæ nutritiuæ: sed ꝙ generetur caro viua, est ex virtute animæ. similiter ꝙ secetur lignum, pertinet ad serram: sed quòd perueniatur ad formã lecti, est ex virtute artificis. Ergo forma substãtialis, quæ est principalius in effectibus corporalibus, est ex virtute angelorum: materia ergo obedit ad sui informationem angelis.

Sed contra est, qđ Aug. dicit*3. de Tri. Non est putandum istis transgressoribus angelis ad nutum seruire hanc visibilium rerum materiam, sed soli Deo.

B Respon. Dicendum, ꝙ Platonici[d] posuerunt formas, quæ sunt in materia, causari ex immaterialibus formis:[e] quia formas materiales ponebant esse participationes quasdã immaterialium formarum. Et hos quãtum ad aliquid secutus est Auicẽ. qui posuit oẽs formas, quæ sunt in materia, procedere a conceptione intelligentiæ, & ꝙ agentia corporalia sunt solũ dispositiua ad formas. Qui in hoc videntur fuisse decepti, quia existimauerunt formam, quasi aliquid per se factũ, vt sic ab aliquo formali principio procederet. Sed sicut Philoso. probat in *7. Meta. hoc, quod proprie fit, est compositum. Hoc enim proprie est quasi
C subsistens: forma autem non dicitur ens quasi ipsa sit, sed sicut quo aliquid est: & sic per cõsequens nec forma proprie fit. Eius enim est fieri, cuius est esse, cũ fieri nihil aliud sit, quàm via in esse. Manifestum est aũt, quòd factum est simile facienti: quia omne agens agit sibi simile. Et ideo id, quòd facit res naturales, habet similitudinem cum cõposito, vel quia est compositum, sicut ignis generat ignem: vel quia totum compositum & quantum ad materiam, & quantum ad formam est in virtute ipsius: quod est proprium Dei. Sic igitur omnis informatio materiæ vel est a Deo immediate, uel ab aliquo agente corporali: non autem immediate ab angelo.[e]

D Ad primvm ergo dicendum, quòd anima nostra unitur corpori ut forma. Et sic non est mirum, si formaliter transmutatur ex conceptione ipsius, præsertim cum motus sensitiui appetitus, qui fit cũ quadam transmutatione corporali, subdatur imperio rationis: angelus autem non sic se habet ad corpora naturalia. vnde ratio non sequitur.

Ad 2m dicendum, quòd id quod potest virtus inferior, potest superior, non eodem, sed excellentiori modo:[e] sicut intellectus cognoscit sensibilia excellentiori modo quàm sensus. Et sic angelus excellentiori modo transmutat materiam corporalem, quàm agentia corporalia, scilicet, mouendo ipsa agentia corporalia tanquàm causa superior.

E Ad 3m dicendum, quòd nihil prohibet ex uirtute angelorum aliquos effectus sequi in rebus naturalibus, ad quæ agentia corporalia non sufficerent. sed hoc non est angelo obedire materiam ad nutum, sicut nec cocis obedit materia ad nutum: quia aliquem modum decoctionis operantur per ignem secundum aliquam artis moderationem, quam ignis per se non faceret, cum reducere materiam in actum formę substantialis, non excedat uirtutem corporalis agentis: quia simile natum est sibi simile facere.

Meta. tex.27. to.3.

Articvlvs III.

Vtrum corpora obediant angelis ad motum localem.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur ꝙ corpora nõ obediant angelis ad motum localem. Motus enim localis corporũ naturalium sequitur formas eorũ: sed angeli nõ causant formas corporum naturalium, vt dictũ est.* Ergo neque possunt causare in eis motum localem.

¶ 2 Præt. In † 8. Physic. probatur, quòd motus localis est primus motuum: sed angeli non possunt causare alios motus, transmutando materiam formaliter. Ergo neque etiam possunt causare motum localem.

¶ 3 Præt. Membra corporalia obediunt conceptioni animæ ad motum localem, inquantum habent in seipsis aliquod principium uitæ: in corporibus autem naturalibus non est aliquod principium uitæ. Ergo non obediunt angelis ad motum localem.

Sed contra est, quod Aug. dicit *3. de Tri. quòd angeli adhibent semina corporalia ad aliquos effectus producendos: sed hoc nõ possunt facere, nisi localiter mouendo. Ergo corpora obediunt eis ad motum localem.

Respon. Dicendum, ꝙ sicut Dion. dicit 7. c. de di. no. Diuina sapientia cõiungit fines primorum principijs secundorum. Ex quo patet, quòd natura inferior in sui supremo attingit͛ a natura superiori: natura aũt corporalis est infra naturam spiritualem. Inter omnes aũt mot⁹ corporeos perfectior est motus localis, ut probatur in * 8. Physic. Cuius ratio est, quia mobile secundum locum non est in potentia ad aliquid intrinsecum, inquantũ hmõi, sed solum ad aliquid extrinsecum. s. ad locum: & ideo natura corporalis nata est moueri immediate a natura spirituali secundum locum. Vnde & Philosophi posuerunt suprema corpora moueri localiter a spiritualibus substantijs: unde uidemus quòd anima mouet corpus primo & principaliter locali motu.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ in corporibus sunt alij motus locales, præter eos qui cõsequuntur formas.[e] Sicut fluxus & refluxus maris nõ consequitur formam substantialem aquæ, sed uirtutem Lunæ. Et multo magis aliqui motus locales consequi possunt uirtutem spiritualium substantiarum.

Ad 2m dicendum, quòd angeli causando motum localem tanquàm priorem, per eum causare possunt alios motus, adhibendo scilicet agentia corporalia ad huiusmodi effectus producendos, sicut faber adhibet ignem ad demollitionem ferri.

Ad 3m dicendum, quòd angeli habent uirtutem

minus

¶ *Super Quæstionis cẽtesimædecimæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Natura corporalis nata est moueri immediate a natura spirituali secundum locum. Probatur tripliciter. Primo rõne. Diuina sapientia cõiungit fines primorũ principiis secundorum. ergo natura inferior ĩ sui supremo attingitur a natura superiori. ergo natura corporalis in sui supremo attingitur a spirituali. ergo secundum motum localem. Antecedens est Diony. Prima cõsequentia est euidẽs. Secunda probatur: quia natura corporalis est infra spũalem. Tertia vero probatur: quia motus localis est p̃fectissimus omnium motuum: quod probatur, quia mobile localiter, vt sic, non est in potentia ad aliquid intrinsecum, sed extrinsecum tantum. Secundo, probatur authoritate Philosophorũ. Tertio experientia, qua corpus videmus moueri ab anima principaliter secundum locum. ¶ Circa hæc esset discutiẽdũ, qũo, & vñ mot⁹ localis est perfectissimus oĩum motuũ: sed qm̃ hoc spectat ad octauũ Physic. ideo vide ibi, & ĩ quęst. extrauagante.

543 Locis supr. art.2. notatis.

*ar. preced. & q.65. ar. 4.

†li.8. physi. a tex 54. vsque ad 60. tomo 2.

Li.3. de Trini. cap.8. & 9. tom.4.

Li.8. Phys. tex.57. to.2

517 D.628.

Universidad de Deusto Biblioteca

minus contractam, quàm animæ. Vnde virtus motiua animæ contrahitur ad corpus vnitum, qđ per eam viuificatur, quo mediante alia poteſt mouere: ſed virtus angeli non eſt contracta ad aliquod corpus. unde poteſt corpora non coniuncta localiter mouere.

544 *.2.q 178. art.4 Et 3. cont.c.102. & 103. Et po.q 6.ar.3 & 4 Et ma. q.16.art.9. Et opuſ. 3. cap.138. Et opuſ. 11.ar. 5. vſque ad 19. *Homi 24. in euangel. † q.79. * q.79.

¶ *Super Quæſtionis cẽteſimædecimæ Articulum quartum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore eſt vna cõcluſio reſponſiua quæſito negatiue. Angeli non poſſunt virtute propria miracula facere. Probatur. Miraculũ eſt præter ordinem naturæ creatæ non alicuius, ſed oĩs. Quicquid fit a quacunq; creatura virtute ꝓpria, non fit præter ordinem totius naturę creatę. ergo nullum factum a creatura eſt miraculũ. Maior probatur quo ad ſecundam partem: quia aliàs proiectio lapidis ſurſum eſſet miraculum. Minor vero: quia quod fit virtute creata propria, fit ſecundũ ordinẽ illius virtutis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ angeli poſſint facere miracula.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ angeli poſſunt facere miracula. Dicit enim Gregor.* Virtutes vocantur illi ſpiritus, per quos ſigna, & mirabilia frequentius fiunt.

¶2 Præt. Aug. dicit in lib.† 83. q. ꝙ Magi faciunt miracula per priuatos contractus, boni Chriſtiani per publicam iuſtitiam, mali Chriſtiani per ſigna publicæ iuſtitiæ: ſed Magi faciũt miracula per hoc, quòd exaudiuntur a dæmonibus, vt ipſe alibi in eodẽ lib.* dicit. Ergo dæmones miracula pñt facere. Ergo multo magis angeli boni.

¶3 Præt. Aug. in eodẽ lib. q. 79. dicit, ꝙ omnia, quæ viſibiliter fiunt, etiam per inferiores poteſtates aeris huius non abſurde fieri poſſe credũtur: ſed quando effectus aliquis naturalium cauſarum producitur abſque ordine naturalis cauſæ, hoc dicimus eſſe miraculum, puta, cum aliquis ſanatur a febre, non per operationem naturæ. Ergo angeli, & dæmones poſſunt facere miracula.

¶4 Præt. Virtus ſuperior non ſubditur ordini inferioris cauſæ: ſed natura corporalis eſt inferior angelo. Ergo angelus poteſt operari præter ordinem corporalium agentium: quod eſt miracula facere.

SED CONTRA eſt, quod de Deo dicitur in Pſ. Qui facit mirabilia magna ſolus.

RESPON. Dicendum, ꝙ miraculum proprie dicitur, cum aliquid fit præter ordinem naturæ: ſed non ſufficit ad rationem miraculi, ſi aliquid fiat prętor ordinem naturæ alicuius particularis, quia ſic cum aliquis proijcit lapidem ſurſum, miraculũ faceret, cum hoc ſit præter ordinẽ naturæ lapidis. Ex hoc ergo aliquid dicitur eſſe miraculũ, quòd fit præter ordinem totius naturæ creatæ, hoc aũt non poteſt facere niſi Deus: quia quicquid facit angelus, vel quæcunque alia creatura propria virtute, hoc fit ſecundum ordinem naturæ creatæ: et ſic non eſt miraculum. Vnde relinquitur, quòd ſolus Deus miracula facere poſſit.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ angeli aliqui dicuntur miracula facere, vel quia ad eorum deſideriũ Deus miracula facit, ſicut & ſancti homines dicũtur miracula, facere: vel quia aliqđ miniſteriũ exhibẽt in miraculis quæ fiunt, ſicut colligendo pulueres in reſurrectione communi, vel huiuſmodi aliquid agẽdo.

AD 2m dicendum, quòd miracula, ſimpliciter loquendo, dicuntur, vt dictum eſt,* cũ aliqua fiunt prętor ordinem totius naturæ creatæ. Sed quia nõ omnis virtus naturę creatę eſt nota nobis: ideo cum aliquid fit præter ordinem naturæ creatæ nobis notæ per virtutem creatam nobis ignotam, eſt miraculũ quo ad nos. Sic igitur cum dæmones aliquid faciunt ſua virtute naturali, miracula dicuntur non ſimpliciter, ſed quo ad nos. Et hoc modo Magi per dæmones miracula faciunt,* & dicuntur fieri per priuatos contractus: quia quælibet virtus creaturę in vniuerſo ſe habet, vt virtus alicuius priuatæ perſonę in ciuitate. Vnde cum Magus aliquid facit per pactum initum cum dæmone, hoc fit quaſi per quendam priuatum cõtractum: ſed iuſtitia diuina eſt in toto vniuerſo, ſicut lex publica in ciuitate. Et ideo boni Chriſtiani inquantum per iuſtitiam diuinam miracula faciunt, dicuntur facere miracula per publicam iuſtitiam: mali autem Chriſtiani per ſigna publicæ iuſtitiæ, ſicut inuocando nomen Chriſti, vel exhibendo aliqua ſacramenta.

In corp. ar. b 564

AD 3m dicendum, quòd ſpirituales poteſtates poſſunt facere ea, quæ viſibiliter fiunt in hoc mũdo, adhibendo corporalia ſemina per motum localem.

AD 4m dicendum, ꝙ licet angeli poſſint aliquid facere præter ordinem naturæ corporalis, non tamen poſſunt aliquid facere præter ordinem totius creaturæ, quod exigitur ad rationem miraculi, vt dictũ eſt.* In corp. ar.

QVAESTIO CXI.

De actione Angelorum in homines, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de actione angelorũ ĩ homines. Et primo, q̃ritur, vtrum poſſint eos immutare ſua virtute naturali. Secundo, quomodo mittantur a Deo ad miniſterium hominum. Tertio, quomodo cuſtodiunt homines.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum angelus poſſit illuminare intellectum hominis.

¶Secũdo, Vtrum poſſit immutare affectum eius.

¶Tertio, Vtrum poſſit immutare imaginationem eius.

¶Quarto, Vtrum poſſit immutare ſenſum eius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angelus poſſit illuminare hominem.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ angelus non poſſit illuminare hominem. Homo enim illuminatur per fidem. Vnde Dio.* in eccleſiaſtica Hierar. illuminationem attribuit baptiſmo, qui eſt fidei ſacramentum: ſed fides immediate eſt a Deo, ſecundum illud ad Epheſ. 2. Gratia eſtis ſaluati per fidem, & nõ ex vobis: Dei enim donum eſt. Ergo homo nõ illuminatur ab angelo, ſed immediate a Deo.

¶2 Præt. Super illud Rom. 1. Deus illis manifeſtauit, dicit Gloſſa,† ꝙ non ſolum ratio naturalis ad hoc profuit, vt diuina hominibus manifeſtarentur, ſed Deus illis reuelauit per opus ſuum, ſcilicet per creaturam: ſed vtrunque eſt a Deo immediate, ſcilicet ratio naturalis, & creatura. Ergo Deus immediate illuminat hominem.

¶3 Præt. Quicunq; illuminatur, cognoſcit ſuam illuminationem: ſed homines non percipiunt ſe ab angelis illuminari. Ergo non illuminantur ab eis.

SED CONTRA eſt, qđ Dio. ꝓbat in 4. c. cæl. hierar. ꝙ reuelationes diuinorum perueniunt ad homines mediantibus angelis, vt ſupra dictũ eſt.* Huiuſmodi autem reuelationes ſunt illuminationes, vt ſupra dictum eſt.† Ergo homines illuminantur per angelos.

RESPON. Dicendum, quòd cum diuinæ prouidentiæ ordo habeat, vt actionibus ſuperiorum inferiora ſubdantur, vt ſupra dictum eſt,* ſicut inferiores angeli illuminantur per ſuperiores: ita homines, qui ſunt angelis inferiores, per eos illuminantur. Sed modus vtriuſq; illuminationis quodammodo eſt ſimilis, & quodammodo diuerſus. Dictum eſt.n. ſupra,* ꝙ illuminatio, quæ eſt manifeſtatio diuinæ veritatis, ſecundum duo attenditur.ſ. ſecundum ꝙ intellectus inferior cõfortatur per actionem intellectus ſuperioris: & ſecundũ ꝙ proponũtur intellectui inferioris ſpecies intelligibiles, quæ ſunt in ſuperiori, vt capi poſſint ab inferiori. Et hoc quidem in angelis fit, ſecundum ꝙ ſuperior angelus veritatem vniuerſalem conceptam diuidit ſecundum capacitatem inferioris angeli, vt ſupra dictũ eſt:* ſed intellectus humanus non poteſt ipſam intelligibilẽ veritatem nudam capere: quia connaturale eſt ei, vt intelligat per conuerſionem ad phãtaſmata, vt ſupra dictum eſt.* Et ideo intelligibilem veritatem proponunt angeli hominibus ſub ſimilitudinibus ſenſibilium, ſecundũ illud quod dicit Dio.* 1. c. cæl. hier. ꝙ impoſſibile eſt aliter nobis lucere diuinum radiũ, niſi varietate ſacrorum velaminum circumuelatũ. Ex alia vero parte, intellectus humanus, tãquàm inferior, fortificatur per actionem intellectus angelici: & ſecundum hæc duo attenditur illuminatio, qua homo illuminatur ab angelo.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ad fidem duo concurrunt. Primo quidem habitus intellectus, quo diſponitur ad obediendum voluntati tendenti in diuinam veritatem. Intellectus.n. aſſentit veritati fidei nõ quaſi conuictus ratione, ſed quaſi imperatus a voluntate. Nullus enim credit niſi volens, vt Aug.* dicit: & quantum ad hoc fides eſt a ſolo Deo. Secundo requiritur ad fidem, quòd credibilia proponantur credenti: & hoc quidem fit per hominem, ſecundum quod fides eſt ex auditu, vt dicitur Roma. 10. ſed per angelos principaliter, per quos hominibus reuelantur diuina: vnde angeli operantur aliquid ad illuminationem fidei. Et tamen homines illuminantur ab angelis non ſolum de credendis, ſed etiam de agendis.

AD 2m dicendum, quòd ratio naturalis, quæ eſt immediate a Deo, poteſt per angelum confortari, vt dictum eſt.* Et ſimiliter ex ſpeciebus a creaturis acceptis, tanto altior elicit intelligibilis veritas, quanto intellectus humanus fuerit fortior. Et ſic per angelum adiuuatur homo, vt ex creaturis perfectius in diuinam cognitionem deueniat.

AD 3m dicendum, quòd operatio intellectualis, & illuminatio, dupliciter poſſunt conſiderari. Vno modo ex parte rei intellectæ: & ſic quicunque intelligit, vel illuminatur, cognoſcit ſe intelligere, vel illuminari: quia cognoſcit rem ſibi eſſe manifeſtam. Alio modo ex parte principij: et ſic non quicunque intelligit aliquam veritatem, cognoſcit quid ſit intellectus, qui eſt principium intellectualis operationis. Et ſimiliter, non quicunque illuminatur ab angelo, cognoſcit ſe ab angelo illuminari.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ vndecimæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, reſpondet directe quæſito affirmatiue. Secundo, tractat modum illuminationis. ¶ Quo ad primum concluſio eſt. Homines illuminãtur per angelos. Probatur, et manifeſtatur. Probatur. Diuinæ prouidẽtiæ ordo habet, vt actionibus ſuperiorum ſubdantur inferiora. ergo homines angelis. Tenet ſequela, q.a inferiores ſũt. manifeſtatur vero a ſimili. Sicut angeli inferiores illuminantur per ſuperiores, ita homines per angelos. ¶ Quo ad ſecũdum concluſio eſt. Modus vtriuſque illuminationis eſt quodãmodo ſimilis, & quodãmodo diuerſus. Probatur, & declaratur ſimul vtraque pars. Similis quidem eſt quo ad numerum capitum, & quo ad alterũ caput. Quo ad numerũ quidem capitũ: quia ſicut angeli illuminantur ex duobus capitibus.ſ. ex parte intellectus, & ex parte ſpecierũ: ita etiã homines ex duobus capitibus illuſtrantur ab angelis. Quo ad alterum vero caput: quia eodẽ modo illuminat angelus, & homo ex parte intellectus, ſcilicet per viam confortationis deſcẽdentis ab obiecto, vt illuſtrato a ſuperiori, vt ſuperius declaratũ eſt. Diſſimilis aũt eſt quo ad reliquum caput.ſ. ex parte ſpecierum, quoniã angelus illuminatur propoſitione particulatorum conceptuum intelligibiliũ: homo vero applicatione ſimilitudinum ſenſibiliũ. Probatur rõne, & authoritate. Ratio eſt: quia naturale eſt homini cognoſcere per phantaſmata. Authoritas Diony. Omnia in litera clara ſunt, quàmuis nõ hoc ordine.

545 1.2.q.112. art.1. ad 2. Et 2.di.18. q.2 ar.2.ad 3.4.& 5. Et 3 cont.c.81. prin. Et veri q.11. ar 1. Et quol. 9.q.4.ar.5 cor. *cap.2 par. 1. & 2. †gloſ. interlinearis adiũcta & ordinaria.

ARTICVLVS II.

Vtrum angeli poſſint immutare uoluntatem hominis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd angeli poſſint immutare voluntatem hominis: quia ſuper illud Hebr. 1. Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis: dicit gloſſa,* quòd ignis ſunt, dum ſpiritu feruẽt, & vitia noſtra vrũt: ſed hoc nõ eſſet, niſi voluntatem immutarent. ergo angeli poſſunt immutare voluntatem.

¶2 Præt. Beda† dicit, quòd diabolus non eſt immiſſor ſolum malarum cogitationum, ſed etiam incenſor. Damaſ. autem vlterius dicit, quòd etiam eſt immiſſor. dicit enim in *2. lib. quòd omnis malitia, & immũdæ paſſiones ex dęmonibus excogitatæ ſunt, & immittere homini ſunt conceſſæ. Et pari ratiõe angeli boni immittũt, & incendunt bonas cogitationes: ſed hoc nõ poſſent facere, niſi immutarent voluntatem. ergo immutant voluntatem.

¶3 Præt. Angelus, ſicut eſt dictũ,* illuminat intellectũ hominis mediantibus phantaſmatibus: ſed ſicut phantaſia, quæ deſeruit intellectui, poteſt immutari ab angelo: ita & appetitus ſenſitiuus, qui deſeruit voluntati, quia & ipſe etiã eſt vis vtens organo corporali. Ergo ſicut illuminat intellectum, ita poteſt immutare voluntatem.

SED CONTRA eſt, quòd immutare voluntatem eſt proprium Dei, ſecundum illud Prouerb. 21. Cor regis in manu Domini: quocunque uoluerit, uertet illud.

RESPON. Dicendum, quòd uoluntas poteſt immutari dupliciter. Vno modo ab interiori: & ſic cum motus uoluntatis non ſit aliud, q̃ inclinatio voluntatis in rẽ uolitam, ſolius Dei eſt ſic immutare uoluntatẽ, qui dat naturæ intellectuali uirtutem talis inclinationis. Sicut.n. inclinatio naturalis

¶ *Super Quæſtionis cẽteſimæ undecimæ Articulum ſecundum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna diſtinctio trimẽbris cum ſingulis cõcluſionibus. Diſtinctio eſt, Voluntas poteſt immutare dupliciter.ſ. ab itrinſeco, & ab extrinſeco, & hoc dupliciter in homine, quia vel ab ipſo bono intellecto, ſeu præſentante ipſum, vel a paſſione partis ſenſitiuæ. Et ſic ſunt tria membra reſpectu voluntatis humanæ. ¶ Prima concluſio eſt. Voluntas a ſolo Deo poteſt immutari ab intus. Probatur, ut ſupra: q.a eius tãtum eſt immutare inclinationem, cuius eſt dare &c. ut ſuperius dictum eſt qõ. 106. articulo 2. ¶ Secunda eſt, ſolus Deus mouet uoluntatem obiectiue efficaci ſufficientia: Angelus uero perſuaſione. Probatur, ut in loco prædicto. ¶ Tertia eſt. Angeli pñt immutare uolũtatem ex parte paſſionum, nõ tñ neceſſitate. Probatur, prima pars, q.a poſſunt concitare hm̃oi paſſiones: ſecunda vero, quia uoluntas ſemper remanet libera. & ſic patet reſpõſio ad quęſitum, ꝙ Angel9 nõ niſi aut ſuadendo, aut concitando immutare uoluntatem poteſt, & hoc abſq; neceſſitatione. ¶ Aduerte hic, ꝙ ſubdiuiſio facta non eſt ꝓprie ſubdiuiſio: qm̃ non multiplicatur motiuum uoluntatis in ſubdiuiſionis membris. Vtrobiq;.n. motiuum eſt bonum, uel apparẽs bonum

546 1.2.q.75.ar. 3. Et 2.di.8 ar.5.cor. Et 3.cõt.c.88. 91.& 92. Et veri. q. 22. ar.9. Et malo. q.16.ar. 11. *Pſ. 103. habetur implicite in gloſ. ordinaria. †Ex cap. 2. actuum uidetur haberi. Et in Io. cap. 13. *lib.2.ca.4. ad finem. Ar. præced.

Universidad de Deusto Biblioteca

bonum intellectum. Sed est distictio modorũ offerẽdi ipsum obiectum. Potest.n. offerri obiectum intelligibili mõ, & sic offertur vel a solo ꝓprio intellectu, vel etiam ab intellectu suadentis. Põt etiã offerri sensibili mõ, & sic presentatur ab intrinseca passione voluntati, non cuicunque, sed humanæ, propter modum essendi animę coniũctæ: & ideo in hoc differt voluntas humana ab angelica, vt in litera dicitur.

Q.106.ar.2

non est nisi a Deo, qui dat naturam: ita inclinatio voluntaria nõ est nisi a Deo, q causat voluntatẽ. Alio modo mouet volũtas ab exteriori: et hoc in angelo est qdẽ vno modo tantum, scilicet a bono apprehẽso per intellectum. Vnde secundũ quod aliquis est causa, qđ aliquid apprehendatur vt bonum ad appetendum, secundũ hoc mouet voluntatem. Et sic solus Deus efficaciter potest mouere voluntatem: angelus autem, & homo per modum suadentis, vt supra dictũ est.* Sed præter hunc modũ etiam aliter mouetur in hominibus voluntas ab exteriori, scilicet ex passione existente circa appetitum sensitiuũ. Sicut ex cõcupiscẽtia, vel ira inclinat voluntas ad aliquid volẽdum: & sic etiam Angeli, inquantum possunt cõcitare huiusmodi passiones, possunt volũtatẽ mouere, nõ tñ ex necessitate: quia voluntas semp remanet libera ad cõsentiẽdũ, vel resistendũ passioni.

Ad primum ergo dicendum, quòd ministri Dei, vel homines, vel Angeli, dicuntur vrere vitia, & inflammare ad virtutes per modum persuasionis.

Ad 2m dicendum, quòd dęmones non possunt immittere cogitationes interius eas causando, cum vsus cogitatiuæ virtutis subiaceat voluntati. Dicitur tamen diabolus incensor cogitationum, inquantum incitat ad cogitandum, vel ad appetendum cogitata per modum persuadentis, vel passionem concitantis. Et hoc ipsum incendere Damasce. vocat immittere, quia talis operatio interius fit: sed bonæ cogitationes attribuuntur altiori principio, scilicet Deo, licet angelorum ministerio procurentur.

422 Ad 3m dicendum, ꝙ intellectus humanus ẽm pręsentem statum non potest intelligere, nisi conuertendo se ad phantasmata: sed voluntas humana potest aliquid velle ex iudicio rationis, non sequendo passionem appetitus sensitiui: unde non est simile.

¶ Super Quæstionis cẽtesimæ undecimæ Articulũ tertium.

547
2.d.8.ar.5. cor. Et veri. q.11.arti.3. & q.12.art.8. Et ma. q.3.ar.4. & q.16.ar.11.
*Lib. 3. de anima tex. 161. tom. 2.

Titulus clar⁹. nomine imaginationis intellige oẽs sensus interiores. ¶ In corpore vna cõclusio responsiua q̃sito affirmatiue. Angel⁹ tã bonus, q̃ malus potest naturali sua virtute immutare imaginationem. Probatur. Natura corporalis obedit angelo ad motũ localem. ergo ad quæcũque possunt ex motu locali causari. ergo ad apparitiones imaginarias. Antecedens cũ prima cõsequẽtia patet. secũda ꝓbatur: quia huiusmodi apparitiones interdũ causant ex motu locali spirituum & humorum.

Q. præced. arti. 2. & 3. argum. 1.

ARTICVLVS III.

Vtrum Angelus possit immutare imaginationem hominis.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quòd angelus non possit immutare imaginationem hominis. Phantasia enim, vt dicitur in * libro de Anima, est mot⁹ factus a sensu secũdum actũ: sed si fieret per immutationem angeli, non fieret a sensu secundum actum. Ergo est contra rationem phantasiæ, quæ est actus imaginatiuæ virtutis, vt sit per immutationem angeli.

¶ 2 Præt. Formæ quæ sunt in imaginatione, cũ sint spirituales, sunt nobiliores formis quæ sunt in materia sensibili: sed angelus non potest imprimere formas in materia sensibili, vt dictum est*. Ergo non põt imprimere formas in imaginatiõe: et ita nõ potest eã immutare.

¶ 3 Præt. Augu. dicit*. 12. super Gen. ad lit. Commistione alterius spiritus fieri potest, vt ea quæ ipse scit per huiusmodi imagines, ei cui miscetur, ostendat siue intelligenti, siue ab alio intellecta pãdantur: sed non vr̃ quòd angelus possit misceri imaginationi humanæ, neq; ꝙ imaginatio possit capere intelligibilia, quę angel⁹ cognoscit. Ergo videt quòd angelus non possit mutare imaginationem.

*Lib. 12. 13. a med. tom. 3.

¶ 4 Præt. In diuisione imaginaria homo adhęret similitudinibus rerum, quasi ipsis rebus: sed in hoc est quædam deceptio. Cum ergo angelus bonus non possit esse causa deceptionis, videt quòd nõ possit causare imaginariam visionem imaginationem immutando.

Sed contra est, quòd ea quæ apparent in somnis, videntur imaginaria visione: sed angeli reuelant aliqua in somnis, vt patet Mat. 1. & 2. de angelo, qui Ioseph in somnis apparuit. Ergo angelus potest imaginationem mouere.

Respon. Dicendum, quòd angelus tam bonus, quàm malus virtute naturæ suæ potest mouere imaginationẽ hominis: quod quidem sic considerari potest. Dictum est enim supra*, quòd natura corporalis obedit angelo ad motum localem. Illa ergo quæ ex motu locali aliquorum corporum possunt causari, subsunt virtuti naturali angelorum. Manifestũ est aũt, ꝙ apparitiones imaginariæ causantur interdum in nobis ex locali mutatione corporalium spirituum, & humorum. Vnde Arist.* in lib. de som. & vig. assignans causam apparitionis somniorũ, dicit, ꝙ cũ animal dormit, descẽdente plurimo sanguine ad principiũ sensitiuũ, simul descendũt motus. i. impræssiones relictæ ex sensibiliũ motionibus, quæ in spiritibus sensualibus conseruantur, & mouẽt principiũ sensitiuum, ita ꝙ fit quædam apparitio, ac si tũc principium sensitiuũ a rebus ipsis exteriorib⁹ mutaretur. Et tanta potest esse cõmotio spirituum & humorum, quòd huiusmodi apparitiones etiã vigilantibus fiũt, sicut patet in phreneticis, & in alijs huiusmodi. Sicut igitur hoc fit per naturalem commotionem humorum, & quandoque etiam per voluntatem hominis, qui voluntarie imaginatur qđ prius senserat: ita etiã hoc potest fieri virtute angeli boni, vel mali, quandoque quidem cũ alienatione a corporeis sensibus: quandoque autem absque tali alienatione.

Q. præc. ar. 3.

In lib. de som. cap. paulo a med. to.

qđ probat & indormiẽtib⁹ authoritate Arist. & in vigilãtibus, ex phreneticis. ¶ Aduerte circa literã, ꝙ infertur cõclusio ex prædicta ratione non nuda, sed amplius illustrata ꝑ cedentibus, & cõcomitantibus. Apparitio siquidem imaginaria ex tribus potest ꝓuenire causis, scilicet ex uoluntate imaginantis, ex cõmotione naturæ sanæ, vel ęgræ, & ex cõmotiõe ab extrinseca causa.s. Angeli. Et iõ infertur cõclusio, ꝙ quẽadmodum interdum ex prima, interdum ex secunda: ita interdũ ex tertia prouenit. Et sic ratio allata infert manifestius intentum. Rursus, ꝙ cõmotio, & apparitio ista dupliciter se habet ad sensus exteriores, quia.s. quandoq; retrahit ab eis, & quandoq; nõ: iõ ad pleniorem doctrinam apposuit eam fieri quandoque cõmitãtibus sensibus, & quãdoq; abiectis.

Ad primum ergo dicendum, quòd principiũ phantasiæ est a sensu secundum actum. Non.n. possũmus imaginari quæ nullo modo sentimus, vel secundum totum, vel ẽm partem: sicut cæcus natus nõ potest imaginari colorem. Sed aliquando imaginatio informatur, vt actus phantastici motus consurgat ab impressionibus interius conseruatis, vt dictum est*. In corp. ar.

Ad 2m dicendum, quòd angelus transmutat imaginationem, non quidem imprimendo aliquam formam imaginariam nullo modo per sensum prius acceptam. Non.n. posset facere, quòd cæcus imaginaretur colores, sed hoc facit per motum localem spirituum, & humorum, vt dictum est.*

Ad 3m dicendum, quòd commistio illa spiritus angelici ad imaginationem humanam non est per essentiam, sed per effectum, quem prædicto modo in imaginatione facit, cui demonstrat quæ ipse nouit, non tamen eo modo quo ipse nouit.

Ad 4m dicendum, ꝙ angelus causans aliquã imaginariam visionem, quandoq; quidem simul intellectum illuminat, vt cognoscat quid per huiusmodi similitudines significetur, & tunc nulla est deceptio: quandoque vero per operationem angeli solummodo similitudines rerũ apparent in imaginatione, nec tamen tunc causatur deceptio ab angelo, sed ex defectu intellectus eius, cui talia apparent: sicut nec Christus fuit causa deceptionis in hoc, quòd multis turbis in parabolis proposuit, quod non exposuit eis.

¶ Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulũ quartum.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna distinctio bimẽbris, & una conclusio bimembris respõsiua quæsito affirmatiue secundũ utrunque membrum. ¶ Distinctio, Sensus potest dupliciter immutari ex parte obiecti, & ex parte organi. Conclusio est. Sensus ab angelo potest utrinque immutari. Probatur: quia potest offerre obiectum, & cõmouere spiritus atq; humores. omnia clara sũt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angelus possit immutare sensum humanum.

Ad quartum sic proceditur. Videtur ꝙ angelus non possit immutare sensum humanum. Operatio enim sensitiua, est operatio vitæ: huiusmodi autẽ operatio nõ est a principio extrinseco. Non ergo operatio sensitiua potest causari ab angelo.

¶ 2 Præt. Virtus sensitiua est nobilior, quàm nutritiua: sed angelus, vt videtur, non potest mutare virtutem nutritiuam, sicut nec alias formas naturales. Ergo neque virtutem sensitiuã immutare potest.

¶ 3 Præt. Sensus naturaliter mouetur a sensibili: sed angelus non potest immutare naturæ ordinem, vt supra dictum est.* Ergo angelus non potest immutare sensum, sed semper a sensibili immutatur.

Sed contra est, qđ angeli, qui subuerterunt Sodomã, percusserũt Sodomitas cæcitate, vel aurisia, vt ostiũ domus inuenire nõ possent, vt dr̃ Gen. 19. Et sile legit 4. Reg. 6. de Syris, quos Elisæ⁹ duxit in Samariã.

Respon. Dicendum, quòd sensus immutatur dupliciter. Vno modo ab exteriori, sicut cũ mutatur a sensibili: alio modo ab interiori. Videmus enim ꝙ perturbatis spiritibus, & humoribus immutatur sensus. Lingua enim infirmi, quia plena est cholerico humore, omnia sentit vt amara, & simile contingit in alijs sensibus. Vtroque autem modo angelus potest immutare sensum hominum sua naturali virtute. Potest enim angelus opponere exterius sensui sensibile aliquod vel a natura formatum, vel aliquod de nouo formando: sicut facit dũ corpus assumit, vt supra dictum est.* Similiter etiam potest interius commouere spiritus & humores, vt supra dictum est, * ex quibus sensus diuersimode immutentur.

Ad primum ergo dicendum, quòd principium sensitiuæ operationis non potest esse absque principio interiori, quod est potentia sensitiua: sed illud interius principium, potest multipliciter ab exteriori principio commoueri, vt dictum est.*

Ad 2m dicendum, quòd per commotionem interiorem spirituũ & humorum potest angelus aliquid operari ad immutandum actum potentiæ nutritiuæ, & similiter potentiæ appetitiuæ, & sensitiuæ, & cuiuscunque potentiæ corporali organo vtentis.

Ad 3m dicendum, ꝙ præter ordinem totius creaturæ angelus facere non potest: sed præter ordinẽ alicuius particularis naturæ facere potest, cum tali ordini non subdatur. Et sic quodam singulari modo potest sensum immutare præter modum communem.

QVAESTIO CXII.

De Missione Angelorum, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de missione angelorũ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium.
¶ Secundo, Vtrum oẽs mittantur.
¶ Tertio, Vtrum illi, qui mittuntur, assistant.
¶ Quarto, De quibus ordinibus mittantur.

¶ Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Articulum primum.

Titulus clarus quoad quid nominis. ¶ In corpore una cõclusio responsiua q̃sito affirmatiue. Aliqui angeli mittũtur a Deo in ministeriũ. Cõclusio habet tres partes: ꝙ mittũtur, ꝙ a Deo, ꝙ ĩ ministerium, & singillatim probatur. Primo, ꝙ mittũtur, ex propria ratiõe missionis sic. Procedẽs ab aliquo, ut incipiat esse ubi uel nõ erat, uel nõ illo modo erat, mittit: angelus est huiusmodi. ergo. Maior manifestatur repetẽdo supradicta de missione filii, & Spiritussãcti, quibus conuenit mitti, non ubi nõ erant, sed nouo modo essendi ubi erant. Minor probatur, ex differẽtia inter agens uniuersale & particulare sic. Proprium est agẽtis uniuersalis attingere totũ uniuersum, & cõsequenter esse ubiq;. ergo agẽs particulare attingit sic unum, quòd non aliud: & consequenter est ita hic, quòd non alibi. Ergo angelus acturus aliquid circa creaturam corpoream, de nouo applicat suam uirtutẽ ad illam. ergo incipit esse ubi non erat. omnia clara sunt. ¶ Et aduerte, quòd cum minor includat duo, scilicet angelũ esse ab alio, & ipsum incipere esse alicubi, non fuit solicitus author de primo, sed de secundo: tũ quia primum constat, tũ quia in secunda parte cõclusionis statim probãda includitur. Secundo igitur probatur quòd a Deo, sic. Hoc totum procedit ex imperio diuino. ergo angelus mittitur

549
Ad Heb. 2. lec. 6.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angeli in ministerium mittantur.

Ad primum sic proceditur. Videtur quòd angeli in ministeriũ non mittantur. Omnis enim missio est ad aliquẽ determinatum locum: sed actiones intellectuales non determinant aliquem locum, quia intellectus abstrahit ab hic, & nunc. Cum igitur actiones angelicę sint intellectuales, videtur ꝙ angeli ad suas actiones agendas non mittantur.

¶ 2 Præt. Cælum empyreum est locus pertinens ad dignitatem angelorum. Si igitur ad nos mittantur in ministerium, uidetur quòd eorum dignitati aliquid depereat: quod est inconueniens.

¶ 3 Præt. Exterior occupatio impedit sapientiæ contemplationẽ. unde dicitur Eccle. 29. Qui minoratur actu, percipiet sapientiam. Si igitur angeli aliqui mittuntur ad exteriora ministeria, uidetur ꝙ retardarentur a cõtemplatione: sed tota eorum beatitudo in contemplatione Dei consistit. Si ergo mitterentur, eorum beatitudo minueretur: quod est inconueniens.

¶ 4 Præt. Ministrare est inferioris: unde dicitur Luc. 22. Quis maior ẽ, qui recumbit, an ille qui ministrat? nonne qui recumbit? sed angeli sunt maiores nobis ordine naturæ. Ergo non mittuntur in ministerium nostrum.

Universidad de Deusto Biblioteca

mittitur a Deo. Antecedens patet, & demonstrat ly, hoc applicationem virtutis de nouo in corpus subditum, & esse ibi. Consequentia vero patet ex dictis ĩ tractatu de missione superius, quia scilicet mittens est, qui est causa inceptiōis essendi alicubi simpliciter, vel nouo modo. Tertio probatur, quòd in ministerium, ex ratione ministri sic Actio quam angelus missus exercet, est a Deo vt a primo imperante, & propter Deum vt vltimum finem. ergo angelus habet se vt instrumentum. ergo vt minister. ergo actiones angelorũ ministeria sunt. ergo ipsi in ministerium mittunt. Antecedens patet. Prima consequentia probatur ex ratione istrumēti. s. ab alio, & propter aliud. Secunda probat, quia minister nihil aliud est, quàm instrumētum intelligens. cæteræ relinquuntur per se notæ.

Q.108.ar.6

Q.43.ar.1.

Q.8.art.1.

Q.110.ar.1

Sed contra est, quòd dicitur Exo. 23. Ecce ego mittam angelum meum, qui præcedat te.

Respon. Dicendum, quòd ex supradictis* manifestum esse potest, quòd aliqui angeli in ministerium mittuntur a Deo. Vt enim supradictum est,* cum de missione diuinarum personarum ageretur, ille mitti dicitur, qui aliquo modo ab aliquo procedit, vt incipiat esse, vbi prius nõ erat, vel vbi pri* erat p alium modum. Filius enim, aut Spiritussanctus mitti dicitur, vt a Patre procedēs per originem: & incipit esse nouo modo, idest, per gratiam, vel naturam assumptam, vbi prius erat per deitatis præsentiam. Dei enim proprium est vbique esse, quia cum sit vniuersale agens, eius virtus attingit omnia entia: unde est in omnibus rebus, vt supra dictũ est*. Virtus autem angeli, cum sit particulare agens, non attingit totum vniuersum, sed sic attingit vnum, quòd non attingit aliud: & ideo ita est hic, quòd non alibi. Manifestum est autem per supradicta*, quòd creatura corporalis per angelos administratur. Cum igitur aliquid est fiendum per aliquem angelum circa aliquam creaturã corporeã, de nouo applicat angelus illi corpori sua virtute, & sic angelus de nouo incipit ibi esse: et hoc totum procedit ex imperio diuino.

0 272 541

Vnde sequitur secundũ præmissa[e], quòd angelus a Deo mittatur: sed actio, quam angelus missus exercet, procedit a Deo, sicut a primo principio, cuius nutu & authoritate angeli operantur, & in Deum reducitur, sicut in vltimum finem. Et hoc facit ratione ministerii: nam minister est sicut instrumentum intelligens. Instrumentum autem ab alio mouetur, & eius actio ad aliud ordinat: unde actiones angelorũ ministeria vocantur, & pp hoc dicunt in ministeriũ mitti.

Ad primum ergo dicendum, quòd aliqua operatio dupliciter dicitur intellectualis. Vno modo quasi in ipso intellectu consistens, vt contemplatio. Et talis operatio non determinat sibi locum: immo vt Augu. dicit 4.* de Trinit. etiam nos, secundũ quod aliquid æternum mente sapimus, non in hoc mundo sumus. Alio modo dicitur aliqua actio intellectualis, quia est ab aliquo intellectu regulata, & imperata. Et sic manifestum est, quòd operationes intellectuales interdum determinant sibi loca.

Lib.4.c.20. paulo post med.tom.3

Ad 2m dicendum, ꝙ cælum empyreum pertinet ad dignitatem angeli secundum congruentiam quandam: quia congruum est vt supremum corporum naturę, quæ est supra omnia corpora, attribuatur: non tamen angelus aliquid dignitatis accipit a cælo empyreo. Et ideo quando actu non est in cælo empyreo, nihil eius dignitati subtrahitur: sicut nec regi, qñ nõ actu sedet in regali solio, quod cõgruit eius dignitati.

Ad 3m dicendum, quòd in nobis exterior occupatio puritatem contēplationis impedit: quia actioni insistimus secundum sensitiuas virtutes, quarũ actiones cum intendunt, retardātur actiones intellectiuæ virtutis: sed angelus per solam intellectualem operationem regulat suas actiones exteriores. Vnde actiones exteriores in nullo impediunt eius cõtemplationem: quia duarum actionum, quarum vna est regula & ratio alterius, vna non impedit, sed iuuat aliam. Vnde Grego. dicit in * 2. Mor. ꝙ angeli non sic foris exeunt, vt internæ contemplationis gaudiis priuent.

Lib.2.ca. circa prin.

Ad 4m dicendum, quòd angeli in suis actionibus exterioribus ministrant principaliter Deo, & secundario nobis: non quia nos sumus superiores eis, simpliciter loquendo, sed quilibet homo, vel angelus inquantum adhærendo Deo fit vnus spiritus cum Deo, est superior omni creatura. Vnde Apostolus ad Philip. 2. dicit. Superiores sibiinuicem arbitrantes.

ARTICVLVS II

Vtrum omnes angeli in ministerium mittantur.

550 2.d.10.ar.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quòd omnes angeli in ministerium mittantur. Dicit.n. Apostolus ad Heb. 1. Omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi.

¶ 2 Præt. Inter ordines supremus est ordo Seraphim, vt ex supradictis patet: * sed Seraphin est missus ad purgandũ labia prophetę, vt habet Isaiæ. 6. Ergo multo magis inferiores angeli mittunt.

Q.108.ar.

¶ 3 Præt. Diuinę personæ in infinitum excedũt omnes ordines angelorum: sed diuinæ personæ mittuntur. Ergo multo magis quicunque supremi angeli.

¶ 4 Præt. Si superiores angeli nõ mittuntur ad exterius ministeriũ, hoc nõ est, nisi quia superiores angeli exequuntur diuina ministeria per inferiores: sed cum omnes angeli sint inæquales, vt supra dictum est*, quilibet angelus habet inferiorem angelũ pręter vltimũ. Ergo vnus angelus solus ministraret in ministerium missus: quod est contra id quod dicitur Daniel. 7. Milia milium ministrabant ei.

Q.108.ar. argu.1.

Sed contra est, quod Gre.* dicit referens sententiam Diony. Superiora agmina vsum exterioris ministerij nequaquàm habent.

Homil.34 in euā. paulo post medium.

Respon. Dicendum, quòd sicut ex supradictis patet,*Hoc habet ordo diuinæ prouidentiæ non solum in angelis, sed etiam in toto vniuerso, quòd inferiora per superiora administrantur. Sed ab hoc ordine in rebus corporalibus aliquãdo ex diuina dispēsatione receditur pp altiorem ordinem, secundum scilicet quòd expedit ad gratiæ manifestationem[c]. Quòd enim cęcus natus fuit illuminatus, ꝙ Lazarus fuit suscitatus, immediate a Deo factum est, absque aliqua actione cælestium corporum: sed & angeli boni, & mali possunt aliquid in istis corporibus operari præter actionem cælestium corporũ, cõdensando nubes in pluuias, & aliqua huiusmodi faciēdo. Neq; alicui debet esse dubiũ, quin Deus immediate hominibus aliqua reuelare posset, non mediantibus angelis, & superiores angeli, non mediantibus inferioribus. & secundum hanc considerationem quidã dixerunt, quòd secundum communem legem superiores nõ mittuntur, sed inferiores tantum: sed ex aliqua dispensatione diuina interdum etiam superiores mittuntur. Sed hoc non videtur rationabile: quia ordo angelicus attenditur secundum dona gratiarum[e]. Ordo autem gratiæ nõ habet aliũ superiorem ordinem, propter quẽ prætermitti debeat, sicut prætermittitur ordo naturæ propter ordinem gratiæ. Considerandum est etiã, quòd ordo naturæ in operatione miraculorũ prætermittitur propter fidei confirmationem. Ad quam nihil valeret, si prętermitteretur ordo angelicus, quia hoc a nobis percipi non posset. Nihil ẽt est ita magnum in ministeriis diuinis, quod per inferiores ordines exerceri non possit. Vnde Grego.* dicit, quòd qui summa annuntiãt, Archangeli vocantur. Hinc est, ꝙ ad virginem Mariam Gabriel archangelus mittitur. Quod tamen fuit summum inter omnia diuina ministeria, vt ibidem subditur. Et ideo simpliciter dicendum est, cum Dion. * quòd [d]superiores angeli nunquam ad exterius ministerium mittuntur.

Q.110.ar.

Ad primum ergo dicendum, quòd sicut in missionib⁹ diuinarum personarũ aliqua est visibilis, quę attenditur secundum creaturam corpoream, aliqua inuisibilis, quæ fit secundum spiritualem effectum: ita in missionibus angelorum aliqua dicitur exterior, quæ scilicet est, ad aliqđ ministerium circa corporalia exhibendum. & secundum hanc missionem, non omnes mittũtur. Alia est inferior secundum intellectuales effectus, prout scilicet vnus angelus illuminat alium. Et sic omnes angeli mittuntur. Vel aliter dicendum, quòd Apostolus inducit illud ad probãdum, quòd Christus sit maior angelis, p quos data est lex: vt sic ostendat excellentiam nouæ legis ad veterem. Vnde non oportet, quòd intelligatur, nisi de angelis ministerij, per quos data est lex.

Ad 2m dicendum, secundum Dionysi.* quòd ille angelus, qui missus est ad purgandũ labia prophetæ, fuit de inferioribus angelis: sed dictus est Seraphim, idest, incendens æquiuoce propter hoc, quòd venerat ad incēdendum labia prophetæ. Vel dicēdum, quòd superiores. angeli communicant propria dona, a quibus denominantur mediantibus inferioribus angelis. Sic igitur vnus de Seraphim dictus est purgasse incēdio labia prophetę, non quia hoc ipse immediate fecerit, sed quia inferior angelus virtute eius hoc fecit. Sicut Papa dicitur absoluere aliquem, etiam si per alium, officium absolutionis impendat.

cap. 13. cęl. hier. non multũ lōge a princ.

Ad 3m dicendum, quòd diuinæ personæ non mittuntur in ministerium, sed æquiuoce mitti dicuntur, vt ex prædictis patet*.

In cor. art. & q. 43.

Ad 4m dicendum, quòd in diuinis ministerijs est multiplex gradus. Vnde nihil prohibet etiam inæquales angelos immediate ad ministeria mitti, ita tñ ꝙ superiores mittantur ad altiora ministeria: iferiores vero ad inferiora.

ARTICVLVS III.

Vtrum angeli, qui mittuntur, assistant.

551 2.d.10.ar.1.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quòd etiã angeli, qui mittuntur, assistant. Dicit enim Greg.* in Homi. Mittuntur igitur angeli, & assistunt: quia etiam circunscriptus est angelicus spiritus. Summus tamen spiritus, qui Deus est, circunscriptus, non est.

*Hom.34.ĩ euāg. post mediũ illũ.

¶ 2 Præt. Angelus Tobię in ministerium missus fuit: sed tamen ipse dixit. Ego sum Raphael Angelus, vnus ex septem, qui astamus ante Deum, vt habetur Tobiæ 12. ergo angeli, qui mittuntur, assistunt.

¶ 3 Præt. Quilibet angelus beatus propinquior est Deo, quàm Sathan: sed Sathan assistit Deo, secundum quòd dicitur Iob. 1. Cum assisterent filij Dei, coram domino, affuit inter eos & Sathan. ergo multo magis angeli, qui mittuntur in ministerium, assistunt.

2.d.10.ar.2

¶ 4 Præt. Si inferiores angeli non assistunt, hoc non est nisi, quia nõ immediate, sed per superiores angelos diuinas illuminationes recipiunt: sed quilibet angelus per superiorem diuinas illuminationes suscipit, excepto eo qui est inter omnes supremus. ergo solus supremus Angelus assisteret.

¶ *Super Quæstionis cētesimæduodecimæ Articulũ secundũ.*

Titulus clarus. In corpore tria. primo tractat summarie ordo superioris & inferioris respectu executionis, seu ministerii. Secundo recitatur opinio pro parte affirmatiua. Tertio impugnatur, & simul respondet q̃sito negatiue. ¶ Quo ad primum quatuor dicuntur, duo de facto, duo de possibili. Primũ pertinens ad factum, est ordo communis diuinę puidentiæ cōsistēs in hoc, quòd superiora principātur, & inferiora tātũ ministrāt, vt patet & ĩ angelis, & in toto vniuerso. Secundum pertinens quoq; ad factum est ordo diuinæ dispensationis consistens in hoc, ꝙ prædictus diuinæ puidentiæ ordo quandoque in corporalibus non seruat, sed superiores exequuntur per seipsos tātũ, propter altiorem ordinem, puta gratiæ diuinæ manifestationem. Declaratur hoc tam in Deo, q̃ ĩ angelis ĩ prætermissione cælestium corporum. Tertium pertinens ad possibile, est, quòd Deus potest per seipsum absque angelis mediis reuelare alicui homini aliquid. Quartũ pertinens etiam ad possibile est, ꝙ angeli superiores absque inferioribus mediis possunt idem. ¶ Quo ad secundũ, conclusio opinionis affirmatiuę est hæc. Angeli iferiores tātũ mittũtur de lege communi, superiores vero ex diuina dispensatione. Hæc conclusio non aliter probatur, nisi quòd ex prædictis deducta videtur, tanquã possibili posito in esse, nullum debeat sequi incõueniens. ¶ Quo ad tertium duo fiunt: quia primo tripliciter impugnatur præcedēs opinio, quo ad secundam partem. & sic secundo infertur conclusio negatiua responsiua quæsito. Non omnes angeli mittuntur. Prima ratio est. Prætermissio ordinis ex diuinis, dispensatione fit propter altiorem ordinem. Ordo missionis angelicæ non habet altiorem ordinem. ergo non suscipit prętermissionem. Maior patet ex dictis superioribus, & declaratur in ordine naturæ, & gratiæ. Minor probatur: quia ordo diuinæ gratiæ caret superiore. Talis aũt ordo est ẽm dona, diuinæ gratię. ergo. ¶ Secunda ratio est. Ordo cõmunis prętermittitur propter fidei confirmationē: in proposito nihil prodesset ad fidei confirmationem. ergo. maior patet, in miraculis. Minor, quia illa pretermissio est ignota nobis. Tertia ratio est. Nihil est ita magnum, quod per inferiores exerceri non possit. ergo nõ ẽ op⁹ quòd superiores mittantur. Antecedens probatur de annuntiatione incarnationis, quod est maximum, & firmatur authoritate Gregorii. Ex his sequitur conclusio responsiua, quòd non omnes mittuntur, quia superiores nunq̃ mittunt. ¶ Aduerte hic duo, quòd prima ratio, se tenet ex parte causæ efficientis. Ordo enim superior, vt agens superius, se habet respectu inferioris. Secunda vero ex parte causæ finalis. Manifestatio nanque fidei finis est miraculorũ &c. Tertia autem ex parte causæ formalis. Excellentia nãque, siue dignitas ministri ad magnitudinem rei gerendæ requisita, formaliter se habet ad ipsum. Secundo, quòd ex dictis patet solutio motiui partis aduersæ: quoniam prætermissio ordinis hic apparet, quòd non est possibilis potentia ordinata, sed potentiã absoluta. Tali aũt potētia possibili posito multa accidũt incõueniētia circa ordinē institutũ, ut ĩ pposito ptermissio uana debiti ordinis oĩa clara sunt.

¶ *Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo declaratur, quid intersit inter assistere, & ministrare. Secundo, distinguitur de assistētia dupliciter: & sic duabus conclusionibus rñdetur q̃sito. ¶ Quo ad primum, tria dñr, primo, ꝙ ista metaphorice dicũt de angelis, secũdo, ad similitudinē, & famulātiũ regi & c. tertio, ꝙ assistentia cõsistit ĩ imediata visione apud regē. Ministratio vero habet mediatã pceptionē. ¶ Quo ad ẽm distinctio est. Assistentia, idest, immediata visio dupliciter, aut respectu Dei, aut respectu diuinorũ mysteriorum in Deo. Prima conclusio responsiua affirmatiue. Oēs ministrantes assistunt, quo ad visionem Dei. Probatur: quia oēs immediate vident. Et cõfirmat authoritate Greg. Scđa negatiue. Soli superiores primæ hierarch. assistũt, quo ad pceptionē diuinorũ mysteriorũ in Deo. Probatur authoritate Dionys. quia eius est ppriũ illuminari immediate a Deo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod est contra illud, quod habetur Dan. 7. Decies millies centena millia assistebant ei. ergo etiam illi, qui ministrant assistunt.

Lib.17.c.7. circa fin.

SED CONTRA est, qđ Greg. dicit 17. Moral. *super illud Iob: Nunquid est numerus militum eius? Assistunt, inquit, illę potestates, quę ad quędam hominibus nuntianda, non exeunt. ergo illi, qui in ministerium mittuntur, non assistunt.

RESPON. Dicendum, quòd angeli introducuntur assistêtes, & administrantes ad similitudinem eorum, qui alicui regi famulantur, quorum aliqui semper ei assistunt, & eius prędcepta immediate audiunt. Alij vero sunt, ad quos prędcepta regalia per assistêtes nuntiantur: sicut illi qui administrationi ciuitatum ꝓficiunt, & hi dicuntur ministrantes, sed nō assistêtes. Considerādum est ergo, ꝙ omnes angeli diuinam essentiam immediate vident. Et quantum ad hoc, omnes etiam qui ministrant, assistere dicunt. Vnde Greg. dicit in 2. Moral.* quòd semper assistere, aut videre faciem Patris possunt, qui ad ministerium exterius mittuntur pro nostra salute: sed non omnes angeli secreta diuinorum mysteriorum in ipsa claritate diuinæ essentię percipere possunt, sed soli superiores, per quos inferioribus denuntiantur. Et secundum hoc soli superiores, qui sunt primę hierar. assistere dicuntur, cuius proprium dicit esse Dionysi. *immediate a Deo illuminari. Et per hoc patet solutio ad Primū, & Secundum, q̄ procedunt de primo modo assistendi.

Li.2.Mora. cap.3. circa princ.

520

cap.7.cæle. hier.a med.

AD 3m. Sathan non dicitur astitisse, sed inter assistentes assuisse describitur: quia vt Grego. *dicit.2. Moral. etsi beatitudinem perdidit, naturā tamen angelis similem non amisit.

D. 247 Li.2.Mora. c.3. parum a med.

AD 4m dicendum, quòd omnes assistentes aliqua immediate vident in claritate diuinæ essentię, & ideo totius primę hierarchię proprium esse dicitur immediate illuminari a Deo: sed superiores eorum plura percipiunt, quàm inferiores, de quibus illuminat alios: sicut etiam inter eos qui assistunt regi, plura scit de secretis regis vnus, quàm alius.

¶ *Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Articulum quartum.*

552 2.d.10.ar.3

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Non oēs angeli secundæ hierarchiæ mittuntur. Probatur. Exequentes tantum mittūtur: non omnes secūdæ hierarchiæ exequuntur. ergo. Maior probatur: quia mitti est ex diuino imperio circa creaturam corporalem exercere. Minor vero, quia supremus ordo hierarchiæ, nō exequitur: sed quinque inferiores. probatur vtrunque ex nominibus suorum ordinum. Domini est imperare, ceterorum exequi &c.

c.8. parum ante med.

†17. Mora. c.7. in fi.

c.8.cęl. hier ar.nō lōge a princi.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angeli secundæ hierarchiæ omnes mittantur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli secundę hierar. omnes mittantur. Angeli enim omnes vel assistunt, vel ministrant, secundum quod habetur Danie. 7. sed angeli secundę hierar. non assistunt. Illuminantur enim per angelos primæ hierarch. sicut dicit Diony.* 8. cap. cęlest. hierarch. omnes ergo angeli secundæ hierarch. in ministerium mittuntur.

¶ 2 Præt. Grego. †dicit 17. Moral. quòd plures sunt qui ministrant, quàm qui assistunt: sed hoc non esset, si angeli secundæ hierarc. in ministerium non mitterentur. ergo omnes angeli secundę hierarc. in ministerium mittuntur.

SED CONTRA est, quòd Dion.* dicit, ꝙ dominationes sunt maiores omni subiectione: sed mitti in ministerium, ad subiectionem pertinet. ergo dominationes in ministerium non mittuntur.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, ¶ mitti ad exterius ministerium proprie conuenit angelo, secundum quòd ex diuino imperio operatur circa aliquam creaturam corporalem. Quod quidem pertinet ad executionem diuini ministerij: proprietates autem angelorum ex eorum nominibus manifestantur, vt Dion.* dicit. 7. cap. cęlest. hierar. & ideo angeli illorum ordinum ad exterius ministeriū mittuntur, ex quorum nominibus aliqua executio datur intelligi. In nomine autem dominationum, non importatur aliqua executio, sed sola dispositio, & imperium de exequendis: sed in nominibus inferiorum ordinum intelligitur aliqua executio. Nam angeli, & archangeli denominantur a denuntiando: virtutes, & potestates dicuntur per respectum ad aliquem actum. Principis etiam est, vt Greg.* dicit, inter alios operantes priorem existere. Vnde ad hos quandoque ordines pertinet in exterius ministerium mitti, non autem ad quatuor superiores.

Ar. 7. hu ius quæst.

c.7. in pri & c.8. circa princip.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dominationes cōputantur quidem inter angelos ministrantes, non sicut exequentes ministerium, sed sicut disponentes, & mandantes quid per alios fieri debeat. Sicut architectores in artificiis nihil manu operantur, sed solum disponunt, & præcipiunt quid alij debeant operari.

Homil.34. euang. post med.

AD 2m dicendum, quòd de numero assistentium, & ministrantium duplex ratio haberi potest. *Grego. enim dicit plures esse ministrantes, quàm assistentes: intelligit enim quod dicitur, Millia millium ministrabant ei, non esse dictum multiplicatiue, sed partitiue: ac si diceretur, Millia de numero millium: & sic ministrantium numerus ponitur indefinitus, ad significandum excessum: assistentium vero numerus finitis, cum subditur, Et decies millies centena millia assistebant ei, & hoc procedit secundum rationem Platonicorum, qui dicebant, quòd quanto aliqua sunt vni primo principio propinquiora, tanto sunt minoris multitudinis. Sicut quanto numerus est propinquior vnitati, tanto est multitudine minor. Et hęc opinio saluatur quantum ad numerum ordinum, dum sex ministrant, & tres assistunt. Sed Dionysi.* ponit 14. cap. cælest. hierarch. quòd multitudo angelorum transcendit omnem materialem multitudinem, vt scilicet, sicut corpora superiora transcendunt corpora inferiora magnitudine quasi in immensum, ita superiores naturæ incorporeæ transcendunt omnes naturas corporeas: quia quod est melius, est magis a Deo intentum, & multiplicatum.* Et secundum hoc, cum assistentes sint superiores ministrantibus, plures erunt assistentes, quàm ministrantes. Vnde secundum hoc, Millia millium legitur multiplicatiue, ac si diceretur. Millies millia. Et quia decies centum sunt mille, si diceretur, decies centena millia, daretur intelligi, quòd tot essent assistentes, quot ministrantes: sed quia dicitur decies millies centena millia, multo plures dicuntur assistentes, quàm ministrantes. Nec tamen hoc pro tanto dicitur, quia tantus solum sit angelorum numerus: sed multo maior, quia omnem materialem multitudinem excedit. Quod significatur per multiplicationem maximorum numerorum supra seipsos, scilicet denarij, centenarij, millenarij, vt Dion.* ibidem dicit.

cap.14. cæle. hier.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulū primū.*

TItulus clarus. In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Necesse est homines ab angelis custodiri. Probatur. Omnia mobilia, & variabilia per immobilia, & inuariabilia mouentur, & regulantur, ſm ordinem diuinæ prouidētiæ: homines secundum cognitionem, & affectionem sunt multipliciter variabiles a bono. ergo oportet eos regulari p inuariabiles, ii sunt sancti angeli. ergo. Maior probatur inductiue, in cælo, & intelligentiis corporalibus, inferioribus, & superioribus noti nia. cōclusionum & principiorū. In his .n. cōtinentur, & pure corporalia, & pure spiritualia, & mista ex vtrisque.

¶ Septimo, Vtrum doleat de perditione custoditi.

¶ Octauo, Vtrū inter angelos sit pugna rōne custodię.

QVAESTIO CXIII.

De custodia bonorum angelorum, & impugnatione malorum, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de custodia bonorum angelorum, & de impugnatione malorum.

Et circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum homines ab angelis custodiantur.

¶ Secundo, Vtrum singulis hominibus singuli angeli ad custodiā deputentur.

¶ Tertio, Vtrum custodia pertineat solum ad vltimum ordinem angelorum.

¶ Quarto, Vtrum omni homini cōueniat habere angelū custodē.

¶ Quinto, Quando incipiat custodia circa hominem.

¶ Sexto, Vtrum angelus semper custodiat hominem.

¶ Septimo, Vtrum doleat de perditione custoditi.

¶ Octauo, Vtrū inter angelos sit pugna rōne custodię.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homines custodiantur ab angelis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines non custodiantur ab angelis. Custodes enim deputantur aliquibus vel quia nesciunt, vel quia non possunt custodire seipsos, sicut pueri, & infirmi: sed homo potest custodire seipsum per liberum arbit. & scit per naturalem cognitionem legis naturalis. ergo homo non custoditur ab angelo.

¶ 2 Præt. Vbi adest fortior custodia, infirmior superfluere videtur: sed homines custodiuntur a Deo, secundum illud Psal. 120. Non dormitabit, neq; dormiet, qui custodit Israel. ergo non est necessarium, quòd homo custodiatur ab angelo.

¶ 3 Præt. Perditio custoditi redundat in negligentiam custodis. Vnde dicitur cuidam. 3. Reg. 20. Custodi virū istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua ꝓ anima eius: sed multi homines quotidie pereunt in peccatum cadentes, quibus angeli subuenire possunt vel visibiliter apparēdo, vel miracula faciēdo, vel aliquo simili modo. Essent ergo negligentes angeli, si eorum custodiæ homines essent commissi: quod patet esse falsum. Non igitur angeli sunt hominum custodes.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psa. Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in oīb⁹ viis tuis.

RESPON. Dicendum, quòd ſm rōnem diuinæ prouidentiæ hoc in rebus omnibus inuenitur, ꝙ mobilia, & variabilia per immobilia, & inuariabilia mouentur, & regulantur. Sicut omnia corporalia per substantias spirituales, & immobiles, & corpora inferiora per superiora, quæ sunt inuariabilia ſm substantiam: sed & nosipsi regulamur circa conclusiones, in quib⁹ possumus diuersimode opinari p principia, quæ inuariabiliter tenemus. Manifestum est autem, ꝙ in rebus agendis cognitio, & affectus hominis multipliciter variari, & deficere p̄ter bono: & ideo necessariū fuit, ꝙ hoīb⁹ angeli ad custodiā deputarent, per quos regularentur, & mouerentur ad bonum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ per liberum arbit. potest homo aliqualiter malum vitare, sed non sufficiēter: quia infirmatur circa affectū boni pp multiplices animæ passiones. Similiter ēt vniuersalis cognitio naturalis legis, q̄ homini naturaliter adest, aliqualiter dirigit hominem ad bonū, sed non sufficiēter: qa in applicādo vlīa pricipia iuris ad particularia opera, cōtingit hominē multipliciter deficere. Vñ dr Sap. 9.* Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ: & ideo necessaria fuit homini custodia angeli.

Sap. 9.c.

AD 2m dicendum, ꝙ ad bonum operandum duo requiruntur. Primo quidē, ꝙ affectus inclinet ad bonum, quod quidem fit in nobis per habitum virtutis moralis. Secundo autē, ꝙ ratio inueniat cōgruas vias ad perficiendum bonum virtutis, quod quidem Philosophus* attribuit prudentiæ. Quantū ergo ad primū, Deus immediate custodit hominē infundēdo ei gratiam, & virtutes: quantū aūt ad ſm, Deus custodit hoīem, sicut vīs instructor, cuius instructio ad hominē puenit mediantibus angelis, vt supra habitū est*.

Ex lib.10. Ethic.ca.8. & li.6.c.12. to.5.

q.111.ar.1.

AD 3m dicendum, ꝙ sicut homines a naturali instinctu boni discedunt pp passionē peccati: ita etiam discedunt ab instigatione bonorum angelorum, q̄ fit inuisibiliter p hoc, quòd hoīes illumināt ad bene agēdū. Vnde ꝙ hoīes pereunt, nō est imputandū negligentię angelorum, sed malitiæ hominū. Quòd autem aliquando pter legem cōem hoībus visibiliter apparēt, ex speciali Dei gratia est: sicut etiam prætet ordinem naturæ miracula fiunt.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulū secundū.*

ARTICVLVS II.

Vtrum singuli homines a singulis angelis custodiantur.

AD SECVNDVM sic pceditur. Vī ꝙ nō singuli hoīes a singulis angelis custodiant. Angel⁹ enim est virtuosior, q̄ hō: sed vnus hō sufficit ad custodiā multorū homīnū. ergo multo magis vnus angelus multos hoīes pōt custodire.

¶ 2 Præt. Inferiora reducuntur in Deum a superioribus p media, vt Dion.* dicit: sed cū oēs angeli sint inæquales, vt supra dictū est, †sol⁹ vnus angelus est, inter quē, & homines non est aliquis medius. Ergo vnus angelus solus est, qui immediate custodit homines.

¶ 3 Præt. Maiores angeli maioribus officiis deputantur: sed non est maius officium custodire vnū hominem, q̄ alium, cum oēs homines natura sint pares. Cum ergo omnium angelorum sit vnus maior alio, secūdum Dion.* videtur, quòd diuersi homines non custodiantur a diuersis angelis.

SED CONTRA est, qđ Hier. †exponens illud Matt. 18. Angeli eorum in cælis, dicit: Magna est dignitas animarum, vt vnaquęq; habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum delegatum.

554 4.d.19.q.1. art.3.q.1. cor.

c.3. Eccles. hier. in tit. de sacerd. perfect. in princ.

†q.108. ar. 3. arg.1.

cap.5.cæl. hier.

†c.18.Mat to.9.

D. 163

RESPON. Dicendum, quòd singulis[d] hominibus singuli angeli ad custodiam deputātur. Cuius ratio est, quia angelorum custodia est quædam executio diuinæ prouidentiæ circa homines. Prouidentia autem Dei aliter se habet ad homines, & ad alias corruptibiles creaturas[e], quia aliter se habent ad incorruptibilitatem. Homines.n. non solũ sunt incorruptibiles quantũ ad cõem speciem, sed ẽt quantũ ad ꝓprias formas singulorũ, q̃ sunt aĩæ rõnales: quod de alijs rebus corruptibilibus dici nõ potest. Manifestum est autem, ꝙ prouidentia Dei principaliter est circa illa, quæ perpetuo manent. Circa uerò ea, quæ transeunt, prouidentia Dei est, inquantum ordinat ipsa ad res perpetuas. Sic igitur prouidentia Dei comparatur ad singulos homines, sicut comparatur ad singula genera, uel species corruptibilium rerũ. Sed s̃m Grego.* diuersi ordines deputātur diuersis rerũ generibus, puta, potestates ad arcẽdos dæmones: virtutes ad miracula facienda in rebus corporeis. Et ꝓbabile est, ꝙ diuersis spẽb⁹ rerũ diuersi angeli eiusdẽ ordinis præficiantur. Vnde ẽt rationabile est, vt diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputentur.

cie tantum. Secũda consequentia probatur ex eadẽ radice: quia quilibet homo æquiualet vni speciei, vel generi, quo ad perpetuitatem, immo prestat. Tertia vero consequentia ꝓbatur: quia custodia angelica est executio diuinæ ꝓuidentiæ. Vltima autem probatur: q a generib⁹ diuersis s̃m Grego. diuersi ordines deputant̃: & s̃m Aug. Dam. & Orig. singulis specieb⁹ diuersi angeli: qđ probabile hic dicitur. In his.n. sat est rõni consona dicere.

¶ In rñsione ad tertium aduerte, quòd non est intentio lr̃æ cõstruere hanc vl̃r, Quòd maius sit custodire vnum hominem, q̃ alium, cum cõtingat plures homines ad æquale æqualiter ex diuina ꝓuidentia ordinari, sed destruere hanc negatiuam vniuersalem, Nõ est maius custodire vnum hominem, q̃ alium: & hoc optime fit.

504

Hom. 34. ĩ euang. ante med. illius.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd alicui homini adhibetur custos dupliciter. Vno modo inquãtum est homo singularis: & sic vni homini debetur vnus custos, & interdum plures deputantur ad custodiam vnius. Alio modo inquantum est pars alicuius collegij: & sic toti collegio vnus homo ad custodiam præponitur, ad quem pertinet prouidere ea, quæ pertinent ad vnum hominem in ordine ad totum collegium: sicut sunt ea, quę exterius aguntur, de quibus alij ædificantur, vel scandalizantur. Angelorum autem custodia deputatur hominibus etiam quantum ad inuisibilia, & occulta, quæ pertinent ad singulorum salutem secundum seipsos. Vnde singulis hominibus singuli angeli deputantur ad custodiã.

q. præc. ar. 3. ad. 4.

AD 2m dicendum, ꝙ sicut dictum est*, Angeli primæ hierarchiæ omnes quantum ad aliqua illuminãtur immediate a Deo: sed quædam sunt, de quibus illuminantur superiores tantum immediate a Deo, quę inferioribus reuelant, & idem etiam in inferioribus ordinibus considerandum est. Nam aliquis infimus angelus illuminatur quantum ad quædam ab aliquo supremo, & quantum ad aliqua ab eo, qui immediate sibi præfertur. Et sic etiam possibile, est quòd aliquis angelus immediate illuminet hominem, qui tamen habet aliquos angelos sub se, quos illuminat.

AD 3m dicendum, quòd quàmuis homines natura sint pares, tamẽ inæqualitas ĩ eis inuenitur, s̃m quod ex diuina prouidentia quidã ordinantur ad maius, & quidam ad minus:[c] s̃m illud quod dicitur Eccles. 33. In multitudine disciplinæ Dñi separauit eos, & ipsis bñdixit, & exaltauit ex ipsis, maledixit, & humiliauit: & sic maius officiũ est custodire vnũ hominẽ, q̃ aliũ.

555

ARTICVLVS III.

Vtrum custodire homines pertineat solum ad infimum ordinem angelorum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd custodire homines non pertineat solum ad infimum ordinem angelorum. Dicit enim Chrysost.* quòd hoc, quod dicitur Matth. 18. Angeli eorum in cęlo, &c. intelligitur, non de quibuscunque angelis, sed de supereminentibus. ergo supereminentes angeli custodiunt homines.

¶ 2 Præt. Apostolus ad Heb. 1. dicit, ꝙ angeli sunt in ministerium missi pp eos, qui hæreditatem capiunt salutis. & sic videtur quòd missio angelorum ad custodiam hominũ ordinetur: sed quinque ordines in exterius ministerium mittuntur, vt supra dictum est.* Ergo omnes angeli quinque ordinum custodiæ hominum deputantur.

¶ 3 Præt. Ad custodiam hominum maxime videtur esse necessarium arcere dæmones, quod maxime pertinet ad Potestates, secundum Grego.* & miracula facere, quod pertinet ad Virtutes. ergo illi etiá ordines deputantur ad custodiam, & non solum Virtutes.

SED CONTRA est, ꝙ in Psal. custodia hominũ attribuitur angelis, quorum ordo est infimus, secundum Dionys.*

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictũ est†, homini[d] custodia dupliciter adhibetur. Vno mõ custodia particularis, s̃m qđ singulis hoĩbus singuli angeli ad custodiã deputãtur: & talis custodia ꝑtinet ad infimũ ordinẽ angelorũ, quorũ s̃m Greg.* est minima nũtiare. Hoc aũt vr̃ esse minimũ in officijs angelorũ, ꝓcurare ea, q̃ ad vni⁹ hoĩs salutẽ ꝑtinent. Alia vero est custodia vniuersalis, & hæc multiplicat̃ s̃m diuersos ordines: nã quanto agẽs fuerit vniuersalius, tãto est superius. Sic igit̃ custodia humanæ multitudinis ꝑtinet ad ordinẽ Principatuũ, vel forte ad Archangelos, q dñr Principes Angelorũ. Vñ & Michael, quẽ Archãgelũ dicim⁹, vn⁹ de principib⁹ dr̃ Dan. 10. Vlterius aũt super oẽs naturas corporeas habent custodiã Virtutes. Et vlterius ẽt super dæmones habent custodiã Potestates. Et vlterius super bonos spũs habẽt custodiam Principatus, vel Dominationes, s̃m Greg.*

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ verbũ Chrys. ꝑt itelligi, vt loquat̃ de supremis ĩ ordine ĩfimo Angelorũ. Quia, vt Dio.† dicit, ĩ quolibet ordine sũt primi, medij, & vltimi. Est aũt ꝓbabile, ꝙ maiores Angeli deputent̃ ad custodiã eorũ, q sũt ad maiorẽ gradũ gl̃æ a Deo electi.

AD 2m dicendum, quòd non omnes angeli, qui mittuntur, habent particularem custodiam super singulos

¶ Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulũ tertiũ.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna distinctio bimembris cum duabus iuxta membra conclusionibus responsiuis quæsito. ¶ Distinctio est. Custodia hoĩum est duplex, particularis, & vl̃is, vt patet ex rñsione ad primũ in præcedẽti articulo. ¶ Prima conclusio affirmatiue est. Custodia particularis hominum pertinet ad infimum ordinẽ angelorum tantum. Probatur. Minima, s̃m Gregorium, pertinent ad infimum ordinem: sed procuratio eorum, q̃ sunt ad salutẽ vnius tantum, est minimũ inter officia angelica. ¶ Secunda cõclusio est rñsiua negatiue virtualiter. Custodia vniuersalis multiplicatur secundũ diuersos ordines. Primo probatur: q a quãto agens est vniuersalius, tanto est superius. Secundo explanat̃ ipsa multiplicatio ascendendo a multitudine humana ad omnia corpora, ad dæmones, ad Angelos, ad Archangelos, vel Principes, Virtutes, Potestates, & Principatus, vel Dominationes apud Grego. Recolito hic, quòd litera bis meminit ordinis, qui dicitur Principatus, primo coniungendo cum Archãgelis, propter opinionem Diony. Secundo supra Potestates propter Gregorium.

gulos homines: sed quidam ordines habent vniuersalem custodiam magis, vel minus, vt dictum est.*

AD 3m dicendum, quòd etiam inferiores angeli exercent officia superiorum, inquantum aliquid de dono eorum participant, & se habent ad superiores, sicut executores virtutis eorum. Et per hunc modum etiam omnes angeli infimi ordinis possunt & arcere dæmones, & miracula facere.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd non omnib⁹ hominibus angeli ad custodiam deputentur. Dicitur enim de Christo, Philip. 2. quòd est in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Si igitur omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur, etiam Christus angelum custodem habuisset: sed hoc videtur inconueniens, cũ Christus sit maior omnibus angelis. Non ergo omnibus hominib⁹ angeli ad custodiam deputantur.

¶ 2 Præt. Omnium hominum primus fuit Adam: sed sibi non competebat habere angelum custodẽ, ad minus in statu innocẽtiæ, quia tunc nullis periculis angustiabatur. Ergo angeli non præficiuntur ad custodiam omnibus hominib⁹.

¶ 3 Pręt. Hominibus angeli ad custodiam deputantur, vt per eos manuducãtur ad vitam æternam, & incitentur ad bene operãdum, & muniantur contra insultus dæmonum: sed homines præsciti ad damnationem, nunquàm perueniunt ad vitam æternam: infideles etiam, etsi interdũ bona opera faciant, non tamen bene faciunt, quia non recta intentione faciunt. Fides enim intentionem dirigit, vt August.† dicit. Antichristi etiam aduentus erit secundum operationem Sathanæ, vt dicitur 2. ad Thessalonicen. 2. Non ergo omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur.

SED CONTRA est authoritas Hieron.* supra inducta, qui dicit, quòd vnaquæq; anima ad sui custodiam habet angelum deputatum.

RESPON. Dicendum, quòd homo in statu vitæ istius constitutus, est quasi in quadam via, qua debet tendere ad patriam. In qua quidem via multa pericula homini imminent tum ab interiori, tum ab exteriori, s̃m illud Psalm. 141. In via hac, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Et ideo sicut hominibus per viam non tutam ambulantibus dantur custodes, ita & cuilibet homini, quandiu viator est, custos angelus deputatur. Quando autem iam ad terminum viæ peruenerit, iam non habebit angelum custodem, sed habebit in regno angelum conregnantem: in inferno dæmonem punientem.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Christus s̃m quod homo, immediate regulabatur a verbo Dei: unde non indigebat[d] custodia angelorum. Et iterum s̃m animam erat comprehensor, sed ratione passibilitatis corporis erat viator[e]. Et secundum hoc non debebatur ei angelus custos tanquàm superior, sed magis minister, tanquàm inferior. Vnde dicit Matth. 4. quòd accesserunt angeli, & ministrabant ei.

¶ Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum quartum.

Titulus clarus. ¶ In corpore est vna distinctio bimembris cum duabus conclusionibus iuxta membra. Distinctio est. Homo habet duplicem statum. s. viæ, & termini. Prima conclusio rñsiua quęsito affirmatiue est. Omnes homines in statu vię habent angelos custodes. Probat̃. Constitutis ĩ via, in qua multa imminent pericula, dantur custodes: omnes homines in statu viæ sunt huiusmodi. ꝓbatur Minor dupliciter. Primo ratione, tum quia ab interius, tũ quia ab exteri⁹ sunt inimici. Secundo, authoritate Psalm. Secũda cõclusio est. Homines in termino non habebunt custodes, sed conregnãtes, aut punientes socios.

c 139

AD 2m dicendum, quòd homo in statu innocentiæ, non patiebatur aliquod periculum ab interiori: quia interius erant omnia ordinata, vt supra dictum est: sed imminebat ei periculum ab exteriori propter insidias dæmonum, vt rei probauit euentus. Et ideo indigebat custodia angelorum. q.85.ar.4.

AD 3m dicendum, quòd sicut pręsciti, & infideles, & etiam Antichristus, non priuantur interiori auxilio naturalis rationis: ita etiam non priuantur exteriori auxilio toti naturæ humanæ diuinitus concesso. s. custodia angelorum, per quam, etsi non iuuentur quantum ad hoc, quòd vitam æternam bonis operibus mereantur, iuuantur tamen quantum ad hoc, quòd ab aliquibus malis retrahuntur, quibus & sibiipsis, & aliis nocere possunt. Nam & ipsi dęmones arcentur per bonos angelos, ne noceant quantum volũt. Et sl̃r Antichrist⁹ nõ tm̃ nocebit, quãtũ vellet.

ARTICVLVS V.

Vtrum angelus deputetur homini ad custodiam a sua natiuitate.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non deputetur homini ad custodiam a sua natiuitate. Angeli enim mittũtur in ministerium pp eos, qui hæreditatẽ salutis capiũt, vt Apostolus ad Heb. dicit: sed homines incipiunt hæreditatem capere salutis, quando baptizantur. Ergo angelus deputatur homini ad custodiam a tpe baptismi, & non a tempore natiuitatis.

¶ 2 Præt. Homines ab angelis custodiuntur, inquantum ab eis illuminãtur per modum doctrinæ: sed pueri mox nati non sunt capaces doctrinæ, quia non habent vsum rõnis. ergo pueris mox natis non deputantur angeli custodes.

¶ 3 Pręt. Pueri in materno vtero existentes habent animam rõnalẽ aliquo tpe, sicut & post natiuitatem ex vtero: sed cum sunt in materno vtero non deputantur eis angeli ad custodiã, vt videtur, q̃a neque etiam ministri Ecclesiæ eos sacramentis imbuunt. Non ergo statim a natiuitate hominibus angeli ad custodiam deputantur.

SED CONTRA est, qđ Hier.* dicit, ꝙ vnaquęque anima ab ortu natiuitatis habet in custodiam sui angelum deputatum.

RESPON. Dicendum, quòd sicut Orig. dicit sup Mat.† sup hoc est duplex opinio. Quidã.n. dixerunt, ꝙ angelus ad custodiã homini deputatur a tempore baptismi: alij vero, ꝙ a tempore natiuitatis,

¶ Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum quintum.

557

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo recitantur duæ opiniones circa quæsitum, scilicet ab ortu, vel a baptismo. Secundo reiicitur, quòd a baptismo: & ꝓbatur simul, quòd ab ortu, distinguendo duplex genus beneficiorum, scilicet communium omnibus hominibus, & propriorum Christianis: & arguendo, quòd hæc cum Christianitate, illa cum creatura rationali incipiunt. Sed custodia angelica est beneficium commune. Dubium autem quod hic remanet, quia scilicet ex ista ratione videtur, ꝙ angelica custodia incipiat ab ortu in vtero secundum animam rationalem, & non a natiuitate extra vterum, soluitur in respõsione ad tertiũ ex hoc, quòd in ortu ex vtero incipit natura rationalis prolis, vt propria illi, cum prius esset sic eius, quòd tamen alterius aliquid, scilicet matris: & ideo extra vterum inchoat custos ꝓprius, sicut & natura, prius existente custode communi.

loco citato art. 2. huius q. arg. sed contra.

Orig. hom. 6. ĩ Matth. nõ multũ remote a fine to. 3.

Super illud Matth. 18. Angeli eorum ſemp, tom.9.

& hanc opinionem Hieron*. approbat, & rationabiliter. Beneficia enim, quę dantur homini diuinitus, ex eo quòd eſt Chriſtianus, incipiunt a tempore baptiſmi: ſicut perceptio Euchariſtiæ, & alia huiuſmodi. Sed ea quę prouidentur homini a Deo, inquantū habet naturam rationalem, ex tunc ei exhibentur, ex quo naſcendo talem naturam accipit. Et tale beneficium eſt cuſtodia angelorum, vt ex pręmiſſis patet*. Vnde ſtatim a natiuitate[d] habet homo angelum ad ſui cuſtodiam deputatum. F

Ar. 1. & 4. huius q.
D. 164

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ angeli mittuntur in miniſterium efficaciter quidem pp eos ſolos, qui hæreditatem capiunt ſalutis, ſi conſideretur vltimus effectus cuſtodię, qui eſt perceptio hæreditatis. G Nihilominus tamen & aliis miniſterium angelorum non ſubtrahitur: quàmuis in eis hanc efficaciam non habeat, quòd perducantur ad ſalutem. Efficax tamen eſt circa eos angelorum miniſterium, inquantum a multis malis retrahuntur.

Ad 2m dicendum, quòd officiū cuſtodiæ ordinat̃ quidē ad illuminationē doctrinæ, ſicut ad vltimū & principalem effectum. Nihilominus tñ multos alios effectus habet, qui pueris cōpetūt. ſ. arcere dæmones, & alia nocumenta tam corporalia, q̃ ſpūalia ꝓhibere.

Ad 3m dicendum, ꝙ puer quandiu eſt in materno vtero, non totaliter eſt a matre ſeparatus, ſed ꝑ quādā colligationem eſt quodammodo adhuc aliquid eius: H ſicut & fructus pēdens in arbore, eſt aliquid arboris.
D. 165 Et ideo probabiliter[d] dici poteſt, ꝙ angelus, qui eſt in cuſtodia matris, cuſtodiat prolem in matris vtero exiſtentem. Sed in natiuitate, quando ſeparatur a matre, angelus ei ad cuſtodiam deputatur, vt Hier. dicit*.

loco in arg. ſed contra, citato.

Articvlvs VI.

Vtrum angelus cuſtos quandoque deſerat hominem.

¶ Super Quæſtionis centeſimæ decimætertiæ Articulū ſextum.

558 2.d.11.q.1. art. 4.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna concluſio reſponſiua quæſito negatiue. Angelus cuſtos nunquàm totaliter dimittit ſuū hominē. Probatur. Diuina prouidētia nullam rem totaliter derelinquit q̃uiſ quo ad aliquid deſerat permittendo. ergo cuſtodia angelica nunquàm totaliter dimittit cuſtoditū, quàmuis quo ad aliquid permiſſiue relinquat. Antecedens quo ad primam partem probatur, inquantum participat aliqd de eſſe tantum de prouidentia diuina: ſed implicat, ꝙ aliquid ſit, & deſeratur totaliter ab eſſe. ergo. Quo ad ſecundam vero, quia Deus ꝑmittit incurri in aliquē defectū pœnæ, vel culpæ. Cōſequētia uero probatur: quia cuſtodia angelica ē executio quædam diuinæ prouidentiæ circa homines. Explanantur proinde authoritates ſcripturæ ex ſenſu concluſionis, vt patet.

¶ In rñſione ad tertium aduerte, ꝙ nō dicitur in litera, ꝙ angelus ſit ſimul in cælo, & in cuſtodito homine per effectum actualē in illo: ſed ꝙ in cęlo qñq; exiſtens, non relinquit hominem quo ad effectum: quia vigilat ſuper illum, & ſtatim, ſi opus eſt, ſubuenire pōt. Vnde in litera hæc duo ponuntur, ſcilicet actualis cognitio eorum quę circa cuſtodiendum hominem fiunt, & potentia proxima, ac expedita abſque interuallo temporis medii ad ſubueniendū. Et propter hoc dicitur non relinquere, quo ad effectum cuſtodiæ: ſicut mater nō dicitur relinquere infantem, quādo ita prope iuxta eum vigilans occupatur, quòd ſtatim poteſt illi in oībus adeſſe.

Art. 2. huius quæſt.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quòd angelus cuſtos quandoque deſerat hominem, cuius cuſtodię deputatur. I Dicitur enim Iere. 51. ex perſona angelorum. Curauimus Babylonem, & non eſt curata: derelinquam⁹ ergo eam. Et Iſai. 5. Auferam ſepem eius, & erit in conculcationē. Gloſ.* ideſt, angelorum cuſtodiam.

Glo. interlinearis ibid.

§ 2 Præt. Principalius cuſtodit Deus, quàm angelus: ſed Deus aliquando hominem derelinquit, ſecundum illud Pſal. 21. Deus De⁹ meus reſpice in me, quare me dereliquiſti? K Ergo multo magis angelus cuſtos hominē derelinquit.

§ 3 Pręt. Sicut dicit Damaſc.* angeli, cum ſunt hic nobiſcum, non ſunt in cęlo: ſed aliquando ſunt in cęlo. ergo aliqñ nos derelinquūt.

Li. 2. orth. fidei, c.3.

Sed contra. Dæmones nos ſemper impugnant, ſecūdum illud 1. Pet. 5. Aduerſarius veſter diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Ergo multo magis boni angeli, ſemper nos cuſtodiunt.

Respon. Dicendum, ꝙ cuſtodia angeli, vt ex ſupradictis patet*, eſt quędam executio diuinæ prouidentiæ circa homines facta. Manifeſtum eſt autem, quòd nec homo, nec res aliqua totaliter diuinę prouidentiæ ſubtrahitur. Inquantum enim aliquid participat de eſſe, intantum ſubditur vniuerſali prouidentiæ entium. Sed intantum Deus ſm ordinem ſuæ ꝓuidentiæ dicitur hominem derelinquere, inquātum permittit hominem pati aliquem defectum vel pœnæ, vel culpæ. Similiter etiam dicendum eſt, ꝙ angelus cuſtos, nunquàm totaliter dimittit hominem, ſed ad aliquid interdum eū dimittit, prout ſcilicet non impedit, quin ſubdatur alicui tribulationi, vel etiam quin cadat in peccatum, ſecundum ordinem diuinorum iudiciorum. Et ſecundum hoc Babylon, & domus Iſrael, ab angelis derelictæ dicūtur: quia angeli earum cuſtodes non impediuerunt, quin tribulationibus ſubderentur. Et per hoc patet ſolutio ad Primum, & Secundum.

Ad 3m dicendum, ꝙ angelus etſi interdum derelinquat hominem loco, non tamen derelinquit eum quantum ad effectum cuſtodiæ: quia etiam cum eſt in cælo, cognoſcit quid circa hominē agatur: nec indiget mora temporis ad motum localem, ſed ſtatim poteſt adeſſe[e].

Articvlvs VII.

Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos cuſtodiunt.

¶ Super Quæſtionis centeſimæ decimætertiæ Articulū ſeptimū.

274

Titulus clarus. ¶ In corpore ē vna concluſio rñſiua q̃ſito negatiue, quā ꝓbat primo, deinde explanat. Eſt ergo concluſio. Angeli non dolent de malis cuſtoditorū. Probatur. Dolor eſt de inuolūtario ſimpliciter: nihil fit in mundo inuoluntarium ſimpliciter angelis ſanctis. ergo angeli ſancti de nullo dolent. Maior ꝓbatur authoritate Auguſtini. Minor ꝓbatur. Ordo diuinæ iuſtitiæ eſt totaliter volūtarius angelis, ergo nihil fit in mundo cōtra eorum voluntatē. Tenet ſequela: quia nihil fit, niſi ſm ordinem diuinę iuſtitię. Explanatur deinde hęc ratio diſtinguēdo ex 3. Ethico. voluntarium, & inuoluntarium ſimpliciter, & in vniuerſali, & applicādo ad ꝓpoſitum: patent omnia.

559 2.d.11.q.1. art. 5.

Ad septimvm ſic proceditur. Videtur quòd angeli doleant de malis eorum, quos cuſtodiunt. Dicitur enim Iſai. 33. Angeli pacis amare flebunt: ſed fletus eſt ſignum doloris, & triſtitiæ. Ergo angeli triſtantur de malis hominum, quos cuſtodiunt.

§ 2 Præt. Triſtitia eſt, vt Auguſt.* dicit, de his quæ nobis nolentibus accidunt: ſed perditio hominis cuſtoditi eſt contra voluntatem angeli cuſtodis. Ergo triſtantur angeli de perditione hominum.

Colligit ex li. 14. de ciu. Dei. c.7. & 8. tom. 5.

§ 3 Præt. Sicut gaudio contrariatur triſtitia, ita penitentiæ cōtrariatur peccatum: ſed angeli gaudent de peccatore penitentiam agente, vt habetur Luc. 15. Ergo triſtantur de iuſto in peccatum cadente.

¶ 4 Præt.

§ 4 Præte. Super illud Nume. 13. Quicquid offertur primitiarum &c. dicit gloſ. Orig.* Trahuntur angeli in iudicium, vtrum ex ipſorum negligētia, an hominum ignauia lapſi ſint: ſed quilibet rationabiliter dolet de malis, propter quę in iudicium tractus eſt. ergo angeli dolent de peccatis hominum. A

Sed contra. Vbi eſt triſtitia, & dolor, non eſt perfecta felicitas. Vnde dicitur Apoc. 21. Mors vltra non erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; vll⁹ dolor: ſed angeli ſunt perfecte beati. ergo de nullo dolent.

Respon. Dicendum, quòd angeli non dolent neque de peccatis, neque de pœnis hominum. Triſtitia enim, & dolor, ſecundum Aug.* non eſt niſi de his, quæ contrariantur voluntati. Nihil autem accidit in mundo, quod ſit contrarium volūtati angelorum, & aliorum beatorum: B quia volūtas eorum totaliter inhæret ordini diuinæ iuſtitię: nihil autem fit in mūdo, niſi quod per diuinam iuſtitiam fit, aut permittitur. Et ideo ſimpliciter loquendo, nihil fit in mundo contra voluntatem beatorum. Vt enim Philoſophus dicit in 3. Ethic.* Illud dicitur ſimpliciter voluntarium, quod aliquis vult in particulari, ſecundum quod agitur, conſideratis ſcilicet omnibus, quæ circunſtant, quàmuis in vniuerſali conſideratum non eſſet volūtarium. Sicut nauta non vult proiectionem mercium in mare abſolute, & vniuerſaliter conſiderando: ſed imminente periculo ſalutis hoc vult. Vnde magis eſt hoc voluntarium, quàm inuoluntarium, vt* ibidem dicitur. C Sic igitur angeli peccata, & pœnas hominū, vniuerſaliter & abſolute loquendo, non volunt: volunt tamen, quòd circa hoc ordo diuinæ iuſtitiæ ſeruetur, ſecundum quam quidam pœnis ſubduntur, & peccare permittuntur.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ verbum illud Iſaiæ pōt intelligi de angelis. i. nuntiis Ezechiæ, qui fleuerunt propter verba Rapſacis, de quibus habet̃ Iſa. 37. Et hoc ſecundum literalem ſenſum. Secūdum vero allegoricum, angeli pacis ſunt apoſtoli, & prędicatores, qui flent pro peccatis hominum. Si vero ſm ſenſum anagogicum exponatur de angelis bonis, tūc metaphorica erit locutio, ad deſignandum ꝙ angeli volunt in vniuerſali hominū ſalutem. Sic enim Deo, & angelis, huiuſmodi paſſiones attribuuntur. D

Ad 2m patet ſolutio per ea, quę dicta ſunt*.

Ad 3m dicendum, ꝙ tam in pęnitentia hominū, quàm in peccato, manet vna ratio gaudij angelis, ſcilicet impletio ordinis diuinæ prouidentiæ.

Ad 4m dicēdum, ꝙ angeli ducuntur in iudicium pro peccatis hominum, non quaſi rei, ſed quaſi teſtes ad conuincendum homines de eorum ignauia.

Articvlvs VIII.

Vtrum inter angelos poſſit eſſe pugna, ſeu diſcordia. E

¶ Super Quæſtionis centeſimæ decimætertiæ Articulū octauū.

560 2.d.11.q.2.

Titulus clarus. ¶ In corpore quatuor. primo occaſio quæſtionis, & eſt authoritas Danielis. Secundo, expoſitio Hieronymi, & eſt remotio quæſtionis: quia ponit quòd intelligitur de pugna inter bonum, & malum angelum: hic autem eſt quæſtio de pugna inter bonos. Tertio expoſitio Greg. & eſt cōfirmatio quæſtionis: quia de ſanctis angelis inter ſe exponit. Quarto reſpondet quæſito vna cōcluſione affirmatiue, Inter angelos poteſt eſſe pugna, non diſcordia voluntatum: ſed contrarietate meritorum eorum, pro quibus pugnare dicuntur. Prima pars patet authoritate Scripturæ. Secunda ꝓbatur: quia volunt oēs expleri ordinem diuinæ ſapientiæ. Tertia probatur: quia merita diuerſorū à diuerſis cuſtoditorum cōtingit eſſe contraria reſpectu prælationis adinuicem, & neſcire quid Deus velit fieri: ipſum. n. conſulere de pugnantibus, eſt pugnare. hæc non repugnant beatitudini.

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur quòd inter angelos non poſſit eſſe pugna, ſeu diſcordia. Dicitur eñ Iob. 25. Qui facit concordiam in ſublimibus: ſed pugna opponitur concordiæ. Ergo in ſublimibus angelis non eſt pugna.

§ 2 Præt. Vbi eſt perfecta charitas, & iuſta prælatio, non poteſt eſſe pugna: ſed hoc totum eſt in angelis. ergo in angelis non eſt pugna.

§ 3 Præt. Si angeli dicuntur pugnare pro eis, quos cuſtodiūt, neceſſe eſt, quòd vn⁹ angelus foueat vnam partem, & alius aliam: ſed ſi vna pars habet iuſtitiam, conſtat quòd alia pars habeat iniuſtitiam. ergo ſequitur, quòd angelus bon⁹ ſit fautor iniuſtitiæ: quod eſt inconueniens. ergo inter bonos angelos non eſt pugna.

Sed contra eſt, quod dicitur Dan. 10. ex perſona Gabrielis. Princeps regni Perſarum reſtitit mihi viginti & vno dieb⁹. Hic autem princeps Perſarum erat angelus regno Perſarum in cuſtodiam deputatus. ergo vnus bonus angelus reſiſtit alij: et ſic inter eos eſt pugna.

Respon. Dicendum, quòd iſta quæſtio mouetur occaſione horum verborum Danielis: quæ quidem Hierony.* exponit, dicens principem regni Perſarum eſſe angelum, qui ſe oppoſuit liberationi populi Iſraelitici, pro quo Daniel orabat, Gabriele preces eius Deo præſentante. Hæc autem reſiſtentia potuit fieri: quia princeps aliquis dæmonum Iudæos in Perſidem ductos ad peccatum induxerat, per quod impedimētum pręſtabatur orationi Dan. pro eodem populo deprecantis. Sed ſcd̃m Greg. 17. Moral.* Princeps regni Perſarum bonus angelus fuit cuſtodiæ regni illius deputatus. Ad videdū igitur qualiter vnus angelus alteri reſiſtere dicit̃, conſiderandū eſt, ꝙ diuina iudicia circa diuerſa regna, & diuerſos hoīes, ꝑ angelos exercētur. In ſuis aūt actionibus angeli per diuinam ſententiam regulant̃. Contingit aūt qñq;, ꝙ in diuerſis regnis, vel in diuerſis hominibus contraria merita, vel demerita inueniunt̃, vt unus alteri ſubdatur, aut pręſit. Quid aūt ſuper hoc ordo diuinæ ſapientiæ habeat, cognoſcere non poſſunt, niſi Deo reuelante: unde neceſſe habent ſuper his ſapientiam Dei conſulere. Sic igit̃, inquantum de contrariis meritis, & ſibi repugnantib⁹ diuinā conſulunt voluntatem, reſiſtere ſibiinuicem dicuntur, non quia ſint eorum contrariæ volūtates, cum in hoc oēs concordent, quòd Dei ſententia impleatur: ſed quia ea, de quibus conſulunt, ſunt repugnantia. Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

Exponens illa verba Dan. citata in arg. ſed cōtra. to. 5.

Li. 17. Mora. c. 7. ante medium.

QVAESTIO CXIIII.

De dæmonum impugnatione, in quinque articulos diuiſa.

Deinde conſiderādum eſt de impugnatione dęmonum.

¶ Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum homines a dęmonibus impugnentur.

¶ Secundo, Vtrum tentare ſit proprium diaboli.

¶ Tertio, Vtrū oīa peccata hominum ex impugnatione. ſiue

¶ Super Quæſtionis centeſimæ decimæquartæ Articulum primum.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna diſtinctio, cum vna bimembri concluſione reſponſiua quæſito. Diſtinctio ē, In impugnatione ſunt duo, ipſa impugnatio, & ordo eius. Concluſio eſt. Impugnatio dæmonum eſt ex malitia eorum: ordo vero a Deo. Probat̃, & declaratur. Probat̃ q-

dem quo ad primá partem, ex inuidia profectus, & ſuperbia impugnat.ergo. Quo ad ſecũdam vero: quia De⁹ vtitur malis bene ordinando.ergo. Declaratur autem ex oppoſito, cuſtodia, ſcilicet angelica. hæc enim ſecundum vtrunq; eſt a Deo, illa ſecundũ ordinem tantum. Omnia clara ſunt.

561 De mal.q.3 art.3.& ar.4. ¶ Circa hanc reſpõſionem dubitatiuncula eſt, quia titulus dubii é de quæſtione, an eſt, vtrum ſcilicet dęmones impugnent nos. Reſponſio autem eſt non ad hoc, ſed cauſas impugnationis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt patet in 2. Poſterio. Omnis quæſtio eſt q̃ſtio medii, & nihil aliud eſt quærere, ſi quadratura circuli eſt, quàm ſi eſt aliquod medium ad ipſam. Vñ nihil aliud eſt quęrere, ſi dęmones impugnent, q̃ ſi eſt aliquod mediũ, ſeu cauſa, quare nos impugnent. Et propterea reſponſio eſt ad propoſitum directe ſecundum artem ſciẽdi, dum aſſignat cauſas, ex quibus prouenit impugnatio dæmonum contra nos. Sic enim optime a priori oſteſum eſt impugnationem eorum eſſe.

tentatione dæmonũ proueniant.
¶ Quarto, Vtrum poſſint vera miracula facere ad ſeducendum.
¶ Quinto, Vtrum dæmones, qui ab hominibus ſuperantur, ab impugnatione hominum arceãtur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homines impugnentur a dæmonibus.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd homines non impugnentur a dęmonibus. G Angeli enim deputãtur ad hominum cuſtodiam miſſi a Deo: ſed dæmones non mittuntur a Deo, cum dæmonum intentio ſit perdere animas, Dei autem ſaluare. Ergo dæmones non deputantur ad hominum impugnationẽ.

¶ 2 Præte. Non eſt ęqua conditio pugnæ, vt infirmus contra fortẽ, ignarus contra aſtutum exponatur ad bellum: ſed homines ſunt infirmi & ignari, dæmones autem potentes & aſtuti. Non eſt ergo H permittendum a Deo, qui eſt omnis iuſtitiæ author, vt homines a dæmonibus impugnentur.

¶ 3 Præte. Ad exercitium hominum ſufficit impugnatio carnis & mundi: ſed Deus permittit electos ſuos impugnari propter eorum exercitium. Ergo non videtur neceſſarium, quòd a dęmonibus impugnentur.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit ad Epheſ. 6. quòd non eſt nobis colluctatio aduerſus I carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus.

RESPON. Dicendum, quòd circa impugnationem dæmonum duo eſt conſiderare, ſcilicet ipſam impugnationem, & impugnationis ordinem. Impugnatio quidem ipſa ex dęmonum malitia ꝓcedit, qui propter inuidiam profectum hominum impedire nituntur: & propter ſuperbiam, diuinæ poteſtatis ſimilitudinem vſurpant, deputãdo ſibi miniſtros determinatos ad hominum impugnationem: ſicut & angeli Deo miniſtrant in determinatis officijs ad hominum ſalutem. K Sed ordo impugnationis ipſius eſt a Deo, qui ordinate nouit malis vti ad bona ea ordinãdo. Sed ex parte angelorũ, tã ipſa cuſtodia, q̃ ordo cuſtodiæ reducitur ad Deum, ſicut ad primum actorẽ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mali angeli impugnant homines dupliciter. Vno modo, inſtigando ad peccatum: et ſic non mittuntur a Deo ad impugnandum, ſed aliquando permittuntur ſm Dei iuſta iudicia. Aliquando autem impugnant homines puniendo: et ſic mittuntur a Deo. Sicut miſſus eſt ſpiritus mendax ad puniendum Achab regem Iſrael, vt dicitur. 3. Reg. vlt. Pœna enim refertur in Deum, ſicut in primum actorem; & tamen dęmones F ad puniendum miſſi alia intentione puniunt, quàm mittuntur. Nam ipſi puniunt ex odio, vel inuidia: mittuntur autem a Deo propter eius iuſtitiam.

AD 2m dicendum, quòd ad hoc, quòd non ſit inæqualis pugnæ conditio, fit ex parte hominis recompenſatio, principaliter quidem per auxilium diuinæ gratiæ: ſecundario autem per cuſtodiam angelorum. Vnde 4.Reg.6. Eliſæus dixit ad miniſtrum ſuum. Noli timere: plures enim nobiſcũ ſunt, quàm cum illis.

AD 3m dicendum, quòd infirmitati humanę ſufficeret ad exercitium impugnatio, quæ eſt a carne, & mundo: ſed malitię dæmonum non ſufficit, q̃ vtroq; vtitur ad hominum impugnationem. Sed tamen ex G diuina ordinatione hoc prouenit in gloriã electorũ.

ARTICVLVS II.

Vtrum tentare ſit proprium diaboli.

¶ Super Quæſtionis centeſimæ decimæquartæ Articulum ſecundum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd tentare non ſit proprium diaboli. Dicitur enim Deus tentare, ſecundum illud Gen.22. Tentauit Deus Abraham: tentat etiam caro, & mundus. Et etiam homo dicitur tentare Deum, & hominem. Ergo H nõ eſt proprium dęmonis tentare.

¶ 2 Præt. Tentare eſt ignorantis: ſed dæmones ſciunt quid circa homines agatur. Ergo dæmones non tentant.

¶ 3 Præt. Tentatio eſt via in peccatum: peccatum autem in voluntate conſiſtit. Cum ergo dęmones non poſſint voluntatem hominis immutare, vt per ſupradicta patet*, videtur quòd ad eos non pertineat tentare. q.111.ar.2

SED CONTRA eſt, qđ dicitur 1. ad Theſ. 3. I Ne forte tentauerit vos is, qui tentat. Gloſ.* ideſt, diabolus, cuius officiũ eſt tentare. Glo. interlinearis.

RESPON. Dicendum, quòd tẽtare eſt proprie experimentũ ſumere de aliquo. Experimentũ aũt ſumitur de aliquo, vt ſciatur aliqd circa ipſum: & ideo proximus finis cuiuslibet tentantis eſt ſcientia. Sed quandoque vlterius ex ſcientia quæritur aliquis alius finis vel bonus, vel malus. Bonus quidem, ſicut cum aliquis vult K ſcire qualis aliquis ſit vel quantũ ad ſcientiam, vel quantum ad virtutem, vt eum promoueat: malus autem, quando hoc ſcire vult, vt eũ decipiat, vel ſubuertat. Et per hunc modum poteſt accipi, quomodo tentare diuerſis diuerſimode attribuatur. Homo enim tentare dicitur, quandoque quidem vt ſciat tantum. Et propter hoc tentare Deum, dicitur eſſe peccatum: quia homo quaſi incertus experiri præſumit Dei virtutem. Quandoque vero tentat vt iuuet, quandoque vero vt noceat. Diabolus autem ſemper tentat, vt noceat in peccatum præcipitando: & ſecundum

562 22 q.97.ar.2.cor. Et 1. diſt. 21.q.1. ar.1. Et opuſc.7.cap.7. TItul⁹ in corpore manifeſtat. ¶ In corpore duo. Primo, in communi declaratur quid, & quotuplex eſt tẽtare. Secundo, reſpõdetur quæſito. ¶ Quo ad primum duo dicuntur, quid eſt tentare, ſcilicet experimentum ſumere, vt ſciatur aliquid circa tẽtatum, & quotuplex eſt: & dicitur quòd multiplicatur ex parte finis. Nam quandoq; fit cum ſolo fine ꝓximo, qui cadit in eius diffinitione, ſcilicet ſcire: quandoq; cum aliquo vlteriore fine, qui poteſt eſſe bon⁹, & mal⁹ &c. ¶ Quo ad ſecundũ concluſio reſponſiua eſt. Tentare vt noceat perpetratione peccati, eſt ꝓprium diaboli. Probatur ex differentia inter tentare attributum diabolo, & aliis, ſcilicet homini, Deo: et carni, ac mũdo. homini quidem conuenit ad vtrumlibet, ſcilicet bonum & malũ, & ad malum culpæ, non niſi vt miniſtro diaboli: Deo vero ad bonum tantum: mundo, vero & carni quamuis ad malum culpæ, tñ aut non actiue, ſed materialiter, aut inſtrumentaliter, diabolo principaliter tentante.

& ſecundum hoc dicitur proprium officium eius tẽtare. A Nam etſi homo aliquando ſic tentet, hoc agit inquantum eſt miniſter diaboli. Deus autem tentare dicitur, vt ſciat, eo modo loquendi, quo dicitur ſcire, quod facit alios ſcire. Vnde dicitur Deut. 13. Tentat vos dominus Deus veſter, vt palam fiat vtrum diligatis eum. Caro etiam, & mundus dicuntur tentare inſtrumentaliter, ſeu materialiter, inquantum ſcilicet poteſt cognoſci qualis ſit homo, ex hoc ꝙ ſequitur, vel repugnat concupiſcentiis carnis, & ex hoc quòd contemnit proſpera mundi, & aduerſa, quibus ẽt diabol⁹ vtitur ad tentandũ. Et ſic patet ſolutio ad Primũ.

AD 2m dicendum, ꝙ dæmones ſciunt ea, quæ exterius aguntur circa homines: B ſed interiorem hominis cõditionem ſolus Deus nouit, qui eſt ſpirituum ponderator, ex qua aliqui ſunt magis proni ad vnum vitium, quàm ad aliud. Et ideo diabolus tentat explorando interiorem conditionem hominis, vt de illo vitio tentet, ad quod homo magis pronus eſt.

AD 3m dicendum, quòd dæmon, etſi non poſſit immutare voluntatem, poteſt tamen, vt ſupra dictum eſt*, aliqualiter immutare inferiores hominis vires, ex quibus etſi nõ cogitur voluntas, tamen inclinatur.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli. C

¶ Super Quæſtionis centeſimæ decimæquartæ Articulum tertium.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd omnia peccata procedant ex tentatione diaboli. Dicit enim Diony.*4. cap. de diui. nom. quòd multitudo dæmonum eſt cauſa omnium malorum ſibi, & aliis. Et Damaſ.†dicit, quòd omnis malitia, & omnis immunditia, a diabolo excogitatæ ſunt.

¶ 2 Præte. De quolibet peccatore D dici poſſet, quòd Dominus de Iudęis dicit Ioan.8. Vos ex patre diabolo eſtis: hoc autem eſt inquantũ ipſi ex diaboli ſuggeſtione peccabant. Omne ergo peccatum eſt ex ſuggeſtione diaboli.

¶ 3 Præt. Sicut angeli deputantur ad cuſtodiam hominum, ita dæmones ad impugnationem: ſed omnia bona quæ facimus, ex ſuggeſtione bonorum angelorum procedunt: quia diuina ad nos mediantibus angelis perferuntur. Ergo & omnia mala quæ facimus, E proueniũt ex ſuggeſtione diaboli.

SED CONTRA eſt, qđ dicitur in lib. de Eccle.*dog. Non omnes cogitationes noſtræ malæ a diabolo excitantur, ſed aliquoties ex noſtri arbitrij motu emergunt.

RESPON. Dicendum, quòd cauſa alicuius poteſt dici aliquid dupliciter. Vno modo directe: alio modo indirecte. Indirecte quidẽ, ſicut cum aliquod agens cauſans aliquam diſpoſitionem ad aliquẽ effectum, dicitur eſſe occaſionaliter, A & indirecte cauſa illius effectus, ſicut ſi dicatur, quòd ille qui ſecat ligna, eſt cauſa combuſtionis eorum. Et hoc modo dicendum eſt, quòd diabolus eſt cauſa omnium peccatorum noſtrorũ: quia inſtigauit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato conſecuta eſt in toto genere humano quædam pronitas ad omnia peccata. Et per hunc modum intelligenda ſunt verba Damaſce.* & B Dion. Directe autem dicitur eſſe aliquid cauſa alicuius, quod operatur directe ad illud: & hoc modo diabolus non eſt cauſa omnis peccati. Non enim omnia peccata committuntur diabolo inſtigante, ſed quædã ex libertate arbitrij, & carnis corruptione. Quia, vt Origenes dicit†, etiam ſi diabolus non eſſet, homines haberent appetitum ciborum, & venereorum, & huiuſmodi: circa quæ multa inordinatio contingit, niſi per rationem talis appetitus refrænetur, & maxime ſuppoſita corruptione naturæ. Refrænare autem & ordinare huiuſmodi appetitum, ſubiacet libero arbitrio. Sic ergo non eſt neceſſarium omnia peccata ex inſtinctu diaboli prouenire: ſi qua tamen ex inſtinctu C eius proueniunt, ad ea complenda eo blandimento decipiuntur homines nunc, quo primi parentes, vt Iſido. dicit*. Et per hoc patet reſponſio ad Primum.

Inducta in arg.1. †Lib.3. Periar.c.2. inter princ.& med. to.4. Li.1.đ ſum. bono.c.5.ĩ medio.

AD 2m dicendum, quòd ſi qua peccata abſq; inſtinctu diaboli perpetrantur, per ea tamen fiunt homines filij diaboli, inquantum ipſum primo peccantem imitantur.

AD 3m dicendum, quòd homo poteſt per ſeipſum ruere in peccatum, ſed ad meritum proficere non poteſt, niſi auxilio diuino, quod homini exhibetur mediante miniſterio angelorum. Et ideo ad omnia bona noſtra cooperantur angeli, non tamen omnia noſtra peccata procedunt ex dæmonum ſuggeſtione: D quàmuis nullum genus peccati ſit, quod non interdum ex dæmonum ſuggeſtione proueniat.

TItulus clarus. ¶ In corpore eſt vna diſtinctio bimembris cum duabus iuxta membra concluſionibus reſponſiuis quæſito. Diſtinctio eſt. Cauſa alicuius dupliciter, directe, quæ ſcilicet directe operatur ad illud, vt domificator ad ædificandum: & indirecte, quę ſcilicet operatur aliud, ad quod illud ſequit, vt ſcindens ligna reſpectu combuſtionis. ¶ Prima concluſio eſt affirmatiua. Omnia peccata hominũ cauſantur a dæmone indirecte. Probatur primo: quia fuit cauſa primi peccati, ex quo ſecuta eſt ꝓnitas ad malum. Exponũtur deinde doctores Dion. & Damaſce. iuxta hunc ſenſum. ¶ Secunda concluſio eſt negatiua. Nõ omnia peccata hominum cauſantur a dęmone directe. Probatur primo. Secluſo dæmone, in homine ſunt appetitus ſenſitiuus, & liberũ arbitrium. ergo poteſt eſſe peccatum. Antecedens patet ẽt authoritate Orige. Cõſequentia probatur: quia regulatio appetitus ex libero pendet arbitrio. Deinde declaratur cõcluſio: quoniã particularis eſt quo ad particularẽ ſibi ſubcõtrariam, quomodo ſcilicet ſiãt quędam peccata noſtra a dęmone directe, & dicitur, ꝙ eo modo, quo peccatum primorum parentum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum dæmones poſſint homines ſeducere.

¶ Super Quæſtionis centeſimæ decimæquartæ Articulum quartum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd dęmones non poſſint homines ſeducere per aliqua miracula vera. Operatio enim dęmonum maxime vigebit in operibus Antichriſti: ſed ſicut Apoſtolus dicit 2. ad Theſſalonicenſ. 2. E eius aduentus eſt ſecundum operationem Sathanæ in omni virtute, & ſignis, & prodigiis mendacibus. Ergo multo magis alio tpe p dæmones non fiunt niſi ſigna mendacia.

¶ 2 Præt. Vera miracula per aliquã corporum immutationem fiunt: ſed dęmones non poſſunt immutare corpus in aliam naturam. dicit enim Augu. 18. de ciuita. Dei*. Nec corpus quidem humanum nulla ratione crediderim dæmonum arte, vel poteſtate, in mem-

TItulus clarus. ¶ In corpore duo Primo, diſtinguendo reſpondet quæſito. Secundo, ad perfectionem doctrinæ addit quoddam notabile. 564 ¶ Quo ad primum, diſtinctio ſuprapoſita repetitur. Miraculum dupliciter ꝓprie, & large. ¶ Prima concluſio reſpõſiua negatiua. Dæmones non poſſunt facere proprie miracula. Probatur vt ſupra: quia miraculũ proprie eſt pter ordinem, & virtuté totius creaturæ. ¶ Secunda concluſio eſt reſponſiua affirmatiue. Dæmones poſſunt per miracula

Li.18.c.18. ante med. to.5.

racula large seducere. Probatur, quia possunt aliquid, qđ & facultatem, & cognitionem nostram excedit.

¶ Quo ad secũdum notatur, q aliud est dicere, hoc est vere miraculũ, & aliud, hoc est vere res quæ apparet: & q q̃uis opera mira dæmonũ nunquàm sint vera miracula, vt in prima conclusione dicitur: sunt tamen quandoque verę res mirabiliter factæ, vt ranæ magorum, & ignis, & turbo Iob. Quandoq; aũt sunt rerum phãtasmata, seu similitudines tãtum: vt in visione ad ∫m declaratur.

bra bestialia posse conuerti. Ergo dæmones vera miracula facere non possunt.

§ 3 Præt. Argumentum efficaciam non habet, quod se habet ad opposita. Si ergo miracula vera possint fieri a dæmonibus ad falsitatem p̃suadendam, non erunt efficacia ad veritatem fidei confirmandam: quod est inconueniens, cum dicatur Marci vltimo: Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.

Li.83.q.79 to.4.

SED CONTRA est, qđ Aug.* dicit lib. 83. quæstio. quòd magicis artibus fiunt miracula plerunque similia illis miraculis, quæ fiũt per seruos Dei.

q.110. ar.4 & q. 165. art. 8.

RESPON. Dicendum, quòd sicut ex supra dictis patet*, si miraculum proprie accipiatur, dæmones miracula facere non p̃nt, nec aliqua creatura, sed solus Deus. Quia miraculum proprie dicitur, quod fit præter ordinem totius naturæ creatæ, sub quo ordine continetur omnis virtus creata. Dicitur tamen quandoque miraculum large, quod excedit humanam facultatem, & considerationem. Et sic dæmones possunt facere miracula, quæ.s. homines mirantur, inquantum eorum facultatem, & cognitionem excedunt. Nam & vnus homo, inquantum facit aliquid, quod est supra facultatem, & cognitionem alterius, ducit alium in admirationẽ sui operis, vt quodammodo miraculum videatur operari. Sciẽdum est tamen, q quàmuis huiusmodi opera dæmonum, quæ nobis miracula vidẽtur, ad veram rõnẽ miraculi non pertingant, sunt tamen quandoq; verę res[c].

b 544

Sicut magi Pharaonis per virtutem dæmonum veros serpentes, & ranas fecerunt. Et quãdo ignis de cælo cecidit, & familiam Iob cum gregibus pecorum vno impetu consumpsit, & turbo domum deijciens, filios eius occidit, quæ fuerunt opera Sathanæ, phantasmata non fuerunt, vt Aug. dicit 20. de ciuit. Dei*.

c.18. declinãdo ad fi. †eod.loco p̃xime dicto.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut Aug.† dicit ibidem, Antichristi opera possunt dici esse signa mendacij, vel quia mortales sensus per phantasmata decepturus est, vt quæ non facit, videatur facere: uel quia si sint vera prodigia, ad mendacium tamen pertrahent credituros.

q.110.ar.2.

AD 2[m] dicendũ, q sicut supra dictum est*, Materia corporalis non obedit angelis bonis, seu malis ad nutum, vt dęmones sua virtute possint transmutare materiam de forma in formam: sed possunt adhibere q̃dam semina, quæ in elementis mundi inueniuntur ad huiusmodi effectus complendos, vt Aug.* dicit. 3. de Trin. Et ideo dicendũ est, q oẽs transmutationes corporalium rerum, quæ possunt fieri per aliquas virtutes naturales, ad quas pertinent prædicta semina, possunt fieri per operationem dæmonum huiusmodi seminibus adhibitis. Sicut cũ aliquæ res transmutãtur in serpentes, vel ranas, q̃ per putrefactionem generari p̃nt. Illæ vero transmutationes corporalium rerum, q̃ non p̃nt virtute naturę fieri, nullo modo operatione dæmonum ∫m rei veritatem perfici possunt: sicut q corpus humanum mutetur in corpus bestiale, aut qđ corpus hominis mortuum reuiuiscat. Etsi aliquando aliquid tale operatione dæmonum fieri videatur, hoc

Lib. 3.c.8. tom. 3.

non est ∫m rei veritatẽ, sed ∫m apparẽtiam tm̃: quod quidem p̃ot dupliciter contingere. Vno modo ab interiori, ∫m quod dæmon p̃ot mutare phantasiam hominis, & etiam sensus corporeos, vt aliquid videatur aliter q̃ sit, sicut supra dictum est*. Et hoc ẽt interdum fieri dicitur virtute aliquarũ rerũ corporalium. Alio modo ab exteriori. Cum.n. ipse possit formare corp[9] ex aere cuiuscunq; formæ, & figuræ, vt illud assumẽs, in eo visibiliter appareat, potest eadem ratione circũponere cuicunq; rei corporeæ quamcũq; formã corpoream, vt in eius specie videatur. Et hoc est qđ Aug. dicit 18 de ciuit. Dei*, q phãtasticum hoĩs, quod ẽt in cogitando, siue somniando, per rerum innumerabiliũ genera variat, velut incorporatum in alicuius aĩalis effigie sensibus apparet alienis. Quod nõ est sic intelligendum, q ipsa vis phantastica hominis, aut species eius eadẽ numero incorporata, alterius sensibus ostẽdatur: sed quia dæmon, qui in phantasia vnius hominis format aliquam speciem, ipse etiam potest similem speciem alterius sensibus offerre.

q.111.ar. & 4.

Lib. 18. de ciuit. Dei. c.18. in medio, to.5.

AD 3[m] dicẽdum, q sicut Aug. *dicit in lib. 83. q̃o. cum talia faciunt Magi, qualia Sancti, diuerso fine, & diuerso iure fiunt. Isti.n. faciunt quærentes gloriam suam, illi quærentes gloriam Dei. Et isti faciunt per quædã priuatã cõmercia: illi autem publica administratione, & iussu Dei, cui cũcta creata subiecta sunt.

q.79. parum a med. to.4.

ARTICVLVS V.

Vtrum dæmon, qui superatur ab aliquo, propter hoc ab impugnatione arceatur.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd dæmon, qui superatur ab aliquo, non p̃p hoc ab impugnatione arceatur. Christus.n. efficacissime suum tentatorem vicit, sed tñ postea eum impugnauit, ad occisionem eius Iudæos incitando. Ergo non est verum, quòd diabolus victus, ab impugnatione cesset.

§ 2 Præt. Infligere pœnam ei, qui in pugna succumbit, est incitare ad acrius impugnandum: hoc autem non pertinet ad Dei misericordiam. Ergo dæmones superati non arcentur.

SED CONTRA est, quod dicitur Matt. 4. Tunc reliquit eum diabolus, scilicet Christum superantem.

RESPON. Dicendum, quòd quidam dicunt, q dęmon superatus nullum hominem potest de cætero tentare, nec de eodem, nec de alio peccato. Quidam autem dicunt, quòd potest alios tentare, sed non eundem. Et hoc probabilius dicitur, si tamen intelligatur vsque ad aliquod tempus. Vnde & Luc. 4. dicitur, quòd consummata omni tentatione diabolus recessit a Christo vsque ad tempus. Et huius ratio est duplex, Vna est ex parte diuinæ cle-

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum quintum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, referuntur opiniões. Scđo, respondetur q̃sito. ¶ Quo ad primum duæ referunt opiniones. Prima, q superatus dęmon semp̃ vacabit simp̃r a tẽtando. Secunda, q vacabit a tentando eundem tantum. ¶ Quo ad ∫m, conclusio rñsiua est. Superat[9] dęmon vacat a tẽtatione eiusdem ad tẽpus. Probatur q vacet, authoritate, & rõne. Authoritate tẽtationis Xp̃i. Rõne, primo Chrysostomi, ex parte Dei: quia nõ p̃mittit p̃p infirmam naturam. Scđo Ambr. ex parte dæmonis: qa refugit triũphari. Deinde p̃batur quo ad tp̃s, & non simpliciter, authoritate Mat.12. Reuertar in domum meã. Aduerte hic quanta fuerit reuerẽtia diui Thomæ ad sacros doctores, quòd cum opinio propria, q̃ est conclusio, sit tertia, maluit cõtinuare illã cum secunda, trahẽdo illam ad bonũ sensum, ne videretur aliis se pręferre.

565 2.d.6.ar.5.

mentiæ: quia, vt Chrysost*. dicit super Matth. Non tandiu homines diabolus tentat, quandiu vult, sed quandiu Deus permittit. Quia & si permittat paulisper tentare, tamen repellit propter infirmam naturam. Alia ratio sumitur ex astutia diaboli. Vnde Amb. †dicit super Lucam, quòd diabolus instare formidat, quia frequentius refugit triumphari. Quòd tamen aliquando diabolus redeat ad eum, quem dimisit, patet per illud, quod dicitur Matth. 12. Reuertar in domum meam, vnde exiui. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO CXV.

De actione corporalis creaturæ, in sex articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de actione corporalis creaturæ, & fato, quod aliquibus corporibus attribuitur.

Circa actiones corporales quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum aliquod corpus sit actiuum.
¶ Secundo, Vtrum in corporibus sint aliquæ seminales rationes.
¶ Tertio, Vtrum corpora cælestia sint causa eorum, quæ hic p̃ inferiora corpora fiunt.
¶ Quarto, Vtrum sint causa humanorum actuum.
¶ Quinto, Vtrum eorum actionibus dæmones subdantur.
¶ Sexto, Vtrum cælestia corpora imponant necessitatem his, quę eorum actionibus subduntur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum aliquod corpus sit actiuum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullum corpus sit actiuum. Dicit.n. Aug.* q in reb[9] inuenitur aliquid actum, & nõ agens, sicut sunt corpora: aliquid agens, & nõ actum, sicut Deus: aliquid agens & actũ, sicut substantiæ spirituales.

¶ 2 Præt. Omne agens excepto primo agente, in suo opere indiget subiecto, quod sit susceptibile suæ actionis: sed infra substantiam corporalem non est substantia, quæ sit receptibilis suę actionis, quia hęc substantia tenet vltimum gradum in entibus. ergo substantia corporalis non est actiua.

¶ 3 Præt. Omnis substantia corporalis concluditur quantitate: sed quantitas impedit substantiam a motu & actione, quia comprehendit eã, & mergitur in ea: sicut impeditur aer nubilosus a p̃ceptione luminis. Et huius signum est, quòd quanto magis accreuerit quãtitas corporis, tanto est ponderosius & grauius ad hoc, q moueatur. Ergo nulla substãtia corporalis ẽ actiua.

¶ 4 Præt. Omne agens habet virtutem agendi ex propinquitate ad primum actiuũ: sed a primo actiuo, quod est simplicissimum, remotissima sunt corpora, quæ sunt maxime composita. Ergo nullum corpus est agens.

¶ 5 Præt. Si aliquod corpus est agens, aut agit ad formam substantialem, aut ad formam accidentalem: sed non ad formam substantialem, quia non inuenitur in corporibus principium actionis, nisi aliqua qualitas actiua, quæ est accidens. Accidens autem non potest esse causa formæ substantialis, cum causa sit potior quàm effect[9]. Similiter etiam neque ad formam accidentalem, quia accidens non se extendit vltra suum subiectum, vt August. dicit 9. de Trin. † Ergo nullum corpus est actiuum.

SED CONTRA est, q Dion. 15. cap. cæl. hierar. *inter cæteras proprietates corporei ignis dicit, quòd ad susceptas materias manifestat suipsius magnitudinem & actiuus, & potens.

RESPON. Dicendum, quòd sensibiliter apparet aliqua corpora esse actiua. Sed circa corporum actiones tripliciter aliqui errauerũt. Fuerunt enim aliqui qui totaliter corporibus actiones subtraxerunt. Et hęc est opinio Auicebron in libro fontis vitę, vbi per rationes quæ tactæ sunt, probare nititur, quòd nullum corpus agit, sed omnes actiones, quæ videntur esse corporum, sunt actiones cuiusdam virtutis spiritualis, quæ penetrat per omnia corpora: ita quòd ignis, secundum eum, non calefacit, sed virtus spiritualis penetrans per ipsum. Et videtur hæc opinio deriuata esse ab opinione Platonis. Nã Plato posuit oẽs formas, quæ sunt in materia corporali, esse participatas, & determinatas, & cõtractas ad hanc materiã[c]: formas vero separatas esse absolutas, & quasi vniuersales. Et ideo illas formas separatas dicebat esse causas formarum, quæ sunt in materia. Secundum hoc ergo quòd forma, quæ est in materia corporali, determinata est ad hanc materiam indiuiduatam per quantitatem, ponebat Auicebron, quòd a quantitate, prout est indiuiduationis principium, retinetur & ar-

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore quinque. Primo, in quo stat difficultas. Secundo, tractatur opinio Auicebron. Tertio, Platonis, & Auicennæ. Quarto, Democriti. Quinto, respondetur q̃sito. ¶ Quo ad primum duo. Quid manifestũ, & quid occultũ. Manifestum ad sensum est, corpora agere, vt ignem calefacere experimur. Dif ficile autem, aut disputabile est quomodo agant, quoniã fuit circa modum agẽdi triplex error. ¶ Aduerte hic, q cor pora aliquo modo concurrere ad agendum nullus negat: & hoc experimur ad sensum. Sed quomodo concurrant, an.s. vt media, per quæ transeat vis actiua, an vt disponẽtia, an vt emittentia de se atoma, an vt educentia de aliorum potentiis &c. hoc est, quod in dubiũ vertitur. ¶ Quo ad secundũ tria. Primo, opinionem Secundo, radicem Platonicã. Tertio, differentiam ei[9] a Platonica opinione: & omnia tã clara sunt in litera, vt non expõne egeant. Ad bonitatem tamẽ doctrinæ circa opinionem aduerte, q hæc opinio adeo circa modum agendi delirauit, vt talem posuerit modum, ex quo sequatur negatio ipsius actionis: & ideo i litera dicitur, q totaliter subtraxerunt actiones corporibus. Dicendo.n. q corpora in agendo concurrunt tantum secundum apparẽtiam, & vt media, per quæ transit vis actiua, & non vt aliquid cooperãtia, manifeste incidunt in conditionem diminuentem, sicut dicendo hominem pictum.

¶ Circa radicẽ vero Platonicam notato, q quàmuis prima facie hæc rõ videatur continere in se duas rationes positas in tertio contra Gentil. c 69. p̃ Auicebron: si quis tamẽ diligenter cõsideret, non est ita, vt patet ex tertio argumento hic facto ex parte quãtitatis, vt etiam fit ibi: immo hæc ratio non fuit ibi explicata, sed hic, altioriq; ingenio firmata, est confutata. Consistit enim hæc ratio super esse rei actiuæ, quia scilicet debet esse absolutũ: esse autem corporeũ non est absolutum, sed cõtractum. ergo. Soluitur autem, & subtilius, q esse fundat actiuitatem, sed non modũ agẽdi: immo sicut actualitas rei ẽ causa actionis, ita modus essendi in actu causat modum agendi. Et propterea cum absolutum, & contractum dicãt modos essendi, & nõ actum ipsum, ex affirmatione absoluti, sequitur modus agẽdi vniuersaliter: & ex affirmatione cõtracti, modus agẽdi particulariter. Et sic ex negatione absoluti, non sequitur negatio actiuitatis, sed modi agendi. s. vniuersaliter, cuius signum in litera notato, q actio cõtracti est per contractũ duorum corporum: hoc enim est limitati modi actionis signum.

¶ Quo ad tertium, Platonis, & Auicennę, non Auicebron (vt multi corrupti codices habent) opinio ponitur, cõsistẽs in hoc, q corpora agunt p̃ suas formas accidentales, vt disponẽtia materiam: & in hoc bene dicit, & euitat stultitiam Auicebron. Et q corpora non agunt vt educentia formas sub-

Lib.9.c.4. paulo post prin. to.5. *c.15. inter princip. & med.

336

substātiales, sed dantur a formis separatis, vel intelligentia agente: & in hoc errat, vt patuit superius.

¶ Quo ad quartū, opinio Democriti valde rudis ponit actionem fieri p defluxum atomorum ex corpore agente in patiēs. Improbatur ex parte patientis, quia nō totū pateret ex parte agentis, qa minueretur agendo.

¶ Quo ad quintū, conclusio rñsiua q̄sito est. Corpus agit ſm quod est actu in aliud, ſm quod est in potentia. Hæc conclusio satis probata relinquitur ex dictis contra Auicebron. Vnumquodq; quantum participat de aliquo, tantum ēt participat de illius proprio: sed actus proprium est agere. ergo corpus, ſm qđ est actu, actiuū est: & sic habetur, quòd
419 vere agit: & modus agēdi, & quid agit, scilicet tam accidēs, quàm substantiam, cum sit actu, & ſm formam substantialem, & accidētalem.

¶ Aduerte hic, quòd corpus esse actiuum ſm suam substātiā, potest dupliciter intelligi. Vno modo, vt sit elicitiuum alicuius suæ propriæ actionis, puta generationis. verbi gr̃a. Qñ ignis generat ignē, sicut calor elicit alterationē præuiam, scilicet calefactionem: ita substantia ignis eliciat generationem substātialem. Et hæc est opi-
568 nio Scoti posita ab eo in multis locis. s. in 1. dist. 37. & in 2. dist. 9. q. 2. & dis. 16. quæstio. 1. & in 4. distin. 11. &c. Alio
q. 45. ar. 8. modo, vt corpus nō sit per seipsum elicitiuū alicuius actionis, sed sit radix, & principium, ꝙ qualitas sua actiua eliciat actionem assimilatiuam sibi substantialiter. uerbi gr̃a. Substantia ignis
Li. 1. de gener. a tex. 57. vsq; ad 76. tom. 2. nō elicit generationem huius ignis geniti, sed est præbens efficaciā calori suo, vt eliciat generationem, qua effect⁹ fiat similis substantiali-

cetur forma corporalis, ne possit se extendere per actionem in aliā materiam, sed solum forma spiritualis, & immaterialis, quæ nō est coarctata per quantitatem, potest effluere per actionē in aliud. Sed ista ratio non concludit, ꝙ forma corporalis nō sit agens, sed quòd non sit agens vniuersale. Secundū enim quod participatur aliquid, secūdum hoc est necessarium, quòd participetur id, quod est propriū ei. Sicut quantum participatur de lumine, tantum participatur de ratione visibilis. Agere autem, quod nihil est aliud, quàm facere aliqd actu, est per se proprium actus, inquantum est actus. Vnde & omne agens agit sibi simile. Sic ergo ex hoc, quòd aliquid est forma non determinata per materiam quantitati subiectam, habet ꝙ sit agens indeterminatum, & vniuersale. Ex hoc vero quòd est determinata ad hanc materiam, habet quòd sit agens contractum, & particulare. Vnde si esset forma ignis separata, vt Platonici posuerunt[e], esset aliquo modo causa omnis ignitionis. Sed hæc forma ignis, quæ est in hac materia corporali, est causa huius ignitionis, q̄ est ab hoc corpore in hoc corpus: unde & fit talis actio per contactum duorum corporum. Sed tñ hęc opinio Auicebron superexcedit opinionem Platonis. Nam Plato ponebat solū formas substantiales separatas: accidentia vero reducebat ad principia materialia, quæ sunt magnū, & paruū, quæ ponebat esse prima contraria, sicut & alij rarum, & densum. Et ideo tam Plato, quàm Auicenna in aliquo ipsum sequēs, ponebant quòd agentia corporalia agunt ſm formas accidentales, disponendo materiam ad formam substantialem[o]: sed vltima perfectio, quæ est per inductionem formæ substantialis, est a principio immateriali. Et hæc est secunda opinio de actione corporum, de qua supra dictū est*, cum de creatione ageretur. Tertia vero opinio fuit Democriti, q ponebat actionē esse per effluxionem atomorum a corpore agente, & passionem esse per receptionem eorūdem in poris corporis patientis. Quam opinionem improbat Aristot.*in primo de Generat. Sequeretur enim ꝙ corpus non pateretur per totū, & quòd quantitas corporis agentis diminueretur ex hoc qđ agit: q̄ sunt manifeste falsa. Dicendum est ergo, ꝙ corpus agit secundum qđ est actu, in aliud corpus, secundum quod est in potentia.

Ad primvm ergo dicendum, quòd dictum Augustini est intelligendum de tota natura corporali simul accepta, quæ non habet aliquam inferiorem naturam infra se, in quam agat: sicut natura spiritualis in corporalem, & natura increata in creatam. Sed tamen vnum corpus est infra alterum, inquantum est in potentia ad id quod habet aliud in actu.

¶ Et per hoc patet solutio ad 2^m. Sciendum est tamen, quòd cum Auicebron sic argumentatur. Est aliquid quod est mouens, nō motum, scilicet primus factor rerum. ergo ex opposito, est aliquid quod est motum, & patiens tantum, quod concedendum est: sed hoc est materia prima, quæ est potentia pura, sicut Deus est actus purus. Corpus etiam componitur ex potentia & actu: et ideo est agens & patiens.

ter igni, idest, sibi vniuocum. Et ista via est peripatetica, vt patet in de sensu & sensato, quam sequitur San Thomas expresse tenēs, quòd creata substātia nullius actionis est proximum elicitiuum principium.

¶ In responsione ad quintū est quęstio, quomodo substantia agat substātiam, & accidens in virtute substantiæ: sed supra tractata est.

Ad 3^m dicendum, quòd quantitas non impedit formam corporalem omnino ab actione, sicut dictū est*: sed impedit eam ne sit agens vniuersale, inquātum forma indiuiduatur, prout est in materia quantitati subiecta. Signum tamen quod inducitur de ponderositate corporum, non est ad propositum. Primo quidem, quia additio quantitatis non est causa grauitatis, vt probatur in quarto de cęlo, & mundo*. Secundo, quia falsum est, quòd pōderositas facit tardiorem motum: immo quanto aliquid est grauius, tanto magis mouetur motu ꝓprio. Tertio, quia actio non fit per motum localem, vt Democri. posuit, sed per hoc, quòd aliquid reducitur de potentia in actū.

In cor.
Li. 4. de cœlo, & mundo, tex. 9. 10.

Ad 4^m dicendum, quòd corpus non est id, quod maxime distat a Deo. participat enim aliquid de similitudine diuini esse, secundum formam quam habet: sed id quod maxime distat a Deo, est materia prima, quæ nullo modo est agens, cum sit in potentia tantum.

Ad 5^m dicendum, quòd corpus agit & ad formam accidentalem, & ad formam substantialem. Qualitas enim actiua vt calor, etsi sit accidens, agit tamen in virtute formæ substantialis[c], sicut eius instrumentum. Et ideo potest agere ad formam substantialem: sicut & calor naturalis, inquantum est instrumentum animæ, agit ad generationem carnis, ad accidens vero agit propria virtute. Nec est contra rationem accidentis, quòd excedat suum subiectum in agendo, sed quòd excedat in essendo: nisi forsan quis imaginetur idem accidēs numero defluere ab agente in patiens, sicut Democritus ponebat fieri actionem per defluxum atomorum.

Articvlvs II.

Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationes seminales.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulum secundum.*

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur quòd in materia corporali non sint aliquæ rationes seminales. Ratio.n.importat aliquid secundum esse spirituale: sed in materia corporali, non est aliquid spiritualiter, sed corporaliter, secundum scilicet modum eius, in quo est. ergo in materia corporali, non sunt seminales rationes.

¶ 2 Præt. Aug.*dicit tertio de Tri. ꝙ dæmones quædā opera faciunt adhibendo occultis motibus q̄dā semina, quæ in elementis cognoscunt: sed ea, quæ per motum localem adhibentur, sunt corpora, non rationes. ergo incōuenienter dicitur, quòd sunt in corporali materia seminales rationes.

¶ 3 Præt. Semen est principium actiuū: sed in materia corporali, nō est aliquod principium actiuū, cum materiæ nō competat ageret vt dictū est*. ergo in materia corporali non sunt seminales rōnes.

¶ 4 Præt. In materia corporali dicuntur esse quędā causales rōnes, quæ videntur sufficere ad rerum productionem: sed seminales rōnes sunt aliæ a causalibus, quia p̄ter seminales rationes fiunt miracula, non autem pręter causales. ergo inconuenienter dr̃, ꝙ seminales rōnes sunt ī materia corporali.

Sed contra est, quod Aug. dicit 3. de Trinit. *Omnium rerum, quæ corporaliter, visibiliterq; nascuntur, occulta quędam semina in istis corporeis mundi huius elementis latent.

Respon. Dicendum, quòd denominationes consueuerūt fieri a perfectiori, vt dicitur in 2. de anima. *In tota autem natura corporea pfectiora sunt corporaviua: unde & ipsum nomē naturæ trāslatum est a rebus viuentib⁹ ad oēs res naturales. Nam ipsum nomen naturę, vt Philosophus dicit in 5. Metaphysic. * primo impositum fuit ad significādum generationē viuentium, quæ natiuitas dicitur[c]. Et quia viuentia generantur ex principio coniuncto, sicut fructus ex arbore, & fœtus ex matre cui colligatur, consequenter tractum est nomen naturæ ad omne principium motus, quod est in eo, quod mouetur[c]. Manifestum est autem quòd principium actiuum, & passiuum generationis rerum viuentium sunt semina, ex quibus viuentia generantur. Et ideo conuenienter Aug.*oēs virtutes actiuas, & passiuas, quę sunt principia generationum, & motuū naturalium, seminales rationes vocat. Huiusmodi autem virtutes actiuæ, & passiuæ in multiplici ordine considerari possunt. Nam primo quidem, vt Aug. *dicit 6. super Gen. ad lit. sunt principaliter, & originaliter in ipso verbo Dei secundum rōnes ideales. Secundo vero sunt in elemētis mundi, vbi simul a principio productę sunt, sicut in vl̃ibus causis. Tertio vero modo sunt in iis, quæ ex vniuersalibus causis ſm successiones temporum ꝓducuntur: sicut in hac planta, & in hoc aīali, tanquā particularibus causis. Quarto modo sunt in seminibus, quæ ex animalibus, & plantis producunt̃: quæ iterū cōparant̃ ad alios effect⁹ particulares, sicut primordiales causę vl̃es ad primos effectus producēdos.

377

567

Titul⁹ clarus ex corpore articuli. Motus est enim articulus hic ꝓpter verba Augustini. ¶ In corpore duo. Quid, & quàm conuenienter significetur ratio seminalis: secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primū. Principia actiua, & passiua motuum, & generationum naturalium rōnes seminales ab Augustino cōueniēter vocant̄. Probatur. Corpora viuentia sunt perfectiora inter oīa naturalia. ergo ab eis cōueniēter fit denominatio cęterorum. ergo a seminibus cōuenienter nominantur pricipia actiua, & passiua omnium naturaliū. Antecedēs patet: consequētia probatur dupl̃r. Primo a priori: qa denominatio fit a perfectiori, ex scđo de aīa. Scđo a posteriori, & simili ad ꝓpositum: quia nomē naturæ a natiuitate ortum ad omnium rerum naturalium coniuncta principia translatum est. Scđa vero consequentia probatur: quia semina sunt actiua, & passiua principia generationis viuētiū.

¶ Quo ad tertium conclusio est, ꝙ rōnes seminales sunt in materia corporali multipliciter. Declaratur numerādo quatuor modos essendi, quos habent, in verbo, in causis vniuersalibus corporalibus, in causis particularib⁹, in seminibus: vbi patet tripliciter esse rōnes seminales in materia corporales.

Ad primvm ergo dicendum, quòd huiusmodi virtutes actiuæ, & passiuæ rerum naturalium, etsi non possint dici rōnes, ſm quod sunt in materia corporali, possunt tamen dici rationes per comparationem ad suam originem, secundum quod deducuntur a rationibus idealibus.

Ad 2^m dicendum, quòd huiusmodi virtutes actiuæ, vel passiuæ, sunt in aliquibus partibus corporalibus, quæ dum adhibentur per motum localem ad aliquos effectus complendos, dicuntur semina adhiberi per dæmones.

Ad 3^m dicendum, quòd semen maris est principium actiuum in generatione animalis: sed potest etiam dici semen id, quod est ex parte feminæ, quod est principium passiuum. Et sic sub semine comprehendi possunt vires actiuæ, & passiuæ.

Ad 4^m dicendum, quòd ex verbis Augu. de huiusmodi rationibus seminalibus loquentis, satis accipi potest, quòd ipsæ rationes seminales, sunt etiam rationes causales, sicut & semen est quædam causa. Dicit enim in 3. de Trinit. * quòd sicut matres graui- li. 3. c. 9. circa prin. to. 3
dæ sunt fœtibus, sic ipse mundus est grauidus causis nascentium, sed tamen rationes ideales possunt dici causales, non autem proprie loquendo, seminales: quia semen non est principium separatum, & præter huiusmodi rationes non fiunt miracula. Similiter etiam neque pręter virtutes passiuas creaturę inditas, vt ex ea fieri possit quicquid Deus mandauerit: sed pręter virtutes actiuas naturales, & potentias passiuas, quæ ordinantur ad huiusmodi virtutes actiuas, dicuntur fieri miracula, dum dicitur, ꝙ fiunt pręter rationes seminales.

Articvlvs III.

Vtrum corpora cælestia sint causa eorum, quæ hic in inferioribus fiunt.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulum tertium.*

Ad tertivm sic proceditur. Videtur quòd corpora cælestia non sint causa eorū, quæ hic in inferioribus corporibus fiunt. Dicit enim Damas.*Nos autem dicimus, quoniam ipsa, scilicet corpora cęlestia, nō sunt causa alicuius eorum, quæ fiunt, neq; corruptionis eorum, q̄ corrūpuntur: signa autem sunt magis imbrium, & aeris transmutationis.

¶ 2 Præt. Ad faciendum aliquid, sufficit agens, & materia: sed in istis inferioribus inuenitur materia patiens, & inueniuntur etiam contraria agētia. s. calidum, & frigidum, & hmōi. ergo nō est necessarium ad causandum ea, quæ hic inferius fiūt, causalitatem cælestibus corporibus attribuere.

¶ 3 Præt. Agens agit sibi simile: sed videmus, quòd omnia, quæ fiunt hic inferius, fiunt per hoc, quòd calefiunt, & frigidantur, & humectantur, & desiccantur, & aliis hu-

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio rñsiua quęsito affirmatiue. Motus inferiorū corporum causantur a corporibus cælestibus. Probatur. Oīs multitudo ab vnitate procedit. ergo oīs motus ab immobili. ergo quāto aliquid est magis immobile, tanto est magis causa magis mobilis. ergo corpora cælestia sunt causæ inferiorum mobilium. Antecedens patet: prima cōsequētia probatur, quia immobile vno modo se habet, mobile multiformiter. Secūda vero est ex se euidens ex eadem radice. Tertia vero probatur, qa corpora cælestia sunt magis immobilia. Probatur, qa solo motu locali, quo etiam non sic multifor-

568 1.2.q.95.a. 9. & q. 96. ar.2. ad 2. Et opusc. 5. ar.3. ad 2. *lib 2.ca.7. circa med.

Universidad de Deusto Biblioteca

iusmodi qualitatibus alterantur, quæ non inueniuntur in corporibus cęlestibus. ergo corpora cælestia, non sunt cā eorū, q̄ hic fiunt.

§ 4 Præt. Sicut August.*dicit. 5. de ciuit. Dei. Nihil est magis corporeum, quàm corporis sexus: sed corporis sexus nō causatur ex corporibus cælestibus: cuius signum esse videtur, ꝙ duorum geminorū sub vna constellatione natorum, vnus est masculus, & alter est femina. ergo corpora cælestia non sunt causa rerum corporalium, quæ hic fiunt.

SED CONTRA est, quod Augu.*dicit. 3. de Trinitate, quòd corpora crassiora, & inferiora per subtiliora, & potentiora quodam ordine reguntur. Et Diony. *dicit 4. cap. de diui. nomi. ꝙ lumen Solis ad generationem sensibilium corporum confert, & ad vitam ipsa mouet, & nutrit, & auget, & perficit.

RESPON. Dicendum, quòd cum omnis multitudo ab vnitate procedat, quod autem immobile est, vno modo se habet: quod vero mouetur, multiformiter: considerandum est in tota natura, ꝙ omnis motus ab immobili procedit. Et ideo quanto aliqua magis sunt immobilia, tanto sunt magis causa eorum, quæ sunt magis mobilia. Corpora autem cęlestia sunt inter alia corpora magis immobilia: non enim mouentur, nisi motu locali. Et ideo [d] motus horum inferiorum corporum, qui sunt varij, & multiformes, reducuntur in motum corporis cęlestis, sicut in causam.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ dictum Damasce. intelligendum est, quòd corpora cælestia non sunt primo causa generationis, & corruptionis eorū, quæ hic fiunt, sicut dicebant illi, qui ponebant corpora cælestia esse Deos.

AD 2m dicendum, quòd principia actiua in istis inferiorib9 corporibus non inueniunt, nisi qualitates actiuæ elemētorum, q̄ sunt calidum, & frigidum, & huiusmodi: etsi sic esset, ꝙ formæ substantiales inferiorum corporum, non diuersificarentur, nisi secundum huiusmodi accidentia, quorū principia rarum, & densum antiqui naturales posuerunt, non oporteret super hęc inferiora corpora aliqđ principiū actiuum ponere, sed ipsa sufficerent ad agendum: sed recte considerantibus apparet, ꝙ huiusmodi accidentia se habent, sicut materiales dispositiones ad formas substantiales naturalium corporum. Materia aūt non sufficit ad agendum: & ideo oportet super has materiales dispositiones ponere aliqđ principiū actiuū. Vnde Platonici posuerunt species separatas, secundum quarum participationē inferiora corpora substantiales formas cōsequunt. [e] Sed hoc nō videt sufficere: quia species separatæ semper eodē modo se haberent, cū ponant immobiles. Et sic sequeret, ꝙ nō esset aliqua variatio circa generationem, & corruptionem inferiorum corporum, quod patet esse falsum. Vnde ſm Philosophum in 2.*de gener. necesse est ponere aliquod principiū actiuū mobile, quod per suam præsentiā, & abundātiam causet varietatem circa generationem, & corruptionem inferiorum corporum, & hmōi sunt corpora cælestia. [f] Et iō quicquid in istis inferioribus generat & mouet ad speciem, est sicut instrumentum cęlestis corporis, secundum quod dicitur in secundo*Physic. quòd homo generat hominem, & Sol.

AD 3m dicendum, quòd corpora cælestia inferioribus corporibus non sunt similia similitudine speciei, sed inquantum sua vniuersali virtute continent in se quicqd in inferioribus generatur, [g] secundum quem modum dicimus etiā omnia esse Deo similia.

AD 4m dicendum, quòd actiones corporum cælestium diuersimode recipiuntur in inferioribus corporibus secundum diuersam materiæ dispositionem. Contingit autem quandoque, quòd materia conceptus humani non est disposita totaliter ad masculinum sexū, unde partim formatur in masculum, partim in feminam. Vnde & hoc introducitur ab Augu. †ad repellendum scilicet diuinationem, quæ fit per astra: quia effectus astrorum variantur etiam in rebus corporeis secundum diuersam materiæ dispositionem.

Li. 5. dē ciu. Dei. c. 6. circa fi. to. 5.

Li. 3. c. 4. circa pri. to. 3.

*c. 4. par. 1. aliquātulū ante med.

D. 1075

multiformitas in aliquo intrinseco, cætera multis motibus, alteratione, generatione, motu locali.

¶ In responsione ad secundum occurrunt tres dubitationes. Prima est circa progressum responsionis, videtur enim diuertere a proposito. Nam primo proponitur conditionalis de proportione qualitatū actiuarum ad formas substātiales: & deinde transitur ad gradus causandi earundem, nec vnquā reditur ad destructionem illius conditionalis, cuius tamē destructio in hac respōsione sustinetur. Secunda est circa rationem assignatā in litera: quare necesse est pręter corpora inferiora, ponere corpus cęleste esse actiuum effectuum inferiorum. Ratio enim est ista. Actiones, sicut & qualitates elementares, se habent sicut materiales dispositiones ad formas substantiales. ergo oportet ponere altius actiuum. & probatur cōsequentia: quia materia nō sufficit ad agendū, & deinde ostēditur, ꝙ tale agens oportet esse mobile, ac per hoc concluditur esse cælum. Hæc autem ratio non concludit intentū: quoniam cum in antecēdēte dicitur, quòd hæc accidētia se habent vt materiales dispositiones, potest dupliciter intelligi. Primo, de istis accidentibus virtute ꝓpria. Secūdo de eis, vt agunt in virtute substantiarum naturalium inferiorū, quarum sunt. Si.n. intelligitur secundo modo, falsum est antecedens: quoniam calor vt vis ignis, introducit actiue formam ignis, apud Sanctum Thomam, quàmuis vt calor disponat tantum pro illa. Si autem intelligitur primo modo, verum est antecedens: quia accidens virtute propria non potest agere substantiam, sed disponere tantum. sed tunc concesso toto processu negabitur vltima consequentia, scilicet, ergo illud aliud agens mobile est corpus cæleste. Dicam enim ꝙ illud est substantia illius corporis, cuius qualitas agit disponendo, verbi gratia, substantia ignis, cum generatur ignis ab igne, & substantia hominis, cum generatur homo ab hoīe, & sic de aliis. In hoc.n. consistit difficultas secundi argumenti, quod est, Sufficientia inferiorum agentium tam ad accidentia, q̄ ad substantias procedit, cōtra necessitatem recurrendi ad corpus cęleste. Tertia dubitatio est circa corollarium in calce responsionis positum, scilicet, quòd omne generans inferius mouet ad speciem vt instrumentū cælestis corporis. Aut.n. hic sumitur species, vt distinguitur cōtra indiuiduum: & tunc restat ostendere, vnde hoc efficaciter inferatur. ex dictis.n. nihil apparet ad propositum tale: aut distinguitur contra dispositionem, & tunc est falsum: quia cum ignis generat ignem, non concurrit substantia ignis generantis vt instrumentum, sed vt agens principale, cuius signum euidens est, quia assimilat sibiipsi effectum. hæc enim est differentia instrumēti a principali agēte, ꝙ illud vt sic facit simile alteri, hoc sibi.

¶ Ad has dubitationes alio ordine respondendum est. Primo nanq; ad secundam, ex cuius sensu reliquæ pendent; deinde ad primam, & tertiam dicetur. Sciendum est ergo, ꝙ duplex est principiorum actiuorum ordo, quędam enim sunt principia actiua formaliter: quędam vero virtualiter. Actiua formaliter voco, quæ sunt principia elicitiua actionum, qualia sunt calidum, & frigidum &c. Actiua autem virtualiter dico illa quæ non eliciunt actiones: sed sunt, quorū virtute actiones eliciuntur, qualia sunt omnia corpora ſm substantias. Dictum est.n. superius, ꝙ substantia creata nullius actionis est elicitiuū principium, & ꝙ tn̄ est id, cuius virtute qualitates, & potentiæ actiuæ agunt. Hoc autem duplex genus actiui principii in corporibus sic se habet, quòd formale sequitur virtuale: & sic virtuale est prius formali secundum rem, sed secundum nomē est totum oppositum: quoniā actiuum formale adeo sibi nomen actiuitatis vendicauit, vt communiter dicatur, vt in hac etiam litera dicitur, quòd nullum inuenitur in istis inferioribus actiuum principiū, nisi qualitas elemētaris &c.

¶ Hoc igitur supposito, ad secundum dubium dico duo. Primum, stādo infra ordinem actiuorum formaliter, optime videtur sequi. Omnia actiua formaliter in istis inferioribus se habent, vt materiam disponentia. ergo necesse est ponere aliquod in superiorib9 actiuum formale, quod se habeat vt perficiens: & cum tale oporteat esse mobile, sequitur. ergo est corpus cæleste. Nec potest contra hoc instari, quòd tale est substantia corporis huius, quia illa non est in ordine actiuorum formaliter. Secundum est, ꝙ vniuersaliter loquendo de vtroque ordine actiuorum, processus literæ etiam valet: quod tali ordine manifestatur. Omnia hæc actiua formaliter sunt vt materiam disponentia. ergo præter hęc oportet esse aliud actiuum formale se habens vt informans. Tunc vltra, Sicut superius principium actiuū formale se habet ad inferius principium actiuum formale, ita superius virtuale ad inferius virtuale. Substantiæ nanque rerum ex earum accidentibus innotescunt, vt in primo de anima dicitur: sed præter inferius formale oportet ponere superius formale. ergo præter inferius virtuale, oportet ponere superius virtuale: & sequitur amplius, quòd quemadmodum inferius formale, est vt materiale respectu superioris formalis, ita inferius virtuale respectu superioris virtualis. Et sic patet, quòd siue literam interpretemur de actiuis formaliter, quòd consequentia est bona iuxta primum dictum: siue vniuersaliter, & indistincte interpretemur de actiuis, consequentia quoque est bona ex eadem radice: quia scilicet formaliter actiua sunt tantum disponentia. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd antecedens intelligitur de accidentibus istis, vt sunt actiua virtute propria. Et cum dicitur, quòd tunc fiet recursus ad substantiam corporis, cuius est illud accidens, iam patet responsio, quòd variatur ordo actiuorum. Oportet enim habere recursum ad altius actiuum formale, vt omnis ordo actiuorum completus: & sic fit reductio ad corpus cæleste, quod manifeste actionem elicit non per qualitatem materialiter se habentem ad naturas corporum inferiorum, sed per altiores proprietates, qualis est lux, & influxus &c.

¶ Ad primam vero dubitationem dicitur dupliciter. Primo, ꝙ nullū inconueniens fuit, digressionem talem facere, aut relinquere destructionem illius conditionalis: quoniam per se notum est, multā esse varietatem formarum inferiorum excedentem efficaciam qualitatū elementarium, vt patet ex operib9. Quòd.n. magnes trahat ferrū, ex nulla elementi virtute prouenit: & consequenter nec eius forma, quæ illi9 operis est principium &c. Secundo, ꝙ illa conditionalis fuit destructa in litera, non formaliter breuitatis causa, sed implicite, & virtualiter. Affirmando.n. actiua inferiora se habere, vt materialia respectu substantiarum, satis ostendit infirmitatem horum actiuorum respectu varietatis omnium formarum substantialium horum. Si enim in potentia sunt ad formas ipsas, oportet ꝙ sint potentia ad diuersitatem earum, cum diuersitas formalis naturas formarum consequatur: & ab eodem habeat res esse vnitatem, & diuersitatem ab alio. Consonat autem series literę, huic expositioni: quoniam cū aduersatiua coniunctione transiuit ad ostendendam impotentiam horum, ex genere causandi accidentium eorundem.

¶ Ad tertiam dubitationem dicitur, ꝙ vtroque modo verificari potest corollarium illud. Et primo quidem modo sequitur ex dictis cointellecta alia ꝓpositione tritissima, & ideo non explicata. s. ꝙ cælum sit agens vīe. ex his nanq; bene sequitur. ergo q̄cunq; inferiora agunt ad speciem, agunt vt instrumenta cælorū: quia vt superius dictum probatumq; est, illa sola agunt directe, & per se naturam, q̄ causant eam in quocunque inuenitur ſm eandem rōnem: hæc aūt impossibile est esse vniuoca, vt sunt ista. Et iō hęc inquantum agunt ad spēm, generādo indiuiduū, agunt in virtute illorum, quorū ꝑ se est agere ad speciem. Scdo aūt modo intellectum, verum est accipiendo instrumentum, nō stricte, vt arguendo acceptum est, sed large, vt: Oē mouens motū vt sic, dicitur instrumentum: hoc etenim modo corpora inferiora sunt instrumenta superiorum, quia non agunt nisi mota ab illis: & similiter accipiendo instrm̄, vt actiuū conditionis materialis, est instrm̄ actiui cōditionis formalis. Cū.n. oē agens agat sibi simile, quantū pōt, & quanto agens est superius, tāto sit formalius, cōsequens est, ꝙ conditio causata in effectu a superiori agente, est vt formalis respectu conditionis causatæ ab inferiori. Merito aūt hac rōne, inferius vocatur instrumētū superioris, q̄a instrumēti est materiā parare: principalis vero agentis informare, & vtroq; mō Sol, & homo generāt hominē. Nec seq̄tur, ꝙ nō assimilet hoī generāti, q̄a nō ita stricte sumit. Vnde in litera non dicitur absolute instrumentum, sed sicut instrumentum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum corpora cælestia sint causa humanorum actuum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd corpora cælestia sint causa humanorū actuum. Corpora enim cælestia, cum mouentur a spiritualib9 substantiis, sicut supra dictum est*, agunt in virtute earum, quasi instrumenta: sed illę substantiæ spirituales sunt superiores animabus nostris. ergo videtur quòd possint imprimere in animas nostras, & sic causare actus humanos.

§ 2 Præt. Omne multiforme reducitur in aliquod vniforme principium: sed actus humani sunt varij, & multiformes. ergo videtur quòd reducantur in vniformes motus cælestium corporum, sicut in sua principia.

§ 3 Præt. Astrologi frequenter vera annuntiant de euentibus bellorum, & aliis humanis actib9, quorum principia sunt intellectus, & voluntas: quod facere non possent, nisi cælestia corpora essent humanorum actuum causa. sunt ergo corpora cælestia humanorū actuum causa.

SED CONTRA est, quòd Damasc. *dicit, quòd corpora cælestia humanorum actuum nequaquàm sunt causa.

RESPON. Dicendum, quòd corpora cælestia in corpora quidem imprimunt directe, & per se, sicut iam dictum est*, in vires au-

569

2.2.q.95.2. 5. cor. Et mal.q.16. ar.7. ad 16. Et quo. 12. ar.5. cor. Et 6. meth. le. 3. cō. 5. & 6.

*q. 110. ar. 3. & ar. 1. ad 2.

Li. 2. orth. fidei. c. 7.

Ar. præced.

¶ Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulum quartum.

Titulus, Humanorum actuum. Humani actus dicuntur, qui sunt proprii homini, in eo ꝙ homo, in quibus differt a brutis: & hi sunt actus intellectus, & voluntatis tam eliciti, quàm imperati vt sic.

¶ In corpore tria. Primo, ostendit habitudinem corporū cælestiū ad ea, quorum sunt causæ. Secundo ea, quæ occasionaliter mouent. Tertio, rn̄det q̄sito.

¶ Quo ad primum tria. Primo, qualia sunt directe, & ꝑ se subdita cæli causalitati: & dicit quòd sunt corpora. Scdo, qualia per accidens subdita: & dicit ꝙ sunt vires animæ affixæ organis corporeis. Tertio, ꝙ consequerentur, si intellect9 esset altero horum modorum subditus, duo, primo, ꝙ naturaliter omnia ageret, vt bruta: secundo, ꝙ non esset liberi arbitrii.

¶ Aduerte hic duo. Primum, ꝙ in hac litera insinuatur talis distinctio. Corpora cælestia agere aliquid, cōtingit dupliciter. s. causaliter, & occasionaliter, & vterq; modus subdiuiditur. Nam causalitatem habere super aliud contingit dupliciter. s. directe, & per se. Et sic habet causalitatem super corpora. Et indirecte, seu per accidens. i. per aliud. Et sic habet causalitatem super vires animæ alligatas corporeis organis: in eas enim agit per aliud, idest, per corpus, ꝙ est earum organum, quod probatur ex eo, quia impediuntur secundum impedimenta organorum, vt patet in visu. Occasionaliter quoque mouere aliquid dupliciter contingit. Vno modo necessitando, & sic pertingit vsque ad intellectum: alio modo inclinando tantum, & sic pertingit ad voluntatem, vt in literæ secunda parte patet, quod per anticipationem dicendum duxi, ne introducentes secundam partem, ęquiuocatio illorum terminorum, scilicet indirecte, & per accidens deciperet. Intendit enim litera occasionalitatem, non causalitatem. Vnde non dicit quòd indirecte, & per accidens causant, aut imprimunt, vt in prima parte dixerat: sed pertingunt, seu pertingere possunt, aperiens ex hoc, non de causalitate, quæ impressio quædam est, sed de occasione, quæ propositionem sonat absque impressione, se loqui.

¶ Secundo aduerte, ꝙ vires animæ affixæ organis, & aliæ formæ naturales, sunt depressæ in materia corporali: anima vero eleuatur supra totum ordinem corporum, vtpote excedens naturam, quæ est principium formale cuiusque corporei actiui, vt sic. Cuius signum est, quòd natura non nisi ad vnum mouet: anima autem etiam vegetatiua mouet ad omnes differentias, vt patet in augmento plantarum. Et propter hanc differentiam corpora cælestia, inquātum sunt corporalia agentia (de eis enim nunc hic est sermo) dicuntur agere directe, & per se in corpora, idest composita ex materia, & forma, quæ non excedit naturæ rationem. In vires autem animæ organicas dicuntur agere per accidens,

Universidad de Deusto
Biblioteca

accidens, ideſt, per corpus, quia ſcilicet ſunt altioris ordinis, quàm formæ corporeæ.

¶ Quo ad ſecundũ, vt iam patet, duo dicũtur. Primo, quòd cęlum pertingit ad intellectum, & voluntatem indirecte, & per accidens, ideſt per modũ occaſionis, proponẽdo obiectum vtrique. Secundo, quòd differenter hoc ſit reſpectu intellectus, & voluntatis: quia ille neceſſario ſequitur ſenſus, iſta non.

¶ Circa hanc partem occurrit dubiũ, quomodo ſaluatur hæc differẽtia inter intellectum, & voluntatem. Aut enim intelligitur quo ad exercitium actꝰ, aut quo ad ſpecificationem eiuſdem. Si primo modo, falſum eſt, quòd intellectus neceſſitetur a ſenſu, cum liber ſit vſus intellectus. Si ſecundo modo, nulla eſt inter intellectum & voluntatem differentia, cũ vtriuſq; obiectum ſit vnum, & idem cognitum, ex ſenſibilibus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ aſſignata differentia intelligitur quantum ad rectitudinem actus: rectitudo enim actus intellectus eſt naturalis. Nõ enim recte intelligimus, quia volumus, ſed quia agentia ad intellectionem ſunt bene diſpoſita ſecundum naturam, phantaſmata ſcilicet, & intellectus agens &c. rectitudo autẽ actus voluntatis eſt libera. Ideo enim recte volumus, quia volumus ſic, puta, iuſte, temperate &c. Et propterea actus intellectus neceſſario ſequitur diſpoſitionem ſenſuum, vtpote variantium obiectũ ſuum, ad quod habet naturalẽ, non liberam habitudinẽ: actus vero voluntatis, non neceſſario ſequitur diſpoſitionem partis ſenſitiuæ, vtpote liberæ. Ad obiectionem autem dicitur, ꝙ intelligitur quo ad ſpecificationẽ actus, ſed

362

tem animæ, quæ ſunt actus organorum corporeorum non directe quidem, ſed per accidens: quia neceſſe eſt huiuſmodi actus harũ potentiarum impediri ſecundum impedimenta organorum, ſicut oculus turbatus non bene videt. Vnde ſi intellectus, & voluntas eſſent vires corporeis organis alligatæ, ſicut poſuerunt aliqui dicentes, quòd intellectus non differt a ſenſu [e], ex neceſſitate ſequeretur, quòd corpora cęleſtia eſſent G cauſa electionum, & actuum humanorum. Et ex hoc ſequeretur, quòd homo naturali inſtinctu ageretur ad ſuas actiones, ſicut cetera animalia, in quibus non ſunt niſi vires animæ corporeis organis alligatæ. Nam illud quod fit in iſtis inferioribus ex impreſſione corporum cęleſtium, naturaliter agitur. Et ita ſequeretur, quòd homo non eſſet liberi arbitrii, ſed haberet actiones determinatas, ſicut & cęteræ res naturales: quę manifeſte ſunt falſa, & conuerſationi humanæ contraria. Sciendum eſt tamen, quòd indirecte, & per accidens impreſſiones corporum cæleſtium ad intellectum, & voluntatem pertinere poſſunt, inquantum ſcilicet tam intellectus, quàm voluntas aliquo modo ab inferioribus vitibus accipiunt, quæ organis corporeis alligantur: ſed circa hoc diuerſimode ſe habent intellectus, & voluntas. Nam intellectus ex neceſſitate accipit ab inferioribus viribus apprehenſiuis. Vnde turbata vi imaginatiua, vel cogitatiua, vel memoratiua, ex neceſſitate turbatur actio intellectus [f]: ſed voluntas non ex neceſſitate ſequitur inclinationem appetitus inferioris. Licet enim paſſiones, quæ ſunt in irascibili, & concupiſcibili, habeant quandam vim ad inclinandam voluntatem, tamen in poteſtate voluntatis remanet ſequi paſſiones, vel eas refutare. Et ideo impreſſio cæleſtiũ corporum, ſecundum quam immutari poſſunt inferiores vires, minus pertingit ad voluntatem, quæ eſt proxima cauſa humanorũ actuum, quàm ad intellectum. Ponere igitur cęleſtia corpora eſſe cauſam humanorum actuum, eſt proprium illorum, qui dicunt intellectum non differre a ſenſu. Vnde quidam eorum dicebant, quòd talis eſt voluntas in hominibus, qualem in die inducit pater virorum deorumq́ue. Quia ergo conſtat intellectum, & voluntatẽ non

421

F eſſe actus organorum corporeorũ, impoſſibile eſt, ꝙ corpora cælestia ſint cauſa humanorum actuum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ſpirituales ſubſtantiæ, quæ cælestia corpora mouent, in corporalia quidem agunt mediantibus cęleſtibus corporibus: ſed in intellectum humanum agunt immediate, illuminando. Voluntatem autem immutare non poſſunt, vt ſupra habitum eſt*.

AD 2m dicendum, ꝙ ſicut multiformitas corporalium motuum reducitur ſicut in cauſam in vniformitatem motuum cælestium[e]: ita multiformitas actuum, q̃ ſunt ab intellectu, & voluntate, reducitur in principium vniforme, qđ eſt intellectus, & voluntas diuina.

AD 3m dicendum, ꝙ plures [d] hominum ſequuntur paſſiones, quæ ſunt motus ſenſitiui appetitus, ad quas cooperari poſſunt corpora cælestia: pauci autem ſunt ſapientes, qui huiuſmodi paſſionibus reſiſtant. Et ideo aſtrologi, vt in pluribus vera poſſunt prædicere, & maxime in communi, non autem in ſpeciali. Quia nihil prohibet ali quem hominem per liberum arbitrium paſſionibus reſiſtere. Vnde & ipſi aſtrologi dicunt, quòd ſapiens homo dominatur aſtris, inquãtum ſcilicet dominatur ſuis paſſionibus.

ARTICVLVS V.

Vtrum corpora cælestia poſſint imprimere in ipſos dæmones.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd corpora cęleſtia poſſint imprimere in ipſos dæmones. Dæmones enim ſecundum certa augmenta lunæ aliquos homines vexant, qui & propter hoc lunatici dicuntur, vt patet Matth. 4. & 17. ſed hoc non eſſet niſi corporibus cęleſtibus ſubiacerent. ergo dæmones ſubiacent actionibus cęleſtibꝰ corporum.

¶ 2 Præt. Nigromantici obſeruant certas conſtellationes ad inuocandos dęmones, non autem per corpora cælestia inuocarentur, ſi non eis ſubiacerent. ergo dæmones ſubiacẽt actionibus cęleſtium corporum.

¶ 3 Præt. Corpora cælestia virtuoſiora ſunt, quàm corpora ĩferiora: ſed quibuſdam inferioribus corporibus dæmones arcentur, ſcilicet herbis, & lapidibus, & animantibus, & quibuſdã ſonis certis, ac

non quo ad omnia ſe tenentia ex parte ſpecificationis, ſed quo ad aliquid, ſcilicet: Rectitudinem actus: rectitudo nanq̃ que propria adꝰ ad ſpecificationem, ſpectat actus. Quòd autem hæc ſit mens literæ, patet ex eo, qđ turbationem actus intellectꝰ ex turbatione ſenſus profitetur affert. Conſtat enim turbationem ad obliquitatẽ actus pertinere.

¶ Quo ad tertium concluſio reſponſiua quæſito, eſt negatiua. Corpora cęleſtia non ſunt humanorum actuum cauſa. Probatur complẽdo antedicta ſic. Si corpora cælestia eſſent humanorum actuũ cauſa, intellectus nõ differret a ſenſu: ſed conſtat intellectum, & voluntatem non eſſe actus corporũ. ergo. cõſequẽtia infertur ex dictis. Et confirmatur ex authoritate Heſiodi, ſeu Homeri tenẽtis oppoſitum, vt patet tertio de Anima. Cętera ſunt plana.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimæquintæ Articulum quintum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore ſunt tria iuxta tres opiniones relatas de dęmonibꝰ: ita quòd in, & ex tertia, reſpondetur quæſito.

¶ Quo ad primum eſt opinio peripatetica deſtruens quæſtũ radicaliter: & tria dicũtur. Primo, ipſa opinio, ꝙ dæmones non ſunt. Secundo, ſaluatio apparẽtiũ, quòd procedunt ex aſtris, authoritate Auguſt. & Porphyrii: & tangitur in ꝓblemate illo magno. Propter quid omnes viri excellentes melancholici. Tertio, impugnatio, qa aliqui effectꝰ apparẽt, ad quos non ſufficiunt aſtra. ergo.

Probatur antecedẽs in quatuor effectib⁹, loqui lingua ignota: recitare quæ nunquam didicerũt: ſtatuas loqui: eas moueri.

¶ Quo ad ſecundũ opinio platonica, & hi-

hic tria. Primo opinio ipſa, ſcilicet ꝙ dæmones animalia corporea de aere tame, æterna, rationalia, paſſiua quo ad affectiones &c. vt patet ex Auguſt. & Apul. Secũdo, quid reſpondendum eſſet quæſito ſecundum hanc opinionem, & dicitur quòd eodem modo ſicut de homine, quòd ſcilicet cælũ non poteſt imprimere, ſed occaſionaliter proponere. Tertio, impugnat, quia ex ſuperius dictis patet, ꝙ ẽ falſa.

¶ Quo ad tertium duo. Primo ponitur tertia opinio, imo determinata ſententia, ſcilicet. Dæmones ſubſtantiæ ſunt intellectuales non vnitæ corporibus. Secũdo, ponitur cõcluſio reſponſiua q̃ſito negatiuę. Demones nec per ſe, nec p accidẽs, nec directe, nec indirecte ſubdũtur actionibus cælestium corporũ. Hæc concluſio eo ipſo probatur, quo infertur ex tertia opinione per ly vnde patet: faciendo de ipſa opinione antecedẽs, qđ ſupponitur ex ſuperdictis probatum.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimæquintæ Articulum ſextũ.*

IN corpore quatuor. Primo, ponitur quæſtio iſta partim ſoluta, partim ſoluenda. Secundo, oſtenditur pars ſoluta. Tertio, pars ſoluẽda. Quarto, infertur concluſio reſponſiua quæſito i calce.

¶ Quo ad ſecundũ, quia primum patet, dicitur quòd quæſtio iſta eſt ſoluta, quo ad illa ſubdita corpori cælesti, quæ etiam ſunt ſubdita voluntati humanæ, ſcilicet quòd quo ad iſta, reſpondendum eſt quæſito negatiue, ſcilicet. Corpora cælestia non imponunt ſubditis humanæ operationi neceſſitatem. Probatur, quia poteſt impediri eorum actio per voluntatem. probatur, quia nõ eſt ſibi ſubdita, quia non ſequitur neceſſario inclinationes paſſionum.

vocibus, & figurationibus, atque habet mouere humorem. In cerebro autem perficiuntur vires animales: & ideo dæmones ſecundũ certa augmenta lunæ perturbant hominis phantaſiam, quando conſiderant cerebrum ad hoc eſſe diſpoſitum.

AD 2m dicendum, quòd dæmones aduocati in certis conſtellationibus propter duo veniunt. Primo quidem, vt homines in hunc errorem inducant, quòd credant aliqđ numen eſſe in ſtellis. Secũdo, quia conſiderant ſecundũ aliquas certas conſtellationes materiam corporalem magis eſſe diſpoſitam ad effectus, pro quibus aduocantur.

AD 3m dicendum, quòd ſicut Auguſt.* dicit 21. de Ciuitate Dei, dæmones alliciuntur per varia genera lapidum, herbarum, lignorũ, animalium, carminum, rituum: nõ vt animalia cibis, ſed vt ſpiritus ſignis, inquantum ſcilicet hæc eis exhibentur in ſignum diuini honoris, cuius ipſi ſunt cupidi.

ARTICVLVS VI.

Vtrum corpora cælestia imponant neceſſitatem his, quæ eorum actioni ſubduntur.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd corpora cælestia imponãt neceſsitatem ijs, quę eorum actioni ſubdũtur. Cauſa enim ſufficienti poſita, neceſſe eſt effectum poni: ſed corpora cælestia ſunt ſufficiens cauſa ſuorum effectuum. Cum igitur corpora cæleſtia cum ſuis motibus, & diſpoſitionibus ponantur ſicut ex neceſsitate entia, videtur quòd effectus eorum ex neceſsitate conſequantur.

¶ 2 Præt. Effectus agentis ex neceſſitate ſequitur in materia, quando virtus agentis tanta fuerit, quòd poſsit ſibi ſubijcere totã materiã: ſed tota materia inferiorum corporũ ſubijcitur virtuti cælestium corporum, tanquàm excellentiori. Ergo ex neceſsitate effectꝰ cælestiũ corporũ recipit in materia corpali.

¶ 3 Præt. Si effectus cælestis corporis non ex neceſsitate prouenit, hoc eſt propter aliquam cauſam impedientem: ſed quælibet corpora quæ impedire poſſent effectum cælestis corporis, neceſſe eſt reduci in aliquod cæleſte principium, cum cælestia corpora ſint cauſa omnium, quæ hic fiunt. Ergo cum & illud cæleſte principiũ ſit neceſſarium, ſequitur quòd neceſſet ſit impediri effectum alteriꝰ corporis cælestis. Et ſic omnia q̃

¶ Quo ad tertium, quatuor. Primo dicitur in quibus eſt quæſtio difficilis, ſcilicet quòd in ceteris naturalibus. Probatur, quia inter ea nullũ apparet principium non ſubditum cælo, ſeu liberũ. Secunda ponitur ratio ad partem affirmatiuam ex duabus propoſitionibus. Prima eſt. Omne quod eſt, ſcilicet de nouo, habet cauſam. Secũda eſt. Poſita cauſa ex neceſſitate ſequitur effectus. Tertio, examinatur ex Ari. ſecunda propoſitio: & quarto, prima. Examen ſecundæ ꝓpoſitionis primo cõcludit eſſe falſam vniuerſaliter: quia ſcilicet non tenet in cauſis potẽtibus deficere, quales ſunt cauſæ naturales. Probat, quia attingunt vt in pluribus finem intẽtum, & non ſemper, vt patet ſecundo Phyſ. Dein de oſtẽdit quòd iſta exceptio eſt obuiet illi propoſitioni in ſe & abſolute, nõ tamen vt applicatur ad intentum, tali ratione. Cauſa naturalis deficiẽs in paucioribus, vt ſic, eſt ex aliqua alia cauſa impediente ipſam a ꝓprio effectu. ergo neceſſario deficit. igit̃ vterque effectus, ſcilicet & intentus, & præter intẽtum, neceſſario ſit. Antecedẽs patet, & cõſequẽtia probat: quia impedimẽtũ ipſum ex neceſſitate cõtingit.

¶ Circa hoc ſcd̃ propoſitionis examẽ .ſ. Poſita cauſa, neceſſarie eſt ſequi effectũ, dubium occurrit, ꝙ exceptio nulla ſit ꝓp rationẽ Auic. Cauſa de qua eſt ſermo, non eſt cã inſufficiens: quoniam de ea fatuum eſt dicere hoc, ſed ſufficiens. Sufficienti aũt cauſa poſita, er libertate cauſandi adempta, vt in natural bus, de quibus eſt ſermo inuenitur, intelligi nõ poteſt quòd effectus non ſequatur, & ſi aliud requiritur, ergo poſita cauſa non erat ſufficiens: quod enim ſufficit, nõ exigit aliud.

Li. 21. ca. 6. in medio, tom. 5.

571

3. contra c. 86 Et veri. q 2 arti. 14. ad 3. & q. 5. arti 5. ad 1. & 2. Et ma. q. 16. art. 7. ad 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad hoc dicitur, q̃ sermo præsens est de causa per se & sufficiẽti. Et cũ dicitur, Si ipsa posita nõ sequitur effectus, ergo aliud requiritur: negatur consequentia, committitur. n. sophisma consequentis: pót. n. prouenire non consecutio effectus aliunde, puta, ex concursu alterius ipedientis. Vnde non ex ĩsufficientia cõbustiui oportet procedere, quòd nõ sequatur combustio, sed ex cõcursu alterius impedientis combustionẽ. Et si instetur contra hoc, quia talis cõcursus redundat in sufficientiã causę, eo quia causa impedita nõ ẽ sufficiens, patet respõsio, quòd secundum veritatem non redundat in insufficientiã causæ absolutæ, sed causalitatis actualis, cui impedimentum præstatur. Et forte in hoc deceptus est Auic. quia nõ distinxit inter sufficientiam causæ, quæ attenditur penes actum primũ, seu formam, quæ est principium agendi, & sufficientiam circumstantiarum actualis causalitatis respectu huius, nunc, hic, quæ attenduntur penes diuersa occurentia. Certum est. n. quòd causam sufficientem hoc secundo modo sequitur necessario effectus: non autem primo, & tamen de primo est sermo, cũ de causis loquimur. Et ideo exceptio Arist. vera est: ita quòd quædam sunt causæ per se & sufficientes, quæ necessario inferunt suos effectus non simpliciter, sed cum limitatione. s. vt in pluribus: ac per hoc non necessario inferunt absolute suos effectus. & hæc est vna radix contingentiæ, vt in primo Perihermenias dicitur.

Li. de diuinat. p somnium, ca. 2. nõ longe a prin. tom. 2

¶ Circa obuiationem factam in litera contra exceptionem Ari. quòd licet sit vera, non tamen euacuet difficultatem propositã, duplex dubitatio occurit. Prima est, quia falsum videt, quòd causa deficiens in minori parte, deficiat semper propter aliquam causam impedientẽ: immo hic videtur error stoicus. Quod sic probatur. Sicut potentia ad potentiam, ita actus ad actum: sed potentia deficiendi in minori parte non est a potentia susceptiua impedimenti, sed e conuerso. Non. n. ideo potest causa naturalis deficere, quia potest impediri: sed eõuerso, quia potest deficere, ideo potest impediri. Intrinsecum enim est ratio extrinseci, & nõ eõuerso. ergo actu deficere, non est ab actuali impeditione, & consequenter potest causa deficere absque causa impediente.

¶ Secunda dubitatio est ad hominem. s. ad S. T. Si negatio secũdę propositionis ad propositum nihil confert, quia posita causa potente deficere, & causa impediẽte, effectus necessario sequitur, ut quid toties replicantur in hoc proposito istæ duæ propositiones sic examinatę? Ponuntur enim hic, & in primo contra Gent. c. 86. & in 6. Metaph. & in primo Perihermenias &c.

¶ Ad primam dubitationem dicitur, quòd assumptum literæ verum est. s. quòd causa nunquam deficiat, nisi propter aliquã causam impedientem. Ad cuius euidentiam scito, quòd quędadmodũ entia generabilia habent ab intrinseco potẽtiam ad nõ esse, quæ tamen nunquàm exit in actum, nisi adsit aliquod corruptiuum: ita potentia deficiendi in agere, est ab intrinseco: & tamẽ nõ exit in actum deficiendi, nisi adsit aliquid causans illum defectum. Et ratio verobique est eadem, quia. s. potentia passiua non exit in actum, nisi ab aliqua actiua moueatur. Posse aũt non esse, & deficere in actione, ad potentiam passiuam pertinet, & ideo nõ fit absque aliqua causa. Nec te decipiat, quòd potentia ad agere est actiua, quoniam agere sequitur actum: & ideo potentia ad agere est actiua, deficere aũt in actione sequitur imperfectionẽ: & ideo potentia defectiua quocunque defectu ad potentiam passiuã reducitur, vt patet ex primo cæli. Et hæc intelligenda sunt de defectu actionis ex parte causæ, qui est ab intrinseco, de quo est obiectio. De defectu autem eius ex parte extrinsecorum, manifestum est ex aliquo impediente prouenire, sed quomodo, inferius dicẽt.

¶ Ad obiectionem autem in oppositũ dicitur, quòd maior est falsa: & ratio est, quia ordo compositionis est cõtrarius ordini resolutionis. quæ. n. sunt priora via generationis, sunt vltima via corruptionis. Vnde in proposito, cum entia generabilia habeant potentiam ad non esse, & ad corrumpi ab alio, & ideo possint corrumpi, quia possunt non esse, & non e conuerso tamen prius naturaliter est actus corruptionis, quàm non esse, cum nõ esse sit terminus corruptionis: & sic præposterus est ordo inter potentias, & actus earum. Et similiter cum agentia possint deficere, & ideo impediri: tamen prius natura impediuntur, quàm deficiant: & sic optime dictum est in litera, quo ad actualẽ defectionẽ, quòd semper est ab aliqua causa impedientem. Nec hic est error stoicus,

F sed quòd potentia defectiua esset ex potentia impedibili, vt patet per Boetium in primo Perihermenias.

¶ Ad secundam vero dubitationem, quàmuis facile dici possit, & bene, quòd quia vtraque propositio inducitur ab aduersariis, vt integre ratio referatur, vt quales sint propositiones allatæ & in se, & ad propositũ, expedit vbicunque hoc tractatur, veràq; discutere: pfundius tamen consideranti bus, altius caput huius discussionis apparebit ex sequẽtibus.

Ar. 4. huius quæst.

¶ Examen autẽ primę propositionis cõsistit primo in illius destructione in communi, distinguendo de eo quod ẽ, & sit. s. per se, & per accidẽs: & quòd ens per se habet causam, ens vero per accidens, non. Et probatur, quia non vere ens non habet vere causam: ens per accidens est huiusmodi. probatur, quia non est vere vnum, vt patet. Secundo in applicatione ad propositum, distinguendo in productione effectus, qui dicitur per accidens, ipsas causas, quarum vna impeditur ab altera a cõcursu earum, & dicendo, quòd licet ipsæ causæ necessario causent: concursus tamen earum est per accidens, & consequenter effectus ex illo concursu caret causa, ex qua necessario sequatur: & declaratur vtũque exemplo toto naturali.

G

¶ Sed sunt hic multa dubia, quæ vtinam Deus illuminet.

H

¶ Circa hoc examẽ primæ propositionis, scilicet. Omne quod ẽ, habet causam, dubitatio occurrit dupliciter, scilicet simpliciter, & ad hominem. Simpliciter quidem, quia sicut effectus quasi simplex, puta, albũ, aut calidum, habet in corpore cælesti aliquam per se causam, in quam reducitur eius proxima causa: ita concursus causarum proximarum causatur a concursu illarum causarum cælestium, vt in exemplo literæ. Combustibile esse in superficie terræ est tandem ab A causa cælesti: & similiter combustiuum superius genitum, deorsumq; cadens est B cælesti causa. ergo cõcursus combustibilis cum combusto est ex cõcursu A & B. Tunc vltra, sed concursus A & B est per se, & non per accidẽs. Probatur, quia in cælo nullus est concursus per accidens: omnia enim sunt ibi per se. ergo cõcursus istorum inferiorum habet per se causam secundum esse, quàmuis quo ad nos, sit per accidens, quia latet suæ connexionis perfeitas. Et hæc ratio multo tempore me vinctum tenuisse videtur.

I

¶ Secunda vero dubitatio ad hominem est, quia in 6. Meta. S. T. examinans hæc, videtur velle totum oppositum eius, quod dicit hic. hic nanque omnia resoluit in hoc, quòd concursus nõ habet causam: ibi vero saluat, quòd concursus potest habere causam superioris ordinis, puta, concursus horum inferiorum potest habere causam cælestem. Et dat exemplum de concursu herbarum in florẽdo. Rursus hic dicit, quòd impedimentum causæ reducitur in aliquam causam: ibi vero omnia resoluit in hoc, quòd impedimenta non habent causam cælestem. Et sic omnia videntur reddi ambigua.

¶ Ad euidentiam harum difficultatum tria notãda cum Dei adiutorio sunt. Primum est, proportio mouentis ad mobile. Secundũ est, reductio effectus in causas superiores. Tertium, proportio cælestis corporis ad hæc inferiora corpora. De primo constat, quòd cum mouens vt sic, præsupponat, non faciat mobile, quòd actio eius quàmuis vt egreditur ab agente sit sufficiens, & oportet circunstantionata, nec impedita, vt tamen recipitur in paciente, oportet quòd modificetur iuxta naturam, & modum, & dispositiones mobilis, vt patet inductiue. Et propterea accidit quòd effectus intentus a causa, nõ prouenit ex impedimẽto non causæ agentis, sed materialis. De secũdo cõstat quoq;, quòd effectus duarũ subordinatarum causarum in eodem genere causæ, reducitur in causam superiorẽ per causam mediã, vt patet in syllogismis. Cõclusio. n. cõtingens, quis reducatur in præmissam cõtingentẽ, & alterã necessariã, contingentia tamen eius non reducitur in præmissam necessariam mediante alia contingente, quasi cõtingẽtia cõclusionis sit a cõtingẽtia præmissæ, & cõtingẽtia præmissę sit ab altera præmissa necessaria: sed sat est, q̃ cõclusio ipsa, & eius cõtingentia reducantur in præmissam necessariam, vt modificatã in præmissa contingente. Et quia ipsa modificata in contingente est contingens, licet in se sit necessaria, ideo cõclusio sequitur contingens, & non necessariã. Et si ipsa præmissa contingens reducenda est in necessariã, non secundum se totam in eam reducitur: sed resoluenda est in id, quod est sibi proprium, ex quo

ex quo habet cõtingentiã: & in id quod participat in superiori, ex quo participat esse, seu causare. De tertio autem constãt duæ proportiones, scilicet motiui ad mobile, & agentis principalis ad instrumentale, seu superioris ad inferius. patet. n. cælum agere in hæc corpora, & cælum cum istis corporibus causare effectiue aliquid. Sol enim & homo generant hominem. Sed aduertendum diligenter est, quòd quamuis istæ duę proportiones sint diuersorum generum: quia alterа spectat ad genus efficientis, altera ad gen⁹ materiæ: & rursus altera sit iter cælum, & hęc corpora absolute: altera vero inter cælũ, & hoc corpus in ordine ad tertium, patiens scilicet, & effectum producendum a cælo, & hoc proximo agente: nihilominus sunt tali vinculo cõnexæ & ordinatæ, vt prior posteriorem modificet. Cõnexio quidem est, quia nunquàm agentia inferiora coagunt cælo, nisi simul patiantur a cælo, quoniam non mouent nisi mota. Ordo vero est, quia prius naturaliter est inferiora corpora pati, & moueri a cælo, quàm coagere illi, vt patet ex eadẽ radice. Modificatio autem est, quia omne esse, & agere cuiuscunque modificatur secundũ dispositiones recipiẽtis esse, aut elicientis actionem. Omnis enim actus est illius, cuius est actus per modum illius, propter quod oportet fieri in patiente & dispositio, vt dicitur in secundo de anima: sed agere corporum inferiorum cooperantium cælo, consequitur passionem eorundem a cælo. Esse igitur actiuum, seu actio, iuxta passionem modificatur: & propterea si passio non totaliter subiicitur corpori cælesti, nec actio etiam totaliter reducitur in illud. His itaque prælibatis dico tria. Primum est, quòd licet omnis effectus naturę inferioris cum omni eius conditione naturali dependeat a cælo ratione primi motus, tanquàm a causa communissima, sine qua nihil fieret: non omnis tamen conditio effectus naturalis est reducibilis in aliquam causam cælestem pure, siue mediate, siue immediate. Probatur: quia conditio effectus prouenien ex impedimento materiæ non reducitur in motorem, seu actiuum in illam, vt patet: sed multæ sunt conditiones in effectibus inferioribus prouenientes ex dispositione materiæ, idest, corporum inferiorum, qui sunt materia & patiens respectu cæli. ergo. Et si dicatur cum Auicenna, quòd illæ dispositiones materiæ causantur ab aliquo corpore cælesti, & sic redit idem: ad excludendum hoc, formetur ratio non de aliqua parte cæli, sed toto simul, vt prius subsumendo: sed respectu totius cæli corpora inferiora sunt materia, & patiens. ergo habent proprias conditiones præsuppositas a toto cælo in eo, vt actiuum est in hæc inferiora, & consequenter conditiones effectuum consequentes conditiones horum corporum vt materia sunt, nõ resoluunt in actiones cælestiũ corporum, sed in conditiones corporum inferiorum. Et si adiungas huic fundamento, q̃ horũ inferiorum corporum propriæ conditiones sunt posse deficere, & ab esse tam substantiali, quàm accidentali, & consequenter a pati, & agere, varium & mutabile semper habere esse, contrarium habere &c. consequens est, & quòd influxus cælestes in his corporibus modificentur iuxta conditiones eorum, ac per hoc effectus non oportet imitari causas cælestes tantum, sed oportet esse tales, quales ex influxu cæli recepto & modificato in tali materia consequuntur. Et si his adiunxeris, quòd coagere horum inferiorum modificatur secundum proprias conditiones horum, & passionem eorundem a cælo, consequens erit, quòd actio istorum, quàmuis subordinetur actioni cælesti, non tamen reducitur secundum omnem eius conditionem in causam aliquam cælestem puram, sed modificatã corpori vt patienti &c. Et quoniam manifestę patet, quòd posse deficere in minore parte, quod est radix casus & fortunæ, & omnis cõtingentiæ in naturalibus, consequitur posse non esse: & vt vno verbo dicatur, consequitur imperfectionẽ propriam corporibus inferioribus, consequens est, vt contingentia vt sic, non reducantur in aliquam causam cælestem puram, nec immediate, cum aliquid tale fit a cælo, corporibus inferioribus pure passiue cõcurrentibus: nec mediate, cum aliquid contingens fit a cælo, & inferiori agente. Sed vtrobique contingẽtia reducuntur in conditionem corporum inferiorum, differenter tamen: quia cum cælum tantum concurrit actiue, contingentia effectus reducitur in conditionem corporũ horum, tanquàm in conditionem materiæ. Cum vero agentia hæc cooperantur, contingentia effectus reducitur in conditionẽ horũ corporum, vt in conditionem agentis, quod tamen compatur ad cælum vt patiens, vt prædictum est. Et ideo diuinum Aristotelis ingenium & in primo Perihermenias, & in 6. Metaphys. & 12. Phy. semp resoluit contingentiã naturaliũ in conditionẽ corporum inferiorum, quia. s. possunt deficere. Sed de genere reductionis in 6. Metaphys. relinquit sub dubio, an sicut ad materiã, an sicut ad agens. In secundo autem Phys. reducit ad agens, casum & fortunam: in primo autẽ Perihermenias reducit ad materiam, seu potẽtiam passi. Et omnia sũt vera si dicta considentur, quæ inspicere poteris radicaliter in 3. cont. Gen. capit. 86. Et quoniam hæc ratio destruens fundamentum Auicennæ, in hoc fundatur, quòd corpora inferiora sint materia, & patiens præsuppositum toti actioni cælesti, præter probationem allatam, quia scilicet omne agẽs per motum, aut mutationẽ præsupponit materiam, in quã agit, sed totum cælum &c. Affero contra proteruos rationem, quam nec ipse Auicenna poterit inficiari ex secundo cæli, textu 17. & sequentibus. Vnde arguit sic. Elementa spectant ad substantialem integritatem vniuersi. igitur præsupponuntur actioni cælesti. Antecedens patet ibidem, vbi probatur quòd terra naturaliter præcedit etiam primum motum cæli: & cum terra sit infimum, omnia ergo elementa naturaliter præcedunt. Nec obstat, quòd in primo metheorum declaratur, quòd difformitas elemẽtorum est secundum appropinquationem & elongationem a motu cæli: quoniam ibi non declaratur difformitas, quoniam stabilita erat in secũdo cæli: sed talis difformitas, scilicet q̃ supremum est calidissimum &c. Et rursus talis difformitas consequitur conditionem materiæ, & non solam elõgationem, aut approximationem, vt patet.

Lib. 6. Metaphy. tex. 5. tom. 3.

¶ Secundum vero est, q̃, vt iam ex dictis patere potest, impedimentũ est duplex, Alterũ actiuum: alterum materiale. Actiuũ. n. est, quod impedit actionẽ ex parte agentis, seu vt exit ab agente: materiale autem, qđ impedit actionem, vt recipitur in passo. Et rursus materiale contingit dupliciter. Vno modo ex actione alterius agentis, sicut aquositas ligni impedit cõbustionẽ: ea. n. q̃uis materiale impedimentũ sit, est tn effectiue a causa pluuia, q̃ madefecit lignũ. Alio mõ ex ipsa cõditione materiæ, sicut frigiditas aquæ impedit calefactionẽ, cuius tn frigiditatis non est alia causa, nisi ipsa natura aquæ, quæ occurrit, vt materia calefactibilis. Ex hoc clarius patet primũ quod diximus, & q̃ conditio effectuum inferiorum consequens impedimentũ materiale, tenẽs se ex cõditione ipsius materiæ, nõ ex actione agentis, non causatur a cælo. Et hoc intendebat S. Tho. in 6. Metaphy. Vbi contingentiam reduxit ad impedimentum materiale.

A

B

C

D

¶ Nec oppositum dicitur hic, dicendo quòd causæ non deficiũt in minori parte, nisi propter aliquam causam impedientem. Tũ quia nic loquiẽ de defectu causæ actiuæ ex parte actionis, vt est ab agente, consequenter de impedimento actiuo, vt series literæ præsefert. Tum quia dato quòd loquatur de omni modo impedimenti, non dicit quòd causa impediens sit causa actiua, sed absolute dicit, quòd est aliqua causa impediens. Vnde non solũ actiua, sed potest esse materialis, vt expresse dicitur in litera in respõsione ad secundum. Et si instetur contra hanc glo. quòd male litera intulit ex appositione causæ impedientis, cum causa deficiente in minori parte. ergo non euitatur necessitas effectus, quia ipsum impedimentum est necessarium. Respondetur & sufficienter, & ad mentem Sanct. Tho. quòd illatio illa non est facta secundum veritatem, sed apparentiam tantum: quod ex duobus patet. Primo, quia dicitur, Videtur adhuc prædictum incõueniens non vitari. Secundo, quia in hoc eodem articulo confutat prædictam illationem in illis verbis. Manifestum est autem qđ causa impediens actionem alicuius causæ: ubi expresse ostendit, quòd ex illo antecedente, Agens in minori deficit propter aliquam causam impedientem, non sequitur. ergo ea quæ eueniunt in minori parte, eueniunt necessario: quia concursus ad impediendum est per accidens, dato quòd ipsa causa impediens sit per se causa illius rei, quæ impedit.

E

¶ Sed adhuc non quiescit intellectus: qm̃ secundum hanc responsionem, consequentia illa non est inducta vt vera, sed vt apparẽs & confutanda, si sic est, cum inducatur ad examen illius propositionis. Posita causa ponitur effectus, & poterat confutari ex priis, s. ex natura impedimenti materialis tenentis se ex conditione materiæ: quare dimissa est, & confutata ex extraneis, s. ex

examine alterius propositionis.s.Omne quod est, habet causam, quia concursus non habet causam. Respondetur, quòd confutatio illa ex parte materiæ, aut est omnino eadem cum confutatione ex parte concursus, aut includit illam, & distinguitur ab illa, sicut inferius a superiori cum maxima difficultate. Impedimentum enim duo dicit, scilicet rem quæ impedit, & relationem ad aliud, ex qua denominatur impedimentum. Et de impedimento quidẽ actiuo, dato quòd ĩquãtum res est, habeat causam per se, sed in quãtum impedit nõ oportet, quia impedire pertinet ad cõcursum, qui potest esse per accidens. De impedimento autẽ materiali si eodem modo est, quòd.s.inquãtũ res est, habet aliquam causam necessariã, siue illa sit aliud agens, siue sit conditio materiæ, oportet dicere, quòd inquantum impedimentum est, est per accidens. Et hoc est venire ad concursum: quia nihil aliud est dicere, quàm quòd concursus talis agentis cum tali materia hic nõ habet causam, & sic impedimentum ex parte materiæ, & hic concursus est omnino idem. Si autem impedimentum materiæ, etiam inquantum res est, in particulari sumptum non habet causam aliquam, quam necessario sequatur, tunc ex impedimento materiali dupliciter fit p accidẽs & ex parte cõcursus, & ex parte rei cõcurrẽtis. Et sic impedimẽtũ materiale includit impedimẽtũ concursus, & addit: & sic distinguitur vt minus cõmune a magis cõmuni. Vnde cum hoc sit valde difficile, & ambiguum, & prolixa egens discussione, & præsens opus, vt in proœmio dixit, propter Nouitios in theologia instruendos breuius, ac clarius conficiendum erat: ideò propter claritatem doctrinæ ac breuitatem transiuit ad cõfutandam illam illationem ex secunda propositione.

¶ Nec talis confutatio est ex extraneis, immo ex propriis impedimenti, inquantum impedimentum est: quoniam vt patet ex dictis, concursus conuenit impedimento vt sic: immo in communi loquendo, vt litera loquitur, descendere ad impedimentũ inquãtum materiale, & sic confutare illam consequentiam, erat potius a propriis diuertere. Et hoc põt assignari pro alia ratione huius transitus, vt.s.staret in propriis impedimenti vt sic. Potest & aliter etiã ad mentem literæ dici, quòd S.T. non absolute dixit trãseundum esse ad alteram propositionem, sed cum limitatione.s. secundum hæc duo, quasi diceret. Si nolumus egredi hæc duo ab antiquis posita, & ab Arist. reprehensa in communi, oportet transire ad alteram. Et ratio est, quia instantia contra propositionem primo examinatam.s.Posita causa ponitur effectus, non excludit formaliter illam: quoniam instantia non accipit totalem causam effectus in paucioribus. Accipit enim causam naturalem deficientem in minori parte, & tamen causa effectus in minori parte non est illa sola, sed illa cum causa impediente, quia nunquàm deficit, nisi impedita. Vnde oportet dare instantiam, quòd vtraque simul posita non sequatur effectus: & ideo trãsire oportet ad concursum, quòd careat causa. Virtualiter tamen, vt patebit inferius, instantia data sufficienter falsificat illam: quia ex natura possibilis inuenta in causa deficiente, concursus illius alterius est per accidens.

¶ Tertium dicendum est, quòd concursus, sicut & impedimẽtũ, est multiplex.s.actiuorum, vel actiui & passiui cum conditionibus eorum &c. Nec refert in proposito de quo concursu sit sermo. Vnde in litera in corpore articuli datur exemplum de concursu agentis, & materiæ. In responsione vero ad tertium est sermo de concursu etiam actiuorum. Vniuersaliter siquidem oportet esse verum, quòd si aliqua duo concurrunt, & quodlibet illorum seorsum habeat totam seriem suarum causarum necessariã, & supremæ causæ vtriusque ordinis per se cõcurrant, quòd oportet concursum omnium mediorum, & vltimorum effectuum necessario causari a concursu supremarum causarum: nõ enim possum intelligere oppositum. Sed si hæ duæ conditiones positæ in antecedente non saluantur.s.quia supremæ causæ non per se cõcurrunt, aut tota series alicuius ordinis nõ est necessaria, nõ oportet concursum proximarum causarum, aut effectuũ habere causam, ex qua de necessitate sequatur. Ex prædictis autẽ patet iã, quòd cum aliquid, quod vocamus per accidens, fit, quòd tunc cõcurrunt duo simul, puta, in exemplo literæ, combustio, & huius materiæ, puta frumenti, consumptio: & quòd quàmuis alterum horum reducatur in aliquod corpus cęleste, alterum quandoque reducitur in conditionem corporum inferiorum tanquàm in supremam causam. Et sic cum concursus cæli, & huius corporis inferioris, quæ sunt supremæ causæ effectuum concurrentium, non sit per se, sed possit esse per accidens: sequitur quòd concursus horum effectuum non semper habet causam per se. Et similiter quàmuis quãdoque vterque effectus reducatur ĩ causas cælestes vt supremas, quia tamen tota series causarũ singulorũ seorsum non ẽ necessaria, quia fit ẽ resolutio huius effectus ad supremam causam cælestem media causa non necessaria, sed potente deficere, seu possibili, non sequitur: ergo concursus effectuum habet causam per se, aut necessariam, concursum supremarum causarum cælestium. Et merito, quia concursus ille siderum, quàmuis in se sit per se, & necessarius, vt applicatus tamen ad hos effectus, est contingens: quia applicat mediãtibus corporibus potẽtibus deficere. sicut & singula agẽtia cælestia, licet in se sint necessaria, relata tñ ad hæc iferiora, sunt agẽtia vt ĩ pluribus, & deficiẽtia qñq;: quia modificant in his corporibus potentibus deficere.

¶ Et ex his patet responsio ad obiecta. Ad dubitationem enim simpliciter iam nunc dictum est, quòd non semper concursus est ex concursu, ut ex causa necessaria: & quare &c. Ad dubitationẽ vero secũdam ad hominem, primo respõdetur singillatim ad obiecta, dicendo, quòd nulla penitus est contradictio: quoniam ibi particulariter affirmat concursum habere causam: hic vero destruit vniuersalem, Omnis concursus habet causam per se. Similiter ibi particulariter concedit negatiuam, scilicet impedimentum materiale non habet causam cælestem, vbi duæ particularizationes sunt, prima impedimenti, secunda causæ. Hic vero assumit omne impedimentum habere causam, sed non cælestem, aut effectiuam: nec necessariam, sed absolute habere causam, quod patet non repugnare illi.

¶ Scito tamen hic, quòd ratio contingentiæ naturalium potest dupliciter assignari, vno modo ex parte complementi: alio modo ex parte radicis. Radix quidem huiusmodi contingentiæ est natura potentiæ inuenta in naturalibus, qua & possunt deficere in minori parte, & sunt in potentia contradictionis, vt dicitur primo Perihermenias. Complementum vero contingentiæ ex concursu accidentalis causarum siue actiue & passiue, siue actiuarũ inter se &c. Et propterea non opposita dixit, sed vtrunque assignauit in diuersis locis diuus Thomas. In sexto siquidem Metaphysic. radicem: hic vero, & in primo Perihermenias, & in libro contra Gent. complementum tetigit.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit, An omnis naturalis res, accipiendo rem vt distinguitur contra concursum, habeat causam, ex qua necessario fiat. Videtur enim litera huius articuli bis hoc concedere. s. in hac rñsione, vbi vult ꝙ effectus causæ impedientis causam naturalem a suo effectu, reducatur in aliquam causam cælestem. Et si talis res habet causam necessariam, nulla res restat sine necessaria causa, quoniam talis res fit extra semper, & frequenter. In corpore quoque articuli dixit, ꝙ quia causa non deficit in minori parte, nisi per aliquam causam impedientem, ideo impedimentum ipsum videtur necessarium. Et nõ ẽ negatũ antecedẽs, sed pp cõcursum cõfutata cõsequẽtia.

¶ Ad oppositũ aũt est rõ superius adducta.s.ꝙ qñ tota series causarũ alicuius effectus nõ est necessaria, effectus nõ sequit necessario: sed effectus vt ĩ paucioribus nõ habet seriẽ causarũ suarũ totã necessariam, quia causæ cælestes attingunt ipsum modificatæ in natura possibili vt sic, quia ut deficit in minori parte. ergo &c.

¶ Ad hoc breuiter dr̃, ꝙ cũ sunt tria genera rerũ q̃ fiũt, quędã.n. fiunt semp, & de hjs nõ est qõ: quædã vt in pluribus, de his etiã patet, ꝙ fiunt necessario, nõ simpliciter, sed necessitate physica: quædã vero fiunt extra semp, & frequenter. Et hæc nõ fiunt ab vna sola causa, sed a pluribus, vt in litera dr̃.s. causa deficiẽte ĩ minori parte, & ab alia causa faciẽte illã deficere in hac parte, ita ꝙ nunquàm fit talis effectus, nisi existente plurium causarũ cõcursu, non curãdo modo de generibus causarum. Vnde si ambæ causæ considerentur secundum se, non habebitur aliquod ens per accidens. Et si ambę cõcurrant ex ea parte, qua habent naturam necessitatis, nũquàm etiam fiet aliquid per accidens. Sed si cõcurrant ambæ, aut altera ex ea parte, qua habẽt, vel habet naturam possibilitatis, iam concursus est contingens: & sic quicquid ex causis illis vt sic, concurrentibus fiet, contingenter fiet. Et quoniam, vt iam patet, causæ naturales habent aliquid naturæ necessariæ, & aliquid naturæ possibilitatis, vt patet ex operib⁹ eorũ: opera.n. sua sunt ut in pluribus, & vt frequenter, & hoc est ex natura possibilitatis. Vnde causæ penitus necessariẽ nõ habent vtraque opera, sed semper eadẽ agũt. Causis igitur, & rebus naturalib⁹ habentibus naturã possibilis, & ex ea parte, qua deficiunt in minori parte, si concursus cum alia causa ex ista parte erit, erit concursus contingens, & causa illa alia, quàmuis in se esset necessaria, vt coniuncta tamẽ possibili vt sic, ad contingentiam declinat, & contingenter attingit effectum illum, qui ex vtriusq; cõcursu fit.

¶ Ex his patet primo respõsio ad quęsitum, quia non omnes res habent causam necessariã: quia non illa quæ fiunt extra, semper, & frequenter. Patet secũdo, quomodo cõcursus sit complemẽtũ contingentiæ, & possibilitas, radix. Patet tertio ratio verborum Sancti Thomæ & hic, & vbiq;, ꝙ scilicet intendit, nõ ꝙ omnis res, nec quòd res quæ fit in minori parte, sed ꝙ effect⁹ illarũ duarum causarum concurrentium, non vt cõcurrẽtes sunt, sed vt seorsum sumptarum, reducantur in aliquas causas necessarias: quia nulla mistio fit necessarii ad possibile, vt possibile est: quoniã omnis talis mistio concursu fit pluriũ causarum. Sed res quæ est effect⁹ causæ impedientis & impeditæ vt sic, non habet causam. Et hoc intẽdit hic, & in corpore articuli, & vbique, vt patet. Quàmuis posset dici, ꝙ litera nõ vniuersaliter affirmat ẽt effect⁹ causarũ seorsum reduci ĩ causas necessarias: sed hic respondet, dato ꝙ ita esset, vt patet ex ly licet. Et rursus non loquitur, nisi de effectu causarum, quæ subduntur cęlestibus corporib⁹, & nõ de cõditionib⁹ materiæ præsuppositæ toti actioni cælesti. In corpore quoq; articuli, vt iã patet, nihil aliud habetur affirmatiue, nisi ꝙ nulla cã actualiter deficit ĩ minori parte, nisi pp causam aliquã impediẽtem: sed vtrũ effectus illi⁹ causæ impedientis etiã seorsum sumptæ fiat necessario, vl̃ nõ, in litera non dicitur. Nec valet arguere negatiue. Nõ confutauit hoc. ergo. Iam enim dicta est causa, quare non examinauit hoc, ex natura possibilis, & necessarii.

sed vt in plurib⁹, q̃ qñq; deficiũt in minori parte: sed quia hmõi causæ nõ deficiũt in minori parte, nisi pp aliquam causam impedientem, videtur adhuc prædictum inconueniens non vitari: quia & ipsum impedimentum talis causæ ex necessitate cõtingit. Et ideo secũdo oportet dicere, quòd omne quod est per se, habet causam: quod autem est p accidẽs, non habet causam, quia nõ est vere ens, cũ non sit vere vnũ. Album.n. causam habet, silr̃ & musicum: sed album musicum nõ habet causam, quia non est vere ens, neque vere vnum. Manifestum est autem quòd causa impediẽs actionẽ alicuius causæ ordinatæ ad suũ effectum vt in pluribus, concurrit ei interdum per accidens: unde talis concursus non habet causam, inquantum est per accidẽs. Et propter hoc, id quod ex tali concursu sequitur, non reducitur in aliquã causam præexistentem, ex qua ex necessitate sequatur. Sicut quòd aliquod corp⁹ terrestre ignitũ ĩ superiori parte aeris generet, & deorsum cadat, habet causam aliquam virtutẽ cælestem. Et similiter etiã quòd in superficie terræ sit aliqua materia combustibilis, potest reduci in aliquod cæleste principiũ: sed quòd ignis cadens, huic materiæ occurrat, & comburat eam, nõ habet causam cæleste corpus, sed est per accidens. Et sic patet, quòd non omnes effectus cælestium corporum sunt ex necessitate.

Ad primum dicendum, ꝙ corpora cælestia sunt causa inferiorũ effectuũ mediantibus causis particularibus inferioribus, q̃ deficere possunt in minori parte.

Ad 2m dicẽdum, quòd virtus corporis cælestis non est infinita. Vnde requirit determinatã dispositionem in materia ad inducendũ suum effectum & quantum ad distantiam loci, & quantum ad alias conditiones. Et ideo sicut distantia loci impedit effectum cælestis corporis (non enim Sol eundem caloris effectum habet in Dacia, quem habet in Aethiopia) ita & grossities materiæ, vel frigiditas, aut caliditas, aut alia huiusmodi dispositio impedire potest effectũ corporis cælestis.

Ad 3m dicendum, quòd licet causa impediens effectum alterius causæ, reducat in aliquod cæleste corpus, sicut in causam: tamen cõcursus duarum causarum, cum sit per accidens, non reducitur in causam cælestem, vt dictum est.*

QVAESTIO CXVI.

De Fato, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de Fato.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, An fatum sit.
¶ Secũdo, In quo sit.
¶ Tertio, Vtrum sit immobile.
¶ Quarto, Vtrũ omnia subsint fato.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum fatum sit aliquid.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd fatũ nihil sit. Dicit enim Gregor. in Homil.* Epiphaniæ. Absit a fidelium cordibus, vt fatum esse aliquid dicant.

¶ 2 Præt. Ea quæ fato aguntur, non sunt improuisa: quia vt Aug.† dicit quinto de Ciuitate Dei, fatum a fando dictum ĩtelligimus, idest, a loquendo, vt ea fato fieri dicantur, quæ ab aliquo determinante sunt ante prælocuta: quæ autem sunt prouisa, nõ sunt fortuita, neque casualia. Si igit̃ res fato agunt̃, excludet̃ casus & fortuna a rebus.

SED CONTRA. Quod non est, non diffinitur: sed Boetius * in quarto de consola. diffinit fatũ dicẽs quòd, Fatum est inhærens rebus mobilibus dispositio, per quã prouidentia suis quæque nectit ordinibus. Ergo fatum aliquid est.

RESPON. Dicendum, quòd in rebus inferioribus videntur q̃dam a fortuna, vel casu prouenire. Contingit autem quandoque, ꝙ aliquid ad inferiores causas relatũ est fortuitum, vel casuale, quod tamen relatum ad causam aliquam superiorem inuenitur esse per se intentum. Sicut si duo serui alicuius domini mittantur ab eo ad eũdem locum vno de altero ignorãte, concursus duorum seruorum, si ad ipsos seruos referatur, casualis est, quia accidit præter vtriusq; intẽtionem: si autem referatur ad dominum, qui hoc præordinauit, non est casuale, sed per se intentũ. Fuerunt igitur aliqui, qui huiusmodi casualia, & fortuita, quæ in his inferioribus accidunt, in nullã superiorẽ causam reducere voluerunt. Et hi fatum & prouidentiam negauerunt, vt de Tullio Augustinus * recitat in quinto de ciuitate Dei: quod est contra ea, quæ superius de prouidentia dicta sunt. † Quidã vero omnia fortuita, & casualia, quæ in istis inferioribus accidunt, siue in rebus naturalibus, siue in rebus humanis, reducere voluerunt in superiorem causam, idest, in cælestia corpora. * Et secũdum hoc fatum nihil aliud est, q̃ dispositio siderum, in qua quisq; conceptus est, vel natus. Sed hoc stare non potest propter duo. Primo quidem quãtum ad res humanas: quia iam ostensum est, * quòd humani actus nõ subdũtur actioni cęlestiũ corporũ, nisi p accidens, & indirecte. Causa autẽ fatalis, cũ habeat ordinationẽ super ea, quæ fato agunt̃, necesse ẽ ꝙ sit directe, & per se causa ei⁹ qđ agit̃. Secũdo quãtũ ad omnia, quę p accidẽs agũtur. Dictũ est enim supra, * ꝙ id, qđ est p accidẽs, nõ est proprie ens, neque vnũ. Omnis autẽ naturę actio terminat̃ ad aliquid vnum. Vnde impossibile est ꝙ id, qđ est p accidens, sit effectus per se alicuius naturalis principij agentis. Nulla ergo natura per se hoc facere potest, ꝙ intẽdẽs fodere sepulchrum,

*Li.4.prosa 4. non multum procul a principio.

Li.5. de Ciui.Dei, c.9. tom.5.

† Q.22.ar.2.

369

Q. præc.arti.1.

Q. præced. art.6.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæ decimæsextæ Articulum primum.*

TItulus clarus ex quid nominis in cõmuni vsu. Fati enĩ nomine causam quãdam occultã, a qua nihil declinare põt, intelligere videmur.

¶ In corpe quinq;. Primo ostendit radicẽ difficultatis quæstionis. Secũdo refert opinionẽ Tullii. Tertio, Auicennæ. Quarto, verã. Quinto, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, duas ꝓpositiones ponit, ex quibus p̃sens orit̃ quæstio. Prima est. In reb⁹ inferioribus apparẽt quedã a casu, & fortuna. Secũda est. Aliquid relatum ad causas inferiores, est casuale, vel fortuitũ, quod tamẽ relatũ ad aliquã superiorẽ causam, est p se ĩtentũ. Prima suppositio patet ad sensum. Secũda vero declarat̃ exẽplo Boetii, de cõcursu seruorũ a dño dstinatorũ seorsum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sum. Ex his enim nascitur quæstio, An fatũ sit. Cum.n.circa contingentia tantum fatum ponat, si ponitur, si omnia quæ contingentia sunt relata ad inferiores causas, habent aliquam superiorem causam per se intendentem illa, fatum est, & si non, non Et propterea ponuntur sequentes opiniones de reductione casualiũ in causas superiores.

¶ Quo ad secũdum tria. Primo, opinio negatiua, q̃ huiusmodi contingentia nullam superiorem causam habent. Secundo, corollariũ, q̃ hæc opinio & fatum, & prouidentiã diuinam negat. Tertio, reprobatio, q̃ a repugnat his, q̃ de diuina prouidentia superi⁹ determinata sũt.

¶ Quo ad tertium, quatuor. Primo opinio affirmatiua. Omnia cõtingentia causantur a cælestibus. Secundo, corollariũ ad propositum. Fatũ apud hos est dispositio siderum, in qua res sit, aut inchoata est &c. Tertio reprobatur quo ad res humanas. Causa cælestis nõ directe, & per se attingit actus humanos. ergo non est causa per se ordinãs eos. ergo non est causa fatalis. Antecedens patet ex dictis. Prima consequentia probatur ex eo, q̃ causa ordinãs aliqua, directe id quod agitur, respicit. Secũda vero consequentia probatur ex eo, q̃ causa fatalis est ordinans contingentia, vt de se patet, quia per se intendit ea. Quarto reprobatur quo ad naturalia. Causa cælestis agit vt naturale principium determinate ad vnum. ergo non per se ad ens per accidens. Antecedens probatur, quia effectus eius in hoc mũdo sunt naturales. Prima consequentia probatur, quia natura actio est determinata ad vnum. Secunda vero probatur, quia ens per accidens non est proprie vnum, nec ens. Et declarat ex exẽplo fossionis sepulchri, & iuẽtionis thesauri. ¶ Quoad quartum tria. Primo sententia. Omnia quæ hic per accidens fiunt, siue naturalia, siue humana, reducuntur in regulam diuinæ prouidentiæ. Secundo probatur quòd reducantur in aliquod intellectuale agens. Intellectus potest ad quantumcunque per accidens terminari, vt vnum apprehendendo. ergo si efficax est, potest efficere ens per accidens, vt vnum. ergo ea quæ per accidens hic aguntur, in causam intellectualem reducuntur. Antecedens probatur, quia format hanc propositionem. Fodiens sepulchrum, est inueniens thesaurum. Cõsequentia prima probatur, quia par est ratio de intellectione & ordinatione, si supponitur efficacia ad agendum, & ordinandum practice. Secunda vero cõsequẽtia relinquitur pro constanti ex illa regula, Si negatio est causa negationis. Si.n.nõ posse cõparari vt vnũ, est causa q̃ ens p accidens nullã habet causam in natura. ergo posse cõparari vt vnũ ad intellectũ est causa, vt inueniat causam in ordine ĩtellectuũ. Quãuis possit dici, q̃ cõsequẽtia vltima tenet de possibili, & hoc hic sufficit: q a de fato superius ostẽsa est cõclusio, cũ tractaretur de prouidentia. Tertio probatur, quòd illud agẽs intellectuale est diuina prouidentia. Voluntas a solo Deo potest immutari. ergo ordinatio humanorum actuum soli Deo attribui debet. Antecedens patet ex dictis. Consequentia probatur, quia voluntas est principium humanorum operum.

¶ Circa hoc statim occurrit dubiũ: quia propositum fuit, & quòd naturalia, & q̃ humana ad diuinam referantur prouidentiam: & tamen non est probatum, nisi de humanis. De naturalibus enim probatum tantũ est, quòd ad aliquam intellectualem causam referenda sunt.

¶ Ad hoc dupliciter dici potest. Primo quòd illa verba, Et præcipue intellectum diuinum, non sunt iũgenda tantũ cum consequentib⁹, in quibus ponitur probatio de humanis: sed etiam cum antecedentibus, in quibus fuit probatio cõmunis. Et hoc insinuat ly, præcipue, quasi diceret, cõtingentia reducuntur ad in aliquam causam agentem per intellectum, & præcipue diuinũ, quia ipse prima est causa, ex quo habet, q̃ respiciat directe ens inquantum ens, & eius consequẽter differentias, scilicet per se, & per accidens. Non fuit autem solicitus ad probandum ly præcipue, &c. quia ex superius dictis iam constat, quòd ille intellectus efficax respectu omniũ naturalium non est nisi diuinus. Alii vero intellectus, scilicet angelici, participant hanc efficaciam respectu huius, aut illius effectus, prout ministerium eorum exigit. Secundo dicitur, quòd probando intellectum dirigentem actus humanos esse intellectum diuinũ, a fortiori probauit implicite, & virtualiter intellectum dirigẽtẽ contingentia naturalia: quoniam humani actus & sunt magis contingentes, & sunt superioris ordinis: & consequenter si actus humani a Deo solo, alia ab ipso aut solo, aut principaliter regulantur: quia quicquid potest virtus inferior, potest & superior. ¶ Quo ad quintum duo. Primo, conclusio respõsiua secundũ rem. Fatum poni potest pro prouidentia diuina prærordinante omnia, & præloquente. Secundo, quo ad nomen. Sancti recusauerunt hoc vocabulo vti propter errorem vitãdum. Probatur vtrũque ex authoritate Aug. & ex secundo exponitur Gregorius.

¶ Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue, cũ limitatione tñ. Fatũ est in causis creatis, inquãtũ sunt ordinatæ a Deo ad effectus p ducendos. Probatur sic. Diuina prouidẽtia p causas medias suos effectus exequitur. ergo ordinatio effectuum dupliciter potest considerari, in Deo, vel i causis mediis: sed vt i Deo, est prouidentia. ergo vt in causis mediis, est fatum. Et confirmat authoritate Boetii.

¶ Aduerte, q̃ vis rationis cõsistit in hoc. Fatum, vt ex præcedẽte patet articulo, nihil aliud est, q̃ causa contingentium secundum ordinem diuinæ prouidẽtiæ. Cũ autem ordo duplex esse habeat, in ipso Deo, & in causis mediis, oportet q̃ fatũ aut sit vis ista ordinans, vt est in Deo, aut in causis mediis, Sed nõ est: prout est in Deo: probatur, quia sic proprie vocatur prouidentia, & quia Boetius sponit fatum in rebus creatis. ergo. Et sic ex primo articulo habemus, q̃ fatũ est diuina prouidentia causaliter. Ex isto autem, q̃ est dispositio in causis mediis, vt subsunt diuinæ prouidentiæ, & hoc ẽ formaliter.

¶ Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶ In corpe quatuor. Primo distinguit. Secundo refert opinionẽ Auicennę. Tertio Aegyptiorum. Quarto respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, Fatum dupliciter, secundum causas medias absolute, vel secundum eas in ordine ad diuinam prouidentiam. Probatur distinctio: quia fatũ vtrunque claudit in sua ratione, cum sit dispositio in causis mediis sub diuina Prouidentia.

¶ Quo ad secundum tria. Positio, Fatum quo ad primũ est immobile. Ratio, quia omne qđ fit habet eãm, & posita causa ponitur effectus. Et reprobatio ex præcedenti quæstione.

¶ Quo ad tertium tria. Positio, Fatum quo ad secũdum, est mobile. Corollariũ, Fatum potest sacrificiis mutari apud eos teste Gregorio Nysseno. Reprobatio ex superioribus cum de immobilitate, quidẽ tiæ diuinæ ageretur.

¶ Quo ad quartum tria. Cõclusio respõsiua, Fatũ vt in causis secundariis absolute est mobile, vt a diuina prouidentia est immobile, non necessitate absoluta, sed conditionali. Declaratio vltimæ particulæ: sicut dicimus hanc conditionalem esse necessariam. Cõfirmatio cõclusionis authoritate Boetii.

¶ Aduerte hic duo. Primo, q̃ cũ conclusio habeat tres partes, & primæ probatio sit reprobatio primæ opinionis, secundæ vero sit reprobatio secundæ opinionis, tertiæ autẽ probatio & explanatio ad tractatũ de scientia & voluntate diuina spectet: ideo in litera relictis primis particulis, ter tiã explanãdam apertuit, iuxta dicta de præscientia Dei, vbi distinctũ est, q̃ est duplex necessitas, absoluta, & immutabilitatis. Prima nõ cõuenit diuinis ad extra, sed secunda tantum, quæ hic vocatur necessitas conditionalis, & alibi necessitas ex suppositione.

¶ Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulũ quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpe vna conclusio respõsiua quęsito negatiue. Nõ omnia subduntur fato. Probatur duplici ter. primo ratione, Fatum est ordinatio causarum secundarum ad effectus diuinitus prouisos. ergo omnia subdita fato, subduntur causis secundis. ergo ea, quæ a Deo immediate fiunt, non subduntur fato. ergo nõ omnia subduntur fato. Antecedens est ratio fati. consequentiæ omnes sunt per se notæ: tamen secũda probatur, quia

Sed contra est, qđ Boe. * dicit in 4. de consolatione, quòd Fatum est dispositio rebus mobilibus inhærens.

Respon. Dicendum, q̃ sicut ex prędictis patet, * diuina prouidẽtia per causas medias suos effect⁹ exequit. Potest ergo ipsa ordinatio effectuum dupliciter considerari. Vno modo, secundum quod est in ipso Deo, & sic ipsa ordinatio esse actuum vocatur prouidentia. Secũdũ vero qđ prædicta ordinatio cõsiderat in medijs causis a Deo ordinatis ad aliquos effectus producendos, sic habet rationem fati. Et hoc est qđ Boe. * dicit 4. de cõso. Siue famulantibus quibusdam p uidentiæ diuinæ spiritibus fatum exercetur, seu anima, seu tota inferiuente natura, siue cælestibus siderum motibus, seu angelica virtute, seu dæmonũ varia solertia, seu aliquibus eorum, seu omnibus, fatalis series texit: de quibus omnibus per singula in præcedentib⁹ dictum est. † Sic ergo est manifestũ, q̃ fatum est in ipsis causis creatis, inquantũ sunt ordinatæ a Deo ad effectus producendos.

Ad primum ergo dicendũ, q̃ ipsa ordinatio causarũ secũdarũ, quam Aug. * seriem causarum nominat, non habet rationem fati, nisi secũdum qđ dependet a Deo. Et ideo causaliter Dei potestas, vel voluntas dici potest fatum: essentialiter vero fatum est ipsa dispositio, seu series, idest, ordo causarum secundarum.

Ad 2m dicendum, quòd intãtum fatum habet rationem causæ, inquantum & ipsæ causæ secũdę, quarum ordinatio fatum vocatur.

Ad 3m dicendum, q̃ fatum dicitur dispositio, non quæ est in genere qualitatis, sed secundum q̃ dispositio designat ordinem, qui non est substantia, sed relatio. Qui quidem ordo, si consideretur per comparationem ad suũ principiũ, est vnus, & sic dicitur vnum fatũ. Si autem consideretur p relationẽ ad effectus, vel ad ipsas causas medias, sic multiplicat, per quem modũ Poeta dixit, Te tua fata trahũt.

Articvlvs III.

Vtrum fatum sit immobile.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur quòd fatum nõ sit immobile. Dicit enim Boe. * in 4. de consol. Vti, est ad intellectũ ratiocinatio ad id, quod est id, qđ gignitur, ad æternitatem tempus, ad punctum medium circulus: ita est fati series mobilis ad prouidentiæ stabilem simplicitatẽ.

¶ 2 Præt. Sicut Philosophus † dicit in 2. Topicorũ. Mouentib⁹ nobis, mouent ea quę in nobis sunt: sed fatum est dispositio inhærens rebus mobilibus, vt Boe. dicit. Ergo fatum est mobile.

¶ 3 Præt. Si fatum est immobile, ea quæ subduntur fato, immobiliter, & ex necessitate eueniunt: sed talia maxime videntur esse contingentia, quę fato attribuũtur. Ergo nihil erit cõtingens in rebus, sed omnia ex necessitate euenient.

Sed contra est, qđ Boet. dicit, * q̃ fatũ est imobilis dispositio.

Respon. Dicendum, quòd dispositio secundarũ causarũ, quã fatum dicimus, potest dupliciter considerari. Vno modo secundum ipsas causas secundas, quæ sic disponuntur, seu ordinantur: alio modo per relationem ad primum principium a quo ordinant, scilicet Deum. Quidam ergo posuerũt ipsam seriem, seu dispositionem causarum esse secundum se necessariam, ita quòd omnia ex necessitate contingerent propter hoc, q̃ quilibet effectus habet causam, & causa posita necesse est effectũ poni sed hoc patet esse falsum per ea, quæ supra dicta sunt. * Alij vero e contrario posuerunt fatum esse mobile, etiam secundum quod a diuina prouidentia dependet. Vnde Aegyptij dicebant, quibusdã sacrificijs fatum posse mutari, vt Gregor. * Nyssenus dicit. Sed hoc † supra exclusum est, quia immobilitati diuinæ prouidentię repugnat. Et ideo dicendum est, quod fatum secundum considerationem secũdarum causarum mobile est, sed secundum quod subest diuinæ prouidentiæ, immobilitatem sortitur, non quidem absolutæ necessitatis, sed conditionatæ: secundum qđ dicimus hanc conditionalem esse veram, vel necessariam, Si Deus præsciuit hoc futurum, erit. Vnde cum Boetius * dixisset fati serie esse mobilem, post pauca subdit: Quæ tamen ab immobilis prouidẽtiæ p ficiscatur exordiis, ipsamque immutabilem esse necesse est. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Articvlvs IIII.

Vtrum omnia fato subdantur.

Ad qvartvm sic proceditur. Videt quòd omnia fato subdant. Dicit enim Boe. * 14.

ubi non subduntur causis secundis. Tertia quoq; declaratur sereatione & glorificatione spirituũ &c. Secundo, authoritate Boetii, quæ patet. Ex hac autem probatione ponitur corollarium, ꝙ quãto aliquid longius sit a Deo, tanto magis fato subest. probatur, quia magis subiicitur causis secundis.

† Li.5.de ciui.Dei, c.1. to.5.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ septimæ Articulum primum.*

* Lib.3. de Trin.c.4.

Titulus clarus. ¶ In corpe, proposito numero opinionum, tria siũt iuxta numerũ opinionũ, ita ꝙ in tertia respondet quæsito.

tom.3. † Prosa. 4. non procul a princip.

Q.9.arti.1. & 2.

¶ Quo ad primum duo. Opinio Auerr. Magister docet discipulum communicãdo ei eandem scientiam per hoc, ꝙ mouet eum ad ordinandũ phantasma cõuenienter &c. Probatur, qa vnus est vtriusq; intellectus, & eædẽ sunt vtriusq; species intelligibiles. Secundo, examen, & reprehensio. Examen quo ad ly eandem scientiam, dupliciter, ex parte rei scitæ, & sic est verum: aut ex parte subiecti sciẽtis, & tunc venit reprehensio fundamenti, quia scilicet est falsum, quia non est vnus vtriusq; scientis intellectus, nec eadem species, vt superius patuit.

†Li.4.de cõsol.prosa 4. ante mediũ

Ar. 2. huius quæst.

a 518

¶ Quo ad s̃m duo quoque. Primo opinio Platonis. Docere nihil aliud ẽ, q̃ excitare hominem ad considerandum ea, quorum sciẽtiã habet. Probatur. Scientia inest ab initio animabus nostris ex participatione idearum: sed impeditur ab vsu propter vnionem ad corpus. ergo scientia non causatur de nouo per quodcunque studium. ergo discere, non est nisi reminisci. ergo docere nõ est nisi excitare ad vsum habitæ scientiæ. omnia patent. Secundo, reprehẽsio radicis: quia intellect⁹ animæ nostræ est pure potentialis, sicut

In corp. ar.

In corp. ar.

In corp. ar.

de conso. Series fati cælum & sidera mouet, elementa in se inuicem temperat, & alterna format transmutatione. Eadem nascentia, occidẽtiaque omnia per similes fœtuũ, seminumque renouat progressus. Hæc actus, fortunasque hominum indissolubili causarum connexione constringit. Nihil ergo excipi videtur, quod sub fati serie non contineatur. A

¶ 2 Præt. Augst.† dicit in 5. de Ciuitate Dei, quòd fatum aliquid est, secundum quòd ad voluntatem, & B potestatem Dei refertur: sed volũtas Dei est causa omnium, quę fiũt, vt August.* dicit in 3. de Trinit. Ergo omnia subduntur fato.

¶ 3 Præt. Fatum, secũdum Boetiũ, † est dispositio rebus mobilibus inhærẽs: sed omnes creaturæ sunt mutabiles, & solus Deus vere immutabilis, vt supra habitum est.* Ergo in omnib⁹ creaturis est fatũ.

SED CONTRA est, qđ Boeti⁹ † dicit in 4. de consolatione, quòd quædam, quæ sub prouidentia lo- C cata sunt, fati seriem superant.

RESPON. dicẽdum, ꝙ sicut supra dictum est, †Fatum est ordinatio secundarum causarum ad effectus diuinitus prouisos. quæcũque igitur causis secũdis subdunť, ea subduntur & fato. Si qua vero sunt, quæ immediate a Deo fiunt, cum non subdantur secundis causis, non subduntur fato. Sicut creatio rerum, glorificatio spiritualiũ substantiarum,[c] & alia huiusmodi. Et hoc est quod Boetius dicit, ꝙ ea D quæ sunt primæ diuinitati propinqua, stabiliter fixa, fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Ex quo etiã patet, quòd quanto aliquid longi⁹ a prima mente discedit, nexibus fati maioribus implicatur: quia magis subijcitur necessitati secundarum causarum.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd omnia illa, quæ ibi tangunť, fiunt a Deo mediantibus causis secundis, & ideo sub fati serie continentur: sed nõ est eadem ratio de E omnibus alijs, vt supra dictũ est.*

AD 2m dicendum, quòd fatũ refertur ad voluntatẽ & potestatẽ Dei, sicut ad primum principium. Vnde non oportet quòd quicquid subijcitur voluntati diuinæ, vel potestati, subijciať fato, vt dictũ est.*

AD 3m dicendũ, quòd quãuis omnes creaturæ sint aliquo modo mutabiles, tamen aliquę earum nõ procedunt a causis creatis mutabilibus. Et ideo non subijciuntur fato, vt dictum est*.

QVÆSTIO CXVII.

De his quæ pertinẽt ad actionem hominis, in quatuor articulos diuisa.

POSTEA considerandum est de his, quæ pertinent ad actionem hominis, qui est compositus ex spirituali & corporali creatura. Et primo considerandum est, de actione hominis. Secundo, de propagatione hominis ex homine.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum vnus homo possit docere aliũ, causando in ipso scientiam.

¶ Secundo, Vtrũ vnus homo possit docere angelum.

¶ Tertio, Vtrum homo per virtutem suæ animæ possit immutare materiam corporalem.

¶ Quarto, Vtrum anima hominis separata possit mouere corpora motu locali.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum unus homo possit alium docere.

AD PRIMVM sic proceditť. Videtur ꝙ homo non possit alium docere. Dicit enim Dominus Math. 23. Nolite vocari Rabbi. Vbi dicit glos.*Hieron. Ne diuinum honorem hominibus tribuatis. Esse ergo magistrum pertinet proprie ad diuinum honorem: sed docere est proprium magistri. Homo ergo nõ potest docere, sed hoc est proprium Dei.

¶ 2 Præt. Si homo alium docet, hoc non est nisi inquantũ agit per sciẽtiam suam ad causandum scientiã in alio: sed qualitas, per quam aliquis agit ad faciendum sibi simile, est qualitas actiua. Ergo sequitur quòd scientia sit qualitas actiua, sicut & calor.

¶ 3 Præt. Ad scientiam requiritur lumẽ intelligibile, & species rei intellectæ: sed neutrum istorum potest causare vnus homo in alio. Ergo vnus homo non potest docendo causare scientiam in alio.

¶ 4 Præt. Doctor nihil agit ad discipulum, nisi quòd proponit ei quædam signa, vel vocibus aliquid significando, vel nutibus: sed proponendo signa non potest aliquis alium docere causando in eo sciẽtiam, quia aut proponit signa rerũ notarum, aut rerum ignotarum. Si rerum notarum, ille ergo cui si-

tabula rasa, vt probauit Ari. superius &c.

¶ Quo ad tertium, primo ponitur conclusio respõsiua quęsito. Docens causat scientiam in addiscẽte, reducendo ipsum de potentia ad actũ primum. Probatur primo ex 8. Physico. Deinde probatur, limitatur, ramificatur & explanatur. Probatur quidem tali ratione, Effectus qui potest fieri a natura & ab arte, fit ab arte eodem modo, quo fieret a natura: sed sciẽtia est huiusmodi. ergo fit ab arte doctoris eo modo quo a natura: sed a natura fit reducendo seipsum de potentia ad actum scientiæ. ergo & a doctore fit reducendo alium de potẽtia ad actum sciẽtiæ. Maior probať, quia ars imitatur naturã. Et ad euidentiã eius primo distinguiť duplex genus effectuũ. quidam ab intrinseco tãtum, vt domus: quidam ab extrinseco & intrinseco, vt sanitas. & posset tertiũ poni genus, quidam ab intrinseco tantũ, vt proprietates rerũ naturalium. Notatur deinde identitas modi agendi respectu vtriusq; agentis, declarando in sanitate. Minor probatur, quia scire nostrũ fit inuentione ex vi luminis itellectus agẽtis, & tunc a natura: & disciplina, & tunc ab arte. Propositio vero vlterius sumpta probať: quia acquisitio scientiæ per inuẽtionem, fit procedẽdo de principiis notis ad cõclusiones ignotas, & cæt. hoc.n. est procedẽte de potentia ad actũ, & procedit hæc supposito intellectu in potentia essentiali, vt patet. Limitatur vero, quoniã doctor ponitur non vt causa principalis, sed vt minister naturæ, & coadiuuans, & sic. ministerialiter reducit de potentia ad actum. Et ad euidentiã huius limitationis notatur in cõmuni ordo inter artẽ & naturam respectu illius effectus, qui potest esse ab vtraque: &

* Habetur in glos. interlineari ibid.

& dicitur, ꝙ est ordo coadiuuantis principale, & quòd semper agens principale est idem, scilicet natura. Ramificatur autem, dum distinguitur duplex modus, quo doctor docet. s. auxilia præbẽdo propositionum minus vniuersalium, similium, dissimilium, exemplorum &c. & confortando vi syllogisticæ ordinationis propositionum propriarum, iuxta illud. Demonstratio ẽ syllogism⁹ faciens scire. Explanatur quoque inter hæc diffusa declaratione assumptarum propositionum &c. vt patet in litera.

gna proponuntur, iam habet scientiam, & eam non acquirit a magistro. Si autem rerum ignotarũ, per huiusmodi signa nihil addiscit. Sicut si aliquis proponeret alicui latino verba græca, quorum significationem ignoraret, per hoc eum docere non posset. Nullo ergo modo vnus homo potest alium docẽdo, scientiam in eo causare.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit 1. ad Tim. 5. In quo positus sum ego p̃dicator, & Apostolus, doctor gẽtiũ ĩ fide, & veritate. G

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc diuersæ fuerunt opiniones. Auerrois enim in comment. 3. de Anima.* posuit vnum intellectũ possibilẽ esse omniũ hominũ, vt supradictũ est.* Et ex hoc sequebatur, ꝙ eædẽ species intelligibiles sint omnium hominũ. Et secundum hoc ponit, quòd vnus homo per doctrinam non causat aliam scientiam in altero ab ea, quam ipse habet: sed communicat ei eandem scientiam, quam ipse habet per hoc, ꝙ mouet eum ad ordinandũ phantasmata in anima sua ad hoc, ꝙ sint disposita conuenienter ad intelligibilẽ H comprehensionem. Quæ quidem opinio quantum ad hoc vera est, ꝙ est eadem scientia in[d] discipulo & magistro, si consideretur identitas s̃m vnitatem rei scitæ. Eadem.n. rei veritas est, quam cognoscit & discipulus, & magister. Sed quãtũ ad hoc, ꝙ ponit esse vnũ intellectum possibilem omnium hominum, & easdem species intelligibiles differentes solum secundum diuersa phantasmata, falsa est eius opinio, vt supra habitum est.* Alia est opinio Platonicorum, qui posuerũt, quòd scientia inest[d] a principio animabus nostris p participationem formarum separatarum, sicut supra habitum est: † sed anima ex vnione corporis impeditur, ne possit cõsiderare libere ea, quorum scientiam I habet. Et secundum hoc discipulus a magistro nõ acquirit scientiam de nouo, sed ab eo excitatur ad considerandum ea, quorum scientiã habet, vt sic addiscere, nihil aliud sit, quàm reminisci. Sic etiam ponebãt, quòd agentia naturalia solũmodo disponunt ad susceptionem formarum, quas acquirit materia corporalis per participationem specierum separatarũ. Sed cõtra hoc supra ostensum est, * quòd intellectus possibilis aĩæ humanæ est in potentia pura ad intelligibilia, secundum quod Aristo. dicit in 3. de Anima.† Et ideo aliter dicendum est, quòd docens causat scientiam in addiscente, reducendo ipsum de potentia in actum, sicut dicitur in 8. Physico.* Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd effectuum, qui K sunt ab exteriori[d] principio, aliquis est ab exteriori principio tantum: sicut forma domus causatur in materia solum ab arte. Aliquis autem effectus est quandoque quidem ab exteriori principio, quandoque autem ab interiori: sicut sanitas causatur in infirmo quandoque ab exteriori principio, scilicet ab arte medicinæ: quandoque autẽ ab interiori principio, vt cũ aliquis sanatur per virtutem naturæ. & in talibus effectibus sunt duo attendenda. Primo, quidem, quòd ars imitatur naturam in sua operatione. Sicut enim natura sanat infirmum alterando, dirigendo, & expellendo materiam, quæ causat morbum,

F ita & ars. Secũdo attendendum est, quòd principium exterius. s. ars, nõ operatur sicut principale agens, sed sicut coadiuuãs agens principale, quod est principiũ interius, confortando ipsum, & ministrando ei instrumẽta & auxilia, quibus natura vtatur ad effectum producendum: sicut medicus confortat naturam, & adhibet ei cibos, & medicinas, quibus natura vtatur ad finem intentum. Scientia autem acquiritur in homine & ab interiori principio, vt patet in eo, qui per inuentionem propriam scientiam acquirit: & a principio exteriori, vt patet in eo qui addiscit. Inest enim vnicuiq; homini quoddam principiũ scientię, scilicet lumen intellectus agentis, per quod cognoscuntur statim a principio naturaliter quædam vniuersalia principia omnium scientiarum. Cũ aũt aliquis hmõi vniuersalia principia applicat ad aliqua particularia, quorum memoriam & experimentum p̃ sensum accipit, p̃ inuentionem propriam acquirit scientiam eorũ quę nesciebat, ex notis ad ignota procedens. Vnde & quilibet docẽs, ex his, quæ discipulus nouit, ducit eũ in cognitionem eorum, quæ ignorabat, s̃m qđ dr̃ in primo Poste.* ꝙ Omnis doctrina, & oĩs disciplina ex præexistẽti fit cognitione. Ducit autem magister discipulum ex præcognitis in cognitionem ignotorũ dupliciter. Primo quidem proponendo ei aliqua auxilia, vel instrumẽta, quibus intellectus eius vtatur ad sciẽtiã acquirendã, puta, cũ proponit ei aliquas propositiones minus vniuersales, quas tñ ex præcognitis discipulus dijudicare põt: vel cũ proponit ei aliqua sensibilia exẽpla, vel similia, vel opposita, vel aliqua hmõi, ex quibus intellectus addiscentis manuducitur in cognitionem veritatis ignotæ. Alio modo cum confortat intellectũ addiscentis, nõ quidẽ aliqua virtute actiua quasi superioris naturæ, sicut supra dictũ est* de angelis illuminantibus: quia oẽs humani intellectus sunt vnius gradus in ordine naturæ, sed inquantũ proponit discipulo ordinẽ principiorũ ad cõclusiones, q forte p̃ seipsum nõ haberet tãtã virtutẽ collatiuã, vt ex principijs posset cõclusiones deducere. Et ideo dr̃ ĩ primo Poste. * quòd Demõstratio est syllogismus faciẽs scire. Et per hũc modũ ille, qui demonstrat, auditorẽ sciẽtẽ facit.

In principio primi, lib. poste. tomo. 1.

Q.106. art. 1. & q. 111. art. 1.

*Li. 1. post. tex. 5. to. 1.

AD PRIMVM dicendum, ꝙ sicut iam dictum est,* homo docens solummodo exterius ministerium adhibet, sicut medicus sanãs. Sed sicut natura interior est principalis causa sanationis, ita & interius lumẽ intellectus est principalis causa scientiæ: utrunq; aũt bonũ est a Deo. Et ideo sicut de Deo diciť: Qui sanat omnes infirmitates tuas: ita de eo dicitur. Qui docet hominem scientiam, inquantum lumen vultus eius super nos signatur, per quod nobis omnia ostenduntur.

In corp. ar

AD 2m dicendum, ꝙ doctor non causat scientiam in discipulo p̃ modum agentis naturalis, vt Auer. obijcit.* Vnde non oportet, quòd scientia sit qualitas actiua: sed est principiũ quo aliquis dirigitur in operãdo.

Li. 3. de anima, text. 5. declinando ad finem.

AD 3m dicendum, ꝙ magister non causat lumẽ intelligibile in discipulo, nec directe species intelligibiles: sed mouet discipulum per suam doctrinã ad hoc, ꝙ ipse per virtutem sui intellectus formet intelligibiles conceptiones, quarũ signa sibi proponit exterius.

AD 4m dicendum, ꝙ signa, quæ magister discipulo proponit, sunt rerum notarũ in vniuersali, & sub quadam confusione, sed ignotarum in particulari, & sub quadam distinctione. Et ideo cum quisque per seipsum scientiam acquirit, non potest dici docere seipsum, vel esse suijpsius magister: quia non præexistit in eo scientia completa, qualis requiritur in magistro.

¶ Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ septimæ Articulum secundum.*

577 2.di.11.art. 4.Et Eph.3 lect.3.

TItulꝰ, Homines in statu viæ, vt patet ex tertio argumento, & eius respõsione. De hominibus enim in statu patriæ nihil hic dicitur.

¶ In corpore vna cõditio respõsiua quæsito negatiue, Homines non possunt docere angelos, sed tantummodo eis loqui. Probatur. Supremi homines se habẽt ad infirmos angelos, sicut angeli inferiores ad superiores: sed inferiores nunquàm illuminãt superiores, loquuntur tñ eis. ergo &c. Maior patet ex naturæ ordine, & probatur authoritate Matthei 11. quo ad statum gratiæ. Minor ex dictis. Et quoniã homines nõ secundum statũ gloriæ, sed secundum statũ naturæ, & gratiæ huius viæ sunt inferiores omnibus angelis: ideo præsens ratio in viatoribus tantum hominibus habet locum.

Q.106.ar.1. & 3.

Homil.24. in euange. post mediũ illius.

†C2.4.par. 2. aliquantulum ante medium.

SED CONTRA est, quod Dion. †dicit 4. cap. de Di. no. quòd omnes diuinæ illuminationes perferuntur ad homines mediantibus angelis. Nõ ergo angeli instruuntur per homines de diuinis.

Q.107.art. 2.

REPSON. Dicendum, quòd sicut supra habitum est, *inferiores angeli loqui quidem possunt superioribus angelis, manifestando eis suas cogitationes, sed de rebus diuinis superiores inferioribus nunquã illuminantur. Manifestum est autẽ, quòd eo modo, quo inferiores angeli superioribꝰ subdũtur, supremi homines subduntur etiam infimis angelorum: quod patet per id qd Dominus dicit Math. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: sed q minor est in regno cælorũ, maior est illo. Sic igitur de rebus diuinis ab hominibus angeli nunquàm illuminãtur: cogitationes tamen suorum cordium homines angelis per modum locutionis manifestare possunt: quia secreta cordium scire solius Dei est.

Li 5.ca.19. circa mediũ tom.3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. 5. sup Gen. ad lit. *sic exponit illam Apostoli authoritatẽ. Præmiserat enim Apostolus: Mihi omnium sanctorũ minimo data est gratia hæc, illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a sæculis in Deo. Ita dico absconditi, vt tamen innotesceret principibus & potestatibus in cælestibus per ecclesiam, scilicet multiformis sapientia Dei, quasi dicat. Ita hoc sacramentũ erat absconditum hominibus, vt tamen ecclesiæ cælesti, quæ continet in principibus & potestatibus, hoc sacramentũ notũ esset a sæculis, nõ ante sæcula: qa ibi primitus ecclesia fuit, quo post resurrectionem & ista ecclesia hominum congreganda est. Potest tamẽ & aliter dici, quòd illud qđ absconditum est, non tãtum in Deo innotescit angelis, verũ etiã hoc eis apparet, cum efficit, atq; propalatur, vt Aug. *ibidẽ subdit. Et sic dũ p Apostolos impleta sunt Chri, & Ecclesię mysteria, angelis aliqua apparuerunt de huiusmodi mysterijs, q̃ ante erãt eis occulta. Et p hũc modũ potest intelligi, qđ Hier. dicit, *q̃ Apostolis prædicantibus, angeli aliqua mysteria cognouerunt: quia scilicet p prædicationem Apostolorum huiusmodi mysteria explebantur in rebus ipsis: sicut prædicante Paulo apostolo conuertebantur gentes, de quo Apostolus ibi loquitur.

Loco citato in principio corp.

Super verbum Pauli citatũ arg. 1. com. 9.

AD 2ᵘᵐ dicendum, quòd Apostoli instruebant immediate a verbo Dei, non secundum eius diuinitatẽ, sed in quantum eius humanitas loquebatur: unde ratio non sequitur.

AD 3ᵘᵐ dicendum, quòd aliqui homines, etiam in statu viæ, sunt maiores aliquibus angelis, non quidẽ actu, sed virtute, inquantũ scilicet habentᵈ charitatẽ q̃ virtutis, vt possint mereri maiorem beatitudinis gradum, quàmᵉ quidam angeli habeant. Sicut si dicamus semen alicuius magnæ arboris esse maius virtute, quàm aliquam paruam arborem, cum tamen multo minus sit in actu.

D. 31.

316

ARTICVLVS II.

Vtrum homines possint docere angelos.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd homines possint docere angelos. Dicit enim Apostol. ad Ephe. 3. Vt innotescat principibus, & potestatibus in cælestibus per Ecclesiã multiformis sapientia Dei: sed Ecclesia est congregatio hominum fidelium. Ergo angelis per homines aliqua innotescunt.

¶ 2 Præt. Angeli superiores, qui immediate de diuinis a Deo illuminantur, inferiores angelos instruere possunt, vt supra dictũ est: *sed aliqui homines immediate de diuinis per Dei verbum sunt instructi, sicut maxime patet de Apostolis, secũdum illud ad Hebr. 1. Nouissime diebus istis locutus est nobis in filio. Ergo aliqui homines aliquos angelos docere potuerũt.

¶ 3 Præt. Inferiores angeli a superioribus instruuntur: sed quidam homines superiores sunt aliquibꝰ angelis, cum ad supremos ordines angelorum aliqui homines assumantur, vt Greg.* dicit in quadam homilia. Ergo aliqui inferiores angeli per aliquos homines de diuinis instrui possunt.

SED CONTRA est, quod Dion. †dicit 4. cap. de Di. no. quòd omnes diuinæ illuminationes perferuntur ad homines mediantibus angelis. Nõ ergo angeli instruuntur per homines de diuinis.

REPSON. Dicendum, quòd sicut supra habitum est, *inferiores angeli loqui quidem possunt superioribus angelis, manifestando eis suas cogitationes, sed de rebus diuinis superiores inferioribus nunquã illuminantur. Manifestum est autẽ, quòd eo modo, quo inferiores angeli superioribꝰ subdũtur, supremi homines subduntur etiam infimis angelorum: quod patet per id qd Dominus dicit Math. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: sed q̃ minor est in regno cælorũ, maior est illo. Sic igitur de rebus diuinis ab hominibus angeli nunquàm illuminãtur: cogitationes tamen suorum cordium homines angelis per modum locutionis manifestare possunt: quia secreta cordium scire solius Dei est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. 5. sup Gen. ad lit. *sic exponit illam Apostoli authoritatẽ. Præmiserat enim Apostolus: Mihi omnium sanctorũ minimo data est gratia hæc, illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a sæculis in Deo. Ita dico absconditi, vt tamen innotesceret principibus & potestatibus in cælestibus per ecclesiam, scilicet multiformis sapientia Dei, quasi dicat. Ita hoc sacramentũ erat absconditum hominibus, vt tamen ecclesiæ cælesti, quæ continet in principibus & potestatibus, hoc sacramentũ notũ esset a sæculis, nõ ante sæcula: qa ibi primitus ecclesia fuit, quo post resurrectionem & ista ecclesia hominum congreganda est. Potest tamẽ & aliter dici, quòd illud qđ absconditum est, non tãtum in Deo innotescit angelis, verũ etiã hoc eis apparet, cum efficit, atq; propalatur, vt Aug. *ibidẽ subdit. Et sic dũ p Apostolos impleta sunt Chri, & Ecclesię mysteria, angelis aliqua apparuerunt de huiusmodi mysterijs, q̃ ante erãt eis occulta. Et p hũc modũ potest intelligi, qđ Hier. dicit, *q̃ Apostolis prædicantibus, angeli aliqua mysteria cognouerunt: quia scilicet p prædicationem Apostolorum huiusmodi mysteria explebantur in rebus ipsis: sicut prædicante Paulo apostolo conuertebantur gentes, de quo Apostolus ibi loquitur.

AD 2ᵘᵐ dicendum, quòd Apostoli instruebant immediate a verbo Dei, non secundum eius diuinitatẽ, sed in quantum eius humanitas loquebatur: unde ratio non sequitur.

AD 3ᵘᵐ dicendum, quòd aliqui homines, etiam in statu viæ, sunt maiores aliquibus angelis, non quidẽ actu, sed virtute, inquantũ scilicet habentᵈ charitatẽ q̃ virtutis, vt possint mereri maiorem beatitudinis gradum, quàmᵉ quidam angeli habeant. Sicut si dicamus semen alicuius magnæ arboris esse maius virtute, quàm aliquam paruam arborem, cum tamen multo minus sit in actu.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo per virtutem animæ possit corporalem materiam immutare.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd homo per virtutem animæ possit corporalem materiam immutare. Dicit enim Greg.* 2. dial. q̃ Sancti miracula aliquando ex prece faciunt, aliquando ex potestate. Sicut Petrus qui Tabitam mortuam orando suscitauit: Ananiam & Saphirã mẽtientes, morti increpando tradidit: sed in operatione miraculorum fit aliqua immutatio materiæ corporalis. Ergo homines virtute suæ animæ possunt materiam corporalem immutare.

¶ 2 Præ. Super illud ad Gal. 3. Quis vos fascinauit veritati non obedire? dicit glos.* q̃ quidam habent oculos vrẽtes, qui solo aspectu inficiunt alios, & maxime pueros: sed hoc nõ esset, nisi virtus animæ posset materiã corporalẽ immutare. Ergo homo p virtutẽ suæ aiæ põt materiam corporalem immutare.

¶ 3 Præt. Corpus humanũ est nobilius, quàm alia inferiora corpora: sed per apprehensionẽ animæ humanæ immutatur corpus humanum ad calorem, & frigus, vt patet in irascentibus, & timentibus, & quandoque etiam hæc immutatio peruenit vsque ad ægritudinẽ, & mortem. Ergo multo magis anima hominis potest sua virtute materiam corporalem immutare.

SED CONTRA est, quòd dicit Aug. *in 3. de Trin. q̃ materia corpalis soli Deo obedit ad nutũ.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ septimæ Articulum tertium.*

578

TItulus, Homo ex virtute aiæ, inquantũ anima est, Immutare ĩmutatio ne formali corporalẽ naturam, dirẽcte supponit pro extrinsecis corporibꝰ, quãmuis, vt patebit, etiam de intrinseco aliquo mõ verificetur cõclusio.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua q̃sito negatiue. Aia sua virtute non potest materiã corporalẽ immutare, nisi mediante aliquo corpore. Probatur. Materia corporalis a solo Deo, aut composito ex materia & forma potest immediate immutari. ergo Antecedens patet ex dictis. Cõsequentia est per se nota. Et cõfirmat, Angeli non possunt hoc, nisi mediãte corpore. ergo multo mi nus anima. Antecedens patet ex prima antecedente. Consequentia nota.

¶ In responsione ad tertium aduerte, q̃ vt ex illa patet, anima nec corpus proprium directe immutare potest formali immutatione: quoniam anima non est directe principiũ alicuius mutationis, vt patet discurendo per mutationes, alterationẽ, augmentationẽ & generationẽ. Nihil enim horum anima facit per operationem animalem. i. apprehẽsionem, aut volitionem directe, quia non est tantę efficaciæ: sed vt in litera dicitur, ad apprehensionem animę sequitur actus appetitus sensitiui, puta, timor, quem concomitatur commotio alicuius humoris &c. & sic indirecte anima humana immutat corpus proprium.

2.dial.c.30 in medio.

Li.3.de Trini.c.8 circa principium tom.3.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ septimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpe vna conclusio responsiua quæsito. Anima separata sua naturali virtute non põt mouere aliquod corpꝰ. Probatur. Anima cõiuncta non mouet corpus, nisi viuificatũ a se. ergo separata nullũ corpus potest mouere. Antecedens probatur, quia membrum mortificatum non obedit ei ad motum localem. Cõsequentia probatur, quia nullum corpus viuificat ab anima separata.

¶ Circa hanc consequentiam dubiũ occurrit: quoniam cõsequentia ista supponit idem iudicium esse de anima separata, & cõiuncta, quod non probatur. Et apparet falsum in simili consequentia. Anima coniuncta non intelligit aliquid, ni si phantasiatum. ergo separata nihil intelligit. Probatur, quia animæ separatæ nihil offert phantasiatum. Ista consequentia dicitur non teneri: quia non est idem iudiciũ de anima separata, & coniuncta. ergo nec illa quæ facta est nũc, nisi probetur identitas iudicii.

¶ Ad hoc prima facie dici potest, quòd quia anima separata nõ est maioris virtutis motiuæ, quàm coniuncta, idcirco consequentia tenet. Sed cõtra hãc respõsionem sunt primo, quòd non est maioris virtutis mouere

Glos. ordinaria ibidẽ.

nẽ & generationẽ. Nihil enim horum anima facit per operationem animalem. i. apprehẽsionem, aut volitionem directe, quia non est tantę efficaciæ: sed vt in litera dicitur, ad apprehensionem animę sequitur actus appetitus sensitiui, puta, timor, quem concomitatur commotio alicuius humoris &c. & sic indirecte anima humana immutat corpus proprium.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ septimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpe vna conclusio responsiua quæsito. Anima separata sua naturali virtute non põt mouere aliquod corpꝰ. Probatur. Anima cõiuncta non mouet corpus, nisi viuificatũ a se. ergo separata nullũ corpus potest mouere. Antecedens probatur, quia membrum mortificatum non obedit ei ad motum localem. Cõsequentia probatur, quia nullum corpus viuificat ab anima separata.

¶ Circa hanc consequentiam dubiũ occurrit: quoniam cõsequentia ista supponit idem iudicium esse de anima separata, & cõiuncta, quod non probatur. Et apparet falsum in simili consequentia. Anima coniuncta non intelligit aliquid, ni si phantasiatum. ergo separata nihil intelligit. Probatur, quia animæ separatæ nihil offert phantasiatum. Ista consequentia dicitur non teneri: quia non est idem iudiciũ de anima separata, & coniuncta. ergo nec illa quæ facta est nũc, nisi probetur identitas iudicii.

¶ Ad hoc prima facie dici potest, quòd quia anima separata nõ est maioris virtutis motiuæ, quàm coniuncta, idcirco consequentia tenet. Sed cõtra hãc respõsionem sunt primo, quòd non est maioris virtutis mouere

est,* est actus alicuius organi corporalis. Et ideo oportet quòd ad apprehensionem animæ humanæ cõmoueatur appetitus sensitiuus cum aliqua operatione corporali. Ad exteriora vero corpora immutanda apprehẽsio animæh umanæ non sufficit, nisi mediãte immutatione ,pprij corporis, vt dictũ est.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum anima hominis separata possit corpora, saltem localiter, mouere.

AD QVARTVM sic proceditur. Vr q̃ anima hominis separata possit corpora, saltem localiter, mouere. Substãtiæ enim spirituali naturaliter obedit corpus ad motum localem, ut supra dictũ est*: sed aĩa separata est substãtia spiritualis. Ergo suo imperio potest exteriora corpora mouere.

¶ 2 Præt. In itinerario Clementis † dicitur narrãte Niceta ad Petrum, q̃ Simon magus per magicas artes pueri a se interfecti animã retinebat, per quã magicas operationes efficiebat: sed hoc esse non potuisset sine aliqua corporum trãsmutatione, ad minus locali. Ergo anima separata habet virtutem localiter mouendi corpora.

SED CONTRA est, qđ Philosophus dicit in lib. de anima, *qđ anima nõ põt mouere quodcunq; corpus, sed solummodo propriũ.

REPSON. Dicendum, quòd anima separata sua naturali virtute nõ potest mouere aliquod corpus. Manifestum est enim, q̃ cum anima est corpori vnita non mouet corpus, nisi viuificatum: unde si aliquod membrũ corporis mortificetur, non obedit animæ ad motum localem. Manifestum est autẽ quòd ab anima separata nullum corpus viuificatur: unde nullum corpus obedit ei ad motũ localẽ, quãtum est de virtute suæ naturę, supra quam potest aliquid ei conferri virtute diuina.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd substãtiæ quædam spirituales sunt, quarum virtutes non determinãtur ad aliqua corpora, sicut sunt angeli, qui sunt naturaliter a corporibus absoluti: & ideo diuersa corpora eis possunt obedire ad motũ. Si tamen alicuius substantiæ separatæ virtus motiua determinetur naturaliter ad mouẽdũ aliquod corpus, non poterit illa substantia mouere aliquod corpꝰ maius, sed minus: sicut secundum lapillum, quàm corpus coniunctum. Secũdo, quòd licet anima separata non sit maioris virtutis, est tamen alterius modi vtẽdi illa virtute, sicut est alterius modi essendi, & intelligendi: & propterea coniuncta mouet vivificando, separata autem non viuificãdo. Vnde dicendum est, quòd consequentia fundatur super vna ,ppositione prior e antecedẽte, & implicite declarata in illo, & explicata in responsione ad primum: & est ista. Anima humana est ex propria natura determinata ad mouẽdum corpus a se viuificatum tantũ. Ex hac enim optime valet cõsequentia: quoniam quod conuenit ei ex natura, nõ variat ex vario modo essendi. Hæc autem clauditur, & declaratur in antecedẽte assumpto. Claudi tur quidem, quoniã cum vis motiua vt sic, respiciat corpus, quia respicit mobile, quod oportet esse corpus iuxta doctrinam 6. Phy. text. 32. & anima secundum statum cõiunctionis respiciat etiam corpus, consequens est, quòd tota vis motiua statu coniunctionis concludatur. De claratur autem, quia patefacto quòd anima in statu coniunctionis determinata est ad corpus viuũ, palam fit, quòd anima absolute est virtutis limitatæ ad mouendum tale corpus. Et ad instãtiã, quæ fit de diuersitate modi mouendi, dicendum est ex differẽtia inter virtutem motiuam, ac intellectiuam, & volitiuã vt sic. Intellectus enĩ secundum totum genus suum habet pro obiecto ens, inquantum ens, nec est contractus ad aliquod particulare ens siue in genere, siue in specie. Virtus autẽ motiua ex propria rõne habet pro obiecto certum ens, scilicet corpus mobile, & propterea intellectũ coniunctum, qui nõ potest attingere ens nisi

Q.81.ar.3.

Ad 2. argu. præceden.

579 Mal. q. 16. ar. 10. ad secundum.

Q.110. ar.3

†Lib.2. circa finẽ 2.fo. 2 prin.lib.

Li.2.de Anima, tex.26. tom. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

nisi phantasiatum, oportet separatū habere alium modum intelligendi, quo ꝓprium obiectū possit attingere, ex quo obiectum adæquatum suum non erat ens phantasiatum.

Virtus autem motiua, cum ex genere suo ad certum ens, scilicet corpus, determinetur, consequens est, quòd secundum species suas ad certas species corporis determinetur: & sic cum suprema vis motiua ad corpꝰ determinata, non tamē ad multitudinē, nec magnitudinē eiꝰ limitetur, quia est infinita, consequens est, quòd paulatim descendendo infima vis motiua ad corpus minimum multitudine, & magnitudine determinata sit. Cōstat aūt quòd anima humana est vltimus motor inter spiritus: igitur eius vis ad corpus humanum, quòd est paruissimū respectu mobilium ab angelis, & vnicum, corpus humanum scilicet, viuificatum a se, determinatur: aliter non esset in infimo gradu limitationis. Et propterea nō potest rationabiliter distigui modus mouendi iuxta modum essendi, & intelligendi. Non enim remanet in anima separata habitudo ad obiectum potentiæ motiuæ, quia non est vniuersale, sicut intellectus. Et ideo optime litera ex efficacia animæ coniunctę subintelligens efficaciam illius simpliciter quo ad vim motiuam, intulit, quòd non pōt separata mouere, quòd nō potest coniuncta.

Li.10. de ciui. Dei, c.11 a medio, tomo.5.

†Chrysſ. homil. 29. in Matt. non multum remote ante medium. tomo.2.

580

2.di.18.q.2 arti 3. Et 2. con.c.86.§. 1. Et po.q.3 ar.11.

¶ Super Quæstionis centesimædecimæ octauæ Articulum primum.

TItulus, Cum semine, idest, communicetur a generāte per hoc, quòd ab eo deciditur semen, ita quòd in semine vehatur anima sensitiua formaliter, vel

philosophos, motor inferioris cæli non posset mouere cælum superius. Vnde cum anima secundum suam naturam determinetur ad mouendum corpus, cuius est forma, nullum aliud corpus sua naturali virtute mouere potest.

AD 2m dicendum, quòd sicut dicit Augustin. 10.* de ciuita. Dei, & Chrysost. †super Matth. frequēter dæmones simulant se esse animas mortuorum ad confirmandū Gentilium errorem, qui hoc credebant. Et ideo credibile est, quòd Simon Magus illudebatur ab aliquo dæmone, qui simulabat se esse animam pueri, quē ipse occiderat.

QVÆSTIO CXVIII.

De Traductione hominis ex homine quantum ad animam, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerādū est de traductione hominis ex homine. Et primo, quātum ad animam. Secundo, quantū ad corpus.

Circa primum quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine.

¶ Secundo, Vtrū anima ītellectiua.

¶ Tertio, Vtrum omnes animæ fuerint simul creatæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima sensitiua nō traducatur cum semine, sed sit per creationem a Deo. Omnis enim substantia perfecta, q̄ non est cōposita ex materia & forma, si esse incipiat, hoc non est per generationem, sed ꝑ creationem, quia nihil generatur nisi ex materia: sed anima sensitiua est substantia perfecta, alioquin non posset mouere corpus, & cum sit forma corporis, non est ex materia & forma composita. Ergo nō incipit esse per generationē, sed ꝑ creationem.

¶ 2 Præt. Principium generationis in rebus viuentibus est per potentiam generatiuam, quæ cum numeretur inter vires animæ vegetabilis, est infra animam sensitiuam: nihil autem agit vltra suam speciē. Ergo anima sensitiua non potest causari ꝑ vim generatiuā animalis.

¶ 3 Præt. Generans generat sibi simile, & sic oportet quòd forma generati sit actu in causa generationis: sed anima sensitiua nō est actu in semine nec ipsa, nec aliqua pars eius: quia nulla pars animæ sensitiuæ est, nisi in aliqua parte corporis, in semine autem nō est aliqua corporis particula: quia nulla particula corporis est, quæ non fiat ex semine, & per virtutem seminis. Ergo anima sensitiua non causatur ex semine.

¶ 4 Præt. Si in semine est aliquod principiū actiuū animæ sensitiuæ, aut illud principium manet generato iam animali, aut non manet. Sed manere nō potest, quia vel esset idem cum anima sensitiua animalis generati, & hoc est impossibile, quia sic esset idem generans & generatum, & faciēs & factum: uel esset aliquid aliud, & hoc etiā est impossibile: quia supra* ostensum est, quòd in vno animali non est: nisi vnum principiū formale, quod est vna anima. Si autem non manet, hoc etiam videtur impossibile: quia sic aliquod agens ageret ad corruptionem suijpsius, quod est impossibile. Nō ergo anima sensitiua potest generari ex semine.

SED CONTRA. Ita se habet virtus, quæ est in semine, ad animalia, quæ ex semine generant̄, sicut se habet virtus, quæ est in elemētis mundi, ad animalia, quæ ex elemētis mundi producuntur, sicut quæ ex putrefactione generantur: sed in huiusmodi animalibus animæ producuntur ex virtute, quæ est in elementis, secundum illud Genes. 1. Producant aquæ reptile animæ viuentis. Ergo & animalium, quæ generantur ex semine, animæ producunt̄ ex virtute, q̄ est in semine.

RESPON. Dicendum, quòd quidā posuerunt animas sensitiuas animalium a Deo creari. Quæ quidem positio conueniens esset, si anima sensitiua esset res subsistēs, habens per se esse, & operationem. Sic enim sicut per se haberet esse & operationem, ita per se deberetur ei fieri. Et cū res simplex & subsistens non possit fieri, nisi ꝑ creationem, sequeretur, quòd anima sensitiua procederet in esse per creationem: sed ista radix est falsa, scilicet quòd anima sensitiua per se habeat esse, & operationem, vt ex superioribus patet.* non enim corrumperetur corrupto corpore. Et ideo cum non sit forma subsistens, habet se in essendo ad modum aliarum formarum corporalium, quibus per se non debetur esse, sed esse dicuntur, inquantum composita subsistētia per eas sunt. Q.75.ar.1

virtualiter.

¶ In corpore, duo principaliter. Primo tractatur opinio. Secundo respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum, duo. Primo, opinio ipsa: tenet enim partem negatiuam dicēs, Animam sensitiuā a solo Deo fieri. Secūdo, reprehensio illius ex causis eius, quod est fieri oportere per creation. q. r. scilicet simplicitate, & subsistētia simul. Cui.n. hæc duo sūt, oportet creari: & cui non, non, nisi forte propter excellentiam ordinis rei factæ, vt de gratia dicitur. Ex his enim arguit. Si haberet aīa sensitiua hoc, crearetur: sed q̄a nō habet, quod probat, quia non est incorruptibilis. ergo.

¶ Quo ad secūdum, conclusio responsiua est affirmatiua. Anima sensitiua causat̄ ab anima generātis principaliter, & a semine instrumētaliter. Hæc cōclusio includit duo. Primū, cōmune animæ sensitiuæ, & ceteris formis corporalibus, scilicet, ꝙ fit ab agēte corporeo. Secūdū, ꝙ fit tali modo. s. ꝑ semen. Et quo ad vtrunque probatur. Primo, ꝙ ab agente corporeo, quale est generans, probatur ex principio pluries repetito. Forma quę sic solū est, q̄a inest composito, fit ad factionem compositi. ergo ab agente corporeo: sed anima sensitiua ē huiusmodi. ergo. Antecedens ꝓbatur, quia fieri cōuenit alicui eo mō, quo esse. consequentia probatur: quia oportet vnūquodque fieri a simili. Minor iam patet ex dictis. ergo. Secundum vero probat̄ ex differentia inter agētia superioris ordinis, & iferioris sic. Inter corporalia agentia, quanto virtuosius, tāto indistantius potest. ergo viuētia possunt & sine medio, & cū medio agere sibi similia. ergo per semen. Antecedens probatur inductione in calido &c. Prima consequentia probatur, quia viuentia sunt suprema corpora, & consequenter virtuosissima. Secunda vero probatur, quia semē est illud medium, quo generans attingit distans. Declaratur quoque in litera cōsequens primæ consequentiæ. Et vltimo docetur, ꝙ nihil refert dicere animam causari ex semine, aut generante: quia se exigūt sicut agēs, & īstrumētū.

¶ Aduerte hic, quòd probato, ꝙ anima sensitiua fit ab agente corporeo, quia cōpositum oportet a simili fieri, satis probatum est, quòd fit ab animali, q̄a oportet animal a sibi simili fieri. Non enim ab alio corporeo agēte fieri intelligitur, quàm ab sibi simili. Et probato ꝙ agentia quæ viuunt, possunt per semen sibi similia producere, satis probatum est, ꝙ ita est de facto. In causis enim necessariis etiā necessitate philosophica vt sic, idem est possibile, & necessarium, quo ad rerum ordinē, secus quo ad miracula.

¶ Circa hanc cōclusionem occurrit dubium ex Scoto in. 18. dist. secūdi libri, vbi tenens ꝙ semen nec est actiuum generationis substātialis, nec organizationis, sed cuiusdā pręuiæ alterationis tantum, dupliciter probat, ꝙ semen nō est actiuum animæ sensitiuæ. Primo sic. Semen aut causat animam in instanti generationis, aut ante: nō ante, quia habet rationem passiui. probatur, quia est cōuertibile de proximo in substantiam geniti. Nec in instanti generationis, quia tunc non est, sed conuertitur, & conuersum est simul in substantiam geniti. Secundo sic. Imperfectius non est causa actiua sufficiens perfectioris: sed semen cum omnibus suis spiritibus est imperfectius animali genito. ergo. Et si dicatur, ꝙ semen agit in virtute seminantis. Cōtra. Nihil agit in virtute non entis vt sic: sed animal a quo decisum est semen respectu generationis huius, est nō ens, tū quia nō est præsens, tū quia non esse pro tūc pōt. ergo.

¶ Præt. Seminans, & semen sunt causæ accidentaliter ordinatæ. ergo ad actionem seminis non concurrit virtus seminantis. Antecedens patet, quia vnum potest esse, & causare sine alio. Cōsequētia probatur ex differentia inter causas essentialiter, & accidētaliter ordinatas: quia illas oportet simul cōcurrere, vt Solē & hominem: istas non, vt patrem & auum.

¶ Deinde arguit, ꝙ semen non est actiuum organizationis, quia est vniforme: ab vniformi autem nō procedit tanta difformitas, quanta apparet in membris partibusque animalis.

¶ Ad omnia autem hæc facillime patet responsio. Prænotandum tamen est, ꝙ Sco. supponit, & dicit expresse debere poni, ꝙ semē est vnigeneum, sed non probat: & tamen cū hoc ponit ipsum cōuerti in genitum. Mihi autem ex philosophorum dictis omnino videtur hoc impossibile: quoniam duplex apud philosophos est de paterno semine opinio. Alii enim putāt nihil eius ingredi substantiam geniti, vt Arist. & S. Tho. & hi quo ad hoc possunt sustinere semen esse homogeneum. Alii vero putant semen distingui in partes grossiores, & subtiliores, & ꝙ paternum semen secundum aliquam partem conuertitur in genitum, & secundum aliquam concurrit vt causa actiua. Et hæc est opinio Alberti, & secundum hoc manifeste ponitur heterogeneum. Et reuera propter diuersitatem, quæ est inter spiritus, & reliquas partes seminis, videtur heterogeneum ponendum. Componitur enim ex his semen sicut ex partibus integralibus, cum sint corpora actu existentia in eo.

Vnde & ipsis compositis debetur fieri. Et quia generans est simile generato, necesse est quòd naturaliter tam anima sensitiua, quàm aliæ huiusmodi formæ producantur in esse ab aliquibus corporalibus agētibus transmutantibus materiam de potentia in actum per aliquam virtutem corporeā, quæ est in eis. Quanto autem aliquod agens est potētius, tanto potest suam actionem diffundere ad magis distans. Sicut quanto aliquod corpus est magis calidum, tanto ad remotius calefactionem producit. Corpora igitur non viuentia, quæ sunt inferiora naturæ ordine, generant quidem sibi simile non per aliquod medium, sed per se ipsa, sicut ignis per se ipsum generat ignē: sed corpora viuentia tanquàm potentiora agunt ad generandum sibi simile & sine medio, & per medium. Sine medio quidem in opere nutritionis, in quo caro generat carnem: cum medio vero in actu generationis, quia ex anima generātis deriuatur quędā virtus actiua ad ipsum semē animalis, vel plātę: sicut & a principali agente deriuatur quædam vis motiua ad instrumentum. Et sicut non refert dicere, quòd aliquid moueatur ab instrumento, vel principali agente: ita non refert dicere, quòd anima generati causetur ab anima generantis, vel a virtute deriuata ab ipsa, quæ est in semine.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd anima sensitiua non est substantia perfecta per se subsistens. Et de hoc supra dictum est,* nec oportet hic iterare. Q.75.ar.3.

AD 2m dicendum, quòd virtꝰ generatiua non generat solum in virtute propria, sed in virtute totiꝰ animæ, cuius est potentia. & ideo virtus generatiua plantæ generat plantam: virtus vero generatiua animalis generat animal. Quanto enim anima fuerit perfectior, tanto virtus eius generatiua ordinatur ad perfectiorem effectum.

AD 3m dicendum, quòd virtus illa actiua quæ est in semine, ex anima generantis deriuata, est quasi quædam motio ipsius animæ generantis: nec est anima, aut pars animæ, nisi in virtute, sicut ī serra, vel securi non est forma lecti, sed motio quędam ad talem formam. Et ideo non oportet, quòd ista vis actiua habeat aliqđ organū ī actu, sed fundatur in ipso spiritu inclu-

¶ Ad primam ergo obiectionem Scoti dicitur. Semen agit in instanti generationis & ante: nec est verum ꝙ ante habeat rationē passiui, secundum se totum saltem: quoniam non est totum conuertibile in substantiam geniti, sed aut secundum partem, aut nihil. Vnde aut totum, aut pars remanet in instanti generationis, & sic non prohibetur ex hoc agere.

¶ Ad secundam vero optime respōsum est ex Aristo. 12. Metaphy. text. 40. & S. Tho. hic in corpore, & ad secundum. Et ad primam instātiā in oppositum dicitur, ꝙ semen agere in virtute seminantis, potest dupliciter ītelligi. Vno modo, ꝙ sit constructio trāsitiua, & sic non dicimus. Alio modo intransitiue. i. ꝙ est ipsa virtus seminantis non coniuncta, sed separata. In hoc enī vt in corpore articuli dicitur, excedunt viuentia non viuentia, ꝙ hæc habent tātū virtutes suas cōiunctas, illa autē habent & coniunctas, & separatas, per decisionem tamen a cōniunctis. Ex hoc. n. sensu patet responsio ad instantiā primam, quia maior licet sit vera de agēte in virtute alterius transitiue, non tamē intrāsitiue, sicut est ī ꝓposito. Ad secūdā vero negatur antecedens. Nō enī semen, & seminans concurrunt ad genitum, vt pater & auus, sed quemadmodum in litera dicitur, vt agens, & instrumentum agentis. Sed quoniam duplex est instrumenti genus, quoddam participans virtutem ab agente deriuatam in esse permanenti: quoddam vero in esse successiuo, creditur & male, ꝙ instrumētum participans virtutem actiuam in esse permanenti, non sit instrumentum, sed causa ipsa agens: cum tamen hoc nihil referat. Non minus. n. serra faceret scamnū instrumentaliter, si artis vim, etiam artifice submoto, retineret, vt patet in horologiis, & in molēdinis, & aliis huiusmodi, q̄bus non oportet adesse semper artifices, quādiu scilicet vim artis impresso ordine participant. Ad probationem autem ex conditione causarum accidentaliter ordinatarum dicitur, quòd non sufficit ad hoc, quòd aliqua duo se habeant vt causæ accidētaliter ordinatæ, quòd non simul sint, aut causent: sed exigitur, quòd ambæ sint veræ causæ, & eiusdem ordinis, quorum neutrum hic saluatur: quia, ut in 12. Metap. comment. 24. Alexand. dicit instrumentum non causa agens, sed causæ agentis organum dici debet, & est. & quia causa agens facit sibi simile, instrumentum autem nō sibi, sed agenti assimilat. Diuersitas autem ordinis inter semen, & seminantem patet ex 12. Mataphy. & ad sensum: q̄a semen est imperfecti ordinis rerum, & causarum: viuens autem ipsum a quo deciditur, perfecti est rerū & causarū ordinis. Vnde manifeste patet, quomodo discerni potest, quando duæ causæ nō simul causantes se habent vt accidentaliter ordinatæ, & quando non, attendendo ad conditiones has: & quare pater, & auus sunt causæ accidentaliter ordinatæ: quia vterque est eiusdem ordinis in essendo, & in causando; & vterque est vere causa, cum vterque generet sibi simile. Et ideo neuter agit in virtute alterius: sed semen generat non sibi, sed animali, a quo decisum est simile: & ens, & causa est inferioris ordinis, quia ens imperfectum, & causa instrumentalis est.

¶ Ad tertium autem principale contra organizationem, patet responsio ex litera, in responsione ad secundum & tertium. Dato enim ꝙ semen sit vniforme formaliter, est tn̄ difforme virtualiter secundum difformitatem eius a quo decisum est, & cuius vir-

tus

ctus est: ideo & agit tantā difformitatē, & inducit animam sensitiuam.

¶In responsione ad tertium aduerte, ꝙ calor cælestis animalis, & elementaris nō est multiplex calor, sed vnus & idē multiplicis agentis vim habens, ꝓut subiacet principio actiuo elementari, animali, aut cælesti. Et de animali quidem & elementari habetur ex secundo de Anima cōtra Empedoclem, vbi Arist vult calorem animalem esse principium augmēti, & non elementarem.i.vt ibi dicitur, calorem non secundum vim elementi, sed secundum vim animæ. De cælesti autem & vniuersaliter habetur ex 12. Metaph. comment. 18. vbi Auerr. vult calores hos distingui, sicut calorem ignis a calore artis. Constat aūt ꝙ calor elemētaris, & artificialis non sunt duo calores, sed distingūtur tm̄, quia iste regulatur arte, ille absolute agit. ergo.

Q.115.art.3.ad 2.

Li.2.de anima tex.50. 112.de partib.animalium, c.3.tomo.2.& 4. *Li.1.ca.2. & c.20.tomo.4.

¶In responsione ad quartum, posset dubitari ad hominem, quia in q.3. de potē tia.ar.9 ad 16. dicitur. Virtus quæ est in semine, remanet etiā adueniente anima rationali, & similiter spiritus, & quæ erat corporis formatiua, efficitur regitiua: hic vero dicitur, ꝙ nō remanet.

Li.1.tex.33 & 34.

¶Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ quia remanet formaliter, & desinit materialiter.i.remanet secundum speciem, & corrumpitur secundum numerū, ideo diuersimode locutus inuenit. hic tenet qđ corrumpitur illa vis numero: ibi vero ꝙ manet secūdum speciem, quia vis regitiua & factiua corporis existens in parte primo producta, puta, in corde, est quasi eiusdē rationis cum virtute seminis: & propterea vis seminis excellentius saluata in illa parte, quàm in ipso semine dicitur manere,

581
Supr.q.90. art.2.Et 2. dis.18.q.2. arti.1.Et 2. contr.c.86. 88. & 89. Et po.q.3. ar.9.Et quo li.12.ar.11. Et opusc.3. c.94.

so in semine quod est spumosum, vt attestatur eius albedo: in quo etiam spiritu est quidam calor ex virtute cælestiū corporum, quorū etiā virtute agentia inferiora agūt ad speciem, vt supra dictum est.* Et quia in huiusmodi spiritu concurrit virtus animæ cum virtute cælesti, dicitur quòd homo generat hominem, & Sol. Calidum autē elementare se habet instrumentaliter ad virtutē animæ, sicut etiam ad virtutem nutritiuam, vt dicitur in *2. de Anima.

AD 4m dicendum, quòd in animalibus perfectis, quæ generātur ex coitu, virtus actiua est in semine maris, secūdum Philosophū in lib.*de generatione animalium. Materia autē fœtus est illud, quod ministratur a femina: in qua quidem materia statim a principio est anima vegetabilis, non quidem secundum actum secundum, sed secundum actum primum, sicut anima sensitiua in dormientibus. Cū autem incipit attrahere alimentū, tunc iam actu operatur. Huiusmodi igitur materia transmutatur a virtute, quæ est in semine maris, quousque perducatur in actū animæ sensitiuæ, non ita quòd ipsamet vis, quæ erat ī semine, fiat anima sensitiua: quia sic idem esset generans & generatum. Et hoc magis esset simile nutritioni & augmento, quàm generationi, vt Philosophus dicit.* Postquàm autem per virtutē principij actiui, quod erat in semine, producta est anima sensitiua in generato quantum ad aliquam partem principalem, tūc iam illa anima sensitiua prolis incipit operari ad complementum proprij corporis per modum nutritionis & augmenti. Virtus autē actiua quæ erat in semine, esse desinit dissoluto semine, & euanescē te spiritu qui inerat. Nec hoc est ī conueniens: quia vis ista non est principale agens, sed instrumētale. Motio autem instrumenti cessat effectu iam producto in esse.

ARTICVLVS II.

Vtrum anima intellectiua causetur ex semine.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd anima ītellectiua causetur ex semine. Dicitur enim Gene.46. Cunctæ animæ, q̄ egressæ sunt de femore Iacob, sexaginta sex: sed nihil egreditᷣ de femore hominis, nisi in quantū causatᷣ ex semine. Ergo anima intel

F lectiua causatur ex semine.

¶2 Præt. Sicut supra ostensum est,* in homine est vna & eadem anima secundum substantiam, intellectiua, sensitiua, & nutritiua: sed anima sensitiua in homine generatur ex semine, sicut in alijs animalibus. Vnde & Philosophus dicit in lib.† de generatione animalium, quòd non simul fit animal, & homo, sed prius fit animal habēs animam sensitiuam. Ergo & anima intellectiua causatur ex semine.

G ¶3 Præt. Vnum & idem agens est, cuius actio terminatur ad formā & materiam, alioquin ex forma & materia non fieret vnum simpliciter: sed anima intellectiua est forma corporis humani, quod formatᷣ per virtutem seminis. Ergo & anima intellectiua per virtutem seminis causatur.

¶4 Præ. Homo generat sibi simile ꝟm speciē: sed species humana cōstituitur per animam rationalem. Ergo anima rōnalis est a generāte.

H ¶5 Præt. Inconueniens est dicere, quòd Deus cooperetur peccantibus: sed si animæ rationales crearentur a Deo, Deus interdum cooperaretur adulteris, de quorum illicito coitu proles interdum generatur. Non ergo amimæ rationales creantur a Deo.

SED CONTRA est, qđ dicitᷣ in lib.*de Eccl. dog. ꝙ animæ rationales non seminantur per coitum.

RESPON. Dicendum, quòd impossibile est virtutem actiuam, I quę est in materia, extendere suam actionem ad producendum immaterialem effectum. Manifestum est autem, quòd principium intellectiuum in homine, est principium transcendens materiā: habet enim operationem, in qua non communicat corpus. Et ideo impossibile est, quòd virtus, quæ est in semine, sit productiua ītellectiui principij. Similiter etiam, quia virtus quæ est in semine, agit in virtute animę generantis, secundum quod anima K generantis est actus corporis vtens ipso corpore in sua operatione, in operatione autem intellectꝰ non cōmunicat corpus. Vnde virtus intellectiui principij, prout intellectiuum est, non potest ad semē peruenire. Et ideo Philosophꝰ in libro * de generatione animaliū dicit. Relīquitur intellectus solus de foris aduenire. Similiter etiam anima intellectiua, cū habeat operationē vitæ, sine corpore est subsistens, vt supra habitum est,* & ita sibi debetur esse, & fieri. & cum

quia.s.nō per se, sed per accidēs corrumpitur, sicut dispositiones inductæ pro forma generanda dicuntur manere, & non corrumpi nisi per accidens, quia in meliori esse aduenient. Hanc autem esse mentem S.Tho. patet ibi, vbi idem de hac virtute, spiritibus, & dispositionibꝰ, iudiciū eē dicit.

*Q.76.art.3. †Li.2.c.3. tom.4.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæoctauæ Articulum secundum.*

IN corpore vna cōclusio responsiua quæsito negatiue. Hæreticum est, animam intellectiuam traduci cū semine. Hæc conclusio claudit in se duo, scilicet & quòd anima intellectiua non traducitur cum semine: & oppositum est hæreticum. Vnde probat in litera primo dupliciter· secūdo vtrūque simul. Et quoniam semen est instrumentum particiꝑans virtutem agentis in esse permanenti, oportet vim seminis aliquid habere ex conditione ipsius seminis, & aliquid ex ratione formæ agētis, cuius est instrumentum, propterea in litera duplex ratio affertur. Prima tenens se ex conditione seminis. Secunda ex ratione formæ hominis, qua agit ad generationem per semē, ut sic ex parte causæ efficientis sufficienter ostendatur, ꝙ non potest anima intellectiua per semen fieri, & demum ex parte termini. i. ipsius animæ intellectiuę in tertia ratione nō solum idem probetur, sed ad hæresim deducatur oppositū. Est ergo prima ratio. Virtus materialis non potest terminare actionē suā ad effectum immaterialem: uirtus seminis est materialis, anima intellectiua est immaterialis. ergo. Maior patet, & Minor pro prima parte, pro secunda vero probatur: quia habet operationem in

*Gennadius de Eccles. Dogm. ca. 14. habetur to. 3. inter oper. Aug.

369

Li.2. de generat. animalium. c. 3.tom.4.

Q.75.art.2

sit īmaterialis substantia, nō potest causari per generationem, sed solū per creationem a Deo. Ponere ergo animam intellectiuam a generāte causari, nihil est aliud, quàm ponere eam non subsistentem, & per consequens corrumpi eam cū corpore.* Et ideo hæreticum est dicere, B quòd anima intellectiua traducatur cum semine.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd in authoritate illa ponitur per synecdochē pars pro toto, idest, anima pro toto homine.

AD 2m dicendum, quòd aliqui dixerunt, quòd operationes vitæ, quæ apparent in embryone, non sunt ab anima eius, sed ab anima matris, vel a virtute formatiua, q̄ est in semine, quorum vtrunque falsum est. Opera enī vitæ nō pos- C sunt esse a principio extrinseco, sicut sentire, nutriri, & augeri. Et iō dicendum est, quòd anima præexistit in embryone, a principio quidem nutritiua, postmodum autem sensitiua, & tandem intellectiua. Dicunt ergo quidam, quòd supra animam vegetabilem, quæ primo inerat, superuenit alia anima, quæ est sensitiua, supra illā iterum alia, quæ est intellectiua. Et sic sunt in homine tres animæ, quarum vna D est in potentia ad aliam: quod supra improbatum est. * Et ideo alij dicunt, quòd illa eadem anima, q̄ primo fuit vegetatiua tātum, postmodum per actionem virtutis, q̄ est in semine, perducitur ad hoc, vt ipsa eadem fiat sensitiua: & tandem ipsa eadē perducitur ad hoc, vt ipsa eadem fiat intellectiua non quidem per virtutem actiuam seminis, sed per virtutem superioris B agentis. scilicet Dei deforis illustrātis. Et propter hoc dicit Philosophus:* quòd intellectus venit ab extrinseco: sed hoc stare nō potest. Primo quidem, quia nulla forma substantialis recipit magis & minus, *sed superadditio maioris ꝑfectionis facit aliam speciem, sicut additio vnitatis facit aliam speciē in numeris. Non est autem possibile, vt vna & eadem forma numero sit diuersarnm specierum. Secūdo, quia sequeretur, quòd generatio C animalis esset motus cōtinuus paulatim procedens de imperfecto ad perfectum, sicut accidit in alteratione. Tertio, quia sequeretur ꝙ generatio hominis, aut animalis non sit generatio simpliciter, quia subiectum eius esset ens actu. Si enim a prīcipio in materia prolis est anima vegetabilis, & postmodum vsque ad perfectum paulatim perducitur, erit semper additio perfectionis sequentis sine cor- D ruptione perfectionis præcedentis, quod est contra rationem generationis simpliciter. Quarto, qa aut id, quod causatur ex actione Dei, est aliquid subsistens: &

in qua non communicat corpus.ergo.

A ¶ Secunda vero ratio est. Virtus seminis agit in vi animæ generantis prout anima vtitur organo corporeo. ergo non agit in vi animæ, prout est intellectiua. ergo nō potest producere animam intellectiuam. Antecedens patet. prima consequentia probatur, quia vt intellectiua vtitur organo: secunda est per se nota. Et confirmatur authoritate Aristotelis, imo ex hac ratione redditur ratio dicti Arist.

¶ Aduerte hic, quòd quia posset aliquis dicere, quòd etsi semē, quoniā materiale ē, non possit virtute propria producere animā intellectiuā, tamē virtute principalis agentis immaterialis potest: sicut dicitur de phantasmate, quod etsi non possit producere speciē intelligibilem: tamē virtute intellectꝰ agētis, qui est immaterialis, potest in effectū immaterialē, idcirco diuus Thomas ex hac ratiōe excludēs talem viam, probat quòd semen nō agit in virtute agētis immaterialis vt sic, quā tis agat ī virtute formæ, quæ est immaterialis. Aīa.n. intellectiua licet ī se sit simplex, & īmaterialis formalr: qa tn̄ habet eminēter q.cquid aliꝗformę materiales habent, sicut tetragonū trigonū: iō distinguit in seipsam, i quātū est actus corporis, & seipsam, inquantū excedit corpus. Et primo hēt organa corporea: secūdo vero nullo vtitᷣ corporeo organo. Primo mō est principiū oīum actionū ꝑtinētiū ad partē sensitiuā, & vegetatiuā. Secūdo vero modo, est principiū pertinētiū ad intellectionem. Vnde cum seminatio, & generatio exerceatur ꝑ corporeū organum, consequens est, quòd cōueniat animę, inquātum est actus corporis: & sic est ab anima immateriali, sed nō inquantum immaterialis est. Actio autem intellectus agentis, qua agit ad species intelligibiles, non excercetur per organum: sed est actio formæ immaterialis inquantum immaterialis est, quia non inquantum vtitur organo corporeo.

E ¶ Tertia autem ratio probans integraliter propositam conclusionem, est. Anima intellectiua est substantia subsistens, & immaterialis. ergo sibi debetur & esse, & fieri proprium, & per creationē solum. ergo ipsam generari per semen, est ipsam non subsistere. ergo esse corruptibilem. ergo hæresis. Antecedens supponitur: consequentia probatur, deducendo singulas partes consequentis ex singulis antecedentis, scilicet sibi deberi, & esse ac fieri ex substantia, & per creationem tantum ex immaterialitate adiuncta. Si enim aliquid subsistit, est ipsum quod est: sed tamen si est materialis, potest per generationem fieri, vt patet de hoc homine, & illo boue Sed si cum substātia habeat imaterialitatem, seu quod ei æquiualet in proposito, simplicitatem, non potest nisi ꝑ creationē fieri: eo quòd omnis generatio congregat inter subiectum præsuppositum & formam, & consequenter præhabet geniti materiam, & cōponit. Secunda vero consequentia patet ex destructione consequentis ad destructionē antecedentis primæ consequentiæ. Ponere enim animam generari, destruit ipsam solum per rationem fieri, quod erat consequens ad subsistentiā immaterialem in antecedente assumptam.

¶ Circa hanc partem occurrit dubium simpliciter, & ad homi-

A nem simul. Semen humanum disponit materiam pro anima intellectiua dispositione necessitāte. ergo agit in virtute animæ intellectiuæ vt sic. Antecedēs patet, & cōsequētia patet: quia vis animæ sensitiuæ non necessitare potest intellectiuam, cum altioris sit ordinis. Et expresse hoc dicitur a S. Tho in quæst.3.de potentia arti.9.ad 5.

¶ Adhoc dicit, ꝙ animam Sortis intellectiuam, vt intellectiuam, esse actum corporis potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd reduplicetur ratio formalis, & sic est falsum: sic enim nullo corporeo organo vtitur. Alio modo, vt reduplicetur cōditio ipsius animæ generantis: & sic est verum, quoniam entitas illa immaterialis animæ intellectiuæ est actus corporis. Et iuxta hoc potest & concedi, & negari, animam rationalem generantis, habere aliqđ organum: quoniam secundum conditionē habet organum, & sic semen disponit vt instrumētum animę intellectiuæ vt sic, quantū ad conditionem, quā de facto habet: secundū vero rationem suam non debetur sibi organum. Et propterea semen in virtute etiā animæ intellectiuæ non potest in animā intellectiuam: sed in dispositiones materiæ, quæ respiciunt animam inducendā non secundum suam formalitatem, quæ nullo vtitur corporeo organo, aut dispositione: sed secundum suam conditionem, qua est perfectio, & actus corporis, vt sic terminus proprius actionis respondeat principio Quia.n. principium actionis nō est aīa intellectiua absolute, sed ꝟm cōditionē qua est actus corpis: ideo terminus actionis sui instrumēti, nō est aīa intellectiua absolute, sed ꝟm cōditionē, qua est est actus corporis.i.ꝟm dispositiones & vnionē, vt inferius patebit clarius, nō repugnant hęc dictis in litera, quæ de aīa intellectiua absolute & formaliter loquitur.

Li.2.de generat. animalium, c.3.tom.4.

d
272

¶ In respōsione ad tertiū aduerte, quòd quia positio ista distinguit corporeū generans cōpositū dispositū, disponendo materiā ab introducēte formā, qđ ab Aristo reprobatur, destruēdo ideas, quas ad hoc ponebat Plato: idcirco ne videamur īcidere in id, qđ reprehēdimus, ab ipso Aristo. facta est exceptio de forma hominis, inquantū homo, & assignata est rō ex parte termini: qa intellectus habet operationē, in qua non cōmunicat corpus. ergo non educitur de potentia alicuius materiæ: ergo venit deforis, & sic nullum inueniri potest corporeum agens respectu ipsius, & cum manifeste semē humanū agat, cōsequēs est, ꝙ disponat, & aliunde mēs veniat. Nec pōt similiter fieri exceptio de aliis formis: qa respectu earū inueniri pōt sufficiens agens corporeū per trāsmutationē materiæ. Nulla.n. aliarū habet operationē absq; organo corporalis materię. & idcirco merito pōt de materię potētia educi, ac ꝑ hoc, nō est opus idea. S.Tho. vero hic videtur aliā tāgere rationē huius exceptionis ex parte agentis: quia.s. Deus, & naturalia agētia se habēt, sicut agēs principale, & instrumentale: ideæ aūt & agentia naturalia se haberēt potius vt agētia disparata, eo ꝙ naturalia nō agūt mota ab idæis, sed vtraq; propriis virtutibus nō subordinatis inter se, q̄uis quo ad effectus agerēt: sed oīa agūt mota a Deo ad actiones &c. vt supra dictū est. & iō nō īcōuenit Dei actionē terminari ad formā, & naturę ad materiā: qm̄ nō

vt

vt duo agentia, sed vt agens & agentis instrumentum concurrũt, quæ non duo, sed vnum completum agens constituunt.

¶In responsione ad quartum aduerte primo, quòd ad hoc quòd aliquid dicatur effectiue producere aliquod compositum, nõ exigitur quòd faciat omnes eius partes, nec requiritur quòd faciat aliquam eius partẽ: sed sufficit quòd effectiue causet coniũctionem partium, ex qua resultet illud cõpositum. Declarãtur singula. Primo, quòd non requiritur quòd faciat omnes partes: alioquin nullũ agẽs naturale faceret aliquod compositum, quia non facit materiam. Secundo, duòq non aliquã eius partem, alioquin dealbans artificialiter parietem, nõ diceretur facere parietem album, quia nec parietem, nec albedinẽ facit, sed addit vnum alteri. Et vniuersaliter si formæ præexisterent per seipsas ante generationem, & generans esset tantæ vis, vt generando cõiungeret formam cũ materia, nihilominus esset causa illius compositi, puta, bouis, si forma bouis præexisteret. Et ex hac conditionali patet tertium, in quo clauduntur duo prima. Aduerte secundo, quòd in generatione hominis sunt duæ actiones, & duo termini ĩtrinseci earum. Actio quidem vna est, simplex emanatio, seu creatio a prima causa Deo glorioso. Altera autẽ est seminis, vt instrumentum animæ intellectiuæ modo exposito, seu, quod est idem, hominis generantis inquantum homo. Terminorum aũt distinctio ex eo patet, quòd anima intellectiua in instãti quo fit, sortit duo, s. esse, quia est, & modũ essendi, quia inest corpori, seu materiæ corporali, vt actus in eo, cuius est act⁹ substantialis. Talis autẽ modus essendi, seu inesse, potest sumi dupliciter. Vno modo ꝓ relatiõe actualis vnionis inter animam & materiam. Alio modo pro fundamẽto illius, quod nihil aliud est, q̃ materiam esse actu formaliter per animã, quod pertinet ad genus substantiæ, non relationis. Sed rursus, istud inesse, seu vnio fundamentaliter potest vtrinque accipi. s. ex parte formæ: quia est animã esse, qua formaliter materia est actu in specie substantiæ humanæ: & ex parte materiæ, quia est materiã

ita oportet quòd sit aliud p essentiam a forma præexistente, quæ nõ erat subsistẽs: & sic redibit opinio ponentium plures animas in corpore. Aut non est aliquid subsistẽs, sed quædam perfectio animæ præexistẽtis: & sic ex necessitate sequitur, quòd anima intellectiua cor- G rumpatur corrupto corpore, quod est impossibile. Est autem & alius modus dicendi secundum eos, qui ponunt vnum intellectum in omnibus, quod supra improbatũ est.* Q.76.ar.1. & 2. & q. 79.art.4 & 5. Et ideo dicendum est, quòd cum generatio vnius semper sit corruptio alterius, necesse est dicere ꝙ tam in homine, quàm in animalib⁹ alijs, quando perfectior forma aduenit, fit corruptio prioris: ita tamen ꝙ sequens forma habet quicquid habebat prima, & adhuc am- H plius. Et sic per multas generationes, et corruptiones peruenitur ad vltimam formam substantialem, tam in homine, quàm in alijs animalibus: & hoc ad sensum apparet in animalibus ex putrefactione generatis. Sic igitur dicendum est, ꝙ anima intellectiua creatur a Deo in fine generationis humanæ, quæ simul est & sensitiua, & nutritiua, corruptis formis præexistentibus.

Ad 3^m dicendum, quòd ratio illa locum habet in diuersis agentibus nõ ordinatis ad inuicem. Sed I si sint multa agẽtia ordinata, nihil prohibet virtutẽ superioris agẽtis pertingere ad vltimam formam: virtutes autem inferiorum agẽtiũ, pertingere solum ad aliquam materiæ dispositionem. Sicut virtus seminis disponit materiam: virtus autem animæ dat formam in generatione animalis. Manifestũ est autẽ ex pręmissis,* Q.110.ar.1 quòd tota natura corporalis agit vt instrumentum spiritualis virtutis, & præcipue Dei. Et ideo nihil ꝓhibet quin formatio, K corporis sit ab aliqua virtute corporali: anima autem intellectiua fit a solo Deo

Ad 4^m dicendum, quòd homo generat sibi simile, in quantum per virtutem seminis eius, disponitur materia ad susceptionem talis formę.

F esse actu per animam &c. Vnde applicando singula singulis, dicendum est primo, quòd anima rationalis ratione sui esse est terminus intrinsecus creationis in instanti primo, quo Sor. incipit esse: quo ad suum vero modum essendi, seu inesse, nõ terminat creationem nisi concomitanter, & inquantũ illud inesse se tenet ex parte animæ. Dicendũ est secundo, quòd eadem anima rationalis quo ad inesse, seu vnionem &c. vt se tenet ex parte materiæ, est proprius terminus actionis seminis humani, ita quòd ab eo effectiue causatur per se, & di recte: quoniam propria actio humani seminis terminatur ad hoc, ꝙ materia subsit animæ intellectiuæ deforis adueniẽti: hoc enim operat, & non frustra tanto tempore natura laborat. Vnde si proprie loqui volumus, anima ipsa est terminus creationis: vnio vero animę & corporis, est terminus generationis. Et quia nõ ex anima rationali, nec ex materia, sed ex vnione earum resultat tertia entitas. s. humanitas, apud ponentes dari tertiã entitatẽ, vel saltem ex, vel in tali vnione cõsistit cõpositũ, quod est hõ: ideo iungẽdo hæc cum antedictis, sequitur, quòd quia homo mediante suo semine causat actiue coniunctionẽ animę intellectiuę cum materia corporali, ex vel in qua vnione consistit cõpositũ. s. hõ, quòd homo vere generat hominem, quis neutrã partem faciat. Ex his tu solers disputator, distĩguendo animã quo ad esse, vel inesse, distĩguas ꝙ generationem oportet habere terminũ forãlẽ quo ad inesse, nõ quo ad esse, & similiter quo ad similia. uideas S. T. in q.3 de potẽtia, ar.9. & inuenies hęc consona vero.

582 2.con.c.8 &84.& Hebr.1.lect.

Cap.18.& 19.est inter opera Aug. tom.3.

368

Ad 5^m dicendũ, quòd in actione adulterorum illud, quod est naturæ, bonum est, & huic cooperat Deus. Quod vero est inordinatæ voluptatis, malũ est, & huic Deus non cooperatur.

Articvlvs III.

Vtrum animæ humanæ fuerint creatæ simul a principio mundi.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur quòd animæ humanæ fuerĩt creatæ simul a principio mundi. Dicitur enim Gen. 2. Requieuit Deus ab omni opere, quod patrarat. Hoc autem non esset, si quotidie nouas animas crearet. Ergo omnes animæ sunt simul creatę.

H ¶2 Præt. Ad perfectionem vniuersi maxime pertinent substantiæ spirituales. Si igitur animæ simul crearentur cum corporibus, quotidie innumerabiles spirituales substantię perfectioni vniuersi adderẽtur: et sic vniuersum a principio fuisset imperfectum, quod est contra illud, quod dicitur Gen. 1. Deum omne opus complesse.

¶3 Præt. Finis rei respõdet eius prĩcipio: sed anima intellectiua remanet destructo corpore. ergo incœpit esse ante corpus.

I Sed contra est, quod dicitur in lib.* de Eccl. dog. quòd simul anima creatur cum corpore.

Respon. Dicendum, quòd quidam posuerunt, quòd animæ intellectiuæ accidat vniri corpori, ponentes eam esse eiusdem conditionis cum substantijs spiritualib⁹, quæ corpori nõ vniuntur.* Et ideo posuerunt animas hominũ simul a principio cũ angelis creatas: sed hæc opinio falsa est. Primo quidẽ quantum ad radicem. Si enim ac- K cidentaliter cõueniret animæ corpori vniri, sequeretur ꝙ homo, qui ex ista vnione cõstituitur, esset ens per accidens, vel quòd anima esset homo: quod falsum est, vt supra ostensum est. * Q.75.ar. Quòd etiam anima humana non sit eiusdem naturę cum angelis, ipse diuersus modus intelligendi osten-

¶Super Quæstionis centesimædecimæoctauæ Articulum tertium.

Titulus clarus. ¶In corpe tria. Primo refert opinionẽ affirmatiuã. Secũdo reprobat eã. Tertio infert responsionem ad quæsitum.

¶Quoad primũ duo, opinio, & radix illius. Opinio ẽ, quòd animæ ab initio mundi fuerũt simul creatæ. Radix illius est in duabus propositionibus consequenter se habẽtibus. Prima est, quòd animæ sunt eiusdẽ cõditionis cũ angelis. Secunda, quæ nascitur ex prima, est, quòd animæ intellectiuæ accidit vniri corpori.

¶Quo ad

A ¶Quo ad secundum tria, iuxta prædicta tria, quæ reprehenduntur ordine, quo in litera recitata sunt, & non a priori secundum naturã ad vltimũ, nec ab vltimo ad primum. Scd̃m. n. naturæ ordinem, primum est animæ illa conditio, qua cõicat angelo: scd̃o vnibilitas per accidens: & tertio, quòd de facto fuerit ab initio mundi. Reprehenditur ergo primo in litera vnio p accidẽs, ducendo ad impossibile. Anima vnitur per accidẽs. ergo aut homo est ens per accidens, scilicet si hominis nomine intelligimus compositum &c. aut homo est ipsa anima vtens corpore: vtrunq; est falsum, vt patet ex dictis. ergo. Consequentia autem quo ad sufficientiã membrorum consequentis euidens est: quia oportet alterũ horũ dicere. s. qđ vel hõ significat cõpositũ, vel formam vtẽtem materia. Quo ad vim autẽ illationis primi membri probatur in litera: quia compositum ex, aut, in tali vnione consistit. Constat. n. quòd consistentia in entitate per accidens, nõ sunt entia per se. Secundo arguitur altera radicalis propositio de identitate naturæ animæ, & angeli. Homo intelligit naturaliter accipiendo a sensibus: angelus nõ. ergo. Tertio arguitur positio. Vniri corpori aut est animæ naturale, aut non naturale. Si naturale, esse sine corpore est præter naturam. ergo anima sine corpore non habet suam perfectionem naturalem. ergo non fuit conueniens produci a Deo sine corpore. Vltima consequentia probatur. Deus non inchoat opus suum ab imperfectis: quoniam non deficit in necessarijs, sicut nec natura. Et declaratur in homine respectu organorum suorum. ergo anima cum naturali organo suo, corpore scilicet, fieri debet. Si non est naturale, aut ergo est a voluntate propria, aut ab alia causa. Non a voluntate propria, tum quia esset voluntas irrationabilis. probatur, quia respectu superflui. probatur, quia si non superflui, sed opportuni,

dit, vt supra ostensum est.* Homo . n. intelligit a sensibus, accipiẽdo, & conuertendo se ad phantasmata, vt supra ostensum est: * & ideo indiget vniri corpori, quo indiget ad operationem sensitiuæ partis, quod de angelo dici non potest. Secũdo apparet falsitas in ipsa positione. Si . n. aĩæ naturale est cor- B pori vniri, esse sine corpore est sibi contra naturam, & sine corpore existens non hẽt suæ naturæ perfectionem. Non fuit aũt cõueniens, vt Deus ab imperfectis suũ opus inchoaret, & ab his quæ sunt pręter naturã. Non. n. fecit hominem sine manu, aut sine pede, quæ sunt partes naturales hominis: multo igitur minus fecit animã sine corpore. Si vero aliquis dicat, ꝙ non est naturale animæ corpori vniri, oportet inquirere causam, quare C sint corporibus vnitæ. Oportet aũt dicere, ꝙ aut hoc sit factũ ex eius voluntate, aut ex alia cã. Si ex eius voluntate, videtur hoc esse inconueniens. Primo quidem, quia hæc voluntas irrõnabilis esset, si nõ indigeret corpore, & vellet ei vniri. Si. n. eo ĩdigeret, naturale esset ei, ꝙ corpori vniretur, qa natura non deficit ĩ necessarijs.* Secũdo, quia nulla rõ esset, quare animæ a principio mundi creatæ post tot tempora voluntas accesserit, vt nunc D corpori vniatur. Est. n. substantia spiritualis supra tempus, vtpote reuolutiones cæli excedẽs. Tertio, quia videretur a casu esse, ꝙ hæc anima huic corpori vniretur, cum ad hoc requiratur concursus duarum voluntatum . s. animæ aduenientis, & hominis generantis. Si autem pręter voluntatẽ ipsius corpori vnitur, & præter eius naturam, oportet quòd hoc sit ex causa violentiam inferente, & sic erit ei pœnale & triste: quod est secun- E dum errorem Origenis, * qui posuit animas incorporari propter pęnam peccati. Vnde cum hæc omnia sint inconuenientia, simpliciter confitendum est, quòd animæ non sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur, cum corporibus, infunduntur.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Deus dicitur cessasse die septimo, non quidem ab omni opere, cum dicatur Ioã. 5. Pater meus vsque modo operatur: sed a nouis rerum generibus, & speciebus cõdẽdis, quæ in operibus primis nõ aliquo modo præextiterint. Sic. n. animę, quæ nunc creantur, præextiterunt secundum similitudinem speciei in primis operib⁹, * in quibus anima Adæ creata fuit.

Ad 2^m dicendum, quòd perfectioni vniuersi, quãtum ad numerum indiuiduorum, quotidie potest addi aliquid: nõ autem secundum numerum specierum.

Ad 3^m dicendum, quòd hoc ꝙ anima remanet sine corpore, contingit per corporis corruptionẽ, quæ consecuta est ex peccato. Vnde non fuit conueniens, quòd ab hoc inciperent Dei opera: quia sicut scriptum est Sapient. 1. Deus mortem nõn fecit, sed impij manibus, & verbis accersierunt eam.

ergo naturalis. probatur, quia natura non deficit in necessariis. Tum quia non esset maior ratio quòd nunc, quàm olim hæc anima vellet vniri. probatur, quia est supra tempus. probatur, quia est supra reuolutiones cæli. Et nota quòd in consequente huius rationis ponitur duplex nouitas volitionis, & vnionis: & quàmuis nouitas vnionis possit reduci in nouitatem materiæ dispositæ nunc, & non prius: nouitas autẽ volitionis, cum sit supra omnes corporales dispositiones, vt in litera dicitur, in quid reducetur. Tũ quia vnio esset casualis. probatur, quia ex concursu duarum voluntatum non subordinatarum, nec condictarum, nec ab alia causa: qa vnio esset violenta, rediretq́ue error Origenis. Probatur sequela: quia qđ est præter naturam & volũtatem ab extrinseco, est violentum & triste. 356

¶Quo ad tertium conclusio responsiua quæsito est negatiua. Animæ non sunt creatę ante corpora, sed simul creantur, cum corporibus infunduntur. Probatur, quia aliter accidunt prædicta, quæ incõuenientia sunt,

QVAESTIO CXIX.

De propagatione hominis quantum ad corpus, in duos articulos diuisa.

Deinde considerandum est de propagatione hominis quãtũ ad corpus.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶Primo, Vtrum aliquid de alimento cõuertatur in veritatem humanæ naturæ.

¶Secundo, Vtrum semẽ, quod est humanæ generationis principium, sit de supetfluo alimenti.

Articvlvs primvs.

Vtrum aliquid de alimento conuertatur in ueritatem humanæ naturæ.

Ad primvm sic proceditur. Videtur ꝙ nihil de ali- E mento trãseat in veritatem humanæ naturæ. Dicitur . n. Matth. 15. Omne quod in os intrat, in ventrẽ vadit, & per secessum emittitur: sed quod emittitur, non transit in veritatem humanæ naturæ. Ergo nihil de alimento in veritatem humanæ naturæ transit.

¶2 Præt. Philosophus in* 1. de Generat. distinguit carnem secũdum speciem, & secundũ materiã, & dicit, ꝙ caro secundũ materiã aduenit & recedit: quod aũt ex alimento generatur, aduenit & recedit.

¶Super Quæstionis centesimædecimænonæ Articulum primum.

Titul⁹ in corpore declaratur. ¶In corpore quatuor. Primo, declaratur titulus. Secundo, tractatur vna opinio. Tertio, tractatur alia. Quarto alia, respondendo quæsito. ¶Quo ad primum, duo. Definit enim, & distinguitur pertinere ad veritatẽ humanæ naturæ. Definitur. n. quòd est esse de constitutione ipsi⁹ naturæ humanæ: & probat: quia vnũquodq; ita se hẽt ad veritatẽ, sicut ad esse ex 2 Metaph. Distinguitur autẽ, quia natura dupliciter sumitur. s. in communi, idest, secundum speciem, & in particulari indiuiduo. Et consequenter, pertinere ad naturę veritatem, & esse, dupliciter contingit, scilicet naturæ specifice sumptæ, vel numeraliter. Primo modo forma, & materia cõ- munis

583 2.dist.30 q. 2.ar.1.Et 4. dist.44.q.1. ar.2.q.4.Et quol.8.art. 5.con.

Li.1.de generat. text. 35.36.&37 tomo 2.

munis, vt anima intellectiua, & corpus humanum ad veritatem naturę humanę spectant. Secundo modo non solum hæc, sed hæc anima, & hoc corpus.

¶ Quo ad secundũ duo. Primo opinio consistens in tribus propositionibus. Prima est Ad veritatem humanæ naturæ pertinet tãtum illa materia, quę est primo formata in primo hoĩe. Secunda vero est, quòd illa materia multiplicatur in seipsa, & sic a primo parente ad omnes deriuatᷓ. Tertia est, quòd alimentum non sumitur vt conuertatur in veritatem naturę humanæ, sed vt fomentum naturæ ad resistendũ consumptiuo, vt plumbum argento. Secũdo reprobatᷓ hæc opinio quadrupliciter. Prima quidem propositio duabus rationibus primis, quę satis claræ sunt in litera. Secunda vero, & tertia simul duabus reliqᷓs rõnib⁹, quarũ altera est. Multiplicatio materię aut est per rarefactionẽ, aut p cõuersionẽ, aut creationẽ nouæ materiæ: sed multiplicatio humanæ materiæ in corporib⁹ nõ est per rarefactionẽ, quia essent imperfectiora: nec per creationem, quia omniũ materia est simul creata secundũ Grego. ergo per conuersionem alimẽti. Maior probatur. Multiplicatio materię aut attendiᷓ penes quantitatem tantum, & sic est rarefactio, vt patet ex eius rõne: aut penes ipsam substantiam materię, & tunc aut penes omnino eandem substãtiam materiæ, aut penes aliam: non penes omnino eãdem, quia multiplicatio sine diuisione intelligi nequit: eiusdem autem omnino ad seipsum nõ est diuisio. ergo penes aliã. ergo aut per conuersionem, aut creationem: non enim inuenitur ali⁹ modus. Vltima autem ratio est ducens ad impossibile, quia scilicet ex his sequiᷓ, quòd opus generatiuæ, & nutritiuæ in omnibus esset non naturale, sed miraculosum. Probatur sequela primo, quòd hoc sequatur: secundo quod ĩ omnibus.

In lib. de ver. relig. c. 40. in prin. tom. 1.

Lib. 2. Metaph. tex. 4. tom. 3.

Ergo id in quod alimẽtum conuertitur, est caro secũdum materiam, & non caro secũdum speciem: sed hoc pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quod pertinet ad speciẽ eius. Ergo alimentum non transit in veritatem humanæ naturæ.

¶ 3 Præt. Ad veritatem humanę naturæ pertinere videtur humidũ radicale, quod si deperdatur, restitui non potest, vt medici dicunt: posset tamen restitui si alimentum cõuerteretur in ipsum humidum. Ergo nutrimentum non conuertitur in veritatem humanæ naturæ.

¶ 4 Præt. Si alimẽtũ transiret in veritatẽ humanæ naturæ, quicquid in homine deperditur, restaurari posset: sed mors hominis non accidit nisi per deperditionem alicuius. Posset igitur homo per sumptionem alimenti in perpetuum se contra mortem tueri.

¶ 5 Præt. Si alimentum in veritate humanæ naturæ transiret, nihil esset in homine, quod nõ posset recedere, & reparari: quia id quod in homine generatur ex alimento & recedere, & reparari potest. Si ergo homo diu viueret, sequeretur quòd nihil, quod in eo fuit materialiter in principio suę generationis, finaliter remaneret in ipso. Et sic non esset idem homo numero per totam vitam suam, cum ad hoc quòd sit idem numero, requiratur identitas materiæ: hoc autem est inconueniens. Non ergo alimentum transit in veritatem humanæ naturę.

SED CONTRA est, quod dicit Augustinus in libr. * de ver. relig. Alimẽta carnis corrupta, idest, amittentia formam suam, in membrorum fabricam migrant: sed fabrica membrorum pertinet ad veritatem humanæ naturæ. Ergo alimenta transeunt in veritatem humanæ naturæ.

RESPON. Dicendum, quòd secundum Philosophum, secundo *Metap. Hoc modo se habet vnumquodque ad veritatem, sicut se habet ad esse. Illud ergo pertinet ad veritatem naturæ alicuius, quod est de constitutione naturæ ipsius. Sed natura dupliciter considerari potest. Vno modo in communi secundum naturam speciei. Alio modo secundum quod est in hoc indiuiduo. Ad veritatem igitur naturæ alicuius in communi consideratæ pertinet forma, & materia eius in communi accepta: ad veritatem autem naturæ in hoc particulari cõsideratæ pertinet materia indiuidualis signata, & forma per huiusmodi materiam indiuiduata.
G Sicut de veritate humanæ naturæ in communi est anima humana, & corpus: sed de veritate humanæ naturę ĩ Petro, & Martino est hæc anima, & hoc corpus. Sunt autẽ quędam, quorum formæ non possunt saluari, nisi in vna materia signata. Sicut forma Solis non potest saluari nisi in materia, quæ actu sub ea continetur. Et secũdum hunc modum aliqui posuerunt, quòd forma humana nõ potest saluari, nisi in materia quadã signata, quæ scilicet a principio fuit tali forma formata in primo homine: ita quòd
H quicquid aliud præter illud, quod ex primo parente in posteros deriuatur, additum fuerit, nõ pertinet ad veritatẽ humanæ naturæ, quasi non vere accipiat formã humanæ naturæ, sed illa materia, quæ in primo homine formæ humanę fuit subiecta, in seipsa multiplicatur. Et hoc modo multitudo humanorum corporum a corpore primi hominis deriuatur. Et secundum hos alimentum nõ conuertitur in veritatem humanæ naturæ. Sed dicunt quòd alimentum accipitur,
I vt quoddam fomentum naturæ, idest, vt resistat actioni caloris naturalis, ne consumat humidum radicale, sicut plumbum, vel stannum adiungitur argento, ne consumatur per ignem. Sed hæc positio est multipliciter irrationabilis. Primo quidem, quia eiusdem rationis est, quòd aliqua forma possit fieri in alia materia, & ꝙ possit propriam materiam deserere: & ideo omnia generabilia sunt cor-
K ruptibilia, & econuerso. Manifestum est autem, quòd forma humana potest deficere ab hac materia, quæ ei subijcitur, alioquin corpus humanum corruptibile non esset. Vnde relinquitur, quòd & alij in materia aduenire possit, aliquo alio in veritatem humanæ naturę transeunte. Secundo, quia in omnibus, quorũ materia inuenitur tota sub vno indiuiduo, non est nisi vnũ indiuiduum in vna specie: sicut patet ĩ Sole, & Luna, &

F Quòd sequatur quidem dupliciter, primo sic. Materia secundum naturam non extenditur, nisi ad certam quantitatem: sed extensio materiæ primo formatæ non esset ad certam quantitatem. ergo. Secundo sic. Naturaliter nihil crescit, nisi per rarefactionem, aut conuersionem: sed hic cresceret materia neutro mõ. ergo. Quòd autẽ in omnib⁹ sequatur, probatur: quia secundum partem vegetatiuã homo nõ differt ab animalibus & plantis: ac ꝓpterea eadẽ est de omnibus ratio.

¶ Circa hanc partem occurrit vnum dubium in prima probatione consequentiæ. Non enim sequi videtur ad opinionem cõtrariam, quòd materia esset in potentia ad quãcunque quantitatẽ: quoniã opinio ista est theologizãtium supponentium dari prima, & vltima indiuidua omnium viuentium. Et propterea materia in primo indiuiduo alicuius speciei per generationem propagandæ formata, non extenditur nisi ad certam quãtitatem secundum se, quãuis incertam nobis, tãtam scilicet, quantam tot indiuidua exigunt. Cum enim hæc indiuidua sunt finita, oportet etiam eorum materiam esse finitam. Ad hoc dicitur, quòd rationes, & opiniões semper censendæ sunt secundum id, quod conuenit eis per se, & non secũdum id quod se habet per accidens: alioquin tota philosophia, immo omnis scientia ac certitudo ruit. Constat autem ex secundo de Anima, quòd finis per se & primarius vis generatiuæ tributæ a natura viuentibus, est perpetuum esse speciei per infinitam successionem indiuiduorum. Et propterea ex ipsa ratione vis generatiuæ naturalis, optime, & per se sequitur habitudo ad infinitatem successiuam indiuiduorum. Quicquid nanque de facto sit, quantum tamen est ex parte vis generatiuæ, multiplicabilitas in infinitum promouetur. Vnde iungẽdo huic veritati positionem contra-

trariam, scilicet esse quandã certam materiã, in qua sola omnia generabilia illius speciei saluari possunt, sequitur necessario, ꝙ illa certa materia sit extẽsibilis vltra omnẽ certã quantitatẽ: quoniã indiuidua generabilia sunt vltra omnẽ certũ numerũ. Quotcunq; nãque genitis, possunt alii ex illis generari, & iterũ alii ex illis, & sic ĩ infinitũ, quãuis de facto nõ ita futurũ sit. Non euitat ergo inconueniẽs ex hac fuga, qa semp sequitur. ergo materia illa est ĩ potentia ad qtitatẽ vltra omnẽ certitudinẽ, qtum est ex se.

¶ Quo ad tertium, duo similiter sunt. Primo, opinio cõsistẽs in quinq; ꝓpositionib⁹. Prima. Anima humana vniuersaliter sumpta in cõmuni, nõ habet vnã numero certã materiam: & in hoc differt hęc opinio a pcedente, quæ ponebat vnã certam materiã, q fuit in primo hoĩe, oportere informari ab omni humana anima. Secũda est. Anima humana hæc materiã illã, cui primo imprimiᷓ ĩ generatiõe huius ĩdiuidui, nequit vsq; ad mortẽ deserere: & in hoc cõuenit hæc opinio cũ pcedẽte. Apud vtrãq; .n. ponitur id, qđ initio infusis animis aię informaᷓ, oportere manere fixũ ac stabile, vsq; ad dissolutionẽ ĩdiuidui. Tertia ẽ. Sola illa materia, cui primo imprimiᷓ aĩa, pertinet ad veritatẽ humanę naturæ principaliter. Probatur, qa sola ptinet ad esse indiuidui. Quarta. Alimentũ cõuersum in substantiam aliti ptinet ad veritatem humanæ naturæ secũdario. Probatᷓ, qa talis substãtia est necessaria pp alimẽtũ, & quãtitatẽ debitã indiuidui: esse autẽ qtum, est esse secundariũ. ig itᷓ. Quinta est. Quicquid aliud ex alimẽto ꝓuenit nõ ptinet ad veritatem humanæ naturæ. Secũdo ponitur reprobatio huius opinionis: & directe quidẽ cõtra tertiam, & quartam ꝓpositiones, omnes rõnes allatę tendũt, consequẽter autem etiam secũdam propositionẽ destruũt, vt patet deducenti.

Prima ergo ratio est ducens ad inconueniens. Si alimentum nõ cõuerteretur in substantiam nutriti. ergo viuentia non possent

huiusmodi. Sic igitur nõ esset, nisi vnum indiuiduũ humanæ speciei. Tertio, quia non est possibile, ꝙ multiplicatio materiæ attẽdatᷓ, nisi vel ẽm quãtitatẽ tm̃, sicut accidit ĩ rarefactis, quorũ materia suscipit maiores dimẽsiones: uel etiam ẽm substantiã materiæ. Sola autẽ eadẽ
B substantia materiæ manente non potest dici, quòd sit multiplicata: quia idẽ ad seipsũ non constituit multitudinẽ, cũ necesse sit omnẽ multitudinem ex aliqua diuisione causari. Vnde oportet, ꝙ aliqua alia substãtia materię adueniat, vel p creationẽ, vel p cõuersionẽ alterius in ipsum *. Vnde relinquitur, ꝙ nõ potest aliqua materia multiplicari, nisi vel p rarefactionẽ, sicut cũ ex aqua fit aer: uel p additionẽ alterius rei, sicut multiplicatur
C ignis p additionẽ lignorũ, uel per creationẽ materiæ. Sed manifestũ est multiplicationẽ materiæ in humanis corporibus nõ accidere per rarefactionẽ: quia sic corpora hominũ pfectæ ætatis essent imperfectiora, quàm corpora puerorũ. Nec iterũ p creationem nouæ materiæ: quia ẽm Greg. * omnia sunt simul creata ẽm substantiã materiæ, licet non ẽm speciem formæ. Vnde relĩquitur, ꝙ multiplicatio corporis humani nõ fit: nisi p hoc, quòd alimentũ cõuertitur in ueritatẽ humani corporis. Quarto, quia cũ homo nõ differat ab animalibus, & plantis ẽm animam vegetabilẽ, sequeretur quòd etiam corpora animaliũ, & plantarum non multiplicarentur p conuersionem alimenti in corpus nutritum, sed per quãdam multiplicationẽ, quæ nõ potest esse naturalis, cũ materia secundũ naturã non extendatur, nisi usque ad certã quantitatẽ: nec iterum inueniatur aliquid naturaliter crescere, nisi per rarefactionẽ, uel cõuersionẽ alterius in ipsũ. Et sic totũ opus generatiuæ, & nutritiuæ, quæ dicuntur vires naturales, esset miraculosũ: quod est omnino inconueniens. Vnde alij dixerunt, quòd forma humana potest quidẽ fieri de nouo in aliqua alia materia, si consideretur natura humana in cõmuni, nõ autẽ si accipiatur prout est in hoc indiuiduo, in quo forma humana fixa manet in quadam materia determinata, cui primo imprimiᷓ in gñatiõe huius indiuidui, ita ꝙ illã materiã nunq̃ deserit vsq; ad vltimã ĩdiuidui corruptionẽ. Et hãc materiam dicunt principaliter pertinere ad veritatẽ humanæ naturæ. Sed qa huiusmodi materia nõ sufficit ad q̃titatẽ debitã, requiriᷓ vt adueniat alia materia p cõuersionem alimẽti in substãtiã nutriti, q̃tum sufficiat ad debitũ augmentũ. Et hãc materiã dicunt secundario ptinere ad veritatẽ humanæ naturæ, qa nõ requiriᷓ ad primũ esse indiuidui, sed ad q̃titatẽ eius. Iã vero siquid aliud aduenit ex alimento, nõ pertinet ad veritatẽ humanæ naturæ, ꝓprie loquẽdo. Sed hoc ẽt est incõueniẽs. Primo quidẽ, quia hæc opinio iudicat de materia corporũ viuentiũ ad modũ corporũ inanimatorum, inquib⁹ etsi sit virtus ad generãdũ simile in specie, nõ tñ est virtus in eis ad generandũ aliquid sibi simile ẽm indiuiduũ: quæ quidẽ virtus in corporib⁹ viuentib⁹ est virtus nutritiua. Nihil ergo p virtutẽ nutritiuã addereᷓ corporib⁹ viuentibus, si alimentũ in veritatẽ naturæ ipsorũ nõ conuertereᷓ. Secũdo, quia virtus actiua, q̃ est in semine, est quędã impressio deriuata ab aĩa generantis, sicut supra dictũ est *. *Q. preced. a.
D Vnde nõ põt esse maioris virtutis in agendo, q̃ ipsa anima, a qua deriuatᷓ. Si ergo ex virtute seminis, vere assumit aliqua materia formã naturæ humanæ, multo magis aĩa in nutrimentũ coniunctũ poterit verã formã naturæ humanæ imprimere p potentiã nutritiuã. Tertio, quia nutrimẽto indigeᷓ nõ solũ ad augmẽtũ, alioquin terminato augmẽto necessariũ nõ esset: sed etiã ad restaurãdũ illud qđ deperditur per actionẽ caloris naturalis. Non
K autẽ esset restauratio, nisi id qđ ex alimẽto generatᷓ, succederet ĩ locũ deperditi. Vnde sicut id qđ primo inerat, est de veritate humanæ naturę, ita id qđ ex alimẽto generatᷓ. Et iõ ẽm alios dicẽdũ est, ꝙ alimentũ * vere cõuertitur in veritatẽ humanæ naturę, inq̃tum vere accipit speciẽ carnis, & ossis, & huiusmodi partiũ. Et hoc ẽ, qđ dicit Philo. in 2. de Anima, ꝙ alimentũ nutrit inquantum est potentia caro.

D. 261.

Libr. 2. de anima tex. 45. & 1. de genera tex. 39. tom. 2.

A generare aliquid sibi simile in indiuiduo. ergo nihil adderetur viuentibus supra inanimata ex virtute nutritiua: hoc est inconueniens. ergo. Prima consequentia patet: quia nõ aliter fit ista generatio, nisi cõuersione alimenti in substantiam nutriti, puta, panis in carnẽ, & ossa &c. Secũda vero probatᷓ, quia cũ viuentia cõmunicẽt cũ inanimatis in generãdo sibi simile cũ diuersitate indiuiduorũ, & op⁹ nutritiuæ sit ad generare simile ĩ idiuiduo, si hoc adimiᷓ, nihil additur. Secũda rõ est. Anima nutritiua nõ minoris virtutis est vi seminis. ergo põt materiam supponere vero esse ipsius animę. Añs patet, qa causa nõ est min⁹ effectu. Cõsequẽtia probatᷓ, qa semẽ hoc põt, & facit. Tertia rõ est. Nutrimentũ est nõ solum ad augẽdum, sed restaurandũ. ergo succedit loco deperditi. ergo ẽ de veritate humanę naturę. Añs ꝓbatᷓ. Alioquin cessãte augmẽto nõ esse: opus alimento. Prima consequentia probatᷓ, qa aliter non restauraret: secũda vero probatᷓ, qa deperditum erat de veritate humanæ naturæ.

¶ Circa has rõnes, vt meli⁹ elucescãt, occurrũt dubia. Primæ nãq; ratiõis negari põt cõsequẽtia: qm̃ ẽm illã positionẽ, Virtus nutritiua generat in eodẽ indiuiduo, dũ facit substantiã secũdariã, s. pertinentẽ ad perfectã quantitatem animalis. Ad secundã aũt dici põt, ꝙ hoc nõ est ex infirmitate virtutis, sed ex cõditione eius, quia s. est coniuncta vis aiæ iã positæ ĩ sua vera materia. Ad tertiã quoque diceretᷓ, ꝙ supponitur, vel assumiᷓ falsum. s. ꝙ deperditum fuerit de veritate humanæ naturæ. Illa. n. materia ĩ principio ĩformata, nõ est deperdibilis durãte ĩdiuiduo: sed deperditur & restauratur materia pertinens ad esse secundarium.

¶ Ad euidentiã horum scito, quòd id, quod facit apparentiã harum euasionũ est, quia considerat vis nutritiua nõ absolute, sed in statu ꝑfectus, ĩ quo cœptũ augmẽtũ ꝑficit, & restaurat &c. vt in pueris apparet. Sed si absolute consideretur, videbimus rõnes literæ effica-

Universidad de Deusto
Biblioteca

officaces. Absolute autem tunc optime innotescit ex opere, cum opus eius immediate post genitum indiuiduum contemplamur. Cum enim prima vis animæ sit nutritiua in tépore immediate post instans generationis, opus eius oportet esse. Cum autē tres aiæ vegetatiuæ virtutes, s. nutritiua, augmētatiua, & generatiua, ita a natura sint ordinatæ, vt semp prior & habet opus proprium prius, & præparetur illi⁹ superfluum ad opus posterioris, vt patet de generatiua, cui qđ supereſt, pfecto animali institutum est semen, vt in articulo sequenti dicetur: & in 4. Meteororū dicitur, quòd cum potest aliquid generare, perfectum est, oportet quòd superfluum nutritiuæ sit materia augmētatiui, ac per hoc nutritiuū vt sic, prius respiciat ipsam consistentiam animalis, quàm materiā augmenti. Vnde immediate post instās generationis, cum Sortes ī illo primario esse genitus alatur, & alimenti op⁹ sit primo restaurare deperditum, deinde parare materiam augmērato, & tunc nō possit aliud deperdi, nisi materia primaria, igitur vis nutritiua conuertit alimentum in veram primam substantiā nutriti. Materia enī illa primaria, cū sit mista ex contrariis, humido scilicet & calido, deperdibilis partialiter est calido consumente humidum, & consequenter restaurabilis. Et ex hoc patet defectus omniū euasionū adductarum. Prima enim nō euadit inconueniens, q̄a ex hypothesi aduersarii substantia primaria manet seorsum a secūdaria, ac p hoc nutritiua generando substantiā secundariam nō generat in eodem individuo, nisi per iuxtapositionem, quo ēt modo ignis etiā nutrit, & auget se ignito iuxta posita ligna, & sic nihil excellētię adderet animatis in nutritiua. Secūda quoque nō potest stare cum hypothesi aduersarii, qui ideo ponit illam primariam materiam indeperdibilē, quia non potest vnquàm alia materia vere informari ab eadem anima, ita quòd in esse in illa consistat eius esse. Et cum non sit ex defectu materiæ, cum inueniatur materia alia, in qua potuisset

Matth. 15. tom. 9.

Loco citato in argu. 2.

Lib. 1. de generat. tex. 18. tomo. 2.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Dominus non dicit, quòd totum quod in os intrat, per secessū emittatur: sed oportet quòd quolibet cibo aliquid impurum p secessum emittatur. Vel potest dici, quòd quicquid ex alimēto generatur, potest ēt per calorē naturalem resolui, & per poros quosdā occultos emitti, ut Hier.* exponit.

AD 2^m dicendum, quòd aliqui per carnem secundum speciem intellexerunt id, quod primo accipit speciem humanam, quod sumitur a generante. Et hoc dicunt semper manere, quousque indiuiduum durat: carnem vero secundum materiam dicunt esse, quæ generat ex alimento. & hanc dicunt nō semper permanere, sed quòd sicut aduenit, ita abscedit: sed hoc est contra intentionē Aristote. * Dicit enim ibi, quòd sicut in unoquoque habentium speciē in materia, puta, ī ligno & lapide: ita & in carne, hoc est, secundum speciem, & illud secundum materiam. Manifestū est autē quòd prædicta distinctio locum nō habet in rebus inanimatis, quæ non generātur ex semine, nec nutriuntur. Et iterum, cum id quod ex alimento generatur, adiungatur corpori nutrito per modum mistionis, sicut aqua miscetur vino, vt ponit exēplum ibidem Philosophus*, non potest alia esse natura eius quod aduenit, & eius cui aduenit, cum iam sit factum vnum per ueram mistionē. Vnde nulla ratio est, quòd vnum consumatur per calorē naturalem, & alterū maneat. Et ideo aliter dicendum est, quòd hæc distinctio Philosophi non est secundum diuersas carnes, sed est eiusdē carnis secūdum diuersam consideratione m. Si enim consideretur caro secundum speciem, ideſt, secundum id quod est formale in ipsa, sic semper manet, quia semper manet natura carnis, & dispositio naturalis ipsius. Sed si cōsideretur caro secundum materiam, sic nō manet, sed paulatim cōsumitur, & restauratur: sicut patet in igne fornacis, cuius forma manet, sed materia paulatim consumitur, & alia

F semen animam imprimere, ergo hoc est ex defectu virtutis nutritiuæ, cuius oppositū ratio probat. Tertia autem euasio iam patet, quòd nihil valet: quia ratio nō supponit, sed probat materiam primariam esse perdibilem, partialiter saltem, quia nutrimentū absolute, cuius opus apparet in principio, est ad restaurationem deperditi. ergo eius quod erat de veritate naturæ.

¶ Quo ad quartū, ponitur cōclusio respōsiua q̄sito simpliciter, & secundum alios. Alimentum vere conuertitur in veritatem humanæ naturæ. probat. Vere accipit speciem carnis, & ossis &c. ergo. Antecedēs probatur ex secundo de anima, Nutrit inquantum est potentia caro &c.

¶ In respōsione ad tertium aduerte primo, q̄ cū apud nr̄a3 viam humidum radicale distinguatur a nutrimētali ex ter minis, quia illud scilicet habet animam secūdum perfectissimum modū habendi, & ꝓpterea aīa dicitur in eo radicata: hoc vero habet animā vt imperfecte, quia vt in via ad perfectiorem modum habendi, per humidum radicale intelligitur non aliqua fixa pars materialis, sed totum illud materiæ, in quo anima secundum esse perfectū manet, vt sic. Aduerte secundo, q̄ materia, in qua anima habet esse perfectū, dupliciter potest deperdi. Vno modo per uariationem partium, & sic continue deperditur & restaurat: nec propterea dicitur humidū radicale deperdi. Alio modo, inquantū perfecte participat animam, & hoc contingit dupliciter, vel secundum totum animal, vel secundum partem: & est sermo de partibus, quæ p̄ uenerunt ad vltimū esse, quæ scilicet nō sunt via ad alias, quales partes sunt membra, manus, pedes, caput. Et si materia illa sic perdaf, tunc vere perditur humidum radicale, & aut totum animal moritur, aut in locum eius substituitur.

AD 3^m dicendum, quòd ad humidum radicale intelligitur p̄tinere totum id, in quo fundatur uirtus speciei. Quod si subtrahatur, restitui non potest: sicut si amputetur manus, aut pes, uel aliquid huiusmodi. Sed humidū nutrimentale est, quod nondum peruenit ad suscipiendum perfecte naturam speciei, sed est in uia ad hoc, sicut est sanguis, & alia huiusmodi. Vnde si talia subtrahantur, remanet adhuc uirtus speciei in radice, quæ non tollitur.

AD 4^m dicendum, quòd omnis virtus in corpore passibili per continuam actionem debilitatur, quia huiusmodi agentia etiam patiuntur. Et ideo uirtus conuersiua in principio quidem tam fortis est, vt possit conuertere non solum quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiam ad augmentum. Postea uero non potest conuertere, nisi quātum sufficit ad restaurationem deperditi, & tunc cessat augmentum: demū nec hoc potest, & tunc fit diminutio: deinde deficiente huiusmodi uirtute totaliter animal moritur. Sicut uirtus vini cōuertentis aquā admistam*, paulatim p admistionem aquę debilitatur, ut tandem totum fiat aquosum, ut Philosophus exēplificat in* 1. de Generat.

AD 5^m dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in* 1. de Generatione, quando aliqua materia per se conuertitur in ignem, tunc dicitur ignis de nouo generari. Quando uero aliqua materia conuertitur in ignem præexistentem, dicitur ignis nutriri. Vnde si tota materia simul amittat speciem ignis, & alia materia cōuertatur ī ignē, erit alius ignis numero. Si uero paulatim cōbusto uno ligno aliud substituatur, & sic deinceps quousque omnia prima cōsumantur, semper remanet idem ignis numero, quia semper quod additur, trā sit in præexistens: & similiter est in telligendum in corporibus uiuentibus, in quibus ex nutrimento restauratur id, quod per calorem naturalem consumitur.

membrū illud, quia est irrestaurabile. Aduerte tertio, quòd sanguis & cholera &c. habet duas proportiones ad corpus animalis. Altera est partis integralis, imperfecte tamen ad totum: altera est viæ ad terminum. Habent enim dispositiones suas tales, & quòd

quòd sunt capaces formę totius, imperfecto tamen modo: & quòd sunt vt materia transiens respectu partium perfectius participantiū natura totius. Quēadmodum elemēta in mundo & sunt p

Et suas naturas imperfectas, partes vniuersi si imperfectæ, & sūt per easdem naturas materia mistorum. Et propterea in litera non dicitur quòd sanguis non participat naturā speciei, sed quòd non perfecte participat. Et si hæc aduerteris, quæ ex secundo sententiarum di. 30. q. 2. & ex quarto, di. 44. q. 1. art. 2. sumpta sunt, solues ambiguitates insurgētes. Quomodo stat simul, quòd sanguis sit humor nutrimentalis, & tamē sit de veritate naturę. Et quomodo stat ipsū esse animatum anima intellectiua, secundum tamen vim vegetatiuam, & tamen nō perfecte habere animam, quia dat latitudo &c. & ea q̄ hic dicūtur, ex ūt clara applicādo.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimænonæ Articulum secundum.*

TItulus, Superfluum alimenti. Alimentum sumit dupliciter. Vno modo, vt iam cōuersum est in substātiā nutriti, & sic nō est alimentum amplius, sed substantia aliti. Alio mō, vt est impotentia proxima, vt conuertatur in eam, & sic vere dicitur alimentum. Superfluum autem cū distinguatur contra necessarium, ex necessario innotescit. Necessarium autem in alimento secundum naturam dicitur, quod* opportunum est ad restaurationem deperditi, & augmentum in his, q̄ sunt in statu augmenti. Et sic superfluum in alimento esse dicitur, non superfluitas ex alimēto, vt fæces &c. sed illud aliméti, quod vere naturam alimē

ARTICVLVS II.

Vtrū semen sit de superfluo alimenti.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd semen non sit de superfluo alimēti, sed de substantia generantis. Dicit enim Damas*. quòd generatio est opus naturæ ex substantia generantis producens quod generatur: sed id quod generatur, generatur ex semine. Ergo semen est de substatia generantis.

¶ 2 Præt. Secundum hoc filius assimilat patri, quòd ab eo aliquid accipit: sed si semen ex quo aliquid generatur, sit de superfluo alimenti, nihil acciperet aliquis ab auo, & p̄cedētib⁹ magis, q̄ aliis hominib⁹.

¶ 3 Præt. Alimentum hominis generantis quandoque est ex carnib⁹ bouis, vel porci, & aliorum huiusmodi. Si igitur semen esset de superfluo alimenti, homo generatus ex semine maiorē affinitatem haberet cum boue & porco, quàm cū patre, & alijs consanguineis.

¶ 4 Præt. August. dicit 10*. super Genes. ad lit. q̄ nos fuimus in Adam non solum secundum semi nalem rationem, sed etiam secundum corpulentā substantiam: hoc autem non esset, si semen esset ex superfluo alimēti. Ergo semen nō est ex superfluo alimenti.

SED CONTRA est, q̄d Philosophus probat multipliciter in lib.* de generatione animalium, q̄ semen est superfluum alimēti.

RESPON. Dicendum, quòd ista quæstio aliqualiter dependet ex præmissis*. Si enim in natura humana est virtus ad cōmunicandum suam formam materiæ alienę non solum in alio, sed etiam in ipso, manifestum est quòd alimētū, q̄d est in principio dissimile, in fine fit simile per formam communicatam. Est autem naturalis ordo, vt aliquid gradatim de potentia reducat in actum. Et ideo in his quæ generantur, inuenimus q̄ primum vnumquodque est imperfectum, & postea perficitur. Manifestum est autem, quòd commune se habet ad proprium & determinatū, vt imperfectum ad perfectū. Et ideo videmus, q̄ in generatione animalis prius generatur animal quàm homo, vel equus. Sic igitur & ipsum alimentum primo quidē accipit quandam virtutem communem respectu omnium partiū corporis, & in fine determinatur ad hanc partem, vel ad illam. Nō autem est possibile q̄ accipiatur ꝓ semine id, quod iam cōuersum est in substantiam membrorum per quandam resolutionem: quia illud resolutum si non retineret naturam eius, a quo resoluitur, tunc iam esset recedens a natura generantis, quasi in via corruptionis existens, & sic non haberet virtutē conuertendi aliud in similem naturam. Si vero retineret naturam eius, a quo resoluitur, tunc esset contractum ad determinatam partem, & non haberet virtutem mouendi ad naturam totius, sed solū ad naturam partis. Nisi forte q̄s dicat, q̄ esset resolutum ab omnibus partibus corporis, & quòd retineat naturam omnium partium. Et sic semen esset quasi quoddam paruū animal in actu, & generatio animalis ex animali non esset nisi per diuisionem: sicut lutum generatur ex luto, & sicut accidit in animalibus, quæ decisa viuunt: hoc autem est inconueniens. Relinquitur ergo q̄ semen non sit decisum ab eo, quod erat actu totum, sed magis in potentia totum, habens virtutem ad productionem totius corporis deriuatam ab anima generantis, vt supra dictū est*. Hoc autem quod est in potentia ad totum, est illud quod generat ex alimento, antequàm conuertatur in substantiam membrorum: & ideo ex hoc semen accipitur. Et secundum hoc virtus nutritiua dicit deseruire generatiuæ, quia id, quod est conuersum per virtutē nutritiuam, accipitur a virtute generatiua, vt semen. Et huius signū ponit Philosophus*, q̄ animalia magni corporis, quæ indigent multo nutrimento, sunt pauci seminis secundum quantitatem sui corporis, & paucæ generationis. Et similiter homines pingues sunt pauci seminis propter eandem causam.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ generatio est de substantia genęrantis in animalib⁹ & plantis, inq̄tū semen habet virtutem ex forma generantis, & inquantum est in potentia ad substantiam ipsius.

AD 2^m dicendum, q̄ assimilatio generantis ad genitum non fit propter materiam, sed propter formam agentis, quod generat sibi simile. Vnde non oportet ad hoc q̄ aliquis assimilet̄ auo, q̄ materia corporalis seminis fuerit in auo, sed q̄ sit in semine aliqua virtus

Ar. præced.

Lib. 7. de hist. animalium cap. 2. circa finem.

ti habet, quia scilicet est in potentia ꝓxima, vt nutriat, seu conuertatur in substantiā aliti, necessarium tamen nō est ad restaurationē, nec ad augmētum. sic enim est excessus quātitatis alimenti: & ideo vocat meritorio superfluū alimenti, i. pars aliméti nō necessaria ad alēdū.

¶ In corpore tria. Primo, distinguitur duplex status alimēti. Secundo, resultatur vnus eius status a semine. Tertio, infertur alter respōdendo quæsito.

¶ Quo ad primum, distinctio est, Alimentum dupliciter. Vno modo, vt est in cōmuni potentia proxima ad omnia mēmbra. Secundo, vt est determinatum ad membra ipsa. Probatur veritas distinctionis ex hypothesi præcedētis articuli. Anima est communicatiua sui in materia indiuiduo ꝓprio. ergo alimentū in principio dissimile, in fine est simile. ergo in medio est in potentia proxima ad finem, scilicet formam determinatam membrorum &c. Prima consequētia probatur, quia aliter non communicata esset forma. Secunda vero, quia naturæ ordo habet, vt gradatim procedatur de potētia ad actū, q̄d declaratur in his q̄ generantur. Et sic habetur tota distinctio: ex prima enim consequentia habetur secundus status alimenti, ex secūda vero primus.

¶ Quo ad secundū, conclusio est. Semen non resoluitur ex alimento determinato iam ad membra. Probatur: quia aut ex determinato ad aliquam partē, aut ad omnia membra. Non ad aliquā partem, quia aut retinendo naturam illius partis, aut recedendo ab illa. Non recedendo, quia nō esset semen generatiuum alicuius similis illi parti. Probatur, quia esset in via corruptionis, & non

genera

Universidad de Deusto
Biblioteca

generationis respectu illius. Nec retinendo, quia sic non esset assimilatiuum materiæ, nisi ad partem. Probatur, quia limitatur ad illam. Nec ad omnia membra propter duo, tum quia semen esset paruum animal in actu: tum quia generatio non esset: nisi segregatio.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua quæsito est. Semen est superfluũ alimentum. Probatur tripliciter. Primo, a priori, Semen est alimentum, vt est in potentia totum animal habens virtutẽ ab anima deriuatam. ergo est illud, quod generatur ex alimẽto antequàm conuertatur in substãtiam membrorum. ergo est superfluum alimenti. Antecedẽs probatur per locum a diuisione: & ideo in litera infertur, Relinquit. ergo &c. Oportet. n. semen, aut esse alimentum conuersum, aut conuertendũ de proximo in membra, seu substantiam aliti, exclusa fictione primæ

deriuata ab aĩa aui, mediante patre. Et similiter dicendũ est ad tertium. Nam affinitas non attenditur secundum naturam, sed magis secundum deriuationem formæ.

Ad 4m dicendum, quòd verbum Augustini non est sic intelligendum, quòd in Adam actu fuerit aut seminalis ratio huius hominis propinqua, aut corpulenta eius substantia: sed vtrunque fuit in Adam secundum originem. Nam & materia corporalis, quæ ministrata est a matre, quam vocat corpulentam substantiam, deriuatur originaliter ab Adam: & similiter virtus actiua existens in semine patris, quæ est huius hominis propinqua ratio seminalis. Sed Christus dicitur fuisse in Adam sẽcundum corpulentam substantiã, sed non secundum seminalem rationẽ: quia materia corporis eius, quæ ministrata est a matre Virgine, deriuata est ab Adã: sed virtꝰ actiua nõ est deriuata ab Adam, quia corpus eius non est formatũ per virtutem virilis seminis, sed operatione Spiritus sancti. Talis enim partus decebat eum, qui est super omnia benedictus Deus in sæcula. Amen.

F opinionis superius recitatæ. Secunda vero pars antecedentis, patet ex antedictis: consequentiæ vero sunt euidentes. Secũdo probatur ex consonantia ad alia, quia scilicet sic optime saluatur, quòd nutritiua deseruit generatiuæ. Tertio ex signo ab Aristot. qm̃ animalia multo egentia nutrimento sunt parui seminis &c.

¶ Et sic finitur tam diuini operis præsumptuosa expositio. Exigebat enim alterum Thomam, qui, quoniam nõ datus est adhuc, interim has meas imaginationes quicunque perceperit, rationes dictorũ examinet, & rationem, si recta est, sequatur: si nautẽ corrigat, & ex his vel excitatus proficiat. Ad laudem, & gloriam omnipotentis Dei & beatissimæ Virginis, ac diui Tho. Romæ anno salutis. 1507. Die 2. Maii. In conuentu sanctæ Mariæ super Mineruam, anno ætatis meæ. 39. Benedictus Deus, Amen.

F I N I S.

SERIES CHARTARVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ.

Omnes sunt Quaterniones, præter ZZ qui est Duernio.

ROMAE,
Apud Iulium Accoltum. M. D. LXIX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI,

IN LIBRVM BEATI DIONYSII DE DIVINIS NOMINIBVS EXPOSITIO.

Hæc sunt quæ in sermone de Diuinis Nominibus continentur Capitula.

Quæ sermonis intentio, & quæ de diuinis nominibus traditio Cap. 1.
De vnita, & discreta theologia, & quæ est diuina vnitio, & discretio. Cap. 2.
Quæ orationis virtus, de beato Ierotheo, & de reuerentia, & tractatu theologico. Cap. 3.
De bono, lumine, & pulchro, amore, extasi, & zelo, & quòd malum neque existens, neque ex existente, neque in existentibus est. Cap. 4.
De existente in quo & de exemplis. Cap. 5.
De Vita. Cap. 6.
De sapientia, mente, ratione, veritate, & fide. Cap. 7.
De virtute, iustitia, saluatione, liberatione, in quo, & de inæqualitate. Cap. 8.
De paruo, magno, eodem, altero, simili, dissimili, statione sessione, motu, æqualitate. Cap. 9.
De omnipotente vetere dierum, in quo & de æuo, & de tempore. Cap. 10.
De pace, & quid vult per se esse, quæ per se vita, quæ per se virtus, & quæ ita dicuntur. Cap. 11.
De sancto sanctorum, rege Regum, domino Dominorum, deo Deorum. Cap. 12.
De perfecto, & vno. Cap. 13.

ADintellectvm librorũ beati Dionysii considerandum est, q̃ ea quæ de Deo in sacris scripturis dicuntur, artificialiter quadrifariam diuisit. Nam in libro quodam qui apud nos non habetur, qui intitulatur de diuinis ypotiposibus. i. caracteribus, ea de Deo tradidit quæ ad vnitatem diuinæ essentiæ, & distinctione personarũ pertinent. Cuius vnitatis, & distinct^ionis sufficies similitudo in rebus creatis nõ inuenitur, sed hoc mysteriũ oẽm naturalis rõnis facultatẽ excedit. Quę vero dicũtur de Deo in scripturis, quarũ aliqua similitudo in creaturis inuenitur, dupliciter se habẽt. Nã hmõi similitudo in quibusdã quidẽ attenditur ſm aliquid quod a Deo in creaturas deriuat. Sicut a primo bono sunt oia bona, & a primo viuo sunt oia viuẽtia, & sic de aliis similibus. Et talia pertractat Dionysius in libro de diuinis nõibus, quẽ præmanibus habemus. In quibusdã vero similitudo attendit ſm aliquid a creaturis in Deũ translatũ. Sicut Deus dicitur leo, petra, sol, vel aliquid hmoi: sic. n. Deus simbolice, vel methaphorice nominatur. Et de hmõi tractauit Dionysius in quodã suo libro, quẽ de simbolica theologia intitulauit. Sed quia ois similitudo creaturæ ad Deũ deficiẽs est, & hoc ipsum quod deus est, oẽ id quod in creaturis inuenitur, excedit, quicquid in creaturis a nobis cognoscit, a Deo remouet, ſm q̃ in creaturis est, vt sic post oẽ illud quod intellectus noster ex creaturis manuductus de Deo concipere potest, hoc ipsum q̃d Deus est remaneat occultũ, & ignotũ. Non solũ. n. Deus nõ est lapis aut sol, qualia sensu appræhendũtur, sed nec est talis vita, aut essentia qualis ab intellectu nostro cõcipi põt, & sic hoc ipsum quod Deus est cũ excedat omne illud, q̃d a nobis appræhenditur, nobis remanet ignotũ. De hmõi aũt remotionibus quibus Deus remanet nobis ignotus, & occult^a fecit aliũ librũ quẽ intitulauit de mystica. i. occulta theologia. ¶ Est aũt considerandũ q̃ beatus Dionysius in oibus libris suis obscuro vtitur stilo. Quod quidẽ nõ ex imperitia fecit, sed ex industria, vt sacra, & diuina dogmata ab irrisione infidelium occultaret. Accidit etiam difficultas in prædictis libris ex multis. Primo quidẽ quia plerũq; vtitur stilo, & modo loquẽdi quo vtebant̃ platonici, qui apud modernos est inconsuetus. Platonici. n. oia cõposita, vel materialia volentes reducere in principia simplicia, & abstracta, posuerũt species rerũ separatas, dicentes q̃ est homo extra materiã, & sic^r equus, & sic de aliis speciebus naturaliũ rerũ. Dicebãt ergo q̃ hic homo singularis sensibilis nõ est hoc ipsum quod est homo, sed dicit homo participatione illius hois separati. Vnde in hoc hoĩe sensibili inuenitur aliquid quod nõ pertinet ad speciẽ humanitatis, sicut materia indiuidualis, & alia hmõi. Sed in hoĩe separato nihil est nisi q̃d ad speciẽ humanitatis pertinet. Vnde hominẽ separatũ appellauit per se hominẽ, ꝓpter hoc q̃ nihil habet nisi quod est humanitatis, & principaliter hoiem inquantũ humanitas ad hoies sensibiles deriuat ab hoie separato per modũ participationis. Sic etiã dici põt q̃ homo separatus sit super hoies, & q̃ homo separat^a sit humanitas omniũ hominum sensibiliũ inquantũ natura humana pure cõpetit homini separato, & ab eo in hoies sensibiles deriuatur. Nec solum hmõi abstractione Platonici considerabant circa vltimas species rerũ naturaliũ, sed etiam circa maxime cõmunia, quæ sunt, bonũ, vnũ & ens. Ponebant. n. vnũ primũ, quod est ipsa essentia bonitatis, & vnitatis & esse, quod dicimus Deũ, & q̃ oia alia dicũtur bona, vel vna vel entia per derivationẽ ab illo primo. Vnde illud primũ noiabant ipsum bonũ, vel per se bonũ, vel principale bonũ, vel superbonũ, vel etiã bonitatẽ omniũ bonorũ, seu etiã bonitatẽ, aut essentiam, & substantiã, eo modo quo de homine separato expositum est. ¶ Hæc igitur Platonicorũ ratio fidei nõ consonat, nec veritati, quantũ ad hoc q̃ continet de speciebus naturalibus separatis, sed quantũ ad id quod dicebant de primo rerũ principio, verissima est eorũ opinio, & fidei christianæ consona. Vnde Dionysius Deũ nominat quandoque ipsum quidẽ bonũ, aut superbonum, aut principale bonũ, aut bonitatẽ ois boni. Et sic^r nominat ipsum superuitã, supersubstantia, & ipsam deitatẽ thearchicã. i. principalem deitatẽ, quia etiã in quibusdã creaturis recipit nomen deitatis ſm quandã participationẽ. ¶ Secunda autẽ difficultas accidit in dictis eius, quia plerũque rõnibus efficacibus vtit^r ad propositũ ostendendum, & multoties paucis verbis, vel etiam vno verbo eas implicat. ¶ Tertia, quia multoties vtitur quadam multiplicatione verborum, quæ licet superflua videantur, tamen diligenter considerantibus magnam sententiæ profunditatem continere inueniuntur.

Universidad de Deusto Biblioteca

LECTIO PRIMA.

IN Hoc igitur libro, qui de diuinis nominibus inscribitur, more eorũ qui artificiose sciẽtias tradiderũt primo præmittit quædã necessaria ad sequenté cõsiderationé. Secũdo incipit prosequi principale intentũ, in 3. capit. qđ incipit. ibi. {Et primã si videtur &c.} Circa primũ duo facit. Primo ostendit rõné diuinorũ nominũ. Secũdo ostẽdit ꝙ noĩa de quib⁹ in hoc libro tractãt sunt cõmunia toti trinitati, & hoc secũdo cap. qđ incipit. ibi. {Thearchicã totã essẽtiã.} Circa primũ duo facit. Primo cõtinuat se ad præcedẽté librũ, vbi alloqués beatum Thimotheum dicit, ꝙ {post theos ypotiposes} .i. diuinas distinctiones qb⁹ ꝑsonæ in trinitate ad inuicé distinguunt, trãsibit {ad reserationé}.i. manifestationé {diuinorũ nominũ} ẽm suã possibilitaté. Perfecte.n. ea exponere supra hominé esse videt. Secundo. ibi. {Esto autem & nũc &c. icipit præmittere quædã necessaria ad sequens opus. Præmittit aũt duo. Primo quidé modũ ꝓcedẽdi in hoc opere, hoc.n. necessariũ ẽ præscire in qualibet doctrina. Secũdo ostẽdit rõné diuinorũ noĩum, de qbus in hoc libro intẽdit. ibi. {Has sequẽtes thearchicas.} Et hæc duo satis exprimũtur ĩ titulo huius capituli. qui hic habet, {Quæ sermonis intentio,} qm̃ ad primũ, {& quæ de diuinis noib⁹ traditio,} q̃tũ ad secũdũ. Circa primũ duo facit. Primo ostẽdit ex qbus ꝓcedẽdũ sit in hoc oꝑe. Secundo, q̃ sint tradẽda. ibi. {Igr̃ vni, nõ est audẽdũ &c. Primo duo facit primo ostẽdit ex quib⁹ sit ꝓcedendũ in hoc oꝑe, qa nõ est initendẽdũ rõni humãæ, sed reuelatiõi diuinæ, accipiẽs hoc ab apl'o q dicit 1. Cor. 2 Non in ꝑsuasibilib⁹ humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spũs I spũalib⁹ &c. Et hoc est qđ dicit. {Esto aũt}.i. sit {&}.i. etiã {nũc lex eloqorũ}.i. quæ in scis scripturis tradit, {prædiffinita}.i. prædeterminata, a nobis, sicut olim fuit ab Apl'o, quę quidé lex est {nos asseuerare,}.i. astruere, vel manifestare, {veritaté dictorũ de Deo, non in persuabilibus humanæ sapiẽtiæ verbis}.i. nõ initẽtes sicut principalib⁹ mediis ad ꝓbãdũ ꝓpositũ principiis humanæ sapiẽtiæ, quæ ẽm naturalé rõné procedit sed in demõstratiõe virtutis theologorũ}.i. eorũ qui scripturã canonicã tradiderũt. s. apl'rum, & prophet. {virtutis}, dico, {motę a spiritu}. s. scto. Innitit. n. in sua doctrina Dionysius auctoritati sacræ scripturæ, quę robur habet, & virtuté, ẽm ꝙ apostoli, & prophetæ moti sunt ad loquendũ a spiritusancto eis reuelãte, & in eis loquẽte. Secũdo inducit prędictæ legis rõné. ibi. {Secũdũ quã, & ineffabilib⁹ & ignotis, ineffabiliter & ignote cõiungimur.} Et virtus suę rõis talis ẽ. In illis doctrinis principiis hu K manæ sapientiæ inniti possum⁹ in quib⁹ ea tradunt quæ hoibus cognoscibilia sunt, & dicibilia, & ab his qui habent doctrinã illã, & cognosci, & dici possunt. Sed in doctrina fidei proponunt quædã hoĩ ignota, & indicibilia, quibus habẽtes fidé inherent in cognoscẽdo, aut perfecte, verbo explicãdo, licet certius eis inhæreãt, & altior sit hmõi inhesio, quàm aliqua cognitio naturalis. In doctrina igit fidei nõ possumus inniti principiis humanæ sapiẽtiæ. Et hoc est qđ dicit. {Secundũ quã}.s. virtuté reuelatiõis procedẽtis a spiritusancto in apl'os, & ꝓphetas, nos per fidé {coniungimur ineffabilib⁹, & ignotis} & veritati diuinæ, quæ excedit oẽm humanã locutioné & cognitioné. Nec fides sic coniũgit eis, vt faciat ea ab hoĩe credẽte cognoscere, & loqui sicut sunt, hoc.n. esset apertæ visionis, sed cõiũgit {ineffabil'r & ignote.} Videmus.n. nũc per speculũ, vt dicit. 1. Cor. 13. Et ne aliquis hanc coniũctioné despiceret, ꝓꝑ sui imꝑfectioné, subiungit, {ẽm melioré vnioné nostræ rõnalis, & intellectualis virtutis & oꝑationis}.i. supra virtuté, & oꝑationé nostræ rõnis, & intellect⁹, vt ponatur genitiuus pro ablatiuo, more græcorũ. Altioribus. n. per fidé coniũgimur q̃ sũt ea ad quæ rõ naturalis pertingit,

BEATI DIONYSII DE DIVINIS NOMINIBVS LIBER.

CAPVT PRIMVM.

Quæ sermonis intentio, & quæ de Diuinis nominibus traditio.

Compresbytero Timothæo Dionysius presbyter.

LECTIO PRIMA.

NVNC auté o beate post theologicas ypothiposes, ad diuinorũ nominum reserationé, sicut est possibile trãsibo. Esto aũt & nunc a nobis eloquiorũ lex prædeffinita, ueritaté de deo deorũ nos asseuerare, nõ in persuasibilibus huma- G nę sapientię uerbis, sed in demõstratione a spiritu uirtutis motę theologorũ. Secũdum quã & ineffabilibus & ignotis, ineffabiliter & ignote coniũgimur secũdũ melioré nostræ rationabilis & intellectualis uirtutis & operationis unioné. Igitur uniuersaliter nõ est audendũ dicere aliquid nec etiã cogitare de supersubstantiali occulta deitate præter ea que diuinitus nobis ex sã- H ctis eloquiis sunt expressa. Nam supersubstantialẽ scientiã ignoratiæ supersubstantialitatis quæ est super rationé & intellectũ & substantiã ipsã, ipsi attribuere

F & certius adheremus, quãto certior est diuina reuelatio quã humana cognitio. Dicit aũt {rõnalis & intellectualis,} quia eorũ quæ naturaliter cognoscimus, quędã per se a nobis conspiciuntur absque aliqua inuestigatione, & eorũ proprie est intellectus. Quædã vero cognoscunt per inquisitioné, & horũ est rõ. Dicit aũt {oꝑationis, & virtutis} qa multa cognoscimus virtute, quæ actu nõ speculamur. Deinde cũ dicit. {Igit vniuersal'r &c.} ostẽdit quæ sũt tradẽda in hac doctrina. Et primo ponit ꝓpositũ. Scđo manifestat ipsũ. ibi. {Nã supsubstãtiale &c.} Propositũ aũt cõcludit ex præmissis. Hoc.n. & in scientiis humanis obseruat, ꝙ pricipia & cõclusiões sũt ex eodé genere. Si igit pricipia ex quib⁹ ꝓcedit hæc doctrina, sunt ea quæ ꝑ reuelatioẽ spũsancti sũt acceꝑta, & in sacris scripturis habent, hoc est ergo qđ concludit, ꝙ nullo mõ aliqs debet audere {dicere,} ore {nec ẽt cogitare aliqd de occulta deitate suꝑsubstãtiali,} quæ est suꝑ oẽm substãtiã, & per hoc est occulta nobis, quibus creatæ substantiæ sunt ꝓportionatę ad cognoscendum, & per consequẽs ad loquẽdũ {præter ea quæ nobis diuinitus ex sãctis eloquiis sunt expressa}.i. {exprimunt per sancta eloquia.} Significanter aũt non dicit in sanctis eloquiis, sed {ex sanctis eloquiis.} Quia quæcumq; ex his quæ continent in sacra scriptura elici possunt, nõ sũt aliena ab hac doctrina, licet ipsa et in sacra nõ cõtineatur scriptura. Deinde cũ dicit. {Nã suꝑsubstãtialẽ &c.} Inducit rõné ad manifestãdũ ꝓpositũ. Et primo ponit rõné. Scđo ꝓbat quidé quæ in rõne supponit. ibi. {Eteni si aliquid cõuenit &c.} Virtus ergo suæ rõnis talis est. De eo qđ ab aliquo solo scit, null⁹ põt cogitare, vel loqui, nisi q̃tũ ab alio manifestat, Soli aũt Deo conuenit pfecte cognoscere seipsũ ẽm id qđ est. Null⁹ igit põt vere loq de Deo, vel cogitare nisi qm̃ a Deo reuelat. Quæ qdem diuina reuelatio in scripturis sacris cõtinet. Et hoc est qđ dicit, ꝙ {cõuenit ipsi}. s. Deo soli, {attribuere supersubstantialé scientiã ignorantiæ suꝑsubstantialitatis}.i. supersubstantialitatis diuinæ ignorãtiæ. {Quæ} quidé suꝑsubstantialitas nõ ignorata est ꝑꝑ aliqué suũ defectũ, sed ꝑꝑ suũ excessũ, q. a. s. {ẽ suꝑ rõné & intellectũ,} creatũ, & suꝑ ipsã substantiã} creatã, quæ est obiectũ cõmẽsuratũ intellectui creato, sicut essẽtia icreata ẽ proportionata sciẽtiæ creatę. Et iõ sicut essẽtia diuina ẽ suꝑsubstãtialis, ita & ei⁹ sciẽtiã suꝑsubstãtialẽ dixit. S. ꝑ. n. oportet obiectũ cognitiuę virtutis virtuti cognoscẽti ꝓportionatũ esse. Ne tñ oĩo simus ĩ Dei ignorãtia cõstituti subiũgit, nos dico {cõuenit} rõné {respiciẽtes} ꝑ spũalé cõtẽplationé, {ad supius}.i. ad id qđ supra nos est. s. Deũ, {q̃tũ radi⁹ thearchicorũ eloqorũ seipsũ imittit} idest, se expãdit, {ad supiores splẽdores}.i. ad veritates intelligibiles diuinorũ. Veritas. n. sacræ scripturæ est quoddã lumẽ ꝑ modũ radii deriuatũ a prima veritate, qđ qdé lumé nõ se extẽdit ad hoc ꝙ ꝑ ipsũ possum⁹ videre Dei essentiã, aut cognoscere oia quæ De⁹ ĩ seipso cognoscit, aut ãgeli, aut beati ei⁹ essentiã videtes, sed vsq; ad aliqué certũ terminũ, vel mẽsurã intelligibilia diuinorũ lumine sacrę scripturę manifestant. {Et} sic dũ nos nõ plus extẽdim⁹ ad agnoscẽdũ diuina quàm lumẽ sacræ scripturæ se extẽdit, {simus,} ꝑ hoc {cõstricti, quasi certis limitib⁹ coartati, {circa diuina,} quadã {tẽperatia & sctitate. Sãctitate qdé, dũ sacræ scripturæ veritaté mũdã ab omni errore cõseruam⁹. Tẽpãtia vero, dũ ad eas nõ magis nos ingerimus, q̃ nobis est datũ. Deide cũ dicit. {Eteni si aliqd &c.} manifestat quæ supposuerat ĩ hac rõne. Et primo qdẽ ꝙ Deus soli sibi sit notus, nobis aũt occultus. Secũdo manifestat modũ quo diuina cognitio nobis cõmunicat. ibi. {Non tñ incõmunicabile ẽ. {Primum ostẽdit dupl'r. Primo qdé rõnib⁹. Scđo auctoritatib⁹. ibi. {Eteni sicut ipsa đ se &c.} Ponit aũt primo duas rões. Quarũ prima talis ẽ.

Diuina

conuenit. Tũ ad ipsius respicientes quantũ Thearchicorum eloquiorũ radius seipsum immittit ad splendores superiores, & simus circa diuina temperantia & sanctitate cõstricti. Etenim si aliquid cõuenit omni sapienti, & verissimę theologiæ credere secundum proportionẽ vniuscuiusq; mentiũ reuelantur diuina, & inspiciuntur tearchica bonitate in salutari iustitia, a mensuratis immensuratione sicut incompræhensibilẽ vt decet Deũ segregantẽ. Sicut. n. incõprehensibilia & incontemplabilia sunt a sensibilib⁹ intelligibilia, & his quæ in compositione sunt & figura, simplicia & infigurabilia, & formatis secundũ corporũ figuras incorporaliũ intangibile, & infigurabile formæ carentia, secundũ eandẽ veritatis rationem superponit substantiis quæ est supersubstantialis, & mentibus quæ est super mentẽ vnitas, & omnibus deliberationib⁹ est indeliberabile quod ẽ super deliberationẽ, & ineffabile verbo omni qđ est super verbũ bonũ, vnitas vnificãs oẽm vnitatem, & supersubstantialis substantia,

A Diuina reuelant a Deo ẽm proportioné eorũ quibus reuelant. Sed cognoscere infinitũ est supra proportioné intellectus finiti. Non ergo hoc ipsum quod Deus est ex diuina reuelatione a quocumque cognoscitur. Et hoc est quod dicit, quædam {diuinę reuelantur a Deo & inspiciuntur} a nobis {ẽm ꝓportioné mentiũ vniuscuiusq;. Et hoc dico. {si conuenit aliquid credere theologiæ} idest, sacrę scripturę, {omni sapienti & verissimę.} Dicit enim Mat. 25. Dedit vnicuique secundum propriam virtuté. Et notandum quòd ponit duo ex quibus habetur ꝙ sacræ scripturæ sit maxime credendum. Quòd enim alicui non credatur, ex duobus contingit, aut quia est, vel reputatur ignorans, aut quia est vel reputatur mẽdax. Vnde cum sacra scriptura sit omnisapiens & verissima, quia reuelata & tradita a Deo qui est veritas, & omnia sciens, maxime sacræ scripturæ est credendũ. Et hoc dico, {thearchica {.i. diuina {bonitate} segregata, {a mensuratis,} idest, a finitis, {immensuratione,} idest, infinitate diuinæ essentiæ. Non quidem vt nullo modo cognoscatur, sed vt non cõpræhendatur. Et propter hoc addit, {sicut incompræhensibilem.} Nam a beatis quidem mente attingitur diuina essentia non autem compræhenditur. Et hoc quidem facit Deus {in iustitia salutari.} C In hoc enim ratio distributiuæ iustitiæ consistit, ꝙ detur vnicuiq; secundum suam conditionem. Et sicut per ordinem distributiuę iustitiæ constitutę a principe ciuitatis saluatur totus ordo politicus, ita per hunc ordinem iustitiæ saluatur a Deo totus ordo vniuersi. Hoc enim subtracto, omnia confusa remanerent. Et hoc quidem facit, {vt decet Deum, Eum enim decet sua bonitate saluare quę condidit. Secundam rationem ponit. ibi. {Sicut. n. incompræhensibilia &c.} Quæ talis est. Superior gradus entium cõpræhendi nõ potest per inferiorem, sicut intelligibilia per materialia, nec simplicia per composita, nec incorporea per corporalia. Sed Deus est super omnem ordiné existentiũ, ergo per nihil existentium compræhendi potest. Et hoc est quod dicit. {Sicut. n. intelligibilia sunt incompræhensibilia & incomtemplabilia,} idest, imperscrutabilia, {& simplicia & infigurabilia} per ea quæ sunt in compositione & figura,} idest, quæ sunt composita & figurata. Non, n. est figura nisi compositorum, & sicut {carentia} seu priuatio est {intangibilis & infigurabilis,} D & sicut {incorporabilia} quæ carent forma, & sunt intangibilia & infigurabilia, vt intelligamus poni abstractum pro concreto, {sunt incompræhensibilia & incontemplabilia,} licet {formatis secundum figuras corporum} idest, ipsis corporibus. Sic inquã, hoc est {secundum eandem rationem veritatis superponitur vnitas,} idest Deus qui est ipsa vnitas, quasi existens vnus per suam essentiam, {quæ est supersubstantialis supponitur substantiis, & quę est super mentem superponitur mentibus}.i. intellectualibus spiritibus, {& ipsum bonum,} scilicet Deus {quod est super deliberationé {idest, super omné rationem, {est indeliberabile omnibus deliberationibus,} idest, non inuestigabile aliqua ratione creata, {& quod est super verbum,} idest super oẽm locutionem creaturæ {est ineffabile} idest indicibile, {omni verbo} creato. Vbi quatuor tetigit,} .s. {substantias} quæ sunt obiecta cognitionis, {mentem}.i. intellectum simplicem, {& deliberationem}.i. rationẽ E inquirentem, quæ pertinent ad virtutes cognoscitiuas, {& verbum} quod pertinet ad manifestationem cognitionis. Ponit auté hæc quatuor, quia non solum intendit ostendere quòd Deus non possit per aliquam virtutem cognoscitiuã comprehendi, aut locutione perfecte manifestari, sed ꝙ neque per aliquod obiectum creatum, vel per quamcumque similitudinem creatam. Vnde & in exemplis quę ponit, non dicit ꝙ intelligibilia sint incompræhensibilia sensibus, sed sensibilibus, quia per sensibilia intelligibilia compræhendi non possunt. Et eadem ratio est de aliis. Et attendendũ est, ꝙ nõ solum dixit, ꝙ intelligibilia sint incompræhensibilia sensibilibus, sed etiam incontemplabilia, quia per ea quæ sunt inferioris ordinis non solum compræhendi non possunt ea quæ sunt superioris, sed neque contemplari. Tunc enim per aliud contemplamur, cum per vnum possumus essentiam illius videre, vt sciamus de eo quid est. Compræhenditur autem illius essentia cum ita ꝑfecte cognoscitur sicut cognoscibilis est. Qui enim cõclusionem demonstrabilem medio probabili cognoscit, & si eam ali-

qualiter contemplet, non tamen eã compræhẽdit, quia non pertingint ad perfectum modum suæ cognitionis. Sic igitur Deus incompræhensibilis quidem est omni intellectui creato, quia est super omnem mentem & rationem, vtpote plus habens de claritate veritatis in sua essentia, quod ad eius cognoscibilitatem pertinet, quàm aliquod creatũ de virtute ad cognoscendum. Vnde nulla creatura potest pertingere ad perfectũ modum cognitionis ipsius, quem nominauit supersubstantialé scientiam, & hoc esse eum compræhẽdere. Potest tamen intellectus creatus eius essentiam contemplari aliquo modo attingendo, non tamen per aliqua obiecta, vel species vel quascumque similitudines creatas, quia nullum horum potest manuducere in diuinam essentiam, multo minus quam corpus in incorpoream essentiam. Sic igitur ẽm rationẽ Dionysii oportet dicere ꝙ Deus & incõpræhensibilis est omni intellectui, & incontẽplabilis nobis in sua essentia quàmdiu nostra cognitio alligata est rebus creatis, vtpote nobis cõnaturalibus, & hoc est in statu viæ. Et quia Deũ vnitatem vocauerat, ne aliquis credat quòd sit vnitas formaliter rebus inhærens, quasi in ipsis rebus participata, ad hoc excludendum subiungit. {vnitas,} scilicet per se subsistẽs, vnificans omnem vnitatem}.i. diffundens vnitatem in omnib⁹ quę quocumque modo vnitate participant. Deinde quia Deũ nominauerat vnitaté supersubstantialem, & bonum super mentem, posset aliquis credere ꝙ Deus nullo modo posset dici substãtia aut mẽs, aut aliquid hmõi, & ideo ad hoc excludendũ, subdit, ꝙ Deus est quidem substantia, sed supersubstantialis. Ad cuius euidentiã considerandũ est, ꝙ noĩa cum sint a nobis imposita, sic significãt ẽm ꝙ res in cognitioné nostram cadunt. Cum igitur hoc ipsum quod Deus est sit supra cognitionem nostram, vt ostensum est. Cognitio aũt nostra cõmensuret rebus creatis, sed nomina a nobis imposita nõ sic significant ẽm ꝙ congruit diuinæ excellentiæ, sed secundum ꝙ conuenit existentiæ rerum creatarum, esse aũt rerum creatarum deductum est ab esse diuino ẽm quandam deficientem assimilationé. Sic igit ẽm ꝙ qualitercũque similitudo est rerũ creatarũ ad Deũ, nomina a nobis imposita de Deo dici possunt, nõ quidem sic sicut de creaturis, sed per quendam excessum, & hoc significat qđ dicit, ꝙ Deus est {supersubstantialis substantia,} & similiter quòd subdit ꝙ est {intellectus non intelligibilis} idest non quales sunt intellectus qui intelliguntur a nobis, {&} est {verbum nõ non dicibile,} idest, non qualia sunt verba quæ a nobis dicuntur. Sicut aũt nomina a nobis imposita de Deo dici possunt, ẽm ꝙ aliqualis similitudo est creaturarum ad Deũ, ita ẽm ꝙ creaturæ deficiunt a repræsentatione Dei, nomina a nobis imposita a Deo remoueri possunt, & opposita eorum prædicari. Vnde subdit ꝙ De⁹ sic dicitur ratio ꝙ põt dici {& irrationabilitas.} Et sic dicitur intellectus ꝙ põt dici {non intelligibilitas. Et sic dicit verbũ ꝙ põt dici {inominabilitas.} Non quidem ꝑꝑ hoc ꝙ hęc ei deficiant, sed quia {ẽm nihil existentium est existens} .i. non existit ẽm modũ alicuius rei existentis, {&} ipse {quidé est causa existendi omnib⁹} transfundens in oĩa aliqualiter suã similitudiné, vt sic ex noibus creatorũ nominari possit. {Ipsum aũt est non existens, non quasi deficiens ab essendo, sed {sicut supra omné substantiã existens, & } est innominabilis, {sic vt ipsum de seipso ꝓprie, & scienter enunciet,} idest, ẽm proprietaté sui esse, & ẽm perfectã suiipsius sciẽtiã, quomodo nullus eũ enũciare potest. Ex iã dictis principalem conclusioné infert, cũ subdit. {De hac igit,} quod est supra expositum. {Etenim sicut ipsa.} vsq;. ibi. {nõ tñ incõmunicabile est &c.} Deinde cũ subdit. {Etenim sicut ipsa &c. } quod supra rationibus ostenderat, ostendit auctoritate cũ dicit, ꝙ {ipsa} deitas {de seipsa in sacris eloquiis tradidit sicut decet bonã}.i. bonitaté ei⁹ vt veritaté. s. de seipsa tradat, hoc inquã tradidit ꝙ {omnibus existentibus scientia, & contẽplatio ipsius est inuia.}.i. nullus ad eã accedere põt, nõ quidé qualicũq; sciẽtia, vel contẽplatione, sed quæ qdé est scit, vel contẽplat de ea quicquid est, qua scientia cõpræhensiua substantiæ ipsius, {Et hæc qdem} scientia, vel cõtẽplatio ea ratione est inuia. quia {est ab omnibus segregata supersubstantialiter,} idest, ẽm supersubstantialẽ deitatis excessum. Ei. n. soli cõpetit de se cognoscere quicquid est. Et hoc præcipue videtur sumptum ex hoc quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicitur Exodi. 33. Non videbit me homo & viuet. Et 1. Thimo. vltimo. Lucem habitat inaccessibilem, quam nullus &c. ¶ Et multos theologorū inuenies laudauisse ipsam non solū sicut inuisibilē, & incomprehensibilem, sed etiam sicut inscrutabilem, & non inuestigabilem, ℈m illud. Iob. 11. Forsitā vestigia &c. & Rom. 11. Quam

& inlellectus nō ittelligibilis, & uerbū nō dicibile, & rationabilitas nō intelligibilitas, sed nihil existētiū existēs & causa quidē essendi oibus. Ipsum aūt nō existens sicut supra omnē substātiā & sicut ipsum de seipso proprie & scienter enūciet. De hac igit sicut dictū est, super substantiali & occulta deitate, nō est audendū dicere, neq; cogitare aliquid præter illa quæ diuinitus nobis ex sāctis eloquiis sunt expressa. Etenī sicut ipsa de seipsa in eloquiis ut decet bonā tradidit. Ipsius quidē quicquid est scientia & cōtēplatio omnibus est inuia existētibus, sicut ab omnibus supersubstantialiter segregata. Et multos theologorū inuenies nō solū sicut inuisibilē ipsā & incōprehensibilē laudauisse, sed inscrutabilē simul & nō inuestigabilē, sicut nō existente uestigio ullo eorū qui ad occultā ipsius infinitatē trāsierūt. Nō tamē incōmunicabile est uniuersaliter bonū ulli exestētiū, sed in seipso

F nem, siue reuelationem, ¶ neque ¶ iterū ¶ prolabuntur ad inferius ¶. i. nō deficiūt se infra id quod eis datū est, ¶ ex subiectione ad peius ¶ ideſt ex quadā pusillanimitate, qua relictis melioribꝫ, peioribus inhereant. Secunda cōditio sanctarum mentium est, quod ¶ firme, & indeclinabiliter extendūtur ad radium ipsius ſuperſplendentem ¶ ideſt ad veritatem eis desuper manifestatā, vt firmitas referatur ad certitudinē, & indeclinabilitas ad immobilitatem. Tertia conditio est, quòd affectū amoris diuinis manifestatis exhibeant. Et hoc est quod subdit, ¶ & cōmensurato amore conuenientiū illuminationū, ita, scilicet quòd affectus eorum circa ea insistat, quæ se cundum eorum mensuram eis sunt data ℘ quæ ¶ eleuantur ¶ in diuina; alis ſpiritualibus, scilicet, contemplationibus, aut intellectualibus, ¶ cum reuerentia sancta, & caste & sancte. Reuerenter ¶ quidem inquantū se abstinēt ab aliis quæ supra eos sunt. ¶ Caste ¶ autem inquātum inferioribus non se detinēt. ¶ Sancte vero inquātum his quæ eis data sunt secundū Dei ordinationē firmiter inhærēt.

singulariter supsubstātiale, collocans radiū uniuscuiusq; existētiū proportionabilibus illuminationibus, benigne super apparet & ad posibilē ipsius cōtemplationē & communionē & assimilationē extēdit sanctas mentes, quę ipsi, sicut est fas & ut decet sanctos, se immittūt. Et neq; ad superius ℘ conuenienter data dei apparitione superbe præsumunt, neq; ad inferius ex subiectione ad peius prolabūtur, sed firme & indeclinabiliter ad radiū ipsius superſplendentē extēduntur, & cōmensurato amore conuenientium illuminationū, reuerentia sancta, & caste, & sancte altius eleuantur.

LECTIO II.

De ratione diuinorum nominum.

MAS sequentes thearchicas leges, quæ & totos gubernat supercælestiū ordinū & substantiarū sāctos ornatus, quod quidē est super mē-

LECTIO II.

MAS sequentes thearchicas leges &c. ¶ Postquàm Dionysius ostendit modum huius doctrinæ quantū ad ea quæ traduntur in ipsa, & ex quibus procedit, hic incipit prosequi de ratione diuinorum nominū, de quibus in hoc libro intendit. Et primo ostendit quam cognitionem de Deo per diuina nomina possumus accipere. Secundo qualiter Deus nominari possit. ibi. ¶ Et quidem si melior est &c. ¶ Circa primum duo facit. Primo ostendit quam cognitionem de Deo per diuina nomina accipiamus. Secundo ostendit quomodo post huiusmodi cognitionem hoc ipsum quod Deus est, remanet nobis occultum. Et hoc ibi. ¶ Nunc autem sicut nobis est possibile &c. Circa primum duo facit. Primo ostendit qualis cognitio de Deo per diuina nomina accipi possit. Secundo assignat differentiam huius cognitionis ad cognitionem quæ erit in patria. ibi. ¶ Hæc & nos docti sumus &c. ¶ Circa primum duo facit. Primo ostendit quā cognitionem de Deo per diuina nomina accipere possumus. Secundo ostendit hoc quasi exemplariter ℘ quædā Dei noia. ibi. ¶ Hæc a diuinis eloquiis &c. ¶ Dicit ergo primo, ℘ nos ¶ sequētes has, ¶. i. prædictas ¶ thearchicas ¶ ideſt diuinas ¶ leges ¶ vt. i. cōmensurate ℈m nostrani mensuram & ſtimiter & cū amore diuinis illuminationibꝫ nos immittimus, ¶ quę ¶ quidem leges nō solum homines sanctos, sed etiam ¶ gubernant ¶ percelestiū ordinū, & substantiarū sanctos ornatus ¶. i. ornant pulchras & ordinatas dispositiones angelorū ¶ venerantes ¶ per hoc ¶ & occultum ¶ deitatis, ¶ quod quidem est super mentem, & substantia reuerentiis mentis inscrutabilibus, & sanctis ¶ ideſt habitis ad Deū in hoc quòd non scrutamur occulta Dei. ¶ & sanctis, ¶ quia talis reuerentia ad sanctitatem pertinet, ¶ & venerantes indicibilia ¶ deitatis, ¶ casto silentio ¶ quod quidem dicit, quia occulta per hoc veneramur, ℘ ea non scrutamur, & ineffabilia per hoc quòd ea silemus. Et hoc quidem ex sanctitate & castitate animi prouenit non se extra suas metas extendentis. Sic inquam venerantes diuina secundum sequelam diuinarum legum, ¶ extendimur ad splendores nobis illucentes in sanctis eloquiis ¶. i. ad veritates sacræ scripturæ hoibus reuelatas, ¶ & ab ipsis ¶ sacræ scripturæ splēdoribꝫ, ¶ illuminamur ad thearchicos hymnos ¶. i. ad diuina noia quibus Deus laudatur cognoscenda. Per hæc. n. scimus laudare Deum viuētē, bonū, & alia hmōdi, quæ hic nobis de Deo in scripturis sacris tradū. ¶ Nos ¶ inquā ¶ illuminati ab ipsis ¶ hymnis, ¶ ſū mundane ¶. i. ſup virtute naturalis

naturalis rationis, ¶ & ¶ quodammodo ¶ configurati ad sanctas enuciationes hymnorū ¶. i. diuinarum laudū quæ traduntur in scriptu ris per diuina nomina, inquantum. ſeorum fide informamur. Illuminati, inquam, & figurati ad hoc. ſ. ℘ per huiusmodi hymnos videamus, ℈m nostram mēsurā ¶ thearchica ¶. i. diuina ¶ lumina nobis data, & ad hoc ℘ ¶ laudamus principiū totī ¶ sancte apparitionis luminis ¶ spiritualis, qđ quidem principiū, nō solū ſpūale lumen tradit mentibus, sed vniuersaliter ¶ bonū sicut ipsam ¶ principiū ¶ de seipso tradit in sacris eloquiis, ¶ in Ps. A piente te manū tuā, ora implebuntur bonitate. Et Mat. 7. dicit. Pater vester de cælis dabit ſpiritum bonū petēti bus se. Est igit sensus præmissorū, ℘ desistimus a perscrutatione diuinorū ℈m rationē nostrā, sed inhæremus sacræ ſcripturæ in qua traduntꝫ nobis nomina diuina, per quæ manifestat nobis Deus esse bonorū principiū. Per diuina igitur nomina quæ nobis in sacris ſcripturis traduntꝫ duo cognoscimus. ſ. diffusionē ſancti luminis, & cuiuscumq; bonitatis, seu pfectionis, & ipsū principiū huius diffusionis, vtpote cū dicimus Deū viuentē, cognoscimus diffusionē vitæ in creaturis, & principiū huius diffusionis esse Deū. Et hoc quidē principiū non cognoscimus, per diuina noia sicuti est, hoc. n. est indicibile, & inscrutabile, sed cognoscimus eū vt principiū & causā. Et ad manifestandū huius principii rationē, primo ponit quædā quæ pertinēt ad vniuersalem rōnem principii, cū dicit, ¶ Sicut quod est oium causa, & principiū, ¶ vt causa referat ad ſi nē, quæ est prima causārū, & principiū ad caulam agentem, a qua in cipit operatio, & motus. Consequenter aūt ponit quæ pertinent ad rationem principii respectu determinatorum effectuum. Et primo quantū ad institutionē rerū, cum dicitur ¶ & substātia & vita, ¶ quia scilicet, per hoc principiū existunt oia existentia, & viuunt oia viuentia. Deinde quantū ad meliorationē rerum in spiritualibꝫ. Quę quidem ℈m tria attendit. ſ. ℈m purgationē, illuminationē, & perfectionem. Hęc aūt tria ab angelis quidē complentur ℈m intellectum tantū. Quę quidē purgant, nescientia removendo, illuminant intellectū, auxilium præbendo ad cognoscendum veritatē, perficiunt aūt dum ad cognitionē veritatis perducunt. Perfectio. n. rei cōsistit in hoc ℘ pertingat ad finē. Vnde in 7. cap. Angelicæ hierarchiæ dicitur, ℘ purgatio illuminatio, pfectio, est diuinæ ſcientiæ assumptio. Sed ad Deū pertinet non solū intellectū, sed etiā voluntatē mutare in melius. Et quantū ad hoc loquitur hic de purgatione, illuminatione, & perfectione. Ponit aūt quinq; ad purgationem pertinētia. Cum. n. peccatū quo inquinatur voluntas contingat ex hoc ℘ homo propter bonū temporale ab incōmutabili bono auertitur, primū in purgatione voluntatis est ℘ voluntas ad bonū incōmutabile reducatur. Et quantū ad hoc dicit. ℘ diuinitas est ¶ reuocatio, & resurrectio decidentiū ab ipsa, ¶ scilicet per peccatū. Et ponit reuocationē, & resurrectionem, quia nō solum attrahit nos, quod est reuocare, sed etiam dat vires vt reuocati surgamus. Secundum aūt est, ℘ ex hoc ℘ placet voluntati humanę Deus, derelinquat illud cōmutabile bonum propter quod a Deo recessit. Et quantū ad hoc dicit ℘ Deus est ¶ reuocatio & reformatio eorum quæ sunt prolapsa ad corruptionē deiformis ¶. i. diuinæ similitudinis in nobis, hoc aūt est peccatū. Contingit aūt dum alicui incipit Deus placere, & peccata displicere, ℘ a principio quandā titubationē mentis patiatur, nunc huc, nunc illuc tractus, vnde indiget vt in vno collocet. Et quātum ad hoc tertio dicit ℘ Deus est ¶ collocatio sancta eorum quæ mouētur ℈m quandam immundā cōmotionē. ¶ Vlterius aūt indiget homo postquam est collocatus in vno, vt in illo firmetur, ne per tentationes facile ab illo statu removeatur. Et quantū ad hoc dicit quarto, ℘ est ¶ firmatio stantiū. ¶ Vlterius aūt necesse est ℘ homo ad melior proficiat. Et quantū ad hoc quinto dicit ℘ est ¶ susceptatiua manuductio ¶ sursum actorum ¶. i. eorū quæ sursum aguntur. i. proficiūt ad ipsam, ¶ scilicet deitatem. Dicitur aūt susceptatiua manuductio, quia non solū porrigit manū auxilii volentibꝫ proficere, sed etiā ad proficiendū excitat. Post hæc igitur quinq; quæ ad purgationē pertinent, subdit de illuminatione, cū dicit. ¶ Et eorū quæ illuminātur illuminatio. ¶ Quæ quidē illuminatio intelligitur quantū ad hoc ℘ lumen ſuæ gratiæ tradit, siue ad perfectionē intellectus siue ad ℘ fectionē effectus. Et vlterius subdit de perfectione. Quā quidē tangit dupliciter. Primo quidē ℈m ℘ aliquid perfici dicit per hoc ℘ attingit sinē proximū, puta iustitiā, vel qualemcūq; virtutē. Et hoc cū dicit. ¶ Et eorū quæ pficiunt perfectionis principatus, ¶ respectū propriæ perfectionis, quia quæcūq; est ¶ ppria rei perfectio, principaliter præexistit in Deo, sicut regimen ciuitatis principaliter præexistit in principe. Quantū vero ad cōsecutionē vltimi finis dicit. ¶ Et eorū quæ deificantur thearchia ¶. i. principalis deitas. Dicitur enī creatura rōnalis deificari per hoc ℘ suo modo Deo vnitur, vt sic ipsa deitas principaliter ipsi Deo cōueniat, secūdario vero & participatiue his qui deificantur. Vlterius aūt ponit ea quæ pertinēt ad meliorationē cōiū muniter oium. Est aūt considerādū ℘ duplex processus inueniri rebus. ſ. resolutionis, & cōpositionis. Et secūdū vtrūq; tendunt res in diuinā similitudinem. Nam ℈m vitā resolutionis tendunt res a cōpositione in simplicitatem, quæ summe est in Deo. Et quantū ad hoc dicit, ℘ est ¶ eorū quæ ſimplificantur ſimplicitas. ¶ Secūdū aūt viā cōpositionis tendūt res a multitudine in vnitatē, dū ex multis fit vnum. Vnitas aūt primo est in Deo. Et quantū ad hoc dicit. ¶ Et eorū quæ vniunt vnitas. ¶ Non solum aūt a Deo cōmunicatur rebus ℘ in se subsistant & meliorentur, sed etiā ℘ alis sint principiis, seu causa existentiæ, & meliorationis. Et quātum ad hoc subdit, ℘ est ¶ superſubſtantialiter superprincipale principiū vniuersi principii. ¶ Non. n. eodē modo est principiū quo alia, sed eminētius. Sic. n. eminentius habet esse, Et vt vniuersos Dei esse ctus simul cōprehendat, subdit, ℘ est ¶ bona traditio occulti. ¶ Manifestū est. n. ℘ quæcūq; in creaturis, sunt, in Deo præexistūt eminentius. Sed creaturæ qdē manifeste sunt nobis, Deus aūt occultus. Sic igitur ℈m ℘ rerū perfectiones a Deo p quandā participationē deriuantur in creaturas, sic traditio in manifestū eius quod erat occultū. Et hoc sic ¶ ℈m ℘ est cōueniens, ¶ scilicet ℈m proportionē determinatā vniuscuiusque. Et quia dixerat ℘ Deus est substantia, & vita omniū, ne aliquis intelligeret ℘ Deus esset essentia, aut vita formalis veniēs in cōpositionē rerū, hunc peruersum intellectū excludit, cū subdit. ¶ Et vt simpliciter dicat ¶. i. vniuersaliter dicit, ¶ vita viuentiū, & substantia ¶. i. essentia ¶ existentiū ¶ qui est ¶ primum ¶ ages, ¶ & causa ¶ formalis ¶ oīs vitæ & substantiæ, ¶ nō quidē propter ſuā necessitatē, sed ¶ propter bonitatē ipsius, quæ existentia, & deducit ad esse, & cōtinet ¶. n. conseruat ea in esse. Et sicut exponit de substātia, & vita, ita intelligendū est & de oibus cōsequentibꝫ, vt. ſ. Deus intelligatur esse reuocatio, & reformatio rerū, & simplicitas, & vnitas & alia quæ supra dixit, inquantū horū est principiū. & causa. Deinde cū dicit, ¶ Hæc a diuinis eloquiis &c. ¶ manifestū per quædam diuina noīa in scripturis posita, ℘ ex diuinis noibus prædictam cognitionē de Deo capiamus. Et dicit ℘ hæc quæ supra dicta sunt, scilicet ℘ per diuina noīa Deus cognoscat vt principiū, & causa, nō ex nobis ipsis dicim², sed a diuinis eloquis accipiēdo ¶ cōmemoram⁹. Et vt sic dicat, oē sanctū hymnū ¶. i. laudē Dei, ¶ theologorū inuenies ¶ si diligēter in ſcripturis ſcruteris ¶ diuidentē ¶. i. distinguentem nominationes Dei ad bonos processus thearchiæ ¶. i. ℈m processus perfectionū quæ ex diuina bonitate in creaturis ꝓueniunt. Quòd enim Deus dicatur bonus, viuus, sapiens, & multis aliis nominibus noīci, non est ex aliqua multitudine, seu diuersitate in eius natura existente, quia oia hæc in eo vnum sunt, sed ex diuersis perfectionibus creaturarū accipimus diuersa nomina, quę attribuimus Deo sicut primo principio oīum horū processuum. Et hoc ¶ manifestatiue & laudatiue. ¶ Manifestatiue quidē inquantū Deus nobis per suos effectus innotescit, & inquantum per huiusmodi nomina Deo attributa, nobis manifestantur huiusmodi perfectiones esse in rebus a Deo. Laudatiue vero, inquantū hoc totum ad Dei pertinet bonitatem ℘ rebus perfectiones communicāt. Et hoc primo exponit in nomine vnitatis, subdens ℘ ¶ fere in omni theologico negotio ¶. i. in omni libro theologiæ ¶ videmus thearchia ¶. i. deitatē ¶ laudatam sicut monadē, & vnitatem, ¶ quæ duo idem significare videntur, ¶ cū vnum sit græcum, & alind latinum. Quod quidem nomen vnitatis Deo videtur maxime attribui, ꝑpter duo. Primo quidē propter qđ in ipso est, & hoc tangit cū dicit, ¶ propter simplicitatem, ℘ vnitatē supernaturalis impartibilitatis. ¶ Ratio enim vnitatis in impartibilitate consistit. Vnum. n. est ens qđ non diuidit. Contingit aūt aliqua nō diuidi in actu quæ diuiduntur in potētia, sicut linea, aut domus, quorum vtrūq; pōt dici vnum, sed nō simpliciter. Aliquid vero est

Universidad de Deusto Biblioteca

ro eſt indiuiſum non ſolũ actu, ſed etiã potentia, vt vnitas & punctus, & hæc poſſunt dici non ſolum vnũ, ſed etiã ſimplicia. In Deo aũt vtraq; indiuiſibilitas conſiſtit, quia non diuiditur actu, nec potentia, & ideo ſignanter dixit, {ꝓpter ſimplicitatẽ, & vnitatẽ,} & addit {ſupernaturalis impartibilitatis,} quia nulla ſimplicitas aut vnitas naturaliũ rerum diuinæ ſimplicitati, & vnitati comparari põt. Secũdo vero nomen vnitatis attribuitur Deo ꝓpter hoc ꝙ rebus vnitatem cõmunicat. Et hoc eſt qđ ſubdit. {Ex qua,} ſcilicet vnitate diuina {vt vnifica virtute} mirifica duo nobis proueniunt. Quorũ primũ ẽ, ꝙ nos {vnimur} ideſt, quãdam vnitatẽ habemus, ſm ꝙ dicit vnus homo, aut vnum animal Secundum eſt ꝙ cũ vnitas noſtra nõ ſit ita perfecta ꝙ oẽm diuerſitatẽ excludat, ipſa etiã quæ ſunt diuerſa in nobis ad quãdam vnitionẽ reducũtur, ſecundũ ꝙ etiam ea quæ ſunt ſimpliciter diuerſa ĩ creaturis vnum quodã ordine ſũt vt ſic ſaltẽ Dei vnitatẽ imitentur. Et hoc eſt quod dicit, quòd nos congregamur ad} quandã {monadẽ}.i. vnitatẽ {deiformẽ}.i. Deo ſimilẽ quantũ ad ea quæ iã facta ſunt vnũ. {&} ad quandã {vnitionẽ Dei imitationẽ} quantũ ad ea quæ fiũt vnũ, & hoc {cõcluſis alternis}.i. diuerſitatib⁹ {noſtris diuiſibilibus}.i. quæ ex aliqua diuiſione contingunt, {ſupermũdane}.i. ſupermũdana virtute. Vel hoc qđ dicit vnimur, põt referri ad hoc ꝙ vnumquodque in ſe eſt vnũ. Quod aũt ſequiẽ, {& diuiſibilibus noſtris &c.} põt referri ad hoc ꝙ multa licet ſint diuiſa & altera, tñ ad aliquã vnitatẽ reducuntur vel perfecte, vel imperfecte. Monas .n. ideſt vnitas pfectiora vnitatis deſignat, vnitio vero viã ad vnitatẽ, in quo imperfectio vnitatis oſtendiẽ. Deinde oſtendit idẽ in noĩe trinitatis, & dicit ꝙ inuenimus Deũ laudari {ſicut trinitatẽ ad manifeſtandum ſuperſubſtantialẽ fæcunditatẽ triũ perſonarũ,} quæ non diſtinguunẽ niſi ſm originẽ. {Ex qua} quidẽ fecũditate diuina deriuatur {oĩs paternitas}.i. fæcunditas quæ nomine paternitatis intelligitur, vt apoſtolus dicit ad Eph.3. ꝙ ex Deo patre omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur. Nec ſolũ nominatur, ſed ẽt exiſtit ſiue cauſaẽ. Tertio aũt manifeſtat idẽ in nomine cauſę. Et dicit ꝙ Deus laudatur {ſicut cauſa exiſtentiũ} ꝑꝑ hoc ꝙ {oĩa ſunt deducta ad eſſe ex bonitate eius ſubſtantificante res,} nõ aũt ex neceſſitate naturæ. Quarto aũt manifeſtat idẽ per nomẽ ſapientis, & pulchri. Et dicit ꝙ {laudãt deitatẽ theologi ſicut ſapientem, & pulchrũ, quia oĩa exiſtentia} in quibus inueniẽ propria natura ſaluata abſq; corruptione {ſunt plena omni armonia diuina} ideſt perfecta conſonãtia, ſeu ordine a Deo. {&} ſunt iterũ plena {ſãcto decore,} vt qđ dicit {armonia} referatur ad ſapiẽtiã, cuius eſt ordinare, & comenſurare res. Quod aũt dicit {decore,} maxime ad pulchritudinẽ referẽ. Per hoc aũt ꝙ diminuiẽ aliquid de armonia, vel decore accidit corruptio in reb⁹ ſm exceſſum a propria natura, ſicut egritudo in corporib⁹, & peccatum in aĩa. Quinto manifeſtat idẽ de noĩe benignitatis. Et dicit ꝙ diuina ſcriptura laudat deitatẽ ſicut benignã differenter tñ a prædictis nominibus. Nam ſm prædicta noĩa laudaẽ Deus inquantũ nõ cõmunicabat ſua, benignus aũt laudaẽ inquantũ in opere incarnationis {in vna perſonarũ ipſius} deitatis.ſ. in perſona filii {cõmunicauit noſtris}.i. his quæ ad naturã noſtram pertinent, non afferens corpus cæleſte, vt Valẽtinus dixit, {ad veritatẽ}.i. ſm veritatẽ, non fantaſtice, vt dixit Manicheus, {totaliter}.i. quantũ ad oẽs partes noſtræ naturæ, non aſſumens corpus abſq; anima, aut animam abſq; corpore, aut animã & corpus, abſque intellectu, vt Arrius & Appolli. dixerũt. Et vt finẽ incarnationis oſtendat, ſubdit {reuocans} a ſtatu peccati, {humanã extremitatẽ}.i. humanã naturã quæ eſt vltima creaturarũ ſm ordinem creationis {ad ſeipſam} ſecundũ deitatẽ, & nõ ſolũ reuocans amouendo, ſed ẽt {reponens} operando. Et ne aliquis crederet ꝙ ita

archia. Et eorũ quę ſimplificantur ſimplicitas. Et eorũ quæ vniuntur vnitas. Principii vniuerſi ſuperſubſtantialiter, & ſuperprĩcipale principiũ. Et occulti ſm ꝙ eſt conueniẽs bona traditio. Et vt ſimpliciter dicaẽ, viuentiũ vita, exiſtentiũ ſubſtantia, oĩs vitæ & ſubſtãtiæ principiũ & cã, propter bonitatẽ ipſius, quæ & deducit ad eſſe exiſtentia, & cõtinet. Hæc aũt a diuinis eloquiis memoramus. Et vt ſic dicatur, oẽm ſanctũ theologorũ hymnũ inuenies ad bonos thearchię ꝓceſſus manifeſtatiue, & laudatiue Dei noĩationes diuidentem. Vnde in omni fere theologico negocio, thearchiã videmus ſancte laudatã, ſicut monadẽ quidẽ & vnitatẽ, propter ſimplicitatẽ ſupernaturalis ĩpartibilitatis. Ex qua vt vnifica virtute vnimur, & diuiſibilib⁹ noſtris alternitatibus ſupermundane concluſis, ad deiformẽ monadẽ cõgregamur, & Dei imitatiuã vnitionẽ. Sicut trinitatem aũt, propter triũ perſonarũ ſuperſubſtãtialis fęcũditatis manifeſtationẽ. Ex qua oĩs paternitas in cælo, & in terra eſt, & nominatur. Sicut cauſã aũt exiſtentium, qm̃ omnia ad eſſe deducta ſunt propter ipſius ſubſtantificã bonitatẽ. Sapientẽ aũt & pulchrã, quia exiſtentia omnia propriã naturã incorruptã ſeruantia, omni armonia diuina, & ſancto decore ſunt plena. Benignã aũt differenter, qm̃ ad veritatẽ totaliter in vna ipſius natura perſonarũ cõmunicauit reuocãs ad ſeipsã, & reponens humanã extremitatẽ, ex qua ineffabiliter ſimplex Ieſus cõpoſitus eſt, & præſentationẽ temporalẽ accepit ætern⁹, & intra noſtrã factus eſt naturã, qui omnem ordinem ſecundum omnẽ naturam ſuperſubſtantialiter excedit, cum intranſmutabili & inconfuſa propriorum

coniuncta ſit veritate noſtris ſm exhibitionẽ ſolã, vt Neſtorius dixit, ſed ſm verã vnionẽ in ꝑſona, & hypoſtaſi, vt.ſ. ipſe qui eſt Deus vere ſit homo, ſubiungit, {ex qua}.ſ. deitate operãte, vel {ex qua}.i. ſm quã humanitatẽ {Ieſus} qui eſt {ineffabiliter ſĩplex} ſm deitatẽ, ipſe idẽ hypoſtaſi eſt cõpoſitus} ſm humanitatẽ, {&} qui eſt {æternus} ſm deitatẽ accepit præſentationẽ tẽporalẽ}.i. vt ſit tẽporalis ĩ hoc præſenti tẽpore ſm humanã naturã, {& qui ſm deitatẽ, {ſuperſubſtantialiter excedit oẽm ordinẽ ſm oẽm naturã, factus eſt intra noſtram naturam} vere homo ſub ſpecie humana cõtentus ſicut & cæteri hoĩes, per quæ oĩa dat intelligere ꝙ idem eſt ſuppoſitum Deus, & homo. Et ne aliquis ꝑuerſe intelligeret, ꝙ Deus factus ſit homo ſm aliquã cõuerſionẽ deitatis in carnẽ, vel ĩ animã, vel etiã ſm aliquã cõmenſurationẽ, vt ſic eſſet vna natura dei & hoĩs, vt Eutices cõfinxit, ſubiũgit, {cũ intranſmutabili, & ĩnconfuſa collocatiõe}.i. firma ſaluatione {priorũ}.i. proprietatũ vtriuſq; naturæ, quia neque diuinitas conuerſa eſt in humanitatẽ, neq; humanitas in diuinitatẽ. Et quia de myſterio incarnationis plura dici poſſent quæ ad præſens omittit, quia nõ eſt de hoc principalis intẽtio, ſubdit, ꝙ nõ ſolũ prædicta intelligũẽ ꝑ diuinã benignitatẽ, ſed {& quacũq; alia deifica lumina} ideſt, quaſcũq; alias diuinas illuminatiões, & veritates, {occulta traditio noſtrorũ ducũ,} .ſ. apoſtolorũ, & aliorũ doctorũ poſt eos, {nobis hoc donauit manifeſtatiue iuxta cõſequẽtiã eloqorũ diuinorũ} ideſt, ſm ꝙ ĩ ſacra ſcriptura tradiẽ. Deinde cũ ſubdit. {Hęc & nos docti ſum⁹ &c.} oſtẽdit differẽtiã cognitiõis quã ĩ pñti vita de Deo ꝑ noĩa diuina accepim⁹ ad cognitionẽ quã ſcti habẽt ĩ vita futura, cũ dicit ꝙ {hæc} quæ dicta ſunt in expoſitiõe diuinorũ nominũ de Deo, {nos ſumus edocti nũc}.i. in ꝑſẽti vita {iuxta ꝓportionẽ noſtrã ꝑ ſãcta velamina eloquiorũ}.i. ſacrę ſcripturæ, {& hierarchicarũ traditionũ}.i. aliorũ dogmatũ quæ apoſtoli & eorũ diſcipuli tradiderũt, quæ nõ cõtinẽtur in ſacra ſcriptura, vtputa quæ ꝑtinẽt ad ſacrorũ myſteriorũ cognitionẽ {Hierarchia.n. idẽ eſt qđ ſacer principat⁹. Vnde apoſtoli, & alii eccleſiæ prælati hierarchę dicunẽ, quaſi ſacri principes. Dicit aũt {ꝑ ſctã velamina} qa in pręſenti vita non poſſum⁹ ꝑ ea quę nobis tradita ſunt ipſam dei eſſentiã prout in ſe ẽ videre, ſed inſtruimur de Deo in ſcripturis per ſimilitudinẽ effectus ipſi⁹ q. ꝑ quædã velamina, ſm illud .1. Cor.13. Videmus nũc per ſpeculũ in enigmate. Qualia vero ſũt iſta velamina exponit, ſubdẽs ꝙ {ex bonitate Dei intelligibilia circũuelanẽ per ſẽſibilia,} ſicut cum ſcripturę de Deo & angelis ſub ſimilitudine quorundã ſenſibiliũ loquũẽ, vt patet Eſa.6. Vidi dñm ſedẽtẽ ſuꝑ ſoliũ excelsũ. Et infra. Seraphin ſtabãt ſuꝑ illud, ſex alę vni, & ſex alę alteri, & ſiſr velãẽ {ſuꝑ ſubſtãtialia}.ſ. diuina cũ {exiſtẽtibus} ſicut cũ Deo attribuũt nõ ſolũ ſenſibilia, ſed ẽt intelligibiles pfectiones creaturarũ, vt cũ attribuim⁹ Deo vitã, intellectũ & hmõi pfectiones ĩ reb⁹ creatis inuẽtas. Siſr ex eadẽ bonitate {circũponunẽ formę corporeę, & figuræ rebus ĩcorporeis nõ ſic formabilib⁹ vel figurabilib⁹. Et} ſiſr {res ſimpſr ſuꝑ naturalis, & infigurabilis multipſr cõponiẽ ꝑ varietatẽ diuiſibiliũ ſignorũ} inquãtũ.ſ. ipſe De⁹ q ẽ ſuꝑnaturalis, & ſimplex, ꝑ diuerſa nobis manifeſtaẽ in ſcripturis, ſiue ſint diuerſæ ꝓceſſiões, ſiue diuerſæ ſiſtudines. Signãter aũt dixit {benignitate,} ꝙ.n. in ſcripturis exprimunẽ nobis intelligibilia ꝑ ſenſibilia, & ſuꝑſubſtantialia ꝑ exiſtẽtia, & ĩcorporalia, & ſimplicia ꝑ cõpoſita & diuerſa, nõ eſt ꝑꝑ inuidiã, vt ſubtrahaẽ nobis cognitio diuiorũ, ſed ꝑꝑ nñam vtilitatẽ, qa ſcriptura nobis cõdeſcẽdẽs tradidit nobis quæ ſupra nos ſũt ſm modũ nñm. Et hic quidẽ mod⁹ cognitionis eſt quo Deũ in præſenti vita cognoſcere poſſumus. {Tunc autem} ſcilicet poſt reſurrectionem beatam, {quando incorruptibiles, & immortales erimus} corruptibili hoc accipiente incorruptionem, & mortali hoc accipiente

piente immortalitatem, vt dicitur .1. Corinth.15. {&} quando conſequemur finem chriſtiformem,} ideſt aſſimilationem ad Chriſtũ, ſecundũ illud Phil.3. Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ, {& beatiſſimũ} quia non ſolũ beatificabitur anima, ſed etiã ſuo modo glorificabitur corpus, tũc {ſẽper cum dño erimus ſecũdum eloquiũ} .i. vt dicitur .1. Theſ.4. nos in quam {adimpleti viſibili apparitione}.i. ſẽſibili, & corporali {ipſius Dei} quantũ ad humanitatem Chriſti, & hoc {in caſtiſſimis contẽplationibus.} quia ad carnẽ Chriſti nõ afficiemur carnaliter, ſed ſpũaliter. ſm illud apoſt.2. Cor.2. Etſi cognouimus ſm carnẽ Chriſtũ, ſed nunc non nouimus. Ipſo inquã Chriſto. {refulgẽte circa nos} per ſui corporis claritatẽ {manifeſtiſſimis ſplẽ. ſicut} factũ eſt {circa diſ. in illa diuiniſ. transformatione}.i. transfiguratiõe, qñ vt habeẽ. Mat.17. facies eius reſplẽduit ſicut ſol. Et nõ ſolum erimus adimpleti ſenſibili apparitiõe ipſi⁹, ſed etiã erimus {participãtes intel. datione lu. ipſius} Chriſti, qđ effundet ĩ nos ſm virtutem ſuę diuinitatis. Et hoc lumẽ participabimus. {in impaſſibili & imma. mẽte.} Mens enim noſtra nũc quidẽ paſſibilis eſt per accidẽs ex vniõe ad corpus, {&} materialis efficitur ſecundum eſſe. ctionem ad res materiales, & ideo nunc nõ eſt idonea ad tanti luminis participationem, ſicut tunc erit quando in nullo impedietur per corporales paſſiones, neque ſubdetur materialibus affectionib⁹. Et per hanc participationẽ luminis erimus {& participantes vnitionem} quæ eſt {ſuper mentem} quia, ſcilicet mens noſtra, vt intelligibili ipſi Deo qui eſt ſuper mentẽ vnietur, & hoc fiat {per ignotas & beatas immiſſiones ſuperclarorũ radiorum} .i. diuinarum illuminationũ quæ nunc ſunt nobis occultæ ſicut inexpertæ, quibus tunc eadẽ mentes beatificabuntur. Et hoc quidẽ conſequentur homines {ſm imitationẽ ſupercæleſtium mentiũ}.i. angelorum, diuiniore modo quàm nunc. Nunc.n. licet in qualibet contẽplatione veritatis mentes humanę ad angelorum vnitionem illuſtrentur, tamen multum deficimus ab eorum æqualitate, ſed tunc {æquales erimus angelis, vt dicit veritas eloquiorum, &} erunt {filii Dei exiſtentes filii reſurrectionis.} vt habetur Luc.20. Deinde cum dicit {Nunc aũt ſicut nobis eſt poſſibile &c.} oſtendit ꝙ poſt omnem cognitionem, quam in præſenti vita de Deo habemus, id quod eſt Deus remanet nobis occultũ. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo probat propoſitũ ibi. {In quo oẽs fines &c.} Dicit ergo primo, quòd {nunc,} ideſt in præſenti vita, ſicut ſupra expoſitũ eſt {vtimur ſicut nobis eſt poſſibile propriis ſignis ad diuina cognoſcenda} Quæ quidẽ ſigna ſunt tam perfectiones quæ procedũt a Deo in creaturas, quam & methaphorę quæ a creaturis per ſimilitudinem transferuntur in Deum. Et huiuſmodi quidem ſigna dicũtur propria cognitioni rerũ diuinarum ex parte noſtra, quia nõ eſt poſſibile nobis aliter innoteſcere res diuinas, niſi hoc modo. Non tamen ſic vtimur hmõi ſignis in cognitione diuinorũ ꝙ in eis mẽs noſtra remaneat, nihil vltra huiuſmodi Deũ exiſtimans, ſed {ex iſtis} ſignis {rurſum extendimur} ſm noſtram proportionem {ad ſimplicẽ & vnitã veritatem intelligibiliũ miraculorum}.i. ammirabilium contemplationũ, quas de rebus diuinis per hmõi ſigna accipimus. Dicit aũt {ad ſimplicẽ, & vnitam veritatem} vt ſimplicitas correſpondeat cõpoſitioni ſignorum, vnitas vero eorum multitudini & diuerſitati. Et ne aliquis credat ꝙ per ſigna prædicta, veritatẽ & intelligentiã diuinorũ perfecte cõpræhendere poſſimus, ſubiũgit quòd {nos immittimus nos ad ſuperſubſtantialẽ radium}.i. ad veritatem de Deo cognoſcendã, ſed non perfecte, ſed {ſm ꝙ eſt fas nobis.} {ſcilicet} ſedantes}.i. quietantes, {noſtras intellectuales operationes,} ne vltra ferantur quàm nobis ſit datũ. & hoc dico, {poſt oẽm ſm nos vnitionẽ deiformiũ} q.d. poſtq̃ ſm deiformitatẽ vniti fuerimus ꝑ cognitionẽ rebus diuinis quãtumcumq; nobis eſt poſſibile, adhuc remanet aliquid de reb⁹ diuinis nobis occultũ, a cuius inquiſitione oportet nos ſedare intellectũ noſtrũ. Deide cũ dicit. {In quo oẽs fines. &c} probat quod dixerat. Et circa hoc tria facit. Primo.n. inducit ꝓbationẽ. Secũdo exponit eã. ibi. {Et oĩum qdẽ ſubſtantialiũ.} Tertio ꝓbat quoddã quod in probatione ſuppoſuerat. ibi. {Si.n. cognitiones &c.} Ad euidẽtiã aũt primę partis, conſiderãdũ eſt ꝙ nulla virtus finita extẽdit ſe in infinitũ, ſed ad aliquẽ certũ terminũ concluditur. Vnde omnis virtus cognoſcitiua creaturæ eſt aliquis certus termin⁹ vltra quẽ nõ tendit. Et huius exemplum accipi põt ex diuerſis ſcientiis. Habet enĩ geometria aliquẽ terminũ vltra quẽ nõ tendit, & ſimiliter naturalis ſciẽtia. Et hoc quidẽ intelligendũ eſt de re qualibet cõditione creata. Manifeſtum eſt aũt ꝙ illũ quod terminũ alicuius cognitionis non attingit, ad illã cognitionẽ nõ attingit: ſuperſubſtãtialis aũt radius.i. ipſa diuina veritas excedit oẽs terminos, & fines quarũcumq; cognitionũ, quia {oẽs fines} quarũcũque {cognitionũ} eminẽtius præexiſtũt in ipſo radio ſicut in cauſa primordiali mõ ineffabili nobis ꝑꝑ ſuã eminẽtiã. Vnde relinquiẽ ꝙ prędictũ radiũ nõ poſſum⁹ cogitare inquirẽdo, neq; exprimere loquẽdo, neq; pfecte cõtẽplari quocũq; mõ, non ꝑꝑ ſui defectũ, ſed ꝑꝑ hoc ꝙ eſt {ab oĩbus diſtictus} & ꝑ cõſequẽs {ignot⁹ oĩb⁹} quaſi ſuꝑ oĩa exiſtẽs. Deinde cũ dicit. {Et oĩum qdẽ ſubſtantialiũ &c.} exponit quod dixerat. ſ. ꝙ {fines cognitionum} præexiſtũt in ſuꝑſubſtãtiali radio. Et dicit ꝙ cũ ille radius ſit ſuꝑſubſtantialis, virtutes aũt cognoſcitiuæ, & cognitiões ipſę ſint ſubſtantiales. i. ſubſtãtiis creatis ꝓportionatæ, & per cõſequens finitæ. manifeſtũ eſt ꝙ prædictus radius {præaccepit in ſeipſo} tamquàm cauſa ſuprema, {terminationes oĩum prædictarũ cognitionũ, & virtutũ,} non qdẽ ſucceſſiue, vt nũc habeat hãc, nũc illã, ſed ſimul & vnite. Neq; iterũ particulariter, vt habeat hãc, terminationẽ, & nõ illã, ſed vſr oẽs. Neq; iterũ habet ĩ ſe hmõi terminatiões eo mõ quo ſũt in ſubſtantiis creatis, ſed ſuperſubſtantialiter. Et quia qđ dixerat, {quẽ neq; cogitare &c.} poſſet aliquis referre ſolũ ad cognitionem pręſentis vitæ, vlterius extẽdit hoc ẽt ad angelos. Et dicit ꝙ ille ſuperſubſtãtialis radius eſt {collocatus} nõ ſolũ ſuper mentes humanas, ſed ẽt {ſuper mẽtes cæleſtes}.i. angelicas, nõ vt nullo mõ attingaẽ ab eis, ſed ita ꝙ cõpræhendi nõ poſſit. Et hoc eſt quod dicit {in cõpræhenſibili virtute.} Deinde cũ dicit. {Si.n. cognitiões &c.} Probat qđ ſuppoſuerat. ſ. ꝙ in Deo præexiſtãt terminatiões oĩum cognitionũ. Et rõ ſua talis eſt. Oẽs cognitiones ſũt de reb⁹ exiſtentib⁹. Obiectũ.n. cognitiõis eſt ens. Exiſtentia aũt ſunt finita. Ens igiẽ finitũ eſt obiectũ cognitionis finitæ. Deus ergo cũ ſit infinitus excedit oẽm ſubſtantiã finitã, præhabens in ſe fines oĩum, & per conſequẽs eſt ſeparatus ab omni cognitione, inquantum omnem cognitionẽ creaturæ excedit, vt a nulla compræhendi poſſit.

collocatione. & quecunque alia deifica lumina. iuxta cõſequentiã diuinorũ eloquiorũ noſtrorũ ducũ occulta traditione manifeſtatiue nobis donauit. Hæc & nos docti ſumus quidem iuxta proportionẽ noſtrã, per ſancta uelamina eloquiorum & hierarchiarum traditionũ. benignitate ſenſibilibus intelligibilia exiſtẽtibus ſuperſubſtãtialia circũuelãte. & formas & figuras ĩformabilibus & nõ figurabilib⁹ circumponẽte. Et ſupernaturalem & infigurabilẽ ſimplicitatẽ uarietate diuiſibilium ſignorũ & multiplicãte & cõponente. Tũc aũt qñ ĩcorruptibiles & immortales erimus & chriſtiformẽ & beatiſſimũ conſequemur finẽ, ſemper cũ dño ſecundũ eloquiũ erimus, uiſibili quidẽ ipſius dei apparitione in caſtiſſimis contẽplationibus adimpleti, manifeſtiſſimis circa nos ſplendoribus refulgente, ſicut circa diſcipulos in illa diuiniſſima trãsformatione. Intelligibili aũt luminis datione ipſius, impaſſibili & immateriali mẽte participãtes, & ſuper mentẽ unitione, ignotis & beatis immiſſionibus ſuperclarorum radiorũ in diuiniore imitatione ſupercęleſtiũ mẽtiũ. Nã æquales angelis erimus, ut ueritas dicit eloquiorũ, & filii dei reſurrectionis filii exiſtẽtes. Nũc aũt ſicut nobis ẽ poſſibile, propriis quidẽ ad diuina ſignis utimur, & ex ipſis rurſus ad ſimplicẽ & unitã intelligibiliũ miraculorum ueritatẽ proportionaliter extẽdimur. Et poſt oẽm ſecundũ nos deiformiũ unitionẽ, ſedantes noſtras intellectuales operationes, ad ſuperſubſtãtialẽ radiũ, ſecũdũ quod fas eſt, nos immittimus. In quo omnes fines omniũ cognitionũ ſuperineffabiliter prȩextiterũt, quẽ neque cogitare poſſibile eſt, neque dicere, neque totaliter aliquo modo cõtemplari. Propter quod ab oĩbus ipſe eſt ſegregat⁹ & ſupignot⁹, & oĩum quidẽ ſubſtãtialiũ cognitionũ & uirtutũ terminationes ſimul & oẽs ſuꝑſubſtãtialiter in ſeipſo ꝑaccepit, & ſuꝑ oẽs cæleſtes mẽtes incõprehẽſibili uirtute eſt collocat⁹. Si enĩ cognitiones oĩum exiſtentiũ ſũt, & ſi exiſtẽtia finẽ habẽt, qui eſt ſuꝑ oẽm ſubſtãtiã, & ab oĩ cognitione eſt ſegregatus. Et qdẽ ſi melior eſt oĩ ſermone & oĩ cognitione, & ſuꝑ mentẽ uniuerſaliter & ſubſtãtiã collocaẽ.

Quomodo Deus nominari poſſit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LECTIO. III.

OMNIVM quidem existens circumap.&c.} Postquam ostenderat Dionysius quam cognitionem de Deo per diuina nomina accipere possumus, hic ostendit quomodo Deus nominari possit. Et primo mouet dubitationem. Secundo soluit eam. ibi. Sed quod diximus quando theologicas &c.} Est ergo dubitatio talis. Ostensū est quòd Deus est potior omni nostra locutione, & omni cognitione, & non solum excedit nostram locutioné, & cognitioné, sed vniuersaliter collocatur super omnem mentem, etiam angelicam, & super omnem substantiam. Et ne aliquis crederet sic Deū esse super omnia remotum, vt non solum nō cognosceretur, sed quòd nec etiā cognosceret quæ infra se sūt, subiungit quòd ipse ē {omnium circumapprænsiuus.} inquantum cognoscit proprietates, & circunstantias rerum. {Et comprænsiuus} inquantum perfecte cognoscit qdditates seu essentias omnium, {& præapprænsiuus} inquantum scilicet, cognitionem rerum non accipit a rebus sicut nos, sed scientia eius præexistit rebus, vtpote causa earum, & tamen ipse {omnibus rebus est incōprænsibilis, & neque potest comprænendi sensu, neq; phātasia} siue imaginatione, neque opinione, in quibus & bruta communicant, neque etiam comprehendi pōt per ea quæ sunt propria rationalium, quia neque nomen est eius vt cōprænhendens ipsum {neque sermo} aliquis cōplexus {neq; tactus.} ideſt simpliciter intuitus intellectus, {neque scientia} quæ prouenit ex deductione principiorum in conclusiones. Si ergo ita est, {quomodo de diuinis nominibus} poterit aliquis {sermo tractari a nobis? {cum demonstratum sit quòd super substantialis deitas voce significari non potest, vtpote supra omne nomen existens. Ridiculum enim videtur velle tractare de nominibus rei quæ nominari non potest. Deinde cum dicit. {Sed quod diximus &c.} soluit prædictam dubitationem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit qualiter Deus nominari potest. Secundo qualiter de diuinis nominibus sit agendum, ibi. {Nunc autem quæcumque sunt præsentis negotii &c.} Prima pars diuiditur in tres, secundum tres modos dei nominationum quos assignat. Secunda pars incipit ibi. {Quoniam autem sicut bo. &c.} Tertia pars incipit. ibi. {Sed est quando a qui. &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit radicem primi modi nominationum. Secundo assignat primum modum Dei nominationum. ibi. {Istis deiformes.} Dicit ergo primo quòd {sicut dictum est in li. de Theo. ypotiposibus} ipsum per se{ vnum} quod Deus est, quod est {ignotum} & {supersubstantialem,} ideſt super omnem substantiam, & quod est {ipsum bonum} ideſt ipsa essentia bonitatis, & quod est ipsum {quod est} ideſt ipsum per se esse, scilicet {ipsam tri. vni. dico} in qua non est aliquis gradus, sed omnes tres per se sunt simul & æqualiter Deus, & simul & æqualiter ipsū

LECTIO III.

OMnium quidem existens circumapprænsiuus, & comprænsiuus, & præapprænsiuus: omnib' aūt vniuersaliter est incomprænsibilis, & neque sensus eius est, neque phātasia, neque opinio, neque nomen, neque sermo, neq; tactus, neque sciētia: quomodo de diuinis nominibus diuinus a nobis tractabitur sermo inuocabili, & supernominabili, supersubstantiali deitate demonstrata? Sed quod diximus quando theologicas ypothiposes exposuimus. Vnum ignotum supersubstantiale ipsum bonū quod est, trinam vnitatē dico, quæ est simul Deus, & simul bonum, neque dicere, neque posibile cogitare est. Sed & sanctarum virtutum angelis conuenientes vniones, quas siue immisiones siue susceptiones oportet dicere, superignotæ & superclarę bonitatis & ineffabiles sūt & ignotę, & solum ipsis inerunt, quæ superangelicam cognitionē dignabiti sūt ipsis angelis. Istis deiformes ad angelorum imitationem sicut est posibile vnitę mētes, quoniam secundum omnis intellectualis operationis quietem talis fit deificatarum mentiū ad supremum lumen vnitio, laudāt ipsum proprie, maxime per ablationem a cunctis existētibus. Hoc vere & supernaturaliter illuminatiōe edocti ex beatisima ad ipsum vnitione, q̄ omnium quidem existentiū est causa, Ipsum aūt velut ab omnibus substantialiter segregatum. Igitur supersubstantialitatem quidem thearchicam quomodocumque est superbonitatis superessentia, neque vt rationem aut virtutem, neque sicut mētē, aut vitam, aut substantiam laudare posibile nulli eorum quantumcumque sunt veritatis amatores, quę est super omnem veritatem. Sed sicut ab omni habitu, motu, vita, phātasia, opinione, nomine, verbo, deliberatione, & intellectu, substantia, statione, collocatione, vnitione, fine, infinitate, vniuersis quæcumque existentia sunt, excellenter segregatam. Quoniam autē sicut bonitatis essentia per ipsum esse omnium est, existētium causa, boni principem thearchiæ prouidentiam, ex omnibus causatis laudare conuenit. Quoniā & circa ipsam omnia, & ipsius causa, & ipsa est ante omnia, & omnia in ipsa constiterūt, & esse hanc est totorū deductio, & substantia, & omnia ipsam desiderant. Intellectualia quidem, & rationalia cognitiue. Istis autē subiecta sensibiliter, & alia secūdum viuificum motum aut substantialem, & habitudinariam aptitudinem. Hoc igitur scientes theologi, & sicut innominabilem ipsam laudant & ex omni nomine. Innominabilem quidē, sicut quando dicunt thearchiā ipsam in vna mysticarum visionum Dei apparitionis, significā

F bonū, nō quòd filius sit vmbra bonitatis, sicut Origenes & Arrius dixerunt. Istud inquam secundum quod in se est, {neque pi. neque cogi. est posibile} nobis. Non enim possumus ipsam essentiam Dei, quæ est vnitas in trinitate in præsenti vita videre. Et licet angeli videant essentiam, tamen etiam sunt nobis {ineffabiles} & ignotæ, {sanctarum virtutum vni.} quæ conueniūt {angelis} quibus scilicet vniuntur per cognitionem ad diuinā essentiam, ipsam aliqualiter attingendo, sed non comprænhendendo. {quas,} scilicet, vnitiones {oportet dicere siue immissiones, siue susceptiones bonitatis} diuine, {superignotę & superclarę.} Non enim est ignota per obscuritatem, sed propter abundantiā claritatis. {Immissiones} autem dici possunt inquantū ipsa diuina bonitas se immittit quodammodo sanctis mentibus. {Susceptiones} aut inquātum sanctæ mentes ipsam capiunt secundum suum modū. Et licet nunc huiusmodi immissiones sint nobis ineffabiles & ignotæ, {inerūt} tamen aliquibus {hominibus,} sed illis {solis qui digni habiti sunt ipsis angelis,} ideſt societate & consortio angelorum quantum ad cognitionem superangelicam. Visio enim Dei per essentiā est supernaturam cuiuslibet intellectus creati, nō solum humani, sed angelici. Deinde cū dicit. {Istis deiformes &c.} assignat primum modum Dei nominationum, qui, scilicet, fit per remotionē. Et dicit quòd {mētes Deo conformatæ} sanctorum scilicet prophetarum, & apostolorum {vnitæ} ideſt, coniunctę prædictis immissio

nibus & susceptionibus secundum imitationem angelorum non quidem æqualiter angelis, sed {sicut est posibile in hac vita, {laudāt Deum maxime proprie per remotionem} a cunctis existentibus. Et hoc ideo, quia {vnitio sanctarum mentium} ad Deum qui est super omne lumen {fit talis,} scilicet per remotionem a cunctis existentibus, {secundum quietem omnis intellectualis operationis,} ideſt in vltimo in quo quiescit omnis eorum intellectualis operatio. Hoc enim est vltimum ad quod pertingere possumus circa cognitionem diuinam in hac vita, quòd Deus est supra omne id quod a nobis cogitari potest, & ideo nominatio Dei quæ est per remotionem est maxime propria, etenim illi qui sic laudant Deum per remotionem, {per illuminationem} Dei {vere, & supernaturaliter sunt hoc edocti ex beatissima coniunctione ad Deum,} quòd Deus cum sit omnium existentium causa, ipse nihil est existentium, non quasi deficiens ab essendo, sed supereminenter {segregatus ab omnibus.} Et ideo {diuina supersubstantialitas} quæ est bonitatis essentia, ab his qui sunt diuinæ veritatis amatores {quæ est supra omnem veritatem} nō potest laudari {quomodocumque est} ideſt comprænhensiue, {neque vt dicatur ratio, aut virtus, neque vt mens aut vita, aut substantia.} Et eadem ratio est de omnibus aliis nominibus quæ processiones Dei in creaturas signant, {sed} laudant eam {sicut superexcellenter segregatam ab omni habitu,} quod

quod potest referri ad artificialia, vel ad quascumque exteriores circunstantias, etiam {motum} quantum ad naturalia, {vita} quantum ad viuentia, {phantasia opinione} ideſt, existimatione quantum ad sensitiua, {nomine} incomplexo, {verbo} complexo, {deliberatione,} ideſt, inquisitiua ratione quantum ad rationalia, vt sunt homines {intellectu} quantum ad intellectualia, vt sunt angeli, & vniuersaliter quātum ad omnia dicit {substantia} si consideretur esse rerū {statione, collocatione} quantum ad rerū permanentiam, vt statio referatur ad firmitatē rei secūdum quòd cōsistit in seipsa, collocatio vero secundum q̄ firmatur in aliis. Et quantum ad perfectionem rerū subdit, {vnitione, fine, infinitate} & vniuersaliter ab omnibus quocūque modo existant. Hic igitur est primus modus Dei nominationum per abnegationē omnium ea ratione q̄ ipse est super omnia, & quicquid est quocumque nomine signatum, est minus eo quod est Deus, qui excedit nostrā cognitionem quam per nomina a nobis imposita exprimimus. Deinde cum dicit. {Quoniā autem sicut bonitatis eius essentia &c.} tradit secundum modum Dei nominationum quæ scilicet nominant Deum, vt causam. Et circa hoc tria facit. Primo præmittit rationem huiusmodi nominationum. Secundo ponit ipsas nominationes. ibi. {Hocigitur scientes theologi &c.} Tertio excludit quendam errorem. ibi. {Et vere laudatur &c.} Ad euidentiam autem primę partis considerandum est, quòd cum effectus procedant per quandam assimilationē a suis causis, secundum modum quo aliquid est causa, præhabet in se similitudinem sui effectus. Si enim aliquid est causa alterius secundum suam speciem, vel naturam, effectus in se habet similitudinem secundum suam naturam, sicut homo generat hominem, & equus equum. Si vero sit causa alterius secundum aliquam dispositionem superadditam, secundum hoc etiam habebit similitudinē sui effectus. Aedificator enim est causa domus non secundum suam naturam, sed secundum suam artem. Vnde similitudo domus non est in natura ædificatoris sed in eius arte. Vlterius autem considerandum est, quòd cum bonum habeat rationem finis, quia bonum est quod omnia appetunt, finis autem est prima causarum, bonum est cui primo competit ratio causandi. Secundum hoc igitur quòd aliquid se habet ad bonum, secundum hoc se habet quòd sit causa. Quia igitur Deus est bonus, non quidem bonum quasi bonitatem participans, sed {sicut ipsa essentia bonitatis.} non per aliquam dispositionem participatā est causa rerum, sed {per ipsum esse suū est causa omnium existentium.} nec per hoc excluditur quin agat per intellectum, & voluntatem, quia intelligere eius, & velle est ipsum esse eius. Sic igitur in ipso sua causa præhabet similitudinem omnium suorum effectuum. Omnis autem causa intantum potest nominari ex nomine sui effectus, inquantum habet in se similitudinem eius. Si enim sit similitudo secundum idemtitatem rationis, nomen illud conueniet causæ, & causato, sicut nomen hominis generanti & generato. Si vero non sit similitudo secundum eandem rationem, sed sit supereminentius in causa, non dicetur nomen de vtroque secundum vnam rationem, sed supereminentius de causa, sicut calor de sole, & igne. Sic igitur quia similitudo omnium rerum præexistit in diuina essentia non per eandem rationem, sed eminentius, sequitur quòd prouidentiam deitatis sicut principem totius boni, ideſt, principaliter in se totum bonum hebentem, & aliis diffundentem {conuenit laudare ex omnibus causaris} non tamen vniuoce, sed supereminenter, quod contingit propter conuenientiam creaturarum cum ipsa, quam quidem conuenientiam designat cum subdit. {Quoniam & circa ipsam sunt omnia.} Effectus enim dicuntur circa causam consiste tie, inquantum accedunt ad similitudinem ipsius, secundum similitudinē quam linex egredientes e cētro circunstant ipsum secundū

tem increpare eum qui dixit, qđ est nomen tuū. Et sicut ab omni cognitione ex Dei nominatione ipsum abigētem dicere, quare interrogas nomen meum: & hoc est mirabile. Numquid autē non hoc vere est mirabile nomē quod est super oē nomen, quod est innominabile, quod est collocatum super omne nomē, quod nominatur siue in sæculo isto, siue in futuro? Multorum autem nominum, sicut quando ipsam rursus inducunt dicentem, Ego sum qui sum, vita, lumen, Deus, veritas, & quādo ipsi periti deitatis, omniū causam multis nominibus ex multis causatis laudant, sicut bonum, sicut pulcrū, sicut sapientem, sicut diligibilem, sicut Deum deorum, siue dominū dominorum, siue sanctum sanctorum, sicut ęternum, sicut existentem, & sicut sæculorum causam, sicut vitæ largitorem, sicut sapientiam, sicut mentem, sicut rationem, sicut cognitionem, sicut præhabentem oēs thesauros vniuersæ cognitiōis, sicut virtutem, sicut potentem, sicut regem regnantium, sicut veterem dierum, sicut sine senectute & inuariabilem, sicut salutationem, sicut iusticiam sicut justificationem, sicut liberationem, sicut in magnitudine cuncta excedentem, sicut in aura subtili, & quidem & in mentibus ipsum esse dicunt, & in animabus, & in corporibus, & in cælo, & in terra, & simul in eodem eundem, mundanum circa mundanum, supermundanum, supercæleſtem, supersubstantialē, solem, astrum, ignem, aquam, spiritum, rorem, nubem, ipsum lapidem & petram, omnia existentia & nihil existentium. Ita hanc. {scilicet deitatem, vel prouidentiam diuinam {est totorum, ideſt omnium, vel perfectorum {deductio,} ideſt productio, {& substantia.} ac si dicat, ipsa deitas per suum esse est causa productionis, & existentiæ rerum. Est autem vlterius considerandum, quòd omnis effectus conuertitur ad causam a qua procedit, vt platonici dicunt. Cuius ratio est, quòd vnaquęque res conuertitur ad suum bonum appetendo illud, bonum autem effectus, est ex sua causa, vnde omnis effectus cōuertitur ad suam causam appetendo ipsam. Et ideo postquam dixerat quòd a deitate deducantur omnia, subiungit quòd omnia conuertuntur ad ipsam per desiderium. Et hoc est quòd dicit, {& omnia ipsam desiderant.} Et ne aliquis credat quòd omnia ipsam cognoscant, ostendit quomodo diuersimode diuersa ipsam desiderant, subdens, {intellectualia quidem.} ideſt, angeli, {& rationalia,} ideſt, homines desiderant ipsam {cognitione,} ideſt cognoscendo ipsam. Non enim cognosci potest nisi intellectu aut ratione, {istis autem subiecta} non cognitione ipsam desiderant, sed alia quidem solum subduntur, vt bruta animalia, {& alia secundum vniuersum motum} vt plantæ, {aut secundum aptitudinem substantialem} vt ea que mouentur secundum generationem, & corruptionem, {aut habitudinariam} vt in aliis motibus qui sunt secundum qualitatem, & quantitatem & vbi: omnia enim huiusmodi licet non cognoscant Deum, tamen dicuntur ipsum desiderare inquantum tendunt ad quoddam bonum particulare. In omni autem bono particulari refulget primum bonum, ex quo habet quodlibet bonum quòd sit appetibile. Deinde cum dicit. {Hoc igitur scientes theologi &c.} ponit nominationes diuinas secundum rationem prædictam. Et dicit quòd theologi considerantes prædicta, scilicet quòd Deus est segregatus ab omnibus, & tamen est causa omnium, quandoque quidem dicunt ipsum innominabilem, quandoque autem attribuunt ei omnium rerū nomina Innominabilem quidem dicunt ipsum, sicut quando {dicunt ipsam deitatem in quadam mysticarum visionum} quæ fuerunt secundum apparitionem diuinam imaginatiuam. {significantem increpasse eum qui quesiuit, quod est nomē tuum ab angelo} qui apparebat in persona Dei. Et vt excluderet eum ab omni cognitione que posset prouenire ex Dei nomine, dixit, {quare interrogas nomen meum, quod est mirabile?} Et habetur hoc Gen. 33. Et vere hoc {nomen est mirabile quod est super omne nomen} vt dicitur Phil. 2. {quod est innominabile quasi collocatum super oē nomen quod nominatur siue in isto sæculo, siue in futuro, } vt habetur. Phil. 2. Et non solum laudatur in scripturis Deus vt innominabilis, {sed} etiam vt multorum nominum sicut quando ipse {Deus inducitur dicens. {Ego sum qui sum.} Exodi. 3. {Et vita, & veritas.} Iohel. 14. {& lumen.} Ioann. 8. {& Deus.} Exodi. 3. Ego sum Deus Abraham. Et non solum ipsum inducunt ipsa nomina

de is

Universidad de Deusto
Biblioteca

de se dicentem, sed etiam ipsi qui erant periti circa deitatem vt apostoli, & prophetę, laudant Deum {vt omnium causam} ex multis causatis, diuersitatem autem horum causatorum quæ hic subiungit, non oportet hic distinguere, quia ista distinguentur in distinctione capitulorum, cum ad certa capitula omnes effectus huiusmodi reducat. Laudat enim est {sicut bonū.} Luce. 18. {sicut pulchrū.} Cāticorum. 1. sicut sapiētem. Iob. 9. {sicut diligibilem.} Cantic. 5. {Sicut Deū deorum.} Psal. 49. {sicut sanctū sanctorū.} Dan. 9. {sicut eternū.} Baruch. 3. {sicut existēte.} Iob. 14. nonne tu qui solus es? {sicut causam sæculorum.} Eccles. 24. {sicut vitæ largitorē.} Actu. 17. {sicut sapientiā.} 1. Cor. 1. {sicut mentem.} Isaiæ. 27. Et alia translatio habet {intellectū, sicut rationem.} Isaię 53. Ego qui loquor iusticiam, vbi alia trāslatio habet. Ego qui disputo iusticiam. Vel melius potest dici, q̄ ratio in greco logos dicitur, quod etiam significat verbū quod pluries in scripturis inuenitur. {sicut cognitorem} 2. Thimo. 3. {sicut præhabentem oēs thesauros vniuersę cognitionis} Col. 2. {sicut virtutē} 1. Cor. 1. {sicut potētē.} psalm. {sicut regem regum.} Apoc. 29. {sicut veterem dierum.} Dan. 7. {sicut sine senectute, & inuariabilem} Iaco. 1. {sicut saluationem} Math. 1. {sicut iustitiam, sicut iustificantem, sicut liberationem vel redemptionem {secundum aliam translationem. 1. Cor. 1. {sicut magnitudinem cuncta excedentem} Iob. 23. {sicut in aura subtili} 3. Regum. 19. Et dicunt ipsum etiam esse in mentibus, siue cordibus. Eph. 3. in animabus} Sap. 7. {& in corporibus. 1. Cor 6. in cælo & in terra.} Hiere. 23. {& simul in eadem ergo} ideſt quantum ad eandem materiam dicunt eundem esse {mundanum,} ideſt in mūdo. Iohel. 1. {circa mundanum. Eccl. 44. supermundanum.} Esa. vltimo {& super exaltatum. Excelsus super omnes gentes &c. {supersubstantialem} Math. 6. {Solem.} Malach. 4. {astrum,} ideſt stellam, Apocal. vltimo. {ignem.} Deutero. 4. {aquam.} Iohel. 7. {spiritum.} Iohel. 2. & rorem.} Osee vltimo. {nubem.} Osee. 6. lapidem, psal. {petram. 1. Cor. 10. {& omnia alia existentia} ei attribuuntur sicut causæ. {& nihil existentium est} inquantum omnia superexcedit. Ita igitur Deo quòd est omnium causa, & tamen super omnia existere conuenit, {& esse innominabile} inquantum super omnia existit, & tamen conueniunt ei {omnia nomina existentium} sicut omnium causæ. Et rationem subiungit. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd regimen vniuersi est optimum. Ad bonitatem autem regiminis requiritur quòd ille qui regit, nō sit omnino ab his qui reguntur alienus, sed cum ei aliquam conuenientiam habeat vt possit esse vtilis, & vt tamen subditos superexcedat ne sit cōtemptibilis vt imperare possit. Et hoc est quod dicit. {vt regnum totorum,} ideſt, vt regimen vniuersi {sit diligenter.} ideſt optime procedat {omnia sunt circa primam causam} {quasi ab ipsa secundum quandam similitudinem deriuata, {& ab ipsa sunt omnia segregata sicut a causa} propter quā omnia sunt, {sicut a principio} a quo esse habent. {sicut a fine} quem consequuntur, {& ipsa} per hunc modum {sit omnia in omnibus} inquantum omnis perfectio omnium est ipse Deus causaliter, {secundum eloquium.} Hoc enim scriptū est, 1. Cor. 15. Deinde cum dicit. {Et vere laudatur &c.} excludit quorumdam errorem. Fuerunt enim quidam Platonici qui processiones pertectionum ad diuersa principia reducebant. Ponētes vnū principium esse vitæ, quod appellabāt primam vitam, & aliud principium esse intelligendi, quod appellabant primum ens, & bonum. Et ad hoc excludendum dicit, quòd {Deus vere laudatur vt principalis substantia} inquantum dat omnes perfectiones rebus, & dicitur {causa contentiua custodia & cibus,} quæ tria ad conseruationem rerum pertinere videntur. Quædam enim sunt quæ non indigent nisi vt in suis principii conseruentur, quia ab exteriori corrumpi non possunt, vt corpora cælestia, & quantum ad hoc dicit q̄ est {causa contentiua} quia hæc continet inesse. Quædam vero sunt quæ & si non deficiāt ex suis principiis, corrumpi possunt ab exteriori sicut aqua ab igne. Et quantum ad hoc dicit {custodia} quia hæc defenduntur a Deo nec præter ordine suæ rationis ab illis corrumpantur. Quædam autem sunt quæ ad sui conseruationem indigent supplementis, sicut homines & animalia cibis, & quantū ad hoc dicit {cibus} quia scilicet, omnibus administrat ea quæ sunt necessaria ad suam conseruationem. Est etiā {& causa {conuersiua ad ipsum} quia hoc ipsum quòd res conuertuntur in Deum, considerando ipsum sicut finē, est eis a Deo. Et hæc omnia conueniunt Deo {vnitiue,} ideſt, non secundū diuersas virtutes, sed secundum vnam simplicem virtutem, & communicabiliter segregate,} quia ita communicat aliis causalitates prædictas, quòd tamen quidam singularis modus causandi separatim remanet apud eum. Ideo autem sic diuersimode laudatur vt causa, quæ {non solum est causa continentiæ,} ideſt saluationis rerum, {aut vitæ aut perfectionis} vt {bonitas} diuina {quæ est super omne nomen nominetur,} ideſt, debeat nominari {a sola hac aut alia prouidentia,} ideſt causalitate, sed ipsa diuina bonitas {præaccipit in seipsa omnia existentia simpliciter} ideſt non ita quòd ex omnibus componatur, sed quæ in seipsis sunt multa composita, in Deo sunt vnum {simpliciter & incircunfinite,} quia cum singula nomina determinate aliquid significāt distinctum ab aliis, venientia in diuinā prædicationem non significant illud finite, sed infinite. Sicut nomē sapientiæ prout in rebus creatis accipitur, significat aliquid distinctum a iustitia, vtputa in determinato genere, & specie existens. Sed cum in diuinis accipitur, non significat aliquid determinatum ad genus & ad speciem, seu distinctionem ab aliis perfectionibus, sed aliquid infinitum, & ideo cōuenienter laudatur & nominatur Deus {ex perfectissimis bonitatibus} ideſt, perfectionibus quæ prouenīunt rebus per prouidentiam illius supremæ causæ, quæ cum sit vna & eadem, est tamen diuersorum immo omnium causa, vtpote cum nominatur nomine substantiæ aut vitæ, aut alicuius huiusmodi, {& } etiam nominatur {ex vniuersis existentibus} propter perfectiones in eis participatas, vtpote si nominetur sol propter claritatem, & petra propter firmitatem. & sic de aliis. Deinde cum dicit. {Et quidem non istas solas &c.} ponit tertium modum Dei nominationum. Et dicit q̄ sancti {theologi non solas istas Dei nominationes} nobis {commendant} quæ sumuntur {a prouidentiis aut prouisis perfectis aut particularibus} vt per prouidentias intelligamus perfectiones rebus communicatas, vt bonitatem & sapientiam, per prouisa autē ipsas res participantes huiusmodi perfectiones, vt hominem aut solem, quorum perfecte quidem prouidentiæ dicuntur, quæ sunt vniuersales vt bonum existens, & huiusmodi: particulares autē quæ alicui

alicui generi rerum conueniunt, vt sapiens & iustum {Sed contingit q̄ aliquando nominant Dei bonitatem quæ est supernominabilis propter suum supersplendorem, aut quibusdam diuinis apparitionibus.} ideſt, imaginatiuis visionibus, quibus {illuminati} sunt {prophetæ aut magistri} quod dicit propter eos qui Agiographa conscripserūt vel {in sanctis templis vel in quibuscunque aliis locis.} & hoc secundum diuersas causas & virtutes. Ex diuersis enim rationib⁹ diuersæ apparitiones sunt factæ. Vnde {circumponunt ei formas humanas, aut igneas aut electrinas, & ad laudem ipsius describunt ei oculos & aures & alia membra, & circūponunt ei coronas} & honores & alia huiusmodi, quæ facile est considerare ex diuersis scripturæ locis. Et de huiusmodi Dei nominibus promittit se dicturā in libro de Simbolica Theologia, qui non dū apud nos habetur. Deinde cum dicit. {Nunc autē quęcunque &c.} ostendit quomodo de Diuinis Nominibus sit agendum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quibus Diuinis Nominibus in hoc libro sit agendum. Secūndo qs modus doctrinæ seruandus sit, & quātum ad docentes & quantum ad audientes. ibi. {Et q̄ semper secundum omnem Theologiam &c.} Tertio exhortatur Timotheum cui scribit ad hoc obseruandum, ibi, {Igitur tibi quidem &c.} Dicit ergo primo, q̄ nūc procedendū est in hoc libro ad manifestationem Diuinorum nominū intelligibiliū, ideſt quæ non sumuntur a rebus sensibilibus simbolice, sed ex intelligibilibus perfectionibus procedentibus ab eo in creaturas, sicut sunt esse, viuere, & huiusmodi, ita q̄ congregentur quæcunque nomina ad præsens negotium pertinent ex sacris scripturis, & q̄ his quæ dicta sunt in isto capitulo sit vtendum sicut quadam regulæ ad quam in toto præsenti opere oportet respicere. Cum enim præmissa sint triangera Dei nominationum, de primo quidem est per remotionem, agitur in mystica Theologia. De secundo qui ē per intelligibiles processiones, in hoc libro. De tertio qui est per sensibiles similitudines, in libro de Simbolica theologia. Deinde cum dicit. {Et quòd semper &c.} ostendit modum determinandi de Diuinis nominib⁹ cum dicit q̄ considerandum est {vt proprie dicantur} in hoc libro {contemplationes quibus Deus apparet.} Et dicit {proprie} contra Metaphoricas appariciones, & iterum inspiciendum est q̄ ad manifestationes sanctorum Dei nominum admittantur sanctæ animæ, scilicet fidelium, qui pie & reuerenter audiant, non infidelium res, scilicet qui irrideant & blasphement, vt sic {sancta collocemus in sanctis secundum diuinam traditionem} Deo præcipiente. Nolite sanctū dare canibus. Matth. 7. vt sic auferantur sancta derisionibus indoctorum, immo magis ipsi homines, siqui sunt totaliter diuinis resistentes, liberentur ab impugnatione Dei. Ipsi enim deridendo distentes, liberentur ab impugnatione Dei. Ipsi enim deridendo diuinis, non diuina ledunt, sed seipsos, & hoc inquam in hoc opere prouidendum est. {quia semper secundum omnem doctrinā Theologicā lex hierarchica} ideſt, quæ per sacros traditur {inducit} ideſt præcipit aut exhortatur hæc esse obseruanda secundū quādam deliberationē quæ nō ex humana sapientia prouenit, sed ex ipsa Dei circunspectione. Deinde cum dicit. {Igitur tibi quidem, &c.} inducit Thimotheum ad hæc obseruanda. Et dicit quòd vtile est ei prædicta custodire, sed vt ipse hæc sanctissime recorderetur, & q̄ ea quæ sunt diuina neque dicat neque quocunque modo exportet, ideſt prodat indoctis, scilicet infidelibus vel quibuscunque indoctis, qui propter imperitiam, non capiētes irridēt. Vltimo autem in oratione determinat præsens capitulum, rogās Deum vt det ei cum Dei laude secundum q̄ decet Deum, tradere diuersas nominationes deitatis, quæ voci exprimi non potest nec nominari, & quòd {non auferatur verbum veritatis ab ore eius.

CAP. II.

De vnita & discreta Theologia, & quæ est diuina vnitio & discretio.

LECTIO I.

THearchicam totam essentiam, quodcūque est per se bonitas determinans & manifestans ab eloquiis laudatur. Etenim quid aliud dicere est ex sancta Theologia, quādo dicit Thearchiam ipsam narrantem dicere. Quid me interrogas de bono? nullus bonus nisi sol⁹ Deus. Igitur hoc quidem & in alijs inquisitum, a nobis est demonstratum omnes semper Deo conuenientes Dei nominationes non particulariter, sed in tota & perfecta & integra & prima deitate ab eloquijs laudari, & omnes ipsas simpliciter absolute & inobseruate totaliter vniuersæ totalitati per fecte & omnis deitatis apponi. Et quidem sicut in Theologicis ypotiposibus memoranimus, si non de tota deitate dicat aliqs hoc dictum esse, & audet abscindere inconuenienter superunitam vnitatem, Dicēdum igitur q̄ ipsum bonum natura verbū dixit. Ego sum bonus, & quidam Deo acceptorum prophetarum laudat spiritum bonum, & rursum. Ego sum qui sum. Si nō de tota dixerint deitate laudari, secundum autem vnam partem, ipsum circūscribere conentur, quomodo audiēt, hæc dicit qui est, qui erat, qui venturus ē omnipotens. Et tu autem ipse es, & spiritus veritatis qui est qui a patre procedit, & si nō totā Thearchiam dicūt esse vitam, quomodo verum quod dixit sanctū verbum. Sicut pater suscitat mortuos & viuificat, & filius quos vult viuificat, & q̄ spiritussanctus est qui viuificat. Quoniam autem & denominationem totorum habet tota deitas, de dei gena deitate quidem aut filiali, neque dicere est, sicut arbitror, in quot locis Theologiæ in patre & filio frequentatur dominus. Sed & dominus spiritussanctus est, & pulcher & sapiens in tota deitate laudatur, & lumen & deificum & causa, & oia quæcunque totius Thearchiæ sunt, ad omnē reducūt eloquia theachicam laudationem, comprehensiue quidem, sicut quando

LECTIO I.

Ostquam Dionysius in præcedenti capitulo tradidit modū procedendi in opere & rationem diuinorum nominum, in hoc. 2. Cap. intendit ostendere, q̄ Diuina nomina de quibus in hoc libro agitur communia sunt toti trinitati. Et ideo capitulum istud intitulatur {de vnita & discreta Theologia.} quia in hoc capitulo traditur quæ dicatur communiter de tota trinitate, & quæ de distinctis personis. Et traditur etiam in eodem capitulo, quę sit ratio communitatis & distinctiōis in Diuinis quodad {non auferatur} partem tituli pertinet, cum dicit. {& quę est diuina vnitio & discretio.} Diuiditur autem istud capitulum in duas partes. In prima ostendit quę dicantur communiter & quę distinctim in trinitate. In secunda assignat rationem communitatis & distinctionis, ibi. {Oportet autem vt arbitror &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit q̄ nomina diuina de quibus in hoc libro agēdum est, in tota trinitate accipiēda sunt. In secūda remouet obiectionem in contrarium factam, ibi. {Si autem aliquis dicit, &c.} Circa primum tria facit. Primo ponit veritatem intentam. Secundo probat eam, ibi. Et {quidem sicut in Theologicis &c.} Tertio excusat se a diligentiori probatione, ibi. {Igitur istis a nobis &c.} Dicit ergo primo, q̄ per {se bonitas laudatur ab eloquijs} ideſt sacris scripturis {sicut determinans} ideſt, distinguens ab alijs. {& manifestans} totam diuinam {essentiam,} quodcunque est. {quia cuicunque conuenit diuina essentia, conuenit ei per se bonitatem esse, & econuerso. Et hoc probat per hoc q̄ in sancta scriptura inducitur ipsa diuinitas in persona filij dicens. {Quid me interrogas de bono? nullus bonus nisi solus Deus.} vt habetur Luc. 15. Quod intelligendum est de bonitate per se. Et quia ita est de nomine bonitatis. {Igitur } & in alijs libris post inquisitionem demonstrandum est a nobis q̄ omnia nomina Deo conuenientia laudantur in sacris scripturis, non particulariter quasi vni soli perfecte conueniētia, sed {in trinitatis tota & perfecta & integra & prima deitate.} Totum autem hic non accipitur secundum q̄ ex partibus componitur, sic enim deitati congruere posset, vtpote eius simplicitati repugnans: sed prout secundum Platonicos totalitas quædā dicitur ante

Universidad de Deusto Biblioteca

ante partes, quæ est ante totalitatem quæ est ex partibus, vtpote si dicamus ꝙ domus quæ est in materia est totum ex partibus, & præexistit in arte ædificatoris, quæ est totum ante partes. Et in hunc modum tota rerum vniuersitas, quæ est sicut totum ex partibus, præexistit sicut in primordiali causa in ipsa deitate, vt sic ipsa deitas patris & filij & spiritussancti dicatur tota quasi præhabens in se vniuersa. Similiter ꝙ dicit perfecta, non est accipiendum secundum modum significatiõis vocabuli, quo perfectum dicitur quasi complete factũ, sicut perambulasse nos dicimus quãdo ambulationem cõpleuimus. Vnde quod non est factum, non potest secundum hãc rationem dici perfectum, sed quia res quę fiunt, tũc ad finem suæ perfectionis pueniũt quãdo consequuntur naturam & virtutem propriæ speciei, inde est ꝙ hoc nomen perfectum assumptum est ad significandum omnem rem quæ attingit propriam virtutẽ & naturã. Et hoc modo diuinitas dicitur perfecta inquantum maxime est in sua natura et virtute. Integrum autem & perfectum idem videntur esse, differunt tamen ratione. Nam perfectum videtur dici aliquid in attingẽdo ad propriam naturam. Integrum autem per remotionem diminutionis, sicut dicimus aliquem hominem nõ esse integrum, si postq̃ attingit propriam naturam, aliquo membro mutiletur. Et quia a deitate trinitatis nihil subtrahi potest, ad hoc significandum addidit {integra.} Prima autem additur ad significandum ꝙ deitas trium personarum non est deitas participata. Primum enim dicitur quod est imparticipatum, sicut per se deitas & per se bonitas. Et videntur esse posita ad excludendum errorem Origenis & Arrij, qui posuerũt deitatem filij esse participatam. Et vt ostendat ꝙ Dei nomina non solum communiter dicuntur de tribus personis: sed æqualiter & eodem modo, subiungit, ꝙ & {demonstratum est omnes prædictas nominationes apponi} idest attribui { vniuersæ totalitati perfectę, & omnis} idest, totius { deitatis,} vt quod dicit { vniuersæ} referatur ad numerum personarum, alia vero ad perfectionem essentiæ, { & hoc simpliciter} respondet ei quod dixerat prima. Nam ea quæ sunt imparticipata, dicuntur simpliciter. Ea vero quæ sunt participata, bona particulariter dicuntur, secundum August. Tolle hoc & illud, & videbis bonũ omnis boni, absolute.} quod rñdet ei qđ dixerat {integra.} Nam ea quæ sunt corrupta non possunt absolute nominari, sicut homo mortuus non dicitur absolute homo, {in obseruatim} idest, absque aliqua obseruantia distinctionis, quod respondet ei ꝙ dixit { perfecta } nisi enim esset perfecta deitas in qualibet personarum, oporteret obseruare qualiter aliquid diceretur de vna persona & qualiter de alia. Deinde cum dicit. { Et quidem sicut in theologicis &c.} probat quod supposuerat. Et primo specialiter dicitur de quibusdam nominibus. Secundo de omnibus, ibi. {Et vt summatim dicat aliquis &c.} Dicit ergo primo, ꝙ sicut commemoratum est in libro { de theologicis ypotiposibus, si aliqs dicat hoc} quod dictum est, nullus bonus nisi solus Deus, {non esse dictum de tota deitate} idest, de omnibus personis, & per hoc præsumat errorem, {diuidere audet vnitatem vnitatis} diuinæ, dicendum est contra eum, ꝙ & {ipsum verbum } idest Dei filius tanquã naturaliter bonitatem habens dixit. Ioan. 10. Ego sum pastor bonus. Et in Psalmis dicitur. Spiritus tuus bonus, & similiter, si aliqs hocquod dicitur Exod. 3. {Ego sum qui sum, non dixerit laudari de tota trinitate} idest, de omnibus personis, sed de vna tantum, quomodo accipiet hoc quod dicitur Apoc. 1. de filio. { Hæc dicit qui est & qui erat & qui venturus est omnipotens } & quod introducit Apostolus de filio. Heb. 1. { & tu autem idem ipse es. } & de spiritusancto, Ioan. 16. {& spiritus veritatis, qui est qui a patre procedit.} licet litera nostra non habeat qui ẽ. Et similiter si aliquis dicat, ꝙ non tota diuinitas est vita, quomodo verum est qđ Dei filius dixit. Io. 5. Sicut pr suscitat mortuos, & viuificat, sic & filius quos vult viuificat, & Io. 6. Spiritus est qui viuificat, & ꝙ tota deitas habeat { omnium dominationem} non posset dici {in quot locis } sacræ scripturæ {frequẽtatur} hoc nomen {dominus} de patre & filio, & hoc vt loquamur {de deigena deitate} patris, { aut filiali} filii. Sed & spiritus dominus est, vt dicitur. 2. Cor. 3. Et similiter {pulchrum} & { sapiens} in omnibus personis deitatis laudatur, { & lumen & deificũ & causa & omnia quæcunque sunt totius deitatis } sacra eloquia deducunt ad omnem laudationem diuinam, quandoque quidem simul comprehendendo, quod conuenit omnibus psonis, vt cum dicitur omnia sunt ex Deo, quandoque autem distinctim de vna persona, sicut cum dicitur de filio. Col. 1. omnia per ipsum & in ipso facta sunt, & in ipso consistunt, & in Psalmus. Emitte spiritum tuum & creabuntur. Deinde cum dicit. { Et vt summatim dicat aliquis &c.} ostendit propositum communiter de omnibus Dei nominibus, dicens, ꝙ in summa dicatur de omnibus Dei nominibus, ipsum Dei verbum dixit. Ioan. 16. } Ego & pater vnum sumus, per quod ostenditur ꝙ quæcunq; dicuntur de filio, & de patre dicuntur. Et Ioan. 16. & cuncta quæ habet pater mea sunt, & similiter { quæcunque sunt patris & filii } sacra scriptura {attribuit} communiter & vnite diuino spiritui { diuinas operationes, honorem} diuinum. {fontanam & indeficientem causam & distributionem benignorum donorum. } Et hæc omnia habentur. 1. Cor. 12. Hæc omnia operatur vnus atque idem spiritus &c. Et hæc adeo vera sunt, ꝙ nullum assuetum in diuinis eloquiis, qui non habeat corruptam intentionem in eis, arbitror ad hęc contradicere, ꝙ. s. omnia nomina Deo cõuenientia insunt toti deitati secundum perfectum modum loquendi de Deo. Deinde cum dicit. {Igitur istis a nobis &c. } excusat se a diligentiori inquisitione prędictorum, & dicit ꝙ ista breuiter & particulariter hic sunt determinata ex sacris scripturis, sed in alio libro sufficientius. Vnde quãcũque Dei nominationem conabimur exponere in pręsenti opere, oportet ipsum nomen recipi in tota deitate, idest in omnibus personis, & ad hoc inducitur totum pręsens capitulum. Deinde cum dicit. { Si autem aliquis dicat &c. } excludit obiectionem. Et primo ponit obiectionem. Secũdo modum soluendi, ibi. {Si enim aliquis quidem est &c.} Posset autem aliquis obiicere, ꝙ per hoc ꝙ omnia nomina quæ dicuntur de patre attribuuntur filio & spiritusancto, tollitur omnino distinctio personarum & inducitur confusio in diuinis personis, quæ Deo non conuenit. Sed ipse dicit ꝙ si quis hoc obiiciat, non est arbitrandum ꝙ sermo eius sufficiens sit ad persuadendum ꝙ verum dicat, non enim per hoc tollitur distinctio personarum. Deinde cum dicit. { Si enim aliquis &c.} ponit modum soluendi dicens ꝙ si ille qui sic obiicit totaliter contradicit sacris scripturis, talis omnino elongatus est a nostra sapientia. Non ad theologum pertinet probare ea quę sunt fidei

dicunt, omnia ex Deo, diffusiue autem, sicut quando dicũt, Omnia per ipsũ & in ipso facta sunt: & omnia in ipso consistunt, & Emitte spiritũ tuũ & creabunt. Et vt summarim dicat aliquis, ipsum thearchicum dixit verbum, Ego & pater vnum sumus, & cuncta quæcunque habet pater; mea sunt, & cuncta mea tua sunt, & tua mea, & rursum, quęcunque sunt patris ipsius thearchicũ spiritui communicatiue & vnitiue attribuit diuinas operationes, honorem, fontanam, & indeficientem causam, & distributionem benignorum donorum, & nullum in diuinis eloqis non peruersis intentionibus cõuersatorum arbitror ad hæc cõtradicere, quoniam Deo conuenientia omnia, toti thearchiæ insunt secundum perfectũ in Deo verbum. Igitur istis a nobis breuiter quidem in his & particulariter, in aliis autem sufficienter ex eloquiis demonstratis & determinatis quamcũque Dei nominationem totaliter reserare conemur, in tota deitate ipsam recipere conuenit. Si autem qs dicat, confusionem nos inducere in isto, cõtra diuisionem Deo conuenientem, talem sermonẽ, nos non arbitramur ipsum persuadere sufficientem ꝙ est ver'. Si enim aliquis quidẽ est q̃ totaliter eloquiis resistat, lõge omnino erit & a nostra philosophia, & si non ipsi cura est Dei venerationis ex eloquiis, quomodo nobis cura sit illius manuductiõis ad Theologicam scientiam. Si autem ad eloquiorum veritatẽ respicit, hoc & nos canone & lumine vtentes, ad excusationem sicut possumus indeclinabiliter vadimus, dicentes ꝙ theologia quædam tradit vnitiue, quędam autem discrete, & neque vnita licet diuidere, neque discreta confundere. Sed sequentes ipsã secundum virtutem ad diuinos splendores conuenit aspicere, etenim inde diuinas manifestationes assumentes sicut quendã canonem veritatis optimum, ibi posita sanctorum custodia custodiri, & ab ipsa ad custodiendum custodientes ipsa confirmari. Igitur vnita quidem totius deitatis sunt sicut in theologicis ypotiposibus per plura ex eloquiis demonstrauimus. superbonum, super Deum, supersubstantiale, superuiuens, super sapiens,

& quæcunque excedentis sunt remotionis, cum quibus & causalia omnia, bonum, pulchrum, existens, vitæ generatiuum, sapiens, & quęcunque ex benignis ipsius donis omnium bonorum causa nominatur, discreta autẽ patris supersubstantiale nomen & vsus & filii, & spiritus, nulla in istis conuersione aut totaliter communione superinducta. Est autem rursus cum hoc discretũ secundum nos Iesu perfecta & inuariabilis essentia, & quæcunque secundum ipsam sunt benignitatis subalia mysteria.

LECTIO II.

Quæ sit vnitio & discretio in diuinis.

OPortet autem, vt arbitror, magis resumẽtes nos perfectum diuinę vnitionis & discretionis exponere modum, vt nobis conspicuus omnis fiat sermo, varium quidem omne & non planum respuens. Discrete autem & plane & ordinate propria secundum virtutem terminans. Vocant. n. quod & in aliis dixi, nostræ theologicæ traditionis sancti Magistri, vnitiones quidem diuinas, quæ sunt superineffabilis, & superignotæ singularitatis, occultas & irregresibiles supercollocationes. Discretiones autem bono conuenientes thearchicæ, & procesiones & manifestationes, & dicunt, (sancta eloquia sequentes,) & dictæ vnitionis propria, & rursus discretiõis quasdam esse proprias & vnitiones & discretiones. Sicut in vnitione diuina, idest, supersubstãtialitate, vnitũ qdẽ est principali trinitati & commune, supersubstantialis essentia, superdea diuinitas, superbona bonitas, quæ ẽ super omnia idẽtitas totalis proprietatis existentis, super principatum vnitas, ineffabilis, multi luminis, ignorantia perfecte inintelligibile, omnium positio, omnium ablatio, qui est super omnem & positionem & ablationem. Mansio principalium personarum in se inuicem, si ita oportet dicere, & collocatio totaliter supunita. Quẽadmodum lumina luminarium vt sensibilibus & propriis vtar exẽplis, existentia in domo vna & tota in se inuicem totis sunt, & diligentem habent ad se inuicem discretionem proprie subsistentem, vnita discretione, & vnitione discreta. Et quidem vidimus, in domo multis existentibus luminaribus, ad vnũ quoddam lumen vnita omnium lumina, & vna claritate in discreta resplendentia, & nullus, vt arbitror, posit huius luminaris lumen ab aliis ex aere omnia lumina continente discernere & videre vnum sine altero, totis in totis sine mixtione cõcretis. Sed etiam si vnum aliquis luminarium educat a domo, coegredietur & proprium vniuersum lumen, nihil aliorum luminũ coauellens in seipso, aut suiipsius aliis derelinquens. Erat enim vt

fidei ei qui scripturas non recipit, cum fides sit supra rationem. Vnde si ipse non habet curam nec veneretur diuina eloquia, quomodo nobis potest esse cura vt manuducamus eum ad diuinam scientiã? Quia in scientiis philosophicis ita est, ꝙ nullus sapiens disputat contra negantem principia suæ artis. Sed si aliquis sic obijciens velit respicere ad veritatem sacrorũ eloquiorum, nos vtentes sacra scriptura quasi quadã regula & lumine manifestante veritatem procedimus, non declinantes a sacra scriptura ad excusandũ nos a prædicta obiectione, & dicimus ꝙ sacra scriptura quædam tradit communiter de tribus personis quædam distinctim, & neque ea q̃ sunt communia licet distinguere, neque ea quæ sunt distincta cõfundere: sed sequendo sacram scripturam secundum nostrum posse, conuenit nos respicere ad diuinas veritates, qa nos a sacra scriptura recipientes manifestationem Dei, ea quæ in sacra scriptura sũt posita oportet nos custodire sicut quandam optimam regulã veritatis, ita ꝙ neque multiplicemus addentes, neque minoremus subtrahentes, neque puertamus, male exponentes, quia dum nos custodimus sancta, ab ipsis custodimur, & ab ipsis confirmamur ad custodiendum eos qui custodiũt sãcta. Oportet enim non solũ conseruare ea quę in sanctis scripturis sunt tradita, sed & ea quæ dicta sunt a sacris doctoribus, quæ sacram scripturam illibatam conseruauerunt. Deinde cum dicit. { Igitur vnita quidem &c.} manifestat positam solutionem quantum ad hoc qđ dixit, ꝙ sacra scriptura quædam tradit de trinitate vnite & quædam discrete. Et dicit ꝙ {vnita totius deitatis } idest communia toti trinitati, vt dictum est in libro de diuinis ypotiposibus, & probatur per multas autoritates a sacris scripturis acceptas, sunt duo genera rationum. Primo quidem ea quæ dicuntur de Deo remotiue per excellentiam quandam, vt superbonum, supersubstantiale, superuiuum, supersapiens, & quęcunque alia dicuntur de Deo per remotionem propter sui excessum, {cum quibus} dico connumeranda sunt {omnia} nomina {causalia} idest, quæ designant Deum vt principium processiõis perfectionum quæ emanant ab ipso in creaturas, scilicet bonum, pulchrum, existens, vitæ generatiuum, sapiens, & quæcunque alia per quæ causa omniũ bonorum nominatur ex dono suæ bonitatis. Et ex hoc potest accipi regula magistralis, ꝙ omnia nomina designantia effectum in creaturas, pertinent ad diuinam essentiam. { discreta autem nomina. } idest, pertinentia distinctim ad tres personas sunt, vt {nomen patris} supersubstantiale vel ypostasis, idest, personale, & { vsus patris} idest actus eius qui est generatio, & similiter nomen filii, & actus qui est generari, & nomen {spiritussancti} & actus eius qui est processio, ita ꝙ in talibus nulla debet superinduci conuersio, vt si diceretur ꝙ pater generat filium & econuerso, aut qualiscunque communio, vt si diceretur quòd pater & filius generant aliquam aliam personam. Et similiter distinctim a diuina persona pertinet mysterium incarnationis, quia sola persona filii est incarnata. Et hoc est quod dicit, quòd cum prędictis { discretum est} quia perfecta {& inuariabilis essentia Iesu } secundum naturam deitatis. { est secundũ nos} per vnitionem humanitatis, & { quæcunque} alia {substantialia} idest psonalia mysteria pertinẽt ad benignitatẽ incarnationis.

LECTIO II.

OPortet autem vt arbitror magis resumentes &c.} Quia in solutione obiectionis supra positæ dixerat, quòd theologia de diuinis personis quædã tradit vnitiue, & quædam discretiue. Intendit hic exponere qualis sit vnitio & discretio in diuinis. Et primo exponit secundũ quòd possibile est. Secundo dicit quòd non potest totaliter & pfecte a nobis exponi, ibi. { Sed harum quidem & vnitionũ &c. } Circa primum duo facit. Primo tradit modum secundum quem exponere intendit. Secundo secundum illũ modum exponit, ibi. { Vocant enim quod & in aliis dixi.} Dicit ergo ꝙ ad pleniorem intellectum præmissę solutionis, oportet secundum eius arbitriũ {magis exponere perfectum modum diuinæ vnitionis & discretionis resumentes} solutionem a principio, ita { vt omnis sermo noster circa hoc fiat conspicuus.} idest, manifestus. Ad quod consequẽdum duo ponit vitanda, & tria obseruanda. Vitandum. n. est siue respuendum, {omne varium} confusum & permixtum. Cum enim aliquis diuersa confuse & indistinctæ dicit, oportet ꝙ nunc de hoc, nunc de illo loquatur, & sic in sermone apparet varietas, respuendum est {omne non planum} idest, obscurum. Quod quidem potest contingere si intelligibilia tradantur absque sensibilium exemplorũ manuductione, vel si & per verba inusitata aliqua manifesta traderentur. Contra hæc autem duo, ponit duo obseruanda, vt scilicet sermo eius determinet {secundum virtutem} loquentis {propria } idest, connaturalia nobis, { discrete } contra hoc quod dixerat varium, {& plane} contra hoc ꝙ dixerat non planum, & addit tertiũ, scilicet {ordinate.} Oportet enim ad hoc ꝙ doctrina sit manifesta, vt procedatur secundum ordinem disciplinæ a manifestioribus incipiendo, & ab his per quorum cognitionem alia cognoscuntur. Promittit etiam se expositurum perfectum modum diuinæ vnitionis & discretionis, quia assignabit modos omnes secũdum quos vnitio & discretio possunt accipi in diuinis, non autem ita ꝙ ipsũ modum secundum ꝙ in Deo perfectus est manifestare posit, hoc enim supra virtutem nostram est, vt infra probabit. Deinde cum dicit. { Vocant enim &c.} prosequitur expositionem vnitionis, & discretionis diuinæ. Et primo quantum pertinet ad deitatem. Secundo quantum pertinet ad humanitatem Christi, ibi { discre. est a benig. &c. Circa primum duo facit. Primo exponit duos modos vnitionis & discretionis. Secundo subdit vtrumque, ibi. {Et di. scã. elo. sequen. &c.} Circa primum duo facit. Primo exponit communem

Universidad de Deusto Biblioteca

nem modum vnitionis. Secundo communem modum discretionis ibi. { Discretiones autem &c. } Dicit ergo primo ꝙ sicut in aliis suis libris dixerat, scilicet in libro de Diuinis ypotiposibus, { sancti Ma.no.theo.traditiones } idest Christianæ doctrinæ, scilicet apostoli & eorum discipuli { vocant vnitiones diuinas quasdam oc.&c.

Ad cuius euidentiam considerandum est, ꝙ cum omnis multitudo rerum a principio primo effluat, primũ principium secũdum quod in se consideratur, vnum est, secundũ autem emanationem qua ab eo procedit multitudo, iam inuenitur a qua primum principium distingui possit, quia ratio multitudinis in distinctione consistit. Considerare igitur primũ principium secundum ꝙ in se est, hoc est considerare vnitionem ipsius. Et hanc existentiam primi principij in seipso supercollocationem vocat. Et nominat hanc supercollocationẽ & occultam & inegressibilem. { Occultam } quidem, quia intantum Deus potest a nobis cognosci, inquantum participationes suæ bonitatis cognoscimus, secundum aũt ꝙ in se est nobis occultus. { Inegressibilem } autem dicit, quia secundum ꝙ in seipso est primum principium, nulli communicatur, & sic quasi a seipso non ægreditur, & propter hoc & ipsam diuinitatem sic consideratam per excellentiam, distinguentem ipsam ab omnibus vocat { singularitatem, } qa singulare est quod est incommunicabile. Deinde cum dicit, { discretiones autem &c. } exponit per oppositum communem modum discretionum. Et dicit ꝙ prædicti magistri vocant { discretiones proces. & mani. } deitatis, quæ conueniunt ei inquantum ipsum bonum, quia de ratione boni est, ꝙ ab eo procedant effectus per eius communicationem. Et considerandum ꝙ contra id quod supra dixerat { occul. & inegressibiles } satis congrue posuit { proces. & manifestationes } quia per effectus progredientes ab ipso manifestatur, & quodammodo ipsa deitas in effectus procedit, dum sui similitudinem rebus tradit secundum earum proportionem, ita tamen ꝙ sua excellentia & singularitas sibi remanet incommunicata rebus & occulta nobis. Hæ igitur processiones vocantur discretiões, quia nisi a primo principio alia effluerent, non haberet primum principium a quo discerneretur. Deinde cum dicit. { Et di. sancta elo. &c. } subdit vtrũque dictorum modorum. Et primo ponit subdiuisionem. Secundo manifestat eam, ibi. { Sicut in vni. diuina &c. } Dicit ergo primo, ꝙ illi qui sequuntur sacras scripturas, & sequuntur proprias rationes prædictæ vnitionis, & iterum prædictæ discretionis, dicunt ꝙ tam in prædicta vnitione communi sunt quędam propriæ vnitiones & discretiones quàm etiam in prædicta communi discretione. Deinde cum dicit, { Sicut in vni. di. &c. exponit subdiuisionem. Et primo ostẽdit quomodo in prædicto modo vnitionis communi sit quædam vnitio & discretio. Secundo ostendit ꝙ etiam in discretione prædicta est vnitio & discretio, ibi. { Est autem & dis. in &c. } Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo in prædicta vnitione sit propria vnitio. Secũdo quomodo in prædicta vnitione sit discretio, ibi. { Mansione personarum &c. Ad intellectum ergo huius partis considerandum est, ꝙ cum supra acceperit rationem vnitionis diuinæ ex eo ꝙ Deus in seipso secundum suam excellentiam consideratur, ista consideratio est duplex. Potest enim considerari ista superexcellens Dei essentia in seipso, vel secundum essentiam, & sic est vnitum & commune toti trinitati, vel secundum ꝙ vna diuinarum personarnm est in alia, & sic in vnitione inuenitur discretio. Hoc est ergo qđ dicit, ꝙ { sicut in vnitione diuina } idest supersubstantialitate. q.d. sic accipio modo vnitionem diuinam secundum communem rationem vnitionis supra positã, secundum ꝙ ratio vnitionis consistit in quadam excellentia deitatis. In hac inquam vnitione communi { est vnitum & commune principali trinitati, quicquid ad superexcellentiam essentiæ diuinæ pertinet, & per hoc dat intelligere ꝙ ratio vnitatis proprie quam nunc exponit, nihil est aliud q̃ esse commune tribus personis. Et exemplificat sicut { essentia supsubstantialis diuinitas superdea } idest super modum deitatis communicatæ rebus, & { bonitas superbona & identitas quæ est super omnia } secundum quam scilicet Deus est idem sibi & { vnitas sup principatum. } vnitas inquam, { totalis proprietatis existentis } sci-

ipsorum quod dixi totorum ad tota perfecta vnitio, non mixta vniuersaliter, & nulla parte confusa: Et hæc totaliter in corpore aere & ex materiali igne pendẽte lumine. Ibi autem supersubstantialem vnitionem collocari dicimus, non super solas vnitiones quæ sunt in corpore: sed & super illas quæ sunt in animab⁹ ipsis, & in ipsis mentibus quas habent non mixtæ & supermundanæ tota per tota deiformia, & supercælestia lumina, secundum participationem vnitionis ab omnibus supersegregatę proportionalem participantibus.

F licet super omnia. Et hoc dicit, quia vnum habet rationem principii, vnum autem est vnum secundum ꝙ in seipso indiuisum est, hoc autem est illud quod retinet proprietatem suæ naturæ. q.d. ꝙ ipse inquantum est vnitas, est principium super omne principium habens in se suam proprietatem qua supra omnia existit. Ad hanc etiam excellentiam ẽ & ꝙ a nobis ignorat propter excellentiam sui luminis, & ꝙ a nullo intellectu est perfecte { intelligibilis, } i. compræhensibilis, & ꝙ de eo oĩa possunt affirmari & omnia negari, secundum modum in præcedenti capitulo expositum, cum tamen ipse sit super omnem affirmationem & negationem. Est enim super omnem intellectum nostrum qui affirmatiões & negationes componit. Deinde cum dicit. { Mansio principalium personarum &c. } exponit quomodo discretio est in communi modo vnitionis, quæ est super excellentiæ collocationem. Et circa hoc tria facit. Primo ponit quod intendit. Secundo manifestat propositum per exemplum sensibile, ibi. { Quemadmodum lumina &c. } Tertio ostendit exemplum esse deficiens a tan- H tæ rei repræsentatione, ibi. { Et hæc totaliter &c. } Dicit ergo quòd { mansio principalium personarum in se inuicem } idest, secundũ ꝙ vna diuinarum personarum est in alia. { & collocatio } vnius in aliam. { si ita oporteat nominari } cum distinctionem importet, { tamen est totaliter superunita } idest pertinens ad illam vnitionem excellentiæ de qua supra dictum est. Deinde cũ dicit. { Quẽadmodum lumina luminarium &c. } manifestat per exemplum sensibile ꝙ in prædicta vnitione possit esse discretio. In quo quidẽ exemplo tria facit. Primo ponit exemplum sensibile, in quo dicit esse simul vnitionem & discretionem. Secundo ostendit ꝙ in illo exemplo sit vnitio, ibi. { Et quidem videmus &c. } Tertio ꝙ in eo sit discretio, ibi. { Sed & si vnum aliquis &c. } Dicit ergo primo ꝙ { vt vtamur exemplis sensibilibus & propriis nobis, lumina, } plurium { luminarium existentium in domo vna & tota sunt inuicẽ in se totis, & tamen habent diligentem } idest, optimam & perfectam { discretionem ad se inuicem proprie subsistentem } & sic plura lumina sunt { vnita } cum { discretione, & discreta } cum { vnitione. } Deinde cum dicit. { Et quidem videmus in domo &c. } osten- I dit ꝙ prędicta lumina habeant vnitionem ad inuicem. Et dicit, ꝙ { videmus quòd multis luminaribus existentibus in domo vna } omnium luminarium lumina resplendent. Et hoc est quod subdit, { & vna claritate indiscreta } idest indistincta secundum locum vel subiectum resplendentia, { & nullus vt arbitror posset lumen huius luminaris } in aere secundum quòd continet omnia lumina { discernere ab aliis. } & videre alterum eorum sine altero, propter hoc quòd totum vnum lumen est concretum alteri sine mixtione tollente, scilicet discretionem. Deinde cum dicit. { Sed & si vnum aliquis &c. } ostendit quòd maneat ibi discretio, quia si aliquis educat vnum de luminaribus, vtpote vnam candelarum, simul ægreditur cum illo totum proprium lumen quod ex luminari illo in domo erat, quod ex hoc patet, quòd lumen in domo minoratum inuenietur, ita tamen quòd lumen egrediens non simul secũ auellet aliquod aliorum luminum, nec etiam aliquid sui cum aliis luminibus derelinquat, quod esse non posset, si esset facta mixtio lu- K minum, utpote si aqua cineri aut farinæ misceatur, non potest extrahi tota, quin aliquid remaneat farinæ aut cineri immixtum, & quin etiam de cineribus aut farinæ deperdatur uel simul egrediatur. Sed quòd hoc in luminibus non contingit, hoc ideo est, quia { erat totorum } luminum { ad tota perfecta coniunctio } absque omni mixtione & nulla partium confusione existente. Est autem hic considerandum quòd de lumine duplex fuit opinio Physicorum. Quidam enim dixerunt lumen esse corpus, & secundum hanc opinionem satis plane videtur procedere exemplum inductum. Sic enim loqui uidetur Dionisyus de pluribus luminibus ex diuersis luminaribus in vno aere procedentibus, sicut si loqueretur de pluribus corporibus, & præcipue propter hoc qđ dicit, ꝙ habent discretionem subsistentem. Subsistere enim est substantiarum tantũ, & propter hoc etiam qđ dicit, ꝙ vnum lumen egreditur sine altero, in quo videtur designari quidam motus localis, qui est corporũ tantum. Si vero lumen non sit corpus, sed qualitas, secundũ aliam opinionem

Est autem & discretio in supersubstantialibus theologiis, non quam dixi tantum, ꝙ secundum ipsam vnitionem immixte & inconfuse collocatur vnaquæque principalium personarum, sed ꝙ & ea quæ sunt supersubstantialiter deiformitatis non con- G uertuntur ad se inuicem. Solus autẽ fons supersubstantialis deitatis est pater, nec filius est pater, nec pater est filius, custodiẽtibus hymnis propria religiosæ vnicuique thearchicarum personarum. Istæ quidem sunt secũdum ineffabilẽ & vnitionẽ & essentiã, & vnitiões discretiones.

opinionem, non haberent lumina discretionem subsistentem, qui A nimmo ex diuersis luminaribus sicut ex diuersis causis agentibus fiet vnum lumen tantum intensius in aere, & vno luminari subtracto cessaret superadditio intensionis, sicut ex pluribus causis calefacientibus intenditur calor in calefactibili, & vna causa subtracta minuitur calor. Hæc autem secũda opinio de lumine verior est. Vnde potest dici, ꝙ Dionysius hic loquitur de subsistenti discretione luminum, & de egresione alicuius eorum per respectum ad luminaria, & non secundum se. Tamen considerandum est ꝙ consueuerũt tã Philosophi, q̃ etiam sacri Doctores aliquãdo ad propositum manifestãdum, exemplis aliquibus vti secundũ aliquas opiniões apud aliquos probabiles, licet ipsi eas nõ sequuntur. Deinde cum dicit { Et hæc totaliter in corpore aere &c. } ostendit ꝙ istud exemplum deficit a tantæ rei repræsentatiõe. Et dicit ꝙ hæc quæ dicta sunt de diuersis luminibus { totaliter } accidunt in rebus corporeis & materialibus, scilicet { in corpore aere. } vt in loco si lumina sint corpora, vel vt in subiecto si lumen est qualitas, { & } iterum { lumine } sensibili { dependente ex materialie igne, } sed in diuinis personis { dicimus collocari supersubstantialem vnitionem non super solas vnitiones quæ sunt in corpore: sed & super illas quæ sunt in ipsis animabus & in ipsis mentibus } angelicis, { quas quidem { vnitiones habent deiformia vel supercælestia lumina } idest ipsi angeli. { tota per tota non mixtæ supermundanæ } dum scilicet vnus angelus toti alteri coniungitur per intellectum & affirmationem. Et huiusmodi inconfusa vnitio in mentibus & animabus fit { secundum proportionalem participationem } illius { vnitionis } quæ est in diuinis pſonis, quæ est { supersegregata ab omnibus participantibus, } quia scilicet nullum participantium potest perfecte imitari diuinam vnitionem. Deinde cum dicit. { Est autem discretio &c. } exponit D quomodo in communi modo discretionis supra signatę inuenitur & discretio & vnitio, idest aliquid commune toti trinitati, & aliquid distinctum ad personas pertinens, dictum est enim supra ꝙ discretiones diuinæ vocantur secundum procesiões deitatis. Vna quidem secundum quòd vna persona procedit ab alia. & per hanc multiplicantur & distinguuntur diuinæ personæ. Et quantum ad hoc attenditur discretio propria in communi modo discretionis. Alia est procesio secundum quam creatura procedit a Deo, secundum quam fit multitudo rerum in discretione creaturarum a Deo, & hæc est discretio vnita, idest communis toti trinitati. Primo igitur exponit quomodo aliqua discretio pertineat ad discretionem personarum. Secundo quomodo aliqua discretio pertineat ad essentiæ vnitatem, ibi. { Si autem & diuina discretio &c. } Dicit ergo primo, quòd { discretio in supersubstantialibus theologiis } ad diuinas personas non solum est illa quam dixi, quòd per ipsam vnitionem communem quæ pertinet ad superexcellentiam deitatis vnaquæque diuinarum personarum immixtim & incon- E fuse collocatur in altera, sed etiam per hoc ea quæ pertinent ad fæcunditatem Dei supersubstantialem nunquam conuertuntur ad seinuicem, sicut conuertebantur ea quæ pertinent ad collocationem personalem. Mutuo enim pater est in filio & filius in patre, non tamen mutuo pater generat filium & filius patrem. Et hoc ẽ quod subdit, ꝙ solus pater est fons supersubstãtialis deitatis, vt in fonte authoritas intelligatur siue principium de principio, nec filius est pater nec pr filius, cum diuinæ laudes cõseruent secundum fidem christianæ religionis suas proprietates vniuscuiusque diuinarum personarũ. Vltimo epilogando subdit, qu d istæ quæ dictæ sunt, sunt vnitiones & discretiones pertinentes ad ipsam diuinam essentiam ineffabilem & ad ineffabilem eius vnitionem, quia quod sequitur de vnitione & discretione pertinet ad creaturas.

LECTIO III.

Quædam est propria vnitio sub communi modo discretionis.

SI autem & diuina discretio est procesio bono conueniens vnitionis diuinæ & superunitę, seipsam bonitatem in pluralitatem agentis & multiplicantis, vnitæ quidem sunt secundum diuinam discretionem incompræhensibiles traditiones, substantificationes, viuificationes sapientificationes, & alia dona bonitatis quæ est omnium causa, secundum quæ ex participationibus & participantibus laudantur, non participabiliter participata. Et hoc cõmune & vnitum & vnum est toti deitati, omnem ipsam totam ab vnoquoque participantium participari, & a nullo nulla parte. quemadmodum punctum in medio circulo ab omnib⁹ in circulo circunpositis lineis, & sicut sigilli expresiones multæ participant architypo sigillo, & in vnaquaque expresionum toto & eodem existente & in nulla secundum nullam partem. Excedit autem & hęc omnium causa diuinitatis impartibilitas, eo ꝙ neque tactus eius, neque alia quædam ad partes commiscendi communio. Quamuis dicat aliquis, non est sigillum in totis expresionibus totum & idem, & huius autem non sigillum est causa, esse enim seipsum illud & idem vnicuique ingerit, sed participantiũ diuersitas, disimiles facit expresiones vnius & toti⁹

LECTIO III.

SI autem & diuina discretio est &c. } Postquàm exposuit Dionysius quomodo sub communi modo discretionis qui est secundum proportionem continetur propria discretio quæ est secundum proportionem vnius pſonæ ab alia, nunc intendit exponere quomodo sub eodem communi discretionis modo continetur & quædã propria vnitio, quæ est secundum proportionẽ creaturarũ a Deo ad totam trinitatem pertinens. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. Secũdo manifestat p exempla, ibi. { Quemadmodum punctum } &c. Ad euidẽtiam autem primæ partis cõsiderandum est, ꝙ posset aliquis dicere, ꝙ procesio creaturarũ non continetur sub diuina discretione, vndelicet procesio creaturarum communiter ad totam trinitatem pertineat, non tamen potest dici ꝙ aliqua diuina discretio sit cõmunis vel vnita in trinitate. Et ideo vult ostendere ꝙ procesio creaturarum est quodam modo diuina discretio, non tamẽ eo modo quo procesio dininarum personarum. Nam in procesione diuinarum personarum, ipsa eadem diuina essentia communicatur personæ procedẽti, & sic sunt plures pſonæ habentes diuinã essentiam. Sed in procesione creaturarum ipsa et diuina essentia non communicatur creaturis procedentibus: sed remanet incommunicata seu imparticipata, sed similitudo eius per ea quæ dat creaturæ, in creaturis propagatur & multiplicatur, & sic quodam modo diuinitas per sui similitudinem non per essentiam in creaturas procedit, & in eis quodam modo multiplicatur, vt sic in ipsa, creaturarũ procesio posit dici diuina discretio, si respectus ad diuinã similitudinem habeatur, non autem si respiciatur diuina essentia. Hoc est ergo quod dicit, ꝙ si procesio posit dici diuina essentia bonitati conueniens quæ est { vnitionis diuinę superunitę } idest, vnitatis essentiæ in qua tres personę vniantur, quę est super omnẽ vnitatem quę quodam modo seipsam agit siue ducit ex sua bonitate in pluralitatem, & multiplicat seipsam, scilicet secundum suam similitudinem, si inquam talis procesio ea ratione ꝙ per eam diuina vnitas quodammodo multiplicetur dici potest diuina discretio, tunc consequenter dicendum est, ꝙ { traditiones } idest donationes diuinorum donorum quę sunt incompręhensę ex parte principii { sunt vnitæ } idest cõmunes toti trinitati, { secundum diuinam discretionem } idest secundum communem modum diuinę discretionis qui secundum procesionem attenditur. Et quę sint istæ traditiones ostendit subdens, { substantificationes } secundum ꝙ dat esse omnibus subsistentibus, { viuificationes } secundum ꝙ dat vitam { sapientificationes } secundum ꝙ dat sapientiam & alia dona diuinæ { bonitatis } quæ est omnium causa secundum quę dona diuina } { participata } per similitudinem { non participabiliter } inquantum essentia manet imparticipata, { laudantur ex participationibus, } idest, ex donis participabiliter, aut esse communem sapientiam & vitam { cum participantibus } quibus scilicet ista communicantur. Loquitur autem pluraliter de diuinis vel propter pluralitatem pſonarum, vel propter pluralitatem nominum quę ipsi Deo attribuuntur. { Et hoc est toti diuinitati commune. } Et ne intelligatur communitas rationis tantum, sicut genus est commune speciebus. Et species indiuiduis addidit, { & vnitum } vt ostendat vnum numero esse in tribus. Et ne aliquis intelligat vnitatem ex multis congregatam, sicut domus vnitur ex partibus, addidit, { & vnum } hoc, s. { omnem ipsum diuinitatem }. i. sm quãlibet personam { totam participari ab vnoquoq; participãtiũ p similitudinẽ, & a nullo participantiũ in nulla sui parte participari, ꝙ cõmixtionẽ sue subæ. Dicit autẽ totam eam participari, non tñ totaliter vel perfecte, quia omnibus incomprehensibilis est, vt supra dictum est. Et quia hoc vltimo dictum difficile videbatur & contradictionem implicans, nominat hic consequenter per exempla, cum dicit. { Quẽadmodum punctum &c. } Et circa hoc tria facit. Primo ponit exẽpla.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pla. Secundo ostendit ea esse deficientia, ibi. {Excedit autem & hoc &c.} Tertio obiicit contra prædicta & soluit, ibi. {Quamuis dicat aliquis &c.} Dicit ergo, ꝙ hoc ita est de participatione deitatis sicut punctum quod est in medio circumpositis lineis quæ, scilicet protrahuntur a centro ad circunferentiam, inquantum quælibet linea sortitur indiuisibilitatem secundum latitudinem ad similitudinem indiuisibilitatis puncti, prout imaginamur punctum suo motu facere, lineam, & tamen punctum secundum situm distinctum est a longitudine lineæ. {Et sicut} etiam {multæ expressiones sigilli participant archetypo sigillo.} ideſt, principali figuræ sigilli. Dicitur enim archetypum ab archos, quod est princeps, & tipum, quod ē figura, {toto & codē} archetypo {existente in vnaquaque expressionum,} secundum similitudinē, {& in nulla eorum secundū nullam {sui {partem} per substātiæ commixtionem. Deinde cum dicit. {Excedit aūt &c.} ostendit hæc exempla esse deficientia a repræsentatione diuina. Et dicit ꝙ {imparticipabilitas diuinitatis} ꝙ est {omnium causa, excedit hæc} prædicta exempla, quia imparticipabilior & minus cōmixta est deitas participatibus q̄ punctū & sigillum. Non enim est aliquis tactus deitatis ad creaturas, eo. ſ. modo quo ex sigillo qđ cera fit vnum per contactum, neque etiam est alta quædam communio per quam commisceatur partibus rerum, sicut punctum commiſcetur lineæ inquantum est terminus eius. Deinde eu an dicit. {Quamuis dicat aliquis &c.} obiicit contra hoc quod dixerat ꝙ sigillum totum existit in vnaquaque expressionum. Potest enim aliquis dicere hoc nō esse verum, propter hoc ꝙ aliqua expressio inuenitur, quæ non perfecte recipit formā sigilli. Sed ipse respōnder ꝙ {huius causa non est ex parte sigilli,} quia sigillum vnum {& idem totum se ingerit vnicuique} expressioni, {sed diuersitas participantium facit dissimiles expressiones} ideſt repræsentationes, {vnius & eiusdem principalis formæ} quæ totaliter habet formam. Quomodo autem diuersimode recipiatur in diuersis forma vnius sigilli, ostendit subdens. Si enim ea in quibus sit expressio {sint} intantum {mollia} ꝙ facile possint recipere figuram, {& plana} ideſt absque tumoritatibus vt vniformis in eis fiat impressio, {& immaculata} ne commixtio alienæ materiæ expressionem figuræ impediat, & {neque sit contrariæ figuræ,} vtpote si quis vni sigilli figuram imprimere velit in ceram iam alio sigillo signatam. & cum ad recipiēdum figuram sint aliqualiter {dura} vt non sint {facile fusibilia} & calefactibilia aut nimis liquefacta & mollia {& instabilia,} quia sic non remaneret figuræ impressio. Istis conditionibus existentibus materiæ in quibus fit impressio {habebunt figuram} sigilli quandam absque permixtione alterius figuræ impressum {& planam} ideſt inturgidam absque deformitate, {& permanentem.} Sed {si aliquid deficiat de dicta oportunitate} figurationis, {hæc erit causa} ꝙ figura non participetur vel ꝙ {non plane} ideſt vniformiter participetur, {& aliorum} defectuū quicunque pertinent ad importunitatem participationis. Deinde cum dicit. {Discretū est autem &c.} exponit discretionem quę est ad vnam tantum personam pertinens {supersubstantiale verbum} ideſt, Dei filium {esse factum secundum nos} ideſt hominem similem nobis in natura, {ex nobis} accepta carne, non de cœlo allata, secundum Valentinum, {totaliter,} ideſt non subtracta anima vel intellectu, secundum Arrium & Appollinarii, {& vere} non fantastice secundum Manichæum. Et non solum ipsa incarnatione discretum: sed secundum etiam actiones & passiones Dei filium credimus incarnatum {quæcunque sunt} cum quadam electione & segregatione ab aliis attributa Christo secundum considerationē humanitatis ipsius. vt concipi, nasci, comedere, bibere, dormire, cruciſigi. & alia huiusmodi, {istis enim pater & spiritus secundum nullam rationem communicauerunt} quia neuter eorum est incarnatus aut mortuus {nisi} forte {dicat aliquis} ꝙ communicauerunt præmissis {secundum volūtatem} bonitati diuinæ {conuenientē & benignā} quo ad nos, acceptauerūt enim pater & spiritusſanctus incarnationem filii & passionem & alia huiusmodi, & similiter communicauerunt {secundū omnem diuinam operationem supposita} creaturis, {& ineffabilem} nobis, {quam faciebat} Christus, {factus secundum nos} ideſt factus homo passibilis, {inuariabilis} manens {secundum ꝙ Deus & Dei verbū.} Non enim sic factus ē homo ꝙ diuinitatem amitteret, vt hō existens habebat operationem diuinam, quæ communis est sibi & patri & spiritui sancto. Et sic destruitur hic error ponentium vnam operationē in Christo, & per hoc ꝙ attribuit secundū operationem diuinā communem toti trinitati, & operationem propriam sibi. Vltimo autē epilogat, ꝙ sic studemus diuina nostro sermone & vnire & discernere, sicut secundum rei veritatem sunt vnita & discreta.

LECTIO IIII.

SEd harum quidē & vnitionum & discretionū & quascunque in eloquiis Deo conuenientes causas inuenimus, in theologicis ypotiposibus propria de vnoquoq; tractantes, sicut erat posibile, exposuimus. Quædam quidem reuoluentes vero sermone & reserantes, & sanctum & reuelatū intellectum in manifestas eloquiorū visiones adducētes. Quibusdam autem sicut mysticis secundum diuinam traditionem superintellectualem operationem vsiti: Omnia enim diuina & quæcunque nobis sunt manifestata, solis participationibus cognoscuntur. Ipsa autem qualiacunque sunt, secundū proprium principiū & collocationem super mentem sunt & omnem substantiam & cognitionem. Sicut si supersubstantiale occultum Deū, aut vitam, aut substantiam, aut lumen, aut rationem nominemus, nihil aliud intelligimus quàm ad nos exipsa productas virtutes deificas, aut substantificas, aut viuificas, aut sapientificas, ipsi autem secundum absolutionem ab omnibus intellectualibus operatio nibus nos immittimus, nullam videntes deificationem, aut vitam, aut substantiam, quæ diligenter comparabilis sit ab omnibus segregatæ secundum omnem excessum causæ. Rursus, quòd pater quidem est fontana deitas, filius autem & spiritusſanctus deigenæ deitatis, si ita oportet dicere pullulationes diuinę nęturæ, & sicut flores & supersubstantialia lumina a sanctis eloquiis accepimus. Quomodo autem hæc sunt, neque dicere neque cogitare est posibile, sed vsque ad hoc omnis nostræ intellectualis operationis, virtus est, quòd omnis diuina paternitas & filiatio data est & nobis & supercęlestibus virtutibus. ex Patriarchia ab omnib⁹ segregata, & Filiarchia, ex qua & Dei & Deorum filii. & Deorū patres deiformes fiunt & nominant mētes, spiritualiter videlicet, tali paternitate & filiatione perfecta. Hoc est incorporaliter, immaterialiter, intelligibiliter, Thearchico spiritu super omnē intelligibilitatem, immateriali tatem, & deificationem supercollocato, & patre & filio ab omni paternitate & filiatione diuina excedendo segregatis. Neque enim est diligens comparatio causatis & causis. Sed habēt quidem causata causarum contingentes imagines. Ipsæ autem causæ a causatis segregantur, & supercollocantur secundum propriī principii rationem. Et vt nostris vtar exemplis. Delectationes & tristitiæ dicuntur effectiue delectandi & tristandi. Ipsæ autem neque delectantur neque tristantur. Et ignis calefaciens & vrens, non dicitur calefieri aut vri. Et viuere si quis dicat p se vitam, aut luminari per se lumen. non recte dicit secundum meam rationem, nisi secundum alterum ista dicat modum, quoniam abundanter & substantialiter ea quæ sunt causatorum, præinsunt causis. Sed quòd est omnis theologiæ manifestatiuum, Iesus secundum nos diuina compositio, & ineffabilis est verbo omni, & ignota menti omni, & ipsi primo dignissimo angelorum. & viriliter quidem ipsum substantiam factum, e se mystice accepimus. Ignoramus autem quomodo ex virgineis sanguinibus, altera præter naturam lege compositus est, & quomodo siccis pedibus corporale pōdus habentibus & materiale ad hoc} cogitandum solū se extendit {tota virtus nostri intellectus} quòd & nobis & supercælestibus virtutibus, scilicet angelis vt ex principali paternitate diuina quæ est segregata ab omnibus creaturis, & similiter ex principali filiatione data est omnis paternitas & filiatio, quæ est ēm propagationem in rebus diuinis, prout. S. angelus purgat, illuminat, & perficit alīū, & vnus homo alium, {ex quā}. S. principali paternitate & filiatione, mentes angelorum Deo conformes & {sunt} p participationem diuinorū donorū {& nominantur} in scripturis, & Dii, Deorum filii, & Deorum patres, {per assimilationem ad paternitatē principalem & filiationem. Et ne videatur deesse creatio proprietatum spirituſſanctī, subiungit, ꝙ talis paternitas & filiatio in sanctis angelis perficitur spiritualiter, cum exponit spiritualitatem per tria. Spirituale enim significat aliquid incorporale & immateriale & intelligibile. Et quamuis hæc spiritualitas inueniatur in angelis, diuinus tamen spiritus est supercollocatus super omnem intelligibilem immaterialitatem angelorum, vel animarum, sicut & pater & filius sunt segregati per modum excessus ab omni paternitate & filiatione quæ est in creaturis secundum participationem rerum diuinarum. Deinde cum dicit. {Neque enim est diligēs &c.} probat qđ dixerat per assimilationem in aliis causis & causatis. Et dicit ꝙ inter causas & causata non potest esse {diligens} ideſt, perfecta {comparatio} quia causę excedūt sua cāta. {Sed est quædā alia cōparatio causatorū ad cās, in quantū {cāta habēt imagines} similitudines cārū. Dis. n. cā præcedit suū effectū. p aliquē modū similitudinis, nō tn cāta cōsequūtur pfectā similitū diné cārum, {cōtingentes} ideſt prout cōtingit ſm suā proportionē. Sed ideo nō est pfecta cōparatio, ꝙa causæ separantur

{Sed quòd est omnis theologiæ manifestatiuum &c.} Circa primum tria facit. Primo assignat rationem præmissorum. Secundo manifestat rationem assignatam per exempla, ibi. {Sicut si supersubstantiale occultum, &c. Tertio probat per similitudinem in aliis causis & causatis, ibi. {Neque est enim diligens &c.} Dicit ergo primo, quòd omnia diuina etiam quæ nobis manifestata sunt, cognoscūtur a nobis solum participationibus. Cuius ratio est, quia nihil cognoscitur, nisi secundum quòd est in cognoscente. Sunt autem quædam cognoscibilia quæ sunt infra intellectum nostrum, quæ quidem habent simplicius esse in intellectu nostro quàm in seipsis, sicut sunt omnes res corporales. Vnde huiusmodi res dicuntur cognosci a nobis per abstractionem. Diuina autem, simplicia & perfectiora sunt in seipsis quàm in intellectu nostro vel in quibuscunque alijs rebus nobis notis. Vnde diuinorum cognitio dicitur fieri non per abstractionē sed per participationē. Sed hæc participatio est duplex. Vna quidem secundum ꝙ diuina in ipso intellecta participantur, prout scilicet intellectus noster participat intellectualem virtutem & diuinæ sapientiæ lumen. Alia vero secundum quòd diuina participatur in rebus quę se intellectui nostro offerunt, inquantum scilicet per participationem diuinæ bonitatis omnia sunt bona & per participationē diuini esse seu vitę res dicuntur existentes seu viuentes, & secundum vtramque istarum participationum diuina cognoscimus. Ostensum est aūt supra, ꝙ Deus ita participatur a creaturis ꝙ similitudinē. ꝙ tamen remanet imparticipatus super omnia per proprietatem suæ substantię. Vnde si diuina non cognoscunt a nobis nisi solis participationibus, cōsequens est, ꝙ ipsa diuina, qualia sunt, & quod secundū propriam rationē principii, & secundū ꝙ diuina collocanē in seipsis sunt supra omnia sicut supra omnē mentem & supra omnē substantiam & supra omnē cognitionē. Deinde cum dicit. {Sicut si supersubstantiale &c.} Manifestat rationē propositam p exempla. Et primo in processionibus creaturarū. Secundo in processionibus diuinarum personarum, ibi. {Rursus ꝙ pater &c.} Dicit ergo primo, quòd si illud {occultum} diuinæ essentiæ quod est supra omnem substantiā & nominem nas aut Deum, aut vitam, aut substantiam, aut lumen vel rationem} vel quodcunque alio tali nomine, non per hoc intelligim⁹ idipsum quod Deus est sed nihil aliud intellectus concipit nisi virtutes quæ rebus ex Deo prouenīunt, quibus formaliter deificātur vel substantificantur aut viuificantur. Sed cū Deus sic supra omnes huiusmodi processiones, oportet quòd nos immittamus nos in Deū ad cognoscendum secundum remotionem {ab omnibus operationibus intellectualibus} ideſt ab omni eo quod cadit in intellectum nostrum, & hoc ideo quia nos non possumus per intellectum videre aliquam deitatem vel {vitam} vel {substantiam quæ} perfecte cōparari possit illi causæ quæ est {segregata ab omnibus rebus secundum totalem excessum.} Non enim cadit in visionem intellectus nostri, nisi ens creatum & finitum, quod omnino deficit ab ente increato & infinito, & ideo oportet quòd Deum intelligamus esse supra omne id quod intellectu apprehendere possumus. Deinde cum dicit. {Rursus quòd pater &c.} manifestat idem in his quæ pertinent ad processiones diuinarum personarum. Et dicit, quòd ex sacris scripturis {accepimus quòd pater est fontana deitas} ideſt, quòd pater est fons & principium totius deitatis, {& quòd filius & spiritusſanctus, si ita oportet dicere {sunt quædam {pullulationes deigenę deitatis} ideſt patris qui est Deus generans, pullulationes inquam, non extra diuinam naturam sicut creare: sed in ipsa diuina natura, {& {sunt etiam {sicut flores, & supersubstantialia lumina.} Nec est mirum si hæc pluraliter dicim⁹ de diuinis pſonis: q̄a si i Methaphoricis locutionibus accipiatur ipsum signatum Methaphorarū, oportet singulariter prædicari de diuinis pſonis. Si vero accipiantur ipsę Metaphoricę, possunt pluraliter prę dicari, per lumē enim, Metaphorice intelligitur veritas. Possumus ergo dicere, quòd filius & spiritusſanctus sunt vnum lumen, quia sūt vna veritas, possumus etiam dicere quòd sūt duo lumina, vt sit sensus, quòd signanter p duo lumina ideſt, per duos radios ab vno luminari procedentes, sicut & per duos flores, quia vterque procedit a patre, nec tamen per hoc excluditur quin spiritusſanctus procedit a filio. Sed {quomodo hęc sunt, non possumus dicere nec cogitare,} vt scilicet exprimamus vel cognoscamus qualis sit illa paternitas vel filiatio, {sed vsque

Universidad de Deusto Biblioteca

a causatis inquantum superponuntur eis { secũdum rationem proprii principii; } idest, in illa ratione in qua sunt principia. Et hoc manifestat per exempla sumpta a rebus quæ sunt apud nos. Et primo quidem ex passionibus, secundum quòd delectationes & tristitiæ faciunt delectari & tristari non per modum causæ efficientis, sed formalis, sicut dicitur quòd albedo facit albũ. Sed ipsæ delectationes & tristitiæ non delectantur neque tristantur. De eo enim quod delectatur vel tristatur, prædicatur delectatio seu tristitia per participationem: sed non de ipsa delectatione vel tristitia per essentiam. & sic causa excedit effectum. Deinde ponit exemplum in causis agentibus, cum dicit. {Ignis} qui calefacit & vrit { non dicitur calefieri aut vri: sed esse calidus, & sic per suam naturã calefacere alia. Postea ponit exemplum in causis formalibus, scilicet de per se vita & per se lumine, vt inde per hoc non intelligatur, aliquod lumen aut vita separata, sed ipsæ formæ participatæ, secundum quem modum nec de vita potest dici quòd viuat, aut de lumine quòd illuminetur secundum rationem prędictã, nisi forte æquiuoce, vt intelligatur vita viuere, quia est causa viuendi. Et assignat rationem istorum exemplorum & similium, per hoc quòd ea quæ sunt causatorum per modum participationis sunt causarum superabundanter & substantialiter, sicut viuere est viuentis participatiue, ipsius vero vitæ est essentialiter. Deinde cum dicit. {Sed quod est omnis &c.} manifestat idem circa humanitatẽ Christi. Et primo per sua verba. Secundo per verba Ierothei, ibi. { Hæc autem & a nobis &c. } Dicit ergo primo, quòd quamuis in omnibus quæ de Deo dicitur manifestissimum videatur quod ad incarnationem pertinet, tamen compositio qua diuinitus { Iesus} compositus est { secundum nos} idest, secundum quòd habet naturam nostram, non potest sufficienter exprimi quocunque verbo, nec sufficienter cognosci quacunque mente, etiam ipsius supremi angeli, accipiamus quidem secundum scripturas velut quoddam occultum mysterium, quòd ipse Iesus {est factus substãtia materialiter} idest, ypostasis materialis. Sed nescimus sufficienter quomodo corpus eius compactum sit ex virginibus sanguinibus lege quadam præter naturam, factum est enim virtute spiritussancti quæ est omni menti creatæ incompræhensibilis. Et etiam non possumus perfecte scire quomodo ambulauit super aquam maris, quæ est humida & instabilis substantia pedibus siccis, non quidem deposita corporis grauitate per assumptionem dotis agilitatis, vt quidam dixerunt: sed adhuc pedibus habentibꝰ materiæ grauitatem, hoc enim factum est virtute diuina incompræhensibili. Et eadem ratio est in omnibus aliis quæcunque pertinent ad cognitionem Iesu, quæ excedit naturale lumen aut naturalem rationem. { Hæc autem & a nobis &c.} His quæ præmiserat ad incarnationis mysterium necessaria adiungit quædam verba Ierothei de laude Christi. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit vnde Ierotheus accepit hæc verba quæ dixit, quia scilicet vel habuit hæc ex doctrina Apostolorũ, vel ex studio sanctarum scripturarum, vel ex speciali reuelatione ipsi facta. Secundo ponit verba ipsius, ibi. { Omnium causa & adimpletiua est Iesu deitas &c. } Dicit ergo primo, quòd prædicta quæ pertinent ad laudem Christi, sufficienter ipse dixit in aliis, scilicet in libro de Diuinis ypotiposibus, & sunt etiam valde excellenter supranaturalem modum laudata a quodam Ierotheo, qui fuit {nobilis dux} idest magister, discipulus Apostolorum, & hoc in quodã libro suo quem intitulauit, {de theologicis stoyseosibus } idest diuinis obscuris commentis. Et ponit consequenter tres modos quibus ea quæ sequuntur Ierotheus acquirere potuit. Vnus modus est, quòd accepit ea addiscendo a sanctis theologis, idest ab Apostolis. Alius modus est quòd ipse proprio studio inspexit ea ex sapiẽti & subtili discussione sanctarum scripturarum. Quæ quidem subtilis discussio in duobus consistit. Quorum primum subdit dicens, {ex multa luctatione circa ipsa, } in quo assiduitas studii designatur. Tunc enim aliquis multum luctatur cum scriptura, quando aliquis inspecta difficultate scripturæ, nititur ad videndum difficultatem. Secundum subdit dicẽs, {& contritione, } in quo designatur diligens scripturæ expositio. Quod enim cõuertit, vsque ad minima diuiditur. Tunc ergo aliquis scripturam iactam conterit, quando subtiles sensus in ea latentes exquirit. Tertius modus habendi est quòd doctus est ista quę dixit{ ex quadam inspiratione diuiniore } quàm communiter fit multis, {non solum discens: sed & patiens diuina} idest non solum diuinorum scientiã in intellectu accipiens: sed etiam diligendo, eis vnitur per affectum. Passio enim magis ad appetitum, quàm ad cognitionem pertinere videtur, quia cognita sunt in cognoscente secundum modum cognoscentis, & non secundum modum rerum cognitarum, sed appetitus mouet vires secundum modum quo in seipsis sunt, & sic ad ipsas res quodammodo afficitur. Sicut autem aliquis virtuosus ex habitu virtutis quam habet in effectu perficitur ad directe iudicandum de his quæ ad virtutem illam pertinent, ita qui afficitur ad diuina, accipit diuinitus rectum iudicium de rebus diuinis. Et ideo subdit quòd {ex compassione ad diuina. } idest, ex hoc quòd diligendo diuina coniunctus est eis, si tamen dilectionis vnio compassio dici debet, idest, simul passio, { perfectus est Ierotheus} idest, institutus {ad vnitionem & fidem ipsorum} idest, vt eis quæ dixit vniretur per fidei vnitionem, dico { indocibilem } idest, quæ humano magisterio doceri non potest, { & mysticam } idest occultam quæ excedit naturalem cognitionem, { & vt } in paucis comprehendamus { multas & beatas visiones } idest reuelationes { potentis deliberationis } idest, virtuosæ discussionis {illius } scilicet Ierothei, licet multa alia dixerit: hæc tamen quæ sequuntur, dicit ad laudem Iesu Christi, in libro supra nominato.

rię grauitatem ambulauit humida & instabili substantia. Et alia quæcunque sunt Iesu super naturalis luminis apparitionis, aut naturalis rationis. Hæc autẽ & a nobis in aliis sufficienter dicta sunt, & a nobili Duce ĩ theologicis ipsius stoyseosibus laudata sunt valde supernaturaliter, quę ille siue a sanctis theologis accepit, siue & experta eloquiorum perscrutatione perspexit, ex multa circa ipsa luctatione & contritione, siue etiam ex quadam doctus est diuiniore inspiratione, non solum discens sed & patiens diuina, & ex compassione ad ipsa, si ita oportet dicere, ad indocibilem & mysticam ipsorum, perfectus est vnitionem & fidem. Et vt multas & beatas visiones potentis illius deliberationis in minimis apponamus. Hæc de Iesu dicit in congregatis ab ipso theologicis stoyseosibꝰ.

LECTIO V.

Verba sanctissimi Ierothei de laude Iesu.

Omnium causa & adimpletiua est Iesu deitas, quæ partes totalitati consonas saluat, & neque pars ẽ neque totum, & totum & pars, sicut omnium & partem & totũ in seipsa coaccipiens & superhabens & præhabens. Perfecta quidem est in imperfectis sicut perfectionis princeps. Imperfecta autem in perfectis, sicut supperfecta & præperfecta. Forma formam faciens in carentibꝰ forma, sicut formæ princeps, sine forma in formis, sicut super formã. Substantia totis substantiis immaculate superueniens, & substantialiter ab vniuersa substantia segregata, tota principia, & ordines determinans,

LECTIO V.

Deinde cum dicit. { Omnium causa & adimpletiua est Iesu deitas &c. {ponit verba Ierothei de Christo. Et primo ponit ea quæ pertinent ad laudem deitatis Christi. Secundo ea quæ pertinent ad laudem incarnationis ipsius. ibi.{ Vnde quoniam & vsque &c. } Circa primum duo facit. Primo comprehendit in summa laudem deitatis Christi. Secundo explicat in speciali, ibi. { Quæ partes totalitati &c.} Dicit ergo primo, quòd { deitas Iesu } Christi est {causa omnium } inquantum per ipsam omnia reducuntur in esse, {& est etiam{adimpletiua omnium } inquantum per ipsam omnia suis perfectionibus replentur. Deinde cum dicit. { Quæ partes totalitati, } exponit per singula causalitatem præmissam. Vbi considerandum est, quòd primo ostendit prædictam deitatem esse causam eorum quæ ad essentiam rerum pertinent. Secundo eorum quæ sunt exemplum essentiarum rerum, ibi. { Et mensura est existentium. } Circa primum considerandum est, quòd in rerum essentiis talis quidem processus & ordo consideratur. Nam primo sunt rerum principia. Secundo substantia rei ex principiis constituta. Tertio, determinatio rei ad propriam speciem, quæ est per formam. Quarto, ex forma consequitur res perfectionem non solum in esse specifico, sed etiam quantum ad propriam operationem & finem. Quinto, res diuersæ quæ singulæ quandam perfectionem habent in seipsis quodam ordine

dine aduniatæ aliquod totum perficiunt. Procedit ergo Ierotheus ad ostendendum causalitatem deitatis Christi, diuinæ retrogradando per viam resolutionis, etiam incipiens a toto. Et dicit quòd {deitas Iesu conseruat partes consonas} idest, proportionatas{ totalitati} in quo consistit perfectio totius, {& neque est pars, neque totum, & non est totũ & pars. } Est quidem totum & pars Christi deitas sicut in seipsa non diuisim, sed simul accipiens omnem, & partem & totum; quia quicquid est perfectionis in quocunque toto vel parte, totũ præexistit in Deo. Est autem neque totũ neque pars, quia non eodem modo habet perfectionem totiꝰ & partis, sicut totum & pars. & supereminentius & prius. Secundo ostendit causalitatem deitatis Christi quantum ad perfectionem rerum, ibi. { Perfecta quidem est. } Et dicit ꝙ deitas Christi dicitur perfecta per comparationem ad imperfectionem, inquantum est principalis causa omnis perfectionis. Sed si comparetur ad res perfectas, dicitur non perfecta, non quasi deficiens a perfectione, sed supereminentius & prius perfectionem habens. Tertio ostendit idem circa formas. Et dicit quòd deitas Christi comparata ad ea quæ carent forma, potest dici forma effectiue, inquantum{ est forma formam faciens.} comparata vero ad formas potest dici sine forma, non per defectum sed per excessum, quia superat omnem formam. Quarto ostendit idem quantum ad substantias. Et dicit quòd deitas Christi potest dici causaliter {substantia} inquantum peruenit per modum cuiusdam participationis, sed tamen peruenit {immaculate, } quia non participatur per commixtionem substantiæ, sed per modum similitudinis, { & iterum est segregata ab omni substantia,} inquantum{ supersubstantialiter} existit. Quinto ostendit idem quantum ad principia. Et dicit quòd deitas Christi determinat omnia principia. Diuersorum enim diuersa sunt principia, & determinat ordinem principiorum ad principiata: sed tamen est supercollocata super omnem principatum. Deinde ostendit idem per comparationem ad ea quę sunt exemplum rei. Et primo quantum ad mensuram durationis rerum. Et dicit, quòd deitas Christi{ est mensura existẽtium,} qua si determinans vnicuique mensuram sui esse, vel quia vnumquodque intantum habet esse, inquantum appropinquat ei. Et etiam {est æuum} quod dicitur mensura essendi, sicut tempus est mensura mutationis, & tamen est super æuum inquantum est mensura superexcedens totum creatum. Secundo ostendit causalitatem eius quantum ad perfectionem superuenientem, qua rerum capacitas impletur, sicut intellectus impletur speciebus intelligibilibus. Et dicit quòd deitas Christi comparata ad deficientia, quæ dicuntur minus existentia, dicitur{plena} quasi plenitudinis causa, & comparata ad ea quæ sunt plena, dicitur{ supplena,} quasi excedens super omnem plenitudinem. Tertio ostendit eam per comparationem ad intellectum & locutionem quæ sunt extra rem. Et dicit, quòd est {indicibilis & ineffabilis,} quia neque sermone complexo, neque incomplexo sufficienter exprimi potest, & est{super mentẽ & super } omnem { vitam,} quia excedit omnem cognitionem & omnem actum vitæ. Et quia multa supernaturalia attribuerat deitati Christi, consequenter ostendit quòd non habet ea defectiuo modo, sed supereminenti. Et hoc est quod dicit, quòd habet id quod est {naturale supernaturaliter,{ & id quod est{ supersubstantiale supersubstantialiter. } Absoluere enim a peccatis est sibi supernaturale, sed purus homo non habet hoc supernaturaliter sicut habet filius Dei. Et similiter dicendum est de aliis huiusmodi. Deinde cum dicit. { Vnde quoniam & vsque &c.} laudat humanitatem Christi. Et dicit quòd deitas Christi est tanta & excellens, inde est quòd ipse per suam benignitatem venit vsque ad naturam nostram, {& vere factus est substantia} idest ypostasis nostræ naturę, { & cum superdeus esset, factus est vir } idest homo, hæc quæ dicuntur secundum propitiationem ipsius per quam humanam naturam assumpsit, debent laudari super mentem & super rationem. Quamuis enim accepit propria nostræ naturæ, tamen in ipsis rebus humanis habuit{supnaturale & supsubstantiale } idest vno modo inquantum communicauit nobis assumẽs nostram naturam absque variatione diuinæ naturæ, & absque commixtione ipsius & confusione ad humanam naturam, ita quòd per exinanitionem ineffabilem, de qua Apostolus loquitur Phil. 2 { nihil passus est ad superplenũ ipsius: } idest, nihil diminutum est de plenitudine suæ deitatis. Nõ enim dicitur exinanitus per diminutionem deitatis, sed per assumptionem nostræ naturæ deficientis. Alio modo, quia { quod est inter omnia noua magis nouum} & mirabile ipse{erat in naturalibꝰ nostris supernaturaliter, & in substantialibus nostris super substantialiter, omnia} humana, quæ ex nobis accepit { supra nos habens, } quia caro eius maioris virtutis est & dignitatis quàm alterius, & anima eius dignior omni anima, & actus eius & operationis fuerunt vnificæ ex virtute deitatis ad inuicem.

& super omnem principatum & ordinem collocata. Et mensura est existentium, & cũ super ęuũ, & ante ęuũ. Et plena in minꝰ habentibus, supplena in plenis. Indicibilis, ineffabilis, super mentem, super vitam, super substantiam, supernaturaliter habet supernaturale, supersubstantialiter supersubstãtiale. Vnde qm̃ & vsque ad naturam a benignitate venit, & vere substantia factus ẽ, & vir superdeus extitit. Propitiatione aũt sint a nobis hæc super mentem & rationẽ laudata. Quãuis & in istis habet supernaturale & supersubstantiale, non solũ secundũ ꝙ inuariabiliter & inconfuse nobis cõmunicauit nihil passus ad superplenum ipsius ab ineffabili exinanitiõe. Sed qm̃ & qđ est omnibus nouis magis nouum, in naturalibꝰ nostris supernaturaliter erat in substantialibus supersubstãtialiter, omnia nostra super nos habens.

LECTIO VI.

Agitur de istis quidẽ satis est. Ad verbi aũt intentionem, procedamus, communia & vnita discretionis diuina nomina secũdum quòd est nobis possibile reuoluentes. Et vt plane de omnibus consequenter prædeterminemꝰ, discretionem diuinam esse dicimus, sicut dictum est, bono conuenientes thearchicæ processiones. Donans enim omnibus existentibus, & superfundens totorũ bonorum participatiões, vnitiue quidẽ discernitur, & in pluralitatem agitur singulariter, & multiplicatur ex vno inegressibiliter. Postea qm̃ existẽs ẽ Deꝰ sup substãtialiter, dat aũt esse existẽtibꝰ & deducit totas substãs, multiplicari dr̃ vnũ existẽs illud, quia ex ipo multa existẽtia deducũt. Manet aũt nihil minus illud vnum in multiplicatione, & vni-

LECTIO VI.

Agitur de istis quidem satis est, ad verbi autem intentionem procedamus &c. } Postquam Dionysius exposuit diuinæ discretionis & vnitionis modum, hic prosequitur de illo modo qui principaliter pertinet ad materiam huius libri, scilicet de discretione diuina, quæ attendit secundum processionem creaturarum, quæ quidem discretio vnita est & communis toti trinitati, vt supra dictum est. Circa hoc ergo duo facit. Primo exponit quomodo ista discretio est cum vnitione. Secundo promittit de istis quæ ad hanc discretionem pertinent, in sequentibus se determinaturum, ibi. {Istis communes & vnitas. } Circa primum tria facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo manifestat propositum, ibi. { Et vt plane. } Tertio assignat rationem dictorum, ibi. { Etenim in diuina. } Dicit ergo primo, quòd de istis quæ pertinent ad laudem Christi sufficiant ad præsens quæ dicta sunt, tam ab ipso quàm a Ierotheo, sed procedendum est vlterius ad ea quæ pertinent ad intentionem verbi, quod intendit in hoc opere, vt scilicet discutiamus secundum nostram possibilitatem nomina pertinentia ad illam discretionem diuinam, quæ attenditur secundum processiones creaturarum, quæ quidem nomina communia sunt toti trinitati, & non solum communia, sed etiam vnita. Est enim animal commune homini & equo, non tamen eadem numero animalitas est in vtroque, sed bonitas & essentia & huiusmodi sic sunt communia toti trinitati, quòd vnum sunt in tribus. Deinde cum dicit. Et vt plane, manifestat quomodo possit esse diuina discretio cum vnitione. Et hoc manifestat in quatuor. Primo quidem in ipso bono. Secundo in ente, ibi. { Postea quoniam existens est. } Tertio in vno, ibi. { Et vnum existens. } Quarto in ipso nomine deitatis, ibi. { Rursus ex ipsius deificatione. } Hæc enim quatuor maxime videntur Deo conuenire. Primo quidem tam propter eorum communitatem. { Non enim determinatur, ad genus vel speciem quod infinitati diuinæ naturæ conuenire videtur.} quàm etiam propter vsum nominis, quod omnes supposito rerum principio attribuunt. Dicit ergo primo, quòd{ discretio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem diuinam dicimus esse processiones deitatis } quæ conueniũt ei secundum rationem boni . Sicut supra dictum est . Et ideo incipiamus primo a bono , vt consequenter in aliis manifestius ostendamus quod de bono ostensum fuerit. Nam bonum vniuersaliter se habet ad omnes processiones . Quicquid enim Deus creaturæ communicat, ex sua bonitate cõmunicat . Alia vero nomina aliquas processiones speciales designant. Sic ergo quod in vniuersali manifestatum fuerit, planius videri poterit in specialibus . Considerandum est autem, quòd multitudo procedit ex vno tripliciter. Vno quidem modo per diuisionem, sicut vnum totum diuiditur in multas partes. Sed talis multitudo tollit plenitudinẽ & adunationem , quæ erit in toto. Alio modo per modum cõmunitatis, sicut ex vno genere proueniũt multæ species , & ex vna specie multa individua. Sed istud vnum sic multiplicatum nõ est vnum singulare, sed commune. Tertio modo multiplicat apud nos aliquod vnum p effusionẽ, sicut ex vno fonte proueniũt multi riuuli, sed hoc fit cũ quadam egressione, in quantum, scilicet aqua a fonte egrediens se in multos riuulos diffundit in existentia omnium bonorum participantes sapientiæ, vitæ, & huiusmodi. {Ipsa quidem }bonitas {discernitur }idest, distinguitur, dum distincta bona ab ea proueniunt, sed hoc fit vnitiue . Nihil enim diminuitur de plenitudine qua omnia bona adunanẽ in ipsa. {Et }iterum {.i. in pluralitate plurificatur in suis effectibus, non sicut aliquod vtẽ , sed singulare in seipsa manens , & iterum multiplicatur per diffusionem } ex vno ingresibiliter } quia nihil de substantia eius egreditur . Et hoc ideo est, qa discretio & multiplicatio & diffusio attenditur secundum quasdam similitudines diuinæ bonitatis, ipsa autem diuina bonitate manente secundum suam essentiam indistincta & vna & in se collocata . Deinde cum dicit. {Postea quoniam existens est Deus &c. } manifestat idem in ente. Et dicit, qp quia {Deus est supersubstantialiter } ens quantum ad suam existentiam, sed tamen {dat esse } omnibus {existentibus, } & producit vniuersaliter substãtias rerum, propter hoc { illud ens vnum } supersubstantiale quod Deus est, dicitur multiplicari in sua, scilicet similitudine, & quantum {ex ipso multa existentia deducuntur, } sed tamen nihilominus huiusmodi ens {manet vnum secundum suam existentiam { in multiplicatione } quæ sit per eius similitudinem, & manet {vnitum } idest. adunatum {in processiõe, } & manet { plenum } & integrum in distinctione. Et hoc ideo quia ipsa in sua substantia est supersubstantialiter, { segregatum } ab omnibus entibus, & quia omnia producuntur ab ipso vnitiue } idest, secundum vnam virtutẽ quæ producendo diuersa non diuiditur, integrum , & quia { diffusio } donorum eius quæ distribuit rebus & minorari non possunt nec { minorantur. } Non enim est dicendum qp sic vni bona cõmunicet qp non possit amplius communicare, in nullo enim plenitudo bonitatis eius per huiusmodi cõmunicationem diminuitur. Deinde cum dicit. {Sed & vnũ ens, } ostendit idem quantum ad vnum. Et dicit qp Deus cum sit vnum & deus vnum esse pareꝰ & toti & cõmuni vnitati & multitudini inquantum omnis multitudo aliqualiter participat vnum , ipse inquã sic existens vnum & dans vnitatem supersubstantialiter est vnum similiter, sicut bonum & ens , quia non est aliquid eorum quibꝰ dat esse vnum. Non enim est sicut vnum quod est pars multitudinis, cũ nihil ei ex equo connumerari possit , neque etiam est vnum sicut aliquod totum ex partibus constitutum , & sic non est vnũ eo modo quo alia, neque habet vnũ quasi participãs ipse , sed tamen vnũ est elongatum ab istis, quæ hoc sunt vnum inquantum est sum tum in processione , & plenum in discretione, & quòd ab omnibus existentibus supersubstãtialiter segregatum est , eo quòd ab ipso vnitiue tota deducãtur, & qp non minoratur effusio non minorabilium ipsius distributionum. Sed & vnum existens & omni parti & toti , & vni & multitudini vnũ tradens vnũ est simpliciter supersubstantialiter , neq; pars existens multitudinis, neq; partibus totum, & ita neque vnũ est, neque vnum habet. Longe autem ab istis vnum est super vnũ quod est in existentibus, & multitudinem deducens & perficiẽs & continens. Rursus ex ipsiꝰ dei fication deiformi, vniuscuiusque secundum virtutem multis Dijs factis , videtur quidem esse & dicitur vnius Dei discretio & multiplicatio. Est autem nihilominus princeps Deus & sup Deꝰ supersubstantialiter vnus Deus, indiuisibilis, vnitus sibipsi & multis immixtus, & non multiplicatus. Et hoc supnaturaliter intelligens communis noster , & ducis ad diuinam illuminationem manuductor , qui est multus in diuinis, qui est lumẽ mundi. Hæc dicit motus a Deo in sanctis literis eius, etenim si sunt dicti Dei, siue in cælo siue in terra, sicut quidem sunt Dei multi & domini multi. sed nobis quidem vnus Deus pater , ex quo omnia & nos in ipso , & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Etenim in diuinis vnitiones discretiones superant & præprincipantur, & nihil minus sunt vnita , & post vnius inegresibilem & vnitiuam discretionem, istas communes & vnitas totius deitatis discretiones siue bono conuenientes processiones nos ex Dei nominationibus manifestantibus ipsas in eloquiis laudare secundum qp est posibile tentabimus . Hoc quemadmodum dictum est pcognitio, omnem beatificam Dei nominationem, in quacunque ponitur thearchicarum personarũ in tota ipsam accipi thearchica totalitate inobseruanter.

Ierothei, qui scilicet Paulus multa de diuinis cognouit, {& q est lumen mundi, } sicut ipse in se dicit impletum. Act. 14. quod dicitur Esa. 49. Posui te in lucem gentium , & dixit in suis sanctis Epistolis scilicet. 1. Corinthiorum 8. motus per inspirationem { a Deo, } quia & si sunt qui dicantur Dii, siue in cælo siue terra, in nobis tamen vnus Deus pater, ex quo omnia & nos in illo, & vnus dominus Iesus Christus, per quẽ omnia & nos per ipsum . Ex hac enim auctoritate patet quòd multitudo deificatorum & in cælestibus, sicut sunt angeli , & in terra sicut sancti homines , non præiudicat vnitati deitatis quæ communis est patri & filio . Deinde cum dicit. {Etenim in diuinis } assignat rationem dictorum . Ideo enim processio prædicta & multiplicatio & discretio vnitatem diuinam non tollit, quia {in diuinis vnitiones superant discretiones & principantur eis, } vnitiones enim attenduntur secundum ipsam diuinam essentiam , discretiones autem secundum similitudines Dei rebus impressas, quæ multum deficiũt a suo principio , & ideo diuina nihilominus remanent vnita postquàm illud vnum quod est Deus, discernitur per diuersas similitudines { discretione ingressibili quia nihil egreditur de diuina essentia, {& vnitiua } quia tales discretio vnitatem diuinam non tollit. Deinde cũ dicit. } Istas communes & vnitas &c. } promittit se de huiusmodi in sequentibus actarum . Et dicit quòd tentabit secundum suam posibilitatem cum laude Dei exponere prædictas discretiones quæ sunt vnitatæ & communes toti deitati, siue etiam nominentur processiones conuenientes bonitati diuinæ. Intendit autem eas manifestare ex Diuinis nominibus quæ in scriptura traduntur, quæ demonstrant huiusmodi processiones , sicut cum dicimus Deum viuum vel sapientem, demonstratur processio vitæ & sapientiæ a Deo in creaturas. Hoc tamen præcognosci debet, quia vt dictum est, quæcunque Dei nominatio ad eius beneficentiam pertinens de quacunque diuinarum personarũ dicatur, de omnibus personis absque dubitatione accipiendum est.

CAPVT

SVPER CAPVT III. LEC. I.

T primam si videtur perfectam & totarum Dei processionum manifestatiuam boni nominationem inspicientes. } Postquam Dionysius præmisit quædam necessaria ad sequentem doctrinam , hic incipit prosequi suã intentionem. Et primo præmittit quoddam prohœmium ad totum opus sequens. Secundo incipit tradere doctrinam de Diuinis nominibus quã intendit. cap. 4. Circa primũ duo facit. Primo ostendit necessarium esse vt ab oratione incipiat. Secundo excusat se qp post Ierotheum ipse conatus est eadem tractare de quibus ille tractauerat, & quomodo reuerentiam ad magistrum seruat, ibi. {Et hoc forsitã . } Et hæc duo tanguntur in titulo capituli , qui talis est. {Quæ orationis virtus } quantum ad primam partem capituli, {& de beato Ierotheo & de reuerentia & tractatu Theologico, } quantum ad secundam partem. Circa primum tria facit . Primo proponit quod intendit. Secundo manifestat propositum per rationem , ibi { Oportet. n. nos. } Tertio per exemplã, ibi. { Sicut si multi. } Dicit ergo primo , quòd si hoc cõueniẽs videbitur inter alias diuinas nominationes, tunc debemus cõsiderare ipsam { nominationem boni } idest, secundũ quam Deus nominatur bonus.

Et ad huiusmodi nominationem accipien dam considerandum est quòd Platonici materiam a priuatione non distinguentes; ponebant eam in ordine non entis, vt dicit Aristoteles in primo Physicorum . Causalitas autem entis non se extendit nisi ad entia . Sic igitur secundum eos causalitas entis non se extendebat ad materiam primam, ad quam tamen se extendit causalitas boni . Cuius signum est, quòd ipsa maxima appetit bonum , proprium autem est effectus vt conuertatur per deliderium in suam causam . Sic igitur bonum est vniuersalior & altior causa quàm ens, qa ad plura se extẽdit eius causalitas . Et quamuis Dionysius hoc tangere videatur in sequenti cap. tamen aliam rationẽ huius ordinis considerasse videtur . Intendit enim in hoc libro agere de Diuinis nominibus manifestantibus processiones creaturarũ a Deo. Fin quòd est causa rerum. Id autem quod habet rationẽ cãu sæ, primo & vniuersaliter est bonum . Quod apparet dupli ratiõe. Primo quidem quia bonum habet rationem finis , finis autem primo habet rationem causæ . Nam forma est causa inquantum facit materiam esse actu. Materia autẽ fit actu primo quando ab agente incipit. Secundo quia agens agit sibi simile non inquantum est ens quocunque modo, sed inquantum est perfectum. Perfectum enim vt dicitur. 8. Metaphy. est quod potest sibi simile facere. Perfectum autem habet rationem boni . Sic igitur quicquid Deus facit creaturis, siue esse siue viuere & quodcunque aliud, totum ex bonitate diuina procedit, & totum ad bonitatem pertinet creaturæ. Et ideo dicit, quòd nominatio est perfecta inquantum omnia compræhendit, & est manifestatiua omnium diuinarũ processionũ. Ad hoc autẽ qp de processione boni tractemus oportet nos orando inuocare sanctam trinitatem, quæ est principium omnis boni, & est super omnem bonitatẽ . Sicut. n. ipsa ex sua benignitate dat omnia dona ab ea prouisa, ita ipsa sola sufficiẽter manifestare potest, opera enim artis in artifice optime cognoscuntur. Deinde cum dicit. {Oportet enim nos. } Manifestat propositum per rationem dicens, quòd oportet nos ad cognoscendas diuinas processiones diuinæ bonitatis trinitatem orando inuocare. Et circa hoc tria facit. Primo ponit rationem , ad principale propositum. Secundo manifestat quoddam in ratione suppositum, ibi. {Etenim ipsa quidem. } Tertio probat quoddam in hac ratione assumptum , ibi. {Ipsa enim ne. loco. } Dicit ergo, quòd { oportet nos produci } ideſt, extendi per orationes ad ipsam trinitatem sicut ad principium omnis boni processionis, quia per hoc quòd nos oramus ei appropinquamus , & quanto magis propinquamus ei , tanto magis possumus addiscere dona bonitatis eius, quæ circa ipsam collocatur quasi ab ea per similitudinem bonitatis deriuatæ. Quãtum. aliquis magis ap propinquat alicui rei, magis cognoscit quæ circa ipsam sunt. Deinde cum dicit. { Etenim ipsa quidem. } qđ dãqđ propositum fuerat manifestat, scilicet qp per orationem nos appropinquamus sanctæ trinitati . Et dicit quòd { ipsa quidẽ sancta trinitas omnibus adest. } inquantum omnibus sua dona communicat, { sed non omnia &c. } inquantum deficiunt a participatione eius, sed quando nos inuocamus ipsam, tunc ad sumus ei appropinquantes ad ipsam . Sed quòd oratio nos faciat ei propinquos , tria requiruntur. Primo quòd sensualitas sit munda ab omnibus carnalibus & mundanis affectionibus, quibus illecti retrahimur inferius . Et hoc tangit cum dicit { castissimis orationibus. } Secundo, vt intellectus noster non obumbretur caligine fantasmatum, quod accidit illis qui spiritualia non supra corporalia capere volunt, vt qui posuerunt Deum effiguratum figura humani corporis, propter quod etiam impedimur ab ascensu in Deum, & quantum ad hoc dicitur { reuelata mente . } Tertio vt voluntas nostra per charitatem & deuotionem sit ordinata in Deum. Et hoc est quod subdit, {& apti, ad diuinã vnitionem. } Deinde cum dicit . { Ipsa enim neque loco, } probat quod supposuerat , scilicet quòd deitas vniuersis adest . Quod quidem probat duabus rationibus. Deitas enim non est in loco vt diffinita vel circumscripta loco: omne autem quod alicubi adest alibi non existens , aut quod sic transit ad quædam & alia deserat, est in loco vt circumscriptum, vel diffinitum. Non ergo hoc de deitate dici potest. Manifestum est autem quòd alicui præsens est ad minus sibipsi , ergo omnibus adest . Secundam rationem ponit, ibi. { Sed & diuina omnibus. } Omne infinitum quod est super omnia & compræhendit omnia, adest omnibus : sed trinitas est huiusmodi, ergo relinquitur quòd ipsa adsit omnibus . Et ex hoc potest accipi qp nulla creatura sit vbique, cũ exinfinitate Dei hoc p cõsequentia relinquat. qp Deus sit in omnibus . Vltimo autẽ concludit

CAPVT III.

Quæ orationis virtus, & de beato Ierotheo, & de reuerentia & tractatu theologico.

LECTIO I.

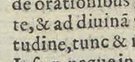

T primam si videt perfectam, & totarum Dei processionũ manifestatiuã boni nominationem inspiciemus, boni principem, & super bonam inuocantes trinitatem, quę est manifestatiua totarum prouidentiarũ benigne ab ipsa donatarũ. Oportet. n. nos orationibus primum ad ipsũ sicut boni principẽ producere, & magis ipsi propinquantes, in hoc doceri optima bona circa ipsam collocat. Etenim ipsa quidẽ vniuersis adest , nõ autẽ omnia ipsi adsunt . Tunc autẽ ipsam inuocamus castissimis quidẽ orationibus , & reuelata mente, & ad diuinã vnitionem aptitudine, tunc & nos ipsi assumus. Ipsa. n. neque in loco est vt & absit a quodã , aut ex aliis ad alia transeat, sed & dicere in omnibus existentibus ipsam esse relinquitur ab infinitate quæ est super omnia . Nos igit ipsos orationibus extẽdamus ad diuinorũ bonorũ radiorũ altiorẽ respectũ, sicut si multi luminis catena, ex cælesti summitate pendente , ad anteriora autẽ descendente, sem per ipsam mutatis manibus ad anterius capiẽtes , trahere quidẽ ipsam deorsum videremur, reuera autẽ nõ deponeremus il lã, & sursum & deorsum præsentẽ, sed nos ipsi sursum ageremur ad altiores multorũ luminũ radiorũ splendores. Aut sicut si nauem ascendissemus & teneremꝰ quosdam funes, ex quadam petra ad nos extensos, & sicut nobis ad auxiliũ datos, non ad nos petrã, sed nosipsos vere & nauẽ ad petram adduceremus . Sicut & econuerso , siquis stans in naui , impingat petrã stãtem iuxta mare, aget nihil contra petram stantem & immobilem , sed seipsum ab illa separabit, & quanto amplius impinget, amplius ab illa impingetur. Propter qd & ante oẽ & magis theologiã ab oratione incipere est vtile , nõ sicut trahentes vbique præsentem & nusquam virtutẽ, sed sicut diuinis memorationibus & inuocationibus nosipsos ipsi tradentes & vniẽtes . Et hoc forsitan excusatione dignũ, qp cũ nobilis dux noster Ierotheus theologꝰ stoyseoses supernaturaliter congreget, nos quasi ille non sufficiant & alias & præsentem theologiã conscripsimus . Etenim si ille cõ sequẽter tractare omnia theologica negotia dignatus esset, & particularibꝰ reuolutionibꝰ trãsisset vniuersæ theologiæ capitulũ, nõ nos ad tm aut furoris aut prauitatis perueniremus, qp aut

Universidad de Deusto Biblioteca

principale intentum, ꝙ debemus nos per orationem extendere ad altiorem considerationem radiorũ diuinæ bonitatis. Deinde cum dicit. {Sicut si mul lu. cathena} manifestat propositum ꝑ exempla. Et primo ponit exempla duo ad propositum manifestandũ. Secundo concludit principale propositũ, ibi. {Propter quod &c.} Primũ exemplũ est ꝙ imaginemur cathenã multi luminis quæ pẽdeat a summitate cęli & descendat vsque ad terrã corã facie nostra, si acciperemꝰ illã cathenã, & semꝑ mutaremꝰ manus versus suꝑius, videremur quidẽ trahere cathenam deorsum, sed ſm veritatẽ non deiiceremꝰ eam, cum ipsa esset pñs & sursum & deorsum: sed nosipsi eleuaremur in maiorem splẽdorem illius luminosę cathenę. Secũdum exemplum ponit, ibi. {Aut sicut si.na.} Et dicit ꝙ si ascenderemꝰ in nauem & teneremꝰ quosdam funes, qui extenderentur ab aliqua petra exteriori ad nos, qui essent nobis ad auxilium dati, non traheremus ad nos petram: sed ſm rei veritatẽ & nosipsos & nauem duceremus ad petram, & econtrario si aliquis stans in naui impingat ad petram quæ stat iuxta mare, nihil ageret contra petrã quæ est stans & immobilis, sed seipsum separabit ab illa, & tãto magis quanto magis impinget ad eam. Ad hoc aũt ꝙ ista exẽpla ad propositum aptentur considerandum ꝙ circa orationẽ secundũ quinque opiniones oportet diuersimode iudicare. Quidam enim substulerũt totaliter Dei prouidentiã, ponentes oĩa a casu accidere. Et hæc fuit opinio Epycureorum. Quidam vero posuerunt Dei prouidentiam circa res incorporales & vniuersales: sed a rebus humanis diuinam prouidentiam subtraxerunt. Et hęc fuit opinio quorundam Perypatheticorum. Quidam vero extenderunt diuinam prouidentiam vsque ad omnia, sed dixerunt ex diuina prouidentia res oẽs necessarios euentus habere, totaliter a rebus contingentiam auferentes. Et hæc fuit opinio. Stoycorum ponentium ſm ineffabilem earum seriem quam fatum nominabant, omnia ex necessitate contingere. Quarta fuit opinio quorundam ęgyptiorum, qui dixerunt prouidentiam Dei mutabilem esse. Quinta fuit opinio quorundam Platonicorum dicentium ꝙ diuina prouidentia immutabilis est, sed sub ea res aliquæ mutabiliter & contingenter continentur. Primæ igitur tres opiniones totaliter orationis fructum euacuant. Si enim Deo nulla cura est de rebus, vel saltem non est ei cura de rebus humanis, aut si omnia ex necessitate eueniunt, frustra Deo preces funduntur. Quarta autẽ opinio fructũ orationis non tollit: sed ei plus debito tribuit, s. immutare diuinam prouidentiam. Vnde sola quinta opinio vtrũque iudicium de oratione habet, quam Dionysius hic sequitur, vt scilicet per orationem nosipsos trahamus mutabiles existentes ad diuinæ prouidentiæ participationem. Non aũt credamus nos diuinã prouidentiã posse mutare. Cathena ergo luminis ab immobili cæli summitate dependens, vel funes qui ab immobili petra ex-

arbitremur nos immittere theologiis perspicacius illo & diuinius aut bis eadẽ dicentes, vana loquamur. Præterea & iniuriam faciamꝰ & magr̃o & amico existẽti, & nos ex eiꝰ eloquiis post diuinũ Paulum introducti nobilissimã ipsius cõtemplationem & manifestationes nobis ipsis arripiẽtes. Sed quoniã ille prudẽter reuera inducens diuina, cõspicaces nobis diffinitiões exposuit, & in uno multa cõpræhẽdentes, præcipiens nobis & quicũq; sũt secundũ nos magistri animarũ nouiter quæ ꝑficiunt, sicut ẽ possibile reserare & discernere cõmensurato nobis sermone conspicaces & vnitiuas intellectualissimæ virtutis illius viri cõuolutiões & multotiẽs nos ipse ad hoc hortatus es, & librum ipsũ sicut superexcedentem remisisti. Ideo & nos hunc quidẽ sicut perfectarũ deliberationũ magistrũ his qui sunt suꝑ multos determinauimus sicut quædã secũda eloquia & Christorum Dei sequentia, his autem qui sunt secundum nos iuxta proportionem nostram nos diuina trademus. Si.n. perfectorum est fortis cibus, isto cibare alios quantæ sit perfectiõis? Recte igitur a nobis & hoc dictum est, visionem quidẽ & intelligibiliũ eloquiorum per se inspectiuã & conspicacẽ ipsorum doctrinã prouecta indigere virtute, scientiã autem verborum ad hoc ferentium & disciplinã, subiectis sanctificatoribus & sanctificatis conueni-

F tensi sunt, significant ordinẽ diuinæ prouidentiæ ab immobilitate diuinæ sapientiæ procedentem. Quòd autem dicit cathenam vbique præsentem in cęlo & in terra, & deinde omnibus adesse, significat & prouidentiam eius ad omnia se extendere contra primã opinionẽ. Quòd aũt dicit de immobilitate lapidis, & ꝙ cathena luminis ad nos trahi non potest, significat diuinã prouidentiã immobilem esse, cõtra quartã positionẽ vel opinionẽ. Quòd autẽ dicit ꝙ nosipsi sursũ ducimur per cathenam immobilem, & petrę appropinquamus per funem, aut ab ea separamur per impulsionẽ, significant mobilitatẽ nostrã ad sequendum diuinæ prouidẽtiæ fructũ, contra tertiam positionẽ. Vltimo concludit propositum ꝙ, s. ante omnia maxime aũt theologica negotia vtile ẽ nos incipere ab oratione, non ita ꝙ nos per orationem trahamus diuinam virtutẽ, quæ vbique præsens est & nusquam concluditur, sed sicut per diuinam commemorationem & inuocationem nosipsos trahentes & ei vnientes. {Et hoc for. excu. dignum.} Præmissa orationis necessitate procedit Dionysiꝰ ad sui excusationem. Et primo ponit vnde accusabilis alicui videri, posset. Secundo se excusat, ibi. {Etenim si ille.} Dicit ergo primo ꝙ hic videtur excusatione dignus, ꝙ cum Ierotheus qui fuit nobilis magister eiꝰ aduenerit subtiliter loquendo quosdam tractatus de rebus diuinis. Dionysius scripsit & alios tractatꝰ de rebus diuinis, & prę sentẽ librũ ac si tractatus Ierothei non sufficerẽt, quod ad quãdã irreuerentiã ꝑtinere videt, Deinde cũ dicit. {Etenim si ille,} ꝓcedit ad sui excusationẽ. Et circa hoc tria facit. Primo excusat se ab irreuerẽtia. Scđo ostẽdit reuerẽtiã suã ad Ierotheũ, ibi, {qm̃ & apud ipsos.} Tertio cõcludit intẽtionẽ suã in hoc oꝑe cõscribẽdo, ibi. {Igitur K istis & nos.} Excusat aũt tripliciter. Prima excusatio est ꝙ ea q̃ Ierotheus in vnũ dixerat, ipse ex mandato Ierothei, & ad petitionẽ Thimothei ꝑ singula tractauit. Et hoc est qđ dicit ꝙ si Ierotheus dignatus esset tractare ꝑ ordinẽ oĩa quæ ꝑtinẽt ad theologicã cõsiderationẽ, & tractatũ totiꝰ theologiæ, quẽ. s. quasi in quodã genere & summa peregit, voluisset ꝑcurrere ꝑscrutãdo in particulari, Dionysius nõ ꝑuenisset ad tantũ furorẽ vel prauitatẽ ꝙ vellet scribere de diuinis. Quòd aũt ad furorẽ vel prauitatẽ ꝑtinuisset ostẽdit altero duorum modorũ. Quorũ vnus ẽ ꝙ Dionysius arbitreť se eleuare ad cõsiderationes theologicas ꝑspicacius q̃ Ierotheus & magis diuine. Alius modus est ꝙ ipse nõ crederet se altiora dicere. Et tũc sequenť duo incõueniẽtia. Quorũ vnum est ꝙ eadẽ repetendo quæ Ieroteus dixisset, inutiliter scriberet, & sic incurreret vaniloquiũ. Aliud inconueniens est quòd quasi furtiue arripiendo sibi nobilissimam contemplationem & manifestationem diuinorum ipsiꝰ Ierothei, faceret ei iniuriam, cum tamen ipse fuerit magister eius & amicus, & Dionysius fuerit introductus ad theologicam cognitionem maxime ex verbis Ierothei, tamen post doctri-

re. Quamuis & hoc a nobis obseruatum est valde studiose, ꝙ discretis ab ipso diuino duce secundũ planã manifestationem, nec totaliter manũ apposuimꝰ aliquando ad eandem propositi eiusdẽ eloquii manifestationem. Qm̃ & apud ipsos Deo ac- G ceptos nostros hierarchas, qñ & nos, vt nosti & ipse & multi sanctorum nostrorũ fratrũ cõuenimꝰ ad visionẽ corꝑis, vitæ principis & qđ Deũ susceperat. Aderat aũt & frater dñi Iacobus & Petrus, summa & prouectissima theologorũ sũmitas. Postea visũ ẽ post visionẽ vt vniuersi hierarchæ laudarẽt sicut vnusq̃sq; erat sufficiens infinitę virtutis bonitatem thearchicæ infirmitatis, H oẽs alios sanctos magistros post theologos, vt nosti superabat, totus extasim patiẽs a seipso & ad laudata communionem patiẽs, & a cunctis a quibus audiebat, & videbat & cognoscebatur, & non cognoscebatur, Deo acceptus esse & diuinus laudator iudicatus. Et quid tibi de theologizatis ibi dicã? etenim si non & meipsum oblitus sum multoties noui a te, & partes quasdam audiens illorum hymnorũ a Deo motorum, ita tibi fuit studium I non ociose diuina exequi. Et vt mystica illa, vt sicut multis non dicẽda, & sicut cognita tibi prætermittamus, quando multis oportebat cõmunicare, & quos est possibile ad sanctorũ cognitionẽ quæ ẽ scd̃m nos aducere, quõ excedebat multos mgr̃orũ

nam

na Pauli. Sed Ierotheus exposuit quasdam determinationes {conspicaces} idest ex magna difficultate & intelligẽtia acceptas, & {cõpræhendentes multa in vno} vniuersali, secundum rei veritatem {prudenter} homines ad {diuina inducens,} & præcepit Dionysio & aliis ei similibus qui sunt magistri animarum quæ de nouo instruuntur, quòd secundum eorum possibilitatem manifestarent & distinguerent ab eis, & vniuersales determinationes profundæ contemplationis illius viri, in quibus multam inuoluebat in vno, & hoc facerent sermone eis cõmensurato, non ita vniuersali sicut vsus fuerat Ierotheus. Ipse etiam Thimotheus multoties exhortatus est Dionysium ad hoc ipsum complendum, & librum Ierothei ei remiserat sicut eius capacitatem excedentem. Quia ergo ista ita sunt, ideo nos determinamus prædictum librum esse magnarum perfectarum considerationum, non aptum quibuscunq;, sed his tãtum qui sua capacitate multitudinem excedunt, ita quòd ille liber habet quandam secundam authoritatem ab eloquiis scripturæ canonicæ, cui nulla alia authoritas adęquari potest, ita quòd verba illius libri consequenter se habent ad uerba {Christorum Dei} idest ad verba sanctorum apostolorum, qui dicuntur Christi propter plenitudinem spiritualis gratiæ & propter sacerdotii dignitatem. Et sic cum ille liber tam altus communicat tantum perfectis, {nos secundum nostram proportionem trademus diuina his qui secundum nos} idest imperfectis nobis similibus. Non enim sufficimus ad perfectam doctrinam perfectis tradendam, quia si solidus cibus, idest perfecta doctrina, perfectorum tantum est, vt dicitur Heb. 5. quia ipsi soli doctrinam perfectam capere possunt, maioris perfectionis est tali cibo alios cibare. Maius enim est perfectam doctrinam alios docere quàm eam ab aliis capere posse. Considerandum est autem, quòd quanto aliquis intellectus est altior & perfectior, tanto plura in vno potest comprehendere. Infirmitas autem intellectus requirit vt singula singulariter explicentur. Et ideo doctrinam Ierothei in paucis multa comprehendentem dixit perfectam. Secundam excusationem ponit ibi. {Recte igitur a nobis,} & dicit, quòd recte dici potest ad suam excusationem, quòd hoc quòd aliquis per se inspiciat intelligentiam eloquiorum diuinorum quæ sunt eloquia sanctæ scripturæ & ipsa perspicua eorum doctrina in se considerata requirit perfectam virtutem. Sed quòd aliquis habeat scientiam & considerationem verborum introducentium ad præmissam considerationem & doctrinam, & quòd ista verba addiscat potest conuenire etiam imperfectioribus & doctoribus, quos vocat sanctificatores, & doctis, quos vocat sanctificatos. Sicut igitur per se inspicere & docere scientiam diuinorum perfectam ad Ierotheum pertinebat, qui perfectus fuit, ita habere scientiam exponendi scientiam exponendi prædictam doctrinam & addiscere huiusmodi expositionem, ad minores pertinet, inter quos Dionysius se computat. Tertia excusatio ponitur, ibi. {Quamuis & hoc a nobis.} Et dicit quòd etiam hoc studiose Dionysius obseruauit, quòd ipse totaliter manũ non apposuit nec etiam ad manifestandum verba Ierothei in illis quæ Ierotheus distinguere voluit, secundum planam manifestationem. Deinde cum dicit. {Quoniam & apud ipsos,} ostendit reuerentiam quam ad Ierotheum habet. Et primo ostendendo magnitudinem eius. Secundo recognoscendo propriam humilitatem, ibi. {Ita enim nos.} Ex his enim duobus sequitur quòd aliquis alium in reuerentia habeat quòd de illo magna sentit, & de se parua. Commendat autem Ierotheum dupliciter. Primo quidem quantum ad hoc, quia fuit subtilissimus & totus diuinus. Secundo quantum ad hoc quòd paruulis in Christo lac vtiliter nouerat dare, ibi. {Et vt my. &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ipse Dionysius similis cum Thimotheo & ipso Ierotheo & multis aliis sanctis fra-

sanctorum, & temporis contritione & mentis puritate, & demonstrationum diligẽtia, & reliquis locutionibꝰ sanctis. Quare nunquam ad ita magnum solem contra inspicere conati sumus. Ita enim nobisipsis consentimus. Et scimus ꝙ neque sufficienter intelligere intelligibilia diuinorum capimus, neque quę sunt dicibilia Dei cognitionis dicere & eloqui. Longe autẽ existentes deficimus a diuinorum virorum scientia ad theologicã veritatem, quoniam ad hoc omnino propter abundantem reuerentiam venimus, vt neque totaliter audeamus aut dicamus aliquid de diuina philosophia, nisi secundum mentem acceperimꝰ, sicut non oportet contingentẽ diuinorum cognitionẽ negligere, & hoc nobis persuaserunt nõ solum secundum naturam desi-

A tribus conuenerunt apud apostolos ad videndum corpus eius qui est principium totius vitæ & quod suscepit Deum. Et põt intelligi de corporali visione Christi, de qua facit mentionem Apostolus. 1. Cor. 15. Corpus.n. Christi est corpus Dei, qui est vitæ princeps, & illud corpus ꝑ vnitionẽ Deũ suscepit, vnde & templũ dictũ est ſm illud Iob. 1. Hoc autẽ dicebat de tẽplo corporis sui. Potest etiam intelligi ꝙ conuenerunt ad videndũ corpus beatę virginis Mariæ in eius morte, qđ ẽt suscepit Deũ incarnatione. Et in illo cõuentu aderat etiam Iacobꝰ frater dñi, & Petrus qui erat summũ caput omnium apostolorũ. Post visionem aũt prædictam visum est omnibꝰ vt vniuersi apostoli & Epĩ qui ibi aderant, laudarent infinitã bonitatẽ diuinę {infirmitatis}, i. humanitatis, sicut vnicuiq; erat possibile. Et tunc Ierotheus superabat omnes magistros post apostolos, quibus nullus alius cõparari poterat, & illa laude erat totus excedens omnia sensibilia & mũdana, & quasi extra seipsum positus, his quæ laudabat, per quandam vnitionem coniunctus videbatur, & sic ab omnibus quicunque audiebant & videbãt, siue ante eum cognouissent siue non, iudicatus est Deo acceptus & diuinus laudator. Et quid potest dici de his, quæ ipse ibi theologizauit, quem tam sublimia fuerunt? quæ vt Dionysius dicit, si ab eius mente non excidit, multoties recognouit quasdam partes illarum diuinarum laudum, quas Ierotheus protulerat Deo inspirante, dum eas a Thimotheo prolatas audiuit. Tantum enim fuit Thimotheus in studio circa diuina, vt ea quæ audiuit etiam curauit memoria retinere. Deinde cum dicit. {Et vt mystica.} commendat eum de eruditione simplicium. Et dicit quòd vt omittat loqui de illis occultis ibi dictis, tum quia D Thimotheo nota erant, hoc dicendum est, quòd quando oportebat diuina communicare multitudini, & reducere quos poterat ad cognoscendum sancta cognitione proportionata imperfectis, excedebat Ierotheus multos sanctorum nostrorum{ & temporis tritione} quia plurimum temporis terebat siue expendebat in docendo. {& mentis puritate} quia non obuoluebatur fantasijs aut erroribus quibus impediretur a recto iudicio veritatis, { & demonstrationum diligentia} idest efficacia verborum in demonstrando veritatem, {& reliquis locutionibus sanctis} idest in aliis quæ requiruntur ad sanctas locutiones. Vnde concludit, quòd nunquam fuit suus conatus vt respiceret contra tantum solem, scilicet Ierotheum, se ei præferendo aut æquando. Deinde cum dicit. {Ita enim nos nobis.} ostendit quàm humilia de se sentiat. Et dicit quòd ita est conscius sibi, quòd ipse non est sufficiens ad intelligendum diuina, non solum quæ sunt supra intellectum humanum: sed etiam multa quæ sunt intellecta aliis hominibus. Et similiter reputat se insufficientem ad dicendum & manife- E standum ea quæ de diuina cognitione ab aliis dici possunt. Et multo longe reputat se deficere a scientia theologicæ veritatis quam perfectiores habuerunt. Et hoc ideo introducit, quia ad hoc deductus est, propter perfectam reuerentiam quam habet ad maiores, & ad diuinam philosophiam, quia totaliter non audeat cogitare aut dicere aliquid de diuina sapientia secundum suam mentem capere potest, et illam etiam audet, et dicit quòd non oportet negligere diuinorum cognitionem, quam contingit aliquem posse habere. Et ad hoc dupliciter persuasus est. Primo quidem ex naturali desiderio mentium quæ semper cum quodam amore cupiunt contemplationem rerum supernaturalium, quam capere possunt, quia per hoc maxime perficiuntur. Secundo, quia optima dispositio diuinarum legum, prohibet multum scrutari ea quæ sunt supra nos, tum quia sunt supra dignitatem nostram, tum quia impossibile est nobis adipisci, vt patet in Ecclesiastico Cap. tertio, vbi dicitur Altiora te ne quæsieris. Sed

deria mentium amabiliter semper cupientia, q̃ capere possunt supernaturalium contemplationum, sed ipsa diuinarum legum optima dispositio prohibẽs quidem ea quæ sunt super nos multum scrutari, & sicut super digni- B tatem, & sicut impossibilia, omnia autem quæcunque a nobis desiderantur & data sunt, discere attente præcipiens & aliis tradere benigne. Igitur istis & nos persuasi & ad possibilem diuinorum inuentionem non pigritantes aut formidantes: sed & non valentes nobis meliora cõtẽplari sine auxilio relinquere nõ patientes, ad conscribendum nosipsos deposuimus, nouum qui- C dem introducere nihil audẽtes; sed subtilioribꝰ & particularibꝰ singulorũ inquisitionibꝰ, ea q̃ sũt dicta vere a Ierotheo cõspicaciter discernẽtes & manifestãtes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ea quæ a nobis desiderantur & data sunt nobis vt ea capere possumus, præcipit lex diuina nos attente discere & alijs benigne tradere, ſm illud Sap. 8. Quam sine fictione didici &c. Et hoc etiam ex pluribus aliis scripturæ locis habetur. Deinde cum dicit. {Igitur istis & nos persuasi} concludit suam intentionem. Et dicit quòd persuasus est ex præmissis, & non reuocat ab inueniendo veritatem diuinorum secundum scientiæ possibilitatē, neque propter pigritiam, neque propter formidinem pusillanimitatis. Iterum non poterat animus eius pati vt sine auxilio dimitteret eos qui non poterant maiora contemplari, q̄ ipse propter omnia hęc disposuit se ad scribendum hoc opus, ita tñ q̄ nihil nouum auderet introducere: sed ea quæ conspicaciter a Ierotheo dicta sunt in quadam vniuersali intelligentia vult distinguere & manifestare per quasdam inquisitiones magis particulares & subtiles descendēdo ad singula. Et loquitur per similitudinem corporalium in quibus quanto aliquod totū in plures partes diuiditur, subtiliores partes efficiuntur.

CAPVT IIII.

De bono, lumine, pulchro, amore, extasi & zelo, & quòd malum neque existens, neque ex existente, neque in existentibus est.

LECTIO I.

Igitur oportet, iā sermone ad ipsam eam⁹ boni nominationem, quam excellenter attribuunt Theologi, superdeæ deitati & ab omnibus determinant, ipsā sicut reor thearchicam essentiam, bonitatem dicentes. Et quoniam eo q̄ est bonū vt substātiale bonū, ad omnia existentia extendit boni tatem. Etenim sicut noster Sol non ratiocinans, aut præligēs: sed per ipsum esse illuminat omnia, participare lumine ipsius secundum propriam rationem va

SVPER CAPVT IIII. LECTIO I.

Præmisso Prohemio, iam accedit ad prosequēdum principalem intentionem. Et vt sequentium capitulorum intentio, numerus & ordo pateat, considerandum est, q̄ sicut in primo & 2. ca. dictum est, in hoc libro intendit exponere diuina nomina, quibus manifestantur processiones Dei in creaturas. Principium autem commune omnium harū processionum, bonum est, vt in 3. c. dictum est, quia quicquid a Deo in creaturas procedit, hoc creaturæ suæ propter suam bonitatem communicat. Et ideo primo agit in hoc quarto capitu. de bono, & etiam de his quæ ad considerationem boni pertinent. Sic autem singulæ processiones considerentur quas diuina nomina manifestant, tria videmus ex diuina bonitate esse rebus attributa. Primo quidem vt in se sint & perficiantur. Secundo vt adinuicem cōparentur. Tertio vt ordinentur in finem. Si autem ipsę res in se cōsiderentur, primum & communius quod in eis inuenitur, est esse. Secundo viuere. Tertio cognoscere. Quarto iustum esse vel virtuosum. Et secundum hunc ordinem de Diuinis nominibus prosequitur. Primo quidem post bonum de ente, in quinto capitulo. Secundo de vita, in sexto. Tertio de sapientia, in septimo. Quarto de virtute & iustitia, in octauo. Comparatio autem rerum ad inuicem attenditur secundum duo. Primo secundum aliquid intrinsecum, prout vna res dicitur alteri similis vel æqualis, eadem vel diuersa propter conuenientiam in substantia, quantitate aut qualitate. Et de his agit in nono capitulo. Secundo vero secundum aliquid extrinsecum, siue secundum quòd continentur sub vna parte, siue secundum quòd continentur sub vna mensura. Et de his agitur in decimo, vbi agitur de omnipotente & antiquo dierum. Hanc autem ordinationem rerum sequitur pax & tranquillitas ordinis. Vnde in vndecimo agitur de pace. Sed circa ordinem rerum in finem duo sunt considerāda, scilicet prouidentia gubernantis & ordinantis in finem. Et de hoc agitur in 12. capitulo vbi agitur de Rege regum & domino dominorum, & ipse finis ad quem res per prouidentiam, & gubernationem perueniunt. Et hoc pertinet ad 13. capitulū in quo agitur de perfecto & vno. Ad sciendam vero continentiam huius quarti capitu. considerandum est quòd opposita eiusdem sunt considerationis. Malum autē opponitur bono, vnde in cap. de Bono determinat ēt de malo. Rursus, quia actus per obiectū cognoscitur, ad eandem considerationem reducitur actus & obiectum. Bonum autem est proprium obiectum amoris, vnde in hoc capi. boni agit etiam de amore & de extasi, quę est effectus amoris, vt patebit, & de zelo qui quandam amoris intensionem signat. Item cum bonum sit q̄d omnia appetunt, quæcunq; de se important appetibilis rationē ad rōnē boni pertinere videntur, hmōi autem sunt lumen & pulchrū de quibus etiā in hoc ca. agit. Et hanc intentionem capituli expri mit titulus, qui talis est. {De bono, lumine &c.} Primo igitur in hoc ca. determinat de bono. Et primo ostendit qualiter bonum sit in Deo. Secundo qualiter creaturis communicetur, ibi. {Propter istos subsistèrunt &c. Circa primum duo facit. Primo ostēdit quo modo attribuat Deo. Secundo inducit exēplum, ibi. {Etenim sicut ni: &c.} Dicit ergo primo, q̄ post præmissa, iam oportet ser monē dirigere de hoc nomine bonum, quod in sacra scriptura excellenter attribuitur, supremæ deitati, & in bonitate distinguitur ab omnibus aliis rebus, vt patet per illud Mat. 19. Nemo bonus nisi solus Deꝰ. Et hoc propter duo. Primo quidem, quia ipsa diuina essentia est ipsa bonitas, quod in aliis rebus non contingit. omnia vero alia per participationem. Vnumquodque enim bonum est secundum quòd est res actu, Deo autem proprium est quòd sit suum esse, vnde ipse solus est sua bonitas. Item res aliæ, & si inquantum sint, bonę sint, tamen perfectam bonitatem consequuntur per aliquod superadditū supra eorū esse, sed Deus in ipso suo esse habet cōplementū suæ bonitatis. Item res aliæ sunt bonę p ordinē ad aliquid aliud, quod est vltimus finis, Deus aūt non ordinat ad aliquē finē extra se. Sic igitur primū quod est propriū diuinę bonitatis, est q̄ ipsa bonitas est essentia diuina. Secundū proprū eius est, q̄ extendit bonitatem ad omnia quæ per participationem dicuntur deriuari ab eo quod per essentiam dicitur. Deinde cum dicit. {Etenim sicut noster Sol.} manifestat per exemplū quod dixerat de diffusione bonitatis. Et dicit q̄ sicut noster sol materialis illuminat oīa quæ possunt participare per suā proportionem lumine eius per suum esse naturale, non ratiocinando vel præeligendo vnum alteri, ita & bonum quod est Deus, q̄d est archetypū, i. principale exemplar vel figura per excellentiam separatum super Solem sicut supra quandam obscurā & deficientem imaginē, per suā essentiam proportionaliter immittit omnibus existentibus radios suæ bonitatis, quantum ad omnia quæ ad bonitatem pertinēt. Cōsiderandum est autem, quòd non replicauit in Deo, non ratiocinans aut præeligens, quod de sole dixerat, sed sicut de sole dixerat quòd per ipsum suum esse illuminat, ita de Deo subdit quòd per suam essentiam omnibus bonitatem tradit. Esse enim solis non est eius intelligere aut velle, etiam si intellectum & voluntatem haberet, & ideo quod facit per suum esse, non facit per intellectum & voluntatem. Sed diuinum esse est eius intelligere & velle, & ideo quod per suum esse facit, facit per intellectum & voluntatem. Et ideo signanter dixit q̄ Deus segregatur a sole {sicut archetypum supra obscuram imaginem.} Deinde cum dicit. {Propter istos subsiterunt intelligibiles,} ostendit quomodo bonitas inueniatur in creaturis a Deo diffusa. Et primo quomodo inueniatur in angelis. Secundo quomodo inueniatur in animalibus rationalibus, ibi. {Sed & post illas claras &c.} Tertio quomodo inueniatur in aliis creaturis corruptibilibus, ibi. {Sed & de ipsis irrationalibus &c.} Quarto quomodo inueniatur in materia prima, ibi. { Si autem & super omnia existentia &c.} Quinto quomodo inueniatur in corporibus cælestibus, ibi. {Sed quòd nos in medio prætercurrens &c.} Circa primū duo facit. Primo ostēdit q̄o inueniē bonū in angelis secundū se, Secundo prout considerantur sub propria regula, & ordine. ibi. {Inde ipsis supermundani ordines &c.} Circa primum tria facit. Primo ostendit quomodo bonum inuenitur in angelis quantum ad eorum naturam. Secundo quantum ad eorū conseruationem. ibi. {Et manſionem ex bonitate.} Tertio quantum ad ordinem in finem. ibi. {Et ipsam desiderantes.} Circa primum tria facit. Primo ostendit quomodo ex diuina bonitate habēt esse. Secundo quomodo viuere. ibi. { Propter istos sūt &c.} Tertio quomodo intelligere. ibi. {Et sicut incorporales.} Dicit ergo primo, q̄ propter radios, idest, diffusionem diuinæ bonitatis productæ sunt in esse subsistēti cælestes creaturæ, in quibus inuenitur substantia, virtus, & operatio, vt in 11. ca. Cælestis hierarchiæ dicitur. Et dicuntur intelligibiles inquantū sunt actu secūdum suam naturam.

Et intellectuales inquantum actu intelligunt, quāmuis Platonici in substātijs separatis distinguerent intelligibilia ab intellectualibus. Nam intellectus per participationem intelligibilis, fit intelligens. Et ideo intelligibile est magis abstractum & altius. Et secundum hoc posset dici quòd intelligibiles substantias, supremos angelos vocat, intellectuales aūt inferiores. Licet melius sit q̄ intelligātur intelligibiles, inquantū intelliguntē, & intellectuales, inquantum intelligunt. Deinde cum dicit. {Propter istos sunt & viuūt,} prosequitur de vita angelorum. Et dicit quòd propter diffusionē diuinæ bonitatis angeli non solum habent esse, sed & viuere, eminentiori vita quām nos. Nō enim deficit per mortem sicut vita nostra, quando prolongatur. Et hoc enim accidit in viuentibus inferioribus, quia subiacent generationi & corruptioni, & varietati, quæ est secundum qualitatem, & quantitatem, per quam res instabiles reddūtur & defluentes & diuersimode se habentes. Et hoc accidit rebus inferioribus quæ habent materiam, sed angeli supra omnia ista sunt eleuati & depurati. Deinde cū dicit. { Et sicut incorporales &c.} prosequitur de intellectu eorum, & primo quomodo sunt intelligibiles. Et dicit quòd {intelliguntur sicut incorporales & immateriales.} Corpora.n. sunt sensibilia & imaginabilia, non tamen intelligibilia actu. Similiter nulla forma in materia existens est actu intelligibilis, sed potentia tantum. Ideo angeli sunt intelligibiles actu, inquantum sunt incorporei & immateriales. Secundo ostendit quomodo intelligant. Et dicit quòd {intelliguntur supermundane}, i. supra modum quo nos intelligimus, sicut quædam mentes & intellectus separati. Forma enim immaterialis ex hoc quidem q̄ est in mente, intelligitur, sed per hoc q̄ est mens subsistēs intelligit. Tertio dicit quid intelligant, & vnde. Et dicit quòd illuminantur a Deo de rationibus intelligibilibus per rationes intelligibiles existentium, quia per rationes intelligibiles eis a Deo inditas rerum cognitionem habent, non colligendo rationes intelligibiles ex rebus sicut nos. Quarto dicit quòd propria intellecta deferunt ad ea quæ sunt proxima sui generis, in quantum superiores manifestant sua intellecta inferioribus. Dein de cum dicit, {Et mansionem,} ponit ea quæ pertinent ad conseruationem. Et ponit quinque per similitudinem corporalium rerum. Res enim corporales habent mansionem in loco secundum quòd substantiæ angeli habent mansionem vel habitationem per operationem intellectus & voluntatis in his quæ intelligunt & amant, secundum illud Apostoli, phil. 3. Nostra conuersatio in cælis est. Habitatio autem cosporalis indiget fundamento in quo firmetur, & similiter mansio quæ est secundum intellectū fundatur in prima veritate intelligibili, & mansio quæ est secundum voluntatem in prima veritate volibili. Et ideo dicit quòd ex bonitate diuina non solum est eis manſio, sed etiam {collocatio,} vel fundamentum, ſm aliam translationem. {Rursus corporalia inferiora continētur sub ordine superiorum, ita & angeli continentur sub ordine diuinæ prouidentiæ. Solus autem Deus est qui continet & non continetur, & ideo subdit {& continentia.} Item corporalia inquantum sunt corruptibilia indigent custodia ne corrumpantur, angeli aūt non sunt mutabiles secundū substantiam, sed secundum voluntatem, & ideo indigent custodiri a Deo, ne eorum voluntas ab ordine diuino auertatur, & hoc est quod subditur, {& custodia.} Item viuentia corporalia indigent refectione per quam sustententur, & similiter angeli conseruantur in esse per hoc quòd intellectus, & affectus ipsorum satiatur diuina fruitione, & intelligibilium consideratione, ideo quinto subditur, {& cibus bonorum.} Deinde cum dicit. {Et ipsam desiderantes &c.} prosequitur de ordine in finem. Diuina enim bonitas conuertit omnia ad seipsam, vt supra dictū est. Et ideo sequitur q̄ propter diuinam bonitatem, angeli ipsam desiderant, non tamquam carentes eo q̄d desiderant, sicut imperfecti, sed sicut habētes esse & bene esse quantum ad ipsos, & confi gurati diuinæ bonitati, & deiformes effecti, inquantū inferioribus communicant diuinæ dona, quæ ad eos de summo bono venūt, & hoc sicut lex diuina inducit. Est enim lege diuina sancitum, vt bona quæ a Deo accipimus, inferioribꝰ communicemus, & sic con formamur bonitati eius ex quo omnia bona profluunt. {Inde ipsis supermūdani ordines &c.} Positis his quæ angeli a diuina bonitate consequuntur ad eorum naturam pertinentia, hic ponit ea quæ pertinēt ad eos secundum quòd continentur in ordine. Secundo ea quæ pertinēt ad eos secundum quòd sunt in hierarchia. ibi. {Sed & quæcunq; cælestes.} Tertio ea quæ conueniunt eis secundum quòd communiter angeli nominantur. ibi. {Ex qua & boniforme &c.} Dicit ergo primo, q̄ ex diuina bonitate sunt præmissis substantiis ordines supermundani, prout quidam dicuntur esse in ordine Seraphin, quidam in ordine Cherubin, & de aliis similiter. Considerandum est autem quòd ad ordinem tria concurrunt. Primo quidem distinctio cum conuenientia. Secundo cooperatio. Tertio finis. Dico aūt distinctionem cum conuenientia, quia vbi non est distinctio, ordo locum non habet. Si autem quæ distinguuntur in nullo conuenirent, vnius ordinis non essent. Oportet ergo angelos qui sunt vniꝰ ordinis ad inuicem vniri, inquantum sub vno ordine cōtinentur. Et hoc est quod dicit. { ad se inuicem vniones} tamen quædam vniuntur in ordine tantum absque continuitate, vel contactu, sicut domus in ciuitate, & ciuitates in regno, sed vniones angelorum in ordine sunt cum quodam contactu, siue etiam continuitate. Et ideo subdit, {in se inuicem captiones} quia scilicet vnus angelus alium in se capit per intellectum & affectum, talis tamē vnio non tollit distinctionem quæ est secundum proprietatem substantię vniuscuiusque. Et ideo subdit, {inconfuſę discretiones.} Sicut autem vniuscuiusque substantiæ est propria operatio, sic cuiuslibet ordinis est accipere aliquam cooperationem eorum quæ sub ordine continentur. Ad quam cooperationem tria requiruntur. Primo quidem, vt inferiora se eleuent versus superiora, vt eis subdantur & ab eis iuuentur, & hoc est quod dicit, quòd { ex diuina bonitate sunt eis virtutes subiectorum, idest, inferiorū substantia rum, {sursum agentes} idest, eleuantes eas {ad meliores}, idest, superiores. Secundo vt superiora inferioribus prouideant. Et hoc est quod subdit, {prouidentiæ prouectiorum, idest superiorum {circa secundas} idest, circa inferiores. Et ne aliquis sic superioribus intendat vel inferioribus quòd sui obliuiscatur, subdit Tertium, vt vnusquisq; sit sollicitus ad custodiam propriam virtutis, & hoc est quod dicit, {custoditæ proprioru virtutis vniuscuiusque}, idest, eorū quæ proprie pertinent ad virtutem vniuscuiusque, vt scilicet vnusquisque in suo gradu se custodiat. Sicut enim omnis ordinis est aliqua operatio, sic & finis. Est autem eorum quæ sunt in ordine duplicem finem accipere. Vnum, scilicet, qui est in ipsis ordinatis, inquantum sunt ordinata ad inuicem, quod consistit in habitudine vnius ad alterum. Et hunc finem tangit cum dicit, {& intransmutabiles conuoluliones} idest, circumitus circa seipsas. Circa quod considerandum est, quòd cum motus circularis sit vniformis per totum, quia in quolibet sui habet principium & finem, & in potentia, non in actu. Motus autem rectus diuersificatur secundum principium & finem & distantiam ad vtrumque. Sic ergo intelligibiles operationes angelorum, rationes vniformes, conclusiones dicuntur, habent tamen intelligibiles operationes angelorum, id q̄d perfectionis est, in conclusione, scilicet vniformitatem sine eo quod imperfectionis est, scilicet mutatione, & ideo nominat intransmutabiles conuoluliones circa se, secundum quòd vnus angelus aliū intelligit & amat. Secundus finis est bonum quod est supra ordinē, & secundum hoc sicut dux est finis exercitus, sic Deus est finis angelorum sub ordine contentorum. Et hunc finem tangit cum dicit

ta sunt a nobis in Tractatu de angelicis proprietatibus, & ordinibus. Sed & quęcumque cælestis hierarchiæ sunt angelis cōuenientes mundationes, supermundanę illuminationes, & perfectiua totius perfectionis angelicæ, ex omnium causa & fontana sunt bonitate, ex qua & boniforme ipsis donatum est, & manifestare in ipsis occultā bonitatē & esse angelos sicut enuntiatiuos diuini silentii, & sicut lumina clara interpretatiua eiꝰ quod est in abditis præpositos & præmissos. Sed & post illas

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicit, {circa desiderium boni,} id est Dei {identitates} quia omnes in hoc conueniunt, vel quia super eodem modo circa hoc se habẽt, {& summitates} quia omnia eorum desideria ad hoc summum desiderium referuntur, vel {sublimitates} secundum aliam literam, quia sublimius exteris Deum desiderãt. Et non solum ista sunt eis a bonitate diuina ad rationem ordinis per tinentia, {sed etiam quæcumque alia dicta sunt} in libro angelorũ hierarchiæ, in quo tractatur de angelicis proprietatibus, & ordinib⁹. } Deinde cum dicit. {Sed & quæcumque cælestis hierarchiæ &c. } enumerat ea quæ pertinẽt ad rationem ierarchiæ. Et dicit quòd etiam ex omni causa & bonitate diuina quæ est fons omnis bonitatis proueniunt angelis quæcumque actiones cælestis ierarchiæ sũt eis conuenientes. Est aũt considerandum, quòd cum hierarchia sit sacer principatus. Principis autem sit dirigere, actio hierarchica erit dirigere ad sacra. Et secundum hoc sunt triplices hierarchiæ actiones, scilicet {mundatio nes,} id est purgationes, {supermundanæ illuminationes } & ea quæ sunt {perfectiua totius angelicæ perfectionis. Mundat autem F
claras & admirabiles mentes animæ, & quæcumque sunt bona animarum, sunt propter superbonitatem bonam, intellectuales ipsas esse, subsantialem vitã. inconsumptibilem, ipsum esse, & posse, extensas ad angelicas vitas, per ipsas sicut bonos duces ad omnium bonorum principatum sursum agi, & inde emanantium illuminationum in participatione fieri secundum illorum proportionem, & deiformi bono secundũ virtutem participare, & quacũq; alia a nobis in sermone de aia sunt enumerata.

nit primo tria quæ pertinent ad eorum naturam, scilicet, q̃ sunt intelligibiles, & quòd habent {vitam subsantialem,} id est vt per se, inquantum sunt immortales & incorruptibiles. Secundo ponit ordinem earum ad angelos. Et ponit tria, scilicet, quòd extendun tur ad angelicas vitas, inquantum scilicet, de eorum similitudine aliquid participãt, & iterum per illos angelos sicut per quosdã bonos duces eleuantur ad summum principem omnium bonorum. Sic enim subdit & in rebus humanis ad duces imitandos, & eis seruiendũ subdũt, vt per eos ad summũ principem ordinẽtur, {& inde,} id est ab angelis sunt animæ participes secundum suã {proportionem illuminationum } a Deo {emanantium,} sicut & in rebus humanis

LECTIO II.

Bonitas diuina in irrationabilibus.

SED & de irrationabilibus animabus aut animalibus, si oportet dicere quæcumque aera secant, & quęcumque in terra vadunt, & quęcumque in terra extenduntur, & in aquis vitam vt ambigue sortita, & quæcumque sub terra cooperta viuunt, & pulue re affecta, ac obruta, & similiter quæcumque sensibilem habent animam aut vitã, & hæc omnia G

directiones & præcepta a Rege, ad populum per duces perueniũt. Tertiũ tangit ordinem animarum ad Deum. Et dicit quòd participant animæ deiformi dono gratiæ secundum propriam virtutẽ, & non solum hoc habent animæ ex diuina bonitate, sed etiã quæcumque alia sunt enumerata a nobis in sermone de anima. Patet enim librum de Anima, quem non habemus. H

LECTIO II.

SEd & de ipsius irrationabilibus animabus &c.} Determinatis his quæ rationales creaturæ de diuina bonitate participant, hic accedit ad irrationabiles creaturas. Et primo prosequitur ea quæ pertinent ad animalia irrationabilia. Et dicit. Si oportet loqui non solum de nobilibus creaturis, sed etiam de ignobilibus, vt puta de {irrationabilibus animabus aut animalibus } sciendum est quòd quædam eo rum aera secant volando, vt aues, quædam vero habent motum in terra. Et hoc dupliciter. Quædam enim {vadunt,} id est ambulant, vt animalia quadrupedia, quædam vero {in terra extenduntur,} id est, per sui corporis extensionem mouentur, vt reptilia, quædam sunt {fortita vitam in aquis} vt pisces, {aut ambi gue} sicut quædam animalia quæ nunc in aquis nunc in terra viuunt, quædam vero {viuunt sub terra} vt talpæ, {& puluere affecta,} vt quidam vermes qui sub pulueribus inueniuntur, tam ista quàm quæcumque alia vniuersaliter habent substantiam, & vitam sensibilem, quòd sunt, & quòd sic viuunt ex diuina bonitate habent. Deinde cum dicit, {Et plantę &c.} prosequitur de plantis. Et dicit quòd omnes plantæ ex diuina bonitate habent vitam, non qui dem sensibilem, sed quæ attenditur secundum nutritionem, & mo tum augmenti, & decrementi. Deinde cum dicit. {Et quæcumq; inanimata &c. } prosequitur de inanimatis. Et dicit quòd omnis {substantia} inanimata {& non viuens, ex diuina bonitate habet q̃ sit, & quòd {substantialem obtineat habitum,} id est, quòd se habeat vt subsistens, per quod excedit accidens. Deinde cum dicit. {Si autem & super omnia existentia &c.} persequitur de materia prima. Circa quod considerandum est, quòd Plato correxit errorem antiquorum naturalium qui non distinxerunt inter materiam & formã in rebus generabilibus & corruptibilibus, ponentes primã materiam esse aliquod corpus in actu, vt ignem aut aerem aut aliquod huiusmodi. Intellexit enim Plato formæ corporali subesse materiam quæ in sui essentia non habet aliquam speciem, sed tamen materiam a priuatione non distinxit, vt Aristoteles dicit in primo Physicorum. Vnde tam ipse quàm sui sectatores materiam appellabant non ens propter priuationem adiunctam. Et hoc modo loquendi, etiam Dionysius vtitur, quamuis secundum Aristotelem necessarium sit materiam a priuatione distinguere, quia materia quandoque inuenitur sub forma, quandoque sub priuatione, vnde priuatio adiungitur ei per accidens. Item considerandum est secundum Platonicos, quòd quanto aliqua causa est altior, tanto ad plura se extendit eius causalitas. Vnde oportet quòd id quod est primum subiectum in effectibus, id est materia prima, sit esse ctus solius primæ causæ, quæ est bonum, causalitate secundarum causarum vsque ad hoc non pertingente. Omne aũt causatum conuertit in suam causam per desiderium. Vnde materia prima desiderat bonum, secundum quòd desiderium nihil aliud esse videtur quàm

quàm priuatio, & ordo ipsius ad actum. Rursus considerandũ est, quòd sicut materia prima dicitur informis per defectum formæ, sic informitas attribuitur ipsi primo bono, non per defectum, sed per excessum, & sic secundum quandam remotam assimilationem similitudo causæ primæ inuenitur in materia prima. Secundum hoc ergo Dionysius dicit quòd Deus cum sit {super omnia existentia, forma} res inquantum est bonum & carens forma, } per excessum. Et hoc manifestat per singula, {In ipso} enim {solo} Deo inuenitur quòd Deus {excessus substantiæ} quia inquam excellenter subsistit. Et hoc dicitur {non existens } vt alia similiter cum sit excedens vita {dicitur non viuens, } & cum sit excellens sapientia dicitur {sine mente, } & similiter de omnibus aliis {quæcumque sũt in bono, } scilicet deo de numero non formatorum per negationem dicta, & deinde sunt {excedentis formationis, quia ille formæ in eo sunt per superexcessũ, } & si fas est dicere} illud bonũ quod est super omnia existentia & non existens, vt dictũ est, {desideratæ ipsum non existens, } id est materia prima, inquantum desiderat formam, quæ est similitudo diuini esse, & certat aliquo modo in bono, } id est, vt primo bono assimiletur, quæ quidẽ communicatio nihil aliud est quam inclinatio ipsius ad formam, & communicat vt sit id, scilicet, ens & bonum {quod vere, } id est, essentialiter prædicatur de substantiali bono, quod nominatur {secundum ablationem ab omnibus per } nomina negatiua non propter defectum, vt materia prima, sed propter excessum. Deinde cum dicit {Sed quod nos in medio prætercurrens effugit &c. } prosequitur de corporibus supercælestibus de quibus tractare effugerat, & primo in medio. Requirebat enim consequentia ordinis, vt inter substantias incorporeas incorruptibiles, & substantias corporeas corruptibiles, tractaretur de substantiis corporeis incorruptibilibus, sed propter adiunctionem animarum ad corpora corruptibilia, prædictum ordinem prætermisit. Circa corpora autem cælestia primo ponit quæ pertinent ad ipsas spheras cælestes. Et ponit tria. Primo habitudinem ipsorum ad inferiora. Nam sunt corpora cælestia principia actiua respectu corporum generabilium, & corruptibilium, & terminus diferetiius vniuscuiusque eorum præfigitur secundum corpora cælestia. Et hoc est quod dicit, q̃ {bonum} diuinum {est causa cælestium principiorum & terminationũ, } Secundo ponit quod pertinet ad modũ substantiæ eorum. Circa quod sciendum est, quòd quidam antiqui credentes corpora cælestia naturæ igneæ, posuerunt ea cibari, & nutriri vaporibus ex terra & aquis resolutis, & per hunc modum conseruari cælestia corpora sicut conseruatur ignis per appositionem lignorum. Et ad hoc remouendum dicit quòd {bonum} diuinum {est causa} huius, scilicet cælestis corporis, non augmentabilis, } scilicet per aliquam appositionem, {& non minorabilis} per aliquam consumptionem, {& tamen inuariabilis, } quia secundum suam substantiam alterari non possunt. Tertio ponit quod pertinet ad motus ipsorum, ex quibus Pytagorici dicebant sonos quosdam armonicos prouenire, sed hoc ipse excludens dicit, q̃ A bonum est causa {maxime reuolutionis motuum cæli} quæ est {sine sono, si ita oportet dicere, } aliqui enim contrarium dixerunt. Deinde ponit ea quæ pertinent ad stellas fixas. In quibus quatuor sunt consideranda. Primo ordinationes earum ad inuicem secundum distantiam, propinquitatem & situm, prout ex eis diuersæ figuræ constituuntur. Secundo pulchritudinem earum, quæ est p claritatem, figuram, & quantitatem. Tertio lumina earum secundum quòd per suos radios effectũ in istis inferioribus habent. Quarto collocatiões earum, secundum q̃ in sphera sua immobiliter figuntur. Deinde ponit quod pertinet ad quinque planetas, scilicet Saturnum, Iouem, Martem, Mercurium, Venerem. Et dicit quòd diuinum bonum est causa {circularis motus duorum luminarium, } id est solis & lunæ, quæ vocat sacra scriptura magna. Gen. 1, secundum quòd motus singulares restituuntur ab eisdem signis ad eadem. Et secundum hæc luminaria distinguuntur a nobis dies & noctes, & mensurantur anni, & menses {determinant, } id est distinguunt {& numerant. } id est, mensurant {& ordinant } secundum prius & posterius, {& continent } secundum certam illuminationem, {circulos & motiones tẽporis & omnium quæ mouentur in tempore. Dicit autem circulos tem poris, secundũ quòd de mane redeunt ad mane, & de vere ad ver. Manifestum est autem, q̃ per distinctionem annorum & mensium & dierum & motuum distinguimus ea quæ aguntur in vno tempore ab his quæ aguntur in alio, & per eadem etiam scimus quantitatem temporis & actionis, secundum quòd pluribus aut paucioribus diebus, mensibus & annis durat. Scitur etiam quòd prius vel posterius agatur, ex hoc quòd illo die, mense, vel anno est actum. Principium etiam, & terminationem vniuscuiusque durationis & actionis secundum certum diem, & mensem, & annum distinguuntur, & per hoc dicuntur continere omnia quæ aguntur in tpe. B C D E

LECTIO III.

De nomine luminis.

QVid dicat quidẽ aliquis de ipso secundum se solari radio. Ex bono .n. est illud lumen, & imago bonitatis, propter quod & luminis nominatione laudatur bonum, sicut in imagine archetypum manifestatum. Sicut enĩ super oĩa existentis bonitas diuinitatis a supremis & proiectissimis substantiis vsque ad vltimas transit, & adhuc super omnes est, neque superioribus pertingentibus ad ipsius excessum, neque in ferioribus ãbitum trãseuntib⁹. Sed & illuminat illuminari valentia omnia, & creat, & viuificat, & cõtinet, & perficit, & mẽsura est existentium: & æuum, & numerus, & ordo, & ambitus, & causa, & finis. Ita quidem, & diuinæ bonitatis manifesta imago, magnus iste, & totus splendens & superlucens Sol, secundum multam resonantiam boni, & omnia quæcumque parti-

LECTIO III.

QVid dicat quidem aliquis de ipso &c. } Postquam prosecutus est ea quæ pertinent ad nomen boni, hic prosequitur ea quæ pertinent ad nomen luminis. Et primo ostendit quomodo nomen luminis solaris metaphoricè Deo attribuitur. Secundo quomodo attribuitur ei intelligibile lumen, ibi. {Sed hæc quidem &c. } Circa primum tria tacit.

Primo

cipare ipso possunt, illuminat & superextentum habet lumen, ad omnem extendens visibilē mundum, & sursum, & deorsum propriorum radiorum splendores. & si aliquid ipsis nō participat, hoc non infirmitatis aut paruitatis est illuminatiuæ ipsius distributionis, sed non extentorū ad luminis participationē propter luminis accipiendi importunitatem. Siquidem multa sic se habentia radius transiens, sequentia illuminat, & nihil est visibilium ad quod non pertingat secundum proprii splendoris excedentem magnitudinem. Sed & generationem visibilium corporum confert, & ad vitam ipsa mouet, & nutrit, & auget, & perficit, & mundat, & renouat, & mensura est, & numerus horarū dierum, & omnis temporis nostri lumen. Ipsum enim est illud lumen, quàmuis tunc informe erat, quod diuinus dixit Moyses, & quòd ipsam determinauit primam nostrorum dierum trinitatem. Et sic omnia ad seipsam bonitas cōuertit, & princeps congregatrix est dispersorum, sicut principalis, & viuifica deitas, & omnia ipsam vt prīcipium, vt continentiam, vt finem desiderant. Et bonum est, vt eloquia dicunt, ex quo oīa subsistunt & sunt, sicut ex causa perfecta deducta, & in quo oīa consistunt sicut in omnipotenti plantatione custodita & contenta, & ad quod omnia conuertuntur, quemadmodum ad proprium singula finē, & quòd desiderāt omnia intellectualia quidem, & rationalia cognitiue, sēsibilia autem sensibiliter, expertia vero sensus, naturali motu viuifici desiderii, carentia autē

Primo ostendit quòd nomen solaris luminis Deo attribuitur ratione similitudinis. Secundo manifestat similitudinem. ibi. { Sic enim super omnia ex.&c.} Tertio excludit errorem. ibi. { Et non di.secundum antiquitatis &c.} Dicitur ergo primo, quòd sicut prędicta ex diuina bonitate habent esse, & bene esse, ita & radius solaris per se consideratus est ex bonitate Dei, & est quædam {imago,} idest, expressa similitudo diuinæ bonitatis. Inde est quòd { ipsum bonū } quod est Deus, {laudatur nominatione } solaris { luminis } eo ꝙ manifestatur bonitas diuina in tali lumine { sicut archetypum, } idest principalis figura, vel principale exēplar in expræssa imagine. Dicitur enim Malach. 4. Vobis timentibus nomē meum orietur sol iustitiæ. Deinde cum dicit. Sicut .n. su. &c.} manifestat præmissā similitudinem. Et primo quantum ad processum rerum in esse a diuina bonitate. Secundo quātum ad ordinem rerum in ipsā, ibi. {Sicut oia &c Primo ergo ponit ea quę ad diuinā bonitatem pertinent secundum quòd res ab ipsa procedunt. Et circa hoc ponit tria. Primo quidem vniuersalem causalitatem ipsius. & dicitur quòd {bonitas} diuinitatis { super omnia existen. trā. } causando a supræmis, & perfectissimis substantiis vsque ad vltimas. Posset autem aliquis credere quòd transiret per omnia sicut eis permixta & in eis conclusa, & ad hoc excludendum subdit, quòd quamuis per omnia transear tradendo similitudinem suam rebus, adhuc tamen super omnia est per suæ substantiæ singularitatem. Posset etiā aliquis credere, quòd quàmuis excedat omnes substantias, tamen supræmę substantiæ vsque ad eam attingant, per modum quo corpus inferius attingit suum superius. Et ad hoc excludendum subdit, quòd superiores substantiæ non pertingunt ad excessum diuinæ bonitatis. Posset iterum aliquis credere quòd quædam quæ sūt infima in rebus, non sunt a Deo creata propter eorū imperfectionem, sicut Manichei posuerunt corpora corruptibilia nō esse creata a Deo, & ad hoc excludendum subdit quòd inferiora non transeunt ambitū causalitatis eius. Secūdo. ibi. {Sed & illuminat &c.} postquàm posuerat quòd causalitas eius se extendit ad omnes substantias, ostendit quid substantiæ ex diuina bonitate consequuntur. Et dicit quòd diuina bonitas illuminat omnia quæ illuminari possunt, scilicet rationales substantias, vniuersaliter autem omnes substantias creat, dans eis esse, {& viuificat} omnia quæ viuunt, {& continet,} idest, conseruat {& perficit } dans eis suas perfectiones. Tertio.ibi. {Et mensura &c.} ostendit quam habitudinem habeat diuina bonitas ad res iam productas. Et dicit primo, quòd habet habitudinem mensuræ. Est etiam mensura existentium, quod ex hoc potest sciri quantum vnumquodque existentium habeat de nobilitate essendi quod appropinquat ei, vel distat ab eo, sicut si dicamus albedinem esse mensuram omnium colorum, quia vnusquisque color est tanto nobilior, quanto albedini propinquior. Specialiter autem descendit ad quasdam speciales mensuras. Mensura autem durationis motus, & mutabilium rerum est tempus, esse vero immobilium rerum non mensuratur tempore, nisi per accidēs ratione motus adiuncti, sed propria mensura essendi est æuū. Duratio autem vniuscuiusque esse præfigitur, & mēsuratur a Deo, & secundum hoc Deus dicitur omnium existentium euum. Inuenitur etiam inter species quantitatis aliqua mensura, quæ est numerus. & hæc etiam mensura attribuitur Deo, qui est numerus rerum omnium, & determinatio multitudinis earum, quod ad rationem numeri pertinet a diuina sapientia procedit. Rationem aūt tam tēporis quam numeri sequitur ordo, quia vna species numeri naturaliter est alia prior, & tempus est etiam numerus motuum secundum prius & posterius. Vnde consequenter dicit, quòd Deus est ordo omnium inquantum omnia quæ ab ipso sunt, ordinata sunt. Est etiam inter species quantitatis aliqua mensura quæ est locus. Locus quidem mensurat ambiendo corpus localiter. Et hunc etiam Deo attribuit qui immediate omnia ambit. Non solum autem habet ad res productas habitudinem mensuræ, sed etiā habitudinē causę agētis, & finis, & ideo subiungit, {& causa, & finis.} Deinde cum dicit. { Ita quidem, & diuinæ bonitatis manifesta imago &c.} ostēdit quomodo inueniat similitudo Dei, quantum ad præmissa. Et primo quantū ad vniuersalitatē causandi. Et dicit ꝙ sicut prædicta conueniunt diuinæ bonitati, ita sol iste sēsibilis, qui & maximus, transcendens omnia corpora cælestia secundū quātitatem, {& tot⁹ splēdens } non habens aliquas nebulas sicut luna, {& superlucēs} ad differētiam lunæ, cuius lumen augetur & minuitur, & quandoque deficit. Et ꝙ aliquādo eclipsari videt, non est propter defectum luminis in ipso, sed quando lumen eius ad nos non pertingit propter interpositionem lunæ. Iste inqua sol tāquàm manifesta imago diuinæ bonitatis {secundū multam resonātiā ad diuinam bonitatem { illuminat quæcumque possunt participare} lumine eius, & tamen lumen eius, {est superextentum } quia nihil potest pertingere ad æqualitatem luminis eius, & extendit {splēdores radiorum suorum} ad totum istum corporeum & visibilem mundum tam sursum quàm deorsum, quia non solum ista inferiora, sed etiam superiora corpora cælestia illuminantur ab ipso, {& si} est {aliquid} quod {non participat} lumine eius,} hoc nō est} propter debilitatem vel paruitatem illuminātis{virtutis} in ipsō, sicut est in candela, quæ propter paruitatem, vel debilitatē sui luminis vsque ad modicum spacium illuminat. Sed quòd aliqua a sole non illuminantur, est propter defectum eorum quæ nō possunt extendere se ad participandum lumen solis, propter hoc quòd non sunt oportuna vel apta ad accipiendum lumen. Sed tamen solaris radius multa talia corpora illuminari non valentia prætermittens, illuminat sequentia, sicut prætermittens nubem aliquam, illuminat quæ sub nube sunt. {Et} breuiter {nihil est visibilium ad quod non pertingat,} solis causalitas{secundum excedentem magnitudinem sui proprii splendoris. } Secundo cum dicit. {Sed & generationem visibilium corporum confert,} ostendit similitudinem quantum ad effectus quos Deus facit in omnibus rebus. Dictum est enim, quòd diuina bonitas dat esse omnibus rebus per creationem. Sed in hoc aliquam similitudinem eius habet sol, qui dat esse per generationem. Confert enim ad generationem sensibilium corporum sicut quoddam vniuersale agens & causa nō vnita. Dictum est etiam quòd Deus viuificat res, & in hoc assimilatur ei sol quòd {mouet} inferiora corpora {ad vitam. } Manifestum est enim, quòd ex radiis solis viuentia generantur nō solum quæ generantur sine semine, sed etiam in his quæ ex semine generantur, virtus solis operatur. { Auget} etiam quædam quæ ad actū vitæ pertinent, scilicet, nutrimentum & augmentum, quæ ex virtute solaris luminis causantur, sicut & cæteri motus corporales, perficit etiam corpora sensibilia solaris radius, inquantum eius virtute ad statum perfectum perducuntur, & etiam si qua per elongationem solis corruptionem aliquam & vetustatem incurrunt, sole appropinquante purgantur & renouantur, sicut arbores & omnes plantę in vere pullulant & crescunt. Tertio.ibi. { & mensura &c.} quantum ad rationem mensuræ ostendit similitudinem. Et dicit, quòd sol est mensura & numerus horarum, & dierum, totius nostri temporis, quod maxime mensuratur, & numeratur per motum solis. Et ne aliquis ferat instantiam de tribus primis diebus qui legūtur Gen. 1. ante quartum diem quo factus dicitur esse sol, subiungit ꝙ cum Moyses dixit quòd primo die Deus dixit, Fiat lux, & facta est lux, & diuisit lucem a tenebris, & tenebras uocauit noctem & lucem Diem, illa lux fuit lux solis, quæ tamen fuit primo creata, sed postea fuit formata, & perfecta quarto die quando

actus

vita & tantum existentia, aptitudine ad solam substantiæ participationem, secundum eandem manifestę imaginis rationem, & lumen congregat, & cōuertit ad seipsum omnia videntia, quæ mouentur, quæ illuminantur, quæ calefiunt, quæ totaliter a fulgoribus eius continētur, propter quod & ylios appellatur, quoniam omnia indestructibilia facit, & congregat dispersa, & omnia sensibilia ipsū desiderant, aut sicut videre, aut sicut moueri, aut sicut illuminari & calefieri, & totaliter cōtineri a lumine concupiscentia. Et non dico secundum antiquitatis rationem quòd Deus existens sol, & creator huius luminis, proprie procurat vniuersū mundum, sed quòd inuisibilia eius, videlicet Dei, a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, & sempiterna ipsius virtus, & diuinitas.

factus legitur sol, & sic radius solaris determinauit & distinxit primos tres dies & nostri temporis dies. Deinde cum dicit. { Et sic omnia ad seipsam &c.} Exponit præmissam similitudinem quantum ad ordinem rerum in diuinam bonitatem. Et primo ponit id quod pertinet ad diuinam bonitatem, Secundo ostendit huius similitudinem in sole. ibi. {Secundum eandem.} Circa primum tria facit. Primo ostēdit ex qua causa contingat quòd omnia ordinentur in Deum sicut in finem. Secundo quæ sit ratio ordinis. ibi. { sicut ex causa perfecta deducta, & in quo omnia &c. } Tertio modū ordinis ibi. { Et quòd desiderant omnia &c. } Causam autem hui⁹ ordinis assignat dicens, ꝙ diuina {bonitas omnia conuertit ad seipsam.} Hoc enī ipsum quòd res ordinantur in Deum ab ipso habent. Sunt .n. res quasi dispersę, & segregatę secundū ꝙ ad diuersos fines proprios ordinantur, sed inquantū communicant in ordine ad vltimum finem sic congregantur. Diuina igitur bonitas inquātum omnia ad seipsā conuertit est principaliter {congregatiua oīum dispersorum} sicut quædam {deitas} principaliter {viuifica.} Deinde cū dicit. {Et oīa ipsam &c.} assignat rationem ordinis. Intantum .n. omnia conuertuntur in ipsum, inquantū omnia desiderāt} ipsum triplici ratione, scilicet, vt {principium } actiuum, & {vt continentiā, } idest conseruantiam rerum, & {vt finem. Ista est triplex ratio desiderii. Desideramus enim Deum { vt principium,} quia ex eo prouenit nobis bonum, { vt continentiā } quia ex eo conseruatur nobis bonum, {vt finem} quem adipisci intendimus. Et hæc tria manifestat. Quòd enim sit principium patet ex hoc, quòd sicut scriptura dicit, {omnia substant & sunt } ex ipso {deducta} ab eo {sicut ex} quadam {causa perfecta. } Et quòd ipse sit continens {omnia} & conseruans patet per hoc quòd {omnia in ipso consistunt custodita} ab exterioribus nociuis { & contenta } per conseruationem proprię virtutis {sicut in} quadam {omnipotente plantatione. } Sicut enim arbores conseruantur per hoc ꝙ sunt in terra plantatæ, ita omnia conseruantur in hoc quòd sunt firmata in omnipotenti Dei virtute. Quod etiam desiderant oīa diuinam bonitatem vt finem ostendit consequenter cum dicit ꝙ {ad ipsum conuertuntur omnia sicut singula ad proprios fines. Deinde cum dicit, {Et quòd desiderant omnia &c.} ostendit modum ordinis, & dicit quòd bonum diuinum { desiderant intellectualia quidem} vt angeli, {& rationalia}vt homines esse {cognitiue. } Hæc enim solum cognoscere possunt ipsum bonum quod est Deus. Sed sensibilia ipsum desiderant inquantum desiderant aliquod sensibile bonū, quod est similitudo summi boni. Sed plātæ quæ sunt expertes sensus desiderant bonum diuinum naturali motu vitalis desiderii, quia & ipsum bonum est quòd naturali inclinatione tendūt per opera vitæ in similitudinem aliquam summi boni. Ea vero quæ carent vita, vt inanimata corpora quæ sunt tantum existentia, desiderant bonum diuinum per aptitudinem ad participandum a Deo esse subsistens, vt ipsa aptitudo eorum intelligatur esse desiderium. Deinde cum dicit. {Secundum eādē &c.} ostendit quomodo prædictorum similitudo in sole inueniatur. Et dicit quòd sicut prædicta conueniunt diuinæ bonitati ita non principaliter, sed secundum rationem imaginis lumen solare congregat & conuertit ad se omnia. Ea enim quæ vident, desiderant lumen solis ad videndum, & ea quæ mouentur, & quæ illuminantur, & quæ calefiunt, desiderant lumen solis, vt ad hoc necessariū, & similiter quocumque modo aliqua contineantur, idest dependeant, vel causentur a fulgoribus Solis, & ideo nominantur in greco ylios, scilicet, quia facit omnia corpora esse indestructibilia, & congregat dispersa, inquantum ea quæ sunt in seipsis separata, cōmuniter ipsum desiderant, aut ad hoc quòd videant, aut ad hoc ꝙ moueantur, aut ad hoc quòd illuminentur, aut ad hoc quòd calefiant, aut qualitercumque contineri a virtute luminis desiderāt. Deinde cum dicit. {Et non dico secundum antiquitatis rōnē &c.} remouet errorem. Et dicit quòd prædicta non dixit secundum opinionem antiquorum qui dicebant, quòd Deus erat sol, ꝙ sol erat creator totius vniuersi sensibilis, & quòd gubernat totū mundum sensibilem secundum quòd inuisibilia Dei manifestantur per ea quæ facta sunt, vt Apostolus dicit.

LECTIO IIII.

De lumine, quomodo lumen intelligibile attribuitur Deo.

Sed hæc quidem in simbolica theologia, nūc autē intelligibile boni luminis nominationem laudare nos conuenit. Et dicendū quòd lumē intelligibile bonus dicitur, propter hoc quòd oēm quidem supercælestem mentē implet intelligibili lumine, omnem autem ignorantiam, & errorem expellit ab omnibus, quibus ingignitur animabus. & omnibus simul sanctum lumen tradit, & intellectuales ipsarum oculos mundat, a circumposita ipsis fece ex ignorantia, & mouet & aperit multa grauitate tenebrarum conclusos. Et tradit prius quidem mensuratam claritatem, postea illis sicut gustantibus lumen, & magis desi-

LECTIO IIII.

Sed hæc quidem ī sim. &c.} Postquàm ostēdit quomodo nomen sensibilis luminis in diuinam prædicationem transferatur per quandam similitudinem, nunc ostendit quomodo intelligibile lumen ei attribuatur. Et primo cōtinuat se ad præcedētia. Secūdo prosequitur propositum. ibi. Et dicēdum quòd lumen in &c.} Dicit ergo primo, quòd hæc quæ dicta sunt per diuisionem, sensibilis luminis de Deo, & de similitudine eius ad ipsum dicta sunt in libro { de Simbo.theologia.} Sed nunc oportet considerare quomodo laudetur bonum diuinum nomine intelligibilis luminis. Non enim est intentio huius libri tractare de nominibus sensibilium translatis in Deum, sed de nominibus intelligibilibus. Deinde cum dicit. Et dicendum &c.} prosequitur intentum, scilicet de intelligibili lumine, quod signat in Deo causalitatem intelligibilis luminis. Vnde circa hoc tria facit. Primo tangit de causalitate luminis. Secundo ostendit quomodo Deus se habeat ad ea in quibus lumen causatur. ibi. { Igitur lumen intelligibile &c. } Tertio ostendit quis est finis diffusionis huius luminis. ibi. {Et intellectualia & rationalia &c.} Circa primum duo facit. Primo tangit de causalitate intelligibilis luminis in angelis. Secūdo in animalibus rationalibus. ibi. { Omnem autem igno. &c. } Dicit ergo primo quòd Deus qui est per essentiam suam {bonus} nominatur { intelligibile lumen. } Ioan. 8. Ego sum lux mundi. propter hoc quidem quòd im. omnem su.mentem, } idest angelicam { intelligibili lumine quod nihil est aliud quàm cognitio veritatis. In hoc autem quòd dicit {implet} designat perfectam veritatis cognitionem angelis a Deo datam. Deinde cum dicit. {Oēm autem ignorantiam} ostendit causalitatem luminis animabus. Et primo ponit duo quæ faciunt diuinum lumen in animabus. Secundo assignat modum vtriusque. ibi. {Et intel.ipsarum &c.} Duorum autem quæ faciunt diuinū lumen in animabus, primum est ꝙ ab omnibus animabus quibus innascitur expellit omnem ignorantiam & errorem. Ignorantia pertinet ad remotionem veritatis, sed error ad inhæsionem falsitatis. Dicit autem {ingignitur} vt alludat ei quod dicitur. 2. Pe. 1. Donec dies illucescat & lucifer oriatur in cordibus vestris, vnde patet quòd hoc de angelis non dixit in quibus ignorātia & error locū nō habet, licet in eis sit aliquorū nescientia a qua purgātur, vt dixit Dionysius 6.c. Cęl. hierarchię. Non enim omnis nescientia purgatur, sed nescientia eorum ad quæ quis natus est & debet scire. Secundum est quòd facit sanctum lumen. Et nota quòd dicit {sanctum lumen,} tum quia a Deo immittitur, tum quia ad Deum cognoscendum nos ordinat. Et notandum quòd non fuit vsus verbo impletionis, sed simplicis traditionis, ad ostendendum quòd cognitio veritatis est imperfecta in animabus in comparatione ad illam plenitudinem quam angeli a Deo possident. Deinde cum dicit. { Et intellectuales ipsarum oculos &c.} exponit modum vtriusque. Et primo primi. Secundo secundi. ibi. Et tradit prius quidem mensuram &c. } Circa primum considerandum est quòd corporalis tenebra tria facit in corporibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus. Primo enim reddit ea, squalida & sordida, ex eo quòd non studiose purgantur quæ in tenebris sunt. Secundo, tenebræ reddūt omnia immobilia. Vnde plerisque animalium naturale est, vt in nocte quiescant, & in die moueantur, quia per lucem diriguntur in motu videntia quo vadunt. Tertio, tenebræ corporales concludūt, vt in tenebris aliquis non præparet se ad aliquid agendū, & naturaliter aliquā pigritiam ingerunt. Et hæc tria facit etiā spiritualis tenebra .i. ignorantia veritatis. Primo enim contrahuntur ex ea sordes, non solum errorū in intellectū, sed etiam prauarum affectionū in affectu, & inordinatio actionum in actu, dum mala quæ ignorat homo, nec vitat, nec purgat. Secundo, tenebra reddit homines ociosos, qui dum habēt ignorātiam boni, qđ est finis, & via quæ ad ipsum perueniturr, non se mouent ad finem consequendum. Tertio, reddit eos cōclusos, quia dū non cognoscunt bonum, non aperitur eorum affectus per desiderium ad capiendū ipsū intra se. Sed hæc tria remouet intelligibile lumē, idest cognitio veritatis. Et quantum ad primum dicit ꝙ intelligibile lumen {mundat intellectuales oculos ipsarū} .i. animarū, {a fece} .i. immunditia {circumposita ipsis}.i. superueniente eis ex ignorantia. Quantum ad secundum dicit, {& mouet,} scilicet, ad bene agendum. Et quantum ad tertium dicit, {& aperit,} idest apertos reddit ad recipiendum per desiderium, {conclusio,} idest qui prius erant conclusi tenebris aggrauantibus, idest tarditatem quandam ad bonum immittentibus. Quia ergo conclusi erant, indigebant operatione, quia aggrauari indigebant motione. Deinde cum dicit. {Et tria, prius &c.} ostendit modum & ordinem quomodo traditur sanctis animabus lumen intellectuale. Et dicit primo, ꝙ quidem traditur in vtraque lumen intelligibile secundum determinatam mensuram, secundum illud Eph. 4. Vnicuique data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Et quia spiritualia gustata desiderīū excitant, quæ prius ignorata contemnebātur, post primam receptionem luminis, gustata iam cognitione luminis veritatis, magis desideratur, & magis desiderantibus magis immittitur. Effectus enim diuinæ gratiæ multiplicantur secundū multiplicationem desiderii & dilectionis, secundum illud. Luc. 7. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Si enim quædam circulatio attenditur dum ex lumine crescit luminis desiderium, & ex desiderio aucto crescit lumen. Circulatio autem secundum suam naturam perpetua est, {&c.} sic {semper} diuinum lumen {extendit animas ad anteriora} per perfectum, non tamē in omnibus æqualiter, sed {secundum proportionem ipsarum ad te. luminis.} Quædam enim diligentius respiciunt ad lumen immissum, quæ magis desiderant, & magis proficiunt. Deinde cum dicit. {Igitur lumen intel. &c.} ostendit quomodo Deus se habeat ad ea in quibus lumen intelligibile causat. Et ponit tres habitudines, scilicet, diffusionis & excessus, & excessus & comprænsionis. Quantum ad primum ergo dicit, ꝙ supersubstantiale bonum licet sit {super omne lumen} & sensibile, & intelligibile, tamen nominatur lumen intelligibile in quantum est quidam {radius & fons} omnis intellectualis luminis. Et ne intelligatur fons in se solo consistēs, subdit ꝙ est {effusio luminis desuper manans.} Et vt sciat in quos manat, subdit quòd ex sua plenitudine illuminat {omnem} mentem {supermundanam} quantum ad angelos assistentes, {& circa mundanam} quantū ad ministrantes quorū mynisterio mūdus iste gubernatur, {& mundanam,} quantum ad animas. Et nō solum a principio illuminat mentes, naturalem cognitionem eis præbendo, sed etiam renouat omnes {intellectuales virū ipsarum,} nouum lumen superfundendo gratiæ, & gloriæ, & nouarum reuelationum. Secundo ponit id quod pertinet ad excessum. Et dicit quòd lumen diuinum {excedit omnes} mentes, licet in eas diffundatur, quia semper superexcessus est per suam substantiā. Tertio ponit id quod pertinet ad comprænsionem. Et dicit quòd Deus omnia cōprændit quæ sunt i prædictis meribus, in quantum superiacet eis, sicut causa superior phabet in se qđ, in effectibus inferioribus inuenitur. Vnde ad hoc exponendum subdit quòd ipse De vniuersaliter {omnē dominationem} sui potestate {illuminatiuæ virtutis,} idest, quicquid pertinet ad cuiuscumque cognitionem, vel ad quamcumque virtutem docēdi, Deus {in se coadsumens,} idest, simul assumens, non per diuersas virtutes diuersa cognoscēs, sicut nos colores visu, & sonos auditu cognoscimus, sed secundum vnam virtutē cognoscit oīa {& superhabet,} quia excellentius vnūquodque cognoscit, quàm ab aliquo cognoscatur, {& præhabet} quia non acquirit cognitionem virtutis, vel virtute docendi ab aliquo, sed omnes ab ipso. Et hoc competit ei inquantum est principalis lucens, vt principium luminis, & inquantum est super omnia lucens. Deinde cum dicit. {Et intel. & rationalia &c.} ostendit finem, & fructum causalitatis luminis. Et dicit ꝙ per illuminationem {congregat omnia intellectualia} .i. angelos {& rationalia}.i. homines, {& facit} ea {indestructibilia} quia dum vniuntur in veritate, in ea conseruantur. Et hoc consequenter exponit ex opposito. Sicut enim ignorantia est diuisiua eorum qui in errorem inducuntur, ita præsentia intellectualis luminis per quod cognoscitur veritas, congregat eos qui illuminatur ad inuicem, & vnit eos in vna veritate cognita. Manifestum est enim, quòd circa vnum non contingit nisi vno modo verum dicere, sed multipliciter errare a veritate contingit. Et ideo illi qui cognoscunt veritatem conueniunt in vna sententia, sed illi qui ignorant diuidūntur per diuersos errores. Est etiam præsentia luminis {perfectiua,} inquantum constituit in finem rei cognitæ, quæ est veritas, {&} est etiam {conuersiua} .i. reuocatiua ad veritatem, conuertens homines a multis opinionibus quæ non habent firmitatem veritatis. Et non solum ab opinione ad certam scientiam transfert, sed etiam a veritate ad vniformitatem, & hoc est quod subdit, quòd congregat {varias visiones,} vel vt magis proprie dicatur {fantasias ad vnam veram cognitionem} per oppositum falsitatis. Et non solum conuertit ad lumen veritatis, sed etiā replet ipso lumine veritatis quod in se est vnum & aliorū vnitiuū.

LECTIO III.

De pulchro diuino, & qualiter attribuitur Deo.

HOc bonum laudatur a cūctis Theologis, & sicut pulchrū & sicut pulchritudo, & sicut dilectio, & sicut diligibile, & quæcūq; aliæ cōueniētes sunt pulchrificæ & gratioſę habitę pulchritudinis nōsa tiones. Pulchrum autem, & pulchritudo non sunt diuidenda in causa quæ in vno tota comprænhendit. Hæc enim in exīstentibus in participationes, & participantia diuidentes, pulchrum quidem esse dicimus quod participat pulchritudine, pulchritudinem autem participationē, pulchra facientis tota pulchra causæ. Supersubstantiale vero pulchrorum pulchritudo quidem dicitur, propter traditam ab ipso omnibus exīstentibus iuxta proprietatē vniuſcuiuſq; naturali totorum pulchrorum natura, omnis pulchritudo, & omne pulchrum vniformiter se cundum causam præextiterūt, Ex pulchro isto omnibus exīstē tibus est esse secundum propriā rationē singula pulchra, & propter pulchrum omnium cōcordiæ & amicitiæ & cōmuniones, & pulchro omnia vniūtur, & est principiū omnium pulchrorū, sicut in effectiua causa, & mouens tota, & cōtinens amore proprię pulchritudinis, & finis omnium sicut finalis causa. Etenim pulchri causa cuncta fiunt. Et exēplaris, quoniam secundū ipsum cūcta determinātur, propter qđ & idem est bono pulchrū, quoniā bonum & pulchrū secundū omnē causam cuncta desiderāt, & non est aliquid exeſtentiū qđ nō participet pulchro & bono. Audebit autē & hoc dicere sermo, quòd & nō exīstens partici pat pulchro & bono. Tunc enim & ipsum pulchrū & benū quando in deo sīn oīum ablationem supersubstantialiter laudatur.

quòd hoc supersubstantiale {bonum} quod Deus {laudatur a sanctis theologis} in sacra scriptura {sicut pulchrum} Cant. 1. Ecce tu pulcher es dilecte mi. {& sicut pulchritudo.} psal. Confessio, & pulchritudo in conspectu eius, {& sicut dilectio,} 1. Ioannis. 4. Deus charitas est, {& sicut diligibile} vt in auctoritate canticorū inducta, {& quæcumque aliæ sunt conuenientes} Dei nominationes ad pulchritudinem pertinentes, siue per causalitatē pulchritudinis, quod dicit propter pulchrum & pulchritudinem, siue secundum ꝙ pulchritudo gratioſe habetur, quod dicit propter dilectionem, & diligibile. Deinde cum dicit. {Pulchrū, & pulchritudo &c. } ostendit quomodo Deo attribuitur. Et circa hoc tria facit. Primo præmittit quòd differenter attribuitur Deo, & creaturis pulchrū, & pulchritudo. Secundo quō attribuit creaturis, ibi. {Hæc enim in existentibus &c.} Tertio quomodo attribuitur Deo. ibi. {Superſubstantiale vero pulchrum &c.} Dicit ergo primo ꝙ in causa prima, scilicet Deo, non sunt diuidenda pulchrum & pulchritudo quasi aliud sit in eo pulchrum, & pulchritudo. Et hoc ideo, quia causa prima propter sui simplicitatē, & perfectionem sola {cōprænhendit tota} .i. omnia {in vno.} Vnde & si in creaturis differunt pulchrum, & pulchritudo, Deus tamen vtrumque comprænhendit in se secundū vnum & idem. Deinde cum dicit. {Hæc enim in existentibus &c.} ostendit qualiter attribuantur creaturis. Et dicit quòd in existentibus pulchrum, & pulchritudo distinguuntur secundum participans & participatum, ita quòd pulchrum dicitur hoc quod participat pulchritudinem, pulchritudo autem participatio primæ causæ quę omnia pulchra facit. Pulchritudo enim creaturæ nihil est aliud quàm similitudo diuinæ pulchritudinis in reb' participata. Deinde cum dicit. {superſubstantiale vero pulchrum &c.} ostendit quomodo prædicta Deo attribuantur. Et primo quomodo attribuatur ei pulchritudo. Secundo quomodo attribuat ei pulchrū ibi. {Pulchrum aūt sicut pulcherrimum &c.} Dicit ergo primo, ꝙ Deus qui est {supersubstantiale pulchrum} dicitur pulchritudo propter hoc quòd omnibus entibus creatis dat pulchritudinem secundum proprietatem vniuſcuiuſque. Alia enim est pulchritudo spiritus, & alia corporis, atque alia huius, & illius corporis. Et in quo consistat pulchritudinis ratio ostendit subdens, quòd sic Deus tradit pulchritudinem, inquantum est causa {consonantiæ, & claritatis} in omnibus. Sic enim hominem pulchrum dicimus propter decentem proportionem membrorum in quantitate, & situ, & propter hoc quòd habet clarum, & nitidum colorem. Vnde proportionaliter est in cæteris accipiēdum quòd vnumquodq; dicitur pulchrum secundum quòd habet claritatem sui generis, vel spiritualem, vel corporalem, & secundum quòd est in debita proportione constitutum. Quomodo aūt Deus sit causa claritatis ostendit subdens, quòd Deus immittit omnibus creaturis cum quadam fulgore traditionem sui radii luminoſi, qui est fons omnis quadam fulgore traditionem sui radii luminoſi, qui est fons omnis luminis, quæ quidem traditiones fulgidę diuini radii secundum participationem similitudinis sunt intelligendæ, & istę traditiōes sunt {pulchrificę,} idest, facientes pulchritudinem in rebus. Rursus exponit aliud numerum, scilicet, quòd deus sit causa consonātiæ in rebus. Est autem duplex consonantia in rebus. Prima quidem secundum ordinem creaturarum ad Deum. Et hanc tangit cum dicit, quòd Deus est causa consonantiæ {sicut vocans omnia ad seipsum,} inquantum conuertit omnia ad seipsum sicut ad finē, vt supra dictum est. Et propter hoc pulchritudo in greco Callos quia causa prima propter sui simplicitatē, & perfectionem sola {cōprænhendit tota} .i. omnia {in vno.} Vnde & si in creaturis differunt pulchrum, & pulchritudo, Deus tamen vtrumque comprænhendit in se secundū vnum & idem. Deinde cum dicit. {Hæc enim in existentibus &c.} ostendit qualiter attribuantur creaturis. Et dicit quòd in existentibus pulchrum, & pulchritudo distinguuntur secundum participans & participatum, ita quòd pulchrum dicitur hoc quod participat pulchritudinem, pulchritudo autem participatio primæ causæ quę omnia pulchra facit. Pulchritudo enim creaturæ nihil est aliud quàm similitudo diuinæ pulchritudinis in reb' participata. Deinde cum dicit. {superſubstantiale vero pulchrum &c.} ostendit quomodo prædicta Deo attribuantur. Et primo quomodo attribuatur ei pulchritudo. Secundo quomodo attribuat ei pulchrū ibi. {Pulchrum aūt sicut pulcherrimum &c.} Dicit ergo primo, ꝙ Deus qui est {supersubstantiale pulchrum} dicitur pulchritudo propter hoc quòd omnibus entibus creatis dat pulchritudinem secundum proprietatem vniuſcuiuſque. Alia enim est pulchritudo spiritus, & alia corporis, atque alia huius, & illius corporis. Et in quo consistat pulchritudinis ratio ostendit subdens, quòd sic Deus tradit pulchritudinem, inquantum est causa {consonantiæ, & claritatis} in omnibus. Sic enim hominem pulchrum dicimus propter decentem proportionem membrorum in quantitate, & situ, & propter hoc quòd habet clarum, & nitidum colorem. Vnde proportionaliter est in cæteris accipiēdum quòd vnumquodq; dicitur pulchrum secundum quòd habet claritatem sui generis, vel spiritualem, vel corporalem, & secundum quòd est in debita proportione constitutum. Quomodo aūt Deus sit causa claritatis ostendit subdens, quòd Deus immittit omnibus creaturis cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

LECTIO VI.

Hoc vnum bonum & pulchrū singulariter est omnium pulchrorum, multorum & bonorum causa. Ex hoc omnes existentium substantiales essentiæ, vnitiones, dis- G cretiones, identitates, alteritates, similitudines, dissimilitudines, communiones contrariorū, incommixtiōes vnitorum, prouidentiæ superiorum, alternę habitudines coordinatorum, conuersiones minus habentium omnium eorundem conseruatiuæ & intransmutabiles mansiones & collocationes. Et rursus omnium in omnibus iuxta proprietatem vniuscuiusque communiones, & adaptationes, & incōfusæ amicitiæ, & armoniæ cunctæ rei, in omni concretiones indissolubiles continentiæ existē-

per & vniformiter pulchrum, per quod excluditur primus defectus pulchritudinis, scilicet variabilitas. Deinde cum dicit. { Et sicut omnis pulchri fontanam &c.} ostendit qua ratione dicatur Deus superpulcher. Et dicit ꝙ dicitur superpulcher inquantum in seipso habet excellenter & ante omnia alia fontem totius pulchritudinis. In ipsa enim natura simplici & supernaturali omnium pulchrorum ab ea deriuatorum, præexistūt omnis pulchritudo & oē pulchrum, non quidē diuisim, sed vniformiter p modū quo multiplices effect9 in causa præexistunt. Deinde cum dicit.{ Ex pulchro isto &c. } ostendit quomodo pulchrū de Deo dicitur secundum causam. Et primo ponit causalitatē pulchri. Secundo exponit, ibi.{ Et est principium omnium &c. } Dicit ergo primo, ꝙ ex pulchro isto prouenit esse omnibus existentibus. Claritas enim est de consideratione pulchritudinis, vt dictum est. Oīs aūt forma per quā res habet esse, est participatio quædā diuinę claritatis. Et hoc est quod subdit ꝙ { singula} sunt {pulchra ſm propriam rationem} idest, secundum propriam formam. Vnde patet quòd ex diuina pulchritudine esse omnium deriuat. Similiter etiam dictum est, quòd de ratione pulchritudinis est consonantia, vnde omnia quæ qualitercunque ad consonantiam pertinent, ex diuina pulchritudine procedunt. Et hoc est quod subdit ꝙ propter bonum diuinum sunt omnium rationalium creaturarum {concordiæ,} quantum ad intellectū. Cōcordant enim qui in eandem sententiā conueniunt, {& amicitiæ,} quantū ad affectū, {& cōmuniones} quantum ad actū vel ad quodcunque extrinsecum, & vīr oēs creaturæ quantumcunq; vnionē habent, habent ex virtute pulchri. Deinde cū dicit.{Et ē principiū omniū pulchrorū,&c.} exponit quod dixerat de causalitate pulchri. Et primo quantū ad rationem causandi, vel quantum ad diuersitatem causatorum, ibi. {Hoc vnū bonū.} Circa primum duo facit. Primo assignat ſm quā rationē pulchrum dicatur causa. Secundo infert quoddam corollarium ex dictis, ibi. { Propter quod &c.} Dicit ergo primo, ꝙ {pulchrum quidem est principium omnium sicut causa effectiua }dans esse,{&} sicut {causa mouens,&} sicut {causa continens}.i.cōseruās oīa. Hæc.n.tria videntur ad rationem causæ efficiētis pertinere, vt det esse, moueat, & conseruet. Sed causa agens quædam agit ex desiderio finis, quod est agentis imperfecti, nondū habentis quod desiderat. Sed agentis perfecti est vt agat per amorem eius quod habet. Et propter hoc subdit quòd pulchrum quod est Deus, est causa effectiua & motiua & continens { amore propriæ pulchritudinis.} Quia enim propriam pulchritudinem habet, vult eam multiplicare sicut possibile est, scilicet per communicationem suæ similitudinis. Secundo ait, quòd pulchrum quod est Deus, est {finis omnium, sicut finalis } causa omnium rerum. Omnia enim facta sunt, vt diuinam pulchritudinem qualitercumque imitentur. Tertio est causa exemplaris, quia omnia distinguuntur secundum pulchrum diuinum. Et huius signum est, ꝙ nullus curat effigiare, vel repræsentare nisi ad pulchrum. Deinde cū dicit, {propter qđ &c.} infert quoddam corollarium ex dictis. Et dicit ꝙ quia tot modis pulchrum est causa omniū, inde est ꝙ bonum & pulchrū sunt idē, quia omnia desiderant pulchrum & bonū, sicut causam omnibus modis. Et quia nihil est quod nō participat pulchro, & bono, cum vnumquodq; sit pulcrum, & bonum secundum propriam formā, & vlterius etiam audacter hoc dicere poterimus, {ꝙ non existēs,} idest materia prima participat pulchro & bono. Vel, cū enim primum non existens habet quandam similitudinem cum pulchro, & bono diuino, quoniam pulchrum & bonum laudatur in Deo per omnium ablationem. Sed in materia prima consideratur ablatio per defectum, in Deo autem per excessum, inquantum supersubstantialiter existit. Quamuis autem pulchrum & bonum sint idē subiecto, quia tàm claritas quàm consonantia sub ratione boni cōtinentur, tamen ratione differunt. Nam pulchrum addit supra bonum ordinem ad vim cognoscitiuā diiudicatiuam illud esse hmōi.

LECTIO VI.

Hoc vnum bonum & pulchrum &c.} Postquàm Dionysius exposuit, secundum quam rationem pulchrum sit causa, hic ostendit quorū sit causa. Et circa hoc duo facit. Primo proponit in generali. Secundo prosequitur distinguēdo per singula. ibi.{Ex hoc omnium existentiū &c.}

F Dicit ergo primo ꝙ {bonum & pulchrum} quàmuis sit vnum esse, {est} tamen {causa omnium bonorum & pulchrorū} quæ sūt multa. Deinde cum dicit, {ex hoc omnium &c. } prosequitur per singula de his quorum pulchrum est causa. Et primo quantum ad ipsum ens. Secundo quantū ad vnum. ibi. {Vnitiones & discretiones. Tertio quantum ad ordinē, ibi.{ Prouidentiæ superiorum. } Quarto quantum ad quietem & motum, ibi.{stationes oēs,&c.} Dicit ergo, ꝙ ex pulchro causant omnes essentiæ substantiales entium. Omnis enim essentia vel est forma simplex vel habet cōplementum per formam. Forma autem est quędam irradiatio proueniens ex prima claritate. Claritas autem est de ratione pulchritudinis, vt dictum est. Deinde cum subdit.{Vnitiones,&c.} ponit ea quæ pertinēt ad rationem vni9. Vbi considerandum est, ꝙ vnum addit supra rationem entis indiuisionem. Est enim vnum ens indiuisum, vnde vnitati distinctio siue discretio opponitur. Et ideo primo ponit {vnitiones & discretiones rerum} a diuina pulchritudine causari. Vnum autem in substantia facit idem, distinctio autem in substantia facit diuersitatem. Et ideo subiungit {alteritates & diuersitates. } Ex vno autem in qualitate causatur simile, ex discretione autem dissimile. & ideo subiungit. H {dissimilitudines.} Similiter autem vnū in quātitate causat equalitatem, & discretio inæqualitatem. Sed de his mentionem non facit, quia pertinent ad commensurationem rerum, de qua post aget. Obseruatur autem hoc in rebus ꝙ & dissimilia in aliquo conueniunt, sicut contraria in genere & materia, & quæ vniuntur secundum aliquid, manent distincta sicut partes in toto. Et ideo subdit {communiones contrariorum} quantū ad primum, {& incōmixtiones vnitorum } quantum ad secundum. Hæc autem omnia ad causalitatem pulchri reducuntur, quia pertinent ad consonantiā, quæ est de ratione pulchritudinis, vt supra dictum est. Deinde cum dicit.{ Prouidentiæ superiorum, } enumerat ea quæ pertinent ad ordinem rerum. Et primo quantum ad actionem, prout superiora prouident inferioribus, quod tangit cum dicit, { alternæ habitudines coordinatorum,} idest, æqualium, & prout inferiora conuertuntur ad recipiendum a superioribus perfectionem & regimen. Et hoc est quod dicit{conuersiones minus habentium. } Secundo I tangit ea quæ pertinent ad existentiam rerum in seipsis. Et hoc est quod subdit, ꝙ ex pulchro sunt {māsiones conseruatiuæ eorundē,} idest, aliquorum in seipsis. Ex hoc enim aliquid conseruatur qđ infra limites naturæ suæ manet, si enim totaliter extra se efflueret, periret, sed addit, {& indissimiles collocationes} idest, fundationes. Sicut enim ex hoc ꝙ aliquid manet in seipso, conseruatur, ita ex hoc quòd habet aliquid firmum in seipso super quod fundatur, intransibile est. Tertio ponit ea quæ pertinent ad mansionem vnius rei in alia. Vnde sciendum est, quòd cum ex aliquibus aliquid constitui oportet, primo quidem requiritur quòd partes conueniant, sicut multi lapides conueniunt ad inuicem, ex quibus constituitur domus. Et similiter omnes partes vniuersi conueniunt in ratione existendi. Et hoc ideo dicit, quia non solum ex pulchro sunt māsiones rerum in seipsis, sed etiam {communiones omnium in omnibus secundum proprietatem vniuscuiusque.} Non enim vno modo omnia sunt in omnibus, sed superiora quidem in inferioribus participatione. K Inferiora vero in superioribus excellenter, & tamen omnia cum omnibus aliquid commune habent. Secundo requiritur in partibus ꝙ in hoc etiam quòd diuersæ sunt, inuicem coaptari possint. Non enim ex cęmento & lapide fieret domus, nisi inuicem coaptarentur, & similiter partes vniuersi coaptantur inquantum possunt cadere sub vno ordine. Et hoc est quod dicit {& adaptationes. } Tertio requiritur quòd vna pars iuuetur ex alia, sicut paries & tectum sustentantur ex fundamēto, & tectum cooperit parietem & fundamentum. Et similiter in vniuerso superiora dant perfectionem inferioribus, & in inferioribus virtus superior manifestatur. Et hoc est quod dicit, { & inconfusæ amicitiæ,} quia mutuum iuuamentum est absque præiudicio distinctionis rerum. Quarto requiritur debita proportio in partibus, vt scilicet tale sit fundamentum quòd congruat aliis partibus. Et hoc est quod dicit,{& armonię cunctæ rei, idest, omnium partium vniuersi. Armonia enim causatur in sonis ex debita proportione numerorū. Partibus ergo sic dispositis, sequit earum compositio in toto ſm ꝙ ex omnibus partibus vniuersi constituit vna rerū vniuersitas. Et hoc est quod subdit, {in omni} idest in vniuerso} concretiones.}

Hæc

tium, indeficientes successiones eorum quæ fiunt, stationes oēs, & motus qui sunt mentium, qui sunt animarū, qui sunt corporū. Statio enim omnibus est & motus, quod est super omnē stationem & omnē motum collocans vnūquodq; in ipsius ratione, & B mouens ad diuinum motum.

LECTIO VII.

Motus angelorum & animarum quales sint.

Et moueri quidē dicunt diuinæ mētes. Circulariter quidē vnite sine principiis & interminabilibus illuminationib9 pulchri & boni. In directū autem qñ procedunt C ad subiectorū prouidentiā, recte oīa transeuntes, oblique aūt qñ & prouidentes minus habētibus inegressibiliter manēt in identitate circa idētitatis causam, pulchrū & bonū, indesinēter circū chorū agētes. Animæ aūt motus, circularis quidē ad seipsam introitus ab exterioribus & intellectualiū ipsius virtutū vniformis cōuolutio, sicut ī quodā circulo nō errare ipsi largiens, & a multis exterioribus ipsam conuertēs & congregans, primū ad seipsam, deinde vniformem factam vniens vnitiue vnitis virtutibus, & ita ad pulchrū & bonū manuducēs, qđ est sup oīa existētia & vnū & idē, & sine princi-

Hæc autē concretio partium in vniuerso attenditur dupliciter. A Primo quidē per modum localis cōtinentię, ſm ꝙ superiora sunt in entibus aliquo modo loco inferiorū vel spiritualis vel corporalis. Et hoc est qđ subdit,{indissolubiles continentiæ existentiū} secundum.s. ꝙ superiora continent inferiora indissolubili ordine. Secundo quantum ad tēpis successionem, sed tantū in generabilib9 & corruptibilibus in quib9 posteriora prioribus succedūt. Et hoc est quod subdit,{inde ficientes successiones eorum quæ fiunt.} Dicuntur aūt indeficientes successiones rerū, non quia inperpetuū durent genera, sed qa absq; interpolatione succedunt quædā quibusdam, q̄diu durat iste cursus mūdi. Hæc autem omnia dicit ex pulchritudine causari inquantū pertinēt ad rationē consonantiæ, quæ est de rōne pulchritudinis. Deinde cum dicit. {Stationes omnes &c.} prosequit de qete & motu, quæ etiā inquātum important aliquā habitudinem vnius ad alterum, pertinent ad rationē consonantiæ & pulchritudinis. Et circa hoc tria facit. Primo proponit causalitatem pulchri respectu quietis & motus. Secundo exponit quosdā motus qui videbantur nō motus. ibi.{Et moueri quidē diuinæ dicuntur mentes,&c.} Tertio cōcludit propositū, ibi.{Igitur istarū insensibilium,&c.} Dicit ergo primo, ꝙ ex pulchro diuino causantur {oēs stationes}.i.quietes,{& motus} siue sint{mentium} siue{animarū} siue{corporū.} Et hoc ideo dicit, ꝙ illud plerūq; quod est super omnē quietem & motū, est causa omnibus & quietis & motus, inquantū collocat vnumquodq; in propria sua rōne in qua res habet suam stationē, & inquantū mouet omnia ad diuinū motum, quia motus omniū ordinantur ad motū quo moueantur in Deū. Sicut motus qui sunt ad fines secundos ordinantur ad motum, qui est ad finem vltimum. Forma autem a qua dependet propria ratio rei, pertinet ad claritatem, ordo autem ad finem ad consonantiam, & sic motus & quies reducuntur in causalitatem pulchri. D

LECTIO VII.

Et moueri quidē diuinæ dicuntur mentes, circulariter quidē.} Quia Dionysius fecerat mentionē de motib9 mentiū & animarum, quæ videntur immobiles, hic exponit quales sint motus ipsarum. Et primo quales sint motus angelicarū mentium. Secundo quales sint motus animaliū rationaliū. ibi.{Animæ autē motus est,&c.} Considerādum est autem ꝙ sicut dicit Philosophus in 3. de Anima. duplex est motus. Vnus qui est actus imperfecti.i. existentis in potentia, & talis est motus rerum corporalium, quæ ſm hoc moueri dicuntur siue ſm substantiā, siue ſm quantitatem, siue ſm qualitatem, siue ſm locū, inquantū exeunt de potentia in actū. Alius autem est motus perfecti ſm ꝙ ipsa operatio existentis in actu manens in ipso operāte motus dicitur, vt sentire, intelligere & velle. Sic igitur accipiēs motum distinguit angelicarū mentium motū in tria, ad similitudinē motus localis qui est perfectior inter motus corporeos.s. in circu- E larem, rectum & obliquum. Est autem in motu circulari duo considerare. Vnum.s.ꝙ est vniformis. Aliud vero ꝙ motus circularis est sine principio & fine. Intellectualis ergo operatio qua mentes angelicæ Deū contemplantur, circulari motui comparatur, quia vniformiter se habent in Dei contemplatione, & ipse Deus est sine principio & fine. Et ideo dicit ꝙ mētes angelicæ quæ sunt diuinæ, participatione vniformes dicuntur moueri circulariter intelligendo Deum, inquantum mouentur{vnite}.i.vniformiter per illuminationes ex pulchro procedentes & bono, quæ sunt sine principio & sine termino. De proprietate autem motus recti est, ꝙ inueniat in eo principium & finis & ꝙ sit in eo ordo & vniformitas ſm propinquitatem ad principiū & finem. Vnde motus rectus in eis dicit ſm ꝙ intendunt ad prouidendum inferioribus. Cuius quidē prouidentiæ principium fit ab ipso angelo prouidente, terminus autē est in eo ad quod vltimo prouidentia pertingit. Et in hoc motus non inuenitur vniformis, quia propinquioribus perfectiua prius prouident. Et hoc est quod dicit, ꝙ in directum mouentur per hoc ꝙ procedunt ad prouidendum inferioribus. Eorum enim prouidentia transit per omnia inferiora ad modum cuiusdam rectæ lineæ. De proprietate autem motus obliqui est ꝙ sit medius inter circularem & rectum, habens aliquid de vtroque. Et hic motus cōuenit angelis inquantum regulariter mouentur ad prouidendum inferioribus, quē admodum rectū pertinet ex ipsa contemplatione Dei qđ pertinet ad motum circularē. Et hoc est quod dicit, ꝙ oblique mouentur angelicæ mentes, per hoc ꝙ dum prouidēt inferioribus, non egrediuntur ab vniformitate sui motus, quæ quidē vniformitas vel identitas eis conuenit ex hoc ꝙ indesinēter circumeunt quasi chorizātes per vniformē contemplationē circa causam totius identitatis, quæ est pulchrū & bonum diuinum. Deinde cū dicit.{Animæ autē motus &c.} exponit motum animæ. Et primo circularē eius motum. Secundo motū obliquum. ibi.{Oblique autē} Tertio motū rectum, ibi.{In directū autem &c.} Est autē considerandū ꝙ oportet aliter motū circularem animæ q̄ angeli exponere. Cum enim motus angeli & animę sint operatio eius, circularitas autē motus rationem vniformitatis exprimat, necesse est eo modo circularē motum angelo & animę attribuere, inquantū competit eis vniformitas intellectualis operationis. Angelus autē intelligit, non quidē accipiendo a rebus, sed accipiendo lumen a primo vno simplici.s. Deo. vnde maxime in operatione intellectuali angeli attendendum est ſm ꝙ ab ipso Deo illuminatur. Et ideo supra dixit, ꝙ diuinę mentes mouent circulariter illuminationibus pulchri & boni. Animæ autē connaturale est ꝙ intelligat accipiendo a rebus exterioribus, quæ sunt multiformes & diuisæ. Vnde in hac receptione potest attendi circularitas motus eius, sed magis in hoc ꝙ a rebus exterioribus reuocatur. Primo quidem in seipsam conuersa. Secundo eleuata in cōsiderationem angelicarū virtutum. Tertio autē vsq; ad ipsum Deū. Hoc est ergo quod dicit, ꝙ motus circularis animæ ſm ꝙ ab exterioribus intrat ad seipsam, & ibi vniformiter conuoluitur sicut in quodam circulo ſm suas intellectuales virtutes, quæ quidem conuolutio animæ dirigitur vt non erret. Manifestum est enim, ꝙ anima discurrendo de vno ad aliud, sicut de effectu in causam, vel de vno simili ad aliud, vel de contrario in contrariū ratiocinatur multipliciter. Sed omnis ista ratiocinatio diiudicatur per resolutionē in prima principia, in quibus non contingit errare, ex quibus anima contra errorem defenditur, ipsa prima principia simplici intellectu absq; discursu cognoscuntur. Et ideo eorum consideratio pp sui vniformitatē circularis conuolutio nominatur. Per hanc ergo conuolutionē primo congregatur ad sapientiam, considerans id quod in natura sua habet vt cognoscat. Deinde sic vniformitas facta vnitur per hmōi conuolutionem vnitis virtutibus.s. angelicis, inquantum per similitudinē huius vniformis apprehensionis vniformitatē angelorum aliquo modo considerat. & vlterius per istā conuolutionem manuducitur{ad pulchrum & bonum}.i. Deum, {quod est super omnia existentia}& est maxime {vnum & idem,} & est{sine principio & interminabile,} quæ pertinent ad rationē circuli, vt dictū est. Et ideo circularitas motus animæ cōpletur in hoc ꝙ ad Deum manuducit. Deinde cū dicit. { Oblique aūt &c.} describit motū obliquum animarum qui etiam aliter accipitur in anima & in angelis. In angeli enim operatione nulla est difformitas ſm ꝙ ipse intelligit, sed ſm ꝙ prouidet inferioribus, eius prouisio per diuersa variatur. Et ideo motus obliquus qui compositus est ex recto & circulari habens in se aliquid vniformitatis & difformitatis in angelis attenditur: vnus ſm ꝙ sic prouident inferiorib9 ꝙ tamen manent in vniformi consideratione Dei, quam habent inquantum nati sunt non cognoscere discurrendo per diuersa. Vniformitas autē in ipsa est ſm ꝙ subditur vniformi principio a quo accipit. Sic ergo motus obliquus ex vniformitate & difformitate compositus in anima attenditur, ſm ꝙ vniformes Dei illuminationes recipit, non vniformiter sed differenter ſm suū modum. Hoc est ergo quod dicit, ꝙ anima mouet oblique inquantū illumi-

natur diuinis cognitionibus ſm ſuam proprietatem, nõ quidem intellectualiter & ſingulariter}.i. ſimpliciter ſicut angeli, {ſed rõnabiliter & diffuſe} ideſt, diſcurrendo & diffundendo ſe per diuerſa. Et hoc exponit ſubdens, {ſicut operationibus cõmixtis, } quodam enim mõ ſe cõmiſcet rebus, inquantũ ſe ad diuerſa cognoſcẽda diffundit, {& trãſitiuis,} quod refertur ad hoc ꝙ dixit rõnabiliter. Eſt enim proprium rationis tranſire ſiue diſcurrere ab vno in aliud. Deinde cũ dicit. {In directũ aũt &c. } exponit rectum motũ aĩæ, qui de ſui ratione habet difformitatem, difformitas aũt in operatione angeli attendebatur ſm prouiſionem inferiorum, ſed in anima ſm appræhenſioné variã & multiformẽ diuerſorum ex qbus cognitiones ſimplicũ & vniformiũ capit. Dicit ergo ꝙ indirectũ mouet̃ aĩa qñ non ingreditur ad ſeipſam, ita ꝙ quadã {ſingulari} ideſt, ſimplici} intellectualitate} operetur, quia hoc pertinet ad circularẽ motũ ipſius, vt dictũ eſt, ſed quãdo progreditur ad res exteriores quæ ſunt circa ipſã, a quibus ſicut a quibuſdam ſignis variis, & multiplicibus eleuatur ad contemplandum res ſimplices & vnitas. Patet aũt hæc ſufficientia & diſtinctio horum motuum aię, quia anima vel a ſui vniformitate progreditur in ſuperiora magis vniformia, & hic eſt motus circularis ipſius totus vniformis, vel ex influentia vniformis illuminationis accipit cognitionem variam & multiformem, & ſic eſt motus obliquus eius, vel ecõuerſo ex multiformibus & variis in ſimplicem cognitionem proficit, & ſic eſt mot⁹ eius rectus.

pio & interminabile. Oblique aũt aĩa mouet̃ inquantũ ſecũdũ proprietaté ſuã diuinis illuminat̃ cognitionib⁹, nõ intellectualiter & ſingulariter, ſed rõnabiliter & diffuſe, & ſicut cõmixtis & trãſitiuis opationibus. In directũ aũt qñ nõ ad ſeipſam ingreſſa, & ſingulari intellectualitate mota, hoc.n. eſt ſicut dixi, ſecundũ circulũ, ſed ad ea q̃ ſunt circa ſeipſam progredit̃, & ab exterioribus ſicut a quibuſdã ſignis variatis & multiplicatis, ad ſimplices & vnitas ſurſum agitur contemplationes.

LECTIO VIII.

Concluſio cauſalitatis, & pulchri & boni.

IGitur iſtarũ & ſenſibiliũ triũ motionum in hoc oĩ & multo pri⁹ vniuſcuiuſq; manſionũ & ſtationum & collocationũ cauſa eſt, & contentiua, & finis, pulchrũ & bonum quod eſt ſup omnẽ ſtationem & motũ. Propter quod oĩs ſtatio & motus, & ex quo, & in quo, & ad quod, & cuius gratia. Etenim ex ipſo & p ipſum & ſub-

LECTIO VIII.

IGitur iſtarum & ſenſibilium trium motionum in hoc omni & multo prius vniuſcuiuſq; &c.} Expoſitis motibus angeli & animæ, hic concludit cauſalitatem pulchri & boni reſpectu tam horum q̃ omnium aliorum motuum & quietum. Et primo manifeſtat cauſalitatem pulchri & boni circa differentias motuum & quietum. Secundo circa differentias omnium rerum, ibi. {Etenim ex ipſo & per ipſum &c.} Dicit ergo primo, quòd pulchrum & bonum eſt cauſa ipſorum motuũ mentiũ & animarum de quibus iam dictum eſt, & etiam triũ motionum ſenſibilium quæ ſunt in hoc vniuerſo, quia etiam in rebus ſenſibilibus inuenitur motus circularis, vt in corporibus cæleſtibus, & motus rectus, vt in grauibus & leuibus, & motus obliquus, vt in animalibus, & cũ immobilia & quieta ſunt priora ſecũdum naturam his quæ mouentur, cũ primũ cuiuslibet motus ſit ab aliquo immobili, pulchrũ & bonum {multo prius} eſt cauſa {manſionũ vniuſcuiuſque,} quæ quidem attenditur ſm ꝙ vna res dicit̃ eſſe in alia. {& ſtationũ} ſm ꝙ vna res quieſcit in alia, {& collocationum,} ſm quòd vna res per aliam conſeruatur & firmatur. Horum aũt { pulchrum & bonum} diuinum {quod eſt ſuper omnem ſtationem & motum } creaturarum cauſa eſt, non ſolum productiua, ſed {etiam contentiua} ideſt, cõſeruatiua & cauſa finalis, { & ad quod & cuius gratia} ſicut in cauſa finali, ad finem enim conſequẽdum mouemur & ei⁹ gratia operamur. Vñ quod dicit, { ad quod, } pertinet ad ipſam nominationem finis. Quòd autem dicitur, {cuius gratia } reſpicit intentionem ſm ꝙ nolentes vnum tendimus in illud quaſi in finem. Deinde cũ dicit. {Etenim ex ipſo, &c. } colligit vniuerſam cauſalitatem pulchri & boni circa oẽs rerũ differẽtias. Et primo ponit differẽtias rerũ quæ cauſant̃ ex pulchro &

F bono ſm diuerſos modos cauſandi qui attribuunt̃ pulchro & bono, ibi. {& ſimiliter oẽ exiſtens, &c.} Circa primũ primo ponit ſubſtantiales dĩas: dicens. Iõ oportet ꝙ oĩs ſtatio & motus cauſetur ex pulchro & bono, qa ex ipſo cauſant̃ oẽs rerũ dĩæ. {Ex ipſo} enim ſicut ex cã actiua { & p ipſum } ſicut per cãm exẽplarẽ, ſecũdarie eſt oĩs {ſubſtãtia } cuiuſcunque ſit ſpeciei, {& oĩs vita,} ſiue ſit mẽtis angelicæ quæ ſic viuit ꝙ nõ viuificat corp⁹, ſiue animæ quæ viuificat corpus. Deinde deſcẽdit ad res corpales, in quibus primo conſiderant̃ differẽtiæ ad quantitaté continuã pertinẽtes. Et dicit ꝙ ab ipſo cauſant̃ { oẽs paruitates, æqualitates, magnitudines} rerũ {oĩs naturæ corporalis.} Differẽtiæ aũt quãtitatis sũt magnũ & paruũ, quorũ mediũ eſt ęquale, vt dicit̃ in 10. Meth. Hæc aũt ſignãt quantitaté indeterminatã, ſed q̃dã aliç sũt quç ſignificãt quãtitatem determinatam, vt bicubitum, tricubitum. Et ad huiuſmodi exprimenda ſubdit, {mẽſuræ oẽs } Ex determinatiõne aũt quãtitatũ cõſurgit pportio quæ eſt habitudo vnius quãtitatis ad aliã. Et iõ ſubdit, exiſtẽtiũ proportiões. Proportiones aũt quædã ſunt cõuenientes ſm naturã & conditioné rerũ, & quædã nõ conueniẽtes. Proportiões aũt in ſonis vocantur armoniæ, & per quandã ſimilitudiné proportiões cõuenientes quarũcũque rerũ, armoniæ dicun̄t. Vñ ſubdit {& armoniæ.} Eſt aũt in quãtitate continua cõſiderare ipſam cõtinuitatis rõné, ad quam pertinet qđ ſubdit, {& concretiones.} De rõne aũt cõtinui ẽ ꝙ diuidat̃, diuiſio aũt cõſtituit rõné toti⁹ & partis, qa pars ẽ in qua diuidit̃ totũ. Et iõ ſubdit, {totalitatis partes.} Deinde accedit ad quantitaté diſcretã, quæ ẽ numer⁹, cuiu⁹ principiũ eſt vnũ. Vñ ſubdit, {oẽ vnũ & multitudo.} Eſt aũt in ipſa multitudine quandã vnitaté cõſiderare, ſm ꝙ ex multis vnum conſtituitur vel ſm continuationẽ aut contactũ partiũ, ad quod pertinet quod ſubdit & coniunctiones partiũ, aut quocũq; mõ ad quod ptinet, { oĩs multitudo vnitiones. } Ex vnitiõe aũt partiũ reſultat forma quæ eſt perfectio totius, vñ ſubdit, {perfectiones totalitatis.} Deinde accedit ad differẽtias diuerſorũ generũ, vñ ſubdit, {quale,} quantum ad genus qualitatis, {quantum } ſm genus quantitatis, {quotum} prout dicit ordinem ſm genus ſitus, vel {quotum} quantũ ad quantitatem diſcretam ſm ꝙ importat numerum. Et ſubdit, {infinitũ } quod conuenit quantitati, continuæ quidem ſm diuiſioné, diſcretç vero ſm appoſitioné. Et ſubdit {comparationes,} quantum ad genus relatiõis, K & diſcretionis, ideſt, differentiæ: quantum ad idem ergo cõparatio pertinet ad relationé conuenientiæ, vt idẽ, æquale, ſimile. diſcretio vero ad relationem differẽtiæ, vt diuerſum, inęquale, diſſimile. Et quia poſuit infinitũ & relationũ quaſi conſequentia quantitaté & qualitatem, circa vtrunque differẽtias quaſdam cõſiderat. Et primo quidem circa infinitum cõſiderat ipſam infinitaté, cũ dicit, {omnis infinitas, omnis finis,} & effectiuum finis, cum dicit, {diffinitiones omnes & cætera. } Dicit enim aliquid infinitum ſecundum quòd eſt indeterminatum. Deinde ponit diuerſitates comparationum. Comparatur autem aliquid alteri ſm prius & poſterius. Et quantum ad hoc dicit { ordines, } & ſecundum magis & minus, & quantum ad hoc dicit {exceſſus,} & quantum ad cãm & cãtũ, ſic dicit {elementa} pp cauſas materiales, { & formç } propter cauſas formales. Vlterius procedit ad actiones. Et primo ponit diuiſionem ſecundum ſubſtantiam & virtutem & operationem. Deinde dicit. proceſſum operationis in homine, in qua primo eſt habitus animæ. Secundo ſenſus, ideſt, cognitio vel apprehenſio. Tertio verbũ. Quarto

ſtantia & vita oĩs & mẽtis & animæ, & oĩs naturæ & paruitates & æqualitates, magnitudines, menſurç oẽs, exiſtentiũ proportiones, & armoniæ & cõcretiones, totalitates, partes, oẽ, vnũ, & multitudo, cõiunctiones partiũ, G omnis multitudinis vnitiones, pfectiones totalitatũ, quale, quantũ, quotũ, infinitũ, comparationes, diſcretiones, oĩs infinitas, omnis finis, diffinitiones oẽs, ordines, exceſſus, elemẽta, formæ, oĩs ſubſtãtia, oĩs virtus, omnis opatio, oĩs habitus, oĩs ſenſus, oẽ verbũ, oẽ factũ, omnis tactus, omnis ſcĩa, oĩs vnitio, & ſimpliciter omne exiſtẽs, & pulchro & bono, & ĩ pulchro & bono eſt, & ad pulchrũ & bonũ cõuertitur. Et oĩa quęcũq; ſunt & H fiunt, pp pulchrũ & bonũ ſunt & fiũt, & ad ipſum omnia inſpiciunt, & ab ipſo mouẽtur & cõtinentur, & ipſius gratia, & pp ipſum, & in ipſo exẽplare principiũ oẽ finale, efficiẽs, formale, elementariũ. Et ſimpliciter oẽ principiũ, omnis continentia, omnis finis, aut vt cõprehendẽs dicã, omnia exiſtẽtia ex pulchro

Quarto exterius factũ. Iterũ ſic factioné diſtinguit. In corporibus enim eſt actio p contactũ, & quantũ ad hoc dicit {omnis tactus,} in intellectu auté per ſcientiã, quæ eſt quidã contactus intelľs: in voluntate vero p vnitioné qui eſt etiã quidã tactus voluntatis. vnde ſubdit. {omnis vnitio.} Deinde cũ dicit. {& ſimpľr omne exñs} oſtendit diuerſos modos cauſandi q conueniunt pulchro & bono. Et circa hoc tria facit. Primo oſtẽdit qũo pulchrũ & bonũ eſt diuerſimode cauſa rerũ. Secũdo ꝙ omnis cauſalitas rerũ in ipſo p̃exiſtit. ibi. {& in ipſo &c.} Tertio oſtendit qũo ab ipſo oĩs cauſalitas deriuatur. ibi. {& ſimpľr omne principium. &c.} Dicit ergo primo vľr loquendo, oẽ quod eſt, { ẽ ex pulchro & bono } qđ eſt Deus, ſicut ex principio effectiuo, { & in pulchro & bono} eſt ſicut in principio contentiuo vel cõſeruatiuo, & ad pulchrum & bonũ cõuertit̃ {ipſum deſiderãs ſicut ad finẽ. Et nõ ſolũ eſt finis vt deſideratus, ſed etiã in quantum oẽs ſubæ & actiones ordinãtur in ipſum ſicut in finẽ. Et hoc eſt qđ ſubdit, {& oĩa quæ ſunt & fiunt pp pulchrũ & bonum ſunt & fiunt, & ad ipſum oĩa inſpiciunt} ſicut ad cãm exẽplarẽ, quã habẽt vt regulam ſuæ opationis, & ab ipſo mouent̃} ſicut a cauſa mouente, {& continent̃} & cõſeruant̃ in ſuo motu & actione. Nõ aũt mouet res pp aliquẽ finẽ extraneũ: ſed {gr̃a} ſui {ipſius,} quantũ ad ſuã intentionem, & pp ipſum attingendũ a rebus. Deinde cũ dicit. {Et in ipſo &c.} oſtẽdit ꝙ omnis cauſalitas aliarũ cauſarũ in ipſo præexiſtit. Et dicit, ꝙ {in ipſo} eſt {oẽ principiũ} tam exẽplare} q̃ finale, efficiens, formale, & elementale}.i. materiale, ſicut effectus ſunt in virtute ſuæ cauſæ. Deinde cũ dicit. {& ſimpľr eſſe principiũ, oſtendit qũo ab ipſo deriuatur. {Omnis} & dicit, ꝙ vľr oẽ principiũ rerũ productiuum, & oẽ principiũ cõſeruatiuum {& oĩs continẽtia, & oĩs finis,} vt breuiter dicã {oĩa exiſtẽtia ſunt ex pulchro & bono ſupſubſtantialiter, quia, ſ. negationes omnium rerũ conueniunt Deo p ſuũ exceſſum. Quòd autem dr̃ Deus eſſe omniũ principiũ & finis, eſt ſupra modũ aliorũ principiorũ, & pfectio huius eſt ſup perfectioné aliorũ. Hanc auté vľem cauſalitaté pulchri & boni cõfirmat p autoritaté ſcripturæ ſubdens. {Q m̃ ex ipſo} vt ex principio effectiuo, {& p ipſum} ſicut p principiũ exẽplare, {& in ipſo} ſicut in principio cõtentiuo, & ad ipſũ {ſicut ad finẽ{ ſunt oĩa ſicut dicit ſanctus ſermo} Apľi Ro. 11. Qũo aũt oĩs cauſalitas attribuat̃ pulchro & bono, ex ſupra dictis haberi põt.

& bono, & omnia nõ exiſtentia ſuperſubſtantialiter in pulchro & bono, & omniũ principiũ & finis, ſuperprincipale & ſuperperfectum, quoniam ex ipſo & per ipſum & in ipſo & ad ipſum oĩa, ſicut dicit ſanctus ſermo.

LECTIO IX.

De ipſo amore.

OMnibus igitur eſt pulchrum & bonũ deſiderabile & amabile & diligibile & pp ipſum & ipſius gratia, & minora meliora, conuertendo ſe ad ea amant, & cõmunicatiue ordinata, coordinata, & meliora minora prouiſiue, & ipſa ſingula ſeipſa contẽtiue, & omnia pulchrũ & bonũ deſiderantia faciunt & volunt omnia quæcumque faciunt & volunt. C Confidit auté & hic ſermo dicere verus, ꝙ & ipſe omniũ cauſa, propter bonitatis exceſſum cuncta amat, cũcta facit, cũcta perficit, cuncta continet, cuncta conuertit, & eſt diuinus amor bon⁹ boni propter bonum. Ipſe enim bonũ operans exiſtentiũ amor in bono ſecundũ exceſſum præexiſtens, non dimiſit ipſum ſine germine in ſeipſo manere. Mouit auté ipſum ad operandum ſecundũ omnium generatiuum exceſſum. Et ne aliquis nos opinetur præter eloquia amoris nominationem commendare. Eſt enim irrationabile quidẽ & prauum, vt arbitror, non virtuti in B tentionis intendere, ſed dictionibus, & hoc nõ eſt diuini intelligere volentiũ propriũ, ſed ſonos leues ſuſcipientium, & iſtos vſq; ad aures intranſibiles extra continentiũ & non volentiũ videre quid quidẽ hæc talis dicto ſignificat. Quomodo aũt ipſam oportet & per alias & alias ęquipollẽtes & manifeſtiores dictiones explanare, ſed & cõpatientiũ elementis & lineis nõ intelligibilibus & ſillabis & dictionibus ignotis, nõ trãſeuntibus ad C animæ ipſorũ intellectuale, ſed extra circa labia & auditus ipſorũ ręſultantibus, ſicut non ſit poſsibile quatuor numerũ per bis duo ſignificare, & rectilineũ per habens rectas lineas, aut maternum ſolum per patriam, aut aliquid aliud ſignificãtium idẽ multis orationis partib⁹. Oportet videre ſecundum rectam rationem ꝙ elementis & dictio-

LECTIO IX.

OMnib⁹ igit̃ eſt pulchrũ & bonũ deſiderabile. &c.} Poſtq̃ Dionyſius determinauit de pulchro & bono quæ incitant ad amandũ, hic determinat de ipſo amore. Et primo p verba ppria, Secũdo p verba Ierothei. ibi. Hæc & nobilis noſter, &c. Circa primum duo facit. Primo determinat de amore diuino. Secũdo oſtẽdit qũo Deus & amor & amabilis dicat̃. ibi, Quid aũt totaliter, &c.} Circa primũ tria facit. Primo determinat de ipſo amore. Secundo de extaſi, quæ eſt effectus amoris. ibi. {Eſt aũt & extaſim faciẽs, &c.} Tertio de zelo q eſt quædã amoris ſpẽs. ibi. {Propter qđ qui fortes ſunt, &c.} Circa primũ duo facit. Primo determinat de amore. Secũdo excludit quandã obiectioné. ibi {Et ne aliqs nos opinetur, &c.} Circa primũ duo facit. Primo oſtẽdit qũo Deus eſt obiectũ amoris. Secũdo qũo Deus amat. ibi. Cõfidit aũt & hic ſermo, &c } Circa primũ tria facit. Primo enim A oſtẽdit qd ſit obiectũ amoris. Secũdo qũo ſingulis ineſt amor reſpectu ſingulorũ. ibi. Et pp ipſum &c.} Tertio qd facit amor in amantib⁹. ibi. {Et oĩa pulchrũ &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ex quo pulchrũ & bonũ eſt finis omniũ, conſequẽs eſt ꝙ pulchrũ & bonũ ſit amabile ab oĩb⁹, deſiderabile & diligibile, qa obiectũ deſiderij & amoris eſt pulchrũ & bonũ. Ad euidentiã aũt eorum quæ hic dicun̄t, cõſiderãdũ eſt ꝙ amor ad appetitũ pertinet. Eſt auté amor prima & cõis radix omnium appetitiuarũ operationum. Quod patet inſpiciẽti p ſingula. Nihil enim deſiderat̃ niſi qđ eſt amatũ. Neque aliqs gaudet de re habita, niſi qa amat eã. Nec aliqs triſtatur de aliquo, niſi qa eſt contrariũ amato. Et ideo oportet ꝙ rõ amoris accipiat̃ ex eo qđ eſt cõe obiectũ appetit⁹, hoc auté eſt bonũ. Ex hoc igit̃ aliqd dr̃ amari, ꝙ appetitus amãtis ſe hẽt ad illud ſicut ad ſuũ bonũ. Ipſa igit̃ habitudo vel coaptatio appetitus ad aliqd velut ad ſuũ bonũ, amor vocat̃. Omne auté qđ ordinat̃ ad aliqd ſicut ad ſuũ bonũ, hẽt quodammõ illud ſibi pñs & vnitũ ſm quandam ſimilitudinẽ ſaltẽ proportionis, ſicut forma quodã modo eſt in materia, inquantũ habet aptitudiné & ordiné ad ipſam. Sed tñ cõtingit ꝙ bonũ amatũ totaliter ẽ abſens amãti, & ſic cauſat̃ in amãte deſideriũ amati, cñq; aũt eſt totaľr præſens ei, & ſic cauſatur in eo delectatio vel gaudiũ D de amato. Et p contrariũ de eius abſentia cauſat̃ timor & triſtitia de ipſo & p conſequẽs aliæ affectiones, quæ ab his deriuant̃. Sic igitur patet in quo differt ꝙ dicit deſiderabile & amabile. Nã deſideriũ eſt quidã affectus amoris. Quòd aũt dicit diligibile, determinat quendã modũ amoris. Cũ enim amor ad appetitũ pertineat, ſm ordiné appetituũ eſt ordo amorũ. Eſt aũt imperfectiſsimus appetituũ naturalis appetit⁹ abſq; cognitione, q, nihil aliud importat q̃ inclinationé naturalẽ. Supra hunc aũt eſt appetitus ſenſibilis, q ſequit̃ cognitioné, ſed eſt abſq; libera electione, ſupremus aũt appetitus eſt, qui eſt cũ cognitione & libera electione. Hic enim appetitus quodã mõ mouet ſeipſum. vnde & amor ad hunc pertinẽs eſt perfectiſſimus, & vocat̃ dilectio, inquantũ libera electione diſcernit̃ quid ſit amandũ. Deinde cũ dicit. {Et pp ipſum &c.} oſtẽdit qũo amor cõueniat ſingulis reſpectu ſingulorum. Vnde cõſiderandũ eſt, ꝙ cũ amor importet habitudinem appetitus ad bonum amantis, tot modis contingit aliquid amari, quot modis contingit E aliquid eſſe bonũ alterius. Quod quidem primo contingit dupľr. Nam bonũ dupliciter dr̃, ſicut & ens. Dicitur enim vno modo ens proprie & vere, quod ſubſiſtit, vt lapis & homo. Alio modo quòd non ſubſiſtit, ſed eo aliquid eſt, ſicut albedo non ſubſiſtit, ſed ea aliquid albũ eſt. Sic igitur bonũ dupliciter dicitur. Vno modo quaſi aliquid in bonitate ſubſiſtens. Alio modo quaſi bonitas alterius, quo ſcilicet alicui bene ſit. Sic igitur dupliciter aliquid amatur. Vno modo ſub ratione ſubſiſtẽtis boni, & hoc vere & proprie amatur, cum ſcilicet volumus bonum eſſe ei. Et hic amor a multis vocatur amor beniuolẽtiæ vel amicitiæ. Alio modo per modũ bonitatis inhærentis, ſm ꝙ aliquid dr̃ amari, non inquantũ volumus ꝙ ei bene ſit, ſed inquantũ volumus ꝙ eo alicui bonũ ſit. Sicut dicimur amare ſcientiam vel ſanitatem. Nec eſt inconueniens ſi hoc etiã modo amemus aliqua quæ p ſe ſubſiſtunt, non quidẽ rõne ſubſtantiæ eorũ: ſed rõne alicuius perfectionis quã ex eo cõſequimur. Sicut dicimur amare vinum, non pp ſubſtantiam vini vt bene ſit ei, ſed vt vinũ bene ſit nobis: vel inquãtum delectamur eius ſapore

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel inquantum sustentamur eius humore. Omne autem quod est p. accidens, reducitur ad id quod est per se. Sic igit hoc ipsum q aliqd amamus, vt eo alicui bene sit, includitur in amore illius quod amamus vt ei bene sit. Non est enim alicui aliquid diuidendum per id quod est per accidens, sed per id quod é per se. Et ideo oportet qui dem diuersitatē amorum accipere ſm ea quæ sic amamus, vt eis velimus bonū. Et quia vnumquodque amamus inquantum é bonum nostrū, oportet tot mōis variare amorē, quot modis contingit aliquid esse bonū alicuius. Quod quidē contingit quadruplicīter. Vno modo ſm q aliquid est bonum ſuiipsius, & sic aliquid amat seipsum. Alio modo ſm q aliquid per quandam similitudinem est quasi vnum alicui, & hic aliqd amat id qđ é sibi æqualiter coordinatum in aliquo ordine, sicut homo amat hominem alium eiusdē speciei, & sicut ciuis amat conciuem, & sicut consanguineus cōsanguineū. Alio modo aliquid é bonum alterius qui é aliquid eius, sicut manus est aliquid hominis, & vniuersaliter pars est aliquid totius. Alio vero modo ſm q econuerso totum est bonū partis. Nō enim é pars perfecta nisi in toto. Vnde naturaliter pars amat totū, & exponitur pars sponte pro ſalute totius. Quod.n. est superius in entibus, comparatū ad inferius sicut totum ad partē, inquantum superius perfectē & totaliter habet quod ab inferiori imperfectē & particulariter habetur, & inquantū supræmū continet in se inferiora multa. Vñ & Dionysius hic quatuor modos amoris ponit. Et primus est secundū q inferius amat suū superius. Et hoc é quod dicit, q propter bonū & pulchrū & ipsius gratia {minora} idest, inferiora amant {meliora} idest, superiora {couertendo se ad ea, } qa in eis habēt suā perfectionē. Secūdo ponit modū quo æqualia amāt equalia, & dicit q ea quæ sunt vni° ordinis coordinata, i. æqualia {cōmunicatiue}. i. inquantū cōmunicant cū eis vel in ſpecie vel in quocūque ordine. Tertio ponit modū quo superiora amant inferiora, & dicit q ſmeliora {idest, superiora amant {minora} idest, inferiora {prouisiue} idest, inquantū prouidēt eis vt sub se cōtentis. Quarto ponit modum quo aliqua amant seipsa, & dicit, {q ipsa singula} amant {seipsa contentiue} idest, inquantum vnumquodque in seipso continetur. Deinde cum dicit. {Et omnia pulchrū &c.} ostendit quid facit amor in amante, quia enim amor est communis radix appetitus, oportet q omnis operatio appetitus ex amore causetur vt dictum est. Et quia omnis operatio vniuscuiusque rei ex appetitu causatur, sequitur q omnis actio cuiuscunque rei ex amore causetur. Et hoc est quod dicit, quòd omnia ex desiderio pulchri & boni faciunt & volunt quæcunque faciunt & volunt. Et sumit hic desiderium pro amore, quia est effectus eius, vt dictum est. Deinde cum dicit. {Considit autem & hoc &c.} ostendit quomodo Deus amat. Et dicit q confidenter dicere possumus quòd Deus qui est {omnium causa, } propter {excessum } suæ bonitatis omnia {amat & } ex amore {facit} omnia dans eis esse, & omnia {perficit} implendo singula propriis perfectionibus, & omnia {continet} conseruando ea in esse, & {cuncta conuertit} idest, in se ordinat sicut in finem, & sic dicimus, {amor diuinus est bonus} & est {bonus} idest, Dei qua si amantis, & est {propter bonum} sicut propter obiectum. Deus.n. nihil amat nisi propter suam bonitatem. Et ad exponendum hoc quod dixerat, subdit, quòd amor quo Deus amat existentia, est oportuius bonitatis in ipsis. Et propter hoc dicit ipsum bonum quia causaliter præexistit in bono, idest, Deo secundum excessum, sicut omnia ad perfectionem pertinentia quæ sunt in creaturis, excellentius sunt in Deo. Et ió dixerat diuinū amorē esse boni. Hic inquā amor diuinus, nō pmisit manere ipsū in seipso sine germine. i. sine

nibus & fillabis & lineis & orationibus vtimur propter sensus, sicut quando nostra anima intellectualibus operationibus ad intelligibilia mouetur, superflui quidem sunt sensibilium sensus, sicut & intellectuales virtutes quando anima deiformis facta per vnitionem ignoti inaccessibilis lucis lumini se immittit, non oculorum immissionibus. Quando autem mens per sensibilia moueri studet ad cōtemplatiuos intellectus, præciosiores omnino sunt manifestiores sensuū partitiones, sicut planiores orationes planiora visibiliū, sicut quando non plana sunt apposita sensibus, neque ipsi præsentare méti sensibilia bene poterunt. Sed vt non ista dicere videamur sicut diuina eloquia, pertuentes, audiant illa quę amoris nominationē accusant, Ama eam, dicit, & seruabit te, complexare ipsā, & exaltabit te. Honora ipsam vt te comprædēdat, & quæcūq; alia in amatiuis theologiis laudantur. Quamuis visum fuit quibusdam nostrorum sanctos sermones dicentium, diuinius esse amoris nomen nomine dilectionis. Scribit autem & diuinus Ignatius, meus amor crucifixus est. Et in introductionibus eloquiorū inuenies quendam dicentem de diuina sapientia. Amator factus sum pulchritudinis eius. Quare hoc quidem amoris nomen ne timeamus, neque aliquis nos turbet sermo de hoc dubitans. Mihi enim videnti Theologi cōmune quidem dicere dilectiōis & amoris nomē. Propter hoc autem diuinis magis apponi verum amorem, propter inconuenientem talium virorum acceptionem. Nam vt decet, vero amore nō a nobis solū, sed ab eloqis ipſis laudato multitudines nō capiētes vniforme amatiuæ Dei nominationis, iuxta familiaritatem suam, ad diuisibilem & corpori conuenientem & diuisū prolapsæ sunt qui nō est ver° amor, sed ydolū, aut magis casus a vero amore. Non enim valet capi a multitudine vnitiuum diuini & vnius amoris, ꝓpter quod ei sicut molestius nomen multis apparens in diuina sapientia ordinatum est ad sursum actionē ipsorū & susceptionē ad veri amoris cognitionē, & vt a molestia absoluantur, quę in ipso est. In nobis autē versus hoc & conueniens aliquid multoties esset opinari terrenos zelos secundū q videt famosius. Cecidit dixit quidā, dilectio tua super me, sicut dilectio mulierum. Ab audientibus autē recte diuina in eadem virtute, recte ordinatur a sanctis Theologis dilectionis & amoris nomen secundū diuinas manifestationes. Et est hoc virtutis vnitiuę & coniunctiuę & indifferenter cōcretiuæ, in pulchro & bono, ꝓp pulchrū & bonū præexistens, & ex pulchro & bono ꝓp pulchrū & bonū tributæ, &

contentis coordinata, secundū cōmunicatiuā alternā habitudinem, mouentis autem prima ad subiectorū prouidentiā, & collocantis minus habentia in superioribus conuersionem.

LECTIO X.

De extasi.

Est autem faciens & extasim diuinus amor, non dimittēs suiipsorū esse amatores: sed amatorū. Et monstrant quidem superiora prouidentiæ facta minus habentium, & coordinata sui inuicem continētiæ, & subiecta diuinioris cōuersionis ad prima. Propter qđ & Paulus magnus in continētia diuini factus amoris, & virtute ipsius extasim faciente participans, diuino ore, Viuo ego, dicit, iam non ego, in me autem viuit Christus, sicut verus amator & extasim passus, sicut

res, & sensibiles species manifestius portant vel deferunt intellectuales intētiones vt planiores orationes manifestiora visibilia. Sed qſi ea quę non sunt manifesta in sensibus representantur sensibus, tunc nec ipſi sensus possunt bene representare sensibilia méti, ita. ſ. q ex ipsis sensibilibus intelligibilia capiantur. Et ideo quia nomen dilectionis, est & communius est q nomē amoris planius magis eo vtendum ad intellectualem intentionē significandam. Deinde cū dicit. {Sed vt non ista, &c.} manifestat idē per autoritates scripturæ. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quō nomine amoris sacra scriptura vtitur in diuinis rebus. Secundo quō quidam reputant, conuenientius vti nomine amoris q nomine dilectionis. ibi. {Quamuis visum fuit, &c.} Tertio ostendit q indifferenter vtroq; est vtendum. ibi. {Ab audientibus autē, &c.} Dicit ergo primo q vt non videatur prædictas rōnes inducere tamq volens peruertere sacras scripturas, cōtra istos qui nomē amoris in diuinis accusant, inducit has autoritates. Ama eā & seruabit te, ſm aliam translationē. Nostra autē translatio habet Prouer. 4. Dilige illā, idest, sapientiā, & seruabit te. Arripe illā & exaltabit te, & glorificaberis ab ea cum eā fueris amplexatus. Et multa alia dicuntur ad laudē amoris in scripturis, vt patet in amatoriis Theologiis. i. in Canticis canticorū. Deinde cū dicit. {Quāuis visum fuit &c.} ostendit q quidā magis vtendū hoc nomine amoris in diuinis censebant. Et circa hoc tria facit. Primo ponit sententiā aliorum. Secundo ostendit quid sibi super hoc vr. ibi. {Mihi enim videtur, &c.} Tertio assignat rationē sententiæ aliorū. ibi. {Propter hoc autem &c.} Dicit ergo primo, q quibusdam doctorū qui sanctos sermones tractauerunt, licet Canonicas scripturas non conderent, visum est q nomē amoris conuenientius esset rebus diuinis q̄ nomen dilectionis. Vnde Ignatius martyr scribit de Christo dicens. Meus amor, idest, i. Christus, in quo totus meus amor est, crucifixus est. Philo dicit in libro quem fecit introducentem ad sacra eloquia, de diuina sapientia. Amator factus sum pulchritudinis eius. Sapientiæ 8. cap. Ex quo patet q liber sapientiæ non dum habebatur inter Canonicas scripturas. Vnde concluditur q nō debemus timere vti nomine amoris, nec ab hoc debet nos reuocare aliqua obiectio super hoc dubitationē ingerere intendens. Deinde cum dicit. {Mihi enim videtur, &c.} ostendit quid sibi super hoc videatur. Et dicit q sibi vr q tur, &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Similiter enim albedo dicitur ens, non quia ipsa sit subsistens in suo esse, sed quia ea aliquid est album. Tendit ergo amor dupliciter in aliquid. Vno modo vt in bonum substantiale, quod quidem sit dum si c a namus aliquid vt ei velimus bonum, sicut amamus hominem volentes bonum eius. Alio modo amor tendit in aliquid tamquam in bonū accidentia le: sicut amam⁹ virtutem, nō quidem ea ratione quòd volumus eam esse bonam: sed ratione vt per eā simus boni. Primum autem amoris modū, quidā nominant amorem amicitiæ, secundū autem, amorem concupiscentiæ. Contingit autem quandoq; quòd etiam aliqua bona subsistentia amam⁹ hoc secundo mō amoris, quia non amamus ipsa secundum se, sed secundum aliquod eorum accidēs: sicut amamus vinum volentes potiri dulcedine eius, & similiter cum homo propter delectationem vel vtilitatem amatur, non ipse secundum se amatur, sed per accidens. In vtroq; igitur modo amoris, affectus amātis per quandam inclinationem trahitur ad rem amatam, sed diuersimode. Nam in secundo modo amoris, affectus amoris trahitur ad rem amatam per actum voluntatis: sed per intensionem affectus recurrit in seipsum. Dum enim appeto iustitiam vel vinum, affectus quidem meus inclinatur in alterum horum: sed tamē recurrit in seipsum, quia sic fertur in prædicta vt per ea bonum sit mi. Vnde talis amor non ponit amantem extra se, quantum ad finem intentionis. Sed cū aliquid amatur primo modo amoris, sic affectus fertur in rem amatam q̄ non recurrit in seipsum, quia ipsa rei amatę vult bonū non ex ea ratione quia ei exinde aliquid accidat. Sic igitur talis amor extasim facit, quia ponit amantem extra seipsum. Sed hoc contingit tripliciter. Potest enim illud substantiale bonum in quod affectus fertur, tripliciter se habere. Vno modo sic, q̄ illud bonum sit perfectius quàm ipse amās, & per hoc amans comparetur ad ipsum vt pars ad totum, quia cū totaliter sint in perfectis, partialiter sint in imperfectis. Vnde secundum hoc, amans est aliquid amati. Alio modo sic, q̄ bonū amatum sit eiusdem ordinis cum amāte. Tertio modo q̄ amans sit perfectius re amata, & sic amor amantis fertur in amatum sicut in aliquid suum. Sic igitur cum affectus amantis fertur in amatum superius, cuius aliquid est ipse amans, ipsum suum bonum amans ordinat in amatum: sicut si manus amaret hominē, hoc ipsum quod ipsa est, in totum ordinaret. vnde totaliter extra se poneretur q̄ nullo modo aliquid sui sibi relinqueretur: sed totum in amatum ordinaret. Non autem ita est cum aliquid amat sibi æquale vel id quod infra se est. Non enim vna manus si aliam amaret, totam se in aliā ordinaret, neque homo amans suam manum, totum bonum suum in bonum manus ordinā. Sic ergo aliquis debet Deum amare q̄ nihil sui sibi relinquat quin in Deum ordinetur. Cum autē æqualia vel inferiora amat, sufficit q̄ sit extra se exiens in illa, ita dumtaxat q̄ non sibi soli intendat: sed aliis, nec oportet q̄ totaliter se in illa ordinet. Sic igitur amor diuinus dupliciter potest hic accipi. Vno modo amor quo Deus amatur. Et sic exponenda est hæc littera q̄ {amor diuinus facit extasim,} ideſt, ponit amantem extra se, ideſt ordinat ipsum in Deum, ita q̄ non permittit ipsos amatores esse sui ipsorum, sed rerum diuinarum quæ amātur, quia nihil sui sibi relinquunt quin in Deum ordinent. Alio modo potest intelligi amor diuinus qui est a Deo deriuatus non solum in Deum: sed etiam in alia, scilicet æqualia vel inferiora. Et sic intelligendum est, {non dimittens amatores esse sui ipsorum} tantum, {sed amatorum} ideſt, eorum quę amantur, quia amor facit quòd nō solum sibi intendant, sed etiam aliis. Deinde cum dicit. {Et monstrant quidem &c.} manifestat quod dixerat in creaturis. Et primo per inductionem. Secundo per authoritatē. ibi. {Propter quod & Paulus &c.} Dicit ergo primo, q̄ prædictum effectum amoris {demonstrant superiora} per prouidentiam quam faciunt de inferioribus. In hoc enim quodammodo extra se ponuntur quòd aliis intendunt, & similiter {monstrant coordinata} ideſt, æqualia, per continentiam qua se inuicem continent, prout scilicet vnum ab altero iuuatur & fouetur, & monstrant etiam inferiora per hoc quòd diuinius conuertuntur in sua superiora, vt in quibus eorum bonum existit. In omnibus enim his apparet q̄ aliquid extra se exit, dum ad alterum conuertitur. Vtitur autem hic genitiuis pro ablatiuis, quia græci ablatiuis carent. Deinde cum dicit. {propter quod & Paulus &c.} ostendit idem per authoritatem. Et dicit, q̄ propter hoc q̄ amor non permittit amatorem esse suiipsius, sed amati, magnus Paulus constitutus in diuino amore sicut in quodam continente & virtute diuini amoris, faciente ipsum totaliter extra se exire, quasi diuino ore loquens dicit. Gal. 2. Viuo ego, iam non ego, viuit autem in me Chr̄s. {q̄ a se exiēs, totū se in Deū, piecerat, non quærēs qđ sui est, sed quod Dei, sicut ver⁹ amator & passus extasim, Deo viuens, & non viuens vita sui ipsius, sed vita Christi vt amati, quæ vita erat sibi valde diligibilis. Deinde cum dicit. {Audēdum aūt &c.} dicit q̄ prædicta operatio amoris, etiā in Deo inuenitur, dicēs, q̄ hoc audacter dicendū est {pro veritate,} ideſt, veritatem hanc audacter faciente, vel {pro veritate} ideſt, pro vero hoc asserendo, q̄ ipse qui est omnium causa per suum pulchrū & bonum amorē quo omnia amat secundum abundantiam suæ bonitatis qua amat res, sit extra seipsum, inquantum prouidet omnibus existentibus per suam bonitatem & amorem vel dilectionem, & quodammodo trahitur, & deponitur quodammodo a sua excellentia, secundum q̄ supra omnia existit, & ab omnibus segregatur, ad hoc q̄ sit in omnibus per effectus suæ bonitatis secundum quandam extasim, quæ tamen sic ipsum facit in omnibus inferioribus esse, vt supersubstantialis eius virtus non egrediatur ab ipso. Sic enim impleri dit, vt per hoc quod dixerat, {deponitur,} non intelligatur aliqua eius minoratio sed hoc solum quòd se inferioribus ingerit propter suæ bonitatis participationem.

De zelo.

PRopter quod, qui fortes sunt in diuinis, ipsum zelotem appellant, sicut multum in bono amore ad existentia, & sicut excitatiuum ad zelum desiderij ipsius amatiui & sicut zelotem ipsum demonstrantes, per quem & desiderata sunt zelabilia, & sicut prouisis ipsis existentibus zelabilibus, & totaliter pulchri & boni est amabile, & amor, & in pulchro & in bono præcollocatur, & propter pulchrum & bonum est & gignitur.

Deinde cum dicit. {Propter qđ qui fortes sunt in diuinis, &c.} determinat de zelo, qui importat quandam intensionē amoris. Et dicit, quòd quia operatio amoris excellentissime in Deo inuenitur, propter hoc illi qui sunt excellentes in cognitione diuino rum, nominant Deum zelantem, vt patet Exod. 20. ca. Ego dominꝰ Deus tuus zelotes, quia habet multum de amore bono ad existentiam creaturarum. Zelus autem importat intensionem amoris quę quidem intensio contingit quandoque in hominibus, quòd homo volens singulariter posſidere quod amat, non patitur illud ab alio amari. Et secundum hoc quidam diffiniunt zelum dicentes. Zelus est amor intensus non patiens consortium in amato. Sed hoc excludit a diuino zelo cum subdit, quòd {excitat omnia ad zelum sui desiderii amatiui,} facit enim quòd illud quidem quod amat ipse etiā ab aliis ametur. Inuenitur enim in zelo & amore humano alia conditio per quam differt a diuino. Amor enim in nobis causatur & similiter zelus ex pulchritudine & bonitate. Non enim ideo aliquid est pulchrum quia nos illud amamus, sed quia est pulchrum & bonum ideo amatur a nobis. Voluntas enim nostra non est causa rerum, sed a rebus mouetur, voluntas autem Dei est causa rerum, & ideo amor suus facit bona ea quæ amat, & non econuerso, quia sua bonitas mouet seipsum in seipso, quod non facit nostra. Et hoc est quod dicit, quòd Deus dicitur zelotes sicut per quem fiunt zelabilia, ideſt, intensæ amabilia ea quę sunt volita vel desiderata ab ipso vel a quibuscunque aliis. Contingit autem quandoque quòd etiam nos facimus quædam amabilia quæ sunt ex opere nostro, sed tamē non omnia quæ operamur amabilia sunt. Facimus enim interdum mala & defectiua opera: Deus autem omnia quæ facit ex hoc ipso sunt bona & amabilia. Et hoc est quod subdit, quòd Deus dicitur zelotes sicut omnibus quæ per eius prouidentiam proueniunt existentibus in zelabilibus} ideſt, in amabilibus intēse. Sic igitur finito eo quod dicere intendebat de bono & pulchro & amore, subiungit quasi ex præmissis colligendo, quòd amabile & amor totaliter est pulchri & boni. Sic amor & præexistit in pulchro & bono, sicut in subiecto, quāmuis non proprie dici possit primum pulchrum & bonum, scilicet Deus subiectum alicuius. Et iterum propter pulchrum & bonum fit & præexistit amor & amabilitas in rebus, sicut propter causam.

LECTIO

LECTIO XI.

Vid autem totaliter Theologi volētes, &c. } Postquàm Dionysius de amore & de his quæ consequuntur ad amorem determinauit, hic soluit quandam dubitationem. Et primo ponitur quæstio. Secundo solutio, ibi. {Huius enim est quidem &c. } Tertio ponitur manifestātis solutionis, ibi. {Ita quidem diligibile, &c. } Quærit ergo primo, quid voluerint significare æditores sacræ scripturæ quos Theologos vocat, q̄ Deum aliquando quidem nominauerunt dilectionem & amorem, sicut patet Primæ Ioan. 4. Deus charitas est: aliquando vero nominant ipsum amabilē & diligibilem. Canti cor. 1. Adolescentulæ dilexerunt te nimis. Deinde cū dicit. {Huius enim, &c. } ponit duas solutiōes ad præmissam quæstionem. Quarum prima est, q̄ Deus dicitur amor & dilectio causaliter, q̄ scilicet est causa amoris, inquantum immittit amorē aliis & quodam modo in eis amorem generat secundum quandam similitudinem. Dicitur autem amabilis & diligibilis essentialiter, q̄ ipse est hoc quod est amabile & diligibile. Et assignat huius solutionis rationem, quia amor signat aliquem motum quo aliquis amans mouetur, sed diligibile est illud quod mouet tali motu. Ad Deum autem pertinet q̄ moueat & causet motum in aliis. Et ideo ad eum pertinere videtur q̄ sit amabilis, in aliis amorem creans. Secunda solutio est, q̄ Deus dicitur amor & amabilis, quia ipse amat motu sui ipsius & adducit se ad seipsum. Velle enim est quidam motus. Vult. n. Deus bonum suum, & secundum hoc prout ipse est sua bonitas quæ voluntatem ipsius quodammodo mouet, dicitur etiam esse diligibilis & amabilis a seipso. Inquantum vero ipsum suum velle bonum suum, vult esse suum esse & sua substantia, Deus est suus amor. Sic ergo prima solutio accepta fuit secundum amorem quo omnia amant Deum, hæc autem secundum amorem quo Deus seipsum amat. Deinde cum dicit. {Ita quidem diligibile &c.} manifestat posterum solutionem. Et primo quantum ad hoc q̄ Deus dicitur amabilis. Secundo inquantum Deus dicitur amor, ibi. {Amorem autem &c.} Dicit ergo primo, q̄ Deus est diligibilis & amabilis, inquantum est ipsum pulchrum & bonum, in hoc enim importatur obiectum amoris. Deinde cum dicit. {Amorē autem &c.} manifestat quomodo Deus dicatur amor. Et circa hoc tria facit. Primo ponit effectus amoris qui Deo attribuuntur. Secundo proprietates amoris, ibi. {Et segregatæ vnitionis &c. } Tertio processum amoris, ibi. {præexistens in bono &c.} Est autem triplex effectus amoris. Primus quidem est q̄ mouet amantem ad aliquam operationem. Secundus effectus est q̄ couertit opera amantis per intentionem in amatum. Tertius effectus est quòd omnis amor est manifestatiuus sui ipsius per signa & effectus amoris, & per hoc quærit amans vt non solum amet: sed etiam ametur. Et hæc tria Deo attribuit. Vnde dicit, quòd Deus dicitur amor & dilectio, inquantum mouet & se & alia per amorem ad aliquid operandum, quantum ad primum, & simul cum hoc dicitur Deus amor eleuans alia ad seipsum, qui solus secūdum seipsum est pulchrum & bonum, quasi essentia quædam pulchritudinis & bonitatis, & hoc quātum ad secundum, & dicitur etiam Deus amor secundum q̄ est manifestatiuus sui ipsius per seipsum} ideſt, sua propria virtute. Deinde cum dicit. {Et segregatę &c.} ponit quinque proprietates amoris. Quarum prima capitur secundum eius causam, quæ quidem est aliqua vnitio amantis & amati, inquantū est ens, quod naturaliter amat seipsum, inquantum vnumquodque naturaliter appetit suum bonum, & ex hoc q̄ aliquid est vnum secum, sequitur q̄ amat ipsū. Et ideo ea quæ sunt nobis magis coniuncta, magis amamus. Et hoc est quod dicit, q̄ amor attribuitur Deo sicut quidam {bonus processus} cuiusdam {segregatę} ideſt, excellentis {vnitionis} quia quanto amor est perfectior, tanto & vnitio ex qua procedit est maior. Secunda proprietas sumitur ex parte obiecti. Est enim obiectum proprium amoris, vt faciat amantem tendere in amatum, per quod amor distinguitur a cognitione, quæ non trahit cognoscētem ad rem cognitā, sed econuerso. Et hoc est qđ dicit {& amoris motus. } Tertia proprietas est, q̄ dicit sim plex. Primum enim in quolibet genere oportet esse simplex. Vnde cū primus motus appetit⁹ sit amor, oportet q̄ simplex sit & per hoc differt amor ab ira quæ ē motus compositus ex tristitia prouocāte & desiderio vindictæ. Quarta conditio eius est, q̄ est {p se mobilis, } quæ competit ei inquantum est primus motus appetitus, qa in quolibet genere, prius est quod per se est quàm quod per aliud. Et per hoc differt amor a timore. Nam timor est sicut motus violētus ab extrinseco perueniens, amor autem est sicut motꝰ naturalis simul ab intimo procedens. Quinta proprietas est, q̄ est {per se operās, } quod etiā conuenit ei rōne suæ prioritatis. Et in hoc a spe differt. Nam qui pp spem alterius operatur, pp aliud operat. Qui aūt ex amore operat aliquid, per seipsum operat illud tanq̄ sibi placitū. Deinde cum dicit. {præexistens in bono &c.} ostendit processum amoris. Et dicit q̄ iste amor primo est in ipso bono, quod est Deꝰ, & ex isto bono emanauit in existentia, & iterum in existentibus participatus conuertit se ad suum principium, quod est bonum, & quantum ad hoc q̄ est diuinus amor demonstrat differenter præaliis suam interminabilitatem & carentiam principii, quæ pertinent ad rationem circuli. Quædā enim circulatio apparet in amore, {in q̄ est ex bono & ad bonum, & ista circulatio conuenit æternitati diuini amoris, quia solus motus circularis potest esse perpetuus. Et hoc est qđ dicit, q̄ amor est {sicut quidā circulus æternꝰ.} inquantum est {propter bonum, } sicut obiectum, { & ex bono} sicut ex causa, {& in bono} perseuerans {& ad bonum } consequendum tendens, & sic circuit bonum quadam conuolutione non existente propter vniformitatē. Viæ enim tortuosæ & difformes, sūt causa erroris, sed vniformitas viæ præseruat ab errore. Et hac vniformitatem in via amoris dicit cum subdit, q̄ amor est {in eodem & secundum idem} ideſt, in bono, & secundum bonum præcedit sicut in causa, & manet semper, inquantum retinet formam boni, vt proprii obiecti, & restituitur in idem sicut in finem.

LECTIO XII.

HAec & nobilis noster sanctitatis perfector. } Postquàm Dionysius tractauit de amore, hic ad confirmationem prædictorum introducit verba Ierothei de amore. Et primo dicit quid intendat. Secundo ponit ipsa verba, ibi. {Amorem siue diuinum &c.} Dicit ergo primo, q̄ hæc quæ infra ponentur & sunt conuenientia præmissis, quæ noster recitauit Ierotheus, qui fuit {perfector} ideſt, magister in his quæ ad sanctitatem pertinent, in quibusdam diuinis laudibus quas de amore fecit, inspiratus a Deo, quos quidem hymnos hic commemorare non est inconueniens ad hoc quòd imponantur tractatui nostro {de amore, sicut quoddam sanctum caput, } ideſt, sicut quædam regula & quoddam principium ad confirmandum quæ supra dicta sunt de amore. Deinde cum dicit. {Amorem siue diuinum &c } ponit verba Ierothei de amore. Et circa hoc tria facit. Primo ponit

uam quandam & concretiuam intelligemus virtutem, superiora quidem mouentem ad prouidentiam minus habentium, coordinata autem rursus ad cõmunicatiuam alternam habitudinem in extremis, subiecta ad meliorum, & superpositorum conuersionem.

Eiusdem ex eisdem amatiuis hymnis.

QVoniam ex vno multos amores ordinauimus, cõsequenter dicemus quales quidem sunt mundanorum & supmundanorum amorum cognitiones & virtutes, ex quibus excedunt secundum assignatã intentionem intellectualium & intelligibilium amorum & ordines ornatus. Post quos per se intelligibiles & diuini, existentibus ibi vere pulchris amoribus præeminent, & a nobis proprie laudati sunt. Nunc rursus resumentes vniuersos ad vnum & conclusum amorem, & omniũ ipsorum patrem conuoluamus simul & congregemus a multis, primum ad duas colligentes ipsum amatiuas vniuersaliter virtutes, ex quibus superat & principatur omnino incomprænhensibilis causa omnis amoris, ex eo qui est super omnia, & ad quam intenditur secundum naturã vniuscuiusq; existétibus vniuersis totalis amor.

Eiusdem ex eisdem.

AGe igitur & istas ad vnum rursus congregantes, dicimus ꝙ vna quædam est simplex virtus, per se motiua ad vnitiuã quandam concretionem ex bono vsque ad extremum existentium, & ab illo rursus consequẽter per omnia ad bonum ex eadem & per eadem & in eadem seipsam reflectés, & ad eandem semper eodem modo reuoluta.

verba continentia diuisionem & diffinitionem amoris. Secundo verba demonstrantia ordinem amorũ ex vno amore procedentiũ, ibi.{Quoniam ex vno multos &c.} Tertio verba demonstrantia reductionem omnium amorum ad vnum amorem, ibi.{Nunc rursus resumentes &c.} Distinguuntur autem primo quinque amores. Quorum primus est amor diuinus. Secundus amor angelicus. Tertius amor intellectualis, quo scilicet homines amãt secũdum intellectiuam partem. Quartus est amor animalis, qui ꝑtinet ad sensitiuã partem, siue in hominibꝰ siue in animalibus. Quintus est naturalis qui pertinet ad appetitum naturalem siue in animalibus quantum ad nutritiuã partem, siue in plantis siue etiã in rebus inanimatis. Cum enim dictum sit, ꝙ amor importet primum motũ voluntatis & appetitus, in quibuscunque contingit esse voluntatem & appetitum, contingit esse amoré, communis auté quædam notificatio amoris omnibꝰ prædictis amoribus conueniens est quod subiungit, ꝙ quemcunque prædictorum amorum nominemus, intelligimꝰ per nomen amoris{quandam virtutem vnitiuam & concretiuam,} sed virtus hic non accipitur nec pro passione nec pro habitu, cum amor non sit passio vel actus, sed accipitur communiter prout omne illud quod habet efficaciam ad aliquid producendum, potest dici virtus vel virtuosum, vnde planius esset si diceretur vnitio & concretio virtuosa, sed maluit dicere virtuté, emphatice loquens, ad ostendendum efficaciam amoris. Vnitio autem a concretione differt. Est enim amor vnitio secundum quòd amans & amatum conueniunt in aliquo vno, siue illud sit substantia vtriusque, sicut cum aliquis amat seipsum, siue sit species, sicut animalia quæ sunt eiusdem speciei se inuicem diligunt, siue sit patria, sicut compatriotę se diligunt, siue sit quodcunque aliud. Concretio autem ad amorem pertinet, secundum ꝙ ea quæ sic vniuntur quantum ad aliquid distincta remanent, scilicet quantum ad diuisionem amantis & amati. Hæc autem vnitio vel concretio diuersimode in diuersis amoribus inuenitur. Nam in cognoscentibus hæc vnitio vel concretio est ex appræhensione amantis, qui æstimat amatum aliquo modo esse vnum sibi, & ex hoc mouetur in illud per affectum amando, sicut etiam in seipsum. Et propter hoc secundum diuersas rationes appræhensibilium distinguuntur diuersi amores. Alia enim est ratio cognitionis diuinæ, & cognitionis angelicæ, & humanæ secundum intellectum, & omnium animalium secundum sensum. Sed vnitio & concretio in amore naturali est ex quadam conuenientia naturali, ex qua prouenit vt aliquid inclinetur in alterum sicut in sibi conueniens. Et talis inclinatio amoris naturalis dicitur. Ad quid autem se extendat virtus amoris, ostendit, subdens, quòd mouet superiora ad prouidendum inferioribus, æqualia ad alternatim sibi conuenientia communicandum inuicé, & inferiora vt conuertantur ad sua superiora, subiiciendo se eis, & attendendo ad ea sicut ad suas causas, & desiderando ea sicut ex quibus dependent eorum bona.

DEinde cum dicit.{Quoniam ex vno &c.} ponit verba Ierothei ostendentia ordinem multorum amorum deriuatorum ab amore diuino. Et videntur esse verba quasi recapitulantia aliqua supradicta. Dicit ergo Ierotheus.{Quoniam ordinauimꝰ multos amores ex vno,} idest, ostendimus ꝙ ex vno diuino amore multi amores ordinati proueniunt, etiam consequenter dicemus{quales sunt cognitiones & virtutes mundanorum & supermundanorũ amorum} idest, qualiter mundani & supermundani amores cognosci possint, & quæ sit efficacia vtrorumque amorum. Ex quo datur intelligi, ꝙ amores oés diuiserat in mundanos & supermundanos, mũdanos amores nominans quibus bona sensibilis mundi amãtur quocunque amore, maxime autem animali & naturali. Amores autem supermundanos, quibus intelligibilia & vera bona amantur. Et inter istos amores assignat ordinem quem consequenter tangit. {ex quibus,} scilicet mundanis & supermundanis amoribus{excedunt secundum assignatam} rationem supermundani amores, qui in duos ordines diuiduntur, quorum inferior & propinquior mundano amori, {est ordo & ornatus amorum intellectualium} idest, humanorum{& intelligibiliũ,} idest, supermundanorum. Intelligibilé enim supra vocauit humanũ. Dicit autem intellectualiũ ex parte amantium. Intelligibilium autem ex parte eorũ quæ amantur, quòd auté super ordines addit ornatus, ostédit in intellectualibus amoribus non solum ordinem: sed etiam conuenientiam ordinis esse quæ ordinem ornat & pulchrum facit. Sed ascendentibus a mundanis amoribus post intellectuales amores humanos supeminét, & a Ierotheo laudati fuerunt amores angelici, quos vocat per se intelligibiles, qa intelligibilia amant absq; cõione affectꝰ terreni. Et vocat eos diuinos, qa maxime assimilant diuino amori, qa in angelis vere existunt pulchri amores absque alicuius turpitudinis admixtione. Deinde cum dicit.{Nunc rursus resumentes &c.} præmisso ordine multorum amorum, nunc reducit omnes ad vnum amorem. Et primo reducit omnes in duos. Secundo illos duos reducit vlterius in vnum amorem. Ibi.{Age igitur &c.} Est autem considerandum ꝙ superior constructio pendet vsque huc, quasi diceret, quoniam præmissa diximus. {Nunc rursus resumentes omnes amores,} conuoluamus eos{& congregemus,} idest, quadam reuolutione adunemus, & reducamus ad amorem diuinum, qui in se est vnus & conclusus, quia omnes rationes amorum in eo concluduntur, & est sicut pater, idest, principium profundens per quandam similitudinem omnes amores. Et in hoc reductio est, vt primo colligamus amorem omnem{ad duas} vniuersales{amatiuas virtutes,} quia omne quod amatur, vel amatur propter bonum creatum, vel propter bonum increatum. Ratio enim amoris est bonum, quod vel est vltimus finis, vel proximus. Inter has autem amatiuas virtutes excedit{incompræhensibilis causa omnis amoris} quæ est bonum increatum. Et hoc est quod subdit, quæ quidem causa amoris est ex eo quòd est super omnia, & ad quam causam extendit se omnis amor ab omnibus entibus, diuersimode tamen secundum naturam vniuscuiusque, quia omnia conuertuntur in ipsum Deum sicut dictum est. Nec solum dicit quòd excedat amor habens Deum pro causa, sed etiam quòd principatur, quia amor qui dependet ex bono creato regulatur ab amore qui dependet a bono increato.

DEinde cum dicit.{Age igitur &c.} Reducit vlterius prædictos duos modos amorum in vnum primum. Et dicit, quòd rursus congregat prædictas duas virtutes amoris in vnum primum amorem, scilicet diuinum, quo Deus quidem{vna quædam simplex virtus,} scilicet Deus amor diuinus quo Deus amat quæ per se mouet.} ad quandam vnitiuam concretionem{omnia quæ amat, procedens a primo bono quod est Deus, & euenit per modum cuiusdã deriuationis vsque ad infimum de numero existétium, & per quandam conuersionem in finem rursus ab illo rediens, scilicet ab vltimo existentium.{consequenter per omnia{attendens, redit ad primum bonum per modum circulationis cuiusdam{reflectens seipsam, & semper eodem modo reuoluta} ex ea prima virtute procedendo & per eandem, quia omnes secundæ virtutes a prima per quandam similitudinem deriuantur, & in eandem redeunt causa eadem, quia non solum per causas, sed etiam per effectus similitudo primæ virtuti inuenitur, & sic amor semper manet, in illa virtute, & vlterius semper reuoluitur ad eandem sicut ad finem.

LECTIO

LECTIO XIII.

Quòd malum neque existens, neq; ex existente, neque in existentibus.

ET quidem dicat aliquis. Si omnibus est bonum & pulchrum & amabile & desiderabile & diligibile, desiderat enim ipsum, & quod non est, vt dictum est, & certat aliquo modo in ipso esse, & ipsũ est quod format informia, & in ipso & non existens supersubstãtialiter dicitur & est, quomodo dæmonum multitudo non desiderat pulchrum & bonum inclinata autem ad materiam & ab angelica identitate circa desiderium boni prolapsa, malorum vniuersorum causa & sibiipsi & aliis efficitur, quæcunque mala fieri dicuntur? Quomodo auté totaliter ex bono deducta demonum tribus non est boniformis? Aut quomodo bonum, ex bono factum variatum est? Et quid est ꝙ malũ fecit illud? Et totaliter quid est malum & ex quo principio constitit, & in quo, existentium est? Et quomodo bonus ipsum producere voluit, quomodo autem volens potuit. Et si ex alia causa est malum, quæ alia é existétibus præter bonum causa? Quomodo autem & prouidétia existente est malum aut factũ totaliter aut nõ destructum? Et quomodo aliquid existentium desiderat ipsum præter bonum?

LECTIO XIII.

ET quidem dicat aliquis. Si omnibus est bonum & pulcrum &c.} Postquàm Dionysius determinauit de bono & de his quæ ad bonũ pertinent, hic determinat de malo. Et primo mouet dubitationes. Secundo determinat veritaté, ibi.{Igitur hæc quidem forsitam, &c.} Circa primum duo facit. Primo repetit de bono q̃ dicta sunt dubitationis occasione. Secundo dubitationem mouet, ibi.{Quomodo dæmonum multitudo &c.} De his autem quæ supra dicta sunt, resumit ꝙ pulchrum & bonum est amabile & desiderabile & diligibile omnibus, & ꝙ non solũ ea quæ sunt desiderãt bonum, sed etiam id quod non est, scilicet materia prima, sicut supra dictum est, desiderat bonum, & suo modo certat ad hoc ꝙ sit in bono, inquantum scilicet habet inclinationem ad ipsum secundum ꝙ est in potentia ad illud, & bonum quod format ea quæ non sunt formata, & quod dicitur non existens, dicitur de summo bono, & est etiam in eo, non quidem per defectum sicut dicitur de materia prima & de pura negatióe vel priuatione, sed super substantialiter. Deus enim dicitur non existens, non quia deficiat ab existendo, sed quia est super omnia existentia. Deinde cũ dicit.{Quomodo dæmonum multitudo, &c.} mouet dubitationes de malo. Et primo quantum ad dæmones. Secundo communiter ad omnia, ibi.{Et totaliter quid est malum &c.} Mouet autem circa malum dæmonum quatuor quæstiones. Quarum prima est. Cum omnia bonum desiderent, vt dictum est, quomodo multitudo dæmonum nõ desiderat pulchrum & bonum, sed inclinantur ad desiderandum res materiales, sicut honores ab hominibus exhibitos, & nidores sacrificiorũ & alia huiusmodi materialia & per hoc ꝙ ipsi lapsi sunt ab vniformitate desiderij, quod angeli habent circa summum bonum, efficiuntur{causa omnium malorum} non solum sibi ipsis, sed{aliis quæcunque mala fieri dicuntur} quantum ad homines, quia inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum, vt dicitur Sapien 2. Secunda quæstio é. Quomodo multitudo dæmonum cum sit producta a bono Deo, non fuit conformis ei in bonitate, cum vnumquodque natum sit similia facere. Et quia posset aliquis dicere ꝙ dæmones facti sunt boni, sed versi sunt in malitiam, facit tertiam quæstionem. Quomodo illud quod fuit naturaliter bonum, vtpote ex bono causatum, potuit variari. Ea enim quæ sunt naturalia semper manent. Et quia omne quod fit, fit ab aliquo, mouet quartam quæstionem. Quid fuit illud quod fecit dæmonem malum. Deinde cum dicit.{Et totaliter quid est malum &c.} mouet dubitationes in communi de malo, & mouet quatuor quęstiones. Quarum prima est. Quid est malum vniuersaliter. Secunda quæstio est. Ex quo principio processit malum. Et apparet ordo quæstionum. Prius enim quęrendum est quid est malum, & postea vnde malum ortum sit, vt Aug. dicit. Tertia quæstio est. In quo existentium inueniatur malum. His aũt tribus quæstionibus propositis, secundam multiplicat dupliciter. Primo quid sit, quia aut causa mali est ipse Deus vel aliquid aliud. Si detur, ꝙ ipse Deus, duæ dubitationes consurgunt. Quarum prima est. Quomodo Deus cum sit bonus, voluit producere malum. Non enim boni est ꝙ velit malum facere. Secunda quæstio est. Si voluit malum facere, quomodo potuit. Non enim calidum potest infrigidare & similiter nec bonũ potest malum facere. Si vero malum sit ex alia causa quàm ex Deo, hoc videtur impossibile, qa nulla est alia causa essendi nisi summum bonum, quod est Deus. Secunda deductio est, ꝙ cũ prouidentiæ sit malũ impedire vel excludere, dubium videtur cũ Deus habeat de omnibus prouidentiam, quomodo malum potuit fieri in mũdo, aut factum non statim destruitur. Quarta quæstio est. Quomodo aliquid potuit desiderare malum, prætermisso desiderio boni.

LECTIO XIIII.

Solutiones quæstionum dictarum.

IGitur hæc quidem forsitan dicet talis dubitans sermo. Nos auté rogabimus ipsum ad rerum veritatem conspicere. Et primum quidem hoc dicere cõndemus. Malum non est ex bono. Et si ex bono est, non est malum. Neque enim ignis est infrigidare, neq; boni non bona producere. Et si existentia omnia ex bono, natura enim est bono, producere & saluare, malo autem corrumpere & destruere. Nihil enim é existentium ex malo. Et neque ipsũ erit quod malum est, si & per seipsum malum sit. Et si non hoc, nõ omnino malum est quod est malum: sed habet quandam boni partem, secundum quam totaliter est. Et si existentia pulchrũ & bonum desiderant, & omnia quæcunque faciunt, propter hoc quod videtur bonum faciunt. Et omnium existentium intentio, principium habet & finem bonum. Nihil enim ad

LECTIO XIIII.

IGitur hęc quidé forsitam di. &c.} Pręmissis quæstionibus de malo, hic incipit soluere. Et primo quęstiones quæ pertinent ad malũ simpliciter. Secundo quæstiones quæ pertinent ad malum secundum ꝙ in dæmonibus inuenitur, ibi.{Non igitur existens est &c.} Prima auté pars diuiditur in duas. In prima soluit tres principales quæstiones, quas fecerat de malo in communi. In secunda procedit ad soluendum alias secũdarias quæstióes quæ positæ sunt ad magis explicandum quæstioné de causa mali, ibi.{Est autem colligentem dicere &c.} Prima pars adhuc diuiditur in tres. In prima soluit primam quæstionem qua quærebatur, quid est malum. In secunda soluit secundam qua quærebatur, ex quo principio malum constitit, ibi{Vnde igitur est malum, dicat aliquis, &c.} In tertia soluit tertiam quæstionem qua quærebatur, in quo existentium esset malum, ibi.{Sed neque in existentibus &c.} Circa primum duo facit. Primo continuat se ad prçcedentia. Secundo ostendit propositum, ibi.{Et primũ quidem &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ea quæ prædicta sunt, forte poterit aliquis dicere dubitãdo: sed nos rogamus eũ vt respiciat ad rerum veritatem, & sic quæstionum solutionem inuenire poterit, in quo & attentum & beniuolum auditorem reddit. Deinde cum dicit.{Et primum quidem &c.} ostendit propositum, scilicet quòd malum non est aliquod subsistés, quod per suam naturam sit malum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit ꝙ malũ non est aliquod existens secundum suam naturam. Secundo quòd malum per seipsum non est aliquod existens ibi.{Et si existétia omnia &c.} Primum ostendit duabus rationibus. Quarum prima talis est. Omne existens, aut habet causam aut ipsum est causa alterꝰ, ergo malum non est aliquid existens. Veritas autem primæ propositionis per se manifesta est, quia omne existens secundum existentiam suam est in actu. Vnumquodque autem secundum hoc agit, secundum ꝙ actu est. Si ergo essentia alicuius sit actus purus, & erit causa tantum. Si autem habeat permixtum aliquid potentia, poterit esse & causa & causatum. Quòd autem malum non habeat causam, sic probat. Malum non potest esse ex bono, & si esset ex bono, non esset malum. Vnum enim contrariorum non est causa alteriꝰ. Non enim ad ignem pertinet infrigidare, neque ad bonum pertinet producere ea quæ non sunt bona sed vnumquodque producit sibi simile. Similiter etiam non potest dici ꝙ malum sit causa productiua alicuius. Quod enim est de ratione boni, non potest conuenire malo, sed producere & saluare naturale est bono, & de eius ra-

tione

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

tione q̃ generatio & salus bona sunt. Similiter corrumpere & destruere pertinent ad rationem mali. Ex quo sequitur quòd solum bonum sit causa existentium, & q̃ malum nullius existentis sit causa. Vnde sequitur, si malum non est ex bono sicut ex causa, q̃ non habeat cãusam, & q̃ non sit causatum. Sed est attendendum q̃ ratio quã probauit, q̃ bonum non est causa mali, probat q̃ bonũ nõ sit causa mali per se, non autem q̃ non sit causa mali per accidens, quia sic & calidũ per accidens potest esse causa frigidi, sicut maior flamma consumendo materiam minoris per accidens inducit frigus, sed hoc non est contra intentionem Diony. oportet enim q̃ omne qđ habet essentiam, natũ sit habere causam per se & non per accidẽs, vnde si malum non habet causam per se, sed solum per accidens, solum sequitur q̃ malum non habet essentiã, & hoc est qđ quasi cõcludẽs subdit, q̃ neq; ipsum malum est aliquid, si accipiãt malum secundũ se, sicut aliquod subsistens in natura mali, omne autem quod est totaliter aliquale, est essentialiter tale, sicut si aliquid est totaliter bonum, est essentia bonitatis. Si enim participat bono, oportet q̃ diuidatur in participans & participatum. Si ergo nihil est malum essentialiter, illud quod est malum non est totaliter malum, sed habet aliquam partem boni, & secundum illam est totum esse illius quod dicitur malum. Sic igitur per hoc manifestauit qđ est malum. Non enim malũ potest esse aliqua essentia subsistens, sicut bonum est ipsa essentia bonitatis, sed quælibet res mala per suã essentiam est bona, mala autem est secundum q̃ deficit ab aliquo bono quod debet habere & non habet. Secundam ponit rationem, ibi. {Et si existentia &c.} quæ talis est. Omnia existentia desiderant pulchrũ & bonum, vt ex supra dictis patet, similiter & omnia quæ cunque faciunt, propter hoc q̃ est bonum vel saltem propter hoc quòd videtur bonum faciunt. Et sic omnis intentio quorumcumq; existentium, habet bonum pro principio & fine, quod desiderium boni mouet sicut principium quoddam ad volendum ea quæ sunt propter finem, & iterum ipsam voluntatem eorum quæ sunt ad finem referimus in bonum sicut in finem. Et hoc manifestat per hoc q̃ nullus facit illa quæ facit, respiciens ad rationem mali, & si aliquando id ad quod respicit sit malum, sicut aliquis facit aliquid vt fornicetur, non respiciendo ad fornicationem inquantum est mala, sed inquantum est delectabilis. Ex quo paret q̃ nullum existens desiderat malum nisi per accidens, & q̃ omne existens desiderat bonum. Sed si aliquid esset per suam essentiam malum, non posset desiderare bonum, cum contrarium non desideret suum contrarium, quia est eius destructium sed desideraret per se malum sicut sibi simile & conforme. Vnde relinquitur q̃ malum essentialiter accepterum, neque est aliqua pars alicuius existentis, neque est vniuersaliter existens. Deinde cum dicit. {Et si existentia omnia &c.} ostendit q̃ non potest aliquid esse q̃ seipsum malũ, ita q̃ sit non existens. Et ad hoc probandum inducit {q̃ si omnia existentia} relinquitur q̃ in ipso summo bono inuenitur hoc quod est non existẽs. Quod enim est super omnia existentia, oportet esse non existens, sicut qđ est supra omnia corpora, est non corporeum. Sed hoc non potest dici de malo, q̃ hoc ipsum quod dicitur malum, dicitur non existens. Non enim est existens quia non est totaliter malum, cum hoc qđ est existens sit quoddam bonum. Neque iterum est non existens totaliter, quia nihil est totaliter non existens, nisi secundum q̃ non existens dicitur de summo bono secundum suam supersubstantialitatem. Sed sic non potest dici de malo, quia excedens omnem substantiam est optimum. Vnde relinquitur q̃ bonum est multo altius collocatum & supersubstantialiter existens & supra non existens secundum quòd inuenitur in rebus. Sed malum neque est in existentibus, quasi sit de numero existentium, aut aliqua pars, aut proprietas existentis alicuius, neque iterum est de numero non existentium, sed magis est {abstitẽs} idest, recedens vel distans a nõ existente quàm a bono & magis alienum ab eo, quia malum in bono saltem est sicut in subiecto, sed non est ens simpliciter, neque ẽ malum. Et iterum malum est sine subiecto q̃ non ens, quia nõ ens potest intelligi esse non in aliquo, sed malum oportet q̃ intelligatur in bono. Sed contra hoc quod hic dicitur, obicitur dupliciter: primo quidem, quia malum est priuatio boni, priuatio autẽ est non ens, secũdo quia cũ existens & non existens opponantur cõtradictorie, non potest inter ea esse aliquod medium. Vnde si malum non est existens, sequitur q̃ sit non existens. Sed dicendum q̃ loquitur hic de malo secundum q̃ malũ dicitur res mala. Malum autem non ẽ res quædam existens, quę scilicet per suam essentiam sit mala, neq; iterum malum est res totaliter nõ existens, sed malum est res quę partim est bona, & ex illa parte existit, & dicitur mala quia deficit ab aliquo esse.

LECTIO XV.

Vnde proueniat malum in rebus.

Nde igitur est malum dicat aliquis? Si enim non est malum, virtus & malitia idem, & omnis toti & particularis proportionali, aut neque repugnans virtuti erit malum. Et quidem contrariæ sunt castitas & impudicitia, & iustitia & iniustitia, & non dico secundum iustum & iniustum, & eum qui est pudicus, & qui est impudicus Sed & ante apparentem extra distantiam habentis virtutem ad oppositum, in ipsa anima prius uniuersaliter desti terunt a virtutibus malitiæ, & ad rationem passiones pugnãt, mali naturam respiciens facit, quomodo erit malũ in existentibus, aut totaliter existens a tali bono appetitu segregatum. Et si existentia omnia ex bono, & bonum supra existentia, est quidem in bono & non existẽs, malum autem non existens ẽ. Alio quin non omnino malum, neq; non existens. Nihil enim est vniuersaliter non existẽs nisi in bono secundum supersubstantiale dicatur. Igitur bonum erit quidem & supersimpliciter existẽs, & non existens multo prius collocatum. Malum autem neq; in existentibus, neque in non existentibus, sed & ab ipso non existente magis absistens quàm a bono, & alienum, & magis non subsțantia.

LECTIO XV.

Nde igit est malũ dicat aliqs? &c. Postquam Diony. ostẽdit q̃ malum non habet essentiam & q̃ neque est causa neque causatum, nũc inquirit, vnde malum proueniat in rebus. Et primo mouet dubitationem, secundo soluit, ibi. {Dicit autem &c.} Mouet autem duplicem dubitationem, & primo quidem ex repugnantia siue contrarietate quæ inuenitur in rebus. Secundo ex concomitantia generationis & corruptionis, ibi. {Et si cor. &c.} Circa primum duo facit. Primo mouet dubitationem ex illis in quibus apparet manifeste contrarietas boni & mali: secundo ex illis in quibus nõ sic manifeste apparet, ibi. {Et ad rationem passiones pugnant &c.} Dicit ergo primo, quòd si malum non habet existentiam nec est causa neque causatum, vt supra ostensum est, aliquis obiiciendo dicet, vnde igitur malum inuenitur in rebus? Si enim respondeas q̃ in rebus non est malum, sequuntur duo inconuenientia. Quorum primum est, q̃ {virtus & malitia} sunt {idem, & omnis toti} idest, virtus in generali, malitiæ in generali, & particularis proportionali, {} idest, specialis speciali virtus malitiæ sibi proportionaliter contrariorum respondenti, vt iustitia iniustitiæ, quia & malitia in generali virtuti contrariatur, & specialis malitia speciali virtuti. Virtus huius deductionis in hoc consistit, q̃ remotis differentiis quibus aliqua ad inuicem differunt, sequitur ea idem dicere, differentiæ autem quibus virtus & malitia differunt sunt bonum & malum. Nam virtus est bona qualitas mentis, malitia autem mala qualitas mentis. Remota igitur differentia boni & mali, si malum non sit in rebus, sequitur q̃ virtus & malitia sunt idem in vniuersali & in speciali. Secundum inconueniens est, quòd etiam si virtus & malitia differunt, sequitur quòd malum non contrariatur nec repugnat virtuti, quia quod non est, non potest contrariari aut impugnare. Vtrunque. n. contrariorum oportet esse aliquid & natura manifesta. Est autem contrarietas virtutis ad malũ, per hoc q̃ {castitas & impudicitia} contrarientur, & iustitia & iniustitia.} Et quia posset aliquis dicere, quòd ista contrarietas non est nisi secundum q̃ homines sibi inuicem contrariantur, quorum vnus habet virtutem & alter nõ habet, hoc excludit, {& non dico} inquit quòd {castitas & impudicitia, & iustitia & iniustitia} sunt contraria solum secundum quòd homo iustus & homo iniustus, & pudicus & impudicus sibi contrariantur inuicem, sed per prius naturæ ordine ante distantiam & contrarietatem quæ exterius apparet inter eum qui habet virtutẽ & eum qui habet vitium oppositum, ipsa vitia siue malitiæ vniuersaliter differunt a virtutibus in ipsa anima. Non enim castitas & impudicitia sunt contraria propter contrarietatem casti & impudici, sed potius econuerso. Primo ergo dubitationem mouit de cõtrarietate virtutis & malitiæ, quia de ratione eius quod est cõtrarium virtuti est malum, nec inuenitur in aliquo genere, q̃ aliquæ species distinguantur per differentiam boni & mali nisi in habentibus animæ vitiosis & virtuosis. Huius ratio est, quia virtutes & vitia pertinent ad voluntatem, cuius obiectum est bonum & malum. Deinde cum dicit. {Et ad rationem passiones pugnant &c.} mouet dubitationem de illis quæ non habent de sua ratiõe q̃ contrarietur bono, sicut passiones quæ pugnant contra rationem. Dicuntur autẽ passiones

passiones motus appetitus sensitiui, qui diuiditur per irascibilem & concupiscibilem potentiam. De ratione autem harum passionũ non est q̃ contrarientur virtuti, quia contingit etiam secundum virtutem concupiscere, & gaudere, & irasci, & alias huiusmodi passiones habere, sed contrariantur virtuti secundum quòd inordinatæ sunt. Omne autem inordinatum non est de ratione earum. Huiusmodi igitur passiones contra rationẽ pugnant, quia sicut apprehensio sensitiua est eius quod est hic & nunc, ita appetitus sensitiuus huiusmodi apprehensionem consequens est eius quod est bonum hic & nũc. Et secũdum hoc bonum nõ simpliciter ẽ quod ratio attendit. Cũ igitur contingit id quod est bonum hic & nunc & nõ esse bonum simpliciter: sequitur quòd passio pugnet contra rationẽ, & ex istis passionibus contra rationem pugnantibus necesse est dare aliquod malum esse contrariũ bono, quàmuis de ratione passionum non sit malum, sicut erat de ratione malitiarũ. Et ideo necesse fuit vt probaret q̃ ex huiusmodi pugna sequatur cõtrarietas mali ad bonum. Manifestum est enim, quòd bonum nõ est contrarium sibi ipsi, sed omne bonum sicut ab vno principio procedẽs, & sicut genitum ab vna causa gaudet mutua communione & amicitia & vnitate. Nec etiam potest dici quòd minus bonũ sit contrarium maiori bono, sicut nec minus calidum aut frigidum est contrarium magis calido & frigido. Qđ quidem intelligendũ est ex ea parte, qua vtrumque est calidum aut frigidum, sed inquantum minus calidum habet aliquid p̃ mixtũ de frigido, vel magis appropinquat ei, sicut quod minus est calidum est contrarium magis calido, vt dicit Philosophus 5. phis. sed hoc est secundum quid, non simpliciter. Dionysius autem hic loquitur de contrariis & simpliciter. Habito ergo quòd bonum nullo modo contrarietur bono, relinquitur quòd id quod contrariatur bono & pugnat contra ipsum, sit malum. Sic igitur non solum ex passionibus quæ pugnant contra rationem, sed ex quibuscunque aliis contrariis & cõtra pugnantibus, videtur sequi q̃ malum sit in numero existentiũ, & sit aliquid existens, & quòd contrarietur bono. Deinde cum dicit. {Et si corruptio est existentium &c.} procedit alia via ad idem ostendendum, s. ex concomitantia generationis & corruptionis, & dicit q̃ si malũ est corruptio existentiũ, istud nõ ex ruptionis, & dicit q̃ si malũ est corruptio existentiũ, istud nõ excludit ipsum ab hoc q̃ habeat essentiã, sed magis p̃ hoc probat q̃ sit exns, & q̃ sit generatiuũ exntium. Corruptio. n. vnius est gnatio alterius, vñ qđ corruptiuũ existentiũ est, est & exntiũ gnatiuũ. Oẽ aũt qđ est gnatiuũ exntiũ cõfert ad pfectionẽ vniuersi, sequit q̃ ma lũ sit cõferẽs ad cõplectionẽ o.s.i. vniuersi, & q̃ largiat toti. i. vniuerso q̃ nõ sit ipfectũ & hoc p̃ seipsũ, qđ est incõueniẽs, qa q̃ malũ p accns cõfert ad pulchritudinẽ & pfectionẽ vniuersi nõ ẽ icõuenies inq̃tũ ex mal̃ p accns cõsequũt bona, vt Aug. dicit in Enchiridion.

LECTIO XVI.

Dicit autem ad hæc verus sermo, quòd malum secundum q̃ est malum &c.} Propositis dubitationibus de existentia & causa mali, hic incipit soluere. Et primo soluit particulariter id quod obiectum est de concomitantia generationis & corruptionis. Secundo vniuersaliter omnia quę supra opposita sũt, in uestigans veritatis radicẽ. Dicit ergo primo, q̃ ad præmissa verus sermo respondet q̃ malum secundum q̃ est malum, nullam substantiam facit neque generationẽ, sed per se loquendo causat solummodo malũ & corruptionem existentium. Et si aliquis obiiciat, q̃ malum est operatiuum generationis, per hoc q̃ corruptione vnius datur generatio alterius: respondendum est secũdum veritatem, quòd corruptio non dat generationem, sed corruptio solum corrumpit, & malum solũ male facit per se loquendo. Sed generatio & substantia sit propter bonum. Quod quidẽ paret tam in naturalibus ũ in moralib⁹. Manifestum est enim, q̃ ignis generat ignem & corrumpit aerem, coniungitur enim in igne forma ignis quæ pertinet ad bonum, & priuatio formæ aeris quæ pertinet ad malum. Quòd autem ignis generat ignem, non est ex hoc q̃ caret forma aeris, sed ex hoc quòd habet formam ignis. Alioquin quod caret forma aeris facit ignem, quod est forma, sed corrumpit aerem. inquantum ex necessitate formæ ignis adiungitur priuatio formæ aeris. Similiter in moralibus, adulterium corrũpit virtutem, inquantum caret ordine debito, quod pertinet ad rationem mali, sed secundũ q̃ est delectabile, quod pertinet ad rationem boni, delectat & multa alia bona facit. Sic igitur apparet q̃ malum secundum seipsum est corruptiuum, sed generatiuum non nisi per accidẽs. scilicet propter bonum. Et viterius sequitur, quòd secundum quòd est malum, neque est existens, neque effectiuum existentium, sed per accidens scilicet propter bonum adiunctum est existens & bonorum effectiuum. Deinde cum dicit. {Magis autem &c.} Hic Dionysius manifestat prædictam solutionem, & virtutem totius dubitationis profundius inuestigat. Et circa hoc tria facit. Primo enim ostẽdit differentiam mali & boni. Secundo vniuersalem virtutem boni in essendo, ibi. {Magis autem vt apprehendens dicam &c.} Tertio vniuersalem virtutem boni in hoc q̃ est facere magis vel minus bona, & magis & minus existentia, ibi. {Magis autem existentia omnia.} Circa primum tria facit. Primo distinguit malum a bono. Secundo ostendit quid conueniat malo, ibi. {Igitur ipsum malum.} Tertio quid conueniat bono, ibi. {Bonum autem in quibus perfecte &c. Dixerat autem supra, quòd malum non generat inquantum est malum, sed inquantum est bonum. Ne autem aliquis crederet q̃ idem secundum idem esset malum & bonũ, subiungit quòd non est idem secundum

secundum idem & bonum & malum. Vnde cum dicitur quòd malum non generat inquantum malum sed inquantum bonum, non est distinctio secundum rationem tantum, scilicet quasi eadem res secundum vnam rationem sit bona & secũdum aliam mala, sed aliqualiter secundum rem scilicet ꝙ vna & eadem res inquantum habet de esse, est bona, quãtum vero ad hoc ꝙ priuatur perfectione debita, est mala. Et similiter generatio & corruptio non est eadem virtus eiusdem & secundum idẽ. Nõ enim idem secundum idem malum generatur & corrumpitur. Et quia dixerat quòd non est idem bonum & malum, nec generatio & corruptio, & posset aliquis credere ꝙ malum seorsum inueniretur a bono per se existens, & corruptio seorsum a generatione, hoc consequenter remouet dicens, ꝙ non est aliqua virtus per se existens, sed est in bono sicut in subiecto, ita ꝙ idẽ subiectum ẽ bonum & malum, secundum aliud & aliud. Et similiter neque corruptio est per se existens absque generatione, sed simul est & generatio & corruptio in subiecto: sed non secũdum idem, quia generatio vnius est cum corruptione alteri⁹. Quod autem dicit. { Magis autem, } idem est qđ in libris Aristoteles transfertur, amplius autem, & signat additionem rationis supra rationem. Deinde cum dicit. { Ipsum igitur malũ quidẽ &c. } concludit ex præmissis quid pertineat ad malum. Si enim malum non est per se virtus, sequitur ꝙ { ipsũ malum } ita ꝙ ly ipsũ ponatur loco articuli, & malum accipiatur pro essentia mali, sic inquã malum acceptũ { neq; exñs, neque bonũ, } neque operatur generationẽ, neq; est effectiuum existentiũ & bonorũ, sed res quæ est mala inquantum habet aliquid de bono est existens & operatiuum generationis, & effectiuum existentium & bonorum. Deinde cum dicit. { Bonum autem in quibus perfecte, &c. } ostendit quid pertineat ad bonum. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit ꝙ bonum est vniuersalis causa rerum omnium bonarum. Secundo ostendit quomodo causalitas boni extendit se etiam ad mala, ibi. { Nunc autem hęc est boni &c. } Circa primum tria facit. Primo proponit ꝙ per bonum fiunt quædam bona perfecta & quædam imperfecta. Secundo assignat modum per quem hoc fiat, ibi. { Quoniam per vniuersa vadens &c. } Tertio probat, rationem assignando præmissorum, ibi. { Si enim non proportionaliter &c. } Dicit primo ꝙ cum malum non sit operatiuum bonorum, { bonum } est ꝙ quidem ea in quibus interius generatur { perfecte } ab eo quod est per suam essentiam bonum { facit, } formaliter loquendo { bona perfecta quidem, } secundum participationem bonitatis, { immixta } secundum remotionem mali, { & integra } secundum remotionẽ corruptionis. Sed illa { quæ minus participant } bono { sunt imꝑfecta bona, } & habent aliquã permixtionem mali propter defectum boni quod non perfecte in eis participatur. Et sic vniuersaliter malũ nõ est existens neque est bonum neque facit bonum, sed & quod magis & minus appropinquat ei quod est per essentiam bonum, scilicet Deo est bonum secundum eam proportionem boni propter distantiam a primo bono, hoc dicitur malum, non quasi sit vniuersaliter priuatum a bono, sed inquantum est in eo aliquis defectus boni. Deinde cum dicit. { Quoniam per vniuersa vadens &c. } assignat modum prædictorum, scilicet quomodo magis & min⁹ bonum inueniatur in rebus. Et dicit ꝙ hoc ideo est, { quia perfecta bonitas } scilicet diuina { vadens per vniuersa } inquantum scilicet cõmunicat se omnibus per similitudinẽ suæ bonitatis { non proficiscitur vsque ad solas sanctissimas substantias } angelorum, quæ propinquæ deo sunt, sed se extendit diffundendo per bonitatem vsque ad infimas substantias. Illis enim sanctissimis substantiis angelorum diuina bonitas est totaliter præsens, sicut ꝑfecte participata ab eis secundum modũ possibilem creaturæ, aliis autem subiectæ, idest, inferiori modo præsens est, a quibus scilicet participatur, sed non ita perfecte sicut ab angelis, quod potest referri ad animas humanas, aliis vero extreme, idest, infimo modo pñs est, sicut irrationalib⁹ creaturis. Et hoc quidem contingit secundum possibilitatem vniuscuiusque ad participandam diuinam bonitatem. Quædam.n. omnino perfecte secundum modum possibilem creaturæ participant diuininã bonitatem, propter qđ dicit, ꝙ eis diuina bonitas totaliter præsẽs esset. Alia vero priuatur ista perfecta participatione, recedendo ab eo secundum magis & minus, vt patet in diuersis gradibus entium, & maxime in creaturis viuentibus. Alia vero habent obscuriorem participationem boni, sicut creaturæ corporales, & præcipue non viuentes, in quibus obscuratur quodammodo diuinæ bonitatis claritas, propter eorum materialitatem & corruptionem, vnde eorum obscuritas in hoc attenditur, ꝙ nõ sũt intelligibilia actu: sed secundum potentiam tantum. Quibusdam vero { adest bonum secundum vltimam resonantiam, } quæ scilicet tenent vltimum gradum in bonitate, vt sunt corrupta & ea quæ dicuntur mala. Et loquitur ad similitudinem eius quod in sonis accidit. Qui enim propinqui sunt, audiunt totum sonum & secundũ ꝙ magis distant, minus audiunt de sono, ita quòd in fine non audiunt ipsum sonum, sed solum quandam resonantiam aut reboationem. Deinde cum dicit. { Si enim non proportionaliter &c. } assignat duas retiones prædictæ diuersitatis. Ad quarum euidentiam considerandum est, ꝙ aliter assignatur ratio diuersitatis in effectib⁹ causæ per necessitatem naturæ agentis, & aliter in effectibus causæ agentis per voluntatem. In his enim quæ per necessitatem naturæ agunt, tota diuersitatis ratio est ex diuersa proportione materię. Non enim potest assignari ratio quare ignis ceram liquefaciat & lutum induret, nisi propter diuersam materiæ recipientis dispositionem,

quidem diuinissima & prouectissima extremorum habentia ordinem. Quomodo autem esset possibile vniformiter omnia participare bono, cum non omnia existentia eodem modo ad totalem ipsius participationem sint oportuna. Nunc autem hæc est boni virtutis excellens magnitudo, quód & priuata & sui ipsius priuationem firmat secũdum totalem ipsius participationem. Et si oportet confidenter dicere vera, & aduersantia ipsi, ipsius virtute & sunt & aduersari possunt. Magis autem vt comprehendens dicam. Omnia existentia inquantum sunt, & bona sunt, & ex bono. Inquantum autem priuata sunt bono, neque bona, neque existentia sunt. Nam in aliis habitibus quidẽ, sicut caliditate aut frigiditate sunt calefactiua, & derelinquente ipsa caliditate, & vitæ & mentis multa existentium sunt expertia, & a substantia Deus segregatur, & est supersubstantialis, & simpliciter in vniuersis quidem aliis, & abeunte & non ingenito omnino habitu sunt existẽtia, & subsistere possunt. Qđ autem secundum omnem modum bono priuatum est, nusq̃ nullo modo, neque erat, neque est, neque erit, neque esse potest. Sicut impudicus quàmuis priuatus est bono secundum irrationabilem concupiscentiam, in hoc quidem neque est, neq; existentia concupiscit, participat autem bono secundum ipsam vnitionis & amicitię obscuram resonantiam. Et furor quidem participat bono secundũ ipsum moueri & desiderare apparentia mala ad apparens pulchrum redigere & conuertere, & ipse pessimam vitam desiderans & optimam ipsi apparentem secundum ipsum desiderare, & ad optimam vitam respicere participat bono. Et si omnino bonum auferas, neque substãtia erit, neque vita, neque desiderium, neque motus, neque aliud nihil. Quare & si fieri ex corruptione generationem, nõ est mali virtus: sed minoris boni præsentia, inquãtum & morbus est & defectus ordinis, non omnis: Si enim hoc fiat, neque morbus ipse subsistet. Manet autem & est morbus substantiam habens minimum ordinem, & in ipso subsistens. Quod est enim omnino expers boni, neque existens est, neque in existentibus. Quod autem est mixtum propter bonum est in existentibus, & secundum hoc in existentib⁹ existens secundum quòd ipso participat. Magis autem existẽtia omnia intantum erunt magis & minus, inquantum bono participant. Etenim in ipso esse quod nusquàm, nullo modo existit, hoc non potest esse neque erit. Quod autem secundum aliquam partem quidem est, secundum aliquam autem non ẽ. Inquantum quidem cecidit a semper existente, non est, inquantũ autem esse participat intantum est, & totaliter esse, & non existens ipsius tenetur & saluatur.

nem, quia agens naturale quantum est de se, semper natum est vnũ facere. Sed in his quæ agunt per voluntatem, duplex ratio assignatur diuersitatis effectuum. Primo quidem ex parte finis. Secundo ex diuersa dispositiõe materiæ. Sicut ædificator alio modo facit fundamenta & alio modo parietes, & alio modo tectum propter quendam finẽ, scilicet propter complementum domus, quod recipit hanc diuersitatem. Secundo ad hoc ꝙ ista diuersitas possit esse in partibus, quęrit materiam diuersimode dispositam: vel ipse etiam eam diuersimode disponit ad diuersitatem partium constituendam. Et similiter duplicem rationem assignat diuersitatis effectuum diuinorum. Primam quidem, quantum est ex parte finis, qui est cõplementum vniuersi, quod non esset si esset vnus tantum gradus bonitatis in entibus omnibus æqualibus. Et hoc est quod dicit. { Et si bonum non adesset vnicuique } secundum proportionem suam diuersimode, sed omnia essent æqualia, sequeretur quòd illa quæ sunt Deo propinquissima in rebus & perfectissima, essent in gradu & ordine { extremorum } idest inferiorum, & sic non esset vniuersum completum. Secundam rationem assignat ex diuersa capacitate rerum, quæ tamen diuersitas est a Deo prouisa propter finem. Vnde dicit. { Quomodo autem esset possibile } ꝙ omnia vniformiter participarent bonó, cum non omnia existentia sunt eodem modo disposita ad perfectam ipsius participationem. His autem rationibus assignatis vlterius protendit virtutem boni vsque ad malum. Et dicit, quòd in hoc apparet excellens virtus boni, ꝙ non solum bona producit, sed etiam firmat & statuit ea quæ priuantur bono, & etiam sui ipsius priuationem, & hoc fit { secundum totalem ipsius participationem, } idest, secundum rationem suæ vniuersalis participationis, quia necesse est, quocunque modo est, participet bono, & sic oportet quòd subiectum priuationis participet bono, cum sit quoddam ens, & per consequens ipsa priuatio per bonum firmatur, inquantum non posset esse nisi in subiecto. Et non solum per virtutem boni & priuata & priuatio firmantur, sed etiam { si oportet confidenter dicere } veritatem, ea quæ aduersantur bono, virtute ipsius boni, & sunt, & aduersari possunt, quia hoc ipsum quod agunt aduersando est eis virtute boni. Deinde cũ dicit. { Magis autem vt comprehendens dicam &c. } ostendit vniuersalitatem boni in essendo, quod valet ad manifestationem eius quod dixerat, quòd priuata & priuatió firmantur per bonum. Et circa hoc tria facit. Primo ꝓponit propositũ. Secundo manifestat propositum per exempla, ibi. sicut impudicus. Tertio adaptat ad solutionem more distinctionis ibi: quare fieri ex corruptione &c. Dicit ergo primo, quòd non solum bonum inuenitur in singulis gradibus existentium, sed vt vniuersaliter comprehendendo dicam, quòd omnia entia inquantum sunt, & sunt bona, & ex bono. Sed inquantum sunt priuata bono, non solum non sunt bona, sed neque existentia, non enim ita est de bono sicut de aliis particularibus habitibus & priuationibus. Patet enim in caliditate & frigiditate, ꝙ substantia quæ fuerit calida, remanet existentia postquàm totaliter deseruntur a caliditate, & multa quæ sunt in entibus quæ carẽt vita et mente, idest, intellectu: & etiã Deus est absque substantia, quasi super omnem substantiam existens, & vniuersaliter in omnibus aliis formis & perfectionibus inuenitur hoc, ꝙ aliqua & sũt & subsistere etiam possunt recedente perfectione & non habendo talem perfectionem. Sed illud, quod omnino priuatum est bono in nullo loco, nullo modo, nullo tempore aut est, aut esse potest. Deinde cum dicit. { Sicut impudicus &c. } manifestat enim quomodo ea quæ dicuntur mala in moribus habent aliquid de bono. Et primo manifestat hoc in malo impudicitiæ, quæ est secundum corruptionem concupiscibilis. Impudicus enim priuatus est bono, inquantum eius concupiscentia priuatur ordine rationis, & non ponit aliquid esse, sed non esse, & sic etiam quantum ad hoc non concupiscit existentia sed concupiscit inordinata, quæ inquantum sũt inordinata, sunt non existentia, sed tamen { impudicus participat bono secundum quandam resonantiam obscuram } & defectiuam { vnitionis & amicitiæ, } quam supra diximus bono conuenire. Secundo ostendit idem in malo iracundiæ, quod est secundum inordinationem irascibilis. Et dicit quòd { furor } idest, ira inordinata { participat bono } secundum hoc ipsum quòd mouetur in quiddã quod ei apparet bonũ & iustum, scilicet vindicare offensam, & inquantum desiderat illa quæ secundum se videntur mala, sicut lesiones proximi, reducere & conuertere in aliquid apparens bonum & pulchrum. Est enim proprium iracundi, semper ad hoc niti ꝙ videatur iuste vindictam inferre. Vnde & Philo. dicit in. 7. Ethico. quòd iracundus assimilatur ei qui audit quasdam leges quantum ad hoc quod est vindicare peccata, sed statim mouetur antequàm totum audiat, scilicet a quo, & qualiter, & quantum offensa illata debeat vindicare. Tertio ostendit idẽ in eo qui ex malitia peccat, non per passionem: sed per electionem malum agens. Et dicit quòd ille qui pessimam vitam desiderat, quæ tamen sibi optima vr̃, vt dicitur participat bono, quãtum ad ipsum motum desiderii, & quantum ad hoc quòd respicit optimam vitam, quia malam vitam eligit inquantum sibi apparet bona. Et vniuersaliter cõprehendit, quòd { si omnino bonum auferatur, neque erit substantia neque vita neque aliquod desiderium neque motus neq; aliud nihil. } Deinde cum dicit. { Quare & si fieri &c. } applicat prædictã veritatem ad solutionem dubitationis motæ. Et dicit. Dum ita sit, quòd cum nihil quodcunque videatur malum, est totaliter priuatum bono, hoc ipsum quòd per corruptionem vnius, quæ appropriatur malo, fit generatio alterius, non est ex parte mali, sed ex præsentia boni imperfecti. Sicut morbus qui corrumpit naturam est quidam defectus alicuius ordinis, scilicet proportionis humorum in qua consistit sanitas, non tamen est defectus cuiuslibet ordinis, quia si omnis ordo tollatur, neque ipse morbus remanebit ab inuicem totaliter recedẽtibus, sed manet ordo & ipsa ęgritudo hęc pro substantia vel essentia, quòd sit quidam ordo minimus, idest, imperfectus. Et quantum ad hunc ordinem ægritudo aliquid est & corrumpere potest, sicut per calorem excedentem vel aliquid huiusmodi. Illud enim { quod omnino est expers boni, neque est existens, neque est in existentibus, } sed illud quod est { mixtum } idest, partem habens de bono, & partem de malo, & secundum hoc quòd habet de bono, connumeratur inter existentia & est aliquo modo existens. Deinde cum dicit. { Magis autem existentia omnia &c. } ostendit quòd ex bono est diuersitas graduum in entibus, & hoc ad solutionem applicat. Dicit ergo, quòd omnia existentia intantum magis & minus de esse participant inquantum magis & min⁹ participant bono, quia ens inquantum ens est bonum. Idem est de bono sicut & de ente, quia in ipso esse si aliquid nullo modo existit participans, sequitur quòd nullo modo erit. Illud autem quod secundum aliquam partem est, & secundum aliquam partem nõ est, sicut homo cæcus, qui est quidam homo, sed non est videns. Inquantum quidem deficit ab eo quod est semper & perfecte existens, non est. Inquantum autem participat esse, intantum est. Et vt vniuersaliter loquamur, ipsum non existens per ipsum esse tenetur & saluatur. Tam diu enim remanet cæcitas quàmdiu remanet homo. Ita & similiter est de malo, quia si aliquid sit malum quod totaliter recedat a bono, illud nullo modo potest esse, neque inter ea, quæ sunt magis vel minus bona. Sed illud quod est secundum aliquam partem bonum, secundum vero aliam partem non bonum contrariatur quidem bono non vniuersali, quia non deficit vniuersaliter a bono, sed alicui bono a quo deficit, sicut malum cæcitatis opponitur bono visionis. Sed ipsum malum quod opponit particulari bono, retinet per participationẽ boni, inquantum scilicet subiectum priuationis participat aliquo bono, & ipsum bonum dat subiectum alicuius boni, inquantum bonum vniuersaliter participatur in omnibus entibus. Nec est inconueniens ꝙ bonum vniuersaliter loquendo, sit subiectum priuationis alicuius particularis boni, sicut quod est subiectũ alicuius particularis entis continet sub ente cõmuni. Omnino aũt recedente bono, neque aliquid erit totaliter bonũ, neque erit aliquod bonum mixtum cũ malo, neq; erit ipsum malum, quia subiecto subtracto & priuatio subtrahitur. Si enim malũ est in aliquo bono imperfecto, manifestum est ꝙ si totaliter subtrahatur bonũ, tolleẽ totaliter & bonũ imperfectum & bonũ perfectũ, & ꝑ consequens tolletur malũ. Tunc igitur solũ potest esse malũ quãdo respectu quorundam bonorum est malũ quib⁹ opponitur, sed ab aliis bonis distinguitur sicut bonum a bono. Non enim est possibile ꝙ aliqua opponant sibi ẽm omnia, quia saltem oportet ꝙ in esse coueniant. Sic igiẽ cũ malũ non sit totaliter priuatum bono, sed aliquo particulari bono, relinquitur ꝙ hoc ipsum quod est malum, non est aliqua res per se existens.

Et malum quod quidem omnino a bono cecidit, neque in magis, neque in minus bonis erit. Quod autem secundum aliquã partem quidem est bonum, secundum aliam autem non bonum, aduersatur quidem bono cuidam, non toti autem bono, tenetur autẽ & ipsum boni participatione, & substanctificat ipsius priuationẽ bonũ totaliter ipsius participatione. Omnino enim abeunte bono, neque vniuersaliter aliquid erit bonum, neque mixtum, neque ipsũ malum. Si enim malum imperfectũ est bonum, absentia perfecta boni, & imperfectum & perfectum bonum aberit, & tũc solum erit & videbitur malum, quãdo istis quidem est malum quibus aduersatur, ab istis autem sicut bonũ segregatur. Aduersari enim sibi inuicem eadem secundum eadem in omnibus, est impossibile, non igitur existens ẽ malũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LECTIO XVII.

SEd neque in existentibus est malum &c.} Postquàm Dionysius ostendit quòd malum non est aliquid existens per seipsum, hic incipit ostendere quòd malum non est aliquid in existentibus, vt pars vel accidens, vt color in corpore. Et primo ostēdit hoc in generali. Secundo in speciali, ibi. {Et quidē neque duo existentium, &c.} Quòd aũt in existentibus nō sit malum tanquàm aliquid inhærens, sic probat communi ratiõe. Omnia existẽtia causantur ex bono, vt ex præmissis patet, sed effectus assimilatur causæ, ergo bonum inuenitur in quolibet existente. Omne autem illud quod in aliquo inuenitur bonum, cõtinetur sub illo, sicut omne in quo inuenitur animal, continetur sub animali. Omne ergo subsistens cõtinetur sub bono tanquàm bonum existẽs. Aut ergo oportet q malum non sit aliqd in aliquo existente, aut oportet quòd sit in bono. Sed hoc é impossibile, ergo impossibile est q malum sit in existẽte. Quòd autem malum non sit in bono probat dupliciter. Primo sic. Nullũ contrariorum est in suo contrario, sicut frigidum nõ est in igne. Sed si malum est aliquid quod sit contrarium bono, malũ non potest conuenire bono, cum bonum etiã de malo faciat bonũ. Secundo probat sic. Si malum est aliquid in bono sicut in subiecto,

LECTIO XVII.

SEd neque in existentibus est malum. Si enim omnia existentia ex bono, & in omnibus ẽ existentib⁹, & omnia continet bonum, aut non erit malum in existentibus, aut in bono erit. Et quidẽ in bono non erit. Etenim neq; in igne frigidum, neque malum in eo fieri, quod & malum bonum facit. Si autem erit in bono malũ, videtur hic deficere quomodo erit. Si quidem ex ipso inconueniens & impossibile. Non enim potest (sicut eloquiorum veritas dicit) arbor bona fructus malos facere, neque quidem econuerso. Si autem non ex ipso, manifestum quòd ex alio principio & causa. Etenim aut malum ex bono erit, aut bonum ex malo, aut si non hoc est possibile, ex alio principio & causa erit bonum & malum. Omnis enim binarius nõ principium. Vnitas autem erit omnis binarii principium. Etenim inconueniens ex vno & eodem duo perfecte contraria procedere & esse, & ipsũ principiũ nõ simplex & singulare esse, sed diuisibile & biforme & contrarium sibiipsi & variatum. Et quidem neque duo existentium contraria principia possibile est esse, & ista in se inuicem & in omnibus aduersantia. Si enim hoc datum sit, erit & Deus non sine lesione, neque extra molestiam, si sit aliquid ipsi aduersans. Postea erunt omnia inordinata & semper pugnantia. Et quidẽ de amicitia omnibus existentibus bonum tribuit, & per se pax & pacis donator laudatur a sanctis theologis. Propter quod & amica bona & conuenientia omnia & vnius vitæ germina, & ad vnũ bonum ordinata & mansueta & similia. & se inuicem adiuuãtia: quare non in Deo est malum, & malum non est res mota a Deo. Sed neque ex Deo est malum, aut enim non est bonus, aut bona facit & bona producit. Et nõ aliquando quidem, & quædam, aliquando autem non, & non omnia. Trãsmutationem enim in hoc patietur, & variationem circa seipsum, quod omnium diuinissimum est secundum causam. Si enim in Deo bonum essentia est, erit transiens ex bono Deus, aliquando quidem existens, aliquando non existens. Si autem participatione bonum habet, & ex altero habebit, & aliquando quidem habebit, aliquando autem non habebit. Nõ igitur ex Deo malum, neque in Deo, neque simpliciter, neque secundum tempus.

cum omne accidens causetur vel ex subiecto vel ex aliquo alio extrinseco. oportebit quòd malum causetur ex ipso bono vel ex aliqua causa alia. Sed inconueniens & impossibile est quòd malum causetur ex bono ex naturali effluxu, sicut accidentia naturalia causantur a suis subiectis, quia vt dominus dicit. {Non potest arbor bona fructus malos facere, nec econuerso.} Si dicatur quòd malum quod ponitur accidens boni, non causatur ex ipso bono, manifestũ est quòd oportet ipsum causari ex aliquo alio principio & causa: omne enim accidens cum nõ sit de esse subiecti, ex aliqua causa in subiecto causatur. Similiter autem bonum quod ponitur subiectũ mali oportet esse causatum, cum sit bonum per participationem, non autem per essentiam.. Oportet ergo alterum duorum ponere. Quorum vnum est, q malum sit ex bono. Secundum est, quòd bonum sit ex malo. Aut si ista duo sunt impossibilia, vt patet per authoritatem inductam, oportet ponere tertium, scilicet quòd & bonum & malum causentur ex quodã principio & causa boni. Quartum enim poni nõ potest, scilicet quòd neq; bonum sit causatum, neque malum, quia binarius non potest esse principium. sed omnis binarii principium est vnitas, & sic oportet quòd cõtraria duo vel ita se habeant quòd vnum sit causa alterius, vel ab vna causa causentur. Sicut autem duo prima sunt impossibilia, ita & tertium. Inconueniens enim est, quòd ex vno & eodem principio procedant, & sint aliqua quæ totaliter sunt contraria, sicut bonum & malum. Et quia posset aliquis dicere, quòd idem secundum diuersa facit cõtraria, ad hoc excludendum subiungit, quòd impossibile est dicere q ipsum primum principium non sit {simplex & singulare} idest, vniforme {sed diuisibile, biforme & contrarium sibi ipsi & variatum} a seipso. Oportet enim si aliquid idem causet contraria secundum aliud & aliud, q ex contrariis componatur, & sic non erit primum principium, quod oportet esse simplex. Patet ergo q malum non est in existente. Deinde cũ dicit. {Et quidẽ neq; duo &c.} ostendit per singula quòd malum non est aliquid in existentibus. Et primo quòd non potest esse in Deo. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quòd malum non est aliquod primum principium contrarium Deo. {Sed neque ex Deo, &c.} Primum ostẽdit quòd malum non est in Deo, ibi. {Et quidem de amicitia.} Tertio q malum non est ex Deo, ibi. {Sed neque ex Deo, &c.} Primum ostẽdit duabus rationibus. Quarum prima talis est. Si malum esset aliquod primum principium contrariũ Deo, quòd est ponere duo principia existentium contraria, & sibi inuicem totaliter aduersantia, cum omne illud cui potest suum contrarium aduersari: possit ab eo lædi & molestari, sequeretur q Deꝰ qui est ipsum bonum, non esset absque lesione & molestia, sed hoc est impossibile. Non enim esset summum bonum, nec summe beatus si læderet & molestaretur. Non ergo sunt duo prima principia contraria bonum & malum. Secunda ratio talis est. Effectus sequit conditionem causarum & principiorum. Si ergo prima principia sunt contraria & sibi inuicem aduersantia, sequeretur quòd omnia in effectib⁹ cõtra se inuicem pugnarẽt, & vnum ad aliud non ordinaretur, qđ est impossibile & contra hoc quod apparet de ordine vniuersi. Non igitur sunt duo prima principia contraria. Deinde cum dicit. {Et quidem de amicitia &c.} ostendit quòd malum non est in Deo. Et quidem hoc euidenter apparet ex hoc quòd Deus est ipsum bonum, & malum non potest esse in ipso bono, sicut nec frigidum in igne. Sed quia hæc ratio supra tacta est, ostendit alia ratione sumpta ab effectu. Ipsum enim bonum quod est Deus laudatur vt pax. Ephes. 2. Ipse est pax nostra, & vt pacis dator, secundum illud. 1. Cor. 14. Non enim dissensionis est Deus, sed pacis, inquantum dat de amicitia omnibus entibus, & ex hoc consequitur quòd omnia bona sunt amica sibi inuicem & conueniunt, vt pote generata ex vno primo viuẽte principio. Et iterum, sicut sunt ab vno primo principio procedentia, ita ad vnum bonum vltimum ordinantur. Et quamuis quantum ad aliqua propria disideant, tamen in ordine ad illud vnum bonũ omnia mansuete & sine impedimento se habent ad inuicem, & omnia in hoc similantur & iuuant se inuicem. Non autem ista pax & conuenientia esset in rebꝰ a Deo, & per comparationem ad Deum, si in Deo esset aliqua contrarietas boni & mali. Vnde manifestum est q in Deo non est aliquod malum, & vlterius etiam q malũ nõ est aliqua res quæ subdatur diuinæ motioni, quia omnia quæ mouentur a Deo, concordãt in vno fine saltem vltimo, vt dictum est. Deinde cum dicit. {Sed neque ex Deo &c.} ostendit q malum non est ex Deo. Et primo q non est ab eo simpliciter. Secundo, q nõ est ab eo secundum aliquod tempus, ibi. {Et non aliqñ quidem, &c.} Primum ostendit hoc modo. Bonum non est productiuum mali, vt ex dictis patet. Aut igitur oportet dicere q Deus non sit bonus, aut q facit & producit bona & non mala. Deinde cum dicit. Et nõ {aliquando quidem &c.} ostendit q Deus non producit malum secundum aliquod tempus. Et dicit q non potest dici q Deus quandoque quædam mala producat, quandoque autem non, & non omnia, quia cum malum non possit produci a bono, si Deus quandoque produceret malum, sequeretur q transmutaretur a sua bonitate & variaretur secundũ seipsum. Quod patet esse impossibile dupliciter. Primo quidem, quia illud qđ {est diuinissimum}. i. optimũ & causa omnis bonitatis, non potest mutari a bonitate, sicut nec ignis a caliditate. Secundo q Deus aut est bonus p essentiam suam aut p participationem. Si autem per essentiam, idem erit Deo recedere a bonitate & recedere ab essentia & fieri totaliter non existẽs. Si autem sit bonũ participatiue, oportet q habeat causã suæ bonitatis, & hoc modo poterit aliquando bonus, aliquando nõ bonus esse, sed hoc est cõtra hoc quod intelligimus per hoc nomẽ Deus aliquod primũ bonum & causam omnis bonitatis. Sic igitur patet q malũ nec simpliciter i Deo vel a Deo est, nec secundum aliquod tempus, sed neque in angelis.

LECTIO XVIII.

Quòd in creaturis malum non sit aliquid.

SEd neque in angelis est malum. Si enim enunciat bonitatem diuinã boniformis angelus, illud existens secundum participationẽ secundario, quod est secundum causam enunciatum. Primo, imago Dei est angelus, manifestatio occulti luminis, speculũ purum, clarissimum, incontaminatum, incoinquinatum, immaculatum, suscipiens totam, si est conueniens dicere, pulchritudinem boniformis deiformitatis, & munde resplendere faciens in seipso, quemadmodum possibile est, bonitatem silentii quod est in abditis. Non igitur neque in angelis est malum. Sed est malum. Sed eo quòd puniũt peccantes sunt mali. Hac igitur ratione vt castigatores peccantium sũt mali & sacerdotes qui immundum a diuinis abigunt mysteriis. Et quidem neque puniri est malum, sed fieri pœna dignum. Neque secundum dignitatem abigi a sanctis, sed inquinatum & non sanctum fieri, & ad incontaminata nõ idoneũ.

LECTIO XVIII.

SEd neque in angelis est malum. Si n. enunciat bonitatem diuinam &c.} Postquàm Dionysius ostendit q̃ in Deo non est malum, incipit ostendere quòd in creaturis malum non sit aliquid. Et primo ostendit de angelis bonis quòd in eis nullo modo sit malum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit veritatem. Secundo excludit obiectionem, ibi. {Sed eo, quòd puniunt &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit expositionem angelici nominis. Secundo ex illa expositione accipit diffinitionẽ angeli, ibi. Speculum purum &c.} Circa primum sciendũ est, quòd angelus nuncius interpretatur. Dicitur ergo diuinæ bonitati conformis annunciare diuinam bonitatem, inquantum in angelis secundario per participationem existit quod primo enunciatur de Deo, non secundum participationem, sed secundum causam, sicut si diceremus q aer illuminatus annunciat claritatem Solis, inquantũ secundario & participatiue est in aere, & primo & causaliter est in sole. Et quia illud quod participatiue & secundario habet aliquid est imago eius quod primo & causaliter habet illud, & actus imaginis est vt manifestet illud cuius est imago, consequenter concludit notificationem quandam boni angeli, manifestationem diuini luminis quod est nobis occultum propter sui excellentiam & simplicitatem. Hanc autem notificationem manifestat consequenter. Et primo manifestat quomodo angelus sit imago Dei. Secũdo quo modo sit manifestatio occulti luminis, ibi. {Et mũde resplendere facit &c.} Quòd autem angelꝰ sit imago Dei manifestat per quodam sensibile exemplum. Videmus enim sensibiliter q̃ in speculo repræsentatur imago videntis. Est autem in speculo duo considerare. Primo quidem substantiam ipsius speculi. Vnde per quandam similitudinem angelum secundum suam naturam vocat speculum. Requiritur autem in speculo quædam oportunitas ad recipiendũ imaginem alicuius rei, quæ quidem oportunitas inuenitur in angelo, qui quidem dicitur {speculum purum} propter simplicitatem & immaterialitatem suæ naturæ, {clarissimum} autem propter perfectissimam participationem intellectualis luminis {incontaminatum} autem inquantum nihil est in angelo repugnans rectitudini eius quę ad sanctitatem pertinet. Nam proprie sancta contaminari dicuntur. Dicitur autem incoinquinatum} inquantum nihil est in angelo repugnans puritati naturæ, {& immaculatum} inquantum nihil est in eo repugnans claritati intellectus. Sic autem deberet si diceremus q speculum facit in seipso resplendere imaginem alicuius corporis, ex hoc ipso q est dispositum ad recipiendum eius similitudinem. Quia igitur angelus est tam perfecta imago diuinæ bonitatis, diuina autem bonitas, nullum malum compatitur, sequitur q neque in angelis sit malum. Deinde cum dicit. {Sed eo q puniant &c.} excludit obiectionem. Et primo ponit eam. Posset enim aliquis dicere q eo ipso quòd angeli puniunt peccatores, sunt mali. Et quòd puniunt peccatores expresse habetur. Matth. 13. q ejicient de regno omnia scandala. Est ergo quæstio, an eo q puniunt sint mali. Secundo ostendit quòd non propter hoc possunt dici mali, quia secundum eandem rationẽ etiam illi qui castigant malos, puniendo eos, essent mali, sicut iudices & magistri. Et similiter sequeretur quòd aliqui sacerdotum qui excludunt immundũ, idest, peccatorem a diuinis mysteriis excommunicando eũ, essent mali. Quod est contra Apostolum qui hoc præcipit. 1. Cor. 5. Sed quia multiplicare inconueniens non est soluere, ideo tertio soluit omnia præmissa. Et dicit q punire non est malum simpliciter & secundum se, sed est secundum se bonum, cum sit iustum. Sed est malum secundum quid, inquantum priuat aliquod bonum alicuius. Sed fieri peccatorẽ hoc est simpliciter malum, & ideo ille qui punit peccatorẽ non est malus, sed est malus ille qui peccat. Eadem ratione non est secundum se malum excludi a sanctis secundum iustitiam, sed secundum se malum est q̃ inquinetur aliquis per peccatum, & discedat a sanctitate, & per hoc fiat non ydoneus ad diuina, quæ sunt {m se incontaminata. Et nõ peccat ille qui excõmunicat, sed ille peccat qui facit aliquid, vñ sit excõmunicatiõe dignus.

LECTIO XIX.

Neq; dæmones sunt natura mali.

SEd neque dæmones sunt natura mali. Etenim si natura mali, neque ex bono, neque in existentibus, neque quidem ex bono transmutati essent, natura & semper mali existentes, postea igitur sibiipsis sunt mali & aliis. Si sibiipsis quidem, & corrũpunt seipsos. Si autem aliis, quomodo corrumpentes, aut quid corrumpentes substantiam, aut virtutem aut operationem? Si substantiã quidem, prius quidem, non præter naturam. Nam natura incorruptibilia non corrumpunt: sed susceptibilia corruptionis. Postea neque hoc omni & omnino malum. Sed neq; corrumpitur aliquid existentium secundum q

LECTIO XIX.

SEd neque dæmones sunt natura mali &c.} Postquàm Dionysius ostendit q malum non est in angelis, hic ostendit q non sit in dæmonibus. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit q dæmones non sunt naturaliter mali. Secundo qualiter mali sunt, ibi. {Quomodo a Deo facit &c.} Circa primum ponit quatuor rationes. Quarum prima talis est. Ex bono non causatur aliquid naturaliter malum, sed omnia quæ sunt in mũdo sunt causata a Deo qui est ipsum primum bonum, inter

Inter quæ ſunt dæmones, ergo dæmones non ſunt naturaliter mali. Secunda ratio talis eſt. Oſtenſum eſt ꝙ malum neque eſt exiſtẽs, neq; eſt in exiſtẽtibus. Si igitur dæmones eſſent naturaliter mali: non eſſent de numero exiſtentium. Tertia ratio talis eſt. Illud qđ naturaliter conuenit alicui, ſemper ei conuenit. Si igitur dæmones eſſent naturaliter mali, ſemper fuiſſent mali, & non fuiſſent tranſmutati de bono ĩ malum, vt fides catholica confitetur. Quarta ratio talis eſt [, ꝙ ſi dæmones ſunt naturaliter mali, aut ſunt naturaliter mali ſibiipſis, aut aliis. Si ſibi ipſis, cum de ratione mali ſit ꝙ noceat & corrumpat, ſequiĩ quòd corrumpãt ſeipſos, qđ eſt impoſſibile. Nihil enim eſt corruptiuũ ſuiipſius ſecũdum naturam. Si autem ſunt naturaliter mali aliis, ergo naturaliter corrumpunt alia. [Quæritur ergo, quid naturaliter corrumpant, vel quomodo corrumpant, vtrum ſubſtantiam, aut virtutem], aut operationem, quę tria inueniũtur in rebus omnibus. Si detur ꝙ sũt naturaliter mali, quia corrumpunt ſubſtantiam alicuius. Contra hoc obiicit tribus rationib⁹. Quarum prima talis ẽ. Nihil quod eſt corruptiuum alterius ſecundũ ordinem naturæ, eſt malum naturaliter,

eſt ſubſtantia & natura, ſed defectu ordinationis, quæ eſt ſecundum naturam armonię & commenſuratiõis ratio, infirmatur, manere ſimiliter habens. Infirmitas autem non perfecta eſt. Etenim perfecta & corruptionẽ & ſubiectum deſtrueret, & erit talis corruptio, & ſuimet corruptio, quare tale non malum, ſed deficiens bonum. Quod enim eſt expers omnino boni, neque in exiſtentibus eſt. Et de corruptione virtutis & operationis eadem ratio ẽ. Deinde quomodo a Deo facti ſunt mali dæmones. Etenim bonum bona producit & ſubſiſtere facit. Et quidem mali dicuntur, dicat aliqs ſed non ſecundum quòd ſunt, ex bono enim ſunt, & bonam obtinuerunt ſubſtantiam, ſed ſecundum quòd non ſunt, infirmi exiſtentes, vel eloquia dicunt, ſeruare ſuiipſius principium. In quo enim (dic mihi) malos fieri dicimus dæmones, niſi in carentia habitus & operationis diuinorum bonorum? Et aliter. Si natura mali dæmonis, ſemper ma-

quia hoc ipſum quod eſt conſeruare naturæ ordinem eſt bonum naturæ. Sed ſi malum corrumpat ſubſtantiam, nõ facit hoc præter naturę ordinem. Non enim corrumpit incorruptibilia, ſed ea quæ ſunt corruptionis ſuſceptiua. Non ergo erit ſecundum naturam malum. Secunda ratio talis eſt. Illud quod eſt naturaliter tale, ſimpliciter & reſpectu cuiuſcunque eſt tale, ſicut illud quod eſt naturaliter calidum, ſimpliciter & reſpectu cuiuſcunque eſt calidum ſicut ignis. Si igitur aliquid naturaliter eſt malum, erit ſimpliciter malum & reſpectu cuiuſcunqne & reſpectu ſui ipſius, quod eſt impoſſibile, vt dictum eſt. Tertia ratio talis eſt. Nullum exiſtentium corrumpitur per malum quantum ad ipſam ſubſtantiam vel naturam rei quæ dicitur mala, ſicut in homine malo manet ſubſtantia & natura hominis. Sed dicitur aliquid malum per hoc ꝙ {ratio} ideſt, proportio {armoniæ & commenſurationis} quæ eſt ſecundũ naturam, debilitatur per aliquem defectum ordinis, ita tamen ꝙ non totaliter tollitur, ſed aliquantulum manet. Iſta autem infirmitas qua debilitatur talis proportio non eſt perfecta, quia ſi eſſet perfecta deſtrueret ipſum ſubiectum, & per conſequens corruptionem quæ eſt in ſubiecto, & ſic talis corruptio corrumpit ſeipſam, hoc ergo quod eſt infirmum, non ſimpliciter ſed ſecundum quid, non eſt naturaliter malum, ſed bonum cum defectu, quia illud quod omnino expers eſt boni, non poteſt inueniri inter exiſtentia. Eadem ratio eſt de corruptione virtutis naturalis, quia ſi ſemper remaneret in re quæ dicitur mala vel corrupta per malum, corrumperetur per malum. Relinquitur ergo ꝙ nihil eſt malum ſecundum naturam. Deinde cum dicit. {Quomodo a Deo facti &c.} oſtendit quomodo ſit malum in dæmonibus. Et primo quæſtionem mouet. Secundo ſoluit, ibi. {Et quidem &c.} Quærit ergo primo, quomodo dæmones cum ſint facti a Deo, ſint mali. Boni enim eſt bona producere & cõſeruare. Deinde cum dicit. {Et quidem mali dicunt &c.} ſoluit propoſitam quæſtionem. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit ꝙ dæmones dicuntur mali, non ſecundum aliquam naturam, ſed ſecundum defectum boni. Secundo oſtendit ꝙ iſte defectus in eis non eſt ex variatione ipſius boni, ſed ex eorum voluntate, ibi. {Et non variatum eſt &c.} Quòd autem dæmones non ſint mali naturaliter, ſed ſecundum ꝙ carent aliquo bono tripliciter oſtendit. Primo quidem per authoritatem ſacræ ſcripturæ, Et dicit quòd

F ſic debet aliquis dicere, ꝙ dæmones dicuntur mali non inquantum ſunt, quia ex bono, ſcilicet Deo cauſatur eorum eſſe, & ab eodem bonam eſſentiam obtinuerunt, ſed dicuntur mali, inquantum non ſunt, prout ſcilicet ſunt infirmi ſeruare principium ſui ipſorum, vt dicũt eloquia ſacræ ſcripturæ. Et ſumitur hoc de Canonica Iudæ, vbi dicitur. Angelos vero qui non ſeruauerunt ſuum principatum &c. Dicuntur autem non ſeruaſſe ſuũ principatum, vel quia non ſeruauerunt ſuã innocentiam in qua a principio cõditi sũt, vel quia a Deo qui eſt eorum principiũ ſunt auerſi. Et huic expoſitioni conſonat quod ſubdit. Non enim dicimus dæmones fieri malos, niſi in hoc ꝙ carent habitu & operatione per quam ordinari deberent in bona diuina. Secundo cũ ſubdit. {Et aliter. Si natura ma. &c.} ſubdit idem per ſecundã rationem & circa hoc tria facit, Primo oſtendit ꝙ dæmones non ſunt naturaliter mali, ſed per defectũ alicuius boni. Secundo ꝙ non totaliter bono carent, ibi. {Et nõ omnino &c.} Tertio oſtẽdit cuius boni in eis defectus ſit, ibi. {Mali autẽ eſſe dicunt &c.} Circa primum ponit talem rationem. Si dæmones eſſent naturaliter mali, ſemper eſſent mali, quia quod

li, & quidem malum inſtabile ẽ. Igitur ſi ſemper eodem modo ſe habent, nõ mali. Quod enim ſemper idem, boni eſt propriũ. Si autem non ſemper mali, non natura mali, ſed defectu angelicorum bonorum. Et non om- G nino expertes boni, ſecundum quòd ſunt, & viuunt, & intelligunt, & totaliter quidem eſt in ipſis deſiderii motus. Mali autẽ eſſe dicuntur propter hoc quòd infirmantur circa operationem ſecundum naturam. Auerſio eſt igitur ipſis malum & conueniẽtium ipſis exceſſus, & non conſecutio, & imperfectio, & impotentia, & ſaluantis ipſius perfectionem virtutis infirmitas, & fuga & caſus. Et aliter. Quod ẽ H in dæmonibus malum. Furor irrationabilis, demens concupiſcentia, phantaſia proterua. Sed iſta & ſi ſint in dæmonibus non omnino, neque in omnibus, neque ipſa ſecundum ſeipſa mala. Etenim in aliis animalibus, non habitus eorum, ſed ablatio & corruptio animali malum. Habitus autem ſaluat, & eſſe facit

naturaliter ineſt alicui, ſemper ineſt ei. Sed ſi ſemper ſunt mali, nõ naturaliter ſunt mali. Quod ſic probat, quia omne inſtabile ẽ quod- I dam malum, & eſſe ſemper idem, eſt proprium boni. Vnde videm⁹ ꝙ omnia ſempiternitatem deſiderant quantum poſſibile eſt. Et ſic apparet ꝙ ſi ſemper ſe habent eodem modo quòd non ſunt naturaliter mali, ergo de primo ad vltimum, ſi ſunt naturaliter mali, nõ ſunt naturaliter mali, quod eſt impoſsibile. Sic igitur patet ꝙ ſi nõ ſemper ſunt mali, quia hoc eſt proprium boni, non erunt naturaliter mali: ſed per defectum aliquorum bonorum quæ debentur angelis. Deinde cum dicit. {Et non omnino &c.} oſtendit ꝙ non totaliter bono priuantur. Et dicit ꝙ non ſunt omnino expertes boni: participant enim bono, inquantum ſunt & viuunt & intelligũt, & inquantum eſt in eis aliquis motus deſiderii qui non tendit niſi in bonum verum vel apparens. Deinde cum dicit. {Mali autem eſſe dicuntur,} oſtendit ſecundum cuius boni defectum dicantur mali, propter hoc ꝙ defectiue ſe habent in operatione quæ competit naturæ eorum. Et quo ordine hoc eueniat, conſequenter oſtendit dicens. {Auerſio igitur eſt ipſis malum.} Vbi conſiderandum eſt ꝙ omne illud quod eſt naturaliter ſubiectum alicui, bonum ſuum ha- K bet in hoc ꝙ ei ſubdatur, ſicut bonum appetitus ſenſibilium in homine eſt ꝙ reguletur ratione. Omnis autem voluntas & angeli & hominis eſt Deo naturaliter ſubdita, bonum igitur voluntatis angelicæ & humanæ eſt vt a diuina voluntate reguletur. Auerſio igitur a regula diuinæ voluntatis eſt malum in dæmonibus. Omnis autem appetitus deficiens a ſua regula tendit in ſuum obiectum vltra quàm rectum ſit, ſicut concupiſcibilis in delectabile ſecundũ ſenſum plus debito tendit quando ratione non regulatur. Sic igitur voluntas dæmonum auerſa a regula diuinæ voluntatis, magis debito in appetitum ſui boni tendit. Et hoc eſt quod ſubdit, {& cõuenientium ip. &c.} quia ſcilicet appetiuerũt ſibi aliquid quod excedebat conditionem eorum. Omne autem quod natum eſt conſequi aliquem finem per determinatum modum, ſi recedat ab illo modo, finem conſequi non poteſt. Modus autem quo angeli nati ſunt conſequi vltimum finem ſuæ voluntatis eſt per voluntatem moderatam ſecundum diuinam regulam. Si igitur excedant iſtum modum, non conſequentur finem. Et hoc eſt quod ſubdit, {& non conſecutio.} Omne autem quod non conſequitur ſuam perfectionem, remanet

remanet imperfectum, unde ſubditur. {imperfectio. Omne autem A imperfectum inquantum huiuſmodi, eſt impotens, unde ſubditur, {& impotentia.} Et quia uirtus eſt perfectio potentiæ, ſequitur circa uirtutem quæ ſaluare perfectionem ipſorum poterat. {Infirmitas & fuga & caſus.} Et ponit hic tria ſecundum ea quæ accidunt apud homines. Si.n. aliquis ſit infirmus ad reſiſtendum alicui vel ad conſequendum aliquid, fugit ab illo, & fugiens propter infirmitatem cadit. Et ſimiliter dæmones infirmati circa conſecutionem diuini finis fugiũt ab eo, & cadũt præcipitati in peccatum. Deinde cum dicit. {Et aliter quod ẽ in dæmonibus &c.} oſtendit tertio modo quòd dæmones non dicuntur mali ſecundum naturam, ſed ſecundum defectum alicuius boni, & hoc ſecundum opinionem aliorum. Quidam.n. poſuerunt dæmones eſſe animalia corpore aerea, mente rationalia, animo paſſiua, tẽpore æterna, ut Apuleius dicit & Aug. introducit ix. de ciuitate dei. Secundum ergo horum opinionem in dæmonibus eſt uis ſenſibilis & appetitus paſſiuus qui eſt ſenſitiu⁹, & diuiditur per iraſcibilem & concupiſcibilem. Hæc autem opinio non fuit Dionyſii, quod patet ex eo quod ſupra dixit, angelos immateriales & incorruptibiles. Hic autem dicit dæmones eſſe malos per defectum angelorum bonorum. Vnde manifeſtum eſt, quòd nõ eſt opinatus dæmones eſſe corporales, & per conſequens ſenſitiuos aut animo paſſiuos. Sed quia ipſe intendit oſtendere quòd dæmones non ſunt naturaliter mali, poſtquam hoc oſtenderat ſecundũ opinionem propriam, ſcilicet ſi dæmones ſint de natura angelica, oſtendit conſequenter quòd idem ſequitur, ſi ponatur quòd ſit eis natura ſenſitiua, tunc enim idem iudicium erit de malo dæmonum & de malo hominis. In nobis autem malum eſt per hoc quòd pars ſenſitiua non regulatur ratione. Et hoc quãtũ ad tria, ſcilicet quãtum ad iraſcibilem, quæ dum non regulatur ratione, irrationabiliter furit uel iraſcitur, & quantum ad concupiſcibilem, quæ dũ non regulatur ratione, ſtulte concupiſcit, & quãtum ad phantaſiã ſiue imaginatiuã, quæ dũ non regulatur ratione, contra ueritatẽ proteruit. Secundo ergo prædictam opinionem malum in dæmonibus non eſt. Ait namque. {furor irrationabilis, & demens concupiſcẽtia, & phantaſia proterua.} Dicit autem demens concupiſcentia, furor irrationabilis, quia concupiſcentia nihil attendit ad rationem, furor autem attendit, ſed imperfecte, ut ſupra dictum eſt. Si ergo iſta tria ſunt in dæmonibus ſecundum opinionem aliorum, non tamen omnino, quia non contra quamlibet ueritatem proteruiunt, neq; quælibet eorum concupiſcentia eſt demens. Naturaliter enim bonum & optimum concupiſcunt, neq; eſt etiam in omnibus dæmonibus eodem modo, neq; etiã iſta tria.ſ. furor & concupiſcẽtia & phantaſia, ſ̃m ſeipſa ſunt mala, ſed ſ̃m ꝙ carent ordine rationis & debito obiecto. Vnde uidemus ꝙ in animalibus irrationabilibus habere iſta non eſt malum, ſed oblatio horũ eſt corruptio animalis & malum, ſed habere iſta cõſeruat & facit ꝙ habeatur animalis natura. Si uero Dionyſius loquitur hic ſ̃m propriam opinionem, dicendum eſt ꝙ loquitur metaphorice, ſic.n. huiuſmodi animæ paſſiones, angelis attribuuntur in ſcripturis, ut Aug. dicit in ix. de ciuitate dei. Sic ergo concludit ꝙ genus dæmonum non eſt malum, ſecundum quòd eſt in ſua natura, ſed ſecundum quòd non eſt i. ſ̃m ꝙ priuatur aliquo bono. Deinde cum dicit. {Et non uariatum eſt, &c.} Oſtendit unde prouenit defectus boni in dæmonibus. Poſſet enim aliquis credere, ꝙ ſicut defectus uel infirmitas naturalis operationis prouenit in hominibus ex ipſa uariatione naturæ, quæ ſeneſcens deterioratur, & ſic operationes naturales debilitantur, ita etiam ex tranſmutatione alicuius boni, defectus bonæ operationis in dæmonibus prouenit. Sed hoc ipſe excludit & quantum ad bonum uniuerſale quod deus eſt, a quo auerſi ſunt, & quantum ad bona participata, quæ ſunt naturalia bona angelis data. Dicit ergo quòd uniuerſale bonum. ſ. diuinum quod datum eſt eis, inquãtum aliqualiter facti ſunt eius participes, non eſt uariatum aliquo mo-

iſta habentis animalis naturam. Non igitur mala eſt dæmonum tribus, ſecundum quòd eſt ſecundum naturam, ſed ſecundum ꝙ non eſt. Et non uariatum eſt datum ipſis totum bonum, ſed ipſi deciderunt a dato toto bono, & data ipſis angelica dona, nequaquam ipſa mutata eſſe dicimus, ſed ſunt & integra & ſplendidiſſima, quamuis ipſi non uident, B claudentes ipſorum boni inſpectiuas uirtutes. Quare, ꝙ ſunt & ex bono ſunt & boni, & pulchrũ & bonum deſiderant eſſe, & uiuere & intelligere quæ ſunt exiſtentia deſiderantes. Et priuatione, & receſſione, & caſu, a conuenientibus ipſis bonis, dicũtur mali, & ſunt mali, ſecundum ꝙ non ſunt & non exiſtunt deſiderantes, malum deſiderant.

do. Vnde non ſunt facti mali propter boni uariationem, ſed quia ipſi deciderunt ab uniuerſali bono dato eis. {Et} ſimiliter {dona angelica.} ad angelicam naturam pertinentia quæ in principio ſunt data eis, {nequaquam dicimus eſſe mutata.} ut ex eorum mutatione mali effecti ſint, ſed permanent adhuc {integra,} id eſt, abſq; corruptione naturæ, {& ſplendidiſſima,} ideſt, abſque diminutione naturalis luminis intellectualis. Sed quòd ipſi non uident, hoc ꝓuenit ex hoc quòd ipſi per liberum arbitrium {clauſerũt ſuas uirtutes inſpectiuas boni,} id eſt, auerterunt uoluntarie ſuũ intellectum, non a cõſideratione ueri, ſed ab inſpectione boni, inquantum eſt bonũ, quia ſcilicet nolunt illud ſeq. Vnde patet, quòd inquantũ ſunt & bonam cauſam habent, & boni ſunt ſecundum ſuam naturã & bonum deſiderant, ſcilicet eſſe, uiuere, & intelligere, ſed inquãtum priuantur hoc ꝑ uoluntarium receſſu, quo quidem receſſu infirmati decidunt a bonis quæ eis conue- C niebant ſecundum ordinem ſuæ naturæ, {dicuntur & ſunt mali in quantum non ſunt,} id eſt, inquantum aliquod bonum eis deeſt, Et ſimiliter cum deſiderant malum, deſiderant non exiſtens. Dicuntur enim malum deſiderare, inquantum deſiderant aliquod bonum cum defectu debiti modi & ordinis.

L E C. X X.

Quomodo ſit malum in animabus.

SED animas aliquis dicat eſſe malas. Si ideo quidem quòd coaſſiſtunt malis prouiſiue & ſaluatiue Hoc autem non malum, ſed bonum & ex bono, quòd & malũ bonum facit. Si autem malas fieri animas dicimus, in quo malæ fiunt niſi in bonorum habituum & operationum defectu, & propter propriam infirmitatem non conſecutione & prolapſu? Etenim & aerẽ qui eſt ſuper nos dicimus obtenebrari defectu & abſentia luminis. Ipſum autem lumen eſt, quod & tenebras illuminat. Non igi-

L E C. X X.

SED animas aliquis dicat eſſe, &c.} Poſtquam Dionyſi⁹ oſtendit quomodo malum ſit in dæmonibus, hic oſtendit quomodo ſit in animabus. Et primo excludit modũ falſum. Secundo ponit modum uerum, ibi. {Si autẽ malas fieri &c.} Tertio concludit propoſitum, ibi. {Non igitur neque in dæmonibus &c.} Dicit ergo primo, ꝙ forte aliquis dicit animas humanas eſſe malas, quod quidẽ uerũ eſt de aliquibus. Sed inquirẽdũ eſt quõ malę dicantur. Si aũt aliquis dicatur ꝙ ideo dicũtur ma- D læ, quia aſſiſtunt malis quibus prouident, & quos ſaluare intendũt. Sicut aliquis bonus homo cohabitat malis ut eos ſaluet, uel ſicut ẽt ipſa anima cõicat & coaſſiſtit corruptioni corporis & paſſionibus animæ inordinatis, & huiuſmodi ad ordinẽ reducere intendẽs, hoc non eſt malũ, ſed eſt bonũ, & ex primo bono deriuatur, cuius uirtute etiam & mala fiunt bona, uel inquantum mala, tranſmutantur & fiunt bona, uel inquantum ex malis diuina ordinatione eliciuntur bona. Deinde cum dicit. {Si autem malas &c.} ponit uerũ modum. Et dicit quòd ſi nos dicimus animas fieri malas, hoc non poſſumus niſi inquantum deficiunt a bono, & quantum ad habitum & quantum ad actum, & ſic infirmatæ ex defectu boni non poſſunt conſequi debitum finem, ſed prolabuntur ad aliquid contrarium fini, ſicut & aerem qui eſt ſuper nos dicimus obtenebrari per defectum & abſentiam luminis. Sed {lumen eſt quod & tenebras illuminat,} id eſt, quæ prius tenebroſa erant facit luminoſa, & ſic bonum de malo facit bonum. Deinde cum dicit. Non igitur ne- E que in dæmonibus &c.} Concludit propoſitum, quòd ſcilicet neque in dæmonibus neque in hominibus ſit malum, quaſi aliquid exiſtens poſitiue, ſed ſicut defectus & quaſi quoddam deſertũ perfectionis propriorum bonorum. Sic igitur intendit oſtendere quòd in exiſtentibus non eſt malum, quia in quibuſdam quidem nullo modo eſt malum, ſicut in deo uel in angelis, in quibuſdam uero eſt malum, ſed ſicut priuatio non ſicut aliquid exiſtens. Deinde cum dicit. {Sed neque in animalibus &c.} oſtendit quòd non eſt naturaliter in animalibus irrationalibus. Et excludit duo ſecundum quæ poſſet uideri, quòd in eis eſſet naturaliter malum. ſ. paſſiones & paſſionis defectum. Poſſet.n. aliquis uidens in brutis animalibus naturaliter furorem & concupiſcentiam, quæ in hominibus dicũtur mala, exiſtimare hmõi animalia naturalr̃ eſſe mala, ſed hoc excludit dicens, ꝙ ſi auferas ab hmõi animalibus furorẽ & cõcupiſcẽtiã & alias hmõi paſſiones quę ab aliqbus dicunt mala, & tñ nõ sũt mala ſimpliciter eorũ naturæ, ſed inq̃tũ iſta auferãt, natura eorũ iã interimitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nam cum leo perdiderit animositatem & superbiam, iam non erit leo, & similiter canis cum perdiderit furorem, omnibus factus mansuetus, non erit canis. Et hoc apparet in utilitate quã facit in rebus humanis, in quibus officiũ canis est custodire domũ uel alia huiusmodi. Et hoc facit accedendo ad familiarem & abiiciendo alienũ. Manifestum est autẽ quòd ea per quæ seruatur natura ne corrũpatur non sunt mala, sed corruptio ipsi⁹ naturæ est infirmitas & quicumq; defectus alius naturalium habituum & uirtutũ & operationum, & hoc est malum ut supra dictum est. Vnde patet quòd prædictæ passiones quibus interẽptis & interimitur natura brutorum animaliũ, non sunt in eis mala sed bona. Posset autẽ aliquis dicere, quòd ex hoc quòd sunt imperfecta, ratione carentia secundum suam naturam huiusmodi animalia, sunt naturaliter mala. Sed hoc ipse excludit dicens. Quæcumque enim generãtur non perueniũt ad suam perfectionẽ nisi post determinatũ tẽpus. Ex quo patet, q̃ esse imperfectum ante illud tempus est naturale & secundũ naturam, ex quo patet q̃ non omnis imperfectio est præter naturã sed solum illa imperfectio per quam tollitur pfectio debita secũdum illud tempus est mala.

LEC. XXI.

SED neque in tota natura malum. Si. n. omnes naturales rationes sũt ab uniuersali natura, nihil est ipsi contrarium. Particulari autem hoc quidem secundum naturam erit, illud autem

F lũ. Deinde cũ dicit. ¶ Particulari aũt, &c. } Ostendit quomõ sit malũ in particulari natura. Et dr particularis natura principiũ motꝰ alicuius rei determinatę. Dicit ergo q̃ alicui particulari naturæ aliqd est ſm naturã, & aliquid nõ secundũ naturã, sicut ignis secundũ naturã est moueri sursum, moueri aũt deorsum nõ secundũ naturam.

tur neque in dæmonibus, neque in nobis est malum ut existens: sed est sicut defectus, & desertũ perfectionis propriorum bonorum. Sed neque in animalibus irrationalibus est malum. Si. n. auferas furorem & concupiscentiam & alia quæcumque dicuntur, & non sunt simpliciter eorũ naturæ mala. Etenim animosum G & superbum leo cum perdiderit, neque leo erit. Mansuetus autem omnibus factus canis, non erit canis. Si quidem canis est custodire, & accedere quidem ad familiarem, abiicere aũt alienum. Quare quod non corrumpit naturam, non malum. Corruptio autem naturę est defectus & infirmitas naturalium habitudinum, & uirtutũ & operationum, & si omnia per generationem in tempore habẽt perfectũ H neque imperfectũ omnino prẽter omnem naturam.

LEC. XXI.

Malum non est in rebus naturalibus.

SED neque in tota natura malum. Si. n. omnes naturales rationes sũt ab uniuersali natura, nihil est ipsi contrarium. Particulari autem hoc quidem secundum naturam erit, illud autem

non secnndum naturam. Alii. n. aliquid est prẽter naturã, & hoc huic secundum naturam, illi autem prẽter naturam. Naturæ autem malitia est hoc quod est prẽter naturam, scilicet priuatio ordinis naturalium, quare non est mala natura, sed hoc est naturæ malum, impotentem esse ea quę sunt propriæ naturæ perficere. Sed neque in corpore est malũ. Turpitudo enim, & infirmitas ẽ defectus formę & priuatio ordinis. Hoc autem omnino malum, sed minus bonum. Si enim perfecta fiat solutio pulchritudinis & formę & ordinis, peribit & ipsum corpus. Quoniam autẽ neque malitię causa est animæ corpus, manifestum est ex eo quòd potest & sine corpore malitia esse, sicut in dęmonibꝰ. Hoc enim est & mentibus, & animabus & corporibus malum, habitus proprioru bonorũ infirmitas & casus. Sed neque multum uulgatum in materia est malũ. sicut dicunt, secundum est quòd est materia. Etenim ipsa ornatus & pulchritudinis & formę habet participationem. Si autẽ extra hoc materia existens secundũ seipsã sine qualitate est & sine forma, quomodo facit aliquid materia quæ neque pati posse secundum seipsam habet? Et aliter. Quomodo ẽ materia malũ? Si. n. nusq̃ quidẽ nullo modo ẽ, neq; bonũ

Nec est idẽ omnibus prẽter naturã, sed unũ et idẽ põt esse alicui secũdũ naturã & alicui prẽter naturã, sicut moueri deorsum est prẽter naturã igni, & ſm naturã terræ. Nihil ẽ aũt malũ aliquod naturæ quam prẽter naturã esse, hoc est priuari aliquo naturali. Ex quo patet q̃ ipsa natura nõ est mala, sed hoc est malũ naturæ non posse ptingere ad ea q̃ ptinẽt ad pfectionem propriæ naturæ. Deinde cũ dicit. ¶ Sed neq; in corpore, &c. } Ostẽdit qualiter in corpore ẽ malũ. Et circa hoc tria facit. Primo ostẽdit quid dicat malum corporis. Secundo excludit quãdã obiectionẽ, ibi. ¶ Qm aũt neq; malitiæ &c. } Tertio uꝛ colligit qd sit malũ in oĩbus quæ dicũt mala, ibi. ¶ Hoc. n. est &c. } Dicit ergo primo q̃ sicut dictũ ẽ, q̃ in dæmonibus & animabus nõ est malum quasi aliquid existẽs, ita & neq; in corpore est malũ quasi aliquid existẽs. Malũ. n. corporis dr ẽẽ ut turpitudo uel infirmitas, & utrũ que horũ est defectus alicuiꝰ formæ, aut priuatio alicuiꝰ ordinis. Requiritur. n. ad pulchritudinẽ & claritatẽ ut forma & cõmensuratio quę ad ordinẽ ptinet. Vtrobibet aũt priuato, sequitur turpitudo. Nec tamen ita est malũ in corpore q̃ omnino priuetur forma & ordine, quia si totaliter tolleretur omnis forma & oĩs ordo, & p cõsequẽs totũ id quod est in pulchritudine, nec ipsũ corpus remanere posset & p cõsequẽs neq; turpitudo corporis. Vnde patet q̃ hoc quod dr turpe, non est totaliter malũ nihil retinẽs de bono, sed est bonũ minoratũ a debita pfectione. Deinde cũ dicit. ¶ Qm autẽ &c. } excludit quandã obiectionẽ. Posset. n. aliquis dicere, hoc corpus ex hoc ipso est malũ q̃ animæ malitiæ causa est, sed hoc ipse excludit dicẽs, q̃ causa malitiæ animæ non est corpus. Remota. n. causa per se, remouetur effectus. Remoto autem corpore nõ remouetur malitia in natura spirituali, ut patet in dæmonibus qui sunt incorporei, & tamen mali. Relinquitur ergo q̃ causa malitiæ aniꝰ non sit corpus. Sed in peccato actuali manifestũ est quòd malitia animæ ẽ ex libero arbitrio, in hoc quòd malutitur corporalibus rebus. In peccato autem originali hanc maculam attraxit in originali peccato ipsa infectio corporis secundum quam inficit animam sibi unitam ex primo, ex anima primi parentis. Deinde cum dicit. ¶ Hoc enim est & mentibus &c. } colligit uniuersaliter quid sit malũ in omnibus quæ dicuntur mala. Et dicit, q̃ tam in mentibus dæmonum quàm in animabus quam ẽt in corporibus, nalum non est aliquid existens, sed infirme & debiliter habere propria bona quæ in eis conueniunt uel totaliter cadendo ab habendo, hoc dicitur malum in singulis. Deinde cum dicit. ¶ Sed neque multum uulgatum, &c. } Ostendit quomodo materiæ attribuitur malum. Et primo ostendit ueritatem, secundo excludit obiectionem, ibi. ¶ Si autem dicant ipsam quidem &cæt. } Circa primum duo facit. Primo proponit ueritatem, secundo probat eam, ibi. ¶ Etenim ipsa ornatus &cæt. } Circa primum

primum sciendum est, q̃ apud multos antiquorum vulgariter dicebatur q̃ materia est secundum se mala. Et hoc ideo, quia non distinguebant inter priuationem & materiam. Priuatio autem est non ens & malum. Vnde sicut Plato dicebat materiam esse nõ ens, & ita quidem materiam esse secundum se malam. Sed Aristoteles in primo Physicorũ dicit, quòd materia non est non ens nec malum nisi per accidens, id est, ratiõe priuationis quæ ei accidit. Et hoc est etiam qđ hic Dionysiꝰ dicit q̃ materia non ẽ malum secundum quòd est materia. Et hoc probat tribus rationibus. Quarum prima sumitur per comparationem ad formam, quæ talis est. Materia potest dupliciter considerari. Vno modo vt sub forma existens & sic habet participationem formæ quantum ad esse substantiale, & pulchritudinis quantum ad commensurationem & decorem, ad quem operantur etiam accidentia intrinseca, & etiã ornatus quantum ad exteriora quæ ipsum circumstant. Alio modo potest accipi materia prout intelligitur ſm se ipsam, prẽter prædicta, quasi carens qualitate & omni forma. Et si aliqs dicat q̃ materia sic accepta sit primũ malum, hoc non põt esse, quia primum malũ dicũt quod facit omnia mala. Materia aũt ſm seipsam existens sine qualitate & forma, non põt aliquid facere, quia principiũ agendi est forma per quã aliquid est actu, vnũquodque aũt agit ſm q̃ actu ẽ. Similiter etiã neque põt ſm se pati, ſm q̃ pati est in abiiciendo aliquid a subsistantia, prout pati dicit contrariũ a contrario. Sed ſm q̃ pati dicit recipere tm̃ sic materiæ conuenit pati ſm seipsam; manifestũ est. n. quod materia nõ est secundũ seipsam mala tanquã primum malũ. Secundã rationẽ ponit, ibi. ¶ Et aliter. Qũo est, &c. } quæ sumitur, ex cõparatione ad cãm, quæ talis est. Aut materia nullo modo est, aut est. Si non est, neque in aliquo loco, neque per aliquẽ modum. Quod aũt non est, neque bonũ neque malũ est, sequitur q̃ materia neque sit bonũ neque sit malũ. Si vero materia sit. Cũ oĩa existentia sint ex bono, sequitur q̃ materia sit ex bono. Quod autem est, ex bono, non est ſm se malum, ergo materia non est ſm se malum. Ad hoc aũt ostendendum inducit diuisionẽ quinq; membrorũ. Circa causalitatẽ. n. rerũ oportet alterũ istorum quinque dicere. Quorũ primũ est, q̃ bonum sit cã mali permanentis mali. Secundũ mẽbrũ est q̃ malum ex hoc ipso q̃ procedit ex bono sit bonum. Tertiũ membrũ est, q̃ econuerso malũ sit effectiuũ boni permanentis boni. Quartũ membrũ est, q̃ bonum eo ipso q̃ procedit ex malo effectiuũ mali, vel malũ boni, est ponere q̃ vnũ oppositorũ sit cã alterius, dicere vero q̃ malũ sit bonũ aut econuerso, est dicere q̃ oppositæ sint simul. Quintũ membrũ est, q̃ si sint duo principia bonũ & malũ, sic oportet dicere q̃ ista duo quæ in se sunt distincta procedant ab vno primo principio, quia ante omnẽ multitudinẽ quę est vnitas. Illud aũt primũ principiũ oportet esse bonum vel malum & sic redibunt iterum quatuor prima inconuenientia. Si dicatur q̃ bonum sit aliquid & malũ sit aliquid, oportet ergo dicere q̃ primũ bonũ, & omne quod est aliquid existens est bonum tanquam a bono principio causatum & sic materia prima si sit existens, est secundum se bona tanquã a bono causata. Tertiã rationẽ ponit, ibi. ¶ Si autem necessariam &c. } quæ sumitur ex vtilitate materiæ. Et hæc ratio habet quasi tria media secũdum tres vtilitates materiæ. Quarum prima est, q̃ materia est complementũ vniuersi. Non. n. esset vniuersitas entium completa si tolleretur ens in potentia. Et hoc medium tangit dicens, q̃ si aliquis hoc concedant q̃ materia sit necessaria ad completionem totius mundi, quomodo potest esse q̃ materia sit secundum se malum: necessarium enim est diuersum a malo. Ex hoc. n. dicit aliquid necessariũ q̃ habet ordinẽ ad bona

A & ex hoc ipso habet rationem boni. Secundã vtilitas materiæ est respectu particularium entium, quæ ex materia generãtur. Et hoc medium tangit dicens. Quomodo bonus. ſ. Deus quædam entia deducit ad generationem ex malo, quod videtur inconueniens, sicut calidum non facit aliquid ex ipsa frigiditate, ita nec bonum facit aliquid ex ipso malo, & tamen hoc requireretur si materia esset secundum se mala. Aut iterum. Quomodo potest esse malum quod est necessarium ad generationẽ boni, & non inducat ad ipsam? Dicit autẽ quædam ad generationem deduci ex materia propter substantias immateriales quę non habent materiã. Tertia vtilitas materiæ est, q̃ nutrit sustẽtando formam. Vnde Plato cõparauit materiã nutrici. Et hoc tãgit cum dicit. Quomodo materia cũ sit mala ſm seipsam põt gignere & nutrire naturã rei generatę, suscipiẽdo & retinendo formam eius. Malum enim inquantum huiusmodi, non est generatium aut nutritium alicuius, aut vt vniuersaliꝰ loquamur, nõ est effectiuum aut saluatiuum alicuius. Effectiuum enim continet sub se generatiuum sicut minus cõmune, & sic saluatiuũ cõtinet sub se nutritiuũ. Efficere aũt & saluare pertinet ad rationem boni, vnde non possunt conuenire malo inquantũ huiusmodi. Deinde cũ dicit. ¶ Si autem dicat &c. } remouet quandã obiectionẽ. Dixerat. n. supra q̃ corpus nõ põt dici malũ, quia sit cã malitiæ ipsius animæ, posset aũt aliquis dicere, q̃ licet corpus non faciat malitiã in animabus, tm̃ materia corporalis attrahit animas ad malitiam alliciendo eas. Sed ipse dicit hoc nõ esse verum. Si. n. materia esset cã attrahens animas ad malitiam, sequeretur q̃ hoc ex necessitate facerer. Posita. n. cã, ex necessitate sequitur effectus nisi aliquis impediat. Sed hoc videmus esse falsum. Multæ. n. animarum respiciũt ad bonũ, quod non posset esse, si materia totaliter attraheret eas ad malũ. Vnde manifestũ est, q̃ malũ in animabus non ẽ ex materia: sed ex inordinato motu liberi arbitrii, qui est ipsum peccatum. Si autẽ aliquis imputat materiæ corporali, inquantum exterius exsitat aliquid aliquo mõ, & coniuncta animo inclinat, licet nõ ex necessitate, non p̃ hoc remouet quin materia sit ſm se bona, quia aliquid põt esse occasio mali alicuius, quod tamẽ ſm se est bonum. Hoc est ergo qđ dicit, q̃ si aliquis hoc ipsum dicũt esse ex materia q̃ anima mouet ad malũ, oportet nihilominus dicere q̃ materia licet sit instabilis, tamen omnino consequens est. i. consequentiã & ordinem habens in vniuerso, & necessaria est formis quæ non possent in seipsis firmari, quomodo aũt malum põt esse necessarium, aut id qđ necessariũ est põt esse ſm se malũ. Et notãdũ est q̃ signanter dicit instabilis materia, q̃ inclinari ad materiã intantũ videt esse malũ, inquantũ deserto incõmutabili bono, adheret cõmutabilibus bonis. Principiũ aũt mutabilitatis est materia inquantũ est in potentia ad diuersa, nec tm̃ hoc ipsum q̃ est in potentia ad diuersa ostendit eã malã, quinimmo p hoc ipsum habet ordine ad diuersa bona ideſt, ad diuersas formas quę in ipsa firmant. Deinde cũ dicit. ¶ Sed neque hoc quod dicimus, } ostendit quo se habeat priuatio ad rationem mali. Et dicit, quòd nec ipsa priuatio aduersatur bono agẽdo contra ipsum ſm propriã virtutẽ, sed ſm virtutẽ boni, qa si sit perfecta priuatio. i. q̃ totum remoueat omnino excludet oẽm potentiam, & ita erit non potens ad agendũ contra bonũ. Si autem sit particularis priuatio excludens vnam formam & non aliam, habet virtutem agendi, non ex hoc q̃ est priuatio, sed ex hoc q̃ non est perfecta priuatio, ideſt, ex forma coniuncta quæ non priuatur. Sed si bonum particulariter priuetur, non dum est totaliter malum, & si redeat priuatio particularis, vel quia non sit aliquid priuatum, vel quia sit totaliter ablatum, sequitur quòd natura mali pereat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LECTIO XXII.

ESt autem colligentem dicere Bonum ex una & tota causa est &c. Pertractatis principalibus questionibus quas supra mouerat de malo, scan malū sit aliquid & unde sit malū, & in quibus sit malum, hic prosequitur alias quæstiones adiunctas. Et primo illam qua quærebatur, Vtrum malum causaretur ex bono, aut ex aliqua alia causa. Secundo qua quærebat, quomodo prouidentia compatitur malū, ibi. ¶ Quomodo totaliter mala sunt prouidentia existente. &c. ¶ Tertio questionē qua quærebatur, quomodo aliquid existentiū desiderat malum, ibi. ¶ Non igitur existens malū &c. ¶ Circa primum duo facit. Primo præmittit quasdā cōsiderationes de causa mali. per quas soluitur prædicta quæstio. Secundo manifestat eas ibi. ¶ Omne quod est secidum naturam &c. ¶ Ponit ergo primo tres considerationes. Quarū prima est, quòd ex omnibus colligi potest q bonum procedit ex vna & perfecta causa, malum aut procedit ex multis particularibus defectibus. Et hoc apparet tam in naturalibus quàm in moralibus Sanitas enim & pulchritudo causantur partim, q quòd corpus quātum ad omnes partes est bene proportionatum. Sed ad hoc quòd sit turpitudo uel ægritudo, sufficit quòd desit debita proportio in quacunque parte. Et ideo multipliciter contingit esse ægrum & turpe, sed uno modo esse sanum & pulchrū. Similiter ad actum requiritur quòd sit commensuratus secundum omnes debitas circunstantias, quarum quæcunque tollatur, efficitur actus uiciosus. Et ideo Philosophus dicit in 2. Eth. q bonum contingit uno modo, malum uero multipliciter. Deinde cum dicit ¶ Vidit deus &c. ¶ ponit secundam considerationē, quæ talis est. Quicquid est in mundo siue bonum siue malum, sic est uisum a deo, omne autem uisum inquantum est uisum, est in uidente, & quia deo conuenit nobilissimus modus uidendi, qui est uidere aliquid per causam, manifestū est q in deo qui uidet bona & mala, sunt causæ & bonorum & malorum. Causæ malorum quæ apud deum sunt, sunt ipsæ uirtutes quæ faciunt bonum. Eadem enim uirtus est quæ facit bonum inquantum est perfecta, & quę facit malum inquantum est deficiens. Sicut patet de libero arbitrio quod est causa boni & mali, & uniuersaliter omne quod est causa mali est etiā causa alicuius boni. Deinde cū dicit ¶ Si autem malum &c. ponit tertiam considerationem quæ est contra hoc quòd malum non sit primum principium, quia si malum sit ab æterno non causatum, sed potius alia causans, & habeat potestatem aliqua faciendi & habeat existentiam, & habeat causalitatem dum aliqua facit, quærendum remanet, unde hoc habeat, quandocunque enim aliquod unum conuenit multis, oportet quòd illius unius sit una aliqua causa, non est enim causa multiplicior quàm effectus, ut scilicet effectus sit unus & causæ sint multæ. Si igitur æternitas & creatio & potentia & esse & facere communiter conueniant bono & malo, oportet quòd hoc procedat ab una causa. Aut igitur malum hoc habet a bono, aut bonū a malo, aut ambo ex aliqua causa priori. Et quod horum uerius sit, posterius ostendetur. Deinde cum dicit ¶ Omne quod est secundum naturam &c. ¶ manifestat tres præmissas considerationes. Et primo primā. Secundo secundam, ibi. Omnium & malorum &c. ¶ Tertio ibi. Sicut totaliter potest &c. ¶ ponit primam considerationem. s. quòd malum non sit ex aliqua

LECTIO XXII.

Vtrum malum ex bono causetur.

ESt autem colligentem dicere Bonum ex una & tota est causa. malū autem ex multis & particularibus defectibus. Vidit deus malum aut bonum, & apud ipsum causæ malorū, uirtutes sunt bonum facientes. Si autem malum æternum est, & creat. & potest, & est, & facit, unde ipsi hoc? Aut ex bono, aut bono ex malo, aut ambob⁹ ex alia cā. Omne qđ est secundū naturā, ex causa determinata generatur. Sed malū est sine causa, & indiffinitū non est secundum naturam, neque enim in natura omnia, neq; contra naturā, neq; in artificiis aut in arte ratio. Vtrū anima malorum est causa, quemadmodū ignis calefaciendi, & omnia quibus appropinquat malicia implet. Bona quidē est animæ natura, operationibus autem aliquā do quidem habet ita, aliquādo autem non ita. Si natura quidē & esse ipsius est malum, & unde ipse est esse nisi ex creatiua toto

F causa determinata probat tribus rationibus. Quarum prima talis est. Videmus enim quòd omne quod habet causam determinatam aut est a natura aut est ab arte. Omnino enim quod est secundum naturam generatur ex aliqua causa determinata. Et similiter quod est secundum artem. Sed malum non est secundum naturā

rum bona causa? Sed si existat, quomodo secundum substantiá est malum? Bona enim cuncta sunt ex hac genita. Si autem operationibus, neque hoc est intrā mutabile. Alioquin unde sunt uirtutes & bonifirmiter ipsa facta? Relinquitur igitur malum, G infirmitatem & defectum boni esse. Bonorum causa est una. Si bono malum est contrariū, mali causæ sunt multæ. Non quidē quæ efficiūt mala sunt, rationes & uirtutes, sed impotentia & infirmitas, & mixtio dissimilium non commensurabilis Neq; immobilia sunt, & semper eodem modo habeutia mala, sed infinita & interminata & in aliis portata, & istis infinitis. Omniū & malorum principiū & finis erit H bonū. Etenim boni gratia sunt omnia, quæcūq; bona, & quæcū que contraria. Etenim ista facimus, bonū desiderantes. Nullus enim ad malum respiciens facit quæ facit, propter quod neque subsistentiam habet malū, sed priuationem substantiæ, boni gratia & nō suiipsius factū. Malo esse ponēdū est secundū acci dens, & propter aliud, & non ex

neque secundum artem, quia omne quod est secundum naturā, est aliquo modo in natura, sicut effectus sūt in suis causis, neq; est secundum artē, quia omne quod est secundum artem habet aliquam rōnem in arte. Malū aūt in rebus naturalibus est cōtra naturā esse, & in rebus artificialibus malum est etiam inartificiatū esse. Non autē potest dici q id quod est cōtra naturam sit in natura, neque q nō eius quod est inartificiatū, sit in arte. Et ita malū non est a natura neq; ab arte. Ex quo sequitur q malum sit sine causa, & sic indeterminatum, sicut non prouenies ex aliqua determinata causa. Secundam autem rationem ponit. ibi. ¶ Verū anima malorum est causa &c. ¶ Maxime enim videtur q anima per liberum arbitrum sit causa mali. Vnde si anima nō sit per se causa mali, uidetur q nihil aliud sit per se cā mali. Quærit ergo, utrum animalorū, ita quòd omnia

quibus adiungitur impleat malicia, sicut ignis omnia quibus appropinquat calefacit, quia est per se causa calefaciendi. Et ad huius quæstionis solutionem proponit duo. Quorum primum est, quòd natura animæ est bona. Secūdum est, q anima secundū suas operationes aliquando est bona, aliquando mala. Primum horum sic probat. Si enim detur quòd natura animæ sit mala, & esse eius sit malum, hoc uidetur impossibile, quia anima nō habet suū esse nisi ex causa creatiua omniū, quam oportet esse bonum, quia producere pertinet ad rationem boni. Quæcunque autem sunt creata ex bona causa, sunt bona. Nullo modo igitur potest esse q anima secundum suam substantiam & naturam sit mala. Si autem detur secundum membrum. s. q anima sit mala propter suam operationem, hoc non est quasi operatio mala ex necessitate & intrinsmutabiliter ab anima per se sit causa malæ operationis. Non enim possent in anima esse uirtutes & uirtuosi actus, nisi ipsa bono conformaretur. Sic igitur anima non est per se causa mali determinata. Vnde relinquitur, q malum sit magis ex quadam debilitate causæ & defectu boni. Tertiam rationem ponit ibi. ¶ Bonorū causa &c. ¶ quæ talis est. Causa bonorum est una, sed sicut bono malum est oppositum, ita & uni multitudo, ergo causæ mali sunt multæ & indeterminatæ. Non quidem q mala efficiantur per aliquas rationes & uirtutes. Et dicit rationes & uirtutes quantum ad eaquæ fiunt per naturam, sed causa malorum est totalis defectus, ratione qua dicitur impotentia uel debilitas potentiæ quę dicitur infirmitas, uel etiam hoc quòd aliquid dissimile adiungitur alteri absque debita commensuratione, sicut si calidum adiungitur frigido absque debita commēsuratione, sequitur ægritudo. Quòd autem aliqua immobiliter & eodem modo perseuerent, contingit ex fortitudine causæ imprimentis & cōseruantis. Quia igitur mala proueniunt ex subtractione potentiæ & debilitate ipsius, sequitur quòd non sint immobilia, neque semper eodem modo se habentia, sed quòd habeant infinitas uarietates & quòd sint interminata, quia quod ex debilitate causæ prouenit, aliquando accidit sic, aliquando aliter, propter hoc quòd causa debilis non potest cō seruare eundem ordinem in causando. Et quia sunt quędam

debilitates,

debilitates, oportet q portentur in alijs. i. sustententur, sicut prinationes in subiectis, & q habeant subiecta determinata, sicut habent causas determinatas. Deinde cum dicit. ¶ Omnium & malorum &c. ¶ manifestat secundam considerationem. s. quòd causæ malorum sint uirtutes bonum facientes. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit q bonū sit principiū mali. Secundo ostendit p quē modum ibi. ¶ Malo esse ponendū est secundum accidens, & propter aliud, & non ex principio &c. ¶ Quòd autem bonū sit principium mali sic ostenditur. Semper finis respōdet principio actiuo. Ad hoc enim operatur unūquodq; quod est conueniens suæ naturæ, sicut ignis agit ad generationē ignis, sed finis omnium malorū est bonū, ergo & principium omnium malorū est bonū. Quòd autem finis malorum sit bonum, sic probat. Illud enim finis alicuius est propter quod illud fit. Sed quodcūq; facit aliquid siue bonum siue malum, facit illud propter bonum. Et hoc manifestat in his quæ faciunt mala de quibus minus videtur. Non enim faciunus mala nisi ex desiderio alicuius boni. Nullus enim facit ea quæ facit respiciens per intentionem ad malum, sicut ille qui committit adulterium, non allicitur ex inordinatione propter quam adulterium est malum, sed ex delectatione, quæ est aliquod bonum, ergo finis malorum est bonum, & ita sequitur q bonum sit etiam malorum principium. Omne autem quod habet aliquam substantiā habet principium & finem suæ substantiæ conuenientem, quod nō potest dici de malo, vt ostensum est, ergo relinquitur q malum nō habet substantiam, sed quòd sit priuatio substantiæ cum sit factū boni gratia & non gratia suiipsius, sicut ostensum est. Sed si ille qui facit malum intendit ad bonum, vt hic dicit, videtur quòd non peccet, quia peccatum præcipue ex intentione dependet. Sed dicendū est, q si illud malum coniunctum bono esset ignoratum, vt potest adiunctum ei, raro & vt in paucioribus intentio, quæ fertur in bonum esset mala. Sed quando malum adiunctum non latet, vtpote semper adiunctum huic bono in quod intentio fertur, aliquo etiā modo fertur in malum, licet non principaliter. Ex quo enim non recusat illud bonum propter malum adiunctum, sequitur q magis velit illud malum, quàm catere bono, & q minus velit malus bonum quo priuatur per illud malum, quàm minus bonum cui cōiungitur malum. Deinde cū dicit. ¶ Malo esse ponēdum est &c. ¶ ostendit qualiter bonum sit principium mali. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo infert conclusionem ex dictis, ibi. ¶ Igitur priuatio est malum &c. ¶ Quia ergo supra ostenderat q bonum est principium mali, ne aliquis crederet q sic per se principium eius, ad hoc excludendum dicit q malo assignandum est esse per accidens & propter aliud & non quasi ex proprio & per se principio. Quod sic probat. Quandocunq; est aliud factū & aliud desideratum, illud quod fit habet causam per accidens. Sicut si aliquis fodiens sepulchrum inueniat autum, dicimus inuentionem auri per accidens prouenisse. Sed quando aliquis facit malum, aliud est quod fit, & aliud quod desideratur siue intenditur, quia illud quod fit apparet esse bonum, quod omnino necesse est quia fit boni gratia omne quod fit, vt ostēsum est, sed secundū rei veritatem non est bonum, quia contingit q aliquis opinatur esse bonum quod non est bonum, ergo relinquitur q malum non habeat principium nisi per accidens, & inde vlterius concluditur q malum est præter viam, quia motus qui est via ad nonens, non per se terminatur ad malum. Et iterum est præter intentionem moventis, quia omnis intentio agentis fertur in bonum. Et iterū est præter naturam, quia non progreditur ab agente secundum cōuenientiam suæ naturæ, cum omne agens agat virtute boni. Et vlterius est etiam præter causam, quia non habet causam per se. sed solum per accidens, sine per causam intelligatur principium effectiuum siue causa finalis. Et sicut est præter naturam, ita est etiam præter artem. Est etiam præter diffinitionem rationis, quæ dirigit in operibus artis, & præter voluntatē, quæ manet in eis. Et similiter est præter substantiam subsistentem, quia non habet formam per quā

A subsistat, sed est priuatio formæ. Si quis obiiciat, q si alicui peccāri apparet bonū illud quod facit, & sic videtur ex ignorantia peccare omnis peccans, & ita a peccato excusari. Dicendum est, q huiusmodi error propter quē opinatur esse bonum quod nō est bonum, est s̄m ignorantiam electionis, qua ignoratur in particulari quod scit in vniuersali. Ille enim qui in vxi scit adulteriū esse malum, in particulari iudicat bonū esse nunc adulterare, inquātum præponderat in sua volūtate bonum delectabile bono honesto, cui opponitur malō delectationi adiunctum. Vnde huius ignorantia magis est ex inordinatione voluntatis quàm q sit causa inordinatæ voluntatis. Et propter hoc dicit Philosophus in 3. Ethic. q peccat quidem ignorans, sed nō ex ignorātia, vnde nō excusatur nec in toto nec in parte. Deinde cum dicit. ¶ Igitur priuatio est malum &c. ¶ infert cōclusionem ex dictis, in qua multiplicat rationes mali. Cū

B principio proprio. Quare quod fit rectum quidem esse apparere, quoniam boni gratia fit. Rectum autem non rectū esse idcirco, q nō bonum, bonum opinantur. Demonstratum est aliud esse desideratū & aliud factum. Igitur malum est præter uiā, & præter intentionem, & præter naturam, & præter causam, & præter principium, & præter finē, & præter diffinitionem, & præter uoluntatem, & præter substantiam. Igitur priuatio est malum, & defectus, & infirmitas, & incommensuratio, & peccatū & sine intentione, & sine pulchritudine, & sine uita, & sine mēte, & sine ratione, & imperfectum, & non collocatum, & sine

causa, & indefinitiū, & sine germine, & uacuum, & non operās, & inordinatū, & dissimile, & infinitū, & obscurū, & sine substantia, & ipsum nullo modo vsquā nihil existēs. Sicut totaliter potest aliquid malū ad bonū mixtione. Quod enim omnino boni expers, neq; est aliquid, neq; C potest Etenim si bonum & existens est, & uoluntate appetitū, & potēs, & actiuum, quomodo poterit aliquid quod est bono contrarium, quod est substātia & uoluntate & operatione priuatum? Non omnia omnibus & omnino eadē secundū idē mala. Demoni est malū pter boniformē intellectū esse, animæ præter rationē, corpori præter naturā.

igitur malum sit priuatio boni, dupliciter potest variari malum, aut ex parte priuationis, quia contingit multipliciter aliquid priuari, aut ex parte boni, quia multipliciter bonum contingit priuari. Concludit ergo, q quia malum non habet subsistētiam, q sit priuatio priuans totaliter aliquod particulare bonum, sicut excitas est malum quia priuat totaliter visum. Et iterū ¶ malum est defectus ¶ quando. s. non totaliter aliquid tollitur, sed deficienter habetur, vt patet in eo qui obscure videt, ¶ et ¶ est cria ¶ infirmitas, ¶ qñ scilicet non firmiter habetur bonū, etiam si intense habeatur, sicut si quis acute videat, & tū non habeat firmum visum, sed facile visus eius destituitur. Tria hæc ergo accipiuntur ex parte priuationis. s. ex parte eius quod priuatur per malū. Primo accipienda est ratio boni in cōi. Ad quam tria pertinent. s. commensuratio alicuius ex quibus aliquid cōponitur, vt sanitas est cōmensuratio humorū, & pulchritudo commensuratio membrorū. Et per oppositum, malū est ¶ incommensuratio, ¶ sicut ægritudo & turpitudo. Secundū quod pertinet ad rōnem boni est, q actus pertingat ad debitū finē. Et p oppositū dicit q malū est ¶ peccatū. ¶ Nā peccatū dicit & in natura & in arte & in volūtate, qñ actus non pertingit ad debitū finē, sicut cū natura producit partum monstruosum, & cum sciptor non facit bonā scripturā, & cū voluntas non facit actum virtuosum. Et ēt de ratione boni q sit intentum, quia bonum est quod omnia appetunt. Et per oppositū dicit q malum est sine intentione. Et hæc tria possunt reduci ad modum, speciem & ordinem, quem ponit Augustī. Nam incommensuratio est per priuationem modi, peccatum per priuationem speciei. hoc autem quod dicit, ¶ sine intentione ¶ per priuationem ordinis. Deinde ponit ea quæ cōsequuntur cōmunē rōnē boni. Et primo dicit, ¶ sine pulchritudine, ¶ quia pulchrū conuertitur cum bono, vt supra dictum est. Et postea ponit quædam particularia bona quæ priuantur per malū. Et dicit quòd malum est ¶ sine vita, & sine mente ¶ idest intellectu, ¶ & sine ratione, ¶ & est imperfectum, perfectio enim ad rationem boni pertinet. ¶ & ¶ est ¶ non collocatum ¶ idest, non firmatum in aliquo, firmari enim in aliquo est de rōne boni, ¶ & ¶ est ¶ sine cā, ¶ ordo enim ad causam est quoddam bonū, ¶ & ¶ est ¶ indefinitum, ¶ sicut nō ex propria cā procedens, ¶ & ¶ ¶ sine germine ¶ quasi nō habēs proprium & per se effectū, ¶ & ¶ est ¶ vacuum, ¶ idest, absque plenitudine ¶ & ¶ est non operans ¶ quia & ipsa operatio est quoddam bonum & perfectio operantis, ¶ & ¶ est ¶ inordinatum ¶ quia etiam ordo ad rōnem boni pertinet ¶ & ¶ est ¶ dissimile, ¶ quia etiam similitudo quidam ordo est & ad rationem boni pertinens, ¶ & ¶ est ¶ infinitum, ¶ quia finis est bonum & perfectio vnius cuiusque ¶ & ¶ est ¶ obscurum, ¶ idest sine claritate, & breuiter ¶ sine ¶ omni ¶ substantia. ¶ & nō ē existens aliquo modo, nec in aliquo tempore, nec aliquid est malū in quantum est malū. Deinde cū dicit. ¶ Sicut totaliter pōt &c. ¶ procedit ad manifestandum tertiā considerationem supra positam, scilicet quòd malum non est æternū & causatiuum quoddam primū principium. Et hoc probat dupliciter. Primo sic. Malum enim eo modo quo aliquid potest facere, potest hoc per bonum sibi adiunctum, quia illud ¶ quod omnino est expers boni, neque est ali-

quid neque potest} aliquid. Et hoc sic probat. Si enim ita est ꝙ existere & appeti per voluntatem & esse potens & esse effectiuum pertineat ad rationem boni, quomodo illud quod est bono contrariū scilicet malum quod est absque substantia & operatione & voluntate, vt supra dictum est, poterit aliquid propria virtute? quasi diceret nullo modo. Si igitur malum nihil potest per seipsum, sed solum virtute boni, manifestum est ꝙ malum non est primū principiū causatiuū. Secundo ibi. {Non omnia omnibus &c.} probat idem sic. Nos videmus, quòd non omnia sunt omnibus mala secūdum idem. Malum enim vniuscuiusque opponitur proprio bono eius. Malum enim dæmonis est esse intellectū non conformem diuinæ bonitati, & malū animæ est esse præter rationem, & malum corporis ē esse præter naturalem dispositionem. Non ergo est aliquod malum qđ idē sit malum omnibus. Hoc autem oporteret si esset aliquod primū malum causatiuū omnium malorum, sicut primum causatiuum omnium bonorum est omnibus bonum. Patet igitur, ꝙ malum non est primū principium causatiuum.

LECTIO XXIII.

Quomodo mala possint esse, diuina prouidentia existente.

QVomodo totaliter mala sunt & prouidentia existente, non est malū secundum quod est malum, neque existens, neque in existentibus. Et nihil existentium est improuisum, neque enim est malū conspicuum subsistens bono. Et si nullum existentium non particeps boni, malū autē defectus boni. Nihil aūt existentium priuatur vniuersaliter bono, in omnibus existentibus diuina prouidentia, & nihil existentium non prouisum. Sed & factis malis benigne prouidentia vtitur, aut ipsorū aut aliorū, aut propriā aut cōmunē vtilitatem. Et proprie vnumquodque existentium prouidet. Propter quod & vanā multorum non recipiemus rationē, qui oportere dicunt prouidentiam, & inuitos nos ad uirtutem agere. Etenim corrumpere naturam, non prouidentiæ. Vnde sicut prouidentia uniuscuiusque naturæ est saluatiua, per se mobilia prouidet ut per se mobilia: & tota particularia iuxta proprietatē totius: & uniuscuiusque inquantum prouisorū natura suscipit totius largisimæ prouidentiæ proportionaliter attributas unicuique prouisiuas bonitates. Non igitur existens & malum, neque in existentibus ē malum. Nusquam. n. est malum secundum ꝙ est malum, & fieri malum non est secundum uirtutem: sed propter infirmitatem. Et dæmonibus quòd quidem sunt, & ex bono est, & bonum. Malum autem est ex ipsis ex casu a propriis bonis, & variatio quæ est circa idemptitatem & habitum, infirmitas conuenientis ipsis, angelos decentis perfectionis. Et desiderant bonum inquantum esse & viuere & intelligere desiderant. Nō existens bonū desiderant, & nō est hoc desiderium, sed peccatū desiderii existētis. In cognitiōe autem peccantes nocant eloqā circa cognitionem boni non obliuiscibilē, aut actionē infirmos existentes, & scientes uoluntatē & non facientes, qui audierunt quidem, infirmantur autem circa fidem aut operationem boni, & quòd uolunt quidem intelligere ut bene agāt, secundū auersionē aut infirmitatē uolūtatis. Et totaliter malum, ut multoties diximus, est infirmitas & impotentia, & defectus: aut cognitionis aut fidei aut desi-

LECTIO XXIII.

QVomodo totaliter mala sūt, & ꝓuidentia existente, &c.} Soluta prima quęstione de causa mali, hic soluit secundam de prouidentia, quomodo scilicet mala possint esse, diuina prouidentia existente. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit ꝙ malum non cadit sub prouidentia quasi ex prouidentia causatum. Secundo ostendit ꝙ malum cadit sub prouidentia, quia a prouidentia ordinatum, ibi. {Sed & factis malis &c.} Tertio quòd malum non debet esse totaliter per prouidentiam impeditum, ibi. {Et proprie vnumquodque &c.} Dicit ergo primo ꝙ malum inquantum est malum non est existens neque in existentibus, vt supra probatum est, & cum {nihil} sit {existentium improuisum,} idest, ex diuina prouidentia non causatum, malum autem nō est intentum seu causatum ex diuina prouidentia. Quòd autem omnia existentia causantur ex diuina prouidentia, & nullum malum, sic probat. Nullum enim est existentium quin aliquo modo participet bono, sed de ratione mali est ꝙ sit defectus boni, nullum autem vniuersaliter existentium priuatur seu deficit a bono, proprius autem effectus prouidentiæ videtur esse bonum. Hoc. n. quilibet prouidens intendit vt sua prouidentia ea quibus prouidet, in bono statu constituat. Relinquitur ergo, ꝙ diuina prouidentia ad omnia existentia se extendit, & nihil existentium est non prouisum a Deo, sed malum intantum non causatum est per prouidentiam diuinam, inquantum non est existens. Deinde cum dicit. {Sed & factis malis &c.} ostendit quomodo mala cadūt sub prouidentia, vt a prouidentia ordinata. Et dicit ꝙ diuina prouidentia bene vtitur malis, quandoque quidem ad ipsorum vtilitatem in quibus sunt mala, sicut cum infirmitates corporales vel etiam spirituales Deo id agente cedunt in vtilitatem eorum qui eas patiuntur, quandoque vero ad vtilitatem aliorū. Et hoc dupliciter, quandoque quidem ad propriam vtilitatē alicuius, sicut est cum ex pœna vnius alius emendatur, quandoque vero ad vtilitatem communem, sicut cum pœna malefactorum ordinatur ad pacem ciuitatis.

Deinde cum dicit. {Et proprie vnumquodque &c.} ostendit ꝙ malum non debet esse totaliter per diuinam prouidentiam impeditū. Et dicit ꝙ diuina prouidentia {prouidet vnicuique existentium proprie,} idest, secundum proprietatem & conditionem suæ naturæ. Et ideo non sunt recipienda vana obiecta multorum qui dicūt quòd diuina prouidētia debet & nos inuitos inducere ad uirtutem. Non enim pertinet ad prouidentiā ꝙ corrumpat naturam rerum, sed quòd seruet, unde eo modo prouidentia est cōseruatiua naturæ uniuscuiusque rei {sed prouidet} ea quę per suā naturā sunt {mobilia, quasi per se mobilia} idest, non auferens ab eis quin per se moueri possint. Et similiter ea quæ sunt tota & uniuersalia & perfecta & ea quæ sunt particularia prouidet iuxta proprietatem naturalem totius & uniuscuiusque particularis. Et hoc inquantum natura eorum quibus deus prouidet, suscipit proportionaliter sibi bonitates daras ex largißima & uniuersali dei prouidentia. Et quia rationalis creatura secundum suam naturam defectibilis est, & per liberum arbitrium potest deficere, non pertinet ad diuinam prouidentiā ut eius mobilitatem impediat. Et similiter non pertinet ad dei prouidentiam ut tantam bonitatem attribuat uni particulari enti sicut toti uniuerso, uel rei quæ est inferiori gradu, sicut rei quæ est in superiori. {Non igitur existens est malum neque in existentibus est malum.} Hic soluit tertiam quæstionem de desiderio mali. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo malum contingit esse in desiderio. Secundo quomodo contingit in cognitione peccare, ibi. {In cognitione autem peccantes, &c.} Circa primum primo resumit quædam quæ sunt in malo in communi, concludens ex dictis quòd malum neque est per se existens, neque in existentibus. Ostensum est enim, quòd malum secundum quòd est malum, nusquam est,} idest, non est aliquid existens in aliquo. Et iterum ostensum est quòd hoc quòd aliquid dicitur fieri malum, non contingit ex aliqua virtute actiua, sed propter infirmitatem & defectum virtutis. Secundo ibi. {Et dæmoni &c.} resumit quod dictum est specialiter de malo dæmonum. Et dicit quòd in dæmonibus hoc ipsum quòd sunt est bonum & eis est ex bono, scilicet Deo, sed malum inuenitur in ipsis ex hoc quòd ceciderūt {a bonis propriis} idest, ad quæ erant ordinati secundum ordinem suæ naturæ, & iterum variatio qua decesserūt ab illa identitate in qua sunt boni angeli, & ab habendo ea quæ illi habent, quod nihil est aliud quàm infirmitas quædam perfectionis eis naturaliter conuenientis prout decet angelos. Tertio ibi. {Et de bo.} ostēdit quomodo desiderium se habet ad bonum & malum. Et dicit ꝙ dæmones desiderant bonum inquantum desiderant bonum naturale, quod est esse, viuere, & intelligere, sed inquantum non desiderant bonum, sed malum, desiderant non existens, quia malum inquantum malum, est non existens, & hoc ipsum desiderare sicut nō existens, non est ex perfectione desiderii, sed est quædam infirmitas & peccatum circa desiderium. Sic enim opinari falsum est ex infirmitate intellectus, ita desiderare malum, est ex defectu virtutis desideratiuæ. Deide cū dicit. {In cognitiōe, &c.} ostendit qūo peccatū cōtingat esse i cognitiōe. Et circa hoc tria facit. Primo ostēdit ꝓpo

situm

situm. Secundo excludit obiectionem. ibi. Et qui. &c.} Tertio epilogat quæ in hoc cap. dicta sunt. ibi. {Nunc. &c.} Dicit ergo primo, ꝙ sicut peccare in desiderio est quædā infirmitas desiderij, ita peccare in cognitione ſm sacra eloquia, dicitur esse infirmum circa duo. Primo quidem circa cognitionē boni quam scire tenetur & quam obliuiscitur. Si enim aliquis infirmet in cognitione ei⁹ qđ scire non tenetur, nō est peccatum. Secundo circa actionem boni quod quis cognoscit, & quantum ad hunc secundum modum vituperant scientes voluntatem domini sui & nō facientes, vt habetur Luc. 12. ca. Et hi sunt qui audiūt quidē & non possunt se excusare de ignorantia, sed sunt infirmi ad credendum aut ad bonum operandū. Quantum ad primū vero vituperantur in Psalmo illi qui nolūt intelligere vt bene agant. Quod quidem fit ſm ꝙ auertitur voluntas aut infirme se habet ad cognitionē boni. Et vt vniuersaliter dicam⁹. Malū, (sicut multoties dictum est,) est quędam infirmitas, idest, debilitas potentiæ vel totaliter impotentia, & quicumq; potentiæ defect⁹ aut circa cognitionem, aut circa finem, aut circa desiderium, aut circa operationē boni. Et loquitur hic de malo culpæ, quod circa aliquod horum quatuor necesse est cōsistere. Deinde cum dicit. {Et quidem dicat aliquis &c.} mouet quandam obiectionē. Potest enim aliquis obiiciendo dicere ꝙ infirmitas non est imputanda, sed condonāda. Parcendum enim est, vt videtur infirmitati. Si igitur peccatum est infirmitas circa aliquod prædictorum, videtur ꝙ peccatum non sit puniendum. Sed ad hoc respondet aliquis, ꝙ talis obiectio bene procederet, si omnino peccanti deesset posse ad bonum. Sed quia vnusquisque habet posse bene facere ex bono, idest, ex auxilio Dei, qui dat omnibus conuenientia ipsis affluenter, vt dicitur Iac. 1. non est laudabile. i. excusabile peccatū quod est auersio & fuga & casus ab habitu propriorum bonorum quæ proueniunt ex bono, scilicet Deo. Homo enim se auertit ab auxilio Dei sibi parato, & ei imputatur ad culpam quidem peccati, sicut si aliquis infirmus caderet dum nollet vti auxilio manum porrigentis. Sed dicit, ꝙ hæc sufficienter secundum suam virtutem dixit in quodam libro, quem fecit de iustitia & obseruantia diuinæ iustitiæ, qui ad nos non peruenit. In quo quidem secundum veritatem Sacræ scripturæ, reprobauit sophisticas rationes eorum qui contra diuinam iustitiam iniuste & mendaciter loquuntur. Deinde cum dicit. {Nunc autem sufficienter &c.} epilogat ea, quæ dicta sunt in hoc cap. Et dicit quòd nunc in isto capitulo sufficienter laudauit secundum suum posse bonum sicut vere amabile, vbi tractauit de amore, & sicut principium & finis omnium in principio, vbi dixit de effectu boni, in quo manifestatur quasi quidam circulus in existentibus, dum habent idem principium & finem, scilicet bonum. Et ostensum est etiam ibi, quòd Deus informat non existentia in actu, sed in potentia & quòd Deus omnium bonorum est causa & quòd non est causa malorum, & quòd sua prouidentia est perfecta, datrix omnis boni, & quòd supergreditur tam existentia quàm non existentia, & quòd mala quæ dicuntur secundum priuationem ordinat in bonum quod est desiderabile omnibus & diligibile, & quæcumque alia demonstrata sunt secundum veritatem in præcedentibus, sunt vera.

derij, aut operationis boni. Et quidem dicat aliquis, nō est punienda infirmitas, sed econtra condonanda. Si non quidem esset posse, bene quidem se habet sermo. Si autem ex bono posse, quod dat secūdum eloquia omnibus simpliciter conuenientia, non est laudabile peccatū habitus propriorū bonorū ex bono, & auersio, & fuga, & casus. Sed hæc quidem a nobis in his quæ sunt de iustitia, & diuinæ iustitiæ obseruātia secundū virtutē sufficiēter sunt dicta. In quo sancto negocio eloquiorū veritas, sophisticas & iniustitiā & mēdacium cōtra Deū loquentes cōtriuit, sicut insipiētes rōnes. Nunc autē sufficienter sicut secūdum nos laudatū est bonū, sicut vere amabile, sicut principiū & finis omniū, sicut circūitus existētiū, sicut informās nō existētia, sicut omniū bonorū causa, sicut malorū nō causa, sicut prouidentia & donatrix boni perfecta, & supergrediens existētia & non existentia, & mala, secundū ipsius priuationē ad bonū redigens, oībus desiderabile & amabile, & diligibile, & quæcūq; alia in priorib⁹ verus sermo demr̄auit.

SVPER CAPVT V. LEC. I.

TRanseundum est autem nunc ad vere existentem vere existentis Dei Theologicam laudationem &c.} Postquàm Dionysius tractauit de bono in quarto cap. Hic in quinto determinat de Ente, de quo determinat primum bonum post bonum, quia bonū quodammodo ad plura se extendit, vt Platonici dixerunt. Nam etiam non existens actu qđ est ens in potentia, ex hoc ipso quòd habet ordinem ad bonum, habet rationem boni, sed causalitatem entis participat quando fit ens actu. Et quia quidam ponebant res fieri in actu secundū aliquod exemplum alicuius formæ præexistentis, ideo in capitulo de Ente determinat etiam & de exemplis ad quæ sunt entia, vt ex titulo patet. Diuiditur autem hoc cap. in duas partes. In prima præmittit quędam quæ sunt necessaria ad propositā intentionem. In secunda prosequitur de causalitate primi entis. ibi. {Quoniā autē & de istis diximus &c.} Circa primum tria facit. Primo manifestat suam intētionem. Secundo excludit errorem. ibi. {Non autem aliud &c.} Tertio respondet cuidam obiectioni. ibi. {Et quidē dicat aliquis, &c.} Dicit ergo primo, ꝙ a cōsideratione boni transeundum est nunc ad veram laudem Dei, secundum ꝙ a sanctis Theologis nominatur vt vere existens. Sed hoc præscire oportet ꝙ non est in præsenti sermone intentio, ꝙ ipsa supersubstantialis substantia Dei secundum ꝙ in seipsa supersubstantialiter existit, manifestetur, idest, vt cognoscatur Dei essentia: hoc enim sermone explicari non potest, nec nostra cognitione capi. Quicquid enim intellectus noster apprehendit, minus est quàm Dei essentia & quicquid lingua nostra loquitur, minus est quàm esse diuinum, nec potest diuina essentia manifestari perfecte vnicuique intellectui creato, ita quòd eam apprehendat, sed excedit ipsam vnitionem intellectus beatorum, qui essentiam Dei vident per vnitionem sui intellectus ad ipsam Dei essentiam. Quamuis enim videant hoc ipsum quod Deus est, tamen est tanta perfectio visionis, quanta est perfectio ipsius esse diuini, & quanta est perfectio visionis qua Deus se videt. Non est ergo præsentis intentionis vt manifestetur ipsa Dei essentia per quam omnia substantificantur. Quolibet enim diuino nomine manifestatur aliquis processus alicuius perfectionis a Deo in existentia, & secundum quòd de Deo dicitur est supra omnia entia. Sicut nomen boni manifestat omnes processus vniuersalis essentię rerum, & extendit se tam ad existentia quàm ad non existentia, inquantum non existentia habent aliquid boni prout sunt in potentia ad esse. Nomen vero entis designat processum essendi a Deo in omnia entia, & secundum quòd de Deo dicitur esse super omnia existentia. Nomen vero vitæ extenditur ad omnia viuentia, & secundum quòd de Deo dicitur, est super omnia viuentia. Nomen vero sapientiæ significat processū qui extēditur ad omnia intellectualia & rationalia & sensibilia, quia etiam ipse sensus inquantum est cognitio quædam, est quędam participatio diuinæ sapientiæ cum tamen diuina sapientia sit super omnia ista. Ad hoc ergo tendit iste sermo, vt exponat Dei nomina secundum quòd sunt manifestatiua diuinæ prouidentiæ, per quam perfectiones rebus attribuit. Non enim promittit sermo iste quòd narret illam Dei supersubstantialem bonitatem & substantiā & vitā & sapien-

tiam

CAPVT V.

De existente, in quo & de exemplis.

LECTIO PRIMA.

TRanseundum aūt est nunc ad vere existentem, vere existētis Dei theologicā laudationem. Tantum autem memorabimus, quòd sermonis intentio est, non supersubstantialem substantiam, secundum ꝙ supersubstantialis est manifestare. Ineffabile enim hoc & ignotum est, & perfecte non manifestabile, & ipsam excedens vnitionem, sed substantificum Thearchicæ substantiæ principatus processum ad omnia existentia laudare. Etenim boni Dei nominatio, totos esse omnium processus manifestans, & ad existentia & ad non existentia extenditur, & super existentia est, vitæ autem ad omnia viuentia extenditur, & super viuentia est. Sapientiæ vero ad omnia intellectualia, rationalia & sensibilia extēditur, & super omnia ista est. Istas igitur prouidentiæ manifestatiuas Dei nominationes, sermo lau-

tiam ſm ꝙ in ſeipſa ſuperſubſtantialiter exiſtit ſuper{omnia quæ in creaturis inueniuntur. Vnde de ſapientia Dei dicitur Iob 28. ꝙ abſcondita eſt ab oculis omnium viuentium. Intentio ergo præſentis ſermonis eſt, laudare Deum nomine boni, ſecundum quòd eſt cauſa omnium bonorum. Et nomine exiſtentis ſecundum ꝙ facit omnem ſubſtantiam. Et nomine vitæ, ſecundum quòd viuificat omnia. Et nomine ſapientiæ, ſm quòd dat ſapientiam. Deinde cum dicit.{Non autem aliud,&c.}excludit errorem quorumdam Platonicorũ, qui vniuerſales effectus in intelligibiliores cauſas reducebãt. Et quia videbant effectum boni vtiliſſimum eſſe, dicebant ſuam cauſam eſſe ipſum bonum qđ effundit bonitatem in omnia. Et ſub ea ponebant aliã cauſam quæ dat vitã, & ſic de aliis & huiuſmodi principia dicebant Deos. Hoc ergo excludit ipſe Dionyſius dicẽs, ꝙ præſens ſermo non dicit aliud principiũ eſſe ipſum bonũ, & aliud ipſum exiſtẽs, & aliud vitam, & aliud ſapientiam. Neq; dicit præſens ſermo eſſe multas cauſas & diuerſas deitates productiuas diuerſorum, quorũ quędam ſunt excedẽtes & quædam inferiores ſecundũ omnes proceſſus perfectionũ in creaturis. Et omnia nomina quæ hoc exponuntur, dicit præſens ſermo eſſe vnius principij & aliquod nomen eſſe quod manifeſtat totam prouidentiam Dei vniuerſaliter, ſcilicet nomen boni, quædã vero manifeſtant diuinam prouidentiam quantum ad aliquos determinatos effectus, vel magis vniuerſales, vel magis particulares, ſicut ens, viuens, & ſapiens, & huiuſmodi. Deinde cum dicit. {Et quidem dicat aliquis &c }Soluit quandam obiectionem. Et primo ponit eam quæ talis eſt. Cum ipſum eſſe excedat vitam, & vita excedat ſapientiam, vnde eſt ꝙ viuentia ſupereminent exiſtentibus, & ſentientia viuentibus, & rationabilia ſentientibus, & mentes} ideſt, intellectus angelici{rationabilibus}creaturis, ideſt hominibus,{& magis ſunt circa Deum.} & quaſi magis aſſimilatæ ei.{& magis ei appropinquant} ſecundum dignitatem naturæ, cum tamen oporteat ea quæ maiora dona participant a Deo, eſſe meliora & ſupereminere aliis quæ minora dona participant. Secundo.ibi. {Sed ſi non ſubſiſtentia quidem &c.} ſoluit præmiſſam obiectionem. Et dicit quòd ſermo prædictæ obiectionis recte ſe haberet ſi ea quæ ſunt intelligibilia ſupponeret eſſe aliquis non exiſtentia, vel non eſſe viuentia tunc enim ſicut eſſe præemineret vitæ, & vita ſapientiæ, ita exiſtentia præeminerent viuentibus, & viuentia ſapientibus Sed diuinæ mentes angelorum non carẽt eſſe, quinimmo habent excellentius ſuper alia exiſtentia creata, & habent uitã ſuper alia uiuentia, & intelligunt & cognoſcunt ſuper cognitionẽ ſenſus animalium & rationis humanæ, & quantum ad ordinem ad bonum, ſuper omnia exiſtentia deſiderant pulchrum & bonum, & non ſolum magis deſiderant quaſi perfectius ordinate in ipſum, ſed eo magis participant, perfectiorem bonitatem actu habentes. Vix enim duobus modis bonum in creaturis inuenitur aut ſecundum participationem actualem boni, aut ſecundum ordinẽ ad bonum, ſicut ſupra dictum eſt in.4.c ꝙ bonum ſe extendit etiã ad nõ ens actu. Vnde rationabiliter ſubſtãtiæ angelicæ magis ſunt circa bonum diuinum per quãdam appropinquationem ad ipſum, quaſi abundantius ipſo diuino bono participantes, quaſi poſſidentes ab eo plura & maiora bona quàm alia. Plura quidem, quia habent intelligentiam, quod multa non habent. Maiora uero, quia ipſum eſſe & uiuere quod alia habent, perfectius ab angelis poſſide-

dare deſiderat. Non enim promittit enarrare per ſe ſubſtantialem bonitatem & deitatem, & ſubſtantiam, & vitam, & ſapientiam per ſe ſubſtantialis diuinitatis, quæ eſt ſuper omnem bonitatem & deitatem & ſubſtantiam & vitam & ſapientiam in abſconditis, ſicut eloquia dicunt, ſupercollocatam, ſed manifeſtatam bonitatem, & excedenter beneficam prouidentiã, & omnium bonorum cauſam, laudat & exiſtententem & vitã & ſapientiam quæ facit ſubſtantiam & viuificat, & eſt ſapientia donatrix cauſa his quæ ſubſtantia & vita & ratione & ſenſu participant. Non autem aliud eſſe bonum dicit, & aliud exiſtens, & aliud vitam aut ſapientiam, neque multas cauſas & aliorum alias productiuas deitatis, excedentes & ſubiectas, ſed vnius eſſe omnes bonos proceſſus, & a nobis laudatas Dei nominationes. Et hanc quidem eſſe perfecte vnius Dei prouidentiæ manifeſtatiuã, quaſdam autem vniuerſaliorum eiuſdem, & magis particularium. Et quidem dicat aliquis. Quare exiſtente exce-

F tur. Et ſimiliter etiam rationalia.ſ. homines ſupereminent ſenſibilibus.i. brutis animalibus, quia præabundant eis in ratione, quam præ eis poſſident, & quædam ſicut animalia bruta ſuperãt alia, ut plantas in ſenſibili, & alia.ſ. plantæ ſuperant cætera corpora inanimata in uita. Et uniuerſaliter hoc uerum dici poteſt, ꝙ illa quæ magis participant ipſo uno quod eſt Deus, & infiniti doni Deo, quæ donatiuus eſt affluẽter oĩbus, ut dicit Iac 1. propinquiora ſunt deo & magis ei ſiſia{derelict9}.i. his quæ excedũt. {Qm autem & de iſtis diximus. Age bonũ ſicut vere. &c.} Præmiſſis qbuſdã quę erat neceſſaria ad pręſentẽ intẽtionẽ, hic Dionyſius accedit ad exponẽdũ nomen entis ſecundũ ꝙ de Deo dicitur. Et quia ſicut iam dixit, non eſt ſuæ intentionis ineffabilem dei eſſentiam manifeſtare ſecundum ꝙ in ſe eſt, ſed ſecundum ꝙ nomen entis de deo dictum, manifeſtat proceſſionẽ eſſendi a deo in creaturas, ideo primo oſtẽdit proceſſum eſſendi vniuerſalẽ in omnia. Secundo oſtendit quòd a diuino eſſe effluunt etiam ſingula in ſpeciali. ibi. {Et ex eadem omniũ cauſa, &c.} Circa primũ duo facit. Primo oſtẽdit omnia exiſtentia vniuerſalr eſſe a Deo. Secundo oſtendit omnia in ipſo eſſe. ibi. {Et eſt ex ipſa & in ipſa &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit diuinũ eſſe vniuerſalem cauſalitatem reſpectu omnium exiſtentium. I Secundo oſtendit ꝙ ex ipſo eſſe Deus proprie magis denominatur.ibi. {Et ante alias ipſius participationes &c.} Circa primum tria facit. Primo oſtendit de quo eſt intentio. Secundo proſequitur propoſitũ. ibi.{Quòd totius eſſe &c.}Tertio epilogat.ibi. {Reſumentes igit dicimus &c.} Dicit ergo primo, quia de præmiſſis dictum eſt, quorum cognitio præexigebatur ad præſentem intentionem, debemus laudare ipſum bonum quod eſt Deus ſicut in ſe vere exiſtens & ſicut faciens ſubſtantiam omnium exiſtentium. Deinde cum dicit. {Quòd totius eſſe &c.} proſequitur propoſitum. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit ꝙ Deus eſt cauſa omnium quæ ad eſſe pertinent: Secundo ꝙ omnia ei quodammodo conueniũt.ibi. {Etenim Deus &c.} Tertio quòd omnia ab eo remouentur.ibi. {Et neque erat &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ipſum bonum quod eſt Deus ſm ſuam ſupereminentem virtutem, eſt cauſa factrix omnium ſubſtantiarum, & creatrix omnium exiſtentium, quia ſcilicet non produ- K cit ſubſtantias ex aliquo præexiſtente, ſed ſimpliciter omne exiſtẽs ex virtute ipſius prouenit. Deinde enumerat ea quæ ad eſſe pertinere videntur. Et primo ponit duo vniuerſalia.ſ. exiſtens & mentem.i. intellectum. Nam mens comprehenſiua eſt totius eſſe, ſed qa mens.i. intellectus non fit actu intelligens niſi per participationẽ intelligibilis quod eſt ipſum exiſtens, poſuerũt Platonici ꝙ ipſum exiſtens quod ſeparatũ ponebant, eſt ſupra intellectum creatũ primum, ſicut intelligibile eſt ante intelligens, & participatũ ante participans. Et propter hoc Dionyſius hic dixit ꝙ Deus eſt & ipſius {exiſtentis cauſa cauſatrix & ipſius mentis.} Deinde ponit ea quæ pertinent ſpecialiter ad ipſas ſubſtantias exiſtentiũ. In quibus tria poſſunt conſiderari. Quoru vnum eſt ipſum ſingulare quod in ſe actu complectitur principia & vľia & indiuidualia,{vt Sortes vel Plato. Et quantũ ad hoc dicit{perſonæ.} Secũdum vero eſt ſpecies vel genus vt homo vel animal, in quibus comprehenduntur vľia principia in actu, ſingularia aũt in potentia. Homo enim dicitur qui habet humanitatẽ abſq; pręciſione indiuidualiũ principiorũ. Et quantũ ad hoc dicit.{ſubæ.} Tertiũ vero eſt ipſa eſſentia generis

dente vitam, & vita ſapientiam, exiſtentibus quidem viuentia, viuentibus autem ſenſibilia, iſtis autem rationabilia, & rationabilibus mentes excellunt, & circa Deum ſunt, & magis ipſi appropinquant. Et quidem oportet ea quæ maioribus donis ex G Deo participant, & meliora eſſe & reliquis excellere. Sed ſi non ſubſiſtentia quidem, & non viuentia aliquis ſupponeret eſſe ea quæ ſunt intellectualia, bene quidem ſe habet ſermo. Si autẽ & ſunt diuinæ mentes ſuper reliqua exiſtentia, & viuunt ſuper reliqua viuentia, & intelligunt & cognoſcunt ſuper ſenſum, & rationem, & pluſquàm omnia exiſtentia pulchrum & bonum H deſiderant, & eo participant, ipſę magis ſunt circa bonum abũdanter ipſo participãtes, & plura & maiora ex ipſo dona poſſidentes, ſicut & rationabilia ſenſibilibus excellunt, abundantia rationis plus illis poſſidentia, & quędam ſenſu, & alia vita. Et eſt ſicut arbitror, hoc verum, quòd magis vno & infiniti doni Deo participantia, magis ipſi ſunt propinqua & diuiniora dereli-

ris vel ſpeciei, vt ſignificetur nomine humanitatis, in quo quidem nomine comprætenduntur ſola principia, ſpeciei ratio. Nullum enim indiuidualium principiorum pertinet ad rationem humanitatis niſi præciſe ſignificet hoc, ꝙ homo eſt homo. Nullum autẽ indiuidualium principiorum eſt huiuſmodi. Vnde in nomine humanitatis non includitur nec actu nec potentia aliquod indididuale principium. Et quantum ad hoc dicit{naturæ.} Ad rationem autem eſſendi pertinet primo quidem ſubſtantia rei, de qua iã dictum eſt. Secundo vero ipſa menſura durationis rerũ. Et quantũ ad hoc ſubdit ꝙ Deus eſt principium & menſura ſæculorum. Dicitur autem menſura, ſcilicet durationis vniuſcuiuſque rei. Vnde vnum ſęculum dicitur tempus quo vna generatio hominum durare poteſt, vel quo ſolet durare cõmuniter memoria factorum humanorum. Vnde ſpatium mille annorum a quibuſdam ſæculum dicitur. Manifeſtum eſt autem ꝙ a Deo præfigitur menſura durationis vniuſcuiuſque rei, & ideo dicit qđ ẽ principium in quolibet genere eſt menſura eorũ quæ ſunt in genere illo, ſicut vnitas numerorum & ſonus in melodiis. Ipſum ergo diuinum eſſe eſt menſura omnium ſæculorũ, non quidem adæquata, ſed excedens. Et conſequenter exponit in ſpeciali quomodo ſit principium ſæculorum. Dupliciter enim aliqua exiſtentia durationem habent. Quorundam enim eſſe ſubiectum eſt mutationi, & horum duratio tempore menſuratur. Et quantum ad hoc dicit. {Et quòd facit eſſe tempora.} Quorundam vero eſſe non ſubiacet mutationi, & horum duratio menſuratur}. Et quantum ad hoc dicit.{Et facit æuum exiſtentium.} Sicut enim ſe habet tempus ad ad motum, ita ſe habet æuum ad ipſum eſſe. Et ideo ſubdit ꝙ De9 cauſaliter eſt tempus eorum quæ fiunt, & ipſa ẽ eſſe cauſaliter omnibus quocunque modo exiſtentibus, in quo excludit opinione Platonicorum, qui ponebant & tempus & ipſum eſſe quaſi ſeparata ſubſiſtere ſub Deo. Tertio ad rationem eſſendi pertinet generatio, quæ eſt mutatio ad eſſe. Et ideo ſubdit ꝙ Deus eſt cauſaliter omnibus quocunque modo generatis, quia ipſe omnibus generationem tribuit, vt dicitur Iſa. vltimo. Et ſic patet, quòd ex ipſo primo exiſtente quod eſt Deus cauſatur & æuum, quod eſt menſura eſſendi & ſubſtantia, quæ eſt per ſe exiſtens, & omne exiſtens quocunque modo. Et iterum ex Deo cauſatur quòd eſt menſura motus, & ipſa generatio, & id quod generatur. Et non ſolum ipſa exiſtentia cauſantur a Deo, { ſed etiam quæcunque ſunt in exiſtentibus,} vt partes & proprietates naturales, & ea quæ quocunque modo vel inſunt, vt accidentia, vel ſubſtant, vt ſubſtantiæ. Deinde cũ dicit.{Etenim Deus non &c.}oſtendit ꝙ omnia conueniunt Deo quodam modo. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd omnis forma recepta in aliquo limitatur & finitur, ſecundum capacitatem recipientis. Vnde hoc corpus album non habet totam albedinem ſecundum totum poſſe albedinis, ſed ſi eſſet albedo ſeparata nihil deeſſet ei quod ad virtutem albedinis pertineret, omnia autem alia, ſicut ſuperius dictum eſt, habent eſſe receptum & participatum, & ideo non habent eſſe ſecundum totam virtutem eſſendi. Sed ſolus Deus qui eſt ipſum eſſe ſubſiſtens, ſecundũ totam virtutem eſſendi eſſe habet. Et hoc eſt quod dicit, ꝙ ideo Deus poteſt eſſe cauſa eſſendi omnibus, quia ipſe non eſt { exiſtens quodammodo}ideſt, ſecundum aliquem modum finitum & limitatum, ſed ipſe vniuerſaliter & infinite accepit in ſeipſo totum eſſe, & pręac-

ctis. Quoniam autem & de iſtis diximus. Age bonum ſicut vere exiſtens & exiſtentium vniuerſorum ſubſtantificum laudemus quòd totius eſſe ſecundum virtutem ſubſtantialem eſt ſubſtantificatrix cauſa & cauſatrix exiſtentis, mentis, perſonæ, ſubſtantiæ, naturæ, principium & menſura ſæculorum, & quòd facit eſſe tempora & æuum exiſtentium, tempus eorum quæ fiunt, eſſe quocunque modo genitis, generatio quoq; exiſtente eſt ęuum, & ſubſtantia & exiſtens, & tempus & generatio & genitura, & ea quæ ſunt in exiſtentibus & ea quæ quocũq; modo inſunt & ſubſtant. Etenim Deus non quodammodo eſt exiſtens, ſed ſimpliciter & in circunſcriptiue totum in ſeipſo eſſe, qui accepit & præaccepit, propter quod & rex dicitur ſęculorum, ſicut in ſeipſo & circa ſeipſum omnium eſſe exiſtentibus & ſubſtantifico & exiſtente, & neque erat, neque erit, neque factus eſt, neque gignitur, neq; gignetur, magis autem neq; eſt, ſed ipſe eſt eſſe exiſtentibus. Et non exiſtentia ſolum, ſed ipſum

A cepit, quia in eo præexiſtit ſicut in cauſa, & ab eo ad alia deriuatur. Et ideo dicitur.1.Thim.1. Rex ſæculorum, quia in ſeipſo habet totum eſſe & omnem ſubſtantiam & omnia exiſtentia, & iterum ſũt circa ipſum inquantum ex eo deriuantur. Deinde cum dicit.{ Et neque erat &c.} oſtendit ꝙ omnia ab eo remouentur quantum ad illum modũ quo creaturis conueniunt. Et dicit ꝙ ipſe{ nõ erat } quaſi aliqd de ſuo eſſe ĩ præterito dilapsũ ſit, { neque erit} quaſi aliqd de ſuo eſſe expectetur in futurũ, & hoc ideo, quia ipſe non eſt factus, ſolum autẽ illorum eſſe per pręteritum & futurũ variatur quæ contingit fieri, neque etiã ei cõtingit ꝙ generetur in præſenti vel in futuro ad modum generatiõis temporalis, & quod plus eſt, neq; eſt ſecundũ ſcilicet, ꝙ ſignificatur tẽpus præſens, quia eius eſſe tẽpore nõ menſuratur, ſed ipſe eſt eſſe exiſtẽtibus, non quidem ita quòd eſt ipſe Deus ſit ipſum formale exiſtẽtium, ſed eo modo loquendi vtiť quo Platonici vtebantur, qui eſſe ſeparatũ dicebant eſſe exiſtentium, inquãtum compoſitiua per participationẽ abſtractorum participãtur. Et ꝙ cauſaliter ſit intelligendum, apparet ꝑ hoc quod ſubdit, ꝙ{ non ſolum exiſtẽtia ſũt ex Deo, ſed etiam ipſum eſſe exiſtentium eſt ex Deo, qui eſt ante ſęcula.}& dicitur eſſe ante ſæcula, quia eſt æuum æuorum, ideſt, menſura omniũ dimenſionum. Deinde cum dicit.{ Re- D ſumentes igitur dicimus,&c.} colligit ea quæ dicta ſunt, & dicit reſumendo ꝙ omnia exiſtentia & menſuræ eſſendi habẽt eſſe a præexiſtente, & omne æuum & tempus quæ ſunt durationes, ſunt{ex ipſo}& ipſe eſt principium effectiuum & cauſa finalis omnis ſæculi & temporis & cuiuslibet quocunque modo exiſtentis. Et iterum omnia ipſo participant, ſicut prima forma exemplari. Et non ſolũ eſt cauſa quantum ad fieri rerum, ſed & quantum ad totum eſſe & durationem, quod manifeſtat cum dicit. { Et a nullo exiſtentium recedit.}ædificatore enim recedente, domus remanet, quia eſt cauſa domus quantum ad fieri & non quantum ad eſſe, ſed ſi Deus ab effectu recederet, effectus non remaneret, quia eſt cauſa ipſius eſſe, & quia cauſa præeminet effectibus { ipſe eſt ante omnia, & omnia conſiſtunt in ipſo, } ſicut effectus virtute præexiſtunt in cauſa, & vniuerſaliter, quicquid quocunque modo eſt, præexiſtit in primo ente, ſcilicet Deo, & quantum ad eſſe quod habet ſine defectu, & quantũ ad conſeruationẽ ſui eſſe. Deinde cũ dicit.{ Et ante alias E ipſius participationes, eſſe propoſitũ eſt,&c.} oſtendit ꝙ ens dictũ de Deo ſignat proceſſum exiſtentium a Deo, & oſtendit ꝙ hoc nomen ens, vel qui eſt, conuenientiſſime de Deo dicitur. Oſtendit autem hoc duabus rationibus. Quarum ſecunda incipit, ibi.{ Etenim præeſſe & ſupereſſe &c.} Prima ratio talis eſt. Si qua cauſa nominetur a ſuo effectu, conuenientiſſime nominatur a principali & digniſſimo ſuorum effectuum. Ipſum autem eſſe inter alios Dei effectus eſt principalius & dignius, ergo Deus qui a nobis nominari non poteſt niſi per ſuos effectus, conuenientiſſime nominatur nomine entis. Hoc eſt ergo qđ dicit {ꝙ ipſum eſſe propoſitũ}eſt creaturis ad participandum{ante alias Dei participationes.} Quãcunque enim perfectionem creatura habeat fit per hoc in Dei participatione, qui quaſi proponitur & offertur omnibus ad participandum, ſed per prius participantur quantũ ad ipſum eſſe, quàm quancunque aliam perfectionem,}ipſum per ſe eſt ſænius} ideſt, primũ & dignius{eo quòd eſt per ſe vitam eſſe, & eo quod eſt per ſe ſimilitudinem diuinam eſſe.} Conſiderandum autẽ hic occurrit, quòd hic

eſſe exiſtentium eſt, exiſtente ante ſæcula. Ipſe enim eſt æuum ęuorum, qui eſt ante ſæcula. Reſumentes igitur dicimus, ꝙ omnibus exiſtentibus & ſæculis eſt eſſe apud exiſtentem, & omne quidem æuum & tempus ex ipſo. Omnis autem & ſæculi B & temporis, & omnis quocunque modo exiſtentis, præexiſtens eſt principium & cauſa. Et omnia ipſo participant, & a nullo exiſtentium recedit. Et ipſe ẽ ante omnia, & omnia in ipſo cõſiſtunt. Et ſimpliciter, ſi aliquid quocunque modo eſt, in præexiſtente, & eſt & intelligitur & ſaluatur. Et ante alias ipſius participationes, eſſe propoſitum eſt, & eſt ipſum ſecundum ſe eſſe, ſenius eo quòd eſt per ſe vitam eſſe, & eo quòd eſt per ſe ſapien- C tiã eſſe, & eo quod eſt per ſe ſimilitudinem diuinam eſſe, & alia quæcunque exiſtentia participantia, ante omnia illa eſſe participant. Magis autem & ipſa ſecundum ſeipſa omnia quib9 exiſtentia participãt ipſo, ſecundũ ſe eſſe participant. Et nihil eſt exiſtens, cuius non eſt ſubſtantia & æuum ipſum eſt. Conue

Universidad de Deusto
Biblioteca

hic dicatur per se esse vel per se vita & huiusmodi. Ad cuius euidentiam sciendum est, q̄ Platonici, quos multū in hoc opere Dionysius imitatur, ante omnia participantia compositionem, posuerunt separata per se existentia quæ a compositis participantur, sicut ante homines singulares qui participant humanitatem, composuerunt hominem separatum sine materia existentem, cuius participatione singulares homines dicuntur. Et similiter dicebant, q̄ ante ista viuentia cōposita esset quædam vita separata, cui⁹ participatione cuncta viuentia viuunt, quam vocabant per se vitā. Et similiter per se sapientiam & per se esse. Hæc autem separata principia ponebāt ab inuicem diuersa a primo principio q̄ nominabāt per se bonum & per se vnum. Dionysius autem in aliquo eis consentit, & in aliquo dissentit. Consentit quidē cū eis in hoc q̄ ponit vitam separatam per se existentem, & similiter sapientiam & esse & alia huiusmodi. Dissentit autem ab eis in hoc, q̄ ista principia separata non dicit esse diuersa, sed vnum principium quod est Deus, sicut supra dixit. Cum ergo dicitur per se vita, secundum sententiam Dionysii dupliciter intelligi potest. Vno modo secundum q̄ per se importat discretionem vel separationem realem. Et sic per se vita est ipse deus. Alio modo secūdum q̄ importat discretionem vel separationem solum secundum rationem. Et sic per se vita est quæ inest viuentibus quæ non distinguitur secundum rem, sed secundum rationem tantum a viuentibus. Et eadem ratio est de per se sapientia, & sic de aliis. Et istam expositionem ponit infra in .6. cap. Hic autem per se vitam accipit pro vita quæ inest viuentibus, loquitur enim hic de participationibus, vita autem per se existens non est participata. Quòd autem p se esse sit primum & dignius quàm per se vita & per se sapiētia, ostēdit dupliciter. Primo quidem per hoc q̄ quæcunque participant aliis participationibus primo participant ipso esse. Prius enim intelligitur aliquod ens quàm vnum viuens vel sapiens. Secundo q̄ ipsum esse comparatur ad vitam & ad alia huiusmodi sicut participatum ad participans. Nam etiam ipsa vita est ens quoddam, & sic esse prius & simplicius est quàm vita & alia huiusmodi, & comparatur ad ea vt actus eorum. Et ideo dicit, quòd non solum ea quæ participant aliis participationibus prius participant ipso esse, sed quod magis est diuina quæ nominantur per se ipsa, vt per se vita, per se sapientia, & alia huiusmodi quibus existentia participant ipso per se esse, quia nihil est existens cuius ipsum per se esse non sit substantia & vnum, idest, forma participata ad subsistendum & durandum. Vnde cum vita sit quoddam existens, vita etiam participat ipso esse. Ex hoc ergo concludit principale propositum, scilicet q̄ Deus conuenienter principalius præ aliis nominibus laudatur sicut existens, quasi ex digniore donorum suorum. Et q̄ principalius sic laudetur, patet Exod. 3. vbi dicitur. Qui est misit me ad vos. Deinde cum dicit. {Etenim præesse & superesse &c.} ponit secundam rationem, quæ talis est. Si alia causa nominetur a suo effectu, oportet quòd principalius nominetur Deus per ipsum esse a primo effectu per quem omnia facit. Huiusmodi autem est ens, ergo principalius nominatur Deus per ipsum esse. Hoc ergo est quod dicit, q̄ ipse Deus præesse supereesse præhabet & superhabet. Hic ergo considerandum est, q̄ dupliciter vnum potest alteri præferri, scilicet quantum ad hoc quod habetur, & quantum ad modum habendi. Sicut vnus homo qui habet maiorem scientiam quàm aliius, præ- F fertur ei quantum ad quantitatem eius quod habetur. Sed angelus in sapientia præfertur homini, non solum quantum ad quantitatē sapientię, sed etiam quantum ad modum habendi, quia homo habet rationaliter, angelus vero intellectualiter, & sic vtroque modo excedit, scilicet & quantum ad id quod habet, & quantum ad modum habendi. Quantum autē ad id quod habet, excedit dupliciter, scilicet secundū ordinem, quia prius habet esse. Et propter hoc dicit præesse, & quantum ad dignitatem, quia excellentius esse habet. Et propter hoc dicit supereſſe. Et similiter quantum ad modum habendi potest intelligi rātio ordinis & dignitatis. Et ideo dicit præhabens & superhabens. Sic igitur Deus eminentius esse habens ex seipso per quandam similitudinem inter alios esse eius prius facit esse q̄ est, idest, ipsum secundum se esse, & per ipsum esse facit subsistere omnia quæcunque sunt. Per hoc enim vnumquodque causatum a Deo per suum esse ex Deo, & non solum alia existentia causata participant esse, sed etiam ipsa principia existentium participant esse inquātum sunt & principia sunt. Et primum competit eis esse secundum se, & postea q̄ sint principia aliorum, etiam si aliquis velit dicere secundum opinionem Platonicorum, per se vita, idest, vita quædam separata sub Deo sit principium viuentium, inquantum sunt viuentia, & similum per se similitudo, & similiter de omnibus aliis participantibus quæcunque participant hoc vel illo vel ambobus vel multis semper inuenies q̄ huiusmodi licet participentur ab aliis, tamen ipsa etiam participant ipso esse, & primo intelliguntur vt participantes esse, quod sint principia aliorum per hoc q̄ aliis participantur. Potest autem & hoc intelligi secundum q̄ per se vita intelligitur ipsa vita quidem in viuentibus, quæ est formale viuentibus principium, & similiter de aliis, ergo ipsa quæ sunt principia aliorum non sunt nisi per participationem essendi, multo magis ea quæ participant ipsis non sunt nisi per participationem ipsius esse. Et sic patet, q̄ Deus p ipsum esse omnia causat. Ex quo concludit principale intentum, & dicit q̄ Deus qui est per se bonitas & primo proponens, idest, tribuens rebus creatis hoc donum, quod est per se esse, laudatur hoc nomine quod est quasi a digniore & primo fluxum participationis. {Et ex ipsa & in ipsa est ipsum esse existentiū principia &c.} Postquam Dionysius ostendit q̄ omnia existentia vniuersaliter sunt a Deo, hic intendit ostendere q̄ omnia vniuersaliter sunt in ipso. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit, Secundo manifestat propositum, ibi⁹ Etenim in vnitate &c.} Dicit ergo primo q̄ non solum ex ipsa Dei bonitate, sed etiam in ipsa est ipsum per se esse, quod est Dei participatio, & omnia principia existentium, & omnia existentia, eam solo subsistantiæ quàm accidentia, & omnia quocunque modo contineantur sub esse sicut entia imperfecta vt ens in potentia, & motus, & alia huiusmodi. Et ne aliquis crederet quòd ista hoc modo sint in Deo sicut in seipsis, consequenter hoc excludit. In seipsis enim omnia causata sunt finita, in Deo autem sunt infinita, quia in Deo sunt ipsa diuina essentia. Et ideo dicit, q̄ hæc incomprehensibiliter iterum in seipsis oppositionem habent & diuersitatem, in Deo autem coniunguntur simul. Et ideo dicit. Et coniuncte iterum in seipsis habent multitudinem, idest, Deo autem sunt vnum, & ideo addit, & singulariter, idest, vnite. Deinde cum dicit. {Etenim in vnitate &c.} probat propositum. Et primo per exempla. Secundo per rationem, ibi⁹ {Principium enim est existētium, &c.}

existentium &c.} Circa primum duo facit. Primo proponit exempla. Secundo per exemplum arguit. ibi. {Nihil igitur inconueniens &c.} Circa primum proponit quatuor exempla. Quorum primum est de vnitate & numero. Et dicit q̄ cum numerus vniformiter præexistit in vnitate, quia vnitas virtute est omnis numer⁹, vt Boeti⁹ dicit i Arismetrica. Dicit autem vniformiter, quia omne quod est in altero, est in eo per modum eius in quo est. Vnde numerus i vnitate est existens in ea per modum vnitatis. Et hoc est quod dicit vniformiter. Iterū dicit. Vnitas habet in seipsa omnem numerum, quia omnes ꝓprietates omnium numerorum ali quo modo inueniunt in vnitate. Siue enim accipiamus numeros quadratos, siue cubicos, siue quascumque alias figuras numerorū, in qualiber dispositione numerorum in uenitur vnitas prima. Et iterum considerandum est q̄ omnis numerus in ipsa vnitate est vnus, sed quanto magis recedit ab vnitate, tanto magis distinguitur & in multitudine deducitur. Secundum exemplū ponit de centro. Et dicit q̄ in centro omnes lineæ quæ deducuntur ad circunferentiam simul existunt sicut in principio communi, & illud signum, idest punctū quod dicitur centrum, habet in seipso vniformiter coniunctas & sibi inuicem & principio a quo processerunt, q̄ sicut ab vno producuntur in multitudinem, ita eorum multitudo terminatur ad centrum sicut ad terminum. Et considerādum est q̄ lineæ quæ in ipso centro vniuntur perfectę, parum recedentes a centro, parum distant abinuicē, & hoc simpliciter dicendum est, q̄ inquantum centro propinquiores, intantum & ipsi centro & sibi inuicem magis vniuntur, quāto vero magis distant a centro, tantum etiam magis distant a se inuicem, sicut etiam est de numero, q̄ quanto magis recedit ab vnitate, tanto magis multiplicatur. Tertium exemplum ponit de natura vniuersali, quæ secundum Platonem est aliqua substantia separata: secundum Aristotelem vero est aliqua virtus primi corporis naturalis. Vtrolibet autē modo accipiatur natura vniuersalis, manifestum est q̄ in vniuersali natura omnium naturalium adunantur naturæ cuiuslibet naturæ particularis, non per modum confusionis, sicut adunantur lapides in aceruo, sed per modum vnitionis cuiusdam, sicut si dicamus q̄ rationes generabilium virtualiter cōsistunt in sole, & omnes rationes membrorum virtualiter existunt in semine. Quartum exemplum ponit de anima, quæ est causa corporis, & sicut efficiens & sicut forma & sicut finis, vt dicitur in 2. de Anima. Et sic in anima sicut in causa communi præexistunt omnes virtutes partium animalis, quibus toti corpori prouidetur. Omnes enim virtutes radicantur in anima sicut in communi radice. Ex his igitur exemplis concludit ulterius, q̄ nos possumus ex præmissis sicut ex quibusdam similitudinibus obscuris. i. deficientibus a diuina representatione, ascēdere ad vniuersalem causam omnium per similitudinem causarum particularium, ut sic oculis mēis transcendendo omnia mundana, contemplemur omnia simpliciter esse in deo qui est omnium causa, & quòd ea quæ sibi sunt inuicem contraria prout sunt in suis naturis, in deo præexistunt simpliciter & unite. Quæ enim est proportio particularis causæ ad suos effectus, eadem est proportio vniuersalis causæ ad omnia. Deinde cum dicit. {Principium enim est existentium &c.} probat idē per rationem per quam prædicta confirmatur. Omnia enim multa quę sunt ex vno principio, præexistunt vnite in principio primo. Sic igitur patet q̄ omnia sunt in Deo vnite, cum ipse sit principium omnium. In hac autem Dei causalitate primo ponit ea quæ pertinent ad ipsum esse. Et dicit q̄ a Deo est {ipsum esse} rerum {& omnia existentia quocunque modo sint.} Ad esse autem pertinet & principium essendi & finis, quia in omnibus existentibus inueniuntur. Et ideo dicit q̄ ab ipso est {omne principiū & omnis finis.} Secundo ponit ea quæ pertinent ad vitam. Et dicit q̄ ex Deo est {omnis vita & immortalitas,} quæ est indeficiētia vitæ. Tertio ponit ea quæ pertinent ad sapientiam. Et dicit q̄ ex Deo est {omnis sapientia.} Et quia sapiētis est ordinare, subiūgit, {& omnis ordo & omnis armonia,} quæ est conuenientia ordinis. Quarto ponit ea quæ pertinent ad virtutem. Et dicit quòd ex Deo est {omnis virtus.} Ad virtutem aūt pertinet quòd aliqd cōseruetur a nocuis. Et quantum ad hoc dicit {omnis custodia,} & quòd firmetur in his quæ ei conueniūt. Et quantum ad hoc dicit {omnis collocatio,} & quòd diffundat ea quæ quis habet. Et quantum ad hoc dicit {omnis distributio. {Quinto ponit ea q̄ pertinēt specialiter ad cognitionem. Vnde dicit {omnis intellectus.} quantum ad angelos, omnis sermo} idest, ratio quantum ad homines, {omnis sensus} quātum ad animalia, {omnis habitus} quo perficit ratio cognoscitiua vel appetitiua. Sexto ponit ea quæ pertinent ad corporalia. Et dicit {omnis status} idest, quies & {omnis motus.} Septimo ponit ea quæ pertinēt ad vnum. Et dicit {omnis vnitio} vniuersaliter, {omnis concretio,} quantum ad diminutionem corporum, {omnis amicitia} quantum ad vnionem affectuum, {omnis concordatio} quantum ad vnionē conceptionum & sententiarum. Vltimo ponit ea quæ pertinent ad multitudinem. Et dicit {omnis discretio} idest, distinctio & omnis diffinitio} idest, determinatio vniuscuiusque. Vnumquodque enim determinatur in se per hoc q̄ est ab aliis distinctum. Et non solum ista sunt a Deo, sed quæcunque alia pertinent ad esse quibus entia informantur.

LECTIO II.

Deus est causa particularium entium.

EXistentia omnia figurāt & ex eadem omniū causa sunt, & intelligibiles & intellectuales deiformium angelorum substantiæ, & animarū & omnis mundi naturæ, & quocumq; modo aliis inesse aut secundum cogitationem esse dicta. Et quidem sanctissimę, & p̄uectissimæ virtutes existentes, & sicut in vestibulis super substantialis trinitatis collocatæ, ab ipsa, & in ipsa, & esse & deiformiter esse habēt, & post illas subiecte & extreme sicut ad angelos, sicut ad nos autem supermūdane. Et animæ, & alia omnia existentia secundum eandem rationem, & esse, & bene esse habent, & sunt, & bene sunt, & ex præexistente esse, & bene esse habētia, & in ipso existentia, & ex ipso incipientia, & in ipso custodita & ad ipsum terminata. Et quasdam quidem dignitates essendi distribuit superioribus substantiis, quas & ęternas vocant elo

EXistentia omnia figurant, & ex eadem omnium cā, &c.} Postquam Dionysius ostendit Deum vniuersalem omnium causam essendi, hic ostendit q̄ est causa omnium particularium entium secūdum quòd sunt in propriis naturis. Et diuiditur in partes tres. In prma ostendit propositum. In secunda determinat de exemplaribus, ibi. {Exēplaria autem, &c.} In tertia epilogat quæ supra dicta sunt. ibi {Igitur omnia existentia &c.} Circa primum tria facit. Primo ostendit proprias naturas rerum esse a Deo. Secundo infert corollarium ex dictis, ibi. {Et prior hoc ab eloquiis &c.} Tertio manifestat per exemplum, ibi. {Si enim noster sol &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit omnes gradus entium a Deo esse. Secundo quòd etiam ipsum esse commune est a Deo, ibi. {Et quasdam quidem dignitates &c.} Circa primum tria facit. Primo distinguit gradus entium, dicens eos esse a Deo. Secundo subiungit gradus supremorum entium, ibi. {Et qui dem sanctissimæ & prouectissimæ, &c.} Tertio distinguit gradus inferiorum entium, ibi. {Et animæ & alia omnia, &c.} Dicit ergo primo quòd ex vniuersali causa omnium quæ Deus est, sunt substantiæ angelorum, Deo similium, quæ sunt {intel.} inquantum sunt immateriales, & sunt intellectuales, inquantum habent virtutem intelligendi se & alia. Et ille est primus gradus substātiarum, quæ nec

Universidad de Deusto
Biblioteca

corpora sunt, nec corporibus vnita. Secundus gradus est substantiarum, quæ nó sunt corpora, sed corporibus vnita sunt. Et quantũ ad hoc dicit. {Et animarũ.} Tertius gradus est substantiarum corporaliũ. Et quantum ad hoc dicit, {& omnis mundi naturæ.} In quarto gradu entium sunt accidentia, quæ sunt in nouem generibus. Quintus gradus est eorum quæ non sunt in rerũ natura, sed in sola cogitatione, quæ dicuntur entia rationis, vt genus, species, opinio & huiusmodi. Et quãtum ad hos duos gradus dicit ꝙ a Deo sũt {quocunque modo} aliqua dicatur inesse aliis, sicut accidentia. {aut esse secundum cogitationem} sicut entia rationis. Deinde cum dicit. { Et quidem sanctissime, &c.} distinguit gradũ supræmorum entiũ, idest, angelorum, qui in tres partes distinguuntur. Quantum ergo ad angelos supremæ hierarchiæ dicit ꝙ ab ipsa vniuersali causa omnium & etiam in ipsa habent & esse & conformitatem ad Deum {virtutes} angelicæ supremæ hierarchiæ, quæ sunt {sanctissimæ} propter perfectam conjunctionem ad Deũ, {& prouectissimæ} propter altitudinem quã aliis supeminent & sunt {collocatæ} quasi {in vestibulis} supersubstantialis {diuinæ} trinitatis. {} Est enim sententia Dionysii, vt patet i 13. ca. Angelicę hierarchiæ, ꝙ angeli supremæ hierarchiæ ad exteriora non mittuntur, & sic in abscondito altissimæ diuinæ contemplationis constituti, semper assistere dicuntur ad similitudinem ministrorum qui cum rege semper morantur, in domibus eius exeubantes. Quantum vero ad angelos secundæ hierarchiæ dicit ꝙ virtutes angelicæ mediæ hierarchiæ quæ prædictis virtutibus subiiciuntur, {subiectæ} idest, inferiori modo a Deo esse habent. Quantum vero ad angelos infimæ hierarchiæ, angelicæ virtutes habent esse a Deo {extremæ} idest, infimo modo. Sed extremum & infimum dicitur in angelis per comparationem ad superiores, sed per comparationem ad nos sunt supermundanæ & super modum rerum mundanarum Dei bonitate participant. Deinde cum dicit. { Et animæ, &c.} distinguit quosdã gradus in inferioribus, scilicet in animabus & in corporalibus substantiis. Et hoc dupliciter. Primo secundum ordinem qui est inter esse & bene esse. Et hoc est quod dicit ꝙ {animæ & omnia alia existentia} infra animas {habent esse & bene esse} & denominatur {existentia & bene existentia} inquantum habent esse & bene esse a primo ente, & inquantum sunt in primo ente & entia & bene entia, & hoc secundum eandem rationem secundum quam dicuntur hæc de angelis. Secundo ostendit gradum in istis quantum ad progressum essendi, huiusmodi enim incipiunt esse ex ipso primo ente, sicut ex primo principio, & in ipso primo ente custodiuntur, idest, conseruantur, sicut in primo principio, quod est causa non solum faciens sed & conseruans in esse, & ad ipsum primum ens terminantur omnia sicut ad vltimum finem. Huiusmodi autem gradus attribuuntur substantiis inferioribus inquantum sunt mutationi subiectæ ꝙ quam esse incipiunt & meliorantur secundum processum de esse in bene esse. Deinde cum dicit, {Et quasdam quidẽ dignitates, &c.} ostendit quod Deus est causa ipsius esse communis. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quòd ipsum esse est omnibus commune. Secundo ostendit qualiter ipsum esse commune se habeat ad Deũ, ibi. {Et ipsum autem esse &c.} Dicit ergo primo, quòd Deus distribuit superioribus substantiis quasdam nobiliores proprietates essendi per quas superiores substantiæ vocantur æternæ, quasi semper existentes secundum illud Psalmistæ eleuamini portæ æternales. Dicuntur autem æternæ, quia quantum ad aliquid ꝙternitatem participant, non quia semper fuerunt, sed quia ex quo fuerunt, nunquam desinunt esse. Et licet huiusmodi dignitates essendi superioribus tantum substantiis conueniant, tamẽ hoc ipsum quod est esse, ab omnibus existentibus non derelinquitur, quia nihil potest dici existens nisi habeat esse. Deinde cũ dicit. { Et ipsum autẽ esse &c.} ostendit quomodo esse se habeat ad Deum, & dicit ꝙ ipsum esse commune est ex primo ente, quod est Deus, & ex hoc sequitur ꝙ esse commune aliter se habeat ad Deum quam alia existentia. quantum ad tria. Primo quidem quantum ad hoc, ꝙ alia existentia dependent ab esse communi, non autem Deus, sed magis esse commune dependet a Deo. Et hoc est quod dicit ꝙ {ipsum esse commune est ipsius Dei} tanquam ab ipso dependens. {& nõ ipse Deus est esse} idest, ipsius est se cõmunis tanquam ab ipso dependens. Secundo quãtum ad hoc ꝙ omnia existentia continentur sub ipso esse communi, non autem Deus, sed magis esse commune continetur sub eius virtute, quia virtus diuina plus extenditur q̃ ipsum esse creatum. Et hoc est quod dicit, quòd {esse} commune est in ipso Deo sicut contentum in continente, & {non} econuerso ipse Deus {est in eo quod est esse.} Tertio quantum ad hoc quòd omnia alia existentia participant eo quod est esse, non autem Deus: sed magis ipsum esse creatum est quædam participatio Dei & similitudo ipsius. Et hoc est quod dicit ꝙ {esse} commune {habet ipsum} scilicet Deum, vt participans similitudinem eius, non autem ipse Deus habet esse, quasi participans ipso esse. Et ex hoc patet, quòd ipse Deus est ipsius esse creati æuum & duratio eius, hoc est, durationis ratio, & est etiam principium eius & mensura, ita tamen quòd ipse est existens ante omnem substantiam, & ante omne ens, & ante omne æuum, & non solum est ante, duratione vel ordine: sed etiam causalitate, quia est {omnium substantificator} sicut causa subsistendi omnibus, {principium} essendi omnibus. {& medietas,} secundum quod duratio & processus omnium est ab eo, & est etiam {finis} in quem omnia tendunt. Deinde cum dicit. { Propter hoc ab eloquiis &c.} infert conclusionem ex dictis. Et dicit quòd propter hoc ꝙ Deus est principium omnibus, in sacra scriptura ipse Deus qui vere præexistit omnibus, multipliciter laudatur secundum omnem rationem existentium. Dicitur enim de eo quòd erat & est & futurus est. Apo. 1. per quod intelligitur, {quod factum est} idest, præterium, { & quod fit} idest, præsens, {& quod fiet} idest, futurum. Quod quidem non est intelligẽdum quasi esse diuinum subiaceat tempori, sed per hoc significatur his qui possunt intelligere diuina, vt decet secundum Deum, quòd omne esse secundum quamcunque rationem essendi, substantialiter existit in eo qui omnium existentium est causa. Nó enim esse suum est finitum per aliquam naturam determinatam ad genus vel speciem vt possit dici ꝙ est hoc & non est illud, vt sũt determinatæ etiam substantiæ spirituales, neque etiam per locum vt possit dici ꝙ est hic & non est ibi, sicut accidit in corporib⁹. { sed ipse quasi omnium causa est} idest, omne esse in se præhabet, & in ipso compræhunduntur & præhabentur principia omnium entium & fines, nó tamen eodẽ modo sicut in ipsis rebus, sed ipse est super omnia

omnia, sicut ante omnia supereminenter existens. Et quia in ipso quodammodo sunt omnia, quasi in se omnia compræhendens, simul de ipso omnia prædicantur, & simul ab ipso omnia remouẽtur, quia nihil est omnium, sed super omnia, sicut dicitur quòd ipse est omnis figuræ, inquantum omnes in ipso præexistunt, & tamẽ est sine figura, quia non habet esse ad modum rerum figuratarum. Et eadem ratione est omnis pulchritudinis, & tamen sine pulchritudine, inquãtum scilicet ipse in se ipso incompræhensibiliter & excellenter præaccepit principia, media, & fines, non secundum aliquam cõpositionẽ, sed ex hoc ꝙ ipse secundum vnitatem vnam omnib⁹ esse infundit, superluendo eis absque sui maculatione, non enim est alterans alteratũ sicut in corporib⁹ accidit. Deinde cum dicit. { Si non, no. sol. &c.} manifestat quod dixerat per exemplũ sensibile. Et dicit ꝙ nos ter sensibilis sol vnus existens & vniformiter lumen infundendo omnibus, omnia sensibilia & quantũ ad substantias & quantum ad qualitates renouat quibusdam corruptis, alia de nouo generando, sicut in plantis & in vitibus ex gelo percussis apparet, & nutrit omnia viuentia & custodit, idest, conseruat vniuersaliter omnia tam viuentia quàm non viuentia, & perficit, idest, ad vitam & debitam perfectionem adducit, & discernit, idest, distinguit sensibilium diuersitatem, & vnit, ex multis vnum constituendo & plantas hyeme per frigus exiccatas reflorere facit, etiam infra tecta conclusas, & facit eas germinare, & eius virtute germinant plantæ, vites & animalia, & commutat ea quæ cõmutantur in rerum natura & collocat, idest, firmiter esse & conualescere facit vnumquodq; in suo loco vel etiam in suis principiis. Iterum ex planta facit prodire fructus & semina & alias plantas, & sursum mouet alimentum a radice plantarum ad summitates ipsarum, & viuificat omnia quæ viuunt, & vnumquodque omnium naturalium corporum secundum suam proprietatem participat virtutem vnius & eiusdem solis. Ex quo patet, ꝙ vnus & idem sol in seipso causaliter præaccepit vniformiter, idest, secundum suam virtutem ea quæ a diuersis participantur. Non enim effectus participarent causa nisi causam se præhaberet & causaliter ea quæ sunt effectuum. Eadem autem est proportio causæ particularis ad suos particulares effectus & causæ vniuersalis ad suos, quinimmo plus influit causa vniuersalis ad suos effectus quàm causa particularis. Si igitur in sole secundum vnam eius virtutem præexistunt vniformiter omnes eius effectus, multo magis in Deo qui est causa & ipsius solis & omnium existentium, concedendum est quòd præexistant exemplares rationes omnium entium secundum vnitatem supersubstantialẽ quæ scilicet omnium substantiarum vnitates excedit. Sic enim omnia præexistunt in Deo sicut ipse omnium est productiuus, producit autem omnes substantias secundũ virtutem qua excedit substãtias omnes. Vnde sequitur quòd omnia in Deo præexistant secundum virtutem substantialiter vnam-

LECTIO III.

De exemplaribus rerum.

EXemplaria autem esse dicimus in Deo existẽtium rationes subtanificas, & singulariter præexistẽtes, quas theologia prædiffinitiones vocat, & diuinas & bonas voluntates, existẽtium præ determinatiuas & effectiuas, secundum quas substantialis essentia oĩa prędiffiniuit & produxit. Si autẽ Philosophus Clemens probat & ad aliquid quidem exemplaria dici in existentib⁹ principaliora, procedit quidem non per propria, & perfecta & simplicia nomina sermo illi. Concedentibus autẽ & hoc recte dici, memoranda est theologia dicens, quòd non demonstrabo tibi illa, vt eas post illa, sed vt per istorum proportionalem cognitionem ad omnium causam, sicut possumus fursum agamur. Igitur omnia existentia ipsi secundum vnam omniũ segregatam vnitionem sunt attribuenda, quoniam ab essentia substantificæ processionis & bonitatis incipiens, & per omnia vadens, & omnia ex ipsa essentia implens, & in omnibus existentibus exultans, omnia quidem in seipsa præhabet secundum vnum simplicitatis excessum omnem duplicitatem refutans, omnia autem eodem modo continet secundũ supersimplificatam ipsius infinitatem, & ab omnibus singulariter participatur, quemadmodũ & vox vna existens & eadem a multis audiẽtibus sicut vna par quæ communiter esse a Deo recipiunt. & has causas exemplaria rerum vocabant, sicut exemplar hominis dicebant quẽdam hominem separatum, qui esset causa humanitatis omnibus singularibus hominibus & similiter de aliis. Sed Dionysius sicut dixerat Deum esse causam totius esse communis, ita dixerat eum esse causam proprietatis vniuscuiusque, vnde consequebatur ꝙ in ipso Deo essent omnium entiũ exẽplaria. Quod quidem hoc modo intelligi oportet. Deus n. & si sit in essentia sua vnus, tamen intelligendo suam vnitatẽ & virtutem, cognoscit quicquid ideo virtualiter existat. Sic igitur cognoscit ex ipso posse procedere res diuersas, huiusmodi igitur quæ cognoscit ex se posse prodire, res intellectæ dicuntur, non autem omnes huiusmodi rationes exemplaria dici possunt. Exemplar enim est ad cuius imitationẽ fit aliud. Nõ autẽ omnia quæ scit Deus ex ipso posse prodire, vult in rerum natura producere. Illæ igitur solæ rationes intellectuales a Deo exẽplaria dici possunt, ad quarum imitationem vult res in esse producere, sicut producit artifex artificio artificiata ad imitationem formarum artis quæ mente concepit, quæ etiam artificialium exemplaria dici possunt. Hoc est ergo quod dicit, ꝙ {exemplaria dicim⁹ esse} non res aliquas extra Deũ, sed in ipso intellectu diuino quasdam existentium {rationes intellectæ,} quæ sunt substantiarum factiuæ, & præexistunt in Deo {singulariter} idest, vnite, & non secũdum aliquam diuersitatem, & huiusmodi rationes sancta scriptura vocat prædiffinitiones siue prædestinationes, secundum illud. Rom. 8. Quos prædestinauit, hos & vocauit, & vocat etiam eas diuinas & bonas voluntates, secundum illud Psalm. Magna opera domini, exquisita in omnes voluntates eius. Quæ quidem prædiffiniones & voluntates sunt distinctiuę entium & effectiuæ ipsorum, quia & huiusmodi rationes supersubstantialis Dei esse prædeterminauit, omnia produxit. Deinde cum dicit, { Si autem philosophus &c.} excludit contrarium errorem ponentium exemplaria rerum esse quædam supræma entia seperata. Et imponit hunc errorem cuidam Clementi Philo. & dicit ꝙ si ille philosophus approbat ꝙ quantum ad aliquid ea quæ sunt principaliora in existentibus dicuntur inferiorum exemplaria, non procedit eius ratio per nomina propria & perfecta & simplicia. Exemplar enim est secundum quod fit aliud & sic exemplar imitetur. Res autem non sunt factæ ad hoc vt imitentur aliqua superiora entia, sed ad hoc ꝙ in eis impleatur quod diuina sapientia ordinauit. Vnde non sunt propriæ rerum exemplaria quæcũque rerum principalia, similiter etiam non sunt perfecta exemplaria, cum & ipsa aliis exemplaribus indigeãt, non sunt etiam simplicia quia sunt simul exemplaria & exemplata. Sed si & hoc concedatur ꝙ hoc recte dici possit ꝙ superiorum exemplaria inquantum inferiora imitantur secundum ꝙ possunt superiora, tamen commemoranda est sacræ scripturæ sententia, quæ dicit. Non monstrabo tibi illa scilicet superiora entia vt eas post illa, sed vt cognoscendo ista secundum nostram proportionem eleuemur prout possumus ad cognoscendum omniũ causam. Sic ergo concedi potest ꝙ sunt exemplaria, non quidem, vt eis finaliter conformemur, sed vt per eorum considerationem tendamus in Deum cui conformari debemus. Sumitur autem sententia illa sacræ scripturæ ex hoc quod dicitur Deut. 4. Ne forte inquit, oculis eleuatis ad cælum vi. so. & lu. & omnia astra cæli. & er. de co. & ado. ea. Deinde cum dicit. { Igitur oĩa ex, &c.} epilogat quæ supra dicta sunt, ostendens quomodo Deus habet vniuersalem habitudinem ad omnia. Concludit ergo primo ex præmissis quòd omnia sunt ei attribuenda, non quidem secundum aliquam compositionem, sed secundum aliquam simplicem vnitatem. Et hoc ideo, quia ipse Deus incipit suam perfectionem aliis communicare ab ipsa processione essendi per quam res substantificantur & ab ipsa processione bonitatis, hæc n. inueniuntur primo inter ea quæ a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deo procedunt in creaturas esse & bonum, posteriora enim his sunt vita & sapientia & huiusmodi processio esse & bonitatis vadit per omnia entia, quia omnia sunt entia & bona, non omnia sût viuentia vel sapientia, & sic omnia implentur ex participatione ipsius esse, & sic in omnibus existentibus existit per quãdam existen-

tiam. Quia igitur sic omnibus esse largitur divina essentia, omnia in seipso præhabet, non quidem secundum aliquam cõpositionem, sed secundum simplicissimam vnitatem, omnem pluralitatem refutans. Sic igitur prima vniuersalis habitudo est, q̃ essentia diuina omnia in seipsa præhabet. Secunda est quòd omnia in esse cõtinet & conseruat secundũ simplicem sui infinitã vnitatem. Tertia vniuersalis habitudo est quòd singularis & vna existens participatur ab omnibus, sicut & vox vna & eadem existens, participatur a multis audientibus, Est enim vox vna secundum principium, multiplex vero secundum diffusionem. Ex his autem concludit quartam vniuersalem habitudinem, scilicet q̃ diuina essentia est principium omnium existentium & finis, non quidem q̃ per essentiam generetur, sicut sanitas generatur per medicinam, sed sicut qui præexistenti bus præexistit. Principium quidem est omnium sicut causa factiua rerum, finis vero sicut cuius gratia fiunt omnia, & ipse est etiam terminus omnium, cuiuslibet enim motus terminatio est ad diuinam essentiam, & ab ipsius infinitate deriuatur omnis infinitas & omnis finis, sicut a causa excedente, quæ producit oppositã: quia neutri appropriatur tanquam ad vnum eorum limitata. Ratio quare potest esse omnium causa est ista, quia omnia existentia præhabet in sui vnitate. Et quia ex eo quòd habet vnumquodque causat aliquid ad similitudinem sui, sequitur q̃ ille qui in se habet omnia, subsistere faciat omnia, præsens omnibus rebus, & vbique, non secundum diuersas sui partes, sed secundum vnum & idem, & secundum idem est omnia inquantum in sua simplici essentia omnia virtualiter præexistunt, & similiter secundum idem procedit ad omnia causatiue, & tamen manet in seipso immutabilis existens in causando, & stans est inquantum non mutatur, & motus inquantum diffundit ad alia sui similitudinem. Et omnia ista quæ de Deo affirmamus, possunt etiam ab eo negari, quia non ita conueniunt ei sicut inueniuntur in rebus creatis & sicut intelliguntur a nobis & significantur. Vnde licet bene dictũ sit q̃ sit principiũ omnium & finis, tñ neque habet principiũ, neque medium, neque finem. Et licet dictum sit q̃ est præsens omnibus & vbique, tamen non est in aliquo existentium eo mõ quo vnũ creatum dicitur esse in alio. Et licet dictum sit q̃ ipse est omne existens, non tamen est aliquid existens de numero existentiũ creatorũ. Et vlter nõ conuenit ei aliquid de numero creatorũ vel exñtiũ æternaliter .i. supra tempus, vel etiã subsistentiũ tẽporaliter, sed separat̃ q̃ quandã eminentiam & a tpe quo mẽsurat motũ & mutabilia, & ab æuo qđ mẽsurat ipsum esse & ea quæ exist̃t immutabil̃r, & ét separat̃ ab his quæ sũt in æuo & tpe p eminentiã quãdã. Et iõ ipsum æuũ & ea quæ sunt, & quæcunque aliæ mensuræ entũ & ea quę huiusmodi mensuris mensurantur sunt per ipsum, quia similitudinẽ eiꝰ habẽtia sicut primi exemplaris, & ab ipso sicut a primo actiuo principio.

SVPER CAPVT VI. LEC. I.

Sed de istis quidem in aliis oportunius dictum est &c.} Postquam Dionysius determinat de vita, quia processio vitæ est minus communis quàm processio ipsius esse. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quomodo

F nomine vitæ ostenditur in Deo causalitas omnis vitæ. Secundo manifestat diuinæ vitæ causalitatẽ, ibi·{ Et quidẽ immortalis.&c.} Dicit ergo primo, quòd de his quę pertinent ad ens, dictum est diffusius & diligentius in aliis libris. Fecit. n. multos libros quos non habemus. Sed nunc laudandus est Deus per hoc q̃ dicitur { vita æterna.} secundum illud. 1. Ioan. vlti. Hic est verus Deus & vita æterna, sicut { ex qua est ipsa per se vita,} idest, ipsa vita cõmunis, { & omnis vita} particularis, & ab ipsa diuina vita { disseminatur} idem, distribuitur viuere ad omnia quæ participãt vitam { quocunq; modo secundum proprietatem vniuscuiusq;,} quasi diceret q̃ Deus dicitur vita æterna in quantum est causa cõmunis & particularis vitæ & omnium viuentium. Deinde cũ dicit. { Et quidem immortalium angelorum &c.} manifestat causalitatem diuinæ vitę. Et circa hoc tria facit. Primo manifestat vniuersalem causalitatem Dei respectu vitę. Secundo ostendit causalitatem eius respectu cuiuslibet proprietatis viuendi, ibi. { Et dat quidem prius per se vitę &c.} Tertio ostendit qualis sit comparatio cuiuslibet vitę ad primã vitã, ibi. { Et siue intellectualẽ dicas &c.} Circa primũ tria facit. Primo manifestat cãlitatẽ Dei respectu supremę vitę, quę é angelorũ. Secundo respectu vitę cõis, ibi. { Et sicut in exi.&c.} Tertio quantum ad vitam infimam, ibi. { Ex ipsa & animæ &c.} Circa primum considerandum est, quòd illa proprie dicuntur viuentia in corporalibus quę habent motum ex seipsis, nõ ab aliquo extrinseco mota, sicut animalia & plantæ. Et quia quęlibet operatio quodammodo est motus, quęcunque habent operationem ex seipsis, non ab aliis exterioribus acta vel mota ad agendum, hic dicuntur viuentia. Et quia operatio rei consequitur existentiam eius, in nomine vitæ duo intelliguntur, scilicet ipsum esse viuentis, vt tale sit quòd ei competat per se operari, & propter hoc quòd operatio vel motus viuentis ineſt ei per seipsum. Quantum ergo ad primum horũ dicit, quòd ex ipsa diuina vita sicut ex primo actiuo principio, & propter ipsam sicut propter finem, non solum esse, sed & consistere habet vita & immortalitas angelorum, immortaliter viuentium. Quantum vero ad secundum dicit, q̃ existentia vitæ est ipsa incorruptibilitas { sempiterni motus angelici} idest, operationis angelorum in perpetuum durantis. Et quia semper viuere & operari possunt, possunt dici immortales, quia hoc ipsum quòd sunt immortales & inperpetuum viuunt, non habent a seipsis, sed a prima causa quę est effectiua & conseruatiua omnis vitæ. Illud autem proprie & vere est immortale quod non indiget aliquo extrinseco ad id q̃ semper viuat, sed habet semper viuere ex seipso. Et sic solus Deus dicitur immortalis, secundum illud. 1. Timot. 1. Regi sęculorum immortali & inuisibili soli Deo &c. Deinde cũm dicit. { Et sicut in existente &c.} manifestat diuinam causalitatem respectu vitę communis. Et dicit, q̃ sicut dictum est supra, q̃ ipsum ens primum est quum, idest, mensura { & causa eius quod est per se esse} idest, ipsius esse communis, ita hic dicendum est, q̃ diuina vita quæ est supereminenter viuens, est causa factiua & conseruatiua ipsius per se vitæ, idest, vitæ communis, & per consequens omnis vitę particularis & omnis motus vitalis & omne principium cuiuscunque vitæ procedit a vita diuina, quę est super omnem mentem. Deinde cũ dicit. { Ex ipsa &c.} manifestat diuinam causalitatem respectu vitę inferioris. Et dicit q̃ ex vita diuina habẽt corruptibiliter viuere etiã animę humanę, & ex vita diuina sunt ea animalia quę viuũt vita sensitiua, & omnes plantę quę habent vitã { secundum vltimã resonantiam } idest, secundum extremam & infimam participationem

CAPVT VI.

De vita.

LECTIO I.

Sed de istis quidẽ in aliis oportunius dictum sit. Nunc autẽ laudanda é nobis vita æterna ex qua est per se vita, & omnis vita, & a qua ad omnia quocunq; modo vita participantia, viuere iuxta proprietatem vniuscuiusq; disseminatur. Et quidem immortalium angelorum vita & immortalitas & ipsum non destructiuum angelici sempiterni motus, & ex ipsa & propter ipsam, & sunt & subsistũt, propter quod & viuentes semper & immortales dicuntur, & non immortales rursus, quoniam non a seipsis habent immortales esse, & æternaliter viuere, sed ex viuifica & omnis vitæ effectiua & contentiua causa. Et sicut in existente dicebamus q̃ & ipsius vitã, ibi. { Et siue intellectualẽ dicas &c.} Circa primũ tria facit. Primo manifestat cãlitatẽ Dei respectu supremę vitę, quę é angelorũ. Secundo respectu vitę cõis, ibi. { Et sicut in exi.&c.} Tertio quantum ad vitam infimam, ibi. { Ex ipsa & animæ &c.} Circa primum considerandum est, quòd illa proprie dicuntur viuentia in corporalibus quę habent motum ex seipsis, nõ ab aliquo extrinseco mota, sicut animalia & plantæ. Et quia quęlibet operatio quodammodo est motus, quęcunque habent operationem ex seipsis, non ab aliis exterioribus acta vel mota ad agendum, hic dicuntur viuentia. Et quia operatio rei consequitur existentiam eius, in nomine vitæ duo intelliguntur, scilicet ipsum esse viuentis, vt tale sit quòd ei competat per se operari, & propter hoc quòd operatio vel motus viuentis ineſt ei per seipsum. Quantum ergo ad primum horũ dicit, quòd ex ipsa diuina vita sicut ex primo actiuo principio, & propter ipsam sicut propter finem, non solum esse, sed & consistere habet vita & immortalitas angelorum, immortaliter viuentium. Quantum vero ad secundum dicit, q̃ existentia vitæ est ipsa incorruptibilitas { sempiterni motus angelici} idest, operationis angelorum in perpetuum durantis. Et quia semper viuere & operari possunt, possunt dici immortales, quia hoc ipsum quòd sunt immortales & inperpetuum viuunt, non habent a seipsis, sed a prima causa quę est effectiua & conseruatiua omnis vitæ. Illud autem proprie & vere est immortale quod non indiget aliquo extrinseco ad id q̃ semper viuat, sed habet semper viuere ex seipso. Et sic solus Deus dicitur immortalis, secundum illud. 1. Timot. 1. Regi sęculorum immortali & inuisibili soli Deo &c. Deinde cũm dicit. { Et sicut in existente &c.} manifestat diuinam causalitatem respectu vitę communis. Et dicit, q̃ sicut dictum est supra, q̃ ipsum ens primum est quum, idest, mensura { & causa eius quod est per se esse} idest, ipsius esse communis, ita hic dicendum est, q̃ diuina vita quæ est supereminenter viuens, est causa factiua & conseruatiua ipsius per se vitæ, idest, vitæ communis, & per consequens omnis vitę particularis & omnis motus vitalis & omne principium cuiuscunque vitæ procedit a vita diuina, quę est super omnem mentem. Deinde cũ dicit. { Ex ipsa &c.} manifestat diuinam causalitatem respectu vitę inferioris. Et dicit q̃ ex vita diuina habẽt corruptibiliter viuere etiã animę humanę, & ex vita diuina sunt ea animalia quę viuũt vita sensitiua, & omnes plantę quę habent vitã { secundum vltimã resonantiam } idest, secundum extremam & infimam participationem

nem vitæ, quia vita vltra plantas non procedit. Destructa autem vita participata in creaturis, destruitur omnis vita secundum doctrinam sacræ scripturæ, vbi dicitur. Auferes spũm eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Sed inquantum ea quæ p infirmitatem naturæ deficiunt a participatione vitæ, iterato conuertuntur ad vitam, iterum fiunt animalia vel qualitercunq; viuẽtia, vt patet in plãtis & animalibus ex putrefactiõe generatis, & propter hoc in Psalm. subdit. Emittes spiritũ tuum, & creabuntur, & renouabis, &c.} Deinde cum dicit. { Et dat qui &c.} manifestat causalitatẽ diuinæ vitæ quantũ ad proprietates cuiuslibet vitæ. Et hoc propter quosdam qui dicebant, q̃ Deus est cõmunis causa vitæ, tamen particulares proprietates viuendi sũt ex causis propriis, per quas effectus causæ cõmunis determinatur, ad ꝓprias species. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit causalitatem diuinæ vitæ quantum ad proprietates viuendi quæ sũt in dęmonibus. Secundo quantum ad proprietates viuẽdi quæ sunt in hominibus, ibi. { Dás autem, &c.} Tertio quantum ad proprietates viuendi, quę sunt in infimis viuentibus, scilicet animalibus & plantis, ibi. { Ex ipsa, &c.} Dicit ergo primo, quòd Deus non solum dat vitæ communi q̃ sit vita, sed etiam cuilibet particulari vitæ dat q̃ sit proprie illud quod competit ei secundum naturam, sicut supercæleſtibus vitis angelorum. Quantum quidẽ ad esse viuentium dat immortalem vitam, Primo quidem immaterialẽ, quia non habent vitam adiunctam materiæ. Secundo vitam deiformẽ, quia ex hoc ipso conformantur diuinæ vitæ q̃ absque materia viuunt. Tertio sequitur q̃ habeant vitam inuariabilem, quia subiectum variationis & motus est materia. Quantum etiam ad operationem vitę ponit tria contraria his quæ sunt in nobis. In nobis enim operatio intellectualis primo quidem infirma est ad comprehensionem veritatis. Et contra hoc dicit, q̃ habent { motũ}. i. operationem intellectualem { fortem.} Secundo operatio intellectualis in nobis potest peruerti in falsam opinionem. Et contra hoc dicit q̃ habent motum { indeclinabilem.} Tertio operatio intellectualis in nobis non potest esse continua, quia non possumus semper & continue meditari. Et contra hoc dicit, q̃ habẽt { mo. sem piter.} Et quia ipsæ proprietates manifeste apparent in angelis beatis, ne aliquis a causalitate diuinæ vitæ velit excludere dæmonũ vitam, subiungit, q̃ vita diuina superextenditur per modum influentiæ & causalitatis, & a bundantia suæ bonitatis etiam ad dæmonum vitam, quæ non posset ab alia causa conseruari nisi a diuina vita, ex qua habet quòd sit vita & permaneat conseruata in esse.

LECTIO II.

Causalitas quantum ad proprietates humanæ uitæ.

Dans autem & viris sicut commixtis contingentem ad angelorum formam vitam, & superemanationem bonitatis & recedentes nos ad seipsam conuertens & reuocans. Et quod quidem est diuinius q̃ & totos nos, dico animas & coniuga corpora ad perfectam vitam & immortalitatẽ se promittit translaturam. Rem quidẽ antiquitati æqualiter præter naturam apparentem, mihi autem & tibi & veritati & diuinam & super naturam apparentem. Super naturam autem secundum nos dico visam, nõ omnipotentem diuinę vitæ. Ipsi. n. sicut omnium existẽti vitarum naturæ & maxime diuinorum, nulla vita præter naturam aut super naturam. Quare, de hoc stultitiæ Simonis cõtradicentia verba, longe a diuino choro & tua sancta anima expellantur. Latuit enim ipsum (sicut arbitror) & in istis sapientem putatum esse non oportere, bene scientem vti manifesta sensus ratione, compugnante contra omnium occultam causam, & hoc est dicendum ipsi præter naturã dicere. Ipsi enim nihil est cõtrarium, ex ipsa viuificant & circunflorent & animalia omnia, & plantæ. Et sue intellectualem dicas, sive rationalem, sive sensibilem & augmentatiuam, sive qualemcunque vitam, aut vitæ principium, aut vitæ substantiã, ex ipsa & viuunt & viuificãt quę est super omnem vitam, & in ipsa secundum causam vniformiter præxtiterunt. Etenim surgerent. { sed mihi & tibi } idest, fidelibus omnibus secundũ veritatem fidei apparet quiddam { diuinum & supra naturam } scilicet quæ a nobis cognoscitur in istis rebus particularibus, non autem supra naturam omnipotentem diuinæ vitæ. quæ est naturale principium omnium vitarum diuinarum, quarum est immediatũ principium, nulla vita est præter naturam, quia eius virtuti subest dare vitam quibus voluerit. Vnde stultissima verba Simonis quæ refutẽtioni contradicunt, longe repellenda sunt a diuina ecclesia & a tua sancta anima, ne scilicet eis aliquo modo acquiescas. Cum. n. ipse reputaretur esse sapiens in istis rebus sensibilibus & naturalibus, tamen latuit ipsum, quia non oportet eum qui habet scientiã horum sensibilium quæ apparent, vti ratione quæ sumitur ex apparentibus secundum sensum, ad impugnandum vniuersalem causam omnium, quæ propter sui excellentiam est occulta, quia vniuersalis causæ virtus non potest comprehendi aut mensurari per ea quæ in sensibus apparent. Et dicendum est Simoni, q̃ cum dicitur aliquid esse contra naturam, hoc intelligitur, scilicet quòd sit contra manifestissimam sensus rationem, sed ipsi occultæ & vniuersali causæ omnium nihil potest esse cõtrarium, quia omnia quæcunque sunt, ab ipsa deriuantur. Deinde cum dicit, { ex ipsa viuificantur &c.} ostendit causalitatem diuinæ vitæ respectu inferiorũ viuentium, scilicet animalium & plantarum. Et dicit quòd ex divina vita & animalia omnia & etiam plantæ viuificantur interius, & exterius circunflorent. Quicquid enim exterius in eis apparet ad decorem vitæ pertinẽs, totum ex diuina vita deriuatur. Deinde

cum

Universidad de Deusto Biblioteca

cùm dicit. {Et siue intellectualem &c.} ostendit habitudinem diuinæ vitæ ad omnes vitas. Et primo ponit duas habitudines diuinæ vitæ ad omnes vitas. Quarum prima est Deus est omnis vitæ causa. Et est hoc quod dicit, ꝙ siue tu dicas intellectualem vitam, sicut est in angelis, siue rationem, sicut est in hominibus, siue sensibilem sicut est in animalib⁹, & augmentatiua, sicut est in plantis, siue qualemcunque vitã, etiam si essent alii modi viuendi, & non solum omnis vita, sed etiam omne vitæ principium, & omnis substantia habens vitam, a vita diuina quæ est super omnem vitam habent ꝙ viuant substantię viuentes, & ꝙ viuificent vitę principia. Secunda habitudo est ꝙ in diuina vita omnis vita præexistit. Et hoc est quod dicit, ꝙ omnes vitæ prædictæ præexistũt causaliter in ipsa diuina vita, non quidem secundum aliquã cõpositionem: sed vniformiter secundũ vnitatem vitæ diuinę & simplicitatem. Secundo, ibi. {Etenim superuiuens &c.} manifestat ꝑdictas duas habitudines. Et dicit ad manifestandam primam habitudinem, ꝙ diuina vita quæ est super omnem vitam & quę omni vitæ principatur, est causa omnis vitæ, quantum ad primam vitę originẽ, & est generatiua vitæ, quia hoc ipsum ꝙ vnum viuens ex alio viuente generari potest, ex diuina vita est, & est adimpletiua vitæ, quia ꝙ viuens ex imperfecto ad perfectum adducitur, ex diuina vita est, & est diuisiua vitæ, quia diuersitates viuentium ex virtute diuinæ vitæ procedunt. Ad manifestandam autem secundam habitudinem, s. ꝙ omnis vita in ipso existat, subiungit ꝙ diuina vita laudatur ex omni vita propter eius fæcunditatem qua producit omnes vitas. Et hoc quidem competit diuinæ vitæ inquantum est largissima, quasi nõ coartata ad aliquam speciem vitæ, sed habens amplitudinem compræhensiuam omnis vitæ. Et exinde est ꝙ comprehenditur & laudatur ex contemplatione omnis vitæ. Tertio, ibi. {Et sic non indigens &c.} ponit conditiones diuinæ vitæ per quas differt ab aliis. Et primo quidem inuenitur vita nostra multis indigens ad conseruationem vitæ, sicut alimento & aliis huiusmodi. Et ad hoc remouendum dicit ꝙ diuina vita est non indigens, sed magis est superabundanter plena. Secundo vero, id quod viuit in istis inferioribus, non per se viuit, sed corpus viuit per animam. Sed diuina vita est per se viuens, quia non est in Deo aliud viuificans, & supereminenter viuens, vel qualitercunque aliquis posset humanis verbis laudare vitam diuinam, superminenter viuentẽ & ineffabilem.

peruiuens & princeps vitæ, vita & omnis vitæ causa, & vitæ generatiua, & adimpletiua, & discretiua & diuisiua vitæ & ex oĩ vita est laudanda secundum multam fæcunditatem omnium vitarum sicut largissima, & omnis vita contemplatione compræhensa & laudata, & sicut nõ indigens, magis autem superplena, per se viuens, & sicut super omnem vitã viuificans & superiuiuens, aut quomodo aliquis vitam superuiuentem & ineffabilem humane laudet.

CAPVT VII.

De sapientia, mente, ratione, ueritate & fide.

LECTIO I.

AGe autem si videtur bonã & æternam vitam, & sicut sapientẽ & sicut ꝑ se sapientiam laudemus, magis autem sicut omnis sapiẽtiæ substantificatiuam & super omnem sapientiam & prudentiam superexistentem. Non.n. tantum Deus superplenus sapientia, & prudentiæ ipsius non est numerus, sed super omnem rationem & mentem & sapientiam supercollocatur. Et hoc supernaturaliter intendens diuinus vere vir communis nostri & ducis Sol, stultum Dei sapientius hominibus esse dicit, non solum quoniam omnis humana deliberatio, error quidam iudicata ad stabile & manens diuinorum & perfectissimorum intellectuum, sed quoniam cõsuetum est Theologis contraria passione in Deo ea quæ sunt priuationis dicere. Ita & inuisibile dicunt eloquia, clarissimum lumẽ & multum laudabilem & multum nominabilem, ineffabilẽ & innominabilem, & omnibus præsentem & ex omnibus inuẽtum, incompræhensibilem & nõ inuestigabilem. Hoc modo igitur & nunc diuinus Apostolus laudare dicitur stultitiam Dei, ꝙ apparet in ipsa præter rationem & inconueniens, ad ineffabilem, & ante rationem omnem sursum agens veritatem. Sed quod in aliis dixi, iuxta pro-

LECTIO I.

AGe autem si videtur, bonam & æternam vitam, &c.} Postquam Dionysius determinauit de ente & vita, hic determinat de sapientia & his quæ sapientiæ adiunguntur ad cognitionem pertinentia. Et circa hoc tria facit. Primo determinat de sapientia & mente. Secundo de ratione, ibi. {Ratione autem Deus laudatur &c.} Tertio de veritate & fide, ibi. {hæc ratio est simplex &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo sapientia in Deo accipiatur. Secundo manifestat quod dixerat, ibi. {Non enim tantũ deus. &c.} Est autem considerandum quòd semper in posterioribus priora saluantur. Bonum autem, secundum quòd prius dictum est, quantum ad causalitatem est prius q̃ ens, quia bonum etiam ad non entia suam causalitatem extendit. Ens autem ad plura se extendit q̃ vita, & vita, quàm sapientia, quia quædam sunt quæ non viuunt, & quędam viuunt quæ non cognoscunt. Et hoc Dionysius subtiliter insinuat. Nam vitam quidem diuinam, quia secundum intellectum bonitatem præsupponit, nominat bonam. Quia vero præsupponit esse immutabilem, nominat eam æternam. Sed quia vitæ nulla sapientia deest, laudat eam ex sapientia. Et hoc tripliciter. Primo quidem, quia diuina vita sapiens est. Et vt non intelligas ꝙ sit participatiue sapiens, subiungit ꝙ ipsa est per se sapiẽtia, sicut & De⁹ est sua vita. Secundo ꝙ diuina vita est causa producens in esse omnem sapientiam. Tertio vero, quia diuina vita est super omnem sapientiam, quæ ad speculationem pertinet, & super omnem prudentiam, quæ ad actionem pertinet. Deinde cum dicit. {Nõ enim tantũ De⁹, &c.} manifestat tria prædicta. Et circa hoc tria facit. Primo manifestat ꝙ diuina sapientia est super omnem sapientiam. Secundo ꝙ sit omnis sapientiæ causa, ibi. {Hanc igitur irrationabilẽ &c.} Tertio manifestat quomodo Deus est sapiens alia cognoscendo, ibi. {Aut sic ipse Deus qui est supersapiens &c.} Circa primum duo facit. Primo ostẽdit excessum diuinæ sapientiæ. Secundo ostendit quomodo ad ipsam diuinam sapientiam excedentem nos habere debeamus. ibi. {Sed quod in aliis dixi &c.} Circa primum tria facit. Primo proponit quod intendit, scilicet ꝙ Deus non tantum dicitur superabundanter plenus omni sapientia, & ꝙ habet prudentiam infinitam, sed etiam dicitur esse firmatus supra omne id quod ad cognitionem pertinere videtur, scilicet supra rationem, & super mentem, idest, intellectum, & super sapientiam, quę est perfectio intellectus. Secundo, ibi. {Et hoc supernaturaliter &c.} probat excessum diuinę sapientię, dicens. Supernaturali modo intelligẽs Paulus qui fuit diuinus vir ex participatione diuinæ sapientię, & fuit sol. i. suo magisterio illustrator tam Dionysii quàm ducis eius, idest, Ierothei, qui fuit ei⁹ magister, dicit. 1. Cor. 1. Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Tertio ibi. {Non solum quoniam &c.} exponit authoritatem inductam. Vbi considerandum est, ꝙ duplex modus inuenitur in scripturis ad signandum excellentiam diuinorum. Quoniam enim ea quę ad priuationem & defectum pertinent, rebus creatis attribuuntur secundum comparationem ad excellentiam diuinam, sicut si dicamus, ꝙ omnis iustitia hominis est immunditia in comparatione ad Dei iustitiam: & similiter possumus dicere ꝙ omnis humana deliberatio & cognitio reputatur quidam error in comparatione ad stabilitatem & permanentiam diuinę & perfectę cognitionis, quam pluraliter nominat propter cognoscendam pluralitatem. Alio modo consuetũ est in diuina scriptura, vt ea quę priuatiue dicuntur Deo attribuantur propter eius excessum, sicut Deus qui est clarissimum lumen, dicitur inuisibilis, & qui est ex omnibus laudabilis & nominabilis dicitur ineffabilis & innominabilis, & qui est omnibus pręsens dicitur incompræhensibilis quasi sit omnib⁹ absens, & qui ex omnibus rebus inueniri potest, dicitur non inuestigabilis, & hoc ꝑpter difficultatẽ inueniendi, quia nusquàm eius sphæræ circunferentia est, sed punctus eiusdem sphæræ intelligibilis vtrobique est, & hæc cuncta dicuntur propter eius excessum. Sic igitur & Apostolus in Deo laudat stultitiam propter id quod apparet in Dei sapientia, propter nostram rationem & vt nobis inconueniens, dum non possumus Dei sapientiam compręhendere, & per hoc eleuat nos ad veritatem diuinam, quæ est nobis ineffabilis, & quia omnẽ nostram

nostram rationem excedit. Deinde cum dicit. {Sed quod in aliis dixi &c.} Dicit qualiter nos habere debeamus ad excellentiam diuinæ sapientiæ. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quomodo decipimur in contemplatione diuinæ sapientiæ. Et dicit ꝙ sicut in aliis libris suis dixit, dum res diuinas quæ sunt supra nos, uolumus accipere secundum modum nostrũ, & dum innitimur rationi nostræ quæ cõtinetur sensibus, a prĩcipio, scilicet a sensibilibus ueritatem colligentes, & dum uolumus comparare res diuinas rebus nostris q̃ scilicet nobis sunt notæ, hoc decipit uolentes perscrutari rationem diuinam & inæffabilem nobis, secundũ illud quod nobis apparet per rationem & per sensum. Secundo, ibi. {Oportet autem &c.} Ostendit quomodo hanc deceptionem uitemus. Et dicit ꝙ oportet considerare ꝙ mens nostra duo habet ad intelligibilia cognoscẽda. Primo ꝙ habet naturalẽ uirtutem, id est, intelligentiam per quam inspicere potest intelligibilia sibi proportionata. Secundo uero habet quandã unitionem ad res diuinas per gratiam quæ excedit naturam mẽtis nostræ, per quam unitionem coniunguntur homines per fidẽ ad quamcumque cognitionem ad ea quæ sũt super naturalem mentis uirtutem. Oportet ergo ut intelligamus diuina secundum hãc unitionem. ergo quia non trahendo diuina ad ea quæ sunt secundum nos, sed magis totos nos statuentes supra nos in Deum, ita ꝑ prædictam unitionem totaliter deificemur. Et quia posset aliquis dicere quòd hoc nobis esset nociuũ si nos ipsos deificaremus, ideo hoc tertio excludit, ibi. {Melius enim &c.} Et dicit quòd cum Deus sit melior nobis, melius est nobis quòd simus dei per unitionem, & quòd non simus nostri ipsorum, nostris naturalibus innitentes, quàm quòd simus nostri ipsorum. Sic enim nobis factis cum deo, & cum deo uniti fuerimus, diuina nobis dona aderunt quæ percipere non possumus si dei unitionem negligentes nobis ipsis inhæreamus.

prietatem nostram ea quæ sunt super nos accipientes, & rationi connutritæ sensibus infixi, & nostris diuina comparantes decipimur, secundum apparens diuinam & inæffabilem rationem exequentes. Oportet autem uidere mentem nostrã habere quidem uirtutem ad intelligendũ, per quam intelligibilia inspicit, unitionem autem excedentem mentis naturam, per quam coniungitur ad ea quæ sunt sup ipsam. Secundum hãc igitur oportet diuina intelligere, non secundum nos, sed nosipsos extra nos ipsos statutos, & totos deificatos. Melius enim est esse dei, & non nostri ipsorũ. Ita enim erũt diuina data cum deo futuris.

LEC. II.

Causalitas diuinæ sapientiæ, primo in generali.

HAnc igitur irrationabilem & amentem & stultam sapientiam excedẽter laudantes, dicimus, quòd omnis est mentis & rationis, & omnis sapientiæ & prudẽtiæ causa, & ipsa est omne consilium, & ab ipsa est omnis cognitio & prudentia, & in ipsa sunt omnes thesauri sapientię & cognitionis absconditi. Etenim iuxta consequẽtiam iam prædictorum supersapiens & omnisapiens causa, & ipsius per se sapientiæ, & totius & particularis substantificatrix, ex ipsa intelligibiles & intellectuales angelicarum mentium uirtutes, simplices & bonos habẽt intellectus, nõ in diuisibilibus partibus aut a diuisibilibus, aut sensibilibus, aut sermonibus diffusis congregantes diuinam cognitionem, neque ab aliquo in cõmuni ad ista simul actæ. Ab omni autem materiali multitudine mundę existentes, intellectualiter, & immaterialiter uniformiter intelligibilia diuinorum intelligunt, & est ipsis intellectualis uirtus & operatio, munda & immaculata puritate resplendens, & conspicaci diuinorum intellectuum simplicitate, & immaterialitate, & diuinitus unitio ad diuinum supersapientẽ & mẽtẽ & rationẽ, sicut ẽ possibile, figurata ꝑꝑ diuinam sapi-

LEC. II.

HAnc igitur irrationabilem & amentem & stultam sapientiam &c.} Postquam Dionysius ostendit excessum diuinæ sapientiæ, hic ostendit causalitatem ipsius. Et primo in generali. Secundo in speciali, ibi. {Ex ipsa intelligibiles &c.} Recolligit ergo primo excessum diuinæ sapientiæ, dicens, quòd diuina sapientia laudatur excellenter sicut irrationabilis, inquantum excedit rationem, & sicut amens inquantum excedit mẽtem, siue intellectum, & sicut stulta inquantum excedit habitum mentis, scilicet sapientiam. Et adiungit causalitatem diuinæ sapientiæ, ponens tres conditiones huius causæ. Primo quidem causalitatem eius, dicens quòd diuina sapientia causa est per suæ similitudinis per aliqualem participationem, potentiarum et practicarum & cognoscitiuarum, scilicet {mentis} id est, intellectus, {& rationis,} quæ est intellectuum & habituum practicorum, & cognoscitiuorum, scilicet {sapientiæ} quæ est habitus contemplatiuus mentis, {& prudentiæ,} quæ est ratio recta in agendis. Secunda conditio huius causæ est, quòd effectus dicuntur de ipsa, ipsa enim est omne consilium, & tamen ab ipsa est omnis cognitio & prudentia. Tertia conditio huius causæ est, quòd effectus existunt in ipsa. In ipsa enim sapientia dei, quæ est Christus, sunt omnes thesauri sapientiæ & scientię absconditi, sicut Apostolus dicit Colos. 1. Et huiusmodi tertia conditio est causa secũdæ. Ideo enim Deus nominatur a suis effectibus, quia effectus supereminẽter præexistunt in ipso. Vnde quantum ad abundantiam sapientiæ & cognitionis in deo utitur nomine thesaurorum, quantum uero ad eminentiam diuinæ cognitionis prout excedit nostrum intellectũ attribuit huiusmodi thesauro absconsionem. Et hanc quidem uniuersalem diuinæ sapientiæ causalitatem manifestat per similitudinẽ præmissorum, scilicet bonitatis, essentiæ, & uitæ. Et dicit sicut dicitur in prædictis, cõsequenter & hic dicendum est, ꝙ Deus qui ẽ causa supereminẽter sapiens & abundãter, utpote omnẽ sapientiam habens & causa, dans & etiam ipsi per se sapientiæ, prout intelligitur ut quoddã formale siue intelligatur in uniuersali siue in particulari, prout inducit sapientiã huius uel illius. Deinde cum dicit. {Ex ipsa intelligibiles.} Ostẽdit causalitatem diuinæ sapientiæ in particulari respectu singulorũ. Et primo quantũ ad angelos. Secundo quantum ad animam rationalẽ, ibi. {Propter diuinam sapientiã &c.} Tertio quantũ ad sensus, ibi. {Sed & aliquis non peccet &cæt.} Quarto quantum ad dæmones non inquantum est deprauatio cognitionis, sed inquantum est de natura sua in quibus est scientia quædam cognoscens. Circa primum tria facit. Primo ponit processum angelicæ cognitionis a deo. Et dicit quòd ex ipsa diuina sapientia uirtutes angelicarũ mentium quæ sunt intelligibiles, inquantum sunt immateriales, & sunt intellectuales inquantum intelligere possunt, secundum quãdam diuinæ similitudinis participationem {habent} quidem {intellectus} simplices, secundum proprietatem suæ naturæ, & beatos secũdum unitionem ad Deum, & bonos secundum proprietatem suæ scientiæ dirigere sermonẽ ad Deum. Secundo ibi. {Non in diuisibilibus &c.} manifestat simplicitatem angelici intellectus per remotionem eorum quæ in nostro intellectu compositionem inducũt. Est autem considerandum quòd in nobis est duplex compositio intellectus. Vna quidem quæ pertinet ad inuentionẽ ueritatis. Alia uero quæ pertinet ad iudicium. Inueniendo quidem quasi congregantes, ex multis ad unum procedimus, siue multa dicantur diuersa sensibilia, per quorũ experimẽtum vl̃em cognitionẽ accipimus, siue multa dicantur diuersa signa ex quibus ratiocinando ad talem ueritatẽ peruenimus. Non solum autẽ ab huiusmodi multis & diuisibilibus procedimus ad unã intelligibilem ueritatẽ, cum primo scientiam acquirimus, sed etiam iam scientiã habentes in ipsis multis uel diuisibilibus per quandam applicationẽ, consideramus quod in uniuersali cognitione tenemus. In iudicio uero procedimus ab aliquo cõmuni principio ad prædicta multa & diuisibilia, siue particularia sui effectus & signa. Vtrumque autem istorum ab angelis excludens dicit, quòd intellectus angelorum non congregant sicut nos diuinam cognitionem in diuisibilibus diuersis considerantes quæ iam sciunt, aut ab huiusmodi diuisibilibus scientiam acquirentes. {Diuisibilibus} dico {aut sensibilibus} quantum ad sensibilia, {aut sermonibus diffusis,} id est, rationibus, ut alia translatio habet. Nam logos in græco, & rationem & sermonem significat. Et dicitur ratio diffusa, propter processum ex uno in aliud, neque & prædictæ intellectuales uirtutes similiter ut

Universidad de Deusto Biblioteca

entiam & animæ rationale hñt, diffusiue quidem & circulo circa existentium ueritatẽ circumeuntes & diuisibili & largissimo uarietatis deficiẽtes ab unitiuis mentibus. Multorũ aũt ad vnum cõuolutione & intellectibus æqualibus angelis, inquãtum animabus est proprium & possibile dignæ habitæ. Sed & aliquis non peccet ab intentione, dicẽs sensus ipsos esse resonantiam sapiẽtiæ. Et quidem & dæmonũ mẽs secundum quòd mens est ex ipsa est. Inquantum autem mens est rationis deprauatæ consequi qđ desiderat neq; sciẽs neq; volẽs, casum a sapientia magis ꝓprie ipsam oportet appellare, secundum quòd quidem sapientiæ ipsius & omnis, & mẽtis omnis & rationis & sensus omnis diuina sapientia & principiũ est & causa, & substantificatrix, & pfectio & custodia, & finis dictũ est, sic autem ipse Deus qui est supersapiens sapientia, & mens & ratio & cognitor laudatur.

ut in nobis aguntur ab aliquo communi ad ista multa & diuisa, sed cum sint pura ab omni materia, per quod differunt a sensibus & sẽsibilibus, & multitudine per quod differũt a rationibus diffusis, {intelligunt intelligibilia diuinorum,} non sensibiliter neq; rationabiliter, sed {intellectualiter,} sed {& immaterialiter,} ad differentiam sensus, & uniformiter ad differentiam rationis. Tertio ibi. {Et est ipsis intellectualis uirtus &c.} assignat causam tam excellẽtis cognitionis in angelis. Et primo quidem ex parte naturæ ipsorũ. Et dicit quòd ipsis angelis ẽ {uirtus & operatio intellectualis resplendẽs puritate mũda & imaculata.} Mũda quidẽ per remotionem exterioris inquinantis. Et hæc puritas in eis puenit ex duobus. Primo quidẽ ex quadam simplicitate naturali & imaterialitate, & conuenit ipsis intellectibus angelicis quos uocat diuinos propter propinquitatẽ & similitudinem ad Deũ, & ex hac simplicitate, & immaterialitate reddũtur cõspicaces, i. acute intelligentes. Secundo etiã resplendet in eis puritas ex dono diuinitus eis dato, p quod uniuntur ad Deum, per quod quidem donum secundum eorũ possibilitatem intendunt {ad diuinum,} id est, ad hoc ipsum quod Deus est, ad diuinam mentem & rationem, quæ omnem sapientiã excedit. Est ergo in eis puritas intellectus & splendor tam ex eorum simplicitate, quàm etiam ex dono diuinæ gratiæ. Deinde cũ dicit. {Propter diuinam sapientiam &c.} Ostendit quomodo animorum rationabilitas a diuina sapientia deriuatur. Et dicit ꝙ propter diuinam sapientiam & animæ humanæ habent ꝙ sint rationales. Et ad exponendum secundum quid animæ rationales dicantur, subiungit, quòd circumeunt circa ueritatem existentium diffusiue & circulo. Veritas enim existentium radicaliter consistit in apprehensione rerum, quam quidem rationales animæ non statim apprehendere possunt per seipsam, sed diffundunt se p proprietates & effectus qui circunstant rei essentiam, ut ex his ad propriam ueritatem ingrediantur. Hæc autem circulo quodam efficiunt dum ex proprietatibus & effectibus causas inueniunt, & ex causis de effectibus iudicant. Et quia mentes angelicæ secũdum vnitam & simplicem considerationem ueritatem inspiciunt, deficiunt ab eis animæ inquantum per diuisionem & multitudinem uariarũ rerum diffunduntur ad ueritatis cognitionem. Sed tamen in hoc ipso quòd multa in unum conuoluere possunt, sicut cum ex multis effectibus & proprietatibus proueniunt ad cognoscendam rei essẽtiam, & intantum dignæ habentur animæ ut homines habeant intellectus quodammodo angelis æquales, scilicet secundum proprietatem & possibilitatem animarum. Inquisitio enim rationis ad simplicem intelligentiam ueritatis terminatur, sicut incipit a simplici intelligentia ueritatis quæ consideratur in primis principiis. Et ideo in processu rationis est quædam conuolutio ut circulus, dum ratio ab uno incipiens per multa procedens, ad unum terminatur. Deinde cum dicit. {Sed & aliquis non peccet &c.} ponit quòd etiã cognitio sensitiua a diuina sapientia deriuatur. Et dicit quòd aliquis non peccabit quasi diuertens ab intentione proposita, secundum quam intendimus processum diuinæ sapientiæ assignare, si quis etiam ipsos sensus esse quandam resonantiam dixerit sapientiæ diuinæ. Infimum enim cuiuslibet processionis resonantia nominatur, ad similitudinem eius quod non potest sentiri de sono ꝓpter distantiam. Sicut enim ultimum uitæ est in plantis, ita infimũ cognitionis est in sensu. Nam diuina sapientia est super omnẽ cognitionem, cuius primus effectus est cognitio intellectus angelici, quæ tota in uniformitate consistit. Secundus effectus est cognitio

F rationis, quæ multa ad unum conuoluit. Tertius autem effectus est cognitio sensitiua, quæ circa multa diffunditur, sed uniformitatem cognoscere non ualet. Deinde cum dicit. {Et quidem dæmonum mens &c.} Ostendit quòd etiam cognitio dæmonum a diuina sapientia deriuatur. Et ponit ultimo cognitionem dæmonum, quia ẽ cognitio deprauata, licet secundum naturæ ordinem sit altior cognitione rationis & sensus. Et dicit quòd mens dæmonum inquantum retinet de natura, & uirtute mentis, ex diuina sapientia procedit, sed inquantum habet cognitionẽ deprauatam per malam uoluntatem, dũ summum bonum quod naturaliter desiderat neque sic cõsequitur, neque uult eo modo quo oportet, in hoc magis cadit a diuina sapientia, qui quidem casus non est eis a deo sed ex libero arbitrio. Vltimo autem recapitulat quod dixerat. Et dicit quòd dictum est quòd diuina sapiẽtia est principium quo tota cognitionis emanatio incipit & causa ipsam profundens. {& substantificatrix} inquantum facit esse sapientiam in unoquoque {& perfectio} inquantum cognitionem ad perfectum adducit, {& custodia,} id est, conseruatio, {& finis} quia in hoc terminatur omnis cognitio quòd Deus cognoscatur. Est igitur diuina sapientia & principium & causa ipsius sapientiæ secundum se accepta in communi, {& omnis mentis,} id est, intellectus quantum ad angelos, {& omnis rationis} quantum ad homines, {& omnis sensus} quantum ad animalia.

LECTIO III.

Quomodo Deus cognoscit per diuinam sapientiam.

QVOMODO enim intelliget aliquid intelligibilium non habens intellectuales operationes? Aut quomodo cognoscet sensibilia
G super omnem sensum collocatus? Et quidem omnia ipsum scire dicunt eloquia, & nihil effugere diuinam cognitionem. Sed quod dixi multoties, diuina ut decet Deũ intelligere conuenit. Etenim sine mente & nõ sensibile secundum excessum non secũdum defectum in deo est ordinãdum, sicut irrationale reponimus ei qui est super rationem, &
H imperfectionẽ ei qui est superpfectus, & præperfectus, & impalpabilẽ & inuisibilẽ caliginẽ lumini inaccessibili secũdũ excessum uisibilis luminis: quare diuina mens omnia continet, ab omnibus segregata cognitione,

I L E C. III.

QVOMODO enim intelliget aliquid intelligibiliũ, non habens &cæt.} Postquam Dionysius manifestauit eminentiam & causalitatem diuinæ sapientiæ, hic ostẽdit quomodo per diuinam sapientiam Deus cognoscat. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo Deus cognoscat. Secundo quomodo cognoscatur, ibi. {Præterea inquirere oportet &c.} Circa primum tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo soluit eam, ibi. {Sed quod dixi multoties, &cæt.} Tertio ex solutione posita quasdam conclusiones infert, ibi. {Igitur ipsa diuina sapientia &cæt.} Dicit ergo primo, quòd cum Deus sit super omnem sapientiam, ipse tamen laudatur in sapientia, & ut mens, & ut ratio, & ut cognitor. Est enim dubitatio quomodo possit intelligere intelligibilia, cum non habeat intellectuales operationes & quomodo possit cognoscere sensibilia, cum sensum non
K habeat, sed sit super omnem sensum, cum tamen sacra æloquia tradant quòd ipse cognoscat omnia, & quòd nihil effugit diuinam cognitionem, secundum illud Hebræorum 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius, & non est ulla creatura inuisibilis in conspectu eius. Deinde cum dicit. {Sed quod dixi multoties, &cæt.} Soluit propositam dubitationem. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quomodo sensus & intellectus remoueantur a Deo. Secundo quomodo cognitio ei conueniat, ibi. {Quare diuina mens, &cæt.} Tertio probat per authoritatem, ibi. {Et hoc arbitror tradere, &cæt.} Dicit ergo primo, quòd sicut multoties dictum est, conueniens est ut intelligantur diuina ut decet Deum. Quod enim dicitur quòd Deus est sine intellectu & sine sensu, non est accipiendum secundum defectum, quasi Deus deterior sit his quæ habent sensum uel intellectũ, sed ſm excessum accipi debet, qa scilicet omnia intelligibilia excedit, sic ẽt attribuimus ei irrationale, inquantũ est supra rationem, & attribuimus ei imperfectionem in-

secundum omnium causam, in seipso omnium scientiam præaccipiens. Antequam angeli fierent, sciens & producens angelos, & cuncta alia intus & ab ipso, ut ita dicam, principio sciẽs, & ad substantiam agens. Et hoc arbitror tradere eloquium quãdo dicit, qui scit omnia antequã
B fiant ipsa. Non enim ex existentibus existentia discens, nouit diuina mens, sed se ex seipsa secundum causam omnium scientiam & cognitionem & substantiam pręhabet, & pręaccepit nõ secundum uisionem singulis se immittens, sed secundum unam causę continentiam omnia sciẽs & continens, sicut & lumen secundum causam per semetipsũ tenebrarum præaccepit uisionẽ, non aliunde uidens tenebras q̃
C a lumine. Igitur seipsam diuina sapientia cognoscens cognoscit omnia, immaterialiter materialia, & indiuisibiliter diuisibilia, & multa unitiue, ĩ ipso uno omnia & cognoscens & producens. Etenim si secundum unam causam deus omnibus existentibus esse tradidit, secundum eandem causam sciet omnia, sicut ex ipso existentia, & quæ in ipso præextiterunt, & non ex existentibus sumet ipsorum cognitio-
D nem, sed & ipsis singulis eorum, & aliis aliorum cognitionis erit largitor. Non igitur deus propriam habet suiipsius cognitionem, aliam autem communem, existentia omnia comprehendẽtem. Ipsa enim omnium causa seipsam cognoscens uocat alicubi, si ea quæ sunt ab ipsa, & quorum est causa ignorauerit. Ita igitur deus existẽtia cognoscit non scientia quæ sit existentium, sed quæ sit sui ipsius. Etenim & angelos scire dicunt eloquia ea quæ sunt in terra, nõ secundum sensus ita cognoscentes sensibilia quidem existentia, sed secundum propriam deiformis mentis uirtutem & naturã.

LECTIO IIII.

Quomodo cognoscatur Deus.

PRopterea ĩquirere oportet quomodo nos cognoscimus deum, neq; intelligibilem neque sensibilem neque aliquid uniuersaliter existentium existentẽ. Nũquid igitur uerũ ẽ dicere, qm̃ deũ cognoscimus, nõ ex natura ipsius? Ignotũ.n.est hoc, & omnẽ intellectũ & rõnẽ & mẽtẽ excedẽs, sed ex omniũ totorũ ordinatione sicut

inquantum est perfectus super omnia & ante omnia, & attribuimus ei quòd est caligo impalpabilis & inuisibilis, inquantum est lumen inaccessibile, excedens omne lumen quod a nobis uideri potest uel per sensum uel per intellectum. {Deinde cum dicit.} Quare diuina mens &c.} Concludit ex præmissis quòd {diuina mens omnia} cognoscẽndo {continet} p cognitionem separatam {ab omnibus,} quia scilicet eius cognitio & est supra cognitionem intellectus, & supra cognitionem sensus, inquãtum cognoscit omnia per ipsam primã causam omnium, primo in se habens omnem scientiã quàm omnia esse habeant, sicut prius habuit notitiam angelorum q̃ angeli fierẽt, & prius etiam intus in sui dispositione produxit angelos, & oĩa alia quã n in propriis naturis essẽt. quasi sciẽs omnia, ut ita dicam, ab ipso primordiali rerum principio, & per suam scientiã duxit omnia ad hoc ꝙ ipsa subsistunt. Deinde cum dicit. {Et hoc arbitror &c.} Probat quod dixerat per authoritatem scripturę. Et dicit ꝙ hoc qđ dictum est significatur in sacra scriptura cum dicitur ꝙ Deus scit omnia anteq̃ fiãt & potest accipi Ecclesiastici 23. ubi dicitur Domino enim deo antequam crearẽtur omnia sunt agnita. Et exponit hoc dicẽs quòd hoc quod dicit quia diuina mẽs nouit omnia, non quia hoc quòd acquirit scientiam rerum a rebus, sed ex ipsa præhabet per modum causæ omnem scientiam & cognitionem & substantiam. Et dicit substantiam, quia sicut supra dictũ est in cap. de Ente, in ipso esse diuino præexistit omne esse. Aliter enim per suã essentiam non posset omnia cognoscere nisi omnia causaliter in ipsa essent. Et quia omnia per suam essentiã cognoscit, sequitur quòd ipse sciat omnia & contineat sciendo, non per hoc quòd seorsum se immittat diuidendo singulis (sicut nos seorsum applicamus intellectum nostrum diuersis) sed per unam causæ continentiam, quia scilicet cognoscendo unam causam continentem omnia, cognoscit omnia, sicut & lumen si esset cognoscitiuum, per se ipsum cognosceret tenebras, non aliunde accipiens tenebrarum cognitionem quam a seipso. Comparatur autem Deus ad creaturas sicut lumen ad tenebras propter deficiẽtiam creaturarum a diuino lumine. Deinde cum dicit. {Igitur si ipsa sapientia &c.} Infert ex præmissis tres conclusiones. Manifestum est enim, ꝙ omnis cognitio est secundum modum eius quo aliquid cognoscitur, sicut omnis operatio est secundum modum formæ quo aliquis operatur. Cum igitur diuina sapientia omnia cognoscat per hoc quòd cognoscit seipsam, ut dictum est, ipsa autem est immaterialis & indiuisibilis & una, sequitur quòd cognoscat materialia immaterialiter, & diuisibilia indiuisibiliter, & multa uirtute, inquantum scilicet omnia cognoscit & producit per unum, quod est eius essentia. Si enim per causam possunt cognosci effectus, sequitur quòd si ipse tradit esse omnibus secundum unam causam quæ est eius essentia, quòd etiam secundum eandem causam sciat omnia, sicut quæ ab ipso processerunt, & quæ præextiterunt in præponendo antequam essent in propriis naturis. Et sic manifestum est quòd Deus non sumit cognitiones rerum ab ipsis rebus, sed magis ipsis cognoscentibus dat quòd possunt seipsa cognoscere, & quòd alia ab aliis cognoscantur. Se-

A cundam conclusionem infert, ibi. {Non igitur Deus &cæt.} Si enim Deus cognoscendo se, cognoscat omnia, sequitur quòd non sit in ipso alia cognitio qua cognoscat seipsum, & alia qua communiter comprehendit omnia. Si enim ita esset quòd cognoscendo seipsum non cognosceret omnia, sequeretur quòd eius causalitas alicubi uacaret, ita scilicet, quòd essent aliqua nõ ab eo causata. Sic igitur impossibile est quòd sit aliquid a deo non cognitum. Tertiam cõclusionem infert, ibi. {Ita igitur Deus &c.} Si enim modus cognitionis sequitur cognitionis principium, ex quo Deus cognitionem rerum non accipit a rebus, sequitur quòd nõ cognoscit existentia p cognitionem quæ sit per modum existentiæ, sed per cognitionem quæ sit ad modũ sui ipsius. Quod etiam de angelis scriptura dicit, quòd cognoscunt quæ sunt in terra, non tamen quòd cognoscant sensibilia per sensus, sed per propriam uirtutem & naturam suæ mentis, prout deo assimilantur, qui per suam essentiam cognoscit omnia, non solum uniuersalia, sed etiam singularia. Superioris enim naturæ maior est uirtus, & potest plus per unum cognoscere qđ inferior cognoscit p multa. Deus igitur & etiam angelus per assimilationem ad Deũ cognoscit per mentẽ non solum uniuersalia, sed etiam singularia, quàmuis homo intellectu cognoscat vniuersalia, sensu uero singularia.

LECTIO IIII.

PROPTEREA inquirere oportet, quomodo nos cognoscimus Deum &cæt.} Postquam Dionysius ostendit quomodo Deus cognoscat, hic ostendit quomodo cognoscatur. Et circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo soluit, ibi. {Numquid igitur uerum, &cæt.} Tertio infert conclusionem ex dictis, ibi. {Propter quod non omnibus Deus &cæt.} Dicit
E ergo primo, quòd cum dictum sit, quòd {Deus cognoscit omnia per essentiam suam quæ est super intellectum & sensum & super omnia existentia, restat quærendum quomodo nos possumus cognoscere Deum, cum ipse non sit intelligibilis, sed supra intelligibilia, neque sensibilis, sed supra sensibilia, neque est aliquid de numero existentium, sed super omnia existentia, omnis autem cognitio nostra est per intellectum uel sensum, nec cognoscimus nisi existentia. Deinde cum dicit. {Numquid igitur uerum est dicere, &cæt.} Soluit propositam dubitationem. Et quia quæstio ita est, solutionem sub interrogatione infert. Est ergo hæc solutio, quòd nos cognoscimus Deum, non per naturam ipsius quasi ipsam essentiam eius uidentes, eius enim essentia est ignota creaturæ, & excedit non solum sensum sed etiam omnem rationem humanam, & etiam omnem mentem angelicam quantum ad naturalem uirtutem rationis, & mentis, unde non potest aliter conuenire alicui nisi ex dono gratiæ. Nõ ergo cognoscimus Deũ uidentes eius essentiã, sed cognoscimus

Universidad de Deusto
Biblioteca

scimus ipsum ex ordine totius uniuersi. Ipsa enim uniuersitas creaturarum est nobis a Deo proposita ut per eam Deum cognoscamus, inquantum uniuersum ordinatum habet quasdam imagines & assimilationes imperfectas diuinorum, quæ comparantur ad ipsa sicut principalia exemplaria uel imagines: sic ergo ex ordine uniuersi, sicut quadam uia & ordine ascendimus &c. per intellectum secundum nostram uirtutem ad Deum qui est super omnia. Et hoc tribus modis. Primo quidem & principaliter in omnium ablatione, inquantu scilicet nihil horum quæ in creaturarum ordine inspicimus Deum æstimamus, aut Deo conueniens. Secundario uero per excessu. Non enim creaturarum perfectiones, ut uitam, sapientiam, & huiusmodi Deo auferim⁹ propter aliqué defectum Dei, sed ꝓpter hoc quòd omnē perfectionem creaturæ excedit, propterea remouemus ab eo sapientiam, quia omnem sapientiam excedit. Tertio secundum causalitatē omnium, dum consideramus quòd quicqd est in creaturis, a deo procedit sicut a causa. Sic ergo nostra cognitio contrario modo se habet cognitioni dei. Nā Deus creaturas quidem per suā naturam cognoscit, nos autē Deum per creaturas. Deinde cum dicit. {Propter quod & in omnibus &c.} Infert cōclusionem ex dictis. Et circa hoc tria facit. Primo infert conclusionem. Secundo ostendit quomodo conclusio ex præmissis sequatur, ibi. {Etenim & hoc recte, &c.} Tertio manifestat quoddam quod supposuerat, ibi. {Et quidem ex omnibus, &c.} Dicit ergo primo, quòd quia a creaturis in Deum ascendimus, & in omnium ablatione & excessu & in omnium causa, propterea {Deus cognoscitur in omnibus} sicut in effectibus, {& sine omnibus} sicut ab omnibus remotus & omnia excedēs, & propter hoc etiam cognoscitur Deus per cognitionem nostram, quia quicqd in nostra cognitione cadit, accepimus ut ab ea adductum, {& iterum cognoscitur per ignorantiam nostram, inquantum scilicet hoc ipsum est deum cognoscere quòd nos scimus nos ignorare de Deo quid sit. Et quod dixerat in generali cognitione, explicat per partes subdens, {quòd ipsius dei intellectus & sermo} uel melius ratio, ut alia translatio habet {& scientia} quæ est coniunctio intellectus & rationis, & quantum ad sensitiuam cognitionem subingit {& tactus} qui est sensus communis omnibus animalibus, & addit quod commune est, cum subdit, {& sensus,} & subiungit de his quæ important deficientem cognitionem cum dicit, {& opinio} quæ deficit a scientia, {& phantasia} quæ deficit a certitudine sensus. Et subdit ea quæ pertinent ad manifestationem cognitionis, & dicit {& nomen,} quod est signū intellectus, & alia omnia quæcunque pertinent ad cognitionem uel significationem. Et econtrario neque intelligitur neq; sentitur, nec dicitur aut nominatur. Et quo modo utrunque istorum omnium fit, manifestat subdens. Deus enim non est aliquid existentium, sed supra omnia existentia, & ideo cum per intellectum & alia prædicta cognoscantur existentia nullo prædictorum per cognitionem alicuius existentium Deus cognoscitur. Rursus. Deus est omnia in omnibus causaliter, cum tamen nihil sit eorū quę sunt in rebus essentialiter, & ideo quicquid in rebus existens cognoscatur uel intellectu, uel sensu, uel quocunque prędictorum modorum in omnibus istis cognitis quodāmodo cognoscitur Deus sicut causa, cum tamen ex nullo cognoscatur sicut est. Deinde cū dicit. {Etenim & hoc recte &c.} Ostendit quomodo conclusio inducta sequitur ex præmissis. Et dicit quòd hoc recte de deo dicimus secundum quòd cognoscitur & nō cognoscitur, ex omnibus enim entibus cognoscitur & laudatur secundum quòd habēt proportionem ad ipsum, ut quorum est causa. Rursus autem talia perfectissima dei cognitio, per remotionem scilicet quòd cognoscimus deum p ignorantiam per quandā unitionē ad diuina supra naturam mentis, quando. s. mēs nostra recedens ab omnibus aliis, & post ea etiam dimittens seipsam unitur supersplendentibus radiis deitatis, inquātum. s. cognoscit deum esse nō solum supra omnia quæ sunt infra ipsā: sed etiam supra ipsā, & supra omnia quæ ab ipsa comprehendi possunt. Et sic cognoscēs deum in tali statu cognitionis illuminatur ab ipsa profunditate diuinæ sapientię, quā perscrutari nō possumus. q. d etiam intelligamus deum esse, supra oia, non solum quæ sunt sed etiam quæ apprehendere possumus, ex incomprehensibili profunditate diuinæ sapientiæ prouenit nobis. Deinde cū dicit. {Et q ex &c.} manifestat quoddā qd dixerat. s. ꝙ Deus ex oibus cognoscat. Et dicit ꝙ ideo ē. q. ipsa diuina sapiētia producit in esse, & nō solum rebus dat esse, sed etiam esse cum ordine in rebus, inquantum res inuicem se coadunant in ordinem ad ultimum finem, & ulterius est causa indissolubilitatis huius concordiæ & huius ordinis quæ semper manent qualitercunq; rebus immutatis. Modum autem huius ordinis subiungit, {quia semper fi. pri.} id est, infima supremis coniungit {principiis secundorum,} id est, suprę mis inferiorum, ad modum quo supræmum corporales creaturæ scilicet corpus humanum infimo intellectui uel naturæ, scilicet animæ rationali unit. Et simile est uidere in aliis, & sic operatur pulchritudinem uniuersi per unam omnium conspirationem, id est, concordiam & amicitiam, } id est, debitum ordinem & proportionem.

LECTIO V.

Quæ sapientiæ adinnguntur.

RAtio autē deus laudatur a sanctis eloquiis &c.} Postq̄ Dionysius determinauit de sapia, hic determinat ē his q̄ sapiæ adiūguntur. Et primo de rōne. Secō de ueritate & fide, ibi. {Hæc &c.} Dicit ergo primo ꝙ De⁹ in sacra scriptura laudat ut rō, qđ maxime ex scripturis sacris accipi pōt i eo ꝙ Deus dr uerbū ꝑm illud Io. 1. & Deus erat uerbū. Logos. n. in græco, ut Aug. dicit. & rōné & uerbū significat. Ex noīe aūt rō nis quatuor intelligūt. Primo qdē rō dr esse quædā cognoscitiua uirtus & sic deus dr rō causaliter, inquātū ipse est largitor oīs cognitiouis. s. rōnis & mētis & sapię & omniū hmōi. Alio mō ponit pro cā, ut cū dr, qua rōne hoc fecisti. i. qua de cā, & sic Deus dr rō nō solū quia ipse est omniū cā, sed quia ēt oēs cās secūdas in seipso causaliter paccepit. nō ꝑ modū cōpositionis, sed ꝑ modum uniformitatis & simplicitatis. Tertio mō dr rō ēt cōputatio, sicut hr Mat. 18. ꝙ rōné cępit ponere cū seruis suis. Et sic dr Deus rō, quia ipse est sūma rerū dispō. q̄. ꝙ oīa uadit, attingēs ut dr Sap. 7. a fine usq; ad finē oīum fortiē & disponēs oīa suauiter. Quarto mō dr rō aliqd simplex abstractū a multis, sicut dr rō horis id qđ ꝙ consideratione abstrahitur a singularibus, ad hominū naturam pertinens. Et quantū ad hoc dicit ꝙ supra omnia hæc Deus ē rō magis ꝓprie, quia diuina ratio est magis simplex {super omnem simplicitatem, & absoluta est,} id est, separata uel abstracta ab omnibus, inquantum ꝑm suā supersubstantialitatē est sup omnia. Deinde cū dicit. {Hæc rō est simplex &c.} agit de ueritate & fide. Et primo proponit quod intendit. Secūdo manifestat propositū, ibi. {Sicut. n. cognitio est unitiua &c.} Dicit ergo primo, ꝙ sicut ex ratione humana causat ali qua fides, ita ista diuina rō est qđā simplex ueritas tota? entis, circa quā rationē uel ueritatē sicut pura & nō erroneā cognitionem omniū cōsistit fides, q̄ qđē diuina fides ē quę dā ꝑmanēs collocatio credētiū, inquātū. s. firmiter locat eos in ueritate, & ueritatē in ipsis, prout credētes hāt simplicē cognitionē ueritatis abs q; dubitatione & inquisitione ꝑm q̄ dā intransmutabile identitatē, q. a. s. codē mō & intrāsmutabiliter in ueritate p manēt. Et pp hanc fidei firmitatē apt⁹ fidē substantiā dixit quasi quoddā fūdamētū & collocationē. Deinde cū dicit. {Sicut. n. cognitio ē unitiua &c.} ꝓbat ꝓdicta fidei firmitatē tripliciter. Primo qdē p rōnē cognitionis, qa cognitio ē unitiua &c. }

Universidad de Deusto
Biblioteca

solum est uirtutis causa sicut largiens uirtutem, sed quia ipsam uirtutem causat, siue accipiamus uirtutem uniuersalem siue aliquam uirtutem particularem. Deinde cum dicit. ¶ Et sicut infinitæ uirtutis &c. ¶ quia dixerat ꝙ deus producit omnia secundum uirtutem infinitam, secundo ostendit quomodo uirtus dei infinita dicatur. Et circa hoc duo facit. Primo dicit secundum quam rationem uirtus dei infinita dicatur. Secundo manifestat infinitatem diuinæ uirtutis per exempla, ibi. ¶ Quæ propter abundantia &c. ¶ Est autem considerãdum ꝙ infinitũ in deo non dicitur per extensionem, sicut in quantitate continua, sed p negationem, quia, ſ. non finitur aut determinatur aliquo. Sic ergo uirtus dei quincupiciter dicitur infinita, primo quidẽ quia nõ determinatur ad aliquẽ effectum, sed omnẽ uirtutem producit. Secundo nõ solũ propter hoc, sed eo ꝙ nõ terminatur per commensurationem alicuius uirtutis, sed est super omnem uirtutẽ, quia hoc ipsum quod nomine cõmuni uirtutis intelligitur est min' diuina uirtute. Tertio quia nõ terminatur per ea quæ sunt sed potest finitis modis & infinitas alias uirtutes producere p̃ter eas quæ sũt. Quarto quia ſi infinitis modis etiam infinitas uirtutes produceret præter eas quæ sunt, non propter hoc hebetaretur, aut debilitaretur eius actio superinfinita quæ est factiua omnis uirtutis: & sic etiam patet quòd nec sua actione finitur secundum quòd actio ad effectus terminatur. Quinto dicitur infinita eo quòd non terminatur intellectu. Est enim ineffabilis & ignota & quæ cogitari non potest diuina uirtus cuncta excedens. Deinde cum dicit. ¶ Quæ pp abundantiam &c. ¶ manifestat infinitatem diuinæ uirtutis per signa, & exempla. Et dicit ꝙ diuina uirtus per ¶ abundantiam potisibilis ¶. i. potestatis etiam quæ sunt ¶ infirma firmat. ¶ id est, conseruat continens & fortiter tenet etiam illas res in quibus, ¶ est ultima resonãtia uirtutis, ¶ id est, quæ minimum participant de uirtute, quod est signum infinitæ uirtutis, sicut uidemus in potentiis sensibilium ꝙ lumina quæ sunt ualde splendida possunt uideri etiam ab eis qui habent debiles uisus, & magni soni perueniunt ad auditus debiles, qui non de facili recipiunt sonos, & ultra hoc non potest se extendere uirtus luminis & soni, quia quod omnino non habet auditũ, nõ potest audire quantumcumq; magnum sonum, & quod totaliter non uidet, non potest uidere splendidum lumen. Sic igitur concludit quòd distributio diuinæ uirtutis propter sui infinitatem procedit ad omnia existentia, & nullum est existens quod nõ habeat aliquam uirtutem, sed oportet quòd habeat aut uirtutem incellectualem sicut angeli, aut rationalem sicut homines, aut sensibilem sicut animalia, aut uiuificam sicut plantæ, aut substantialem sicut alia, & non solum existentia, sed etiam ipsum esse habet uirtutẽ ad hoc ꝙ sit a ſuper substantiali dei uirtute. Et dicit, ſi fas est dicere, quod nõ sic proprie dicitur quòd esse sit, sed quod per esse aliquid sit.

LECTIO II.

EX ipsa sunt deiformes angelicorum ornatus uir, &c. ¶ Postquam Dionysius ostendit in communi processum diuinæ uirtutis ad entia, hic ostendit in speciali. Et primo distinguendo res in quas effectus diuinæ uirtutis proueniunt. Secundo distinguendo ea quæ a diuina uirtute inueniuntur in rebus, ibi. ¶ Et firmat, &c. ¶ Primo ostendit processum diuinæ uirtutis ad superiores creaturas scilicet angelos. Secundo ad inferiores, ibi. ¶ Procedunt &c. ¶ Dicit ergo primo, quòd ex diuina uirtute procedunt omnes uirtutes angelicorum ornatuum, quæ sunt deo conformes. Apparet etiam in angelis uirtus quantum ad tria. Primo q̃ dem quantum ad ipsum esse. Et secundũ hoc dicit ꝙ ex diuina bonitate habent esse intransmutabile. Secundo quantũ ad intelligere. Et secũdum hoc dicit quòd ex diuina uirtute habent sempiternos motus ſ. intellectuales & immortales, quia, ſi semper actu intelligunt. Tertio quantum ad appetere. Et quantum ad hoc dicit quòd acceperunt a uirtute infinita boni ipsam sorti tudinem per quã bonum desiderant absq; diminutione talis desiderii. Hæc quidem omnia habent a diuina uirtute, inquantum diuina uirtus imittit eis & esse & posse respectu ipsorum, & quòd desiderent absq; fastidio, habentes ea quæ semper eis adsũt, & hoc ipsum quod est posse desiderare quòd semper possunt, est eis a deo. Deinde cum dicit. ¶ Procedunt autem ea &c. ¶ Ostendit processum diuinæ uirtutis ad inferiores creaturas. Et dicit quòd ex sectus indeficientis dei uirtutis procedunt & omnes res naturales. Deinde cum dicit. ¶ Et firmat unita &cæt. ¶ Ostendit quæ inueniantur in rebus a diuina uirtute. Et primo quantum ad ea quæ sunt communia omnibus. Quorum primum est unitio. Et quantum ad hoc dicit, quòd diuina uirtus omnia quæ sunt unita confirmat ad quandam amicitiam sui & communionem. Secundum est discretio. Et quantum ad hoc dicit, quòd diuina uirtus firmat ea quæ sunt discreta ad inuicem ad hoc quòd singula secundum propriam rationem & diffinitionem conseruet inconfusa & incommixta ad inuicem. Tertium est ordo. Et quantum ad hoc dicit, quòd diuina uirtus conseruat cuiuslibet rei ordines secundum quos res ad inuicem ordinantur, & iterum dirigit unumquodque in ordine ad finem, quod est proprium bonum rei. Deinde ponit ea quæ pertinent ad singula. Et primo quantum ad angelos dicit quòd diuina uirtus ¶ custodit ¶ immaculatæ a quacumque corruptione, ¶ immortales uitas angelicarum unitatum, ¶ id est, substantiarum simplicium ipsorum. Secundo quantum ad corpora cælestia dicit quòd custodit inuariabiliter substantias & ordines cælestium corporum & luminariũ, scilicet Solis & lunæ & stellarum. Tertio quantum ad æuum quod mensurat substantiam cœli, & dicit quòd diuina uirtus facit quòd possit esse æuum, quod est simplex mensura essendi. Et quantum ad tempus, quod est mensura motus, subiungit quòd diuina uirtus omnes circumuolutiones temporis discernit processibus & congregat restitutionibus. Attribuit autem tempori circumuolutionem, eo quòd sequitur circularem reuolutionem cæli. Est autem in motu cæli duo considerare. Primo quidẽ ꝙ in motu cæli semper fit renouatio status, secundum transitum de loco ad locum. Secundo uero quòd cælum redit ad eundem situm secundum circularem motum. Ita etiam est & in tẽpore, quia secundum processum motus, succedit tempus tempori, ut hora horæ, & dies diei. Et quantum ad hoc dicit quòd tempus discernitur processibus. Secundum autem reditum alicuius cælestis corporis ad eundem locum etiam & tempus restituitur in id quod præterierat, & sic quod erat futurum quodãmodo ad præteritũ cõgregatur: puta cum dies & mane incipiens terminatur, iterum redit ad mane, & idem apparet in mense & in anno. Quarto ostendit effectum diuinæ uirtutis ex elementis. Et dicit quòd diuina uirtus facit uirtutes ignis inextinguibiles, licet enim ignis in hac materia extingui possit, tamen ignis uniuersaliter inextinguibilis est. Facit etiam indeficientes fluxiones aquæ, quia dat perpetuum fluxum fluuiorum & commotiones maris quæ apparent in fluctibus & fluxu & refluxu maris. Qui etiã terminat effusionem aeream, hoc autem dicit quia aeri maxime competit proprietas humidi, vt non bene terminetur termino proprio, & ideo quantum est de se, aer habet omnimodam effusionem, sed diuina uirtute terminatur intra limites sui naturalis loci. Diuina etiã uirtus collocat terram in nihilo, quia semper diuina uirtute in medio mũdi collocatur, & nihil est quod ipsã sustentet. Diuina etiã uirtus conseruat ¶ generatiuos partus ¶ ipsius ¶ terræ ¶ scilicet plantarum & aliorũ quæ ex terra nascuntur ¶ indifferentes, ¶ ideſt, uniformiter in sua natura manentes, dum scilicet ex seminibus terræ mandatis similes plantæ nascuntur, & non solum ea quæ ad singula elementa pertinent diuina uirtus facit, sed etiam quæ pertinent ad commixtionem elementorũ ad inuicem. In qua quidem commixtione tria inueniuntur, necesse est enim esse primo quandam proportionem elementorum ad inuicem quam Dionysius hic nominat armoniam. Secundo requiritur ꝙ cuiuslibet elementi remaneat uirtus propria incorrupta, alioquin non esset mixtio, sed corruptio. Et quantum ad hoc dicit ¶ & concretionem inconfusam. ¶ Tertio requiritur ꝙ elementa sint concreta & simul commaneant & non stasim ab inuicem separentur. Et quantum ad hoc dicit, ¶ & indiuisibilem saluat. ¶ Quinto etiam ponit effectum diuinæ uirtutis in rebus animatis. Et uniuersaliter quidem dicit ꝙ diuina uirtus in unum tenet ¶ coniunctionem animæ & corporis. Et specialiter de plantis adiũgit ꝙ mouet sursum uirtutes plantarum nutritiuas & augmentatiuas. Nutritiuas quidem inquantum alimentum per radices attractum usque ad cacumen plantæ subleuatur. Augmentatiuas vero inquantum ipsum corpus plantæ ex terra procedens paulatim in altum producitur. Deinde quantum ad omnia uniuersaliter subdit ꝙ diuina uirtus fortiter tenet substantiales & naturales uirtutes omnium, & cuiuslibet rei firmat indissolubilem mansionem, inquantum scilicet omnia gradum sibi præfixum a Deo conseruant. Vlterius autem effectum diuinæ uirtutis ostendit in his quæ pertinent ad gratiã. Et dicit ꝙ diuina uirtus dat ¶ ipsam deificationem, ¶ ideſt, participationem deitatis quæ est per gratiam. Et ne aliquis credat quòd hanc participationem aliquis sua uirtute possit acquirere, subdit quòd Deus præbet uirtutem ad hoc vt aliqua prædicto modo deificentur. Vltimo autem uniuersaliter concludit quòd uniuersaliter nihil est in entibus, quod sit segregatũ & non contentum a continentia diuinæ uirtutis, quæ rebus per suam omnipotentiam dat firmitatem. Sicut enim a diuina uita non potest esse segregatum quicquam nisi quod caret uita, ita a diuina uirtute non potest esse segregatum nisi quod caret uirtute. Quod autem uniuersaliter nullam uirtutem, neque est, neque erit aliquam habet aliquam positionem ideſt ordinem in uniuerſo seu firmitatem.

per põt, & infinite infinitas alias ab existentibus uirtutibus ꝓducere, & eo ꝙ nũq; possunt infinite & infinitũ productæ uirtutes, superinfinitã ipsius virtutẽ faciẽtis uirtutis hebetare actionẽ, & eo ꝙ ineffabilis & ignota, & ĩ cogitabilis est, cuncta ægrediẽs ipsius uirtus, quæ propter abundãtiam posibilis & infirmitatẽ firmat & ultimas resonantiarũ ipsius continet & fortiter tenet, quemadmodum & in posibilibus secundum sensum uidemus quòd super splendida lumina & usq; ad hebetes uisiones perueniunt, & magnos sonos diciũt ad auditus non ualde facile recipiẽtes sonos, introire. Quod enim est omnino non audiens neq; audit, & quod uniuersaliter nõ uidens est neq; uidet. Ipsa igitur infinitæ uirtutis dei distributio ad omnia existentia uadit, & nihil est existentium cui perfecte ablatum sit habere quandam uirtutem, sed aut intellectualem, aut rationalem, aut sensibilem, aut uiuificam, aut substantialem habet uirtutem, & ipsum etiam esse, si fas est dicere, uirtutem, ad hoc ꝙ sit, habet a supersubstãtiali uirtute.

LECTIO III.

ET quidem dicit Elymas Magus. Si omnipotens, &c. ¶ Postquam determinauit Dionysius de diuina uirtute, hic excludit quandam obiectionem. Et circa hoc tria facit. Primo ponit obiectionem. Secundo soluit, ibi. ¶ Apponens aũt, &c. ¶ Tertio excluſa dubitatione, asserit veritatẽ, ibi. ¶ Nos autem dicta Theologi &c. ¶ Primo ergo ponit dubitationem quam Elymas Magus, de quo in Actibus legitur, obiecit contra Paulum dicentem. 2. Tim. 2. ꝙ Deus negare seipsum non potest, quod eius omnipotentiæ videtẽ contrarium. Deinde cum dicit. ¶ Apponens autem hoc, &c. ¶ soluit propositam dubitationem. Et circa hoc tria facit. Primo præmittit suam excusatiõem de hoc quod intendit ad tam debilis obiectionis solutionem. Secundo solutionem ponit, ibi. ¶ Etenim suiipsius &c. ¶ Tertio redarguit obiectionis præsumptionem, ibi. ¶ Quod sapiens & non intelligens &c. ¶ Dicit ergo primo quòd super prẽmissam dubitatiõem addit ꝙ multum timet ne ipse debeat deRideri de stultitia, sicut aliquis qui conaretur destruere domunculas a pueris dissolutis factas, quæ nec firmamentum firmum habent, eo quòd super arenam ædificatæ sunt, & in seipsis infirmæ sunt, eo quòd absque cemento conglutinatæ sunt, & ita posset videri quòd cum ipse intendit loqui contra deliberationem de rebus diuinis, quam de proposito verbo habuit præ dictus Elymas, quasi quædam iacula immittat contra aliquam positionem impossibilem. Positio enim eius est manifeste impossibilis, in seipsa infirmata, quia veritate non confirmatur, & inniti tur friuolæ rationi sicut debili fundamento. Deinde cum dicit. ¶ Etenim suiipsius &c. ¶ soluit propositam quæstionem. Et dicit quòd cum Deus sit ipsa veritas, Deum negare seipsum nihil aliud est quàm Deum decidere a veritate. Cum autem verum idem sit quod ens, sequitur quòd excidere a veritate idem sit quod excidere ab esse. Quod ergo dicit Deum non posse negare seipsum, ideſt, ac si diceretur, Deum non posse deficere ab essendo. Hoc autem quod est non deficere ab essendo, idem est ac si diceretur, quòd Deus non est non ens, quo quidem magis significatur ipsum esse, sicut & si dicatur quòd Deus non potest non posse, non ostenditur quòd sit impotens, sed quòd sit maxime potens. Et similiter si dicatur quòd non cognoscit se nescire, ita quòd habet scientiæ priuationem, hoc est ipsum habere perfectam scientiam. Per hoc ergo quòd Deus non potest negare seipsum nihil detrahitur ex omnipotentia, sed idem est ac si diceretur quòd Deus non potest non esse uerus & ens & potens. Deinde cum dicit. ¶ Quod sapiens & non intelligens &c. ¶ reprehendit obiectionis præsumptionem. Et dicit quòd Elymas qui se sapientem reputabat, non intelligens prædictæ solutionis rationem, similis erat pugilibus inexpertis, qui frequenter aduersarios contra quos pugnare debent supponunt esse infirmos, secundum quòd eis uidetur, & dum sint absentes contra eos audacter ictus proiiciunt, quandam similitudinem pugnæ facientes, & absque timore percutiunt aerem inutilibus plagis, & sic opinantur se uicisse aduersarios, & de hoc laudant seipsos, quamuis non dum sciant aduersariorum uirtutem. Ita etiam est & de illis qui debiles obiectiones facientes, cum non est qui eis resistat, se obtinuisse arbitrantur. Deinde cum dicit. ¶ Nos autem dicta theologi & cæt. ¶ excludit obiectionem contra omnipotentiam diuinam. Secundo Apostoli scientiam commendat dicens, quòd nos considerantes dicta Apostoli,

ſecundum noſtram poſsibilitatem laudamus Deū qui excedit omnem potentiam ſicut omnipotentem, inquantum eius potentia ad omnia ſe extendit, ſicut beatum inquantum habet plenitudinem omnis boni nullo indigens, & ſicut ſolum potētem ex ſeipſo. Omnes enim alii potentes non ſunt ex ſe potentes, ſed ex Deo, & ſicut per ſuam poteſtatem dominantē æuo. Alii enim dominantes dominantur his qui ſūt in æuo, aut in tempore: ſed ipſe toti æuo dominatur. Et iterum laudamus eum ſicut ſecundum nihil excidentem ab exiſtentibus, & quòd nihil qđ eſt in eo poteſt ab eo recedere. Creaturæ vero & ſi aliquæ inueniantur quæ non excidant ab eſſe ſimpliciter, poſſunt tamen excidere ab aliquo, inquantum ſunt mutabiles, ſed Deus qui eſt omnino immutabilis ſecundum nihil poteſt excidere ab eſſe. Vel ſumūtur hæc verba ex his quæ Apoſtolus. 1. Thim. vlti. dicit. Quem ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potens, Rex regum & dominus dominantium, qui ſolus habet immortalitatē. Quam deſignat, per hoc quòd dicit, { ſecūdum nihil ab exiſtentibus excidentem. } Et nō ſolum iſta Deo conueniunt: ſed excellenter ea habet. Vnde ſubdit, quòd adhuc amplius poſſumus laudare Deum ſicut ſupeminenter habentem virtutem, & ſicut præhabentem omnia exiſtentia, ideſt, quicqd eſt in rebus, non quidem eodē modo quo in rebus eſt, ſed ſecundum ſuperſubſtantialem virtutem, ideſt, ſicut effectus ſunt per virtutem in cauſa ſecundum modum cauſæ excedentis omnē ſubſtantiā. Et non ſolum ſupereminēter hæc ei conueniunt, ſed ēt cāliter. Vnde ſubdit ꝙ omnibus exiſtentibus dat poſſe & eſſe determinatum. Et hoc conuenit ei ex abundantia ſuæ excedentis virtutis, quæ dat omnibus bonitates copioſe effundendo. Dat enim omnibus abundanter, vt dicitur Iacobi primo.

teſt, & non ſcire ſecundum priuationem non nouit. Quod ſapiens non intelligens imitatur pugiium inexpertos, qui multoties infirmos eſſe aduerſarios ſupponentes ſecundum ꝙ videtur ſibiipſis, & contra abſentes illos viriliter vmbram pugnæ facientes, & aerem vanis plagis confidenter percutientes, opinantur aduerſarios ipſos obtinuiſſe, & prædicant ſeipſos neque ſcientes illorum virtutem. Nos autem dicta Theologi ſecūdum ꝙ eſt poſſibile coniectantes, Deum ſuperpotentem laudamus, ſicut omnipotentem, ſicut beatum, & ſolum potentem ſicut dominantem in poteſtate ſua æuo, ſicut ſecundum nihil ab exiſtentibus excidentem, magis autem & ſuperhabentem & prehabentem omnia exiſtentia ſecundum virtutem ſuperſubſtantialem, & omnibus exiſtentibus poſſe eſſe, & hoc eſſe ſecundum abundantiā excedentis virtutis copioſa effuſiōe largientē.

LECTIO IIII.

De iuſtitia Dei.

IVſtitia autem rurſus laudatur Deus ſicut omnibus ſecundum dignitatem diſtribuens & commenſurationem & pulchritudinem & bonam ordinationem & ornatum & omnes diſtributiones & ordines ſegregans, vnicuique ſecundum vere exiſtentem iuſtisſimā diffinitionem, & omnibus proprię operationis ipſorum cauſa exiſtens. Omnia enim diuina iuſtitia ordinat & terminat, & omnia ab omnibus immixta & nō confuſa ſaluat, omnibus exiſtentibus conuenientia vnicuique donat ſecūdum dignitatem vnicuique exiſtentium ſuperueniētem. G Et ſi iſta recte dicimus, quicunque improperant diuinæ iuſtitiæ, latet ſe, ſuiipſorum iniuſtitiam manifeſte condemnantes. Dicunt enim debere ineſſe mortalibus immortalitatem, & imperfectis perfectū, & per ſe mobilibus per aliud mobilem neceſſitatem, & uariabilibus identitatem, & infirmis eſſe perfecta potētia, & tēporalibus eſſe æterna & natura motis eſſe immutabilia, H & tēporales delectationes eſſe æternas, & totaliter ea quæ ſunt aliorum aliis attribuunt. Oportet autem videre diuinam iuſtitiam in hoc vere exiſtentē verā iuſtitiam, quæ oībus attribuit propria ſecundū vniuſcuiuſque exiſtentiū dignitatem & vniuſcuiuſque naturam in proprio ſaluat ordine & virtute. Si dicat aliquis, non eſt iuſtitiæ, homines ſanctos dimittere nō adiutos a prauis cruciatos. Ad qđ I dicendum, ꝙ ſi illi quos dicis ſanctos, diligunt quidem ea quę ſunt ſuper terram, ab inherentibus materiæ zelata, a diuino omnino ceciderūt amore, & nō noui qūo ſancti vocentē, iniuriam faciētes vere amabilibus & diuinis propter inzelabilia, & inamabilia ab eiſdem non religioſe reprobatis. Si autem vere exiſtentia amant: lætari conuenit quædam deſiderantes quando deſiderabilia conſequuntur. Aut numquid tunc magis appropinquant angelicis virtutibus, quando, ſicut eſt poſsibile, deſiderio diuinorum recedunt B a materialium paſsibili affectione, luctantes ad hoc valde viriliter in aduerſitatibus pro bono? Quare verum eſt dicere, quòd hoc diuinę iuſtitiæ magis ē proprium, non mollirę & deſtruere optimorum animoſitatē materialium donationibus. Neque ſi aliquis conetur hoc facere dimittere non adiutos, ſed collocare ipſos in pulchra & inflexibili ſtatione: & attribuere ipſis talibus exiſtentibus ſecundum dignitatem.

LECTIO IIII.

IVſtitia autem rurſus laudatur Deus &c.} Poſtquam Dionyſius determinauit de virtute Dei, hic determinat de eius iuſtitia. Eſt enim iuſtitia virtutis ſpecies Conſiderandum eſt autem ꝙ inter virtutes morales ſola iuſtitia poteſt Deo magis proprie attribui. Aliæ enim morales virtutes ſunt paſsiones, quæ in Deo locum non habent. Sicut temperantia circa concupiſcentias, fortitudo circa timores & audacias ſed iuſtitia eſt circa actiones, puta circa diſtributiones vel retributiones quæ Deo competere poſſunt. Diuiditur autē præſens pars in duas. In prima determinat de iuſtitia Dei. In ſecunda de effectibus diuinæ iuſtitiæ, ibi. { Ipſa igitur diuina iuſtitia, & ſaluatio totorum laudatur &c. } Circa primum duo facit. Primo oſtendit quid pertineat ad rationem diuinæ iuſtitiæ. Secundo ſoluit quorundam obiectiones contra diuinam iuſtitiam, ibi. { Et ſi iſta recte dicimus &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit ſecundum F quos actus iuſtitia Deo conueniat Secundo manifeſtat quod dixerat, ibi. { Omnia enim diuina iuſtitia, &c. } Conuenit autem Deo ſecundum tres actus. Primo quidem ſecundum hoc quod eſt diſtribuere. Commutatiua autem iuſtitia in Deo locum non habet, ſicut eſt in venditoribus & emptoribus, quia vt dicitur Rom. 11. ca. Quis prior dedit ei & retribuetur ei? ſed attribuitur ei diſtributiua iuſtitia quæ non obſeruat æqualitatem quantitatis, vt æqualia omnibus det, ſed æqualitatem proportionis, vt det vnicuiq; ſecundum quòd dignus eſt. Et ideo dicit quòd iuſtitia laudatur in Deo inquantū ipſe diſtribuit omnibus ſecundum eorum dignitatem. Eſt autem diſtributor bonorum. Bonum autē vt Aug. dicit, conſiſtit in modo & ſpecie & ordine. Modus autem vnicuiq; propriam menſuram præfigit, vt ipſe dicit. Vt ergo ſignificaret Deum eſſe totius boni diſtributorem, dicit quidē quantum ad modum { commenſuratione, } quantum ad ſpeciem, pulchritudinem, vel formam, ſecundum aliā translationem, quantum autem ad ordinē dicit, & bonam ordinationem & ornatū, ſeu diſpoſitionem ſecundum aliam translationem. Et accipit hic ornatum pro decentia ordinis. Non ſolum autem pertinet ad iuſtitiam ꝙ diſtribuat diuerſa diuerſis ſecundum eorum dignitatem: ſed etiā ꝙ huiuſmodi diuerſitatem inconfuſam ſeruet, ne ſcilicet vnus id quod eſt alterius ſibi vſurpare præſummat. Et quantum ad hoc, ſecundum actum iuſtitiæ dicit, quòd diuina iuſtitia diſtribuit vnicuique omnes diſtributiones & ordinem ſecundum quandam determinationem, quæ vere eſt iuſtitia, vt ſcilicet vnum in id quod eſt alterius non irrumpat. Tertius vero actus iuſtitiæ eſt, vt vnuſquiſque id quod eſt ſibi conueniens operetur, propter quod & quodam modo iuſtitia dicitur omnis K virtus. Et quantum ad hunc tertium actum ſubdit quòd diuina iuſtitia eſt cauſa omnibus propriæ operationis eorum. Deinde cum dicit. { Omnia enim diuina iuſtitia &c. } Manifeſtat quod dixerat, rationem aſsignans prædictorum. Ideo enim præmiſſa ad diuinam iuſtitiam pertinent, quia iuſtitiæ proprium eſt, quòd ordinem in rebus ſtatuat, & quòd vnicuique rei terminum præfigat, vltra quem non progrediatur, & quòd huiuſmodi ordinationem & terminationem abſque confuſione conſeruet, & ꝙ vlterius rebus ſic ordinatis & terminatis vnicuique donet de ſuperuenientibus donis ſecundum propriam dignitatem ſibi præſtitam a Deo. { Deinde cum dicit. { Et ſi iſta recte dicimus &c.} ſoluit duas dubitationes circa diuinam iuſtitiam. Circa quarum primam tria facit. Primo ex præmiſſis oſtendit, quòd illi qui diuinam iuſtitiam reprehendere nituntur, ſe ignorare præmiſſa oſtendunt. Et hoc eſt quod dicit, quòd ſi præmiſſa ratione ſunt dicta, ſcilicet quòd iuſtitiæ eſt dare vnicuique ſecundum ſuam dignitatem, quicunque arguere volunt diuinam iuſtitiam quæ hoc facit, ipſi ignorant, quòd dum volunt diuinam iuſtitiam reprę-

hendere, ſuam iuſtitiam manifeſtant. Secundo ibi. { Dicunt enim A debere &c.} ponit eorum obiectionem. Dicit enim, quòd cū deus ſit optimus, & per hoc ei competat optime facere unumquodque, deberet etiam his quæ ſunt mortalia dare immortalitatem, utpote quòd homines & animalia nunquam morerentur, & imperfectis dare perfectionem, utpote quòd homines ſtatim naſcerentur perfecti, & per ſe mobilibus dare neceſſitatem per aliud mobile, utpote quæ hominibus per ſe competūt: quia per ſe moueri poſſunt & ad bonum & ad malum: uellent autem ꝙ deus daret hominibus uel aliis rationalibus creaturis quòd nō poſſent peccare, quod eſſet habere neceſſitatē ꝙ ſemper ex alio mouerentur. Non enim aliter competeret ut ad malum deficere nō poſſent niſi quadam coactione ab aliis mouerentur non ex libero arbitrio, ſanctis. n. ex ipſa perfectione cōpetit ut deficere non poſsint, ut patet in beatis qui ſunt confirmati in bono. Dicunt etiam ꝙ deberet uariabilibus ineſſe identitas, ut ſcilicet ſemper eodē modo ſe haberent omnia, & quòd infirmis eſſet perfecta potentia, & quòd temporalia eſſent æterna, & quòd ea quæ ſecūdum ſuam naturam mouentur eſſent immutabilia, & quòd delectationes quæ ſunt temporales eſſent æternæ. Et ſecundum ſuum iudicium uniuerſaliter attribuunt aliis quæ ſunt aliorum, id eſt, inferioribus ea quæ ſunt ſuperiorum entium. Tertio ibi. { Oportet autem uidere &c.} excludit eorum iudicium peruerſum. Et dicit quòd oportet conſiderare de diuina iuſtitia quòd in hoc uere iuſtitia eſt, quòd omnibus dat ſecundum propriam dignitatem, & quòd uniuſcuiuſque naturam conſeruat in proprio ordine & uirtute, ita ſcilicet quòd in his quæ ſunt ſecundum ſuam naturam immortalia conſeruat immortalitatē, & in mortalibus mortalitatem, & ſic de aliis quæ ſupra tacta ſunt. Secundam obiectionē ponit ibi. { Sed dicat aliquis &c } Et circa hoc duo facit. Primo ponit obiectionem. Poſſet enim aliquis obiicere, nō eſſe iuſtum quòd deus permittit homines ſanctos cruciari a prauis hominibus, & nō dat eis auxilium ut non crucientur. Secundo, ibi. { Ad quod dicendum eſt, &c.} ſoluit prædictam obiectionem. Et dicit quòd ſi iſti q dicuntur ſancti amant ea quæ ſunt ſuper terram pro quibus zelāt homines, rebus materialibus inhærentes, omnino ceciderunt a diuino amore. Quod intelligendum eſt ſi ita ea amant quòd in eis finem conſtituant, & quòd propterea ſpiritualia bona contemnant. Et hoc eſt quod ſubdit, quòd ipſe neſcit quomodo dici debeant ſancti illi qui faciunt iniuriam rebus diuinis, quæ ſunt uere amabilia ut reprobent ea contra religionis debitum propter bona temporalia, quæ non ſunt amanda principaliter, nec pro eis eſt zelandū. Sed ſi ipſi amant bona ſpiritualia quæ uere ſunt exiſtentia, quia ſunt ſempiterna, debent lætari ſi ea deſiderant quando ea deſiderata conſequi poſſunt. Conſequuntur autem ea cum afflictiones in rebus temporalibus patientes, quodam feruore amoris ſpiritualibus magis inhærent. Tunc enim magis per ſimilitudinem appropinquant angelicis uirtutibus, in quibus nulla eſt materialium rerum affectio, quando homines ſecundum ſuam poſsibilitatem ex deſiderio rerū diuinarum recedunt ab affectione materialium rerum. Et hoc quidem faciunt quando pro bono, id eſt, amore dei & pro iuſtitia & virtute luctantur uiriliter in aduerſitatibus exiſtentes. Et ſic ſi uere ſancti ſæculi iſtius in aduerſitatibus conſequuntur quod deſiderāt, ſcilicet contemnendo temporalia bona, adhærere ſpiritualibus, nō male cum eis agitur, ſed bene. Vnde uere dici poteſt quòd propriū eſt diuinæ iuſtitiæ quòd animoſam uirtutem non deſtruat aut emolliat per collationem proſperitatis, ſed ſi aliquis conatur hoc facere, ut ſcilicet pugnet pro ueritate, quòd ipſe non dimittat tales ſine adiutorio, ſed firmet eos in pulchra & firma ſtatione ſpiritualium bonorum, per quæ in aduerſis conſolantur, & ulterius quòd talibus retribuat in futuro ſecundum proprii meriti dignitatem.

LEC. V.

De effectibus diuinæ iuſtitiæ.

IPſa igitur diuina iuſtitia & ſaluatio totorum laudatur, propriam vniuſcuiuſque & mūdam ab aliis ſubſtantiam & ordinem ſaluans & cuſtodiens, & cauſa munde exiſtens in totis propriæ operationis. Si autem aliquis ſaluationē laudat, & ſicut ex peioribus tota ſaluatorie abripientem omnino alicubi & hunc nos laudatorem largiſsime recipiemus ſaluationis. Et hanc primam ſaluationē totorum rogabimus ipſum diffinire qui omnia ī ſeipſis intranſmutabilia & non pugnantia & fortia cōtra peiora ſaluat, & omnia cuſtodit non pugnātia C & non bellantia, ſingula ſuiipſo

LEC. V.

IPSA igitur diuina iuſtitia & ſaluatio totorū laudatur &c.} Poſtquam Dionyſius determinauit de iuſtitia diuina, hic determinat de effectibus diuinæ iuſtitiæ. Et primo de ſaluatione. Secundo de liberatione, ibi. { Propter quod & liberationem &c.} Tertio đ inæqualitate, quam quodam modo iuſtitia facit, quodam uero modo remouet, ibi. { Sed de iſtis quidem & de iuſtitia, &c.} Circa primū tria facit. Primo ponit ſaluationis propriam rationem. Secūdo ponit quandā aliā rationem ſaluationis ab aliis aſsignatā, ibi. { Si autem aliquis ſaluationem laudat & ſicut, &c.} Tertio oſtēdit quomodo hæ duæ rationes ſe habent ad inuicem, ibi. { Et hanc primam ſaluationem &c.} Dicit ergo primo, quòd diuina iuſtitia laudatur ſicut ſaluatio omnium, quia ſcilicet omnia ſaluat, inquantū ſcilicet cuſtodit & conſeruat in unoquoque tria. Primo quidem ſubſtantiam uniuſcuiuſq; cōſeruans. { & propriam, } id eſt, in proprietate ſuæ naturæ, { & mundam, } id eſt, abſque permiſtione extranei. Secundo ſimiliter conſeruat ordinem uniuſcuiuſq; proprium & mundum. Tertio uero eſt cauſa in omnibus rebus propriæ & mundæ operationis. Et ſic omnis ratio ſaluationis conſiſtit ſecundum quòd res conſeruantur in his quæ eis conueniunt ſecundum ſuam proprietatem. Deinde cū dicit. { Si autem aliquis &c.} Ponit ſecundam rationem ſaluationis. Et dicit quòd ſi aliquis uelit dicere quòd ratio ſaluationis conſiſtit in hoc quòd deus omnino eripit a malis, non eſt ei in hoc repugnandum, ſed debemus recipere eum qui ſic laudat largiter diuinam ſaluationem, non ſolum quantum ad conſeruationem in deo, ſed etiam quātum ad ſeparationem a malo. Deinde cum dicit. { Et hanc primam ſaluationem, &c.} Comparat has duas rationes ad in D uicem. Et dicit quòd ipſe rogat humiliter perſuadendo eū qui ſecūdam rationem ſaluationis aſsignat, quòd ipſe hanc diffiniat, quòd prima ratio ſaluationis conſiſtat in conſeruatione in bono. Quæ quidem conſeruatio in bono multipliciter fit. Quædam enim conſeruantur in bono a deo qui conſtituit ea intranſmutabilia in ſeipſis, ſicut ſunt corpora cæleſtia, quæ ſunt longe a corruptione & beati, qui peccare non poſſunt. Secundo prout aliqua quæ intranſmutabilia ſunt conſeruantur, ut non habeant aliquam contrapugnantiam. Sicut aliquando uidens Deus aliquos eſſe infirmos, nō permittit eos tentari, & ſic ſaluat eos, conſeruando eos in bono. Tertio ex eo quòd permittit quòd aliqui impugnantur, ſed dat eis fortitudinem ut reſiſtere poſsint, contra impugnantia, ſicut { fortia contra peiora, id eſt, contra infirmiora, & ita { omnia cuſtodit } & ſaluat, neque facit ea impugnantia neq; bellantia, ut pugna referatur ad actualem impugnantiam, bellum uero ad habitualem. Et hoc cōuenit quòd impugnationem non habeant prout { ſingula } ſunt { or E dinata, id eſt, firmiter diſpoſita in his quæ pertinent ad proprias rationes. Et non ſolum facit aliqua non pugnantia, ſed etiam { exterminat, } id eſt, deſtruit ab omnibus rebus { omnem inæqualitatē & alienam operationem, } ut inæqualitas referatur ad id quod eſt extraneum in eſſentia aut uirtute, aliena operatio autem ad id quod eſt extraneum in operatione. Conſtituit etiam diuina iuſtitia ſaluans proportiones cuiuslibet rei non ualentes decidere ad incōuenientiam, neque qualitercumque tranſire. Tranſitus enim ſuperiorum ad inferiora caſus dici poteſt. Inferiorum uero ad ſuperiora tranſitus omnino dicitur non caſus, ſed ſecundum ſe tranſitus. Non eſt autem mirandum quòd dicit tranſmutabilia non pugnantia nec tranſire ad contraria, quàmuis in multis inueniatur pugna & permiſtio extranei & tranſitus ad contraria, quia in omnibus tranſmutabilibus ſemper permanet aliquid non tranſitum & non permiſtum & non impugnatum. Sicut ſubiectum non tranſit quando fit tranſitus ſecundum formam. Et hæc tria quæ ſecundo ponit reſpondent tribus primo poſitis, non tamen eodem ordine. Nam id quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod inter secundam & ultimam ponit,cùm dicit,{ & proportiones unius cuiusque &c.} respondet ei quod inter prima primo posuit,cum dixit,{in seipsis intransmutabilia.} Quod autem secundum est inter ultima, scilicet {& omnem inæqualitatem &c.} Respondet ei quod supra ultimo dixerat,{& fortia contra peiora salrum rationibus ordinata,& omnem inęqualitatem, & alienam operationem ex totis exterminat, & proportiones uniuscuiusque constituit, non ualentes cadere ad contraria nec transire. Quoniam & ita saluationē aliquis laudabit, non longe ab intentione sanctę theologiæ, sicut omnia existentia saluatoria omnium bonitate, a casu propriorum bonorum liberantem, secūdum quòd uniuscuiusque eorū quæ saluantur suscipit natura. Propter quod, & liberationem ipsam nominant Theologi, inquantum non finit uere existentia, ad nihil esse cadere,& inquātum, & si aliquid ad peccatum, & inordinatum fallatur & minorationem quandam patiatur pfectionis propriorum bonorum & hæc a pasione & infirmitate, & priuatione liberat, implēs minus habens,& pœnæ infirmitatē supportans, & suscitans a malo, magis autem statuens in bono, & percussum bonum adimplēs, & ordinans & statuens, & ornās inordinationem ipsius & inornatum, & integrum perficiens, & ab omnibus maculatis soluens. Sed de istis quidem, & de iustitia dictum est, secundum quam omnium æqualitas mensuratur & diffinitur, & omnis inęqualitas quę est secundū priuationem inæqualitatis quæ est in ipsis singulis exterminatur. Etenim inæqualitatē,si quis accipiat differentias in toto toto rum ad tota, & huius iustitia est saluatiua, non concedens commista tota in totis facta turbari, custodiens autem existentia omnia, secundum speciem unumquodque in qua unumquodque esse naturam habet.

Finis inæqualitas quæ dicitur secundum priuationē æqualitatis proportionis quæ est in singulis rebus. Ad iustitiam enim pertinet q̄ det unicuique secundum propriam proportionem, & sic æqualitas proportionis secundum iustitiam determinatur secundum quòd non est eadem capacitas omnium, & necesse est ut diuersis diuersa distribuat, & sic causando æqualitatē proportionis causat inæqualitatem quantitatis. Et ideo subdit. Si quis uelit accipere inæqualitatem secundum differentiā quæ ē in uniuerso omniū ad omnia per quam differunt, aliquid est melius alio secūdum quamcumque perfectionem, huiusmodi inæqualitatis iustitia est conseruatiua, dum nō permittit fieri turbationem seu confusionem in rebus per hoc quòd omnia omnibus commisceātur, & sic conseruat iustitia omnia existentia secūdum species suas prout uniuscuiusque natura recipit, & requirit.

CAP. IX.

De paruo, magno, eodem, altero, simili, dissimili, statione, sessione, motu, æqualitate.

LEC. I.

VOniam autē & magnum & paruum attributum est omnium causæ,& idem & alterum, & simile & dissimile, & status & motus, age & horum insignium in quibus deus nominatur, quæcumque sunt nobis manifesta contemplemur. Igitur magnus quidem in eloquiis deus laudatus est, & in magnitudine, & in aura subtili, diuinam manifestantem paruitatē, Et idem quādo dicunt eloquia. Tu autem idem ipse es. Et alter, quando sicut multæ figuræ, & multæ formæ ab eisdē eloquiis componitur. Et similis, sicut similium & similitudinis substantificator. Et dissimilis oibus, si cut quòd non sit ipsi simile, & tudo unius ad alterum,sicut de magno & paruo,quæ important excessum & defectum secundum quantitatem,de eodē,& altero, quæ important conuenientiam & differentiam ſm substantiam, & de simili,& dissimili, quæ important conuenientiam & differentiā ſm qualitatem,& de statione & motu, quoniam ratio stationis quidē consistit in hoc q̄ aliquid similiter se habet nunc & prius,& ulteriꝰ de æqualitate quæ importat conuenientiam ſm quantitatē, & est medium inter magnum & paruum. Diuiditur ergo in tres partes. In prima ostendit de quo est intentio. In secunda ostendit q̄ singula prædictorum de deo dicuntur ibi.{Igitur magnus quidē in eloquiis &c.} In tertia ostendit ſm quam rationem de deo dicantur, ibi. {Igitur magnus quidem,&c.} Dicit ergo primo,q̄ quia deo q̄ est omnium causa attribuitur & magnum & paruum & alia prædicta,oportet considerare circa hæc insignia quibus deus nominatur quæcunque nobis possunt esse manifesta. Deinde cum dicit. {Igitur magnus quidem in elo,&c.} Ostendit q̄ præmissa de deo dicantur. Laudatur enim in sacra scriptura deus sicut magnus & in magnitudine existens,secundum illud psal. Magnus dominus & laudabilis nimis,& magnitudinis eius nō est finis. Et quia subtilitas quædam paruitas est,paruum etiam attribuitur deo in scriptura ut dicitur iij. Regum xix. q̄ apparuit in sibillo auræ tenuis, quæ quidē tenuitas seu subtilitas manifestat diuinam paruitatem. Quandoq; etiam in scriptura deus dicitur idem,secundum illud psal. Tu autē idem ipse es. Attribuitur etiam ei alteritas, inquantum diuersæ figuræ & diuersæ species rerum ei comparantur in sacris scripturis, sicut

sicut quòd aliquando designatur in figura uel specie hominis uel agni uel leonis uel lapidis. Dicitur autem similis in scripturis, inquantum ipse facit aliqua sibi similia & est causa ipsius similis,secūdum illud Gen. i. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Dicitur etiam deus dissimilis omnibus, ubi scriptura dicit q̄ nihil est ei simile secundū illud Psal. Deus,quis similis tibi in diis domine? Describitur etiam deus in scripturis ut stans, secundum illud Amos. vii. Ecce deus stans super murum lacterum. Describitur & immobilis secundum illud Malachiæ.3. Ego dominus & non mutor. Et sedens in sæcula secundum illud Esayæ 9. Super soliū David sedebit ammodo, & usque in sempiternum. Describitur autem & motus sicut ad omnia ambulans seu procedens,secundum illud Genesis 3. Cum audissent uocem domini dei deambulātis in paradiso. Et Sapiētiæ 7. dr, q̄ oibꝰ mobilibus mobilior ē sapientia. Attingit autem ubiq;,ppter suam mobilitatē. Et multa alia istis æquipollentia in scripturis de deo dicuntur. Deinde cum dicit.{Igitur magnus quidem deus &c.} Ostendit secundum quam rationem prædicta de deo dicantur. Et primo de magno & paruo. Secundo de eodem & altero,ibi.{Idem autem est &c.} Tertio de simili & dissimili,ibi.{Similem autem de,&c.} Quarto de statione & sessione & motu, ibi. {Quid autem & de diuina statione &c.} Quinto de æqualitate,ibi.{Si autem aliquis in eloquiis &c.} Circa primum primo determinat de magno. Secundo de paruo, ibi. {Paruum autem &c.} Circa primum tria facit. Primo attribuit magnum deo secundum rationem causalitatis. Secundo per rationem cuiusdam similitudinis, ibi. {Et extra omnem magnitudinem &c.} Tertio secundum dissimilitudinem ibi. {Magnitudo hæc infinita est &c.} Dicit ergo primo,quòd Deus dicitur magnus secundū quòd magnitudinem suam quæ essentialiter ei conuenit, æternaliter tradit omnibus magnis, sicut & dicitur sapiens inquantum, & sapientiam tradit omnibus sapientibus. Vel potest aliter legi,quòd Deus magnitudinem suam tradit omnibus quæ sunt essentialiter magna,id est,a principio creaturæ usq; in sempiternum. Deinde cū dicit.{& extra omnem magnitudinem &c.} attribuit ei magnū secundum quandam rationem similitudinis. Et primo quantum ad eius substantiam,Secundo quantum ad eius effectus,ibi. {Et secundum superplenum &c.} Manifestum est autem quòd magnū creaturis attribuitur secundum rationem excessus. Illa enim magna dicūtur quæ inueniuntur alia excedere. Excessus autem in rebus creatis multipliciter attenditur. Vno modo secundum dimensionem longitudinis,latitudinis, & profunditatis. Et secundum hoc dicitur aliquid magnum respectu alterius,inquantum superexcedit quantitatem eius. Et sic deus dicitur magnus simpliciter, inquantum magnitudo eius extra omnem magnitudinem est superfusa & superextenta. Et dicitur superfusa ad similitudinem rerum humidarum,ut aeris & aquæ:superextenta uero ad similitudinem corporum siccorū, & solidorum. Alio modo attenditur excessus in rebus creatis secundum locum. Et sic locus dicitur esse maior qui est magis continēs. Vnde & deus dicitur simpliciter magnus,in quantum continet omnem locum. Tertio excessus inuenitur in rebus secundum numerū. Et sic etiam dicitur Deus magnus simpliciter, inquantū supergreditur numerum omnem, quia omnis numerus a diuina sapientia procedit, res distinguente, in cuius potentia est plures rerum differentias producere. Videtur autem in rebus maxime infinitum esse quod omnia excedit. Sed ut in rebus creatis inuenitur nihil dicitur infinitum quin sit secundum aliquid finitum, scilicet secundum speciem. Vnde Deus qui est omnibus infinitus excedit omnem infinitatem. Deinde cum dicit. {Et secundum su,&c.} attribuit deo magnum secundum rationem excessus, qui consideratur ex parte effectuum. Sunt autem tria consideranda in effectibus eius. Primo quidem quòd effusio effectus procedit ex plenitudine causæ, sicut stans, & immobilis, & sedens in sæcula, & motus, sicut ad omnia ambulans, & quæcūque alia istis æquipollētes dei nominationes ab eloquijs laudantur. Igitur magnus quidem deus nominatur secūdum magnitudinem ipsius quę seipsam tradit omnibus eternaliter magnis, & extra omnem magnitudinem, & superfusa, & superextenta, omnem locum continens, omnem numerum supergrediens, omnē infinitatem transiens, & secundum superplenum ipsius & magnificum, & fontana ipsius dona inquantum ipsa ab omnibus participata, secundum infiniti doni effusionem non minorata, omnino sunt, & eandem habent superplenitudinem, & non minorantur participationibus,sed & magis supermanant. Magnitudo hæc & infinita est, & sine quantitate, & sine numero, & hic est excessus secundum absolutam & superextentam infinite acceptę magnitudinis effusionem.

De paruo.

PAruum autem, id est, subtile in ipso dicitur quod omne pondus & distantiam excedit, & per omnia sine prohibitione nadit. Et quidem & omnium causa est parvum. Numquam enim inuenies parui formam nō participatam. Ita igitur in deo paruum est accipiendum, sicut ad omnia, & per omnia, & sine impedimento uadens, & operans, & pertingens usque ad diuisionem animæ & corporis & comnantis,dona huiusmodi omnino non minorantur, sed semper hīt eandem superabundantem plenitudinem,& numquam minorātur quamtumcumque participentur, immo quanto magis participantur,intantum magis desuper manant, quia quanto aliquid plus recipit de diuinis donis,tanto plus redditur aptum ad recipiendum, & ex parte influentis quod ex infinitæ uirtutis influentia minorari non potest. Deinde cum dicit. {Magnitudo &c.} exponit magnitudinem diuinam per distantiam ad alias magnitudines. Et dicit quòd magnitudo diuina est infinita, quia nulli magnitudini creatæ conuenit, & est etiam sine quantitate,quia non est in genere quantitatis, sed dei magnitudo est esse eius, & est sine numero, id est, sine mensura. Numerus enim habet primam rationem mensuræ, cum per eum etiam quantitates continuę mensurentur. Vel quod dicit sine quantitate refertur ad quantitatē continuam:quòd autem dicit sine numero, refertur ad quantitatem discretam, & sic per magnitudinem diuinam attenditur excessus caelsitatis diuinæ secundum quòd effundit uniuersaliter & superabundanter suam infinitam magnitudinē, quæ non accipitur a creaturis in eius infinitate, sed secundum suam capacitatem finito modo eam accipiunt.

Deinde cum dicit. {Paruum autem &c.} Ostendit quomodo paruum dicatur in deo. Et circa hoc tria facit, Primo ponit rationes parui. Secūdo attribuit eas deo, ibi.{Ita igi.&c.} Tertio ostendit differentiam huiꝰ parui ad alia parua, ibi.{Hoc paruum,&c.} Circa primum considerandum est, quòd subtilitas quædam paruitas est, siue accipiatur subtilitas prout est qualitas quædam,secundum quòd corpora subtilia rara dicuntur,prout habent parū de quantitate sub eisdem dimensionibus, siue accipiatur subtilitas prout est differentia quædam circa quantitatem:sicut enim longum & breue se habēt ad lineam,latum uero & strictum ad superficiem, ita subtile & grossū ad corporis profunditatem. Vnde subtilitas paruitatem quandam signat. Ponit ergo tres proprietates parui siue subtilis. Quarū prima est{quòd excedit omne pondus & omnem distantiam. Et dicit pondus secundum quòd subtile dicitur quòd est rarum, tale enim maxime leue inuenitur. Dicit uero distantiam secundum quòd subtile opponitur grosso in quo tanta distantia est,magna scilicet profunditas,in subtili uero parua. Excessus autem iste quo paruum & subtile excedit omne pondus & omnem distantiam,non attēditur secundum maioritatem quantitatis quæ opponitur paruitati, sed sicut unitas excedit numerum,quia mensurat ipsum & non mensuratur ab eo. Secundum proprietatem parui ponit{q̄ nadit per omnia sine prohibitione. {Est enim de ratione subtilis q̄ sit penetrativum. Tertiam proprietatem parui ponit{q̄ paruum est omnium causa. Et huius probationem inducit,q̄ nihil inuenitur quod non

par-

Universidad de Deusto
Biblioteca

participet formam parui. Parum enim inuenitur in magnis, sed magnum non inuenitur in paruis, participatum aũ uidetur esse causa participantis, unde & principia in omnibus generibus sunt parua quantitate sed magna uirtute. Deinde cum dicit. {Ita igitur in deo &c.} Assignat prædictas rationes parui deo, & præcipue secundam. Et dicit q̃ in deo accipitur paruũ, inquantum sine impedimento uadit ad omnia, implendo ea & suis effectibus, & sua præsentia, quia ipse in omnibus est, & iterũ per omnia operatur sicut per ꝓpria instrumẽta. Et ad hoc probandum inducit authoritatem apostoli ad Hebræ. 4. Et primo specialiter ostẽdit q̃ deus penetrat omnia quæ pertinent ad humanam naturam, in qua primo inuenitur compositio aiæ & corporis, quorũ distinctionem & vnitionis modum diuina sapientia cognoscit & operatur. {Et ideo dicit quòd ptingit usque ad diuisionem animæ & corporis. Secundo in homine est compositio partium corporis, quæ etiam est deo nota. Et ideo subdit, & compagum, quantum ad iunctura, & medullarum quantum ad ea quę intra membra continentur. Tertio subdit de his quę pertinent ad animam, inter quæ intentiones cordis sunt maxime occultæ, & tamen sunt deo notæ. Et ideo subdit, & intentionũ cordis. Et quia ista sunt occultissima, multo magis pertingit per suam scientiam ad entia universalia: nulla enim creatura est occulta uel inuisibilis in conspectu eius, ut dicitur ad Hebr. c. 4. Deinde cum dicit. {Hoc paruum &c.} Manifestat diuinam paruitatem per differẽtiam ad alia parua. Et primo quidem considerandum est quòd paruum est in genere quantitatis, sed paruum quod de deo dicitur est sine quantitate. Sicut enim est sine quantitate magnus, ita est sine quantitate paruus. Secundo, considerandum est quòd omne paruũ de facili mensurari potest, sed paruum quod de deo dicitur est sine numero. Non enim aliqua mensura comprehendi potest. Tertio cõsiderandum est quòd aliqua res parua de facili detinetur siue ꝓ hoc quòd a cursu suo impeditur, siue per hoc quòd de facili capitur, sed diuinum paruum neutro modo potest teneri, quia eius uirtus non potest impediri, nec deum aliquis perfecte capere potest. Quarto considerandum est quòd ex hoc sunt aliqua parua quæ cito terminantur in termino quantitatis uel diffiniuntur diffinitione substãtiæ comprehendente substantiam, sed diuinum paruum est sine termino & sine diffinitione. Quinto considerandum est quòd ea quæ sunt parua, parum comprehendere possunt, sed ipsa de facili ab aliis comprehenduntur: diuinum autem paruum est comprehensuum omnium, sed est incomprehensibile ab omnibus.

pagum & medullarum, & intentionum cordis, magis autẽ existentium uniuersorum. Nõ enim est creatura occulta in conspectu eius. Hoc paruum sine quantitate est, & sine numero, & incõprehensibile, non ualens teneri, sine termino, sine diffinitione, & comprehensiuum omnium, ipsum autem incomprehensibile.

LEC. II.

{Idem autem est &c.} Postquam determinauit Diony. De magno & paruo, hic determinat de eodem & altero. Et primo ostendit quomodo idem attribuatur deo. Secundo quomodo attribuatur ei alterum, ibi. {Alterum autem, &c.} Circa primum duo facit. Primo proponit modos in quadam summa quibus idem attribuitur deo. Secundo manifestat eos, ibi. Et ipsum secundum &c.} Attribuitur autem idem deo secundũ eius immutabilitatem, prout in psalmo legitur. Tu autem idem ipse es. Immutabilitas autem dei primo quidem attenditur quãtum ad hoc quòd non transmutatur secundum esse & non esse, sicut generabilia & corruptibilia. Et ideo dicit quòd deus est idem æternũ inquantum est supersubstantialiter æternus. Sed quia quædam habent quandam æternitatem inquantum non deficiunt pœnitus in non esse in aliqua alia conuertibilia, ad hoc excludendum consequẽter dicit, inconuersibile. Secundo excludit motum localem per hoc quód dicit, in seipso manens. Deus enim seipso continetur ut loco sine loco. Tertio excludit motum alterationis & augmenti & diminutionis, cum dicit quòd semper habet secundum eandem formam stare, quia scilicet non mutatur de forma in formam ut de albo in nigrum, uel de quãtitate in quantitatem, ut de paruo in magnum, quia nihil in eo intenditur, aut remittitur: quod enim est albi⁹, habet se quidem secundum idem, sed non eodem modo. Quarto excludit motum qui est secundum habitudinem ad res. Et dicit q̃ ipse inquantum est ex parte sui semper est eo modo omnibus præsẽs, sed quòd omnia non semper eodem modo se habeant ad ipsum, puenit ex uariatione quæ contingit circa res. Deinde cum dicit. {Et ipsum secundum &c.} Exponit ea quæ summarie retigerat. Et primo hoc quod dixerat {in seipso} manẽs, & excludit ea per quæ posset impediri mansio alicuius in aliquo. Quæ quidem sunt quinq; Primo enim unumquodque manet in loco qui conuenit ei per se, & secundum suam naturam, facile autem remouetur a loco qui cõuenit ei per accidens. Et quantum ad hoc dicit, quòd deus collocatur in seipso secundum seipsum, id est, per se & non per accidens. Secundo aliquid manet ubi firmatur, unde aliqua affigũtur clauis ut permaneant. Et hoc est quod subdit, {firme,} firmat⁹ ẽ. n. in seipso secundũ infinitatem suæ uirtutis. Tertio cõtingit q̃ aliquid firmatum in aliquo non potest manere in ipso, quia accidit corruptio aut putrefactio eius quod firmabat, sicut lapides non manent in pariete, corrupto cemento. Et ad hoc excludendum a deo subdit {& incontaminate. Quarto prohibetur aliquid manere, quia non est optime collocatum, sed potest ad melius perduci. Et ad hoc excludendum dicit. {In optimis finibus,} id est, summitatibus. Quinto prohibetur aliquid permanere propter diuersitatem eorum quę ad institutionem rei concurrunt, quorum unũ trahit huc & aliud illuc. Et quantum ad hoc dicit, {abundantis identitatis, quia in deo est perfectissima identitas, omnem diuersitatem excludens. Deinde cũ dicit, {intransmutabile, &c.} Exponit quod dixerat, {semper secundum eadem & eodem modo habens.} Et primo quantum ad alterationem. Et dicit quòd est {intransmutabile,} inquantum nõ potest uariari secundum magis & minus, {& in oppositum cadere nõ ualens,} inquantum non mutatur de forma in formam oppositam. Deinde exponit dictorum causam. Quod enim aliquid non transmutetur uel non cadat in contrarium, una causa potest esse, quia habet fortem uirtutem actiuam ad resistendum, ut patet in igne. Et quantum ad hoc dicit, {forte.} Alia causa potest esse, quia nõ habet in seipso mutabilitatis principium. Et quantum ad hoc dicit {inuariabile.} Hoc autem principium uariabilitatis est quandoq; quidem ex permistione extranei. Et ad hoc excludendũ dicit, {mũdum, } uel purum, secundum aliam translationem. Purum uel mũdum dicitur quod est extraneo nœno impermistum. Quandoque uero principium uariabilitatis est principium materiæ in eo quòd uariatur quando ab agente reducitur in aliam dispositionem. Et ad hoc excludendum dicit. {immateriale.} Quandoque uero uariabilitatis principium est compositio alicuius rei ex diuersis, sicut corpora mista uariabilia sunt, non solum quia sunt materialia, sed etiã quia sunt ex contrariis composita. Et ad hoc excludendum dicit, {simplicissimum.} Quandoque uero uariationis ratio est indigentia eius quod uariatur. Quod enim est imperfectum naturaliter tendit in perfectionem suam. Et ad hoc excludendum dicit, {non indigens.} Deinde ad excludendum motum augmenti subdit, non augmentabile. {Ad excludendum uero motum decrementi subdit, {non minorabile.} Ad excludendum uero transmutationem generationis subiungit, {ingenitum,} id est, non generatum. Quandoque autem dicitur aliquid non generatum, quia nondum accepit esse per generationem, sicut ea quæ in futuro generabuntur. Ad illum modum excludendum subdit. {Non sicut non dum genitum} Quandoque autem dicitur aliquid non generatum, quia eius generatio est incæpta, sed nondum consummata. Et ad hoc excludendum dicit, {aut imperfectum. {Quandoque autem dicitur aliquid non generatum non simpliciter sed secundum quid, sicut si dicam⁹ istum hominem non esse generatum ab isto, uel si dicamus hoc non esse generatum hominem sed esse generarum animal. Et ad hoc excludendum dicit, {aut non sicut factum ad hoc. } id est, ab aliquo determinato generante, {aut istud.} quantum ad certum generationis terminum. Quandoque autem dicitur non generatum aut nõ factum quod impossibile est esse, ut hominem esse asinum. Et ad hoc excludendum subdit, {neque sicut nusquam,} id est, nullo loco uel numquam, id est, in nullo tempore, & nullo modo existens.} Deinde qualiter de deo dicatur ingenitum per oppositum ad præmissa, subdit, dicens quòd deus dicitur {ingenitum sicut omne,} id est, quia ipse quodammodo est omnia, inquantũ omnia in ipso præexistunt. Et ideo hoc opponitur ei quod dixerat, {neque sicut nusquam nullo modo existens.} Dicitur etiam ingenitum, non sicut nondum genitum sed sicut semper existens. Dicitur etiam ingenitum, non sicut imperfectum, sed sicut per se perfectum existens. Sic ergo ostendit differentiam dei ad ea quæ non dicuntur generata. Vnde consequenter ostendit differentiam dei ad ea quæ dicuntur generata. Omnis enim generatio est transmutatio ex hoc toto in hoc totum. Ex quo sequitur quòd non sit semper idem. Et ad hoc excludendum dicit, & idem existens. Quòd autem res generata non sit semper idem, ex duobus contingit. Primo quidem, quia determinatur ad esse specificum non per seipsum totum, sed per aliquam sui partem, scilicet per formam, & propter hoc corrumpitur & generatur, secundum quòd una forma separatur a materia & aduenit altera, quod autem est forma determinatur secundum seipsum totum ad suum esse specificum. Secũdo, quia res generata determinatur ad suũ esse non a seipso, sed ab actione generantis. Et iõ ad hoc excludendum a deo dicit, ꝓ Deus existit {idem} sicut {determinatum} ad hoc quòd {uniformiter} se habeant {&} secundum formã {identitatis} non secundũ aliud aut alio, sed {secundum seipsum & a sei pso.} Deinde cum dicit. {Et idẽ ex eodem &c.} Ostẽdit quomodo per Deum aliam identitatem habent. Et hoc dupliciter. Vno modo secundũ quòd tribuit idẽtitatem rebus in ꝓpria natura existentibus. Et dicit ꝓ hoc id em quod est deus supersplendet omnibus ad hoc ꝓ participant suam identitatẽ secundũ uniuscuiusque conuenientiam. Alicui enim dat ꝓ sit idem simpliciter. Et his quæ sunt secundũ se diuersa dat idẽtitatem ordinis secũdum quòd alia aliis coordinat. Alio modo secundum ꝓ res quæ in propriis naturis sunt diuersæ, sint idem, prout sunt in deo. Et quantum ad hoc dicit quòd propter abundantiã suæ {identitatis} & propter hoc quòd ipse est omnis identitatis {causa.} Et cõtraria præhabet in seipso, non diuersimode sed eodem modo, sicut diuersi effectus sunt uniformiter in eo quòd est una & singularis per excessum causa totius identitatis.

LEC. II.

De eodem & altero.

{Idem autem est supersubstantialiter æternum in conuersibile in seipso manens, semper secundum eadem, & eodem modo habens, omnibus eodẽ modo præsens, & ipsum secundum seipsũ in seipso firme & incontaminate in optimis finibus abundantis identitatis collocatum, intransmutabile, in oppositũ non ualens cadere, forte, inuariabile, mundum, immateriale, simplicissimum, non indigens, non augmentabile, non minorabile, ingenitum, non sicut nondũ genitum, aut imperfectum, aut sicut ad hoc, aut istud non factũ aut nusquam nullo modo existens, sed sicut omne ingenitũ, & absolute ingenitum & semper existens, & semper per se perfectum existens, & idem existens secundum seipsum, & a seipso uniformiter, & identitatis forma determinatum, & idẽ ex eodem omnibus ad participãdum conuenientibus superspléndes, & alia aliis coordinans, abũdantia{& causa identitatis in seipso, & contraria eodem modo præhabens, secundum unam & singularem totius identitatis excedentem causam.

Alterum attribuitur deo.

{Alterum autem, quoniã prouisiue deus omnib⁹ adest, & omnia in omnibus propter omnium sit saluationem, manẽs in seipso & propria identitate, & inegressibiliter secundum operationem unam & impatibilẽ stans, & seipsum donans indeclinabili uirtute ad deificationem conuersorum, & alteritatẽ

{Alterum autem &c.} Ostendit quomodo alterum attribuatur deo. Et ponit duos modos. Quorum primus est quòd alterum attribuitur deo inquãtum adest omnibus sicut participantibus ipsum per quandam similitudinem secundum perfectiones quas per eius prouidentiam recipiunt, & hoc propter salutem & bonum omnium sit omnia in omnibus inquãtum, scilicet nulla perfectio est in rebus quæ non sit aliqua Dei similitudo, ita ut dici possit semper suæ similitudinis participationem in sapientibus sapientia, in iustis iustitia, in uiuentibus uita, & in potentibus uirtus, & sic de aliis. Et ne aliquis male intelligeret quòd Deus sit omnia in omnibus, excludit a deo modos quibus una creatura fit in alia. Quod quidem contingit dupliciter. Vno modo per transmutationem eius quod in alio fieri dicitur, sicut ignis fit in corpore misto per aliquam sui transmutationem, & cibus fit in corpore misto per hoc quòd in corpus cõuertitur. Vnde ad hoc excludendum dicit {manens in seipso.} Alio modo aliquid fit in altero per hoc quòd sua actione transmutat illud in sui similitudinem, sicut ignis generans sibi formã secundum sui similitudinem fit quod ammodo in igne generato. Et hoc aliquo modo accedit ad modum quo dixerat Deum in rebus sieri, sed multipliciter deficit. Primo quidem, quia ea quæ in rebus naturalibus generant sibi similia, non semper eadẽ manẽt, & ideo ut conseruent se secundum similitudinem speciei similia sibi generant. Et ad hoc excludendum dicit {& propria identitate.} Secũdo, quia actio agẽtis qua facit sibi simile, est aliquid ægrediens ab agente in patiens, quod in deo locum non habet, quia eius actio est ei substantia. Vnde ad hoc excludendum dicit, {& ingressibiliter.} Tertio, quia agens creatum facit se in diuersis secundũ diuersas operationes, qd deo non conuenit. Et ideo subdit, {secũdũ operationẽ unã.} Quarto, quia actio agentis facientis sibi simile, non est continua & sempiterna sicut actio dei. Et ideo dicit {& impassibilẽ.} Quinto, quia agens naturale simul & patitur & mouetur. Et ad hoc excludẽdum a deo subdit, {stans.} Sexto, quia uirtus agentis naturaliter in sua actione debilitatur, propter hoc quòd simul patit. Et ad hoc excludendum dicit, quòd deus {indeclinabili uirtute} donat {seipsum} per quandam sui participationem {ad deificationẽ conuersorum} id est, ut assimiler sibi ea q̃ ad se conuertit. Deinde cum dicit. {Et alteritatem uariarum &c.} ponit secũdum modum quo alterũ attribuitur deo. Et primo ponit istũ modum, Secundo ostendit eum ad propositã intentionem non pertinere, ibi. {Sed ne lateamus &c.} Dicitur ergo primo, q̃ deo ẽt attribuitur alteritas uariarum figurarum secundum multiplices uisiones. Prophetarum, in quibus aliquando uisus est ut leo, aliquando ut agnus, aliquando ut homo. Quæ quidem diuersimode signant, alia quidẽ signant præter ea quæ in superficie apparent. Et hoc manifestatur per exemplum in anima. Si enim aliquis uellet describere animam ad modum corporis, quamuis ipsa sit simplex aliter quàm in corpore intelligeremus ipsa partes corporeas attributas simplicitati. Nam per caput intelligeremus mentẽ, quæ præsidet omnibus partibus animæ, sicut caput omnibus partibus corporis. Per collum autem opinionem, quæ medio modo se habet inter rationem scientem ueritatem & inter irrationabiles partes animæ scientia ueritatis carentes. Per pectus autem intelligeremus furorem, id est, irascibilem, propter pectoris fortitudinem. Per uentrem autem concupiscibilem, propter uentris mollitiem, uel quia concupiscentia deseruit uentri, sicut & irascibilis habet sedem in corde, quod est in pectore. Sed per crura & pedes diceremus significari naturales uires animæ nutritiuæ per quas sustentatur uita. Et ita utemur nominibus partium corporalium quasi quibusdam signis potentiarum animæ secundum similitudinem quandam. Vnde multo magis diuersitatem formarum & figurarũ in deo qui est super omnia oportet purgari a corporalibus phantasiis per sanctas expositiones deo conuenientes & mysticas, quæ scilicet accipiunt occultum ex manifesto. Vnde est si aliquis deo qui est inpalpabilis & infigurabilis uelit attribuere tres dimensiones corporum, sicut Apostolus facit ad Ephe. 3. dicendum erit quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd, latitudo dei nihil est aliud quàm processus diuinæ prouidentiæ, qui omnibus superfertur quasi continens omnia. Longitudo autem dei dicetur uirtus quæ super tota extenditur, penetrãs omnia a summo usque ad imum. Profunditas autem dei dicetur occulta & ignorata dei essentia quæ est incompræhenfibilis omnibus existentibus.
Deinde cũ dicit. {Sed ne lateamus &c. Ostendit prædictã uarietatem ad propositum non pertinere. Et dicit quòd non debemus nos ipsos decipere exponẽdo dei nominationes, quæ sunt secundum formas & figuras, quia p hoc commisceremus istam doctrinam Symbolicę, ad quam pertinet exponere corporales dei nominationes quæ accipiuntur per signa sensibilia. Sed ad præsens p positum pertinet ut alteritatem deo ateributã non suspicemur esse aliquam uariationem dei qui habet supereminentẽ & incõuersibilẽ, idest, intrãsmutabilem id entitatem, sed per hoc intelligamus formationẽ secundum quã multiplices formas attribuit, & tamẽ omnia in unum ordinem reducit. Et econuerso, uniformitas multorum processuum diuinæ fœcunditatis ad omnia, quę pertinent ad primũ alteritatis modum supra assignatũ.

LEC. III.

Similem autem Deũ si dicat aliquis quidem ut eundem &c. } Postquam Dionysius determinauit de eodem & diuerso, hic determinat de simili & dissimili. Et primo de simili. Secundo de dissimili, ibi. {Et quid oportet de isto &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo similitudo attribuitur deo. Secundo quòd Deus est similitudinis causa, ibi. {Omnibus autem similitudinem &c.} Circa primum duo facit. Primo attribuit deo similitudinem, secundum quòd ipse dicitur sibi similis. Secundo per comparationem ad alia, ibi. {Theologi autem existẽtem &c.} Dicit ergo primo, quòd si quis uelit dicere quòd Deus sit similis sibiipsi, talis expositio diuinæ similitudinis non est improbanda. Excludit autem duo a deo per quæ aliquid potest esse sibiipsi dissimile, uno modo quia non semper manet idẽ, sed mutatur de forma in formam, aut de dispositione in dispositionem. Secũdo potest dici aliquid sibi simile, quia est compositũ ex contrariis uel ex dissimilibus partibus. Et ad hoc excludendũ dicit {totum per totum} Deum {sibi similem.} Et quia totum cõ suevit dici quod in partes diuiditur, uel subiectiuas, sicut totum uniuersale, uel integrales, sicut totum integrale. Ideo ad excludẽdum rationem totius uniuersalis, dicit {singulariter,} ad excludẽdum uero rationem totius integralis dicit {indiuisibiliter.} Deinde cum dicit. {Theologi autem existentem &c.} agit de similitudine dei per comparationem ad alia. Et dicit quòd diuinorum tractatores Deum qui super omnia existit, secundũ quòd in suo esse consideratur, nulli rei dicunt esse similem, sed dicunt quòd ipse dat similitudinem suam rebus quæ {conuertuntur,} idest, accedunt ad ipsum secundum quandam imitationem possibilem secundum eorum uirtutem, non ita quòd perfecte ipsum imitari possint, quia ipse est {supra omnem diffinitionem} & distinctionem, i. supra terminos cuiuscunq; naturæ, {& supra omnem rationem} id est, supra omnem apprehensionem. Et uirtus huius similitudinis ad Deum quæ a deo rebus donatur in hoc apparet, quòd omnia quæ prouenium a deo sicut effectus a causa, conuertuntur per desiderium ad ipsum sicut ad propriam causam, cp non esset nisi omnia haberent aliquam similitudinem ad Deum. Vnumquodq; n. amat & desiderat simile sibi. Quia ergo omnia conuertuntur per desiderium in Deum, conueniens est dicere cp omnia sunt similia deo, non secundum æqualitatẽ, sed p quãdam assimilationẽ & primationẽ rõ imaginis sumitur. Et cp talis sit similitudo rerũ ad Deum, ex hoc apparet, quia nõ dicimus esse Deũ similẽ aliis rebus, sicut neq; hõ dicit esse similis suæ imagini. In his. n. quę sunt unius ordinis, põt dici cp aliqua mutuo sint sibi inuicem similia, ita cp similitudo ad alterutrum cõuertatur, ita cp dicamus hoc esse simile illi, & illud isti. Ambo enim possunt dici inuicem similia, pp hoc cp similia dicũtur ẽm cp participant unam formam quæ præexistit in causa cõmuni, ad quam utrunq; coordinatorũ habet similẽ habitudinẽ, sed in causis & causatis non debet recipi cõuersio similitudinis. Causatum. n. & quod deducitur ex alio nõ põt dici simile causę a qua deducit, sicut nec imago homini. Et hoc ideo, quia causa nõ dependet ab effectu, ut solum istud vel illi suam similitudinẽ donet, sed effectus dependet a cã a qua sola participat similitudinis rationem. Et hæc dependentia designatur, cum dr, effectus esse suæ causæ, cum uero dr cp coordinata sunt sibi inuicẽ similia, designatur depẽdẽtia utriusq; ad unã causam. Sic igitur patet cp Deus qui est omnium cã, nõ potest dici alii similis, sed alia ei similia esse dicũtur. Deinde cum dicit. {Omnibus aũt &c.} Ostẽdit quomodo Deus est causa similitudinis rebus. Et dicit cp omnia quæcunq; participant similitudinẽ, hoc habent a deo sicut a cã q similia sint. Similia. n. dicuntur aliqua ẽm cp conueniunt in aliqua forma, omnis autem forma est a deo. Et non solũ est causa similium, sed etiã est causa ipsius similitudinis, sicut & supra dictum est cp non solũ est causa uiuentium, sed et ipsius uitę. Et quicquid dicitur simile in quibuscunq; rebus creatis, dr simile {quod} uestigio} id est, quãdam repræsentatione diuinæ similitudinis, ex qua perficitur non solum similitudo, sed et omnis unitio quæ est in rebus. Deinde cum dicit. {Et quid oportet de isto dicere &c.} Determinat de dissimili. Et dicit cp ideo oportet de hoc amplius dicere, cp Deus non est similis rebus sed magis similitudinis causa, quia sacra doctrina prædicat illum esse dissimilem & non eiusdẽ ordinis cum aliis, quia ipse est ab omnibus diuersus, ut patet Esayæ. 40. Cui similem fecistis Deum? Et quod magis uideturi nopinabile, nihil dicunt esse simile deo, secundũ Psal. Deus quis similis tibi? Et iterum. Non est similis tui in diis domine: Et tamẽ hoc nõ est cõtrariũ ei quod supra dictũ est de assimilatione totorũ ad Deũ: eadẽ enim pñt dici deo & similia & dissimilia. Similia qdẽ ẽm cp imitatẽ Deũ, qui nõ est pfecte imitabilis a creatura, ẽm cp cõuenit ei. inquantũ possibile est creaturæ. Dissimilia aũt ẽm cp causata minus pfectionis hñt q cã. Ne tamẽ aliquis intelligeret p hoc cp dicit minus, aliquã proportionẽ, sicut contingit in rebus quæ sunt unius generis, quorum unũ est altero perfectius, subiungit cp creaturæ deficiunt a deo non ẽm aliquã determinatã mensurã, sed infinite & incomparabiliter, & pro tãto dicuntur ei dissimilia.

LEC.

LECTIO. IIII.

Vid autem & de diuina statione aut sessione dicim⁹ &c.} Postquam determinauit Dionysius de simili & dissimili, hic determinat de diuina statione & sessione & motu. Et primo de statione & sessione. Secundo de motu, ibi. {Quid autem & quando rursus &c.} Circa primũ duo facit. Primo ostendit quomodo sessio aut statio attribuat deo. Secundo determinat causalitatem diuinæ stationis aut sessionis, ibi. {Et hoc super substãtialiter, &c.} attribuit autem deo stationem & sessionem tripliciter. Primo quidem quãtum ad hoc quòd ipse in se existit & hoc est quod dicit, quòd de diuina statione & sessione, p quæ immobilitas quædam designatur, nihil aliud dicere possumus præter hoc quòd ipse nõ stat, aut sedet tanquã sustentatus in aliquo altero, sicut nos, sed in seipso manet, nõ quidem mobiliter, sicut homo sedet in sede a qua potest remoueri, neque secundum aliquam diuersitatẽ sui a se, sicut differt homo a loco in quo sedet aut stat, sed secundum immobilem idẽtitatem, neque iterũ communi modo sicut quælibet res quodam modo est in seipsa, inquantum continetur infra terminos suę naturæ, sed singulariter est simplex in seipso. Sic enim sibi ipsi innititur, quòd a nullo alio dependet, & est fixus & omnibus supercollocatus. Secundo attribuit deo stationem & sessionem quantum ad operationem. Et hoc est quod dicit, quòd Deus operatur semper secundum eandem sapientiam, uirtutem, & bonitatem, & huiusmodi, & circa idem quantum ad obiectum suæ operationis, quia semper eius operatio est circa seipsum inquantum intelligẽdo & amãdo se, omnia operatur, & eodem modo, secundum modum operationum, prout operatnr ad operationem. Nõ enim debilitatur aut fortificatur in agendo. Tertio attribuit deo stationem & sessionem per remotionem omnis passionis uel transmutationis ab ipso. Et dicit, quòd statio aut sessio attribuitur deo & secundum quòd non habet ex seipso aliquam causam suæ transmutationis, & secundum quòd non potest ab aliquo exteriori moueri in contrarium, sed totaliter est immobilis. Deinde cum dicit. {Et hoc supersubstantialiter &c.} Agit de causalitate diuinæ stationis & sessionis. Et dicit cp ea quæ prædicta sunt, attribuuntur deo supersubstantialiter, quia ipse est causa omnis stationis & sessionis quæ in rebus creatis inuenitur, inquantum est super omnem sessionem & stationem, & omnia stabiliuntur in ipso deo qui custodit ea ne commoueantur a statione uel permanentia in propriis bonis. Deinde cum dicit. {Quid autem & quando rursus &c.} determinat de motu diuino. Et primo ostendit quomodo motus attribuitur deo. Secundo quomodo attribuantur deo differentiæ motus, ibi. {Et rectum quidem intelligere &cæt.} Dicit ergo primo, quòd quando sacræ scripturæ doctores, dicunt Deum qui est immobilis moueri, & ad omnia procedere, intelligendum est, sicut decet Deum. Religiose enim & secundum rectam fidem existimandum est quòd Deus moueatur, non sicut ea quæ ab aliis portantur, aut quocumque modo per se mutantur, uel per alterationem, qua aliquid mutatur de qualitate in qualitatem, aut secundum motum modalem, quo aliquid mouetur de uno modo mouendi in alterum, sicut de minus albo in magis album, uel de minori quantitate in maiorem, aut secundum motum localem, ut rectum uel circularem uel obliquum ex duobus compositum, neque etiam secundum motum intelligibilem, secundum

LEC. IIII.

De Statione, sessione & motu.

Vid autem, & de diuina statione aut sesione dicimus? quid autem aliud quidem præter hoc quòd manet in seipso ipse Deus, & immobili identitate singulariter est fixus & supercollocatus, & quòd secundum eadem & circa idem & eodem modo operatur, & secũdum quòd ipse in trãsmutabilis est ex seipso omino, & quòd non potest ipse in contrarium moueri, & totaliter est immobilis; & hoc supersubstantialiter? Ipse enim est omnium stationis & sedis causa, qui est super omnem sedem & stationẽ, & in ipso cuncta consistunt ex p priorum bonorum statione incommota custodita. Quid autem & quando rursus theologi, & ad omnia procedentẽ & motum dicunt immobilem. Non enim ut decet Deum, & hoc est intelligendum. Moueri enim ipsum religiose æstimandum est, non secundum portationem aut mutationem, aut alterationem, aut modalem aut localem motum, non directum, non circulare, non ex ambobus, non intelligibilem, non animalem, non naturalem, sed eo quòd substantiam agat Deus, & cõtineat omnia, & totaliter omnia, uideat, & eo p adsit oĩbus omnium circuitu immensurabili, & ad existentia omnia prouisiuis processibus & operationibus. Sed & motus dei immobilis, ut decet Deum, laudari sermone permittitur. Et rectum quidem intelligere conuenit, indeclinabilem, & inflexibilem processum operationum & ex ipso totorum generationem. Obliquum autem stabilem processum, & generatiuũ statum. Secundum circulum autem identitatem & media & extrema circundantia & circundata continere, & conuersionẽ ad ipsum eorum quæ ab eo processerunt. Si autem aliquis in eloquiis dei nominationem, eiusdẽ autem iustitiæ in æquali sumat, dicendum & æqualem esse Deũ, non solum sicut simplicem, & indeclinabilem, sed & sicut ad omnia & per omnia æqualiter procedentem, & sicut ipsius per mo consideratur essentia, aut sapientia, aut aliquid huiusmodi in deo, sicut in summo rerum uertice, & deinde deriuatur quasi per quędam defluxum ad alias res. Et non solum theologi motum deo attribuunt, sed & nobis permittitur ut decenter laudemus motum dei immobilis. Deinde cum dicit. {Et rectum quidem &c.} Ostendit quomodo deo attribuuntur differentiæ motus. Et quia illud qđ in recto mouetur, mouetur uniformiter a quodam principio usq; ad finem, dicit quòd rectum motum intelligere conuenit in deo secundum quòd operationes ipsius procedunt indeclinabiliter & inflexibiliter. Eius enim operatio non curuatur, sed semper in directum procedit, secundum dei dispositionem. Possumus & per rectũ motum intelligere productionem rerũ omnium ab ipso. Sic enim eius causalis operatio procedit per omnia media in directum usq; ad ultimum. Obliquus autem motus ex diuersis componitur. Et hic motus obliquus deo attribuitur, inquantum in eius operatione simul intelligitur & processio & statio. Processus quidem quantum ad rerum productionem. Statio autem quantum ad inuariabilitatem diuinæ operationis. Sic igitur quia processus dei non est sine stabilitate, dicitur processus stabilis. Quia uero statio dei non est sine rerum productione, dicit statum generationem. In motu autem circulari tria est considerare. Primo quidem quòd quodlibet punctum signatum in circulo, est idem & principium & finis. Secundo quòd in ipsa linea circulari est considerare concauum & conuexũ. Et ex parte quidem concauitatis continet alia, ex parte uero conuexi contineri ab aliis potest. Tertio quòd id quod circulariter mouetur, redit suo circulari motu ad primum a quo incipit moueri. Sic ergo dicitur secundum circulum moueri, inquantum in se continet omnem identitatem & omnia media & omnia maxima, in quo tangit proprietatem primam, & inquantum continet circundantia, quod pertinet ad rationem concauitatis, & circundata, quod pertinet ad rationem conuexitatis, in quo tangit secundam proprietatem, & inquantum continet conuersionem ad ipsum finem eius de omnibus quæ processerunt ab ipso sicut a principio, in quo tangit tertiam proprietatem. Deinde cum dicit. {Si autem aliquis &c.} Determinat de æqualitate. Supra enim de inæqualitate deter-

A quòd intellectus creatus mutatur de una conceptione intelligibili in aliam, neque secundum motum animalem, secundum quòd animal mutatur de una apprehensione in aliam, uel de una affectione in aliam, neque etiam secundum motum naturalem, secundum cp aliquid transmutatur de una natura in aliam, sed dicitur Deus moueri, inquantum omnia ducit ad hoc quòd sint, & inquantum cõtinet omnia in suo esse, & non solum agit ad substantiam, & in ea continet res, sed in quantum uniuersaliter omnia prouidet, dans rebus & uitam, & sapientiam & uirtutes & alia huiusmodi, & in eis conseruat. Ex istis autem effectibus dicit Deus moueri duplici ratione. Primo quidem, quia ipse prouidendo omnibus adest omnibus quodã circuitu qui mensurari non potest omnia concludendo. Cum enim ipse sit mensura omnium, a nullo mẽsuratur, sic dum circa diuersa suam præsentiam exhibet, quædã similitudo motus in eo apparet. Nos. n. diuersis adesse non possumus nisi moueamur. Alia ratione propter prædictos effectus dicitur moueri, inquantum operationes, & processiones donorũ quæ ex sua prouidentia rebus confert, ad omnia existentia perueniunt. Et sic quadã similitudine motus in deo apparet, dum prialiquid huiusmodi in deo, sicut in summo rerum uertice, & deinde deriuatur quasi per quędam defluxum ad alias res. Et non solum theologi motum deo attribuunt, sed & nobis permittitur ut decenter laudemus motum dei immobilis. Deinde cum dicit. {Et rectum quidem &c.} Ostendit quomodo deo attribuuntur differentiæ motus. Et quia illud qđ in recto mouetur, mouetur uniformiter a quodam principio usq; ad finem, dicit quòd rectum motum intelligere conuenit in deo secundum quòd operationes ipsius procedunt indeclinabiliter & inflexibiliter. Eius enim operatio non curuatur, sed semper in directum procedit, secundum dei dispositionem. Possumus & per rectũ motum intelligere productionem rerũ omnium ab ipso. Sic enim eius causalis operatio procedit per omnia media in directum usq; ad ultimum. Obliquus autem motus ex diuersis componitur. Et hic motus obliquus deo attribuitur, inquantum in eius operatione simul intelligitur & processio & statio. Processus quidem quantum ad rerum productionem. Statio autem quantum ad inuariabilitatem diuinæ operationis. Sic igitur quia processus dei non est sine stabilitate, dicitur processus stabilis. Quia uero statio dei non est sine rerum productione, dicit statum generationem. In motu autem circulari tria est considerare. Primo quidem quòd quodlibet punctum signatum in circulo, est idem & principium & finis. Secundo quòd in ipsa linea circulari est considerare concauum & conuexũ. Et ex parte quidem concauitatis continet alia, ex parte uero conuexi contineri ab aliis potest. Tertio quòd id quod circulariter mouetur, redit suo circulari motu ad primum a quo incipit moueri. Sic ergo dicitur secundum circulum moueri, inquantum in se continet omnem identitatem & omnia media & omnia maxima, in quo tangit proprietatem primam, & inquantum continet circundantia, quod pertinet ad rationem concauitatis, & circundata, quod pertinet ad rationem conuexitatis, in quo tangit secundam proprietatem, & inquantum continet conuersionem ad ipsum finem eius de omnibus quæ processerunt ab ipso sicut a principio, in quo tangit tertiam proprietatem. Deinde cum dicit. {Si autem aliquis &c.} Determinat de æqualitate. Supra enim de inæqualitate deter-

se æqualitatis substantificatorem secundum quam æqualiter operatur per omnia similem illorum inuicem ambulationem, & suscipientium æqualem participationem secundum singulorum opportunitatem, & æqualem secundum dignitatẽ ad omnia distributam donationem, & secundum hoc quòd omnẽ præaccepit æqualitatem intelligibilem, intellectualem, rationalẽ, sensibilem, substantialem, naturalem, uoluntariam, segregate & unitiue in seipso, secundum uirtutem omnis æqualitatis, effectiuam super omnia existentem.

determinauerat, prout est effectus iustitiæ, quæ potest inæqualitatem uel excludere vel causare, nunc uero determinat de æqualitate secundum se. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit qualiter æqualitas deo attribuitur, sicut cui conuenit ipsa æqualitas. Secundo qualiter attribuitur ei ut causæ, ibi. { Et sicut ipsius per se æqualitatis. &c. { Tertio qualiter attribuit ei vt omnem æqualitatem præhabenti, ibi. { Et secundum hoc ꝙ omnem præaccepit, &cæt. } Dicit ergo primo, quòd si quis in sacra scriptura velit in nomine æqualitatis accipere nominationem diuinę identitatis aut diuinæ iustitiæ, poterit hoc conuenienter facere. Aequalitas enim est vnitas quantitatis. Si ergo ista vnitas attribuatur deo secundũ seipsum, dicetur Deꝰ esse æqualis ratione vnitatis diuinæ, quæ attenditur & secundũ eius simplicitatem, quia nõ est compositus ex multis, & secundum immobilitatem, quia semper vno modo se habet. Et hoc est quod dicit. { Dicendum est deum esse æqualem sicut simplicem & indeclinabilem. } Si uero consideretur diuina unitas per comparationem ad effectus circa quos vniformiter operatur quantum est ex parte sui, sic æqualitas ei attribuitur inquantũ procedit diffundendo effectus ad omnia æqualiter & per omnia. Ad omnia dicit, quantum ad hoc quòd omnia recipiunt influentiam diuinæ operationis. Per omnia vero dicit, inquantum diuina operatio transit per totam rem a principio usque ad finem, & iterum, inquantum per vnam rem transit ad aliam, dum vtitur vna re tanquam in alia agente. Sic igitur vnitas simplicitatis & immobilitatis pertinet ad rationem identitatis diuinæ, unitas autem operationis in effectus pertinet ad rationem iustitiæ. Et ideo dixerat quòd in æqualitate intelligitur dei nominatio & eiusdẽ & iustitiæ. Deinde cum dicit. { Et sicut ipsius &c. } Ostendit quomodo attribuitur æqualitas deo sicut causæ. Et dicit, quòd dicimus Deum esse æqualem { sicut substantificatorem } id est, causam { ipsius per se æqualitatis, } id est, ipsius æqualitatis in abstracto consideratæ, secundũ quam quidem æqualitatem in rebus causatis Deus res facit æquales dupliciter. Primo quidem quantum ad actiones & passiones siue communicationes & receptiones. Et hoc est quod dicit, quòd Deus secundum æqualitatem causatam, æqualiter operatur in omnibus & similiter omnia se inuicem perambulant, dum scilicet actio diuina pertransit in omnia & operatur æqualem participationem suscipientium, inquantum scilicet vnumquodque passiuum suscipit effectũ agentis. Sed non intelligenda est similitudo & æqualitas ambulationis & susceptionis prædictæ, secundum æqualitatem quãtitatis, q̃a una res est magis receptiua quàm alia, sed secundum æqualitatem proportionis, quia vnumquodq; proportionaliter agit aut patitur sm̃ modum suum. Et hoc est quod dicit { sm̃ singulorũ opportunitatem. } Alio modo æqualitas potest considerari in re sm̃ ea quæ rebus insunt, sicut formæ, quantitates, qualitates, & alia hmõi. Et quãtum ad hoc dicit ꝙ Deus operatur æqualẽ donationẽ distributam ad omnia. Quod iterũ nõ est intelligendũ de æqualitate quãtitatis, quia non omnia alba hñt æqualẽ albedinẽ, neq; omnia magna æqualẽ magnitudinẽ sed est intelligendũ de æqualitate proportionis, q̃a unũquodq; habet de donis diuinis sm̃ æqualẽ proportionẽ. Et hoc est quod dicit sm̃ dignitatẽ. } Deinde cum dicit. { Et sm̃ hoc ꝙ omnẽ &c. } Ostendit quomodo æqualitas attribuitur deo sm̃ ꝙ pręhabet omnem æqualitatẽ. Et dicit ꝙ dicimus Deum esse æqualem, { sm̃ ꝙ præaccepit in se omnẽ ęqualitatẽ }. s. { intelligibilẽ & intellectualẽ } quantũ ad angelos, qui dicũtur intelligibiles sm̃ ꝙ intelligũtur, & intellectuales sm̃ ꝙ intelligũt, { rõnalẽ, } quantũ ad homines, { sensibilẽ } quantũ ad animalia, { substantialẽ } quãtũ ad omnia quę quocũq; modo sunt, { naturalẽ } quantũ ad ea quæ fiũt a proposito, hanc inquit omnẽ ęqualitatẽ { præaccepit } Deus & { in seipso, } non ut haberet eo modo quo est in singulis, sed { segregate } .i. singulari modo pręalijs, neq; sm̃ aliquã diuersitatẽ sicut in creaturis differt ęqualitas intelligibilis a rõnali, sed { vnitiue, } .i. sm̃ aliquod unũ. s. { sm̃ uirtutem } quę est effectiua omnis ęqualitatis, quę etiam est existens super omnia, omnes enim effectus pręexistunt virtualiter in sua causa secundum eius uirtutem.

CAP. X.

De omnipotente, uetere dierum, in quo & de æuo & de tempore.

LEC. I.

Vide autem verbo multorum nominum Deum, sicut omnipotentem, sicut veterem dierum laudare. Hoc enim dicitur quidem propter hoc quòd omnium ipse est omnipotens sessio, continens & circuiens tota, & collocans & fundans & circumstringens, & firmum in seipso omne perficiens, & ex seipso tota, quẽadmodum ex radice omnitenẽte producens, & ad seipsum omnia, quemadmodum & plantationem omnitẽtem conuertẽs, & continens ipsa sicut omnium sessio omnitenens contenta omnia secundum unam excedentẽ omnia continentiam firmans, & non dimmittens ipsa decidẽtia a seipsa, sicut ex essentia perfecta mota destrui. Dicitur autẽ omnitenens thearchia & sicut omnia tenẽs, & immixte gubernatis principans, & sicut omnibus desiderabilis & interminabilis existẽs, & supermittẽs omnibus uoluntarias leges & dulces partus diuini & omnipotẽtis & indissolubilis amoris ipsius bonitatis.

SVPER CAPVT X. LEC. I.

Vide autem uerbo multorum nominum Deum, sicut omnipotentem, &c. } Postquam Dionysius exposuit diuina nomina, quæ signant perfectiones rebus inhęrentes, vel absolute vel secundum comparationem unius ad alterum, hic exponit quędam nomina quę dicuntur de deo secũdum rationem vniuersalis principii esse durationis rerum. Dicitur enim Deus omnipotens, inquantum est vniuersale principium omnis esse rerum. Antiquus vero dierum dicitur, inquantum est principiũ omnis durationis. Et quia nomina durationis sũt ęuum & tempus, ex consequenti determinatur de ęuo & tempore. Et hęc tanguntur manifeste in titulo, qui talis est. { De omnipotente, vetere dierum, in quo & de ęuo & de tempore. } Diuiditur autem hoc capitulum in tres partes. In prima determinat de omnipotente. In secunda de antiquo dierum, ibi. { Dierum autem antiquus laudatur Deus &cęt. } In tertia de æuo & de tempore, ibi. { Oportet autem sicut arbitror &cęt. } Circa primũ duo facit. Primo dicit de quo est intentio. Et dicit quòd Deus qui est { multorum nominum verbo } sacræ scripturæ { laudatur & sicut omnipotens. } Secundum illud Genesis xvii. Ego Deus omnipotens, ambula coram me & esto perfectus, { sicut veterem dierum. } Secundum illud Danielis. vii. Antiquus dierum sedit. Secundo, ibi. { Hoc enim dicitur quidem &cæt. } Exponit quomodo Deus dicatur omnipotens. Et circa hoc duo facit. Primo assignat rationem omnipotentiæ. Secundo exponit quędam quę dixerat, ibi. { Et continens ipsa &cæt. } Rationem autem omnipotentiæ ostendit secundum quatuor in quibus ratio potentię consideratur. Primo quidem secundum ambitum. Dicitur enim esse magna potentia, siue in naturalibus, siue in rebus humanis, quę multa sub se continet. Et hoc est quod dicit, quòd dicitur Deus omnipotens propter hoc quòd ipse est { quędam omnipotens sessio } a quadam stabilitate { continens tota, } id est, omnia, inquantum omnia eius potestati subduntur { & circuiens, } inquantum omnia eius prouidentię subsunt. Secundo vero quantum ad firmitatẽ. Dicitur enim magna potentia, quæ & in se est immobilis & alia immobiliter tenere potest. Et quantum ad hoc dicit, { & collocans, &cęt. } Et tangit quatuor modos quibus aliquid firmatur. Firmatur enim aliquid inquantum est in suo loco naturali, unde omnia corpora naturalia in suis locis quiescunt. Et quantum ad hoc dicit { & collocans. } Aliqua uero firmantur super aliquod, quod eis substat, sicut parieti substat fundamentum, & columnæ basis. Et quantum ad hoc dicit { & fundans. } Quędam vero firmantur per aliquod ligamentum, sicut patet in doliis quę circulis firmantur. Et quantum ad hoc dicit, { & circunstrigens. } Et hi tres modi firmitatis pertinent ad hoc quòd vna res firmatur per aliam. Potest enim locatio ad hoc pertinere in vniuerso, quòd creaturę inferiores firmantur quodam modo per superiores, quę sunt loca inferiorum sicut corpora cęlestia inferiorum corporum. Fundatio uero, ad hoc quòd formę fundantur in materiis, & accidentia in subiectis. Circumstrictio vero, ad hoc quòd elementa firmantur in misto, & vniuersaliter omnes partes in toto. Quartus autẽ modus firmitatis est secundum quòd vnaquæque res habet firmitatem in sua natura. Et hoc est quod dicit, { & firmum in se omne perficiens. } Vel potest aliter dici, quòd collocat & fundat & constringit firmans omnia diuina sessio in seipsa, quasi diceret, ipse Deus est, & locus & fundamentum & vinculum connectens omnia. Tertio vero ostendit rationem omnipotentiæ secundum productionem. Dicitur enim magna potentia secundum productionem. Dicitur enim magis potentia quæ producere potest, sicut virtuosa radix dicitur quæ multa producit germina. Et quantum ad hoc dicit, quòd diuina sessio producit ex sui virtute omnia sicut ex quadam radice omnipotente. Quarto manifestat rationem omnipotentiæ secundum rationem attractionis. Dicitur enim magna potentia quæ ad se aliqua attrahere vel conuertere potest. Et quantum ad hoc dicit, quòd conuertit ad se omnia sicut ad quam-

dam

dam plantationem omnitenentem. In ipso enim omnia plantantur sicut in primo principio. Deinde cũ dicit { Et cõtinẽs ipsa &c. } ostendit quædam quæ dixerat. Et primo quomodo deitas dicatur continens. Secundo quomodo dicatur omnitenens. ibi. { Dicitur autem omnite. &c. } Dicit ergo primo, ꝙ diuinitas dicitur { continens } inquantum ipsa est { sessio } id est, firmitas uel immobilitas omnium quæ omnia sub se existẽtia firmat, nõ sicut aliquod principiũ quod sit de essentia rerum quod diuersificatur in diuersis, sed secundum unam communem continentiam, quæ excedit omnia, & intantũ est fortis ista continentia ꝙ nõ solum dat firmitatẽ rebus sub se contentis, sed etiã nõ permittit eas omnino destrui, & in nihilũ redigi ea quæ decidunt ab ipso deo. Et dicũtur a deo decidere qui est perfecta essentia, quæcũq; remouentur a sua perfectiõe, nec ipsa enim in nihilũ rediguntur. Deinde cũ dicit { Dicitur autem omnitenens &c. } ostẽdit quomodo deitas dicitur omnitenens. Et dicit ꝙ diuinitas dicitur omnitenens, inquantum omnia tenet, eo modo quo ille qui principat aliquibus dicitur eos tenere. Nã & possessionem dicitur aliquis tenere quę eius curæ subest. Si autẽ aliquis aliquibus principetur tanquam unus de numero eorũ existens, tenet quidem eos inquantum est principans, sed & tenetur ab eis, inquantum eis permiscetur & sub eorũ ordine includitur. Deus autẽ sic omnia tenet quòd a nullo tenetur. Et hoc est quod dicit { immixte gubernatis principans. Contingit autẽ aliquem aliquibus principari dupliciter. Vno modo per modum timoris. Et iste modus principandi non est efficax ad subditos tenendũ. Quia enim contra propriam uoluntatẽ subduntur qui timore seruiũt, data opportunitate, seruitutis iugũ excutiunt. Alio modo per modum amoris. Et hic modus principãdi est efficax ad tenendũ subiectos qui uoluntarie subduntur. Et hunc modum principandi deo attribuit, cum dicit { & sicut omnibus desiderabilis. Omnia enim ipsum desiderant, ut pluries dictum est. Contingit autem aliquod particulare bonum, licet desideretur, non efficaciter tenere desiderantem, quia cum sit terminatum & finitum, non habet in se omnia quæ desiderari possunt, & ideo qui ipsum desiderat propter aliquam bonitatem in eo inuentã, non totaliter in eo quiescit, sed ad aliud transit in quo bonitatem inueniet quæ ei deest. Sed deus est sic desiderabilis quòd est omnino interminabilis, unde ex necessitate tenet omnem desiderantem dum in quolibet desiderato obiecto ipse desideratur. Nihil enim est desiderabile nisi inquantũ habet aliquã participationẽ summi boni. Posset autem iterum contingere quòd aliquis principans, in persona sua desiderabilis esset, sed leges graues subditis daret quas ipse non teneret, & ideo subiecti nõ efficaciter sub ipso tenerent. Sed hoc a deo excludens subdit, quòd { omnibus supermittit uoluntarias leges } Lex enim dei est cuilibet creaturæ innixa naturalis inclinatio ipsius ad agendũ id quod conuenit ei secundum naturam. Et ideo sicut omnia tenentur a desiderio diuino, ita tenentur a legibus eius, sm̃ illud Psalmi, Præceptum posuit, & non præteribit. super aliqua creatura. Et propter hoc etiam dicitur. Sap. viij de diuina sapientia, quòd suauiter omnia disponit. Vnde quòd omnibus leges diuinitus innixæ sunt uoluntarie, ostẽditur per id quod subditur { & dulces partus &c. } Vbi considerandum est, quòd ex amore & desiderio finis exoritur desiderium eius quod est ad finem adoptatum, ultimus autem omniũ finis est bonitas diuina, ad quam sicut ad finẽ ordinãtur oẽs præuii & particulares fines, in quos res naturaliter inclinantur. Sic igitur ipsæ naturales inclinationes rerũ in proprios fines, quas dicimus esse naturales leges, sunt quidam partus, id est effectus, effectus dico uel partus amoris, quo diuina bonitas amatur, qui quidẽ amor est diuinus & omnia tenens, & insolubilis, siue hoc intelligatur de amore quo ipse deus amat suam bonitatem per quam omnia tenet, & insolubilis est, quia ex necessitate se amat, siue dicatur diuinus amor qui est diuinitus omnibus rebus [i]nditus, per quem omnia tenentur a deo, &, qui solui non potest, quia omnia ex necessitate deum amãt. saltem i eius effectibus.

LECTIO II.

De antiquo dierum.

Dierum autem antiquus laudatur deus, ꝓpter hoc quòd omniũ ipse est & ęuum & tẽpus & ante dies & ante ęuum & tempus & diem & quartam partem anni, & ęuũ, ut decet deum ipsum dicere cõuenit, sicut existentem secundũ omnem motum intransmutabilem & immobilem, & in hoc ꝙ semper mouetur manentem in seipso, & sicut ęui & temporis & dierũ causam. Propter quod in sanctis mysticarum dei uisionũ apparitionibꝰ & canus & nouus componitur, seniore quidem signante antiquum & a principio existentem. Iuniore autem sine senectute. Aut ambobus docẽtibus ipsum a principio usq; ad finem per omnia procedere. Aut sicut diuinus noster sanctitatis perfector dicit diuinã principalitatem utroque monstrante, seniore quidẽ primũ in tẽpore, iuniore autem secundũ numerum principalius habente, quoniam unitas & ea quæ sunt circa unitatem, sunt principaliora numeris qui multum processerunt.

LEC. II.

Dierum autem antiquus laudat deus &c. } Postquam Dionysius determinauit de omnipotente, hic determinat de antiquo dierum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quare deus dicatur antiquus dierum. Secundo exponit assignatam rationem. ibi. { Et quidem & tempus & diẽ &c. } Tertio manifestat q̃d dixerat per auctoritatem scripturæ. ibi. { Propter quod & in sanctis &c. } Est autẽ considerandum quòd apud nos dicitur aliquid antiquum dupliciratione. Primo quidem, quia habet multum temporis. Secundo autem, quia præcedit in tempore ea quæ sunt iuniora. Antiquum autem dicitur quod est in pręterito, remotum a præsenti. Et hoc est tempore prius. Sic ergo duplici ratione dicitur deus antiquus dierum. Primo quia ipse præhabet omniũ durationem & æui & tẽporis, ut per æuum intelligatur duratio quę mensurat ipsum esse, per tempus autem duratio quæ mensurat ipsum fieri vel moueri. Secundo quia ipse est ante omnes dies & ante æuum, & ante tẽpora. Deinde cum dicit { Et quidem & tempus &c. } exponit assignatas rationes. Et primo primam Secundo secundam. ibi. { Et sicut æui & temporis &c. } Dicit ergo primo, ꝙ cum dicimus deum esse tempus uel aliquam partem temporis, ut puta diẽ & quartã partẽ anni, & cum dicimus ipsum esse ęuũ, oportet hoc intelligere eo modo quo deo conuenit, non quidem ita quòd deus sit aliquid, cuius esse sit aliquid successiuum & diuisibile, aut alteri adiacens, sed dicitur æuum quod est mensura permanentis, inquantum ipse est intransmutabilis secundum omnem motum, quia scilicet nullo alio motu mouetur. Dicitur autem tempus quod est numerus motus, & ex hoc ꝙ ipse deus semper mouetur eo modo quo supra. in c. ix. de motu dictũ est. Non tamen sic mouetur quòd in motu eius sit aliqua successio, qualis est in motu qui numeratur per tempus, sed ipse deus semper est permanens in seipso. Deinde cum dicit { Et sicut æui & temporis &c. } exponit secundam rationem. Dicitur enim esse ante dies & æuum & tempora, non per modum præteritionis, sicut ea quę dicuntur antiqua apud nos, sed per modum quo causa prior est effectu, ipse enim est causa & æui & temporis & dierum. Deinde cum dicit { Propter quod & in sanctis. &c. } adducit ad præmissorum manifestationẽ auctoritates scripturæ. Et dicit quòd propter præmissa, in apparitionibus occultarum dei uisionum deus describitur tanquam nouus & tanquam canus. Nouus quidem secundum illud Isayæ. lxii. Vocabitur tibi nomen nouum. Canus autem secundum illud Psalmi. Et usque in senectam & senium deus ne derelinquas me, & illud Isayæ. xlvi. Vsque ad senectam ego ipse, & usque ad canos ego portabo. Per hoc autem quòd dicitur canus uel senior, significatur antiquitas eius, quòd scilicet a principio æternitatis ipse semper existit. Per hoc autem quòd dicitur nouus uel iunior significatur quòd ipse est antiquus sine senectute, idest sine aliqua deficientia uel etiam præteritione, quia sicut supra dictum est, mouetur, immobilis manens in seipso, uel quia se-

Universidad de Deusto Biblioteca

nectus & antiquitas ad principium pertinere videtur propter sui posteritatem, per hoc quòd ambo Deo attribuuntur docemur, quòd ipse præcedit omnia a principio vsque ad finem. Tertiam expositionem ponit secundum Ierothei sententiam, quem nominat suum perfectorem, idest magistrum in rebus diuinis, qui dixit quòd per vtrumq; istorum præmissorum demonstratur prioritas ipsius Dei, & quòd ipse est principium. Per hoc enim, quòd dicitur senior, demonstratur prioritas eius in tempore. Ea enim dicimus seniora quę sunt tempore priora. Sed per hoc, quòd dicitur iunior, designatur prioritas vel principalitas quæ est secūdum rationem numeri. Iunior enim dicitur qui minus processit in tempore. Quanto autem in numeris aliquid minus procedit, tanto prius est. Vnitas enim & numeri propinqui vnitati, sunt priores his qui multum processerūt.

LECTIO III.

De æuo & de tempore.

Oportet autem, sicut arbitror, & temporis & ęui naturā ex eloquijs videre. Etenim non omnino & absolute ingenita & vere æterna, vbique dicit ęterna, sed & incorruptibilia, & immortalia, & inuariabilia, & existentia eodē modo, sicut quando dicit, Eleuamini portę æternales, & similia. Multoties autem & antiquissima ęui nominatione figurat, & totam rursus temporis appositionem secundum nos, quando ęuum appellat, secundum quòd & proprietas ęui est antiquū & inuariabile, & totum secundum totum metiri. Tempus autē vocant, quod in generatiōe, & corruptione, & variatione, & aliquādo aliter se habet. Propter quod & nos hic secundum tempus terminatos, ęuo participaturos theologia dicit, quando incorruptibile, & semper eodem modo habens ęuum consequemur. Est autem quando in eloquijs & temporale ęuū glorificatur, & æternum tempus, quamuis scimus ipsis magis, & magis proprie existētia ęuo, & ea quę sunt in generatione, tempore, & dicta, & monstrata. Oportet autē non simpliciter coæterna Deo, q est ante æuum arbitrari æterna dicta. Sequentes autem venerādissima eloquia inconuersibiliter, æterna quidem & sine tempore secūdum cognitos sibi subaudire modos, media autem existentium & factorum quęcumque secundum aliquid quidem æuo, secundum aliquid vero tēpore participant. Deum autem & sicut æuum, & sicut tempus laudare conuenit, sicut temporis omnis & æui causam, & antiquum dierum sicut ante tēpus & super tempus, & variantem quattuor partes anni & tempora. Et rursus ante sæcula existentem, inquantum ante ęuum est, & regnum ipsius regnū omniū sæculorum. Amen.

LECTIO III.

Oportet autem sicut arbitror & temporis, æui &c. Postquā Dionysius determinauit de antiquo dierum, hic determinat de æuo & de tempore. Et primo dicit de quo est intentio. Secundo exequitur propositum. ibi. {Etenim non omnino &c. } Dicit ergo primo, quòd necessarium est considerare ex sacris scripturis naturam temporis & ęui. Vbi considerandum est, quòd æuum hic pro æterno accipit. Deinde cum dicit. { Etenim non omnino &c. } Determinat naturam æui & temporis. Et circa hoc duo facit. Primo exponit significationem æui & temporis &c. Secundo quomodo æuum & tempus rebus conueniant, ibi. { Oportet igitur non simpliciter &c.} Circa primum tria facit. Primo ostendit quot modis dicitur æuum. Secundo quid proprie sit æuum & tempus, ibi. { Secundum quòd & proprietas &c.} Tertio ostendit, quomodo vnumquodque ponatur pro alio, ibi. {Est autem quandoque in eloquijs &c.} Ponit ergo primo quatuor acceptiones æui siue æterni. Primo enim vere & proprie dicuntur æterna ea quæ sunt ingenita, idest, quę non habent causam, vt ea quæ de Deo dicuntur. Non tamen scriptura vbique accipit sic ęternum, sed aliquando ea quæ sunt incorruptibilia, quia numquam esse desinunt, & immortalia, quia numquam desinunt viuere, & inuariabilia, quia non variantur de forma in formam, vel de quantitate in quantitatem, & semper existentia eodem modo, quę semper in eadem habitudine se habent, sicut sunt angeli, de quibus in Psalmo dicitur, Eleuamini portę æternales, & illud. Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis, & alia huiusmodi, hic est secundus modus. Tertio modo signantur nomine ęui vel æterni omnia quæ sunt antiquissima, licet sint corruptibilia, sicut est illud Deuterono. 33. De pomis collium æternorum. Quarto modo tota congeries nostri temporis appellatur æuum vel ęternum, vt est illud Roma. vltimo. Secundum reuelationem mysterij temporibus ęternis taciti. Deinde cum dicit. {Secundum quòd & proprietas &c.} Ostendit quid proprie dicatur æuum & tempus. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quid proprie sit ęuum. Secundo quid proprie sit tempus, ibi. { Tempus autem &c. } Tertio probat per authoritates scripturæ, ibi. { Propter quod & nos &c. } Dicit ergo primo, quòd omnia præmissa signantur nomine æui secundum quòd aliquid participant de proprietate æui. Nam proprie æuum est quod est antiquum, idest non de nouo incępit esse, & quod est inuariabile, quia non est mensura motus, sed ipsius esse intransmutabilis, & quòd totum secundum totum metitur, per quod differt a tempore, totum enim tempus non mensurat totum motum secundum se totum, sed secundum diuersas sui partes mēsurat diuersas partes motus. Est enim tempus numerus motus secundum prius & posterius. Sed quia esse quod mensurat æternitas, non habet prius & posterius, cum sit manens & inuariabile, & ipsa æternitas est simplex, non habens prius & posterius, & sic quicquid mensurat secundum se totam mensurat. Deinde cum dicit. {Tempus autem vocant &c.} ostendit qd proprie sit tempus. Et dicit quòd proprie tempus dicitur quod secundum se est mensura generationis & corruptionis, & cuiuslibet variationis, & omnis diuersæ habitudinis. Deinde cum dicit. {propter quod & nos &c.} confirmat dictam differentiam temporis & æternitatis per authoritatem scripturæ, quæ dicit nos in hac vita transmutabili esse contentos sub tempore, & quòd tūc participabimus æternitate, quando consequemur vitam incorruptibilem, & semper eodem modo se habētē, prout dicit Math. 25. quòd ibunt iusti in vitam æternam. Et apostolus dicit. 2. ad Corinth. 4. Quæ videntur tēporalia sunt, quæ autem nō videntur, ęterna. Deinde cū dicit. { Est autem quādo in eloquijs &c. } ostendit quomodo in sacra scriptura vnum ponitur pro altero.

Et dicit, quòd in sacris eloquijs, quandoque id quod est temporale nomine æui siue æterni laudatur, vt supra dictum est, sicut dicuntur montes vel colles æterni propter antiquitatem. Quandoque autem æternitas temporali nomine designatur secundum illud Psalmistę. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient, quamuis sciamus, quòd ea quæ magis proprie immobiliter existunt, describuntur per ęternitatem, quæ autem existunt in generatione & corruptione, describuntur per tempus. Deinde cum dicit. Oportet autem non simpliciter &c.} ostendit quomodo res se habeant ad æternitatem & tempus. Et dicit, quòd ea quę dicuntur in scripturis æterna, non oportet arbitrari esse simpliciter & ęqualiter simul æterna Deo, qui est ante ęternitatem participatam, sed sequendo intellectum scripturarum. oportet aliqua intelligere esse ęterna secundum certos modos, scilicet inquantum existunt immutabiliter & sine tempore, sicut sunt huiusmodi angelici spiritus. Sed illa quæ sunt media inter existentia immobiliter, & ea quæ generantur & corrumpuntur, secundum aliquid participant tempore, & secundum aliquid æternitate, sicut corpora cœlestia conueniunt quidem cum superioribus spiritibus, inquantum sunt incorruptibilia secundum substantiam, & secundum hoc participant æternitatem. Inquantum autem transmutantur secundum locum, conueniunt cum generabilibus & corruptibilibus, & sic participant tempore. Sed Deum conuenit laudare communiter & per ęuum, & per tempus, quia ipse est causa & temporalium & ęternorum, & est supra æternitatem, & tempus, prout æternitas, & tempus intelliguntur participata a creatura, & conuenit etiam eum laudare sicut antiquum dierum, prout est prior & superior omni tempore, & quòd ipse variat quatuor partes anni & omnia tempora, & tamen ipse existit immobiliter ante omnia sæcula, inquantum ipse est non solum prior & superior tempore, sed etiam æuo, idest ęternitate prout participatur a creaturis, & sic regnum eius est regnum omniū sæculorum, tam tēporaliū quàm æternorum.

SVPER

SVPER CAP. XI. LEC. I.

CAP. XI.

De pace, & quid uult per se esse, quæ per se uita, & quæ per se uirtus, & quæ ita dicuntur.

LEC. I.

Age igitur, diuinam & principem congregationis pacē hymnis pacificis laudemus. Ipsa enim est omnium unitiua & uniuersorū & consensus & connaturalitatis generatiua & operatiua, propter quod & omnia ipsam desiderāt, diuisibilem ipsorum multitudinem conuertentem ad totam unitatē, & naturale omnis rei bellū unientē ad conformē cohabitationem, participatione diuinæ pacis, digniores congregatiuarum uirtutum, & ipsæ ad seipsas & ad alias inuicē uniūtur, & ad unā totorū pacis principatū & subiecta uniunt, & ipsa ad seipsa & ad alia inuicē, & ad vnū & perfectū omnium principiū pacis & causam Quę simpliciter superueniēs totis, sicut quibusdā uectibus diuersorū cōclusionis, omnia diffinit, terminat, & firmat, & nō finit diuisa effundi ad interminatū & infinitū ad inordinata & non collocata, & deserta a deo facta, & ab unitione suiipsorū exeuntia, & in se inuicē omni mixtione conspersa.

Age igitur, diuinam & principē congregationis pacem. Superius Dionysius exposuit diuina nomina, quibus significantur perfectiones procedentes a deo in creaturas. Vnaqueque enim res appetit suam perfectionem, quam adeo participat, & amat eam, & cum adepta eā fuerit quiescit appetitus eius, in qua quiete consistit quies & ratio pacis. Et ideo in hoc cap. Dionysius de pace diuina determinat, & etiam de ipsis perfectionibus procedētibus a deo in creaturas secundum quòd in abstracto cōsiderantur. Esse enim in abstracto consideratum dicitur per se esse, & similiter de aliis Et hęc duo apparent in titulo. Diuiditur ergo. ca. istud in duas partes. In prima determinat de diuina pace. In secunda de perfectionibus a deo procedentibus secundum quòd per se in abstracto considerantur. ibi. Sed quoniam alibi per epistolam me interrogasti &c.} Prima autem pars diuiditur in duas. In prima determinat de pace secundum quòd pertinet ad diuinam naturam. In secunda, secundum quòd pertinet ad Christi incarnationē ibi. {Quid dicat quidē aliquis de benignitate &c.} Circa primū duo facit. Primo dicit de quo est intētio. Secundo exequitur. ibi. {Ipsa est enim omnium unitiua &c.} Est autem considerandum quòd proprie aliquid habere pacem dicitur in seipso, ex eo quòd quiescit appetitus eius in proprio bono adepto, quod quidem contingit cū non est aliquid repugnans quod talem quietem impediat, neque interius neque exterius. Sic ergo pacem aliquid habere dicitur ad seipsum & ad alia ex quadam unione qua omnis repugnantia excluditur, quæ quidem vnio in nomine congregationis hoc intelligitur cum dicit, quòd debemus laudare pacē diuinā, quę est principalis congregationis causa, hanc inquam diuinam pacem, secundū quòd in se est, quia laudare nō sufficimus, oportet quòd {laudemus} eam {hymnis pacificis} .i. laudibus sumptis ex hoc quòd pacē in rebus facit. Deinde cū dicit{ Ipsa est enim omnium unitiua &c. } exequitur propositum. Et primo determinat ueritatem. Secundo excludit obiectiones. ibi. {Quomodo autem dicit aliquis desiderant omnia pacem &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit causalitatem diuinæ pacis in communi. Secundo exponit ea in speciali. ibi. { Igitur de ipsa quidem diuina pace &c. } Circa primum duo facit. Primo ostendit quid diuina pax faciat in rebus. Secundo qualiter hoc diuersimode faciat in diuersis. ibi. {Participatione diuinæ pacis &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit causalitatem effectiuam diuinæ pacis. Secundo quomodo est causa finalis. ibi. {Propter quòd & omnia ipsam desiderant &c.} Quia uero recte nomen pacis magis frequentatur in rationalibus creaturis in quibus manifestius ratio pacis inuenitur, ex eis considerandū est, quid proprie sit pax & in quo ratio pacis cōsistat, hoc enim est quòd diuina pax effectiue in rebus producit. Dicuntur aūt aliqui homines habere pacem, quando uoluntates eorum concordant in uno, sic enim unus alteri nō aduersatur. Quòd autem multi concordant in unum contingit ex hoc quòd in aliquo uno cōmunicant, puta qui cōicant in una ciuitate, concordant ad bonum commune ciuitatis, & simile patet in aliis. Sic igitur ad rōnē pacis duo concurrunt. Primo quidē quòd aliqua sint unita. Secundo quòd concordent ad vnū, & secundū hoc etiā pax in rebus naturalibus dicitur. Et ideo Dionysius dicit quòd diuina pax est unitiua omniū, quantum ad primum, inquantū scilicet facit omnia communicare in uno, & iterum, & generatiua, quantum ad primā institutionem, & operatiua quantum ad gubernationē & consensus & connaturalitatis uniuersorum, ut consensus referatur ad concordiam uoluntatū, connaturalitas ad concordiam naturalium appetituū. Vbi considerādum est quòd & si aliqua discordent quantum ad fines proprios, omnia tamen concordant in appetitu finis ultimi. Deinde cū dicit} propter quod & omnia ipsam desiderāt &c.}ostendit quomodo diuina pax est causa finalis omnium rerum. Est autem naturale cuilibet rei ut unitatem desideret sicut & esse & bonum, quia per diuisionem res deficit & corrumpitur & bonitas rei minoratur. Et quia diuina pax causat unitatē in reb⁹, ideo concludit quòd omnia suo modo desiderant diuinā pacē, inquātum etiā est omnium unitiua. Et hoc est quod dicit{ diuisibilem ipsorum multitudinem conuertentem ad totam unitatem } quia scilicet ea quæ sunt in se diuisa, in toto adunantur, inquātū sunt partes uniuersi, & similiter inquantū, sicut supra dixit, est generatiua & operatiua cōsensus & cōnaturalitatis, cui respondet quod hic subditur {& naturale rei bellum unientem ad conformem cohabitationem} Ea enim quæ naturaliter seinuicē impugnant, propter contrarietatem quam habent in propriis naturis, concordant in ordine uniuersi, secundum quem quodammodo atque cohabitant in mundo, & hoc est ex participatione diuinæ pacis, quę quātum ab omnibus desideratur, habet rationē finis. Deinde cum dicit {Participatione diuinæ pacis &c.} ostendit quomodo prędicta diuina pax efficiat in diuersis. Et primo quomodo in supremis creaturis. Secundo quomodo in inferioribus. ibi. { Et subiecta uniunt &c. } Tertio quomodo communiter in omnibus, ostendēs modum prædictorum. ibi. {Quæ simpliciter superueniens &c.} Est autem considerādum, quòd sicut alias perfectiones a deo procedentes abundantius alię supremæ creaturæ participant, ut per eas possint quodammodo ad infimas deriuari, supremas ergo creaturas dicit esse digniores de numero congregatiuarum uirtutum, quia scilicet in tanta abundantia congregationi diuinæ pacis participant, ut etiam aliarum congregatiuę sint. Harum enim uirtutem unaquęque per participationem diuinæ pacis triplicem unionem habet. Vna quidem est a seipsa secundum quòd unaqueque earum secundum se est aliquod unū. Alia uero una est, secundum quòd una unitur ad aliam in ordine uere unius. Tertia uero unio est secundum quam uniuntur ad unum principium pacis omnium rerum, idest, ad deum. Et sicut ipsæ tripliciter uniuntur, ita tripliciter uniunt ea quę eis subduntur. Et hoc est quod dicit{ & subiecta uniunt} unumquodque scilicet eorum ad seipsum, & ea ad inuicem & omnia ad unam causam & ad perfectū principium pacis omnium, scilicet deum, in quem sicut in ultimum finem & primā causam omnia reducuntur. Deinde cum dicit{Quę simpliciter superueniens &c.} ostendit quid diuina pax faciat communiter in omnibus. Et dicit quòd prima causa pacis omnibus superuenit simpliciter, quia licet diuersa sint in quibus operatur, tamē ex parte operantis non est aliqua diuersitas nec in operatione nec in modo operandi. Ostendit autem quòd superuenit rebus & ad cōseruandam unitatem pacis & ad instituendam. Vnitas autem pacis in trāquillitate ordinis consistit, ut Augustinus dicit. xix. de Ciuitate dei. Ad quā quidē tranquillitatē ordinis tria requiruntur. Primo quidē ut ab inuicē distinguantur. Non enim potest esse ordo nisi distinctorum. Et ideo dicit, quòd {omnia diffinit} Secundo necesse est ad tranquillitatem ordinis, ut rerum distinctarum nulla exeat limitem suæ naturę. Et ad hoc pertinet quod dicit{terminat} Tertio requiritur quòd hęc diffinitio & terminatio stabiliatur. Et ad hoc pertinet quod dicit, & firmat, alioquin si rerū diffinitio & terminatio non esset firma, sed una res a termino suo egrediens, alterius fines inuaderet, confunderetur ordo rerum, & sic non esset tranquillitas ordinis. Dicit autem, quòd { omnia diffinit & terminat & firmat sicut quibusdam uectibus { conclusiuis { diuersorum } utens similitudine sensibilium rerum. Consuetum est enim si multæ tabulæ eriguntur secundum aliquem ordinem, ut quidam uectes inserantur quibus erectæ tabulæ firmentur, ita rerum distinctio & terminatio perfectionibus & uirtutibus rebus a deo inditis quasi quibusdam uectibus rerum distinctarum firmatur. Modum autem firmationis qui pertinet ad conseruationem pacis manifestat subdens { Et non finit diuisa, &c.} Et dicit quòd deus non permittit res distinctas effundi { ad interminatum & infinitum } ut scilicet operationes & transmutationes rerum non tendan in aliquem certum terminum & finem, quasi sint inordinata & non col

Universidad de Deusto
Biblioteca

locata}id est,firmata in aliquo principio conseruante. Ista autem effusio in infinitum opponeretur vnitioni rerum triplici,quam supra dixit fieri in rebus per participationem diuinæ pacis, tolleretur enim unio ad primum principium non peruenientium. Et quātum ad hoc dicit { & deserta a deo facta } tolleretur & unio rei ad seipsam. Et quantum ad hoc dicit {& exeūtia ab inuicem suiipsorum}tolleretur & ordinata unitio unius ad alterum. Et quantū ad hoc dicit { & in se inuicem omni mixtione conspersa} per quādam confusionem rerum ad inuicem, supple essent omnia si ad infinitum effundi sinerentur.

LEC. II.

Gitur de ipsa quidē diuina pace quodcunq; est &c.} Postq̄ Dionysius ostendit causalitatem diuinę pacis in cōmuni,hic prosequitur de ea in speciali. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit q̄ de diuina pace dici possit in speciali. Secūdo manifestat ,ppositū.ibi. { Et primo qdē hoc.&c.} Dicit ergo primo, q̄ neq; licitum est neq; possibile non solum alicui hominū,sed neque alicui existētium creaturarū dicere ore,aut cogitare corde ipsam diuinam pacem secundum quòd in se est,& ipsum diuinum silentium, quod quidā sanctus nomine Iustus vocabat ineffabilitatem dei, quia. s. neque nos deum effari possumus, neque ipse sic se effatur nobis,quòd nos ipsum secundum quòd est,perfecte cognoscere possimus. Adiungit autem silentium paci, quia signum perturbatæ pacis solet esse strepitus & clamor. Adiungit etiam paci immobilitatem dei ad omnem processum qui a nobis cognoscitur, quamuis enim procedere dicatur secundum quòd suam similitudinem in res diffundit, tamen ipse secundum omnem huiusmodi processum in seipso immobilis manet. Coniungitur autem quies & immobilitas paci sicut & silentium, quia ea quæ pacem habent, ex hoc ipso,quiescunt quandam habere videntur. Hæc ergo nos de diuina pace & silentio & quiete dicere aut cogitare non possumus , quomodo scilicet quiescit & silentium agit,sicut dictum est,& quomodo tota supereminenter unita in seipsa, & intra seipsam, & ad seipsam totam sit diuina pax. Vnitio autem,ut supra dictum est,ad rationē pacis pertinet. Inueniuntur aūt aliqua quæ in seipsis diuersa sunt, sed unīū tur in aliquo uno, sicut multi homines vniuntur in vna domo,sed deus in seipso unitus est. Est aūt aliquid quod in seipso quidē unū est,sed tamen intra se ipsum non est unum,sicut unus hō intra seipsum non est unus, quia multa & diuersa intra seipsum continentur. Sed deus intra seipsum est unus,quia nulla diuersitas inuenitur in ipso. Inuenitur etiā aliquid quod intra seipsum est unum, quia non componitur ex diuisibilibus partibus,sed tamē non totū sibi toti vnitur,quia vna pars eius non est vnum cū altera.Sed deus totus ad se totū vnitur,quia in eo nullus est numerus partium,sed est omnino simplex,& tanta est eius unitio q̄ neque cum ingreditur ad seipsum, intelligendo,.s.& amādo,neq; cum multiplicat seipsum, per hoc quòd multiplices sui similitudines imprimit rebus, derelinquit propriam unionē, sed propter excessum unitatis eius quę superat omnem unitatem,sic deitas procedit ad omnia per sui similitudines rebus communicatas q̄ tamē tota manet intra seipsam,sicut sigillum quod imprimit suam imaginem & similitudinē diuersis ceris,& tamen idem manet identitate quod est. Huiusmodi ergo cum sint ineffabilia & ignota nobis, oportet attribuere soli deo qui se per se perfecte cognoscit, eo q̄ ipse existit super omnes participationes eius, quæ intelligi & quæ dici possunt ab intellectu creato. Deus enim est supra omne esse, & supra omnem uitā, & supra omnia huiusmodi quæ a creaturis participantur, & ita cū

LECTIO II.

De pace in speciali.

Gitur de ipsa quidē diuina pace,quodcunq; est & silentio , & quod sanctus Iustus ineffabilitatē uocat,& ad omnem cognitū processum immobilitatem, & quomodo quiescit & silentium agit & quomodo in seipsa & intra seipsam est, & ad seipsam totā, tota superunita est, & neque ad seipsam ingrediens & multiplicans seipsam, derelinquit sui ipsius unitionem,sed & procedit ad omnia , intus tota manens, per excessum omnia superātis unitionis ,neque dicere, neque cogitare alicui existentium, neque est fas, neq; possibile, sed sicut ineffabile, & hoc ignotum ipsi attribuentes , sicut existenti super omnia, intelligibiles ipsius & dictas participationes,& hoc ut est possibile uiris , & nobis, a multis bonis uiris deficiētibus inspiciemus. Et primum quidē hoc est dicēdū, q̄ ipsam pse pacē, & totā particulare subsistere facit, & q̄ omnia ad se inuicē concreta facit secundū inconfusam ipsorū unitionē, secundū quā indiuisibiliter unita & indistanter, tantum pura singula secundum propriā speciē sub sistunt, non uelata per cōcretionem ad oppositā , neq; eberātia aliquid unitiue diligentiæ & puritatis. Vnam igitur quādā & simplicē pacificæ unitionis cōtemplemur naturam, uniētem uniuersa sibiipsi , & illis ipsis & sibi inuicem, & saluantē omnia in non confusa omnium continētia & immixta & cōcreta. Propter quā diuinæ mentes unitæ intellectibus suis uniūtur & unitis,& rursum ad ignotam ascendunt super mentē colloca torū coniunctionē. Propter quā animę largissimas ipsorū rones uniētes & ad uitā intellectualē congregantes puritatē , proueniunt iuxta proprietatem suam uia & ordine per immaterialē & ad se inuicem concreta. Nihil enim est in rebus quod non habeat cum aliquo alio vnionem, uel per conuenientiam in specie uel in genere,uel in aliquo quocunque ordine, sed quia hæc vnitio distinctiones rerum non tollit,ideo dicit quòd est {inconfusa , & ad hoc exponendum subdit,quòd secundum prædictam inconfusam unionē sunt omnia{ vnita iudiuisibiliter & indistanter } quia scilicet unionem quam deus rebus indidit , nihil est quod auferre possit vel diuidendo vel faciendo magis distare. Non enim est possibile quòd album & pallidum uel diuidantur secundum genus, uel tantum distent quantum album & nigrum. & quamuis omnia sint unita, tamen singula conseruantur in puritate proprię speciei, & homo licet uniatur aliis prędictis modis, tamen non est in alia specie quām humana. Ad hanc autem speciei puritatem consequitur puritas,& cognoscibilitatis & uirtutis. Vnumquodque enim cognoscitur per speciem suam: quia ergo unumquodque remanet in puritate propriæ speciei, consequens est vt vnitio unius rei ad aliam, per quandam conuenientiam non sit ei in uelamentum quin ab aliis possit discerni. Et hoc est quod dicit { Non velata per concretionem ad oppositā } ut pura album habet concretionem cum nigro , inquantum conuenit cum eo in genere, tamen hæc conuenientia non impedit quin album in propria natura cognoscatur secundum quòd distat a nigro. Similiter etiam propria uirtus uniuscuiusque, sequitur speciem eius,& ideo conseruata puritate speciei, non hæbetatur uirtus propria consequens speciem. Et hoc est quod dicit { neque hæbetantia aliquid unitiuæ diligentiæ & puritatis} quia scilicet neque puritas rei hæbetatur per diligentem, ideſt perfectam unionem, neque econuerso , sicut album per hoc quòd differt specie a nigro secundum puritatem suæ speciei, non impeditur quin uniatur ei secundum genus, neque econuerso. Ex his igitur concludit quòd debemus considerare unam quandam simplicem naturam quæ per modum vnionis facit pacē in rebus,scilicet naturam diuinam quæ unit omnia sibi ipsi dum omnia sibi assimilat per influentiam suorum donorum & ad se ordinat sicut ad ultimum finem , & iterum vnit vniuersa illis ipsis , id est, quamlibet rem ad seipsam. Intantum enim unumquodque est sibi unitum & inuicem sibi , ideſt unit unam rem alteri, prout una res conuenit cum altera quocunque modo. Hæc enim diuina natura sic conseruat omnia secundum quandam conuenientiam non confusam , ideſt non inordinatam ad inuicem, ut simul sint incommixta.

mixta. i. non mixta & tamen concreta. Non mixta quidem dum vnumquodque remanet in puritate suę speciei, & concreta secundum q̄ coordinantur ad inuicem. Deinde cum dicit {Propter quā diuinæ men &c.} ostendit causalitatem diuinæ pacis quantum ad ea quæ participant pacem in speciali. Et primo quantum ad angelos. Secundo quantum ad animas rationales. ibi. { Propter quā animæ &c. {Tertio quantum ad totū vniuersum.ibi. {Propter quam una & indissolubilis &c.}Dicit ergo primo ,q̄ ppter primam & simplicem causam pacifice vnientem { diuinæ mētes } id est , angeli, triplici ter uniuntur. Primo quidem unusquisque secundum proprium intellectum. Secundo prout quidam uniuntur ordine quodā aliis angelis unitis. Tertio secūdum quòd vlterius ascēdūt ad hoc quòd coniungantur rebus diuinis, q̄ sunt collocata super omnem mentem,& hæc coniunctio est nobis ignorata . Deinde cum dicit. { Propter quam animæ &c.} ostendit effectum diuinæ pacis in anima rationali, prout scilicet ad vnitatem reducitur. In qua quidem reductione triplex gradus considerat̄. Primo enim anima dicitur habere largissimam rationem, inquantū ratio se ad diuersa dissundit ex multis actibus uel effectib⁹ naturam rei inuestigando. Secundo largitas rationis reducitur ad vnitatē intellectualis puritatis seu simplicitatis. Nullum enim effectum haberet inuestigatio rationis, nisi ad intelligibilem ueritatem perduceret. Tertio quodam ordine per huiusmodi immaterialem & intellectualem ueritatem peruenit anima secundum proprietatem suæ virtutis, vt vniatur deo qui est supra intellectum, cui non ita perfecte anima in hac uita uniri potest sicut angeli boni. Deinde cum dicit {Propter quam una &c.} ostendit effectum diuinæ pacis quantum ad totum vniuersum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit qd diuina pax perficiat in vniuerso. Secūdo ostendit per quem modū.ibi. { Transit enim perfecte &c. } Dicit ergo primo,quòd propter prædictam simplicem naturā est quædam vna & indissolubilis complexio omnium, secundum. s. quòd omnia conueniunt in vno ordine vniuersi qui indissolubilis manet secundum quòd ex deo in ipso vniuerso quædam armonia , id est, proportionata concordia causatur. Et hoc est quod exponit subdens {& concordatur consonantia perfecta} Nihil enim est aliud armonia quàm concors consonantia. Hæc autem concors consonantia in rebus, causatur secundum consensum & cōnaturalitatem.vt.s. consensus referatur ad concordiam uoluntatis in his quæ uoluntatem habent,connaturalitas aūt ad concordiam naturalis appetitus. Hæc aūt armonica cōplexio siue concors consonantia,& ordinem habet & firmitatē. Vnde quantum ad ordinem dicit{& congregata inconfuse} Confusio enim ordinem tollit,unde illa inconfuse congregantur quæ secundum ordinem quendam complexionem habent ad inuicem . Quantum autem ad firmitatem subdit{& indissolubiliter contenta } Est enim indissolubilis firmitas in rerum complexione,nā ex congregatorū multitudine, sed ex uirtute vnius causæ continentis & in vnum congregantis. Deinde cum dicit { Transit enim perfecte &c.} ostendit quomodo predicta armonia concors statuatur in rebus ex diuina pace . Hūc autem modum coanexionis exponit tripliciter. Primo quidem quantum ad ea quę connectuntur . Secundo quantum ad ipsam connexionem. ibi. {Et omnia consonantia &c.} Tertio quantum ad causam connectentem.ibi. { Videlicet diuina pace stante &c. } Dicit ergo primo,quòd ideo dictum est quòd propter diuinam naturam una & indissolubilis connexio in omnibus consistit { quia pax perfectæ totalitatis}id est,pax quę est a causa uniuersalis perfecta,secundum quòd causę totales dicuntur uniuersales causæ , hæc inquam pax pertransit a prima causa{ad omnia existentia} secundum q̄ virtus unifica primæ causæ{ vniens}id est , faciens unitatē in rebus,est præsens omnibus{simpliciter} id est, absque aliqua sui multiplicatione{ & immixte}quia rebus non permiscetur, sed secundum suā essentiam est rebus absoluta. Hæc quidem pax diuina ad omnia transit, omnia vniendo, per hoc q̄ reducit omnia in quē dam ordinem. Qui quidem ordo consistit in hoc,quòd quędam ex

simplicem intellectū ad ea quæ est super intellectum unitionē. Propter quā,una & indissolubilis omnium complexio secundū diuinam ipsius armoniam consistit, & concordatur consonantia perfecta, & consensu, & connaturalitate, & congregata incōfuse & indissolubiliter cōtenta. Trāsit enim perfectæ totalitatis pax ad omnia existentia, secundum simplicissimam illius & immixtam unificæ uirtutis præsentiam,uniens omnia & cōiungēs extrema per media extremis, secundum unam cōnaturalem cō iuncta amicitiā , & frui ipsa donans & extremis omnis rei terminationibus , & omnia consentientia faciens unitatibus identitatibus,unitionibus,congregationibus,indiuisibiliter, uidelicet diuina pace stante, & in uno omnia monstrāte, & per omnia proficiscente, & a propria identitate non recedente . Procedit enim ad omnia, & tradit omnibus seipsa iuxta ipsorū proprietatem, & supermanat abundantia pacificæ fecunditatis , & manet propter excessum unitionis, tota ad totam, & secundum totā seipsam superunita.

trema coniunguntur aliis extremis per media . Nam suprema influunt infimis per media, & infima conuertuntur ad recipiendem a supremis per media, & sic omnia coniunguntur secundum utā cōnaturalē amicitiam. Et non solū diuina pax coniungit extrema extremis per media ,sed etiam vlterius ea coniungit sibi ipsi, inquantum dat omnibus suo modo ut ipsa diuina pace fruantur, & infimæ creaturæ & quicquid est infimum in quacunque creatura. Et hoc est quod dicit { & extremis omnis rei terminationibus } Nihil enim est ita infimum in rebus. quod non aliquo diuino dono participet , ex qua participatione fortitur vt habeat cōnaturalem amicitiam ad alias creaturas, & vt ordinetur ad deū sicut ad vltimum finē, qui est frui deo, Dein de cum dicit {Et omnia consonantia faciēs &c.} ostendit modum prædictæ connexionis quantum ad ipsam connexionem. Ratio autem connexionis in quadam unitate perficitur , & ideo secundum modum vnitatis attenditur modus connexionis. Est autem considerandum q̄ vnitas attribuit rebus multiplicit er. Aliquid enim est,quod est simpliciter & secundum se unum, sicut aliquid simpliciter dicitur vnum in seipso . Et quantum ad hoc dicit quòd facit omnia consonantia unitatibus. Dicitur autem aliquid simpliciter vnum, non secundum seipsum , sed per relationē ad aliquid quod est alterum uel ratione, aut nomine tantum,sicut si arcum dicamus idem circulo, vel vestem indumento . Aut est alterum secundum rem , sicut si dicamus,sortes Platoni est idem specie,& equus boui est idem genere . Et quantum ad hoc dicit{ vnitionibus} Aliquid uero est quod neque simpliciter,neque secundum se vnum dicitur , sed per relationem ad alterum,sicut vnitas congregatorum. Et ideo subdit {congregationibus} Congregata enim minus habent de ratione unitatis quàm vnita. Nam vnitum absolute potest dici vnum, licet non simpliciter ,sed congregata absolute quidem sunt multa , sed secūdum quid vnum . Indiuisibilis ergo consensus constituitur ex diuina pace in rebus ,secundum quòd vnitatem consequuntur, siue per modum simplicis vnitatis,siue per modum identitatis,siue per modum vnitionis , siue per modum congregationis . Deinde cum dicit{ Videlicet diuina pace &c.} ostendit modum prędictæ connexionis ex parte causę connectentis. Et dicit quòd prædicta connexio in rebus statuitur secundum quòd diuina pax primo quidem consideratur vt stans immobiliter in seipsa, Secundo autem consideratur vt vnum exemplar, in quo exemplariter omnia quæ ad pacem pertinent demonstrantur . Tertio consideratur secundum quòd suam similitudinem omnibus tradit. Secundum hoc enim dicitur per omnia proficisci , & tamen a propria identitate non recedere. Ipsa enim diuina pax procedit ad omnia , secundum q̄ per suam similitudinem omnibus se tradit iuxta proprietatem uniuscuiusque rei,& tamen supermanat secundum abundantiam pacificę fecunditatis,quia scilicet plus est in deo de virtute ad faciendum pacem,quàm sit in rebus ad suscipiendum. Et ideo enim natio pacis a deo,est supra omnem susceptibilitatem rerum , licet susceptio pacis sit secundum rerum proprietatem,cum diuina pax sic procedat ad omnia secundū emanationem effectuum,tamen ipsa manet immobilis in seipsa,supereminenter unita tota ad tota , quia non est ibi diuersitas partium quæ impediat totum uniri toti. Non enim tota linea est vnum cū tota,quia sic oporteret quòd quęlibet pars lineæ esset vnum cum qualibet parte, sed in simplicibus totum est vnum toti. Addit autem{ & secundū se totam} quia non est una participatione sed essentialiter. Punctum enim & totum sit vnum toti , non tamen secundum se totum, sed secundum vnitatem quam participat. Si autē ipsa vnitas separata subsisteret, esset tota una toti & secūdum se totam. Et sic intelligēdum est de deo qui est vnitus totus ad totum secundum se totum per hoc q̄ est simpliciter & essentialiter vnus.

Universidad de Deusto Biblioteca

LECTIO III.

Q Vomodo autem dicat aliquis desiderant omnia pacem &c. } Postquam Dionysius determinauit de pace, hic mouet dubitationem circa prædeterminata. Dixerat enim supra quòd omnia desiderant pacem, hic circa hoc quęstionem mouet. Primo ergo mouet dubitationem. Secundo soluit. ibi. { Et sic quidem dicens &c.} Quærit ergo primo, quomodo possit dici ꝙ omnia desiderent pacem, cum multa sint quæ in hoc gaudeant quòd sunt altera ab aliis discreta, & propria spōte quiescere non uolunt, sed semper moueri desiderant. Cum autem ratio pacis in vnitate & quiete consistat hæc omnia rationi pacis aduersari videntur. Deinde cum dicit { Et sic quidem dicēs &c. } soluit propositam dubitationem secundum tres intellectus dubitationis propositæ. Quorum primum primo prosequitur. Secundo secundum. ibi. { Si autem secundum casum &c. } Tertio tertium. ibi. {Si aūt istos dicit &c. } Circa primum duo facit. Primo ponit solutionem. Secundo manifestat eam. ibi. { Et est & mūdæ singulorum &c. } Dicit ergo primo, ꝙ si ille qui præmissam dubitationem mouet, cum dicit quòd multa gaudent alteritate & discretione, intelligat de alteritate & discretione quæ competit unicuique secundum suam propriam naturam per quam alia ab aliis distinguuntur, quam quidem propriam naturam & distinctionem consequentem nulla res perdere vult, contra hunc intellectum non oportet nos contradicere, sed dicemus quòd desiderare talem discretionem est desiderare pacem. Per hoc enim omnia diligūt ad semetipsa pacem habere & sibimetipsis uniti quòd uolunt { sua & quæ sunt suorum } idest suas proprias naturas & quæcunque ad eadem pertinent, immobiliter & absque casu permanere. Per hoc autem quòd id quod est proprium uniuscuiusque rei conseruatur pax & unitas rei ad seipsam. Vnde sequitur ꝙ desiderare discretionem quę consequitur propriam naturam est desiderare pacem. Deinde cum dicit {Et est & mundæ singulorū &c.} manifestat prædictam solutionem per efficientiam diuinæ pacis, prędictam enim discretionem in rebus statuere ad diuinam pacem pertinet, unde non est contrarium desiderio pacis si talis discretio desideretur. Hoc est ergo quod dicit, quòd { perfecta pax } scilicet diuina conseruat proprietatem, id est, propriam naturam singulorum in sua mundicia & puritate, nō permixtam extraneo, sed discretam ab eo. {Et hoc quidem pertinet ad prouidentiam dei secundum quòd pacem rebus donat, quam quidem prouidentiam pluraliter nominat, propter diuersas prouidentiæ participationes. Et hoc sic apparet. Pertinet enim ad prouidentiā dei secundum quòd pacē facit in rebus, ut bellum a rebus excludat, quod aduersatur paci. Bellum autē in rebus esset nisi confusio tolleretur, quia una res nō cōtineretur intra limites proprios, sed quodammodo inuaderet alienos. Sic igitur per hoc quòd diuina prouidentia obseruat omnia non bellātia & inconfusa & unumquodque ad seipsum & diuersas res ad inuicem, statuit pacem in rebus. Et hoc est quod subdit, quòd omnia secundum stabilem & indeclinabilem uirtutem statuit { ad sui pacem & immobilitatem } id est, ut immobiliter in propria natura permaneant, & sic ad se pacem habeant. Et quia iam soluit dubitationem quantum ad hoc quod dictum erat, quòd multa gaudent & alteratione & discretione consequenter cum dicit. { Et si mota

LEC. III.

Quomodo omnia pacem desiderant, cum sint diuersa.

Q Vomodo autem dicat aliquis, desiderant omnia pacē. Multa enim alteritate & discretione gaudēt & non aliquando uelint sponte quiescere. Et siquidem dicens hoc, dicit alteritatē & discretionem uniuscuiusque existentium proprietatem, & quòd hanc neque unum existentium existens quod est, uelit aliquando perdere. Non quidem neque nos ad hoc contradicemus, sed & hoc pacis desideriū esse nunciamus. Omnia enim diligunt ad seipsa & pacem habere & uniri, & sua & quæ sunt suorum esse immobilia, & cadere non ualentia. Et est & mundę singulorum proprietatis perfecta pax seruatiua & prouidentiis ipsius pacem donantibus, omnia non bellantia & inconfusa & ad seipsa & ad se inuicem saluans, & omnia stabili & indeclinabili uirtute ad sui ipsorum pacem & immobilitatē statuens. Et si mota omnia nō quiescere, sed moueri semper ipsorū motu uelit, & hoc desideriū est totorū diuinę pacis, oīa in seipsis cadere non ualentia aluātis, & omnium motorum proprietatem & motiuā uitā immobilem & cadere non ualentē custodientis, in eo ꝙ mota ad seipsam pacē G habentia & eodem modo habētia, operantur ea quæ sunt suiipsorum. Si autē secundū casum a pace alteritatē dicens conatur probare nō esse omnibus amabilē pacē, maxime quidē nihil est existētiū quod ab omni perfectę unitione ceciderit. Quod enim est omnino instabile, & interminatum, & incollocabile & indefinitum, neque existens est neque in existentibus. Si autem istos dicit paci & pacis bonis ini H micari qui litibus & furoribus & uariationibus & instabilitatibus gaudent, & isti obscuris imaginibus pacifici desiderii tenentur, a passionibus multum mouētibus impugnati, & istas sedare stulte desiderantes, & arbitrātes adimpletione semp fluentiū pacē habere seipsos, nō consecutionem delectionū se detinentiū perturbatos. Quid dicat quidē

F omnia &c. } soluit eodem modo dubitationem quantum ad hoc qđ dictum est, quòd multi non uolunt sponte quiescere. Et dicit quòd si illa in quorum natura est quòd moueantur, non uolunt quiescere sed volunt semper moueri proprio motu, hoc etiam desiderium est pacis quę a deo est in omnia deriuata, per quam omnia conseruantur in seipsis absq; hoc quòd cadunt ab eo quod competit eis secundum propriā naturam, & per consequens per diuinam pacem conseruatur proprietas omnium mobilium & motiuorū. Prima autē motiua sunt immobilia, quia cum in mobilibus non sit procedere in infinitū, necesse est deuenire ad aliquod primum mouentium immobile, ut probatur. viij. Physicorum. Primum uero mouens immobile necesse est esse uiuens, ut probatur in xi. Metha. Et ideo signanter dicit { Et motiuam uitā immobilem } Sic autē custoditur per diuinā pacem proprietas mobilium & uita immobilis motiuorum vt non excidant a naturali statu. Intantum autem cōseruatio proprietatis mobilium & motiuorū pertinet ad diuinam pacem inquātum ea quæ mouentur sic se habent ad seipsa pacem & eodem modo se habēt in sua mobilitate, secundum quòd operātur ea quæ ad ipsa pertinēt. Moueri enim est propriū opus mobilis inquantum est mobile, quod autem propriam operationem retinet, habet ad se pacem Vnde patet quòd cum ea quæ na- I turaliter mouentur, uolunt moueri semper & non quiescere, pacem desiderant. Deinde cum dicit. {Si autem secundum casum &c.} soluit dubitationē motam quātum ad s̄m intellectum dubitationis. Et dicit quòd si ille qui dubitationem mouit, cum dixit quòd multa gaudent alteratione & discretione, non intellexit de alteritate & discretione naturali quæ pertinent ad rationem pacis, sed intellexit de alteritate & discretione {secundum casum a pace } id est, secundum quòd aliquid excidit ab inuicem in quo consistit ratio pacis, & sic uelit probare quòd pax non est omnibus amabilis, contra hunc opponentem sic erit dicendum, quòd nihil est quod taliter excidit ab omni vnione in qua consistit ratio pacis. Et hoc sic probat, quia nullo modo potest esse aliquid existens per se uel aliqd in existentibus, vt accidēs vel pars quod omnino ceciderit ab unitione. Quem quidē casum quadruplicem per quatuor loquitur. Primo quidem quantum ad ipsum casum, cui opponitur statio, secundum quod aliquid stat in naturali unitione. Et quantum ad hoc dicit {in- K stabile } Deinde ea tangit ex quibus casus accidit. Cadit autem aliquid dum tolluntur ea per quæ stabat. Stat autem aliquid in naturali vnitione per tria, primo quidem per terminum quo continetur ne effluat. Nam & sicca continentur propriis terminis, & humida continentur terminis alienis & forma per quam vnaquæque res continetur in suo esse terminus dicitur. Et quantum ad hoc dicit { interminatum } Secundo aliquid habet stationem per aliquod extrinsecum continens, sicut corpora continentur loco. Et secundum hanc similitudinem omne exterius continens & non conseruans, locus dici potest. Et quantum ad hoc dicit {incollocabile} Tertio aliquid habet stationem in sua propria operatione ex fine, quòd enim artifex habet finem determinatum suę operationis, regulariter operatur secundum regulam finis, quod autem non habet finem determinatum, sed uagatur circa diuersos fines, oportet ꝙ sit fluctuās & instabile circa propriam operationē. Et quantum ad hoc dicit {indefinitum} Sic ergo nihil totaliter excidit ab vnitione pacis,

pacis, unumquodque autem appetit & amat id quod est sibi con- A forme, refugit autem contrarium. Impossibile enim est esse aliquod ens quod totaliter unitionem refugiat & appetat alteritatem & discretionem quæ est secundum casum a naturali pace. Deinde cum dicit { Si autem istos dicit &c. } soluit dubitationem secundum tertium intellectum, prout id quod dictum est, ꝙ multa sunt quæ alteritate & discretione gaudent, non referatur ad appetitum naturalem, ut in præmissis, sed ad appetitum uoluntariū. Et dicit quòd si ille ꝗ mouet dubitationem, dicat illos homines inimicari paci & bonis eius qui gaudent in exterioribus litibus & interioribus commotionibus & instabilitatibus quę uidentur paci contrariari, & hoc quantum ad secundā partem dubitationis, dicendum est, ꝙ tales etiam homines detinētur a desiderio pacis, secundum quandam obscuram similitudinē. Et hoc sic manifestat. Tales. n. homines multum impugnantur a passionibus quibus cōmouentur, & sic per huiusmodi passiones eorum pax interior perturbatur. Huiusmodi ergo impugnationem passionum ex desideriis pacis sedare uolūt, nō sapiēter sed stulte. Putant enim quòd possunt habere interiorē pacem, implendo superflua & inordinata sua desideria quæ incitantur secundum uarias passiones, sed per hoc magis perturbantur, dum non possunt consequi delectationes a quibus detinentur. Impossibile est enim ꝙ homo superfluis & inordinatis desideriis subiacens, omnia desiderata consequi posit, & ideo tales quęrentes pacem, lites commouent, ut sua desideria impleant. Et quia uariis desideriis subiacent, uariationibus gaudent. Sapienter autem hanc impugnationem passionum sedarent, si multa desideria reprimentes, ad unum desiderium ueræ pacis conuerterentur. Deinde cum dicit. { Quid dicat quidem aliquis &c. } determinat de pace facta per Christi incarnationem, dicens quòd sufficiens aliquid dicere potest de pietate dei, quæ effundit pacem in mūdum per Christum, (secundum quam pacem iam liberati a peccato (didicimus doctrina & exemplo Christi & interiori & spiritussan- E cti inspiratione) non facere bellum peccando neque contra nosmetipsos neque discordando a sanctis angelis, sed per hanc pacē secundum nostram uirtutem operamur ea quæ dei sunt simul cum sanctis angelis, & hoc secundum prouidentiā & gratiam Iesu qui operatur omnia in omnibus, & qui facit illam ineffabilem pacem quæ est ab ęterno præordinata, per quam pacem recōciliamur ipsi Christo in spiritusancto, qui est spiritus dilectionis & pacis, per ipsum Christū & in ipso Christo simul reconciliamur deo patri. De his autem super naturalibus donis pertinentibus ad pacem factam per Christum, dictum est sufficienter in libro de theologicis ypotiposibus, & hoc secundum testimonia scripturarum a deo inspiratarum. Et ideo hic de his breuiter pertransiuimus.

aliquis de benignitate pacem effundentes secundū Christum, secundum quā nō iam didicimus bellū facere, neq; nobis ipsis, neque aliis, neq; angelis, sed & cū ipsis diuina secundū uirtutē operabimur secundū prouidentiam Iesu, omnia in omnibus cooperantis, sed & facientis pacē ineffabi- B lem, & ex sęculo prędiffinitā, & reconcilianti nos sibiipsi in spiritu, & per ipsum & in ipso patri. De quibus supernaturalibus donis in theologicis ypotiposibus sufficienter dictum est, testimonium perhibēte nobis sancta eloquiorum inspiratione.

LEC. IIII.

De diuinis perfectionibus.

S Ed quoniam & alibi p epistolam me interrogasti, quid forte dicā per se esse, per se uitā, & per se esse sapientiam, & ad teipsum dixisti dubitasse, quomodo deum aliquando quidem per se uitam dico, aliquando autem per se uitę substantificatorem, necessariū arbitratus sum sancte dei uir, & ab hac dubitatione in nobis te absoluere. Et primam quidem ut multipli- D citer dicta & nunc assumam, non est contrarium per se uirtutem aut per se uitam dicere deū & per se uitæ aut pacis aut uirtutis substantificatorem. Hæc enim quidem existētibus, & maxime ex primo existentibus sicut causa omnium existentium dicitur. Illa autem sicut super omnia & etiā quæ prius sunt superexistēs supersubstantialiter. Dicis autem, quid totaliter dicimus per se esse, aut per se uitā, aut quæcunque absolute & principaliter esse & ex deo primo subsistere ponimus. Hoc autem qđ dicimus, non est obliquū, sed rectum & simplicem habens manifestationem. Non enim substātiam quandam diuinam aut angelicā dicimus esse per se, quòd est causa quòd sunt omnia. Solum enim quòd sunt existentia omnia, & ipsum esse supersubstātiale, est principium, & substan- C tia & causa, neque uitæ generatiuam aliam deitatem dicimus, præter superdeam uitam omniū quæcunque uiuunt & ipsius uitæ per se causam, neque ut colligendo dicamus, dicimus principales existentium & causatiuas substātias & personas, quas & deos existentium & causatores per se facientes dixerūt. Quos uere & proprie dicendū non existētes, neque ipsi sciuerunt, neq; patres eorum Sed per se esse & per se uitā diuinitatē dicimus, & diuinæ & causaliter unū oīum superprincipale & supersubstātiale principium & causam, participabiliter autem datas ex deo impar-

LECTIO IIII.

S Ed quoniam & alibi per epistolam me interrogasti &c. } Postquam determinauit Dionysius de pace quę in rebus constituitur per dona diuina, hic determinat de ipsis diuinis perfectionibus s̄m ꝙ per se in abstracto considerantur. Et circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo soluit eam ibi. {Et primū quidem ut nō multipliciter &c.} Tertio solutionem p̄dicta aliorum confirmat. ibi. { Et quidem oportet de istis dicere &c. Est ergo circa primum sciendum ꝙ Thimotheus in quadam epistola ad Dionysiū scripta, de duobus ab eo interrogauerat. Primo quidē quid sit per se esse, per se uita, & per se sapientia. Talibus enim frequenter Dionysius utitur, ut i precedentibus patet. Secūdo Thymotheus in eadem epistola dixerat se dubitasse, quomodo Dionysius quādoque dicebat Deum esse per se uitam, quandoque autem Deum esse causam per se uitę. Et ideo dicit Dionysius, quòd Thymotheū ab hac dubitatione liberare uoluit quātum in ipso fuit. Deinde cum dicit { Et primum quidem &c. } soluit motas dubitationes. Et primo secundam ostendēs quomodo Deus sit per se uita & causa per se uitæ. Secundo soluit primam, ostendens, quid sit per se esse & per se uita. ibi. { Dicis autē quid totaliter &c. } Dicit ergo primo, ꝙ non uult nunc assumere dicta quasi dicta simpliciter. Et ideo quia per se uita non dicitur simpliciter, sed multipliciter, non est contrarium quòd dicamus Deum per se uitam, aut per se uirtutem & iterum quòd dicamus eum { substantificatorem } id est creatorem per se uitæ, aut per se pacis, aut per se uirtutis. Esset autem contrarium si ista non multipliciter dicerentur. Cum enim dicimus deum esse substantificatorem per se uitę & huiusmodi, laudamus eum sicut causam omnium existentium, ex illis existentibus quæ maxime & primo existunt. Manifestum est enim, quòd per se uita est prius quàm uiuens, & sic de aliis. Vnde si deus est causa horum primorum, est causa omnium. Cum uero dicimus Deum esse per se uirtutem aut per se uitam, laudatur deus sicut existens super omnia & super ea quæ sunt prima inter omnia, dicitur per se uita per quendam excessum. Deinde cum dicit { Dicis autem quid totaliter &c. } soluit primam dubitationem, scilicet quid sit per se uita. Et primo repetit quæstionem. Secundo excludit falsum intellectum. ibi. { Hoc autem dicimus &c. } Tertio determinat ueritatem, ibi. { Sed per se esse, &c. } Proponit ergo primo ex persona Timothei quid significetur cum dicitur, per se esse, aut per se uita, & quæcunque alia huiusmodi. Et dicit signanter { absolute } id est, abstracte { & principaliter } id est, sicut principia aliorum. Nam per se uita significat principium uiuentium. Deinde cum dicit { Hoc autem dicimus &c. } excludit erroneum intellectum. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd Platonici ponentes ydeas rerum separatas, omnia quæ sic in abstracto dicuntur, posuerunt in abstracto subsistere causam secundum ordinem quendā, ita scilicet ꝙ primum rerum principium dicebant esse per se boni-

Universidad de Deusto Biblioteca

tatem,& per ſe unitatem,& hoc primum principiũ quod eſt eſſentialiter bonum & unum dicebant eſſe ſummum deum. Sub bono autem ponebant eſſe,ut ſupra dictum eſt, & ſub eſſe ponebant uitam,& ſic de aliis. Et ideo dicebant ſub ſummo deo eſſe quandam diuinam ſubſtantiam, quæ nominatur per ſe eſſe,& ſub hac aliam quæ nominatur per ſe uita. Hoc ergo excludere intẽdens dicit, ꝙ id quod ſupra dixerat, ꝙ per ſe eſſe & per ſe uita primo a deo ſubſiſtunt,non eſt aliquid erroneum, ſed eſt rectum & planas manifeſtationes habens. Non enim nominamus per ſe eſſe aliquam ſubſtãtiam diuinam aut angelicam quæ ſit cauſa eſſendi omnibus. Addit autem angelica,quia quos Platonici deos ſecundos dicebant, nos angelos nominamus. Solum enim ipſum eſſe ſuperſubſtantiale diuinum eſt principiũ & ſubſtantia & cauſa quòd omnia exiſtentia ſint,ut hoc quòd dicit principium referatur ad ordinem naturæ,ſecundum quòd eſſe diuinum præcedit omnia entia: ſubſtantia uero importat rationem exemplaris,id enim cuius ſubſtantia eſt ſuum eſſe, eſt exemplar omnium exiſtentium. Quod autem dicitur cauſa ꝑtinet ad hoc quòd dat eſſe exiſtentibus. Similiter autem cum dicimus per ſe uitam,non intelligimus quandam deitatẽ cauſatiuam uitæ quæ ſit alia præter uitam ſummi dei, qui eſt cauſa omnium quæ uiuũt & eſt ipſius per ſe uitæ.

ticipabili prouiſiuas uirtutes, ꝑ ſe ſubſtantificationẽ, ꝑ ſe uiuificationẽ, per ſe deificationẽ, qb⁹ exiſtentia iuxta proprietatẽ ſuã, participantia & exiſtentia & uiuentia & diuina & ſunt & dicuntur,& alia ſimiliter, propter qđ. & primo ipſorum bonus ſubſtãtificator dicitur eſſe, poſtea totorum ipſorũ, poſtea particulariũ ipſorum, deinde totaliter ipſis participantiũ. Et quid oportet de iſtis dicere, quando quidem diuinorũ quidam noſtrorũ magiſtrorũ ſanctorũ,& ipſius per ſe bonitatis aut deitatis ſubſtantificatricẽ dicunt ſuper bonã & ſupdeã ꝑ ſe bonitatẽ & deitatẽ, dicẽtes eſſe & beneficũ & deificũ, ex deo prouenieus donũ,& ꝑ ſe pulchritudinẽ, & per ſe pulchrificã effuſionem, & totã pulchritudinem & particularem pulchritudinem,& totaliter pulchra, & in parte pulchra, & quæcunq; alia ſecundũ eundem dicta ſunt & dicentur modũ, monſtrantia prouidentias & bonitates participatas ab exiſtẽtibus ex deo imparticipabili procedentes copioſa effuſione, & ſupermanantes, & diligenter omnium cauſa ſit ſuper omnia, & excedit omnino ſuperſubſtãtiale & ſupernaturale exiſtentia ſecũdum quãcunq; ſubſtantiam & naturam.

Et ut in ſumma omnia colligamus, non dicimus eſſe aliquas eſſentias & hypoſtaſes ſeparatas quæ ſint principia rerum & creatrices earum, quas Platonici dixerunt eſſe deos exiſtentium & creatores, quaſi per ſe operantes ad rerum productionem. Huiuſmodi autem deos ſi uere & proprie loqui uolumus,dicamus non exiſtere in rebus, neque illi qui tales deos poſuerunt, per aliquam certitudinem ſcientiæ hoc inuenerunt aut ipſi aut patres eorum,quia neque primi Platonici neque poſteriores huius rei ſciẽtiam per certas & firmas ſcientias accipere potuerunt, ſed per quaſdam humanas rationes decepti ſunt ad opinandum. Deinde cum dicit{Sed per eſſe & per ſe uitam &c.}excluſo errore ſoluit ſecundum ueritatem. Et dicit quòd per ſe eſſe & per ſe uita & huiuſmodi,dupliciter dicuntur. Vno modo dicũtur de deo qui eſt unũ ſuperſubſtantiale principium omnium & cauſa. Et dicitur Deus per ſe uita uel per ſe ens, quia non uiuit participatione alicuius uitæ,neque eſt per participationem alicuius eſſe, ſed ipſe eſt ſuum uiuere & ſua uita, & excedens omne eſſe & omnem uitam quæ participatur a creaturis,& exiſtens principium uiuendi & eſſendi omnibu. Alio autem modo per ſe eſſe & per ſe uita dicuntur uirtutes uel perfectiones quædam ſecundum prouidentiam unius dei imparticipabilis datę creaturis ad participandum. Licet enim deus qui eſt harum uirtutum principiũ,in ſe imparticipabilis maneat & per conſequens non participetur, tamen dona ipſius diuiduntur in creaturis & partialiter recipiuntur, unde & participari dicuntur a creaturis, & ſecundum ꝙ participantur ſecundũ proprietatem uniuſcuiuſque participantium, ſecundum hoc participantia & ſunt & dicuntur ex natura exiſtentia, inquantum participant eſſe,& uiuentia inquantum participant uita, & diuina inquantum participant deitate,& ſimile eſt de aliis. Et quia principium imparticipatum cauſa eſt & participationum & participantium,ideo deus & participationũ & participantiũ ſubſtantificator eſt. Participationes aũt ipſæ tripl'r conſiderari poſſunt. Vno modo ſm ſe prout abſtrahunt & ab uniuerſalitate & a particularitate,ſicut ſignatur cũ dicitur per ſe uita. Alio modo conſiderantur in uniuerſali,ſicut dicitur uita totalis uel uniuerſalis. Tertio modo in particulari,ſecundum ꝙ uita dicitur huius uel illius rei. Similr & participantia dupliciter cõſiderari poſſunt. Vno modo in uniuerſali, ut ſi dicatur uiuẽs uniuerſale uel totale. Alio modo in particulari, ut ſi dicatur hoc uel illud uiuens. Et horum omnium deus cã eſt. Et hoc eſt quod dicit, ꝙ bonus.i.deus primo quidem dicitur eſſe ſubſtantificator ipſorum.ſ.per ſe uitæ,& per ſe eſſe, & huiuſmodi prout per ſe & abſolute conſiderantur,poſtea totorum ipſorum idẽ uniuerſalis eſſe & ſimilium: poſtea particularium ipſorum, ut particularis eſſe uel particularis uitę, poſtea totaliter participantium ipſis uiuentis uniuerſalis & exiſtentis uniuerſalis, poſtea particulariter ipſis participantium, ut huius uel illius entis aut uiuentis. Deinde cum dicit{Et quidem oportet de iſtis dicere &c.} confirmat ſolutionem propoſitam per dicta aliorum. Et dicit ꝙ nõ oportet de præmiſsis dubitare, cum aliqui ex doctoribus diuinæ & Chriſtianæ religionis, ſicut Ierotheus & alii apoſtolorum diſcipuli hoc ipſum dicãt, ſcilicet ꝙ bonitas & deitas omnibus ſupereminens eſt cauſa ipſius per ſe deitatis & bonitatis,nominantes per ſe bonitatem quoddam donum ex deo proueniens per quod entia fiunt bona,& per ſe deitatem quoddam dei donum per quod aliqui fiunt participatiue dii, & ſimiliter nominant per ſe pulchritudinem ipſam effuſionem pulchritudinis per quam cauſatur & uniuerſalis & particularis pulchritudo in rebus, & per quam fiunt aliqua & uniuerſaliter & particulariter pulchra. Et ſimiliter eſt dicẽdũ de omnibus aliis quæcunque dicuntur ſecundum eundem modum,quibus demonſtrantur dona diuinitus prouiſa & bonitates participatæ ab entibus creatis, quę procedunt copioſa effuſione & ſupermanãt a deo qui eſt imparticipabilis,cum ipſe non fiat pars alicuius, ita ꝙ ipſe qui eſt cauſa oĩum pfecte ſit ſuper omnia,& ipſe eſt De⁹ q̃ eſt ſuper ſubſtãtialis & ſupernaturalis excedat omnem ſubſtantiã & naturã inquantum neque participat neque participatur, ſed remanet in ſua puritate ſimplex & indiuiſus.

CAPVT. XII.

De Sancto ſanctorum, Rege regum, Domino dominorum, Deo deorum.

LECTIO. I.

SEd quoniam & de iſtis quæcũque dicere oportebat conuenientem, ut arbitrer, acceperunt finem, laudare nos conuenit eum qui eſt infinitorum nominum, & ſicut ſanctum ſanctorum, regem regnantium, & regnatorem ſeculorũ & in ſecula, & adhuc ut dominum dominorum & deum deorum. Et primum quidem eſt dicendum, quid quidem per ſe bonitatẽ eſſe arbitramur, quid autem regnum, quid autem dominationem, quid autem diuinitatem, & quid uolunt monſtrare eloquia duplicatione nominũ. Igitur ſanctitas quidem eſt, ut ſecundum nos dicatur, ab omni immundicia libera & pfecta, & omnino immaculata mundicia. Regnum autem omnis finis & ornatus & legis & ordinis diſtributio. Dominatio autem, non peiorum exceſſus tantum, ſed omni & pulchrorũ ex bonorum perfecta & omnimoda poſſeſsio, & vera & cadere non valens fortitudo. Vnde & ab eo quod eſt dominium facere dicitur dominatio, & dñs, & dñans.

Deitas autem quæ omnia videt prouidentia & bonitate perfecta, omnia circumſpiciens & continens, & in ſeipſa implens, & excedens omnia prouidentia ipſa vtentia. Igitur hæc quidem in cauſa excedente omnia abſolute, laudare conuenir, & addẽdum eſt ipſam eſſe excedentem ſanctitatem, & damnationem, & regnum, ſuperpoſitam & ampliſsimam deitatem. Etenim ex ipſa in vno collectiue ſubſiſtit, & diſtributa eſt omnis munda diligentia omnis clarę mundiciæ. Omnis exiſtentium & ordinatio & ornatus, inconuenientiam & inęqualitatem, & in commenſurationem exterminans, & ad bene ordinatam identitatem & directionem exultans, & circum agens participatione ipſius quæ ſunt digna habita. Omnis perfecta & omnium pulchrorum perfecta poſſeſsio. Omnis prouidẽtia bona contemplatiua & contentiua prouiſorum, ſeipſam benigne tribuens ad deificationẽ conuerſorum. Quoniam autem ſuperplenus eſt omnibus qui eſt omnium cauſa ſecundum vnum excedentem exceſſum, ſanctus ſanctorum laudatur, & reliqua ſecundum ſupermanantem cauſam & ſegregatum exceſſum, Sicut ſi aliquis dicat, inquantũ excellunt non exiſtentibus exiſtentia ſancta & diuina, aut dominia, aut regalia, & rurſus participãtibus participationes, ita tantum collocatur ſuper omnia exiſtentia quæ eſt ſup omnia exi

LECTIO. I,

SEd quoniam & de iſtis quæcunque dicere oportet. &c. Poſtquam Dionyſius expoſuit diuina nomina,per quę ſignificatur emanatio perfectionum a deo in creaturas, hic exponit nomina dei quæ deſignãt rerũ gubernationem. In qua quidẽ gubernatione ſunt quatuor attendenda. Primo quidẽ diuinę cognitionis prouidentia,ad quam pertinet nomẽ deitatis. Secundo poteſtas exequendi ſapientię diuinæ ordinationem ad quam pertinet nomen dominationis. Tertio ipſa executio gubernationis,ad quam pertinet nomẽ regis. Quarto gubernationis effectus qui eſt mũdicia ab omni inordinatione,& ad hoc pertinet nomen ſanctitatis. Vnde in hoc capitulo agit de ſancto ſanctorũ,

rege

rege regum, domino dominorum,deo deorum, vt patet ex titulo. Similiter etiam ex ipſo modo loquẽdi quo dicitur ſanctus ſanctorum, vel rex regum, quædam gubernationis præſidentia deſignatur. Circa hoc ergo duo facit. Primo dicit de quo eſt intentio. Secundo exequitur propoſitum, ibi. {Igitur ſanctitas quidem &c.} Dicit ergo primo, quòd quia ſecundum ſuum arbitrium ad cõuenientẽ finẽ adducta ſunt quæ de premiſſis dicere oportebat, conueniens eſt vt Deum qui infinitis modis nominari poteſt in ſuis effectibus, laudemus nunc {ſicut ſanctum ſanctorum, ſecundum illud Danielis.11.ſecũdum aliam litteram. Cum venerit ſanctus ſanctorum &c.} & ſicut regem regum,} ſecundum illud Apocalipſis.19.cap. Habet in veſtimento & in femore ſuo ſcriptũ, Rex regum & dominus dominãtium. {Et regnatorẽ ſeculorum,} ſecundũ illud Pſal. Regnum tuum, regnum omnium ſæculorum. {& i ſecula,& adhuc} ſecundum illud Exodi.15.c. Dominus regnabit inæternum & vltra,& ſicut {dominum dominorum.} vt eſt Apocalipſis introductum {& Deum deorum.} ſecundũ illud pſalmiſtæ. Deus deorum dominus locutus eſt:has enim laudes diuinas in ſcripturis poſitas,in hoc capitulo exponere intendit. Circa horum autem expoſitionem ſic procedere intendit,vt primo dicat quid ſit per ſe ſanctitas,& quid regnũ,& quid dominatio,& quid deitas. Deinde qđ intendunt ſcripturę demonſtrare per huiuſmodi nominum duplicitatem,cum dicitur ſanctus ſanctorum vel Deus deorum. Deinde cum dicit.{Igitur ſanctitas quidem &c.} exequitur intentum de præmiſſis. Et primo manifeſtat primum,ſ. per vnumquodque prædictorum quid ſit intelligendum. Secundo manifeſtat ſecundum, ſ. cauſam prædictę reduplicationis in ſcripturis,ibi.{Quoniam autem ſuper plenus eſt omnium &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit quid ſit vnumquodq; prædictorum ſecundum ſe conſideratum. Secundo qualiter Deo attribuãtur,ibi. {Igitur hæc quidem in cauſa &c.} Circa primum duo exponit. Primo exponit qđ ſit ſanctitas. Et dicit, ꝙ ſecundum noſtram acceptionem per ſanctitatem intelligitur mundicia,quę eſt libera ab omni immundicia,& perfecta, & omnino immaculata. In quibus verbis tres gradus mũdiciæ deſignantur, qui ad ſanctitatem requiruntur. Quorum primus eſt libertas ab omni immundicia,libertas autem ſeruituti opponitur. Seruus autem immundiciæ exiſtit qui totaliter ab immũdicia vincitur & ei ſubijcitur. Primus ergo gradus mundiciæ eſt, vt aliquis ab aliqua ſeruitute immundiciæ liberetur. Secũdus etiã gradus eſt vt ſit mundicia perfecta. Perfectum.n.eſt cui nihil deeſt. Contingit aũt quandoque, ꝙ aliquis immundicię quidẽ non ſubiacet,deeſt tamen ſibi aliquid ad mundiciam, inquantũ paſſionibus immundiciæ inquietatur,quæ cum tolluntur,ſit perfecta mũdicia. Tertius gradus mundicię eſt,vt ſit omnino immaculata. Maculari enim dicitur quod nõ ab intrinſeco,ſed ab extrinſeco inquinatur. Erit ergo omnino immaculata mundicia,cum non ſolum in ſeipſo aliquis puritatem habet,ſed etiam nihil eſt exterius quod eum ad immundiciam trahere poſſit. Et in his tribus mũdiciæ gradibus, ratio ſanctitatis perfecte conſiſtit. Deinde cum dicit. {Regnum autem omnis finis &c.} oſtendit quid ſit regnum. Nomen aũt regni a regendo eſt aſſumptum. In omni autem directione primo conſiderandus eſt finis ad quem dirigens perducere intendit. Secundo conſideranda eſt facultas perueniendi ad finem. Tertio conſiderãda eſt regula per quam aliquid directe ad finem perducitur, quæ quidem regula in humanis actibus lex vocatur. Quarto vero conſideranda eſt proportio eius quod ad finem perducitur,ad finẽ ipſum. Nõ.n. quodlibet natum eſt conſequi quemlibet finem. Quia vero per nomen regni datur intelligi,non vnius tm̃ directio,ſed totius multitudinis humanæ,quæ quidem non eſt vniformis, ſed habens multas varietates ſecundum diuerſas hominum conditiones & diuerſa officia quæ ad bonum ſtatum multitudinis pertinet, ideo quanuis ſit vnus communis totius multitudinis finis,tamen ſunt multi & differentes diuerſorum fines particulares, puta medici ſanitas, militis victoria, yconomici diuitiæ,& ſic de alijs. Ad conſequendũ aũt diuerſos fines,neceſſe eſt homines diuerſas facultates habere ex diuerſis bonis quibus oriũtur,& diuerſis legib⁹ regulari. Aliæ.n. leges imponendæ ſũt militi,alię emptori,aliæ venditori, & ſic de alijs. Similiter ad diuerſos fines diuerſi ordines hominum inſtituendi ſunt. Nõ.n. decet eoſdem eſſe milites & negociatores,ne per confuſionem impediãtur officia. Quia igitur rex eſt qui regẽdæ multitudinis curã habet, ad eũ pertinet primo quidem diſtribuere fines, vt nihil neceſſariorum multitudini deſit,ad eũ etiã ꝑtinet diſtribuere bonorum ornatus & diſtribuere leges, vt ſcilicet ſinguli proprijs legibus regulẽtur, ad eum etiã pertinet diſtribuere ordines officiorum. Et hoc eſt qđ dicit ꝙ {regnum eſt diſtributio omnis finis & ornat⁹, & legis, & ordinis. Deinde cum dicit.{Dominatio autem &c.}oſtendit qđ ſit dominatio. Ad quam tria requiruntur. Primo quidem ſuperioritas gradus. Eſſet autem indecens aliquem eſſe in ſuperiori gradu, niſi & bonis potioribus abundaret, & ideo ſecundo requiritur bonorum abundantia, quæ etiam non ſufficeret,niſi tertio adeſſet poteſtas continendi & coercendi ſubditos,alioquin exceſſus ſecundũ bonorum abundantiam faceret ditiorem vel meliorem, non autẽ dominum,& ideo tertio requiritur poteſtas regendi ſubditos. Hoc eſt ergo quod dicit,quòd {dominatio non tãtum eſt exceſſus peiorum }ideſt, inferiorum quæ pertinent ad ſublimitatis gradum, {ſed} etiam eſt {perfecta & omnimoda poſſeſſio & pulchrorum & bonorum.} Dicit autem pulchrorum & bonorum, non ſolum enim oportet eum qui dominatur abundare in bonis,ſed etiam ad hoc ꝙ in reuerentia habeatur oportet illa bona eſſe conſpicua, qđ ad rationem pulchritudinis pertinet. Dicit autem omnis perfecta & omnimoda poſſeſſio, vt omnia bona habeat, & vnumquodque eorum quę habet ſit perfectum,& vt plene habeat & nõ debiliter. Quantum autem ad tertium dicit, {& vera & cadere non valens fortitudo.} Quod poteſt exponi vel de fortitudine virtutis interioris quæ eſt vera fortitudo ad ea quę ſunt hominis,& non poteſt cadere niſi gratia diuina ſublata. Vel poteſt referri ad exteriorem fortitudinem ꝙ ſit vera & non ficta,ſicut contingit in aliquibus q. ſe oſtentant eſſe potentiores quam ſint,& cadere non valent.ſ.de facili propter ſufficientiam auxiliorum. Et quòd hoc ſit de ratione dominationis probat per deriuationem nominis,quia hoc quod ſignat dominiũ facere in græco a quo denominatur,& dominatio,& dominus,& dominans,ſignat prædicta. Deinde cum dicit,{Deitas autem &c.} oſtendit quid ſit deitas. Et quia vt Damaſcenus dicit, hoc nomen theos quod in græco ſignat Deum,a theaſte.i.conſiderando omnia dicitur. Ideo nomen deitatis hic Dionyſius ſecundũ rationem prouidentiæ exponit. In nomine autem prouidentię intelligitur cognitio, non per modum ſpeculationis tantum,ſed ſecundum quod eſt directiua & inclinatiua ad rerũ gubernationẽ. Sic igitur in nomine deitatis primo quidem intelligitur reſpect⁹ diuinus ad omnia. Secundo continentia qua omnia continentur ſub Deo certis quibuſdam regulis & menſuris. Tertio communicatio diuinæ bonitatis in creaturis quæ ſub Deo continentur. Et hoc eſt quod dicit,quòd deitas eſt quę omnia videt. Dicitur autem a theaſte quod eſt videre,vt dictum eſt. Sed qualis ſit iſta viſio omnium quæ in nomine deitatis intelligitur, exponitur per id quod ſubditur, quòd ipſa eſt etiam {omnia circumſpiciens & continẽs & in ſeipſa implens,}ſuam bonitatem communicando,& hoc ſecũdum prouidentiam & bonitatem perfectam. Sed ne aliquis extimaret diuinam prouidentiam & bonitatem obligatam eſſe ad iſtũ curſum & ordinem qui apparet in rebus ex gubernatione diuina, ad hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad hoc excludendum subdit, quòd deitas excedit omnia quæ eius prouidentia vtuntur, quia. ſ. ſapientia & virtus, & bonitas eius nõ limitatur ad iſtũ curſum rerum, ſed in infinitum ſuperabundat. Deinde cum dicit. ¶ Igitur hæc quidem &c. ¶ oſtendit qualiter prædicta Deo attribuantur. Et dicit quòd in Deo, qui eſt cauſa, excedens omnia prædicta,

laudari poſſunt abſolute, vt dicatur quòd in Deo eſt ſanctitas, regnum, dominatio, & deitas. Sed adhuc addere nos poſſumus aliqua ad ipſius exceſſum pertinentia, ſicut q̃ dicamus, q̃ ipſa prima cauſa eſt ſanctitas & dominatio excedens, & etiam regnũ ſupremum, & ſimpliciſſima deitas, q̃a primę cauſę non conuenit deitas per participationem, ſed per eſſentiam. Aſſignat autem conſequenter rationem premiſſorum. Et primo quidem quantum ad ſanctitatem, quam dixit eſſe mundiciam quãdam. Et dicit, quòd omnis mundicia quorumcumque exiſtentium præexiſtit in vno, quòd eſt prima cauſa, non quidem diuiſum ſed collectiue, prout. ſ. ea quæ ſunt in effectibus multiplicatã, in cauſa inueniuntur ſimplicia, & ex. q̃ ſæprima cauſa diſtribuitur mundicia & puritas ad omnia exiſtentia, ſecundum quòd cuilibet competit. Sed notandum, quòd duo adiungit mundiciæ. ſ. diligentiam & claritatem, quorum vnum. ſ. diligentia, eſt mundiciæ operatiua, diligenti. n. ſtudio munditia cõſeruari oportet. Alterum vero. ſ. claritas, ex mundicia cõſequitur. Ea enim quæ ſunt depurata, ſunt in ſeipſis magis euidentia, & perfectius aliunde ſplendorem recipere poſſunt. Deinde quantum ad rationem regni dicit, quòd ſimiliter in prima cauſa ſubſiſtit, & ab eo diſtribuitur ordinatio & ornatus quæ in ratione regni includũtur, per quæ exterminatur. i. tollitur inconuenientia & inæqualitas, & incommenſuratio, quæ opponuntur iuſtitiæ, quę per regnũ conſtitui debet. Vt inconuenientia accipiatur per comparationẽ hominis ad ſuam actionem, dum facit quod non conuenit. Inæqualitas vero per comparationem vnius hominis ad alium, dum non ſeruatur iuſtitiæ æqualitas inter homines. Incommenſuratio autẽ per comparationem hominis ad ea quæ habet, dum. ſ. alicui plura dantur aliquando præter ſuam menſuram. Hæc enim omnia per ordinationem regni excludi debent, nec ſufficit excludere vitia, niſi qui gubernantur per regnum dirigantur ad debitum finẽ. Vnde dicit, quòd ordinatio diuini regni ea quæ habentur digna eius participatione exultat, ideſt, cum quadam lætitia eleuat, & implẽdo conſtituat ad quandam ¶ identitatem bene ordinatam, ¶ ideſt, vt conueniant in eodem optimo ordine, ¶ & directione, ¶ ideſt, vt debitam rectitudinem ſortiantur. Iſte ¶ eſt enim finis regni vt omnia ſub vno, bono ordine contineantur & dirigantur. Deinde quãtum ad dominationem dicit, quòd in vno quod eſt omnium cauſa collectiue ſubſiſtit & diſtribuitur omnis perfecta poſſeſſio omniũ pulchrorum, quæ pertinent ad rationẽ dominationis vt dictũ eſt. Quantum vero ad deitatem ſubdit quòd in eodem vno ſubſiſtit, & in eodem diſtribuitur omnis bona prouidentia Dei, quę eſt conſideratiua, & contentiua eorum quibus prouidet, quæ ſub eius ordine continentur, inquantum ex ſua benignitate tribuit ſeipſam per quandam participationem ad hoc, q̃ deificet eos qui conuertũtur ad ipſum. Deificet dico. i. deos faciat per participationem ſimilitudinis non per proprietatem naturæ. Deinde cum dicit. ¶ Quoniam autem ſuper plenus eſt omnibus &c. ¶ reſpondet ſecundæ q̃ſtioni. ſ. q̃d volunt eloquia monſtrare per nominum duplicationẽ. Et primo oſtendit qualiter dicatur Deus ſanctus ſanctorũ, rex regũ &c. ¶ Secundo oſtendit qui ſint iſti ſancti & reges, quorũ Deus dicitur eſſe ſanctus & rex &c. ibi. ¶ Sanctos autem & reges &c. ¶ Dicit ergo primo, q̃ Deus qui eſt omnium cauſa, ſuperminenter omnibus habet plenitudinem bonitatis ſuper omnia alia. Ideo ad dẽſignandum hunc exceſſum quo excedit omnia, dicitur in ſcripturis ſanctus ſanctorũ, & reliqua. i. rex regum, dominus dominãtiũ, & deus deorum. Deſignatur enim in iſto modo locutionis emanatio quædam a cauſa ſuperiori, vt intelligatur, cum dicitur ſanctus ſanctorum, q̃ ab ipſo emanat ſanctitas in omnes ſanctos. Et ſic de alijs. Deſignatur etiam quidam exceſſus, ſecundum quem Deus ab omnibus ſegregatur, q̃aſi ſuperior omnibus exiſtẽs, vt ſit ſenſus, ſanctus ſanctorum. i. ſanctus excedens omnes ſanctos. Sic. n. ea quæ ſunt ſancta & diuina, & dominantia, & regalia excedunt ea quę nõ ſunt talia, & rurſus ſicut participationes excedunt participantia, vt ſanctitas ſanctum, ita collocatur ſuper omnia exiſtẽtia ille qui eſt ſuperior omnibus exiſtentibus, eo q̃ eſt cauſa quædam impartici-

ſtentia, & omnium participantium & participationum imparticipabilis cauſa. Sanctos autem & reges, & dominos, & deos vocant eloquia in ſingulis principaliores ornatus, per quos ſecũdi ex dei donis accipientes illorum diſtributionis ſimplicitatẽ circa ſuijpſorum differẽtias multiplicant, quorum varietatẽ, primæ prouiſiue & deiformiter ad vnitatem ſuijpſorũ congregãt.

pabilis omnium participantium & participationum. Cauſa. n. excedit cauſata. Deinde oſtendit. ¶ Sanctos autem & reges &c. ¶ oſtendit qui dicantur ſancti & reges quibus Deus cõparatur. Et dicit q̃ ſancta eloquia nominant ſanctos & reges, & dominos, & deos principaliores ornatus in ſingulis. i. illos qui ſortiuntur primos gradus in ſingulis ordinibus, ſicut inter angelos ſupremi angeli, & inter homines ſupremi homines. Et hoc ideo, q̃a ſupremi in ſingulis ordinibus, accipiunt dei dona in maiori ſimplicitate, q̃a magis aſſimilantur deo, in quo eſt ſimplex & vniformis deitas & bonitas. Et ſic per principaliores exſui ſimplicitate illis diſtribuit, & huiuſmodi dei dona multiplicantur in inferioribus ſecundum eorum differentias. & rurſus ſecundum ordinationem ad finem, primi & ſuperiores varietatem prouenientem in inferioribus, congregãt per quandam reductionem ad ſimilitudinẽ ſuę vnitatis, per quandam prouidentiam deiformem. Sic. n. & deus diffundendo ſua dona, & multiplicat, & rurſus per opus prouidentię multiplicia reducit in ordinem vnius finis.

CAPVT XIII.

De perfecto & vno.

LECTIO I.

Anta & de iſtis. Ad ipſum autẽ reliquum ſic videtur ſermonẽ breuiſſimũ eamus. Etem̃ theologia de omnium cauſa, & omnia, & ſimul omnia prædicat,

SVPER CAP. XIII. LECTIO I.

Anta & de iſtis &c. ¶ Poſtquam Dionyſius expoſuit diuina nomina quæ ad rationem prouidentiæ pertinent, hic exponit diuina nomina quæ pertinent ad prouidẽtię finem. Eſt enim prouidentiæ finis vt ſingula ſuam perfectionem propriam conſequantur, & vlterius omnia reducantur in vnum finem. Et ideo dicitur hic de perfecto & vno, vt ex titulo patet. Diuiditur autem hoc capitulũ in partes tres. In prima dicit de quo eſt intentio. In ſecunda exequitur. ibi. ¶ Igitur perfectum quidem &c. ¶ In tertia epilogat quæ in toto libro ſunt dicta. ibi. ¶ has nos intelligibiles &c. ¶ Dicit ergo primo, quòd ſufficit tot de præmiſſis dixiſſe, videtur autem reliquum eſſe vt tranſeamus ad id q̃d eſt breuiſſimũ in ſermone, quia ſacra ſcriptura de Deo qui eſt cauſa omnium, non ſolum prædicat omnia, ſed etiam prædicat de eo ſimul omnia. Inueniũtur autem multa in aliqua vna creatura, ſed non ſimul, vel quia conueniunt ei, non tamẽ eodem tempore, ſicut corpus eſt album & nigrum, ſed non ſimul, vel quia conueniũt ei, non ſecundum eandem partem, ſicut ſi aliquod corpus ſit ſecundũ vnam partem album, & ſecundum aliam partem nigrum, habet q̃dem multa, ſed non ſimul. Sed Deus habet omnia in ſeipſo, neque ſucceſſiue ſecundum tempus, neque diuiſim ſecundum partes, ſed ſimul, & ideo quia ſic habet omnia ſimul, laudatur ſicut perfectum, & ſicut vnum. Quod enim habet multa non ſimul, ſed ſucceſſiue, imperfectum eſt, quia eſt mutabile. Motus autem eſt actus imperfecti. Quod autem habet multa non ſimul, ſed diuiſim, ſecundũ ſuas partes eſt compoſitum & non vere vnum. Sic igitur breuiſſimo ſermone omnia quę ſupra de Deo dicta ſunt in nomine perfecti & vnius comprehenduntur. Deinde cum dicit. ¶ Igitur perfectum quidem eſt &c. ¶ exequitur propoſitum. Et primo determinat de perfecto. Secũdo de vno, ibi. ¶ Vnum autem quoniam omnia &c. ¶ Circa primum duo facit. Primo oſtendit quomodo Deo attribuatur perfectum. Secundo quid ſit de ratione perfecti, ſecundum q̃ Deo attribuitur, ibi. ¶ Et omnem quidem infinitatem &c. ¶ Circa primum ponit modos diuinę perfectionis per differentiam ad ea quæ dicuntur perfecta in creaturis. Dicuntur enim primo aliqua eſſe perfecta in creaturis non per ſe, ſed per aliquid extrinſecus adueniens, ſicut aer per lumen receptum a Sole, & homo per gratiã quam habet a Deo. Sed Deus dicitur perfectus ſicut per ſe perfectus. Secũdo dicitur aliquid perfectum per ſe quidem, quia per p̃priam formam naturalem, ſed non ſecundum ſeipſum, quia ipſum non eſt ſua forma, ſed eſt ex forma & materia compoſitum, ſicut ſi dicamus lapidem perfectum vel quamcumque rem materialem. Nihil enim huiuſmodi habet quod ſit perfectum ſecundum ſe totum, ſed ſecundum aliquid ſui. Tertio inuenitur aliquid perfectum ſecundum ſe, quia ipſum eſt forma quędam ſubſiſtens, ſicut quęlibet ſubſtantia immaterialis, non tamen eſt perfectum a ſeipſo, quia non habet eſſe a ſe, ſed ab alio. Et ideo ad hoc excludendũ attribuit Deo per ſe perfectum, & ſecundum ſeipſum a ſeipſo vniformiter ſegregatum. ſ. ab omnibus alijs. Et ponit loco perfecti ſegregatum ab alijs, quia vnumquodque ſecundum quòd ſanctum eſt, & perfectionem habet, ab alijs ſegregatur. Quarto conſideradum eſt de perfectione cuiuſlibet creaturæ, q̃ cum quælibet creatura

tura ſit aliquo modo compoſita, & in quolibet compoſito ſit aliquid alio perfectius, nulla creatura eſt tota perfectiſſima ſecundũ ſe totam, ſed ſecundum aliquid ſui, ſicut perfectiſſimum in homine eſt anima, & in anima intellectus. Et ad hoc remouendum a Deo dicit, Deum eſſe totum perfectiſſimum. Et non ſolum ſecũdum p̃dictos modos attribuitur Deo eſſe perfectũ, ſed etiam dicitur perfectius ſicut ſuperperfectus, inquantum excedit perfectionẽ omnium rerum. Deinde cum dicit. ¶ Et omnẽ quidẽ infinitatẽ &c. ¶ oſtendit quid ſit de ratione perfecti, ſecundũ q̃ Deus perfectus dicitur. Et primo excludit quędam a Deo quę ſunt de perfectione creaturæ. Secundo oſtendit quæ ſunt de ratiõe perfectionis diuinæ, ibi. ¶ Sed extendens ſe ad omnia ſimul &c. ¶ Sunt autem tria conſideranda in perfectione creaturæ quę excludunẽ a Deo. Quorum primũ eſt, quòd perfectum opponitur infinito, quia vt dicitur in. 3. Phiſicorum. Infinitum eſt cuius quantitatem accipientibus, ſemper eſt aliquid vltra accipere. Perfectum autẽ & totum eſt extra quod nihil eſt. Sic igitur creatura perfecta infinitati opponitur, ſed Deꝰ ſua perfectione omnẽ infinitatem terminat, quia quodcumque infinitum diuinæ perfectioni comparatum, eſt finitum & terminatum, puta ſi eſſet corpus infinitum ſecundum quantitatem, eſſet terminatum ſecundum genus & ſpeciem quam quidem terminationem ex participatione diuinæ perfectionis ſortiretur. Secundo conſideradum eſt q̃ quælibet creatura ex hoc perfecta dicitur quòd ad terminum ſuæ naturæ pertingit, & ad debitum ſuæ quantitatis terminum. Deus autem perfectus dicitur, non quaſi habens terminum, ſed ſicut extentus, vt ipſe dicit ſuper omnem terminum, quia omnis terminatio ab eo deriuatur. Tertio conſideradum eſt, quòd quælibet creatura dicitur perfecta ex hoc q̃ quibuſdam certis limitibus continetur. Deus autem ſic dicitur perfectus q̃ tamen a nullo capitur aut comprehenditur. Deinde cum dicit. ¶ Sed extendens ſe &c. ¶ ponit quatuor quæ ſunt de ratione diuinę perfectionis. Primo enim conſideradum eſt q̃ aliquid dicitur imperfectum cuius virtus non ſe extendit ad implendum omnia opera propria. Sicut imperfectio Regis eſſet, ſi eius virtus non ſe extẽderet ad omnes ſuos ſubditos gubernandos. Et ideo per oppoſitum de Deo dicit, quòd ſe extendit ad omnia, non quidem ſucceſſiue, ita quòd attingendo vnum deſerat aliud, ſed ſimul, neque per quandam adęquationem ad res ſicut potentia hominis, ſed ſuper omnia exiſtens. Extendit autem ſe ad omnia indeficientibus immiſſionibus, inquantum indeficienter rebus communicat ſua bona, & interminabilibus operationibus, inquantum in omnibus interminabiliter operatur. Secundo dicitur aliquid imperfectum, quia tendit in perfectionem, ſicut puer dum eſt in ſtatu augmenti, vel quia recedit a perfectione, ſicut ſenex dum eſt in ſtatu decrementi, vel etiam quia non habet perfectionem ſemper immanẽtem, ſicut omnia mutabilia dicuntur imperfecta. Et ideo per oppoſitum de Deo dicit, quòd Deus dicitur perfectus ſicut inaugmentabilis & ſemper perfectus, & ſicut non minorabilis. Tertio dicitur imperfectum, quia deeſt ei aliquid eorum quæ debet habere, ſicut homo dicereturimperfectus ſi non haberet manũ, aut pedem, aut ſcientiam, aut virtutem. Quod autem habet omnia quę debet habere ſecundum ſuam naturam dicitur perfectum, non ſimpliciter, ſed ſecundum ſuam naturam, Deus autem dicitur ſimpliciter perfectus, quia ſimpliciter omnia in ſeipſo præhabet, ſicut effectus præexiſtunt in cauſa, vt ſupra multoties dictum eſt. Quarto dicitur aliquid imperfectum quod nõ poteſt aliquid ſibi ſimile facere. Perfectum autem eſt vnumquodque cum poteſt facere ſibi ſimile, vt dicitur in quarto Metheororum. Et ideo de Deo dicit, q̃ Deus & ſicut perfectum ipſum, & ſicut vnum laudat. Igitur perfectum quidem eſt non ſolum ſicut per ſe pefectum, & ſecundũ ſeipſum a ſeipſo vniformiter ſegregatum, & totum per totum perfectiſſimum, ſed & ſicut ſuper perfectum ſecundum omniũ exceſſum, & omnium quidem infinitatem terminans, ſuper autem omnem terminum extentum, & a nullo ceptum aut comprehenſum, ſed extendens ſe ad omnia ſimul, & ſuper omnia in deficientibus immiſsionibus & interminabilibus operationibꝰ. Perfectum autem rurſus dicitur, & ſicut inaugmentabile ſemper perfectum, & ſicut non minorabile, ſicut omnia in ſeipſo præhabens & ſupermanans ſecundum vnam impauſabilem & eandem, & ſuperplenam, & imminorabilem largitionem ſecundum quam perfecta omnia perficit, & propria adimplet perfectione.

dicitur perfectus inquantum deſuper manat ſuam perfectionẽ omnibus creaturis, & hoc non ſecundum diuerſas largitiones ex parte ipſius Dei largientis, ſed ſecundum vnam, quæ quidem largitio non deficit, ſed eſt impauſabilis & eadem manens. Nec iterum eſt diminuta, ſed cum det omnibus affluẽter, vt dicitur Iacobi primo, eius largitio eſt ſuper plena, vt quę numquã minorari poteſt p ſuę copiam effuſionis, ſecundum quam largitionem perficit omnia perfecta, inquantũ adimplet ea ſimilitudine ꝓprię perfectionis.

LECTIO II.

De vno.

Num autem, quoniam omnia vnitiue eſt ſecũdum vnius vnitatis exceſſum, & omnium eſt vnum in egreſsibiliter cauſa. Nihil enim exiſtentium eſt non participans vno. Sed ſicut omnis numerus vnitate participat, & vnus binarius, & denarius dicitur, & dimidium vnum, & tertium, & decimum vnum, ita omnia & omnium pars vno participant, & p id quod eſt vnum, omnia ſunt exiſtentia. Et nõ eſt quod omniũ eſt cauſa vnum multorum vnũ, ſed omne vnum & multitudinẽ, & omne vnum & multitudinem determinans. Neque enim eſt multitudo nõ participans vno, ſed ea quæ ſunt multa partibus, ſunt vnum toto, & quæ ſunt multa accidentibus, ſunt vnum ſubiecto, & quæ ſunt multa nume

LECTIO II.

Num autẽ, quoniam omnia vnitiue eſt ſecũdum vnius vnitatis &c. ¶ Poſtquam Dionyſius determinauit de perfecto, hic determinat de vno. Et primo oſtendit cauſalitatem vnius in comuni. Secundo quomodo vnum Deo attribuatur, ibi. ¶ Ita igitur theologia totam thear &c. ¶ Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo probat propoſitum, ibi. ¶ Nihil enim &c. ¶ Dicit ergo primo, quòd vnũ attribuitur Deo, propter duas ratiões.

Primo quidem, quia ipſe eſt omnia vnitiue, ſecundum exceſſum ſuæ ſingularis vnitatis, ſicut multoties ſupra dictum eſt, quòd effectus ſunt in cauſa, non vt multi, ſed vt vnum ſecũdum vnam cauſæ virtutem, ac ſi diceremus quòd omnes lineæ progredientes a centro ſunt vnum in ipſo. Secundo vnum attribuitur Deo, quia vnum ſecundum ſuam intẽtionem conſideratum eſt omnium cauſa inegreſſibiliter. Sic enim ex vno diuerſa cauſantur, quod tamẽ vnum non egreditur a ſua vnitate. Deinde cum dicit. ¶ Nihil enim exiſtenti, &c. ¶ manifeſtat propoſitum quinque rationibus. Quarũ prima talis eſt. Id quod aliqua participant eſt cauſa participantiũ, ſicut albedo eſt cauſa alborum. Sed nihil eſt exiſtentium quod nõ participat vno, ergo vnum eſt cauſa omnium exiſtentium. Minorẽ autem probat, ibi. ¶ Sed ſicut omnis numerus &c. ¶ Et primo probat propoſitum. Secundo excludit obiectionem, ibi. ¶ Et nõ eſt q̃d omnium &c. ¶ Quòd autem omnia participent vno probat per id de quo minus videtur. ſ. per numerum qui quodammodo opponitur vni ſicut diuiſum indiuiſo. Omnis enim numerus participat vno, ſiue numerus accipiatur ſecundum ſe, vt ſignificatur cum dicitur binarius vel ternarius, ¶ ſiue accipiatur numerus ſecũdum q̃ de nominat aliquam partem, vt cum dicimus dimidium vel tertium, vel decimum. Et hoc probat per hoc q̃ vnum vtroque modo de numero prædicatur. Dicimus enim binarium & ternarium, vel denarium vnum, & iterum dicimus, vel tertium, vel decimum. Sicut ergo numerus vno participat, ita omnia tota & omnium partes vno participant. Et ſic ſequitur q̃ per id quod eſt vnum omnia exiſtentia eſſe habeant, ſicut participantia per participatum. Deinde cum dicit. ¶ Et non eſt quod omnium eſt cauſa &c. ¶ excludit obiectionem. Poſſet enim aliquis obijcere q̃ vnum non eſt cauſa omnium, neque multitudinis ſeu numeri, quia eſt pars quędam multitudinis. Sed ipſe reſpondet q̃ vnum quod eſt omnium cauſa non eſt illud vnum quod eſt pars multorum, quia illud vnum eſt partiale & participatum, ſed eſt ante omne vnum particulare & ante omnem multitudinem, non ſolum ordine temporis & naturæ, ſed etiam ordine cauſæ, quia determinat omne vnum participabile, & omnem multitudinem per modum quo participans determinatur ad formã p id quod participat. Nulla enim multitudo eſt quæ non participet vno, quia omnia multa ſunt vnum ſecundum aliquid, ſicut ea quæ ſunt multa partibus, ſunt vnum toto, & ea quæ ſunt multa accidentibus, vt album & muſicum ſunt vnũ ſubiecto, & ea quæ ſunt multa numero ſunt vnum ſpecie, ſicut multa indiuidua, vt Sortes & Plato ſuut vnum in ſpecie hominis. Addit autẽ virtutibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

tutibus, quia & in vno indiuiduo eiusdem speciei sunt multæ virtutes, vnam & eandem speciem consequentes, siue quia in diuersis indiuiduis sunt diuersę virtutes, secundum quòd diuersimode disponuntur ad actus speciei exequendos. Non enim est eadem potestas aut virtus omnium hominum ad intelligendum, & illa quæ sunt multa speciebus sunt vnum genere, sicut homo & canis differunt quidem specie, conueniunt autem in vno genere animalis, & vlteriꝰ ea quę sunt multa processibus cōueniunt in vno principio, sicut esse & viuere, & intelligere, & huiusmodi sunt diuersæ processiones procedētes ab vno principio quod est Deus, vt ex præmissis patet. Et sic manifestum fit, quòd cum omnia quocūq; modo sint multa, conueniunt tamen in aliquo vno. Nihil enim est in entibꝰ quod nō participet secundum aliquid ipso vno, qđ quidem secūdum suā rationem est secundū omnia singulare. i. indiuisum in se. Nam multa indiuidua quæ sunt vnū genere, multa sunt diuisa secundum speciem, & similiter omne quod est in aliquo est in eo p modum eius in quo est, vt omnes effectus sunt in principio. Omnia autem participata operantur ad id quod participant sicut ad principium. Vnde relinquitur, quòd vnum inquantum est singulare in omnibus participatur singulariter, idest indiuisibiliter coaccepit in se, sicut in principio vno omnia existentia & tota omnia sicut vniuersa genera, & opposita, sicut sunt differentiæ quibus diuiditur totum genus. Deinde cum dicit. ❴ Et sine vno quidem &c. ❵ ponit secundam rationem, quæ talis est. Illud a quo non conuertitur consequentia essendi, est naturaliter prius & quodammodo principiū: Sed vnum est huiusmodi, quia sine vno non inuenitur aliqua multitudo, sed inuenitur aliquod vnum absq; omni multitudine, vnū igitur est prius omni multitudine & principium eius. Cuius signū apparet in numeris, quia vnitas est ante omnem numerum qualitercumque multiplicetur. Deinde cum dicit. ❴ Et si omnibus omnia &c. ❵ ponit tertiam rationem, quæ procedit ex quadam suppositione, scilicet quòd omnibus omnia sint vnita. Hoc enim negant soli illi, qui non ponunt vnum principium omnium, sicut illi qui dicunt, quòd bonum & malum sunt duo prima principia, & quòd mala non coordinantur bonis. Sed cum ex supra dictis sit manifestum, esse vnum principium omnium quod est bonum, necesse est omnia omnibus coordinata esse & vnita, saltem secundum ordinē ad vnum principium. Quęcumque autem vniuntur ad inuicem, se habent sicut partes vnius totius, quod per eorum vnitionem constituitur. Sic igitur si omnia omnibus sunt vnita, necesse est quòd omnia conueniant in vno toto, & sic omnia participabunt vno, sicut partes participant forma totius. Erit igitur vnum principiū omnium. Deinde cum dicit. ❴ Et aliter &c. ❵ ponit quartam rationem ex eadem suppositione procedentem. Quæ enim adinuicem sunt vnita, non solum conueniunt in vna forma totius, sed etiam secundum aliquam vnam præexcogitatam speciem vnita esse dicūtur, sicut partes domus quæ vniuntur in vna parte domus, præexcogitata ab artifice. Sic igitur si omnia omnibus sunt vnita, non solū conueniunt in vna forma totius, sed etiam conueniunt in hoc, ꝙ sunt vnita omnia secundum vnam formam ab eo excogitatam qui est author vniuersorum. Ipsa enim vnitas vniuersi procedit ab vnitate diuinę mentis, sicut forma domus quę est in materia prouenit a forma domus quæ est in mente artificis. Deinde cum dicit. ❴ Et omnium est vnum elementatum &c. ❵ ponit quintam rationem, quòd vnum est omnium elementatum. Est autem elementum ex quo componitur aliquid primo, & est in eo, & non diuiditur secundum formam. Manifestum est autem, ꝙ in omni composito est aliqua componentium multitudo. Omnis autem multitudinis elementum est vnum, cum vnum sit indiuisibile, & vnum sit in multitudine, sicut id ex quo primo componitur multitudo. relinquitur ergo, ꝙ vnum sit sicut principium elementare omnium elementatorum. Patet ergo ex præmissis, quòd vnum quinque modis habet rationem principij. Vno modo sicut participatum participantiū. Alio modo sicut vniuersale a quo non conuertitur consequētia essendi. Et hi duo modi procedunt secundum opinionem Platonis. Tertio modo sicut formatio eius & principium formale ex quibus componitur totū. Quarto modo sicut forma præexcogitata ab artifice, est principium eorum quæ producunt effectū. Quinto modo sicut elementum est principium. Et ita probato multipliciter, quòd vnum sit principiū omniū, quasi cōcludendo subdit, quòd si remoueatur vnum, neque totum, neque pars, neque aliquod existentium remanebit, quia vnū in se omnia præcepit tāquam principium omnium.

LECTIO: III.

Quomodo unum attribuitur Deo.

ITA igitur theologia totam thearchiam sicut omnium causam laudat vnius nominatione. Et vnus Deus pater, & vnus dominus Iesus Christus, & vnus, & idem spiritus, propter excedentem totiꝰ diuinæ vnitatis simplicitatem, in qua omnia singulariter congregata sunt, & supervnita, & præsunt supersubstantialiter. Propter quod & omnia ad ipsam iuste remittūtur & reponūtur, a qua, & ex qua, & per quā, & in qua, & ad quā omnia sunt, & coordinata sunt, & manēt, & continentur, & adimplentur, & conuertuntur. Et non inuenies aliquid existētium, quod nō in vno, secundum quòd omnis deitas supersubstantialiter nominatur, & sit hoc quod est, & per dat &c. ❵ Postquam Dionysius ostendit quòd vnum secundum propriam rationem est principium omnium, hic ostendit quomodo vnum attribuatur Deo. Et diuiditur in partes duas. In prima ostēdit quomodo vnum attribuatur Deo. In secunda ostendit differentiam huius vnius qđ est ad omne aliud vnū, ibi. ❴ Et oportet &c. ❵ Circa primum, duo facit. Primo assignat rationem quare vnum attribuatur Deo. Secundo rationem etiam assignatam manifestat, ibi. ❴ Propter quod & omnia &c. ❵ Est autem aduertendum, quòd tria supra dixerat de vno, scilicet quòd sit omnium causa, quòd sit singulare vel simplex & indiuisum, & quòd omnia in se præcepit. Vnde per hæc tria vnitatem Deo attribuens, ex præmissis concludit, quòd sacra scriptura laudat totam thearchiam, idest principalem deitatem totius trinitatis sicut omnium causam in hoc, quòd nominat eam vnam. Dicit enim Apostolus primæ ad Corinth. 8. Vnus Deus pater, & vnus dominus Iesus Christus. Et primæ Corinth. 12. c. dicit. Vnus atque idem spiritus hęc omnia operatur. Et sic attribuit singulis vnitatem propter excellentem simplicitatem diuinam. In qua quidem simplici vnitate, omnia sicut in causa sunt aggregata & supereminenter vnita ❴ singulariter ❵ idest, indiuisibiliter, & omnia præexistunt in ea non per modum proprium, sed p modum ipsius Dei, scilicet ❴ supersub. ❵ Deinde cum dicit. ❴ Propter quod & omnia &c ❵ manifestat rationem positam de causalitate diuinę vnitatis. Et primo per authoritatem scripturæ. Secundo per experimentum humanæ rationis, ibi. ❴ Et nō inuenies &c. ❵ Dicit ergo primo, quòd quia Deus laudatur vnus sicut omnium causa, & sicut omnia in se præhabens, propter hoc in sacra scriptura ❴ iuste ❵ idest, rationabiliter omnia ❴ ad ipsam ❵ deitatem ❴ remittuntur ❵ idest, reducuntur, sicut effectus ad suam causam a qua procedunt. Addit autem ❴ & reponuntur. ❵ quantum ad hoc, quòd effectus præexistunt in causa. Dicit enim Apostolus Roma. 11. Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, quibus tribus Dionysius duo addit. s. a quo, & ad quem: quæ etiam non longe sunt a trāditione scripturæ. Quibus quinque habitudinibus, quinque correspondentia ponit, vt intelligatur, quòd a Deo sunt omnia sicut a principio, quod omnibus esse influit. Ex Deo autem ordinata sunt omnia, inquantum in se ordo rerum sumitur ex ipsa ratione diuinæ bonitatis. Per Deum manent omnia sicut per causam conseruantem. In Deo continentur omnia sicut effectus in causa, & ad Deum conuertuntur omnia sicut ad finem, & adimplentur, idest perficiuntur omnia. Vltima enim rei perfectio est ex eo, quòd attingit proprium finem. Deinde cum dicit. ❴ Et non inuenies &c. ❵ manifestat & idem per experimentum humanę rationis. Et dicit, quòd si quis diligenter consideret non poterit inuenire aliquid quod non habeat & esse, & perfectionem, & salutem, idest conseruationem p vnum secundum quòd deitas trinitatis vna supersubstantialiter nominatur. Deinde cum dicit. ❴ Et oportet & nos &c. ❵ ostendit differentiam vnius secundum quod de Deo dicitur ad omnia quibus attribuitur. Et circa hoc tria facit. Primo ponit ordinem. Secundo assignat rationem ordinis, ibi. ❴ Quoniam existens vnum &c. ❵ Tertio cōcludit differentiam, ibi. ❴ Propter quod & vnitas laudata &c. ❵ Dicit ergo primo, ꝙ oportet nos laudare totam & vnam trinitatis deitatem ❴ vnitiue ❵ idest, secundum rationem vnius, ita ꝙ conuertamur a multis creaturis quæ participant vnum ad id quod vere vnum est, scilicet Deum, & hęc conuersio fit in nobis virtute diuinæ vnitatis. Dum enim consideramus, quòd diuina vnitas est virtuosior omni vnitate, omnia relinquentes in ipsam conuertimur. Et quia dixerat, quod oportet vnam deitatē laudare vnitiue, quid hoc importet exponit subdens. ❴ scilicet omnium causam. ❵ Est enim de ratione vniꝰ causalitas, vt supra dictum est, similiter etiā & prioritas, vnde subdit vnum quod est ante omne vnum creatum, & ante omnem multitudinem, & ante omnem partem & totum, de quibus supra dictum est, quòd participant vnum, & ficiatur, & saluetur. Et oportet & nos a multis ad vnum virtute diuinæ vnitatis conuersos vnitiue laudare totam & vnam, deitatem scilicet & omnium causam, vnum quod est ante omne vnum, & multitudinem, & partem, & totum, & diffinitionem omnem, & infinitatem, & terminum, & interminabilitatem, ꝙ omnia existētia & ipsum esse diffinit, & omnium est, & totorum omniū, & simul, & ante omnia, & super omnia, & singulariter causa, & super ipsum vnum existens, & ipsum vnum existens terminat. Quoniam existēs vnum, quod est in existentibus numerabile est, numerus autem essentia participat. Supersubstantiale autem vnum, & existens vnū, & omnem numerum terminat, & ipsum est vnius & numeri, & omnis existentis principium, & causa, & numerus & ordo. Propter quod & vnitas laudata, & trinitas quæ est super omnia deitas, non est neque vnitas, neque trinitas, quæ a nobis, aut alio quodam existentium sit cognita. Sed vt super vnum ipsius & Deigenum vere laudemus, trinitatis & vnitatis Dei nominationem supernominabilem nominamus, & existentibus superessentialem. Nulla autem monas aut trinitas, neque numerus, neque vnitas, aut fœcunditas, neque aliud aliquid aliter existentium cognitum educit existens super omnia & rationem, & mētem occultum superdeitatis super omnia supersubstantialiter superexistentis, neque nomen ipsius est, neque sermo, sed in inuijs segregatum. Et neque asserimus ipsum nomen bonitatis sicut concordantes ipsi, sed desiderio intelligendi aliquid & dicendi de ineffabili natura illa, nominum dignissimum sanctificamus ipsi primum. Et concordabimus quidem, & hic theologis, a rerum autem veritate deficimus. Propter quod & ipsi per negationes ascensum præhonorauerunt, sicut exsuscitantem animam ab his quę sunt ipsi cōnaturalia, & per omnes diuinos intellectus pergentem, a quibus segregatum est, quod est super omne nomen, & omnem rationem, & omnem cognitionem. In vltimis autem totorum ipsi coniungentes, inquantum nobis illi coniungi est possibile.

A omnis entis, prout est ante omnia. Causa autem, secundum quòd ab ipso omnia procedunt. Numerus autem, secundum quòd est mēsura omnium, vnicuique proprium modum statuens. Ordo autem est omnium, secundum quòd omnia sua sapientia ordinat. Deinde cum dicit. ❴ propter quod & vnitas laudata &c. ❵ concludit ex præmissis differentiā vnius quod attribuitur Deo ad vnum qđ est in creaturis. Et dicit, ꝙ quia vnū quod est Deus est supra omne vnum creatum & supra omnem numerum, ideo cum in deitate quæ est supra omnia laudatur vnitas ac trinitas, non est accipiēdum, ꝙ sit talis vnitas, aut trinitas quæ sit a nobis cognita, aut a quocumque existentium secundum naturalem cognitionem, quia nec ipsi angeli ad cognoscendam vnitatem & trinitatē diuinam prout est in se, per sua naturalia pertingere poterunt, sed tamē per gratiam nō solū angeli, sed & nos pertingere poterimus ad videndum essentiā vnius æterni Dei, sed non ad comprehendendum. Et quamuis ipsa vnitas & trinitas Dei non sit talis qualis nota est nobis, tñ Deum qui supersessentialiter existit omnibus existentibus, & qui est super omne id quod nominatur, nominamus nomine diuinę vnitatis & trinitatis, vt per hęc duo homina ❴ laudemus supervnitatem ipsius ❵ idest, excellentiam vnitatis eius, quæ est super omne vnum ❴ & vere laudemus deigenum ❵ eius, idest vt nomine trinitatis insinuetur nobis diuina processio, prout filius generatur a Patre, & Spiritus sanctus procedit a Patre & Filio. Trinitas enim personarū non distinguitur, nisi per relationes originis quibus designatur processio vnius personę ab alia. Et quamuis intendamus in Deo laudare superunum & deigenum eius, nomine vnitatis & trinitatis hoc retinendum est quod nulla monas. i. vnitas, aut trinitas, neque vniuersaliter quicunque numerus aut quæcunque vnitas, siue quæcūque secunditas, neque quod cumque aliud sit quod a quocumq; entium creatorum naturaliter cognoscatur ❴ educit ❵ idest, manifestat & perfecte exprimit illud occultum superexcellentis deitatis, quæ supersubstantialiter superexistit omnibus. Quod quidem dico occultum non propter sui defectum, sed quia existit supra omnem & rationem humanam, & mentem angelicam. Et quia voce exprimuntur ea quæ ratione vel mente capiuntur, ideo subdit, quòd illius occulti quod est super mentem & rationē, nec poteſt esse nomen simplex, neque sermo compositus, exprimens ipsum vt in se est, sed in diuinis est segregatum. Et loquitur ad similitudinem sensibilium rerum, in quibus ea sunt occulta hominibus quæ sunt posita extra vias per quas homines transeunt, ita & essentia deitatis est occulta, quia est preter omnes vias quas ratio, aut mēs creata excogitare pōt. Et aut cōsiderandū, ꝙ Platonici posuerūt Deū summū esse quidē sup ens, & sup vitā & sup intellectū. Nōn sup ipsum bonū, qđ ponebāt primū principiū. Sed ad hoc excludēdū Dionysius subdit, ꝙ neq; ipsum nomē bonitatis afferimus ad diuinā prædicationē sicut cōcordātes ipsi, quasi hoc nomē per quā dā æquiparātiā ei respondeat. Sed quia dēderabile est nobis vt de illa ineffabili Dei natura aliquid quantūcūq; modicū intelligamus & dicamus, consecramus Deo primo & principaliꝰ dignissimū nominū, qđ est bonū, & in hoc qđe cōcordamus cū ❴ theologis. ❵ i. apostolis & ꝓphetis, qui sacras scripturas ediderūt, ꝙ & hoc nomē Deo attribuūt, sed multū deficiūt a rerū veritate. Manifestū est. n. ꝙ hoc nomen

Universidad de Deusto
Biblioteca

nomẽ bonũ cũ sit a nobis impositũ, nõ signat nisi qđ nos mẽte capimus. Vñ cũ Deus sit supra mẽtẽ nr̃am, superexcedit hoc nomẽ. Et quia theologi cõsideraverũt, qp oẽ nomẽ a nobis impositũ deficit a Deo, ideo ipsi inter oẽs modos quibus in Deũ possumus ascẽdere p intellectũ, prordinauerũt eũ q est p negatiões, p quas quodã ordine in Deũ ascẽdimus.

Primo.n. aĩa nr̃a quasi & suscitat, & cõsurgit a rebus materialibus, quæ sunt aĩæ nr̃æ connaturalia, puta cũ intelligimus Deũ nõ esse aliqd sensibile aut materiale, aut corporeũ, & sic aĩa nr̃a negãdo pgit p oẽs diuinos intellectus. i. p oẽs ordines angelorũ qbus est segregatus Deus q est sup oẽ nomẽ & rationẽ, & cogitationẽ. Ad vltimũ aũt aĩa nr̃a Deo cõiũgit ascendẽdo p negationes in vltimis totorũ. i. in supmis finibus vniuersaliorũ & excellentiarũ creaturarũ. Et qdẽ cõiũctio aĩę ad Deum fit inquãtũ nobis possibile est nũc Deo cõiungi. Nõ.n. coniungit in psenti intellectus noster Deo vt eius essentiã videat, sed vt cognoscat de Deo quid nõ est. Vñ hęc cõiunctio nõn ad Deũ quæ nobis est in hac vita possibilis pficitur, qñ deuenimus ad hoc, qp cognoscamus eum esse supra excellentissimas creaturas.

LECTIO IIII.

Epilogus.

HAS nos intelligibiles Dei significatiões colligentes, sicut est possibile reseruamus, nõ solũ ab ea rũ intelligẽtia deficiẽtes, hoc.n. vere & angeli dicãt, neq; a laude ipsarũ ab angelis. Nam apud nos potẽtissimi theologi minus habẽt quãm illorũ extremi, neq; laude philosophãtiũ illis, aut comitãtiũ, sed & nobis coordinatorum extremę & subiectę. Quare si recte siquidem habent dicta, & sicut sm̃ nos vere tetigimus deliberatione reserationẽ Dei nominationũ ad omniũ bonorũ causam, res est referẽda, q dat primũ ipsum dicere, postea bene dicere. Et si aliquid æquipollẽtiũ est ptermissum, & illud nos sm̃ easdẽ rões & easdẽ regulas subaudire oportet. Si aũt ista aut nõ recte, aut imp̃fecte se habent, & a veritate aut totaliter, aut particulariter erravim⁹, tuę sit benignitatis dirigere non voluntarie ignorãtẽ, & tradere rationes discere indigẽti, & subuenire sufficiẽtẽ virtutẽ nõ habẽti, & sanare egrotare nolentem. Et hęc quidẽ per teipsum, alia aũt p alios inueniẽtẽ, oía aũt ex bono recipiẽtẽ & ad nos trãsferre. Ne pigriteris aũt amico benefaciẽs. Vides.n. qp & nos nullũ traditorũ nobis hierarchicorũ sermonũ ad nosipsos cõtraximus, sed sursum currẽtes ipsos & nobis, & alijs sanctis viris & tradidimus & trademus sicut quidẽ & nos sumus sufficiẽtes dicere, & quibus dicit audire, sm̃ nihil traditioni iniuriã faciẽtes, nisi forsitã ad intelligẽtiã aut expositionẽ ipsorũ infirmemur. Sed hæc quidẽ, qualiter Deo erit amicũ, ita & habeãtur & dicãtur. Et sit quidẽ iste intelligibilibus Dei nominationib⁹ sm̃ nos finis, ad simbolicam autem theologiam duce Deo transibimus.

EAS nos intelligibiles Dei significatiões colligẽtes &c.} Posti quã Dionysius in hoc libro exposuit diuina nomina, hic epilogat ea quæ in hoc libro sunt dicta. Et primo recapitulat ea q dicta sunt. Secũdo cõtinuat se ad sequẽtẽ librũ ibi. {Sed hæc qdẽ &c.} Circa primũ tria facit. Primo ondit quo diuina noia exposuerit. Sẽdo inducit ad reddẽdas Deo gias de bñ dictis, ibi. {Quare si recte qdẽ &c.} Tertio petit corrigi & dirigi si qua sunt in quibus nõ bene dixit. ibi. {Si aũt illa, aut nõ recte &c.} Dicit ergo primo, qp ipse in hoc libro reseravit. i. exposuit sm̃ suã possibilitatẽ intelligibiles significatiões diuinorũ nominũ cõgregado & redigẽdo i vnũ opus. Dicit aũt intelligibiles ad differẽtia eorũ q symbolice vel metaphorice dicunt de Deo, quorũ significatiões sunt sensibiles. Et ne aliqs intelligat, qp ipse psumat se sufficienter exposuisse significatiões diuinorũ nominum, ad hoc excludẽdũ subiũgit, qp nõ solũ in exponẽdo significatiões pdictas defecit {ab earũ diligẽtia}. i. ab earũ pfecta expositione, sm̃ qp res requirit, qa hoc neq; angeli facere possent, cũ nõ cõprehendat diuinã bonitatẽ & diuinũ esse, & diuinũ viuere, & aliqua hmõi, de quibus dictũ est. Nec solũ dicit se defecisse a laudãdo significatiões pdictas sicut ab angelis laudãtur, qa excellẽtissimi theologi q sũt apud nos deficiũt in minimis angelorũ, sicut dicit Matth. 11. cap. qp q minor est in regno cœlorũ, maior est Ioanne Baptista. Neq; etiam dicit se solũ defecisse a laudãdo significatiões pdictas sicut theologi philosophãtes de rebus diuinis, s. pphetæ & apostoli aut etiã socij eorũ, q canonicas scripturas ediderũt, vt Lucas & Marc⁹, sed asserit se defecisse & in fine dixisse p cõparationẽ ad alios q erãt sui grad⁹ & ordinis. Deinde cũ dicit. {Quare si recte qdẽ &c.} cõcludit, qa ex quo ita deficiẽtẽ se cognoscit in rebus diuinis, si recte se habet ea quæ dicta sunt, & si sm̃ deliberationẽ sibi ꝓportionatã vere tetigit expositione diuinorũ nominũ, referẽdũ est hoc cũ gratiarũ actione ad Deũ q est cã oium bonorũ, q primo quidẽ dat nobis virtutẽ loquẽdi, & postea dat nobis vt hac virtute bene vtamur, bene aliqd dicẽdo. Et tñ si aliqd est ptermissum qđ equipolleat his q dicta sũt, oportet hoc subintelligere sm̃ easdẽ rões & regulas sm̃ quas pdicta exposita sunt. Et hoc ideo dicit, qa forte aliqđ nomẽ in scripturis dictũ de Deo, nõ est expositũ, qđ tñ equipollet alicui pmissorũ, vel si aliquis modus exponẽdi est ptermissus in aliquo dictorũ nominũ, pot subintelligi ex aliorũ nominũ expositione. Deinde cũ dicit. Si aũt ista &c.} petit corrigi in nõ bene dictis. Et primo ponit petitionẽ. Sẽdo rõnẽ petitiõis assignat, ibi. {Ne pigriteris &c.} Dicit ergo primo, qp si ista q dicta sunt ab eo in expositiõe diuinorũ aut nõ recte, aut imperfecte se habẽt, & si ipse vel in toto, vel parte errauit a veritate, petit a Tymotheo, vt ex sua benignitate dirigat eũ, qa si ipse alicubi errauit, nõ hoc fuit ex volũtaria ignorãtia, & ideo vult dirigi, si q.n. voluntarie ignorat, dirigi nolũt. Hęc est ergo prima cõditio ex parte sui qua re petit se dirigi, qa nõ volũtarie ignoravit. Secũda cõditio est, qa sm̃ suã reputationem indiget addiscere, & ideo tradendæ sunt ei rões qbus addiscere possit. Supervacanẽũ aũt vt tradere discipliną ei q se non reputat disciplina indigere. Tertia cõditio est, qa subueniẽdũ ẽ ei q nõ reputat se sufficiẽtem virtutẽ habere. Quarta cõditio est qa ianitatis cura impẽdẽda est ei qui nolens egrotat. Qũo aũt ipsum possit dirigere ondit subdens, qp quæda põt ei tradere ad eius directionẽ q p seipsum Thymotheus cognoscit quæda aũt q põt inuenire accipiendo ab alijs accipiat, certum est enim qp recipiuntur a bono, quod est Deus, & accepta a Deo qualitercũque petit ad se transferri. Deinde cum dicit. {Ne pigriteris &c.} assignat rationem petitionis positæ. Et primo quidem ex parte amicitiæ, quia non debet homo esse piger ad benefaciendum amico. Maximum autem beneficium alicui impenditur, si ab errore ad veritatem reducatur. Secundo assignat rationem ex sui exemplo, quia scilicet ipse nullũ sacrorum sermonum sibi traditorum ad se contraxit, ideo sibi aliquid retinuit, sed currendo sursum ad Dei imitationem ea quæ sibi tradita sunt, iam tradidit, & in futuro trãdere intendit, & Thymotheo, & alijs sanctis viris, secundum quod ipse sufficiens est dicere, & alij sunt sufficientes audire, & in hoc in nullo facit iniuriam traditioni diuinorum, cui fit iniuria, dum vel tradita aliter retinentur, vel inconsiderate sparguntur. Sic autem ea quæ sibi sunt tradita alijs tradere intẽdit, nisi forte in aliquibus ipse non sit porens ad intelligendum, aut ad exponendum alijs. Deinde cum dicit. {Sed hæc quidem &c.} continuat se ad sequentem librum. Et quia quædam dixerat ad futurum pertinentia, scilicet quòd traderet alijs quæ sunt sibi tradita, ideo dicit, quòd hęc ita habeantur & dicantur, sicut est {Deo amicum,} idest sicut Deo placet, secundum illud Iacobi. 4. cap. Pro eo vt dicaris, si dominus voluerit. Et in hoc sit finis expositionis intelligibilium diuinorum nominum quantum ad ipsum. Sed intendit vlterius transire {Deo duce ad symbolicam theologiam,} in qua scilicet exponit nomina quæ symbolice dicuntur de Deo, pura quòd dicitur leo, lapis, ignis, & alia huiusmodi. Qui quidem liber apud nos non habetur. Et nos post expositionem dictorum beati Dionysij longe ab eius intellectu deficientes, corrigi de non recte dictis postulamus. Si qua autem bene dicta sunt, referendæ sunt gratię bonorum omnium largitori, qui est trinus & vnus Deus, viuens & regnans per omnia secula sæculorum. Amen.

Expositionis beati Thomæ de Aquino super librum sancti Dionisij de diuinis nominibus Finis.

REGISTRVM

A B C D E F Omnes sunt Quaterniones.

ROMAE.
Apud hæredes Antonij Bladij, & Ioannem Osmarinum Liliotum socios.
M D L X X

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca